תלמוד

ירושלמי

מסכת

פאה, דמאי, כלאים, שביעית.

ווילנא

בדפוס והוצאת

האלמנה והאחים ראם

שנת

בתוככי ירושלים הללויה (תרפ"ב)

לפ"ק

TALMUD IERUZALIMSKI

Drukarnia «Wdowa i Bracia Romm»

WILNO—1922.

תלמוד ירושלמי

או

תלמוד המערב

ויש קורין לו

תלמוד ארץ ישראל

וסביבו יחנו

פירושים, חקרי הלכות, גרסאות ונוסחאות שונות

מאת **גאוני ישראל המאורות הגדולים**, ה״ה:

פירוש **בעל ספר חרדים** מהג״מ אלעזר אזכרי (אזקרי) ז״ל למסכת ברכות.

קרבן העדה (פירוש) **שירי קרבן** (תוספות) } לסדר מועד ונשים מאת הג״מ דוד פרענקיל ז״ל (בהג״מ נפתלי הירש נימארק ז״ל) ראב״ד דק״ק ברלין והמדינה.

פני משה (פירוש) **מראה הפנים** (תוספות) } לכל הירושלמי כלו מהג״מ משה מרגלית ז״ל (בהג״מ שמעון ז״ל) עובד עבוה״ק באמשטרדם ור״מ בערי זאמוט.

נר מערבי כולל מסורת הש״ס, עין משפט ונר מצוה מהגאונים בעלי מפרשי הים ה״ה הנהו תרי גיסי, הג״מ מרדכי זאב סג״ל איטינגא ז״ל מלבוב (בעל שו״ת מאמר מרדכי ועוד). והג״מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז״ל אבד״ק לבוב (בעל שו״ת שואל ומשיב ועוד) גם עטרוהו בהערות והדושים כל אחד לחלק גדול מהירושלמי, הראשון קרא שמו גליון הש״ס והשני בשם ציון וירושלים.

פירוש הרידב״ז ותוספות רי״ד } מאת הג״מ יעקב דוד ז״ל אבד״ק סלוצק בהר״ז ז״ל. ומנוחתו כבוד בצפת יע״א.

(הכל כמו שנדפס בפיעטרקוב).

ועל כל אלה הוספנו בעז״ה

יותר מארבעים הוספות מאד נעלות

רובן מן כתבי יד

כוללות **גרסאות ונוסחאות שונות ופירושים והגה״ת של גאוני ישראל**, על כל הירושלמי או על קצתו. רבים מהם נדפסו בפנים הירושלמי ורבים בסוף המסכתות. רובן היו גנוזים **בכתבי יד** או היו מפוזרים **בספרי הראשונים**, כל אלה מפורשים בעמוד ושני.

והכותרת בראשם היא השבת **אבדה גדולה** שהשבנוה אליו בעז״ה:

כשלש מאות הלכות ומאמרים

שאבדו מכל ספרי הירושלמי שלפנינו, ובעז״ה יגענו ומצאנום פזורים נפוצים בספרי הקדמונים, ואספנום והשבנום אל הירושלמי הזה למקומותיהם בסוף המסכתות או בסוף הסדר.

והנה כבר צוחו קמאי דקמאי על השבושים שרבו בירושלמי בשגגת הסופרים, המעתיקים והדפסים, עד אשר נלאו החכמים למצוא בו את אמתת כונת דברי חז״ל, לכן יגענו לתקנם **בגרסאות ונוסחאות ישרות** מספרי ירושלמי כתבי יד ומדפוסים הראשונים אשר תפקחנה עיני הלומדים לראות בהם אור בהיר בכונת דברי חז״ל. האור הראשון היותר בהיר יופיע מן

תורתן של ראשונים

אשר תאיר את העינים בגרסאות ישרות ובשנויי נוסחאות ובפירושים ובאורים **לתלמוד ירושלמי** הפזורים בספריהם של הגאונים הראשונים. אספנום ברגנום ואצלנו עקריהם מהקבוצה הגדולה שקבצן הג״מ בער ראטנער ז״ל בספרו **אהבת ציון וירושלים** (שכבר נדפסו י״ב חלקים מטנו) והדפסנום בסוף המסכתות.

(המשך מעל״ד)

נוסחאות שרידי הירושלמי שרידי גליונות הירושלמי שנמצאו בכתב יד עתיק יומין בגניזה במצרים (נדפסו בנויארק בשנת תרס"ט).

נוסחאות כ"י רומי לירושלמי סדר זרעים (מלבד מסכת בכורים) (נדפסו ג"כ בס' שרידי ירושלים הנ"ל).

נוסחאות ירושלמי דפוס ויניציאה שנדפס ראשון בעולם ע"פ ארבעה כ"י

נוסחאות ירושלמי דפוס קושטנדינא נדפס עם פירוש שדה יהושע להג"ם יהושע בנבנשתי ז"ל על פי ירושלמי כתב יד מדוקדק והמפרש בירר והכריע רובי הגרסאות שלו נגד הנדפסים לפניו (נדפסו אחרי המסכתות).

נוסחאות שונות במסכת שקלים והוריות ירושלמיות שחוברו לתלמוד בבלי ורבו בהם שנויים מאלה שנדפסו בירושלמי.

נוסחאות כ"י מינכן למס' **שקלים** שחוברה לש"ס בבלי. נבררו עפ"ס דקדוקי סופרים. גם הצגנו קצת נוסחאות בסדר זרעים מכ"י ליידן.

[כ"י] **פירוש רבינו שלמה** בכר **יוסף סיריליאו** ז"ל, לירושלמי ברכות ופאה (הוא הד מגאוני קשישאי, מובא לרוב בשו"ת אבקת רוכל למרן ב"י ז"ל. ובשו"ת מהרשד"ם בשיטה מקובצת ועוד). על מסכת ברכות כבר הופיע במגנצא בשנת תרל"ה ע"י הרב דשם הג"ם מאיר הלוי לעהמאן ז"ל מכ"י שהיה גנוז בירושלים, והערה עליו הערות יקרות בשם מאיר נתיב, ועליו נלוו גם הערות וחדושים מגאוני זמנו. ופירושו למסכת פאה העתקנו מכ"י הגנוז בלונדון בבריטיש מוזעאום, והצגנו שניהם בסוף המסכתות.

[כ"י] **עצם הירושלמי לשתי המסכתות ההן** הדפסנו ג"כ מכ"י הרש"ס יחד עם פירושיו, כי גרסאותיו ספרדיות מדויקות ורבות מהן שונות מאד מכל אלה שלפנינו. והנה בפי' מלאכת שלמה על משניות מביא פעמים רבות את אשר מצא מפירושיו במהדורה אחרת בפנים אחרים. והעתקנו גם את כל אלה על גליון פירושיו.

[כ"י] **באור הגר"א ז"ל לירושלמי סדר זרעים,** לרבינו אליהו הגאון מווילנא ז"ל. בו הגיה אורות מאופל השבושים שרבו בירושלמי הוציא חמה מנרתיקה ויאר את מחשכיהם ויצר שיטות עמוקות חדשות אשר לא שערום כל חכמי הדורות שלפניו. האור הגנוז הזה נגלה גלוי אליהו לדפוסנו בכתבי יד שונים, האחד: **ספר באור הגר"א** ז"ל לסדר זרעים שנערך בחייו ע"י תלמידיו על יסוד הגהותיו. והגר"א ז"ל העיד עליו שתלמידיו כוונו לדעתו (כן העיד תלמידו המובהק הג"ם חיים מוואלאזין ז"ל) ובשני מקומות בספר כ"י ההוא כתובות הערות הגר"א ז"ל בעצם כתב ידו.

ובכתב יד שני נגלו לפנינו:

[כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל על ירושלמי פאה דמאי ושביעית שנעתקו מגליון הירושלמי (ד' אמשטרדם שנת ע"ת) ונסדרו ע"י נכדו הג"ם יעקב משה לנדא ז"ל מסלאנים ויעטרם בביאוריו והערותיו בשם בני משה או פני משה.

ועוד נגלה לעינינו כתב יד שלישי:

כתב יד עתיק מירושלים ע"י בן נכדו של הגר"א ז"ל, הרה"ג ר' אלי' בנו של הג"ם אלעזר לנדא ז"ל. הכ"י ההוא כולל הגהות ובאורים של הגר"א על מס' מעשרות וקצת מעשר שני ועל מס' ביצה וקצת מס' חגיגה, וצרפנו את הכ"י ההוא להכ"י השני הנ"ל וקראנוהו ג"כ בשם כ"י שני.

הגהות הגר"א ז"ל על ירושלמי מס' ברכות ומקצתן גם על **סדר זרעים** שהעתיקן הג"ם דוד לוריא ז"ל מביחאוו, מעצם כי"ק של הגר"א ז"ל מגליון הירושלמי שלו ועליהן הערותיו וחדושיו של הרד"ל (נדפסו בק"ב בשנת תר"ח ע"י מהר"ש לוריא ז"ל).

הגהות הגר"א ז"ל למסכת שקלים העתקנום מספר תקלין חדתין לתלמידו הג"ם ישראל ז"ל משקלאב (כל באורי הגר"א ז"ל והגהותיו נדפסו מאחרי המסכתות כי לרוב כמותם לא הכילום הגליונות בפנים הירושלמי).

קרבן העדה ושירי קרבן על מסכת סנהדרין מכות ושבועות, נדפס בבערלין בשנות תק"כ—תקכ"ב. ונעלם ממדפיסי זיטאמיר ופיעטרקוב בהדפיסם פירושו לירושלמי ס' מועד ונשים. ואנחנו הדפסנוהו בסוף המסכתות).

פירוש הג"ם אליהו ז"ל מפולדא על מסכת כלאים. נאצל מפירושו לרוב מסכתות הירושלמי.

[עי' הערת א לקמן].

[כ"י] **פירוש מכ"י קדמוני למס' שקלים** מגאון קדמון אשר חי בתחלת אלף הששי.

[הדפסנוהו גם במשניות ג"א הוספות].

הגהות אחד קדוש מספר ככר לאדן להג"ם חי"ד אזולאי ז"ל ועליהן הערותיו של הרחיד"א.

הגהות מהר"ם די לונזאנו ז"ל (בע"ס שתי ידות) ג"כ מספר הנ"ל וגם עליהן הערותיו של הרחיד"א ז"ל.

[כ"י] **הגהות יפ"מ לסדר זרעים ומס' שקלים** מהג"ם מרדכי יפה מרגלית ז"ל מאובן ישן (מזמנו של מהר"ם כינץ).

[כ"י] **הגהות וחדושי הרד"א** ז"ל לירושלמי ס' זרעים ומס' שקלים להג"ם דוד אופנהיים ז"ל אבד"ק ניקלשבורג ומדינת מעהרן, בעה"ס מועד דוד ושו"ת נשאל דוד שעודם בכ"י ועוד.

[כ"י] **הגהות הג"מ אברהם דאנציג** ז"ל (בע"ס חיי אדם וכו') לסדר זרעים, נבלעו בתוך הגהות הרד"א הנ"ל שבאו יחד על גליון הירושלמי של הרד"א שהיה ביד הרא"ד מבלי אפשר לברר כ"א לבדה.

[כ"י] **הגהות וחדושי הגרי"מ** למן מסכת יומא עד סוף סדר מועד, מאת הג"ם יעקב משה לנדא ז"ל נכד הגר"א ז"ל.

[כ"י] **חדושי בעל חתם סופר** להג"ם משה סופר ז"ל

[כ"י] **הערות מרב עמרם חסידא** ז"ל אבד"ק מאדע, חי בימי בעל חת"ס ז"ל ומ"כ בצפת בין קברי האריז"ל ומהר"ם אלשיך ז"ל.

שערי ירושלים הגהות וחדושים לכמה מסכתות, מהג"ם דובריש אשכנזי ז"ל אבד"ק לובלין בעה"ס נודע בשערים.

[כ"י] **אמרי ברוך** להג"ם ברוך פריינקיל תאומים ז"ל (בע"ס ברוך טעם).

[כ"י] **מעיני הישועה** הגהות הג"ם ישראל יהושע ז"ל טרונק אבד"ק קוטנא, ובתוכם הגהות נכדו הג"ם יצחק יהודה טרונק אב"ד דשם.

[כ"י] **חדושי הרא"ג** להג"ם אליהו גוטמאכער ז"ל אבד"ק גרידץ (בעל הגהות על ש"ס שלנו משנת תר"ם).

הגהות וחדושי הרד"ל להג"ם דוד לוריא ז"ל מביחוב הנודע בחיבוריו בשם הרד"ל.

[כ"י] **הגהות הרמ"ש** להג"ם מתתיהו שטראשון ז"ל (הנודע בחדושיו הנפלאים בספה"ק).

ספירים מספר נועם ירושלמי להג"ם יהושע אייזיק ז"ל אבד"ק סלאנים נבחרו ונלקטו ע"י הגאון בע"ס גליון אפרים הנזכר לקמן, והביאם בשטו בתוך חדושיו.

[כ"י] **דברי דוד** או **לקוטי הרדב"ש** חדושי הג"ם דוד פרידמאן ז"ל אבד"ק קרלין ופינסק (בעה"ס פסקי הלכות).

[כ"י] **בן אריה** חדושים לסדר נשים מאת הג"ם זאב ב"ר אריה ליב ז"ל (אבד"ק טעלז בעה"ג „בן אריה" בש"ס בבלי שלנו) בהם מוסגרים חדושים מנכדו הג"ם אריה ליב ליפקין ז"ל אבד"ק וועקסנא.

[כ"י] **טוב ירושלים** חדושים והגהות בירושלמי להג"ם אליהו דוד ראבינאוויץ—תאומים ז"ל רב הכולל דאשכנזים בירושלים.

עמודי ירושלים חדושים לירושלמי, שנלוו על ספרו עמודי אש להג"ם ישראל איזינשטיין ז"ל.

[כ"י] **עמודי ירושלים תניינא** חדושים לירושלמי שהיו עד כה בכ"י להגאון הנ"ל.

[כ"י] **גליון אפרים** חדושים והגהות להג"ם אפרים דוב הכהן לאפ נ"י אבד"ק ווערזבולאוו והגליל (בעה"ס זבחי אפרים על מס' זבחים).

מערכת הערוך מרגליות טובות מגרסאות ופירושים של הערוך מהטלות שלא נערכו בו בערכין מיוחדים רק נבלעו בערכין זרים וע"כ נעלמו מעיני המפרשים. ועל קצתם יחנו גם הערותיו של מוסף הערוך להג"ם בנימין מוספיא ז"ל.

[כ"י] **אורים גדולים** הגהות וחדושים מעטי הכמות ורבי האיכות מחכמים שונים יאירו אחרי המסכתות ושמותם רבו מלפורטם פה.

ועל כל אלה הוספנו עוד במה מעלות:

התוספתא בהיותה אחת מראשי היסודות שהירושלמי נבנה עליה וצריכה להיות צמודה לירושלמי כיסוד לבנינו ע"כ חלקנוה וסדרנוה עם ספרשיה באופן שכל הרוצה יוכל לספחה אל חלקי הירושלמי. ועוד גדולה עשינו לה כי ספחנו עליה שנויי נוסחאות הרבים מתוספתא כתב יד ערפורט (הוצאת צוקערמאנדל) והנם ככבבי אור להתוספתא.

קצת לשונות המיוחדים לירושלמי סגנונם ודרכי שמושיהם שאין כמוהם בבבלי. נאספו עם ביאורם של חכמים שונים ונסדרו ע"פ אלפא ביתא.

המקראות שהובאו בירושלמי רובם דרובם בשנויים מכפי שהם בתנ"ך ע"פ המסורה הצגנו את נוסחותיהם האמתיות על שולי הגליונות בפנים הירושלמי בין כל שנויי הנוסחאות שבגמרא.

שמות התנאים והאמוראים הבאים בתלמוד לפעמים בר"ת שיש לטעות בפתרונם (כמו ר"ח ר"י ר"א שיש לפתור ראשי התיבות: ר' חנינא ר' חמא, רב חסדא וכדומה, כן ר' יוסי ר' ישמעאל ר' יהושע וכדומה, וכן ר' אליעזר ר' אבא, רב אשי וכדומה) כל אלה בארנום בשנויי הנוסחאות למקומותיהם.

ארבעת הפרקים האחרונים של מס' שבת שלא נדפסו בירושלמי ד'זיטאמיר ופיעטרקוב לפי שאין להם גמרא ירושלמית הדפסנום בסוף המסכת.

השלמנו כל ההשמטות של פני משה ושל מראה הפנים שנשמטו מדפוסים האחרונים וכן **המפתחות להרמב"ם** מבעל פני משה (שנדפסו בליוורנו) וגם כל **ההקדמות** שנשמטו מדפוסים הקודמים הדפסנום בזה, כי ברכה בהן.

אלו

דברים שאין להם שיעור הפיאה והביכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולן: **גמ'** רבי בנימין בר לוי אמר רבי יצחק ורבי אמי הוון יתבון מקשיי למה לא תנינן תרומה עמהן אמר רבי אמי מפני המחלוקת אמר רבי יוסי אדם עושה כל שדהו ביכורים ואין אדם עושה כל שדהו תרומה התיבון הרי הוא אומר פיאה והרי אין אדם עושה כל שדהו פיאה ותניתה א"ר יוסי קצירת שיבולת הראשונה דומה למירוחו עד שלא קצר השיבולת הראשונה לא נתחייבה שדהו בפיאה משקצר שיבולת ראשונה נתחייבה שדהו בפיאה ביקש לעשות כל שדהו פיאה עושה ברם הכא עד שלא נתמרח הכרי לא נתחייב כריו תרומה נתמרח ביקש לעשות כל כריו תרומה אינו עושה דתנינן תמן האומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת: שיבולת הראשונה מהו שתהא חייבת בפיאה אפשר לומר כן היא חייבת כל שדהו פיאה והיא חייבת בפיאה קצר שיבולת הראשונה ונשרפה מהו שיהא צריך לקצור פעם שנייה נשמעינה מן הדא קצר חציה ומכר מה שקצר קצר חציה והקדיש מה שקצר נותן מן המשוייר על הכל והקדש לאו כשרוף הוא הדא

פני משה

הלכה א מתני' אלו דברים שאין להם שיעור. מדאורייתא אבל מדרבנן לפאה יש לה שעור כדתנן במתני' דלקמן אין פוחתין לפאה מששים: הפאה. שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך: והבכורים. דכתיב ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך ולא ניתן בהם שיעור: והראיון. שחייב אדם להראות בעזרה בשלש רגלים דכתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך והראייה הזאת אין לה שיעור דכל אימת דבעי עייל ומתחזי ונפיק. א"נ הראיון עולת ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב ולא יראו פני ריקם אין לה שיעור מדאורייתא דכתיב איש כמתנת ידו אבל החכמים נתנו בה שיעור עולת ראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף: וגמילות חסדים. שבגופו כגון בקור חולים ולקבור מתים וכיוצא בהן אבל גמילות חסדים בממונו כגון פדיון שבוים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן יש לה שיעור שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו חמישית מן הריוח שבנכסיו ותו לא מחייב דהכי אמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש הלכך מבעי לי' לאינם לאפרושי חמישית בכל עת כדי שיהא מלוי כל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיים ובהכי נפיק ידי חובתיה: ותלמוד תורה. אין לה שיעור דכתיב והגית בו יומם ולילה: כנגד כלם. שקול ת"ת כנגד כולם:

גמ' למה לא תנינן תרומה עמהון. מפני מה לא חשיב במתני' לתרומה נמי עם כל הני דהא לתרומה נמי אין לה שיעור מדאורייתא דאפי' חטה אחת פוטרת הכרי אלא דחכמים הוא דנתנו לה שיעור עין יפה אחת מארבעים והבינונית מחמשים כדתנן בפ"ד מתרומות: מפני המחלוקת. משום דפליגי תנאי שם המרבה בתרומה ר"א אומר אחד מעשרה רבי ישמעאל אומר מחצה חולין ומחצה תרומה ר"ט ור"ע אומרים עד שישייר שם חולין וכיון דפלוגתא היא עד כמה יכול להרבות בשיעורה בפלוגתא לא מיירי: א"ר יוסי. עוד טעמא אחרינא איכא דלא דמיא תרומה להנך דחשיב במתני': שהרי אדם עושה כל שדהו בכורים. אם הוא רוצה כדתנן בפ"ב דבכורים: אבל אין אדם עושה כל שדהו תרומה. דבעינן שיהא שיריה ניכרין דכתיב ראשית דגנך ולכ"ע עד שישייר שם חולין: התיבון. על שיטתא דר' יוסי: הרי הוא אומר פאה. במתני': והרי אין אדם עושה כל שדהו פאה כדתנינן. בתוספתא פ"א ואפ"ה: ותניתה. במתני': א"ר יוסי. הכתי לא דמיא פאה לתרומה דקצירת שבולת הראשונה דומה למירוחו כו' כלומר דהא דאמרינן אין אדם עושה כל שדהו פאה דוקא עד שלא התחיל לקצור דכל זמן שלא קצר כלל אין כאן חיוב פאה דבקצירך כתיב ומשקצר אפי' שבולת הראשונה בלבד ה"ז כמירוחו והיינו חיובו לפאה ואז אם בקש לעשות כל שדהו פאה עושה דכבר קרינן ביה בקצירך: ברם הכא. בתרומה לעולם אינו יכול לעשות הכל תרומה שהרי ודאי עד שלא נתמרח הכרי של התבואה לא נתחייב כריו תרומה כלל דדגנך כתיב ועד שלא נתמרח לא הוי דגנך: בקש לעשות כל כריו תרומה וכו'. כלומר מהשתא אף לאחר שנתמרח הכרי ונתחייב בתרומה אינו יכול לעשות כל הכרי שלו תרומה דהא מראשית דגנך דרשינן שיהו שיריה ניכרין וא"כ משמע דהאי שנקרא דגנך בעינן שיהא ראשית ושיריה ניכרין: וכדתנינן תמן. סוף פ"א דחלה: האומר כל גרני תרומה וכו' עד שישייר מקצת. וא"כ אפי' לאחר שנעשה גורן אין יכול לעשותו כולו תרומה הלכך לא דמיא תרומה לפאה: שבולת הראשונה. שקצרה ואח"כ עשה כל שדהו פאה. מהו. שתהא חייבת בפאה אותה שבולת הראשונה ושיהא צריך להפריש מקצת ממנה לפאה: אפשר לומר וכו' והיא חייבת בפאה. בתמיה ומאי תבעי לך דהא עד שלא קצר הראשונה ליכא חיוב פאה כלל כדלעיל. והיא שגרמה לחיוב פאה ומהיכי תיתי שתתחייב היא בפאה: ונשרפה מהו. שיהא צריך לקצור פעם שנייה מי נימא הואיל והראשונה נשרפה הוי כאלו עדיין לא קצר כלל וא"כ צריך לקצור עוד פעם שניה לשבולת אחת כדי שתחול על השדה חיוב פאה או דילמא מכיון דקצר מיהת פ"א בקצירך קרינן ביה: נשמעינה מן הדא קצר חציה ומכר חציה. במתני' דסוף פרק ג' תנן קצר חציה ומכר חציה הלוקח הוא נותן פאה לכל משום דחיוב פאה בסוף השדה הוא ונמצא החיוב על הלוקח הוא שזה לא מכר לו אלא הנשאר בשדה אחר שיוציא את הפאה על כל השדה וכן קצר חציה והקדיש חציה הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל: ומכר מה שקצר. ותני עלה בתוספתא פ"ק קצר חציה ומכר את שקציר או קצר חציה והקדיש את הקציר נותן מן המשואר על הכל. שהרי חיוב פאה נשאר אצלו והלכך צריך ליתן מן המשואר אף על מה שמכר ועל מה שהקדיש: והקדש לאו כשרוף הוא. בתמיה דהא אסיר להנות ממנו וכמו שרוף הוא מה שקצר בראשונה ואפ"ה אמרינן דחיוב פאה על המשואר היא דכיון

רידב"ז

אר"א מפני המחלוקת עד סוף הסוגיא. מפרש בשנו"א ז"ל מפני המחלוקת דר' ישמעאל ור"ט ור"ע במס' תרומות פ"ד ה' דלר"י צריך להיות מחלה חולין ומחלה תרומה. וע"כ בפלוגתא לא קמיירי ואע"פ שלר"ט ור"ע דס"ל עד שישייר שם חולין וכיון דאיכא שיור כ"ש יכול לעשות כל הכרי תרומה ולדידהו הי' יכול למתני במתניתין דידן באלו דברים שאין להם שיעור אף תרומה מ"מ משום פלוגתת ר"י דלדידי יש לתרומה שיעור לא תני במתניתין דידן משום דבפלוגתא לא קמיירי. ע"ז אמר ר' יוסי דז"א דלאו דמשום דלא מיירי בפלוגתא אלא אפילו לכו"ע אינו יכול למתני תרומה בהדי דברים שאין להם שיעור דדוקא בכורים הוי מן דברים שאין להם שיעור משום דאדם עושה כל שדהו בכורים משא"כ בתרומה לכו"ע אין עושה כל שדהו תרומה משום דעכ"פ צריך לשייר כ"ש ע"ז התיבון א"כ פיאה נמי צריך לשייר עכ"פ שבולת הראשונה כדאיתא לקמן מ"מ חשיב לה בדברים שאין להם שיעור ע"ז משני ר' יוסי דהא דצריך לשייר בפיאה שבולת הראשונה הוא לאו משום דבפיאה צריך שיור ז"א אלא השבולת הראשונה הוא עושה החיוב של פיאה כמו מירוח דעושה החיוב בתרומה ומתחיל החיוב של פיאה לאחר קצירת שבולת הראשונה וכיון שהתחיל החיוב עושה כל שדהו פיאה משא"כ בתרומה דלאחר החיוב שנתחייב הכרי ע"י מירוח צריך ג"כ לשייר כ"ש א"כ בתרומה השיור הוא משום דיש שיעור ואין יכול לעשות הכל תרומה משא"כ פיאה אין לה שיעור ויכול לעשות לאחר החיוב שנתחייב בפיאה דהיינו לאחר שקצר שבולת הראשונה כל השדה פיאה ולא צריך לשיור כלל ע"כ לכו"ע לא תני תרומה במתניתין דידן משום דיש לה שיעור דצריך לשייר כ"ש אחר החיוב ולא דמי לפיאה כן פי' בשנו"א ז"ל ודו"ק:

מראה הפנים

אלו דברים שאין להם שיעור. והבכורים. מדאורייתא הוא דאין להן שיעור אבל מדרבנן א' מששים כפאה וכדאמר בהדיא לקמן ריש פ"ג דבכורים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' בכורים בהלכה יו"ד ועי' לקמן שם מה שיתבאר עוד מזה בס"ד:

מפני המחלוקת. כדפרישית דפליגי בה עד כמה מרבה בשיעורה וכן פירשו התוספות בפ"ק דחגיגה דף ו' ע"ב ד"ה שאין להם שיעור וכו' ע"ש בסוף הדבור ובהתחלה פירשו שם ל' חלוקה וכדפי' הר"ש ז"ל בפי' שהיא חלוקה מן הכרי כמו שיפרש אח"כ א"ר יוסי וכו' וא"כ דברי ר' אימי ודברי ר' יוסי חד שינויא הוא ולפ"ז דא"ר יוסי מבעי ליה ולפיכך הנכון דתרי שינויי נינהו ומפני המחלוקת אפלוגתא דתנאי פ"ד דת' ומות קאי. סוב מצאתי להרא"ם ז"ל בפי' המשניות שלו שפי' ג"כ דתרי שינויי הוו ומפני המחלוקת ג"כ כדפרישית ועי' בדיבור דלקמן דמוכרח הוא דתרי שינויי נינהו:

הרי אין אדם עושה כל שדהו פאה. הכי תני לה בתוספתא ריש פ"ק ובבבלי נדרים פ"ק דף ו' ע"ב מייתי ברייתא מנין שאם רוצה לעשות כל שדהו פאה עושה ת"ל פאת שדך והרא"ש ז"ל שם בפירושו הביא להא דהכא כתב בירושלמי פ"ק דפאה מתני לה עד שלא קצר שבולת הראשונה וכו' וכן כתבו התוספות שם דהא דתני בהך ברייתא דעושה כל שדהו פאה היינו דוקא אחר שהתחיל לקצור ואפי' שבולת הראשונה כדמחלק הכא. והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מתנות עניים בהלכה יא כתב ואם נתן ל"ס רוב הקציר משום פאה הרי זה פטור מן המעשרות ומשמע דמיהת המיעוט מן הקציר צריך לשייר לעצמו ואם לאו אין תורת פאה עליו לענין שיהא פטור מן המעשרות ואפשר דהוא ז"ל היה מפרש דהא דקאמר הכא מקצר שבולת הראשונה יכול לעשות כל הנאר לפאה לאו דוקא שבולת הראשונה ממש אלא מיעוט שדהו קאמר אלא דלפ"ז הוה קשה דא"כ מה הפרש יש בין פאה לתרומה הא בתרומה ג"כ לא בעינן אלא עד שישייר שם חולין כר"ט וכר"ע פ"ד דתרומות ופסק הרמב"ם בפ"ג מתרומות בהלכה ה' כוותייהו והיה נ"ל דהאי שינויא דר' יוסי אליבא דת"ק דפ"ד דתרומות הוא דקאמר א' מעשרה או כר' ישמעאל דאמר מחצה חולין ומחצה תרומה דשפיר איכא לחלק בין פאה לתרומה ומיהו הא ה"א דילפינן שפיר מהך שינויא דר' יוסי דהא דקתני בת ספתא שעושה כל שדהו פאה אינה פאה היינו דוקא בהתחיל לקצור כי היכי דלא תקשי מהא ברייתא דנדרים והשתא למאי דקיי"ל כר"ט וכר"ע הך דהתרומה מתרצינן להא דלא קחשיב תרומה במתני' כשינוייה דר' אימי דבפלוגתא לא קא מיירי והשתא מוכחא הוא דתרי שינויי נינהו:

והקדש לאו כשריף הוא. מדמ"מי ליה כפשיטות הקדש לשרוף ואע"ג דבהקדש היה ליה הנאה דמיהת מצוה ה"א עושה שמעינן מהכא דהא דקי"ל מצות לאו ליהנות נתנו לאו דוקא במצות שאדם מצווה עליהן לעשותן אלא אפילו עושה מעצמו איזה מצוה כגון דהקדש

שנויי נוסחאות (סו"ה) קיימת לעוה"ב נד"ו קיימת לו לעוה"ב. (סו"ח) ורבי אמי הוון יתבון נד"ו ורבי אימי הוון יתיבין. (סי"ט) רבי אמי נד"ו רבי אימי. (סוס"ו) נתחייבה שדהו בפיאה נד"ו נתחייבה כל שדהו פיאה. (סוי"ח) נתמרח נד"ו ליתא, ובכי"ר משנתמרח נתחייב בקש. (סוכ"ג) כן נד"ו ליתא. היא חייבת נד"ו היא חייבה. (סוכ"ג) קצר חציה ומכר מה שקצר נד"ו קצר חציה ומכר מה שקצר.

הגהות הרש"ש

אמר ר' אמי מפני המחלוקת. נ"ב פירש ר"ש דתרומה כולל גם תרומת מעשר ולה יש שיעור ור"ל מפני המחלוקת שיש בתרומה. אי נמי כמו שכתב המפרש [מוהר"א מפולדא] בל"א וז"ל מפני המחלוקת. בפ' המרבה בתרומה פליגי תנאי עד כמה רשאי להרבות ובפלוגתא לא קמיירי תנא דמתני'. ל"א מפני המחלוקת שיש הפרש בין תרומה לשארי דברים דמתני' וכדמפרש ר' יוסי ואויל ההפרש ההוא עכ"ל. והגר"א כתב משום שנחלקו בתרומות פ"ד מ"ה ורבי ישמעאל סבר מחצה חולין ומחצה תרומה ורבי טרפון ור"ע סבירא להו עד שישייר חולין ור"י מתרץ דבתרומה לכולי עלמא יש לה שיעור וצריך לומר דהכי קאמר כיון דר"י סבירא ליה מחצה כו' ולא יותר נמצא דאינו דומה לפיאה וביכורים דאי אפשר לומר דלר"י חייב ליתן דוקא מחצה דלא מסתבר שיחלוקו ע"ז שחטה אחת פוטרת אלא שחולקין על מרבה במעשרות וא"כ קשה דהיינו שנויא דר' יוסי:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מה' מתנות עניים הלכה א סמג לאוין רפד

מסורת הש"ס

חגיגה ו: חולין קלז:

גליון הש"ס

הדא אמרה קצר שבולת הראשונה ונשרף אין צריך לקצור פעם שנייה כילה את שדהו את אמר חזרה פיאה לעומרין מהו שתחזור פיאה לקציר' שיבולת הראשונה א"ר רבי יוסי נילף פיאת עומרים מפיאת קמה מה פיאת קמה לא חזרה פיאה לקצירת שיבולת הראשונה אף פיאת עומרים לא תחזור פיאה לקצירת שיבולת הראשונה הפיאה יש לה שיעור מלמטן ואין לה שיעור מלמעלן הביכורים והראיון אין שיעור לא למעלן ולא למטן אית תנא תני הפיאה והביכורים והראיון אין להם שיעור לא למעלן ולא למטן מה נפיק מן ביניהון והן חד מן ששים מאן דמר הפיאה יש לה שיעור מלמטן ואין לה שיעור מלמעלן מה שנתן נתן חזר והוסיף חייב במעשר עד שעה שישלים מאן דמר הפיאה אין לה שיעור לא למעלן ולא למטן מה שנתן כבר נפטר חזר והוסיף חייב במעשרות רבי ברכיה בעי ולמה לא תנינן אפר סוטה ולמה לא תנינן אפר פרה ולמה לא תנינן רוק יבמה ולמה לא תנינן דם ציפור של מצורע לא אתינן מתניתין אלא דברים שהוא מוסיף עליהן ויש בעשייתן מצוה ואילו אע"פ שהוא מוסיף עליהן אין

פני משה

דכיון דקצר הוא קרין ביה בקצרך: הדא אמרה וכו'. דנ"כ א"צ לקצור פעם שניה אלא אפי' עדיין לא קצר עוד יכול הוא להפריש פאה: כילה את שדהו. לגמרי ולא הפריש פאה מן הקמה: את אמר חזרה פאה לעומרין. כלומר הרי הדין בזה דחזר חיוב הפאה על העומרין וצריך להפריש פאה מן העומרין על כל השדה. והכי תנינן לה בתוספתא שם לא נתן מן הקמה יתן מן העומרים והשתא קמיבעיא לי' מהו שתחזור פאה לקצירת שבולת הראשונה. כלומר אם אמרינן דהואיל ושבולת הראשונה נתערבה עם הכל ומן העומרים הוא דמפרים חזרה חיוב פאה גם על הראשונה וצריך להפריש אף עליה או דלמא כיון דלעולם אין חיוב פאה אלא אחר קצירת שבולת הראשונה וממנה ואילך הוא דמפרים והיא פטורה. ופשיט לה ר' יוסי דודאי א"צ להפריש על שבולת הראשונה דנילף פאת עומרין מפאת קמה וטעמא משום שלא נתחייב עכשיו להפריש מן העומרין אלא מפני שלא הפריש מן הקמה וא"כ מה פאת קמה לא נתחייב בה אלא לאחר קצירת שבולת הראשונה והיא לעולם פטורה אף בפאת העומרים כן: הפאה יש לה שיעור מלמטן ואין לה שיעור מלמעלה. תוספתא ריש פ"ק דמלמטה נתנו בה חכמים שיעור כדתנן לקמן אין פוחתין לפאה מששים אבל למעלה אין לה שיעור דיכול אדם לעשות את כל שדהו פאה והיינו אחר שקצר שבולת הראשונה כדאמרי' לעיל: הבכורים והראיון אין להם שיעור. כלל ולקמן מפרש לה באיזה ראיון אמרו: אית תניי תני. דגם הפאה אין לה שיעור אף למטה: מה נפיק מן ביניהון והן חד מן ששים. כלומר דהא על כרחך לכ"ע צריך שתהא לה חד מששים דהא בהדיא תנן אין פוחתין לפאה מששים וא"כ במאי פליגי הני תנאי אי נימא דהאי ברייתא פליגא אמתני'. וקאמר דלא פליגא אמתני' אלא דהאי מילתא איכא בינייהו: מ"ד דפאה יש לה שיעור מלמטן מה שנתן נתן. כלומר ואם נתן פחות מששים אע"פ שצריך הוא להוסיף עד ששים לא אמרינן דמה שנתן תורת פאה עליו לענין שתהא פטורה מן המעשר אלא מה שנתן נתן וזכה העני ואינו יכול להוציא מידו ומ"מ לענין מעשר אין תורת פאה על מה שנתן הואיל ואין בה שיעור פאה וכן נמי על מה שחזר והוסיף חייב במעשר דאין כאן תורת פאה: עד שעה שישלים. כלומר עד שישלים הפאה בבת אחת כשיעורה: ומ"ד דגם הפאה אין לה שיעור אף למטן לאו דא"צ להוסיף עליה קאמר דלא פליג אמתני' דצריך ששים אלא דלענין מעשר קאמר דמה שנתן עולה לו בחשבון תורת פאה וכבר נפטר וא"צ לעשר עליה. ואם חזר והוסיף חייב במעשרות על מה שהוסיף דלענין מעשר אין תורת פאה למה שחזר והוסיף: ולמה לא תנינן. במתני' עפר סוטה דאין לה שיעור כמה יתן מן העפר אל המים וכן אפר פרה אין לה שיעור לנתינת האפר לתוך המים וכן רוק יבמה אין לה שיעור אלא כל שנראה להדיינים ואפי' כל שהוא וכן דם צפור של מצורע שנותן לתוך המים אין שיעור להם: ומשני דלא אתינן למיתני במתני' אלא דברים שאם מוסיף עליהם יש בהוספה מצוה. כגון הני דחשיב במתני' אבל אלו אין בהוספה שלהן מצוה:

מתני'

רידב"ז

כילה את שדהו את אמר חזרה פיאה לעומרין מהו שתחזור פיאה לקצירת שבולת הראשונה. פי' המרא"פ ז"ל לא נתברר. ובפי' הפ"מ ז"ל משום דכיון דחזרה פיאה לעומרין א"כ שבולת הראשונה נתערבה עם הכל. ואינו מובן האיבעיא וכי מה לן שנתערבה. והנכון דהפי' הוא עפ"מ שמבואר בספ"ב ה"ה דמי מחזר הפאה מקמה לעומרין היא הקצירה של שבולת הראשו' שקצר מהקמה שנשאר לפאה. כיון שקצר שבולת הראשונה ממה שהשאיר בקמה כדי פאה חזרה פאה לעומרין על כל השדה ולא בעינן שיכלה לגמרי כל שדהו. ונמצא לפ"ז דיש ב' שבולת הראשונה. שבולת הראשונה של תחלת הקצירה דהיא המחייבת כל עיקר השדה בפאה. ויש עוד שבולת הראשונה של קצירת קמה הנשאר לפאה שהיא מחזרת הפאה מקמה לעומרין עי"ש ע"כ מיבעיא לי' אם דוקא בשבולת הראשונה של תחלת הקצירה דהיא עושה כל עיקר החיוב דפאה היא פטורה כמו דאמר לעיל אפשר לומר היא מחייבת כל שדהו פאה והיא חייבת בפאה. א"כ כיון דהיא עושה כל עיקר החיוב ע"כ היא בעצמה פטורה אבל כשכילה את שדהו ואז את אמר חזרה פאה לעומרין ומי הוא המחזיר הלא היא הקצירת שבולת ראשונה מקמת פאה מהו שתחזור החיוב גם עלי'. מי אמרינן דלא דמי קצירת שבולת הראשונה של קמת פאה לשבולת דתחלת הקצירה דהתם היא עושה כל עיקר החיוב והיא המחייבת ומי מחייבה משא"כ קצירת שבולת ראשונה של קמת פאה דהיא אינה עושה כל עיקר החיוב דהא כבר נתחייבה השדה בפאה רק דהיא מחזרת החיוב מן קמה לעומרין בזה י"ל דגם השבולת בעצמה חייבת בפאה. דבזה אין סברא לומר כדלעיל אפשר לומר היא מחייבת כל שדהו פאה והיא חייבת בפאה. דהא עיקר החיוב של פאה כבר נתחייב ע"י קצירת שבולת הראשונה דהתחלת קצירה. או דילמא אף השבולת הזו נמי פטורה משום דאזלינן בתר השתא דהשתא החיוב על העומרין ומי המחייב היא השבולת הזה א"כ בזה נמי אמרינן האי סברא אפשר לומר היא מחייבת החיוב דהשתא והיא חייבת. ע"ז אמר ר' יוסי נילף פיאת עומרים מפיאת קמה מה פיאת קמה לא חזרה פאה לקצירת שבולת הראשונה אף פיאת עומרין לא תחזור פאה לקצירת שבולת הראשונה פי' אף דיש לחלק בין שבולת ראשונה המחייבת בקמה משבולת הראשונה המחייבת בעומרין מ"מ חד דינא הוא להם דאין לחלק בדין פיאת עומרין לדין פיאת קמה. וכל מה שפטור בפיאה בקמה פטור בפאה דעומרין וזהו פי' האמיתי בע"ה:

הפיאה יש לה שיעור מלמטן ואין לה שיעור מלמעלן כו'. מה נפיק מן ביניהון והן חד מן ששים. פי' כההיא דאיתא במשנה במס' תרומות פ"ד

מראה הפנים

דהקדש שאינו מצווה על זה להקדיש את שלו אלא אם הקדיש מצוה מיהת איכא ואפ"ה לא קרי לה הנאה לעשיית מצוה ומכ"ש דאמרי' גם במצות דרבנן מצות לאו ליהנות נתנו ופלוגתא היא בין דעת בעל המאור ז"ל בפ"ג דר"ה גבי המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה וכן דעת הר"ן ז"ל שם והרשב"א ז"ל בתשובה סי' תתמ"ו כתב בפשיטות כדעת הר"ן דאף במצות דרבנן אמרינן לאו ליהנות נתנו כדמוכח מדבריו שם מלולב ביו"ט שני יבמ"ום אחר כך ראיתי דמפשיטות דברי הרמב"ם ז"ל נראה דג"כ דעתו דבכל מצות אמרינן לאו ליהנות נתנו וראיה גדולה לזה מכאן דאף לו כמצוה שעושה מעצמו לאו הנאה מקרית כדאמרן: **את** אמר חזרה פאה לעומרין. כדקתני בתוספתא ומסיים שם לא נתן מן העומרים יתן מן הגדיש לא נתן מן הגדיש יתן מן הכרי עד שלא מירח ואם מירח מעשר ונותן. ובבבלי פ' הגוזל עלים דף צד ע"א קתני עלה משום ר' ישמעאל אמרו אף מפריש מן העיסה ונותן לו ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"א ממתנות עניים כהלכה כר' ישמעאל וטעמא משום דרבא מסיק התם דר"י נמי ס"ל דשינוי קונה ושאני פאה דכתיב בה תעזוב יתירא וכ"כ הכ"מ שם אלא דצריך להוסיף דהע"ג דאמרינן התם דלמ"ד שינוי אינו קונה הא תעזוב יתירא למה לי מבעי ליה לכדתניא המפקיר כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר והרי הרמב"ם פסק כהך ברייתא בסוף פ"ה שם וע"כ כדכתבו התוס' שם דתרתי ש"מ מתעזוב יתירא דליכא דפליג אהאי תנא דמפקיר כרמו עיי"ש:

מה נפיק מביניהון והן חד מששים וכו'. כמבואר בפנים כך פירשו התוס' בפ"ק דחגיגה שם וכן הר"ש ז"ל ונראה מדבריהם שם דדעתם לפרש הא דפליגי אם יש לה שיעור למטה היינו אי מן התורה יש שיעור למטה או לא ועי' בדיבור דלקמן. ומשמעינן מיהת דלהני תנאי לכ"ע מה שחזר והוסיף אח"כ עד ששים חייב במעשר דבהך סברא דאין תורת פאה לפוטרם ממעשר עד שיתן השיעור בבת אחת לא פליגי לענין מה שהוסיף כי פליגי במה שנתן בתחלה פחות מכשיעור אם תורת פאה עליו לפטור מן המעשר או לא וזה מבואר הוא למאי דמפרש פלוגתייהו. והרמב"ם ז"ל לא זכר מזה כלום לדינא אם נתן בתחלה פחות מכשיעור מהו הדין לענין מעשר והרי הכל שיין בזה דמה שהוסיף אח"כ להשלים לכשיעור דחייב במעשר הואיל ולא נתן כשיעור כאחת ונראה דהוא ז"ל סמך על האי תוספתא שהוזכרה בדבור דלעיל והובאה בש"ס דילן פרק הגוזל וכדפסק הוא ז"ל כמ"ש וגם"כ שם בהלכה י"א כתב כל התוספתא דמשמע מינה מיהת דכל זמן שלא נגמר מלאכתו למעשר נותן בתורת פאה ופטור מלעשר אפי' מן העומרים או מן הגדיש או מן הכרי עד שלא מירח והשתא לא תהא הך פאה שנותן מן העמרים או מן הגדיש עדיפא מן הפאה שמפריש מן השדה בפחות מכשיעור עד שישלים לענין פיטור מן המעשר ולפיכך לא פסק

תוספת הרי"ד

אמר ר' יוסי נילף פיאת עומרים מפיאת קמה כו'. בזה יש לתרץ מה דלכאורה קשה לקמן בספ"ב על מתניתן שדה שקצרוה לסטים כו' פטורה וגרסינן שם אר"ה בר בימי אפילו שקצרוה שלא לאבדה פטורה מאחר שהפיאה ניתנת במחובר לקרקע ואין קרקע נגזלת. ופי' הגר"א ז"ל בשנו"א דהא חיוב דפיאה הוא בקמה ואין בכח קצירת הלסטים שיתחייב בקצירתו להניח בסוף השדה קמה לפאה דהא הקמה עדיין אינה שלו דהוי עדיין מחובר לקרקע ואינה נגזלת ע"כ לא עשה קצירתו חיוב פאה על הקמה. ואפי' לאחר שקצר גם את הקמה וחזרה פאה לעומרין ג"כ פטור משום דכל שאינו בחיוב קמה אינו בחיוב דעומרין וה"ק הכא אחד מבבא מציעא דמתניתין דגרסינן שם קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה וקשה הא כיון שהבע"ב קצר שבולת הראשונה כבר נתחייבה בפיאת קמה. וא"כ מוטל חוב פאה על כל השדה ובמה נפטרה חלק שקצרו לסטים מפאה והניח בצ"ע. ובאמת לפי הסוגיא הזאת מתורץ מאד. דהא מאן מחזיר מקמה לעומרין היא הקצירה דשבולת הראשונה מן קמת פאה ומי הוא הקוצר הלא המה הלסטים ואנן ילפינן פיאת עומרין מפיאת קמה וכי היכי דקצירת הלסטים של שבולת הראשונה דתחלת קצירה אינו מחייב בפאה כן נמי קצירת שבולת הראשונה של הלסטים בקמת פאה אינו מחזיר מקמה לעומרין. דהא כמו דשבולת הראשונה מקמת פאה פטורה אע"פ שלא על ידה בא החיוב מ"מ פטורה משום דילפינן פיאת עומרין מפיאת קמה וכי היכי דהשבולת הראשונה פטורה בפיאת קמה כן פטורה בפיאת עומרין כמו כן נמי בקצירת לסטים כמו דבקצירת לסטים פטור מפיאת קמה כמו כן קצירת לסטים פטור מפיאת עומרין ודו"ק:

הפיאה יש לה שיעור למטן כו' אית תנא תני אין לה שיעור לא למעלן ולא למטן המל"מ ז"ל בפ"א ממ"ע הט"ו תמה על הר"ש ז"ל שכתב דלמ"ד כפאי ד'מר הכא לפני תנאי דמודו דאם לא נתן השיעור כאחת דמה שהוסיף אח"כ חייב במעשר. ועוד יש ראיה לדין זה מהאי מתניתין נותני' פאה מתחלת השדה וכו' לפי הכרעת שיטת הרמב"ם דלמד מזו יא דהש"ס ועיין מזה לקמן בהלכה ג' מה שיתבאר בס"ד. ועוד דבלא"ה כל זה לא שייך אלא אי אמרינן דיש לאיזה שיעור לפאה מן התורה או לא וכדמשמע מפי' התוס' בחגיגה והרמב"ם פסק כסתמא דמתני' וכמסקנת הש"ס פ' ראשית הגז (דף קלז ע"ב) דאין לה שיעור כלל מן התורה כ"א מדרבנן וכן הפקיעו מן המעשר וכך ברייתא

דנדרים

שנויי נסחאות (סו"א) ונשרף בד"ו ונשרפה. (סו"ב) לא חזרה פיאה בד"ו לא חזרה קמה. (סו"ם) אין שיעור בד"ו אין להן שיעור. (סו"י) תנא הני בד"ו תני תנא. (סו"ג) מאן דמר בד"ו מן דמר. (סו"ד) הפיאה בד"ו דפיאה. (סו"ו) הפיאה אין לה בכי"ר הפיאה והבכורים אין להם ובד"ו הפיאה והבכורים והריאיון אין להם. (סו"ע) מצורע לא (בכי"ר) מצורע א"ל ר' יוסי לא.

חדושי רד"א

מה נפיק מן ביניהו כו'. נ"ב כתב המשנה למלך פ"א מהלכות מתנות עניים מדפריך מה נפיק ביניהון והלא יש נפקא מינה גדולה. דלמאן דאמר יש לה שיעור למטה היינו מן התורה הוא א' מס'. ולמאן דאמר אין לה שיעור למטה היינו מד"ת אין לו שעור כלל. ועוד הקשה דלא מצינו שום רמז בפסוק שיהיה א' מס'. אע"כ דלכו"ע א' מס' הוא מדרבנן. אלא דמ"ס כיון שאין לו שיעור מה"ת ולכן אמר אין לו שיעור למטה. ומ"ס כיון שיש לו שיעור מדרבנן אמר יש לו שיעור למטה ולא פליגי אלא בלישנא ולכן פריך מה נפיק ביניהון כו':

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' שם פ"א הל"ב

טז
ב מיי' שם פ"א הלט"ו

יז
ג מיי' פ"ב מ' בכורים הלי"ז כא ג עשין קלת

יח
ד מיי' פ"א מה' חגיגה הל"ב סמ"ג עשין רכח

יט
ה מיי' פ"א מה' מתנות עניים הלט"ו ועכ"מ שם

גליון הש"ס

ו חד מן ששים עיין בר"ש ובהגהות מוהרא"ו ז"ל על הרא"ש. ובמלמ"ל פ"א ממתנות עניים הלכה טו ותק נתן שם ובמים חיים להפר"ת ובמהרי"ט אלגזי הלכות בכורות שנדפס מחדש בר"פ פ"ח דף ק"ז פ"ב ד"ה יעו':

מסורת הש"ס

תוספתא פ"א ועי' תוס' חגיגה ו': ד"ה שאין

פי' תוס' חגיגה ז. ד"ה והבכורים

תורה אור

אין בעשייתן מצוה : והראיון מתני' *בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור ואתיא כיי *דמר ר' יוחנן מעה כסף שתי כסף דבר תורה תנא רבי יוסי קומי רבי יוחנן *ראיה כל שהוא חכמים הן שאמרו מעה כסף שתי כסף א"ל ויש כעין זו א"ר יונה וכל השיעורים לא חכמים הן שנתנו כזית מן המת כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ לא אתא מישאול אלא כהדא דתני רבי הושעיא *לא יראו פני ריקם אפילו כל שהוא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף וקשיא מן דו סמך לדבר תורה הוא אמר חכמים אמרו מעה כסף שתי כסף אמר רבי יוסי בר בון רבי יוחנן כדעתיה דרבי יוחנן אמר *כל השיעורים הלכה למשה מסיני דו אמר מעה כסף שתי כסף דבר תורה רבי הושעיא כדעתיה דרבי הושעיא אמר *האוכל איסור בזמן הזה צריך לרשום עליו את השיעור שמא יעמוד ב"ד אחר וישנה עליו את השיעורים ויהי' יודע מאיזה שיעור אכל אמרי חזר ביה רבי יוחנן מן הדא רבי יונה ורבי יוסי תרוויהון אמרין לא חזר ביה ועוד מן הדא דאמר רבי לא איתפלגון *חזקיה ורבי יוחנן חזקיה אמר חולק אדם את חובתו לשתי בהמות ורבי יוחנן אמר אין אדם חולק חובתו לשתי בהמות אלא צרי' שיהא בידו שתי כסף לכל אחד ואחד ואמר ר"ש בן לקיש בשם חזקיה אדם טופל בהמה לבהמה ואין

פני משה

מתני' בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור. כצ"ל וכספרי הדפוס נתחלף בטעות : ואתיא כהאי דאמר ר' יוחנן מעה כסף שתי כסף . דתנן בריש חגיגה בה"א הראיה מעה כסף והחגיגה שתי כסף . דבר תורה הן . דלקרבן יש לה שיעור מן התורה : תנא ר' ייסא קומי ר' יוחנן ראיה . קרבן כל שהוא . מן התורה אלא חכמים הן שאמרו מעה כסף ושתי כסף : אמר ליה ר' יוחנן ויש כן זו . וכי מצינו בכגון זו שיהיה השיעור מדבריהם : א"ר יונה . ומאי קשיא ליה לר' יוחנן וכי כל השעורים לא חכמים הן שנתנו כזית כו' דהא לא כתיבא שיעורא באורייתא והכמים הן שנתנו שיעוריהן : לא אתי מישאל. ומשני מה דשאל ר"י ויש כן זו לא בא לשאול אלא אליבא דר' הושעיא דתני בברייתא הכי דשיעור קרבן מדבריהן הוא נקט לראיה דקרבן שלה יש לו סמך מן התורה דכתיב לא יראו פני ריקם: וקשיא. וזה היה קשה לו לר' יוחנן : מן דו סמך לדבר תורה חכמים הן שאמרו מעה כסף ושתי כסף. כצ"ל וכן הוא בפ"ק דחגיגה ונדפס כאן בטעות אגב שיטפא דלעיל . כלומר מאחר שהוא סמך לה להכתוב שבתורה והיאך הוא אומר במן התורה כל שהוא וחכמים הן שנתנו לשיעור זה וכי יש להן כח לעשות קצבה לקרבן שהוא מן התורה בלתי ג"ש או שאר מדות שהתורה נדרשת בהן דלא אמר אלא סתם וחכמים הן שאמרו כן ולא פירש מאין להם זה : ר' יוחנן כדעתי' וכו'. ואזלו תרווייהו לטעמייהו: ר"י דהוא אמר דכל השיעורין הלמ"מ הן. ולא שחכמים מעצמן נתנו להן . והלכך הוא דאמר דבר תורה הן . דהל"מ היא ד"ת : ור' הושעיא דאמר מדבריהן הוא לשיעורא דמתני' נ"כ כדעתי' דאמר כל השיעורין מדבריהן הן: האוכל איסור בזמן הזה. חלב וכיוצא בו שמתחייב עליו קרבן בזמן הבית צריך היה לרשום עליו את השיעורין מה שהיו בזמן שאכל כדי לידע אם בר קרבן הוא לכשיבנה בית המקדש: דשמא יעמוד ב"ד אחר וישנה עליו את השיעורין ויהא יודע מאיזה שיעור אכל. כלומר לפיכך הוא צריך לרשום השיעור שהיה בזמן שלו כדי לידע מאיזה שיעור אכל ונתחייב בקרבן . אלמא דס"ל דכל השיעורין מדבריהן הן וביד הב"ד לשנותן כפי ראות עיניהם לפי הזמן : אמרין חזר ביה ר"י מן הדא . דאמר כל השיעורין הל"מ הן : לא חזר ביה . ר"י מסברא דליה : ועוד מן הדין. דלקמן ראיה דלא חזר בו ר"י : דא"ר הילא וכו' אדם חולק את חובתו לשתי בהמות . חובה שמוטלת עליו להביא חגיגה בשתי כסף יכול הוא לחלקן והשתי כסף לשתי בהמות אם ירצה יקח במעה כסף בהמה אחת ובשניה בהמה אחרת ויביא שתיהן לחגיגתו ויוצא ידי חובתו : אלא צריך שתהא בידו שתי כסף לכל אחת ואחת. אם דעתו להביא שתי בהמות לחגיגת חובתו או יותר צריך שתהא בידו ליקח כל בהמה ובהמה בעד שתי כסף ואם לאו לא יביא אלא בהמה אחת שתהא שוה שתי כסף אלמא דס"ל לר"י דהא דאמרו שיעור הראיה מעה כסף והחגיגה שתי כסף מדאורייתא הוא והלכך הוא דקפיד שלא יביא בהמה לחגיגה הפחותה משתי כסף דאי שיעורא מדרבנן בעלמא הויא לא היה לן למיקפד אם מביא בהמה אחת או שתי בהמות בשתי כסף דהא מיהת בשתי כסף הוא דאייתי וש"מ דלא חזר בו ר"י מהא דאמר לעיל : אדם טופל בהמות נבהמה. אם יש לו אוכלין מרובין על שלחנו ואין מספיק לו בהמה אחת לשלמי חגיגתו וצריך להביא עוד בהמות אחרות ואין לו מעות חולין כ"א להביא מהן בהמה אחת יכול הוא לחבר מעות מעשר שני שלו ולהביא מהן שאר בהמות כפי צרכו ואע"ג דחגיגת יו"ט חובה היא וקיי"ל דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין הכא מכיון דמביא בהמה אחת מן החולין כבר יצא י"ח בזו ויכול להביא האחרות מן המעשר : ואין

רידב"ז

פ"ד משנה ב' תרם ועלה בידו נבסים ואחר פי' דלא תרם על חלק א' והרס על ס' חלקי' וחסר רק חלק אחד מס' שלא תרם עליו כו' יחזור ויתרום והכ"נ ה"פ דכאן הר מן ס' שלא הפרים פאה עליו למ"ד יש שיעור למטן מה שנתן נתן חזר והוסיף חייב במעשרות פי' הר"ש והתוס' ז"ל במס' חגיג' (דף ז' ע"ב) דאפי' מה שנתן ג"כ חייב במעשרות דאין עליו הורת פאה עד שישלים שיעור ששים בב"א ולמ"ד דאין שיעור למטן מה שנתן הוי תורת פאה ופטור ממעשרות . והגר"א ז"ל גרים למ"ד הפיאה יש לה שיעור למטן כו' מה שנתן נתן חזר והוסיף פטור במעשרו' עד שיה שישלים ולמ"ד אין לה שיעור כו' והוסיף חייב במעשרות. ופי' פשוט למ"ד דיש לה שיעור מה שמוסיף בפעם השני עד שמשלים השיעור הוי פאה ופטור ממעשרות רק מה שיוסיף אחר שישלים השיעור חייב במעשרות ולמ"ד אין לה שיעור כלמה שיוסיף חייב במעשרו' אבל לכ"ע מה שהפרים כבר פטור ממעשרות:

מתני' בראיית פנים כו' תנא ר' יוסי קומי ר"י ראיה כ"ש כו' לא אתא מישאול אלא על דר' הושעיא לא יראו פני ריקם אפי' כ"ש כו' וקשיא מן דו סמך לד"ת כו'. פי' דר' יונה קאמר דקושיא דר' יוחנן דמקשה ויש כעין זו לא שייך להקשות על הדא דתני ר' יוסי ראי' כ"ש הכמים שאמרו ב' כסף זה לא שייך להקשות על הדא דתני ר' יוסי כי אם על הא דתני ר' הושעיא והנפ"מ בין הא דתני ר' יוסי להא דתני ר' הושעיא הוא . ע"פ התוס' ז"ל והריטב"א ז"ל במס' קדושין (דף יז ע"א) כתבו דעכ"פ הא דראי' כ"ש היא הלכה למ"מ דהל"כ נגמור ריקם ריקם מבכור כמו הענקה ויהיה חמש סלעים והריטב"א ז"ל כ' שכן מוכח מהירוש' כזה וזהו ע"כ בין לר' יוסי ובין לר' הושעיא הוי הלכה למ"מ דכ"ש ורק הנפ"מ ביניהם דלר' יוסי פשטת הכתוב ריקם לא משמע כ"ש רק דקאמר קרא דלא יהי' ריקם ובכמה לא נקרא ריקם מסר הכתוב לחכמים והלל"מ מודיע לנו אשר בכ"ש די ור' הושעיא ס"ל דפשטת הכתוב דלא יהי' ריקם אפילו בכ"ש לא הוי שוב ריקם ופשטת הכתוב עם הלל"מ אחת היא דכ"ש רק הלל"מ מגלה לן דלא נילף ריקם ריקם מבכור וע"כ הא דתני ר' יוסי קומי ר"י ראי' כ"ש חכמים היא שאמרו מעה כסף כו' פי' ראי' כ"ש מהלל"מ ולא מפשטת הכתוב רק חכמים אמרו מעה כסף . וע"ז שהקשה ר' יוחנן ויש כעין זו. תמה ע"ז ר' יונה מה זו קושיא הלא כל השיעורין הוא מדרבנן אלא לא על הא דתני ר' יוסי הקשה ר"י אלא על הא דתני ר' הושעיא דתני דפשטת הכתוב דלא יראו פני ריקם הוא ג"כ בכ"ש א"כ קשיא מן דו סמך לד"ת פי' דכ"ש הוא הוי סמך מן התורה וקי"ל דדבר שמפורש בתורה להקל אין בכח החכמים להחמיר (עי' בתוס' ז"ל במס' ב"מ דף ע' ע"ב ובט"ז ז"ל ביו"ד) א"כ האיך הוא אמר חכמים שאמרו מעה כסף ב' כסף . ור"י בר"ב מפרש דר' יוחנן כדעתי' דר' יוחנן אמר כל השיעורין הלל"מ ע"כ פריך אפילו להא דתני ר' יוסי דהאיך תימר דחכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף ויש כעין זו דהא כל השיעורין הוא לא מדרבנן רק הלל"מ :

אמר רשב"ל בשם חזקי' אדם טופל בהמה לבהמה ואין אדם טופל מעות למעות ור' יוחנן אמר טופל אדם מעות למעות האיך עבידא היו לפניו עשר בהמות פי' שלא הפרים אלא הי' לפניו כדכתב הטו"א ז"ל במס' חגיגה

מראה הפנים

דנדרים שהוצאם לפ"ל ד"ה הרי אין אדם וכו' דעיסה אדם כ' שדהו פאה ובלבד שישייר מקצת ולגולם פטור מן המעשר . ועי' עוד מזה לקמן ד"ה הכל לפי גודל השדה מה שכתבתי שם:

מתני' בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור . ומה שנדפס בספרים בהיפוך טעות דמוכח היא וכן כתב הר"ש והגי' הפוכה בירושלמי בש"ס . והתוספ' בפ"ק דחגיגה דף ז ע"א ד"ה ר' יוחנן וכו' . שהעתיקו ג"כ כפי שנכתב זו וזהו פשוט. וע' בקונטרס אחרון פי' א' ד"ה מתניתין בראיית פנים וכו' :

האוכל איסור בזמן הזה וכו' . וכן אמר ר"א בבבלי פ' יום הכפורים דף פ' ע"א האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבא ב"ד אחר וכו' וירבה בקרבנות מחמת שיעורין . והמסקנא כר' יוחנן דכל השיעורין הלמ"מ הן וכדכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד מהלכות מ"א הלכה ב' :

איתפלגון חזקיה ור' יוחנן וכו'. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן בענין דינא דטופל איתמר נמי כתב בחגיגה (דף ח ע"א) וע"ש בהתוס' ד"ה טופלין בהמה לבהמה וכו' שכתבו מיהו יש ליתן טעם במילתא דתרווייהו וכו' ומגיאין להך פלוגתא קמייתא דהכא ובמה שפירשתי דכל חד וחד לטעמיה אזיל תמצא כוונת דבריהם כמבואר בפנים : סיך

תוספת הרי"ד

דלמ"ד יש לה שיעור למטן הוא מדאורייתא וכתב שזהו דבר תימא בעיני דלא מצינו בשום מקום מי שיאמר דשיעור ס' לפאה יהי' מן התורה וגם לא ידעתי היכן רמיזא בקרא שיעור זה דס' והאריך לפרש הירושלמי דיש שיעור למטן הוא ג"כ מדרבנן ודחק מאד לפרש הירושלמי ע"ש ובאמת ברור כהר"ש ז"ל והא דמתמה שמלמ"מ ז"ל הוא מבואר מפורש בירושלמי בסוף סוגיא דידן כמבואר בדברינו בפנים דכן ס"ל לר"י דמעה כסף ושתי כסף היא ד"ת ומפרש ריב"ב דהוא הלמ"מ (דר"י לטעמי' דס"ל דכל השיעורין הוא הלמ"מ ולא כבש"ס דילן דדוקא שיעורין של עונשין הוי הלמ"מ כגון כזית חלב וכל האיסורין אלא כל השיעורין הוי הלמ"מ) וכן הא דתני ר"י קימי ר' יוחנן דראי' כ"ש הוא ג"כ הלמ"מ כמו שמבואר בתוס' ז"ל במס' קדושין (דף יז ע"א) ובריטב"א ז"ל שם עיי"ש. ודו"ק :

אמר רבי יוסי ב"ר בון רבי יוחנן כדעתיה כו' כמבואר בפנים ואין לספק' הא דגרסינן בבבלי במס' חגיגה דף ז' ע"א א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר הראיון אין לה שיעור למעלה אבל יש שיעור למטה (ופירש"י ז"ל מה"ת) עד שבא ר' אושעיא בריבי ולימד הראיון אין לה שיעור לא למעלה ולא למטה אבל חכמים הם שאמרו מעה כסף כו' ולכאורה קשה דר"י קאמר רק כסבורין לומר אבל עכשיו מודה ג"כ לר' אושעיא בריבי דהוא מדרבנן והא ר"י ס"ל באמת דשיעורין היא הלמ"מ כדאיתא במס' יומא דף פ' ע"א ז"א דהנה נפ"מ גדולה בין בבלי וירושלמי דבבבלי גרסינן אמר ר' יוחנן שיעורין של עונשין הלל"מ ואילו בירושלמי גרסינן דר' יוחנן אמר כל השיעורין הלל"מ ומנא דלהבבלי לא ס"ל לר"י דהוי הלמ"מ השיעור; אלא שיעורין דעונשין לבד כגון כזית חלב ונבלה וע"כ אין עונשין עליהן אלא בכשיעור משא"כ שיעורין אחרים לא הוי הלמ"מ משא"כ בירושלמי. גרסינן דכל השיעורין הוי הלמ"מ ודו"ק:

מתניתא

שנויי נוסחאות (סו"ז) מתני' בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור. בד"ו מתני' בראיית קרבן אבל בראיית פנים יש לה שיעור. (סו"ז) יוסי בד"ו יסא. (סו"ו) לא אתא בד"ו לא אתייא. (סו"ח) לא במקרא „ולא" (ס"י) הוא אמר חכמים אמרו מעה כסף שתי כסף בד"ו הוא חכמים הן שנתנו כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ. (סו"ב) כדעתיה דרבי בד"ו כדעתיה ור' הושעיה כדעתיה ר' יוחנן כדעתיה דרבי. (סוס"ו) את השיעור בד"ו את השיעורין. (סו"ו) מאיזה שיעור בד"ו מה זה שיעור. (סו"ב) לא איתפלגון בד"ו לא בשם רבי אמי איתפלגון. (סו"א) חולק אדם בד"ו אדם חולק. (סוס"ב) אין בכי"ר ליתא. חולק חובתו בד"ו חולק את חובתו. (סו"ב) לכל אחד ואחד ואמר רשב"ל בד"ו לכל אחת ואחת רשב"ל. (סו"ב) טופל בהמה לבהמה בד"ו טופל בהמות לבהמה.

הגהות הרש"ש

אמר ר' יונה כו'. נ"ב ס"ד דהכי קאמר ר' יוסי אעפ"י שכתוב בתורה סתם ומשמע אפי' כל שהוא. אבל חכמים קבלו דהוא מעה כסף. ולכן הקשה שהרי כל שעורין כן הוא :

לא אתא מישאול כו'. נ"ב ונ"ל דר"ל דבוודאי מה דתני ר"י ל"ק ויש כעין זה די"ל דה"פ ראיית כל שהיא ר"ל דמה שכ' בתורה סתם י"ל כ"ש אלא שחכמים פירשו דומה ממש לכזית. אך שאלת דר' יוחנן קשה על הא דהתני ר' אושע' דלכך פ' לא יראה לרבות אפילו כ"ש וא"כ האיך יוכלו חכמים ליתן שיעור ואם הביא עולתו נבר פחות מזה צריך להביא אחרת וכי יש כח ביד חכמים:

אמר רבי לא איתפלגון כו'. נ"ב בתוס' חגיגה [דף ח' ע"א ד"ה טופלין] הגירסא ר' אילא בשם ר' אמי :

עמודי ירושלים תנינא

כזית מן המת עמ"ש הרא"פ ומ"ש הש"ק חגיגה (פ"א ה"ג):

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

יאין אדם טופל מעות למעות ור' יוחנן אמר א טופל אדם ב עות למעות ואין אדם טופל בהמה היאך עבידא היו לפניו עשר בהמות והקריב חמש בי"ט הראשון המותר מהו שידחה לי"ט אחרון ר' קריספא אמר איתפלגין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש חד אמר דוחה וחרנא אמר אינו דוחה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא אמר ר"ז נפרוש מיליהון דרבנן מן מיליהון ר' יוחנן דו אמר אדם טופל מעות למעות ואין אדם טופל בהמה לבהמה הוי דו אמר דוחה ור"ש בן לקיש דו אמר אדם טופל בהמה לבהמה ואין אדם טופל מעות למעות הוי דו אמר אינו דוחה אתא שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן ג לעולם הוא מוסיף והולך ודוחה את י"ט עד דו אמר אין בדעתי להוסיף עוד: גמילות חסדים: ג * ף הדא דתימר בגופו אבל בממונו יש לו שיעור ואתייא כיי דמר ר"ש בן לקיש בשם רבי יוסי בן חנינא * באושא נמנו ד שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה עד היכן ר"ג בן אינינוא ורבי אבא בר כהנא חד אמר עד כדי תרומה ותרומת מעשר וחרנא אמר °כבד[משלי ג] את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך כמראשית כל תבואתך ר"ג בן אינינוא בעי קומי ר' מנא מה חומש בכל שנה ושנה לחמש שנים הוא מפסיד כולה א"ל ה בתחלה לקרן ף מכאן ואילך לשכר רב הונא אמר ו למצוה עד שליש מהו לכל המצות ו עד שליש או למצוה אחת סברין מימר לכל המצות עד שליש אמר ר' אבון אפי' למצוה אחת ר' חביבא בשם רבנן דתמן מהו ף שליש לדמים היאך עבידא לקח אדם מצוה מצא אחרת נאה הימנה עד כמה מטריחי' עליו עד שליש *תני ר' ישמעאל זה אלי ואנוהו וכי אפשר לו לאדם לנוואות את בוראו אלא ז אנווהו לפניו במצות אעשה לפניו לולב נאה סיכה נאה שופר נאה ציצית נאה תפילין נאין אבא

רידב"ז

חגיגה ד' ח' ע"ב ע"ש מהו שידחה יו"ט האחרון כו' ר"י דו אמר אדם טופל מעות למעות כו' דוחה ורשב"ל דו אמר אדם טופל בהמה כו' הוי דו אמר אינו דוחה פי' דהירושלמי ס"ל לר' יוחנן דלפיכך ס"ל דטופל מעות למעות משום דס"ל כיון שלא נתנה התורה שיעור אלא לכמה שירצה ע"כ תלי בהסכם דעתו באם שהוסכם אצלו להביא עשרה בהמות לא נפיק י"ח בראשונה עד שיביא כולם (וכן איתא בירושלמי במס' סוכה פ"ב ה"ה עיי"ש מפורש) ודלא כדס"ל בש"ס דילן דלכו"ע יצא י"ח בראשונה רק דכולן שם חגיגה עליהן עי' בפרש"י ז"ל (דף ח' ע"א) דלמר אתחזי לי' טפי שפיר יציאת י"ח מן החולין ולמר אתחזי לי' שפיר טפי כשחולין מעורבין עם כל אכילותיו עכ"ל אלא להירושלמי לא נפיק כלל לר"י בראשונה עד שיביא כולן והלכך ס"ל לר"י דטופל מעות למעות ולא בהמה לבהמה דמשום דלא אלים בהמה הראשונה מן השני' דהא נפיק. י"ח בכולן בשוה ע"כ דוחה יו"ט ולא הוי כדוכ"ד מש"כ לחזקי' דס"ל יצא י"ח בראשונה ע"כ טופל בהמה לבהמה דבהמה הראשונה דנפיק בה י"ח צריכה להיות כולה מן החולין אבל מ"מ כולן שם חגיגה עליהן הלכך כשהקריב בב"א הוי כולן חגיגה משא"כ ביו"ט שני כיון דאיפסיק לא הוי שוב שם חגיגה אלא נדרים ונדבות כמו בפאה אם נותן בב"א הוי הכל פאה ופטור ממעשרות וכמו תרומה בנותן כל הכרי תרומה ושייר מקצת הוי הכל תרומה משא"כ באם נתן פ"א השיעור וחזר והוסיף חייב במעשרות כדאיתא בכמה מקומות (וכן לדוגמא במס' שבת המל כ"ז שהוא עוסק במילה חוזר אף על ציצין שאין מעכבין המילה פי' על ציצין שאין מעכבין אינו חוזר) והלכך אע"פ שיצא י"ח בראשונה מ"מ כולן שם חגיגה עליהן כשהקריב בב"א אבל כשפסק וביו"ט שני לא הוי שוב רק כנדונ"ד ואינו דוחה. ועי' לקמן בה"ג בהו' ד"ה נוה ותמצא טעם בע"ה:

פני משה

ואין אדם טופל מעות למעה. כלומר בלבד שלא יערב מעות מעשר עם מעות חולין ולהביא מהן בהמה אחת לחגיגת חובתו. וחזקיה לטעמיה דס"ל לעיל דאדם חולק חובתו לשתי בהמות וכיון דיכול להביא בהמה אחת אף ממעה אחת כדאמרינן לעיל לחזקיה הלכך כאן שאין לו אלא מעה אחת חולין יביא בהמה מהמעה חולין שיש בידו ולא יטפול מעות מעשר למעה חולין זו וכדי ליקח בהן בהמ' אחת שהיא גדולה ושוה ביותר משום דבכה"ג טפי עדיף שיביא בהמה אחת ממעה חולין שיש לו כדי לצאת י"ח מן החולין בבהמה זו לבדה ובלי שום עירוב ממעות מעשר דשתי כסף שאמרו אינו אלא מדרבנן בעלמא ואם צריך הוא עוד לכדי ספיק אוכלין מרובין שלו יקח מעות מעשר ויביא מהן עוד בהמות אחרות: חסר כאן דברי ר' יוחנן וכצ"ל כמו דכתוב בפ"ק דחגיגה בהלכה ב' ר"י אמר אדם טופל מעות למעה ואין אדם טופל בהמות לבהמה. ר"י נמי לטעמיה דקאמר לעיל אין אדם חולק חובתו שיש עליו להביא חגיגה בשתי כסף לשתי בהמות אלא צריך שתהא בהמה אחת בשתי כסף דס"ל שתי כסף מד"ת הן וכדלעיל ואם מביא עוד בהמות אחרות לחגיגתו צריך שתהא כל אחת ואחת בשוה שתי כסף. הלכך הכא שאין לו אלא מעה כסף אחת של חולין ואינו יכול ליקח בה בהמה אחת דלא סגי בבהמה פחות משתי כסף טופל מעות מעשר למעה חולין ומביא בהמה בשתי כסף אבל בהמה לבהמה אינו יכול לטפול כדאמרן שהרי צריך שתהיה כל בהמה ובהמה בשתי כסף וא"כ כולן לחובתו הוו ואין יכול ליקח ממעות מעשר לבדו מה שהוא דבר שבחובה עליו: היך עבידא. לאו כמלתא באנפי נפשה היא אלא דנקיט לה כעין בעיא דמיבעיא לי' להש"ס בכה"ג דמפרש ואזיל איך הוא הדין ומשום דלקמיה קאמר דתליא בפלוגתא דר"י ור"ל: היו לפניו עשר בהמות. שהפרים לחגיגתן והקריב חמש מהן ביו"ט ראשון והשתא המותר מיבעיא לן: מהו שידחה ליו"ט האחרון. מי אמרינן דמכיון שהקריב חמש ביו"ט הראשון כבר יצא ידי חובת חגיגתו והוי המותר כנדרים ונדבות דקיי"ל דאין קרבין ביו"ט וא"כ אינם דוחים ליו"ט האחרון אלא יקריבן למחר או דלמא כיון שהפרים בתחלה את כולן לחגיגתו כולן כחובה הויין והרי חובת קרבנו שקבוע זמן דוחין יו"ט ויכול הוא להביא המותר ביו"ט האחרון: ר' קריספא אמר. דפליגי ר"י ור"ל בזה חד אמר דוחה וחד אמר אינו דוחה ולא נסיימי מאן אמר דוחה ומאן אמר אינו דוחה: א"ר זעירא נחזי אנן ונפרש מיליהון דרבנן. ר"י ור"ל: ממיליהון. גופייהו דאמרי לעיל: דר"י דהוא אמר דטופל מעות למעות אבל לא בהמה לבהמה וטעמא כדאמרינן לעיל שאינו יכול לחלק חובתו לשתי בהמות אלא כל בהמה ובהמה שמביא חובתו היא וצריך שתהא בשתי כסף ולפיכך הוא דקאמר דמעות למעות הוא יכול לטפול אבל לא בהמה לבהמה משום דבכל בהמה צריך שתהיה בה מעות חולין וטופל מעות מעשר ולוקח בהמה ואם אין לו אלא מעה אחת חולין אינו יכול להביא כ"א בעד מעה זו ומעות מעשר שטופל עמה וכן לעולם וכיון שכן הוא ע"כ דס"ל לר' יוחנן דזה שהפרים עשר בהמות לחגיגתו כולן חובה הן והלכך הוא דהוא אמר דוחה המותר ליו"ט אחרון שהרי גם המותר חובתו הוא: ור"ל דהוא אמר אדם טופל בהמה. ממעות מעשר לבהמה שהיא ממעות חולין אבל לא מעות למעה וא"כ ע"כ דס"ל דאינו חובה עליו כל הבהמות שהפרים אלא לעולם יוצא י"ח בראשונים שהקריב ומש"ה קאמר דבגוונא שכבר יצא י"ח אף בבהמה אחת יכול להביא שאר בהמות ממעות מעשר לבדן והלכך בכה"ג דהפרים עשר לחגיגתו לא הוו כולן חובה עליו אלא מה שהקריב בי"ט הראשון לחובה הקריב והמותר כנדרים ונדבות חשיבי ולפיכך הוא דהוא אמר אינו דוחה יו"ט האחרון: אתא שמעון בר ווא. וקאמר בהדיא בשם ר' יוחנן דאמר לעולם הוא מוסיף והולך בחגיגתו ודוחה את יו"ט דכולן בשתמא חובה הן עד שיאמר אין בדעתי להוסיף עוד לחגיגתי ואז אם הוא רוצה להביא אח"כ לאו חובה מיקרו אלא כנדרים ונדבות ואין דוחין יו"ט: וגמילות חסדים הדא דתימר בגופו. דוקא הוא דאין לגמילות חסדים שיעור: אבל בממונו וכו'. כדפרישית במתני': נמנו באושא. כשהיו סנהדרין שם שהיא אחת מעשר גליות כדאמרי' פ"ד דר"ה: חומש נכסיו למצות. ולא יותר: עד היכן. הוא החיוב בלא התקנה: כדי תרומה. בבינונית א' מחמשים או בתרומת מעשר א' ממאה וכפי ערך זה יתן לצדקה: כמראשית כל תבואתך. כתרומה גדולה בלבד: מה. ומתמה הש"ס מה הוא זה שהתקינו חומש אם בכל שנה א"כ לחמש שנים מפסיד הוא כולו ממון שלו: וקאמר דלא היא אלא בתחלה לחומש מהקרן וא"כ חומש מהשכר. ממה שהרויח: למצוה עד שליש. כדמפרש ואזיל: מהו. האי דקאמר. אם לכל המצות עד שליש קאמר והיינו שמן הריוח שלו יפרים השליש לקיים בו כל המצות שיזדמנו לו או אפי' למצוה אחת שנזדמנה לו בראשונה יתן בעדה עד שליש מהריוח: סברין. בני הישיבה. מימר דמסתבר הוא דלכל המצות דוקא קאמר ולא למצוה אחת: ר' אבין אמר אפי' למצוה אחת. שבאת לידו בתחלה יתן עד שליש: רב חביבא בשם רבנן דתמן. קאמר דלאו עד שליש מן הריוח שלו אמר רב הונא אלא מהו שליש לדמים של אותה המצוה שבאתה לידו יוסיף עד שליש כדמפרש היך עבידא אם אדם לקח איזה מצוה כגון אתרוג וכיוצא בו וראה אחרת נאה הימנה עד כמה מטריחין עליו להוסיף בשביל אותה נאה הימנה עד שליש מהדמים של הראשונה: ואנוהו. וכי אפשר לאדם לנוות וליפות את בוראו אלא אנוה עצמי לפניו במצות נאות: הימנה

מראה הפנים

היאך עבידא היו לפניו עשר בהמות וכו'. גם להאי מילתא הביאו התוספות שם ע"ב ד"ה חוזר ומקריב הוא כי"ט שני וכו' לסייעתא לפי' ר"ת שפי' גם לסוגיא דהתם לענין דחיית יו"ט מיירי וכמבואר היטב בפנים:

למצות עד שליש וכו', בבבלי ב"ק (ד' ט) אמר רב הונא במצוה עד שליש מאי של ש אי למ שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לכולה כ תיה אלא א"ר ז בהידור מצוה עד שליש במצוה. ומשום הך קושיא אלא מעתה וכו' קאמר נמי הכא רב חביבא דרבנן דתמן לא פירשו כן ואם דאיכא למימר דעל ריוח שלו אמרו כדפרישית בפנים דודאי שליש מכולי' ממונים לא ס"ד וכדמתמהי ה"נ לעיל גבי חומש מה חומש בכל שנה וכו' מ"מ גם על הריוח תקשי אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לכולה רווחא והאי קושיא קשיא טפי לר' אבון דאמר אפי' למצוה אחת לפיכך קאמר דרבנן דתמן פירשו מהו שליש לדמים כו' וזהו כפי' רש"י ז"ל שם בבא דר"ז אי מצא ב' ס"ת לקנות יקח הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור משום זה אלי ואנוהו וכדקאמר בהדיא הכא. והתוס' והרא"ש ז"ל פירשו שם בענין אחר שאם מצא אתרוג בהוא רא י לצאת בו שהוא כתגוז יוסיף שליש לקנות יפה ממנו ולא שיהא מחייב לקנות אתרוג היפה שיתא בתוספת שליש על אתרוג בתוך לקנות עכ"ל הרא"ש וכ"כ הסמ"ג בעשין מ"ד וז"ל ומפרש בגי' יעק שאינו רוצה לומר בס"ת נאה או באתרוג נאה יוסיף שליש שהרי לעולם ימצא נאה ונאה אלא אם קנה אתרוג שיעורו כאגוז או כביצה ומצא נאה יש לו לתן עד שליש יותר אבל אם גדול מכביצה אין לו להוסיף עליו עכ"ל ומכאן נראה להדיא כפירש"י דעד שליש לדמים מטריחין עליו אם מצא אחרת נאה הימנה ובענין שקושיא שם י לעולם ימצא נאה ונאה יש לומר דלא הטריחו עליו אלא בפעם ראשונה בלבד דאל"כ וד"י אין לדבר וק: אבל

שנויי נוסחאות (סו"ג) מעות למעות נד" מעות למעה. ור' יוחנן אמר טופל אדם מעות למעות ואין אדם טופל בהמה בד"ו כל זה ליתא. (סו"ד) המותר בד"ו והמותר (סו"ו) מאן אמר נד" מה אמר. (ס"ו) ומאן אמר בד"ו ומה אמר: ר"ז נד" ר' זעירא. נפרוש בד"ו נפרש. (סו"ט) בהמה לבהמה הוי נד"ו בהמה לבהמה הוא. (סו"א) מעות למעות הוי נד"ו מעות למעה הוא. (סו"ג) עד דו אמר נד"ו עד שיאמר. (סו"ד) עוד נד"ו ליתא. גמילות בד"ו וגמילות (סוס"ו) רבי יוסי בן חנינא באושא נמנו בד"ו רבי יהודה בן חנינא נמנו באושא. (סו"ז) למצוה בד"ו למצות. (סו"ח) ר"ג בד"ו רבן גמליאל. אינינוא בד"ו איניניא. (סוכ"ה) ר"ג בד"ו רבי גמליאל. בן אינינוא בד"ו בר איניניא. (סוכ"ד) למצוה בד"ו למצות. (סוכ"ס) אמר ר' אבון בד"ו רבי אבין אמר.

מערכת הערוך

האיך עבידא כו'. בערוך (ע' סדר ה) „היך עבידא לקח מצוה אחת וראה אחרת נאה הימנה עד כמה מטריחין עליו עד שליש", וקודם למאמר הזה בא בירושלמי (סוט"ז שם) „באושא נמנו כו'" ובערוך בא זה אחר המאמר הנ"ל וז"ל „נמנו באושא שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצות רבי גמליאל בן אנינא בעא קומי ר' מונא מהו חומש בכל שנה לחמש שנים הוא מפסיד כולה אמר ליה בתחלה לקרן מכאן ואילך לשבח" עכ"ל:

חדושי רד"א

רב הונא אמר למצוה עד שליש כו'. נ"ב נ"ל לפי מה דקיי"ל דלעבור ל"ת צריך שיתן כל ממונו אבל לקיים מצות עשה לא מצינו כמה צריך לפזר וקס"ד דזהו שאמר שצריך ליתן שליש נכסיו לקיים מצוה ומסתפק אם הוא לכל המצות לקיים כולם וא"כ יפריש שליש מנכסיו ויקיים בהם כל המצות או שצריך לפזר אפילו על מצוה א' שליש נכסיו ופליגי בזה. אבל ר' חביבא מפרש הא דאמר למצוה עד שליש היינו להוסיף עד שליש שנתן אבל לענין לפזר לקיים מ"ע הוא כתקנת אושא חומש וכדאיתא באו"ח סי' תרנ"ו: (שם) **אנווהו** לפניו במצוות כו'. נ"ב שבת בבלי דף קל"ג ע"א:

הגהות הרש"ש

טופל בהמה לבהמה. נ"ב דס"ל דצריך שיטפל מעות למעות ונמצא בכל בהמה יש בה ממעות חגיגה **חומש** מנכסיו למצוה. כ' המפרש (מהר"א פולדא) ונלמד מקרא עשר אעשרנו לך והיינו חומש א יש לו שיעור למעלה עכ"ל. נ"ב מן התורה. ומה שאמרו באושא התקינו ר דרשו והתקינו כדאיתא בר"ת ל' אתא דר' יוחנן בן זכאי התקין שיהא יום הנף כולו אסו וכן כתב הגר"א שהוא מן התורה. או יש לומר דהתקינו שלא יהיה מבזבז יותר מ תורה. וכן צ"ל ע"כ שהרי גם פאה יש לה שיעור מדרבנן וא"כ למה קאמר דמתני' מיירי בגו ולפ"ז נ"ל דזה שהתקינו וכן מה שהוא מה"ת להפריש חומש היינו לצדקה כמו שדרשו מק עשר אעשרנו לך שהוא למתנות עניים. ולכן קאמר למצוה עד היכן ר"ל כמה צריך אדם לבזבז על מצוה כגון לולב ותפלין וכן כל המצוות:

במראשית כל תבואתך כו', נ"ל דר"ל כמו כל המעשרות שנותן מכל תבואותיו והיינו חומש מעשר אחד ללוי ומעשר שני לעני או מעשר שני ותרומה גדולה אין לה. שיעור מן התורה. ותי דכ' הפוסקים שצריך לפזר לקיום מ"ע חומש מנכסיו:

אבא שאול אומר אדמה לו מה הוא. רחום וחנון אף את תהא רחום וחנון מעשה ברבי ישבב שעמד והחליק את כל נכסיו לעניים שלח לו ר"ג והלא אמרו חומש מנכסיו למצות ור"ג לא קודם לאושא היה ר' יוסי בר' בון בשם ר' לוי כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השנים והסכימו על דעת הראשונים ללמדך שכל דבר שבית דין נותנין נפשן עליו הוא מתקיים כמה שנאמר למשה מסיני ואתייא כיי דאמר רבי מנא כי לא דבר רק הוא מכם ואם הוא רק מכם הוא למה שאין אתם יגיעין בתורה כי הוא חייכם אימתי הוא חייכם כשאתם יגיעי' בו רבי תנחומא בשם רב הונא ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה אותו משה אין כתיב כאן אלא אשר צוה ה' את משה אפי' דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמה שנאמר למשה מסיני ר' יוחנן בשם ר' בניי כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה אותו משה אין כתיב כאן אלא מכל אשר צוה ה' את משה אפי' דברים שלא שמע מפי משה הסכימה דעתו כמה שנאמר למשה מסיני ר' יוחנן בשם ר' בניי ר' חונה בשם ר' תורת אמת היתה בפיהו דברים ששמע מפי רבו ועולה לא נמצא בשפתיו אפי' דברים שלא שמע מפי רבו ורבנן אמרי כי ה' אלהיך יהיה בכסלך ושמר רגליך מלכד אפי' דברים שאתה כסיל בהן ושמר רגליך מלכד רבי דוסא אמר מן ההורייה ורבנן אמרי מן העבירה ר' לוי אמר מן המזיקין אמר רבי אבא אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה משמרך מן הפיסין ומן הזימיות ומן הגלגלות ומן הארנוניות מונבז המלך עמד ובזבז כל נכסיו לעניים שלחו לו קרוביו ואמרו לו אבותיך הוסיפו על שלהן ועל של אבותיהן ואתה ביזבזתה את שלך ואת של אבותיך א"ל כל שכן אבותי גנזו בארץ ואני גנזתי בשמים שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף אבותי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גנזתי אוצרות שהן עושין פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך וגו' אבותי גנזו ממון ואני גנזתי נפשות שנאמר ולוקח נפשות חכם אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר ולך תהיה צדקה אבותי גנזו בעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא שנאמר וצדקה תציל ממות ולא מית אלא שלא ימות לעולם הבא צדקה וגמילת חסדים שקולות כנגד כל מצותיה של תורה שהצדקה נוהגת בחיים וגמילת חסדים נוהגת בחיים ובמתים הצדקה נוהגת לעניים וגמילות חסדים נוהגת לעניים ולעשירים הצדקה נוהגת בממונו של אדם וגמילות חסדים נוהגת בין בממונו בין בגופו רבי יוחנן בר מריא בשם רבי יוחנן אין אנו יודעין איזה מהן חביב או צדקה או גמילות חסדים כשהוא אומר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הדא אמרה שגמילות חסדים חביבה יותר מן הצדקה: ותלמוד תורה: שאלו את רבי יהושע מהו שילמד אדם את בנו יוונית אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה דכתיב והגית בו יומם ולילה והתני רבי ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות מעתה אסור ללמד את בנו אומנות בגין דכתיב והגית בו יומם ולילה רבי בריה דר' חייא בר ווא בשם ר' יוחנן מפני המסורות רבי אבהו בשם ר' יוחנן מותר לאדם ללמד את בתו יוונית מפני שהוא תכשיט לה שמע שמעון אמר בגין דו בעי מלפה בנתי הוא תלי' ליה ברבי יוחנן יבוא עלי אם שמעתי' מרבי יוחנן: כיבוד אב ואם רבי אבוה בשם רבי יוחנן שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם ולי אתם שואלין לכו ושאלו את דמה בן נתינה דמה בן נתינה ראש פטרבולי היה פעם אחת היתה אמו מכטרתו בפני כל בולי שלו ונפל קורדקן שלה מידה והושיט לה שלא תצטער אמר ר' חזקיה נוי אשקלוני היה וראש פטרבולי היה ואבן שישב אביו עלי' לא ישב עלי' מימיו וכיון שמת אביו עשה אותה יראה שלו פעם אחת אבדה ישפה של בנימין אמרו מאן דאית ליה טבא דכוותה אמרו אית ליה לדמה בן נתינה אזלון לגביה ופסקו עמיה במאה דינר סליק ובעי מייתו להו ואשכח אבוה דמיך אית דאמרין מפתח דתיבותא היה יתיב גו אצבעתיה דאבוי ואית דאמרין ריגלוהי דאביה הוות פשיטא על תיבותא נחת לגבון אמר לון לא יכילית מייתותי' לכון אמרי דילמא דו בעי פריטן טובא אבקוני' למאתים אסקוני' לאלף כיון דאיתער אבוה מן שינתיה סליק ואייתותי' לון בעון מיתן ליה בסיפקולא אחרייא ולא קביל עלוי אמר מה אנא מזבין לכון איקרא דאבהתי בפריטין איני נהנה מכבוד אבותי כלום מה פרע ליה הקב"ה שכר א"ר יוסי בי רבי בון בו בלילה ילדה פרתו פרה אדומה ושקלו לו כל ישראל משקלה זהב ונטלוה א"ר שבתי כתיב

פני משה

אדמה לו. דרים אנוהו אני' הוא למושב לו כלומר אתאוה לדמות לפניו במדותיו מה ה"א חנון ורחום אף אתה כמו כן להתנהג עם הבריות כדדרשי' מולדבקה בו: ור"ג לא קודם לאושא הוה. שהרי ביבנה היה קודם שגלתה סנהדרין משם לאושא ותוחם באושא הוא דהתקינו ומאין היה זה לו לר"ג: כך היתה הלכה. זו מסורה בידם ושכחוה: ועמדו השניים. דור של סנהדרין שבאושא והסכימו על דעת הראשונים: נותנים את נפשם עליו. יגעים בו לחקור אחר הדבר להעמידו על בוריו: סוף שהוא מתקיים בידם. ומסכימים להדבר כמו שנאמר למשה מסיני: ואתיא כהאי דא"ר מנא. על הכתוב כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם אין זה דבר והפוכו ועוד מהו מכם דקאמר הלכך דריש לה דה"ק כי לא דבר רק הוא ואם רק הוא מכם כך נראה לכם לפי שאין אתם יגעים בו: כי הוא חייכם. זה נוסף הוא אדלעיל כלומר שבשעה שאתם יגעים בו לא מיבעיא שלא יהא רק מכם אלא גם הוא חייכם ומתקיימת בידכם. וגרסי להא לקמן בפ"ק דשבת ובכמה מקומות: תורת אמת היתה בפיהו וכו'. אם אמת בפיהו פשיטא הוא דאין עולה בשפתיו אלא אמת אלו דברים שמשמע וכו'. אפי' דברים שאתה כסיל בהן. מלת כסלך דרים שהיה לו לומר מבטחך אלא בא ללמד גם על הדברים שלא ידעת. ה' יהיה עמך ללמדך אם לא יגע בתורה: מלכד מן הורייה. שלא תכשל בהוראה ותלכד: מן הפיסין כו'. מיני מסים הן: כל שכן. גניזת אולרותי יותר טובים משלהם ואם הם גנזו בארץ וכו': ולא מיתה. ממש בלבד אלא שלא ימות לע"ל בתחיית המתים: צדקה. זה נאמר בצדקה וג"ח גדולה הימנה ושקולת כנגד כל מצותיה של תורה שהצדקה וכו': כשהוא אומר וחסד ה' מעולם וגו'. ובצדקה לא נאמר אלא לבני בנים הדא אמרה שגמ"ח חביבה יותר מן הצדקה: ותלמוד תורה. תנינן דאין לה שיעור: לא יום ולא לילה. דהא כתיב והגית בו יומם ולילה ואימתי ילמדנו יונית. במנחות (דף צט): מעתה יהא אסור ללמד את בנו אומנות בגין דכתיב כו' בתמיה. והתני רבי ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות שחייב אדם ללמד את בנו כדדרים לה בפ"ק דקידושין: מפני שהוא תכשיט לה. שבח ותפארת לה ואין לחוש בהשה למסורות: בגין דהוא בעי מלפי בנתיה יונית תלי ליה בשם ר' יוחנן יבוא עלי כך וכך אם אני שמעתיה מר' יוחנן. ובפ' עגלה ערופה הלכה ט"ו הגי' אם לא שמעתיה מר' יוחנן ודברי ר' אבהו הן שהשיב לו כן שבודאי אני שמעתי כך מר' יוחנן שמותר הוא לאשה: ראש פטר בולי. ובפ"ק דקידושין בהלכה ז' גרים פטר כולי. כולי הוא ל' השיבות כלומר שר העיר וראש החיילות והחשוב שבהן היה: מסטרתו בפני כל בולי שלו. היתה מכה אותו על הלחי בפני אנשיו ולבאיו שלו: ונפל קרדקון. הבית יד שלה מידה והושיט לה שלא תצטער ותטוח עצמה להגביהנה: עשה אותה. האבן ליראה ולע"ז שלו מפני כבוד אביו: אבדה ישפה של בנימין. אבן הישפה מאבני החשן שבנימין חקוק עליה ושאלו אחרי דוגמתה ואמרו שיש לדמה בן נתינה: לא יכילת מיתותיה לכון. איני יכול להביאה אותה לכם וחשבו שמא חזר בו ומבקש הוא מעות הרבה והעלו לפסוק לו במאתים דנרין ועד אלף ולא רצה: בעו מייתין ליה בפסיקלייא אחרייא. רצו להביא לו מעות כפי פיסוק האחרון באלף דנרין ואמר להן מה

מסורת הש"ס

ירושלמי שבת פ"א הל"ד כתובות פ"ח הל"א

תוספתא פ"ד ר"ב יא:

תוספתא ע' פ"א מנחות לט: בשינוי ירושלמי סוטה פ"ט הל"ט. ועתוס' מנחות סד: ד"ה אסור ול"ט: ד"ה מהו שם וירושלמי שבת פ"ו הל"א קדושין לא: פ"ז כג

עי' תוס' קדושין שם ד"ה וסיה

מראה הפנים

אבא שאול אומר אדמה לו. הכי דריש נמי בשבת דף קל"ג ע"ב ופירש"י ז"ל לשון ואנוהו אני והוא אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו:

מונבז המלך עמד ובזבז את כל נכסיו לעניים. תוספתא פ"ד דמכילתין. ובש"ס הובאה המעשה בבבלי ס"ק דב"ב דף י"א ושם קאמר ואני גנזתי לעולם הבא שנאמר ולך תהיה צדקה ובכבוד ה' יאספך וכן גרים בתוספ' וזה מתפרש על עולם הנשמות והכא דמייתי על זה הכתוב וצדקה תציל ממות אין לפרשו כ"א על עולם התחיה כמו במסיים ולא מיתה אלא שלא ימות מיתה לע"ל. ובחבורי פני המנורה בח"ב סנהדרין שבע פתילות האריכתי מזה בפתיל לדקה בס"ד וה"כ מ:

שאלו את ר' אליעזר עד היכן הוא כיבוד אב ואם. מה שייך להענין וכמה בגלגד מהש"ס הזה באלרתי בפ"ק דקדושין יעויין שם: ותתעכידם

שנויי נוסחאות

(בו"ז) רחום ודנון וכו' רחום וחנון בד"ו חנון ורחום וכו' חנון ורחום. (בו"ג) ר"ג בד"ו רבן גמליאל. (בו"ד) השנים בד"ו השניים. (בו"ה) עליו הוא מתקיים וכו' מסיני בד"ו עליו סוף הוא מתקיים וכו' בסיני. (סו"ו) מכם הוא בד"ו הוא ליתא. (סו"ז) בתורה בד"ו בו. כשאתם בד"ו בשעה שאתם. (סו"ח) ובצלאל וגו' (שמות ל"ח). ה' את משה ליתא בד"ו. (סו"ט) בניי בד"ו בנייה. (סו"י) ה' את משה בד"ו ליתא. (סוי"ג) מפי משה וכו' למשה מסיני בד"ו מפי רבו וכו' למשה בסיני. (סי"ד) בניי בד"ו בניה. תורת אמת (מלאכי ב'). בפיהו דברים בכי"ר בפיהו אלו דברים. ובד"ו בפיהו אפילו דברים ששמע. (סוט"ו) אפילו בכי"ר אלו. אמרי בד"ו אמרין. (סוט"ז) אלהיך במקרא ליתא (משלי ג'). (סוי"ז) דוסא בכי"ר דרוסה. (סוי"ט) הגלגלות בד"ו הגולגוליות. (סוכ"ג) גנזו בד"ו כנסו. (סוכ"ד) גנזתי בד"ו כנסתי. (סוכ"ה) מכון כסאך (תהלים פ"ט) בד"ו מכון כסאו (תהלים צ"ז). גנזו בד"ו כנסו. גנזתי בד"ו כנסתי. (סוכ"ו) גנזו בד"ו כנסו. גנזתי בד"ו כנסתי. גנזו בד"ו כנסו. (סוכ"ז) גנזתי בד"ו כנסתי. (סוכ"ח) ימות לעולם הבא בד"ו ימות מיתה לעתיד לבא ובכי"ר ימות בעולם הבא לעתיד לבא. (סול"א) מריא בכי"ר ברייה. (סול"ו) והתני ר' ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות בד"ו ליתא. (סול"ז) ולילה רבי בריה דר' חייא בר ווא בשם ר' יוחנן בד"ו ולילה והתני ר' ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות רבי בא בריה דר' חייא בר ווא ר' חייא בשם ר' יוחנן. (סול"ט) שמעון אמר בד"ו שמעון בר ווה אמר. בנתי בד"ו בנתיה. (סומ"א) היכן כיבוד בד"ו היכן הוא כיבוד. (סומ"ג) ראש בכי"ר ליתא. פטרבולי בד"ו פטרבולי. (סומ"ד) פטרבולי בד"ו פטרבולי ובכי"ר של בולי. (סומ"ו) טבא בכי"ר אבן טבא. (סומ"ח) בסיפקולא בד"ו בפסיקוליה.

מערכת הערוך ראש פטרבולי, פי' ראש שרים יועצים (עי' ערוך השלם ע' בל ב' וס' ספר ד):

חדושי רד"א

מה הוא רחום וחנון כו'. נ"ב פירש רש"י שם בשבת ד"ה הוי דומה לו ולשון אנוהו אני והוא אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו עכ"ל: **שהצדקה** נוהגת בחיים כו'. נ"ל שצ"ל וגדולת גמילות חסד יותר מן הצדקה כו':

הר"א מגריידץ

נוהגת לעניים. נ"ב יש בכל זה בבבלי סוכה מ"ט ב':

עמודי ירושלים

בשעה שאינו לא יום ולא לילה. ביפה מראה הנית בצ"ע דברי רבי שמעון בן יוחאי אהדדי דבברכות (ל"ה ב') אמר תורה מה תהא עליה ובמנחות (צ"ט ב') אמר דבק"ש קיים לא ימוש ע"ש. ועי' בברכ"י יו"ד (סי' רמ"ו סק"א) ובסדר משנה (פת"ת פ"א ס"ח) שהקשו כן. אולם הוא שאלת הראשונים בתוס' רבי יהודה החסיד ובתוס' הרא"ש וכתבו דלאו חובה קאמר אלא מצוה בעלמא ע"ש. ועי' בזית רענן פ' בשלח שהקשה על מה דאי' במכילתא שם בשם רשב"י דלא נתנה תורה אלא לאוכלי המן דבזה"ז צריך לעסוק במלאכה כדי שיהיה לו במה להתפרנס וכ' הזית רענן דצ"ע דהא בפ"ג דברכות אמר ר' שמעון בן יוחאי אפשר אדם חורש כו' ולפמ"ש רו"ח והרא"ש יש ליישב קצת:

מסורת הש"ס: קדושין לא: ועתוס' שם ד"ה ול"ט · שם לא. ועי' תוס' שם ד"ה עוכלו · קדושין ל: וש"נ · ירושלמי קדושין פ"ק הלכה ז' כל הסוגיא · קדושין ל: וש"נ · עתוס' קדושין לא. ד"ה ככד

כתיב ומשפט ורב צדקה לא יענה אין הקב"ה משהא מתן שכרן של עושה מצות בגוי אמו של ר' טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת והלך ר' טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו אמרה להן התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד יותר מדאי אמרו לה מה עביד ליך ותניית להון עובדא אמרו לה אפילו עושה כן אלף אלפים עדיין לחצי כבוד שאמרה התורה לא הגיע אמו של ר' ישמעאל באת וקיבלת עלוי לרבותינו אמרה להן גיערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד באותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו אמרו איפשר ר' ישמעאל לא נהג בכבוד אבותיו אמרו לה מה עביד ליך אמרה כד דו נפק מבית וועדה אנא בעי משנז ריגלוי ומישתי מיהן ולא שביק לי אמרו לו הואיל והוא רצונה הוא כבודה אמר ר' מנא יאות אילין טחונייא אמרין כל בר נש ובר נש זכותיה גו קופתיה אימיה דר' טרפון אמרה לון אכין ואגיבונה אכין אימיה דרבי ישמעאל אמרה לון אכין ואגיבוניה אכין ר"ז הוה מצטער ואמר הלואי היה לי אבא ואימא דאיקרינון דנירת גן עדן כד שמע אילין תרתין אולפניא אמר בריך רחמנא דלית לי לא אבא ואימא לא כרבי טרפון הוות יכילנא למעבד ולא כר' ישמעאל הוינא מקבלה עלוי אמר רבי אבון פטור אני מכיבוד אב ואם אמרו כד עברית ליה אימיה מית אבוי כד ילדתיה מית אימיה

יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם ויש שהוא כודנו ברחיים ויורש גן עדן כיצד מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם חד בר נש הוה מייכיל את אביו תרנגולים פטומים חד זמן אמר ליה אביו ברי אילין מנן ליך אמר ליה סבא סבא אכול ואדיש דכלבין אכלין ואדשין ונמצא מאכיל את אביו פטומין ויורש גיהנם כיצד כודנו בריחיים ויורש גן עדן חד בר נש איטחין בריחיים אתית מצוות' לטיחנייא א"ל אבא עול טחון תחתי אין מטת מבזייא טב לי אנא ולא את אין מטת מילקי טב לי אנא ולא את נמצא כודנו בריחייא ויורש גן עדן נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא ואותו תעבודי הקיש מורא אב ואם למורא שמים נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך הקיש כיבוד אב ואם לכיבוד המקום נאמר ומקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו הקיש קללת אב ואם לקללת המקום אבל א"א לומר מכה כלפי מעלה וכן בדין ששלשתן שותפין בו איזה מורא לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא יסתיר דבריו איזה כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכנים ומוציא מן דמאן הונא בר חייא אמר משל זקן ואית דבעי מימר משלו ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא מניין אפילו אמר ליה אביו השלך את הארנקי לים שישמע לו בההיא דאית ליה חורן ובעושה נחת רוח לאביו: אחד האיש ואחד האשה אלא שהאיש ספיקה בידו והאשה אין ספיקה בידה מפני שרשות אחרים עליה: נתארמלה או נתגרשה כמי שהיא ספיקה בידו היא מילתיה דר' חייא בר ווא פליגא דו אמר תני רבי יודן בן דודתי דרשב"י היא דתני רשב"י אומר גדול היא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקדוש ברוך הוא יותר מכבודו נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך ממה את מכבדו ממה שיחננך מפריש לקט שכחה פיאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין וציצית ומאכיל את העניים ואת הרעבים ומשקה את הצמאים אם יש לך אתה חייב בכולן ואם אין לך אין אתה חייב באחת מהן אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם בין שיש לך הון בין שאין לך הון כבד את אביך ואת אמך ואפילו אתה מסבב על הפתחים רבי אחא בשם רבי אבא בר כהנה כתיב אורח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע טילטל הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות כדי שיהיו עושין אותן באמונה ר' אחא בשם ר' יצחק כתיב מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאת חיים מכל מה שנאמר לך בתורה השמר שאין אתה יודע מאיזה מהן יוצא לך חיים א"ר אבא בר כהנה השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה שבחמורות מצוה קלה שבקלות זה שלוח הקן ומצוה חמורה שבחמורות זה כיבוד אב ואם ובשתיהן כתיב והארכת ימים א"ר אבון ומה אם דבר שהוא פריעת חוב כתיב בו למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך דבר שיש בו חסרון כיס וסיכון נפשות לא כ"ש

א"ר

מה וכי אני מוכר לכם כיבוד אבי במצות איני רוצה ליטמא ממצוה זו כלום כי אם תתנו לי כסף פיסוק הראשון: לא יענה. מל' עינוי הדין לא מאחר להם ולא משהא מתן שכרן של עכו"ם ופורע להן מיד: לטייל לתוך חצירה בשבת. חסר כאן וה"ג בקידושין נפסק קורדייקין שלה. הסנדל ובית הרגל ולא יכלה לקשרה בשבת. והניח שתי ידיו וכו': ותניית. וספרה להן המעשה שעשה: אמרו מה עבד ליך ואמרה זה הדבר הוא עושה לי כשהוא יוצא מביהמ"ד ובא נביה והולכת אני לרחוץ רגליו ולשתות המים מחמת הספק לשכבו ולא מניח אותי נעשות כן ואמרו לו החכמים הואיל והוא רצונה יניחנה לעשות זאת ובזה מקיים כיבודה: יאות אלין טחונייא אמרין. יפה הם אומרים אלו הטוחנים קמח כל אדם זכותו בתוך קופתו הוא ולפי זכותו ומזל שלו יוציא הקמח אם מעט ואם הרבה והדך משל הוא שהכל תלוי במזל וכן הכא אמו של ר' טרפון אמרה לחכמים כן שהוא נוהג בכבודה יותר מדאי והשיבו לה שעדיין לא הגיע לחצי מצות כבוד ואמו של ר' ישמעאל אמרה לחכמים כן והשיבו לה למעט בכבודה כל כך ואמרו זהו כבודה: כד שמע אלין תרתין אולפניא. אלו שתי הברייתות ומה שנלמד מהמעשים של ר' טרפון ושל ר' ישמעאל: פטור אני מכיבוד אב ואם. דרך חידוד אמר זה וכר' זעירא שלא היה לו לא אב ולא אם לפי שכשעיברתו אמו מת אביו וכשילדתו מתה היא: כודנו. קושרו לרחיים ומטחינו ויורש ג"ע שלכבודו הוא עושה כדלקמן ויש שמאכילו פטומות ויורש גיהנם לפי שמבזה אותו בדבריו ומראה שעינו צרה ורעה בו: אכול ואדיש. ושתוק וזהו כמו שהכלבים אוכלים ושותקין: אתת מצות לטחונייא. כך הוא בקדושין ולפי מה שכתוב כאן למות. מל' מומת הנידון כלומר קיבוץ שמקבלין בעלי המלאכה לאנגריא וכן הוא לקמן חוטא דכיתנאי הוה לון לומות ובא גזיר המלך אל הטוחנים שהיה דרכם ליתן מכל בית איש אחד לטחון לעבודת המלך וא"ל לאביו בא אתה וטחון בבית במקומי ואני אלך במקומך לעבודת המלך: אין מטת. שאם יגיעו ויבאו לבזות או להכות כדרך הנוגשים והרודים בעושי המלאכה טוב שיבזו או יכו אותי ולא אותך: אבל א"א לומר מכה כלפי מעלה. כלומר אבל בהכאה שלא מצינו היקש לפי שאי אפשר לומר כן כלפי מעלה: וכן בדין. שיוקשו בכל דבר למקום מפני ששלשתן שותפין בו הקב"ה ואביו ואמו: ולא מדבר במקומו. בעמדו בסוד זקנים עם חביריו אל ידבר בפניו: מן דמאן. משל מי הוא מאכילו ומשקהו: משל זקן. משל האב והוא מטפל בהן לעשותן ולהכין לו כל צרכיו: לא כן א"ר אבהו. אפי' א"ל השלך את הארנקי מלא מעות לים חייב לשמוע לו וקשיא למ"ד משל אב: בההיא דאית ליה חורנין. הכא במאי עסקינן כגון שיש להאב ארנקי אחרת מלא מעות כזו ורוצה ליתן לו מחיר זה אלא שעכשיו רוצה שיעשה לו נחת רוח ולהשליך ארנקי זו לים: אחד האיש ואחד האשה. שוין במורא ובכיבוד וא"כ למה נאמר איש אמו ואביו תיראו אלא לפי שהאיש סיפק בידו לעשות והאשה אין סיפוק בידה שרשות בעלה עליה: נתארמלה או נתגרשה וכו'. כלומר עכשיו היא חייבת כמו האיש במצות כיבוד שיש סיפוק בידה: מילתיה דר' חייא בר ווא. חסר כאן וכצ"ל כמו שהוא בקדושין על הא דקאמר לעיל מן דמאן הונא בר חייא אמר משל זקן עלה קאמר התם מילתיה דר' חייא בר בא פליגא על הונא בר חייא: דא"ר חייא בר בא תני ר' יוחנן בן תורתי וכו' בשם רשב"י דגדול הוא כיבוד אב ואם וכו' שבכבודו נאמר מהונך. דמשמע אם יש לך הון אבל בכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך. שהם ואפי' אין לו צריך נסבב על הפתחים ולכבדם: טילטל הקב"ה. נטל הקב"ה פירוש מתן שכרן של המצות ולא הודיע אותם כדי שלא יהא שוקל ומפלס המצות ולומר מצוה זו שכרה הרבה ואעשה אותה ומצוה זו אינה כל כך: כדי שיהו עושין אותן באמונה. כל מצוה ומצוה שתבא לידו יעשנה שאינו יודע מאיזו יהיה לו שכר הרבה: מכל משמר. מכל מה שאמרתי לך בתורה ולצוות השמור מלזלזל ומהתעלל בה לומר זו מצוה קלה היא שאין אתה יודע מאיזו מהן יוצא לך תוצאות חיים לפי שיש מצוה שמתן שכרה בצדה ויש לעתיד ופעמים שהקב"ה ישלם שכר מיד כפי צורך השעה: ובשתיהן כתיב והארכת ימים. ללמדך שאין קצבה בשכר מצוה ולפעמים אתה רואה מצוה קלה ושכרה מרובה: ומה אם דבר שהוא כפריעת חוב. כלומר ממצות כיבוד גופה אנו למדין כמה גדול שכר המצות דמה מצוה זו שהיא כפריעת חוב לאדם שכל מה שיעשה לאביו ולאמו אינו אלא כפרעון חוב שגמלוהו הטובה בלידתו וגידולו ולימודו וכתיב בה שכר גדול כזה: שאר מצות שיש בהן חסרון כיס. כגון

עין משפט נר מצוה

כט
א טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ד

ל
ב ג מיי' פ"ו מהל' ממרים הל"א ג טוש"ע שם סעי' ב

לא
ד ה מיי' שם סמ"ג עשין קמ"ג טוש"ע שם סעי' ד ה

לב
ו ז מיי' פ"ו מהל' ממרים הל"י סמ"ג עשין קי"ב טוש"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף יז

גליון הש"ס

י נתארמלה או נתגרשה. בבבלי לא נזכר רק נתגרשה. ודקדק רבינו ז"ל וכתב נתארמלה או נתגרשה עד דברי הירושלמי אלו.

שנויי נוסחאות (סו"ג) בגוי נד"ו בגויים. בשבת בכי"ר ליתא. (סו"ג) מה עביד ליך נד"ו מה הוא עבד ליך. (סו"ו) גיערו נד"ו געורו. (סו"ח) אפשר ר' ישמעאל לא נהג נד"ו אפשר לית ר' ישמעאל נוהג. (סו"ט) משגז נד"ו משוגה. ומשתי מהן בכי"ר ליתא. (סו"ג) ר"ז נד"ו רבי זעירא. (סו"ג) דאיקרינין נד"ו דאיקרינהון. (סופ"ו) עלוי נד"ו עלי. (סופ"ז) מית אימיה יש נד"ו מיתת יש. (סו"ס) את אביו הרנגולים פטומים וכו' אביו נד"ו לאבוי הרנגולין פטימין וכו' אבוי. (סו"ג) דכלבין אכלין ואדשין נד"ו דכלבייא אכלין ומדשין. (סוכ"א) פטומין נד"ו פטומות. (סוכ"ג) איטחין בריחיים אתית מצוותא לטיחנייא נד"ו הוה איטחין בריחייא אתית מצוות לטחונייא. (סוכ"ד) את ה' אלהיך (דברים ו'). (סוכ"ו) לכיבוד המקום נד"ו לכבוד המקום. (סוכ"ח) כלפי מעלה נד"ו כלפי למעלן. (סוכ"ט) ולא יסתיר דבריו איזה נד"ו ולא סותר את דבריו אי זה הוא. בכי"ר דבריו ולא מכריעו איזה. (סול"ג) ובעושה נחת רוח לאביו נד"ו ובעושה הנחת רוחו של אביו. (סול"ד) שרשות אחרים נד"ו שיש רשות לאחרים. (סול"ה) בידו נד"ו בידה. פליגא דו נד"ו ליתא. (סול"ו) דודתי וכו' גדול היא נד"ו דורתי וכו' גדול הוא. (סו"מ) בבולן נד"ו בכל אלו. (סומ"ב) תוצאת במקרא „תוצאות". (סומ"ז) א"ראבא בר כהנה נד"ו אמר רבי בא בר כהנא. (סו"ג) למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך במקרא למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך (דברים ה').

מערכת הערוך אכול ואדיש דכלבין אכלין ואדשין. בערוך (ע' דש. א') אכול ואדיש דכלביא אכלין ומדשין: ופי' אדיש שתוק והחריש:

מסורת הש"ס

כגון תרומה ומעשרות וכיולא בהן וסכנת נפשות כגון מילה וכיולא בה לא כל שכן לשכר גדול ביותר: א"ר לוי והוא דרבה מינה. ובקידושין גרים והכוא דרבנן. חד מרבנן עמו ולא הוזכר מנו: גדול הוא דבר שהוא כפריעת חוב. כלומר דפליג על ר' אבין ואיפכא ס"ל דיותר גדול הוא מדבר שאינו כפריעת חוב וע"ד שאמרו גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה. והטעם לפי שהמצווה על הדבר דואג ומצטער תמיד פן יעבור אבל שאינו מצווה אם ירצה יניח ולא יעשנה וכן ה"נ דבר שהוא כפריעת חוב עליו לבו דואג ביותר ומצטער שמחויב הוא בדבר לעשותו גם מפני החוב בכליו אבל שאר המצות אינו מצטער כ"א מפני יראת המקום: תורה אור

א"ר לוי והוא דרבה מינה גדול הוא דבר שהוא פריעת חוב מדבר שאינו בפריעת חוב רשב"י אומר כשם שמתן שכרן שוה כן פורענותן שוה מה טעם °עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם עין שהלעיגה על כיבוד אב ואם וביזת על לא תקח אם על הבנים יקרוה עורבי נחל יבא עורב שהוא אכזרי ויקרנה ואל יהנה ממנה ויבא נשר שהוא רחמן ויאכלנה ויהנה ממנה °ר' יונתן ור' ינאי הוו יתבון אתא חד בר נש ונשק ריגלוי דרבי יונתן א"ל ר' ינאי מה טיבו הוא שלים לך מן ימוי א"ל חד זמן אתא קיבל לי על בריה דיזנוניה אמרית ליה איזיל צעק בי כנישתא עלוי ובזיתיה א"ל ולמה לא כפיתיה א"ל א וכופין ליה א"ל ועדיין את לזו חזר ביה רבי יונתן וקבעה שמועה מן שמיה אתא רבי יעקב בר אחא רבי שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן שכופין את הבן לזון את האב אמר ר' יוסי בי ר' בון הל"אי הוון כל שמועתה בריר' לי כהדא שכופין את הבן לזון את האב: וגמילת חסדים: דכתיב °רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד כבוד בעולם הזה וחיים לעולם הבא רבי שמואל בר רב יצחק °הוה נסיב שיבשתי' והוה מהדס קומי כליא והוה ר"ז חמי ליה ומיטמר מן קומוי אמר חמי להדין סבא איך הוא מבהית לן וכיון דדמך הוה תלת שעין קלין וברקין בעלמא נפקת ברת קלא ואמרה דדמוך ר' שמואל בר רב יצחק גמיל חסידים נפקון למגמל ליה חסד נחתת אישתא מן שמיא ואיתעבידת כעין שבשא דנור בין ערסי' לציבורא והוון ברייתי אמרין הייא דהדין סבא דקמת ליה שבשתי': והבאת שלום בין אדם לחבירו כתיב °סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו בקשיהו במקומך ורדפהו במקום אחר איר טביומי °נאמר כאן רדיפה ונאמר להלן רדיפה מה רדיפה שנאמר להלן כבוד בעולם הזה וחיים לעולם הבא אף הבא כן: ות"ת רבי ברכיה ורבי חייא דכפר דחומין חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה וחד אמר אפי' כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה רבי תנחומא ורבי יוסי בן זימרא חד אמר כהדא וחד אמר כהדא רבי אבא אבוי דרבי אבא בר מרי בשם ר' אחא כתוב אחד אומר °וכל חפצים לא ישוו בה וכתוב אחד אומר °וכל חפציך לא ישוו בה חפצים אלו אבנים טובות ומרגליות חפציך אלו דברי תורה דכתיב °כי באלה חפצתי נאם ה' ארטבון שלח לר' הקדוש חד מרגלי טבא אטימיטון א"ל שלח לי מילה דטבא דכוותה שלח ליה חד מזוזה א"ל מה אנא שלחי לך מילה דלית לה טימי ואת שלחת לי מילה דטבא חד פולר א"ל חפציך וחפצי לא ישוו בה ולא עוד אלא דאת שלחית לי מילה דאנא מנטיר לה ואנא שלחי' לך מילה דאת דמך לך והיא מנטרא לך דכתיב °בהתהלכך תנחה אותך וגו'. מנא שמע כולהון מן הדין קריא °כי לא דבר רק הוא מכם זה תלמוד תורה כי הוא חייכם זה כיבוד אב ואם ובדבר הזה תאריכו ימיכם זו גמילת חסדים על האדמה זה הבאת שלום בין אדם לחבירו וכנגדן °ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן ע"ז גילוי עריות ש"ד ולשון הרע כנגד כולן ע"ז מניין °הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה מה ת"ל עונה בה מלמד שהנפש נכרתת ועונה בה וכתיב °אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ג"ע מנין °ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים שפיכות דמים מנין °ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא כשהוא בא אצל להר מהו אומר לא גדול ולא גדולה ולא הגדיל' אלא גדולות °יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות כתיב °ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם מה אמר ר"מ אמר חשודים הן על אבר מן החי רבי יהודה אומר מזלזלין הן בבני השפחות ונוהגין בהן כעבדים ור"ש אומר נותנין הן עיניהן בבנות הארץ אמר רבי יודה בן פזי °פלס מאזני משפט לה' מעשהו כל

פני משה

כשם שמתן שכרן שוה. בתי המצות שמתן שכרן שוה כיבוד אב ואם ושילוח הקן שאמרו כך פורענותן שוה כדדרים מהמקרא: ותבוז ליקהת אם. כמו לקחת בחילוף האותיות שביזה במצות שוח האם כ"א לקח אותה: יבוא עורב שהוא אכזרי על בניו. כדאיתא במדרש תנחומא על פסוק מי יכין לעורב צידו. כשהעורב מוליד ילדיו לבנים הם ואומר הזכר להנקבה עוף אחר בא עליך ומואסים ומניחים אותם והקב"ה מזמין להם ומוליא מצואתם יתושין ופורחין עליהן ואוכלין אותם ומהם הן מתפרנסין: ויקרנה ואל יהנה ממנה. כמו שהוא לא רצה להנות לאביו ולאמו והתנהג באכזריות וכך עונשו מהעורב האכזר: יבוא נשר שהוא רחמן. כמ"ש חז"ל על פסוק על גוזליו ירחף ועונש הנשר נגד שלא רצה לרחם ולשלח האם יבא הרחמן ויאכלנה להנות ויהנה ממנה: מה טיבו. מה הטובה שמשלם לך שעשית לו מימיו והוא עושה לך הכבוד הזה: חד זמן אתא קביל לי על בנו. שיזון אותו ונתתי לו עלה ואמרתי לו: זיל צוך. אסיף עליו אנשים בבהכ"נ ותבזהו להוכיחו על פניו ומתוך כך יתביים ויתרלה לזון אותך: א"ל. ר' ינאי ולמה לא כפית את הבן שיזון אותו בעל כרחו: א"ל וכופין ליה. בתמיה הא כיבוד משל אב הוא: א"ל ועדיין את לזה. וכי עדיין הדבר נספק לך וצריך אתה ללמוד לזה הא פשיטא הוא דכופין: חזר ביה ר' יונתן וקבעה לשמועה משמיה דר' ינאי שכופין על מצות כיבוד וכך העיד ר' יעקב בשם ר' יונתן דס"ל למעשה דכופין: וגמילות חסדים. מהדברים שאדם אוכל פירותיהן וכו' מנלן דכתיב וכו': הוה נסיב שיבשתיה. היה מנהגו שלוקח הדס שלו והיה מרקד ומקלס לפני הכלה והיה ר' זעירא רואה אותו ומטמין עצמו שהיה מתביים על שנוהג בזיון בעצמו ואמר ראו לזקן הזה שהוא מביים אותנו. וכשנפטר ר' שמואל והיה הלה שעין כו' והיו הבריות אומרין חייו דהדין סבא. ראו החיים ומנהגו של אותו הזקן ומה זכות גרם לו שעמדו לו מעשיו שעשה עם שבשי הדס: בקשהו במקומך. הנ"מ מפרש כפילת הפסוק ושינוי המלות דבמקומך שייך לשון זה שאינו צריך אלא בקשה ואם הוא במקום אחר רדוף אחריו: רדיפה רדיפה. מגמילות חסדים כדלעיל. לדבר אחד מן התורה. שלומד אותו והוגה בו: חפצים משמע כל שאר החפצים שאינם בעצמותו של אדם כגון אבנים טובות וכו': וחפציך אלו ד"ת. כלומר עשיית המצות שהן מד"ת שהן חפציו של האדם ועמו בעצמו ואפ"ה לא ישוו בה לתלמוד תורה ונמצא ב' הכתובי' קיימים וכפי דרשת ר' ברכיה ור' חייה דפניהס נלמדו מפסוקים אלו: ארטבן. שם יהודי חשוב אחד: אטימיטון. חשובה מאד וממש לא היה לה אומד: חד פולר. מטבע קטנה: שמע כולהון. דחשיב במתני' מן הדין קרא: זה תלמוד תורה. כדדרים לעיל שאם רק הוא מכם הוא. שאין אתם יגיעין בו: זה הבאת שלום בין אדם לחבירו. לפי שבשלום כולן הן מתישבין ומתקיימין על האדמה: שהן נפרעין וכו' תוספתא פ"ק: גדולות. שהוא כנגד

מראה הפנים

ואתעבידת כמין שבשא דנור בין ערסא לגבורא. ומתוך כך הבינו שזכות שבשא דהדס היא שעמדה לו וכן הביאו התוס' בפ"ב דכתובות דף י"ז בשם גמ' כלשיה רבה וגרים שם תמית הדין סבא דקאי שיבשא דנורא קמיה משום דעביד קומי' דכלתא וזכרתי מזה בפ"ק דפ"ז וע"ש בדברי ר' זירא ויש לפרש כהאי דהכא:

חפציך אלו ד"ת. והיינו המצות כדפרישית שהן מד"ת ונקראו חפציך לפי שהן עם עלמותו של אדם והכי מוכח הכתוב שהביא כי באלה חפצתי ולעיל מיניה כתיב כי אני ה' עשה חסד משפט ולדקה בארץ אלמא דקאי על המצות ומעש"ט והעפ"כ לא ישוו בם לת"ת ובכ"ר פ' נח סוף פ' ל"ה הגי' חפצים אלו המצות ומע"ע חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות ר' אחא בשם ר' תנחום בר ר' חייא חפצי וחפציך לא ישוו בה. ואין בין גירסא זו לגי' דהתם אלא משמעות הכתובים ומיהו לכולהו הני דרשות משמע דאף עשיית המצות נדחין מפני ת"ת ובבבלי פ"ק דמו"ק דף ט גרים גבי ר' יוחנן ור' יהודה בן גרים וכו' הדר יתבו וקא מבעיא להו כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה וכתיב וכל חפצים לא ישוו בה דאפי' חפצי שמים לא ישוו בה כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים. ולכאורה משמע דהאי סוגיא דהכא לא ס"ל האי דיוקא דהתם ולא בעינן נמי לחלק כדמחלק שם דהא דרים חפצים על שאר חפציו של אדם והפליג על המצות א"נ היפכא וכגי' הב"ר ואפ"ה אינם שוים לת"ת להני תרוייהו הגי' ומיהו ע"כ לומר דלא פליגא האי סוגיא בעניין החילוק דמחלק שם וזה דמלוה שא"א לעשותה ע"י אחרים הכל מודים דעדיפא היא מת"ת ומבטלין ת"ת לעשות המצוה דהא בשביעות פריך לעיל בפ"ק דברכות בהל"ב על הא דקאמר רשב"י התם כגון אנו שעוסקין בת"ת אפי' לק"ש אין אנו מפסיקין ולא מודי רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב וכו' שהלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא וכו' ומשני זה שינון וזה שינון וכו' אלמא דמלוה בזמנה ובא"א כי אם שלריך לקיימה ולעשותה לכ"ע מפסיקין מת"ת ואפי' רשב"י וחביריו. ומכיאין התוס' כמו"ק שם לזה וזכרתי ג"כ לעיל שם. ונראה דלא פליגי כ"א בהאי דיוקא דמדייק שם הא חפצי שמים וכו' דהכא לא ס"ל האי תלמודא לדייק הכי אלא דל"ק כלל קראי אהדדי דקראי קמ"ל דלא שאר חפצים ולא חפצי המצות שוין הן לת"ת כדדרים מהני קראי לפאי גירסא או איפכא לגי' הב"ר והיינו דוקא במצות שיכולו להתקיים ע"י אחרים או במצות השימן כק"ש וכיולא בה כדמשני לעיל והא קמ"ל הני קראי דת"ת עדיפא אפי' ממצות דהש"ב אבל מצוה שמוטלת על גופו של אדם ושלריך לקיימה בזמנה בהא לא איירינן דודאי היא פריפא דהלי"ס למד ע"מ שלא לעשות מיקרי:

כתיב ויבא יוסף. אגדות אלו שבהלכה זו רובן הן כתובים במדרש רבה במקומות מפוזרים וקלת בנוסח אחרת ולא רציתי להאריך בהם כ"א לפי לורך הביאור לפשטות המאמר ובתיבורי המוכר האריכתי בהם במקומות בונות:

שנויי נוסחאות (סו"א) דרבה מינה כד"ו בפריעת חוב. (סו"ב) רשב"י אומר כשם כד"ו תני רשב"י כשם. (סו"ד) ואל יהנה ממנה ויבא נשר כד"ו ואל יהנה ממנה ויאכלוה בני נשר ויבא נשר. (סו"ו) ר' ינאי מה טיבו הוא שליט לך מן ימוי כד"ו ר' ייני מה טיבו הוה שליט לך מן ימוי. (סו"ז) קיבל לי על בריה דיזוניניה אמרית ליה איזיל צעק בי כנישתא כד"ו קבל לי על בריה דיזונינייה ואמרית ליה איזיל צור כנישתא. (סו"ח) כפיתיניה (סו"ט) אמר ר' יונתן כד"ו בשם ר' יונתן. (סו"ג) מהדס כד"ו מקלס. ר"ז כד"ו רבי זעירא. (סוס"ז) חסידים כד"ו חסדיא. (סו"ו) הייא דהדין כד"ו חייו דהדין. (סו"ט) נאמר כאן רדיפה ונאמר להלן רדיפה כד"ו נאמר רדיפה רדיפה. (סו"כ) אף הבא כן כד"ו ליתא וכי"ר אף רדיפה שנא' כאן כבוד בעולם הזה וכבוד לעולם הבא. (סוכ"א) דחומין כד"ו תחומין. (סוכ"ב) אינו שוה לדבר אחד של תורה כד"ו אינו שוה אפילו לדבר אחד מן התורה. (סוכ"ר) שלחי לך כד"ו שלחית לך. (סול"ד) ש"ד כד"ו ושפיכות דמים. (סל"ו) ועונה בה כד"ו ועונה עמה. (סול"ט) ולא הגדיל' כד"ו ולא הגדולה. (סו"מ) מה אמר ר"מ אמר חשודים כד"ו מה אמר רבי מאיר רבי יהודה רבו שמעון רבי מאיר אמר חשודים. (סומ"ג) מאזני במקרא "ומאזני". פאה ד

חדושי רד"א

הוה מהדס קומי כליא כו'. נ"ב מסכת כתובות בבלי דף י"ז ע"א: חפצים אלו אבנים טובות כו'. נ"ב נ"ל שצ"ל בהיפך כדאיתא בבבלי (בתענית) [צ"ל במו"ק ט' ע"ב וכ"ה הגירסא בילקוט משלי רמז תתקל"ד חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות. חפצים אלו ד"ת]:

הי"א מגריידץ

ארטבון שלח לרבינו הקדוש וכו' נ"ב עובדא זו איתא נמי בברא"שית רבה בסוף פ' ל"ה וקרוב לזה בגמרא ע"ז י"ד:

מהרם יפ"ם

דאת דמך לך והיא מנטרא לך צ"ל דאת דמך והיא מנטרא ותיבת לך נמחק:

עמודי ירושלים

ר' יונתן ור' ינאי הוו יתבין כו'. בר"א"ש פ"ק דקידושין (סי' ל') שהביא בשם ר"ח דסבירא ליה דכופין את הבן לזון את האב וכתב ע"ז הרא"ש וז"ל ואין כל כך ראיה משם דהתם בכותב **נכסיו לבניו** איירי ואהכי מייתי לה בפ' נערה שנתפתתה עכ"ל. וראיתי להקרבן נתנאל שם שכתב בירושלמי שלפנינו לא נזכר בפרק זה לא מיניה ולא מקצתו עכ"ל ובמח"כ שגה בזה וכוונת הרא"ש פ' נערה שנתפתתה בש"ס דילן (מ"ט כ') דאיתא התם דר' חנינא ור' יונתן הוו קיימו אתא ההוא גברא כו' א"ל כותב נכסיו לבניו הוא כו' ולזה כיון הרא"ש והוא ברור: **ארטבון** שלח לרבינו הקדוש כו' הפני משה כ' יהודי חשוב אחד. ועי' ביד המלך (פ"ס מהל' מזוזה ס"א) שכתב שממשמעות עובדא דהירושלמי נראה דהיית עכו"ם ואם כן קשה **דהא** אסור להניח מזוזה ביד עכו"ם וכן תמה בהגהות מרדכי שעל ס' כו"פ ה' ריבית ולא ראו בבאר שבע בשו"ת שלו (דק"ב ע"ב) שכתב שרבי חשב לאחשבינהו לישראל בעיני שמאמינים **ביחוד** השם ולכן שלח לו מזוזה ועוד דרבי ידע דלא פלח לע"ז. וע' בשאלתות דרב אחאי (סי' קמ"ס) שהביא דברי הירושלמי הללו ויש שם תוספות דברים האלו מיד נכנס שד בבתו של ארטבן ולא **היה** לו אלא בת אחת ובאו כל הרופאים ולא הועילו לה כיון שנטל ארטבון את המזוזה ושם לה על הפתח מיד ברחה אותה שדה ונטל רבינו הקדוש מרגליות לעצמו ולפנינו חסר **זה**

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעיף ס

לד
ב מיי' פ"ו מה' דעות הל"ג

גליון הש"ס

י ארבעה דברים כו'. עיין בפירוש משניות להרמב"ם ז"ל באבות פ"א ועיין בשנות אליהו כאן ועי' פ"ו מדעות הלכה ג ומקורו מכאן:

פ' הוספות קדושין לב. ד"ה הרו

כתובות יז: פ"ס

יבמות קט. קדושין מ.

מפתח פ"א מערכת הערוך

עין שהלעיגה כו' בערוך (ע' עין א'), עין תלעג על כבוד אבוביות על לא תקח האם על הבנים [יקראוה עורבי נחל] יבוא עורב שהוא אכזר ויקרנה ואל יהנה ממנה [ויאכלוה בני נשר] ויבא נשר שהוא רחמני ויאכלנה ויהנה ממנה. והערוך מביא זה על אחת מההוראות של עין שהביא בערך זה. מהא דתנא (כ"ב פ"ט ע"א) מניין שאין מעיינין במקום שמכריעין. פירוש גבי משקל. אין מוכרין עין בעין כלומר שוה בשוה במקום שמנהג ליתן הכרע: [הפציך] אלו דברי תורה דכתיב. בערוך (ערך חפץ) חפציך אלו מצות שנ':

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ז מהל' דעות הלכה ו

כל אבני כים מה אמר חשודין הן על אבר מן החי אמר הקב"ה כך אני מוכיח עליהן שהן שוחטין ואוזלין °וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתונת בדם מה אמר מזלזלין הן בבני השפחות ונוהגים בהן כעבדים לעבד נמכר יוסף מה אמר נותנים עיניהם בבנות הארץ הא דובא מתגרי לך °ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף וגו' רבי יוסי בשם ר' יוחנן זה שהוא אומר לשון הרע אינו אומר *עד שהוא כופר בעיקר ומה טעמא °אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו כל העבירות אדם חוטא בארץ ואלו חוטאין בשמים ובארץ מה טעמא שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ א"ר יצחק °בינו נא זאת שוכחי אלוה פן אטרף ואין מציל א"ר יהושע בן לוי °תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי מה כתיב תמן °ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך: אזהרה ללשון הרע מנין °ונשמרת מכל דבר רע אמר רבי לא תני ר' ישמעאל לא תלך רכיל בעמך זו רכילת לשון הרע תני ר' נחמיה שלא תהא כרוכל הזה מטעין דבריו של זה לזה ושל זה לזה א"ר חנינא בא וראה כמה קשה הוא אבק לשון הרע *שדברו הכתובים לשון בדאי בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה °ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן ולאברהם אינו אומר כן אלא למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי ואדוני זקן אין כתיב כאן אלא ואני זקנתי אמר רבן שמעון בן גמליאל בא וראה כמה קשה הוא אבק ל"ה שדברו הכתובים דברי בדאי כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו ההד °ויצוו את יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' ולא אשכחן דפקד כלום רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן מותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת ומה טעם °ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך ר"ז בעי קומי רבי יוסא מפני מה נהרג אדוניה בן חגית מפני שתבע את אבישג השונמית א"ל עילא היו מבקשי' להתיר דמן של בעלי המחלוקת בעון קומי רבי יוחנן איזהו לשון הרע האומרו והיודעו חנותה דכיתנא הווה לון צמית והוה תמן חד מתקרייא בר חובץ ולא סליק אמרי מה אנן אכלי' יומא דין אמר חד חובצה אמר ייתי חובץ א"ר יוחנן זה לשון הרע בהצנע בולווטים דציפורין הוה להון צומות והוה תמן חד מתקריא יוחנן ולא סליק אמר חד לחבריה לית אנן סלקין מבקרא לר' יוחנן יומא דין אמרין ייתי יוחנן אמר ר"ש בן לקיש זה לשון הרע בצנעה אמר רבי אבא בר כהנא דורו של דוד כולם צדיקים היו וע"י שהיה להן דילטורים היו יוצאים במלחמה והיו נופלים הוא שדבר דוד °נפשי בתוך לבאים אשכבה לוהטים נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה אשכבה לוהטים זה דואג ואחיתופל שהיו לוהטים אחר לשון הרע בני אדם שניהם חנית וחצים אלו בעלי קעילה דכתיב °היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול ולשונם חרב חדה אלו הזיפים דכתיב °בבא הזיפים ויאמרו לשאול וגו' באותה שעה אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים מה שכינתך לירד בארץ סליק שכינתך מביניהון ההד °רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך אבל דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"י שלא ה"ה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין הוא שעבדיהו אמר לאליהו °הלא הוגד לאדוני אשר עשיתי בהרוג איזבל את נביאי ה' וגו' ואכלכלם לחם ומים אם לחם למה מים אם מים למה לחם אלא מלמד שהיו המים קשים לו להביא יותר מן הלחם ואליהו מכריז בהר הכרמל °אני נותרתי נביא לבדי לה' וכל עמא ידעין ולא מפרסמין למלכא *ולמה הוא קורא אותו שלישי שהוא הורג שלשה האומרו והמקבלו וזה שנאמר עליו ובימי שאול נהרגו ארבעה דואג שאמרו שאול שקיבלו אחימלך ואבנר *אבנר למה נהרג ריב"ל ור"ש בן לקיש ורבנן ריב"ל אמר על שעשה דמן של נערים שחוק שנאמר °יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ויאמר אבנר יקומו ור"ש בן לקיש אמר על שהקדים שמו לשמו של דוד ההד °וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ כתב מן אבנר לדוד ורבנן אמרו *על שלא הניח לשאול להתפייס מן דוד ההד °ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי א"ל מה את בעי מן הדין גלגולי בסירה הוערת וכיון שבאו למעגל א"ל הלא תענה אבנר

גבי

פני משה

כנגד אלו ג' עבירות וכוללן לפיכך נאמר לשון רבים: הא דובא. הדיני מסלא עליך את הדוב ומתגריא לך: בינו נא זאת שוכחי אלוה. וכתיב לעיל תשב באחיך תדבר וגו' והרי הוא ככופר בעיקר ושוכח אלוה: מה כתיב תמן ולרשע וגו'. כלומר דריב"ל מוסיף בראיה לדרשה זו דלא תימא מנא לך דשוכח אלוה אלשון הרע לחוד קאי הלא כתוב לעיל עוד עבירות אחרות אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך הלכך מסיים מה כתיב תמן לעיל ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך ואתה שנאת מוסר וגו' ומדקאמר עלי פיך אלמא דעיקר מה דקפיד על עון דבור פיו הוא וא"כ מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך שהוא מטופף מעון לה"ר: זו רכילות לשון הרע. מנין: תני ר' נחמיה. דמתיקן נכללו באזהרה זו שלא תהא כרוכל הזה שהולך מבית לבית ותהא מטעין דבריו של זה לזה וזהו רכילות אלא דמהוא מטעין דבריו של זה לזה אומר ג"כ לשון הרע על זה לזה ועל זה לזה: כמה הוא קשה אבק לה"ר וכו'. לפי שאין זה לה"ר ממש אפי' אם אמרה ואדני זקן דמה גנאי דברה עליו אלא כאבק לה"ר הוא ואפ"ה דברו הכתובים דברי בדאי: ולא אשכחן דפקד. יעקב כלום ע"ז אלא שהיו מתייראין שמא קיבל יוסף איזה אבק לה"ר ויזכור את הראשונות ע"י כך ודברו הכתובים דברי בדאי: מה טעם ואני אבוא אחריך וגו'. ולא הו"ל אלא ואדבר כדבריך ומאי ומלאתי וגו' ללמדך מכאן שמותר לומר לה"ר על בעלי מחלוקת וזהו ומלאתי את דבריך באמלא בפי לדבר עליו ויתקיימו דבריך: מפני מה נהרג אדניה בן חגית. וכי מפני שתבע את אבישג השונמית לאשה ואף שלא היתה ראויה לו שאין הדיוט משתמש בכלי של מלך מ"מ מה עשה בתביעה בעלמא: א"ל עילא היו מבקשין וכו'. ואף שבשביל תביעה זו לא היה חייב מיתה בשביל מחלוקת שבראשונה התירו את דמו: האומרו והיודעו. כלומר אם אומר איזה דבר ברמיזה על חבירו ואף שאינו בפירוש אלא שיודעו ומבוין עליו גם זה הוא לה"ר וכהאי עובדא דלקמיה: חנותא דכיתנא. חבורה של חנות המוכרין פשתן: הוה לון צומת. היה להן היום לילך לקיבוץ האנגריא של מלך כדלעיל אתת צומת לטחונייא ומל' צומת הגידין והיה שם אחד נקרא בר חובץ וזה נשמט ולא עלה עמהם לאנגריא ואמרו זה לזה מה נאכל היום והשיב אחד חובצין נאכל. מין ממין עדשים וקטניות ומתוך כך נזכרו הנוגשים בו ואמרו ייתי בר חובץ גם הוא לעבודת המ"ך וא"ר יוחנן זה אמר לה"ר בהצנע כדאמרן: בולוטים. חבורת אנשים חשובים: זה אמר לה"ר בצדק. כלומר שעשה עצמו כצדיק ואמר כלך ונבקר לר' יוחנן ומתוך כך נזכרו ביוחנן הזה: אלו בעלי קעילה. כאדם היורה חץ ואינו יודע אם יגיע למקום אשר חפץ אף הם שהכיר בהם דוד דעתם ומחשבותם ולפיכך שאל היסגרוני: אלו הזיפים. שהיה לשונם חרב חדה ממש ובאו ואמרו לשאול: אם לחם. והסעודה כולה קרויה על שם לחם למה הזכיר עוד מים: ואם מים. כלומר ואם זה שהזכיר מים הוא לרבותא שאפי' מים שלא היו מצוים בעת ההוא טרח אחריהם לחפש ולהביאם א"כ למה לו להזכיר לחם שלא לחם בלאו הכי בכלל והכלכלם הוא ולא היה לו להזכיר אח"כ כ"א ומים לרבותא: אלא מלמד וכו'. וכלומר אלא ללמד שהמים היו קשין לו להביא ועם כל זה המים שלא היו מצוים היו קשין לו ביותר וביותר מן הלחם ואע"פ שהיה צריך לטרוח ולשאול ולחקור אחריהן בכל אשר ימצא ומתוך כך ידעו הרבה מזה ולא גילו הדבר הרי שלא היו באותו הדור בעלי לה"ר: ולמה היה קורא אותו שלישי. אר' יוחנן קאי דלעיל אמר בעון קומי ר' יוחנן איזהו לה"ר וכו' והוא היה רגיל לקרות אותו לשון שלישי וכדאמרי' בערכין פ"ג דף ט"ו במערבא אמרי לשון תליתאי קטיל תליתאי: ואבנר. כדלקמן דנענש על לה"ר וכן על שהיה סיפק בידו למחות בשאול בנוב עיר הכהנים ולא מיחה וזה בא הכל ע"י לה"ר של דואג: מן אבנר לדוד. וזהו תחתיו: מה את בעי מן הדין גילגולי דהדין. מגלגל דבריו דלא כך הוא אלא באיזה קוץ הוערת הכנף מעיל ומלא ומתפאר בעצמו על לא דבר:

ואנו

מסורת הש"ס

ערכין טו. בשינוי

יבמות סה כעין זה

ערכין טו:

ירושלמי סוטה פ א הל"ח

סנהדרין מט.

גליון הש"ס

מראה הפנים

ואליהו מכריז בראש הכרמל אני נותרתי נביא לה' וכו'. האי מילתא בלאפי נפשה היא כלומר ועוד ראיה שלא היו בעלי לה"ר שהרי אליהו מכריז בראש הכרמל וכו' ואע"ג דהאי קרא כתיב אחר שנתראה אליהו לאחאב וא"ל לקבוץ את כל ישראל ואת נביאי הבעל ויגלה אחאב וגו' ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי וגו' וא"כ כבר דיבר עמו וגודע לכל היה י"ל דהאי ולא מפרסמין למלכא דקאמר לא למלך עצמו אלא לבית המלך הוא דאיזבל המרשעת לא ידעה ממנו מאומה והיא שהיתה הורגת נביאי ה' כדכתיב בהרוג איזבל את נביאי ה' וכן מוכחי קראי דלא ידעה לא מאשר נתראה אליהו ולא מכל המעשה אשר נעשה והיינו דכתיב ויגד אחאב לאיזבל את כל אשר עשה אליהו ואת כל אשר הרג את כל הנביאים בחרב דמשמע דאף לא מסיקונן לנביאי הבעל ומכל אשר נעשה לא ידעה עד הגיד לה אחאב אח"כ וי"ב לפרש כמו דאדלעיל קאי שבכל כך נביאי ה' נותרו ואליהו מכריז בראש הכרמל אני נותרתי נביא לה' לבד וכל עמא הוו ידעי שנותרו הרבה בהחבא ולא מפרסמין למלכה: אחימלך שנאמר עליו. לא קחשיב אלא אחימלך ואע"פ שנהרגו עמו כל שבנוב עיר הכהנים מ"מ הוא העיקר והוא היה הסיבה לכולן שנהרגו עמו הלכך לא נקט אלא לדידיה בחשבון הארבעה והשאר נכללין בו:

שנויי נוסחאות (שו"ג) שוחטין ואוזלין כד"ו שוחטין ואוכלין. וישחטו (בראשית ל"ז). (שו"ה) יוסי כד"ו יסא. (קו"ו) ללשונינו במקרא „ללשוננו". (שו"ח) ר' לא ר' ישמעאל לא בכי"ר ר' חגי לא תני ר' ישמעאל כן לא. רכילת כד"ו רכילות. (שו"ג) ושל זה כד"ו ודבריו של זה. (ש"ג) לשון בדאי כד"ו בדאי וכי"ר בלשון הבאיי. (שו"ח) את יוסף במקרא „אל יוסף" (שו"ח) ר"ז כד"ו רבי זעירא. רבי יוסא כד"ו רבי יסא. (שי"ד) צמית כד"ו צומות וכי"ר צ... (שו"ס) חובצה אמר ייתי חובץ כד"ו חובצין אמר ייתי בר חביץ. זה לשון הרע כד"ו זה אמר לשון הרע. (שו"ו) חד לחבריה כד"ו חד לחד. (שו"ז) זה לשון הרע בצנעה כד"ו זה אמר לשון הרע בצדק. (שו"ג) היסגרוני (ש"א כ"ג). (שו"ט) שדבר דוד כד"ו שדוד אמר. (שו"ז) לאדוני אשר במקרא „לאדוני את אשר". (שו"ס) לבדי לה' במקרא „לה' לבדי". (שו"נ) הוא כד"ו היה. (שו"ג) יקומו נא (שמואל ב' ב'). (שו"ז) מן הדין גלגולי כד"ו מן גולגלוי דהדין וכי"ר גלוגיי ד...

מערכת הערך

שהיו לוהטים, גירסת הערוך (ע' לבן א) שהיו להוטים: [ע ל] שלא הניח... עד „בסירה הוערו. בערוך (ע' כר ז') שרצה שאול להשיב את דוד מפני שאמר הנה בעת שלקח הצפחת והחנית והיה יכול להרגני וכיון שלא הרגני צדיק הוא ואין לרדפו א"ל אבנר לא כי אלא הצפחת והחנית הנערים הלכו להביא מים מן הבור ושכחום שם ומצאם דוד ולקחם מן הביר. א"ל הצפחת והחנית כבר נשארו בבור (בפי' ר"ח שנס אמרם נשארו בבור) כנף מעילי מה תאמר בו. א"ל כנף מעילך בסירה הוערת כלומר נסבך בקוצים ונחתך ומצאו ולקחו משם וכיון שלא הניחו אבנר להתפייס לדוד נענש עליהם. וזהו (שאמרו סנהדרין מ"ט) בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג. וכתב בעל ערה"ש שכל זה נעתק מלה במלה מפי ר"ח סנהדרין דף מ"ט ע"א:

עמודי ירושלים תנינא

מותר לומר לה"ר על בעלי מחלוקת. סמ"ג מל"ת סי' י': אבל דורו של אחאב. סמ"ג מל"ת סי' ט':

ואלו גחלי רתמים אע"פ וכו'. וכן הוא לה"ר שאע"פ שנראה שנתפייס זה שמקבלו אם האחר מרצה אותו מ"מ לבו בוער עליו תמיד: דהוא גרם לי. הלשון הוא שגרם לי ללחוך את העפר לפיכך הוא שותת לעפר: אני פרצתי גדרו של עולם. לפיכך אני מצוי בין הגדרות לסבול שם העונש שלי וללחוך את העפר: הזכות יש לה קרן. לעולם הבא ויש לה פירות בעוה"ז וסיפא דהך תוספתא דלעיל היא אלו שהן נפרעין מן האדם בעוה"ז וכו': אלא כל עבירה שיש לה פרי וכו'. כגון אלו דקחשיב בריש' ע"ז וכו' דהני בשאהנו מעשיו ונראין פרי דרכם ונכרין הן. ע"ז וש"ד נראין הן וג"ע אם הוליד או אפי' לא הוליד בא"א שאסורה על בעלה וכן לה"ר דאהנו מעשיו: דכתיב אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. וסיפיה דקרא ולחושבי שמו ודרשינן אפי' חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה: ולא כתיב לשיזביה. ואע"פ שחשב לשיזביה ממש ולהצלותיה משמע שהשתדל לדבר אליהם הטוב בעדו בלבד: מקטל מחמס אחיך יעקב. מקטל סיפיה דקרא דלעיל מניה הוא וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מקטל ופשטיה דקרא מחמת קטל הוא אבל מיותר הוא והלכך דריש ליה לקרא דבתריה מקטל מחמס אחיך מפני שהרגת לאחיך מחמס שלך: ובאחרונה מרד. אע"פ שלא עשה עבירות ממש אלא שמרד במעשה הטוב שעשה והיינו כדר"ל דלקמיה ובתוהא על הראשונות שעשה הטוב ה"ז איבד את כל מה שעשה כל ימיו: מה טעם דכתיב ובשוב צדיק וגו'. ואם עשה עול פשיטא דשב מצדקתו אלא דה"ק ובשוב צדיק מצדקתו אפי' אם אין בו אלא ששב מצדקתו ותוהא ומתחרט על הצדקות שעשה מעלין עליו כאלו עשה עול: מה טעם ובשוב רשע מרשעתו. אשר עשה ויעש משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה. הכא נמי ככפל הדברים הן דהול"ל ובשוב רשע ויעש משפט וצדקה ומאי מרשעתו אשר עשה אלא דה"ק ובשוב רשע מרשעתו. בתשובה מרשעתו ומתחרט על אשר עשה אע"פ שלא עשה עדיין מעש"ט מעלין עליו כאלו ויעש משפט וצדקה: בגדותיך. קרי ביה בגידותיך: חד אמר בקלות וחד אמר בחמורות. כלומר דפליגי אם אלו מאותן מיעוט עבירות הן דמר ס"ל שנפרעין ממנו בעוה"ז כמו בשאר עבירות קלות ומר ס"ל דאע"פ שמיעוטו עבירות הוא הואיל ואית ביה מאלו החמורות ביותר כאילו רובו עבירות דיינין ליה: תמן תנינן. פ' חלק וגרסי' להסוגיא שם וכן מקצתה בפ"ק דקדושין: הוסיפו עליהן וכו'. תוספתא פי"ב דסנהדרין: ואיני סובלה. לא איכפת לי הימנה והתם גרים ואינה סופנה ואיני חושבה לכלום: ולא כבר תניתה. במתני' ומאי הוסיפו עליהן דקתני בברייתא אלא כהאי דתנא רב חנינא ענתוניא לפני ר' מנא זה שהוא עובר וכו' וגילוי פנים בתורה לדבר אחר: רובו. אמר מר רובו זכיות יורש ג"ע רובו עבירות יורש גיהנם. חסר כאן וה"ג בקדושין ובסנהדרין היה מעויין א"ר יוסי בן חנינא וכו': מעויין. מחצה על מחצה והמאזנים שוה בשוה: נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון וכו' כצ"ל וכן הוא בסנהדרין: כמעשהו. מעשהו אין כתיב כאן אלא כמעשהו: ואין לית ליה וכו'. כלומר לפי שאתה רואה למעשהו ואם לית ליה את יהיב ליה מדידך וזהו ולך ה' החסד בהגס ור"א פליג אדר' יוסי בן חנינא כדמפרשינן לקמן: היא דעתיה דר' אלעזר. לטעמיה הוא דאזיל דדריש ורב חסד מלמד שהוא מטה כלפי חסד אפי' אין לו מעש"ט מרובים והיינו דפליג אדר' יוסי בן חנינה דלדידיה דקאמר חוטף וכו' והיינו עד שלא שקלו מעשיו הקב"ה עושה כן לפי שגלוי וידוע לפניו שמעשיו של זה שקולים הן ולפיכך חוטף שטר אחד מהעבירות מקודם שישימו לתוך כף המאזנים למען יכריעו הזכיות ור"א סבר דאפי' אחר שכבר שקלו ורואין דמחצה על מחצה הן וא"כ אין לו משלו כלום הוי הקב"ה מטה כלפי חסד הוא:

ר'

תורה אור

גבי כנף אמרת בסירה הוערת חנית וצפחת בסירה הוערו וי"א *ע"י שהיתה ספיקה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה. °חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה מרחוק כל הגחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים ואלו אע"פ שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים מעשה באחד שהניח גחלים בוערות בחג ובא ומצאן בוערות בפסח אמר ר"ש ב"נ אומרים לנחש מפני מה את מהלך ולשונך שותת אמר לון דו גרם לי מה הנייה לך שאתה נושך אריה טורף ואוכל זאב טורף ואוכל את *מה הנייה לך אמר להן °אם ישוך הנחש בלא לחש אילולי איתאמר לי מן השמים נכית לא הוינא נכית מפני מה את נושך אבר אחד וכל האיברים מרגישים אמר להם ולי אתם שואלין אמרו לבעל הלשון שהוא אומר כאן והורג ברומי והורג בסוריא ומפני מה אתה מצוי בין הגדירות א"ל אני פרצתי גדרו של עולם: הזכות יש לה קרן ויש לה פירות עבירה יש לה קרן ואין לה פירות *הזכית יש לה קרן ויש לה פירות שנאמר °אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר °אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו מה אני מקיים °ויאכלו מפרי דרכיהם אלא כל עבירה שעשת פרי יש לה פרי ושלא עשת פרי אין לה פרי מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה מחשבה רעה אין המקום מצרפה למעשה מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה דכתיב °אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו' מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר °און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' הדא דתימא בישראל *אבל בגוים חילופא מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה טובה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה דכתיב °ועד מעלי שמשא הוה משתדל להצלותי' ולא כתיב ושזביה מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב °מקטל מחמס אחיך יעקב וכי הורגו אלא מלמד שחשב עליו להורגו והעלה עליו הכתוב כאלו הרגו *תני רשב"י הרי שהיה אדם צדיק גמור כל ימיו ובאחרונה מרד איבד זה כל מה שעשה כל ימיו מה טעם °ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול וגו' ר"ש בן לקיש אמר א בתוהא על הראשונות הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף עשה תשובה הקב"ה מקבלו מה טעם °ובשוב רשע מרשעתו וגו' אמר רבי יוחנן ולא עוד אלא כל העבירות שעשה הן נחשבין לו כזכיות מה טעם °מור ואהלות קציעות כל בגדותיך כל בגידות שבגדת בי הרי הן כמור ואהלות וקציעות *רובי זכיות ומעוטי עבירות נפרעים ממנו מיעוט עבירות קלות שעשה בעולם הזה בשביל ליתן לו שכרו משלם לעתיד לבא אבל רובי עבירות ומעוטי זכיות נותנין לו שכר מצות קלות שעשה בעוה"ז בשביל לפרע ממנו משלם לעולם הבא אבל הפורק ממנו עול *והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אע"פ שיש בידו מעש"ט נפרעי' ממנו בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. ע"ז וגילוי עריות רבי יונה ורבי יוסי חד אמר כקלות וחד אמר כחמורות מה אנן קיימין אם כשעשה תשובה אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה אלא כי אנן קיימין באותו שלא עשה תשובה ומת בייסורין. תמן תנינן ג *אלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחית המתים ואין תורה מן השמים ואפיקורס ר"ע אומר אף הקורא בספרים החצונים והלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיות *הוסיפו עליהן ג הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אין להם חלק לעוה"ב הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואיני כופנה המיפר ברית זה ד שהוא מושך לו ערלה המגלה פנים בתורה זה שהוא אומר לא נתנה תורה מן השמים ולא כבר תניתה האומר אין תורה מן השמים תני רב חנניה סנתוניא קומי ר' מנא זה ה י שהוא עובר על ד"ת בפרהסיא כגון יהויקים מלך יהודה וחבירו *רובו זכיות יורש ג"ע רובו עבירות יורש גיהנם *היה מעויין אמר רבי יוסי נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכיות מכריעות אמר ר"א °ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ואי לית ליה את יהב ליה מן דידך היא דעתיה דר"א דר"א אמרי ורב חסד מטה כלפי חסד

רבי

עין משפט נר מצוה

לו
א מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ג
לח
ב ג שם הל'
לט
ד ה שם
מ
ו מיי' שם הל"ה

גליון הש"ס

י זה שהוא עובר על ד"ת בפרהסיא. פי' בכ"מ ולח"מ שם שנדחקו בדברי רבינו. וכאן מבואר ככל דבריו שם. והאחר רמז לזה רבינו עלמו בפירוש המשניות לאבות פ"ג וג"ע שלא זכרוהו:

מסורת הש"ס

סנהדרין ל. ערכין טו. קידושין מ. תוספתא כאן פ"א. עיין תוספות שם דף לט: ד"ה מתכוין. קדושין מ: תוספתא קדושין פ"א. ירושלמי סנהדרין פ"י הלכה א. שם עיין סנהדרין לט. הבות פ"ג. שם סנה' ל. ירוש' סנהדרין פ"י ה"א כס"ע. שם וירושלמי קדושין פ"א הלכה ט כה"ע ר"ס יז.

מראה הפנים

הדא דתימא בישראל אבל בגוים חילופין. בתוספות בקדושין דף לט ע"ב כתבו מעלמא כן ולא הביאו לא בשם הש"ס ולא בשם המד"ר וכתבו תחלת המקרא מחמס אחיך וגו' ובדבריהם כתבו מדכתיב לשיזבותיה ולא כתב לשיזביה ואמת תמוה הוא דאפי' אם גם באומות היתה מחשבה טובה מצורפת למעשה היאך לכתוב ושיזביה כסיפור המעשה דלא שיזביה והא דמדייק הכא מדכתיב להצלותיה ולא כתיב לשיזביה ואע"ג דכתיב לעיל בהאי קרא לשיזבותה י"ל דמהאי גופא הוא דמדייק דהא כתיב ועל דניאל שם בל לשיזבותה ואם מחשבתו לבו היתה לשיזביה ממש מפני מה מסיים ועד מעלי שמשא הוה משתדל להצלותה דמשמע דלא היה עושה כ"א להלוך בעדו בדברים בעלמא אלא ללמד דאליהם אין המקום מצרף מחשבה טובה למעשה:

נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון. כדים פ' חלק בדברתי דר' יוסי ב"ר חנינא

דהכא כסברת ר"א דבבלי פ"ק דר"ה וכפירש"י בערכין דף ח' דכוונת דקאמר ר"א היינו שהקב"ה מסתיר עונות כדי שיכריעו הזכיות, ודברי ר"א דהכא דקאמר אין לית ליה וכו' וכדפרישית בפנים דהיינו לאחר ששוקלין מעשיו והן מחצה למחצה וא"כ לית ליה מדידיה כלום שהרי כנגד זכיותיו הן עונותיו והקב"ה מתנהג עמו במדת רב חסד ומטה המאזנים לכף של זכיות ע"י שמגביה הכף של עונות וא"כ כובש הכף של זכיות למטה וזה כפרש"י בר"ה בדברי ר"א. ואם הדיעות דהני אמוראי מתחלפין הן לפי' הא' הא ודאי לק"מ דכבר ידוע הוא שכן דרך הש"ס הזה בחליפין והנ"מ בין סברת ר"י ב"ח דהכא ובין ר"א מבואר היא ובהבורי פני המסורה בת"א גבר הד' במולה הו' הארכתי והרחבתי בענין זה ובכל המאמרים מענין לענין וביאורי השיטות המתחלקות ובביאורי הפסוקים כה"ד:

שנויי נוסחאות (סו"ה) ר"ש ב"נ בד"ו רבי שמואל בר נחמן. (סו"ז) מה הנייה לך בד"ו מה הנייה יש לך. (סוי"ד) דרכיהם בד"ו דרכם (וכ"ה במקרא). (סוי"ו) שנאמר בד"ו המקום וכו' המלות שנאמר ליתא. (סוי"ח) ה' במקרא „אדני". (סוי"ט) למעשה וכו' למעשה בד"ו ליתא. הקב"ה בד"ו ד (סו"כ) למעשה בד"ו ליתא. (סוכ"א) למעשה דכתיב בד"ו ליתא. ושזביה בד"ו לשיזביה. משתדל בד"ו משתדר (וכ"ה במקרא). הורגו בד"ו הרגו. (סוכ"ד) ובשוב „בשוב". בתוהא בד"ו ובתוהא. (סוכ"ט) רובי בד"ו רובו. (סוכ"ט) ומעוטי בד"ו רובו וכו' ומעוטו. (סוג"ז) רובי וכו' ומעוטי בד"ו ומעוטו. (סוג"ח) הפורק ממנו בד"ו ליתא. (סול"ב) קיימת לעולם הבא בד"ו קיימת לו לעוה"ב. (סול"ד) בפני בעלי בד"ו בפני כל בעלי. (סול"ג) אם כשעשה בד"ו אם באותו שעשה. (סול"ה) ב בד"ו באותיותיו. (סו"ט) סיפנה בד"ו סובלה. (סונ"ב) סנתונא בד"ו ענתוניא. (סומ"ג) וחבירו בד"ו וחביריו. היה מעויין בד"ו ליתא. (סומ"ד) יוסי נושא בד" יוסי בן חנינא נושא עון. (סומ"ה) ה' במקרא „אדני". (סומ"ו) דר"א בד"ו דרבי אלעזר.

הגה"ה

מערכת הערוך המקום גירסת הערוך (ע' מסב ה')הקב"ה: [ח י ל ו פ א] גירסת הערוך חילופיה:

עמודי ירושלים

גבי כנף אמרת בסירה הוערת חנית וצפחת בסירה הוערו. מדברי הערוך (ערך בר) מבואר שהיה לפניו גירסא אחרת כאן שכתב מפורש בתלמוד ירושלמי פרק קמא דפאה ובסוטה פ"א שרצה שאול להשיב את דוד מפני שאמר הנה בעת שלקח הצפחת והחנית והיה יכול להרגני וכיון שלא הרגני צדיק הוא ואין לרדפו אמר לו אבנר לא כי אלא הצפחת והחנית הנערים הלכו להביא מים מן הבור ושכחם שם ומצאם דוד ולקחתם מן הבור אמר לו הצפחת והחנית נשארו בבור כנף מעילו מה תאמר בו אמר לו כנף מעילך בסירה הוערת כו' ע"ש מבואר שהנוסחא משונה דלפנינו אדרבה בחנית וצפחת לא היה לו מה להשיב עכ"ל מבואר שהיה גירסא אחרת וע"ש בערוך:

עין משפט
נר מצוה

מא
א מיי' פ"א ממתנות עניים הלכה ו. סמ"ג לאוין רפ"ד

מב
ב שם סמ"ג שם

מג
ג מיי' פ"ב ממתנות עניים הל"ב סמ"ג לאוין רפ"ד

תני אין אומרים לו הבא גמלים וטעון מתניתא ביתר מכשיעור ר"ש דרש ב' דברים לקולא של בעה"ב שדהו מרובים ועניים מועטין נותן לפי העניים פי' בסמ"א ז"ל דפוחת מן השיעור שדהו מועטים ועניים מרובים נותן לפי שדהו רק ס' ע"ז אמר מתניתא לא אמרה כן אלא הכל לפי גודל השדה ולפי רוב עניים ולפי הענוה דאי לר"ש הול"ל לפי השדה ולפי העניים. ומדתני לפי רוב העניים ולפי גודל השדה משמע דאזלינן בתר מי שגדול כן פי' בסמ"א ז"ל ועי' בתו' שלפענ"ד דלהרמב"ם ז"ל מתפרש באופן אחר:

רבי ירמיה אמר רבי שמואל בר רב יצחק בעי °צדקה תצר תם דרך ורשעה תסלף חטאת חטאים [משלי טו] תרדוף רעה ואת צדיקים ישלם טוב °אם ללצים [שם יג] הוא יליץ ולענוים יתן חן °רגלי חסידו ישמור ורשעים [שמואל א ב] בחושך ידמו °כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים [משלי ג] קלון וסיגין סיגה ותרעין תרעין רבי ירמיה אמר רבי שמואל בר רב יצחק °שומר אדם את עצמו מן העבירה פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך הקב"ה משמרו מה טעם °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש [איוב לג] עם גבר אמר ר"ז ובלחוד דלא יתיב ליה מה טעם °והחוט המשולש לא לעולם ינתק [קהלת ד] אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק אין מטרחת עלוי מפסק הוא ואמר רבי הונא אמר ר' אבהו הקב"ה אין לפניו שכחה הא בשל ישראל נעשה שוכחן מה טעם נושא עון נשא כתיב וכן דוד הוא אומר °נשאת עון עמיך כסית כל חטאתם סלה: [תהלים פה]

הלכה ב מתני' א °אין פוחתין לפיאה מששים אע"פ שאמרו אין לפיאה שעור הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי הענוה: **גמ'** תני אין אומרים לו ד הבא גמלים וטעון מתניתא ביתר מכשיעור אבל בכשיעור אומרים לו הבא גמלים וטעון שדהו מרובה ועניים מועטים נותן לפי שדהו מועטים ועניים מרובים נותן לפי העניים ר"ש דרש שני דברים לקלו של בעל הבית ג שדהו מרובים ועניים מועטים נותן לפי העניים שדהו מועטים ועניים מרובים נותן לפי שדהו: מתניתא לא אמרה כן אלא הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי הענוה:

הלכה ג מתני' ג °נותנין פיאה מתחלת השדה ומאמצעה ר"ש אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור רבי יהודה אומר אם שייר קלח אחד סומך לו משום פיאה ואם

פני משה

ר' שמואל בר רב יצחק בעי. הוה קשיא ליה לאלו הפסוקים דכתיב צדקה תצר תם דרך וגו' וכן כל הני קראי דקחשיב להו דמשמע שהקב"ה מזמנין ומספיק ביד הצדיק לעשות צדקות וביד הרשע להחזיק בעלילות רשע: וסייגין סייגה ותרעין תרעה. בתמיה וכי גודרין את הגדר ונועלין את השערים וכיצד אפשר שהקב"ה יסייע את הרשעים להרשיע:

תורה אור

וה"ג בקדושין ובסנהדרין וכיני סייגין סייגה ותרעין תרעה כלומר דהדר קאמר אין וכן הוא הדבר שגודרין גדר ונועלין את השערים אבל לא על בתחלה הוא נאמר אלא כדר' ירמיה לקמיה בשמיה דר' שמואל גופיה שאם שומר אדם א"ע מן העבירה עד ג"פ מכאן ואילך הקב"ה הוא משמרו וכן הוא להיפך הם הרשעי' כבר מורגלין הן בעצמן בעבירות להרדף רעה אחריהן שיעשו ויעברו עוד וכן אם כבר ללצים הוא יליץ עוד וע"ד שאמרו בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו ימצא לו פתחים: מה טעם הן כל אלה יפעל וגו'. כלומר הא מסרם המקרא ודרשהו דלאחר שפעמים ושלש עם גבר הן כל אלה אח"כ יפעל אל: ובלחוד דלא יתיב ליה. התם בקדושין על המתני' קאי ומייתי ליה אגב בכל מקום שמדבר בענין זה דתנינן כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ עליו הכתוב אומר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ועלה קאמר ובלבד שלא ישוב מלדקתו אלא ישמור עצמו להחזיק בהן תמיד כדדרים מהמקרא דכתיב לא במהרה ינתק ולא כתיב לא לעולם ינתק אלא כחוט המשולש הזה שאינו ניתק מהרה אבל אם מטריחין עליו הרבה נפסק וניתק הוא וכן אם ח"ו יחזור מלדקתו אז יהא נפסק החוט ותנתק שמירתו: הקב"ה אין לפניו שכחה הא בשביל ישראל. כביכול נעשה שכחן וכדאמרינן מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה שמתחלה מניח עון אחד ואינו מביאו בחשבון ועושה עצמו כאלו שכחו ועי"כ כף הזכיות מכרעת אם היו מחצה על מחצה עם אותו העון: מה טעם נשא עון כתיב. חסר ומל' נשיתי טובה ועי"כ ועובר על פשע: וכן דוד הוא אומר נשאת עון עמך. עון ל' יחיד והדר קאמר כסית כל חטאתם ל' רבים אלא דה"פ נשאת שכחת מעון אחד ועי"כ כסית כל חטאתם סלה לפי שכף הזכיות מכריע ומכסה ומעביר כל החטאים שלא יזכרו עוד סלה:

הלכה ב מתני' אין פוחתין לפאה מששים. מתקנת חכמים היא: אע"פ שאמרו אין לפאה שיעור. מדאורייתא: הכל לפי גודל השדה ולפי העניים. כיצד אם שדהו קטנה שאם הניח אחד מששים אינו מועיל לעניים ה"ז מוסיף על השיעור וכן אם היו עניים מרובים מוסיף על השיעור ואם שדהו גדולה אע"פ שעניים מועטים נותן לפי השדה: ולפי הענוה. כלומר לפי רוב ענותו ירבה לעניים מלשון וענותך תרבני. והרמב"ם פירש מלשון עניה כלומר מה שתענה הארץ שאם זרע מעט ואסף הרבה מוסיף לפי הברכה. ואית דגרסי ענבה בבי"ת כלומר לפי גודל הגרגרים וקטנן שאם היו השבלין של השדה מלאות וטובות במקום א' ובמקום אחר נגומות דקות לא יניח הפאה כולה מן הרעות אלא ישער ששים לרע וליפה: **גמ'** תני. בברייתא אין אומרין לו לעני הבא גמלים וטעון וכדמפרש לקמיה: מתניתא. האי ברייתא מיירי ביתר מכשיעור אם הוסיף יותר על ששים וכגון שנתברך שדהו דאמרינן בזה דמוסיף הוא לפי הברכה והיו כאן עניים מועטין שמגיע לעני אחד הרבה עד שצריך להביא גמלים ולטעון בכה"ג הוא דקתני אין אומרים לו הבא גמלים וטעון וכלומר דאם העניים מועטים אע"פ שלפי הברכה יש לו להוסיף מ"מ הואיל ואין כאן אלא עני א' או שנים וכיוצא בהן א"צ ליתן לפי הברכה דלא אמרו אלא אם העניים מרובין ואם יתן כשיעור יגיע דבר מועט לכל אחד ואחד בזה הוא דאמרו דמוסיף הוא: אבל בכשיעור אומרין לו הבא גמלים וטעון. כלומר אבל אם אינו נותן אלא כשיעור ה' מששים בזה אע"פ שהעניים מועטין ויגיע חלקו של אחד עד שהוא צריך להביא גמלים ולטעון מ"מ לא יפחות הוא מהשיעור שתקנו חכמים: שדהו מרובה וכו'. לפרושי מתני' הוא למאי דקתני הכל לפי גודל השדה ולפי העניים הא כיצד אם שדהו גדולה ועניים מועטין אפי' כן צריך ליתן לפי שדהו ואם שדהו מעוטה ועניים מרובין ואם יתן כשיעור יגיע דבר מועט לכל אחד אז נותן לפי העניים ומוסיף על השיעור וכדפרישית במתני': ר"ש דרש שני דברים לקולו של בעל הבית. כלומר דדעתו היה לומר בהיפך ולדרוש לקולו של בעה"ב באלו שני הנושאים שאם שדהו מרובה ועניים מועטין א"צ ליתן אלא כפי העניים שאפי' יפחות מן השיעור יגיע חלק יפה לכאו"א שהרי שדהו גדולה ואם שדהו מעוטה. אע"פ שעניים מרובין מ"מ א"צ להוסיף כ"א יתן כשיעור לפי שדהו. וקאמר הש"ס דמתניתא לא משמע כן לדרוש לקולו של בעה"ב אלא אדרבה לחומרא דרשינן דהא קתני הכל וכו' ולפי הענוה וע"כ דלפי הענוה איך שתפרש לחומרו הוא דצריך להוסיף לפי רוב ענותנותו ולדקתו או לפי רוב הענייה והברכה של השדה וא"א לפרש לקולו של בעה"ב ה"נ לפי גודל השדה ולפי העניים לחומרו של בעה"ב הוא וכדאמרן:

הלכה ג מתני' נותנין פאה מתחלת השדה ומאמצעה. דלא תימא תיבת פאה משמעותה סוף השדה דוקא להכי אשמועינן דבתחלה ובאמצע נמי קדשה משום פאה. ופטורה מן המעשר: ר"ש אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור. מסיק בגמרא דכשיעור המשתייר קאמר ולא דצריך ליתן בסוף כשיעור על כל השדה אלא על הקמה הנשארת אחר שנתן בתחלה ובאמצע שקציר צריך הוא ליתן בסוף כשיעור על מה שנשתייר וקמ"ל דאע"פ שנתן בתחלה ובאמצע שיעור פאה על כל השדה אין הפאה פוטרת אלא על מה שקצר אבל לא מה שעתיד לקצור: אם שייר קלח א'. ר"י פליג את"ק ור"ש דלדבריהם לעולם תורת פאה על מה שנתן בתחלה ובאמצע ועלה קא גר ר"י דאם שייר אפי' קלח א' בסוף שדהו שיהא זה לפאה סומך עליו גם על מה שנתן בתחלה ובאמצע משום פאה ודין פאה על הכל מה שנתן ואם לאו שלא שייר אפי' קלח א' בסוף השדה לפאה אין תורת פאה על מה שנתן בתחלה ובאמצע לענין שיהא דוקא לעניים ולא לעשירים אלא אינו נותן אלא משום הפקר ואף לעשירים שיכולין לזכות בה כדין הפקר והלכה כר"ש: גמ'

מסורת הש"ס
ירושלמי שבועות פ"ח הלכה ג
יומא פו: כתובות
חולין
תו"כ פרשת קדושים.

גליון הש"ס
ד הבא גמלים וטעון. עיין במלמ"ל פ"א ממתנות עניים הל' טו בסופו שתמה על דבר המשנה. ופי' בתוספת יו"ט במשנתנו.

תוספת הרי"ד

מתניתא לא אמרה כן אלא הכל לפי גודל השדה כו'. פי' בפנים מה שמבואר בסמ"א ז"ל ולפי הנראה גרס במתניתין לפי רוב העניים ולפנינו גרסינן במשנה ולפי העניים. אך בנוסחת המשניות גרסינן רוב העניים. והרמב"ם ז"ל פ"א ממ"ע כתב וז"ל ז"ל כיצד שדה שהיא קטנה ביותר שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני הרי"ז מוסיף על השיעור וכו' התוי"ט ז"ל דע"כ הרמב"ם ז"ל מפרש הכל לפי גודל השדה דתני במתניתין הוא לענין תוספה כלומר דמוסיף לפי גודל השדה ומפרש גודל השדה לכלול גם הקטנה וכאילו אמר התנא לפי איכות השדה אם גדולה או קטנה עכ"ל ז"ל מזה מוכרח דאינו מפרש כסמ"א ז"ל דלפי רוב השדה ולפי רוב העניים הוא לחומרא דיוסף לפי הרוב ויסי' מוכרח ממתניתין דפליג על ר"ש ז"א אליבא דהרמב"ם ז"ל דלדידי' ז"ל מתפרש רוב עניים וגודל השדה איכות השדה והעניים אם קטנה או גדולה או עניים מועטין או מרובים לפ"ז לא משמע ממתניתין דפליג על ר"ש דדרש לקולא של בעה"ב. ועוד קשה לי מאד בגמ' דקאמרינן מתניתא ביתר מכשיעור אבל בכשיעור אומרים לו הבא גמלים וטעון מנ"ל דילמא הברייתא ר"ש היא ואף בכשיעור אין אומרים לו הבא גמלים וטעון אם עניים מועטין ושדהו מרובה דאז צריך העני לטעון על הגמלים או אין אומרים לו הבא גמלים וטעון אלא כותן מן השיעור אליבא דר"ש כדעת הסמ"א ז"ל. ע"כ נראה לפענ"ד דלהרמב"ם ז"ל מתפרש כך דשדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי שדהו הוא לענין תוספה דיתן התוספה לפי ערך השדה ואם שדהו מועטת ועניים מרובים מוסיף לפי עניים. ור"ש דרש לקולא דשדהו מרובה ועניים מועטין יוסיף לפי העניים. והסיפוק מוסיף לפי השדה. אבל על שיעור ס' לא פליג ר"ש ואפילו עני אחד על שדה גדולה יתן השיעור ס' ולא אומרים לו הבא גמלים וטעון רק דנחלקו בענין תוספה לבתר מי אזלינן וקאמר הגמ' מתניתא לא אמרה כן אלא (פליגי על ר"ש) הכל לפי גודל השדה ולפי העניים (דלא אזלינן בההוספה בשדה מרובה ובעניים מועטים) פי' לא כמר ולא כמר דהיינו בשדה מרובה ועניים מועטין דלהת"ק מוסיף לפי השדה ולא יוסיף שבולת אחת לפי עני האחד אלא לפי השדה יתן ההוספה (רק דאין אמרים לו הבא גמלים) ולר"ש מוסיף רק לפי העני וכן בשדה מועטת ועניים מרובים לת"ק צריך להוסיף לפי העניים ולא די בשבולת אחת על הרבה עניים

שנויי נוסחאות (סוי"ג) צדקה תצר (משלי י"ג). (סוי"ד) תרדוף בד"ו תרדף (משלי י"ג). אם ללצים (משלי ג'). (סוי"ו) סיגה ותרעין תרעין בד"ו סייגה ותרעין תריעה. רבי ירמיה אמר בד"ו רבי ירמיה בשם. (סוי"ח) הן כל אלה (איוב ל"ג) (סוי"ט) ר"ז בד"ו רבי זעירא. (סוי"י) ואמר בד"ו ליתא. רבי הונא אמר רבי אבהו בד"ו רבי חונא בשם ר' אבוה. (סוי"א) בשל ישראל בד"ו בשביל ישראל. (סוי"ב) נשא כתיב בד"ו נשא ליתא. (סוט"ו) שדהו מועטים בד"ו שדהו מעוטה. (סוי"ו) ר"ש בד"ו רבי שמעון. שדהו מרובים בד"ו שדהו מרובה. (סוי"ח) שדהו מועטים בד"ו שדהו מעוטה. (סוי"ט) הענוה בכ"י ר' הענבה.

כבר לארן

וסייגין סיגה ותרעין תרעין. פי' למי שהוא מסייג מעבירות שהוא צדיק מסיגין אותו שלא לחטוא. ותרעין וכו' פי' ופורצין הפרוץ דהיינו הרשע נותנין לפתות פתח לחטוא ומשני שומר אדם וכו':

עין משפט נר מצוה

מד
א מיי' פ"ס ממעילה הל"ס
מה
ב מיי' פ"ב ממ"ע הל"ם סמ"ג לאוין רכד

ואם לאו אינו נותן אלא משום הבקר: גמ' רבי יוסי בשם ר"ש בן לקיש ובקוצרכם מה ת"ל לקצור אלא אפילו יש לו כמה לקצור ר' יונה בשם ר"ש בן לקיש ובקוצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחד בתחלה ואחד בסוף רבי יוסי בשם ריב"ל ובקוצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחד לגבוה ואחד להדיוט רבי יודן בעי כלום מעות הקדש מתחללין אלא בתלוש שמא במחובר אמר ר' חנינא שלא תאמר יעשה קציר הקדש כקציר הדיוט

פני משה

גמ' ר' יוסי בשם ר"ש ב"ל ובקצרכם וכו'. טעמא דמתני' מפרש דדרש מיתורא דלקצור דאפי' יש לו עדיין כמה לקצור נותן בתחלת הקציר או באמצע משום פאה: ר' יונה בשם ר"ל וכו' אלא אחת בתחלה ואחת בסוף. כלומר דר' יונה פליג אדר' יוסי דלא הרשב"ל אלא כך האת בתחלה ואחת בסוף ואיכא בינייהו לדיוקא תורה אור אליבא דר"ל דאלו ר' יוסי דקאמר דדרים מלקצור אפי' יש לו כמה לקצור איכא למימר דר"ל כת"ק דמתני' ס"ל דנותן הוא פאה בתחלה או באמצע ובזה יוצא י"ח וא"צ עוד ליתן בסוף שדהו ור' יונה קאמר דכך אמר ר"ל דמדכתיב ובקצרכם וכתיב לקצור יתירה דרשינן אחת בתחלה ואחת בסוף כלומר אם נתן בתחלה צריך שיתן גם בסוף וזהו כר"ש דקסבר ובלבד שיתן בסוף כשיעור וקרא קמ"ל דלפתיכן תורת פאה עליהן: אחת לגבוה ואחת להדיוט. וקס"ד דלאו בשדה הקדש קאמר דהקדש ודאי פטור מפאה כדתנן בפ"ד הקדיש קמה ופדה עומרין פטור ובהדיא דריש ליה בספרי פ' כי תצא קצירך פרט לשל הקדש אלא דה"ק אם לקח ממעות הקדש קמת שדה שהיא ראויה לקצור חייבת בפאה הואיל וגידולה ביד הדיוט היתה לאו שדה הקדש מיקריא ורבייה קרא דלקצור לחובא דפאה והיינו דבעי עלה ר' יודן: כלום מעות הקדש מתחללין לא בתלוש שמא במחובר. בתמיה כלומר הא לא משכחת לה האי גוונא כלל דאם לקח ממעות הקדש קמה במחובר לא חלל כלום דהא קיי"ל דאין הקדש מתחלל ע"ג קרקע כדאמרי' ר"פ ג' שאכלו ודרים ליה מקראי וא"כ אין תורת הקדש על קמה זו ואי דלקח ממעות הקדש לאחר שקצר זה שדהו א"כ כבר נתחייב זה בשעת הקציר דשל הדיוט הוא ולא שייך כאן לרבות את של הקדש: א"ר חנינא שלא תאמר יעשה קציר הקדש כקציר הדיוט כלומר לא כדקס"ד אלא אדין דהמקדים קמה קאמר דקי"ל דחייבת בפאה והיינו אם פדאה כשהיא קמה דאם קצרה הגזבר ואח"כ פדאה פטורה כדתנן בפ"ד ושלא תאמר יעשה קציר הקדש כקציר הדיוט כלומר דהוה אמינא דמיגו פטורא דהקדש מחובא דהדיוט דהא בהדיוט קיי"ל דחובא אדלוקח הויא ואפי' אם המוכר קצר חציה ואחר כך מכר חציה הלוקח הוא שיתן פאה לכל השדה ואפי' על מה שקצר המוכר כדתנן בספ"ב ותנן נמי התם בהקדש כה"ג מכר חציה והקדיש חציה הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל וטעמא משום דעל מי שהוא ברשותו עכשיו חלה עליו חיוב הפאה ואי לאו קרא דלקצור הו"א דגבי הקדש לעולם פטור הוא אפי' פדאה בשעת שהיא קמה דהא כמו דאם מכר השדה החיוב על הלוקח הוא ה"נ נימא בהקדש דאיפכא הוא דהקדש כלוקח הויא וכשבאת ליד הקדש כבר נפטרה מן הפאה דאין פאה להקדש וסד"א דאפי' הפודה אח"כ מיד הגזבר פטור הוא מן הפאה הלכך איצטריך קרא

רידב"ז

רבי יוסי בשם ר"י ב"ל ובקוצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחד לגבוה וא' להדיוט. פי' כההיא דגרסי' במס' חולין(ד' קל"ה) בראשית הגז לאכך ולא לאן הקדש ומסיק בם דאם הלאן הוא של הקדש והגיזה היא של חולין וה"נ ה"פ דמרבה בקוצר שדה הקדש דהשדה היא של הקדש והקצירה היא של חולין. והאיך משכחת לה שיהיה שדה של הקדש והקציר של הדיוט דל"ל דהקדים השדה ושייר הקמה ז"א דהא מבואר בתשו' הרשב"א ז"ל סי' (תקס"ג) דבאופן זה לא חל כלל הקדש. ואי דהקדים שדה וקמה או קמה שנתגדל בשדה הקדש ואח"כ פדה הקמה. וע"כ לא משכח"ל רק באופן זה גם ע"ז קשה הא המחובר שיש לו עדיין יניקה מן הקדש אי אפשר לפדות ולא חל הפדיון במחובר רק לאחר התלישה והגזיזה והקצירה כמבואר במהרם"א ז"ל ובמהר"ם ז"ל במס' חולין (דף קל"ה) והיינו דמקשה ר' יודן כלום מעות הקדש פי' הקדש דניס מתחללין אלא בתלוש שמא במחובר וכיון דלא חל במחובר א"כ אין חל עליו חיוב פאה דחיוב פאה הוא בקמה והקמה היא להקדש ואז פטור מפאה אפילו לאחר קצירת קמת פיאה כדאיתא (בסוף פ"ב) גבי לקטים כיון דאין עליו חיוב על הפאה כ"ז שהיא בקמה פטור אפילו לאחר הקצירה. וע"ז משני א"ר חנינא שלא תאמר פי' למה לא תאמר דיעשה קציר הקדש כקציר הדיוט וזה גופא גזה"כ דקציר הקדש כיון שנפדה על אחר קצירה חייב בפאה אפילו דהוי בשעת קצירה קציר הקדש ועי' בתו' ותמצא טעם בע"ה:

תוספת הרי"ד

פניים ולר"ש יוסיף רק לפי השדה ולפי ערך השדה די בשבולת אחת ע"ז קאמרינן דמתניתא לא אמרה כן לא כמר ולא כמר אלא הכל לפי רוב השדה ולפי רוב סעניים ולפי הענוה פי' דאזלינן בתר תרווייהו ולא משערינן לעולם בשדה לחוד או בעניים לחוד אלא לעולם משערין בתרווייהו ותמיד אזלינן בתר תרווייהו ומסתכלין ערך השדה והעניים כגון אם שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי ריבוי השדה לפי ערך העניים ותוספת דשדה מרובה לפי ערך השדה לא שוין לעולם ההוספה של ערך שדה מרובה שבשנה הזאת מוסיף לפי השדה לפי ערך העניים שנמצא בשנה הזאת ושנה אחרת מוסיף לפי שיעור תוספות ערך של שדה מרובה לפי סעניים הנמצאים כעת ולעולם לא אזלינן בתר השדה לחוד או עניים לחוד אלא תמיד אזלינן בתר תרווייהו ודוק:

רבי יוסי בשם ר"י ב"ל ובקצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחד לגבוה ואחד להדיוט. רבי יודן בעי כלום מעות הקדש מתחללין אלא בתלוש כו'. הסוגיא הזאת מתבארת בע"ה יפה בפנים ולמען להבין מקור הדברים הנה הפ"מ ז"ל והנו"י ז"ל כתבו (במס' מע"ש פ"ה ה"ב) אשר הקדש אינו מתחלל במחובר ואין פודין מחובר לקרקע בהקדש כמו נטע רבעי דאינו נתחלל במחובר. וראיתי שחכם אחד תמה עליהם הא זה סותר מקומות רבות ובהדיא שנינו הקדיש קמה ופדה קמה. וכן גבי נטיעות הרי אלו קרבן אם אינן נקננות וכן בסנהדרין (דף ס"ו) גבי שערו ובאמת דבריהם ז"ל הוא דבר פלא. אבל הכרעת הדברים הוא כך באם שהקרקע והקמה שניהם הוי של הקדש לא נפדה הקמה לחוד ודוקא גבי שערו במס' סנהדרין דלא הקדיש רק השערות אז נפדה אפילו המחובר לבד וכן גבי נטיעות דלא הקדיש רק הנטיעות אבל אם הקדיש הקרקע והנטיעות והשערות אז אין נפדה המחובר לבד בלא הקרקע וראי' ברורה יתנו עדיהן ויצדקו ומתחלה נקדים מה דקשה לכאורה על תשו' הרשב"א ז"ל ס' תקס"ג דכתב וז"ל ז"ל דבגבוה ובהקדש אי אפשר לומר גופה מהיום ופירי לאחר ל' לפי שאי אפשר שאילן של הדיוט יונק משדה הקדש אלא א"כ שייר מקום היניקה והראי' מההיא דשלהי המוכר את הבית (דף ע"ח ע"ב) ר"ש אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה ותני עלה מ"ט הואיל ויונקין משדה הקדש שאי אפשר שיהא השדה להקדש ויניקתו להדיוט ואמרינן עלה בגמ' ואי אמרת שיורי משייר אמאי מדנפשייהו קינקי אלמה כל כמה דלא שייר מקום היניקה בפירוש אי אפשר [משום דכל שטח האדמה היונק צריך להיות חולין] כ"ש זה שמשייר כל הפירות וא"ת מה ראיה לבטל ההקדש מפני השיור אדרבה נבטל השיור מפני ההקדש ולא היא הקרקע בחזקת בעלים וכיון שאתה צריך לבטל אחד מהן אוקי ממונא בחזקת מארי' וכו' עיי"ש [והארכנו בהרשב"א ז"ל הזה במסכת גיטין בפ' מ"ם עיי"ש ותמצא טעם בע"ה] ולכאורה קשה על הרשב"א ז"ל מהא דגרסינן בירושלמי במסכת קדושין (פ"ג) הר"ז עולה לאחר שלשים יום מכרה אינה מכירה ולידא מילה אמר לאחר שלשים לשייר לו גיזה ועבודה פי' דלעולם הקדישה מעכשיו ורק שייר לו עד ל' יום יהא הגיזה שלו וקשה הא א"כ ינק הדיוט משל הקדש. אך לא רק מהירושלמי קשה אלא קשה כן משיטת הבבלי מסוגיא ערוכה במסכת חולין (דף קל"ה ע"א) דורשינן שם א"ק לאכך ולא לאן הקדש טעמא דכתב רחמנא לאכך הא לא"ה כו' הב"ע בקדשי בד"ה כו' סד"א הואיל ומדאורייתא בני גיזה נינהו היכי דגזז ליה ליתב לי' והא קדים לי' סד"א ליפרוק וליתיב לי' והא בעי' העמדה והערכה כו'. אר"מ בר פמים משום ר' ינאי הכא במקדים בהמתו לבד"ה חוץ מגיזותיה סד"א ליגזז וליתיב לי' א"ה לאכך ולא לאן הקדש א"ה קדשי מזבח נמי ומשני כחשי [פרש"י ז"ל דבניטל הגיזה מכחש הבשר ואסור לגוזזה עכ"ל ז"ל] קדשי בד"ה נמי כחשי דאמר חוץ מגיזה וכחישה קדשי מזבח נמי כו' אפ"ה פשטה קדושה בכולה כו' כו' ולכאורה קשה מהאי סוגיא נמי דמפורש דמקדים בהמתו לבד"ה חוץ מגיזותי' א"כ חל ההקדש שינק גיזת הדיוט מלאן הקדש. ואילו להרשב"א ז"ל לא הל ההקדש שיהא הקרקע הקדש והפירות חולין. אכן ז"א. דהנה לכאורה יקשה הא ר"ת ור"י ס"ל במס' תמורה (דף יא ע"ב) דהמקדים רגלה של זו עולה אין כולה עולה רק הרגל לבד וקשה הא איתא במס' ביצה (דף לו ע"ב) דינקי תחומין מהדדי וינקי כל אברי הבהמה אחד מחבירו כדפרש"י ז"ל שם ע"ש א"כ קשה האיך חל ההקדש על הרגל והשאר חולין א"כ חל ההקדש שיניק הדיוט מהקדש. אבל ע"כ פשוט דז"א דלאימתי אי אפשר שינק הדיוט מהקדש רק דוקא גבי פירות סדן השקמה ופירות השדה כדכתב הרשב"א ז"ל משא"כ בבהמה שינקי מהדדי א"כ כמו שיניק הדיוט מהקדש כמו כן ינק הקדש מן הדיוט משא"כ בשייר פירות השדה דרק הפירות דהדיוט יונק מן השדה אבל השדה אינה יונקת מן הפירות א"כ הכא גבי גיזה דאיתא במס' חולין דכחשי בנטילת הגיזה. א"כ כל מה שהגיזה מקבלת יניקה מן הלאן הי:ה מגדלת ומחזקת על הלאן ומשמנת הלאן משא"כ אם לא תינק יבשי ופרכי ונפלי ונתכחש הבשר ונמצא דדמי כמו פרת הקדש אם לא יחליבה תתקלקל הדדים והחלב פשיטא דמותר לינק משא"כ בשדה ופירות דרק הפירות יונק מן השדה והשדה אינו יונק כלל שפיר אתא דינא דהרשב"א ז"ל ועפ"ז מוכח מהך סוגיא דחולין הנ"ל דמחובר אינו נפדה דכן מוכח מהסוגיא הזאת דגרסינן סד"א ליפרוק וליתיב לי' והא בעי העמדה והערכה וה"ק בתוס' ז"ל וא"ת ולימא כשהעמיד והעריך ואח"כ עבר וגזז ופדה וי"ל דבשעת פדי' בעי העמדה והערכה עכ"ל ז"ל ולכאורה קשה מאד דלימא כשהעמיד והעריך ופדה ואח"כ גזז וה"ק המהרש"א ז"ל כן ומתרץ כיון דהגיזה מחובר עדיין בבהמה לא מהני בה פדי' נבלה דהו"ל כאלו פדה אבר מבהמה שכולה קדושה דלא מהני וליכא למימר נמי שפדאה כולה דא"כ הו"ל כחולין לכל דברי' עכ"ל ז"ל וכן כתב המהר"ם ז"ל מלובלין הרי מוכח דלא מהני והא דכתב המהרש"א ז"ל דאם פדה אבר מבהמה שכולה קדושה לא מהני אין לזה מקור אבל אתא שפיר היטב ע"פ דברינו הנס דמיירי בבהמה של קדושת בד"ה ופשיטא דאם הקדיש אבן לבד"ה פשיטא דיכולין לפדות הני אבן וכן אם הקדיש שדה יכולין לפדות חצי שדה עיין בתוס' ז"ל במסכת ב"ב (דף ק"ג ע"א) ד"ה ואמאי ובמס' קדושין (דף ס"א) תוד"ה נקדשו משא"כ בהמה וגיזה דאין פודין חצי בהמה ואין פודין הגיזה משום הסיא דהרשב"א ז"ל דלא אפשר בהקדש בשיור הפירות דאי אפשר לאילן של הדיוט שיניק משדה הקדש והא דיכול להקדיש חצי בהמה אע"פ שתניק חולין מן הקדש הוא משום דמה שמוליא יניקת הקדש להדיוט לחולין הוא מוליא לטובת הקדש דהגיזה והחצי בהמה של חלק החולין שינקי מן חלק הקדש הוא לטובת הקדש דאילו חסר היניקה הזה היה כחש ההקדש ע"כ לא נחשב שמוליא יניקה מן הקדש להדיוט דהא מעולם לא הי' הקדש לבד ולא הי' שייך היניקה להקדש לבד בלא חולין ולא הי' לו מעולם הקדש אחר אלנו שיתן היניקה בו ולא נתקדש מעולם היניקה שבו שיניק להקדש והי' לו להקדש טובה מזה שנתחבר לו חולין ליניק וזה הכ"מ בתחלת הקדש כנ"ל משא"כ כאן דכבר נתקדשה כולה עם הגיזה והי' לו להקדש התחברות עם הקדש בהיניקה והי' לו הטובה הזאת מן הקדש א"כ עכשיו מוליא היניקה מן הקדש לחולין דהא עד הנה הי' היניקה יוצא להקדש וכיון דלא נפדה רק חלק הב' וחלק הא' נשאר בקדושה ואתה מוליא כח היניקה מחלק הקדש שלא נפדה לחולין

שנויי נוסחאות (ס"ב) אחד בתחלה ואחד בסוף נ"ו אחת בתחלה ואחת בסוף. (ס"ו) אחד לגבוה ואחד להדיוט נ"ו אחת לגבוה ואחת להדיוט. (ס"ח) אלא בתלוש נ"ו לא בתלוש.

חדושי רד"א

שלא תאמר יעשה קציר הקדש כקציר הדיוטות נ"ב קס"ד שלקח ממעות הקדש קמה מהדיוט דקמת הקדש קיימא לן דפטור [פ"מ]. ומ"ש שלא תאמר ר"ל דבוודאי פיאה אינה אלא בסוף והאי ובקוצרכם בא להורות דוקא קציר שלכם. יצא קציר הקדש דהוה אמינא דקציר הקדש נמי חייב·

עין משפט נר מצוה

מו
א מיי' שם הלכה יב סמ"ג שם

מסורת הש"ס

תוספתא פ"א

מהו כשיעור כל שדהו או כשיעור המשתוייר. פי' אם לריך ליתן בסוף על כל השדה אפילו על חלק שפאה שנתן בתחלה לריך ליתן פאה עלי' או לא דוקא על הנשאר לריך ליתן עוד הפעם אבל על חלק הפאה לא אמרינן דלריך ליתן גם עלי' דלהוי כעין תרומה ויחזור ויתרום ומסיק הגמ' אפשר לומר קדשה משום פאה ותימר כשיעור כל שדהו פי' כיון דהפאה שנתן בתחלה קדשה משום פאה האיך יתן עלי' פאה כן למדתי מפי' הר"ש ז"ל: **רבי** חייא בשם רבי יוחנן במחובר רבי יסא בשם ר' יוחנן בתלוש פי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל פי' האמיתי אך קשה להבין מפני המדפיסים שהדפיס בלא סדר ובלבול השורות ע"כ נכון לבאר פי' השנו"א ז"ל וה"פ דמפרש בדברי ר"י אם שייר קלח אחד פי' אם לא נתן בתחלה כל השיעור ושייר קלח ׳ ר' חייא בשם ר' יוחנן במחובר. אדברי ר' יהודה דמתני' קאי דקאמר אם שייר קלח א' סומך עליו משום פאה ופליגי ר' חייא ור' ייסא אליבא דר' יוחנן בפירושא דמילתיה דר' יהודה דר' חייא קאמר הכי מפרש ר' יוחנן אם שייר במחובר קלח אחד אז סומך עליו את הכל מה שנתן בתחלה משום פאה ור' ייסא קאמר ׳

ראשונה מהו מן מה דתני הרי זו פיאה וצריך ליתן בסוף כשיעור הדא אמרה קדשה משום פיאה מהו כשיעור כל שדהו או ׳ כשיעור המשתוייר איפשר לומר קדשה משום פיאה ותימא כשיעור כל שדהו אלא כשיור המשתוייר רבי חייא בשם רבי יוחנן במחובר רבי יסא בשם רבי יוחנן בתלוש מה

קרא דלקלור לרבות להקדש בכה"ג שאם פדאה בעודה קמה חייבת בפאה דלקלור כתיב ובשעת הקליר לאו דהקדש הוא: ראשונה מהו. לר"ש קבעי הפאה הראשונה שנתן בתחלה ובאמלע אם תורת פאה עלי' לדידי' או לא ופשיט ליה מן מה דתני בתוספתא פ"ק רש"א אם נתן בין בתחלה בין באמלע הרי זו פאה ולריך שיתן בסוף כשיעור הדא אמרה דלר"ש נמי קדשה הראשונה משום פאה אלא דס"ל דלריך נמי ליתן בסוף כשיעור: מהו כשיעור. דקאמר ר"ש דלריך שיתן בסוף אם כשיעור כל שדהו או כשיעור המשתייר אחר קלירה שקלר בתחלה ושפרים את הראשונה: אפשר לומר. כלומר מאי תבעי לך וכי אפשר לומר דהראשונה תורת פאה עליה ותימר דלריך שיתן בסוף כשיעור כל שדהו בתמיה ולענין מאי תורת פאה עליה אלא ודאי דהראשונה פוטרת על מה שקלר בתחלה והשתא אינו נותן לבסוף אלא כשיעור המשתייר בלבד:

גליון הש"ס

׳ כשיעור המשתויר. עיין ברע"ב שהביא בשם הרמב"ם שפי' שלריך שיתן ש עור פאה שלריך לכל השדה ובאמת בהשגות לשונו מורה כן דלא כהמגיה ברמב"ם בהל' י"ב שם. אבל העיקר כמ"ש בחיבורו ובפי' המשני שהר"ש שם שכן מבואר כאן להדיא כמו שכתב התוי"ט. ועי' במים חיים בהגהותיו להרמב"ם שם. ובשנות אליהו:

תוספת הרי"ד

לחולין ואין לומר שיפדה את היניקה מן חלק הב' ז"א דהא הוי דשלב"ל דלא חל הפדיון ולא דמי לחוץ מגיזה וכחישה דהתם הוי שיור ויכול לשייר בדשלב"ל כדאיתא בכמה דוכתי מש"כ לפדות דשלב"ל אינו יכול ול"ל דיפדה גוף הגאן ליניקתה ז"א דא"כ לאוך הוא ועוד כבר כתב הרשב"א ז"ל מובא בשממ"ק ז"ל ב"ב (דף עח ע"ב) דלא מהני בהקדש לשייר הגוף להיניקה ע"ש א"כ כשפודה הני השני מוליא היניקה מהקדש לחולין והנה דלריך שאוכתו להניק הא הי' לו הקדש אלגו שהניק לו א"כ ע"י הפדי' עושה שנוטל ההקדש המחובר אלגו ועושה שיניק הקדש לחולין וזה מובן מאד לפ"ז בהקדש בע"ת הגיזה המחובר לבע"ת והפירות המחוברין להשדה הקדש אינו יכול לפדות בלא השדה ובלא הגאן מש"כ בשהקדים קמה ופדה קמה דהתם הקדים רק הקמה ולא השדה וכן נטיעות אלו קרבן במס' נדרים (כט ע"א) יכול לפדות דהא לא הקדים רק הנטיעות וכן במס' סנהדרין בשערות דמיירי שהקדים והעריך השערות לבד אבל בשהקדים השדה ופירות והגאן עם הגיזה אינו יכול לפדות הגיזה והפירות בלא השדה ועכ"פ מבואר ע"כ מסוגית הש"ס דמס' חולין הנ"ל דע"כ אינו יכול לפדות הגיזה במחובר ואינו יכול לפדות הפירות במחובר מן השדה בלא השדה ועפ"ז מבואר היטב הירושלמי הזה ר"י בשם ריב"ל ובקולרכם מה ת"ל לקלור אלא אחד לגבוה ואחד להדיוט פי' דמרבה קרא כמו בראשית הגז דהגאן הוי הקדש והגיזה חולין דע"ז קאי קרא לאוך ולא של הקדש לפטור כמו כן הכא דמרבה לחיוב מלקלור אפילו לגבוה לא דהקליר הוא של גבוה דזה ממעט בפירוש קרא כדאיתא בת"כ אלא דהשדה הוא של גבוה והקליר הוא של הדיוט והיכי משכחת לה אם בשהקדים שדה ושייר הקליר בזה לא חל ההקדש כלל כתשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל והוי דהדיוט ואלא היכי משכחת לה דהוי של הקדש כשהקדים שדה וקמה ופדה הקמה והוי כמו גבי גאן ע"ז פריך ר"י כלום מעות הקדש פי' הקדש דמים מתחללין אלא בתלוש שמא במחובר בתמי' הא במחובר אין מתחלל ההקדש דמים שיש בהקליר [כמו שאינו מתחלל בראשית הגז במחובר כנ"ל] וא"כ הוי בשעת מחובר עדיין הקדש ואינו חל החילול רק בתלוש דלאחר הקלירה דלאחר שיקלור אז חל הפדיון שלו והיון דהחילול שלו הוא בתלוש א"כ האיך יתחייב בפאה הא עיקר החיוב עושה הקלירה ואפילו כשקלר ונעשה ע"י הקלירה פיאת עומרין של הדיוט מכל מקום אין עליו חיוב בפאה כמו דאמרינן לקמן בספ"ב גבי קלירת לסטים דפטורין אפי' לסטים ישראל כדאיתא שם שחובת הקליר בקמה ואין קרקע נגזלת וכדפי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל דהאיך יהי' החיוב על הפאה בקמה דהא הקמה עדיין שלא נקלר הוי אינו שלו וע"כ אפילו לאחר שקלר הקמת פאה ג"כ לא חזרה לעומרין דאימתי חוזרת פאה לעומרין דוקא שהי' החיוב בקמה משא"כ כשלא הי' החיוב בקמה אינו חל אח"כ אפילו על העומרין. וה"נ כיון שבשעת קלירה הקמה פאה דמחובר הוי של הקדש וא"כ לא חלה חיוב פאה על קמת הקדש ואפילו לאחר שנקלר נמי. ע"ז א"ל ר"ח שלא תאמר פי' למה לא תאמר [כדאיתא לשון זה בירושלמי עיין לקמן ספ"ב] יעשה קליר הקדש כקליר הדיוט דנזה"כ היא ומרבה קליר הקדש כקליר הדיוט דאפילו דהוי דהקדש בשעת קליר ונתחלל רק בתלוש נזה"כ הוא דמרבה הקרא דחייב בפאה אפילו דהי' בשעת קליר דהקדש רק דנפדה על תלוש. ובזה ניחא מאי דגרסינן לקמן (ספ"ב) ר"פ בעי קלירת הו"ל מהו שתהא חייבת בפאה שלא תימר [פי' למה לא תאמר הקדש פטור והו"ל פטור] אי מה הקדש חייב אף הו"ל חייב אשכח תני קליר ארלכם ולא קליר הו"ל והמפרשים ז"ל פי' כמו הקדש בשפדאו קמה חייב אף פאה כן ויש מפרשים שהכנים הפאה לארץ. וקשה להבין. ועפ"ז יובן מאד דהא ארלכם דכתיב גבי פאה מרבינן (בה"ד) לרבות קטניות ע"כ מיבעיא לי' שפיר הא כמו בהקדש דפטור מ"מ מלינו ריבוי הכתוב לחייב הקדש ויש הקדש דחייב כשפדאו אפילו דהפדיון חל רק אלאחר קלירה מ"מ חייב אפילו כשהי' בשעת קלירה דהקדש מ"מ מרבה הכתוב ולמה לא נאמר כמו דלקלור מרבה דבר הפטור כגון הקדש כמו כן מרבה הו"ל ואי דכתיב בארלכם ההוא לאו למעט הו"ל אלא לרבות קטניות אבל הו"ל נתרבו לחיוב ע"ז מסיק אשכח תני קליר ארלכם ולא קליר הו"ל פי' דמלינו בברייתא דממעט בפירוש מארלכם הו"ל. ועי' תשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל נראה לפענ"ד לתרץ מה דקשה לי לשיטת רש"י ז"ל בדין דהקדש מפקיע מידי שיעבוד משיטת התוס' ז"ל בכמה דוכתי הא דמחלקינן בין קדושת הגוף לקדושת דמים הוא משום דבע"ח מכאן ולהבא גובה וכיון שחל ההקדש דהא השתא הוי שלו ממילא אין יכול הבע"ח לגבות דהא כיון שחל שעה אחת תו לא פקע דהא קדוה"ג אינו יולא ע"י פדיון וכ"ש שאינו יולא ע"י שיעבוד אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש מכח מקדים ומוליא הבע"ח מן ההקדש גופא כמו שמוליא מן המקדים דהא בהקדים שדה מקנה חוזרת לבעלים ביובל כן היא שיטת התוס' ז"ל עי' במס' גיטין (דף מ' ע"ב) אבל שיטת רש"י ז"ל אינו כן דז"ל רש"י ז"ל במסכת פסחים (דף ל ע"ב) דאפילו לרבא דאמר עד עכשיו הי' ברשות הלוה מודה

דאין מכירתו לאחרים כלום ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנים הן למלוה ואע"ג שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר ואיש כי יקדיש את ביתו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו עכ"ל ז"ל ונמלא דרש"י ז"ל מחלק בין קדוה"ג לקדושת דמים מטעם אחר דקדושת דמים לאו דהבע"ח מוליא מן הקדש ז"א אלא דלא חל כלל הקדושת דמים משום דהוי שלו ואינו ברשותו של הלוה ע"כ לא מלי להקדיש ולא חל ההקדש כלל. ומבאר הקלוה"ת ז"ל סי' ק"ז בשיטת רש"י ז"ל דלמה חל הקדוה"ג ומביא בשם הריב"ש ז"ל דהוא משום דקדוה"ג חייל אפילו על אינו ברשותו כמו דחייל על דשלב"ל דקרא כי יקדיש את ביתו דבעינן ברשותו מיירי הקרא בקדושת דיים אבל קדוה"ג חייל אפילו על דבר שא"ב כמו דחייל על דשלב"ל ומסיק הקלוה"ת ז"ל דהא דמהני ההקדש והמכירה באם שסילק את המלוה אע"ג דבשעה שמכר והקדים לא הי' ברשותו הוא משום דדמי לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תוקדש עיי"ש ולכאורה קשה על השיטת רש"י ז"ל מסוגיא מפורשת בירושלמי במסכת כתובות (פ"ח) הקדים תשעים מנה והי' חובו מאה מנה מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו ולא סוף דבר דינר אלא אפילו כ"ש כדי שלא יהא הקדש נראה יולא בלא פדיון. ר"א בשם ר"י מועלין בו מעילה גמורה וקשיא אם מועלין בו מעילה גמורה יהא נפדה בשויו ואם אינו נפדה בשויו לא ימעלו בו מעילה גמורה וקשיא מה אנן קיימין אם בקרקע ויש מעילה בקרקע אלא כן אנן קיימין בקמה מאחר שאילו עבר הנזבר ותפס אין מוליאין מידו ע"כ ובשלמא לשיטת התוס' ז"ל ניחא דהא ההקדש חל ורק המלוה גובה מן ההקדש גופא כמו מהלוה והנה בהקדש שעומד לגאת לחולין אם יש בו מעילה בעודו הקדש גרסינן בירושלמי (פ"ג במס' קדושין) ר"א בשם ר"י שור זה עולה ל' יום לאחר ל' יום הולין כל ל' יום עולה לאחר ל' יום יולאת לחולין מאלי' מעילתה מה ר"י אמר מעילתה ברורה ר"ז ור"ה תרויהון אמרין מעילתה ספק ופי' פשוט כפי' הפ"מ ז"ל דיש בו ספק שמא לא יקריבנה ההקדש בתוך ל' יום ותלא לחולין מאלי' ע"כ לא שייך מעילה בהקדש שיולא לחולין מאילי' ורק הכא הוי ספק שמא יקריבנה הקדש בתוך ל' יום ולא תלא לחולין ע"כ מביא ספק מעילה אבל ר"י ס"ל כיון דיש כח ביד הקדש לעשות שלא תלא לחולין דיקריבנה בתוך ל' ע"כ מביא מעילה ברורה. ולפ"ז שפיר ניחא הירושלמי במס' כתובות הנ"ל דמקשה כיון דאינו נפדה בשויו א"כ עתיד ההקדש הזה לגאת לחולין בודאי א"כ לא די דלא מביא אפילו מעילת ספק והאיך קאמר ר"י דמועלין בו מעילה גמורה ומשני דה"ל אילו עבר הנזבר ותפס אין מוליאין מידו וע"כ הרשות וכח ביד הקדש לעשות שלא תלא לחולין ואזיל ר"י לטעמי' דס"ל שם במסכת קדושין דמעילתה ברורה בשביל כח התפיסה שיש להקדש שלא תלא לחולין וע"כ ס"ל הכא נ"כ מועלין בו מעילה גמורה וכ"ז ניחא לשיטת התוס' ז"ל אבל לשיטת רש"י ז"ל דלא חל כלל ההקדש במקום שיעבוד א"כ קשה מאד דהיכי שייך מעילה הא לע"ע קודם שתפס הגיזבר לא חל כלל הקדש ולא קרינן ביה קדשי ד' ואימתי יהי' קדשי ד' רק לאחר שיתפס הגזבר והיכי שייך השתא מעילה [וכהסיא דאיתא בירושלמי במס' נדרים פ"ג אין תימר מכאן ולבא קדשי לא מעל] והו קושיא עלומה לשיטת רש"י ז"ל וע"כ נראה לפענ"ד בשיטת רש"י ז"ל דלא כדברי הקלוה"ת ז"ל דלא חל ההקדש והמכירה כלל והא דכם לך להמלוה חל הוא משום דהוי כשדה שאפדנה ממך תיקדש ז"א. דהא מפורש במס' ב"ק דף ל"ג ע"ב כיון דמשועבד לניזק לאו כל כמיני' והתניא מכרה מכור ומשני חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור ומשני לרדיא הלא מפורש דבמכר מכור לרדיא במקום שיעבוד. וא"כ האיך כתב הקלוה"ת ז"ל דהא דמכור בשסילקו להמלוה הוא משום דשדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה. ועוד דל' רש"י ז"ל מורה דלא כהקלוה"ת ז"ל דהא כתב בתחלת דבריו ז"ל אפילו לרבא דאמר עד עכשיו הי' ברשות הלוה א"כ מפורש דלרבא הוי ברשות הלוה. והא דמסיק שהרי שממושכנים הן למלוה אע"ג דהוי שלו אינן ברשותו וצ"ב מתחלת דבריו לסוף דבריו וגם גוף הסברא צ"ב דהאיך הוי דבר שאינו ברשותו ע"י המשכון אך יתבאר ע"פ הירושלמי במס' שביעית (פ"ט) ומובא בפוסקים ז"ל המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה ר' אחא אמר מכורין לשעה ר' יוסי אמר אינן מכורין לשעה חייולי' דר"י מן הדא העושה עבדו אפותקי ומכרו אינו מכור עבד מלוי להבריחו שדה אינו מלוי להבריחה הגע עלמך שהיתה מכורה לבע"ח אר"י אבוי דר' מתני' עתידין בע"ז לגפול עכ"ל הירושלמי וגי' הגר"א ז"ל וה"פ דמביא ראי' לר' יוסי דאינו מכור לשעה מהא דתני העושה עבדו אפותקי ומכרו אינו מכור ומדקתני אינו מכור משמע דלא מכור כלל ודחי הגמ' דאין ראי' מעבד לשדה דבעבד אם יהי' מכור לשעה א"כ יבריחו ולא יהי' לו ממה לגבות אבל שדה אפילו יהי' מכור לשעה לא איכפית לן דהא אינו יכול להבריחו ע"כ מכור לשעה ופריך הגע עלמך אם היתה מכורה לבע"ח אם תימר דמכור לשעה א"כ יבריחו ולא יכול לגבות ע"ז משני דבע"ח לא שייך הבריחה

שנויי נוסחאות (נו"ג) המשתוייר נד"ו המשתייר. (נו"ד) ותימא נד"ו ותימר. (נו"ה) כשיור נד". כשיעור.

מה מתכוין לפטור את שדהו או לא נשמעינא מן הרא דאמר ר' יסא בשם רבי יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך מה אנן קיימין אם במתכוין לפטור את שדהו כבר נפטרה אלא כי אנן קיימין בשאינו מתכוין לפטור את שדהו:

הלכה

קאמר דהכי הוה אמר ר"י דאפי' בתלוש שכבר קצרו להקלח אלא דשיירו מבין שארי הקלחים וכדמסיק ליה למילתיה דר' יוסא: מה. ושואל הש"ס מאי האי דקאמר ר' ייסא אפי' שייר בתלוש: אם במתכוין לפטור שדהו. כלומר שהוא מתכוין שיהא הקלח הזה ג"כ בחשבון פאה לפטור שדהו או לא: ופשיט לה נשמעינה מן הדא דקאמר בהדיא ר' ייסא בשם ר' יוחנן דלעולם הוא מוסיף והולך על הקלח ששייר ונותן משום פאה והשתא מה אנן קיימין אם כששייר היה מתכוין לפטור את שדהו גם בקלח הזה משום פאה א"כ כבר נפטרה שדהו דהא אמרינן לר' יהודה דאם שייר קלח א' סומך את כל מה שנתן בתחלה לקלח הזה ופוטר את שדהו ומאי מוסיף והולך דקאמר אלא ודאי כי אנן קיימין הא דר' יוחנן אליבא דר' יהודה בשאינו מתכוין לפטור את שדהו בקלח הזה זלגרף אל אשר נתן בתחלה והיינו דקאמר לעולם הוא מוסיף והולך עליו משאר קלחים שקצר ונותן משום פאה:

קלא אחד ע"כ יכול לסמוך א"כ משום פאה ופטור ממעשרות כיון שלא נתן בתחלה השיעור אבל אם נתן בתחלה השיעור שוב אין נותן בתורת פאה אלא בתורת הפקר והנה יש לפרש ב' פירושים בדברי ר"י או דס"ל כר"ש דיתן בסוף כשיעור בקמה במחובר כדין אך באופן אם שייר בתחלה מן השיעור ולא נתן כל השיעור וקאי ר"י אדברי ר"ש אפילו אם נותן בסוף כשיעור מ"מ צריך עוד תנאי שלא נתן מתחלה השיעור ושייר בנתינה הראשונה אפילו קלא אחד וקאי השיעור על הפאה ועל השדה וה"פ אם שייר השיעור דפיאה ושייר כל השיעור בשדה ומיירי מהשיעור דהניח השיעור בשדה ושייר השיעור בפאה הראשונה. או דלמא ר"י לא קאי אר"ש ומילתא באנפי' נפשי' הוא דישייר קלא אחד פי' ושייר הקלא הזה בשדה ולא ששייר בשדה כל השיעור ואינו מדבר בהשיעור רק בהפאה ולא בהשדה ואין הפירוש אם שייר השיעור בהשדה דאינו מדבר בהשיעור רק בהפאה אם שייר בשיעור פאה או לא אבל בהשדה אינו מדבר בהשיעור רק הקלא הזה נשאר בשדה (דקאי על תרווי' על השדה ועל הפאה הראשונה אם שייר קלא אחד מפאה הראשונה ולא נתן השיעור וגם שייר בסוף השדה קלא אחד במחובר על פאה) כיון דמדאורייתא סגי בקלא אחד בסוף השדה והוא עשה כן והשיעור דמדרבנן לא הקפידו חכמים על שיעורן שיהא דוקא בסוף השדה וא"כ אם שייר בפאה בראשונה ושייר קלא הזה בסוף השדה יצא ומוסיף א"כ בתלוש אבל אם לא שייר קלא אחד בסוף השדה דלא יצא מן התורה שלא השאיר בסוף השדה מדרבנן נמי לא יצא ונחלקו בזה ר"א בשם ר"י ור"י בשם ר"י דר"א בשם ר"י ס"ל במחובר וקאי ר"י אדברי ר"ש שיתן בסוף כשיעור כל הפאה במחובר והא דקאמר ר"י שייר קלא אחד קאי השיור על שיעור פאה הראשונה ושייר השיעור בהשדה בסוף ור"י בשם ר"י ס"ל דקאי על הקלא דשייר הקלא הזה בשדה וצריך לשייר בסוף רק קלא אחד והשאר בתלוש:

מה במתכוין לפטור את שדהו כו'. פי' בשנו"א ז"ל דאליבא דר"י בעי מה שנתן בתחלה אחד מששים חסר קלא אחד הי' בדעתו שלא ליתן עוד ואפ"ה יכול להוסיף או דווקא שהי' דעתו מתחלה להוסיף אבל אם היה בדעתו לפטור את שדהו אינו יכול להוסיף עוד אע"פ ששייר קלא א' נשמעינה מן הדא דאמר ר"י בשם ר"י לעולם מוסיף פי' דפליג על ר"י ואמר אע"פ שלא שייר קלא אחד יכול להוסיף מה אנן קיימין אם במתכוין לפטור כבר נפטרה אלא בשאין מתכוין לפטור פי' דר"י איירי בשאין מתכוין לפטור ושייר קלה אחד ואתא ר"י למימר לעולם הוא מוסיף פי' אע"פ שלא שייר כיון שלא היה בדעתו לפטור במה שנתן אלא שדעתו ליתן עוד יכול להסיף כמה שירצה אפילו בתלוש אבל במתכוין לפטור בודאי גם ר"י בשם ר"י לא היה סובר דנותן משום פאה כיון דנפטרה וגם לא שייר:

תני

תוספת הרי"ד

הברחה משום דמצוין הן ליפול אבל שיטת הש"ס בבלי דלא חיישינן להברחה בהא דמכור לשעה כדאיתא במס' ב"ק (דף לג) דמכרו מכור וחוזר וגובה אפילו בשור דאפילו מכור לשעה לא חיישינן להברחה דחוזר וגובה וא"כ לפ"ז שפיר ניחא שיטת רש"י ז"ל דס"ל כרש"י ז"ל כשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל דאפי' קדושת דמים מפקיע מן שיעבוד דס"ל דאין הקדש יוצא בלא פדיון אפילו קדושת דמים כיון דלא אמר בפירוש דהקדים רק על שעה אחת [ולא דמי להא דשדה מקנה דחוזרת לבעלים ביובל שמביאן התוס' ז"ל ראי' דהא שאני התם דלא הי' כח בידו להקדים יותר מעד היובל ומתחלה לא נתקדש רק עד היובל וזה הסברא מובא בש"ק ז"ל פ' האומר ד"ה תיפתר] וס"ל לרש"י ז"ל ג"כ האי סברא אך דחולק בדינא עם הרמב"ם ז"ל וס"ל כשיטת התוס' ז"ל כדמוכח מסוגיית הגמ' ע"כ מבאר טעמו דלא משום דהבעל השיעבוד מוציא מן ההקדש גופי' בלא פדיון ז"א אלא רק משום דאינו קדוש כלל מזמן גבי' ואילך משום דאינו ברשותו להקדים הקדש עולם דהא אם יהי' מוקדש לא יהי' בכח המלוי' להוצי' מן ההקדש בלא פדיון כשיטת הרמב"ם ז"ל ע"כ אם יקדים אותו הקדש עולם יבריחו להמלוה ע"כ אינו ברשותו להקדישו הקדש עולם וע"כ לפ"ז הא דכתב רש"י ז"ל דאין הקדישו הקדש היא הקדש לעולם דעל זה אינו ברשותו אבל פשיטא דעד זמן הגבי' חל ההקדש שלו. וראי' גמורה לזה מהירושלמי (דפ"ח) במס' כתובות הנ"ל דמבואר בהדיא דמעל משום דעד עכשיו ברשות הלוה הן כדכתב רש"י ז"ל בתחלת דבריו כלומר דעד הגבי' ברשות הלוה הן וזה נראה לפענ"ד ברור ומדוקדק לשון רש"י ז"ל. ואולי יש לדחוק ולומר דאפילו לפי הבנת הקצוה"ח ז"ל בשיטת רש"י ז"ל ניחא ג"כ ואולי בדוחק אפשר לתרץ קושיתן מהירושלמי דכתובות הנ"ל ע"פ תשובת הרשב"א ז"ל הנ"ל דהנה סברת הקצוה"ח ז"ל דלא הוי הקדש כלל אפילו לשעה משום דכיון דהקדים הקדש עולם ולא חל אלעולם לא חל נמי אשעה וזהו דוקא כשהקדים בפירוש א"כ כיון שהקדים סתם ולא חל אלעולם אין קדוש אפילו על השעה שברשותו [וצ"ע מהסיא דהקדים שדה מקנה דחוזר לבעלים ביובל אבל עד היובל חל] משא"כ בירושלמי הנ"ל יש לאוקמי שהקדים שדה וקמה ועשה לו אפותקאי מפורש על הקמה או שהי' משועבד השדה .בע"ח ראשון וא"כ כשהתחיל להיות קמה לוה מבע"ח זה ונמצא דאין שיעבודו על השדה וא"כ סילק לבע"ח ראשון ועכ"ז אין שיעבודו של השני על השדה משום דהוי דאיקני כדאיתא בירושלמי במס' כתובות (פרק י') עי"ש והקדים השדה לבד ורק דלר"ש הוקדש ע"כ הקמה משום שלא ינק מן הקדש וע"כ נכנס הקמה בההקדש משום שלא יבטל הקדש השדה דאל"כ לא נקדש השדה כדכתב הרשב"א ז"ל וא"כ הרי חל ההקדש עד שעת הגבי' עד שעת הקציר ואע"ג דלא אמר הקדש שעה הא עכ"פ לא אמר גם הקדש על קמה אלא דכונתו להקדישו כדי לקיים הקדש השדה וא"כ חל ההקדש מה שברשותו להקדים לקיים הקדש השדה ואפילו דלא אמר דמקדים על שעה דברשותו הא לא איכפת לן כיון דכל עיקר כונתו להקדים הוא רק לקיים הקדש השדה ולא אמר שהקדים סתם דיהא משמע אלעולם אלא השדה הקדש סתם לעולם וכונתו ממילא שיוקדש הקמה על השעה דברשותו לקיים הקדש השדה ועד הקציר די בזה כשיהי' הקדש ויתקיים בזה הקדש סתם לעולם על השדה כיון דלא אמר הקדש עולם על הקמה בפני עצמה. ודוק:

מה מתכוין לפטור את שדהו או לא. עיי' בפנים מה שמבואר בשם השנו"א ז"ל ולכאורה קשה מאד על פירושו ז"ל דהאיך מצינו דר' יוחנן יחליק על ר' יהודה האיך מצינו למימר כן ולכאורה זה פלא. ועוד הא לכאורה הי' יכול לפרש בפשיטות בסגנון הזה ממש ובאופן דלא יחליק ר"י על ר' יהודה ויש לפרש כך מה במתכוין לפטור את שדהו או בשאינו מתכוין וקאי אלא שייר קלא אחד דס"ל לר"י דלא הוי שוב פאה אם דוקא במתכוין לפטור אבל בשאינו מתכוין לפטור אפילו לא שייר קלח יכול להוסיף או אפילו בשאינו מתכוין לפטור נמי אינו יכול ליתן עוד משום פאה כיון דלא שייר ופשוט מהא דאר"י בשם ר"י לעולם הוא מוסיף אפילו בלא שייר וא"כ ע"כ בשאינו מתכוין אבל במתכוין לפטור אי אפשר למיסבר לר' יוחנן הכי וע"כ מיירי בשאינו מתכוין וא"כ ע"כ נפשוט דבאינו מתכוין אפילו לא שייר נמי יכול להוסיף וע"כ ר' יהודה מיירי במתכוין אבל בשאינו מתכוין יכול להוסיף אפילו בלא שייר כדאמר ר' יוחנן. ונראה לפענ"ד לברר בע"ה דדברי רבינו ז"ל היא קילורין לעינים ודבריו הקדושים ז"ל תורת אמת היא ודברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר ויתברר עי"ז שיטת הש"ס בכמה מקומות. ונקדים מה דגרסינן במס' סוכה (פ"ב ה"ז) בירושלמי גבי פלוגתא דר"א וחכמים בי"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וחכמים ילפי חמשה עשר מחג המצות דלילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות גרסינן שם ר' הושעיא אמר כל שבעה חובה ר' ברכי' אמר פליגין ר' אבינא אמר לא פליגין מה דאמר ר"ה בשלא נתן דעתו מה דאמר ר"י בשנתן דעתו והוא צ"ע להבין עומק הענין. ונראה לפענ"ד דמבואר היטב היטב עפ"מ דגרסינן במס' תרומות (פ"ד ה"ב) על המתניתין תרם ועלה בידו אחד מששים תרומה וא"צ לתרום חזר והוסיף חייב במעשרות עלה בידו מששים ואחד תרומה ויחזור ויתרום כמו שהוא למוד במדה במשקל ובמנין ר' יהודה אומר אף לא מן המוקף ר' יונה אמר רשב"ל בעי קומי ר' יוחנן תוספות תרומה מה היא א"ל משום יחיד אני שונה אותה. ושאל הגמ' מה לחיוב או לפטור. אין תימר לחיוב ניחא אין תימר לפטור מה אין ר' יהודה דאית לי' שלא מן המוקף פטור רבנן דל"ל שלא מן המוקף לא כ"ש כו' והירושלמי הזה הוא חמור מאד מי יאמר לן דהיחיד הוא ר"י ולעשות ק"ו מר"י אחכמים אולי הוא תנא אחר דשנה ר' יוחנן משמו ואמר משום יחיד אני שונה אותה. וקשה להבין מאד אבל ע"פ הגר"א ז"ל ניחא דהוא ר' יהודה דמתניתין דילן דא"ל אם שייר קלח אחד שלא נתן בתחלה כל השיעור מה שמוסיף הוי תרומה ואם לא שייר קלח אחד מה שמוסיף לא הוי עליו שם פאה וחייב במעשרות ע"ז הי' נקבלה בידי ר' יוחנן דתנא יחידאה הוא וחכמים פליגין על ר' יהודה ולא בירר לנו ר' יוחנן על מה פליגין חכמים אר' יהודה דהא בדברי ר' יהודה מצינו תרתי חיוב ופטור באם שייר הוי פטור ואם לא שייר הוי חיוב ע"כ שאל הגמ' על מה פליגין חכמים אר' יהודה אם על הפטור דשייר בזה פליגי חכמים וס"ל דחייב או דפליגי על החיוב דלא שייר בזה פליגי חכמים וס"ל דפטור וזהו דשאל מה לחיוב אי לפטור כלומר על מה שנה משום יחיד על החיוב או על הפטור אם דפליגי לחיוב או דפליגי לפטור וע"ז פשוט אין תימר לחיוב ניחא. כלומר אין תימר דמשום יחיד הוא לחיוב וע"ז פליגי חכמים ניחא אבל אין תימר לפטור דמשום יחיד הוא שונה לפטור בששייר וע"ז פליגי חכמים קשיא ממתניתין הזה (דפ"ד דתרומות ה"ב) דהא פליגי במתניתין הזה חכמים ור"י בששייר בנתינה של תרומה מוסיף ר' יהודה עוד קולא על חכמים וס"ל דהתרומה שנותן אח"כ אין עליה תורת תרומה גמור ומותר שלא מן המוקף וע"כ לדידי' קלם שם תרומה הנותן אח"כ יותר מחכמים דלחכמים חשובה יותר לתרומה התרומה המוסיף אח"כ דצריך מן המוקף וא"כ מה ר' יהודה דלא חשובה לדידי' לתרומה כ"כ כמו לחכמים דאית לי' שלא מן המוקף מ"מ ס"ל דפטור ממעשרות. חכמים דל"ל שלא מן המוקף וחשובה יותר לתרומה לא כ"ש דפטור ממעשרות אלא ודאי דמשום יחיד הוא שונה לחיוב בלא שייר וע"ז פליגי חכמים וס"ל דפטור והיינו הא דקאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך ופטור ממעשרות ופליג על ר' יהודה דהא ע"ז קאמר דמשום יחיד אני שונה אותה וחכמים פליגין על ר' יהודה וז"ב. ואין להקשות א"כ כיון דר' יוחנן ס"ל דר"י יחידאה הוא על חיוב בלא שייר ולרבנן לעולם מוסף ופטור א"כ קשה מדוע לא פסק הרמב"ם ז"ל כן להלכה. ונראה לפענ"ד לתרץ ע"פ שיטת הבבלי במס' חגיגה (דף ח' ע"ב) יתבאר בע"ה שהבבלי והירושלמי אזלי לטעמם ואתא שפיר פיסקא דהרמב"ם ז"ל דגרסינן במס' חגיגה (דף ח' ע"ב) אמר עולא ארשב"ל הפרים עשר בהמות לחגיגתו

הגהות הרש"ש

מה מתכוין לפטור את שדהו כו' מה אנן קיימין אם במתכוין לפטור כו'. נ"ב בעיא היא הא דקאמר דר' יסא דבתלוש הוי פאה אם הוא במתכוין כו'. שלא נתן במחובר את דינו או אפי' נתן במחובר כו' ופשוט מדאמר לעולם הוא מוסיף. ולעולם משמע אפי' בתלוש ומוסיף משמע ע:כבר נתן במחובר (ר"ש). ונ"ל דמבעיא ליה זה שמותר להוסיף אם הוא דוקא כשהיה בדעתו מתחלה שלא יפטור שדהו בכך רק שיוסיף עוד או אפילו כשהיה דעתו לפטור. והאיבעיא אולא בין למ"ד במחובר ובין למ"ד בתלוש. ופשיט ליה מהא דאמר ר' יסא לעולם הוא מוסיף מד:אמר מוסיף ש מ שנתן כבר. ובמה מיירי. אם במתכוין כו' הרי כבר נפטרה. אע"כ דמיירי באין מתכוין [ועי' במל"מ שם דתליא בפלוגתא דלעיל דלמ"ד אין לו שיעור למטה שפיר שייך לומר שכבר נפטרה אבל למ"ד יש לו שיעור למטה כ"ז שלא נתן כשיעור זכה העני ואעפי"כ חייב במעשר] וי"ל הא דפליגי למר במחובר ולמר בתלוש מיירי שכבר נתן כשיעור ורוצה להוסיף. ובזה פליגי וגם מיבעיא אם מיירי דכבר נתכוין וקאי על מתני' דלעיל דמותר להוסיף על ס'. ומבעיא ליה אם אפילו במתכוין כבר שיפטור. ופשיט ליה מדאמר לעולם משמע אפי' נתן כבר כשיעור אפ"ה מותר להוסיף. ואם כבר נתכוין לפטור שדהו וכבר נתן כשיעור איך יוסיף. אע"כ דדוקא כ"ז שלא נתכוין לפטור וא"כ אין לו שייכות לפלוגתא דלעיל:

עין משפט נר מצוה

מז
א מיי' שם הל"א סמ"ג שם

מח
ב ג שם הל"ב סמ"ג שם

מט
ד מיי' שם פ"א הל"א סמ"ג שם

נ
ה מיי' פ"א מהל' כלאים הל"ו והסכנות וכ"מ טוש"ע יו"ד סי' רלט ס"ג

נא
ו מיי' פ"ד ממתנות עניים

רידב"ז

תני זורעין זרעים וזרעי אילן כאחד והזורע עם הרצנים לוקה ארבעים אמר ר"ז כתיב שדך פרע לאילנות לא תזרע כרמך כלאים כו' אמר ר' יודן קפודקיא בעי קומי ר' יוסי תמן אמרין זרעי אילן קרוין זרעים פי' שדך כו' א"ל תמן מיעט הכתוב ברם הכא ריבה הכתוב ואית דבעי למשמעינה מן הדא כו' כן הוא מוגה בכ"י קדשו של הגר"א ז"ל:

הלכה ד מתני'

כלל אמרו בפיאה א כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכנסו לקיום חייב בפיאה ב והתבואה והקטניות בכלל הזה ג ובאילן האוג והחרובים האגוזים והשקדים הגפנים והרימונים הזיתים והתמרים חייבין בפיאה:

גמ' ובקוצרכם אין לי אלא קוצר ד תולש מנין ת"ל לקצור ה עוקר מנין ת"ל קצירך אין לי אלא תבואה קטניות מנין ת"ל בארצכם אילנות מנין ת"ל שדך תני ו זורעין זרעי' וזרעי אילן כאחד ז והזורע מן החרצנים לוקה ארבעים אמר ר"ז כתיב לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים אמר ר' יודן קפודקיא בעא קומי ר' יוסי תמן אמרין ח זרעי אילן קרוין זרעים וכא את אמר זרעי אילן אינן קרוין זרעים אמר לי' תמן מיעוט הכתוב שאין דרך בני אדם להיות קורין אותם זרעים ברם

פני משה

הלכה ד מתני'

כלל אמרו בפאה כל דבר שהוא אוכל. למעוטי ספיחי סטים וקוצה שאין מינו נעשים כדאמרינן פרק כלל גדול בשבת דף ס"ח ונקט למעוטי הני ולא קאמר למעוטי כל דברים שאין אוכל משום דהני חזו קצת לאכילה ע"י הדחק וקמ"ל דלא חשיב אכילה דידהו כדדרים לה בגמ' קציר מה ת"ל מה קציר מיוחד שהוא אוכל ומהאי טעמא נמי לא נקט סטים וקוצה אלמא דהני לא הוו כלל א"כ לתרי נקט ספיחין משום דאין דרך לזורען לסטים וקוצה בשנה שמרעים אלא לבסוף ד' וה' שנים שהשרשים מתפשטין וגדילין והם עיקר הגביעה: ונשמר. למעוטי הפקר שאינו נשמר ואינו חייב בפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם פרט להפקר שכבר הוא נעזב: וגידוליו מן הארץ. למעוטי כמהין ופטריות שאין להם שורש בארץ וגידוליהם מן האויר ואין חייבין בפאה דכתיב קציר ארצכם: ולקיטתו כאחת. למעוטי תאנה וכיוצא בה מן האילנות שנלקטים הפירות ראשון ראשון מה שמתבשלים בהם דכתיב קציר וסתם קציר דבר המתבשל הרבה ביחד: ומכניסו לקיום. למעוטי ירק דסתם קציר מכניסו לקיום יצאו ירקות שאע"פ שלקיטתן כאחת אין מכנסן לקיום שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד: והתבואה והקטניות בכלל הזה. כלומר כל הנלאים האמורים ימצאו בתבואה וקטנית. תבואה נקראו כל חמשת המינין חטה ושעורה וכוסמת ושבולת שועל ושיפון. קטניות. פולין ואפונים ועדשים ודומיהן: ובאילן האוג. פרי אדום קירנאל"ו בלע"ז ורמב"ם פי' אילן העושה אשכולות אדומות וכן ראוין לאכילה ובערבי קורין לו סומק והחרובים וכו'. ולאו דוקא אלו שחייבין בפאה אלא קתני אלו ודומיהן: **גמ'** ובקצרכם וכו' ברייתא היא בת"כ פ' קדושים: אין לי אלא קוצר וכו' קוטף מנין כצ"ל וכן הוא שם שקוטף את המלילות ביד ואינו עוקר עם השרשי: ת"ל בארצכם. כל שגידוליו מן הארץ: ת"ל שדך. פאת שדך ומיותר הוא דהא כתיב קציר ארצכם אלא לרבות את האילנות: תני. בתוספתא דכלאים פ"א וה"ג שם זורעין זרע וזרעוני אילן כאחד הזורע חרצנים עם החטים ה"ז לוקה את הארבעים. והסר כאן עם החטים: א"ר זעירא. מילתי' דר' זעירא לפרושי טעמא דסיפא דהתוספתא היא והכי איתא נמי לקמן בריש פ"ח דכלאים דפליגי התם ר' יונתן ור' יאשיה דר' יאשיה סבר אינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע שני מינים בכרם חטה ושעורה והרצן דרים לא תזרע כרמך כלאים משמע דשני מינין בלא החרצן קאמר קרא דאי לאו הכי לא מקרי כרמך ור' יונתן ס"ל אפי' מין אחד וקאמר התם על דעתיה דר' יונתן כתיב לא תזרע שדך כלאים לא זה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים כלומר כיון דאפי' במין א' מתחייב א"כ הרי הוא בכלל לא תזרע שדך כלאים דכרם נמי אקרי שדה והרי הוא חייב משום חטה והרצן כמו בשאר כלאי זרעים ומתרץ ר' זעירא שם דלא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלומר דקרא בא ללמדנו דאפי' יש כאן עיקר הכרם שכבר נטוע הוא לא תזרע כלאים ואי לאו קרא יתירא ה"א עד שיזרע במפולת היד להכלאים דהכי משמע לא תזרע בשעת זריעה לא יהיה כלאים קמ"ל דאפי' מין אחד כבר יש לו עיקר ונטוע הוא לא תזרע מין השני שהוא כלאים עמו: הכי אמרינן שם לתרץ דברי ר' יונתן ודברי ר' יאשיה מתרץ לה התם ומייתי לה הכא לדר' זעירא על הא תוספתא כר' יונתן היא דאתיא דאפילו במין אחד מתחייב וכדמפרש ר' זעירא לטעמיה דר' יונתן והשתא פשיטא דמתחייב היא אם זרע החטה והחרצן כדמיירי התוספתא דבשעת זריעה הוי כלאים: והא דמייתי לה להתוספתא הכא משום האי בעיא דר' יודן דבעי עלה כדלקמן: תמן אמרין זרעי אילן אין קרויין זרעים וכה את אמר זרעי אילן קרויין זרעים. כצ"ל וכן הוא בפ"ח דכלאים אחר דברי ר' זעירא. כלומר דבעי על התוספתא מדין הכסבר זרעים דאמרינן בעלמא ועל הא דקתני דזורעין זרע א' מן המינין עם זרע אילן ולא חיישינן משום כלאים ואע"ג דאמרינן לעיל דאילן חייב בפאה מדכתיב שדך לרבות לאילנות אלמא אילן קרוי שדה ואמאי לא מחייב משום לא תזרע שדך כלאים אלא ע"כ דטעמא דזרע אילן לאו בכלל זרע הוא וקרא כתיב לא תזרע דלא קפיד אלא על שני מינין שקרויין זרע שמעינן דזרעי אילן אין קרויין זרעים והכא את אמר גבי הכסבר זרעים דזרעי אילן נ"כ קרויין זרעים כדתנן פ"ק דמכשירין ובכמה מקומות גם דפירות אילן נמי הן בכי יותן ואמאי והא כתיב וכי יותן מים על זרע וזרע אילן הא קאמרת דלאו בכלל זרעים הוא: תמן. גבי כלאים מיעט הכתוב לזרע האילן דלא דברה התורה אלא בסתם זרע שדרך בני אדם להיות קורין זרעים אבל זרע אילן שאין אין דרך בנ"א להיות קורין אותן זרעים אלא

תוספת הרי"ד

לחגיגתו הקריב חמש ביו"ט ראשון וחזר ומקריב חמש ביו"ט אחרון ור"י אמר כיון שפסק שוב אינו מקריב א"ר אבא ולא פליגי כאן בשהיה כאן במפרש כו' דיש לו שהות ויש לו אוכלין מדבקמא לא אקרבינהו ש"מ שיורי שייר כו' ע"כ ופרש"י ז"ל דהוא משום בל תוסיף דרחמנא אמר והגותם אותו חג חד יומא. ור"ת ז"ל בתוס' ז"ל מפרש דהוא משום דחיית יו"ט דכיון שהקריב חמש ביו"ט ראשון הוי השאר כנדרים וכנדבות דאין דוחין יו"ט ומייתי התוס' ז"ל ראי' מירושלמי (דפ"ק דחגיגה) ובמכלתין הי' לפניו עשר בהמות הקריב חמש ביו"ט הראשון המותר מהו שידחה יו"ט האחרון ר' קרוספא אמר איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר דוחה כו' אר"ז נפרש מילהון דרבנן מן מילהון דר' יוחנן אמר אדם טופל מעות למעות די אמר דוחה רשב"ל די אמר אדם טופל בהמה לבהמה אבל לא מעות למעות די אמר אינו דוחה שמעון בר בא בשם ר"י לעולם הוא מוסיף והולך ודוחה יו"ט עד דו אמר אין בדעתי להוסיף עוד עכ"ל הירושלמי אלמא דלענין דחיית יו"ט איירי עכ"ל התוס' ז"ל אבל רש"י ז"ל מפרש להש"ס דילן דלאו משום דחיית יו"ט איירי אלא משום בל תוסיף ולא קשה מן ירושלמי הנ"ל דע"כ שיטת הש"ס דילן לא מיירי מדחיית יו"ט וכבר כתב הגאון בעל טו"א ז"ל דע"כ הש"ס דילן לא מיירי מדחיית יו"ט מחמת נדוג"ד דא"כ מאי נפ"מ בין הי' לו שהות ביום ללא הי' לו שהות ואוכלין דממ"נ אי דנקראים כולן חגיגה מאי איכפת לן בדהוי לו שהות ואוכלין הא לא הוי נדרים ונדבות ואי דלא נקראין כולן חגיגה אמאי מותר בדלא הי' לו שהות ואוכלין ואלא ע"כ דהש"ס דילן ס"ל דכולן נקראים חגיגה ולא נדוג"ד אך משום ב"ת נגע בה דרחמנא אמר והגותם חד יומא וכיון דנפיק בראשון עובר על בל תוסיף. ואבל הירושלמי דתלי בפלוגתא דר"י ורב"ל דלר"י הוי כולן חגיגה ודוחה יו"ט אחרון ולרשב"ל לא הוי כולן חגיגה ע"כ אינו דוחה יו"ט אחרון ואתא שפיר אבל זאת הקשה הטו"א ז"ל והניח בקושיא על שיטת הירושלמי אמאי לא עבר על בל תוסיף ובירושלמי ס"ל לר"י דמוסיף והולך ומוסיף והולך ודוחה יו"ט דכולן הוי חגיגה לו יהא דכולן הוי חגיגה ודוחה יו"ט אבל הא עובר על בל תוסיף והניח בצ"ע. ונראה לפענ"ד לתרץ דהבבלי והירושלמי לטעמם אזלי דשיטת הבבלי בחגיגה דאין לה שיעור למעלה ויכול להביא כמה בהמות לקרבן חגיגה אבל עכ"פ יצא ידי חובתו בהראשונה אבל התורה נתנה רשות להביא כמה שירצה לשם חגיגה וכולן הוי חגיגה וכן פרש"י ז"ל (דף ה' ע"א) חוקי' אמר בהמה לבהמה אם יש לכן אוכלין הרבה ואין להם סיפוק בבהמה אחת יביא אחת לחגיגה מן החולין והשאר מן המעשר ואע"פ שכולן הבאות ביום ראשון שם חגיגה עליהן כבר יצא ידי חובה בראשונה מן החולין עכ"ל וכן פי' לקמן למר אתחזי לי' שפיר שפי יצאת ידי חובתו מן החולין כשמביא בהמה שלימה מן החולין ולמר אתחזי לי' שפיר שפי כשחולין מעורבין עם כל אכילותיו עכ"ל עיי"ש ונמצא דבין לר"י

וכן לרשב"ל יצא ידי חובתו בראשונה וכולן הוי חגיגה ע"כ לר"י שפיר טפי שכולן יהא מעורב חולין כיון דכולן שם חגיגה עליהן וצריך להיות מן החולין ולחזקי' שפיר טפי להיות הראשונה דנפיק בה ידי חובתו כולה מן החולין ולבבלי לא תלי בגמ' דילן דחיית יו"ט אליבא דחזקי' ור"י דהא לכולהו הוי שם חגיגה על כולן ונפיק בראשונה אלא דבהא פליגי דלחזקי' אע"ג דכולן שם חגיגה עליהן עדיף הראשונה דנפיק בה שתהא כולה מן החולין ולאליבא דר"י אע"ג דנפיק ידי"ח בראשונה מ"מ כיון דשם חגיגה חל על כולן עדיף טפי שהחולין יהא מעורב בכל אכילותיו ולא תלי דחיית יו"ט בפלוגתא דחזקי' ור"י אבל שיטת הירושלמי אינו כקבלא דתלי בפלוגתא דחזקי' ור"י דאליבא דחזקי' דס"ל דבהמה הראשונה צריכה להיות כולה מן החולין משום דס"ל דיצא בראשונה ורק התורה נתנה רשות להוסיף יותר חגיגות אבל לר"י לא יצא ידי חובתו בראשונה כיון דהתורה לא נתנה שיעור לקרבן חגיגה תלי בדעת האדם אם הסכים להביא עשר בהמות לא נפיק ידי חובתו עד שיקריב כולן דזה הוי השיעור של חגיגה לפי הסכמת דעתו שהסכים ע"כ ס"ל דטופלין מעות למעות ולא בהמה לבהמה משום דהראשונה לא עדיף מן השאר וע"כ לר"י דוחה יום טוב אחרון ולא הוי כנדוג"ד ולחזקי' אינה דוחה יו"ט אחרון משום דהוי כנדוג"ד ומיירי הירושלמי בשלא הפריש עשר בהמות לחגיגתו דלא גרסינן הפריש אלא היו לפניו וכן כתב הגאון בעל טו"א ז"ל והא דדחי ביו"ט הראשון כיון דלא הוי עליהן שם חגיגה אליבא דחזקי' ז"א דמיירי בשהקריב ביו"ט הראשון בב"א ומ"ז. וכיון שהקריב בב"א כ"ז שעוסק בהקרבה כולן הוי חגיגה ודוחה יו"ט כמו בנותן כל השדה פאה בב"א ונתן כל שיעור תרומה בב"א אחד מארבעים דכל התרומה פטור ממעשרות [וכן איתא דוגמא הזה במס' שבת (דף קלג ע"ב) המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה ובין על ציצין שאין מעכבין את המילה פירש על ציצין המעכבין את המילה חוזר שאין מעכבין את המילה אינו חוזר ע"כ ופרש"י ז"ל דכ"ז שהוא עוסק כולה חדא מילתא היא והרי נתנה שבת לדחות עכ"ל] אבל ביו"ט אחרון כיון דפירש ואינו עוסק שוב בהקרבה לא הוי עוד שם חגיגה על התוס' ולא דחי יו"ט אבל לר"י דס"ל כיון דהתורה לא נתנה שיעור לקרבן חגיגה למעלה תלי בהסכמת דעתו באם יסכים להביא עשר בהמות לחגיגה לא נפיק ידי חובתו עד שיקריב כולן דזה הוי השיעור של חגיגה לפי הסכמת דעתו שהסכים ע"כ דוחה יו"ט אחרון דכולן הוי שם חגיגה עליהן דהא לא נפיק בראשונה עד שיקריב כולן וע"כ שפיר ניחא קושית הטו"א ז"ל דהא עבר על בל תוסיף ז"א דאימתי עובר על בל תוסיף דוקא בשיצא ביום הראשון בראשונה א"כ עבר על בל תוסיף אבל אם לא יצא עדיין ידי חובתו ביום הראשון עד שיביא השאר שהסכים לא שייך בל תוסיף. וע"כ שפיר ס"ל להירושלמי דלא עבר על בל תוסיף וכן מוכח בירושלמי כדברינו דלשיטת הירושלמי אינו כשיטת הש"ס דילן דלא

גליון הש"ס

י עיקר מנין ת"ל כו'. הף דברי הממוע עוקר מ"מ כ"ה הוא מהולם דלאו אורחיה. ועי' בתוספות חולין קלז שם ד"ה עוקר: וזה מיושב מה שנתקשה במים היס שם בהגהותיו ודוק: ז והזורע עם החרצנים. עי' בכ"מ פ"ג מכלאים שם שתמה על דבר הכסמ"ע:

מסורת הש"ס

שבת כח וס"ג (שבת צ"א פסחים נו נדה נ)

חולין קלו:

תוספתא כלאים פ"א

ירושלמי כלאים פ"ח הל"א כב"פ

שנויי נוסחאות (ס"ב) עוקר בד"ו קוצר. (ס"ו) כאחד בד"ו כאחת. לוקה בכי"ר סופג. (ס"ז) ר"ז בד"ו רבי זעירא. אמר בכי"ר ליתא, (ס"ח) אינן בד"ו ליתא. (ס"ט) מיעוט בד"ו מיעט.

מסורת הש"ס

אלא נטיעות קורין אותן דלא מצינו בשום מקום דקאמר הזורע אילן אלא הנוטע: כרם הכא. גבי הכשר משקה מרבויא דקרא הוא דילפינן גם לזרע אילן דכתיב לעיל מניה וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא וכי יתן מים על זרע וגו' דהאי קרא בתרא על קרא דלעיל קאי דריבה הכתוב על כל זרע וגו' דכי יותן מים על אותו זרע מוכשר הוא ואפי' על זרע האילן: ואית דבעי ניסמעינה מן הדא. אדלעיל מהדר נילף אילנות לחוב פאה מרבויא הסדך ואית דבעי למילף לאילנות מן הדא דלקמן. כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך מכאן לחוב פאה בכרם. כדמפרש לה: מה את שמע מינה. מכאן לפאה: א"ר יונה דלא תעולל. לא תדקדק לבצור הכל הוא ולכלות המעשה בו: כד"א אשר עולל למו ולשון מעשה הוא: כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך מה את שמע מינה. לחוב פאה א"ר יונה לא תפאר. לא תקח הפאר והפאה ממנו. כד"א לא תקיפו פאת ראשיכם: זית. אין לי אלא זית וכרם שאר אילנות מנין וקאמר דילפינן במה מצינו מה זית וכרם שהן מיוחדין וכו' אף כל דבר שהוא חייב בביכורים כגון תאנה ורמון ותמרים שאר אילנות מנין: ת"ל קצירך. כל מה שאתה קוצר בכלל ואפי' קציר אורז ודוחן שהן כמיני קטנית ויש בהן דרכים השנויים במשנתינו חייבין הן בפאה: יאמר זית ואל יאמר כרם. ונילף כרם מזית בבנין אב: זית שהוא פטור מן הפרט. דאין פרט אלא בכרם שהוא תחת לקט בתבואה כדכתיב ופרט כרמך לא תלקט אבל זית וכן שאר אילנות אין בהן פרט וא"כ בדין הוא שיתחייב בפאה אבל כרם שהוא חייב בפרט הוב לא יהא בו חיוב פאה הלכך צריך שיאמר חוב פאה בכרם: או אלו נאמר כרם. וכ"ת יאמר כרם ואל יאמר זית ונילף זית מכרם הדר קאמר דהא נמי לא מלית אמרת דאילו כן הייתי אומר דאיפכא מסתברא כרם שמצינו בו חובה חדא והוא פרט שדי ביה נמי חובא דפאה אבל זית שהוא פטור מן הפרט יהא פטור נמי מן הפאה הוי אומר דתרווייהו אצטריכו לפי שאין למדין זה מזה: יצא זית וכו' קושיא הוא כדמסיק דנימא השתא דכשם שיצא זית ולימד על כל האילנות לחוב פאה כך יצא כרם ללמד על כל האילנות לחוב פרט: א"ר אבין. דלא היא שהרי אין אנו למדין חובא דפאה לשאר אילנות אלא בבנין אב משניהן כדאמרינן לעיל מה זית וכרם מיוחדין וכו' וא"כ דבר שהוא שוה לשניהן והיינו פאה שנוהגת בשניהן זהו שהוא מלמד הבנין אב לשאר אילנות משא"כ בפרט שאינו נוהג אלא בכרם לבדו אינו מלמד לשאר אילנות: על דעתיה של ר' ישמעאל ניחא. שנינו בברייתא דר' ישמעאל בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כל דבר שהוא בכלל ויצא לידון בדבר החדש כגון אשם מצורע שהוא בכלל כל האשמות ויצא לידון בדבר החדש במתן דמים על בוהן יד ובוהן רגל ואזן ימנית אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש הלכך כתיב בו כי כחטאת האשם הוא לפי שיכול לא יהא טעון מתן דמים ואמורין לגבי מזבח הואיל ויצא מכללו וצריך שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש שיהא טעון מתן דמים ואמורים לגבי מזבח כחטאת ופליגי בה במדה זו בפ' עגלה ערופה בהלכה ה' והכי שקיל וטרי נמי בפ' איזהו מקומן (דף מ"ט) אי אמרינן דכשיצא לידון בדבר החדש נעקר לגמרי מן הכלל דלא כללא גמיר מיניה ולא הוא גמיר מכללא או לא: על דעתיה של ר' ישמעאל. דהשתא פריך המיחא לר' ישמעאל דשמעינן ליה דסבר שנעקר לגמרי מן הכלל והרי הוא בחידושו שאין לך בו אלא חידושו שפיר הוא דאיצטריך שיאמר

כרם הכא ריבה הכתוב על כל זרע זרוע אשר יזרע ואית דבעי נשמיענא מן הדא כי תבצור כרמך מה את ש"מ אמר רבי יונה [9] לא תדקדק כמה דתימר ועולל למו כי תחבוט זיתך מה את ש"מ אמר רבי יונה לא תקיפו פאת ראשיכם ומה זית וכרם מיוחדים שלקיטתן כאחת ומכנסם לקיום וחייבין בפיאה אף כל דבר שלקיטתן כאחת ומכנסן לקיום חייבין בפיאה אי מה זית וכרם מיוחדים שהן חייבין בביכורים וחייבין בפיאה אף כל דבר שחייבין בביכורים חייבין בפיאה ת"ל קצירך אפילו קציר אורז ואפילו קציר דוחן יאמר זית ואל יאמר כרם שאלו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר [א] זית שהוא פטור מן הפרט חייב בפיאה [ב] כרם שהוא חייב בפרט לא יהא חייב בפיאה הוי צריך הוא שיאמר כרם או אלו נאמר כרם ולא נאמר זית הייתי אומר כרם שהוא חייב בפרט חייב בפיאה זית שאינו חייב בפרט אינו חייב בפיאה הוי צריך הוא שיאמר זית וצריך הוא שיאמר כרם יצא זית [9] ולימד על כל האילנות פיאה ויצא כרם ולימד על כל האילנות פרט כשם שיצא זית ולימד על כל האילנות פיאה כך יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט אמר רבי אבון דבר שהוא שוה לשניהם מלמד ודבר שאינו שוה בשניהם אינו מלמד על דעתיה דרבי ישמעאל ניחא דר' ישמעאל דרש [*] כל דבר שהוא בכלל ויצא לידון בדבר החדש נעקר מן הכלל והרי

כשם שיצא זית ולימד על כל האילנות פאה כך יצא כרם ללמד על כל האילנות פרט. והוא כמו דהק' בתוס' ז"ל במס' חולין (דף קלא ע"א) ד"ה גמר דלמה בכרם הוי ד' מתנות ובאילנות ב' מתנות ויתר כרם על אילנות בב' מתנות פרט ועוללות ולמה לא גמרינן מכרם על המתנה דפרט בשלמא עוללות לא מצינן למגמר משום דלא משכח"ל באילן דאיזהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף עכ"ל ז"ל וזהו קושית הגמ' בירושלמי הכא ובאמת קושית התוס' ז"ל מתורץ שפיר דכיון דאינו מצי למיגמר על ב' מתנות דהא עוללות לא משכח"ל באילנות א"כ לא מצינו למילף אף על פרט משום דעוללות הוי פירכא דהא אפילו מילי דלא שייכי באידך חשוב נמי פירכא כמו מה להצד שכן אינה במילה כדכתבו בתוס' ז"ל במס' ב"ק (דף פח ע"א) ד"ה שכן (ודף ה' ע"ב) ד"ה כי עי"ש וא"כ ה"נ איכא למיפרך מה לכרם שכן חייב בעוללות ע"כ כיון דלא מצינו למילף שניהם מכרם ע"כ אפילו אחד אינו מלמד משום דהשני' הוא פירכא וזהו דקמסיים ר' אבין דבר שהוא שוה בשניהם מלמד דבר שאינו שוה בשניהם אינו מלמד פי' דבר דאתה רוצה ללמוד עליו שיהא הוא שייך בזה הדין אם שוה לחבירו בשניהם בב' הדינים מלמד עליו דבר שאינו שוה בשניהם אינו מלמד ופי' דבר הוא לאו הדין שאתה רוצה ללמוד אלא הדבר שאתה רוצה ללמוד עליו ופי' בשניהם

עין משפט נר מצוה

נב
א מיי' פ"ד מטומאת א כלין נב
ב מיי' פ"ד ממ"ע ס"ט

גליון הש"ס

[9] לא תדקדק כמה כו'. עיין רמב"ן בפתיחתו לפרוש התורה ... [9] ולימד על כל אילנות פ"ס. מכאן מוכח דכל האילנות חייב בפאה ...

יבמות ז. זבחים מט.

תוספת הרי"ד

דילא בראשונה אלא דלא נפיק בראשונה עד שיקריב כולן דגרסינן בירושלמי (בפ"ק דמס' חגיגה ה"ה) על מתניתין דאוכלין מרובים ונכסים מועטים מביא שלמים מרובים ר' ירמי' בעי אמר הרי עלי חגיגה בחמש סלעים והביא בשתים יצא או כבר נקבע ע"כ והקשה בגליון הש"ס דמאי מיבעיא לי' הא משנה מפורשת היא במס' מנחות (דף ק"ז ע"ב) שור במנה והביא בחמשים לא יצא ע"כ ובאמת לא קשה מידי דהתם מדין נדר בודאי לא יצא אבל הכא קמיבעיא לי' לענין חגיגה דהגם דלא יצא מדין נדר אבל מדין חגיגה יצא דשיעור חגיגה שתי כסף או דלמא דאף ידי חגיגה לא יצא כיון דאין שיעור למעלה וכיון דהסכים להביא בחמש סלעים לא יצא בשתים דשיעור שלו הוי לפי הסכמתו [והגם דתלי בפלוגתא דחזקי' ור"י א"ל דמבעיא אליבא דר"י דס"ל דלא נפיק בראשונה כל"מ כשיש בידו להשלים כגון שהי' בדעתו על עשר בהמות והביא המש לא יצא עד שישלים אבל הכא אין בידו להשלים עד שיביא קרבן חדש מחמש סלעים. א"נ דוס גופא מיבעיא לי' או כחזקי' או כר"י. יש להאריך בזה והאכמ"ל]. וע"כ לפי הנ"ל עולה שפיר פסקי הרמב"ם ז"ל דשם וכתב גבי תרומה בשעלה בידו אחד מששים וחזר והוסיף חייב במעשרות ולא מחלק כמו שמחלק ר"י דזה דוקא כשנתכוין לפטור הכרי משום דאליבא דהש"ס דילן לא ס"ל הכי דר"י לטעמיה בירושלמי דס"ל גבי חגיגה דלעולם הוא מוסיף והולך ודוחה יו"ט עד שיאמר אין בדעתו להוסיף עוד וע"כ דס"ל דלא יצא בראשונה דאל"כ עובר על בל תוסיף ואלא ע"כ דלא נפיק בראשונה עד שיקריב כולן ולפיכך דוחה יו"ט דכולן הוי חגיגה. אבל אי הוי ס"ל דילא בראשונה מלבד שעובר על בל תוסיף האיך דחי יו"ט הא גבי פאה גרסינן בפ"ק מה נפיק מביניהון זהן חד מן ששים מן דמר הפאה יש לה שיעור מלמטן מה שנתן נתן חזר והוסיף חייב במעשרות עד שישלים [וכשמשלים לשיעור או פטור הכל מן המעשרות דהא לא נפטר בראשונה] ומן דמר הפאה אין לה שיעור למטן מה שנתן כבר נפטר חזר והוסיף חייב במעשרות ע"כ [ומיירי שלא הי' בדעתו להפריש עוד] אלמא כיון דכבר נפטר מה שחזר והוסיף חייב במעשרות אם לא שנתן כולן בבי"א א"כ האיך דוחה יו"ט א"ו דלא נפטר בראשונה עד שיקריב כל הסכמת דעתו. ע"כ ר"י שפיר לטעמי' בש"ס ירושלמי דדוקא בשנתכוין לפטור הכרי אבל לא נתכוין לפטור הכרי אפילו אחד על אחד כיון דלא נפטר במה שנתן כבר. אבל לשיטת הש"ס דילן גבי חגיגה דס"ל בשהפרים עשר בהמות לחגיגתו דבסי' לו שלמות ואוכלין אינו מקריב ביו"ט שני משום בל תוסיף אלמא דנפיק בראשונה כדפרש"י ז"ל. ולפיכך שייך בל תוסיף ורק בשלא הי' לו שהות ואוכלין דאז לא שייך בל תוסף ודוחה יו"ט משום דכולן שם חגיגה עליהן דהא ספרי' שן בב"א ובב"א שפיר הוי כולן חגיגה אף דנפיק בראשונה וע"כ לשיטת הש"ס דילן בשלא הפרישן בב"א ערב יו"ט אינו דוחה יו"ט שני רק ביו"ט הראשון כ"ז שעוסק בהקרבה כנ"ל א"כ ממילא גבי תרומה ופאה חזר והוסיף חייב במעשרות אף בשלא נתכוין לפטור הכרי ובזה יתבאר הירושלמי במס' סוכה כנ"ל דהנה ר"י בשם ר' ישמעאל דיליף חמשה עשר חמשה עשר מתג במצות מה להלן לילה הראשונה חובה ושאר כל הימים רשות ולכאורה צ"ב למה נקט רשות לא הול"ל אלא לילה הראשון חובה ושאר כל הימים פטור א"ו ברור דה"פ דהיא כמו דגרסינן במס' פסחים (דף נא ע"ב) גבי פסח שני בראשון חובה ובשני רשות פי' דיש לנפים רשות להביא פסח שני דאם לא נתנה לה התורה רשות או הי' אסורה לעשות פ"ם דהוי חולין בעזרה ושלא למצוה אלא התורה נתנה רשות וה"נ דכותי' דהתורה נתנה רשות לאכול כל שבעת הימים מצה לשם מצוה ובלא הרשות הי' אסור לאכול מצה לשם מצוה רק לתיאבון משום בל תוסיף אך התורה נתנה רשות לישראל לאכול מצה כל שבעת הימים לשם מצוה. [וראיתי בס' מעשה רב שהגר"א ז"ל אכל מצה כל ז' ימים לשם מצוה] וא"כ דהתורה נתנה רשות לאכול מצה כל שבעה לשם מצוה והוי כמו דהתורה נתנה רשות ליתן פאה כמה שירצה ותרומה כמה שירצה וחטה אחת חובה ושאר רשות א"כ לשיטת הירושלמי אם נתכוין שלא לצאת בראשונה לא נפיק י"ח עד שיאכל כל מה שהסכים בדעתו ע"כ שפיר קאמרינן מה דאמר ר' הושעיא בשלא נתן דעתו לפטור בהראשונה. וזהו דוקא לשיטת הירושלמי אבל לשיטת הבבלי אף דלא נתכוין לפטור בראשונה מ"מ יצא ודו"ק:

אמר רבי אבון דבר השוה בשניהם מלמד ושאינו שוה בשניהם אינו מלמד. פי' המפרשים ז"ל דבר קאי על ההלכה דהוא פאה שווה בזית וכרם מלמד על כל אילנות, ובאמת לפ"ז דחוק לשון מלמד שהם הלכות פאה מלמד הלא הזית וכרם מלמד על כל אילנות והכי הול"ל דבר השוה בשניהם נלמד והי' הפי' עולה יפה דנלמד הלכות פאה על כל אילנות והי' זית וכרם מלמד על כל אילנות ונקרא זית וכרם המלמד ודבר הנלמד הוא דין פאה ומלבד שהלשון דחוק קשה ג"כ מאד דמאי משני דאין ללמוד רק פאה דשוה בשניהם דהוא בזית וכרם ודבר שאינו שוה בשניהם דהוא פרט אינו מלמד ז"א דזה גופא יקשה דנלמוד זית מכרם על פרט ג"כ דיצא כרם ולימד על כל אילנות פרט וזית נמי בכלל כל אילנות

שנויי נוסחאות (סו"ג) מן הדא גי"ו מן הכא. (ז"י) וחייבין גד"ו חייבין. (סו"י) שלקיטתן כאחת ומכנסן גד"י שלקיטתו כאחת ומכניסו. (סו"ה) בפיאה גד"ו ליתא. (סו"ט) שחייבין בביכורים וחייבין בפיאה. (סופ"ו) בפיאה גד"י שהוא חייב בביכורים חייב בפיאה. (סופ"ו) בפרט יהא חייב גד"י בפרט חייב. (סוי"ו) זית שאינו חייב בפרט אינו חייב בפיאה גד"י זית שהוא פטור מן הפרט יהא פטור מן הפיאה. (סו"ג) כשם גד"י וכשם. על כל האילנות גד"ו כל ליתא. (סוכ"ג) דרבי ישמעאל גד"י של רבי ישמעאל. (סוכ"ג) מן הכלל גכ"י מכללו.

עין משפט נר מצוה
נר
א ב"מ יו"ד סי' רין ס"ו
נה
ב מיי' פ"ב מת"ע ה"א

בשניהם הוא קאי על הדין שאתה רוצה ללמוד: וכן הוא בירושלמי במס' פסחים (פ' תמיד נשחט) עי"ש היטב וכיון דאינו שוה לכרם בשניהם אינו מלמד דאין את יכול למילף מכרם אלא על דבר שיהא שוה לב' הדינים שבכרם. ומה שלא אמר בפירות שאינו שוה בפרט ובעוללות כן הוא דרך הירושלמי בכמה מקומות שתופס את הלשון דנקט בעלמא ודכותי' בבבלי מלינו נ"כ דנקט לישנא דעלמא המובא במקום אחר כגון השני נח לי והראשון קשה הימנו. במס' ב"ב (דף מב ע"ב), עי"ש ברשב"ם ז"ל ומה שהכרחנו לפרש כן ולא כפי' המפרשים ז"ל עי' בתוס' ותמצא טעם בע"ה ודו"ק:

והרי הוא בחידושו צריך הוא שיאמר פאה בכרם ע״ד דרבנן דאינון אמרין הרי הוא בכללו והרי הוא בחידושו לאיזה דבר נאמר פיאה בכרם א״ר אבון אילו לא יצא אלא כרם יאות הות מקשייא עכשיו שיצא כרם וזית א״לו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר זית שהוא פטור מפרט חייב בפיאה כרם שהוא חייב בפרט יהא פטור מפיאה כמה דתימר גבי קציר דבר שלקיטתו כאחת ומכניסו לקיום וחייב בפאה ואומר אף בפועל כן אמר ר׳ יונה שנייא היא דכתיב ׳וקטפת מלילות בידך אפי׳ מדבר שאינו לקיום ׳תני ר׳ יוסי ברבי יהודא אומר רוטבי (ב) תמרים פטורים מן הפיאה לפי שאין ראשון שבהן מטתין לאחרון יאות א״ר יוסי ברי׳ מ״ט דרבנן אמר ר״ז מפני שכולן צריכין שאור בבת אחת ׳ר׳ יצחק בן חקולי וריב״ל תרוויהון אמרין קולקוס לירק ולמעשרות ולשביעית ולפיאה ולביכורים (א) ולנדרים צריכה:

הלכה ה מתני׳ (ג) לעולם הוא נותן משום פיאה ׳ופטור מן המעשרות עד שימרח ונוטל

שיאמר פאה בכרם דאי לאו הכי ה"א הואיל ויצא כרם לידון בדבר החדש לחובה דפרט אין לך בו אלא חידושו ולא יתחייב בפאה קמ"ל: על דעתיה. אלא על דעתייהו דרבנן דאינון אמרין הרי הוא בכללו והרי הוא בחידושו דסברי שלא נעקר לגמרי מכלל אלא כללה הוא דלא גמיר מניה אבל איהו גמיר מכללא והרי הוא בכללו וגם בחידושו וא"כ קשיא לאיזה דבר נאמר פאה בכרם הא גמרינן לכרם בחובת דפאה מן הכלל והרי הוא בכללו ובחידושו: א"ר אבין. שאני הכא דאילו לא יצא מן הכלל אלא כרם בלחוד ולא היה כתוב בפירוש שום אילן אחר: יאות הוית מקשי׳: דלמה לי לכתוב פאה בכרם ילמדנו מן הכלל שלא נעקר לגמרי מניה אבל עכשיו שיצא כרם וזית מן הכלל ובשניהן פרט הכתוב בפירוש לחובת דפאה תו לא קשיא דלמה לי חובת דפאה בכרם הרי הוא למד מן הכלל דהא איתא דאי ס"ד דדלה בו הכתוב שנלמדנו מן הכלל אף שיצא לידון בדבר החדש א"כ למה לי פרטא דזית הא זית לא יצא לידון בשום דבר חדש דאין בו אלא חובת דפאה אילנות פאה וכן שכחה

תורה אור
(א) ויקרא יט (ב) דברים כג

ופשיטא דהיינו למדין לזית מכלל דפאה אילנות אלא ודאי ה"א דמדכתב רחמנא בפירוש לזית. לחובת דפאה לגלות על כרם הוא דאיצטריך ולומר זית שהוא פטור מן הפרט הוא שחייב בפאה אבל כרם שהוא חייב בפרט נ"ל יפטור מן הפאה כך הייתי אומר ולפיכך איצטריך למכתב חובת דפאה גם בכרם: כמה דתימר גבי קציר דבר שלקיטתו כאחת. דוקא הוא דחייב בפאה וכן צריך שיהא מכניסו לקיום כדתנן במתני' ואומר אף בפועל כך בהא דקי"ל דפועל אוכל בדבר שהוא עוסק בו כדתנן בפ' השוכר את הפועלים ואלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה וכו' והשתא פריך דנילף פועל במה מלינו מפאה דאינו אוכל אלא בדבר שלקיטתו כאחת ובמכניסו לקיום ואנן תנן התם היה עושה בתאנים וכו' אוכל פועל קישות וכו' אלמא דאוכל אפי' בתאנה שאין לקיטתו כאחת וכן בירק שאין מכניסו לקיום: שנייא היא. בפועל דכתיב ביה וקטפת מלילות בידך כדדרשינן התם דהכי קראי כי תבא בכרם רעך וגו' כי תבא בקמת רעך וגו' בפועל הכתוב מדבר וכתיב וקטפת מלילות משמע אפי' אינו לוקטן כולן כאחת אלא כדרך שקוטפין מלילות מעט מעט ומכניסן לבית ומדכתיב בידך משמע אפי' מדבר שאינו מכניסו לקיום כ"א בידך הוא לוקט ואוכל: תני. בתוספתא פ"ק: רוטבי תמרים. תמרים שהן רטובין ולחין הרבה מחמת רוב דבש שזב מהן ואלו נלקטין מיד שלא יתקלקלו לפיכך פטורין הן מן הפאה לפי שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שאין ממתינין להן ללקטן כאחת כדאמרן: ופריך יאות א"ר יוסי בי ר' יהודה. והשתא מאי טעמא דרבנן במתני' דקתני סתמא שהתמרים חייבין בפאה ולא מחלק בין רוטבי התמרה לשארי תמרים: מפני שכולן צריכין שאור בת אחת. כלומר דאעפ"כ נגמרין הן ומתבשלין בבת אחת ושאור הוא הסימן של גמר התמרים כדתנן בפ"ק דמעשרות התמרים משיטילו שאור משיפתחו כשאור שיש בו סדקים הוי גמר חיובן למעשרות אבל התאנה יש שמתבשל היום ויש שמתבשל למחר ואינן ראויין ללקוט כאחת: קולקס. פי' הערוך מין ברש נטע שגדל במצרים ואוכלין אותו: לירק למעשרות וכו'. שזה לירק לענין מעשרות ולשביעית וכן לענין פאה שפטור כירק וכן לבכורים שאין מביאין בכורים אלא מז' המינין: ולנדרים צריכה. הנודר מן הירק צריכה ומבעיא לן אם בכלל ירק הוא או לא וגרסינן להא בפ"ז דנדרים בהל"א:

הלכה ה מתני׳ לעולם הוא נותן משום פאה. שאם לא הניח פאה מן השדה במחובר חייב להפרים מן התלוש מן העמרים וכן מן הערימה עד המירוח נותן פאה ופטור מן המעשרות: עד שימרח. שיעשה הכרי של תבואה וישוה פני הכרי ברחת זהו נקרא מירוח ואם בא להפרים פאה אחר המירוח שכבר נגמרה מלאכתו למעשר צריך שיפריש תרומה ומעשרות תחלה ואח"כ יתן הפאה לעני: ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות. אם הפקיר תבואתו ובא אחד וזכה בה פטור הזוכה מלעשר דהפקר פטור מן המעשר דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ולא הפקר שידו וידך שוין בו: עד שימרח. ואם בא להפקיר אחר המירוח צריך שיפריש המעשרות תחלה ואח"כ יפקיר ואם לא הפריש הזוכה בו חייב

ומתן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח

גליון הש"ס
י על דעתין דרבנן עי' בס' סכריות שכת' שבל אלו סוגיות לא מלא חולק עליו. וכאן במחלוקת שנוי ועכ"כ כפירוש השני שם. ידוק ועי' בירושלמי סוט' פ"ט הלכה ה ובשיירי קרבן שם:

מסורת הש"ס
תוספתא כאן פ"א
ירושלמי נדרים פ"ז הל"א. ופיין בערוך ערך חלק ס ובכן נוף

תוספת הרי"ד

אילנות. וקושיא זאת הק' בתוס' ז"ל במס' חולין (דף קל"א ע"א) עיי"ש ולכאורה יש לתרץ דדוקא לפי שיטת הבבלי שפיר הק' בתוס' ז"ל דנילף זית מפרט לענין פרט וכשארו בקושיא משום דבבבלי לא גמרינן פאה בכרם אלא מזית בג"ש דאתריך אתריך וע"כ שפיר הק' בתוס' ז"ל דכמו כן נילף זית מכרם לענין פרט בג"ש זו משא"כ לשיטת הירושלמי דבכרם נמי כתיב פאה דכי תבצור הוא לא תדקדק א"כ אי ס"ד דזית נמי גמר מכרם לפרט א"כ ישאר הקושיא דיאמר כרם ואל יאמר זית והי' נמרינן פרט ופאה מכרם. וע"כ הוא כדמשני בגמ' שהייתי אומר כרם שחייב בפרט חייב בפאה זית שפטור מן הפרט פטור מן הפאה וכן אילו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר זית שהוא פטור מן הפרט חייב בפאה כרם כו' כדאיתא בסוגיא וא"כ מוכח ע"כ דזית פטור מן הפרט דלפיכך צריך למכתב גבי' פאה אבל ז"א דא"כ יקשה מאי דפריך בסמוך ע"ד דרבנן לאיזה דבר נאמר פאה בכרם ז"א דאם לא יאמר פאה בכרם הוי אמינא דזית חייב בפרט דנילף מן כרם והא דכתב פאה גבי זית ולא גמר מכרם הוא משום דלא כתב גבי כרם. ועוד קשה מה דנגרסינן בת"כ ומובא בתוס' ז"ל במס' פסחים (דף נ"ו) ובמס' שבת (דף סח) אילנות מנין ת"ל שדך יכול הירק והקישואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות הכל בכלל ת"ל קציר מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום יצאו ירקות אע"פ שלקיטתן כאחת אין מכניסן לקיום יצאו התאנים אע"פ שמכניסין לקיום אבל אין לקיטתן כאחת ע"כ וקשה דא"כ כיון דממעטינן לקיטתו כאחת ומכניסו לקיום מן קציר א"כ מאי האי דפסק התנא ותני הדין הזה בפאה כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה ולמה פרט. פאה יותר הא בלקו"ם נמי כתיב קציר כמו גבי פאה וכלפירש הר"ש ז"ל דסתם קציר הוא לקכ"ה ומל"ק. ע"כ נראה לפענ"ד בהאי סוגיא ע"פ שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מ"ע דלשיטתו ז"ל כל אילנות חייבות בפאה מדאורייתא והא דילפינן משדך לרבות אילנות היא מדאורייתא ואצטריך זית וכרם למילף על לקיטתי' כאחת ומכניסו לקיום דזה לא ילפינן מקציר והא דילפינן בת"כ מקציר הוא אסמכתא בעלמא כמו שכ' התוס' ז"ל הנ"ל דדרשת דת"כ אסמכתא בעלמא כי היכי מעשר בירק עי"ש רק דלהתוס' ז"ל גם אילנות הוי אסמכתא ולהרמב"ם ז"ל כיון דאילנות נובא בירושלמי הוא מדאורייתא וכן הדרשא כי תבצור כרמך כי תחבוט זיתך הוא ג"כ מדאורייתא ופריך יאמר כרם ואל יאמר זית ומשני דה"א דזיתים פטורין דאין ללמוד מכרם דהא יש לפרוך מה לכרם שכן חיב בפרט ואע"ג דעוללות נמי חשיבא פירכא כדאיתא בתוס' ז"ל במס' חולין (דף קלא) דעוללות לא שייך גבי זיתים משום דאיזהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף עי"ש ומ"מ חשיבא פירכא כדאיתא בתוס' במס' ב"ק (דף פ"ח) גבי שכן אשה אינה במילה דחשוב פירכא אף בדבר, שאינו שייך וכמבואר בפנים בדברינו ולמה רק חד מינייהו נקט ז"א דפרט שפיר הוי פירכא משום דבזה נ"ל כמו גבי ביכורים קצירך אפילו קציר דוחן ואורז ז"א דקציר דוחן ואורז נמי חייב בלקט דהוא בתבואה כמו פרט בכרם כידוע משא"כ עוללות דליתנהו בדוחן ואורז נ"כ ע"כ לא נקט הפירכא דעוללות נ"כ דהא בכרם איכא ד' מתנות וב' מתנות יותר מכל אילנות דהוא פרט ועוללות ז"א דלענין עוללות מרבינן מקצירך אפילו קציר דוחן ואורז דליתנהו בעוללות כמו בביכורים ואי דתנא זיתים הו"א משום לפטור מפרט כו' וע"ז פריך ויאמר כרם ולימד על כל אילנות פרט והכונה על זית ג"כ ולמה אמרינן ד' מתנות בכרם במס' חולין (דף קלא) עי"ש וב' מתנות יותר מכל אילנות דהוא פרט ועוללות ולמה לא ילמוד על כל אילנות פרט בשלמא עוללות לא משכחת"ל באילנות כדאיתא בתוס' ז"ל הנ"ל אבל פרט איכא בכל אילנות נ"כ וע"ז משני ר' אבון הפירכא שכן כרם איכא בעוללות וחשיבא פירכא כנ"ל ואמר דבר שהוא שוה בשניהם מלמד דבר שאינו שוה בשניהם אינו מלמד ופי' דבר הוא דבר שרוצה ללמד עליו ההלכה אם שוה דבר שלמד מן דבר המלמד בשניהם בב' הדינים מלמד משא"כ בשאינו שוה בשניהם אינו מלמד משום דהלכה השני' הוי פירכא על הלכה זו שאתה רוצה ללמוד וכזה איתא בירושלמי במס' פסחים (פרק תמיד נשחט) דפריך שם דנילף מקטיר אימורין על חמץ ומקבל ומהלך על חמץ מזבח ומשני דמה לזבח שכן חייבין עליו מבחוץ יצא מקבל ומהלך מה זבח שמעכב הכפרה יצא הקטר אימורין ופריך ר"י בר"ז קומי ר' יוסה עד דאת דינה לפטור דינה לחיוב דיכול המקבל והמהלך פטור ת"ל דם דמעכב הכפרה אף אני ארבה המקבל והמהלך דמעכב הכפרה יכול המקטיר אימורין יהי' פטור ת"ל זבח מה זבח מיוחד שחייבין עליו בחוץ אף אני ארבה המקטיר אימורין שחייבין עלי' בחוץ א"ל דבר שוה בשניהם מלמד שאינו שוה בשניהם אינו מלמד מה זבח מיוחד שמעכב הכפרה וחייבין עליו בחוץ יצא המקטיר שאין מעכב הכפרה יצא המקבל שאין חייבין עלי' בחוץ ועי"ש והפי' פשוט דכיון דדבר זה שאתה רוצה ללמד עליו ההלכה אינו שוה בשני הדינים אי אפשר ללמד עליו הלכה זו משום דהלכה שני' הוי פירכא מה לזבח שכן חייבין עליו בחוץ ע"כ אין ללמד על המקבל והמהלך אע"פ ששוה לענין עיכוב כפרה אבל אינו שוה לענין בחוץ ודבר נקרא המקבל ובשניהם הוי ההלכות שיש בפסח שאתה רוצה ללמוד ממנו כיון שאינו שוה בשני ההלכות אינו מלמד פי' דהפסח אינו מלמד על הדבר דהוא המקבל כיון שאינו שוה בשני ההלכות דפסח וה"נ דכוותי' דהדבר דהוא אילנות וזית דאתה רוצה ללמד עליו אינו שוה לכרם בשני הלכות אינו מלמד והא דלא נקט הכא בפירוש עוללות משום דכן דרך הירושלמי לנקוט הלשון דאיתא בעלמא ותפסה לשון הגמ' דמס' פסחים וכן בבבלי איכא נ"כ כן דנקט הכא לישנא דאיתא בעלמא וכמבואר בפנים בדברינו ודוק:

לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח ר"י

שנויי נוסחאות (פו"ד) אבון נד"ו אבין. (פו"ו) בפרט יהא פטור מפיאה נד"ו בפיאה יפטר מן הפיאה. (פו"ז) ומכניסו לקיום נד"ו ליתא. (פו"ח) ר"ז נד"ו רבי זעירא צריכין נכ"י מטילין. (פו"ב) צריכה נכ"י צריכה, כל קציר חייב בפאה כל האילנות פטורין, מן הפרט והכרם חייב בפרט.

א ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח ב ומאכיל לבהמה לחיה ולעוף ופטור מן המעשרות עד שימרח ג דברי רבי עקיבא ד כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהן עד שימרחו ה המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגיזבר: **גמ'** דבי יוסי בר' יעקב ברבי זבדי בשם רבי אבהו ר' נחמיא בר עוקבן וממי בה בשם רבי יוחנן הפריש ביכורים מכרי ממורח פטור מתרומה גדולה אמר רבי חגי קומי רבי יוסי מתניתא אמרה כן לעולם הוא נותן משום פיאה ופטור מן המעשר עד שימרח הא אם מירח חייב מה שאין כן בתרומה ולימא אף בביכורים יהא חייב אע"פ שלא מירח ו וויידא אמרה דא ולמה נקראו שמן ביכורים שהן

פני משה

חייב לעשר שכבר נגמר מלאכתו קודם שהפקיר: ומאכיל לבהמה וכו'. לפי שכל אכילת בהמה חשובה עראי ואפי' הוא בעצמו יכול לאכול אכילת עראי קודם מירוח: עד שימרח. ואז אסור אף באכילת עראי קודם שיעשר: ונוטל מן הגורן וזורע. מן התורה הזורע פטור מן המעשר אפי' לאחר מירוח דכתיב עשר תעשר ואכלת ואין כאן ואכלת ומדרבנן אסיר לזרוע טבל ואפי' קודם מירוח עד שיעשר ורבי עקיבא ס"ל דאף מדרבנן פטור הזורע מן המעשר עד שימרח ואין הלכה כר"ע: כהן ולוי שלקחו את הגורן. שקנו התבואה מן הגורן המעשרות שלהן עד שימרח ואינם צריכים לתת התרומה והמעשר לכהן וללוי אחרים אבל אם קנו אחר מירוח צריכין להפריש התרומה והמעשר וליתן אותם לכהן וללוי אחרים ומפרש בגמרא דקנס קנסו להם חכמים כדי שלא יהו קופצים לגיתות ולגרנות לקנות תבואה או יין ונמצאו אחיהם מפסידים וקודם מירוח שעדיין לא נגמר מלאכתן למעשרות לא חשו חכמים ואין מוציאין מידם. המקדיש ופודה. המקדיש גרנו והוא גדיש או הקמה ופודה מיד הגזבר והרי עדיין לא הוקבע למעשר כשהיה ביד ההקדש חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות: עד שימרח הגזבר. שאם נתמרח ביד הגזבר הואיל ובשעה שהיה ראוי לקבוע המעשר והיינו המירוח היה ביד ההקדש אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות שההקדש פטור מן המעשרות:
גמ' הפריש בכורים מכרי ממורח פטור מתרומה גדולה. מן אותן הבכורים לפי שמצות הבכורים להפריש מן המחובר כדתנן ריש פ"ג דבכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים ואם לא הפריש מן המחובר יפריש אותן מן התלוש והשתא קאמר דאם לא הפרישן עד שעשה את הכרי ומירחו וס"ד אמינא דמכיון שהמירוח מחייב את התבואה לתרומה ולמעשרות צריך שיפרים גם מאותן הבכורים כדי שיעור התרומה מהן הלכך קאמר דאפ"ה פטור מתרומה גדולה מאותן הבכורים וא"צ להפריש כ"א משאר הכרי כדין תרומה ומעשרות: מתניתא אמרה כן. מדיוקא דמתני' שמעינן נמי האי דינא דקאמרת דהא קתני לעולם הוא נותן וכו' אם לא נתן פאה במחובר יתן מהתלוש ותורת פאה עליה לפוטרה מן המעשר עד שימרח: הא אם מירח חייב במעשר. וצריך הבעה"ב לעשר קודם שיתן הפאה לעני מה"כ בתרומה שאינו חייב לתרום תרומה גדולה מאותה הפאה דהא לא קתני אלא מעשר וכי היכי דבפטורא עד שלא מירח לא קאמר אלא מן המעשר ה"נ דוקא דדייקין הא אם מירח חייב אין החיוב אלא במעשר אלמא דכל היכא דאין לבעה"ב חלק בזה שהרי הוא נותנה לעניים פטור הוא לתרום ממנה תרומה גדולה ה"נ בבכורים כן דהואיל והבכורים לכהן הן אינו צריך להפרים מהן תרומה גדולה: ולימא וכו'. תשובת ר' יוסי הוא שהשיב לר' חגיי דלא היא דמהאי מתניתין לא שמעינן מידי והך דיוקא דדייקת מינה נמי לאו דווקא הוא דהא לדידך דדייקת הואיל ולא קתני אלא מעשר ש"מ דלא איירי אלא במעשר לחוד וכי מירח אינו מתחייב נמי אלא במעשר א"כ קשיא ולימא אף בכורים במתני' דיהא חייב אף ע"פ שלא מירח וכלומר דודאי דדינא הכי הוא דצריך להפריש בכורים ואפי' עד שלא נגמרה מלאכת התבואה למעשר שהרי עיקר מצות בכורים להפרישן מן המחובר וא"כ כשנותן מן התלום חיוב הוא אע"פ שלא מירח וא"כ הקשי נמי ולימא חיובא דבכורים במתני' בהדיה. אטו תנא כי רוכלא הוא ליחשב וליזל אלא ודאי דהך דיוקא דדייקת דלא קתני תרומה נמי ליתא דתרומה בכלל הוא וכשמירח לא יתן הפאה לעני עד שיתקן אותה כדינה תרומה גדולה ומעשר ולא היה צריך התנא לאשמעינן בהדיא לחובא דתרומה כמו דלא בעי לאשמעינן חובא דבכורים הכא והאי דינא דקא אמינא בבכורים לאו מהאי מתני' שמעינא אלא ממתני' אחריתא וכדמסיק ואזיל: ווידא אמר דא. ומהאי מתניתא שמעינן דאמרה כן. דא. הך מתני' דתנינן לקמן בפ"ג דתרומות ומנין שיהו בכורים קודם לתרומה זה קרוי תרומה וראשית וזה קרוי תרומה וראשית אלא יקדמו בכורים לכל שהן בכורים לכל כדמפרש ולמה נקראו שמן בכורים כו' ומשמעות שמן מלמד עליהן שהן

רידב"ז

רבי יוסי בר' יעקב כו' הפריש בכורים מכרי ממורח פטור מתרומה גדולה. דלא תימא כיון דלאחר מירוח כבר חלה עליו חובת תרומה וחייב להפרים תרומה תחילה קמ"ל דהחיוב שחל עליו קודם מירוח לעולם הוא קודם ואפילו לאחר מירוח ולא חלה על הביכורים חובת תרומה. תרומה גדולה לרבותא נקט וכל שכן במעשרות: א"ר חגי קומי ר"י מתניתא אמרה כן. דממתני' דידן נמי מוכח דחובת תרומה לא חלה על החיובים שקודם מירוח אף אם לא הפרים אותם עד לאחר מירוח: לעולם הוא נותן משום פאה כו' הא אם מירח חייב. דהבעה"ב חייב לעשר תחילה ואח"כ נותן פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו הי' נותן לו קודם מירוח אע"פ שמרחו העני פטור מן המעשר אבל עכשיו שנתמרח ביד בעה"ב נתחייב במעשר וע"כ חייב הבעה"ב ליתן לו פאה מעושרה: משא"כ בתרומה. דהבעה"ב פטור להפרים תרומה מהפאה אף שכבר נתמרח דדוקא מעשר דאם הי' נותן להעני קודם מירוח הי' העני פטור ע"כ לאחר מירוח אין לו להפסיד לעני וחייב הבעל הבית להפרים אבל בתרומה דאף אם הי' נותן להעני הפאה קודם מירוח הי' העני חייב להפרים תרומה הרי לא הפסיד העני כלום במה שנותן לו פאה ממורחת. בקס"ד דמתני' אתיא כב"ה דהפקר דוקא לעניים ולעשירים ולדידהו ע"כ הא דפאה פטור מן המעשר לאו מטעם הפקר דהא אינו רק לעניים אלא טעמא הוא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש ללוי וחו"ל עמך שאם הי' לוי עני נוטל פאה[כמש"כ התוס' ז"ל בפסחים (נו ע"א) ובב"ק (כח ע"א) עיי"ש] והאי קרא לא ממעט רק מעשר ולא תרומה וע"כ כל פאה חייב בתרומה. והשתא אי נימא דלאחר מירוח חייב להפרים תרומה קודם שיפרים החיובים שחלו עליו לפני מירוח אמאי אם נתן פאה ממורחת אינו מפרים תרומה נהי דאין הפסד לעני דבלא"ה חייב פאה בתרומה מ"מ יהא הבעה"ב חייב להפרים תרומה כיון שכבר חלה עליו אחרי שנתמרח. אלא מוכח מהכא דהחיובים שחלו עליו קודם מירוח הם קודמים לעולם ואפי' אם נותן אותם לאחר מירוח והלכך כיון דחיוב פאה חל עליו קודם מירוח ע"כ אף כשנותן פאה לאחר מירוח אינו חייב להפרים תרומה ודוקא במעשר חייב משום הפסד העני אבל בתרומה דליכא פסידא לעני פטור. וה"מ נמי לענין ביכורים שאף אם הפרישן מכרי ממורח נמי פטור מתרומה דהא בכורים נמי חל עליו קודם מירוח וע"כ הם קודמים לעולם ואפי' לאחר מירוח: ולימא אף בביכורים יהא חייב אף על פי שלא מירח. ר' יוסי הוא דקאמר לה ומדחה מה דמוכיח ר' חגי ממתני'. ור"ל לדידך דקאמרת דהא דקתני במתני' לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשר דוקא מעשר אבל בתרומה חייב אלא דהחיוב הוא על העני דכל פאה חייב בתרומה א"כ ודאי דפאה חייב בביכורים והו"ל להגא דמתני' לפרש דחייב הבעה"ב להפרים ביכורים על הפאה אף אם לא מירח דהא חיוב ביכורים קודם לחיוב פאה וחל על בעה"ב: ווידא אמרה דא. פי' בכל מקום מנין לנו זאת ור"ל מנ"ל דחיוב ביכורים הוא קודם לחיוב פאה: ולמה נקראו שמן ביכורים כו'. דהא לפיכך נקראו ביכורים מפני שהן קודמים לכל

עין משפט נר מצוה

נו
א ב מיי' פ"ג ממעשר ה"כ.

נז
ג מיי' פ"ו שם ה"ג וכרבנן דר"ע

נח
ד מיי' שם סע"ו סמ"ג עשין קנה טור ש"ע יו"ד סי' שלא סעיף קכב

נט
ה מיי' שם פ"ג הל' כה

גליון הש"ס

ו וויידא אמרה דא. היינו היכן נאמרה ד-ר זה. והם שני תיבות וכי דא והוא כמה פעמים בירוש' ומתפרש כן ולפעמי' נקרא שם תכסווידא כמ"ש הכ"מ פ"ט מקרבן פסח הלכה א ועי' בשכנה"ג שהביאו בכללי התלמוד (אות לד) שהוא שם חכם. אבל באמת הכל לפי הענין ולפי מה שנראה מההלוכות הסוגיא פעמי' הוא שם חכם ולפעמים הוא בא להורות מקום המאמר כמו כאן ועי' בשם הגדולים להגאון החזולאי שהאריך נפרע זה בכמה מקומו' והדבר פשוט דמשהגם לפי הענין:

תוספת הרי"ד

רבי יוסי ב"ר יעקב ב"ר זבדי בשם ר' אבוה ר' נחמי' בר עקיבא וממי בה בשם ר' יותן הפרים בכורים מכרי ממורח פטור מתרומה גדולה ר' חגי בשם ר"י מתניתא אמרה כן לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח הא אם מירח חייב משא"כ בתרומה ולימא אף בביכורים יהא חייב אע"פ שלא מירח ויידא אמרה דא ולמה נקראו שמן בכורים שהן בכורים לכל וכל הקודם את חבירו חבירו חייב בו ע"כ. והסוגיא הזאת חמורה מאד דמאי הוא החילוק שבין תרומה למעשרות דתרומה פטור אף לאחר מירוח ורק מעשרות חייב לאחר מירוח ואין לנו שום הבנה לפי פירוש המפרשים ז"ע וגם הקשו המפרשים ז"ל מתום' ב"ק (דף ל) וסנהדרין (פ"ח) וכן קשה לי לקמן בסוגיא דגרסינן מתניתא דב"ש היא דב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר ע"כ ופירש הר"ש ז"ל דהגמ' מפרש להמתניתין דלעולם הוא נותן משום פאה משמע אע"פ שנתן פאה פעם אחת ונתן עוד יכול לחזור וליתן ופטור ממעשרות עד שימרח והא כיון שנפטר פעם אחת שוב אין תורת פאה על מה שחזר ונתן ולמה פטור ממעשרות אלא דאתיא כב"ש דס"ל דהפקר לעניים הוי הפקר ולפיכך פטור ממעשרות ע"כ וג"ז קשה לי ע"פ מ"ש התוס' ז"ל במס' פסחים (דף נו ע"א) גבי בן בוהין דכתבו שם אף לב"ש אם נתן בתורת פאה ובאמת **אינו פאה** **לירק** חייב במעשרות משום דהפקר בטעות הוא דהוא נתן בתורת פאה ואינו פאה עי"ש ותמהני על הר"ש ז"ל דגם הוא ז"ל כ"כ (בפ"ו) דפאה עי"ש גם קשה לי הא גרסינן לעיל ר"י בשם ר"י לעולם הוא מוסיף והולך ופי' בשנו"א ז"ל דר"י ס"ל אף שנתן כבר השיעור מ"מ יש לו להוסיף ופטור ממעשר כשלא נתכוין לפטור שדהו כדאיתא שם לעיל בסוגיא וא"כ מאי דוחקי' לאוקמי כב"ש אבל מפום זה לא אריא דא"ל מדנקט לעולם הוא נותן ולא נקט לעולם הוא מוסיף משמע דאף בשנתכוין לפטור שדהו אבל הקושיא הראשונה קשה לי מאד דהא בנותן בתורת פאה ואינו פאה אף לב"ש אינו הפקר ונראה לפענ"ד לפרש הסוגיא כעין חומר בע"ה. דהנה התוס' ז"ע במס' ב"ק (דף נד) מקשין על הברייתא דגרסינן מצות פאה להפרים מן הקמה וכו' מירחו מעשר ונותן לו למה לא תני אף תורם ונותן לו וא"ל דתרומה בלא"ה יפרוש העני דכל פאה חייב בתרומה הדא דא"כ מקדים מעשר לתרומה ועוד בהדיא גרסינן במס' תרומות פ"א אין תורמין מן לקט סו"פ וכו' וכו' ונראה לפענ"ד לפרש דברי התוס' ז"ל דהא דרצו לאמר דפאה חייב בתרומה ורק לפטור ממעשר ול"ב מ"ם מעשר מתרומה ונראה לפענ"ד דהוא משום דפאה אינו הפקר דהפקר צריך להיות אף לעשירים והא דהפקר פטור ממעשרות לאו דילפינן לי' כל עיקר מן ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצא הפקר שידך וידו שוים בו דאיתא בירושלמי בפ"ק דתרומות ובפ"ק דמעשרות ובפ"ק דחלה

שנויי נוסחאות (סו"ב) ולעוף כד"ו ולעופות. (סו"ח) בר עוקבן וממי בכי"ר בר מר עוקבן מטי. (סוי"א) משום כד"ו ליתא. (סוי"ג) ולימא אף בכי"ר ונאמר הא.

הגהות הרש"ש

ונוטל מן הגורן וזורע כו' עד שימרח ומאכיל לבהמה כו' עד שימרח דברי ר"ע כו'. נ"ב בגירסת משניות שלנו איפכא זורע ומאכיל הוא לד"ת הוא דברי ר"ע. וכן משמע בפיה"מ להרמב"ם, ועוד חסר כאן ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח. **מתניתא** אמרה כן. כתב המפרש מן המתני' יש להביא ראיה שהבכורים הללו שהפריש מכרי ממורח פטור מתרומה גדולה מדתני לעולם הוא נותן משום פיאה כו' עד שימרח ואם מירח חייבה הפיאה במעשר. ולמה נקים דוקא מעשר ולא נ"כ תרומה אלא ודאי דאין הפיאה חייבת בתרומה אף לאחר המירוח, וה"ה בכורים שטעם אחד לתרוייהו עכ"ל המפרש. נ"ב דכשם שהפיאה לפי שאינה לבעלים פטורה מן התרומה ה"ה בכורים שאינם לבעלים אלא לכהן: **וליב:א** אף בבכורים כו' ר"ל לדבריך דדייקת הכי וא"כ אפי' תימא שגם תרומה בכלל מעשרות. עכ"פ בכורים וודאי לא נכלל בכלל מעשר. וא"כ נימא דוקא פטור מן המעשרות עד שימרח אבל בבכורים חייב אפי' קודם מירוח. ובאמת ז"א דאף מבכורים פטור. וא"כ עכ"פ מוכח דדיוק שלך אינו דיוק: **וויידא** אמרה דא כו'. ר"ל אבל מדא מוכח כן שלמה נקרא שמן בכורים שהן קודמים לכל. וא"כ הבכורים גורמים להפריש תרומה מן הכרי אבל לא מן הבכורים:

א ישהן בכורים לכל וכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו מתני' ידבית שמאי הוא ידבית שמאי אומרים הפקר עניים הפקר ואתייא דרבי עקיבא כחניות דבית חנן דתני *למה חרבו חניות דבני חנן ג' שנים קודם שחרב ב"ה שהיו מוציאין פירותיהן מן המעשרות דהווין דרשי' עשר תעשר ב פרט ללוקח ואכלת ג פרט למוכר א"ר יוחנן קנס י קנסו להן שלא יהיו קופצין לגיתות ולגרנות טבח כהן חברייא בשם ריב"ל פטור לו שבת אחת. א"ר יוסי אזלית *לדרומא ושמעית ר' חנן אבוי דר"ש בשם ריב"ל פטר ליה שבת אחת ר' יודן מדמי ליה להדא ו יקנס קנסו להן א"ל רב יוסף ואי משום קנס אפילו שבת א' לא יפטור ליה חנווני כהן ר' יודן אמר פוטרים לו שבת א' ר' יוסי אמר אין פוטרים לו שבת א' ע"ד דר' יוסי מן בין חנווני לטבח חנווני יכול להערים טבח אינו יכול להערים תני ט לא נחלקו רבי ור' יהודא הנשיא על ס הלוקח פירות מחוברים מן הגוי שהן חייבין במעשרות ועל של ישראל שנכנס תחתיו ועל הלוקח פירות תלושים מן הגוי שהן פטורות מן המעשרות על מה נחלקו על הלוקח פירות תלושין מחבירו בשנת מעשר עני ר' יהודא הנשיא אומר אחד עני ואחד עשיר מוציאין מידו ורבי אומר עשיר מוציאין מידו עני אין מוציאין מידו מ"ט דר"י הנשיא כשם ז *שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופיאה שלו כך לא יזכה במעשר עני שלו מ"ט דרבי לקט שכחה ופיאה אין טובלין מעשר עני טובל וכבר נטבל עד שהוא ברשותו של ראשון מ"ט דר"י הנשיא משום קנס ומ"ט דרבי עשיר יש בידו ליקח עני אין בידו ליקח ור"י הנשיא אומר מצוי הוא ללות ורבי אומר אינו מצוי ללות:

הדרן עלך אלו דברים

רידב"ז

לכל החיובים כדתנן בתרומות (פרק ג הלכה ג) : וכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו . וא"כ פאה חייבת בביכורים שקודמין לה ויתחייב הבעה"ב להפריש ביכורים על הפאה אף קודם מירוח : מתני' דבית שמאי היא כו' . כלומר אלא לא תידוק ממתני' כלום דע"כ מתני' אתיא כב"ש דהפקר לעניים לחודייהו ג"כ הוי הפקר ולדידהו הא דמיפטר פאה מן המעשר הוא משום הפקר ולא מקרא דובא הלוי ולפ"ז פטור פאה מכל החיובים גם מתרומה ומביכורים ושפיר קתני לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות דר"ל אף תרומה וביכורים בכלל ואם מירח חייב ג"כ בהכל בין במעשר בין בתרומה דחד טעמא אית להו משום הפסד העני ומלינן נמי למימר דלפיכך חייב אם מירח משום דכיון דנתחייב עתה בתרומה ומעשר הם קודמים לחיוב הפאה וא"כ ליכא למילף מינה מידי לענין ביכורים ואיכא למימר דלעולם אם הפריש ביכורים מכרי מגמורת חייב בתרומה . וע' בתוס' מקורים לזה :

הדרן עלך אלו דברים

פני משה

שהן קודמין לכל: וכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו. כלומר והשתא ממילא שמעינן להאי דינא דקא אמינא לעיל דכיון שהבכורים הן קודמין לתרומה וכל הקודם את חבירו הוא דמתחייב בו אבל הוא לא מתחייב בחבירו וכמו דהתרומה היא קודמת למעשר ראשון. דאחר שהפריש תרומה מתחייב במעשר מן התבואה ולא קודם אבל מה שהפריש לתרומה ודאי אינו מתחייב במעשר ה"נ בכורים הן שמחייבין את התרומה מן הגורן דאחר שמפרישין הבכורים בא חיוב התרומה אבל אין הבכורים עצמן מתחייבין בחיוב תרומה וה"ט לדינא דקאמינא בבכורים : מתני' דב"ש היא. הא ש"ס מפרש להמתני' דלא או קתני לעולם הוא נותן משום פאה לעני ופטור מן המעשר או שנותן משום הפקר לעני ופטור ממעשר וכב"ש אתיא דאמר לקמן בריש פ"ו דהפקר לעניים בלבד נמי הוי הפקר ופטור מן המעשר: ואתיא דר"ע כחניות בני חנן. דרבת ר"ע דדריש ואכלת דוקא כדפרישית במתני' אתיא כהך דרשא דשמעינן מברייתא דתנינן גבי בית חנן ולא דר"ע ס"ל לדינא כותייהו אלא כדאמרן: דהוויין דרשין עשר תעשר. את תבואת זרעך פרט ללוקח ואכלת פרט למוכר שאינו נהנה מהן באכילה וממילא שהיו מפקיעין עצמן כשמכרו פירותיהן מחיובא דמעשר וכן הלוקח מהן לא עישר ובטלו מצות מעשר : קנס קנסו להן . לפרושי טעמא דמתני' כהן ולוי שלקחו את הגורן קאי וכדפרישית במתני' : טבח כהן . שמוכר הבהמה שלו : פטר לו. מן המתנות שבת אחת מיכן ואילך חייב ליתן וכן א"ר יוסי כשהלכתי לדרום שמעתי אומרים בשם ר"ש בן לוי דשבת אחת הוא פטור : מדמי לה. לטעמא דהאי דינא דאין פוטרין אותו אלא שבת אחת בלבד להדא דר' יוחנן דהכא דקאמר טעמא משום דקנס קנסו בהן ה"נ משום קנס דמפסיד המתנות מאחיו הכהנים הלכך אחר שבת הראשונה חייב ליתן המתנות : ואי משום קנס. על שנעשה זה הכהן טבח ומונע מתנות מאחיו הכהנים א"כ אפי' שבת אחת לא יפטרו לו : חנווני כהן . שעשה לו חנות למכור הבשר פליגי ביה ר' יודן ור' יוסי : חנווני יכול להערים . וליקח גם מבהמת ישראל אלו ולמוכרן ונפקעין מן המתנות אבל טבח אין יכול להערים . כל כך שאין דרך טבח א' ליתן הבשר לטבח אחר למוכרו : ועל ישראל שנכנס תחתיו . כלומר החיוב הוא ע"ז שלקחן מן הגוי וכן על ישראל השני שנכנס תחתיו ולקחן ממנו דהואיל שלקחן מן הגוי במחובר נמצא בשעת גמר מלאכתן למעשר ברשות ישראל היו ונתחייבו במעשרות : ועל הלוקח פירות תלושין מן הגוי . וכגון שנגמר מלאכתן ביד הגוי דלכ"ע פטורין מן המעשרות : על מה נחלקו על הלוקח פירות תלושין מחבירו . וכן כבר נגמר מלאכתן ביד חבירו ובשנת מעשר עני שהיא שנה השלישית והששית מן השמיטה ונחלקו בלוקח עני אם מוציאין מידו לעני אחר או אם הוא יכול לזכות במה שבידו : עשיר מוציאין מידו . פשיטא הוא אלא משום סיפא נקט לה : כשם שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה שלו : דהרי עני שלקח קציר שדה מהבעה"ב אינו יכול לזכות בלקט שכחה ופאה של שדה זו אלא צריך ליתנם לעניים אחרים כדתנן לקמן (בפ"ה) המוכר את שדהו המוכר מותר בלקט שכחה ופאה והלוקח אסור וכך אין יכול לזכות במעשר עני שלו ואפי' בלוקח פירות תלושין שכבר נגמר מלאכתן ביד המוכר : אין טובלין כמעשר עני שהוא טובל . שהני לקט שכחה ופאה שאינן עושין את הפירות טבל כ"ז שאין מפרישן והרי הבעה"ב יכול ליהנות מפירותיו ואח"כ מפריש אותן אם לא נתנם בתחלה ונמצא שאפי' היו עדיין ביד הראשון יכול הוא לדחות את העניים ולומר הריני נותן אותם אח"כ מן העמרים או מן הגדיש ואפי' מן העיסה ומן הפת והלכך כשלקח העני הזה את פירות הקציר החיוב בידו הוא וברשותו הוא דחל עליהן וצריך הוא ליתן לעניים אחרים אבל מעשר עני עושה טבל להפירות שכל זמן שלא הופרש מעשר עני אסור הוא בהנאה מהפירות והרי הוא כבר נטבל עד שהוא ברשותו של ראשון שנגמרה מלאכתו למעשר וחל החיוב על הראשון להפרישן ולא היה יכול לדחות את העניים לאח"כ וכיון שלקח העני הזה אחר שכבר חל החיוב עליהן בתחלה הרי זכה במעשר עני שלהן ואין מוציאין מידו : מ"ט דר"י הנשיא . השתא דמפריך טעמיה דמעיקרא א"כ ומהו טעמיה וקאמר משום קנס ולאו מדינא הוא אלא קנס שקנסו חכמים שלא יהא עני אחד לוקח הפירות ומחזיק לכל מעשר העני ונמצא מפסיד את העניים אחרים שהבעה"ב היה יכול לחלקו לכולן : עשיר וכו' . כלומר לא שייך קנס אלא במי שיש בידו ליקח שלא יהא רגיל לעשות כן אבל כיון שהעני אין בידו ליקח בכל זמן ואינו מצוי הוא הלכך משום פ"א שלקח לא קנסיהו חכמים וכדמסיים ואזיל שר"י הנשיא אומר דאף שאין לעני מעות מצוי הוא ללות מעות וקנסו חכמים שלא יהא רגיל לעשות כן ולדברי רבי אינו מצוי הוא ללות דלא שכיחי המלוים לעניים והואיל ואין בידו ליקח בכל עת שירצה משום זימנא חדה לא קנסיהו חכמים :

הדרן עלך אלו דברים

תוספת הרי"ד

דאלה ז"א אלא דהפקר פטור ממעשרות אף בלא הקרא דובא הלוי אלא משום דכתיב זרעך המיוחד לך כדאיתא בפ' המפניות בריש מס' מעשרות וכן גם פאה דקיימא לן כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר למעוטי הפקר דפטור מן הפאה ילפינן בת"כ מן קציר דהתם קציר אינו הפקר וכן פי' הר"ש ז"ל (בפ"ק דמסכת פאה) והת"כ הזה מובא בתוס' ז"ל מס' פסחים (דף נו) ובמס' שבת (דף פ"ח) עי"ש וכ"כ הר"ש ז"ל דידעינן דהפקר פטור מפאה דהא שדך כתיב וכמו כן בתרו"מ ידעינן דהפקר פטור ממעשרות אף בלא קרא דבא הלוי וכן איתא ברש"י ז"ל במס' ב"ק (דף נד) ד"ה חייב בפרט עי"ש דממעטינן הפקר מדכתיב שדך כרמך דגנך והעיקר דצריכין למילף מבא הלוי הוא לענין לקט סו"פ ע"ז ילפינן בספרי יכול יהא לקט סו"פ חייבין במעשרות ת"ל ובא הלוי כו' שידך וידו שוין ופי' התו' ז"ל במס' פסחים (דף נו) ובמס' ב"ק (דף כח) דידך וידו שוין דאם הלוי הוא עני יכול נמי ליקח פאה עי"ש וע"כ על פאה ולקט ע"כ דלא ילפינן רק מקרא דבא הלוי דהא אינו הפקר עד שיפקיר אף לעשירים ופאה אינו פטור ממעשרות מתורת הפקר רק מקרא דבא הלוי וזה מפורש בתוס' ז"ל במס' ב"ק וכאשר נבין דעת התוס' ז"ל או נבין הסוגיא בע"ה ומתחלה נפרש לדברי התוס' ז"ל ואח"כ נפרש הסוגיא דידן בע"ה וז"ל התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף כח ע"א) ד"ה זה ופאה דמיפטרה מן המעשר לא מטעם הפקר דהא תנן במס' פאה (פ"ו משנה א) בש"א הפקר לעניים הפקר ובה"א אין הפקר עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא היינו טעמא דמיפטרה כדדרשינן בספרי מובא הלוי כי אין לו חו"נ עמך יצא זה שיש ללוי חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים וב"ה ילפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולעשירים עכ"ל התוס' ז"ל וצריך הבנה דברי התוס' ז"ל הנ"ל למה להו להאריך ולפרש טעמא דב"ש וטעמא דב"ה דב"ש ילפי מפאה וב"ה ילפי משמיטה למאי נפ"מ מהיכן דילפי אמנם ביאור הענין

...וברייתא . וכן נמצא לפעמים דבבלי אבל כדבר תמוה דלעולם לא מצינו שיחלוקו רבי ור' יהודה הנשיא . ועיין ברש"י בביצה כו ד"ה ר"י הנשיא. בכתב שזהו רבי ור"י נשיאה היה בן בנו של ... רש"י בגיטין דף עו ע"כ ובכמה דוכתי מבואר כן . וגם הרמב"ם לא הביא כן דלוקח פירות תלושין בשנת מעשר עני ול"ע בזה . ועיין במ"ח בהשגותיו על הרמב"ם בתרומות פ"א שם.

שנויי נוסחאות (סו"ד) כחניות דבית חנן דתני בד"ו כחניות בני חנן דתנא . (סו"ה) חניות דבני חנן בד"ו חנויות בני חנון . קודם שחרב בד"ו עד שלא חרב . (סו"ו) מוציאין פירותיהן מן דמעשרות בד"ו מוציאין את הפירות מכלל המעשרות . (סוי"א) ריב"ל בד"ו ר"ש בן לוי . (סוי"ב) ליה להדא קנס קנסו להן בד"ו לה להדא דר' יוחנן קנס קנסו בהן . (סוכ"ג) אין טובלין מעשר עני טובל בד"ו אינן טובלין מעשר עני שהוא טובל .

הגהות הרש"ש

וכל הקודם את חברו כו' . נ"ב ר"ל אבל הוא אין חייב בחברו . ונמצא שהתרומה חייב בבכורים . אבל הבכורים אינן חייבין בתרומה:
מתני' דב"ש היא כו' . ר"ל דס"ל דמתני' מיירי שכבר נתן כשיעור ונפטר מן הפיאה ואפ"ה תני דלעולם מוסיף ונותן משום פיאה ופטור מן המעשרות אע"פ שנתן רק משום פיאה ואינו מפקיר רק לעניים . אבל לב"ה דס"ל דאינו הפקר עד שיפקיר אף לעשירים א"כ אסור להם אם הוסיף משום פיאה וחייבת במעשר [ר"ש]: ואתיא דר"ע כו' . ר"ל דס"ל דרשה שדרשו בית חנן הפקיעו לגמרי וס"ל אפי' מדרבנן מותר ואפי' לאחר מירוח כיון דמוכר או לוקח וא"ב ה"ה בזורע דפטור מה"ת . אלא דס"ל לר"ע דלאחר מירוח אסור מדרבנן אבל קודם מ... אבל רבנן פליגי עליה וסבירא להו דאפי' קודם מירוח אסור : ועל של ישראל כו' . נ"ב ר"ל ישראל שקנה פירות המחוברין מן הגוי שחייב ומכרן לישראל אחר: פירות תלושין מן הגוי כו' . ... מלאכתן ביד גוי : מעשר עני טובל . כתב המפרש וכבר נטבלו אצל המוכר . וג"ב והיו ברשות המוכר ומעולם לא היו ברשות המוכר לשום דבר דנאמר לכן זכה העני במ"ע ברשות המוכ...

אחד קדוש

תני לא נחלקו רבי ורבי יהודה הנשיא על הלוקח פירות וכו' כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

ס
א מיי' פ"ג מהל' תרומות הל"ג טוש"ע יו"ד סי' של"א סעיף כו
סא
ב ג מיי' פ"ב ממעשר הל"ב
סב
ד מיי' שם פ"ו הט"ו ובהשגות וכ"מ
סג
ה ו מיי' פ"א מתרומות הלכה יא טוש"ע יו"ד סי' של"א ס"ג
סד
ז מיי' פ"א ממ"ע ה"ח ופ"ו ה"י

גליון הש"ס

י דב"ש הוא . ועי' בר"ש כאן במשנתינו ובקלמ"ע פ"א מ"פ סט"ו בא"ד: י קנס קנסו להן . כאן מבואר דברי רבינו ז"ל פ"ו ממעשר הט"ו . דהוא משום קנס כמ"ש הכ"מ . והראב"ד שכ' אני אומר שאינו קנס אלא משום דמנתא דכהן לא זכני אפסר דהוא משום דשירות' רגס לדמות לטבח כהן . ובטבח ע"כ א"נ משו' קנס כדדחי לה ד"א"כ אפילו שבת אחת נמי ...

מסורת הש"ס

תרומות פ"ג משנה ז לקמן פ"ו מ"א ב"מ ל: שם פח.
עי' חולין קלב: פזמרו בהם ושלא פגות.
גיטין ... חולין קלג.

סענין הוא כך דבש בירושלמי יליף ר"י טעמא דב"ה דילפי נ"כ מפאה משום דכתיב גבי פאה תעזוב אותם מיעוט זו לעניים ולא לעשירים אבל במקום אחר לעניים ולעשירים ונפ"מ בזה דלפי הדרש הזה ס"ל לב"ה נמי דפאה חשוב הפקר אך דמיעט רחמנא אותם דהפקר זה הוא לעניים ולא לעשירים אבל הפקר אחר בין לעניים ובין לעשירים וא"כ ע"כ דפאה נמי חשוב הפקר דאל"כ אלא דפאה לא חשיב כלל הפקר א"כ מנ"ל למילף הפקר דעלמא דבין לעניים ובין לעשירים מדמעט רחמנא אותם גבי פאה הא פאה לא הוי הפקר והאיך נילף הפקר דעלמא מדמלינו מיעט בדבר שאינו הפקר הא לא הוי ממין הטענה בשלמא אם פאה הוי הפקר ניחא מדמיעט רחמנא גבי הפקר זה ש"מ דהפקר בעלמא אינו כן אבל האיך ילפינן הפקר מדמעט גבי פאה כמו דלא נוכל ניליף הפקר מדכתב רחמנא גבי תרו"מ דנותן לכהן מכלל דהפקר צריך להיות לכל ישראל הא בודאי אין זה לימוד כלל והאיך נלמוד מדכתב רחמנא מיעט גבי פאה מכלל דכל הפקר בעלמא אינו כן מאי שייכות למעט הפקר דעלמא מן פאה הא פאה לא הוי הפקר א"ו דפאה נמי מתורת הפקר ע"כ שפיר ממעטינן הפקר דעלמא מהפקר דפאה דזה הוי דומה בדומה כמו כל המיעוטין דילפינן בעלמא לדוגמא מדאמר רחמנא גבי יחזקאל פארך חבוש עלך מכלל דכל אבל אסור וממעטינן אבלים מאבילות דיחזקאל אבל לא ממעטינן חתנים מאבילות דיחזקאל וה"נ האיך ממעטינן הפקר דעלמא מפאה אם לא דפאה נמי הוי הפקר וזאת מסיים בתוס' ז"ל אחר שכתבו דפאה לא הוי הפקר דטעמא דב"ה דילפי משמיטה ורק ב"ש ילפי מפאה דלדידהו פאה הוי הפקר אבל לב"ה לא הוי פאה הפקר דילפינן הפקר בכל התורה משמיטה דזה הוי הפקר משא"כ בפאה דלאו הפקר הוא זאת כונת התוס' ז"ל והשתא לפ"ז דפאה אינה מתורת הפקר ואינה פטורה מן המעשר מטעם הפקר רק מקרא דובא הלוי שידך וידו שוין דאם הוא עני נוטל נ"כ בפאה א"כ לא ממעטינן רק מעשרות אבל לא תרומה דקרא דובא הלוי מיירי במעשר לחוד אבל לא בתרומה וזה נפ"מ גדולה בין אם נימא דפאה פטורה ממעשרות מטעם הפקר ובין אם נימא דפאה אינה פטורה מטעם הפקר רק מקרא דובא הלוי דאם הוא מטעם הפקר ע"כ דפטורה מתרומה ומעשרות כמו הפקר דעלמא אבל אם אינה פטורה רק מטעם דובא הלוי אינה פטורה רק ממעשרות לחוד אבל מנ"ל לפוטרו אף מתרומה ע"כ רצו התוס' ז"ל לאמר במס' ב"ק (דף לד ע"א) דפאה חייבת בתרומה ופטורה ממעשרות ולפיכך רצו לאמר דלפיכך תני מירח מעשר ונותן לו ולא תרומה דתרומה בלא"ה יפרוש העני ומה שדחו זאת דאי אפשר לאמר כן דא"כ נמצא מקדים מעשר לתרומה גדולה נראה לפענ"ד שע"פ הירושלמי במס' תרומות (פ"ג) לא חשיב מקדים מעשר לתרומה דגרסינן שם אימתי הוא עובר ר"ח בר בא אמר מתחלה ר"ש בר"י אמר לבס' מה נפיק מביניהון לשירוף הכרי ע"ד דר"ח ב"ב עובר ע"ד דרשב"י אינו עובר ומסיים שם באם נשרף הכרי ולא הפרים כלל תרומה אינו עובר רק כשמפרים תרומה לאחר מעשר אבל אם לא הפרים תרומה כלל אינו עובר בל"ת דהמקדים נמצא לדעתי' דרשב"י אינו עובר כלל בל"ת דהמקדים דהבע"ב שמפרים מעשרות ואינו מפרים תרומה אינו עובר כלל והעני שמפרים תרומה א"כ ג"כ אינו עובר דהא הוא לא הפרים המעשרות תחלה והרי אתה מחייבו להפרים והאיך יעבור [עי' בירושלמי יומא (פ"ד) אומרים לו הכנס ואת אמר הכין דעובר בתמי' עי"ש גבי הכנסה יתירה] בשלמא כשהוא בעצמו הקדים עובר באחרונה אע"פ שמחויב ליתן בע"כ התרומה אבל משום דהוא בעצמו הביא ליה לעשות תרומה באחרונה משא"כ העני שאינו בעל חיוב בזה ונמצא לדעתי' דרשב"י לא קשה כלל דהא מקדים מעשר לתרומה ומה דמקשים התוס' ז"ל ממתניתין דפ"ק דמס' תרומות אין תורמין מן הלקט שו"פ וההפקר דמשמע משם דפאה פטורה מתרומה י"ל דאף דלקט ופאה חייבין בתרומה מ"מ לא מוכח כלל ממתניתין הנ"ל ע"פ פי' המשניות להרמב"ם ז"ל דכתב על הסיא משנה ז"ל ידוע כי הלקט ופאה שהוא לעניים ואין לבעל השדה להם זכות ולפיכך לא יתרום התרומה החייבת לשום דבר מנכסיו משום דבר מאלו הדברים המזכרים שהם חוקי העניים אבל ההפקר אולי תהי' הסברא שיהי' מותר לו להוציא ממנו התרומה החייבת לממונו כיון שיש לו זכות בהפקר כי ההפקר מופקר לכל העולם אבל כו' יצא הפקר כו' עכ"ל ז"ל הרי דלא מוכח מהך מתניתין דלקט ופאה פטורין מתרומה דלא תנינן שם רק דאין הבעה"ב תורם מלקט ופאה דאין אדם תורם מדבר שאינו שלו וע"פ פי' המשניות הנ"ל אין הוכחה מהך מתניתן דפאה פטורה מן התרומה וא"כ א"ל דאי פאה לאו מטעם הפקר ופטורה מן המעשר רק מקרא דובא הלוי ע"כ לא נוכל למעט רק מעשר אבל לא תרומה [והא דגרסינן בירושלמי לבתר מתניתין דאין תורמין מלקט שו"פ והפקר בפ"ק דמס' תרומות ר"י בשם ר"י ובא הלוי וגו' היינו כדרך הש"ס ירושלמי דנקט אגב דוכתי אחריתי דגרסינן שם בפ"ק דמס' חלה הך ר"י בשם ר"י והתם תנן דלקט שו"פ פטורין מן המעשרות וחוזר ושונה גם הכא] ועפ"ז יתבאר הסוגיא דידן כעין חומר בעה"ש יתברך. דר"י בר"י בר"ז בשם ר"א רנב"ע ומטי בה בשם ר"י הפרים בכורים מכרי ממורח פטור מת"ג וקמ"ל דלא תימא דאימתי בכורים פטור מתרומה דוקא כשמפרישו קודם מירוח בזמנו אבל כשמפרישו לאחר מירוח דחל עליו חובת תרו"מ ע"כ לא מלינו בזה דפטור בכורים מתרומה ע"ז קמ"ל דל"ש דלעולם הוא פטור מתרומה וע"ז קאמר ר"ח קומי ר"י מתניתא אמרה כן לעולם הוא נותן משום פאה ופטור ממעשרות עד שימרח הא אם מירח חייב משא"כ בתרומה דס"ל להירושלמי דאינו חייב רק במעשרות משא"כ בתרומה כמו דרצו התוס' ז"ל למימר דתרומה בלא"ה יפרוש העני דכל פאה חייבת בתרומה רק דפאה פטורה ממעשר ע"כ מחויב בעה"ב להפרים מעשרות כדי שלא יפסיד לעני כמו שפרש"י ז"ל במס' ב"ק (דף לד ע"א) דאם הי' נותן לו קודם מירוח בזמנו הי' העני פטור לעשר אבל לאחר מירוח אפי' הפקר לאחר מירוח חייב במעשרות ע"כ צריך בעה"ב לפרוש המעשר אבל תרומה לא הפסיד לעני דבלא"ה החיוב על עני להפרים תרומה אף אם הי' נותן לו קודם המירוח ונתמרח ביד העני דפאה לא הוי הפקר ואינו פטור העני רק ממעשרות משום דקרא דובא הלוי יצא זה דידך וידו שוין ובא הלוי לא מיירי רק במעשרות כנ"ל וא"כ לפ"ז כל עיקר דחייב הבעה"ב לפרוש מעשרות על הפאה לאחר מירוח הוא רק משום פסידא דעני משא"כ בתרומה כיון דליכא פסידא לעני אין חיוב על הבעה"ב להפרים תרומה והגם דבכל מקום צריך בעה"ב להפרים חיוב הראשון כמו תרומה ונותן המעשר א"כ וחיוב התרומה שיש במעשר חל על הבעה"ב ולא על הלוי או על הכהן וא"כ למה לא חל החיוב של תרומה ג"כ על הבעה"ב ולא על העני כמו בחיוב דתרומה שיש במעשר חל על בעה"ב י"ל דהתם חל חיוב התרומה קודם ע"כ צריך ליתן להלוי מעשר שלם בלא שום ניכוי תרומה משא"כ בפאה

דחיוב פאה חל עליו קודם חיוב תרומה ואילו הי' נותן לעני קודם מירוח הי' חייב העני להפרים תרומה השתא נמי דנותן לאחר מירוח חייב העני. ואי נימא דכשנותן ביכורים לאחר מירוח חייב בתרומה משום דהחיוב שחל עכשיו הוא קודם להחיוב שלפני המירוח א"כ ה"נ כשנותן פאה ממורחת הי' צריך הבעה"ב להפרים תרומה כיון דעכשיו נתחייב בתרומה היא קודמת לפאה שחלה לפני מירוח וחייב ליתן לעני פאה מותרמת. א"ו דהחיוב שלפני מירוח לעולם הוא קודם אפי' אם כבר מירח וע"כ לא חל חיוב תרומה על הפאה וא"כ בביכורים נמי אף שהפרישן מכרי ממורח פטור מת"ג [וה"ה ממעשרות ות"ג לרבותא נקט עיין במה"פ ז"ל] כיון דחיוב ביכורים כבר הי' לפני מירוח גם אחר מירוח הוא קודם והוא פטור מתרומה [והירושלמי קאי בשיטת רשב"י דמס' תרומות הנ"ל דבשירוף הכרי אינו עובר]. וכ"ת מנ"ל למידק משא"כ בתרומה דילמא תרומה בכלל מעשרות הוא כדאשכחן בש"ס דהך מתניתין דידן מאכיל לבהמה כו' ונוטל מן הגורן וזורע פטור מן המעשרות ופש"ט דגם תרומה בכלל וכן בכ"מ דנקט מעשרות לא מפקינן תרומה מכללא [זולת במקום דתני מעשר בלשון יחיד ולא מעשרות עיין במס' דמאי (רפ"ו) תורם ונותן לו מעשר ונותן לו] ז"א דדוקא במקום דתרומה ומעשר חד טעמא אית להו וליכא למיטעי אז תרומה בכלל מעשרות משא"כ הכא דאיכא טעמא במעשר משום הפסד העני דלא שייך בתרומה אי ס"ד דתרומה בכלל מעשרות הו"ל למיתני בהדיא תרומה כי היכי דלא נטעה א"ו דהא"נ דהתרומה לא הוה בכלל מעשר. ומדהא ר' יוסי דז"א דא"כ לימא אף בביכורים יהא חייב אע"פ שלא מירח ר"ל דהו"ל לתנא לפרש דיהא בעה"ב חייב להפרים בכורים על חלק הפאה אע"פ שלא מירח ויידא אמרה דא ר"ל ומנין לנו זאת [כדרך הש"ס הזה] דביכורים קודמים לפאה דהא למה נקראו שמן ביכורים שהן ביכורים לכל וכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו ונמצא דפאה חייבת בביכורים וא"כ יתחייב בעה"ב להפרים ביכורים על פאה אלא ע"כ מתניתא דבית שמאי היא דבש"א הפקר לעניים הפקר ולדידהו פטור פאה מטעם הפקר וע"כ פטורה אף מתרומה ומביכורים ותרומה ומעשר הוו בחד טעמא והוה תרומה בכלל מעשרות ולא תידוק מיניה מה שאין כן בתרומה כמבואר בפנים בע"ה. והרמב"ם ז"ל פסק פרק ד' מהלכות תרומות דלקט ופאה פטורין מן התרומה משום דס"ל דפאה פטורה ממעשרות מטעם הפקר כמו שכ' בשיטה מקובצת במסכת ב"ק (דף כח) דמוכח מהך סוגיא דב"ק דפאה פטורה מטעם הפקר כדגרסינן שם זה וזה פאה לפוטרן מן המעשרות כדתניא המפקיר את כרמו וכו' ורק התוס' ז"ל מדחין הראי' מהך סוגיא אבל להרמב"ם ז"ל י"ל דס"ל דלקט ושו"פ פטורין ממעשרות מטעם הפקר דאף לב"ה חשוב הפקר ופסק כר"י בירושלמי פ"ו דפאה דס"ל דטעם דב"ה דיליף ממיעוטא דאותם הפקר זו לעניים ולא לעשירים אבל במקום אחר לעניים ולעשירים א"כ ע"כ דאף לב"ה פאה פטורה מטעם הפקר והירושלמי בסוגיא דידן אזיל בשיטת רשב"ל דלדידי' לב"ה פאה אינה פטורה ממעשרות מטעם הפקר ע"כ דחי שפיר דאף א"ת דלב"ה פאה אינה מטעם הפקר עכ"ז לא נוכל לדייק ממתניתא דמשא"כ בתרומה דאימא מתניתא ב"ש היא אבל אליבא דר"י דאף לב"ה פאה הוא מגדר הפקר ופאה פטורה אף מתרומה ולפי הנראה דהלכה כר"י לגבי רשב"ל דהרי התם בירושלמי (פ"ו) במס' פאה גרסינן בהפקיר לישראל ולא לנכרים פלוגתא דר"י ורשב"ל ע"ד דר"י הוי הפקר ולכאורה משמע מש"ך ז"ל בחו"מ (ס' ס"ו ס"ע) דהוי הפקר וע"כ דהלכה כר"י וא"כ פאה הוי הפקר ופטורה מתרומה אליבא דכו"ע ועוד נראה דהרמב"ם ז"ל אפילו יסבור דלב"ה פאה אינה מטעם הפקר אלא מובא הלוי מ"מ פטור מתרומה ג"כ דוקא ר"ח מדייק כן ממתניתין דידן אבל הסתמא דגמ' פליג עלי' וס"ל כמסקנת התוס' ז"ל דאפילו דמטעם ובא הלוי נמי פאה פטורה מתרומה כמסקנת התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף לד) דאל"כ מקדים וכר"ח ב"ב רק ר"ח ס"ל כרשב"י כנ"ל וגם ממה דגרסינן בתר המשנה אין תורמין מן הלקט כו' הא דובא הלוי אלמא דס"ל להגמ' דאפילו ממיעוט דובא הלוי נמי נתמעט תרומה ג"כ ורק ר"ח ס"ל כהא"מ בתוס' ז"ל אבל לפי הסתמא דגמ' ממעטינן מובא הלוי כל המעשרות ונמצא לענין חיוב התרומה ומעשרות אין נפ"מ בין הוא מטעם הפקר או מטעם ובא הלוי דהא מובא הלוי נתמעט כל המעשרות אבל עכ"פ בזה נפ"מ באם פאה הוי מטעם הפקר או מטעם ובא הלוי לענין חיוב של פאה בלקט כשהעני קוצר קמת פאה שהשאיר בעה"ב לשם עניים ונפל מידו לקט אם חייב העני ליתן לקט או לא תלי בזה אם פאה הוי הפקר פטור מלקט דהפקר פטור מכל משא"כ אם הוא מובא הלוי חייב העני בלקט דהא פשיטא דמובא הלוי לא נתמעט מתנות עניים דאין בכלל ובא הלוי רק כל המעשרות אבל מאי שייך מתנות עניים לובא הלוי ע"כ בלא שום ספק דחייב העני בקוצר הפאה בלקט ועי"ז תבאר היטב דבר נחמד מה דגרסינן לקמן במס' תרומות (פ"ו ה"ב) סוגיא חמורה אשר נלאו המפרשים ז"ל לבררה ולפי דברינו הוא קילורין לעינים בע"ה דגרסינן שם במתניתין גבי תשלומי תרומה אין משלמין מן הלקט והש"פ ולא ממע"ר שנטלה תרומתו ולא ממע"ש והקדש שנפדו שאין הקדש פודה את הקדש. וחכמים מתירין באלו וגרסינן שם בגמ' רשב"ל אמר על תרתי אהרייתא פי' דרבנן מתירין באלו רק בתרתי אהרייתא דהוא מע"ש והקדש שנפדו למה מפני ש"ש בהם זיקת תרו"מ ולקט וכו' אין בהם זיקת תרו"מ אלא בנשיכת פאה ובקמת פאה אנן קיימין לית הדא פשטא שאילתא דחולפי שאל לקט בנשיכה מהו שיקדש א"ל ר"י והא תנינן לקט אית לך מימר פאה בלקט ר"י א"ל על כולהון ע"כ הסוגיא אמורה והמפרשים ז"ל הגיהו כל אחד ע"פ פירושו ולפענ"ד שאין כאן שום גירסא אחרת רק כמו שהיא לפנינו וע"פ היסודות החזקים שבארנו בע"ה דנ"מ בין אם פאה הוי מטעם הפקר או מטעם ובא הלוי אף לפי המסקנות התוס' ז"ל דפטורה מתרומה ג"כ אף מטעם ובא הלוי מ"מ נ"מ לענין לקט וע"פ הכלל שבארנו בפי' התוס' ז"ל במס' ב"ק (דף כח) הנ"ל דבארנו התקשרות שיטת דברי התוס' ז"ל בטעמא דב"ש וב"ה לדבריהן הקודמין דשייך לדבריהן הקודמין משום הפלוגתא דר"י ורשב"ל בטעמא דב"ה דלר"י דס"ל בטעמא דב"ה משום דילפי נמי מפאה מדכתב רחמנא אותם לעניים ולא לעשירים הא הפקר דעלמא הוי לעניים ולעשירים א"כ הוי ע"כ פאה מטעם הפקר ושייך המיעוט הפקר דעלמא מהפקר זה משא"כ לרשב"ל דילפי ב"ה משביעית א"כ לא הוי פאה הפקר משום דבעינן לעניים ולעשירים כנ"ל. וע"פ כללים האלה נתבאר סוגיא דידן כעין חומר דר"י ורשב"ל אזלי לטעמם דלרשב"ל פאה לא הוי הפקר ומיפטרי פאה ממעשר או אפילו מתרומה מקרא דובא הלוי ונמצא דלא מיפטרי פאה מן מתנות עניים וכל פאה חייבת בלקט כמו הא"מ בתוס' ז"ל דכל פאה חייבת בתרומה כן לפי המסקנא לענין מתנות עניים דאין לו שייכות לקרא דובא הלוי בודאי חייבת אבל לר"י דפאה מפטרי מטעם הפקר והפקר פטור מכל

דכל

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ג ממ"ע ה"כ ג
ב
ב שם הלכה ד
ג
ג שם הלכה א
ד
ד שם הלי"ט

מסורת הש"ס

ב"ק סא. ופ"ג ב"ב נה, מנחות עא: תו"כ פרשה קדושים

לקמן משנה ג

הלכה א מתני'

ואלו מפסיקין לפיאה [א] הנחל והשלולית ודרך היחיד ודרך הרבים ושביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים הבור והניר וזרע אחר קוצר לשחת מפסיק דברי ר"מ וחכמים אומרים [ג] אינו מפסיק אלא א"כ חרש:

גמ' שנאמר שדך [ג] ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה ואינו מחובר ואין תימר מחובר הוא אפילו שדה אילן מפסיק דתנינן תמן [ד] הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר הא גדר מחובר ואינו מחובר אין תימר מחובר אפילו שער כותש מפסיק דתנינן [ה] אם היה שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פיאה אחת לכל הדא אמרה שאינו מחובר אין תימר מחובר הוא אפילו מצד א' מפסיק דתני אם היה שער כותש מכאן ומכאן אינו מפסיק הא מצד א' מפסיק:

ר'

פני משה

ואלו מפסיקין לפאה. שדין הפאה אם יש לו שתי שדות צריך להניח מכל שדה ושדה כדדרים בת"כ ומייתי לי' בגמרא שנאמר שדך שלא יוציא משדה לחברתה ואלו מפסיקין שתהא השדה נחשבת כשתי שדות וצריך להניח פאה מכל אחת בפ"ע: הנחל. נהר מלשון נחלי מים: והשלולית. אמת המים המחלקת שלל לאגפיה שהאמות אחרות של מים שותין הימנה: ודרך היחיד. ארבע אמות: ודרך הרבים. ט"ז אמה ולא נקט לה אלא משום הסיפא דקתני שכל אלו אין מפסיקין באילן וקמ"ל דאפי' דרך הרבים שהיא רחבה [ט"ז] אמה אינה מפסקת באילן: ושביל היחיד ושביל הרבים. שביל זוטר טובא דהקל כרעא ומנח כרעא ואשמעינן דאפי' שביל דרבים אם הוא קבוע בימות החמה ובימות הגשמים. כלומר שמהלכין בו אפי' בזמן שהשדות זרועות בימות הגשמים אז הוא מפסיק בין השדות ואם לאו לא מפסיק: והבור. שדה בורה שלא נעבדה ונשארה שממה. והאדמה לא תשם. מתרגמינן וארעא לא תבור: והניר. חרישה כמו נירו לכם ניר: וזרע אחר. כגון שתי שדות זרועות חטים והפסק שמפסיק ביניהם שורה את זרוע מין אחר ומפרש רבי יוחנן בגמ' שיעור רוחב הבור והניר והזרע אחר כדי שלשה תלמים של פתיח שעושים בתחלת המחרישה: והקוצר לשחת. תבואה שלא הביאה שליש וקוצרין אותה ממקצת השדה להאכיל השחת לבהמתו מפסיק אם הוא מעבר אל עבר דקסבר רבי מאיר כל לשחת לאו קצירה היא: וחכמים אומרים אינו מפסיק. דקסברי אתחלתא דקצירה היא הלכך אינו מפסיק אא"כ חרש את המקום שקצרו לשחת והו"ל שדה ניר והלכה כחכמים:

גמ' שנאמר שדך. והכי דרים לה בת"כ פרשה קדושים שדך לחייב על כל שדה ושדה מכאן אמרו אלו מפסיקין לפאה הנחל וכו': ואינו מחובר. אנחל קאי. כלומר שא"צ שיהא מושך ומפסיק על כל פני השדה כולה מקצתה אל קצתה הכל בחיבור אחד בהמשכה אלא אפי' אינו מחובר כולו ופיסקי פסקי מושך הוא בכל השדה לארכה מפסיק הוא לפאה וה"ק בהדיא לקמן נחל אע"פ שאינו מושך נתכוין וכאן מכריח הש"ס לשאי דינא כדמפרש ואזיל והדר קאמר לה לקמן לאשמעינן הספרש שבין נחל לשלולית: ואין תאמר מחובר הוא. דאת"ל שצריך שיהא מחובר המשכתו מבלתי הפסק בו ועל כל השדה בארכה א"כ הוה קשה אפי' בשדה האילן יהא מפסיק: דתנינן תמן. בהלכה ג' הכל מפסיק לזרעים כל אילו שאמרנו הנחל והשלולית וכו' לזרעים הוא דמפסיק אבל לשדה האילן אינו מפסיק אלא גדר. האי גדר מחובר ואינו מחובר. כעין בעיא היא וסיומא דמלתא דהאי הוכחה היא דמכאן אתה למד שא"צ שיהא הנחל מחובר דהרי האי גדר דשדה האילן מאי אמרת לפרושי ביה אי במחובר דוקא שהוא מושך על פני כל השדה מבלי הפסק או דלמא אפי' אין הגדר מחובר על פני כל השדה אלא במקומות מקומות הוא ובין הכל נראה דכמחלק את השדה הוא: אין תימר מחובר וכו'. כלומר ע"כ אתה אומר דבגדר אפי' הוא אינו מחובר בהמשך על כל השדה מפסיק הוא דאם תאמר במחובר מיירי א"כ וכי אפי' שער כותש בדין הוא שלא יפסיק בתמיה וכלומר דהוה קשה אהא דתנינן שם אם היה שער כותש שענפי האילן מעורבין זה עם זה בשער כותש אינו מפסיק ואמאי לא מפסיק הרי אם הגדר נמשך על פני כל השדה מבלי הפסק בדין הוא שאפי' בשער כותש יהא מפסיק אלא ודאי הדא אמרה דמיירי שאינו מחובר כ"א במקומות מקומות הוא והלכך מפני השער הכותש שלא יהא מפסיק: אין תאמר מחובר הוא אפי' מצד אחד מפסיק. זו הוכחה אחרת הוא וכלומר ועוד דאם תאמר במחובר איירי א"כ נהי דמאי דקשיא לן מהאי דשער כותש מצית לשנויי דמכיון שהענפים מהאילן מעורבים למעלה אינו מפסיק אפי' הגדר מחובר מיהו השתא הוה קשיא לן לאידך גיסא אפי' מצד אחד מפסיק בתמיה דתני אם היה שער כותש מכאן ומכאן אינו מפסיק כלומר דהא תני עלה דוקא אם יש שער כותש מכאן ומכאן הוא דאינו מפסיק ומשמע הא אם מצד אחד בלבד הוא מפסיק ואמאי דהא קאמרת שאע"פ שהגדר מחובר הוא ונמשך על פני כל השדה מבלי הפסקה בו אפ"ה הואיל ויש שם שער כותש אינו מפסיק א"כ אמאי אם הוא מצד אחד מפסיק הא מיהת איכא שער כותש ולדידך דלא מהני הגדר להיות נחשב כשתי שדות היכא דאיכא שער כותש אף בשהגדר מחובר א"כ בדין הוא דאף שער כותש שבצד אחד יבטל הגדר אלא ע"כ דבגדר שאינו מחובר ונמשך על כל פני השדה מיירי והשתא טעמא רבה איכא שאם אין כאן שער כותש מפסיק הגדר ומשום דאיכא הכירא בהגדר דלאו שדה אחת היא ואם יש כאן שער כותש מכאן ומכאן אינו מפסיק ומשום דמכיון שאין הגדר נמשך על כל השדה מבטלו השער כותש שמן שני הצדדין ולא מיחזי הכירא דהגדר. ואם מצד אחד הוא מפסיק משום דאכתי מיחזי היכירא דהגדר

רידב"ז

ואינו מחובר ואין תימר מחובר הוא אפילו בשדה אילן מפסיק דתנינן תמן הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר הא גדר מחובר ואינו מחובר אין תימר מחובר אפילו שער כותש מפסיק דתנינן אם הי' שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה אחת לכל הדא אמרה שאינו מחובר אין תימר מחובר הוא אפי' מצד א' מפסיק דתני אם הי' שער כותש מכאן ומכאן אינו מפסיק הא מצד אחד מפסיק ע"כ. ופי' הפ"מ ז"ל דחוק מאד דקמפרש א"ת מחובר הוא אפילו מצד אחד מפסיק בלשון בתמי' עי"ש דדחוק מאד והר"א פולדא ז"ל פי' מחובר מלשון מחוור ומני' וגורס א"ת אינו מחובר אפילו מצד אחד אינו מפסיק ובהגהות הנדפס בשם הגר"א ז"ל גורס אפילו מצד אחד אינו מפסיק ומגיה הגירסא כמו שהיא וקשה לפרשו ובהירושלמי שת"י מבואר שהג"ה זו אינה מהגר"א ז"ל לכן לפענ"ד נראה דהגירסא כמו שהיא ממש וכוון מאד דהגמ' מדייק דע"כ האי שלולית אינו מחובר דא"ת מחובר אפילו בשדה אילן צריך להפסיק דס"ל להג"מ דלא גרע שלולית מחובר מגדר שאינו מחובר וכיון דגדר שאינו מחובר מפסיק בשדה אילן ה"ה שלולית מחובר וכ"ת דלמא גדר דמפסיק בשדה אילן הוא דוקא במחובר ולא דמי רק שלולית מחובר לגדר מחובר ולא לגדר שאינו מחובר אבל לא למחובר ע"ז מסיק הא גדר מחובר ואינו מחובר כלומר שאיך מיירי דוקא מחובר או שאינו מחובר כלשון הש"ס הזה למורגל בו וכן גרסינן לקמן (פ"ד ה"א) א"ת מחובר אפילו שער כותש מפסיק דתנינן אם הי' שער כותש אינו מפסיק וכו' הדא אמרה שאינו מחובר וכיון דע"כ דגדר מיירי שאינו מחובר דאם תימר מחובר אפילו שער כותש מפסיק וכיון דגדר מיירי שאינו מחובר ושלולית מחובר דמי לגדר שאינו מחובר וכיון דגדר מפסיק לאילן ה"ה שלולית מחובר ואי ס"ד דמיירי בשלולית מחובר אפילו בשדה אילן מפסיק כמו גדר שאינו מחובר ע"ז מסיק במה שהתחיל א"ת מחובר הוא כלומר השלולית הי' מחובר לא מבעיא דצריך להפסיק בשדה אילן בלא שער כותש דאפילו בשער כותש מצד אחד מפסיק דתני אם הי' שער כותש מכאן ומכאן אינו מפסיק הא מצד אחד מפסיק אפילו שער כותש וע"כ בגדר שאינו מחובר הוא דאי מחובר אפילו מכאן ומכאן מפסיק ואלא ע"כ בגדר שאינו מחובר מפסיק בשדה אילן אפילו בשער כותש רק מצד אחד וא"ת דשלולית מיירי במחובר דהוא דמי לגדר שאינו מחובר לא מיבעיא דמפסיק בשדה אילן גרידא אלא

אפילו

תוספת הרי"ד

[עי' בסוגיא שם השקלא וטריא אם פאה חייבת בבכורים עי"ש] ע"כ קאמר רשב"ל דהא דחכמים מתירין הוא דוקא בתרתי אחרייתא אבל בלקט"פ דרישא אין מתירין למה מפני שתרתי אחרייתא יש בהן זיקת תרו"מ משא"כ לקטו"פ ופריך ולקט אין בהם זיקת תרו"מ דהא איבעיא דלא איפשיטא היא דחולפי שאל לקט בנשירה מהו שיקדש וא"כ לפ"ז יש לך לפשוט האיבעיא הנ"ל דאי ס"ד דלא נתקדש הלקט הקדש לעניים עד שיפול לארץ א"כ משכחת"ל זיקת תרו"מ מהנשירה עד נפילה ראוי הוא לקרות אותו שם תרו"מ אלא ע"כ דנתקדש בנשירה א"כ אין בהם זיקת תרו"מ דעד שהוא מחובר אינו ראוי לתרו"מ ואין בו זיקת תרו"מ עד לאחר שנעשה תלוש ותיכף מנשירה הוא לקט ופטור מתרו"מ מקרא דובא הלוי וע"ז קאמר אלא בנשיכת פאה ובקמת פאה אנן קיימין ולית הדא פשטא שאילתא דחילפי בנחותא דלא מצינן למיפשט האיבעיא דחולפי דלעולם לקט לא נתקדש בנשירה והכא אנן קיימין בנשיכת פאה [בנשיכה הוא כמו נשירה וכמו דקאמר בלישני' דחולפי לקט בנשיכה מהו שיקדש ועי' בבבלי בר"פ משילין מאן דתני משירין ומאן דתני משחילין עי"ש] ובקמת פאה דפאה דעומרין שייך שפיר זיקת תרו"מ קודם שנתהוה פאה קודם הפרשה אבל בקמת פאה לא הוי לי' זיקת תרו"מ דקודם שנתלש הו"ל דין פאה במחובר וכן בלקט דפאה קיימינן דלשיטת רשב"ל פאה חייבת בלקט כשהעני קוצר הפיאת קמה הנושר הוי לקט דפאה לא הוי הפקר אלא דפטור מתרו"מ מקרא דובא הלוי ע"כ לא נפטרה רק מתרו"מ דמיירי קרא משא"כ ממתנות עניים וע"כ לית לן למיפשט שאילתא דחולפי דלעולם לקט לא נתקדש בנשירה ויש להם זיקת תרו"מ אבל הכא במתניתין אנן קיימין בלקטו"פ כלומר לקט ושכחה מן הפאה דהפאה גופי' בקמה דאין להם זיקת תרו"מ דפאה גופי' במחובר אין לה זיקת תרו"מ וכן הלקט והש' ממנה אין להם זיקת תרו"מ דאפי' דלא נתקדש הלקט בנשירה עד שנפלה לארץ וקודם הנפילה אין עליו דין לקט א"כ היא פאה וע"כ אין עליו זיקת תרו"מ וזהו דוקא לשיטת רשב"ל אבל לר' יוחנן דפאה נמי הוי הפקר ופטורה מטעם הפקר א"כ לא משכחת לה לקו"ש מפאה אלא דבפאה גופי' יש אופן דאין עליו זיקת תרו"מ כגון פיאת קמה ואילו תני במתניתין פאה לבד יש לומר דלא הי' עליו זיקת תרו"מ הגם דפיאת עומרין יש להן זיקת תרו"מ הרי מצינן לאוקמי בפיאת קמה אבל מכיון דתני במתניתין גם לקט והאיך משכח"ל גבי לקט דאין עליו זיקת תרו"מ כיון דלא נתקדש בנשירה ומה תימר דבנשיכת פאה אנן קיימין אית לך מימר פאה בלקט בתמי' פי' אית לך מימר דפאה חייבת בלקט דלר"י פאה פטורה מלקט דפאה פטורה מטעם הפקר והפקר פטור מכל וא"כ לא משכח"ל אוקימתא דידך א"ל דניפשוט בעיא דחולפי והוא בעיא דלא איפשיטא לחכמים ע"כ ר"י א"ל על כולהון דלא נחלק מהרתי אחרייתא להנך דרישא מפני שיש עליהם זיקת תרו"מ דהא ברישא גם כן יש זיקת תרו"מ א"ו דלא קפדינן בזה דהי' לו זיקת תרומות מעשר ודוק:

הדרן עלך אלו דברים

שנויי נוסחאות (סוי"ד) קוצר נד"ו הקוצר. (סוי"א) כותש מפסיק דתנינן אם היה נד"ו כותש לא מפסיק דתנינן שער. (סוי"ג) פיאה אחת לכל נד"ו פאה לכל.

מהר"ם יפ"ם

קוצר לשחת צ"ל והקוצר וכן הוא בפני משה:

ר' יוסי בשם ר' יוסי ברבי חנינא הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה *ר"ז בעי קומי ר' יוסא נתכוין לזכות מן המיצר *ושרע מינה מחלפא שיטתיה דר' יוסא דתנינן תמן א *מודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בג' מקומות *כיני מתני' שבת בג' מקומות חרדל בג' מקומות שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן ר' יסא בשם ר' יוחנן מפני שדרכן ליזרע ערוגות וכא את אמר הכין פשיטא ליה שהוא מפסיק לא צורכ' דלא קדש' משום פיאה או לא קידשה תני ר' אושעיא הפריש פיאה משדה לחברתה ג *לא קדשה ושמע מימר אפי' מיצר ר' יוסי ב"ח אומר חצובות מפסיקין לפיאה רב חסדא בעי בהן חלק יהושע את הארץ אתא ר' חנינא בשם רב חסדא *בהם תיחם יהושע את הארץ ג י שלולית כל שהיא מושכת נחל אע"פ שאינו מושך מכיון דתנינן דרך היחיד דרך הרבים ט מה צורכה אנא מימר לך אפי' דרך הרבים אינו מפסיק לאילן אלא גדר *מכיון דתנינן שביל היחיד שביל הרבים מה צורכה ז להוציא את הקבוע בימות החמה ואינה קבוע בימות הגשמים רב אמר בור וניר בית רובע וזרע אחר אפילו כל שהוא ר' יוחנן אמר בור וניר וזרע אחר ס *בג' תלמים של פתיח מה ופליג מה דמר רב בחיוב פיאה מה דמר רבי יוחנן בפטור

פני משה

דהנגדר מצד השני והדרינן השתא דכל שהוא נמשך על פני כל השדה ונראה וניכר הרבה כמו הגדר בדין הוא שלעולם יהא מפסיק וא"כ גם בנחל שהוא רחב הרבה אם הוא נמשך על פני כל השדה בדין הוא שיהא מפסיק אפי' בשדה אילן ומדקתני שאין מפסיק בשדה האילן אלא גדר דוקא ש"מ דמתני' דידן בנחל שאינו מחובר ונמשך על כל פני השדה מיירי ובכה"ג הוא דאמרינן דלזרעים דוקא הוא דמפסיק: הפריש פאה משדה לחברתה. שאמר הריני מפריש עוד כשיעור פאה משדה זו לפטור שדה שאצלה: לא קדשה. שתהא לה דין פאה להיות פטורה מן המעשרות כדין פאה דעלמא לפי שצריך להפריש מכל שדה ושדה בפ"ע: נתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה. מהו מי אמרינן הא דאין נותנין פאה משדה לחברתה היינו אפילו שאין כאן הפסק אחר אלא המיצר שבין שתי השדות שנתכוין לזכות פאה לעניים משדה זו על מן המצר ולמטה הימנה ובפ"ק דקדושין (בהלכה ה) גרים נמי כעין האי גוונא לענין הקנין בנכסי הגר דבעי התם נתכוין לקנות מן המיצר ושרע מינה משום דקאמר התם לעיל המצר מפסיק בנכסי הגר שאם החזיק בשדה זו לא קנה האחרת ועלה בעי ר"ז שם אם החזיק במצר ונתכוין לקנות המצר ולמטה הימנה אם קונה הוא השדה בחזקה של המצר או לא והיינו כעין הא דהכא לפי שכל המפסיק בנכסי הגר מפסיק בפאה. וקס"ד הכא דהבעיא היא אם המצר חשיב כהפסק בין השדות או לא והיינו דפריך מחלפא שיטתיה דר' יסא דמדלא השיב ליה לר' זעירה כלום ש"מ דקיבל הבעיא מניה ולדידיה נמי ספוקי מספקא ליה והא לקמן משמע דפשיטא ליה דהוי הפסק: דתנינן תמן. לקמן (בפ"ג בהלכה ב) מודים חכמים לר"ע דפליגי התם ברישא המנמר את שדהו וכו' ומודים חכמים לר"ע בזורע שדהו שבת הוא אניט"ו בלע"ז או חרדל בשלשה מקומות שכאו"א כמקום בפ"ע היא ונותן פאה מכאו"א וכדמסיק לטעמא: כיני מתני'. כלומר ואמרינן עלה לקמן דכן צריך לפרש להמתני' דהאי בשלשה דקתני לאו אחרדל בלחוד דסמיך ליה קאי אלא ה"ק שבת בשלשה מקומות או חרדל בג' מקומות. ופליגי התם בטעמא דמודים חכמים לר"ע בהלו דשמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן כלומר שאין הכל מתבשל בפ"א אלא לפעמים הראשון שנזרע כאן מתבשל הוא מקודם להאחרון שנזרע אח"כ במקום אחר בשדה זו ולפיכך אין מצטרפין לפאה ונותן מכל אחת ואחת: ר' יסא בשם ר' יוחנן אמר. דבלאו הכי איכא טעמא אחרינא מפני שכן דרכן של מינין הללו לזרוע אותן ערוגות ערוגות וכל ערוגה וערוגה כשדה אחת בפ"ע נחשבת היא אלמא דס"ל לר' יסא שאפי' ערוגות שהן בשדה אחת נחשבות כאו"א כשדה בפ"ע לענין פאה: וכא הוא אומר הכן. בתמיה והכא גבי מיצר שבין שתי השדות ספוקי מספקא ליה אי הוי הפסק או לא: פשיטא ליה שהוא מפסיק. הא ודאי פשיטא ליה דהמיצר הוי כהפסק בין שדה לשדה והיינו דלכתחלה צריך שיתן פאה מכאו"א כדשמעינן מהאי מתני' דפ"ג והתם לכתחלה הוא דקאמר נותן פאה מכל אחת ואחת: לא צורכה דלא קדשה משום פאה אי לא קדשה. כי קא מספקא ליה לא צורכה אלא בדיעבד אם נתן משדה זו על חברתה אם קדשה משום פאה או לא קדשה דאע"ג דמיצר חשיב כהפסק מ"מ לא דמי להנך דמתני' הנחל והשלולית כו' דנהי דאמרי' לעיל דאף בדיעבד לא קדשה משום פאה שמה דוקא להני דמני במתני' הוא דקאמר דהפסק גדול הוו אבל המיצר מיבעיא ליה אם בדיעבד נמי אין כאן תורת פאה לפוטרה מן המעשר או לא: ושמע מימר אפי' מצר. ושמע מינה מדתני סתם לא קידשה ולא מחלק מידי דאמרינן אפי' בהפסק מצר מחשבינן לענין דיעבד נמי כשתי שדות: חצובות. הוא חצובא והוא מין עשב שיורד ויונק כנגדו ואינו יונק מן הצדדין: רב חסדא בעי. למימר בהן חלק יהושע את הארץ לשבטים: אתא ר' חנינא בשם רב חסדא ואמר דבלשון הזה אמר בהן תיחם יהושע את הארץ לגבולותיה סביב: שלולית. דקתני במתני' דוקא כל שהיא מושכת וקבועה אבל נחל כיון שהוא רחב ביותר אע"פ שאינו מושך נתכוון על כל פני השדה הוי הפסק: מכיון דתנינן דרך היחיד. א"כ ודרך הרבים מה צורכה למיתני הלא כ"ש הוא: אלא מימר לך אפי' דרך הרבים וכו'. משום הסיפא אצטריך דצריך לאשמעינן דאפי' דרך הרבים אינו מפסיק בשדה אילן אלא גדר: מכיון דתנינן שביל היחיד. א"כ שביל הרבים מה צורכה למיתני: להוציא את הקבוע וכו'. וקמ"ל דאפי' שביל הרבים צריך שיהא קבוע אף בימות הגשמים: רב אמר בור וניר. דקתני במתני' דהוה הפסק שיעורן בית רובע אם יש בהן רחב כשיעור בית רובע הקב שהוא עשר אמות ומעט יותר על עשר אמות ומעט יותר: וזרע אחר. בתוך שדהו הוה הפסק אפי' בכ"ש: ר' יוחנן אמר. שיעור כולן כרחב שלשה תלמים של פתיח שעושין בתחלת המחרישה: מה ופליג. ושואל הש"ס אם דברי ר' יוחנן נמי אהפסק קאי דבהכי הוי הפסק בין השדות ופליג על רב בכולה מלתא ואף בבור וניר או לא וקאמר דלא פליגי בבור וניר: מה דאמר רב בחיוב פאה. לאו שהן עצמן חייבי' בפאה דהא בבור וניר לא שייכא בהו חיוב פאה אלא ה"ק מה דאמר רב בית רובע לענין חיוב פאה כלומר לענין הפסק בין השדות דכשיעור כזה הוי הפסק וחייב ליתן פאה מכל שדה ושדה בפ"ע: ומה דא"ר יוחנן בפטור.

מסורת הש"ס

ירושלמי קדושין פ"א הלכה ה ב"ב פ"ג הל"א לקמן פ"ג מ"ב לקמן פ"ג הלכה א

ב"ב כג.

ב"ב נו.

עי' תוס' ב"ק סא. ד"ה אלו ב"ב נה: ד"ה דרך מנחות ... ד"ה הנחל

רידב"ז

אפילו בשער כותל מצד א' מפסיק ומתחלה התחיל לומר דא"ת דשלולית מיירי במחובר אפילו בשדה אילן גרידא מפסיק ולבסוף מסיק רבותא יותר דאפילו בשער כותל מצד אחד מפסיק השלולית אם הי' מחובר דדמי לגדר שאינו מחובר וע"כ מיירי באינו מחובר:

רבי יוסי בשם ר' יוסי בר"ח הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה ר"ז בעי קומי ר"י נתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה מחלפא שיטתי' דר"י דתנינן תמן מודים חכמים לר"ע בזורע שבת וכו' ר"י בשם ר"י מפני שדרכן לזרע ערוגות וכא את אמר הכין פשיטא לי' שהוא מפסיק לא צורכא דלא קידשה משום פאה או לא קידשה תני ר' הושעיא הפריש פאה משדה לחברתה לא קידשה ושמע נימר אפילו מיצר ע"כ. ופי' הפ"מ ז"ל דהוא ס"ד ומסקנא דס"ד דמספקא לי' אי מיצר חשיב הפסק בין השדות לענין פאה או דוקא נחל ושלולית וכו' ומסיק דפשיטא לי' דהוא מפסיק דמיצר חשיב הפסק אלא דהוי איבעיא לענין בדיעבד אם נתקדש בדיעבד. ופירושו דחוק מאד דא"כ דכל איבעיא שלו אם המיצר דמי להפסק דנחל וכו' ל"ל למיבעיא בנתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה הו"ל למיבעיא בשדה לחברתה בהפסק מיצר אם נתקדש בדיעבד ולמה מחדש האיבעיא בנתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה ועוד בירוש' במס' ב"ב (פרק ח"ה) ובמס' קדושין (פ"א) איתא נמי הך איבעיא לענין נכסי הגר וקאמר שם בפירוש דמיצר הוי הפסק ועכ"ז מיבעיא לי' לר"ז בנתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה ולא עלה שום ספק בגמ' למימר דמספקא לי' אם המיצר חשיב הפסק דהא קאמר התם בהדיא דחשיב הפסק המיצר ועכ"ז מיבעיא לי' בנתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה וכן בש"ס דילן במס' ב"ב (דף נג) איתא בהדיא כן. ונראה לפענ"ד דה"פ דלעולם פשיטא להגמ' דמיצר מפסיק בין ב' שדות ואין מפרישין משדה זו על חברתה בהפסק מיצר וגם בדיעבד לא קידשה משום פאה כדקי"ל הפריש פאה משדה לחברתה לא קידשה אף בהפסק מיצר אך דמיבעיא לר"ז בנתכוין לפטור גם על המיצר ועל שדה חברתה אם מהני והוא כעין אותו האיבעיא דמיבעיא לן בנכסי הגר דמפרש הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב (דף נג ע"ב) דאימא קני גם המיצר ומכיון שקנה המיצר קנה נ"כ השדה שבו או לא קנה המיצר ולא קנה גם שדה השני עי"ש וה"נ מיבעיא לי' דלמא אימתי אין מפרישין משדה לחברתה דוקא בשלא נתכוין להפריש גם על המיצר אבל אם נתכוין להפריש גם על המיצר אז גם על שדה חברתה נמי מהני זאת איבעיא לי' לר"ז קומי ר' יוסי ולא פשט לי' דמספקא לי' נמי ועיקר הספק תלי באם נתכוין להפריש גם על המיצר אם חל הפאה על המיצר או לא ע"ז קפריך בגמ' מחלפא שיטתי' דר"י וכו' וכו'. ר' יסא בשם ר' יוחנן מפני שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות ופרש"י ז"ל במס' נדה (דף נא) משום דמהתבנין הללו אין עושין ערוגה שלימה לעולם אלא מעט מעט במקום הזה ומעט מעט במקום אחר אבל לא ערוגה שלימה ומסקינן לקמן (בפ"ג) דע"ד דר"י מפריש מכל ערוגה וערוגה וה"נ מאי מספקא לי' אם מהני הפאה גם על המיצר הא המיצר לא עדיף מערוגות הנ"ל דהא מן המיצר נמי לא עבדינן לעולם ערוגה שלימה דאין דרך מקום המיצר לעשות ערוגה שלימה וא"כ בודאי צריך להפריש מן השדה לחוד ומן המיצר לחוד ומאי מספקא לי' אם יכול להפריש פאה אחת על השדה ועל המיצר דהא בודאי על המיצר אין יכול להפריש מן השדה ע"ז משני פשיטא לי' שהוא מפסיק לא צורכא דלא קדשה משום פאה או לא קידשה תני ר' הושעיא הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה ושמע נימר אפילו מיצר כלומר דכל עיקר האיבעיא אם בדיעבד חל הפאה מן השדה על המיצר דהא בברייתא דר' הושעיא תנינן הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה ואימתי תנינן לא קדשה דוקא משדה על שדה חברתה אז לא קדשה אבל לא על המיצר דעל המיצר לא שייך תיבת חברתה ותיבת חברתה קאי על השדה שני' אבל לא על המיצר דעל המיצר נתקדש בדיעבד או דשמע נימר אפילו מיצר דמיצר נמי לא נתקדש בדיעבד וע"כ מיבעיא לי' בנתכוין לזכות מן המיצר ושרע מינה אם בדיעבד נתפס קדושת פאה על המיצר וממילא גם על שדה חברתה או דבדיעבד נמי לא נתקדש המיצר וממילא שדה חבירתה נמי לא ולעולם פשיטא להגמ' בתחלה ובסוף דמיצר מפסיק:

רב אמר בור וניר בית רובע וזרע אחר אפי' כ"ש ר"י אמר בור וניר וזרע אחר בג' תלמים של פתיח מה ופליג מה דמר רב בחיוב פאה ומה דמר ר"י בפיטור

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ג מה' מתנות עניים הל"א
ו
ב שם הל"ג ו
ז
ג ד שם הל"ג ג
ח
ה ו שם הל"ד ובהשגות ו:"מ

גליון הש"ס

י שלולית כל שהיא מושכת עיין בר"ש כ"ן ודבריו תמוהי' כמ"ש התוי"ט ועי' ברא"ש בהגהותיו ונמי' תיים פ"ג ממ"ע ובמשנת חכמים על המשניו' ובתוס' פ"א במפרש שם ודו"ק: ט מ: צורכא וכו' ע' בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל דנראה שמצריך לה כדרך אחר ועי' בקול רמז על המשניות כאן:

שנויי נוסחאות (סו"ג) ר"ז נד"ו ר' זעירא. יוסא נד"ו יסא. (סו"ד) יוסא נד"ו יסא. (סו"ח) וכא את אמר נד"ו וכא הוא אמר. (סו"י) או לא קידשה נד"ו אי לא קידשה. (סוס"ו) מושך מכיון דתנינן נד"ו מושך נתכוון מכיון דתנינן ובכ"י מושך נתכוון דתנינן.

חדושי רד"א

תלמים של פתיח כו'. נ"ב והוא מלשון יְפַתַּח וישדד אדמתו. עי' בהרע"ב מס' כלאים פ"ב מ' ו:

הגהות הרש"ש

נתכוין לזכות מן המיצר כו'. נ"ל דר"ל שנתכוין ליתן פיאה ממה שגדל על המיצר שבין שתי שדות אם המיצר מחברן להיות כשדה א' או לא. וקס"ד דבעיא ליה משום דאין מיצר מפסיק ולכן פריך מחלפא שיטתיה וכו' דהתם ס"ל שאפילו ערוגות הויא כב' שדות. וע"ז משני לא צורכה דלא כו' ר"ל לא נצרכה אלא דמבעיא ליה אם נתן מן המיצר אם יש לו דין פיאה דאע"ג דצריך ליתן מכל ערוגה וערוגה וכש"כ מכל שדה ושדה מ"מ י"ל דמיצר שבין ב' שדות אם נתן הפיאה מן המיצר חשוב כאילו נתן משניהם: תני ר' אושעי' הפריש פיאה כו' שאם הפריש משדה לחברתה ואינו מחלק אם נתן מן המיצר. אלא ש"מ אפילו נתן מן המיצר אינו כלום:

מהר"מ יפ"ם

בהם חלק יהושע את הארץ כו' בהם תיחם יהושע כו' כתב המפרש רא"פ וז"ל חלק משמע בין כל שבט ושבט ותיחם משמע בין א"י לחו"ל עכ"ל. נ"ב ואפשר שאין ביניהם [נ"מ] אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו:

עין משפט
נר מצוה
ט
א מיי"פ פ"ג הל"ד ובהשגות וכ"מ
י
ב שם הל"ס
יא
ג מיי' פ"ז מס' תמידין הלט"ו

גליון הש"ס
ר' והתני בור וניר. ע' בכ"מ פ"ג הל"ד שם ובמרכבת המשנה חלק א' שם באורך וע' במים חיים בהגהותיו שם

מסורת הש"ס
תוספתא פ"א מנחות פ"ג
מנחות פ"ו

בפיטור פיאה׳ והתני בור וניר חייבים בפיאה מן מה דמר רב בשדה בינונית מן מה דמר רבי יוחנן א בחמשים על שתים ר"ז בשם ר"א ר"מ ור' יהודא שניהם אמרו ד"א כמה דר"מ אמר הקוצר לשחת מפסיק כן ר' יהודא אומר הקוצר לשחת מפסיק כמה דרבי יהודא אומר חיוב בפיאה מפסיק כן ר"מ אומר חיוב בפיאה מפסיק: והא אשכחן דר"מ אומר חיוב בפיאה מפסיק כהדא דתני ג*אבלה גוביי קירסמוה נמלים שברתו הרוח או בהמה פטורה הכל מודים אם חרש מפסיק אם לא חרש אינו מפסיק מני הכל מודים לאו ר"מ הדא אמרה מפני שהוא פיטר פאה אבל אם הוא חייב. אפי' לא חרש מפסיק כיי דתנינן תמן *א"ר יודן אימתי ג בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש אבל אם הביא שליש אסור לקצור יקצור חייב בפיאה ודבר שהוא חייב בפיאה מפסיק ר"ז בעי כמה דר' יודא אמר התחיל

בפטור פאה והתני בור וניר חייבים בפאה מן מה דמר רב בשדה בינונית מן מה דמר ר"י בחמשים על שתים ע"כ. ופי' הפ"מ ז"ל דחוק מאד ונראה לפענ"ד דה"פ דר"א ס"ל לקמן דקרקע בית רובע חייב בפאה והוא שיעור חמשים אמה על שתי אמות ורב דקאמר בור וניר בית רובע וזרע אחר אפילו כ"ש מפסיק ור"י אמר בור וניר וז"א בג' תלמים של פתיח ע"כ שואל הש"ס השיעור של ג' תלמים של פתיח אם הוא פחות מן שיעור בית רובע או יותר או דהוא שוה ממש לשיעור בית רובע ולא פליג רק בזרע אחר אבל בבור וניר שוה לרב דג' תלמים של פתיח הוא ממש בית רובע או דהוא שיעור אחר ונמלא דפליג גם על בור וניר ע"ז שואל הש"ס מה ופליג ע"ז אמר מה דמר רב בחיוב פאה ומה דמר ר"י בפיטור פאה כלומר דרב קאמר דדוקא חיוב בפאה מפסיק כדלקמן. ובית רובע הוא חייב בפאה אבל פיטור בפאה אינו מפסיק ור"י אמר דאף פיטור פאה מפסיק וג' תלמים של פתיח בליר שיעורא מבית רובע והוי פיטור פאה דבית רובע חייב בפאה וג' תלמים של פתיח פיטור בפאה ונמלא דג' תלמים של פתיח היא פחות מבית רובע דהוא פטור בפאה ופליגי ופריך והתני בור וניר חייבים בפאה כלומר דוקא שהבור וניר שחייבים בפאה מפסיק וקשיא לר"י ע"ז משני מן מה דמר רב בשדה בינונית שהיא גדולה יותר מבית רובע ע"כ צריך דוקא בית רובע שהוא חמשים על שתים להפסיק ומן מה דמר ר' יוחנן בחמשים על שתים דכל הקרקע הוא חמשים על שתים דהוא שיעור בית רובע ע"כ ג' תלמים של פתיח דהוא פחות מעט מבית רובע נמי מפסיק ועי' ברמב"ם ז"ל (פ"ג ממתנות עניים ה"ד) ותמלא כן ושוב אח"כ ראיתי בסמ"א ז"ל דמפרש בענין אחר:

ר"ז בשם ר"א ר"מ ור"י שניהם אמרו דבר אחד כמה דר"מ אומר קולר לשחת מפסיק כן ר"י אומר קולר לשחת מפסיק דס"ל במנחות (דף עא) דקולרין לשחת קודם לעומר דלא חשיב אתחלתא דקלירה כמו ר"מ דהכא דס"ל דקולר לשחת לא חשיב אתחלתא דקלירה כמה דר"י אמר חיוב בפאה מפסיק כו' והא אשכחן דר"מ אומר חיוב בפאה מפסיק כו' פי' דקי"ל דדוקא חיוב בפאה מפסיק כדאיתא לעיל בסמוך ולקמן (ברפ"ג) וא"כ קשה האיך משכח"ל דינא דר"מ בקולר לשחת דמפסיק דלא חשיב אתחלתא דקלירה א"כ לפ"ז פטור גם מפאה כיון דלא חשיב קלירה וקי"ל דפיטור. פאה אינו מפסיק ע"ז קאמר דס"ל כר"י ומשכח"ל הא דקאמר ר"מ דקולר לשחת מפסיק כהיא דר"י דהנה ר"י ור"ש פליגי שם במס' מנחות דר"י ס"ל דקולר לשחת קודם שהביא שלים אבל לבתר דהביא שלים אסור לקלור דחשיב אז קלירה ור"ש ס"ל דאפילו לאחר שהביא שלים מותר לקלור וכן פליגי בתוספתא במס' מנחות (פ' הכ"ל) לענין פאה דר"י ס"ל דלאחר שהביא שלים חייב בפאה ור"ש ס"ל דאפילו משהביא שלים פטור מן הפאה ומ"מ ס"ל לר"י דאפילו לבתר שהביא שלים דחייב בפאה מ"מ כשהתחיל עד שלא הביא שלים לפני העומר מסיים הקלירה לפני העומר וקולר אפילו בשהביא שלים בחיוב פאה וא"כ משכח"ל הא דר"מ כר"י בשהתחיל עד שלא הביא שלים דמסיים וקולר אפי בשהביא שלים בחיוב פאה וכן הוא סגנון הענין כמה דר"י אומר חיוב בפאה מפסיק פי' דמשכח"ל אפי' חיוב בפאה דמפסיק כמו דמסיק בסמוך כן ר"מ הומר חייב בפאה מפסיק ומנ"ל דר"מ ס"ל ג"כ דע"כ אינו מפסיק אלא חיוב פאה ומסיק והא אשכחן דר"מ אמר חיוב בפאה מפסיק כהדא דתני אכלה גוביי כו' הכל מודים כו' מני הכל מודים ר"מ כו' אבל אם הוא חייב אפילו לא חרש מפסיק וס"ל ע"כ דבעינן חיוב בפאה להפסיק וע"כ דלא משכח"ל רק כדאמרינן דס"ל כר"י כדמסיק כמו דתנינן תמן אמר ר' יודן אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שלים אבל אם הביא שלים אסור להתחיל לקלור לפני העומר יקלור חייב בפאה פי' משום דבשהביא שלים חייב בפאה וחשוב קלירה ומ"מ בשהתחיל עד שלא הביא שלים מסיים הקלירה אפילו בחיוב פאה משהביא שלים ונמלא דע"כ ר"מ דס"ל דבקולר לשחת מפסיק וס"ל דבעינן חיוב פאה וכיון דס"ל דקולר לשחת לא חשיב קלירה א"כ היכי משכח"ל חייב פאה ע"כ דס"ל כר"י דבשהביא שלים אפילו בקולר לשחת חייב בפאה ומ"מ בשהתחיל עד שלא הביא שלים מסיים הקלירה אפילו בשלים בחיוב פאה דהא ר"י ס"ל דבשלים חייב בפאה ומ"מ בקולר לפני העומר בשלא הביא שלים מסיים אפילו בשהביא שלים בחיוב פאה כן אמר ר"ז בשם ר"א ועז"ז פריך לי' ר"ז לר"א דמנ"ל דלר"י בשהתחיל קודם שהביא שלים מסיים הקלירה אפילו בשהביא שלים בחיוב פאה ים"ל כיון שהתחיל לקלור לפני העומר בשלא הביא שלים לא חשיב אתחלתא דקלירה ומסיים הקלירה לפני העומר אפילו בשהביא שלים בחיוב פאה מנ"ל דר"י ס"ל דהוי אז חיוב פאה

בפטור פאה. וס"ק הבור והניר כל זמן שאינם רחבים אלא כשלשה תלמים של פתיח לא הוו הפסק ופאה אחת פוטרת את כל השדה כולה והשתא היכא למימר דבבור וניר לא פליגי בשיעור הפסק אלא בזרע אחר הוא דפליגי: והא תני בור וניר חייבין בפאה. כלומר דהן הוו הפסק בין השדות ומחמת זה חייבין שתי השדות בפאה ומדקתני סתמא ולא קתני שיעורא ש"מ דהכי קאמר הבור והניר הוו הפסק כמו אם היו נזרעין והיו חייבין בפאה והיינו בית רובע דהאי ברייתא כר"א אתיא דאמר לקמן בפ"ג קרקע בית רובע חייבת בפאה והשתא דייקין מדלא קתני נמי זרע אחר בהדי בור וניר ולא שמעינן שיעור הפסק דידיה בכמה על כרחך דלית ליה שיעורא דאפי' בכל שהוא הוה הפסק וקשיא לר' יוחנן: מן מה דאמר רב וכו'. כלומר דהשתא הדר ביה הש"ס מדקבעי למימר מעיקרא דהא דקאמר ר"י לענין פטור פאה הוא דלא היא אלא דר' יוחנן נמי בשיעור הפסק לענין חיוב פאה לשתי השדות מיירי ואפ"ה לא פליגי אלא מן האי מה דאמר רב משדה בינונית הוא דמיירי ושיעור בור וניר כדקתני בברייתא דשיעורן בבית רובע כמו שאם היו נזרעין היו חייבין בפאה וזרע אחר שיעורו בכ"ש דכיון שיש בו מין אחר זרוע לא אזלינן בתר שיעור חיוב פאה אלא בכ"ש הוי הפסק: מן. האי מה דאמר ר' יוחנן בשדה קטנה מיירי בחמשים אורך על שתים רוחב דזהו שיעור בית רובע בקירוב והלכך ליכא למימר בה דהבור והניר הוו הפסק בה כשיעור בית רובע דהא כל השדה עצמה אינה אלא בית רובע והלכך משער ר' יוחנן כג' תלמים של פתיח דהוו פחות משיעור בית רובע וכיון דשדה קטנה היא מן הסברא היא דבזרע אחר בעי הפסק ביותר דאי משום כל שהו לא הוי בה הפסק דבשדה אחת נראית הואיל וקטנה היא אלא דבבור וניר אי אפשר לומר בה בית רובע דכל עצמה לא הויא אלא בית רובע כדאמרן והילכך משערינן בג' תלמים של פתיח לכולן דמיהת שיעור דמתחזי הויא והשתא רב ורבי יוחנן לא פליגי כלל וברייתא דבור וניר בשדה בינונית מיתוקמא וממילא שמעינן דבזרע אחר דלא קתני משום דבשדה בינונית אין לו שיעור אלא בכל שהו הוי הפסק וכולי עלמא מודים בה: ר"מ ור' יהודה שניהם אמרו דבר אחד. ר"מ דמתני' ור"י דמנחות כדמייתי ליה לקמן תרווייהו בשיטה חדא קיימי כדמפרש ואזיל: כמה דר"מ אמר הקולר לשחת מפסיק וכו'. כלומר דר"א מפרש להא דר"מ דקאמר הקולר לשחת לאו קלירה היא היינו לאחר שהביאה שליש וטעמיה דר"מ משום דס"ל דכל קלירה לשחת שיש בה חיוב פאה לאותה קלירה הוא דמפסיק לפאה שלריך ליתן עוד פאה אחרת ממה שיקלור אח"כ והכי מפרש ליה ר' אלעזר נמי לדר' יהודה דמנחות דלקמן דלענין שיהא הפסק לפאה תרתי בעינן שיהא הקלירה לשחת דכיון שהוא להאכיל לבהמתו לאו קלירה הויא ובעינן נמי שתהא בה חיוב פאה באותה קלירה אם היה קולר כדרכו לאדם ואז חשיב' הפסק לפאה. וזהו שיטתא דר' אלעזר אליבא דר"מ ודר' יהודה כדמוכיח מהאי תוספתא דלקמן לר"מ וכדמפרש ליה להא דר' יהודה במנחות והלכך קאמר דתרווייהו ס"ל דהקולר לשחת מפסיק ושיש בה חיוב פאה דוקא כדלקמן: והא אשכחן דר"מ אמר חיוב בפאה מפסיק. סיומא דמילתי' דר"א היא דמפרש ברישא לדעתיה דר"מ והדר מפרש לדעתיה דר' יהודה כלומר דהא לר"מ אשכחן דס"ל הכי דבעינן חיוב פאה לאותה קלירה שתהא מפסקת לפאה כהאי ברייתא דלקמיה: כהדא דתני. בתוספתא פ"ק: אכלה גוביי. חגב שאכל באמלע שדהו או שקרסמוה נמלים. ומפני שדרך החגב לאכול מלמעלה ודרך הנמלה לקרסם ולחתוך קנה השבולת מלמטה נקט להו בהאי לישנא: שברתו הרוח או בהמה פטורה. ל"ג לה בת ספתא ואגב שיטפא דמתני' דלקמן בפרקין היא דהתם מיתני לענין פטור פאה והכא בדין דהפסק איירינן והכי הוא בתוספתא שברתו הרוח או בהמה הכל מודים אם חרש מפסיק אם לא חרש אינו מפסיק: מני הכל מודים לא ר"מ אמר מפני שהוא פיטר פאה. מאן הכל מודים דקתני לאו ר"מ הוא דס"ל במתני' דהקולר לשחת מפסיק אפילו לא חרש למקום שנקלר מודה הוא הכא דדוקא אם חרש הוא דמפסיק וטעמא מאי על כרחך היא דר"מ אמר כאן דאינו מפסיק אא"כ חרש מפני שהוא פטור פאה דהך שאכלה חגב ליכא כלל והך דנמלים ושברתו הרוח או בהמה אע"ג דאיכא פטור הוא מן הפאה כדתנן לקמן בפרקין וכיון שאין בקלירת מקום הזה חיוב. פאה ס"ל לר"מ דלא הוי הפסק אא"כ חרש: אבל אם היה חייב. בפאה אפי' לא חרש מפסיק כדקאמר ר"מ במתני' דלעולם מפסיק והשתא ע"כ דהקולר לשחת דר"מ דקאמר מפסיק היינו בשקלר לאחר שהביאה שליש דאז חיוב פאה איכא להך קלירה אם היה קולרו לאדם אלא משום דקלירה לשחת הוא והלכך הוי הפסק: כהאי דתנינן תמן. השתא מפרש ליה לדר' יהודה והי רבי יהודה כהאי דתנינן תמן בפ"ו דמנחות קולר לשחת ומאכיל לבהמ' מותר לקלור קודם לקלירת העומר כדי להאכיל לבהמתו א"ר יהודה אימתי בזמן שהתחיל לקלור לצורך בהמה עד שלא הביאה התבואה שליש אבל אם הביאה שליש אסור לקלור אף לבהמה: יקלור חייב בפאה. כלומר והשתא לר' יהודה אם יקלור חייב בפאה דלאחר שהביאה שליש הוי קלירה לחיוב פאה והלכך ס"ל דאף לשחת אסור לקלור קודם לעומר כיון דהך קלירה באותה שעה קלירה מעלייתא היא בעלמא לענין חיוב פאה: ודבר שהוא חיוב פאה מפסיק. מסקנת מילתיה דר' אלעזר היא וכלומר דהשתא ר' יהודה ור"מ בחדא שיטתא קיימי דקלירה כה"ג שיש בה חיוב פאה אם היה קולר כדרכו חשיבא הפסק לפאה אם קולר לשחת הוא וכדאמרן: ר' זעירא בעי. עלה על הא דאמר בשם ר' אלעזר לפרושי מילתייהו דר"מ ור"י דבקלירה שיש בה חיוב פאה תליא מלתא ונוקי לה להא דר"מ במתני' דלאחר

שנויי נוסחאות (סו"א) בפיטור נד"ו בפטור. (סו"ב) דמר וכו' דמר נד"ו דאמר וכו' דאמר. (סו"ג) ר"ז בשם ר"א נד"ו רבי זעירא בשם ר' אלעזר. (סו"ד) כמה עד כמה דר"י נכי"ר לי"א. (סו"ה) קירסמוה נכי"ר כרסמו. (סו"ו) לאו ר"מ הדא אמרה נד"ו לא ר"מ אמר. (סו"ז) שהוא פיטר וכו' הוא נד"ו **פטור וכו' היה.** (סו"ח) **חייב בפיאה** נד"ו **חיוב פיאה.** ר"ז נד"ו רבי זעירא.

הגהות הרש"ש

והתניא בור וניר חייבין כו'. עי' כ"מ הל"ד ומשמע דמפרש הכי דבור וניר חייבין בפיאה. ור"ל דלפעמים אע"פ שמפסיק בור וניר חייב בפיאה א' כגון שהוא פחות מבית רובע. ולא תני נמי זרע אחר משום דלעולם מפסיק אפי' בכ"ש אלא לר"י קשה דליתני ג"כ זרע אחר: **כמה** דר"מ אמר הקוצר לשחת כו'. נ"ב דר"מ ס"ל דמיירי כשקוצר לאחר שהביא שליש וקאמר דר"מ ור"י שוין בקוצר לשחת וא"כ כמה דר"י ס"ל דחייב פיאה היינו משהביא שליש ה"נ ס"ל לר"מ דדוקא כשהביא שליש. ופריך הגמרא דל"צ לומר מסברא אלא והא אשכחן כו' ר"ל דאיתא להדיא דר"מ ס"ל כן. שהרי באכלה גובאי איתא בברייתא דהכל מודים אא"כ חרש והיינו דר"מ מודה. וע"כ משום הוא פטור מפיאה כדאיתא במתני' דלקמן וא"כ ע"כ הא דר"מ ס"ל חבא דקוצר לשחת מפסיק מיירי לאחר שהביא שליש ואז הוא חייב בפיאה כמו דתנינן תמן כו' משהביא שליש קוצר לקצור קודם לעומר משום דאז נקרא קצירה. ואם יקצור אז הוא חייב בפיאה וכיון שחייב בפיאה מפסיק: ר' זירא בעי כו'. דס"ל דמה דאמר ר"י התם אימתי בזמן שהתחיל קודם שהביא שליש דאז אפילו לאחר שהביא וכדאיתא במנחות ולכן בעי אם ס"ל לר"מ נמי הכי:

התחיל עד שלא הביאה שליש ואפי' הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה כן ר"מ אמר התחיל עד שלא הביאה שליש ואפי' הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה:

הלכה ב מתני'

א אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת ר' יהודא אומר מפסקת ב וכל ההרים אשר במעדר יעדרון אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו הוא נותן פאה א' לכל:

גמ' הוון בעון מימר ולא פליגין אשכחת תני אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת י הוון בעון מימר מן מה דא"ר יהודא בעומד מצד א' ואינו יכול לקצור מצד השני אבל אם *היה עומד באמצע וקוצר מיכן ומיכן אינו מפסיק אשכח תני ופליג היה עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק מצד א' אינו מפסיק חייא בר אדא בשם ר"ש בן לקיש ג היה שם סלע על פני כל שדהו אם עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנו לצד זה מפסיק מצד אחד אינו מפסיק *והתני ד מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים נותן פאה מכל אחת ואחת פחות מכאן נותן מא' על הכל ופחות מכאן אינו עוקר את המחרישה מצד זה ונותנה בצד זה אפילו פחות מכאן עוקר הוא לא אתינן מיתני עשרה אלא משום סופה שאם היו ראשי מדריגות מעורבים שהוא נותן מאחד:

הלכה ג מתני'

ה הכל מפסיקין לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר ואם היה שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה אחת על הכל ו ולחרובין כל הרואין זה את זה אמר ר"ג נוהגין היו בבית אבא ז נותנין פאה אחת לזיתים שהיו להם בכל הרוח ולחרובין כל הרואין זה את זה ר"א ב"ר צדוק אומר משמו אף לחרובים שהיו להם בכל העיר: **גמ'** מה כותש כעלה במכתש או כותש על גבי גדר מן מה סער כותש אין הגדר כותש

פני משה

דלאחר שהביאה שליש איירי וכן להא דמדייק לר' יהודה דמתיר לקצור עד שלא הביאה שליש אבל אם הביאה שליש אסור ומטעמא דקצירה דכה"ג מקרי קצירה לענין חיוב פאה וכדלעיל ור' זעירא מאמיה דנפשיה הקשה ע"ז דמנ"ל לר"א הא אימא דלא תלינן כלל דינא דהקוצר לשחת בדינא דחיוב פאה לא לר"מ ולא לר' יהודה אלא כמה דר' יהודה אמר התחיל עד שלא הביאה שליש דמתיר הוא לקצור קודם לעומר משום דקצירה לשחת לאו קצירה היא ואפילו הביאה שליש פטור וכו' וכלומר דאם קוצר לשחת הוא אפי' היה קוצר משהביא שליש היה פטור מכל אלו דאין פאה למה שקוצר לבהמה וכיון שכן הוא לא שייך למיתלי דין דמתני' בקצירה דחיוב פאה אלא דר"י ס"ל התם דלא התירו לקצור אף לבהמה אלא בזמן דהך קצירה אינה ראויה אלא לבהמה והיינו עד שלא הביאה שליש וכן נמי לר"מ אמרינן התחיל עד שלא הביא שליש וכו' כלומר לענין פאה וכל הני לעולם פטור הוא כל זמן שקוצר לשחת בין קודם שלא הביא שליש בין לאחר מיכן אלא דר"מ במתני' לא איירי אלא בקוצר לשחת עד שלא הביא שליש והשתא לא תקשי נמי לר"מ דברייתא דקתני הכל מודים וכו' דהתם בלאחר שהביאה שליש איירי והלכך לענין הפסק לא הוי הפסק אא"כ חרש ומתני' בשלא הביאה שליש:

הלכה ב מתני' אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת. שאם עומד בצד הזה אינו יכול לקצור בצד השני עד שיעמוד באמצע וקוצר מכאן ומכאן: ר"י אומר מפסקת. הואיל והיא רחבה כל כך שצריך לעמוד באמצע ולקצור מב' צדדיה אבל אם עומד בצד הזה וקוצר בצד השני אינה מפסקת והלכה כר' יהודה: וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. כלומר שההר זקוף וצריך לחפור ולחרוש בו בכלי ברזל שחופרים בו את הקרקע מפני שאין הבקר וכליו יכולין לעבור שם ואם הוא עומד בין שתי השדות אינו מפסיק אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בו בכליו הואיל ויכול לעדור אותו במעדר ונותן פאה אחת לכל: **גמ'** הוון בעי מימר ולא פליגין. היו בני הישיבה רוצין לומר דלא פליגי תנאי עליה דר' יהודה דודאי עם הת"ק דמתני' דלעיל דקתני השלולית דמפסקת לא פליג אלא דעלה מפרש ר' יהודה דהשלולית והיינו אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת היא שמפסקת: אשכח תני. חדא ברייתא אמת המים הקבועה ה"ז מפסקת ומדלא קפיד אלא שתהא קבועה וגמסכת ש"מ דהאי תנא דברייתא פליג עליה דר' יהודה וס"ל דכל שהיא קבועה אע"פ שיכולה להקצר כאחת מפסקת: הוון בעיי מימר. השתא מפרש לה להא דר' יהודה דהוי ס"ד דבני הישיבה לפרש מן מה דאמר ר' יהודה שאינה יכולה להקצר כאחת סתם ולא מחלק במידי: בעומד מצד אחד ואינו יכול לקצור מצד השני אבל אם היה עומד באמצע וקוצר מיכן ומיכן אינו מפסיק. כלומר דלא תידוק מינה הא אם עומד באמצע ויכול לקצור מכאן ומכאן דמפסיק אלא אפי' בכה"ג שאם היה עומד באמצע יכול הוא לקצור מיכן ומיכן אעפ"כ אינו מפסיק משום דבעינן שתהא רחבה ביותר שאף אם הוא עומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן ואז אינה יכולה להקצר כאחת מיקריא ומפסקת דהא ר' יהודה סתמא קאמר. כך היה ס"ד דבני הישיבה: אשכח תני ופליג. אשכחן ברייתא בתוספתא דמפרש לה בהדיא למילתיה דר' יהודה ופליגא על הא דהוון בעון מימר: היה עומד באמצע. דברי ר' יהודה בתוספתא דפ"ק הן דקתני התם גבי דברים המפסיקין אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת א"ר יהודה אם עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק ואם לאו אינו מפסיק. אלמא דאם צריך הוא לעמוד באמצע ולקצור מכאן ומכאן אינה יכולה להקצר כאחת קרינן לה ולא אתא אלא לאפוקי שאם עומד מצד אחד ויכול הוא לקצור מצד השני שאז מקרי יכולה להקצר כאחת ואינה מפסקת: אם עוקר הוא את המחרישה. אם הוא צריך לעקור את המחרישה כשחורש מצד זה ואינו יכול לחרוש לצדה האחר עד שמגביה את המחרישה ונותנה מצד זה מפסיק אבל מצד אחד כלומר שאינו צריך לעקור ולהגביה המחרישה שהסלע אינו גבוה כל כך ויכול הוא לחרוש בתכיפה אחת לצד השני אינו מפסיק: והתני. בתוספתא שם: מדרגות. מקומות זקופין בארץ כמדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים מפסיקין ונותן פאה מכאו"א: פחות מכאן. ומשמע הא פחות מכאן אינו מפסיק ונותן פאה אחת על הכל ואמאי: ופחות מיכן אינו עוקר את המחרישה וכו'. בתמיה וכי אע"פ שאינם גבוהות עשרה טפחים א"ל הוא לעקור את המחרישה מצד זה לצד זה ואפ"ה אינו מפסיק וקשיא לר"ל: אפי' מפחות מיכן עוקר הוא. כלומר דמשני לעולם בעוקר תליא מילתא כדר"ל ואפי' בפחות מיכן מפסיק והא דקתני גבוהות עשרה טפחים לא אתינן מיתני עשרה אלא בגין הסיפא דקתני התם שאם היו ראשי שורות שבמדריגות מעורבין שהוא נותן פאה מאחת על הכל וקמ"ל דאפי' הן גבוהות עשרה מ"מ בראשי שורות מעורבין כאחת הן חשובין:

הלכה ג' מתני' הכל מפסיק לזרעים. הכל לאתויי הא דרים לקים דלעיל: אלא גדר. גבוה עשרה טפחים ובאילנות איירי ולאפוקי חרובין וזתים כדתנן במתני' דלקמן: ואם היה שער כותש. שענפי האילן מעורבין זה עם זה וכשער ונוגעין בגדר על גבו כדמפרש בגמ':

גמ' מה כותש. בעיא היא מהו כותש ובאיזה ענין הוא כותש לפי שלשון כותש משמע זה ע"ג זה על דרך בתוך העלי במכתש ומספקא ליה הייא קאי: ועולה במכתש. אם הוא על שעולה במכתש שמלמעלה עולין ענפי האילן ומסתבכין זה ע"ג זה ואע"פ שאינן נוגעין ע"ג גדר ממש מ"מ כאחת נחשבין ואין הגדר שלמטה מהן מפסיק אותן: או כותש על גבי גדר. או שצריך שיהיו ענפי אילן כותשין ונוגעין ע"ג גדר ממש דאז הוא דנחשבין כאחת: מן מה שער כותש. כלומר דפשיט לה מן מה דקאמר אם היה שער כותש משמע דאם הגדר היה שער כותש קאמר דאי למעלה ואינן נוגעין בגדר א"כ אין הגדר כותש ומאי אם היה דקאמר

רידב"ז

פאה אע"פ דר"י ס"ל בשהביא שליש דחייב בפאה הנ"מ בשהתחיל בשהביא שליש אבל אם התחיל עד שלא הביא שליש אז אפילו בשהביא שליש פטור מן הפאה ג"כ משום דלא חשיב אתחלתא דקצירה כיון שהתחיל קודם שהביא שליש כמו דס"ל לענין קצירה דלפני העומר דאם התחיל לפני הבאת שליש קוצר אפילו בשהביא שליש ולא חשיב קצירה כמו כן לא חשיב קצירה לענין פאה ג"כ דאזלינן בפאה ג"כ בתר ההתחלה והיינו דמסיק ר"ז בעי כמה דר"י אמר התחיל עד שלא הביא שליש ואפילו הביא שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה. כן ר"מ אמר התחיל. עד שלא הביא שליש ואפילו הביא שליש פטור מן הלקט והשכחה והפאה א"כ קשה מנ"ל דר"מ ס"ל כר"י בזה ודע דהגר"א ז"ל בכ"י קדשו מחליף הגירסא וגרס כמה דר"י אמר חיוב בפאה כו' כן ר"מ אמר חיוב בפאה מפסיק כי דתנינן אמר ר"י אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש כו' ודברשהוא חייב בפאה מפסיק והא אשכחן דר"מ אמר חיוב בפאה מפסיק כהדא דתני אכלה גובאי כו' ולסגנון זה עולה פירושו יותר יפה:

הוון בעי למימר ולא פליגי אשכח תני אמת המים הקבוע עי' בשו"א ז"ל דפליגי על ר' יהודה ול"ק קושית הכסף משנה ז"ל על הרמב"ם ז"ל דפסק כר"י משום דר"י דמתניתין ובתוספת' דמובא לק' הי' עומד באמצע אתיא כההיא דר"י ופליגי על ההי ספרי דאמת המים הקבוע ודוק:

הוון בעי מימר מה דא"ר יהוד' בעומד מצד א' ואינו יכול לקצור צד השני אבל אם הי' עומד באמצע וקוצר מיכן ומיכן אינו מפסיק אשכח תני ופליג הי' עומד באמצע וקוצר מיכן ומיכן מפסיק מצד א' אינו מפסיק ע"כ כן גירסת הכ"מ ז"ל בפ"ג מהל' מ"ע ולא כמרה"פ ושו"א ז"ל שהגיהו בגרסאות וה"פ ע"פ גירסא הזאת הוון בעון מימר בעומד מצד אחד ואינו יכול לקצור מצד הב' אבל אם הי' עומד באמצע וקוצר מיכן ומיכן אינו מפסיק כלומר דתלי בפועל ממש במקום שעמד בפועל ממש לקצור אם עמד בפועל ממש מצד א' ואינו יכול לקצור מצד השני א"כ הרי הם חשובים כמו ב' שדות דא"כ הלך בצד השני וקצר שם בצד השני א"כ שתי שדות הן אבל אם עמד באמצע וקוצר מיכן ומיכן בפועל ממש א"כ כשדה אחת היא ונותן פיאה אחד דתלי בתר מעשיו כמו באגדו והשמותית דלקמן (בהלכה ד') עז"ק אשכח תני ופליג הי' עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק מצד אחד אינו מפסיק כמו שפירש הכ"מ ז"ל דאם עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן ג"כ מפסיק רק דאם קוצר מכאן ומכאן בעומד מצד אחד אז אינו מפסיק והו"ק:

חייא בר אדא בשם רשב"ל הי' שם סלע על פני כל שדהו כו' והתני מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים נותן פאה מכל או"א פחות מכ' ן אינו עוקר את המחרישה כו' אפי' פחות מכאן לא אתינן מתני עשר' אלא משום סיפא כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו ועי' בכ"מ ז"ל פ"ג ממ"ע ה"ז:

מה כותש כעלה במכתש או כותש ע"ג גדר פי' אם צריך להיות נסבכין אלו עם אלו אם הגדר ביחד דגם הגדר צריך להיות נסבך עמהם או שהגדר

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"ג מה' מתנות עניים הל"ב
יב
ב שם הל"ו
יג
ג ד שם הל"ז וכל"מ
יד
ה שם הלי"ט
טו
ו שם הל' כא
טז
ז שם הל' כב

גליון הש"ס

י הוון כעין מימר. עיין במפרש כאן והכ"מ פירוש דאינו ל' פלוגתא ועיין בתוספות יו"ט ובלח"ם לדו"ז הגאון מוהר"י עמדן ז"ל ובמים חיים ובמפרש על התוספתא פ"א ובמפרשי המשניות ולכך לא לייג' מקורו ע"פ דברי הכ"מ והמעיין יבחר הדרך הנכון.

מסורת הש"ס

תוספתא פ"א

פס

שנויי נוסחאות (שו"ג) אשכח תני ופליג כו' עד חייא בר אדא בכי"ר ליתא. (שו"ט) מכל אחת ואחת גד"ו מכל אחד ואחד. (שו"ג) משום גד"ו בגין. (שו"ד) מאחד גד"ו מאחד על הכל. (שו"ה) הכל מפסיקין גד"ו הכל מפסיק. (שו"ו) פאה אחת על הכל גד"ו פאה לכל. (שו"ג) כותש בעלה במכתש גד"ו כותש ועולה במכתש.

חדושי רד"א

ולא פליגין כו'. פי' הכ"מ ר"ל שאין חולקין כלל שכל אמת המים מפסקת בין קבוע בין אינה קבוע עד שמצאו ברייתא דתניא דדוקא קבוע מפסקת. הוון בעין למימר דהא דאר"י דמפסיק דוקא שהוא עומד בצד א' ואינו יכול לקצור בצד הב'. אבל כשעומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן אינו מפסיק. אשכח תני דאפילו עומד באמצע וקיצר מכאן ומכאן מפסיק אא"כ שעומד בצד זה וקוצר בצד ב' דאז אינו מפסיק. לכן פ' הרמב"ם כר"י כ"כ הכ"מ. אך מה שכ' שם הכ"מ דבא לפרש שלולית דתני ברישא, ק' שכבר כתב הר"ש דמתוספתא מוכח דתרי מילי נינהו. גם מה שכתב דר"י אינו חולק על ת"ק ע"כ מוכח מתוספתא דר"י חולק דדוקא היכא דאמר בד"א או אימתי. אבל הכא וודאי משמע עפ"י התוספתא דחולק. ואמנם אעפי"כ א"ש מה שפסק הרמב"ם כר"י שהרי אדרבה במתניתין לא הזכיר רבי כלל לדברי ת"ק רק דברי ר"י. וכן בירושלמי לא מפרש רק מלתא דר"י ולכן פסק כוותיה. דת"ק דתוספתא חולק. ולפי"ז אף שהר"ש מפרש דת"ק פליג עם ר"י וכמו שכ' התוי"ט. מ"מ גם לר"ש הלכה כר"י. כיון דרבי לא כתב במשנה כלל דברי ת"ק. ומ"ש הר"ש בתחלת דבריו דר"י דמתני' פליג על ת"ק דמתני' היינו לפי מה שרצה לפרש דאמת המים ושלולית הכל א'. אבל לבתר שכ' עפ"י התוספתא דתרי מילי נינהו אין ספק דהלכה כר"י. ואזדא ליה תמיהת תי"ט. ושפיר פסק הרע"ב כר"י לכ"ע:

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ג הל' יט

יט ב מיי' שם הלכה כא

כ ג ד ה מיי' שם פו"ג טו

שהגדר אינו מסובך עמהם אלא הענפים נסבכים זב"ז ובקומת הגדר אינן נסבכין אלא למעלה מן הגדר נסבכין די בזה שנסבכין ע"ג הגדר ולעולם הגדר אינו נסבך עמהם ופשוט מן מה דתני שער כותש אין הגדר כותש פי' מדתני במתניתין ואם הי' שער כותש ונקט רק שער הוא ענפים כותש משמע דאין הגדר כותש דאל"כ לתני ואם הי' כותש דאז הי' משמע שנסבך הכל ומדתני בפירוש שער כיתש משמע לאפוקי דאין הגדר כותש הדא אמרה כותש ע"ג גדר למעלה מן הגדר די:

רבי מנא אמר זמנין דהוי בה בתוך ד"א וזמנין דהוי בה בתוך עשרה טפחים כדמסיק והוא שיהי' בתוך ד"א לגדר וגם צריך שיהי' פחות מעשרה טפחים בין הענפים שמצד זה לצד זה:

מפריש מן האגדו על אגדו בשכלה את שדהו פי' אם יש לו אגדו והשמותית וקצר אגדו ולא כילה את שדהו פי' חלק האגדו לא כלה עדיין אין עליו חובת פאה עדיין על סוף האגדו דאף דקי"ל כיון שקצר שבולת הראשונה נתחייבה שדהו בפאה ונמלא שכיון שקצר השבולת הראשונה מן האגדו נתחייב סוף שדהו בפאה וה"א דמונח החוב בסוף האגדו וה"א דיכול ...

כותש הדא אמרה א כותש על גבי גדר ר' מנא אמר זימנין דהוי בה בתוך ארבע אמות וזמנין דהוי בה בתוך עשרה טפחים בנטועין מטע עשר לבית סאה מה את ש"מ והוא שיהיו בתוך ארבע אמות לגדר והן שיהיו בתוך עשרה טפחים בין נוף לנוף ממטע עשרה לבית סאה: ולחרובים כו' מי מכוון להם את הרוחות העיר מכוונת להו את הרוחות אמר רבי יוסי בר' בון של בית ר' היו להם ד' בדים לד' רוחות העיר והן נותנים לכל בד לפי רוחו היו ב שם ג' אילנות הראשונים רואים את האמצעים והאמצעים רואים את הראשונים ואין הראשונים רואין זה את זה מפריש מן הראשי' על האמצעים ומן האמצעים על הראשים ואינו מפריש מן הראשים על הראשים:

הלכה ד מתני'

ג הזורע את שדהו מין אחד אע"פ שהוא עושה שתי גרנות נותן פאה א' זרעה שני מינים אע"פ שהוא עושה גורן א' נותן שתי פאות ד הזורע את שדהו שני מיני חטים עשאן גורן א' נותן פאה אחת עשאן שתי גרנות נותן שתי פאות מעשה שזרע ר"ש איש המצפה לפני ר"ג ועלו ללשכת הגזית ושאלו *אמר נחום הלבלר מקובל אני מר' מישא שקיבל מאבא שקיבל מן הזוגות שקיבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני ה בזורע את שדהו שני מיני חטים עשאן גורן אחת נותן פאה אחת עשאן שתי גרנות נותן שתי פאות: **גמ'** ו קצר חצי אגדו וחצי השמותית לעשותן גורן אחת ונמלך ועשאן שתי גרנות אינו מפריש מן האגדו על השמותית לא בתחלה ולא בסוף קצר חצי האגדו וחצי השמותית לעשותן ב' גרנות ונמלך ועשאן גורן אחת מפריש מן האגדו שבסוף על השמותית שבסוף מן האגדו שבתחלה על השמותית שבתחלה מפריש מן האגדו על האגדו בשכילה את שדהו אבל אם לא כילה את שדהו אפילו מן האגדו על האגדו אינו מפריש קצר חצי אגדו וכל השמותית לעשותן גורן אחת ונמלך ועשאן שתי גורנות מפריש מן האגדו על האגדו וכל השמותית ששם נפטרה: *אמר ר"ז בשם ר' יוחנן אם באת הלכה תחת ידיך ואין אתה יודע מה טיבה אל ...

דקאמר הכי הול"ל ואם יש שער כותש אלא הדא אמרה כותש ע"ג גדר שצריך שיהו נוגעין על גבו ממש דאז לא חשיב הגדר להפסיק אותן. א"נ דפירוש הבעיא כך הוא דבעי מה כותש ועולה במכתש כלומר אם צריך שהגדר המפסיק יהא גבוה כ"כ עד שעולה במכתש ואוא השער מן ענפי האילנות המסתבכין זה בזה: או כותש ע"ג גדר. כלומר או דלא בעינן שיהא הגדר עולה עד השער אלא אפי' אם ...

כל זמן שהעומד אצל א' מן האילנות יכול לראות האילן האחר אע"פ שיש ביניהן גדר אינו מפסיק ונותן פאה אחת מאילן זה על חבירו: לזתים שהיו להם בכל רוח. על כל הזתים שהיו להם לצד מזרחה של עיר היו נותנים פאה אחת וכן לזתים שהיו להם בצד מערבה וכן לד' רוחות: אף לחרובין שהיו להם בכל העיר. אע"פ שלא היו רואין זא"ז לא היו נותנים כ"א פאה אחת לכולן והלכה כר"ג ולא כר"א בר' צדוק שאמר משמו: **גמ'** מי מכוין להן את הרוחות. כלומר לאיזה רוחות הוא דקאמר אם לרוחות העולם הא לפעמים אין העיר מכוונת לנגד ד' רוחות העולם ומי מכוין להם בכל פעם לראות לפי רוחות העולם וליתן פאה אחת לרוח: ...

הלכה ה מתני'

הזורע את שדהו מין א'. מאיזה מין שהוא: שני מיני חטים ... בזורע שני מינין חטים איירי. אינדו ובריס פ"ד ממעש"ש גרים אגרו והכל א' ומלשון גורדלי הוא בפ' במה אשה (דף ס"ג) ביין גורדלי. לבן. או ביין חרדלי. שחור: שמותית. כמו שחמותית כלומר שהיתה שדהו זרועה שני מיני חטין לבנה ואדומה וקצר התחיה על מנת לעשות גורן א' ונמלך ועשאן שני גרנות אינו מפריש וכו': לא בתחלה ולא בסוף. כלומר אפי' בתחלה לא כמו שאינו מפריש פאה אחת לבסוף וקמ"ל דלא אזלינן בתר מחשבתו שבתחלה לעשות גורן א' אלא אחר המעשה אזלינן והיינו אם נמלך קודם שיכלה את כל הקציר כדלקמן ואפי' אם הפריש מזה על זה בתחלה אינו כלום וצריך שיעריש בסוף מכל גורן וגורן בפ"ע: קצר חצי האגדו וכו'. וכן איפכא דאפי' לקולא בתר מעשה אזלינן: מפריש מן האגדו שבסוף וכו'. כלומר בין ממה שקצר בתחלה בין ממה שבסוף שהכל כמין א' הוא הואיל ועשה גורן א': מפריש מן האגדו על האגדו. כלומר והא"ל שמפריש מן האגדו שקצר בתחלה ומשום דלקמיה נקט לה: בשכילה את שדהו. ודוקא בשכילה לקצור כל שדהו בהא הוא דאמרינן דהולכין אחר מעשיו שעשה גורן אחד ומפריש ממין א' על חבירו: אבל אם לא כילה את שדהו אפי' מן האגדו על האגדו אינו מפריש. כלומר שכילה לקצור את האגדו בלבד ולא כילה השמותית אינו מפריש ממנו כל זמן שלא כלה גם השמותית ...

אם כבר כלה מין אחד לגמרי וממין השני חליו כמו שכלה את שדהו מחשבינן ליה ובמה שהפרים מן האגדו פוטר הוא את כל השמותית:

הלכה ו מתני'

נחום הלבלר. הסופר: מן הזוגות. הם כל אותם הזוגות הנזכרים בפ"ק דאבות שקבלו שנים שנים עד מפי שמעון הצדיק והוא קיבל מהנביאים עד הלכה למ"מ: **גמ'** אם באת הלכה תחת ידיך ואין את יודע מה טיבה. מה טעם של אותה הלכה ...

שנויי נוסחאות (סו"ו) ממטע עשרה נד"ו בנטועין מטע עשר. (סו"ח) בר' בון נד"ו בי רבי בון. (סו"ט) לכל בד נ"ו לכל בד ובד. (סוי"ט) עשאן שתי נד"ו עשאן ליתא. (סא"ב) מישא נד"ו מיישא. (סוכ"ב) עשאן נד"ו אם עשאן. עשאי שתי נד"ו עשאן ליתא. (סוכ"ו) השמותית נד"ו ... (סול"ס) ר"ז נד"ו רבי זעירא.

חרושי רד"א

קצר חצי אגדו וכו'. נ"ב עיין בתוי"ט וז"ל אגדו נ"ל שהוא גד הנזכר בכתוב במן שהוא כזרע גד לבן וגו' ושמותית כמו שחמותית והוא אדום ע"ש. ול"נ הגרסא הוא אגרו בריש והוא מלשון שמנו אגור. אף כאן דקאי על חטים שהקמה אגור בתוכו. ושמותית הוא מין חטים הגרוע מאגור. כנ"ל:

הגהות הרש ש

כותש ע"ג גדר כו'. פי' שם המפרש [מוהר"א מפולדא] הענפים נוגעין וכיתשין ומתערבים אלו עם אלו עכ"ל. נ"ב אעפ"י שהם גבוהים מן הגדר הרבה כיון הענפים נתערבו יחד. ולפי מה שכתב הרמב"ם בפיה"מ שער כותש ענפי אילנות שהיו נוגעין ומשלחין עליו ואז יהיו כמחובר ואמרו בגמרא כעלי במכתשת ...

הר"א מגריידין

מסורת הש"ס

אל תפלינגה לדבר אחר. לומר בה שבודאי יש להלכה זו איזה פנין אחר ולא כך אמרו חכמים ומחמת כן תזלזל בה: שהרי כמה הלכות נאמרו למשה בסיני. ואין אנו יודעין הטעם וכולן משוקעות הן במשנה ולפיכך לא תפליג למשנה שאין אתה יודע טעמה דכך נמסרה למשה בסיני: ויאות. ודאי כך הוא שהרי הלכה זו שני מיני חטין אלולי שבא נחום ופירש לנו שכך היא הלמ"מ כלום יודעין היינו שכך נמסרה למשה ואע"פ שאין אנו יודעין הטעם דהלין בעשיית גורן אחד או שנים אין להרהר מעתה אחריה: אכתוב לו רובי תורתי. ודרים על הדברים שנדרשין מן הכתב ע"י י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן: וכיני. בתמיה. וכי כן תורה אור

הוא שלא רוב דברים שבע"פ אינם נדרשים ע"י המדות אלא כך קיבלו איש מפי איש עד הלמ"מ: אלא כיני. כך תדרוש את הפסוק אכתוב הדברים שבכתב לו רובי תורתי כלומר לו מה שהן בע"פ רובי תורתי והיינו דכתיב לו דקאי למטה ומדקרי אותם תורתי מלמד שחביבין הן הנדרשים מן הפה שדבר א"ד נלמד מן חבירו ע"י דרכת חכמים שמדמין מלתא למלתא יותר מן הדברים הנדרשים מן הכתב לפי שרוב הנדרשים מן הכתב אין להוסיף בהם כמו דאמרינן אין אדם דן ג"ש מעצמו וכיוצא בו והנדרשים מן הפה למדין דבר מדבר הן: אלו התוכחות שבתורה. ודרים רובי כמו הרביה שמשה ואפי' כן כמו לא זר נחשבו בעיניהם שמקבלים עליהם באהבה: רבי אבין. דרים לה דהכתוב אומר הטעם שלא נכתבו הדברים שבע"פ שאלולי כתבתי לך רובי תורתי שהן שבע"פ לא כמו זר היו נחשבין ישראל בלך להעכו"ם יש להן ספרים ואף התורה שלנו העתיקו אותה ומה היה בינו לבין האומות: דפתריהן. הכתובין על הקלף ודפתרא אבל עכשיו יש לנו דברים שנמסרו בע"פ ואין להם מזה כלום: כי על פי הדברים האלה. על אלו דברים הנאמרים בפה כרתי אתך ברית ואת ישראל: חד אמר אם שמרת מה שבפה וכו'. כלומר דמר דרים להמקרא הזה דכתיבי ביה תרוייהו כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה וגו' ומשמע דעל שתי התורות כרת ברית אתם על שבכתב ועל שבע"פ ודלא כרבי שמואל בר נחמן ואידך סבירא ליה דהואיל וכריתות ברית כתוב אצל הדברים שבעל פה משמע דעיקר כריתות הברית בשבילם הוא וכהאי דרבי שמואל בר נחמן דלעיל. והלכך דרים מה דכתיב בהאי קרא גם לדברים שבכתב משום קיבול שכר הוא דכתיב והיינו דקאמר כרתי אתך ברית ואת ישראל ולא קאמר אתכם אלא ללמדנו דכמו באתה משמר ומקיים לשתיהם כך אם יהיו ישראל מקיימין את שתיהם יקבלו שכר כמוך: עליהם. מבעיא ליה וכתיב ועליהם וכן כל מבעיא ליה וכתיב ככל וכן דברים וכתיב הדברים אלא ללמד למקרא ומשנה תלמוד ואגדה וכו' הכל נאמרו למשה בסיני: וחבירו. משה כבר היה לעולמים. בקבלת משה מסיני שזכה לבני עולמים ועכשיו זכה זה שנתגלה על ידו ונראה כדבר חדש והשתא נמי לא קשיא סיפיה דקרא לרישיה דאם כבר היה לעולמים אין זה דבר חדש אלא שהאחד אומר זה וחבירו משיבו זה: אין למדין. הלכה למעשה דבר מן דבר ולא מן ההלכות שהוזכר בהן הלכה למ"מ אין למדין מהלכה זו לדמות לדבר אחר כמוה ולא ממה שהוזכר בהגדות ולא מן התוספתות אלא מן התלמוד לפי שהאמוראים שבתלמוד הן הן שבירו הלכה למעשה מתוך פלפולם ומתוך סברא שלהם ולפיכך אע"פ שלפעמים הוזכר במשנה ובברייתא הלכה כר' פלוני אין סומכין על זה כ"א דוקא על הלכה שבגמרא: תני ר' חלפתא וכו'. ובסוף פ"ק דהגיגה גרים והתני ר' חלפתא. וכצ"ל דקושיא היא והתני ר' חלפתא בן שאול היא שני מיני חטין הוא שני מיני שעורין דין אחד לשתיהן והא במתני' לא הוזכר הלמ"מ אלא בשני מיני חטין אלמא דלמדין מן הלכה ולדמות מלתא למלתא הימנה: כך היתה הלכה בידם ושכחוה היא שני מיני חטין וכו'. כלומר לא שלמדו שעורין מחטין אלא כך היתה הלמ"מ דשתיהן שוין לדין זה אלא ששכחוה ולפיכך לא הזכירו במשנה כ"א שני מיני חטין וחזרו והוזכרו ושנו בברייתא לשתיהן: והתנינן. לקמן בפ"ג: המחליק בצלים לחים לשוק. המחלק שנוטל חלק אחד מהן למוכרן בשוק ומניח חלק אחר יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן דכשני מינין של חטין דמו: אית לך מימר שוק וגורן כך היתה בידם הלכה ושכחוה. בתמיה וכי יש לנו לומר שכך היתה הל"מ לשוותן לדין דשוק וגורן בבצלים עם זורע שדהו שני מיני חטין הא ודאי דלא נשנו אלו שני הדינים כאחת אלא שחכמים למדו דין דבצלים מדין שני מיני חטין אלמא דלמדין מהלמ"מ לדבר אחר ולא מסני מידי: אין למדין מן הורייה. אם ראה לרבו שהורה כך וכך אין למדין מזה דאפשר היה לו איזה טעם בדבר לפי שלפעמים מורין לפי שעה הצריכה לכך ולפעמים לכך: הכל מודין שאין למדין מן המעשה. אם ראה לרבו שעושה מעשה בעצמו כך אין למדין לקבוע הלכה כן לפי שאפשר שהיה לו איזה טעם באותו פסק דין וכן אין למדין מזה לדמות מילתא למילתא עד שיאמר לו הלכה למעשה כן: הדא דתימר בההוא דלא סבר. מל' גמיר וסביר כלומר דוקא אם זה התלמיד אין לו סברא בעצמו אלא שראה שרבו עשה כן ואפשר שהוא טועה בדבר וכן אין לו לדמות וללמוד דבר מדבר הואיל והוא עצמו אינו בעל סברא ויבא לטעות: ברם בההוא סבר עבד. אבל אם הוא בעל סברא עושה הוא ע"פ הסברא שנראה לו לדמות מילתא למילתא שראה מעשה מרבו. ודרך שאלה א"ל ר' מנא כן: א"ל. ר' חנינא דלא היא אלא בין סבר בין לא סבר בהוא דפליגא. כלומר לא אמרתי אלא בדבר שיש בו מחלוקת חכמים ובזה אין חילוק בין שהתלמיד הזה הוא בעל סברא או לא אל יעשה כמו שראה מעשה מרבו או ללמד ממנו לדבר אחר וטעמא דהרבה פעמים שינו הא דר' פלוני לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר ואפשר שרבו בעצמו שהכריע לעשות מעשה כאחד מתנאי דפליגי בדין הזה לא שמע בפירוש אלא דלמד מכללא ואינו כן: ברם בהוא דלא פליגי. אבל בדבר שאין בו מחלוקת חכמים כלל ואין לספק בדבר שמא טעה רבו בכך דאמרן: בין סבר בין לא סבר. יכול לעשות מעשה כזו בעצמה כמו שראה מעשה מרבו:

אל תפלינגה לדבר אחר שהרי כמה הלכות נאמרו למשה בסיני וכולהן משוקעות במשנה אמר ר' אבין ויאות היא שני מיני חטים אילולי שבא נחום הושע ח לנו יודעין היינו ר"ז בשם ר"א °אכתוב לכם רובי תורתי וכי רובה של תורה נכתבה אלא °מרובין הן הדברים הנדרשים מן הכתב מן הדברים הנדרשים מן הפה וכיני אלא כיני חביבין הן הדברים הנדרשים מן הפה מן הדברים הנדרשים מן הכתב ר' יודא בן פזי אומר אכתוב לכם רובי תורתי אלו התוכחות אפילו כן לא כמו °זר נחשבו אמר רבי אבין אילולי כתבתי לך רובי תורתי לא כמו זר נחשבו מה בינן לאומות אלו מוציאין °ספריהם ואלו מוציאין ספריהם אלו מוציאין דפתריהן ואלו מוציאין דפתריהון ר' חגי אמר בשם ר' שמואל בר נחמן נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים שבכתב ואין אנו יודעין איזה מהן חביב אלא מן מה דכתיב שמות לד °כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל הדא אמרה °אותן שבפה חביבין ר' יוחנן ור' יודן בי ר"ש חד אמר אם שמרת מה שבפה ושמרת מה שבכתב אני כורת אתך ברית ואם לאו אין אני כורת עמך ברית וחרנא אמר אם שמרת מה שבפה וקיימת מה שבכתב אתה מקבל שכר ואם לאו אין אתה מקבל שכר ריב"ל אמר עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים מקרא משנה תלמוד ואגדה °אפי' מה קהלת א שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני מה טעם °יש דבר שיאמר אדם ראה זה חדש הוא וגו' משיבו חבירו ואומר לו כבר היה לעולמים ר"ז בשם שמואל °°אין למידין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד תני ר' חלפתא בן שאול היא שני מיני חטין היא שני מיני שעורין אמר ר"ז כך היתה הלכה ב"דן ושכחוה היא שני מיני חטין היא °שני מיני שעורין והתנינן °המחליק בצלים להים לשוק ומקיים יבשים לגורן אית לך מימר שוק וגורן כך היתה הלכה בידן ושכחוה רבי חנניא בשם שמואל אין למידין מן ההוריי' הכל מודים שאין למידין מן המעשה אמר ר' מנא הדא דתימר בההוא דלא סבר ברם בההוא דסבר עבד א"ל בין סבר בין לא סבר בההוא דפליגי ברם בההוא דלא פליגי בין סבר בין לא סבר:

הלכה ה מתני' ב שדה שקצרוה גוים שקצרוה ליסטים קרסמוה נמלים שברתו הרוח או בהמה פטורה קצר חצייה וקצרוה ליסטים חצייה פטורה ג שחובת הקציר בקמה ד קצרוה ליסטים חצייה וקצר חצייה נותן פאה ממה שקצר

הלכה ז מתני' שדה שקצרוה גוים. לעצמן כדמפרש בגמ': קרסמוה נמלים. כמו כרסמוה מלשון יכרסמנה חזיר מיער שדרך הנמלה לחתוך קנה השבולת מלמטה: פטורה. דכתיב ובקצרכם עד שתהיו אתם הקוצרים: שחובת הקציר בקמה. כלומר חובת הפאה של הקציר הניח זה בקמה שקצרוה הלסטים וכוי דאם כלה השדה חזר פאה לעומרים וחייב לעשרים מן העומרים הנ"מ היכא דכלה הוא אבל הכא הוא לא כילה: נותן פאה ממה שקצר. כפי

אל תפלינגה לד"א. פי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל אל תדחה אותה: שדה שקצרוה כותים. פי' שנתן להם הישראל הקציר במתנה וקצרוה לעצמן ואח"כ נתנו במתנה לישראל כן פי' בשנו"א ז"ל: א"ר

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פ"ב מה' מתנ"ע הלכה ט"ו

כא
ב מיי' פ"ב מה' מתנות עניים הל"ד

כב
ג ד מיי' פ"ב שם הל"ה

גליון הש"ס

י אין למדין לא מן ההלכות פ' כתו"ת פרשב"א הל' א' סי' של"ה וע' כתו' יו"ע פרק ה דברכות פ"ד וע' כתו"ת לדכ"ז חלק ג סי' סרמ"ז וכתו"ת נודע ביהודה מה"ת סי' קמ"א:

פ' גיטין ס:

ותוס' שם ד"ה אתמוסי

פ' מגילה יט:

ב"ב קל: נדה ז. ועי' ברשב"ם שם ד"ה עד לקמן פ"ג משנה ג וה"ג

תוספת הרי"ד

שדה שקצרוה כותים. פי' השמו"א ז"ל שנתן להם במתנה וקצרו לעצמן ואח"כ נתנו במתנה לישראל פטור. וקשה לי הא דגרסינן במס' גיטין (דף מז) ת"ש הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייבת במעשר אלא א"כ הפקיר ה"ד אילימא דישראל ולקטינהו נכרים אלא א"כ הפקיר הא מפקרי וקיימי אלא לאו דנכרים ולקטינהו ישראל ומדקתני חייב במעשר אלמא דאין קנין לכותי בא"י להפקיע מיד מעשר. וקשה לכאורה קושיא עצומה מהא' משנה ד"דן דמאי פריך הגמ' ליתני דלעולם הלקט והשכחה והפאה של נכרים אך מיירי בשהיתה קמה של ישראל ונתן במתנה לנכרי רק הקמה וקצר הנכרי והניח לקט"פ חייבין במעשר משום דלא הוי עליהם דין לקט"פ כדאיתא במשנה דידן וע"כ חייב במעשר משום דהוי שדה של ישראל ונגמרה ביד ישראל ורק דקצירת הנכרי פוטר מלקט"פ. אבל עכ"פ חייב במעשר וזהו קושיא עצומה ולקמן בפ"ד בס"פ נתבאר בע"ה ודו"ק:

אבל

שנויי נוסחאות (סו"ד) ר"ז בשם ר"א וכו' לכם (וכן לק' בשורה 8) בד"ו רבי זעירא בשם רבי אלעזר וכו' לו וכ"ה במקרא. (סו"ח) בן פזי בכי"ר ליתא. (סו"ט) כן לא כמו זר בד"ו כן כמו לא זר ובכי"ר כן כמו זר. (סוי"א) אמר בד"ו ליתא. (סוי"ג) שבכתב בד"ו בכתב. (סוי"ד) ר"ש בד"ו רבי שמעון. (סוט"ו) אין אני בד"ו איני. (סוי"ט) אדם במקרא ליתא. ר"ז בד"ו רבי זעירא. (סוכ"א) ר"ז בד"ו רבי זעירא. (סוכ"ד) למדין בכי"ר מורין. (סוכ"ו) בההוא דפליגי ברם בההוא בד"ו בהוא דפליגי ברם בהוא דלא פליג. בין סבר בין לא סבר בכי"ר בין סבר בין לא סבר עבד.

מערכת הערוך אין למידין לא מן ההלכות כו'. בערוך (ע' תלמוד) אין למדין לא מהלכות ולא מהגדות ולא מתוספות אלא מן התלמוד. פירוש לאו דסמכא הוא אלא אם יסמכו בו אנשי התלמוד ויורו בו (ויש גורסין ויודו בו) עי"ש:

חדושי רד"א

שאין למידין מן המעשה כו'. פרשב"ם אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך דשמא טעה בטעם של אותו מעשה: **דלא** סבר כו'. נ"ל שר"ל בדבר שאינו יודע הסברא של זה המעשה ברם במה דסבר עבד: **בההוא** דפליגי. דוקא כשיש מחלוקת בדבר. אבל בדבר שאין בו מחלוקת אפילו אינו יודע הטעם למה עשה כן מותר ללמוד הימנו ולעשות כאותו מעשה:

מהר"ם יפ"מ

שחובת הקציר בקמה. צ"ל שחובת הפאה בקמה: קצרוהו לסטים חצית וקצר הוא חצית כצ"ל.

קצר חצייה ומכר חצייה הלוקח נותן פאה לכל קצר חצייה והקדיש חצייה הפודה מיד הגיזבר הוא נותן פיאה לכל: גמ' מתניתא א בשקצרוה לעצמן אבל קצרוה לישראל חייבת ותני כן ב אין שוכרין פועלין גוים מפני שאין בקיאין בלקט מתניתין כשקצרוה לאבדה אבל קצרוה שלא לאבדה חייבת א"ר הושעיא בר שימי אפי' תימר כשקצרוה שלא לאבדה פטורה מאחר שהפיאה ניתנית במחובר לקרקע ג ואין קרקע נגזלת ד מפני שהוא מפריש מן הקמה על הקמה ומן הקמה על הקציר ואינו מפריש מן הקציר לא על הקציר ולא על הקמה פעמים שהוא מפריש מן הקציר על הקמה היאך עבידא כילה את שדהו ושייר בה כדי פיאה כיון שקצר שיבולת ראשונה חזר' פיאה לעומרי' נמצאת מפריש מן הקציר על הקמה ולא סוף דבר שכילה את שדהו אלא אפי' בשקצר ואמר מכאן ואילך אני מפריש פיאה כיון שקצר שיבולת ראשונה חוזרה פיאה לעומרים מפריש מן הקציר על הקמה המוכר מהו שיזכה בפיאה שהיא מתרת את העומרין נשמעינא מן הדא אמר ר' יהודה ה אימתי בזמן שקיבלה ממנו למחצה לשליש ולרביע מה בינה לקדמייתא אלא לכשתקצר שליש יתהא שלך אמר ר' בון בר חייא הדא אמרה שהמוכר זכה בפיאה שהיא מתרת את העומרים א"ר יוסי תמן לא נתחייבה שדהו ברשותו ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו אלו קצר חצי שדהו ומכר מה שקצר הלוקח מותר בלקט שכחה ופיאה יאות הלוקח מהו שיזכה בפיאה שהיא מתרת את העומרין של מוכר בפלוגתא דר' ור"י הנשיא: ר' פינחס בעי קצירת ח"ל מהו שתהא חייבת בפיאה שלא תאמר הקדש פטור ות"ל פטור אי מה הקדש חייב אף ח"ל חייב אשכח תנא קציר ארצכם ולא קציר ח"ל

קצר

א"ר הושעיא בר שימי אפילו תימר שקצרוה שלא לאבדה פטורה מאחר שהפאה ניתנית במחובר לקרקע ואין קרקע נגזלת פי' השנו"א ז"ל כיון דחובת הפאה היא בקמה וכ"ז שלא קצרו לא קנו במחובר ואין עליהם חובת פאה בקמה מהקמה שלא זכו בה עדיין ואע"פ שלאחר שנגמרו וקצרו הקמה וקנו את הפירות מ"מ אין עליהן חובת פאה בעימורין משום דכיון דלא הי' החוב בקמה לא חזרה פאה לעומרין ומיירי בלסטים ישראל:

ר' פינחס בעי קצירת חו"ל מהו שתהא חייבת בפאה שלא תימר הקדש פטור וחו"ל פטור אי מה הקדש חייב אף חו"ל חייב. כבר נתבאר זה (בפ"ק) בתוס' ד"ה ר"י (בה"ג) עי"ש משום הא דכתיב גבי פאה ארצכם מרבינן לעיל (בפ"ק ה"ד) דהאה לרבות קטניות וא"כ מנ"ל למעט חו"ל אי משום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דלמא ריבה הכתוב לחו"ל מן הריבוי דלקצור (בה"ג בפ"ק) מה ת"ל לקצור אלא אחד לגבוה ואחד להדיוט וכי היכי דמרבינן מנזה"כ גבוה אע"פ שהוא עדיין של גבוה בשעת קצירה כמבואר בדברינו שם ואע"פ דקצירך ממעט הקדש מ"מ אתא קרא דלקצור ומרבה כמו כן נמי נימא גבי פטור דחו"ל דאע"פ דבארצכם ממעט חו"ל מ"מ אתא קרא דלקצור לרבות חו"ל כמו גבוה ע"ז אמר אשכח תני מפורש בברייתא קציר ארצכם ולא קציר חו"ל. ובפירוש ממעט הכא מארצכם חו"ל. והא דסייך הא איבעיא הכא משום דקאי אמתניתין דידן דתני הפודה מיד הגיזבר:

קצר

פני משה

כפי השיעור ממה שקצר הוא: הלוקח הוא נותן פאה לכל. לפי שחובת הפאה ממה שקצר נשאר בזה החצי שקנה הלוקח והוי כאילו לא מכר לו אלא מה שנשתייר בשדה אחר שיוציא ממנה הפאה שראוי להוציא מאותה שדה: וכן הפודה מיד הגזבר מוציא מחצי השדה שפדה כל הפאה שראויה לשדה כולה:

גמ' מתניתא בשקצרוה הנכרים לעצמן. אבל אם קצרוה בשביל ישראל הוי כאלו הוא הקוצר וחייבת בפאה: ותני כן. בתוספתא פ"ג: אין שוכרין פועלים גוים מפני שאין בקיאים בלקט. ולא ימיחו את העניים ללקוט ש"מ דפועלים גוים שקוצרים בשביל הבעה"ב חייב בלקט וה"ה בשכחה ופאה: מתניתא. הא דקתני קצרוה לסטים חציה פטורה: בשקצרוה לאבדה. שאיבדו וקלקלו מה שקצרו אבל אם קצרוה שלא לאבדה הוה קציר וחייבת בפאה. ונותן הבעה"ב מהחצי שקצר הוא: א"ר הושעיא בר שמי. דלא היא דאפילו תימא בשקצרוה שלא לאבדה נמי פטורה שמאחר שהפאה ניתנית במחובר לקרקע ואין הקרקע נגזל וכל היכא דאיתא ברשותה דמרה קיימא וא"כ הוית כמו דהוא ברשות הבעלים ובאותם החצים היא חיוב הפאה של השדה ולפיכך פטור מליתן מהחצי שקצר הוא: מפני שהוא מפריש מן הקציר על הקמה ומן הקמה על הקציר. כלומר דאף דלפעמים מלינו שהוא מפריש פאה מן מה שקצר על הקמה שעתיד עדיין לקצרה וכן להיפך והיינו בשכילה הוא לקצור כל השדה כדלקמן ואז מפריש הוא מכל אשר ירצה: ואינו מפריש מן הקציר לא על הקציר ולא על הקמה. אבל זה שקצר החצייה בלבד ולא כילה השדה כולה כ"א לסטים שקצרוה חציה הנשאר א"צ להפריש מהחצי שקצר הוא לא על הקציר ולא על הקמה וכלומר דאף אותו החצי שקצר בעצמו פטור הוא לפי שהניח חובת הקציר בהקמה ואותה קצרוה הלסטים: פעמים וכו'. השתא מפרש לה להא דאמר מפני שהוא מפריש מן הקציר על הקמה הייני לפעמים שהוא מפריש כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו': ושייר בה. מן הקמה כדי פאה של אותה השדה: כיון שקצר שבולת הראשונה. כלומר ואם אח"כ נמלך הוא לקוצרה ולא נתן הפאה מן הקמה שהשאיר הדין הוא שחזרה הפאה לעומרין ומפריש אף מן הקציר שבתחלה על הכל והרי מפריש הוא מן הקציר על הקמה שהרי מן הנשאר לא קצר אלא שבולת אחת בלבד אלא כיון שקצר ממנה אפי' שבולת אחת כבר חזרה פאה לעומרין: ולא סוף דבר שכילה את שדהו. והניח כדי פאה בלבד דאמרינן דמשכחת לה שמפריש מן הקציר על הקמה אלא אפי' בשלא כילה את שדהו נמי משכחת לה והיינו בשקצר איזה חלק מן שדהו ואמר מכאן ואילך אני מפריש פאה וכלומר עכשיו אני מפריש פאה כשיעור של השדה ואח"כ אקצור את הנשאר: כיון שקצר שבולת הראשונה. כלומר ואם אח"כ נמלך והתחיל לקצור כיון שקצר אף שבולת אחת חזרה פאה לעומרין והרי הוא מפריש מן הקציר שבתחלה על הקמה: המוכר מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרין. על הא דתנן קצר חציה ומכר חציה הלוקח הוא נותן פאה לכל שהחיוב הוא אצלו ומבעיא ליה השתא אם המוכר הוא עני אם יכול הוא לזכות לעצמו באותה הפאה שצריך הלוקח להפריש גם על העומרין שקצר המוכר וכגון שמכר לו גם כל השדה עם חצי הקמה הנשארת וכהאי דתנינן לקמן בפ"ה המוכר את שדהו המוכר מותר בלקט ובשכחה ופאה והלוקח אסור ומוקי לה הש"ס התם במכר לו שדהו וקמתה אבל אם שייר השדה לעצמו שניהם אסורין דאצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך ולפיכך הכא במכר לו השדה עם חצי הקמה מספקא ליה אם המוכר יכול הוא שיזכה גם בחלק הפאה שמפריש הלוקח על אותו הקציר שקצר כשעדיין היתה השדה ברשותו או לא: נישמעינה מן הדא. דתנינן התם לעיל המקבל שדה באריסות לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני א"ר יהודה אימתי בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע דכיון שיש לו חלק במחובר אסור הוא בכל אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט ובשכחה ובפאה וכדמפרש לה טעמא: מה בינה לקדמיתא. מ"ש רישא ומ"ש סיפא: אלא. כלומר דהיינו טעמא דבסיפא לא אמר לו שיהא שלו אלא כשתקצור שליש תהא שלך וכיון דלא זכה המקבל בחלקו אלא בתלוש וחיוב לקט שכחה ופאה הכל על בעל השדה הוא הלכך מותר הוא בלקט ושכחה ופאה: א"ר בון. השתא נוכל לפשוט מינה להבעיא דהדא אמרה דבדין מתניתין נמי כן הוא שהמוכר שאין לו חלק עכשיו לא בשדה ולא במחובר שיכול לזכות הוא גם באותו חלק הפאה שמתרת את העומרין שקצר הוא דקס"ד דמה"ט דמיא מ"ט לדין המקבל דסיפא דהתם: א"ר יוסי. לא היא דלא דמי דתמן לא נתחייבה שדהו פאה ברשותו של המקבל שהרי לא זכה בחלק הקציר אלא אחר שיקצור אבל הכא שקצר זה החצי קודם שמכר שדהו ונתחייב הקציר כשהיתה שדהו ברשותו ודאי דאינו יכול לזכות בחלק הפאה של אותו הקציר דבשעה שקצר היתה שלו: אילו קצר חצי שדהו ומכר מה שקצר. כלומר הא לא דמיא אלא להא דאילו קצר חצי השדה ומכר גם מה שקצר והשדה עם חצי הקמה והיה הלוקח מותר בלקט שכחה ופאה של אותו חלק הקציר שלו: יאות. אתה אומר דגם המוכר בדין דקיימינן בה השתא מותר הוא בכן אלא דודאי הא ליתא דהאיך יהיה הלוקח מותר בכן הרי הוא עכשיו השדה שלו עם הקציר ואע"פ שהחצי הראשון קצר המוכר וא"כ הכא נמי לענין המוכר דבאותו חלק שקצר אינו יכול לזכות בהפאה שבעל חלק זה: הלוקח וכו'. השתא בעי איפכא אם הלוקח יכול לזכות לעצמו באותו חלק הפאה שמתרת את העומרין שקצר המוכר הואיל ונקצר כשלא היה ברשותו וקאמר דתליא בפלוגתא דרבי ורבי יהודה נשיאה. דפליגי בסוף פרק דלעיל אם העני זוכה במה שיש ת"י או לא: קצירת ח"ל מהו שתהא חייבת בפאה. אם העלה אותו הקציר לארץ אם עכשיו נתחייב בפאה אף על פי שהוא מחו"ל כדמפרש ואזיל להבעיא: שלא תאמר וכו'. כלומר ומאי הוא דמספקא לן ומהיכי תיתי תתחייב וקאמר דמשום דאיכא למימר דדמיא לדין דהקדש דמתני': שלא תאמר. אם יש סברא לומר דהואיל ומצינו דקציר הקדש פטור דאימעוט מקצירך פרט להקדש וכן קציר ח"ל פטור דאימעוט מקציר ארצכם והשתא אי מה הקדש מצינו דלפעמים חייב הוא בפאה כגון שפדה מיד הגזבר דאע"ג דמתחלתו היה הקדש השתא מתחייב הוא כשיצא מיד הקדש וא"כ ה"נ נימא אף חו"ל חייב כשהעלה הקציר לארץ או לא: אשכח תני. דקצירת חוץ לארץ לעולם פטור הוא ואפילו העלהו לארץ דכתיב קציר ארצכם תרי זימני חד בפרשה קדושים וחד בפרשה אמור ללמד על קצירת חוץ לארץ דלעולם פטור הוא. אי נמי מקציר דמיותר הוא דרים דהוי ליה למיכתב ובקצרכם את ארצכם וקציר ללמד הוא בא דלאפוקי מה שנקצר בחוץ לארץ ואפילו העלהו אחר כך לארץ:

קצר

תוספתא פ"ג

סוכה ל. ופ"ג לעיל פ"ג

לקמן פרק ה משנה ה

לעיל פרק ב הלכה ה

תוספת הרי"ד

אמר רבי בון בר חייא הדא אמרה שהמוכר זכה בפאה שהיא מתרת את העומרין עי' בפרק ה' הלכה ב' שהארכנו בזה בעזרת השם עי"ש ודו"ק:

לא

עין משפט נר מצוה

כג
א שם הל"ד ובכ"מ
כד
ב שם הל"י
כה
ג מיי' הל' גזילה פ"ח הל"ד טוש"ע חו"מ סי' שעא ס"א
כו
ד מיי' פ"א ממתנות עניים הל"א ב
כז
ה מיי' שם פ"ו הלט"ו
כח
ו מיי' הלכות מעשר פ"ב הל"ח
כט
ז מיי' תרומות פ"א הל"א
ל
ח מיי' מתנות עניים פ"א הל"ד

גליון הש"ס

ט שלא לאבדה פטורה. הכי קיי"ל מדסתם רבינו ולא פי' ואף בפירוש המשנה כתב או לעשות היזק כפי הנראה חז"כ נו. ועי' במל"מ פ"ב ממ"ע הל"ד ובמים חיים לרמב"ם:
י הלוקח מהו שיזכה. עיין שער המלך פ"ו ממתנות עניים הלט"ו. שתמה על דבר ההשמטה של כל הסוגיא וע' במים חיים פ"ב הל"ה:
יא ולא קציר חוץ לארץ עב"מ שם בבת' שהיא בירושלמי פ"ק דפיאה וכוונת ע"ש וצ"ל פ"ב דפאה. ומ"ש רבינו שם דנתפרש בגמ' דפאה נוהגת מדבריהם בחו"ל הוא בש"ס חולין (דף קלז:) שכתב בארץ וככת בחו"ל. ועיין במים חיים. והכ"מ שם הביא מדברי הש"ס בחולין קלז. לוי זרע בכישור וכו'. מגבד דשם לעניין לקט אמרו. ועיין במים חיים. אפוס דלכאור' הדבר מוכרח שם דבה"י הי' מדקאמר ליה ר"ש דברי למיקל מדכתיב לעני ולגר תעזוב אותם. ולא לעורבים ולעטלפים הרי דקרא קאמר ואף זה יאמר דר"ם אמר לי' דאף בלקט דאורייתא מותר עתים' ר"ס ד' ע"ב ד"ה לקט. וברמב"ם שם הוכיח בהדיא מדפקיל ליה לנפשיה דאינו עובר בבל תאחר ומשמע דס"ל דבה"י היא ואי' חיוב דאורייתא. דבדרכנו ליכא בל תאחר ודוחק לומר דהתום' לא דייקו רק מר"ש ע"ש. ול"ע:

שנויי נוסחאות (סו"ס) שאין בד"ו שאינן. (סו"ו) שימי בד"ו שמי. (סו"י) מן הקמה על הקמה בד"ו מן הקציר על הקמה. (סו"ד) נמצאת בד"ו ליתא. (סופ"ו) על הקמה בד"ו ליתא. (סוכ"ג) אמר בד"ו אמרה. (סוכ"ח) תנא בד"ו תני.

קצר הגיזבר חצי חציה ולא הספיק לקצר את השאר עד שפדה את כלה מפריש מן הקציר על הקציר וכל מה שנקצר ברשות הקדש כבר נפטר:

הדרן עלך ואלו מפסיקין

א מלבנות התבואה שבין הזיתים בש"א פיאה מכל. או"א ובה"א מאחת על הכל ומודים שאם היו ראשי שורות מעורבין שהוא נותן פיאה אחת. ב המנמר את שדהו ושייר קלחים לחים ר"ע אומר פיאה מכל א' וא' וחכ"א מא' על הכל ג מודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות שהוא נותן פאה מכל אחת ואחת: **גמ׳** אנן תנינן של בין הזיתים ותניי דבית רבי ד שבין האילנות מתני' צורכה לדבית ר' דבית ר' צורכה למתני' אילו תנינן מתניתין ולא תניי דבית ר' הוינן אמרין לא אמרנו אלא של בין הזיתים דבר שהוא חייב בפיאה אבל דבר שהוא פיטור פאה אף ב"ש מודים שהוא נותן פיאה אחת על הכל הוי צורכה לדבית רבי או אילו תניי לדבית ר' ולא תנינן במתני' הוינן אמרין לא אמרנו אלא שבין האילנות דבר שהוא פיטור פאה אבל דבר שהוא חייב פיאה אף ב"ה מודים שהוא נותן פיאה מכל אחת ואחת הוי צורכה למתני' וצורכה לדבית ר' מה אנן קיימין אם במורווחי' אף ב"ש מודים שהוא נותן פיאה אחת על הכל אם. ברצופין י אף ב"ה מודים שהוא נותן פיאה מכל א' וא' אלא כי אנן קיימין ה בנטועין מטע עשר לבית סאה ב"ש עובדי להון כרצופין וב"ה עובדי להון כמורווחי' מ"ט דב"ש שאין דרך בני אדם להיות מכניסין זרעים בין האילנות אתיא דב"ש ו כרבי יוסי כמה דרבי יוסי אמר אין דרך בני אדם להיות מכניסין בצלים בין הירק כן ב"ש אומרים אין דרך בני אדם להיות מכניסין זרעים בין האילנות י מסתברא ב"ש יודו לר' יוסי ור"י לא יודה לב"ש ב"ש יודו לר"י שאין דרך ב"א להיות מכניסין בצלים בין הירק ר' לא יודה לב"ש שכן דרך ב"א להיות מכניסין זרעים בין האילנות: היה שם גדר כמין דהוא אילן עד כדון במעורבים מכאן ומכאן הרי מעורבים מצד א' או בשלשה תלמים שלו פתיח או אפי' כ"ש.

המנמר

פני משה

קצר הגזבר חצי חציה. דבמתני' תנן והקדיש חציה הפודה הוא נותן לכל דאילו קצר הגזבר כשהיא הקדש פטור מפאה והשתא קא מבעיא ליה אם קצר הגזבר החצי של אותה חצי השדה שהקדיש זה ולא הספיק לקצור את השאר עד שפדה אחד את הכל מן ההקדש הקציר שקצר הגזבר והקמה הנשארת מהו אם צריך להפריש עכשיו מן הקציר של הקמה הנשארת גם על חלק הקציר שקצר הגזבר משום שפדה גם לאותו חלק הקציר: וכל מה שנקצר ברשות הקדש כבר נפטר. או דלמא דאמרינן דכל מה שנקצר ברשות הקדש כבר נפטר הוא ואינו מפריש אלא על הקמה הנשארת בלבד ולא איפשיטא:

הדרן עלך ואלו מפסיקין

הלכה א מתני' מלבנות התבואה שבין הזתים. ערוגות מרובעות של תבואה ומפני שהן עשויין כדפוסי הלבנים קרויין מלבנות: שבין הזתים. בגמ' מפרש מ"ש דבין הזיתים דנקט: בש"א פאה מכל אחד ואחד. מכל מלבן ומלבן דהואיל והערוגות עומדות פסקי פסקי ואין מתערבות זו עם זו קסברי ב"ש דמפסקי זתים אבל היכא דראשי שורות מעורבין זה עם זה מודו דלא מפסקי ובזמן שהאילנות רחוקים זה מזה עד שבקרקע בית סאה שהוא מקום נ' אמה על נ' אמה אין בו עשרה אילנות מודים ב"ה שנותן פאה לכל מלבן ומלבן דהואיל והאילנות מרוחקים נראין הדברים שלא בשביל האילנות נעשו המלבנות ובזמן שהאילנות רצופין ויש עשר אילנות בפחות מבית סאה מודים ב"ש שנותן פאה אחת על הכל לא נחלקו אלא כשיש עשר אילנות בתוך בית סאה: **גמ'** אנן תנינן. במתני' מלבנות התבואה שבין הזתים ובברייתא דתני בבית רבי שבין האילנות וקאמר הש"ס דלא פליגי אלא דתרווייהו צריכי ומה דלא שמעינן מחדא שמעינן מחבירתה: אילו תנן אנן. אי ממתני' לחוד הוה אמרינן דבין הזתים דוקא קתני משום דב"ש דהואיל והוא דבר שהוא חייב בפאה שמפורש בכתוב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך הלכך הזית מפסיק בין מלבן למלבן לפאה אבל דבר שהוא פטור פאה כגון שאר אילנות שאינם מפורשים בתורה לחיוב פאה אלא שלמדין מן הזית כדאמרינן בפ"ק בהלכה ד' ילא זית ולימד על כל האילנות פאה ואי לאו דשמעינן להאי ברייתא דבית רבי ה"א למעטי גם בהא ולומר דזית דוקא כתבה התורה אבל שאר אילנות הן פטורין מפאה ואף ב"ש מודו בהו שאין מפסיקין בין מלבן למלבן ונותן פאה אחת על הכל הלכך אצטריך לדבית רבי וקמ"ל דשאר אילנות שוין הן לדין דזתים: או אלו תניי דבית רבי. וכן אי מדבית רבי לחוד הו"א למעטי איפכא דב"ה דהייתי אומר שאר האילנות הן פטורין מפאה ובהא קאמרי דאין מפסיקין אבל בזתים שהוא מפורש בתורה לחיוב פאה אף ב"ה מודו דמפסיקין הן ונותן פאה מכל מלבן ומלבן הוי דצורכה לתרווייהו ולאשמעינן דבין בזתים ובין בשאר אילנות פליגי ב"ש וב"ה: מה אנן קיימין. במתני' בעיקר פלוגתא דב"ש ודב"ה: וה"ג אי במרווחין אף ב"ה מודו שנותן פאה מכל אחד ואחד אם ברצופין אף ב"ש מודו שהוא נותן פאה מא' על הכל. והיינו דמסיים אלא כי אנן קיימין וכו' ב"ש עבדין לון כמרווחין וכו' ובספרי דפוס נתחלפו הסיטות ולא אתי שפיר לשום גירסא מן גרסות הישנות: אי במרווחין. שהאילנות נטועין מרווחין ביותר ורחוקין הרבה זה מזה בהא אף ב"ה מודו שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד דמכיון שהן רחוקין זה מזה הדבר נראה ש"א מפני האילנות זרע התבואה מלבנות מלבנות אלא כאו"א כשדה בפני עצמה היא: אם ברצופין. הרבה וקרובין זה אצל זה א"כ הדבר ניכר שמפני האילנות שהן תכופין היה צריך לעשות התבואה מלבנות מלבנות ובהא אף ב"ש מודו שהוא נותן פאה מאחד על הכל דכולהו כשדה אחת חשיבא וע"כ היה צריך לזרוע מלבנות בשביל האילנות: אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בנטועין האילנות מטע עשר לבית סאה דב"ש עבדין להון כמרווחין דהא מיהת אינם תכופים כל כך זה לזה ומפני מה זרע התבואה מלבנות מלבנות אם לא לעשות לכאו"א כשדה בפני עצמה. וב"ה עבדין להון כרצופין דהרחק של עשר אילנות לבית סאה לאו הרחק חשיבא ומפני האילנות זרע את התבואה מלבנות מלבנות והלכך כשדה אחת היא: שאין דרך בנ"א. אם רוצין לזרוע שדה אחת אין מכניסין הזרעים במקום שיש אילנות ולזרוע ביניהן וכיון שזה זרע בין האילנות דעתו היה לעשות כשדה שדה בפני עצמה ולפיכך זרע מלבנות מלבנות: אתיא דב"ש כר' יוסי. דלקמן בפרקין דס"ל מלבנות הבצלים שבין הירק נותן פאה מכאו"א וכמו דטעמיה דר' יוסי לפי שאין דרך להיות מכניסין הבצלים בין הירק והלכך הירק כזרע אחר דמי ומפסיק בין מלבן למלבן כך ס"ל לב"ש הכא לפי שאין מדרך להכניס זרעים בין האילנות ומש"ה מפסיקין הן בין המלבנות: מסתברא וכו'. כלומר אע"פ שאמרנו דאתיא דב"ש כר' יוסי מסתברא היא דב"ש ודאי הן שמודים להא דר' יוסי דהא אמרינן שאין מדרך להכנים זרעים לבין האילנות מכ"ש דאמרינן שאין מדרך להכנים הבצלים בין הירק דהבצלים מכניסן לקיום וירק אין דרכו להכניסו לקיום ומסתמא זורעין דבר שמכניסו לקיום בפ"ע אבל ר' יוסי לא יודי לב"ש דאע"פ שאין מדרך להכנים בצלים בין הירק מ"מ בזרעים אנו רואין שכן דרך בנ"א להיות זורעין בין האילנות: היה שם גדר. בין המלבנות: כמאן דהוא אילן היה שם שנים. כלומר כמו בשדה אילן דהגדר מפסיק ועושה אותן כמו שהיו שנים כדתנן בפ' דלעיל ולאילן אינו מפסיק אלא גדר וה"נ במלבנות כן: עד כדון במעורבין מכאן ומכאן. אסיפא דמתני' קאי. דקתני ומודים שאם היו ראשי השורות מעורבות שהוא נותן פאה מא' על הכל והשתא בעי דעד כאן לא שמענו ממתני' אלא אם היו מעורבין מב' הצדדין דהכי משמע אם היו ראשי השורות מעורבות זו עם זו הרי שהיו מעורבין מצד אחד מהו. שראש מלבן אחד הגיע לחבירו ואינם מעו' בים הראשים כאחד

רידב"ז

קצר הגיזבר חצי חצי' ולא הספיק ז לקצור השאר עד שפדה כולה מפרים מן הקציר על הקציר כו'. פי' דהא תנינן במתניתין הפודה מיד הגיזבר הוא נותן פאה לכל משמע על כל השדה וה"א דגם אם נפדה מיד הגיזבר מקלת לאחר קצירת הגיזבר ומקלת קודם קצירת הגיזבר דנותן ג"כ פאה על כל השדה אפילו על חלק הקצירה של הגיזבר ע"ז קאמר ולא הספיק לקצור את השאר עד שפדה כולה מפרים מן הקציר על הקציר כלומר מן הקציר הזה שלא הספיק לקצור עד שפדה את כולה על הקציר הזה ואבל מה שנקצר ברשות הקדש כבר נפטר וא"צ להפרים עליו:

הדרן עלך ואלו מפסיקין

מה אנן קימין אם במורווחין אף ב"ש מודים כו' אלא כן תנן קימין במטע עשר לבית סאה ב"ש עבדין לון כרצופין כן גי' הרמב"ם ז"ל ויש גורסין להיפוך:

היה שם אילן כמין דהוא גדר כן גי' הסמ"א ז"ל ומפרש כמו דגדר הוי הפסק כן הוי אילן הפסק במלבנות פי' אם הי' אילן רחב ד' כן פי' בס' מה"י:

עד כדין במעירבין מכאן ומכאן. פי' הסמ"א ז"ל דמבעיא לי' הא דתנינן במתניתין אם הי' ראשי שורות מעורבין שנותן פאה אחת אם דוקא במעורבין מכאן ומכאן אבל הרי מעורבין מצד אחד אם נותן פאה א' או מכל אחד ואחד ונשאר בתיקו וכן מיבעיא עוד כמה יהי' מעורבין או כג' תלמים של פתיח או כ"ש שני ונותן פאה אחת על הכל והוי ב' איבעיות אם צריך להיות מעורב בב' צדדין או מצד אחד שני ואפילו במעורב בב' צדדין אבל לא ידעינן שיעור העירוב אם צריך להתערב כג' תלמים של פתיח או שני בכ"ש ונשאר בתיקו:

עד

עין משפט נר מצוה

א א מיי' מ"ע פ"ג הל"ת
ב ב ג מיי' שם הלכה יא
ג ד שם הלכה ח
ד ה מיי' פרק ג ממ"ע הל"ט וכהשגות וכ"מ

גליון הש"ס

י אף ב"ה מודים. ורבינו בפ"ג הל"ת כתב כדתני דבית רבי ולא ביאר בהדיא דאף בזתים מאחת על הכל צ"ע לכאורה דהא יש למעטי דבזתים אף ב"ה מודים כדאמרו כאן. וצ"ל כיון דבהם ולא ביאר החילוק מטעם פטור פאה מ"גילא נשמע דאין חילוק בין זתים לשאר אילנות:
י מסתברא ב"ש יודו פי' פ' כר"ש לקמן מ"ג ד' ועי' במרכבת המשנ' בפ"ג ממתנות עניים הל"ט וכמים חיים בהגהותיו שם:

מסורת הש"ס

(מנחות עא)
(מס נא)
לקמן מ"ג ד

תוספת הרי"ד

לא אמרנו אלא של בין האילנות דבר שהוא פיטור פאה ויש לעיין בזה לפי' הרמב"ם ז"ל דסבירא ליה דבכל האילנות הוי חיוב פאה מה"ת ומסוגיא זו משמע כדעת התוס' ז"ל במסכת שבת (דף סח) ובמס' פסחים (דף נו) דבשאר אילנות הוי חיוב פאה מדרבנן ואינו מסוגיא דפ"ק בהל' ד' משמע כדעת הרמב"ם ז"ל ויש לתרץ סוגיא הזאת ע"פ דעת הרמב"ם ז"ל ודוק:

פד

שנויי נוסחאות (סו"ה) פיאה אחת כד"ו פיאה מאחת על הכל. (סוי"ד) תנינן מתניתין ולא תניי כד"ו תנינן אנן ולא תנון. (סופ"ו) כד"ו פטור. (סוי"ז) פיאה אחת כד"ו פיאה מאחד. (סוי"ח) לדבית רבי או אילו תניי לדבית רבי ולא תנינן במתני' הוינן אמרין לא כד"ו למתניתא דרבי או אילו תניי דבית רבי ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אמרו. (סוכ"א) אחת ואחת כד"ו אחד ואחד. (סוכ"ב) וצורכה לדבית רבי כד"ו למתנית' דבי רבי. (סוכ"ד) פיאה אחת על הכל כד"ו פיאה מאחד על הכל. (סוכ"ו) ב"ש עובדי להון כרצופין וב"ה עובדי להון כמורווחין כד"ו ב"ש עבדין כמרווחין וב"ה עבדין לון כרצופין. (סול"א) ב"ש יודו כד"ו דב"ש יודון. ב"ש יודו לר"י שאין כד"ו ב"ש יודון לר"י שכן אין. (סול"ג) דהוא אילן עד כדון כד"ו אילן היו שנים עד כדון. (סול"ה) שלו פתיח כד"ו של פתיח.

מערכת הערוך המנמר את שדהו כו' בערוך (ע' מר ב') פי' הזורע שדהו מינין הרבה. וי"א קוצר מקום ומניח מקום כמו עור הנמר שיש בו גוונים הרבה:

עין משפט
נר מצוה

ה
א מ"י פ"ג ממתנות עניים הל"א י"ב ובסמ"ג וכ"מ

מסורת הש"ס

לעיל פרק ב משנה א וש"נ

המנמר כו׳ כהדין נימרא מקום הזבלין עולין תחילה נמרדה קרי לה. עד כדון כשהיה יבש מכאן ומכאן ולח באמצע היה לח מכאן ומכאן ויבש באמצע רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן *אתיא דר"מ בשיטת ר"ע רבו כמה דר"ע אמר לח ויבש שני מינים הם כן ר׳ מאיר אומר לח ויבש שני מינין הן אמרי חברייא קומי ר׳ יוסי ולמה לי כר"ע אפי׳ כרבנן דתנינן תמן המחליק בצלים לשוק ומקיים יבישים לגורן אמר רבי יוסי שמעינן שוק וגורן א שני מינים הם לח ויבש שני מינים הם חצי לח וחצי יבש אף ר"ע מודה והתנינן מודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל

עד כדון כשהי׳ יבש מכאן ומכאן ולח באמצע הי׳ לח מכאן ומכאן ויבש באמצע. פי׳ הגר"א ז"ל בשנו"א דמיבעיא לי׳ אליבא דר"ע דס"ל דמפסיק ונותן על כל יבש ויבש פאה בפני עצמה כשהפסיק אותן לח האיך ס"ל אם הפסיק יבש בין הלחים אם צריך ליתן פאה לכל לח ולח או פאה א׳ ופשיט דר"ב ר"ח בשם ר׳ יוחנן אתיא דר"מ דס"ל דקוצר לשחת מפסיק כר"ע רבו כמה דר"ע אמר לח ויבש ב׳ מינין הן כן ר"מ אמר לח ויבש ב׳ מינים הן וקוצר לשחת הוי כיבש באמצע אלמא דיבש מפסיק אמרין חברי׳ קומי ר"י ולמה לי כר"ע אפי׳ כרבנן דתנינן תמן המחליק בצלים לחים לשוק ט׳ וקס"ד משום דלחים ויבשים ב׳ מיני׳ הן ואין נותנין פאה מזה ע"ז כדאי׳ שם גבי המחליק דנותן פאה מכל א׳ וא׳ ע"ז השיב להם ר׳ יוסי לא כדקס"ד דהוא משום דלחים ויבשים הוין ב׳ מינים ז"א אלא משום דשוק וגורן ב׳ מינים הן אבל לח ויבש ב׳ מינים הן בתמי׳ ז"א אלא חצי לח וחצי יבש פי׳ דאם אין הפסק ביניהם אלא חצי שדה לח וחצי שדה הסמוכה לה יבש אף ר"ע מודה דנותן פאה א׳ על הכל ונותן מלח על יבש ומיבש על לח ולא קאמר ר"ע דנותן מכל אחד וא׳ אלא לענין הפסק דאם הלח והיבש הפסיקו באמצע ס"ל דהוי הפסק ונותן על כל יבש או על כל לח פאה בפני עצמה. כן כונת הגר"א ז"ל:

והתנינן מודים חכמים לר"ע. תיבת והתנינן מחק הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י וזהו התחלה וקאי אמתניתין דמודין חכמים

כאחד וצ"ע. א"נ ע"כ לא שמענו אלא שהיו מעורבין מכאן ומכאן בין כל אילן ואילן אבל הרי שהיו מעורבין מצד אחד להאילנות ומצד השני והיינו בצד שהוא בין אילן לאילן לא היו מעורבין ומהו הדין וקאמר דבזה הרי הוא כהך דשנינו בפרק דלעיל בהלכה א׳ גבי כור וניר וגרע אחר דבשדה בינונית שיעורן בג׳ תלמים של פתיח לענין הפסק בשדה וזרע אחר הוי הפסק אפי׳ בכל שהו ובשדה קטנה שיעור כולן בג׳ תלמיה של פתיח וה"ה הכא נמי כן או דשיעור להפסק הוא בג׳ תלמים של פתיח או אפי׳ כל שהוא דהילן כזרע אחר דמי:

הלכה ב מתני׳ המנמר את שדהו. מלקט שדהו מקומות מקומות דמחזי כמנומר מל׳ ונמר חברברותיו שקלר את התבוא׳ שנתבשלה ראשון ראשון ושייר קלחים שלא נתבשלו: שבת. אניט"ו בלע"ז: בשלשה מקומות. וכך היא הנוסחא הישנה במשנה: שהוא נותן פאה לכל או"א. לפי שאין דרך לזרוע מהן שדה אחת אלא ערוגות ערוגות וכל אחת מהן כשדה חשיבא. ושבת וחרדל חייבים בפאה ואע"פ שאין פאה לירק משום דהני לזרע עבידי וכמיני זרעים חשיבי והלכה כחכמים: **גמ׳** כהדין נימרה. ל׳ המנמר הוא דמפרש כנמר הזה שהוא נראה חברבורות חברבורות אף השדה זו שקולר אותה מקומות מקומות ומפני שמקום הזבלין עולין תחלה מקום שהוא מזדבל יפה עולה ומתבשל בתחלה ולכן נימרדה קרי לשדה כזו לפי שקולרין את המתבשל מתבשל מקודם ומניחין מקום הלח עד שיתבשל: עד כדין. בעיא היא ע"כ לא שמעט דפליגי רבנן עליה דר"ע במתני׳ אלא כשהיה יבש מכאן ומכאן ולח באמצע וטעמא דמסתברא הוא לומר דל"פ אלא בכה"ג משום דכשהמקום שנתבשל שנעשה יבש הוא מן הצדדין וקולרו בתחלה ומניח את המקום הלח שהוא באמצע א"נ נראה כשתי שדות אלא דקולר את היבש קודם ובאתחלתא דקלירה היא והלכך קסברי רבנן דנותן פאה אחת על הכל: היה לח מכאן ומכאן ויבש באמצע. מאי מי נימא דבכה"ג מודו רבנן לר"ע דכיון שהוא קולר בתחלה את היבש שהוא באמצע ומניח את מקום הלח שמכאן ומכאן מחזי כשתי שדות נחלקות והרואה יאמר דערוגות ערוגות זורעה אותה השדה ואפי׳ לרבנן נותן פאה מן היבש בפ"ע ומן הלח בפ"ע או דילמא כיון דמין אחד הוא לא חיישינן להכי ואפי׳ בכה"ג פליגי רבנן עליה דר"ע: ר׳ בא וכו׳. ומייתי הש"ס להאי מלתא דר׳ בא בשם ר׳ יוחנן דקא מפרש למילתיה דר"ע ובעו למיפשט בעיין מהאי שקלא וטריא דלקמן ודחי לה עד לבסוף דפשיט לה ממתני׳ גופה וכדלקמן: אתיא דר"מ בשיטת ר"ע רבו. דר"מ מה דאמר בריש פרק דלעיל הקולר לשחת מפסיק ומוקמינן ליה לעיל שם דבשלא הביא שליש איירי והיינו לא שלא נתבשל כל צרכו וקסבר דלאו כאתחלתא דקלירה היא מחשבינן לה וקס"ד דמשום דזה שקולר לשחת לח הוא ומה שמניח להגמר עד שתתבשל ותעשה יבש הוי ליה כמין אחר. והלכך קאמר נמי דמפסיק לפאה והיינו כשיטת ר"ע רבו דקאמר במתני׳ דלח ויבש שני מינין הן ונותן לזה פאה לעלמו ולזה פאה לעלמו וכן טעמיה דר"מ נמי משום דקסבר לח ויבש שני מינין הן וכדאמרן דמשו"ה קאמר נמי דקלירה לשחת מפסיק דלאו כאתחלתא דקלירה הויא דזה לח וזה יבש: אמרי חברייא. ואמרו חברייא לפני ר׳ יוסי והקשו על הא דרבי יוחנן דאי ס"ד דטעמיה דר"מ משום דקסבר דלח ויבש שני מינין הוו והקולר לשחת דקאמר בשלא הביא שליש איירי א"כ ולמה לי למימר דכר"ע היא דאתיא הא אפי׳ כרבנן דפליגי עליה דר"ע במתני׳ נמי אתיא דהא שמעינן להו דסברי דלח ויבש ב׳ מינין הוו כדתנינן בהתם מתני׳ לקמן המחליק בצלים לחים למכרן בשוק ומקיים יבישים לגורן נותן פאה לאלו לעלמן ולאלו לעלמן אלמא דקסברי דשני מינין הן אלא דלאו היינו טעמיה דר"מ משום דכשני מינין משוי להו דלא היא אלא משום דס"ל דכל לשחת לאו קלירה הויא ואפי׳ בשהביא שליש והלכך הוא דקאמר דמפסיק לפאה והשתא מדקאמרי חברייא דרבנן נמי ס"ל דלח ויבש ב׳ מינין הן וא"כ קשיא במאי פליגי ר"ע ורבנן במתני׳ אלא ודאי דלא פליגי כ"א ביבש מכאן ומכאן והלח באמצע דרבנן ס"ל דכיון שהוא קולר היבש יבש קודם כאתחלתא דקלירה היא ומה שמניח הלח שבאמצע לאו כשדה אחרת חשיבא ור"ע ס"ל דהואיל וכשני מינין הן נותן פאה מכל אחת ואחת אבל בלח מכאן ומכאן והיבש באמצע דכשהוא קולר בתחלה היבש שבאמצע ונשאר הלח שמכאן ושמכאן מחזי כשתי שדות והואיל וכשני מינין הן מידו לר"ע דנותן פאה מכל א׳ וא׳ ואיפשטא הבעיא: א"ר יוסי. דלא היא דהא דקאמרי חברייא וכן הא דא"ר בא בשם ר׳ יוחנן מעיקרא הוא דליתא דהא מהאי מתני׳ דהמחליק בצלים שמעינן דשוק וגורן כשני מינין הן לח ויבש שני מינין בתמיה וכי שמעינן מהתם דגם בעלמא מחשבינן לח ויבש כשני מינין והתם שאני דכיון דמתחלה כשזרעה היה בדעתו לחלק אותן ולמכור הלחין מהן לשוק ולקיים היבשים לגורן הלכך הוו כזורע ב׳ מיני חטין דקיי"ל דבעשייה גורן תליא מילתא וכדתנן בפ׳ דלעיל וה"ל כעושה ב׳ גרנות הוי דזה הוא לשוק וזהו מקיימו לגורן אבל במתני׳ לאו טעמא משום דמחשבינן לח ויבש כב׳ מינין וכדמסיק ואזיל: חליו לח וחליו יבש אף ר"ע מודה. כלומר הדע דהא מדלא קאמר ר"ע אלא המנמר שדהו ולא קאמר סתם הקולר את היבש ומניח את הלח נותן פאה מכל א׳ וא׳ ואפי׳ חליו לח וחליו יבש הוה במשמע אלא ע"כ דבהא אף ר"ע מודה דנותן פאה אחת דלח ויבש לאו כב׳ מינין הן וכי פליג במנמר שדהו מקומות מקומות הוא דפליג דמכיון דמחזי כמנומר במקומות הרבה נראה כזה בפ"ע וזה בפ"ע ורבנן לא ס"ל האי סברא משום דהואיל ומין אחד הן אינו נותן אלא פאה אחת לכל והשתא הא דקאמר ר׳ בא בשם ר׳ יוחנן נמי ליתא דטעמי׳ דר"ע לאו משום דס"ל דהוו כב׳ מינין אלא דלכ"ע לח ויבש מין אחד הוא וטעמיה דר"ע כדאמרן ובעיין נמי לא איפשטא דלרבנן איכא למימר דלעולם אינו נותן אלא פאה אחת הואיל ומין אחד הוא וכדפרישית לעיל בהאי בעיא: והתנינן. כעין ת"ס הוא כלומר דמהדר הש"ס למיפשט הבעיא דבעי אליבא דרבנן ממתני׳ דידן גופה דהא תנינן בסיפא מודין חכמים לר"ע וכו׳ ומעיקרא מפרש

תוספת הרי"ד

עד כדון שהי׳ יבש מכאן ומכאן ולח באמצע הי׳ לח מכאן ומכאן ויבש באמצע עי׳ בפנים דמבואר היטב הפי׳ בשנו"א ז"ל דמיבעיא לי׳ אליבא דר"ע אם היבש שבאמצע מפסיק לאחר קצירתן את הלחים שיהי׳ נותן מכל לח ולח. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ג ממ"ע הלכה י"ב אליבא דרבנן וז"ל ז"ל בד"א כשהי׳ יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע אבל לח מכאן ומכאן ויבש באמצע מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו עכ"ל ז"ל ונ"ב מנין הוציא הדין הזה ונ"ל דס"ל דאע"פ שלא חשוב הפסק להפסיק בין הלחים וב׳ הלחים חשוב חד קצירה לרבנן אבל הלחים והיבש שבאמצע חשובים ב׳ קצירות דאין דרך להתחיל לקצור באמצע ולא חשוב האמצע להתחלת הקצירה מן השדה כולה אלא חשוב קצירה בפני עצמה והוי הלח והיבש ב׳ קצירות כיון שהיבש התחיל הקצירה באמצע ומפרש להמתניתין כמנמר שדהו ושייר קלחים לחים לשון המשנה משמע דמנמר היבשים מב׳ הצדדים ומשייר קלחים לחים באמצע ע"כ מבעיא לי׳ אליבא דר"ע עד כדון כיבש מכאן ומכאן ולחים באמצע משום דלשון המשנה מורה כן וע"כ אף לרבנן דס"ל דנותן פאה אחת על הכל לשון על הכל משמע על הב׳ יבשים ועל הלח הכ"מ כשהלח באמצע משא"כ בשיבש באמצע אף דלרבנן אינו מפסיק ונותן פאה מלח שבצד זה על הלח שבצד הב׳ מ"מ היבש חייב בפ"ע וחזינן מהכא דאינו מפסיק ונותן פאה אחת על הכל ב׳ עניים הם. וע"פ דעת הרמב"ם ז"ל שפיר ניחא להבין דקדוקי המשנה לעיל (בפ"ב ה"ג) דגרסינן שם הכל מפסיקין לזרעין ואין מפסיקין לאילן אלא גדר ואם פי׳ שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה א׳ על הכל ולכאורה יש לדקדק למה נקט כך ליסנא יתירה אלא נותן פאה א׳ על הכל כיון דתנא שער כותש אינו מפסיק נמילא ידעינן דנותן פאה אחת על הכל וכמו במשנה (א׳) גרסינן גבי קולר לשחת וחכ"א אינו מפסיק ולא מסיים אלא נותן פאה א׳ אבל לפי הרמב"ם ז"ל ניחא דהנה שער כותש פי׳ הרמב"ם ז"ל דהוא ענפים דקין יער שאילנותיו דקין ודבוקין זב"ז ואדם נחבא בהם כמו וימלא השעירתה לאהוד עכ"ל ז"ל עי"ש והנה לפי מה דגרסינן גבי מלבנות הי׳ שם אילן כמו דהוא גדר כגי׳ הגר"א ז"ל ופי׳ דאם אילן רחב ד׳ מפסיק בין הזרעים הוי כמו גדר וא"כ השער כותש גופי׳ הוי בזרעים כגדר ומפסיק אבל באילנות לא חשוב בעלמו כגדר להפסיק בין אילנות אלא אדרבה מבטל הגדר של הבנין ולפי פסקי הרמב"ם ז"ל הוי אינו מפסיק ונותן פאה לכל ב׳ עניינים דהא אפילו דאינו מפסיק בין ב׳ הלחים מ"מ אינו נותן פאה על הכל ורק נותן על הב׳ לחים בפני עצמן ועל היבש בפ"ע וא"כ שפיר קמ"ל דאינו מפסיק הגדר בשביל השער כותש והשער כותש גופי׳ אינו חשוב כגדר לגבי אילנות להפסיק וגם נותן פאה על הכל על כל הכרם על אילנות ועל השער כותש דלא תימא אע"פ שהשער כותש גופי׳ אינו מפסיק באילנות מ"מ אינו נותן פאה על הכל משום דהוי דבר המפסיק בעלמא בזרעים אלא נותן על ב׳ לדדין של האילנות שמכאן ומכאן פאה אחת ועל שער שותם פאה אחת ע"כ קמ"ל דתרתי איתא דאינו מפסיק ונותן פאה על הכל ולפיכך במשנה א׳ גבי קולר לשחת גרסינן וחכ"א אינו מפסיק ולא מסיים אלא נותן פאה אחת על הכל משום דקולר לשחת הוי כיבש באמצע כדכתב הגר"א ז"ל ולפ"ז להרמב"ם ז"ל אינו מפסיק בין ב׳ הלחים אבל נותן על היבש בפני עצמו וע"כ נותן על השחת בפני עצמו ומדויקין המשניות לפי פסקי להרמב"ם ז"ל ודו"ק:

והתנינן מודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בג׳ מקומות. הבעמ"ג בשנו"א ז"ל יגע לפרש האי והתנינן להעמידה ע"פ פירוש הגר"א ז"ל ודחק שם מאד ובאמת בירושלמי שת"י נמחק תיבת והתנינן בכ"י קדשו של הגר"א ז"ל והוי התחלה על הסיפא דמתניתין כמבואר בפנים:

תגיה

שנויי נוסחאות (כו"ח) נימרא כד"ו נימרה. (כו"ג) נמרדה קרי כד"ו נמרידה קריי. (כו"כ) בשיטת כד"ו כשיטת (כו"י) מינים הם וכו׳ שני מינין הן כד"ו הן ליתא. (כו"ח) בצלים לשוק בכי"ר בצלים לחים לשוק. (כו"ט) שמעינן בכי"ר שמענו. (כו"י) הם וכו׳ הם כד"ו ליתא. חצי לח וחצי יבש אף כד"ו חציו לח וחציו יבש אוף.

מערכת הערוך כהדין נימרא. (בערוך שם) כהדין נומרה. ונמר חברברותיו (ירמיה י"ג, כ"ג):

חרושי רד"א

כהדין נימרא כו׳ נימרדה קרי לה. נ"ב הר"ש גרים נימרות:

חרדל בשלשה מקומות *כיני מתני' שבת בשלשה מקומות חרדל בשלשה מקומות שמואל אמר מפני שאין הראשון ממתין לאחרון שבהן ור' יוחנן אמר מפני י שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות על דעתיה דשמואל מפריש מכל קלח וקלח ע"ד דר' יוחנן מפריש מכל ערוגה וערוגה:

הלכה ב מתני' א *המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבישים לגורן נותן פיאה לאילו לעצמן ולאילו לעצמן וכן באפוני' ב וכן בכרם המידל נותן מן המשואר על מה ששייר והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל: **גמ'** *תני המירג חייב בתחילתו וחייב בכופו ואי דינו מירוג אמר רבי ירמיה כהדא דתנינן המחליק בצלים לשוק ומקיים יבישים לגורן אמר ר' יוסי הדין קיצחה כד את זרע לה הוא עביד בצל דקיק כד את שתיל לה הוא עביד בציל רב דלא כן מה אנן אמרין הואיל הוא לזריעה יהא פטור מן הפיאה והיטין לא לזריעה הן חיטין רובן לאכילה וזה רובו לזריעה ע"ד דר' ירמיה ג ירק חייב בפיאה מינו מכנסו לקיום מה עביד לה ר' יוסי גמור הוא ואינו מחוסר אלא ליבש תני *לקט קצירך ד י ולא לקט קיטוף ר' זעירא ר' חייא בשם ר' יוחנן י המלקט שיבלין לעיסתו אפי' כל שהוא פטור מן הפיאה ר' אלעזר אמר אפי' במ.ל אמר ר' יוסי והוא ששייר והתני *היה לו חמש גפנים והוא בוצרן ומכניסן לתוך ביתו פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחייב בעוללות אמר ר' יודן כאן בגמורות כאן בשאינן גמורות א"ר יוסי אפי' תימא כאן וכאן בגמורות כאן וכאן בשאינן גמורות ה כאן כשביקש לאכלן ענבים ברם הכא כשביקש לעשותן יין עושה הדא ילפא מן ההיא וההיא ילפא מן הדא הדא ילפא מן ההיא כשביקש לעשותן מלילות ו אפילו לא שייר וההיא ילפא מן הדא שאם בקש לעשותן יין ז והיא ששייר. המידל כו'. תניא א"ר יהודה ח בד"א במידל לשוק אבל במידל לבית נותן מן המשואר על הכל

קרבן העדה

מפרש לה והדר קאמר טעמא: כיני. כן צריך לפרש דבג' מקומות אתרווייהו קאי אשבת וחרדל וכדקאמר נמי להא בריש פרק דלעיל: שמואל אמר. ובטעמא דמודו רבנן בהא פליגי אמוראי דשמואל אמר מפני שאינן מתבשלין כאחד ואין הראשון שבהן ממתין לאחרון דלפעמים הראשון שנזרע במקום זה מתבשל מקודם להאחרון שבמקום הזה ולפיכך אין מצטרפין לפאה ונותן מכל א' וא': ר' יסא בשם ר' יוחנן. קאמר טעמא אחרינא מפני שדרכן של מינין האלו לזרוע אותן ערוגות ערוגות וכל ערוגה וערוגה נחשבת כשדה בפ"ע: על דעתיה דשמואל. ומפרש דאיכא בינייהו בהני טעמי דלשמואל מפרים מכל קלח וקלח כלומר מכל מה שמתבשל בתחלה ואפי' באותה ערוגה הבשל בשל קודם וקוצרו מפרים ממנו פאה ולר' יוחנן מכל ערוגה וערוג' הוא דמפרים והשתא איפשטא נמי הבעיא דלעיל דהא חזינן דלר' יוחנן היינו טעמא דמודו חכמים בשבת וחרדל מפני שדרכן לזרען ערוגות ערוגות ומשמע דאף שזרען עכשיו שדה אחת מהן כולה שבת או כולה חרדל וקצר את היבש ומתבשל בתחלה במקומות מקומות צריך להפרים מכאו"א משום שהרואה יאמר ערוגות ערוגות נזרעו וה"ה נמי ברישא במאמר בדהו לא פליגי רבנן אלא ביבש מכאן ומכאן והלח הוא באמצע דבזה כיון דקצר היבש שמכאן ושמכאן לא נשאר אלא הלח במקום אחד לא חיישינן שיאמרו ערוגות ערוגות זרע את שדהו דהכל יודעין שהתחיל זה נקצור מן הצדדין כדרך הקצירה מה שיבש מכאן ומכאן והניח את הלח באמצע עד שיתייבש ויגמור את' קצירו אבל כשהיבש הוא באמצע כשקצרו בתחלה ומניח מקומות הלח שמכאן ומכאן הרואין ששדהו חלוקה היא לשתי מקומות יאמרו שבודאי ערוגות ערוגות זרע זה את שדהו ולפיכך מודים חכמים גם ברישא דבכה"ג נותן מן היבש בפ"ע ולהלח שיקצור אח"כ בפני עצמו:

הלכה ג מתני' המחליק בצלים. מל' ואנכי איש חלק על שם שכשנתלשו נשאר המקום חלק. א"נ המחליק כמו המחלק שנוטל חלק מן הבצלים לחים למכרם בשוק וחלק א' מניח יבשים לגורן לקיום: וכן באפונים. אפונים השופין והן הקטנים החלקים שהן מיני זרעים וחייבין בפאה אבל אפונים הגמלונים. והן הגסים מין ירק הן כדתנן בפ"ג דכלאים: וכן בכרם. דינן כמו המחליק בבצלים: המדל. מל' דלדול כשהבצלים זרועין רצופין הרבה נוטל אחד או שנים מהן כדי שהנשארים יתגדלו בריות ויעשו גסים וזהו נקרא מדל וכדתנן פ"ד דשביעית איזהו מדל א' או שנים: נותן מן המשואר על מה ששייר. מן הנשאר לבד הוא שנותן פאה אבל אותן שנעקר ליתן ריוח להנשארים אינן חייבין בפאה לפי שתקנת הנשארים היא ולא חשיבא קצירה: והמחליק מאחת יד. כלומר כולו מענין אחד או כולו לגורן או כולו לשוק. והרמב"ם פירש מאחת יד ממקום אחד שקצר או בצר הכרם מצד אחד ומכר לשוק ולא מעט מעט מכאן ומכאן יתן הפאה מן הנשאר על הכל: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ק והתם גרים המארג: המירוג. מלשון הנה שמתיך למורג חרוץ והוא כלי מלא נקבים ודשין בו התבואה ומחתך את הקליפה מן הבר וכאן הוא נ"כ מענין מחתך ומחלק לשני דברים כדמפרש לקמן: חייב בתחלתו וחייב בסופו. כלומר מכל חלק וחלק שבתחלה ושבסוף חייב ליתן פאה מכל אחד ואחד בפני עצמו: והאידינו מירוג. ואיזהו מירוג שאמרו ובאיזה ענין הוא מחלק: א"ר ירמיה כהדא דתנינן. כלומר זהו הענין בעצמו ששנינו במתני' תני נמי בברייתא המחליק בצלים לחים לשוק וכו' וזהו המירוג דקתני שמחלק הלחים בפ"ע למכרן ומקיים היבשים בפ"ע: א"ר יוסי הדין קיצחה וכו'. קצח וכמון בפסוק הם מיני זרעים דקים וכאן מכנה הוא לזרע בצל בקצח ור' יוסי פליג על ר' ירמיה בפירושא דהמירוג בברייתא ומפרש לה דבהא מיירי בבצלים לחים והמירוג והוא החילוק בענין אחר מתפרש: הדין קיצחה. הזרע בצל הזה כשאתה זורעו בתחלה הוא מגדל בצל דק דק וכשאתה שותל ונוטע להבצל הדק נעשה גדול ומתעבה בראשו ובו נעשה הזרע ג"כ והיינו המירוג דברייתא שמחלק הבצלים הדקים מקצתן לאכילה ומקצתן לשתלן ולעשות זרע וקמ"ל דחייב בתחילתו כשעוקרן בפעם ראשון ומתחייב בסיפו כששתלן לזרע וצריך ליתן פאה מכאו"א: די לא כן מה אנן אמרין. כלומר דצריך ומאי קמ"ל בזה פשיטא שחייבין הן בפאה גם כששתלן פעם אחרת וכי אי לא דאשמעינן לזה הו"א הואיל והוא לזריעה יהיה פטור מן הפאה בתמיה וכי חטין לא לזריעה הן והרי ג"כ מחטין שקצר ומפרים פאה עליהן לוקחין מהן לזריעה ומתחייב בפאה אח"כ. ומשני דלא דמי דחטין רובן לאכילה הן והמועט הוא מה שלוקחין מהן לזריעה אבל זה רובו של מין הבצל שותלין אותו שיתעבה ויעשה זרע וה"א דבפאה אחת שנתן בתחלה פוטר את הכל קמ"ל דמתחייב ג"כ בסופו: על דעתיה דר' ירמיה. כלומר דודאי לר' ירמיה ניחא דלא תקשי ירק חייב בפאה בתמיה והא הבצלים הלחין כירק הן דאין מכניסן לקיום ופטור מפאה דר' ירמיה אמר לך מינו מכניסו לקיום הואיל וממין זה מקיים יבשין לגורן ומכניסן לקיום מתחייב ג"כ חלק הלחין בפאה דהמין מיהת מכניסו לקיום: אלא מה עבד לה ר' יוסי. דלדידיה דמפרש הברייתא בענין אחר שלוקח חלק אחד וכן הבצלים הדקין ולחים וחלק אחד מהן לשותלן קשיא והמאי מתחייב כלל בפאה הא אין מכניסו לקיום: גמור הוא. אמר לך ר' יוסי דאפ"ה מתחייב דהרי גמור הוא חלק הלח ואינו מחוסר אלא ליבש ויכול הוא להכניסו לקיום ואף החלק השני ששותלו מ"מ הרי מלינו דמין בצל מכניסין אותו לקיום והואיל ובמינו מתקיים הוא מתחייב בפאה: תני וכו'. ברייתא היא בספרי פ' כי תצא וכן תני לה בתוספתא פ"ק והבאתי לעיל פ"ק בהלכה ד' היה מקטף ומכנים לתוך ביתו אפי' כל שדהו פטור מן הלקט שכחה ופאה וחייב במעשרות: המלקט שבלין לעיסתו. המלקט מעט מעט וזהו דרך קיטוף שקוטף שבלים לעיסתו וכלומר אפי' לעשות מהן עיסה ולא לאכלן מלילות: אפי' כל שהוא. כלומר אפי' מה שהוא מלקט מהן ואף אם הן מצטרפין להרבה אלא שבתחלה היה דרך קיטוף להשבלים מעט מעט פטור מן הפאה דאין דרך קצירה בכך כ"א לקצור הרבה שבלים ביחד ולעשות מהן עמרים: אפי' במגל. אפי' לא קטפן ביד אלא שקצרן במגל אבל בדרך הקיטוף שהוא שבלים שבלים: והוא ששייר. בשדהו ולא לקט את כל השדה בדרך הזה כ"א שייר שבלים לקצרן בדרך קצירה ולהפרים מהן פאה לפי השיעור ששייר דאז פטור מן הפאה מאותן שלקטן שבלים שבלים: והתני. בתוספתא שם לעיל מינה: היו לו ד' וה' גפנים והוא בוצרן ומכניסן לתוך ביתו. כלומר מעט מעט ולא כדרך הבוצרים לגת: פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי. ובתוספתא גרים פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות. אלמא דאפי' בגרן כולם ולא שייר כלום פטור מן הפאה והכי משמע נמי מהסיפא דקתני התם ואם שייר נותן מן המשוייר על מה ששייר וה"כ ריבא אפי' בדלא שייר איירי וקשיא לר' יוסי דקאמר והוא ששייר: כאן בגמורות. הא דאמר ר' יוחנן המלקט שבלים לעיסתו פטור וקאמר עלה ר' יוסי והוא ששייר בגמורות ועומדות לקצור אלא שהוא לקטן דרך קיטוף וברייתא בשאינן גמורות ופטור אפי' קטף את הכל: א"ר יוסי. דלא היא אלא דאפי' תימא כאן וכאן בגמורות או בשאינן גמורות ולא קשיא: תמן. בברייתא כשבקש לאוכלן ענבים ולא לעשות מהן יין ואין זה גמר מלאכתן ולפיכך פטור הוא אפי' בצר כך את כולן: ברם הכא. הא דר' יוחנן כשבקש לעשות יין עושה. כלומר ר' יוחנן קמ"ל דכשביקש לעשות יין מהן עושה דקאמר בשבלים לעיסתו וה"ה בגפנים ליין דחד דינא אית להו וכדמסיים לקמיה ובהא קאמרי והוא ששייר: הדא ילפא מן ההיא וכו'. כלומר וחד דינא אית להו וכל א' נלמד מחבירו דהדא דר' יוחנן ילפא מן ההיא דברייתא דכמו דהתם דמיירי בשאוכלן ענבים והלכך פטור הוא ואפי' לא שייר וה"ה הכא שאם בקש לאוכלן מלילות ולא לעשות מהן עיסה פטור הוא ואפי' לא שייר והואיל דר' יוחנן לעיסתו קאמר ולפיכך אמרינן בה והוא ששייר: וההיא ברייתא דגפנים ילפא נמי מן הדא שאם בקש לעשות מהן יין לשתות בעינן ג"כ והוא ששייר כמו בשבלים לעיסתו: המידל וכו'. דקתני במתני' דמה שהוא מדל פטור מן הפאה ואינו נותן מן המשואר אלא על מה ששייר: תני. בתוספתא שם עלה א"ר י' בד"א במדל לשוק ע"מ למכרם בשוק אבל במדל לבית דהשתא מה שהוא מדל ע"מ להכניסן לבית להשתמש ג"כ להכניסו לקיום הוא צריך להפרים מן המשואר על הכל

תוספת הרי"ד

תניא א"ר יהודה בד"א במידל לשוק אבל במידל לבית כו'. מכאן מוכח דר"י א"ל ג"כ דדוקא חיוב פאה מפסיק אבל לא פיטור פאה דאל"כ כיון דמתניתין

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ג ממ"ע הל' ג
ז
ב מיי' פ"ב שם הלכה ז ופ"ג הל' כג
ח
ג מיי' פ"ב שם הל' ו
ט
ד מיי' שם פ"ד הל' כ
י
ה ו ז מיי' פ"ב שם הל' ו ופ"ד הלכה ז והשגות וכ"מ ומלמ"ל
יא
ח מיי' שם פ"ג הלכה כב וכ"מ ופרק ב הלכה ו

גליון הש"ס

י שדרכן לזרוע ערוגות. עיין ברמב"ם בהל' י"א שכתב הטעם בשבת או חרדל משום שדרכן לזרוע שדות קטנות. ועי' ברע"ב שלא פי' כן. וברע"י בזה דף נא פירש שדרכן לזרוע מהן בכמה מקומות ועיין בר"ש כאן. ובמשנת חכמי' על המשניות כאן:
י ולא לקט קיטוף. עיין בר"ן בחולין פ' ראשית הגז ועי' בכ"מ פ"ב ממ"ע הל' ו ועי' בים"ש בחולין פרק ראשית הגז סי' ז':
י המלקט שיבלין לעיסתו עי' בכ"מ שם ובמלמ"ל פ"ד ממ"ע הל' כ"ז שהאריך בזה ועי' במים חיים שם בהגהותיו:

מסורת הש"ס

לעיל פרק ב הלכה א
תוספתא פ"א כאן
תוספתא פ"ב ע"ש חולין קלז. תוספתא פ"א

שנויי נוסחאות (סו"א) מתני' בד"ו ליתא. (סו"ג) הראשון ממתין וכו' ור' יוחנן אמר מפני בד"ו הראשון שבהן ממתין וכו' ר' יסא בשם ר' יוחנן מפני. (סו"י) המירג וכו' ואי דינו בד"ו המירוג וכו' ואיי דינו. (סו"א) בצלים לשוק בכי"ר בצלים לחים לשוק. (סו"ב) זרע לה וכו' שתיל לה בד"ו זרע ליה וט' שתיל ליה. (סו"ג) דלא כן בד"ו די לא כן. הוא בד"ו והוא. (סו"כ) כאן וכאן בגמורות בכי"ר ליתא. (סוכ"א) כאן כשביקש בד"ו תמן כשביקש. (סוכ"ג) כשביקש לעשותן בד"ו שאם ביקש לאוכלן. (סוכ"ג) לעשותן יין בד"ו לשתותן יין. (סוכ"ד) תניא בד"ו תני.

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ב ממ"ע הל"כ
יג
ב מיי' פ"ג ממ"ע הל"י
יד
ג ד מיי' פ"ב שם הל"כ
טו
ה מיי' פ"ג שם הלט"ז
טז
ו מיי' שם הל"כ
יז
ז שם הלט"ז

הכל. א"ר זעירא הדא דתימא בשעיבה על מנת להדל אבל אם עיבה על מנת שלא להדל לא סוף דבר לביתו אלא אפילו לשוק נותן מן המשואר על הכל:

הלכה ג מתני' א האמהות של בצלים חייבות בפיאה רבי יוסי פוטר **מלבנות הבצלים שבין הירק רבי יוסי אומר פיאה מכל א' וא' וחכמים אומרים ב מא' על הכל: **גמ'** רב אמר ג פורגדה ושמואל אמר צומחתה רבי יעקב בר בון בשם רבי חנינא לא אמר רבי יוסי אלא משום הבקר רבי בון בר חייא בעי קומי רבי מנא ד והבקר חייב בפיאה א"ל בזכה בהן אחת אחת והתני אע"פ שאין מתקיימות לו במרובה מתקיימות לו במועט הוי לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום:

הלכה ד מתני' ה האחין שחלקו נותנין שתי פיאות חזרו ונשתתפו נותנין פיאה אחת ו *שנים שלקחו את האילן נותנין פאה אחת לקח זה צפונו וזה דרומו זה נותן פיאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו: **גמ'** ז קצרו חצי שדה בשותפות וחלקו אינו מפריש משלו לא בתחילה ולא בסוף חזרו ונשתתפו וקצרו מפריש משלו שבסוף על של חבירו בסוף ולא משלו שבתחילה על של חבירו שבתחילה

אמר

רידב"ז

א"ר זעירא הדא דתימא בשעיבה ע"מ להדל. פי' הר"ש ז"ל דבשעת זריעה הי' דעתו להדל אז פטור אבל אם עיבה ע"מ שלא להדל דבשעת זריעה זרעו ע"מ שלא להדל נתחייב בפאה אפילו אם מידלו אח"כ ונותן מן המשואר על הכל ואי השוק ונוכן ב' מינים הן וצריך ליתן מכל אחד ואחד ז"א דר"ז ס"ל נבי מחליק לשוק ונוכן הוא נ"כ דוקא שזרעו בתחלה לכך אבל כשנמלך אח"כ לשוק ולגורן לא הוי שני מינים דאזלינן הכל בתר הזריעה:

רבי יעקב בר בון בשם ר"ח לא אמר ר' יוסי אלא משום הבקר רבי בון בר חייא בעי קומי ר"מ והבקר חייב בפאה פי' א"כ מ"ט דרבנן א"ל בזכה בהן אחת אחת. ע"כ ס"ל לת"ק דחייב וטעמא דר' יוסי פי' בשנו"א ז"ל דאזיל לטעמי' במס' נדרים (מ"ד) דס"ל דאין הפקר יוצא מת"י הבעלים אלא בזכי' וע"כ כ"ז שלא זכה בהם אחר לא יצא עדיין מת"י והתני אף על פי שאין מתקיימות לו במרובה. פי' אם יש לו הרבה. מתקיימת לו במיעוט. פי' אם יש לו מיעוט מקיים אותן לקיום וכתב בשנו"א ז"ל והא תניא סיוע הוי דלית טעמא אלא משום מכניסו לקיום דלרבנן הויא הא מכניסו לקיום ולר"י לא הוי הא מכניסו לקיום עכ"ל ז"ל ול"ב האיך הוי סיוע להא דקאמר לעיל דפליגי בהפקר וכן מה דפליגי בנדרים לענין הפקר הוא ההיפוך מכאן דלרבנן הוי הפקר ולר"י לא הוי הפקר דלא יצא מת"י אלא בזכי' וא"כ הכא הוי איפכא ונראה לפענ"ד בפי' דהכי מפרש הגר"א ז"ל ר"ב ב"ח בעי קומי ר"מ והבקר חייב בפאה א"כ קשיא על חכמים ומשני דמיירי בזכה אחת אחת פי' דזכה מעט מעט דהיא פי' אחת אחת והשאר הוי הפקר עדיין וכיון שלא זכה רק אחת אחת ואין לו רק מעט הוי שפיר מכניסו לקיום כדמסיק דאע"פ שאין מתקיימת לו במרובה כפי' הגר"א ז"ל דבים לו הרבה אין מכניסו לקיום מתקיימות לו במועט אם יש לו מעט והלכך כיון שזכה אחת אחת והשאר הוי הפקר א"כ אין לו רק מעט ע"כ מכניסו לקיום וע"כ חייב משא"כ לר' יוסי דס"ל דאין הפקר יוצא מת"י הבעלים אלא בזכי' א"כ מאי מהני לן דזכה מעט הא עכ"פ יש לו הרבה דהא כ"ז שלא זכה בהם אחר הרי הוא עדיין ברשותו וא"כ יש לו הרבה ואין מתקיימת לו במרובה ובזה פליגי דלרבנן אין לו רק מיעוט ולר"י יש לו הרבה והא דמשני לו בזכה אחת אחת הוא דמפרש מה דקאמר הטעם דהפקר הוא לאו דר' יוסי ס"ל דהבקר פטור מן הפאה ורבנן ס"ל דחייב ז"א אלא עיקר פלוגתתן בזכה בהם אחת אחת והפלוגתא הוא באותן שזכה בהן ולא הוין הפקר אך כיון דהשאר הוי הפקר א"כ אין לו רק מיעוט והוי מכניסו לקיום ולר"י לטעמי' יש לו מרובה ואין מכניסו לקיום ומביא ראי' לדבריו דנחלקו כל עקר באותו המיעוט שלא הוי הפקר אלא זכי בה והתניא אע"פ שאין מתקיימות לו במרובה מתקיימת לו במועט הוי לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום ועיקר פלוגתתן הוא אם נקרא מכניסו לקיום דלרבנן הוי מכניסו לקיום ולר"י לטעמיה אין מכניסו לקיום ואזלי רבנן ור"י לטעמי' בנדרים כן הפי' האמיתי בשנו"א ז"ל וע' בתוס':

קצרו חצי שדה בשותפות וחלקו אינו מפריש משלו. פי' על של חבירו לא בתחלה ולא בסוף לא מיבעיא בסוף לאחר שחלקו אלא אפילו מה שקצרו בשותפות אינו מפרים על של חבירו משום דחובת הקציר הוא בקמה וכעת נתחלקה הקמה אבל חזרו ונשתתפו פי' דקצרו בתחלה בלא שותפות חצי שדה ובחצי השני נשתתפו מפרים משלו שבסוף על של חבירו שבסוף ולא משלו שבתחלה על של חבירו שבתחלה

אמר

פני משה

הכל: הדא דתימא. הא דמחלקין במדל בין לשוק ובין לבית דוקא בשעיבה על מנת להדל. כלומר אם התחיל להדל ולעקור מלד אחד והשאר שעדיין לא הידל לא היה דעתו להניח כך מעובה ומרוכף אלא מה שעיבה והניח עכשיו כן דעתו הוא על מנת להדל אח"כ גם מאותו הצד שהניח מעובה אז הוא פטור מה שהוא מדל לשוק: אבל אם עיבה על מנת שלא להדל. אם מה שהידל רק מלד אחד ולד השני עיבה. כלומר שהניחו מעובה על מנת שלא להדל ממנו: לא סוף דבר לביתו וכו'. לאו דוקא בשהוא מדל לצורך להכנים לבית אלא אפי' למכרן בשוק לריך שיפריש פאה מן המשואר על הכל ואף על מה שהידל דאין דין המדל לפוטרו מן הפאה אלא בשהידל מקומות מקומות מעט מכאן ומעט (מכאן) דאז נראה שאינו עושה כך אלא לתקנת המשואר שלא יהא מעובה ורליף ויגדל בריות אבל אם אינו מדל אלא מלד אחד והשאר מניחו מעובה אין זה לתקנת הנשאר אלא כהתחלת הקלירה הוא ולפיכך לעולם הוא נותן מן המשואר על הכל:

הלכה ד מתני' האמהות של בצלים. הן הבצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע וטעמ' דת"ק דמחייב דמ"מ מכניסן לקיום הוא ואע"פ שאינן אלא המועט מהבצלים כדמפרש בגמ' ואין הלכה כר' יוסי: מלבנות הבצלים שבין הירק וכו'. קסבר ר' יוסי דירק בין הבצלים מפסיק הוא כזרע אחר לפי שאין דרך בנ"א להיות מכנים בצלים בין הירק כדקאמר טעמא בריש פרקין ואין הלכה כר' יוסי: **גמ'** פורגדה. מל' תגורה ולא ימיר אותו תרגום ירושלמי ולא יפרג יתיה. כלומר שמניחין אותן בקרקע והן מביאין תמורתן: ושמואל אמר צמחתה. והיינו הך ולא פליגי אלא בלישנא בעלמא שכשמניחין אותן בקרקע הן מתגדלין וצומחין הזרע: לא א"ר יוסי. לפוטרן אלא משום הפקר דהואיל ועושין כן במיעוט מהבצלים אינו מקפיד עליהן ומפקירן והפקר הוא פטור מן הפאה כדתנן בפ"ק: והבקר חייב בפאה. בתמיה ולטעמיה דר' יעקב אליבא דר' יוסי פריך דא"ה מ"ט דת"ק דמחייב וכי הפקר חייב בפאה: אמר ליה הכא במאי עסקינן בזכה בהן אחת אחת אחר שהתלן וגלי דעתיה דלא הפקירן: והתני. בברייתא אע"פ וכו' דברי חכמים הן שהשיבו לר' יוסי דאע"פ שאינן מתקיימות לו במרובה כלומר שהרוב מהבצלים לאכיל' הן ומכניסן לקיום והמועט מהן שותלן לזריעה כדאמרינן בהלכה דלעיל ואף שאלו אין מתקיימות לו ברוב מן הבצלים מ"מ מתקיימות לו במועט ומכניסן לקיום קרינן להו: הוי לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום. אלמא דאין הטעם לת"ק אלא משום דמכניסו לקיום ואף שהן החלק המועט ולר' יוסי כיון דרובא דבצלים לאכילה הוא שמכניסן לקיום לא חיים לחלק המיעוט לחייבן גם אותן בפאה ואין הטעם משום הפקר: בספרי הדפוס כתוב כאן קלר חצי שדה כו' וטעות הוא ולהלכה דלקמן הוא דשייכא:

הלכה ה מתני' האחין שחלקו נותנין שתי פאות. אע"ג דהתבואה גדלה בתחלה ונעשית קמה כשהיו בשותפות מ"מ הואיל ועכשיו חלוקין הן אחר שעת קלירה אזלינן וכאו"א נותן פאה לחלקו: חזרו ונשתתפו. קודם הקלירה נותנין פאה אחת: לקח זה לפונו וזה דרומו. אע"ג דאילן אחד הוא כיון שמתחל' לקח כל א' במקום מסוים לעצמו ולא היו שותפין מעולם לריך כל א' ליתן פאה לעצמו: **גמ'** קלרו חצי שדה בשותפות וחלקו. ונטל אחד את הקליר ואחד נטל את הקמה: אינו מפרים משלו. זה שנטל את הקליר אינו לריך להפרים פאה מחלק שלו לא בתחלה כשנטל חלקו ולא בסוף בשכילה חבירו חלק הקמה שלו מפני שבשעה שחלקו הניח זה חובת הפאה של השדה בקמה ואף כשקלר זה אח"כ חלק הקמה חיוב הפאה עליו ולא על זה שנטל בתחלה את חלק הקליר: חזרו וחלקו ונשתתפו. כלומר שחזרו וחלקו ביניהם לחלק הקליר בשותפות וחזרו ונשתתפו גם על חצי הקמה: וקלרו. חצי השדה בשותפות וחלקו וקלרו אותה הקמה של חצי השדה בשותפות וחלקו ביניהם אינו מפרים אלא שבסוף על חבירו שבסוף. כצ"ל ובספרי הדפוס חסר תי' אלא כלומר אינו לריך להפרים אלא מחצי השדה הנשאר בקמה וכשחזרו ונשתתפו בה מפרים פאה אחת מחלק אחד על חלק חבירו מאותה חצי השדה שנקלרה בסוף בלבד: אבל לא משלו שבתחלה על חבירו שבתחלה. אבל לא מחלק חצי השדה שנקלרה בתחלה ואע"פ שיש עכשיו גם לחבירו חלק בה שהרי חזרו ונשתתפו בכל מ"מ מכיון שכבר נפטר אותו חלק הקליר שבתחלה שהניח חובת הפאה בקמה שוב א"ל להפרים על החלק הזה ואין חיוב פאה אלא על חלק הקמה שנקלרה בסוף:

אמר

מסורת הש"ס

(נדה כ:) נדה טו.

גליון הש"ס

ז הדא דתימא כשעיבה הרמב"ם ז"ל השמיט הך סוגיא וככר נתעורר בזה כמים חיים בפ"ג הל"ו שם בהגהותיו: וכפיקר פי' רבינו כמידל כאן. ע' ברע"ב וכר"ש שפירשו פירוש אחר.

תוספת הרי"ד

למתניתין מיירי במידל לשוק א"כ אמאי קתני במתניתין נותן מן המשויר על מה ששייר ולא נקט דצריך ליתן מן כל קלח וקלח דהא מידל נוטל אחד מן שנים וכיון דנוטלו לשוק א"כ הוי זרע אחר דמפסיק בכ"ש דהא לכ"ע שוק וגורן ב' מינים הן אלא ע"כ משום דהאי זרע אחר הוא של פיטור פאה דהא הורע שמידלו גופי' פטור מן פאה דהא עיקרו משום תקנת הנשארים הוא כדפירש הרע"ב ז"ל ע"כ הוי פיטור פאה ואינו מפסיק והוי ראי' להא דגרסינן לעיל בפ"ב ה"א דר"י אמר חיוב בפאה מפסיק ודוק:

הוי לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום. עיי' בפנים שנתבאר בע"ה דברי הגר"א ז"ל בשנו"א לאמיתה וראיתי בס' מעיני יהושע הנדפס מחדש מהמגיה בשט"א שכתב לבאר דברי הגאון ז"ל סיוע הוי דלית טעמן אלא כו' עכ"ל

ר"ל דלא כר"י בר"ב בשם ר"ח דטעמן משום הפקר דפליגי בנדרים במפקיר כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב לחכמים ור"י ס"ל דאפילו בעה"ב שחזר וזכה בהפקר שלו פטור דלית פליגתתן כאן מחמת טעם זה אלא טעם פלינתתן מחמת מכניסו לקיום עכ"ל ודבריו נפלאו האיך מפרש סיוע למי הוי סיוע אם לר"מ ז"א דהא ר"מ לא קמפרש כלל בטעם פלינתתן דפליגי במכניסו לקיום ועוד היכן מלינו דפליגי רבנן ור"י בדין דהמפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו דלר' יוסי פטור מן הפאה אדרבה הלא במס' נדרים (דף מד ע"ב) מבואר להיפך דלר"י חייב אף במעשר עי' בר"ב ז"ל שם ד"ה אלא עי"ש והרא"ש ז"ל נ"כ כתב כן וכן כתב רש"י ז"ל מפורש כן וזה פלא גדול ובפרט שלשיטת הירושלמי במס' נדרים (פ"ד) איכא פלוגתא אליבא דר' יוסי אם הפקר פטור כלל ממעשר

פו

שנויי נוסחאות (סו"ט) פורגדא בד"ו פורגרה. (סו"ב) שאין בד"ו שאינן. (סוי"ג) מתקיימות לו במועט בד"ו מתקיימות בממועט. (סו"ג) חזרו ונשתתפו וקצרו מפריש משלו שבסוף על של חבירו בסוף ולא משלו שבתחילה על של חבירו שבתחילה בד"ו חזרו וחלקו ונשתתפו וקצרו חצי שדה בשותפות וחלקו אינו מפריש שבסוף על חבירו שבסוף אבל לא משלו שבתחילה על חבירו שבתחילה. וככי"ר חלקו וחזרו ונשתתפו וקצרו חצי שדה בשותפות מפריש משלו שבסוף על חבירו שבתחילה.

אמר ר' יוחנן קצר חצי שדה וקצר חצי חציו ולא הספיק לקצור את השאר עד שקצר כולו מפריש מן הראשון על האמצעים ומן האמצעים על הראשון אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון אמר רבי יהושע בן לוי [א] היתה לו שדה אחת חציה הביאה שליש וחציה לא הביאה שליש ולא הספיק לקצור החצי חציה עד שהביאה כולה שליש מפריש מן הראשון על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשון ואינו מפריש מן הראשון על הראשון:

הלכה ה מתני' [ב] המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פאה מכל אחד ואחד אמר רבי יהודא אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר שדהו הוא נותן פאה לכל: **גמ'** עד כדון כשהתחיל לקצור אפי' כשלא התחיל לקצור נישמעינה מן הדא [ג] לקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב ר' ירמיה בשם ר' יוחנן דר' יהודא היא שנייא היא תמן בין שהתחיל לגזוז צאנו [ד] בין שלא התחיל לגזוז וכא לא שניי' ליה בין שהתחיל לקצור [ה] בין שלא התחיל לקצור מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או משום דמוכר לו חוץ מחובתו נישמעינה מן הדא לקח גז צאן חבירו. אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב א"ר ירמיה בשם ר' יוחנן דר' יהודא היא אית לך למימר תמן [ו] שחובת קציר בקמה לא משום דמכרו לו חוץ מחובתו וכא במכרו חוץ מחובתו מה נפק מביניהון עבר הלוקח ומפריש אין

פני משה

א"ר יוחנן קצר חצי שדה וכו'. כלומר דר' יוחנן בא להשמיענו ג"כ שדין הצירוף כעין הא דריב"ל לקמן אלא דר' יוחנן מיירי בשנגמרה התבואה לגמרי במה שקצר ודריב"ל בשהביאה שליש וה"ק להא דר' יוחנן: קצר חצי שדה. לאותה התבואה שנתבשלה ונגמרה וכגון שלא נגמר בתחלה אלא חצי השדה ואח"כ כשהתחיל לקצור וקצר חצי חציה מהחצי שהיה נגמר ולא הספיק לקצור את השאר עד שקצר כולה. כלומר מה שאמרנו קצר חצי השדה לא שכבר קצר לאותו חצי אלא שקצר חצי החצייה בלבד ולא הספיק לקצור את השאר והיינו חצי חצייה השני עד שקצר כולה כלומר עד שנתבשלה התבואה מכל השדה וקצר כולה: מפריש מן הראשון על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשון. אותה חצי חציה שקצר בראשון עם חצי חצייה השני מצטרפין לפאה אחת וקורא אותה אמצעיים מפני שלא הספיק לקוצרה עד שנגמרה כל השדה וקמ"ל דאע"פ שלא נמר לקצור כל אותה חצי השדה כאחת אפ"ה אלו השתי חצייה מצטרפין הן שהרי היו עומדות לקצרן כאחת אלא שלא הספיק לקצור עד שנתבשלה כל התבואה של השדה כולה: ואינו מפריש מן הראשון על הראשון. מן חצי חצייה שקצר בתחלה על חצייה האחרון שקצר לבסוף אינו מפריש וקורא אותן ראשון כמו מן הקלח אל הקלח דהנקצר בתחלה והנקצר בסוף שניהם ראשי השדה הן ואותן אין מצטרפין לפאה להיות מפרים מזה על זה משום דבשעה שקצר חצי חצייה שבתחלה עדיין לא נגמרה התבואה שבחצי האחרון ולפיכך אין מצטרפין: א"ר יהושע בן לוי היתה לו שדה אחת וכו'. דברי ריב"ל הן מתפרשין כעין הא דר' יוחנן ומוסיף הוא לענין דינא דאלו ר' יוחנן לא קאמר אלא בשנגמרה התבואה של חצי השדה ועומדת להקצר וריב"ל קאמר דאפי' בשהביאה שליש בלבד נמי דינא הכי שאם לא הספיק לקצור חצי חצייה של חצי השדה שהביאה שליש עד שהביאה כל השדה כולה שליש מפרים מן חצי חצייה הראשון על השני שנקרא אמצעיים וכן להיפך דאותן הן שמצטרפין לפאה אחת אבל לא מן הראשין על הראשין שבשעה שהביא שליש אותה חצי חצייה הראשון עדיין חצי האחרון לא הביא שליש ואינן מצטרפין:

מתני' המוכר קלחי אילן בתוך שדהו. קלחי האילן הם שרשי הצמחים ומחוייבין בפאה ואינם אילן והקרקע לא מכר לו נותן הלוקח פאה מכאו"א: א"ר יהודה אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה. מן אותה השדה לעצמו: אבל אם שייר בעל השדה. והיינו לאחר שהתחיל לקצור את שדהו מכר המקצת ושייר מקצת השדה לעצמו: הוא נותן פאה לכל. דמכיון שהתחיל לקצור חל חובת דפאה עליו ואם לא היה משייר לעצמו כלום היה החיוב ביד הלוקח כדתנן לעיל סוף פ"ב קצר חציה ומכר חצייה הלוקח הוא נותן פאה לכל אבל הכא שהתחיל לקצור ושייר המקצת לעצמו חיוביה בידיה דהמוכר הוא והוא נותן פאה לכל ורבי יהודה לפרש הוא בא וכן הלכה: **גמ'** עד כדון כשהתחיל לקצור. עד כאן לא שמענו דכששייר בעל השדה מקצת לעצמו דהמוכר הוא שצריך ליתן פאה לכל אלא כשהתחיל הוא לקצור דאז מסתברא דחובה עליה רמיא דכתיב ובקצרכם מכיון שהתחיל לקצור מתחייב בפאה והואיל ושייר לעצמו חובה גבי דידיה הוא: ואפי' לא התחיל לקצור. בעיא היא אי נימא דמחייב ר' יהודה להמוכר כששייר לעצמו ואפי' לא התחיל הוא לקצור אלא הלוקח הוא שקצר בתחלה לחלקו אשר לקח: נשמעינה מן הדא. דתנן בפ' ראשית הגז הלוקח גז צאנו של חבירו שמכר לו כשהוא מחובר לצאן כדי לגוזזו אם שייר המוכר מקצת מן הגיזה לעצמו המוכר חייב הוא בראשית הגז גם על חלקו של הלוקח ואם לא שייר הלוקח הוא שחייב: ר' ירמיה. וקאמר עלה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן דר' יהודה דמתני' הוא דס"ל דלכל היכא דשייר המוכר מקצת לעצמו חובה עליה דידיה הוא דרמי: שנייא היא תמן וכו'. והשתא וכי שניא היא תמן בין שהתחיל המוכר לגזוז או לא בתמיה דמהיכי תיתי לחלק כן התם שהרי אף שהתחיל לגזוז מקצת מן הצאן לא רמי חובה עליה בכוליה עדריה עד שיגזוז אותן אלא ודאי דאין חילוק בין התחיל לגזוז ובין לא התחיל כששייר הוא חובה גבי דידיה הויא: וכא. וא"כ הכא נמי לא שניא בין שהתחיל לקצור או לא דהא ר"י מוקי להאי מתני' דראשית הגז כר"י אלמא חד דינא אית להו: מאי טעמא דר' יודה השתא בעי הואיל ולר' יודה לעולם בשיורא ביד הבעל השדה תלינן ומ"ט אי דטעמיה משום דחובת הקציר בקמה שנשארת בידו היא כדכתיב לא תכלה פאת שדך או דטעמי' הוי משום דכמוכר להלוקח חוץ מחובתו דפאה והיא נשארת עליו וקאמר דנשמעינה להדא ג"כ מהאי מתניתין לקח גז צאנו וכו' דמוקי לה ר"י כר' יהודה דהכא וכי אית לך למימר דתמן שחובת קציר בקמה כלומר וכי בראשית הגז חיובא תלי בהגיזה הנשארת לבסוף ודאי לא וע"כ דלאו טעמיה אלא משום דמכר לו חוץ מחובתו והכא נמי מהאי טעמא הוא דבעל השדה מיחייב בששייר מקצת לעצמו דהוי כמכר לו חוץ מחובתו: ומאי נפקא בין הני טעמי. מה נפק מביניהון: עבר הלוקח והפרים. איכא

מראה הפנים

אמר ר' יוחנן קצר חצי שו"ס פי' בשותפות רק בחצי השדה וקצר חצי חציי ולא הספיק לקצור את השאר עד שקצר כולו פי' בשיתפות של כל השדה מפרים מן הראשין על האמצעים כו' פי' אמצעי חצי השני שלא נקצר עדיין ושני ראשין הוא החצי חצי' שהי' כבר בשותפות שנקצר זהו חד ראש וראש הב' הוא חצי השדה שנשתתפו כעת כן מבואר הפי' בשטו"א ז"ל:

עד כדון שהתחיל לקצור. א"כ חל החיוב על המוכר. אפי' כשלא התחיל לקצור. שאלה היא. נשמעינה מן הדא לקח גז צאנו כו' ושאל מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה. דמיירי שמכר לו הקלחין ע"מ שיתלוש אותן תומ"י בעת שיאמר עדיין הקמה ביד המוכר וע"כ ממילא חל חובת פאה על המוכר או. משום דמוכר לו חוץ מחובתו. דלכתחלה בעת המכירה קיבל המוכר עליו שישלם חובת פאה עבורו ולקח דמי מקח מהלוקח ע"מ שישלם הפאה עבורו ונכנס התשלומי פאה בשווי המקח ופשיט נישמעינה מן הדא לקח גז צאנו כו' אית לך מימר תמן שחובת הקציר בקמה דממילא חל החוב על המוכר ז"א דהא החלק של הלוקח פטור לגמרי מראשי' הג? דלאו נהנך הוא אלא ע"כ דלאו ממילא חל החוב על המוכר משום דנשאר הקצת גיזה אצלו אלא הוא משום דמכרו לו חוץ מחובתו כלומר דזה הוא משום דאמרינן דהמוכר קיבל על עצמו לשלם הראשית הגז כדאיתא בבבלי במס' חולין (דף קלח) דאין שדי דלא רצה למכור הגיזה להפקיע מהמצוה ע"כ דקבל המוכר על עצמו התשלומין דרה"ג ולא דממילא מחויב המוכר אלא רק משום דקבל על עצמו בעת המכר וה"כ נאו משום דממילא חל החיוב על המוכר אלא שקבל על עצמו בעת המכירה לשלם תשלומי הפאה. ופריך מה נפיק מביניהון ומשני עבר הלוקח והפרים. פי' דעבר והפרים מעומרין א"ת משום דחובת הקציר בקמה והחיוב על המוכר הוי רק ממילא ולא משום שקבל ע"ע א"כ

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"ג ממ"ע הלי"ג וככ"מ
יט
ב מיי' פ"ג ממ"ע הל"ח
כ
ג ד מיי' פ"ו מבכורים הל"ו י"א טוש"ע יו"ד סי' שלג ס"ח
כא
ה מיי' פ"ו מבכורים הלכה י"א טוש"ע יו"ד סי' שלג ס"ח
כב
ו ע"א מס' הל"ח

מסורת הש"ס

חולין קלח.
[illegible] קלח

תוספת הריד"ד

או לא דלחד מ"ד הפקר חייב במעשר דהוי כמו מתנה ולחד מ"ד פטור מן המעשר רק מקרא דובא הלוי אבל לא ממיעוט דנגך שדך וקצירך דממעט הפקר עי"ש בדברינו א"כ לפ"ז לענין פאה פשיטא דחייב אליבא דר' יוסי דהא פאה לא נתמעט מן ובא הלוי עי' בדברינו בתום' (בפ"ק בס"ה) בד"ה לעולם ומה גם שסגנון הלשון של הגר"א ז"ל אינו מורה כן דכתב שם וז"ל א"ל בזכה אחת אחת פי' טעמא משום הפקר בהא פליגי כו' מאי בעי בזה וע"כ דהא דקאמר בזכה אחת אחת הוא לפרש במה תלוי פלוגתתן בהפקר וכן הא דכתב הגר"א ז"ל לפרש והתני הוא סיוע מאי בעי כלל בזה לפי פירושו של המעיני יהושע ז"ל ולמה לא מפרש והתני הוא קושי' והפי' האמיתי הוא בע"ס כמו שמבואר בפנים ודוק:

מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או משום דמוכר לו חוץ מחובתו. מכאן יש לדון באחד שמכר מקצת מקרקעו לאחר וע"פ החוק חובת המס חל על המוכר והמוכר מחויב ע"פ החוק לשלם המס בשלימות מכל הקרקע אף מהחלק שמכר להלוקח ועתה תובע המוכר מהלוקח את חלק הערך שמגיע על חלקו וטען הלוקח כי לקחתי ממך סתם ולא התנית עמי לשלם לך עבור המס שתשלם עבור חלקי משתמא קבלת עליך את חובת המס והמוכר טוען האיך יעלה על הדעת שאני אשלם מס עבורך ולא תחזיר לי התשלומין לכאורה יש לפשוט הדין הזה מהאי סוגיא דפטור הלוקח מן חיוב המס דגרסינן במתניתין המוכר קלחי אילן בתוך שדהו הלוקח נותן פאה מכל או"א אר"י אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר שדהו הוא נותן פאה לכל ע"כ. וגרסינן בירושלמי עד כדון שהתחיל לקצור אפי' כשלא התחיל לקצור נשמעינה מן הדא הלוקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב ר' ירמיה בשם ר"י דר"י היא שנייא היא תמן בין שהתחיל לגזוז צאנו בין שלא התחיל לגזוז וכא לא שניא בין שהתחיל לקצור בין שלא התחיל לקצור מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או משום דמוכר לו חוץ מחובתו נשמעינה מן הדא לקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב וא"ר ירמיה בשם ר' יוחנן דר"י הוא אית לך מימר תמן שחובת קציר בקמה לא משום דמכרו לו חוץ מחובתו וכא במכרו לו חוץ מחובתו ע"כ. ולכאורה משמע מכאן דאמרינן בששייר לעצמו דמכרו לו חוץ מחובתו הגם דחיוב פאה דמחויב הוא אחד משמים אעפ"כ הלוקח פטור מתשלומין על ערך חלקו כיון דמכר לו המוכר סתם ושייר לעצמו

שנויי נוסחאות (סו"א) חציו בד"ו חציה. (סו"ב) שקצר בכי"ר שקנה ואין ספק שגם ברא"ש המאמר צ"ל קנה. כולו בד"ו כולה. (סו"ד) אבל אינו מפריש בד"ו ואינו מפריש ותיבת אבל ליתא. (סו"ז) החצי חציה בד"ו חצי חצייה. (סו"ט) הראשון על הראשון בד"ו הראשון על הראשון. (סוי"ד) אפילו כשלא בד"ו ואפילו לא. (סוי"ח) צאנו בד"ו ליתא. (סוי"ט) ליה בד"ו ליתא. (סוכ"א) דמוכר לו בד"ו דהוי כמוכר לו. (סוכ"ג) א"ר בכי"ר וא"ר. (סוכ"ו) ומפריש בד"ו והפריש.

מהר"ם יפ"מ

אינו מפריש מן הראשון על הראשון צ"ל על האחרון כו' ואינו מפריש מן הראשון על הראשון צ"ל על האחרון.

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ב מהלכו' טוש"ע יו"ד סי' רנ"ו סעיף ס

כד
ב מיי' פ"ב ממ"ע הל' י"ח

תורה אור

אין תימר משום שחובת הקציר בקמה הפריש הפריש ואין תימר משום דמוכר לו חוץ מחובתו הפריש ונוטל ממנו דמים נשרף חלקו של מוכר אין תימר משום דחובת קציר בקמה נשרף נשרף ואין תימר משום במוכר לו חוץ מחובתו נשרף נוטל ממנו דמים:

הלכה ו מתני' ר"א אומר קרקע בית רובע חייב בפיאה ר' יהושע אומר בעושה בית סאתים רבי טרפון אומר ששה על ששה טפחים ר' יהודא בן בתירא אומר כדי לקצור ולשנות והלכה כדבריו: **גמ'** מ"ט דר"א נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך שנאמר להלן בית רובע אף שדך שנאמר כאו בית רובע מ"ט דרבי יהושע נאמר כאן שדך ונאמר להלן ושכחת עומר בשדה מה שדה שנאמר להלן סתיים אף כאן סתיים מ"ט דר' טרפון ששה על ששה מ: רוגה ריב"ב אומר כדי לקצור ולשנות והלכה כדברו מה קצירה דרך הקוצרים או אפילו כ"ש מן מה דכתיב אשר לא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר הדא אמרה קצירה כדרך הקוצרים: (תהלים קכ"ט)

אם כן אם הלוקח הפריש אינו יכול לתבוע ממנו דמים בעד זה משום דהוי כפורע חובו של חבירו דאפילו בבע"ח דוחק פטור א"ת משום דמכרו לו חוץ מחובתו שקבל על עצמו בעת המכירה וממילא דנוטל דמים מן הלוקח בעד התשלומי פאה אם כן אם הלוקח הפריש גובה ממנו הדמים דדומה למי שנתן מעות לאחד שיפרע למלוה שלו ואח"כ הלך ופרע בעצמו פשיטא שגובה מעותיו ממנו וה"נ כיון שנתן דמים להמוכר בעד מה שישלם פאה עבורו ועכשיו פרע בעצמו גובה מעותיו וכן אם נשרף חלקו של מוכר א"ת דממילא חל על המוכר משום דחובת הקציר בקמה א"כ אם נשרף הקמה ונפטרו מן פאה הא אין כאן גזל עניים דהא הניח פאה רק דנשרף חלק עניים וממילא דפטורין מפאה אין שום תביעה להלוקח על המוכר משא"כ אם מכרו לו חוץ מחובתו וקבל המוכר דמים בעד זה וכיון שנשרף כל חלקו של מוכר קודם שהפריש הפאה וממילא דלא שלם המוכר בעדו גובה הלוקח מעותיו ממנו זהו בעה"י פירוש המתני' בהאי סוגיא עי' בתוס' והנלא"ט:

ר"מ

איכא בינייהו בדיעבד שהלוקח הפריש את הפאה לכל דאין תימר דטעמא דחיובא על המוכר מפני שחובת הקציר בקמה א"כ אם הפריש הלוקח הפריש ותורת פאה עליו ואין המוכר חייב ליתן לו דמים בשביל הפאה דהוי כאילו הפריש הפאה בתחילה או באמצע הקציר דהוה פאה אלא שלכתחילה חובת הפאה בקמה שבסוף הקציר ואם הפריש בתחילה הפריש אבל דאין תימר משום דכמוכר לו חוץ מחובתו וא"כ לעולם חובת הפאה על המוכר הוא דתליא: הפריש. כלומר ודאי פאה הויא מה שהפריש הלוקח ונוטל מן המוכר דמים בעדה שהחובה חל על גוף המוכר: נשרף. וכן אם אחר שמכר לו ושייר מקצת לעצמו נשרף חלקו של מוכר נמי איכא בינייהו דאין תימר משום שחובת הקציר נשארת בהקמה אם נשרף נשרף ואזדא לה חובתה אבל אין תימא דטעמא משום דכמוכר לו חוץ מחובתו וא"כ החובה על המוכר לעולם ואם נשרף נוטל הלוקח ממנו דמים ומפריש הפאה משלו:

הלכה ז מתני' קרקע בית רובע. מקום שהוא ראוי לזרוע בו רובע הקב והוא עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות: בעושה סאתים. ר' יהושע לא אזיל בתר זריעה אלא קרקע שמוציאה סאתים תבואה שהן י"ב קבין: ששה טפחים על ששה טפחים. מפרש בגמ' כדין ערוגה: כדי לקצור ולשנות. כדמסיק בגמ' כדרך הקוצרים

ר"ע

באוחז מלא כפו מן הקמה וקוצר ואם יש בקמה כדי לעשות כך ולשנות' שהוא שני פעמים מלא כפו חייבת בפאה: **גמ'** מה שדך שנאמר להלן בית רובע. כדתנן פ"ב דכלאים כל סאה שיש בה רובע מניין אחד ימעט: מה שדה שנאמר להלן שתים. כדתנן לקמן בפ"ו שני עומרים שכחה ותנין שם שני עומרים ובהם סאתים ושכחו דחכמים ס"ל דהוי שכחה: כערוגה. דשיעורה לה' זרעונים בו' על ו'. כדתנן בפ"ג דכלאים: מה קצירה. דקאמר כדי לקצור אם כדרך הקוצרים בכל מקום או אפי' כל שהוא שהוא קוצר נקרא כדי לקצור: מן מה דכתיב אשר לא מלא כפו קוצר. משמע דאין נקרא קצירה אלא במלא כפו הדא אמרה דקצירה דקאמר כדרך הקוצרים שהוא מלא כפו ולכך קאמר נמי כדי לקצור ולשנות כדמשמע מסיפי' דקרא וחצנו מעמר דבשני פעמים מלא כפו ראוי לעשות מהן עומר:

קרקע

תוספת הרי"ד

לעצמו אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו. ולכאורה בנ"ד נמי דכוותיה כיון דמכר לו סתם ושייר לעצמו הרוב אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו. ונ"ל דל"ד דהתם חיובא דפאה ורה"ש הגז הי' חל על המוכר לכן לא אמרינן דכיון דמכרו לו קיבל הלוקח על עצמו חיובא דמוכר ואמרינן דמכרו לו חוץ מחובתו אלא דבלא שייר ע"כ דקיבל עליו אבל בשייר לא קיבל עליו את החוב שנתחייב בו המוכר אבל בנ"ד אדרבה החוב מוטל על הלוקח דהא בשנים הבאים לאחר זמן המכירה והלאה הרי הלוקח נתחייב דהא לא חל כעת על המוכר חיוב דמס משנה הבאה ועל שנים הבאים לא נתחייב עדיין אלא בכל שנה בא החיוב וממילא כיון דהחיוב נתחדש בכל שנה וחלקו של לוקח עומד ברשות הלוקח והו הוי חיובא דלוקח וממילא לפ"ז דנימא איפכא דלא קיבל עליו המוכר חיובא דלוקח כמו דאמרינן התם דלא קיבל הלוקח עליו חיובא דמוכר כן ה"נ לא קיבל המוכר עליו חיובא דלוקח וע"כ לא מצינו בירושלמי הנ"ל רק דלא קיבל עליו הלוקח חיובא של מוכר ומכרו חוץ מחובתו אבל מה"ת נימא דמכרו חוץ מחובתו של לוקח אבל ז"א דלכאורה נראה לפענ"ד דגבי מס המוטל בכל שנה לא אמרינן דנתחדש החיוב בכל שנה אלא דבשעה הראשונה שלקח הקרקע מן שר העיר על מס נתחייב תיכף ומיד פרעון של כל השנים וכל שנה ושנה מחויב לשלם בשיעבוד דמעיקרא דבכל שנה בא זמן הפרעון ולא דבכל שנה נתחדש החיוב אלא דהחיוב הוא משעה הראשונה וממילא דהחיוב על שנים הבאים הוא ג"כ חיובא דמוכר ע"כ שפיר שייך ג"כ דמכר לו חוץ מחובתו דהלוקח לא קיבל עליו חיובא דמוכר שמוטל על המוכר חיובא דמס על שנים הבאים אם כי לכאורה יש לומר דהחיוב נתחדש בכל שנה ולא חל עליו החיוב השתא על שנים הבאים דהא ביד המוכר למסור הקרקע שלו לשר העיר ולא יזרע ולא ידור בביתו ולא יהיה עליו שום חוב וא"כ היכי שייך לומר דהחיוב עליו עכשיו על שנים הבאים דהא בידו לסלק עצמו מן הקרקע טרם שיבואו שנים הבאים ולא יחול עליו החיוב וממילא דהחיוב מתחדש בכל שנה אבל ז"א דהגם דהרשות בידו לסלק עצמו מן הקרקע טרם שיבואו השנים הבאים עכ"ז כ"ז דלא סילק א"ע מוטל עליו החוב אף על שנים הבאים. וראיה לזה מתשובת הרשב"א ז"ל וז"ל שאלת שנים שהלוו לאחד בזה אח"ז ואין בנכסי הלוה לפרוע לזה ולזה וכשבא ראובן המוקדם לגבות בשטרו קרן והרבית טען שמעון קרן והרבית שהרווחת קודם אתה נוטל ומן המותר אגבה קרן חובי לפי שלא חל חוב הרבית מזמן השטר אלא בכל יום הוא מתרבה והוא יכול לפורעו בכל עת ולסלק שיעבודו. תשובה אין בדברי שמעון כלום לפי שמשעת זמן חיוב הקרן חייב עצמו בכל הרבית שיעלה מעותיו ובהדיא שנינו (בפרק הנושא) גבי פסק לזון את בת אשתו שניזונת מנכסים משועבדים אף על פי שהמזונות דבר יום ביומו נתחייב בכס אלא שם שיעבוד חל עליו משעה שקיבל עליו המזונות והטענה ג"כ שאמרת כיון דאי בעי מצי לפורעו ולסלוקי' נמצא שלא חל אלא בו ביום מההוא נמי שמעינן דליתא כלל דהתם נמי הא מצי לסלוקי שיעבודה אי כתב לה כ"ז שאת עמי שהרי אם גרש אשתו נמחל השיעבוד עכ"ל. ומובא בש"ך ז"ל (בחו"מ סי' ע"ב ס"ק קסא) עי"ש הרי לפנינו מפורש דאע"ג דבידו לפרוע ולסלק משיעבודו מ"מ לא אמרינן דהשיעבוד נתחדש בכל יום ואמרינן דהשיעבוד חל עליו השתא וכ"ז שלא סילק השיעבוד מעליו הרי השיעבוד מוטל עליו על מזונות של שנים הבאים וה"נ דכותי' אם שבידו לסלק א"ע מן הקרקע מ"מ כ"ז שלא סילק א"ע חל עליו שחוב משנים הבאים וממלא דהחוב הוא מוטל על המוכר ודמי ממש להירושלמי הנ"ל משום דמכרו חוץ מחובתו וכיון ששייר המוכר רוב הקרקעות בידו המוכר חייב במס של הלוקח כיון דמכרו סתם. אבל יש לחקור בשיטת הבבלי אם ס"ל נמי כשיטת הירושלמי דמכרו חוץ מחובתו או לא דגרסינן במס' חולין (דף קלה ע"א) מאן תנא דשיכא דליכא שיורא גבי מוכר בתר מוכר אזלינן אר"ח ר"י הוא דתנן המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פאה לכל אחד ואחד אר"י אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר בעל השדה נותן פאה על הכל א"ל רבא והא מר הוא דאמר והוא שהתחיל בעל השדה לקצור. וכ"ת ה"נ והוא שהתחיל לגזוז בשלמא התם ובקוצרכם קציר ארצכם כתיב מעידנא דאתחיל לקצור מחייב בכולה שדה אלא הכא מעידנא דאתחיל למיגז לא מחייב בכולי' עדריה אלא אמר רבא האי תנא הוא דתנן מכר לו בני מעיה של פרה והיו בם מתנות נותן לכהן וכו' אלמא מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו' וכו' ופירש"י ז"ל דאין אדם רשאי להפקיע ממונו מיד מלוה ולמכור גיזו כדי שיהא גז של אחד ולאו של אחר לפוטרן דלא קרינא בי' גז צאנך אלא כי קמזבין לא קמזבין מתנה דכהן הלכך כי שייר מידי א"ל מדלא פרים מוכר ללוקח חוץ ממתנותיו של כהן ודאי הכל מכר לו ושייר אלו את מתן הכהן וא"ל לוקח למוכר מתנה דכהן גבך הוא וכו' עכ"ל. הרי לפנינו דבבבלי לא מוקי בקמה עד שלא התחיל לקצור דז"א אלא דוקא בשהתחיל לקצור דנתחייב המוכר קודם המכירה אבל גבי ראשית הגז לא בעינן שיתחיל לגזוז דזה לא מהני אלא התם היינו טעמא דע"כ לא מכר לו באופן שיפקיע מלוה דראשית הגז דהא הלוקח יפטר מראשית הגז והאיך ימכור להפקיע מלוה אלא ע"כ דשייר המלוה האלו ומה דחייב הלוקח בשלא שייר להו דחיובא מוטל על הלוקח דז"א דהא הלוקח פטור דלא הוי שלו אלא דאמרינן דהמוכר לא מכר לו מתחלה הראשית הגז ומתנתא דכהן לא זבין ליה לפיכך אין נפ"מ גבי ראשית הגז בשהתחיל לגזוז או לא דהתם בשייר חייב המוכר משום דאין אדם רשאי למכור להפקיע המלוה וע"כ שייר המלוה האלו אבל גבי פאה נ"ל דאין אדם רשאי למכור חובו להפקיע המלוה דז"א דהא לא נפקע המלוה במכירה דהא החוב מוטל על הלוקח כמו על המוכר ואלא ע"כ דהא דחייב בשייר הוא משום דהתחיל לקצור כן הוא ע"פ שיטת הבבלי א"כ לפנינו דהבבלי לא ס"ל כשיטת הירושלמי דמכר לו חוץ מחובתו דא"כ ל"ל בשהתחיל לקצור גבי קמה והרי לפנינו דלהבבלי לא ס"ל דמכר לו חוץ מחובתו נמצא דבנ"ד אם החיוב על הלוקח לפרוע המס בערך חלקו להמוכר או לא תלי בחילוקא זו שבין שיטת הבבלי והירושלמי אמנם לאחר העיון נראה לפענ"ד דליכא כלל פלוגתא בענין דידן דנראה לפענ"ד ברור דהירושלמי ס"ל כהך שיטת הבבלי דמתנה דכהן לא זבין ליה משום דאסור למכור להפקיע המלוה אחרי דהלוקח יפטר מזה המלוה והיינו טעמא דראשית הגז והיינו טעמא דפאה כאשר אבאר בעה"ל באמיתה. והוא דלכאורה קשה לי לבתר דמסיק הירושלמי אפילו בשלא התחיל לקצור קבעי מ"ט דר"י משום דחובת הקציר בקמה או דמכרו לו חוץ מחובתו ופשוט כשמעינה מן הדא לקח גז לאנו וכו' א"ל למימר משום דחובת הקציר בקמה ולא משום דמכרו לו חוץ מחובתו וכלא נמי במכרו לו חוץ מחובתו מה נפיק מביניהון עבר הלוקח והפריש א"ת שחובת הקציר וכו' הפריש הפריש וא"ת דמכרו חוץ מחובתו הפריש ונוטל ממנו דמים נשרף חלקו של מוכר אין תימר משום שחובת הקציר בקמה נשרף נשרף אין תימר משום דמכרו לו חוץ מחובתו

נשרף

שנויי נוסחאות (סו"ה) במוכר לו כד"ו כמוכר לו. (סו"י) ר' יהודה בן בתירא כד"ו ר' יהושע בן בתירא. (סו"נ) אף שדך שנאמר כאי כד"ו אף כאן. (סו"ו) סתיים אף כאן סתיים כד"ו שתים אף כאן שתים. (סו"ס) אשר לא במקרא „שלא" (תהלים קכ"ט).

מסורת הש"ס

קדושין כו. ב"ב כו. קנ.

שם קמו. קנ:

שם קלב: קנ: (שם פט)

הלכה ז מתני' ר"ע אומר קרקע כ"ש חייבת בפאה ובבכורים ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה ׳הכותב נכסיו שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת לא שייר כ"ש אין מתנתו קיימת ׳ הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כ"ש אבדה כתובתה ׳ר' יוסי אומר אם קבלה עליה אע"פ שלא כתב לה אבדה כתובתה: **גמ'** רבי אימי בשם ר"ש בן לקיש בעי ׳ הגע עצמך שהיה שם שיבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב בפאה משקצר אין כאן שיור רבי חנניא בשם ר' פנחס תיפתר כשהיה ׳שם קלח א' ובו חמש שיבלין רבי מנא בעי וליתנן אמר קמה כל שהיא חייבת בפאה אלא בגין דתנא

פני משה

הלכה ח מתני' קרקע כ"ש חייבת בפאה. דס"ל פאת שדך כ"ש משמע: ובבכורים. דכתיב ראשית כל פרי והנ"מ בבכורי חטה ושעורה אבל בכורים של אילן אינו חייב אא"כ יש לו קרקע ט"ו אמות סביב להאילן שהוא שיעור יניקתו: ולכתוב עליה פרוזבול. כדתנן בפ"י דשביעית הלל התקין פרוזבול שלא תהא השמיטה משמטת החוב כדי שלא ימנעו מלהלוות זה לזה ואין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע דאז חשיב כאילו החוב גבוי כבר ביד הב"ד ולא קרינן ביה לא יגוש וכשיש להלוה קרקע כ"ש ראוי לכתוב עליו פרוזבול דהוי כאילו שוה כל החוב דאין אונאה לקרקעות ועוד דיכול לגבות ולחזור ולגבות עד דמי החוב: ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות. כדתנן בפ"ק דקדושין דמטלטלין נקנין אגב קרקע בכסף ובשטר ובחזקה: **גמ'** הגע עצמך שהיה שם שבולת אחת. על דברי ר"ע דמתני' פריך דקאמר קרקע כ"ש חייבת בפאה ואם אין שם אלא שבולת אחת מאי חיובא דפאה שייך בה: עד שלא קצר וכו'. כלומר אין כאן חיובא לא בקצירה דלא קרינן בה שדך ואין כאן לא שיור ואכן שיור בשדה בעינן כדאמרי' בריש מכילתין דעושה אדם כל שדהו פאה ובלבד שישייר בה מקצת: תיפתר בשהיה שם קלח א'. שורש קנה אחד ובו חמש שבלים כלומר כמה שבלים יוצאים ממנו והרי יש כאן קצירה לשבולת אחת או לב' ויש כאן שיור מקצת וכלומר דכ"ש דקאמר לאו כ"ש ממש אלא עד שיהא כאן קצירה לחיוב פאה ושיור למקצתה: וליתנן אמר קמה כל שהוא: לדידך קמה כל שהו מבעי ליה ומאי קרקע כל שהוא אלא דאיכא למימר

רידב"ז

ר"מ בעי ולמה לית אנן אמרין קמה כ"ש חייבת בפאה. לאו דמקשה על תירוצא דר"ח בשם ר"פ שצריך להיות חמשה שיבלין א"כ ליתני קמה כפי' המפרשים ז"ל אלא דמקשה סתם קושייתו וקאי על המשנה דלמה מנה התנא גבי דברים דצריכין קרקע גם פאה עמהם מאי שייכות הוא פאה לקרקע דזה אינו שייך רק בביכורי' דצריך קרקע וכן פרוזבול וכל אלו השנוין במשנתינו משא"כ פאה מאי שייכות היא לקרקע דהא גם הקונה קמה מחבירו הלוקח חייב בפאה א"כ ליתני קמה כ"ש חייבת בפאה ע"ז משני בגין דתני ביכורים תני קרקע וכ"כ הגר"א ז"ל:

תני

תוספת הרי"ד

נשרף נוטל ממנו דמים ע"כ ולכאורה קשה לי מאד בהא דקאמר עבר הלוקח והפרים אין תימר משום דמכרו לו חוץ מחובתו הפרים ונוטל ממנו דמים אמאי נוטל דמים מן המוכר הא הוי פורע חובו של חבירו ושיטת הירושלמי אפי' בבע"ח דוחק נ"כ פטור כמו דגרסינן בירושלמי כתובות (פ"ג ה"ב) ובירושלמי נדרים (פ"ד ה"ב) עד כדון בבע"ח שאינו דוחק ואפי' בבע"ח דוחק נישמעינה מן הדא שוקל את שקלו ולא שקל אין ממשכנין אותו הדא אמרה אפי' בבע"ח דוחק תדע לך שהוא כן דתנינן ומקריב עליו קני זבין וקני זבות חטאות ואשמות לא בשלא נכנס לידו כלום וכא בשלא נכנס לידו כלום ע"כ והירושלמי הזה מובא בתוס' ז"ל במס' כתובות (דף קח) ובמס' ב"ק (דף נח ע"א) עי"ש דדעת התוס' ז"ל דלהירושלמי אפילו בבע"ח דוחק פטור וכן דעת כל הראשונים ז"ל אליבא דהירוש' דפטור אפי' בבע"ח דוחק ולמדו בירושלמי מן שוקל את שקלו אע"ג דממשכנין אותו אם לא ישקול עכ"ז פטור פורע חובו של חבירו וא"כ הכא למה בשעבר הלוקח והפרים א"ת דמכרו לו חוץ מחובתו נוטל ממנו דמים הא הוי פורע חובו של חבירו ולמה גרע משוקל את שקלו דפטור ולכאורה נ"ב [הן אמת דהש"ך ז"ל בחו"מ (סי' קכ"ח) כתב דגם הירושלמי ס"ל דבבע"ח דוחק חייב ומפרש הירושלמי לא בשלא נכנס בידו כלום וכא בשלא נכנס לידיו כלום דהוא דיחוי למדחה בגמרא מה דרצה להוכיח משוקל את שקלו וקאמר לא בשלא נכנס לידו כלום כלומר מי סברת דמיירי בשלא נכנס בידיו של כהן כלום גבי קני זבים וזבות ז"א אלא דמיירי בנכנס לתוך ידיו שכבר הפרים קרבנותיו ונאבדו מיד כהן דתו לא מחויב בעה"ב והיינו כדמוקי בש"ס דילן באבוד וגבוי וכו' וכא שלא נכנס לידיו כלום כלומר וכאן הרי לא נתן להפירע כבר מעות לשלם עכ"ל וכבר כתב השירי קרבן ז"ל בכתובות (שם) דהפירוש בירושלמי הוא כדעת הראשונים ז"ל דס"ל אליבא דהירושלמי דאפילו בבע"ח דוחק נמי פטור ומפרשין לא בשלא נכנס תיבת לא כמו אלא ועי"ש דמאריך הרבה מאד לסתור דברי הש"ך ז"ל. ותורה היא וללמוד אני צריך דנראה לפענ"ד ראיה עצומה לפירוש הראשונים ז"ל דבבע"ח דוחק נמי פטור לשיטת הירושלמי והא דקאמר לא בשלא נכנס לתוך ידו כלום הוא סיומא דפשיטות ולא דחי' על הפשיטות דגרסינן בירושלמי במס' פסחים (פ"ח ה"ג) תמן תנינן נתן לה כספים הרי אלו מותרין ייניות שמנים וסלתות כל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור רשב"ל אמר בממנה זונה על פסחו ועל חגיגתו וכו' אין תימר יוצא לחולין וחוזר ומקדש יהא אסור משום אתנן פתר לה בשלא נכנס לתוך ידו כלום תדע לך דתנינן מקריב עליו קיני זבים קיני יולדות לא בשלא נכנס לתוך ידו כלום אוף הכא בשלא נכנס לידו כלום עכ"ל הרי לפנינו מפורש דתיבת לא בשלא נכנס לידו כלום לאו דיחוי הוא אלא שייך לדלעיל ותיבת לא הוא כמו אלא עי"ש היטב ותמצא כן] בשלמא מסיפא לא קשה גבי נשרף דנוטל ממנו דמים דמיירי קודם שהפרים הלוקח ופירושו הכי דנוטל הלוקח דמים ואח"כ מפרים דלא קתני מפרים ונוטל ממנו דמים וא"כ לא מימר דנוטל דמים מן המוכר כדי שיפרים הוא ובאמת דגם ע"ז קשה דלכאורה נראה דאם נשרף הקמה אף הלוקח פטור דאז אין חוזר על העומרין כיון שהניח קמה בעד חובת פאה ואמאי נוטל ממנו דמים אך ביותר קשה מרישא דקאמר עבר הלוקח והפרים דנוטל ממנו דמים ע"ז קשה כנ"ל ונראה לפענ"ד דהאמת יורה דרכו דכל עיקר העומק של הסברא דמכרו לו חוץ מחובתו הוא משום זאת הסברא שבבבלי (דף קלא במס' חולין) גבי ראשית הגז דאין אדם רשאי למכור גיזו ולהפקיע מראשית הגז אחר דהלוקח יפטר ע"כ בשייר החוב של המצוה על המוכר אבל בלא שייר הלוקח חייב משום דלא מכר לו ראשית הגז כלל כנ"ל רק הבבלי ס"ל דבפאה לא שייך זאת דהא החיוב מוטל על הלוקח ג"כ וע"כ מוקי לה בשהתחיל לקצור אבל הירושלמי מוקי אף שלא התחיל לקצור וע"כ בעי מ"ט דר"י אי משום דחובת הקציר בקמה ומיירי שהקמה נשארת לבסוף ביד המוכר דמכר לו קלחים ע"מ שיתלוש אותן תומ"י בעת שעדיין חלק המוכר ישאר או למוכר לו חוץ מחובתו והוא נמי מיירי בנשאר הקמה ביד מוכר וע"כ חייב המוכר דאמרינן נמי דלא מכר לו להפקיע חובת המצוה דמצות פאה להפרים מן הקמה אלא דאם עבר והפרים מן העומרין יצא ג"כ אבל לכתחלה מצות פאה להפרים מן הקמה שחובת הקציר בקמה כדאיתא במתניתין (ספ"ב דפאה) וא"כ אמרינן שפיר דלא מכר לו להפקיע המצוה של קמה וע"כ בששייר קמה לעצמו אמרינן דשייר מצות פאה כד"ת אצלו. וע"ז בעי בירושלמי משום דחובת הקציר בקמה או משום דמכרו לו חוץ מחובתו כלומר או דממילא בלא שום תנאי פטור הלוקח דכיון דהקמה נשארת ביד המוכר ממילא חיוב של הפאה מוטל בקמה וע"כ פטור הלוקח או דהוי כתנאי דמכרו לו לכתחלה חוץ מחובתו כיון דהקמה נשארת בידו אמרינן דהמוכר לא מכרו לו להפקיע עיקר מצות פאה כד"ת שהוא מן הקמה וע"כ דמכרו לו חוץ מחובתו ונמצא דלפיכך פטור הלוקח דבעת מכירה נתן לו ממון בעד כל המקח בשביל שהמוכר יפרים עליו ודמי למאי דגרסינן (במס' חולין קלב) מכר לו בני מעי' של פרה והיו שם מתנות נותן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים לקח ממנו במשקל נותן לכהן ומנכה לו מן הדמים דכיון דנטל דמים בעד חלק המתנות ולא מכר לו המתנות ע"כ מנכה לו מן הדמים דהא חסר מן המשקל כמו כן הכא בשייר המוכר קמה של פאה אצלו ע"כ דלקח דמים מן הלוקח בעד המכירה שמכר לו שיהא כולם לפניו ועליו מוטל להפרים בעדו כי אין אדם מוכר להפקיע המצוה ונמצא כמו דגבי ראשית הגז בשלא שייר אצלו אמרינן דלא מכר המתנות ואמרינן דלקח ממנו דמים בפחות מן המקח וניכה בזה המתנות שלא מכר לו אבל בששייר אמרינן דלקח ממנו דמים בכל שווי המקח ה"נ גבי פאה בששייר אצלו אמרינן דלקח ממנו דמים כפי שווי של כל הקלחין בלא הוצאות פאה דהחיוב של פאה קבל על עצמו. וע"כ שפיר קאמר הירושלמי מה נפק ביניהון ע"ז קאמר נשרף חלקו של מוכר אין תימר שחובת הקציר בקמה ולא חשבינן דקבל המוכר על עצמו בשעת המכירה התשלומין דפאה ולא אמרינן דמכרו חוץ מחובתו אלא דהלוקח ממילא פטור משום דחובת הקציר בקמה כ"ז הוא כשהקמה קיים הרי חובת הקציר בקמה אבל כשנשרף הקמה בודאי דאין החיוב חוזר עליו אינו נוטל דמים מן המוכר דהמוכר לא קבל על עצמו בעת המכירה תשלומין של פאה מהקלחין שמכר לו רק דממילא נפטר משום דחובת הקציר בקמה ועכשיו דנשרפה ונפטר מפאה אינו חייב ללוקח כלום דהא לא קבל מאתו דמים בעד ההפרשה אבל אם נימא דמכר לו חוץ מחובתו ולקח ממנו דמים בעד כל הקלחין שיהא כל הקלחין נשאר ביד הלוקח בלא שום הוצאות תשלומין של פאה דהמוכר קבל על עצמו התשלומין של פאה משום דלא מכר לו להפקיע המצוה ומצות פאה לכתחלה הוא בקמה וע"כ מכר לו כל הקלחין ושייר חובת פאה אצלו וכיון שנטל ממנו דמים בעד כל הקלחין בלא תשלומין דפאה הגם שהוא משום דהקמה היתה אצלו ועכשיו נשרפה מ"מ הא קיבל אצלו ממון בשביל תשלומין דפאה ועכשיו דלא שלם פאה בעדו ע"כ מחויב להחזיר דמים ללוקח. וכן ברישא נמי דכותי' כשעבר הלוקח והפרים א"ת משום דחובת הקציר בקמה ופטור הלוקח ממילא הפרים ואינו נוטל דמים מן המוכר דהא התשלומין מוטל על הלוקח כמו על המוכר דהא המוכר לא קבל התשלומין עליו רק דמצוה מן המובחר להפרים מן הקמה לפיכך חייב המוכר אבל כשהפרים הלוקח הוו תשלומין מעליא לגבוה ואינו יכול לגבות מן המוכר מה ששלם בעדו לגבוה משום דהוי פורע חובו של חבירו וא"ת משום דמוכר לו חוץ מחובתו נמצא דקבל המוכר על עצמו התשלומין דפאה מהקלחין וא"כ כשהפרים הלוקח נוטל ממנו דמים ולא קשה מפורע חובו של חבירו ז"א דכיון דקבל המוכר על עצמו התשלומין מהקלחין ונמצא שקבל דמים מן הלוקח בעד כל הקלחין והתשלומין של פאה חל עליו ע"כ כשהפרים הלוקח חייב המוכר להחזיר לו הדמים ודמי לאחד שנתן לחבירו ממון שיפרע למלוה שלו וא"כ פרע בעצמו בודאי דינכה מעותיו ממנו כיון דלא שילם • עבורו וצריך להחזיר לו הדמים וה"נ דכותי' דבעת מכירה נתן הלוקח דמים בעד כל הקלחין שישארו בידו והתשלומין קבל המוכר על עצמו ונמצא דנתן הלוקח דמים בעד תשלומי הפאה וכיון דפרע בעצמו חוזר וגובה ממנו ולא דמי לפורע חובו של חבירו דהתם לא נכנס לתוך ידיו כלום כדאי' בירושלמי הנ"ל אבל הכא הרי נכנס לתוך ידו. נמצא לפי דברינו דחובת קציר בקמה ומוכרו חוץ מחובתו הוא הכל אחד משום דחובת הקציר בקמה ורק הנפ"מ היא מה שהסברנו לעיל דאם חובת הקציר בקמה או ממילא פטור הלוקח אבל אם מכרו לו חוץ מחובתו הוא שהמוכר קבל על עצמו חיוב התשלומין ומתחלה לקח דמים בעד כל הקלחין שיהיו לפני הלוקח והתשלומין קבל על עצמו. ונמצא לפי זה דהבבלי והירושלמי מחולקין בזה דהבבלי ס"ל דבעינן שיתחיל לקצור אבל לא התחיל לקצור פטור המוכר ולא אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו דלמה יתחייב המוכר בשביל הלוקח ולמה יקבל התשלומין על עצמו ואי משום דחובת הקציר בקמה זה לא ס"ל להבבלי דמיירי בנשאר קמה לבסוף ביד המוכר וע"כ מוקי לה בשהתחיל לקצור דאז אפי' נשאר קמה

ביד

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ב שם הל"ג

כו
ב מיי' פ"ו מהל' זכיה הל"ט סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' רמו סעיף יג וטור ש"ע א"ה סי' קו ס"א

גליון הש"ס

׳ הגע עצמך עי' בכ"מ פ"ב ממ"ע הל' יא ועי' בתוי"ט כאן שהעתיק זאת ממנו והוא בתוס' ישנים פ"ק דנדרים ומ"ש התוס' י"ט בשם התוס' ישנים דלאו דוקא כ"ב סמ"ג נ"ב וכוונתו כמו שכתבו התוס' י.נים שם דקודם שקצר לא נתחייב ואינו יכול לעשות כל שדהו פאה. אבל כשקצר יכול לעשות וז"פ. ודו"ז הגאון ז"ל בלחם שמים השיג על התוי"ט והביא דברי התוס' בנדרים ולא ידענו כוונתו וגם מ"ש התוי' יו"ט שם דר"י ב"כ קדים לר"ע ובלחם שמים שם האריך בזה הרבה. אבל באמת תרי ריב"ב הוא כמ"ש התוס' מנחות דף ס"ה ע"ב ועי' במים חיים בהגהותיו על המשניות:

שנויי נוסחאות (ס"ו:) לא שייר כ"ש גד"ו לא שייר קרקע כ"ש. (סו"ס) בפיאה גד"ו ליתא. (סוי"א) שהוא גד"ו שהיא.

דתנא ביכורים תני קרקע תני והראיון רבי יוסי בשם ר' יוחנן מי שאין לו קרקע פטור הראיון רבי מנא בעי ולמה לננן אמר מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב מן האדמה אשר נתתה לנו ר' יוסי בי רבי בון בשם ר' יוחנן אמר שמועתא כן מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב מן האדמה אשר נתתה לנו רבי יוסי בשם ריב"ל מי שאין לו קרקע פטור מן הראייה שנאמר ולא יחמוד איש את ארצך וגו' מעשה באחד שהניח את כריו ובא ומצא אריות סובבים אותו מעשה באחד שהניח בית של תרנגולים ובא ומצא חתולים מקורעים לפניו חד בר נש שביק ביתיה פתיח ואתא ואשכח הכינה כריכה על קרקסוי רבי פנחס משתעי הדין עובדא תרין אחין הוון באשקלון הוו להון מגורין נוכראין אמרין כדין אילין יהודאין סלקין לירושלים אנן נסבין כל מה דאית להון מן דסלקין זימן להם הקב"ה מלאכים נכנסים ויוצאים בדמותן מן דנחתון שלחנון לון מקמן אמרו לון אן הויתם אמרו לון בירושלים אמרו לון ומאן שבקותון בגו ביתא אמרו ולא ב"נ אמרו בריך אלההון דיהודאי דלא שבקון ולא שביק להון: מניין לנכסים שאין להם אחריות שהם נקנים עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה רבי יוסי בשם חזקיה ר' יונה רבי חנינא תורתייא בשם חזקיה כתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערים בצורות ביהודא עד כדון כשהיה קרקעות עם המטלטלין במקום א' היו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר א"ר בון ב"ר חייא נשמעינה מן הדא אמר להן ר"א מעשה במדוני א' שהיה בירושלים והיו לו מטלטלין הרבה וביקש לחלקן ליתנן במתנה אמרו לו אין את יכול אלא אם קנית קרקע מה עשה הלך וקנה סלע אחד בצד ירושלים ואמר חצייה צפונית אני נותן לפלוני עם מאה חביות של יין וחציה דרומית אני נותן לפלוני עם ק' חביות של שמן ובא מעשה לפני חכמים וקיימו חכמים את דבריו אמר רבי חנניא קומי רבי מנא ולא שכיב מרע הוא לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא עד שיהיו קרקעות ומטלטלין במקום א' וכאן אפילו קרקעות במקום א' ומטלטלין במקום אחר א"ל לא ר"א היא שנייא היא שכיב מרע דר"א כבריא דרבנן תמן

רידב"ז

תני והראיון. פי' דתני בברייתא דקתני נמי הראיון דבקרקע כ"ש חייב לעלות לרגל. ר"י בשם ר"י מי שאין לו קרקע פטור מן הראיון ר"מ בעי ולמה לית אנן אמרין מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי. פי' לא דמקשה על מתני' דידן דלא קתני וידוי דעל מתניתין הא י"ל כמו שפירש"י ז"ל בקידושין (כ"ו סע"א) דהכתוב אשר נתת לנו קאי על כלל ישראל ולא דמי לבכורים דכתיב בהו נתת לי אלא דמקשה על ר' יוחנן דס"ל כהברייתא דגבי ראיון נמי בעינן קרקע משום דכתיב את ארצך ולא אמרינן דקאי על כלל ישראל א"כ ליחשב נמי וידוי. ומשני ריבר"ב בשם ר"י אמר שמועתא כן. פי' דהוא באמת אמר משום ר' יוחנן דמי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי משום דכתיב אשר נתת לנו ומפרש ר"י בשם ריב"ל טעמא דהראיון נמי דבעינן קרקע משום דכתיב את ארצך:

אר"ח קומי ר"מ ולא שכ"מ הוא לפי שבכ"מ אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים לפי שבכ"מ אין אדם מזכה עד שיהא קרקעות ומטלטלין במקום א' וכאן אפי' קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר א"ל ולא ר"א היא שניא היא שכ"מ דר"א כבריא דרבנן. ובירושלמי קידושין (פ"א ה"ה) וב"ב (פ"ט ה"ז) מסיק עוד א"ל שכ"מ דר"א הוא בריא דרבנן

פני משה

למימר בגין דתני נמי בכורים ולא שייך בהו אלא לשון קרקע תני נמי בפאה קרקע: תני בברייתא דקתני נמי והראיון בהדי דמתני' וכדמפרש ר' יוחנן דכל מי שאין לו קרקע פטור מן הראיון שאין חובה עליו לעלות לרגל כדלקמן דכתיב שם ולא יחמוד איש את ארצך להוציא מי שאין לו ארץ: ולמה לית אנן אמרין נמי דמי שאין לו קרקע פטור מוידוי מעשר. ואע"ג דאשכחן ביה חיובא דמעשר כגון שלקח פירות המחוברין ונגמרו ברשותו למעשר ואפ"ה יהא פטור מן הוידוי דכתיב גביה מן האדמה וגו': אמר שמועתה כן. אע"ג דלא תנינן לה בברייתא אמר בשם שמעתתא דאמוראי כן דפטור מן הוידוי: את כריו. של תבואה בשדה ולגב דדרים להאי קרא ולא יחמוד מייתי להני עובדי והנסים שארעו להן בעלותם לרגל: חכינה. נחש כרוך על המנעול של הפתח לשמירה: הוו לאו מגורין. שכנים נכרים והוי אומרים זה לזה עכשיו כשאילו היהודים יעלו לירושלים לרגל אנן נקח את כל אשר להם מביתם ואחר שעלו לרגל זימן להם הקב"ה מלאכים בדמותן והיו נכנסין ויוצאין שם וכשירדו מירושלים לבא לביתם שלחו להם מקודם לומר להן שיבאו ושאלו אותם היכן הייתם ואמרו בירושלם: מאן שבקתון. ולמי הנחתם בתוך הבית והשיבו לא לשום אדם ומיד הכירו הנכרים ואמרו בריך הוא אלההון דיהודאי שלא עזב אותם ולא יעזוב להם לעולם: מנין לנכסים שאין להם אחריות וכו'. שנויה היא בפ"ק דקידושין בהלכה ה' אמתני' דהתם: עד כדון. שמענו בשהיו במקום אחד. כדמשמעי קרא. שהיו המתנות עם ערים בצורות ובתוכן: היו הקרקעות במקום א' ומטלטלין במקום אחר. מהו אם בעינן צבורין המטלטלין בתוך הקרקע או לא: נשמעינה מן הדא. דתנן בפ' מי שמת. גבי המחלק נכסיו על פיו דר"א סבר בין בריא בין ש"מ נכסין שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה וחכמים פליגי בשכיב מרע דקסברי לא בעי קנין דדברי ש"מ ככתובין וכמסורין הן ואמר להן ר"א לחכמים ראיה לדבריו: מעשה במדוני אחד. על שם מקומו: וביקש לחלקן. ולא היה לו קרקע להקנות המטלטלין אגבה: וקיימו את דבריו. וס"ל לר"א דשכיב מרע היה אלמא דבעי קנין שמעינן מיהת מדקאמר סלע אחד משמע קרקע גבוה וחדוד שא"א להעמיד עליה כל אלו ואפ"ה קנו ש"מ לא בעינן צבורין: ולא שכיב מרע היה. בתמיה הא לדברי ר"א שמביא ראיה מכאן על כרחך שמעינן דשכ"מ היה וא"כ לא שמעינן מהא מידי לענין צבורין דאיכא למימר שאני שכ"מ הואיל ומצינו שהקילו בו חכמים כדמסיק ואזיל לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב ובשכ"מ אפי' בדברים וה"ה נימא נמי לענין צבורין לפי שבכל מקום בעינן שיהו הקרקעות והמטלטלין במקום אחד וכאן בשכ"מ לא בעינן ומה ראיה מכאן למתנת בריא: א"ל ר' מנא לא ר' אליעזר היא. בתמיה וכלא לר"א קיימינן וכי שנייא אליבא דר"א בין בריא לשכ"מ שהרי שכ"מ דר"א כבריא דרבנן דכמו דבריא לרבנן בעי קנין

תוספת הרי"ד

ביד הלוקח חייב. המוכר ולא דמי למתניתין (דסוף פ"ב דפאה) דקצר חציה ומכר חצי' הלוקח נותן פאה לכל דהתם דוקא דבשעת המכירה לא היה כלל קמה ביד המוכר ע"כ חל מתחלה על הלוקח אבל הכא שהי' בעת המכירה קמה גם ביד המוכר וגם התחיל לקצור אפילו קדם המוכר וקצר לגמרי חלק שלו הרי חייב הוא להלוקח בעד הפאה אבל הירושלמי מוקי שמכר לו קלחים ע"מ שיתלוש אותן תיכף וחלק של המוכר ישאר עדיין בשדה [א"נ דשיטת הירושלמי נמי לא מיירי כשנשאר קמה לבסוף ביד המוכר אלא דקלחין שמכר הוא ע"מ לעקור כדאיתא בהרע"ב והר"ש ז"ל ע"כ חשוב אלק המוכר כמו קמה לגבי חלק הלוקח וכן ראיתי בס' אחד למפרש כן שיטת הירושלמי והבבלי לא ס"ל כן] וס"ל להירושלמי דאף בשלא התחיל לקצור נמי חייב המוכר או משום דחובת הקציר בקמה וממילא החיוב חל על המוכר או משום דלא מכר לו להפקיע מצוה מן המובחר וע"כ קבל התשלומין על עצמו. וניחא נמי בזה הא דאמרינן מכר לו חוץ מחובתו דוקא בשייר לו המוכר אבל בלא שייר לא אמרינן דמכר לו חוץ מחובתו והוא משום דבשייר לו קמה וחובת הקציר בקמה בודאי לא רצה להפקיע מצוה מן המובחר. וע"כ ניחא שפיר דקאמר נפ"מ בעבר הלוקח והפרים אין תימר דמכר לו חוץ מחובתו דנוטל ממנו דמים דהא כיון דחובת הקציר בקמה וממילא מוטל החוב על המוכר מן הדין מוסיף עליו הטעם דמכר לו חוץ מחובתו דקבל על עצמו התשלומין דהטעם השני למכר לו חוץ מחובתו הוא נמי מטעם הראשון דחובת הקציר בקמה ומוסיף עליו דהו"ל כאלו התנה עמו שמקבל על עצמו התשלומין א"כ לא שייך פורע חובו של חבירו דהא דמיא ללוקח ממנו במשקל דמנכה לו מן הדמים כשנותן לכהן וה"נ דכוותי' דהוא דומה כמו שנתן מעות לאחד שיפרע למלוה שלו וקדם הוא ופרעו דגובה ממנו וה"נ הרי מתחלה נתן לו ממונו על דעתיה דהכי שיפרים המוכר ויהא כל הקלחין לפניו אבל אי מטעם הראשון לחוד דחובת הקציר בקמה וממילא חל על המוכר החיוב אם הפרים הלוקח אינו נוטל ממנו דמים דהוי פורע חובו של חבירו. ע"כ לפי מה דמסקינן דמכר לו חוץ מחובתו הוא לאו דין מיוחד גבי פאה אלא דהוא נמי מטעם הראשון דחובת הקציר בקמה נמלא לפ"ז בכל דבר היכא דהחיוב על המוכר מסורת הדין אמרינן דקבל דמי המכירה חוץ מחובתו ויהא הדבר הנמכר נקי לפני הלוקח בלא שום תשלומין והכא בג"ד דהחיוב של התשלומי מס מקרקע הנמכר ללוקח היא על המוכר לפי החוק אינו יכול המוכר לתבוע להלוקה שיפרע לו מה שמשלם עבורו כיון דבעת המכירה ידע מזה המוכר שחוב המס מוטל עליו לפרוע בעד חלק הלוקח ע"כ למכר לו חוץ מחובתו וקבל על עצמו התשלומין ואינו יכול לגבות מהלוקח ואפי' אם יפרע הלוקח נפרע מן המוכר ולא הוי פורע חובו של חבירו כההיא דירושלמי הנ"ל נוטל ממנו דמים. [ועוד מוכח מהאי ירושלמי הנ"ל מדלא קאמר נפ"מ אם המוכר חוזר וגובה מן הלוקח דמים דלטעם דחובת הקציר בקמה גובה ולטעם דמכר לו חוץ מחובתו אינו גובה ע"כ מוכח דאף לטעם דחובת הקציר בקמה אינו גובה מן הלוקח בעד הפרשתו כיון דהחיוב מוטל על המוכר אלמא כל היכי דהחיוב מוטל על המוכר לשלם גם בעד חלק הלוקח אינו חוזר וגובה מן הלוקח. אכן יש לדחות דאולי מצוה שאני א"נ ה"ה דהוי מצי למימר האי נפ"מ אלא דקאמר שפיר טפי דאפי' אם כבר הפרים נוטל ממנו דמים לפי הטעם דמכר לו חוץ מחובתו. אבל ממה דאמרינן דבמכרו חוץ מחובתו כשפרע הלוקח נוטל דמים מן המוכר מוכח שפיר דבמקום דהחוב מוטל על המוכר מכרו חוץ מחובתו ואינו גובה מן הלוקח כלום] ולזה אין סתירה מבבלי הנלפענ"ד כתבתי:

עד כדון כשהי' קרקעות עם המטלטלין במקום א' וכו' ארבב"ח נשמעינה וכו' אמר להן ר"א מעשה וכו' וכו' א"ר חנניא קומי ר' מנא ולא שכ"מ הו לפי שבכ"מ וכו' א"ל לא ר"א היא שניא היא שכיב מרע דר"א כבריא דרבנן כך הגירסא כאן. ובירוש' דקדושין (פ"א ה"ה) ודב"ב (פ"ט ה"ז) גרסינן ני' א"ל

שנויי נוסחאות (סו"ב) פטור הראיון בד"ו פטור מן הריאיון. (סו"ד) דכתיב מן האדמה במקרא „ואת" האדמה. (סו"ו) מן האדמה במקרא „ואת" האדמה. (סא"א) חתולים מקורעים לפניו בד"ו חתולות מקורעין לפניהן. (סוי"ב) הכינה בד"ו חכינה. (סוי"ד) הוון בד"ו ליתא. להון בד"ו להו. (סוי"ח) מן דסלקין בד"ו מן מה דסלקון. (סוי"ז) שלחנון בד"ו שלחון. (סוי"ט) שבקותון בד"ו שבקתון. (סו"כ) בריך אלההון בד"ו בריך הוא אלההון. (סוכ"ב) תורתייא בד"ו תירתיה. (סוכ"ג) ערים בצורות במקרא „ערי מצודות" (ד"ה ב' כ"א). (סוכ"ו) אם קנית בד"ו אם כן קנית. (סוכ"ט) חכמים בד"ו ליתא. (סול"א) אלא בד"ו ליתא. (סול"ב) ר"א היא שנייא בד"ו ר"א שנייא.

גליון הש"ס

פטור מן הוידוי ע' כתו' יו"ט מה שהאריך בזה על דברי התו' קדושין כו. ועי' במהרש"א בחידושיו שם. ובלחם שמים מ"ש בזה באורך ובבית דוד על מכירות. ועי' בריטב"א בחי' לקידושין שם. ובאחרונים. ועי' רמב"ן בחי' לב"ב דף כ"ג: פטור מן הראייה. כן אמרו גם בבבלי בפסחים דף ח. והרמב"ם ז"ל השמיטו. ועי' לאחרונהמלל"ת שם טעם. וע' בלחם שמים כאן וע' בתוס' בפסחים דף ג ע"ה מאלים שכתבו דגם מק"פ פטור. אבל דבריהם תמוהים. ועי' מלמ"ל פ"א מק"פ הלכה א' וע' מים חיים פ"ב מחגיגה: מעשה באחד עיין בשו"ת הצכ"ן חלק א' סי' ג':

מסורת הש"ס

עתוס' קדושין כו. ד"ה קרקע. עתוס' קדושין כו. ד"ה וכו"ב כו. ד"ה וכו"ד פסחים ח: קדושין כו: ירושלמי קדושין פ"א הל"ה ב"ב פ"ט הל"ג. ב"ב קיז

מסורת הש"ס

קנין ה"נ לר"א בשכ"מ ומדלא הצריך לבורין בשכ"מ הוא הדין דבבריא נמי לא בעינן לבורין: תמן תנינן וכו'. אגב דבסוגיא דקידושין קאמר תמן תנינן קאמר נמי הכא כן כדרך הש"ס הזה דמה שנשנה בבית המדרש במקום אחד בו בלשון הזה נשנה בכל מקום: קרקע כל שהו מהו טב. למאי חזיא הא אי אפשר להעמיד בה מטלטלין וגם נמי מהכא דלא בעינן לבורין: א"ר מתניה. מהכא לא שמעינן מידי דתיפתר שהיה שם מקום שבולת אחת ומרגלית טמונה בו והקנה היתה אגב קרקע כ"ש הלזו והלכך איצטריך להא דלעיל דהתם שפיר נפשטה הבעיא דלא בעינן לבורין:

ירושלמי גטין פ"ו הל"ב

הלכה ט מתני' הכותב נכסיו.

והוא שכיב מרע השוכב על מטתו מחמת חולי: שייר קרקע כל שהוא. כל הני שייר קרקע כ"ש דתנן במתני' עד סוף פרקין לאו דוקא קרקע דה"ה מטלטלין כ"ש אלא איידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרוזבול וכו' קרקע תני בכל הנך נמי קרקע כל שהוא: מתנתו קיימת. אם קנו מידו על המתנה אע"פ שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו דהואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי אדעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: לא שייר קרקע כל שהוא. לעצמו אמרינן מסתמא לא שביק איניש נפשיה ערטילאי ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה כותב כל נכסיו לאחר הלכך אם עמד חוזר ואפי' קנו מידו: אבדה כתובתה. בשכיב מרע מיירי שמחלק נכסיו לבניו וכתב לאשתו חלק בין הבנים ושמעה איהי ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או כיוצא בזה אבדה כתובתה: ר' יוסי אומר אם קיבלה עליה שתהא שותפת בין הבנים אפי' לא קנו מידה והוא לא גוה בפניה שיכתבו כך אבדה כתובתה ושוב אינה יכולה לחזור בה. ואין הלכה כר' יוסי:

ירושלמי כ"נ פ"ט הל"ו שם וירושלמי כתובות פי"א הל"א

גמ' איזהו שכיב מרע כל שלא קפץ עליו החולי. שנויה היא בפ"ו דגיטין סוף הלכה ה' דקאמר התם אף המסוכן שאמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו מה בין חולה למסוכן חולה כדרך הארץ ומסוכן כל שקפץ עליו החולי: דרך הארץ. של ביקור חולים: דלמא. מעשה היה שנכנסו ר' הונא ור"פ ור"ח לבקר את ר' יוסי לאחר שלשה ימים: א"ל בי בעיתון מקיימה מתניתא. בתמיה בי אתם רוצים לקיים האי ברייתא שלא לבקר מקודם ג' ימים והלא חביריי אתם. ודין החברים כדין הקרובין שנכנסין לבקרו מיד ואיידי דאיירי הכא בהאי עניגא מייתי נמי להא: שייר וכו'. השתא מהדר הש"ס לפרושי מתני' הא דתנן בשייר כל שהוא מתנתו קיימת ואפי' לא הבריא ומת מתנתו קיימת והוא דיש בה קנין דמתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין בין עמד בין לא עמד ואם לא שייר כלום אין מתנתו קיימת והוא שהבריא דיכול לחזור בו: והוא שמת מאותו חולי. הא דאמרינן דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי דוקא שמת מאותו חולי שלוה אבל אם הבריא ואח"כ מת לא כדאמרי בפ' מי שמת: ובמסיים. ודוקא באומר דבר מסויים תנו שדה פלונית לפלוני: אמר תנו חצי שדה פלונית לפלוני וכו'. בעיא היא אם כמי שמסיים הוא או דבעינן עד שיאמר חציה בצפון לפ' וחציה בדרום לפ' ולא איפשיטא וכך הוא בכתובות פי"א בהלכה א': שייר מטלטלין. לעצמו לא עשה כלום דלא הוה שיור: ומתמה הש"ס על הא דר' ירמיה: אתא חמי. בא וראה: שייר קרקע כל שהוא יש לו מחיה ושייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחיה. בתמיה והא אנן דקפדינן אשיור משום דלא שביק איניש נפשיה ערטילאי ואם שייר לעצמו במה שיכול להתפרנס ממנו אמאי לא להוי שיור אלא ודאי דאף מטלטלין הוי שיור ומתנתו קיימת: א"ר יוסי יודע הוא וכו'. האי דר' יוסי אמתנת ש"מ שכתוב בה קנין קאי וכדאמרי' הכא בפ"ק דקידושין וכן בפ' מי שמת דארכביה אתרי ריכשי והמסקנא דאם במיפה את כחו שכתב וקנינא מניה מוסיף על מתנתא דא קנה המקבל כדמפרש טעמא לפי שיודע הוא האיש הזה שש"מ מזכה אפי' בדברים וא"ל קנין ולאיזה דבר כתב בהן קנין כדי לעשות מתנת בריא שאפי' אם עמד לא יחזור בו. ומייתי לה הכא דהיינו נמי טעמא דמתני' במתנת ש"מ במקצת ויש בה קנין: שייר עבדים. לעצמו אי הוי שיור או לא וקאמר דתנא עלה דהאי דינא ר' יודן בן פזי דברדליא אבל לא ידעין מה תנא עלה

כתב

תוספת הרי"ד

א"ל שכ"מ דר"א הוא בריא דרבנן. ופי' הק"ע ז"ל דל"נ כבריא דרבנן אלא כנ"ל שכ"מ. דר"א כשכ"מ דרבנן ופי' דהוא לדברי ר"ח שניא הוא שכ"מ דר"א כשכ"מ דרבנן בתמי' מאי בין ר"א לרבנן בשכ"מ ופי' ר"א לא ס"ל בשכ"מ דדבריו ככתובין ובמסורין דמי כמו אליבא דרבנן ע"ז א"ל שכ"מ דר"א הוא בריא דרבנן והיא תשובת ר"מ. ומלבד שמגיה שכ"מ במקום בריא פירושו דחוק דהיאך מסתבר לומר דר"ח ישאל מה בין ר"א לרבנן בשכ"מ הא משנה מפורשת היא ועלה גופא אמר ר"א הך מעשה במדוני א' דהביא ראי' שצריך קנין בשכ"מ ול"א דדבריו ככתובין וכמסורין ואיך ישאל ר"ח מה בין ר"א לרבנן בשכ"מ. והפ"מ ז"ל אינו מגיה ומפרש ג"כ בלשון בתמי' וכי שניא היא שכ"מ דר"א מבריא דרבנן והוא הכל מדברי ר"מ ע"ז הודה לו ר"ח וא"ל שכ"מ דר"א כבריא דרבנן. וגם פירושו דחוק לומר דר"ח הודה לר"מ ע"כ נראה כמו שפרשתי בפנים באר היטב בע"ה בלא שום הגהה. וע"פ ירושלמי הזה יש לתרץ קושית התוס' ז"ל בב"ק (נב ע"א) ובב"ב (נג ע"א) במה שהקשו על פירשב"ם ז"ל דפי' בהא דנעל גדר פרץ כ"ש הוי חזקה דהאי נעל היינו שקבע מנעול בדלת אבל בנעילת הדלת לחוד לא הוי קנין והקשו ע"ז מסוגיא מפורשת בגיטין (עז ע"ב) ההוא שכ"מ דכתב גיטא לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתביה לה למחר תקיף לי' עלמא אתו לקמי' דרבא א"ל ניקניה ניהלה ההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא ותיזול איהי ותיחוד ותפתח דתנן נעל גדר פרץ כ"ש הוי חזקה. אלמא דבנעילת הדלת לחוד הוי קנין דהא לא היתה יכולה לקבוע מנעול דבשבת הוי'. וע"פ הירושלמי הזה יתורץ כמין חומר בע"ה ונקדים לדקדק בדברי רש"י ז"ל בסוגיא דגיטין שם שכתב וז"ל נעל גדר כו' הרי זו חזקה לקנות שאין המוכר יכול לחזור בו עכ"ל ולכאורה שפת יתר הוא דמאי קמ"ל בזה פשיטא דא"י לחזור בו אכן נראה בכונת רש"י ז"ל ע"פ מה דהוה קשה לי לכאורה למה לן להקנות לה האי דוכתא דיתיב בי' גיטא בקנין חזקה הא קיי"ל דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ולא בעי קנין כלל ואין לומר משום דמתנת שכ"מ במקצת היא הלכך בעי קנין ז"א דהא כאן הי' מצוה מחמת מיתה דהא תקיף לי' עלמא ואמאי בעי קנין כלל על ההוא דוכתא. ומצאתי להרשב"א ז"ל שהקשה קושיא זו בשם ר"ת ז"ל ותירץ בשם ר"ת ז"ל דהכא היינו טעמא דאיצטריך להקנאת מקומו משום דקיי"ל דמתנת שכ"מ לא קני' אלא לאחר מיתה ואנן בעינן שיגיע הגט לידה או לרשותה מחיים לפיכך אמר דתחזיק מחיים עכ"ל הרשב"א ז"ל. ולכאורה קשה לי לדעת התוס' ז"ל בגיטין (יד ע"ב) ד"ה הא דכיון דישנו למקבל בשעת מתן מעות זוכה המקבל אחר מיתת הנותן או הוא או יורשיו ואפילו לא נולדו יורשי מקבל עד אחר מיתת נותן קנו אפי' למ"ד המזכה לעובר ל"ק דדברי שכ"מ כשמת כמסורים למקבל משעת נתינת שכ"מ הן אמירתו עכ"ל ז"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל שם דדברי שכ"מ לענין לקנות אחר מיתתו חשובין ככתובין וכמסורין למפרע משעת נתינתו. א"כ לשיטתם הדרא קושית ר"ת ז"ל לדוכתא דלמה הצריכו את האשה שתזכה בקנין חזקה בשבת ליחוד ולפתוח הא במצוה מחמת מיתה לא בעי קנין כלל ואי דלא קנה רק לאחר מיתה ז"א לשיטתם ז"ל דקנה לאחר מיתה למפרע משעת אמירה א"כ תתגרש למפרע מחיים ולא גרע ממעכשיו ולאחר מיתה דמגורשת למפרע. ונלפע"ד לתרץ אף לפי שיטתם ז"ל דבמתנת שכ"מ קנה למפרע אפילו הכי בעינן הכא דוקא שתזכה בקנין חזקה מחיים דהנה בתוס' ד"ה ותיזיל הקשו דהא הוי כמו טלי גיטך מע"ג קרקע דהא לא הויא נתינה מהבעל כיון דהי' מונח בחצר שלו ומתרצין דכיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה עכ"ל ז"ל וביאור דבריהם כבר כתב גם אבני מלואים ז"ל דאימתי הוה ע"ג מענ"ק דוקא שלא הקנה לה הקרקע ורק הוא הניח ע"ג קרקע והיא הגביהה מן הקרקע אבל אם הקנה לה הקרקע נמצא למתחילה הי' הגט בחצירו וחצירו כשלוחו ואח"כ נעשה חצירה וחצירה כשלוחה או כידה ודמי כמו שמוסר חצירו לחצירה דבשעה שנעשה מחצירו חצירה הויא נתינה כאילו נתן חצירו לחצירה עי"ש היטב באב"מ סי' קל"ח. והרא"ש ז"ל בפ' הזורק (סי' ז) גבי הא דא"ר גט בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת כתב וז"ל וכענין זה פי' ה"ר יוסף ז"ל בשם רשב"ם כגון דמיהדק הקשר יפה ולא מיפסק כשיביאנו אצלו אבל אם קפצה ידה ומתחנת זה יפסיק ההוש כשהוא מושך לא מיקרי נתינה ור"י אומר דמיקרי שפיר נתינה כיון שהוא התחיל הנתינה קרינן בי' שפיר ונתן אע"פ שהיא גמרה הנתינה וכן לעיל בפ"ב (כד ע"א) אל תתגרשי אלא בב"ד פלוני ואמר מכי מטא התם איגרשא לה ומסתברא אפילו הוציאה הגט מרשותה בינתיים ושוב נטלתו ובאה לאותו ב"ד אע"פ שבנטילה האחרונה לא בא הגט לידה מיד הבעל כיון דתחלת נתינתו להתגרש נתנו בידה ונתן קרינא בי' ולא ע"ג מענ"ק הוא כו' ונראה לי דלא דמי דהתם מעיקרא נתינה

מעלייתא

כז

א מיי' פ"ב ממ"ע הל"ג

מראה הפנים

דרבנן. המפרשים נדחקו בזה והק"ע ז"ל מגיה ולפענ"ד הכי פירושו דר"ח סבר דאף דר"א לא ס"ל דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ובעי קנין מ"מ לא בעי לר"א קנין גמור כ"כ ממש כמו בבריא לרבנן. כיון דחזינן דלרבנן לא בעי בשכ"מ קנין כלל ומזכה אפילו בדברים כמו כן לר"א דמצריך קנין ולא סגי בדברים מ"מ קנין גמור כמו בבריא לרבנן לא בעי. ור"ח סתם ולא פירש דבריו. ופריך לי' ר"מ ולא ר"א היא. פי' ומאי נפ"מ לר"א בין שכ"מ לבריא ומאי מקשה ר"ח ולא שכ"מ הוא הא ר"א אמרה ולדידי' לא שייך הך פירכא דלפי שבכ"מ אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים וכו'. ומשני לי' ר"ח ומבאר דבריו שניא הוא שכ"מ דר"א מבריא דרבנן. פי' בניחותא דאפילו לר"א שניא היא שכ"מ מבריא לרבנן דלא בעי בשכ"מ קנין גמור כמו בבריא לרבנן לפי דלרבנן מהני בשכ"מ בדברים בלא קנין א"כ גם לר"א דמצריך קנין מ"מ א"ל קנין גמור וזה מדברי ר"ח שמפרש דבריו הראשונים וכזה מצוי בירושלמי כ"פ. ע"ז השיב לו ר"מ שכ"מ דר"א הוא בריא דרבנן. פי' דלר"א לא שניא בין שכ"מ לבריא אלא שכ"מ דר"א הוא ממש בריא דרבנן וצריך קנין גמור:

הדרן עלך מלבנות התבואה

תמן תנינן ר"ע אומר א קרקע כ"ש חייב בפאה אמר רבי מתניא תיפתר שהיה שם מקום שיבולת ומרגליות טמונה בו: איזה הוא שכיב מרע כל שלא קפץ עליו החולי דרך הארץ הקרובים נכנסים אצלו מיד והרחוקים נכנסים אצלו לאחר ג' ימים אם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין אצלו מיד דלמא ר' הונה ר' פנחס ר' חזקיה סלקון למבקרא לר' יוסי בתר תלתא יומין אמר לון כי בעיתון מקיימא מתניתא שייר קרקע כ"ש מתנתו קיימת אפי' הבריא לא שייר כ"ש אין מתנתו קיימת והוא שהבריא ר' בא ר' חייא בשם רב עשו דברי ש"מ כבריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו החולי הא אם הבריא לא ובמסיים ובאמר ותנו שדה פלוני לפלוני אמר תנו חצי שדה פלוני לפלוני וחצי שדה פלוני לפלוני כמי שסיים או עד שיאמר חצייה בצפון וחצייה בדרום רבי אבינא בשם ר' ירמיה שייר מטלטלין לא עשה ולא כלום אתא חמי שייר קרקע כ"ש אית ליה מחיים שייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחיים אמר רבי יוסי יודע הוא האיש הזה ששכיב מרע מזכה אפילו בדברים לאיזה דברים כתב בהן קנין כדי לעשות מתנת בריא שייר עבדים תני רבי יודן בר פזי דבר דליא ולא ידעין מה תני:

כתב

גליון הש"ס

ב ובמסיים. מכאן הוליא רבינו ז"ל הדין בפי"ג מזכי' וע' בב"י סי' רמ"א שביקש למלוא מקורו ולא מלאו על נכון. ועיין בבעל העיטור בחגב מאמר שליש. ועיין בשו"ת עבודה הגרשוני סי' קיד.

שנויי נוסחאות (סו"א) בפאה אמר נד"ו בפאה ובבכורים קרקע כ"ש מהו טב אמר. (סו"ב) מתניא נד"ו מתניה. שיבולת ומרגליות נד"ו שיבולת אחת ומרגלית. (סו"ו) ר' הונה נד"ו ר' חונא. (סו"ז) למבקרא נד"ו מבקרא. (סו"ס) אפי' הבריא לא שייר. כ"ש נד"ו אפי' לא הבריא לא שייר קרקע כ"ש. (סו"א) ר' חייא נד"ו רב הונא. (סוס"ו) רבי אבינא נד"ו ר' בינא. (סוס"ז) ולא נד"ו ליתא. (סו"ו) אית לו מחיים נד"ו יש לו מחיה. (סו"ח) אין לו מחיים נד"ו אין לו מחיה. (סו"ט) דברים נד"ו דבר. (סו"כ) תני נד"ו תנה.

חדושי רד"א

אתא חמי כו'. נ"ב הש"ס מקשה מה בין שייר קרקע כל שהוא דמתנתו קיימת ואם שייר מטלטלין דלא עשה ולא כלום. ומתרץ שייר קרקע כל שהוא אית ליה מחייה ולכך מתנתו קיימת אבל האבנים טובות ומרגליות אין לו מחייה ולא עשה ולא כלום:

עמודי ירושלים

כי בעיתון מקיימא מתניתא כו' ע' מה שפי' בו הרא"פ ולא ראה בתורת להרמב"ן (שער המיחוש) והובא בב"י יו"ד (סי' של"ס) שכתב וז"ל אמר להון מקיימא מתניתא פי' בתמיה לומר שהחברים בקרובים ונכנסין אצלו מיד עכ"ל וכוונתו שאמר בלשון בתמיה שאתם רציתם לקיים המתניתא דבלתי הקרובים אין הולכין לבקר עד אחר ג' ימים ובאמת לא קיימתם בזה המתניתא דהחכמים דינם כקרובים וא"כ היה לכם לילך תוך ג' ימים. והוא שיור קרקע הוא מלתא אחריתא ולא כהרא"פ וע' בהי' הגהות בב"י שם מה שהגיה על הב"י שם ולפמ"ש א"ש ונראה שלא ידע שהמה דברי הרמב"ן. והנה הר"מ ה' אבל (פי"ד ה"ה) השמים דין דהקרובים והחברים נכנסין מיד וכבר תמה עליו הכ"מ שם וי"ל דהר"מ גרס לא בעי מתניתא דשאל להם למה לא רצו לקיים המתניתא (וגם לפי גרסתינו יש לפרש כן) והם לא חשו להשיבו ע"ז מכלל דלא ס"ל כהברייתא הנ"ל וכיון שהם הרבים לכן פסק כמותן ועי"ל דמתהוא דרבא (מ"א) וברכות (נ"ס ב') דיומא קמאה אמר להו דלא תגלו כו' מכאן ואילך אמר להון פוקו ואכריזו ודרחים לי לבעי רחמנא משמע שגם האוהבים שהם החברים לא הניח אותם ביום ראשון דלא כהברייתא הלז לכן פסק הר"מ כש"ס דילן. ושוב ראיתי בשורי קרבן גיטין (ס"ו ס"ה) שהשיג על הרא"פ:

עין משפט נר מצוה

כח
א מיי' פ"ט מהל' זכיה ומתנה הט"ו ט"ז סמ"ג עשין פ"ב טוש"ע חו"מ סי' ר"נ סעיף יג

כט
ב מיי' פ"ז מה' עבדים ה"ב סמ"ג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רכז סנ"ו

מסורת הש"ס

ב"ב קנ"ב

תוספתא ב"ב' פ"ח כבינוי

שם וב"ב קלב: ב"מ יט.

ב"ב קלב פ"ב ע"ב.

א *כתב לזה וחזר וכתב לזה רב אמר אינו יכול לחזור בו רבי אבא בר חונה ורבי יוחנן ב יכול לחזור בו היאך עבידא היה רבו ראשון והשני כהן והשלישי ישראל ע"ד דרב יכול לאכול בתרומה ע"ד דרבי אבא בר חונה ור"י אינו יכול לאכול בתרומה הכל מודים שאם היה רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא רבי יוסי ב"ר בון בשם רב חונה מתני' מסייע לר' אבא בר חונה ור"י *בריא שכתב דייתיקי ושכיב מרע שכתב מתנה חוזר בו בריא שכתב דייתיקי חוזר בו ולא עוד הוא בריא ודכוותיה ש"מ שכתב מתנה חוזר בו ולא עוד הוא ש"מ *איזה היא דייתיקי דא תהא לקיים ולעמוד ואם מת ינתנו נכסים לפלוני איזה היא מתנה הרי כל נכסי נתונים לפלוני מתנה מעכשיו ושתהא כתב בה מהיום אחתיה דרבי גוריין כתבת נכסי לאחוה וסלק אחוה רבה פייסה וכתבת ליה אתאי עובדא קומי רבי אימי אמר הכין אמר רבי יוחנן חוזר בו אמר ר"ז לא מודה ר' יוחנן שאם כתוב בה מהיום שאינו יכול לחזור בו אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן אין יכול לחזור בו אתא רבי לא בשם רבי יוחנן אינו יכול לחזור ואנהר רבי אימי וחזר עובדא: רב אמר *במזכה על ידיה ושמואל אמר במחלק לפניה רבי יוסי ב"ר חנינא אמר מקולי כתובה שנו כאן וכן תני בר קפרא מקולי כתובה שנו כאן אמר רבי בא טעמא דר' יוסי ב"ר חנינא לא סוף דבר כתובה מנה ומאתים אלא אפילו כתובה של אלף דינר מקולי כתובה שנו כאן:

הכותב

כתב לזה וחזר וכתב לזה. במתנה ש"מ בלא קנין איירי אלא שזיכה בכתיבה לזה וחזר וזיכה לאחר: רב אמר אינו יכול לחזור בו. והראשון קנה: ור' יוחנן אמר יכול לחזור בו. והשני קנה: היך עבידא היה רבו הראשון וכו': כלומר ואם כתב עבדו לזה וחזר וכתב לזה ורבו הראשון זהו השכ"מ היה כהן וכן השני שכתב לו בתחלה היה כהן והשלישי שכתב לו בשנייה היה ישראל והאיך הוא הדין לעבד הזה באכילת תרומה: על דעתיה דרב יכול הוא לאכול בתרומה ועל דעתיה דרב אבא א"ר יוחנן אין יכול לאכול בתרומה. כצ"ל ובספרי הדפוס נהפך בטעות. דלרב דהראשון קנה וא"כ יכול הוא לאכול בתרומה לעולם דאם לא יבריא הרי הוא של הראשון ואם יבריא ויכול הנותן לחזור בו שהרי אין בו קנין הרי גם הוא כהן ואין כאן חשש שמא יבריא כדלקמן ואוכל העבד בתרומה ממ"נ: ועל דעתיה דר' יוחנן אין יכול לאכול בתרומה שמא לא יבריא והרי הוא של השני הישראל: הכל מודין שאם היה רבו הראשון. זה השכ"מ הנותן הי' ישראל אינו אוכל העבד בתרומה ואפי' לרב דאמר הראשון והוא כהן קנה דחיישינן שמא יבריא הישראל והרי הוא יכול לחזור בו: מתניתא. האי ברייתא דלקמיה מסייעא לרבי יוחנן דשכיב מרע לעולם הוא יכול לחזור בו ואפי' כתב וזיכה בל' מתנה: בריא שכתב דייתיקי. שכתב בשטר ל' צוואה ולא כתוב בה מהיום ולאחר מותי ושכ"מ שכתב בלשון מתנת בריא חוזר בו וכדמפרש טעמא: בריא שכתב דייתיקי חוזר בו. שהרי ולא עוד הוא בריא ולא שייכא ביה לשון דייתיקי ודכוותה שכ"מ שכתב בלשון מתנת בריא חוזר בו שהרי ולא עודהו ש"מ ולא תקנו בו ל' מתנת בריא: תהא לי להיות ולעמוד. דייתיקי ל' נוטריקון דא תהא קאי שאם מתי ינתנו נכסי לפ': איזהו מתנה של הבריא הרי וכו'. ושתהא כתוב בשטר המתנה כך מהיום אני נותן לו: וסלק אחוי רבא. ועלה הגלה אחא הגדול ופייסה וכתבה ליה ופסק ר' אימי בתחלה דיכולה היא שתחזור כר"י דאמר לעיל חוזר בו וא"ל ר"ז מי לא מודה ר"י שאם כתב להראשון מהיום אני נותן לך ולאחר מיתה שאינו יכול לחזור בו וכאן היה כתוב ג"כ כלשון הזה במתנה שכתבה לר' גוריון וכן כי אתא ר' אבהו ור' אילא אמרו כן בשם ר' יוחנן דאם כתוב בה מהיום אינו יכול לחזור בו: ואנהר. ונזכר ר' אמי ג"כ שאמרו כך בשם ר' יוחנן והחזיר המעשה וזיכה לר' גוריון: רב אמר במזכה על ידיה. הא דתנינן במתני' הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כ"ש בין הבנים אבדה כתובתה דוקא במזכה לבנים על ידיה דכיון דאיכא תרתי שהוא מקנה בקנין סודר על ידיה לחלקי הבנים וגם כתב לה קרקע כל שהוא נתרצית היא בכך ואבדה כתובתה: ושמואל אמר במחלק לפניה אפי' אינו מזכה על ידיה להבנים אלא שמחלק להן לפניה והיא שותקת בתיקה כהודאה דמיא ונתרצית היא בכך קרקע כ"ש שכתב לה ואבדה כתובתה: מקולי כתובה שנו כאן. הטעמא דתרוייהו קאי דבשאר ב"ח לא אמרינן שאיבדו אלא דבכתובה הקילו ואמר כך: טעמא. לטעמא דר' יוסי בר' חנינא דאמר הקילו בכתובה א"כ לא סוף דבר בכתובה מנה או מאתים אמרו כן הלא אפי' היתה כתובה של אלף דינר שהוסיף לה התוספת ג"כ בכלל מקולי כתובה ואיבדה הכל:

הכותב

תוספת הרי"ד

מעלייתא היא אע"פ שיש הפסק בינתיים מ"מ כשיגיע הזמן והגט בידה מגורשת ע"י נתינה הראשונה אבל הכא מעיקרא לא הויא נתינה דכל זמן שידה פתוחה יכול לנתקו ולהביאו אצלו ובשקפצה ידה הרי היא עושה כל הנתינה עכ"ל ז"ל. ולפ"ז כיון דהכא כל עיקר הנתינה הוא הקנין מה שנעשה מאגירו חצירה וזהו כל הנתינה א"כ לא דמי לנותן גט לאשתו מעכשיו ולאחר מיתה דהתם הא הוי נתינה מעלייתא דנתן הגט לידה או לחצירה שהוא בידה ואינו יכול לחזור ממעשה הנתינה דכשחוזר הוא חוזר רק מחלות הגירושין דהגירושין אינם חלים אבל הנתינה הויא שפיר נתינה דפסיקא דהחזרה לא תוכל לעקור את הנתינה דמעיקרא ואין החזרה רק על חלות הגירושין ע"כ בשלא חזר נמצא דמתגרשת שפיר למפרע משעת נתינה אבל הכא בשכ"מ אם הי' נותן לה הגט ע"י מה שהי' מקנה לה חצירו במתנת שכ"מ אף דלאחר מיתה הי' נקנה לה החצר למפרע משעת אמירתו אבל הא ודאי דכ"ז שעוד נשמה באפו הי' יכול לחזור מקנין החצר והמיתה פועלת שאינו יכול לחזור בו עוד אבל אינה מבררת שלא הי' הרשות בידו לחזור דבודאי כל ימי חייו עד הרגע האחרון הי' יכול לחזור בו מקנין החצר והרי בארנו דכאן עיקר נתינת הגט הוא הקנאת החצר. וכיון דיכול לחזור בו מהקנאת החצר הוי לענין הגט ממש הך דינא דיכול לנתקו ולהביאו אצלו וכ"ז שהוא בחיים אין כאן נתינה דהא יכול לחזור בו ואימתי הויא נתינה שלא יוכל לחזור בו הוא לאחר מיתה ולאח"מ אינה מגורשת. ואפי' לדעת הר"י ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל דכיון דהוא התחיל הנתינה קרינן בי' שפיר ונתן מ"מ מודה הוא דאינה מגורשת אלא עד לאחר קבילת ידה עיין במהר"ש סיף ז"ל שם (דע"ח ע"ב תוס' ד"ה אם) שכתב להדיא כן וכאן יהי' זה לאחר מיתה לפיכך הצריכו כאן להקנות לה הגוף דוכתא דיהיב בי' ניטא בקנין חזקה בכדי שתיכף מחיים לא יוכל לחזור בו. ובזה מדויקים מאד דברי רש"י ז"ל שכתב הר"ו חזקה לקנות שאין המוכר יכול לחזור בו עכ"ל משום דכל עיקר דבעי הכא קנין חזקה הוא רק לענין דלא יוכל לחזור בו אבל לעיקר הקנין א"צ לזה דהא דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי וכנ"ל. [ועיין בקצוה"ח ז"ל סי' ר"נ דמתרץ לשיטת התוס' והרא"ש ז"ל דזוכה למפרע הא דאמרינן בב"ב (דף קל"ז) דמתנת שכ"מ לא קני רק לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך יעו"ש דהוא משום דכיון דעד שימות הנותן יכול לחזור בו ולא נסתלק עדיין כח הנותן שיורא הוי וקנה שני עיי"ש דהוא סייעתא לדברינו] והשתא לפי מה שבארנו דעיקר קנין חזקה כאן הוא רק בלא יוכל לחזור בו ולבטל הקנין אבל לעיקר הקנין א"צ כלל למעשה החזקה מתורצת קושית התוס' ז"ל על הרשב"ם ז"ל דס"ל דנעילת דלת לחוד לא קני עד שיקבע מנעול מהך סוגיא דמשמע דסגי בנעילה לחוד דע"פ הירושלמי הזה ניחא. דלכאורה קשה בהא דאמר ר"ח קומי ר"מ ולא שכ"מ הוא לפי שכ"מ כו' הא בבבלי במס' ב"ב (דף קנ"ו) גרסינן בהאי ברייתא דמרוני אמרו לו משם ראי' מרוני בריא הי' ע"כ הרי דרבנן פליגי על ר"א וס"ל דמרוני בריא הי' אך באמת לא קשה כי בגוף התוספתא (פ"י דב"ב) ליתא הך סיומא דא"ל מרוני בריא הי' ורק בבבלי מובא גרסא זו אולם הירושלמי לא ס"ל דאליבא דרבנן בריא הי'. וכבר בארנו בפנים דסברת ר"ח היא דהגם דלר"א אין דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין ובעי קנין מכל מקום אינו דומה ממש לבריא דלכל השחות הקנין שלו קלוש קלא מקנין בריא דבבריא צריך קנין גמור ובשכיב מרע אף דצריך קנין לא"צ קנין גמור כל כך ולפיכך בבריא בעינן צבורין ובשכיב מרע לא בעינן צבורין דהא מלינו לרבנן דמקילין בשכ"מ דמזכה אפילו בדברים ולא בעי קנין כלל הלכך לר"א נמי אף דבעי קנין מ"מ לא בעי קנין גמור כ"כ זו היא סברת ר"ח ור"מ פליג עלי' כמבואר היטב בפנים בע"ה. אך הא מיהו בין לפירושנו בין לפי' המפרשים ז"ל ר"ח ס"ל אליבא דר"א דאף דבעי קנין בשכ"מ מ"מ לא בעי קנין גמור כל כך דהא לא בעינן צבורין א"כ ניחא שפיר הא דמהני הכא נעילת דלת לחוד אף דבכל מקום בעינן שיקבע מנעול דהכא בשכ"מ אף דבעי קנין חזקה מ"מ סגי בנעילת דלת לחוד ול"צ קנין גמור של קביעת מנעול אף דבבריא בעי דוקא קביעת מנעול דכמו לענין צבורין אף דבבריא בעינן צבורין מ"מ בשכ"מ אפילו לר"א דמצריך קנין לא בעי צבורין הכי נמי לענין מנעול אף דבבריא בעינן דוקא קביעת מנעול מ"מ בשכ"מ אף דבעי קנין הכא משום הגט מ"מ סגי בנעילת דלת לחוד. וכ"ת הא סוגית הבבלי ע"כ לית ליה הא דר"ח דהא בקידושין (דכ"ו ע"ב) פשיט ממעשה דמרוני דלא בעינן צבורין ואילו לר"ח אין פשיטות מזה ז"א דהא הבבלי לשיטתו (ב"ב שם) מסיק דא"ל רבנן בריא הי' א"כ איכא למיפשט האיבעי' דצבורין אליבא דרבנן ואה"נ דמדר"א ליכא למיפשט כדר"ח. ועוד נראה לומר דאפילו אי נימא דהבבלי ס"ל כר' מנא ולא כר"ח מ"מ איכא לתרוצי כמו שכתבנו די"ל דעד כאן לא ס"ל לר"מ דלר"א בעינן קנין גמור בשכיב מרע כמו בבריא לרבנן אלא לר"א משום דאיהו לא ס"ל כלל דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ואין יתרון לשכ"מ כלל וליכא למימר לפי שבשכ"מ אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים דלר"א אף כאן אינו מזכה בדברים ומדרבנן לא נשמע לר"א. אבל לרבנן דס"ל דשכ"מ מזכה בדברים מודה ר' מנא נמי דהיכא דבעי קנין משום איזה דבר לא בעי קנין גמור כ"כ כמו בבריא ממש וגבי נמי דבמתנת שכ"מ במקצת בעלמא בעי קנין גמור כמו בבריא ממש היינו משום דמתנת שכ"מ במקצת אינו מזכה בדברים אבל הכא בסוגיא דגיטין הנ"ל דהי' מצוה מחמת מיתה דבאמת מזכה בדברים ולא בעי קנין כלל רק דעיקר הקנין הוא שלא יוכל לחזור וכדברינו הנ"ל דמעשה החזקה אינו עיקר הקנין אלא עיקר הקנין הוא בדברי שכ"מ רק דהחזקה הוא שלא יחזור ויבטל הקנין אף ר"מ מודה לסברת ר"ח לפי שבשכ"מ אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים ולא בעינן צבורין לרבנן בשכ"מ וכמו כן סגי בנעילת דלת לחוד ולא בעינן קביעות מנעול ודוק:

כתב לזה וחזר וכתב לזה רב אמר אינו יכול לחזור בו ראב"ח ור"י יכול לחזור בו היאך עבידא היה רבו ראשון והשני כהן והשלישי ישראל ע"ד דרב יכול לאכול בתרומה ע"ד דראב"ח ור"י אינו יכול לאכול בתרומה הכל מודים שאם היה רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא. מכאן קשה לי לדעת הפוסקים ז"ל דסבירא להו דמתנת שכ"מ לא קני אלא לאחר מיתה [דלא כהתוספת והרא"ש ז"ל סוף פ"ק דגיטין שהבאנו לעיל דסברי דמתנת שכיב מרע קני למפרע משעת אמירה] אם כן למה לי' למימר דלפיכך אינו אוכל בתרומה אם היה רבו הראשון ישראל משום דחיישינן שמא יבריא הא בלאו הכי אינו יכול לאכול בתרומה אפי' בלא חששא דשמא יבריא דכל זמן דרבו הראשון חי הוא שלו ולא נקנה להשני אלא לאחר מיתת הראשון ואיך יאכל בתרומה והיא קושיא עצומה לכאורה. וכמו כן קשה גם מרישא דקאמר דלראב"ח ור"י אינו אוכל בתרומה משום דקנוי להשלישי וקשה הא לא יהי' קנוי להשלישי אלא לאחר גמר מיתה אבל כל זמן שרבו הראשון קיים

שנויי נוסחאות (סו"א) רבי אבא וכו' יוחנן בד"ו רב אבא וכו' יוחנן אמר. (סו"ב) היאך בד"ו היך. ע"ד דרב יכול לאכול בתרומה בד"ו ע"ד דרב אין יכול לוכל בתרומה (סו"ג) ע"ד דר' אבא בר חונה ור"י אינו יכול לאכול בתרומה בד"ו ע"ד דרב אבא בר הונה אמר ר' יוחנן יכול הוא לוכל בתרומה. (סו"ד) ב"ר בד"ו בי רבי. (סו"ה) ור' אבא בר חונא בד"ו לרב אבא בר הונא. (סו"ו) עוד הוא בד"ו עודהו. דייתיקי דא תהא לקיים ולעמוד בד"ו דייתיקי תהא לי להיות ולעמוד. (סו"ח) מת ינתנו נכסים בד"ו מתי ינתנו נכסי (סו"ט) כתב בד"ו כתוב. (סו"י) אחוה רבה בד"ו אחוי רבא. הכין בד"ו כן. (סוי"א) ר"ז בד"ו רבי ע"רא. שאם כתוב בד"ו שאם היה כתוב. (סוי"ב) אין יכול בד"ו אינו יכול. (סוי"ג) לחזור בד"ו לחזור בו. (סוי"ד) כאן בד"ו ניתא. (סוט"ו) בכתובה מנה בד"ו בכתובת מנה. (סוי"ז) כאן בד"ו ניתא.

קיים הרי הוא עבד כהן ואמאי לא יאכל בתרומה. ולכאורה היינו יכולים לתרץ דס"ל להנך פוסקים ז"ל דהך ירושלמי אתיא כאביי בפ"ק דב"מ (י"ג ע"א) דעדיו בחתומיו זכין לו ועד כאן לא ס"ל להנך פוסקים ז"ל דמתנת שכ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה אלא בשהקנה בדברים בלבד אבל בשכתב אמרינן דעדיו בחתומיו זכין לו ונמצא דלאחר מיתה קנה למפרע. אך יש לפדות בזה נהגה דלכאורה הא תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים בגיטין (י"ב ע"ב) אם זכות היא לעבד שיצא מתחת רבו והתינח לחכמים אבל לר"מ הא הוי חוב לעבד שמפסידו מן התרומה א"כ איך נימא עדיו בחתומיו זכין לרבו הישראל הא מחייבין הם להעבד בזה והוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא קנה [ועיין בב"מ (י"ט ע"א) דלר"מ ליכא למימר בשחרורי עבדים עדיו בחתומיו זכין לו]. ואפילו לחכמים נמי יש לדקדק אם שייך כאן עדיו בחתומיו זכין לו דהנה בסוגי' דגיטין (שם) אמרי' הכי קאמר להו השבתוני על המזונות מה תשיבוני על התרומה וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא ופסיל לי' שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא ומה אילו עב"כ שברח ואשת כהן שמרדה על בעלה הלא אוכלים בתרומה. וזה אינו אוכל שפיר קאמר להו אמר רבא היינו דקא מהדרי לי' במתני' מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל ארבעה זוזי מישראל ופסיל לי' כל היכא דאיתי' ע"כ לשון הסוגיא והקשו התוס' ז"ל בד"ה וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא וא"ת מה בכך מ"מ חוב הוא לו זה השחרור שפוסלו מתרומה ותירצו בתירוצם השני דה"פ אי בעי זריק לי' גיטא ספק חוב לו ס' קרוב לעבד ויאסר בתרומה ובשפחה ובב"ח וטוב לו להיות משוחרר וכן אי בעי שקיל ד' זוזי מישראל ופסיל לי' מתרומה ועדיין הוא עבד עכ"ל. ומבואר מזה דעיקר סברת חכמים דהשחרור הוה זכות לעבד הוא משום דיש כח ביד רבו לחוב לו יותר היינו דשקיל ד' זוזי מישראל ויפסל מתרומה ועדיין יהי' עבד [דעל הטעם דאי בעי זריק לי' גיטא ס' קרוב לו הא שפיר קאמר ר"מ שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא] ורק מטעם זה הוה השחרור זכות וא"כ התינח היכא דמשחררו אבל בסוגיא דידן דהשכ"מ נותן את העבד במתנה לישראל אין כאן זכות כלל להעבד אפי' לחכמים דבמה יוכל רבו לחוב לו יותר ואי דשקיל ד' זוזי מישראל וכו' הא גם עתה יהי' עבד ישראל ופוסלו מתרומה וא"כ אפילו לחכמים ליכא למימר הכא עדיו בחתומיו זכין לרבו הישראל דהא מחייבין הם להעבד. וכן לתירוץ הריטב"א ז"ל בגיטין שם דמתרץ קושית התוס' ז"ל הנ"ל משום דעיקר השחרור זכות הוא לעבד אלא דבפרט אחד דתרומה חוב הוא לו וכיון דאי בעי זריק לי' גיטא ואי בעי שקיל ד' זוזי ויכול הרב בלא"ה לחוב לו בפרט זה לא חשיב עוד קבלתם הג"ש חוב להעבד כיון דעיקר השחרור הוא זכות ולפי תירוץ זה נמי נ"ל הכא עכו"ל דבשלמא התם דמשחררו ובכל הפרטים זכות הוא לו ורק בפרט דתרומה חוב הוא לו שייך שפיר טעמא דרבנן דאי בעי שקיל ד' זוזי דבפרט זה יכול לחוב לו בלא"ה אבל הכא דאין כאן זכות כלל דהא השכ"מ נותנו לישראל שיהי' גם אצלו עבד הוה חוב גמור אפי' לחכמים דמפסידו מתרומה וליכא למימר עדיו בחתומיו זכין לו. וע"כ אנו צריכים לומר דהפוסקים ז"ל דסברי דמתנת שכ"מ לא קניא אלא לאחר מיתה איכהו ס"ל כתירוץ הראשון שבתוס' ז"ל הנ"ל דלפיכך לא חשיב חוב מה שמקבלו זה כיון דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענין אחר.

וכן ניחא נמי סוגית הירושלמי ע"פ שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל בסוגיא דגיטין שם כי לפע"ד נראה דלרש"י ולהרמב"ם ז"ל שיטה אחרת בהך סוגיא דגיטין דלא כשיטת התוס' והריטב"א ז"ל דהנה רש"י ז"ל שם בד"ה מפני שהוא קנינו כתב וז"ל טעמא מאי עבד כהן שברח אוכל בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן הלכך אי בעי ההוא כהן כשיברח עבדו שקיל ד' זוזי מישראל ומקני לי' ניהלי' כל היכא דאיתי' ושוב אינו קנינו ומיפסיל עכ"ל. ולכאורה צ"ב מדוע לא מפרש רש"י ז"ל כפשוטו דמפני שהוא קנינו הלכך מאי למוכרו ומי בקש מאתנו הטעם למה עבד כהן אוכל בתרומה והלא בגמ' אמרו מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל ד' זוזי וכו' ומשמע דלפיכך מאי למוכרו מפני שהוא קנינו. אך באמת הא גופא קשיא למה נקיט מתני' לשון מפני שהוא קנינו על הוראת אי בעי שקיל ד' זוזי. ועוד יש לדקדק דהגמ' פריך שפיר קאמר להו (ר"מ לחכמים) ואמר רבא היינו דקא מהדרי לי' במתני' מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל ד' זוזי וכו' ואמאי לא פריך השתא על ר"מ שפיר קאמרי חכמים. והרמב"ם ז"ל בפי' המשניות כתב וז"ל ומה שהשיבו חכמים לו מפני שהוא כקנינו ר"ל שזה העבד באכילת התרומה וכו' לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה הוא לו כשיוצא לחירות ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן תרומה מפני שהיא קנין כספו לפיכך אינו אלו מעלה שיפסידנה עכ"ל והוא תמוה לכאורה דמפרש המשנה דלא כרבא וצ"ב וראיתי שעמד בזה התוי"ט ז"ל. ומה שנראה לפע"ד בפירושא דהך סוגיא הוא עפ"מ שכתבו התוס' ז"ל בגיטין שם בד"ה שביק וז"ל משמע דאי עריק אוכל בתרומה וא"ת ליחוש שמא מכרו לישראל ומיתסר בתרומה וי"ל דלא שכיח שיקנהו ישראל מאחר שברח עכ"ל. ויש לחקור עבד זה שבורח מקבלת ג"ש כדי לאכול בתרומה אם כדין הוא עושה או לא די"ל דעושה כדין דהא אינו גוזל את רבו כיון דאינו בורח מן השעבוד ואדרבה רוצה להיות עבד ובורח מקבלת ג"ש אך י"ל גם לאידך גיסא דעושה שלא כדין דהא דאוכל בתרומה הוא רק מכח רבו ורבו רוצה ליטול ממנו הכח הזה והוא בורח כדי לאכול בתרומה בודאי עושה שלא כדין לתפוש כח רבו בעל כרחו. והנה בין אי נימא דעושה שלא כדין ובין אי נימא דעושה כדין יהי' קשה מסוגיות מפורשות. דאם נימא דעושה שלא כדין קשה מהא דגרסינן בב"ק (דף מ) ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין ח"נ ושואל משלם ח"נ וכו' ופריך הגמ' ונימא לי' אי תם הוה הוי מבריקנא לי' לאגמא אלא הב"ע כגון דאקדים ב"ד ותפסי' א"ה בעלים אמאי משלמין ח"נ נימא לי' אתפסתי' לתורא בידי מאן דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדי' משום דה"ל אי אהדרתי' נהלך לאו מינך הוו שקלי לי' ונימא לי' אי אהדרתי' נהלי הוי מבריקנא לי' לאגמא. והקשו התוס' ז"ל מה טענה היא זו דהי' מבריק לי' לאגמא א"כ הי' עושה שלא כדין ותירצו דבשביל כך הי' עושה עמו פשרה ופי' התוספות ז"ל דבריהם דיש לו ספק מלוה ישנה יעוי"ש. וא"כ בסוגיא דידן דהיא דומה ממש להתם דאחרים תפסו ג"ש בעד העבד [כההיא דאקדים בי דינא ותפסי'] וטוען העבד דחוב עשיתם לי [כההיא אתפסתי' לתורא בידי מאן דל"מ לאשתעויי דינא בהדי'] וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא ופסיל לי' [כההיא אי אהדרתי' ניהלך לאו מינך הוו שקלי לי'] וקאמר שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא [כההיא הוה מבריקנא לי' לאגמא] יקשה קושית התוס' ז"ל דב"ק הנ"ל מה טענה היא זו דשביק לי' ועריק ואזיל לעלמא דא"כ היה עושה שלא כדין ותירוץ התוס' ז"ל לא שייך הכא כמובן וא"כ אמאי חשיב חוב להעבד מה דקבלו הג"ש בעדו הא כמו דלא חשיב חוב והפסד מה שהשומר התפיס את השור לב"ד משום דהשומר טוען גם ממך היו ב"ד תופסים אותו וטענת הבעלים שהי' יכול להבריח את השור לא חשיבא טענה משום דהי' עושה שלא כדין הכי נמי גבי עבד אין כאן חוב מה שפסלוהו מתרומה דהא רבו הי' יכול בלא"ה לפוסלו מתרומה ומה שהי' יכול לברוח אין זה טענה משום דהי' עושה שלא כדין. אלא ודאי דהעבד עושה כדין במה דשביק לי' ועריק לעלמא לאכול בתרומה כיון דאינו בורח משעבוד ורשאי לאכול בתרומה מכח רבו בע"כ של רבו. וכיון שכן יקשה לן במאי דמסקינן עבד כהן שברח אוכל בתרומה וכתבו התוס' ז"ל בד"ה שביק דלפיכך לא חיישינן שמא מכרו לישראל משום דלא שכיח שיקנהו ישראל מאחר שברח דהא גרסינן בב"מ (לח ע"א) ארבב"ח אר"י מחלוקת בכדי חסרונן אבל יותר מכדי חסרונן ד"ה מוכרן בב"ד וכו' מיתיבי לפיכך בע"ה עושה אותן תרו"מ על מקום אחר וליחוש דילמא הוו להו יותר מכד"ח וזבניהו וקאכיל טבלים ומשני יותר מכד"ח לא שכיח ופריך ואי משתכחי מאי מזבנינן להו וליחוש שמא עשאן בע"ה תרו"מ על מקום אחר ומשני דאה"נ דמזבין להו לכהנים בדמי תרומה. ולפ"ז קשה מאי קמהדרו לי' חכמים לר"מ אי בעי שקיל ד' זוזי מישראל הא כיון דהעבד רשאי לאכול בתרומה משום דלא שכיח שיקנוהו אף אי משתכח מאן דרוצה לקנותו אסור לי' לרבו למכרו לישראל דע"י מכירתו יאכל העבד כשהוא זר בתרומה כההיא דב"מ הנ"ל. בשלמא אי אמרינן דהעבד עושה שלא כדין במה שבורח לאכול בתרומה בע"כ של רבו ניחא שפיר דכיון דאכילתו בתרומה בע"כ של הרב הוא שלא כדין מותר למכרו אף דע"י זה יאכל תרומה בזרות דקיי"ל כרשב"ג במס' מעשר שני (פ"ה מ"א) גבי כרם רבעי דמציינין אותו דאמר בד"א בשביעית אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות דכיון דאוכל בגזילה מותר לגרום לו איסור עיין בב"ק (סט ע"א) וכן במס' דמאי (פ"ג ה"ה) גבי פונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה א"ר יוסי אין אנו אחראין לרמאין ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד ואמרו ע"ז בירושלמי ר"י ורשב"ג אמרו ד"א [ועיין בתוס' ז"ל חולין (ו ע"ב) ובתוי"ט שם] וא"כ ה"נ כיון שאכילת העבד בתרומה הוא בגזילה דגוזל הכח של רבו בע"כ לא איכפת לן אם ימכרהו לישראל ויאכל זר בתרומה דהלעיטהו לרשע וימות. אבל אי נימא דאכילתו בתרומה היא כדין ולא חשיבא כגזילה קשה איך מותר לרבו למכרו לישראל הא יאכיל לזר בתרומה וכסוגיא דב"מ הנ"ל. ע"כ נראה לפע"ד דהא ודאי דעבד שבורח מן השחרור אינו עושה שלא כדין דהתורה לא אמרה שהאשה והעבד מחויבים לקבל גט אלא דהבעל והאדון רשאים ליתן להם גם בע"כ אך לא שיהיו הם מחויבים לקבל. אך אם העבד הזה הבורח משחרור רשאי לאכול בתרומה אם לא בזה גופא נחלקו ר"מ וחכמים דלחכמים באמת אינו רשאי לאכול בתרומה. והא דקאמר ר"מ ומה אילו עבד כהן שברח וכו' הלא אוכלים בתרומה דמשמע דהכל מודים בזה הוא דוקא בעבד כהן דעלמא שבורח מן השעבוד והתם באמת אין שום פלוגתא דלכו"ע אוכל בתרומה והתוס' ז"ל בד"ה שביק כונתם רק על עבד כהן כזה הבורח מן השעבוד והי' עולה על הדעת לחוש שמא מכרו רבו לישראל בדמי שויו שהי' צריך למעות ע"ז תירצו דלא שכיח שיקנוהו ויתנו דמי שויו מאחר שברח אבל זה אינו עולה על הדעת כלל לחוש שמא יתננו רבו במתנה לישראל או ימכרנו בדבר מועט רק כדי לפוסלו מן התרומה דמהיכי תיתי ירצה רבו לעשות לו רעה להפסידו מתרומה ולפיכך מותר העבד לאכול בתרומה ואי אתרמי באמת דרבו ירצה לתנהו במתנה או למוכרו בד' זוזי לישראל אסור לו לעשות כן שהרי יכשיל את העבד לאכול תרומה כשהוא זר וכההיא דב"מ הנ"ל. [ואע"פ שהעבד הוא גזלן שגוזל שעבוד רבו לית לן למימר הלעיטהו לרשע וימות דדוקא התם דגוזל פירות הכרם רבעי גופי' או בפונדקית שמחלפת ככר זה גופא וכן בעבד שבורח מן השחרור אם הי' נחשב אכילתו בע"כ של רבו בתרומה לגזילה אז אמרינן הלעיטהו וכו' דעל הדבר בעצמו שאוכל בגזילה מותר לגרום לו עוד איסור משא"כ בעבד כהן דעלמא שבורח מן השעבוד דאכילתו בתרומה היא בהיתר דהא גם רבו רוצה שיהא עבדו בודאי דאסור להכשילו באיסור דאטו מותר להכשיל גזלן דעלמא במאכלות אסורות]. אך בעבד כהן הבורח מן השחרור בזה נחלקו ר"מ וחכמים דר"מ סבר דמה דעבד כהן אוכל בתרומה מעלה וחשיבות היא לו וע"כ ס"ל דכמו דעב"כ בעלמא הבורח מן השעבוד מותר לאכול בתרומה ואין לו לחוש לשום דבר לא שימכרנו רבו בדמי שויו משום דלא שכיח ולא שמא ימכרנו בד' זוזי או יתננו במתנה משום דאין לו לחוש שמא ירצה רבו לעשות לו רעה כמו כן בעב"כ זה הבורח מן השחרור ג"כ מותר לו לאכול בתרומה ואין לו לחוש שמא יתננו רבו במתנה או ימכרנו בד' זוזי כדי לעשות לו רעה לפוסלו מתרומה. ואע"פ שכאן אנו רואים שרבו רוצה בזה לפוסלו מתרומה שהרי רוצה לשחררו ויפסול מתרומה אבל הרי לא ראינו מרבו רק שרוצה להורידו ממעלת התרומה באופן שנגד ירידה זאת תהי' לו מעלת קדושת ישראל שיהי' משוחרר אבל זה לא ראינו מרבו שירצה להורידו ממעלת התרומה וישאר עבד כבתחלה וע"כ אין לו לחוש לזה שרבו יעשה לו רעה ומותר לאכול בתרומה. וזהו דקאמר ר"מ שביק לי' ועריק ואזיל לעלמא דגם עבד זה אף שבורח מן השחרור יהי' מותר לאכול בתרומה ומה אילו עב"כ שברח הלא אוכל בתרומה ואין לו לחוש שמא ירצה רבו לעשות לו רעה הכי נמי בעבד זה אף שראינו שרבו רוצה לפסלו מתרומה הרי רוצה גם לשחררו אבל כשיברח ולא יוכל לשחררו לא יעשה לו רעה למכרו בדבר מועט רק כדי לפסלו מתרומה. אבל חכמים סברי דהא דעבד כהן אוכל בתרומה אין זה שום חשיבות ומעלה להעבד ורק משום דהוא קנין כספו אוכל בתרומה כבהמת כהן ואין שום יתרון לעבד כהן על עבד ישראל הלכך ס"ל דעבד הבורח מן השחרור אסור לאכול בתרומה משום דכיון דחזינן לרבו שהוא רוצה לפוסלו מתרומה איכא למיחש דאם ברח ולא יוכל לפסלו ע"י שחרור יפסלנו ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי. ולא דמי לעבד כהן דעלמא שבורח מן השעבוד דאף חכמים מודו דמותר לאכול בתרומה דהתם אין לנו לחוש למידי דלשמא ימכרנו רבו בדמי שויו בשביל שיהי' צריך למעות לית לן למיחש דלא ימצא מי שיקננו אחר שברח ואי דימכרנו לישראל בד' זוזי כדי לפוסלו מתרומה מהכ"ת נחוש לזה הלא לא ראינו לרבו שירצה כלל לפוסלו מתרומה משא"כ בעבד זה הבורח מן השחרור שרואים אנו דרבו רוצה לפוסלו מתרומה ע"י שחרור בודאי דאית לן למיחש שאם לא ישיגנו לפוסלו ע"י שחרור יפסלנו מתרומה ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי מה תאמר דרבו לא ירצה לעשות לו רעה לפוסלו מתרומה באופן שישאר עוד עבד הא ליתא לחכמים דלשיטתם מה שפסלו מתרומה אין זה הורדה ממעלתו כלל ומכיון שאנו רואים שרבו רוצה בזה שלא יאכל העבד בתרומה בודאי

דיעשה

נר מערבי
מסורת הש"ס

כ"כ קמט: קנ. גיטין ח: מב.
ע' כתוס' שם קמט: ד"ה ב"ר
תוספתא כאן. גיטין ט.

הלכה י מתני' שכותב נכסיו לעבדו. שכתב לו כל נכסי נתונין לך יצא בן חורין שאף הוא בכלל נכסים: שייר קרקע כ"ש לא יצא בן חורין. דכיון דנחת לשורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אשאר כל נכסים קאמר ולאתופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסיי: רש"א לעולם הוא בן חורין. דמאי דגלי גלי ומאי דלא גלי לא גלי: עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פ' עבדי חוץ מאחד מרבואה שבהן. דהוא"ל וקאמר חוץ מדבר מועט ולא פירש מהו משייר דבהא אמרינן דאחד מרבוא דקאמר היינו העבד ואיהו לא חשיב ליה אלא כאחד מרבואה בנכסים אע"ג דשוי טפי תורה אור

הלכה ז מתני' הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין ר"ש אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מא' מרבוא שבהן: **גמ'** רבי יוסא בשם ר"א שייר מטלטלין לא עשה ולא כלום אני אומר גופו שייר: וכשבא מעשה לפני רבי יוסי אמר שפתים ישק משיב דברים נכוחים:

ואין הלכה כר"ש: **גמ'** שייר מטלטלין לא עשה כלום. כלומר הא דקתני שייר קרקע כל שהוא אינו בן חורין לאו דוקא קרקע אלא אפי' שייר מטלטלין נ"כ לא עשה כלום לשחרר כי העבד דאינו יוצא בן חורין לפי שאני אומר גופו של עבד שייר לעצמו והיינו מטלטלין דקאמר: וכשבא מעשה לפני ר' יוסי. סיפא דהתוספתא מייתי לה מש"י

הדרן עלך מלבנות

הכא דתנינן בתוספת' ספ"ק הכותב נכסיו לעבדו יצא ב"ח שייר קרקע כל שהוא לא יצא ב"ח ר"ש אומר האומר כל נכסי נתונין לפ' עבדו חוץ מאחד מרבואה שבהן לא אמר כלום חוץ מעיר פלונית חוץ משדה פלונית אע"פ שאין שם אלא אותה שדה ואותה העיר זכה העבד זה בנכסים וקנה עצמו בן חורין וכשנאמרו דברים לפני ר' יוסי אמר שפתים ישק משיב דברים נכוחים: הדרן עלך מלבנות

תוספת הרי"ד

דיעשה כן בכל אופן שיוכל ואין זה רעה כלל להעבד אחרי שגם הוא רוצה להיות עבד שהרי בורח מן השחרור מה יתרון לו להיות עבד כהן מלהיות עבד ישראל. והיינו דקמהדרי לי' חכמים לר"מ במתני' מפני שהוא קנינו כפי' הרמב"ם ז"ל שאכילת העבד בתרומה אינה מעלת העבד אלא הוא משום דחשיב קנין כהן כמו בהמתו וע"כ שפיר אית לן למיחש שמא יפסלנו רבו מתרומה ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי כיון שאין זה חוב להעבד. ולא דמי לעב"כ בעלמא הבורח מן השעבוד דמותר לאכול בתרומה דבעלמא התם הרי לא ראינו מרבו שירצה כלל לפוסלו מתרומה הלכך אף דאין זה חוב להעבד מ"מ אין לנו לחוש לזה אבל הכא הרי ראינו מרבו שרוצה לפוסלו מתרומה הלכך אף אם ברח העבד ולא יוכל רבו לפוסלו באופן שרצה ע"י שחרור יש לחוש שיפסלנו באופן אחר ע"י שימכרנו לישראל בד' זוזי. והשתא מדויקים דברי רש"י ז"ל וה"ק טעמא מאי עבד כהן שברח [פי' בעלמא מן השעבוד] אוכל בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן [ר"ל לא מפני שהוא מעלת העבד] הלכך אי בעי ההוא כהן [ר"ל כהן זה שראינו שרוצה לפסול עבדו מתרומה] כשיברח עבדו שקיל ד' זוזי מישראל וכו' ומיפסיל. ור"ל בעלמא אי הוה טעמא בעלמא משום שהוא מעלת העבד ולפיכך לא חיישינן שיפסלנו רבו מתרומה להורידו ממעלתו אז גם בבורח מן השחרור לא היינו חוששים דלמא שקיל ד' זוזי מישראל לעשות לו רעה להורידו ממעלתו אבל באמת גם בעלמא אין זה משום מעלת העבד אלא דלפיכך לא חיישינן שיפסלנו רבו משום דלא ראינו לרבו שירצה לפוסלו א"כ הכא דראינו שרבו רוצה לפוסלו שפיר אית לן למיחש. ולפ"ז תשובת חכמים במתני' מפני שהוא קנינו היא תשובה מספקת דלפיכך לא השיב חובה מה שיפסל מתרומה כפירש"י והרמב"ם ז"ל אלא דלפי שבברייתא הקשה ר"מ שביק לי' ועריק לעלמא ע"כ בא רבא לבאר דברי חכמים דלדידהו אף אם יברח לא יאכל בתרומה כיון דאכילתו בתרומה הוא רק מפני שהוא קנינו אי בעי שקיל ד' זוזי מישראל ופסיל לי'. והשתא ניחא נמי מה שהקשיתו דלמה לא פריך הגמ' על ר"מ שפיר קאמרי חכמים דלפ"מ שבארנו הרי בדברי ר"מ שאמר ומה אלו עב"כ שברח וכו' מפורש דהוא ס"ל דשניהם שוים משום דאכילתו בתרומה היא מעלת העבד א"כ ליכא למיחש דלמא שקיל ד' זוזי מישראל. ולפ"ז לפי מה שבארנו בע"ה פירוש הסוגיא לשיטת רש"י והרמב"ם ז"ל שפיר יש לתרץ קושיתנו על הפוסקים ז"ל דמתנת שכ"מ לא קניא אלא לאח"מ מהך סוגית הירושלמי כמו שתירצנו לעיל דכיון דאיירי הכא בכתב אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו לרבנן ואפילו בעבד כהן משום דלא חשוב הפסד התרומה לשום חוב: עוד נראה לפע"ד דלא קשה כלל מהך ירושלמי על שיטת הפוסקים ז"ל הנ"ל לא מרישא ולא מסיפא. מסיפא דהכל מודים לא קשיא דעד כאן לא ס"ל להפוסקים ז"ל דמתנת שכ"מ לא קניא אלא לאח"מ דוקא לדידן דקיי"ל דשכ"מ כ"ז שנשמתו באפו יכול לחזור בו אפילו כשהוא עדיין שכ"מ ולא הבריא אבל לרב דס"ל דדוקא בהבריא חוזר אבל כ"ז שהוא עדיין שכ"מ אינו חוזר מוכרחין אנו לומר דאם מת קנה למפרע משעת כתיבה אי אמירה דאל"כ אמאי אינו יכול לחזור בו ואי משום דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ז"א דהא אפילו בהקדש דקיי"ל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי אמרינן בירושלמי דקדושין (פ"ג ה"א) הרי זו עולה לאחר ל' יום מכרה בתוך ל' יום הר"ז מכורה וכו' ופריך תמן את אמר אמירתי לגבוה כמסירתי להדיוט ארבב"ח תמן מכבר ברם הכא לאחר ל' יום. חזינן מהכא דבהקדים לאחר ל' יום יכול לחזור בו בתוך ל' א"כ גם בשכ"מ אי נימא דלא קני' אלא לאח"מ אמאי אינו יכול לחזור בו ומי עדיף שכ"מ מהקדש. ואפילו למאי דמסיק הירושלמי בקדושין שם דאמוראי נינהו אליבא דר"י ואיכא מ"ל דאינו יכול לחזור בו מההקדש היינו משום דס"ל דההקדש חל תיכף ומה דאמר לאחר ל' יום הוא דשייר לו גיזה ועבודה וע"כ אינו יכול לחזור בו עיין בר"ן ז"ל נדרים (כט ע"ב) אבל אם תלות ההקדש הי' אחר ל' יום הי' יכול לחזור בו [וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מערכין ה"ט] א"כ הכא בשכ"מ אי נימא דרב ס"ל דל"ק אלא לאח"מ אמאי סבר דא"י לחזור בו. אלא ודאי דס"ל לרב דקני למפרע ולפ"ז שפיר קאמר הירוש' הכל מודים שאם הי' רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא ור"ל אפילו רב דאיהו ס"ל דמתנת שכ"מ קונה למפרע משעת כתיבה והו"א דכיון דרבו השני המקבל הראשון הוא כהן מותר לו לאכול בתרומה מ"מ כיון דרבו הראשון ישראל אסור לאכול בתרומה דחיישינן שמא יבריא. וא"כ דלראב"ח ור"י דס"ל דיכול לחזור בו בלא"ה אינו אוכל בתרומה דלא נקנה להכהן אלא לאח"מ. ומרישא דקאמר ע"ד דראב"ח ור"י אינו יכול לאכול בתרומה משום דקנוי למקבל השני אף דלא יקנה אלא לאח"מ השכ"מ נמי לא קשה די"ל דס"ל להירושלמי דמתנת שכ"מ קני עם גמר מיתה וע"כ בכל רגע חיישינן שמא ימות ברגע השני ונקנה להישראל ואסור לאכול בתרומה ודמי נמי להא דאמרינן בגיטין (כח ע"א) הר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד דבכל שעה חיישינן שמא ימות הכי נמי במתנת שכ"מ ס"ל להירושלמי דקונה עם גמר מיתה [ועיין בקצוה"ח ז"ל סי' ר"נ שכתב דלמ"ד עם גמר מיתה הפי' דישנו למקנה בעולם אם לא דנוסס לא חשיב מקנה יעוי"ש הרי דהקנין הוא ברגע האחרון בעודנו חי] וחיישינן בכל רגע שמא ימות ברגע השני ויהי' קנוי לרבו השלישי שהוא המקבל השני וע"כ אסור לאכול בתרומה אפי' כשרבו הראשון חי עדיין ודו"ק:

הכותב כל נכסיו לעבדו יצא ב"ח שייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח. פי' הרע"ב ז"ל דכל היכא דנחית לשורא אמרינן לדידי' נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולאתופי לי' קאתי ולא שחררי' כיון דלא אמר לי' עצמך ונכסי ואפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר מ"מ לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אתא חוץ ובטל לי' לא פלגינן דבורא והוי בטל לגמרי ולא קנה לא עצמו ולא נכסים עכ"ל. והגרע"א ז"ל תמה עליו דהוא נגד סוגית הגמ' דהא מסקינן בגיטין (ט ע"א) דהיינו טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא והניח בצ"ע. ולפע"ד נראה לתרץ קושיתו ונקדים בע"ה לפרש כל הסוגיא דהכי גרסינן התם (ח ע"ב) ת"ר עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה איבעי' להו כל נכסיי קנויין לך מהו אמר אביי מתוך שקנה עצמו קנה נכסים וכו' הדר אמר אביי מתוך שלא קנה נכסים ל"ק עצמו וכו' אלא אמר רבא א' זה וא' זה עצמו קנה נכסים לא קנה. והרי"ף ז"ל שם וכן הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' עבדים ה"ב) פסקו כרבא דפלגינן דבורא ועצמו קנה נכסים לא קנה. ותמהו עליהם הראשונים ז"ל מהירושלמי דגיטין (ריש פ"א) דגרסינן שם תנינן וכו' אחד ג"כ ואחד שחרורי עבדים שוין במוליך ומביא הי' כתוב בו מתנה ואמר בפ"נ ובפ"נ מאחר שערערו בטל אלא הגט ערערו בטל אלא המתנה או מאחר שערערו קיים אלא המתנה ערערו קיים אלא הגט כתב כל נכסיו לעבדו את אמר הוא גיטו הוא מתנתו מה את עביד לה וכו' וייבא כהדא כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת והיו עדים כשרים לזה ופסולין לזה ר"א בר"א איתפלגון ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה ורשב"ל אמר כשרין לזה ופסולין לזה וכו' יעוי"ש. והרי"ף ז"ל סופ"ק דמכות והרמב"ם ז"ל (פי"ד מה' עדות ה"ז) פסקו כר"י דמאחר שהן פסולין לזה פסולין גם להשני וא"כ איך פסקו הכא כרבא דהרי הירושלמי תלי זה בזה. והנה הירושלמי הזה הביאו כל הראשונים ז"ל ורבו מאד השיטות בזה אם הלכה כר"י או כרשב"ל עיין בבעה"מ ובמלחמות וברשב"א וברא"ש ז"ל סופ"ק דמכות ועיין בכס"מ ז"ל בה' עדות שם שהאריכו הרבה בזה. ואף שהוא ענין שכבר האריכו בו הראשונים ז"ל מ"מ תורה היא וכו' דנלפע"ד ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל שאין סתירה לפסקיו מהירושלמי. דהנה כך היא הלעת הסוגיא בגיטין שם א"ל רבא"מ לרבא כמאן כר"ש דאמר פלגינן דבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא ב"ח שייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח רש"א לעולם הוא ב"ח וכו'. ופירש"י ז"ל לא יצא ב"ח דבשלמא רישא דלא גלי דעתי' דנחית לשיורא לא אמרינן דשייר אבל הכא דנחית לשיורא אמרינן לדידי' נמי שייר וכי אמר כל נכסי נתונין לך אשאר נכסים קאמר ולאתופי לי' קאתי ולא שחררי' כיון דלא א"ל עצמך ונכסי עכ"ל והרי"ף ז"ל כתב בטעמא דת"ק וז"ל כיון דשייר קרקע כ"ש סתם לא יכיל עבדא לברורי להוא כ"ש דליקני איהו שאר נכס' הלכך לא קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קני בנכסים כלום עצמו נמי לא קנה דלא פלגינן דיבורא עכ"ל דס"ל להרי"ף ז"ל דמקנה דבר שאינו מסוים לא חל הקנין עיין בר"ן ז"ל שם. ונקדים לבאר סוגית ירושלמי במס' מעשר שני (פ"ד ה"ד) ובגיטין (פ"ו ה"א) ר' עזרי' בעי קומי ר"מ אף לענין מתנה כן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו [פי' דמיבעי' לי' אם גם במתנה פליגי רבי ור"נ כשיאמר לשלוחו התקבל לי מתנה מפלוני והנותן יאמר הולך ותן לו דלרבי לא יוכל לחזור בו ולר"נ יוכל לחזור בו] א"ל תמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. וכבר עמלו האחרונים ז"ל [עיין במתנה אפרים ז"ל ה' זכי' ומתנה] לפרש ירושלמי זה ואנחנו בע"ה בארנו שם ע"פ מה שכתב הקצוה"ח ז"ל סי' ר' לחלק בין גט למתנה דבגט מהני גיטה וחצירה באין כאחד ובמתנה כה"ג לא מהני משום דבגט מה שהבעל נותן לה אינו בתורת זכי' והקנאה אלא בתורת נתינה רק דהתורה אמרה דהיא זוכה את הגט ומתגרשת בו אך אין זה מזכוי הבעל הלכך מהני בה גיטה וחצירה ב"כ דאף דלא חשיב כה"ג זכי' והקנאה מ"מ לכה"פ הוית נתינה ובגט לא בעינן יותר. אבל במתנה דבעינן זכי' והקנאה שהנותן יזכה ויקנה לו לא מהני גו"ח באין כאחד דלא חשיבא זכי' והקנאה יעוי"ש בדבריו הנחמדים. [ומה"ט ניחא לפע"ד מה דלא מהני בגט טלי גיטך מע"ג קרקע דבעינן ונתן בידה אף דבכמה דברים נ"כ כתיב ונתן כמו ונתן לכהן את הקודש וכדומה ולא בעינן נתינה מידו דוקא דהוא משום דבעלמא הוא בתורת זכי' והקנאה משא"כ בגט דהוא רק בתורת נתינה והדברים ארוכים אכ"מ] ובזה מבואר הירושלמי בפשיטות דהכי קאמר ר"מ תמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה ר"ל דבשלמא גבי גט שהאשה עשאתו שליח לקבלה והבעל א"ל הולך ותן לה ועשאו שליח להולכה הגט דכ"ז שלא הגיע הגט ליד האשה לא זכתה אותו דהא הבעל לא אמר להשליח שיזכה עבורה ומה שהיא אמרה

שנויי נוסחאות (סו"ג) נתונין לפלוני בד"ו נתונין לאיש פלוני. ר"א בד"ו רבי לעזר. (סו"ד) ולא בד"ו ליתא.

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ב ממ"ע הלט"ו ט"ו

ב ב שם ופ"א הל"ב

ג ג ד שם פ"ב הלט"ו

הלכה א מתני' הפאה ניתנת במחובר לקרקע. דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם הנח לפניהם והם יבוזו: בדלית. גפן המודלית ע"ג עלים או ע"ג אילנות ובדקל שהוא גבוה הרבה בעה"ב מוריד ומחלק לעניים דכתיב תעזוב אותם אותם אתה עוזב לפניהם ואין אתה עוזב אותם שיש סכנה בעלייתם אלא מוריד הוא מן האילן ומחלק להם: ר"ש אומר אף בחליקי אגוזים. אילן של אגוזים וקרי ליה חליקי לפי שהוא חלק שאין לו קשרים ולא ענפים ואין הלכה כר"ש: אפי' תשעים ותשעה עניים אומרים לחלק. בפאה הנותנת במחובר לקרקע וכו' לזה שומעין שאומר כהלכה ואפי' התנא ביניהן שילכו אחר הרוב אינו כלום כדאמר בגמ': בדלית ובדקל שמאותן בתגום אינו וכו'. דלעולם שומעין לזה שאומר כהלכה:

תורה אור

א **הפיאה** נתנית במחובר לקרקע ג בדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק לעניים רש"א אף בחילוקי אגוזים ג אפילו תשעים ותשעה עניים אומרים לחלק וא' אומר לבוז לזה שומעין שאומר כהלכה ד ובדלית ובדקל אינו כן אפילו תשעים ותשעה אומרים לבוז ואחד אומר לחלק לזה שומעין שאמר כהלכה: **גמ'** כתיב °לא תכלה פאת שדך מכאן שהפאה ניתנת במחובר לקרקע יכול אפילו בדלית ובדקל תלמוד לומר קציר מה קציר מיוחד שהקטן מושל בו כגדול יצאו הדלית והדקל שאין הקטן מושל בו כגדול אית דבעי משמעינא מן הדא °תעזוב הנח לפניהם תבואה בקשה תלתן בעמיר תמרים במכבדות יבול

ויקרא יט

שם

גמ' כתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך. והאי בקצרך מיותר הוא דהא כתיב ברישא דקרא ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו' אלא דבא הכתוב לומר דעודך בקצרך לא תכלה פאת שדך מכאן שהפאה ניתנת במחובר לקרקע והעניים יקצרו בעצמם את חלקם: מה קציר מיוחד שהקטן מושל בו כגדול. שיכול הקטן להגיע אליו כמו הגדול יצאו הדלית והדקל שהן גבוהין ואין הקטן יכול להגיע אליו ובהם הבעה"ב הוא שמחלק להעניים בשוה כקטן כגדול: אית דבעי מישמעינה. לדינא דמתני' מן הדא כדתני בת"כ פ' קדושים: תעזוב. לעני ולגר תעזוב ודרים הנח לפניהם והם יבוזו: תבואה בקשיה תלתן בעמיר. הקש של תלתן נק' עמיר כדתנן עמיר כמלא פי טלה: תמרים במכבדות. אם לקח הבעה"ב התמרים מן הדקל במכבדות שלהן לא ילקט תמרים של חלק הפאה מן המכבדות אלא יניח לפניהם התמרים במכבדות דמכיון שאין התמרים בראשו של דקל ואין סכנה

טפי

תוספת הרי"ד

אמרה להשליח שיקבל לה גיטה לא מהני דאין אדם עושה שליח לזכות דבר שאינו שלו אם לא ברשות המזכה מ"מ ס"ל לרבי דאינו יכול לחזור משום דבגט לא איכפת לן מה שהבעל לא זיכה לה דלא בעינן זכי' בגט מכח הבעל רק נתינה והתורה מזכה לה ממילא וכיון דהויא הכא נתינה שהרי הבעל נתן הגט על ידי השליח והשליח הוא גם שליח לקבלה מהאשה שפיר מתגרשת בו דהרי זה דומה כאילו נתן הבעל גט לאשתו ואמר שאינו מזכה לה דלא חיישינן לדבריו כלום משום דכיון שנתן שוב א"צ להזכי' שלו דהתורה מזכה לה וה"נ בנתן לשליח קבלה של האשה אף שלא זיכה לה לא איכפת לן דהתורה זיכתה לה ממילא ולפיכך היא עושה שליח לקבל דבר שאינו שלה משום דע"י הנתינה יהי' שלה ממילא ע"י זכוי התורה. משא"כ במתנה אית לן. מימר במתנה אדם עושה שלית לקבל דבר שאינו שלו ר"ל דבמתנה הא בעינן זכי' והקנאה שהנותן יזכה להמקבל ע"כ אף רבי מודה דיכול לחזור כשאומר לו הנותן הולך ותן לו אפי' אם הוא ג"כ שלוחו של המקבל דהא כ"ז שהחפץ ביד השליח הרי הוא ברשות הנותן דלא זכה השליח להמקבל ואף להמקבל עצמו שליח לקבלה אך אין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו אם לא ברשות הנותן והכא הרי לא אמר הנותן זכה לפלוני. וסוגית הירושלמי הכי דלעולם תן לאו כזכי דמי אך בגט לא בעינן זכי' דהתורה זיכתה לה ממילא הלכך מהני תן משא"כ במתנה דבעינן זכי' והכא לא זיכה הנותן ואי דהשליח בעצמו שזכה בעבורו ז"א דאין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. ונקדים עוד מה דגרסינן בגיטין (כד ע"א) על מתני' דהאשה עצמה מביאה את גיטה ובלבד שתאמר בפ"נ ובפ"נ ופריך הגמ' אשה מכי מטי גיטה לידה איגרשה לה. ופירש"י ז"ל ואי בעיא לאיקלי' לגט מגורשת היא וא"צ להביאו בפנינו אלא לראי' בעלמא ולמה לה לומר בפ"נ הא לאו שליח היא. ומסקנת הסוגיא שם דמיירי בעשאה שליח עד דמטיא להתם יעוי"ש. ופסק הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' גירושין) דאם לא עשאה שליח א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ דא"צ קיום כלל [והראב"ד ז"ל שיטה אחרת בזה ועי' בדברינו בשו"ת רידב"ז סי' ו] וה"נ פסק הרמב"ם ז"ל גבי גיטי עבדים (פ"ו מה' עבדים ה"ז) וז"ל כיצד שוין במוליך ומביא וכו' כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה וא"צ לקיימו הוא"ל והגט יוצא מתחת ידה כך העבד שספר שחרור יוצא מת"י אינו צריך לקיימו וכשם שהאשה אומרת בפ"נ ובפ"נ אם התנה עלי' כמו שביארנו במקומו כך העבד שהביא גט ואמר בפ"נ ובפ"נ נאמן על אותו הדרך וא"צ קיום עכ"ל. ובזה נבוא אל הביאור בע"ה דהנה בהא דגיטין הנ"ל עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה יש לפרש על שני אופנים או דסברייתא מיירי שעשאו האדון שליח להוליך את גיטו עד דמטי להתם ובאופן זה צריך העבד לומר בפ"נ ובפ"נ. או דמיירי שהביא גיטו ואומר שכבר נשתחרר ובאופן זה א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ. והנה הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' עבדים ה"ב) כך לשונו עבד שהביא גט וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה והוא ב"ח והנכסים לא קנה עד שיתקיים בחותמיו כשאר השטרות וכן אם הי' כתוב בו כל נכסי קנוין לך קנה עצמו ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו שחולקים הדבור ואוקיר עצמו קנה מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו וא"צ לקיימו אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראי' ברורה לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר עכ"ל. ומבואר מדבריו דהוא מפרש להברייתא באופן השני דמיירי בעבד שהביא גיטו ואומר שכבר נשתחרר דא"צ לומר בפ"נ ובפ"נ שהרי כתב שהוא נאמן להביא גט שחרורו וא"צ לקיימו. וחילוק גדול יש בין שני האופנים דאם העבד הביא את גיטו בתורת שליחות דאז גם על עצמו צריך קיום אז הדבור של העבד הוא בפ"נ ובפ"נ השטר הזה ודבור זה אין בו רק ענין אחד דהשטר הזה נכתב ונחתם בפנינו. משא"כ אם העבד אינו מביא בתורת שליח אלא אומר שכבר נשתחרר אז הדבור שלו הוא שהאדון נתן לו גט זה ואז דבורו כולל שני ענינים א' שנתן לו השטר שחרור דע"ז א"צ קיום. ב' שהקנה לו הנכסים וע"ז צריך קיום. ולפ"ז בעבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסי קנויין לך והוא אומר שכבר נשתחרר שפיר אמרינן דקנה עצמו אף דלא קנה נכסים וליכא למימר דלא פלגינן דבורא וכמו דבטל דבורו על הנכסים כן בטל דבורו על השחרור ז"א כיון דדבורו כולל שני ענינים בלתי שוים דהא השחרור הוא ע"י נתינה ולא בתורת זכי' והנכסים הם ע"י זכי' ולא בנתינה. ואף דנתן לו שניהם ע"י שטר אחד מ"מ כ"א הוא ע"י קנין בפני עצמו והרי זה דומה למי שהקנה שני חפצים ע"י קרקע אחת חפץ א' בקנין תגר וחפץ ב' בקנין אגב דהוו ב' קנינים מיוחדים אף דהם ע"י קרקע אחת ה"נ הכא אף דהשחרור והנכסים הם ע"י שטר אחד מ"מ הם בשני קנינים זה בנתינה וזה בזכי'. וע"כ אף דלא קנה הנכסים מ"מ קנה עצמו דפלגינן דבירא. וגם אם האדון נתן לו השחרור ואינו נאמן שזיכה לו הנכסים דבשני קנינים לא שייך לומר לא פלגינן דבורא וכמו דאמרו בב"ב (קלד ע"ב) לחלק בין חד גופא לתרי גופי דאף דבחד גופא לא פ"ד וה"מ בתרי גופי פלגינן ה"נ בשני קנינים לא שייך לומר לא פלגינן דבורא. ובזה ניחא מה דלכאורה קשה בסוגיא זו דהכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח דהקשה הגמ' מזה על רבא דסבר פלגינן דבורא ומסיק דטעמא משום כרות גיטא ולמה לן טעמא דכרות גיטא הא אפי' אם פלגינן דבורא נמי לא יצא ב"ח דהא הוא קנין שבטל מקצתו ועיין בחו"מ (סי' ר"ג) בהחליף מעות ומטלטלין ביחד דשלש שיטות בדבר י"א הואיל והליפין אינם קונים במעות ל"ק המטלטלין וי"א דכשם דקנה המטלטלין כך קנה המעות וי"א דמטלטלין קנה ומעות לא קנה וכולם תמכו יסודותם על הסוגיא דב"ב (קנג ע"א) בקני את וחמור ונחלקו בקנין שבטל מקצתו אם בטל כולו ע' במרדכי שם פ"ט (סי' תרה) והא התם הוא שני דבורים ומ"מ לא חל הקנין והכא נמי דהקנה לו דבר מסוים עם דבר שאינו מסוים דהעבד בעצמו הוא מסוים והנכסים הוא אינו מסוים [כמ"ש הרי"ף ז"ל דלפיכך ל"ק הקרקע משום דהוא דבר שאינו מסוים ולא חל הקנין עליו] מיבעי לן למימר נהי"א מינו דלא חל הקנין על שאינו מסוים לא חל על המסוים דקנין שבטל מקצתו בטל כולו. אך לפי דרכנו הדבר מבואר דבס למה כשהקנה שני דברים בקנין א' והקנין מיעיל לדבר א' ואינו מועיל להשני זה שייך לדין קנין שבטל מקצתו אם בטל כולו או לא דשני הדברים הקנה ע"י הקנין הזה והרי הורע כחו של הקנין דהא אינו מועיל לדבר א' ע"כ בטל כולו. אבל הכא בכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ"ש דבארנו דהשחרור והנכסים הם בשני קנינים נפרדים זה בנתינה וזה בזכי' לא שייך הכא דינא דקנין שבטל מקצתו כלל דהא לא הוה קנין אחד ואיך יבטל קנין א' את השני ותליא רק אם פלגינן דבורא אם לא משום דהוי' ע"י דבור אחד. וע"כ כשאמר רבא דעצמו קנה נכסים ל"ק והוא משום דאחרי שהשטר הוא כבר ביד העבד לאחר שנתן לו רבו הוו ב' קנינים והלכך ס"ל לרבא דפלגינן דבורא ונאמן על הנתינה וא"כ על הזכי' פריך הגמ' ממתני' דשייר קרקע כ"ש דלאחר הנתינה כשהשטר הוא ביד העבד הוו ג"כ שני קנינים ומ"מ ס"ל להת"ק דלא פלגינן דבורא ואמרינן כי היכי דשייר בנכסים כן שייר בעבד וא"כ גבי כל נכסי קנויין לך נמי אף דב' קנינים הם מ"מ מיבעי לן למימר דלא פלגינן דבורא ומסיק הגמ' דאה"נ דפ"ד והכא טעמא משום כרות גיטא. ונמצא לפ"ז דבסוגיא דידן מוכח דהוו ב' קנינים דהא לפיכך לא שייך כאן דינא דקנין שבטל מקצתו וכמו שבארנו בע"ה, ולפ"ז דברי הרמב"ם ז"ל מאירים ופסקיו אינם סותרים זא"ז וגם מהירושלמי לק"מ. דהנה הירושלמי ע"כ מיירי קודם הנתינה כדגרסינן שם א' ג"כ וא' שחרורי עבדים שוין במוליך ומביא והיינו דהעבד הביא גיטו בתורת שליח והוא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ וכבר בארנו דדבורו מה שאומר בפ"נ ובפ"נ השטר הזה אין בו רק ענין א' דאנו דנין אם נכתב ונחתם השטר הזה בפניו כמו שאמר אם לא לפיכך שפיר תלי הירוש' בההיא דכתב כל נכסיו לב' בנ"א כאחת דכמו דהתם לא פלגינן דבורא לומר דכשרים לזה ופסולין לזה משום דכיון דהקנה לשניהם בקנין א' לא פלגינן דבורא הכי נמי בעבד שהביא גיטו בתורת שליחות וכתוב בו מתנה דהוא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ מאחר שערערו קיים אגל המתנה דלא מהימנינן ליה ערערו קיים אגל הגט דכיון דהוא ענין א' לא פלגינן דבורא. אבל הרמב"ם ז"ל הא בארנו דנקיט כך דינא דעבד שהביא גיטו דמיירי לאחר הנתינה והוא אומר שכבר נשתחרר [כדמוכח מסוגית הבבלי דאיירי בהאי גונא] ועל עצמו א"צ קיום כלל דהוא נאמן לומר שהאדון נתן לו ובאופן זה כבר בארנו דדבורו כולל ב' ענינים נתינת השחרור וזכוי הנכסים ואנו דנין על דבורו אם הי' נתינה והקנאה כמו שאומר או לא. ע"כ שפיר פסק הרמב"ם ז"ל כרבא דפ"ד כיון דהדבור כולל ב' עניניס וכ"א בקנין מיוחד השחרור בנתינה והנכסים בזכוי שפיר פ"ד ועצמו קנה אף דנכסים לא קנה. אבל היכא דהדבור הוא בענין א' או שני ענינים בקנין אחד כגונא דאיירי בי' הירושלמי פסק גם הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן דלא פלגינן דבורא. וע"פ דברינו אלה מתורצת קושית הגרע"א ז"ל הנ"ל. דהוקשה לו להרע"ב ז"ל כיון דמסקינן בגמ' דטעמא דת"ק משום דלאו כרות גיטא הוא א"כ מאי טעמא דר"ש וכי לית לי' לר"ש דכריתות בעינן לכן פי' הרע"ב ז"ל דהא גופא אם הוא כרות גיטא או לא תליא אם פלגינן דבורא בכריתות הגט אם לא ובזה נחלקו הת"ק ור"ש. דת"ק סבר לאו כרות גיטא הוא כפי' התוס' ז"ל דכיון שיש שיור בדבור שהוא משתחרר בו דאמר כל נכסי ואינו מתקיים כולו אין זה כריתות ואף דבעלמא גם ת"ק מודה דפלגינן דבור א' הכולל ב' ענינים נפרדים אבל הכא ליכא למיפלג דבורי' לאמר דהשיור הוא בנכסים ולא בכריתות העבד כיון דכריתות העבד נכלל בלשון הנכסים ובלשון זה יש שיור הרי יש כאן שיור גם בהכריתות ולא פלגינן הכריתות מהנכסים. אבל ר"ש סבר דכמו דבעלמא בשני ענינים אף שהם בדבור אחד פלגינן דבורא כמו כן פלגינן הכא דבור כל נכסי כיון שהוא כולל ב' ענינים כריתות העבד וקנין הנכסים ואמרינן דשייר רק בהנכסים ולא בכריתות העבד דפלגינן הכריתות מהנכסים והוה כרות גיטא: **הדרן עלך שלבנות**

שנויי נוסחאות (שו"ג) בחילוקי כד"ו בחילקי. (שו"ה) פאת שדך מכאן כד"ו פאת שדך בקצרך מיכן.

יכול בדלית ובדקל כן ת"ל אותם מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו שאינן של סכנה ומוציא אני את אלו שהם של סכנה מחובר ואינו מחובר אין תימר מחובר קורא שם פיאה למעלן אין תימר אינו מחובר קורא שם פיאה למטן אין תימר קורא שם פאה למעלן הוצאה משל עניים אין תימר קורא שם פאה למטן הוצאה משל בעל הבית אפי' תימר קורא שם פאה למעלן הטריחו על בעל הבית שתהא הוצאה שלו מפני הסכנה תני בשם ר"מ כל האילנות סכנה ר"מ לא דריש קציר ורבנן דרשי קציר כל עמא דרשי קציר א"א ר"מ אמר כל האילנות סכנה ורבנן אמרי אין סכנה אלא הדלית והדקל בלבד ר' חנניא בשם ריש לקיש מעשה שמתו חמשה אחים בחמשה חלוקי אגוזי' בעל הבית שקרא שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקוצרך לא קרא שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקוצרך התנו ביניהם אפילו כן אין שומעין להם אלא בע"ה יחלק בידו שמא יראה לעני מדעתו וישליך לפניו ר' שמואל בר' אבדומא בעי כילה את שדהו את אמרת חזרה פאה לעומרים אפי' כן בע"ה מחלק בידו שלא יראה לעני מדעתו וישליך לפניו:

נטל

א ויקרא יט

רידב"ז

ת"ל אותם כו'. פי' הגר"א ז"ל בשנו"א דת"ק ור"ש דנחלקו במתני' בחלוקי אגוזים פליגי בהך ,בתי דרבות דלת"ק נפקא לי' מדרשא דקציר שהקטן מושל בו כגדול והלכך לא חשיב רק דלית ודקל אבל חלוקי אגוזים דקטן מושל בהם כגדול שהם אינם גבוהים. ור"ש נפקא לי' מדרשא דאותם שאין בהם סכנה וע"כ בחלוקי אגוזים שהם חלקים ויש בהם ג"כ סכנה צריך בעה"ב ג"כ להוריד ולחלק:

תני בשם ר"מ כל האילנות סכנה. ובעי למימר דטעמא דר"מ משום דלא דריש קציר רק ס"ל דרשא דאותם שאין בהם סכנה וע"כ כל אילנות שיין ורבנן דרשי קציר ולא ס"ל טעמא דסכנה כלל וע"כ לא נתמעטו רק דלית ודקל דאין הקטן מושל בהם כגדול. ומסיק דאינו כן אלא דכ"ע דרשי קציר. פי' דאף דכ"ע דרשי קציר אית להו נמי טעמא דסכנה מדרבנן דאי משום דאין הקטן מושל כגדול לחוד הא לא ידעינן מזה רק דאינו מחויב להניח במחובר ומותר לו לכלות ולהניח תלושין אבל מנ"ל שיהא מחויב דוקא לתלוש ולחלק בידים. אלא ודאי דכולהו אית להו מדרבנן טעמא דסכנה ובהא פליגי ר"מ ורבנן דר"מ ס"ל דבכל אילנות יש חשש סכנה ורבנן סברי דדוקא בדלית ודקל דיש בהם סכנה גדולה [כפי' הרמב"ם ז"ל] חייבוהו רבנן לתלוש ולחלק בידים משא"כ בשאר אילנות שאין בהם סכנה כ"כ:

בע"ה שקרא שם פאה וכילה קורא אני עליו ל"ת פאת וכו'. פי' ועבר על כילוי פאה: לא קרא שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך וכו'. פי' ועבר על כילוי שדה. כ"פ השנו"א ז"ל:

התנו ביניהם אפי' כן אין שומעין להם. פי' הגר"א ז"ל בשנו"א שבעה"ב התנה עם העניים שיקח הוא המחובר ויתן להם אחרים בתלוש: אין שומעין להם. פי' שיהא על שלו דין פאה ויהא פטור מן המעשרות אלא שלו חייב ושלהם פטור:

(אלא) בע"ה יחלק בידו. תיבת אלא מחק הגר"א ז"ל בכי"ק בהירושלמי שת"י ונקד כאן ב' נקודות להראות שהוא ענין חדש וקאי על מתני' דקתני בעה"ב מחלק לעניים ומפרש הגמ' דהיינו מחלק בידו אבל לא שישליך לפניהם: שמא יראה לעני מדעתו. פי' קרובו: וישליך לפניו. פי' סמוך אצלו: רשב"א בעי כו' את אמרת חזרה פאה לעומרים. פי' מיבעי' לי' אם צריך ג"כ בע"ה לחלק בידו או לא. ומסיק אפילו כן מחלק בידו. כן פי' בשנו"א ז"ל:

תני

פני משה

טפי עדיף שיתלשו העניים בעצמן להתמרים מהמכבדות: יכול אף בדלית ובדקל כן. מיעט הכתוב אותם: שהן של סכנה. בעלייתן ולפיכך הבעה"ב מורידן ומחלק אותן להעניים: ואינו מחובר. בעיא היא וכלומר מאי דאמרינן בדלית ובדקל שאינם ניתנים במחובר אם הוא בין בנתינה ובין בהפרשה שהבעה"ב מפריש וקורא שם אזה יהיה לפאה וצריך שיהא גם קריאת השם בשאינו מחובר או דילמא לא קפיד קרא אלא על הנתינה בלבד שיתן להם באינו מחובר שלא יבואו לידי סכנה אבל קריאת שם פאה במחובר הוא וכדמסיק ואזיל בפירוש הבעיא: אין תימר מחובר הוא. דאם תימר קריאת השם במחובר הוא א"כ קורא שם פאה כשהן למעלן ואי אמרינן דקריאת שם נמי בשאינו מחובר הוא צריך שיוריד הפירות למטן ואז קורא להן שם פאה: אין תימר קורא שם פאה למעלן. השתא מפרש לה ומאי נ"מ אם קורא השם למעלה או אחר שיוריד הפירות למטה וקאמר דההוצאה איכא בינייהו דאי תימר דקריאת שם פאה קורא הוא במחובר למעלה א"כ ההוצאה כדי להוריד הפירות למטה על העניים היא דכבר היא שלהם אחר שקרא הבעה"ב שם פאה ומנכה ההוצאה מן הפאה והשאר מחלק להם אבל אי תימר דקריאת השם ג"כ צריך שיקרא לחלק הפאה אחר שמוריד הפירות למטה ההוצאה על הבעה"ב ומאי: ואפי' תימר. וקאמר הש"ס דלאו מילתא היא דאפי' תימר שהוא קורא שם פאה כשהפירות למעלן אפ"ה ההוצאה לעולם על הבעה"ב: הטריחו על הבעה"ב שתהא הוצאה שלו מפני הסכנה. כלומר דאי אמרת דתהא הוצאה על העניים חיישינן דלפעמים לא יתרצו העניים להוציא איזה הוצאה וגם שלא ינכה הבעה"ב מן הפאה בשביל ההוצאה ויאמרו אנחנו בעצמנו נעלה להוריד הפירות למטה ויבאו לידי סכנה ולפיכך הטריחו חכמים על הבעה"ב שתהא לעולם ההוצאה משלו: תני בשם ר"מ כל האילנות סכנה. וקס"ד דבדרשא דקרא פליג דר"מ לא דריש קציר כדדרשי לעיל מה קציר מיוחד שהקטן מושל בו כגדול והלכך ס"ל דלאו דוקא בדלית ובדקל שהן גבוהין אמרו בעה"ב מוריד ומחלק אלא אף בכל האילנות כן ואפי' הקטן מושל בהם כגדול דלא אמרה תורה אלא בקלרך והייני התבואה שתהא ניתנת במחובר לקרקע והקישא דקציר לית ליה ורבנן דרשי קציר: כל עמא דרשי קציר. והדר הש"ס וקאמר דלא היא דכ"ע אית להו דרשא דקציר דהא מיותר הוא ולהקיש' אילטריך כי פליגי במיעוטא משום סכנה הוא דפליגי דר"מ חייש אפי' לסכנה מועטה והלכך קאמר כל האילנות סכנה ואפי' שאין לו סכנה כלל יצאו אילנות דסכנה קצת מיהת איכא ורבנן לא חיישי לסכנה מועטת והלכך דלית ודקל דוקא שיש בהן סכנה מרובה ומה קציר מיוחד שהקטן וכו' יצאו אלו שהן גבוהין הרבה: מעשה שמתו חמשה אחים בחמשה חליקי אגוזים. טעמא דר"ש דמתני' קמפרש דבשביל מעשה שאירע שבאו לידי סכנה בחליקי אגוזין שהיו עולין בעצמן ליטול הפאה ונפלו ומתו והלכך גזר ר"ש אף בחלוקי אגוזים שיהא הבעה"ב מוריד ומחלקן: בעה"ב שקרא שם פאה וכילה וכו'. כלומר דלא תימא דאם קרא שם פאה במחובר לקרקע כבר יצא ידי חובתו בזה וקיים אזהרת לא תכלה ואפי' כילה הוא אחר כך כל שדהו ונתן הפאה לעניים מן התלוש הלכך קמ"ל דבין קרא שם פאה במחובר ובין לא קרא שם במחובר וכילה לעולם קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך ועובר בלאו ואפי' קרא שם במחובר דאתינה במחובר לקרקע קפדה התורה: התנו ביניהן. אהא דקתני אפי' תשעים ותשעה אומרים לחלק וכו' קאי דאם היה התנאי ביניהם שילכו אחר רוב האומרים כך או כך מהו וקאמר דאפי' כן אין שומעין לו כלומר אפי' יש כאן רוב נגד הא מר כהלכה והתנו שילכו אחר הרוב אין שומעין להרוב: בעה"ב יחלק בידו. שלא יראה לעני מודעתו קרובו וכו' ולגעמי מודע לאישה. וכלומר שאם אתה אומר בעה"ב יחלק בידו. חוששין אנו שלא יראה לעני קרובו וישליך לפניו חלק יפה ויאמר אח"כ אין לי יותר לחלק והעניים שלא יגיע להם שום חלק מחמת זה יפסידו והלכך לעולם אין שומעין אלא לזה שאומר כהלכה דכשיבוזו בעצמן במחובר אין כאן חששא זו דכאו"א בוזז לעצמו מה שיכול: ר' שמואל בר אבדומא בעי כילה את שדהו וכו'. כלומר משום דמהאי דקאמר מתני' לא שמענו אלא אם הפאה ניתנת במחובר לקרקע כדין הפאה לכתחלה ועלה קאמרינן דאפי' התנו ביניהם שילכו אחר הרוב האומרים שהבעה"ב יקצור הפאה ויחלק בידו דאין שומעין להרוב ומטעמא דכשהבעה"ב מחלק איכא חששא כדאמרן וכשהן בוזזין במחובר ליכא חששא זו והשתא בעי ר' שמואל דאם כילה בעה"ב את כל השדה לקצור ולא הניח פאה במחובר לקרקע דאת אמר בזה שחזרה פאה לעומרין דכך הוא הדין כדאמרי' לעיל פ"ק לא הפריש פאה מן הקמה יפריש מן העמרים ובכה"ג דאין הפאה אלא בתלוש הכל שוה דבין בביזה ובין בחלוקה אין תקנה לחששא דאמרן דבשלמא במחובר לקרקע יש תקנה בביזה ולא בחלוק' אבל השתא מכיון דאינה כ"א בתלוש איכא למימר דאם התנו ביניהם שילכו אחר הרוב הכל לפי תנאם ואם הרוב אומרים שהבעה"ב יחלק העמרים לפניהם שומעין להרב ומאי: אפי' כן וכו'. כלומר דמהדר הש"ס דאפי' כן אמרינן בכך לעיל שאם הבעה"ב מחלק בידו חוששין אנו שלא יראה קרובו עני וישליך לפניו חלק יפה משא"כ אם מניח כל העמרים לפני כל העניים והן יבוזו לעצמן ליכא למיחש כולי האי שכאו"א בוזז לעצמו ואין הבעה"ב יכול לעשות ערמה כזו כמו שאם היה מחלק בידו:

נטל

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ב ממ"ע כט"ו

ה
ב מיי' שם פ"א כל"ב

גליון הש"ס

א כתיו ביניהם וכו' ע' בבנות אלי' ביאור כל הסוגיא ומה שהעתק בש מכיאורו לירוש' ועי' בלח"ש שביאר בענין אחר. ועי' בטורי אבן בר"ה דף ד' ע"ב וכמים הי' נפ"ב ממ"ע ונפר"ח כיו"ד סי' ס"א.

תוספת הרי"ד

תני בשם ר"מ כל האילנות סכנה וכו'. לקמן ברים פ"ו נחלקו ר"י ורשב"ל בהפקיר לאדם ולא לבהמה לישראל ולא וכו' דלר"י דמפרש טעמא דב"ה דבעו שיהא הפקר לעניים ולעשירים מקרא דאותם הפקרו הפקר ורשב"ל דמפרש טעמייהו מקרא דונטשתה אין הפקרו הפקר יעוי"ש. ולכאורה לפי מה שכ' הרמב"ם ז"ל (פ"ב ממ"ע הט"ז) הטעם בדלית ודקל דמחלק בידו משום שהם סכנה גדולה ומוכח לכאורה דנפקא לן מדרשא דאותם שאין בהם סכנה וא"כ מוכח מזה דהרמב"ם ז"ל פוסק כר"ל נגבי ר"י כיון דקרא דאותם מיבעי לן לאין בהם סכנה ע"כ טעמייהו דב"ה גבי הפקר משום דילפי מונטשתה. ועיין בטוב"י ז"ל מה"ק הה"ע סי' כ"ם שמסתפק היאך פוסק הרמב"ם ז"ל בהא דהפקר אם כר"י או כר"ל. אך לפי מה שנתבאר בפנים אין מכאן הכרע כלל דהא אפילו לדרשא דקציר נמי בעינן טעמא דסכנה דאי משום דאין הקטן מושל כגדול לא ידענו רק דאינו מחויב להניח דוקא במחובר אבל לא ידעינן שיהא אדרבה מחויב להניח תלושין וע"כ דהוא מדרבנן משום סכנה ולפיכך אפילו לרבנן דדרשי קציר הא דבשאר אילנות שהקטן מושל בהם כגדול נותן במחובר הוא משום דסברי דאין בהם סכנה כ"כ אבל אם הי' בהם סכנה הי' מחויב גם בהם לחלק בידו דגם בדלית ודקל הא דמחויב לתלוש ולחלק בידו הוא משום סכנה. וע"כ שפיר י"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל כר"י דמקרא דאותם ממעטינן הפקר לעניים ולא לעשירים וטעמא דסכנה הוא מדרבנן שיהא מחויב לתלוש כדמסיק הירושלמי הכא:

שנויי נוסחאות (סו"ג) ומיעט כד"ו מיעט. (סו"ד) סכנה מחובר ואינו כד"ו סכנה ואינו. (סו"ה) מחובר קורא כד"ו מחובר הוא קורא. (סו"ו) אינו מחובר כד"ו שאינו מחובר. (סו"ח) אפילו כד"ו ואפילו. (סו"י) בשם ר"מ כד"ו בשם ר' אימי. (סוי"ד) ר' חנניא כד"ו רבי חנניה. (סוט"ז) לא תכלה פאת שדך בקוצרך (ויקרא כ"ג). (סו"ש) שומעין להם אלא בע"ה כד"ו שומעין לו בעל הבית יחלק בידו. (סו"כ) שמא יראה לעני מדעתו כד"ו שלא יראה לעני מודעתו. (סוכ"א) בר' אבדומא כד"ו בר אבודמא. (סוכ"ג) מדעתו כד"ו מודעתו.

מסורת הש"ס

הלכה ב מתני' נטל אחד מן העניים. מקלת הפאה שלקט וזרקה על השאר כדי לקטת: אין לו בה כלום. ואפי' במה שלקט דקונסין אותו ומוציאין ממנו התלוש והמחובר: נפל לו עליה וכו'. לפי שאין ד"א של אדם קונות לו אלא בסימטא ובצידי רה"ר אבל לא בשדה חבירו ולא ברה"ר:

גמ' תני בשם ר"מ · בתוספתא ריש פ"ב דאין לו בה כלום אפי' מה שלקט דקונסין אותו ומוציאין ממנו הכל: עד כדון מזיד ואפי' שוגג. בעיא היא עד כאן לא שמענו דקונסין אותו אלא אם זרק במזיד ואי נימא דאפי' שוגג כדאמרי' בעלמא לר"מ דקניס שוגג אטו מזיד ולא איפשטא: ואפי' כריכות. כלומר אפי' עשה העני מן הפאה שלקט או מן הלקט כריכות עומרים וסד"א דכיון דטרח כולי האי אין מוציאין ממנו קמ"ל דאפי' בכה"ג קונסין אותו ומוציאין ממנו וינתן לעני אחר: ריש לקיש וכו' גרסינן להא בגיטין פ' הזורק הלכה ג' ובשנים אוחזין הלכה ד' והנוסחא נשתנית ונשתבשה כאן במקצת: אדם זוכה במציאה בתוך ד"א שלו. כצ"ל וכן הוא שם דפליגי ר"ל ור"י אם ד"א של אדם קונות לו בכ"מ או לא: מה טעם. מהיכן למד ר"ל דד"א קונות לו וקאמר דמלינו שאמר דוד לשלמה והנה בעניי הכינותי לבית ה' וגו' והקשה רב הושעיא מה אנן קיימין המקרא הזה שקורא עוני לכל עושר הגדול הזה. וה"ג כמו שהוא בשנים אוחזין אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא אי בשאינן נתונין לתוך ידו יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו הוי אומר בנתונין בתוך ד"א שלו כלומר אם הם תחת רשותו וכבידו ממש א"כ עשיר הוא ומאי בעניי ואי בשאינן תחת רשותו כלל וכי היה יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו הוי אומר דאין לנו לפרש מקרא הזה אלא שהיו נתונין תוך ד"א שלו כשהקדיש וברשותו היה והא דאמר בעניי משום שאינן נתונין תחת ידו ממש והא קמ"ל האי קרא דד"א של אדם קונות לו: וקיימנוה במקדיש ראשון ראשון. כלומר דדחי לה הש"ס דאיכא למימר דבהכי עסקינן שהקדיש ראשון ראשון שבא לידו והיינו בעניי וא"כ מהכא לא שמעינן מידי: א"ר אבין. כלומר א"כ כדר' אבין דלהכי קאמר בעניי לפי שאין להתפאר בעשירות לפני מי שאמר והיה העולם שהכל שלו הוא: בעינוי שהיה מתענה · שהיה מגמגם בסעודתו שלא כדרך

ב"מ י.

שם ,ירושלמי ב"מ פ"א הל"ד גיטין פ"ח הלכה ג

תורה אור

הלכה ב מתני'

א ·נטל מקצת הפאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל לו עליה ופירס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה וכן בלקט וכן בעומר השכחה: **גמ'**· תני בשם ר"מ ב קונסי' אותו ומוציאין ממנו את התלוש ואת המחובר עד כדון מזיד שוגג ואפילו כריכו ר"ש בן לקיש משום אבא כהן ברדלא ג אדם זוכה לחבירו במציאה מ"ט ואני בעניי הכינותי לבית ה' זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ולנחושת ולברזיל אין משקל כי לרוב היה ועצים ואבנים הכינותי ועליהם תוסיף ר' יונה אמר רב הושעיא בעי מה אנן קיימין אם בתוך ארבע אמות עשיר הוא אם בחוץ לארבע אמות ד י ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקימנוה במקדיש ראשון ראשון אמר ר' אבון מהו בעניי שאין עשירות לפני מי שאמר והיה העולם ד"א בעניי שהיה מתענה

רשב"ל בשם אבא כהן ברדלא אדם זוכה בד"א במציאה. כן גרסת הגר"א ז"ל בכי"ק: **ויש** אדם מקדים דבר שאינו שלו אלא כי אנן קיימין בנתון תוך ד"א. כך הגרסא בירושלמי דב"מ (פ"א ה"ד) ומה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' הר"י

ותוספת הרי"ד

רשב"ל בשם אבא כהן ברדלא אדם זוכה במציאה בד' אמות מ"ט דכתיב והנה בעניי הכינותי. ר"י אמר רב הושעיא בעי במה אנן קיימין אם בנתונין לתוך ידו עשיר הוא ואם בתוך לד' אמותיו ויש אדם מקדים דבר שאינו שלו אלא כי אנן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו וקיימינה במקדים ראשון ראשון. כך הגרסא הנכונה וה"פ דמוכיח מפסוק זה דד"א קונות לו דא"א לומר דהיו נתונים לתוך ידו וזכה בהם ואח"כ הקדיש דא"כ הוה עשיר. וא"א לומר בחוץ לד' אמותיו דהא אין אדם מקדים דשא"ש. אלא ע"כ מיירי בנתונים בתוך ד' אמותיו וזכה בהם להקדש ולא לעצמו כמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים (לד ע"ב) על הא דאמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו להקדש וכו'. ופי' הר"ן ז"ל דמיירי שהיתה בתוך ד"א ואמר דזוכה להקדש ולא לעצמו והו"ל כמגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו עיי"ש. וה"נ זכה להקדש מטעם מגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא הוא ונמצא דהקדיש והוא עני. וזהו דמסיק במקדים ראשון ראשון כלומר דהוא לא זכה כלל אלא ראשון ראשון הוה הקדש. וכן ראיתי בס' א' שפי' כן אך הקשה הא ר"ל ס"ל לקמן (ה"ו) דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו וגם בגליון הש"ס כאן נדחקו בזה. ועוד קשה דאי משום מגביה מציאה לחבירו מנא לן דבד"א דילמא זכה בידו עבור הקדש. ולפענ"ד לבאר ענין קנין ד"א וממילא רווחא לן שמעתתא בעה"י: בשו"ע אה"ע (סי' ל') פסק המחבר ז"ל התקדשי לי במנה ואמרה לו תנם ע"ג סלע א"מ וכו' ואם הי' סלע של שניהם הר"ז ספק מקודשת. וכתבו שם הח"מ והב"ש ז"ל דלשיטת התוס' ז"ל בקידושין (ח ע"ב) אפשר דאפילו קידושי ספק אין כאן. והגאב"מ ז"ל כתב דז"א דהא משנה מפורשת היא בגיטין (עח ע"א) היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה ע"מ מגורשת ואינה מגורשת וכן לענין קידושין. והרי הא דד' אמות קונות הוא מתורת חצר כמ"ש הר"ן ז"ל או משום דהוי מקום המשומר והוה חצר של שניהם ומ"מ מקודשת ואינה מקודשת. והא דמיבעי' ליה לרב ביבי בסלע של שניהם ולא פשיט ממשנה זו כתב הגאב"מ ז"ל לתרץ ע"פ דברי הר"ן ז"ל בקידושין שם דלהכי לתרץ קושית התוס' ז"ל מהא דחצר השותפין אין קונין זמ"ז משום דכיון דדעתה להתקדש ודעתו לקדשה בודאי אקנויי מקנה לה מקום חצרו. משא"כ גבי ד"א או מקום שמירה לא נוכל לומר דמקנה לה המקום דהא המקום אינו שלו ולא תקינו לי' רבנן ד"א רק לקנין החפץ אבל גוף המקום. אינו שלו ואין בידו להקנות דבר שאינו שלו ממש [כעין סוגית הגזה דלמ"ד דאינה ממון לא מצי להקנות עיין ב"מ (יא ע"ב) עיי"ש]. והא דכתב הר"ן ז"ל בנדרים (לד ע"ב) דד"א שלו זוכין להקדש התם גבי מציאה והפקר שייך שפיר דקונה בלא הקנאת מקום דהוה מגביה מציאה לחבירו משא"כ במקנה חפץ שלו דצריך להקנות מקומו כדאיתא בחו"מ (סי' ר') עיי"ש וזה אי אפשר בד"א דלא מצי להקנות אותם דאינם שלו רק לקנות החפץ אבל הגוף אינו שלו וזהו תמצית דברי הגאב"מ ז"ל. ולענ"ד נראה להוכיח דלא כהגאב"מ ז"ל ונקדים מה דגרסינן בגיטין (כב ע"א) עציץ של אחד וזרעים של אחר מכר בעל עציץ לבעל זרעים כיון שמשך קנה מכר בעל זרעים לבעל עציץ לא קנה עד שיחזיק בזרעים. ופירש"י ז"ל עציץ הוי תלוש ומיקני במשיכה וזרעים הוי קרקע ונקנה בחזקה ובלא יהיב מעות קמיירי. והתוס' ז"ל כתבו שם ה"ה דהוה מצי לאשמעי' הכל בעציץ וזרעים של א' אלא לרבותא נקט הכי דאע"ג דבעל עציץ קונה זרעים לא קנה אע"פ שהם בתוך העציץ שלו עכ"ל. ומשמע מהך סוגיא דקרקע אינה נקנית בקנין חצר דחצר אינו קונה אלא מטלטלין אבל לא קרקע. דאל"כ אמאי אינו קונה בעל העציץ את הזרעים הא קיי"ל כליו של אדם קונים לו בכ"מ שיש לו רשות להניחו עיין ב"ב (פה ע"א) והוא מדין חצירו ורשותו כמ"ש המח"א ז"ל וכיון דחזינן דכליו אינם קונים את הזרעים מוכח דחצר ג"כ אינו קונה זרעים וע"כ הוא משום דקרקע אינה נקנית בקנין חצר. וגם מכיון דחזינן דעציץ נקנה במשיכה וזרעים אינם נקנין במשיכה רק בחזקה וע"כ הוא משום דקרקע אינה נקנית במשיכה וכיון דקרקע אינה נקנית במשיכה חזינן דלא מהני לה יד מכש"כ דלא מהני לה חצר דהא חצר משום יד איתרבאי ומה שאין לו יד אין לו נמי חצר כמ"ש התוס' ז"ל בב"ב (עט ע"א) דלפיכך אינו קונה חצר להקדש דחצר משום יד איתרבאי ולא מצינו יד להקדש. וכ"כ הקצוה"ח ז"ל (סי' קנ"ח) להדיא דבמקום דלא מהני משיכה לא מהני נמי חצר מטעם הנ"ל. עכ"פ מהא דלא נקנו הזרעים לא במשיכה ולא מדין כליו מוכח דאין קרקע נקנית בקנין חצר. [וליכא למימר דמיירי ברה"ר או ברשות המוכר ולפיכך לא קנו כליו דא"כ אמאי נקנה העציץ במשיכה הא גם משיכה אינה קונה ברה"ר וברשות המוכר]. ולכאורה יש להוכיח מדברי התוס' ז"ל דקרקע נקנית בקנין חצר דגרסינן בב"ק (י"ב ע"א) והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם בעומדין בתוכה וכו' וכתבו התוס' ז"ל בד"ה ל"ל דמטעם חצר לא קני דסתם עבדים אינם משתמרים לדעתו ואפילו עומד בכל שדהו לדומה לגבי רץ כדרכו ול"ל נמי מטעם אגב דהא קרקע אינה נקנית אגב קרקע וכו' אלא ע"כ מטעם מחובר לעשר שדות בעשר מדינות יעוי"ש. ואי נימא דקרקע אינה נקנית בתורת חצר ל"ל להתוס' ז"ל לומר דלפיכך לא נקנו העבדים בחצר משום דאינם משתמרים לדעתו תיפוק להו דקרקע אינה נקנית בחצר כמו דסיימו התוס' ז"ל דל"ל מטעם אגב דקרקע אינה נקנית אג"ק כן הי' להם נמי לומר גבי חצר ומוכח לכאורה דהתוס' סברי דקרקע נקנית בחצר. אך באמת ז"א דודאי קרקע לא נקנית בחצר כדמוכח מהא דזרעים הנ"ל אך הכא דוקא גבי עבדים דהוו מקרקעי דניידי מיקנו נמי בדין חצר כמו דנקנים במשיכה כדאיתא בקידושין (כב ע"ב) וכיון דנקנים במשיכה מיקנו נמי בתורת חצר. ותדע דלא דמי זרעים לעבד דהא זרעים אינם נקנים במשיכה ועבדים נקנים במשיכה וע"כ דשאני קרקע דנייד מקרקע דלא נייד. והרי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מכירה פסק דעבד נקנה באגב וביאר הה"מ ז"ל דאע"ג דקרקע אינה נקנית באגב מ"מ לא דמי עבד לקרקע בזה עיי"ש. וע"כ אין מדברי התוס' ז"ל שום ראי' דקרקע נקנית בחצר. [וכן אין להביא ראי' מדברי התוס' ז"ל בב"ב (פו ע"א) גבי לך ויפה לך קרקע כ"ש וקני כל מה שעלי' דקנה הפשתן מתורת חצר עיי"ש דהתם מיירי שאינו צריך עוד לקרקע והוה הפשתן כמטלטלין דהתוס' ז"ל ס"ל כהרמב"ם ז"ל דפירות שא"צ לקרקע דינם כמטלטלין וע"כ נקנים בתורת חצר אבל להראב"ד ז"ל א"כ דלא מהני]. וע"כ שפיר הוכחנו מהא דגיטין הנ"ל דקרקע אינה נקנית בחצר. וכיון שכן אי נימא כהגאב"מ ז"ל דגוף הד"א לא תקינו לי' רבנן יקשה לן הא דפריך בב"מ (י ע"א) אהא דאמר רשב"ל ד"א של אדם קונות לו בכ"מ דתקינו לי' רבנן דלא ליתי לאנצויי ממתני' דידן נטל מקצת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל לו עלי' פירס טליתו עלי' מעבירין אותו הימנה ואי אמרת ד' אמות קונות נקנו לי' ד"א דידי' וכו' ומשני ר"פ דבשדה בעה"ב אע"ג דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פאה אבל למזכי למיהוי חצרו לא זכי לי' רחמנא עיי"ש ומדקאמר לנקוטי בה פאה משמע דהקושיא היתה מפאה. וקשה מאי פריך דהד"א יזכו לו את הפאה הא הכא ע"כ מיירי דהפאה מחוברת לקרקע דאי בפאת עומרין בתלוש הא אמרינן בירושלמי בפרקין לעיל (סוף ה"א) דבפאת עומרין תלושין בעה"ס מחלק בידו [עיין בפירושנו שם בשם הגר"א ז"ל] ואין העני נוטל כלל מעצמו אלא ודאי דאיירי הכא בפאה מחוברת לקרקע והא קיי"ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי ושיטת הראב"ד ז"ל דאף בא"צ לקרקע נמי כקרקע דמי וכן פסק הטור ז"ל בחו"מ (סי' קנ"ג) דאף דא"צ לקרקע אינו נקנה בקנין מטלטלין רק כקרקע. וא"כ היאך יקנו הד"א את הפאה הא מה דד"א קונות הוא מטעם חצר כמ"ש לעיל בשם הר"ן ז"ל והרי בארנו דחצר אינו קונה קרקע והכא יש על הפאה דין קרקע לפיכך אין הד"א קונין אותה ומאי פריך על רשב"ל מפאה הא מצינן למימר דלעולם ד"א קונות מטלטלין בכ"מ ושאני הכא דהפאה היא כקרקע הלכך אינה נקנית בד"א דאין קרקע נקנית בחצר. אלא ודאי מוכח מזה דלא כהגאב"מ ז"ל רק דקנין ד' אמות הוא דקונה לשעה גם גוף הד"א וכיון דגוף הד"א הם שלו אם יש בתוך הד"א מחובר לקרקע שדינו כקרקע גם הוא נקנה ולא שהד"א זוכין את המחובר לקרקע

חבירו. וא"כ היה הוא מוכרח לזכות מתחלה והוה עש"כ והעיקר נראה כמו שהוא הגירסא בירושלמי בב"מ (פ"א ה"ד) אם בנתונים תוך ידו עשיר הוא. ע"כ הוי אומר בנתונים תוך ד"א ש דבנתונים תוך ד"א שפיר הוה עני והא הקדש וכמ"ש הר"ן. ואין צורך תו לאוקמי במקדישו ראשון ראשון כמ"ש הפ"מ שם דאף כולו בב"א שפיר מקדים והוה עני אלא לפי הגירסא שלפנינו פ"ת פ"ג נ"ע. ודו"ק. ועיין בהגהת מרדכי בב"מ שם. ועיין במתנה אפרים הלכות קנין חצר סי' ע"ז ובשיטה מקובלת שם. שוב ראיתי דר"ל סובר בהדיא דלא קנה חבירו. ועיין במפרש כאן. כמ"ש ועיין ביפה מראה כאן:

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ב שם ה"ח

ז
ב שם

ח
ג מיי' פי"ז מגזילה ואבדה הל"ח ופ"ד מזכיה הל"ע סמ"ג עשין עב טוש"ע חו"מ סי' רסח ס"ג ופי' רמ"ג ס"ב

ט
ד מיי' פ"ו מערכין הל"ח (והל"א) סמ"ג עשין קלב

גליון הש"ס

י ויש אדם מקדיש דבר. עיין בר"ן נדרים לד ע"ב מ"ש בשם הרא"ה דסוכה דאין אדם סמוך לה אלא הוא יכול

שנויי נוסחאות (סו"ה) קונסי' אותו בד"ו קונסין בו. (סו"ו) מזיד שוגג ואפילו בריכו בד"ו מזיד אפילו שוגג ואפילו כריבות. (סו"ז) ברדלא בד"ו בר דליא בכי"ר ליתא, (סו"ח) ואני במקרא „והנה". (סו"ב) בעניי שהיה בד"ו בעינוי שהיה.

כדרך המלכים בשביל להקדים לשמים: התיב ר' יעקב בר אידי קומי ר"ל. כצ"ל וכן הוא בגיטין ובפ' שנים אוחזין דמקשי לר"ל מהא דתנן התם ראה את המציאה וכו'. זה שהחזיק בה זכה בה ואמאי וליקנו ליה ד' אמות שלו: תיפתר בשלא אמר יזכו לי ד' אמות שלי. כלומר אע"ג דממילא קונות לו מ"מ הכא כיון דנפל גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד"א לא ניחא ליה דהא לא אמר מידי: והתני הכא נפל לו עליה וכו'. וקס"ד דבפאה סוא"ל והתורה זכתה לו גילוי דעתו לאו מידי הוא ואם ד"א קונין לו אמאי לא קנה: א"ל עוד היא. ה"נ טעמא דשלא אמר וכו' דאף בפאה אמרינן כיון דגלי אדעתיה דבנפילה הוא דניחא ליה דליקני לאו כלום הוא: והתני ר' חייא. בתוספתא שם: שנים שהיו מתכתשין. היו כותשין א' לחבירו ומריבין זה עם זה על עומר אחד ובא עני אחר וחטפו מלפניהן זכה בו והא הכא דלא נפילה ולא גילוי דעת איכא ואמאי זכה האחר: עוד היא בשלא אמרו. ה"נ משום האי טעמא הוא דכיון שהיו מריבין יחד ולא אמרו כל הקודם בד"א יזכה גלו אדעתייהו דלא ניחא להו למיקני בד' אמות: זו בגיטין. התם בהזורק קאי ואגב הא דלעיל מייתי לה כמי הכא דתנינן התם היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת והיינו בד"א שלה כדמפרש לה שם ועלה קאמר ר' יוסא בשם ר' יוחנן זו בגיטין דד"א קונין לה מה"כ במתנה אין ד"א קונין לו: רובה דר' יוחנן ורובה דרשב"ל. כלומר רבותא וחידוש יש בדבריהם מה שיש לתמוה ולהקשות על שניהם: רובה דר"י. זהו החידוש ומה שיש להקשות על דברי ר' יוחנן דקאמר ר' יוסא משמיה דהא מדקאמר מה"כ במתנה ולא קאמר כמי ובמציאה דהא שמעינן לר' יוחנן בפ' שנים אוחזין והבאתי לעיל דפליג אר"ל וס"ל דאין ד"א קונין במציאה בכ"מ עד שתפול לתוך ידו וע"כ לומר דאמוראי נינהו ואליבא דר"י דר' יוסא משמיה ס"ל דלא פליג ר' יוחנן אר"ל במציאה כ"א במתנה ס"ל דאין ד"א קונין לו והשתא קשיא ולאו ק"ו הוא: מה אם מציאה. שאין דעת אחרת זוכה לו ד"א שלו קונין לו מתנה דדעת אחרת מקנה וזוכה לו לא כ"ש דד"א יהו קונין לו: רובה דר"ש בן לקיש. וכן קשיא על דר"ל בהא דאמר לקמן בהלכה ו' אין אדם זוכה לחבירו במציאה דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו ואמאי והא ק"ו הוא: מה אם מתנה שאינו זוכה בה בתוך ד"א

מתענה ומקדיש סעודתו לשמים התיב ר' יעקב בר אידי בשם ר"ש בן לקיש והא תנינן [א] ראה את המציאה ונפל לו עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה א"ל תפתר כשלא אמר יזכו לי ארבע אמות שלי והתני נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה א"ל עוד היא כשלא אמר יזכו לי ד' אמות שלי והתני ר"ח [ב] שנים שהיו מתכתשין על העומר ובא עני אחר וחטפו מלפניהם זכה בו א"ל עוד היא כשלא אמר יזכו לי ד' אמות שלי אמר [*] רבי יוחנן זו בגיטין מה שאין כן במתנ' רובה דרבי יוחנן רובה דריש לקיש רובה דרבי יוחנן מה אם מציאה שאין זוכה בה מדעת אחרת ד"א זוכות לו מתנה שזוכה בה מדעת אחרת לא כ"ש [ג] שד"א זוכות לו רובה דר"ל מה מתנה שאינו זוכה בה מתוך ד"א הרי הוא זוכה בה מדעת אחרת מציאה שהוא זוכה בה מתוך ד"א לא כ"ש

אר"י זו בגיטין מה"כ במתנה רובה דר"י רובה דר"ל מה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחרת ד"א זוכות לו מתנה שזוכה בה מדעת אחרת לא כ"ש רובה דר"י מה אם מתנה שזוכה בה מדעת אחרת אינו זוכה מתוך ד"א מציאה שאינו זוכה מדעת אחרת לא כ"ש. כן גרסת הרמב"ן ז"ל מובא בשטה מקובצת ב"מ (י ע"א) עיי"ש ופשוט הוא:

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פי"ז מגזילה ואבידה הל"ח טוש"ע חו"מ סי' רסח ס"ח

יא

ב מיי' פ"ב ממ"ע הל"כ

יב

ג מיי' פ"ד מזכיה הל"ט טוש"ע חו"מ סי' רמג סכ"ב

מסורת הש"ס

ב"מ י. ירושלמי ב"מ פ"א הל"ד גיטין פ"ח הלכה ג

תוספתא פ"ב

גיטין פח

תוספת הרי"ד

לקרקע אלא דהמחובר לקרקע גופא הוא חצרו מתקנת חכמים דכשם שהקנו לו חכמים בכח הפקר ב"ד את גוף הד"א כן הקנו לו הכמים את המחובר לקרקע שיהי' חצרו. וע"כ פריך שפיר כיון דד"א קונות לו אמאי לא קנה העני את הפאה שנפל עלי' הרי הפאה גופה היא חצרו מתקנת חכמים. [דלהאב"מ ז"ל דגוף הד"א אינם קנוים לו מתקנת חכמים אלא דיש לבד"א הכח לקנות כחצרו וא"כ הפאה מעצמה אינה קנוי' לו אלא דצריך לקנות אותה בכח הד"א ע"ז קשה הא אין קרקע נקנית בחצר. משא"כ לדברינו דגוף הד"א קנוים לו מתקנת הכמים א"כ גם הפאה עצמה שהיא כקרקע קנוי' לו לכתחילה מתקנת חכמים וא"צ לזכות בה מכח הד"א]. ועוד קשה לי ע"ד האב"מ ז"ל דהנה בהפקר איכא מ"ד בנדרים (מג ע"א) אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י הבעלים עד דאתיא לרשות זוכה עיי"ש. ובירושלמי לקמן (ריש פ"ו) ובכ"ד אמרינן דהוא מחלוקת ר"מ ור"י דר"מ סבר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו ור"י סבר דאין הפקר יוצא מת"י בעלים אלא בזכי'. ויש לחקור בפאה אם יוצא מת"י הבעלים תיכף כשקרא שם פאה קודם זכיית העני או דהוא כהפקר דעלמא אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י בעלים אלא בזכי'. ומצאתי להמל"מ ז"ל (פ"ב מה' תרומות) שחקר בזה ומסיק דבפאה כו"ע מודים דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני. והביא ראי' לזה מהא דאמרי' בגיטין (מז ע"א) הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר וכו' לעולם דישראל ולקטינהו נכרים ודקאמרת הא מפקרי וקיימי נהי דמפקרי אדעתא דישראל אדעתא דנכרים מי מפקרי. ואי נימא דיצא תיכף מת"י הבעלים קודם זכיית העני א"כ למה חייב במעשרות אם זכה הנכרי הא כבר הוא הפקר מקודם אלא ע"כ דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני וע"כ כשזכה נכרי לאו כלום הוא עיי"ש [וכדברי המל"מ ז"ל מבואר לקמן בירושלמי (ריש פ"ו) דקאמר הפקיר לעניים וזכו בהן עשירים ע"ד דר"מ דאמר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו הפקרו הפקר ע"ד דר"י דאמר אין הפקר יוצא מת"י בעלים אלא בזכי' אין הפקרו הפקר. הרי מבואר דאי נימא דפאה יוצא מת"י הבעלים קודם זכיית העני אפילו אם זכה נכרי צריכה להיות פטורה מן המעשר]. ועיין בב"מ (קב ע"א) לענין הזבל בחצר המושכר מתורי דאתו מעלמא דזכה המשכיר כיון שגוף החצר הוא שלו אע"ג דרשות התשמיש הוא להשוכר וכן הוא בחו"מ (סי' שי"ג) עיי"ש. חזינן מהכא דגוף החצר הוא בר קנין יותר מרשות תשמיש. וא"כ לפ"ד האב"מ ז"ל קשה מאי פריך לרשב"ל ממתני' דנפל לו עלי' פירס טליתו עלי' וכו' דיקנה העני את הפאה בד"א. דלמא לעולם ד"א קונות לו היכא דאין בעלים אחרים על הד"א כגון בצדי רה"ר או בסמטא דהתם אף דגוף הד"א אינם שלו הא כמו כן אינם קנוים לשום אדם ושפיר יכול לקנות בהם אבל הכא בשדה דבעה"ב כיון דלהעני אין לו בהד"א רק הרשות לקנות בהם אבל גוף הד"א הם של בעל השדה וכבר בארנו דגוף החצר הוא בר קנין יותר מרשות השמוש א"כ איך יזכה העני בקנין ד"א הא אף דבעל השדה אינו יכול לזכות פאה של עצמו מ"מ הא כל זמן שלא זכה אחר בהפאה לא יצא מת"י הבעלים א"כ צריך העני לעשות קנין להוציא מת"י הבעלים וזה לא מהני ברשות הד"א כיון דגוף הד"א שהוא קנין יותר חזק הוא של בעל השדה ובמה יצא מת"י הבעלים וא"כ מאי פריך לרשב"ל. אלא ודאי מוכח מהכא דקנין ד"א של אדם הוא דגם גוף הד"א קנוים לו לשעה. וקס"ד הכא דכמו דבכל דוכתי קונה גם גוף הד"א הכי נמי בשדה של בעה"ב כיון דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקומי בה פאה זכי לי' נמי למיהוי חצירו וע"כ פריך שפיר דיקנה העני את הפאה בד"א. [ועיין בשטמ"ק ז"ל שם דהא דמסיק הגמ' אע"ג דזכי ליה רחמנא וכו' הוא דמשום זה סליק אדעתין מעיקרא דבשדה של בעה"ב נמי תקינו לי' ד"א ע"ז מסיק דאינו כן דלמזכי ולמיהוי חצירו לא זכי ליה רחמנא עיי"ש]. ולפי דברינו נסתר תירוצו של האב"מ ז"ל במה דמחלק בין בעיא דרב ביבי בסלע של שניהם למתני' דמחלה על מחלה דבסלע של שניהם מקנה לה מקום בחצרו אבל במע"מ דהוא ד' אמות או מקום שמירה אינו יכול להקנות לה משום דגוף המקום אינו שלו. דלפי דברינו גם בד"א או מקום שמירה מצי להקנות לה כמו בסלע של שניהם דגם בד"א גוף המקום קנוי לו לשעה. וב"ה שמצאתי להר"ן ז"ל בגיטין פ' הזורק שכתב כדברי. דעל מה שהקשה הרמב"ן ז"ל אהא דשניהם יכולין לשמרו מגורשת ואינה מגורשת הא אגיד גבי' כקושית הגמ' גבי יוצא מד"א שלו לד"א שלה תירץ הר"ן ז"ל דדוקא התם דהמקום מיוחד לו אינו מקנה לה מקום בחצרו הלכך הוה אגיד גבי' אבל הכא במקום המשומר ע"י שניהם או בתוך ד"א של שניהם לא שייך אגיד גבי' דכיון דאין המקום מיוחד לו אמרינן דהשאיל לה המקום עיי"ש. הרי מבואר להדיא בדברי הר"ן ז"ל דגם בד"א יכול להקנות המקום שלא כדברי האב"מ ז"ל ומוכח מזה דגם גוף הד"א תקינו לי' רבנן דאל"כ איך מצי להקנות דבר שאינו שלו וכמ"ש האב"מ ז"ל בעצמו. [וקושיתו דמאי מיבעי לי' לר"ב בסלע של שניהם הא משנה מפורשת היא במחלה על מחלה וכן לענין קידושין י"ל בפשיטות דר"ב ס"ל כאוקימתא דרבה ור"י בשתי כתי עדים עיי"ש וליכא למיפשט מינה כלל לסלע של שניהם]. ואחרי שבארנו דגוף הד"א הוא שלו לפי שעה מתקנת חכמים נבוא לביאור הירושלמי בע"ה. דהנה הראשונים ז"ל הקשו למ"ד חצר משום שליחות איתרבאי מהא דתנן בב"מ (יא ע"א) ראה אותם רצין אחר מציאה כו' ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. והרי מגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ואפי' עשאו שליח לא מהני ואפי' למ"ד דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו הוא רק משום מיגו דזכי לנפשי'. וא"כ איך זכתה לו שדהו כיון דחצר הוא משום שליחות הא הוי תופס לבע"ח במקום שחל"א ומיגו דזכי לנפשי' לא שייך הכא. ומסקנת הראשונים ז"ל דבמציאה ע"כ כו"ע מודים דחצר הוא משום יד כיון דמשנה מפורשת היא דחצר קונה מציאה עיין בשטמ"ק פ"ק דב"מ ובתומים ז"ל סי' ק"ה. והנה אם יזכה אדם לחבירו את הד"א גופייהו בלא שום דבר מציאה בודאי דלא שייך בזה תופס לבע"ח דדוקא אם תופס מעות הלוה לאחד או שזוכה באיזה מציאה לאחד אז הוי חב לאחרים לא ימצאו עוד המעות או המציאה. משא"כ בד"א דאינם קנוים לו עד עולם אלא בשעה קלה שהוא עומד בה ובשעה ההיא לא הי' בה שום אדם ואחרי רגע שיעבור מהד"א יהי' רשות לכל אדם לזכות בהד"א ע"כ לא שייך בזה חב לאחרים כלל [אח"ה. בלא"ה לא שייך כאן תופס לבע"ח כיון דהד"א הם שלו לפי שעה הרשות בידו לתת אותם לכל מי שירצה דאטו מי שזכה חצר מהפקר לא יוכל לתת אותו למי שירצה. ורק היכא דאינו זוכה לעצמו כלל ולכתחילה זוכה לחבירו שייך בזה תופס לבע"ה וכאן אין אנו צריכים לזה כלל דאה"נ דהוא זכה בהד"א מתקנת חכמים אך הזהב והכסף וכו' גלה דעתו דאינו רוצה לקנות וא"כ זיכה הד"א להקדש ודו"ק] ואף דאח"כ יזכה האחר בהד"א איזה מציאה ג"כ לא שייך בזה תופס לבע"ח כיון דהוא לא זכה עבורו את המציאה רק נתן לו הד"א והוא בעצמו קונה את המציאה בהד"א והרי זה דומה לבע"ח שרצה לתפוס מהלוה אך היתה ידו שבורה ובא אחד ורפא את ידו דפשיטא דלא שייך בזה כלל תופס לבע"ח כיון דהוא לא תפס רק נתן יד להבע"ח שיתפוס בעצמו. ומעתה מבואר הירושל' היטב דרשב"ל לשיטתו דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו שפיר יליף דאדם זוכה במציאה בד"א מהא דכתיב והנה בעניי הכינותי וכו'. דאם בנתונין לתוך ידו [ר"ל דהוא זכה מתחילה ואח"כ הקדים] עשיר הוא. וצ"ל דזכה בידו לכתחילה להקדש דהא רשב"ל ס"ל דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. אלא כי אנן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו ר"ל דהוא זיכה להקדש את הד"א והקדש בעצמו זכה הזהב והכסף והנחושת וחצר במציאה לכו"ע משום יד ולפיכך לא הוה מגביה מציאה לחבירו. ורק באופן זה הי' יכול להקדיש והוא יהי' עני ושפיר מוכח מזה דד"א קונות במציאה. ואין להקשות מדברי התוס' בב"ב (עט ע"א) שכתבו דחצר אינו קונה להקדש דחצר משום יד אתרבאי ולא מצינו יד להקדש. חדא דהרמב"ן ז"ל חולק וסבר דחצר קונה להקדש. ועוד הא כבר הקשה הקצוה"ח ז"ל (סי' ר') הא לא גרע משליחות והגזבר הוא שליח ותירץ עפ"ד התוס' ז"ל בגיטין (כ"א ע"א) דהיכא דלא דמי ליד אפילו שליח לא הוי עיי"ש. ובירושלמי דתרומות (פ"א) ובכ"מ איכא פלוגתא אם גזבר כבעלים או כאחר ולמ"ד דגזבר כבעלים יש יד להקדש וכבר כתבתי בחיבורי שו"ת רידב"ז (סי' י"ד) דהוא מחלוקת תנאים. ועיין לקמן במס' מעשרות (פ"א) שכתבתי שם דלרשב"ל הגזבר כבעלים ודו"ק:

ר"י

שנויי נוסחאות (סו"ז) ר"ח בד"ו רבי חייא. (סו"י) א"ר יוחנן בד"ו אמר ר' יסא אמר ר' יוחנן. (סוי"א) מדעת אחרת ד"א זוכות לו מתנה שזוכה בה מדעת אחרת לא כ"ש שד"א זוכות לו רובה דר"ל בד"ו מדעת אחר הרי הוא זוכה בה בתוך ארבע אמות מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר לא כ"ש רובה דרשב"ל. (סוי"ג) מה מתנה בד"ו מה אם מתנה. (סוי"ג) מתוך וכו' מתוך בד"ו בתוך וכו' בתוך.

הרושי רד"א

רובה דר' יוחנן וכו'. נ"ל לפרש דרובה הוא לשון קושיא כמו שמצינו לעיל וז"ל אכתוב לכם רובי תורתי ופי' המפרש רובי לשון רובה קשת. והכי פירושו רובה דר"י מה אם מציאה שאין זוכה בה מדעת אחרת פי' דאין דעת אחרת מקנה אותו ואפ"ה ד"א זוכות לי מתנה שזוכה בה וכו' דדעת אחרת מקנה אותו לא כש"כ שד"א זוכות לו. רובה דר"ל מה מתנה שאינה זוכה בה מתוך ד"א אף שדעת אחרת מקנה אותו דהרי הוא זוכה בה מדעת אחרת. מציאה וכו' לא כש"כ שאין ד"א זוכות לו ואיך אמר ר"ל דגבי מציאה אם אמר יזכו לי ד"א שלי זכה לו. כנ"ל נכון ולא צריכין להפך הגירסא במיפך והזמה:

עמודי ירושלים

אמר ר' יוחנן זו בגיטין כו'. עמ"ש הרא"פ ובתוספותי' שם הקשה על זה דלפי מ"ש בירושלמי סובר דר' יוחנן דארבע אמות נקנית במציאה ובש"ס דילן סובר דאין קונים והנה באורו בסוגיא אין לו מובן כלל והנה הירו' הזה הובא נ"כ בגיטין (פ"ח ה"ג) ועמש"ש הפני משה וגם פירושו אינו נראה כלל גם מ"ש דבמתנה מודה ר"ל לר' יוחנן דאינו קונה לו הד' אמות ובאמת אנן קיי"ל דבמתנה קונה לו ד' אמות כמבואר בח"מ (סי' ר'). אמנם המה לא ראו דברי הרמב"ן והרשב"א ההובא בש"מ לב"מ (דף י' ע"ב) שכתבו שם בזה"ל ר"ל בשם אבא כהן בר דליי אדם זוכה במציאה בתוך ד' אמות ר' יוסי בשם ר' יוחנן זו במציאה משא"כ במתנה רובא דרבי יוחנן רובא דר"י מה אם במציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי הוא זוכה בתוך ד' אמות מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר כו' אינו זוכה בה בתוך ד' אמות מציאה לא כ"ש עכ"ל. ולפ"ז א"ש הכל דהירושל' סובר כש"ס דילן דר"ל סובר דאף במתנה מהני ד' אמות ור' יוחנן סובר דאף מציאה אינו זוכה בד"א והבן:

כ"ש התיב ר"ז קומי ר' יוסא והתנינן וכן לענין הקדושין א"ל היא גיטין היא קדושין והתנינן וכן לענין החוב א"ל שכן אם א"ל זרקיהו לים ויהא מחול לך מחול לו מעתה אפי' קרוב ללוה זכה הלוה והתנינן קרוב ללוה חייב הלוה שכן אם אמר לי' זרקהו עד שיכנס לרשותי ועדיין לא נכנס ברשותו א"ר אבוה כל אילין התותבתה דהוה ר"ז מותיב קומי ר' יסא ר"ל מותיב קומי ר' יוחנן מקבל מיני פתר לי' באילין פתרייא:

הלכה (ב) ג מתני' פיאה אין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו ג' אבעיות ביום בשחר ובחצות ובמנחה ר"ג אומר לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו רע"א ולא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו של בית נמר היו מלקיטין על החבל ונותנין פאה מכל אומן ואומן: **גמ'** מהו אבעיות א"ר אבון כמה דתימ' איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו בשחר ובחצות ובמנחה בשחר מפני המניקות ובחצות מפני התינוקות ובמנחה מפני הנכושות רשב"ג אומר לא אמרו אלא שלא יפחתו ואם רצה להוסיף מוסיף ר"ע אמר לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו הא אם רצה לפחות לא יפחות של בית נמר היו מלקיטין אותה על החבל ונותנין פיאה מכל אומן ואומן תני אבא שאול אומר מזכירין אותן לגנאי מזכירין אותן לשבח מזכירין אותן לגנאי שהיו נותנין פאה א' ממאה ומזכירין אותן לשבח שהיו מלקיטין אותן עם החבל ונותנין פאה מכל אומן ואומן תני בשם ר"ש מפני ה' דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני הרמאין ומפני מראית עין ומפני שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך מפני גזל עניים כיצד שלא יראה אדם את השעה פנויה ויאמר לקרובו עני בא וטול לך את הפאה מפני ביטול עניים כיצד שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרי' עכשיו הוא נותן פיאה עכשיו הוא נותן פיאה מפני הרמאים כיצד שלא יאמר כבר נתתי פיאה ויהא בורר את היפה ומוציא את הרע מפני מראית העין כיצד שלא יהו העוברים והשבים אומרים ראו היאך קצר איש פלוני שדהו ולא הניח פאה לעניים ומפני שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך:

הלכה (ג) ד מתני' נכרי שקצר את שדהו ואח"כ נתגייר פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ר' יהודא מחייב בשכחה שאין שכחה אלא בשעת העימור: **גמ'** יאות אמר ר' יהודא ומ"ט דרבנן ר' אמי בשם ר' חזקיה רב יהודא בשם שמואל כתי' ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה. את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין את שאין לו שכחת קמה אין לו שכחת עומרין ישראל וגוי שהיו שותפין בקמה חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור רבי חזקיה בשם רב ירמיה במחלוקת:

הלכה (ד) ה מתני' הקדיש קמה ופדה קמה חייב הקדיש עומרין ופדה עומרין חייב הקדיש קמה ופדה עומרין פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה כיוצא בה המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגיזבר ופדאן פטורין שבשעת חובתן היו פטורים: **גמ'** ולמה תנינן תרי זמנין ר' יונה ר' חייא ריב"ל בשם בר פדי' אחת למירוח ואחת לשליש ר' יוסי אמר ר' בא וחברייא חברייא אמרי אחת למירוח ואחת לשליש ר' בא מפרש יבחלה למירוח ובפאה לשליש מתני'

אחד שהיו נוהגין ליתן פאה אחד ממאה כתרומת מעשר ולא אחד מששים כדתנן פ"ק: ומזכירין אותן לשבח וכו'. על דבר זה הוא לשבח לפי שהעניים לא היו צריכין להמתין עד שיכלו כל השדה: תני וכו'. בתוספתא פ"ק ושם גרים מפני ד' דברים: את השעה קטייה. כלומר פנויה וקטייה לו לעשות כן:

הלכה ד מתני' נכרי שקצר את שדהו ואח"כ נתגייר פטור. ובת"כ פ' קדושים דריש לה דכתיב ובקצרכם גבי פאה ולקט פרט לשקצרוה נכרים וכן גבי שכחה כתיב כי תקצור קצירך ושכחת וגו' מכאן אמרו נכרי שקצר שדהו ואח"כ נתגייר פטור דבשעת

ועי' בפירוש המשנה לרבינו ז"ל בפירש עונת המעשרות הוא זמן ידוע מבואר לפי פירש ס והוא כמ"ש. וע"ע על הר"ש והרע"ב ותוי"ט שפירשו לענין מירות. ותוי"ט סופיך עד עצם למה לא כ"כ הרמב"ם לענין מירות. והדבר ברור כמ"ש. ועי' תוספו"ט הלגוי בהלכות הלה דף מ"ת ד"ס ונראה:

שנויי נוסחאות. (סו"א) ר"ז בד"ו רבי זעירא. יוסא בד"ו יסא. (סו"ג) חייב הלוה בד"ו הלוה חייב. (סו"ד) ועדיין וכו' התותבתה בד"ו ואדיין וכו' תתובתה. (סו"י) אבון כמה דתימר בד"ו בון דתימר. (סוי"א) רשב"ג בכי"ר ר"ג. (סוי"ב) אלא שלא בד"ו אלא כדי שלא. (סוי"ג) לא יפחות וכו' על החבל בד"ו אינו פוחת וכו' עם החבל. (סוי"ד) לגנאי מזכירין בד"ו לגנאי ומזכירין. (סוי"ה) ומפני שאמרה בד"ו ומשום שאמרה. (סוכ"א) פיאה מפני בד"ו פיאה אלא ילכו וילקטו בשדה אחרת ויבואו בשעת הכילוי מפני. (סוכ"ב) נתתי פאה ויהא בד"ו נתתי ויהא. (סוכ"ד) ומפני בד"ו ומשום. (סוכ"ו) שאין שכחה בד"ו שאין השכחה. (סוכ"ז) ר' יהודה ומ"ט דרבנן ר' אמי בשם ר' חזקיה בד"ו רבי יודה מאי טעמא דרבנן רבי יוסי בשם רב רבי חזקיה. (סו"ג) במחלוקת בכי"ר במחולקת. (סול"א) הקדיש עומרין בד"ו הקדיש ניתא. (סול"ב) הקדיש בד"ו ניתא. (סול"ד) משבאו וכו' חייבין בד"ו ומשבאו וכו' פטורין. (סול"ה) ופדאן בד"ו ואח"כ פדאן. תנינן בד"ו תניתא. זימנין ר' יונה בכי"ר זימנין ר' יוסה ר' יונה.

עין משפט
נר מצוה

כג
א מיי' פ"א מתרומות הי"ב וכל"מ
כד
ב מיי' פ"ב ממ"ע הלי"ט
כה
ג מיי' פ"ב מתרומות הל"י
כו
ד מיי' פ"ב ממ"ע הי"ט
כז
ה מיי' פי"ז מגזילה ואבידה ה"ב סמ"ג עשין עד טור ש"ע חו"מ סי' רסט ס"א
כח
ו מיי' שם הי"ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ער"ר ס"ב
כט
ז מיי' שם ופי"ב מאישות ה"ג ופכ"א ה"א סמ"ג שם ועשין מח טוש"ע שם ובאה"ע סי' סט סע"ג וסי' פ"ד
ל
ח מיי' פי"ז מגזילה שם סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' עד סעיף ב
לא
ט מיי' שם טוש"ע שם
לב
י מיי' פ"ט משכירות ה"ד סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' של"ג סעיף ג
לג
יא מיי' פ"ו מגירושין סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמ סעיף א וסי' קמא סע"ט

מתניתין דר"ע היא דר"ע אמר אחר שליש הראשון את מהלך דאתפלגון שדה שהביאה שליש וכו' ר"ע אומר התוספת פטור וחכמים אומרים התוספת חייב מאי כדון הפתר או כר"ע בתוספת או כד"ה ובקוצר מיד. כן הגי' הגר"א ז"ל בשנו"א במס' חלה (פ"ג מ"ד):

מאן דמר הראוי ליטול כ"ש ליתן. פי' מ"ד דבעינן שיהא ראוי ליטול כ"ש דבעינן שיהא ראוי ליתן ואז יש לו כח לזכות: מתני' פליגא על מ"ד הראוי ליטול זכה דתנינן תמן תן גט זה לאשתי: פי' והא איש אינו ראוי ליטול גט: שכן ראוי לקבל גט בתו. תירוצא הוא. ולא מצי לתרוצי דאיירי באשה כדאמרי' בבבלי ר"פ התקבל (סג ע"ב) פשיטא דאשה הויא שליח לקבלה דהכא למ"ד הראוי ליטול כיון דכ"ש דבעי שיהא ראוי ליתן ע"כ אשה אינה יכולה להיות שליח לקבלה דאשה אינה ראויה ליתן והכא מיירי בזכי' דתן זכי: ופריך משטר שחרור זה לעבדי. ומשני דאיירי בעבד שכן ראוי וכו':

שכן ראוי לקבל גט שחרורו והעבד ראוי להוליך הוא את הגט פתר לה לנדדין והתנינן התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה לאשתי אם רצה להחזיר יחזיר פתר לה ג"כ לנדדין. כן הגי' הגר"א ז"ל בכי"ק במס' מע"ש (פ"ה ה"ד) וה"פ ועבד ראוי להוליך הוא את הגט. בתמי'. ור"ל כיון דאוקימנא סיפא דמיירי בעבד ע"כ רישא גבי גט נמי מיירי בעבד והא עבד אפילו להולכה נמי אינו ראוי: פתר לה לנדדין. פי' רישא מיירי בישראל וסיפא מיירי בעבד: והתנינן התקבל גט זה לאשתי כו'. פי' דהתקבל

מתני' דר"ע היא דר"ע אמר אחר שליש הראשון את מהלך דאתפלגין א שדה שהביאה שליש לפני גוי ולקחה ממנו ישראל ר"ע אומר פטור וחכמים אומרים ב בהוספות חייב מאי כדון תפתר כר"ע במירוח וכדברי הכל בקוצר מיד:

הלכה (ה) ו מתני' ג מי שליקט פאה ואמר הרי זו לפלוני ר"א אומר זכה ד וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון ג הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייב במעשר אלא א"כ הפקיר: **גמ'** ריב"ל אמר בבעל הבית עשיר נחלקו אבל בבעל הבית עני ד מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. אמר ר' זעירא ר"א ורבי יוחנן וריב"ל שלשתן אמרו דבר אחד ר"א דאמר ר"ז בשם ר"א ס אדם זוכה לחבירו במציאה רבי יוחנן דתנינן תמן ו מציאת בנו ובתו הקטנים עבדו ושפחתו הכנעניים ז מציאת אשתו הרי אלו שלו ח מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העבריים מציאת אשתו שיירשה אע"פ שלא נתן לה כתובה הרי אלו שלהם ואמר ר' יוחנן ט כשאין טפולין לאביהם אבל אם היו טפולין לאביהם מציאותן שלו ריב"ל דריב"ל אמר בבע"ה עשיר נחלקו אבל בבע"ה עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה י תני השוכר את הפועל לעשות עמו בכל מלאכה מציאותו לבע"ה ר"ש בן לקיש בעי י רצה לחזור חוזר בו ואת אמרת מציאותו לבע"ה רבי יעקב בר אחא בעי ר' יוסי מקשה מה צורכה להדוא דאמר ריש לקיש ולא שמעינן דמר ר' יעקב בר אחא איתפלגין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש ר' יוחנן אמר אדם זוכה לחבירו במציאה וריש לקיש אמר אין אדם זוכה לחבירו במציאה. יר' רדיפה אמר איתפלגין ר' יונה ור' יוסי חד אמר הראוי ליטול זכה וחרנא אמר הראוי ליתן זכה מאן דמר הראוי ליטול כ"ש ליתן ומאן דמר הראוי ליתן אבל ליטול לא מתניתא פליגא על מ"ד הראוי ליטול זכה דתנינן תמן יתן גט זה לאשתי שכן ראוי לקבל גט בתו. ושטר שחרור זה לעבדי שכן ראוי לקבל גט שחרורו ותנינן יא התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה לאשתי אם רצה להחזיר יחזיר

והעבד

ומתני' דר"ע: וכן הוא בפ"ג דחלה וסיומא דמילתא היא כלומר ומוקמינן לרישא דמתני' הקדים קמה כר"ע דשמעינן ליה דאמר אחר שליש הראשון אתה מהלך כדאמר לקמן בשדה עכו"ם וה"ה נמי לענין הקדש והלכך הך סיפא דהכא נמי במחוברין איירי ואחר שליש כדאמרן: דאתפלגון. דאשכחן דפליגי בהא ר"ע ורבנן: שדה שהביאה שליש לפני עכו"ם. כשהיתה ביד העכו"ם הביאה שליש ואח"כ לקחה ממנו ישראל: ר"ע אומר פטור. אף התוספת שניתוסף ביד ישראל פטור מן הפאה ומן המעשרות וחכמים מחייבין בתוספת שהוסיפה ביד הישראל: מאי כדון. מסקנא דמילתא היא כלומר והשתא היכי מוקמינן להמתני' אם בשהביאה שליש ביד הקדש או לא. וה"ג כמו שגורס בפ"ג דחלה בהלכה ג'. הפתר או כר"ע במחלוקת או כדברי הכל בקוצר מיד. כלומר או דמוקמינן להמתני' במחלוקת ובשהביאה שליש ביד הגזבר או לא תליא מילתא וכר"ע דאמר אחר השליש אתה מהלך והיינו לר' בא דמפרש דסיפא דמתני' דהכא במחוברין איירי והולכין אחר שליש וא"כ מוקי לרישא דמתני' ג"כ בגוונא דהולכין אחר שליש ואתייא כר"ע: או כדברי הכל בקוצר מיד. כלומר או דמפרשינן. להרישא דמתני' דלאו בהבאת שליש ביד הקדש עסקינן אלא בקמה גמורה ועומדת ליקצר מיד עסקינן. וגד"ה בקצירה תליא מילתא שאם הקדים קמה העומדת ליקצר וקצרה הגזבר אפי' מיד ואח"כ פדאה פטורה מן הפאה דבשעת הקצירה של הקדש היתה ואם פדאה כשהיא קמה חייבת ובהא כ"ע מודו והשתא סיפא דמתני'. כיוצא בו וכו' נמי לאו מוכרחא היא לאוקמי בפירות מחוברין ובהו בהבאת שליש תליא מילתא לענין מעשר לכ"ע אלא דאיכא למימר דבפירות תלושין מיירי הכא ובגמר מלאכה והיינו מירוח תליא מילתא וזהו כהברייתא דקאמרי שתים אחת למירוח ואחת לשליש ולדידהו איכא לאוקמי דמתני' דהכא בלמירוח איירי ורישא וסיפא כדברי הכל אתיא:

הלכה ו מתני' ר' אליעזר אומר זכה לו. פלוגתא דר"א ורבנן בעשיר שלקט את הפאה כדי לזכות בה לעני דר"א סבר אמרינן תרי מיגו חדא מיגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה ומיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ורבנן סברי חד מיגו אמרינן תרי מיגו לא אמרינן אבל מעני לעני ד"ה זכה לו והלכה כחכמים: הלקט והשכחה והפאה של נכרי. שהפרים והואיל והוא הנכרי חייב בלקט ושכחה ופיאה הוו להו כשאר תבואה של נכרי וחייב במעשרות וקסבר האי תנא דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מן המעשרות ובגמ' מפרשינן לה: אא"כ הפקיר. לעניים ולעשירים כדין הפקר והפקר פטור מן המעשר: **גמ'** בבעל הבית עשיר נחלקו וכו' כדפרישית במתני': מאחר שהוא ראוי ליטול. לעצמו זכה נמי לחבריה: ר' לעזר לחבירו. כלומר מה דס"ל לר' אלעזר בדין זוכה במציאה לחבירו כדאמר לקמן ור' יוחנן וכו' כולהו אמרי דבר אחד: דתנינן תמן. בפ"ק דב"מ הלכה ה' מציאת בנו ובתו הגדולים הרי אלו שלהן וא"ר יוחנן התם עלה דדוקא בשאינן טפולין לאביהם שאינם סמוכים על שלחנו אבל אם היו סמוכים על שלחנו מציאתן שלו ואע"פ שגדולים הן אלמא דמזכה הוא לאביו בהגבהה שלו: ר' יהושע בן לוי. כדאמרן: ר' שמעון בן לקיש בעי. על האי ברייתא שלא הפועל אם רצה לחזור בו חוזר דקי"ל פועל חוזר אפי' בחצי היום ואת אמר מציאתו של בעה"ב בתמיה הא כאחר דמי וס"ל לר"ל דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: ר' יעקב בשם ר' יסא מקשי. על זה דמייתי לה דבעי ר"ל על הברייתא ולהשמיענו מכלל דבריו דס"ל דלא קנה חבירו ומה צורכה להסיא דר"ל הא בפירוש אמר כן דולא כן שמיע לן מהאי פלוגתא דפליגי ר"י ור"ל בהדיא כדמסיק ר' יעקב למילתי': רבי רדיפה אמר איתפלגון וכו'. האי פלוגתא בעלמא קאי דפליגי במזכה לאדם אחד ע"י זה דבר ע"י אחר והכי פירושא: חד אמר הראוי ליטול זכה. כלומר שצריך זה הזוכה שיהא גם הוא ראוי ליטול אותו הזכות בעצמו אם היו מזכין לו ואז יכול הוא לקבל כדי לזכות לאדם זה שמזכין עכשיו על ידו: וחרנא. ואידך אמר הראוי ליתן זכה ומפרש ואזיל למילתייהו: מ"ד הראוי ליטול כ"ש ליתן. כלומר דהא ודאי פשיטא היא דאם שיהא הוא ראוי ליטול בעינן מכ"ש שצריך שיהא הוא ראוי ליתן ולזכות אותו דבר נמי שמזכין על ידו והאי מילתא דממילא שמעינן לה לא היה צריך להשמיענו אלא משום דהאי מ"ד לא הוי הכי דלא קפיד אלא אחדא והיינו שיהא ראוי ליתן הלכך נקט להא איכא דמ"ד קמא ואע"ג דפשיטותא היא: מ"ד הראוי ליתן הא ליטול לא. כלומר אבל להאי מ"ד לא בעינן אלא שיהא ראוי ליתן על ידו ולזכות לזה שמזכין על ידו הא ליטול לא בעינן אלא אע"פ שהוא אינו ראוי ליטול אותו הזכות בעצמו אם היו מזכין לו אפ"ה יכול הוא לקבל כדי לזכות לאותו אדם שמזכין על ידו: מתני' פליגא על מ"ד הראוי ליטול זכה. לדידיה שצריך שיהא ג"כ ראוי ליטול אותו הזכות קשיא עליה האי מתני' דפ"ק דגיטין דתנינן האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה להחזור בשניהם יחזור דברי ר"מ וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לו לאדם שלא בפניו וכו' ומפרש לה התם דפלוגתייהו בענין החזרה אם זכות הוא לעבד או חובה היא לו במה שיצא לחירות ומיהת שמעינן דכל זמן דאינו חוזר בו יכול הוא לזכות לגט אשה ולשטר שחרור לעבד ע"י אחר לכ"ע והשתא מקשינן מינה להאי מ"ד: תן גט זה לאשתי שכן ראוי לקבל גט בתו. כלומר הניחא להא דאמרינן שמזכה ע"י אדם אחר גט לאשתו ואע"ג דבעינן שהזוכה הזה ראוי הוא ליטול אותו הזכות אם היו מזכין לו לעצמו ומה שייך ראוי ליטול לגביה בגט אפ"ה הא לא קשיא שכן מצינו דשייך בו ג"כ ראוי ליטול שהרי אדם מקבל גט בתו וע"י כך היא מגורשת כדתנן בפ"ו דגיטין נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה וכיון דשייך הוא מיהת בקבלת הגט ראוי הוא ליטול קרינן ביה ויכול הוא להיות שליח ולקבל גט לאשה מיד בעלה: ושטר שחרור זה לעבדי. שכן הוא ראוי לקבל שטר שחרורו. וכן בשטר שחרור אע"ג דאינו בר קבלה לשטר שחרור לעצמו דלא שייך בבן חורין מ"מ הואיל ומצינו לזה בעבד שהרי העבד ראוי הוא לקבל שטר שחרור מיד רבו דקי"ל דגטו וידו באין כאחד וא"כ מכיון דבר קבלה הוא בשטר שחרור יכול הוא להיות ג"כ שליח לעבד אחר ולקבל מיד רבו של חבירו גט שחרור לחבירו כדאמרינן פ"ב דגיטין הלכה ו' וכן בפ"ק דקידושין נראין הדברים שיקבל גט שחרור מיד רבו של חבירו לחבירו ולא יקבל גט אשה והשתא אי משום בבא דרישא לחוד תן גט זה לאשתי לא הוה קשיא להאי מ"ד דראוי לטול בעינן דשפיר ראוי הוא ליטול כדאמרן דראוי הוא לקבל גט בתו ובבן חורין מיירי כפשטה דהאי מתני' וכן אי משום בבא דסיפא לחוד שטר שחרור זה לעבדי נמי לא הוה קשיא דהוה מצינן לאוקמי בעבד וראוי הוא ליטול כדאמרן שהרי מקבל הוא גט שחרורו מיד רבו ולפיכך יכול להיות ג"כ שליח לעבד אחר מיד רבו של האחר אלא דהא קשיא לן דכיון דרישא דהאי מתני' לא מצינן לאוקמי בעבד דהרי לא שייך הוא בשליחות גט לאשה אלא ודאי בבן חורין מיירי וא"כ ק"ל הסיפא וכדמסיק להקושיא: ותנינן התקבל גט זה לאשתי וכו' אם רצה לחזור יחזור כל"ל. כדתנן ריש פ"ו דגיטין:

והעבד

מסורת הש"ס
ע' חולין קלו: בשינוי
מעשרות פ"ב הל"ב.
גיטין יא: ב"מ ט:
גיטין מז:
ב"מ יב.
ב"מ י. וש"נ
ירושלמי מע"ש פ"ג ה"ד
גיטין יא: ושם כג
גיטין כב. ושם

שנויי נוסחאות (סו"א) היא כד"ו ליתא. (סו"ב) דאתפלגון כד"ו ואתפלגין. (סו"ה) זו לפלוני וכו' זכה כד"ו זו לאיש פלוני וכו' זכה לו. (סו"ג) ר"א ורבי יוחנן כד"ו ר' לעזר לחבירו ור' יוחנן. (סו"ס) כשאין טפולין לאביהם אבל כד"ו בשאינן טפולין אבל. (סו"ג) מציאותו לבע"ה כד"ו מציאה של בע"ה. (סו"ד) מציאותו לבע"ה כד"ו מציאה של ב"ה. בעי ר' יוסי מקשה כד"ו אמר רבי יסא מקשי. (סו"ה) ולא שמעינן כד"ו ולא נן שמיע וכי"ר ולא שמיע. (סו"ל) ר' רדיפה אמר כד"ו אמר ליתא. (סו"ט) אבל כד"ו הא. תמן כד"ו ליתא. (ג"י) שכן ראוי לקבל גט כד"ו שכן הוא ראוי לקבל שטר. (סו"א) להחזיר יחזיר כד"ו להחזיר לא יחזיר

הפאה נתנית פרק רביעי פאה

א והעבד ראוי להוליך הוא את הגט פת' לה לצדדין והא מתניתא פליגי על מ"ד הראוי ליטול זכה "דתנינן תמן עישור שאני עתיד למוד נתון לעקיבה בן יוסף ומקומו מושכר לו ור"ע ראוי ליטול הוא פתר לה קודם שהעשיר ואפי' תימר משהעשיר תיפתר כשהי' פרנס ב "ויד הפרנס כיד העני מילתי' דריב"ל אמרה הראוי ליטול זכה דאמר ריב"ל בבע"ה עשיר נחלקו אבל בבע"ה עני מתוך שהוא ראוי ליטול זכה. ר' ירמיה ר' חזקיה בשם רבי יוחנן כמ"ד "יש קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרו' ברם כמ"ד ג "אין קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרות אפי' הפקרו חייב ר' יוסי בשם רבי יוחנן כמ"ד אין קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרות ברם כמ"ד יש קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרות

פני משה

והעבד ראוי הוא להוליך את הגט. בתמיה מסקנת הקושיא היא ולא מייתי לה אי מתני' דהתקבל וכו' אלא כדי לחזק הקושיא וכלומר דהא ודאי האי מתני' דהתקבל ע"כ לא מיירי אלא בבן חורין דהא עבד אין ראוי להולכה הוא דאינו בתורת שליחות וכיון שכן רישא דהתם התקבל גט זה לאשתי נמי לאו בעבד מיירי דאין ראוי ג"כ לקבל גט אשה וממילא נמי מתני' דהן גט זה לאשתי דמוקי האי ש"ס התם דזכה קאמר לו ודאי בבן חורין מיירי כמו מתני' דהתקבל וקשיא לן הסיפא שטר שחרור זה לעבדי לאי מ"ד דראוי ליטול בעינן והא בן חורין אינו ראוי ליטול שטר שחרור והיכי מזכה הוא בשטר שחרור לעבד: פתר לה לצדדין. כלומר דמשני דהאי מ"ד פתר לה להאי מתני' דפ"ב דגיטין לצדדין. רישא הן גט זה לאשתי בבן חורין מיירי וסיפא שטר שחרור זה לעבדי בעבד מיירי וכדאמרן דהואיל וראוי ליטול הוא אם רבו שלו נותן לו גט שחרור מקבל הוא וזוכה לעצמו להיות בן חורין יכול הוא ג"כ לקבל מיד רבו של זה העבד ולזכות לו להיות בן חורין: הא מתניתא פליגא על מ"ד הראוי ליטול זכה. כצ"ל וטעות דמוכח הוא: דתנינן תמן. בפ"ה דמע"ש וגרסינן נמי לכולה דהאי מילתא שם. מעשה בר"ג והזקנים שהיו באים בספינה אר"ג עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו. זה מעשר ראשון ור' יהושע היה לוי. עישור אחר שאני עתיד למוד. וזהו מעשר עני. נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים וכו'. ור"ע ראוי הוא ליטול. בתמיה וכי ר"ע שהיה עשיר ראוי הוא ליטול מעשר עני ואפ"ה זיכה על ידו לעניים וקשיא למ"ד ראוי ליטול בעינן: פתר לה. האי מ"ד דעד שלא העשיר ר"ע היה המעשה שהרי בתחילתו עני היה: ואפי' תימא. והדר קאמר דלא היא דאפ"ת לאחר שהעשיר: בשהיה פרנס. ר"ע גבאי עניים היה וכיון שכן ידו כיד העניים הוא. ויכול הוא לקבל בשביל העניים: מילתיה דריב"ל. דלעיל דמוקי לפלוגתא דמתני' בעשיר דוקא אבל בעני אפי' חכמים מודים דיכול הוא לזכות הפאה לאותו פלוני עני אתיא כמ"ד הראוי ליטול הוא שזוכה לאחרים וכדלעיל: כמ"ד יש קנין וכו'. על סיפא דמתני' קאי דקתני הלקט והשכחה והפאה של עכו"ם חייב במעשרות אלא אם כן הפקיר וקאמר דאתיא כמאן דאמר יש קנין לעכו"ם אם קנה קרקע בארץ ישראל יש לו קנין להפקיע מן המעשרות וישראל הלוקח ממנו פטור מן המעשרות ופלוגתא היא לקמן בפ"ה דדמאי דר"מ סבר אין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות ור"י ור"ש סברי יש קנין והשתא מפרש לה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן להמתני' דבשדה של עכו"ם מיירי והניח לקט שכחה ופאה ולקטינהו עניי ישראל וקתני דאם הפקיר הנכרי דאז פטורין הן ממעשרות ומוקי לה כמאן דאמר יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע קדושתה מן המעשרות והלכך מהני הפקרו שהפקיר לפוטרה מן המעשרות כדין הפקר ואם לא הפקיר ממש לא הוי לקט שכחה ופאה דידיה כדין לקט שכחה ופאה דישראל שהן פטורין מן המעשרות דהואיל ואין הנכרי מוזהר על כך לא חייל שם לקט שכחה ופאה עליהן וכיון דהן* עכשיו בידי ישראל שלקטום חייבין במעשרות. ברם כמ"ד אין קנין לעכו"ם וכו' אפי' הפקירו חייב דכיון דאין קנין לעכו"ם להפקיע מקדושתה לא הוי הפקרו הפקר דאין לו רשות להפקיר מה שאינו שלו והואיל ועכשיו בידי ישראל הן מתחייבין במעשרות לעולם: ר' יוסי בשם ר' יוחנן. קאמר דאדרבה איפכא הוא דמסתברא דלא מיתוקמא מתני' אלא כמ"ד אין קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשרות והלכך ברישא דלא הפקיר חייבין במעשרות דשדה עכו"ם לעולם חייבת במעשר ומה שקרא שם ללקט שכחה ופאה לאו כלום הוא לפי שאינו מוזהר עליהן אא"כ הניחן לשם הפקר ממש דאז פטורין מן המעשרות דמיהת הפקר הן: ברם כמ"ד יש קנין וכו' קל

מראה הפנים

דהתקבל ע"כ מיירי באיש דוקא שהוא ראוי ליתן גט וגם ראוי ליטול לקבל גט בתו אבל באשה לא מצי איירי כדפרישית לעיל דהא אינה ראוי' ליתן וסיפא דהולך מיירי בין באיש בין באשה דהא להולכה גם אשה כשרה וא"כ רישא וסיפא לא איירי בחד גונא. וכה"ג פריך בירושלמי רפ"ק דר"ה ובדוכתי טובא: פתר לה ג"כ לצדדין. ר"ל הא"כ דרישא התקבל איירי דוקא באיש וסיפא הולך איירי או באיש או באשה דבקבלה איש דוקא כשר ובהולכה שניהם כשרים. וכה"ג פריך ומשני בבבלי פסחים (ס ע"א) דקאמר מידי איריא הא כדאיתא והא כדאית' סיפא בעבודה א' רישא אי בעבודה אחת אי בשתי עבודות עיי"ש:

ר' ירמי' ר"ח בשם ר"י כמ"ד יש קנין לנכרי בא"י לפוטרו מן המעשרות. פי' דר' ירמי' ס"ל כר' יסא במס' דמאי (פ"ה ה"ה) דאמר אליבא דמ"ד יש קנין אם מכרה לנכרי אוטה היא דיש לו קנין על הכל על הפקעת הקדושה ועל קנין הממון הולך מפרש מתני' דאתיא כמ"ד יש קנין והא דחייב במעשרות הוא מדרבנן גזירה משום בעלי כיסים כדאמרי' בבבלי במס' מנחות (סז ע"א) אבל אם הפקיר פטור כיון דיש לו קנין יכול להפקיר: ברם כמ"ד אין קנין וכו'. דיליף מקרא דכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ דלא חלה המכירה ואין לו קנין על הכל: אפי' הפקרו חייב. דלא מהני הפקרו כיון דאין לו קנין ממון ולא אתיא מתני' כותי': ר' יוסי בשם ר"י כמ"ד אין קנין כו'. פי' דר' יוסי ס"ל כשיטת הבבלי במס' גיטין (מז ע"א) דמ"ד יש קנין לנכרי להפקיע סבר דאין לו קנין ממון ומ"ד אין קנין להפקיע סבר דיש לו קנין ממון דהא בהא תליא שילכך מפרש מתני' דאתיא כמ"ד אין קנין ומדאורייתא חייב במעשרות אבל אם הפקיר פטור דקנין ממון יש לו ויכול להפקיר: ברם כמ"ד יש קנין כו'. ורק מדרבנן חייב שדה נכרי במעשר ולדידי' ע"כ דאין לו קנין ממון לא מצי אתיא מתני' כוותי' דא"כ אמאי אם הפקיר פטור. וכי תימא כיון דכל חיובו מדרבנן ע"כ לא גזרו כשהפקיר א"כ אמאי לקט שכחה ופאה של

תוספת הרי"ד

ר' ירמי' ר"ח בשם ר"י כמ"ד יש קנין וכו' עד סוף הסוגיא. המפרשים ז"ל נדחקו מאד בהסוגיא החמורה הזאת וביותר במאי דמסיק ר"ח בשם ר"פ אף על הקדמייתא. והגאונים מלבוב ז"ל בגה"ש כאן ליינו על הא דאמר למ"ד אין קנין אפילו הפקרו חייב לעיין בכ"מ פ"ב מתרומות הי"א שרמז לסברא זו. ור"ל דכשם דלא מהני קנין נכרי לפטור ממעשר כן לא מהני נמי הפקר נכרי לפטור ממעשר. אך לפ"ז אינו מובן מה שאל ר"א ואין לו קנין נכסים הא כמו דלא מהני הקנין נכסים שלו לפטור כן לא מהני הקנין נכסים שהפקר שלו יפטור. וגם' מעיני הישועה ראיתי שמפרש כוונת השנו"א ז"ל בהא דקל סקילו חכמים בליקוטים דר"ל דלא הי' להם לחכמים לחייב במעשרות את הליקוטים אף דבעלמא גזרו משום בעלי כיסים מ"מ הכא בליקוטים לא הי' להם לגזור משום טובת עניים. ולפי הבנתו בכונת השנו"א ז"ל אינו מובן הא דר"ח בשם ר"פ דאף על הקדמייתא שאל ר"א. אך לפי מה שבארנו בפנים מבוארת כל הסוגיא ע"פ ביאורי הגר"א ז"ל בשנו"א כפתור ופרח בע"ה. וע"פ ביאורנו בירושלמי זה נשכיל להבין סוגית הבבלי בגיטין (מז ע"א) שהיא תמוה לכאורה דגרסינן התם אמר רבה אע"פ שאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר שנא' כי לי הארץ לי קדושת הארץ אבל יש קנין לנכרי בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות שנא' השמים וגו' והארץ נתן לבני אדם ור"א אומר אע"פ שיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר דגנך ולא דגן נכרי אבל אין קנין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בשו"מ שנא' לה' הארץ וכו' אמר רבה מנא אמינא לה דתנן הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר. ה"ד אילימא דישראל וליקטינהו נכרי אלא א"כ הפקיר הא מפקרי וקיימי אלא לאו דנכרי וליקטינהו ישראל טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב וכו' עיי"ש. ולכאורה יפלא מאד לשון הגמ' דמדייק טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב מה צריך לדייק על דבר שהוא מפורש להדיא ברישא דמתני' דהא כך היא לשון המשנה הלקט וכו' חייבין במעשר. הרי מפורש להדיא דשדה של נכרי חייב במעשר ומה צריך עוד לדייק מסיומא דמתני' אלא א"כ הפקיר. עוד קשה מה שהקשינו לעיל (פ"ב ה"ב) בתוס' ד"ה שדה דמאי ראי' ממתני' דילמא הב"ע בשדה של ישראל שנתן הקמה במתנה לנכרי וקצר הנכרי והניח לשו"פ וע"כ חייבין במעשר [וב"ה מצאתי כעת קושיא זו בתוס' הגרע"א ז"ל על משנה זו]. ועוד קשה למה נקטו רבה ור"א בלשונם הקנין של חפירת בשו"מ ולא קאמרי סתמא קנין ממון דמר סבר אין קנין להפקיע מקדושה אבל יש לו קנין ממון ומר סבר יש קנין להפקיע מקדושה אבל אין לו קנין ממון והכל בכלל ולאיזה צורך נקטו הקנין של חפירת בורות שיחין ומערות. אך ע"פ הירושלמי הזה מבואר היטב גם הבבלי בע"ס דהנה הא דיליף ר"א דאין קנין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בשו"מ מקרא דלה' הארץ הוא פלא גדול דהא פסוק זה הוא בתהלים (כד) ושם הא קאי על כל העולם. וא"כ גם בחוץ לארץ נמי נימא דאין קנין. אלא הדבר ברור דהוא טעות הדפוס וצ"ל כי לי הארץ [וכן היא הגרסא ברמב"ן ז"ל בסה"מ ל"ת רכ"ז] והוא הפסוק עצמו שסבירא רבה לעיל אלא דרבה דריש לי' על קדושת הארץ משום דעל קנין ממון נפקא לי' מקרא דוהארץ נתן לבני אדם דיש לו ור"א דריש לי' על קנין ממון משום דעל קדושת הארץ נפקא לי' מדגנך דיש לו. והא בהא תליא דכיון דלר"א ע"כ הקרא דכי לי הארץ לא קאי על הפקעת קדושה דהא מדגנך ילפינן דיש לו קנין להפקיע קדושה מוכרח לומר דקאי על קנין ממון דאין לו אבל לרבה דיליף מקרא דוהארץ נתן לב"א דיש לו קנין ממון א"כ ע"כ הקרא דכי לי הארץ קאי על הפקעת קדושה דאין לו קנין. וגרסינן בירושלמי במס' דמאי (פ"ה ה"ה) אמר ר"א בר"י קומי ר' יסא ודא מסייעא לר"מ והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית. ופי' הרמב"ן ז"ל בס' המצות (ל"ת רכ"ז) דר"ל דלפיכך ס"ל לר"מ דאין קנין לנכרי משום דכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות ואם ימכור לנכרי הרי לא תחזור ביובל ותהי' מכורה לצמיתות ע"כ ס"ל דאין קנין דלא חלה המכירה ועיי"ש ברמב"ן ז"ל דלהך מ"ד כל עיקר אזהרת מקרא זה הוא דלא חלה המכירה לנכרי משום דלא ינהג דין יובל. והנה הרשב"א ז"ל בג פ"ן (שם) כתב דלמ"ד דיש קנין לנכרי לחפור בה בשו"מ יש לו קנין יותר מישראל דאילו ישראל שקנה קרקע כיון שצריך להחזירה ביובל אין לו רשות לחפור בה בורות שו"מ כדדרשינן בירושלמי ושב לאחוזתו בעינא עיי"ש. ולפ"ז מדויק מאד מה דנקטו רבה ור"א הקנין של חפירת בורות שו"מ דתרווייהו ילפי מהך קרא והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ (ויקרא כה) דמוכח מיני' דלא חל הקנין אם מכר לנכרי דהא תהי' מכירה לצמיתות אלא דרבה ס"ל דע"כ נהי דקאמר רחמנא דלא חל הקנין הוא על קדושת הארץ דלא נפקעה מידי חיוב מעשר במכירה לנכרי דליכא למימר דאין לו בה קנין כלל דהא כתיב והארץ נתן לבני אדם. אבל ר"א ס"ל דע"כ מה דקאמר רחמנא דלא חל הקנין הוא על קנין הממון דאינה מכורה לו לצמיתות ואין לו רשות להפור בה בשו"מ. דל"ל כרבה דעל קדושת הארץ לא חל הקנין דהא כתיב דגנך דמוכח מיני' דיש לו קנין להפקיע הקדושה. נמצא דרבה ור"א פליגי בהך קרא דלא תמכר לצמיתות. מ"ש דקאי רק על הקדושה ומ"ס דקאי רק על

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פ"ו מגירושין סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמא ס"ג

לה
ב טוש"ע יו"ד סי' רנג סעיף ח ט

לו
ג מיי' פ"א מתרומות ה"י ופ"ב מבכורים הל"ו

מסורת הש"ם

א מעשר שני פ"ה מ"ט

ב ב"ק לו:

ג גיטין מז. וש"נ

מסורת הש"ם

י אין קנין לגוי כו' עי' כ"מ פ"ב מתרומות הי"א שרמז לסברא זו. ועי' מלמ"ל שם. ובשנו"א כאן. ועי' במ"ס תוי"ט שם בהגהותיו באורך. ועי' בר"ש ובהגהו' הג' מוהרא"ו ז"ל. ובה רי"ט אלגזי בהלכות בכורות דף נא ע"ב:

שנויי נוסחאות (סו"ז) ראוי להוליך הוא בד"ו ראוי הוא להוליך. (סו"ב) והא מתניתא פליגי בד"ו הא מתניתא פליגא. ליטול בד"ו ליתן. (סו"ג) עישור שאני בד"ו עישור אחד שאני. יוסף ומקומו בד"ו יוסף שיזכה בו לעניים ומקומו. (סו"ג) ור"ע ראוי ליטול הוא פתר לה קודם שהעשיר בד"ו ה"ע ראוי הוא ליטול פתר לה עד שלא העשיר. (סו"ה) כשהיה בד"ו בשהיה. (סו"ו) אמרה בד"ו ליתא. (סו"ו) דאמר ריב"ל וכו' נחלקו בד"ו דריב"ל אמר וכו' מחלוקת. (סו"ח) שהוא ראוי בד"ו שראוי. ר' ירמיה ר' חזקיה בכי"ל ר' חזקיה ר' ירמיה. (סוי"א) הפקרו בד"ו דבקירו.

המעשרות קל הקילו חכמים בליקוטי' ר"א שאל ואין לו קנין נכסים לא על הדא א'תאמרת אלא על הדא ר' חזקיה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן כמ"ד יש קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרות ברם כמ"ד אין קנין לגוי בא"י לפוטרו מן מעשרות עליה שאל ר"א ואין לו קנין נכסי' ר' חנינא בשם ר' פנחס אף על הקרמייתא על דר' יוסי שאל דר"י אמר בשם ר' יוחנן כמ"ד אין קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרות ברם כמ"ד יש קנין לגוי בא"י לפוטרו מן המעשרות עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסי':

איזה

רידב"ז

של נכרי חייבים במעשר: קל הקילו חכמים בניקוטים. כלו' דהרי הא דהפקיר פטור היא משום דחכמים הקילו דמדינא אין מועיל הפקרו וכיון שכבר הקילו חכמים בהפקר אמאי לא הקילו גם בשאר ליקוטים ואמאי קאמר מתני' דחייב במעשר: בליקוטים. פי' מה שעניים מלקטים הפקר ולקט שכחה ופאה: ר"א שאל ואין לו קנין נכסים. בתמי' והא ודאי דיש לו קנין ממון: לא על הדא איתאמרת. פי' דר"א לא על דר' יוסי פריך דר' יוסי שפיר קאמר דלמ"ד יש קנין כיון דפטור בהפקר צריך להיות פטור גם בשאר ליקוטים וליכא למיפרך עלי' הא יש לו קנין נכסים דלדידי' ודאי מ"ד יש קנין להפקיע ע"כ סובר דאין לו קנין ממון ואינו יכול להפקיר דא"כ במאי מיתוקם קרא דלא תמכר לצמיתות כי לי הארץ: אלא על הדא ר' חזקי' ר"י כו' ברם כמ"ד אין קנין ט'. פי' דאינהו סברי דלמ"ד אין קנין להפקיע אין לו קנין ממון נ"כ וא"י להפקיר: עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסים. דר"א ס"ל דרק על הפקעת קדושה אין לו קנין אבל קנין ממון יש לו ויכול להפקיר: ר' חנינא בשם ר"פ אף על הקדמיתא על דר' יוסי שאל כו'. פי' דר"ח בשם ר"פ ס"ל כר' יסא דדמאי הכ"ל דלמ"ד יש קנין להפקיע יש לו גם קנין ממון דמקרא גופי' משמע דאם עבר ומכרה לנכרי חלוטה היא וע"כ מפרש דר"א פריך על דר' יוסי דקאמר דלמ"ד יש קנין וחייב מדרבנן כמו דהקילו בהפקר כן צריך להקל בשאר ליקוטים: עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסים. כלומר דהא דפטור בהפקיר הוא מדינא דהפקרו מהני הואיל דיש לו קנין ממון ולא מליא כלל לחכמים שהקילו בליקוטים והלכך לא קשה מה דליקוטים חייבים במעשר דכיון דיש קנין להפקיע אין עליהם דין לקט שכחה ופאה. כנלע"ד פירושא דהך סוגיא ובתוס' הבאתי מקורים לזה מביאורי הגר"א ז"ל עי"ש:

דריב"ח

פני משה

קל הקילו חכמים בליקוטין. כלומר דאילו למ"ד יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע קדושתה וא"כ מדינא שדה דנכרי הוא. ופטורה מן המעשרות והשתא אפי' לא הפקיר פטורין מן המעשרות דהא קל הקילו חכמים בלקט ושכחה ופאה לפוטרן מן המעשרות ואפי' משדה ישראל ומהיכי תיתי נחייב לקט שכחה ופאה של נכרי במעשרות דנהי דלא חייל עליהן שם של לקט שכחה ופאה הא מיהת בלאו הכי ש"ה נכרי פטורה מן המעשרות ולא מלינו שהחמירו בלקט שכחה ופאה הואיל והנכרי קרא עליהן שם הזה אלא אדרבה הקילו חכמים בהן בעלמא וה"נ לעולם ליהוו פטורין דלא יהא אלא כפירות של שדה נכרי ואע"פ שלקחן ממנו ישראל פטורין להאי מ"ד אלא ודאי דלא אתייא אלא כמ"ד אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מקדושתה ועד שיפקיר לשם הפקר בהדי': ר' לעזר שאל ואין לו קנין נכסים. בתמיה ודברי ר"א מפורשין הן לקמן בפ"ה דדמאי דגרסינן שם בהלכה ט' בהרה דהאי פלוגתא דר"מ ור"י ור"ש שהבאתי לעיל ר' זעירא אמר קומי ר' אבהו בשם ר' לעזר אע"ג דר"מ אמר אין קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשרות מודה הוא דיש לו קנין נכסים ומפרש ר' בא אכילת פירות. כלומר אע"ג דקנין קרקע אין לו בא"י והקרקע בקדושת' קיימא מיהת קנין הפירות יש לו בה שאם הפירות נגמרו ביד העכו"ם והיינו שנגמר מלאכתן למעשרות בעודן בידו כגון שמרחן העכו"ם אז פטורין הן ממעשרות ואפי' חזר ולקחן הישראל ממנו אח"כ וכן גרסינן להא בהאי ש"ס בגיטין ס"פ השולח. והשתא מקשי ר' אלעזר הכא על הני אוקימתי דמתני' כדמפרש ואזיל: לא על הדא איתאמרת אלא על הדא ר' חזקיה וכו'. כלומר דמפרש הש"ס דהאי קושיא דר"א לא קאי על אוקימתא דר' יוסי בשם ר' יוחנן דסליק מינה דאוקי להמ"ד כמ"ד אין קנין לעכו"ם דעל האי אוקימתא לא קפיא מידי דלא אמרינן דיש קנין נכסים לעכו"ם בספירות לפוטרן מהמעשרות אלא דוקא שנגמר מלאכתן למעשרות בעודן בידו וכדאמרן שמרחן העכו"ם והלכך הכא בלקט שכחה ופאה שלקטו עניי ישראל קודם גמר מלאכתן למעשרות עדיין אין לו קנין בה להפקיע קדושתן והוי כמו שלקחן הישראל ממנו אחר שנתלשו וקודם שנגמר מלאכתן למעשרות דדינא הוא דחייבין במעשרות דהוי גמרן ביד הישראל ושם לקט שכחה ופאה לא חיילא עלייהו כדלעיל והלכך חייבין במעשרות אא"כ הפקיר דכיון דהניחן לשם הפקר לכל דין דהפקר עליהן ופטורין מן המעשרות: אלא על הדא דר' חזקיה ור' ירמיה בשם ר' יוחנן. דלעיל דמוקי להמתני' כמ"ד יש קנין לעכו"ם אבל להמ"ד אין קנין לעכו"ם הא קאמרי דלא מצינן לאוקמי דא"כ אפי' אם הפקיר חייב במעשרות ומשום דאין להעכו"ם להפקיר דבר שאינו שלו על זה הוא דהקשה ר"א דהא מיהת יש לו קנין נכסים בהפירות וכיון שהפירות שלו אמאי לא מצי להפקירן והרי הן הפקר ופטורין מן המעשרות אלא ודאי דהפקיר מיתוקמא כמ"ד אין קנין לעכו"ם ורישא וסיפא ניחא וכדאמרן: ר' חנינא בשם ר' פנחס אף קדמייתא וכו'. כלומר דר"פ קאמר דיכול לפרש להקושיא דר"א בענין הרישא דהאי דינא דמתני' ועל אוקימתא דר' יוסי בשם ר' יוחנן הוא דמקשי דאיהו אוקי כמ"ד אין קנין לעכו"ם אבל כמ"ד יש קנין לעכו"ם לא בעי לאוקמי וכדאמר לעיל דאם יש קנין קל הקילו וכו' ואמאי חייב במעשרות וכדפריכית: עליה ר"א שאל אין לו קנין נכסים. כלומר דהא א"כ מוקמת לה כמ"ד דאין קנין לעכו"ם נ"כ קשה אמאי חייב במעשרות דנהי דאין קנין לעכו"ם בקרקע להפקיע קדושתה בקנין נכסים הא מיהת יש לו דהרי הפירות שלו הן ור' פנחס לא ס"ל כשמעתא דהש"ס דלא מיקרי קנין נכסים להעכו"ם להפקיע המעשר מהפירות עד שיוגמר מלאכתן לגמרי וימרחו בידו כדפרישית לעיל אלא דס"ל דכיון שהפירות מיהת שלו הן א"כ כשנגמרו עד שהם ראוים ליהנות מן הקרקע ברשותו הן ומפקיען מן המעשרות ולפיכך קאמר דקושית ר' אלעזר גם להאי אוקימתא דר' יוסי בשם ר' יוחנן היא דשייכא:

איזהו

תוספת הרי"ד

על הממון והא בהא תליא דלר"א דיש לו קנין להפקיע מקדושה ע"כ דהא דכתב רחמנא ל"ת לצמיתות הוא על קנין הממון דאינו חל [וכפרש לפמש"כ הריטב"א ז"ל שם דהא דנקט ר"א קרא דדגנך הוא רק לפום ריהטא אבל עיקר ילפותא דידי' הוא משום דכיון דהכתוב מזהיר שלא יפסיד א"י מוכח דשארי קנינים יש לו עיי"ש. ולנא נדק הגיה הרב המגיה שם בריטב"א ז"ל הפסוק לי הארץ דברור שני' הריטב"א ז"ל הוא כני' הרמב"ן ז"ל הנ"ל דגם ר"א יליף מהפסוק כי לי הארץ]. ועתה נחזור לבאר סוגית הירושלמי ע"פ מקורים נאמנים מביאורי הגר"א ז"ל ובזה יתורצו קושיותינו על הבבלי. דהנה המעיין היטב בדברי קדשו של הגר"א ז"ל בשנו"א ימצא חילוק בין פירושו הקצר לפירושו הארוך דבפי' הקצר כתב דחד מ"ד מוקי מתני' לדברי האומר יש קנין ומדאורייתא פטור וחכמים חייבו אבל כשהפקיר לא גזרו. ולדברי האומר אין קנין מדאורייתא חייב אפילו הפקיר. ואילו בפי' הארוך כתב דחד מ"ד מוקי למתני' כדברי האומר יש קנין ולכך יכול להפקיר דאי לא"ה היאך יכול להפקיר כיון שאין קנין. ולכאורה היא סתירה בין הפירושים דמפי' הקצר דכתב אבל כשהפקיר לא גזרו משמע דלאו משום עלם ההפקר פטור אלא משום דלא גזרו כשהפקיר. ואילו מפי' הארוך דכתב ולכך יכול להפקיר משמע דההפקר עלמו מועיל מדינא ולא משום דלא גזרו. אך באמת דבריו הקדושים מזוקקים שבעתים קילורין לעינים בפירושא דהך סוגיא. דהנה כך גרסינן בירושלמי דדמאי (פ"ה ה"ח) הכ"ל אר"א בר"י קומי ר' יסא ודלא מסייעא לר"מ והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית א"ל כל גרמא אמרה דהיא מסייעא לר"י ור"ש לא תמכר הא אם מכרה חלוטה היא. ופי' פשוט דר"א בר"י סבר כיון דכל עיקר האזהרה בפסוק זה הוא שלא נמכור בא"י קרקע לנכרי משום דלא יחזיר ביובל והמכירה אינה חלה א"כ לר"י ור"ש דסברי דיש קנין לנכרי להפקיע הקדושה ע"כ מוקי להאי קרא רק על קנין ממון דלא חלה המכירה וע"כ אמר דא מסייעא לר"מ דאינו מחלק וסבר דעל הכל אין קנין משום דכן משמע פשטא דקרא דלחולטנית כל קנין אינו חל. אבל ר' יסא השיב לו לא כדסברת דלר"י ור"ש הא דיש קנין לנכרי להפקיע הקדושה הוא מפסוק אחר מדגנך ולפיכך מוקמית אליבייהו קרא דוהארץ לא תמכר לצמיתות דקאי על קנין ממון דאין לו ז"א אלא כל עיקר מה דס"ל לר"י ור"ש דיש קנין הוא מהאי קרא גופי' דמדקאמר רחמנא לא תמכר משמע דאם מכרה חל הקנין על הכל בין על הפקעת הקדושה ובין על קנין הממון דחלוטה היא. ונמצא לפ"ז דר"א בר"י ור"י פליגי אליבא דמ"ד יש קנין דלר"א בר"י הא דיש קנין הוא רק על הפקעת הקדושה אבל על הממון אין לו קנין ולר' יסא יש קנין על הכל על הקדושה ועל הממון. והשתא מבוארת סוגית הירושלמי היטב בע"ה דבהא דאמר ר' ירמי' ר"ח בשם ר"י כמ"ד דיש קנין וכו' ברם כמ"ד אין קנין וכו' אפילו הפקירו חייב יש לפרש בזה שני אופנים או דס"ל כר"א בר"י דמש' דמאי הכ"ל דלמ"ד דאין קנין אין קנין על הכל ולמ"ד יש קנין הוא רק על הפקעת קדושה אבל קנין ממון אין לו [דקרא דוהארץ ל"ת לצמיתות ע"כ קאי על קנין ממון כיון דלענין קדושה יש קנין] וע"כ מוקי למתני' דאתיא כמ"ד יש קנין ומדאורייתא פטור וחכמים חייבו אבל אם הפקיר פטור אף דלענין ממון אין לו קנין ואינו יכול להפקיר מ"מ כיון שהפקיר לא גזרו חכמים דהא בהפקר גם בישראל פטור ולא שייך למיגזר בנכרי משום בעלי כיסים. ברם כמ"ד אין קנין לא אתיא מתני' דלדידי' על הכל אין קנין ומחייב במעשר מדאורייתא ואינו יכול להפקיר אפי' הפקרו חייב [וזהו כפי' הקצר של הגר"א ז"ל]. אך יש לפרש ג"כ דר' ירמי' ר"ח בשם ר"י ס"ל כר' יסא דדמאי הנ"ל דלמ"ד דיש קנין יש קנין על הכל על הקדושה ועל הממון ולמ"ד דאין קנין אין קנין על הכל [דתרוייהו ילפי מקרא דוהארץ ל"ת לצמיתות רק למ"ד אין קנין נזה"כ הוא דהמכירה לא חלה ולמ"ד יש קנין הוא רק איסור לאו אבל אם עבר ומכר חלה המכירה] וע"כ מוקי למתני' כמ"ד יש קנין וחכמים חייבו אבל אם הפקיר פטור מדינא דהא יש לו קנין ממון ויכול להפקיר, ברם כמ"ד אין קנין אפילו הפקירו חייב דלא מהני הפקרו [וזהו כפי' הארוך של הגר"א ז"ל]. אבל ר' יוסי בשם ר' יוחנן ע"כ ס"ל כשיטת הבבלי שבארנו לעיל דהא בהא תליא דלמ"ד יש קנין על הפקעת קדושה ע"כ אין קנין על ממון ולמ"ד אין קנין על הפקעת קדושה ע"כ יש קנין על ממון [דלשיטת הבבלי הקרא דל"ת לצמיתות לא קאי רק על חדא מילתא דעל אידך מילתא יש מיעוט מפסוק אחר למר מוהארץ נתן לבנ"א ולמר מדגנך וע"כ מ"ד יש קנין סבר דקרא קאי רק על ממון ומ"ד אין קנין סבר דקאי רק על הפקעת קדושה כמ"ש לעיל] וע"כ מוקי למתני' כמ"ד אין קנין לפוטרו מן המעשרות דלדידי' יש לו קנין ממון הלכך אם הפקיר פטור דהא יכול להפקיר. ברם כמ"ד יש קנין לפטרו מן המעשרות לא אתיא מתני' דלדידי' ע"כ אין לו קנין ממון וה"כ אמאי אם הפקיר פטור. וכ"ת כיון דכל חיובו הוא מדרבנן דהא יש קנין אלא דאף בליקוטים נמי חייבו חכמים כיון דמדינא לא הוה עליהם דין לקט וכיון דהוא מדרבנן ע"כ לא גזרו בהפקר ז"א קל הקילו חכמים בליקוטים. ר"ל דכיון דאמרת דבהפקר אף דמדינא לא הוה הפקר מ"מ לא גזרו א"כ גם בליקוטים אף דמדינא לא הוה עליהם דין לקט נמי לא גזרו דמ"ם הפקר מליקוטים. [ומדויק לשון הקילו דאם כפי' המעיני יהושע ז"ל הול"ל יקילו ולא הקילו דמשמע דכבר מלינו שהקילו. ועוד מנא לי' שצריך כלל להקל

הלא

הלכה ז מתני' איזהו לקט. שחייבתו התורה: הנושר בשעת הקצירה. שבלים הנופלים בשעת הקצירה. היה קוצר וקצר מלא ידו. מה שדרכו לקצור או שתלש מלא קומצו מה שדרכו ליתלש והכהו קוץ ונפל מידו לארץ. ה"ז מחמת אונס ואינו לקט כדדריש בגמ' דכתיב ולקט קצירך אין לקט אלא מחמת הקציר: תוך היד ותוך המגל. הנושר קאי כלומר מה שנושר מתוך היד או מתוך המגל זהו לקט ולעניים אבל הנושר מאחר היד מחמת כנגד ידו נופל לאחר היד וכן מתנועת המגל לאחר המגל: לבעה"ב. דאין זה דרך קצירה: ראש היד. כשידו מלאה שבלים ויש בין ראשי אצבעותיו המונחים על פס ידו לפס ידו שבלים והנושר מהן וכן הנושר מראש המגל: ר' ישמעאל אומר לעניים. דמדמי ליה לתוך היד ולתוך המגל ור"ע מדמי ליה לאחר היד ולאחר המגל והלכך לבעה"ב והלכה כר"ע:

גמ' תני לקט קצירך לא כל הקוצר בידו. כלומר לא כל מה שיש מן הקציר בידו ואפי' נפל מידו מחמת אונס אלא דוקא מחמת קצירה והכי דריש לה בת"כ פ' קדושים קצירך אין לקט אלא מחמת הקציר מכאן אמרו היה קוצר קצר מלא ידו תלש מלא קומצו הכהו קוץ עקצתו עקרב נבעת נפל מידו לארץ הרי הוא של בעה"ב: ודכוותה פרט כרמך לא הפורט בידו. לא כל הפרט שבידו. ונפל מחמת האונס אלא בשעת הבצירה דווקא כדתנן לקמן בפ"ז איזהו פרט הנושר בשעת בצירה וכו':

הלכה (ה) ז מתני' איזה לקט הנושר בשעת הקצירה היה קוצר מלא יד ותולש מלא קומצו הכהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי זה של בעה"ה תוך היד תוך המגל לעניים אחר היד ואחר המגל לבעל הבית ראש היד וראש המגל ר' ישמעאל אומר לעניים ור"ע אומר לבעה"ה חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי זה של בעה"ה ושל אחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתוני' לבעה"ה ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט: **גמ'** תני לקט קצירך ולא הקוצר בידו ודכוותי' פרט כרמך ולא הפורט בידו רב כהנא ורב תחליפא חד אמר תוך היד ותוך המגל וחד אמר תוך היד ואפילו אחורי המגל רבי יהודה בשם רבי שמואל עליונים לעניים בלבנים ותחתונים לבעה"ה בירוקי' ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקי' אמר רבי יוחנן דרבי יהודה בן חגרא היא דתני גר שנתגייר והיתה לו קמה נקצרת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ואם ספק פטור

רבי

דריב"ח הוא דתני כו' ואם ספק פטור ריב"ח משום ר"מ מחייב. כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק:

אמר

חד אמר תוך היד ותוך המגל. כלומר דהא קתני שצריך שיהא נושר מתוך היד ושיהא נושר מתוך המגל ולאפוקי אם נפל מתוך היד להלן לאחורי המגל: וחרנה. ואידך אמר דאו או קתני מתוך היד ואפי' נפל לאחר המגל הוי לקט:

הלכה ח מתני' חורי הנמלים. דרך הנמלים להכניס תבואה בחוריהן: שבתוך הקמה. אם היו החורין בתוך הקמה מה שנמצא בהן הרי הן של בעה"ב שאין לעניים בקמה כלום: שלאחר הקוצרים. לאחר שהתחילו לקצור ונמצא בחורין במקום שנקצר חיישינן שמא הביאו הנמלים שם מן הלקט הלכך העליונים לעניים דיש שם מן הלקט אבל התחתונים של בעה"ב ומפרש בגמרא אלו הן העליונים בלבנים שניכר שהם מתבואה חדשה שנקצרה והתחתונים הן הירוקין שטוחן להשחיר וניכר שהן ישנים ומשנה שעברה: רמ"א הכל לעניים. ואע"פ שנמצאו ירוקין אין אומרים זה משנה שעברה לפי שא"א לגורן בלא ירקון ושמא אלו הירוקין מן התבואה חדשה שנקצרה הן ויש בה חלק לעניים: שספק לקט לקט. כדדריש בגמ' דכתיב לעני ולגר תעזוב הנח לפניהן משלך ועוד דריש מקראי: **גמ'** העליונים לעניים בלבנים וכו'. כדפרישית במתני': א"ר יוחנן דר' יהודה בן חגרא היא כו'. והכי מוכח מדלקמן. הא דמחמיר ר"מ במתני' בספק לקט אתייא כר' יהודה בן חגרא בברייתא דלקמיה:

רבי

תוספת הרי"ד

הלא מדינא אין עליהם שם לקט]. וכששאל ר"א ואין לו קנין נכסים ס"ל לסתמא דגמ' דלא על ר' יוסי בשם ר"י פריך דהא לר' יוסי מ"ד יש קנין ע"כ סבר דאין לו קנין ממון וע"כ אמר דלא על הדא דר' יוסי איתאמרת אלא על הדא ר' ירמי' ר' חזקי' בשם ר"י דאמר ברה כמ"ד אין קנין אפי' הפקירו חייב עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסים. פי' דר"א סבר דלמ"ד אין קנין לאו דאין קנין כלל אלא דאין קנין רק על הקדושה אבל על הממון יש לו קנין וא"כ שפיר מאי אתיא מתני' אפי' כמ"ד אין קנין. אבל אליבא דמ"ד יש קנין סברה סתמא דגמ' דהכל מודים דאין לו קנין ממון [דאי לא"ה במאי מוקי קרא דל"ת לצמיתות כי לי הארץ]. אבל ר' חנינא בשם ר' פינחס אמר דאף על הקדמייתא על דר' יוסי שאל ר"א ואין לו קנין נכסים דר"ח בשם ר"פ ס"ל כר' יוסא דדמאי הכ"ל דלמ"ד דיש קנין יש קנין על הכל [דמקרא דל"ת לצמיתות גופי' מוכח דאם מכרה חלוטה היא] ע"כ מפרש דר"א פריך על ר' יוסי דהכא דאמר ברה כמ"ד יש קנין קל הקילו חכמים בליקוטים ז"א דלא מצינו כלל שהקילו חכמים דהא דאם הפקיר פטור הוא מדינא כיון דיש לו קנין ממון יכול להפקיר. וכיון שיש ב' לשונות בירושלמי סתמא דגמ' ור"ח בשם ר"פ דסתמא דגמ' ס"ל דלמ"ד דיש קנין על הפקעת קדושה הכל מודים דאין לו קנין ממון [והוא כפי' הראשון שהזכרנו לעיל בדברי ר' ירמי'] ור"א לא פליג על ר' יוחנן אלא אליבא דמ"ד אין קנין ורק לדידי' סבר ר"א דקנין ממון מיהת יש לו. ור"ח בשם ר"פ ס"ל דר"א פליג על ר' יוחנן אליבא דמ"ד יש קנין דר"א ס"ל כיון דיש קנין יש קנין על הכל וגם על הממון יש לו קנין [והוא כפי' השני שהזכרנו לעיל] ע"כ פי' הגר"א ז"ל כשתי הלשונות אחד בפי' הקצר דלמ"ד יש קנין אין קנין ממון וע"כ פי' דלא גזרו כשהפקיר אף דמדינא אינו הפקר ואחד בפי' הארוך דלמ"ד יש קנין גם על הממון יש לו קנין ולפיכך יכול להפקיר דמדינא הוי הפקר. והדברים עמוקים ונכונים בע"ה. ועפ"ז מבואר היטב גם הבבלי דכבר בארנו דהבבלי ס"ל דמקרא דל"ת לצמיתות כי לי הארץ מוכח עכ"פ דעל חדא מילתא בודאי אין קנין והא בהא תליא אי נימא דיש קנין להפקיע ע"כ דהקרא קאי על קנין ממון דאין לו ואי נימא דיש קנין ממון ע"כ דהקרא קאי על הפקעת קדושה דאין לו קנין וע"כ שפיר מייתי רבה ראי' רק מסיפא דאלא א"כ הפקיר משום דמרישא אין ראי' כלל דלעולם אימא לך דיש קנין להפקיע מידי מעשר והא דחייב כאן במעשר הוא מדרבנן גזירה משום בעלי כיסים. ע"כ מייתי הסיפא ומדייק טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב ור"ל מדחזינן דאם הפקיר פטור ואם לא הפקיר חייב ע"כ מוכח דאין קנין להפקיע ומדינא חייב במעשר כשלא הפקיר דאי אמרת דיש קנין להפקיע והא דחייב הוא מדרבנן א"כ אמאי בהפקיר פטור דהא כיון דיש קנין להפקיע ע"כ דאין לו קנין ממון ומאי מהני הפקרו. וכי תימא דבהפקיר לא גזרו א"כ אמאי אם לא הפקיר חייב הא לקט הוא דמ"ש לקט מהפקר [והוא כקושית הירושלמי קל הקילו חכמים בליקוטים] אלא ודאי מוכח מהכא דאין קנין להפקיע ומדינא חייב הלקט במעשר כיון דאין עליו דין לקט והא דבהפקיר פטור הוא משום דיש לו קנין ממון לפיכך מהני הפקרו. וניחא בזה גם קושית הגרע"א ז"ל שהקשה דלוקמי למתני' שקנה הנכרי קמה מישראל והלכך חייב במעשר כיון שגדלה ביד ישראל ולעולם אימא לך דיש קנין דלפי מה שבארנו לא מצי למוקמי הכי דא"כ אמאי אם הפקירו פטור כיון דאמרת יש קנין ע"כ אין לו קנין ממון והכא הרי חייב במעשרות מה"ת דהא גדלה ביד ישראל ואיך יועיל ההפקר לפוטרו וכקושית הירושלמי למ"ד אין קנין לכל אפי' הפקרו חייב ודו"ק: **אר"י** דר' יהודה ב"ח היא וכו' כל הסוגיא. עיין בפנים שהבאנו גירסת הגר"א ז"ל ופירושו. וכתבו עוד תלמידי הגר"א ז"ל בשמו וז"ל ועפ"ז מתורץ

הגמ' במס' חולין (קלד ע"א) דאיתא התם גר וכו' ספק פטור שהממע"ה וכו' גמרא כי אתא רב דימי אמר רמי לי' רשב"ל לר"י תנן ספק פטור אלמא ספיקא לקולא ורמינהו חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי אלו של בעה"ב ושלאחר הקוצרים העליונים לעניים ותחתונים לבעה"ב ר' מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט א"ל אל תקניטני וכו' דתני ריב"א אומר משום ר"מ ספק לקט לקט וכו' אמר לו אל תשנה אותה אלא בלשון בן תדל והא טעמא קאמר כו' אמר רבא הכא פרה בחזקת פטור קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא עכ"ל הגמ' עיי"ש. והגמ' הלזו כולה מוקשה א' מה הקשה אר"מ דאמר ספק לקט לקט הא חכמים פליגי עלי' ורש"י ז"ל דחק א"ע ע"פ סוגיא דסתם מתני' ר"מ ע"ש. גם קשה מאד מאי מקשה רשב"ל לר"י והא טעמא קאמר כו' תקשי לי' לדידי' הא בלא זה קשה ג"כ אדרבנן דס"ל דאין ספק לקט לקט מ"ט הא כתיב עני ורש הצדיקו וכו'. לכך אמר מורנו ורבינו הגאון זי"ע דלפי הירושלמי הנ"ל אתיא שפיר דכאו"א אזיל לשיטתי' דלפי הירוש' הנ"ל ס"ל לרשב"ל דגם חכמים מודים בזה דספק לקט לקט אלא דס"ל דלא הוה ספק אלא הלבנים הם ודאי מן העליונים והירוקים הם ודאי מן התחתונים וא"כ לפי שיטתו מקשה שפיר לר"י. ור"י לשיטתו דס"ל דר"מ הי' מלמד את ריב"א הא דספק לקט לקט אבל חכמים אינם מודים לר"מ ולכך לא קשה המתני' דאתיא כרבנן והשיב לו רשב"ל הא טעמא קאמר דע"כ מוכרח לפרש כמו שהוא ס"ל דכ"ע מודים בזה שספק לקט לקט אלא דפלוגתייהו כמ"ש לעיל דעת החכמים (ור"י לשיטתו אזיל כמו דאיתא בירושלמי) אלא אמר רבא ארשב"ל הכא פרה וכו' כנ"ל ואזיל לשיטתו כמו דאיתא בירושלמי רשב"ל אמר ד"ה הוא ישראל שעקרו חייב ספקו נמי חייב נכרי שעקרו פטור ספקו נמי פטור וא"כ מתורץ קושיתו הנ"ל שהקשה לר"י דהכא פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא ודו"ק היטב כי מתוק הוא מאד עכ"ל בשנו"א. ויפלא באמת על רש"י ז"ל מדוע פי' דפריך מסתם מתני' ר"מ ולא פי' בפשיטות דפריך אליבא דכו"ע וכמו שפי' גם התוס' ז"ל שם. וליכא למימר דרש"י ז"ל ס"ל דגם אליבא דרשב"ל סברי רבנן דספק לקט אינו לקט דהא מוכח מהירושלמי כהתוס' והגר"א ז"ל. ועוד דהמדייק בלשון רש"י ז"ל יראה להדיא דמפרש דגם רבנן סברי ספק לקט לקט שהרי כתב שם בד"ה העליונים וז"ל חסין העליונים שע"פ החור איכא למימר לקט הן וכו' עכ"ל הרי אף דאינו רק ספק דאיכא למימר לקט הן מ"מ הוא לעניים וע"כ הוא משום דספק לקט לקט. ובהא דתחתונים לבעה"ב כתב דקודם קצירה כנסום נמלים שם ולא כתב בלשון איכא למימר והוא משום דהם ודאי של בעה"ב מקודם קצירה. הרי דגם רש"י ז"ל מפרש הכי וא"כ קשה מה הכריחו לפרש דפריך רק מר"מ. ונראה לומר בזה דהנה בגמ' שם איתא דכי אתא רבין אמר קמה אקמה רמי לי' ופירש"י ז"ל מתניתא אחריתי אשכח לר' מאיר דפטר בקמה של גר ספק נקצרה קודם שנתגייר ספק משנתגייר ורמיי' אהא דקתני ספק לקט לקט ושני לי' בלשון בן אגרא אני שונה אותה עכ"ל. והנה בכך רומיא דקמה אקמה יש לרש"י ז"ל לטעמי' ראי' מכרחת דרק מר"מ אר"מ פריך דאי לא נימא דקמה של גר ספק כו' ר"מ הוא דקאמר לה ליכא למירמי מינה מידי דכל הא דספק לקט כאשר יבואר לפנינו בעז"ה. וע"כ פירש"י ז"ל גם ברב דימי דאמר דמתנות כהונה אלקט רמי לי' דג"כ מר"מ אר"מ רמי לה דהא משמע מהגמ' דאין בין רב דימי לרבין אלא דר"ד סבר דמת"כ אלקט רמי לי' ורבין סבר דקמה אקמה רמי לי'. דאי נימא דיש עוד נפקותא ביניהם דלרב דימי רמי לי' אליבא דכ"ע ולרבין רק מר"מ אר"מ א"כ הכי הו"ל להגמ' למימר כי אתא רבין אמר ר"מ דקמה אר"מ דקמה רמי לי' ולשון זה הי' מציין יותר החילוק שבין רבין לר"ד [או דהו"ל כי אתא רבין אמר ר"מ אר"מ רמי לי' ותו לא ומדנקטו הייתי יודעים דר"מ דקמת גר קאמר כמו שאנו

יודעים

שנויי נוסחאות (סו"א) איזה בנ"י איזה הוא. (סו"ב) קוצר מלא יד ותולש בד"ו קוצר קצר מלא ידו תלש. (סו"ד) תוך המגל בד"ו ותוך המגל. (סו"ו) חורי בד"ו חוררי. (סו"ח) ולא הקוצר בד"ו לא כל הקוצר. (סו"ט) וחד אמר וכו' אחורי בד"ו וחרנא אמר וכו' לאחר. (סו"י) עליונים וכו' ותחתונים בנ"י העליונים וכו' והתחתונים. (סוי"ב) אמר רבי יוחנן בד"ו אמר ר' יהודה.

מערכת הערוך עליונים לעניים. בערוך (ע' חר א') העליונים לעניים בלבנים והתחתונים לבעה"ב בירוקים פי' לבנים הן המבושלים ואיכא למימר בשעת קצירה נפלו. ירוקין שאינן מבושלין דודאי מקודם לכן נפלו:

חדושי רד"א

אמר ר' יוחנן דר"י בן חגרא היא וכו'. ה"פ דקאי על ר' מאיר דקאמר שספק לקט לקט והיינו ריב"ח דסבר גבי גר שנתגייר וכו' ספק חייב דספקו לחומרא, רשב"ל אמר ד"ה היא דגבי גר הוא דפליג ת"ק ואמר ספק פטור הואיל ועיקרו פטור אבל גבי ישראל דעיקרו חייב אף ת"ק מודה דספקו חייב: **אמר** ר"י כך היה משיב ר"מ את ריב"ח אין אתה מודה לי וכו'. ר' יוחנן בא להוכיח דע"כ דעת ר"מ ר' יהודא בן חגרא היא ולא ת"ק. דכך היה משיב ר"מ את ריב"ח אין אתה מודה לי שספק לקט לקט וקושייתו היא איך שבק ריב"ח המתני' דהכא חורי הנמלים כו' ולא אמר שספק לקט לקט וגבי גר שנתגייר וכו' אמר כן דספקו חייב. כך ה"ה קושית ר"מ לריב"ח ואי ס"ד כסברת ר"ל דד"ה היא ובעיקרו חייב כו"ע מודו מאי משיב ר"מ לריב"ח דהו"ל גבי מתני' דהכא שספק לקט לקט הא כל שכן הוא מה גבי גר דעיקרו פטור ספקו חייב כ"ש גבי ישראל דעיקרו חייב. אלא ע"כ אין נפקותא בין עיקרו חייב לעיקרו פטור ומ"ד התם ספקו פטור ה"נ ספקו פטור וא"כ ע"כ ריב"ח היא ולא ת"ק. א"ל רשב"ל אמר באמת דכך היה משיב ר"מ לחכמים:

מסורת הש"ס

ביצה לט:

חולין קלד:

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ז ממ"ע ה"א

לח
ב מיי' שם ה"ב

לט
ג שם ה"א

מ
ד ה מיי' שם ה"ט ובמלמ"ל

מא
ו שם הל' א ב

מב
ז שם ה"ט

גליון הש"ס

תוך היד ותוך המגל ע' בשנות אליהו שהעתיק שם מחיבורו על הירוש' דפליגי אי רישא דוקא או סיפא או או קתני או סיפא דוקא ורישא או או קתני ע"ש. ורבינו פסק דרישא דוקא. והכ"מ לא הביר בזה ולא כתב טעמו וצ"ע

עין משפט
נר מצוה

מג
א מיי' פ"ד ממ"ע ה"ט טוש"ע יו"ד סי' רנט ס"ס
א
ב מיי' שם ה"ו
ב
ג שם ה"ס
ג
ד ה מיי' פ"ד ממ"ע ה"ז

אמר ר' יוחנן כך הי' מלמד ר"מ את ריב"ח שספק לקט לקט ארשב"ל כך הי' משיב ר"מ את החכמים אי אתם מודים לי שספק לקט לקט. כן גי' הגר"א ז"ל בשנו"א ובכי"ק. פי' דר"י סבר דטעמייהו דרבנן דתחתונים לבעה"ב דס"ל דספק לקט פטור. ורשב"ל סבר דחכמים מודים בזה שספק לקט לקט אלא דס"ל בגר כיון דנכרי עיקרו פטור ספיקו נמי פטור וכאן במתני' ס"ל דלא הוה ספק כלל דהלבנים הם בודאי מן העליונים והירוקים הם בודאי מן התחתונים:

הדרן עלך הפיאה נתנית

ר' יהודה בן חגרא מחייב. אע"ג דספק הוא שמא נקצרת בעודו בגיותו ולאו בר חיובא הוא אלמא דמחמיר בספק לקט: ר"ל אמר ד"ה היא. ואפי' חכמים דפליגי התם מודין הן בספיקא דמתני' דהכא דבישראל הוא והספק אם התבואה מחויבת היא או לא והלכך אמרינן הואיל וישראל עיקרו בר חיובא הוא מחמרינן גם בספק תבואה שלו אבל התם הספק הוא אם הבעה"ב היה בר חיובא בשעה שנקצרה או לא ושמא עכו"ם היה ועיקרו פטור ספיקו שלו נ"כ פטור: כך היה ר"מ משיב את ר' יהודה בן חגרא. כך כתוב בספרים. וטעות הוא דהא ר"י בן חגרא אית ליה נמי ספיקא לחומרא כר"מ וכצ"ל כך היה משיב ר' יהודה בן חגרא את חכמי'. כלומר דר' יוחנן מביא ראיה למאי דאוקי' לסתמא דר"מ דמתני' כר"י בן חגרא דחד דינא אית להו ספיקא דמתני' עם ספיקא דברייתא שהרי כך היה משיב ר' יהודה בן חגרא לחכמים דפליגי עליה וס"ל דספק פטור וכי אין אתם מודים לי שספק לקט לקט כדילפינן לקמן מקראי וא"כ ספיקא דדינא דברייתא נ"כ משום ספק לקט נחמיר בה כר"מ דמתני': ר"ל אמר כך היה משיב ר"מ וכו'. ר"ל דמנדחי לעיל להא דר' יוחנן דלא דמי ספיקא דמתני' לספיקא דברייתא ואפי' חכמים דברייתא מודים לר"מ והלכך קאמר דלא כך שנינו דר' יהודה בן חגרא היה משיב לחכמים דידיה כן אלא כך שנינו כך היה משיב ר"מ לחכמים דידיה במתני' אין אתם מודין לי שספק לקט לקט: עני ורש הצדיקו כצ"ל. ומאי הצדיקו דקאמר וכי בדין יש להצדיק לעני ורש הכתיב ודל לא תהדר בריבו: אלא ה"ק הצדיקהו במתנותיו אף שנראה לך דאינו של עני צדק משלך ותן לו: בריבו. ומיותר הוא דהא כתיב לא תטה משפט אביונך אלא ללמד בריבו אין אתה מטהו לזכותו בדין אם חייב הוא אבל מטהו את במתנותיו ולזכות אותו אף במה שנראה שהוא שלך: א"ר יוחנן וכה זכה הוא מה ששנה לנו רבי. כלומר והכא זכה רבי במה ששנה לנו להאי טעמא דעדיפא טפי כדרשיה דדרים תעזוב דכתיב שני פעמים חד בפ' קדושים וחד בפ' אמור ודרשינן לחד תעזוב הנח לפניה' ויבוא כדמייתי בריש פרקין ותעזוב יתירה דרשינן להכא הנח לפניהן משלך: א"ר לא כתיב וכו'. ר' לא הוא דרים מיתיה יתירא דכתיבי גבי לקט שכחה ופאה בפ' כי תצא דה"ק לעולם יהיה להן ואפי' נראה שהן שלך בין מדידך בין מדידיה הב ליה: הדרן עלך הפאה ניתנת

תורה אור

רבי יהודא בן חגרא מחייב ר"ש בן לקיש אומר ד"ה היא ישראל שעיקרו חייב ספקו חייב וגוי שעקרו פטור ספיקו פטיר אמר ר' יוחנן כך היה משיב ר"ם את ר' יהודא בן חגרא [ב]אין אתה מודה לי שספק לקט לקט אמר ר"ש בן לקיש כך היה ר"ם משיב את החכמים אין אתם מודים לי שספק לקט: *[א] ומניין שספק לקט לקט ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן °עני ורש הצדיקו הצדיקהו במתנותיו ר"ש בן לקיש בשם בר קפרא °לא תטה משפט אביונך בריבו בריבו אין אתה מטהו אבל מטהו אתה במתנותיו א"ר יוחנן וכה זכה הוא מה ששנה לנו רבי תעזוב הנח לפניהם משלך אמר ר' לא כתיב °לגר ליתום ולאלמנה יהיה בין מדידך בין מדידיה הב ליה:

הדרן עלך הפאה נתנית

[א] **גדיש** [ב]שלא לוקט תחתיו כל הנוגעות בארץ הרי הוא של עניים *[ג] הרוח שפזרה את העומרים אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים רשב"ג נותן לעניים כדי נפילה: **גמ'** הכא את אמר אומרי' אותה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים וכא את אמר כל הנוגעת בארץ הרי היא של עניים רבי אבהו בשם ר' יוחנן [ד] קנס קנסו בו שגדש על גבי ליקטן של עניים עד כדון מזיד [ה] אפי' שוגג אפי' כריכות אפי' חטין ע"ג שעורין ואפי' גדשו אחרים חוץ מדעתו ואפי' קרא לעניים ולא באו.

רבי

גליון הש"ס

[ב] אין אתם מודה לי שספק כו' ע' במפרש כאן ובתוספותיו מ"ש בזה. ולפי מ"ש בשנו"א כאן מיושב קושייתו ודו"ק. ועיין בלחם שמים שמקשה ל"ל קרא דעני ורש הצדיקו תיפוק ליה משום דספק גזל צריך להוציא מה"י. ולא ידעתי קושיתו הא כל ספק ממונא ספק גזל הוא והתור' התירת' לנתבע כמ"ש הבנה"ג בחו"מ ואחרונים. וגם במ"ע יש בזה מחלוקת גדול ומבוכה גדולה בין הקדמונים יע' בש"ך יו"ד סי' רנ"ט. ועי' בשו"ת ר"ם אלשיך סי' ל"ח. ובמהרי"ט חלק ג'. וע' במים חיים פ"ב מ"ע שלי"ג באורך ודו"ק. ועי' [illegible]

מסורת הש"ס
חולין קלד
קדושים פ"ד כ"מ ק

הלכה א **מתני'** גדיש שלא לוקט תחתיו. מי שאסף את העומרים והגדיש אותן במקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו שם העניים את הלקט. כל הנוגעות בארץ הרי הוא של עניים. מפרש בגמרא דקנס קנסו אותו חכמים לפי שהגדיש על גבי הלקט ולפיכך כל השבלים הנוגעות בארץ כלקט דיינינן ליה ואפי' הגדיש חטים ע"ג שעורים כל החטים הנוגעים בארץ לעניים: הרוח שפיזרה את העומרין. ע"ג הלקט: אומדין אותה. להמקום שבשדה שהיה שם מהלקט כמה לקט וכו' ונותן לעניים: כדי נפילה. רשב"ג מפרש לה דכמה הוא האומד בכדי נפילה בכדי שיעור שדרך ליפול בשעת הקצירה והוא ארבעה קבין לכל בית כור זרע והכור ל' סאין וכשיעור הזה יתן לעניים: **גמ'** הכא את אמר. מ"ש בסיפא הרוח שפיזר את העמרים דאת אמר אומדין אותה כמה לקט וכו': והכא את אמר וכו'. ומ"ש ברישא דכל הנוגעות בארץ הרי הוא של עניים ואמאי ויתן להם נ"כ כאן לפי האומד: קנס קנסו בו. רישא משום קנס הוא לפי שהגדיש ע"ג הלקט: עד כדון. דאמרינן קנסו אותו אם הגדיש מזיד אם אפי' שוגג וקאמר דאין ה"נ ואפי' כריכות הנוגעות בארץ קנסו אותו ואפי' הגדיש חטים ע"ג שעורים קנסו החטים הנוגעות בארץ ואפי' גדשו אחרים חוץ מדעת בעל הגדיש ואפי' קרא בתחלה להעניים ליטול הלקט שלהן ולא באו אפי' הכי קנסו אותו דסוף סוף הגדיש שנו על גבי לקט של עניים הוא:

דבית

תוספת הרי"ד

יודעים עכשיו לפרש איזו ברייתא דקמה קאמר כן היינו יודעים ג"כ איזה ר"מ קאמר] ומדלא קאמרה הגמ' הכי משמע דבזה אין חילוק בין רב דימי לרבין ואחרי דלרבין בודאי דרק מר"מ אר"מ פריך לכן פירש"י ז"ל גם ברב דימי כן. ולבאר מה שהכריחו לרש"י ז"ל דהרומיא דקמה אקמה הוא רק אליבא דר"מ נקדים מה דנחלקו הראשונים ז"ל בפירושא דכיבוש יחיד. רש"י ז"ל בגיטין (ח ע"ב) ובע"ז (כ ע"ב) מפרש דמה שלא נכבש ע"י כל ישראל בשפים רבות הוא כיבוש יחיד ולשיטתו אפי' בא"י גופי' נמי כיבוש יחיד הוי. והתוס' ז"ל (שם) מיאנו בזה ודעתם דבא"י אף אם כבשה יחיד הוי כיבוש לפיכך פירשו ע"פ הספרי (פ' עקב) דמה שכבשו בסוריא קודם שנכבשה א"י זהו נקרא כיבוש יחיד. והרמב"ם ז"ל (פ"א מה' תרומות) פסק כשניהם דאם נכבשה ע"י יחיד אף בא"י הוי כיבוש יחיד ובחו"ל מה שכבשו קודם שנכבשה א"י אפילו ע"י ס' רבוא וב"ד הגדול אין דינה כא"י. והנה בב"ב (פא ע"א) אר"י א"ש מחייב הי' ר"מ [בביכורים] אפי' בלוקח פירות מן השוק והא כתיב מארצך ההוא למעוטי חו"ל והא כתיב אדמתך ההוא למעוטי אדמת נכרי והקשו בתוד"ה ההיא תימא לרשב"א אמאי איצטריך הא לר"מ יש קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשר דתנן בע"ז (כא ע"א) אין משכירין וכו' מיהו אומר רשב"א דהיא דע"ז י"ל כמ"ד אין קנין עכ"ל. ומוכח מקושית התוס' ז"ל דלמ"ד יש קנין לנכרי בא"י נחשבת הקרקע כחו"ל ונפקע קדושתה לכל מילי דאי לא"ה מאי מקשו מהא דיש קנין לענין מעשר דילפינן מדגנך על ביכורים. וכ"כ הרא"ש ז"ל בתשובותיו [הובא בתשובות החדשות להשאג"א ז"ל חו"ק סי' ג' עיי"ש] דלמ"ד יש קנין פקע קדושת הארץ מהמקום ההוא והשוב כחו"ל. וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"א מה' תרומות ה"י) נכרי שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצות אלא הרי היא בקדושתה לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד כו' וחייב במעשרות. הרי מבואר בדבריו דלמ"ד יש קנין הוה כחו"ל ואם חזר ישראל וקנה ממנו הוה כיבוש יחיד דהרמב"ם ז"ל לשיטתו דאפי' בא"י הוי כיבוש יחיד. ולפ"ז קשה בהא דפריך מקמה אקמה דקמה של גר ספק נקצרה משנתגייר ספק עד שלא נתגייר פטור ואילו בחורי הגמלים אמרי דספק חייב ומאי קושיא דילמא הך מתניתא דקמת גר אתיא כמ"ד יש קנין לנכרי בא"י להפקיע והוה עלי' דין חו"ל ואחר שנתגייר הוי כיבוש יחיד דלא שמי' כיבוש ואינו חייב בפאה ובלקט מדאורייתא כדדרשינן לעיל (סוף פ"ב) קציר ארצכם ולא קציר חו"ל ואינו חייב רק מדרבנן כסוריא הילכך מקילינן בספיקו ככל ספיקא דרבנן דאזלינן בי' לקולא משא"כ בחורי הגמלים דאיירי בשל ישראל וחיובו מדאורייתא ע"כ מחמרינן בספיקו. ולעולם אימא לך דספק ממון עניים לחומרא ולא אמרינן בהו הממע"ה דדמי לספק איסור דהוה לחומרא כמש"כ הר"ן ז"ל בנדרים (ז ע"א) בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל אבל בקמה דגר דהאיסור גופי' הוא ספק דרבנן ע"כ אזלינן בי' לקולא. ועל כרחינו נומר דהא מתניתא דקמת גר ר' מאיר הוא דקאמר לה כדפרש"י ז"ל וע"כ פריך שפיר דלר"מ ממנ"פ הוי כאן מדאורייתא דלהך שיטה דסברה דלר"מ אין קנין בודאי דהוה דאורייתא ולהך שיטה דסברה לר"מ יש קנין [עי' בתוס' ז"ל מנחות (סו ע"ב) ד"ה מירוח] א"כ אליבא דר"מ הוא דאמרי' בע"ז דכיבוש יחיד שמי' כיבוש והוה כאן נמי מדאורייתא וכיון דרומיא דרבין ע"כ הוא מר"מ אדר"מ לכן פירש"י ז"ל גם רומיא דרב דימי דהוא מר"מ אדר"מ להשוותם יחד כמ"ש לעיל. [משא"כ התוס' ז"ל לשיטתייהו דבא"י לעולם אף כבוש יחיד הוה כיבוש וא"כ בגר שנתגייר לכו"ע הוי חיובו מדאורייתא אין הכרח ברומיא דרבין דרק מר"מ אר"מ פריך לכן פירשו ברומיא דרב דימי כפשוטו דאף מדרבנן פריך] ודו"ק:

ר' יהודה בן חגרא משום ר' מאיר מחייב. לכאורה קשה להמ"ד דס"ל לעיל (בהלכה הקודמת) דלר"מ דסבר אין קנין לנכרי בא"י [דשיטת הירושלמי (דמאי פ"ה ה"ח) דר"מ הוא דסבר אין קנין] אין לו קנין כלל ואפי' קנין ממון א"כ היאך מחייב כאן ר"מ בפאה כלל לאחר שנתגייר הא השדה והקמה אינם שלו דלא הי' לו קנין ממי שלקחה ממנו וגם לאחר שנתגייר מי הקנה לו עתה. ונהי דלאחר שיקצור ויהיו עומרין תלושין יהי' לו קנין בהם דאז הוו העומרין ככל מטלטלין אבל לענין פאה שחובת פאה בקמה הרי כיון דבשעה שהי' קמה לא הי' לו בה קנין ולא נתחייב בפאה אף לאח"כ לא הל החיוב על העומרים כהאי דגרסינן לעיל (סוף פ"ב) קצרוה לסטים פטורה דאפי' הם ישראל נמי פטורים כדמפרש הירושלמי מאחר שהפאה נתנית במחובר לקרקע ואין קרקע נגזלת ופי' השנו"א ז"ל דקודם הקצירה בשעה שהיא בקמה עדיין לא הוי שלו דאין קרקע נגזלת ואינו חייב בפאה וע"כ אף שקצר אח"כ לא חזרה פאה לעומרין דדוקא כשהי' חייב בקמה אז אם לא הפרים חוזר על העומרין אבל אם לא הי' החיוב על הקמה אין החיוב חוזר על העומרין יעוי"ש. והכא נמי כיון דכ"ז שהיא בקמה אין לו קנין אפילו לאחר הקצירה אינו חייב וא"כ אמאי מחייב ר"מ בפאה כלל. וי"ל דר"מ לטעמי' דס"ל באומר הא"מ לאחר שאתגייר מקודשת דאדם מקנה דשלב"ל [ובפרט לשיטת הפוסקים ז"ל שהביא הרמ"א ז"ל בחו"מ (סי' רט ס"ד) דבאומר שיקנה כשיבא לעולם אף לרבנן קנה דלא נחלקו רק במקנה לו עתה א"כ לר"מ אף במקנה לו עתה קנה לאחר שיתנייר ועי' בביאורי הגר"א ז"ל שם סוף אות י"ד ותכנ"ל] ע"כ תיכף כשנתגייר קנה השדה והקמה ודו"ק:

הדרן עלך הפאה נתנית

שנוי נוסחאות (ס"ל) משיב ר"מ כנ"י ר"מ משיב. (בו"ה) אמר כנ"ו ליתא. ר"מ משיב כנ"ו משיב ר"מ. (סו"ה) שספק לקט ומניין וכו' ר"ש כנ"ו שספק לקט לקט ומניין וכו' ר' שמואל.

בכר לאדן

(אהד קדוש) א"ר יוחנן זכה זכה הוא מה ששנה לנו רבי. פי' וכאן זכה כלומר ברורה ויפה היא מה ששנה לנו רבי:

הר"א מגריידין

(ר"א מגריידין) ר"ש בן לקיש בשם בר קפרא. נ"ב בבבלי חולין קל"ד ע"א נחלף שיטת רשב"ל לרשב"ל:

טוב ירושלים

א"ל ר"י וכה היא מה ששנה לנו רבי כו'. פי' מרה"פ ופ"מ והכא זכה כו' ע"ש ואין מעת לזה. ול"נ שש"ס קל הוא פה וצ"ל ולא זכה היא והוא כלשון תי כעורה היא שאר"י עצמה לר"ל בקדושין פ' ב'. ובחולין קמ"ו ק'. ומ"ש לא זכה בלשון נקיה יותר:

תורה אור

רבי אימי בשם ר"ש בן לקיש דב"ש הוא דבש"א הפקר לעניים הפקר וכב"ה עניים מעשרים ואוכלים א"ל ר' יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר דכתי' וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו ומניין שהוא פטור מן המעשרות ר' יונתן בריה דר' יצחק בר אחא שמע לה מן הדא אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עברוה הר"ז מעוברת וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות היא עד כדון שביעית מוצאי שביעית מניין א"ר אבון שלא לרבות באיסור חדש ר' זעירא בשם ר' אבהו הדא דתימר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מח"ל היא שביעית היא שאר שני שבוע תני אין מעברין כו' אמר ר' מנא הדא דתימר בראשונה שהיו השנים כסדרן אבל עכשיו שאין השנים כסדרן היא שביעית היא שאר שני שבוע תני של בית ר"נ עברוה במוצאי שביעית מיד אמר ר' אבין אין מן הדא אין את ש"מ כלום שמור את חודש האביב שומרהו שיבוא בחידושו ויידא אמרת דא נדיש שלא לוקט תחתיו רבי מנא בשם ר"ש בן לקיש דב"ש היא דב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר ברם כב"ה עניים מעשרים ואוכלין א"ל רבי יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנס ר"ז רבי אבהו בשם ר' יוחנן ארבעת קבין לכור ר"ז בעי קומי רבי אבהו ארבעת קבין לכור או לבית כור א"ל לבית כור תמן תנינן אמר ר' יהודא מה קיצבה בכרי אלא אם יש בה כדי נפילה א"ר אבהו בנופל לה כדי לזורעה וכא את אמר הכין:

הלכה ב מתני' שיבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בע"ה ואם לאו הרי היא של העניים שיבולת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר שיבולת אחת ונותן לו אמר ר"א וכי העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן: **גמ'** איזהו היא קמה

פני משה

דבית שמאי היא. הא דאמרינן דמשום קנס ניתן את כל הנוגעות בארץ לעניים ואע"ג דאין הכל לקט מ"מ ב"ד הפקירו את שלו לעניים וכב"ש אתיא דאמרי לקמן ברים פ"ו דהפקר לעניים הוי הפקר: א"ל ר' יוסא שמענו שהוא פטור מ"עשרות. בתמיה וכי שמענו שיהא פטור ממעשרות אלא לד"ס הוא משום קנס כדאמר לקמן דלב"ה אע"ג דעניים מעשרין ואוכלין ואיידי דבעי לאתויי להא דלקמן וכמו שהוא שטי בפ"ק דשקלים לא הסיק נמילתיה עד לבסוף וה"נ בשקלים. מנין שהפקר ב"ד הפקר דכתיב וכו': מנין שהוא פטור ממעשרות כשאר הפקר. שמע לה מן הדא. דהפקר ב"ד נ"כ פטור ממעשרות דתנינן אין מעברין את השנה בשביעית כדאמרינן בפ"ו דנדרים ובפ"ק דסנהדרין ובכמה מקומו' לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע ולא במוצאי שביעי' כדמפרש טעמא לקמן: ואם עברוה הרי זו מעוברת. והשתא מדקאמר דבדיעבד ה"ז מעוברת וכי בחודש אחד שהב"ד מוסיף על השנה לא מפרישין המעשרות שהרי שנת שביעית פטורה מן המעשרות אלמא דהפקר ב"ד הוי הפקר ופטור ממעשרות: עד כדון שביעית. דאיכא נמי טעמא דאין מעברין לכתחילה שלא להפקיע חודש אחד יותר מן המעשרות: מוצאי שביעית מנין. כלומר מ"ט ובשקלים גרים מוצאי שביעית מאי דהא שמינית חייבת במעשרות ואמאי אין מעברין לכתחילה: שלא לרבות באיסור חדש. לפי שהישן כלה וכשמעברין בשמינית מאריכין עליהן איסור חדש: הדא דתימר. דאין מעברין בשביעית: אבל משהתיר רבי להביא ירק בשביעית מח"ל לארץ כדאמרינן לקמן פ"ו דשביעית הלכה ד': היא שביעית היא שאר שני שבוע. הואיל ושכיחי מח"ל בארץ אין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע ומעברין: הדא דתימר בראשונה. שהיו השנים כסדרן: שהיו כתיקנן. בבישול התבוא' והפירו' בזמנן ואז היו מקפידין בעיבור השנה בשביעית ובמוצאי שביעי' מטעמא דאמרינן אבל עכשיו שאין השנים כתיקנן ופעמים מתאחרין להתבשל התבואה והפירות אין חילוק בין שביעית לבין שאר שני שבוע ומעברין לפי צורך הזמן וכן תניך בברייתא דשל בית ר"נ עברוה במוצ"ש מיד: א"ר אבין וכו'. וכן הוא בשקלים שם. כלומר דר' אבין מדחי לה להא דמייתי ראיה דהפקר ב"ד פטור מן המעשרות מעיבור השנה בשביעית וקאמר דאין מן הדא לית את ש"מ כלום דשאני התם דיש לעיבור השנה רמז מן התור' דכתיב שמור את חודש אביב שמרהו עד שיהא בחידושו שיהא החודש הזה בזמן אביב ולפיכך אף בשביעית אם עברוה לצורך מעוברת ולעול' בעלמא אין הפקר ב"ד פוטר ממעשרות: והיידא אמר דא. ומהיכן שמענו זה דהפקר ב"ד פוטר ממעשר: דא. מהאי מתני' שמענו גדיש וכו' וקאמר ר' מנא דב"ש היא אלמא דמשום הפקר ב"ד נגעו בה והוי כשאר הפקר ופטור ממעשרות: א"ל ר' יסא שמענו שהוא פטור ממעשרו'. בתמיה והשתא מסיק לה למילתיה דר' יסא דלעיל. כלומר וכי שמענו ממתני' דפטור הוא ממעשר מה שנותן להעניים: ד"ה היא משום קנס וכב"ה וכו'. כלומר הא דנותן הכל לעניים לד"ה הוא ומשום קנס שהגדים על הלקט של עניים ולב"ה דסברי דהפקר כי האי שאינו אלא לעניים לאו הפקר הוא לפוטרו מן המעשר אה"נ דעניים מעשרין ואוכלין דאוהן שאינם לקט ממש מתחייבין במעשר וכיון שנתערבו מעשרין את הכל ואכתי לא שמעינן מידי נמי ממתני' דהפקר ב"ד פוטר מן המעשרות: ארבעת קבין לכור. לפרש דברי רשב"ג במתני' וקאמר דכדי נפילה הוא ד' קבין לכור: לכור או לבית כור. אם השיעור ד' קבין לכור תבואה שלכל כור תבואה שלוקט מן השדה נותן ד' קבין לעניים או לבית כור זרע קאמר דלשדה שזרעו בה כור נותן ד' קבין: תמן תנינן. פ"ט דב"מ המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה א"ר יהודה מה קצבה בכרי אלא אם יש בה כדי נפילה ומפרש התם ר' אבהו בנופל בה כדי לזורעה כלומר אם עשתה כל כך שיכול לזרוע בה לשנה הבאה חייב להיטפל בה אלמא דבכדי נפיל' מתבואה קאי שזורעין בה והכא הוא אומר הכן בתמיה דמפרש לכור על מקום בית כור זרע וא"כ בכדי נפילה מה שראוי ליפול בדרך קצירה הוא ולא משני מידי:

הלכה ב מתני' שבולת שבקציר. כלומר שהיה קוצר ונשארה שבולת אחת שלא נקצרה וכל שסביבותי' נקצר וראש אותה שבולת מגיע לקמה שבצדה: אם נקצרת עם הקמה. אם כשקוצר את הקמה שבצדה יכול הוא לקצור אותה השבולת הרי היא של בעה"ב לפי שהקמה מצילתה: שבולת של לקט שנתערבה בגדיש. והשתא איכא ספיקא בכל שבולת ושבולת שבגדיש שמא של לקט היא ושמא של טבל היא ואינו יכול ליתן אחת מהן לעני תחת שבולת של לקט דשמא א' של טבל וצריך ליתן להעני דבר שהוא מתוקן ולפיכך מעשר שבולת אחת ונותן לו ובגמ' מפרש כילד הוא עושה: א"ר א וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. בגמרא מפרש לה דר"א לדבריהם דרבנן קאמר להו לדבריכם דאתם פליגי עלי בדין עשיר שלקט את הפאה לעני שלא זכה להעני כדאמרי' בפ' דלעיל והשתא לדידכו האיך העני הזה מחליף דבר שעדיין לא בא ברשותו שהרי אין הבעה"ב יכול לזכות לו לאותה שבולת של לקט לשנאמר שמחליף עם הבעה"ב ונותן לו אחרת תחת זו אלא לדידכו היה צריך שיהא מזכה את העני בכל הגדים במתנה על מנת להחזיר דשמה מתנה ונמלאת אותה שבולת של לקט באה ליד העני ויכול להחליפה באחרת וטעמייהו דרבנן מפרש בגמ' דקסברי עשו את שאינו זוכה כזוכה לענין זה דאע"ג דלא זכה בה את"ה חשבינן להאי שבולת של לקט כאילו באה ליד העני ויכול להחליפה באחרת והלכה כחכמים: **גמ'** איזו היא קמה

רידב"ז

רבי אימי בשם רשב"ל דב"ש הוא דבש"א הפקר לעניים הפקר. פי' וספיר קאמרה מתני' דהרי היא של עניים דהוה הפקר אף דאינו לקט: וכב"ה. לא מצי אהיא מתני' דלדידהו איך רצאי להוסיף ליתן כל הנוגע לארץ בתורת לקט לפטור ממעשר והול"ל עניים מעשרים ואוכלים: א"ל ר' יוסי שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר. דאפילו ב"ה מודו הכא שפטור מן המעשרות משום הפקר ב"ד דילפינן לה מקרא וכל אשר וגו': ומנין שהוא פטור מן המעשרות. כלומר מנין שהפקר ב"ד פוטר ממעשרות: וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות הוא. דאף דעברו בלא כדין מ"מ הר"ז מעוברת וגם החודש הנוסף יש לו דין שביעית שפטור מן המעשרו' אלמא דכח ב"ד יפה לפטור מן המעשרות ה"נ אף דאין זה רק קנס ב"ד פטור מן המעשרו' אף לב"ה. כן פי' הר"ש והסמ"א ז"ל. ואע"ג דלא דמי לשביעית דהתם הא הפקירו ב"ד לכל העולם לעשאוהו שמיטה משא"כ הכא דלא הפקירו ב"ד רק לעניים מ"מ כיון דב"ד עשאוהו כלקט הוה כלקט דעלמא דאף דלא הוה הפקר לב"ה מ"מ פטור ממעשר דדרשינן ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש ללוי חלק עמך דאם הוא לוי עני נוטל לקט [כמש"כ הר"ש ז"ל בב"ק (כח ע"א) ובכ"ד בשם הספרי וכן הוא בירושלמי ריש מעשרות וספ"ד דנדרים] א"כ הכא נמי כיון דאל עלי' שם לקט מכח הפקר ב"ד אף דהוא רק לעניים מ"מ הרי יש ללוי חלק בו שאם הוא לוי עני נוטל גם הלקט הזה וספיר מיפטר ממעשר:

ר"ז בעי קומי ר"א כו' א"ל לבית כור. פי' לשדה שזרעו בה כור צריך ליתן ד' קבין לקט והוא כדי נפילה דקאמר רשב"ג שהוא שיעור הראוי ליפול לקט. ואיכא בין ת"ק לרשב"ג דלת"ק אומדין לפי התבואה של אותה השדה דוקא דאם היא לחה הלקט הנופל ממנה מעט ואם היא יבשה הלקט ממנה הרבה. ולרשב"ג אין מסערין דוקא באותה שדה אלא אזלינן בתר רוב שדות והוא שיעור ד' קבין. כן פי' הסמ"א ז"ל:

מסורת הש"ם
שקלים פ"א הל"ד לקמן פ"ו מ"א
יבמות פ"ט: וב"נ
סנהדרין יב. שקלים פ"א פ"ד
סנהדרין שם נדרים נג:
ירושלמי פ"ו דשביעית ופ"ו דנדרים פ"ע
ב"מ קה: שם.
עדיות פ"ב מ"ג ד

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פכ"ד מהנכד' הל"ג לאוין ר"ת טוש"ע תו"ע סי' כ ס"א
ה
ב מיי' פ"ד מקידוש החודש הלכה טו
ו
ג ד מיי' פ"ד ממ"ע ה"ס
ז
ה מיי' פ"ד ממ"ע הל"ג
ח
ו שם פ"ג

גליון הש"ם

י בנופל לה כדי לזורעה. עי' בירושלמי פ"ט דב"מ ה"ד ובמראה הפנים שם ובפיט' מקובצ' דף ק"ה. שם.

תוספת הרי"ד

א"ל ר' יוסי שמענו שפטור מן המעשרות ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר. פי' דלפיכך פטור מן המעשרות אף לב"ה משום שהפקר ב"ד הפקר כמבואר בפנים. ולפע"ד דרשב"ל דס"ל אליבא דב"ה דחייב במעשרות לטעמי' אזיל דס"ל בנדרים (מד) וכן בירושלמי שם (סוף פ"ד) אליבא דר' יוסי דהפקר כמתנה ועד דמטי ליד זוכה חייב במעשר. דסבר דטעמא דהפקר פטור ממעשרות הוא מדכתיב דגנך ארצך שדך וכרמך המיוחד לך ולא של הפקר שאין לו בעלים [כמש"כ רש"י ז"ל בב"ק (כד ע"א) והרמב"ם ז"ל בפי' המשניות ריש מעשרות] וע"כ לר' יוסי דהפקר כמתנה ויש לו בעלים אף שיש ללוי חלק עמך דגם הוא רשאי ליטול מ"מ חייב במעשרות דלא אימעוט מקרא. אך בירושלמי דנדרים (שם) נחלקו על ריש לקיש וגרסינן התם תמן אמר

שנויי נוסחאות (סו"ג) וכב"ה עניים מעשרים ואוכלים בד"ו כ"ו ליתא (ובכי"ס דאי כב"ה וכו'). (ס"ג) ר' יוסי וכו' מן המעשרות בד"ו ר' יסא וכו' ממעשרות. ד"ה משום קנס בד"ו ליתא. (סו"ו) דכתיב בד"ו כתיב. (סו"ה) בעצת במקרא „בעצת". (ס"י) ממעשרות הוא בד"ו הוא ממעשרות. (סו"ג) מחוצה לארץ אבל בד"ו מחוצה לארץ לארץ אבל. (סו"ד) שאר בד"ו ליתא. (סופ"ו) תני אין מעברין כו' אמר ר' מנא בד"ו תני אין מעברין את השנה לא בשביעית אלא בשאר שני שבוע ואם עברוה הרי זו מעוברת אמר רבי מנא. (סו"ח) מיד אמר בד"ו מדאמר. (סו"ס) אין את ש"מ בד"ו לית את שמע מינה. (סו"כ) שומרהו שיבוא בחידושו ויידא אמרת דא בד"ו שמרהו עד שיבוא בחידושו ויי דא אמר דא. (סוכ"ג) היא דב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר ברם כב"ה עניים מעשרים ואוכלין בד"ו כל זה ליתא. (סוכ"ד) רבי יוסי וכו' מן המעשרות ד"ה בד"ו רבי יסא וכו' ממעשרות ד"ה היא. (סוכ"ה) משום קנס ר"ז בד"ו משום קנס וכבית הלל עניים מעשרים ואוכלין ר' זעירא. (סוכ"ח) בכרי אלא אם יש בד"ו כרי אלא אם כן יש. (סוכ"ט) נפילה בד"ו ניפלה. את בד"ו הוא (סול"ד) אחת בד"ו ליתא. וכי העני בד"ו וכי היאך העני. (סול"ס) ברשותו בד"ו לרשותו. איזהו היא בד"ו אי זו היא.

חת"ם סופר

רבי מנא בשם ר"ש בן לקיש דבית שמאי היא דב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר וכו'. והקשה הרבני המופלג מו"ה זכריה ישעיה כ"ץ הא עכ"פ יד לוי ועני שוה בו ופטור מקרא אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש ללוי חלק ונחלה עמך והשתא נהי דהפקר לעניים אינו הפקר ויכול בעה"ב לחזור בו אבל עכ"פ הכא דלא מצי מהדר ביה דחכמים הטילו עליו שיהיה כל הנוגע בארץ לעניים והרי יד הכל שוין בו ופטור ליתן ללוי. לק"מ דקרא דאין לו חלק ונחלה עמך לא קאי אלא אם יש לו חלק ונחלה עפ"י ה' כמו דנחלת א"י היה עפ"י ה' וללוי אין בו חלק ונחלה ומוטל מעשר ודייקינן הא כל שיש לו חלק ונחלה עפ"י ה' היינו בשביעית ובלקט שכחה ופאה אין לו מעשר אבל כשיש לו חלק ונחלה ע"י אדם המפקיר שלו לא ממעט מהאי קרא אך לב"ש מפאה ולב"ה מדומיה דשמיטה וכל שאינו דומה לשמיטה לב"ה אפילו יש לו ללוי חלק ונחלה כגון גדיש שלא לוקט תחתיו היה לו להתחייב במעשר לב"ה לולי דמסיק שהפקר ב"ד הפקר וה"ע כחלק ונחלה מאת הי"ת וכל זה פשוט מאד:

עמודי ירושלים תנינא

לא בשביעיה. עמ"ש הרא"פ ומ"ש הש"ק שקלים (פ"א ה"ב):

עין משפט נר מצוה

ט
א מיי' פ"ה ממ"ע הל"א
י
ב מיי' פ"ד שם ה"ד
יא
ג שם פ"ה הל"ה ו

מסורת הש"ס

לקמן פ"ו מ"ז

לקמן סוף פ"ד פ"ד ה"ט

לקמן פ"ו ה"ג

א קמה שהיא מצלת את הקמה אמר רבי יוחנן כהדא דתנינן שיבולת של קציר וראשה מגיע לקמה א"ר יוסי והיא שיהא הקציר סובבה והוא שיהא ראשה מגיע לקמה והוא שתהא יכולה להקצר עם הקמה היתה יכולה להקצר עם הקמה ואין הקמה יכולה להקצר עמה ניצולת היו ב שתים הפנימית יכולה להקצר עם הקמה ואין החיצונה יכולה להקצר עם הקמה הפנימית ניצולת ומצלת *אמר רבי הושעיא רומם הייתי זתים עם רבי חייא הגדול ואמר לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינה שכחה אמר רבי יוחנן מכיון שעבר עליו ושכחו הרי זו שכחה מתני' פליגא על ר' הושעיא שיבולת של קציר וראשה מגיע לקמה שיבולת שבקציר אינו יכול לפשוט ידו וליטלה רבילא בשם רבי הושעיה באומן השני שנו דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה נשמעינא מן הדא *עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי אית תניי תני אם נטל את החמישית הרי זו שכחה ואית תניי תני אם שהה ליטול את החמישית הרי זו שכחה אמר רבי בון ב"ר חייא ג מ"ד נטל את החמישית כשיש שם ששית מ"ד אם שהה ליטול את החמישית כשאין שם ששית אם עד שלא נטל את החמישית לא כבר נראה לו לדון את הרביעית בשורה הדא אמרת דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי זו שכחה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה נשמעינא

הכי גרסינן דבר שהוא ראוי ליגלל ושכחו מהו שיעשה שכחה נשמעינה מן הדא עימר וכו' הדא אמרת דבר שהיא ראוי ליגלל ושכחו הר"ז שכחה כצ"ל ובבעיא שני' גרסינן דבר שהוא ראוי להציל ופשיט מיסא עקורה. וה"פ דבר שהוא ראוי ליגלל. כגון שבולת שראשה מגיע לקמה והיא ראוי' להגלל עם הקמה: ושכחו. שקצרו הקמה ושכחו להציל את השבולה: מהו שיעשה שכחה. מי אזלינן בתר שעת העזיבה וכיון דלא נתקדשה אז לעניים לא הויא שכחה או דלמא כיון דמ"מ לא ניצולה הויא שכחה: אם עד שלא נטל את החמישית לא כבר נראה לו לדון את הרביעית בשורה. בתמי' והרי היתה אז הרביעית ראוי' להגלל עם החמישית ומ"מ כשנטל את החמישית ולא הציל הרביעית הרי היא שכחה. הד"א דבר שהוא ראוי ליגלל ושכחו הר"ז שכחה: דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה ופשיט מסאה תבואה

קמה שהיא מצלת את הקמה. כדתנן בפ' דלקמן גבי שכחה הקמה מצלת את העומר ואת הקמה שאם שכח את העומר או את הקמה והיתה קמה אחרת אצליהם שלא שכח אותה מצלת היא על העומר ועל הקמה השכוחים דלא הוו שכחה: כהדא דתנינן שבולת של קציר וכו'. כגומר כדתנן גבי לקט וה"ה לענין שכחה שאם אותה הקמה היו ראשי השבלים שלה מגיעים להקמה שאינה שכוחה אז מצלת היא אותה: והוא שיהא הקציר סובבה וכו'. אשבולת דמתני' קאי וכלומר דאם הקציר סובבה שקצר כל סביבות אותה השבולת והיא לבדה לא נקצרה בכה"ג הוא דבעינן והוא שיהא ראשה מגיע לקמה וכן שתהא יכולה להקצר עמה דאז היא של בעה"ב ואם לאו הרי היא של עניים הואיל וקצר סביבותיה והיא נשארת לבדה אבל אם אין הקציר סובבה לעולם היא של בעה"ב דהרי יש כאן עוד שבלים אחרות בצדה ויקצור אותן אח"כ כאחת: היתה יכולה להקצר עם הקמה. אם כשקוצר את הקמה יכולה השבולת ג"כ להקצר עמה אבל אם הוא קוצר השבולת מצדה השני אין הקמה יכולה להקצר עמה אפ"ה היא נצולת דמכיון שהיא יכולה להקצר עם הקמה כמחוברת לקמה היא והרי היא של בעה"ב: היו שתים הפנימית יכולה להקצר עם הקמה החיצונה. כלומר הפנימית שהיא סמוכה להקמה יכולה להקצר עם הקמה וכן עם השבולת החיצונה: ואין החיצונה יכולה להקצר עם הקמה. אבל השבולת החיצונה אינה יכולה להקצר עם הקמה: הפנימית ניצולת ומצלת. דכיון דמיהת יכולה החיצונה להקצר עם הפנימית שבצדה הלכך הפנימית שהיא יכולה להקצר עם הקמה וגם עם החיצונה ניצולת היא עם הקמה ומצלת ג"כ להחיצונה עמה: רומם הייתי זתים. כשהייתי עוסק ברמיסת ודריסת הזתים עם ר' חייא הגדול אמר לי דין הזה של שכחת הזתים: כל זית שאת יכול ליפשט ידו וליטלו. אם מסק את זיתו ושכח לאיזה זיתים על האילן ולאחר שעבר הימנו נזכר אם הוא במקום שיכול לפשוט את ידו וליטול אותו זית אינו שכחה כדתנן לקמן בסוף פ"ז גבי ערים והכי מייתי ליה נמי התם: ר' יוחנן. פליג דמכיון שעבר עליו ושכחו ה"ז שכחה אע"פ שנזכר במקום שיכול לפשוט את ידו וליטלו: מתני' דידן פליגא על ר' הושעיא. דקתני שבולת של קציר שראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעה"ב ואם לאו הרי היא של עניים: שבולת שבקציר אינו יכול לפשוט את ידה וליטלה. בתמיה הא אף שאין ראשה מגיע להקמה ואינה נקצרת עמה אעפ"כ יכול הוא לפשוט את ידו וליטלה ואפ"ה קאמר דהיא של עניים וקשיא לר' הושעיא דמ"ם לקט משכחה: ומשני ר' לא בשם ר' הושעיא דבאומן השני שנו שקצר את אומן ושורה הראשונה וכן השניה ובאומן השני' היתה השבולת שנשארה מלקצור והיא רחוקה מהקמה שבצדה ואין יכול להגיע אף בפשיטות ידו: דבר שהוא ראוי להציל. כלומר בשעת העימור ראוי הוא להציל ולומר בו שלא מחמת שכחה הניחו וכגונא דלקמן ואם אח"כ שכחו מהו שיעשה שכחה מי נימא דהואיל וכתיב כי תקצור קצירך ושכחת עומר וגו' משמע דבשעת עימור תליא מילתא אם שכחת כשעשית העימורין לא תשוב לקחתו אבל אם בשעת העימור איכא למיתלי דלא שכחו שוב אין שכחה שלאחר כן שכחה וכ"מ שאם חזר ונזכר אחר זה יכול הוא ליקחו או דילמא מכיון ששכחו ואפי' אחר העימור תורת שכחה עליו ואפי' חזר ונזכר אח"כ קרינן ביה לא תשוב לקחתו: נשמעינה מן הדא. ברייתא דתנינן אם עימר את עומר הראשון וכן את השני ואת השלישי ונטלו וכשבא לעמור מהם ולהלן שכח את הרביעי והלך סימנו: אית תניי תני אם נטל את החמישי. כלומר אם אחר שעמר את החמישי ונטלו אז אמרינן דהרביעי ה"ז שכחה דהא חזינן דנטל את החמישי שהוא להלן וא"כ שוב לא יכול ליטול את הרביעי דקרינן ביה לא תשוב לקחתו: ואית תניי תני. דאע"פ שלא נטל עדיין להחמישי אלא ששהה בכדי ליטול החמישי כבר מחשבינן הרביעי שהיא שכחה: א"ר בון וכו'. כלומר וא"ר בון עלה דלא פליגי הני תנאי אלא מ"ד נטל את החמישי בשיש שם ששי. שעימר עוד לעומר ששי והלכך דוקא אם נטל החמישי אז מחשבינן עומר הרביעי לשכחה שהרי הניחו ולא נטלו ונטל את החמישי אבל אם עדיין לא נטלו להחמישי אין כאן תורת שכחה להרביעי משום דאיכא למימר מה שלא נטלו לאו משום ששכחו אלא דבתחלה נטל הראשון והשני והשלישי ועכשיו רוצה להתחיל השורה מן הששי וליטלו ואח"כ להחמישי ולהרביעי דשורות שורות של ג' ג' הוא נוטל ופעם מתחיל מצד הזה ליטול כסדרן ופעם מצד השני: ומ"ד אם שהה ליטול את החמישי. ולא בעינן עד שיטלו ממש: בשאין שם ששי. מיירי דכיון דליכא אלא חמשה עמרים והוא הניח הרביעי ולא נטלו והלך לו לעומר החמישי אע"פ שעדיין לא נטל להחמישי אלא ששהה כדי ליטלו קרינן בהרביעי לא תשוב לקחתו דהכא ליכא למימר שרוצה לעשות שורה אחרת ולהתחיל מצד השני שהרי אין כאן שורה של שלשה כמו בשורה הראשונה והלכך לא תלינן בכה"ג דדעתו לעשות שורה אחרת אלא משהה כדי ליטלו וסיינו משעבר מהרביעי והלך לו להחמישי דזהו השהות כדי ליטלו כבר יש תורת שכחה על הרביעי: אם עד שלא נטל את החמישי לא כבר נראה לו הרביעית לידון בשורה. בתמיה. השתא פשיט לה להבעיא וכלומר דאי ס"ד דבר שהוא ראוי להציל בשעת העימור מציל הוא דלא ליהוי שכחה ואפי' שכחו אח"כ דעיקר מה שהקפידה התורה על שעת העימור והנתתן הוא א"כ קשיא אמאי דא"ר בון דבים כאן ששי אז אם נטל החמישי הוי שכחה לכ"ע וכטעמא דאמרן הא הכא כשהניח את הרביעי מיהת ראוי להציל היה שהרי יש כאן ששה ואיכא למיתלי דמה שהניח הרביעי לא משום שכחה הואי. אלא דעתיד לעשות שורה אחרת ולהתחיל מהששי ונראה היה הרביעי לידון בשורה זו וא"כ אפי' נטל החמישי אח"כ לא ליהוי שכחה דהא בשעת העימור ראוי היה הרביעי להחשב בשורה השניה ולא אמרת דבשעת העימור תליא מילתא הואיל וראוי להציל היה אלא ע"כ הדא אמרה דאף שהוא דבר ראוי להציל בשעת העימור אפי' אם שכח אח"כ הרי הוא שכחה: דבר שאינו ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה. ולקמן מסיים הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל וכו' וא"כ אחד מהם ט"ס והנכון לגרוס גם כאן דבר שהוא ראוי להציל ואף דבעיא ראשונה בדבר הראוי להציל הויא מ"מ השתא מיבעיא לי' בענין אחר וכגון האי דתנינן בפ' דלקמן הקמה מצלת את העומר ואת הקמה קמה שאינה שכוחה מצלת העומר או הקמה השכוחה והעומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה אם יש כאן עומר שאינה שכוח בצד העומר השכוח או קמה השכוחה אין העומר שאינו שכוח מציל לא את העומר השכוח ולא את הקמה השכוחה נמצינו למדין שאין העומר ראוי להציל את הקמה אבל הקמה ראוי הוא להציל את העומר ובעי השתא אם שכח העומר שאצל הקמה וא"כ הקמה שלא היתה שכוחה היה ראוי להציל את העומר ואח"כ שכח גם את הקמה מהו שיעשה שכחה מי נימא הואיל ובתחלה הצילה הקמה את העומר כהאי דתנינן א"כ תו לא הוי העומר כשכוח והשתא אע"ג דבעלמא אין העומר

תוספת הרי"ד

אמר הבקר כר' יוסי ואין חייב במעשרות דאר"י בשם ר"י ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שוין בו. ולא איכפת לן מה דהפקר הוה כמתנה כיון דעכ"פ יד כולם שוים בו. והנה בהא דהפקר ב"ד הפקר יש ע"ז שתי דרשות ביבמות (פט ע"ב) ובגיטין (לו ע"ב) ר' יצחק יליף לה כדדרשינן הכא מוכל אשר לא יבוא וגו' יחרם כל רכושו ור' אלעזר יליף מאלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן וגו'. וידוע מש"כ היש"ש ז"ל ביבמות (שם סי' יט) דהנפ"מ בין שתי הדרשות היא דלמאן דיליף מיחרם כל רכושו הב"ד מפקירים אבל לא מחליטים להזוכה ולמאן דיליף מאשר נחלו הב"ד מחליטים להזוכה. ואף אנו נאמר דלמאן דיליף מאשר נחלו אין הב"ד מפקירים אלא דבשעת הזכי' מוציאין מזה ומחליטין לזה אבל למאן דיליף מיחרם כל רכושו ס"ל דהב"ד מפקירין והזוכה זוכה מן ההפקר. וע"כ לרשב"ל דאין פטור הפקר אלא מטעם דאין לו בעלים סבר הכא לב"ה דמה שקנסו חכמים להיות לקט חייב במעשר ואף דהוה הפקר ב"ד ס"ל דהב"ד מוציאים מהבעה"ב ונותנים להעני וע"כ אף שיד הכל שוים בו כיון דלא יצא מרשות הבעה"ב עד דאתי ליד הזוכה חייב במעשר. וע"ז אמר לי' ר' יוסי שהפקר ב"ד הפקר גמור הוא דיליף מיחרם כל רכושו דהב"ד מפקירים והזוכה זוכה מעצמו מההפקר וע"כ אף לב"ה פטור מן המעשרות ואף דלא הוה רק לעניים מ"מ ע"י ב"ד הוה הפקר גמור. [וס"ל נמי דהדר"ק מוכח הלוי וכו' וכאן הא יד הכל שוים בו וכמ"ש בפנים] וקאמר מנין שהוא פטור מן המעשרות דילמא אין ביד ב"ד רק להפקיר הממון אבל לא שיועילו מעשה אף לאכול טבל בקום ועשה ויליף לה משביעית. וסוגיא זו עיקרה במס' שקלים ונעתקה כאן כדרך הירושלמי בכ"מ:

ר"ו

שנוי נוסחאות (סו"ב) של קציר בסרי"ר שבקציר. (סו"ו) עם הקמה ב:"ו עם הקמה החיצונה. (סו"ב) של קציר בסרי"ר שבקציר. (סוט"ו) החמישית וכו' החמישי כד"ו החמישי וכו' החמישי. (סו"ז) החמישית וכו' ששית כד"ו החמישי וכו' ששי. (סו"ח) החמישית וכו' ששית וכו' החמישית כד"ו החמישי וכו' החמישי. (סו"ט) לו לדון את הרביעית בשורה הדא אמרת ב:"ו לו הרביעית לידון בשורה הדא אמרה. (סו"כ) הרי זו שכחה דבר שהוא ראוי הוא שכחה דבר שאינו ראוי.

נשמעינא כן הדא א *סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה ותצ״ל עקורה את שאינה עקורה הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי זו שכחה אמר ר׳ יונה היפתר הקיצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא ישכח את העומרים: ב *כיצד הוא עושה ג מביא שתי שיבלין ואומר אם לקט היא הרי זו יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן לו את הראשונה וחש לומר שמא אותה שקבע בה מעשרות לקט היא אמר רבי יונה מביא שתי שיבלין ואומר אם לקט היא הרי זו יפה ואם לאו הרי מעשרות קבועים בזו ונותן לו את אחת מהן ר׳ אבהו בשם ריש לקיש דר״י היא דתנינן תמן *שר׳ יוסי אומר ד כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות ור״מ מחייב אמר רבי בא דברי רבי יוסי צריך לזכותו לכהן אמר רבי יוסי הדא דרבי בא פליגי על דריש לקיש דתנינן תמן אלא מזכה את הע״י בכל הגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו א״ר בא דברי רבי יוסי צריך לזכותו לכהן הוי לית היא דר׳ יוסי אמר רבי מנא כל גרמא היא אמרה דרבי יוסי היא תניי׳ קומי סברי מימר אינו מזכה את העני בכל הגדיש אלא שיבולת אחד ותניי׳ אחרייא סברי מימר מזכה את העני בכל הגדיש והתנייא קדמייא סבר מימר מזכה מימינו לשמאלו ואינה זכייה והתנייא אחרייא סבר מימר אינה מזכה מימינו לשמאלו

פני משה

העומר מציל את הקמה מ״מ כאן כל אחד מציל את חבירו והקמה בהיא שאינה את העומר תבא עכשיו ניצולת מן העומר ומשום טעמא נמי הדבר הראוי להציל והיא הקמה אינה נעשית שכחה או דילמא דמכיון דהשתא שכח את הקמה אין העומר מציל אותה ותעשה שכחה: נשמעינה מן הדא. מתני׳ דפ׳ דלקמן בתר האי מתני׳ דלעיל סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה ושכח את שתיהן. קתני התם דאין מצטרפין לסאתים דנימא דלא הוי שכחה כהאי דאמרינן שם קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה וכאן דאינה אלא סאה בכל א׳ מהן אין מצטרפין לסאתים והוי שכחה וקס״ד דלפי הסדר שנשנו כך היתה השכחה דבתחילה שכח את העקורה והיינו עימרים ואח״כ שכח את הקמה שאינה עקורה: ותציל עקורה את שאינה עקורה. כלומר והשתא אי ס״ד דדבר הראוי להציל והיינו הקמה אינה עושה שכחה אם שכח אותה אחר שהיא ראויה להציל את העומר ומשום דחזר העומר אח״כ ומציל את הקמה א״כ הכא נמי נהי דאין מצטרפין לסאתים מיהו בלאו הכי הרי גם הקמה ניצולת עכשיו דהא עקורה והוא העומר הציל את הקמה שאינה עקורה אלא ודאי הדא אמרה דאף שהוא דבר הראוי להציל אם שכח אח״כ הרי הוא שכחה: א״ר יונה. דלא היא דנהכא ליכא למישמע מינה דאין הדבר כדקס״ד ששכח מתחלה העומר והיה ראוי להיות ניצל מן הקמה אלא תיפתר בקוצר שורה ומעמר אותה השורה ושכח מה שהניח מלקצור ואח״כ חזר ושכח מה שעימר דהשתא כבר שכח את הקמה עד שלא ישכח את העומרין ולא היה כאן שעה שהיה הקמה ראויה להציל את העומר לפיכך שתיהן שכחה ולעולם אימא לך בעלמא דבר הראוי להציל והיה שעה שהציל ואח״כ שכח זה הדבר בעצמו וכדאמרן אפשר דלא הוי שכחה: כיצד הוא עושה. אמתני׳ קאי דקתני מעשר שבולת אחת וכיצד הוא עושה דהא יש כאן טבל שחייב במעשר ולקט שהוא פטור ממעשר מעורבין זה בזה: מביא שתי שבלים. מן הגדיש ואומר על אחת מהן אם לקט הוא יפה ופטור ממעשר ואם לאו והוא טבל הרי מעשר של זו קבועים בשבולת שניה ונותן לעני את הראשונה שכבר היא מתוקנת: וחש לומר. ופריך וניחוש שמא אותה השניה שקבע בה מעשרות של הראשונה היא הלקט ואין המעשר חל בה דהוי מן הפטור על החיוב וא״כ הראשונה שנתן לעני טבל היא: א״ר יונה מביא וכו׳. כלומר לא כדקאמרת שנותן הראשונה להעני אחר שקבע המעשר בשנייה בלבד דבהא ודאי איכא חששא שמא השניה היא הלקט אלא כך צ״ל שמביא שתי שבלים ואומר וכו׳ וכלומר שעל כל או״א משתי השבלים הוא מתנה כך אם לקט הוא הרי יפה ואם לאו מעשרותי׳ קבועין בזו ואח״כ אומר ג״כ על השניה כן והשתא ממ״נ אחת היא מתוקנת ואחת היא מעשר ונותן להעני אחת מהן לאיזה שירצה והשניה היא מעשר: דר׳ יוסי היא. האי דינא דמתני׳ אתיא כר׳ יוסי דתנינן תמן בפ״ב דבכורות גבי ספיקא דבכור. שצריך ליתן א׳ לכהן כגון רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרי׳ דא׳ לו וא׳ לכהן ופליגי התם ר״מ ור׳ יוסי בזה השני הנשאר אצלו דדינו שירעה עד שיסתאב ואח״כ יאכל דספק בכור הוא ולר״מ חייב היא במתנות משום דהכהן בא עליו משני נדדין דאי בכור הוא כוליה דידי הוא ואי דסקילנא הוא חולין ומהדרינא לך ושקלי מתנות מיניה ור׳ יוסי פוטר מן המתנות משום דעשו שאינו זוכה כזוכה דאע״ג שלא זכה הכהן בהאיך דהא לא מטא לידיה מעולם עשאוהו כאלו זכה בו הואיל ומעיקרא שייכא ביה יד הכהן דשמא הוא הבכור ושוויוהו רבנן כמאן דמטא לידיה וזבניה לישראל במומיה והדר שקליה לאידך חילופיה ובכור שמכרו כהן לישראל פטור מן המתנות דאיתקש לנבי ואיל וקס״ד השתא דהא דאמר ר״ל הכא דר׳ יוסי היא אדברי ר״ה דמתני׳ קאי דאמר אלא מזכה את העני בכל הגדים וכו׳ והא לא מטא הגדים ליד העני אלא דעשו את שאינו זוכה כזוכה וכדר׳ יוסי דהתם: א״ר בא דברי ר׳ יוסי צריך לזכותו לכהן. ר׳ בא מפרש דברי ר׳ יוסי דהאי מתני׳ דבכורות דצריך שיזכה לזה הספק ליד הכהן בזכיה גמורה וכלומר דבשביל חליפיו ביד הכהן תליא מלתא וכגוונא דאמרן דאחד לו וא׳ לכהן ובהא הוא דפוטר ר׳ יוסי ממתנות דהוי כאלו מטי איך ליד הכהן בשביל חליפיו בידו אבל בספק בכור בעלמא שלא בא חליפין ליד הכהן בהא לא קאמר ר׳ יוסי עשו שאינו זוכה כזוכה: א״ר יוסי. אמורא הוא: הדא דר׳ בא פליגא על דר״ל דתנינן תמן וכו׳. כלומר להא דמוקי ר״ל דמאי דאמר במתני׳ מזכה את העני בכל הגדים דכר׳ יוסי אתיא והשתא למאי דא״ר בא דלדברי ר׳ יוסי צריך שיזכה לכהן בזכיה גמורה והיינו שיהו החליפין ביד הכהן וא״כ פליגא על ר״ל דהוו לא מצינן לאוקמא מתני׳ כר׳ יוסי דהא אין חליפין של הגדים ביד העני והאיך יכול לזכות אותו בכל הגדים ולא דמיא להיא דר׳ יוסי דבכורות: א״ר מנא. דלא היא כל גרמה אמר דהיא דר׳ יוסי כל עצמו של דבר הוא דאמרינן כדר׳ יוסי היא דאף לר׳ בא כר״ל ס״ל ות״ק דמתני׳ ספיר היא דאתיא כותיה ובהאי דינא דזכיה גופה פליגי ת״ק ור״א במתני׳ וכדמפ׳ והזיל: תנייא קומייא סברי מימר אינו מזכה את העני בכל הגדים. ת״ק ס״ל שאינו צריך לזכות את העני בכל הגדים אלא בשבולת אחת שנותן לידו שני דהוי ממש כשהיא דהכא נמי כיון שמניח שבולת אחת היא ביד העני אע״פ שהוא ספק שמא זה שנתן לו אינו לקט הואיל והליפיו בידו מזכהו בשבולת השניה ויכול להתנות כדלעיל ולהיות מעשר של זו בזו: והתנא אחרייא. דהוא ר״א ס״ל דלא מהני מה שזיכה לו בשבולת אחת דמכיון דיש כאן ספק בכל שבולת ושבולת של כל הגדים שמא זו היא הלקט הלכך קאמר שצריך לזכות את העני בכל הגדים ואז הוא יכול להתנות על אחת ולעשר וליתן לו: והתנא קדמייא סבר מימר בזכה מימינו לשמאלו ואינה זכייה. אסיקו דמילתא היא דלא תקשי ולמה באמת לא קאמר הת״ק שמזכה אותו בכל הגדים דהא טפי עדיף הכי הלכך קאמר דהא ליתא אלא אדרבה אם יזכה אותו בכל הגדים לאו כלום היא דהוי כמזכה מימינו לשמאלו ואינה זכיה דהא אנן בעינן שיהא החליפין בידו ובהא הוא דאמרינן על האידך דלא מטא לידיה עשו שאינו זוכה כזוכה והרי לא בא לידו חליפי כל הגדים ולפיכך האי תקנתא עדיפא שנותן לו שבולת אחת ויש לו זכות בשניה. שכנגדה ומתנה על שתיהן והתנא אחרייא ס״ל אינו מזכה וכו׳ כלומר דלא הוי כמזכה מימינו לשמאלו

רידב״ז

תבואה עקורה כו׳. דהאינה עקורה שהיא קמה מצלת את העקורה שהיא עומר ואי נימא דבר הראוי להציל אין עליו דין שכחה א״כ כששכח גם את שאינה עקורה נימא דהעקורה חוזרת ומצלת את האינה עקורה שהרי העקורה עשה את האינה עקורה לדבר הראוי להציל:

ר׳ אבהו בשם ריש לקיש דר״י היא. ת״ק דמתני׳ דקאמר מעשר שבולת אחת ונותן לו סבר כר׳ יוסי: דתנינן תמן שר״א כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות. דס״ל עשו שאינו זוכה כזוכה וה״נ ס״ל להת״ק דעשו את העני כמו שזכה בהשבולת: א״ר בא דברי ר״י צריך לזכותו לכהן. ס״ל דגם אליבא דר׳ יוסי צריך לזכות לכהן: א״ר יוסי [אמורא] הדא דר׳ בא פליגי על דר״ל לקיש. דר״ל לקיש הא מוקי לת״ק דמתני׳ כר׳ יוסי ואי נימא כר׳ בא דגם לר״י צריך לזכות לכהן וא״כ ה״נ צריך לזכות לעני והת״ק הא לא קאמר הכי: דתנינן תמן אלא מזכה את העני כו׳ א״ר בא דר״י צריך לזכות לכהן. כלומר דרבי אליעזר דוקא הוא דקאמר שצריך לזכות לעני כר׳ בא אליבא דר׳ יוסי מכלל דת״ק סבר דא״צ לזכות: הוי לית היא דר׳ יוסי. דהת״ק לא ס״ל כר׳ יוסי ופליג על ריש לקיש דמוקי לת״ק כר׳ יוסי דלדידי׳ ע״כ לר׳ יוסי א״צ לזכות: א״ר מנא כל גרמא היא אמרה דר׳ יוסי היא. דכולי עלמא סברי כר׳ יוסי ואפ״ה דצריך לזכותו לכהן כר׳ בא וה״נ לכו״ע מזכה את העני ות״ק ור״א בהא פליגי: ת״ק סברי מימר אינו מזכה כו׳ אלא שבולת א׳ ותנייא אחרייא דהוא ר״א ס״מ מזכה הה״ע בכל הגדים. אבל לכו״ע צריך לזכות לעני: והתנייא קדמייא סבר מימר מזכה מימינו לשמאלו ואינה זכי׳ כו׳. קושיא היא דפריך על ר׳ מנא הילך נימא דלהת״ק ג״כ צריך לזכות לעני א״כ אמאי סגי בשבולת אחת הא הת״ק ס״ל בפרק דלעיל (ה״ו) גבי מי שליקט את הפאה ואמר הר״ז לפלוני עני דלא זכה לו דדרשי לא תלקט לעני לא תלקט לו לעני כדאמרי׳ בבבלי גיטין (יב ע״א) וא״כ הבע״ה לא יוכל לזכות לו ע״י עצמו דלא יקנה העני ע״י זכית הבע״ה וצריך העני בעצמו לזכות והשתא איך יוכל לזכות שבולת אחת הא לא ידעינן היכן היא. וליכא למימר דיקנה להעני את המקום ויזכה השבולת בכ״מ שהיא כדאשכחן הכי במס׳ מע״ש (פ״ה ה״ד) עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו לא דמי דהתם בתרומה ומעשרות מצות נתינה על הבעה״ב ויכול ליתן ע״י חצרו אבל הכא בלקט דרחמנא אזהר לא תלקט לו לעני רק העני יטול מעצמו אם יקנה לו מקום השבולת הרי הוא מלקט לעני. [וכדאשכחן גבי גט המונח בחצר הבעל דאם קנתה האשה את החצר קנתה גם הגט ולא הוה טלי גיטך מע״ג קרקע משום דהשעה שנעשה מחצרו חצרה הוה כאילו נתן מידו לידה כמו שהבאנו לעיל (פ״ג ה״ז) בתוס׳ ד״ה עד כדון בשם האב״מ ז״ל יעוי״ש וה״כ כשיקנה הבעה״ב להעני את החצר שמונח בו השבולת לקט תהי׳ נתינה מידו ליד העני וזה לא מהני בלקט משא״כ בתו״מ הרי המצוה בנתינה] וע״כ דצריך העני לזכות בעצמו בכל הגדים או שיתן לו הבעה״ב כל הגדים חוץ משבולת הלקט במתנה ע״מ להחזיר או שיגביה כל הגדים ע״מ לזכות השבולת בכ״מ שהיא. עיין ברע״ב ובתוספ״א ז״ל: מזכה מימינו לשמאלו. כל מזכה ע״י עצמו קרי לה הירוש׳ מזכה מימינו לשמאלו וכן הוא בירוש׳ קדושין (פ״ה ה״ג): והתנייא אחרייא. הוא ר׳ אליעזר: סבר מימר אינו מזכה מימינו לשמאלו

מסורת הש״ס

לקמן פ״ו ה״ע

בכורות יח.

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי׳ פ״ה ממ״ע ה״כ

יג
ב מיי׳ פ״ד ממ״ע ה״ה

יד
ג מיי׳ שם וכנ״מ

טו
ד מיי׳ פ״ט מבכורים ה״ג

גליון הש״ס

ט כיצד הוא עושה כו׳ עי׳ בתו״א מ״ש בזה ובהשמטו׳ מש״ב שרב מוהר״י פרפנקיל ז״ל. ועי׳ בתו״ת רלב״ח סי׳ קי״ח ועי׳ כלחם שמים שהקשה דמשמע מדברי רבינו ז״ל בפ״ד ממ״ע דין ב״לה לכל והוא דלא כהלכתא דאפסיק בפ״ק דר״ס ע״ש. ובאמת דברי רבינו ז״ל בזה אתוים כסכך. ועי׳ בתו״ת מהרי״ט ח״א סי׳ יח ובמל״מ פ״ו ממעשר ה״ז, ובפ״ד שם ה״ח. ודו״ק. ועי׳ במשנת חכמים

שנויי נוסחאות (סו״ג) ותציל עקורה את שאינה בסרי״ר ותצול עקורה משאינה. (סו״ג) להציל בסרי״ר ליצול. (ס״ד) הק צר בד״ו בקוצר. (סו״ו) ישכח בסרי״ר שכח. (ס״ו) היא הרי זו יפה בסרי״ר היא זו הרי יפה. (סו״ח) בזו ונותן בסרי״ר בזו ואם לקט היא זו הרי יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן. (סו״ט) שיקבע בד״ו שקבע וכ״ג בסרי״ר. (סו״א) היא הרי זו יפה בד״ו הוא זה הרי יפה ובסרי״ר היא זו הרי יפה. (ו״ג) מעשרות בד״ו מעשרותיה וכ״ה בסרי״ר. בזו ונותן בסרי״ר בזו ואם לקט היא זו הרי יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן. (סו״ד) שהליפיו בד״ו שחילופיו. (סו״ז) בכל הגדיש בד״ו בגדיש. (סו״כ) גרמא היא אמרה דרבי יוסי היא תניי׳ בד״ו גרמא אמר דהיא דרבי יוסי תנייא. (סו״א) קומי בד״ו קימייא ובסרי״ר קדמייא. (סו״ג) אחד ותנייא בד״ו אחת התנייא. (סו״ד) מזכה בד״ו בזכה. (סו״ג) אינה בד״ו אינו.

לשמאלו וזכייה היא והתני ר"ז רבי אבהו בשם רבי יוחנן מחלפת שיטתיה דרבי אליעזר *תמן הוא אמר זכה לו וכא אמר הכין *בשיטת' השיבוהו בשיטת' דאת אמר על ידי חילופין היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו:

הלכה ג מתני' אין מגלגלין בטופיח דברי ר"מ וחכמים מתירין מפני שאיפשר:

גמ' תני *המרבץ את שדהו עד שלא ירד העני לתוכה אם הזיקו מרובה על של עני מותר ואם היזק העני מרובה על שלו אסור רבי יהודה אומר בין כך ובין כך מניחן על הגדר והעני בא ונוטל את שלו מחלפא שיטתיה דר"י תמן הוא אומר *כשם שהוא מידל בשלו כן הוא מידל בשל עניים וכא אמר הכין תמן הם גרמו לעצמן ולא באו ברם הכא הרי באו מחלפא שיטתין דרבנן תמן אינון אמרין אם הזיקו מרובה על של עני וכא אינון אמרין הכין תמן אי אפשר ברם הכא אפשר והא ר"מ אמר אין מגלגלין ושמין של בע"ה בהפסדו והא רבנן אמרין מגלגלין

לשמאלו וזכייה היא. דהא ס"ל שם דמלקט לעני זכה לו ולא תלקט לעני הוא להזהיר עני על שלו ולדידי' הא יוכל הבעה"ב לזכות להעני שבולת אחת דיקנה לו המקום שהשבולת מונחת בו. והשתא אי אמרת כר' מנא דלכו"ע צריך לזכות לעני איפכא איבעי לכו למימר דלת"ק צריך לזכות בכל הגדיש ולר"א סגי בשבולת אחת:

והתני ר"ז ר"א בשם ר"י כו'. פי' דמביא עוד ראי' דאי כימא דלת"ק צריך לזכות הי' צריך לזכות בכל הגדיש דר"ז ר"א בשם ר"י הקשה דברי ר"א אהדדי: תמן הוא אמר זכה לו. במלקט לעני דסבר דהבעה"ב בעצמו יכול לזכות לו: וכא אמר הכין. דצריך לזכות כל הגדיש ואמאי הא יכול הבעה"ב לזכות לו השיבולת בכ"מ שהיא: ומשני בשיטתם השיבום בשיטתכם דאתון אמרין [כצ"ל. הר"ש ז"ל] ע"י חליפין כו'. כלומר לדידי אה"כ דיכול הבעה"ב לזכות לו השבולת בכ"מ שהיא אלא לדידכו דהבעה"ב אינו יכול לזכות לו הרי צריך העני לזכות בכל הגדיש. ומוכח להדיא דלא כר' מנא דקאמר דת"ק סבר דסגי בשבולת אחת ולר"א צריך לזכות בכל הגדיש דהא ר"א לדברי הת"ק קאמר ולי' לא ס"ל אלא ודאי דת"ק סבר דלא בעי זכי' כלל וקאמר לי' ר"א דבעי זכי' ולדידך צריך זכי' בכל הגדיש ולדידי סגי שיזכה לו שבולת אחת ומוכח מזה כר' יוסי האמורה דר"ל דמוקי להת"ק כר' יוסי דבכורות ע"כ לא ס"ל הא דר' בא דלר' יוסי צריך לזכות:

מחלפא שיטתין דרבנן תמן וכו'. פי' תמן קרי לברייתא דהמרבץ וכן דרך הירושלמי בכ"מ: וכא אינון אמרין הכין. במתני' דהמדל ס"ל דאין לו רשות בשל עניים: ומשני תמן. במרבץ: אי אפשר. כלומר א"א לו שלא להרביץ בשל עניים דכיון דמעשה ההרבצה מוכרח לשדהו א"א לו לעשות ההרבצה באופן שלא יזיק לעניים: ברם הכא לאפשר. הכא במדל אף דהוא מוכרח להדל אינו מוכרח להדל גם בשל עניים דאפשר לו להדל בשלו ולא בשל עניים ואה"כ דאם לא הי' אפשר לו להדל שלו אם לא שידל גם בשל עניהם הי' מותר לו להדל הכל אף בחלק העניים אבל כיון דאפשר להדל בשלו בלבד אף שיהי' לו הפסד לא איכפת לן לפסידא דידי' וחיישינן טפי לפסידא דעניים. משא"כ במרבץ דאם מיחוש לפסידא דעניים יבטל מעיקר ההרבצה ע"כ מותר להרביץ [ומה דיטל ללקט ולהניח על גבי הגדר לא חשבי רבנן לאפשר דאין זה בגוף ההרבצה ודו"ק]:

ולמי

ר' זעירא. בניחותא היא: וכלומר דמהא דר' זעירא שמעינן נמי הכי לטעמי' דר' אליעזר דקאמר אליבא דרבנן דפליגי עליה בעלמא וכדמסיק: מיחלפא שיטתיה דר"א. כלומר דכך היה מקשי ר' זעירא ור' אבהו בשם ר' יוחנן דברי ר"א אהדדי דתמן בפרק דלעיל גבי מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני דס"ל לר"א דזכה הוא לו והכא הוא אמר הכין דאין העני הזה זוכה בדבר שלא ברשותו אלמא דאין הבעה"ב יכול לזכות לו: בשיטתך השיבהו. כלומר ומשני ר' יוחנן דר"א לשיטתיה דת"ק השיבו לשיטתך והיינו רבנן דפליגי עליה לעיל דאין בעה"ב מזכה לעני מתנות העניים כ"א ע"י חליפין שמחליף עמו בשלו א"כ האיך העני מחליף דבר שלא ברשותו אלא לדידך צריך שיהא מזכה את העני בכל הגדיש וכו' שמעינן מיהת דר"א הוא דקאמר הכי אליבא דרבנן דפליגי עליה התם ומיהו הא דקאמר מזכה לעני בכל הגדיש סברא דנפשיה הוא דאיהו הוא דס"ל דלמאי דקאמרי רבנן שאינו יכול לזכות להעני כ"א ע"י שמחליף עמו בשלו א"כ צריך הוא לזכותו בכל הגדים ומטעמא דהספק לקט ישנו בכל הגדיש אבל רבנן לא ס"ל הכי גם בהאי דינא אלא דס"ל דנהי שצריך שיהא ע"י חליפין מ"מ בשבולת אחת סגי וכדר' יוסי דבכורות דכל מקום שיש חליפיו ביד הזוכה יכול זה לזכותו אף לדבר שאינו ברשותו דהויא כמאן דמטא היאך לידו ובהא ספיר הוא דאמרינן עשו שאינו זוכה כזוכה:

הלכה ג מתני' אין מגלגלין בטופיח. בגמ' משמע דמלשון משקה טופח היא. ואין מגלגלין מים בגלגל מן הבור להרביץ את השדה עד שתהא משקה טופח עליה בשעה שהעניים באים בשביל הלקט מפני שהוא מפסיד לעניים וחכמים מתירין מפני שאפשר שישומו ההפסד של העניים בזה ויתן הבעל הבית כפי השומא שישומו עליו לעניים ולר"מ דס"ל אין מגלגלין ואם הבעה"ב צריך הוא לרבץ שדהו שמין ההפסד שלו ומנכה מן העניים: יטול וכשיחזור לביתו ישלם. לעניי אותה העיר שנטל. כדקאמר בגמרא: עני היה באותה שעה. ופטור מלשלם והלכה כחכמים:

גמ' תני. בתוספתא סוף פ"ב: עד שלא ירד עני לתוכה. כלומר שמתוך כך שמרבץ שדהו לא יכול העני לירד לתוכה וליטול את הלקט: אם הזיקו מרובה על של עני. כשלא ירבץ יהיה ההפסד של בעל השדה יותר מן הלקט של עני דהאבק עולה על התבואה ומפסידה: מותר הוא לרבץ. ואף שמפסיד הוא לעני ואם הפסד העניים בהלקט הוא מרובה על שלו כגון שיש הרבה לקט מנוה שבכר נקלר אסור: בין כך ובין כך מלקט הבעה"ב את הלקט ומניחו ע"ג הגדר כדי שהעני יבוא ויטול את שלו: מיחלפא שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אומר. לקמן בפ"ז תנינן המדל בגפנים כשהגפנים רצופין הרבה עוקר מהאותן שבנתיים כדי לתקן האחרים וכשם שהוא מדל בשלו כך הוא מדל בשל עניים אם יש שם חלק עניים כגון עוללות וכיוצא בהן דברי ר' יהודה ר"מ אומר בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים והשתא פריך דר"י אדר"י דהתם ס"ל דעוקר בחלק של עניים כשם שהוא עושה בשלו והכא הוא אומר הכין דלעולם הוא צריך להניח חלק עניים ע"ג הגדר ואע"ג דהכא נמי לתקן שדהו הוא שעושה כמו התם בהמדל ואפ"ה אינו רשאי לרבץ עד שיניח חלק העניים ע"ג הגדר: תמן הן גרמו לעצמו. ומשני התם מיירי בשיש חלק העניים והן לא באו ליטול את שלהן וא"כ הן גרמו לעצמן שהרי אין כאן דבר המונע אותם מלבוא וליטול חלקם ולהכך כשהוא מדל בשלו כך הוא מדל בחלק העניים אבל הכא הרי באו ליטול את הלקט וכלומר אף אם יבואו אינם יכולין להכנס להשדה מחמת שמרבץ אותה במים ולהכך צריך שיניח בתחלה חלקן ע"ג הגדר ויטלו *: מחלפא שיטתין דרבנן. השתא קשיא דרבנן אדרבנן וסיינו רבנן דברייתא דתוספתא אדרבנן דמתני' דהמדל ותהו ר"מ דפליג התם אדר' יהודה דהא תמן בהאי תוספת' אינון אמרין אם הזיקו של בעל השדה מרובה על של עני מותר לרבץ ואע"פ שיש שם הלקט של עניים והכא בהמתני' דהמדל אינון אמרין הכין דבשלו הוא רשאי ואינו רשאי ליגע בשל עניים ואע"פ שלתקן הוא מתכוין: ומשני תמן אפשר. כלומר בהאי דינא דברייתא אפשר הוא שישומו לעניים מה שמפסידין עכשיו מהלקט שיש שם מחמת שמרבץ שדהו ואינם יכולין להכנס ויתן להם כפי אותה השומא: ברם הכא אפשר. בתמיה אבל הכא גבי המדל וכי אפשר לשום מה שהוא מדל ועוקר הרצופין ומשליכן לאיבוד ולפיכך אינו רשאי ליגע בחלק העניים: והא ר"מ אמר אין מגלגלין. השתא מפרש להא דר"מ במתני' דידן דלהכי קאמר דאין מרבצין השדה ואע"פ שיש הפסד לבעה"ב בזה דאה"נ ושמין לבעל הבית בהפסדו וכפי אותה שומא ינכה להעניים מחלקם והא דרבנן דמתני' דאמרי מגלגלין משום דסברי דשמין לעניים בהפסדן וכפי אותה השומא יתן להם ובהאי סברא הוא דפליגי דהואיל ויש כאן לשום ההפסד למר ניחא ליה לשום ההפסד של בעה"ב ולמר טפי ניחא ליה לשום ההפסד של העניים אבל התם בהמדל כיון דלא שייך שומא בדבר שאינו בעין פליגי ר' יהודה ור"מ בהא דלמר ס"ל הואיל ולא באו העניים ליטול את חלקן מדל אף בחלק העניים כדי שיתוקן ע"י כך כל הכרם שלו ומר ס"ל דלפ"ס

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ד ממ"ע ה"ח

גליון הש"ס

* בשיטתם השיבוהו עי' בתוי"ט כאן משנה ס'. וכלחם שמים פ"ד משנה ט ובמים חיים ובשטמ"ק ב"מ דף ט' ובלחם שמים כאן פ"ס. ובבית דוד:

מסורת הש"ס

לעיל פ"ד מ"ט

תוספתא פ"ב

לקמן פ"ז מ"ס

תוספת הרי"ד

ר"ז ר"א בשם ר"י מחלפת שיטתי' דר' אליעזר תמן הוא אמר זכה לו וכא אמר הכין. מכאן הקשה הר"ש ז"ל בפרק דלעיל (מ"ט) על פירש"י ז"ל בב"מ (ט ע"ב) דפירש על הא דמייתי התם מתני' דמי שליקט את הפאה ואמר הר"ז לפלוני עני ר"א אומר זכה לו וז"ל אדם בעלמא שאינו בעל שדה דאי בבעל שדה לא אמר ר"א זכה דליכא למימר מיגו דזכי לנפשי' דאפי' הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פאה משדה שלו כדאמר בחולין לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו עכ"ל דהרי מירוש' זה דקאמר מחלפת שיטתי' דר"א כו' מוכח להדיא דבעל השדה גופי' יכול לזכות בשביל עני כן הקשה הר"ש ז"ל יעוי"ש. וגם בפי' הרא"ש ז"ל שם כתב דכן נ"ל דאי מפקיר נכסי' גם אותה שדה מופקרת ויכול לזכות בה לעצמו עכ"ל. ונראה לפע"ד לתרץ ויתורץ בזה ג"כ מה שהקשה השאגת ארי' ז"ל (סי' ע"ז) על שיטת רש"י ז"ל בפסחים (ד ע"ב) דהא דבחמץ מדאורייתא בביטול בעלמא סגי הוא מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה דיקשה לפ"ז מהא דפריך שם (ז ע"א) ולבתר איסורא לא מלי מבטל לי' והתניא הי' יושב בבהמ"ד ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יו"ט בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל י"ד להיות בשבת אלא יו"ט בתר איסורא הוא כו'. ומאי פריך דילמא הך ברייתא כר' יוסי הגלילי ס"ל דחמץ אפי' בפסח נמי מותר בהנאה ולדידי' ודאי חמץ בפסח ברשותי' קאי והילכך מצי מבטל לי' אפילו בפסח. ועיין בשאג"א ז"ל שהוכיח מזה דלא כשיטת רש"י ז"ל. והנראה בשיטת רש"י ז"ל דהכה גרסינן בירושלמי פסחים (פ"ב ה"ב) אית תניי תני לא יראה לך לך אין את רואה אבל רואה את לגבוה אית תניי תני אפי' לגבוה מאן דאמר לך אין את רואה רואה את לגבוה בשהקדישו קודם לביעורו מ"ד אפילו לגבוה כשהקדישו לאחר ביעורו [פי' כריה"ג דמותר' בהנאה ויכול להקדיש ומ"מ עובר בבל יראה כיון דהקדיש לאחר ביעורו] א"ר בון בר חיי' קומי ר"ז תיפתר בקדשים שהוא חייב באחריותן כר"ש. לא יראה לך אית תניי תני לך אין אתה רואה רואה את בפלטייא [פי' של הפקר] אית תניי תני אפילו בפלטייא מ"ד לך אין את רואה את בפלטייא בשהפקירו קודם לביעורו מ"ד אפילו בפלטייא בשהפקירו לאחר ביעורו. פי' וה"נ אתיא כריה"ג. ופשוט דמסך ברייתא דפלטייא איתותב. ר' בון בר חייא דע"כ יש נפ"מ בין הקדיש והפקיר קודם ביעורו להקדיש והפקיר אחר ביעורו. ונראה לי דהא דלא מחלק רבב"ח בין הקדיש והפקיר קודם ביעורו לאח"כ הוא משום דאזיל לטעמי' דלעיל במכילתין (סוף פ"ב) גרסינן

המוכר

שינויי נוסחאות (סו"א) ר"ז בד"ו ר' זעירא. (סו"ב) מחלפת בד"ו מחלפה. הוא אמר זכה בד"ו הוא זכה. (סו"ג) וכא אמר בד"ו וכא הוא. בשיטת' השיבוהו בשיטת' בד"ו בשיטתך השיבהו בשיטתו. (סו"ד) חילופין בד"ו החילופין. (סו"ו) אחת בד"ו ליתא. (סו"ט) אמר בד"ו הוא אמר. (סו"ח) אי אפשר ברם הכא אפשר בד"ו אפשר ברם הכא איפשר.

מערכת הערוך אין מגלגלין בטופיח. בערוך (ע' טפח כ') אין מגלגלין ב ט פ י ח. פי' רבי דניאל ז"ל שלא ירבץ שדהו כל כך שתהא טופח על מנת להטפיח מפני שמזיק לעניי ירושלים (עי' פס"מ):

מסורת הש"ס

דאפ"ה אינו רשאי ליגע בחלק העניים הואיל ואי אפשר לבוא בם הפסד שלהן : ולמי הוא משלם . על הא דקתני במתני' בעה"ב שהיה עובר ממקום למקום קאי דקאמר ר"א יטול ולכשיחזור לביתו ישלם ובעי הש"ס ולמי הוא משלם : א"ר יונה דמסתברא לעניי אותה העיר שנטל שם הוא משלם וכדמסיים ואזיל דאי לא כן מה אנן אמרין וכי לשאר עניים הוא משלם הגא לא הפסיד אלא לעניי אותה העיר ומה שהיה ראוי להן נטל ולהן הוא שישלם : א"ר חייא בר אדא למדת הדין נצרכה . כלומר אע"ג דמסתברא הכי דלעניי אותה העיר הוא שישלם לר"א מ"מ למדת הדין והיינו אם באו עניי אותה העיר להוציא ממנו בדין נצרכה ומספקא לן אם יכולין להוציא ממנו בדיינין דהא אפ"ה ממון שאין לו תובעין הוא דיכול הוא לומר לעניים אחרים אשלם :

חולין קל:

הלכה ד מתני' המחליף עם העניים. שנותן תבואה או פירות לעני בחילוף מתנות עניים שבידו : בשלו פטור . מה שנתן לו העני שהוא של לקט ושכחה פטור מן המעשר ובשל עניים מה שנתן לו הבעה"ב מתבואתו חייב במעשר ואע"פ שזה הוא חילוף מתנות העניים הפטורין : שנים שקבלו את השדה באריסית . והן עניים : זה נותן לזה חלקו ומעשר עני . כלומר חלק לקט שכחה ופאה וכן מעשר עני נותן כל אחד מהן לחבירו לפי שכשקבלו באריסית למחצה או לשליש ורביע הן נעשין כבעה"ב ובעה"ב עני אסור במתנות עניים משלו דכתיב לא תלקט לעני אזהרה לעני על שלו וה"ה לכל המתנות ודוקא על חלקו נעשה כבעה"ב ולא על חלק חבירו והלכך מותרין ליתן זה לזה מעשר עני וחלק שאר מתנות העניים : א"ר יהודה

תוספתא פ"ד דמע"ש

לעיל סוף פ"ב

תורה אור

כגנגלין ושמין לעניים בהפסדן ולמי הוא משלם אמר רבי יונה לעניי אותה העיר דלא כן מה אנן אמרין אמר ר' חייא בר אדא למדת הדין נצרכה:

הלכה ד מתני' בעה"ב שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה פאה ומעשר עני כשיחזור לביתו ישלם דברי ר"א וחכ"א עני היה באותה שעה: המחליף עם העניים בשלו פטור ובשל עניים חייב: שנים שקבלו שדה באריכות זה נותן לזה חלקו מעשר עני וזה נותן לזה חלקו מעשר עני: המקבל שדה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני א"ר יהודה אימתי בזמן שקבלה ממנו למחצה לשליש ולרביע אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט שכחה ופאה ואסור במעשר עני: **גמ'** תני אב ובנו איש וקרובו שני אחין שני שותפין פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה מעשר עני אמר רבי יודא תבוא מאירה למי שהוא נותן לאביו מעשר עני אמרו מניין שאם היו שניהם עניים: מה בינה לקדמייתא אלא לכשתקצור שליש הרי הוא שלך אמר רבי חייא ב"ר בון הדא אמרה שהמוכר זכייה בפאה שהיא מתרת את העומרים אמר יוסי ב"ר בון תמן נתחייבה שדהו ברם הכא לא נתחייבה שדהו ברשותו אמר רבי אבהו בר נגרי שנייא היא בלקט שכחה ופאה שהן בעזיבה:

הלכה ה מתני' המוכר שדהו המוכר מותר והלוקח אסור לא ישכור אדם את הפועל על מנת שילקט בנו אחריו ומי שאינו מניח את העניים ללקט או שהוא מניח את א' ואת א' אינו מניח או שהוא מסייע את א' מהן הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר אל תשיג גבול עולים: **גמ'** מתניתא כשמכר לו שדהו וקומתו אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה אצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך ואם עשה כן הרי זה גוזל את העניים בעל הבית שעושה כן הרי זה גוזל

ולמי הוא משלם. קאי על מתני' דלקמן ה"ד בעה"ב שהי' עובר וכו' כשיחזור לביתו ישלם ומיבעי למי ישלם: א"ר' לעניי אותה העיר. שנטל שם: דלא כן מה אנן אמרין. כלומר בלא ר' יונה מה היינו אומרים פשיטא דלעניי אותה העיר משלם ומאי קמ"ל: למדת הדין נצרכה. הא קמ"ל דס"ד דהא דקאמר ר"א ישלם הוא רק לצאת ידי שמים. אבל בדין פטור הוא משום דהוה ממון שאין לו תובעין ורבנן דפליגי סברי דאף לצאת י"ש נמי פטור וכיון דלר"א הוא רק לי"ש סגי שישלם אף לעניי עיר אחרת קמ"ל ר' יונה דמחויב לטרוח ולשלם לעניי אותה העיר דוקא דהא דלר"א מחוי' לשלם הוא ממדת הדין וע"כ במקום שנטל שם מחויב לשלם. וכן מוכח בבבלי חולין (קל ע"ב) דלר"א הוא ממדת הדין ועיין בשט"א ז"ל : **ואם** עשה כן . אהא דלא ישכור אדם

אימתי בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע . דזכה במחובר אבל אם א"ל שליש מה שאתה קוצר יהיה שלך הואיל ואין לו חלק אלא בתלוש מותר בלקט ושכחה ופאה שחיובן בשעת הקציר והיה עני ואע"פ ששכחת עומרים בתלוש הוא בשעת העימור מ"מ לא קרינן ביה קצירך מכיון שלא זכה אלא בתלוש ואסור במעשר עני לפי שאין מפרישין מעשר עני אלא לאחר הקצירה והרי זכה בחלקו שקצר : **גמ'** תני · בברייתא אב ובנו וכו' פודין זה לזה מעשר שני : כלומר שאינן צריכין להוסיף חומש כדין הפודה מעשר שני שלו לפי שנחשבים כאחרים זה לזה והפודה מע"ש של חבירו אינו מוסיף חומש וכן נותנין זה לזה מעשר עני שלהן אם עניים הן : אמרי מנין שאם היו שניהן עניים . כלומר על מה דאמר ר' יהודה תבא מארה וכו' הש"ס מהדר ומנין לו לפרנסו אם שניהן עניים הן ואף אנו לא אמרנו אלא בכה"ג שאין לו לפרנס אביו ממקום אחר : מה בינה לקדמיתא . טעמא דר' יהודה דמתני' מפרש דמחלק בין קבל ממנו למחצה לשליש וכו' ובין אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך ומ"ש האי סיפא מהרישא : אלא לכשתקצור שליש הרי הוא שלך . כלומר אלא דהכי אמר לו לאחר שתקצור השליש אז יהיה שלך והרי לא זכה במחובר ולפיכך מותר באלו המתנות שחיובן מן השדה בשעת הקציר כדפרישית במתני' : הדא אמרה שהמוכר זכייה וכו'. לעיל בפ"ב בהלכה ז' גרסי' להאי דבעי התם בדינא דתנן קצר חציה ומכר חציה הלוקח הוא נותן פאה לכל לפי שחיוב הפאה כשהוא בקמה ונותן על הכל אף על החציה שקצר המוכר ואם המוכר הוא עני מהו שיכול לזכות לעצמו באותה הפאה שצריך הלוקח להפריש גם על העומרין שקצר המוכר וכגון שמכר לו כל השדה עם חצי הקמה הנשארת וכהאי דתנינן הכא לקמן המוכר את שדהו המוכר מותר ומוקמינן לה במכר לו שדהו וקמתה ומבעיא לי' התם בהאי גוונא שמכר לו השדה עם חצי הקמה אם המוכר יכול הוא שיזכה גם בחלק הפאה שמפריש הלוקח על העומרין שקצר כשעדיין היתה השדה ברשותו או לא . ופשיט לה ר' חייא בר בון מהאי מתני' שהמוכר יכול הוא שיזכה גם באותו חלק הפאה שמתרת את העומרין שקצר הוא בתחלה דקס"ד דהאי דינא דמוכר שאין לו חלק עכשיו לא בשדה ולא במחובר דמיא ממש להאי דינא דסיפא דאם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט שכחה ופאה לפי שאין לו חלק במחובר : א"ר יוסי בר בון . דלא היא דלא דמי דתנן גבי קצר חציה ומכר חציה נתחייבה שדהו ברשותו שהרי כשקצר החצי היה קודם שמכר שדהו ובשעה שקצר היתה שלו וכבר נתחייב אותו החצי ברשותו ואינו יכול לזכות באותו חלק הפאה שהיה בעל השדה בשעת חיובו אבל הכא שזה המקבל לא זכה במחובר כלל אלא לאחר שיקצור ולא נתחייבה שדהו ברשותו כלומר חלקו לא נתחייב ברשותו שהרי בשעת קצירה אכתי לא זכה כלום ולא זכה אלא בתלוש ולפיכך מותר הוא בלקט שכחה ופאה : שנייא היא בלקט וכו' שהן בעזיבה . טעמא דאסור במעשר עני במתני' הוא מפרש דשאני לקט שכחה ופאה דכתיב בהו בשעת הקציר תעזוב ואז חיובן הוא והלכך זה שלא היה לו חלק בשעת הקציר מותר בהן אבל מעשר עני אין חיובו בעזיבה בשעת הקציר אלא לאח"כ בשעה שנעשה טבול למעשרות והרי עכשיו זכה הוא בחלקו ואסור לו לזכות במעשר עני ומחלק לעניים אחרים :

הלכה ה מתני' המוכר שדהו המוכר מותר. הוא בלקט ושכחה ופאה אם הוא עני והלוקח אסור ובגמ' מוקי לה במכר לו שדהו וקמתה אבל אם מכר לו קמה בלבד ושייר השדה לעצמו שניהם אסורים בלקט שכחה ופאה שאצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך : לא ישכור אדם את הפועל על מנת שילקט בנו אחריו . שעי"כ הפועל מנכה לו מן השכירות ונמצא פורע חובו משל עניים: אל תסיג גבול עולם . מפרש בגמ' ל' עולים אלו עולי מצרים וחד אמר אלו בנ"א שירדו מנכסיהן וקרי להו עולים ל' כבוד כדרך שקורין לסמיא סגי נהור: **גמ'** מתניתא במכר לו שדהו וקמתה וכו'. כמו שבארתי במתני': אם עשה כן . אהא דלא ישכור את הפועל וכו' קאי ואם עשה כן ה"ז גוזל את העניים כדמפרש ואזיל : בעה"ב שעשה כן . אם

עין משפט נר מצוה

[illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

תוספת הרי"ד

המוכר מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרין [פי' שקצר חצי שדה ומכר אח"כ השדה עם העומרין דהלוקח חייב להפריש פאה גם על העומרין והמוכר הוא עני ומיבעי' אם מותר לו לזכות בפאה זו] כשמעינה כו' א"ר בון בר חייא הדא אמר שהמוכר זכה בפאה שהיא מתרת את העומרין א"ר יוסי תמן לא נתחייבה שדהו ברשותו ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו כו'. חזינן מהכא דרבב"ח ס"ל בהא דלא תלקט לעני להזהיר עני על שלו דאע"פ שכבר נתחייבה ברשותו מ"מ עכשיו שהיא אינה שלו שוב לא קרינן ל"ת לעני להזהיר עני על שלו. אבל ר' יוסי פליג ע"ז וס"ל דכיון שכבר נתחייבה ברשותו אף דעכשיו אינה שלו הרי מוזהר הוא בלא תלקט לעני. וע"כ אזיל רבב"ח לטעמי' וסבר התם בפסחים דאין חילוק בין הקדיש והפקיר קודם ביעורו לאח"כ דכמו דבפאה סבר דמה שנתחייב בלא תלקט בשעה שהי' ברשותו אינו מועיל שיהי' חייב גם לאחר שיצא מרשותו ה"נ בחמץ אף שכבר נתחייב בבל יראה מ"מ לאחר שהקדיש והפקיר דאינו שלו תו לא עבר בב"י וע"כ מוקי לה רבב"ח בקדשים שחייב באחריותן כר"ש. אבל סתמא דגמ' ס"ל כר' יוסי דכיון דכבר נתחייב בשעה שהי' ברשותו שוב לא נפקע שחיוב אף לאחר שיצא מרשותו. ולענין הלכה כמאן קיי"ל חזינן מסך ירושלמי דפסחים דהלכה כר' יוסי דהא ברייתא דפלגייא א"א לאוקמה כרבב"ח וע"כ דיש חילוק בין הקדיש והפקיר קודם שנתחייב בב"י להקדיש והפקיר אח"כ. והשתא נתורלת קושית השאג"א ז"ל הנ"ל דאפי' אי נוקמה להברייתא דהי' יושב בבהמ"ד ונזכר שיש חמץ בביתו כריה"ג נמי לא מהני מה שיבטל ביו"ט אחרי שכבר נתחייב בב"י ואפי' הפקר גמור ג"כ לא מהני. והא דקאמר בגמ' לבתר איסורא לאו ברשותי' קיימא ולא מצי מבטל דמשמע הא אם הי' ברשותו הוי מצי לבטל זהו משום ע"פ משעה ששית עד הלילה דאז אינו עובר בב"י וצריכים אנו לטעמא דלאו ברשותי' קאי אבל לאחר שעובר בב"י שוב לא מהני ביטול אף לשיטת רש"י ז"ל דביטול הוא משום תשביתו. ועפ"ז ניחא נמי קושית הר"ש ז"ל על פרש"י ז"ל דר"ז ר"א בשם ר"י דמקשה מחלפת שיטתי' דר"א על כרחך ס"ל כרבב"ח דאפי' נתחייבה שדהו ברשותו מ"מ לאחר שיצאה מרשותו אין עליו הלאו דלא תלקט לעני להזהיר עני על שלו אבל לדידן דקיי"ל כר' יוסי שפיר פירש"י ז"ל דמיירי דוקא באדם אחר שאינו בעל השדה דבעל השדה אפילו אם יפקיר נכסיו לא יוכל לזכות בפאה לעצמו כיון שכבר נתחייבה שדהו ברשותו ודו"ק : הדרן עלך גדיש

אמר

שנויי נוסחאות (סו"ו) כשיחזור כד"ו וכשיחזור. (סו"ס) חלקו מעשר עני כד"ו חלקו ומעשר עני. (סו"י) חלקו מעשר עני כד"ו חלקו ומעשר עני. **אסור בלקט** שכחה ופאה ומעשר עני כד"ו אסור בלקט ובשכחה ובפאה ובמעשר עני. (סוי"ד) יודא וכו' אמרו מניין כד"ו יודן וכו' אמר מניין. (סוכ"ו) **זכייה** וכו' **ב"ר** כד"ו **זכיי** וכו' בי ר'. (סוי"ז) שדהו ברם כד"ו שדהו ברשותו ברם. (סוי"ח) שנייא היא בלקט שכחה ופאה כד"ו שנייה היא בלקט ובשכחה ובפאה. (סוכ"א) **ואת א' אינו מניח** כד"ו ואת אחד לאו. (סוכ"ב) אל תשיג גבול עולים במקרא אל תסג גבול עולם. (סוכ"ג) שדהו וקומתו אבל אם מכר לו כד"ו שדהו וקמתה אבל אם אמר לו. (סוכ"ד) ואם כד"ו אם. הרי זה כד"ו ליתא.

חדושי רד"א

אמר ר"ח ב"א למדת הדין נצרכה. נ"ב פי' הא קמ"ל להוציאו בדיינין. שעניי אותה העיר כותבין הרשאה זה לזה ותובעין אותו לדין ומוציאין אותה ממנו. דאילו לעניי עולם הוי ממון שאין לו תובעים דמי יקדמנו וישלם לו. כי לכל עני ועני ידחה ויאמר לאו בעל דברים דידי את אתננה למי שארצה. כי הארץ רחבת ידים היא :

חת"ם סופר

למי משלם לעניי אותה העיר. הלא אמרה שהוא מדה"ד. **ופי'** המפרש דשייך למתני' דהכא לכשיחזור ישלם לעניי אותה העיר דוקא שמהם לקט והלא אמרת שמשלם ממדת הדין דאי ממדת חסידות יכול לשלם לכל עני שירצה ע"ש. וכ"ל דילא לירושלמי כן מלשון לכשיחזור ישלם ולא אמר לכשיבא לביתו או לכשיהיו לו אלא לכשיחזור לאותה העיר שלקח ממנה ישלם לעניי העיר. ולפ"ז הא דאמר בחולין ק"ל תנא תני ישלם ולא אמרת מדת חסידות ליישנא קטיעא נקיט ורוצה לומר תנא תני לכשיחזור דוקא ולא לאיזה עני שירצה ועוד יותר נראה דמלשון ישלם גופיה מוכיח הירושלמי דאי יתן לשאר עניים אלא הפסידם לא שייך לשון תשלומין אלא למי שחיסר מהם ומשלם עתה חסרונם וא"כ א"ש תנא תני ישלם מוכח דצריך דוקא לשלם לאותן עניים עצמן ואת אמרת מדת חסידות וק"ל:

עין משפט נר מצוה
כו א מיי' פ"ה ממתנות עניי' הל"א
כז ב שם הלכה ג
כח ג מיי' פ"ה ממ"ע הלכה א
כט ד שם הלכה ב בסיפך ובכ"מ
ל ה מיי' פי"ז מהלכה הי"א. סמ"ג עשין עד. טוש"ע ח"מ סי' רס"ח ס"ד
לא ו מיי' פ"ה ממעשר עני הלכה ח
לב ז שם ה"ג
לג ח מיי' שם הלי"כ יג

אדם את הפועל קאי כפי' הפני משה ז"ל : פועל שעושה כן הרי זה גוזל לבעל הבית ולעניים. שבמתכוין עושה שיפול לקט הרבה בשביל בנו וגם גוזל עניים שמניח לבנו ללקוט יותר מאחרי עניים. כן פי' הסמ"ג ז"ל :

א"ר יצחק ועניים מרודים תביא בית. מרודים פי' מטולטלים שהולכים ונדים מבית לבית ור' יצחק מפרש עולים כמשמעו שהעניים הם עולים והולכים מבית לבית. ואיידי דהביא פסוק זה דועניים מרודים לפרש לשון עולים הביא ג"כ הא דר' אבין אם עשית כן פי' שנתת לעניים מרודים מעלה אני עליך וכו'. כן פי' הסמ"ג ז"ל :

הדרן ע"ך גדיש

תורה אור

גוזל את העניים פועל שעושה כן הרי זה גוזל לבע"ה ולעניי'. וע"ז נאמר אל תשיג גבול עולי' ר' ירמיה ורב יוסף חד אמר אלו עולי מצרים וחד אמר אלו שירדו מנכסיהן לסמיא צווחין סגיא נהורא א"ר יצחק ועניי' מרודי' תביא בית אמר ר' אבין אם עשית כן מעלה אני עליך כאלו הבאת ביכורי' לבית המקד"ש נאמר כאן תביא ונאמר להלן ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך וגו' :

הלכה ו מתני' העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחהו בע"ה שכחו בע"ה ולא שכחוהו פועלים עמדו העניים בפניו או שחיפוהו בקש אינה שכחה : גמ' העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעה"ב אינה שכחה דכתיב קצירך ושכחת שכחו בע"ה ולא שכחו פועלים אינה שכחה דכתיב כי תקצור ושכחת ר"ש בן יהודא אומר משום ר"ש אפי' חמרין שהן עוברין בדרך וראו עומר א' ששכחוהו פועלין ולא שכחהו בע"ה אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם היה עומד בעיר ואומר יודע אני שהפועלין שכיחין עומרין במקום פלוני ושכחוהו אינו שכחה היה עומד בשדה ואמר יודע אני שהפועלין שכיחין עומרין במקום פלוני הרי זו שכחה שנאמר בשדה ושכחת ולא בעיר ושכחת ר"ז בשם שמואל אף לענין מציאה כן מה אנן קיימין אם ביכול ליגע בהן מה לי בתוך העיר מה לי בתוך שדהו ר' אבא בר כהנא ר' יוסי בשם רבי יוחנן והוא שיכול ליגע בהן אפי' בתוך שדהו היה כולו מחופה בקש נשמעינא מן הדא וכן הסומא ששכח יש לו שכחה וסומא לא כמי שכולו מחופה בקש הוא ר' יונה אומר בזוכר את הקשים אתיא דר' יונה כר"ז כמה דר"ז אומר בזוכר את העליון כן ר' יונה אמר בזוכר את הקשים :

הלכה ז מתני' המעמר לכובעות לכומסאות לחררה ולעומרים אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו שכחה המעמר לגדיש יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה זה הכלל כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו שכחה : גמ' ר' יונה אמר מן לעיל כמה דתימר וכובע נחושת על ראשו : לכומסאות רבי אבינא אמר מלרע כמה דתימר הלא הוא כמוס עמדי לחררה גלגל לעומרין א"ר יוחנן כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר :

הדרן עלך גדיש

מסורת הש"ס
ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ט
לקמן פ"ו משנה י"א

אם התנאי היה מבעה"ב שהיא אמר לו בתחלה הריני שוכר אותך למלאכתי על מנת שילקט בנך אחריך גוזל הוא את העניים שעי"כ ממעט הפועל מהשכר שלו ונמצא הבעה"ב נגרוח משל עניים : פועל שעשה כן. וסייע לאחר שפסק עמו השכר עשה הפועל מעצמו כן ואמר לבנו שילקט אחריו ה"ז גוזל לבעה"ב ולעניים שאילו ידע הבעה"ב שיעשה כן לא היה פוסק עמו כ"כ ואע"פ שהלקט של עניים הוא מ"מ קרי ליה גוזל לבעה"ב לפי שלדעתו של הפועל הלקט שמלקט בנו הוא משל בעה"ב ונוטל יותר משכרו : ועל זה נאמר וכו'. ופליגי רב ירמיה ורב יוסף בפירושו כמו שכתבתי במתני' : א"ר יצחק ועניים מרודים תביא בית. איידי דהדרים קרא דאל תסג להגוזל את העניים מייתי האי קרא דהנביא מזהיר על מתנות העניים ואם עשה כן מעלה הכתוב כאילו הביא בכורים למקדש כדמסיים ר' אבין ודרים תביא תביא לגזירה שוה :

הלכה ו מתני' העומר ששכחוהו פועלי' ולא שכחו בעל הבית. וכגון דבעה"ב קאי בשדה וזכי ביה אבל אם הבעה"ב בעיר הוי שכחת פועלים שכחה אע"ג דלא שכחו בעה"ב : גמ' העומר ששכחוהו פועלים וכו'. ומ"ט אינו שכחה משום דכתיב קצירך ושכחת משמע מי שהקציר שלו צריך שישכח ואם שכחו בעה"ב ולא שכחוהו פועלים ג"כ אינו שכחה דכתיב גם כי תקצור גבי ושכחת משמע דבקוצר נמי תליא מילתא הלכך עד שישכח הבעה"ב והפועלים : וראו עומר אחד ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעה"ב אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם. הכי איתא בתוספתא בדפוס בפ"ג בדברי ר"ש בן יהודה משום ר"ש אפי' אחרים עוברין בדרך וראו את העומר ששכחוהו פועלין אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם וגי' זו קשה היא דאם שכחוהו הפועלים בלבד בלא"ה אינו שכחה עד שישכח גם הבעה"ב ומאי האי דנקט אחרים וכו' ובתוספתא כתיבת יד אשר לפני כך היא הגי' בדברי ר"ש אפי' אחרים עוברין בדרך וראו את העומר ששכחוהו אינו שכחה וגי' זו נכונה היא דר"ש מוסיף אפי' שכחוהו שניהם הפועל והבעה"ב וראו אחרים אותו אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם : היה עומד בעיר. ה"נ בתוספתא אם בעה"ב שהיה עומד בעיר ואמר יודע אני שהפועלים שוכחין את העומר במקום פלוני ושכחוהו ה"ז שכחה היה עומד בשדה ואמר יודע אני שהפועלים שוכחין את העומר ושכחוהו אין זה שכחה וזו גי' עקרית ובספרי הדפוס נתחלף כאן ומוכח היא כגי' התוספתא שהרי מסיים בטעמא שנאמר בשדה ושכחת ולא בעיר ושכחת כלומר אם הבעל הבית בשדה אז בעינן שגם הבעל הבית ישכח אבל אם הוא בעיר לא בעינן ושכחת אלא אפי' שכחת פועלים הוי שכחה. ולפי גי' הספר וכן מייתי נמי לקמן בפ"ג דמעשרות בסוף הלכה ז' צ"ל דהש"ס ס"ל לפרש הברייתא כפשטא וגזירת הכתוב היא דאם הבעה"ב בעיר אינה שכחה עד שיהא עומד בשדה כדכתיב בשדה ושכחת : אף לענין מציאה כן. מציאה שהיא בתוך שדהו. כהאי דתנן בפ' שנים אוחזין ראה אותן רצין אחר מציאה אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו וקאמר הכא שמואל דאף במציאה צריך שיהא עומד בצד שדהו דהשתא משתמרת על ידו ובהא הוא דאמרינן דקונה לו שדהו וכמו בשכח' דאם עומד בצד שדהו אז קנתה לו השדה ולא הוי שכחת פועלים שכחה : מה אנן קיימין. ופריך הש"ס על הא דשמואל ובמאי עסקינן בהאי מתני' דמציאה : אם ביכול ליגע בהן. כלומר הא ודאי בשאינו יכול ליגע אותן בתוך שדהו אם הוא רץ אחריהן לא מהני ליה מה שהוא אומר זכתה לי שדה שלי שהרי אם ירצה לרוץ אחריהן אינו יכול להגיען והרי הן חוץ משדהו אלא ע"כ בשיכול ליגע בהן בתוך שדהו וא"כ קשיא מה לי אם הבעל השדה הוא בתוך העיר ומה לי אם הוא עומד בתוך שדהו שהרי הוא רץ אחריהן ומגיען בתוך שדהו. ואפי' הוא בתוך העיר תקני ליה שדהו : וקא"ר אבא בשם ר' יוחנן והוא שיכול וכו'. כלומר דתרתי בעינן והוא שיכול ליגע בהן ואפי' הוא עומד בתוך שדהו ובמה שהוא יכול ליגע בהן לחוד לא סגי דכיון שאחרים רצין אחריהם אם אינו עומד בצד שדהו לאו כלום הוא דהא שדה חצר שאינה משתמרת היא וכל הקודם זכה הלכך בעינן נמי שיהא עומד בצד שדהו : היה כולו מחופה בקש. דבמתני' קתני העומר שחיפוהו בקש ומחמת כן שכחו אינו שכחה ובעי הש"ס אם היה כל עומרי השדה מחופה בקש מהו : נשמעינה מן הדא דתנינן. ס"פ דלקמן וכן הסומא יש לו שכחה וכי סומא לא כמי שכולו בקש מחופה הוא לפניו וקתני דיש לו שכחה וה"ג אם כל השדה מחופה בקש ושכח עומר אחד יש כאן תורת שכחה : בזוכר את הקשים. הא דקתני במתני' בעומר אחד שחיפהו בקש ושכחו אינו שכחה בזוכר את הקש שעליו והלכך מה ששכח העומר שהוא תחת הקש אינו שכחה : אתיא. הא דר' יונה כר' זעירא כמה דאמר ר"ז בפרק דלקמן בהלכה ג' גבי העומר שנטלו להוליכו לעיר ונתנו ע"ג חבירו דקאמר ר"ש התם שניהן אין שכחה התחתון מפני שהוא מכוסה והעליון מפני שזכה בו וא"ר זעירא בזוכר את העליון ולפיכך התחתון אינו שכחה וכן ר' יונה אומר בזוכר את הקשים שעל העומר ולפיכך העומר שתחת הקש אינו שכחה :

הלכה ז מתני' המעמר לכובעות. המנהג הוא לקצור החטין ולעשות אותן אלומות אלומות במקומות הרבה עד שיתאספו כלן אח"כ למקום אחד ומגן המקום הזה נושאים אותן למקום הדישה והוא הנקרא גורן ששם דשין התבואה ויש שמשימין אותם אלומות אלומות ע"ג קרקע וזה נקרא כובעות שהן למעלה על הארץ כדמות כובע שמשימין בראש ויש שמשימין אותן בחפירה בארץ והן נקראו כומסאות מל' כמוס עמדי ויש שמגדישין אותן בעגולה כדמות אבן הרחים וזה נקרא חררה שהוא גלגול כעגולה כחררה : ולעמרים. זה שעושה עמרים עמרים קטנים ולעשות מהן עמרים גדולים מהנים ומשלש אחד זהו נקרא לעמרים : אין לו שכחה. מה ששכח בשעה שמוליך לא' מן המקומות הללו אינו שכחה כדדרים בגמרא. דכתיב כי תקצור קצירך ושכחת עומר בשדה מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר יצא אלו שיש אחריהן עמור : ממנו ולגורן. המוליך מאחת מהמקומות הללו לגורן ושכח עומר באחת מאלו המקומות יש לו שכחה לפי שאין אחר זה עמור : המעמר לגדיש. הוא המקום ששם מאספין כל העמרים כאחד וכגון שאינו רוצה להוליכן משם לגורן אלא שישארו במקום הזה ושם ידוש אותם והוי מקום גמר מלאכה יש לו שכחה : ממנו ולגורן. ואם נמלך אח"כ ומוליכן למקום אחר ולדוש אותם אין לו שכחה זה הכלל וכו' : גמ' רבי יונה אמר מן לעיל וכו'. לפרש כובעות קאמר שהוא למעלה על גבי קרקע. ולכומסאות מפרש ר' אבינא מן לרע למטה בחפירה. ולחררה הוא גלגל עגול כגלגל וכחררה זו כמו שהובא במתני' : ולעמרים. וכדקאמר ר' יוחנן כי תקצור וגו' ולטעמא דכולהו קאי כדפרישית במתני' :

הדרן עלך גדיש

שנויי נוסחאות (סו"א) גוזל את העניים בד"ו גוזל עניים. (סו"ג) תשיג גבול עולים בד"ו תסג גבול עולם (כ"ה במקרא משלי כ"ג). (סו"ג) וחד בד"ו וחרנא. (סו"ה) בית בסרי"ר בית אלו שמרדו בעניות. אבין בכי"ר אבהו. (סו"י) בקש אינה בד"ו בקש הרי זה אינו. (סו"א) בעה"ב אינה בד"ו בעה"ב אינו. (סו"ב) ולא שכחו פועלים אינה בד"ו ולא שכחוהו פועלים אינו. (סו"ו) במקום בד"ו שבמקום. (סו"ז) ר"ז בד"ו רבי זעירא. (סו"ט) ר' יוסי בד"ו ר' יבא. (סוכ"ג) לכומסאות בד"ו ולכומסות. (סוכ"ז) וכובע במקרא „קובע". לכימסאות בד"ו לכימסות. (סוכ"ח) מלרע בד"ו מן לרע. (סוכ"ט) קצירך בשדה בד"ו קצירך בשדך (כ"ה במקרא דברים כ"ד).

מערכת הערוך

אל תשיג גבול עולים בערוך (ע' פל א') אל תשג גבול עולם (כן הגירסא בסמך ווילנא רל"א). אבל בעה"ש הגירסא „אל תסג גבול עולם" (כבמקרא) עולים (כ"ה בדרשה בכמה מקומות (פי' בספרם בעמ"ש שם)...וחד אמר אלו שירדו מנכסיהם. לסמיא צווחין סגי נהורא וכזה הענין קראו אחריך מלא (ירמיה י"ב ו') ריקם היה לו לומר אלא שכינה הכתוב. [ר' יונה] אמר מן לעיל בירושלמי (ע' כבע) כובעות מן לעיל כמא דתימא (ש"א י"ז ה') וכובע נחושת על ראשו לכומסות מן לרע כמא דתימא (דברים ל"ב ל"ד) הלא הוא כמוס עמדי חתום. פירוש כובעות ראשי שבלים הן כומסות תחתון של שבלים. וי"א לכובעות אגודות הקשורות למעלה כנגד ראשית כומסות אגודות הקשורות מתחת:

מסורת הש"ס

א״מ ז׳ פדיות פ״ד משנה ג

עין משפט נר מצוה

א
א מיי׳ פ״ב מנדרים הט״ו טוש״ע יו״ד סי׳ רנ״ו ס״ה
ב
ב מיי׳ פ״ה ממ״ע סי״ו

בית ״שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר ובה״א ״אינו הבקר עד שיבקור אף לעשירי׳ כשמיטה כל עומרי השדה של קב קב וא׳ של ארבעת קבין ושכחו ב״ש אומרים אינה שכחה ובה״א שכחה: **גמ׳** רבי חייא בשם ר׳ יוחנן טעמיהו דבית שמאי ״לעני ולגר מה ת״ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים אמר ר״ש ב״ל טעמיהו דב״ה ״תשמטנה ונטשתה מה ת״ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו מה זו בין לעניים בין לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים מה מקיימון ב״ה טעמיהו דב״ש תעזוב אותם מיעוט זו לעניים ולא לעשירים אבל מה שאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים מה מקיימון ב״ש טעמיהו דב״ה תשמטנה ונטשתה מיעוט זה בין לעניים בין לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים אבל לא לעשירים אמר ר׳ אבון לישן דמתני׳ מסייע לר״ש ב״ל עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה הפקר לבהמה אבל לא לאדם לגוים אבל לא לישראל לעשירים אבל לא לעניים ד״ה אין הפקרו הפקר לאדם אבל לא לבהמה ״לישראל אבל לא לגוים לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת ״פלוגתא דר׳ יוחנן ור״ש ב״ל על דעתיה דר׳ יוחנן הפקרו הפקר ועל דר״ש ב״ל אין הפקרו הפקר א״ר לא בפירוש פליגי ר״י אמר הפקרו הפקר ור׳ שמעון ב״ל אמר אין הפקרו הפקר אמר ר׳ אבון ב״ר חייא הדה אמר׳ הפקר לעניים וזכו בהן עשירים ״תפלוגתא דר״מ ור׳ יוסי על דר״מ דו אמר כיון שאדם מפקיר דבר מרשותו הפקרו הפקר על דעתיה דר״י דו אמר אין הפקר יוצא מתחת ידי בעלים אלא בזכיה אין הפקרו הפקר

עד

ויקרא יט

שמות כג

הלכה א מתני׳ בית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר. מי שמפקיר לעניים הוי הפקר. ולא לעשירים דין הפקר יש לו ופטור מתרומה ומעשרות. וכדמפרש טעמייהו בגמ׳ דב״ש דרבי דכתיב בלקט ופאה לעני ולגר תעזוב אותם וה״ל למיכתב עזוב אותם ומה ת״ל תעזוב למד על תורה אור עזיבה אחרת והיינו הפקר שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף עזיבה שהיא במקום אחר לעניים ולא לעשירים הוי עזיבה: ובה״א אינו הבקר עד שיבקיר אף לעשירים כשמיטה. דכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה ומה ת״ל ונטשתה למד על נטישה אחרת והיינו הבקר שהיא כשביעית מה שביעית בין לעניים בין לעשירים אף הפקר בין לעניים בין לעשירים:

גמ׳ טעמייהו דב״ש וכו׳. כדפרישית במתני׳: מה מקיימין ב״ה טעמייהו דב״ש. ומאי עביד להו בהאי קרא דב״ש וקאמר דב״ה סברי דאותם מיעוטא היא זו דוקא לעניים ולא לעשירים אבל הפקר מה שנאמר במקום אחר דפטור ממעשרות כדדרשינן ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שיש לו חלק ונחלה עמך וזהו דוקא שיופקר אף לעשירים: מה מקיימין ב״ש קרא דב״ה. וקאמר דב״ש סברי דונטשתה מיעוטא היא נטישה זו בין לעניים בין לעשירים אבל הפקר שנאמר במקום אחר אפי׳ לעניים אבל לא לעשירים הוי הפקר: לישן דמתני׳ מסייע לר״ש בן לקיש. ואע״ג דר׳ יוחנן ור״ל לא פליגי אלא מר מפרש טעמייהו דב״ש ומר מפרש טעמייהו דב״ה אפי׳ הכי הואיל דלר׳ יוחנן לא מבעיא לן למימר דב״ה נפקא להו מקרא אחרינא אלא מהאי קרא דב״ש גופי׳ דדרשי אותם למעוטא הלכך קאמר לישנא דמתני׳ מסייע לר״ל דב״ה מקרא דשביעית הוא דנפקא להו כדקתני בהדיא עד שיובקר אף לעשירים כשמיטה ומינה לקמן משמע דאף לדינא איכא בינייהו: הבקיר לבהמה. מה שתאכל הבהמה ממנו אבל לא הפקיר לאדם. לגוים וכו׳ בזה ד״ה אין הפקרו הפקר. כלומר בין לר״י דלא מפרש טעמייהו דב״ש דדרשי מקרא דשמיטה אלא דממיעוטא מאותם דכתיב גבי לקט ופאה נפקא להו כדלעיל ובין לר״ל דמפרש טעמייהו דב״ה דמקרא דשמיטה נפקא להו מיהת לכ״ע בעינן שיפקיר לכל ישראל בין לעניים בין לעשירים וא״כ הכא לא הוי הפקר לב״ה דקיי״ל כוותייהו ומשום הסיפא נקט לה כדלקמיה דאם הפקיר לאדם אבל לא לבהמה וכו׳ בהא איכא בינייהו דר״י ור״ל אליבא דב״ה ותליא בפלוגתא דידהו בהא דמפרשי טעמייהו: על דעתיה דר׳ יוחנן הפקירו הבקר. דלר׳ יוחנן נפקא להו לב״ה ממיעוטא דאותם דבאר הפקר לא ליהוי כלקט ופאה וא״כ הכא כיון שהפקיר לכל ישראל הוי הפקר ואע״ג דקאמר לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת בהא לא איכפת לן דהא לא קאמר בפירוש אבל לא לעשירי׳ והלכך אמרינן מסתמא כי הפקיר לכל העולם הוא דהפקיר בין לעשירים בין לעניים אלא דבעניים לחוד הוא דמקפיד שלא יזכו בה אלא עניי אותה העיר אבל מעיר אחרת הכל שוין בו ואף לעשירים וכן לעשירים שבאותה העיר ושפיר ילפינן מאותם דהלוו לקט ופאה אין בהם אלא לעניים בלבד: על דעתיה דרשב״ל. דמפרש טעמייהו דב״ה דמקרא דשמטה ילפי שצריך שיהא ההפקר כשמטה ממש א״כ הכא אין הפקירו הפקר סברי שמיטה הפקר לכל היא ובין לאדם בין לבהמה: א״ר לא בפירוש פליגין וכו׳. כלומר דר׳ אילא קאמר דלא צריכא לן למידק פלוגתייהו מהא דלעיל אלא דאשכחן דפליגי בהדיא בהאי דינא אי הוי הפקר או לא: הדא דאמרה הבקר לעניים וזכו בהן עשירין. כלומר הא דאמרינן דלר׳ יוחנן כל היכא דהפקיר סתם לעניים הוי הפקר גמור ואפי׳ אם זכו בהן עשירים כדקאמר לעניי אותה העיר הוי הבקר כל זמן שלא אמר בפירוש אבל לא לעשירי׳ האי מילתא תליא בהפלוגתא דר״מ ור׳ יוסי היא דפליגי בעלמא בדין הפקר והך פלוגתא דר״מ ור׳ יוסי בברייתא הובאה לקמן בפ״ג דדמאי בהלכה ב׳ ועיקרה לקמן בפ״ד דנדרים בהלכה י׳ דר״מ סבר כיון שאדם מפקיר יצא דבר מרשותו ואינו יכול לחזור בו ואע״ג דעדיין לא אתי ליד הזוכה הוי הפקר ופטור מן המעשרות ואפי׳ קדם וזכה הוא עצמו בו דין הפקר יש לו ור׳ יוסי סבר דאין הפקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה כדמפרש התם טעמא דר׳ יוסי דקסבר הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתיא מרשות נותן לרשות מקבל אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה וכל זמן שלא זכה בה אדם יכול לחזור בו ואין לו דין הפקר: ע״ד דר״מ דהוא אמר וכו׳. השתא מפרש לה דהא דר׳ יוחנן דלעיל תליא בהאי פלוגתא דר״מ ור״י דלדעתי׳ דר״מ דס״ל כיון שהאדם מפקיר יצא הדבר מרשותו וא״כ הכא נמי מכיון שהפקיר לעניי אותה העיר יצא הדבר מרשותו והוי הפקר גמור ואפי׳ לעשירים הואיל ולא אמר בפירוש אבל לא לעשירים ועל דעתיה דר׳ יוסי דאמר לעולם יכול לחזור בו עד דאתי ליד הזוכה ה״ה הכא אין הבקרו הפקר דמכיון שהוא יכול לחזור בו מקודם שיבוא ליד הזוכה והוא אמר לעניי אותה העיר א״כ כל זמן שלא זכו בו עניי אותה העיר לא מקרי בא ליד הזוכה ואפי׳ זכה בו עשיר לאו כלום הוא דבעינן שיבא ליד הזוכה שזיכה לו בפי׳ דהא מדמי לה למתנה ועד שיבא ליד אותו מקבל שזיכה לו יכול הוא

ר״ח בשם ר״י טעמייהו דב״ש לעני ולגר כו׳. ולא פירש טעמייהו דב״ה: אר״ש ב״ל טעמייהו דב״ה תשמטנה כו׳. ולא פירש טעמייהו דב״ש: מה מקיימין ב״ה טעמייהו דב״ש. לר׳ יוחנן פריך מה יעשו ב״ה בטעמא דב״ש הא ספיר ילפי מהך קרא דתעזוב אותם: ומשני אותם מיעוט כו׳. וזה ניפא טעמא דב״ש דילפי ממיעוטא דהך קרא כמנא דלר״י בין ב״ש ובין ב״ה תרוייהו ילפי מקרא דתעזוב אותם אלא דב״ש ספרי דתעזוב רבויא הוא וב״ה סברי דאותם מיעוטא הוא: מה מקיימין ב״ש טעמייהו דב״ה. לרשב״ל פריך: תשמטנה ונטשתה מיעוט כו׳. וזה ניפא טעמא דב״ש דילפי ממיעוטא דונטשתה ולדידי׳ ב״ש וב״ה תרוייהו ילפי מהך קרא אלא דב״ש סברי דונטשתה מיעוטא הוא ולב״ה רבויא הוא: א״ר אבון לישן דמתני׳ מסייע לרשב״ל כו׳ כשמיטה. דלר״י טעמייהו דב״ה הוא ממיעוטא דאותם ומאי כשמיטה דנקטו: הפקיר לאדם ולא לבהמה כו׳. מפרש מאי דאיכא בין ר״י לרשב״ל: ע״ד דר״י הפקרו הפקר. דלר״י דב״ה ילפי ממיעוטא דאותם ליכא למעט רק לעניים דכתיב גבי׳ לעני תעזוב אותם אותם לעני אבל הפקר בין לעני בין לעשיר ומיעוטא אחרינא דלא כתיבא גבי׳ ליכא למעט וע״כ בהפקיר לאדם ולא לבהמה כו׳ הוי הפקר דהכך ליכא למעט מאותם כיון דלא הוליא עשירים: וע״ד דרשב״ל. דב״ה ילפי מרבויא דונטשתה: אין הפקרו הפקר. דצריך שיהיה ממש כשמיטה:

מה

גליון הש״ס

פלוגתא דר׳ יוחנן ורשב״ל על דעתי׳ כו׳ ע׳ בר״ש כאן שכתב דבב״מ דף ל׳: דפריך וכה״ג מי הוי הפקר הוי״ל אליבא דר״ל. וכי שנראה קיי״ל כן ועי׳ בשטמ״ק שם מ״ש בזה. ועי׳ בשו״ת שארנו בעל נ״כ באה״ע ז׳ סי׳ נ״ע.

תוס׳ גיטין מ. ד״ה אדתא

נדרים מג. ירושלמי נדרים פ״ד ה״י

הוא

תוספת הרי״ד

רבי חייא בשם רבי יוחנן טעמייהו דבית שמאי כו׳. ראיתי בספר עמודי אש שכתב כן: המפרשים החליטו כי אין פלוגתא בין רבי יוחנן ורבי שמעון ב״ל, רק זה נותן טעם לבית שמאי וזה לבית הלל, לכן כל דברי הסוגיא בזה שנבה מהם. אך ישר נוכח עמנו כי רב המרחק בין ר״י ורשב״ל: ר׳ יוחנן סובר כי מקור פטור הפקר הוא פאה אף לבית הלל, רק בית שמאי מדמים הפקר לפאה לכל מילי, וכמו בפאה די לפטור ממעשר בהפקר לעניים לבד כן בהפקר; ובכן כאשר בפאה אף אם נטלו העשירים פטורים הפירות ממעשר כדמוכח בב״ק (כח ע״א) „אם זה פאה לפוטרן ממעשר״, כן בהפקר אם נטלו גם אלה שלא הפקיר להם ג״כ פטורים. ובית הלל מאותם ממעטים הפקר ומגרעים כחו כי אינו שוה בכל לפאה, ומודים לב״ש כי בזה דומה הוא לפאה, שאם הפקיר רק לעניים פטורים העניים ממעשר, אבל אם נטלו העשירים אינם פטורים, עד כי יופקרו גם להם; אך גם לב״ה די אם יפקיר לעניים ולעשירים, כי אז יופטרו ממעשר גם הפירות אשר נטלו גוי ובהמה, כי המיעוט מאותם סובב הולך על לעני תעזוב אותם, ממעט הפקר, כי בהפקר לעניים אבל אם נטל המשיר פירותיו חייבים. ורשב״ל אשר יאמר כי טעם בית הלל משמיטה, אין כונתו כי ב״ה מצריכים אשר ההפקר יהי׳ לכל יצורי תבל כשמיטה, כי ספתי ב״ה ברור מללו: „עד שיפקיר אף לעשירים״ וגוי ובהמה אין זכר למו; רק להורות נתן לנו כי כמו בשמיטה, אשר ההפקר הוא לאדם ובהמה יחד, ובלתי אפשר המציאות כי יהיו הפירות ביד אחרים אשר לא הופקר להם, ויופטרו, כן בהפקר הפטור הוא רק לאותם שהופקר להם ולא לאחרים. ויוצא לנו מזה כי לב״ה אף אם הפקיר לעניים ולעשירים, רק המה פטורים, אך אם נטלו גוי ובהמה הפירות חייבים; וממילא מוכח דמה שאמרו ב״ה עד שיפקיר אף לעשירים, כונתם דאם לא הפקיר גם לעשירים אז גם פירות העניים חייבים, דאם רק לחייב פירות העשירים, למה פרטו עשירים הלא דין אחד לכלם, כי רק אלה אשר הופקר להם פטורים, כבשמיטה. ואחרי ידענו זאת כל דברי הירושלמי ישר מחוקה: הפקיר לבהמה אבל לא לאדם, לגוים ולא לישראל, לעשירים ולא לעניים ד״ה אין הפקרו הפקר — כי גם בפאה לא זכתה להם התורה — לאדם אבל לא לבהמה, לישראל ולא לגוים, לעניי אותה העיר ולא לעניי עיר אחרת, פלוגתא דר״י ורשב״ל, ע״ד דר״י הפקרו הפקר, היינו, בשני האופנים הראשונים אף אם לקטו גוי ובהמה הפירות פטורים, ובאופן השלישי אשר הפקיר רק לעניים, פטורים לעניי עיר

שנויי נוסחאות (סו״ב) שיבקור בד״ו שיבקיר. (סו״ד) ושכחו וכו׳ אינה בד״ו ושכחו בו וכו׳ אינו. (סו״ה) חייא בכי״ר חזקיה. (סו״י) שהיא בד״ו ליתא. (סו״ב) טעמיהו בד״ו טעמהון. (סוט״ו) טעמיהו בד״ו טעמהון. (סי״ח) אבון בד״ו ונטשתה נטישה מיעוט. ונטשתה מיעוט בד״ו אבין. שיפקיר בד״ו שיבקיר, וכן בכל מקום שנדפס בירושלמי זה לשון „הפקר״ שנירסא בד״ו בבית „הבקר״ וכדומה. (סוכ״ה) אבון בד״ו אבין. הדה אמרה בד״ו הדא דאמרה.

עמודי ירושלים

הבקיר לעניים וזכו בו עשירים כו׳. ראיתי בס׳ חי׳ הרז״ה בדיני מכירות חמץ שפי׳ דברי הירושלמי דלר״מ דיוצא תיכף מרשותו אף לב״ה תמיד הפקירו הפקר ומה שאמרו **ב״ה עד** שיפקיר אף לעשירים ה״פ דאינו הפקר לעניים לבד רק הוי הפקר אף לעשירים ולר״י אינו הפקר **עכ״ד**. ודברים לא האירו ולא ידעתי מה יועיל לב״ה מה דיוצא מרשותו תיכף כיון דלב״ה גזירת הכתוב **הוא** שאינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים וגם כיון דאנן קיי״ל כר״מ כמבואר ברמב״ם וש״ע (ולא **כמ״ש** בחי׳ הרז״ה שם וז״ל ואני אומר עיקר דתלמודא דידן כר״י ס״ל דהלכה כמותו נגד ר״מ ונימוקו **עמו** עכ״ל נראה שסובר דהלכה כר״י וליתא דאנן קיי״ל כר״מ וכ״כ הרשב״א בתשובה (ח״א סי׳ ע׳) **דאף** דאנן קיי״ל בכל מקום דהלכה כר״י נגד ר״מ מ״מ הכא סתם משנה כר״מ קיי״ל כמותו ומהחי׳ **הרז״ה** נעלמו דברי הרשב״א האלו ולכן קיהה שם הרבה לאיזה ר׳ מאיר כיוני בירושלמי והדברים מבוארים בדברי הרשב״א. וגם התוי״ט בתשובה סי׳ מ״ח לא ראה דברי הרשב״א האלו) וא״כ כיון דאנן קיי״ל כר׳ מאיר א״כ לפי פי׳ החי׳ הרז״ה בירושלמי יהיה הדין דרק כשיפקרנו רק לעניים יהיה **הפקר** ובאמת מבואר בהיפך בח״מ (סי׳ רע״ג) אולם נראה דהירושלמי קאי לב״ש דלר״מ יהיה גם לעשירים הפקר ולר״י לא וג״מ לב״ה בהפקירו לאנשי אותו עיר ולא לעיר אחרת **דלר״מ זכו גם עיר** אחרת ולר״י לא. וצל״ע על מ״ש תוס׳ גיטין (מ״ז א) והר״ש פאה (פ״ו) דלאנשי עיר אחרת **גם לר״מ** אין רשאין לזכותו דהוי הפקר בטעות והוא נגד הירושלמי הזה. ועוד דא״כ גם לב״ש נימא הכי **דיהיה** אסור לעשירים כיון דהפקירו בפירוש לעניים ויש לומר דב״ש לשיטתם דהקדש בטעות הוי הקדש **וה״ת** הפקר. אך הר״ש שם ובתוס׳ שאנץ ב״מ (דף ל׳ ע״ב) מבואר שם דגם לב״ש הפקר בטעות לא **הוי** הפקר. ועי׳ במפרש שם לירושלמי שפי׳ דנ״מ לב״ה שלא יוכל להזור בו ע״ש. ודע דבפלוגתא **ר״י** ור״ל שם בירושלמי נראה דקיי״ל הלכה כר״ל. וכ״כ בשו״ת נ״ב מה״ק חאה״ע (סי׳ נ״ט) ומה שהקשה שם הא קיי״ל כר״י לגבי ר״ל לק״מ דזה דוקא אי פליגי אליבא דנפשייהו ולא היכא דפליגי בפי׳ דברי ב״ה. ועשו״ת חו״י (סי׳ ל״ד) הן אמת שראיתי להטורי אבן בר״ה (דט״ו ע״א ד״ה פטורס) שכ׳ **דקיי״ל** כר״י דהא קיי״ל כר״י לגבי ר״ל ועוד דמההוא דאמרינן יד הכל ממשמשין בה מוכח דהלכה **כר״י** ע״ש ובאמת אינו מוכרח כלל דמההיא דר״י ור״ל אינו ראיה וכמ״ש ונם מההוא דשביעית לא מוכח **מידי** דבאמת גם בשביעית נוהגת הפקר אף לעכו״ם עי׳ ס״א למ״א שם ובשערי ירושלמי (דף ל׳ ע״א) **ובעיקר**

מערבי
עין משפט
נר מצוה

ג
א מיי' פ"ב מנדרים הי"ז וסמ"ג לאוין ר"מ או"ח סי' רעג ס"ע

ד
ב מיי' שם פי"ח סמ"ג שם טוש"ע שם בעיף י'

ה
ג מיי' פ"ה ממ"ע הי"ו

מה אנן קיימין אי משום דבר מסוים דיו שנים כו' הדא דר' יוחנן כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש. פי' הר"ש ז"ל דהכי קאמר טעמייהו דב"ש מפני שהוא יכול לחלקו לעמרים של קב קב ולעשות ממנו שורה וב"ה לטעמייהו דאמרי לקמן (ה"ד) שלשה לעניים וארבעה לבעה"ב הילכך לא שני בג' וב"ה לית להו רואין. וכן פי' המל"מ והסמו"א ז"ל. ויש לסייע פי' זה מהא דאמר לקמן (ה"ה) אין העבדינא גדיש אינו נידון כשורה דמשמע דג' לב"ה וד' לב"ש הוא שורה ולפ"ז פי' שורה הוא מנין ג' וד' ולא שורה באורך או ברוחב. ועיין בתוס' מה שפירשו סוגיא זו אליבא דהרמב"ם ז"ל:

וקפיא

עד כדון כשהפקירה לזמן מרובה אבל הפקירה לזמן מועט נישמענא מן הדא [א] הפקר את שדהו ב' וג' ימים חוזר בו תני ר"ש דיינא קומי ר"ז אפי' לאחר ג' ימים חוזר בו אמר לי' כיון דאת אמר אפי' לאחר ג' ימי' הוא לאחר ג' ימים היא לאחר כמה ימים לישן מתני' מסייע לר"ז בר"א כשהפקיר סתם אבל [ב] אם אמר שדי מופקרת יום א' שבת אחת חודש א' שבוע א' אם עד שלא זכה בהן הוא או אחר יכול לחזור בו אבל משזכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו הדא אמרה הוא זמן מרובה הוא זמן מועט הדא אמרה לא חשו על הערמה הדא אמרה שאדם מפקיר וחוזר וזוכה בו הדא פשיטא שאילתי' דר' זירא דר"ז אמר הוא זמן מרובה הוא זמן מועט מה אנן קיימין או משום דבר מסויים דיו שנים אי משום שורה דיו ג' חד בר רבנן אמר קומי ריש לקיש הדא דר' יוחנן כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה בב"ש רבי יונה בעי [ג] כל עומרי השדה של קב קב וא' של ד' קבין ושכחו כל עומרי השדה של ב' קבין וא' של שמונת קבין:

העומר

הוא לחזור בו וה"נ כן. וגרסי' להאי סוגיא בנדרים שם עד מה אנן קיימין: עד כדון בשהבקירה לזמן מרובה. לר"מ הוא דבעי דקאמר אינו יכול לחזור בו עד כאן לא שמענו אלא בשהפקיר לזמן מרובה וטעמא דבזמן מרובה ליכא חשש הערמה דנימא שמא הערים בדבר להפקירו כדי לפוטרו מן המעשרות ואח"כ יזכה בו הוא עצמו ומחשש זה לא ליהוי הפקר כלל וכהנקמן הא לא אמרינן משום דכשמפקיר לזמן מרובה מתיירא הוא שמא בתוך כך יזכה בו אחר ולהכך אמרינן דעתיה המעיקרא והאי להפקר גמור נתכוין ועכשיו הוא רוצה לחזור ולפיכך אינו יכול לחזור בו דמכיון שהפקיר הפקר גמור יצא הדבר מרשותו: אבל הבקירה לזמן מועט מהו. דבכה"ג מיבעי לן דהואיל דאיכא למיחש דלא נתכוין להפקר גמור אלא להערמה בלבד ולא הוי הפקר לפוטרו מהמעשרות ויהיה יכול לחזור בו לגמרי דעדיין לא נגמר הפקירו או דילמא אפי' הפקיר לזמן מועט אינו יכול לחזור בו וקס"ד השתא דבהפקיר לזמן נמי איכא למיחש להערמה: נשמעינה לזה. מן הדא ברייתא דלקמן דקתני בסיפא דבהפקר לזמן לא חשו חכמים להערמה כדמייתי בתר הכי. ואיידי דנקט האי ברייתא מפרש לה ה: הבקיר את שדהו. סתם ולא פירש לזמן: שנים ושלשה ימים. הראשונים חוזר בו ואע"ג דמדאורייתא הוי הפקר אפי' לא אתי ליד הזוכה רבנן תקינו לה. מפני הרמאין שרוצין להפקיע שדותיהן מן המעשרות ומפקירין וחוזרין וזוכין בהן ולפיכך אמרו חכמים דלא הוי הפקר עד שלשה ימים ואם יזכו בהן לא יהו כזוכין מן ההפקר ויתחייבו במעשרות אבל לאחר ג' אינו חוזר בו והכי אמר בההיא בנדרים שם דתו ליכא למיחש להערמה שכל שמפקיר שדהו מפני הרמאות אינו מתאחר לזכות בו עד אחר ג' ימים אלא ודאי להפקר גמור נתכוין מעיקרא: תני ר' שמעון דימא קומי ר' זירא אפי' לאחר ג' חוזר בו. כצ"ל וכן הוא בנדרים ר"ש פליג וס"ל דלהאי טעמא דתקינו רבנן מפני הרמאין אפי' לאחר שלשה חוזר בו: א"ל. ר' זעירא מכיון דאת אמר אפי' לאחר ג' ימים איכא למיחש להאי חששא א"כ לדידך היא לאחר ג' ימים היא לאחר כמה ימים ויהא חוזר לעולם ומעתה השתכח תורת הפקר לגמרי בתמיה: ליסנא דמתניתא מסייע לר' זעירא. דלא חששו להערמה לאחר ג' ימים כדמסיים בסיפא דקתני בד"א דיכול לחזור תוך ג' ואפי' זכה בו אמרינן דלאו מהפקירא קא זכי בשהפקיר סתם דבהא חששו חכמים מפני הרמאין: אבל אם אמר שדי מופקרת יום א' וכו' עד שלא זכה וכו' יכול הוא לחזור בו ואפי' לאחר ג' וטעמא דאע"ג דלא בעינן דאתיא ליד זוכה וכר"א מ"מ הואיל דהפקר לזמן מילתא דלא שכיחא היא דלא מפקרי אינשי לזמן וכיון ששינה זה והפקיר כך אמדינן לדעתיה דהואיל ולא רצה להפקירו הפקר עולם אכתי אגיד גביה אף באותו זמן שהפקירו ולא ניחא ליה דליפוק מרשותיה עד דזכי ביה אידך אבל משזכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו ודין הפקר יש לו אפי' זכה בו הוא עצמו ומסיים דבכה"ג דמפקיר לזמן ליכא למיחש להערמה שאם היה בדעתו בשעה שהפקירו להערמה ולחזור ולזכות בו למה היה לו להפקירו לזמן ידוע היה לו להפקירו סתם דמאי נפקא ליה מידי בזה שהרי דעתו לחזור ולזכות בו אלא ודאי דלאותו זמן שהפקיר גמר בדעתו להפקירו לגמרי בלא הערמה כלל לפיכך משזכה אין יכול לחזור בו שלא יהא בו תורת הפקר: הדא אמרה. השתא פשיט לה להבעיא דלעיל דמ"מ מהכא דהיכא שהפקירו לזמן אין חילוק בין אם הוא זמן מרובה או מועט כדקתני יום א' וכו' וש"מ דלא חשו על הערמה בכה"ג וכדפרישית וש"מ שאדם מבקיר וחוזר וזוכה בו הוא עצמו ודין הפקר יש לו כדקתני זכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו מהפקר: הדא פשיטא שאילתא דר' זעירא. כלומר השתא נמי ידעינן מה דפשיטא ליה לר"ז וכמו דקשה לר"ש בפשיטות דאם חוששין לאחר ג' ניחוש נמי אפי' לאחר כמה ימים אלא כל היכא דליכא למיחש להערמה והיינו לאחר ג' בסתם דתו ליכא למיחש כדפרישית לעיל גבי דר"ז אין חוששין ומהאי ברייתא מסייעא ליה דכמו בהפקיר לזמן דליכא חששא דהערמה ואין חילוק בין זמן מרובה לזמן מועט ה"נ במפקיר בסתם כיון דלאחר ג' ימים ליכא חשש הערמה אם זכה בו בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו ויהוי כזוכה מן ההפקר: מה אנן קיימין. על טעמא דב"ש בסיפא דמתני' קאי כל עומרי השדה של קב קב וא' של ד' קבין ושכחו דקאמרי אינו שכחה ובמה אנן קיימין טעמייהו אי משום שהוא דבר מסויים ויותר מכאר עומרי השדה א"כ דיו בשנים שהרי כולן של קב קב ואם יש בו ב' קבין הני למקרי ליה דבר מסויים ואם משום שורה שיכול לעשות ממנו שורה של קב קב כמו שאר העומרי' ולפיכך קאמרי אינו שכחה משום דאמרינן דלא משום שכחה הניחו אלא רוצה לעשות ממנו שורה של קבין ובשנים ליכא שורה א"כ דיו בג' קבין וראוי לעשותו ג' של קב קב: חד בר רבי. כמו חד מבי רבנן שבא אל בית המדרש ואמר הדא דקאמר ר' יוחנן כדלקמן לפני ר"ל דכל שהוא יכול לחולקו ולעשותו שורה כב"ש כלומר לעולם טעמא דב"ש משום שורה והא דלא סגי בשלשה משום דבעינן שיהא ראוי לחלקו לשנים ולעשות ממנו שורה שכן דרך הרוצה לעשות עמרים קטנים ממקום שיש בו הרבה ביחד חולקו בתחלה לחלאין ואח"כ חולק כ"א מהן לעמרים קטנים כמו שנעשו שאר עומרי השדה הלכך בפחות מד' קבין לא תלינן בשורה: ר' יונה בעי והוא שיעורה וכו'. כצ"ל ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות. כלומר דר' יונה שאל אליבא דב"ש אם זה הוא שיעורה לעולם לפי ערך של שאר עומרי השדה וכמו דאמרי אם כל עומרי השדה של קב קב וא' של ד' קבין ושכחו אינו שכחה כך אם כל עומרי השדה של ב' קבין הן וא' של שמונת קבין ושכחו דנ"כ אינו שכחה מהאי טעמא גופיה וב"ש חושבנא קמייתא הוא דנקטי וה"ה לאידך או לא ולא איפשטא ליה אליבא דב"ש:

העומר

תוספת הרי"ד

עיר הזאת, אך לא לעניי עיר אחרת, אחרי כי לא הפקיר גם לעשירים; ולרשב"ל אין הפקרו הפקר, הינו, בשני האופנים הראשונים, אינו מועיל ההפקר לפטור פירות גוי ובהמה, ובאופן השלישי, גם מה שלקטו עניי עיר הזאת אינו פטור, כשיטתו לב"ה אשר אם לא הפקיר אף לעשירים גם העניים חייבים. ור' אבון ב"ר חייא הוסיף ביאור כי מקור המחלוקת אם הפקיר לעניים וזכו בהם העשירים טבע מהפלוגתא אשר בין ר"מ ור' יוסי אם הפקר יוצא מתחת ידי בעלים, מיד כשהפקיר, או בעת הזכי'. ע"כ דפח"ח:

חד מרבנן אמר קומי ריש לקיש הדא דר' יוחנן כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש. הרמב"ם ז"ל (פ"ה ממ"ע הי"ז) כתב וז"ל היו כל העומרים של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכח הר"ז שכחה יתר על הארבעה אינו שכחה וכן אם היו של שני שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין אינו שכחה עכ"ל. והמל"מ ז"ל שם תמה ע"ז מנין הוציא הרמב"ם ז"ל דין זה דיותר על ד' וח' אינו שכחה ומהירושלמי נראה להיפך דהא כיון דמשקינן דלב"ש נידון כשורה ע"כ טעמא דב"ה הוא משום דכיון דהוא עומר אחד לא אמרינן רואין כאילו הוא מוחלק ולפ"ז אין שום נפ"מ בין אם הוא של ד' קבין או יותר מד' קבין והניח בצ"ע וכן בתוס' הגרע"א ז"ל הניח בצ"ע. ולפענ"ד נראה דהרמב"ם ז"ל אינו מפרש הירושלמי כפי' הר"ש ז"ל לפירושו דחוק מאד דהא לקמן בהלכה ד' אמרינן להדיא דטעמא דב"ש דסברי ג' לעניים וד' לבעה"ב דילפי מדכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהי' ולא משום דהוי שורה. תדע דהא המקשן פריך בפשיטות אי משום שורה דיו ג' וכי לא ידע המקשן דב"ש סברי דארבעה דוקא לבעה"ב וע"כ דס"ל דהוא מנזה"כ ולא מטעם שורה. ודוחק לאמר דר' יוחנן מחדש זאת בטעמא דב"ש דד' לבעה"ב הוא משום שורה ויהי' הכא פי' שורה מנין ג' וד' כההיא דאמרי' בפרקין (ה"ה) אין העבדינא בגדים אינו נידון כשורה ואין הכונה שורה באורך או ברוחב אלא ר"ל מנין של ג' וד' דא"כ עיקר חסר מן הספר. ועוד מאי האי דקאמר כב"ש בכף הדמיון הול"ל לב"ש דהא לדידהו קאי. אשר ע"כ מפרש הרמב"ם ז"ל באופן אחר דהנה כששאל אי משום דבר מסוים דיו ב' משמע דאי לא הי' דיו ב' אתיא שפיר סעמא דב"ש דהוא משום מסוים ויקשה א"כ מ"ט דב"ה וע"כ נריכין אנו לומר דהשתא אליבא דר' יהושע קאי דלדידי' פליגי בהא ב"ש וב"ה (בהלכה ב' ועי' פה"מ להרמב"ם ז"ל) בעומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש דלב"ש אינו שכחה משום שהוא אגל דבר מסוים ולב"ה לא מהני דבר מסוים דגם דבר מסוים גופי' אם שכחו הוה שכחה. ומפרש הרמב"ם ז"ל דהא דקאמר חד מרבנן כו' כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש אליבא דב"ה קאמר ור"ל דאם יכול לעשותו שורה גם ב"ה סברי כב"ש משום דבהא דפריך אי משום שורה דיו ג' ליכא לתרוצי דלעולם לב"ש דיו ג' והא דנקט ד' הוא לרבותא דב"ה דאפי' ד' הוה שכחה ז"א דלב"ה מאי רבותא בד' יותר מבג' כיון דלית להו רואין כאלו נחלק. ע"ז משני החד מרבנן בשם ר' יוחנן לעולם טעמייהו דב"ש הוא משום שורה ואה"נ דלדידהו דיו ג' והא דנקט ד' הוא משום ב"ה דדוקא אם הוא ד' הוה שכחה אבל ביותר מד' אף לב"ה אינו שכחה דהא דפליגי ב"ה במתני' וסברי דאף של ד' הוה שכחה הוא משום דלא הוה אלא דבר מסוים לבד שכן דרך דבר מסוים שיחזיק ד' פעמים נגד שאר עומרי השדה כמבואר בירושלמי לקמן רפ"ז וע"כ כל שהוא רק ד' פעמים נגד שאר עומרי השדה חשבינן לי' רק לדבר מסוים וב"ה לטעמייהו דדבר מסוים לא מהני להציל משכחה. אבל ביותר מד' פעמים נגד עומרי השדה גם ב"ה מודים דאינו שכחה משום דבודאי לא משום דבר מסוים הניחו אלא משום שורה דמהעומר הזה רוצה לעשות שורה חדשה דעד עתה עימר ממזרח למערב ועתה רוצה לעמר מצפון לדרום. וסוגיא דגמ' ה"ק חד מרבנן אמר קומי ר"ל הדא דר"י דלעולם טעמייהו דב"ש משום שורה ולא משום מסוים וכל פלוגתתן דב"ש וב"ה הוא רק עד ד' וד' בכלל דיש סברא לומר דלפיכך הניחו בשביל שהוא דבר מסוים וסברי תרווייהו דהסיום הזה לא מהני להציל משכחה לב"ש משום דלא חשוב מסוים גמור ולב"ה משום דדבר מסוים.

נג

שנויי נוסחאות (סו"א) כשהפקירה כד"ו בשהבקירה. (סו"ב) הפקר כד"ו הבקיר. (סו"ג) דיינא כד"ו דימא וכי"ר ר' יימא. ר"ז כד"ו רבי זעירא. (סו"ד) שלשה ימים חוזר כד"ו שלשה אינו חוזר. (סו"ה) היא לאחר ג' ימים היא לאחר כמה ימים כד"ו ימים ימים ליתא. (סו"ו) חודש א' שבוע א' כד"ו חודש אחד שנה אחת שבוע אחד. (סו"ז) זכה בהן הוא או אחר כד"ו זכה בין הוא בין אחר. משזכה בו כד"ו משזכה בה. (סו"ח) בו כד"ו ליתא. דר' זירא כד"ו דר' זעירא. (סו"ט) או כד"ו אם. (סו"י) אי כד"ו אם. בר רבנן אמר קומי ריש לקיש הדא דר' יוחנן כד"ו בא רבי אמר חדא דר' יוחנן קומי דרבי שמעון בן לקיש. (סו"כ) ר' יונה בעי כד"ו רבי יונה והוא בעי שעורה.

ככר לארן

חד בי רבנן אמר הדא דר' יוחנן וכו' כצ"ל. פי' אדם גדול.

עמודי ירושלים

דשביעית אפקעתא דמלכא הוא ואפי' אם גדר שדהו ולא הכניס לתוכה פטור מן המעשר ואין ענין זה נוגע כלל להפקר. וראיתי בשו"ת פנ"י (ח"ב הא"ה סי' ס') שכ' וז"ל גם בהפקר גמור לא מצינו דצריך להפקירו אף לעכו"ם דהא הפקר אתיא דצריך להפקיר כשמיטה ושם. עכו"ם לא יתחשבו חלילה עכ"ל והדברים הם תמוהים מאד דהם היפוך הירושלמי דמבואר דלר"ל דקיימא לן כותיה צריך להפקירו אף לעכו"ם גם בשמיטה נראה דהוא הפקר גם לעכו"ם וכמ"ש למעלה: ובעיקר הדבר שתניח הסורי אבן בתימה דאמאי איצטריך קרא לשביעית דפטורין מן המעשר תיפוק ליה דהפקר הוא והניח בקושיא. אולם לק"מ והדברים מבוארים בשו"ת מהרימ"ם (ח"א סי' מ"ג)

מסורת הש"ס | **עין משפט נר מצוה**

הלכה ב מתני' העומר שהיה סמוך לגפה. גפה הוא גדר אבנים סדורות זו על זו בלא טיט: ולכלים. כלי המחרישה: בש"א אינו שכחה. דהואיל והניחו אצל דבר המסוים והיינו גפה וגדיש שהן עומדין במקום קבוע עתיד לזכרו: ובה"א שכחה. דכל זמן שלא החזיק בו להוליכו לעיר לעולם הוי שכחה אבל אם החזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ואפי' אינו סמוך לדבר המסוים ושכחו לא הוי שכחה כדתנן במתני' דלקמן ומודים בעומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכחו שאינה שכחה: **גמ'** וקשיא על דב"ש בגפה ובגדיש דבר שהוא מסוים ואינון אמרי אינו שכחה. הכי פירושא דודאי מסתברא הי' דכל שהניחו אצל דבר מסוים לא ליהוי שכחה לפי שעתיד לזכרו וכדפרישית במתני' ונאי דקשיא לב"ש הכי קשיא ליה דנקט גפה וגדיש בקר וכלים בחדא בבא משמע דחדא טעמא אית להו אליבא דב"ש יהרי גפה וגדיש הוי דבר מסוים אבל בקר וכלים לא מיקרו דבר מסויים דהא ניידי ממקום למקום ודקאמר לקמיה בקר וכלים דבר שאינו מסוים וא"כ קשיא לב"ש על דקאמרי אינו שכחה בעומר שהוא סמוך לכל אלו דחשיב במתני' ומאי טעמייהו ורהטת הקושיא הכי מתפרשא בגפה ובגדיש דבר שהוא מסיים וכו' כלומר אי דטעמייהו בהני משום שהוא דבר מסוים והרי אינון אמרין אינו שכחה אף בבקר וכלים ואמאי הא הני לא הוו דבר מסוים וקיצר הש"ס משום דסמיך על הא דלקמיה: וקשיא על דב"ה בבקר וכלים וכו'. כלומר וכה"ג קשיא איפכא על הא דב"ה דאי בבקר וכלים היינו טעמייהו משום דהוי דבר שאינו מסוים א"כ אמאי אינון אמרין דהוא שכחה בכולהו דמני במתני' ואף בגפה וגדים ואמאי והא אינהו מיחשבו דבר מסוים לגבי בקר וכלים ומ"ט דנקט התנא לכולהו בחדא מחתא אליבא דב"ש ודב"ה. ולא משני מידי על האי קושיא משום דסמיך על הא דלקמן דכל הא דאמרן אליבא דר' יהושע בתוספתא היא דס"ל דפליגי בהא כהך פשטא דמתני' אבל לא קיימא המסקנא הכי אלא כר"א וכרא"ע וכדלקמן: במקומו הוא עומד בצד הגת וכו'. השתא מדייק הש"ס לכך טעמא דבעית למימר דב"ש סברי דכל שהוא אצל דבר מסיים אחד לא הוי שכחה א"כ הא דתנן בריש פרק דלקמן כל זית שיש לו שם בשדה וכו' בד"א בשמו ובמעשיו ובמקומו ומפרש התם במקומו כגון שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה לימא הך מתני' דב"ש היא דקסברי הכא אינו שכחה משום האי טעמא ודלא כב"ה: א"ר יוסי. דלא היא דמההם לא קשיא מידי דדברי הכל היא הך מתני' דלקמן דשאני התמן שהוא דבר מחובר והוא אילן הזית אצל דבר המחובר הגת או הפרצה וא"כ איכא למימר דנתן עיניו בו ועתיד לזכרו ברם הכא דבר התלוש הוא בצד המחובר ולהכך קסברי ב"ה דלא מיקרי אצל דבר המסוים דנהי דהמחובר הוא במקום קבוע העומר שהוא תלוש מיד ממקום למקום ע"י מהלך בני אדם שם ומתוך כך אינו סימך עליו שיהא מונח במקום הזה ושוכחו: א"ר אלעאי וכו'. תוספתא היא בפ"ג: ואלו. באיזו מאילו עומרים חלוקין הן: בתורה הזאת. בשבועה: עומר וכו'. בזה חלוקין הן כדתנינן הכא במתני' בש"א אינו שכחה ובה"א שכחה כצ"ל: א"ל לא נחלקו וכו' שהוא שכחה. ולא כדתנינן במתני' אלא לא נחלקו ב"ש בהא לא נטלן בידו תחילה ואע"פ שהוא סמוך לגפה ולגדיש אפילו הכי הוי שכחה דלא מיקרי דבר מסוים משום שהוא תלוש בצד המחובר וכדאמרינן לעיל אליבא דב"ה וה"נ לר"א אליבא דכ"ע דקסבר דאף ב"ש מודים בזה היכא דליכא עוד חד צד למעליותא כדלקמן. ועל מה נחלקו ב"ש על העומר שנטלו בידו בתחילה ואח"כ נתנו בצד הגפה וכו'. ובהא הוא דפליגי דלב"ש אינו שכחה מפני שכשנטלו בידו כבר זכה בו ואפי' לא נטלו אלא ממקום למקום ולא להוליכו לעיר אעפ"כ הואיל וזכה בו בתחלה שוב אין שכחה שלאחר מיכן שכחה וב"ה סברי דמכיון שלא נטלו להוליכו לעיר לא חשיבא האי נטילה כלום דלא מיקרי זכיה דלא נטלו אלא לפנות זה המקום שהיה מונח בו ומה שנתנו בצד הגפה ובצד הגדיש זה לא מיחשב בצד דבר המסוים כדלעיל והלכך הוי שכחה לב"ה אבל אם בשעה שנטלו החזיק בו על מנת להוליכו לעיר בזה אף ב"ה מודים דלא הוי שכחה כדתנן במתני' דלקמן ואפי' נתנו באיזה מקום שיהיה אין שכחה שלאח"כ שכחה: וכשבאתי והרציתי את הדברים לפני ר"א בן עזריה • הודה לדברי ר"א שבזה דוקא הוא דנחלקו ב"ש ואמר לי הברית הזה הן הן הדברים של אמת כמו שנאמרו לו למשה בחורב: תמן תנינן. ברים פ"ח דכתובות וגרסי' להאי סוגיא שם עד סוף הלכה: אף שלא תתארס. בעודה ארוסה אבל משנשאת לא: ובה"א לא תמכור. משום דאירוסין עושה ספק נשואין שמא תבא לידי נשואין שמא לא תבא הלכך לכתחילה לא תמכור אבל בדיעבד קתני התם דמודין שאם מכרה ונתנה קיים: ולמה לא תנינתה. להאי פלוגתא בפ"ד דעדיות דחשיב שם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה: א"ל לא אתין מיתנייא. לא שנינו שם אלא דבר החמור לשני הצדדים או קל לשני צדדים לאלו ולאלו אבל הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד לב"ש חומר לבעל וקל לאשה ולב"ה איפכא הוא: והא תנינן. בעדיות בש"א הבקר לעניים הבקר אפי' לא הפקיר לעשירים ופטור מן המעשרות ולב"ה לא הוי הפקר עד שיופקר אף לעשירים כשמיטה ושלו הן וא"כ הרי הוא קל לעניים וחומר לבעה"ב אליבא דב"ש ולב"ה איפכא: ותניתה. ואפ"ה קתני: ומשני קל הוא לעניים ואינו חומר לבעה"ב. כלו' דלא חשיבא חומרא שהרי מדעתו הוא מפקיר ולא שייך לומר חומרא אלא במקום שמוטל עליו ולפי מה שחייבוהו חכמים: והתנינן. עומר וכו' וקחשיב התם ולב"ש אינו שכחה והרי הוא קל לב"ש וחומר הוא לעניים ולבית הלל איפכא ואפ"ה קתני: קל הוא לבעה"ב ואינו חומר לעניים. לב"ש שעדיין לא זכו בו ולא מקרי חומרא אלא במקום שמפקיעין זכותו ממנו: ואמור אוף הכא. אי הכי דבכה"ג לא חשיבא חומרא א"כ אמאי קאמרת דחומר הוא לבעל במאי דיכולה היא למכור הרי הבעל עדיין לא זכה בה ובנכסים קודם שנשאה: מכיון שקדשה יש לו זכות בה. וכנפלו לזכותו ולזכותה ושפיר הוי חומר לבעל לב"ש: א"ר יודה וכו'. אידי דאיירי בהאי ענינא מסיק לה למאי דשמינו שם ותוספתא היא בפ"ח דכתובות: מה זו. בנשואה מכרה בטל כדקתני התם נפלו לה משנשאת אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה בטל והבעל מוציא מיד הלקוחות ואף בארוסה תהא מכרה בטל: בחדשים אנו בושין. על שנפלו לה משנשאת אנו בושין בזה מה ראו חכמים לומר שהבעל מוציא מיד הלקוחות אלא שאתם מגלגלים עלינו לומר אף בישנים כדמפרש שהן נכסים שנפלו לה בעודה ארוסה שיהא ג"כ מכרה בטל ודי לנו במה שתקנו חכמים:

הלכה ב מתני' העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש [לבקר] ולכלים ושכחו בש"א אינו שכחה[א] ובה"א שכחה: **גמ'** [י]וקשיא על בית שמאי בגפה ובגדיש דבר שהוא מסויים ואינון אמרין אינו שכחה וקשיא על דב"ה בבקר ובכלים דבר שאינו מסויים ואינון אמרין שהיא [ט]שכחה במקומו היה עומר בצד הגת או בצד הפירצה מתני' דבית שמאי דבית שמאי אומרים אינו שכחה אמר ר"י [ב] דברי הכל היא תמן דבר מחובר בצד דבר מחובר ברם הכא דבר תלוש בצד דבר מחובר אמר רבי אילעאי שאלתי את רבי יהושע באלו עומרים פליגי בית שמאי וב"ה אמר לי בתורה הזאת עומר הסמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו בית שמאי אומרים אינו שכחה ובית הלל אומרים שכחה וכשבאתי אצל רבי אליעזר אמר לי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחה שהוא שכחה ועל מה נחלקו על העומר שנטלו ונתנו בצד הגפה בצד הגדיש בצד הבקר בצד הכלים ושכחו שבית שמאי אומרים אינו שכחה מפני שזכה בו ובית הלל אומרים [ג] שכחה וכשבאתי והרציתי את הדברים לפני רבי אליעזר בן עזריה אמר לי הברי' הן הן הדברים שנאמרו למשה בחורב [י]תמן תנינן האשה שנפלו לה נכסים עד שלא התארס מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים נפלו לה משנתארסה בית שמאי אומרים תמכור [ז] ובית הלל אומרים לא תמכור [י]רבי פינחס בעי קומי רבי יוסי ולמה לא תנינתא מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל אמר ליה לא אתינן מתני' אלא דבר שהוא [י]חומר משני צדדין וקל משני צדדים ברם הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד והתנינן בית שמאי אומרים הפקר לעניים הרי הוא קל לעניים וחומר לבעל הבית ותניתה קל הוא לעניים ואינו חומר לבעל הבית שמדעתו הופקרו אמר ליה והא תנינן עומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלי' ושכחו הרי הוא קל לבע"ה וחומר לעניי' ותניתה. א"ל קל הוא לבעה"ב ואינו חומר לעניי' שעדיין לא זכו בהן ואמיר אוף הכא קל הוא לאשה ואינו חומר לבעל שעדיין לא זכה בהן א"ל מכיון שקידשה לזכותה ולזכותו נפלו [י]אמר רבי יהודא אמרו לפני ר"ג הואיל וארוסה אשתו ונשואה אשתו מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל א"ל בחדשי' אנו בושי' אלא שאתם מגלגלין עלינו הישנים אילו הן החדשי' משנישאת ואילו הן הישנים עד שלא נישאת:

ראשי

וקשיא על דב"ש בגפה ובגדים כו'. הר"ש ז"ל מהפך הגירסא וכך ג"ל וקשיא על דב"ש בבקר ובכלים דבר שאינו מסוים ואינון אמרין אינו שכחה וקשיא על דב"ה בגפה ובגדים דבר שהוא מסוים ואינון אמרין שהוא שכחה וכן עיקר לפע"ד. ועיין בתוי"ט ובשנו"א ובמל"מ ז"ל מ"ש בזה:

ראשי

פאות פ"ד מ"ד

תוספתא פ"ג כאן

כתובות עח.

ירושלמי שם פ"ח ה"א, קדושין פ"ג ה"ד נפלו

כתובות עח:

ו
א מיי' פ"ה ממ"ע ה"ב

ז
ב מיי' שם הלכה כג

ח
ג מיי' שם ס"ג

ט
ד מיי' פכ"ב מאישות הל' ז' ועיין לאוין טוש"ע אה"ע סי' צ' סעיף יא

גליון הש"ס

[י] וקשיא על דב"ש כו' עי' במלמ"ל פ"ה ממ"ע ה"ג שהאריך בזה. ועי' בתוי"ט ובקול רמז וג' כשנות אליהו ובהשמטות מ"ש בארנו סרב מוסר"י ז"ל:

[י] חומר משני צדדים כו' עי' בשיורי קרבן בפ"ח מכתובות ה"א וע' בשטה מקובצת שם. וע"ש לייסב קושית' ועי' בר"ש כאן שכ' ומשנתנו לא מצאנו בעדיות וכו'. והוא תימא שהרי הוא שם לפנינו משנה ד' וכירושלמי עצמו מביאה כאן כמ"ש בר"ש בעצמו שם. ובלח"ש הרגיש בזה. וכתב אולי חסר בספרו שם אבל בהוס' משאנט הנדפס מחדש על עדיות. וברמב"ם ובראב"ד שם פ"י ה"ך מהנים בעדיות שם ובהשגות עליו דברי ירושלמי אלו.

תוספת הרי"ד

לא מהני כלל בתלוש. רק דלב"ש כשהוא ג' פעמים נגד עומדי השדה אף דלא חשיב מסוים גמור מ"מ אינו שכחה משום שורה ולב"ה לא מהני שורה כל שיש סברא נתלות דהוא משום מסוים אבל ביותר מד' אף לב"ה בודאי הוא משום שורה ואינו שכחה. וזהו דקאמר כל שאת יכול להלקו ולעשותו שורה כב"ש פי' היכא דיכול לעשותו שורה אף ב"ש סברי כב"ש דאינו שכחה. כגלפע"ד פי' סוגיה זו אליבא דהרמב"ם ז"ל. וראי' גדולה לפי' זה מהא דאמר לקמן רפ"ז עד די עביד ד' כיפליסין כי ההוא דתנינן תמן כל עומדי השדה של קב קב וא' של ארבעת קבין ושכחו יעוי"ש ולפי' הר"ש ז"ל הוא נגד מסקנת הגמ' הכא דהוא משום שורה אבל לפי' הרמב"ם ז"ל א"ש דלפי המסקנא דהכא מסוים גמור הוא ד' פעמים ועיין בדברינו שם רפ"ז ודו"ק:

שנויי נוסחאות (שו"ו) היה בד"ו הוא. (שו"ח) אמר ר"י בד"ו א"ר יוסי. (שו"י) פליגי וכו' **אמר לי** בד"ו **חלוקין** וכו' אמר ליה. (שו"א) אומרים אינו שכחה בד"ו **אומרים** שכחה. (שו"ב) אומרים שכחה בד"ו אומרים אינו שכחה. (שוט"ו) אליעזר בד"ו לעזר. הברי' בד"ו הברית. (שו"ו) שנאמרו למשה בד"ו **שנאמרו לו** למשה. (שוכ"ג) ותניתה קל בכי"ר ותניתה א"ל קל. (שוכ"ט) שלא נישאת בד"ו שלא נישאת ונישאת.

חדושי רד"א

וקשיא לב"ש בגפה ובגדיש כו' דבר שהוא מסוים כו'. נ"ב ר"ל דהא במתני' תנו לבקר ולכלים וקאמר בית שמאי דאינו שכחה אע"פ שאינו דבר המסוים ק"ו לגפה ולגדיש **שהוא דבר** מסוים דאינו שכחה ולא צריכא למתני במתני' לגפה. וכן קשה נמי לב"ה דבקר **ובכלים דבר** שאינו מסוים ואינון אמרין שהוא שכחה אע"ג כו' ר"ל כיון דתני במתני' דלגפה ולגדיש הוי שכחה אליבא דב"ה אע"ג שהוא דבר מסוים ק"ו לבקר ולכלים שאינו דבר מסוים דהוי שכחה כך הוא כוונת הש"ס הכא. ולא חש לשנויי דתני במתני' לגפה ולגדיש לרבותא אליבא דב"ה אע"פ שהוא דבר מסוים הוה שכחה ותני לבקר ולכלים לרבותא דב"ש אע"פ שאינו דבר מסוים אפ"ה לא הוה שכחה ולפ"ז אינו מן הצורך להפך הגיר' כדמייתי המפרש הכא בשם הר"ש:

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ה מה"ע הל' א
יא
ב מיי' שם ה"ג
יב
ג שם ה"א
יג
ד ה שם ה"ו
יד
ו שם ה"א ובהשגות וכו'
טו
ז מיי' שם
טז
ח מיי' פ"ה מה"ע ה"ו

הלכה ג מתני' ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח. כלומר אם שכח עומר אחד ואתה יכול לתלותו שרוצה לעשות ממנו אח"כ ראש שורה העומר שכנגדו מוכיח הוא אם כך הוא שראוי לעשות ממנו ראש שורה אינו שכחה כדמפרש לה בסיפא ואלו הן ראשי שורות וכו'. העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר וכו'. כדאמרי' בהלכה דלעיל דבזה שהחזיקו על מנת להוליכו לעיר הכל מודים בה ואף לב"ה דפליגי התם בנטלו ממקום למקום ואפי' הניחו סמוך לגפה ולגדים מודים בעל מנת להוליכו לעיר שכבר זכה בו ואם שכחו אחר שהניחו באיזה מקום שיהיה לא הוי שכחה. והא דהפסיק התנא בדין זה בתוך הדין של ראשי שורות ללמדנו דמה דאמר העומר שכנגדו מוכיח קאי על חלוקה שיכול לתלותו בראש שורה דאז אינו שכחה כדקתני בסיפא ואת שלאחריהם אינה שכחה כדמפרש' לקמן ואשמעינן דדין העומר שכנגדו מוכיח לא הוי שכחה כמו בהעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר דהכל מודים בו שאינו שכחה: אלו הן ראשי שורות. שאמרנו בהן דהעומר שכנגדו מוכיח: שנים שהתחילו באמצע השורה. הא שהתחילו קאי בין שהתחילו לקצור באמצע שורה של קמה ובין שהתחילו ליקח מהעמרים המונחים שורות שורות על פני השדה והתחילו מהאמצע של השורה כדקאמר בגמ' דדין קצירת הקמה ודין אסיפת העמרים שוין הן לענין שכחה: זה פנה לצפון וזה פנה לדרום וכו' שלפניהם שכחה. דמכיון שהתחילו מאמצע השורה ושכח כל אחד מהן ממה שלפניו בין לקצור הקמה או באסיפת העמרים אין כאן העומר שכנגדו מוכיח לפי שאי אתה יכול לומר כאן דמה שהניח זה מלקצור או מלעמר ודילג את שלפניו הוא משום שרוצה לעשות שורה ממזרח למערב דזה אינו שהרי אנו רואין שהולך וקוצר באותה שורה עצמה להלן ממקום הזה או מהעומר הזה ולצפון וכן חבירו לדרום וא"כ מה שהניחו זה המקום מלקצור או זה העומר מלאסוף מחמת שכחה הוא שהניחו אבל מה שלאחריהם והיינו במקום שהתחילו הניחו שם ביניהן מלקצור או מלעמר והלכו משם ולהלן בזה הואיל ואין כאן דילוג שהרי לא דלגו כלום לפניהם שפיר אמרינן העומר שכנגדו מוכיח שאם יש כאן לומר ולתלות דמה שהניחו לא משום שכחה הוא אלא שרוצין לעשות אח"כ שורה ממזרח למערב תלינן ולא הוי שכחה: יחיד שהתחיל מראש השורה. הא דנקט ביחיד בראש השורה משום דבשנים הקוצרין ומתחילין בשורה אחת מסתמא באמצע הן מתחילין זה לכאן וזה לכאן כדי שיגמרו את השורה כאחת אבל יחיד הקוצר מתחיל הוא מראש השורה והלכך אם הניח אח"כ שורה או והתחיל בשורה שבצד' הרי מה שלפניו לא הוי שכחה דכל מה שלפניו לית ביה בבל תשוב לקחתו אבל מה שלאחריו בבל תשוב הוא ואין כאן עומר שכנגדו מוכיח הואיל ולא התחיל באמצע השורה: **גמ'** מנין לראשי שורות. מנין לנו רמז מן התורה דתלינן לקולא בראשי שורות: מה שאתה קוצר אתה שוכח. כלומר אם שכחת מלקצור בשעה שאתה קוצר ועברת ממקום אחד ולא קצרת לא תשוב דהוי שכחה לאפוקי במקום דיש לתלות שעדיין עתיד לקצור הוא וכגוונא שאמרנו במתני' בשנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה והפך זה פניו אילך וזה פניו אילך ולא קצרו המקום שביניהן ואחריהן דהיכא למיתלי שעדיין עתיד להקצר ואם השורה שהתחילו היתה מצפון לדרום יעשו ממקום הזה שהניחו ראש שורה ויקצרו ממזרח למערב: עד כדון ראשי שורות קמה. במקום שנוכל לתלות בראשי שורות של הקמה וכגוונא דאמרן שבשעת התחלה לקצור ועשו שורה מצפון לדרום זה לכאן וזה לכאן והניחו מקום ביניהן באמצע דתלינן שעתיד הוא להקצר ויתחילו ממנו ראש שורה כנגד אותה השורה שהתחילו ולא כסדרה וכדפרישית: סוף שורות קמה. מנין כגון שבאותה שורה שהתחילו לא הניחו כלום וקצרו אותה כסדרה וכן שורה שניה ושלישית ורביעית קצרו אותן כסדר הזה שהתחילו ושוב הניחו מקום א' בשורה החמישי' ולא קצרו כולה אלא הלכו לקצור ממנה ולהלן ומבעיא הש"ס אם תלינן בכה"ג בסוף שורת הקמה וכלומר דנאמ' נמי הכא וכגוונא אחריתא והיינו שעתידין להתחיל ולעשות שורה מצד השני של השדה ויעשו שורה אחת מן המערב למזרח והמקום שהניחו יהי' סוף אותה השורה: א"ר יונה לא תשוב לקחתו. כתיב ודרשינן ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו וכלומר ממקום שכבר באת וקצרת ושכחת מלקצור איזה מקום זה לא תשוב לקחתו לאפוקי בכה"ג שעדיין לא באת שם שפיר נמי תלינן שיעשה זה המקום סוף השורה כמו דתלינן בראש השורה: עד כדון ראשי שורות עומרין. כלומר אע"ג דהכתוב מדבר כי תקצור קצירך וזה על קצירת הקמה וכדדרים לה למעוטי מקום שנוכל לתלות בראשי שורות קמה מכל מקום ממילא שמעינן דגם בראשי שורות עומרין הדין כן דהא מסיים ושכחת עומר בשדה ועיקר הכתוב בשכחת עומרין מיירי אלא דמבשדה דרשינן לרבות שכחת קמה וא"כ כמו דדרשינן לעיל מה שאתה קוצר וכו' ולאפוקי מקום דהיכא למיתלי בראשי שורות קמה ה"ה נמי בראשי שורות עומרין: סוף שורות עומרין. מנין כלומר מנין לנו דינא גם בעומרין דתלינן אף בסוף השורה כמו דאמרי' בסוף שורות קמה ומשום דהא דדרשינן ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו לא שייך כ"א בקצירת הקמה וכדפרישית דלאפוקי לכל שעדיין לא באת תלינן נמי שיעשה אותו לסוף שורות הקמה אבל בעומרין שכבר בא לשם בתחילה כשעשה את העומרין ועכשיו מאסף הוא אותן והניח אחד מהן הו"א דלא תלינן בסוף השורה כמו דתלינן בקמה: א"ר יונה נילף ראשי שורות עומרין מראשי שורות קמה וסוף שורות עומרין מסוף שורות קמה. כצ"ל. כלומר מכדי איתקש אתקשו להדדי ובחדא קרא כתיבי וא"כ כמו דילפינן ראשי שורות עומרין מראש שורות קמה כך ילפינן נמי סוף שורות עומרין מסוף שורות קמה ודין אחד להם וכל היכא דאיכא למיתלי תלינן בתרוייהו: העומר שכנגדו מוכיח כיצד וכו' עימר אחד מהן בצפון ובדרום. תוספתא היא בפ"ג. כלומר שעימרו השנים כאחת בשורה אחת מהן זה לצפון וזה לדרום ושכחו עומר אחד ביניהן והוא אחריהן אינו שכחה מפני שהעומר הזה נידון הוא מזרח ומערב כלומר שיכול לעשות ממנו שורה עם העומר שכנגדו שתהא השורה ממזרח למערב וזהו העומר שכנגדו מוכיח עליו שאינו שכחה כדפרישית במתני': עימר מזרח ומערב ושכחו. ובעי הש"ס אם אחר שעימרו שורה הראשונה מצפון לדרום והניחו עומר אחד ביניהן דאמרינן דלא הוי שכחה מפני שהוא נידון במזרח ומערב והשתא אם אח"כ עימרו השורה מהעומר שכנגדו ממזרח למערב ושכחו עוד הפעם לאותו עומר הראשון שהניחוהו בתחילה מהו שיעשה שכחה מי אמרינן הואיל ובתחילה ראוי היה להיות ניצל מהשכחה שהיה נידון עם העומר שכנגדו להתחיל ממנו השורה ממזרח למערב שוב אין שכחה שלאחר מיכן שכחה ואם נזכר לבסוף יכול הוא ליטלו או דילמא מכיון דעכשיו חזר ושכחו ואינו ראוי להיות נידון עם העומר שכנגדו דכבר עימר ממנו והולך הוי שכחה: נשמעינה מן הדא עימר את הראשון וכו'. וגרסי' להא בפרק דלעיל הלכה ב' דבעי התם נמי בכה"ג דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה וכדפרישית שם דהבעיא היא הואיל וכתיב כי תקצור וגו' ושכחת עומר משמע דבשעת העימור תליא מילתא אם שכחת כשקצרת או כשעשית את העומרין לא תשוב לקחתו אבל אם בשעת העימור איכא למתלי דלא שכחו שוב אין שכחה שלאחר מיכן שכחה ואם חזר ומכר אח"כ יכול הוא ליטלו או דילמא מכיון ששכחו ואפי' אחר העימור הורה שכחה עליו ואפי' חזר ונזכר אח"כ קרינן ביה לא תשוב לקחתו. והאי ממש כעין הבעיא דהכא ופשיט לה לעיל מהני ברייתות עימר את הראשון וכו' ומפרש התם ר' בון בר' חייא דל"פ אלא מ"ד דבעינן נטל את החמישי בשים שם ששי וכו' וכדמפרש שם בהר היטב וע"ש וה"נ פשיט לה כמו דהת אמר דאפ"ה הוי שכחה בדבר שהיה ראוי בתחלה לידון בשורה וה"ה הכא דשכחה שלאחר מכאן הוי שכחה: היה עומר אחד גדול. זה העומר אחד שהניחו ביניהן אם היה גדול ועימר צד החיצון שבו שהוא כלפי חוץ השדה והצד הפנימי שהוא כלפי העומר שכנגדו לא עימר ונשאר כן: בצד הפנימי נידון בשורה. כלומר בהא לא קמיבעיא לן דודאי אמרינן שבצד הפנימי של עומר הזה הוא נידון בשורה עם העומר שכנגדו שעדיין ראוי להצטרפו לשורה ממזרח למערב כי קא מיבעיא לן אם עימר צד הפנימי שבו ולא צד החיצון מהו שידון בשורה בצד החיצון שבו שנשאר מי אמרינן דהואיל וצד הפנימי לית ביה הוי כהפסק ואינו נידון בשורה עם העומר שכנגדו או דילמא דמכיון שעדיין צד החיצון שבו קיים ראוי הוא לידון בשורה. וכן בעי עוד בעימר צד העליון שבו דבזה צד התחתון שנשאר ודאי נידון בשורה ואיבעיא מאי אם עימר הצד התחתון שבו ולא העליון כגון שסמכו לצד העליון בעץ ובאילן וכיוצא בו והניחו כך בצד העליון

תורה אור

ראשי שורות עומר שכנגדו מוכיח העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודים שאינו שכחה. מפרש הסמ"א ז"ל דמודים אתרווייהו קאי על ראשי שורות ועל עומר שהחזיק. וכך הלשון המשנה ראשי שורות שהעומר שכנגדו מוכיח וגם עומר שהחזיק בו ט' בהני תרווייהו מודים שאינו שכחה. ועיין בסמ"א ובמל"מ ז"ל שם:

א"ר

הלכה ג מתני' א ראשי שורות עומר שכנגדו מוכיח ב העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודים שאינו שכחה ג אילו הן ראשי השורות שנים שהתחילו באמצע השורה זה פנה לצפון וזה פנה לדרום ושכחו לפניהם ולאחריהם ד שלפניהם שכחה ושל אחריהם אינו שכחה ה יחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו שלפניו אינו שכחה ושל אחריו שכחה שהוא בבל תשוב ו זה הכלל כל שהוא בבל תשוב שכחה וכל שאינו בבל תשוב אינו שכחה: **גמ'** ו ז מניין לראשי שורות אמר רבי יונה כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח עד כדון ראשי שורות קמה סוף שורות עומרים אמר רבי יונה לא תשוב לקחתו ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרים ראשי שורות עומרים וסוף שורות קמה אמר רבי יונה נילף ראשי שורות עומרים מראשי שורות קמה וסוף שורות קמה מסוף שורות עומרים ז העומר שכנגדו מוכיח כיצד היו לו עשר שורות של עשרה עומרים עימר אחת מהן צפון ודרום ושכח אחד מהן אינו שכחה מפני שהוא נידון מזרח ומערב עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה. נשמיענא מן הדא עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי אית תניי תני אם נטל את החמישי הרי זו שכחה אית תניי תני אם שהה ליטול את החמישי הרי זו שכחה א"ר בון בר חייא ח מאן דאמר נוטל את החמישי כשיש שם ששי מ"ד אם שהה ליטול את החמישי כשאין שם ששי אם עד שלא נוטל את החמישי לא כבר נראה את הרביעי לידון בשור' ואת אמר שהוא שכחה וכא נמי שכחה היה עומר א' גדול עימר צד החיצון בצד הפנימי נידון בשורה עימר צד הפנימי בצד החיצון מהו שידון כשורה עימר צד העליון בצד התחתון נידון בשורה עימר התחתון

גליון הש"ס

י מנין לראשי שורות עיין בר"ש והוי"ע וכמ"ת לסר"ת כפ"כ סי"א ובקול רמז:

מסורת הש"ס

כ"פ ה

תוספתא פ"ג

לעיל פ"ה ה"ב

שנויי נוסחאות (סו"א) שורות כד"ו השורות. (סו"ב) סוף שורות עומרים כד"ו סוף שורות קמה. (סו"ג) עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרים ראשי שורות עומרים וסוף שורות קמה אמר ר' יונה כד"ו עד כדון ראשי שורות עומרין סוף שורות עומרין אמר ר' יונה. (סו"ד) עימר אחת מהן צפון כד"ו עומר אחד מהן בצפון. (סו"ה) הרי זו כד"ו הרי הוא. (סו"ו) הרי זו כד"ו הרי הוא. (סו"ז) נוטל כד"ו נטל. (סו"ח) ואת אמר שהוא שכחה וכא נמי שכחה כד"ו אם אמר שכחה והכא שכחה

התחתון בצד העליון מהו שידון כשורה רב כד נחית לתמן אמר אנא הוא בן עזאי דהכא אתא חד סב שאל ליה שני הרוגים זה על גב זה סבר רב שהן עורפין א"ל אין עורפין א"ל למה אמר ליה התחתון משום טמון והעליון משום צף כד סלק להכא אתא לגבי ר' א"ל יאות א"ל כי ימצא ולא ימצאו ר' יהודה ברבי אמר היה שם אמת המים על כל פני השדה אם עוקר את המחרישה מצד זה ונותנה בצד זה אינו נידון כשורה ואם לאו נידון כשורה קצר חצי שורה ובא למחר נידון כשורה ישב לאכול ישב לישן קרא לו חבירו עומר שנוטלו להוליכו לעיר ונתנו על גבי חבירו ושכח את שניהן התחתון שכחה והעליון אינו שכחה רש"א שניהם אינו שכחה התחתון מפני שהיא מכוסה ועליון מפני שזכה בו ר"ז אומר בזוכר את העליון אתיא הר"ז כר' יונה דר' יונה אמר בזוכר את הקשין כן ר"ז אומ' בזוכר את העליון שדה שעומרי' מעורבבי' ושכח אחד מהן אינו שכחה עד שיטול כל סביבותיו:

הלכה ד מתני'

שני עומרים שכחה שלשה אינו שכחה שני ציבורי זיתים וחרובים שכחה ושלשה אינו שכחה שני הוצני פשתן שכחה ושלשה אינו שכחה שני גרגרות פרט ושלשה אינן פרט שני שבלין לקט ושלשה אינן לקט כדברי ב"ה ועל כולן ב"ש אומרים שלשה לעניים וא־בע לבע"ה:

גמ' רבי בון ב"ר חייא בשם רבי יוחנן עשאן כמין גם לא אמר אלא ציבורין הא זיתים לא מה בין הציבורין ומה בין הזיתים ציבורין גמר מלאכה וזיתים אינן גמר מלאכה א"ר הושעיא רומס הייתי זיתים עם רבי חייא הגדול ואמר לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שכחה א"ר יוחנן מכיון שעבר עליו ושכחו הרי הוא שכחה ר"א בשם רבי חייא רבה הצי אשכול פרט תני רבי חייא חצי אשכול או אשכול שלם פרט והתני שני גרגרים פרט ר' אמי בקוצר ומניח תחת הגפן היו עשויין כמין סינפין מנחם בשם ר' יונתן והוא שיהא חותכן בשוה א"ר אבון טעמייהו דב"ש לגר ליתום ולאלמנה יהיה טעמייהו דב"ה לעני ולגר תעזוב אותם א"ר מנא שניהם מקרא אחד דרשו לגר ליתום ולאלמנה יהיה ב"ש אומרים לעניים וב"ה אומרים לבע"ה:

הלכה ה מתני'

העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה שני עומרי' ובהן סאתים רבן גמליאל אומר לבעה"ב וחכמים אומרים לעניים אמר ר"ג וכי מרוב העומרים יופי כוחו של בע"ה או הורע כחו של בע"ה א"ל יופי כחו אמר להם מה אם בזמן שהוא עומר א' ובו סאתיים אינו שכחה שני עומרים ובהן סאתיים אינו דין שלא יהא שכחה אמרו לו אם אמרו בעומר א' שהוא כגדיש תאמר בשני עומרים שהן כבריכות. קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים אפי' היא של טופח רואין אותה כאלו היא ענבה של שעורין:

גמ' א"ר אלעזר כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו אית תניי תני ושכחת עומר ולא גדיש היאך עבידא שכח עומר א' בצידו אין תעבדינא עומר ד"ה שכחה ואין

פני משה

העליון שבו מהו שידון בשורה ולא איפשטו הני בעיות: רב כד נחת לתמן. לבבל: היה אומר אנא בן עזאי דהכא. של א"י כלומר הריני מוכן להשיב לשואלי דבר בעומק ובחריפות כבן עזאי בשוקי טבריא: וגרסי' להא בפ' עגלה ערופה בהלכה ב': שני הרוגין. שנמצאו מונחין זה ע"ג זה מהו: סבר רב שהן עורפין. סבור היה רב למימר דהדין הוא שעורפין את העגלה עליהן אלא דהספק היה מהיכן מודדין אם מהעליון או מהתחתון והיה רוצה לפשוט לו דין המדידה: א"ל ההוא סבא דאין עורפין כלל בכה"ג: התחתון משום טמון. דקסבר מין במינו הוי טמון ואין עורפין על הטמון כדתנן התם באדמה ולא טמון והעליון משום דצף הוא על התחתון ולאו בשדה היא כדדרים התם בשדה ולא צף: כד סלק להכא. כשחזר רב לא"י ואתא לגבי רבי ואמר זה משמי' דהאי סב: א"ל רבי יאות אמר לך. דאין עורפין בשני הרוגין אבל לא מטעמיה אלא מדכתיב כי ימצא חלל ודרשינן אחד ולא שנים וגזירת הכתוב הוא דאין עורפין על שני הרוגים שנמצאו זע"ז: היה שם אמת המים עוברת על פני כל השדה ומפסקת בין העומר לאחרים. אם היא גדולה כ"כ שצריך לעקור את המחרישה מצד זה וליתנה בצד זה הוי הפסק ואין העומר שבצד האחד נידון בשורה עם העומרים שבצד השני ואם הניחו אין תולין בשורה והוי שכחה ואם לאו לא הוי הפסק ונידון בשורה: ה"ג קצר חצי שורה ישב לאכול ישב לישן קרא לו חבירו חשיכה ובא למחר נידון בשורה. ובספרי הדפוס נשתרבו התיבות בטעות וקמ"ל דמה שנפסיק מחמת שישב לו לאכול או לישן או קרא לו חבירו לדבר עמו או שחשכה לו לא הוי הפסק ומה שהניחו לחצי שורה הנשארת כשבא למחר לקצור או לעמר נידון בשורה עם מה שיש עוד להצטרף אות' בשורה א"כ אפי' אין כאן עוד כלום לא הוי שכחה מה שהניח מלקצור או מלעמר מחמת זה דהשיב הכא והא דקאמר נידון בשורה כלומר הרי הדין באותה חצי שורה הנשארת כמו שהיתה ראויה להיות נידון בשורה: עומר שנטלו להוליכו לעיר וכו'. תוספתא שם: ר' זעירא אמר בזוכר. הא דקאמר התחתון אינו שכחה מפני שהוא מכוסה יש לאו דס"ל כר"ש דטמון אינו שכחה אלא ה"ט דהכא בזוכר את העליון בתחלה מיירי ואח"כ שכחו והלכך התחתון אין שם שכחה עליו מפני שנתכסה מחמת העליון ובאותה שעה היה זוכר את העליון: אתיא דר' זעירא. דס"ל דכסוי העליון שזכרו הוא גורם שלא יהא מה שתחתיו שכחה כר' יונה דאמר בפרק דלעיל בהלכה ו' גבי העומר שחיפהו בקש דתנן דאינו שכחה ובזוכר את הקש שעליו וכאן נמי כדאמר ר"ז בזוכר את העליון: שדה שעומריה מעורבבין זה עם זה ושכח אחד מהן אינו שכחה. דמחמת ערבובן לא היה נראה לו עד שיטול מה שהוא סביבותיו ונראה וניכר הוא ואם אח"כ שכחו הוי שכחה ותוספתא היא שם:

הלכה ד מתני' שני עומרים שכחה. והם אינם מעורבבין כדקאמר בגמ': שני צבורי זתים והחרובין. דוקא לצורין שהן גמר מלאכה: שני הוצני פשתן. כשנעקר הפשתן מן השדה נקרא הוצני שעומד כמו הוצי דקל: שני גרגרים. של ענבים פרט: אלו כדברי ב"ה. כדמפרש טעמייהו בגמ' דכתיב לעני ולגר העזוב אחד לעני ואחד לגר וב"ש דרשי קרא דלגר ליתום ולאלמנה יהיה הרי כאן ג' ובגמ' מפרש לה מאי עבדי ב"ה בקרא דב"ש: **גמ'** עשאן כמין גם. כלומר דמפרש להא דתנינן שני עומרים שכחה דוקא שיהא ניכר שהן מובדלין זה מזה והיינו שעשאן כמין גם יונית כזה ⅃ דאי לאו הכי הא אמרינן לעיל שדה שעומריה מעורבבין ושכח א' מהן אינו שכחה: לא אמר אלא לצורין. דוקא הא זתים ואינן לצורין לא הוי שכחה כדמפרש ואזיל מה בין וכו' דבעינן גמר מלאכה במסיקת הזתים דומיא דקציר דכל זמן שאינו צוברן לאו גמר מלאכה הוי: רומס הייתי זתים וכו'. מפורש בפ' דלעיל בהלכה ב': ר' אלעזר קאמר. בשם ר' חייא רבה אפי' חצי אשכול הוא פרט ואשכחן בברייתא דתני ר' חייא חצי אשכול או אשכול שלם הוי פרט ולעניים: והתני. במתני' שני גרגרים פרט ולא יותר ומשני ר' אימי בשם ר' חייא בקוצר ומניח תחת הגפן קאמר ומה שנמצא שם אפי' חצי אשכול או אשכול שלם הרי הוא לעניים הוא כפרט ומתני' בהטופל בשעת בצירה מיירי כדתנן בפרק דלקמן איזהו פרט הנושר בשעת בצירה: היו עשוים כמין סינפון. לפרש הוצני פשתן דמתני' שהן עשוין כמין סניפין לעמוד בשדה ולפיכך קורא אותן הוצני: והוא שיהא חותכן בשוה. כלומר שיהא החיתוך והיינו העקירה שלהן בשוה ולא בערבוב: טעמייהו דב"ש וכו' כדפרישית במתני': שניהן מקרא אחד דרשי. כלומר דר' מנא בא לתרץ דאי הכי קשיא קרא דב"ש לב"ה הלכך קאמר דשניהן מקרא אחד דרשי והיינו דלב"ש האי קרא לגר ליתום ולאלמנה גלי אקרא דלעני ולגר דמה שאמרתי לך לעני זה יתום ואלמנה ונתרבה לזה אחד ולזה אחד ולגר אחד הרי כאן ג' לעניים וב"ה סברי דקרא דקדים הוא דוקא וליתום ולאלמנה דהיך קרא פירושא דלעני הוא מי הוא היתום והאלמנה וכדומה ומדכללן בחדא אין כאן אלא א' ולגר אחד הרי כאן שנים לעניים ומה שהוא יותר לבעל הבית:

הלכה ה מתני' העומר שיש בו סאתי' ושכחו אינו שכחה. כדדרים בגמ' דכתיב ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו יצא שיש בו סאתים שאי אתה יכול ליטלו בידך כו"ו כאחת: וכי מרוב העומרים. ובכהן יפה כחו של בעה"ב או לא: א"ל יופי כחו. שהרי שנים שכחה ושלשה אינן שכחה אמר להן מעתה נימא ק"ו: אם אמרת בעומר אחד. ויש בו סאתים דין הוא שלא יהא שכחה מפני שהוא כגדיש ואין שכחה בגדיש: תאמר בשני עומרים שהן כבריכות. שאע"פ שיש בשניהן סאתים כל א' וא' אין בו כגדיש והן כשאר אגודות קטנות והלכה כחכמים:

גמ' כתיב כי תקצור וכו' לא תשוב לקחתו עומר שאת יכול וכו'. והכי דרים לה בספרי פ' תצא לא תשוב לקחתו כולו כאחד וכמה יהיה בו שיערו חכמים בעושה סאתים מכאן אמרו עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה: אית תניי תני. דממלת עומר גופא נפקא לן ושכחת עומר ולא גדיש והאי ברייתא איתא נמי התם בספרי בריש הפ' דעומר שיש בו סאתים כגדיש הוא: היך עבידא. בעיא באנפי נפשה היא וכלומר דודאי לענין שכחת זה העומר גופו הא אמרינן דכגדיש דייניכן ליה ואינו שכחה כי קא מיבעיא לן לענין העומר שבצדו אם שכחו מהו: אין תעבדינה עומר. כלומר מי אמרינן דלא דייניכן ליה כגדיש אלא לענין שכחת גופו דלית ביה שכחה אבל לענין העומר שבצדו מיחשב הוא כשאר עומרי שדה והשתא אם הוא כעומר ולא כגדיש לענין זה א"כ אם

מראה הפנים

א"ר מנא שניהם מקרא אחד דרשו כו'. פי' דלר' אבון קשיא קרא דב"ש לב"ה ע"כ מפרש ר"מ דגם ב"ה סברי קרא דב"ש לגר ליתום ולאלמנה יהי' אלא דב"ש סברי ליתום ולאלמנה תרי וב"ה סברי מדכתיב ליתום בלא ו' ולאלמנה בו' הוי"ו מחבר אותם דלא הוו ליתום ולאלמנה אלא חד. כן פי' הגר"א ז"ל בשנו"א:

א"ר

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ה ממ"ע ה"ד
יח ב מיי' שם ה"ו
יט ג מיי' שם ה"ד
כ ד שם הט"ו
כא ה מיי' פ"א שם הט"ו
כב ו שם הכ"א
כג ז ח שם הט"ז וכו"מ
כד ט י מיי' פ"ב שם הי"ח
כה כ מיי' פ"א שם ה"ו ופ"ה הלכה יט
כו ל שם פ"ה הי"ט

מסורת הש"ס

סוטה מס ירושלמי שם פ"ט ה"ב
תוספתא פ"ג כאן ושם
תוספתא פ"ג כאן ב"ב עב סנהדרין פח
לעיל פ"ה ה"ב וה"ג
דברים כד
ויקרא יט
ב"ב עב
דברים כד

גליון הש"ס

שני הרוגים זה ע"ג זה פ' ברמב"ם ז"ל פ"ט מרוצח ה"ד ובכ"מ וכ"מ שנדחק ליישב. ש"הי נשבט האיבעי' שם. וצ' כמ"ת פ"ה ממ"ע ה"ה שכתב דסמך על הירושלמי כאן: היאך עבידא פי' במלמ"ל פ"ה ממ"ע ה"ג:

שנויי נוסחאות (סו"ו) על כל פני השדה בד"ו על פני כל השדה. (סו"י) חבירו עומר שנוטלו להוליכו בד"ו חבירו חשיכה עומר שנטלו והוליכו. (סו"ב) שניהם אינו בד"ו שניהם אינן. ר"ז בד"ו רבי זעירא. בזוכר את העליון אתיא בד"ו בזוכר אתיא. (סו"ג) כן בד"ו כאן. (סו"ד) כל סביבותיו בד"ו את סביבותיו. (ס"ס) אינו שכחה בד"ו אינן שכחה. (סו"ו) ושלשה אינו בד"ו ושלשה אינן. (סו"י) אינו שכחה וכו' גרגרות בד"ו אינן שכחה וכו' גרגרים. (סו"ח) וארבע בד"ו וארבעה. (סוכ"ב) ר א בד"ו רבי לעזר. (סוכ"ד) ר' אמי בד"ו ר' אימי בשם ר' חייא. (סוכ"ו) תעזוב אותם בד"ו ליתא. (סול"א) סאתיים אינו בד"ו סאתיים ושכחו אינו. (סול"ד) היא ראויה בד"ו אם ראויה. (סול"ה) כי תקצור (דברים כ"ד). (סול"ו) וליטלו אית בכי"ר וליטלו יצא זה שאין אתה יכול לפשוט ידך וליטלו אית.

מהר"ם יפ"מ

אמרו לו אם אמרו צ"ל אמרו לו אם לא אמרו: **א"ר** אלעזר גירסת הר"ש א"ר אליעזר כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו. [פי' מדכתיב בסיפא קרא לא תשוב לקחתו דריש כמו בספרי פ' תצא] יצא זה שאין אתה יכול לפשוט ידך וליטלו אית תניי תני ושכחת עומר ולא גדיש [פי' והאי תנא דריש מדכתיב עומר דכי יש סאתים חשיב גדיש] היך עבודא [כלומר מאי בינייהו. וקאמר איכא בינייהו] שכח עומר אחד [פי' קטן] מצידו [פי' בצד עומר של בית סאתים] אין תעבדינה עומר ד"ה שכחה [פי' דאם נחשב אותו של בית סאתים עומר הוי קטן שכחה לדברי הכל] אין תעבדינה גדיש מחלוקת בית שמאי ובית הלל [אבל אם נחשוב גדיש הוי האי עומר קטן סמוך לגדיש דפליגי בה ב"ש וב"ה] אין תעבדינה גדיש אין נידון כשורה [פי' דאם אחד מהם של סאתים אין משלים השורה של ג' לב"ה ושל ד' לב"ש] ע"ש.

עמודי ירושלים

אמר ר' אלעזר כתיב כי תקצור קצירך כו' בס' יין הרקח פאה (פ"ו מ"ו) כתב ח"ל פי' הרע"ב דכתיב לא תשוב לקחתה והיינו דרשא דספרי כמ"ש תוי"ט ור"ש הביא ירושלמי כי תקצור קצירך ושכחת עומר בשדה עומר שאתה יכול לפשוט וליטול כאחת. ונראה לי דלפי' הספרי מיירי בשכחת עומרים והוי שעורא דיכול להגביה כאחת דהוי בתלושי מה שאין כן הירושלמי מיירי בשכחת קמה כמ"ש הרב במתני' דלקמן דבכל מקום ילפינן קמה מהך קרא דבשדה ולכך משערינן אם יכול לפשוט ידו משום דהוי כמחובר כו' עכ"ל וליתנייהו לדבריו ולא עיין בירושלמי כאן דקאי על שכחת עומר והוא דשכחת קמה איתא בהלכת ו' א"ר יונה כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה קמה שיש בה סאתים ושכחת אינה שכחה א"כ מבואר דהך דהכא הוא בשכחת עומר והוא פשוט וברור דלא כהיין הרקח. ועיקר קושיתו לא קשה מידי דגם כוונת הירושלמי הוא על הך ולקחת וקיצר ולא הביא סוף הפסוק וכוונתו על ולקחת וכן הדרך הירושלמי בכמה דוכתי וכן כתב הפני משה:

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"ה ממ"ע הי"ט
כח
ב מיי' שם ה"כ כ"ו
כט
ג שם ה"כ
ל
ד ה שם הכ"א

תורה אור

ואין תעבדינא גדיש מחלוקת ב"ש וב"ה שכח שני עומרים בצידו אין תעבדינא עומר מחלוקת ב"ש וב"ה אין תעבדינא גדיש אינו נידון כשורה: א"ר יונה °כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה (דברים כד) עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה א"ר יוסי ובלבד שיבלין ה היו דקות רואין אותן כאלו הן ארוכות שדופות רואין אותן כאלו הן מליאות:

אמר רבי יוסי ובלבד שיבלין וכו'. אהא דאמרי' במתני' אפי' היא של טופח רואין אותה כו' ע"ז קאמר שלריך שיהיו שיבלין או אמרינן רואין דאם היו דקות רואין אותן כאלו הן ארוכות שדופית רואין אותן כאלו הן מלאות אבל אם לא היו שיבלין כלל אלא מקים פסוי לא אמרינן רואין כאלו היו שיבלין. כן פי' הגר"א ז"ל בשנו"א ועיי"ש:

הדרן עלך בית שמאי

הלכה ו מתני'

ו קמה מצלת את העומר ואת הקמה והעומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה איזו היא קמה שהיא מצלת את העומר כל שאינה שכחה אפי' קלח אחד ג °סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקירה וכן באילן השום והבצלים אינן מצטרפין רבי יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע אין מצטרפין ואם לאו הרי אלו מצטרפין: גמ' אמר רבי כתיב כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה ד עומר שסביבותיו קציר לא עומר שסביבותיו קמה ולמה עומר שסביבותיו עומרין ולא עומר שסביבותיו קמה עומר שסביבותיו עומרי' מה שתחתיו שדה עומר שסביבותיו קמה מה שתחתיו קשין: °תנא קמת חבירו מצלת על שלו של גוי מצלת את של ישראל של חטין מצלת את של שעורין דברי רבי וחכ"א ה אינה מצלת אלא שלו ואינה מצלת אלא ממינה תני רשב"ג כשם שהקמה מצלת את העומר כך העומר מציל את הקמה ודין הוא ומה אם הקמה שיפה בה כח העני ושכחה הרי מצלת עומר שהורע בו כח העני אינו דין שיציל אמר לו רבי מה אם קמה שיפה כח העני בה ושכחה הרי מצלת עומר שהורע כח העני בו ושכחו אינו דין שיציל מדברי שניהם נלמד מצילין עומר מעומר ואין מצילין קמה מקמה: הא אם שכח שכחה תיפתר בששכח את הקמה תחילה: הא אם היו שתיהן עקורות לבעל הבית מתני' כר"ג ותציל

אם שכח העומר שבלדו לד"ה הוי שכחה: ואין תעבדינה גדיש. כלומר או דילמא דלענין זה נמי כגדיש מחשבינן ליה והשתא אם שכח העומר שבלדו תליא במחלוקת ב"ש וה"ל דפליגי לעיל בעומר שהוא סמוך לגפה וגדיש דלב"ש אינו שכחה ולב"ה שכחה: שכח שני עומרים בלדו. כלומר וכן אם שכח שני עומרים בלד זה העומר שיש בו סאתים ושכח ג"כ אותו דהוא עלמו פשיטא לן שאינו שכחה אלא לענין העומרים שבלדו תליא בהאי בעיא גופא דאם תעבדינה עומר לענין זה וכדאמרן א"כ תליא בפלוגתא במתני' דלעיל דלב"ש ג' לעניים דנהי דהוא עלמו אינו שכחה מ"מ השני עומרים שבלדו לעולם שכחה הן לב"ש דהא אף דאמרינן דלענין העומרים שבלדו כעומר דיינינן ליה הרי לב"ש שלשה הוי שכחה וזה שיש בו סאתים הוא דאינו שכחה ושני עומרים שבלדו ממ"כ הוו שכחה אבל לב"ה אם כעומר דיינינן ליה מלטרף הוא עם העומרים שבלדו וא"כ יש כאן שכחת ג' ולב"ה ג' לבעה"ב ואף אלו שבלדו לא הוו שכחה: אין תעבדינה גדיש אינו נידון בשורה. אבל אי אמרינן דגם לענין העומרים שבלידו כגדיש דיינינן ליה א"כ אף לב"ה אינו נידון זה העומר עמהם בשורה דליהוי שכחת ג' אלא כשאר שני העומרים הסמוכים אלל הגדיש והוו שכחה ולא איפשטא הבעיא הכא:

הלכה ו מתני'

קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה. קמה יש בה ג"כ דין שכחה כדאמרינן בפ' עגלה ערופה בשדה לרבות שכחת קמה וילפינן שכחת קמה משכחת עומר מה עומר שיש בו סאתים אינו שכחה אף קמה שיש בה סאתים אינה שכחה: אפי' הוא של טופח. טופח הוא מין קטנית דק מאוד ולא של טופח ממש קאמר אלא כלומר אפי' אותו המין שבשדה דק הוא שהשבלים הן דקות ושדופות והן כמין הטופח רואין אותן כאילו הן גסים ומלאות והכי מפרש בגמ' ומשום דבמתני' איירי בשדה של שעורים מסיים רואין אותה כאילו היא ענבה של שעורים. כלומר אפילו הן שדופות רואין אותם כאילו היו מלאות כשאר שעורים ואם היו כשאר שעורים היה בהן סאתים אע"פ שהן עכשיו שדופות אין בהם שכחה ולאו דוקא שעורים אלא ה"ה בכל המינים הדין הוא כך: גמ' א"ר יונה כתיב וכו'. כלומר דר' יונה מפרש טעמא דמתני' דאף קמה שיש בה סאתים אינה שכחה דהואיל ומהד קרא נפקא לן לשכחת שניהם ילפינן קמה מעומר כמו העומר שיש בו סאתים אינו שכחה כדילפינן בהלכה דלעיל עומר ולא גדיש אף קמה כן: ובלבד שבלין. כלומר דלא תימא דבשל מין טופח קאמר דרואין אותו כאילו הוא שעורין אלא על שבלין קאמר דאם היו גרועות ודקות כמו מין הטופח כדמסיים ואזיל היו דקות וכו' כדפרישית במתני':

הלכה ז מתני'

קמה מצלת את העומר ואת הקמה: אם יש כאן קמה שלא שכחה בלד העומר ששכחו מצלת הקמה על העומר דלא ליהוי שכחה כדדרים בגמ' דכתיב כי תקצור ושכחת עומר בשדה עומר שסביבותיו קציר ולא עומר שסביבותיו קמה. וכן מצלת קמה שאינה שכוחה את הקמה השכוחה שבלדה כדאמרי' לעיל דילפינן שכחת קמה משכחת עומר הלכך כל שמציל את העומר מציל ג"כ את הקמה: והעומר. אבל העומר שאינו שכוח אינו מציל לא את העומר השכוח ולא את הקמה השכוחה שבלדו: אי זו היא קמה. שאמרנו שהיא מצלת את העומר כל שאינה שכוחה ואפי' קלח אחד שבה וה"ה בהצלת הקמה שלריך שהקמה המצלת לא יהא בה שכחה כלל ואפי' קלח א' ותנא חדא מינייהו נקט וה"ה לאידך: גמ' כתיב כי תקצור וכו'. כדפרישית במתני': ולמה עומר שסביבותיו עומרין ולא שסביבותיו קמה. כלומר דפריך ולמה עומר אינו מציל העומר שבלדו כדתנן במתני' ואמאי ולימא נמי שסביבותיו קציר ולא שסביבותיו עומרין לדאמרי' בקמה ומאי חזית למרבית עומר שסביבותיו עומרין לשכחה ולא מרבית עומר שסביבותיו קמה: עומר וכו'. כלומר דלא דמי שהרי עומר שסביבותיו עומרין מה שתחתיו שדה דהעומרין על פני השדה הן וקרינן ביה ושכחת עומר בשדה לפיכך העומרין שאינן שכוחין אינן מצילין את העומר השכוח בלדן אבל עומר שסביבותיו קמה מה שתחתיו קשין דאע"פ שראש השבלים מלאים תבואה מ"מ החלק התחתון הוא קש והראשין עומדין על הקשין ולא קרינן ביה עומר בשדה ולפיכך קמה שאינה שכוחה מצלת את העומר השכוח שבלדה: תנא. בתוספתא פ"ג: קמת חבירו שאינה שכוחה מצלת על שלו השכוחה שבלדה וכן של עכו"ם וכו' דלא שייך ביה שכחה וכאינה שכוחה לעולם היא: אלא שלו. על שלו ומין על מינו: תני. בתוספתא שם: ודין הוא. שיציל דמה אם קמה שיפה בו כח העני שיש לו בה ג' מתנות לקט שכחה ופאה אפ"ה אם שכחה קמה שבלדה מצלת אותה הקמה שאינה שכוחה וכן את העומר השכוח עומר שהורע בו כח העני שאין לו חלק בו אלא שכחה אינו דין שיציל העומר שאינו שכוח את העומר או את הקמה השכוחין: א"ל רבי מה לקמה וכו'. כל"ל כלומר מה לקמה שמצלת את העומר שכן אם יפה כח העני בה הורע כחו בעומר לפיכך אם שכח העומר מצלת הקמה שאינה שכוחה את העומר שהרי בו הורע כח העני. תאמר העומר שהורע כח העני אינו בדין שיציל. כל"ל כלומר תאמר בעומר שהורע כח העני בו שיציל את הקמה שיפה כחו בה בתמיה ולפיכך אינו בדין שיציל: מדברי שניהם נלמד מצילין עומר מעומר. כלומר דהש"ס פריך דהשתא מדברי שניהן נלמד על העומר שיהא מציל את העומר חבירו וזה אנחנו למדין מק"ו מעומר מה עומר שנוטל הוא מן הקמה ואע"פ שבקמה יפה כח העני אפ"ה הואיל והורע כחו בעומר הקמה מצלת את העומר מכ"ש שהעומר יציל את העומר חבירו שהורע כח העני בשניהן והואיל ושוין בדין הוא שיציל זה"ז: ואין מצילין קמה מקמה. כלומר הא ודאי ניחא דאין אנו יכולין להיות מצילין את הקמה מהעומר והיינו שנלמד שהעומר יציל את הקמה מכח הקמה שהיא מצלת את הקמה דהא ודאי ליתא דמה לקמה שמצלת את הקמ' שכן שתיהן שוות וכח העני יפה בהן בזו כזו והלכך אמרינן כשם שהקמה מצלת את העומר דילפי' מקרא כך היא מצלת את הקמה כדאמרי' במתני' תאמר בקמה שתהא ניצולת מן העומר שכן העומר הורע כח העני ושיאך יציל את הקמה שיפה כח העני בה אלא העומר שיציל את העומר שפיר נוכל ללמוד כדאמרן וזה נלמד מדברי שניהן מהק"ו דר"ג ומהתשובה שהשיב לו רבי וקשיא על מה דתנן העומר אינו מציל את העומר:

הלכה ח מתני'

סאה תבואה עקורה. תלושה וסאה שאינה עקורה ומחוברת לקרקע אינן מצטרפין לסאתים דלא ליהוו שכחה אלא אם שכחן הוי שכחה ודוקא ששכח שתיהן שאם שכח את העקורה ולא שכח את שאינה עקורה היתה מצלת את העקורה שבלדה כדתנן לעיל הקמה מצלת את העומר: וכן באילן השום והבצלים. אם שכח באילן סאה פירות תלושין אצל סאה פירות מחוברין וכן בשום ששכח מקצתו בתלוש ומקצתו במחובר וכן בבצלי' וכלומר בין בתבואה ובין בפירות האילן ובין בירק בכולן הדין כן שאין התלוש והמחובר מצטרפין לסאתים אלא שניהן שכחה: ר' יוסי אומר אם באת רשות לעני באמצע אין מצטרפין. כדמפרש לה בתוספתא פ"ג כל שבאת רשות לעני באמצע כגון התבואה והכרם אין מצטרפין וכל שלא באת רשות לעני באמצע כגון פירות האילן הרי אלו מצטרפין כלומר דבתבואה ובכרם מן הסתם באת רשות לעני באמצע שהרי כשקצר המקצת יש כאן לקט העומר בשעת הקצירה ובכרם פרט הנושר בשעת בצירה והרי הן של עניים וכיון דרשות העני בין התלוש והמחובר אין מצטרפין לסאתים והוו שכחה אבל בפירות האילן אע"ג דמשכחת לה לפעמים שתהא רשות העני באמצע כגון אם יש ביניהן מה ששכח או הניח פאה דהאילן חייב בשכחה ופאה מ"מ הואיל דעל הרוב אין רשות העני באמצע בפירות האילן דאין לקט ופרט באילן וכן לא יתחייב שישכח וכן פאה דינה לכתחלה שנותנין אותה בסוף וא"כ מן הסתם אין כאן רשות העני באמצע ואז מצטרפין התלוש והמחובר לסאתים ואין הלכה כר' יוסי: גמ' הא אם שכח שכחה. בתמיה כלומר דהש"ס מדייק דקתני סאה שאינה עקורה אינה מצטרפת עם העקורה ומשמע דאותה סאה העקורה לעולם שכחה אפי' שכח אותה לבדה ואמאי נהי דאין כאן סאתים מ"מ תציל הקמה שאינה עקורה את העקורה שהרי הקמה מצלת את העומר: ומשני תפתר בששכח את הקמה תחלה. כלומר ששכח את שתיהן ואין כאן קמה מצלת את העומר וקמ"ל דאין מצטרפין לסאתים וכדפרישית במתני': הא אם היו שתיהן עקורות לבעה"ב. השתא מדייק הש"ס דקתני עקורה ושאינה עקורה אין מצטרפין לסאתים ותיפוק ליה אפי'

מסורת הש"ס

נעי"ל ס"ס פ"ט

תוספתא פ"ג

שנויי נוסחאות (פו"ד) בשדה נד"ו בשדך (כ"ה במקרא דברים כ"ד). (פו"י) איזה נד"ו אי זו. (פו"ע) קצירך בשדה וכו' לא עומר נד"ו קצירך בשדך (כ"ה במקרא דברים כ"ד) וכו' ולא עומר. (פו"כ) הרי מצלת נד"ו הרי היא מצלת. (פוכ"א) הרי מצלת נד"ו הרי היא מצלת.

מהר"ם יפ"ם

השום והבצלים אינם מצטרפין נ"ב לסאתים אלא של עניים הם כצ"ל [וכ"ה במשנה שבגמרא]

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אפי' היו שתיהן עקורות הרי שניהו במתני' דהלכה ה' שני עומרים ובהם סאתים דקסברי חכמים לעניים אלא לאו ש"מ דקסבר האי תנא לבעה"ב וכר"י. דה"ל התם כן: ותציל עקורה שאינה עקורה. האי מילתא גרסי' לה לעיל בפ"ה בהלכ' ב' דבעי הש"ס שם דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה וכדפרישית התם כגון הקמה שהיא מצלת את העומר וה"נ הקמה דבר שהוא ראוי להציל מיקריא והבעיא היא בששכח בתחילה העומר שאצל הקמה ונמצא הקמה שלא היתה שכוחה היתה ראויה להציל את העומר ואם אח"כ שכח גם את הקמה מהו שתעשה שכחה מי אמרינן הואיל ובתחלה הצילה קמה את העומר א"כ תו לא הוי העומר כשכוח והשתא אע"ג דבעלמא אין העומר מציל את הקמה כדתנן לעיל מ"מ כאן כל אחד מציל את חבירו הוא והקמה שהיא הצילתה את העומר תהא עכשיו ניצולת מן העומר ומשום טעמא נמי דדבר הראוי להציל והיא הקמה אינה נעשית שכחה או דילמא מכיון דהשתא שכח את הקמה אין העומר מציל אותה ותעשה שכחה. ובעי למיפשט התם ממתני' דהכא וקאמר נשמעינה מן הדא כאה תבואה עקורה וכאה שאינה עקורה אין מצטרפין לסאתים ובששכח את שתיהן מיירי כדלעיל וקס"ד דכסדר שנשנו כך היתה השכחה שבתחלה שכח את העקורה והיינו העומרים ואח"כ שכח את הקמה שאינה עקורה: ותציל עקורה שאינה עקורה. כלומר אי דאמרינן דדבר הראוי להציל והיינו הקמה אינה עושה שכחה אם שכח אותה אחר שהיתה ראויה להציל את העומר ומשום דחזר העומר אח"כ ומציל את הקמה א"כ ה"נ נהי דאין מצטרפין לסאתים הא בלא"ה תהא גם הקמה ניצולת עכשיו דסאה עקורה והיינו העומר תציל את הקמה שאינה עקורה. א"ר ודאי הדא אמרה. דאף דבר שהוא ראוי להציל אם שכחו אח"כ הוי שכחה. והיינו דקאמר לה הכא והש"ס קיצר בדבר שהוא כבר שנוי כדרכו בכל מקום: א"ר יונתן. ולעיל גרס ר' יונה דלא היא ומהכא ליכא למשמע מידי דהכא לא כדקס"ד ששכח בתחלה העומר והיתה הקמה ראויה להציל אלא תיפתר בקוצר שורה ומעמר אותה השורה ושכח מה שהניח מלקצור ואח"כ שכח את מה שעימר והשתא כבר שכח את הקמה עד שלא ישכח את העומרים ולא היה כאן שעה שהית' הקמה ראויה להציל את העומ' ולפיכך שתיהן שכחה ומעולם אימא לך בעלמא דבר הראוי להציל והיה שעה שהלה הצלה ואח"כ שכח זה הדבר בעצמו אפשר דלא הוי שכחה: מה. בעיא היא הא דקאמר ר' יוסי אם באת רשות העני באמצע אם עד שתבוא ממש כלומר שהיתה השכחה אחר שבידוע הוא שכבר באת רשות העני באמצע שיש ביניהן מה שהוא חלק של עניים: או אפי' נראית לבוא. רשות עני באמצע כלומר דשכיח הוא שתבוא ביניהן רשות העני ואע"פ שעדיין לא באה: נשמעינה מן הדא כגון תבואה והכרם. כצ"ל וכמו ששנוי בהוספתא לר' יוסי והבאתים במתני': וכרם לא על אתר הוא. בתמיה כלומר מדמחלק התם לר' יוסי בין תבואה והכרם שהן דברים שבאת רשות העני באמצע ובין פירות האילן דלא באת רשות העני באמצע והשתא אי ס"ד עד שתבוא ממש אם כן משכחת לה גם בפירות האילן שכבר באת רשות העני באמצע כגון ששכח מקצת ביניהן או שהניח מקצת לפאה אלא ודאי הדא אמרה אפי' נראית לבוא והשתא שפיר נמי הא דמחלק הכי משום שבתבואה ובכרם שיש בהן לקט ופרט ושכחה ונראין שם לבוא לרשות העני באמצע משא"כ באילן וכדפרישית במתני'. והיינו נמי דקאמר הכא בלשון תמיה ונקט כרם משום דיותר שכיח פרט לבוא מיד בשעת בצירה שהגרגרים מיד הן נופלין כשמתחילין לבצור ולקט דתבואה אף דשכיח הוא אפ"ה פרט יותר שכיח הוא ונראה לבוא מיד וכלומר הא על כרחך וכי לאו טעמא הוי אלא משום דפרט בכרם על אתר הוא וה"ה לקט בתבואה וכדפרישית וא"כ ש"מ דאפי' בנראית לבוא קאמר ר' יוסי ולא בעי עד שתבוא ממש וכדאמרן:

הלכה ט מתני' תבואה שניתנה לשחת. לקצור בעוד לחה כדי להאכיל לבהמתו: או לאלומה. כדי לעשות ממנה אלומות אלומות קטנות ואח"כ עושין מהרבה עומר אחד ואינו גמר מלאכה: וכן באגודי השום. הוא השום המחובר שדרכו לצאת מגורש אחד שרשים רבים ואח"כ אוגדין הרבה ביחד: ואגודת השום והבצלים. הן אגודות אגודות קטנות ואח"כ עושים מהרבה אגודה אחת לכל אלו אין להם שכחה משום דהוי כמעמר למקום שאינו גמר מלאכה כדאמרי' לעיל סוף פ"ה: וכל הטמונים בארץ וכו' ר"י אומר אין להם שכחה. דדרים שדה בגלוי פרט לטמון: לוף. ממיני הבצלים הוא: וחכ"א יש להן שכחה. כדמפרש בגמרא לטעמייהו דכתיב שדך משמע נמי גלוי וכתיב קצירך משמע נמי גלוי והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות והלכה כחכמים: גמ' לא סוף דבר ניתנה. הא דקתני שניתנה לשחת לא תימא דדוקא שניתנה וזרעה בתחילה בשביל כך אלא אפי' נוטלה עכשיו וקוצרה על מנת ליתנה למאכל בהמה אין לה שכחה: תמן תנינן. פ' הכונס וגרסי' נמי להסוגיא שם בהלכה ז': ר' יהודה אומר משלם כל מה שבתוכו. דמחייב על נזקי טמון באש: וחכ"א וכו' דפטרי על נזקי טמון באש וס"ל שמשערין מקום הכלי' כאילו הוא גדיש ומשלם שיעור גדיש אם של חטין חטין ואם של שעורין כשיעור גופן של כלים: מחלפה שיטתיה דר' יהודה. קשיא דר' יהודה אדר' יהודה דתמן קאמר לרבות את הטמון לחיובא והכא גבי שכחה הוא אומר פרט לטמון: תמן. כתיב ונאכל הגדיש או הקמה והגדיש מיותר הוא דממשמע שנאמר קמה וכו' והכוון לגרום ממשמע שנאמר השדה וכן משמע שם ודריש גדיש לרבות כל מה שבגדיש אפי' הטמון אבל הכא בשדך דמשמע בגלוי פרט לטמון: מחלפה שיטתין דרבנן וכו'. ומשני תמן דקשי או הקמה או השדה מה שדך בגלוי אף כל דבר שהוא גלוי אבל הכא היינו טעמייהו דשדך מיעוט הוא וקצירך מעוט הוא ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' הטמון:

הלכה י מתני' הקוצר בלילה. ושכח מהקמה: והמעמר. בלילה ושכח עומר והסומא בין ביום בין בלילה יש להם שכחה: ואם היה מתכוין. זה הקוצר או מעמר בלילה או הסומא ליטול את הגס הגס אין לו שכחה ואפי' להדקין כדמפרש בגמ' דמאחר שדרכו לבחון הגסין א"כ מקפיד הוא על הכל ומ"ה שהניח הדקין לאו משום שכחה הוא אלא היה רוצה ליטול בתחלה את הגסין: אם אמר וכו'. כל האומר הרי אני קוצר וכו'. דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא ותנאו בטל כדקאמר בגמ': גמ' כיני מתניתא. כן מפרשינן המתני' דהקוצר וכן המעמר בלילה מיירי וכו' כדפרישית במתני': לא סוף דבר גסין. דאין לו שכחה אם הניח מקלתן אלא אפי' הדקין שהניח כדמסיק. בטעמא דכי מאחר שדרכו להבחין בגסין וא"כ מה שהניח הדקין משום שרלה ליטול בתחלה הגסין ולפטתן מן השדה ואין כאן שכחה בכולן: וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. דדוקא בדבר שבממון תנאו קיים והכא מצות עשה עליה רמיא ואינו יכול להתנות עליה: הדרן עלך בית שמאי

תורה אור

ותציל עקורה שאינה עקורה הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחה שכחה א"ר יונה תיפתר בקוצר שורה ומעמר וכבר שכח את הקמה עד שלא שכח את העומר מה עד שתבא ממש או אפי' נראית להביא נשמעינא מן הדא כגון תבואה וכרם וכרם לא על אתר הוא הדא אמרה אפי' נראית להביא:

הלכה ז מתני'

תבואה שניתנה לשחת או לאלומה וכן באגודי השום ואגודת השום והבצלים אין להם שכחה וכל הטמוני' בארץ כגון הלוף והשום והבצלים ר' יהודה אומר אין להם שכחה וחכ"א יש להן שכחה: גמ' א"ר יונה לא סוף דבר ניתנה אלא אפי' נוטלה ע"מ ליתנה תמן תנינן המדליק את הגדיש והיו בו כלים רי"א משלם כל מה שבתוכו וחכ"א אינו משלם אלא גדיש חיטין או גדיש שעורין מחלפה שיטתי' דר"י תמן הוא אומר לרבות את הטמון וכא הוא אומר פרט לטמון תמן ונאכל הגדיש או הקמה ממשמע שנאמר קמה איני יודע שהגדיש הוא בכלל ומה ת"ל גדיש לרבות את הטמון והכא שדך בגלוי פרט לטמון מחלפא שטתיהו דרבנן תמן אינון אמרין פרט לטמון וכא אינון אמרין לרבות את הטמון תמן או הקמה או השדה מה שדה בגלוי אף כל דבר שהוא גלוי ברם הכא שדך בגלוי פרט לטמון קצירך בגלוי פרט לטמון והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות את הטמון:

הלכה ח מתני'

הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש לו שכחה ואם היה מתכוין ליטול את הגס הגס אין לו שכחה אם אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אטול יש לו שכחה: גמ' כיני מתני' הקוצר בלילה והמעמר בלילה וסומא בין ביום ובין בלילה אמר רבי יונה לא סוף דבר גסין אלא אף דקין דכי מאחר שדרכו ליבחן בגסין אפי' דקין אין להם שכחה אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל:

הדרן עלך בית שמאי

כל זית שיש לו שם בשדה אפי' כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה במה דברים אמורים בשמו ובמעשיו ובמקומו בשמו שהיה שופכני או בישני במעשיו שהוא עושה הרבה במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפירצה ושאר כל הזיתים

ב'

הלכה א מתני'

כל זית שיש לו שם בשדה. שהוא מפורסם כדמפרש לקמיה: בשמו או במעשיו וכו'. שהוא עושה הרבה שמן ואפי' הוא אינו אלא כמו הזית הנטופה בשעתו כלומר שאינו נוטף בכל שנה ושנה כך אלא אפי' שנה אחת או שתים אינו נוטף מכיון שהוא נוטף ברוב השנים מפורסם הוא או שהוא מפורסם מכח הרבה זתים שהוא עושה או מחמת מקומו אין לו שכחה כדדרים בגמ' עומר שאתה זוכרו לעולם הוא שכחה שאינו יודע בו איזה עומר ששכח יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן וילפינן שכחת כל המינים משכחת העומר: שפכוני. שזיתיו שופכין שמן הרבה: או ביישני. שהוא מביים שאר האילנות מחמת רוב השמן שיולא ממנו יותר מהם: שהוא עושה הרבה. זתים מרובים: בצד הגת או בצד הפרלה. ומפורסם וניכר מחמת מקומו

תוספת הרי"ד

שהתנה על מה שכתוב בתורה כו'. פי' שהתנה בקצירתו שאם יעזוב עומר בשדה לא יהי' בעזיבתו מעשה עזיבה אלא בתנאי שיוכל לחזור וליטלו אבל אם לא יוכל לשוב לקחת העזיבה לא יהי' כלום במעשה עזיבתו וכאילו לא עזב עומר בשדה כלל. לא מהני מפני שהתנה עמ"ש בתורה ותנאו בטל הא אם הי' תנאו קיים היו דבריו קיימים שאם חזר ונטלו הוי עזיבתו עזיבה ואם לא אין במעשה עזיבתו כלום. ומתורץ קושית תורעק"א ז"ל: הדרן עלך בית שמאי

שנויי נוסחאות (סו"א) ושכחה שכחה א"ר יונה כד"ו ושכחו הרי הוא שכחה אמר רבי יונתן. (סו"ב) ומעמר וכבר וכו' העומר כד"ו ומעמר שורה וכבר וכו' העמרין. (סו"ג) כגון תבואה וכרם כד"ו בגין תבואה שבכרם. (סו"ד) להביא כד"ו לבוא. (סו"ו) ניתנה בכי"ר נתונה. (סו"ז) הגדיש במקרא „גדיש" (שמות כ"ב). (סו"ט) אף כד"ו ליתא. (סו"כ) דכי כד"ו וכי.

מערכת הערוך שופכני או בישני בערוך (ע' ספך) שפכוני או ביישוני פי' זתים ששופכין שמן הרבה שזיתיו מבושלים הן בטוב ביישוני יבשן שאינן עושין שמן. פ"א ממקום ששמו בישן כמו חיפני ובישני, פ"א בישני שהוא מבייש את חברו שעושה כפלים מחברו:

ב' שכחה שלשה אינן שכחה רבי יוסי אומר אין שכחה לזיתים: **גמ'** א"ר לא כתיב ושכחת עומר בשדה עומר שאתה שוכחו לעולם [א] יצא זה שאת זוכרו לאחר זמן ר' ירמיה בעי [ב] היה מסויים בדעתו כמי שהוא מסויים היה עומד בצד הדקל מסיימו היו שניהם נטופה זה מסיים את זה וזה מסיים את זה היתה כל שדהו נטופה נישמענא מן הדא רבי יוסי אומר אין שכחה לזיתים ואמר ר"ש בן יקים לא אמר רבי יוסי [ג] אלא בראשונה שלא היו הזיתים מצויין שבא אדריינוס הרשע והחריב את כל הארץ אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש להם שכחה: שופכני נוטף שמן והתנינן נטופה א"א שהוא עושה שמן הרבה והתנן במעשיו שהוא עושה הרבה אלא שופכני שהוא עושה שמן הרבה נטופה נוטף שמן במעשיו שהוא עושה הרבה [י] שהוא עושה זיתים הרבה בישני אית דבעי מימר בישני ממש אית דבעי מימר דהוא מבעית לחברי' עד די עביד ד' כיפליסין כי ההיא דתנינן תמן [י] כל עומרי השדה של קב קב וא' של ארבעת קבין ושכחו מכיון שהוא עושה יותר מחבירו כמי שהוא מסויים עד די יעבד כל שנה ושנה מכיון שהוא עושה רובן של שנים כמי שהוא מסויים במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפירצה מתני' דבית שמאי היא [י] דבית שמאי אומרים עניים הפקר אמר רבי יוסי דברי הכל היא תמן תלוש בצד דבר המחובר ברם הכא דבר מחובר בצד דבר מחובר רבי יוסי אומר אין שכחה לזיתים אמר רבי שמעון בן יקים לא אמר רבי יוסי אלא בראשונה שלא היו הזיתים מצויין שבא אדריינוס הרשע והחריב את כל הארץ אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש להם שכחה אמר רבי יוסי לא חייב אדם שכחה לזיתים אלא ר"ע דו דריש אחריך אחריך מעתה אין שכחה לזיתים כרבי יוסי דלא דריש אחריך התיבון הרי עומר שכחה הרי לא כתיב אחריך מכיון שכתיב לא תשוב לקחתו כמי שכתיב אחריך רבי יונה בעי ההן זית נטופה הואיל והוא מסויים על דעתי' דר"י אפי' התחיל בו כמי שלא התחיל בו:

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ה מת"ע הכ"ג

ג
ב שם הכ"ד

ד
ג שם הכ"ה וכרא"כ"ד וכ"מ

גליון הש"ס

[י] שהוא עושה זתים הרבה. פי' בשנו"א שתים כאן בירושלמי. ועי' בלח"מ ודו"ק:

בישני אית דבעי מימר בישני ממש. שמביים מזיתים אחרים שאינו עושה זיתים כמו שאר אילנות ויש לו ג"כ שם מחמת רעתו: אית דבעי מימר דהוא מבעית לחברי'. שמביים שאר אילנות מגודל זיתים שעושה. כן פי' הפנו"א ז"ל ומה שמגיה מגודל במקום מרוב הוא בר"ם ז"ל ולא בירושלמי דלא כנה"ם כאן ודו"ק:

עד די עביד ד' כיפליסין. מיבעי אם בעינן ד' פעמים כפל יותר מזיתים אחרים ואז נקרא יש לו שם דהוא מסוים מכל הזיתים: כי ההיא דתנינן תמן כו' וא' של ארבעת קבין ושכחו. דלב"ה הוה שכחה משום דכל שאינו אלא ד' פעמים נגד עומרי השדה הוא נידון משום מסוים דלא מהני לדידהו בתגוש אלמא דדבר מסוים הוא ד' פעמים כפל והכא נמי בעינן הכי: ומסיק מכיון שהוא עושה יותר מחבירו כו'. דאפילו אם רק עושה יותר מחבירו ג"כ דומה למסוים ויש לו שם בשדה ולא הוה שכחה:

מתני' דב"ש היא דב"ש הפקר כו'. כונתו להקשות מסיפא מהעומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש וכן דרך הירושלמי דמתחיל מרישא והכונה על הסיפא:

אר"ש בן יקים לא אמר ר"י כו' כו' אבל עכשיו שהזיתים מצוין יש להם שכחה ר' יונה בעי ההן זית נטופה כו' כמי שלא התחיל בו אמר ר' יוסי לא חייב אדם שכחה לזיתים אלא ר"ע דו דריש אחריך התיבון הרי עומר שכחה הרי לא כתיב אחריך מכיון שכתיב לא תשוב לקחתו כמ"ש אחריך מעתה אין שכחה לזיתים כר' יוסי דלא דריש אחריך. כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק. וטונהו הקדוש דר' יונה בעי רק אליבא דר"ש בן יקים דמפרש טעמא דר' יוסי משום שאינם מצוין ולא משום דאין שכחה לזיתים כלל מהו בזית נטופה כשהתחיל בו דס"ל לסת"ק במתני' דלהלן (ה"ב) דיש לו שכחה מי פליג ר' יוסי ע"ז אי לא. מי אמרינן כיון דלר' יוסי אפי' אינו נטופה לא הוה שכחה משום דאינן מצויין א"כ בנטופה דחשוב הרבה אפי' התחיל בו אין שכחה ופליג על רבנן בתרתי חדא דס"ל דבכל הזיתים אין שכחה ועוד דבנטופה אפי' התחיל בו אין שכחה או דילמא בשהתחיל מודה ר"י לרבנן דאף בנטופה הוה שכחה ולא נפשטה. אבל לר' יוסי האמוראה דלדידי' מסיק הירושלמי דטעמא דר' יוסי דמתני' משום דלא דריש אחריך ואין שכחה לזיתים כלל ליכא למיבעי בעיא דר' יונה דבודאי פליג ר' יוסי גם בסיפא ואין. נפ"מ בין התחיל בו ללא התחיל בו כיון דאין

מקומו הוא: שנים שכחה. כבית הלל דאמרי שנים לעניים: ר' יוסי אומר אין שכחה לזתים. מפרש בגמ' דלא אמר ר' יוסי אלא בזמן שבא אדרייטם ש"ט והחריב את כל הארץ ולא היו זתים מצוין אבל בזמן שזתים מצוין מודה ר' יוסי דיש שכחה לזתים: **גמ'** אמר ר' לא כתיב וכו'. ר' אילא טעמא דמתני' מפרש וכדפרישית:

היה מסוים בדעתו. כלומר הא ודאי פשיטא לי דאף שאינו מסוים הוא א"א בדעתו של בעל הזית כמי שהוא מסוים בעיני כל דבתר דעתו אזלינן דכיון שבעיניו נחשב כדבר מסוים זוכרו לאחר זמן: היה עומד בצד הדקל. וכן הא נמי פשיטא לי שאם היה עומד אצל הדקל והדקל מיצל עליו הדקל מסיימו עושה לו לסימן כמו שהוא עומד בצד הגת והפרצה ולהכי נקט צל הדקל לפי שהוא גבוה הרבה וצלו נוטה על האילנות שאצלו: היו שניהן נטופה. שני אילני זתים זה אצל זה ושניהם הן נטופה הא נמי פשיטא לי שאחד מסיים ומסמן את חבירו ואין להם שכחה כי קא מיבעיא לי היתה כל שדהו של זתים נטופה מהו מי אמרינן הואיל וכולם כך הן לא מיחשבו בעיניו א' מחבירו והוי כשאר אילני זיתים השוין הן או דילמא דאפ"ה נטופה הן ואין להם שכחה: נשמעינה מן הדא ר' יוסי אומר וכו'. וקאמר ר"ש בן יקים עלה לקמן דלא א"ר יוסי אלא בשעה שבא זה הרשע והחריב את א"י ולא היו זיתים מצוין והיו חשובים לפיכך אמר דאין להם שכחה אבל עכשיו וכו' והכא נמי כן כיון שכולן נטופה הן מצויין הן אצלו ויש להן שכחה: שפכוני. שהוא נוטף שמן ופריך והתנינן נטופה. ברישא דמתני' ועלה קאמר בר"א וכו' בשמו שהיה שפכוני וכו' אלמא כולה פירושא דנטופה הוי והיינו דנטיפה נוטף שמן וצריך שיהא או שפכוני או ביישני וכו' וא"כ שפכוני לאו היינו נוטף שמן לחוד: והתנינן במעשה שהוא עושה הרבה. וקס"ד שהוא עושה שמן הרבה וא"כ היינו שפכוני דקאמרת וגכלל הוא בחלוקה דבשמו: אלא כך היא שפכוני וכו' ובמעשיו וכו' היינו שהוא עושה זיתים הרבה וכשהוא עושה הרבה זיתים שייך ג"כ בפירושא דהני חלוקות על נטופה דזהו שהוא נוטף שמן דהא מיהת נוטף הוא שמן אלא דבעינן שיהא מסוים בדבר אחד ביותר: בישני אית דבעי מימר בישני ממש. אילן זית שהובא ממקום בישן ונטעו בשדהו ולפי שהזיתים שלהן עושין שמן הרבה: אית דבעי מימר דהוא מבעית לחברי'. ולשון בושה היא שמביים לאילני זתים אחרים שאין עושין הרבה: עד דעביד ארבעה כיפליסין. בעיא היא אי בעינן עד שיעשה ארבעה פעמי' כפל יותר מהאחרים וכי ההוא דתנינן תמן בריש פרק דלעיל כל העומרי שדה של קב קב וא' של ד' קבין ושכחו דקאמרי ב"ש אינו שכחה אלמא דמלינו דד' בכפל דבר חשוב הוא ואי נימא דה"נ כן: מכיון. ופשיט לה דהכא לא בעינן כל כך אלא מכיון שהוא עושה יותר מחבירו כמי שהוא מסוים ביניהם: עד דיעביד. אי בעינן עד שיעשה הרבה בכל שנה ושנה וקאמר דמכיון שהוא עושה רובן של שנים כמי שמסוים הוא: מתני' דב"ש דב"ש אינו שכחה. כצ"ל וכמו דגרסי' בפ' דלעיל ריש הלכה ב' בעומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש דקסברי ב"ש אינו שכחה מפני שהוא בצד דבר המסוים ולימא דמתני' דהכא דקתני שהוא עומד בצד הגת והפרצה כב"ש היא ודלא כב"ה: א"ר יוסי דלא היא אלא מתני' ד"ה היא דתמן דבר תלוש בצד המחובר העומר אצל הגפה וכיון דהעומר תלוש הוא ואין לו קביעה מקום לא מהני מה שהוא בצד המחובר אבל הכא דבר המחובר בצד המחובר ואפי' ב"ה מודו שנותן עיניו בו ועתיד לזכרו וכדפרישית לעיל שם: לא חייב אדם שכחה לזתים אלא ר"ע דהוא דריש אחריך אחריך. בספרי פ' כי תצא דריש דכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך מלמד שיש לו שכחה אחריך מלמד שיש לו פאה והכי דריש לה התם נמי אחריך דכתיב גבי כי תבצור כרמך וגו' וקא"ר יוסי אמורא דלא מצינו שמחייב איזה תנא דברייתא לזתים בשכחה אלא ר"ע דאיירי התם ומתני' כר"ע: מעתה אין שכחה לזתים כר' יוסי. וקאמר הש"ס דמעתה נאמר דר' יוסי דמתני' ס"ל דאין שכחה לזתים כלל דלא דריש אחריך כר"ע ודלא כר"ש בן יקים דקאמר לא א"ר יוסי אלא בראשונה: התיבון על האי דרשה ר"ע הרי שכחת עומר דלא כתיב ביה אחריך ואפי' כן יש לו שכחה ומשני מכיון דכתיב ביה לא תשוב לקחתו הרי הוא כמי שכתוב בו אחריך דלא תשוב אחריך לקחתו: ההן זית נטופה הואיל והוא מסוים. אם נאמר דעל דעתיה דר' יוסי דפליג במתני' ולקמן במתני' אמרינן על זית נטופה בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו יש לו שכחה והשתא אי פליג ר' יוסי אפי' בהתחיל בו דקסבר אין שכחה כלל לזתים וכהאי ר' יוסי אמורא או לא:

מסורת הש"ס

לעיל פ"ו ה"ג

שם

תוספת הרי"ד

עד די עביד ד' כיפליסין כי ההיא דתנינן תמן כל עומרי השדה של קב קב וא' של ארבעת קבין ושכחו כו'. מכאן סייעתא גדולה למה שפירשנו בפרק דלעיל (סוף ה"א) לשיטת הרמב"ם ז"ל דהא דקאמר התם הדא דר"י כל שיכול להלקו ולעשותו סורה כב"ש אליבא דב"ה קאמר ור"ל דביותר מד' גם ב"ה מודים לב"ש דנידון משום סורה דדוקא אם שעומר הוא ד' פעמים נגד כל עומרי השדה אז אמרינן דעשאו כן משום מסוים דלדך מסוים גמור הוא להיות ד' פעמים כפל נגד שאר העומרים וסברי ב"ה דהוה שכחה דלדידהו לא מהני דבר מסוים בתלוש להציל משכחה. אבל ביותר מד' גם ב"ה מודים דנידון משום סורה כב"ש דביותר מד' בודאי כונתו לעשות עתה סורה חדשה וכפי שנתברע שם. וע"כ ספיר מביא הגמ' הכא ראי' ממשנה זו דמסוים גמור הוא בד' כיפליסין דהא לפיכך נקיט במתני' וא' של ארבעת קבין משום דעד שיעור זה נחשב למסוים לב"ה, ומסיק מכיון שהוא עושה יותר מחבירו כמי שהוא מסוים, פי' דאפילו אם רק עושה יותר מחבירו ג"כ דומה למסוים נמור של ד' כיפליסין. אבל לפי' הר"ש ז"ל דכל שיכול לחלקו ולעשותו סורה כב"ש אליבא דב"ש קאמר ור"ל דלפיכך בעי ד' משום סורה ולא סגי בג' דלטעמייהו אולי דסברי ד' לבעה"ב אינו מובן מאי ראי' מייתי ממשנה זו לענין מסוים הלא הא דנקיט במתני' וא' של ד' קבין הוא משום סורה דלא שייך הכא כלל. ועוד היאך מייתי ראי' מב"ש הא ב"ה פליגי וסברי דג' לבעה"ב. אלא ודאי כדנקיט לשיטת הרמב"ם ז"ל ודו"ק: בין

שנויי נסחאות (סו"ה) בצד בד"ו בצל. (סוי"ג) שהוא בד"ו שהיא. (סוי"ז) מבעית בכי"ד מבהת. (סוי"ה) די עביד בד"ו דיעביד. (סוכ"א) די יעבד בד"ו דיעביד (סוכ"ג) מכיון בד"ו ומכיון. (סוכ"ד) היא בד"ו ניתא. (סוכ"ו) תמן תלוש בד"ו תמן דבר תלוש. המחובר בד"ו מחובר. (סול"ז) דר"י בד"ו דר' יוסי

חדושי רד"א

דבית שמאי אומרים הפקר עניים הפקר צ"ל דבית שמאי אומרים אינו שכחה וכ"ה (הפ"מ) [וכן הגיה מהר"מ יפ"ם]: איח דבעי מימר דהוא מבהית לחבריה עד דיעביד וכו' כצ"ע. פי' שמביים חבירו שהוא עודף ארבע כפלים יותר מחבירו:

הלכה ב

מתני' [א] זית שנמצא עומד בין שלש שורות של שני מלבנים ושכחו אינו שכחה [ב] זית שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה [ג] בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו אפי' זית הנטופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה [ד] כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו ר"מ אומר משתלך המחבא:

גמ' אמר ר"א כיני מתני' של שני מלבנים ושכחו מה אנן קיימין אם משום דבר מסויים אין כאן זיתים אם משום שורה הוא עצמו נידן בשורה אלא על ידי שורה ועל ידי שורות אמר רבי יוחנן בזית נודיין היא מתניתא אמר ר' יוסי לא סוף דבר נודיין אלא אפי' שאר כל הזיתים מכיון שדרכו ליבחן כנודיין אפי' שאר כל הזיתים אין להן שכחה אית תנאי תני שנמצא אית תנאי תני שנמצא עומד מאן דאמר שנמצא מסייע לרבי יוחנן מ"ד שנמצא עומד מסייע לר"א מתני' מסייע לרבי יוחנן דתני בד"א כשהיה מכירו אבל אם לא היה מכירו מרדף אחריו אפילו עד מאה הא אם יש בו סאתים ושכחו אינו שכחה לא על הדא איתאמרת אלא על הקדמייתא כל זית שיש לו שם בשדה כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה עליה איתאמרת הא אם יש בו סאתים ושכחו אינו שכחה: כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו י פתר לה תרין פיתרין ס כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו קודם לכן אף על פי שאין לו תחתיו יש לו בראשו

פתר

פני משה

הלכה ב מתני' בין שלש שורות של שני מלבנים. שלש שורות של אילני זתים ובין שורה לשורה לשיה ערוגה מרובעת כדמות מלבנות כהאי דתנינן לעיל ריש פ"ג מלבנות התבואה שבין הזתים וכן יש בין שורה שניה לשלישית ושכח אילן האמצעי שבשורה האמצעית אינו שכחה לפי שהאילנות שסביביו הסתירוהו ודמי לחיפהו בקש או עמדו עניים כנגדו דתנן לעיל בפ"ה דאינו שכחה: זית שיש בו סאתים. אזית נטופה קאי כדמפרש בגמ' וכלומר דאם יש בו סאתים לעולם אין לו שכחה ואפי' אם התחיל בו דאמרינן בסמוך דגם בזית נטופה יש לו שכחה ואשמעינן הכא דכיון דיש בו סאתים הואיל ובלא"ה מסוים הוא ויש בו עוד צד אחד למעליותא דאין לו שכחה כלל: בד"א. אמתני' דלעיל קמהדר דתנן בזית הנטופה דאין לו שכחה ועלה קאמר בד"א בזמן שלא התחיל בו למסוק הזתים אבל אם התחיל בו אפי' הוא כזית הנטופה בשעתו יש לו שכחה עד שיהא בו סאתים במה שנשאר דאז אין לו שכחה ואפי' התחיל בו וכדאמרן: כל זמן שיש לו תחתיו. שלא שכחם: יש לו בראשו. בראש הזית אפי' שכחם אינם שכחה ובלבד שיהא נזכר קודם שיטול התחתונים: רמ"א משתלך המחבא. כלומר משיהלך בכל מחבואי אילן בין ענף לענף שהזתים נחבאים שם קודם לכן לא הוי שכחה אע"פ שאין זתים תחתיו א"נ אעני קאי כל זמן שיש לעני רשות ליטול השכחה ממה שתחת האילן יש לו כמו כן רשות ליטול ממה שבראש האילן רמ"א וכו' כדמפרשי' בגמ': **גמ'** כיני מתניתא של שני מלבנים ושכחו. כלומר דרבי אלעזר מפרש דהא דקתני ג' שורות של שני מלבנים לאו דהמלבנות הן מפסיקין בין שורה לשורה קאמר וכהאי דתנינן בריש פ"ג מלבנות התבואה שבין הזתים כדפרישי' במתני' דהכי בא לפרש דל"ת הכי אלא כל"ל המתני' דהאי מלבנים אאילנות עצמן קאי שבכל שורה ושורה היו שני אילנות ולא יותר והיינו דמדייק כיני מתני' של שני מלבנים כלומר דהשורות הן של שנים שנים אילנות וקרי אותן מלבנים כהאי דתנינן בפ"ג מלבנות הבצלים ולאו דוקא ערוגות מתפרשא וה"נ על אילנות שבהשורות קאי והא קמ"ל ר"א דלא בעינן שתהא כל שורה ושורה של ג' אילנות אלא אפי' בשנים שנים סגי וכדמפרש טעמא לקמן: מה אנן קיימין. השתא מסיק ומפרש טעמא דמתני' דלא הוי שכחה וקאמר דמה אנן קיימין לטעמא דהאי דינא: אם משום דבר מסוים. דאי תימא דזה הזית שהשורות מקיפות אותו הוי כדבר מסוים ביניהן והלכך לא הוי שכחה: אין כאן זתים. בתמיה כלומר דהאי לא מצית אמרת דכי אין כאן זתים אחרים כמו זה הזית ששכחו ומהיכי תיתי למימר ביה שהוא דבר מסוים ואנן לא אמרינן הכי אלא גבי זית הנטופה דריש פרקין דהתם מסוים הוא בין הזתים בשמו וכו' כדתנינן אבל הכא שוה הוא לשאר הזתים שהן בהשורות סביביו וכיון דליקט את כולן ושכחו לזה אמאי נימא דלא הוי שכחה: אי משום שורה. ואי משום דתלינן בשורה. כהאי דאמרינן בפרק דלעיל דכל היכא דאיכא למימר שלא שכחו אלא שהוא רוצה לעשות שורה אחרת ועתיד לקוצרו או ללקטו תלינן בשורה. בתמיה כלומר דהא נמי לא מצית אמרת דכי הוא עצמו שנשאר לבדו ולא לקטו יהא נידון בשורה והלא כל האילנות שבסביביו ליקטן ואותו לבדו שכחו ביניהם והיאך יהיה נידון בשורה: הוא עצמו נידון בשורה. אלא ע"י שורה ע"י שורות. אלא ודאי היינו טעמא על ידי שורה ושורות. כלומר מכיון שהרבה שורות מקיפות אותו לא ראהו לזה ודמיא ממש לחפהו בקש או עמדו עניים בפניו דה"נ השורות הסתירוהו לאותו אילן זית והלכך לא הוי שכחה: א"ר יוחנן בזית נודיין היא מתניתא. כצ"ל כדמוכח מלקמן דר' יוחנן קאמר לה: נודיין. שנד ונעקר ממקומו ולפיכך לא הוי שכחה לפי שעתיד למכרו או להשתמש בו לעצים כמו ששנינו בפ' השואל המוכר זתיו לעצים שעליו חשובין הן ולא חש ללקטו עכשיו והניחו כך: לא סוף דבר נודיין. לאו דוקא שנעקר ונקצץ ממש אלא אפי' שאר כל הזתים מכיון שדרכן ליבחן כהאי דתנן בסוף פ"ד דשביעית כמה יהא בזית ולא יקוצנו משום דאסור לקוץ אילנות טובים רובע הקב ובפחות מרובע מותר לקוצו והלכך כל הזתים דרכן לבודקן אם עושין בכדי רובע או לא וזה שאינו עושה אע"פ שלא קוצו עומד לקוץ הוא ולפיכך אמרינן שהניחו כך מפני שדעתו שזה יהיה לעצים ויטלנו כולו ולא משום שכחה הניחו: אית תניי תני שנמצא. זית שנמצא בין ג' שורות ולא גרים עומד ואית תנא תני שנמצא עומד כמו הנוסחא במשנה שלפנינו: מ"ד שנמצא מסייע לר' יוחנן. דקאמר בנודיין שנעקר ונמצא שם והזיתים שעליו לא הוו שכחה מטעמא דאמרן: מ"ד שנמצא עומד מסייע לר' אלעזר. דטעמא הוא מפני שהאילנות שבשורות הסתירוהו: מתניתא. תוספתא מסייע לר' יוחנן דתני התם בפ"ג וה"ג שם הזית שהוא נגד ג' שורות של שני מלבנין ושכחו אינו שכחה בד"א בזמן שאינו מכירו אבל בזמן שמכירו רץ אחריו ונוטלו אפי' מאה אמה וגירסא זו עיקרית היא וכן צריך לגרוס כאן וה"פ בד"א דבעינן שיהא נגד ג' שורות בזמן שאינו מכירו והלכך עד שיהו השורות מוכיחות עליו שהוא נ"כ מהם ואם לאו אמרינן שמא אדם אחר הביאו לכאן ושכחו אבל בזמן שהוא מכירו שהוא משלו רץ אחריו ונוטלו אפי' עד מאה אמה והיינו דמסייעא לר' יוחנן דע"כ בזית שנעקר ממקומו מיירי: הא אם יש בו סאתים וכו' לא על הדא איתאמרת. האי דקתני במתני' זית שיש בו סאתים לא על הזית דמיירי במתני' קאי שהוא על שתי זתים לפי שבהן אין הפרש בין יש בו סאתים בין אין בו כל היכא דאיכא שכחה הוו שכחה: אלא על הדא קדמייתא איתאמרת. על משנה הראשונה דאיירי בזית שיש לו שם בשדה וכו': עליה הא אם יש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. וכלומר דלעולם לא הוי שכחה ואפילו התחיל בו כדמחלק במתני' אח"כ בד"א וכו' דנ"כ אזית נטופה דמתני' דלעיל קאי וכדפרישית במתני' והטעם דמתני' הכי מתפרשא זית שיש בו סאתים וכו' והיינו זית הנטופה ששנינו בו לחלק דבד"א שאמרנו לעיל דאינו שכחה בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו הוי שכחה אפי' הוא נטופה ודוקא שאין בו עוד סאתים אבל אם יש בו סאתים בשעה ששכחו אפי' התחיל בו אינו שכחה דכיון דאיכא בי' תרתי למעליותא שהוא בעצמו יש לו שם בשדה ויש בו בהנשאר דבר חשוב לא הוי שכחה וכך שנינו בהדיא בתוספתא שם כל הזית שיש לו שם בשדה אפי' כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו ושכחו ה"ז שכחה עד שיהא בו סאתים: כל זמן וכו' פתר לה תרין פתרין. יכול אתה לפותרו בתרין פירושים להך בבא דמתני' ולדיוקא מה דשמעינן מינה. כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. אעני קאי וה"פ דהאי מילתא דלמאי דתנן בריש פ' דלקמן מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות וכו' ובזתים משתרד רביעה שניה ותנין בברייתא ומייתי הש"ס שם תני מתנות עניים שבשדה שאין עניים מקפידין עליהן הרי הן של בעה"ב אלמא דיש חילוק בין זתים שבראש האילן ובין זתים שהן תחת האילן ומונחין בשדה ושכחן דאלו שבראש האילן יש לו רשות להעני בהן עד רביעה שניה ואין רשות לכל האדם עליהן ואלו שמונחין בשדה מלינו דלפעמים יש רשות לכל האדם עליהן ואף קודם רביעה שניה והיינו משיפסקו העניים מלחזר אחריהן וטעמא דהואיל והן מונחים מוכנים לפניהם ואינם צריכין להטריח עצמן ולעלות לראש האילן ואף על פי כן אינם נוטלים אותם מוכחא מילתא דאין מקפידין עליהם והלכך יש רשות לבעה"ב וה"ה לכל אדם בהן וזהו טעמא דברייתא. והשתא קאמר הש"ס להאי פתרא קמא דהכי מפרשינן להאי בבא דמתני' כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו כלומר דכל זמן שיש רשות להעני במה שתחת האילן והיינו שעדיין לא פסקו העניים מלחזר אחר מתנותיהן יש לו בראשו כלומר דאז ודאי יש לו רשות גם למה שבראש האילן דמסתמא עדיין לא הגיע זמן רביעה שניה וכמו שאמרנו שהרי אין העניים מאחרין מליטול את מה שמונח לפניהן תחת האילן עד שיעבור זמן רביעה שניה ואם אינם נוטלין אין מקפידין עליהן והרי הן לכל האדם וא"כ כל זמן שיש רשות להעני במה שתחת האילן ואין רשות לכל האדם ודאי יש לו להעני רשות נ"כ על מה שבראש האילן: קודם לכן. אע"פ שאין לו תחתיו יש לו בראשו. כלומר דלא תקשי ומאי קמ"ל הכא הא מתני' בפרק דלקמן היא דבזתים יש רשות להעני עד זמן רביעה שניה ואם כן להאי דקאמר שיש לו נ"כ בראשו לא אצטריך דהא אמרת דבזמן שיש לו תחתיו הוא קודם לרביעה שניה לפיכך מסיק דלדיוקא אצטריך דקודם לכן והיינו קודם שיפסקו העניים מלחזר אחר מתנותיהן דבודאי הוא קודם רביעה שניה ואז יש לו בראשו אע"פ שאין לו תחתיו והיינו באין שם שכחה כלל והא קמ"ל דלא תלינן מה שבראש האילן במה שהוא תחתיו דלא תימא הואיל ודרך ללקט וליטול מה שתחתיו באילן בתחלה ואח"כ עולין לראש האילן וא"כ הבעה"ב הזה ליקט כסדר ואח"כ יטול גם מה שבראש האילן ואין כאן שכחה קמ"ל דאפ"ה אם יש דין שכחה במה שבראש האילן וכהאי דתנינן בפרק דלעיל שנים שכחה יש לו רשות להעני בראשו אע"פ שאין כאן שכחה בתחתיו והשתא רהטא דהאי בבא דמתני' לפי האי פתרא כך הוא כ"ז שיש להעני תחתיו אז מסתמא יש לו נ"כ בראשו ויש שיש לו בראשו ואע"פ שאין לו תחתיו והדאמרן:

פתר

כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. הוא ציון להמשנה וחסר תיבת וכו' כדרך הירושלמי בכ"מ: פתר לה תרין פיתרין. אר"מ דמתני' קאי דקאמר משתלך המחבא ומפרש הגמ' דבריו בשני פירושים: כ"ז שיש לו תחתיו כו'. פי' דר"מ קאי אדיוקא דת"ק דקאמר כ"ז שיש לו כו' הא כל שאין לו תחתיו אין לו בראשו דהוה שכחה מה שבראש האילן ע"ז קאמר ר"מ דדוקא משתלך המחבא דינא הכי. קודם להכי. קוד' שהלכה שמחבואה: אע"פ שאין לו תחתיו יש לו בראשו דכ"ז שלא הלכה המחבואה לא הוה שכחה מה שבראש האילן:

פתר

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ג

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ה ממ"ע הכ"ט

ו
ב ג שם הכ"ז ובהשגו' וכ"מ

ז
ד מיי' פ"א שם הי"ב וכרא"כ ד וכ"מ

ח
ה מיי' פ"ה ממ"ע הי"ב וכרא"כ ד וכ"מ

גליון הש"ס

יפתר לה תרין פתרין ע' בר"ש ורע"ב מ"ש בזה וככ"מ בסי"ב וכמ"ח שם. ובשנות אלי' כאן, וכלח"ש.

שנויי נוסחאות (סו"ה) זית בד"ו כזית. (סו"ו) ר"א בד"ו ר' לעזר. (סו"ח) נידן בד"ו נידון. שורה ועל בד"ו שורה על. (סו"ס) יוחנן בד"ו יוסי. יוסי בכי"ר יונה. (סו"י) שדרכו בד"ו שדרכן. (סוי"ג) כשהיה מכירו אבל אם לא היה מכירו בכי"ר בזמן שאינו מכירו אבל אם היה מכירו. (סוי"ד) הקדמייתא בד"ו הדא קדמייתא. דנטופה בד"ו נטופה. (סוט"ו) איתאמרת בד"ו ליתא. אינו שכחה בד"ו ליתא.

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פ"ד שם הט"ו טז
י ג שם ה"ז
יא ד שם ה"כ
יב ה שם הי"ט
יג ו מיי' פ"ד מה"ע הי"ד
יד ז ח שם הי"ח וכה"כ"ד וכ"מ שם
טו ט שם הכ"ו

פתר חורן כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו הלכה המחבוא' אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו תני משום ב"ש משינית את הכרכר וגמרו הרי זה יש לו בראשו: ר' אבהו בשם ר"ש בן לקיש בר כרה א"ר אבהו שהוא משייר את המחבויין ודעו וראו מכל המחבויין אשר יתחבא שם:

הלכה ג מתני'

איזו פרט הנושר בשעת הבציר' היה בוצר עקץ את האשכול הוסבך בעלים ונפל לארץ ונפרט הרי זה של בעה"ב המניח כלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר אל תסיג גבול עילים: איזהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף אם יש לה כתף או נטף הרי זה של בעל הבית אם ספק לעניים עוללות שבארכובה אם נקרצת היא עם האשכול הרי זה של בעה"ב ואם לאו הרי הוא של עניים גרגר יחידי רבי יהודא אומר אשכול וחכמים אומרים עוללות: גמ' הדא אמרה פרט בנשירתו קדש לית הדא פשטא שאלתיה דאילפא דאילפא שאל לקט בנשירתו מהו שקדש אמר רבי שמואל בר אבדומא שנייא היא שהוא גרם לו שלא ירד לארץ: איזו היא עוללות כו': איזו היא כתף פסיגין זו על גבי זו איזו היא נטף התלויות בשדרה ויורדות ר' בא בשם רב יהודא והן שיהיו כולן נוגעות בפס ידו לא כן אמר רבי חייא מעשה ששקלו עוללות שבע ליטריות בציפורין אמר רבי חיננה שאם נתנה על גבי טבלה והן שיהו כולן נוגעות בטבלה בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות הרי זה עושה אותן תרומת מעשר

רידב"ז

פתר חורן כ"ז שיש לו כו'. פי' דר"מ אית לו תחתיו קאי: הלכה המחבואה אע"פ שיש לו תחתיו אין לו בראשו. כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק ור"ל דכיון שכבר הלכה המחבואה הוה שכחה מה שבראש האילן אף דיש לו תחתיו. כך מבוארת סוגיא זו בשנו"א ז"ל: תני משום ב"ש משינית את הכרכר וגמרו ה"ז יש לו בראשו. פי' יש לעני בראש האילן דהוה שכחה: ר"א בשם רשב"ל כרכרה. פי' המחבואה הוא כרכר כלי שחובטין בו האילנות מלשון מפזז ומכרכר: א"ר אבהו שהוא משייר כו'. לפיכך נקרא מחבא ע"ש שהוא בודק את המחבואין. משייר מלשון ושייר לה לכולה מתא תענית (כ ע"ב):

הדא אמרה פרט בנשירתו קדש לית הדא פשיטא כו'. מדקאמר המניח כלכלה כו' הר"ז גוזל את העניים מוכח דבנשירתו הוא קדש לעניים דאם תאמר דאין נקדש רק בשהגיע לארץ וא"כ כשנפל לתוך הכלכלה לא נתקדש לעניים כלל ואמאי קרי לי' גזלן והפשיט מהכא בעיא דאילפא: ארשב"א שנייא היא כו'. לעולם איכא למימר דלא נתקדש לעניים רק בשהגיע לארץ וקודם שיגיע לארץ יכול להפקיר הלא דכ"ז דוקא כשאינו מבטל סדר הלוכות הלקט דמניח לו ליפול לארץ רק שמפקירו אבל כשאינו מניח לירד לארץ כלל הרי מבטל בזה מעשה הלקט ובשביל זה נקרא גזלן. כצ"ל לפרש אליבא דהר"ש והרא"ש ז"ל: [ואליבא דהגר"א ז"ל בשנו"א הכי פירושא הדא אמרה פרט בנשירתו קדש. מדקתני מתני' ה"ז גוזל את העניים ע"ז נאמר אל תסג וגו' דמשמע דאין ב"ד מוציאין מידו משום דהוי גזל גמור אלא כעין גזל וכההיא דלעיל (פ"ה ה"ה) ש"מ דפרט בנשירתו קדש דאם הקדיש לגבוה את הפרט קודם שהגיע לארץ כשהוא באויר הוה הקדש: לית הדא פשיטא שאלתי' דאילפא כו' לקט בנשירתו מהו שיקדש. דאילפא בעי אם יכול אדם להקדיש לקט שדהו אחר שנשר קודם שהגיע לארץ מי אמרינן שכבר יצא מרשות בעה"ב משעה שהתחיל ליפול ותו לא מצי להקדיש או דילמא כ"ז שלא נפל לארץ מצי להקדיש. ותיפשוט מהכא דיכול להקדיש דהא אפילו לעצמו זכה אם נפל לתוך הכלכלה: ארשב"א שנייה היא שהוא גרם כו'. כלומר דשאני פרט מלקט דאילפא לא בעי אלא בלקט אבל בפרט לא זכו בו עניים אלא אם נפרך ונפרט לפרוטות וכשאינו

פני משה

פתר חורן כ"ז שיש לו תחתיו יש לו בראשו אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו. כצ"ל ומ"ש בדפוס ווילנא כאן כל זמן שיש לו תחתיו אין לו בראשו טעות דמוכח הוא דהא לפרש המתני' קאמר ומ"ש בספרים כאן הילכא המחבא נראה דג"כ טעות הדפוס הוא דבשיטה שתחתיה שייכא ופרש דברי ר"מ ולא שייכא כלל בדברי ת"ק וננתקו התיבות האלו משיטה השניה לשיטה שעלי' וזה מצוי הרבה בדפוס. וה"פ להאי פתרא אחרינא דמתני' דקתני כל זמן שיש לו תחתיו משמע יש לו בראשו וכדפרישית בפי' הא' האי דיוקא הוא דקמ"ל דיש לפעמים שאע"פ שאין לו בראשו כגון שעבר זמן רביעה שניה דשוב אין רשות לעני לבדו במה שבראש האילן אפ"ה יש לו תחתיו דלא תימא דמכיון שעבר הזמן ויש רשות לכל האדם ליטול מה שבראשו שוב יש רשות לכל האדם בכל מה שיש בו ואף במה שהוא תחתיו להכי אשמעינן דלא היא אלא מתני' אורחא דמילתא קתני דברוב השני' אין העניים מאחרין כל כך מליטול בתחלה מה שהוא יותר מוכן לפניהם ויש דאף שעבר הזמן ממה שבראשו אעפ"כ אם עדיין העניים מחזרין אחר מתנותיהן יש רשות להעני במה שתחת האילן. זהו עיקרא דפירושא דהדין מילתא: הילכה המחבא תני משום ב"ש וכו'. השתא הוא דמפרש להא דקאמר ר"מ משתלך המחבא ומהו הילוך המחבא כדתני משום ב"ש משינית בעה"ב את הכרכר והוא הכלי שחובטים בו הזיתים מראש האילן וכשגומר מלחבוט ומניחו אז הרי זה יש לעני בראשו דמה שנשתייר הוי שכחה: ר' אבהו בשם רשב"ל וכו'. ר' אבהו אמר לה בשם ר"ל ובר כדא אמר לה בשם ר' אבהו לפרש לי' מחבא על הכלי הזה והרי אין בו כלום אלא על שם שהוא משיר את המחבויין מקום שנחבאו זתים שמה משיר ומפיל אותן לארץ ומביא ראיה מן הכתוב ודעו וראו מכל המחבואי' וגו' ולקחתי אותו משם וה"נ כן שהוא משיר מן המחבויין:

מתני' איזהו פרט. האמור בתורה ופרט כרמך לא תעולל: הנושר. גרגר או שני גרגרים שנופלין מהאשכול בשעת הבצירה: עקץ את האשכול. ובנוסחת המשניות עקץ שכרתו: הוסבך בעלים. שנאחז בעלים וע"י כך נפל בארץ ונפרט: ה"ז של בעה"ב. שלא נפרט דרך בצירה: המניח כלכלה. בשעה שהוא בוצר מניח הסל תחת הגפן שיפול הפרט לתוכו: ה"ז גוזל את העניים וכו'. כדתנן בפ"ט הל"ה:

גמ' הדא אמרה פרט בנשירתו קדש. מדאסרו להניח את הכלכלה תחת הגפן לקבל הפרט ש"מ שמיד בנשירתו מן האשכול קודם שיגיע לארץ הרי הוא קדש לעניים: לית הדא פשיטא שאילתיה דחלפי. בפ"ו דתרומות בהלכה ה' על מתני' אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה וכו' שאין הקדש פודה את ההקדש ומייתי לה התם שאילתיה דחלפי דשאל חלפי והוא אילפא בש"ס הבבלי לקט בנשירתו מהו שיקדש אם מיד שנושר מתוך היד או מתוך המגל חל עליו הקדש לעניים קודם שיפול לארץ וכ"מ שאם נפל על איזה דבר ולא הגיע לארץ אם לא חל עליו שם לקט יכול לשלם ממנו ולא פשיט התם הבעיא דחלפי והכא קאמר הש"ס וכי לית אנן יכולין למפשט הבעיא ממתני' דהכא דהא שמעינן דפרט בנשירתו קודש וה"ה בלקט ומאי קא מבעיא ליה: שנייה היא הכא. שהרי בתחילה היה הפרט עומד ליפול בארץ אלא שהוא גרם לו שלא ירד לארץ על ידי שהניח את הכלכלה תחתיו ומכיון שהיה ראוי לירד לארץ חל עליו שם פרט מיד בנשירתו וכי קא מיבעיא ליה לחלפי כשנפל על הדבר שהיה שם מקודם ולא היה עומד לירד לארץ וליכא למיפשט מהכא מידי:

הלכה ד מתני' איזהו עוללות. האמורי' בתור' וכרמך לא תעולל: כל שאין לו לא כתף ולא נטף. מפרש בגמרא איזהו כתף פסיגין זו על גב זו שדרך האשכול לצאת מן השדרה שלו כמה אשכולות קטנים והן נקראו פסיגין מל' נתחים ונתחיכות המתחלקים ויבתר אותם בתוך תרגום ירושלמי ויפסג. וכשהן שוכבות זו ע"ג זו נקרא כתף כמשאוי שעל כתפו של אדם וכשהן מפוזרות אחד לכאן וא' לכאן אין כאן כתף: ואיזהו נטף תלויות בשדרה ויורדות. הן הגרגרים של ענבים המחוברים בסוף השרביט ודרך להיות תלוים שם ענבים הרבה וע"ש שענפיו נוטפים למטה נקרא נטף. וכל אשכול שאין לו לא כתף ולא נטף נקרא עולל לפי שהוא לפני שאר האשכולות כעולל לפני האיש: אם ספק. שנראים האשכולות קטנים כאילו שוכבות זו על זו ואינן שוכבות יפה דהוי ספק אם יש לו כתף או לא הרי הוא של עניים כדתנן לעיל סוף פ"ד ספק לקט לקט: עוללות שבארכובה. יחור של זמורה שתולין בו אשכולות הרבה ולפעמים יוצא כעין קשר בזמורה ונק' ארכובה ויש בה עוללות: אם נקרצת. בנוסחת המשניות כשנקצצת ונחתכת עם האשכול הרי הוא של בעה"ב: גרגר יחידי. אשכול שאין לו אשכולות קטנות שוכבות זע"ז כ"א הגרגרים הן מחוברים בשרביט עצמו: רי"א אשכול. טעמיה דר' יהודה מפרש בגמרא דכתיב ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים משמע שנים ושלשה גרגרים עוללות יתר מיכן אשכול: וחכ"א עוללות. דלא חשיבי הגרגרים השוכבים זע"ז לקרא כתף והלכה כחכמים: גמ' איזהו כתף. תוספתא פ"ג ומפורש במתני': והן שיהו כולן נוגעות בפס ידו. וקס"ד דס"ק דלא נקראו עוללות עד שיהו כולן יכולין להכנס בפס יד והיינו דפריך לא כן א"ר חייא וכו' וכי אפשר שיהו נכנסין בפס יד ויהו שוקלין שבע ליטרות של ציפורי שהן גדולות מאוד: א"ר חיננה. לא כדקס"ד שיהו נכנסין בפס ידו אלא שיהו מפוזרין כל כך שיהו כולן נוגעות בפס יד כלומר שיכול ליגע בכולן שאם הן שוכבות תכופו' זו על זו א"א ליגע בכולן ומפוזרין בעינן שכן אם נתנה ע"ג טבלה גדולה בעינן נמי והן שיהו כולן נוגעות בטבלה והיינו שיהו מפוזרין ואפי' הן הרבה יכולין ליגע כולן בטבלא ולאפוקי שוכבות תכופות זע"ז: בן לוי. תוספתא שם: מעשר טבל. כלומר שעדיין לא הופרש ממנו תרומת מעשר: הרי זה עושה אותן תרומת מעשר

גליון הש"ס

פרט בנשירתו קודש. והיינו אם קלטו פניי' באויר הרי הוא כנפש. וכפי' דאמרי' בתמורה דף כה והוקא אם יצא רובו מתחת יד בעל הבית וכדאמרינן בש"ס שם. וכן נראה מלחם שמים כאן ופ"כ ליינו שם קוס ברמב"ם בכי"ד ולפ"ז אין אנו צריכי' לדחוק בטעם דמתני' דקתני גוזל את העניים דהוא משום דהוא גרם לו שלא ירד לארץ רק בנשירתו ככר הוא של עניים. וע' בשנות אלי' ובהשמטו' שם לב"כ הרי"ז ז"ל שהביא מדברי הירושלמי דאמר שנייה היא כו' ראי' לפרש המשנה דהיינו גזל גמור רק גרם ובאמת אינו רק דיחוי. ואכן דקיי"ל דקדי' בקליטתו א"כ שפיר הוי גזל גמור כנ"ל וע' בלח"ם:

מסורת הש"ס

ירושלמי תרומות פ"ו ה"ב
ע' תמורה כה כעין זה
תוספתא פ"ג

תורה אור

ודעו וראו מכל המחבאים אשר יתחבא שם (שמואל א כג)
אל תסג גבול עולים (משלי כג)

תוספת הרי"ד

פתר חורן כ"ז שיש לו תחתיו יש לו בראשו הלכה המחבואה אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו. בהירושלמי שתח"י הוגה בכי"ק של הגר"א ז"ל על תיבות אע"פ שאין לו כו' יש לו כו' במקום שאין נ"ב יש ובמקום יש נ"ב אין. והמדפיסים הגיהו הגר"א ז"ל סבר דכונת הגר"א ז"ל לגרוס אע"פ שיש לו בראשו אין לו תחתיו וח"א דברור שכונת הגאון ז"ל היא להחליף המאוחר להקודם ור"ל במקום שאין לו בראשו נ"ל שיש לו תחתיו ובמקום יש לו תחתיו נ"ל אין לו בראשו וכצ"ל אע"פ שיש לו תחתיו אין לו בראשו ונרגשתו זאת מכונת למ"ש הוא ז"ל בשנו"א וכמ"ש בפנים: הדא אמרה פרט בנשירתו קדש וכו'. עיין בפנים מה שביארנו שיטת הגר"א ז"ל ולדבריו אין מקום לדברי הגה"ש כאן דמקשו על השנו"א ממס' תמורה (כה ע"א) דקיי"ל דלקט בנשירה קדוש לעניים וא"כ הוה גזל גמור דלדבריו אף לפי מה דקיי"ל בלקט מ"מ בפרט דאינו אלא כשנפרט לפרוטות לא גזל גמור הוא ודו"ק:

שנויי נוסחאות (סו"א) **יש לו** בד"ו אין לו. (סו"ב) הלכה המחבוא' בד"ו **הילכא המחבא**. (סו"ה) **כרה** בד"ו **כדה**. **ודעו וראו** במקרא „וראו ודעו". (סו"ו) **המחבויין** במקרא „המחבואים". (סו"ח) עקץ בד"ו עקר. (סו"ט) **הוסבך** בד"ו היסבך. (סוי"א) **אל תסיג גבול עולים** בד"ו אל תסג גבול עולם (כ"ה במקרא) (סוי"ב) **איזהו עוללות כל שאין לו** בד"ו ואי זו היא עוללת כל שאין לה. (סוי"ג) או נטף בד"ו ונטף. **הרי זה** בד"ו ליתא. (סוי"ד) **עוללות שבארכובה אם נקרצת היא עם** בד"ו עוללת שבארכובה אם נקרעת עם. (סוט"ו) **זה** בד"ו **היא**. (סוי"ז) **עוללות** בד"ו **עוללת**. (סוי"ח) **דאילפא** בד"ו **דחלפי**. (סוי"ט) **דאילפא** בד"ו ליתא (סו"כ) **אבדומא** בד"ו **אבודומא**. (סוכ"א) **איזו היא עוללות כו'** בד"ו אי זו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף יש לה כתף אבל לא נטף נטף אבל **לא כתף לבעל הבית ואם ספק לעניים** (וכ"ה תוספתא כאן פ"ג ומה שנדפס שם ואם לאו לעניים הוא ב"ש ע"ש וג"ל ואם ספק לעניים). (סוכ"ב) **התלויות בשדרה** בד"ו **תלויות בשיזרה** (סוכ"ה) **בציפורין** בד"ו **בציפורי**.

מערכת הערוך

כתף פסיגין זו על גבי זו כו' בערוך (ע' כתף) כתף פסיגין זו על גבי זו נטף תלויות בשידרא (בשיזרא) וי"א נטף קרסול וי"א נטף כפוף כתף זקוק. תוספתא (פ"ג דפיאה) אי זהו כתף פסיגין (נתחים של האשכול) המחוברות בשדרה זו ע"ג זו איזהו נטף ענבים המחוברות בשדרה ויורדות ובעל ערוך השלם מעתיק פירוש רב האי גאון (בריש מסכת עוקצין פרק א' משנה ס') על מלת פסיגה וזה לשונו אותו שמלא ענבים שמו אשכול ואם נפסג ממנו מקצת האשכול ונתפצל ממנו ויש לו כתף ונטף שמו פסיגה:

פני משה

מעשר על מקום אחר. ואינו חושש להצוללות שניצלו בתוכו כדמפסיק. טעמא: ועוללות לאו של עני הוא. בתמיה והיאך יכול לעשות מהן תרומת מעשר: אני אומר עם הנקצרות עם האשכולות. כלומר לאו בסתם עוללות מיירי והנמצאו בתוכו דאיתן ודאי של עניים הן אלא דהכא מיירי בגוונא דיכולין לתלות ולומר שהן נקצרות עם האשכול כגון אותן שבארכובה שבזמורה שיש בזמורה אשכולות ועוללות וכדתנן שאם נקצרת עם האשכול הרי זה של בעה"ב: דלמא. מעשה בר"י ור' אבהו וכו' שעברו לפני כרם במקום דורון והוציא להם האריס אפרסק אחד ואכלו הן והחמרין שלהם והותירו ממנו ושיערו אותו שהיה גדול כהאילפס הזה של כפר חנניה שהוא מחזיק סאה של עדשים ולאחר ימים חזרו ועברו שם והוציא להם קטנים שהיו שנים או שלשה בתוך ידו ואמרו לו אנו רוצים שתתן לנו מאותו האילן אפרסק בעצמו שנתת לנו אז והשיב שהן מאותו אילן עצמו וקרו עליו הפקרא ארץ פרי וגו' שבשביל עונותיכם הפירות מתמעטין: א"ר חנינא וכו'. גרסינן להא בפ"ק דסוטה הל"ח: כד סלקת להכא. לא"י לקחתי אזור שלי ואזור בני ואיזור חמר שלי וקשרתי אותם יחד להקיף גזע חרוב אחד ואעפ"כ לא מטו מרוב עביו: קלתי. וקללתי הרוב א' ונמשך מלא ידי דבש. וכל אלו המעשים של אגדה זו להודיע כי מרוב עונות הן מתמעטין בכל שנה ממה שהיו בימי קדם: יפה סיפסיף. הוא הפרי הגרוע שנאמר באילן בסיף: מפרסקין. ובסוטה גרים מפנקריסין והן פירות החשובין לפי שבימיו. נשתנה העולם: סאה ארבלית. חטים ממקום ארבל: גניינין. יותר טב מן המורסן והן הקליפות על שם שהם מגינין על האוכל ובסוטה ל"ג להא: וכדון. ועכשיו אפי' בין הכל אין עולין לסאה אחת: קנמון וכו'. כל כך היה מצוי להם שהיו מגדלין אותו למאכל עזים: על גבי גמל. מרוב גובהן ואפי' כן היו רגליהן נוגעות בארץ: דבש וחלב מעורבין. מרוב חלב יצא מעצמו מן העז ונתערב עם דבש הנוטף מהתאנה: לית את חמי לה ההוא סגולה. וכי אין אתה מראה לי אשכול הזה שבכרמך שאומרים לי מרוב גדלו. נחל אשכול תרגום ירוש' נחל סגולה והשיב לו ר' פרידא אם רצונו של רבי לצאת אראנו לו ויצא ועד שהיה עדיין רחוק מהכרם לפה וראה בו כעין שור א' וא"ל וכי אין השור הזה מחבל הכרם שלך א"ל השור הזה שאתה סבור הוא האשכול וקרא רבי עליו עד שהמלך במסיבו וגו' כלומר שהמלך הסיב את פניו וביהמ"ק חרב הוא. נרדי נתן ריחו עוד הכרם הוא נותן ריח ושומן כל כך בתמיה ואת עומד בקשיותך להוציא פירות חבובים וגדולים כאלו ומיד כשאמר כך היו מבקשין אחריו ולא נמצא האשכול שנבלע בארץ:

הייתון קומוי. עובדא אחריתא היא שפעם אחת הביאו לפני רבי שני קלחי לפת שנלקחו ונתגדלו בין ר"ה ליוה"כ ומוצאי שמטה היה והיה בהן משאוי שני גמלים והיה סבור שספיחי שביעית הן אמר להן וכי אין אלו אסירין ולאו ספיחין הן והשיבו לו שבמוצאי שביעית אחר ר"ה של שמינית זרעו ואעפ"כ נתגדלו כ"כ: באותה שעה התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד. שיש לתלות שאחר ר"ה נזרעו: בעון קומי. רבי מהו הדין דכתיב עבשו פרודות תחת מגרפותיהם. וכי פרודות הפירות תחת המגריפות הן: א"ל. שאי תחת במקום מתפרש. תחת שהיינו גורפין דבש מפרודות התאנים הרי אנו גורפין רקבובית עכשיו שעפשו ונרקבו וגבי קללה כתובה ביואל א': מעשה בא' וכו'. ומביא ראיות שבזמן ברכה הי' כך וכן כל הני דמייתי לקמן: ונפשח. נבקע ונחלק לשנים ועשו לסכך סוכת היוצרים ממנו ואעפ"כ נמצא בו ג' קבין של חרדל: והייתי עולה בו. שנעשה עב וחזק כאילן התאנה: אזלון לכון. הלכו לדרככם ואל תאמרו לי כלום. שמיום שנתתם עיניכם בו וירד טל שאינו של ברכה עליה ואם לא היה כך היתה עושה בכפל מאשר עשתה: הוה מעשה וכו'. כל זה ללמדנו שבזמן שהיו עושים רצונו של מקום היתה הברכה מצוייה בבתיהם ובאוצרותיהם: והוה"ל דבש דזליין. של זרעין כהאי דתנינן בפ"ו דמכשירין דבש זרעים טהור ומותר באכילה וזרעין פירש"י בבכורות דף ז' מין ארבה וזליין מלשון מקרא הוא יירם הצלצל והוא מין ארבה: בתר יומין עברין תמן. אלו שלקחו ממנו וא"ל בשביל שלא להטעות אתכם תדעו דאותו הדבש שמכרתי לכם לא היה של דבורים אלא של זרעים ואמרו לו מזה הדבש אנחנו רוצים שהוא טוב ויפה למלאכתנו ולא הונית אותנו: ואפרים טימיתיה. ר' חנניה אחר שראה שהאליח בדבש זרעים כמו בדבש דבורים הפריש הדמים של אותו הדבש מן הדמים ובנה בו בית המדרש של ציפורי: כרוב מצמק. מבושל ומצומצם ויפה לאכול וא"ל הרבה דבש נתתם בו והשיבו לא הטלנו כלום אלא מיניה וביה הוא מתוק כדבש:

רידב"ז

וכשאינו נפרט ונשאר שלש אין עליו דין פרט. כלל ועכ"ל כשהגיח לכלכלה שהיא מדבר רק ומעכב מלהתפרט שפיר זכה ולא הוה גזל גמור דאינו אלא גרם שלא יפרט לפרוטות אבל בלקט איכא למימר דמשעה שמתחיל ליפול הוה עלי' דין לקט ולא מצי להקדישו] ועיין בבבלי תמורה (כה ע"א):

א"ר סימון טעמא דר"י כו' ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה נגרגרים ב' וג' עוללות פחות מכאן האשכול. כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א:

ע"ד

גמרא

הורה אור

מעשר במקום אחר ועוללות לאו של עני הם רבי אבין בשם רבנן דתמן אני אומר עם הנקרצות עם האשכולות: א"ר סימון טעמא דרבי יהודא °ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים יותר מכאן אשכול: דלמא רבי אבהו ורבי יוסי בן חנינא ור"ש בן לקיש עברו על כרם דורון *אפיק לון אריסא חדא פרסיקא אכלון אינון וחמריהון ואייתרון ושערונא כהדין לפיסא דכפר חנניא מחזיק סאה של עדשים בתר יומין עברון תמן אפיק לון תרי' תלת בגו ידא אמרו ליה מן ההוא אילנא אנן בעיין אמר לון מיני' אינון וקרון עלוי °ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה *אמר ר' חנינא כד סלקת להכא נסיבת איזורי ואיזורי' דברי ואיזוריה דחמרי מקפא בירתא דחרובתיה דארעא דישראל ולא מטין קצת חד חרוב ונגד מלא ידוי דובש' אמר רבי יוחנן יפה סיפסוף שאכלנו בילדותינו מפרסקי' שאכלנו בזקנותינו דביומוי אישתני עלמא א"ר חייא בר בא סאה ארבלית היתה מוציאה סאה סולת סאה קמח סאה קיבר סאה מורסן סאה גניינין וכדון אפילו חדא בחדא לא קיימא רבי חונא בשם רבי אבון קינמון מאכל עזים הן והיו ישראל מגדלין אותו רבי חונא בשם רבי אבון שני תמידין שהיו מקריבין בכל יום היו מרכיבין אותן על גבי גמל ורגליהן נוגעות בארץ רבי חונא בשם רב אידי מעשה באחד שקשר עז לתאינה ובא ומצא *דבש וחלב מעורבין רבי אמר לרבי פרידא לית את חמי לי ההיא סגולה בגו כרמך א"ל אין נפיק בעי מחמייא לי' עד דהוא רחוק צפה ביה כמין תור א"ל לית הדין תורא מחבל כרמך א"ל הדין תורא דאת סבר הוא סגולה וקרא עליו °עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו בית מקדשא חריב ואת קאים בקשיותך מיד איתבעין ולא אשכח *אייתון קומיה תרין פוגלין מבין ריש שתא לצום' רבא והוה אפוקי שמיטתא והוו בעון טעיני' דגמלא אמר לון ולית אסור ולית ספיחי' אינון א"ל באיפוקי ריש שתא איזדרעין באותה שעה *התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד בעון קומי מהו הדין דכתיב °עבשו פרודות תחת מגרופותי' א"ל תחת שהיינו גורפי' דבש הרי אנו גורפין רקבובית מעשה בא' שהיה לו שורה של תאינין ובא ומצא גדר של דבש מקיף אותן חד בר נש זרע חקלא לפת והוה מקטע ומזבין *מעשה בשועל שבא וקינן בראשה של לפת מעשה בשיחין בקלח א' של חרדל שהיו בו שלשה בדין ונפשח אחד מהם וסיככו בו סוכת יוצרי' ומצאו בו שלשת קבין של חרדלי אמר רבי שמעון בן חלפתא קלח אחד של חרדל היה לי בתוך שלי והייתי עולה בו כעולה בראש התאינה מעשה בא' שזרע סאה של אפונים ועשת שלש מאות סאין אמרו לו התחיל קב"ה לברכך אמר לון אזלון לכון די אנחת טלא בישא עליה די לא כן בכפלא הוות מעבד אמר ר"ש בן חלפתא היה מעשה שאמר ר' יהודא לבנו בסיכנין עלה והביא לנו גרוגרות מן החביות עלה והושיט ידו ומצאה של דבש א"ל אבא של דבש ה"א א"ל השקע ידך ואת מעלה גרוגרות מעשה שאמר רבי יוסי לבנו בציפורן עלה והביא לנו גרוגרות מן העליי' עלה ומצא את העליי' צף עליה דבש רבי חנניא מזבין דבש דדבורין והוה ליה דבש דצליין בתר יומין עברין תמן א"ל בגין לא מטייעא לכון הוון ידעין ההוא דובשא (דתאני') דיהבית לכון דצליין אינון א"ל מיני' אנן בעון דו טב לעבידתיה ואפריש טמיתיה ובנא בי מדרשא דציפורן ראיה אזל לחד אתר ואייתון קומי' כרוב מצמק א"ל סגין דבש יהבתון ביה אמרין ליה לא יהבינון בי' מיניה וביה הוא:

הלכה ד מתני' *המדל בגפנים כשם שהוא מידל בתוך שלו כך הוא מידל בשל עניים דברי רבי יהודא ר"מ אומר בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים: **גמ'** הכל מודים במוכר לחבירו עשרה אשכולות שיהא אסור ליגע בהן הכל

פני משה

הלכה ה מתני' המידל בגפנים. כשהן תכופות הרבה זה אצל זה מדלדל ועוקר ואותן שבינתים והאחרים מתתקנים בכך: כך הוא מידל בשל עניים. אם כבר מדעו בו עוללות שהם של עניים או שכבר הפרים פאה עושה בשל עניים כמו שהוא עושה בשלו ומפרש בגמ' דר"י סבר עני דין שותף יש לו בחלקו עם הבעה"ב וכשם שהשותף מדל בשל חבירו כמו שהוא מדל בשלו כך הוא עם חלק העני: רמ"א בשלו רשאי. ר"מ סבר דהעני דין לוקח יש לו וכשם שהמוכר לחבירו עשרה אשכולות אסור ליגע בהן כך אינו רשאי ליגע בשל עניים והלכה כר' יהודה: **גמ'** הכל מודין וכו' כדפרישית במתני' ובהא פליגי

כתובות קיב, ע"ב
ירושלמי סוטה פ"א ה"ח
כתובות קיא: בשינוי
ירושלמי ב"ב פ"ט ה"ה שם דמאי פ"ב ה"א שביעית פ"ו (סנהדרין פ"א ה"ב)
כתובות קיא: בשינוי
מו"ק ד.

שנויי נוסחאות (סו"א) הם בד"ו הוא. (סו"ב) עם הנקרצות בכי"ל מן הנקצרות. (סו"ח) ידא בד"ו ידיה. (סו"ד) יוחנן בכי"ר יונתן. (סו"ג) קיבר סאה מורסן סאה גניינין בד"ו קיבר סאה סובין סאה מורסן סאה גנינין. (סו"ד) רבי אבון וכו' הן והיו בד"ו רב אבין וכו' היה היו. (סו"ו) אבון בד"ו אבין. (סו"ז) פרידא בד"ו פרירי. (סו"ח) בגו בד"ו דגו. (סו"ט) כרמך בד"ו כרמא. (סו"כ) עליו בד"ו עלוי. (סו"ג) והוו בעון טעיני' בד"ו והוה בהון טעוניה. אסור ולית בד"ו אסיר ולאו. (סו"ד) קומי בד"ו קומוי. מגרופותי' במקרא „מגרפתיהם". (סו"ו) מקיף אותן חד בר נש זרע בד"ו מקיפן חד בר נש הוה זרע. (סו"ח) וסיככו בו סוכת יוצרי' בד"ו וסיככו סוכת היוצרים. (סו"א) אנחת בד"ו ינחת. (סו"ב) היה בד"ו הוה. (סו"ג) והביא וכו' החביות בד"ו והבא וכו' החבית. (סו"ס) בציפורן וכו' והביא בד"ו בציפירין וכו' והבא. (סו"ו) חנניא מזבין בד"ו חנניה הוה מזבן. דצליין בתר בכי"ר דצליין חד זמן אתין לגביה חמריה מילא ידע זבין ליה דבש דצלין בתר. (סו"ו) מטייעא בד"ו מטעיא. אינון בד"ו יינון. (סו"ז) לעבידתיה ואפריש טמיתיה ובנא בי מדרשא דציפורן ראיה אזל בד"ו לעבידתין ואפריש טימיתיה ובנא ביה בי מדרשא דציפורין ר' לעזר ברבי שמעון אזל.

מערכת הערוך אמר ר' חייא בר בא סאה ארבלית כו', בערוך (ע' גנן ג') בזמן שהיו הקרבנות היתה סאה ארבלית עושה סאה סולת סאה קמח סאה מורסן סאה סובין סאה קיבר סאה גנינים פירוש מורסן עבה היוצא מן הקמח:

מהר"מ די לונזאנו

את חמי לי ההיא סגולה בגו כרמך. ל"ב פי' אשכול (א"ה חיד"א אפשר לפרש מ"ש במדרש [דברים רבה פ' י"א סימן ז'] פגעה בו סגולה, שהוא שבח ע"ד בשלו האשכולות):

עמודי ירושלים

מעשה בא' שקשר עז לתאנה כו', ע' בחי' המאירי לביצה (כ"ג ב') שגרסתו היתה כאן מעשה בא' שקשר עז על תאנה ומצא כו' ופי' דבלשון הירושלמי על חולב אומר קוצר והכונה שחלב העז על גבי תאנה: באותו שעה התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית ע' ברע"ב שביעית (פ"ו מ"ד) שכ' על מה דאיתא שם במשנה דרבי התיר ליקח ירק במ"ש מיד דהטעם לפי שהיה מביאין ירק מח"ל והיא רבה על ירק שבא"י ואני שמעתי הטעם לפי שבשנים או בג' ימים עושה כיוצא בו. והנה הטעם ששמע הוא מהירושלמי כאן וראיתי בספר הר המור בביאורו להמשנה שם שפי' דלרבי מותר בב' או בג' ימים אף בלא זמן הבאה ע"ש ומבואר מזה דלשון מיד שייך על ב' וג' ימים. ולפ"ז צ"ע על שו"ת צ"צ (סי' ק"ך) ושו"ת שבו"י (ח"א סי' ל"ד) שכתב דמיד שייך רק על יום א' וכ"כ הקהלת יעקב בלשון חכמים (ס' של"ה) והרי מבואר כאן דמיד שייך גם על ב' וג' ימים. אולם באמת נראה ששגג בזה ההר המור והכוונה דרבי התיר מיד במוצאי שביעית דכיון דהם גדלים בב' וג' ימים אחר שביעית לא חשידי ליזרע בשביעית בשביל מוצאי שביעית כיון שיוכל שיהיה לו בהיתר בעוד ב' וג' ימים וכן פי' במעשה אורג בשביעית שם והוא פשוט וברור. ובזה מיושב מה שהקשה בהר המור דמאי חלוקא בין רבי לת"ק הלא גם לת"ק מותר במקום שעשה הבכיר ולפ"ז א"ש דלרבי מותר מיד והבן:

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי׳ פ"ט ממע"ש ה"ב

יז
ב מיי׳ שם כ"ד טוש"ע יו"ד סי׳ רנ"ד ס"ו

יח
ג מיי׳ פ"ט שם הלכה א ב

עי״ד דהדין תניא לא למדו נ"ר אלא ממע"ש כו׳ מעתה אל יהא לו קדושה. בנטע רבעי כתיב ובשנה הרביעית יהי׳ כל פריו קדש הלולים לה׳ ומשמעות הכתוב דקדש קאי על הלולים שיהא ההלול קדש ולא שיהא עצם פריו קדש וע"כ פריך כיון דיליף ממע"ש דאין נ"ר בשביעית מעתה אל יהא לנ"ר קדושה כלל בשביעית ואף דהילול ודאי דבעי דהא כתיב (דברים כ) אשר נטע כרם ולא חללו דאלמא בעי חילול מהא לא ידעינן אלא דמצוה לחלל אבל לא שיהיו הפירות אסורין באכילה קודם החילול ובשלמא אי ילפת ממע"ש שפיר ידעינן דיש על הפירות קדושה ובלא חילול אסורין באכילה חוץ לירושלים אבל בשביעית דאין מע"ש נוהג כלל וילפת מינה גם לנטע רבעי א"כ יהא מותר לאכול ולחלל אח"כ: קדושתו מאליו למדו כו׳. כלומר לא כדקסברת דקדש קאי על הלולים אלא על גופי׳ קאי שיהא פריו קדש: הרי הוא. עצמו: כקדש שקורין עליו את ההלל. כבכורים שקורין עליו הילול לה׳ ארמי אובד אבי וגו׳: ויהא מותר לאונן. כיון דהכתיב מקשה נ"ר לבכורים וחזינן דב"ש סברי דאין לנ"ר ביעור א"כ סברי כר׳ שמעון דאמר במס׳ בכורים (פ"ב ה"ב) דבכורים פטור מביעור מעתה גם לאונן יהא מותר דהכי סבר התם ר"ש: תני קדש מגיד שהוא אסיר לאונן. דמקדש דכתיב בגופי׳ ילפינן דאסור באנינות אלא במהה: ויהא חייב בביעור. דהא ע"כ ב"ש פליגי על ר"ש דאסרי לאונן ויתחייב גם בביעור: בגין דר"ש פוטר בביעור. כלומר בהא סברי כר"ש דפטור מביעור דוקא באנינות דמקדש דכתיב בגופי׳ ממעטינן אבל ביעור לא ילפי ממע"ש ועיין בבלי יבמות (עג ע"ב): ויפדה במחובר לקרקע. כיון דבשביעית אין נ"ר לענין חומש וביעור דיליף ממע"ש דאינו נוהג יהי׳ מותר לפדות גם במחובר ולא משני מידי: תני רשב"ג כו׳ לא

תורה אור

הכל מודים בשותף כשם שהוא מידל בתוך שלו כך הוא מידל בתוך של חבירו רבי יהודא עביד ליה כשותף רבי מאיר עביד ליה כמוכר אמר ליה רבי אימי הגע עצמך שאבלתן חיה אין תעבדינא כשותף יהא חייב לשלם לו: א״ר יוחנן נראית מוחלפת שיטתו של רבי יהודא ״תמן הוא אומר בין כך ובין כך נוטלן ומניחן על הגדר והעני בא ונוטל את שלו וכא הוא אומר הכין מתוך שהוא מעכן הוא עושה יותר לשנה הבאה ואמור אוף הכא מתיך שהוא מרבצה היא עושת יותר לשנה הבאה א״ל מצוי הוא לזורעה ירק ולהבריחה מן העניים:

הלכה ה מתני׳

״כרם רבעי ב״ש אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור ^א ובה״א יש לו בש״א יש לו פרט ויש לו עוללות ועניים פודים לעצמן ^ב ובה״א כולו לגת: **גמ׳** ״תני רבי אומר לא אמרו ב״ש אלא בשביעית אבל בשאר שני שבוע בש״א יש לו חומש ויש לו ביעור על דעתיה דהדין תניא לא למדו נטע רבעי אלא ממע״ש כמה דתימר אין מע״ש בשביעית דכוותי׳ אין נטע רבעי בשביעי׳ מעתה אל יהא לו קדושה קדושתה מאיליו למדו °קודש הילולים הרי הוא כקודש שקורין עליו את ההלל ויהא מותר לאונן תני קודש מגיד ^ג שהוא אסור לאונן ויהא חייב בביעור בגין דר״ש פוטר בביעור ^י ויפדה במחובר לקרקע תני רשב״ג א׳ שביעית וא׳ שאר

אתויקרא יט

הלכה ו מתני׳

כרם רבעי. הנוטע כל עץ מאכל דינו ככרם ונוהג בו רבעי כדכתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים וצריך שיעלה הפירות לירושלים ואוכל שם בקדושת מעשר שני או פידה אותם ומעל׳ הדמים לירושלי׳ דדרשינן הלולים כמו חלולים אמר רחמנא אחליה והדר אכליה: בש"א אין לו חומש. אע"פ שטעון פדיון כמעשר שני אין הבעלים מוסיפין חומש דלא כתבה בו

פליגי דר׳ יהודה עביד ליה לעני כשותף ור"מ עביד ליה כלוקח: הגע עצמך שאכלתן חיה לחלק. של העני מחמת שהדיל ונתגלה. ואם דינו כשותף ואתה מתירו לבעה"ב להדל בשל עני א"כ יהא חייב לשלם לו: נראית מוחלפת שיטתו של ר׳ יהודה תמן הוא אומר. לעיל בפ"ה בהלכה ג׳ גבי המרכך שדהו ומחמת כן לא יוכלו העניים לירד לתוכו אם הזיקו מרובה על של עני מותר וכו׳ רי"א בין כך ובין כך מניח הפאה או הלקט ע"ג הגדר והעני בא ונוטל את שלו אלמא דקסבר דאינו רשאי ליגע בשל עניים ואע"ג דהתם נ"כ לתקן שדהו הוא מרכך אפ"ה אינו רשאי עד שיניח חלק העניים ע"ג הגדר והכא הוא אומר הכן. דמדל גם בשל עניים: מתוך שהוא מעכן. שאני הכא דמתוך שהוא ממעך ומידל מביניהן הן עושות יותר לשנה הבאה וא"כ טוב הוא ג"כ לעניים שיהא מצוי בהן ביותר ונתרבה חלקן בפאה וכיוצא בו: ואימר אוף הכא. וא"כ נימא דאף הכא במרכך שדהו דמכיון שהוא מרביעה ומרבילה היא עושה יותר לשנה הבאה תתרבה גם חלק העניי׳ בפאה: א"ל בשדה. הא לאו מילתא היא שכן מצוי הוא לזורעה ירק לשנה הבאה ולהבריחה מן העניים שהרי אין פאה לירק ודרך הוא שזורעין תבואה בשנה זו ולשנה האחרת זורע להשדה ירק כדי שלא תכחיש כל כך ואח"כ חוזרין וזורעין בה תבואה ובשדה איכא למיחש שהפשר לשנה הבאה יזרענה ירק אבל בכרם ליכא למיחש למידי:

מסורת הש"ס

לעיל פ"ה

מע"ש פ"ה מ"ג קדושין נד: עדיות פ"ד מ"ה ירושלמי מע"ש פ"ה

גליון הש"ס

^י ויפדה במחובר. עי׳ לעיל בירושלמי פ"ע במלמ"ל פ"ט ומעשר שני הלכה ב וצ"ע. ודו"ק:

התורה חומש כמו במע"ש: ואין לו ביעור. אינו חייב לבערו מן הבית כשמבער המעשרות כדכתי׳ בערתי הקודש מן הבית וזמן ביעור בערב פסח של רביעית ושל שביעית כדתנן בפ"ה דמע"ש: ובה"א יש לו. ב"ה ילפי קודש קודש ממעשר דכתיב ביה נמי קודש וכל מעשר הארץ וגו׳ קודש לה׳ מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור אף כרם רבעי וב"ש לית להו הך ג"ש: בש"א יש לו פרט ויש לו עוללות. דכחולין חשבי ליה: ובה"א כולו לגת. משום דילפי ממעשר וס"ל מעשר שני ממון גבוה הוא ואין לעניים חלק בו ודורכים הבעלים העוללו׳ עם שאר הענבים בגת ומעלין היין הכל לירושלים או נפדה ויעלו הדמים ויאכלו בירושלם כמעשר: **גמ׳** תני. בתוספתא דמעשר שני פ"ה וסיפא זו גרסי׳ נה כולה לקמן במעשר שני שם בהלכה ג׳: לא אמרו ב"ש. דאין לו חומש ואין לו ביעור אלא בשביעית עצמה אבל בשאר שני שבוע מודים שיש לו חומש ויש לו ביעור משנת השלישית שהוא בע"פ של רביעית כדמפרש טעמייהו לקמיה אליבא דרבי: על דעתיה דרבי: על דעתיה דהן תנייא. לדעתיה דרבי לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כלומר דאף ב"ש למדו נטע רבעי ממעשר שני ולקולא הוא דלמדו דכמה דתימר אין מעשר שני נוהג בשביעית ה"נ דכוותה אין נטע רבעי בשביעית והיינו דין חומש וביעור אין לו בשביעית כמו דלא אשכחן לחומש במעשר שני בשביעית שהרי אינו נוהג כלל וביעור שנוהג במעשר שני בשביעית אינו נוהג אלא במעשר של ששית ומיהו בשל שביעית עצמה לא אשכחן מעשר שני ולענין זה למדו דדוקא אלו אינן נוהגין בנטע רבעי של שביעית אבל לענין קדושת נטע רבעי שיהא צריך פדיון והאי אף הרבעי של שביעית עצמה צריך פדיון כדמסיק ואזיל: מעתה אל יהי לו קדושה. כיון דאמרת דלענין שאינו נוהג בו חומש בשביעית ילפי ב"ש ממעשר שני שאינו נוהג בו בשביעית א"כ מעתה לא יהא לו לנטע רבעי קדושה כלל בשביעית שאם השנה הרביעית חלה בשביעית לא יהא צריך פדיון: ומשני וקדושתו לענין פדיון מאליו למדו. דכתיב בגופיה קודש הלולים: הרי הוא כקודש שקורין עליו את ההלל. כלומר דינו כשאר קודש שכן מצינו שקורין את ההלל על הקדש בשחיטת פסח ראשון ושני כדתנן בפ"ב דערכין והלכך צריך פדיון כקדש: ויהא מותר לאונן. בנטע רבעי של שביעית דהא אמרת דילפי ב"ש לקולא ממעשר שני מזמן שאינו נוהג בו וא"כ אע"ג דמעשר שני אסיר לאונן מ"מ בשל שביעית לא מצינו בו ויהא נטע רבעי שהוא של שביעית מותר לאונן: תני. בברייתא. דדריש מקודש דכתיב בגופיה מגיד שיהא אסיר לאונן כקודש והרי אמרנו דאף נט"ר רבעי דשביעית מיהת קודש הוא: ויהא חייב בביעור. דהא מיהת קודש קרייה רחמנא ואמאי לא יהא חייב בביעור בשביעית כמו הבכורים דמלינו ג"כ דכתיב בהו קדשי בני ישראל גבי מתנות כהונה בפ׳ קרח ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל וגו׳ וכתיב התם בכורי כל אשר בארצם ועיקר הביעור במעשר שני ובכורים הוא שצריך לבערם מן העולם כדתנן במעשר שם ואמאי לב"ש לא יהא נטע רבע חייב בביעור בשביעית: ומשני בגין דר"ש פוטר מן הביעור לבכורים. כדתנן התם דס"ל שניתנים לכהן כתרומה וכן במתני׳ בפ"ב דבכורים ר"ש פוטר לבכורים מן הביעור ואע"ג דקדשי כתיב בפרשה וה"ה לנטע רבעי לב"ש: ויפדה במחובר לקרקע. דתנינן בתוספתא שם גבי כרם רבעי בש"א אין פודין אותו ענבים אלא יין ובה"א יין וענבים הכל מודין שאין פודין במחובר לקרקע והשתא כיון דאמרת לב"ש דלא ילפי נטע רבעי ממעשר שני אלא לקולא א"כ ויפדה נטע רבעי במחובר לקרקע לב"ש ולא משני מידי בהא: תני רשב"ג וכו׳. בתוספתא שם דפליג ארבי ואליבא דב"ש דלדידיה לא למדו ב"ש נטע רבעי ממעשר שני כל עיקר כדמפרש הש"ס

ומשפט הרי"ד

מעתה אל יהא לו קדושה קדושתו מאליו למדו כו׳. עיין בפנים פי׳ הסוגיא ומובן בזה מאי דגרסינן בברכות (לה ע"א) חד דאמר רחמנא אחלי׳ והדר אכלי׳ ולכאורה שפת יתר הוא האי והדר אכלי׳ דהא בעי למילף דצריך הילול ודי אם יאמר אחלי׳. אך לפי דברינו בדיוק גדול קאמר דמתחילה אחלי׳ והדר מותר לאכלו אבל קודם החילול אסור לאכלו דהוא קדש ובעי פדיון וזהו עיקר הילפותא מהך קרא דעל החילול יש מקרא אחר. וכן כתב להדיא הרשב"א ז"ל בברכות שם בשם הראב"ד ז"ל וז"ל פי׳ לא שנחליף את האותיות ונעשה הלולים כמו חלולים אלא פירושא בעלמא הוא שההלול הזה שאמרה תורה היינו הילול של חילול כשמחללין קדושתו על פדיונו אבל עיקר החילול ממקום אחר למדנוהו מדכתיב אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו וגו׳ אלא שמשם לא למדנו מתי יהי׳ החילול וכאן גילה הכתוב שהוא בשנה הרביעית דדרשינן האי קדש הילולים שיהא מהולל כקדש שלא יאכל פריו בלא פדיון שיפדנו בשנה הרביעית עכ"ל. ועפ"ז נשכיל להבין בע"ה ירושלמי במס׳ סוטה (פ"ח סוף ה"ב) דגרסינן שם אימתי הוא מהלל ברביעית ובחמישית מסתברא בחמישית אבל ברביעית דמים הוא חייב לו ורבנן דקסרין אמרין לא מסתברא אלא ברביעית דכתיב ובשנה הרביעית יהי׳ כל פריו קדש הלולים לה׳. ונתקשו המפרשים ז"ל לבארו. ולפי דברינו מתבאר בפשיטות דבעי אימתי הוא מחלל אם דוקא ברביעית דאסור לאכלו קודם שיחללנו או דהוא רק מצות הילול בעלמא ומותר לאכלו ברביעית ולחללו אח"כ אף בחמישית וקאמר מסתברא בחמישית דאחר אכילה נ"כ רשאי להללו אבל ברביעית אין איסור לאכלו דמים הוא חייב לו ר"ל דרק דמים הוא דחייב לו ולא שאסור לאכלו קודם הפדי׳. ע"ז קאמר דרבנן דקסרין אמרי דלא מסתברא אלא ברביעית דוקא דקודם לכן אסור באכילה דכתיב ובשנה כו׳ קדש הלולים והוא הדרשה דסוגיין הלולים חלולים דהפירות נאמן הן קדש עד שיחללם וע"כ אחלי׳ והדר אכלי׳ ודוק היטב כי זהו הפי׳ האמיתי בע"ה:

ויפדה במחובר לקרקע. התוס׳ ז"ל בב"ק (סם ע"א) ד"ה אימא סבירא מתוספתא דמע"ש דהכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע וכתבו

שנויי נוסחאות (סו"ג) רבי מאיר עביד ליה כמוכר בד"ו כ"ז ליתא. (סו"ד) תעבדינא בד"ו העבדיניה. (סו"ס) הוא עושה וכו׳ ואמור אוף הכא מתוך שהוא מרבצה היא עושת בד"ו הן עושות וכו׳ ואמר אוף הכא מכיון שהוא מרבעה היא עושה. (סו"ז) בש"א יש בד"ו שבית שמאי יש וככ"ר בש"א ליתא. דהדין בד"ו דההן. (סו"ב) יהא בד"ו יהי. קדושתה בד"ו וקדשתו. (סוכ"א) את ההלל בד"ו ליתא. (סוכ"ב) קודש בד"ו ליתא. (סוכ"ג) פוטר בביעור בד"ו מן הביעור.

מסורת הש"ס

הנ"ה ופריך מעתה וכו' דהא לא ילפי ג"ם דקדש כלל וכל הני פירכות לא למדו נ"ר ממע"ש כל עיקר . וכל הני פירכי דפריך לרבי בשביעית פריך ובינוי כדלעיל : מנין שהוא טעון פריון . וכן הוא במעשר שני שם : אליבא דרשב"ג בכל שני שבוע ומשני כדלעיל: ר"ז בעי קומי ר"א מניין שהוא הלולים . ודרשי' קודש הלולים דלא מתמנעין רבנן לדקדק בין ה' לח' טעון חילול. ר"ז לית לי' הא דקאמר לעיל קדושתו מאליו למדו שהרי הוא עצמו לפי שמתחלפין זע"ז ומכאן שהוא טעון חילול : תני ר' אייבו קומי כקדש שקורין עליו הלל וע"כ בעי מניין שהוא טעון חילול קודם האכילה דאסור ר' אילא . הך ברייתא דר' ישמעאל לאכלו בלא חילול ואי משום דכתיב ולא חללו דילמא הוא רק למצות חילול אבל מותר לאכלו ולשלם כנגדו כל אימת דבעי דהא איתו טעון העמדה והערכה : ומשני קדש הלולים קדש חילולים . דהוא קדש עד שיחללנו וע"כ אסור לאכלו בלא חילול.וע' בתוס' שהבאתי שמוכין לזה מהרשב"א ז"ל ונתבאר בזה סוגיא חמורה בסוטה עיי"ש:

דהרים אליבא דב"ש דאין חומש לנטע רבעי דכתיב גבי מעשר ואם גאל וגו' עליו דוקא עליו הוא מוסיף חומש פרט לנטע רבעי וכו' : וחזר ר' אייבו ותני קומי ברייתא אחריתא . דס"ל כב"ה ומכפל גאל יגאל דרשינן שתי גאולות הן ודיין שוה לחיובא דחומש : תמן תנינן . בסוף פ"ג דתרומות . כיני מתניתא אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר . משום דלקמן קאמר דאיפא מאן דס"ל דבסוריא הוא דקאמר ר' יהודה אין לנכרי כרם רבעי דכל מצות התלוי' בקרקע אינם נוהגות בסוריא אלא מדרבנן דכיבוש יחיד הואי הלכך קאמר הכא דר"א מפרש דכיני מתניתא דלר' יהודה אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר ואפי' בא"י מקרקע שלו : ר' ביבי בעי קומי ר' זעירא בשם ר' לעזר . כלומר דר"ז אמר בשם ר' לעזר הא דלעיל אליבא דר' יהודה ור' ביבי הקשה לו על זה : אתייא דר' יהודה כב"ש . כלומר הא אנן חזינן דר' יהודה דמיקל בנטע רבעי כשיטת ב"ש היא דאתיא דמקילי בנטע רבעי והשתא קשיא דהא ע"ד דרבי דקאמר לעיל דלא למדו ב"ש נ"ר אלא ממע"ש וכמה דב"ש אמרי דלא למדין אנחנו נ"ר אלא ממעשר שני ולקולא וכדאמרן לעיל דלענין זה למדו כמה דתימ' אין מעשר שני בשביעית כן ודכוותה אין נטע רבעי בשביעית ואם כן נימא נמי כן אליבא דר' יהודה דשיטתיה כב"ש היא ואיהו נמי ס"ל דלא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני ולקולא אי הכי נימא כמה דתימר אין מע"ש בסוריא ודכותיה אין נטע רבעי בסוריא מן התורה ותו לא ולנכרי נימא נמי דלא פליג ר' יהודה אלא בסוריא דהואיל ועיקרה אינה מן התורה בסוריא לא גזרו רבנן לנכרי בסוריא והשתא מנ"ל דר"י ס"ל אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר ואפי' בא"י : חמי מה אמר לא אמר אלא אין לו חומש ואין לו ביעור. כצ"ל וכן הוא במ"ש שם. כלומר הרי לא אמר רבי אליבא דב"ש דלמדו נטע רבעי ממע"ש אלא לענין זה

תרומות פ"ג מ"ט

קידושין מ

שם כד.

תורה אור

שאר שני שבוע בש"א אין לו חומש ואין לו ביעור על דעתיה דהדין תניי לא למדו נטע רבעי ממעשר שני כל עיקר מעתה אל יהא לו קדושה קדושתו מאיליו למדו קודש הילולים הרי הוא כקודש שקירין עליו את ההלל ויהא מותר לאונן תני קידש הילולים מגיד שהוא אסור לאונן ויהא חייב בביעור בגין דר"ש פוטר בביעור ויפדה במחובר לקרקע : ר"ז בעי קומי רבי אבהו מניין שהוא טעון חילול קודש היכולים קודש חילולים לא מתמנעין רבנן בין ה"י לח"ת תני רבי אייבו בר נגרי קמיה רבי לא דרבי ישמעאל °ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו פרט לנטע רבעי שאין מוסיף עליו חומש חזר ותני קומי' שתי גאולות הן אחת למעשר שני א ואחת לנטע רבעי : תמן תנינן ירבי יהודא אומר אין לנכרי כרם רבעי ב וחכמים אומרים יש לו אמר רבי אלעזר כיני מתני' אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר רב ביבי אמר בעון קומי ר"ז בשם ר"א אתיא: דרבי יהודא כב"ש על דעתיה דרבי כמה דבית שמאי אומרים לא למדו לנטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר אין מעשר שני בשביעית ודכוותיה אין נטע רבעי בשביעית כן רבי יהודא אומר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר ג אין מעשר שני בסוריא הכוותי' אין נטע רבעי בסוריא א"ל חמי מה אמר לא אמר אלא אין לו חומש ואין לו ביעור הא שאר דברים יש לו רבי יהודא אומר אין לנכרי כרם רבעי בסוריא שמואל בר אבא בעי הא ב"ש"א לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר אין מ"ש בשביעית ודכוותי' אין נטע רבעי בשביעית ודכוותי' שלישית וששית הו"אל ואין בהן מעשר שני לא יהא בהן נטע רבעי אמר ר' יוסי שלישית וששית אע"פ שאין בהן מעשר שני ד יש בהן מעשר עני ה שביעית אין בהן מעשר כל עיקר חיפה שאל את רבי יודא אמרינן לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר ו אין מ"ש בסוריא ודכוותי' אין נטע רבעי בסיריא דכוותי' לא למדו תרומת תודה אלא מתרומת מעשר כמה דתימר אין תרומת מעשר במדבר ודכוותי' לא תהא תרומת תודה במדבר א"ר יוסי לא למדו ממנו אלא לשיעורן תני רבי יוסי ב"ר יהודא ר' אליעזר ב"ר שמעון אומר לא נתחייבו ישראל בנטע רבעי אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו אמר רב חסדא אתיא דרבי יוסי ב"ר יהודא בשיטת רבי יהודא אבוי כמה דרבי יהודא אמר לא למדו נטע רבעי אלא ממ"ש כמה דתימ' ז אין מ"ש אלא לאחר ארבע עשרה שנה ודכוותי' אין נטע רבעי אלא לאחר ארבע עשרה שנה אמר רבי יוסי והוא בשיטת בנו סוריא למדה מי"ד אין י"ד שנה למדה מסוריא כתיב ובשנה החמישית תאכלו את פריו ר' יוסי הגלילי אומר הרי את כמוסיף פירות חמישית על פירות רביעית מה פירות חמישית לבעלים ו אף פירות רביעית לבעלים ר"ז רבי יוסי בשם רבי יוחנן אתיא דרבי יוסי הגלילי כרבי יהודא כמה ידר"י עשה אותה כנכסיו כן ר"י הגלילי עושה אותו כנכסיו רבי ירמיה בעי קומי

ר"ז

עין משפט נר מצות
יט
א מיי' פ"ט שם ה"כ
כ
ב מיי' שם פ"י ה"ו
כא
ג מיי' פ"ט שם ה"א
כב
ד מיי' פ"ו ממ"ע ה"ד ופ"א ממע"ש ה"א
כג
ה מיי' פ"ו ממ"ע ה"ה
כד
ו ז מיי' פ"ט ממע"ש ה"א

בלבד דאין לו חומש ואין לו ביעור בשביעית הא שאר כל הדברים יש לו ואינו נלמד ממע"ש לענין שאר דברים ולפ"ז איכא למימר דר"י לאו כשיטת ב"ש הוא דאמר למילתיה וא"כ ס"ל כב"ש הא' דין דנכרי לא נלמד ממעשר שני כלל ולעולם אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר : ר' יהודה אומר אין לעכו"ם כרם רבעי בסוריא. תוספתא היא בספ"ק דתרומות . וכלומר תניא כי קושיין דלא א"ר יהוד' אלא בסוריא בלבד : שמואל בר אבא בעי . על עיקר מילתיה דרבי אליבא דב"ש הא ב"ש אמר כו' ודכוותה אין נטע רבעי בשביעית כדאמר ר' לעיל והשתא נימא נמי ודכוותה שלישית וששית של השמטה שאין מעשר שני נוהג בהם והואיל ואין בהן מע"ש לא יהא בהן נטע רבעי : א"ר יוסי . לא דמיא דשלישית וששית אע"פ שאין בהם מע"ש הרי יש בהן מעשר עני אבל שביעית אין בה מעשר כל עיקר ולא אמרו ב"ש דלמדין נטע רבעי ממעשר שני לקולא אלא בשביעי' בלבד הואיל ואין בה מעשרות כלל הלכך מקילין בה גם לענין נטע רבעי דאין לו חומש ולא ביעור . חיפה שאל הא ר' יודה אמר וכו' כצ"ל וכן הוא במ"ש שם. כלומר דחיפה שאל לפי הברייתא דתוספתא דר' יהודה לא אמר אלא בסיריא וכשיטת ב"ש דלא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני וכמה דתימא אין מעשר שני בסוריא ודכוותה אין נטע רבעי בסוריא כדאמרי' לעיל והשתא אי נימא נמי בהא דכוותיה אשכחן בעלמא דלא למדו תרומה לחמי תודה אלא מתרומת מעשר והוא א' מעשרה כדתנן בפ' התודה ומכולן היה נוטל א' מעשרה מהן לתרומה ונימא דכמה דתימר אין תרומת מעשר במדבר שהרי לא נתחייבו בתרומות ומעשרות אלא לאחר שבע שכיבשו ושבע שחילקו וכך ודכוותה לא תהא תרומת תודה נוהגת במדבר ונפקא מינה להאומר הרי עלי לחמי תודה שבמדבר ואם לא היו נוהגין במדבר אין הנדר חל עליו כלל : א"ר יוסי . דלא היא דלא למדו תודה מתרומת מעשר אלא לשיעורן א' מעשרה אבל לא ללמוד המקום והזמן שזה נוהג נוהג זה ושאני נטע רבעי ממעשר שני דהתם נלמד באיזה זמן היה נוהג ולפיכך נלמד ג"כ באיזה מקום הוא נוהג אבל תודה ולחמה היו קרבין במדבר : אתיא דר' יוסי בר"י בשיטת דר' יודה אבוי . דכמה דר' יהודה אמר לעיל בברייתא דלא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני דאינו נוהג בסוריא כמו דאינו נוהג מעשר שני בסוריא וה"נ ודכוותה דאין נטע רבעי נוהג אלא לאחר י"ד שנה כמו מעשר שני והיינו נמי דר' יוסי בר' יודה: א"ר יוסי והוא בשיטת בני. כמו בנו. בתמיה דמהיכן אתה למד לומר כן אליבא דר' יודה דסבירא ליה דנטע רבעי ג"כ לאחר י"ד שנה דהא אמרת דר' יוסי אזיל בשיטת אבוי : סוריא למדה מי"ד שנה ואין י"ד שנה למדה מסוריא . כלומר דבשלמא איפכא הוה שייך שפיר לומר דכמו דס"ל דנטע רבעי לא היה נוהג אלא לאחר י"ד שנה אבל קודם שכיבשו ונתיישבו בארץ לא נתחייבו א"כ ה"ה לזמן שאח"כ בסוריא דכיבוש יחיד הוא ולאו שמיה כיבוש אבל היאך נלמד זמן הקודם שלא היה נוהג קודם י"ד ממה דא"ר יודה בזמן שאח"כ שאינו נוהג בסוריא דאימא לך דלא יליף ר' יהודה נטע רבעי ממעשר לענין זה אלא דס"ל כסתמא דמתני' דשלהי פ"ק דקידושין דערלה נוהגת בכל מקום ואפי' בחו"ל וכיון דערלה בכ"מ גם נטע רבעי בכ"מ : כתיב ובשנה החמישית וגו' . ברייתא היא בת"כ פ' קדושים והכי תנינן התם מנין לשלשים יום לפני ר"ה הרי הן ככל השנה ת"ל ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו . ודריש מלהוסיף דל' יום לפני שנה החמישית הרי הן כחמישית : ריה"ג אומר . להכי ה"א דאתא ללמדו ובשנה החמישית אדלעיל בשנה הרביעית קאי הרי את כמוסיף וכו' כלומר דהוקשו זה לזה לענין דממון הבעלים הן כמו של שנה החמישית: כמה דר' יודה עושה אותו כנכסיו . דהא אמרינן לעיל דר' יודה בשיטת בית שמאי קאי דסבירא להו דיש לו ספרא ועוללות כמו שאר

הכרם

תוספת הרי"ד

וכתבו ונראה דטעמא דילפינן קדש קדש ממעשר ואף דמסקנת התוס' ז"ל דהוה מדרבנן דלא ילפינן נ"ר ממע"ש לענין זה מ"מ מהירושלמי דמע"ש (פ"ה סוף ה"א) מוכח דנ"ר אין נפדה במחובר לקרקע מדאורייתא וע"כ הוא משום דיליף ממע"ש וע"כ פריך הכא אי לא ילפת ממע"ש א"כ יפדה במחובר לקרקע ונשאר בקושיא · וע"כ לרשב"ג באמת נפדה במחובר לקרקע דהא לדידי' לא למדו נ"ר ממ"ש כל עיקר. ומובן מה דמשני בירושלמי דמע"ש (שם) אהא דפריך ויש אדם פודה במחובר לקרקע ולאו רשב"ג הוא ור"ל הא רשב"ג ס"ל דנפדה במחובר ולא אתפרש היכן ס"ל לרשב"ג הכי. ולפי דברינו מוכח הכי מברייתא דסוגיא זו ודו"ק:

וכא

שנויי נוסחאות (סו"ג) אל יהא לו קדושה קדושתו בד"ו אל יהי לו קדושה וקדשתו. (סו"ה) קודש הילולים בד"ו ליתא. (סו"ו) ר"ז בד"ו ר' זעירה. (סו"ח) חילול בד"ו ליתא. ובכ"י פדיון. (סו"ט) קמיה בד"ו קומי. (סו"י) מוסיף בד"ו חייבין. (סוי"א) חזר בד"ו וחזר. (סוי"ג) בעון קימי ר"ז בשם ר"א בד"ו בעי קומי רבי זעירא בשם ר' לעזר. (סוי"ד) לנטע רבעי בד"ו נטע רבעי. (סוי"ז) דכוותיה בד"ו ודכוותיה. (סוי"ח) אלא בד"ו ליתא. שאר דברים בד"ו שאר כל הדברים. (סוי"ט) כרם נסרי"ר נטע. (סוכ"ג) בהן בד"ו בה. אמרינן בד"ו אמר ובכי"ר ליתא. (סוכ"ו) לשיעורן בד"ו לשיעורין. (סו"ל) מ"ש אלא לאחר בכי"ס מ"ש בסוריא ודכוותה אין נטע רבעי בסוריא כן ר' יוסי ב"ר יודה אומר לא למדו נטע רבעי אלא ממ"ש כמה דתימר אין מ"ש אלא לאחר. (סול"א) והוא בשיטת בני בד"ו והיא בשיטת בני מי"ד בד"ו מארבע עשרה שנה. (סול"ג) פריו ריה"ג בכי"ר פריו להוסיף לכם תבואתו ריה"ג. (סול"ד) ר"ז בד"ו רבי זעירא. רבי יוסי בד"ו רבי יסא. (סול"ה) אותה בד"ו אותו.

רבי חייא בר אבא בעי קומי ר"מ לאוכלו בלא פדיון א"א שאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון. ואף דנזה"כ הוא דחלה שביעית על הקדש מ"מ א"א שיהא הקדש הפקר ובודאי דמחויב לפדות: לפדותו ולאכלו נמצא כלוקח לו קורדם מדמי שביעית. דהא שביעית תופס את דמי וצריך לנהוג בהדמים קדושת שביעית שלא נתנה אלא לאכילה ובהקדש לא שייך אכילה נמצא דהוא רק לוקח קורדם להקדש מדמי שביעית והאיך

ר"ז כדברי מי שהוא עושה אותו כנכסיו מהו שיהא חייב במעשרות א"ל כיי. דאמר ריב"ל דאמר רבי אבון בשם ריב"ל לא סוף דבר הלכה זו אלא כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין את יודע מה טיבה צא וראה מה הציבור נוהג ונהוג ואנן חמיין ציבורא דלא מפרישין אמר רבי מנא אלו נאמר כב"ש ויש ציבור עושין כב"ש אמר רבי אבון כלום למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר אין מ"ש חייב במעשרות דכוותיה א אין נטע רבעי חייב במעשרות רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן ב עיסת מ"ש בירושלים כר"מ פטורה מן החלה ג כרבי יהודה חייבת בחלה אמר רבי יונה ד לא אמרו אלא בירושלים אבל בגבולין לא רבי בא בר כהן בעי קומי רבי יוסי כדברי מי שהוא חייב בפרט מהו שתהא חייבת בחלה א"ל ולא ר' יהוד' היא וסברינן מימר כל הדא הלכתא ר"י כב"ש:

הלכה ו מתני' כרם שכולו עוללות רבי אליעזר אומר לבע"ה ג ור"ע אומר לעניים אמר ר"א כי תבצור לא תעולל אם אין בציר עוללות מניין אמר לו ר"ע וכרמך לא תעולל אפי' כולו עוללות א"כ למה נאמר כי תבצור לא תעולל אין לעניים בעוללות קודם לבציר: **גמ'** ודכוותי' אם אין בציר אין פרט עד שיהא בציר בצד הבציר אכלתן חיה לא וכמה הוא בציר דבית שילא אמרו ז שלשה אשכלות שהן עושים רביע והא ר"ע מקיים תרי קראי ומה מקיים ר"א וכרמך לא תעולל שלא תאמר הואיל ואין לעניים עוללות קודם לבציר יזכה בהן בע"ה לפום כן צריך מימר וכרמך לא תעולל:

הלכה ז מתני' ה המקדיש את כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים משנודעו העוללות העוללות לעניים ר' יוסי אומר יתנו שכר גידולן להקדש ו ואיזו שכחה בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידיו וליטל' וברגליות משיעבור ממנה: **גמ'** תמן תנינן ז מתירין בגמזיות של הקדש אמרו להם חכמים אין אתם מודים לנו בגידולי הקדש ז שהן אסורי' ואמרו הן אבותינו כשהקדישו לא הקדישו אלא קורות מפני בעלי אגרוף שהיו באין ונוטלין אותן בזרוע מה רבנן סברין מימר קורות ופירות ואפי' תימר קורות הקדישו ופירות לא הקדישו צריכה לרבנן המקדיש שדה אילן מהו ששייר לו בגדוליהן נשמעינא מן הדא משנודעו העוללות העוללות לעניים שניי' היא ח שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו מעתה אפי' לא נודעו העוללות יהיו העוללות לעניים שניא היא שהוא כרם הקדש כהדא דתנא ט הנוטע כרם להקדש ט פטור מן הערלה י מן הרבעי ומן העוללות י וחייב בשביעית ר"ז בשם ר' יוחנן ושבתה הארץ שבת לה' דבר שהוא לה' שביעית חלה עליו רבי חייא בר אבא בעי קומי רבי מנא לאוכלו בלא פדיון אי אפשר שאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון לפדותו ולאכלו נמצא כלוקח לו קורדם מדמי שביעית א"ל הגיזבר

דברים כד כ · ויקרא יט · ויקרא כה

פני משה

הכרם דלאו ממון גבוה הוא אלא ממון בעלים וכן ריה"ג עושה נטע רבעי כנכסיו: מהו שיהא חייב במעשרות. כשאר תבואת הכרם שלו: א"ל בזה נימא כהאי דאמר ריב"ל לקמן בפ"ה דמעשר שני וכן בפ"ז דיבמות לא סוף דבר הלכה זו וכו' דקאמר התם אלא כל"מ שהלכה רופפת בב"ד ומסופקת לידע מה טיבה לא וראה מה הציבו' נוהג ונהוג כן ואנן רואין לציבור דלא מפרשין מעשרות מנ"ר: א"ר מנא אילו נאמר כב"ש. כלומר הלא השאלה היא למ"ד שעושה אותו כנכסיו וזהו כב"ש כדלעיל ואי להאי מ"ד חייב במעשרות או לא ואת אמרת לי ראה איך הציבור נוהג ויש ציבור כב"ש בתמיה וכי הצבור אליבא דב"ש סברי הלא אין הלכה כב"ש ואנן אליבא דב"ש גופייהו ולמאן דס"ל כוותייהו מיבעיא לן: א"ר אבון. דאף אליבא דב"ש נוכל לפשוט דכלום למדו נטע רבעי לקולא אלא ממעשר שני וא"כ כמעשר שני דלא שייך להפרים ממנו מעשר אחר וה"ה בנטע רבעי כן: כר"מ. דס"ל ממון גבוה הוא פטורה מן החלה דלאו עריסותיכם מיקרית ולדר"י דפליג עליה ולאו ממון גבוה הוא חייבת בחלה: לא אמר אלא בירושלם אבל בגבולין. וקודם שנפדה לא דר"ה ממון גבוה הוא: כדברי מי שהוא מחייב. לנטע רבעי בפרט מהו שתהא חייבת בחלה: א"ל ולא ר' יהודה היא. דהוא קאי בשיטתיה דב"ש דמתני' והלא סברין אנן מימר דכל הדא הלכתא דר' יודא כב"ש היא כדאמרינן לעיל והשתא לר' יהודה הא אמרינן דעיסת מע"ש חייבת בחלה וה"ה נטע רבעי דבעי אליבא דר' יהודה דסובר דילפינן נטע רבעי לכל מילי ממעשר שני וממון בעלים הוא:

הלכה ו מתני' כרם שכולו עוללות. שאין בו אשכול שיש לו כתף ונטף: אם אין בציר מנין עוללות. כשאין לבע"ב לבצור א"כ אין חיוב עוללות דכי תבצור כתיב: וכרמך לא תעולל. משמע אפי' כולו עוללות לא תקח ולעניים הן: קודם הבציר. קודם שיתחיל הבע"ה לבצור ומפרש בגמ' כמה יבצור שיהא חייב בעוללות והלכה כר"ע: **גמ'** ודכוותה אם אין בציר אין פרט. והפרט שנופל מאליו קודם שיתחיל לבצור אין לעניים בהם כלום כדכתיב וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט הוקש הפרט לעוללות: עד שיהא בציר בצד הבציר. כלומר עד שיתחיל הוא לבצור ויהיה שיעור הבציר בצד הבציר כדלקמיה שהתחיל הוא הא אכלתן חיה לא ראינו מצטרף עם מה שהבציר לשיעור בציר: וכמה הוא שיעור בציר. שיהא אח"כ חייב בעוללות: שהן עושין רביע. שיכול לעשות מהן יין רביעית הלוג כדאשכחן בעלמא ששיערו ברביעית: והא ר"ע מקיים תרי קראי. ניחא לר"ע דדריש ומקיים נמי קרא דר"א כדאמר במתני': ומה דר' אליעזר. ומה מקיים ר"א בקרא וכרמך לא תעולל. שלא תאמר הואיל ואין לעניים בעוללות קודם לבציר כלומר דהא ודאי ר"א נמי ס"ל דעוללות אחר כי תבצור נאמרו וה"א דהואיל והכתי אין לעניים זכות בהם א"כ יזכה בהן בעה"ב אם הוא רוצה דלא נתחייב ליתן להעניים עד אחר שיבצור: לפום כן צריך מימר וכרמך לא תעולל. ושם לא הוזכר בציר לומר לך דלעולם הבעה"ב אינו יכול לזכות בהן אלא יתקיימו עד שיתחיל לבצור שיעור בציר ואז יזכו בהן העניים:

הלכה ח מתני' ומשנודעו העוללו'. שניכר מה הוא אשכול ומהו העוללות: העוללות לעניים. שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: יתנו שכר גידולן להקדש. מה שמשביחין בכל שעה בתוך קרקע של הקדש יתנו העניים כפי אותו השבח להקדש והלכה כר' יוסי: בערים. כרם שהגפנים שלה מודלות ע"ג כלונסות ועצים וכדתנן ברים פ"ו דכלאים ונקרא ערים מל' אף ערשנו רעננה: כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלה. כלומר לאחר שעבר ממנה אם במקום שמוכר אינו יכול לפשוט את ידו וליטול קרינן ביה לא תשוב לקחתו: וברגליות. הן הגפנים העומדים ע"ג הקרקע שדורסים עליהם ברגל: משיעבור ממנה. הוי שכחה דכל גפן וגפן מן הרגליות כעומר בפ"ע חשיבא וכשעבר ממנה אין לו לשוב: **גמ'** תמן תנינן. ס"פ מקום שנהגו גבי ו' דברי' שעשו אנשי יריחו ושלשה מיחו בידם חכמים וא' מהם מתירין בגמזיות של הקדש ענפי האילן שלמחו לאחר שהקדישו האילן היו נוהגין בהן היתר. וגרסי' לכולה דהסוגיא שם: אמרו להן חכמים וכו'. תוספתא בסוף פ"ג דפסחים: מפני בעלי אגרוף. שהיו ביניהן והיו נוטלין זה מזה בזרוע עמדו והקדישו האילנות לשמים ולא הקדישו מתחלה אלא הקורות שאותן היו בעלי אגרוף נוטלין בזרוע וכך הוא בהדיא בתוספתא פ"ט דזבחים: מה רבנן סברין מימר קורות ופירות הקדישו. כצ"ל וכן הוא בפסחים. כלומר דשואל הש"ס וכי מטעם זה מיחו בידם שהיו סוברין שהקורות וגם הפירות והן הגידולין שלאחר מיכן הקדישו בתמיה: וקאמר דלא היא. ואפי' תימר קורות הקדישו פירות לא הקדישו צריכה לרבנן. וכן הוא שם. כלומר דלעולם לא הקדישו בפירות הגידולין ואפ"ה מספקא להו לרבנן ומשום שגידולי הקדש הן וכדבעי לקמיה והלכך לא הסכימו עמהם על שנהגו בהן היתר בלי שום ספק: המקדיש שדה אילן. דאיבעיא להו המקדיש שדה אילן מהו שיהא לו שיור בגידוליהן או דאסורין לו מפני שהן גידולי הקדש: נשמעינה מן הדא. מהמתני' דקתני אם משנודעו העוללות הקדים העוללות לעניים והרי הן גידולי הקדש ואעפ"כ הן לעניים אלמא דיש שיור לגידולין: שנייה היא. הכא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ולא חל עליהם הקדש כלל: מעתה. א"ה דאין הקדש חל על חלק העניים מאי אריא משנודעו אפי' לא נודעו העוללות יהיו העוללות שאח"כ לעניים דאותן לא הוו הקדש: שנייה היא שהיא כרם הקדש. דמאחר שלא נודעו בשעה שהקדיש הוו כעוללות מכרם הקדש ואין בהן לעניים: כהדא דתני. בתוספתא פ"ג: פטור מן הערלה. דלכם כתיב פרט לשל הקדש וכיון דאין ערלה אין רבעי: ומן העוללות. דכרמך כתיב פרט לשל הקדש וכן דריש בספרי ובתוספתא חסר ומן העוללות: וחייב בשביעית. כדדריש ר' יוחנן דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' והא כתיב בתריה שבת לה' אלא ללמדך אפי' דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עליו: ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' מנא. על הא דקתני וחייב בשביעית וקס"ד דעל בעל הכרם קאי. ופריך והיכי דמי: לאוכלו בלא פדיון אי אפשר שא"א להקדש לצאת בלא פדיון. כצ"ל וכן הוא שם. כלומר דודאי בלא פדיון אי אפשר לצאת מיד הקדש ואם לפדותו מן ההקדש ולאוכלו בקדושת שביעית הא נמי לא מלית אמרת דהרי זה נמצא כלוקח לו קורדום מדמי שביעי' כלומר שנהנה הוא מדמי שביעית דהא שביעית אין לה פדיון כדתנן לקמן בפ"ח דשביעית ואחרון אחרון נתפס בשביעית והפרי עצמו אסור וכשזה פודה מן ההקדש הרי הדמים שנותן להגזבר הן דמי שביעי' מפני שאיסור שביעית שבו חל על הדמים דשביעית תופסת דמיה וכשאוכל מכרם הזה הרי נהנה הוא מחמת דמי שביעית שנתן עבורה: א"ל משכחת לה. בלא פדיון הדמים וחייב בשביעית דקתני אל

מסורת הש"ס

פסחים נג: וש"נ סנהדרין קיב.

פסחים נג: ירושלמי פסחים כד ה"ט נפ"ב

תוספתא פ"ג ירוש' פכ"ים שם

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ט ממע"ש ה"א ד

כו ב מיי' פ"ו מבכורות ה"ד

כז ג מיי' פ"ד ממ"ע הכ"א

כח ד שם הכ"ב

כט ה מיי' שם הל' כג

ל ומיי' ממ"ע שם הל' כו

לא ז מיי' פ"ה ממעילה ה"ו

לב ח מיי' פ"ו מערכין הכ"א סמ"ג עשין קלג

לג ט י מיי' פ"י ממע"ש ה"א יז

גליון הש"ס

י וחייב בשביעית עיין במשנה למלך פ"א משמיטה ה"א שתמה פ"ד דשמטה ומ' במפרש בתוספתא פ"ג כאן אות יט. ומ' בקרבן העדה שם.

שנויי נוסחאות (סו"א) ר"ז בד"ו רבי זעירא. (סו"ד) מפרישין בד"ו מפרשין. (סו"ה) עושין בד"ו ליתא. (סו"ם) שהוא חייב בד"ו שהוא מחייב.. (סו"נ) עוללות מניין בד"ו מניין עוללת. (סופ"ו) ומה מקיים ר"א בד"ו ומה דר' אליעזר. (סוכ"א) ואיזו בד"ו ואי זו היא. (סוכ"ג) ואמרו הן בד"ו אמרו להן. (סוכ"ה) ופירות ואפי' בד"ו ופירות לא הקדישו ואפילו. (סוכ"ח) דתנא בד"ו דתני. (סוכ"ם) ר"ז בד"ו רבי זעירא. (סו"ל) שביעית בד"ו קדושת שביעית. (סול"א) בלא פדיון אי אפשר שאי אפשר להקדש בד"ו בלא פדיון איפשר שאיפשר להקדש.

עמודי ירושלים הנינא

כל הלכה שהיא רופפת רוקח (סי' ש"ע): נמצא כלוקח לו קורדם עמ"ש הרא"פ ומ"ש הש"ק פסחים (פ"ב ה"ם):

הגיזבר מחליפו ביד אחר אמר רבי מתניא ולמה לית אנן אמרין כיי דא"ר יוחנן דברי ר' יוסי *מפני שקדם נדרו להבקרו וכא מפני שקדם הבקרו להקדשו אמר רבי יוחנן מעשה היה א והורו כרבי יוסי ליתהדא פליגי על רבי יוחנן דר"י אמר מכיון שעבר ממנו הרי זו שכחה שניא היא בערים שדרכו לבחן ואפי' על רבי הושעיא לית הדא פליגי דר' הושעיא אמר *רומס הייתי זיתים עם ר' חייא הגדול ואמר לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שכחה שניא היא שכל רוגליות ורוגליות אומן בפני עצמו:

הדרן עלך כל זית

מאימתי *כל אדם ב מותרין בלקט משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו העניים בכרם ויבואו ובזיתים משתרד רביעה שנייה א"ר יהודא והלא יש שאין מוסקין זיתיהם אלא לאחר רביעה שנייה אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא אלא בארבעה איסרות: **גמ'** אמר רבי יוחנן למה נקראו שמן נמושות שהן באות בסוף אבא שאול היה קורא אותן משושות אית תניי תני נמושות ואית תניי תני משושות מאן דאמר נמושות שהן באין בסוף ומ"ד משושות שהן ממשמשים ובאין רבי חונא בשם מנחם רבי יוחנן בן נורי היה יוצא עם הנמושות ומביא פרנסתו של כל השנה תני ג מתנות עניים שבשדה שאין עניים מקפידי' עליהם הרי הן של בעה"ב רבי בון בר חייא בעי ויש אדם קורא שם פיאה לעצמו *תני ר"ש ב"י לעני ולגר תעזוב אותם ד ולא לעורבים ולעטלפים: בפרט ובעוללות כו' ולא תנינן נמושות ע"י שהן חביבין הן באין על אתר ובזיתים משתרד רביעה שני' ולא תנינן נמושות מפני *שהן ימי צנה ואין יוצאין אלא בחורים: וקודם לכן אינו אסור משום גזל בשיטתן השיבן לא אתם שאתם אומרים מפני שהוא צינה אין יוצאין אלא בחורים מתוך שהוא יודע שאינו מביא פרנסתו אף הוא אינו יוצא:

נאמנים

פני משה

שחל חיוב שביעית עליו אע"פ שהוא ביד הקדש וכילד הוא עושה הגזבר מחליפו ביד אחר שמחליף כרם זה עם כרם אחר והאחר נכנס להקדש תחתיו ואותו הכרם נשאר קדושת שביעית עליו וה"ה שיכול להחליף עם בעל הכרם עצמו על כרם אחר אלא אורחא דמילתא נקט דבעל הכרם כשהוא מוציא מן ההקדש בדמים הוא פודה וכאן א"א מפני איסור שביעי' שעליו וכדאמרן: א"ר מתנייה ולמה לית אנן פתרין דברי הכל כהאי דא"ר יוחנן וכו'. כן הוא בפסחים. כלומר דר' מתנייה קאמר ומאי דוחקיה בהא דקתני וחייב בשביעית ומאי קשיא ליה הרי אנחנו יכולין לפרש לזה בפשיטות ודברי הכל היא ואפי' לר' יוסי. והך מילת' דר' יוסי בנדרים הוא דתנן בס"פ אין בין המודר גבי המודר הנאה מחבירו והיו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחרים לשום מתנה והלה נוטל ואוכל ואם אין עמהן אחר מניח על הסלע או ע"ג הגדר ואומר הרי הן מופקרין לכל מי שיחפוץ והלה נוטל ואוכל ור' יוסי אוסר ומפרש התם טעמיה דר' יוסי מפני שקדם נדרו להבקרו וכבר חל האיסור על זה מנכסיו והלכך אפי' הפקירן אח"כ אסורין לו אבל אם היה הבקירו קודם לנדרו מודה ר' יוסי דלא חל הנדר על מה שהפקיר: וכא מפני שקדם הבקר נדרו להקדשו. כלומר והשתא הכא ה"ט דחייב בשביעית דשביעית אפקעתא דמלכא הוא וזה קודם להקדישו. והבקר נדרו דקאמר כלומר הפקר הנדר של שביעית שאותה התורה עליו הוא מקודם להקדשו שהקדיש מעצמו ונדר שהוא חיובא דשביעי' שהוא כמודר ומופרש מכח האיסור חל עליו מקודם ההקדש והלכך אין ההקדש שאח"כ חל עליו להפקיע ממנו איסור שביעית ואפי' ר' יוסי דהתם מודה הוא הכא: מעשה היה והורו כר' יוסי. על ר' יוסי דמתני' קאי שהורו כן פיתנו העניי' שכר גידולן להקדש: לית הדא פליגא על ר' יוחנן. הא דקתני במתני' דכל זמן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלו אין שכחה בערים ואם לא קשיא מכאן על רבי יוחנן דקאמר לעיל בפ"ה בהלכה ב' דבזית מכיון שעבר עליו ושכחו ה"ז שכחה ואע"פ שלאחר שנזכר היה יכול לפשוט את ידו וליטלו: שנייא הוא בערים שדרכו לבחן. דמתמה שהוא מודלה ע"ג כלונסות וגבוה הוא דרכו לבחון ולנסות אם יכול להגיע אליו בהפשטת ידו והלכך אמרינן דלא שכחו כלל אלא רוצה היה לנסות עצמה וליטלו: ואפי' על ר' הושעיא לית הא פליגא. אסיפא דמתני' קאי. דקתני וברוגליות משיעבור ממנה הוי שכחה ול"ק על ר' הושעיא דקאמר נמי שם ששמע מר' חייא הגדול בשעה שהיה רומס עמו זתים וא"ל הדין בשכחה דכל זית שאתה יכול לפשוט ידך ליטלו אינו שכחה ואע"פ שעבר ממנו דשניא היא ברוגליות דמתני' שכל רוגליות ורוגליות אומן בפ"ע כשורה בפ"ע מן הגפנים הוא וכיון שעבר משורה זו אין לו לחזור ולשוב ליטלו: הדרן עלך כל זית

הלכה א מתני' מאימתי כל אדם מותרין בלקט. וה"ה בפרט ועוללות ושכחה כדחשיב לקמן במתני': משילכו הנמשות. הן הזקנים ההולכים על משענתם או לקוטי בתר לקוטי ול' מששות הן כדמפרש בגמ' שממשמשין ובאין אלו אחר אלו לפי שאחר שהלכו בשדה לוקטים בתר לוקטי' אז הזקנים הללו שמאחרין ובאין אחר כולן כבר נתיאשו העניים מאותה השדה וכל הנמצא בה אח"כ הפקר הוא לכל אדם: בפרט ועוללות משילכו העניים בכרם ויבאו. מפרש בגמ' ע"י שפירות הכרם הן חביבין באין הכל מיד וליטלן ולפיכך נתייאשו העניים אף מקודם לקוטי בתר לקוטי: ובזתים מותרין כל האדם בשכחה משתרד רביעה שניה. המטר נקרא רביעה מפני שהוא רובע את הארץ ומולידה ומצמיחה א"נ ל' כרבעה הוא שמרבי' ומטבע את העפר וזמן רביעה שניה הבינונית היא בכ"ג מרחשון והאפילה בר"ח כסליו: שאין מוסקין את זתיהן. מסיקה בזתים כמו קוצר בתבואה ובענבי' בוצר ובתאנים אורה ובתמרים גודר: ולא יהא מביא בד' איסרות. שהן ב' פונדיוני' שהפונדיון שני איסרים ותנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון שהוא מזון שתי סעודות וכיון שאינו מביא זתים בשני פונדיון שהן מזון שתי סעודו' לו ושתי סעודות לאשתו אף הוא אינו יוצא ללקוט ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** שהן באות בסוף. ומל' נמשך הוא לפי שהזקני' הולכין בנחת ובהמשך הזמן ובאין לבסוף: שהן ממשמשין ובאין. והאי מ"ד מפרש לקוטי בתר לקוטי כדפרישי' במתני': היה יוצא מן הנמושות. היה הולך ומלקט עם הנמושות ומביא פרנסתו של כל השנה וקמ"ל דאף הן מביאין הרבה ושוב מתייאשין העניים והנשאר אח"כ מותר לכל אדם: תני. בתוספתא פ"ב: שאין עניים מקפידין עליהן. שאינו רואין שאינן מחזרין אחריהם: ויש אדם קורא שם פאה לעצמו. בתמיה וכי אחר שקרא הבעה"ב שם לפאה והפרים אותה לעניים יחזור ויזכה בה: ולא לעורבים ולא לעטלפים. אינו מצווה לעזוב אותם לעופות וכיון שאין עניים מחזרין אחריה הרי הן שלו: ולא תנינן נמושות. ואמאי הוא בכרם משילכו העניים פעם א' ויבאו: ומשני ע"י שפירות הכרם הן חביבין הן באין כולן על אתר ומתייאשין העניים אח"כ כדפרישי' במתני': ולא תנינן נמוש'. ואמאי בזתים לא אמרינן הכי: ומשני מפני שהן לנה. בזמן מסיקת זתים כבר הקרירות מצויה ואין יוצאין הזקנים אלא בחורים: וקודם לכן אינו אסור משום גזל. בתמיה ועל רבי יהודה פריך דקאמר כדי שיהא עני יוצא ולא יהא מביא בארבעה איסרות: ואם הוא קודם לכן. כלומר קודם שיעור הזה של ד' איסרות ופחות ממנו אינו אסור משום גוזל את העניים דהא שיעור גזל מיהת איכא: בשיטתו השיבוהו. לפי שיטת חכמים וטעמייהו השיב להם ר' יהודה לא אתם שאתם אומרים מפני שהוא צינה אינם יוצאים אלא בחורים והלכך לא נתנו הזמן לנמושות לפי שהזקנים אינם יוצאים אף אני אומר בזה שמתוך שהוא יודע שהוא אינו מביא פרנסתו. כל"ל. אף הוא אינו יוצא לחזר אחר פחות מד' איסרות שאין בהן כדי פרנסתו ופרנסת אשתו ליום אחד:

נאמנים

רידב"ז

ופילך יעשה: הגזבר מחליפו כו'. כלומר משכחת לה בדרך חילול דלא מהני בשביעית ומהני בהקדש ומנלא דהוה הקדש ולא נתפס בקדושת שביעית. פלוגתא היא במס' שביעית (פ"ח ה"ז) בירוש' אי שביעית מתחלל דרך חילול או דוקא דרך מקח ובבבלי סוכה (מא ע"א) מסקינן דבפרי ראשון ד"ה דרך מקח אין דרך חילול לא: א"ר מתניה ולמה לית אנן אמרין כיי דאר"י כו' וכא מפני שקדם הבקרו להקדשו. כלומר לא דהוה הקדש ושביעית חלה עליו אלא דלא חל ההקדש כלל על שנת השביעית משום דקדם הפקר תורה דשביעית להקדשו ולא הוה הקדש כלל וע"כ לא קשה קושית רהב"א. ועיין בתוס' טעם לזה:

הדרן עלך כל זית

תוספת הרי"ד

וכא מפני שקדם הבקרו להקדשו. כמבואר בפנים דלאו משום דשביעית חלה על ההקדש אלא דמעולם לא חל ההקדש על שנת השביעית מפני שקדם הפקר תורה דשביעית להקדשו. ולכאורה צריך ביאור וטעם למה לא חל ההקדש הלא הא דבשותפין שנדרו הנאה זמ"ז קיי"ל כרהב"י דמותרין ליכנס לחצר שאין בו דין חלוקה משום דלכל אחד ביום שהוא משתמש בו הוי קנין גמור ואין להשני רק שעבוד על מחר וכמש"כ הר"ן ז"ל בנדרים (מה ע"ב) דהוי כנכסי לך ואחריך לפלוני הוא דוקא בקונם פרטי כדקתני זה מזה אבל בקונם כללי הי' מפקיע מידי שעבוד כמבואר בקצוה"ח ז"ל סי' קע"א ועיין בדבריו בסי' קי"ז וכ"ש כשהקדים האחד ביומו דהוי הקדש ולפ"ז הכא אמאי לא חל ההקדש על שנה השביעית הלא נשם השנים הוא שלו ושפיר הי' יכול הקדים או. ובחיבורי מגדל דוד במערכה ראשונה דמס' גיטין כתבתי דמעמא דירושלמי הוא ע"פ מש"כ התוס' ז"ל במס' ב"ב (נה ע"א) ד"ה א"כ דשעבוד המלך לא דמי לשארי שעבודים כמלוה וכתובה משום דמלוה וכתובה מחסרי גוביינא וצריכי אדרכתא ואכרזתא וטומא אבל בנכס המלך עיקר הקרקעות הן של המלך וכבר הוא מוחזק ולא מחסרי גוביינא עיי"ש. וע"כ בשביעית דהוא אפקעתא דמלכא כלשון הגמ' ב"מ (נט ע"א) אלים שעבודה דהוא כגבוי דמי ואפילו בשנת השנים עומדת הקרקע ברשות גבוה על שנת השבע ולא דמי לההיא דנדרים משום דבחלק גבוה המשותף עם הדיוט כולי עלמא סבירא להו דאפילו ביום של הדיוט הוא גם ברשות גבוה וע"כ הכא בשביעית לא חל ההקדש כלל ועיין בספרנו שע"פ היסוד הזה תרגמו קושיא חמורה שהקשו האחרונים ז"ל:

הדרן עלך כל זית

שנויי נוסחאות (סו"ג) ולמה לית אנן אמרין כיי נד"ו ולמה לו נן כיי. (סו"ד) הבקרו להקדשו נד"ו הבקר נדרו להקדישו. (סו"ו) שעבר ממנו הרי זו שכחה נד"ו שעבר עליו ושכחו הרי הוא שכחה. (סו"ו) לית הרא נד"ו לית היא. (סו"ח) עם הנמושות נד"ו מן הנמושות. וכו"ר אחר הנמושות. (סו"כ) לעצמו נד"ו לעצמן. (סוכ"ב) ימי נד"ו ליתא. (סוכ"ג) בשיטתן השיבן נד"ו בשיטתיה השיבוהו. (סוכ"ד) שהוא צינה אין יוצאין אלא בחורים מתוך שהוא יודע שאינו מביא פרנסתו נד"ו שהיא צינה אינן יוצאין אלא בחורין שמתוך שהוא יודע שהוא מביא פרנסתו.

מערכת הערוך

שהן באות בסוף אבא שאול היה קורא אותן משושות אית תניי תני בערוך (ע' נמש) שהן באות בסוף אית תנא תני משושות שהן ממשמשין ובאין וי"א מתאחרין ובאין וי"א כמו משישת את כל כלי (בראשית ל"א ל"ז) טמששית כל השדה מקצה לקצה ללקוט השבלים. גמ' בבלי (תענית ו' ע"ב. ב"מ כ"א ע"ב) ר' יוחנן אמר סבי דאזלו אתיגרא. פי' זקנים תשושי כח שהולכין במשענת בידם דכיון שאין בהן כח לילך הרבה השדה שיכנסו בה ללקט לא יניחו אחריהם כלום... ריש לקיש אמר לקוטי בתר לקוטי פי' עניים הבאים ללקט פעם שניה:

מסורת הש"ס

נדרים מז.

[illegible] פ"ה ה"ב ופסחים שם.

תענית ו: ב"מ כא:

חולין קלד.

עין משפט נר מצוה

לד

א מיי' פ"ד ממ"ע הכ"ג

א

ב מיי' פ"א ממ"ע ה"א

ב

ג מיי' שם הלכה י"ג

ג

ד מיי' שם הל"י. טוש"ע יו"ד סי' שלב

גליון הש"ס

ו שהן ימי צנה עי' במים חיים וכל ס במים.

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ב ממ' מתנ"ע הל' יב
ה ב שם הט"ו
ו ג שם הל' יב
ז ד מיי' פ"ט ממעשר פ"א ג ופי"ב הט"ו
ח ה מיי' פי"ב שם הט"ו
ט ו מיי' שם פי"ב
י ז שם פי"ג
יא ח שם פי"ד

מסורת הש"ס

תוספתא מעש"ש פ"ג ירושלמי דמאי פ"ד ה"ג מע"ש פ"ד ס"ס

הלכה ב מתני׳ נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן ועל מעשר

עני בכל שנתו ובן לוי נאמן לעולם ואינן נאמני׳ אלא על דבר שכן דרך בני אדם להיות נוהגין כן: **גמ׳** עד איכן א״ר חנינא עד מקום שדרכו ליקך ולבוא בו ביום מעשה והאמין ר׳ לחמשה אחים בחמשה כורין של חטים ואפשר כן אלא מבא צבחר ומבא צבחר כורה סליק: ר׳ אלעזר דרומה בעי קומי רבי יוסי מתני׳ דרבי אליעזר דר״א אמר נאמן על השני נאמן על הראשון אמר רבי יוסי ד״ה היא שניא היא שאין אדם עושה בדבר ערוה רבי אלעזר בשם ר׳ הושעי׳ כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כן לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר אמר רבי הושעי׳ כ׳תני׳ אמרה כן ובן לוי נאמן לעולם ר׳ מנא בעי ובן לוי נאמן לעולם אפילו בשביעית אמר רבי בון בר חייא נאמן בן לוי לומר מעשר ברור הוא לפוטרו מן השני אבל באומר ניתן לי או באומר משלו הן אינן נאמנין דו מתני׳ אינן נאמנין אלא על דבר שכן דרך בני אדם נוהגין כן כיני מתני׳ אינו נאמנין אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן:

הלכה ג מתני׳ נאמנים על החיטים ואינן נאמנים לא על הקמח ולא על

הפת נאמנים על שעורה של אורז ואין נאמנים עליו בין חי בין מבושל נאמנים על הפול ואינן נאמנים על הגריסין בין חיין בין מבושלין נאמנים על השמן לומר של מעשר עני ואין נאמנים עליו לומר של זיתי ניקוף הוא נאמנים על ירק חי ואין נאמנים על המבושל אלא א״כ היה לו דבר ממועט שכן דרך בעה״ב להוציא מלפסו: **גמ׳** מהו שיהא נאמן לומר חיטים ניתן לי ועשיתי אותן קמח חטין ניתן לי ועשיתי אותן פת פשיטא לן שהוא נאמן היו הכל יודעין שרוב בני אדם מכנסו לקט אפילו כן אינו נאמן תני

רבי אלעזר דרומה בעי קומי רבי יוסי מתני׳ דרבי אליעזר דרבי אליעזר אמר נאמן על השני נאמן על הראשון. ר״א ורבנן פליגי במס׳ דמאי (פ״ד ה״ג) בראו אותו מפרים מעשר שני דר״א סבר הנאמן לשני נאמן לראשון ורבנן סברי הנאמן לראשון נאמן לשני והנאמן לשני אינו נאמן לראשון וקס״ד דטעמייהו דרבנן הוא משום דכראו אותו מפרים ראשון דהוא מפרים כסדר מהימנינן לי׳ דיפרים גם השני אבל אם ראו אותו מפרים המעשר האחרון חיישינן דלא הפרים הראשון ואיערומי קא מערים להפרים השני כדי שיחזיקוהו לנאמן ור״א סובר דגם מהאחרון הוא מוחזק לנאמן והשתא מתני׳ דקתני ועל מעשר עני בכל שנתו ע״כ אתיא כר׳ אליעזר דמהאחרון מהימן גם על הראשון דאי כרבנן מה בכך דמהימנינן להו דמעשר עני הוא דילמא לא הפרים הבעה״ב מעשר ראשון ממנו: א״ר יוסי ד״ה היא שניא היא שאין אדם עושה בדבר ערוה כצ״ל ופי׳ ערוה הערמה. כלומר לא כדקא סברת דרבנן סברי דמהאחרון אינו מוחזק על הראשון דחיישי להערמה ז״א דודאי אין אדם עושה המעשר בהערמה והילכך במהניתין הכל מודים כיון דהפרים מעשר עני בודאי הפרים גם מע״ר וטעמייהו דרבנן דפליגי התם הוא במעשר שני דוקא כיון דמע״ש אין בו הפסד רק טרחא להעלותו לירושלים ע״כ אין מזה ראי׳ שהפרים מע״ר שהוא כולו ללוים אבל ממעשר עני שהוא ג״כ כולו לעניים נאמן על מע״ר דמהאחרון נ״כ נאמן על הראשון:

א״ר בון ב״ח נאמן בן לוי לומר מעשר ברור הוא כו׳. פי׳ ברור בראיתי כשהפרים הבעה״ב מע״ר אז נאמן לפוטרו מן השני: אבל באומר ניתן לי. שלא ראיתיו מפרים אלא ניתן לי בתורת מעשר ואין כאן עדות בהפרים מע״ר: או באומר משלו הן כו׳. ואני בעצמי עשיתי המעשר הזה ואין עדים ע״ז אינו נאמנין לפיטרו מן השני ועיין ברמב״ם ז״ל:

דו מתני׳ כו׳. הוא לשון על המתני׳ כמו אמר מר בבבלי ומביא לשון המשנה ומגיה בה: כיני מתני׳ אינן נאמנין אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן במקום נוהגין. כן גי׳ הגר״א ע״פ הר״ם ז״ל ועיין בתוס׳:

הלכה ב מתני׳ נאמנים.

העניים לומר הטים אלו של לקט שכחה ופאה הן ופטורין מן המעשרות: בשעתן. בשעת זמן הגרנות: בכל שנתו. בשנה שלישית ובשנה ששית שמעשר עני נוהג בהם: ובן לוי נאמן לעולם. לומר של מעשר ראשון הוא לפי שנוהג בכל שנה ולא חיישינן שמא לא הפרים מהן תרומת מעשר דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: אלא על דבר שכן דרך בנ״א להיות נוהגין כן ליתן להם ולא על דבר שאין דרך בנ״א ליתן להם כיוצא בו כדמפרש במתני׳ דלקמן: **גמ׳** עד היכן. עד איזה מקום נאמנין לומר שמשם הביאו מתנותיהן: עד מקום שדרכו לילך ולבא בו ביום. ויותר מכאן אין נאמנין שאין דרך לטרוח אחר זה אלא עד מקום שיכול לחזור ולבוא בו ביום: ואיפשר כן. בתמיה ומי נתן להם כ״כ: אלא מבא ליבחר. מעט מכאן ומעט מכאן עד שקבלו חמשה כורים: כד הוא ש״ק ר׳ אליעזר דרומיה. כשעלה לכאן ר׳ אלעזר מדרום הקשה לפני ר׳ יוסי אם מתני׳ דר״א היא. הך מילתא דפלוגתא דר״א וחכמים שנויה בתוספתא דמעשר שני פ״ג: ראה אותו שהפרים מע״ש נאמן על הראשון דברי ר״א וחכ״א נאמן על הראשון נאמן על השני נאמן על השני אינו נאמן על הראשון. כך היא כתובה בתוספתא כ״י על הקלף ישן אשר לפני וכך הובאה לקמן בפ״ד דדמאי בהלכה ד׳. ובתוספתא דפוס יש ט״ס וטעמייהו דרבנן משום דמעשר ראשון צריך ליתנו ללוי ומעשר שני יכול הוא בעצמו להעלותו לירושלים ולאוכלו הלכך הנאמן על הראשון הוא דנאמן על השני אבל הנאמן על השני אינו נאמן על הראשון ור״א סבר דכיון שראו אותו שהפרים מעשר שני כפי החשבון אחר שהיפרש בתחלה המעשר ראשון אמרינן מסתמא כבר הפרים מעשר ראשון והשתא קאמר כימא מתני׳ דקתני בן לוי נאמן לאמר מעשר ראשון הוא ואע״פ שאין אנו יודעין אם הפרים ממנו תרומה מעשר כר׳ אליעזר מיתוקמא דס״ל אינו חשוד על הראשון ואע״פ שצריך הוא להוציא מידו ואינו שלו כמעשר שני דאלו לרבנן הא אמרי דאינו נאמן על הראשון מפני שאינו שלו וה״נ לא יהא בן לוי נאמן על תרומת מעשר מכיון שצריך ליתנו לכהן: א״ר יוסי ד״ה היא. מתני׳ דשנייא היא הכא שאין אדם עושה בדבר ערוה. כצ״ל כלומר שאין חושדין אותו שמערים הוא בדבר ולא יפרים ממנו תרומת מעשר וכן א״ר אלעזר בשם ר׳ הושעיא כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר לפי שהוא בעון מיתה כמו תרומה גדולה: מתני׳ אמרה כן. כלומר מלישנא דמתני׳ גופה דייקינן דלא שייכא הא לפלוגתא דר״א וחכמים דקתני ובן לוי נאמן לעולם בכל שנה ואפי׳ בשנה שאין בה מע״ש ולא ראינו שהפרים מע״ש משלו דנאמר כיון שהפרים לשני מאמינין לו גם על הראשון כדר״א אלא לעולם היא נאמן ומטעמא דאמרן: ואפי׳ בשביעית. מי אמרינן דאפי׳ בשביעית שאין בה מעשרות נאמן הוא לומר זהו מקודש שביעית היא או לא ולא איפשטא: מעשר ברור הוא. יודע אני בזה שבעה״ב הפרים מעשרותיו כראוי וזהו ברור ואף לפוטרו ממעשר שני הוא נאמן: אבל באומר ניתן לי. כלומר שאומר סתם ניתן לי זה מעשר הראשון או באומר משלו הן מתבואה שלו שאף הלוי צריך להפרים מעשרות משלו ובזה אין נאמנין לפוטרו ממעשר שני: דו מתני׳. כלומר דהוא ג״כ נלמד ממתני׳ אינן נאמנין אלא על דבר שבנ״א נוהגין כן ונוהגין ליתן מעשר ראשון בתחילה וא״כ אינו יכול להעיד על מעשר שני אם אינו ברור לו כן: כיני מתני׳ וכו׳. כלומר דאין נאמנין אגן תנינן במתני׳ וקאי על בן לוי וכדאמרן לענין מעשר שני וגם על רישא דמתני׳ והלכך קתני אין נאמנין לכלול את כולן:

הלכה ג מתני׳ נאמנין על החטים.

לומר של לקט ושכחה ופאה הן או של מעשר עני שניתן לי אבל אין נאמנין לומר קמח ופת זה הוא שניתן לי שאין דרך לחלק לעניים מתנות אלו קמח ופת: נאמנים על השעורה של אורז. שבולת של אורז א״כ קודם שנכתש במכתש להסיר קליפתו נקרא שעורה ולאחר דישה בעודו בקליפתו דרך הוא לחלקו לעניים אבל אין נאמנין עליו בין חי בין מבושל לומר שכך ניתן להם: נאמנים על הפול. שניתן להם קודם שנטחנו בריחים ואין נאמנין על הגריסין לאחר שטוחנו בריחים של גרוסות להסיר קליפתן נקראו גריסין ואין דרך ליתן להם כך: נאמנים על השמן וכו׳. שכן דרך לחלק מעשר עני בשמן: ואין נאמנין עליו לומר של זתי ניקוף הוא. לאחר שמוסקין הזיתים חובטין העניים להסיר את הנשאר וזהו שלהם וניקוף מל׳ כנוקף זית. ואין דרך לעשות מהן שמן מפני שדבר מועט הוא ולפיכך אין נאמנין: **גמ׳** מהו שיהא נאמן לומר חטים ניתן לי ועשיתי אותן קמח וכו׳. וקאמר דהא פשיטא ליה להתנא שהוא נאמן ולא הוה צריך הו למיתני להא דהא קתני נאמנין על החטים: היו הכל יודעים שרוב בנ״א מכנסו לקט. כלומר שהן מכניסין הלקט לעצמן ונותנין להעניים קמח או פת בשבילם אפי׳ כן אינו נאמן לומר קמח או פת ניתן לי לפי

תוספת הרי״ד

דו מתני׳ אינן נאמנין כו׳ כיני מתני׳ כו׳. זה לשון הר״ם ז״ל במתניתין אלא דקאמר ובן לוי נאמן לעולם דמעשר ראשון אין לו הפסק כו׳ ונאמן בן לוי לומר שנתן לכהן תרומתו דאמרינן בירוש׳ דר״א א״ר הושעיא כשם שלא נחשדו ישראל כו׳ כך לא נחשד ב״ל על תרומת מעשר א״ר הושעיא מתני׳ אמרה כן מפרש בירושלמי היכא מתניתא [ונקוד כאן ב׳ נקודות להורות שכאן הוא סוף הענין ואח״כ מתחיל ענין חדש] אין נאמנין אלא על דבר שדרך בנ״א נותנין כן כדקתני באידך בבא נאמנין על החיטין עכ״ל הר״ם ז״ל. והנה הא דקאמר הר״ם ז״ל דבירושלמי מפרש היכא מתניתא אין לזה מובן כלל דהלא הכונה בירושלמי על מתני׳ דידן דעלה קאי הר״ם ז״ל. ובהגהת הגר״א ז״ל על הר״ם ז״ל איתא נמחק היכא וג״כ כיני עכ״ל. ועפ״ז נ״ל בר״ם ז״ל מפרש בירושלמי כיני מתניתא וגם לזה אין ביאור מאי שייכות היא לדעיל. אך באמת פשוט וברור דשתי הנקודות אחר תיבת מתניתא הוא טעות הדפוס ומקום הנקודות הוא אחר תיבת מתני׳ אמרה כן דשם הוא סיום הענין דר׳ הושעיא שהוכיח כדבריו ממשנתנו. ואח״כ מביא הר״ם ז״ל את הירושלמי על סוף המשנה וקאמר דמפרש בירושלמי כיני מתני׳ אין נאמנין אלא על דבר שדרך בני אדם נותנין כן ור״ל דהירושלמי מגיה נותנין במקום נוהגין. כן ברור כונת הגר״א ז״ל בהגהתו על הר״ם ז״ל. ועפ״ז מבואר בפנים דהא דקאמר דו מתניא הוא לשון ציון שמסמן את המקום מהמשנה שהוא רוצה למיסק ולמיסרי בי׳ וכמ״ש שם:

הדרן עלך מאימתי וסליקא לה מסכת פאה בס״ד:

שנויי נוסחאות (בו״ה) איכון נד״ איכן. (בו״ת) כורה סליק נד״ו כו דה סלק. (סו״ג) שבני אדם נד״ו שכן דרך בני אדם. נוהגין כן נכ״י נותנין ות״ת כן (בו״ג) אורז ואין נאמנים נד״ אורז נאמנים. (בו״ו) ואין נד״ו ואינן (וכן לקמן בכל הסוגיא). (בו״ס) להוציא נד״ להיות מוציא. (בו״ז) לן נד״ו

מערכת הערוך

ז״ה׳ ניקוף בערוך (ע׳ נקף) הנשאר באילן אחר שמסקו הזיתים אותם הזיתים נקראים זיתי ניקוף והן של עניים כדכתיב (דברים כ״ד. כ׳) כי תחבט זיתך לא תפאר אחריך ... פי׳ המסיק המרעיד את האילן כדי שיפלו הזיתים והוא עומד על הארץ והנשאר באילן הן של עני ועולה עליו ולוקטן אחת אחת ונקרא ניקוף [תרגום ועיפתו (שמות י״ג י״ג) ותנקפיה ובלשון פסוק (ישעיה י׳ ל״ד) ונקף סבכי יער. (מוסף הערוך)]:

חת״ם סופר

היה הכל יודעים שרוב בני אדם מכנסי לקט אפילו כן אינו נאמן. ופי׳ בק״ע שאפילו רוב בני אדם מכניסים הלקט לביתם לעשות ממנו קמח מכל מקום אין העני נאמן שנתנו לו קמח והדבר תימה פי׳ דמ״ש לא יאומן במגו ורוב. והיה לו לומר רוב בני אדם מכניסים הלקט לביתם ומחלקים שם אבל מ״מ קמח אין מנהגם לעשות ממנו. אבל יותר נ״ל דהכך ב׳ תיבות בני אדם ט״ס הוא נ״ל רוב מכניסים לקט וכמו שהעתיק הר״ם ור״ל וה״ק אעפ״י שהכל יודעים שרוב מכניסי של עני זה לקט הוא ה״ל שאין לו בביתו אלא רובא לקט וי״ל כל מה שיש בידו מרוב שבביתו פירש מ״מ כיון שאמר שזה אינו ממש שבביתו אלא שקבל מאחר כמות שהוא קמח והוא נגד מנהג העולם שאין מחלקים קמח מש״ה לא מסימן כלל וזה נ״ל ברור:

הי״א מגריידיץ

דר״א אמר וכו׳. נ״ב דברי המפרש כאן אין לקבל. ואולם הפירוש הוא דתנן בן לוי נאמן לעולם משמע מבואר דודאי בזמן הלקט מסיק עני אחר אף שנתוסף עליו דגם עבור מעשר שלו נאמן לעולם וקשה הא במתנת עני העני גם למעשר שני ואח״כ אם הלוי אומר בעת הזאת דמתנת עניים הוא נאמן גם לפטור שני ואמאי מהימן לימא דמה שיש לו הוא מעשר ראשון בשלמא עני דלית ליה מסתמא אחר שייך להאמינו אבל בלוי אין לנו הכרעה להאמינו כיון שמגיע בכל עת מעשר אלא ודאי כר׳ אליעזר דסבר נאמן על השני הכוונה על מעשר שני נאמן על הראשון מעשר מן המעשר הלכך שפיר נאמן הלוי אם אומר מתנת עניים הוא דמה לו לשקר דוחה ר׳ יוסי לעולם למעשר שני אינו נאמן והא דלא חיישינן דמשקר במה שאומר עניים הוא כדי להאמינו נ״כ במעשר שני. דבשביל זה לא היה אומר נושא כזו

תני רבי יהודא אומר מקום שנהגו להיות דורכין את העוללות יהא עני נאמן לומר יין זה של עוללות הוא ודכוותי׳ מקום שנהגו להיות מוסקי׳ זיתי ניקוף יהא עני נאמן לומר שמן זה של זיתי ניקוף הוא: אילין דבית אסי בשלון ירק אנשון מתקנתיה סלק גמליאל זוגה ותקניה מן גו לפסא:

הלכה ד מתני׳ אין פותחין לעניים בגורן מחצי קב חטין וקב שעורי׳ ר״מ אומר חצי קב קב וחצי כוסמין וקב גרוגרות או מנה דבילה ר״ע אומר פרס חצי לוג יין ר״ע אומר רביעית רביעית שמן ר״ע אומר שמינית ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהן מזון שתי סעודות: **גמ׳** תני רובע אורז עוכלא תבלין ליטרא ירק שלשת קבין חרובין חצי לוג יין רביעית שמן עשרה אגוזים חמשה אפרסקין שני רמונים ואתרוג אחד מ״ט ואכלו בשעריך ושבעו יתן לו כדי שובעו חזקי׳ שאל לאבוי מנא אילין שיעורייא א״ל אהן צררא סמך דא ברתא ר״ח הוה יתיב קומי ר׳ והוא אמר טעמין והוא סתר אמר טעמין והוא סתר א״ל לא כלן מסתור אלא מבני א״ר מנא תניא ארבע ליטרין אמר ר״א וכן לעירוב אמר רבי חיננא הדא דתימר ביין אבל בשמן מערבין מזון שתי סעודות תני מערבין בחומץ מזון שתי סעודות רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כדי לטבול בירק הנאגד שתי סעודות רבי יצחק ענושיא אמר קומי ר״ז בשם דבי ר׳ ינאי אפונין חיין מערבין בהן מזון שתי סעודות למי נצרכה לר״מ שלא תאמר הואיל והן מסריחין את הפה אין מערבין בהן דג מליח מערבין בו בשר מליח מערבין בו בשר חי תנינן הבבלין אוכלין אותו כשהיא חי מפני שדעתן מקולקלת ר׳ יודן בעי הדא סלקירא הואיל ואילין כותאי אכלין מינה חייה מערבין בה שמואל בר שילת בשם רב פעפועין וגודגניות והלוגלוגי׳ מערבין בהן בעון קומי׳ הידין יינון אמר לון קקולין והנדוקקי ופרפחני׳:

הלכה ה מתני׳ מידה זו אמורה בכהנים ובלוים ובישראלים היה מציל נותן מחצה ונוטל מחצה היה מבוער נותן לפניהם והן מחלקין ביניהן: **גמ׳** רבי יונה פתר מתני׳ ביותר מכשיעור היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה אבל בכשיעור הוא נותן לפניהם והן מחלקי׳ ביניהם רבי חזקיה פתר מתני׳ בכשיעור ביקש להציל ונטל מחצה ונתן מחצה שמתוך שנוטל מחצה ונותן מחצה נעשה דבר מועט הוא נותן ביניהן והן מחלקין ביניהם תני המסבבין על הפתחים אין נזקקים להן לכל דבר אמר רבי יונה ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגדון דיליה הכא את אמר אין פותחין לעניי׳ בגורן ובא את אמר אין פותחין לעני העובר ממקום למקום

רידב״ז

תני ר׳ יהודה אומר מקום שנהגו להיות דורכין את העוללות עני נאמן לומר וכו׳ זיתי ניקוף עני נאמן לומר וכו׳. ותיבת יהא מוחק הגר״א ז״ל בכת״י והגהות על הר״ש ז״ל:

חזקי׳ שאל לאבוי מנא אילין שיעורייא ר״ח הוה יתיב קומי רבי והוא אמר טעמין והוא סתר אמר טעמין והוא סתר א״ל לא כלן מיסתר אלא מיבני אהן צרדא סמך דא ברותא.כן גי׳ הגר״א ז״ל בכי״ק. צרדא היא מל׳ מכה לפניו באלבע צרדא ביומא (יט ע״ב). ברותא הוא מין ארז כדאיתא בר״ה (כג ע״א) ובכ״ד ובירוש׳ דכתובות (סופ״ז). ור״ל למה לך לסתור הנך שיעורין אלו נמסרו כך לחכמי׳ בקבלה וא״כ סגי בטעם כל שהוא לסמוך הקבלה כמו שדי באלבע קטנה לסמוך ארז גדול כיון שעומד בלא״ה:

פני משה

לפי שלכתחילה אין זה מלות לקט אלא העניים מלקטין את השבלים: תני בתוספתא. ר״פ פ״ד: ודכוותיה. אם הוא מקום שנהגו להיות מוסקין זתי ניקוף לדורכן ולעשות שמן מפני שמלוי שם הרבה נאמן ג״כ לומר שמן זה של זתי ניקוף הוא שהכל הולך אחר מה שנוהגין כן:

הלכה ד מתני׳ נאמנים על ירק חי. שניתן להם מעשר עני דירק חייב במעשרות מדרבנן: ואין נאמנין על המבושל. שאין דרך ליתן מעשר עני מן המבושל אא״כ אם היה דבר מועט ולפעמים בשבחה הבה״ב מעשר ומעשר מן המבושל שבקדרה: מלפסו. כמו האלפס שהוא מחבת גדולה: **גמ׳** אלין דבית אסי בשלון ירק אנשון מתקנתיה. שכחו מלתקנו מעשר עני ובא גמליאל זוגא ותיקן להם מתוך האלפס שבשלו ונתן לעניים. ומייתי ראיה דלפעמים אירע כך ולפיכך נאמנים על דבר מועט:

הלכה ה מתני׳ אין פותחין לעניים בגורן. כשמחלקין מעשר עני בגורן אין ניתנין לכל עני ועני פחות משיעור זה דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו: כוסמין. חטה מדברית ומחמבת המינין הוא: גרוגרות. תאנים יבשים ולאחר שנדרסים בעיגול קרוין דבילה ושוב אין ניכרין במדה אלא במשקל להכי תני מנה ומנה הוא משקל מאה דינרין והדינר משקל ששה מעים ומשקל המעה ט״ז גרגרי שעורה בינונית: פרס. חצי מנה והלכה כת״ק ובשאר כל הפירות כאבא שאול ולא נאמרו דברים הללו אלא למחלק מעשר עני בגורן אבל המחלק מעשר עני בתוך ביתו מחלק כפי רצונו ולא נתנו בו חכמי׳ שיעור והכי תנין בתוספתא פ״ד: **גמ׳** תני. בברייתא: עוכלא. היא עוכלא הנזכרת בכל מקום: תבלין. כולה: אמר לכן אהן צרדא סמך הדא ברתא. ברתא כמו ברדא באותיות המתחלפין והן מיני עופות כדאמרי׳ בא״ע דף ס״ב צרדא שרי ברדא אסיר וסימנך בר מיניה וכ.ומר שהשיב לו להן אהן וכו׳ ה״ז דומה למסורת העופות שנמסר לחכמים בקבלה דוגמא לאהן צרדא שהוא סמיך ודומה להדא ברדא ואפי׳ כן זה מותר וזה אסיר שכך קבלו חכמים וה״נ כן שכך קבלו חכמים לשיעורין אלו ואין לך לשאול מנין להם: והוא אמר טעמין. ר׳ חגי היה אומר טעמים לאלו השעורין ור׳ חנניה היה סותר הכל: לא בנן. כמו בהלין ולישנא קלילא היא כדרך הש״ס הזה כלומר לא באלו הדברים לסתור הטעמים אלא מיבני לבנות ולקיים אותן דאף בטעם כל דהו סגי שהרי שיעורין אלו נמסרו לחכמי׳ כך: א״ר מנא מנה ארבע ליטרין. כל״ל וכן הוא בכתובות פ״ה בהלכה י׳: וכן לעירוב. כל אלו השיעורין מערבין בהן כפי שמנו חכמים לשיעור מעשר עני בכולן: הדא דתימר ביין. שיעורו לעירוב בחצי לוג כשיעורו במעשר עני אבל בשמן צריך שיהא בו כדי לאכול מזון שתי סעודות וכדתני בתוספתא דעירובין פ״ו מערבין בחומץ וכו׳ והכי תני התם היין כדי לשתות בו מזון ב׳ סעודות והשמן כדי לוכל בו מזון ב׳ סעודות והחומץ כדי לטבל בו מזון ב׳ סעודות וחלי לוג יין היינו כדי לשתות בו מזון ב׳ סעודות רביעית לכל סעודה: אפונין חיין. שלפעמים דרך לאכלן חיין: למי נצרכה לר״מ. דברי ר״מ שנויין בתוספתא שם אר״ש פעם אחת היינו יושבין לפני ר״מ בערדסקים ואמר אחד עירבתי בבצלים והושיבו ר״מ בד״א. שאסור לו לצאת ולזוז מד׳ אמותיו לפי שאינו עירוב דקסבר ר״מ אין מערבין בבצלים מפני שהאוכלן יוצא ריח רע מפיו ואינן בכלל האוכלין שמערבין בהן ולהכי קאמר דלא נצרכה לדבי ר׳ ינאי לומר שמערבין באפונין חיין אלא לר״מ שלא תאמר הואיל והן מסריחין את הפה כשאוכלן חיין אין מערבין בהן כדרך שאין מערבין בבצלים קמ״ל דבהני אף ר״מ מודה בהו דמ״מ מזון איקרו: בשר חי. נמי מערבין בו כהא דתנינן בפ׳ שתי הלחם חל יוה״כ להיות ע״ש שעיר של יו״כ והוא של מוסף שנאכל לכהנים נאכל לערב ואע״פ שאין יכולין לבשלו בשבת ולא ביה״כ הבבליים אוכלים אותו כשהוא חי מפני שדעתן מקולקלת והתם גרים מפני שדעתן יפה שאינם קצים לאכול הבשר כשהוא חי ומייתי אשכחן דאיכא דאכלי חי ולפיכך מערבין בו: הדא סלקירא. מין עשב והוא איבלא דדגא. ברים פ״ז דבכורות הבליון והלפתן: כך היא גי׳ הערוך: ואין דרכו להאכל חי ולפיכך בעי הואיל דאמרת מערבין בבשר חי מכיון דאיכא דאכלו חי וא״כ הדא אובלא דדגא כיון דהאלין כותאי אכלין חיה מינה יהא מותר לערב בה: פעפועין וכו׳. כדמפרש ואזיל: הידין אינון. מה הם: קקולי בל׳ ארמי לפעפועין. והנדוקקי לגודגדניות ופרפחניה לחגלוגות:

הלכה ו מתני׳ מדה זו. השיעור שאמרו אין פותחין לעני: אמורה בכהנים ובלוים ובישראל. כל אחד מהם שיש לו מעשר עני לחלק בגורן לא יפחות מזה השיעור: היה מציל. היה רוצה להציל מהמעשר עני קודם שיחלק כדי ליתן לקרובו עני: נוטל מחצה ונותן מחצה. יש לו רשות ליטול המחצה ולהגיע בשביל קרובו העני ונותן מחצה הנשאר לשאר עניים כפי השיעור הנזכר במתני׳ דלעיל: היה לו דבר מועט. מילתא באנפי נפשה היא. שאם העניים מרובין הן ואין לו ליתן לכאו״א כפי שיעור האמור שהמעשר עני שלו הוא דבר מועט לפי אותן העניים נותן את הכל לפניהם והן מחלקין ביניהן: **גמ׳** ר׳ יונה פתר מתני׳. להא דקתני היה מציל נוטל מחצה פתר לה דמיירי שהיה לו מעשר עני הרבה ביותר מכשיעור לפי העניים דשכיחי שם לבוא אל הגורן דבהא הוא דהתירו להיות מציל מחצה לקרוביו העניים ונותן מחצה הנשאר ויש בה עוד כשיעור לחלק לכאו״א להעניי׳ אחרים כדפרישית במתני׳: אבל בכשיעור. שאין לו אלא כשיעור לחלק להעניים דשכיחי בזה לא התירו להיות מציל לקרוביו אלא הוא נותן לפניהם לכל העניים: והן מחלקין ביניהן. כלומר דניתן חלק לכאו״א כשיעור שאמרו והאי מחלקין ביניהן לאו דוקא הוא אלא איידי דקתני הכי באידך מ״ד נקט נמי הכא בהאי לישנא דבשים כשיעור מחלק הוא בעצמו לכאו״א ולגב שיטפא דלקמן היא והשתא לפי האי פתרא מתפרשא סיפא דמתני׳ למילתא באנפי נפשה כדפרישי׳ במתני׳: ר׳ חזקיה פתר מתניתא בכשיעור. ולדידיה סיפא דמתני׳ היה לו דבר מועט אהיה מציל קאי וה״ק שאם בקש להציל ואע״פ שאין כאן אלא כשיעור לכל העניים דשכיחי לבא אפ״ה יש לו רשות להציל קודם שיבואו ונוטל מחצה להגיע לקרוביו ונותן מחצה להאחרים ואם שמתוך כך שנטל מחצה נעשה בהמחצה הנשאר דבר מועט שאין בו פשיעור ליתן לכאו״א הוא נותן לפניהם והן מחלקין בעצמן ביניהן דהואיל ואין יכול לקיים השיעור שאמרו חכמים אינו יכול לחלק להם אלא הן מחלקין ביניהן בשוה: תני. בתוספתא פ״ד: אין נזקקין להן לכל דבר. לא לחילוק מעשר עני ולא להא דתנן לקמן אין פותחין לעני העובר ממקום למקום וכו׳ שהרי מסבבין על הפתחים ומקבלין מכאו״א: ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגדון שלו. ובלבד שלא יפחתו לזה העני מן הגלוסקות שלו כפי אשר נורגל כדדרשינן מדי מחסורו אשר יחסר לו: הכא את אמר וכו׳. מה שכתוב כאן בספרי הדפוס לא שייך עד לבתר מתני׳ דלקמן מככר

שנויי נוסחאות (סו״ג) רבי יהודא בד״ו רבי יודן. (סוי״א) עוכלא בד״ו כולה. (סוי״) לאבוי מנא בכי״ר לאביי מה. (סוי״ד) דא ברתא בד״ו הדא ברתא ובכי״ר בירתה. ר״ח בד״ו רבי חנניה. ר׳ והוא בד״ו רבי אגי והוא. (סוס״) כלן בד״ו בלן ובכי״ר בלו. (סוס״) ר״א בד״ו ר׳ לעזר. (סוי״ו) מערבין מזון בד״ו מערבין בו מזון. בחומץ כו׳ סעודות רבי ירמיה בד״ו בחומץ כו׳ סעודות תני מערבין בשמן מזון שתי סעודות רבי ירמיה. (סוי״ם) ענושיא בד״ו עטושיא. ר׳ ז בד״ו רבי זעירא. (סוכ״א) תנינן הבבלין בד״ו דתנינן הבבליים. (סוכ״ג) סלקורא הואיל בד״ו בלקירא הוא ובכי״ר כלבידה הוא. (סו״) חייה מערבין בד״ו חייה היא מערבין. פעפעין בכי״ר עפפי עין. וגודגניות בד״ו וגדגדניות. (סוכ״ד) הידין יינון אמר לון קקולין והנדרוקקי בד״ו הידין וינון אמר לון קקולי והנדקוקי. (סוכ״ה) ובישראלים בד״ו ובישראל. (סוכ״ט) ונטל מחצה ונתן מחצה בד״ו נוטל מחצה ונותן מחצה. (סו״ל) נותן ביניהן בד״ו נותן לפניהן. (סול״) ארגדון בד״ו ארגרון ובכי״ר אגרון.

עין משפט גר מצוה

יב א מיי׳ פ״ו מת״ע ס״א
יג ב שם ס״ה
יד ג מיי׳ פ״א מעירובין ס״א סמ״ג עשין דרבנן א׳ טוש״ע או״ח סי׳ שפו ס״ג
טו ד מיי׳ פ״א שם מעירובין סי״ד טוש״ע שם
טז ס״ שם ובשם
יז ו מיי׳ פ״ו מת״ע סי״א
יח ז מיי׳ שם הלכה ט
יט ח שם הל׳ יא ובכ״מ
כ ט מיי׳ שם פ״ז ה״ו טוש״ע יו״ד סי׳ רנ ס״ג

גליון הש״ס

ביותר מכשיעור. עי׳ בהגהות מרדכי פ״ק דב״ב ובכ״י וב״ש סי׳ רנא ס״ה. ועי׳ במלמ״ל פ״ו ממ״ע ה״ז מ״ש בביאור השמטה שם:

הר א מגריידץ

על מעשר שני וממעשר שני אין ראיה למעשר ראשון וה״נ היאך יש לו נאמנות וכו׳ אלא ודאי ר״א היא דס״ל דסיכי דנאמן על מעשר שני וכו׳ וכוונת הגאון לדחות פירוש זה כי מה ראיה מדינא דר״א לדין המשנה דר״א אמר דלהכי מהימנין ליה על מעשר ראשון משום דחזינן דעושה מצוה זו בודאי עשה גם מצות מעשר ראשון אבל הכא במתני׳ דתני דמאמינים להעניים שהם של לקט ולא ניחוש למעשר ראשון איך דמיא לדינא דר״א דר״א איירי בדינא אם נאמין לו לאדם שהוא אומר שהפרים מעשר ראשון ע״ז אמר ר״א דאם חזינן דהכרים מעשר שני ועשה מצוה בזה מהמנינן ליה ג״כ במה דאמר שהפרים מעשר ראשון אבל כאן במתני׳ לא עשה העני שום מצוה בלקיטת לקט או שכחה או פיאה דלהימנינן ליה בעבור זה שהם באמת לקט או שכחה או פיאה ועל כן פטור מן המעשרות וא״כ אפשר דגם ר״א מודה דלא מהמנינן ליה לעני במה שאמר שהם של לקט ... מעשר ראשון ...

עמודי ירושלם תנינא

דג מליח וכו׳ בשר חי הובא ברוקח הלכות טריפות סימן ת״ו וז״ל שם דג מליח מערבין בו. בשר מליח מערבין בו חי דתנן הבבלים אוכלים אותו חי מדקאמר מליח וקאמר בשר חי. אלמא דחי לאו מליח. עכ״ל הרוקח.

הלכה ז מתני' מככר בפונדיון מד' סאין בסלע. כשהחטים נמכרים ארבעה סאים לסלע וד' סאין הן כ"ד קבין שכל סאה היא ששה קבין והסלע היא ד' דינרין והדינר שש מעה והמעה שני פונדיון נמצא כ"ד קבין לכ"ד מצין והרי הככר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב בפונדיון חצי מעה אלא מפני שהחנווני רוצה להשתכר ליציאת הטחינה והאפייה אי אפשר שימכור הככר שהוא חצי הקב בפונדיון שהוא לפי הערך שנמכרים התבואה בשוק ד' סאים בסלע ולפיכך לא יהא ככר הנמכר בפונדיון אלא רובע הקב בלבד וכשמחלקין התבואה לעני בגורן ועליו לטחון ולאפות אין פותחין מחצי קב אבל כשנותנין לו ככר אפוי לא יהיה אלא רובע הקב שהוא ששה בצים: פרנסת לינה. מטה וכרים וכסתות: שבת. שם נותנין לו מזון ג' סעודות שחייב אדם לאכול בשבת: לא יטול מן התמחוי. לפי שהתמחוי מתחלק בכל יום כדקאמר בגמרא שהגבאים מחזירים על פתחי בעלי הבתים בכל יום ולוקחים מהם תבשיל לצורך העניים והכלי שמשימים בו את התבשיל נקרא תמחוי: מזון י"ד סעודות לא יטול מן הקופה. לפי שהקופה מתחלקת מע"ש לע"ש: והקופה נגבית בשנים. לפי שממשכנים על הצדקה ואין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים: ומתחלקת בג'. לפי שהיא כדיני ממונות ודיני ממונות בג': **גמ'** הכא את אמר אין פותחין לעניים בגורן. מחצי קב: והכא את אמר אין פותחין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון ואם דחד שיעורא הוא לככר בפונדיון הוא חצי קב אמאי שני התנא הכא בלישנא מהאי מתני' דלעיל: לא מהן שלים לילאה. כלומר ודאי חד שיעורא היא לפי ערך התבואה הנמכרת בשוק אלא שבככר הרי צריך לנכות השלים והיא רובע הקב שהוא שלים מלבר לחצי הקב וזהו כדי להוציא לשכר הטחינה והאפיה ולכך קתני הכא ככר בפונדיון לפי שזה הככר הנקח מן החנווני אינו אלא רובע הקב וכדפרישית במתני': ר' יוסי בר בון מפקד לאילן נחתומייא. שיעשו הככר כהדא דרב הונא ובלבד שלא יפחתו אותו מרובע הקב אם התבואה נמכרת בשוק ד' סאין בסלע: ראו אותו יוצא מן העיר ונכנס ליה. משום דבמתני' קתני העובר ממקום למקום ומבעיא ליה אם הן ראו להעני שילא מן העיר אחר שקיבל מה שנתנו לו וחזר ונכנס אם צריך לחזור וליתן לו דהוי כעובר ממקום

תורה אור

למקום רב הונא אמר *צא מהן שליש ליציא' רבי יוסי ב"ר בון מפיק לאילין נחתומיא כהדא דרב הונא ובלחוד בהדין שיעורא רבי בא בר בא בר ממל בעי קומי רבי לא ראו אותו יוצא מן העיר ונכנס ליה א"ל הנותן נותן והלוקח יחוש לעצמו:

הלכה ו מתני' א *אין פותחין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה שבת נותנין לו מזון שלש סעודות ב מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה *והקופה ג ניגבת בשנים ומתחלקת בשלשה: **גמ'** ד תמחוי בכל יום קופה מערב שבת לערב שבת תמחוי לכל אדם קופה אינה אלא לאנשי אותה העיר בלבד רבי הונה אמר תמחוי בשלשה שהוא על אתר רבי חלבו בשם רבי בא בר זבדי אין מעמידין פרנסין ה פחות מג' אנא חמי ו דיני ממונות בג' דיני נפשות לא כ"ש ויהיו עשרים ושלשה עד דהוא מצמית להון הוא מסכן רבי יוסי בשם רבי יוחנן אין מעמידין שני אחין פרנסים רבי יוסי עבד חד מן תרין אחין עאל ואמר קומיהון לא נמצא לאיש פלוני דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחין פרנסין *רבי יוסי עאל לכפרה בעי מוקמה לון פרנסין ולא קבלון עליהון עאל ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפתילה זכה להימנות עם גדולי הדור אתם שאתם נתמנין על חיי נפשות לא כ"ש רבי חגיי כד הוה מקים פרנסין הוה מטעין לון אורייתא לומר שכל שררה שניתנה בתורה ניתנה ז בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו רבי חייא בר בא מקיים ארכוניי רבי אלעזר הוה פרנס חד זמן נחית לבייתיה א"ל מאי עבדיתון א"ל אתא חד סיעא ואכלון ושתון וצלו עלך אמר לון ליכא אגר טב נחת זמן תנינן אמר לון מאי עבדיתון א"ל אתא חד סיעא חורי ואכלון ושתון ואקלונך אמר לון כדון איכא אגר טב ר"ע בעין ממניתיה פרנס א"ל נמלך גו בייתא הלכון בתריה שמעון קליה דימור על מנת מתקלי על מנת מבזייא רבי בא בר זבדי אמר איתפליגין רב ורבי יוחנן חד אמר מדקדקים בחיי נפשות וחרנא אמר *אף בכסות אין מדקדקין מפני בריתו של אברהם אבינו מתני' פליגי על מ"ד אף בכסות אין מדקדקי' פתר ליה לפי כבודו ותני כן ז בד"א בזמן שאין מכירין אותו אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו והכל לפי כבודו והתני למזונות שלשים יום לכסות ששה חדשים ח *פתר לה ליתן והתני למזונות שלשים יום ט לפסין ולצדקות י"ב חודש הא קדמייתא ליטול עוד הוא ליתן מהו לפסין ולצדקות י"ב חודש בשכר סופרים ומשנים:

הלכה ז מתני' י *מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין כאחת הרי זה יטול *היו ממושכנין בכתובת אשתו או לבעל חובו הרי זה יטול כ *אין מחייבין אותו למכור.

למקום או לא: הנותן נותן. כלומר מי שנותן אין צריך לחוש אם זה העני הוא שכבר לקח את שלו או אחר הוא אבל זה העני שחוזר ולוקח יחוש לעצמו שהוא גוזל לעניים אחרים: תמחוי בכל יום. נגבה ומתחלק לערב לפיכך מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי וקופה נגבית ומתחלקת מע"ש לע"ש ומי שיש לו מזון י"ד סעודות שדי הוא לו עד ע"ש הבא לא יטול מן הקופה ותוספתא היא בפ"ד: תמחוי לכל אדם. לעניי עולם: תמחוי בג'. נגבית לפי שהוא על אתר מיד שנגבה הוא מתחלק וכיון דאינו מתחלק אלא בג' נגבה ג"כ בג': אין מעמידין פרנסין. על כל צרכי צבור פחות מג' כדמפרש טעמא שלמדין מד"מ שאני רואה שהן בג' דיני נפשות לא כ"ש שהפרנסים מעיינין על כל דבר ואף שהוא נוגע לענין דיני נפשות: ויהיו עשרים ושלשה. לדבריך דהא ד"נ בכ"ג: עד דהוא מצמית לון הוא מסכן. אם יהיו כל כך עד שהוא מאסף את כולם מי שהוא צריך להם יכול להסתכן ולהפסיד בין כך ולפיכך לא תקנו אלא שלשה שבקל יכול הוא לאסוף אותם: עבד. עשה א' משני אחים שהיו שניהם ראוים לכך ולא עשה להשני ונכנס לפני הצבור ואמר להם לא מפני שנמצא לפלוני לזה השני איזה דבר עבירה של"א עשיתי גם אותו לפרנס אלא מפני שאין מעמידין ב' אחים פרנסין לפי שהן נחשבין כא' ולא יהי' עם השלישי כ"א שנים ולא ג' בעינן: לכפרה. שם מקום והיה רוצה להקים להם פרנסים שיטגיחו על עסקי צבור ולא היה שם מי שיקבל עליו להתמנות עליהם ונכנס ואמר להם שנינו בפ"ה דשקלים בן בבי היה ממונה על הפקיע זהו הפתילות של המנורה ושל בית השואבה וגרסי' התם נמי להא: זכה להימנות עם גדולי הדור. שנמנו שם יוחנן בן פינחס וכו' פתחיה זה מרדכי וכו' אתם וכו' לכ"ש שיהיה לכם זכות גדול: הוה מטעין לון. היה מטעים ומלמד אותם ד"ת לומר שכל שררה שניתנה מזכות התורה ניתנה כמ"ש בי מלכים וגו' בי שרים ישורו ונדיבים כל שפטי ארץ וכדפירש ר' חייא בר בא מקיים ארכונין מזכות התורה מקים הדיינין וכל השררות וכן תרגומו מטול דוכרני מתדורכין וסרכי וכולהון דייני דתריעותא: מאי עבידתון. מה היה שמעשה בשעה שלא הייתי בבית ואמרו לו באה חבורה אחת של אנשים ואכלו ושתו והתפללו עליך ואמר להם אין כאן שכר טוב אלא ובפעם אחרת שאמרו לו באה חבורה אחת ולאחר שאכלו ושתו קללוך וביזו אותך והשיב להם הרי עכשיו יש לי שכר טוב וזה ללמד שאל יקפיד הפרנס והגבאי אם יתבזה ע"י כך מאיזה בני אדם כי אדרבה זכו לו לנחת ויקבל שכר הטוב בשביל כך ולהכי מייתי נמי עובדא דר"ע שלא היה רוצה לקבל ההתמנות עד שיתיעץ עם אשתו וב"ב והלכו אחריו לשמוע מה יאמרו ושמעו קול באמרו לו תקבל על עצמך על מנת שיקללוך וע"מ שיבזוך ואל תקפיד: מדקדקין בכסות. אם בא עני ערום ומבקש כסות מדקדקין אחריו ובודקין אותו אם אינו רמאי: אבל אין מדקדקין במזונות. שהוא חיי נפשות ונותנין לו מיד: והידך אמר אף לכסות אין מדקדקין. שלא יתבזה ויתגלה בריתו וזהו כבודו של אברהם אבינו: מתניתא. ברייתא דלקמן פליגא על מ"ד אף בכסות אין מדקדקין דתנינן בתוספתא שם על מתני' אין פותחין לעני העובר ממקום למקום וכו' בד"א בזמן שאין מכירין אותו. דאז אין נותנין לו אלא מזונות אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו אלמא דלכסות בעינן שיהו מכירין אותו: פתר לה. האי מ"ד לפי כבודו לכסותו בעינן שיהו מכירין אותו אבל לכסות בעלמא ש"א יהא ערום מכסין אותו ואפי' אין מכירין אותו: ותני כן. ותניא בברייתא אחריתא דגרים בהדיא כן בד"א וכו'. אף מכסין אותו והכל לפי כבודו ובהא הוא דבעינן מכירין אותו: והתני. בתוספתא שם: למזונות ל' יום ולכסות ו' חדשים. וקס"ד דליטול מזונות וכסות קאמר אלמא דבעינן שיהא כ"כ זמן עד שיכירו אותו וקשיא למ"ד אין מדקדקין לכסות: פתר לה ליתן. כצ"ל וכדמוכח מדלקמן כלומר לא לענין ליטול מיירי אלא שיהא כאנשי העיר ליתן לעניים מזונות וכסות ואם שהה בעיר ל' יום צריך ליתן למזונות ואם שהה ששה חדשים צריך ליתן לכסות: והתני'. בברייתא אחריתא: לפסין. לפסי העיר שעושין לה פסין סביבותיה לחזק אותה: ולצדקות. לכופו ליתן לעניים י"ב חודש ומדהאי ברייתא ליתן מיירי ש"מ הא ברייתא קדמייתא ליטול מיירי דאל"ה קשיא דקתני הכא יב"ח והתם קתני ששה חדשים: עוד היא ליתן. לעולם כדשנינן דברייתא קמייתא נ"כ בליתן מיירי ודקשיא לך הא דקתני הכא ולצדקות י"ב חודש מי סברת דלצדקות דקאמר לצדקה לעניים הוא לא היא אלא יהו לצדקות דקתני הכא לפסין ולצדקות י"ב חודש היינו בשכר סופרים ומשנים שהן מלמדי תינוקות המתפרנסים מן הצבור דבהא עד שיהא שם י"ב חודש ואז צריך ליתן לזה ככל אנשי העיר וברייתא קמייתא ליתן לכסיה בו' חדשים שני:

הלכה ח מתני' מי שיש לו מאתים זוז. קים להו לרבנן באלו מספיקין לשנה אחת למזונות ולכסות: היו ממושכנין בכתובת אשתו. שכתב לה להיות

שנויי נוסחאות (סו"א) למקום בכי"ר למקום מככר לפונדיון. (סו"ג) בהדין בד"ו כהדין. (סו"ז) ניגבת בד"ו נגבית. (סו"ט) שהוא על אתר בכי"ר שהיא לכל אחר. (סו"י) אנא ובכי"ר איתא. (סו"ה) להון בד"ו לון. (סו"ג) עבד בד"ו עבר. (סוס"ז) נתמנין בד"ו מתמנין. (סוי"ז) בי מלכים ימלוכו (מקרא אחד) בי שרים ישורו (מקרא שני). (סו"ה) מקיים ארכוניי וכו' אלעזר וכו' לבייתיה בד"ו מקים ארכונין וכו' ליעזר וכו' לביתיה. (סוי"ט) וצלו בד"ו וצלון. (סו"כ) תנינן בד"ו תיניין. (סוכ"ג) דימור בד"ו דיימר. (סוכ"ג) מדקדקים בחיי נפשות בד"ו מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות. (סוכ"ו) ליתן בד"ו ליטול. (סוכ"ו) עוד הוא בד"ו עוד היא. (סו"ל) נותנין כאחת בד"ו נותנין לו כאחת.

מערכת הערוך

ר' יוסי עאל לכפרה כו' בערוך (ע' פקע ד') ר' יוסי על לכפרא בעא מקמה לון פרנסין ולא קבלין עליהון על ואמר קומיהן בן בבי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה להמנות עם גדולי הדור אתם שאתם ממנין על חיי נפשות לא כל שכן (עס"ם סקיפס. פתילה. פניני עבית פתילות מבוררת סמוטין וזה בפרש"י מפקיעין (בשבת כסוכס) קורעין ועושין פתילות):

מהר"ם יפ"מ

חד אמר מדקדקים בחיי נפשות וחרנא אמר כו' צ"ל חד אמר מדקדקים בכסות ואין מדקדקים בחיי נפשות וחרנא אמר כו' [ובבבא בתרא (דף ט' ע"א) מפורש יותר אמר רב הונא בודקין למזונות ואין בודקין לכסות ור"י אמר בודקין לכסות ואין בודקין למזונות]:

הר"א מגריידץ

לומר דמה שיש לו הוא מעשר ראשון ולא תרם עוד תרומת מעשר ועל זה אמר בירושלמי דאתיא כר"א דסבר נאמן על השני נאמן על הראשון ופי' הגאון מה דאמר נאמן על הראשון היינו דהלוי נאמן על מעשר ראשון לומר דתרם תרומת מעשר וע"כ אתי שפיר דמסיימינן ללוי דאמר דמעשר עני הוא ופטור מן המעשרות דמה לו לשקר לומר מעשר עני הוא בכדי שלא יצטרך לתת תרומת מעשר ואם הוי אמר דמעשר ראשון הוא היה צריך לתת תרומת מעשר הלוא נר"א מהימן הלוי לומר דתרם תרומת מעשר וא"כ גם אם היה אומר דמעשר ראשון הוא ג"כ לא היה צריך להפריש תרומת מעשר ודחה ר' יוסי לומר דבאמת אינו נאמן הלוי לומר מעשר שני הוא דדילמא באמת מעשר ראשון הוא ולא תרם עוד תרומת מעשר והא דתני במתני' דהלוי עני נאמן כמו שאר עניים לומר מעשר עני הוא ומדוע לא חיישינן דמשקר בזה דאמר דמעשר עני הוא כדי להאמינו גם במעשר שני דהיינו שיהא כפור ממעשר שני ובאמת מעשר ראשון הוא ולא תרם עוד תרומת מעשר על זה משני הירושלמי דבשביל זה לא היה אומר בושה כזו שמקבל מתנת עניים ועי' בפני משה דכירם ג"כ הא דר"א על נאמנות הלוי]:

להיות לה למשכון עליהם או לב״ח: ואת כלי תשמישו. כלים של אכילה ושתיה אפי׳ הן של כסף ושל זהב והני מילי כשבא ליטול שכחה ופאה ומעשר עני ואינו נוטל מקופה של צדקה אבל אם בא ליד גבאי שכבר הוא נוטל מקופה של צדקה אז לא יטול אפי׳ לקט שכחה ופאה ומעשר עני עד שימכור כליו היפים ויקח אחרים פחותין מהן ואז יטול: **גמ׳** חד תלמיד וכו׳. גרסי׳ להא בפ״ג דסוטה בהלכה ד׳: והוה רבי רגיל לזכות עמו וליתן לו בשנה השלישית מעשר עני והכניסו בו התלמידים עין הרע ומלאו לו עד מאתים דינר שיהא אסור לקבל וכשבא רבי לזכות אותו א״ל רבי אית לי שיעורא. ומעתה אין לי לקבל: אמר. רבי זה מכת פרושין נגעו בו. מן הנוטים עצמן כפרושים ונוהגין לדקה ומתכוונין להרע ורמז לתלמידיו

הורה אור

למכור את ביתו ואת כלי תשמישו: **גמ׳** חד תלמיד מן דרבי היה לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף זכי עמי׳ חד לתלת שני מעשר מסכנין עבדון ביה תלמידוי עינא בישא ומלון לי׳ אתא בעי מזכי עימי׳ א״ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוני׳ לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עימי׳ היאך מה דהוה יליף משפחת אנטבילא היתה בירושלים והיתה מתייחסת של ארנן היבוסי פעם אחת פסקו להן חכמים שש מאות ככרי זהב שלא להוציאן חוץ לירושלים דהוון דרשון בשעריך בשעריך לרבות ירושלים והתני מעשה בהלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס אחד להתעמל בו ועבד לשמשו שוב מעשה באנשי גליל שהיו מעלין לזקן א׳ ליטרא בשר ציפרין בכל יום ואפשר כן אלא דלא הוה אכיל עם חורנין תני משתמש בכלי זהב נותנין לו כלי כסף כלי כסף נותנין לו כלי נחושת כלי נחושת נותנין לו כלי זכוכית א״ר מנא כלי כסף וכלי זכוכי׳ בגופיהן והתני היה משמש בכלי מילת נותנין לו כלי מילת כאן בגופו כאן כשאינו גופו חד מן אילין דנשיותא אנחת מן ניכסוי והוון זבין לי׳ במאן דחסף והוא אכיל ומותיב א״ל אסיא עיקר תבשילא לא מן גו לפסא הוא אכול מן לפצא עד כדון בבעל חוב שהוא דוחק אפי׳ בבע״ח שאינו דוחק נישמענא מן הדא היו ממושכנין לכתובת אשתו או לבע״ח ודא איתתא לאו כבע״ח שאינו דוחק הוא אין מחייבין אותו למכור אמר רבי חנינ׳ צריך שיהיו לו שני עטיפין אחד לחול ואחד לשבת מ״ט ורחצת וסכת ושמת שמלותיך וכי ערומה היתה אלא אלו בגדי שבתה כד דרשה ר׳ שמלאי בציבוריי׳ בכון חבריי׳ לקובלי׳ אמרו ליה רבי כעטיפתינו בחול כן עטיפתינו בשבת א״ל אעפ״כ צריכין אתם לשנות לשבת מן הדא ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך: וירדת הגורן וירדתי כתיב אמרה לה זכותי תרד עמך וערטילא הוות אלא אמרה לה לבוש מאנך דשובתא:

הלכה ח מתני׳ מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים משלו ועל זה נאמ׳ ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ והיה ה׳ מבטחו וכן דיין שדן דין אמת לאמיתו וכל מי שאינו לא חיגר ולא סומא ולא פיסח ועושה עצמו כאחד מהן אינו מת מן הזקנה עד שיהא כא׳ מהן שנאמר דורש רעה תבואנו ונאמר צדק צדק תרדוף וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין אינו מת מן הזקנה עד שיהא עיניו כהות שנאמר ושוחד לא תקח כי השוחד יעור עיני חכמים וגו׳: **גמ׳** הדא אמרה חמשין דעבדן טבין מן מאתים דלא עבדין: המסמא את עינו והמקפח את שוקו והמצבה את כריסו אינו נפטר מן העולם עד שיהא לו כן שמואל ערק מן אבוי אזל וקם ליה בין תרין צריפין דמיסכנין שמע קולהון אמרין בהדין אנגשין אנן אכלין יומא דין באנגטין דדהבא ובאנגיטן דכספא אנן אכלין עאל ואמר קימי אביו א״ל צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהם דלמא ר׳ יוחנן וריש לקיש עלון מיסחין בהדין נימוסין דטבריא פגע בון חד מסכן אמר לון זכון בי א״ל מי חזרון

מי

התחיכן: מן אלין דנשיותא. מבית הנשיא שירד מנכסיו ומכר כליו החשובים והיו לוקחים לו מאכלים בכלי חרס: והוא אכל ומותיב. וכששיה אוכל מהן היה משיב ממנו האכילה ומקיא אותה לחוץ לפי שהיה אסתניס ולא היה רגיל לאכול בכלים כאלו ואמר לו הרופא וכי עיקר התבשיל לא נתבשל בתוך הקדירה של חרס יהי׳ בעיניך כאילו אתה אוכל מתוך הקדירה בעצמה ואז לא תקוץ ולא תמאס לכלי חרס ומייתי הך עובדא ללמד מה הרגילות עושה: עד כדון בב״ח שהוא דוחק. הא דקתני במתני׳ היו ממושכנין לבעל חובו ה״ז יטול מפני שאינם שלו עד כאן בבע״ח שהיה דוחק אותו לשלם: אפי׳ בב״ח שאינו דוחק. אי נימא דאפי׳ אינו דוחק אותו לשלם. או דילמא כיון שאינו דוחק אותו כדידי׳ דמיא: נשמעינה מן הדא. דקתני נמי לכתובת אשתו בהדיא ודא אשה לאו כבעל חוב שאינו דוחק הוא שהרי אין כתובה נגבית מחיים ואפ״ה קתני ה״ז יטול וש״מ דגם בב״ח שאינו דוחק לאו כדידיה דמי ונוטל: אין מחייבין אותו למכור וכו׳ ואת כלי תשמישו. ומפרש ר׳ חנינא הן החשובים של שבת כדאמר צריך אדם שיהו לו שני עטופין להתעטף ולהתלבש בהן אחד לחול וא׳ לשבת: וכי ערומה היתה. מה הי׳ צריכא לומר לה ושמת שמלותיך וכי ערומה הלך אלא אלו בגדי שבת שלה ושמלותיך המיוחדים לך קאמרה: בכון חברייא לקבליה. שלא היה להם ידם לקיים זה וא״ל רבי מה נעשה כעטיפתנו בחול כן עטיפתנו בשבת שאין לנו אחרים: צריכין אתם לשנות. באיזה ענין ולהפשילן למטה ולא כמו שאתם רגילים לילך בחול: מן הדא. שהרי למדנו זה מן המקרא ורחצת וכו׳ כדלעיל ואגב דורש יוד יתירה בכתיב וירדתי שאמרה לה זכותי תרד עמך ותצליח דרכך:

הלכה ט מתני׳ מי שיש לו חמשים זוז וכו׳. כדקאמר בגמרא חמשין עבדין טבין מן מאתים דלא עבדין. מן מאתים כלומר מעין מאתים שהחמשים שעושין פירות הם כמו המאתים שאין עושין פירות: וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל. כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו כדי שלא יתפרנס מאחרים אבל אם אין מעשה ידיו מספיקין לו ומסגף עצמו בחיי צער ומגיס דעתו ואינו נוטל על זה אמרו בגמ׳ כל הצריך ליטול ואינו נוטל ה״ז שופך דמים ואסור להרחם עליו על נפשיה לא חייס על אחרים לא כש״כ ועל מי שיכול להסתפק במעשה ידיו אף שהוא בדוחק אמרו כל הצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ והיה ה׳ מבטחו: **גמ׳** הדא אמרה וכו׳ מן מאתים דלא עבדון. האי מן לאו מן יותר הוא מתפרש אלא מעין הוא וכמו המאתים כדפרישית במתני׳: המסמא את עינו וכו׳. תוספתא היא בפ״ד. ועושה כן לרמאות את בנ״א שיתנו לו יותר: שמואל ערק מן אבוי. פעם אחת כשברח מאביו מחמת איזה כעס שכעס עליו והלך ועמד לו בין שני צריפין של עניים ושמע שהיו אומרים באיזה אגרנטורין אנו אוכלין היום בשל זהב או בשל כסף. אגרנטורין מלה ארמית היא ופירשו בלע״ז על סידור הכלים של השלחן א״כ על המופת שאוכלין עליהן והלבנים מכוסים בשל כסף והלבושים במיני רקמה מכוסים בשל זהב וכשנכנס אצל אביו א״ל צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין כדאמר לקמן שאלמלא הן היה נענש האדם מיד כשתובעין ממנו לצדקה ואינו נותן ועל ידיהן יש להתגלל ולומר שהמבקשין כנו אלו וכיוצא בהן: דלמא. מעשה בר״י ור״ל שהלכו לרחוץ במרחץ חמי טבריא ופגע בהן עני אחד ובקש שיזכו עמו ואמרו לו לאחר שנחזור מן המרחץ

א״ר מנא כלי כסף וכלי זכוכית בגופיהן. עיין גירסת הגר״א ז״ל

שינויי נוסחאות (שו״ג) חד וכו׳ מסבינין כד״ו חדא וכו׳ מסבינין. (שו״ו) לתלמידיו וכו׳ היך. (שו״ו) של ככ״ר משל. (שו״א) בשר ציפרין כד״ו בשר צפרים. (שו״) משמש וכו׳ כשאינו גופו כד״ו משתמש וכו׳ בשאינו גופו. (שו״ו) מן גו כד״ו מן גוא. (שו״ח) איתתא לאו כד״ו אשה לא. (שו״ט) צריך שיהיו לו כד״ו צריך אדם שיהו לו. (שוכ״א) בציבוריי׳ כד״ו בצבורא. (שוכ״ב) לשבת כד״ו ליתא. (שו״ל) שיהא כד״ו שיהיה, דורש רעה תבואנו ונאמר כד״ו כל זה ליתא. ובמקרא „ודורש״. (שול״ב) שיהא כד״ו שיהו. ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים. (דברים ט״ז) כתיב „ולא תקח שוחד״ ובשמות כ״ג כתיב ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים. (שול״ד) והמקפח את שוקו והמצבה כד״ו והמנפח את שוקיו והמצבא. (שול״ו) באנגטין דדהבא ובאנגיטן דכספא אנן אכלין עאל כד״ו בארגנטורין דהבא ובארגנטורין כספא אעל. (שול״ו) אביו כד״ו אבוי. (שול״ח) מיסחין בהדין נימוסין דטבריא כד״ו מיסחי בהדין דימ״סן דטיבריא.

מערכת הערוך

חד לתלת שני כו׳ בערוך (ע׳ פרוס) חד תלמיד מן דרבי היה לו שני מאות דינר והוה רבי יליף זכי עימיה חדא לג׳ שנין מעשר מסכינין עבדון ביה תלמידוי עיינא בישא ומליין ליה אתא בעי מזכי עימיה אמר ליה רבי לי שיעורא אמר ליה זה מכת פרושין נגעו בית רמז לתלמידוי ואעלוניה לקפיליו וחסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך מה דהיה יליף: [משפחת אנטבילא] כו׳ בערוך (ערך משפחס) משפחת בית נבלט (נבלטא) היתה בירושלים והיתה מתיחסת משל ארנון היבוסי פעם אחת פסקו להן שש מאות ככרי זהב שלא להוציאם כו׳

עמודי ירושלים

אמ״ר חנינא צריך שיהיה לו ב׳ עטיפין אחד לחול ואחד לשבת. נ״ל דלזה המאמר כיון בשאלתות דרב אחאי פ׳ בראשית שכתב וז״ל אמר ר׳ יוחנן צריך האדם שיהיה לו ב׳ עטיפות אחד של חול וא׳ של שבת ומקורו מהירושלמי הזה רק שבמקום ר׳ יוחנן צ״ל ר׳ חנינא וכדברי הירושלמי הזה הוא ג״כ במדרש רות פס״ק ורחצת ובפסיקתא רבתא פכ״ג רק ששם הגירסא רב חנן. ובא״ז ה׳ שבת (סי׳ י״ח) ובמנהיג דיני שבת (סי׳ כ״ח) הובא ג״כ הירושלמי הזה וגרסו ר׳ חנינא. ולכ תמהתי על השאילת שלום (שם ס״ק כ׳) שכתב ע״ד השאלתות הללו לא ידעתי מקומו בש״ס דילן גם נודע דר׳ יוחנן לא נזכר בשום ברייתא עכ״ל ואנחנו הראנו מקור נפתח לזה רק שמ״ס בשאלתות וצ״ל ר׳ חנינא. ושוב ראיתי בשו״ת בית אפרים שכתב כן:

עין משפט נר מצוה

לז
א טוש"ע יו"ד סי' רמט סעי' ט"ו

לח
ב מיי' פ"ז ממת"ע הי"ט סמג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רנה ס"ב

מסורת הש"ס

המרחץ חסר עמך וכשחזרו מצאוהו מת ואמרו נטפל בו עכשיו לקוברו וכשהיו מטפלין עמו מצאו כיס של דינרין תלוי עליו תחת בגדיו ואמרו הייט דר' אבהו וכו': פריטין. נתן לו פרוטות לחלק לעניים יצא ומצא עני אחד שאוכל בשר ושותה יין ונכנס ואמר לאביו לזה איני רוצה ליתן וא"ל תן יותר לזה דנפשיה מדתיה שנפשו היא מדתו ורגילות שלו כך הוא וצריך ליתן לכ"א כפי המדה והמנהג שלו: ר' יעקב וכו' גרסי' להא לקמן בסוף פ"ה דשקלים: והון יהבין וכו'. היו רגילין ליתן לו דינר א' מן הצדקה ואח"כ נודע להם שהיה מחלקן לעניים אחרים וכהאי עובדא דר' זכריה וכו'. שהיו מרננים עליו על שהוא מקבל צדקה ואינו צריך לזה ולאחר שנפטר מצאו בחשבונות שלו שהיה מחלקן תמיד:

ר' אחא בשם ר"ח מתניתא תני כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים וכו'. כן גירסת הגר"א ז"ל בהגהותיו על הר"ש ועיי"ש בר"ש ז"ל:

הדרן עלך מאימתי וסליקא מסכת פאה בס"ד

תורה אור

מי חזרון אשכחוני' מית אמרו הואיל ולא זכינן ביה בחייו ניטפל ביה במיתותיה כי מיטפלון ביה אשכחון כיס דינרי' תלוי ביה אמרו הדא דא"ר אבהו א"ר אלעזר צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהן שאילולי הרמאין שבהן היה אחד תובע צדקה מן האדם ולא נותן לו מיד נענש אבא בר בא יהב לשמואל בריה פריטין דיהא פליג למסכינייא נפק ואשכח חד מסכן אכל קופד ושתי חמר עאל ואמר קומוי אבוי א"ל הב ליה יתיר דנפשיה מרתי רבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן הוון פרנסין והוון יהבון לר' חמא אבוי דר' אושעיא חד דינר והוא יהב ליה לחורנין רבי זכריה חתני' דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרו דלא צריך והוא נסב כד דמוך בודקין ואשכחון דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חנינא. בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד. זמן פגע ביה רבהון דרוחי' א"ל לא כך אולפן ר' °אל תסיג גבול רעיך א"ל ולא כן כתיב °מתן בסתר יכפה אף והוה מתכפי מיניה וערק מן קמוי א"ר יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא °אשרי משכיל אל דל הדא דמסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה ר' יונה עושה כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסב ליה א"ל מתנה א"ר חייא בר אדא איתהוו סבין ביומינו מאן דהוה יהב לון מבין ריש שתא לצומא רבא הוו נסבון מן בתר כן לא הוו נסבון אמרי דשותן גבן *נחמיא איש שיחין פגע ביה ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרנגולתא א"ל הילך טומיתא וזיל זבין קופד ואכיל ומית אמר בואו וספדו להרוגו של נחמיא *נחום איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמא פגע ביה מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך א"ל מי חזר חזר ואשכחוניה ומית והוה אמר לקיבליה עיינוהי דחמונך ולא יהבון ליך יסתמיין ידים דלא פשטן למיתן לך יתקטעון רגליי' דלא רהטן מית' ליך יתברון ומטתי' כן סליק לגבי' ר"ע א"ל אי לי שאני רואה אותך כך. א"ל אי לי שאני אין רואה אותך בכך. א"ל מה את מקללני א"ל ומה את מבעט ביסורין. ר' הושעיא רבא הוה רביה דבריה חו סגי' נהורא והוה יליף אכל עימי' בכל יום חד זמן הוו ליה אירחין ולא מטא מיכול עימיה ברומשא סליק לגביה א"ל לא יכעס מרי עלי בגין דהוה לי אורחין ולא בעי' מבזיי' איקרי' דמרי בגין כן לא אכלי' עמך יומא דין א"ל את פייסת למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך א"ל מנא לך הא א"ל מראב"י דראב"י על חד דסגי' נהורא לביתיה יתב ליה ראב"י לרע מיניה אמרון אילולי דהוא בר נש רבא לא יתב ליה ראב"י לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר להו מהו הבין אמרו ליה ראב"י יתיב לרע מינך וצלי עלוי הדא צלותא אתה גמלת חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך ויגמול יתך חסד דלמא ר' חמא בר חנינא ור' הושעיא הוון מטיילו באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן א"ל כמה נפשות שקעו אבותיך כאן [א] *לא הוון בני נשא דילעון באורייתא ר' אחא בשם ר' חנינא כיני מתני' כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור להתרחם עליו על נפשיה לא חייס על חורנין לא כ"ש וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות *וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים על זה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו:

הדרן עלך מאימתי כל אדם וסליקא לה מסכת פאה

(בכאן חסר מהכתב יד עד סוף המסכת והצגנו הפי' מהר"א פולדה)

כד דמך. כשמת: מפליג. מחלק: מפליג מצוה. מחלק צדקה בלילה: רבהון דרוחיי'. שר של הרוחות: לא כך אולפן. לא כך למדתנו: אל תסיג וגו'. ונינה הוא גבול רוחות ושדים ולא של בני אדם: מתכפי. מכפי ממנו וברח הסד מפניו: טול ואתה פורע. ובכך לא יתביים ליטול והיינו השכלה היאך ליתן לו שלא יתביים: מן דהוה נסב. לאחר שלקח העני א"ל ר' יונה הרי הן לך במתנה: איתהוו. זקנים היו בימינו מי שהיה נותן להם צדקה בין ר"ה ליוה"כ היו נוטלין אמרו מנהג הוא עמנו הכי: טומיתי'. הא לך מעות שווי' ליקח בהן בשר ולא תרנגול': עייני. עינים שראו אותך ולא נתנו לך יהיו סומין: ומטיתי' כן. ונעשה לו כן כמי שקילל עצמו: אי. אוי: רבי הושעיא רבה. אדם גדול: הוות רבי' מלמד. שהיה לומד לבריו דר' הושעיא היה סגיא נהור והיה רגיל שאכל המלמד בכל יום עם רבי הושעיא פ"א היה לרבי הושעיא אורחים ולא אכל המלמד עמי' שלא קראו אותו לערב עלה לגבי' א"ל לא יכעוס מורי עלי על שלא קראו לך היום לאכול עמי כי היו לי אורחים ואמרתי שלא לבזו' כבודך להושיבך בין האורחים א"ל המלמד אתה פייס' מי שנראה ואינו רואה והוא סומא זה שרואה ואינו נראה והוא הקב"ה יקבל פיוסך ויגמלך על כך: הדא מגלך. מנין לך זה שהוא כ"כ דבר גדול הפיוס לסגיא נהור שאתה נותן לי כנגדה ברכה גדולה כ"כ: יתב. ישב: לרע מיני'. למטה הימנו: פרנסה דאיקר. פרנסת כבוד: אילולי דהוא בר נש רבא. אילו לא היה זה אדם גדול לא היה ראב"י מושיבו למעלה ממנו: מהו הכין. למה נעשה לי כל הכבוד הזה: שיקעו אבותי כאן. עד שבנו בית הכנסת הזה: כמה נפשות שקעו בזה. דטוב היה להם ליתן אותן המעות ללומדי התורה וכי אין בני אדם שיתעסקו בתורה אלא שאין להם פרנס' ואין להם פנאי לעסוק בתורה: הרי זה שופך דמים. ואסור לרחם עליו שעל עצמו לא חיים כו' וכל מי שאינו מרחם על אחרים אין מרחמים עליו והיינו שאינו יכול לפרנס עצמו אפי' בדוחק מיירי מסא"כ מתני' דיכול לפרנס עצמו בדוחק לפיכך לא יטול מן הצדקה הר"ש: ברוך הגבר אשר יבטח בה' ולא שם מבטחו בבני אדם לסוף והיה ה' מבטחו:

סליק פירקא וכולא מסכת ברחמי ובסייעתא דשמיא

גליון הש"ס

[א] לא הוון בני נשא דילעון באורייתא עי' בשו"ת מהרי"ק שורש קכח. הובא בב"י יו"ד סימן רמט והי' לפניו גירסא אחרת בירוש' כאן. ועיין בהגהות הטור שנדפס בדפ"ח

שנויי נוסחאות (סו"ה) אחד תובע בד"ו אחד מהן תובע. (סו"ו) מיד נענש בד"ו מיד היה נענש. (סו"ו) דיהא פליג בד"ו דפלג ובכי"ר דיפלג. (סו"ו) קופד בד"ו קופר. (סו"ח) ליה בד"ו ליתא. מרתי בד"ו מרתיה. (סו"ה) בודקין וכו' חנינא בד"ו בדקין וכו' חיננא. (סו"ג) מצוה בד"ו [...] אל תסיג גבול רעיך בד"ו אל תסג גבול רעך ובמקרא (דברים י"ט) כתיב לא תסיג גבול רעך. (סו"ג) והיה מתכפי בד"ו והוה מכתפי. (סו"ה) הדא דמ[...] בד"ו והוא שמסתכל. (סו"ה) מאן דהוה יהב בד"ו מן דהוה יהבין. הוו נסבון בד"ו הוון נסבין (וכן בסמוך). (סו"ט) דשותן בד"ו רשות' ובכי"ר רשותן. נחמי[...] נחמיה. איש שיחין בכי"ר איש כפר שיחין. (סו"כ) טומיתא בד"ו טימיתיה. (סוכ"ו) אמר וכו' נחמיא וכו' חמא בד"ו ואמר וכו' נחמיה וכו' חמוי. (סו[...]) חזר וכו' ואשכחוניה בד"ו מיהזר וכו' ואשכחיה. (סוכ"ג) ומית וכו' עיינוהי וכו' ידים בד"ו מית וכו' עייניה וכו' ידיה. (סוכ"ה) כך בד"ו כו' שאני אין רואה בכך בד"ו שאיני רואה אותך כן. (סוכ"ו) מקללני בד"ו מקלליני. (סוכ"ו) סגיא בד"ו דכגיא. עימיה בכל יום חד בד"ו עימיה חד זמן בכל יום חד ובכי"ר [...] זמן בכל יום. ליה בד"ו ליתא. (סוכ"ט) לא אכלי' בד"ו דלא אכלית. (סו"ל) א"ל מנא לך הא בד"ו א"ל הדא מנא לך. (סו"ה) לביתיה וכו' אמרון בד"ו לקרתי' וכו' די אמרין דאלולא ובכי"ר דיימרון דאלולא. (סו"ו) לא הוון בני נשא דילעון באורייתא בד"ו לא הוה אית בני נש דלעיין באורייתא. (סו"ו) [...] בד"ו חננא. (סו"ט) וכל בד"ו כל. (סו"מ) שהוא צריך בכי"ר שאינו צריך. לאחרים על זה בד"ו לאחרים משלו על זה.

מהר"ם די לונזאנו

[...]ית הוו סבין ביומינו מן דהוה יהבין לון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוו נסבין אמרי דשתן גבן כצ"ל. נ"ב פי' כבר יש לנו סולאת כל השנה (א"ס חיד"א) ומעט זקנים לזכות לנותנים בעשרת ימי תשובה לעשות לדקה [...]

מהר"מ יפ"ם

רבי זכריה חתניה דר' לוי נ"ב ירושלמי שקלים פרק ה הלכה ה':

חרושי רר"א

[...]ל הילך טומיתא כו'. נ"ב טומיתא הוא שם מטבע. ודוגמא לזה מצינו לקמן במסכת דמאי סוף פ' אלו דברים ממן מדה דקה:

עמודי ירושלים

ר' חנינא בר פפא הוא מפליג מצוה בלילא כו' כ' הרא"פ דלילה הוא זמן של שדים ואין וכן פי' ביפה מראה והקה"ע בירו' שקלים (פ"ס סל"ד). אולם הברכ"י באו"ח (סי' כל"ה) (סי' למ"ז) כ' דלפמ"ש רבינו האר"י דאין ליתן צדקה בלילה לכן א"ל אל תסיג ע"ש. והנה ב[...] מתנות עניים (פ"ח ס"א) כ' דמי שנדר ליתן פרוטה בכל יום צריך ליתן בין ביום ובין בלילה דגם לילות נכללו בימים. וראיתי ביד שאול (סי' כנ"ח סק"א) שכ' וז"ל וגם דאזלינן בתר כוונה [...]לא אחר הלשון וכאן עיקר הכוונה לצדקה ומאי נ"מ שיתן ביום או בלילה עכ"ל. אולם לפי המבואר מדברי הירושלמי לפ"ד הברכ"י יש נ"מ בין יום ללילה ומ"ש הו"ל ומיהו גם דברי הרשב"א באו סת[...] [...]כוונה שיתן ביום ובלילה או סגי בא' מהם וצ"ע עכ"ל. והוא תמוה דהכי ס"ד דמי שנדר ליתן פרוטה ביום שצריך שיתן ביום ובלילה שתי פרוטות והכוונה ברשב"א שמועיל בין אם נתן ביום או בלי[...]

הקלין

[א] (א) שבדמאי השיתין והרימון והעוזרדין ובנות שוח ובנות שקמה ונובלות התמרה והגופנין והנצפ'וביהודא האוג וחומץ והכוסב' ר' יהוד' אומ' (ב) כל השיתין פטורו' חוץ משל דיופרא וכל הרימון פטורין חוץ מרימי שיקמה וכל בנות שיקמה פטורות חוץ מן המוסטפות: גמ' אמר רבי יוחנן [ב] לפי שרוב מינין הללו אין באין אלא מן ההפקר לפיכך מנו אותן חכמים ר"ש בן לקיש אומר לא שנו אלא דמאי אבל ודאי חייבין רבי יוחנן אמר לא שנייא [ג] *בין דמאי בין ודאי פטורין וקשיא על רבי יוחנן לא שנו אלא דמאי אבל ודאי חייבין אמר רבי לא לפי שבכל מקום ומקום לא חשיב אלא דמאי והכא לא אתינן אלא ודאי מתניתא מסייע לר"י [ד] מכזיב (ג) ולהלן פטור מן הדמאי ושנייא היא כזיב להלן בין דמאי בין ודאי (ד) אוף הכא לא שנייא בין דמאי בין ודאי מתניתא פליגא על ריש לקיש [ה] (ה) אם היו נשמרים חייבין עיקרן לא מן ההפקר הן באין פתר לה אחר רוב נשמרים אתא חמי אם הרוב משמרין ד"ה חייבין בין דמאי בין ודאי אם אין הרוב משמרים ד"ה פטורין בין דמאי בין ודאי [ו] (ו) מחצה על מחצה לית יכיל דתנינן

פני משה

הלכה א מתני' הקלין שבדמאי. דמאי דא מאי מפני שהוא ספק וזהו התבואה והפירות הנקחים מעמי הארץ שאינם נאמנים על המעשרות וחבר הלוקח מהם צריך להפרים תרומת מעשר ומעשר שני אם היא שנת מעשר שני אבל תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ עליה לפי שהיא בעון מיתה וגם אין לה שיעור מן התורה שחטה אחת פוטרת כל הכרי והכל נזהרים בה ומעשר ראשון ומעשר עני צריך להפרים מן הדמאי שהמוציא מחבירו עליו להביא ראיה ויכול בעל הפירות לומר ללוי או לעני הבאים ליטול המעשרות הבא ראיה שאין פירות הללו מעושרין וטול אבל בתרומת מעשר ליכא למימר הכי שהאוכל טבל שלא הורמו ממנו מתנות כהונה חייב מיתה ולהכי מפרים תרומת מעשר ויתננו לכהן ומעשר שני נמי כדי שלא לאכלו בטומאה או שלא לאכלו חוץ לירושלם בלא פדיון והשתא קאמר התנא הכא דים שהקלו חכמים ולא גזרו עליהם דמאי ואלו הפירות דקחשיב להו במתני' לפי שחזקתן מן ההפקר הן דלא חשיבי ולהכך פטורין הן מן הדמאי: השיתין. תאנים מדבריות: והרימין. פי' בערוך פולגרקי בלע"ז: ועוזרדין. זערור בערבי ובלע"ז סורבים ובל' אשכנז שפייארלינג: ובנות שוח. תאנים לבנים המגדלות מג' שנים לג' שנים ומתגדלות ביערים: ובנות שקמה. תאנה המורכבת בערמון: ונובלות התמרה. תמרים שאינם מתבשלים באילן ותולשין אותם ומניחים זה על זה עד שיתבשלו א"כ נובלת תמרים שהפילתן הרוח קוד' בישולן: והגופנין. ענבי' שמניחין אותם בגפן בסוף הבציר ובקושי מתבשלים: והנצפה. צלף שקורין קפרי בלע"ז: וביהודה האוג. אוג פרי אדום קורנאלו בלע"ז ורמב"ם אומר שהוא אילן שעושה כמין אשכולות אדומות וקורין אותו בערבי סמא"ק ולא היה זה הפרי השוב ביהודה: והחומץ שביהודה. בגמרא אמרינן שזהו בראשונה שלא היה היין שביהודה מחמיץ לפי שהיו מביאין ממנו נסכים וכן החומץ שביהודה לא היה בא אלא מן התמד לפיכך החומץ שביהודה פטור אבל לאחר שבטלו הנסכים והחומץ בא מן היין החומץ חייב בדמאי אף ביהודה כמו בשאר מקומות: והכוסבר: זרע גד תרגום ירושלמי כסבר קלייאנדרו בלע"ז: חוץ משל דופרא. דו פירא שטוען פירותיו שני פעמים בשנה: בקמונה. שם מקום. המוסטפות. שנתבקעו בעודן באילן אחר בשולם שכל אלו חשובין הן וחזקתן שאינן באין מן ההפקר ואין הלכה כר' יהודה: גמ' לפי שרוב המינין הללו וכו'. לפיכך מנו אותן חכמים. וכלומר דלאו דוקא אלו אלא כל שחזקתן מן ההפקר פטור מן הדמאי ומפני שרוב מינין הללו מן ההפקר הן באין לפיכך מנו אותן חכמים: לא שנו אלא דמאי. דוקא מדמאי הן פטורין לפי שכל עצמו של דמאי כספק הוא ובאלו לא גזרו חכמים אבל ודאי אם נודע לנו שבודאי לא עישרן חייבין הן במעשרות ור' יוחנן אמר דאין חילוק ואפילו ודאי הן פטורין לפי שחזקתן הפקר והפקר פטור מן המעשרות: וקשיא על דר' יוחנן לא שנו וכו'. כלו' הא לא תנינן במתני' אלא שבמינין הללו הקלו חכמים משום דמאי ומשמע הא ודאי חייבין: א"ר לא. אמר לך רבי יוחנן לפי שבכל מקום לא חשיב אלא דמאי. בכל מסכת זו מדבר בדמאי לפיכך נקט נמי באלו דמאיולעולם הכא לא אתינן להשמיענו אלא אף ודאי פטורין הן שחזקתן הפקר: מתני'. דלקמן בפרקין מסייע לר' יוחנן דלאו דוקא נקט דמאי דתנינן מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי כזיב הוא סוף המקום שכבשו עולי בבל ולא כבשו עולי מצרים וכי שנייא היא מכזיב ולהלן בין דמאי בין ודאי הא כל מקום שלא כבשו עולי בבל פטור מן המעשרות לגמרי ואפילו מודאי ולאו דוקא דמאי קתני אוף הכי לא שנייא בין דמאי בין ודאי פטורין הן: מתניתא פליגא על ר"ל. תוספתא דרים מכילתין דקתני התם הקלין שבדמאי השיתין וכו' חזקתן בכל מקום פטורין ואם היו נשמרין חייבין אלמא דר' ... ייבין אא"כ אם היו נשמרין וטעמא דהא עיקרן וכי לא מן ההפקר הן באין ואף אם הן ודאי פטורין וקשיא לר"ל: פתר לה אחר רוב משמרין. כלומר לא תידוק מינה מדקתני אם היו משתמרין חייבין דש"מ דאם אינן משתמרין אמרינן דסתמן הפקר הן ואפילו מודאי פטורין דלא היא אלא כולה ברייתא בדמאי איירי דאם הן משתמרין חייבין אפי' משום דמאי וכ"ת מאי קמ"ל פשיטא דחייבין הן אף בדמאי מכיון דמשתמרין הן ואינן הפקר הא קמ"ל דהולכין אחר רוב משמרין דאם רוב מן המינין האלו משומרין הן חייבין כולן בדמאי ולקמיה מתמה עלה מאי אתא לאפוקי: איתא חמי. ומתמה עלה הש"ס על האי סיועא דהכתי מאי קמ"ל דאם רוב נהן משומרין הן פשיטא דלדברי הכל חייבין הן בין בדמאי בין בודאי ואין כאן מחלוקת והשתא דייקינן אם אין רוב משומרין הן לד"ה פטורין הן מדינא בין מודאי דהא הולכין אחר הרוב וסתמן הפקר הן והכתי קשיא לריש לקיש: מחצה על מחצה לית יכול. כלומר וכי תימא דלעולם לא דייקינן דאם אין רוב משומרין דפטורין הן אלא דלא אתי לאפוקי כי אם מחצה על מחצה והכי קאמר אם רוב משומרין הן חייבין אף בדמאי הא מחצה על מחצה פטורין מדמאי הא בודאי חייבין הן הא נמי לית את יכיל למידק הכי דהא אנן תנינן דכל היכא דאיכא מחצה על מחצה מחמרינן והוי דמאי ומשנה היא בפרק ב' דמכשירין המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסי' לבתים' פטור שעדיין לא נקבע למעשר ואם למכור בשוק חייב שרוב המוכרי' בשוק מן הבית הן מביאי' וכבר הוקבע למעשר מחצה למחצה דמאי אלמא דמחמרינן בדמאי במחצה על מחצה: א"ר

רידב"ז

אמר ר"י לפי שרוב מינין הללו באין מן ההפקר כו' אם היו נשמרין חייבין עיקרן לא מן ההפקר הן באין פי' עיקר הפטור לאו משום הפקר הוא בתמיה הרי מפורש בהך ברייתא דעיקר הפטור הוא משום הפקר וא"כ ע"כ דכדר"י הוא דאפילו ודאי פטור דהא ע"כ הפטור דהפקר הוא, ומשני פתר לה אחר רוב נשמרים פי' דלאו הפטור הוא משום דרוב הפקר הוא ז"א אלא עיקר החיוב הוא משום רוב נשמר דאינו חייב רק ברוב נשמר וכיון דאינו רוב נשמר פטור ולא בעינן רוב הפקר כדאמר ר"י ז"א אלא דרוב נשמר חייב וכיון דאינו רוב נשמר פטור. ונפ"מ בין ר"י לרשב"ל באינו רוב הפקר אבל אינו רוב נשמר דלר"י כיון דאינו רוב הפקר חייב. ולרשב"ל כיון דאינו רוב נשמר פטור. והנפ"מ ביניהם במחעמ"ח דלר"י חייב כיון דאינו רוב הפקר ולרשב"ל פטור כיון דאינו רוב נשמר ע"ז פריך איתא חמי אם הרוב משמרין ד"ה חייבין בין דמאי בין ודאי [אם אפילו לקחן בשבלין דהוי ודאי] ואי אין הרוב משמרין ר"ל דרוב אין משמרין דהוי הפקר ד"ה פטורין בין דמאי בין ודאי. ומחעמ"ח לית יכיל דתנינן מחעמ"ח דמאי וא"כ האיך אתה יכיל למימר לרשב"ל דמחעמ"ח פטור הא מפורש תנינן דמחעמ"ח הוי דמאי. על זה משני אמר ר"ז לא סוף דבר פי' לאו דוקא [וכן איתא בירושלמי כו"כ פעמים לא סוף דבר להורות לאו דוקא] הקלין שבדמאי דאימתי הוו מחעמ"ח דמאי רק דוקא בדמאי עצמו מש"כ בקלין דהמיני' הללו מהקלי' לא דמי לכל המיני' שבדמאי דדוקא בדמאי עצמו הוי מחעמ"ח דמאי משא"כ בקלין דבקלי' אינו חייב רק ברוב נשמר אבל במחעמ"ח לא הוי דמאי משום דהקלי' לא חשיבי אגב ע"ה ואינו מקפיד עליהן ולא אכפית לי' כ"כ אם יעשרן כדאיתא במס' ברכות דף מ' ע"ב עיי"ש ובת"ס ז"ל במס' ע"ז דף י"ד ד"ה בנות שוח עיי"ש וא"כ לאו דוקא מתורץ רשב"ל בהפרש שבין קלין לדמאי עצמו אלא אפילו בדמאי עצמו נמי מסכה"ל אוקימתא דרשב"ל דבמחעמ"ח פטור מן הדמאי דהא קי"ל בירושלמי במס' ביצה בפ"ק דלא דמי ספק בגופו לספק בתערובות דספק בגופו מותר וספק בתערובות אסור משום דיש כאן אחת לאיסור והיא מוכחת על כולן ועל כן הכא נמי אימתי מחצה על מחצה דמאי דקא כשיש מחצה משמרין ומחצה אין משמרין כיון דיש אחת לאיסור מוכחת על כולן משא"כ בספק אם יש כאן נשמרין או לא בזה לא הוי כמחעמ"ח דמאי וע"ז קאמר דאפי' דמאי עצמו מסכה"ל במחעמ"ח דלא הוי דמאי דהיינו בספק כדמסיק תני והוא כמו לשון דהיתמר בבבלי דשייכי על פלוגתת האמוראים. וה"נ קאמר דאיתמר לפרש פלוגתת האמוראים הללו דר"י ורשב"ל נכנס לעיר שרובה עכו"ם כספק הרוב משמרין כספק אין הר"מ ד"ה פטורין אפילו ודאי משום דהרוב מסייע להפטור כיון דאינו בחזקת

שנויי נוסחאות

(סו"א) הקלין כד"ו הקלים. (סו"ב) והרימון והעוזרדין כד"ו והרימין והעזררין. (סו"ג) והגופנין כד"ו והגופנן. (סו"ס) דיופרא וכל הרימון כד"ו דיפרא וכל הרימין. (סו"ז) המוסטפות וכו' מינין כד"ו המסוטפות וכו' המינין. (סו"ח) ההפקר כד"ו ההבקר (וכן בכל המסכת הבקר תחת הפקר). (סו"ט) אומר כד"ו אמר. (סו"נ) אבל כד ו הא. (סו"ד) מכזיב כד"ו מגזיב. (סוט"ו) מכזיב כד"ו מגזיב. (סו"ז) נשמרים כד"ו נשמרין. עיקרן כפי"ר ליתא. (סו"ח) נשמרים כד"ו משמרין.

מערכת הערוך

(סו"א) הקלין שבדמאי בערוך (ע' קל א') פי' שהקילו חכמים על פירות הללו הזכורים במשנה זו שהלוקח אותם מעם הארץ אין צריך לעשר ובערך דמאי פירש „שהגין מהן ואין צריך להפריש מהן דמאי שבאין מההפקר. וכתב בערך דד א' בירוש דמאי אחד ממאה שיתן החבר לכהן לפי ששלח (יוחנן כה"ג) בכל גבול ישראל וראה שלא היו עמי הארץ מפרישין אלא תרומה גדולה משום דכתיב בה מיתה שנא' (ויקרא כ"ב ט') ומתו בו כי יחללוהו ועוד הוא דבר מועט שמק' שאין היו נותנין ב' ולפיכך נקרא תרומה תרי ממאה. וגזר על חבר הלוקח (תרומה) [תבואה] מעם הארץ שיפריש ממנה תרומת מעשר ויתננה לכהן וכמה היא תרומת מעשר א' מק' דמאן דאית ליה ק' סאין חיב למיתן מינייהו עשר סאין ללוי. ולוי מפריש מאותן י' א' ויהיב לכהן וזה קרוי תרומת מעשר דכתיב בסוף ויקח קרח (במדבר י"ח כ"ו) ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמותם ממנו את תרומת ה' מעשר מן המעשר אמר להם

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פי"ג ממעשר הל' א': ב [ב] מיי' שם: ג [ג] [ד] מיי' שם הל' א' ג': ד [ה] מיי' שם הל' א': ה [ו] מיי' פי"א ממעשר הל' ט':

מסורת הש"ס. (א) ברכות מא תוספתא פ"א: (ב) עירובין יח: (ג) לקמן מכנה ג': (ד) ע' תוס' חולין ז. ד"ה והיתר' ותוס' ר"ה טו ד"ה בנות שוח: (ה) תוספתא פ"א (ו) (מכשירין פ"ב מ"י):

גליון הש"ס. *בין דמאי בין ודאי פטורין. כן פסק רבינו בפי"ג הל"א. והיינו דכיון שחזקתן מן ההפקר אפילו אמר לו ע"ה שאינן מעושרי' פטור עד שיודע שהוא מן השמור. אבל בפי' המשנה כפי הנראה הרכביה אתרי רכשי. שהרי פירש דהטעם שהם פטורין משום שרובן הפקר וכבר ביארנו שההפקר א"ת במעשרות ונקבלו בהם שתי ספיקות אחת אם הם הפקר אם לאו. ואם הם מן השמור אם הוציאו ממנו המתנות אם לאו. וכאשר בידינו לתרי ספיקות להקל. ואחריו נמשך הרע"ב בפירוש המשנה. והדברים סותרין. דאם חזקתן מן ההפקר אפי' ודאי פטורין ולמה לי תרי ספיקי ועוד קשה הא לדעת רבינו לפי הבנת הכ"מ פי"א ממעשר הל"ג דאפי' ס"ם לא מועיל בדמאי כיון דהזינן דרובא מעשרי ואפ"ה לא סמכו הז"ל ע"ז. וחיישי למעוטי ה"ה דמחמרינן בס"ס ע"ש. וע' בשס"מ בחו"מ. וא"כ ה"ה כאן לא יועיל הס"ס. וצ"ל דבפירוש המשנה פירש אליבא דר"ל. וסובר דגם ר"ל לא פטר אלא בדמאי משום דאיכא תרי רובא. רוב מן ההפקר ורוב מעשרין. וחד רובא לא מועיל כמו בכל דמאי דלא מועיל רוב. וכגון דאיכא תרי רובי בכה"ג מועיל שפיר. וע' במפרש כאן אבל בחבורו חזר בו. ופסק כר"י דסמכינן על רוב מן ההפקר אפי' בודאי. ובאמת שכשנת הש"ס בפסחים דף נ"ב הוא כר"י כמ"ש הר"ש כאן. והא דקאמר בש"ס ברכות דף מ'. שפיקן הוא דפטיר הא ודאי חייב. צ"ל דהכיך אליבא דר"ל. ועיין בתוס' בר"ה דף ט"ו. ד"ה בנות. וע' ברשב"א בחידושיו לברכות שם בשם הראב"ד. וע' בשנות אלי' כאן. וכבר הרגישו בכל זה הר"ם ותוס'. וע' ברש"י בברכות שם דפירש לפי שאין ע"ה חס עליהן מלעשרן והוא כר"ל. לפי שהש"ס שם ע"כ אליבא דר"ל הוא. כמ"ש התוס' וע' במפרש כאן והו"ק. וע' בלחם שמים כאן שכתב דלכך לא אזלינן בדמאי בתר רובא משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דחזקת טבל ואתרע לה רובא. ולפי דבריו הוה די ברוב מן ההפקר דאז ליכא חזקה המתנגד. אבל דבריו לא נהירין. וע' בש"ס פסחים דף ט'. דלא מיקרי חזקה. ולא אמרו בנדה ובעירובין חזקת טבל רק בידעינן שהיה טבל וספק אם התרומה תרומה או לא. וז"ב. וגם הא המיעוט הוא נגד הרוב עצמו וכמאן דליתא הוא. ולא מצטרף לחזקה כמו שכתבו הקדמונים ביבמות. וע' בת"ה שער א'. גם מ"ש בלח"ש ד"ה נובלות בפירוש הש"ס ברכות הא ודאין חייב דבריו צ"ע דהש"ס שם אליבא דר"ל היא. כמ"ש התוס' והרשב"א. והו"ק. שוב נזכרנו מדברי התוס' בכורות דף כ' ד"ה והב"א שכתבו בהדיא דלכך לא אמרינן בדמאי סמוך מיעוטא לחזקת טבל משום דלמא כר' הוטעיא עביד ושמחנו: וע' ברש"י ותוס' גיטין דף ס"א ובחי' רשב"א ופי' שם ויש נתנו הריכות דברים בזה: והכ"מ:

חדושי רד"א

לפיכך מנו אותו חכמים כו'. נ"ב שהם פטורים משום דהפקר פטור והקלין שבדמאי מתוך שאין חשיבות ודאי אפקירי מפקיר להו:

דרשב"ל אומר ל"ש אלא דמאי אבל ודאי חייבין כו'. נ"ב פי' דר"ל סובר והקלין שבדמאי מתוך שאינן חשובים ודאי היה מתקן אותם ואין ע"ה חש מלעשרן מש"ה הדמאי מותר משא"כ בודאי שלא נתעשרו חייבים לעשר דלאו אפקורי מפקר:

ר' יוחנן אמר לא שנייא בין דמאי ובין ודאי פטורין כו'. פי' משום דהקלין שבדמאי ודאי אפקורי מפקר להו ופטור:

וקשיא על ר' יוחנן לא שנו אלא דמאי אבל ודאי חייבין כו'. נ"ב ה"פ דקשיא על ר' יוחנן הלא במתני' לא שנו ר"ל דלא תני במתני' אלא דמאי משמע מדלא תני אלא הקלין שבדמאי אבל ודאי אף הקלין חייבין ואי ס"ד דשי' ר' יוחנן דהקלין ודאי אפקורי מפקר מ"מ דהפירות אינן חשובין זקלין בעיניו א"כ אף אם יודע בודאי שהפירות אינן מעושרין מ"מ פטורים מכח הפקר וא"כ למה תני במתני' הקלין שבדמאי ליתני אפי' וודאי. ומשני א"ר לא לפי שבכל מקום ומקום לא חשיב אלא דמאי והכא לא אתינן אלא ודאי. פי' בכל מקום לא תני אלא דמאי תני נמי במתני' הקלין שבדמאי ובאמת אף ודאי פטורין. והא דנקט דמאי במתני' דהכא אגב גררא נסבא הואיל ותני בשארי מתני' דפרקין: **מתני'** מסייע לר"י מגזיב ולהלן פטור מן הדמאי ושנייא היא מגזיב ולהלן בין דמאי ובין וודאי אף הכא לא שנייא בין דמאי ובין ודאי כו' פי' וכי יש חילוק בין דמאי ובין ודאי מגזיב ולהלן הלא מגזיב ולהלן הוא חו"ל וחו"ל פטור מלעשר בין ודאי ובין דמאי. ולמה נקט במתניתא מגזיב ולהלן פטור מן הדמאי הא אפי' ודאי נמי פטור. אלא דנקט דמאי אגב גררא. ה"נ במתני' דהכא נקט דמאי אגב גררא וה"ה ודאי וא"כ מסייע לר"י:

מתני' פליגא על ר"ל אם היו נשמרים חייבין עיקרן לא מן ההפקר הן באין. נ"ב פי' הואיל ותני אם היו נשמרין משמע מסתמא אין משמר ואפקירי מפקר להו ועיקרן לא מן ההפקר הן באין בתמיה וכי העיקר לא בא מן ההפקר דמסתמא ודאי מפקר להו אם לא שידוע דהיו נשמרין. ומשני פתר לה אחר רוב נשמרים. פי' מסתמא י"ל שהוא מן ההפקר ת"ל שהוא מן המשומר דמקצתן משמרין ומקצת אנשים מפקירין אך אם רוב נשמרים אז הוא חייב. ומקשה הגמ' אתא חמי אם הרוב משמרין כו' מחצה על מחצה לית יכיל דתנינן מחצה על מחצה דמאי. וה"פ דמקשה במאי קמיירי ר"ל דמחלק בקלין שבדמאי בין ודאי ובין דמאי מאי קמיירי אם הרוב כו' ר"ה כו' אם אין הרוב כו' ד"ה כו' מחצה ע"מ לית יכיל דתנינן מחצה ע"מ דמאי וא"כ למה תלי ר"ן זה בהקלין שבדמאי אפי' בפירות חשיבין נמי משום דאית מחצה ע"מ. ומשני אר"ל לא סוף דבר הקלין שבדמאי אלא אפי' דמאי עצמו. פי' באמת אפי' דמאי עצמו ולאו דוקא הקלין שבדמאי הואיל והוא מחצה ע"מ ואינו מן הרוב נשמרין:

דתנינן מחצה על מחצה דמאי אמר רבי זירא לא סוף דבר הקלין שבדמאי אלא אפילו דמאי עצמו תני נכנס לעיר שרובה עכו"ם ספק רוב משמרין ספק אין הרוב משמרין ד"ה חייבין בין דמאי בין ודאי נכנס לעיר שרובה ישראל ספק רוב משמרין ספק אין הרוב משמרין ד"ה פטורין בין דמאי בין ודאי ספק רוב עכו"ם ספק רוב ישראל ספק רוב משמרין ספק אין הרוב משמרין מחלוקת ר"י ור' שמעון בן לקיש אילו הן השיתין ר"ש בריה דרבי אבא אמר אילו שהן יוצאות מתחת העלין (א) הבכורות והמסוייפות הרי אלו פטורות ואילו הן הבכורות [א] עד שלא הושיב שומר עליהן ובשומר הדבר תלוי אמר רבי יוסי כשאין בהן כדי טיפול שומר ואילו הן המסוייפות [ב] משיקפלו המקצועות ר' לעיי אמר משום רבי אליעזר הבכורות הרי אלו חייבות מפני שהן בחזקת משתמרות ר' יוסי בן חלפתא אמר השיתין שבציפורין הרי אלו חייבות מפני שהן בחזקת משתמרות נסתייפו התאיני' והוא משמר שדהו מפני ענבים והוא משמר שדהו מפני הירק אם נכנס הוא הפועל וב"ה מקפיד עליו אסורות משום גזל עולא ב"ר ישמעאל בשם רבי יוחנן רבי ורבי יוסי ב"ר יהודה נכנסו לוכל במסוייפות וצוות בהן השומר ומשך ר"י בר"י את ידיו מהן אמר לו רבי אכול שכבר נתייאשו הבעלים מהן רבי יוחנן בעי צוות ואת אמר הכין אמר רבי יונה יאות הוא מקשי: והא מתניתא פליגא

רידב"ז

בחזקת חייב ואפילו בלא כספק רוב מעשרין נמי פטורין דאזלינן בתר רובא והא דנקט בר"מ הוא משום סיפא. נכנס לעיר שרובה ישראל בר"מ כ' אין הר"מ ד"ה חייבין כיון דהוי בחזקת חיוב. בספק רוב עכו"ם ספק ר"י ס' ר"מ ס' אין בר"מ דאין כאן לא חזקת חיוב ולא חזקת פטור בספק זה מחלוקת ר"י ורשב"ל אם מהני ספק הפקר דלר"י אינו פטור אלא דווקא ברוב הפקר ולרשב"ל אינו חייב אלא ברוב משמרין אבל במחע"מ בספק פטור ולא דמי ספק למחצה משמרין ולמחצה אין משמרין דהתם הוי דמאי כיון דים מחצה משמרין מוכחת לאיסור משא"כ בספק לא הוי מחעמ"ח דמאי לרשב"ל וע"כ מתרץ ר"ז ב' תירוצים א' דלא סוף דבר הקלין דאימתי הוי מחעמ"ח דמאי הכ"מ בעלמא ולא בקלין משא"כ בקלין לא הוי מחעמ"ח דמאי וב' אפילו בדמאי עצמו נמי משכח"ל בספק משמרין דלא הוי דמאי משא"כ במחצה משמרין ומחצה אין משמרין רק במקום דאיכא חזקת חיוב לא מהני לכו"ע ס' משמרין והוי הס' ג"כ דמאי רק במקום דליכא חזקת חיוב ולא חזקת פטור בזה נחלקו ר"י ורשב"ל אם מהני ס' הפקר דלר"י לא מהני כספק הפקר ולרשב"ל מהני ספק הפקר ובעינן דווקא רוב נשמר:

ר"ס

פני משה

א"ר זעירא. לא קשיא מהאי מתני' דמכשירין דהתם לא סוף דבר הקלים שבדמאי אלא אפילו דמאי עצמו כלומר דלא איירי האי מתני' באלו המינים שהקלו חכמים בדמאי אלא התם אפילו בדמאי עצמו וכלומר אפילו בשאר המינים שגזרו חכמים דמאי אשמעינן' רבותא ברישא דאם רוב מכניסין לבתיהן פטור אף מדמאי והלכך במחצה על מחצה אמרינן דמאי אבל הכא דבקלים שבדמאי איירינן לעולם אימא לך דה"ק אם רוב הן משומרין חייבין אף בדמאי ולאפוקי מחצה על מחצה דפטורין מדמאי והשתא איכא למימר הא בודאי חייבין הן וכדר"ל: תני. האי לאו ברייתא הוא אלא מימרא כדמסיים ואזיל: נכנס לעיר שרובה עכו"ם. ואין מעשרין אלא דאיכא ספק אם הן רוב משמרין או לא שמא הפקר הוא. לד"ה פטורין בכל. כצ"ל ואפי' לר"ל דלא קאמר אלא בדבר שסתמו חייב במעשר הוא נכנס לעיר שרובה ישראל וכו' ד"ה חייבין בכל דאין כאן אלא ספק אחד אבל אם יש כאן ב' ספיקות ספק רוב עכו"ם וכו' בהא תליא בפלוגתא דר"י ור"ל דלר' יוחנן אפי' מודאי פטורין כדיקא דמתני' דהקלין שבדמאי תרי (ספיקי הוי כספק הפקר) ספק לאו הפקר והת"ל לאו הפקר ספק מעושרין או לא וקאמר ר' יוחנן דאפי' בודאי אינן מעושרין ואין כאן אלא כספק אחד (ספק הפקר ספק לאו) הפקר (פטורין) וה"נ בהאי דיכא דאפילו בודאי אינן מעושרין ונופל הכספק האחד מכל מקום הואיל ואיכא כספק רוב עכו"ס כספק רוב ישראל (הוו להו) תרי כפיקי וכדיכא דמתני' בדמאי אבל בודאי דאין כאן אלא ספק אחד חייבין וה"נ חייבין בודאי: אילו הן השיתין. באילו השיתין שהן יוצאות מתחת העלין שאינן מתגדלות כמו שארי תאנים שהעלין תחת הפרי אלא הן יוצאות מתחת העלין והן המדבריות ונקראין שיתין ולא חשיבי: הבכורות והמסוייפות. תוספתא היא בפ"ק: ואלו הן הבכורות עד שלא הושיב שומר. כל שביכרו ונגמר בישולם קודם שיושיב שומר לשמרן: ובשומר הדבר תלוי. בתמיה ואם אינו מושיב שומר כלל מה דינן: א"ר יוסי. ה"ק בשאין בה כדי טפילת שומר שהן מועטין ואין בהם כדי לשכור שומר להיות מטפל בהן לשמרן והלכך לא חשיבי: אלו הן המסוייפות. שאינן מתבשלות אלא בסוף: משיקפלו המקצועות. כדתנן בפ"ח דנדרים עד שיעבור הקיץ עד שיקפלו המקצועות והן הסכינים שהם מיוחדים לחתוך התאנים כשעושין מהן עיגולין נקראין מקצועות וכלומר עד שיכפלו הסכינים ומכניסן לתוך קתיהן שמצניעין אותן לשנה הבאה. פי' אחר המקצועות הן המחצלאות שמייבשין עליהן התאנים: הרי אלו חייבות. לעולם מפני שהן חביבות עליו והן בחזקת משתמרות: השיתין שבצפורי. מפני שהן חשובין שם: נסתייפו התאנים. תוספתא היא במעשרות פ"ג: נסתייפו. שכבר הוא סוף מלקיטת התאנים ונמצאים שם תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית והוא משמר שדהו מפני הענבים שאין דעתו מפני התאנים אלא מפני הענבים שבתוך השדה שעדיין לא הגיע עת הבציר או ענבים שכבר הוא סוף ענבים ונמצאים שם ענבים שלא יתבשלו כל צרכן והוא משמר שדהו מפני הירק שבתוכה: אם נכנס הוא הפועל ובעל הבית מקפיד עליו. שלא יטול מן אלו התאנים אר הענבים אסורות משום גזל וחייבין במעשרות ואם לאו פטורין דהפקר הן: נכנסו לוכל במסוייפות. נכנסו לשדה אילן של תאנים לאכול מסופי התאנים וציוה בהן השומר ומשך ר' יוסי בר"י את ידיו מלאכול מהן הואיל והשומר מקפיד עליהן: אמר לו רבי אכול ואל תשגיח בהשומר שכבר נתייאשו הבעלים מהן והרי הן הפקר: ר' יוחנן בעי. על זה: צווח ואת אמר הכן. הרי השומר צווח וא"כ הבעלים מקפידין שהושיבו שם שומר בשבילן ואת אומר שנתייאשו מהן: אמר ר' יונה יאות הוא מקשי. ר' יוחנן דמדהושיב שומר ודאי הבעלים מקפידין עליהם. והא מתניתא פליגא על ר' יוחנן. דתנינן לקמן בפרק ג' דמעשרות: הסיפה

תוספות הרי"ד

נכנס לעיר שרובה ישראל ד"ה פטורי' בין דמאי בין ודאי כו' מחלוקת ר"י ורשב"ל ע"פ מה שמבואר בדברינו בפנים בע"ה ע"פ יסודות הללו יש להבין היטב פי' המשניות להרמב"ם ז"ל דהק' עליו בגליון הש"ס על מה דנתן הטעם דמשנתינו הוא משום רוב הפקר כר"י ומטעם ס"ס א"כ הרכיב ב' עניינים דאם רוב הפקר א"כ אפילו ודאי פטורין ועוד הא הרמב"ם ז"ל בפי"א ממעשר הלי"ג ס"ל דלא מהני ס"ס בדמאי עיי"ש בכ"מ ז"ל עכ"ל הגליון ועיי' דמאריך בזה ועוד קשה אליבא מאן אזיל פירושו דבפי' המשניות אם אליבא דר"י א"כ פטור אף בודאי וע"כ דאליבא דרשב"ל. א"כ טעמו דרשב"ל היא במס' ברכות משום דלא חשוד ע"ה עלה משום דלא חשיב אגלו. ולא משום רוב הפקר דאי ס"ל ג"כ דהוי רוב הפקר כר"י א"כ פשיטא דאף בודאי פטור דלית מאן דפליג דברוב הפקר פטור מן הודאי דפשיטא דהולכים בכ"מ אחר רובא וכן מפורש במס' מכשירין לענין מעשר גופי' ומצאתי בס' משנה ראשונה ובתוס' חדשים דה"ק כן והנה בענין ס"ס בדמאי מבואר בסוגיא דידן בפירוש דאם הי' לו חזקת חיוב לא מהני. ס"ס בס' ר"מ לא מהני. ולא אמרינן ס"ס אף דלכאורה מוכח מסוגית הש"ס בבבלי דאמרינן ס"ס בדמאי והוא דגרסינן במס' ביצה דף ל"ה אר"י מקח וחצר ושבת אינן קובעי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו ומתחלה מביא הצר ושבת ואח"כ מקח דתניא הלוקח תאנים מע"ה במקום שרוב ב"א דורסין אוכל מהן עראי ומתקן דמאי ומסיק בגמרא ש"מ תלת ש"מ מקח אינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו וש"מ רוב ע"ה מעשרי' הן וש"מ מעשרין דמאי מע"ה אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו ולכאורה קשה לשיטת הרמב"ם ז"ל למה לא קאמר ש"מ ד' ש"מ דתרומה אינו קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו דהא מדאינו מתקן ודאי אלא דמאי ולמה לא מפרים תרומה הא קודם גמר מלאכה גם תרומה לא הפרים ואלא ע"כ כדפרש"י ז"ל דקסבר האי תנא יש שמעשרי' קודם גמר מלאכה ומדה הנוהגת היא ותלינן ביה לקולא עכ"ל ז"ל הרי דחשבינן ליה בחזקת שנתרמה א"כ קשה האיך אוכל מהן ערא' משום דהוי קודם גמר מלאכה הא תרומה טובלת הלא ע"כ דתרומה אינה טובלת בדבר שלא נגמרה מלאכתו וא"כ ש"מ ד' אלא ע"כ דלפיכך אוכל מהן ערא' משום דהוי ס"ס שמא לא תרם תרומה ואת"ל תרם שמא הפרים גם מעשר ומוכח דמהני ס"ס בדמאי. אך ע"פ דמבואר בדברינו הסוגיא הזאת דכשהרוב מסייעא לפטור מהני ס"ס בדמאי שפיר ניחא דהנה לכאורה קשה מאד פירוש הגמ' שם דגרסינן שם ש"מ רוב ע"ה מעשרין הן וצ"ב גדול מנין לנו שרוב ע"ה מעשרין הן. אימא משום מחעמ"ח והוי באמת ספק השקול וזה פלא גדולה מנין להגמ' להוכיח מהאי ברייתא דרוב ע"ה מעשרי' הן יותר מכל מס' דמאי ובכ"מ שסוגה דמאי יש לן הכפק הזה אם באמת חששו חכמים משום ס' השקול או דרוב ע"ה מעשרים הן ומה מצא הגמ' בברייתא הזאת יותר מבכל התורה כולה להוכיח מכאן דרוב ע"ה מעשרי' הן ולא מצינו ביאור מספיק לזה וחפשתי ומצאתי שעמד בעל הרש"ש ז"ל ע"ז אבל לא ביאר יפה. ונראה לפענ"ד למבואר היטב בפרש"י ז"ל דכתב וז"ל ז"ל שם דקסבר האי תנא יש שמעשרי' קודם גמר מלאכה ומדה הנוהגת היא ותלינן בי' לקולא עכ"ל ז"ל פי' ל-בריו ז"ל דלעולם רוב אין מעשרין קודם גמר מלאכה אך מיעוט המצוי ותלינן לקולא כיון דיש ב"א שמעשרי' קודם גמר מלאכה אף דהוי רק מיעוט אך דמדה הנהגת היא כלומר דהוי מיעוט המצוי תלינן לקולא וקסבר האי תנא דבר חדש בתרומת תאנים דרבנן כיון דהוי מדרבנן תלינן לקולא אפילו במיעוט המצוי. וע"כ מוכיח מכאן הגמ' דש"מ דרוב ע"ה מעשרין הן כדפרש"י ז"ל דאזלינן לקולא מדמעשרין דמאי וחומרא בעלמא הוא דאחמיר רבנן לאפרושי שאר מעשרות מספיקא פי' דאי ס"ד דדמאי היא לאו חומרא בעלמא אלא מצד הדין דהוי באמת ס' השקול אם הופרשו או לא א"כ להאי תנא דמיקל כ"כ בתרומה דתלינן לקולא אפילו במיעוט המצוי א"כ במעשר דהוי מחעמ"ח ספק גמור אם עשרן או לא. כ"ש דהוי לן למתלי לקולא אלא ע"כ דדמאי הוא לאו משום דחששו חכמים באמת שמא לא הפרים ז"א דהא בודאי הפרים דהא רוב ע"ה מעשרין הן ובכולה התורה קי"ל דאזלינן בתר רוב כי אחרי רבים להטות. ורק הכא חומרא בעלמא החמירו חכמים אפילו דאמת היא שהפרים ע"פ הדין מ"מ חומרא שהחמירו חכמים ולא מצד שספק הוא לחכמים וז"ב ועפ"ז שפיר ניחא כיון דלדברינו רוב העולם אינן מפרישין תרומה קודם גמר מלאכה ורק מיעוט המצוי א"כ לענין קביעת מעשר הרוב מסייעא להפטור דאז מהני אף בדמאי א"כ מותר לאכול ערא' דהא לענין אם נקבע כלל למעשר הולכין אחר הרוב דלא הותרם עדיין תרומה קודם שנגמרה מלאכתן כמו דפירשנו לשיטת רש"י ז"ל דרוב אין תורמין קודם גמר מלאכה ומתורץ מאד הפי' המשניות להרמב"ם ז"ל דבפי' המשנ"ת כתב מפני שהדברים הללו הם אילנות מדבריות ואינן נכנסין ברשות איש אחד ומעט מזעיר נוטעים אותן ורובן הפקר וכבר ביארנו שההפקר אינו מחויב במעשרות ונקבצו בהם ב' ספיקו' האחד אם הם הפקר או לאו ואם הן מן השמור אם הוציאו מהן המתנות או לאו והעיקר אצר בידינו דב' ספיקות להקל עכ"ל ז"ל ואחריו נמשך הרע"ב ז"ל. אבל לפי דברינו ניחא שפיר. דהנה לפי דברינו ר"י לחומרא ורשב"ל לקולא דר"י ס"ל דלא מהני אף בקלין אלא רוב הפקר ורשב"ל ס"ל דבקלין לא בעינן רוב הפקר אלא מכיון דאינו רוב נשמר ובע"כ גם רשב"ל מודה לר"י דרוב מינין הללו בעולם באין מן ההפקר וע"כ אינו חשוב בעיני ע"ה ולא חשיד עליהן כדפרש"י ז"ל במס' ברכות לפיכך אפילו במקום דשומרי' אינו חייב רק דווקא כשרוב משמרין אבל אם אין הרוב משמרי' פטור אפילו באינו רוב הפקר וס"ל לרשב"ל דלא שנינו במתניתין אלא דמאי ולא ודאי משום דמתניתין לא מיירי ברוב הפקר דא"כ אף בודאי פטור ור"י ס"ל דמתניתין לא מיירי אלא במקום דרוב הפקר דאל"כ חייב אפילו בדמאי ואלא ע"כ מיירי ברוב הפקר וע"כ ממילא אפילו ודאי פטור וקפריך על רשב"ל דאוקי מתנית' דלא מיירי ברוב הפקר והתני' בברייתא אם היו נשמרי' חייבין אפילו בדמאי א"כ ע"כ מיירי מתנית' בהפקר כר"י ומשני רשב"ל דה"פ בברייתא אם הרוב משמרי' חייבין ומתנית'

שנויי נוסחאות

(סו"א) זירא כד"ו זעירא. (סו"ב) הקלין כד"ו הקלים. (סו"ס) אבא כד"ו אבי וככי"ר איבו. (סו"י) הבכורות כד"ו הבכרות, (סו"א) הבכורות כד"ו הבכירות. (סו"כ) עליהן כד"ו ליתא. (סו"ג) כשאין בהן כדי טיפול שומר ואילו כד ו בשאין בה כדי טפילת שומר אילו. (סו"ד) ר' לעיי בכי"ר תני ר' לעיי. (סוע"ו) הבכורות כד"ו הבכירות. (סוע"ז) חלפתא וכו' שבציפורין כד"ו חלפותא וכו' שבציפרין. (סו"ח) ב"ר וכו' ב"ר כד ו בר וכו' בי רבי. (סו"ט) מהן כד"ו ליתא. (סו"כ) הכין כד"ו הכן. יאות הוא מקשי והא ככי"ר ולא יאות הוא והא.

מערכת הערוך

להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר יש בה עון מיתה דכתיב שם בפר' ויקח קרח (שם פסוק ל"ב) ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו לכך הפרישוה ותנוה לכהן. מעשר שני העלוהו ואכלוהו בירושלם שאין לכם הפסד בו. מעשר ראשון ומעשר עני שהוא בלאו המוציא מחבירו עליו הראיה ואי מייתי ראיה הלויים והעניים שלא הפרישם עם הארץ ליתנו להו ואי לא לא. וכערך דמאי כתב פירוש אחר למלת דמאי „מלשון דימיתי אם יצא ממנו מעשר אם לאו. פי' אתר דין מאי מתוקן או לא ובגמ' דבני מע-בא (מע"ש סוף פ"ה וירו' סוטה פ"ט) מפורש דמיתיקן דמי לא תיקן. (שייך לעמוד הקודם)

גליון אפרים

רבי ורבי יוסי ב"ר יהודה נכנסו לאכול. עיין בבלי נדרים כ"ב ע"ב:

עין משפט נר מצוה ו [א] [ב] מיי' פי"ג שם הלכה ב'.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ק כאן.

חדושי רד"א

תני נכנס לעיר שרובה גוים כו'. היא מילתא באפי נפשה ומייתי הש"ס הכא לאשמעינן ספק רוב גוים ספק רוב ישראל ספק רוב המשמרים ספק אין רוב המשמרים פלוגתא דר"י ורשב"ל. אבל מחצה על מחצה אף ר"ל מודה שפטור ופליגי בספק רוב המשמרין וכו':

א"ר יונה יאות היא מקשה כו'. פי' בתמיה וכי ר"י מקשה שפיר והא מתני' פליגא כה' נשמרין פטורין משום הכי אמר רבי אכול אף שהן משומרין ואם כן לא יאות שפיר. ומשני תמן כו':

פני משה

הסיאה. פוליי"ו בלע"ז : והאזוב. בערבי צעת"ר : והקורנית. סדריא"ה בלע"ז : שבחצר. ודרך אלו שצומחין מאליהן והפ"ה אם היו בחצר המשמרת חייבין במעשר דכתמא לאדם קיימי ומדקתני בחצר ש"מ הא בגינה אפי' נשמרין פטור וקשיא לר' יוחנן דהא האי עובדא לאו בחצר הויא. ומשני תמן יכול הוא לומר לו הרי כל העולם כולו לפניך. כלומר שהרי הן מאליהן צומחות ויכול הוא לומר להשומר מה אתה מקפיד. הרי הן נמצאים בכל מקום והלכך בגינה אפי' היו נשמרים פטורין דבמלה דעתו אצל כל אדם שאינן נשמרין אלא בחצר אבל הכא שאין התאנים מצויין בכל מקום יכול השומר לומר כלכלה אחת היא שנשארו מהן כדי להסימן בכלכלה אחת ואני משמרה לבעה"ב שלי ויאות מקשי ר' יוחנן דמכתמא בעה"ב מקפיד עליהן : תני. בתוספתא דמכילתין ריש פ"ק והכי איתא התם ר' יוסי בר' יהודה אומר הנובלות הנמכרות עם התמרים חייבות וחכ"א עד שלא ישילו שאור פטורות משישילו שאור חייבות. וחסר כאן סוף דברי ר' יוסי עד ר"מ דברי חכמים : שאור. משיפתחו כשאור שיש בו סדקים כדתנן בפ"ג דמעשרות תמרים משישילו שאור : מה. ושואל הש"ס לדברי ר' יוסי בר' יהודה מה האי דקאמר נמכרות עם התמרים אם הן שתי קופות זו בצד זו ואחת של נובלות ואחת של תמרים חשובין ולפי שהן נמכרות כך מקפיד בעה"ב עליהן וקסבר ר' יוסי דאף הנובלות לא הוו הפקר. או דבעינן זו עג"ז ואז הנובלות נחשבות כתמרים הטובות ולא שנייא ופשיט לה דאין חילוק דהיא זו בצד זו והיא זו עג"ז בשתיהן לא מקרי נמכרות עם התמרים דבקופות בפ"ע הן אלא כי אנן קיימין אליבא דרבי יוסי בר"י במעורבות הנובלות עם התמרים בתוך קופה אחת ובהא הוא דקאמר הנמכרות עם התמרים וחייבות אף הנובלות בדמאי : בשהטילו שאור. לדברי ר"י בר"י בעי אם לקולא הוא פליג דקסבר דאף בשהטילו השאור דוקא אם נמכרות עם התמרים אז הן חייבות או דילמא בשלא הטילו שאור קאמר ולחומרא הוא פליג דאע"ג שלא הטילו שאור אם הן נמכרות עם התמרים חייבות : ר' מנא אמר מסתברא בשהטילו שאור אנן קיימין להא דר"י בר"י לקולא הוא דפליג : ופריך הש"ס אם בשהטילו שאור אפילו בפ"ע יהו חייבות ומ"ט דר"י בר"י דפליג בהא : לית יכיל. כלו' אין זו קושיא דלית יכיל אתה להכריח כן דהא אר"י לעיל מפני שרוב המינין וכו' וא"כ הואיל ונובלות הן חזקתן מן ההפקר ואע"פ שהטילו שאור לא מהני אליבא דר"י בר"י : ר' חנינא. פליג אדר' מנא וקאמר דבשלא הטילו שאור אנן קיימין להא דר"י בר"י לחומרא ה"א דפליג : אם בשלא הטילו שאור אנן קיימין. א"כ אפי' במעורבות יהו פטורות ומ"ט דר"י בר"י : לית יכיל. אתה לומר כן דהתני ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו אשכול שביכר בו אפילו גרגר ענבה יחיד, כולו חיבור למעשרות ואף אלו שלא ביכרו וה"נ מכיון שהן מעורבות עם התמרים כולן חיבור הן : ר' זעירא ור' הילא. פליגי נמי בפלוגתא דר' מנא ור' חנינא אליבא דר' יוסי בר' יהודה : וחכ"א וכו'. וכחכמים דהתוספתא שהבאתי לעיל : והגופנין שמירה. כך שמה בגליל כדלקמן : מה בין ביהודה בין בגליל. משום דבנוסחא דהאי תלמודא במשנה כתוב וביהודה האוג והחומץ והכוסבר משמע דעל הא דחשיב והגופנין והכלפה קאמר וביהודה לא היו אלו פטורין אלא מכל תחתיהן האוג והחומץ והכוסבר ומפני שהחומץ לא היה אלא בראשונה כדקאמר לקמן הלכך הכי דקחשיב ביהודה שנוהגות לעולם והן שתים האוג והכוסבר תחת שתים שבגליל והן הגופנין והכלפה והיינו דמפרש ומה בין יהודה לגליל באלו : וקאמר מן מה דמייתון לה למשל בגליל ואומרים שומירה שמר מרה כלומר זאת נקראת שומרה ועל שם שבעלים שומרים אותה וכן הכלפה שמר מרה ומאן מתל לך עם תבלייא כלומר ואעפ"כ מי ממשיל ומדמה לך עם התבלין שעם כל זאת אינם חשובים הן אף לתבלין בעלמא : הדא אמרה בגליל פטורה. שאין חושבין אותה וביהודה חייבת דבדידהו לא הוי הפקר : כסברה כוסברתא שמה. כך היו קורין אותה : מה בין וכו'. ומ"ט דכסבר דוקא ביהודה פטורה : מן מה דמתלין לה בדרומה. של גליל והוא ארץ יהודה ואומרים משל על הכסבר שבגליל שהי' חשוב בעיניהם מאן מתליך עם תבליא דאעפ"כ מי מדמה לך אף לתבלין. הדא אמרה שבגליל חשובה היא וחייבת וביהודה פטורה דלא היו חושבין אותה והוי הפקר : תני. בתוספתא פ"ק. שהיו עושין יינן בטהרה. לנסכים ולפיכך הי' מגין עליהם שלא יהיה יינם מחמיץ והיו מביאין החומץ מן התמד ופטור ממעשר אבל עכשיו שבטלו הנסכים והיין שלהן ג"כ מחמיץ הרי הן ככל המקומות וחייב : מיחלפא שיטתיה דר' יהודה דתנינן תמן. בפ"ה דמעשרות : המתמד. שנותן מים על החרצנים וזגין שנדרכו כדי לעשות ממנו תמד : פטור. ממעשר דאינו אלא קיוהא בעלמא : ור' יהודה מחייב. דס"ל דהוי כיין מזוג אלמא לר' יהודה תמד של חרצנים חייב במעשרות : והכא הוא אומר הכין. דבראשונה שהיה החומץ מן התמד היה פטור וקשיא דידיה אדידיה : בראשונה היו ענבים מרובות. שהברכה היתה מצויה ולא היו החרצנים מן הענבים הדרוכות נחשבות לכלום והתמד הבא מהן כהפקר הוא ופטור ועכשיו שאין ענבים מרובות החרצנים חשובות ולפיכך מחייב ר' יהודה להתמד במעשר : לית הדא פליגא על ר"ש בן לקיש. על הא דקאמר ר' יהודה במתני' חוץ מרימי שקמה קשי' דהא לר"ל הולכין בזה אחר הרוב כדאמר לעיל ומתרצינן התוספתא אליביה דאם רוב משמרין חייב בדמאי ואם רוב אין משמרין פטור וה"נ נימא וירבו כל הרימין על רימי שקמה ויהיו פטורין ומי לימא דהא דר' יהודה פליגא על סברת ר"ל : תיפתר במקום שרוב משמרין. דהא דמחייב ר' יהודה לרימי שקמה כגון שיש שם רוב משמרין אותן והלכין אחר הרוב דלא הוי הפקר : ר' יוסי ב"ר בעי. עלה דמה בכך דבאותו מקום רוב משמרין הא הפ"ה וכי אין כל העולם כולו לפניו שאין משמרין את הרימין וא"כ וירבו כל הרימין על רימי שקמה ויהיו פטורין אלא ע"כ דהא דר"י פליגא על הא דר"ל :

גמרא

פליגא [א] הסיאה (א) והאיזוב והקורנית שבחצר אם היו נשמרין חייבי' הא בגינה אפי' נשמרין פטורי' תמן יכול הוא לומר לו הרי כל העולם כולו לפניך ברם הכא כלכלה אחת היא ואני משמרה לבעל מלאכתי (ב) תני רבי יוסי ב"ר יהודא הנובלות הנמכרות עם התמרים הרי אילו פטורות מה שתי קופות זו בצד זו או שתי קופות זו על גב זו לא שניי' היא זו בצד זו והיא זו על גב זו אלא כי אנן קיימין במעורבות כשהטילו שאור או [ב] כשלא הטילו שאור רבי מנא אמר כשהטילו שאור אנן קיימין אם כשהטילו שאור בפני עצמן יהו חייבות לית יכול דאמר רבי יוחנן מפני שרוב המינין האילו באין מן ההפקר לפיכך מנו אותן חכמים רבי חנינא אמר [ג] כשלא הטילו שאור אנן קיימין אם כשלא הטילו שאור אפילו במעורבות יהו פטורין לית יכיל דאמר רבי ישמעאל ב"ר יוסי משום אביו אשכול שביכר בו גרגיר יחידי כולו חיבור למעשרו' רבי יוסי ב"ר בון אמר ר"ז ורבי חילא חד אמר כהדין וחד אמר כהדין וחכמים אומרים [ד] לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא אפילו שהטילו שאור חייבות ושלא הטילו שאור פטורות והגופנן שמירה מה בין יהודא בין גליל מן מה דמתלין לה מתל בגלילא שומרה שמר מרה מאן מתל לך עם תבלייא הדא אמרה בגליל פטור וביהודא חייב כוסברה כוסברתה * מה בין יהודא מה בין גליל מן מה דמתליך לה מתל בדרומא כוסברה כוסברתה מן מתליך עם תבלייא הדא אמרה בגליל חייבת וביהודה פטורה (ג) תניא אמר רבי יהודא בראשונה היה חומץ שביהודה פטור מן המעשרות שהיו עושין יינן בטהרה לנסכי' ** ולא היה מחמיץ והיו מביאין מן התמד ועכשיו שהיין מחמיץ חייב מחלפא שיטתיה דר' יהודא דתנינן תמן [ה] (ד) המתמד ונתן מים במידה ומצא כדי מידתו פטור ורבי יהודא מחייב וכא הא אמר הכין אמר רבי לא בראשונה היו ענבים מרובות ולא היו חרצנים חשובות ועכשיו שאין ענבים מרובות חרצנים חשובות ר' הונא א"ר ירמיה בעי לית הדא פליגי על ר"ש בן לקיש וירבו כל הרמונים על רימי שקמא ויהיו פטורין א"ר יוסי תיפתר במקום שרוב משמרין רבי יוסי ב"ר בעי ואין כל העולם לפניו וירבו כל הרימון שבעולם על רימי אותו המקום ויהיו פטורים :

הדמאי

רידב"ז

ר"ה אמר ר' ירמי' בעי לית הדא פליגא על רשב"ל וירבו כל הרמונים על רמוני שיקמה ויהי' פטורין כיון דלא מצינו רמוני חייבים רק רמוני שיקמה א"כ פשיטא כדקאמר ר' יוחנן דע"כ רוב מינין הללו באין מן ההפקר דהא אין כלל רמוני חייב אלא רימי שיקמא בעולם וא"כ ע"כ דרוב רמוני באין מן ההפקר ע"ז משני א"ר יוסי תיפתר במקום שרוב משמרין פי' דתפס ליסנא דלעיל דקמשני רשב"ל להברייתא אם הי' נשמרין חייבין דפתר לה אחר רוב נשמרין א"כ מסכח"ל מקום דהוי רוב נשמר אף בלא שיקמא רק דשיקמא הוי דבר ברור ומפורסם לעולם אבל עכ"פ יש מקום דרוב משמרין דחייבין אף בלא שיקמא וע"ז פריך ר"י ב"ר ואין כל העולם לפניו וירבו כל הרימין שבעולם על רימי אותו המקום ויהיו פטורין דסוף סוף כל העולם לפניו דהוי רוב לנגד המקומות הנשמר דסוף סוף מקום דרוב נשמר הוי מיעוט לנגד כל העולם א"כ פשיטא דהוי כדאמר ר"י דרוב מינין הללו באין מן ההפקר דהא אפילו במקום דרוב נשמר גופי' בא מן העולם כולו ורוב וקרוב הולכין אחר הרוב בשלמא לר"י פירש דברייתא אם היו נשמרין חייבין הי' ה"פ דאם הע"ה אומר לו שהוא שמור או שהוא יודע בעצמו שהוא שמור משא"כ לרשב"ל דס"ל דבאמת אין רובן הפקר ע"ז קשה דהא באמת הוי רובן הפקר והאיך מסכח"ל דלא הוי רובן הפקר בעולם אבל לר"י מסכח"ל רוב נשמר בנודע שהדבר הזה שמור או דע"ה הגיד לו :

שנויי נוסחאות

(סו"ב) פטורי' כד"ר פטור. (סו"ז) או שתי קופות זו על גב זו לא כד"ו או זו על גבי זו ולא. (סו"ח) גב וכו' אנן וכו' במעורבות כד"ו גבי וכו' גן וכו' במערבות. (סו"ט) כשהטילו וכו' כשלא כד"ו בשהטילו וכו' בשלא. (סו"י) כשהטילו וכו' אם כשהטילו כד"ו בשהטילו וכו' אם בשהטילו. (סוי"א) יכול כד"ו יכיל. (סוי"ב) האילו באין מן ההפקר כד"ו האילו אינן באין אלא מן ההבקר. (סוי"ג) כשלא כד"ו בשלא. (סוי"ד) כשלא הטילו שאור אפילו כד"ו בשלא הטילו שאור אנן קיימין אפילו. (סוט"ו) פטורין לית יכיל דאמר כד"ו פטורות לית יכיל דתני. (סוט"ז) ב"ר יוסי משום כד"ו בי ר' יוסי אמר משום. (סוי"ז) ר"ז כד"ו רבי זעירא. (סוי"ח) חילא כד"ו הילא. (סוי"ט) אפי' כו' ושלא כד"ו את כו' ואת שלא. (סו"כ) בין יהודא בין גליל כד"ו בין ביהודה בין בגליל. (סוכ"א) מאן כד"ו מן. (סוכ"ב) מה בין יהודא מה בין גליל מן מה דמתליך כד"ו מה בין ביהודה בין בגליל מן מה דמתלין. (סוכ"ג) תניא כד"ו תני. (סוכ"ו) וכא הא אמר כד"ו וכא הוא אמר. (סוכ"ח) פליגי וכו' הרמונים כד"ו פליגא וכו' הרימין. (סוכ"ט) כל העולם לפניו כד"ו כל העולם כולו לפניו. (סו"ל) הרימון כד"ו הרימין.

תוספות הרי"ד

ומתנית' לא מיירי ברוב משמרי' אבל לא ברוב הפקר גם כן דאפילו בדלא הוי רוב הפקר רק אין הרוב משמרי' נמי פטור מדמאי גבי קלין כיון דרוב מינין הללו בעולם הוי הפקר משום דאינו חשוב ע"כ אפילו במקום הזה דלא הוי רוב הפקר מכל מקום הרי הם הקלין ועם הארץ אינו מקפיד עליהן כל כך ועל כן לא הוי כמחלה על מחלה דמאי משום דהוי המיני' הללו קלין משום דרוב המיני' הללו בעולם באין מן ההפקר . ועל פי זה שפיר ניחא דהרמב"ם ז"ל פי' כרבי שמעון בן לקיש דמיקל דאפילו במקום דאינו רוב הפקר אלא כיון דלא הוי רוב נשמר ג"כ פטור מדמאי משום דהוי קלין דהא רוב מיני' הללו בעולם הוי הפקר ולשון הרמב"ם ז"ל רובן מן ההפקר קאי על רוב העולם דכתב אילנות מדבריות כו' ורובן הפקר הרי דקאי על רוב העולם וע"כ פטור מדמאי וחייב בודאי, אבל באם במקום הזה ג"כ לא נמצא משמרי' וכמו בכל העולם כולו פשיטא דפטור אפילו מודאי ג"כ וע"כ פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות וכמבואר בלשון הרע"ב ז"ל לפי שחזקתן באין מן ההפקר משום דלא חשיבי ואית בהו תרי ספיקי' כו' עכ"ל ז"ל פי' דחזקתן בעולם כולו באין מן ההפקר משום דלא חשיבי וע"כ מכיון דלא הוי חשוב אצל ע"ה דהא בחזקת העולם כלו הוי הפקר ע"כ לא חשיבי הללו ואינו חשוד עליהן אפילו במקום דלא הוי רוב הפקר אך דלא הוי רוב נשמר ולא הוי מחעמ"ח בקלין משום דהוי ספיר ס"ס ואימתי אמרינן מחעמ"ח דמאי ולא מהני ס"ס רק בדברים שאינן מן הקלי' אבל במינים הללו דהקלין דאין רוב העולם זורעין אותן אלא נתגדלין ביערות מאליהן שפיר אמרינן ס"ס שמא הוי הפקר ואפילו את"ל דלא הוי הפקר מ"מ שמא עישרן דלא חשיב כ"כ אצל ע"ה עד דרוב העולם מפקירי' אותו וזהו כונתו לפי' המשנה לפרש לשון המשנה בקלי' שבדמאי ולפי דברינו שפיר מפרש כרשב"ל דהא גם רשב"ל ס"ל

גליון אפרים

אשבול שביכר בו גרגר יחידי. מעשרות פ"א ה"ב ע"ש :

עין משפט נר מצוה ז [א] מיי' פ"ב מתרומות הל"ב ח [ב] [ג] [ד] מיי' פרק י"ג ממעשר הלכה א'. ט [ה] מיי' פ"ב ממעשר הלכה ז'.

מסורת הש"ס (א) מעשרות פ"ג משנה ד' נדה נא: (ב) נ' הוספתא פ"ק (ג) תוספתא פ"א כאן פסחים מ"ב. (ד) מעשרות פ"ה מ"ו ב"ב צ"ז חולין כ"ה.

גליון הש"ס. *מה בין יהודה עיין בר"ש ותוס' יו"ט כאן ובלחם שמים. **ולא היה מחמיץ ע' בת ס' יו"ט שהקשה משקלים וכתב דלא היו סומכין על הנס כמו דמתקנין כהן אחר הע"פ שלא יהיה אירע קרי לכה"ג כדאמרו באבות ע"ש. וע' בלחם שמים פ"ק דיומא ובמשנת חכמים כאן שהקשו עליו מדברי הש"ס יומא י"ב ובתוס' שם שהביאו בשם ירושלמי דהיה ביום הכפורים וכבר קדמם התשב"ץ ח"ג סי' קלה ע"ש.

חדושי רד"א

ר' הונא אמר ר' ירמי' בעי לית הדא פליגי על רשב"ל כו'. פי' הא דאמר ר' לא בראשונה לא היו חרצנים חשובים ופטור היה ר' יהודא וצ"ל הטעם משום דאין חשובים אפקורי ספקר ופטור והוא כר' יוחנן לעיל בריש פירקין ופליגא דא על רשב"ל לעיל דאמר ל"ש אלא דמאי אבל ודאי חייבים וכאן משמע אפי' ודאי פטורי' דמשתמא מפקר: וירבו כל הרמונים על רימי שקמה ויהיו פטורי' ג"ב מילתא באפי נפשי' היא ואמתני' דלעיל קאי דקתני במתני' כל רמון פטורי' חוץ מרמון שקמה. מקשה הגמ' וירבו כו' ומשני א"ר יוסי תפתר במקום שרוב משמרין, וע"ז ר' יוסי ב"ר בעי ואין כל העולם לפניו וירבו וכו'. פי' בשלמא רמונים שבסביבה רימי שקמה י"ל שידוע שהם משומרים מש"ה לא בטלין משא"כ וירבו כל רמו' שבעולם דאי אפשר לומר שידוע שהכל משומרין ולהיות העולם אחר רובו נדון מאן גלי רזיא שרוב משימר בעולם.

הלכה ב' מתני' [א] הדמאי (א) אין לו חומש [ב] ואין לו ביעור [ג] ונאכל לאונן [ד] ונכנס לירושלים ויוצא [ה] ומאבדין את מיעוטו בדרכים [ו] ונותנו לעם הארץ ואוכל כנגדו [ז] ומחלל (ב) אותו כסף על כסף ונחושת על נחושת כסף על נחושת ונחושת על פירות ויחזור ויפדה את הפירות דברי ר"מ וחכמים אומרים [ח] יעלו הפירות ויאכלו בירושלים: **גמ'** לא [ט] (ג) יוחנן כ"ג העביר הודיית מעשר העבירן שלא יתוודו הא לבער צריך לבער ובודאי אבל בדמאי אין צריך לבער תני נאכל באנינה ואינו נאכל בטומאה מה בין אנינה מה בין טומאה אמר רב נחמן טומאה מצוי' אנינה אינה מצוי' גזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי אמר ר' יוסי אפילו כספק טבל לא עשו אותו אילו בספק טבל ספק ניתקן מ"ש ספק לא ניתקן שמא אינו אסור לאונן ברם הכא מותר לאונן (ד) תמן תנינן התרומה ותרומת מעשר של דמאי והכא את אמר הכן אמר ר"ז תמן תנינן תרומת מעשר של דמאי ברם הכא מ"ש של דמאי א"ר אימי אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרומת מעשר של דמאי מאי כדון תמן ר"מ ברם הכא רבנן ר"ז אמר בשם רבנן [י] (ה) * בדין היה תרו"מ של דמאי שלא יפריש עליה חומש ולמה אמרו שיפריש מפני גדירה שאם את אומר לו שלא יפריש אף הוא אינו נוהג בה בקדוש' בדין היה מעשר שני של דמאי שיפריש עליו חומש [כ] ולמה אמרו שלא יפריש מפני גדירו שאם את אומר לו שיפריש אף הוא

רידב"ז

א"ר אימי אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרו"מ של דמאי מאי כדין תמן ר"מ ברם הכא רבנן פי' דלר"מ עשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה משא"כ לרבנן דלא עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ע"כ בדמאי פטור מן החומש ובש"ס דילן במס' ב"מ משני ג"כ דמתניתין דב"מ אתיא כר"מ דס"ל דעשו חיזוק לדבריהם מהא דהמביא גט ממדנה"י. ובירושלמי מס' ערלה מביא הא דר"מ דעשו חיזוק לדבריהם מהא דרואה כתם ועיין בתוס' דמבאר עומק הענין מפני מה נחלקו התלמודים בזה:

ר"ז בשם רבנן בדין היה תרו"מ של דמאי כו' עיין בגליון שמקשה על הרמב"ם ז"ל ועיין בתוס' ותמצא תירוץ מכפיק לזה:

רבב"ח

שנויי נוסחאות

(סו"ד) ואוכל כנגדו כד"ו ואוכלו כנגדו. (סו"ו) פירות ויחזור כד"ו הפירות ובלבד שיחזור. (סו"ז) יוחנן כד"ו כיוחנן. (סו"ח) מעשר כו' אין כד"ו המעשר ט' אינו. (סוי"ח) טבל ספק ניתקן מ"ש כד"ו טבל ניתקן מחמת שני. (סוי"ב) התרומה ותרומת מעשר של כד"ו התרומה ותרומת מעשר ותרומת מעשר של. (סוי"ג) ר"ז כד"ו זעירא. (סוי"ד) מאי כד"ו מהו. ר"ז כד"ו ר' זעירא. (סוט"ז) בדין כד"ו כדון. (סוי"ז) שאם את אומר לו כד"ו שאם אומר את לו.

פני משה

הלכה ב מתני' הדמאי אין לו חומש. הפודה מעשר שני של דמאי אינו צריך להוסיף החומש משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן והלכך קרן דמעכב בדאורייתא איתא בדרבנן חומש דלא מעכב בדאורייתא ליתיה בדרבנן: ואין לו ביעור. בסוף ג' שנים שחייב לבער כל מעשרותיו כדכתיב בערתי הקודש מן הבית ובדמאי לא תקנוהו רבנן: ונאכל לאונן. דמעשר שני של ודאי אסור לאונן דכתיב לא אכלתי באוני ממנו ומע"ש של דמאי לא גזרו בו: ונכנס לירושלים ויוצא. לפי שבודאי הנכנס לירושלם המחיצות קולטות אותו ושוב אין יכולין להוציאו חוץ לחומה ולפדותו אבל בדמאי לא גזרו ומעשר שני שלו נכנס ויוצא ונפדה ונאכל חוץ לירושלם: ומאבדין את מיעוטו בדרכים. אם היה מעשר שני של דמאי בדרכים במקום גדודי חיה ולסטים אפי' היה דבר מועט ויכול להביאו בלא טורח ובלא הפסד אינו חושש לו ומניח אותו ליאבד בדרך במקום שהוא שם. ורמב"ם פירש שאם בשעה שמוליך מעשר שני לירושלם נאבד ממנו מעט בדרך אינו חושש לו אבל בודאי צריך שיעלהו כולו או דמיו לירושלים ולא יהא נפסד ממנו כלום בדרכים: ונותנו לעם הארץ. לאכלו בירושלם ואע"פ שהוא חשוד לאכלו בטומאה. ואוכלו כנגדו. לפי מה שנתן לע"ה לוקח מנכסיו כנגדו ואוכל בטהרת מעשר בירושלים משא"כ בודאי שאין מוסרין אותו לע"ה לפי שאינו נזהר לאכלו בטהרה: ומחללין אותו כסף על כסף. אם יש לו מעות כסף של מעשר שני של דמאי והוא צריך לו יכול אפי' לכתחלה לחללן על כסף חולין משא"כ בודאי שאין מחללין כסף על כסף וכן נחשת על נחשת וכן כסף על נחשת מחלל בדמאי אפי' לכתחלה שלא מתוך הדחק אבל של ודאי אין מחללין כסף על נחשת אלא בשעת הדחק ואם אח"כ ימצא ריוח צריך לחזור ולחללו על כסף: ונחשת על הפירות. יכול לחלל של דמאי מעות נחשת על הפירות ובלבד שיהא דעתו לחזור ולפדות את הפירות על המעות דאז יכול לחזור לחלל עליהן ולהעלותן לירושלם דברי ר"מ וחכ"א יעלו אותן הפירות עצמן ויאכלו בירושלים והלכה כחכמים: **גמ'** לא כיוחנן כה"ג העביר הודיות מעשר. כלומר לא תימא הא דתנן הדמאי אין לו ביעור דהתייא הא לבתר דהעביר יוחנן כ"ג הודיית מעשר כדתנן לקמן בסוף מעשר שני ולפיכך הקלו בביעור של דמאי הא ליתא דמה שיוחנן כ"ג העבירן שלא יתוודו הוא שהעבירן כדמפרש התם טעמא הא לבער צריך לבער שמצות ביעור לא ביטל והיינו בודאי אבל בדמאי לא תיקנו בו ביעור כלל ולעולם אפילו קודם תקנת יוחנן כ"ג א"צ לבער: תני נאכל באנינה. מעשר שני של דמאי אבל אינו נאכל בטומאה כדמפרש טעמא מפני שהטומאה מצויה היא וגזרו בדמאי אטו מעשר של ודאי אבל אנינות אינה מצויה כמו טומאה ולא גזרו בשל דמאי: אפי' בספק טבל לא עשו אותו. אפילו בדין של ספק טבל שהוא טבול למעשר שני כדמפרש ואזיל דאף אם הוא ספק ניתקן ממנו מעשר שני או לא אסור הוא לאונן ואילו מע"ש של דמאי מותר הוא לאונן ולא נתנו בו חכמים דין של כספק טבל: תמן תנינן. בפ"ד דב"מ חמשה חומשין הן האוכל תרומה ותרומת מעשר ותרו"מ של דמאי והחלה והבכורים מוסיף חומש: והכא את אמר הכן. דהדמאי אין לו חומש: א"ר זעירא לא קשיא תמן הוא דתנינן תרומת מעשר של דמאי שכבר הפריש ממנו תרומת מעשר והרי הוא כשאר תרומת מעשר אבל הכא במע"ש של דמאי איירי ולא גזרו חומש בפדיונו: א"ר אימי. בהא לא מיתרצא שהרי אין המשנה הזה יוצא ידי תרומת מעשר של דמאי דהא סתמא קתני הדמאי אין לו חומש ומשמע דעל אכילת תרומת מעשר שמפרישין ממנו נמי קאי ואין המשנה מוציא ידי תרומת מעשר מן הכלל הזה: מהו כדין. ואלא קשיא הני מתני' אהדדי: תמן ר"מ. הא דקתני התם דחייבין עליו חומש ר"מ הוא דמחמיר הוא בדבריהם כדברי תורה והכי אמרינן נמי לקמן בפ"ב דערלה דקתני התרומה ותרומת מעשר של דמאי וכו' ומוקי להאי מתני' כר"מ דמלינו בו שמחמיר בדבריהם כהאי דתנינן בפ"ח דנדה הרואה כתם הרי זו מקולקלת וחוששת משום זוב דברי ר"מ ורבנן פליגי עליה התם ומתניתין דהכא כרבנן דלא מחמרינן בדבריהם כשל תורה: ר' זעירא אמר בשם רבנן. דלא צריכין לדחוקי ולאוקמי מתני' דב"מ כר"מ אלא כד"ה אתיא וה"ט דבאמת בדין היה שלא יפריש חומש אם אכל תרומת מעשר של דמאי שאינו אלא מדבריהם ולמה אמרו שיפריש מפני הגדר שאם אתה פוטרה מן החומש אף הוא אינו נוהג בה בקדושה. שיאמר אין דין תרומת מעשר לזה וגזירה שמא לא יתננו לכהן: בדין היה מעשר שני של דמאי וכו'. כלומר ואה"נ דלפי האי טעמא היה בדין שגם למע"ש של דמאי יפריש חומש לפדיונו שלא יזלזל בו ולא יהא נוהג בו דין מעשר שני ולמה אמרו שלא יפריש ג"כ הוא מפני

תוספת הרי"ד

ס"ל דרוב מיני' הללו בעולם באין מן ההפקר דהא מפרש בברייתא אם היו נשמרין חייבין פי' אם הי' רוב משמרין משמע דבר"מ הוי הפקר וברוב משמרין מודה רשב"ל דחייב בדמאי ג"כ ועיקר הפטור הוא באין הרוב נשמרין ואין הרוב מפקירין ובזה אמרינן הש"ס שמא הוי הפקר ואפילו משומר שמא הפריש ע"ה דבקלין אמרינן הספק שמא עישר' ולא משום דבקלין אמרינן דבודאי הפריש ז"א אלא דבמחעמ"ח בקלין אמרינן הש"ס שמא עישרן ולפיכך מוקי במחעמ"ח בירושלמי כדאוקי ר"ז במחעמ"ח לא סוף דבר הקלין שבדמאי וכמבואר בדברינו ומוכח דהיתרא דקלי' היא דבקלי' אמרינן גבי מחעמ"ח הספק שמא עישרן והוי ספק כפיקא וכל עיקר דנקראין מינין הללו קלין משום דרוב גידולם הוי במקום הפקר וע"כ במקום שאין הרוב משמרין ואין רובן מפקירין במחעמ"ח הזה אמרינן הש"ס שמא עישרן וע"כ צריך הפי' המשנה להרמב"ם ז"ל לפרש הקלין מפני שרובן הוי גידולן בהפקר דזהו כל עיקר דהוי קלין וע"כ בשביל זה במקום שהרוב אינו משמר ואינו מפקיר אלא מחעמ"ח מותר בקלין מטעם ס"ס ונמצא מתורץ קושית הגליון הש"ס דלמה הרכיב רוב וגם היאך מהני ס"ס בדמאי אבל לדברינו ניחא שפיר דב' הקושיות מתורצת חדא עם חבירתה דכיון דהוי המינין הללו הפקר ברוב העולם לפיכך הוי קלין דמהני להם הש"ס ודוק כי זה ברור הוא בע"ה:

תמן תנינן תרומת מעשר של דמאי ר' זעירא בשם רבנן תמן תנינן תרומת מעשר של דמאי ברם הכא מע"ש של דמאי אמר ר' אימי אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרומת מעשר של דמאי מאי כדין תמן ר"מ ברם הכא רבנן וזהו כתירוץ הבבלי וזהו סוגית הבבלי במס' ב"מ דף נ"ה ע"ב אמר רבא קשיא לר"א תרומות מעשר של דמאי וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה אמר ר"נ אמר שמואל ה"מ ר"מ היא דאמר עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה דתניא המביא גט ממדנה"י ולא אמר לה בפ"נ ובפ"נ יוציא והולד ממזר דברי ר"מ וחכמ"ש אומרים אין הולד ממזר כיצד יעשה יטלנו הימנה וכו' ע"כ לשון הש"ס ובמסקנת הסוגיא רבא אמר שמואל שפיר קמשני לי' והרמב"ם ז"ל פסק כמתניתין דהאוכל תרומת מעשר של דמאי מוסיף עליו חומש וקשה הא בגמ' מוקי מתניתין כר"מ דהמביא גט והרמב"ם ז"ל פסק כחכמים דאין הולד ממזר ממילא האוכל תרומת מעשר של דמאי צריך להיות פטור מן החומש וזה קושיא עצומה ועיין בגליון הש"ס בירושלמי והתוי"ט ז"ל במס' ב"מ פרק הזהב כתב דהרמב"ם ז"ל פסק כהירושלמי דגרסינן ר"ז בשם רבנן בדין הי' תרומת מעשר של דמאי שלא יפריש עליו חומש ולמה אמרו שיפריש משום גזירה שאם אתה אומר לו שלא יפריש אף הוא אינו נוהג אותה קדושה כן דעת התוי"ט ז"ל ואעפ"י שלשון הרמב"ם ז"ל היא ממש כלשון הירושלמי כמו שכ' בפ"י מה' תרומות התרומה ותרו"מ בין של דמאי ובין של ודאי והחלה וביכורים כולן מצטרפין לכזית לחייב עליהן מיתה וחומש ובדין הי' שלא יתחייב חומש על תרומת מעשר של דמאי אבל אמרו חכמים אם לא נתחייב עליו חומש יזלזלו בה עכ"ל ולכאורה הוא לשון הירושלמי אך קשה מאד שהרמב"ם ז"ל יפסוק כהירושלמי לנגד הבבלי ועוד קשה למה בש"ס דילן נקט ר"מ דהמביא גט ממדנה"י לענין דחכמים עשו חיזוק לדבריהם גבי תרו"מ של דמאי ובירושלמי בפ"ב דערלה גרסינן ר"מ הוא לענין תרו"מ של דמאי והיכן אשכחן דר"מ מחמיר בדבריהן כהיא דתנינן תמן הרואה כתם הר"ז מקולקלת וחוששת משום זוב דר"מ וכו' ובודאי לא לחנם הוא דיתחלקו התלמודים בזה:

ונראה לפענ"ד לתרץ הכל על נכון בע"ה דהנה התוס' ז"ל במס' ב"מ מפרשין אע"ג דבכמה מקומות עשו כייג אפילו יותר משל תורה הכ"מ במקום שיש סברא לקנום אבל כאן בתרומת מעשר של ודאי גופה אין סברא לקנום אם לא שאמרה תורה לפיכך מקשה על דמאי ומביא ראי' מהולד ממזר אע"ג דאין סברא אלא משום דבא"א הוי הולד ממזר ע"כ. ועפ"ז ניחא שפיר מה שמחולק הבבלי והירושלמי דהבבלי מביא הך דמביא גט ממדנה"י וירושלמי מביא הך דהרואה כתם משום דאזלי לשיטתי' דהנה קי"ל בכ"מ לא נהנין ולא מועלין דקרבן על דרבנן לא

עין משפט נר מצוה י [א] מיי' פ"ס ממ"ש הל"ד סמ"ג עשין קלו. יא [ב] מיי' פי"א שם הל"ח סמ"ג עשין קלח. יב [ג] מיי' פ"ג שם הל"ח סמ"ג לאוין רסד. יג [ד] מיי' פ"ב שם הל"ט יא וכל"מ סמ"ג עשין קלו. יד [ה] מיי' פ"ג שם הל"ט סמ"ג לאוין רס"ד. טו [ו] שם הל"ח סמ"ג שם. [ח] שם פ"ד הל"ח סמ"ג עשין קלו. יז [ט] מיי' פי"א ממעשר שני הלי"ג. יח [י] מיי' פ"י מתרומות הל"ד. סמ"ג לאוין רכו. יט (כ) מיי' פ"ס ממעשר שני הל"ד סמ"ג עשין קלו.

מסורת הש"ס (א) ב"מ נ"ד: (ב) שם נה. (ג) מע"ש פ"ס מט"ו. סוטה מז: (ד) ערלה פ"ב מ"א (משנה בפ' הזהב) (ה)ב"מ נה:

גליון הש"ס *בדין הי' וכו' ע' בכ"מ מ"ש שזה בפ' הזהב. וכוונתו על הא שהוסיפו הרמב"ם והסמ"ג כמו שאין חייבים חומש על מע"ש. אבל גוף הדין מפני גדירו הוא כמו בירושלמי כאן. ועי' בתוס' יו"ט פ' הזהב משנה ח' ובמגלת ספר לאוין סימן רכ"ח ודוק. ועי' במפרש כאן שכתב טעם דלא חשו לתרומת מעשר שלא יפרישו כל עיקר משום דחמיר להו. אבל במגלת ספר כתב בשם מ"כ דשאני מע"ש שחומשו רב משא"כ בתרומת מעשר דחומשו מועט וצ"ע על רבינו דבפ"ס דמע"ש השמיט טעם דאינו מוסיף חומש ובפ"י מתרומות כתב טעמו דתרומת מעשר. וצ"ל דרבינו לא בא רק לתת טעם למה שינו אותו ממעשר שלו ודוק:

מהר"מ יפ"מ

וחכ"א יעלו הפירות ויאכלו בירושלים כתב המפרש אלא בעלה הפירות לירושלים ואינו יכול לחזור ולפדות הפירות אלא מעלה הפירות לירושלים כצ"ל:

הוא אינו מפריש כל עיקר רבי בון בר חייא בעא קומי רבי לא למה לי דמאי אפילו ודאי למה לי מיעוט אפילו רוב ולא כן (א) תני [א] אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר ולא מן המדבר ליישוב אלא א"כ היתה * במקום שחיתה גוררתה מביאה ונוטל דמים מן השבט א"ל ואינו מצוה להשיב אבידה אמר ר' יוסי מצוה הוא להשיב אבידה בדבר מועט ואינו מצוה להשיב אבידה בדבר מרובה ובודאי אבל לא בדמאי אפילו בדבר מועט אינה מצוה להשיב אבידה דתנינן ומאבדין את מיעוטו בדרכים עד כדון כשאין בידו מעות היה בידו מעות רבי ניחומי ברי' דרבי חייא בר בא אמר אבא היו לו מעות בדיסקיא ולא היה מחללו אתיא דרבי חייא בר בא כר"ז ודרבי אילא

פני משה

מפני הנדר שאם אתה מחמיר עליו להוסיף חומש אף הוא אינו מפריש כל עיקר לפדיונו ויאכלנו חוץ לירושלם בלא פדיון ולפיכך לא רצו חכמים להטריחו אף בחומש: למה לי דמאי אפילו ודאי. הא דקתני ומאבדין את מיעוטו בדרכים פריך דר' בון בר חייא ס"ל כר' אמי בפירושא דמתני' דאין משנה זו יוצא מידי תרומת מעשר של דמאי ומאבדין את מיעוטו והלכך קאמר מאי איריא דמאי ומיעוטו אפי' ודאי ורובו נמי אין מקפידין עליו אם הוא בדרכים כדתנינן בברייתא דלקמיה: וכי לא כן תני. בברייתא אין מביאין תרומה מן הגורן שאין הבעלים מחויבין להטפל בה ולהביאה מן הגורן לעיר ולא מן המדבר ליסוב אלא הכהן הוא יוצא לשם ונוטל חלקו: אא"כ היתה במקום שחיה גוררתה. כצ"ל דכיון דפסידא דמוכחא היא התקינו חכמים שיהא מביאה ונוטל דמים מן השבט שהכהן ישלם לו שכר הבאתה הא לאו הכי מניחה אותה שם ואע"פ שהולכת לאיבוד וא"כ אפי' בתרומה ודאי מניחה בדרכים: א"ל ואינה מצוה להשיב אבידה. בתמיה וכי לא קאמר בברייתא דהיכא דאיכא פסידא דמוכחא כגון שחיה גוררתה וכיוצא בו שצריך להביאה מפני השבת אבידה ונוטל שכרה מן הכהן וה"נ מיירי במתני' דאיכא פסידא דמוכחא ולפיכך דוקא בדמאי ובדבר מועט הוא דלא חששו כדמסיק לקמיה: א"ר יוסי מצוה הוא להשיב אבידה בדבר מועט. רבי יוסי מקשי עלה דאי בכה"ג מיירי א"כ מצוה הוא להשיב אבידה גם בדבר מועט ואינו מצוה להשיב אבידה בדבר מרובה. בתמיה כלומר וכי מצות השבת אבידה בדבר מרובה דוקא נאמרה והלא אף בדבר מ"ע מצוה היא. ובודאי תשובת ר' אילא היא כלו' בודאי הוא דחששו אף לדבר מועט משום מצות השבת אבידה אבל בדמאי אינו מצוה להשיב אבידה בדבר מועט וטעמא דכיון דדבר מועט הוא והכהן צריך לשלם שכר הבאה לא חששו חכמים בדמאי שהוא כספק ואין דבר מועט כדאי להשכר הטיפול ובודאי משום קדושת תרומה חששו אף לדבר מועט היכא דאיכא פסידא דמוכחא: דתנינן ומאבדין את מיעוטו בדרכים. כלומר והיינו דתנינן דבכה"ג דאמרן הוא דמיירי דאף במקום דאיכא פסידא דמוכחא בדרכים מאבדין את מיעוטו בתרומת מעשר דמאי: עד כדון כשאין בידו מעות. הא מילתא היא דאזלא למאן דמפרש לעיל דמתני' במעשר שני של דמאי הוא דאיירי דביה הוא דשייך חילול וכדאסיק לקמיה דאי בתרומת מעשר מאי חילול הוא דשייך ביה. ובמעשר שני הוא דבעי דעד כאן שמעינו דמאבדין את מיעוטו בדרכים בשאין בידו מע"ת ואין יכול לחללו דקי"ל אין פודין מעשר שני אלא במעות שהוא ברשותו: היו בידו מעות. מאי אם צריך הוא לחללו הואיל ויש בידו מעות ולא יניחנו לאבד או לא: ר' ניחומא ברי' דר' חייא בר בא אמר. אבא היו לו מעות בדיסקיא ולא היה מחללו. אע"פ שהיו לו מעות בשק שלו אפ"ה לא היה חושש לחללו והניחו לאיבוד בדרכים. אתיא דר' חייא בר בא כר' זעירא. ר"ז לעיל דמפרש דמתני' במע"ש של דמאי מיתוקמא והכי ס"ל נמי לר"ח בר בא והלכך לא היה חושש לחללו דמאבדין את מיעוטו בדרכים קתני: ודר' אחא. פ"ם הוא דלא נזכר כאן ר' אחא אלא דר' בון בר חייא גרסינן. דבעי עלה לעיל מהאי ברייתא אין מביאין תרומה וכו' משום דאיהו ס"ל כר' אמי דלעיל דמפרש להמתני'

רידב"ז

רבב"ח בעי קומי ר' לא למה לי דמאי אפילו ודאי מבואר היטב הסוגיא הזאת בהר"ש ז"ל וה"פ דרבב"ח ור"ל מוקי מתניתין בתרו"מ ולפיכך מקשין מהברייתא דאין מביאין תרומה מן הגורן לעיר כו' אלמא דאפילו בודאי ואפילו רוב נמי מאבדין וא"כ קשה ל"ל מיעוט ול"ל דמאי אפי' רוב ואפילו ודאי נמי דיכא הכי ע"ז א"ל דזה נפ"מ בין דמאי לודאי דאילו בודאי מצוה משום השבת אבידה להביא מן המדבר ליסוב משא"כ בדמאי דאפילו משום השבת אבידה ליכא ואתא ר' יוסי ומוסיף ע"ז דמצוה להשיב אבידה בדבר מועט ר"ל כשיהי' הוצאה מועטת ואינו מצוה להשיב בדבר מרובה כשההוצאה מרובה וכ"ז בודאי אבל בדמאי אפילו בדבר מועט אינו מצוה להשיב אבידה דתנינן ומאבדין את מיעוטו בדרכים פי' דאפילו בהפסד הוצאה מועטת מאבדין וא"כ שאל הגמ' עד כדון כשאין בידו מעות היו בידו מעות האיך הדין אם מותר לאבדו או דמחויב לחללו על מעות שיש לו בביתו וע"ז פשיט דר' נחומי ברי' דר"ח בר בא אמר אבא היה לו מעות בדסקיא ולא היה מחללו ולפ"ז מפרש להמתניתין דידן דקתני ומאבדין את מיעוטו בדרכים מיירי במע"ש ע"ז קאמר דאתיא דר"ח בר בא כר"ז דמפרש להמתניתין דמיירי במע"ש ודר"א כר"א דר"א דמפלפל לעיל עם רבב"ח בהקושיא דאין מביאין תרומה מגורן לעיר על הא דקתני במתניתין דמאבדין את מיעוטו דהוא נמי תרומה דהוא תרו"מ כן פי' הר"ש ז"ל ועיין בתוס' ותבין את כל הסוגיא בע"ה:

דבי

שנויי נוסחאות

(שו"ס) גוררתה כד"ו גררתה. (שו"ז) מועט ככי"ר מרובה [ואולי גירסתו בשורה ח' במקום מרובה מועט]. (שו"ח) אבל לא בדמאי אפילו בדבר מועט אינה מצוה כד"ו אבל בדמאי אינו מצוה. (שוי"א) כשאין וכו' היה כד"ו בשאין וכו' היו. (שוי"ב) אמר אבא היו לו מעות כד"ו אמר היו מעות. (שוי"ג) בר בא בר"ז כד"ו בר ווא כרבי זעירא.

תוספות הרי"ד

לא אשכחן וירושלמי פ"י דתרומות ופ"ג דמס' כתובות פליגי בירושלמי אם תשלומי חומש על אכילת תרומה אם היא קנס או קרבן וה"ג שם על הא דא"ל לרשב"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורין מן התשלומין והא כתיב איש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו וכו' כיון דבמזיד חייב מלקות בהתרו בו א"כ למה בשוגג משלם הא הוי חייבי מלקות שוגגין ומשני אלא מיסבר סבר רשב"ל שהחומש קרבן [וקי"ל דבקרבן לא אמרינן קם לי' בדרבה מיני' כמו דאיתא בירושלמי באותו סוגיות שם שני דברים מסורין לב"ד את תופס אחד מהן יצא דבר שמסור לשמים] ופריך אפילו תימר שהחומש קרבן קרן קרבן אר"י בר"ש מתניתא אמרה שהקרן קנס וכו' אילו מה שאכל הי' משלם יאות וכו' כמה דתימר שהקרן קנס ודכוותי' החומש קנס ע"כ ופירש הר"ש ז"ל בלשון בתמי' ואפי' דתימר שהקרן קנס חומש קנס בתמי' אלא ודאי דהחומש קרבן נמצא דבירושלמי הוי פלוגתא אם החומש קנס או קרבן דמתחילה סבר שהחומש קנס ומשני דמיסבר סבר רשב"ל שהחומש קרבן ואי' בתוס' ז"ל במס' כתובות דף ל' ע"ב דמקשין על ההיא סוגיא דמס' פסחים דף ל"ב גבי האוכל תרומות חמץ בפסח דמוקי להאי דבמזיד פטור מן התשלומין דאתיא כר"י בן הקנה ע"ז מקשים בתוס' ז"ל הנ"ל א"כ אמאי בשוגג משלם קרן וחומש הא הוי חייבי כריתות שוגגין ומתרצין דחומש כפרה היא והוא ממש שקלא וטריא דירושלמי הנ"ל [ותמי' לי שהתוס' ז"ל לא הביאו הירושלמי הנ"ל] ולכאורה קשה דהתוס' ז"ל מסוגיא דב"מ דף נ"ה הנ"ל לכאורה סתרי להתוס' ז"ל דכתובות הנ"ל דהתם מסקי דהחומש קרבן והכא משמע דמתורת קנס היא דלפיכך מקשה ר"א וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם משום דאין סברא לקנוס דבתרו"מ ודאי אין סברא לקנוס אם לא שאמרה תורה ומדברי תוס' ז"ל הנ"ל משמע דחומש מתורת קנס ולכאורה סתרי אהדדי אבל כד נדייק שפיר עולה הכל כעין חומר דהנה בכ"מ קי"ל דלא נהנין ולא מועלין דבהקדש דרבנן לא שייך קרבן מעילה ולפי זה האוכל תרו"מ דרבנן כמו דמאי לא שייך נמי קרבן אבל ז"א דאימתי לא שייך על דרבנן קרבן הנ"מ במקום דיש חשש איסור חולין בעזרה אבל חטאת העוף הבאה על הספק דקי"ל בכ"מ דמביא מספק חטאת העוף ואינו נאכל מחשש שמא מליקת חולין נבילה אבל מביא לעזרה ונלמד מפורש מגזה"כ כמו דאיתא במס' נזיר דף כ"ט עיי"ש ודווקא בקרבן בהמה אינו מביא חטאת מספק משא"כ בחטאת העוף דמביא על הספק ובכ"מ דודאי חטאת שלו היא עוף מביא בספק ג"כ חטאת העוף רק דאינו נאכל מחשש מליקה וקי"ל דזבה קרבנה חטאת העוף וא"כ במקולקלת למנינה והוי אולה ספק אם ראתה ב' ימים או ג' ימים מביאה חטאת העוף על הספק וכמו כן ס"ל לר"מ בהרואה כתם הר"ז מקולקלת למנינה וחוששת משום זוב אם ראתה ג' כתמים בג' ימים מביאה חטאת העוף הבאה על הספק מביאה קרבן ואינו נאכל כמו דאיתא במס' נדה דף כ"ב עיי"ש וא"כ שפיר מביא הירושלמי לשיטתו דס"ל במסקנא דהחומש קרבן דהיכן אשכחן לר"מ דמביא קרבן על דרבנן דהא בכ"מ קי"ל לא נהנין ולא מועלין ואם אכל קודש דרבנן אינו מביא קרבן מעילה ואם אכל תרומה דרבנן מביא קרבן ע"ז מביא שפיר מהא דהרואה כתם דדוקא בקרבן מעילה דהיא קדשים בר הקרבה אינו מביא על הקדש דרבנן משום חולין בעזרה משא"כ בחטאת העוף דמביא על הספק מביא אף על כתם דרבנן משום דרבנן חששו שמא בא מהחדר וקפגע בדאורייתא לפיכך מביא ראיה מהרואה כתם אף דמן התורה מותר כתם דדם אמר רחמנא ולא כתם כדאיתא במתניתין במס' נדה דף נ"ח מ"מ ס"ל לר"מ דהרואה כתם הר"ז מקולקלת וחוששת משום זוב ומביאה חטאת העוף הבאה על הספק משום דרבנן חששו שמא הוא דם החדר וחשש דרבנן הוא לאו משום גזירה אלא דרבנן חששו שמא באמת הוא דם החדר מביאה קרבן כספק הבא על הספק דאורייתא דבמילתא דודאי מדרבנן לא שייך קרבן ודאי כיון דהוא מפני גדר בעלמא לא שייך קרבן וכן בספיקא דחששו רבנן ספק שמא נוגע הוא בד"ת לא שייך קרבן בספק אבל בחטאת העוף הבא מן התורה על ספק במקום דעשאו רבנן ספק שמא נגע בד"ת ס"ל לר"מ דמביאה קרבן ספק כספק תורה ומביא קרבן אף על דרבנן כדאיתא בפי' המשניות שם וא"כ ה"כ דרבנן חששו בדמאי שמא באמת לא הפרים והוי תרו"מ באמת ע"כ מביא קרבן כיון דאין כאן חשש חולין בעזרה ע"כ שפיר הירושלמי לטעמי' דס"ל במסקנא דהחומש קרבן מביא שפיר הך דהרואה כתם [וס"ל להירושלמי דרבנן דס"ל אין בכתמים משום זוב דלא ס"ל כלל זיבה בכתם אף אם ראתה ג' כתמים בג' חלוקות בג' ימים עיי' במס' נדה דף נ"ב ע"ב עיי"ש] אבל ר"א דמקשה בבבלי תרו"מ של דמאי וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה דס"ל כהך מ"ד בירושלמי דהחומש קנס ולפיכך מקשה שפיר דאין סברא לקנוס כמו שהסבירו בתוס' ז"ל הנ"ל דאפילו בתרו"מ ודאי לא שייך לקנוס א"ל שאמרה תורה ולפיכך מביא ראיה מן המביא גט ממדה"י אע"ג דאין סברא לעשות ממזרי מדרבנן דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל כמו דאיתא בתוס' ז"ל במס' גיטין דף מ"א עיי"ש רק משום דבא"א הוי הולד ממזר. וע"כ שפיר לא שייך למביא הך דהרואה כתם כי אם המביא גט ממדה"י, ושפיר דייק התוס' ז"ל דההיא דר"א מתורת קנס וכיון דאנן קי"ל דהחומש קרבן כמו שהוכיחו התוס' ז"ל מסוגיא דפסחים הנ"ל ואנן קי"ל להלכה כר"מ גבי הרואה כתם דחוששת משום זוב דמשום דחכמים דפליגי על ר"מ הא מוקמינן במס' נדה דף נ"ב ע"ב ביחידאה דמאן חכמים ר"ח בן אנטיגנוס וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' א"ב ועי' בפי' המשניות בדף נ"ב שכתב בפירוש דמביא חטאת העוף א"כ שפיר נקטינן להלכה דהאוכל תרו"מ של דמאי משלם חומש ע"כ שפיר פסק הרמב"ם ז"ל דהאוכל תרו"מ של דמאי משלם חומש. ודו"ק:

רבב"ח בעי קומי ר"ל ל"ל דמאי אפילו ודאי למה לי מיעוט אפילו רוב לא כן תני אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר ולא מן המדבר ליסוב אלא א"כ היתה כו' א"ל ואינו מצוה להשיב אבידה עד כדון שאין בידו מעות היו בידו מעות ר"י ורחומי בר"י דר"ח ב"ר בא אבא היה לו מעות בדסקיא ולא היה מחללו אתיא דר' חייא בר בא כר"ז ודר' אילא כר' אימי ע"כ. פירושו מבואר יפה בהר"ש ז"ל דמאי מוקי כר' אימי דאמר אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרו"מ של דמאי ע"כ. וקשה לי מאד ומצאתי במפרשים ז"ל שהרגישו זאת דמנין לנו למוקים דר"ח ב"ב כר"ז דהא אתיא אפילו לדר"א דהא ר' אימי דמוקי מתניתין למיירי בתרו"מ של דמאי מיירי נמי במע"ש של דמאי דהא מוקי מתניתן דמיירי בתרווייהו. ונראה לפענ"ד דע"פ שיטת הירושלמי ע"כ דר"ח ב"ב כר"ז ולא כר"א ונקדים מה דגרסינן לקמן פ"ג דמס' מע"ש א"ר חגי מתניתא אמרה שאין מחללין מעות על פירות בריחוק מקום [כעין ההיא דגרסינן במס' ב"מ דף מ"ה דטבעא אפירי לא מחללינן בחוץ לירושלים] אמרה קומי ר"א וקלסיה קומי ר' ירמיה וקנתרי והתנא מעות בירושלים

עין משפט נר מצוה ב [א] מיי' פי"ב מתרומות הלכה י"ז.

מסורת הש"ס (א) חולין קל"ד במקצת תוספתא תרומות פ"י ירושלמי מע"ש פ"ג ה"ג:

גליון הש"ס *במקום שחיתה גוררת' כו'. ע' ש"ס חולין קל"ד שלא נזכר זאת רק שסוכר פרה ומביא מפני הפסד תרומ'. ורבינו כתב כלשון התוספת' וירושלמי כאן. והכ"מ לא העיר בזה. וע' במפרש התוספתא שכתב להשוות ש"ס דילן עם הירושלמי וע' בנים חיים בהגהותיו שם.

חרושי רד"א

ר' בון בר חייא בעא קומי ר' לא. על המתני' קאי דקתני הדמאי כו' מאבדין מעוטו בדרכים ע"ז מקשה ל"ל דמאי אפי' ודאי. ל"ל מיעוט אפילו רוב דהא תנינן אין מביאים תרומה מן הגורן לעיר כו' אלא א"כ היתה במקום שחיה גוררתו מביאה ונוטל דמים מן השבט והא הכא מיירי בודאי וברוב ואפ"ה קתני אם הי' במקום שחי' גוררתו מביאה ונוטל דמים מן השבט. ומשני א"ל ואינו מן המצוה להשיב אבדה דאם יניחהו שמה יגררוהו החיות וילך לאיבוד והוי כמציל מן הארי ומש"ה מותר ליטול דמים מן השבט: **אמר** ר' יוסי מצוה הוא להשיב כו' ר' יוסי בא לומר שיש חילוק בין ודאי לדמאי. דבודאי מצוה להשיב אבדה בדבר מועט אבל במרובה אינה מצוה אבל בדמאי אינה מצוה להשיב אבדה רק רשות, דתנינן ומאבדין את מעוטו בדרכים ר"ל שמותר לאבד מעוטו בדרכים בכדי להציל אבל אינו מצוה כלל אפילו במיעוט הואיל ואינו רק ספק. משא"כ בודאי מצוה להשיב אבדה בדבר מועט אבל בדבר מרובה ל"ה מצוה והאי הוא עפ"י הני' שבדפוס וויניציאה ובדפוס קראקא וז"ל אמר ר"י מצוה הוא להשיב אבדה בדבר מועט ואינו מצוה להשיב אבידה בדבר מרובה ובודאי. אבל בדמאי אינו מצוה להשיב אבדה דתנינן ומאבדי' את מעוטו בדרכים כו':

רבי ניחומי בריה דר' חייא בר בא אמר אבא היו לו מעות כו'. נ"ב. ובזה רוצה לפשוט דמתני' דהכא מיירי אפילו הי' לו מעות לחללו אפילו הכי מותר לאבד מעוטו בדרכים. ע"כ מתניתא מיירי במ"ש ומוקי למתני' כר"ז דאמר לעיל ברם הכא במ"ש ודרבי אילא הא ר' לא מוקי מתני' דהכא לת"מ כרבי אימי דאמר לעיל הכי מדמייתי לי' ראי' ממתני' ואין מביאין תרומה מן הגורן לעיר כו' מוכרח דגם מתני' דהכא מיירי בתרומת מעשר ולא במ"ש דאל"כ מאי מקשה מהמתני' דתני מביאין תרומה כו' והטעם התם דמצוה להשיב אב"ה משא"כ כאן דמיירי במ"ש דהוי דידיה ולא שייך לומר מצות השבת אבדה ולכך מאבדין מעוטו בדרכים. אלא ע"כ דהאי מתני' נמי מיירי בתרומת מעשר והוי ר' אילא כר' אמי:

מהר"מ יפ"מ

ואינה מצוה להשיב אבידה. כתב המפרש שהרי תרומת מעשר יש בו השבת אבידה שהרי ממונו של לוי היא וכן ת"מ לכהן אלא ודאי דמיירי שלא תלך ממילא לאיבוד עד שיבא הכהן או הלוי אם לא במקום חיות שבוודאי תלך לאיבוד אבל דמאי ספקא הוא ומשום ספיקו מאבד מעוטו ולא רובו דשמא אינה מצוה השבת ללוי עכ"ל ג"ב וצ"ל דשם מצוה להשיב אבידה ללוי:

לסמתני' דבתרומות מעשר של דמאי נמי מיתוקמא כדקאמר אין המשנה הזה יוצא ידי תרומת מעשר של דמאי וכדפרישית: דבי ר' ינאי אמרי. לפרש הא דקתני ומאבדין את מיעוטו קאי וכמה הוא מיעוט: פחות מאוכל מותר לאבד בפרום. אם הוא בחתיכות פרוסות פרוסות מותר לאבד בשיעור פחות מאוכל ואוכל הוא כגרוגרות ופחות מכאן לא נקרא אוכל וכדמצינו בפ"ב דסוכה דקתני וכשהביאו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה וכו' אלמא דפחות מכביצה נקרא אוכל ועד כגרוגרת כדאשכחן בשיעור הוצאת שבת: אבל בשלם עד כגרוגרת. ולא גרוגרות בכלל וכדמפרשינן לקמן מאי אבל דקאמר: ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק בשלם עד כגרוגרות בפרום אפי' כמה מותר. וקאמר הש"ס מה ופליגין. אם הא דקאמר ר' יוחנן בפרום אפי' כמה מותר היינו אפי' בגרוגרות או יותר. ופליגי בפרום או לא: ומפרש ר' מנא דלא פליגין לא בשיעורא ולא במידי והכי קאמרי: דבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבד בפרום כלומר לכ"ע בין בפרום בין בשלם שיעורו לאבד דוקא בפחות מאוכל והיינו בפחות מגרוגרת אבל לא בגרוגרות ולדבי ר' ינאי היינו דאיכא בין פרום לבין שלם דאם יש כאן כמה חתיכות פרוסות מותר לאבד מעט מעט מכאו"א ובלבד שיהא בין הכל פחות מגרוגרות ולא יותר אבל בשלם עד כגרוגרת כלומר מהשלם האחד הוא דמותר לאבד עד כגרוגרת ולא שיצטרף מעט מעט מכמה ככרות שלמים שיש כאן וטעמא דהואיל ושלמים הן לא התירו לקלקל את כולן ולאבד מכאו"א והשתא בשיעורא דאיביד אין חילוק בין פרום לבין שלם אף לדבי ר' ינאי אלא דההפרש בענין הצטרפות השיעור הוא והיינו אבל בשלם דקאמרי ומשום דדבי ר' ינאי לא פירשו למילתייהו בהדיא הלכך קאמר ר' יוחנן דהכי בעינן למימר בשלם עד כגרוגרות וכדאמרן מאחד דוקא ולא להצטרף מעט מכאו"א ובפרום אפילו כמה מותר כלומר אפי' כמה שהן מותר לאבד מעט מכאו"א ובלבד שלא יאבד כ"א עד גרוגרת ולא גרוגרות בכלל והיינו דקאמר ר' מנא דלא פליגין במידי ומשום דחייב אדם לומר בל' רבו הלכך דבי ר' ינאי קאמרי כמו ששמעו מר' ינאי רבן ור' יוחנן קאמר כמו שקיבל מר"ש בן יהוצדק: מהו להפרים כל שהוא ולאבד. כצ"ל וגי' הדפוס טעות דמוכח הוא כלומר אם מותר לכתחילה להפרים מעט למע"ש של דמאי ועל מנת לאבד ולא איפשטא הכא: ונותנו לעם הארץ ויאכל כנגדו. ומפרש דוקא במעשר שני של דמאי

דבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבדו בפרום אבל בשלם עד גרוגרות ר"י בשם רשב"י בשלם עד כגרוגרות ופריך בפרום אפילו כמה מותר הכ"מ ז"ל בפ"ג מה' מע"ש היה גרס כאן גירסות להעמיד הפסק עי"ש והגר"א ז"ל בכי"ק בירושלמי שת"י גרס מה פליגין בפרום יותר מאוכל ר"מ אמר לא פליגין כך אלא דבי ר"י אמרי פחות מאוכל מותר לאבד בפרום כו' ר"י בשם רשב"י בין בפרום בין בשלם עד כגרוגרת. ותלמידיו ז"ל גורסין מה פליגין לקולא ור"מ אמר לחומרא פליג:

אילא כרבי אמי דבי רבי ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבדו בפרום אבל בשלם עד גרוגרות רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק בשלם עד כגרוגרות בפרום אפי' כמה מותר מה פליגין ר' מנא אמר בדא פליגין דבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבד בפרום אבל בשלם עד גרוגרות רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק [א] בין בפרום בין בשלם עד גרוגרות רבי הושעיה בעי מהו להפריש כל שהוא ולאבד: ונותנו לעם הארץ ויאכל כנגדו בדמאי הא בודאי לא [ב] (א) שאין מוסרין ודאי לעם הארץ:

הלכה ג מתני' [ג] (ב) הלוקח לזרע ולבהמה קמח לעורות ושמן לנר שמן לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי [ד] מן הכזיב ולהלן פטור מן הדמאי [ה] חלת עם הארץ והמדומע והלקוח בכסף מעשר שירי המנחות פטורין מן הדמאי. ושמן ערב בית שמאי מחייבין [ו] ובית הלל פוטרין: גמ' מכיון שלקחו לזרע לא (ג) שנייא היא דבר שזרעו כלה היא דבר שאין זרעו כלה. אמר רבי יוחנן ותני כן לקחן לזרע וחישב עליהן לאכילה באין מחשבה. לקחן לאכילה וחשב עליהן לזרע לא הכל ממנו: תני [ז] (ד) אין זורעין טבל * אבל מחפין טבל אבל מחפין עם העכו"ם טבל ששכח וזרע טבל פטור שכבר אבד. [ח] בדבר שאין דרכו להתלקט. אבל בדבר שדרכו להתלקט קונסין אותו שילקט אותו בלא צמח. אבל אם צמח נעשה כדבר שאין דרכו להתלקט: רבי יוחנן כד הוה אכיל אפי' קופד אפי' ביעה הוה מתקן: אמרו לו תלמידיו לא כן אילפן רבי עשר תעשר את כל תבואת זרעך: דו חשש למשקין שיש בהן רבי ירמיה שלח לרבי זעירא חדא מסאנא דתאנים דלא מתקנא והוה רבי ירמיה סבר מימר מה ר' זעירא מיכול דלא מתקנא והוה רבי זעירא סבר מימר מה אפשר דרבי ירמיה משלחה לי מילא דלא מתקנא (ה) בין דין לדין איתאכלת טבל למחר קם עימי' א"ל ההוא מסנאתא דשלחת לי אתמול מתקנא הוה א"ל אמרית מה רבי זעירא מיכל מילא דלא מתקנה א"ל אוף אנא אמרית כן הוה מה רבי ירמיה משלח לי מילא דלאו מתקנה רבי אבא בר זבינא בשם רבי זעירא אמר (ו) אין הוון קדמאי בני מלאכים אנן בני נש ואין הוון בני נש אנן חמרין אמר רבי מנא בההיא שעתא אמרין אפי' לחמרתיה דר' פנחס בן יאיר לא אידמינן (ז) חמרתיה דר' פנחס בן יאיר גנבונה לסטיי בליליא עבדת

שנויי נוסחאות: (סו"א) אילא וכו' מאוכל כד"ו אחא וכו' מאכל. (סו"ב) לאבדו וכו' גרוגרות כד"ו לאבד וכו' בגרוגרות. (סו"ג) ר"ש כד"ו ר' שמעון. יהוצדק כד"ו יוצדק. (סו"ה) בדא פליגין כד"ו לא פליגין. (סו"ו) גרוגרות ר' יוחנן כד"ו כגרוגרות ר' יוחנן אמר. (סו"ח) גרוגרות וכו' להפריש כל שהוא ולאבד כד"ו כגרוגרת וכו' לאבד כל שהוא ולאבד. (סו"ט) ויאכל כד"ו לוכל. (סוי"ג) הכזיב כד"ו גזיב. (סוי"ד) המנחות כד"ו מנחות. (סוי"ז) וחשב כד"ו וחישב. אבל בכי"ל ולא. (סוי"ח) ששכח כד"ו השכח. (סו"כ) רבי יוחנן כד"ו אמר ר' יוחנן. (סוכ"א) תלמידיו כד"ו תלמידוי. (סוכ"ד) דלא מתקנא בין דין לדין איתאכלת כד"ו דלא מתקנ' מה בין דין לדין איתכלת. (סוכ"ה) הוה כד"ו הות. (סוכ"ו) מה כד"ו ליתא. דלאו כד"ו דלא. זבינא בכי"ל זמינא.

התירו זה על מנת שיאכל כנגדו הא בודאי לא שאין מוסרין דבר שהוא קדוש מעשר שני ודאי לעם הארץ שאינו נזהר לאכלו בטהרה:

הלכה ג מתני' הלוקח לזרע. שלקח תבואה לזורעה פטור מדמאי דאלו טבל ודאי אסור לזרוע: ולבהמה. שלקח מתחלה להאכיל לבהמה פטור מדמאי אבל לקח מתחלה לאדם ונמלך עלי' לבהמה חייב בדמאי: קמח לעורות. לעבד בו עורות: שמן להדלקת הנר או לסוך בו את הכלים וכן יין לקילור כל אלו פטורין מדמאי שלא גזרו אלא במשתמש בו לגופו: מכזיב ולהלן. כזיב הוא סוף המקום שכבשום עולי בבל ומשם ולהלן כבשי עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל ולא גזרו על הדמאי אלא על הארצות שכבשום עולי בבל בלבד והלכך מכזיב ולהלן פטור מדמאי וכן כזיב עצמה כלהון וכל הפירות שנמצאו שם פטורין שחזקתן מפירות המקום שנמצאו בו: חלת עם הארץ. חלה שהפרים לא גזרו עליה דמאי: והמדומע. לקח פירות מע"ה והפרים תרומת מעשר ונתערבו עם פירות אחרים לא גזרו בו דמאי להיות מפרים עוד מעשר שני: והלקוח בכסף מעשר. שלקח פירות מעם הארץ בכסף מעשר שני: ושירי מנחות. שהקומץ למזבח והשירים נאכלין לכהנים כל אלו לא גזרו עליהם דמאי שכיון שאמר לו זה ע"ה המוכר מתוקנין הן פטור מלעשר: ושמן ערב. שמן הפרסמון א"נ שמן זית מעורב עם בשמים: וב"ה פוטרין. לפי שאין חזקתו לאכילה אלא לריח: גמ' מכיון שלקחו לזרע לא שנייא היא דבר שזרעו כלה היא דבר שאין זרעו כלה. כלומר דאע"ג דבטבל של ודאי מחלקינן בין דבר שזרעו כלה לבין דבר שאין זרעו כלה כדתנן בפ"ט דתרומות לענין גידולי טבל אבל הכא בטבל של דמאי שלא גזרו בו קחו לזריעה אין חילוק בין אם הוא דבר שזרעו כלה או לא דלעולם פטור מלעשר: א"ר יוחנן ותני כן. ותנינן בתוספתא בהדיא כן דהכי שנינו שם בפ"ק לוקחין לזרע אחד דבר שזרעו כלה ואחד דבר שאין זרעו כלה: לקחן לזרע. ואח"כ נמלך וחישב עליהן לאכילה: באין מחשבה. כלומר באין הן לחיוב במחשבה שחישב עליהן לאכילה וחייב לעשר דמאי: לקחן לאכילה. ואח"כ נמלך וחישב עליהן לזרע: לא הכל ממנו. לא כל הימנו לפוטרן. דמכיון שנתחייבו בדמאי בשעת לקיחה. שוב אינו יכול להוציאן מחיוב דמאי: תני בתוספתא שם וה"ג התם אין זורעין את הטבל ואין מחפין את הטבל ואין עושין עם העכו"ם בטבל ישראל ששכח וזרע את הטבל עד שלא צימחה פטור שכבר אבד. ובספרי הדפוס נשתבשה ההעתקה כאן: ואין מחפין משום דמחפה כזורע הוא כדאמרי' בפ"ג דמכות המחפה בכלאים לוקה: בדבר שאין דרכו להתלקט. הא דאמרינן דאם שכח וזרע טבל פטור מלעשר דוקא בדבר שא"א ללקט אותו אחר הזריעה כגון גרעיני תבואה וכיוצא בה: אבל בדבר שדרכו להתלקט. כגון לפת וצנון וכיוצא בהן קונסין אותו שילקט אותו ולעשרו: בלא צמח. ודוקא שלא צמחו אחר שנתלן אבל אם כבר צמחו נעשה כדבר שאין דרכו להתלקט ופטור מלעשר: אמרו על ר' יוחנן שהיה נוהג בעצמו אפי' אם אכל בשר או בצים הי' מתקן ומעשר וא"ל לא למדתנו רבינו דאלו פטורין ממעשרות דלאת כל תבואת זרעך כתיב: דו חשש למשקין שיש בהן. כלומר הא דתיקן ר' יוחנן משום דהוא חשש להמשקין שנתבשלו בתוכן כגון ביין ושמן וכיוצא בהן ואם הן מדמאי היה מחמיר על עצמו לתקן אפי' הבשר והבצים שנתבשלו בהן: חדא מסאנא. כלכלה אחת של תאנים ולא היתה מתוקנת ממעשר וסמך עצמו ואמר מה וכי ר' זעירא הפסק שיאכל דבר שאינו מתוקן ובודאי הוא יתקן ור' זעירא סמך עצמו על ר' ירמיה ואמר מה וכי אפשר שישלח לי ר' ירמיה דבר שאינו מתוקן מה ובין דין לדין נתאכלו התאנים טבל ולמחר כשפגעו זה בזה ושאל אותו אם היתה מתוקנת והשיבו אני סמכתי עליך ור' זעירא אמר לי' אף אני עליך סמכתי ואכלתי כך: בההיא שעתא אמרין. כשאירע הדבר הזה לר' זעירא אמרנו ואפילו לחמרי' של ר"פ בן יאיר לא

תוספות הרי"ד

בירושלים ופירות במדינה מעות במדינה ופירות בירושלים שניא היא שהיא אחד מקום והתניא מעות ופירות במדינה אר"ח וכו' יאות מקנתריה בעי ר' חגי מיחזר בי' א"ל ר"ז לא תיחזור בך דאמר ר' אליעזר ר"מ ורבנן בדמאי הא בודאי לא פירשו בתוס' ז"ל במס' סוכה דף מ"א ע"ב דקאי על הא דפליגי ר"מ ורבנן בברייתא המובא במס' סוכה דף מ' ובירושלמי במע"ש בהלכה לעיל אחד שביעית ואחד מע"ש אין מחללין על בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין דר"מ וחכמים אומרין על שחוטין מחללין על חיין אין מחללין והתם מיירי בחוץ לירושלים מוקי ר"א פלוגתתן בדמאי אבל בודאי לא דאין מחללין משום דטבעא אפירי לא מחללינן הרי דספיר קאמר ר' חגי דאין מחללין מעות אפירות בריחוק מקום, מן מה דאמר ר"א דר"מ היא הדא אמרה היא דמאי הוא ודאי ע"כ התיבות אילו אין להם פירוש כלל לפי הבנת המפרשים ז"ל דר"ת מן דר"א היא ר' אליעזר וכתב הפ"מ ז"ל לא מצאתי להיא דר"א הנ"ל ולפע"ד נראה שר"ת דר"א הוא מן מה דאמר ר' אימי דר"מ הוא וכוונתי' על הדא דר' אימי בסוגיא דידן דמוקי מתניתן כר"מ דס"ל דדמאי ודאי שוין כההיא דמוקי בבבלי ר"מ היא דאמר עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה מתיב ר"ש מחללין כסף על נחושת וכו' א"ר יוסף אע"פ שמיקל ר"מ בפדיונו מחמיר הוא באכילתו ומחלק בין תרו"מ למע"ש אבל ר"ש ס"ל דלר"מ שוה דמאי לודאי בכ"מ וה"נ ה"פ דלא נחלק אליבא דר"מ בין דמאי לודאי והיכי מוקמית לה לפלוגתא דר"מ ורבנן בדמאי אבל בודאי אין מחללין טבעא אפירי הא לר"מ דמאי וודאי שוין הן בין בתרו"מ ובין במע"ש ולדעתי נכון הדבר בבירור ונמצא דלשיטת הירושלמי לר' אימי דמוקים הך מתניתן הדמאי אין לו חומש כרבנן אבל לר"מ דס"ל דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה אין הפרש בין דמאי לודאי בין תרו"מ בין מע"ש וכמו דחייבין חומש על תרו"מ של דמאי כן נמי חייבין חומש על פדיון מע"ש של דמאי דדמאי שוה לודאי וכיון דקי"ל כר"מ דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ומחויב חומש על תרו"מ של דמאי כן נמי חייבין חומש על מע"ש של דמאי בפדיונו והך מתניתן הדמאי אין לו חומש וכו' ונכנס לירושלים ומאבדין את מיעוטו בדרכים אתיא כרבנן ולא כר"מ א"כ היכי עביד ר"ח ב"ב עובדא בנפשי'

עין משפט נר מצוה כא [א] מיי' פ"ג ממע"ש הל"ט ובהשגות וכ"מ. כב [ב] מיי' פ"ג הל"ח ס'. כג [ג] מיי' פי"ג ממעשר הל' יד כמ"ג עשין קלה. כד [ד] שם הל' ג'. כה [ה] שם הל' יד. כו [ו] שם הל' ט"ז. כז [ז] מיי' פ"ו ממעשר הל' ג'. כח [ח] שם הלכה ו':

מסורת הש"ס (א) ירושלמי מע"ש פ"ג הל"ג: (ב) חולין ז: (ג) ע' תוספתא פ"א: (ד) תוספתא פ"ג: (ה) ע' תוס' חולין דף ה: ד"ה לדיקים: (ו) שבת קיב: שקלים דף ה: (ז) חולין ז:

גליון הש"ס *אבל מחפין טבל. נ"ל ואין מחפין טבל כמו שהוא בתוספתא. וגם שיטת הלשון מורה כן. וע' במפרש. וכן מבואר ברמב"ם ז"ל פ"ו ממעשר וע' במפרש שמגיה ג"כ ואין עושין עם העכו"ם בטבל. וכתב דדוקא זריעה אסור עם העכו"ם ולא חיפוי ולא מצאנו ברמב"ם ז"ל שיביא דין זה דעכו"ם ולחלק בין היפוי לזריעה:

חדושי רד"א

ואמר ר"י ותני כן כו'. נ"ב נ"ל דה"פ ותני כן דלא שני בין זרעו כלה לאין זרעו כלה דמס"ים בסיפא דברייתא אבל אם צמח הוה כדבר שאין דרכו להתלקט ומדלא מחלק בין זרעו כלה לאין זרעו כלה ש"מ דלא שניא היא:

גליון אפרים

דבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבדו בפרום אבל בשלם עד גרוגרות ר' יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק בשלם עד גרוגרות בפרום אפילו כמה מותר מה פליגין ר' מנא אמר בדא פליגין (גירסת הכסף משנה והרדב"ז לא פליגין) דבי ר' ינאי אמרי כו' רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק בין בפרום ובין בשלם עד גרוגרות. נראה פירושו דבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבדו. היינו פחות מכביצה. כמ"ש הרדב"ז ז"ל. בפרום אבל בשלם עד גרוגרות ור' יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק אמר בשלם עד גרוגרות ושאל על זה הירושלמי בפרום אפילו כמה מותר? פירוש בתמיה. איך אפשר לעלות על הדעת שפרוסה גדולה יהיה מותר לאבדה ומסתמא גם רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק מודה שאינו מותר לאבד פרוסה גדולה כזית. מה פליגין? רצה לומר אם כן במאי פליגי דבי ר' ינאי ור' יוחנן ואמר על זה ר' מנא בדא פליגין (וכפי גירסת הכסף משנה לא פליגין הכונה לא כמו שעולה על הדעת שלא פליגי אלא שפליגי) דבי ר' ינאי אמרי כו' ר' יוחנן בשם רשב"י בין בפרום בין בשלם עד גרוגרות ור' יוחנן אמר לבי ר' ינאי בשלם עד גרוגרות ור"ל פרום דינו כשלם:

עבדת ממורה גבן תלתא יומין דלא טעמא כלום. בתר תלתא יומין איתמלכן מחזרתה למרה אמרין נישלחנה למרה דלא לימות לגבן ותיסרי מערתא. אפקונה אזלת וקמת על תרעת דמרה שוריית מנהקא אמר לון פתחין להדא עלובתא דאית לה תלתא יומין דלא טעימת כלום פתחין לה ועלת לה אמר לון יהבון לה כלום למיכל תיכל יהבין קומה שערין ולא בעית מיכל. אמרו ליה רבי לא בעית מיכל. אמר לון מתקנין אינן אמרו לי' אין אמר לון וארימתון דמיין. אמרו ליה ולא כן אילפן רבי הלוקח לזרע לבהמה קמח לעורות שמן לנר שמן לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי. אמר לון מה נעביד להדא עלבתא (א) דהיא מחמר על גרמה סגין וארימון דמיין ואכלת: תרין מסכינין אפקדון תרין סאין דשערין גבין רבי פנחס בן יאיר זרעון וחצדון ואעלון בעין מיסב שעריהון אמר לון אייתון גמליא וחמריא וסבון שעריכון: רבי פנחס בן יאיר אזל לחד אתר אתון לגבי' אמרו לי' עכבריא אכל עיבורן גזר עליהן וצמתון שרון מצפצפין אמר לון ידעין אתון מה אינון אמרין אמרו לי' לא. אמר לון אמרו דלא מתקנה אמרו לי' עורבן וערבון ולא אנכון: מרגלי מן דמלכא סרקיא נפלת ובלעת חד עכבר אתא לגבי ר' פנחס בן יאיר א"ל מה אנא חבר א"ל לשמך טבא אתית גזר עליהון וצמתון חמא חד מגבע ואתא אמר גבי ההן ניהו וגזר עלוי ופלטה. רבי פנחס בן יאיר אזל לחד אתר אתון לגבי' אמרו לי' לית מבוען מספק לן אמר לון דילמא לא אתון מתקנן אמרו לי' עורבן וערבון ומספק להון רבי פנחס בן יאיר הוה אזל לבית וועד הות גיניי גביר א"ל גיניי מה את מנע לי מן בית וועדא ופליג קומוי ועבר א"ל תלמידיו יכלין אנן עברין. אמר לון מאן דידע בנפשי' דלא אקיל לבר נש מן ישראל מן יומוי יעבור ולא מנכה (ב) רבי בעי משרי שמיטתא סלק רבי פנחס בן יאיר לגבי' א"ל מה עיבורי' עבידין א"ל עולשין יפות מה עיבוריא עבידין א"ל עולשין יפות וידע רבי דלית הוא מסכמה עמי' א"ל מישגה רבי למיכל עימי ציבחר בטל יומא דין א"ל אין. מי נחית חמא מולוותא דרבי קיימין אמר כל אילון יהודאי זנין אפשר דלא חמי סבר אפוי מן בדון אזלין ואמרון לרבי שלח רבי בעי מפייסתי' מטון בי גבי קרתי אמר בני קרתי קורבין לי ונחתו בני קרתתי' ואקפון עלוי אמר לון רבי בעי מפייסתי' שבקוני' ואזול לון אמר בני דידי קורבין לי נחתת אישתא מן שמיא ואקפת עלוי אזלון ואמרון לרבי אמר הואיל ולא זכינן נישבע מיני' בעלמא הדין ניזכי נישבע מיניה בעלמא דאתא: רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן (ג) מעשה בחסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ולשבים פעם אחת היתה בתו עוברת לינשא ושטפה נהר והוון כל עמא עללין לגבי' בעיין מנחמתיה ולא קביל עלוי מתנחמה. עאל רבי פנחס בן יאיר לגבי' בעי מנחמתיה ולא קביל עלוי מתנחמה. אמר לון דין הוא חסידכון. אמרו ליה רבי כך וכך היה עושה כך וכך אירעין. אמר אפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו במים. מיד נפל קול הברה בעיר באת בתו של אותו האיש. אית דאמרי בסיכתא איתערית ואית דאמרי מלאך ירד בדמות רבי פנחס בן יאיר והצילה רבי חניני' בן דוסא הוה יתיב אכול בלילא שבת פחת פתורא קומוי אמרו לי' מהו כן א"ל *תבלין שאלתי משכינתי ולא עשרתיו והזכיר תיניין ועלה השולחן מאיליו רבי טרפון הוה יתיב אכול ונפיל פיתותא מיני' אמרי לי' מהו כן א"ל קורדם שאלתי ועשיתי על גבו טהרות. [א] (ד) יין למוריים ויין לאלונטית קטניות לעשותן טחינין חייבים בדמאי ואין צורך לומר בודאי הן עצמן פטורין מן הדמאי. מה אנן קיימי' (ה) אין כרבי אפילו בדמאי יהיו חייבין אין כר"א בר"ש אפילו בודאי

לא נידמינו וכהאי עובדא דלקמיה שנגנבה לשמים בלילה והיתה ממונה אצליהם במערה ג' ימים ולא טעמה כלום ולסוף נמלכו להחזירה לאדונה שלא תמות ותפרח המערה ושלחוה וכשבאת על פתח השער התחילה לנעוק וא"ל ר' פנחס פתחו לה לעלובה זו שכבר יש ג' ימים שלא אכלה כלום. ופתחו לה ואמר להם תנו לה איזה דבר שתאכל ונתנו לה שעורים ולא אכלה וכשאמרו לו שאל אותן אם הם מתוקנים והשיבו הן לפי הדין שהיה דמאי ופטור ממעשר דמאי ושאל להם אם הרימותם בשביל דמאי ולא כן למדתנו רבינו הלוקח לבהמה וכו' והשיב ומה אעשה לעלובה זו והיא מחמרת על עצמה הרבה ותקנו הדמאי ואז אכלה: תרין מסכינין וכו'. כל אלו המעשים לספר בגודל חסידותו של ר"פ בן יאיר ורוב גדולתו שהיה גוזר ונתקיים כדלקמן: שני עניים הפקידו אצלו סאתים שעורים וזרע אותן וקצרם ולבסוף בקשו מדת השעורים שהפקידו אצלו ואמר להם תביאו גמלים וחמורים לטעון עליהם ותקחו השעורים שלכם שנתרבו כל כך: עכבריא. אוכלין תבואה שלנו ומה נעשה וגזר עליהם ונתאספו כל העכברים והתחילו להיות מצפצפין בקולם ואמר להאנשים יודעין אתם מה הן אומרין ואמרו לא ואמר להם אני אומר לכם מה הן מצפצפין לפי שהתבואה שלכם אינה מתוקנת ממעשרות לפיכך אוכלים אותה ואמרו לו עורבן תקבל עליך להיות מתקן לנו המעשר מל' התערב נא וקיבל ותיקנם: ולא אכנון. ולא אירע להם אח"כ שום נכוי והפסד מן העכברים: מרגלוי מן דמלכא סריקיא. מרגלית אחת של המלך ישמעאל נפלה ובלעה עכבר אחד ובא אצל ר' פנחס בן יאיר ובקש ממנו להצילה ואמר לו ומה אני וכי חובר חבר נעשיתי וא"ל המלך לשמך הטוב שאתה גוזר ומתקיים באתי אצלך וגזר ונתאספו כל העכברים שבאותו מקום וראה א' מגבע ואתי הוא יותר גבוה מהאחרים מל' הר גבעה ואמר אצל זה הוא המרגליות ולפיכך נראה יותר גבוה וגזר עליו ופלטה: לית מבוען מספק לן. המעין שלנו שממנו משקין השדות אינו מספיק לנו ואמר להן דילמא אין אתם מתקנים המעשרות כהוגן ובקשו ממנו שיקבל על עצמו לתקן להם וללמדם וקיבל ותיקן להם ומאז והלאה היה המעין מספיק להם: והוה גיניי גביר. שם הנהר גיניי והיה גדול הרבה וגבר ועלה על כל גדותיו וא"ל גיניי גיניי וכי אתה תמנע ותעכב אותי מלילך לביה"מ ונחלק לפניו ועבר ושאלו תלמידיו אם הם יכולין ג"כ לעבור והשיב להם מי שיודע בנפשו שלא עשה שום רעה ולא ביזה לבר ישראל מימיו הוא יעבור ולא יוזק ואם לאו לא יעבור: רבי בעא מישרי שמיטתא. האי עובדא גרסינן לה לקמן בפ"ג דתענית יותר מבואר דקאמר התם דס"ל לרבי להתיר שביעית בזה"ז שאינה אלא מדרבנן מפני דוחק העניים שאין להם מה לאכול ומפני החסודים באלו הכי על השביעית ורצה שיעשה בהיתר ועלה קאמר שפעם אחת בקש רבי להתיר שביעית ועלה ר' פנחס בן יאיר אצלו ושאלו רבי ומה התבואה עושה בשדה והשיב לו בדחייה עולשין יפות וכן בפעם שנייה והבין רבי שאין דעתו מסכמת עמו להתיר שמיטה: א"ל. רבי לר' פנחס: משגח רבי. אם רבי רוצה להשגיח עלינו ולאכול עמנו מעט עוף היום הזה: פטל. מל' מאכל חשוב ובב"ר פרשת ויצא אין חמא קוקי חד הוה נסים פטיליקין חד הוה נסיב: א"ל אין. ומשירד ראה המוליות של רבי עומדין ואמר האם כל אלו היהודים זכין ומקיימין אותן והלא הן בריות מזיקין: אפשר דלא חמי סבר אפוי מן כלון. אפשר שלא יראה פני מעכשיו ולא אלך לסעוד עמו וכששמעו קולו הלכו ואמרו זה לפני רבי ושלח אחריו לפייס אותו וכשהגי' לעירו אמר יבואו בני עירי ויקרבון אצלי ובאו והקיפוהו שלא יראו אותו השלוחים ויבריחו עליו וכשאמרו השלוחים בשביל רבי הוא שרוצה לפייסו הלכו בני העיר משם מפני כבודו של רבי וקרא ר' פנחס לבניו ולבני ביתו שיקרבו אצלו ולהקיפו וירדה אש מן השמים והקיפו אותו שלא ימצאו אותו השלוחים והלכו ואמרו לרבי ואמר הואיל ולא זכינו להשביע עצמנו מזיו פניו בעה"ז יה"ר שנזכה לשבוע מפניו בעוה"ב: ולא קביל עלוי מתנחמה. לא רצה לקבל תנחומין: וא"ר פנחס וכי זה הוא החסיד שלכם שאינו רוצה להצדיק עליו הדין ולהתנחם והשיבו לו רבי כך וכך וכו' ומשום כך לבו כואב לו ביותר והתפלל עליו ר' פנחס ואמר איפשר שזה היה מכבד את בוראו במים בחסד שהיה עושה עם הבריות והוא ית' מקפחו להענישו במים ומיד נפלה קול הברה בעיר שניצולה ועלתה: בסיכתא איתערייה. בקוץ ויתד אחד שנזדמן לה בתוך הבור נתערית בו ועלתה: פחת פתורא קומוי. נפחת השלחן לפניו ונפל ושאל מה זה והשיבה לו אשתו תבלין שאלתי משכנתי ושכחתי מלעשרן והזכיר תנאי המעשר שיהא במקום אחד להפרישו אחר השבת ועלה השלחן מאליו: קודם שאלתי. משכן שלי ועשיתי על גבו טהרות ולפיכך אירע לי שנפל פתי ממני להודיעני שלא היה זה בחזקת טהרה: יין למוריים. תוספתא היא בפ"ק הלוקח יין ליתן לתוך המוריים ויין לעשותו אלונתית. והוא עשוי ממים ויין ושמן אפרסמון. קטנית לעשותן טחינין ושם גרים וכרשינין לעשותן טחינין. והוא מאכל של גריסין והתבלין מעורבין בו חייבין בדמאי. אם כספק הוא כגון שלקחו מע"ה חייב לתקן דמאי הואיל ובאו לידו של חבר כשהן בעין וא"צ לומר שיתקן בודאי אינם מעושרין: הן עצמן. ואם לקח אותן כך כשהן מעורבין ביד עם הארץ פטורין מן הדמאי שלא גזרו על תערובת דמאי: מה אנן קיימין. ומפרש הש"ס אליבא דמאן אנן קיימין להא דקתני הן עצמן פטורין אי כרבי אפי' בדמאי יהו חייבין ואי כר' אליעזר בר"ש אפי' בודאי יהו פטורין ופלוגתא דרבי ורא"ב"ש שם בתוספתא דגרים הלוקח יין ושמן ליתן ע"ג חמטין וכרשינין לעשות טחינין חייב בדמאי ור"א בר"ש פוטר ולגי' האי ש"ס בהאי ברייתא היה כתוב דברי רבי ור"א בר"ש פוטר ומכיים שם והיה ר"א בר"ש אומר הלוקח כרשינין לעשותן טחינין פטור מן הדמאי וזה טעות דמוכח הוא שהרי דין דכרשינין כבר שנוי הוא לר"א בר"ש דפוטר בדמאי וכן היה ר"א בר"ש אומר הלוקח וכו' פטור מן הודאי שמעינן מיהת דרבי מחמיר באלו הדברים אפילו בדמאי ור"א בר"ש מיקל אף בודאי וכמאן אתיא הא דקתני בריפא

יין למוריית ויין לאלונטית כו' הן עצמן פטורין מן הדמאי מה אנן קיימין אין כרבי אפילו בדמאי כו'. הפ"מ ז"ל מפרש דפלוגתא דרבי ורא"בר"ש הוא בתוספת' הכא ומהרא"פ ז"ל וכן במסורת הש"ס מצוין ההיא דרבי ורא"בר"ש בפי"א במס' תרומות בירושלמי ה"א דגרסינן שם יין למוריים רבי מתיר ורא"בר"ש אוסר לפיכך אם עבר ונתנו רבי אוסר לזרים ורא"בר"ש מתיר לזרים, נמצא דלרבי לא בטל היין של תרומה ולא מקרא איבוד התרומה אבל לרא"בר"ש נקרא מאבד התרומה לפיכך לרבי צריך להיות חייב בדמאי ג"כ דהא בתרומה כה"ג אסור המוריים לזרים, ואי לרא"בר"ש אפילו בודאי פטור דהא היין נתבטל מן העולם וכמאן דליתא דמי עד שמכח זה מותר לזרים, ומשני אלא כרבי אנן קיימין רק מ"מ פטור מן הדמאי משום דבדמאי הקילו אעפ"י דלענין ודאי חשוב היין כאלו איתא בעין מ"מ לענין דמאי הקילו דבטל היין ופטור מדמאי וזהו פי' הנכון:

(סו"ס) פתחין כד"ו פותחון. (סו"ז) למיכל כד"ו ליתא. (סו"ס) מתקנין אינן כד"ו מתקנן אינון. (סוי"ג) מחמר כד"ו מחמרה. (סוי"ג) גבין כד"ו גבי. (סוי"ח) מה כד"ו מן. (סוכ"א) ומספק כד"ו ואספק. הות גיניי גביר א"ל גיניי כד"ו והות גיניי גביר א"ל גיניי גיניי. (סוכ"ס) מישגה רבי למיכל עימי ציבחר בטל כד"ו מישגח רבי מיכול עימן ציבחר פטל. (סוכ"ו) זנין ככי"ר קנין. (סוכ"ז) קרתי וכו' קרתי כד"ו קרתיה וכו' קרתיה. (סוכ"ח) קרתתי' כד"ו קרתא. (סוכ"ט) ואמרון כד"ו אמרון. (סול"ד) אירעין כד"ו אירעו. (סול"ס) קול כד"ו ליתא.

הוספות הרי"ד

פי' הלכה למעשה כהיא מתניתן ולא כמתניתן דב"מ דאליבא דרבי מאיר אתיא כדברי הכל ומחלק בין תרומת מעשר למעשר שני ודרבי אילא כרבי הכל שוה דמאי וודאי אלא ודאי דר"ח ב"ב מוקי למתניתן כרבי זירא דאליבא אלעזר ודו"ק:

ארי"

עין משפט נר מצוה כמ [א] מיי' פי"ג ממעשר הלכה י"ח.

מסורת הש"ס (א) ע' תוס' חולין ז': ד"ה כה: (ב) ירושלמי תענית פ"ג הל"א: (ג) בקלים ה: ב"ק ל' בשינוי ובמות קכה: וע' בתוס' ב"ק שם ד"ה דבר: (ד) חולין ו. תוספתא פ"ק. (ה) תוספתא תרומות פ"ט ולקמן פי"א מתרומות:

גליון הש"ס *תבלין שאלתי משכינתי כו'. מכאן משמע דתבלין חייבין במעשר: וע' בתוס' חולין דף ז וגדה דף ג. ויומא דף ה. ובתוס' יבמות שם. ובהגהותיו על הש"ס ודו"ק:

מהר"ם יפ"ם

עבדת ממרה גבן תלתא יומין נ"ב צ"ל עבדת מסירה גביהון תלתא יומין.

(סוע"ו) אתי כד"ו אתא. (סוי"ח) שגזרו כד"ו שגזרו על הדמאי. (סוכ"ס) מאי כד"ו מאן.

יין לקילור פטור מן הדמאי וחייבין בודאי הן עצמן, פי' כשלקח קילור גופי' מע"ה פטורין מן הודאי כן הגירסא בתוספתא, ופריך הכא את אמר פטורין מן הדמאי והכא את אמר פטורין מן הודאי פירוש דמ"ם בריסא גבי יין למוריים הן עצמן פטורין רק מן הדמאי וחייבין בודאי והכא פטורין אפילו מודאי, ומשני תמן ע"ג גופו בטל וכאן מכיון שנותנו לו הוא בטל פי' דבריסא מרגים גופו מן היין אבל גבי קילור וגבי מלוגמא אין היין נרגש בגופו אלא בהרטיה והתחבושת והיין נרגש רק בהרטיה והתחבושת אבל לא בגופו ותפס הכי האי לישנא דלקמן בסוף הפרק כדרך הירושלמי בכ"מ, ושם גרסינן כן שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי מה שהסורק נותן בצמר כו', מה בין זל"ז זה ע"ג גופו הוא בטל וזה ע"ג צמר הוא בטל, ופי' פשוט דהתם גופו מרגים והכי אינו מרגים רק הצמר והוא אינו מרגים השמן רק הצמר, וע"כ תפס גם האי לישנא הכא כדרך הירושלמי בכ"מ דבריסא ע"ג גופו בטל דגופו מרגים מהיין משא"כ בהתחבושת אינו מרגים רק הרטיה והתחבושת אבל לא היין, ופריך מקילור של עכו"ם דאסור בהניי' והא אינו מרגים הנאה בגופו מהיין רק מהקילור, ומשני שנייא הוא דכתיב ולא ידבק וגו' ופריך מכיון דאמרת דבע"ז אפילו שנתבטל היין מ"מ אסיר מ"ם משמרים של ע"ז דשמרים שיבשו דמותרין משום דנתבטל הלחלוחית של יין ולמה מותרין הא בקילור דעכו"ס דנתבטל היין מ"מ אסורין משום הא דולא ידבק וגו', ואין לומר דלא אסר רק יין משא"כ שמרים של עכו"ם אינו אסור כלל ז"א דאילו שמרים של עכו"ם שמא אינן אסורין בהנאה ומ"מ הא שמרים שיבשו אין בהם משום הניית עכו"ם:

רבב"ח

בודאי יהון פטורים אלא כרבי אנן אמרין בקלין שהקילו בדמאי [א] יין לקילור קמח לעשותה מלוגמה חייבים בודאי ואין צריך לומר בדמאי הן עצמן פטורים מן הודאי הכא את אמר פטורים מן הודאי והכא את אמר פטורים מן הדמאי כאן על גב גופו הוא בטל וכאן כיון שהוא נותנו הוא בטל והתני קילור של ע"ז אסור בהנייה. שנייא היא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מה בינן לשמרי' של עכו"ם אלו שמרים של עכו"ם [ב] שמא אינן אסורים בהנייה הא שמרים שיבשו אין בהם משום הניית ע"ז: מגזיב ולהלן [ג] פטור מן הדמאי: כזיב עצמה מה היא. תני גזיב עצמה פטורה מן הדמאי: [ד] (א) *הלוקח מן החמרת בצור ומן המגורת בצידן חייב הא מן המגורת בצור ומן החמר' בצידן פטור [ה] מחמר יחידי בצור חמרת שנכנסה לצור דרך כזיב אתי חמי אילו עמדה לה בכזיב פטורה עכשיו שנכנסה לצור חייבת: אמר רבי יוחנן [ו] בשעה שגזרו הדמאי לא גזרו על דברי' הללו אמר ר' הושעיא אימת קדשי' עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן. וחלת עם הארץ על דעתיה דרבי הושעיא בחלת ע"ה היא מתניתא אבל חבר שלקח עיסה מעם הארץ והפריש חלתה לא על דעתיה דרבי יוחנן **היא הדא היא הדא והמדומע על דעתיה דרבי הושעיא בפירות עם הארץ היא מתנית' אבל חבר שלקח פירות מעם הארץ ונדמעו לא על דעתי' דרבי יוחנן היא הדא היא הדא מאי נפק מביניהן

בריסא הן עצמן פטורין מן הדמאי: אלא כרבי אנן אמרין. אפי' תימא כרבי : בקלין שהקילו בדמאי. כלומר דזה הוא אחד מן הדברים שהקילו בדמאי ולא גזרו על התערובת שנתערב כשהוא ביד ע"ה ושאני הלוקח יין ליתן לתוך מוריים וכיוצא בו דהתם באו ליד חבר כשעודן בעין כדפרישית: יין לקילור. ליתן לתוך הקילור שמשימין בתוך העין לרפואה וסיפא דהתוספתא היא והכי גרסינן שם יין ליתן לתוך הקילור וקמח לעשותו מלוגמא ורטיה פטור מן הדמאי וחייב בודאי והן עצמן פטורין מן הודאי וגי' הספר בכאן נשתבשה : הכא את אמר פטורין מן הודאי והכא את אמר פטורין מן הדמאי. מ"ם בריסא דקתני הן עצמן פטורין מן הדמאי הא בודאי חייבין ומ"ם בסיפא דקתני הן עצמן פטורין אפי' מן הודאי: כאן ברישא על גב גופו הוא בטל. כלומר אינו בטל אלא כשהוא אוכל ונכנסין לתוך גופו אבל כל זמן שאינו אוכל אותן ניכר היין בתוך המוריים וכן באלונתית ובכולן אבל כאן בסיפא ביין לתוך הקילור וקמח למלוגמא ורטייה כיון שהוא נותנו לתוך הקילור או למלוגמא כבר הוא בטל ואינו ניכר לא היין ולא הקמח ולפיכך הקילו אף בודאי כשבאו ליד החבר לאחר שנתערבו ונתבטלו : והתני קילור של ע"ז אסור בהנייה. מפני היין שבו אלמא לא מחשבינן ליה כמו שנתבטל : שנייא היא. ע"ז דכתיב בה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אפי' כ"ש ממנה : מה בינן לשמרים של עכו"ם. על הברייתא פריך דאוסרת בהנאה לקילור של ע"ז וכי מה בינה לשמרים והן החרצנים והזגין דאסורין בהנאה כשהן לחים הא אם יבשו אין בהן משום הניית ע"ז כדתנן בפ' אין מעמידין החרצנים והזגין שלהם לחין אסורין ויבשין שנשתהו יב"ח מותרין דאין להן ממשות של איסור ואמאי הקילור אסיר הרי אינו ניכר בו ממשות של ע"ז ולא משני מידי : כזיב עצמה מה היא. כלפנים או כלחוץ : תני בתוספתא שם. כזיב ע'מה פטורה מן הדמאי : הלוקח מן החמרת בצור. מן חבורה של החמרים שהביאו תבואה בצור וחזקתן מן הארץ שהיא קרובה לה הן מביאין לפיכך חייב בדמאי: ומן המגורת בצידן. מן האוצרות שאוצרין בצידן והיא יותר קרובה להארץ מצור חייב שחזקתן שאוצרין מפירות הארץ: הא מן המגורת בצור ומן החמרת בצידן פטור. לפי שצור אינה כ"כ קרובה להארץ ואין דרך בעלי האוצרות להיות אוצרין שם מפירות הארץ כ"א ממקום היותר קרוב להם והוא ח"ל והחמרים שמביאין ממקום יותר רחוק לפיכך בצידן פטור שאין דרכן להביא מהארץ שהיא יותר קרובה לה אלא מחו"ל הן מביאין ובצור חייבין כדאמרן שהיא אינה קרובה כ"כ ודרך החמרים להביא מן הארץ לשם: מחמר יחידי בצור. כלומר וכן מחמר יחידי פטור אף בצור דתלינן מסדות צור עצמה הביא כיון שאינו אלא יחידי : חמרת שנכנסה לצור דרך כזיב. בעיא היא אם אנו יודעין שבאו מדרך כזיב ונכנסו לצור מהו : איתא חמי. כלומר דמתמה הש"ס אתה רואה מאי קא מיבעיא ליה אלו עמדה לה בכזיב פטורה דהא אמרינן כזיב עצמה כלחוץ והנו תולין שמח"ל מביאין ועכשיו משום שנכנסה לצור יהא חייבת בתמיה : א"ר יוחנן. לפרושי להא דקחשיב בסיפא דמתני' קאי חלת עם הארץ וכו' דר' יוחנן קאמר טעמא דכולהו משום שבשעה שגזרו חכמים על הדמאי לא גזרו על דברים הללו : ר' הושעיא. קאמר לטעמא הויא משום שאימת קדשים על ע"ה ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן ומפרש ואזיל לכל חד וחד לטעמיה דקאמר. וחלת עם הארץ. כלו' והשתא חלת ע"ה דקתני על דעתיה דר' הושעיא מפרשינן דבחלת ע"ה ממש היא מתניתא שהפרים הוא החלה מעיסתו ונתנה לכהן אין הכהן חושש משום דמאי שמא החלה זו מעיסת תבואה שאינה מתוקנת לפי שאימת קדשים עליו ולא היה נותן לו דבר שאינו מתוקן ובודאי תיקן הכל בתחילה מחיוב המעשרות של תבואתו : אבל חבר שלקח עיסה מעם הארץ והפריש חלתה לא. בזה לא הקילו לדברי ר' הושעיא שכשלקח החבר ממנו העיסה עדיין לא היה אימת קדשים על ע"ה וצריך החבר לתקן דמאי מן העיסה ואח"כ להפרים חלה : על דעתיה דר' יוחנן היא הדא היא הדא. אבל לדעתיה דר' יוחנן דקאמר דבדברים הללו לא גזרו דמאי א"כ הכל דין אחד להם ואף בחלת חבר שהפרים מהעיסה שלקח מעם הארץ פטור לתקן שיעור חלתו מדמאי דלא גזרו כלל בדברים הללו : והמדומע. וכן בהמדומע דקתני דלדברי ר' הושעיא בפירות ע"ה מיירי שלאחר שהפרים תרומה גדולה שעליה אינם חשודין הם נפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין ונדמע הכל ותורת תרומה עליו וצריך למוכרו לכהן חוץ מדמי אותה סאה ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן מפני אימת קדשים שבאותו מדומע עליו ופטור החבר שלקחה מדמאי אבל בחבר שלקח פירות מע"ה ונדמעו אצלו וכגון שכבר הפרים תרומת מעשר משום דמאי ולא הפרים עדיין מע"ש ונפלה סאה של תרומת מעשר לפחות ממאה ונדמעו בזה לא פטרו להחבר מדמאי במדומע הזה וצריך להפרים עוד מע"ש כדין שאר פירות הלקוחין מע"ה ולדברי ר"י הכל דין אחד להם דלא גזרו בדברים הללו דמאי: מאן נפק מביניהון

תוספות הרי"ד

אר"י בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו ר' הושעיא אמר אימת קדשים עליו וכו' תני וכו' וכולן שקרא שם לתרו"מ או למע"ש שלהן מה שעשה עשוי ע"ד דר"י ניחא ע"ד דר"ה מתוקן ולא אמר הכין מפני אחד שאין אימת קדשים עליו פי' בשלמא לר"י דלא גזרו על הדברים הללו וסמכו רוב ע"ה מעשרין הן ע"כ אם קרא שם חיישינן למיעוט והוי תרומה אבל לר"ה דאימת קדשים א"כ כבר מתוקן היא ואינו חל עליו השם ומשני למשום אחד שאינו מתקן רבב"ח בעי קומי ר"ז עד כדון בכסף מעשר של דמאי אפילו בוודאי לא הבנתי פירוש המפרשים ז"ל דאדרבה ק"ו היא מדמאי אם לקח בכסף מעשר שני דמאי פטור ק"ו בכסף מעשר של וודאי, עוד שם ר"א חוץ משירי מנחות ר"י אמר השאר במחלוקת ר' יוסי בעי היידו מחלוקת מהכן קיימין אי כר"מ היא מע"ם היא שירי מנחות לא עשה כלום אי כר"י מה שעשה עשוי וכו' עד סוף הסוגיא קשה לי למה בעי ר' יוסי על הדא דר' ירמי' היידו מחלוקת ולמה לא פריך על ר"א דקאמר חוץ משירי מנחות הי"ל למפרך ממנ"פ אי כר"מ למה לן דווקא חוץ משירי מנחות הא גם מע"ם ממון גבוה ואי כר"י אף שירי מנחות מה שעשה עשוי דממון הדיוט הוא ולמה שתק ר"י ולא פריך עד דאמר ר' ירמי' השאר במחלוקת ועוד הק' בגליון הש"ם על הרמב"ם ז"ל דהשמיט הך דר"א חוץ משירי מנחות וכתב על כולהון מה שעשה עשוי ושירי מנחות ומע"ם בכלל: **ונראה** לפענ"ד בפשיטות ומתחלה נבאר מה דאמר רבב"ח בעי קומי ר"ז עד כדון בכסף מעשר של דמאי אפילו בודאי דה"פ דלר"מ דס"ל מע"ם ממון גבוה הוא פטור מן המעשרות כדקי"ל בכל דוכתי דהקדש פטור ממעשרות קנירך פרט להקדש וכן מפורש כו"כ פעמים במשנה במס' פיאה ובמס' חלה המקדים פירותיו משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין אבל כ"ז שלא פדאן פטורין אפילו שהקדים לאחר מירוח ובהדיא גרסינן במס' פסחים דף ל"ז ול"ח ע"א ובכמה מקומות אר"א עיסה של מע"ם לדברי ר"מ פטורה מן החלה וא"כ אפילו אם לקח בכסף מעשר ודאי טבל נמי פטור דהא לקוח בכסף מע"ם הוי מע"ם ולמ"ד דמע"ם ממון גבוה הוא פטור מן המעשרות בשלמא שירי מנחות דהוי הקדש מ"מ דווקא פטור מן הדמאי ולא מן הודאי משום דאם לקח ודאי לא הוי שירי מנחה כלל כדקי"ל במס' פסחים דף מ"ח וכמה דוכתי' ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי המזבח דה"ה מנחות דהגם דמנחות פטורין מן התרו"מ ולא הוי שוב טבל מ"מ לא הוי מותר רק לכהנים ואנן בעינן משקה ישראל מותר לישראל ע"כ ממעטין ממשקה ישראל איסור טבל ולא איסור אחר כגון כלאי הכרם דאיסור אחר אסור אף לכהנים אבל טבל לא הוי איסור לכהנים דכהן האוכל שירי מנחות לא הוי עליו איסור טבל דהקדש פטור ממעשרות קודם הפדי' רק מכיון דלישראל אסור קודם ההקדש מאיסור טבל ממעטינן לה דלא הוי הקדש ממנחה כלל לפיכך שפיר נקט ממתניתין דשירי מנחות פטורין מן הדמאי משא"כ בודאי לא חל עלה הקדש דמנחה כלל אבל בכסף מע"ם קשה למה דווקא דפטור מן הדמאי אפילו ודאי נמי פטור וא"ל דמתניתין אתיא כר"י דס"ל מע"ם

עין משפט נר מצוה ל [א] מיי' פי"ג ממעשר הל"ד. לא [ב] מיי' פי"א ממאכלות אסורות טוש"ע יו"ד סי' קכג סעיף יא. לב [ג] מיי' פי"ג ממעשר הלכה ג'. לג [ד] מיי' שם הלכה ז'. לד [ה] שם הל' ו'. לה [ו] שם הל' ג' וכב"מ:

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ק

גליון הש"ס *הלוקח מחמרת-בצור כו'. ברב מ' עמגיאל חיי ריקו בהון עשיר הקשה הא פסק רבינו בפ"א מתרומות הלכה כב. דפירות א"י שיצאו לחו"ל פטורין ע"ם. אבל לא קשה דכל שיגמרו בארץ ישראל חייבין כמ"ם הראב"ד וכ"מ. וע' במלמ"ל שם במ"ם בסופו. וע' לקמן פי"ג ממעשר דין ד'. וכפי הנראה דמו לזה. וע' לקמן פ"ב מדמאי מ"א בתוס' יו"ט ובלחם שמים שם ובמשנת חכמים שם. וע' במהרי"ם בראשונות סי' פד : **הוא הדא הוא הדא. ע' ביומא דף ס תוס' ד"ה תנן. ובתוס' יו"ט כאן ובלחם שמים:

עמודי ירושלים

הלוקח מן החמרת בצור ומן המגורה בצידן חייב. כן כ' ז"ב הרמב"ם פי"ג מהל' מעשר אך בכפת"ר ופרח (פ"ס) ראיתי שהעתיק הגירסא פטירה ובמנחת ביכורים תגיה גם בתוספתא חייבת ע"ש שכ' שצור היא מקום קרוב לא"י יותר מצידון וקשה ע"ז ממ"ש הר"ם שם דצידון היא קרוב ות"ר מצור. אבן ראיתי בשו"ת מהרי"ם (ח"ב סי' נ"ב) בחיו"ד שכ' שא"פ הוא בר"ם ע"ש שהכריח כן ולא כמו שראיתי בספר שערי צדק (במצות הארץ פ"י הי"ג) העתיק דברי הר"ם כהויתן ולא הרגיש במ"ש התהרי"ם שא"פ יש כאן ולכן גם במש"ש בפ"א דעכו חייב בתרומות ומעשרות מדרבנן וכתב דה"ה לצידון ולרעתי צע"ג לפ"ד התהרי"ם דצידון היא רחוק יותר מעכו וגם בעכו גופיה נ"ל מתוך דברי הר"ם שאינו חייב מדרבנן וצל"ע:

מביניהן סאה עולה מתוך מאה על דעתי' דרבי יוחנן חייבת על דעתיה דרבי הושעיא פטורה תני (א) וכולן שקרא שם לתרומת מעשר או למעשר שני שלה [א] מה שעשה עשוי על דעתיה דרבי יוחנן ניחא על דעתיה דר' הושעיא מתוקנין ואת אמרת הכן מפני א' שאינו מתקן שאין אימת קדשי' עליו תני וכולן שקרא שם לתרומת מעשר או למעשר שני שלהן מה שעשה עשוי מפני א' שאינו מתקן: רבי בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא עד כדון בכסף מעשר של דמאי אפילו בודאי תני וכולן שקרא שם להתרומת מעשר או למעשר שני שלהן מה שעשה עשוי. רבי אלעזר אמר חוץ משירי מנחות רבי ירמי' אמר השאר במחלוקת: רבי יוסי בעי היידו מחלוקת מה נן קיימין אין כר"מ *היא מעשר היא שירי מנחות לא עשה ולא כלום כרבי יהודא מה שעשה עשוי: אמר ר' מנא אזלית לקסרין ושמעית רבי חזקיה יתיב ומתני [ב] (ב) המקדש בחלקו בקדשי קדשים או בקדשים קלים אינה מקודשת רבי אלעזר אומר ד"ה רבי יוחנן אמר במחלוקת ואמרית לי' מאן שמע ר' הדא מילתא ואמר לי מן רבי ירמיה ואמרית יאות רבי ירמיה דהוא שמע הדא דר"א ד"ה היא דאמר במחלוקת רבי יוסי דלא שמיע לי' צריכה ליה הוא דאמר היידה מחלוקת אין כר"מ היא מעשר שני היא שירי מנחות לא עשה ולא כלום אין כרבי יהודא מה שעשה עשוי: תני אמר רבי יודה לא פטרו בית הלל אלא שמן של פלייטון בלבד אחרים אומרים בשם רבי נתן מחייבין היו ב"ה בשמן וורד ווירדינון:

הדמאי

מביניהן. כלומר ומאי איכא עוד נ"מ מבינייהו והיכא מלינו איפכא דלפעמים לדברי ר' יוחנן חייב בדמאי ולדברי ר' הושעיא פטור: סאה עולה מתוך מאה. נמי איכא בינייהו ואיפכא הואי וכגון שזה ע"ה הפריש תרומה גדולה בביתו וכדאמרינן דבתרומה גדולה נזהרין הן ונפלה סאה של תרומה לתוך מאה חולין שלו שהדין בזה שהסאה תעלה ותנתן לכהן. והשאר חולין הן כמו שהיו ומפני שאימת קדשים על ע"ה לדברי ר' הושעיא אינו נותן הסאה תרומה שעלתה לכהן עד שיתקן כל אותן המאה ס"ה שהרי אינו ידוע לו אם אותה הסאה שנפלה היא שעלתה ומחמת שאימת קדשי' עליו מתקן הוא את כל המאה ממעשרות כדי שיתן לכהן הסאה של תרומה ויהיה דבר מתוקן וא"כ אם לקח החבר מאלו מאה סאה ממנו פטור הוא מדמאי לר' הושעיא אבל לדברי ר' יוחנן דלא ס"ל האי טעמא שאימת קדשים עליו. אלא דלא גזרו בהני דמאי כלל וזהו במדומע דוקא ואם החבר לוקח המדומע מעם הארץ בהא הוא דל"ג אבל הכא מכיון שהסאה של תרומה ע"ה בא' ומאה ולאחר שעלתה הוו אלו מאה כחולין ממש ואין כאן מדומע והוי כשאר פירות הלקוחין מע"ה לאחר שהפרים תרומה גדולה שחייבין בדמאי: ותני. כלומר והא דתני בתוספתא שם וכולן שאמרו במתני' שפטורין מדמאי אם קרא שם לתרומת מעשר ולמ"ש שלהן מה שעשה עשוי ודין תרומת מעשר ומ"ש של דמאי עליהן ובשלמא על דעתי' דר' יוחנן דאמר לא גזרו עליהן דמאי ניחא דלא גזרו לחייבו לתקן ואם הפרים מה שעשה עשוי אלא על דעתי' דר' הושעיא קשיא שהרי מתוקנין הן לדבריו דקאמר אימת קדשים עליו ומתקן אותן קודם שיתן לכהן ואת אמר הכן שאם קרא שם לכהן מה שעשה עשוי בתמיה וכי יש תרומת מעשר ומ"ש אחר שכבר נתקן הכל: מפני אחד. ומשני אין דאפ"ה אמרו מה שעשה עשוי שמפני שלפעמים נמצא ע"ה אחד שאינו מתקן שאין אימת קדשים עליו לפיכך אמרו חכמים שאם הפרים וקרא שם מה שעשה עשוי ואע"פ שלכתחילה לא חששו בשביל אחד מיהו אם קרא שם דבריו קיימין משום דשמא יש אחד שאין אימה קדשים עליו: תני וכולן וכו' מפני אחד וכו'. כלומר דקחי לה הש"ס להאי שינויא אליבא דר' הושעיא ומתמה עלה דהא תנא תני וכולן א"כ על כל מה שנשנה במתניתין שפטורין מדמאי קאי ואת אמרת דטעמא מפני דגזרינן אטו אחד שאינו מתקן וכי האי טעמא שייכא לכולן דקתני הלקוח בכסף מעשר ושירי מנחות דלא מיירי שזה הע"ה בדוקא הוא המביא או שהוא יודע שזה החבר הלוקח ממנו לקח בכסף מעשר או שלוקח זה לצורך מנחות לשתאמר בהן הטעם מפני שאימת קדשים עליו ובדיעבד אם קרא שם למעשרות מה שעשה עשוי דחששו מפני אחד שאינו מתקן בתמיה דהא סתמא קתני הלוקח וכו' ואי אמרת דכל אלו על של ע"ה בעצמו הוא א"כ הכי הוה מיבעי ליה למיתני החלה והמדומע והלקוח בכסף מעשר ושירי מנחות מע"ה פטורין מדמאי ומדלא תני הכי ש"מ דמיהת הני תרתי בתרייתא לאו בע"ה עצמו דוקא הוא דאמרו אלא אף בחבר שלקח מע"ה התבואה בכסף מעשר וכן אם הביא מנחה ממה שלקח מע"ה פטורין הלקוח וכו' ושירי המנחה מדמאי והרי לא שייך כאן אימת קדשים עליו אלא דטעמא כר' יוחנן שלא גזרו כלל לדמאי בדברים הללו: ר' בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא הא דתנינן הלקוח בכסף מעשר פטור מדמאי אם עד כאן לא אמרו אלא בלקוח מכסף מעשר של דמאי דהואיל והכסף הוא של דמאי שוב לא גזרו על הלקוח ממנו משום דמאי: אפי' בודאי. כלומר דר' זעירא השיב לו כן דסתם אמרו הלקוח בכסף מעשר ואפי' הכסף הוא של ודאי: תני כולן וכו' כמו אמר מר הוא וגרסי' להא בפ"ב דקידושין בהלכה ז' ואיידי דמייתי התם הברייתא דפליגי בה אמוראי בפירושה מייתי הכא נמי כן: חוץ משירי מנחות. שאם קרא שם עליהן לא עשה כלום דהואיל וקדשים הן לא חל עליהם תרומת מעשר ומעשר שני דהא מדינא פטור הוא מדמאי: השאר במחלוקת. השאר דקחשיב להו במתני' חלה והמדומע והלקוח בכסף מעשר במחלוקת דר"מ ור"י דלקמן הן: היידא. איזו היא מחלוקת שאתה אומר דבשאר פליגי בה ובשירי מנחות הכל מודים בה דבמה אנן קיימין: אין כר"מ. אי כר"מ דמתני' דהתם דקסבר המקדש במע"ש בין בשוגג בין במזיד לא קידש דמעשר שני ממון גבוה הוא א"כ היא מעשר היא שירי מנחות דבשניהן לא עשה כלום לר"מ דדין מעשר שוה לדין שירי מנחות לדידיה ולא חל עליו הקדש אחר כמו בשירי מנחות: אין כר' יהודה. ואי כר' יהודה דאמרינן התם דפליג נמי ארישא דקתני המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת וקאמר ר' יוחנן דר' יהודה פליג כדמייתי לה נמי לקמן וס"ל לר' יודה המקדש בחלקו מקודשת דממונו של כהן הוא וא"כ לדידיה מה שעשה עשוי. אף בשירי מנחות דהא שלו הן וחל עליהן שם תרומת מעשר ומע"ש דמה שירצה לעשות בהן עושה: אזלית לקיסרין. ושמעתי שם שהיה ר' חזקיה יושב ושונה המתני' דקידושין המקדש בחלקו וכו' אינה מק דשת וקאמר עלה דפליגי בה דר"א קאמר דד"ה היא האי רישא דמתני' ור' יוחנן קאמר דבמחלוקת היא ור' יהודה דפליג התם בסיפא פליג נמי ארישא וס"ל דהמקדש בחלקו מקודשת: ואמרית ליה. מכין שמע רבי הדא מילתא דר"א דאמר ד"ה היא רישא דההיא מתני' ואמר לי מן ר' ירמי' שמע כן: ואמרית יאות. השתא ניחא לי שפיר הא דר' ירמיה דאמר לעיל השאר במחלוקת וחוץ משירי מנחות ומשום דר' ירמי' דהוא שמע הדא דר' אלעזר דקאמר ד"ה היא ור' יהודה מודה ברישא דהתם דאין מקדשין בחלקו דמשלחן גבוה קא זכו: הוא דאמר במחלוקת. לפיכך קאמר רבי ירמיה דהשאר במחלוקת והיינו הלקוח בכסף מעשר דלר"מ דסבר ממון גבוה הוא ואינו חל עליו שם תרומת מעשר ומעשר שני ולר' יודה דקסבר התם ממון הדיוט הוא ולהכך חל עליו אבל בשירי מנחות אפילו ר' יהודה מודה דלא חל עליהם דקדשים הן: ר' יוסי דלא שמיע ליה. הדא דר"א דאמר רישא דהת' ד"ה לפיכך צריכא ומיבעיא ליה דהוא אמר היידא מחלוקת וכו' כדבעי לעיל: תני. בתוספתא שם: לא פטרו ב"ה.. שמן ערב אלא לשמן של פלייטון בלבד והוא שמן אפרסמון דלריחא היא דעבידא: מחייבין היו ב"ה בשמן ורד ורדינון. ורדינון נ"כ מיני ורדי קטנים וטעמא דהני לסיכה עבידי כדתנן בסוף פרק י"ד דשבת דקיי"ל סיכה כשתיה. וכדתנן לקמן בסוף פרקין שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי:

רבב"ח בעי קומי ר"ז עד כדון בכסף מעשר של דמאי אפילו בודאי, ולכאורה יש להפך הגירס' אבל לפי הגירסא שלפנינו יש לקיים כמו שהוא [וגרסינן בכסף מעשר בדמאי ותיבת של מיותר] וה"פ דלר"מ דס"ל דמע"ש ממון גבוה הוא פטור מן המעשרות כדקי"ל בכל דוכתי דהקדש פטור ממעשרות דתבואת זרעך כתיב ולא של הקדש וכן מפורש כו"כ פעמים בכמה משניות הקדיש קמה וכו' הקדיש עומרים ופדה עומרים כו' דבשעה שהוא הקדש פטור מכל תרו"מ אפילו הקדיש לאחר מירוח ובהדיא גרסינן במס' פסחים ובמס' סוכה אמר ר"א עיסה של מע"ש לדברי ר"מ פטורה מן החלה ולפ"ז אפילו לקח בכסף מע"ש ודאי טבל נמי פטור דהא לקוח בכסף מע"ש הוי מע"ש וא"כ פטור מן המעשרות אליבא דר"מ בשלמא שירי מנחות אף דהוי הקדש ופטור מן המעשרות מ"מ דוקא מן הדמאי פטור אבל אם לקח ודאי טבל לא הוי שירי מנחה כלל כדקי"ל במס' פסחים דף מ"ח ובכמה דוכתי ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל, [וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי המזבח דה"ה מנחות] דהגם דמנחות פטורין מן תרו"מ ולא הוי שוב טבל מ"מ אינו מותר רק לכהנים ואכן בעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל [ומובן בזה הא דממעטינן ממשקה ישראל רק איסור טבל ולמה לא תפים איסור אחר כגון כלאי הכרם דמשום דאיסור אחר אסור אף לכהנים אבל איסור טבל לא הוי איכור לכהנים דהא דכשיקדישו למנחה פקע איסור טבל מ"מ ממעטינן לי' ממשקה ישראל דאינו נתקדש המנחה כלל רק ממה דמותר לישראל קודם ההקדש] לפיכך שפיר נקט מתניתין דשירי המנחות פטורין רק מדמאי אבל בודאי לא הוי בקדושת מנחה כלל, אבל לקוח בכסף מע"ש יש מקום לומר דכיון דחל עליו דין דמע"ש בלקוח בכסף מע"ש א"כ י"ל דפטור אפילו מודאי למ"ד דממון גבוה הוא והא דנקט דמאי הוא כדאמר לעיל דמשום דבכ"מ לא תני אלא דמאי כו' עיי"ש דמביא ראיה מהאי מתניתין גופי' דתני מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ולא שנו בין דמאי לודאי וא"כ י"ל דלקוח בכסף מע"ש פטור אפילו בשל ודאי, או די"ל דמתניתין ר"י הוא למ"ד דס"ל דמ"עש ממון הדיוט הוא וע"כ אינו פטור רק בשל דמאי אבל לא בשל ודאי וה"פ דמבעי' ליה עד כדון בכסף מע"ש של דמאי ר"ל דפטור מטבל של דמאי ומבעי' לי' אם אפי' בשל ודאי ונשאר באיבעי':

(תו"ג) תני כד"ו ותני. (תו"ג) שלה כד"ו שלהן. (תו"ס) בעי כד"ו בעא. (תוי"ב) אלעזר כד"ו לעזר וכן לקמן. (תוי"ד) היידו כד"ו היידה. (תוט"ו) עשה ולא כלום כרבי כד"ו עשה כלום אין כר'. (תו"כ) מאן כד"ו מנן. (תוכ"ג) דאמר כד"ו דו אמר. (תוכ"ס) מנחות לא עשה ולא כלום כד"ו מנחות היא לא עשה כלום. (תוכ"ח) ווירדינון כד"ו ווירינון.

מהו

תוספת הרי"ד

מע"ש ממון גבוה הוא והא דנקט דמאי כההיא דגרסינן בפ"ק ה"ר לא לפי שבכ"מ ומקום לא אתינן אלא דמאי והכא אפילו ודאי ולעולם אפילו בודאי נמי פטורה וזהו דקאמר רבב"ח בעי קומי ר"ז עד כדון בכסף מעשר של דמאי אפילו ודאי כלומר אם דווקא לקוח בכסף מעשר פטור מן הדמאי או אפילו ודאי והוי איבעיא דלא איפשיטא:

והשתא נבוא בע"ה לענין דידן, ולתרץ שיטת הרמב"ם ז"ל ונקדים מה דגרסי' לקמן בפ"ד הנאמן לראשון נאמן לשני הנאמן לשני אינו נאמן לראשון ור"א ס"ל הנאמן לשני נאמן לראשון הוציא להן מע"ש מתוך ביתו אמר לכן פדוי הוא נאמן פדוי הוא ופדו לכם אינו נאמן מתניתא דר"א היא דאמר הנאמן לשני נאמן לראשון אר"י דברי הכל היא עשו אותה כתוספת הבכורים מה תוספת הבכורים ואכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי אף זה נאכל משום שני ופטורה מן הראשון ע"כ ופירוש המפרשים ז"ל דחוק מאד ותמי' לי שלפענ"ד בתנם דחקו המפרשים ז"ל והפירוש נחמד מאד בפשיטות דהכ"מ ז"ל מפרש לסיפא דהברייתא פדוי הוא ופדו לכם ה"פ דמפקפק בדבר דאמר אני אומר לכם פדוי הוא ואם אין אתם מאמינים לי פדו לכם, אינו נאמן וכן פי' האמיתי עיי' בכ"מ ז"ל פי"ג ממע"ש והרמב"ם ז"ל מפרש' להתוספתא דמיירי בידעינן דהפרים מע"ש ורק

מסורת הש"ס (א) ירושלמי קידושין פ"ב הלכה ז' כה"ט: (ב) קידושין נ"ב: ב"ק יב:

גליון הש"ס *הוא מעשר הוא שירי מנחות כו' נ"ע על רבינו ז"ל פי"ג ממעשר הל"ט שכתב כל אלו הפטורין מן הדמאי וכו' מה שעשה עשוי וזה קאי על הלכה י"ד שם. ושם חשב כסף מע"ש ושירי מנחות והרי רבינו פסק דממון גבוה הוא כמ"ש פ"ג ממע"ש הל"ז וא"כ לא עשה כ' ס כדקאמר בירושלמי כאן. והכ"מ העתיק כל אלו הפטורין וכו' עד חוץ משירי מנחות ירושלמי וכו' ולפנינו אין אומר ואין דברים ברמב"ם וגם דא"כ כי' ל להוציא מן הכלל אף מע"ש ואעפ"כ על רבינו קשה. אברא דזה לאו כללא הוא וע' בפ"ו מבכורי' הל"ד ובכ"מ שם, ומגילת ספר לאוין רס"ד:

(ט"ג) ובין בד"ו בין. (ט"ז) ובין בד"ו מבין. (טו"ג) מברך אם בכי"ל מברך א"ל אם.

דמאי 10

מערכת הערוך

(ט"ז) שאינו טעון ברכה בערוך (ע' ערם ב') שאינו טעון ברכה שאם היה טעון ברכה לא היו מפרישין שאסור להזכיר את השם כשהוא ערום. (ט"ח) הדא דתנינן ט' בערוך (שם) הדא הא דתניא ספק חשיכה ספק לא חשיכה ט' פד אבל מעשרין את הדמאי תנא חלפתא בן שאול אומר. (טו"ח) רבי מנא בעי בערוך (שם) רבי מנא בעא קמי רבי יודן כיצד הוא מברך אמר ליה אם היו פירות כו'.

הלכה ד מתני'

[א] (א) הדמאי מערבין בו ומשתתפי' בו [ב] מברכין עליו ומזמנים עליו [ג] ומפרישין אותו ערום [ד] ובין השמשות ואם הקדים מעשר שני לראשון [ה] אין בכך כלום [ו] שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי ושהסורק נותן בצמר פטור מן הדמאי:

גמ' מפרישין אותו ערום שאינו טעון ברכה: ובין השמשות הדא דתנינן (ג) ספק חשיכה ספק לא חשיכה: תני רבי חלפתא בן שאול מחללין דמאי במרחץ [ז] שאינו טעון ברכה הא [ח] ודאי טעון ברכה. רבי מנא בעי קומי רבי יודן. כיצד הוא מברך אם היו פירות על פדיון מעשר שני אם היו מעות על חילול מ"ש. *אם הקדים שני לראשון אין בכך כלום בשעבר הא בתחילה לא. רבי בא בריה דרבי חייא בר ווא רבי חייא בשם רבי יוחנן [ט] מותר להקדים שני לראשון בדמאי רבי יעקב בר אחא בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי לא יעשה ואם עשה מה שעשה עשוי מהו ליקבע שני במקום ראשון רבי יוסי בן שאול אייתי ליה אריסי' פירי א"ל צא וקבע שני וחזר ואמר ליה צא וקבע ראשון וחש לומר שמא קבע שני במקום ראשון הדא אמרה שמותר לקבע שני במקום ראשון.

עולא

רידב"ז

מהו למקבע שני במקום ראשון. פי' מהרא"פ ז"ל ופ"מ ז"ל לא הבנתי, ולפענ"ד ה"פ דהא במשנה לקמן (בפ"ה) וכן בכמה מקומות גרסינן ומעשר שני בצפונו או בדרומו וכן גרסינן לקמן (פ"ה ה"ב) מהו תנאי בית דין שהוא קובע מעשר ראשון בצפונו ומע"ר בדרומו ותרו"מ בצפון לפונית ואוכל כשאר דכתנאי ב"ד הוא שיהא מותר לאכול השאר עכ"פ תנינן בלשון דמע"ר בזוית זו ומע"ש בזוית זו ואילו תרו"מ ומע"ש קובע בחד מקום כדאיתא במשנה ובברייתא שם הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו ע"ש נמצא דמע"ר ותרו"מ קובע בחד מקום וקובע תחלה התרו"מ ומעשר הסמוך לו ואח"כ קורא שם מעשר ואח"כ קורא שם תרו"מ אבל הקביעות מקום הוא ביחד אבל מע"ש קובע בזוית אחרת, ע"ז שאל אם דוקא הוא שיקבע מע"ר בזוית זו ומע"ש בזוית אחרת או לאו דוקא אלא דיכול לקבוע מע"ש במקום ראשון ולומר ג"כ ומע"ש סמוך לו או דילמא דוקא הוא כדתני במתניתין ומע"ש בצפונו או בדרומו כדי שלא יכנוס משהו ממע"ר לתוך מע"ש וממע"ש לתוך מע"ר, ואע"פ שתנאי ב"ד הוא על מדידת תרו"מ ומע"ר על המדידה בכדי שהדעת טועה, כדאיתא (בפ"ה), התם משום דלא אפשר בענין אחר משא"כ הכא דיש תקנה זו בזוית זה וזו בזוית זה ליכא תנאי ב"ד וחיישינן או דילמא במע"ר ומע"ש לא חיישינן באומד הדעת למדידה, ופשיט מריב"ש אייתי לי' אריסא פירי א"ל לא וקבע שני וחזר וא"ל לא קבע ראשון ולמה לא אמר לו שיקבע בזוית אחרת וחש לומר שמא קבע שני במקום ראשון הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון. (וכעת ראיתי בכ"י מתלמידי הגר"א ז"ל פירושו ואינו מובן לי דהא פשיטא דלאחר פדיון מע"ש חייב בראשון דהא קיי"ל הקדיש קמה ופדה קמה חייב הרי דחייב לאחר פדיון ההקדש דחוזר עליו החיוב, ע"כ נראה לפענ"ד דזה אינו מהגר"א ז"ל ובירושלמי מה"י מבואר דתיבת וחש לומר שנמחק, הוא מתלמידיו ולא מהגר"א ז"ל).

עולא

פני משה

הלכה ד מתני' הדמאי מערבין בו. עירובי תחומין וחצירו': ומשתתפין בו. שיתופי מבואות ואע"ג דלא חזי ליה מגו דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני וחזי לי' כדתנן מאכילין את העניים דמאי השתא נמי חזי ליה: מברכין עליו. ברכת המוציא ומזמנין עליו ואין כאן מצוה הבאה בעבירה משום דרוב ע"ה מעשרין הן: ומפרישין אותו ערום. כשבא להפרים ממנו תרומת מעשר ומעשר שני יכול להפרים כשהוא ערום וטעמא כדאמר בגמ' משום שאינו טעון ברכה דאילו בעי ברכה לא היה יכול להפרים ערום דבעינן והיה מחנך קדוש וליכא וטעמא דלא טעון ברכה משום שרוב ע"ה מעשרין הן: בין השמשות. של ערב שבת כדתנן ספק חשיכה מעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הודאי: ואם הקדים מעשר שני לראשון. שהפרים מעשר שני של דמאי קודם שהפרים מעשר ראשון כדי ליטול ממנו תרומת מעשר אין בכך כלום. משא"כ בודאי כדתנן (בפ"ה דמעשר שני) ככל מלותך אשר צויתני הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתוודות: שמן שהגרדי. האורג סך באצבעותיו חייב בדמאי מפני שנבלע בגופו הוא וסיכה כשתיה: ושהסורק. הצמר במסרק נותן על הצמר הוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי: גמ' שאינו טעון ברכה. כדפרישית במתני': מבין השמשות כהדא דתנינן וכו'. כדפרישית: במרחץ. והוא ערום ולפי שאין טעון ברכה בחילול כמו שאין טעון בהפרשה: כיצד הוא מברך. כשמחלל את הודאי וא"ל אם היו פירות ומחללן על הכסף מברך על פדיון מע"ש דגאולה כתיב ביה: אם היו מעות וכגון שצריך הוא למעות מע"ש שלו ובשעת הדחק מות' לחלל מעות כסף על נחושת ובלבד שיחזור ויחללן על הכסף להעלותו לירושלם וכשהוא מחלל נחשת על הכסף מברך על חילול מע"ש שהוא דרך חילול: אם הקדים וכו' בשעבר. דוקא הא בתחלה לא יקדים אף בשל דמאי. ר' בא וכו'. דפליגי בה אם לכתחילה מותר להקדים שני לראשון בדמאי: מהו לקבוע שני במקום ראשון. לפי שלהפרים השני קודם לראשון אסרו ומיבעיא ליה אם אינו מפרישו אלא שקובעו ולומר מע"ש של זה יהיה בצפונו של הכרי או בדרומו אם מותר הוא לקובעו מקודם או דילמא חיישינן שמא יקבענו במקום ראשון והיינו שיקבע גם להראשון שם שהרי הראשון הוא עישורו של הכרי והשני הוא חלק התשיעי ממנו ואם יקבע השני בתחלה אפשר שיקבע אח"כ הראשון ג"כ באותו הצד והמקום שקבעו להשני ונמצא כשמפרים העשרה להראשון יש בהן תשעה של השני שקבעו מקודם וזהו דמיבעיא ליה אם יכול לשנות ולעשות מעשר ראשון מאותו שקבעו בתחלה להשני ופשיט לי' מהאי עובדא דלקמיה: אייתי לי' אריסי' פירי. מסדהו וא"ל בתחילה לא וקבע מע"ש בכרי שיתוקן ג"כ זה שהביא לו ואח"כ אמרו לו לא וקבע ראשון והא יש חשש לומר שמא קבע לו השני במקום הראשון שיקבע עכשיו שהרי כתם א"ל לא וקבע ראשון ולא הזהירו שיקבע להראשון בצד אחר אלא הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום הראשון שאף שיקבע אח"כ גם להראשון במקום הזה לא איכפת לן מידי בהא. ובלבד שיפרים הראשון בתחלה ואח"כ יפרים להשני:

פוטר

תוספות הרי"ד

ורק דאין אנו יודעים אם פדה המע"ש או לא רק מפיהו אנו חיין ע"ז תני הברייתא אם אמר פדוי הוא נאמן אבל אם יש פקפוק בדבר אינו נאמן ע"ז פריך על הסיפא דברייתא דבאמר פדוי הוא ופדו לכם אינו נאמן דנאמן ואינו נאמן מבעיא לי' דשמא פדוי היא. ונפ"מ לענין דמאי ושמא אינו פדוי וצריך לנהוג בו קדושת מע"ש וצריך להיות נאכל בקדושת מע"ש דהנה ברור הדבר דאם פדה המע"ש חייב בדמאי בין לר"י דס"ל דלא גזרו על הדמאי בדברים הללו בין לר"ה דאימת קדשים עליו דאפילו לר"ה דאימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן מ"מ בפדה המע"ש חייב בדמאי והנם דבשעה שהיה מע"ש היה עליו אימת קדשים וכבר תיקן מ"מ בפדה חייב בדמאי. והראי' לזה דגרסינן (ברפ"ד דדמאי) שאלו ואוכל בשבת על פיו וגרסינן שם אר"ב אימת שבת עליו והוא אומר אמת וחבריא בשם ר"י מפני כבוד שבת התירו ומקשה בגמ' על ר"ב בשם ר"ח דאימת שבת עליו והוא אומר אמת בדא תנינן חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר ומשני מפני אחד שאין אימת שבת עליו ע"כ. הרי בפירוש דמשום אחד שאין אימת שבת עליו ע"כ לא מותר רק בשבת והכ"נ גבי חלה ומע"ש דאימת קדשים עליו וקאמרינן נמי לעיל משום אחד שאין אימת קדשים עליו ולפ"ז לאחר הפדי' דומה למוצאי שבת וחייב בדמאי וא"כ נאמן ואינו נאמן מיבעי"ל דספק הוא [וכן חשיב לי' הרמב"ם ז"ל לספק] וצריך לנהוג בו קדושת מעשר שני שמא אינו פדוי וחייב בדמאי שמא פדוי על זה קאמר דר"א הוא דס"ל הנאמן לשני נאמן לראשון ולפיכך אין כאן חשש שמא פדוי הוא להתחייב בדמאי משום דפטור באמת מן הדמאי משום דכיון דחזינן דהפרים שני נאמן לראשון ואין כאן חשש דמאי עוד משא"כ לרבנן יש כאן חשש דמאי ע"ז קאמר ר' יוסי ד"ה היא עשו אותה כתוספת הביכורים מה תוספת הביכורים נאכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי דתוספת ביכורים אינן ביכורים מדאורייתא רק לחומרא נאכלת בטהרה כמו ביכורים וכיון דדמי לביכורים לחומרא לענין אכילה בטהרה פ"כ פטורה מן דמאי וה"נ כיון דנאכלת משום שני לחומרא פטורה מן הראשון ולא אמרינן שמא אינו שני אלא חולין וחייבת בדמאי ז"א כיון דנאכלת לחומרא משום שני ע"כ פטורה מדמאי דלא גרע מתוספת הביכורים דלא אמרינן שם דלחומרא לא הוי ביכורים וחייבת בדמאי ז"א אלא מכיון דנאכלת בטהרה משום חומרא דביכורים פטור מדמאי וה"נ מכיון דנאכלת לחומרא משום שני לא אמרינן דיהא חייב בדמאי לחומרא שמא אינו שני. והא דס"ל לרבנן דנאמן לשני אינו נאמן לראשון היינו דווקא לפטור את הכרי משא"כ מע"ש גופה פטור מדמאי דבהדיא שנינן דאפילו הלקוח בכסף מעשר פטור מן הדמאי והא דלא חיישינן שמא פדוי הוא ואינו שני היא משום דעשו אותה כתוספת הביכורים וז"ב בל"ם:

ועכשיו נבואה בע"ה לתרץ הכל על נכון דגרסי' במס' תרומו' (פ"ק) בירוש' גבי אתם פרט לתורם שאינו שלו מה את עביד לו כתורם שאינו שלו או כתורם של חבירו [כלומר אם עיקר הקפדה הוא על שאינו שלו או הקפדה על של חבירו ונפ"מ היכי שאינו שלו ולא של חבירו כן פי' בנו"י ז"ל ונכון היא] נשמעינה מן הדא גנב תרומת הקדש ואכלה משלם שני חומשין וקרן אחד שאין בהקדש תשלומי כפל מנו תורם לא הגזבר הרי הוא תורם שאינו שלו ולא אמרת תרומתו תרומה הוי לית טעמא דלא משום תורם של חבירו או נאמר בר לוי שהקדים תרומתו והתני ר' הושעיא אחד המקדים טבלו ואחד המקדים תרומתו א"ר אידי גזבר כמאן דאינן בעלים ודלא כר' יוסי דר' יוסי אמר הוא גיזבר הוא אחר ע"כ הרי מפורש בירושלמי דלר' יוסי דס"ל גזבר כאחר אם תרם אחר תרומה בהקדש מה שעשה עשוי וחל קריאת השם דתורם שאינו שלו עיקר הקפדה שלא יהא של חבירו [ואף דהקדש פטור מן תרו"מ לא הוי פטור הגוף דגוף הפירות חייבין בתרו"מ] [עיי' בתוס' ז"ל במס' ב"ב דף פ"א] רק דפטור בבעלים דאין לו מי שיפרים ואם פדאן אדם חייב לפיכך באם הפרים תרו"מ בהקדש חל שם תרו"מ]:

ועי"ב לא פריך ר' יוסי על ר"א דקאמר חוץ משירי מנחות דכמאן אתיא אי כר"מ אף מע"ש לא עשה כלום דממון גבוה הוא ואי כר"י אף שירי מנחות ממון הדיוט הוא ז"א דלר"י אפילו בממון גבוה בדעבד אם תרם מה שעשה עשוי כאותו סוגיא (דפ"ק דתרומות) הכ"ל אליבא דר"י דסבירא ליה גזבר כאחר רק בשירי מנחות שפיר לא עשה כלום דהא כל עיקר דמה שעשה עשוי משום אחד שאינו מתקן וחיישינן לחומרא שמא לא הפרים ורק לכתחלה לא חיישינן משא"כ בדיעבד חיישינן שמא לא הפרים וזה לא שייך רק בחלה ובמע"ש ובמדומע דלא גזרו בדמאי לכתחלה אבל בדיעבד חיישינן לקריאת שם לחומרא שמא לא הפרים והתם בחלה ומע"ש ומדומע אף שחיישינן לחומרא שמא לא הפרים והוי טבל מ"מ הוי חלה ומע"ש ומדומע משא"כ בשירי מנחות אם דניחוש לחומרא שמא לא הפרים והוי טבל נמצא דלא הוי מנחה כלל דבעינן ממשקה ישראל ואין מביאין מנחות מן הטבל ור"י לטעמי' ס"ל דבספק מע"ש פטור מדמאי

ולא

עין משפט נר מצוה לח [א] מיי' פ"א מעירובין הלכ"ו סמ"ג עשין דרבנן א. לט [ב] מיי' פ"א מברכות הל"כ סמ"ג עשין כו. מ [ג] מיי' פ"ט ממעשר הל"ד סמ"ג עשין קלח. מא [ד] מיי' פכ"ג משבת טוש"ע או"ח סי' רסא סעיף א מב [ה] מיי' פ"ט ממעשר הל"ו סמ"ג עשין קלח. מג [ו] מיי' פי"ג ממעשר הלכה ט"ז סמ"ג עשין קלה מד [ז] מיי' שם פ"ט הל"ד. מה [ח] מיי' פ"א שם הלכה ט"ז. מו [ט] מיי' פ"ד ממעשר שני הל' ו'. מו [י] מיי' פ"ט ממעשר הלכה ו'.

מסורת הש"ס (א) שבת כג: (ב) שם לד:

גליון הש"ס *אם הקדים שני לראשון ע' בספרי פ' תבא פסקא ש"ג ובילקוט שם ובזית רענן פירש דקאי על דמאי דבמעשר ודאי אסור להקדים ואי להתודות. ועי' בזהב שיבה למהר"ם אלגזי מ"ש בפי' הספרי הל"ז:

חדושי רד"א

מהו לקבע שני במקום ראשון. ר"ל אם הפריש מעשר שני מן הכרי אם מותר לפדותו ויחזור לטבלו ואחר כך יעשהו במקום ראשון, ומשני הש"ס ר' יוסי ב"ש אייתי ליה אריסיה פירי א"ל צא וקבע שני וחזר וא"ל צא וקבע ראשון חש לומר כו', ר"ל כיון דא"ל צא וקבע שני ואח"כ א"ל צא וקבע ראשון נחוש בן יפריש תחלה השני ויפדהו ואח"כ יעשהו ראשון הדא אמרת שמותר לקבע ב' במקום ראשון, ר"ל אם הפריש מ"ש ופדאו מותר לעשותו אח"כ לראשון וביתי הש"ס תנו דעולא בר ישמעאל בשם ר' יוחנן פוטר אדם את טבלו במאת א' של טבל כיצד

עמודי ירושלים תנינא

על פריך מעשר שני כתב הרוקח בסי' שס"ג וז"ל כל ברכה שהיא הודאה להקב"ה כגון המצות וכשקיימה נגמרת לעשייתו ואינו מחויב בה עד שתזדמן לו והרשות בידו לפטור את עצמו ממנה ואין משך למצוותה וכשעשאה כבר נגמרה המצות קבע בברכתה בעל או אם המצוה מוטלת עליו על כרחו ובפעם אחת נתקיימה מטבע שלה כמו על נטילת ידים כו' על פדיון מעשר שני או על חלול מעשר שני בירושלמי בפ' א' דדמאי משום שלאלתר נגמרת המצוה על כסוי הדם כו' ע"ש שהאריך:

הוא עושה מביא מאה א' ש"פ ועושה אותה כ' ופודה אותה וחוזר ועושה אותה תרומת מעשר למקום אחר. נתן עולא לתמן ואמרה בשם ר"י ותברך עליו (פי' ונאסו עליו) להקשות דמתני' פליגא עליו היו לפניו בב' כלכלות של טבל ותני עלה נופל מן השניה ב' תאנים וכו' עשורין ועשורו של עישור כו' וה"פ בשלמא אם בתחלה הפריש ב' תאנים לתרומת מעשר דהיינו א' למאה לת"מ נשארו צ"ם של טבל ומפריש עשרה למעשר המגיע מתשעים ועשורו של עשור ד"ל א' מתש'. אבל אם נאמר דמ"ש מותר לפדותו ותזור לטבלו כבראשונה כאשר היה בתחלה א"כ צריך להפריש ג' עישורין י' לתשעים וא' מפ' ועוד עשירית מהעשיריות. בשלמא אם הפריש תחלה ת"ם ניחא דנשארים צ"ם ושפיר תני ב' עישורים עשרה מצ' וא' מט'. אבל אם הפריש תחלה מ"ש צריך ג' עישורים י' מתשעים וא' מט' וחלק עשירית מנה האחד. ומשני אמר ר' מנא ואין שני שבראשונה טבול לראשון שבשניה. אמר ר' חנניה תמן כדי שהוא טבל לראשון ולשני ברם הכא שנתקן מתחת ראשון את חוזר ועושה אותו ראשון. פי' דלא דמי כרי לכלכלה. בשלמא גבי כרי אם פודהו חוזר לטבלו דלכתחלה טבל היה משא"כ גבי כלכלה שאין מ"ש שבראשונה טבול לראשון שבשניה ואם [illegible]

עולא בר ישמעאל בשם רבי יוחנן [א] פוטר אדם את טבלו בסאה אחת של טבל כיצד הוא עושה מביא סאה אחת של טבל ועושה אותה שני ופודה אותה וחוזר ועושה אותה תרומת מעשר למקום אחר נחת עולא לתמן ואמרה בשם רבי יוחנן וחברון עלוי התיב רב ששת והא מתניתא פליגא [ב] (א) היו לפניו שתי כלכלות של טבל ותני עלה (ב) נוטל מן השניה שני תאני' ושני עישורים ועישורו של עישור ויטול שני תאנים ויעשה אותן שני ויפדה ויחזור ויעשם תרומת מעשר למקום אחר. אמר רבי מנא ואין שני שבראשונה טבול לראשון שבשניה. אמר רבי חנניה תמן כרי שהוא טובל לראשון ולשני. ברם הכא שני שנתקן מחמת ראשון את חוזר ועושה אותו ראשון. שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי מה שהסורג נותן בצמר פטור מדמאי מה בין זה לזה [ג] זה על גב גופה בטל וזה על גב צמר הוא בטל:

הדרן עלך הקלין

פוטר הוא אדם את טבלו. מן המעשרות בסאה אחת של טבל וכלומר במה שמתקן למע"ש יכול הוא לתקן גם להראשון או לתרו"מ כדמפרש ואזיל ולאו דוקא נקט סאה אלא הכל לפי מה שהוא אם סאה או אם יותר וחד מגווני נקט: ועושה אותו שני. אם כך הוא השיעור של מע"ש ואם יותר יותר ופודה אותה הסאה והרי הוא טבל כמו שהיה וחוזר ועושה אותה תרומת מעשר למקום אחר וה"ה שיכול לעשות אותה למעשר ראשון אחר הפדייה שהרי יכול לקבוע להשני אף קודם להראשון כדלעיל אלא אורחא דמילתא נקט שבתחלה קיבעין ומפרישין להראשון ואח"כ להשני ותרומת מעשר הוא אח"כ שמפרישו מן הראשון והלכך נקט שיכול לעשות מן השני כשפודהו לתרומת מעשר: למקום אחר. למעשר הראשון שמפרים או לאיזה ראשון במקום אחר: וחברון עלוי. חיברו עליו רבנן דבבל והקשו על זה כדמתיב רב ששת: והא מתניתא דלקמן (בע"ז) פליגא דתנינן היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשרות של כלכלה זו יהיו קבועים בזו הראשונה מעושרת ומפרים מן השניה המעשרות של שתיהן של זו בזו ושל זו בזו ג"כ הראשונה משוערת אבל לא השנייה לפי שמיד שאמר של זו בזו נתקנה הראשונה ואין מפרישין ממנה שהיא פטורה על השניה שהיא חייבת שאין מפרישין מן הפטור על החיוב והלכך צריך שיפרים המעשרות מן השניה על שתיהן: ותני עלה. בתוספתא (פ"ח) ומפרש כילד יעשה נוטל מן השניה שני תאנים והן לתרומה ושני עישורין שני מיני מעשרות ועל שתיהן: ועישורו של עישור. והוא לתרומת מעשר: ויטול. כלומר ואי ס"ד כדקאמרת דיכול לפדות השני ולעשות אותו תרומת מעשר קשיא דהכא נמי למה ליה כולי האי ויטול שתי תאנים ויעשה אותן שני ושתי תאנים לאו דוקא אלא כלומר לפי החשבון שמגיע להשני יטול ויעשה מע"ש ויפדם ויחזור ויעשם לתרומת מעשר ולמאי צריך להפרים כל כך מכלכלה אחת לשתיהן: א"ר מנא ואין שני שבראשונה טבול לראשון שבשניה בתמיה. כלומר דשאני התם דהא לאחר שהפרים ממנה להשני שבשביל הראשונה אכתי טבול הוא לראשון שבשניה שהרי צריך להפרים מכלכלה השניה לראשון ולשני שבשביל הראשונה וכן לראשון ולשני שבשביל שנייה עצמה וא"כ אחר שהפרים השני בשביל הראשונה אינו יכול לעשותו לתרומת מעשר ואף לאחר פדייה שהרי צריך להפרים עוד להראשון בשביל השניה והלכך מפרים מהשניה לשתיהן וכסדר להראשון ושני בשביל הראשונה ואח"כ לראשון ושני בשביל השניה ואח"כ לתרומת מעשר מעישורן של המעשר ראשון: א"ר חנניה וכו'. שינויא אחרינא דתמן יש כדי שהוא טובל לראשון ושני כלומר שהרי לא הופרש ממנה כלום ושתי הכלכלות של טבל הן וצריך להפרים ממנה מה שהוא טבול להראשון ולהשני ולתרומת מעשר בשביל שתיהן אבל הכא בהא דעולא בשם ר' יוחנן מיירי שכבר הפרים הראשון ועכשיו מפרים להשני והלכך השני שנתקן מחמת הראשון וכלומר שהופרם אחר שכבר ניתקן מחמת הראשון אתה חוזר ועושה אותו ראשון והיינו לתרומת מעשר שצריך להפרישו מן הראשון: זה על גב גופו בטל. כלומר שגופו נהנה ממנו שנבלע בגופו והלכך חייב בדמאי דסיכה כשתיה היא אבל זה שהסורק נותן בצמר על גב צמר הוא בטל ונבלע בו והוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי: הדרן עלך הקלין שבדמאי

עולא בר ישמעאל בשם ר' יוחנן פוטר אדם את טבלו כו' מביא סאה אחת של טבל ועושה אותו שני ופודהו וחוזר ועושה אותו תרומת מעשר למקום אחר, פי' דעושה אותו ראשון ותרומת מעשר, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז ממעשר דעושה אותו מע"ר דאל"כ האיך יעשנה תרו"מ אם יפרים עליו מע"ר ממקום אחר אלא ע"כ דחוזר ועושה אותו ראשון ע"כ יכול לעשותו תרו"מ על מקום אחר ומדקאמר פוטר אדם את טבלו לכתחילה ואינו עובר בל"ת דמקדים מע"ש לראשון הוא משום דס"ל דאימתי עובר בל"ת דוקא במקדים שני ואח"כ נותן ראשון מתבואות הכרי משא"כ בשחוזר ועושה אותו גופי' ראשון כיון שחוזר השני גופי' לראשון אינו עובר בל"ת, כי נחת עולא לתמן אמרה בשם ר' יוחנן חברון עליו החברים להקשות על דבריו והתיב ר"ש ממתניתן היו לפניו ב' כלכלות ואמר מעשרות של זו בזו ותני עלה נוטל מן השניה ב' עישורין ב' המעשרות על הראשונה ועל השניה, וא"כ לפ"ז הוא עובר בל"ת כדאיתא במס' תמורה (דף ד') דעובר בל"ת שהקדים ליתן שני על הכלכלה ראשונה לראשון מהכלכלה שניה דהא נקבע תומ"י ב' המעשרות ראשון ושני על הכלכלה הראשונה, ואח"כ נותן ראשון ושני עליו גופיה וא"כ נמצא דהקדים מע"ש על הכלכלה ראשונה קודם שמע"ר של כלכלה שני' [עיי"ש בתום' ז"ל וכן בירושלמי מפורש בהדיא כן והתום' ז"ל מביאין הירושלמי דפ"ז] ואין לו שום עצה שלא יעבור בל"ת ואי כדס"ל לעולא בר ישמעאל בשם ר"י דיכול לחזור השני גופי' לראשון ולא יעבור בל"ת א"כ קשה למה תנינן בברייתא דנותן ב' המעשרות מכלכלה שני' בעד הכלכלה הראשונה ובעד עצמה ולפ"ז ע"כ דעובר בל"ת, הא יש לו עצה שיחזור ויפדה המע"ש שהפרים בעד הכלכלה ראשונה ויחזור לעשות אותו ראשון על הכלכלה שני' ולא יעבור בל"ת כן הקשו עליו בבבל, וע"ז מפלפלין ר' מנא ור"ח אם שפיר הקשה או לא דר"מ ס"ל דשפיר הקשה כדמסיק אר"מ ואין שני שבראשונה כלומר השני שהופרש על הכלכלה הראשונה טבול לראשון מן הכלכלה השני' בתמי' הא עדיין טבול הוא על מע"ר א"כ שפיר הקשה ר"ש דיש לו עצה שלא יעבר בל"ת דהא יכול לעשות השני למע"ר דהא עדיין טבול הוא על מע"ר וא"ל ר"ח דז"א קושיא משום דר"ח אזיל לטעמי' דס"ל בשם ר"י גופי' לקמן במס' תרומות (פ"ק) דבנוטל להפרים על הכרי ויש מותר בידו המותר הזה אע"פ שניטל לשם הפרשה מ"מ מתוקנת היא גופי' כמו הכרי משום דנעשה כאומר הרי זה תרומה עליו ועל הכרי דלמטה ונקבע עוד גרגיר מהמותר עליו אע"ג דהוגבה לשם הפרשה לתקן אחרים מ"מ מתוקנת היא גופי' כמו הכרי והא מדומע תרומה עם החולין דכל מה שנטל לשם הפרשה נכנס בכלל הפרשה שיהא מתוקן עי"ש והא דאיתא בש"ס דילן בכמה מקומות המרבה במעשרותיו מקולקלים, ופי' רש"י ז"ל משום דמעורב מעשר עם הטבל, לשיטת ר"י בירושלמי כדאמר ר"ח בירושלמי בשמו אינו כן אלא דמעורב מעשר וחולין משום דמה שהגביה לשם הפרשה לתקן נכנס בכלל הפרשה ונתקדש עוד גרגיר גם בחלק המותר הנגבה כדי לתקן אותו גופי' והא דתנא המרבה במעשרותיו מקולקלים אע"פ דהוי מעשר וחולין א"כ מותר לאכול מבואר בירושלמי (בפ"ה דמס' דמאי ה"ד) דהקלקול הוא משום הפרשת תרו"מ דשמא יפגע להתרו"מ בחלק החולין שבו עיי"ש מפורש, וא"כ לשיטת ר"ח בשם ר"י גופיה בירושלמי שפיר ניחא דלא קשה קושית ר"ש, משום דכיון דקבע ב' המעשרות ראשון ושני בהכלכלה השניה על הראשונה והוי כמו שהוגבה ב' המעשרות לתקן הכלכלה הראשונה נמצא כמו דמתוקן הכלכלה ראשונה מן הראשון כן נמי המע"ש שהוגבה לשם הפרשת שני נתקנת היא מן המע"ר הזה כמו הכלכלה ראשונה בעצמה כדס"ל לר"ח בשם ר"י דהוי כאומר הר"ז תרומה עלי' ועל שלמטה וא"כ נקבע בהכלכלה שיעור המע"ר גם על תיקון המע"ש מן הראשון כמו גוף הכרי וא"כ לפ"ז הכלכלה השניה מתוקנת היא מן טבל דמע"ר וא"כ האיך יכול לעשותו ראשון כיון דאינו טבל לראשון והיינו דגרסינן אר"ח תמן כרי שהוא טבול לראשון ולשני ר"ל בהא דר"י דטבול הוא לראשון ולשני אם עשה אותו שני יכול לחזור אותו לראשון משא"כ הכא גבי כלכלות שני שנתקן מחמת ראשון ר"ל מחמת המע"ר שנתן עליו ועל הכלכלה את חוזר ועושה אותו ראשון בתמי', ועיין בתוס' ותמצא שיטה עמוקה בזה בע"ה: סליק פירקא בס"ד

(שו"א) פוטר אדם כד"ו פוטר הוא אדם. (שו"ט) ויפדה כד"ו ויפדם. (שוי"ב) כרי כד"ו כדי. (שוע"ו) שהסורג כד"ו שהסורק. (שוע"ז) גופה כד"ו גופו.

תוספת הרי"ד

ולא אזלינן לחומרא שמא אינו מע"ש ז"א אלא דדמי לתוספת ביכורים. ואי נימא דחיישינן לחומרא בדיעבד שקרא שם שמא היא טבל ולא שירי מנחות א"כ הוי לן למיחש לחומרא בספק מע"ש לכתחלה שמא אינו מע"ש וחייב בדמאי לכתחלה וע"כ דלא חששו חכמים בזה לענין דמאי אלא אמרינן כיון דנאכלת משום שני ואזלינן לענין אכילה לחומרא דהיא שני א"כ לא אמרינן החומרא השני להיפך שמא אינו שני ושמא אינו ביכורים אלא דמי לביכורים ולשני בכל הפרטים ולא אמרינן בדמאי הלא חומרא שמא אינו מע"ש לענין לכתחלה וה"כ לא הוי לן למימר שמא אינו שירי מנחות אף בדיעבד והאיך ניחוש שמא אינו מנחה והוי טבל לדמאי ע"כ לא פריך על שירי מנחות אבל לר' ירמי' דקאמר השאר במחלוקת דתלי' בר"מ ור"י לענין מע"ש אם ממון גבוה הוא וס"ל כר' אידי דנזכר כבעלים משא"כ אחר שהפרים בהקדם לא עשה כלום ע"ז פריך היידו מחלוקת אי כו' והרמב"ם ז"ל דפסק כר"י דנזכר כאחר כמו שבארתי בע"ה בס' שו"ת רידב"ז בס' י"ד ע"כ אפילו דסבירא ליה מע"ש ממון גבוה מה שעשה עשוי וגם פסק גבי הוציא מע"ש מתוך ביתו כר"ח דפליג על ר"י ולא מדמה לתוספת ביכורים ואלא אמרינן החומרא לכאן וחומרא לכאן ע"כ פסק בשירי מנחות ומע"ש ג"כ דמה שעשה עשוי ודו"ק:

עולא בר ישמעאל בשם ר"י פוטר אדם את טבלו בסאה אחת של טבל כילד הוא עושה מביא סאה אחת של טבל וכו' התיב ר"ש והא מתניתא פליגי היו לפניו שתי כלכלות של טבל. ותני עלה כילד הוא עושה מביא שני תאנים ושני עישורין ועישורן של עישור. ויטול שני תאנים ויעשה אותן שני ויפדה ויחזור ויעשם תרו"מ למקום אחר אר"מ ואין שני שבראשון וכו' אר"ח תמן כרי שהוא טבול לראשון ושני ברם הכא וכו' וכו' הסוגיא הזאת חמורה מאד מאד ולא הבנתי פירוש הפ"מ ז"ל וכן פי' הרא"ש ז"ל:

ונראה לפענ"ד לפרש בע"ה מה שנראה לפענ"ד דמה שהקשה מהמתניתין דשתי כלכלות ומהברייתא דתני עלה דמאי שייכות הוא לענין דידן ע"פ דהרמב"ם ז"ל פסק (בפ"ז מה' מעשר ה"ג) וז"ל ויש לאדם לקבוע מע"ש ופודהו ועושה מעשר ראשון על אותן הפירות או תרומת מעשר למקום אחר ועיי' בראב"ד ז"ל ובכ"מ ז"ל דלהראב"ד ז"ל דווקא תרו"מ שרי משא"כ תרומה גדולה עיי"ש היטב. והנה ז"ב דלאו דשרי מטעם דקביעות בעלמא הוא ובקביעות אינו עובר בל"ת דמקדים מע"ש למעשר ראשון ז"א כמו שנבאר אי"ה דמוכח מסוגיא המפורשת דבוודאי עובר בל"ת אף בקביעות לחוד אלא העיקר דאינו עובר בל"ת משום דחוזר ועושהו ראשון להך שני גופה ואימתי עובר בל"ת דווקא בעושה מעשר ראשון בפירי אחריני אבל אם עושה מעשר ראשון מהמעשר שני הזה גופה דחוזר אותו לראשון כמו בראשונה אינו עובר בל"ת והרמב"ם ז"ל דפסק דעושה אותו ראשון הוא למד ג"כ מכאן דע"כ עושה אותו ראשון דאל"כ אלא דהפרים עליו ראשון ממקום אחר א"כ האיך עושה אותו תרו"מ דהא מחולין אינו יכול לעשות תרו"מ רק ממעשר ראשון אלא ע"כ דחוזר ועושה אותו מע"ר. וגרסינן ובמס' תמורה (דף ד') היה לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשר של זב"ז הראשונה מעושרת ואתמר ר"א אמרי לוקה מפני שהקדים מע"ש שבה למע"ר שבחבירתה ע"כ ופי' התוס' ז"ל דבקביעות על הראשונה הוי כמו שהפרים בב"א המע"ר ומע"ר נמצא דמקדים מע"ש של ראשונה בשעה שהיה טבל על הראשון שבכלכלה השני ומסיימי בשם הירושלמי דעל הראשון עובר בשעה דקבע בב"א ולאו ליכא רק בהקדים זו אחר זו אבל בב"א עובר בשעה עיי"ש ואין לו שום עצה שלא יעבור בל"ת ואי כדס"ל לעולא בר ישמעאל בשם ר"י דיכול לחזור השני גופי' לראשון ולא יעביר בל"ת א"כ קשה למה תנינן בברייתא דנותן ב' המעשרות מכלכלה שני' בעד הכלכלה ראשונה ובעד עצמה ולפ"ז ע"כ דעובר בל"ת הא יש לו עצה שיחזור

עין משפט נר מצוה מח [א] מיי' פ"ז ממעשר הלכה ג' ובראב"ד וכ"מ. מט [ב] מיי' שם הלכה י"א. נ [ג] מיי' שם פי"ג הלט"ז.

מסורת הש"ס (א) לקמן פ"ז מ"ו: תמורה ד: (ב) (לקמן פ"ז).

שיחזור ויפדה המע"ש שהפריש בעד הכלכלה ראשונה ויחזור לעשות אותו ראשון על הכלכלה שניי' ולא יעבור בל"ת כן הקשו עליו בבבל ועי"ז מפלפלין ר' מנא ור"ח אם שפיר הקשה או לא דר"מ ס"ל דשפיר הקשה כדמסיק אר"מ ואין שני שבראשונה פי' השני שהופרש על הכלכלה הראשונה טבול לראשון מן הכלכלה השני' בתמי' הא עדיין טבול הוא על מע"ר א"כ שפיר הקשה ר"ש דיש לו עצה שלא יעבור בל"ת דהא יכול לעשות השני למע"ר דהא עדיין טבול היא על מע"ר וא"ל ר"ח דזה אינו קושיא משום דר"ח אזיל לטעמי' דס"ל בשם ר"י גופי' לקמן במס' תרומות (פ"ק) דבנוטל להפרים על הכרי ויש מותר בידו המותר הזה אע"פ שניטל לשם הפרשה מ"מ מתוקנת היא גופי' כמו הכרי משום דנעשה כאומר הרי זה תרומה עליה ועל הכרי דלמטה אף על גב דהוגבה לשם הפרשה לתקן אחרים מ"מ מתוקנת היא גופי' כמו הכרי והוי מדומע תרומה עם החולין ולא עם טבל דכל מה שנטל לשם הפרשה נכנס בכלל הפרשה שיהא מתוקן דגרסינן בירושלמי (פ"ק דמס' תרומות) אין תורמין זיתים על שמן ואם תרם בש"א תרומת עצמן בהם וב"ה אומרים אין תרומתן תרומה דגרסינן שם חזקיה אמר לא אמרו אלא זיתים על שמן וענבים על היין הא שאר כל הדברים לא ר"י אמר לא שניא היא זיתים על שמן וענבים על היין היא שאר דברים חברייא בשם ר"י ואפילו על אתר ר"ח ר"א בשם רשב"ל דברי ב"ש נעשה כאומר הר"ז תרומה עליו ועל שלמטן ר"ח סבר מימר במינו א"ל ר"ז לא תקבל עלך כן מכיון שאמר הר"ז נפטרה מה שבידו והשאר חולין הן וחולין פוטרין את הטבל אר"ח ברי' דר"ה כהנת מכיון שאמר הר"ז נפטרה מה שבידו ונפטר מה שלמטן ע"כ וה"פ דחזקי' ס"ל דע"כ לא קאמרי ב"ש דתרומת עצמן בהם אלא גבי זיתים על שמן דמדאורייתא הוי תרומה גם על השמן רק מדרבנן לא הוי תרומה מדבר שלא נגמרה מלאכתו כדאיתא בירושלמי (פ' השולח) וכי זיתים על שמן וכי לא תורם הוא שיתרום והן אמרו שלא יתרום ולא עוד אלא שאמרו אם עבר ותרם אין תרומתו תרומה עיי"ש ע"כ אין כח בידי השמן שהופרשו על השמן לבטל התרומה מזיתים על זיתים דהא מדאורייתא לא קידשו מדומעין אבל בשאר הדברים כגון שתרם מן הישן על החדש ועל החדש לא קידשו מדומעין דעל כן לא סבירא ליה לבית שמאי דקידשו מדומעין כמא דגרסינן (בפ"ג) אתיא דרבי שמעון כבית שמאי כמה דבית שמאי אומרים קידשו מדומעין כן ר"ש אמר קידשו מדומעין אלא במדומעין התרומה והחולין אבל אם מדומע התרומה והטבל גם בית שמאי מודו דלא קידשו מדומעין כיון דעד הנה הוא מעורב עם הטבל ולא מורם מן הטבל ואיתא בירושלמי (פ"ג) מה תורם במסוים שצריך להיות מסוים מן הטבל והאיך יתקדש לשם תרומה כיון דנבלל עדיין עם הטבל כמו שהיה בשלמא כשמדומע עם החולין מורם מן הטבל ונתחדש עליו שם אחר דמתחלה היה טבל ועכשיו חולין ותרומה אבל לא בשנבלל תרומה וטבל. וע"כ לא מצינו קידשו מדומעין אלא בתרומה וחולין אבל לא תרומה וטבל דבתרומה וטבל לכו"ע לא קידשו מדומעין דס"ל לחזקי' דחלק הזיתים שבידו שנטל על הפרשת שמן לא נתקן עם החולין והוי טבל כיון דנטלן לשם הפרשה על השמן והוי טבל ולא מצינו קידשו מדומעין רק בתרומה וחולין אבל לא בתרומה וטבל ע"כ ס"ל לחזקי' דדוקא בזיתים על שמן הוא דקידשו מדומעין כיון דמדאורייתא כולו תרומה אף על חלק השמן וכיון דמדאורייתא הוי כולו תרומה לא איכפית לן על הא דמדרבנן לא הוי תרומה [וכמו דאיתא בירושלמי (פ"ק דמס' פסחים) חברייא אמרין חמישית כר"י עשאו תרומה אינו תרומה שלא נתנה תרומה אלא לאכילה בלבד א"ל ר"י לא מסתברא דלא חילופין עשאו תרומה הר"ז תרומה טהורה היא ד"ת את הוא שגזרת עליו שריפה] וה"נ דכוותי' כיון דמן התורה הוי תרומה ולא קידשו מדומעין ע"כ לא איכפית לן על קידשו מדומעין מדרבנן ונתקדש שם תרומה הגם דמעורב טבל ותרומה ולא מצינו בטבל דאורייתא ותרומה דקידשו מדומעין אבל בשאר דברים לא קידשו מדומעין טבל ותרומה דלא מצינו קידשו מדומעין רק בתרומה וחולין ולא בתרומה וטבל עיי' בפ"ג בכל הסוגיא אבל ר"י ס"ל דאף בשאר הדברים כן דר"י לטעמי' דאף דאמת הוא דלא קדשו מדומעין רק בתרומה וחולין ולא בתרומה וטבל אבל ר"י סבירא ליה דנתקן אף חלק הזיתים שבידו שנפל להפרים על השמן והיינו דמסיק חברייא בשם ר"י אפילו על אתר כלומר אפילו על אותו מקום גופי' נתקן כמו דמסיק ר"א בשם ר"י הטעם דאפילו על אתר הוא משום דנעשה כאומר הר"ז תרומה עלי' ועל שלמטן וכ"כ הר"ש ז"ל והער"ז ז"ל אליבא דב"ש במתניתין דתרומת עצמן בהם והוי מדומע תרומה וחולין ולא תרומה וטבל ור"ח סבר מימר במינו מבואר יפה בע"ה שם במקומו [וראיתי בס' נכ"י ז"ל דמפרש אפילו על אתר דתרומה הוי אפילו חלק הזיתים שנטל על הפרשת השמן אך דהשמן לא נתקן וגרם אפילו על אהרניתא ודבריו ז"ל תמוהין דא"כ לא מצינו אליבי' דר"י ס"ל קידשו מדומעין ובפירוש גרסינן (בפ"ג דמס' תרומות) ר"י בר"ב בשם ר' יוחנן אתיא דר"ש כב"ש כמה דב"ש אומרים קידשו מדומעין אף דר"י אומר קידשו מדומעין ואי כדבריו ז"ל מנ"ל לר' יוחנן דב"ש ס"ל קדשו מדומעין ומה שנדפס בשם הגר"א ז"ל אחרניתא אין זה כ"י הגר"א ז"ל] היוצא מדברינו דחזקי' ור"י פליגי בתרתי בין אליבא דבית שמאי בין אליבא דבית הלל אליבא לבית שמאי ס"ל לחזקי' דלא קידשו מדומעין טבל ותרומה דלא מורם עדיין התרומה מן הטבל רק בזיתים על שמן וענבים על היין דמדרבנן אין תרומתו תרומה אבל מדאורייתא הוי הכל תרומה אבל במידי דאורייתא כגון מן הישן על החדש או מן החיוב על החיוב ועל הפטור לא קידשו מדומעין וכן אליבא דב"ה דווקא בזיתים על שמן וענבים על היין אין תרומתו תרומה בדיעבד מפני גזל השבט משום כמו שפרשתי בע"ה במקומו אבל משאר דברים שלא נגמרה מלאכתו בדיעבד תרומתו תרומה ור"י פליג עליו בתרתי דלב"ש קידשו מדומעין אפילו מישן על הישן ועל החדש משום דלא הוי מדומעין טבל ותרומה אלא חולין ותרומה ובזה קדשו מדומעין כיון דלכל הפחות מורם התרומה מן הטבל וכן אליבא דב"ה מכל דבר שלא נגמרה מלאכתו אין תרומתו תרומה

ועפ"ז יתבאר מה דגרסינן בירושלמי במס' תרומות (פ"ד ה"ג) דגרסינן שם ר' ירמיה ר' יעקב בר אחא בשם רשב"ל אתיא דר"א כב"ש כמה דב"ש אמרין קידשו מדומעין כן ר"א אומר קידשו מדומעין ע"ד דר"י ניחא אחד מעשרה קידשו לשם תרומה והשאר טבל טבול למעשרות לפום כן צריך מימר יותר מכאן יעשנה תרו"מ על מקום אחר ע"ד דחזקי' קשיא אחד מעשרה בו קידש לשם תרומה והשאר טבל טבול לכל ויעשנה תרומה על מקום אחר סבר חזקיהו כהדא דתני ר"א יתר מכאן יעשנה תרומה על מקום אחר כן נ"ל וכן ראיתי בירושלמי שת"י שכן מוגה [אבל כיון שרק נרשם המחיקה בחצי עיגול על תיבת והשאר אחד מעשרה תרומה וכן על תיבת מעשר בלא אותיות ותיבת ע"כ אינו מבואר אלא שזאת היא] מהגר"א ז"ל וטעות דמוכח היא והג"ה אמיתית היא וכן הגיה הפולד"א ז"ל:

ולפרש הסוגיא נראה לפענ"ד בע"ה לאמיתה כי פי' המפרשים ז"ל דחוק ולא הבנתי דמה תלה זאת בפלוגתא דחזקיהו ור"י בענין טבל בטל ברוב ע"כ נראה דפענ"ד דפלוגתא דחזקיה ור"י הוא חזקיהו ור"י הזה ולפי זה הסוגיא עולה כעין חומר ע"ד דר"י ניחא וע"ד דחזקיהו קשיא משום דהא דס"ל לר"א דאחד מעשרה כתרו"מ היא מדרבנן דמדאורייתא אפילו הוסיף יותר הוי תרומה דמתרומות מעשר הוי רק אסמכתא דהא בשיעורא דאחד מחמשים ילפינן בסוגיא הקודמת מתרומות מדין ואעפ"כ הוי רק מדרבנן ועוד דגרסינן בסוף סוגיא הק דמת עד כמה פוטר אדם את טבלו ד"ת כלומר שלא יפחות מן השיעור הזה ר"י אמר אחד למאה כתרו"מ ולמה לא אמרינן אחד מעשרה כתרו"מ כמו שאמר ר"א אלא ע"כ תפסת מרובה לא תפסת ואי ס"ד דשיעורא דתרו"מ דאמר ר"א היא מדאורייתא שלא יוסיף יותר א"כ נימא בהאי שיעורא שלא יפחות ג"כ אלא ע"כ מדאורייתא לא קאמר ר"א שלא יוסיף אלא מדרבנן היא שאמרו באם יוסיף על השיעור הזה אין עליו שם תרומה ושיטת הירושלמי הוא דיכולין רבנן לאמר כן דאין תרומתו תרומה כמו בזיתים על שמן וענבים על היין שהבאתי הירושלמי דפ' השולח דמדרבנן הוי אין תרומתו תרומה עיי' במס' יבמות (דף פ"ט) דזהו שיטת ר"ח שם [ושיטת רבה שם דמי איכא מידי דמדאורייתא הוי תרומה ורבנן אמרו דלא הוי תרומה וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה לא קשה עליו ממתניתין דאין תורמין זיתים על שמן ואם תרם אין תרומתו תרומה דא"ל דס"ל דמדאורייתא אין תורמין משום דתרומת זיתים וענבים הוא מדרבנן דתירוש ויצהר כתיב ואכמ"ל] וכן מוכח כדברינו דלר"א הוא מדרבנן מדברי התוס' ז"ל במס' חגיגה (דף י' ע"ב ד"ה שאין) וז"ל דפליגי במס' תרומות (פ"ד) המרבה בתרומה ר"א אומר אחד מעשרה יתר מכאן יעשנה תרו"מ למקום אחר ר' ישמעאל אומר מחצה חולין ומחצה תרומה ר"ע אומר עד שישייר שם חולין ומפרש בירושלמי טעמא דר' ישמעאל דראשית דגנך דיו לראשית שיהא כדגן עכ"ל ז"ל אלמא דמאן דס"ל דאסור להוסיף מדאורייתא דיש שיעור למעלה מן התורה הוא ר' ישמעאל ולא ר"א דמסקי שם טעמא דר' ישמעאל דדריש מקרא ואילו דרשה דר"א דיליף מן תרו"מ לא נקטו כלל ולמה דלגו בהא דר"א יליף מתרו"מ דהא התם על שיעורא דאורייתא נקטינן ולמה דלגו דרשה דר"א אלא ע"כ דר' ישמעאל לבדו ס"ל דאסור להוסיף מדאורייתא אבל לר"א הוא מדרבנן ות"ל אחר מצאתי בשו"א ז"ל ברים מס' פיאה דכתיב בהדיא דפלוגתא בהוספת תרומה מן התורה הוא ר' ישמעאל ור"ע ומביא מתניתן דידן ומביא דרשה דר' ישמעאל וכתב בפירוש דפלוגתא דהוספת תרומה הוא ר' ישמעאל ור"ע ולא כתב שם ר"א כלל עיי"ש ותגלא שכן האמת כדברי דלר"א הוא מדרבנן ורק ר' ישמעאל ור"ע פליגי בזה בשיעורא מן התורה משום דר' ישמעאל דרש מקרא:

ועי"ז יתבאר סוגיא דידן כעין חומר בע"ה דפריך ע"ד דר"י ניחא דלשיטתו הוי החלק שבידו שנטלו על הפרשה מתוקן דנפטר מה שבידו הגם דנפלו על הפרשה והוי מדומעין חולין ותרומה ע"כ ניחא אחד מעשרה שבו קידש לשם תרומה והשאר טבל טבול למעשרות אבל מת"ג מתוקן לפום כן צריך מימר יותר מכאן יעשנה תרו"מ על מקום אחר אבל לא ת"ג על מקום אחר אבל לחזקי' קשיא כיון דלשיטתו חלק מה שבידו אינו נפטר והוי טבל ותרומה מדומעין ורק מ"מ קידשו מדומעין אפילו בטבל ותרומה משום דמדרבנן הוא אינו תרומה כמו בזיתים על שמן וענבים על היין דמדאורייתא לא ס"ל לר"א אחד מעשרה א"כ קידשו מדומעין טבל ותרומה כמו בזיתים על שמן וענבים על היין א"כ קשה אחד מעשרה שבו קידש לשם תרומה והשאר טבל טבול לכל ותנינן יתר מכאן יעשנה תרו"מ על מקום אחר ויעשנה תרומה על מקום אחר ומשני א"ל כהדא דתני ר"א יתר מכאן יעשנה תרומה על מקום אחר כלומר דבאמת דתני ר"א דיעשנה תרומה על מקום אחר [ודע דהענין אם מה שבידו שנטלו לשם הפרשה אם נפטרה אינו שייך להא דאריסטין הביא פרי ואשתייר נוסקא המובא במס' תרומות (בפ"ג) דיש לחלק כמובן דהתם לא מיירי בהנך פירי דנטלו בפירוש לשם הפרשה כמובן] ואין להקשות לר' יוחנן דס"ל דנעשה כאומר עליו ועל שלמטן דהשאר טבל טבול למעשרות אבל מטבל לתר"ג מתוקן א"כ מהו דתנינן בתוספתא ומובא בכמה מקומות בש"ס המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלים בשלמא לחזקיה לא קשה כיון דס"ל דהשאר הוי טבל טבול לכל א"כ ה"נ השאר הוי טבל גמור ע"כ מעשרותיו מקולקלים דמעורב בתוכו טבל ואינו יכול לאכל המעשרות כדפרש"י ז"ל במס' קידושין (דף כ"ח ע"א) עיי"ש וכן הרמב"ם ז"ל (בפ"ג ממעשרות) אבל לר"י קשה לכאורה אמאי הוי מקולקלין הא מעורב מעשר וחולין וממנפ"ש מותר לו לאכל ז"א דאפילו לר"י נמי שייך מעשרותיו מקולקלים דכיון דמעורב בתוכו חולין האיך יתרום תרו"מ דהא תרו"מ צריך לתרום מן המעשר ולא מן החולין כדאי' במס' דמאי (פ"ה) דבמעורב מעשר וחולין אינו יכול לתרום תרו"מ דמעשר מן המעשר אמרתי לך ולא מחולין עיי"ש דמוכח מסוגיא דשם מפירש דכל עיקר דהמרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלים הוא רק משום דמעורב מעשר וחולין ואינו יכול לתרום תרו"מ ומפרש שם בהסוגיא דמעורב מעשר וחולין עיי"ש בפ"ב (ה"ב) ויאיר עינינו שם בהסוגיא הנ"ל וא"כ לפ"ז לשיטת ר"ח בשם ר"י גופי' בירושלמי שפיר ניחא דלא קשה קושית ר"ש משום דכיון דקבע ב' המעשרות ראשון ושני בכלכלה השני' על הראשונה והוי כמו שהוגבה ב' המעשרות לתקן הכלכלה הראשונה נמצא כמו דמתוקן הכלכלה ראשונה מן הראשון כן נמי המע"ש שהוגבה לשם הפרשת שני נתקנת היא מן המע"ר הזה כמו הכלכלה הראשונה בעצמה כדס"ל לר"ח בשם ר"י דהוי כאומר הר"ז תרומה עלי' ועל שלמטה. וג"כ נקבע בהכלכלה שיעור המע"ר גם על תיקון המע"ש מן הראשון כמו גוף הכרי וא"כ לפ"ז הכלכלה השני' מתוקנת היא מן טבל דמע"ר וא"כ האיך יכול לעשותו ראשון כיון דאינו טבל לראשון והיינו דגרסינן אר"מ ואין שני שבראשון כו' פי' דמפלפלין בזה אם שפיר מתיב ר"ש או לא דר"מ ס"ל דשפיר מתיב ר"ש דהכי אין שני שבראשון פי' השני שהפרים על כלכלה הראשון הכי אינו טבול על ראשון מהכלכלה השני' א"כ שפיר מתיב ר"ש ועי"ז השיב לו ר"ח לשיטתיה אר"ח תמן כרי שהוא טבול לראשון ולשני ר"ל בהא דר"י דטבול הוא לראשון ולשני

הלכה א מתני' אלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום . אפי' מכזיב ולהלן שהוא מקום שהחזיקו עולי מצרים בלבד לפי שידועין הן שמארץ שהחזיקו עולי בבל הן באין שאין דוגמתן אלא שם : והאורז . של הארץ שהוא ניכר לפי שהוא לבן ביותר : והכמון של הארץ ג"כ ניכר הוא לפי שהוא ישר וגדול : והאורז שבחוץ לארץ כל המשתמש ממנו פטור . ואפילו בארץ ישראל משום דמנכר טפי ולא אתי לאחלופי בשל ארץ ישראל ושאר כל אלו הנזכרים במתני' יש מהן שדוגמתן בח"ל והא דחשיב להו שמתעשרין דמאי בכל מקום הוא מאותן החשובין שבמינים הללו שאין מצויין אלא בא"י ואותן הן שבידוע שמא"י באו : **גמ'** תמן תנינן . בסוף מסכת מעשרות שום בעל בכי וכו' פטורין מן המעשרות : לפי שהמינין אלו הן מדבריות וחזקתן מן ההפקר : המינין הללו . ותני עלה בתוספתא (דסוף מעשרות) ושם הגי' מהופכת וט"ס הוא וגי' דהכא נכונה היא : ע"י שיש כיוצא בהן בא"י צרכו חכמים ליתן להם סימן . ע"ש מקומן שלא להחליף באותן המינים המצויין בארץ : אבל האלצרין וכו' . מיני פירות הן וניכרין הן שמח"ל באו לפי שאין כיוצא בהן בא"י לא הוצרכו חכמים ליתן להם סימן : הדא מתניתא חילופא . והכשנין במתני' כאן בהיפוך הן שחיוב המינין הללו שיהו מעשרין דמאי בכל מקום לפי שאין כמותן בח"ל וניכרין הן שמא"י באין וצרכו חכמים למנותן ולא הוצרכו ליתן להם סימן : והא דבילה בבצרה . שכיחא ובצרה בארץ אדום היא כדכתיב מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה : שחיקה היא . ואינה שלימה כשל א"י א"כ מראה כהה יש לה כהאי כיתני' שחיקא : והא תמרין באלכסנדריא של מצרים . ומשני דקיקין אינון ואינם עבין וגדולים כשל א"י : באריו וחולתה . מקומות מחו"ל הן : גידוד הוא . נפרץ ונפגם כעין חתיכות חתיכות : אבתר הוא סימוק הוא . אבתר מל' אברא כלומר מראה עופרת יש לו או מראה אדום ואינו לבן כשל א"י : והא כמון . שכיח בקיפרוס . והוא אי ניפרנ"ס : עקום הוא ואינו ישר כשל א"י : לא שנו אלא הלוקח מן העכו"ם אבל הלוקח מישראל ודאי . כצ"ל דהא אמתני' קאי וקתני דמתעשרין דמאי וא"כ מאי לא שנו וכו' דקאמר אלא דנראה דט"ס הוא . כלומר הא דתנינן אלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום ומשום שבידוע הוא שאלו מינין החשובין מא"י שהחזיקו בו עולי בבל הן כדפרישית במתניתין וקאמר ר' אלעזר דלא שנו אלא בלוקח מן העכו"ם דאיכא למימר שמא משלו

אלו [א] דברים מתעשרין דמאי בכל מקום הדבילה והתמרים והחרובין האורז והכמון האורז שבחוצה לארץ כל המשתמש ממנו פטור : **גמ'** תמן (א) תנינן [ב] * שום בעל בכי ובצל של רכפה וגריסין הקילקין ועדשין המצריות המינין הללו ע"י שיש כיוצא בהן בא"י צרכו חכמים ליתן להן סימן אבל האלצרין והאפסטקין והאצטרובולין [ג] ע"י שאין כיוצא בהן בארץ ישראל לא צרכו ליתן להם סימן . אמר רבי אבין הדא מתניתא חילופא חיוב המינין האלו ע"י שאין כיוצא בהן בחוצה לארץ צרכו חכמים למנותן . והא דבילה בבוצרה. שחיקה היא . והא תמרין באלכסנדריא . דקיקין אינון . והא חרוב בביארי . גידוד הוא . והא אורז בחולתא אבתר הוא סומק הוא . והא כמון בקיפרוס . עקום הוא : א"ר אלעזר לא שנו אלא הלוקח מן העכו"ם אבל הלוקח מן ישראל דמאי . רבי יוחנן אמר לא שנייא היא הלוקח מישראל היא הלוקח מן העכו"ם דמאי . רבי לעזר סבר מימר רוב ארץ ישראל נתונה ביד עכו"ם . רבי יוחנן סבר מימר רוב ארץ ישראל נתונה ביד ישראל ואפילו יסבור ר' לעזר כרבי יוחנן רוב ארץ ישראל נתונה ביד ישראל רבי לעזר חש למעוט . כהדא סורקיא שהיא מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים . רבי יוסי בעי מעתה גר שבא להתגייר (בימים הקדמונים) אין מקבלין אותו אני אומר מעמון ומואב הוא . ונעשה אותו הגר הוכיח לכל הגרים . אלא כיני הא רבי לעזר סבר מימר רוב ארץ ישראל נתונה ביד עכו"ם . ורבי יוחנן סבר מימר

אר"א ל"ש אלא בלוקח מישראל אבל בלוקח מעכו"ם ודאי כן גירס' המרא"ס ז"ל והפ"מ ז"ל וכן מוכח הוא ופי' דבלקח מישראל אפי' אי רוב א"י נתונה ביד עכו"ם מ"מ הוי דמאי שמא עישר המוכר אבל בלוקח מעכו"ם הוי ודאי דהא המוכר טודאי לא עישרן , ור"י ס"ל אפילו בלוקח מן העכו"ם הוי דמאי שגם המוכר טודאי לא עישרן , אבל מכיון שבא מא"י ורוב א"י נתונה ביד ישראל א"כ הוי דמאי וקאמר הגמרא דר"א סבר מימר רוב א"י נתונה ביד עכו"ם ע"כ הוי ודאי אם לא בלוקח מישראל , דיש לומר דהמוכר עישרן , ור"י סבר מימר רוב א"י נתונה ביד ישראל , ע"כ אפילו בלוקח מעכו"ם הוי דמאי אפילו דחזקת כל מה שביד העכו"ם הוי אינו מעושר מ"מ רוב דישראל הוא לנגד החזקה והוי דמאי וע"ז קאמר דאפילו דיסבור ר"א רוב א"י נתונה ביד ישראל מ"מ לא חשוב רוב לנגד החזקה משום דכיון דהוחזק פעם אחת ליקח מעכו"ם והרבה פעמים ליקח מישראל א"כ ר"א חש למיעוט משום דהוי קבוע כדאיתא בירושלמי במס' כתובות (פ"א) דברוב פעמים מוחזק כך ומיעוט פעמים מוחזק כך ומסופק לנו מאיזה פעם הוי פעם ההוא חשוב קבוע ואימתי אזלינן בתר רובא הנ"מ בדלא מוחזק לן פעם אחת במיעוט ע"כ אזלינן בתר רובא משא"כ במוחזק פעם אחת רק במיעוט והרבה פעמים ברוב חשוב כקבוע כמ' מקומות איקבע לכשר ומקום אחד איקבע לאיסור וא"י מאיזה מקום חשוב קבוע ואין הולכין אחר הרוב וע"כ כיון דהוחזק מיעוט פעמים שלוקח מעכו"ם ע"כ חשוב קבוע ולא אזלינן בתר רוב פעמים וע"כ לא הוי רוב לנגד החזקה דמה שביד העכו"ם אינו מעושר , ומסיק כהדא סורקיא שהיתה מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכיח לכל הימים , כיון דהוחזק פעם אחת לאיסור חשוב קבוע , וכשמסופק לנו מאיזה פעם היא אם מהרוב ימים או מהמיעוט ימים הוי קבוע כיון דמוחזק יום אחד לאיסור , וה"נ לא חשוב לילך אחר רוב פעמים שלוקח מישראל כיון דהוחזק פעם אחת שלוקח רק מעכו"ם והוי לן ספק על הפעם ההיא מאיזה פעם היא חשוב קבוע , וכיון דליכא רוב לנגד החזקה ממילא מעשר ודאי , ע"ז פריך ר' יוסי לטעמי' (במס' כתובות) דס"ל שם דמיעוט פעמים ורוב פעמים לא חשוב קבוע ומדחה שם הראיה מההיא דסירקית מקשה ע"ז אי ס"ד דרוב פעמים ומיעוט פעמים חשוב קבוע א"כ

האיך

הן ואיכא למיחש דשמא העכו"ם לקחן מישראל ומוכר לו והואיל וספיקא הויא לפיכך מעשרין דמאי אבל בלוקח מישראל מעשרן ודאי שהרי ידוע הוא שממקום החיוב הן באין : ר' יוחנן אמר דאין חילוק דמתני' סתמא קתני ובין שלוקח מישראל ובין שלוקח מן העכו"ם דמאי הוא דמעשרן וטעמא בלוקח מן העכו"ם דחיישי' שמא לקחן מישראל ולא עישרן הישראל וכן הלוקח מישראל אינו מעשרן אלא דמאי דהוי כדין כל הלוקח מע"ה דהרי בהכי קיימינן בדיני דמאי דספק הוא אם עישרן או לא והואיל דאין ע"ה נאמן על המעשרות צריך שלוקח ממנו לעשר דמאי : ר"א סבר מימר רוב א"י נתונה ביד עכו"ם . כלומר דהש"ס מפרש טעמיה דר' אלעזר דמוקי להמתני' דבלוקח מן העכו"ם מיירי משום דאיהו סבר דרוב א"י בידיהם הוא וסתם הלוקח מן העכו"ם שהן רוב היושבים בה הוא לוקח והלכך מוקי להמתני' דבהכי איירי ומדייק הא בלוקח מהישראל מעשרן ודאי וכדאמרן אבל ר' יוחנן סבר דרוב א"י היא נתונה ביד ישראל ומסתמא משל ישראל הן וקתני דאינו מעשרן אלא דמאי והיינו נמי טעמיה דר' יוחנן בלוקח מן העכו"ם דג"כ צריך לעשר דמאי משום דכיון דאיכא רוב ישראל חיישינן שמא לקח העכו"ם מהישראל ומוכרן לו כדפרישית : ואפי' יסבור ר"א וכו' . כלומר ומאי דוחקא דמוקמית לה דפליגי בהא דאפי' תימא דר"א נמי סבר לה כר' יוחנן דרובה של א"י נתונה ביד ישראל מיתרצא שפיר מילתיה משום דר"א חייש למיעוט והלכך מוקי להמתני' בלוקח מן העכו"ם וטעמא דמעשרן דמאי משום דאיכא למתלי שמא משל עכו"ם הן ואף דמיעוט הן אזלינן נמי בתר מיעוטא : כהדא בורכיא . שם מקום שהיתה מכתפקת יום אחד מדבר האסור שמכרו בה שהיה מסתפקין ומשתמשין מזה ואמרו חכמים נעשה אותו היום הוכיח לכל הימים וחיישינן לדבר האסור בכל הימים אלמא דמשום יום אחד בלבד אמרו כן וה"נ דאף דהעכו"ם מיעוטא הן בא"י אזלינן בתר מיעוטא : ר' יוסי בעי . עלה דלאו מילתא היא והדא דבורכיא גופה איכא למיקשי עלה דאי חיישינן להכי א"כ מעתה ניחוש נמי בגר שבא להתגייר שמא מעמון ומואב הוא ונימא דאין מקבלין אותו ונעשה אותו הגר דספק הוא הוכיח לכל הגרים בתמיה והשתא לא יקבלו לשום גר מהאי חששא : אלא כיני הא וכו' . כלומר אלא מחוורתא כדאמרינן

ולשני אם עשה אותו שני יכול לחזור אותו לראשון משא"כ הכי גבי כלכלות שני שנתקן מחמת ראשון ר"ל מחמת המע"ר שנתן עליו ועל הכלכלה את חוזר ועושה אותו ראשון בתמי' ודו"ק: הדרן עלך הקלין שבדמאי

אלו דברים פרק שני

אר"א ל"ש אלא בלוקח מן ישראל אבל בלוקח מעכו"ם ודאי וכו' ר"א סבר מימר רוב א"י נתונה ביד עכו"ם ור"י סבר מימר רוב א"י נתונה ביד ישראל אפילו סבר ר"א כר"י רוב א"י נתונה ביד ישראל ר"א חש למיעוט כהדא סירקיא שהיתה מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים ר"י בעי מעתה גר שבא להתגייר אין מקבלין אותו אני אומר שמא מעמון ומואב הוא ונעשה אותו הגר הוכח לכל הגרים אלא כיני' כו' כן גירסת הס"מ ז"ל ועיקר דהא גירסא דמוכח היא בל"ס כלל ויש להבין עומק הענין דמה"ת דר"א חש למיעוט הא קי"ל בכל התורה כולה דהולכין אחר הרוב והאיך יליף מסירקיא ובאמת סירקיא גופה קשה אם לא דאתיא כר"מ דחייש למיעוטא וניחא דר"א כר"מ . ולמה לי למילף מסירקיא וגם ר"י דפריך מגר שמא מעמון ומואב הוא למה לא פריך מכיבוד אב ואם דילפינן במס' חולין דאזלינן בתר רובא ואי ס"ד דחיישינן למיעוטא דלמא לאו אביו הוא ולמה פריך מגר דשמא מעמון ומואב הוא ובודאי יש עומק בדבר הזה וכן קשה ג"כ על ר"י מההיא דסירקא למה חיישינן באמת למיעוטא :

ונראה לפענ"ד להסביר הענין בע"ה להאמיתה לפענ"ד ונקדים מה שמבואר

תוספות הרי"ד

אגלי בשיטת רש"י והרמב"ם ז"ל במסכת פסחים (דף ז') בסוגיא דאזלינן בתר בתרא מעות שנמצא לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר בירושלים בשעת הרגל מעשר ובשאר ימות השנה חולין וא"ר שמעיה בר זעירא מה טעם הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום פירש"י ז"ל דמשום הכי בשעת הרגל מעשר ולא תלינן ברובא דשתא משום שעשוין להתכבד ובהר הבית חולין דאזלינן בתר רובא דשתא אבל הרמב"ם ז"ל מפרש בענין אחר דלהכי בירושלים בשאר ימות השנה חולין משום דעשוין להתכבד ובהר הבית חולין דחזקה הנזכרין מחללין והוא מהירושלמי אלמא דלהרמב"ם ז"ל צריך טעמא למה בשאר ימות השנה חולין ובאמת קשה לכאורה הא זה בלא"ה ניחא דאזלינן בתר רובא דשתא כדפרש"י ז"ל והצל"ח ז"ל מאריך בקושיא הזאת לשיטת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל ונראה לפענ"ד דהרמב"ם ז"ל אזיל לטעמי' ולשיטתו שפיר ניחא משא"כ לשיטת רש"י ז"ל לשיטתו ע"כ כדפירש דהטעם דעשוי להתכבד הוא דווקא על הא דבשעת הרגל מעשר דניזיל בתר רובא דשתא ונקדים לפרש ירושלמי חמור מאד שנלאו המפרשים ז"ל להעמידה וכאשר נבאר עומק הענין יומתק כדבש סוגיא דידן בע"ה :

גרסינן בירושלמי מס' כתובות (פ"ק) על הסוגיא דאר"י מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן המעין ונאנסה הר"י ב"נ אם רוב העיר משיאין לכהונה הר"ז תנשא לכהונה . רב יהודה בשם רב כהן קרינה של ציפורן הוה עובדא ר"י ר"א בר עוקבא תריהון אמרו בשם ר"ח בשם ר' ינאי מודה ר' יהושע באנוסה כו' כו' א"ר הילא בשם ר' ינאי תוכה בציפורין בעל רבא בשם ר' ינאי רהוכי פורש מציפורין ובעל חזקה שפס'.. בשם בעל פלטיא מהו ר' ירמיה בר וזא הגר

ברוב

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פי"ג ממעשר הל' ד': ב [ב] מיי' פ"ב מתרומות הלכה י"ב. ג [ג] מיי' פי"ג ממעשר הל' ד':

מסורת הש"ס. (א) מעשרות פ"ה משנה ח':

גליון הש"ס *שום בעל בכי וכו'. ע"י שיש כיוצא בו. ע' בפירוש המשנה לרבינו ובתוס' יו"ט ובשנות אלי'.

שנויי נוסחאות

(שו"ח) צרכו ליתן כד"ו צרכו חכמים ליתן . (שוי"ד) אבתר הוא סומק כד"ו אבתר הוא סימוק . (שוט"ו) אלעזר כד"ו לעזר . (שוט"ז) מן ישראל כד"ו מישראל . (שוכ"ב) סורקיא כד"ו כורכיא . (שוכ"ד) הוכח כד"ו הוכיח .

מערכת הערוך

(שו"ז) והאפסטקון בערוך (ע' אלצרין) גרס אפיקרסין. (ועי' עס"ש).

כבר לאדן

הא חרוב בביארי . גידוד הוא . פי' יחידי . ואי גרסי' גירוד חבירו בב"ר פרשה וישלח ופי' הערוך שאין לו עלין ולא אמירין : אבתר הוא סימוק הוא . פי' ירוק בערבי ומלות הרבה משתמש הירושלמי בערבי :

מימר רוב ארץ ישראל נתונה ביד ישראל ועוד מן הדא ר' זעירא שלח שאל לר' אלכסנדריא דצדוקא אילין נקלווסין דהכא מה אתון משערין בהון רוב מן העכו"ם או רובן מישראל א"ל לית אנן יכלין משערין בהון. מתניתא מסייע לדין ומתניתא מסייע לדין מתניתא מסייע לרבי לעזר [א] התגר בכל מקום דמאי אימתי בזמן שרוב מכנסו מישראל אבל אם היה לוקח מן העכו"ם ודאי. מתניתא מסייע לר' יוחנן תני רבי נחמיה אמר אחד עכו"ם ואחד ישראל אחד כותי ואחד עם הארץ פעמים שהוא לוקח פעם אחת מן העכו"ם פעם אחת מישראל דמאי רבי חייא בר אדא בעי קומי רבי מנא ממי לקח האיש הזה נאמר מישראל דמאי מן העכו"ם ודאי תיפתר שהיה התגר עכו"ם ועכו"ם וישראל מטיילין לפניו דמאי התיב רב הושעיא והא מתניתא מסייע לרבי יוחנן דתני אמר (א) רבי יודן לא הוזכרו רימוני בדן וחציר גבע אלא שהן מתעשרין ודאי בכל מקום מה אנן קיימין אם בלוקח מישראל בהדא תנינן ודאי אלא כי אנן קיימין בלוקח מן העכו"ם הא שאר כל הדברים דמאי. אמר רבי שמואל בר רב יצחק בודאי אנן קיימין ובלוקח מישראל אנן קיימין תיפתר שהיה אגרונימוס גדול ודחוק עליו להיות מוכר בזול והתירו לו להיות

מוכר

רידב"ז

היאך מקבלין גר בא"י דהא מוחזק פעם אחד שבא אצלינו במקום ההוא עכו"ם מעמון ומואב דסמוך לא"י ורוב פעמים באים עכו"ם משאר אומות, וא"כ כשבא להתגייר לא נקבל אותו דהוי לן למיחש שמא מעמון ומואב הוא ולא ניזל בתר רוב עכו"ם שבעולם, אלא ע"כ דבהוחזק פעם אחת כך ורוב פעמים כך ומספק לן על הפעם ההיא אזלינן בתר רובא, אלא כיני ר"א סבר מימר רוב א"י נתונה ביד עכו"ם ע"כ לא הוי דמאי רק בלוקח מישראל משום שמא עישרן המוכר, משא"כ בלוקח מן העכו"ם הוי ודאי משום דחזקה מה שביד עכו"ם הוא אינו מעושר וליכא רוב נגדו, ועוד מן הדא ר"ז כו' רוב עכו"ם או רוב ישראל אלמא דתלי ברוב, מתניתא מסייע לדין ומסייע לדין מתניתא מסייע לר"א התגר בכ"מ דמאי אימת בזמן שרוב מכניסו מישראל, אבל מן העכו"ם ודאי, פי' דהלוקח מתגר עכו"ם, אע"פ שהוא עכו"ם, כיון דהוא תגר הוי דמאי אימתי בזמן שרוב מכנסו מישראל, פי' דוקא בדידעינן שרוב האוצר שלו מישראל, אבל הלוקח מן העכו"ם כתם שאינו תגר ודאי, וא"כ מדקתני דוקא בידוע שרוב מכנסו מישראל משמע דרוב א"י נתונה ביד עכו"ם, דאל"כ פשיטא דעכו"ם תגר הוי דמאי משום דכיון דתגר הוא ורוב א"י נתונה ביד ישראל א"כ פשיטא דאזלינן בתר רובא, אלא ע"כ דמא"י אין ראי', דהא רוב א"י נתונה ביד עכו"ם, ע"כ בעינן דוקא שיהא רוב מכנסו מישראל, מתניתא מסייע לר"י מהיפא דהא מתניתא דתני עלה ר' נחמיה פליג ואמר דלא בעינן גבי תגר רוב מכנסו מישראל, אלא אחד עכו"ם ואחד ישראל אחד כותי ואחד ע"ה פי' דלא בעינן רוב מכנסו מישראל אלא אחד נכרי ואחד ישראל כו' כלמפרש פעמים שהוא לוקח פעם אחת מן העכו"ם פעם א' מישראל פי' אפילו לקח פעם מזה ופעם מזה נמי הוי דמאי ולא בעינן רוב מכנסו מישראל אלא אפילו פעם מזה ופעם מזה, וע"ז הק' רחב"א קומי ר"מ ממי לקח האיש הזה פי' דהלוקח דלקח מתגר הזה מי הוא התגר ונחזי אנן מי הוא אם הוא ישראל יהא דמאי [א"כ יש לפרש דקס"ד דהתגר הוא ישראל וע"כ פריך נשאל את התגר ממי לקח, אבל ז"א כי משני דמיירי בתגר עכו"ם למה לי לשנויי דישראל ועכו"ם מטיילין לפניו הא אפי' בלא טיול, אלא דלקח ממש נמי תגר עכו"ם אינו נאמן אלא כדפרשנו] דשמא התגר הפרים, אי התגר הוא נכרי כיון שלקח פעם מזה ופעם מזה הו"ל להיות ודאי כיון דליכא רוב לנגד החזקה נ"ל ודאי כדלעיל אפי' אי' רוב א"י נתונה ביד ישראל מאי מהני הא ראינו שלקח פעם מנכרי ופעם מישראל וע"ז משני תפתר שהתגר הוא עכו"ם, ועכו"ם וישראל מטיילין לפניו דמאי פי' לפיכך הוי דמאי פי' דלעולם מיירי בתגר עכו"ם ואף שראינו דמטייל עם עכו"ם וישראל ולא' שראינו ממי לקח ע"כ תלינן שלקח מישראל כיון דרוב א"י נתונה ביד ישראל אמרינן דהולכין אחר הרוב ואמרינן דהתבואה באה לו מיד ישראל, ולא בעינן שיהא רוב מכנסו מישראל, ע"כ מסייע מהך מתניתא לר"י דרוב א"י נתונה ביד ישראל ולא בעינן רוב מכנסו מישראל אלא דבתגר עכו"ם הוי לעולם דמאי אפילו שראינו שמטייל גם עם העכו"ם מ"מ כיון שמטייל גם עם ישראל אזלינן בתר רובא ותלינן שלקח מן הישראל, והתיב ר"ה מרמוני בדן דע"כ מיירי בלקח מן העכו"ם א"כ משמע מזה דשאר כל הדברים הוי דמאי, ומשני דמיירי בלקח מישראל ומ"מ הוי רמוני בדן ודאי משום דאגרונימוס הי' דחקו למכור טבלים וע"כ הוי אף מישראל ודאי אבל בשאר כל הדברים דמאי דוקא בלוקח מישראל:

שביעית

פני משה

כדאמרינן מעיקרא: ועוד מן הדא ראיה דאיכא למ"ד דאין הדבר ברור אם רוב א"י ביד ישראל היא או לא: לר' אלכסנדרא דצדוקא. ממקום צדוקא ושאל לו אילין ניקלוויסא דהכא. והוא שם עשב חשוב כדתנן בפ"ק דע"ז החלב והנקליבס: מה אתון משערין בהון. מה אתם אומרים בהם אם תלינן דרוב מן העכו"ם הן באין שהן הרוב היושבין בארץ ישראל או רובן מישראל שישראל הן הרוב והשיב לו שאין אנו יכולין לשער בהן דמספקא לן מי הן הרוב היושבים בא"י אלמא דלאו כ"ע מודים דרוב א"י נתונה ביד ישראל משום דאין אנו יכולין לשער עכשיו הגבול של א"י ולידע מה רוב היושבים בה וא"כ מוקמינן שפי להא דר"א דאיהו ס"ל נמי שאין רוב א"י נתונה ביד ישראל ומהאי טעמא דאין אנו יכולין לשער בהון. וכל זה פירשתי לפי הסוגיה שהגהתי לעיל אבל נראה שצריך להגיה ביותר בדברי ר"א וכצ"ל ל"ש אלא הלוקח מישראל אבל הלוקח מן העכו"ם ודאי. דר"א מוקי להמתני' דאמרו דמעשרן דמאי בלוקח מישראל דוקא ומשום דאינו נאמן על המעשרות לפיכך הוא דמאי אבל בלוקח מן העכו"ם צריך לעשר ודאי משום דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות והרי העכו"ם לא עישרן לפיכך הלוקח ממנו מעשרן ודאי ולא תלינן שמא העכו"ם מישראל הוא דלקחן להפירו' ושמא עישרן הישראל ולא יעשר אלא דמאי דר"א ס"ל דרוב א"י נתונה ביד עכו"ם והלכך אזלינן בתר רובא ואמרינן דהעכו"ם הזה מעכו"ם אחר הוא דלקחן ולפיכך מעשרן ודאי. ור' יוחנן קאמר דאין חילוק משום דאיהו ס"ל דרוב א"י נתונה בידי ישראל והלכך אף בלוקח מן העכו"ם תלינן דמן ישראל הוא דלקחן דאזלינן בתר רובא ואינו מעשרן אלא דמאי. וקאמר הש"ס דאפי' יסבור ר"א כר' יוחנן בזה דרוב א"י בידי ישראל היא שפיר נמי מיתרצא מילתי' משום דר"א חייש למיעוטא ושמא אותו העכו"ם מעכו"ם אחר הוא דלקחן והלכך צריך לעשר ודאי. ומייתי ראיה כהדא בורכיא שהיתה מסתפקת מן האיסור יום א' ועשו אותו היום הוכיח לכל הימים וגזרו עליהן וה"נ לר"א בלוקח מן העכו"ם דחיישינן למיעוטא דהעכו"ם שבא"י והקשה ר' יוסי על זה דמעתה לא נקבל גרים כלל דגר אחד שיש בו כפק שמא מעמון ומואב יעשה הוא הוכיח לכל הגרים אלא ודאי הא. לאו מילתא היא ומחוורתא כדאמרינן מעיקרא דבהא פליגי דר"א סבר דרוב א"י בידי עכו"ם היא ור' יוחנן סבר דרובה בידי ישראל היא ולכ"ע אזלינן בתר רובא וכדאמרן. ומייתי השתא ראיה מן הדא דר' זעירא דשלח לשאול על הנקליבס מה הם אומרים בזה אם היא רובה מן העכו"ם או רובה מן ישראל והשיבו לו שאינן יכולין לשער בהם אלמא דלכ"ע בתר רובא הוא דאזלינן אלא שהם לא יכולין לשער והשתא מוקמינן נמי להך דר"א ור"י דתרווייהו ס"ל דבתר רובא אזלינן ובזה מתפרשת הסוגיא יותר נוחה וכפשטה ושייכא שפיר הא דבתרה דמתניתא מסייעא וכו' תניא כותיה דר"א ותניא כותיה דר' יוחנן כדמפרש ואזיל: התגר בכ"מ דמאי. הכי תנינן בתוספתא (פ"ג) הלוקח מן התגר ואמר זה מתוקן וזה אינו מתוקן אף על המתוקן אינו נאמן את שדרכו לימכר דמאי נאמן וה"נ הברייתא שמביא הש"ס מתפרשת מעין התוספתא דתגר העכו"ם בכל מקום שהוא מוכר פירותיו דמאי: אימתי בזמן שרוב מכנסו ישראל. שהרוב שהוא מכנים לביתו למכור מישראל הוא שלקחן אבל אם היה הרוב שלוקח התגר הזה מן העכו"ם פירותיו ודאי ואינו נאמן לומר זה לקחתי מישראל ומתוקן הוא והיינו נמי דתנינן בתוספתא את שדרכו לימכר דמאי. שרוב מה שמכנים הוא לימכר מישראל הן נאמן לענין שא"צ לעשר פירותיו ודאי אלא דמאי והכי איתא נמי בתוספתא פ"ד כדמייתי הש"ס והאי ברייתא מסייעא לר"א דאם רוב מן העכו"ם מעשרן ודאי מתניתא מסייעא לר' יוחנן והאי ברייתא דתני ר' נחמיה כוותיה דרבי יוחנן היא: אחד עכו"ם וא' ישראל וא' כותי ואחד עם הארץ. אם הוא פעמים שלוקח מן העכו"ם ופעמים שהוא לוקח מישראל הלקוח ממנו הוי דמאי וכדמסיק: בעי קומי ר' מנא. ואמאי הכל הוא דמאי ונחזי ממי לקח האיש הזה שהוא המוכר עכשיו ונאמר אם מישראל לקח אז הוא דמאי ואם מן העכו"ם יהא ודאי דקס"ד שידוע הוא באיזה פעם לקח מישראל ובאיזה פעם לקח מן העכו"ם והכל מפירות של נאמן הוא: תיפתר שהיה התגר עכו"ם. הא דקתני פעם אחת מן העכו"ם היינו מן התגר עכו"ם שלוקח מאנשים הרבה: וישראל ועכו"ם מטיילין לפניו דמים. כלומר שישראל ועכו"ם מטיילין לפניו ודמים בידיהם שמכרו לו פירות שלהם ולא בלוקח מן העכו"ם מפירותיו קאמר וכיון שזה התגר עכו"ם שמכר לזה המוכר עכשיו לוקח מישראל ומעכו"ם תלינן לקולא וכל מה שניקח ממנו דמאי הוא ולא ודאי והיינו כר' יוחנן: והא מתניתא מסייעא לר' יוחנן. ואמאי לא אייתית סייעתא לר' יוחנן ממה דשנינו במשנה (פ' י"ז דמסכת כלים) דתנינן שם הרימון שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני ולמה הוזכרו רימוני בדאן שיהו מקדשין כל שהן דברי ר"מ וכו' אר"י לא הוזכרו רימוני בדן וחצירי גבע אלא שיהו מתעשרין ודאי בכל מקום: לפי שבדאן וגבע שני מקומות של כותים הן והכותים אינם מעשרים מה שמוכרים דלא חיישי אלפני עור לא תתן מכשול הלכך מתעשרים ודאי בכל מקום: מה אנן קיימין. והשתא במאי עסקינן הא דקתני מתעשרין ודאי בכל מקום דמשמע דאף שאינו לוקח מאותן המקומות עצמן אלא בכל מקום שהוא לוקח וניכרים הן שהן רמוני בדאן או חצירי גבע צריך לעשרן ודאי וממי לקחן זה הלוקח עכשיו: אם בלוקח מישראל בהדא תנינן ודאי. בתמיה ואמאי ולא יהא כשאר הלוקח פירות מע"ה שאינו מעשר אלא דמאי אלא כי אנן קיימין בלוקח עכשיו מן העכו"ם וטעמא דהחמירו באלו לפי שהן באין ממקומות הכותי' שלא עישרו הפירות שמכרו והעכו"ם הרי לא עישר והלכך הן ודאי הא שאר כל הדברים דמאי ואפי' בלוקח מן העכו"ם וכייעתא לר' יוחנן וקשיא לר' אלעזר: אמר רב שמואל בר יצחק. לעולם בודאי ובלוקח מן ישראל אנן קיימין והא דקשיא אם בלוקח מישראל אמאי מעשרן ודאי תיפתר שהיה אגרונימוס גדול. השר של המדינה. כרבה ריש פ' ויקרא אגרונימון של המדינה. והיה בא לשם ודחק על המוכר

שימכור

תוספת הרי"ד

ברוב ר' יוסי אומר אינו ברוב כן נ"ל ומוכח היא וכן גרס בנ"י ז"ל איליה דר' ירמיה מן הדא וכו' ופלטיא הולכין אחר הרוב ומהו דאמר רבא בשם ר' ינאי ראוהו פורש מציפורין ובועל חזקה שפסול שמם בעל ע"ד דר' ירמיה והן שראוהו פורש מן הבתים ע"ד דר' יוסי אפילו בפלטיא ע"כ ה"פ דרב יהודה בשם רב כהן מוקר בקרנית כמו דאוקמינן בש"ס דילן במס' כתובות (דף ט"ו ע"ב) דאיכא תרי רובא רוב סיעה ורוב העיר ובזה מודה ר' יהושע ור"ח בשם ר' ינאי ס"ל דלעולם לא הוה בקרנות של ציפורי רק בתוך העיר דקרינות פי' בשם"מ ז"ל דהיא מחוץ לעיר ששם היו באין סוחרים בקרינות עיי"ש ור"ח בשם ר' ינאי ס"ל דלעולם לא היו בקרינות רק בתוך העיר ורק דמודה ר' יהושע באנוסה וע"ז מסיים ר' אילא בשם ר' ינאי תוכה של ציפורין בעל דר' ינאי לטעמי' דלאו בקרינות אלא בתוכה של ציפורין ורק דמודה ר"י באנוסה ורב"א בשם ר"י ראוהו פורש מציפורין ובעל חזקה שפוסל שמם בעל דציפורין הוי קבוע פלטיא מהו פליגי ר' ירמי' ור' יוסי דר"י ס"ל כרוב דלא חשיב קבוע רק בבתים אבל לא בפלטיא ור"י ס"ל דאינו כרוב דס"ל דהוי קבוע דפלטיא שהיא אחורי הבתים ששם מתקבלין סוחרי העיר כדפרש"י ז"ל במס' שבת (דף נ' ע"א) וע"כ ס"ל דחשוב כקבוע שם וע"ז מסיים הא דא' רבא בשם ר' ינאי ראוהו פורש מציפורין ובעל חזקה שפסול שמם בעל ע"ד דר' ירמי' והן שראוהו פורש מן הבתים דאז חשוב ראוהו פורש מן הקבוע וע"ד דר' יוסי אפילו

מפלטיא

עין משפט נר מצוה ד [א] מיי' פי"ג ממעשר הלכה ח':

מסורת הש"ס (א) כלים פי"ז משנה ה.

שנויי נוסחאות

(סו"כ) אלכסנדריא כד"ו אלכסנדרא. (סו"ג) נקלווסין כד"ו ניקלנוסיא. (סוט"ו) דמאי כד"ו דמי. (סוי"פ) תנינן כד"ו דתנינן. (סוכ"ד) ודחוק כד"ו ודחק.

מוכר טבלים והלוקח יחוש לעצמו: איזהו התגר כל [א] שהביא ושנה ושילש רבי יונה בעי הביא [ב] ג' משואין כאחת אין זה תגר. זה אחר זה הרי זה תגר רבי יונה בעי למפרע הוא נעשה תגר או מכאן ולהבא מה נפקא מביניהון בא והתקין אין תימר מכאן ולהבא מעשר מזה על זה. רבי מנא בעי [ג] הוא ובנו ופועלו מהו שיצטרפו לג' משואות כאחת. רבי יונה בעי ספינה הבאה מרומי כמה מינין יש בה את רואה אותה כאלו אחת [ד] (א) הפירות לא הילכו בהן לא אחר הריח ולא אחר המראה ולא אחר הטעם ולא אחר הדמים אלא אחר הרוב רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אם היה יין כגון יין חדש ויין ישן הלכו בו אחר הטעם א"ר מנא אזלית לקיסרין וחמיתון נהיגין בהדא דבילתא שורייה. שאלית לרבי יצחק ב"ר אליעזר ואמר לי כך נהג זוגא שורייה. רבי יצחק ב"ר אליעזר בשם זוגא דקיסרין כל דחמי מיא שורייה. אית דבעי מימר עד מגדל מילחא. ואית דבעי מימר עד מערת טלימון: אמר רבי אבא מרי מיליהון דרבנן אמרי כל המינין אסורין בקיסרין החיטים הפת והיין והשמן והתמרים האורז והכמון ולא פרשינן דבילה בגין דתניתא. והא תנינן אורז וכמון ופרשתנון הוי שיירית היא הרי אלו בשביעית היתר בשאר שני שבוע דמאי. הרי אלו בשביעית היתר ויהיו בשביעית שביעית. שביעית ישראל משמטין ועכו"ם פטור וישראל ועכו"ם רבים על כותיים. בשאר שני שבוע דמאי דיהודאי ישראל מתקנין ועכו"ם פטורין ישראל ועכו"ם רבים על כותיים. עד היכן פונדקא דעמודא פונדקא רטיבתא עד כפר סבא. וצירן ודאי בקיסרין. כולכסין הנמכרין בקיסרין הרי אלו אסורים מפני שרובן באין מהר המלך. רבי חייא בר אבא אמר בלבנין ורבנן דקיסרין אמרי באדומין רבי זעירא רבי חייא בשם רבי יוחנן (ב) רבי [ה] התיר בית שאן מפי יהושע בן זרוז בן חמיו של ר' מאיר שאמר אני ראיתי את רבי מאיר לוקח ירק מן הגינה בשביעית והתיר את כולה. א"ר זעירא הדא אמרה אסור לבר נש למיעבד מלה בציבורא. אני אומר אותה הגינה היתה מיוחדת לו דהתיר את כולה. רבי התיר בית שאן רבי התיר קיסרין רבי התיר בית גוברין רבי התיר כפר צמח (ג) רבי [ו] התיר ליקח ירק במוצאי שביעית והיו הכל מליזין עליו אמר להו באו ונידיין כתיב וכיתת נחש הנחושת וכי לא עמד צדיק ממשה עד חזקיהו להעבירו אלא אותה עטרה הניח לו הקב"ה להתעטר בה ואנו העטרה הזאת הניח הקב"ה לנו להתעטר בה

רבי

שימלוך בזול ומחמת כן התירו לו חכמים להיות מוכר טבלים שלא יצטרך ליטול מהן המעשר והלכך הלוקח בזה הזמן יחוש לעצמו וצריך לעשרן ודאי: איזהו התגר. תוספתא (פ"ד). שיהא לו דין התגר והלוקח ממנו מעשר דמאי בזמן שרוב מכנסו מישראל כדלעיל כל שהביא התבואה והפירות שנה ושלש דבג' פעמים מוחזק הוא לתגר: הביא ג' משואין כאחת. אם דיינינן ליה כתגר ופשיט לה הש"ס דאין זה תגר בזה אחר זה הוא דהוי תגר: למפרע הוא נעשה תגר. לאחר שהוחזק ג"פ הי אמרינן דמעכשיו ולמפרע יש לו דין תגר או דוקא מיכן ולהבא ומפרש ואזיל הנפקא מינה: בא והתקין. אם בא הלוקח ממנו לתקן את מה שלקח בפעם ראשונה ושניה דאין תימר מכאן ולהבא הוא דהוחזק לתגר אבל לא למפרע וא"כ מה שלקח מקודם שהוחזק הוי ודאי ומעשר מזה על זה ואי אמרינן דלמפרע הוא נעשה תגר אין לעשר מזה על זה דהוי כמדמאי על דמאי ואין מעשרין לכתחילה מזה על זה דילמא האי מעושר והאי לאו מעושר ולא איפשטא: הוא ובנו ופועלו שהביאו למכור מהו שיצטרפו לשלשה משואין כאחת. כלומר אם אינם נחשבין אלא בצירוף ג' משואות ביחד ולא הוחזק לת"ר כדאמרינן לעיל דבעינן עד שיביא ג"פ זה אחר זה או דילמא מכיון שכלשה הן שהביאו הוי כמי שהביא ג"פ זה אחר זה: ר' יונה בעי. על הא דמכפקא ליה לר' מנא שהרי ספינה הבאה מרומי או מאיזה מקום וכמה מינין יש בה והתה רואה אותם כאילו אחד וכלומר שאע"פ שנגמר כל מין ומין בפ"ע אפ"ה אינם נחשבין לזה אחר זה לפי שבפעם אחת הובאו וה"נ מאי מכפקא לך בהביא הוא ובנו ופועלו הרי באו כולן ביחד והוו כספינה שבאה ובה כמה מינין שהובאו בפ"א: הפירות לא הילכו בהן וכו'. תוספתא שם. כלומר שאין הולכין אחר אלו הדברים לומר שניכרים הן שבאו מא"י או מחו"ל מפני הריח או המראה או הטעם שבהן שאלו הם כך ואלו כך או שנלך אחר הדמי' שהבאין מכאן משתלמין כך והבאין מכאן משתלמין בפחות בכל כיוצא בזה אין הולכין אחריהן אלא אחר הרוב אם רוב הפירות שבשוק מא"י הן באין חייבין בדמאי ואם רוב מחו"ל פטורין: אם היה יין. כלומר מלבד ביין שבזה ניכר הוא הרבה אם הוא יין חדש שהובא ממקום פלוני או יין ישן שהוא ממקום פלוני ובמקום אחר אינו מצוי יין ישן והילכו בו אחר הטעם: אזלית לקסרין. וראיתי אותם שהן נוהגין בהדא דבילתא שיריי. היתר הן נוהגין בדבילה המצויה שם ואינן חוששין שמא מא"י הובאה ושאלתי לר' יצחק בר אלעזר ואמר לי כך נהג זוגא דרבנן דהתם היתר בדבילה: ר' יצחק בר' אלעזר. ואיכא דאמרי דכך א"ר יצחק בשם זוגא דקסרין נוהגין היתר בדבילה ששם היא מצויה דוגמת הדבילה שבא"י ועד היכן. אית דבעי מימר עד מקום הנקרא מגדל מלחא וא"ד עד מערת טלימון: מיליהון דרבנן אמרין וכו'. כלומר דמשמע ממיליהון דאילו רבנן דפליגי אהא דר' יצחק דקאמר שהן נוהגין בקיסרין היתר בדבילה דהא מנו כל הדברים האסורין מקסרין משום דמאי החטים או הפת שהובאו וכו' ולא פירשו בהדיא לדבילה לטעמא משום דתניתה במתני' ופריך עלה והא תנינן נמי אורז וכמון ואפ"ה פירשו אותן אלא הוי על כרחך שיירי' היא מותרת היא שם כר' יצחק ולא כר' אבמרי דבעי למישמע מהכי מיליהון דרבנן: סיומא דמיליהון דרבנן היא אלא מש"ה הא דר' אבמרי הפסיק במיליהון וחוזר ומסיים אותן: הרי אילו. המינין שמנו נוהגין שם בשביעית היתר ובשאר שני שבוע נוהגין בהן דמאי וכדמפרש טעמא: הרי אלו היתר בשביעית. ולמאי ויהיו בשביעית שביעית כשאר פירות שביעית ופי' מה לא חששו שם גם לשביעית כמו שחששו בדמאי: ומשני. שאני שביעית לפי שישראל משמטין ואינם חשודין על השביעית: ועכו"ם פטור. כלומר של עכו"ם פטור והיינו נוהג בו שביעית וא"כ ישראל ועכו"ם רבים על הכותים שנמצאו שם וחשודין על השביעית והולכין אחר הרוב ולפיכך אין חוששין שמא פירי שביעית הן: בשאר שני שבוע דמאי. אבל בדמאי בשאר שני שבוע היינו טעמא: דיהודאי ישראל מתקנן. כלומר היהודים הכשרים שבישראל הן שמתקנין המעשרות ומ"מ יש בהן שחשודין על המעשרות: ועכו"ם פטורין. כל מר והעכו"ם ודאי לא מעשרי שהרי אין חייבים הן לעשר: ישראל ועכו"ם על הכותים. כלומר והשתא מצטרפין אותן ישראל שאין נאמנין על המעשרות ושל עכו"ם עם של הכותים שאין חוששין לעשר מה שמוכרין והן הרוב ולפיכך החמירו בדמאי יותר משביעית: עד היכן. דינו כקסרין לענין דמאי וקאמר אלו מקומות פונדקא דעמודא וכו': וצורן. ועיר צור ודאי כקיסרין הוא ומה שחששו בקיסרין כן נמי בצור: כולכסין. הן מיני עכביות וממיני ירקות הן. הערוך: מהר המלך. שהוא מא"י: בלבנין. שהן חזקתן מהר המלך ורבנן דקסרין אמרין באדומין הוא שחששו: והתיר את כולה. בית שאן ע"פ עדות זו שאינה מא"י שהחזיקו בה עולי בבל: אסור לבר נש מיעבד מלה בצבורא. שלא יעשה דבר בפני הרואין שמא ילמדו ממנו היתר למקום אחר כעובדא דר"מ שמפני שראה אותו אוכל מן הגינה העיד זה ואני אומר אותה הגינה היתה מיוחדת לו כלומר יכול להיות שאותה הגינה הפקירו בשביעית ולהיו' מיוחדת לר"מ א"כ שהיה יודע שאותה הגינה מן המותר היא: דהתיר את כולה. בתמיה ורבי למד ע"י כן והתיר את בית שאן כולה: במוצאי שביעית. אף בא"י דתלינן שמח"ל הביאו א"כ שמא נתגדלו במוצאי שביעית כדאמר לעיל (פ"ז דפאה) שאמרו לו באפוקי ריש שתא איזדרעון באותה שעה התיר רבי ליקח ירק ובמוצאי שביעית מיד: והיו הכל מליזין עליו. שהתיר מקום שנהגו בו אבותיו איסור ואמר להן באו ונדיין ואני מביא לכם ראיה מן הכתוב: וכי לא עמד צדיק ממשה ועד חזקיהו להעבירו. והלא אסא ויהושפט ביערו כל הע"ז אלא אותה ע"ז הניח לו הקב"ה לחזקיהו להתעטר בו ולהיות על שמו

אף

שביעית ישראל משמטין, ועכו"ם פטורין, וישראל ועכו"ם רבין על כותיים בשאר שני שבוע דמאי, דיהודאי ישראל מתקנין ועכו"ם פטורין, ישראל ועכו"ם רבין על כותיים, פי' דלא נחשדו ישראל על השביעית כדאיתא במס' גיטין (דף נ"ג) ע"כ הוי ישראל ועכו"ם רוב לנגד הכותיים, משא"כ מעשרות חשודין ע"ה כמו הכותיים והי' לנו למימר דיהא ודאי דישראל וכותיים רבין על העכו"ם, אך דכיון דאיכא יהודאי ישראל, פי' ישראל הכשרים, דמתקנין. ע"כ די לנו דלא הוי ודאי משום דלענין ודאי הוי ישראל ועכו"ם רבים על הכותיים, וגי לנו להצטרף ישראל ונכרים להרבות על הכותיים שלא יהא ודאי משום דאיכא יהודאי ישראל [פי' ישראלים החשובים] דמתקנין ובלא זה הי' הכל ודאי משום דהיינו מצטרפין ישראל וכותיים דמתקנין ע"כ די לנו דלא הוי ודאי משום דלענין ודאי הוי ישראל ועכו"ם רבים על הכותיים, ודי לנו להצטרף ישראל ועכו"ם להרבות על הכותיים שלא יהא ודאי משום דאיכא יהודאי ישראל [פי' ישראל החשובים] דמתקנין ובל"ז היה הכל ודאי משום דהיינו מצטרפין ישראל וכותיים להרבות על העכו"ם, אך משום דאיכא יהודאי ישראל מתקנין ג"כ ע"כ אנחנו מצטרפין ישראל לעכו"ם להרבות, וא"כ בשביעית ובמעשר מצטרפין ישראל לעכו"ם להרבות אך בשביעית הצירוף הוא כל ישראל לענין לפטור לגמרי ובמעשרות הצירוף הוא רק יהודאי ישראל [הוא ישראלים הכשרים] הוא לכל הפחות לפטור מדמאי:

ולי

שנויי נוסחאות

(סו"ג) זה אחר זה הרי זה תגר כד"ו זה אחר זה הגר. (סו"ז) משואות כד"ו משואין. (סו"ט) כאלו אחת כד"ו כאילו אחר. (סוי"ב) כגון יין חדש כד"ו כגון חדש. (סוי"ג) הלכו כד"ו הילכו. (סוט"ו) ב"ר אליעזר כד"ו בר אלעזר. (סוט"ז) ב"ר אליעזר כד"ו בר אלעזר. (סוי"ז) מיא בכי"ל ימה. (סוי"ח) טלימון בכי"ל תלימון. (סוי"ט) אבא מרי כד"ו אב מרי. אסורין כד"ו דאמורין. (סוכ"ב) בשביעית שביעית, שביעית ישראל כד"ו בשביעית שביעית ישראל. (סוכ"ג) וישראל ועכו"ם רבים על כותיים כד"ו ישראל וגוים רבים על הכותים. דיהודאי בכי"ל דיהו ודאי. (סוכ"ד) רבים כד"ו ליתא. רטיבתא בכי"ל דטביתה. (סוכ"ס) וצירן ודאי בקיסרין כולכסין כד"ו וצורן ודאי בקיסרין רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא כולכסין. (סוכ"ו) אבא כד"ו אדא. אמוי כד"ו אמרין. (סוכ"ז) חייא בשם בכי"ל חייה בר אבא בשם. זרוז כד"ו זירוז. (סוכ"ט) למיעבד כד"ו מיעבד. (סול') דהתיר בכי"ל והתיר. קיסרין כד"ו קוסרין. (סול"א) בפר בכי"ל בית. באו ונידיין כד"ו בואו ונדיין. (סול"ב) עד כד"ו ועד. (סול"ג) ואנו כד"ו ואנן.

מערכת הערוך

(סול"ב) אמר להו באו ונידיין בערוך (ע' גדל א') אמר להם בואו ונדיין... אלא העטרה הניח לו הקב"ה להתגדר בה.

תוספת הרי"ד

מפלטיא ואח"כ מתחיל היתה ציפורין נעולה ר' יוסי אומר עד שיכיח נכא ר' יוסי אומר ברוב חיילי' דר' יוסי כן הדא דמר זעירא ר' יוסי בשם ר' יוחנן נתחלפה קופתו אצל הטוחן אם הוחזק ע"ה להיות טוחן שם באותו היום הגשם ואם לאו אינו חושש מה בינה ולסירקת לא כן תני סירקות שהיא נכתעקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים סירקית הפסד לה שלא להכתפק ברם הכא לא הוחזק אלא ע"ה להיות טוחן שם באותו היום וחושש נכא אני אומר לא ירד אלא הפסול למלאות שם באותו היום וחושש והא ר' אילא בשם ר' ינאי תוכה של ציפורין בעל ור' בא בשם ר' ינאי ראוהו פורש מציפורין בעל חזקה שפסול שם בעל ובנמצא הלך אחר רוב מן קושיי מדמו לה רבנן לשרלים דתני תשע וכו' וכו' הסוגיא חמורה ולפע"ד פירושה ברור ונחמד דיש לחקור בהדין דקבוע דקי"ל דהוי מחצה על מחצה ופירש קבוע הוא דניכר האיסור במקומו ותשע חנויות קבועין על בשר שחוטה וחנות עשירי קבוע בבשר נבלה ואינו יודע ממי לקח קי"ל דאין הולכין אחר הרוב וכמו כן אם במקום אחד קבוע תשעה כעמים מוכרין בשר שחוטה ופעם עשירי נבלה אם לקח באיזה פעם וספק לו אם הפעם הזה הוא מפעמים הרבה של כשירה או מפעם אחד של טריפה אם הולכין אחר הרוב או לא דהוי ג"כ קבוע דהא פעם העשירי קבוע הוא דניכר הפעם הזה האיסור לעצמו והוי קבוע דמה לי אם דקבוע האיסור במקום העשירי וקבוע ההיתר במקומות התשעה וספק לו על המקום או דברור לו המקום וספק לו על הפעם דהא ה"נ רוב פעמים קבוע הוא בהיתר ומיעוט פעמים קבוע לאיסור והוי קבוע וקי"ל דבקבע אין הולכין אחר הרוב או דלמא דוקא במקום הוא דאמרינן קבוע דבשעה שלקח הבשר מהחנות היה בשעת מעשה קבוע להאיסור אבל במקום אחד ורק דמספקא לן בפעמים באיזה פעם הוא דבשעת מעשה לא נקבע האיסור רק דבמקום זה נקבע רוב פעמים היתר ומיעוט פעמים איסור. וע"י החקירה הזאת יתבאר הירושלמי כעין

אף

עין משפט נר מצוה ה [א] מיי' פי"ג ממעשר הל"ט. ו [ב] [ג] מיי' שם. ז [ד] מיי' שם הלכה י"ב. ח [ה] מיי' פ"א מהרומו' הל"ה ובכ"מ. ט [ו] מיי' פ"ד דשמיטה ויובל הלכה ז':

מסורת הש"ס (א) תוספתא סוף פ"ד דמעשרות: (ב) חולין ו: ועיין הוס' שם ד"ה והתיר ותוס' ע"ז כ"ט ד"ה גלר: (ג) לעיל פ"ז דפאה וש"נ:

(א) רבי יהושע בן לוי הוה מפקד לטלייא לא תיזבין לי ירק אלא מן גינתא דסיסרא קם עימי' הזכור לטוב א"ל זיל אומר לרבך לית הדא גינתא דסיסרא דיהודא הות וקטלו ונסבי' מיניה ואין בעית מחמרא על נפשך אשתרי לחברך. רבי יוסי דכפר דן בשם רבי בן מעדיה המינין האסורים בבית שאן הקצח והשימשום והחרדל והשום והבולכסין חאופנים השחורים ובצלים הנמכרים ובני המדינה הנמכרים במידה ופול הנאגד בשיפה מינתה הנאגד בפני עצמה (ב) והאסטפניני לעולם. וקפלוטות מן עצרת עד חנוכה אמר רבי זעירא מן העצרת עד חנוכה איסור רבה על ההיתר מן החנוכה עד העצרת ההיתר רבה על האיסור (ג) ולענין ספיחין [א] מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחות מן העצרת עד ראש השנה צריכה הקישועין והדלועין והאבטיחים ומלפפונות והיין והשמן ותמרין אפסיות וי"א אף התורמסין ופת חלה לעולם הרי אלו בשביעית שביעית. בשאר שני שבוע מה רבי יונה אמר דמאי רבי יוסי אמר ודאי . ולא פליגין מה דרבי יונה אמר דמאי בלוקח מן הבלנקי' ומה דר' יוסי אמר ודאי בלוקח מן הגינה. עד היכן פרשתא וריצפתא ונפשא דפנוטי עד כפר קרנים מכפר קרנים כבית שאן ; ר' יונה בשם ר"ש בן זכריה המינין האסורים בפניי' האגוזים והאורז והשומשמין ופול המצרי גמליאל זוגא אמר אהיניות הבכורות. אמר רבי יונה הדא דתימר מתרנגול קיסרן ולמעלן אבל מתרנגול קיסרן ולמטן כארץ ישראל היא רבי יונה בעי היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצאה אורז ירק מותר ואורז אסור אורז מלמעלן וירק מלמטן ירק מותר ואורז אסור . אבל רוב השדות הללו עושות המינין הללו . ואפילו תימר רוב השדות הללו עושות רוב מינין רוב המינין הללו אינן באות אלא מן האיסור . תנא האורז שבחולת אנטוכיא מותר במקומו . רבי לעזר ב"ר יוסי התיר עד בורן . רבי יונה בעי וכמדתה לכל רוח : (ד) אילו עיירות אסורות בתחום צור שצת ובצת ופי מצובה עלייתה וחנותה תחתייה ובית כריא וראש מנא ואמון ומזי . אמר רבי מנא הדא דאת אמר בראשונה . אבל עכשיו יש סוסיתה עיינש ועין תרע ורם ברין ועיון ויערוט וכפר וחרוב ונוב והכפיה וכפר צמח רבי התיר כפר צמח רבי אימי בעי ולא ממעלי מסין הן . סבר ר' אימי ממעלי מסין כמי שנתכבשו . אילו עיירות שהן מותרות בתחום צור נכי צור וצייר וגשמיו

רידב"ז

ואי בעית מחמרי' אנפשי' אשתוי לחברך כן גי' הכ"מ ז"ל פי' תספר זאת לחברך, ומהרא"פ ז"ל מפרש דהחומרא הוא משום דעכו"ם גזל את השדה מישראל :

ר' יונה בעי היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצא אורז, פי' דהא דרך הוא דזורע ירק ועולה כמו ספיחין אורז, אורז מלמעלן וירק מלמטן ירק מותר ואורז אסור הא שניהן נזרעו במקום אחד א"כ צ"ל דין שניהן שוה רוב השדות הללו עושות מינין הללו, פי' כיון דרוב השדות עושין מינין הללו ולא בדרך מקרה, א"כ צריך להיות דין שניהן שוה כמו דאורז אמרינן שהוא מא"י כן נמי ירק [ותיבת אבל מחק הגר"א ז"ל בירושלמי שת"י] ומשני אפילו תימר רוב השדות הללו עושות רוב מינין הללו, רוב המינין הללו אין באין אלא מן האיסור, פי' אע"פ שהמינין הללו נתגדלו כאחת מ"מ איך באין לחו"ל אלא דוקא רוב מינין הללו באין מן א"י לחו"ל :

חד

פני משה

אף אנו כן : הוה מפקד לטלייא. היה מצוה לנער הקטן שלו או לתלמידו וכך הוא לקמן (סוף פ"ט דשביעית) לא תקנה לי ירק בשביעית אלא מן הסיא גינתא דסיסרא כך היתה נקראת והיו נוהגין בה היתר : קם עמיה זכור לטוב. בא אליהו זכור לטוב אל הנער וא"ל זיל אמור לרבך לית הדא גינתא דסיסרא בעצמה אלא של יהודי אחד היתה וקטליה הנכרי ולקחה ממנו והיה קורא שמה גינתא דסיסרא על שמו : ואין בעית מחמרא . ועוד אמור לו בשבילי אם תרצה להחמיר על נפשך תחמיר אבל תתיר לחבירך לפי שאין כאן בית מיחוש שכבר התירו לאלו המקומות : המינין האסורין בבית שאן וכו'. לפי שאלו המינין ניכרין שמא"י הן באין : והבולכסין. מין ירק כדלעיל : ובני המדינה. כך שמם : הנמכרים במדה. מפני חשיבותן ואבצלים נמכרים ג"כ קאי : הנאגד בשיפה. של גמי : ומינתה. מינט"ו בלע"ז ובפ"ק דעוקצין שרשי המינתא : הנאגד בפ"ע. מאותן המין בעצמו : והאסטפניני. מעין המוספות הנזכרים במתני' ריש פ"ק : לעולם. בין נאגדות בפני עצמה ובין הנאגדות בשיפה: והקפלוטות. כרוב: מן העצרת ועד חנוכה כדמפרש ר"ז שבאותו זמן מביאין הרבה ממקום אסור לשם והאיסור רבה על מה שמביאין ממקום היתר ומן החנוכה ועד העצרת שאחריו שוב אין מביאין הרבה ממקום אסור וההיתר רבה על האיסור והולכין אחר הרוב : ולענין ספיחים : בשביעית בבית שאן : מר"ה עד חנוכה אסור ספיחין. שמסתמא הן ספיחי שביעית ממקום האסור : מן החנוכה ועד העצרת היתר ספיחין. לפי שכבר אינם מצויים כל כך מספיחי השנה : מן העצרת ועד ראש השנה . חוזרין ומתגדלין ספיחין אחרים של אותה השנה ואיכא למיחש לספיחי אסור : צריכה . מספקא לן דאיכא למיתלי נמי בספיחי מקום היתר שבסוף השנה אינם מצויים הרבה של איסור : אפסיות . על שם מקומן א"כ מל' אפיזייני הנזכר בריש פ' במה אשה בפירושא דטוטפת ואותן התמרים גדלים בדמות אפסייני : ופתחילה . מין א' מהתורמסין שגדל כעין תאומות . מל' פת באפריקי שתים . א"נ פתחלה ע"ש המין שהן נפתחות ומתבקעות מאליהן וכל אלו המינים בבית שאן לעולם הרי אלו בשביעית דין שביעית להם: בשאר שני שבוע מה . הן לענין מעשר : בלוקח מן הבלונקי. מל' פלן כלומר הגדלים בשדה וחזקתן הפקר ומה דא"ר יוסי ודאי בלוקח מן הגינה שחזקתה משתמרת : עד היכן. היא בית שאן וקאמר אלו המקומות וכו' וכפר קרנים עצמה הכל כבית שאן : המינין האסורין . באלו המקומות : כפניים. תמרים שלא בשלו : גמליאל זוגא אמר אף האחיניות. הן הדורמסקין שנשנו בפרק כיצד מברכין גבי עובדא דבר קפרא ותלמידיו : הבכורות. מן המנוהרות להתבשל בבכור וטעמא דכולהו שממקום החיוב הן באין: הדא דתימר. שחששו באלו מקומות. משום דמאי באלו המינין שמנו: מתרנגול קסרין ולמעלן. שם מקום הנקרא כן ומפני שהוא רחוק לא גזרו אלא על אלו המינים שדרכן להביא אותן מא"י אבל משם ולמטן שהוא קרוב לא"י כא"י היא בכל המינין : ר' יונה בעי . הוה קשיא ליה על הא דמני לעיל מהמינין שגזרו עליהם דמאי במקומות הסמוכין לא"י ואם היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצאה אורז כלומר שמצאה שיש בה מקום פנוי וזרע אורז אבל הירק א"כ יהא הירק מותר והאורז יהא אסור וקשיא אורז מלמעלן וירק מלמטן. ירק מותר והאורז אסור בתמיה דקס"ד דגזרו על המינין שמנו מהנזרעים בשדות באלו המקומות הואיל וסמוכות לא"י הן והשתא אם שדהו זרועה הניה ירק והניה אורז ועל האורז גזרו ועל הירק לא גזרו ויהיה זה מותר וזה אסור ואמאי והא בשדה אחת הן והאורז דנקט לאו דוקא אלא אחד מן המינין שגזרו עליהם דמאי ומשום דדרך לזרוע אורז אצל הירק נקט אורז: אבל. באמת. כלומר דהדר ומפרק ר' יונה לנפשיה דבאמת היינו טעמא מפני שרוב השדות הללו שבאלו המקומות הסמוכין עושות רוב המינין הללו ולפיכך גזרו עליהן ולא על מינין אחרים שאין מצויין שם כל כך ולא גזרו אלא על המצוי : ואפילו תימר. ומהדר הש"ס דלא היא דהכי פי' תימא רוב השדות הללו אין עושות רוב המינין הללו כצ"ל ולאו משום אלו הנזרעים בשדות באלו המקומות גזרו אלא ה"מ משום דרוב המינין הללו אינן באין אלא מן האיסור דהואיל ואלו המקומות סמוכין הן הרוב מאלו המינין מביאין ממקום החיוב מא"י למכרן שם ולפיכך הוא דגזרו דמאי על המינין הללו: תני. בתוספתא (ריש פ"ב) וה"ג שם האורז שבתחילת אנטוכיא מותר במקומו ר"א בר' יוסי אומר אורז שבתחילת אנטוכיא מותר הוא עד בורו. לת"ק לא התירו אלא במקומו שהוא מצוי שם שהוא תחילת מדינת אנטוכיא אבל משם ולהלן חיישינן שמא מא"י הובא ורבי אלעזר בר' יוסי מתיר עד מקום הנקרא בורו והוא בוארי הנזכר בראש הפרק: ר' יונה בעי וכמדתה לכל רוח. לדברי ר"א בר' יוסי שמתיר עד המקום הזה לפי שמצוי שם אורז שבתחלת אנטוכיא אי אמרינן דכמדתה לכל רוח שבתחלת אנטוכיא מותר או לא לפי שאינו מצוי אלא ברוח הזה שמתחלת אנטוכיא עד מקום בורו: אלו עיירות אסורות בתחום . תוספתא (פ"ד) דשביעית דקחשיב שם עיירות העומדות על תחום של א"י ויש עיירות שגזרו עליהן ואסורות בשביעית ויש שמותרות ואלו הן האסורות: צור וכו' . הדא דאת אמר בראשונה. שנאסרו אבל עכשיו יש אחרות שמנו סוסיתה וכו': ולא ממעלי מסין הן . לא"י ואמאי התיר רבי: סבר ר' אימי מעלי מסין כמי שנתכבשו . הן ונכללין בכיבוש א"י ולפיכך הוא דבעי הכי: אלו עיירות וכו'. ושם גרים כעין עיירות אלו וקאמר מותרות ונאסרו:

חד

תוספת הרי"ד

כעין חומר דהנה בעיר אלא המים דקבוע שם פסול אחד בתוך העיר והבתים הוי קבוע דאיכא בית אחד קבוע להפסול אבל העיר גופה כמו אלא המעיין שבני העיר מסתפקין ממנה דהתם קבוע במקום הזה רוב פעמים כשירים ומיעוט פעמים פסולין בהא יש לדון אם דיינינן לה קבוע או דלמא לא דיינינן לי' קבוע כיון דבשעה הזה שירדה התינוקת לא נקבע הפסול בשעת מעשה. ובזה יתבאר הירושלמי היתה ציפורין נעולה כלומר דבלא נעולה איכא רוב סיעה כדאיתא במס' כתובות בבבלי (דף ט"ו ע"א) רק בהיתה נעולה בזה יש לחקור אם נקרא קבוע או לא וקאמר ר"י על שיוכיח ופי' תיבת יוכיח הוא כמו דאמר לקמן נעשה אותו היום הוכח לכל הימים דפירושו דהוי הוכחה לפסול כמו כן הכי פירושו על שיוכיח דיהא הוכחה דגם פסול היה אלא המעיין אבל בליכא הוכחה לפסול אזלינן בתר רוב ולא דיינינן לה בקבוע נכא אמר ר' יוסי ברוב כלומר דבכאן גם ר"י מודה דברוב הגם דבפלגיא ס"ל דאינו כרוב דפלגיא שאני דפלגיא קבוע כשרים ופסולין משא"כ הכא בהעיר כמו אלא המעיין חייליה דר' יוסי מן הדא דמר ר"ז בשם ר"י נתחלף קופתו אלא הטוחן אם לא הוחזק ע"ה להיות טוחן שם באותו היום אינו חושש הגם דבמקום הזה נקבע רוב פעמים חברים ומיעוט פעמים ע"ה לא אמרינן דהוי קבוע וה"נ לר"י דהמעיין לא חשוב קבוע בזה דרוב פעמים קבועים כשירים ומיעוט פעמים פסולין וקפריך מה בינה ולבירקו לא כן תני סירקי שהיתה מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים אלמא דאפילו בפעמים נמי אמרינן קבוע דכיון דפעם אחד נקבע איסור אפילו דרוב פעמים נקבע היתר חוששין לפעם המיעוט וה"נ גבי טוחן וגבי פסול אלא המעיין ניחוש לפעם המיעוט כיון דנקבע רוב פעמים כשירים וחבירים ומיעוט פעמים פסולין ועם הארץ הוי קבוע על זה משני דסירקא טעם אחר הוא לאו משום קבוע אלא דסירקא הוא מוכר ישמעאל וכיון דנתחזק יום אחד באיסור הרי הוא בחזקת איסור לעולם דאוקמינן לי' בחזקת האחרונה דאמרינן דנעשה מוכר איסור לעולם ואינו מסתפק עוד היתר רק היסור לבד וזהו דקאמר סירקי איפשר לי' שלא להסתפק כלומר דאיפשר שלא מסתפק עוד היתר אלא בחזקתו האחרונה דאינו רוצה למכור היתר רק מוכר איסור לבד משא"כ הכא לא הוחזק אלא ע"ה להיות טוחן שם באותו היום וחושש בתמיה וכן אני אומר לא ירד אלא הפסול למלאות באותו היום וחושש בתמיה ומדויק תיבת אלא הפסול דנקט דבר והיפכו כיון דקאמר גבי סירקא איפשר שלא להסתפק עוד בהיתר אלא באיסור ע"כ מקיים הכא אני אומר לא ירד אלא הפסול בתמיה והא ר"א בשם ר"י תוכן שבציפורין והא כמו אמר מר או גופה והא ר' בא בשם ר"י ראוהו פורש מליף רין ובעל חזקה שפסול שם בעל רק בגמלא הולך אחר רוב אבל בראינו פורש ממקום הקביעות הוי קבוע ומזעמ"ח דמי מן קישיי מדמי לה לשרצים תשע שרצים וכו' והוי כההיא דאמרינן בבבלי קבוע כמש"ל ומשום הכי דשרצים עיי"ש

עין משפט נר מצוה . [א] מיי' פ"ד משמיטה ויובל הל"ו ובראב"ד וכ"מ.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי שביעית פפ"ט : (ב) ע' ערוך ערך אסטפני ובמוס"ה שם : (ג) ע' תוס' פסחים דף נה ד"ה כל : (ד) תוספתא פ"ד דשביעית :

חדושי רד"א

רבי יונה בעי היתה שדהו זרועת ירק ובא ומצאה אורז ירק מותר ואורז אסור פי' משום שהוא גידולי שביעית וירק מותר משום שהוא גידולי ששית וטעמא מאי משום דאורז מלמעלן. מילא מה שהוא גדל עתה הוא גידולי שביעית , משא"כ בירק שהוא גדל למטה. וא"כ הירק שהוא למעלה היה גדל בששית והקלח הוא גדל בשביעית . ובאורז הוא להיפך מה שגדל עתה דהיינו האורז עצמו הוא דשביעית והקש הוא גידולי ששית :

עמודי ירושלים

ואי בעית מחמרא על נפשך אשתרי לחברך . ע' בכ"מ ה' שמיטה ויובל (פ"ד הכ"ט) שהביא הירושלמי הזה וע"ש מה שפי' בו והביא הגירסא אן בעית מחמרא על נפשך אשתווי לחברך . וע' שו"ת מהרי"ט (ח"א סי' מ"ג) שהקשה ע"ז דלפי פי' הכ"מ שם מה זה שאמר לו אליו אי בעית כו' אשתויו לחברך שהרי אם היה משלוה לחברה אינו חומרא אלא קולא שיקח מכל הם בו' ע"ש . אמנם לפי גרסתינו יוצדק פירושו של הב"י שאמר לו שאם הוא ירצה להחמיר על עצמו שלא ליקח פירות מגנה רק כשהיה מוחזקת שהיא לא נכבשה מעולם תחת יד ישראל יחמיר רק על עצמו ולא יחמיר על אחרים ולא כאשר פקד גם לטלייא כן שלא יקחו מסתם גינה ואתי שפיר פירושו של הכסף משנה:

שנויי נוסחאות

(סו"ב) הזכור כד"ו זכור . (סו"ג) אומר כד"ו אמור . (סו"ד) דיהודא הות וקטלו ונסבי' כד"ו דיהודיי הות וקטליה ונסבת . (סו"ו) מעדיה בכי"ר מעזיה . (סו"ז) והשימשום כד"ו והשומשום . והבולכסין בכי"ר והבולסין . האופנים כד"ו האפונין . (סו"ח) ובני בכי"ר לבני . (סו"ט) ופול הנאגד בשיפה מינתה כד"ו ופול המצרי הנאגד בשיפה ומינתה . (סו"י) עצרת עד כד"ו העצרת ועד . (סוי"ד) ספיחות כד"ו ספחין . הקישועין כד"ו הקישואין . (סוי"ז) הבלנקי' כד"ו הבלונקי ובכי"ר הבליניקי . היכן כד"ו היכן . (סוי"ח) וריצפתא כד"ו ורציפתא . דפנוטי כד"ו דפנוטיה . מכפר כד"ו וכפר . ר"ש כד"ו רבי שמעון . (סוי"ט) בפניי' האגוזים כד"ו בפניים והאגוזין . גמליאל זוגא כד"ו גמלייל זוגה . (סו"כ) אהיניות כד"ו אחיניות . קיסרן כד"ו קיסריון . קיסרן כד"ו קיסריון . (סוכ"ג) מינין רוב כד"ו המינין הללו רוב . באות כד"ו באין . (סוכ"ס) בורן כד"ו כדון . צור שצת ובצת ופי בכי"ר עכו שיצת רפי . (סוכ"ו) מצובה עלייתה וחנותה תחתייה ובית כריא וראש מנא כד"ו מצובה וחנותה עלייתה וחנותה תחתיה ובית בדיא וראש מיא . (סוכ"ז) יש סוסיתה בכי"ר יש עיירות אחרות שהחזיקו בהם ישראל שהם אסורות אלו עיירות אסורות בתחום ובי סוסייתא . עיינש כד"ו עיינוש . ורם ברין בכי"ר והם בריך . ויערוט כד"ו ויעדוט . וחרוב בכי"ר יחריב . (סוכ"ח) והכפיה כד"ו וחספיה . (סוכ"ט) שהן מותרות בתחום בכי"ר שהיו מותרות נביא ונאסרו . צור כד"ו ליתא . נכי כד"ו גבי . צור בכי"ר צורן .

גליון אפרים

המינין האסורים בבית שאן הקצח כו' והשום והבולכסין נראה לי של"ל והפולכסין עמ"ש בתרומות פ"ט דף נ' ע"א :

וגשמיו וזיזין ויגדי חמם ודבב חרבתיה וכרכה (א) דבר חורג. חד טעין דצמוקין עאל לטבריא שאל גמליאל זוגא לרבי בא בר כהנה אמר לו אין כל ארץ ישראל עשוי משאוי אחד של צמוקין. ואין כל ארץ ישראל עשוי משאוי אחד של צמוקין. אלא כן אמר ליה אין מקום בארץ ישראל עושה משאוי אחד של צמוקין. חד בר נש אייתי חדא אשפלה דקפלוטין לרבי יצחק בר טבליי שאל לרבי יוחנן. א"ל פוק שאל לחנניה בן שמואל דתנייתא נפק ושאל לי' א"ל מתניי' לא יחמי לי שמועה אמר לי דאמר רבי ייסא בשם רבי יוחנן איתפלגין רבי ור"א בר"ש חד אמר אחר מקומו. חרנה אמר אחר מעמדו. רבי אבהו אמר. רבי אמר אחר מקומו והורי ליה כהדא דר"א ב"ר שמעון אחר מעמדו הדא דתימא באילין אשפלתא. ברם באילין טועניא כל עמא מודיי אחר מקומו. היה מקומו ומעמדו היתר והוא עתיד להעבירו דרך איסור אותו האיסור כמי שלא העבירו. רבי בא בר כהן בעי קומי רבי יוסי לא כן אמר רבי חייא בשם רבי יוחנן רבי וחבירו הלכה כרבי. ואמר רבי יונה ואפילו רבי אצל ר"א בר"ש. א"ל מה את בעי מרבי יוחנן ר' יוחנן כדעתי' דר' יוחנן אמר קל הקילו בשביעית שהיא מדבריהם. אית דבעי מימר נצטרפה דעתו של ר' יוחנן עם ר"א בר"ש וירבו על רבי:

הלכה ב מתני'

[א] המקבל עליו להיות נאמן. מעשר את שהוא מוכר ואת שהוא אוכל ואת שהוא לוקח [ב] ואינו מתארח אצל עם הארץ. רבי יהודה אומר המתארח אצל עם הארץ נאמן. אמרו לו על עצמו אינו נאמן כיצד יהא נאמן על של אחרים: גמ' מה שהוא לוקח על מנת לאכול. והא תנינן את שהוא אוכל. אלא את שהוא לוקח ע"מ למכור והא תנינן את שהוא מוכר. אלא את שהוא לוקח ע"מ למכור את שהוא מוכר מפירות מכנסו תני (ב) אמר רבי יודה *מימיהן של בעלי בתים לא נמנעו להיות מתארחין אצל בעלי בתים חביריהם אעפ"כ נוהגין בפירותיהם מתוקנין לתוך בתיהן. אמר רבי יונה חברין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל. אמר רבי יוסי הבירין חשודין לאכול ואינן חשודין להאכיל. מתני' פליגא על רבי יוסי אמרו לו על עצמו אינו נאמן היאך יהא נאמן על של אחרים מיליהון דרבנן מסייעין על רבי יוסי דאמר רבי חנינא רבי ייסא בשם רבי יוחנן לא אמר ר' יודה אלא בסוף אבל בתחילה אוף רבי יודה מודי. אין תימר חברין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל מה בין בתחילה מה בין בסוף דתני [ג] (ג) המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו החשוד על דבר אחד חשוד על הכל. רבי יודה אומר אינו חשוד

אלא

פני משה

חד טעון צימוקין. משאוי אחד של צימוקין נכנס לטבריא: שאל גמליאל זוגא לר' בא: אם חוששין עליהם משום דמאי או בשביעית משום פירות שביעית: א"ל אין כל א"י וכו' ומתמה הש"ס ואין כל א"י עשוי משאוי אחד של צימוקין אלא כן אמר ליה אין מקום אחד שבארץ ישראל עושה משאוי של צימוקין ואין חוששין שמא מסמוך לטבריא הן אלא ממקומות הרבה הביאו והלכך תלינן לקולא שמא מחו"ל הן. וגרסי' להא בפרק ח' דנדרים (בהלכה ד'): חדא אשפלה. משפלה. קופה אחת של קפלוטין ושביעית היתה: שאל לר' יוחנן. אם יכול לתלות שהובאה ממקום היתר וא"ל לא ושאל לחנניה בן שמואל ששניתי לו מדין הזה: מתני' לא יחמי לי. ברייתא לא הראה לי א"כ לא אמר לי אלא שמעתתא אמר לי וכך שנה ר' יסא משמיה: ר' אבהו מפרש בהדיא דרבי הוא דאמר אחר מקומו הולכין ממקום אותו אדם שהביא אם הוא ממקום איסור או ממקום היתר ור"א בר"ש אומר אחר מעמדו עכשיו אנו הולכין וכיון שהוא עומד במקום איסור אסור הוא דחיישינן שמא מכאן הביא: והורי ליה וכו'. כלומר רבי אומר דהדין הוא דתלינן לקולא ואפ"ה להלכה למעשה הורה רבי בעצמו כהדא דר"א בר"ש אחר מעמדו. א"נ והורי ליה אר' יוחנן קאי דאף דרבי ס"ל אחר מקומו אפ"ה הורי ליה כר"א בר"ש וכן נראה מדלקמן: הדא דתימר באלין אשפלתא. דהואיל ודבר מועט הוא חיישינן שמא מכאן ממקום מעמדו הביא אבל באלו משאות גדולות כ"ע מודו דאחר מקומו שאמר שהביא משם הולכין: והוא עתיד להעבירו דרך מקום איסור. לית לן בה והוי אותו מקום כמי שלא העבירו דרך שם ולא חיישינן שמא לקח גם מאותו מקום עמו: לא כן וכו'. ואפי' רבי אצל ר"א בר"ש הלכה כרבי ואמאי הורי ליה ר' יוחנן כר"א בר"ש: מה את בעי מר' יוחנן ר' יוחנן כדעתיה ור' יוחנן אמר קל וכו' כלומר ר' יוחנן לדעתיה אזיל במה דקאמר אליבא דרבי דס"ל קל הוא שהקילו בשביעית שהיא מדבריהם בזמן הזה והיינו טעמיה דרבי דאמר אחר מקומו דתלינן לקולא ומיהו ר' יוחנן אליבא דנפשיה לא ס"ל הכי ולפיכך הכריע כר"א בר"ש: ואית דבעי מימר. דבלא"ה נוכל לומר דנצטרפה דעתו של ר' יוחנן עם ר"א בר"ש ורבו על רבי וכי קאמר ר' יוחנן הלכה כרבי מחבירו במקום שאין מכריע ביניהם אבל הכא הכריע ר"י כראב"ש מסברא דנפשיה:

הלכה ב' מתני' המקבל עליו להיות נאמן. על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי מכאן ואילך: ואת שהוא מוכר. מפירות שלו שהוא מכנסן משדותיו ואת שהוא לוקח ע"מ למכור הכי מפרש לה בגמרא דהלו על מנת לאכול הא תנא ליה ברישא מעשר את שהוא אוכל: אמרו לו חכמים על עצמו אינו נאמן. שהרי כשמתארח אצל עם הארץ אוכל הוא דבר שאינו מתוקן וכיצד יהא נאמן לאחרים ורבי יהודה כבר דיש בני אדם שאע"פ שאוכלין אצל אחרים מ"מ מה שבבתיהן מתקנין הן כדאמר בגמרא ואין הלכה כר' יהודה: גמ' מה. הא דקתני את שהוא לוקח אם הוא לוקח ע"מ לאכול והא כבר תנינן את שהוא אוכל ומ"ם אם אוכל מפירותיו או שאוכל ממה שהוא לוקח אלא את שהוא לוקח ע"מ למכור והתנינן וכו'. אלא לעולם ע"מ למכור הוא וכך אנו מפרשין את שהוא מוכר דרישא היינו מה שהוא מוכר מפירות מכנסו מה שהוא מכניס מן שדה שלו ומשום דהו"א דוקא בפירות שלו הטריחוהו חכמים לעשר מה שהוא מוכר קמ"ל דאף הלוקח ע"מ למכור צריך הוא לעשר שלא יצא מידו דבר שאינו מתוקן: תני. בתוספתא (ריש פ"ב) שהשיבו חכמים לר"מ וזהו ר' יהודה דמתניתן מימיהן של בעלי בתים וכו' כלומר כך מצינו שהיו בעלי הבתים נוהגין שאע"פ שלא נמנעו מלהיות מתארחין אצל חביריהם שאין נאמנין על המעשר מ"מ נוהגין היו להיות מתקנין פירותיהן בבתיהן: חבירין אין חשודין לא לאכול ולא להאכיל. כלומר דקמ"ל דצריך שלא יהו חשודין לעולם לאכול דבר שאין מתוקן ואז אינם חשודים להאכיל לאחרים אבל אם חשודין הן אפי' פ"א לאכול דבר שאינו מתוקן שוב אין נאמנין להאכיל לאחרים. ר' יוסי פליג וס"ל דמשום פעם א' שחשוד לאכול לא הפסיד נאמנות שלו לגבי אחרים ובהא הוא דקאמר יש לך שחשודין לאכול ואין חשודין להאכיל: מתניתא פליגא על ר' יוסי וכו'. דמשמע אפי' בפעם אחת שנתארח אצל עם הארץ שוב אינו נאמן לאחרים: מיליהון דרבנן. דלקמן ר' חנינא ור' יסא מסייעין על ר' יוסי וכלומר דודאי אליבא דחכמים דמתני' לא מצית לאוקמי מלתיה דר' יוסי דהא בהדיא קאמרי על עצמו אינו נאמן דכשהוא מתארח אצל עם הארץ ודאי אוכל הוא דבר שאינו מתוקן וכיצד יהא נאמן על של אחרים וא"כ לחכמים אפי' בפעם אחת שחשוד הוא לאכול כבר חשוד הוא להאכיל כדאמרינן דמתני' פליגא על ר' יוסי וכי קאמר הש"ס מיליהון דרבנן מסייעין לר' יוסי אליבא דר' יהודה הוא דקאמר והיינו דאיכא סברא לחלק בין חשוד לאכול פעם אחת או יותר ובהך סברא פליגי ר' יהודה וחכמים דמתני' כדלקמן: דא"ר חנינא ור' יסא בשם ר' יוחנן לא אמר ר' יהודה אלא בסוף. כלומר שאם קבל עליו בתחלה שלא להתארח אצל ע"ה ואף שבסוף נתארח אצלו בהא הוא דקאמר ר"י דאפילו הכי נאמן הוא לאחרים אבל בתחלה אף ר"י מודה שצריך לקבל עליו שלא יתארח אצל ע"ה והשתא אין תימר דאין סברא כלל לומר דבפעם אחת לבד שהוא חשוד לאכול אינו חשוד להאכיל אלא דתימר דחברים אין חשודין לא לאכול לעולם דבר שאינו מתוקן ואז אין חשודין לא להאכיל א"ר מה בין בתחלה בין בסוף לר' יהודה דהא אף שקיבל עליו בתחלה כן מ"מ הרי נתארח לבסוף וכבר הפסיד נאמנות שלו ומ"ט דר' יהודה דאמר דאפ"ה נאמן אלא ודאי ר' יהודה אית ליה האי סברא דר' יוסי דמשום פעם אחת שנתארח אצל ע"ה ואכל דבר שאינו מתוקן לא הפסיד נאמנותו לאחרים. וחכמים סבירא להו דאף בפעם אחת שחשוד לאכול חשוד הוא להאכיל ובהאי סברא הוא דפליגי: דתני. בתוספתא שם וכלומר דתניא נמי הכי דפליגי בהכ"ג: המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד. שאינו מקבל עליו בתחלה אין מקבלין אותו כלל: החשוד על דבר אחד. שבתחלה קיבל עליו כל דבר ואח"כ נמצא חשוד לדבר אחד מהם הפסיד כל נאמנות שלו וחשוד הוא על הכל: ר' יודה אומר אינו חשוד

אלא

רידב"ז

חד טעין דצמוקין עאל לטבריא שאל גמליאל זוגא לרבי בא ב"כ א"ל אין כל א"י כו' ואין כל א"י כו' אלא כן א"ל אין מקום בא"י כלומר לאו כל א"י אלא מקום בא"י ור"ל מקום אחד אין עושה משאוי של צמוקים וע"כ דבא ממקום אחד ע"כ תלינן דלאו מא"י הן אלא מחו"ל דבא ממקום אחד:

חד אמר אחר מקומו לחומרא אפילו עומד בחו"ל אזלינן לבתר המקום שבא משם חורנה אמר אחר מעמדו וכיון שעומד במקום היתר תלינן שמכאן הוא ומותר וכן מוכח מהא דבסמוך:

תני אר"י מימיהן של בע"ב כו', אר"י חבירין אינן נאמנין לא לאכול ולא להאכיל א"ר יוסי חבירין חשודין לאכול ואינן חשודין להאכיל, כן גירסת הגר"א ז"ל בשנות אליהו מתניתא פליגא על רבי יוסי על עצמו אינו נאמן האיך יהא נאמן על של אחרים, פי' דמשמע דבאכל ממנו חיישינן שאכל דבר שאינו מתקן, מילהון דרבנן מסייעין ר' יוסי כו' לא אמרינן אלא בסוף אבל בתחילה, פי' בשעה שהוא מקבל אף ר' יהודה מודה דצריך לקבל עליו אין תימר חברים אינן נאמנים לא לאכול ולא להאכיל מה בין בתחלה מה בין בסוף, פי' בשלמא לר' יוסי ניחא דבתחלה צריך לקבל עליו אף שלא לאכול הגם שאינו חשוד להאכיל, אבל לר' יונה דס"ל דחשודין אף להאכיל א"כ אף באוכל דבר איסור לא מפסיד הנאמנות א"כ מה בין תחלה מה בין סוף, למה צריך לקבל בתחלה, ומשני דלעולם כר' יונה, והא ר' דמפליג בין תחלה וסוף הוא כדתני המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, החשוד על דבר אחד חשוד על הכל, רי"א אינו חשוד אלא לאותו דבר בלבד, פי' דר"י לא פליג רק על הסיפא החשוד על דבר אחד, אבל על הרישא המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד לא פליג א"כ ש"מ דבתחלת קבלה מודה ר"י ולא פליג רק בנחשד על דבר אחד ס"ל דאינו חשוד על הכל, ובמתניתן דקאמרי לי' רבנן, ע"ע אינו נאמן האיך יהא נאמן על אחרים היינו לדברי ר"י קאמרי אע"פ דלדידך החשוד על דבר אחד אינו חשוד לכל מ"מ הכא דבזה גופי' הוא חשוד גם אתה מודה בזה, אבל לרבנן בלא"ה החשוד על דבר אחד חשוד לכל כן פי' בשנות אליהו ז"ל:

שנויי נוסחאות

(סו"א) וגשמיו כד"ו וגשמיי. וזיזין כד"ו וזיוין וכבי"ר וזיזיין. חמס כד"ו חטס. ודבב חרבתיה כבי"ר ונדב חרביתה. (סו"ב) חזרג כד"ו הזרג וכבי"ר הורג. (סו"ג) גמליאל זוגא כד"ו גמלייל זוגה. כהנה כד"ו כהנא וכבי"ר זבדא. (סו"ה) משאוי אחד כד"ו ליתא. (סו"ו) בן כד"ו נן. (סו"ז) אחד כד"ו ליתא. (סו"י) א"ל מתניי' כד"ו אמר מתני. (סוי"א) ייסא כד"ו יסא. (סוי"ב) אחר מעמדו ר' אבהו כד"ו אחר מעמדו ר' אבהו מפרש רבי אומר אחר מקומו ור"א בר"ש אומר אחר מעמדו ר' אבהו. (סוי"ג) ר' אבהו אמר ר' אומר אחר מקומו כבי"ר ליתא. (סוט"ו) אשפלתא כד"ו אפשלתא וכבי"ר מפשלתה. טועניא כד"ו טעוניא. (סוי"ט) וחבירו כד"ו וחבירין. (סוכ"א) דר' יוחנן כד"ו ורבי יוחנן. (סוכ"ד) וירבו כד"ו ורבו. (סוכ"ו) את שהוא מוכר ואת שהוא אוכל כד"ו את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר. (סו"ל) מה שהוא כד"ו מה את שהוא. (סול"ד) מכנסו כבי"ר מנכסו. (סול"ה) נוהגין בפירותיהם כד"ו נוהגין היו בפירותיהן. (סול"ו) חברין כד"ו חבירין. אמר ר' יוסי כד"ו ר' יוסי אומר. (סול"ז) האיך כד"ו כיצד. (סול"ח) ייסא כד"ו יסא. (סול"ט) חברין אינן כד"ו חבירין אין. (סו"מ) לאכול כד"ו לוכל. (סומ"א) חשוד על כד"ו חשוד הוא על.

תוספת הרי"ד

עיי"ש ומן קוסיי הוא פירש רבנן דמן קוסיי וכזה איתא בהדיא במס' חלה (פ"א) מן קוסיי פתרין לה חלה תרימו וגו' והתם מבואר בפשיטות דרבנן מן קוסיי וה"נ דכוותי':

ועכשיו דביארנו ת"ל הירושלמי הזה יתבאר בע"ה באר היטב הירושלמי דסוגיא דידן דר"א ס"ל אפילו רוב א"י נתונה ביד ישראל מ"מ חס למיעוט כיון במקום הזה שמביאין מא"י רוב פעמים מן ישראל ומיעוט פעמים

עין משפט נר מצוה יא [א] [ב] מיי' פ"י ממעשר הל' א' סמ"ג עשין קל"ס: יב [ג] מיי' פ"י ממשכב ומושב הל"ב:

מסורת הש"ס (א) ירושלמי נדרים פ"ח הל"ד: (ב) תוספתא פ"ב: (ג) בכורות ל: תוספתא פ"ב דדמאי:

גליון הש"ס *תני אר"י מימיהן כו'. ביאור כל הסוגיא ע' בר"ש ועי"ש שם בדבריו. וע' בהגהות מוהרא"ו ז"ל שם ובשנות אלי'. ותבין.

חדושי רד"א

תני אמר ר"י מימיהן של בעלי בתים לא נמנעו מלהיות מתארחין אצל ב"ב חבריהן כו'. אמר ר' יונה חבירין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל. פי' דר' יונה בא לפרש דברי ר' יהודה דאע"ג דאוכל אצל ע"ה אינו אוכל דבר שאינו מתוקן אלא מתקן הכל קודם שאוכל ונותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר. ולפ"ז מיושב מה שמקשה מתני' לר"י על עצמו אינו נאמן כו' דבאמת גם הוא עצמו מתקן קודם שאוכל אצל ע"ה. אבל ר' יוסי פליג ואמר חבירין חשודין לאכול כו' ואע"ג שהוא אוכל אצל ע"ה דבר שאינו מתוקן אעפ"כ נאמן על אחרים. ולזה קאמר מתני' פליגא על ר' יוסי. א"ל על עצמו אינו נאמן האיך יהא נאמן על של אחרים. ר"ל בשלמא לר' יונה ניחא דאמר אע"ג דאוכל גבי ע"ה אינו חשוד לאכול דבר שאינו מתוקן דמתקן קודם שאוכל שנותן עיניו בצד זה כו' משא"כ לר' יוסי דאמר חשוד לאכול ואינו חשוד להאכיל קשה קושית המתני' על ר' יודא:

מיליהון דרבנן מסייעין על ר' יוסי כו' לא אמר ר' יודא אלא בסוף אבל בתחלה אף ר' יודא מודה כו'. פי' אם אדם אחד קבל עליו להיות נאמן ובשעת הקבלה התנה ואמר חוץ מדבר א' (כגון שאינו רוצה לקבל עליו שלא להתארח אצל ע"ה) אין מקבלים אותו. **אבל אם בשעת** הקבלה קבל סתם ואח"כ אירע שאכל גבי ע"ה בזה לא איבד חזקתו הראשונה וכחתו אז כן כחו עתה לענין נאמנות. א"כ בשלמא לר' יוסי דאמר חשודין לאכול ואין חשודים להאכיל ניחא דלא אמר ר' יודא אלא בסוף ר"ל אחר שקבל הנאמנות אבל גבי ע"ה אפ"ה לא נחשד להאכיל לאחרים. אבל בתחלה ר"ל אם בא לקבל להיות נאמן חוץ מדבר א' (שלא להתארח אצל ע"ה) אין מקבלין אותו אין תימר חברין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל מה בין בתחלה ובין בסוף. ר"ל לר' יונה דאמר דגם האוכל אצל ע"ה מתקן מה שהוא אוכל וא"כ תחלה וסוף שווים הם לר' יונה אליבא דר"י ומצינו שיש חילוק ביניהם דתני המקבל עליו כן הוא הגיר' נכונה וכן הובא בירושלמי ד"ק ד"ו המקבל עליו להיות נאמן. ר"ל המקבל עליו בשעת קבלה אמר חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. אבל החשוד על דבר א', ר"ל הקבלה סתם הי' רק אח"כ אכל אצל ע"ה דבר שאינו מתוקן בהא פליגי ת"ק ור"י אם אבדה חזקתו. אבל בשעת הקבלה כו"ע מודו דאם אמר חוץ מדבר אחד אין מקבלים אותו לכתחלה. כדאיתא במס' בכורות דף ל' ע"ב:

גליון

רבי וחבירו הלכה כרבי. בתרומות פ"נ דף ס"ו ע"א הגירסא רבי וחבריו ועיין בכתובות כ"א ע"א בבבלי ובבלי ב"ב קכ"ד ע"ב ובשאר מקומות. והנה הפני משה פירש שהמעשה היה שמשם מעמדו היה מקום איסור והורה לחומרא והגר"א מפרש שמקום מעמדו היה מקום היתר והורה לו לקולא. ופירש הפ"מ תמוה דהא ר' יוחנן נס כן סבירא ליה לקמן בשביעית פ"ח

אפרים

דף כ"ג ע"א דקל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן ועוד אמאי ס"ל לרבי דלעולם הולכים אחר מקומו אף אם מקומו מקום איסור ומקום מעמדו היתר. לכן נראה כהגר"א שהמעשה היה שמקום מעמדו היה היתר והורה ר"י לקולא. ונראה שאם היה מקומו מקום היתר ומקום מעמדו איסור היה פוסק כרבי אחר מקומו לקולא. ועיין בבבלי בעירובין מ"ו ע"א:

[א] אלא על אותו דבר בלבד : תני הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות . תניתה רבי ינאי בי ר' ישמעאל ואמר טעמא הדא דתימר במתארח אצלו אבל ברבים אינו נאמן [ב] (א) עד שיקבל עליו ברבים . רבי זעירא רבי יסא בשם רבי יוחנן [ג] * אפילו חבר ששלח לחבר צריך לעשר . ר"ז בעי קומי רבי יסא כגון אני לרב שמואל בר רב יצחק ורבי שמואל בר רב יצחק לי א"ל מה את בעי מרבי שמואל בר רב יצחק דכל מה דהוא אכל משוקא הוא אכל [ד] (ב) הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו אבל אמרו הרי כדר עם הנחש בכפיפה [ה] אשתו נאמנת והוא אינו נאמן מתארחין אצלו ואין לוקחין ממנו אבל אמרו תבוא מאירה למי שאשתו נאמנת והוא אינו נאמן [ו] תני (ג) לא ישמש חבר במשתה ע"ה ולא בסעודת ע"ה אלא אם כן היה הכל מתוקן ומעושר תחת ידו ואפילו מניקת של יין [ז] ואם שימש חבר במשתה עם הארץ ובסעודת עם הארץ הרי זו חזקה למעשרות . ראו אותו מיסב אינה חזקה אני אומר על התנאים שבלבו הוא מיסב . בנו מיסב אצלו צריך לעשר על ידיו חבירו אין צריך לעשר על ידיו :

הלכה ג מתני'

[ח] המקבל עליו להיות חבר אינו מוכר לע"ה לח ויבש ואינו לוקח ממנו לח ואינו מתארח אצל ע"ה ולא מארחו אצלו בכסותו . ר' יהודה אומר אף לא יגדל בהמה דקה ולא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק ולא יהא מיטמא למתים ומשמש בבית המדרש אמרו לו לא באו אלו לכלל : גמ' אינו לוקח ממנו לח הא יבש מותר שעמי הארץ נאמנים על הכשירות . ותני כן נאמן עם הארץ לומר [ט] הפירות הללו לא הוכשרו . אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אלא שלא קבלו את הטומאה . הא מכלל דו מודי בקמייתא לית הדא פליגי עלה דרבי יונה דרבי יונה אמר חבירין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל שלא ילך ויטמא גופו ויבא ויטמא טהרות ואפילו על דרבי יוסי לית הדא פליגא דרבי יוסי אמר חבירין חשודין לאכול ואינן חשודין להאכיל . תמן לטהרות אבל הכא למעשרות הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות תנא (ד) כל הבא [י] צריך לקבל עליו אפי' חבר תלמיד חכם . [כ] אבל חכם שישב בישיבה אינו צריך לקבל עליו

הא מכלל דהוא מודה בקמייתא לית הדא פליגי עלי' דר' יונה דר"י אמר חבירין אינן נאמנין לא לאכול ולא להאכיל , כן הוא לפי גירסת הגהות אליהו ז"ל , וה"פ דבשלמא לר' יוסי לא קשה אבל לר' יונה קשה דלמה במשנה דלעיל גבי מעשרות קאמר ר"י המתארח אצל ע"ה נאמן , והכא לא קאמר דמתארח אצל ע"ה נאמן משמע דמודה ר"י בזה וא"ש הוא בשלמא לר' יוסי דס"ל דמיירי בחבירין דחשודין לאכול ולא להאכיל וע"כ אין כאן חשש שמא אכל דבר איסור ניחא דהתם אין כאן חשש שמא אכל דבר איסור אבל הכא החשש במתארח שמא נטמא במגע , ע"כ גם ר' יהודה מודה , מש"כ לר' יונה דס"ל דאף התם חשוד הוא לאכול ולהאכיל א"כ הוי לן גם שם החשש שמא אכל טבל , ומ"מ ס"ל לר"י דנאמן וא"כ קשיא מ"ש הכא בטהרות דמודה , ומשני דלא דמי דהתם בטבל הגם דחשוד על אכילת עצמו מ"מ נאמן שלא יכשיל אחרים משא"כ בטהרות באם חשוד שנטמא א"כ ממילא יטמא הטהרות כיון דחשוד דנטמא גופו א"כ ממילא נטמא הטהרות , ופריך ואפילו על דר' יוסי נמי קשה דלמה במתארח גבי טהרות מודה דחיישינן כיון דנתארח אצלו שמא נגע בו הע"ה וטימא אותו , ומ"ש גבי מעשרות דלא חיים דס"ל דבע"ה החשוד לאכול בעצמו ואינו חשוד להאכיל ואצל הע"ה הזה אם נתארח אצלו לא אבד הנאמנות , א"כ ה"נ גבי טהרות נימא ג"כ אם נתארח אצל ע"ה דהוא חשוד בעצמו על טומאה ואינו חשוד לטמא אחרים לא איבד הנאמנות , ולתני ג"כ ר"י אומר המתארח אצל ע"ה נאמן ויהיה כגונא דרישא דהע"ה הזה חשוד לטומאת עצמו ואינו חשוד שיטמא להחבר ע"כ נאמן , ומשני דלא דמי דגבי טהרות מי שהוא חשוד על טומאת עצמו חשוד ג"כ שיטמא אחרים דטהרות חמירא ממעשרות בנאמנות , דמעשרות משכח"ל שיהא נאמן שלא להאכיל לאחרים אע"פ שהוא אוכל , משא"כ בטהרות מי שאינו נאמן על עצמו לא נאמן גם שלא יטמא לאחרים , ומביא ראי' דטהרות חמירא ממעשרות בנאמנות דתני הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות , אבל הנאמן על המעשרות אינו נאמן על הטהרות :

תני כל הבא צריך לקבל עליו אפי' חבר ת"ח , פי' דאיתא בירושלמי (בפ"ק דמס' ביצה) דתלמיד חכם מדריגה קטנה מן חכם , על זה קאמר דאפילו חבר תלמיד חכם צריך גם כן לקבל , אבל חבר חכם אין צריך לקבל כדמסיק , אבל חכם שישב בישיבה הוא חבר חכם ואינו בגדר תלמיד חכם אין צריך לקבל משום דאמרינן דבודאי קיבל עליו

אלא על אותו דבר בלבד . שראינו שאינו חושש כלל לאותו דבר והשתא כמו דפליגי בחשוד לבסוף על דבר אחד אם הוא חשוד לכל דבר ה"נ פליגי בכה"ג במתני' אם קיבל עליו בתחלה על הכל ולבסוף נתארח אצל עם הארץ פעם אחת ורבי יהודה סבר דאף שהוא חשוד לאכול עכשיו מכל מקום אינו חשוד להאכיל לאחרים : הנאמן על הטהרות . שאוכל חולין בטהרה ומדברי סופרים הוא : נאמן על המעשרות . דכיון שאינו חשוד על דרבנן כ"ש דנאמן הוא על מדאורייתא : תניתה ר' ינאי וכו' . הוא תני לה להך ברייתא בשם דבי ר' ישמעאל והוא אמר בה טעמא כדאמרן ולמסיים עלה : הדא דתימר במתארח אצלו . שיכול לסמוך עליו ולאכול עמו דמכיון דקפיד על הטהרות ודאי אינו אוכל דבר שאינו מתוקן : אבל ברבים . כלומר שיהא נאמן לרבים ולומר זה מעושר שיסמכו עליו אע"פ שהוא עצמו אינו אוכל עמהן : אינו נאמן . על זה עד שיקבל עליו לפני רבים דברים אלו שנשנו במתני' להמקבל עליו להיות נאמן : אפילו אני . כלומר אפי' תלמיד חכם כגון אני צריך שיקבל עליו ברבים : אפי' חבר ששלח . פירות לחבר צריך לעשר ולא יסמוך על זה ששולח לו דשמא הוא יסמוך ג"כ עליו שהוא עישר ובין דין לדין יאכל דבר שאינו מתוקן וכעובדא דר' זעירא לעיל (פ"ק בהלכה ג') : כגון אני וכו' . אם אנחנו ג"כ אין לנו לסמוך זה על זה : מה את . רוצה מר' שמואל בר רב יצחק בענין הספק הלא מה שהוא אוכל מן השוק הוא אוכל ומסתמא אינו לוקח מן השוק כ"א דבר המתוקן : הוא נאמן וכו' . תוספתא (בפ"ג) : לוקחין ממנו . שהרי הוא נאמן אבל אין מתארחין לסעוד אצלו מפני אשתו שאינה נאמנת ואינה מקפדת לערב באכילה מדבר שאינו מתוקן : אבל אמרו . ובתוספתא הגי' אף על פי שאמרו . כלומר אף שאמרו הרי הוא כמו שדר עם הנחש בכפיפה ואינו יכול לסבול . לא יסמוך על זה שהאיש מתקוטט תמיד עמה שתהי' זהירה בכך דמ"מ כיון שהיא בעצמה אינה נאמנת לפעמים אין הבעל משגיח מה שהיא עושה : אשתו נאמנת וכו' דבזה איפכא הואי : תני . בתוספתא שם : ואפי' מינקת של יין . כלומר אפי' אין שם יין אלא דבר מועט הנכנס במינקת אחת שמוצצין בה מן החבית אין סומכין שהבעה"ב תיקן לאותו דבר מועט : ה"ז חזקה למעשרות . שמסתמא אותו החבר תיקן הכל דאם לאו לא היה משמש שם : ראו אותו מיסב . לחבר בסעודת ע"ה ואוכל עמהם אינה חזקה לאחרים לסמוך עליו שהוא תיקן לפי שאני אומר על התנאים שבלבו הוא מיסב שעשה תנאי בלבו שיפרים אח"כ מעשר על מה שהוא אוכל עמו : בנו מיסב אצלו . בן חבר שמיסב אצל ע"ה ואוכל עמו אין סומכין ג"כ שאביו תיקן הסעודה וצריך לעשר על ידו לפי שאביו החבר התנה בלבו על מה שבנו אוכל : חבירו של חבר שמיסב ואוכל שם אינו צריך לעשר על ידיו לפי שבחזקת שהחבר תיקן ולא התנה עליו בלבו ואם לא היה מתוקן לא היה החבר הזה מניח לחבירו שהיה מיסב עמהם :

הלכה ג' מתני' המקבל עליו להיות חבר . לענין טהרות שיהיו בגדיו ואוכלין ומשקין שלו טהורים וצריך שירגיל עצמו בחזקת טהרות שלשים יום ואחר ל' יום מקבל עליו דברי חבירות בפני ג' חברים נאמן הוא על כל הטהרות כשאר כל החברים ואע"פ שהוא אינו תלמיד חכם ות"ח עצמו דינו מפורש בגמרא : אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש . מפני שגורם להם טומאה שכל מה שביד ע"ה בחזקת טמא הוא והאי תנא ס"ל שאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י . ואינו לוקח ממנו לח מפני שהוכשר לקבל טומאה אבל יבש מותר ליקח ממנו שכל זמן שלא בא עליו משקה לא הוכשר לקבל טומאה ונאמן ע"ה לומר הפירות הללו לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר הוכשרו ולא נטמאו כדאמר בגמרא : ואינו מתארח אצל עם הארץ . שלא יטמא גופו ויבא ויטמא טהרות : ולא מארחו אצלו בכסותו . דכסות ע"ה טמא הוא ואי אפשר לו להזהר ממגע כסותו ותנן בגדי ע"ה מדרס לפרושין : רבי יהודה אומר אף לא יגדל בהמה דקה . שאסור לגדל בהמה דקה בא"י מפני הגזל שהן רועות בשדה אחרים : ולא יהא פרוץ בנדרים . שלא ירבה בשבועות ונדרים כי ברוב הנדרים והשבועות אי אפשר שלא יחלל : ובשחוק . דשחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה : ולא יהא מיטמא למתים . במקום שיש מטפלין בהן כדי שלא יהא רגיל בטומאה : ומשמש בבית המדרש . לתלמידי חכמים : אמרו לו לא באו אלו לכלל . דברי חבירות שאין ענינים לכך ואין הלכה כר' יהודה : גמ' הא יבש מותר וכו' . שנאמן הוא על הכשרו' לומר שלא הוכשרו כדפרישית במתניתי' : הא מכלל דהוא מודה באלו שנשנו מקודם ואינו מתארח אצל עם הארץ ומדייק וכי לית הדא פליגא על ר' יונה דאמר בהלכה דלעיל לר' יהודה חבירין אין חשודין לא לאכול ולא להאכיל והלכך אף המתארח אצל ע"ה נאמן דאף שהוא מתארח בביתו תלינן דאינו אוכל דבר שאינו מתוקן אלא על תנאי שבלבו אינו אוכל כדפרישית לעיל והכא הא מודה ר' יהודה דאינו מתארח אצל ע"ה . ומשני דשאני הכא דלענין טהרות מיירי וחיישינן שלא ילך ויטמא גופו ויבא ויטמא טהרות : ואפילו על דר' יוסי לית הדא פליגא . וכלומר דהא לר' יוסי דלעיל טפי קשיא דאיהו קאמר אליבא דר' יהודה דטעמיה בלעיל משום דס"ל דאף דיש חבירין חשודין לאכול מ"מ אין חם דין להאכיל לאחרים והרי כאן מודה ר' יהודה אלא דאפילו לר' יוסי מתרצינן הכי תמן לטהרות כלומר בית י' דהכא לטהרות הוא דמיירי ומודה רבי יהודה דאין מתארח אצל ע"ה מטעמא דאמרן : אבל הכא . במתני' דלעיל למעשרות : הנאמן על הטהרות וכו' . כדאמרי' לעיל ומשום דטהרות חמירי ועוד שהן מדרבנן ומעשרות מדאורייתא והלכך כאן שהוא לטהרות אף ר' יהודה מודה : תני כל הבא וכו' . בתוספתא (פ"ב) : צריך לקבל עליו . בפני ג' חברים אפי' הוא חבר ואפי' הוא ת"ח : אינו צריך לקבל עליו

תוספת הרי"ד

פעמים מוכרים והוי קבוע במקום הזה רוב פעמים מן הישראל ומיעוט פעמים קבוע דמן העכו"ם אמרינן דהוי קבוע ומייתי ראיה מסירקיא שהיתה מתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים אלמא דבנקבע רוב פעמים להיתר ומיעוט פעמים לאיסור הוי קבוע וה"נ כיון דנקבע במקום הזה רוב פעמים של ישראל ומיעוט פעמים של עכו"ם הוי קביע וע"ז ר' יוסי לטעמיה פריך א"כ האיך מקבלין גר כיון דבמקום הזה באים איזה פעמים מעמין

עין משפט נר מצוה יג [א] מיי' פ"י ממשכב ומושב הל"ט טוש"ע יו"ד סי' קי"ט סעיף ד'. יד [ב] מיי' פ"י ממעשר הל"א. טו [ג] מיי' פ"ו ממעשר הלכה ו'. טז [ד] [ה] מיי' פ"י ממעשר הלכה ד' ה'. יז [ו] מיי' שם הלכה ו'. יח [ז] שם הלכה ז'. יט [ח] מיי' פ"י ממשכב ומושב הלכה א' וכו"מ. כ [ט] מיי' פ"ז מטומאת אוכלין הל"ב. כא [י] [כ] מיי' פ"י ממשכב ומושב הלכה ג' ד'.

מסורת הש"ס (א) בכורות ל' : (ב) תוספתא פ"ג כאן בשינוים : (ג) תוספתא פ"ג בשינוי : (ד) בכורות ל' :

גליון הש"ס *אפילו חבר ששלח לחבר. מכאן יצא לו לרבינו ז"ל הדין בפ"ו ממעשר הל"ו ובכ"מ שם הביא מקורו מן הירושלמי פ"ג. ומקור מקומו שהוא נובע מכאן . ודוקא בדמאי הוא דמותר לשלוח להבר כמ"ש רבינו פי"א הל"א :

חדושי רד"א

הא מכלל דו מודי בקמייתא , ר"ל מדאמר ר"י אף משמע דמודה שלא יתארח אצל ע"ה ולעיל במתני' המקבל עליו להיות נאמן מעשר כו' אמר ר' יודא אף מתארח גבי ע"ה נאמן לית הדא פליגא על ר' יונה דר"י אמר חברין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל . דבשלמא גבי מעשרות מותר לו להתארח גבי ע"ה משום דבידו לתקן דאוכל בצד זה ונותן עיניו בצד אחר . משא"כ גבי טהרות א"א לשמור עצמו מלאכול בטומאה והרי הע"ה אינו נזהר מטומאה ויש לחוש שהחבר הזה המתארח גבי ע"ה יטמא גופו ויבוא ויטמא טהרות : ואפי' על ד"ר יוסי לית הדא פליגי דר"י אמר חבירין חשודין לאכול ואינן חשודין להאכיל . לכך המקבל עליו להיות נאמן למעשרות מתארח אצל ע"ה :

תמן לטהרות אבל הכא למעשרות . הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות דמעשרות חמירו אמרינן אף על פי שהוא חשוד לאכול אינו חשוד להאכיל . מה שאין כן גבי טהרות דקיל להו לאינשי אמרינן שלא יתארח גבי ע"ה כלל דאם הוא חשוד לאכול חשוד נמי להאכיל לאחריני .

(בו"ס) ברבים ר' זעירא כד"ו ברבים ר' אמי בשם ר' ינאי אפילו אני איני נאמן עד שנקבל עליו ברבים ר' זעירא . (בו"ו) ר"ז כד"ו רבי זעירא . (בו"ז) לרב כד"ו לרבי . (בו"י) כשוקא כד"ו בן שוקא . (בוי"ב) הרי כדר כד"ו הרי הוא כדר . (בוי"ז) החת כד"ו מתחת . מניקת כד"ו מיניקת . (בוכ"א) אין כד"ו אינו . (בול ג) בקמייתא כד"ו על קמייתא . (בול"ד) פליגי עלה כד"ו פליגא על . (בול"ז) לאכול ואינן כד"ו לוכל ואין . (בו"מ) חבר תלמיד כד"ו חבר אפי' תלמיד .

גליון אפרים

ותני כן נאמן עם הארץ לומר הפירות הללו לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אלא שלא קבלו את הטומאה . בכלי תנינה כ"ב ע"ב :

עליו שכבר קיבל עליו משעה שישב. אמר רבי לא
והוא שקיבל עליו משעה ראשונה רבי יוסי בעי
אי משעה ראשונה למה לי חבר אפילו ע"ה. אתיא
דרבי לא כריש לקיש דר"ש בן לקיש הוה סלק לגבי
אילין דבית רבי ינאי והוו נשייא חזיין ליה וערקין
מן קמוי. אמר לון אבא לכון בייתא ע"ה אני אצל
טהרות. (א) תני [א] הוא נענה לחבורה ובניו ובני
ביתו נענין לו. אית תניי תני הוא ובניו ובני ביתו
נענין לחבורה ולא פליג כאן בטפולין לאביהן וכאן
כשאין טפולין לאביהם תני רבי חלפתא בן
שאול גדולים נענין לחבורה קטנים נענין לו (ב) תני
[ב] מקריבין לכנפיים ואחר כך מלמדין לטהרות.
אמר ר' יצחק ב"ר לעזר כנפים מדפות והסטות
טהרות מעשרות (ג) בראשונה היו אומרים [ג] חבר
שנעשה גבאי דוחין אותו מחבורתו יצא מגבייתו
הרי הוא כחבר. חייא בר בון בשם רבי יוחנן חבר
שיצא חוצה לארץ אין דוחין אותו מחבורתו הא
קטן אין צריך קירוב:

הלכה ד מתני'

[ד] (ד) הנחתומין לא חייבו
אותן חכמים להפריש אלא כדי
תרומת מעשר וחלה. [ה] החנוונין אינן רשאין
למכור את הדמאי וכל המשפיעין במידה גסה
כגון הסיטונות ומוכרי תבואה: גמ' תמן תנינן
(ה) הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר. הכא את
אמר הלוקח מפריש והכא את אמר הנחתום
מפריש. (ו) רבי יונה אמר איתפלגין רבי לעזר ור'
יוחנן חד אמר [ו] *כאן בעושה בטהרה וכאן
בעושה בטומאה וחרנה אמר כאן במידה דקה וכאן
במידה גסה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא
מן מה דאמר רבי יוחנן מפני הטהרות הוי רבי
לעזר דו אמר כאן במידה דקה כאן במידה גסה
וקשיא על דר"י אם בעושה בטהרה יפריש על הכל.
בדין היה שלא יפריש כלום שאין מוסרין ודאי לע"ה
וקשיא על דר"ל אם במדה דקה יפריש על הכל.
החנווני

פני משה

עליו. בפני ג' חברים שכבר קיבל עליו משעה שישב בישיבה: והוא שקיבל עליו משעה ראשונה. אחבר ות"ח קאי שצריך שיקבל עליו דברי חבירות משעה ראשונה וכלומר שצריך שנדע שנוהג בהם בתחלה כשנכנס בתוך ביתו ואז מקבלין אותו: ר' יוסי בעי אי משעה ראשונה. צריך שינהוג אם כן למה לי חבר אפי' ע"ה דינו כך ומה בין חבר לע"ה: אתיא דרבי לא כר"ל. דמשמע מעובדא דלקמיה דאף חבר ות"ח צריך שינהוג כך בתחלה בתוך ביתו: והוו נשיא. והיו הנשים כשרואות אותו בורחין מלפניו ומסתרין עצמן שלא יגע בבגדיהן ואמר להן אני אבוא אצליכם בתוך הבית. כלומר אל תחושו לזה מלפני לפי שע"ה אני אצל טהרות שלא קבלתי עלי משעה ראשונה: תני. בתוספתא שם: הוא נענה לחבורה. כלומר הוא בעצמו צריך שיקבל עליו בפני חבורה של ג' אבל בניו וב"ב נענין לו כן נגררין אחריו ואינם צריכים לקבל בפני חבורה בפ"ע: אית תניי תני. תניא אידך שאף בניו וב"ב צריכין לקבל בפני חבורה: וקאמר הש"ס דלא פליגי כאן בטפולין לאביהן שהן סמוכין על שלחנו נגררין אחריו ובשאינן טפולין לו צריכין לקבל בפני עצמן: תני ר' חלפתא בן שאול. לחלק בין גדולים ובין קטנים ולא בטפולין תליא מלתא: תני. בתוספתא שם: מקריבין לכנפים. בתחלה מקריבין אותם שיקבלו ע"ע לטהרת ידים קודם אכילה וקודם נגיעה באוכלין דתרומה ואח"כ מלמדין אותם לטהרת שאר טהרות מדברים הנוהגין בהן: כנפיים וכו'. כלומר כך הוא סדרן בתחלה צריך לקבל לטהרת ידים ואחר כך למדפות להזהר מטומאה קלה ומטומאת הסיטות ולדין שמירת טהרות ולמעשרות: בראשונה היו אומרים. תוספתא (פ"ג): חבר שנעשה גבאי. ממונה לגבות מס מישראל: דוחין אותו מחבורתו. ואפילו פירש מגבאות אין מקבלין אותו חזרו לומר וכו': חייא בר בון בשם ר' יוחנן אמר אלו שני דברים חבר שיצא לחו"ל אין דוחין אותו מחבורתו ואע"פ שנטמא בארץ העמים הואיל וטומאה דרבנן היא: הא קטן אין צריך קירוב. ועוד אמר ר' יוחנן דקטן אין צריך קירוב בפני חבורה אלא נגרר אחר אביו הוא וכהאי דר' חלפתא דמחלק בין גדולים לבין קטנים:

הלכה ד' מתני' הנחתומים. הלוקחין תבואה מעם הארץ לא חייבו אותן חכמים להפריש מהדמאי אלא כדי תרומת מעשר שהיא אחד ממאה וכדי חלה אבל לא מעשר שני והקילו חכמים עליהם בדבר זה משום שסוחרי ירושלים היו חובטים אותם ולומר להם מכרו בזול לפיכך לא הטריחום להפריש מעשר שני מדמאי ולעלות לאכלו בירושלים אלא הלוקח מהם צריך להפריש מעשר שני ודוקא אם מוכרים בחנותם או על פתח חנותם כדאמר: החנוונין. שהן מוכרין מעט מעט ומשתכרין הרבה אינן רשאין למכור את הדמאי וצריך שיתקנו מקודם ועוד מפני שרגילין התינוקות לקנות מהם שלא יאכלו התינוקות דבר שאינו מתוקן: וכל המשפיעין. שמוכרין בשפע הרבה במדה גסה כדמפרש במתני' דלקמן איזו היא מדה גסה והן רשאין למכור את הדמאי מפני שהן מוסיפין על המדה ואין משתכרין הרבה לא הטילו חכמים עליהם לתקן את הדמאי אלא על הלוקח מהן: כגון הסיטונות. הן המוכרין יין ושמן הרבה ביחד ומוכרי תבואה שהן קונים תבואה מבעלי האוצרות ומוכרין להחנוונים הרבה ביחד: גמ' תמן תנינן. לקמן (ריש פ"ה) הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר נוטל כדי תרומת מעשר וחלה וקס"ד דהכי תרתי מתניתן בחדא גוונא מיירו ובנחתום עם הארץ עסקינן והלכך פריך הכא במתניתן (דפ"ה) את אמר הלוקח. הוא צריך שיפריש והכא במתניתין את אומר הנחתום הוא מפריש: איתפלגון ר' אלעזר ור' יוחנן. בשינויא דהאי רומיא דהני מתני': כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה. כלומר לעולם אידי ואידי בנחתום ע"ה עסקינן ומתני' דהכא מיירי בשנותן לגבל חבר לתקן לו עיסתו שיפריש החלה בטהרה ומכיון דטרח כולי האי סמכינן נמי עליה שהוא יתקן ויפריש תרו"מ ומתני' דהתם מיירי בשאינו חושש לטהרה כ"א עושה הכל בטומאה' והלכך לא מהימנינן ליה והלוקח ממנו הוא צריך שיפריש: וחרנה. ואידך אמר דלעולם אידי ואידי בנחתום חבר מיתוקמא וכאן במתני' במוכר במדה דקה מיירי ואותן אינן רשאין למכור את הדמאי כדתנן במתני' והלכך הוא יתקן ומתניתין דהתם במוכר במדה גסה הרבה ביחד מיירי ולהם התירו למכור את הדמאי והלוקח צריך שיפריש: ולא ידעין מאן מנייהו אמר דא. שינויא וקאמר הש"ס מאן דאמר לקמן (ריש פ"ה) דר' יוחנן הוא דאמר מפני הטהרות כדקאמר שם בהדיא דר' יוחנן הוא דמשני לה כאן בעושה בטהרה וכו' שמעינן דר' אלעזר הוא דמשני לשינויא אחרינא כאן במדה דקה וכו': וקשיא על דר' יוחנן אם בעושה בטהרה. מיירי הכא א"כ יפריש על הכל כלומר גם מעשר שני ואמאי לא יפריש כ"א תרומת מעשר וחלה: בדין היה שלא יפריש כלום. כלומר אי אמרת דגם מעשר שני יפריש א"כ בדין היה לומר שלא יתקן כלום ואל יהא מעשר שני של ודאי בידו: שאין מוסרין ודאי לע"ה. כלומר מעשר שני של ודאי אסור למסור לע"ה כדתנן (בפ"ג ממעשר שני) מי שהיו לו מעות בירושלים וצריך לו ולחבירו פירות אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה והלה עושה צרכו במעותיו ולא יאמר כן לעם הארץ אלא בדמאי ואמרינן שם בגמרא הא בודאי לא שאין מוסרין ודאי לע"ה וטעמא לפי שמעשר שני צריך שיאכלנו בטהרה ואין ע"ה נזהר בטהרה ואי הוה הכל מתוקן הרי מע"ש של ודאי ביד ע"ה והלכך אמרינן דלא יפריש הוא מע"ש שלא יבא לידי אכילת מע"ש בטומאה והלוקח צריך שיפריש מע"ש מיהו לתרו"מ מהימנינן לו שהוא יפריש משום דאינו שמקפיד על חלתו ליתנה לחבר שיעשנה בטהרה תרו"מ נמי חמירא ליה כמו חלה שמכניסם במיתה אבל מע"ש כיון דהאוכלו בטומאה אלא בלאו לא חמירא ליה והלכך אמרינן מוטב שלא יפרישנו משיפרישו ויאכלנו בטומאה: וקשיא על דר"א אם במדה דקה יפריש על הכל החנוונים וכו'. כלומר לר"א ודאי קשיא עליה האי קושיא דלדידיה דבנחתום חבר מיירי ומפני שהוא מוכר מעט מעט צריך הוא שיתקן א"כ יפריש על הכל וגם למעשר שני כדקתני במתני' בדין החנוונים

רידב"ז

עליו משעה שישב ור' לא פליג וס"ל דוקא בשידעינן שקיבל עליו משעה ראשונה, אבל בסתמא לא אמרינן שבודאי קיבל דיכול להיות חבר חכם, ומתנהג בטהרות כע"ה אם לא בידעינן שקיבל ע"ז פריך לי' ר' יוסי אם בידעינן דוקא שקיבל בזה אפילו עם הארץ גם כן נאמן, א"כ מה חילוק יש בין חבר חכם לע"ה, ומסיק דאתיא דר' לא כרשב"ל דבסתמא לא אמרינן, דודאי חבר חכם קיבל עליו דהא רשב"ל הוי סליק לאילין דבי ר"י כו' ע"ה אני אצל טהרות:

הכא את אמר הלוקח מפריש כו', ר' יונה אמר איתפלגין ר"א ור"י חד אמר כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה, וחורנה אמר כאן במידה דקה כו', פי' הסוגיא הזאת עפ"מ שפסק הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מה' מעשר הי"ב) וז"ל ז"ל הנחתומים כו' אלא תרו"מ בלבד כדי שיפרשנה בטהרה עם החלה עכ"ל ז"ל, ודבריו צ"ב למה חלק תרו"מ מחלה הו"ל לשנות כאחד אך דעומק הענין הנפ"מ בין עושה בטהרה לעושה בטומאה הוא ע"פ הירושלמי במס' פסחים (פ"ג) ובמס' ביצה (פ"ק) דבדין הוא גם בעיסה טהורה שיפרים חלתה בסוף אלא תקנה תקנו בה שיפרישנה תחלה שלא תטמא את העיסה עיין שם דגרסינן בעיסה טמאה עסקינן שאיני מפרים חלתה אלא בסוף עיי"ש, ופי' דהא דתנינן משנותנת המים היא מגבהת חלתה היא תקנתא דרבנן בעיסה טהורה משום דכיון דנותן המים כעת בעת לישה הרי הוא מכשיר לקבל טומאה ע"כ חיישינן שמא תטמא העיסה ויהיה חלה טמאה ע"כ תקנו רבנן שתיכף כשנותן המים יגביה החלה כדי שתהא חלה טהורה, משא"כ בעיסה טמאה עומד על עיקר הד"ת שנאמר ראשית עריסותיכם בשעה שנעשה עיסה והנה בדין ראשית עריסותיכם לאו דמצוה להפרים מן העיסה ז"א אלא אף מן הפת ג"כ שפיר דמי ורק עריסותיכם היא כמו מירוח למחייב הכרי כן נמי הגילגול עושה הטבל לחלה וכמו מירוח דעושה טבל להכרי הוא דקודם מירוח אוכל ארעי כמו כן בקודם הגילגול מותר לאכול ארעי ומכיון דנתגלגל נעשה טבל לחלה ומצות חלה להפרים בין בעיסה בין בפת הכל אחד ולא דמחויב להפרים מן העיסה דוקא ז"א דעיסה היא רק שטובלת לחלה, ולא דמי לפאה דמצות פאה להפרים מן הקמה ואם לא הפרים מן הקמה מפרים כו', ז"א דגבי פאה כתיב לא תכלה פאת שדך, משא"כ בחלה הוה העיסה כמו מירוח דטובל וכמו דבמירוח אין נפ"מ בין דגן לפת ובין יין קודם הבישול לאחר הבישול, כן נמי בחלה רק משום מצות זריזין מקדימין למצות והנה הכא בנחתום דהוי דמאי רק המע"ר ותרו"מ משא"כ חלה היא ודאי, דהא פשיטא דלא הופרש עדיין חלה דהא קודם הגילגול לא

שנויי נוסחאות

(שו"ג) והסטות טהרות כד"ו דסטות טהרות. וכי"ר הסיטות א"ר מנא כנפים ומדפות הסיטות טהרות. (שוט"ו) מחבורתו יצא כד"ו מחבורתו חזרו לומר כל זמן שהוא גבאי דוחין אותו מחבורתו יצא. (שוכ"ג) המשפיעין במדה גסה כגון כד"ו המשופעין במדה גסה רשאין למכור את הדמאי ואלו הן המשופעין במדה גסה כגון. (שו"ל) מן מה דאמר רבי יוחנן מפני כד"ו מאן דאמר דרבי יוחנן אמר מפני. (שיל"א) דו אמר כד"ו הוא דאמר.

מערכת הערוך

(שוכ"ג) וכל המשפיעין במידה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה כמשנה נכנלי (פ"ב מ"ס) הגירסא „כל המשפיעין במדה גסה רשאין למכור את הדמאי כו'" ופי' בערוך (ע' גס א') „כי מדה גסה הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש אבל המוכר מדה דקה כגון החנווני הואיל והוא משתכר הוא מפריש לפיכך אינו רשאי למכור דמאי אלא א"כ מתקנו" ופי' זה הועתק מירושלמי לקמן סוף עמוד כ'.

תוספות הרי"ד

ומושב דאינו רחוק כ"כ מא"י א"כ איקבע במקום הזה רוב פעמים אחרים ומיעוט פעמים עמון ומואב א"כ גר שבא להתגייר אין מקבלין אותו שמא מעמון ומואב הוא. ונעשה אותו הגר שבא מעמון ומואב הוכח לכל א"י דברוב פעמים ומיעוט פעמים במקום אחד לא חשוב קבוע כמו רוב ומיעוט מקומות והיא דסירקא כבר תירץ ר"י במס' כתובות בירושלמי הכ"ל: ועכשיו יתבאר שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל דרש"י ז"ל ס"ל דהעיר חשיבא אינו קבוע דמפרש במס' כתובות אי דאזלי אינהו לגבה אי עקר הבעל מביתו אמרינן כל דפריש מרובא פריש וכן פירש בתוס' ז"ל ושיטת הרמב"ם דהעיר כולה חשיבא קבוע והב"י ז"ל כתב דהרמב"ם ז"ל סבירא ליה דהעיר הוי קבוע גזירה היכא דאזלי איהי לגבי' ולכאורה קשה להבין בכוונת הרמב"ם ז"ל

עין משפט נר מצוה

כב [א] מיי' פ"י ממשכב ומושב הלכה ה'. כג [ב] שם הלכה ב'. כד [ג] מיי' שם הלכה ח'. כה [ד] מיי' פ"ט ממעשר הלי"ב.
כו [ה] מיי' פ"א שם הל"ב. כז [ו] מיי' פ"ט ממעשר הלי"ב.

מסורת הש"ס. (א) תוספתא פ"ב כאן בכורות ל (ב) שם ובתוספתא פ"ב כאן בכורות ל. תוספתא פ"ג כאן (ג) בכורות ל. תוספתא פ"ג כאן (ד) יומא ח: (ה) לקמן פ"ה מ"א (ו) ע' יומא דף ח' ע"ב ד"ה הכן הכס.

גליון הש"ס *כאן בעושה בטהרה. ע' בכ"מ פ"ט הלי"ב ובפ"ו מבכורי' הל"א וצ"ע על הכ"מ שהרי דקדק רבינו וכתב בפ"ט כדי שיפרישנה בטהרה והיינו כר"י כמ"ש בעצמו פ"ו שם. וע' במלמ"ל שם. וע' בלח"מ פ"ה מ"ג:

חדושי רר"א

יצא מגבייתו הרי הוא כחבר. נ"ב ה"ג פירש אין מקבלין אותו חזרו לומר כו'. כן הוא בבכורות דף ל"א.

מהר"מ יפ"מ

וכל המשפיעין במידה גסה נ"ב רשאין למכור את הדמאי אלו הן המשפיעין במידה גסה כגון כו' כצ"ל וכן ה"א במשנה שבמשניות ובגמרא [וכן הוא בדפוס וויניל אם וקראקא]

החנוני אין רשאי למכור דמאי חברייא בשם רבי לעזר דר"מ היא (א) דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד התיב רבי יוסי והא מתניתא פליגא אילו הן המשפיעין במידה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה הוי אית חורנין . אמר רבי יוסי לא על הדא רבי אילא אמר הדא מילתא אלא על הדא דתני [א] (ב) בד"א בזמן שהוא מוכר בחנותו או על פתח חנותו . אבל אם היה מוכר בפלטר או בחנותו שהוא סמוך לפלטר מעשר יזל הכל עליה חברייא בשם ר' לעזר דר"מ היא דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד *היידן ר"מ ההיא דתנינן לבתרה (ג) ר"מ אומר את שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפילה דקה לגסה (ד) תני ר"ח כן את שדרכו להימדד בגסה ומדדו בדקה טפילה דקה לגסה וכן פלטר מידה דקה וחנות מידה גסה טפילה היא גסה לדקה חברייא בשם ר"י מפני התינוקות דלא ייכלון טבל רבי לא בשם רבי יוחנן מידה דקה [ב] הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש מידה גסה הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש

מתניתא

לא נתחייב בחלה, והמפרים אלתו קמח אינו חלה, ואיתא לקמן (בפ"ה) דאף בדמאי מחויב להקדים קודם חלה, ומעשר שני אחר כך משום דתרומת מעשר קדמה לגורן וכתוב בו ראשית כמו בחלה משא"כ מע"ש אע"פ שקדמה לגורן, הא לא כתיב בו ראשית כמו בחלה ע"כ בעושה עיסה מן הטבל מחויב להקדים תרו"מ ואח"כ חלה ואח"כ מע"ש עיי"ש, ועיין בפ"ה בפי' המשניות עיי"ש, והילכך בעיסה טהורה דמחויב להפרים משנותן המים וע"כ ע"כ חיוב הפרשת חלה על המוכר הנחתום ממילא מחויב להקדים תרו"מ, ע"כ מפרים תרו"מ תחלה משום החלה והיינו דכתב הרמב"ם ז"ל מחויב להפרים אלא כפי תרו"מ כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה, ר"ל כיון דעושה בטהרה ומחויב להפרים חלה ע"כ ממילא מפרים תרו"מ משום החלה כדי שלא יקדים חלה ויפרישנה בטהרה עם החלה, ומע"ש דא"צ להקדים להלה ממיל' אינו מחויב הנחתום רק הלוקח מפרים משא"כ בעיסה טמאה, דעיקר המצוה להפרים בסוף, ואין נ"מ בין עיסה לפת ע"כ אינו מחויב המוכר אלא הלוקח מפרים, כיון דכל עיקר הפרשה הוא רק משום שי:בי' החלה מנתינת המים, ממילא בעיסה טמאה לא שייך כן ממילא הלוקח מפרים, וחד מ"ד מחלק בין מדה דקה לגסה, ופריך הגמרא למאן דאמר דמחלק מעיסה טהורה לטמאה דלפיכך המוכר מפרים משום דבעיסה טהורה צריך לתקן החלה תיכף בנתינת המים מחשש שלא תטמא, א"כ כמו כן יפרים גם המע"ש דהא מע"ש נמי צריך להיות בטהרה א"כ צריך נמי להגביה המע"ש בעת הכשר נתינת המים כדי שלא תטמא וע"כ פריך אם בעושה בטהרה יפרים על הכל, ומשני בדין היה שלא יפרים כלום דהחוב מוטל על הלוקח, אלא שאין מוכרין ודאי לע"ה, כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קהשו בירושלמי שת"י, וכן בהגהות על הר"ש ז"ל וה"פ דאלא בחלה דחלה הוי ודאי ובודאי מוזהרין אנחנו לשומרו שלא יבוא לידי טומאה משא"כ בדמאי כדאיתא (בפ"ג במס' מע"ש) דאין מוסרין ודאי מע"ש לע"ה מחשש שלא יטמא, אבל מע"ש של דמאי נותנין לע"ה, ואין אנו חוששין על חשש הטומאה, א"כ ממילא המע"ש הוא דמאי אין אנו חששין מחשש טומאה, משא"כ חלה דהוי ודאי אנו חוששין, ומשום דלא נמצא בשום משנה החילוק דחשש טומאה בין דמאי לודאי, אלא במשנה הזאת (דפ"ג דמע"ש) שאין מוסרין ודאי לע"ה אלא דמאי ע"כ מביא המשנה הזאת דאין מוסרין אלא ודאי לע"ה, וע"כ קאמר בדין הוא שלא יפרים כלום אלא רק בחלה משום דהוי ודאי ומוזהרין רק על חשש טומאה דהא אין מוסרין אלא ודאי לע"ה ולא דמאי ע"כ ממילא מחויב להקדים תרו"מ משום חלה משא"כ במע"ש דהוי דמאי [ופי' זה הוא ברור לפי' הרמב"ם ז"ל והפי' אי לא גרסינן תיבת אלא כגירסת הגר"א ז"ל אלא כגירסת התוס' ז"ל הכונה ג"כ כן דהא התוס' ז"ל נמי מפרשין דהכונה דוקא לעם הארץ] ופריך על דר"א דמשני כאן במדה דקה אם במדה דקה יפרים על הכל, וראיתי בירושלמי שת"י מכ"י הגר"א ז"ל כת"ב בכת"י אחד מתלמידיו דאמר מורי הגאון נ"י שצ"ל הגירסא בכאן הא דר"י בשם ר"ש בן יהוצדק דבתר ה"ה בסוף פירקן ושייך לכאן עד סוף הפרק דעל הקושיא הזאת משני ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק תנאי ב"ד הוא שיהא תרו"מ משל מוכר ומע"ש של לוקח [פי' דהא כל עיקר התקנה דבמידה דקה יפרים הלוקח ובמדה גסה יפרים המוכר הוא מתנאי ב"ד וכן הוא התנאי ב"ד דבמדה דקה דיפרים המוכר לא יפרים רק הרו"מ אבל מע"ש צריך הלוקח להפרים וע"ז פריך הגמרא מה אנן קיימין אם במדה דקה הואיל והמוכר משתכר המוכר מפרים כו'] וע"כ ניחא מתניתן דידן ופריך הגמרא היכי משכח"ל דממ"נ אם במדה דקה הכל על המוכר ואם במדה גסה הכל על הלוקח ואימתי משכח"ל התנאי ב"ד דיהא תרו"מ על המוכר ומע"ש על הלוקח ומשני בפירות מכנסו פי' דמוכר לו פירות מארצו ועדיין הם מחוברין ופשיטא דלא נתקנו עדיין ובזה הוי התנאי ב"ד דהא תרו"מ על המוכר ומע"ש על הלוקח ואימתי הדין למדה דקה המוכר מפרים וגסה הלוקח מפרים הנ"מ במוכר דמאי משא"כ במוכר ודאי דעל דמאי התנאי ב"ד דתלי במדה דקה וגסה ובודאי התנאי ב"ד דתרו"מ על המוכר ומע"ש על הלוקח, ומסיק אפילו שלא במכנסו בידוע שלא נתקן . כן גי' תלמידי הגר"א ז"ל בירושלמי שת"י אעפ"כ תנאי ב"ד הוא שתהא תרו"מ של מוכר ומע"ש של לוקח ומיירי מתניתן בגוונא זה :

החנוני אין רשאי למכור דמאי חברייא בשם ר"א דר"מ היא דר"מ אמר לא כו' לסיטון בלבד התיב ר"י כו' הסיטונות ומוכרי תבואה הוי אית חורנין כו' דהא במתניתן גופי' קתני אף מוכרי תבואה דמי לסי:ון א"כ לא אתיא מתניתן כר"מ והיכי קאמר ר"א דמתניתן ר"מ הוא אמר ר' יוסי לא על הדא אמר ר"א, כן גירסת תלמידי הגר"א ז"ל בירושלמי שת"י, אלא על הדא דתני בד"א בזמן שמוכר על חנותו כו' אבל אם היה מוכר בפלטר מעשר על הכל עלי' חבריא בשם ר"א דר"מ היא היידן ר"מ [ומה שבינתיים נמחק] כו' את שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפילה גסה לדקה ותני ר"ח כן את שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפילה גסה לדקה משום דאזלינן לבתר מה שהוא מוכר עכשיו ע"כ, וכן פלטר מדה דקה חנות מדה גסה טפילה היא גסה לדקה, פי' לפיכך הנחתום שהוא מוכר בחנותו דהוי מדה גסה הלוקח מפרים אבל מוכר בפעם הזה בפלטר דהוא מדה דקה אזלינן בתר השתא והוי טפל כל מה שהיה מוכר עד הנה במידה גסה ואזלינן בתר השתא, חבריא בשם ר"י מפני התינוקות, פי' הטעם דלמה במידה דקה המוכר מפרים, משום דבמדה דקה קונים התינוקות ע"כ יפרים המוכר דהא התינוקות לא יפרישו, ר"ל בשם ר"י טעמא אחרינא הוא נדה דקה הואיל והמוכר משתכר המוכר מפרים ומדה גסה דהל קח משתכר הוא מפרים, א"ר

החנונים שהן מוכרין מעט מעט שאינן רשאין למכור את הדמאי וצריך שיתקנו הכל אבל לר' יוחנן ולאוקימתיה לא קשיא מידי : חברייא בשם ר' לעזר. אמרי דר"מ היא דאיהו ס"ל הכי דלא התירו למכור דמאי אלא לסיטון המוכר במדה גסה בלבד ולקמן מפרש היכא שמעינן ליה לר"מ דאמר הכי וכלומר דחברייא בשם רבי אלעזר בעו לשנויי האי קושיא דמקשי הש"ס אליבי' מההוא דחנוונים וקאמרי דר"מ הוא דס"ל כן ולרבנן איכא למימר דלא החמירו עליהם לתקן הכל א"כ דמילתא באנפי נפשה היא דחברייא קאמרי דההיא כר"מ היא דאתיא ולא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד והוא המוכר יין ושמן וכיוצא בהן במדה גסה הרבה ביחד ובהא הוא דאמרו החנוונים המוכרים דברים אלו מעט מעט אינן רשאין למכור את דמאי : התיב ר' יוסי והא מתני' פליגא אלו הן וכו' הוי אית חורנין . הרי דיש גם אחרים שהתירו להם למכור את דמאי כדקחשיב הסיטונות ומוכרי תבואה והיכי קאמר דכר"מ היא דלא התירו אלא לסיטונות בלבד : א"ר יוסי . כלומר אלא אר"י לא על הדא ר' אלעזר אמר הדא מילתא כצ"ל דר' אילא לא הוזכר כאן : אלא על הדא דתני. בתוספתא (פ"ג) על דיקא דמתני' הנחתומין לא חייבו אותן חכמי' להפרים אלא כדי תרומ' מעשר וחל' ופטורין מן השני במה דברים אמורים במוכר בחנותו על פתח חנותו אבל המוכר בפלטר או בחנותו שהיא סמוכה לפלטר חייב בשני ועלה קאמרי חברייא בשם ר"א דר"מ היא וכדמפ' ואזיל : היידן ר"מ ההיא דתנינן לבתרה . נתר ההיא דלעיל וכן במתני' לקמן אלא דבמתניתין נשת:ית הנוסחא בספרים ונוסחת התוספתא כהאי דנייתי הש"ס כאן כדמסיים ותני ר' חייא כן. וקיצר הש"ס ולא הביא לבבא הב' וה"ג בתוספת' את שדרכו למוד בגסה ומדדו בין בגסה ובין בדקה טפלה דקה לגסה את שדרכו למדוד בדקה ומדדו בין בדקה בין בגסה טפלה גסה לדקה דברי ר"מ, כלומר דהכל הולך אחר שדרכו למכור כך ואם דרכו להמכר בגסה אף אם מכרו עכשיו בדקה פטור מדמאי ואם דרכו להמכר בדקה אף שמכר עכשיו בגסה חייב בדמאי וגרים שם בתוספת' לקמן לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד בעה"ב בין כך ובין כך צריך לעשר דברי ר"מ וחכ"א א' סיטון ואחד בעה"ב מותר למכור ולשלוח לחבירו במתנה והיינו דקאמר היי דין ר"מ ההיא דתנינן לבתרה וכו' כלומר דבברייתא זו מפרש דבריו בענין הטפל לדבר שדרכו לימכר : וכן פלטר מדה דקה וחנות מדה גסה . כלומר הפלטר שהוא קונה הרבה ביחד ומוכר הוא במדה דקה מעט מעט לחנוונים וחנות מדה גסה כלומר עכשיו חנות זו שהוא מוכר להפלטר במדה גסה הוא מוכר לו והלכך אמרינן דטפילה היא גסה לדקה שהרי זה דרכו להמדד בדקה אבל הפלטר ולפיכך אף שהפלטר קונה ממנו בגסה טפילה היא הגסה לדקה וצריך לתקן הכל ואף ממעשר שני : חברייא בשם ר' יוחנן . השתא מהדר אדיוקא דמתני' החנוונים אינן רשאין למכור את הדמאי ופליגי חברייא ור' אילא בשם ר' יוחנן בטעמא : מפני התינוקות דלא ייכלון טבל. שדרך התינוקות לקנות מן החנוני : מדה דקה הואיל והמוכר משתכר . כשמוכר מעט מעט משתכר המוכר ביותר לפיכך המוכר מפרים ומדה גסה הואיל והלוקח משתכר לפיכך הלוקח מפרים :

מתניתא

(שו"א) רשאי כל"ו רשאין. (שו"ו) אילא ככי"ר אלעזר. (שו"ט) שהוא סמוך כל"ו שהיא סמוכה. (שוט"ז) היא גם כל"ו היא הגסה. (שוי"ז) ר"י כל"ו רבי יוחנן.

תוספת הרי"ד

ז"ל כן דכתב שכל קביע כמחצה על מחצה דמי ולא כקבוע בכף הדמיון . אבל לפי הירושלמי הנ"ל ניחא דהתם מדמי ליפורין לנתחלפה קופתו אצל הטוחן בלא הוחזקה ע"ה להיות טוחן באותו היום ואית דמדמי לסירקי דאחד הולך לכל הימים הא קמן דתלו בקביעות רוב פעמים היתר ומיעוט פעמים איסור אי נקרא קבוע או לא. וע"כ לשיטת רש"י ז"ל לא נקרא קבוע ולהרמב"ם ז"ל נקרא קבוע וע"כ השמיט הרמב"ם ז"ל הא דר"ז בשם ר' נתחלפה קופתו אצל הטוחן מש ס דהוא מדייק מן לשון הגמ' בכתובות (דף ט"ו ע"א) רוב העיר נמי אי דקא אזיל איהו לגבה מלשון זה משמע דכל העיר חשיבא קבוע לא הבתים וע"כ פסק (בפ"ו מה' א"ב הכ"ה) דמצא בה תינוק מושלך אם רוב ישראל אם הרגו אינו נהרג עליו וכתב הה"מ ז"ל דהוי קביע וכמע"מ דמי ואי דס"ל להרמב"ם ז"ל דהעיר חשובה אינו קבוע רק לענין יוחסין גזרינן דלמא אזלי איהי לגבייהו א"כ קשה אמאי כ"ל דאינו נהרג עליו הא רוב ישראל צריך להיות ישראל וד קא לענין יוחסין בעינן תרי רובא א"ו דהרמב"ם ז"ל ס"ל דתוך העיר חשיבא קבוע וזה קמ"ל רב דוקא לענין להחיות אבל לענין יוחסין לא משום דבעינן תרי רובא ולעולם דהורגו ג"כ אינו נהרג עליו משום דקבוע כמע"מ דמי , וכן כתב הה"מ ז"ל מפורש דלהרמב"ם ז"ל חשיבא העיר קביע. וכיון שכן שפיר ניחא שיטת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל דרש"י ז"ל ס"ל דהעיר חשיבא ניידי וע"כ פורש במס' פסחים הא דר"ש ב"ז מ"ט הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום הוא משום דאל"כ קשה אמאי בשעת הרגל נעשר ניזיל בתר רבא דשתא משום דלי"ל קבוע בהעיר אבל להרמב"ם ז"ל דהעיר חשיבא קבוע מש ס דקביע בה רוב פעמים ומיעוט פעמים כנ"ל א"כ שפיר קמפרש הטעם דעשוין להתכבד בכל יום דאל"כ קשה למה בשאר ימות השנה חולין ויהוש מדמי

מתניתא מסייע לדין מתניתא מסייע לדין מתני' מסייע לחברייא (א) רבי נחמיה אמר את שהוא טפל לדקה כדקה ואת שהוא טפל לגסה כגסה מתניתין מסייע לרבי לא (ב) תני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אמר מדד לו בדקה חייב אפילו לא מדד לו אלא סאה ורובע צריך לעשר את אותו הרובע אמר ר"ז חשבון שכר ביניהן מדד לו סאה לענין רביעין הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש מכר ר"ו רביעין לענין סאה הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש:

הלכה ה מתני' ר"מ אומר את שדרכו למדוד בדקה ומדדו בגסה טפילה

דקה לגסה ואת שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפילה גסה לדקה: [א] איזו היא מידה גסה ביבש שלשה קבין ובלח דינר רבי יוסי אומר [ב] סלי תאני' וסלי ענבים וקופות של ירק כל זמן שהוא מוכרן אכסרא פטור: גמ' על דעתיה דהאי תנא נתנו שיעור ליבש לא נתנו שיעור ללח נתנו דמי' ללח לא נתנו דמים ליבש (ג) תני רבי חייא הין מידה גסה מן ההין ולמטן מידה דקה טמן מידה דקה מן הטמן ולמעלה מידה גסה על דעתיה דהדין תניא נתנו שיעור ללח ולא נתנו שיעור ליבש נתנו דמי' ליבש ולא נתנו דמים ללח רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק [ג] תניי ב"ד הוא שתהא תרומת מעשר משל מוכר ומ"ש משל לוקח מה אנן קיימין אם במידה דקה הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש ואם במדה גסה הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש אמר רבי בון בר חייא תפתר באומר לו מכנסו א"ר יוסי אפילו תימר שלא מהכנסו באומר בדעתו נתקן אעפ"כ אמרו לו תניי ב"ד הוא שתהא תרומת מעשר משל מוכר ומ"ש משל לוקח רבי לעזר בשם ר' הושעיא תניי ב"ד הוא החלב משל טבח וגיד הנשה משל לוקח הנהיג רבי אבהו בקיסרין שיהו שניהן משל לוקח בגין דיהוון מרבין טבאות:

הדרן עלך אלו דברים

[ד] (ד) **מאכילין** את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ר"ג היה מאכיל את הפועלים דמאי גבאי צדקה ב"ש אומרים נותנין את המעושר לשאינו מעשר ואת שאינו מעושר למעשר נמצאו כל אדם אוכלין מתוקן וחכמים אומרים גובין

פני משה

מתניתא מסייעא וכו'. כלומר דתנינן לתנאי בתוספתא שם דסברי דחד תנא אזיל כחברייא ודאידך כר' לא: ר' נחמיה אומר הנמכר בדקה הרי הוא בדקה והנמכר בגסה הרי הוא בגסה: כן היא בתוספתא ולפי גי' הספר היינו הך כלומר דאין א' טפל לחבירו אלא הכל הולך אחר המכר עכשיו אם בדקה בדקה וחייב בדמאי ואם בגסה בגסה ופטור מדמאי והיינו כחברייא דעיקר הטעם מפני התינוקות ודרך התינוקות לקנות מעט מעט והלכך אע"פ שלפעמים דרכו להמכר בגסה כשמוכר בדקה חייב הוא לתקן דמאי שלא יאכלו התינוקות שכל הקונין ממנו במדה דקה: מתניתא מסייעא וכו'. ואיכא תנא דלר' אילא הוא דמסייע כדתני שם ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה אומר הנמכר בדקה ה"ז חייב אפי' לא מכר לו אלא סאה ורובע צריך לעשר אותו הרובע. כלומר דסאה מדה גסה היא ורובע הקב מדה דקה היא והכל לפי ענין מדידת המקח הוא וכדמפרש ר' זעירא: אמר ר' זעירא חשבון שכר ביניהן. בין המוכר ובין הלוקח יחושבין מי הוא המשתכר במדידה: מדד לו סאה לענין רבעין כלומר אם הלוקח בא וביקש תתן לי כמה רבעין כל רובע בכך וכך וצירף המוכר את הרבעין ומדדן במדת סאה והמותר שלא עלו למדת סאה נתן לו במדת רבעין: הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש: שהרי בכאן המוכר משתכר במדה שאילו מדד לו הכל רבעין רבעין היה הלוקח משתכר ועכשיו שצירף אותן לסאה ומדדן בפעם א' בסאה המוכר הוא משתכר והיינו דקאמר ר' ישמעאל אפילו לא מכר לו אלא סאה ורובע כלומר אותו הרובע שהיה יתר על הסאה מדדו ברובע ולא מדד לו במדת סאה כ"א הרבעין הטולין במדת סאה אפ"ה צריך לעשר הכל שהרי הוא משתכר וזהו דמסיים צריך לעשר אותו הרובע כלומר דכמו שמכר לו אותו הרובע בלבד דמדה דקה היא וחייב בדמאי כך צריך לעשר גם להסאה שאע"פ שמדה גסה היא מ"מ הרי הוא משתכר במדה במה שמדד לו הרבעין במדת סאה: מכר לו רבעים לענין סאה. כלומר אם להיפך הוא שהלוקח ביקש ממנו תמכור לי סאה בכך וכך והלך זה ומדד לו הכל ברבעין רבעין ונמצא הלוקח הוא המשתכר במדה כדרך הדבר הנמדד מעט מעט והואיל והוא משתכר הוא צריך שיפריש דמאי והיינו כר' לא בשם ר' יוחנן דהכל הולך לפי השכר ומי שהוא משתכר הוא צריך שיפריש:

הלכה ה מתני' את שדרכו למדוד בדקה ומדדו בגסה. חסרון הנייר יש כאן בנוסחא זו וצריך לגרוס כאן טפילה גסה לדקה. דהולכין אחר שדרכו להמדד ואף אם עכשיו מודד לו בגסה חייב הוא בדמאי מפני שדרכו להמדד ולהמכר בדקה: בגסה ומדדו בדקה. בא טפילה דקה לגסה ופטור מדמאי אף שעכשיו מדדו בדקה: ובלח דינר. מדה שיש בה מה שהוא שוה דינר ולפי שלא היתה מדה ידועה ללח שהשער משתנה תמיד לכך שערו בדמים: אכסרה. לא במדה ולא במשקל אלא לפי האומד פטור דהוי כמוכר בגסה ואין הלכ' כר' יוסי: גמ' על דעתיה דהדין תניא. דמתני' נתנו שיעור ליבש במדה ולא נתנו שיעור מדה ללח כ"א נתנו שיעור דמים ללח ולא ליבש מפני שלא היתה מדה ידועה ללח וליבש היתה מדה ידועה: תני ר' חייא. בתוספתא (פ"ג) איזהו מדה גסה ומן ההין ולמטה מדה דקה וזהו ללח לנמכר במדת הין ובחצי הין ולמטה: טמן. הוא טמן הנזכר בפ"ק דקידושין (בהלכ' א') שלשה דרוסים מעה שני איסרים דרוסה שני טמין ניצים שני פרוטות טמין. ובתוספתא גרים מן הלימין גסה מלימין ולמטה במדה דקה וזהו ביבש ועל דעתיה דהדין תניא נתנו שיעור מדה ללח וכו' לפי שבימיהם היתה להם מדה ללח ולא ליבש: שתהא תרומת מעשר של מוכר. במוכר דמאי חשבון תרומת מעשר שצריך להפריש על המוכר וממלא ללוקח כפי חשבון תרומת מעשר ומעשר שני הוא משל לוקח: מה אנן קיימין. במאי עסקינן מכירה זו אם דברי' הנמכרין במדה דקה הא אמרינן לעיל הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש את הכל ואם הוא דבר הנמכר במדה גסה הלוקח הוא המשתכר והוא צריך שיפריש את הכל: תיפתר באומר לו מכניסו. מכניסו הוא אוצרו שמכנים בחנותו כדלעיל בהלכה א' בזמן שרוב מכניסו מישראל וכלומר שאומר לו כל מכניסי אני מוכר לך ועלה אמרו התנאי ב"ד: ר' יוסי אומר אפי' תימר שלא במכניסו אלא באומר בדעתו נתקן. נתקן תבואה זו ופירות אלו באומדן הדעת וע"ז אמרו דאעפ"כ אומרים לו תנאי ב"ד הוא דבסתם מכירה כזו התרומת מעשר היא משל מוכר ומעשר שני על של לוקח: החלב משל טבח. מה שחסר מן המשקל מחמת ניקור החלב משל טבח וצריך למלאות לו המשקל כפי חסרון החלב ומה שחסר מחמת נטילת גיד הנשה החשבון הוא משל לוקח: שיהיו שניהן משל לוקח. אף החלב בגין דיהון מרבין טבאות. כדי שיהיו מגררין החלב בטוב שלא יחוס הטבח על חסרון המשקל ויבא למעט בניקור החלב. מרבין הוא מלשון המקרא וימררהו ורבו ובאיוב (ט"ז) יסובו עליו רביו ותרגומו יחזרון עליו גדרו, חציו. וכן נראה היא מגזרה זו בלשון התרגום שהוא מגרר ומנקב וכן כאן מרבין מגררין: הדרן עלך אלו דברים

הלכה א מתני' מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי. האורחין והפי' הן חברין וצריך להודיען שהוא דמאי והעני והאורח אם רצה לתקן מתקן. ואית דמפרשי חיל המלך עכו"ם שמוטל עליהם לפרנסן ובגמרא פליגי בה: ר"ג היה מאכיל את פועליו. עניים דמאי ואין הלכה כרבן גמליאל דכיון שחייב במזונותיהן נמצא פורע הוא את חובו בדמאי: גבאי צדקה. הגובין מיני מאכלין ומחלקין לעניים: נותנין את שמעושר למי שיודעין שאינו מעשר ואת שאינו מעושר למעשר ומוסיפין לו בכדי מעשרותיו ובית שמאי לטעמייהו דסבירא להו אין מאכילין את העניים דמאי:

גובין

רידב"ז

א"ר זעירא חשבון שכר ביניהם [כן גירסת הגר"א ז"ל הא דר"ז דבסמוך כאן] מדד לו סאה לענין רביעין, פי' מכר לו סאה ביחד על מקח רביעין, דלחבריא אין כאן חשש דתינוקות, דהא מוכר לו סאה בבת אחת, אבל לר' לא הואיל ומשתכר המוכר, המוכר מפריש, וכן במכר לו רביעין לענין סאה, פי' דמכר לו רביעין על ענין מקח דסאה, דבזה יש חשש דתינוקות לחבריא מפריש המוכר ולר' לא מפריש הלוקח וע"ז קאמר מתניתא מסייע לדין כו' ומתניתא מסייע לחבריא, ר"נ אמר את שהוא טפל לדקה כדקה. פי' דמכר לו מעט מעט בדקה והנשאר מכר לו אכסרה בב"א כיון שהוא טפל לדקה ולא רצה להטריח למכור בדקה הרי הוא כדקה אע"פ שאינו משתכר בהנשאר שמכר בב"א אכסרה מ"מ הוי טפל לדקה משום חשש תינוקות דכיון דמוכר מעט מעט לתינוקות ימכור גם הנשאר להתינוקות מתניתא מסייע לר' לא תני ר"י בשריב"ב אמר מדד לו בדקה חייב אפילו לא מדד לו אלא סאה ורובע, פי' שמכר לו סאה בב"א ונשאר לו רובע, והרובע הוי מדה דקה, ומוכר הרובע בחשבון מדה דקה צריך לעשר את אותו הרובע, וכאן ליכא חשש דתינוקות דהא מוכר לו בצירוף סאה דאין התינוקות לוקחין מ"מ צריך לעשר משום דאזלינן בתר השכר:

על דעתיה דהאי תנא נתנו שיעור ליבש, לא נתנו שיעור ללח, פי' דבמדה גסה השיעור בתר מדה ביבש ג' קבין ובלח לא אזלינן בתר המדה, אלא נקט הדמים כדאיתא במתניתין, ובלח לפי מקח דינר נתנו דמים ללח לא נתנו דמים ליבש כנ"ל, תני ר"ח הין מדה גסה, פי' הין הוא מדה בלח [לימון מדה דקה מן הלימון ולמעלן מדה גסה) מן ההין ולמטה מדה דקה, לימא הוא מטבע מדה דקה מן הלימון ולמעלן מדה גסה נמצא דלהאי תנא נתנו דמים ליבש ונתנו שיעור ללח, ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק עד סוף הפרק כבר מבואר דשייך לעיל והפי' שכתבנו בהלכה זאת ובהלכה דלעיל בשמוה מחנוני אינו רשאי למכור דמאי הכל הוא מפורש בשנות אליהו ז"ל עם החלופי גירסות כנ"ל ואין אני מבין מדוע הגירסא הא דאמר ר"ז חשבון שכר ביניהם קודם מתניתא מסייע לדין שלא כמו שהוא לפנינו נמי מתפרש בדרך זה, וגם מה שהגי' הא דר"י בשם רשב"י דסוף פרקין לעיל ומה חסר לן אם נשאר בקושיא על דר"א שם, ור"א בשם רשב"י הוא כמו שמבואר בשנו"א ז"ל, ואולי השנו"א הוא מהדורא בתרא כמו שכתב נכדו ז"ל (בשמו) וגם בענין לימון מדה דקה מן הלימון ולמעלן מדה גסה, כתב תלמידו הגירסא להיפך ואין להעמיד על הדבר ואולי הירושלמי שת"י הוא הוא המהדורא בתרא, וכמה וכמה שינוים כתובים בשמו בכתב תלמידיו על הירושלמי שת"י לכתב תלמידיו שכתבו הפי' שראיתי ביד אחד והגי' שבשנו"א ז"ל וגם יכול להיות שכתב תלמידיו שכתבו הפי' ראו השנו"א והעתיקו בהכ"י, וגם שינוים בהגהות שמביא נכדו בשמו הכל היה למראה עיני בע"ה, וסוף דבר אין להעמיד על הדבר זולת מה שבכי"ק ממש:

ר"א בשם ר"ה תנאי ב"ד הוא החלב משל טבח וגיד הנשה משל לוקח הנהיג ר"א בקסרין שיהא שניהם משל לוקח בגין דיהוון מרבין טבאות, גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ובהירושלמי שת"י מדכין טבאות והפי' הוא כמו דאיתא בש"ס דילן חבריא מדכי בגלילא פי' דמטהרין וה"נ כיון שיהא חל על הלוקח יטהר הטבח וינקה היטב את החלב וגיד הנשה כיון דלא הוה לו ספקר בזה משום דחל על הלוקח: סליק פירקא בס"ד

א"ר

שנויי נוסחאות

(שו"ז) ר"ז כד"ו רבי זעירא. (שו"ח) רביעין כד"ו רבעין. (שו"ט) רביעין כד"ו רבעים. (שוי"ב) ומדדו בגסה טפילה דקה לגסה ואת שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפילה גסה לדקה כד"ו ומדדו בגסה בגסה ומדדו בדקה בא טפילה דקה לגסה. (שוי"ז) דהאי תנא כד"ו דהדין תניא. (שו"כ) טמן כגי"ר נימן. (שוכ"א) מן הטמן ולמעלה כד"ו מטמן ולמעלן. וכגי"ר ומנימן ולמעלן. (שוכ"ד) ר"ש כד"ו רבי שמעון. יהוצדק כד"ו יוצדק. (שוכ"ט) מכנסו כד"ו מכניסו. מהכנסו כד"ו מהכניסו. (שול"ד) טבאות כגי"ר נביאות.

מערכת הערוך

(טו"ב) טמן מדה דקה מן הטמן ולמעלה מדה גסה. ערוך (ע' דק א') שומן מדה דקה משומן ולמעלה מדה גסה.

תוספת הרי"ד

מדמי הרגל של מעשר דהא קטע במקום הזה כוב פעמים מעות חולין ומיעוט פעמים מעות מעשר ואין אנו יודעים מהיכן הן נפלו הא לקביע כמע"מ דמי ודו"ק:

ר' יוסי אומר סלי תאני' כו' אכסרה פטור עיי' ברמב"ם ז"ל (בפי"א ממעשר ה"ה) דפסק דלא כר"י ותמהו עליו מנין לו לחכמים חולקין עליו. ועיי' בדברינו לק' בפ"ג ה"ג ותמצא שדברי הרמב"ם ז"ל נכונים ודוק: הדרן עלך אלו דברים

א"ר

עין משפט נר מצוה ל [א] מיי' פי"א ממעשר הל' ב': לא [ב] שם הל"ד דלא כר"י וכראב"ד וכ"מ שם: לב [ג] מיי' שם הל"ה וכראב"ד וכ"מ: א [ד] שם פ"י הל"א:

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ג כאן: (ב) שם: (ג) תוספתא פ"ג כס"ע: (ד) ברכות מז וש"נ:

חדושי רד"א

טמן מדה בו'. נ"ב טמן הוא שם מטבע. ודוגמא לזה מצינו לעיל סוף מס' פיאה במעשה דר' נחמי' איש שיחין דא"ל הולך טומיתא וזיל זבין בו'. עיין שם

(שו"ד) לברור כד"ו לבלי. עיירות כד"ו העיירות. (שו"ד) מפני א' שאינו מתקן כד"ו בפני אחר שאינו מתוקן וכו"ל מפני אחר שהוא מתקן. (שו"א) מהם כד"ו להם.

[א] גובין סתם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן:

גמ' אמר רבי יונה מתני' בעניי חברים ובאכסניא כרבי יהושע תני מעשה ברבי יהושע שהלך אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל והיו אותן בני עיירות מביאין להן פירות אמר להן רבי יהושע אם לנו כאן חייבי' אנו לעשר ואם לאו אין אנו חייבין לעשר רבי יוסי אמר בעניי עם הארץ היא מתניתא אם אמר את בעניי חברים נמצאת נועל דלת בפני עם הארץ מה מקיים ר' יוסי לאכסניא כהדא דתני הגרים עמכם לרבות את האכסניא רבי לעזר אומר זו אכסניא של עכו"ם תני [ב] צריך להודיע על דעתיה דרבי יונה דו אמר בעניי חברים היא מתניתא ניחא על דעתיה דרבי יוסי דו אמר בעניי עם הארץ היא מתניתא אפי' מודיעו מהו מועיל מפני א' שאינו מתקן אמר רבי מנא הדא אמרה אילין דיהבון בביתין אסור ליתן מדמי שביעית שאינו אלא כפורע חובו מדמי שביעית כהדא דתני [ג] (א) אחד שביעית ואחד מעשר שני אין נפרעין מהן מלוה וחוב ואין עושין מהן שושבינות ואין משלמין מהן תשלומי' ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת אבל משלמין מהם דבר של גמילות חסד וצריך להודיע

תמן

רידב"ז

א"ר יונה מתני' בעניי חברים ובאכסניא כר"י פי' דוקא בשעניים חברים דיתקנו בעצמם וכן באכסניא בהכנסת אורחים אפילו לעשירים נמי בחברים כדמסיק דאם לנו חייבין ע"פ הדין ובודאי יעשרו מה שאין כן בעניי עם הארץ דלא יעשר אין מאכילין ור"י ס"ל דאפילו בעניי ע"ה נמי מותר כדמפרש דא"ת דווקא בעניי חברים א"כ את נועל דלת בפני עניי ע"ה דלמה יתן להם מעושר הלא טוב לו יותר ליתן לעניי חברים ולא יצטרך לעשר ע"כ התירו חכמים ליתן לעניי ע"ה דמאי אע"פ שיש לחשוש שמא לא יעשר העני ע"ה, מ"מ הקילו והתירו חכמים גבי דמאי משום נעילת דלת וס"ל לר' יונה ור"י דעני אינו רשאי לאכול דמאי אלא דבעה"ב מותר ליתן לו והעני בעצמו מתקן רק דר"י ס"ל דוקא בחברים התירו משא"כ בע"ה דהחשוד שלא יתקן ור"י ס"ל דהתירו חכמים אף לע"ה משום נעילת דלת, ופריך מה מקיים ר' יוסי לאכסניא הא מוקי דמיירי בע"ה ג"כ דהא בעשירים לא שייך נעילת דלת ומסיק דמוקי בעכו"ם ופי' בשנו"א ז"ל בשם תוס' ז"ל דקמ"ל דאע"ג דאין פורעין חוב מדמאי מ"מ כיון דבעכו"ם הוי רק משום דרכי שלום לא חשוב פורע חוב, ומסיק בשנות אליהו ז"ל דהירושלמי חולק עם הבבלי דס"ל בכמה מקומות דמוכח מכמה משניות דעניים רשאים לאכול דמאי בלא תיקון ואילו בירושלמי ס"ל דהעני צריך בעצמו לתקן ועיין בתוס' ורא"ש היאך יתוקם הנך משניות לשיטת הירושלמי: תני צריך להודיעו ופריך ע"ד דר' יוסי מה מועיל שמודיעו ומשני מפני אחד שהוא מתקן כן הגי' בשנות אליהו ז"ל, וכן תלמידו בירושלמי שת"י:

אר"מ הדא אמרה אילין דיהבין בביתין אסור ליתן מדמי שביעית פי' דכיון דמתניתין לא קמ"ל דהעני רשאי לאכול דמאי אלא דבעה"ב מותר לו להאכיל דמאי ומוכיחו הגם דאסור לפרוע חובו מדמאי מ"מ הקילו בדמאי משום מצות צדקה משמע מזה לחשוב פורע חוב אפילו כשמאכילו בביתו של בעה"ב ולאו דווקא גבאי צדקה שנותן להעני להוליך לביתו של עני, אלא אפילו כשבעה"ב נותן לעני לאכול בביתו של בעה"ב נמי חשוב פריעת חוב [משום דיש בזה נפ"מ כדאיתא בירושלמי פ"ג דמעשרות ופ"ז דמס' כתובות] דהא במתניתין מיירי כשמאכיל להעני בביתו של בעה"ב דהא ברישא לא מיירי בגבאי צדקה דמחלק לעניים וכדאיתא בסמוך דמיירי שמאכילו בבית בעה"ב ומ"מ לא התירו רק בדמאי דלא גזרו רבנן דמאי בזה, משא"כ בשביעית אפילו בבית בעה"ב נמי אסור כהדא דתני אחד שביעית ואחד מע"ש כו' ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבהכ"נ, א"כ ממתניתין דידן מוכח דלאו דוקא לפסיקת צדקה לעניים בבהכ"נ אלא אפילו למיהב בבתיהון נמי אסור בשביעית דלא התירו רק בדמאי דלא גזרו רבנן דמאי בזה אבל בשביעית משמע דאפילו בבית בעה"ב נמי אסור, ועיין בסמוך:

תמן

פני משה

גובין סתם. ואין צריכין לידע אם מעשר או לא ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן כדאמרי' ברישא דמתני': גמ' מתני' בעניים. כשהן חבירים וכן באכסני' ור' יהושע דאמר דוקא אם לא לנו שם ואם לנו חייבין לעשר כדתני בתוספתא דמעשרות (פ"ב) מעשה וכו' לברור חיל: בעניי עם הארץ היא מתני'. שנותנין גם לעניי ע"ה שאם אתה אומר בעניי חבירים דוקא שיודעים הדין שאם לנו חייבין לעשר נמצאת. נועל דלת בפני ע"ה שעניי ע"ה לא יתנו להם: מה מקיים ר' יוסי לאכסנאי. היאך הוא מפרש לאכסנאי לדידיה מאי אשמועינן בהא דהניחא לר' יונה הא קמ"ל דעניים דומיא דאכסניא דמכתנא בחבירים איירי ולהכי קתני לתרוייהו אלא לר' יוסי לענין מאי תני נמי אכסניא וקאמר כהדא וכו' וה"נ באכסניא של עכו"ם שמוטלת עליהן והא קמ"ל דלא הוי כפורע חובו בדמאי: תני צריך להודיע. להם שהוא דמאי וכך שנוי הוא בתוספתא (פ"ב) חבר שהיה מוכר משפיע ומתוקן ונזדמן לו דבר שהוא דמאי צריך להודיע שכל דבר שהוא דמאי צריך להודיע: ניחא. שכן אם ירצו לתקן יתקנו אלא לר' יוסי דהוא אמר בעניי ע"ה ג"כ איירי וכי מה מועיל שמודיע להן הרי הם אינם מתקנים דמאי. בפני אחר. דאפ"ה צריך להודיע מפני האחר שהוא רואה שנותנין להם וכדי שידע שאינו מתוקן ולא יאכל הוא מזה עד שיתקן: א"ר מנא הדא אמרה ר' מנא על הא דר' יונה קאי דמפרש למתני' בעניי חבירים וא"כ באכסניא אכסניא ממש הוא לאורח וכהאי דר' יהושע וכדלעיל ולא בעי לפרש אכסניא חיל המלך המוטל עליו מש"ה דסבירא ליה דהוי כפורע חובו מדמאי ועל זה קאמר הדא אמרה אילין דיהבין בביתין. שנוהגין לחלק בבתיהן לעניים אסור ליתן להם מדמי פירות שביעית שיש בידו שאין זה אלא כפירע חובו מדמי שביעית והוי כעושה סחורה בהן: כהדא דתני. ותניא נמי הכי בתוספתא דשביעית (פרק ז): ואין עושין מהן שושבינות. כדרך ששושבין שנוטל סעודה ודורון לא פת חבירו ואוכל עמו וזה חוזר ועושה ג"כ לזה כשישא אשה וכחוב הוא וכדתנן (בפ"ט דב"ב) שהשושבינות נגבית בבית דין: ואין משלמין מהן תשלומין. ובתוספתא גרים גמולין והיינו הך שזה אוכל עמו וחוזר חבירו ואוכל עמו ומשלמין גמול זה עם זה והוי נמי כחוב: ואין פוסקין וכו', דזהו כמשלם חובו מהן: אבל משלחין להן כצ"ל. וכן הוא בתוספתא דבר של גמילות חסד ואין זה כחובה מוטלת עליו מותר לשלוח להן וצריך להודיע להן שהוא משביעית שינהגו בהן קדושת שביעית והכא נמי במתני' דקתני מאכילין לעניים דמאי. היינו בתורת גמילות חסד ובם אין מוטלין עליו איירי:

תמן

תוספת הרי"ד

א"ר יונה מתניתין בעניי חברים ובאכסניא כר' יהושע וכו' אם לנו כאן חייבין אנו לעשר וכו' ר' יוסי אמר בעניי ע"ה היא מתניתא אם אמר את בעניי חבירים ימצאת נועל דלת בפני ע"ה מה מקיים ר"י והאכסניא וכו' תני צריך להודיעו ע"ד דר' יונה דו אמר בעניי חבירים היא מתניתא ניחא ע"ד דר' יוסי דו אמר בעניי ע"ה היא מתניתא אפילו מודיעו מהו מועיל מפני אחד שאינו מתקן וגירסת השנו"א ז"ל מפני אחד שהוא מתקן ושיטת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל בהאי סוגיא דהירושלמי ס"ל דעני גופה אסור לאכול דמאי רק דמותר לו לבעה"ב להאכילו דמאי ולהודיעו והעני מתקן בעצמו ור' יונה מוקי בעני חבירים אבל לע"ה אסור ור"י מוקי בעניי ע"ה ומודיעו מפני אחד שהוא מתקן ומסיים בשנו"א ז"ל דלהירושלמי העני בעצמו אסור לאכול דמאי רק דהתירו לבעה"ב שרשאי לחלק להם דמאי והם יתקנו מעצמם ובגמ' דילן במס' עירובין על הא דמערבין בדמאי מפורש דאי בעי מפקר לנכסי והוי עני וחזי ליה משמע דעני רשאי לאכול דמאי ע"כ. כן דעת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל ע"ש:

ולכאורה קשה לי דמה נעשה לפי הירושלמי באלו משניות בברכות ובשבת ובעירובין ובפסחים ובסוכה דמפרש הטעם בכולהו לענין ברכה דזימון ולענין מצה של דמאי ולענין אתרוג של דמאי דמפרשינן בש"ס דילן הטעם דמגו דאי בעי מפקר לנכסי' משא"כ לשיטת הירושלמי קשה להבין בטעמא דב"ש וב"ה במה פליגין:

ונראה לפענ"ד דלשיטת התלמוד בבלי ושיטת הירושלמי שניהן אזלי לטעמם דאיתא בתוס' ז"ל דמס' ב"מ (דף כ"א ע"ב) ד"ה דאימתי הפקר פטור מן המעשרות היינו דווקא שהפקיר קודם מירוח אבל לאחר גמר מלאכה הפקר חייב במעשרות ולכאורה קשה לי במס' מע"ש (פ"ג) ומובא בש"ס דילן במס' מכות (דף כ' ע"א) ר"ש בן יהודה אומר משום ר"י לא נחלקו ב"ש וב"ה על פירות שלא נגמרה מלאכתן שיפדה מע"ש שלהן ויאכל בכל מקום ועל מה נחלקו על פירות שנגמרה מלאכתן ב"ש אומרים יחזור מע"ש שלהם ויאכל בירושלים וב"ה אומרים יפדה ויאכל בכל מקום ע"כ ובירושלמי שם גרסינן אמרו ב"ה לב"ש אין אתם מודים לנו בפירות שלא נגמרה מלאכתן שיפדה מע"ש שלהם ויאכל בכ"מ אף פירות שנגמרה מלאכתן כן אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם בפירות שלא נגמרה מלאכתן שהוא יכול להפקירן ולפוטרן מן המעשרות תאמרו בפירות שנגמרה מלאכתן שאינו יכול להפקירן ולפוטרן מן המעשרות א"ל ב"ה אף פירות שנגמרה מלאכתן יכול הוא להפקירן ולפוטרן מן המעשרות ע"כ הרי לפנינו דזה הוא פלוגתא בין ב"ש וב"ה דלב"ש לאחר גמר מלאכה חייב במעשרות ולב"ה אף בהפקיר לאחר גמר מלאכה פטור והר"ש ז"ל מקשה ממשנה (דפ"ק דפאה) ונתן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח דמשמע לאחר מירוח לא מהני הפקר [ומתרץ דהתם בירושלמי מוקי ההיא מתניתין כב"ש בלא"ה משום קושיא אחריתא] עכ"פ שמעינן דפלוגתא היא בירושלמי בין ב"ש וב"ה ואליבא דב"ה פטור בהפקר אף לאחר מירוח אולם על התוס' ז"ל לא קשה דשיטת הש"ס דילן ע"כ דהפקר לאחר גמר מלאכה חייב במעשרות דגרסינן במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב) גבי מצה של טבל מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל רבינא אמר אפילו תאמר ד"ה מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבד יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום בל תאכל טבל וכו' ולכאורה קשה הא חמץ הוי הפקר דחשיב אינו שלו והפקר פטור מן המעשרות ואם כן היכי משכחת לה חמץ וטבל כאחת הא הוי תרתי דסתרי ואין לאמר דכל עיקר הטעם דהפקר פטור מן המעשרות הוא מן ובא הלוי אין לו חלק ונחלה ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצא הפקר שידך וידו שוין בו וחמץ הוא אסור בהנאה ואין ידך וידו שוין בו ז"א מלבד מה שבארתי (בפ"ק דפאה) דפטור הפקר הוא בלא קרא דובא הלוי והקרא מיבעי לן לענין הפקר עימורין, מלבד זה נמי אינו דגרסינן בירושלמי (פ"ק דמעשרות) הטעם דהקדש פטור הוא נמי מובא הלוי מאחר שאין ידך וידו שוין בו כמו שידך וידו שוין בו וה"נ מאחר שאין ידך וידו שוין בו כמו שידך וידו שוין בו וא"ל דעד כאן לא פטור הפקר ממעשרות אלא בשהפקיר הוא בעצמו אבל לא בשנפקר ממילא ע"י הפקר שהפקירה תורה ג"ז אינו דהיא איבעי בירושלמי (פ"ק דשקלים ופ"ו דפאה) ומסקינן שם דהוי הפקר גמור לפטור אף מן המעשרות אף בהפקר ב"ד וא"כ קשה איך משכ"ל חמץ וטבל בהדדי כיון דהוי חמץ ממילא אין כאן איסור טבל וע"כ מוכח דהפקר לאחר גמר מלאכה חייב במעשרות [ולכאורה יש להק' ג"כ משיטת הירושלמי במס' פסחים פרק כ"ש דגרסינן שם ארבעת רבעים בפני עצמן יחימצן וארבעת רבעים בפני עצמן ועירבן אם התרו בו משום תאכל חמץ בפסח לוקה משום אוכל טבל אינו לוקה אבל אם עירבן ואח"כ חימצן אם התרו בו משום אוכל טבל לוקה משום אוכל חמץ בפסח לוקה וקשה ג"כ כנ"ל כיון דהוי חמץ א"כ אמאי לוקה משום אוכל טבל אבל ז"א דהתם לא נחית רק לענין אין איסור חל על איסור, ואיכא למימר דקאי שם אליבא דריה"ג, משא"כ בש"ס דילן לרבינא דקאמר אפילו תימא ד"ה קשה כנ"ל] וע"כ מוכח דאם הפקיר לאחר מירוח חייב במעשרות וכיון שכן אזלי התלמודים לטעמם דלכאורה קשה למה קאמר מגו דאי בעי מפקר לנכסי לימא מגו דאי בעי מפקר לדמאי והפקר פטור מן המעשרות

עין משפט נר מצוה ב [א] מיי' פ"י ממעשר הלכה י"ב. ג [ב] שם הלכה י"א. ד [ג] מיי' פ"ו משמיטה ויובל הלכה י"ד ופ"ג ממעשר שני הלכה כ"א.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פרק ז' דשביעית:

גליון אפרים

מעשה בר' יהושע שהלך אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל כו'. לקמן בפ"ב דמעשרות דף ט' ע"ב ושם הגירסא מעשה בר' יהושע שהיה מהלך אחר ריב"ז לבני חיל וגירסא דהכא נראה עיקרית לפי שברור חיל היה מקומו של ריב"ז. כדאיתא בבבלי בסנהדרין ל"ב ע"ב: מה מקיים ר' יוסי לאכסניא כהדא דתני הגרים עמכם לרבות את האכסניא. צריך להיות הגרים עמך כהכתוב בפרשה בהר לענין שביעית וכן איתא שם בספרא בתורת כהנים. וזה

מקור דברי הרמב"ם בפ"ה מה' שמיטה ויובל הלכה ג' ומאכילין את האכסניא פירות שביעית והכסף משנה לא גלה מקורו: אמר ר' מנא הדא אמרה אילין דיהבין בביתין אסור ליתן שביעית שאינו אלא כפורע חובו מדמי שביעית מהדא דתני (כן נראה לי שצריך להיות ופירוש שאסור ליתן שביעית לאכסנאים כשהם בבית בעל הבית. מפני שהיה מוטל על בעל הבית לפרנס כשהתאכסנו בביתו והוי כפורע חובו מדמי שביעית):

(א) תמן תנינן [א] פועל שאינו מאמין לבעה"ה תמן את אמר הפועל מפריש וכא את אמר בעל הבית מפריש אמר רבי יונה תמן במאכילו מן המנויין ברם הכא במאכילו מן האבום רבי זריקן שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן [ב] רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ נותן לתוך ידו * ואינו נותן לתוך פיו בדמאי אבל בודאי אפילו לתוך ידו אסור משל חולה אבל משל רופא אסור בישראל אבל בבן נח אפילו בודאי מותר משל רופא אסור [ג] **אם היה אבר מן החי אפילו משל חולה אסור שלא יבא לידי תקלה וקשיא על דבית שמאי בגין

פני משה

תמן תנינן. לקמן (בפ"ז): פועל שאינו מאמין לבעה"ב. על המעשרות נוטל גרוגרת אחת ואומר זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר על תשעים שאני אוכל וכו': תמן את אומר הפועל מפריש. את המעשרות של דמאי והכא את אומר בעה"ב מפריש. לת"ק פריך דלא קאמר אלא לעניים ולאכסניא ולא ס"ל כר"ג שהיה מאכיל פועליו דמאי אלא הבעל הבית צריך שיתקן ויתן להם מן המתוקן: תמן במאכילו מן המנויין. מדבר המנוי וכגוונא דקתני התם שנותן לו מאה גרוגרות לאכול או כיוצא בו וזה יכול הפועל לתקן לפי שהוא ניכר בפני עצמו כדתנן חושך גרוגרות אחת ולא יאכל אלא יתננו לכהן משום תרומת מעשר אבל הכא במאכילו מן האבום שהוא כלי גדול שממלאין אותו ואוכלין כל הפועלים ביחד וכהאי דאמרי' (בפ"ד דנדרים) לא יאכל עמו מן האבום שלפני הפועלים ובכה"ג שהוא דבר המעורב אין לו להפועל לתקן וצריך הבעה"ב לתקן בתחלה קודם שיעשה המאכל להפועלים: שהיה מאכיל לחולה ע"ה. מדבר שאינו מתוקן נותן לתוך ידו של חולה ולא יאכיל הוא עצמו לתוך פיו: בדמאי. ודוקא בדמאי מותר ליתן לתוך ידו אבל אם הוא ודאי טבל אפילו לתוך ידו אסור ליתנו: משל חולה. ודוקא אם הדמאי הוא משל חולה אבל אם הוא משל רופא שלקח מע"ה ועדיין לא תיקנו אסור אף ליתן לתוך ידו: בישראל. דוקא אבל בבני נח וכגון שהעכו"ם זה נוהג להפריש תרומה ומעשרות משלו ותנן לקמן (בפ"ג דתרומות) העכו"ם והכותי תרומתן תרומה ומעשרותיהן מעשרות ואע"פ שאין העכו"ם חייב בהן מ"מ שם תרומה ומעשר עליו וצריך שתנתן התרומה לכהן אם אומר שעל דעת ישראל הפרים ואם לאו טעונה גניזה שמא בלבו לשמים כדאמרינן (פ"ק דערכין) והיינו דקאמר נמי הכא דלעכו"ם חולה והוא נוהג בתרומות ומעשרות מותר אפילו בודאי אינו מתוקן ליתן לו שהרי עכ"פ אינו מוזהר עליו ולא הוו פירותיו טבל גמור אלא מדבריהן הוא ודוקא אם הוא משל חולה אבל אם הדבר שאינו מתוקן משל רופא הישראל אסור ליתן להחולה עכו"ם זה מכיון שהוא נזהר להפריש תרומות ומעשרות אין להאכילו טבל ודאי של ישראל: אם היה. זה הדבר אבר מן החי שבני נח מוזהרין עליו אפילו הוא משל חולה ושל חולה העכו"ם אסור ליתנו בידו שלא יבא ישראל זה לידי תקלה שעובר על לפני עור לא תתן מכשול כדקי"ל לא יושיט אדם אבר מן החי לבני נח שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו וכדתני בתוספתא (סוף פ"ב): וקשיא על דב"ש. דקאמרי במתני' גבאי

לדקה

תמן תנינן פועל שאינו מאמין לבעה"ב, תמן את אמר הפועל מפריש, וכאן את אמר שבעה"ב מפריש. פירש דקשה אר"ג דס"ל דהפועל מפריש והתם תנינן דבעה"ב מפריש דקתני שאינו מאמין לבעה"ב הא מגד הדין הבעה"ב מפריש אמר ר' יונה תמן במאכילו מן המנוין, פי' הכא גבי ר"ג דמאכיל לפועליו הוא באוכל אצל בעה"ב כמו ואינו נאכל אלא למנוין, ובמס' פסחים דף נ' ע"א בממנה זונה על פסחו, ברם הכא במאכילו מן האבום פי' גבי פועל שאינו מאמין לבעה"ב דפועל מפריש מיירי במאכילו מן האבום כדאיתא במסכת נדרים האבום שלפני הפועלים, וכשאוכל אצל בעה"ב לא הוי כפורע חובו, וכשאוכל בפני עצמו חשוב כפורע חובו. תמן קאי על מתניתין דידן ברם הכא קאי על מתניתין דהתם וכזה מצוי בירושלמי כמה פעמים וכן איתא בירושלמי בפ"ג ממס' מעשרות ובפ"ז ובפי"ג דכתובות, ועיין בתוס' ותמצא טעם בע"ה:

ר' זריקן כו' הגר"א ז"ל כתבו תלמידיו בשמו בירושלמי שת"י דגרס כאן סאי דר' מנא דלעיל, וה"ג א"ר מנא הדא אמרה אילין דיהבין בביתין, נ"ל דיעבדין בביתין כו' ואולי כוונתו ז"ל דהפועלין דעבדין בביתי דאז אין להם מזונות ד"ת אסור למיכלן מדמי שביעית, משום דהוי כפורע חובו משא"כ הפועלים דעבדין במידי דאוכלין מן התורה מותר לאכלן מדמי שביעית דלא חשוב כפורע חוב כדאיתא במס' מעשרות (פ"ג), ומדייק מכאן מכיון דהוי נפ"מ בין מנוין לבין האבום, א"כ ע"כ דהטעם הוא משום פריעת חוב א"כ אסור להאכיל לפועלים מדמי שביעית דשם נמי אסור פריעת חוב כהדא דתני אחד שביעית כו' אין נפרעין מהן מלוה וחוב, ובירושלמי שת"י איתא בזה"ל ובגירסת הכתובים עתה כתב מורי להגיה, מזה משמע שהיו לפני התלמידים כמה כתבי יד שינויים רבים, ועל כן אי אפשר להעמיד עליהן:

מה

(שו"ע) מותר משל רופא כד"ו מותר משל חולה אבל משל רופא.

תוספת הרי"ד

המעשרות בשלמא בטבל גמור לא קשה דהא כיון דמדאורייתא לא חזי לא אמרינן מיגו ולא הוי לכם על ידי מיגו אבל בדמאי דאמרינן מגו קשה כנ"ל ומצאתי קושיא הזאת בס' מהר"ם חלאווה ז"ל ומתורץ דלאחר מירוח אין הפקר פטור ממעשרות כשיטת התוס' ז"ל הנ"ל והוא לשיטת הש"ס דילן אבל לשיטת הירושלמי דלבית הלל בשהפקיר לאחר מירוח פטור ממעשרות אם כן באמת אין צריך למיגו דאי בעי מפקר נכסי אלא מיגו דאי בעי מפקר לדמאי והשתא ב' התלמודים אזלי לטעמם הש"ס דילן סבירא ליה דהפקר לאחר גמר מלאכה חייב במעשרות וליכא בזה פלוגתא בין ב"ש וב"ה ע"כ נ"ל מיגו דאי בעי מפקר לדמאי אבל לשיטת הש"ס דילן פליגי ב"ש וב"ה בהא דעניים אוכלין דמאי דלב"ה עניים אוכלין דמאי ולב"ש אין מאכילין את העניים דמאי ופליגי ב"ש וב"ה במיגו דאי בעי מפקר לנכסי דלב"ה שייך מיגו דאי בעי מפקר לנכסי ולב"ש לא שייך מגו דאי בעי מפקר לנכסי ולשיטת הירושלמי דלכו"ע עניים אין אוכלין דמאי וליכא בזה פלוגתא בין ב"ש וב"ה וליכא מגו דאי בעי מפקר לנכסי אבל פליגי במגו דאי בעי מפקר לדמאי דלב"ה איכא מגו דאי בעי מפקר לדמאי ולב"ש ליכא מיגו דאי בעי מפקר לדמאי:

אבל קשה בהך סוגיא לשיטת הרמב"ם ז"ל דפסק (בפ"י מהל' מעשרות) דעניים מחויבין לתקן הדמאי א"כ האיך יעמוד כל הנך משניות דברכות ושבת ועירובין ופסחים וסוכה הנ"ל:

ונראה לפענ"ד דלהרמב"ם ז"ל שיטה אחרת בזה הסוגיא דהנה התוי"ט ז"ל כתב דהרמב"ם ז"ל בחיבורו חזר ממה שפירש בפי' המשניות דבפי' המשניות כתב לחלק בין גבאי צדקה דסיפא לבין הרישא דמאכילין את העניים דמאי דבגבאי צדקה העניים מתקנין וברישא העניים אוכלין בלא תיקון משום דברישא מיירי דהעניים אוכלין סעודה אחת משא"כ בגבאי צדקה דהעניים חולקין ביניהם מנה יפה, משמע מזה דברישא העניים אוכלין בלא תיקון ואלו בחיבורו כתב דגם ברישא העניים מתקנין:

ונראה לפענ"ד דהרמב"ם ז"ל אזיל בחדא שיטה, דנדייק לשון הרמב"ם ז"ל שם וז"ל שם (בפ' י"א) מותר להאכיל את העניים ואת האורחין דמאי וצריך להודיען והעני עצמו והאורח אם רצו לתקן מתקנין, ובפ' י"ב ז"ל גבאי צדקה גובין סתם מכל אדם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן עכ"ל ולכאורה קשה למה בפ' י"א כתב אם רצו לתקן בלשון אם ובפ' י"ב כתב והרוצה לתקן יתקן הו"ל לכתוב ברישא ג"כ כן וצריך להודיען והרוצה לתקן יתקן אלא ע"כ מוכח דס"ל דברישא אין חוב על העני לתקן אלא באם רוצה אבל בגבאי צדקה דהוא מנה יפה כשמחלקין ביניהם כפי' המשניות ז"ל הנ"ל בוודאי חוב על העני לתקן והבעה"ב אינו מחויב ליתן מתוקנין כדברי ב"ש במתניתן אלא מחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן ופי' הירושלמי אליבי' שפיר עולה כהוגן דר"י מוקי בעניי חבירים דכל עיקר דהקילו בעניים הוא להקל עלינו מצות צדקה והכנסת אורחים ס"ל לר"י דוק' בשביל חבירים הקילו אבל לא בשביל ע"ה ומוקי בעניי חבירים ובאכסניא חברים כר' יהושע ואמר לו ר' יוסי דאם אומר את כן לא נמצא נועל דלת בפני ע"ה ומוקי בעניי ע"ה ובאכסניא עכו"ם, וע"ז מסיים תני וצריך להודיעו שמא ירצה להחמיר על עצמו ופריך ע"ד דר"י ניחא על דעתי' דר' יוסי קשה ומשני מפני אחד שהוא מתקן שמא ירצה להחמיר על עצמו ונמצא לדעת הגר"א ז"ל דהטעם דר"י דמוקי בעניי חבירים הוא משום דנאמן שיעשר ולדעת הרמב"ם ז"ל דהטעם דהקילו הוא בשביל להקל הצדקה וראיתי בר"ש ז"ל דס"ל דגם בסיפא גבי גבאי צדקה ס"ל נמי דהא דנקט והרוצה לתקן יתקן הוא נמי באם שהעני רוצה להחמיר על עצמו וגרים בלשונו בלשון המשנה אם רצה לתקן יתקן בלשון אם וז"ל ודבר תימה לר' יונה מ"ש עני ע"ה הא חבירים נמי אי לא בעי לא מעשרין כדמוכח בעובדא דר"י ותני נמי מתניתן אם רוצה לתקן יתקן, ואם לנו קאי גבי אכסניא וכו' עכ"ל הרי מזה סעד לדברינו דמפרש דתלוי ברצונו אי לא בעי לא מעשרן והרוצה לתקן הוא מטעם חומרא מי שרוצה להחמיר על עצמו ולא אליבא דדינא אבל הרמב"ם ז"ל מפרש להסיפא דמדינא חייב לעשר וברישא נקט בלשון אם כלומר אי בעי מעשר ודו"ק:

תמן במאכילו מן המנוין ברם הכא במאכילו מן האבום עי' בפנים מה שביארנו בע"ה דזהו כהכיא ברייתא המובא בירושלמי במס' כתובות (רפ"ז ובפ' ב' ד"ג) אין ב"ד פוסקין לאשה מזונות מדמי שביעית אבל ניזונית היא אצל בעלה בשביעית ויעשה אותה כפועל שאינו יפה שו"פ הדא אמרה לא עשו אותה כפועל שאינו יפה שו"פ והמפרשים ז"ל מבארים שם דהא דמביא הגמ' ראי' מהאי ברייתא דאין מזונות האשה ד"ת הוא מהסיפא דהברייתא מהא דניזונית עם בעלה בשביעית ואי דאורייתא הוא ה"ל כפריעת חוב ולפי הסוגיא דידן מוכח להיפך דבניזונית אצל בעלה מן המנוין לא חשיב כפריעת חוב אלא הענין הוא על פי מה שביארנו בסוגיא דכתובות (דף מ"ז ע"ב) בשיטת התוס' ז"ל דאפילו לרשב"ל דמע"י עיקר מ"מ אינו יכול לומר צאי מע"י במזונותיך היכי דלא ספקה. אבל הרשב"א ז"ל מובא בשטמ"ק (ברים פרק המדיר) דכתב שם דלרשב"ל דס"ל (בדף נ"ח ע"ב) במס' כתובות דמתוך שיכול לכופה למע"י דמע"י עיקר דלדידיה יכול לאמר לה צאי מע"י במזונותיך אע"ג דלא ספקה וקשה לי' לדידי' קושית התוס' ז"ל במס' כתובות (דף מ"ז ע"ב) דאפי' לרשב"ל דמע"י עיקר מ"מ אינו יכול לאמר לה צאי מע"י במזונותיך בדלא ספקה כמו דמוכח ברים המדיר (דף ע' ע"ב) והיינו דמשני הגמר' המתניתין דאמר לה צאי מע"י במז' ופריך א"ה פרנס למה לי ומשני בדלא ספקה וא"כ יקשה אליבא דר"ל מאי א"ל כמו דפריך על ר"ה דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה ממתניתין דקונם שאני עושה לפיך כמו כן יקשה לרשב"ל מהך מתניתין דהמדיר ובאמת קשה מאד הוכחת התוס' ז"ל לדעת הרשב"א ז"ל:

ונראה לפענ"ד לתרץ בעז"ה ע"פ מה דגרסינן בירושלמי ברים פרק המדיר ויש אדם נודר שלא לפרוע חובו ומשני כמ"ד אין מזונות האשה מד"ת כהדא דתני אין ב"ד פוסקין לאשה מזונות מדמי שביעית וצ"ל מפירות שביעית אבל ניזונית היא אצל בעלה בשביעית ויעשה אותה כפועל שאינו יפה שו"פ הדא אמרה לא עשו אותה כפועל שאינו שו"פ ע"כ והפי' של המפרשים ז"ל לא הבנתי וקשה להבין. ונראה לפענ"ד לפרש ע"פ מה דגרסינן בירושלמי בפ' שני ד"ג הרי שבא ממנה"י ואשתו תובעת מזונות ואמר צאי מע"י במזונותיך שומעין לו וכו' ר' ירמי' אמר בשאין מע"י כדי לפרנסה ופריך כהדא שומעין לו כמ"ד אין מזונות לאשה מד"ת כהדא דתני אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית אבל ניזונית היא אצל בעלה בשביעית ע"כ ומבואר הענין כך דיש לחקור בהא דתקנו חכמים מזונות תחת מעש"י למ"ד מעש"י עיקר אם הוא בתורת חוב דעשאו חכמים חוב על האשה על מע"י וחוב על הבעל למזונות ולא שיהא המזונות פירעון על מעשי ידיה אלא חוב בפני עצמה זה חייב מזונות וזאת חייבת

מעש"י

עין משפט נר מצוה ה [א] מיי' פ"ט ממעשר הל"א. ו [ב] מיי' פ"י שם הל"ב. ז [ג] כמ"ג לאוין קסח.

מסורת הש"ס (א) לקמן פ"ז מ"ג.

גליון הש"ס *ואינו נותן לתוך פיו הטעם דהוה מאכילו בידים ואף דאיסורי דרבנן אסור לחולה שאין בו סכנה לאכול: ע' בשו"ע יו"ד סי' קי"ח סעי' ג וכש"ך שם מ"מ בדמאי לא גזרו כ"כ כ"א במאכילו בידים: **אם הי' אבר מן החי. ע' פסחים דף כב, וע"ז דף ו. הובא בסמ"ג לאוין קסח. והרמב"ם השמיטו. וע' בש"ע יו"ד סי' קנ"ו ובש"ך שם. וע' במג"א סי' שמ"ז סקי"ד שרמז לירושלמי רפ"ג דפאה וט"ס הוא לפענ"ד וצ"ל פ"ג דדמאי. ודו"ה:

חדושי רד"א

ברם הכא במאכילו מן האבום. פי' שנתן בעל הבית לפועל במנין כפי שיעור אכילת פועל ויודע כמה נתן לפועל אמרינן על בעל הבית להפריש. ברם הכא במאכילו מן האיבום ונתן לפני הפועל בלא מדה על הפועל רמי להפריש ואיכל להשיב נפשו ומשייר לתרומת מעשר כי אין בעה"ב יוכל להפריש כיון שלא נתן במנין

בגין דו כשר יפסד נותן לו כדי תיקונו מה טעם דב"ש אפילו תגדרנו עכשיו יכול את לגודרו לאחר זמן אין את יכול לגודרו מה טעם דרבנן אם מדקדק את אחריו אף הוא ממעט בצדקה [א] גבאי צדקה בי"ט לא יהו מכריזין כדרך שמכריזין בחול אבל גובים בצנעה ונותנין לתוך חיקו ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה [ב] (א) גבאי קופה בשביעית לא יהו מדקדקין בחצירות של אוכלי שביעית נותנו להן פת מותר שלא נחשדו ישראל להיות נותנין אלא או מעות או ביצות ר' חנינא בשם רבי פנחס הדא דתימר במקום שזורעין ולא אוכלין לאכול אינו חשודין כ"ש להאכיל כהנים המגבלין בטהרה לא יהו מדקדקים בחצירות של אוכלי שביעית אית תניי תני מדקדקין אמר רבי פנחס מאן דתני מדקדקין מפני חלתן מ"ד אין מדקדקין מבריחו מן הקלה ומכניסו לחמורה [ג] טבל ובעון מיתה *שביעית בלא תעשה כיצד הוא עושה אמר רבי חונא מביא כהן חשוד ומטבילה ומאכילה לו ולא נמצא מוסר טהרות לע"ה אמר רבי מנא מביא כהן חשוד ומטבילו ומשמרה עד הערב ומאכילה לו. ולא נמצא מחזיק יד עוברי עבירה ר"ש בר סני בשם ר' אחא משמרה עד ערב הפסח ושורפה:

הרוצה

פני משה

לדקה נותנין את שאינו מעושר למעשר א"כ בגין דכשר הוא ומתקן מה שאוכל יפסיד שהרי הוא צריך לעשר ונמצא פוחת מחלקו שנותנין לו כמו שנותנין לאחרים ומשני נותנין לו כדי תיקונו. לפי המשקל והמדה שצריך ליטול מחלקו למעשר מוסיפין לו כמו כן יתר מחלק האחרים והדר קאמר מ"ט דב"ש דקאמרי נותנין את המעושר לשאינו מעשר ומה מועיל תיקון זה למי שאין דרכו לעשר תמיד: אפי' תגדרנו עכשיו יכול אתה לגודרו. כלומר דמשני דאפילו הגדר שאת גודרו שלא לאכול דבר שאינו מתוקן אינו אלא עכשיו ולפי שעה שהרי אין דרכו לעשר אעפ"כ מה שאת יכול לגודרו תעשה לו גדר שלא יאכל דבר שאינו מעושר דשמא מכאן ואילך יהא זהיר מעצמו ויעשר: לאחר זמן אין את יכול לגודרו. אם לא תגדרנו עכשיו ותתן לו דבר שאינו מעושר בידים שוב אין את יכול לגודרו לאחר זמן וכשרואה שנותנין לו כך בודאי יתנהג כמנהגו לעולם: מה טעם דרבנן. שאין חוששין לכך: וקאמר מפני הגבאים. שאם מדקדק את אחריו להטריחו בכך להיות משגיח ליתן לזה המעושר ולזה את שאינו מעושר אף הוא ממעט בצדקה לחלקה שלא להטריח עצמו בזה: גבאי צדקה. שגובין הקופה: בי"ט לא יהו מכריזין. בביהכ"נ להביא להן הצדקה כדרך שמכריזין בחול אלא גובין בצנעה בתוך הבית ונותנין לתוך חיקן וכו' תוספתא היא (בסוף פ"ג דמכילתין) וכן הא דלקמן: גבאי קופה בשביעית לא יהו מדקדקין. לגבותה מחצירות של אוכלי שביעית באיסור דחיישינן לדמי שביעית אלא מדלגין חצרותיהן ואין מקבלין מהן: נתנו להן פת. לחלק לעניים מותר לקבל מהן ולא חיישינן שמא מספיחי שביעית הוא שלא נחשדו ישראל להיות נותנין אלא או מעות שביעית או בצות בצים הנלקחים מדמי שביעית: הדא דתימר במקום שזורעין. כלומר שנחשדו על הזריעה בשביעית או שמאספין ספיחי שביעית אבל מ"מ אינן חשודין לאכול מאיסור שביעית והלכך מותר לקבל מהן פת: לאכול אינו חשודין לכ"ם להאכיל. כלומר דאי בחשודין לאכול ודאי אין מקבלין מהן דאם הן בעצמן חשודין לאכול לכ"ם שחשודין להאכיל לאחרים: כהנים המגבלין בטהרה. שעושין הכל בטהרה ומגבלין עיסתן בטהרה: לא יהו מדקדקין בחצירות של אוכלי שביעית. כלומר אין צריכין לדקדק על עצמן שלא ליטול מאלו אוכלי שביעית בשביעית כדמפרש טעמא לקמן: אית תניי תני מדקדקין. בתוספתא שם וגרים הכהנים גובין בטהרה צריכין לדקדק באוכלי שביעית כלו' שהן גובין מאלו הנזהרין בטהרה ומאלו אוכלי (שביעית) צריכין הן לדקדק שלא יטול מהן ומפרש ר' פנחס במה מדקדקין שלא ליטול שהרי שביעית אינה נוהגת בתרומות ומעשרות. וקאמר מפני חלתן של אוכלי שביעית. שאע"פ שעוברין על השביעית מזהירין הן להפריש חלה כדלקמן (סוף פ"ט דשביעית) שהן אומרין חלה מדבר תורה ושביעית מר"ג ובית דינו בזמן הזה ועלה קאמר האי תנא שצריכין לדקדק שלא ליטול מהן החלה בשביעית מפני איסור שביעית שבה: מ"ד אין מדקדקין. היינו טעמיה: מבריחו מן הקלה ומכניסו לחמורה כלומר שאם אתה אוסר ליטול מהן החלה מפני איסור שביעית א"כ אף הן לא יפרישו חלה ומבריחו אתה להכהן מן הקלה וזו היא שביעית שאינה אלא בלא תעשה ולזה אתה מכניסו לחמורה שיאכלו בלא הפרשת חלה והוא טבל בעון מיתה. כדתנן בשביעית שם האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה והלכך מוטב שיטלו מהן חלתן כדי שלא יבאו לעון מיתה: כיצד הוא עושה. הכהן שנוטל מהן החלה ואינו יכול לאוכלה מפני איסור שביעית: מביא כהן חשוד. על השביעית: ומטבילה. כלומר שמטבילו לאותו החשוד לפי שזה החשוד על השביעית עם הארץ הוא ופשיטא שאינו נזהר בטהרה לפיכך מטבילו ומאכילה לו תחלה: ופריך ולא נמצא מוסר טהרות לע"ה. דכיון שהוא נותן לו אחר שמטבילו אף הוא יאכל מיד קודם הערב שמש. ומשני ר' מנא דה"ק ומשמרו עד הערב ואח"כ מאכילה לו: ופריך דאכתי לא נמצא שזהו מחזיק ידי עוברי עבירה שנותן לזה החשוד על השביעית לאכול מאיסור שביעית אלא כר"ש בר ביסנא שמשמרה עד ערב הפסח לפי שא"א לשורפה מיד כל זמן שלא נטמאת אע"פ שאינה ראויה לאכילה שלא יאמרו תרומה נשרפת הלכך משמרה עד ע"פ ושורפה בחמץ:

לחזום

רידב"ז

מה טעם דב"ש פי' בשנות אליהו ז"ל מפני מה חולקין רק בגבאי לדקה, ולא חולקין אריסא, ומשני דהאי גבאי לדקה דחולק לעניי עירו, ונמצא גודרן מן הטבל משא"כ בריסא דנותן לעניי עולם מה מועיל שיתן להם בעיר זה מתוקנים, כשילכו לעיר אחרת יאכלו שאינו מתוקן דאפילו תגדרנו עכשיו יכול את לגודרו לאחר זמן אין את יכול לגודרו, ופריך מ"ט דרבנן הא שפיר קאמרי ב"ש ומשני אם מדקדק את אחריו אף הוא ממעט בצדקה, פי' כשאתה ג"כ צריך לגבות בשני כלים אחד מעושר ואחד אינו מעושר וכשיראה ע"ה שמניח את מה שגובה מאתו בכלי אחרת א"כ חשוד הוא בעיניו וימעט מליתן לדקה, וזהו פירוש דמתניתין וחכ"א גובין סתם ומחלקין סתם, פי' דמחויב לגבות סתם בכלי אחד ולחלק שזה מכלי אחד כדי שלא ימעט בצדקה, ודע שבירושלמי שת"י הגירסא תמן אפי' הגדרנו עכשיו יכול את לגודרו לאחר זמן כאן אין את יכול לגודרו ובשנות אליהו גרס באופן אחר קצת:

גבאי קופה בשביעית לא יהיו מדקדקין, פי' שלא ידקדקו שלא ליטול מחצרות של אוכלי שביעית הלא נותנו להם פת מותר שלא נחשדו ישראל להיות נותנין אלא או מעות או ביצית אבל לא פת ע"כ אין מדקדקין ר"ח בשם ר"פ הדא דתימר במקום שזורעין כלומר דחשודין על הזריעה ולא על אכילה, לפיכך אין מדקדקין משום דכיון דלאכול אינן חשודין כ"ם להאכיל, משום דאיתא לעיל (בפ"ד) דיותר חשוד אדם לאכול מלהאכיל, ע"כ כשאינו חשוד לאכול כ"ם להאכיל:

כהנים המגבלין בטהרה לא יהיו מדקדקין בחצרות של אוכלי שביעית אלא נוטלין מהם אית הנא תני מדקדקין, אמר ר"פ מאן דתני מדקדקין מפני חלתן כפי' הפ"מ ז"ל דהא אין נותנין שביעית תרו"מ רק חלה מ"מ אין מדקדקין אלא נוטלין מהן מבריחו מן הקלה ומכניסו לחמורה טבל בעין כו' שביעית בל"ת דאם לא תטול מהם יכול להיות שאיזה ע"ה לא ירצה בשביל זה לאכול שביעית ויהיה מדקדק על שביעית אבל ימצאו כמה שיאכלו טבל כיון דלא יקבלו מהן החלה ואימת קדשים עליהם ויראו לאבדן וע"כ לא יפרשו חלה כלל ויאכלו טבל, כיצד הוא עושה למ"ד דאין מדקדקין, אר"ח מביא כהן חשוד על השביעית שאוכל שביעית ומטבילה ומאכילה לו, ופריך ולא נמצא מוסר טהרות לע"ה דהא הוי קודם הערב שמש, ומשני אר"מ מביא כו' ומשמרו עד הערב וכו', ופריך ולא נמצא מחזיק ידי עוברי עבירה דהא נותן לו הסכמה שיאכל שביעית ומשני ר"ש ב"ס בשם ר"א משמרה עד ערב הפסח:

אמר

שנויי נוסחאות

(שו"ט) נותנו כד"ו נתנו. (שו"י) ביצית כד"ו בצות. חנינא כד"ו חנניה. (שו"כ) אינו חשודין כ"ש כד"ו אינן חשודין לא כ"ש. (שוט"ו) דתני כד"ו דאמר. (שו"ז) ובעון כד"ו בעון. (שו"כ) ומטבילו ומשמרה כד"ו ומטבילה ומשמרו. (שוכ"ב) בר סני כד"ו בר בר סני וגכי"פ בר כרסני.

תוספת הרי"ד

מיש"י או דילמא המזונות הוא בתורת פירעון על מעש"י ויש נפ"מ בין אם הוא חוב בפני עצמו או הוא פירעון על מע"י דאם הוא חוב בפני עצמו כל אחד חייב בחובו ואע"פ שאינה מספקת אבל אם הוא פירעון על מעש"י בדלא ספקה פטור כיון דהוא פירעון על מעש"י ועוד נפ"מ בענין דשביעית דגרסינן בירושלמי (ברפ"ק דמס' מע"ש) אר"י מ"ת אין מוכרין אותו כר"מ ברם כר"י בדין הוא שיהא מותר למוכרו מה וכו' מע"ש שפורעין חובו מדמיו לא כ"ש הא אשכחן דפורעין מע"ש מדמיו כמו דתנינן תמן משך הימנו מעשר בסלע וכו' משך הימנו מעשר בשתים ועמד בסלע נותן סלע של חולין וסלע של מעשר שלי א"ר יוסי שניא היא דמשעה ראשונה מע"ש חייב אלו הי' חייב לו יתן לו מעשר יאות וכו' ע"כ וה"פ דר' ירמי' מדייק מהך מתניתין דפירעין חוב ממע"ש דבמשך הימנו מעשר בשתים ועמד בסלע מחלל בפדיון בעד סלע אחת של חולין ומשלם לו בעד חוב סלע הב' ממע"ש אלמא דמשלמין חוב ממע"ש וע"ז קאמר לו ר' יוסי דממשנה הזאת אין להוכיח דשניא הכא דמשעה הראשונה מעשר מחויב לו דהא לקח ממנו מע"ש וחייב לו בעד מע"ש הילו הי' חייב לו חוב של חולין ופרע לו ממעות מע"ש יאות הי' מוכח דמותר לפרוע חוב ממעות מע"ש אבל הכא דהחוב שחייב לו הוא בעד מע"ש וכיון שהחוב הוא מע"ש גופי' מותר לפרוע ממעות מע"ש עיי' בתוי"ט ז"ל במשנה משך הימנו כו' שם ותמצא כן. היוצא לנו מזה דדוקא לפרוע מע"ש בעד חוב דחולין אסור אבל לפרוע ממע"ש בעד חוב של מע"ש גופה מותר ולפ"ז אם החוב הוא על הבעל החיוב דמזונות לא בפירעון בעד מעש"י אלא חוב בפני עצמו שפיר פוסקין מזונות לאשה מפירות שביעית דלא שייך בזה אין פורעין חוב מדמי שביעית דהא לא הוי פירעון בעד מעש"י דחולין אלא חוב בפני עצמו דחייבוהו חכמים לזון את אשתו מהפירות שיש בביתו וכיון דבשנה השביעית פירות שביעית בביתו משועבד הפירות שביעית גופה לאשתו ולא הוי פירעון הפירות הללו בעד מעש"י דחולין אלא הם חוב בפני עצמם והחוב הוא בפירות שביעית בעצמם דהם בעצמם משועבדים לאשה לא בעד מעש"י דחולין אבל אם המזונות דתיקנו חכמים הם בתורת פירעון בעד מעש"י דחולין אין פוסקין מזונות מפירות שביעית בעד חוב של חולין:

ועפ"ז אתא הירושלמי כפתור ופרח בע"ה דאי מזונות הוא ד"ת נמצא דהחוב הוא מזונות עצמה ולא בעד מעש"י דחולין והחוב הוא בפירות שביעית עצמן ע"כ דפוסקין מזונות משביעית לאשה דבהא לא שייך אין פירעין חוב משביעית כההיא ירושלמי דרפ"ק דמע"ש הנ"ל אלא ע"כ אין מזונות האשה מד"ת אלא מדרבנן, וס"ל להירושלמי דמדרבנן הוא מעש"י עיקר כרשב"ל (בדף כ"ח ע"ב) הנ"ל והמזונות דתקנו חכמים לא בתורת חוב בפני עצמו אלא בתורת פירעון על מעשי ידיה ע"כ אין ב"ד פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית, אבל ניזונית היא אבל בעלה בשביעית דכיון דאוכלת עם הבעל לא שייך פריעת חוב [עיי' בר"ש ז"ל (פ"ק דמע"ש) אבל נותנין זל"ז מתק"ח דמפרש במזמין הללו דמותר עיי"ש] ופריך ויעשו אותה כפועל שאינו. יפה שוה פרוטה דאפילו דמזונות מתק"ח למה אין ב"ד פוסקין מזונות מפירות שביעית משום דהוי בתורת פירעון על מעש"י, דלמא עשאו חכמים חוב בפני עצמה על הבעל ולא בתורת פירעון כמו דמצינו דחייבה התורה מזונות לפועל הוא חוב בפני עצמה על הבעה"ב ולא בתורת פירעון בעד שכרו דהא אפילו אינו שו"פ

עין משפט נר מצוה ח [א] מיי' פ"ד מיו"ט הל"ו טוש"ע או"ח סי' תקכד סעי' ב'. ט [ב] מיי' פ"ח משמיטה ויובל הל"כ. י [ג] מיי' פ"י ממאכלות אסורות הלי"ט.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פרק ג':

גליון הש"ס *שביעית בלא תעשה. לאו דוקא דספיחי שביעית אינו רק דרבנן כמ"ש הרמב"ם פ"ד משמיטה ויובל. ובפירות שביעית לאחר הביעור רבינו לא ביאר אם יהיה בו עשה. אבל רש"י ביומא דף פ"ג ד"ה טבל כתב דאיסור עשה הוא. וע' בתוס' יוה"כ למהרמב"ח שם וע' בספר חרדים עכ"פ לאו ודאי אין בו. ע"כ נראה דלאו דוקא הוא. והוא ל"ת מדבריהם. וקאי לספיחי שביעית כמ"ש המפרש כאן. וע' בתוס' חולין קב: ד"ה היכא. ובכ"מ פ"ז משמיטה הל"נ.

חדושי רד"א

אפילו תגדרנו עכשיו כו'. נ"ב פי' לשון גדר כמו דאיתא לקמן הלכה ג' ר' אבוהו בשם ר' יותנן מפני גידורו התירו דמאי בגסה. וה"פ דהטעם דבית שמאי דאמרי במתני' נותן את המעשר לשאין מעושר וכו' תיפוק לי' דמותר ליתן לע"ה דמאי לעני משום כדי חייו כדלעיל אם אומר את בענייי חבירי' נמצא נועל דלת בפני ע"ה. ומשני אפ לו תגדרנו עכשיו יכול את לגודרו לאחר זמן. פי' בתמי' אם עשה גדר ותיקנה לפי שעה להחיות נפשו בזמן שיש דמאי. אח"כ לאחר זמן שלא יהי' דמאי במה אתה מפרנסו על כרחך בדבר שמעושר. אף כאן נותנין מעושר לשאינו מעושר ולא חש נועל דלת בפני ע"ה. ומקשה מה טעם דרבנן דאמרי גובין סתם ומחלקין סתם. ומשני אם מדקדק אחריו אף הוא ממעט בצדקה פי' אם הגבאי צריך לדקדק מי מעשר ומי שאין מעשר ומה מעושר לשאינו מעושר אז מבריח א"ע מצדקה כי מה לו להכניס ראשו בספק וקולר תלוי בצוארו:

הלכה ב מתני'

[א] הרוצה לחזום עלי ירק להקל ממשאו לא ישליך עד שיעשר [ב] הלוקח ירק מן השוק ונמלך להחזיר לא יחזיר עד שיעשר שאינו מעשר אלא מנין היה עומד ולוקח וראה טוען אחר יפה ממנו מותר להחזיר מפני שלא משך: גמ' אמר ר"א דר"מ היא (א) דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד אמר רבי יוחנן דברי הכל היא שנייא היא שהזוכה זוכה בדקה ואין המבקיר מבקיר בגסה ולית הדא פליגי על דר"מ (ב) דר"מ אמר כיון שאדם מבקיר דבר ויוצא מרשותו הפקרו הפקר שנייא היא שהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה ואפילו על דר' יוסי לית הדא פליגי דרבי יוסי אמר אין ההפקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה אין הפקרו הפקר שנייא היא שהמפקיר מפקיר בגסה ואין הזוכה זוכה בדקה חזקיה אמר אין הפקר מחוסר לבעלין אלא בזכייה מניין כיצד הוא עושה נוטל מן העליון ומתקן. ואינו אסור משום גזל (ג) כהדא ר"ש בר כהנה הוה מסמיך לר' לעזר עברון על חד כרם א"ל אייתי לי חד קיסם מהצד שיניי חזר ואמר ליה [ג] לא תיתי לי כלום אמר דאין אייתי כל בר נש ובר נש מיעבד כן *הא אזיל סייגא דגוברא רבי חגי הוה מיסמך לרבי זעירא עבר חד טעון חד מיכיל דקיסין א"ל אייתי לי חד קיסם מחצד שיניי חזר אמר לי' [ד] לא תיתי לי כלום דאין אייתי כל בר נש ובר נש מיעבד כן הא אזילא מיכלא דגוברא לא ר"ז כשר כל כך אלא מילין דיוצרן שמע לן ניעבדינן

פני משה

הלכה ב מתני' לחזום. לחתוך ולכרות עלי הירק שנתחייב במעשר כגון שהאגד או שמילא את הכלי או שליקט כל צרכו כדתנן בפ"ק דמעשרות והוא מסיר את העלין כדי להקל ממשאו: לא ישליך עד שיעשר. שלא יעשה תקלה לעמי הארץ שימלהו אותן ויאכלו כשאינם מתוקנים: הלוקח ירק מן השוק. ונטלו בידו ולאחר שנטלו נמלך להחזירו למוכר: לא יחזיר עד שיעשר. דמכי אגבהינהו קנה ונעשה שלו לענין זה שלא יצאו מתחת ידו עד שיעשר ובגמרא פריך עלה שהרי הוא גוזל את המוכר שמחזיר לו כשהוא מעושר ונמצא מפסידו בכדי המעשר ומשני שהוא נותן לו דמי המעשר שמפרים: שאינו מעושר אלא מנין. האי מעושר פירושו מחוסר כלומר שכבר קנה אותם בהגבהה ולא היה מחוסר אלא למנותן כך וכך אגודות בפרוטה: היה עומד ולוקח. כלומר שהיה בורר איזה מהם יקח ולא הגביה על מנת לקנות וראה טוען אחר משאוי אחר של ירק שהוא יפה ממנו: מותר להחזיר. כך בלא מעשר: מפני שלא משך. לא גמר בדעתו לקנותו: גמ' דרבי מאיר הוא. הא דקתני לא ישליך עד שיעשר ומסתמא בבעה"ב מיירי שמביא ירק שלו מן הגינה וחותך את העלים ומשליכן להקל ממשאו כר"מ היא דאתיא ופלוגתא דר"מ ורבנן בתוספתא (פ"ג) והובאה בפ' דלעיל (בהלכה ד') דקתני התם לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד. שהוא מוכר במדה גסה. ובעה"ב בין כך ובין כך צריך לעשר דברי ר"מ. כלומר (בין) שמוכר במדה דקה בין במדה גסה עליו הוא מוטל המעשר קודם שיוציא מתחת ידו: וחכמים אומרים אחד סיטון ואחד בעה"ב מותר למכור ולשלוח לחבירו וליתן לו במתנה. והיינו במדה גסה כדאמרינן במתני' דלקמן והלוקח או המקבל הוא יפרים את הדמאי ומוקי לה ר' אלעזר להמתני' כר"מ דס"ל דבעל הבית אינו יכול להוציא מידו דבר שאינו מעושר ואפי' במדה גסה הלכך במתני' נמי לא ישליך עד שיעשר: ר' יוחנן. אמר דלא היא אלא ד"ה היא מתניתין ואף לחכמים דשנייא היא הכא: שהזוכה זוכה בדקה ואין המבקיר מבקיר בגסה. כלומר דכמו שהמוצא אותו וזוכה בו במעט מעט הוא זוכה מה שמלקטו מן הארץ כך זה המשליך ומפקיר אותו אינו מפקיר במדה גסה דמסתמא אינו משליך ממנו הרבה אלא מעט מעט להקל ממשאו ולא קשיא אדהתם דחכמים נמי ל"פ עלי' דר"מ אלא בבעה"ב המוציא מתחת ידו במדה גסה לא הטילו עליו לעשר כדאמרן אבל הכא כיון שמעט מעט הוא משליך אף חכמים מודו שלא יוציא מתחת ידו בלתי מעושר: ולית הדא פליגא על דר"מ השתא מדייק הש"ס על עיקרא דדינא שהטילו ע"ז לעשר מה שהוא משליך הרי הפקר הוא ופטור מן המעשר ומי נימא דהדא פליגא על דר' מאיר פלוגתא דר' מאיר ור' יוסי בדין הפקר הובאה לעיל (בפ"ו דפאה בהלכה א') דר"מ ס"ל כיון שאדם מפקיר דבר ויצא מרשותו הפקירו הפקר אע"פ שלא זכה בו שום אדם ורבי יוסי ס"ל דלא הוי הפקר עד שבא ליד הזוכה וכל זמן שלא זכה בו אדם יכול הוא לחזור בו וכן הוא חייב במעשר והשתא האי מתניתא פליגא על ר"מ דהא מיד כשמשליכו מפקירו הוא ואמאי צריך לעשר הרי הזוכה בו מן ההפקר הוא זוכה: שניא היא שהזוכה זוכה בדקה ואין המבקיר מבקיר בגסה. כלומר דהש"ס מדחי לה השתא לאידך גיסא דיכילנא לשנויי לך דהכא מיירי שמשליך הרבה ואין דרך להפקיר במדה גסה ומה שהזוכה זוכה במעט מעט הוא זוכה ונמצא כשבא לידו לאו אכתי לאו הפקר הויא דבשעה שהשליך לא הפקיר מה שהשליך במדה גסה ושפיר אתיא כר"מ בהא והבעה"ב צריך לעשר וכדס"ל לר"מ נמי בהא דלעיל דבעה"ב לעולם צריך לעשר: ואפי' לר' יוסי לית הדא פליגא. השתא מהדר וקאמר דאף למאי דס"ל לר' יוסי לא תקשי דאמאי צריך לעשר הא ר' יוסי אמר אין הבקר יוצא מתחת ידי בעלים אלא בזכייה. כשבא ליד הזוכה וא"כ תקשי אין הפקרו הפקר בתמיה כלומר הא מיהת בא עכשיו ליד הזוכה והוי הפקר ואמאי זה צריך לעשר משום המוצא הרי כשיבא ליד המוצאו הפקר הוא ועלה קאמר דשנייא היא ואפילו תימא דכר' יוסי נמי אתיא: שהמבקיר מבקיר בגסה ואין הזוכה זוכה בדקה. כלומר לר' יוסי יכילנא לשנויי לך איפכא דהכא מיירי שהמשליך השליך הרבה ובמדה גסה הפקיר וכיון דלא הוי הפקר לר' יוסי עד דאתי ליד הזוכה וכאן אין הזוכה זוכה אלא בדקה כדרך המוצאים איזה דבר ללקוט מעט מעט ונמצא אף מה שבא במעט מעט לידו אכתי לא הוי הפקר דאין הזוכה זוכה בדקה מה שהפקיר זה בגסה והלכך צריך זה לעשר קודם שיוציא מתחת ידו: חזקיה אמר אינו מחוסר לבעלין אלא בזכיית מנין. כצ"ל ותיבת הבקר טעות הדפוס הוא שנשמטה מפורש העליונה. חזקיה בא לפרש הא דקתני הלוקח ירק מן השוק וכו' היינו שאינו מעושר וכו' שאינו מחוסר לבעלים שיתנו לזה הלוקח אלא בזכיית מנין כלומר שיהיו מונין לו כך וכך כמה הוא רוצה והמקח ידוע הוא כך וכך בסך כך והלכך קנה זה ולא יחזיר אא"כ עישר: כיצד הוא עושה. נוטל מן העליון שלפניו ומתקן ואומר הרי זה מעשר על אלו שרציתי לקנותם: ואינו אסור משום גזל. בתמיה והלא כשמחזיר לו ואינו לוקח כלום וקורא שם למעשר נמצא גוזל הוא את הבעלים שהן צריכין ליתן זה למעשר ואם כל אדם שבאין לקנות ממנו יעשו כן לא ישאר לו מאומה ויהיה צריך ליתן הכל למעשר: כהדא וכו'. ומייתי להני עובדי דאמרו כה"ג ולא משני להקושיא עד לבתר כן ר' אבהו בשם ר' יוחנן וכו' דלקמן: היה מסמיך לר' אלעזר. היה נשען על ידו ועברו לפני כרם אחד וא"ל תביא לי קיסם אחד מן הסייג של הכרם לחצות בו השניים וחזר בו וא"ל לא תביא לי כלום שאם יבואו כל בנ"א העוברין לעשות כן ילך להפסד כל הסייג דהאי גברא בעל הכרם וה"נ בעובדא דר' חגיי ור' זעירא שעבר אחד טעון עליו משאוי של חבילת קיסמין וא"ל ר' זעירא כן וחזר בו משום כך: לא ר' זעירא כשר וכו'. דברי ר' זעירא בעצמו הן מרוב ענותנותו אמר לא שר' זעירא אדם כשר הוא כל כך לדקדק על דבר מועט כזה מליקח משל אחרים אלא כך הוא מילין דייצרן שמע לן נעבדינן מפני שדברי' כאילו אין היצה"ר מגרה בנו כ"כ והוא בעצמו שומר לנו ואינו מפתה אותנו וא"כ נעשה זה להתאפק מליטול דבר מועט הזה ומיהת שמעינן מהני עובדי דאף שהוא דבר מועט מ"מ בהצטרפות כאו"א שיעשה כן הוי גזל והשתא הדרינן להקושיא אם כל א' יעשה כזה להחזיר המקח ולעשרו נמצא שלא ישאר ביד המוכר כלום: ר'

רידב"ז

אמר ר"י ד"ה היא שניא היא שהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה, פי' דאתא אפילו כרבנן דסבירא להו דבמדה גסה פטור המוכר להפרים, מ"מ הכא הך דהפקיר במדה גסה, מ"מ חשיב מדה דקה הוא"ל והזוכה זוכה בדקה ואזלינן בהפקר בתר הזכי' דאין חשוב הפקר עד שיגיע ליד הזוכה ממילא חשוב ההפקר בשעת הזכי' ואז הוי במדה דקה ונמצא דיוצא מת"י הבעלים במדה דקה דהוא בשעת זכי', וע"ז פריך ולית הדא פליגי על דר"מ דר"מ אמר כיון שאדם מפקיר דבר יצא מרשותו א"כ הפקרו הפקר בגסה קודם הזכי', ע"ז משני שניא היא שהזוכה זוכה בגסה כצ"ל ואין המפקיר מפקיר בגסה ר"ל כיון דהמפקיר אין מפקיר בב"א אלא מעט מעט אע"פ שהזוכה זוכה א"כ בב"א, מ"מ חשיב ההפקר במדה דקה דהא הפקרו הוי הפקר אף קודם הזכי' וא"כ לפ"ז נמצא דלא כר' יוסי דלדידי' אין הפקרו הפקר עד דמטי ליד זוכה, והוא זכה בב"א ומסיק אפילו על דר' יוסי לית הדא פליגי דר"י אמר אין הפקר יוצא מת"י הבעלים אלא בזכי' ואין הפקרו הפקר ר"ל עד שיגיע ליד הזוכה ונמצא דחשוב שהפקר בגסה, שניא היא דלר"י מוקמינן איפכא שהמפקיר מפקיר בגסה ואין הזוכה זוכה בגסה כצ"ל דאפי' דההפקר הוי בגסה אבל כיון דהזוכה לא זכה בגסה אלא בדקה חשיב ההפקר בדקה ונמצא דלר"מ אף דהזכי' בגסה מ"מ ההפקר בדקה ולר' יוסי אפילו דההפקר בגסה מ"מ הזכיה בדקה, וגי' זו מוכרחת היא:

חזקי' אמר אין הפקר מחוסר לבעלים אלא בזכי' מנין בירושלמי שת"י נמחק תיבת בזכי' כיצד הוא עושה נוטל מן העלין ומתקן, כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל ומפרש קילורין לעינים, דחזקי' ס"ל פי' דמתניתין לא יחזיר עד שיעשר ומהיכן יעשר משל בעה"ב המוכר גופי', וכ"ת הא מפסידו לבעה"ב ז"א דלא חשיב הפסד לבעה"ב רק כשיטול אגודה אחת מן עשרה אגודות ויעשה לאחד מעשר א"כ יחסר לבעה"ב אגודה אחת אבל כשנוטל מן כל אגודה עלה אחת אינו מיחסר לבעה"ב, וה"פ דמתניתן לא יחזיר עד שיעשר ואי דיחסיר לבעה"ב ז"א שאינו מעושר, ר"ל שאינו נקרא מחוסר רק במנין כגון אם הי' נוטל אגודה אחת לעשרן אבל מכיון שאינו מחסרו מהמנין לא הוי חסרון, ופריך עכ"ז והינו אסור משום גזל כהדא כו', אלמא דנקרא ג"כ גזל אפילו כשיטול רק עלה אחד, ור"א בשם ר"י מפרש להמתניתן דה"פ לא יחזיר עד שיעשר משום דכבר קנה אותו בלקיחתו משום דכיון דפסק ולא מדד קנה שאינו מחסר אלא מנין, וזהו פי' דהמתניתן שאינו מעשר אלא מנין דלא חסר רק המנין אבל הפסיקה כבר הי' נקנה א"כ הוי המחזיר כעת כמוכר ע"כ מוטל עליו החיוב לתקן, וכיצד הוא מתקן דהא מחסר לבעה"ב משלם לו דמי אחת מהן ומתקן ובאמת משלם לו עבור האחת שעושה אותו מעשר, ופריך ולא נמצא עושה תקלה לבאים אחריו, ומשני עושה אותן צבור לפניו, ופריך ויקבע אותן תוך פירותיו כו' אפילו עושה תקלה לבאים אחריו ולא משני כלום:

אר"ח

שנויי נוסחאות

(שו"ז) לסיטון כד"ו סיטון. (שו"א) ויוצא כד"ו ויצא. (שו"ב) דר' יוסי כד"ו רבי יוסי. (שו"ג) ההפקר כד"ו הבקר. (שו"ח) ר"ש כד"ו רבי שמעון. (שו"ט) כהנה כד"ו כהנא. (שו"כ) קיסם מחצד כד"ו קים מיחצד. (שוכ"ד) מיכיל כד"ו מיכל ובערוך השלם ערך מכל גרס מיבל. קיסם מחצד כד"ו קים נחצי. (שוכ"ה) אייתי כד"ו אתי. (שוכ"ו) מיכלא בערוך השלם שם מיבלא ובכי"ר מובילה. (שוכ"ז) כך כד"ו כן. דיוצרן כד"ו דייצרן.

תוספת הרי"ד

ש"פ אוכל מן התורה והכ"נ הוא בתורת חוב בפני עצמו ולא בעד מעש"י ואפילו אינו מספקת נמי חייב במזונות דלאו פירעון הוא אלא חוב בפני עצמו וכל אחד חייב חובו ומסיק הדא אמרה שלא עשאו אותה כפועל שאינו ש"פ אלא דהחוב הוא בעד פירעון מעש"י וע"כ אין ב"ד פוסקין מזונות מדמי שביעית וע"כ שפיר מוכיח ר' ירמי' בפ' שד"ג מהך מתניתא דאין ב"ד פוסקין מזונות מדמי שביעית הכ"ל דבלא ספקה נמי יכול לומר לה צאי מע"י במזונותיך דלא הוי חוב בפני עצמו אלא פירעון בעד מעש"י:

ועפ"ז יתורץ היטב מה דהקשינו על הרשב"א ז"ל דליפריך לרשב"ל האיך מיתוקם המתניתין דר"פ המדיר דאי בדא"ל צאי מע"י במזונותיך פרנס למה לה כמו שהוכיחו התוס' ז"ל הכ"ל ולפי דברינו יתורץ בטוב טעם דנפ"מ בין אם נימא

עין משפט נר מצוה יא [א] מיי' פי"א ממעשר הל"ז. יב [ב] מיי' שם הל"ח. יג [ג] [ד] טוש"ע חו"מ סימן שנט סעיף א'.

מסורת הש"ס (א) לעיל סוף פ"ב וש"נ. (לקמן פ"ו): (ב) נדרים סה. (לעיל בפיאה פ"ו). (ג) ירושלמי חלה סוף פ"ד.

גליון הש"ס *הא אזיל סייגא דגוברא. ע' בב"י בחו"מ סי' שנ"ט שכתב שטעם הירושלמי מפני שאלו היה עושה כן כל א' נמצאת כולה כלה. וכן הוא מפורש כאן וגם הסמ"ע כתב שם טעם זה בשם הב"י. וצ"ע:

שנויי נוסחאות

(סו"ה) תוך כד"ו לתוך. קובע אדם כד"ו קובע הוא אדם. (סו"ח) ובירר כד"ו ובורר. (סו"ע) באותו מין כד"ו באותו המין. (סו"כ) ואסורין נכי"ל ואסורה.

ניעבדינן רבי אבהו בשם רבי יוחנן כיון שמשך קנה לא היה חסר אלא ממני ליה כיצד הוא עושה נותן דמי אחת מהן ומתקן ולא נמצא עושה תקלה לבאים אחריו עושה אותן ציבור לפניו ויקבע אותן תוך פירותיו ולא כן תני קובע אדם מעשרותיו של חבירו לתוך פירותיו ואפילו עושה תקלה לבאים אחריו אמר רבי חיננא תקנו בלוקח ולא תקנו במחזיר כיני מתני' היה עומד ובירר עד כדון באותו מין אפילו מין אחר :

הלכה ג מתני'

[א] המוצא פירות בדרך ונטלן לאכלן ונמלך להצניע לא יצניע עד שיעשר אם מתחילה נטלן בשביל שלא יאבדו פטור כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי [ב] לא ישלח לחבירו דמאי רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו : גמ' תני [ג] (א) אין מעבירין על האוכלין רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו (ב) הא דמר בראשונה אבל עכשיו מותר מפני הכשפים תמן [ד] (ג) תנינן ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו תני [ה] ואסורין משום גזל כהנא אמר (ד) והוא שהפכה על מנת לזכות בה אבל אם הפכה על מנת שלא לזכות בה לא בדא ולעניין ניזקין לא בדא שנייא בין הפכה *על מנת לזכות בה בין שהפכה על מנת שלא לזכות בה והוזק בהן אחר חייב בנזקו והכא את אמר הכן אמר רבי אבין תמן כתיב בעל הבור ישלם בעל הנזק ישלם ברם הכא עשר תעשר משלך את מעשר ואין את מעשר משל אחרים : כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי לא ישלח לחבירו דמאי מידה דקה שאין אדם רשאי למוכרה דמאי לא ישלח לחבירו דמאי מידה גסה שאדם רשאי למוכרה דמאי ישלח לחבירו דמאי : רבי יוסי מתיר בודאי בין דקה בין גסה ואוסר בדמאי בדקה

רבי

רידב"ז

אר"ח תקנו בלוקח ולא תקנו במחזיר, פי' דר"ח מילתא אחריתא קאמר וקאי אמתניתן, משום דד' בבות שנויות במשניות הללו דבמתניתן (דה"ג) גרסינן כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי לא ישלח לחבירו דמאי, הוי תקנה אחד בחבר ששולח לחבר כדמפרש שם בירושלמי מדה דקה שאינו מוכר דמאי לא ישלח לחבירו דמאי מדה גסה שמוכר לחבירו ישלח לחבירו, ובמתניתן דכפ"ב קמ"ל עיקר הדין דמכירת דמאי לחבירו התקנה בין דקה לגסה וע"ז תנינן בה"ג דאותו תקנה של מכירה שייך נמי אופן זה בשולח לחבירו הגם דבשולח ליכא הטעמים הללו מוכר משתכר ולוקח משתכר מ"מ התקנה בשניהם שוה, ובמתניתן דידן קמ"ל דין דמשליך והוא ג"כ כמו דין לשלח לחבירו כן נמי הוא הדין הזה במשליך לחבירו ומיירי במשליך לפני חבירו והוא כמו בשולח לחבירו והוא לפני החבר, דלפיכך בעינן ג"כ שהשליך במדה דקה אבל במדה גסה הזוכה דהוא חבר מתקן ועיין בהרא"ם ז"ל על הר"ם ז"ל דכתב מפורש בן דאי בהשליך כתם ולא לפני חבר לא הי' נפ"מ בין דקה לגסה עיי"ם וע"כ מיירי כל המשניות בחד גוונא במוכר לחבירו ומשליך לחבירו ושולח לחבירו והכל הוא לחבירו חבר וע"כ כולם בזה התקנה בין דקה לגסה, וא"כ קשה בהך בבא ד' במחזיר בסיפא דמתניתן דידן דמיירי נמי במחזיר לחבירו א"כ קשה היכי מיירי אי במדה דקה א"כ היה מחויב המוכר להפרים ואי במדה גסה א"כ למה המחזיר מחויב דהא השתא במחזיר הוי הוא המוכר, וא"כ קשה היכי מיירי בהאי דמחזיר, והא ע"כ משליך ומחזיר ושולח כולן איתניהו בתקנה דמוכר ולוקח ע"ז קאמר ר"ח תקנו בלוקח ולא תקנו במחזיר, דמוכח מהך מתניתן דהתקנה הוא רק בלוקח ולא במחזיר דבמחזיר אין נפ"מ בין מדה דקה לגסה דאפילו במדה גסה מחויב המחזיר לתקן, והמפרשים ז"ל מפרשים דהא דר"ח תקנו בלוקח הוא קאי תירוץ על הקושיא לעיל דיקבע אותן לתוך פירותיו ע"ז משני ר"ח דהתקנה הזו לא תקנו במחזיר, קשה לי להבין דמנ"ל לר"ח כן דילמא תקנו באמת במחזיר ג"כ ואין לומר דהא דכיצד הוא עושה נותן דמי אחת מהן ומתקן הוא ברייתא ז"א דא"כ האיך פליג חזקיה וס"ל דנוטל מן העלין, וע"כ לפי דברינו הוא דלמד ר"ח כן ממתני' דידן, והאיך שיהיה ע"כ הוא כדברינו דלא תקנו במחזיר התקנה דמדה דקה וגסה כנ"ל :

תמן תנינן ההופך את הגלל בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו, תני ואסורין משום גזל, כהנא אמר והוא שהפכה ע"מ לזכות בה, אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא ולענין נזקין לא בדא שנייא בין הפכה ע"מ לזכות בה בין שהפכה ע"מ שלא לזכות בה, פי' הוא הכל מדברי כהנא דקאמר דבמתניתן תני תרתי, א' דקנה המהפך בהיפוך לאסור משום גזל אכל העולם, ב' דחייב בנזקו, ע"ז קאמר כהנא דלענין שזכה בהיפוך בעינן כוונת קנין, אבל לענין שחייב בנזקין לא בעינן שיזכה אלא אפילו לא נתכוין בהם ולא זכה נמי חייב בנזקין, דס"ל מפקיר נזקיו חייב, [עיין במס' ב"ק דף כ"ט ע"ב ודף ל' ע"ב עיי"ם] ופריך הגמרא על כהנא ממתניתן דידן דלמה לענין נזקין חייב אפי' בשלא זכה בהם, והכא במתניתן דידן לענין מעשר לא חייב אלא בשנתכוין לזכות בהם, ומשני א"ר אבין תמן כתיב בעל הבור ישלם בעל הנזק ישלם, דפירש בעל הבור בעל הנזק מי שעשה הנזק ישלם, וכיון דהיפך ועשה הנזק חייב לשלם משא"כ הכא גבי מעשר כתיב עשר תעשר, משלך את מעשר ואין את מעשר משל אחרים :

רבי

פני משה

ר' אבהו בשם ר' יוחנן וכו'. כלומר דמשני דבאמת כך צריך לומר דהטעם ליעשו ולא יחזיר כך משום כיון שמשך קנה שלא היה חסר אלא להיות המוכר ממני ליה המנין וכיצד הוא עושה נותן דמי אחת מהן להמוכר ומתקן לאותו המנין שרצה לוקח בתחלה ואין כאן גזל: ולא נמצא עושה תקלה לבאים אחריו. לקנות מהמוכר הזה שהרי החלק זה מעושר הוא והבאים אחריו שיקנו אפשר שיעשרו מזה על האחר ונמצא מעשרין מהפטור על החיוב. ומפני עושה אותן צבור לפניו. כלומר שהמוכר יעשה אלו המעושרין ציבור בפ"ע לפניו ויאמר להבאין לקנות החלק הזה כבר מעושר הוא : ויקבע אותן לתוך פירותיו. כלומר דהדר פריך ואמאי יפסיד למה צריך ליתן להמוכר דמים בשביל המעשר ולמה לא יקבע המעשר הזה לתוך פירותיו שלו דכי לא כן תני בתוספתא דמעשר שני (פ"ד) קובע הוא אדם וכו' וכך היא שנויה שם מפרישין תרומת מעשר על פירות ע"ה ואע"פ שעושין תקלה לבאין אחריו אלמא דקובע אדם תרומת מעשר במקום א' על פירות ע"ה לתקנן ולא חיישינן לתקלת הבאין אחריו לקנות מאותן הפירות ויפרים מהן על פירות אחרים וה"נ אמאי חוששין לכך יעשה הוא ג"כ תרומ' מעשר על פירותיו ולא יפסיד הדמים שנותן להמוכר : א"ר חיננא. דלא תקנו זה אלא בלוקח ואינו מחזיר המקח אבל לא תקנו במחזיר המקח לעשות כן דכיון שהוא חוזר בו ממה שלקח יפסיד דמי המעשר ולא יקבע אותו על פירותיו: כיני מתניתא. על הסיפא קאי היה עומד ולוקח. ומהו ולוקח דקאמר והלכך מפרש דה"ק היה עומד ובורר ליקח וראה טוען אחר וכו'. ורבותא קמ"ל דאע"ג שלקח בידו מ"מ לא קנה שיתחייב במעשר כשמחזירו דלא לקח בידו אלא להיות בורר מהן ולא היה בדעתו ע"מ לקנות: עד כדון באותו המין. אם עד כאן לא אמרו אלא אם היה טוען אחר היפה ממנו מאותו המין בעצמו דאפשר אם היה ממין אחר היה בדעתו לקנות גם את זה או לא ופשיט ליה דאפי' היה מין אחר לא אמרינן דדעתו היה לקנות גם מין הראשון אלא כיון שלא נטל בידו אלא להיות בורר לא קנה ומותר להחזיר וא"צ לעשר :

הלכה ג' מתני' המוצא פירות בדרך. והם בענין שהוקבעו למעשר כגון שרוב מכניסין למכור בשוק או מחצה על מחצה וכדתנן (בפ"ב דמכשירין) אם רוב מכניסין לבתיהן פטור שעדיין לא הוקבעו למעשר ואם רוב מכניסין למכור בשוק חייב שמן הבית הן מביאין וכבר הוקבעו למעשר מחצה על מחצה דמאי : ונטלן לאוכלן ונמלך להצניע. דכשנטלן לאכלן קנה והלכך לא יצניע עד שיעשר כדי שלא יהיה תקלה לאחרים: בשביל שלא יאבדו. ולא נתכוין לזכות בהן פטור עד שירצה לאוכלן או למוכרן או לשולחן ואז יעשר דמאי אם דינו דמאי: כל דבר שאין אדם רשאי למכרן דמאי. כגון במדה דקה כדתנן בפ' דלעיל: לא ישלח לחבירו. במתנה אבל שולח לו בגסה כיון שרשאי למכרו בגסה: ר' יוסי מתיר. לשלוח לחבירו ודאי אפי' בדקה ובלבד שיודיענו שהוא טבל ואינו חושש ר' יוסי שאם נתיר לו לשלוח שמא לא יודיענו ומודה רבי יוסי שבדמאי אסור בדקה כדאמר בגמ' דבדמאי חוששין שמא לא יודיענו ואין הלכה כר' יוסי: גמ' תני. בתוספתא דפסחים (פ"ב) מעשה בר"ג שמצא גלוסקין בדרך ואמר לטבי עבדו טול את גלוסקין וראה עכו"ם אחד וא"ל מבגאי טול גלוסקין וכו' שאין מעבירין על האוכלין והובאה ברייתא זו לקמן (בפ"ק דע"ז בהלכה ט') ומסיק נמי התם דהאידנא דחיישינן לכשפים מעבירין על האוכלין: תמן תנינן. (בפ"ג דב"ק הלכה ד'): ההופך את הגלל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו. שהוא הגורם להזיק כדמפרש לקמן : תני ואסורין משום גזל. דגבי גלל לא קנסו חכמים לומר כל הקודם זכה בו כדאמרינן התם ברישא משום דמאן דמפיק לגלל לר"ה לאו לאשבוחי הוא מפיק לפי שמוסרח ועומד הוא ולא אתי לשהויי התם ומייתי לה הכא משום דבעי לאקשויי אהא דכהנא דלקמיה: כהנא אמר. אמתני' דהכא קאי דקתני נטלן וכו' עד שיעשר והוא שהפכה על מנת לזכות בה אבל אם בתחלה הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא אמרו שצריך לעשר דכיון דלא זכה בהן מעיקרא אין חיוב המעשר חל עליו: ופריך ולענין נזקין לא בדא שנייא וכו' והכא את אמר הכן. ומ"ם דלענין נזקין בהופך את הגלל בר"ה דלא שאני לן בזה שאפי' זה ההופך את הגלל לא נתכוין לזכות בהן חייב הוא בנזקן והכא את אומר הכן דדוקא שנתכוין לזכות בהן נתחייב במעשר : תמן כתיב בעל הבור ישלם. בעל הנזק ישלם כלומר מי שהוא עושה הנזק עכשיו הוא ישלם והרי הוא הפך את הגלל ממקומו והוליכו למקום אחר ונתקל בו אדם שם ואם היה במקומו הראשון לא נתקל בו זה הלכך הוא הכורה בר"ה : ברם הכא עשר תעשר משלך אתה מעשר וכו'. דתבואת זרעך כתיב וכל זמן שלא זכה בו אינו חייב לעשר: כל דבר שאין אדם רשאי וכו'. טעמא דר' יוסי מפרש דמודה בדמאי דבדקה אסור מפני הגדר הוא דהואיל דקיל ליה בדמאי חיישינן שמא לא יודיענו :

התירו

תוספות הרי"ד

נימא דמזונות הוא חוב בפני עצמו או דהוא בתורת פירעון על מע"י דאם הוא בתורת חוב חייב לה תומ"י ומשועבד הוא לה על מזונות דיום המחרת דהשעבוד הוא על כל הימים ולא בכל יום נתחדש לה החיוב כמו שכ' הרשב"א ז"ל בתשו' ומובא בש"ך ז"ל חו"מ סימן ע"ב ולמד ממשנה דף ק"ב מהפקחים עיי"ם אבל לרשב"ל דמעש"י עיקר ולדידי' בדלא ספקה נמי פטור לדעת הרשב"א ז"ל וע"כ הוא בתורת פירעון על המעש"י וה"כ נהי נמי דמשועבד לה מעיקרא לפרוע על המעש"י דהא ע"כ דהשעבוד למזונות לכו"ע הוא מנשואין ולא דבכל יום נתחדש החיוב כמו שכ' הרשב"א ז"ל בראי' גמורה מ"מ אפילו למ"ד דהוי

מזונות

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פי"א ממעשר הל"י. טו [ב] מיי' שם ה"א ופ"ו הל"ו טוש"ע יו"ד סי' של"א סעי' קיז. טז [ג] טוש"ע או"ח סי' קפ סעי' ד. יז [ד] מיי' פי"ג מנזקי ממון הלט"ז טוש"ע חו"מ סי' תי"ד סעי' א'. יח [ה] מיי' פ"ו מגזילה הל"ט טוש"ע שם סעי' ב.

מסורת הש"ס. (א) עירובין סד: (ב) ב"מ כג: (ג) ב"ק ל: (ד) שם כט:

גליון הש"ס *ע"מ לזכות בה ע' בפני משה בב"ק פ"ג הל"ד שפירש דזה קאי על משנתינו דאינו חייב לעשר אלא כשהפכה מתחלה ע"מ לזכות בה. ועל זה פריך מנזקין דחייב אף שלא היפך ע"מ לזכות. ומחלק עיי"ש. וזה דחוק דפשטות הלשון משמע דקאי על מה דקתני ואסורין משום כו' ועי"ז אמר דוקא שהיפך ע"מ לזכות וכדתני חזקיה בב"ק שם. וכדמייתי לה על הך מתניתן ומאי דפריך בירושלמי מנזקין למעשר הוא קושיא בפ"ע, דמשמע לי' דרישא מיירי בכיון לזכות מדקתני סיפא בשביל שלא יאבדו. וכן נראה מהר"ש כאן ותוס' יו"ט בב"ק שם. וכן משמע מרמב"ן בחי' לקידושין דף כ"ו ע"ם והו"ק. ומכאן משמע דידו של אדם אינו קונה שלא מדעתו דאל"כ אפכא הו"ל למימר בנתכוין שלא לזכות. וע' במלמ"ל פי"ו מגזילה הל"ח ובש"ך חו"מ סי' רס"א סק"ו.

חדושי ר"א

ההופך את הגלל כו'. נ"ב פי' צואת בקר כדמוכח בגמ' ב"ק דף ל' בהדיא:

רבי אבהו בשם רבי יוחנן מפני גידורו התירו דמאי בגסה דו מתני' (א) רבי יוסי אומר סלי תאנים וסלי ענבים וקופות של ירק כל זמן שהוא מוכרו אכסרה פטור (ב) אמר רבן שמעון בן גמליאל שלח לי רבי יוסי בי רבי אתרוג ואמר לי זה בא בידי מקיסרין ולמדתי בו ג' דברים שהוא ודאי שהוא טמא שלא בא בידו אחר שהוא ודאי שפירות קיסרין ודאי שהוא טמא שמרביצין עליו מים שלא בא בידו אחר שאילו בא בידו אחר היה מעשר מזה על זה ויעשר ממנו עליו דו חשש להדא דבר קפרא דבר קפ"א אמר אין דרך בני אדם להיות משלחין לחביריהן דברי' חסירין ולא מתני' היא רבי יוסי מתיר בודאי בלבד שיודיעו אתא מימר לך אע"ג דו פליג על רבנן לא עבד עובדא כוותי' רבי זעירא בעי קומי רבי יסא ולא מפירות שהן מותרין בקיסרין הוא א"ל ולא (ג) רבי התיר קיסרין ורשב"ג קודם לרבי היה:

הלכה ד

מתני' [א] (ד) המולי' חיטין לטוחן כותי או לטוחן עם הארץ בחזקתן למעשרות ולשביעית לטוחן עכו"ם דמאי (ה) המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל ע"ה בחזקתן למעשרות ולשביעית אצל העכו"ם [ב] כפירותיו ר"ש אומר דמאי: גמ' ר' חייא בשם ר' יוחנן (ו) נתחלפה קופתו אצל הטוחן אם הוחזק עם הארץ להיות טוחן שם באותו היום חושש ואם לאו אינו חושש ויחוש מה בינה ולסירקי לא כן תני סרקי שהיתה מסתפקת יום א' מן האסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים סירקי אפשר לה שלא להסתפק *ברם הכא לא הוחזק ע"ה להיות טוחן שם באותו היום רבי טייפה סמוקה בשם רבי אבהו כותים נאמנים על הפקדון. ולא

פני משה

התירו דמאי בגסה דהוא מתני' ר' יוסי וכו'. וכלומר והא דהתירו בדמאי בגסה ולא חיים למידי ר' יוסי לטעמיה דקאמר במתני' בס"פ דלעיל סלי תאנים וכו' אכסרה במדה גסה פטור דכל שהוא בגסה מידע ידע הלוקח או המקבל דזה לא עישר שהרי התירו לו למכור ולשלוח בגסה ומפרים הוא דמאי: אמר רשב"ג וכו'. תוספתא היא (בפ"ג): ולמדתי בו ג' דברים. מלשונו ששלח לי זה בא בידי מקיסרין כדמפרש ואזיל: שהוא ודאי. אינו מתוקן. מדקאמר מקיסרין לפי שפירות קסרין ודאי הן וחייבין במעשר ולכן הודיעני שאינו מעושר: שהוא טמא מרביצין עליו מים. כלומר שהוא מוכשר לקבל טומאה לפי שמרביצין עליו מים כדי שיהא הדר וזה למדתי מדאמר זה בא בידי ולא היה לו לומר אלא זה הוא מקסרין וזה בא בידי ללמדני שנזהרתי בו מליגע בדבר המטמא אחר שהוכשר לקבל טומאה: שלא בא בידו אחר כו' היה מעשר וכו'. וכך הוא שם כלומר שלא היה צריך להודיעני שהוא מקסרין אם היה בידו אתרוג אחד לפי שהיה מעשר מזה על זה: ויעשר ממנו עליו. ולמה שלח לו אינו מתוקן היה לו לעשר חתיכה אחת ממנו עליו. ומשני שהוא היה חושש להא דבר קפרא שאומר אין דרך בנ"א להיות משלחין לחבריהן דברים חסירין: ולא מתני' היא ר' יוסי מתיר וכו'. ומנ"ל למידק שלא בא בידו אחר דילמא אף שהיה בידו אחר ולא רצה לתקנו דלטעמיה הוא דאזיל דס"ל במתני' דמותר לשלוח טבל ודאי ובלבד שיודיענו והרי הודיעו שהוא ודאי. ומשני אתא מימר לך דאע"ג דהוא פליג על רבנן לא עבד עובדא דכוותיה נגד החכמים אלא דמסתמא לא היה בידו לתקנו: ולא מפירות שהן מותרין בקסרין הוא. דהא אמרינן בפ' דלעיל שהתירו קסרין לפוטרה ממעשרות: א"ל ולא רבי. הוא שהתיר קסרין ורשב"ג קודם לרבי היה ועדיין לא התירו אותה:

הלכה ד מתני' המוליך חטים לטוחן כותי. לטחון אותן: הרי הן בחזקתן. דלא חשידי להחליף אלו המתוקנים באחרים שאינן מתוקנין: לטוחן עכו"ם דמאי. דחשוד הוא להחליף ושמא החליפן בחטין של ע"ה ולבתר דאשכחי לכותים יונה בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה עשאום כעכו"ם לכל דבר: אצל העכו"ם כפירותיו. ורישא מפני שדרך בנ"א להוליך קופות רבות של חטין ולהניחן אצל הטוחן חיישינן שמא נתחלפה קופה זו בקופה אחרת של ישראל שהן דמאי אבל פירות בפקדון ליכא למימר שמא החליפן בפירות של ישראל אלא שמא החליפן העכו"ם בפירותיו לפיכך הן כפירותיו של עכו"ם. ודין פירות של עכו"ם תלוי בגמר מלאכתן ביד מי כדמפרשינן בגמ': רש"א דמאי. ר"ש סבר דאף בפירות פיקדון חיישינן שמא נתחלפו בבית העכו"ם עם פירות של ישראל אחר שכשם שישראל זה הפקיד אצלו כך חיישינן שמא ישראל אחר מן החשודים על המעשרות הפקיד גם כן בידו ונתחלפו אלו באלו ואין הלכה כרבי שמעון: גמ' נתחלפה קופתו. שנתחלף לו לחבר קופתו של חטין אצל הטוחן: חושש שמא נתחלפה עם של ע"ה: ואם לאו. שלא טחן ע"ה באותו היום אינו חושש שמא מיום אתמול או מקודם נשאר שם של ע"ה ונתחלף עם שלו: ויחוש ואפי' מיום אחד וכי מה בינה לבין סדקית. המוכרת תבואה על יד על יד קרויה סידקית א"נ סירקית והיא סוחרת שמעאלית. וגרסינן להא בפ"ק דכתובות (בהלכה י'): לא כן תני סידקית שהיה מסתפקת יום א' מן האסור. למכור הימנו נעשה אותו יום הוכיח לכל הימים וחוששין מליקח ממנה ואמאי קאמרת הכא דדוקא אם טחן באותו היום הוא דחוששין: סידקית אפשר לה שלא להסתפק. בתמיה כלומר שאני סידקית שהרי אי אפשר לה שלא להסתפק ולמכור וכיון שראינו יום א' שהיא מסתמסת ומוכרת מן האיסור חוששין לכל הימים אבל הכא אם לא הוחזק ע"ה להיות טוחן שם באותו היום למאי ניחוש דהא הטוחן גופיה אינו חשוד להחליף הוא כמו הסידקית שראינו אותה בעצמה מסתפקת ומוכרת מן האיסור: כותים נאמנים על הפקדון ולא

רידב"ז

רבי אבהו בשם ר"י מפני גידורו התירו דמאי בגסה, פי' משום תיקון העולם התירו למכור דמאי ומביא ראי' ממתניתן דר"י אומר סלי תאנים כו' כל זמן שהוא מוכר אכסרה פטור, ולמה נחלקו חכמים עליו הא היא ג"כ מדה גסה, אלא ע"כ כיון דלא שכיחא המכירה דאכסרה כדאיתא בש"ס דילן במס' ב"מ (דף מ"ז ע"א) ע"כ לא שייך בי' תיקון עולם ע"כ ס"ל להת"ק דאכסרה חייב בדמאי אף במידה גסה, ומכאן הוציא הרמב"ם ז"ל דר' יוסי הוא יחיד בזה וחכמים חולקין עליו ומתורץ קושית הראב"ד ז"ל בפי"א מהל' מעשר ה"ד:

ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא ודאי, פי' התוס' במס' ע"ז (דף נ"ט) משום שהוא ילוע שלא עשרו כו', ופריך ולא מתניתא היא ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו פי' התוס' ז"ל הכ"ל דלמה מדייק שלא הי' בידו אחר דאפי' היה בידו אחר הא מותר לשלח אתרוג בטבלו כדאמר ר' יוסי במתניתן, ומשני דפליגי עליו רבנן לא עבד עובדא כותי' אלא כרבנן ר"י בעי קומי ר"ז ולא מפירות שהן מותרין בקסרין הן פי' התוס' ז"ל הכל משום דבמכילתין (בפ"ב) חשיב אלו המינין האסורין בקיסרין פי' משום דמאי משום דאלו המינין באים באלו המקומות מא"י, והידועים שלא באו מא"י פטורים משום דמאי וחייבין משום ודאי דבח"ל לא גזרו רבנן על דמאי רק בודאי חייבין בחו"ל בתרומת חו"ל וע"כ פריך הלא אתרוג מפירות המותרין בקיסרין שאין מביאין אותו מא"י אלא גדל בקיסרין עצמו וכיון דהוי מחו"ל בזה מודה רבנן לר"י דמותר לשלוח ודאי בהודעה מחו"ל, ולא נחלקו אלא בודאי מא"י וא"כ מנ"ל שלא הי' בידו אחר, ומשני דעדיין לא הותר קיסרין בימי ר' יוסי והיו מחזיקים אותו בחזקת א"י:

ולולי פי' התוס' היה אפשר לפרש כך, דהא התוס' ז"ל כתבו שם שאם לא שלח לו אלא בשביל דבר אחד היה לו לפרש, ולפי ששני דברים תלוין בו שלח לו סתמא עכ"ל ז"ל, ולפי זה אפשר לפרש כך דלמה קאמר שפירות קסרין ודאי הכלל על כל הפירות משום שהוא ידוע שלא עישרו כפי' התוס' ז"ל הכ"ל הא אתרוג הוא מפירות המותרין בקיסרין משום דמאי וא"כ ע"כ הוה ודאי האתרוג דאפילו בכל הפירות לא הי' ידוע שלא עישרן מ"מ האתרוג הוי ע"כ טבל דאל"כ לא היה שלח לו ההודעה שהיא מקסרין רק בשביל דבר אחד שהוא מוכשר הי' לו לפרש וע"כ ששני דברים תלוין בו וא"כ ע"כ הוי טבל, ולימא למימר טבל דדמאי הא אתרוג בקסרין פטור מן הדמאי ורק חייב בודאי א"כ ע"כ שהאתרוג הוי ודאי ולמה לי' למימר שפירות קסרין ודאי הכלל בכל הפירות. הא אתרוג זה הוי ודאי אפילו אי כל הפירות היו מעושרין ע"כ מדבהודעתו על ב' דברים ע"כ דהוא טבל ודמאי אי אפשר משום דהוי מפירות המותרין בקסרין משום דמאי, וע"כ דהוי ודאי ומשני דעדיין לא הותר קסרין בימי ר' יוסי והי' מחזיקין קסרין גופי' מא"י:

רבי חייא בשם ר"י נתחלפה קופתו אצל הטוחן כו'. ויחוש מה בינה ולסירקי לא כן תני סירקי שהיא מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים. פי' דהוי מדין קבוע כמו בנקבע ט' חנויות בשר שחוטה וא' בשר נבילה, דלא אזלינן בתר רובא כמו כן בנקבע ט' פעמים כשר ופ"א טריפה וספק לנו מאיזה פעם לקח אם מהט' פעמים שנקבע בכשר או מהפעם אחד שנקבע הטריפה לא אזלינן בתר רובא ואם כן הכא בטוחן ל"ל דהוחזק ע"ה להיות טוחן באותו יום הזה הא אפי' בלא הוחזק ביום הזה, אך כיון דהוחזק בטוחן הזה פ"א ע"ה, וספק לנו כעת מאיזה פעם הוא אם מרוב הפעמים או מפעם המיעוט נמי הי' לן למיחוש ולא ניזול בתר רובא, ומשני דלעולם ברוב פעמים ומיעוט פעמים הולכין אחר הרוב ולא חשוב קבוע, רק הכא בסירקי טעמא אחרינא הוא דהתם בסירקי כיון שהיתה מספקת יום אחד מן האיסור וראינו דעד כאן היתה מסתפקת מן היתר והיום הזה היא מסתפקת מן האיסור אמרינן אפשר שמהיום ולהבא לא תסתפק עוד מן היתר, ואפשר שלא תסתפק עוד כל הימים מן היתר אלא מן האיסור, ואזלינן בתר חזקה דהשתא דאבדה חזקת כשרות מהיום ההוא ולהלן לכל הימים ברם הכא לא הוחזק אלא ע"ה להיות טוחן שם באותו היום בתמי' וכו', פי' מכיון דראינו פעם אחד ע"ה אבד חזקת כשרות על כל הימים ונאמר שלא הוחזק על כל הימים אלא ע"ה בתמי' וכן מוכח הגירסא במס' כתובות (בפ"ק):

הכא

שנויי נוסחאות

(פו"א) גידורו כד"ו גדירו. (פו"ג) מוכרו כד"ו מוכרן. (פו"ז) בידו כד"ו ביד. (פו"ח) שמרביצין כד"ו מרביצין. (פו"ט) בידו כד"ו ביד. בידו אחר היה כד"ו ביד אחר הייתי. (פו"ג) שיודיעו כד"ו שיודיעין. (פו"ח) חיטין לטוחן כותי או לטוחן כד"ו חיטיו לטחון עם הכותי או לטחון. (פו"כ) לטוחן עכו"ם כד"ו לטחון הנכרי. (פו"כ) אצל כד"ו ואצל. (פוכ"ד) הטוחן כד"ו הטחון. (פוכ"ז) הוכח כד"ו הוכיח. (פוכ"ח) אפשר כד"ו איפשר. (פוכ"ט) טייפה כד"ו טירפא.

גליון אפרים

אתא מימר לך אע"ג דו פליג כו'. התוס' בפ"ז נ"ט ע"ב גורסים אית לך מימר א"י. דו פליג. ועמ"ש בברכות דף ו' ע"א:

תוספת הרי"ד

מזונות פירעון על מעש"י שייך נמי למשועבד לס מעכסיו בפירעון מזונות על מעש"י שתעשה לו מחרת וכמו דמלינו דאדם יכול לשעבד עצמו היום לפרוע החוב שילוה למחר ומשועבד מעכסיו כדאי' בשו"ע חו"מ (סי' ס"א ס"ז) ומקורו מתשו' הרא"ש ז"ל וכ"כ רש"י ז"ל במס' כתובות (דף נ"ט ע"ב) גבי ספר אמנה דמשתעבד עלמו מעכסיו באם ילוה יהא משועבד מעכסיו דלא דוקא לאחר שילוה למחר דמשועבד מהיום אבל בשלא לוה כלל לע"ע אינו משועבד על מחר אלא כאם שילוה מחר משועבד מעיקרא עיי"ש במס' כתובות שם בר"נ ז"ל, וא"כ ה"נ ניחי דמשועבד לה השתא לפרוע על מעש"י דלמחר אבל כ"ז דלמחר לאחר שעשתה מעש"י משועבד לה מעיקרא אבל כ"ז שלא עשתה מעש"י דלמחר אינו חייב לה לפרוע עליו א"כ שפיר חל הנדר אף דלא אמר לה לאי מעש"י במזונותיך אע"פ דלמחר כשתעשה מעש"י מחויב הוא למזונות למפרע מ"מ חל השתא הנדר דהא באמת קי"ל דקונמות מפקיעין מידי שעבוד ורק עיקר הקושיא דפריך בגמ' היכי מצי מדיר לה משום דאלמוהו רבנן שעבודה כדאיתא בתוס' ז"ל (דף ע' ע"ב) והוא משום דא"כ יפקיע כל בע"ח ממונו ע"י קונם עיי"ש וא"כ לא שייך בספר אמנה דמשעבד עלמו לפירעון מעכסיו באם ילוה למחר בזה אינו מפקיע ממונה מבע"ח דהא רשות ביד הבע"ח שלא ילוה למחר ואם מלוה אותו למחר הוא מעלמו מפקיע ממונו דידי' בשלמא אי מזונות חוב בפני עלמו בזה שפיר מפקיע ממונו מבע"ח ע"י קונם לכן בנשים שחייבים ז"ל כל אחד חוב

עין משפט נר מצוה יט [א] מיי' פי"א ממעשר הל"ג. כ [ב] מיי' שם הל"ו.

מסורת הש"ס (א) לעיל פ"ב מ"ב ה"ב: (ב) תוספתא פ"ג כלכך ועי' תוס' חולין ו: ד"ה והתיר: (ג) לעיל פ"ב (ד) גיטין סא: (ה) בכורות יא: (ו) ירושלמי כתובות פ"א הלו"ד:

גליון הש"ס *ברם הכא לא הוחזק. [illegible]

חדושי רד"א

שלח לי ר"י בר רבי כו'. [illegible]

שנויי נוסחאות

(שו"א) הכותי' כד"ו הכותי. (שו"ב) לך כד"ו ליתא. (שו"ד) תאמינו כד"ו האמינו. (שו"ה) שנתן אל תאמינהו שנטל כד"ו שנטל אל תאמינהו שנתן. (שו"ב) לטוחן כד"ו לטחן. (שו"ו) פוטר כד"ו פטור.

ולא מתני' היא אצל הכותי' מתני' עו' שלא נחשדו אתא מימר לך אפילו משנחשדו מהו שיהא נאמן לומר נטלתיו והנחתי אחרים מתוקנים תחתיהן אם את מאמינו שנטל תאמינו שנתן אם אין את מאמינו שנתן אל תאמינהו שנטל כותי את מאמינו שנתן ואין את מאמינו שנטל רבי יונה בעי מה נן קיימין אם באומר [א] משלי הם אפילו עם הארץ לא יהא נאמן אם באומר פלוני עישר לי אפילו כותי יהא נאמן אמר רבי בא (א) תפתר כמ"ד כותי בעכו"ם דאיתפלגין כותי בעכו"ם דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר כותי כישראל לכל דבר הכא את אמר לטוחן העכו"ם דמאי והכא את אמר אצל העכו"ם כפירותיו כאן [ב] *קופה בקופות וכאן פירות בפירות (ב) רבי ירמיה בעי קומי רבי זעירא מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור במקום אחר אמר ליה ולכל דבה • ולא

רידב"ז

הכא את אמר לטוחן העכו"ס דמאי והכא את אמר אצל העכו"ס כפירותיו, כאן קופה בקופה כאן פירות בפירות, לשיטת הראב"ד ז"ל דסובר דמירות העכו"ס חייב מדרבנן גרס (בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה ט"ו) הכא את אמר אצל העכו"ס דמאי, והכא את אמר אצל העכו"ס ודאי, משום דמפרש דהפקיד פירות מתוקנים אצלו. והוי כפירותיו דמירות העכו"ס חייב, והוי ודאי ואמאי לא הוי דמאי שמא לא החליף, ומשני גבי קיפות בקופות אצל הטוחן קרוב הדבר שלא החליף משום דמתיירא שמא לא יכוין במלואם, משא"כ פירות בפירות כיון שאינו מתיירא הו"ל ודאי החליף, ולפיכך הוי ודאי, ועז"ז בעי ר' ירמי' קומי ר"ז מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור במקום אחר אם אמרינן דהוי ודאי של עכו"ס, עד דתימר דיכול לתרום ממנו על מקום אחר ולא הוי כמספק על הודאי א"ל ולכל דבה כלומר לכל חומרא דלענין להפרים עליו מפרים בתורת ודאי ונותן לכהן בתורת ודאי ומ"מ אינו יכול לפטור במקום אחר דשמא לא החליף והוי מתוקן והוי מפטור על החיוב, והטעם בזה יבואר בתוס' שכן הוא עיקר הדין תי"ה:

ולשיטת הרמב"ם ז"ל דסביר' ליה דמירות העכו"ס פוטר אפילו מדרבנן מפרש הכי דהרי הן כפירותיו דלא אמרינן שמא החליף כשל ע"ס ז"א אלא דהחליף בפירותיו וממנ"פ פטור אם לא החליף הוי מתוקנין ואם החליף הרי הוא מירות עכו"ס ופטור אפילו מדרבנן, ופריך הכא את אמר לטוחן העכו"ס דמאי והכא את אמר כפירותיו ולא אמרינן שמא הוי של ע"ה והוי דמאי כמו ברישא בטוחן דחיישינן שמא נתן לו של ע"ה, ומשני תמן קופות בקופות ר"ל דרך להוליך לטחון כל אחד בקופתו ועשוי' להתחלף קופה בקופה של ע"ה והוי דמאי משא"כ פירות בלא קופה אינו מתחלף אלא בפירות שלו שהם פטורים וכ"כ הכ"מ ז"ל ובעי ר"י קומי ר"ז מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור במקום אחר, פי' דלשון המשנה הוא כך דגבי טוחן הוי דמאי דחיישינן שמא נתחלף בשל ע"ה, אבל המפקיד פירותיו אצל העכו"ס הרי הם כפירותיו ואינו מפורש במתניתן כפירותיו דמאן אי כפירותיו של עכו"ס אי כפירותיו של ישראל יש לפרש כפירותיו של ישראל דדוקא גבי טוחן חיישינן לחילוף מפני קופות בקופות עשוין להתחלף משא"כ במפקיד אצל העכו"ס אינו עשוי להתחלף והוי כפירותיו של ישראל לגמרי, וגם יש לפרש כפירותיו של עכו"ס דלא הוי דמאי דלא נתחלפה בקופות של ע"ה אלא דהחליף על פירותיו וכשהפקיד מתוקנין הוי מתוקנים כנ"ל. ונפ"מ בהפקיד טבלים באם כפרש כפירותיו של ישראל א"כ כשהפקיד טבל הוי טבל ברור ופוטר טבל ברור במקום אחר, אבל אם נפרש כפירותיו של עכו"ס א"כ איכא חשש חילוף בפירותיו של עכו"ס א"כ כשהפקיד חולין מתוקנים אז הוי מתוקן ממנ"פ כיון דליכא חשש דע"ה, כמ"ש הרמב"ם ז"ל, אבל כשהפקיד טבל הוי ספק טבל ואינו יכול לפטור טבל ברור במקום אחר, ור' ירמי' מבעי' לי' זאת, אם הפירוש כפירותיו הוא כפירות של עכו"ס, או כפירותיו ממש ור"ל בתיבת פירותיו ממש היא הכונה כפירותיו של ישראל, ונפקא מיניה לפטור טבל ברור במקום אחר, ע"ז א"ל ולכל דבה פירש לכל החומרות דחיישינן לטבל שמא הוא מפירות ישראל. ואינו יכול לפטור טבל ברור במקום אחר שמא הוא פירות עכו"ס, רק דפטור מדמאי ולא הוי בכיפא החשש דע"ה, וא"כ הפירוש כפירותיו הוא כפירות של עכו"ס, ומכאן יצא להרמב"ם ז"ל לפרש בפי' המשנה כפירותיו ר"ל כפירותיו של עכו"ס, עכ"ל ז"ל, ובחיבורו (בפי"א מה' מעשר הט"ו) פסק כן כשהפקיד טבל צריך להפרים תרומה מספק, ומה שקשה על שיטתו ז"ל משיטת הש"ס דילן עיי' בתוס': ולא

פני משה

ולא חשידי להחליף: ולא מתניתא היא. המפקיד אצל הכותי בחזקתן וכו' ומאי קמ"ל ומשני דמתני' איכא למימר דמיירי עד שלא נחשדו הכותים ואתא מימר לך דאפי' משנחשדו על שארי דברים. להחליף לא חשידי: מהו שיהא נאמן וכו' בעם הארץ קמיבעיא ליה אם נאמן הוא לומר נטלתיו לזה והחלפתי באחרים מתוקנים תחתיהן וקאמר דמסתברא דנאמן הוא דאם אתה מאמינו שנטל לאלו תאמינו ג"כ שנתן המתוקנים תחתיהן שהרי ע"פ דבורו הוא דאיכא חששא דנטילה דאי לאו הכי אין חשוד להחליף הוא וא"כ האמינו גם לזה שאומר שנתן תחתיהן: ואם אין את מאמינו שנטל אל תאמינהו שנתן. כלומר אם אין אתה רוצה להאמינו שנתן צריך שלא תאמין נמי שאומר שנטל ואז לא הוי כלום מה שאמר וא"כ הפירות בחזקתן: כותי. שאמר כך בדידיה אמרינן. את מאמינו שנטל ואין את מאמינו שנתן. כצ"ל דמה שאומר שנתן אחרים מתוקנים תחתיהן אין מאמינים לו: מה אנן קיימין. בהא דמחלק בין ע"ה לכותי הא במתני' קתני דדין שניהם שוה הוא אם באומר משלי הן שנתתי תחתיהם והן מתוקנים אפילו ע"ה לא יהא נאמן דמסתמא כל מה שביד ע"ה אינו מתוקן הוא ואם בשאומר פלוני חבר עישר ותקן לי פירותי. אפי' כותי יהא נאמן: תיפתר כמ"ד כותי דינו כעכו"ס דאיתפלגון וכו' לעיל (בברכות ט"ז) ובכמה מקומות: הכא את אמר וכו'. מ"ש ברישא המוליך אצל הטוחן עכו"ס דאמרת דמאי הוא. ומ"ש בסיפא דאמרת כפירותיו: כאן קיפה בקופות. ברישא שדרך להוליך להטוחן בקופה ובמדה וחיישינן שמא נתחלפה קופתו בקופתו של ע"ה שהניח גם הוא לטחון כפי שהיתה המדה הלכך הוי דמאי אבל בסיפא שהפקיד אצלו פירות שלא במדה וליכא למיחש כ"א שהחליף אותן בפירות שלו הלכך דינם כפירותיו: ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא. ובפ"ב דע"ז דאיתא נמי להא גרים ר' חנינא בעא קומי ר' מנא ונראית הגי' דבעל הבעיא ר' חנינא הוי ובעי קומי ר' אחא כדלקמן דקאמר ולא על יאות הוה רבי חנינא מתרים לקבל ר' אחא: מה כפירותיו ממש פטור. כלומר מאי האי דקאמר אצל העכו"ס כפירותיו אם כפירותיו ממש הן ופטור ממעשרות כפירות העכו"ס שנגמרו מלאכתן בידו וקשיא: טבל ברור במקום אחר. בתמיה כלומר וכי נימא נמי דאפי' הפקיד אצלו טבל ברור פטור ממעשרות כפירות העכו"ס ואמאי הא איכא נמי למימר שמא לא החליף אותן העכו"ס בפירותיו והרי כאן טבל ברור שמונחים במקום אחד ולמה יהא פטור ממעשרות: א"ל ולכל דבה וכך הוא הגי' שם כלומר ולכל שיש לך לומר בה אם טבל הפקיד נשאר הוא טבל ואם חולין מתוקנין הפקיד פטורין הן כפירותיו ומשום דר"ש פליג עלה הלכך קתני דאליבא דת"ק הרי הן כפירותיו ובחולין מתוקנין: ולא

תוספת הרי"ד

חוב בפני עצמו אלמוהו רבנן שעבודא דשניהם דלא יפקע כל אחד ממונו מבע"ח ע"י קונם, הגם דאם יפקיע אחד ממונו ע"י קונם לאח"כ יפקיע ג"כ האחר את חובו ממנו, מ"מ הוא מפקיע ממונו מבע"ח ע"י קונם ומה בכך שהאחר לאח"כ ג"כ יפקיע לפיכך גבי קונם שאני עושה לפיך א"צ להפר ותנינן סתמא אפילו אין המע"י עודפים על המזונות הרי דאלמוהו רבנן לשעבודא שלא תפקיע חובה ע"י קונם הגם דגם הוא יפקיע חובו כנגד מ"מ אלמוהו רבנן לשעבודא אבל לרשב"ל דהמזונות היא פירעון בעד המע"י והוא משועבד לה מעכשיו לפרוע על מע"י דמחר היכי שייך אלמוהו לשעבודא הא רשות בידה שלא ליתן מע"י למחר וממילא לא תפקע החוב ואם היא נותנת מחר המע"י היא בעצמה מפקעת חובו ואפילו לרשב"ל דמע"י עיקר מ"מ באינה ניזונית המע"י לעצמה כדאיתא (בדף כ"ח ע"ב) אפילו למ"ד יכול הרב לאמר לעבד וכו' אבל בע"ע לא וכ"ש אשתו א"כ לא שייך אלמוהו גבי מזונות והיכי פריך כל כמיניה דמפקע לשיעבודא והתנן קונם שאני עושה לפיך א"צ להפר אלמא דאלמוהו מאי דמיון הוא קונם שאני עושה לפיך למזונות דהתם המע"י הוא בתורת חוב דהא כשהמע"י עודפים ג"כ משועבדת והכא במזונות הוא בתורת פירעון אלא עיקר הקושיא הוא לשיטת ר"ה אבל לרשב"ל בוודאי חל הנדר ולמחר כשנותנת מע"י וחל שעבודא על המזונות דהא אם ישאל על נדרו ישלם לה דהא החוב חל על המזונות רק הריא דנדר רביע עלה ע"כ עד שלשים יעמיד פרנס יתר מכאן יוציא ויתן כתובה ואין להקשות לרשב"ל למה לא יאמר לה צאי מע"י במזונותיך בשלמא לר"ה מיירי בדלא כפקה אבל לרשב"ל קשה למה יוציא יאמר לה צאי מע"י במזונותיך ז"א דע"י נדר צריך להוציא לאחר שלשים דשמעי בה הינהי וזילתא מלתא כדאיתא בגמ' וכן צ"ל לשיטת הירושלמי דמשני דאין מזונות החשש מד"ת ולפיכך חל הנדר ולמה לאחר ל' יוציא לא תתן לו מע"י לשיטת ר' ירמי' בירושלמי דס"ל בפירוש בדלא ספקה פטור ויאמר לה צאי מע"י במזונותיך ע"כ דע"י כדר זילא בה מלתא כדאיתא בגמ' וז"ב ומשיטת הירושלמי לר' ירמי' מוכרח כדעת הרשב"א ז"ל דלרשב"ל בלא ספקה פטור ודו"ק:

כאן קופה בקופות כאן פירות בפירות, והרמב"ם ז"ל פסק (בפי"א מה' מעשר) וכתב וז"ל המפקיד פירותיו אצל העכו"ס הרי הן כפירות של העכו"ס שחזקתו להחליף הפקדון והאיך דינם, אם היו פירות שלא נגמרה מלאכתם ונגמרה ביד ישראל אחר שלקח הפקדון מפרים מעשרותיו כמו שביארנו ואם הוא פירות שהפקיד טבלים ונגמרה מלאכתן חייב להפרים שמא לא החליף העכו"ס, ולפיכך יראה לי שהמעשרות שיפרים ספק אבל אם הפקיד אצלו מתוקנין א"צ להפרים כלום שאפילו החליף העכו"ס פטורין כמו שביארנו בה' תרומות דגנך ולא דגן העכו"ס עכ"ל, ולכאורה קשה דגרסינן במס' בכורות (דף י"ב ע"ב) תנן המפקיד אצל העכו"ס כפירותיו, ר"ש אומר דמאי אר"א להפרים כ"ע לא פליגי כי פליגי ליתנן לכהן ת"ק סבר ודאי חלפינהו ובעי מיתנהו לכהן ור"ש סבר דמאי, ופרש"י ז"ל ספק חילפן ספק לא חילפן כו' עכ"ל ז"ל עיי"ש, הרי דס"ל דהאי כפירותיו דתני במתניתן הוא ודאי דודאי חילפן עכו"ס, וא"כ אמאי פסק הרמב"ם ז"ל לשיטתו דס"ל דמירות העכו"ס פוטר וכשהפקיד אצלו טבלים חייב להפרים מספק שמא לא החליפן העכו"ס, וא"כ אמאי הגמרא במסכת בכורות (דף י"א) הנ"ל דקאי אליבא דמ"ד דס"ל דמירות העכו"ס אינו פוטר וכשהפקיד אצלו מתוקנים צריך להפרים ודאי אמאי והא הוי ספק שמא לא החליפן העכו"ס, וכמו דלהרמב"ם ז"ל דס"ל דמירות העכו"ס פוטר חייב להפרים מספק שמא לא החליפן וה"נ אם מירות העכו"ס אינו פוטר הו"ל להפרים מספק שמא החליף אבל לא ודאי, דהא שמא החליפן, וזהו קושיא אלימתא לכאורה, אבל אתי שפיר ע"פ סוגית הש"ס בירושלמי פ"ג דמעשרות ופסקי הרמב"ם ז"ל דגרסינן שם בזמן שהרוב מכניסין לבתיהן אוכל מהן ארעי ומתקן ודאי ובזמן שהרוב מכניסין לשוק אסור לאכול מהן ארעי ומתקן דמאי כו' מכניסין לבתיהן מתקנין ודאי וכן פסק הרמב"ם (בפ"ג מה' מעשר הכ"ג) ע"ש בכ"מ ז"ל גבי נוהטמ"ח והכניס לבתיהן ודאי משום דכיון דהכניס לתוך הבית ומכיון דהוא מחעמ"ח מכנסו לתוך הבית הרי טבל לפנינו לא אתא כפק ומוציא מידי ודאי לפנינו עכ"ל ז"ל, אלמא היכא דהוא ספק אם נתחייב כלל בתרומה דשמא לא נטבל כלל הר"ז דמאי אבל כשודאי נטבל וספק הוא משום שמא הוא מן מכניסי לשוק וכבר הפרים תרומה או שמא הוא מן מכניסי לבית ולא הפרים תרומה צריך להפרים תרומה גם כן אף שהוא כספק שמא הוא מאותן שכבר הפרים תרומה מכל מקום אין ספק מוציא מידי ודאי והכא נמי דכותי' דכשהוא ספק אם היא מפירות ישראל שכבר הפרים תרומה או מן העכו"ס ועדיין לא הפרים תרומה מחויב בתרומה, ודנני מנום

עין משפט נר מצוה כא [א] מיי' פי"ב ממעשר. כב [ב] מיי' פי"א שם הלט"ו וברא"בד וכ"מ.

מסורת הש"ס (א) לקמן פ"ו ה"ט וש"נ (ב) ירושלמי ע"ז פ"ב הל"ג.

גליון הש"ס *כאן קופה בקופות וכו'. ע' במכרם כאן וברמ"ס וברא"בד וכ"מ פי"א הלט"ו וכפני משה בע"ז פ"ב הל"ג ובשו"ת אלי'. וע' בשו"ת מוהר"ב השכני כי' א ובמה"מ שם:

ולא על יאות הוה ר' חנינא מתרים לקבל ר' א.א. וקאמר הש"ס דלא שפיר הוה ר' חנינא דהוא בעל הבעיא וכגי' דהתם מתרים ומקשה קושיא זו דפשיטא היא דלא אמרינן הרי הן כפירותיו של עכו"ם להיות פטורין אלא בחולין מתוקנין אבל אם הפקיד טבל ודאי דאיכא למיחש איפכא שמא לא החליף והרי הוא טבל כמו שהיה: לא אר"ש. דפליג במתני' בהפקיד פירות אצל העכו"ם דקסבר דמאי הן לא אמר אלא כדי קופתו כלומר שיש ביד העכו"ם כל כך פירות כפי אותה המדה שהפקיד זה אצלו וכיון דעכו"ם חשוד להחליף הפקדון קסבר ר"ש דלעולם הן דמאי דאם חולין מתוקנין הפקיד אצלו שמא החליפן העכו"ם בפירותיו וקסבר דפירות העכו"ם חייבין במעשרות מדרבנן כדאמרינן במנחות (דף סו) גזירה משום בעלי כיסין שיש להם שדות הרבה ותולין אותן בשל עכו"ם ולפיכך מתקנן דמאי ואם טבל הפקיד אצלו תלינן נמי דשמא החליף אותן העכו"ם בשלו והלכך אינו מתקנן אלא דמאי: הפקיד אצלו שתים. אבל אם הפקיד אצלו שתי קופות ולעכו"ם אין לו אלא כדי אחת מהן או בכל כה"ג שהפקיד אצלו שתי סאין ולעכו"ם אין לו אלא סאה אחת:

ולא על יאות הוה רבי חנינא מתרים לקביל ר' אחא רבי חייא בר בון בשם רבי יוסי בן חנינא לא אמר ר"ש אלא כדי קופתו הפקיד אצלו שתים אחת דמאי ואחת ודאי בקיימות אבל אם נאכלה הראשונה השנייה דמאי נטלו ממנו מאה בני אדם מאה סאין בת אחת כל אחד ואחד מתקן דמאי: נתנום לאדם אחד כבר נראה להיות ודאי נטל ממנו אדם אחד כמה סאין בת אחת הראשונה דמאי והשאר ודאי: נתנם למאה בני אדם כבר נראו להיות ודאי: והתני בשם ר"ש בשם רבי טרפון עשו פירות ישראל זה כפירות עכו"ם זה דמאי עוד היא לא אמר ר"ש אלא עד כדי קופתו:

אמר

ולא על יאות הוה ר"ח מתרים לקובלי', כן הגי' בירושלמי במס' ע"ז (פ"ב ה"ג), ושם גרסינן ר"ח בעי קומי ר' אחא מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור כו', וגי' אמיתית הוא ופירוש דהגמ' מסיק דלא יאות הוי ר"ח מתרים לקבל ר' אחא באיבעי' זו כמו דמסיק שם ושם מבואר, ומביא הגמ' הכא רק ראשי דברים מהסוגיא הזאת השייך התם כדרך הש"ס הזה בכמה מקומות לאלפים ועי' בת ס' שמבואר הסוגיא דהתם באר היטב: ר' אחא ר' חייא בר בון בשם ריב"ח לא אמר ר"ש אלא כדי קופתו, פי' דקאי ארישא דמתניתן אצל הטוחן עכו"ם דמאי, ע"ז קאמר ר"א רחב"ב בשם ריב"ח לא אמרי' דהוי דמאי אלא בכדי קופה אחת אבל אם הפקיד אצלו שתים הוי רק אחת דמאי והשאר ודאי דאין סברא לומר שהחליף כולם רק יש לחשוש על אחת, אבל לא על כולם, והא דקאמר לא אמר ר"ש לאו דוקא לר"ש אלא ה"ה לחכמים ג"כ כדאיתא בהר"ש ז"ל, והא דקאמר ר"ש הוא, לרבותא משום הא דמבואר בסמוך, ובירושלמי שת"י מתלמידי הגר"א ז"ל גרסינן אלא כדי קופה. והפי' הוא אלא כדי קופה אחת, אבל בהפקיד אצלו שתים אחת הוי דמאי אבל השאר הוי ודאי וצריך ליתן מהשאר לכהן רק מקפה אחת מפרים ומעכב לעצמו. אבל אם נאכלה הראשונה, פי' אם נטל ממנו שתים ונאכל הראשונה תלינן שהיא הודאי ונשאר השני' דמאי הגם דחיישינן לחומרא למיחש לודאי ולא תלינן על כל אחד בדמאי הכ"מ כשכולן קיימין אבל אם נאבדה אחת מהן תלינן השני' בדמאי. נטלו ממנו מאה ב"א כו' נתנום כו', פי' אם מאה ב"א הפקידו כל אחד סאה וכשנטלו כולם כל אחד הסאה כל אחד תלינן בדמאי אבל אם לא נטלום המאה ב"א ממנו אלא קודם שנטלו נתנו במתנה לאדם אחד והוא נוטל כל המאה סאה לא אמרינן דבא מכח מאה והרי הוא כמאה ב"א וכולן דמאי, ז"א אלא כיון שהוא אדם אחד כבר נראה להיות ודאי דלא תלינן בדמאי רק באחד והשאר ודאי, וכן להיפך נטל ממנו אדם אחד כמה סאין בת אחת הרי השאר ודאי, ואם קודם שנטלם המפקיד נתנם במתנה למאה, ע"ז אמרינן לחומרא, דהם באין מכח אחד ודינם כאחד והשאר ודאי לחומרא ואמרינן כאן וכאן לחומרא, ע"ז פריך דקאמרת אף לר"ש כן והתני בשם ר"ש בשם ר"ט עשו פירות ישראל פירות עכו"ם זה דמאי, כן הוא הגי' בתוספתא, וה"פ דישראל הזה החשוד הנותן פירותיו לעכו"ם עושה את פירות העכו"ם שיהא דמאי לישראל הנוטל ממנו ומדקתני לשון פירות עכו"ם זה, משמע דכל הפירות הוי דמאי, וא"כ מינו אליבא דר"ש להיפך ומשני עוד היא לא אמר ר"ש אלא כדי קופה אבל לא כל הפירות:

א"ר

אחת דמאי ואחת ודאי. כלומר אם טבל ודאי הפקיד אצלו האחת מהן דאיכא למיתלי שמא ההליף אותה בשלו אותה הוא מתקנה דמאי אבל האחרת שלא היה לו לעכו"ם נשארת ודאי טבל כמו שהיתה וקמ"ל דלא אמרינן שמא העכו"ם הביא ממקום אחר והחליף בשל ישראל דלא חיישינן לחלופי כ"א בפירות שלו שהיו לו כפי אותן שהפקיד אצלו בין לקולא כגון שהפקיד אצלו חולין מתוקנים אחת מהן היא דמאי והשנייה פטורה כמו שהיתה ובין לחומרא שהפקיד אצלו טבל ודאי אחת מהן אינו מתקנה אלא דמאי דשמא החליפה בשלו אבל האחרת נשארה ודאי טבל כמו שהיתה: בקיימות. והנ"מ אם שתיהן קיימות הן אבל אם כבר נאכלה הראשונה אצל הישראל לאחר שלקח הפקדון מן העכו"ם אותה השניה דמאי היא דתלינן הודאי באותה שנאכלה והנשארת אין לה אלא דין דמאי דשמא זו היא שהחליפה העכו"ם בשלו: נטלו ממנו מאה בני אדם. מן ישראל הזה שיש לו אותן השתי סאין שהחזירן מבית העכו"ם ונטלו ממנו פירות אפילו מאה בני אדם בבת אחת כאו"א אינו מתקן אלא דמאי דבכאו"א תלינן שמא אותה הסאה שהוחלפה בבית העכו"ם היא בידו ואין לה אלא דין דמאי: נתנום לאדם אחד. ואם אח"כ חזרו אותן מאה בני אדם שנטלו מיד הישראל הראשון הפירות ונתנום לאדם אחד כבר נראו להיות ודאי כלומר שהרי עכשיו יש ביד זה גם אותן הפירות של ודאי שבאו מיד הראשון וצריך לתקן אותן ודאי ואחת מהן דמאי כמו שאם היה נוטל כולן מיד הראשון וקמ"ל דאע"פ שבאו לידו מיד מאה בני אדם וכשהיו בידן היו תולין להקל אצל כאו"א בפני עצמו אפ"ה עכשיו כשהן כולן ביד אחד חזרו להיות כבתחלה: נטל ממנו. מן הישראל הראשון אדם אחד כמה סאין בבת אחת: הראשונה. כלומר אחת מהן היא דמאי דתלינן שהוחלפה ביד העכו"ם והשאר כולן ודאי וכמו שהדין אם היו ביד הראשון ומשום סיפא נקט לה: נתנם. חזר זה השני ונתנם למאה בנ"א אע"פ שעכשיו אין ביד כאו"א אלא אחת מהן אעפ"כ כולן מתקנין ודאי שכבר נראו להיות ודאי כשהיו ביד האחד ומשום דעכשו הספק על כולן הוא שבאו מיד החיוב כולן דין ודאי להם: והתני בשם רבי שמעון וכו'. ובתוספתא (פ"ד) קתני לה ושם גרים עשו פירות ישראל את פירות העכו"ם הזה דמאי כלומר דפריך הא רבי שמעון קאמר התם סתמא דכשהישראל הפקיד פירותיו אצל העכו"ם עשו פירותיו כמו שהן פירות העכו"ם ומתקנן דמאי: ומשני עוד היא וכו'. וכלומר מי עדיפא ממתניתין דנמי קאמר רבי שמעון סתם ואוקימנא דלא אמר אלא עד כדי קופתו והכא נמי בברייתא מוקמינן לדברי רבי שמעון כן:

א"ר

תוספת הרי"ד

ממש לספק אם הוא ממכניסי לשוק או לבית מחמעמ"ת דקי"ל ודאי כשהכניסו לתוך הבית וה"נ דכותי' לשיטת הגמרא למ"ד דפירות העכו"ם אינו פוטר וכשהפקיד אצלו חולין מתוקנים דהוי ספק שמא הוא מן העכו"ם ולא נתקן עדיין או שהוא של ישראל ונתקן, א"כ לפ"ז אין ספק מוציא מידי ודאי בודאי טבל וספק מתוקן ע"כ מפרים ודאי אבל בספק טבל הוי דמאי כלומר ספק ע"כ לשיטת הבבלי דחיישינן שמא החליפן הוי ודאי אבל להרמב"ם ז"ל דחיישינן שמא לא החליפן הוי ספק משום דלשיטת הבבלי הוי ספק שמא הוא מתוקן אבל להרמב"ם ז"ל הוי ספק שמא הוא טבל וע"כ לשיטת הרמב"ם ז"ל כשהפקיד טבל הוי דמאי כלומר ספק, וכן מבואר הכלל הזה גם במשנה מפורשת במס' מכשירין (פרק ב') המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסין לבתיהן כו' מחעמ"ח דמאי כו' אוצר שישראל ועכו"ם כו' מחעמ"ח ודאי הרי החילוק מבואר דבס' טבל הוי דמאי ובס' מתוקן הוי ודאי עיין בהרע"ב ז"ל שם, ובזה ניחא ג"כ מה דלכאורה ל"ב לשיטת הראב"ד ז"ל דביארנו לשיטתיה ז"ל הוא דתנינן במתניתן אצל העכו"ם כפירותיו פי' דהוי ודאי דמחלק הגמרא בין הרישא להסיפא דגבי קופות ברישא הוי דמאי אבל בסיפא בפירות הוי ודאי משום דחזקה שודאי החליף אע"פ דמסיק דאינו פוטר טבל ברור במקום אחר דהוי ספק שמא הוא כבר מתוקן דשמא לא החליף א"כ קשה אמאי הוי ודאי יהי' ג"כ ההפרשה ספק ולמה יתן לכהן נימא הממע"ה אבל לדברינו ניחא שפיר דהא כלל בידינו בודאי טבל וספק מתוקן צריך למיתב לכהן משום דאין ספק מוציא מידי ודאי וע"כ לענין גוף הפרשה צריך להפרים ודאי וליתן לכהן משום דאין ספק מוציא מידי ודאי, אבל לפטור טבל במקום אחר בזה אמרינן להיפך דאין ספק מוציא ודאי טבל ברור שבמקום אחר, והא דבדמאי בעלמא א"צ ליתן לכהן הגם דהוי ודאי טבל וספק מתוקן ז"א דהא בדמאי לא הוי ספק כלל דהא מה"ת הולכין אחר הרוב ורוב ע"ה מעשרין הן, רק חומרא בעלמא שהחמירו חכמים, ומפורש כדברינו זה בתוס' ז"ל במס' ב"ב (דף פ"א ע"ב) ד"ה אלא דבספק אם קיים מצות נתינה הוי ס"ד ולחומרא ובדמאי הוא משום דהוי מדרבנן ועיין בחיבורינו בשו"ת רידב"ז סימן י"ד דמבואר כמה יסודות ע"ז, והא דהכא בטוחן הוי דמאי משום דבטוחן לא הוי ספק השקול אלא דקרוב הדבר שלא החליף משום דמתיירא להחליף שמא לא יכוין במלואם וכה"מ דמירתת מחכינן לגמרי להיתרא רק הכא חומרא בעלמא דאה דהוי דמאי, וכ"כ מפורש במג"מ ז"ל גבי קופות בקופות משום דמתיירא אמרינן קרוב לדבר שלא החליף וח"ב בע"ס:

ולא על יאות הוי ר"ח מתרים לקבל ר' אחא, הוא סיום סוגיא הזאת שייך למס' ע"ז, ושם גרסינן ולא על יאות הוה ר"ח מתרים לקבלי', פי',

דהתם גרסינן באיבעי' מהו כפירותיו ממש בשם ר"ח בעי קומי ר"מ מה כפירותיו ממש וע"ז נסיים בתר דא"ל ר"מ ולכל דבה, ולא על יאות הוי ר"ח מתרים לקבלי', ופי' לזה הוא עפ"מ דגרסינן במס' ע"ז (דף ל"ב ע"א) המפקיד יינו אצל עכו"ם אסור בשתי' ומותר בהנאה, ופריך והתנן המפקיד פירותיו אצל עכו"ם הרי היא כפירות של עכו"ם למעשרות ולשביעית הבמ"ע כגון שיחד לו קרן זוית עיי"ש ועיין הירושלמי דסוגיא דידן יאיר עינינו בע"ה מה דגרסינן שם והתנן המפקיד פירותיו אצל העכו"ם הרי הוא כפירות של עכו"ם למעשרות ולשביעית, ולכאורה קשה הא זהו משנה דידן ולמה נקט המשנה בצורה אחרת ולא כמו שהיא שנוי' במשנה דידן דגרסינן הרי הוא כפירותיו ותו לא מידי ולמה מביאה הגמרא בצורה אחרת אבל לפי הירושלמי הזה ניחא שפיר דהא לפי איבעי' דר' ירמי' יש מקום לפרש המשנה הרי הוא כפירותיו דהרי הוא כפירותיו ממש ר"ל פירותיו של ישראל ופוטר טבל ברור במקום אחר דודאי לא חלפינהו א"כ לא היה קשה כלל מהמשנה הזאת, אך מכיון דהגמרא ס"ל פירוש המשנה כר"ז לכל דבה ע"כ מביא המשנה בלשון זה בפירוש דהרי הוא כפירותיו של עכו"ם למעשרות ולשביעית, ועי"ז יאיר עינינו בירושלמי שם (בפ"ב ה"ג) דגרסינן שם הפקידו אצלו אסור בשתי' ומותר בהנאה ר"ז בעי קומי ר' יוסי מה במיחד א"ל במפקיד אתא ר"ח בשם ר"י שלא ייחד הן כו' הפקידו אצלו בחותם אחד אסור בשתי' ומותר בהנאה, א"ר ירמי' קומי ר"ז תמי' מה אמר לא אמר אלא בחותם הא בלא חותם אסור בשתי' ובהנאה הורי לר' לעזר במיחד והוי ר"ז חדי בה, תמן תנינן אצל העכו"ם כפירותיו ר"ש אומר דמאי ר"ח בעי קומי ר"מ מה כפירותיו ממש פוטר טבל במקום אחר א"ל ולכל דבה ולא על יאות ר"ח מתרים לקבלי' הפקידו אצלו בחותם ר"ח ור"מ חד אמר אסור וחד אמר מותר ע"כ, ופירושו מבואר היטב לפי דברינו דעל הא דקאמר הפקידו אצלו אסור רק בשתי' אבל מותר בהנאה קשה לי' לר"ז קושית הש"ס דילן ממתניתן דידן דאצל העכו"ם כפירותיו ומפרש ג"כ כפירותיו של עכו"ם ע"ז בעי ר"ז קומי ר' יוסי לאוקמי במיחד, כמו בש"ס דילן שיחד לו קרן זוית ור' יוסי קאמר ליה דז"א אלא מיירי במפקיד, והיינו מבואר לנו מפני מה ניחא לי' לאוקמי במפקיד ולא קשה ממשנה דידן או דס"ל דמתניתן דידן פירושו כפירותיו ממש פוטר טבל ברור, כלומר כפירותיו של ישראל או דס"ל ג"כ דפירושו דמתניתן כפירותיו הוא כפירותיו של עכו"ם אך דשאני הכא דמיירי בהפקיד אצלו בחותם ע"כ מותר בהנאה, משא"כ במתניתין דידן מיירי בהפקיד אצלו בלא חותם, ואך ר"ז דמוקי במיחד משום קושיא ממתניתין דידן ס"ל דר"י מיירי נמי במפקיד סתם כמו במתניתין דידן וע"כ מוקי במיחד ואתא ר"ח בשם ר"י שלא ייחד כו' הפקידו אצלו בחותם אחד אסור בשתי' ומותר בהנאה ע"ז ע"ש א"ל לר"ז דר"ז

דלנס

שנויי נוסחאות

(סו"א) על כד"ו עאל. לקביל כד"ו לקבל. (סו"ב) חייא בר בון בכי"ר בון בר חייה. (סו"ז) גראה כד"ו גראו. (סוי"א) עכו"ם כד"ו כותי.

גליון אפרים

הוה רבי חנינא מתרים לקביל ר' אחא. כלבון זה נמצא בירושלמי קדושין פ"ג ה"ד וסוס ר"ח מתרם כליו קבל ר' חגיי:

(א) *אמר רבי יהושע בן קבסוי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה °והזה הטהור על הטמא טהור א' מזה על טמא א' עד שלמדתיה מאוצרה של יבנה וחכמים אומרים אפילו כולו עכו"ם וישראל א' מטיל לתוכו דמאי הדא אמרה שטהור א' מזה על כמה טמאים: דתנינן אצל הנכרי כפירותיו אמר ר"א חכמים שהן בשיטת ר"מ ר' יוחנן אמר חכמים ממש. בעון קומי' מה טעם א"ל כד תסתאבון אנא אומר לכון מה הוה מימר להון כמאן דאמר [א] (ב) מאיליהן קבלו עליהן את המעשרות: שמואל בר אבא בעי ניחא לטהרות לא אמר להון מפני גדר טהרות למעשרות לא אמר להון מפני גדר לקדשים לא אמר להון ואילו הוה אמר להון מה הוה מימר להון גבי מעשרות מאיליהן קבלו עליהן את המעשרות

רבי

חורה אור במדבר יט

רידב"ז

א"ר יהושע בן קבסוי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה והזה הטהור על הטמא טהור אחד מזה על טמא אחד עד שלמדתי' מאוצרה של יבנה, וחכמים אומרים אפילו כולו עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי הדא אמרה שטהור אחד מזה על כמה טמאים כו', פי' דמביא הא דאוצרה של יבנה למשל בעלמא, ובתוספתא דמכשירין (פ"ג) גרסינן מאוירה של יבנה למדתי רק מהאויר דשם למדתי דישראל אחד מעשר את כל האוצר מאויר הזאת למדתי דאחד מטהר הרבה והוא רק משל, ע"ז פריך והתנינן אצל העכו"ם כפירותיו דהוי ודאי וקשיא מחכמים דר"מ מאוצר דיבנה על חכמים דר"ש דהכא דהתם ס"ל דמאי והכא ס"ל ודאי, בשלמא בלא ר"י בן קבסוי לא הוי' קשה כלל דיש לומר דלחומרא ס"ל לחכמים מאוצר דיבנה דס"ל דיש קנין לעכו"ם כו', אך מפני שישראל אחד מטיל לתוכו אזלינן לחומרא והוי דמאי, אבל מר"י בן קבסוי דס"ל דהוי לקולא שלמד מזה דטהור אחד מטהר הרבה, א"כ שישראל אחד מעשר את האוצר א"כ קשה מחכמים דהכא אחכמים דהתם, דהכא ס"ל לחומרא דהוי ודאי, ע"ז משני ר"א חכמים דהכא דר"ש הוא בשיטת ר"מ דהתם דפליג אחכמים דאוצר יבנה דס"ל התם מחעמ"ח ודאי, ור"מ דהתם הוא חכמים דהכא. ר"י אומר חכמים ממש, כלומר דהחכמים דהתם הוא מנוס החכמים דהכא, ובעין קומי מ"ט א"כ מ"ט הקילו חכמים התם יותר מהכא א"ל כד תסאבין אנא אומר לכם פי' כשתזקינו אני אגלה לכם ולא רצה לגלות הטעם, ע"ז פריך שמעון בר אבא, בעי ניחא לטהרות לא אמר להון מפני גדר טהרות לקדשים לא אמר להון מפני גדר קדשים למעשרות לא אמר להון כו' וכן ג' המרא"פ ז"ל ופשוט הוא ואילו הוי אמר להון מה הוי מימר להון גבי מעשרות פי' דבמס' תרומות (פ"ו) אמרינן שם תרי מילין בשם ר' יוחנן שלא רצה לגלות להם הטעם והגמ' מגלה הטעם שם. ולפי שנגלה הטעם יצא מזה קולא והני ב' דברים הוי אחד בקדשים ואחד בטהרות, ומובן מפני מה לא גילה להם הטעם מפני שע"י הטעם יהיה קולא ביותר ולא רצה שיקילו כ"כ מפני גדר קדשים וטהרות, ע"כ שאל ניחא שם לקדשים ולטהרות דלא אמר להן מפני גדר, אלא למעשרות למה לא אמר להן איזה קולא יש בהטעם שלא רצה לגלות להם ואילו הוי אמר להון מה הוי אמר לון שיצמח מזה קולא, ומשני דהטעם הוא מפני שמאליהן קבלו עליהן את המעשרות ר"ל כל עיקר המעשרות בזה"ז דרבנן ואפילו בזמן עזרא והב"ע האי אוצר דיבנה בתרומה בזה"ז דרבנן, ע"כ הקילו ולא רצה לגלות להן דכל עיקר תרומת מעשר בזה"ז דרבנן ועיין בתוס' ותמצא טעם בע"ה:

ר"י

פני משה

א"ר יהושע בן קבסוי וכו'. תוספת' היא (בפ"ק דמכילתין) דתנינן שם לעיל אוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו אם רוב עכו"ם ודאי ואם רוב ישראל דמאי מחצה על מחצה ודאי דברי ר"מ וחכ"א אפילו כולו עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי ואמרינן עוד שם דאוצרה של יבנה שלפנים מן החומה היה רובו כותים. כך הוא בתוספתא כתיבת יד אשר לפני והורה ר' יוסי כחכמים ובתר הכי גרים להא דר' יהושע בן קבסוי והכי איתא נמי בתוספתא בסוף מכשירין. ודברי ר' יהושע כך הן מתפרשין: כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה והזה הטהור וגו'. משום דהוה קשיא ליה דהאי קרא יתירא הוא דהא לעיל מיניה כתיב ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם וגו' והזה הטהור דכתרי' למה לי ולא הוה ניחא ליה למידרש כדדרשינן בריש פ' בתרא דנזיר והזה הטהור על הטמא כל שיש לו טהרה יש לו טומאה ולאפוקי עכו"ם דאין להן טומאה ולא טהרה משום דהוה קשיא ליה דלמעוטי עכו"ם לא אצטריך דהא כתיב והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא וא"כ ממילא אימעוט עכו"ם מכולא פרשה ולפיכך היה דורש דלהכי איצטריך ללמד שטהור אחד מזה על טמא אחד: עד שלמדתיה. לדרשת הפסוק הזה מהאי דאוצרה של יבנה שהורו שם כחכמים אפי' כולו עכו"ם וכו' והא על עיקרא דהאי דינא קשיא ומאי שייכא חיובא דמעשר גבי עכו"ם הא גם במעשר כתיבא גביה כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' וגו' ומזה למדתי דכל היכא דכתיב בני ישראל לאו למעוטי עכו"ם הוא והדא אמרה שטהור אחד מזה אפי' על כמה טמאין וקרא והזה הטהור על הטמא להאי דרשא דאתי למעוטי עכו"ם מטומאה וטהרה: דתנינן. מילתא באנפי נפשה היא. כלומר הא דתנינן במתני' לחכמים דאמרי דאם הפקיד אצל עכו"ם כפירותיו פליגי בה ר"א ור"י מאן ניהו חכמים והיכי קסברי בדינא דעכו"ם במעשרות: חכמים שהן בשיטת ר"מ. כלומר לא אתיא אליבא דחכמים דפליגי על ר"מ לקמן (בפ"ה בהלכה פ') דר"מ אמר אין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיעו מיד מעשר ר' יהודה ור"ש אומרים יש קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעש' והיינו דקאמר ר' אלעזר דלא תפרש הא דקתני אליבא דחכמים אצל העכו"ם כפירותיו דלפטורא קתני וכר' יהודה דפליג על ר"מ אלא דאף הני חכמים בשיטת ר"מ קסברי דאין קנין לעכו"ם לפטור ממעשר וכפירותיו לחיובא קתני דאם הפקיד אצלו חולין מתוקנין חיישינן שמא העכו"ם החליף בפירותיו ויש להן חיוב מעשר: ר' יוחנן אמר חכמים ממש. דפליגי על ר"מ בחיוב מעשרות וכפירותיו דקתני לפטורא היא ולקמן פריך אליבא דר"ש ומשני לה: בעון. התלמידים שאלו מקמי דר' יוחנן מה טעם הוא מיקל גבי עכו"ם ואמר לון כד תסתאבון מל' סבא כלומר כשתזקינו אנא אמר לכון ולא רצה לגלות להן עכשיו הטעם: מה הוה מימר לון. לא גרסי' הכא עד לקמן ואגב שיטפא הועתק זה לכאן: שמואל בר בא בעי. ניחא הא דלא גילה להם לטהרות מה שהיה מיקל בטהרות אצל העכו"ם ולא רצה לומר להן הטעם מפני גדר טהרות שלא יבאו להקל בשלהן אם היו יודעין הטעם ילמדו איזה דבר מדבר וכן ניחא הא דלא גילה ולא אמר להן במעשרות נ"כ מפני גדר מעשרות שלא יבאו להקל בשלהן: לקדשים לא אמר לון בתמיה. אלא מאי דמיקל בקדשי עכו"ם ושאלו אותו ג"כ ולא אמר להן מאי טעמא הא לא שייכא גדר הכא דאין קדשים בזמן הזה ולא משני מידי: ואילו אמר לון. הטעם מפרש הש"ס ומאי אית ליה למימר גבי מעשרות אילו הוה בעי מימר לון: כמאן דאמר מאליהן קבלו המעשרות. כשעלו מבבל בבית שני. כדאמרינן לעיל (בסוף פרק הרואה) וכן לקמן (בפרק ו' דשביעית) ובהרבה מקומות ולפיכך הקילו בשל עכו"ם דהא אפילו בישראל לאו מדאורייתא היא בזמן הזה:

שנויי נוסחאות

(שו"א) קבסוי כד"ו קבסיי. (שו"א) תסתאבון כד"ו תסאבון. (שו"ט) מימר להון כמאן כד"ו מימר לכון כמה. (שו"א) אבא כד"ו בא. להון כד"ו לון וכן בסמוך. (שו"ב) גדר לקדשים כד"ו גדר מעשרות לקדשים. (שו"ג) ואילו הוה אמר כד"ו ואילו אמר. (שו"ד) מעשרות מאליהן כד"ו מעשרות כמאן דאמר מאליהן.

תוספות הרי"ד

דרצה לאוקמה במיחד משום הקושיא ממתניתן דידן ע"ז א"ל חמי מה אמר לא אמר אלא בחותם הא בלא חותם אסור בשתי' ובהנאה וא"כ א"ל לאוקימתא דידך במיחד והורי ר"ל במיחד כר"ז וחדי ר"ז ע"ז, ואח"כ גרס הגמרא המשנה דידן ומה דמפלפלין עלה ר"ח ור"מ דר"ח סבר מימר כפירותיו ממש ר"ל כפירות של ישראל ור"מ השיב לו ולכל דבה ומסיק הגמרא דלא יאות הא דר"ח מתרים לקבלי' כמו דמסיק דהא בהפקידו אצלו בחותם ר"ח ור"מ חד אמר אסור וחד אמר מותר וא"כ אפילו למאן דמתיר הוא דוקא בחותם [כדאמר לעיל] אבל בלא חותם אסור ואיך רצה לומר במתניתן דידן אפילו בלא חותם כפירותיו ממש של ישראל דפוטר טבל ברור במקום אחר, וזה ברור מאד ודוק:

בעון קומי' מ"ט א"ל כד תסאבין אנא אומר לכם פי' כשתזקינו אגלה לכם טעם הדבר כן מביא מהרא"פ ז"ל בשם תשו' ר"ב אשכנזי ז"ל מה הוה מימר להון הוא שייך לקמן כפי' הפ"מ ז"ל ומוכח היא. רשב"א בעי ניחא לטהרות לא אמר להון מפני גדר טהרות לקדשים לא אמר להם מפני גדר למעשרות לא אמר להון ואילו הוה אמר להון מה הוה מימר להון גבי מעשרות כמ"ד מאיליהון קיבלו עליהן את המעשרות כן גירסא האמיתי בל"ם וכן הוא במהרא"פ ז"ל ומוכח הוא שכן היא ולהסביר הענין הזה בע"ה לאמיתה נראה לפענ"ד ע"פ מה דגרסינן לקמן במס' תרומות (פ"ו) דאיתפלגין גזל תרומה מאבי אמו כהן ר"י אמר משלם לשבט רשב"ל אמר משלם לעצמו א"ר יונה כך היה משיב רשב"ל לר"י ע"ד דתימר משלם לשבט והתנינן גנב תרומת הקדש ואכלה משלם שני חומשין וקרן וישלם ג' ר"י בשם ר"י התורה אמרה יצא ידי גזילו ע"כ:

וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"י דה' תרומות וז"ל שם בה' ק"ו הגוזל תרומה ואכלה משלם קרן וחומש אחד שהחומש שחייב בו משום תרומה יצא בו ידי גזילו שנאמר ונתן לכהן את הקודש אינו חייב אלא בחומש של קודש בלבד כו' וכתב הראב"ד ז"ל בהשגות וז"ל א"א נ"ל שיש כאן שיבוש ומה בין גזל וגנב הלא ונתן לכהן את הקודש בין גנב וגזלן משמע ובשניהם אינו משלם אלא חומש אחד ולמה לא ישלם ב' חומשין בגזלן כמו בגנב והסוגיא שבירושלמי הטעתו שראה גזל תרומה משל אבי אמו כהן ואח"כ ראה גנב תרומת הקדש ואביו ובכל ענין נשתבש ודומה שלא ראה הסוגיא דרשב"ל הקשה על ר"י שאמר בגזל תרומה משל אבי אמו כהן דמשלם לשבט והקשה עליו מהמשנה גנב תרומת הקדש משלם שני חומשין וקרן אחד ע"ד דתימר משלם לשבט וישלם ג' ר"י

מודה בשם ר' יוחנן התורה אמרה יצא ידי גזילו פי' בקרן אחד יצא אע"פ שיש עליו חיוב לשבט וחיוב לגזבר והגם כי גנב וגזלן אחד הן שהרי הקשה לו מגנב לגזלן ועלה לו התירוץ ג"כ לשניהם עכ"ל והענין חמור להבין כונת השגת הראב"ד ז"ל ועמלתי להבין כונת הכס"מ ז"ל ולא זכיתי להבין ומה שאיכני מבין ביותר הוא דהא משנה מפורשת היא במס' ב"ק (דף ק"ח) דהגוזל את אביו ונשבע לו ומת אביו דמשלם ליורשיו וא"כ היכי שייך למימר דפליגי בזה ר"י ורשב"ל וגם מהרא"פ ז"ל תמה מאד על הכס"מ ז"ל וכן הפ"מ במהר"פ ז"ל תמה על הכס"מ ז"ל ופי' בענין אחר ולא זכיתי להבין דבריהם ז"ל:

ונראה לפענ"ד לפרש הירושלמי ע"פ שיטת הראב"ד ז"ל וע"פ שיטת הרמב"ם ז"ל דהראב"ד ז"ל מפרש הכי דמקשה רשב"ל לר"י דס"ל דמשלם לשבט למה תנינן גבי- גנב תרומת הקדש ואכלה משלם ב' חומשין וקרן אחד למה משלם קרן אחד ישלם ג' קרנים אחד להקדש שאין בהקדש תשלומי כפל וב' קרנים לשבט קרן וכפל בשלמא לדידי' דס"ל משלם לעצמו ניחא דאינו משלם לעצמו רק החומש דהא דכתב רחמנא לשלם קרן וחומש הקרן הוא משום גזילה והחומש הוא משום כפרה [וכן מוכח בירושלמי תרומות (פרק שביעי) ובכתובות (פ"ג)] א"כ לרשב"ל דלא חשב לי' כמו שנטל מן השבט אלא חשיב דאכל תרומת עצמו ולא שייך תשלומי קרן דהא אינו מחויב להשיב הגזילה לשבט ואינו משלם רק חומש לעצמו ומשלם ב' חומשין חומש אחד להקדש וחומש אחד לעצמו בעד תרומה וקרן להקדש אבל לדידך דס"ל דמשלם לשבט דחשיב כמו שגזל מן השבט וא"כ צריך לשלם להשבט הקרן ג"כ ומשלם להשבט קרן וחומש גבי תרומה משל אבי אמו כהן א"כ הכא דאכל תרומת הקדש דהתרומה הוא להקדש ולא לשבט א"כ לר"י חשיב כמו דאכל תרומה משל אבי אמו כהן דצריך לשלם קרן וחומש להשבט וכיון דהוי גניבה ובגניבה מחויב כפל א"כ צריך לשלם ג' קרנים קרן אחד להקדש וב' קרנים לשבט דלא גרע מאכל תרומת עצמו דמשלם להשבט קרן וחומש דחשיב כמו שלקח מן השבט אליבא דר"י כמו שפסק הרמב"ם ז"ל שם בה' ק"ב עיי"ש דהאוכל תרומת עצמו משלם להשבט קרן וחומש כיון דפסק כר"י וא"כ כשאכל תרומת עצמו משלם קרן והחומש להשבט וה"נ כשאכל תרומת הקדש משלם קרן וחומש להשבט וכיון דהכא מיירי בגניבה א"כ צריך לשלם גם כפל להשבט ונמצא דצריך לשלם ג' קרנים אבל לדידי' דס"ל דהאוכל

עין משפט נר מצוה בג [א] מיי' פ"א מתרומות הל"ו.

מסורת הש"ס. (א) תוספתא פ"א כאן. ותוספתא מכשירין פ"ג בשינוי: (ב) ירושלמי שביעית ט. תרומות מ"ב. יבמות פ"ז הל"ב:

גליון הש"ס *אמר ר"י בן קבוסאי כו'. ע' במפרש כאן בתוספותיו. וע' בר"ש פ"ו דמכשירין מ"ו:

רבי ירמיה רבי חייא בשם רבי יוחנן מודה רבי שמעון שהוא מפריש מעשרותיו מהלכה הא ר"ש אומר מפריש הא רבנן אמרי מפריש מה ביניהון (א) ר"ש אומר מפריש ונוטל דמים מן השבט ורבנן אמרי מפריש ואינו נוטל דמים מן השבט אפילו בתרומת חוצה לארץ אינה אילו תרומת חוצה לארץ שמא אינו נוטל דמים מן השבט. דילמא על עיקר טבלו של עכו"ם איתאמרת אלא בגין דתני רבי יהודה ור"ש אומר יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל לפוטרו מן המעשר עליה רבי ירמיה רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן מודי ר"ש שהוא מפריש מעשרותיו מהלכה :

הנותן

פני משה

מודה ר"ש שהוא מפרים מעשרותיו מהלכה. וקס"ד דעל ר"ש דמתני' קאי דקאמר אבל העכו"ם לדמאי ומודה ר"ש שמהלכות חכמים מפרים הוא המעשר ומדקאמר מודה ר"ש ש"מ דגם חכמים ס"ל דמפרים ולא כדקאמר לעיל דאבל העכו"ם כפירותיו לפטורא הוא והיינו דפריך ומה בין חכמים לרבי שמעון הא ר"ש אומר מפרים וכן רבנן אומרים מפרים ומה ביניהון וקאמר דאי משום הא לא קשיא דאיכא בינייהו דלר"ש דקאמר דמאי א"כ מפרים הוא תרומת מעשר ונוטל דמים מן השבט שצריך הכהן לשלם לו דהא כספק הוא ולרבנן כודאי מיחשבי ומפרים ואינו נוטל דמים מן השבט אלא דהא קשיא אפי' בתרומת חוצה לארץ איכה. בתמיה כלומר דמהיכי תיתי לומר באינו נוטל דמים מן השבט לא יהא אלא כתרומת ח"ל שמא אינו נוטל דמים מן השבט וה"נ אמאי לא יטול דמים וכי ודאי הוא שהחליף בשלו הא עכ"פ ספק הוא: דילמא. הא דר' יוחנן לא על מתני' איתמר אלא דילמא על עיקר דין דטבל של עכו"ם אתמר דקאמר רבי שמעון יש קנין לעכו"ם לפטור ממעשרות ועלה קאמר ר' ירמיה ורבי חייא בשם ר' יוחנן דמודה ר' שמעון בקונה טבל מעכו"ם שהוא מפרים מהלכה של חכמים שהחמירו בה :

רידב"ז

ר"י ר"ח בשם ר"י מודה ר"ש שמפרים מעשרותיו מהלכה פי' מדרבנן ר"ל לפי' הרמב"ם ז"ל דחכמים ס"ל כפירותיו בהפקיד מתוקנין פטור ממה נפשך ורבי שמעון סבירא ליה דמ"מ חייב בדמאי משום החשש דהחליף בשל ע"ה כמו ברים א, וע"ז קאמר דמודה ר"ש דמפרים מעשרותיו מהלכה ומדקאמר מודה ר"ש לחכמים במתניתן דידן מכלל דחכמים דס"ל כפירותיו ס"ל נמי דמפרים א"כ קשיא מה בין ר"ש ורבנן ומשני דלעולם רבנן לחומרא דס"ל כפירותיו דמפרים נ"כ מדרבנן, דמירות העכו"ם אינו פוטר, ור"ש לק לא דר"ש ס"ל דמפרים רק דמאי ונוטל דמים מן השבט ורבנן ס"ל דמפרים ודאי ואינו נוטל דמים מן השבט ופריך דזה אי אפשר למימר דלרבנן יהיה מחויב בנתינה מחשש דפירות העכו"ם, ונמצא לפ"ז דחמיר מתרומות חו"ל וזה אי אפשר דהא כיון דיש קנין לעכו"ם כו' הוי כחו"ל כדאיתא בתום' ז"ל במס' ב"ב (דף פ"א) ובתשובות הרא"ש ז"ל ובתרומת חו"ל ס"ל להירושלמי דנוטל דמים מן השבט, וכ"ש הכא דהוי רק ספק שמא החליף העכו"ם בפירותיו, ומסיק דהאי ומודה קאי על עיקר טבלו של עכו"ם דהתם ס"ל לר"ש דיש קנין ות"ק שלו ס"ל דאין קנין ע"ז קאמר דמודה ר"ש לת"ק דידיה התם דעכ"פ חייב מדרבנן אבל לא דמודה לת"ק דידן במתניתן דבמתניתן דידן סבירא ליה לת"ק דאינו מפרים כלל אפילו מדרבנן ות"ק לקולא דמירות העכו"ם פוטר אפילו מדרבנן [כשיטת הרמב"ם ז"ל] רק ר"ש לבד ס"ל דמפרים מהלכה בעלמא ובמתניתן דידן דס"ל דחייב בדמאי משום שמא החליף בשל ע"ה אבל בלא"ה הי' ספק דרבנן בעלמא בלא חומרא דדמאי :

שנויי נוסחאות

(בו"ג) אומר מפריש ו:א רבנן כד"ו אמר מפריש ורבנן (בוי"א) בר אבא כד"ו ליתא.

תוספת הרי"ד ורשב"ג

דהאוכל תרומת עצמו לא חשיב כמו שלקח מן השבט אינו משלם רק חומש לעצמו ולא קרן דהא הקרן הוא בשביל הגזילה דמחויב בהשבה להשיב הגזילה וחומש הוא משום כפרה דעיקר כפרה תלוי בהפרשה כדאיתא בתוס' ז"ל במס' כתובות (דף ל' ע"ב) עמ"ש דעיקר כפרה תלוי בהפרשה [והא דפסק הרמב"ם ז"ל בה' ק"ב דמשלם קרן וחומש באוכל תרומת עצמו היינו לפי מה שפסק ר' יוחנן דמשלם לשבט] וא"כ ה"נ בתרומת הקדש אינו משלם רק חומש לעצמו וחומש להקדש וקרן אחד להקדש אבל לר"י צריך לשלם ג' קרנים ומשני ר"י בשם ר' יוחנן התורה אמרה יצא ידי גזילה פי' תיבת ידי גזילה דהקרן הוא משום מצות השבה שמחויב להשבת הגזילה והתורה אמרה שאינו מחויב רק בהשבת גזילה אחד ובקרן אחד יצא ידי גזילה אע"פ שיש עליו חיוב לשבט וחיוב לגזבר ונתן לכהן את הקודש שאינו מחויב רק בקודש אחד כן שיטת הראב"ד ז"ל אבל בגזל תרומה ונשבע לו דיש עליו ב' חומשין חומש דגזילה וחומש דתרומה מחויב ב' חומשין כמו בגנב תרומת הקדש דמשלם ב' חומשין כלשונו ז"ל הלא ונתן לכהן את הקודש בין גנב וגזלן משמע ובשניהם אינו משלם רק חומש אחד ע"כ כוונתי' דאם מונתן לכהן וגו' נתמעט חומש אחר א"כ נתמעט גם חומש דהקדש דהא ונתן לכהן כתיב משמע דבנתינת לכהן החומש דתרומה נפטר משאר חומשין אלמא דבחומשין לא אמרינן דילא בחומש אחד והיינו דמקשה על הרמב"ם ז"ל דהרמב"ם ז"ל פסק דבגזל תרומה אינו משלם רק חומש אחד דלמה אינו משלם ב' חומשין כמו בגנב דהוא בה' דלעיל גבי גנב תרומת הקדש דמשלם ב' חומשין אלמא דלא אמרינן מונתן לכהן את הקודש מיעוטא לב' חומשין וזהו כונת הראב"ד ז"ל דהא דממעטינן מונתן לכהן את הקודש היא מה' דהקודש דהוא ה' הידוע קודש אחד ולא ב' א"כ הכי מקשה דמתחילה פסק הרמב"ם ז"ל דמשלם ב' חומשין ובה' כ"ו כתב הגוזל תרומה ולמה בכל הלכות לעיל כתב הגונב הא בגנב ונשבע ג"כ משלם חומש ואלא ע"כ דלדעתו ז"ל חלוק גנב מגזלן דהא דממעטינן מונתן לכהן את הקודש ב' חומשין הוא מיירי בגזל תרומה מכהן אבל בגנב לא נתמעט ע"כ בגנב תרומת הקדש משלם ב' חומשין משא"כ בגזל דהתם נתמעט ב' חומשין ע"ז מקשה מה בין גנב לגזלן הלא ונתן לכהן את הקודש בין גנב בין גזלן במשמע ובשניהם אינו משלם אלא חומש אחד ואלא מדמשלם בגנב ב' חומשין ולא נתמעט ב' חומשין בגנב כן נמי לא נתמעט בגזלן ולמה לא ישלם ב' חומשין בגזלן ע"כ כתב שהסוגיא בירושלמי הטעתו שמחלק בין גזלן לגנב הוא משום לשון הירושלמי התורה אמרה יצא ידי גזילו ומדייק דווקא גזילה דבגזל מכהן ליכא ב' חומשין משא"כ בגנב והרמב"ם ז"ל מפרש להירושלמי תיבת התורה אמרה יצא ידי גזילה הכי פירושא דרשב"ל הקשה לר"י ע"ד דתימר משלם לשבט והתנינן גנב תרומת הקדש ואכלה משלם ב' חומשין וקרן אחד וישלם ג' ה"פ דישלם ג' חומשין דהא התנא נחית לאשמעינן דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליו ב' חומשין הא משכחת לה ג' חימשין דחומש אחד על הגניבה כגון דנשבע בעליו בשלמא לדידי' לא משכחת לה חומש דשבועת דגניבה דהא אין שבועה להקדש ואפילו נשבע מעצמו הא וכיחש בעמיתו כתיב ולשבט אינו שייך שבועת כפירה דהא אינו משלם לשבט אבל לדידך דמשלם לשבט החומש א"כ משכחת לה שבועת כפירה ונמצא דחייב בג' חומשין וא"כ משכחת לה ג' חומשין ומשני ר' יוסי בשם ר"י התורה אמרה יצא די גזילה כלומר דבחומש של תרומה פטור מחומש דגזילה וע"כ פסק הרמב"ם ז"ל דבגזל תרומה ונשבע ואכלה אינו משלם רק חומש דתרומה ונפטר מחומש דגזילה ומפרש תיבת התורה אמרה יצא ידי גזילה ה"פ נפטר בחומש דתרומה מן חומש דכפירת גזילה ואבל הראב"ד ז"ל מפרש תיבת יצא ידי גזילה פי' השבת קרן דהוא שגזל ממנו ונמצא דלשיטת הראב"ד ז"ל לא נמצא כלל דין זה בירושלמי דבחומש אחד של תרומה נפטר מחומש דכפירת גזילה ולפיכך כתב דהירושלמי הטעתו ומקשה על שיטת דלמה בה' כ"ד גבי הגונב תרומת הקדש צריך לשלם ב' חומשין ומ"ש חומש דכפירת גזילה והא שכ' ולמה לא ישלם ב' חומשין בגזלן כמו בגנב כוונתו להלכה דלעיל בגונב תרומת הקדש וזה כונתו למה איכא ב' חומשין בתרומה והקדש וליכא ב' חומשין בתרומה וגזילה ואין לומר דהתם בהקדש מיירי בגנב והכא הוי גזילה ז"א דמה בין גנב לגזלן הא ונתן לכהן את הקודש בין גנב בין גזלן משמע וכן מפרש הפ"מ ז"ל עיי"ם אבל הרמב"ם ז"ל למד הך דיכא מירושלמי מתיבת התורה אמרה יצא ידי גזילה :

ומה דהק' הראב"ד ז"ל מ"ש חומש דכפירת גזילה מחומש דגנב תרומת הקדש דהתם משלם ב' חומשין והכא נפטר בחומש דתרומה הא מקרא זה דונתן לכהן את הקודש דבחומש דתרומה נפטר מחומש דגזילה כן נמי משמע בגנב תרומת הקדש נפטר בחומש דונתן לכהן את הקודש דתרומה מחומש דהקדש דהא ונתן לכהן כתיב וא"כ בנתינת הקודש דכהן צריך להיות פטור מחומש דהקדש נראה לפענ"ד לתרץ בטוב טעם דגרסינן בירושלמי (פ"י דמס' תרומות) שם א"ל ר"ז לר' איסי תרתין מילין אמרין בשם ר' יוחנן ולית אתין אמרין מהן אמר ר"י יצא ידי גזילה ולית אתון אמרין מהו כדין ונתן לכהן את הקודש מכיון שנתנו לו יצא ידי גזילה, אתון אמרין בשם ר' יוחנן מקום שחיטתה שם תהא שרפתה ולית אתון אמרין מיגהין מהו כדין ר"א בשם ר' הושעיא על פרשה ישרוף מה את ש"מ ר' ירמיה בשם ר' אימי מקום פרישתה מחיים שם תהא שריפתה ע"כ וגרסינן בבבלי במס' זבחים (דף קי"ג) שחטה שלא כנגד הפתח ר' יוחנן אמר פסולה ושחט והזה פרש"י ז"ל הזאה מפרש בה והזה אל נוכח וגו' ורשב"ל אמר כשירה אל מחוץ למחנה ושחט ואיתמר נמי שרפה שלא כנגד הפתח ר' יוחנן אמר פסולה ור' אושעיא אמר כשירה ר' יוחנן אמר פסולה ושרף והזה ור' אושעיא אמר כשירה על פרשה ישרוף מקום שפירשת למיתה שם תהא שריפתה פרש"י ז"ל מקום שנפשה יוצאה בגמר פירכוסה וליציאת נפשה שלא קבע לה הכתוב מקום עכ"ל ונמצא דלפי הדרש של על פרשה ישרוף דלא דרשינן ושרף והזה כשירה שלא כנגד הפתח משא"כ בשחיטה דמקשינן להזאה בעינן כנגד הפתח דווקא א"כ הכא דקאמרינן אליבא דר"י דדרשינן על פרשה ישרוף מקום פרישתה מחיים הוא כמו דאמרינן התם לרשב"ל אל מחוץ למחנה דקפדינן דווקא שיהא חוץ למחנה אבל לא כנגד הפתח א"כ נמצא דלהמימרא דר' יוחנן ולפי הטעם יש קולא גדולה בין הטעם להמימרא דלפי המימרא צריך להיות השריפה במקום שחיטה ומקום השחיטה הוא כנגד הפתח ושלא כנגד הפתח פסולה, משא"כ לפי הטעם צריך להיות השריפה רק מחוץ למחנה לכן יש נפ"מ בין המימרא דהתורה אמרה יצא ידי גזילה בין הטעם דילפי הטעם מונתן לכהן את הקודש יש קולא ג"כ גבי חומש דהקדש דמה נפ"מ בין חומש דתרומה וגזילה לבין חומש דתרומה והקדש דכיון דבנתינת לכהן החומש דתרומה נפטר בזה לחוד כמו שהק' הראב"ד ז"ל הנ"ל, ומלינן דר' יוחנן קאמר ב' המימרות בלא הטעם דקאמר ר"ז לר' איסי תרתין מילין אמרין בשם ר' יוחנן ולית אתון אמרין מהם כפי' המפרשים ז"ל מהרא"פ ופ"מ ז"ל דלא אמריתון לן הטעם וב' מימרות אלו דאיתמר בשם ר' יוחנן בלא הטעם חדא לענין טהרות בפרה אדומה וחדא לענין קדשים דיש נפ"מ דלפי הטעם יש קולא בזה ובזה ולמה באמת אמר ר"י המימרא בלא הטעם הוא משום דקאמר סתמא התורה אמרה יצא ידי גזילו דאילו קאמר הטעם הוי מקילין נמי גבי קדשים דיפטור מחומש וכן הוי מקילין גבי פרת חטאת שלא כנגד הפתח, וא"כ אמר סתמא התורה אמרה יצא ידי גזילו, ולא פירש הטעם כדי שבאמת גבי הקדש ישלם חומש משום גדר מדרבנן כדי שלא יבואו לאכול קודש כיון דלא ישלם חומש ולא רצו רבנן שהאוכל קודש יפטר מחומש וע"כ נקיט המשנה דהגונב תרומת הקדש משלם ב' חומשין והוא מדרבנן וזה מפורש בירושלמי דמכלתין דר' יוחנן קאמר הקולא חכמים ממש והוי לקולא בעין קומי מה טעם דלפי האי קולא תלינן בישראל אחד ולמה אין הולכין אחר הרוב אמר להם כד תסזבין פי' כשתזקינו ולא רצה לגלות הטעם בזה וע"ז פריך [ר' שמעון בר בא כגי' הגר"א ז"ל] ניחא לטהרות לא אמר מפני גדר טהרות לקדשים לא אמר מפני גדר קדשים פי' הא דמצינו לר"י דלא אמר הטעם בקדשים ובטהרות ניחא לקדשים מפני גדר קדשים לפיכך לא אמר הטעם דלא יהא קולא בקדשים וגדר לקדשים ולטהרות לא אמר הטעם דלא יהא קולא בטהרות ומפני גדר טהרות אלא למעשרות לא אמר להון ואילו הוי אמר לן מה הוי מימר להון כלומר דמהו הטעם דהוי אמר להון דיהא בזה קולא גדולה בהטעם יותר מהמימרא דנימא לפיכך לא אמר לון מפני גדר ומשני כמ"ד מאליהם קיבלו עליהו את המעשרות זהו הטעם ע"כ לא רצה לגלות להם הטעם דמעשרות מאליהן קיבלו מפני גדר. ועפ"ז מתורץ קושית הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל ודוק :

ר"ש אומר מפריש ונוטל דמים מן השבט ורבנן אמרי מפרים ואינו נוטל דמים מן השבט וכו', עיין בפנים בדברינו ועיין לקמן (בפ"ה ה"ח) ותמצא

מסורת הש"ס

(א) בכורות יח :

גליון אפרים

רבי ירמיה רבי חייא בשם רבי יוחנן מודה רבי שמעון שהוא מפרים מעשרותיו מהלכה. הא ר"ש אומר מפרים הא רבנן אמרי מפרים מה ביניהון ר"ש אומר מפרים ונוטל דמים מן השבט ורבנן אמרי מפרים ואינו נוטל דמים מן השבט. אפילו כתרומת חו"ל אינה אילו תרומת חו"ל שמא אינו נוטל דמים מן השבט דלמא על עיקר טבלו של עו"ג איתאמרת אלא בגין. מאמר ר' ירמיה ר"ח בשם ר' יוחנן הובא לקמן בתרומות פ"ט דף נ' ע"א ע"ם. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שלא קאי כלל על מתניתין דמפקיד פירותיו אצל עו"ג כפירותיו ר"ש אומר כו' אלא על כל טבלו של עו"ג. דרבנן ס"ל מפרים ואינו נוטל דמים. (והא דילפינן לקמן בפ"ה דף כ"ג ע"ב מהקרא כי תקחו מאת בני ישראל. מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד עו"ג ס"ל לר"י לחלק בין תרומת מעשר ובין תרומה גדולה דדוקא תרומת מעשר דביה מיירי קרא נוטל דמים מן השבט אבל תרומה מפרים ואינו נוטל דמים. וכמו שמחלק בבבלי בבכורות י"א ע"ב. ור' סימון בשם ריב"ל לקמן אינו מחלק בין תרומת מעשר ובין תרומה) ור"ש ס"ל מפרים ונוטל דמים מהשבט. וצריך ע"ז אפילו כתרומת חו"ל אינה אילו תרומת הו"ל שמא נוטל דמים מן השבט (כן נראה לי שצריך להיות דהא לא מצינו שבתרומת חוץ לארץ נוטל דמים מן השבט) דלמא על עיקר טבלו של עובדי גילולים איתאמרת. רצה לומר לא דכ"מ לענין דמים הא דלענין עיקר טבלו כ"מ. דרבנן סבירא ליה אין קנין וחייב מדאורייתא להפרים. וכ"מ שיכול להפרים משל ישראל על של עובדי גילולים ומשל עובדי גילולים על של ישראל. ור' שמעון סבירא ליה יש קנין ומודה ר' שמעון שמפרים מדרבנן ואינו יכול להפרים משל ישראל על של עובדי גילולים ומשל עובדי גילולים על של ישראל וכדלקמן בפ"ה בדף כ"ג במשנה. ומה שנתקשה באהבת ציון על הלשון אלא בגין ומחק תיבת אלא. א"נ שהלשון אלא בגין הובא מתרומות פ"ט דף נ' שהבאתי :

הלכה ה מתני' [א] (א) הנותן לפונדקית [ב] מעשר את שהוא (ב) נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שהיא חשודה לחלף אמר רבי יוסי אין אנו אחראין לרמאין אינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד : גמ' (ג) רבי יוסי ורשב"ג אמרו דבר אחד כמה דר' יוסי אמר אין אנו אחראין לרמאין כן רשב"ג אמר אין אנו אחראין לרמאין מסתברא רבי יוסי יודי לרשב"ג ורשב"ג לא יודי לרבי יוסי ר' יוסי יודי לרשב"ג שאין אנו אחראין לרמאין ורשב"ג לא יודי לרבי יוסי (ד) שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן :

הלכה ו מתני' (ה) הנותן לחמותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שהיא חשודה לחלף את המתקלקל אמר רבי יהודה רוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה ומודה רבי יהודא בנותן לחמותו שביעית שאינה חשודה להתחלף ולהאכיל את בתה שביעית : גמ' אמר רבי יוחנן אוף קדמייתא על דעתיה דר"י היא דר' יודא אמר הנותן לחמותו כנותן לפונדקית ורבנן אמרי הנותן לחמותו כנותן לשכנתו כהדא דתניא [ג] (ו) הנותן לשכנתו פת לאפות לו תבשיל לעשות לו אינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשרות אימתי בזמן שנתן לה שאור ותבלין אבל אם לא נתן לה שאור ותבלין חושש משום שביעית ומשום מעשרות מה חמותו מן האירוסין או חמותו מן הנישואין נשמעינה מן הדא מודה ר' יודה בנותן לחמותו שביעית שאינה חשודה להאכיל את בתה שביעית שנייא היא תמן [ד] בין מן האירוסי' בין מן הנישואין אוף הכא לא שנייא בין מן האירוסין בין מן הנישואין :

הדרן עלך מאכילין את העניים

הלוקח [ה] פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואלו בשבת ואוכל על פיו [ו] חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר [ז] תרומת (ז) מעשר של דמאי שחזרה למקומה רבי שמעון השזורי אומר אף בחול שואלו ואוכל על פיו : גמ' חברייא בשם רבי יוחנן מפני כבוד שבת התירו . אם מפני כבוד שבת למה לי שואלו *ע"י עילה ר' ביבי בשם רבי חנינא [ח] אימת שבת עליו והוא אומר אמת ואם אימת שבת עליו בדה תנינן חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר מפני אחד שאין אימת שבת עליו תני שואלו בחול לא יאכל בשבת . מ"ד אימת שבת עליו ניחא מ"ד מפני כבוד שבת אפילו שואלו בחול יאכל בשבת . לא אמר אלא שוגג הא מזיד אסור דתנינן שכח לעשרן כשאין עמו תנאי אבל אם יש עמו תנאי אוכל על תנאו מהו שיאכל על שאילת חבירו היאך עבידא לקחו ממנו שני בני אדם כא' שאלו על אחת מהן השני לא יאכל עד שיעשר ועד שישאלנו אני אומר של זה עישר ושל זה לא עישר
לקח

ורשב"ג לא יודי לר' יוסי שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן פי' דהתם גבי כרם רבעי נוטל הרמאי בעצמו משא"כ הכא דהוא נותן בידים אין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן וע"כ מתקן : סליק פירקא בס"ד

חברייא בשם ר"י מפני כבוד שבת התירו, אם מפני כבוד שבת ל"ל שואלו אלא ע"י עילה, פי' בשנו"א ז"ל כדי שיהא לו במה לתלות ר"ב בשם ר"ח אימת שבת עליו והוא אומר אמת ופריך א"כ למה חשכה מוצאי שבת לא יאכל ומשני משום אחד שאין עליו אימת שבת, דסוף סוף חיישינן לאחד שאין עליו אימת שבת, ולא סמכינן על אימת שבת רק בשבת גופי' משום כבוד שבת לא חששו על חשש הרחוק מאחד שאינו מתקן ונמצא למאן דס"ל דאימת שבת עליו ס"ל ג"כ מפני כבוד שבת, רק דס"ל דהטעם דכבוד שבת לבד לא מהני אך בצירוף דאימת שבת עליו כן פי' בשנו"א ז"ל :

תני שואלו בחול לא יאכל בשבת, ופריך מ"ד אימת שבת עליו ניחא מ"ד מפני כבוד שבת אפילו שואלו בחול יאכל בשבת ומשני לא אמר אלא שוגג הא מזיד לא דלא התירו אלא בשוגג דהא תנינן שכח משמע דווקא שוגג אבל מזיד לא וע"כ לא התירו אלא בשלא הספיק לשואלו אלא בשבת אבל אם שאל אותו בחול אם כן הוי מזיד למה לא עישר ע"ש :
שאלו

הלכה ה מתני' הנותן לפונדקית. שומרת הפונדק והולכי דרכים מתאכסנים אצלה ונותן לה לתקן לו עיסה וקדרה : מעשר את שהוא נותן לה. שאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן : ואת שהוא נוטל ממנה מפני שהיא חשודה ליחלף . כלומר אע"ג דאין ע"ה אחר חשוד להחליף כדאמרינן במתני' דלעיל היא חשודה להחליף לפי שהיא מתכוונת לטובה ונותנת משלה שהוא יותר יפה להחבר שאומר' בלבה ראוי הוא שיאכל משלי שהוא חם ויפה ואני אטול את שלו הקר והגרוע : א"ר יוסי אין אנו אחראין לרמאין. ר' יוסי ס"ל דלאו לטובה אלא לגזול היא מכוונת ואין אחריות הרמאין עלינו לשומרם שלא יאכלו דבר שאינו מעושר לפיכך אינו מעשר מה שהוא נותן לה ואם תקחנו הפונדקית לעצמה ותאכלנו כשאינו מתוקן אין על החבר זה כלום ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד ואין הלכה כר' יוסי : גמ' ר' יוסי ורבן שמעון ב"ג שניהן אמרו דבר אחד . רשב"ג לקמן (בריש פ"ה דמעשר ש"י) דתנינן כרם רבעי מציינין אותו בקוזות אדמה ושל ערלה בחרסית וכו' מציינין אותו לסימן שידעו שהוא כרם רבעי או ערלה ולא יטלו מהן ארשב"ג בד"א בשביעית שהכל הפקר הוא ונוטלים שלא בגזילה אבל בשאר שני שבוע שהן באין לגזול אמרינן הלעיטהו לרשע וימות ויטלו באיסור אה כר' יוסי דמתני' דס"ל נמי אין אנו אחראין לרמאין הבאים ליטול בגזילה : מסתברא. וקאמר הש"ס דלאו מילתא היא בדוקא לומר ששניהן אמרו דבר אחד אלא דאיכא למימר דמסתברא דר' יוסי יודי לרשב"ג דהתם דאיהו ס"ל אין אנו אחראין לרמאין אפי' בגוונא דמתני' שזה החבר לא יעשר את מה שהוא נותן לה ואע"פ שמוציא מת"י דבר שאינו מתוקן ומכ"ש דיודי לי' לרשב"ג בדינא דהתם דאין אנו אחראין לרמאין ולעשות סימן להם שלא יאכלו דבר איסור אבל רשב"ג לא יודי לר' יוסי דהכא שאני דאף שהיא מכוונת לגזול מ"מ אין דרך להחבר הזה להיות מוציא מביתו ומתחת ידו דבר שאינו מתוקן :

הלכה ו מתני' הנותן לחמותו . עיסתו לאפות או לבשל קדרה : מפני שהיא חשודה לחלוף את המתקלקל. פת או תבשיל שנתקלקל כדמסיק ר' יהודה לטעמא רוצה היא בתקנת בתה וכו' ומפרש בגמ' משום דר"י ס"ל הנותן לחמותו כנותן לפונדקית שחשודה לחלוף היא ורבנן פליגי עליה וס"ל חמותו כשכנתו כדמסיק בגמ' והלכה כחכמים : בנותן לחמותו שביעית. שנותן לה לאפות ולבשל בשנה השביעית שאינה חשודה להחליף ולהאכיל את בתה שביעית דחמירא להו שביעית ואפי' אם יתקלקל לא תחליפנו בפירות שביעית : גמ' אוף קדמייתא על דעתיה דר' יהודה היא . כלומר האי דתני בהתחלת המשנה הנותן לחמותו לדעתיה דר' יהודה היא דהיא סובר כן כדפרישית במתניתין דהאי אמר רבי יהודה וכו' סיומא דמילתיה דקאמר ברישא היא וכדמפרש טעמא דאיהו סבירא ליה דחמותו כדין פונדקית יש לה וחשודה להחליף : ורבנן. פליגי עליה ואמרין הנותן לחמותו כדין הנותן לשכנתו וכהדא דתני בתוספתא (שלהי פ"ד) בדין שכנתו : אימתי בזמן שנתן לה שאור. לעיסה ותבלין לקדירה : מה חמיתו . באיזה חמותו אמרו במתני' אם אף בחמותו מן האירוסין חששו או דוקא אם מן הנשואין היא וכדמשמע מלישני' דר' יהודה רוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה וא"כ כבר נשא בתה ושרוי חתנה אצלה בביתה אבל מן האירוסין דליכא טעמא דבושה מחתנה כל כך שאינו שרוי בביתה אימא לא איכפת לה להחליף המתקלקל : נשמעינה מן הדא . דקתני בסיפא ומודה ר' יהודה וכו' וכי שנייא היא תמן בין מן האירוסין בין מן הנשואין דהא לא אידכר שם חתנה וא"כ ודאי אין חילוק ואף בחמותו מן האירוסין איירי וה"ה אוף הכא ברישא בחדא גוונא היא ולא שנייא בין חמותו מן האירוסין לבין מן הנשואין : הדרן עלך מאכילין את העניים

הלכה א מתני' הלוקח פירות שואלו בשבת ואוכל על פיו . אם אומר שעישרן ומפרש בגמ' מפני שאימת שבת עליו ומתירא לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול : תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה . לפחות ממאה ונדמעו ולהכי נקט תרומת מעשר לפי שנחשדו עמי הארץ עליה דהן סוברים דכל זמן שלא הופרש מעשר ראשון אין תרומת מעשר במיתה אבל תרומה גדולה לא נחשדו עליה : אף בחול שואלו ואוכל על פיו . אם הפרים אותה לפניו ונפלה לתוך החולין ואומר ע"ה שחזר והתקינה כגון שהוסיף עליה (ועיין במראה הפנים ד"ה תני וכו') אוכלין על פיו לפי שאימת דימוע עליו וירא לשקר והלכה כר"ש שזורי : גמ' מפני כבוד שבת התירו. שיאכל על פיו : למה לי שואלו. יאכל כך בלא שאלה והרי עיקר ההיתר מפני כבוד שבת הוא ומשני על ידי עולי עולה כלומר עושי עולה והן שאין נזהרין במעשרות ועל פיהם אם אומרים מתוקנים הם הוא שהתירו לסמוך עליהם מפני כבוד שבת ואם נתיר אותן בלא שום שאלה הרי זה כמחזיק ידי עושי עולה שיאמרו הרי החברים לוקחין מאתנו פירות ואינן מקפידין לשאול והתו לאמנועי מפי מלתקן פירותיהן : ר' ביבי בשם ר' חנינא אמר היינו טעמא מפני שאימת שבת עליו . וירא מלשקר ואומר האמת : בדה תנינן וכו' . בתמיה ואמאי לא יאכל גם במוצאי שבת אם סומכין עליו שאומר האמת ותיקן : מפני אחד שאין אימת שבת עליו . כלומר התמירו חכמים שלא יאכל אחר השבת מפני שיש אחד שאין אימת שבת עליו ומשקר ומיהו בשבת עצמו לא גזרו מפני האחד והלכו אחר הרוב : תני. בתוספתא (ריש פרק ה') אם שואלו בחול ואומר שתיקן לא יסמוך עליו לאכול בשבת וקאמר הש"ס דהאי ברייתא לא אזלא אלא כמ"ד דטעמא הוי מפני שאימת שבת עליו והלכך ניחא דאם שואלו בחול לא יסמוך עליו ואפי' לאכול בשבת דאלו למ"ד מפני כבוד שבת התירו א"כ בדין הוא שאפי' שואלו בחול יאכל בשבת : לא אמר אלא שוגג. הא דהתירו לא אמרן אלא בשוגג כדתנינן ושכח לעשרן הא מזיד שלא עישרן במתכוין קודם השבת ודעתו על מנת לשאול לו בשבת אסור : בשאין עמו תנאי. בשלא התנה מערב שבת : אבל אם יש עמו תנאי אוכל על תנאו של חבירו : כלומר אפי' במתנה על של חבירו ואינו ברשותו שבדמאי התירו להתנות על דבר שאינו ברשותו כדתנן לקמן (בפ"ז) המזמין את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפרים מחר הרי הוא מעשר וכו' והכא נמי אם יש עמו תנאי שהתנה מע"ש אינו צריך לשאלו בשבת ולא לסמוך עליו : מהו שיאכל על שאילת חבירו. אם חבירו הוא ששאל להמוכר והוא ג"כ לקח מזה המוכר עצמו כדמפרש ואזיל היך עבידא כו' שאלו על אחת מהן ואמר שהוא מעושר אם יכול השני לסמוך על זה ולומר שמסתמא עישר גם את שלו : השני לא יאכל . ופשיט לה דאין השני יכול לסמוך על שאלתו של הראשון ולא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו גם הוא לפי שאני אומר של זה עישר ומה שלקח זה לא עישר:
לקח

(שו"ו) ורשב"ג אמרו כד"ו ורשב"ג שניהן אמרו. (שו"ח) להתחלף ולהאכיל כד"ו להחליף להאכיל. (שו"כ) דתניא כד"ו דתני. (שוכ"ג) או חמותו מן כד"ו או מן. (שוכ"ח) עד שיעשר תרומת מעשר כד"ו עד שיעשר ולא מצאו אמר לו אחר שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הן ואוכל על פיו חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר תרומת מעשר. (שו"ל) יוחנן ככי"ר חנניה. ע"י עילה כד"ו על ידי עולי עולה וככי"ר עילי עילה. (שול"ס) תנאו מהו. כד"ו תנאו של חבירו מהו. וככי"ר תני ועל חבירו מהו.

תוספת הרי"ד

ותמלא שבזה מחולק הירושלמי עם הבבלי דלהבבלי בתרומת חו"ל אינו נוטל דמים מן השבט ומחויב גם מצות נתינה ולהירושלמי בתרומת חו"ל אינו מחויב רק להפרים אבל לא מצות נתינה, ודע דלהראב"ד ז"ל דגרס לעיל תמן את אמר לנותן הטבו"ס דמאי והכא את אמר ודאי וס"ל דרבנן לחומרא ור"ש לקולא הוא דקאי הסוגיא שם ע"פ אוקימתא זאת דמוקמינן רבנן לחומרא ור"ש לקולא דרבנן ס"ל ודאי דצריך למיתב לכהן ולר"ש דמאי א"ל למיתב לכהן,
אבל

עין משפט נר מצוה כד [א] מיי' פי"א ממעשר הל"ב . כה [ב] [ג] [ד] שם . א [ה] מיי' פי"ב ממעשר הל"א סמ"ג עשין קלה . ב [ו] שם הל"ב סמ"ג שם . ג [ז] שם הל"ד . ד [ח] מיי' שם הל"א .

מסורת הש"ס. (א) חולין ו: (ב) גיטין סא : (ג) ירושלמי מע"ש פ"ה הל"א : (ד) פסחים ט ופ"ג : (ה) גיטין סא: חולין ו . (ו) תוספתא פ"ד כאן . (ז) מנחות ל: חולין עה :

גליון הש"ס *על ידי עילה ע' בר"ש ובשנות אליהו ביאור כל הסוגיא.

לקח ממנו אד' א' שתי כלכלות כאח' שאלו על אחד מהן השניי' לא יאכל עד שיעשר. ועד שישאלנו אני אומר זה עישר וזה אינו עישר חשב' מ"ש מעשר מזה על זה מ"ד מפני כבוד שבת ניחא ומ"ד מפני שאימת שבת עליו למה מעשר מזה על זה עד כדון בשאין לו מאותו המין [א] אפילו יש לו מאותו המין היצר תאוב [ב] י"ט שהוא סמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה וכן שני ימים טובים של גליות מ"ד קדושה אחת היא אוכל מ"ד שתי קדושות הן אינו אוכל אפילו למ"ד שתי-קדושות הן אוכל עד שלא נראה לעשר מעשר בנתיים ותנינן שואלו בי"ט אוכל בשבת בשבת אוכל בי"ט ר' יונה בשם ר' זעירא תיפתר בפירות שנסמכה דעתו עליהן מערב שבת אבל בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן מערב שבת לא בדא אמר רבי מנא מיליהון דרבנן מסייעין לרבי יונה אבא דתנינן תמן (א) המדיר את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשר רבי ינאי בשם רבי ישמעאל בשם רבי יוחנן בשבת של פרוטגמייא התירו מפני איבה בשבת של פרוטגמייא לא בפירות שנסמכה דעתו עליהן מערב שבת היא ולא אמר אלא מפני איבה: שאלו שבת הראשונה ולא בא השנייה לא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו ולא כבר שאלו אמר רבי יונה תמן בההוא דשאל על נפשיה ברם הכא בההוא דשאל חורין עלוי ורבי

פני משה

לקח ממנו אדם אחד וכו'. וכן הדין באדם א' שלקח ממנו שתי כלכלות כאחת ושאלו על אחת מהן הרי השניה היא בחזקת מעושרת ולא יאכלנה עד שיעשר או עד שישאלנו גם עליה לפי שאני אומר זה עישר וזה לא עישר: חשיכה מוצ"ש מעשר מזה על זה. כלומר שצריך לעשר ממה שאוכל במוצאי שבת וגם על שאכל בשבת ויפריך בשלמא למ"ד מפני כבוד שבת התירו ניחא שא"כ צריך לעשר גם על מה שאכל בשבת דלא התירו אלא בשעת צורך השבת אלא למ"ד מפני שאימת שבת עליו ואינו משקר א"כ למה לי מעשר מזה על זה הלא מה שאכל בשבת מפני שהאמינוהו להמוכר והרי דבר מתוקן אכל ולא משני מידי: עד כדון בשאין לו מאותו המין. בעיא היא אם כאן לא התירו לסמוך על המוכר אלא כשאין לו ללוקח מאותו המין. ופשיט לה דלא היא ואפי' יש לו מאותו המין. הי לד תאוב כלומר דאע"פ שיש לו מאותו המין לפעמים אדם הוא תאב לאכול מגד הזה שבאותו המין עצמו ומאחר לד שהוא תאוב התירו לו לאכול. א"כ זו היצר תאב. יצרו של אדם תאב לפעמים לאכול מזה ואע"פ שיש לו עוד מאותו המין: י"ט שהוא סמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה וכו'. למאן דאמר קדושה אחת היא אוכל הוא בזה מה ששאל עליו בזה ולמ"ד שתי קדושות הן אינו אוכל בזה ממה שמותר בזה ופלוגתא היא לקמן פרק בכל מערבין ובפ"ק די"ט: ואפילו. והדר קאמר הש"ס דלא היא דאפילו למ"ד ב' קדושות הן אוכל הוא כאן דהרי עד שלא נראה לעשר ביניתים הוא שאי אפשר היה לו לעשר בין זה לזה: ותני כן. בתוספתא (ריש פ"ה) שואלו בשבת וכו'. וה"ה בשני י"ט של גליות שא"א לו לעשר בערב שביניתים: תיפתר. כלומר דר' יונה דחי לה להאי סייעתא מהתוספתא דלעולם למאן דאמר שתי קדושות הן לא יאכל בזה ממה שאל בזה דהוי כאחד מכין לחבירו והא דקתני שואלו בשבת אוכל ביום טוב תיפתר בפירות שנסמכה דעתו עליהן מערב שבת לאכול מהן ועל ידי שאלה שישאל ממנו אם מתוקנין הן וכגון שאין הפירות אצלו דאם אצלו היה לו לעשר א"נ דאפילו בהפירות אצלו מיירי ושכח מלעשרן אבל דעתו היה לאכול מהן וכיון שדעתו עליהם מע"ש או מעי"ט לא הוי כיו"ט מכין לחבירו דמה ששואל עליהן אכלו ביו"ט גילוי דעת בעלמא הוא ולאו כהכנה מיקריא אבל אם לא היה דעתו מע"ש לא בדא התירו: מיליהון דרבנן. דלקמן: מסייעין לר' יונה אבא. דרבי יונה אביו של ר' מנא היה. כלומר דלא תימא אם בפירות שנסמכה דעתו עליהם מע"ש א"כ אמאי לא התנה עליהם כדתנן לקמן (בפ"ז) דבדמאי יכול להתנות מע"ש מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ואפי' על פירות שיכנס ברשותו הלכך אמר מיליהון דרבנן מסייעין לי' דלדידהו סבירא להו נמי כסבריה דר' יונה: דתנינן תמן. במתני' דלקמן המדיר את חבירו שיאכל אצלו וכו' אוכל עמו. בשבת ראשונה ומפרשי ר' ינאי ור' ישמעאל בשם ר' יוחנן דבשבת של פרוטגמייא היא בסעודת המשתה שעושה החתן בנשואין והתירו לזה לאכול עמו מפני איבה: בשבת של פרוטגמייא לא בפירות שנסמכה דעתו עליהן מער"ש הוא. בתמיה הלא וודאי ידע מער"ש שהוא מן המנוין לבא על הסעודה בשבת. לא אמר אלא מפני איבה השתא מסיק לה לסייעתא דר' יונה מהכא וכלומר שהרי בקושי התירו לו ומפני האיבה שלא ינטור עליו איבה אם לא יאכל עמו והרי זה ידע מער"ש והיה דעתו נסמכת שיאכל שם ומפני מה לא התנה עליהן מער"ש ועל כרחך דאע"פ שהיה דעתו נסמכת עליהן מער"ש והיה לו להתנות מ"מ אם שכח להתנות מער"ש אוכל עמו בשבת מפני איבה וה"נ כן שאע"פ שהיה דעתו נסמכת עליהן מער"ש והיה לו להתנות מ"מ אם שכח מלהתנות אוכל מהן בשבת על סמך השאלה ששואלו ואומר שעישרן והיינו סייעתא לר' יונה: שאלו שבת הראשונה ולא בא. השתא מיבעיא ליה בהאי דינא גופיה דאמרינן בשבת הראשונה אוכל עמו ואם שאלו בשבת זו ואמר לו מעושרין הן ונזדמן שלא בא לאכול עמו באותה שבת דהדין הוא דבשבת שנייה לא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו כדאמרינן לקמן דלא התירו אלא בשבת הראשונה ובעי עלה ולא כבר שאלו בשבת שעברה ואמאי צריך לשאול עוד בשבת שניה וקאמר ר' יונה דלא דמי האי שאלה של שניה לשאלה של ראשונה דבשניה שואל על נפשיה הוא שאוכל עמו אבל בראשונה נה מה ששאל הויא כמו ששאל אחר עליו שהרי לא בא הוא לאכול עמו. וכל זה לפי גי' הספר דגרים הכא א"ר יונה תמן וכו' אבל נראה שהוא ט"ס וצ"ל א"ר יוסה תמן בההוא דשאל וכו' והשתא יותר נוחה פי' הסוגיא דר' יונה לעיל דחי לה להא דמייתי ראיה מהתוספתא דאם שואלו בשבת אוכל בי"ט וכן איפכא וקאמר דהתם מיירי בפירות שנסמכה דעתו עליהן מער"ש וכו' וכדפרישית בזה ואי לסייעה דא"כ מאי קמ"ל דאם דעתו היה עליהן מער"ש פשיטא היא דאם שאלו בזה מותר בזה לכ"ע. תריץ אין הכי נמי דלגופה לא אצטריך ומשום סיפא נקט לה דדוקא בי"ט ושבת הסמוכין זה לזה אם שאל בזה מותר בזה אבל אם שאלו בשבת זו לא יאכל מהן לשבת הבאה והכי קתני לה בהדיא בסיפא דהתוספתא וקאמר ר' מנא דמיליהון דרבנן מסייעין לר' יונה דלא מהני שאלת שבת זו לשבת הבאה כדתנינן המדיר וכו' וקאמרי דבשבת ראשונה התירו מפני איבה. לא בפירות וכו' לא אמר אלא מפני איבה שאלו וכו' כל זה מסיום' דמילתא דר' מנא היא וכלומר הרי שלא אמרו אלא בשבת הראשונה מפני איבה וא"כ אם שאלו שבת הראשונה ולא בא לאכול עמו הא אמרינן לקמן דבשנייה לא יאכל עד שיעשר או עד שיחזור וישאלנו והלא כבר שאלו בראשונה אלא ע"כ דשאלת שבת זו לא מהני לשבת הבאה ואף בפירות שהיתה דעתו נסמכת עליהן מער"ש כדאיירי הכא מסתמא וכדאמרן והיינו סייעתא לר' יונה. ועלה קאמר ר' יוסה דלא דמי כלל האי דינא דמתני' דהמדיר לדינא דהתוספתא דתמן בההיא דשאל על נפשיה הוא שהרי שואלו על פירותיו של עצמו שלקח ממנו וא"כ בדין הוא שלא תהא שאלת שבת זו תקנה לשבת הבאה לפי שהיה לו לעשר פירותיו ביניתים וכמזיד הוא ולא התירו אלא בשוגג ובפעם הראשונה ששכח לעשרן. אבל הכא במתניתין דהמדיר בההיא דשאל חורן עלוי. כלומר דהוי כמו שאחר שואל בשבילו ואין הפירות שלו שיכול לתקן וה"נ כן הוא דהא הפירות אינן בידו וזה מדירו לאכול עמו אלא שלא התירו לו שם כ"א מפני איבה

רידב"ז

שאלו על אחת מהן השני לא יאכל עד שיעשר ועד שישאלנו אני אומר זה עישר וזה לא עישר, חשיכה מוצאי שבת דהדין הוא דאפילו במה שנשאל עליו בשבת מ"מ מעשר עליו מעשר מכלכלה זו ששאל עליו על הכלכלה השני' שלא שאל עליו כלל, ועל זה פריך דזה ניחא למאן דאמר מפני כבוד שבת, והשאלה הוא רק עילה אבל באמת אין השאלה מעלה ומוריד כלל, אבל למ"ד דיש ממש בהשאלה משום דאימת שבת עליו ורק הא דצריך לעשר בחשיכה למוצאי שבת הוא רק חומרא מפני אחד שאין אימת שבת עליו, א"כ קשה איך יעשר מזה הכלכלה על הכלכלה השני' דלא שאל עליו הא כמו דאין מעשרין בדמאי כשלקח מב' ע"ה מזה ע"ז משום דשמא זה עישר זה לא עישר [עיין במס' ב"מ דף נ"ו ע"א] ה"נ אין לעשר מכלכלה דשאלה על הכלכלה דבלא שאלה, דהא הכלכלה דשאלה מהימנינן לי' דעישר ורק חששא רחוקה מפני אחד שאין אימת שבת עליו אבל רובא אימת שבת עליו והכלכלה השני' דבלא שאלה הוי דמאי גמור והאיך יעשר מזה ע"ז ולא משני מידי:

אפי' יש לו מאותו המין היצר תאוב, כהאי לישנא איתא בירושלמי במס' יומא היצר תאוב פי' יצרו של אדם חושק ואפילו יש לו מאותו המין מ"מ היצר תאוב שיהא לו בהרוחה רבה ונקרא ג"כ עונג שבת:

יו"ט שהוא סמוך לשבת כו' שואלו ביו"ט אוכל בשבת כו' א"כ ראיה מפורשת ממתני' דשבת ויו"ט סמוכין שואלו באחד מהן ע"ז אמר ר' יונה בשם ר"ז דמהברייתא הזאת אין ראיה דמיירי הכא בפירות שנסמכה דעתו עליהן ע"כ התירו, אבל לא נסמכה דעתו צריך לשואלו בשבת גופיה א"כ מוכח מר' יונה דדינא דמתניתן דידן היא אף בפירות שלא נסמכה דעתו כלל מערב שבת עליהן מותר גם כן על ידי שאלה, על זה אמר רבי מאיר מילהון דרבנן מסייען לר' יונה אבא דתנינן תמן המדיר את חבירו כו' מפני איבה בשבת של פרוטגמייא לא בפירות שסמך דעתו עליהן מער"ש הוא בתמיה ולא אמר אלא מפני איבה פי' דלקמן (בה"ב) קתני דבשבת ראשונה שואלו ואוכל ובשבת שניה אסור ומפרש שם מ"ש שבת שניה ממתניתן דידן דאוכל ע"י שאלה ומשני שם דשאני פירות ע"ה מסעודת ע"ה דבפירות ע"ה בבית חבר מותר משא"כ בסעודת ע"ה לסעוד אבל ע"ה אסור לחבר לאכול בסעודה שאין לה שם ופירסום דליכא איבה כמו בשבת פרוטגמייא משום איבה, ואי אמרינן דלא שרינן כל עיקר במתניתן דידן רק בסומך דעתו עליהן מער"ש, א"כ מנ"ל דסעודת ע"ה אסורה בלא פירסום דליכא איבה דלמא שאני שבת שני' דלא סמך עליהם מער"ש, משא"כ בשבת פרוטגמייא דנסמכה דעתו מער"ש, הרי דינו כבמתניתן דידן, א"ו דאף בלא נסמכה דעתו מער"ש ג"כ שרי במתניתן דידן, וע"כ דאיסור דסעודה בשבת שניה משום דליכא פירסום ולוכא איבה, א"כ שמעינן מזה כר' יונה אבא דשאלה בשבת גופיה מהני אף בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן:

שאלו שבת הראשונה ולא בא תיבת ולא בא מיותר [ונשתרבב מה"ב דלקמן כדרך הש"ס הזה] ושני' לא יאכל עד שיעשר או ישאלנו, ופריך ולא כבר שאלו, פירוש בשבת הראשון ומאי יחזור וישאלנו א"ר יונה תמן בההיא דשאל על נפשי' כו' פי' בשבת ראשון ישאל הוא בעצמו ובשבת שני' יבקש מאחר שישאלו אבל הוא לא ישאל ממנו דהא כיון דכבר שאלו בשבת הראשון ואמר לו שהוא מעושר האיך יאמר לו בשבת הזה להיפך רק

תוספת הרי"ד

אבל לפי מה דמסיק דילמא על עיקר כולו של עכו"ם איתאמרת נתברם המשנה דרבנן לקולא ור"ש לחומרא ורבנן ס"ל דפטור לגמרי אף מדרבנן לשיטת הירושלמי ורק הראב"ד ז"ל בנה יסודותיו על שיטת טבלי דמירוח העכו"ם חייב מדרבנן כמו שמבואר בש"ו"א ז"ל ולהבבלי לא קשה קושית הירושלמי דאפילו כתרומת חו"ל איכה ז"א דהבבלי ס"ל דתרומת חו"ל מחויבת ג"כ בנתינה כמו שמבואר לקמן בדבריו בע"ה (בפ"ה ה"ח) עיי"ש וכן לשיטת הרמב"ם ז"ל לא גרס והכא את אמר ודאי אלא גם בסוגיא דלעיל דרבנן לקולא מ"מ הסוגיא דבסמוך לפני זה דפריך על ר"י בן קנסוי ממתניתין דידן דתנינן אבל העכו"ם כפירותיו ס"ל נמי לחומרא הוא כהאי סוגיא דידן דכפ"מ בין רבנן ור"ש דלרבנן נוטל דמים מן השבט ולר"ש אינו נוטל דמים מן השבט אבל להמסקנא ס"ל לרבנן דמירוח עכו"ם פוטר לגמרי ופטור לת"ק מהפרשה כלל דתלינן בפירותיו של עכו"ם ולא חיישינן לדמאי שמא החליף בשל ע"ה אבל ר"ש ס"ל דחיישינן שמא החליף בשל ע"ה וכוי דמאי ודו"ק:

הדרן עלך מאכילין את העניים דמאי

בנין

שנויי נוסחאות

(סו"א) אחד כד"ו אח'. (סו"ה) למה מעשר כד"ו למה לי מעשר. (סו"ו) היצר כד"ו הי צד. (סוי"א) מעשר כד"ו ליתא. ותנינן שואלו כד"ו ותני כן שואלו. (סוי"ז) המעשר כד"ו המעשרות. בשם כד"ו בי. (סו"כ) ולא כד"ו לא. (סוכ"ד) חורין כד"ו חורן.

עין משפט נר מצוה [א] מיי' פי"ב ממעשר הל"א. ו [ב] שם הל"ב.

מסורת הש"ס (א) לקמן [illegible]

ורבי יונה בעי מהו שישאלנו דרך עקלתון רבי יונה כדעתיה רבי יונה זבין חיטי מן דבר חקולא נפק לגביה אמר ליה לא דאנא חשיד לך אלא בגין דזבנית מינך חיטי וחמית אוכלסים עלך ואמרית דילמא דאנשיתיה מתקנה מתקנין הוין טען מחזקה עלוי א"ל מה אנא חשד לי *תני תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שלא למקומה אינה מדמעת [א] ר"ש אומר בין למקימה בין שלא למקומה אינה מדמעת ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא מ"ד מדמעת מדמעת ושאינה מדמעת אינה מדמעת ניחא מ"ד למקומה מדמעת שלא למקומה אינה מדמעת מה בין למקומה מה בין שלא למקומה על רבי חגיי אמרין בדין הוא מימר משה דאנא אמר טעמא אמר משה דאנא אמר טעמא מ"ד מדמעת שהיא מתרת את השיריים לאכילה מ"ד אינה מדמעת שאינה מתרת השיריים לאכילה הורי רבי לא כהדא דרבי חגיי אמר רבי זעירא אתא עובדא קומי דרבי חנינא והורי כר"ש שזורי ר' אחא בשם רבי יונתן אין הלכה כר"ש שזורי יתר מכאן היה ר"ש שזורי אומר הפריש תרומת מעשר ונשרפה הרי זה שאלו ואוכל על פיו לא בדא אמר רבי זעירא אתא עובדא קומי דרבי חנינא (א) והורי כר"ש שזורי . אמר רבי אבין לא דמיא ההיא שאילתא להדא קדמייתא תמן לא בגין חשוד ליך אלא בגין דזבנית מנך אתמול חיטין וחמית אוכלסין עלך ואמרית דילמא דאנשיתה מתקנה מתקנין הווין ברם הכא בגין דחשדתיך ותקינתין ואיתקריין מתקינין הוויין : רבי שמואל בריה דרבי יוסי בי רבי בון אמר (ב) תני בר קפרא כן (ג) אימת הדימוע עליו והוא אמר אמת :

הלכה ב מתני' [ב] (ד) המדיר את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אוכל עמו בשבת הראשונה אע"פ שאינו נאמן על המעשרות בלבד שיאמר לו מעושרין הן ובשבת שניי' אע"פ שהוא נודר ממנו הניי' לא יאכל עד שיעשר : גמ' ר' ינאי בי רבי ישמעאל בשם ר' יוחנן בשבת של פרוטגמייא התירו מפני איבה אמר רבי אבון כאן ההירו טבלים משום דרכי שלום . רבי חנינא אמר רבי ירמיה בעי אם מפני דרכי שלום למה לי בלבד שיאמר לו מעושרי' הן שאלו בשבת ראשונה ולא בא השניי' מהו שתיעשת ראשונה

אמר

רק שיבקש מאחר שישאלנו, ור' יונה בעי מהו שישאלנו דרך עקלתון, ר"ל דהפסר הוא בעצמו ישאל ממנו ורק שישאל מאתו דרך עקלתון בפעם השני', רבי יונה כדעתי' דסבירא ליה דמהני שאלה בדרך עקלתון כו' מן דבר חקילא פי' בן כפר כו' מתקנין הוין, פי' דבפעם ראשונה אמר מתקנין הוין טעין מחזקה עלוי פירוש התחיל בחזקה עוד ליגעו אם מתקנין הם אי לא, א"ל מה אנא חשוד לי פי' בשנו"א ז"ל מה הנאה יש לי דיהוי חשוד על המעשרות בשבילך בחנם והודה שאינן מעושרין אלא לדרך עקלתון יכול לידע :

תני תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שלא במקומה אינה מדמעת והכ"א בין למקומה ובין שלא למקומה מדמעת, כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ר"ש אומר למקומה מדמעת שלא למקומה אינה מדמעת, ופריך בשלמא למ"ד מדמעת מדמעת, פי' בין למקומה בין שלא למקומה דחכמים עשו דבריהם כשל תורה, עיי' בשנו"א ז"ל מ"ד אינה מדמעת אינה מדמעת, פי' בין במקומה בין שלא במקומה ניחא דזה ס"ל כמ"ד עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה וזה ס"ל כמ"ד לא עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, אבל לר"ש קשה מה בין למקומה לשלא למקומה כו' שהיא מתרת השירים לאכילה פי' ע"כ הוי כבתחילה כו' יתר מכאן היה ר"ש שזורי אומר הפריש תרו"מ ונשרפה הר"ז שואלו ואוכלו ע"פ, פי' דשואלו אולי כבר הפרים וסומך ואוכל דבודאי קי"ל המניח פירות להיות מפרים עליו תרו"מ הר"ז חושש אבל בדמאי כיון דהוי רק ספק והושם ע"כ שואלו וסומך עליו :

א"ר אבין לא דמיא ההוא שאילתא להדא קדמייתא כו', פי' מילתא אחריתא הוא, ור' אבין מלתא בפני עצמו קאמר דשאילתא קמייתא לא קאמר לי' דחשוב לי' לחשוד, אבל הכא מחויב לומר לו דהחזיק אותו לחשוד בגין דחשדתיך ותקינתין, ואתקריין פי' דאיקרי מקרה הזה שחזר למקומה, ע"כ אני שואל לך דלמא לחנם חשדתיך ולא הייתי צריך להפרים, וגמרא דלא הוי מדומע, והשיב לו מתקינן הוויין כדלעיל :

ר' ינאי בי רבי ישמעאל בשם ר' יוחנן בשבת של פרוטגמייא התירו מפני איב' א"ר אבין כאן התירו טבלים מפני דרכי שלום כו'

איבה ומיהו לא דמיא להך דר' יונה דפתר לתוספתא : מהו שישאלנו דרך עקלתון. כלומר אם חושש הוא שלא ישאלנו להדיא אם תקנת את הפירות שלקחתי ממך שלא יהא רע בעיניו על שחשדו על המעשרות מהו שישאלנו בדרך עקלתון וסביבות הדברים ולומר לו שמא מחמת טרדה שכחת מלתקנם כעין ההיא דר' יונה לקמן ואם מהני שאלה זו כשואל להדיא אם תקנת אותן : ר' יונה כדעתיה. כלומר הא דמספקא ליה בזה לדעתיה אזיל שלא היה רוצה לסמוך על שאלה כזו כדלקמיה : ר' יונה זבן חיטי מן דבר חקלא. כך שמו ולא היה מאמינו אם עישרן ונפק לגביה וא"ל לא דאנא חשיד לך באתי אצלך לשאול אלא בשביל שכשלקחתי ממך החיטין וראיתי אוכלסא מהרבה ב"א העומדים עליך לקנות והשבתי שמא מרוב הטרדה שכחת מלתקנן והשיב לו זה מתקנן הוויין . אל תחוש כי כבר תקנתי אותם : טען מחזקה עלוי. והפ"ה לא רצה ר' יונה לסמוך על תשובה זו והתחיל לטעון עמו בחזקה ובפעם אחר פעם תאמר לי האמת אם תקנת אותם וה"ל המוכר הזה מה זה וכי אנא חשיד ליה הלא כבר אמרתי לך שמתוקנין היו : תני. בתוספתא דתרומו' (פ"ה) וחסר כאן בהעתקה וה"ג שם תרומת מעשר שחזרה למקומה מדמעת שלא למקומה אינה מדמעת דברי ר"א והכ"א בין למקומה בין למקום אחר מדמעת רבי שמעון אומר בין למקומה בין למקום אחר אינה מדמעת ושקלי וטרי אמוראי בפירוש פלוגתייהו : בעא קומי ר' זעירא. בשלמא מ"ד מדמעת מדמעת וש"אינה מדמעת אינה מדמעת ניחא. כלומר בין למ"ד שמדמעת בין במקומה בין שלא במקומה ובין למ"ד אינה מדמעת בתרוייהו אליבא דהני מ"ד ניחא דפלוגתייהו אם גזרו חכמים דימוע בדמאי כמו בודאי ומר ס"ל דכמו בודאי מדמעת בכל מקום שנפלה לפחות ממאה ואפי' לא נפלה לאותן נ"ט שניטלה מהן התרומת מעשר אלא למקום אחר נפלה וה"ה בתרומת מעשר של דמאי דכל מה שגזרו חכמים כעין של תורה הוא דגזרו ומ"ד שאינה מדמעת ס"ל הואיל ועיקר דימוע אינו אלא מדרבנן דהאי קרא את מקדשו ממנו דיליף לה הכא לקמן (בפ"ד דתרומות) לדימוע אינו אלא אסמכתא בעלמא וכיון דמדרבנן היא בודאי גזרו ובדמאי שאינו אלא ספק לא גזרו בו דימוע כלל : מאן דאמר למקומה וכו' אלא למאן דאמר דמחלק בין למקומה ובין שלא למקימה קשיא מה בין זה לזה דאם גזרו דימוע גם בדמאי מ"ט שלא למקומה מלמקומה : על ר' חגיי. אדהכי נכנס ר' חגיי לבית המדרש ואמרין חברייא כדין הוא מימר משה דאנא אמר טעמא לפי שדרכו של ר' חגיי היה כך כשאמר איזה דבר בביה"מ היה נשבע במשה שכך וכך הוא כמו שתמצא בכמה וכמה מקומות בש"ס הזה בפ"ק דיומא בהלכה א' מה מייחדין ליה עמיה אמר רבי חגיי משה דאין מייחדין ליה עמיה דו קטיל ליה וכן בפרק קמא דמגילה ובריש פרק ב' דסנהדרין ובפרק ג' דהוריות ולפיכך אמרו הרי עכשיו יאמר משה דאנא אמר טעמא . אמר כן הדבר אני נשבע משה דאנא אמר טעמא: מאן דאמר מדמעת וכו' . כלומר טעמא דהאי מאן דאמר דמחלק ובמה שאמר מדמעת והיינו אם נפלה למקומה משום שהיא מתרת את השיריים לאכילה לאחר שהופרשה וכיון שחזרה ונפלה לאותן השיריים עצמן בדין הוא שתהא מדמעת שהלך לו ההיתר שממנה בתחלה וכיון שאין כאן מאה וא' נעשה הכל מדומע: ומ"ד אינה מדמעת כלו' ובמקום שאמר האי מ"ד אינה מדמעת והיינו בנפלה שלא למקומה משום שאינה מתרת לאותן השיריים לאכילה וכלומר לאותן פחות ממאה שנפלה לא התירה אותן בתחלה לאכילה והלכך עכשיו ג"כ אינה אוסרת אותן דלא החמירו בדמאי כמו בודאי אא"כ חזרה ונפלה לאותן השיריים שהיתה מתרת אותן בתחילה: הורי ר' לא כהדא דר' חגיי. לדברי ר"א וכדקאמר טעמא: אתא עובדא קומי דר' חנינא. בענין דינא דמתניתין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה והורי כר"ש שזורי דנאמן הוא לומר שחזר ותיקן את הכל: רבי אחא בשם ר' יונתן. אין הלכה כר"ש שזורי דלא ס"ל אימת דימוע עליו ולקמן פריך עלה מהדא דר' חנינא: יותר מכאן וכו'. בתוספתא דמכילתין שם מסיים הכי על מילתיה דר"ש שזורי ושם גרים ונשרפה ה"ז שואלו אם הפרים והתקין בתחלה לפי שאינה בפניו ואוכל על פיו להשירים: לא בדא א"ר זעירא וכו' על מילתיה דר' אחא פריך והא ר' חנינא הורה הלכה למעשה כר"ש שזורי ומ"ט דר' אחא בשם ר' יונתן דפליג עליה וקאמר אין הלכה כר"ש שזורי: א"ר אבין. היינו טעמא דלא פסק כר"ש שזורי משום דלא דמיא ההיא שאילתא שםואלין לזה שאינו נאמן על המעשרות בשביל התרומת מעשר שנפלה להדיא שאלה קדמייתא ברישא בלוקח פירות ממנו ושואלו כדמפרש ואזיל: תמן. ברישא יכול לומר לו מה שאני שואל אותך אם הפירות מתוקנין הן לא בגין חשיד לך שהפסר לא תקנת אותן לא היא אלא בגין כשלקחתי ממך אתמול החטין וראיתי אוכלוסין הרבה סביבותיך ואמרתי אפשר משום הטירדא דאנשיתה מתקנה מתקנן הוין כלומר אם שכחת מלתקן אותם או שכבר מתוקנין היו וכיון שםואלין אותו דרך עקלתון כדאמרינן לעיל ודרך כבוד אף הוא אומר האמת שרואה שאין מחזיקין אותו לחשוד ולפיכך סומכין עליו ואוכל על פיו: ברם הכא. בתרומת מעשר אי אפשר לשאלו דרך כבוד אלא שנראה כאומר לו בגין דחשדתיך שאני מחזיק אותך כחשוד ואותה תרומת מעשר שנפלה אם תקנת אותן הפירות שנפלה לתוכן דאין מקום לשאול לו בענין אחר כ"א כך: ותיקנתין. כלומר שאף שהוא משיב ותיקנתין. כבר תקנתי הפירות: ואתקרין מתקנין הויין. בתמיה וכי בשביל זה נקראו מתוקנין כמו שהיה שמא משקר הוא וזהו טעמא דר' אחא דקאמר אין הלכה כר"ש שזורי: תני בר קפרא כן. כר"ש שזורי דאף בתרומת מעשר שואלו ואוכל על פיו לפי שאימת הדימוע עליו והוא אומר האמת :

הלכה ב מתני' המדיר את חבירו. השביעו והדירו שיאכל אצלו: בשבת הראשונה. התירו לו משום איבה כדמפרש בגמרא: **גמ'** כאן התירו טבלים. אע"פ שבחזקת טבל הוא שהרי אינו נאמן הוא התירו לזה לאכול משום דרכי שלום: אם מפני דרכי שלום. התירו לו א"כ למה לי בלבד שיאמר לו מעושרין הן הא קאמרת שהתירו לו לגמרי: שאלו בשבת הראשונה. ואמר לו מעושרין הן ולא בא לאכול עמו: השנייה מהו שתעשה ראשונה. אם עכשיו שבת השנייה

שנויי נוסחאות

(שו"ד) אוכלסים כד"ו אוכלוסא. (שו"ו) אנא בכי"ר את. (שו"ח) מדמעת ר"ש אומר בכי"ר מדמעת דברי ר' אלעזר וחכמים אומרים. (שו"כ) יתר כד"ו יותר. שזורי כד"ו השזורי. (שוכ"א) שאלו כד"ו שואלו. (שוכ"ו) איכלסין כד"ו אוכלוסין. (שו"ז) מתקנין הווין כד"ו מתקנן הוויין. דחשדתיך כד"ו דחשדתך. (שוכ"ח) מתקינין כד"ו מתקנן. (שול"ד) ממנו כד"ו הימנו. (שול"ה) בי רבי כד"ו בר'. אבון כד"ו אבין. (שול"ז) שתיעשת כד"ו שתיעשה.

תוספת הרי"ד

בגין דחשדתין ותקינתין, עיין בפנים שנתפרש לפרש"י ז"ל בר"פ הע"פ בגמ' כתובות ולפי' הרמב"ם ז"ל מתפרש בגין דחשדתיך ותקינתין ר"ל דאתה תקנתן ואתקריין מקרה הזה שחזרה למקומה והשיב לו מתקונין הוויין דכבר תקנתי אותם ע"פ ביטול ברוב ודוק:

א"ר אבין כאן התירו טבלים מפני דרכי שלום, עיין בפנים שדברינו בע"ה קלורין לעינים ועיין במשניות עם הפירושים שכולם מפלפלין לחלק הדין דמשנה דידן משבת שניה למשנה קמייתא ע' בתוי"ט ז"ל ובמשנה ראשונה ובמלאכת שלמה ובתפארת ישראל ובחידושי מהרי"ח ז"ל וגם מביאין סוגית הש"ס הזה במשנה ראשונה עיי"ש, ות"ל שזכיתי לפרש ולכוין לאמיתה ת"ל. ודע דהתוס' ז"ל במס' סוכה (דף ל"ט) שם ס"ל דאף חבר הגל ע"ה נקרא ג"כ חבירו ומביאין

עין משפט נר מצוה ז [א] מיי' פי"ב ממעשר הל"ד. ח [ב] מיי' שם הל"נ.

מסורת הש"ס (א) חולין עה : (ב) תוספתא פ"ה. (ג) ע' תוס' כתובות נה : ד"ה ובתרומה. (ד) מנחות ל : ד"ה תרומת, חולין עה : ד"ה לף ומהרש"א שם.

גליון הש"ס *תני תרומת מעשר של דמאי ע' במפרש כאן וע' במהר"ש סירלי' הובא במהרי"ט אלגזי בביאורו להל' בכורות שנדפס לרמב"ן מחדש בספרי הרי"ף בפרעשבורג דף לד ע"א. והוא דחה שם הפירושים האלו . ופירש בע"א:

חתם סופר

תני תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה וכו' על ר' חגיי וכו' ופי' הגאון מה"ר אליה ז"ל מפולפל דמתרת שירי' לאכילה היינו דהדרה לטבליה וכו' וכן דעת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קל"ה והוא דחוק ועיין מה שפי' הגאון מהו' אלי' ווילנא ז"ל בס' שנות אליהו ולפי דבריו הגאון מ"ד מדמעת איננה ר"ת „מאן דאמר" אלא ראשי תיבות „מאי דאמר" ובכל זאת הלשון דחוק וגם לא שייך על זה רבי לא עביד עובדא כר' חגי מאי עובדא שייך הא ר' חגי לא חידש שום דין אלא טעמא יהיב למ"ד למקומה מדמעת: אלא נ"ל דהכי פירושו דר' חגי ס"ל דודאי אינה מדמעת כלל לאסור תערובתה אך מאי דאמר למקומה מדמעת היינו להתיר שיריה באכילה נהי דאינו אוסרת תערובות אבל עכ"פ הדר לטיבלא וצריך להפרים מיניה וביה ומאי דאמר אינה מדמעת שלא במקומה שאינה מתיר שיריים פי' דאינה צריך להפרים מיניה כלל ואין צריך להתיר שיריים לאכילה כי לא נאסרו כלל ואמר רבי לא עביד כר' חגי להקל ב"כ. והא"ש דכתב ר"ש בפי' מתני' דוקא בדמאי יש לחלק בין למקומו לשלא מקומו והא"ש והשתא בחלת ח"ל דקילי טפי מדמאי אפשר גם רבי הוה עביד עובדא :

אמר רב חסדא כאן שנינו (א) שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאין לה שם:

הלכה ג מתני' (ב) רבי אלעזר אומר אין אדם צריך לקרות שם על מעשר עני של דמאי [א] וחכמים אומרים קורא שם ואין צריך להפרישו [ב] מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי ולמעשר עני של ודאי לא יטלם בשבת ואם היה כהן או עני למודים לוכל אצלו יבואו ויאכלו ובלבד שיודיעם: גמ' רבי בא בר הונא בשם רב (ג) האוכל פירותיו *טבולין למעשר שני חייב מיתה. מה טעם דר"א מכיון שהוא יודע שהוא בעון מיתה מפריש. מה טעם דרבנן בלא כך קורא שם ואינו צריך להפריש. הנאמן ראו אותן מפריש שני תני (ד) הנאמן לשני נאמן לראשון דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים [ג] הנאמן לראשון נאמן לשני הנאמן לשני אינו נאמן לראשון מה טעם דר"א משום שאינו חשוד להקדים או משום שהפריש שני חזקה שהפריש ראשון והתנינן רבי ליעזר אומר אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי הא שני צריך מה אם שני שאין לרבו טובת הנאה צריך להפריש ראשון שיש לרבו טובת הנייה לא כל שכן הוציא

פני משה

השנייה תהא במקום הראשונה וסומך על השאלה שאלו בראשונה ואוכל עמו בשניה: כאן שנינו שאסור לחבר לאכול בסעודה שאין לה שם. בפני עצמו כמו סעודת נשואין וכיוצא בה אבל לא בסעודת הרשות שהרי כאן לא התירו לו אלא בשבת הראשונה של נשואין:

הלכה ג מתני' אין אדם צריך לקרות שם על מעשר עני של דמאי. מפרש בגמרא דר"א סבר טבל של מעשר עני במיתה הלכך לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני ומפרישין אותו ולוקחין לעצמן וחכמים סברי דנחשדו עמי הארץ שלא להפריש מעשר עני לפי שאינו אלא בלאו ולפיכך הלוקח מהן קורא שם למעשר עני אבל א"צ להפריש וליתן לעני דהרי ספק הוא והוי העני מוציא מחבירו ועליו הראיה והלכה כחכמים: גמ' האוכל פירותיו טבולין למעשר עני כצ"ל: מה טעם דר"א. רב קאמר לה משום דר"א ס"ל האוכל טבל של מעשר עני חייב מיתה ומכיון שהוא יודע שהוא בעון מיתה מפריש ולא נחשד על כך והלכך הלוקח ממנו אין צריך לקרות שם: מה טעם דרבנן בלא כך. כלו' דלא כך כלומר דרבנן אעיקרא דמילתיה דר"א פליגי דקסבר טבל של מעשר עני במיתה ורבנן סברי לאו כך הוא דאינו במיתה אלא בלאו הלכך אמרינן דנחשדו ע"ה על מעשר עני ומשו"ה קאמרי קורא שם וא"צ להפריש דהמוציא מחבירו עליו להביא ראיה כדפרישית במתני': תני בתוספתא דמע"ש (פ"ג) והבאתי לעיל (בפ"ח דפאה בהלכה ב') וה"נ שם ראו אותו שהפריש מעשר שני נאמן על הראשון דברי ר"א. ותיבת תני בתרא וכו' ט"ס הוא כאן וכצ"ל נאמן לשני נאמן לראשון דברי ר"א וחכ"א הנאמן לראשון וכו' מפני שהראשון אינו שלו שצריך ליתנו ללוי אבל השני שלו הוא: מה טעם דר"א. דס"ל נאמן לשני נאמן לראשון: משום שאינו חשוד להקדים. שני לראשון דלכתחילה צריך להקדים מעשר ראשון להשני כדתנן (בפ"ד דתרומות) וכיון שהפריש השני מסתמא הקדים והפריש הראשון: או משום שהפריש שני חזקה שהפריש ראשון. כלומר או דבלא"ה אמרינן דנאמן נמי על הראשון ואפי' לא היה צריך להקדימו משום דבחזקת שמפריש מעשרותיו הוא וכיון שהפריש זה הפריש נ"כ לאידך: והתנינן ר"א אומר וכו'. כלומר דפריך אהאי טעמא בתרא דהיינו ס"ד לדמות הראשון לשני בחזקת מפריש הא לא דמי דהא תנינן ר"א אומר אין הלוקח מע"ה צריך להפריש מעשר עני של דמאי אם שנת מעשר עני הוא: הא שני צריך. הא אם שנת מעשר שני היא צריך להפריש אף לר"א דלא אשכחן דפליג אלא במעשר עני הלמא דמודי ר"א דנחשדו עמי הארץ על מעשר שני והשתא מכ"ש דנחשדו על מעשר ראשון כדמסיק הק"ו: מה אם שני שאין לרבו טובת הנייה. כלומר דלא שייך ביה למימר דיש להבעלים טובת הנאה ליתן לזה או לזה שהרי א"צ ליתנו לאחרים אלא שלו הוא ומעלהו לירושלים ואוכל בעצמו: צריך להפריש. ואפ"ה אמרת דצריך להפריש דנחשדו על מעשר שני: ראשון שיש לרבו טובת הנייה. כלו' שאינו שלו לגמרי אלא לטובת הנאה הוא דיש לו ומיהת צריך ליתנו לכ"ש דנחשדו ע"ה עליו והאיך מדמי לה חזקת הראשון לשני

רידב"ז

אמר רב חסדא כאן שנינו, שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאין לה שם, פי' פירסום, הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י מחליף הגירסא וגרס א"ר חסדא כאן שנינו כו' קודם א"ר אבין כאן התירו נבלים משום דרכי שלום, ויומתק מאד, דהנה הנפ"מ בין המשנה דידן למשנה קמייתא; דבמשנה קמייתא מהני שאלה, וכאן לא מהני שאלה, רק בשבת ראשונה, ע"ז מפרש ר"י בר"י בשם ר"י בשבת של פרוטגמייא הוי השבת ראשונה דהוי סעודה בפירסום וע"כ התירו משום איבה, והא דבשבת שניה לא מהני שאלה כמו במשנה קמייתא, ואף דליכא איבה מ"מ לשתרי משום שאלה כמשנה קמייתא וע"ז אמר רב חסדא כאן שנינו שאסור לחבר שיאכל בסעודה בלא שם, פי' בלא פירסום כמו פרוטגמייא וכיון דאין לה שם אסור לאכול בלא מעשר עד שיעשר, ולא דמי למשנה קמייתא, דהתם אוכל החבר בביתו, ע"כ הקילו ואוכל ע"י שאלה, אבל כשאוכל סעודה אצל הע"ה אסור לאכול בלא שיעשר דבסעודות ע"ה לא עשו שום קולא בדמאי, ואסור לאכול לחבר בלא תיקון בסעודה שאין לה שם, ואף בפרוטגמייא מותר ולא בסעודה שאין לה שם, וע"כ מיירי השבת הראשון בשבת של פרוטגמייא דלא גזרו רבנן ג"כ על סעודה שיש לה שם ולא הוי בכלל האיסור דמאי ודמי לעלמא דאוכל בשבת ולא גזרו על הדמאי במקום כבוד שבת ולא מצינו קולא רק בלקח ולביתו והחילוק הזה כתב התוספות יו"ט ז"ל אבל ר' אבין חולק עליו וס"ל דהטעם דמשנה הזאת לאו משום שאסור לחבר לאכול בסעודה שאין לה שם עד שיעשר אף דאיכא כבוד שבת ואימת שבת [וכפ"מ בין לוקח פירות מע"ה ובין סעודת ע"ה] ז"א אלא דמשנה הזאת מילתא אחריתי הוא דנפ"מ בין שבת ראשונה לשבת שניה הוא כך דבשבת שני' הוי באמת חשש טבלים דלא דמי להיא משנה קמייתא, דלכאורה כד נדייק לשון המשנה המדיר את חבירו, וע"כ לא מיירי בע"ה, דהא כבר פרש"י ז"ל במסכ' סוכה (דף ל"ט) במתניתן הלוקח לולב מחבירו בשביעית, פרש"י ז"ל דלא גרסינן חבירו דהא ע"ה אבל חבר לא קרו חבירו ואי בשניהם ע"ה מי איית לן עיי"ש וא"כ היכא קתני במתניתן דידן חבירו, ועוד לשון המשנה והוא אינו מאמינו על המעשרות הול"ל ממי שאינו נאמן על המעשרות כמו בכל הנך משניות דלעיל ומאי לשון הוא והוא אינו מאמינו מאי זה תיבת והוא, ועוד מאי משנה המשנה הזאת לשון בלבד שיאמר לו מעושרין הן, ולמה לא נקט לשון המשנה קמייתא שואלו ואמאי מדלג הענין השאלה, אלא ע"כ דהמשנה מיירי בחבר שהדיר לחבר חבירו, ורק דהחבר הזה נחשד אצל חבירו לבד והוא בעצמו אינו מאמין לו על המעשרות, וע"כ לא דמי לע"ה דהתם בע"ה רוב ע"ה מעשרין הן, ואזלינן כל אחד ואחד אזלינן בי' בתר רובא ואינו חשוד לנו רק גזירת רבנן הוא שלא נאכל עד שנעשר והומרא בעלמא הוא כמבואר בתוס' ריש פרקין, וע"כ בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על כבוד שבת כמו בפ"ק דאימת קדשים עליו או בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו, ה"נ או בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו ולא גזרו על כבוד שבת, או שאימת שבת עליו והשאלה ע"י עילה בלבד כדלעיל, משא"כ בשהחבר הזה חשוד באמת אצל החבר ואיך יאכל הא אצלו ספק גמור הוא ע"פ הדין, ולא משום גזירת רבנן על הדמאי, וא"כ מאי מהני בזה כבוד שבת או אימת שבת עליו, בשלמא בדמאי מע"ה חומרא בעלמא, אמרינן דאימת קדשים ואימת שבת עליו, ולא גזרו לחומרא הזאת בשים אימת שבת, וזה לא שייך בחבר דחשוד אצלו באמת, וע"כ כיון שחשוד בעיני החבר והוי אצלו ספק גמור וע"כ לא מהני כלל כבוד שבת ואימת שבת, וע"כ בשבת השני' דליכא איבה אסור ע"פ הדין, משום ספק איסור טבל, אך בשבת ראשונה החידוש במשנה הזאת דהתירו טבלים משום דרכי שלום דלא יהיה איבה, אבל חבר מותר לאכול אצל ע"ה בשבת ע"י שאלה בלא תיקון אף בסעודה שאין לה שם, וע"כ ניחא מה דלא קתני במתניתן דידן לשון שואלו כמו במשנה הראשונה משום דבחבר לא שייך שואלו כמובן, ומדויק לשון המשנה דכופל ב' פעמים דאינו נאמן, דקתני ברישא והוא אינו מאמינו ומסיים עוד הפעם אע"פ שאינו נאמן על המעשרות בלבד שיאמר, ולפ"ז ניחא דקתני והוא אינו מאמינו אוכל עמו בשבת הראשונה, והרי אפשר לטעות דס"ע משום דכיון דחבר הוא אין לו לחוש ע"ז שהוא אינו מאמינו, ע"כ קמ"ל אע"פ שאינו נאמן ע"פ הדין אצלו לחשוד הללו כדפסק הפנ"י ז"ל מ"מ יאכל עמו בשבת ראשונה משום דרכי שלום, משא"כ בשבת שני' דליכא איבה הוי באמת אינו נאמן ואסור לאכול טבלים. היוצא לנו מזה דלרב חסדא החידוש במשנה הזאת הוא החומרא מהסיפא דמתחם דדוקא בלוקח פירות מע"ה הקילו בדמאי מפני כבוד שבת, אבל בסעודה אצל ע"ה לא הקילו, וזהו החידוש דמשנה הזאת, ולר' אבין החידוש הוא הקולא במשנה הזאת ברישא דאפילו בחשוד התירו טבלים מפני דרכי שלום ופריך אם מפני דרכי שלום למה לי בלבד שיאמר מעושרין הן, ונשאר בקושיא, וא"כ מבעי' לן שאלו בשבת ראשונה ולא בא פי' אם ביקשו בשבת ראשונה ולא בא השני' מה שיעשה הראשונה ונשאר בתיקו:

תני הנאמן לשני נאמן לראשון דברי ר"א כו' מה טעמא דר"א משום שאינו חשוד להקדים או מכיון שהפריש שני חזקה שהפריש ראשון ופריך והתנינן ר"א אומר א"צ לקרות שם למ"ע של דמאי הא שני צריך פי' דעביד הגמרא ק"ו מה שני מעשרות שוין שאין הפסד לו בשניהן ואפ"ה אינו נאמן מזע"ז לא כ"ש דאינו נאמן ממעשר שאין לו הפסד על מעשר שיש בו הפסד בהפרשתו ואינו נאמן אלא ממעשר שיש בו הפסד בהפרשתו על מעשר שאין בו הפסד כגון ממע"ר על מע"ש, והיינו דקפריך מכח ק"ו דכיון דר"א ס"ל דמעני לשני אינו מוחזק דבשניהם אין לו הפסד כ"ש על ראשון דיש לו הפסד בהפרשתו פשיטא דאינו נאמן כמו דמסיק

שנויי נוסחאות

(שו"ג) אלעזר כד"ו אליעזר. (שו"ו) ואין צריך להפרישו כד"ו ואינו צריך להפריש. (שו"ח) לוכל אצלו כד"ו לוכל ממנו אצלו. (שוי"ג) להפריש הנאמן ראו אותן כד"ו להפריש תני הנאמן ראו אותו. (שוי"ד) הנאמן כד"ו ליתא. (שו"כ) עני כד"ו ליתא.

תוספות הרי"ד

ומביאין מכמה משניות שכן הוא, ולפ"ז יש לפרש המשנה כך וכך ע"כ נחלקו בזה ר"ח ור' אבין אם לא גזרו על הדמאי במקום איבה או שהתירו טבלים משום איבה דהוא משום דרכי שלום וניחא בזה לקמן (ברפ"ז) דהתם במשנה גרסינן נמי חבירו והוא אינו מאמינו וע"כ יש לפרש בב' אופנים כנ"ל ע"ז קאמר ר' יוחנן מתניתן בדמאי ולכאורה קשה מאי קמ"ל אבל לפ"ז שפיר ניחא דמשום דיש לפרש המשנה נ"כ על ודאי ע"כ קמ"ל ר"י מתניתן בדמאי ודוק:

עין משפט נר מצוה

ט [א] מיי' פ"ט ממעשר הל"ג סמ"ג עשין קלו. י [ב] מיי' פכ"ז משבת הל"ז. יא [ג] מיי' פי"ב ממעשר הל"ס וברא"ד וכ"מ.

מסורת הש"ס

(א) ע' פסחים מט. (ב) ודרים פ"ד מכות טו. (ג) ע' מכות שם ירושלמי קידושין פ"ב הל"ח. (ד) תוספתא מע"ש פ"ג ירושלמי פאה פ"ה הל"ב מע"ש פ"ד הל"ס.

גליון הש"ס

*טבולין למעשר עני חייב מיתה. בבלי מכות דף טו שם אמר רב דל קה. וכאן אמר חייב מיתה במעשר עני (ומ"ש כאן מעשר שני ס"ס וצ"ל מ"ע וע' במפרש) ורבינו בפ"י ממאכלות אסורות הל"כ סמך על פשטת הבבלי דלוקה בלבד ואין בו מיתה. ועכ"פ מיושב היטיב תמיהת המגדול עוז על הראב"ד דשפיר קמ"ל דלא כירושלמי כאן דס"ל לרב דחייב מיתה. וע' בכ"מ שם. וע' בתוס' יו"ט כאן. ובמשנה למלך פ"ט ממעשר הל"ב ובתוי"ט פ"א משנה א' ובמשנת חכמים שם וכאן. וע' בנדרים דף פ"ד ע"ב רבנן סברי נכסי לא מפקר איניש וכו' זכי בה איניש אחרינא. וע"ע דבכמה מקומות אמרינן אי בעי מפקיר לנכסי וס יכול להפקירו בענין שלא יזכו בו אחרים כגון בפני אינשי דרחמי לי'. וע' בירושלמי פ"ט דשבועות וצ"ע. ואפשר דלא אמרו רק דיש לו שייכות בזה והוה שלו ולא עביד איסורא כיון דבידו להפקירו ויהיה לו זכיה בגויה. אבל פשיטא דנחשד עלי' שלא יפקיר נכסיו בשביל מעשר עני. ועיין בכל המקומות ותבין, ועיין תוס' יבמות דף פ"ו ד"ה ואי שנסתפקו אי חייב מיתה או לא, משום דלא מחלק בין טבל לטבל ועיין במדרש רבה איכה ע"פ גלתה יהודה שם מבואר ג"כ דחייב מיתה בשם רב, והמ"כ כתב טעם דחוק, ומ"מ צ"ע על רבינו דדחה דברי הירושלמי אילו והמדרש רבה דלפי מ"ש הכ"מ שם אפשר להשוותם ע"ש, ועיין בריטב"א בחידושיו למכות דף י"ז ובזה יתיישב קושית התוס' יו"ט כאן משנה א', ועיין בשו"ת מהרי"ט חלק א' סימן פ"ה:

עמודי ירושלים

האוכל פירותיו טבולין למעשר עני כו' עמ"ש הר"ש בביאור הירושלמי ולפי דבריו גם חכמים מודו דהאוכל טבל של מעשר עני חייב מיתה. אולם הפ"מ פי' דרבנן פליגי על ר"א וס"ל דטבל מעשר עני אינו במיתה ע"ש ולפ"ז א"ש דברי התוס' יבמות דפ"ו שנסתפקו אם בטבל של מעשר עני הוא במיתה. וראיתי בשו"ת דברי אמת בקונטרסים (קונטרס טבל) שכ' ונפלאתי עליהם איך לא הביאו הירושלמי דמבואר שם דהוא במיתה ע"ש. אמנם לא קשה מידי דלא היו יכולים להביא ראיה מהירושלמי די"ל דהפירוש כהפני משה ואם כן סבירא ליה לרבנן דאינו במיתה או שיש לפרש כהר"ש ואם כן ההלכה דהוא במיתה ואם כן אין ראיה מהירושלמי ועל כן לא הביאו ראיה ממנו:

הוציא להם מעשר שני מתוך ביתו אמר להן פדוי הוא נאמן פדוי לי ופדו לכם אינו נאמן. מתני' דרבי אליעזר היא דרבי אליעזר אומר הנאמן לשני נאמן לראשון אמר רבי יוסי דברי הכל היא עשו אותה [א] (א) כתוספות הבכורים מה תוספות הבכורים נאכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי אף זה נאכלת משום שני ופטור מן הראשון אתא ר' חנניה בשם רבי אימי דר"א היא וכיני מתניתא לא יתנום בשבת דתנינן תמן (ב) ב"ש אומרים אין מוליכין חלה ומתנות לכהן בי"ט בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום [ב] וב"ה מתירין הדא ילפא מן ההיא *וההיא ילפא מן הדא הדא ילפא מן ההיא היא י"ט היא שבת וההיא ילפא מן הדא בלימודין אבל בשאינו למודין לא סלק על בר נש מיכול פיסתיה בביתיה דחבריה. תני [ג] (ג) לא יסרב אדם בחבירו לארחו בשעה שהוא יודע שאינו רוצה ולא ירבה לו בתקרובת בשעה שהוא יודע שאינו מקבל. מהו בתקרובת ידע שהוא רחיץ והוא מטרח עלוי ובירושלים הוה מפיך פילכיך דשמאלא לימינא. תני אין מוליכין לבית האבל בכלי זכוכית צבועה מפני שהוא טוענו טענת חנם.

תני

שנויי נוסחאות

(פו"כ) פדוי לי כד"ו פדו לו. (פו"ד) לשני נאמן לראשון כד"ו על השני נאמן על הראשון. (פו"ס) אותה כד"ו אותו. (פו"ז) מן כד"ו משום. (פו"ת) אימי כד"ו איסי. וכיני כד"ו כיני. יתנום כד"ו נתנום. (פוי"ד) בשאינו כד"ו בשאין. נש כד"ו נשא. (פוי"ח) שהוא כד"ו דהוא. (פוי"ט) פילכיך כד"ו פילכיה.

רידב"ז

דמסיק מה שני שאין לרבו ע"ה פי' שאינו נותן להקב"ה מזה כלום [כמו דאמרינן בעלמא שלא יהא שולחנך מלא ושלחן רבך ריקן] צריך להפרים ראשון שיש לרבו ע"ה לא כ"ש, וכיון דאינו נאמן מנ"ע דאין לו הפסד בהפרשתו דהא מחזיק לעצמו כדאית' ברש"י ז"ל במס' מכות (דף י"ז) דאיהו אינו מקפיד רק על הפרשת מ"ע לאפוקי איסור טבל ומחזיק לעצמו דאיהו לא חיים אאסור גזל אממון שאין לו תובעין עיי"ש, וכיון דאינו נאמן ממ"ע על מע"ש דבתרוייהו אין לו הפסד בהפרשתו דהא מע"ש נ"כ שייך לעצמו ואין לרבו ע"ה בהם לא כ"ש שאינו נאמן על מע"ר דהא שם יש לו הפסד בהפרשתו דהא יש לרבו ע"ה דצריך ליתן לכהן [ואי דלא יתן מה מועיל הפרשתו הא כשאוכל תרו"מ ג"כ בעון מיתה] וא"כ קשיא מר"א אר"א דהאיך ס"ל הנאמן לשני נאמן לראשון הא א"ל להיות רק נאמן מראשון דיש לו הפסד בהפרשתו אשני דאין הפסד בהפרשתו, וכדי להגדיל הקושיא מייתי דאפילו מב' מעשרות שוין שאין לו הפסד משניהם נמי אינו נאמן וע"כ ק"ו הוא מאין לו הפסד ליש לו:

הוציא להן מע"ש מתוך ביתו ואמר פדוי הוא נאמן מיירי בראינו שהפרים מע"ש וא"ח"כ אמר פדיתי והוא חולין נאמן פדוי לי ופדו לכם אינו נאמן פי' הכ"מ ז"ל דמטיל ספק בדבריו דאומר אצלי פדוי הוא ואם אין אתם מאמינים לי פדו לכם כיון שהטיל ספק בדבר אינו נאמן ואוקמי' מתניתין דר"א היא דר"א אומר הנאמן לשני נאמן לראשון, פי' דהנה לחכמים בראינו בע"ה שהפרים שני אינו נאמן לראשון ומחויב להפרים ראשון מן הכרי אבל המע"ש גופי' פטור מן הראשון דהא קיי"ל אפילו בלקוח בכסף מע"ש פטור מן הדמאי וכ"ש המע"ש עצמו אבל כשנפדה המע"ש פשיט' שחייב בדמאי דהא הטעם דלקוח בכסף מע"ש או מע"ש עצמו דפטור מן הדמאי הוא כדאיתא לעיל (בפ"ר) בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על דברים הללו או מטעם דאימת קדשים עליו, וקאמרינן שם בסוגיא מפני אחד שאין אימת קדשים עליו וכן לענין אכילת שבת אמרינן בפרקין גם כן ב' טעמים הללו לא גזרו בכבוד שבת או אימת שבת עליו, ואפ"ה תנינן חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר וכדמסיק מפני אחד שאין אימת שבת עליו, וא"כ כמו בשבת בחשיכה מוצאי שבת חוזר הדמאי למקומו כמו כן בנפדה המע"ש חוזר הדמאי למקומו, וא"כ קשיא בהאי ברייתא למה בפדוי לי ופדו לכם אינו נאמן לחומרא, נאמן ואינו נאמן מבעי' לי' דאינו נאמן על פדיונו לחומרא שמא לא נפדה ואסור לאכלו חוץ לחומה שמא הוי מע"ש, ונאמן לחומרא דשמא נפדה לחייבו בדמאי, אלא ע"כ מתניתא דר"מ היא דס"ל הנאמן לשני נאמן לראשון וא"כ נאמן על כל הכרי דפטור מדמאי דראשון וע"ז אמר ר' יוסי דז"א דד"ה היא אפי' לרבנן דס"ל הנאמן לשני אינו נאמן לראשון מ"מ הכא לא שייך למיזל הכא לחומרא והכא לחומרא דעשו אותו כתוספות הביכורים מה תוספות הביכורים כיון דנאכלת בטהרה משום ספק דשמא הוי ביכורים וע"כ פטורה מן הדמאי ולא אמרינן לחומרא שמא אינה ביכורים וחייבת בדמאי ז"א אלא כיון דלענין אכילה אמרינן החומרא דנאכלת בטהרה משום ביכורים ע"כ בכל דיניה הוי כביכורים ופטורה מן הדמאי ולא אמרינן החומרא שמא אינה ביכורים כמו כן הכא נאכלת משום שני ופטורה מן הראשון כיון דלענין אכילה אמרינן החומרא דהוי שני ואינו נאמן על הפדיון ומחויב לאוכלו בקדושת מע"ש ע"כ פטורה מן הדמאי ור"ח בשם ר"א דר"א היא ולא ס"ל כר' יוסי אלא כאוקימתא ראשונה:

תני לא יסרב אדם בחבירו לארחו בשעה שהוא יודע שאינו רוצה, שייכות הענין זה לכאן משום דקאי אמתניתין דידן דתנינן ואם היה כהן וכו' למודים כו' ובלבד שיודיעם, ופי' בשנו"א ז"ל ובלבד שיודיעם מפני גניבת דעת, ע"כ שייך הענין הזאת לכאן:

דר'

פני משה

לשני בגוונא דראינו שהפרים להשני: הוציא להן. ברייתא אחריתא היא מי שהוציא מעשר שני מתוך ביתו ואמר להן פדוי הוא שפדיתיו נאמן הוא על כך שבודאי הפרים ופדה אותו וליכא למימר שמא לא הפרישו משום שאינו רוצה להטריח ולהעלותו לירושלם שהרי פדה אותו ומשום טרחא להעלות המעות לירושלם לא חיישינן דליכא בהו טרחא כולי האי אבל אם אמר להן פדו לי אתם או פדו לכם ותקחו אותו אינו נאמן שהפרישו דשמא חש על טרחתו: מתניתא. הך ברייתא דר"א היא. דקס"ד דנאמן על הכל קאמר ואף על הראשון ור"א היא דס"ל הנאמן על השני נאמן על הראשון דאי לאו הכי מ"ט נאמן דקאמר הא משמע שהוא נאמן לאחרים הלוקחים ממנו והא ליכא למיחש שמא לא הפרים הראשון: א"ר יוסי דלא היא אלא הכא כד"ה אתיא ואפי' לרבנן דהתוספתא דנאמן על השני אינו נאמן על הראשון וטעמא דהך ברייתא משום שכיון שזה אומר פדוי הוא עשו למע"ש הזה כתוספת בכורים דתנן לקמן בסוף בכורי' דנאכלת בטהרה מצד חומרא ופטורה מן הדמאי וה"נ דנאכלת בטהרה משום חשש מעשר שני אבל פטור הוא מן הראשון דמכיון דחזינן דרמי אנפשיה ופדאהו אמרינן מסתמא הפרים גם להראשון אבל לעולם אימא לך בעלמא דאינו נאמן על הראשון: אתא ר' חנניה קאמר בשם ר' איסי דלא היא דאין חילוק בין הפרים להשני בלבד ובין אומר פדוי הוא דלחכמים אינו נאמן על הראשון ומחוורתא כדאמרי' מעיקרא דלא מיתוקמא הך ברייתא אלא כר"א:

הלכה ד מתני' מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי. שאמר תרומת מעשר שאני חייב להפרים מכרי הזה יהא מונח בצפונו או בדרומו ולא הפרישה. והא דנקט תרומת מעשר של דמאי לפי שהישראל קורא לה השם ונותנה לכהן ולוקח המעשר לעצמו אבל תרומת מעשר של ודאי אין הישראל קורא לה שם אלא הוא נותן מעשר ללוי והלוי מפרים תרומת מעשר ונותנה לכהן: לא יטלם בשבת. כדי ליתנם לכהן או לעני שבחצר ושבמבוי לפי שאסור ליתן מתנות לכהן ולעני בשבת: ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו. שהם רגילין לאכול על שלחנו יבאו ויאכלו: ובלבד שיודיעם. שהוא של תרומת מעשר או של מ"ע שאם אינו מודיעם והם סבורים שמשלו הוא מאכילם הו"ל כמאכיל אורחיו תרומות ומעשרות וזה אסור: **גמ'** כיני מתניתא לא יתנום בשבת. כלו' הא דקתני לא יטלום כן צריך לפרש שלא יטול כדי ליתנם לכהן או לעני בשבת: כדתנינן תמן. (בפ"ק דביצה) בש"א אין מוליכין חלה שאע"פ שמותר להפרים חלה בי"ט משום תיקון עיסתו לא התירו להוליכה לכהן וכן המתנות הזרוע והלחיים והקיבה וב"ה מתירין באלו אבל בתרומה קתני התם במתני' דאף לב"ה אין מוליכין אותה לכהן בי"ט: הדא ילפה מן הסיא. וקאמר הש"ס הדא מתני' דהכא ילפינן מההיא דהתם וההיא ילפא מן הדא דהכא: הדא ילפא מן ההיא היא יו"ט היא שבת. כלומר אע"ג דלא קתני הכא אלא שבת ילפינן מהתם דה"ה ביו"ט לא יטלם כדי ליתנם וההיא דהתם ילפינן מן הדא דהכא בלמודין לאכול אצלו שמותרין לבא ולאכול: אבל בשאינן למודין. הטעם דאסור אפי' אם יבאו לאכול בביתו משום דלא סלק על דעתיה דבר גם למיכל פיסתיה. חתיכת מאכלו בביתיה דחבריה ויאמרו העולם שזה תרם אותה ביו"ט או בשבת ולפיכך אוכלן בביתו והלכך לא התירו אלא בלמודין לאכול אצל: תני. תוספתא היא (בפ"ז דב"ק) והכי תנינן שם שבעה גנבים הן הראשון שבכולן גונב דעת הבריות והמסרב בחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו והמרבה לו בתקרובת ויודע שאינו מקבל והמפתח לו חבית שמכורות לחנווני מפני שהוא כמוענו טענת חנם וכו' והכי מייתי לה נמי בפ"ק דע"ז (בהלכה ג') כלומר שגונב דעתו שזה סבור שפותח לכבודו ואינו חושש אם תתקלקל כל החבית יין מחמת שפותח אותה וטענת חנם היא שהרי היא מכורה לחנווני ואינו מפסיד כלום בשביל שם תחה. ואיידי דאיירי הכא באורחים מייתי להאי ברייתא ולהכיא דלקמן: מהו בתקרובת. מאי לשון תקרובת דקאמר ולא קתני מתנות: ידע דהוא רחיץ והוא מטרח עלוי. אף שהוא יודע שזה רחץ ידיו מטריח עליו ואומר לו לך רחוץ ידיך ושב בסעודה. ובע"ז גרים רחיץ בזווי אוחרי. וכלומר אם יש לו הרבה אורחים שזימן אותם בסעודה ואין מקום פנוי לזה אורח הבא ומסרב בו ואומר רחוץ ידיך ואני אתקן לך מקום בזוית אחרת שתשב שם וזהו גניבת דעת שזה יודע שאינו מבקש בזה: ובירושלם. היה להם מנהג יפה דהוה מפיך פילכיה דשמאלא לימינאי. פילכיה מטפחתו מל' פליום (בפ' כ"ט דכלים ובפ"ח דנדה) כלומר כשזימנו אורחים לסעודה והיה שם מפה פרוסה לסימן לידע שכל זמן שהיא פרוסה כהוגן היו האורחים נכנסין וכשמהפכין צד של שמאל לימין היו יודעין שככר נתמלאו המקומות ולא היו נכנסין וכדי שלא יתביישו המתאחרים לבוא ואין להם מקום לישב לפי כבודם. ובע"ז גרים הופך טוליה דימינא לשמאלה. כמו עיקליה ומלשון צדו הסובב הוא. לעקל בית הבד: אין מוליכין לבית האבל. לסעודת הבראה: בכלי זכוכית צבועה. שאין לראות אם יש איזה דבר בתוכה ואם חסירה או מלאה: מפני שהוא טוענו טענת חנם. כלומר בגניבת דעת:

תני

תוספת הרי"ד

כיני מתניא לא יתנום בשבת דתנינן תמן כו' ההיא ילפא מן הדא כו' בסוגיא הזאת יש ב' שיטות שיטת התוס' ז"ל במס' ביצה (דף י"ב ע"ב) מפרשין הכי הירושלמי דמתניתן דידן אתיא כב"ה אליבא דר' יוסי דב"ה מתירין אף בתרומה וה"פ דהיא ילפא מן הדא פי' דמשנה דידן ילפא ממשנה דביצה דה"ה יו"ט אין מוליכין כמו שבת במשנה דידן וה"ה יו"ט והיא ילפא מן הדא פי' דמשנה דביצה ילפא ממשנה דידן דהא דב"ה מתירין שם היינו בלימודין כמו במשנה דידן משא"כ באינו למודין לא משום דלא סלק על בר נש מיכל כו' וא"כ אפילו כשיאכל בבית יאמרו העולם שתרם ביו"ט ונתנם לו משא"כ בלימודין אצלו הלא דרכו למיכל בביתו דחברי' והר"ש ז"ל מפרש להירושלמי אליבא דר"י ואחרים דחלקו במתנות. ותרומה לכ"ע אסור וע"ז קאמר לא יתנום בשבת כהיא דתנינן תמן בית שמאי אומרים אין מוליכין וכו' ובתרומה לכולי עלמא אסור ומסיק דהוא ילפי מן הדא וכו' דהא יו"ט הוא שבת דמתני' דמס' ביצה מגלה לן דאפילו יו"ט אסור להוליך לביתו והדא ילפי מהדא בלימודין כלומר דבלימודין שרי אף על גב דאסור לה ליך מכל מקום בלימודין שרי ולר"י ואחרים אתיא מתניתן ככו"ע אפילו לב"ש ולר' יוסי דס"ל דבתרומה מתיר ב"ה אתיא כתם מתניתן כב"ש ושיטת הרמב"ם ז"ל דפסק בפק"ג מה' שבת כהך מתניתן דידן ובפ"ד מה' יו"ט פסק כר' יוסי דאף בתרומה מתיר ואפילו הולכה לביתו של כהן והיא לא כפירוש הר"ש ז"ל ולא כהתוס' ז"ל וע"כ דהוא ז"ל מפרש להירושלמי דאתא אליבא דר"י ואחרים, אבל אנן קי"ל כר' יוסי כדאיפסק הלכה בש"ס דילן במס' ביצה (דף י"ב ע"ב) ואימתי מדמינן שבת ליו"ט.

עין משפט נר מצוה יב [א] מיי' פ"ב מבכורים הלי"ח ופי"ג ממעשר הלי"ד. יג [ב] מיי' פ"ד מיו"ט הלכ"ו טוש"ע או"ח סי' תקו ס"ג: יד [ג] מיי' פ"ב מדעות הל"ו:

מסורת הש"ס (א) בכורים פ"ג מ"י. (ב) ביצה יב: וע' [illegible]ס' שם ד"ה אין. (ג) חולין נד. מ"ס דר"א פ"ח תוספתא ב"ב פ"ו. ירושלמי ע"ז פ"א הל"ג.

גליון הש"ס *והאי ילפא מן הדא כו' ע' בר"ש כאן ו[illegible]פרש. וע' בתוס' ביצה דף יב ע"ב ד"ה אין. ובמהרש"ל בים של שלמה ובמהרש"א ומהר"ם ואחרונים. וע' בט"ז באו"ח סי' תקו ס"ק קה ובא[illegible]רונים ובקול רמז ובתוס' יו"ט ושנות אלי' ובחידושנו הארכנו:

חתם סופר

הדא ילפא מן ההיא וכו'. וזה כונתו דמשנתינו ילפא ממשנה דביצה דס"א לא יטול היינו לא יפרים אבל אם עבר והפרים או שמופרשים מערב י"ט מותר ליתנם לכהן ע"כ ילפא מהא דתנו אין מוליכין תרומה לב"ה וה"ה הכא לא יטלם היינו לא יתנם ותו ההיא ילפא מן הדא דף אבל יבא לביתו ויאכל קמ"ל מתני' דוקא בכהן הרגל אצלו שלא יכברו העולם

(א) תני עיר שיש בה עכו"ם וישראל הגבאים גובין משל ישראל ומשל עכו"ם [א] ומפרנסין עניי ישראל ועניי עכו"ם [ב] ומבקרין חולי ישראל וחולי עכו"ם [ג] וקוברין מתי ישראל ומתי עכו"ם ומנחמין אבילי ישראל ואבילי עכו"ם ומכניסין כלי עכו"ם וכלי ישראל מפני דרכי שלום. גירדאי שאלין לר' אימי [ד] יום משתה של עכו"ם מהו סבר משרי לון מן הכא מפני דרכי שלום אמר לון רבי בא והתני ר' חייא (ב) יום משתה של עכו"ם אסור א"ר אימי אילולי ר' בא היה לנו להתיר ע"ז שלהם וברוך המקום שרחיקנו מהם:

הלכה ד מתני'

[ה] (ג) האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא נאמן וממי שהוא מעשר אינו נאמן מאיש פלוני הר"ז נאמן הלך ליקח ממנו אמר לו לא מצאתיו ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן אינו נאמן: גמ' (ד) תני אמר רבי יוסי אפי' אמר לו מפלוני אינו נאמן עד איתמר לו קח ואני נותן מעות מה טעמא דרבי יוסי אני אומר אחד קרוב מצא ולוקח ממנו דתנינן תמן [ו] (ה) התקבל לי גיטי במקום פלוני אוכלת בתרומה עד שיגיע הגט לאותו מקום רבי ליעזר איסר מיד. (ו) טעמא דרבי ליעזר אני אומר אחר הדלת מצאו אתא דר"א כרבי יוסי ודר' יוסי כר"א דרבי יוסי רובה מן דרבי ליעזר ולא מודה רבי ליעזר שאם אמר לו אל תקבלהו אלא במקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום והכא אפילו אמר לו מפלוני אינו נאמן עד שיאמר לו קח ואני נותן מעות מה טעמא דר' יוסי אני אומר א' קרוב מצא ולקח ממנו:

הלכה ה מתני'

[ז] הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם ואמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר אמר לו אדם אחד אני אינו נאמן איש פלוני נאמן הרי זה נאמן הלך ליקח הימנו אמר להן מי כאן מוכר ישן אמר ליה מי ששלחך אצלי אע"פ שהן כגומלין זה את זה [ח] הרי אילו נאמנים (ז) החמרים שנכנסו לעיר אמר אחד מהן שלי חדש ושל חבירי ישן שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן [ט] אינן נאמנין רבי יהודה אומר נאמנין: גמ' *ועד אחד נאמן אמר רבי יוחנן קל הקילו באכסנאי מפני חיי נפש תני (ח) **נכנס לעיר ואינו מכיר אדם או שהיה עומד בגורן ואינו מכיר אדם שם הרי זה נשאל בין לחבר בין לע"ה דברי רשב"ג רבי אומר אין נשאלין על התרומה אלא לחבר בלבד אתיא דרבי כרבי מאיר ודרשב"ג בשיטתיה דתנינן תמן (ט) כל המומין הראוין לבא בידי אדם רועין ישראל נאמנין רועין כהנים אינן נאמנים רשב"ג אומר [י] נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו רבי אומר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אמר רבי יונה מה פליגין ליקח אבל לחלק אוף רשב"ג מודה מה בין לחלק מה בין ליקח קול יוצא לחילוק: תני (י) הנכנס לעיר ומצא סייעות של בני אדם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר אמר לו אחד אני נאמן אם אמרו לו שהוא נאמן הרי

פני משה

תני. בתוספתא דגיטין (פרק ג') וגרסינן להא בפ' הנזקין (בהלכה ט') גבי דברים שאמרו מפני דרכי שלום: הגבאים. גובי הצדקה: ומכניסין כליהם. שרואה שהולכין לאיבוד: גירדאי. אנשי המקום שנקרא כך: יום משתה של עכו"ם. מהו לבקר אותן דאילו לשאת ולתת בהדיא תנן התם דבאותו היום אסור: והתני ר' חייא יום משתה של עכו"ם אסור. לבקרו דשמא מתוך כך יבא לישא וליתן עמו: אילולא ר' בא. שהזכיר לנו ברייתא דר"ח כבר היינו באין חלילה להתיר ע"ז שלהן דחכמים אסרו משום דאזיל הא' ומודי לע"ז דיליה וברוך המקום שריחקנו והבדילנו מהם ועלינו לעשות סייג וגדר להרחיק עצמנו מהם:

הלכה ה מתני' קח לי ממי שהוא נאמן. שלא לקח מעם הארץ: ומי שהוא מעשר. שאף של קח מע"ה מעשר הוא דמאי: אינו נאמן. לפי שזה סומך דעתו דאף שימצא שלקח ממי שאינו נאמן מצי לאשתמוטי ולומר בעיני היה נאמן אבל כי אמר ליה מאיש פלוני לא מצי לאשתמוטי דהא אינו רשאי ליקח מאדם אחר: גמ' תני. בתוספת' (פ"ה) דר' יוסי פליג אסיפא דאפילו אמר לו מפלוני אינו נאמן דהכתי חיישינן שמא יעבור על דבריו ויקח מאחר כדמפרש לקמיה עד שיאמר לו קח מפלוני והא נותן לו המעות דבהא ליכא למיחש שהרי זה צריך לבא אצלו בשביל המעות: אני אומר אחד קרוב מצא. כלומר אדם אחד במקום קרוב פגעו ולקח ממנו. שלא רצה לטרוח ולילך אצל פלוני: דתנינן תמן. וכהאי דתנינן תמן (בפ"ו דגיטין) ו:יתא להאי סוגיא נמי שם: התקבל לי גיטי במקום פלוני אוכלת בתרומה. אם היא אשת כהן עד שיגיע הגט לאותו מקום שכך אמרה לו אל תהא שלוחי אלא שם: ר' אליעזר אוסר מיד. ומפרש מהאלה כדמפ' טעמא לפי שאני אומר אחר הדלת מצא לבעלה וקיבל הגט ממנו: אתיא דר"א כר' יוסי ודר' יוסי כר"א. דתרוייהו בחדא שיטתא קיימי דחיישינן שמא מצאו במקום קרוב: דר' יוסי ריבה מן דר"א. וקא דחי לה הש"ס דלא היא דודאי הא דר"א אתיא כר' יוסי אבל הא דר' יוסי עדיפא מן הא דר"א דמי לא מודה ר"א שאם אמרה לו. כצ"ל. אל תקבלהו לי אלא במקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע הגט לאותו מקום כדאמר התם לעיל בהדיא הכי לר"א דלא פליג אלא באומרת סתם התקבל לי גיטי במקום פלוני דס"ל מראה מקום היא לו אבל אם ייחדה לו מקום ואמרה אל תקבל אלא במקום פלוני מודה ר"א דקפידא הויא ואוכלת בתרומה עד שיגיע הגט לאותו מקום שיחדה לו: והכא. אבל הכא לר' יוסי אפי' אמר לו מפלוני כלומר שאפילו ייחד לו ואמר אל תקח לי אלא מפלוני אפ"ה אינו נאמן: מ"ס דר' יוסי. כלומר דהא זיל בתר טעמא דר' יוסי דחיים שמא מצא אדם אחר במקום קרוב ולקח ממנו וא"כ אפילו א"ל בהדיא אל תקח אלא מפלוני חיישינן שמא עבר על דבריו עד שיאמר קח מפלוני ואני נותן מעות:

הלכה ו מתני' איש פלוני נאמן הרי זה נאמן ומפרש בגמרא דקל הוא שהקילו באכסנאי מפני חיי נפש ודוקא שאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יקח אלא מן המומחה: הלך ליקח הימנו אמר לו מי כאן מוכר ישן שהוא משובח משל חדש: אף על פי שהן כגומלין זה את זה. אתה תעיד עלי ואני אעיד עליך הרי אלו נאמנין כדאמרן דבאכסנאי הקילו: גמ' ועד אחד נאמן. בתמיה הא קי"ל דאין עד אחד נאמן במקום דאתחזק איסורא כגון טבל וכיוצא בו אלא א"כ בידו לתקנו והכא דמעיד על איש פלוני שנאמן על המעשרות אין בידו לתקן של אחרים ואמאי הוא נאמן: קל הקילו וכו'. ומהאי טעמא הקילו גם בסיפא אע"פ שהן כגומלין זה את זה: תני. בתוספתא (פ"ה): הרי זה נשאל בין לחבר בין לע"ה. אע"ג דע"ה חשוד הוא על המעשרות כיון דעל של אחרים הוא מעיד לא חשדינן ליה דמשקר: אין נשאלין על התרומה. כלומר אם היא מתוקנת בכל: אתיא דרבי כר"מ ודרשב"ג כשיטתיה דתנינן תמן. (בפ"ה דבכורות) דפליגי בכה"ג: כל המומין הראוין לבא בידי אדם. כגון נסמית עינו נקטעה ידו וכיוצא בזה שיש לומר אדם הטילו בו: רועין כהנים אין נאמנין. לפי שחשודין להטיל מום בבכור: רשב"ג אומר נאמן הוא על של חבירו וכו'. ולפיכך ס"ל הכא נמי דכיון על של חבירו הוא מעיד נאמן ורבי ס"ל כר"מ דהחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ואפי' על של אחרים ולפיכך קאמר הכא דאין נשאלין אלא לחבר בלבד: מה פליגין ליקח. לא שנו דפליגי אלא ברוצה ליקח פירות ואינו יודע ומכיר מי הוא נאמן: אבל לחלק. אם מחלקין בגורן תרומות ומעשרות ובא עני א' ליטול חלקו מעשר עני ושואל אם מתוקנין הן משאר מעשרות הקודמין אף רשב"ג מודה דאין נשאלין אלא לחבר בלבד ואין ע"ה נאמן לומר שכבר חילק זה המעשר ללוי: קול יוצא לחילוק. המחלק מעשרותיו בגורן קול יוצא זה וזה מחלק היום וכיון שלא נודע ולא נתפרסם שזה פלוני חילק אין ע"ה נאמן להעיד עליו:

הלכה ז' מתני' החמרים. המביאים תבואה ממקום הזול למקום היוקר: אינן נאמנין. דהן גומלין זה את זה שמשבח של חבירו בזו העיר כדי שחבירו ישבח את שלו בעיר אחרת: ר' יהודה אומר נאמנין. דס"ל בדמאי הקילו משום חייהן של בני העיר כדי שיהו מוכרי תבואה ופירות מצויין להביא להן כדמפרש בגמ' ואין הלכה כר' יהודה: גמ' תני. בתוספתא פ"ה: אם אמרו לו שהוא נאמן. כששאל לאחרים עליו שהרי מה שאמר אני נאמן לא כלום

רידב"ז

דר' יוסי רובה מן דר"א ולא מודה רבי אליעזר שאם אמר לו אל תקבלהו אלא במקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום, והכא אפילו אם אמר לו אלא מפלוני אינו נאמן עד שיאמר לו קח ואני נותן מעות פי' דמוכיח דר' יוסי פליג אפילו באמר ליה אלא מפלוני משום דמסיק בברייתא עד שיאמר קח ואני נותן מעות משמע דליכא אופן אחר דנאמן אלא באופן זה קח ואני נותן מעות דאל"כ ליתני אלא מפלוני, מ"ט דר' יוסי פי' למה ס"ל דאפי' התנה בהדיא אלא מפלוני ג"כ אינו נאמן ואולי מטעם אחר הוא ומסיק דו"א אלא מהטעם הראשון לא מהני אפי' בדאמר אלא מפלוני משום דאדם קרוב מצא ולקח ממנו פי' דהקרוב לחקו שיקח ממנו ולא מצי לאישתמוטי ממנו, משא"כ באל תקבלהו אלא במקום פלוני מי דחקו לשנות: **ועד** אחד נאמן כשנות אליהו ז"ל גורס וע"ה נאמן בתמני'. וקשיא

שנויי נוסחאות

(סוי"א) המקום כד"ו ליתא. שרחיקנו כד"ו שריחקנו. (סוט"ו) איתמר כד"ו שיאמר. (סוט"ז) ולוקח כד"ו ולקח. בתרומה כד"ו בתרומות. (סוי"ז) ליעזר אוסר מיד טעמא דרבי ליעזר כד"ו לעזר אוסר מיד מה טעמא דר' לעזר. (סוי"ח) רובה כד"ו ריבה. ליעזר כד"ו לעזר. (סוי"ט) תקבלהו אלא כד"ו תקבלהו לי אלא. (סו"כ) נותן מעות כד"ו נותן לו מעות. (סוכ"ב) נאמן מי כד"ו נאמן ומי. (סוכ"ג) אדם כד"ו ליתא. (סוכ"ד) ליקח כד"ו ולקח. (סול"א) רבי אומר כד"ו ורבי מאיר אומר.

תוספת הרי"ד

ליו"ם היינו דווקא אליבא דר"י ואחרים דאף ביו"ט אסור בתרומה ע"כ היא שבת היא יו"ט אבל אליבא דר' יוסי דמותר בתרומה ונחלקו רק במתנת ומצינו הברייתא דר' יוסי ביו"ט מנ"ל למימר דיו"ט ושבת שוין דלמא ביו"ט מותר ושבת אסור ע"כ פסק כסתם משנה דידן בשבת וביו"ט כר' יוסי וכן היתא בגלא"ח ז"ל דהרמב"ם ז"ל מחלק בין שבת ויו"ט אך לא הבנתי מה שכ' הגלא"ח ז"ל דלהרמב"ם ז"ל פליגי בבלי וירושלמי בזה ופסק כבבלי הלא לפי דברינו אין כאן פלוגתא כלל דלכו"ע בין להבבלי ובין להירושלמי שניהן ס"ל דר' יוסי הוא לקולא והירושלמי אזיל בשיטת ר"י ואחרים והגלא"ח ז"ל כתב דהרמב"ם ז"ל מפרש להירושלמי כפי' התוספת ז"ל ונמצא דר' יוסי הוא לחומרא כמו שמפרש שם ומוכיח מסוגיא דהבבלי במסקנא דר"י לקולא קאמר א"כ מוכח דהבבלי פליגי

עין משפט נר מצוה טו [א] מיי' פ"ז ממ"ע הל"ז ופ"י מע"ז הל"ה ופ"ו ממלכים הל"ב סמ"ג לאוין סח טוש"ע יו"ד סי' קנא סעי' יב ומי' רנא בהג"ה סעי' א. טז [ב] מיי' פ"י ממלכים ופי"ד מאבל סמ"ג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' שלה סט. יז [ג] מיי' פי"ד מאבל סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שסז ס"א חו"מ סי' רסו סעי' א ובכמ"ע. יח [ד] מיי' פ"ט מע"ז הלט"ו סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם סי' קנב סעי' א. יט [ה] מיי' פי"ב ממעשר הל"ו. כ [ו] מיי' פ"ט מתרומות הל"א סמ"ג לאוין רכ"ח. כא [ז] מיי' פי"ב ממעשר הל"ז. כב [ח] שם. כג [ט] שם הל"י. כד [י] מיי' פ"ב מבכורות הלט"ז יז טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ג.

מסורת הש"ס. (א) תוספתא גיטין פ"ג. גיטין סא. בירושלמי גיטין פ"ה הל"ט. ע"ז שם. (ב) ע' ע"ז ה. ושם. (ג) בכורות לו. (ד) תוספתא פ"ה. (ה) גיטין סה. (ו) ירושלמי גיטין פ"ו הל"ד. (ז) כתובות כ"ד. נו. (ח) תוספתא פ"ה כאן. (ט) בכורות לה: (י) תוספתא פ"ה.

גליון הש"ס *ועד אחד נאמן ע' בר"ש כאן ובראב"ד פי"ב ממעשר הל"ז ובשמיטה ויובל פ"ח הלי"ז. ופי"א מעדות הל"ח. וע' ביו"ד סי' קי"ט בב"י וט"ז ופר"ח ומחנה אפרים הל' עדות סי' יט וסי' יב ובמשנ' חכמים בכאן והגאון מהרא"ז ז"ל בשנות אלי' הגיה כאן במקום ע"א צ"ל ע"ה והיינו עם הארץ דהוא חשוד ע"ש. וע' בשו"ת זקנינו הגאון בעל שער אפרים סי' י': **תני נכנס לעיר כו' ע' במפרש כאן. וע' במהרי"ט אלגזי בהלכות בכורות להרמב"ן דף ס' ע"א הרחיב הדיבור בזה והגיהו הר"ש סירלון והוא ז"ל בירושלמי כ"ן.

הרי זה נאמן אמרו לו שאינו נאמן בפניו אינו נאמן שלא בפניו נאמן אמר רבי יונה בבן עיר בסייעות חברים ובאכסנאי בסייעות עם הארץ וקשיא על דרבי יונה חברין ואת אמרת שלא בפניו נאמן מה טעם דרבי יורה מפני חייהן של בני העיר מה טעמיהון דרבנן מצויין הן להתפרנס מעיר אחרת :

הדרן עלך הלוקח פירות

[א] **הלוקח** מן הנחתום כיצד מעשר נוטל כדי תרומת מעשר וחלה ואומר אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו והשאר חלה ומעשר שני בצפונה או בדרומה ומחולל על המעות : גמ' אף על החלה וחלה חייבת בדמאי ולא כן תנינן [ב] (א) חלת עם הארץ והמדומע פטורין מן הדמאי רבי אחא רבי בון בר חייא בשם רבי יוסי בן חנינא דבית שמאי היא ותני כן ר' שמעון בן יהודא אומר משום רבי שמעון חלה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין כלום אמרו ב"ש אלא דבר שהוא לזריעה אילו [ג] הלוקח לזרע ולבהמה קמח לעורות שמן לנר שמא אינו פטור מדמאי אלא במגבל עיסתו במי פירות לא כן אמר רבי יוסי בי רבי חנינא דרבי אליעזר בן יהודה איש ברתותא הוא הא כרבנין לא אלא כרבי יוחנן דרבי יוחנן אמר [ד] *כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה אלא

וקשיא על ר' יונה חברין ואת אמרת שלא בפניו נאמן פי' למה הוא נאמן הלא העדים שפוסלין אותו המה חבירים ואמאי אינן נאמנין לפוסלו והוא נאמן: סליק פירקא בס"ד

אף על החלה, פי' בשנות אליהו ז"ל דקא סלקא דעתך דמפריש תרומת מעשר גם על חלק החלה והא תנינן חלת עם הארץ וכו' פטורין מדמאי [לקושיא היא אליבא דר"י דס"ל (בפ"ק) דלא גזרו על דברים הללו משום דמאי אף בחבר שלקח עיסה מע"ה והפרים ממנה חלה, דאלו לר' הושעיא שם דוקא בחלה שהפרים ע"ה] וע"ז משני ר"א וכו' דב"ש היא דב"ש ס"ל דאף חלה חייבת בדמאי, ע"ז פריך כלום אמרו ב"ש אלא לאכילה כצ"ל אילו הלוקח לזרע ולבהמה כו' שמן לנר שמא אינו פטור מדמאי, דהא בחלה טמאה איירי מתניתן דידן בהלוקח מנחתום ע"ה, ואינו נאמן אף על הטהרות וכיון דחלה טמאה היא א"כ לשריפה עומדת והוי כמו לוקח שמן לנר דפטור מדמאי, ואימתי ס"ל לב"ש דחלה חייבת בדמאי דווקא בחבר שלקח פירות שלא הוכשרו מע"ה, כדאיתא (בפרק ב' דמכילתין) דע"ה נאמן על ההכשר והוא הפרים חלה ע"כ חייב בדמאי, משא"כ בלקח מן נחתום ע"ה דכבר הוכשרו בשעת גיבול א"כ הוי חלה טמאה ולשריפה עומדת. ע"ז משני דמיירי במגבל עיסתו במי פירות דלא לא הוכשרו והוי הלה טהורה, ופריך דמגבל עיסתו במי פירות לא מחויב בחלה לא כן כו' אמר ר' אליעזר בן יהודה וכו' הא כרבנן לא דרא"ב"י וכו' הא דס"ל דמגבל עיסתו במי פירות חייבת בחלה משא"כ לרבנן במגבל עיסתו במי פירות פטור מן החלה ע"ז משני אלא לא כר"י [כמו שמשני ר' יוחנן בפ"ב על הא דרמי מתניתן דידן על המתניתן דפ"ב דקתני הנחתומין לא חייבו אותם חכמים להפרים אלא כדי תרו"מ וחלה, הכא את אמר הלוקח מפרים והכא את אמר המוכר מפרים דקס"ד דמתניתן דידן מיירי נמי בנחתום חבר, ע"ז משני ר"י כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה כלומר מתניתן דפ"ב מיירי בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה וכמו שפירשתי שם בע"ה, וכיון דמתניתן מיירי בעושה בטומאה, א"כ חלה טמאה לשריפה עומדת והוי כמו שמן לנר ושמן לנר פטור מדמאי]
הלא

כל"ה הי"א ואם אחרים מעידין עליו שהוא נאמן ה"ז נאמן: אמרו לו שאינו נאמן. כשמשל עליו: בפניו. אם בפניו אמרו שאינו נאמן מסתמא לא משקרי ואינו נאמן: שלא בפניו נאמן. שאם האמת אמרו מפני מה לא אמרו זה מיד בפניו: א"ר יונה. הא דאמרו מלא סייעות של בנ"ו. אם בבן עיר מיירי צריך שיהא בסייעת חברים דלא האמינו לע"ה להעיד על חבירו כ"ז באכסנאי מפני חיי נפש כדאמרינן בהלכה דלעיל: וקשיא על דר' יונה. אם בסייעת חברים ואת אומר אינו נאמן אם אמרו בפניו בתמיה וכי מוציאין חבר מחזקתו: מה טעם דר' יודה. במתני' מפני חייהן של בני העיר שיהו החמרין מביאין להן: מה טעמיהון דרבנן. קסברי מצוין הן להתפרנס מעיר אחרת כלומר מצוין הן החמרים שמביאין מעיר אחרת ולא יהו גומלין זה את זה:

הדרן עלך הלוקח פירות

הלכה א' מתני' הלוקח מן הנחתום. שהוא ע"ה ופירותיו דמאי והלוקח הוא שצריך להפרים והא דתנן לעיל (בפ"ב בהל' ד') שהנחתומים חייבים להפרים כדי שיעור תרומת מעשר וחלה התם בנחתום חבר מתיקמא שלוקח תבואה מעם הארץ ולא חייבוהו חכמים להפרים אלא כדי תרומת מעשר וחלה ולא מעשר שני כדפרישית התם והלוקח הוא מפרים מעשר שני אבל כאן בלוקח מנחתום ע"ה הלוקח צריך שיפרים את הכל כדין דמאי ומפרש לה כיצד הוא מעשר לפי שבדמאי אין צריך להפרים מעשר ראשון כ"א תרומת מעשר וחלה ומעשר שני כדאמרינן בריש מכילתין אבל היאך יפרים תרומת מעשר אם לא קבע מקום למעשר הלכך קתני כיצד הוא עושה: נוטל כדי תרומת מעשר וחלה. שיעור תרומת מעשר הוא אחד ממאה ושיעור חלה אחד ממ"ח ונוטל שיעור תרומת מעשר בפני עצמו והיינו א' ממאה חוץ מן הראוי לשיעור חלה לפי שא"צ להפרים תרומת מעשר על השיעור חלה בדמאי והכי מסיק בגמרא: ואומר אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר. כלומר הרי הוא מעשר עם מה שבצד זה לדמכיים ושאר מעשר כלומר עוד תשעה שהן למעשר סמוך לו והרי קבע מקום למעשר וזה שעשיתי מעשר כלומר שהתחלתי ממנו ואמרתי הרי הוא מעשר הרי הוא עשוי תרומת מעשר על זה המעשר ונמצא קבע כאחת המעשר והתרומת מעשר שהוא צריך להפרישה: והשאר. שהוא יותר על א' ממאה שהפרשתי הרי הוא חלה: ומעשר שני בצפונו או בדרומו. קובע לו מקום ואח"כ מחללו על המעות ונמצא מתוקן הכל ואוכל: גמ' אף על החלה. קתני במתני' שחיוב דמאי עליה ומתמה הש"ס וכי חלה חייבת בדמאי ולא כן תנינן לעיל (בפ"ק) חלת עם הארץ וכו' פטורין מן הדמאי ומפרש לה ר' יוחנן התם דבין חלת ע"ה שהפרים הוא ונתנה לכהן א"נ הכהן להפרים דמאי עליה ובין חבר שלקח עיסה מע"ה והפרים הוא חלה פטור מדמאי על שיעור החלה משום דלא גזרו דמאי על הדברים שנשנו שם ואמאי קתני הכא נוטל תרומת מעשר וחלה וקס"ד דאף על שיעור החלה צריך להפרים דמאי מדקאמר אחד ממאה שיש כאן וכו' משמע דשיעור חלה ג"כ בכלל מה שהוא מתקן דמאי: דב"ש היא. סמתני' דמחייבי לחלה בדמאי: ותני כן. בתוספתא (פ"ק) והכי תנינן התם מותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ותוספות הביכורים ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין. וקס"ד השתא מדפליגי בשירי מנחות פליגי נמי בחלת ע"ה מדקתני להו במתני' בחדא בבא והיינו דקאמר חלה ב"ש מחייבין ואע"ג דלא קתני בתוספתא דפליגי בחלה אלא כדאמרן והיינו דפריך לקמיה על האי אוקמתא: כלום אמרו ב"ש אלא דבר שהוא לזריעה. בתמיה כלומר לדידך דבעית למימר הואיל יפליגי ב"ש באלו שנשנו בתוספתא ומדקחשיב נמי לשירי מנחות פליגי נמי בחלת ע"ה דקחשיב במתניתן בהדי שירי מנחות הלא מעתה תימא נמי דבדבר שהוא לזריעה כלומר שהוא לוקח לזרוע פליגי נ"כ ב"ש דהא קחשיב לזה נמי בהאי מתניתין וכדמסיק הקושיא אילו הלוקח לזרע ולבהמה וכו' שמא אינו פטור מדמאי לדברי הכל דלא אשכחן שום פלוגתא בהא וא"כ ודאי לא מצית אמרת דפליגי ב"ש ברישא דהתם וה"נ לא פליגי ב"ש על חלת עם הארץ הנשנה בסיפא ומה דקחשיב בתוספתא דאיכא למ"ד דפליגי קחשיב ומה דלא קחשיב לא פליגי: אלא במגבל עיסתו במי פירות. והכי פירושא דהאי מלתא משום דתנן לקמן (בפ"ב דחלה) עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה והלכך בעי לשנויי דהכא במתניתן מיירי בנחתום שמגבל עיסתו במי פירות וכלומר דהיינו טעמא דקא מחייב הלוקח ממנו להפרים חלה כדי שלא יאמרו עיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה והשתא מהאי טעמא גופיה חייבוהו חכמים לתקן דמאי אף על השיעור חלה דאי לא מתקן לה אכתי יאמרו דאין חיוב חלה לעיסה שנילושה במי פירות מדינא דהרי אין חוששין לתקן הלה כמו חלה דעלמא שצריכה שתהי' מתוקנת מן המעשרות ואתו למיטעי גם בשאר עיסה שנילושה במי פירות והלכך חששו חכמים והחמירו בהפרשת חלה זו לתקנה מדמאי ולעולם שאר חלת עם הארץ או החבר שלקח עיסה מעם הארץ והפרים הלתה פטורה מדמאי דלא גזרו דמאי בדברים הללו שנשנו בפ"ק: לא כן א"ר יוסי בן חנינא. ופריך אעיקרא דדינא דעיסה שנילושה במי פירות דכי לא כן א"ר יוסי בן חנינא התם על האי דמתניתן דחלה (בהלכה ב') דהא דקתני דחייבת בחלה דר"א בן יהודה איש ברתותא היא דתנינן תמן ר' אלעזר בן יהודה איש ברתותא וכו' מתניתין הוא (בפ"ג דטבול יום) עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בה טבול יום ר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא אומר משום ר' יהושע פסל את כולה דס"ל דאף דמי פירות אינן מכשירין מ"מ עיסה זו שהוכשרה במשקה והמי פירות מחברין אותה והלכך אפי' לא נגע בה טבול יום במקצתה פסל את כולה ומדס"ל דמי פירות עושין חיבור לטומאה ה"ה דעושין חיבור לחיוב חלה והיינו דמוקי למתניתן דהתם דקתני דחייבת בחלה כר"א בן יהודה איש ברתותא משום ר' יהושע: הא כרבנן לא. אבל לרבנן דפליגי עליה דר"א בן יהודה וכדקתני במתני' דטבול יום ר' עקיבא אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו אלמא דאין עושין חיבור לטומאה וא"כ אין עושין נ"כ חיבור לחלה ועיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה והשתא היכי מצית לאוקמי מתני' דהכא בנגבלה במי פירות דחייבת בחלה דהא רבנן פליגי עלה בעיקרא דדינא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי קתני הכא דחלת ע"ה חייבת בדמאי ובפ"ק שנינו דפטורה מדמאי: אלא כר' יוחנן. מלתא דר' יוחנן אתמר לעיל (בפ"ב בהלכה ד') דקתני התם הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפרים אלא כדי תרומת מעשר וחלה ורמי לה התם האי מתניתין דקתני הנחתום מפרים אמתניתן דהכא דקתני הלוקח ממנו הוא שמפרים ומשני לה ר' יוחנן כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה כדפרישית שם דר' יוחנן מוקי להני מתני' אידי ואידי בנחתום ע"ה מיירי ומתניתן דלעיל בעושה בטהרה שנותן לגבל חבר לתקן לו עיסתו שיפרים החלה בטהרה ומדזהיר כולי האי מהימנינן ליה וסמכי' עליה נמי שהוא יתקן ויפרים גם תרו"מ ומתני' דהכא מיירי בשאינו חושש לטהרה כ"א עושה הכל בטומאה והלכך לא סמכינן עליה והלוקח ממנו הוא צריך שיפרים הכי משני לה שם והשתא קאמר הש"ס דלר' יוחנן לא קשיא נמי הא דרמינן מתניתן דהכא אמתניתן דפ"ק דמכיון דהכא מיירי בנחתום ע"ה שאינו חושש לכלום ועושה הכל בטומאה ולפיכך הלוקח ממנו הוא צריך שיפרים ויתקן הכל דמאי ומתניתן דפ"ק דתנינן חלת ע"ה פטורה מדמאי היינו לענין דג"כ בע"ה החושש לטהרה מיירי ולהכי לא גזרו דמאי על חלתו. והוי מאי לאקשויי
הא

תוספת הרי"ד

פליגי עם הירושלמי ולפי דברינו למה לן הפלוגתא הא שפיר אתיא פיסקא דהרמב"ם ז"ל דנפרש הירושלמי אליבא דר"י ואהריט ורבי כתם ב' המשניות דדמאי וביצה כר"י ואחרים אבל נהרונה אכורי לכו"ע ועכ"ל דמי שבת ליו"ט והיא יו"ט היא שבת אבל לאחר שהיפסק בגמרא כר' יוסי אין לנו לומר דרבי סתם המשנה דדמאי כר"י ואחרים אלא דאף כר' יוסי להיא הוא והא דמותר בתרומה לבני ייהא דר' יוסי הוא ביו"ט משא"כ בשבת דמנ"ל לדמות שבת ליו"ט דביו"ט יותר רשא"כ בשבת וראיתי בכס"מ ז"ל בפכ"ג מה"ש ה' מ"ז בשם הרב ר"ז שפירא ז"ל שתמה על הרמב"ם ז"ל שהוא נגד הירושלמי עיי"ש ולפי דברינו שפיר ניחא שוב ראיתי בשנו"א ז"ל דכתב דווקא לשיטת הירושלמי דס"ל דהפרשת ודאי נמי מותר בשבת אם קרא שם מלתחול משא"כ בש"ס דילן דאף בדמאי אסור ההפרשה א"כ לא יגלום ככשוגו דהפרשה אסור ומדוקדק לשון הרמב"ם ז"ל בה' שבת דכתב לא יגלום ולא לא יתנום ודוק: הדרן עלך הלוקח פירות
א"ר

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"ט ממעשר הל"ו. ב [ב] [ג] מיי' פי"ג שם הלי"ד. ג [ד] מיי' פ"ט שם הל"ו.

מסורת הש"ס (א) לעיל פ"א מ"ג.

גליון הש"ס *כאן בעושה בטהרה כו'. ע' ברע"ב כאן וברמ"ס פ"ב משנה ד'. ובמשנ' חכמים ובשנות אלי' ובלח"ס פ"א משנה י' ודוק.

(סו"ד) אמרת שלא בפניו נאמן כד"ו אמר אינו נאמן בפניו. (סו"ח) כרי כד"ו ליתא. (סו"כ) בצפונה או בדרומה כד"ו בצפונו או בדרומו. (סו"ג) איעזר כד"ו אלעזר. הוא כד"ו היא.

אלא כר"א דר' אליעזר אמר כאן וכאן בעושה בטהרה אלא במתארח אצלו לא כן תני (א) הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות ותניתה רבי ינאי בי רבי ישמעאל ואמר הדא דתימר במתארח אצלו אבל ברבים אינו נאמן [א] עד שיקבלו עליו ברבים וכא ברבים אנן קיימין רבי אבין רבי שמאי בשם רבי אחא שמע לה מן דבתרה הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת וכמה דתימר תמן [ב] חוץ מן הראוי ליקדש לשם תרומה והכא חוץ מן הראוי ליקדש לשם חלה תנינן חלה בין ראשון לשני רבי יונה בשם זעירא זאת אמר [ג] חלה אין בה משום בל תאחר רבי יוסי בשם רבי זעירא אין משנה אמורה על סדר ולא בדמאי אנן קיימין לא כן אמר רבי בא בריה דרבי חייא בשם רבי יוחנן מתני' בדמאי הא בודאי לא והכא בדמאי אנן קיימין תני רבי חייא אף בודאי עליה רבי יונה בשם ר' זעירא אומר זאת אומרת חלה אין בה משום בל תאחר רבי יוסי בשם רבי זעירא אמר אין משנה אמורה על סדר אלא תקדים חלה לראשון מעתה תהא חלה חייבת במעשרו' ומעשרות לא יהו חייבין בחלה שכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו

ותני

הא ר' יוחנן איהו דקאמר בפרק קמא דאף בחבר שלקח עיסה מעם הארץ והפרים חלה פטורה החלה מדמאי והיכי מצינן לאוקמי אליבי' מתני' דפ"ק גם כן בעושה בטהרה הא משמע דלדידיה לעולם לא גזרו דמאי על החלה וכן מתניתן דהכי דקאמר הוא"ל ועושה בטומאה הלוקח הוא שיפרים ניחא על הפרשת החלה ותרומת מעשר כדשני ר' יוחנן בפ"ב והא שפיר מיתרצא אלא דהקושיא דהכא ממתניתן דפ"ק א"א לשנויי בכה"ג. דהא עיקר הקושיא דמקשי הכא אמאי צריך להפרים דמאי אף על החלה ובפ"ק תנינן דלא גזרו דמאי בחלה כדא"ר יוחנן גופיה. אלא משום דבלאו הכי פריך עלה ולא קאי המסקנא בפירושא דמלתא דמתני' דמתקן דמאי לשיעור החלה אלא דחלה פטורה מדמאי כדלקמן: אלא ר' אלעזר וכו'. כלומר דפריך אף לדידך דבעית לשנויי הכי הניחא לר' יוחנן אלא לר"א דמשני לעיל (בפ"ב) לרומיא דמתני' דהתם אדהכא דכאן וכאן בעושה בטהרה אלא דכאן במדה דקה וכאן במדה גסה וכדפרישית שם דר"א מוקי להני מתני' אידי ואידי בנחתום חבר הלוקח פירות מעם הארץ וכאן דקתני הלוקח הוא שמפרים במוכר במדה גסה איירי דלדידי' התירו למכור דמאי כדתנינן שם והלוקח ממנו הוא שמפרים ומתני' דפ"ב במוכר במדה דקה מיירי ואסור למכור את הדמאי והלכך הנחתום המוכר הוא צריך שיתקן והשתא אליבא דר"א מאי איכא למימר בקושיין דהא קתני מיהת הכא דצריך לתקן דמאי אף על החלה ובפ"ק דתנינן דלא גזרו כלל דמאי על החלה ואף בחבר שלקח עיסה מע"ה והפרים הוא החלה פטורה מן הדמאי וכר' יוחנן דפ"ק בהא: אלא במתארח אצלו. כלומר אלא הכי בעינן לשנויי דמתני' דפ"ק מיירי במתארח אצל ע"ה דא"צ להפרים מחלתו דמאי והכא בלוקח מנחתום ע"ה מיירי וכדאשכחן דמחלקינן בין מתארח אצלו ובין מוכר לרבים כדמסיק ואזיל: לא כן תני. דמי לא תנינן כה"ג כדמייתי לה לעיל (בפ"ב בהלכה ב') הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות ור' ינאי תני לה בדבי ר' ישמעאל והוא אמרה להדא דתימ' במתארח אצלו אבל לרבים כלומר שיהא נאמן לרבים ולומר זה מתוקן הוא ושיסמכו עליו אע"פ שהוא עצמו אינו אוכל עמהן אינו נאמן עד שיקבל עליו להיות נאמן לרבים כדתנינן שם המקבל עליו להיות נאמן וכו' אלמא דיש חילוק בין המתארח אצלו לבין שהוא מוכר לרבים: וכא ברבי' אנן קיימי'. וה"נ מחלקינן בזה בין המתארח אצלו דפטור מחלת דמאי ובין המוכר לרבים כדאיירי מתניתין דהכא וצריך הלוקח ממנו להפרים דמאי אף על החלה: שמע לה מן דבתרה. כלומר דר' אבין בשם ר' אחא שמע לה לשנויי הקושיא דהוי קשיא לן ממתניתן דפ"ק אדהכא ומן המתני' דבתרה למד דמעיקרא לא קשיא מידי דלא כדס"ד דצריך להפרים דמאי אף על החלה דהא ליתא דהא לקמן תנינן כעין האי לישנא דקתני הכא הרוצה להפרים תרומה ותרומת מעשר כאחת וכו' וכי ס"ד דהא דמפרים שם מעשר ותרומת מעשר שמפרים ג"כ על שיעור התרומה הא ודאי לא וא"כ כמה דתימר תמן דמה שצריך להפרים מעשר ותרומת מעשר הוא חוץ מן הראוי ליקדש לשם תרומה גדולה והכא נמי הא דקתני א' ממאה שיש כאן וכו' לאו על הכל קאי ואף על החלה אלא חוץ מן הראוי ליקדש לשם חלה הוא דצריך לתקן דמאי אבל חלה שהוא צריך להפרים כדין הלוקח מן הנחתום ע"ה אינו צריך להפרים על החלה דמאי דלא גזרו דמאי כלל על החלה וכהאי דשנינו בפ"ק: תנינן חלה בין ראשון לשני. קתני במתני' נוטל כדי תרומת מעשר וחלה וכו' אלמא שמפרים חלה בין מעשר ראשון ובין השני כדקתני דאח"כ קובע מקום למע"ש ופליגי ר' יונה ור' יוסי אליבא דר' זעירא אי מתני' דוקא או לאו דוקא: זאת אומרת חלה אין בה משום בל תאחר. כלומר דאף דבגוונא דמתני' דלוקח מהנחתום והוא צריך שיתקן את הכל כדתנן וא"כ היה לו להפרים בתחלה להחלה שהיא נקראת ראשית ואח"כ להמעשרות שהרי כאן כבר נתחייב בחלה אלא ש"מ דאין קפידא בחלה ואין בה משום בל תאחר אם מקדים למעשר הראשון בתחלה ור' יוסי קאמר דאין משנה אמורה על סדר וכך צריך לשנות נוטל כדי חלה ותרומת מעשר: ופריך הש"ס ולא בדמאי אנן קיימין במתני' וכי לא כן אמר ר' בא בשם רבי יוחנן. לעיל (פ"ק) דבדמאי הוא דהקילו אבל בודאי לא דקאמר התם בהל' ד' דאפילו לכתחלה מותר להקדים מעשר שני לראשון בדמאי כ"א בודאי הוא דאסור לכתחלה לשנות בסדר הקדימה. והא הכא בדמאי אנן קיימין והאיך שמעינן מהכא לבעלמא דאין בחלה משום בל תאחר דהא אין סדר קדימה בדמאי כלל: תני ר' חייא אף בודאי. וקאמר הש"ס דאשכחן ברייתא דר' חייא דתני להא דמתני' אף בודאי כן והיא בתוספתא פ"ד גבי דינא דמתני' דלקמן דגרים שם הרוצה להפרים תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחד נוטל כדי תרומה ותרומת מעשר וחלה וכו' ומייתי לה לקמן על המתני' וא"כ אף בודאי שבל כדאיירי המתני' דלקמן תני נמי שמפרים מעשר ראשון ותרומת מעשר שממנו קודם החלה: עליה ר' יונה בשם ר' זעירא וכו'. כלומר עליה דהאי ברייתא הוא דאיתמר פלוגתייהו דר' יונה ור' יוסי דמהתם שפיר הוא לדייק ר' יונה דאין בחלה משום בל תאחר: ור' יוסי קאמר דאין משנת ר"ח על הסדר אלא תקדים חלה למעשר ראשון: מעתה. ופריך הוא"ל והחלה היא קודמת למעשר ראשון אם כן מעתה תהא חלה חייבת במעשרות כלומר ניחא דהחלה שחייבת במעשרות שפיר הוא שצריך שתהא החלה מן המתוקן ממעשרות אלא המעשרות לא יהו חייבין בחלה שאם הקדים והפרים המעשר לא יהא צריך להפרים החלה ממנו שהרי זה הכלל הוא שכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו וכלומר חבירו הוא שמתחייב בהקודמו אבל הקודמו אינו מתחייב בחבירו שלאחריו כמו ששנינו זה לעיל (בפ"ק דפאה בהלכה ה') שהביכורים קודמין לתרומה והתרומה היא מתחייבת בביכורים שצריך להפרים הביכורים אף מחלק התרומה וכגון שלא הפרים הביכורים במחובר לקרקע שדינן להפרישן מן התלוש ואפי' מהכרי ממורח שכבר נגמרה מלאכתו לחיוב תרומה ומעשרות ומפרים הביכורים שהוא חלק ששים כדרבנן מכל הכרי אבל א"צ להפרים חלק תרומה מן הביכורים וה"נ כן ואם כן לא יתחייבו המעשרות בחלה בתמיה:

ותני

אלא כר"א דר"א אמר כאן וכאן בעושה בטהרה, כלומר דלר"א לא מוקים המתניתא דידן בעושה בטומאה אלא בעושה בטהרה ולדוגמא בעלמא נקט ר"א אבל לא מוקמי כאוקימתא דרבי אליעזר דמיירי בנחתום חבר ורק דמיירי במדה גסה, ז"א דא"כ ממנ"פ היכי מיירי אי בעושה בטומאה א"כ הוי ליה שמן לנר, ואי בעושה בטהרה, א"כ ע"כ דהמוכר מפריש משום התקנה שלא תטמא העיסה כדלעיל בפ"ב הל"ג, אלא ע"כ דמיירי שהנחתום ע"ה ע"כ הלוקח מפריש ומיירי שנאמן על הטהרות ולא על המעשרות, אלא האי סוגיא מפרשת המתני' דידן בנחתום ע"ה, וע"כ הלוקח מפריש דזהו כל יסוד הקושיא דפריך דהוי שמן לנר דלשריפה עומדת דע"כ חלה טמאה היא דהלוקח מע"ה ואינו נאמן אף על הטהרות ע"כ, דאי נאמן על הטהרות נאמן על המעשרות ג"כ, וע"ז קאמר התירוץ דמיירי הכי בע"ה שנאמן על הטהרות ולא כר"י דמוקים המתניתא דידן בעושה בטומאה אלא דמיירי בע"ה שנאמן על הטהרות, ור"א היא לדוגמא בעלמא, כלומר דלא מתוקם המתני' דידן בעושה בטומאה אלא בטהרה, וע"כ מיירי בע"ה שנאמן על הטהרות, וע"ז פריך הא קיי"ל הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות, ע"ז משני תניתא ר"י ב"ר ישמעאל ואמר טעמא הדא דתימר במתארח אצלו אבל ברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים, והכא ברבים אנן קיימין ור' אבין ר' שמאי ר' אחא שמע לה מן דבתרה הרוצה להפריש וכו' כמה דתימר תמן חוץ מן הראוי לקדש לשם תרומה להכא חוץ מן הראוי לקדש לשם חלה, כלומר דלא משמע ממתני' דמיירי דאף על החלה חייב ליתן תרו"מ ז"א כמו במתניתין השני מיירי חוץ מן הראוי לקדש לשם תרומה, וה"נ נותן תרו"מ חוץ מן על החלק החלה ומתורץ קושיא הראשונה, ע"כ פי' השכו"א ז"ל ביתר ביאור:

תנינן חלה בין ראשון לשני ר' יונה בשם ר"ז ז"א חלה אין בה משום בל תאחר פי' הל"ת דמלאתך ודמעך לא תאחר לא שייך בחלה, וכל מי שירצה יקדים באם עושה עיסה מן הטבל, וכיון דאין ל"ת מן התורה, ע"כ קבעו חכמים במשנתינו מע"ר קודם כדמסיק במסקנא משום דקדמה לגורן, ור' יוסי בשם ר"ז ז"א אין משנה אמורה על סדר אלא תקדים חלה, ופריך ולא בדמאי אנן קיימין לא כן א"ר בא ברי' דר"ח בשם ר' יוחנן מתניתן בדמאי הא בודאי לא, פי' דלקמן (רפ"ז) דרצה למילף מן דמאי קאמר ר"י דלא מצינן למילף דמתניתן מיירי בדמאי ולא ילפינן ודאי מדמאי, וא"כ ה"נ היכי קילפית מן מתניתן הזה דחלה אין בו משום בל תאחר לענין ודאי הא מתניתן מיירי בדמאי ולא ילפינן מינה ודאי ואלא הו"ל לר"י ולר' יוסי למילף דין הזה ממשנה דלקמן דמיירי בודאי אבל לא ממשנה הזאת דמיירי בדמאי, ומשני משום דר"ח תני בברייתא על מתניתן דידן דה"ה בודאי עלי' מפלפלין ר' יונה ור' יוסי, והשתא מסיק הגמרא מעתה בניחותא כיון דאמרת חלה אין בה משום ב"ת אי דתקדים חלה תהא חלה חייבת במעשרות ומעשרות לא יהיו חייבין בחלה בתמיה, פי' דעד הנה היה השקלא וטריא דתורם על חלק הראוי לקדש לשם חלה אבל שיפרים חלה על חלק הראוי לקדש לשם תרו"מ בזה לא שמענו כלל, משום דסברינן עד השתא דחלה הוא אחר ראשון, וע"כ אע"פ דאיתא בירושלמי במס' חלה (פ"א ה"ג) דחלה תרימו תרומה, דמחלה תרימו תרומה, ומאותה שכתוב בה ראשית תרימו חלה ועל כן תרומה חייבת בחלה וחלה בתרומה, הנ"מ באם שסבירא לן דחלה אין בה משום ב"ת בעושה עיסה מן הטבל בזה שייך רבוי דקרא דחלה חייבת בתרומה ותרומה בחלה משא"כ אי סברינן דחלה הוי לאחר ראשון כדס"ל במשנה קודם שפירש ר' יונה ור' יוסי והיה ס"ל דחלה חייבת בתרומה ומפרים תרו"מ על חלק הראוי לשם חלה אבל לא יפרים חלה על חלק הראוי לשם תרו"מ דליכא למדרש מראשית עריסותיכם מאותה שכתוב בה ראשית תרימו חלה, הא הוא לנגד הכלל כל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו והוא אינו מתחייב בחבירו, והאיך יתחייב תרומה בחלה, אבל השתא דס"ל דחלה קודם או דאין בה משום ב"ת ושניהן שוין מעתה תהא חלה חייבת בתרומה ותרומה לא תהא חייבת בחלה בתמיה שכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו אבל אינו מתחייב בחבירו, משא"כ בשלא קדם את חבירו מתחייב בחבירו, ולפיכך אם חלה קדמה בעיסת טבל פשיטא דחייבת חלה בתרומה משום דמצות תרומה היא בגורן ואם לא הפרים מן הכרי מפרים מן העיסה ומן הפת, ותרומה חייבת בחלה דהא עכשיו בעת העיסה הוי חלה קודם, וכן לר' יונה בששניהן שוין ואין בה משום ב"ת פשיטא דמתחייב כל אחד בחבירו מדרשא דקראי הנ"ל, וליכא בזה הכלל כל הקודם את חבירו כו' דזה דוקא בתרומה ומע"ר ומע"ש דזמן כולם בא בב"א בעת מירוח ואז תרומה קודם ואח"כ מע"ר ואח"כ מע"ש בזה שייך כל הקודם את חבירו כו', משא"כ בתרו"מ וחלה דאין זמן שניהם שוין ולא חשיב בזה תרומה קודם, דהא בזמן הגורן עדיין לא היה חיובא דחלה, וכשבא חיובא דחלה אז שניהן שוין, כמו לדוגמא בשנים שעומדים אצל הפתח לכנוס ויש דין קדימה לאחד חשוב מוקדם, משא"כ כשלא הי' חבירו כלל נכנס הוא ואבל כשיתרמו שניהם בב"א אז שניהם שוין לא חשוב אחד מוקדם מחבירו כן הדבר הזה,

ומביא

שנויי נוסחאות: (סו"א) אליעזר כד"ו אליעזר. (סוי"א) בשם זעירא זאת כד"ו בשם רבי זעירא ואת.

עין משפט נר מצוה ד [א] מיי' פ"י ממעשר הל"א. ה [ב] מיי' פ"ט שם הל"י. ו [ג] מיי' פ"ז מבכורים הל"ו.

מסורת הש"ס (א) לעיל פ"ב הל"ב.

ותני כן [א] (א) העושה עיסה מן הטבל בין שהקדים חלה לתרומה בין שהקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי חלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה תרומה לא תאכל עד שיפריש עליה חלה ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן והרי שני קדמה לגורן אמר רבי מתניה בדין היה שתקדים חלה לכל ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן וכתיב בו ראשית שני אע"פ שקדמו לגורן אין כתוב בו ראשית:

הלכה ב

מתני' [ב] הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת נוטל א' משלשים ושלשה ושליש ואומר א' ממאה ממה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין ושאר תרומה על הכל ומהחולין שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו והשאר חלה ומע"ש בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות: גמ' (ב) תני הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר *וחלה כאחת נוטל כדי תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת וכמה הן אחד מכ' ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן הרי הן בצד זה חולין טבל ועוד אחד ממ"ח סמוך לו והשאר תרומה על הכל ומהחולין שיש בו וזה שעשיתי חולין טבל עשוי מעשר ושאר מעשר סמוך לו וזה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ עליו ומע"ש בצפונו ובדרומו מחולל על המעות. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן [ג] צריך לברך חמש ברכות. תני רבי חייא [ד] **כוללן ברכה אחת. עד כדון כהן לוי ישראל אין יאמר תרומת מעשר נמצא מפריש על דבר שאינו שלו

מעשר

רידב"ז

ומביא ראי' ותני כן העושה עיסה מן הטבל בין שהקדים כו' מה שעשוי עשוי פי' דדין שניהם שוין מן התורה, לפיכך חלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה, תרומה ל"ת עד שיוציא עליה חלה, ועכשיו חזר הגמרא למאן דאמר דחלה אין בה משום ב"ת ואיזה שירצה יקדים מדאורייתא דאין בה משום ב"ת ולמה במשנתנו נקט ראשון קודם חלה ולמה קבעו חכמים כן כיון דמדאורייתא בין שהקדים כו' מה שעשה עשוי ואינו עובר בל"ת ומשני מפני שקדמה לגורן כו' ולר' יוסי דס"ל אין משנה אמורה על סדר ס"ל ג"כ דמדאורייתא מה שעשוי עשוי אבל לכתחלה חלה קודמת כדאמר ר"מ בדין הוא שתקדים חלה לכל וס"ל לר' יוסי דאין משנה אמורה על סדר ובאמת מקדים חלה לכל אע"פ דעפ"י הדין מה שעשה עשוי ולפיכך לפי המסקנא נשאר הא דקאמר מעתה תהא חלה חייבת בתרומה ותרומה בחלה, פי' כיון דתני ר"ח אפי' בודאי ובודאי באמת צריך ליטול תרומה על מה שראוי לקדם לשם חלה, דדוקא בדמאי מסקינן דלא אמרינן חוץ מן הראוי לקדם לשם חלה דהא לא גזרו דמאי על החלה משא"כ בודאי צריך לתרום על מה שראוי לקדם לשם חלה וכמו כן חלה על מה שראוי לקדם לשם תרומה:

עד כדון כהן לוי ישראל אין יאמר תרו"מ נמצא מפרים על דבר שאינו שלו כר' יוסי דר' יוסי אמר בטעה"ב שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי, כן גירסת הגר"א ז"ל, וה"פ דהאיך יש רשות לבעה"ב לתרום תרו"מ, ומשני דאתיא כר' יוסי דר' יוסי ס"ל (בירושלמי בפ"ק דמס' תרומות) כאבא אליעזר בן גמלא בש"ס דילן במס' גיטין (דף ל"א):

מעשר

פני משה

ותני כן. כלומר למשני דהא לא קשיא דהא תנינן בהדיא כן בתוספתא דתרומות (פ"ג) העושה עיסה מן הטבל וכו' מה שעשה עשוי ואע"פ שלא היה לו להקדים החלה לתרומ' אעפ"כ מה שעשה עשוי וצריך להפריש מן החלה שיעור תרומה ממנה וכן התרומה אם הפרישה בתחלה לא תאכל עד שיפרים עליה החלה אלמא דמחייבת בשתיהן ואע"פ שדין התרומה שתקדים לחלה וטעמא כיון דטבל גמור הוא להתחייב בתרומה ועכשיו עשה עיסה וגלגול העיסה מחייב בחלה לא יצאת מידי חיוב בשתיהן וה"ה הכא שחל חיוב שתיהן עליו ואע"פ שמן הראוי היה שתקדים חלה לראשון: ולמה קדמה ראשון. למ"ד דעל הסדר נשנית קמהדר וטעמא מאי שקדמה הראשון לחלה הלא חלה תרומה קרויה וקאמר מפני שקדמה הראשון לחלה לגורן שחיוב המעשרות בגורן הוא ואין חיוב חלה עד לאחר גילגול העיסה ולפיכך אפילו במקום שהלו כאחת כדינא דמתני' דלקמן מפרים הראשון קודם להחלה לפי שכבר קדמה חיובו בגורן: והרי שני. ג"כ קדמו לחלה לגורן ואמאי מפרים חלה קודם למעשר שני בגוונא דאמרן: א"ר מתניה. היינו טעמא דבדין היה שתקדים חלה לכל ואפי' לראשון לפי שהיא קרויה תרומה ולמה אמרו שקדמה ראשון מפני שיש בזה שני טעמים. שקדמה לחלה לגורן ועוד מפני שכתוב בו ראשית כלומר שיש בו תרומת מעשר ותרומה קרויה ראשית אבל שני אע"פ שקדמו לחלה בגורן אין כתוב בו ראשית וחלה אף על גב דכתוב בה ראשית עריסותיכם מ"מ היא אינה מתחייבת אלא בשעתא דקרינא בה עריסותיכם:

הלכה ב מתני' הרוצה להפרים תרומ' ותרומת מעשר כאחד.

מתני' בודאי איירי מדקתני תרומה גדולה ואבא אליעזר בן גמלא היא דאמר בסוף פ' כל הגט ונחשב לכם תרומתכם כתיב בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר כשם שיש לו רשות לבעה"ב לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר ונותן תרומת מעשר לכהן ואת המעשר ללוי והלכך קאמר התנא שאם רוצה להפרישן כאחת ושלא יפריש בהפרשתן זו אחר זו כיצד הוא עושה: נוטל אחד משלשים ושלשה ושליש. כגון שיש בכרי מאה סאין וא' מל"ג ושליש הוא ג' סאין ויהיו שני סאין לתרומה גדולה וסאה א' לתרומת מעשר שהיא א' ממאה: ואומר א' ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין. כלומר על אותו חלק שנטל שהוא ג' סאין ויש בו אחד ממאה שהיא סאה אחת שהיא א' ממאה מן כל הכרי ה"ז ישאר חולין בצד זה שהן שתי הסאין שבאותו החלק וחולין שאומר היינו שאינו קורא לו עדיין שם לתרומת מעשר לפי שאסור להקדים מעשר ותרומת מעשר קודם לתרומה גדולה לפיכך אומר שישאר כמו שהיה בלא קריאת שם עד שיפרים התרומה: ושאר. אותן שתי סאין שבאותו החלק יהיו תרומה על הכל שהוא תרי ממאה: ומאה חולין שיש כאן. כלומר אותה סאה שהיא א' ממאה שאמרתי עליה שתשאר חולין עד שאפרים התרומה אני קורא עכשיו לה שם ויהיה זה בצד זה הב' סאין של תרומה והרי זה מעשר ושאר מעשר הראוי להכרי הזה אחר שנפרשה התרומה גדולה יהיה סמוך לו לזה א' ממאה וזה שעשיתי אותו מעשר בתחלה יהיה עשוי תרומת מעשר עליו: ושאר חלה. כלומר אם לא תיקן טבלו עד שעשה עיסה ונתחייב ג"כ בחלה כדאמר בסוף הלכה דלעיל או אם הוא רוצה להפרים הכל כאחת וגם להחלה כדמייתי בגמרא להתוספתא: ומעשר שני. יהיה קבוע בצפונו או בדרומו של הכרי ואח"כ מחללו על המעות ונמצא מתוקן הכל: גמ' תני. בתוספתא (פ"ה): וכמה הן. בין הכל שצריך להפרים: א' מעשרים. במאה שהוא חמשה וכך הוא מפרים גם להחלה שני סאין ממאה לתרומה ואחת לתרומת מעשר ושתים לחלה שהיא אחת ממ"ח והרי הן שתים לנ"ו אחר שהוא נוטל השתים לתרומה ואחת לתרומת מעשר ואף שנשארו נ"ז ולא דק באלו שתים לחלה שהן מעט יותר: ואומר א' ממאה וכו'. כדפרישית במתני': חולין טבל. כלומר לאו חולין ממש קאמר אלא חולין בלא קריאת שם וטבל כשהיה כדפרישית טעמא במתני': ומהחולין שיש בו. מפרש ואזיל כלומר וזה שעשיתי חולין טבל יהיה עשוי וכו' כבמתני': חמש ברכות. לתרומה ולמעשר ולתרומת מעשר ולחלה ולמעשר שני: כוללן בברכה אחת. מאחר שהוא מפרישן כאחת לא יברך על כל אחו"א בפני עצמו אלא כוללן בברכה אחת: עד כדון כהן לוי. ופריך הא דתנינן במתני' ובתוספתא שמפרים תרומה ותרומת מעשר כאחת עד כאן מצינן לאוקמי האי מילתא אלא בכהן ולוי לפי שהכהנים והלוים מצווין להפרים תרומות ומעשרות משלהן כדדרים בספרי פ' קרח לפי שנאמר ואל הלוים תדבר וגו' ישראל נותנים ללוים ואין הכהנים נותנים מעשר ללוים. הואיל ואין נותנים מעשר ללוים שומע אני יהו אוכלים אותו בטבלו ת"ל כן תרימו גם אתם וא"כ שפיר משכחת לה שהכהן מפרים התרומה ותרו"מ כאחת שהרי אינו צריך אלא לתקן טבלו והכל הוא שלו וכן הלוי שהוא מפרים התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר הוא שלו ונמצא שיכול הוא להפרים גם תרומת מעשר עם התרומה כאחת: וישראל. בתמיה כלומר אבל בישראל היכי משכחת לה וכיצד יפרישן כאחת: אין יאמר תרומת מעשר. אם יאמר לקרות שם ולהפרים תרומת מעשר עם התרומה נמצא מפרים הוא על דבר שאינו שלו שהרי המעשר של לוי הוא והאיך הוא מפרים תרומת מעשר עליו אם לא נתן המעשר ללוי:

מעשר

תוספות הרי"ד

א"ר מתני' בדין היה שתקדים חלה לכל ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן וכתיב בה ראשית כו' מהכא מוכח דגם בדמאי מקדים תרו"מ קודם חלה דהא מתניתין מיירי בדמאי ג"כ ור"ח מוסיף אף בוודאי וקאי על שגיזן על דמאי ועל ודאי ודווקא הקדים שני לראשון בדמאי מותר כדאיתא (בפ"ק) מותר להקדים שני לראשון בדמאי משא"כ בדבר שזקוק ליתנו לכהן אסור להקדים לכתחילה וכ"כ הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מה' מעשר) דאסור להקדים בדמאי מע"ר קודם תרו"מ והכא בסוגיין דידן לא פריך על הא לא בדמאי אנן קיימין ולא כן א"ר בא דר"ח ביוא מותר להקדים שני לראשון בדמאי כגי' הנכ"י ז"ל ומדמה שני לראשון לחלה ותרו"מ ז"א חדא דמי הרשה לנו להגי' מימרא אחרת וגירסא חדשה ועוד דא"כ קשה למה משני תני ר"ח אף בוודאי קשה לנ"ל להביא בברייתא דר"ח דלא במשנה שאחריו מפורש הלין גם בודאי דהא התם נקט תרומה גדולה דהיא בודאי ודעת הסג"א ז"ל דגרסינן במתניתן שם והשאר חלה אלא הדבר מבואר כמו שפירשתי דהוא ממש מימרא דר"ח כ"ב בשם ר"י לקמן ברפ"ג וקפריך למה נחלקו ר"י ור"י הכא במתניתן דידן דמיירי בדמאי וקאמר ר' יונה זאת אומרת מאי הוכחה הוא מדמאי לודאי וכמו דא"ר יוחנן לקמן במתניתן בדמאי אבל בודאי לא ולא ילפינן מדמאי לודאי והו"ל למימר על מתניתא שאח"ז אבל אין שייכות למתניתן דידן ע"ז מתרץ דתני ר"ח על מתניתא הזה אף בודאי ועליו קאי ר' יונה ור' יוסי ועיין לעיל (ברפ"ב) בסוגיא דהנחתומים גבי כאן בעושה בטהרה שהבאתי שם הסוגיא הזה ושם כתבתי מל' הרמב"ם ז"ל מוכח דצריך להקדים תרו"מ קודם לחלה אף בדמאי והוא מדרבנן מפני שקדמה לגורן כנ"ל, וגם מפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל במתניתן דידן מוכח כן בפירוש ודו"ק:

תני הרוצה להפרים תרומה ותרו"מ וחלה כאחת, כתב בגליון הש"ס דהתוס' ז"ל במס' סוכה (דף לה) מביאין ראי' דעיסה של טבל חייבת בחלה והא דלא הביאו ממתניתן כאן דקתני והשאר חלה משום דבכבר הפרים תרומה ותרו"מ א"כ ממילא אין כאן טבל ולכך קתני והשאר חלה משא"כ בירושלמי דתני תרומה ותרו"מ וחלה כאחת הביאו שפיר ראיה וכו' ובשו"ת שאג"א ז"ל ס' נ"ז חסד להתוס' ז"ל שלא ראו דברי המשנה בסמוך ונראה להירושלמי ובאמת הירושלמי הוא פירוש המשנה רק שבמשנה היה יכול לדחות כמ"ש ולכך הביאו מירושלמי שמפורש יותר עכ"ל אבל בשו"א ז"ל מבואר דלא גרסינן כלל במתניתן חלה

זולת

שנויי נוסחאות

(שו"ו) קדמה כד"ו קרמו. (שו"ז) שתקדים כד"ו שתקדום. (שו"ח) וכתיב כד"ו וכתוב. (שו"א) כאחת כד"ו באחד (שו"ד) ומהחולין כד"ו ומאה חולין. (שוט"ז) או בדרומו. כד"ו ובדרומו.

עין משפט נר מצוה ז [א] מיי' פ"ו מבכורים הל"ז. ח [ב] מיי' פ"ג מתרומות הלכ"ד וברמב"ד וכ"מ סמ"ג לאוין רנג טוש"ע יו"ד סי' שלא סע"ף כט.
ט [ג] [ד] מיי' פ"ח ממעשר הלט"ז טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיף עח.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי חלה פרק א' הלכה ג'. (ב) תוספתא פרק ה' ועי' תוס' סוכה לה. ד"ה אתיא.

גליון הש"ס *וחלה כאחת ע' תוס' סוכה לה. שהביאו מכאן ראי' דעיסה של טבל חייבת בחלה. והא דלא הביאו ממתניתין כאן דקתני והשאר חלה משום דבכבר הפרים תרומה ותרומת מעשר א"כ ממילא אין כאן טבל ולכך קתני והשאר חלה. משא"כ בירושלמי דקתני תרומה ותרמת מעשר וחלה כאחת. הביאו שפיר ראי'. ועי' בר"ש ותוס' יו"ט ובשו"ת שאגת ארי' סי' נז חסד להתוס' שלא ראו דברי המשנה בסמוך ונראה להירושלמי. ובאמת הירושלמי הוא פירוש המשנה. רק במשנה הי' יכול לדחות כמ"ש. ולכך הביאו מירושלמי שמפרש יותר ודיק: ** וכוללן בברכ' א' ע' בביאורי הגאון מוהרא"ו ז"ל על או"ח סי' כה. ומ"ש בחבורנו שם סק"ו. וע' בשו"ת הריב"ש סי' שפד:

ככר לארן

תני הרוצה להפרים. תוספתא דמאי פ"ה ושם היא מתוקנת:

מעשר ואח"כ תרומה נמצא מקדים תרומה ואחר כך מעשר נמצא או פוחת ממעשרותיו או מוסיף על מעשרותיו כהדא דתני (א) הפוחת ממעשרותיו מעשרותיו מתוקני' ופירותיו מקולקלי' [או] (ב) המעדיף על מעשרותיו מעשרותיו מקולקלים ופירותיו מתוקני' אמר רבי יוסי בסמוך על תניי בית דין הוא מהו תניי בית דין *עד מקום שהדעת טועה: מהו תניי ב"ד אמר רבי יוחנן כדי שיהא קובע מעשר ראשון בצפונו ומעשר שני לדרומו ותרומת מעשר בצפון צפונית. (ג) מהו תניי ב"ד הוא לכשיפדה מעשר שני שבעודף פדוי עד כדון ביבש בלח: הוה ליה מאה תאנים חמשין רברבין וחמשין דקיקין אין נסב מן רברביא צריך נסיב תשע מן דקיקתא צריך מיסב אחת עשרה נסב עשרה מן רברביא אית תמן חדא חולין וחש לומר שמא אותה חולין עושה אותה תרומת מעשר למקום אחר וכתיב תרומת ה' מעשר מן המעשר ולא חולין מן המעשר אמר רבי בון בר כהנא מתנה ואומר מעשר הזה שהפירות הללו חייבות הרי הוא קבוע בתחלת כל עוקץ ועוקץ ומהלך עד שהוא מגיע בכל עשר מסב אית בהון חדא תרומת מעשר וכל שהוא חולין עד כדון דבר מרובה היה דבר ממועט הוה ליה עשר תאנים חמש רברבין וחמש רקיקין אין יסב מן רברבתא צריך מסב חדא פרא ציבחר מן דקיקתא צריך מסב חדא ועוד ציבחר נסיב חד מן רברבתא אית תמן

כל

פני משה

מעשר ואחר כך תרומה. כלומר ואם תאמר שהוא מפריש המעשר ללוי בתחלה חוץ מחלק תרומת מעשר שבו ואחר כך מפריש תרומת מעשר עליו אם כן מפריש התרומה גדולה גם כן אחר המעשר שהרי הוא מפריש התרומה ותרומת מעשר כאחת ונמצא מקדים הוא המעשר לתרומה גדולה ואסור להקדים כדתנן בפ"ג דתרומות: תרומה ואח"כ מעשר. ואם תאמר דהא באמת אינו מפריש המעשר אלא אחר התרומה שהרי כך שנינו א' ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין טבל עד שיפריש התרומה ואח"כ אומר שעשיתי כו' מיהו אכתי קושיא נמצא או פוחת ממעשרותיו הוא או מוסיף הוא לפי שעכשיו כשמפריש גם התרומה כאחת הרי אינו יכול לכוין המעשר כראוי אם נוטל עשרה מן הכרי למעשר הרי מוסיף הוא שהרי פיחתו שתי סאין שנטלן לתרומה ואינו מגיע המעשר לעשרה סאין ואם יטול פחות מעשרה שמא יפחות מן השיעור הראוי למעשר וזו עיקר הקושיא דמקשה על האי דינא והא דקאמר אין יאמר וכו' אינו אלא כמו דאמר הא ודאי לא מנית אמרת וכן הא נמי לא עד דאתי לעיקר הפירכא וכן דרך הש"ס: כהדא דתני. מסקנת הך שיא דהא תנינן בתוספתא (פ"ח) ושם היא שנויה בהפך ובטעות וגי' דהכא נכונה היא: הפוחת ממעשרותיו. שאינו מפריש אלא תשעה או פחות: מעשרותיו מתוקנין. מה שהפרישה חל מעשר עליו: אבל פירותיו. של הטבל מקולקלין. שלא תיקנן כראוי: והמעדיף על מעשרותיו. שנוטל ארבעה קבין לחולין והחמישי למעשר מעשרותיו מקולקלין. לפי שטבל ומעשר מעורבין דחצי קב החמישי מעשר הוא והציו טבל הוא ושאר פירותיו מתוקנין הן אלמא דאסור לפחות ולהוסיף על המעשר משום שהתורה נתנה בו שיעור ולא דמיא לתרומה שהתורם יכול לתרום בעין יפה או כפי מה שהוא: אמר רבי יוסי נסמוך לתנאי ב"ד הוא. כלומר דסומך הוא על תנאי בית דין וכדמפרש מהו תנאי ב"ד ועד כמה יפריש: עד מקום שהדעת טועה. כלומר מפריש הוא לפי האומד והדעת עד מקו' שדעתו נוטה שהוא המעש' ועד שהדעת טועה ולא בכדי שאין הדעת יכול לטעות ולומר זה יהיה שיעור המעשר: מהו תניי בית דין. ומהו עוד תנאי בית דין: כדי שיהא קובע וכו'. כלומר דאיכא עוד תקנה מתנאי בית דין שיקבע המעשר ראשון בצפונו ולהשני לדרומו ולתרומת מעשר בצפון צפוני והיינו שיקבע לראשון במקום זה ולהשני בצד אחר של הכרי ובמקום שהוקבע מעשר ראשון קובע לתרומת מעשר לחלק עשירי ממנו ונמצא שבזה אין כאן חשש שיהא מוסיף או פוחת במעשר דהא בקביעת מקום סגי לקובען עם התרומה ואחר כך כשיפריש התרומה יפריש המעשרות והתרומת מעשר לפי ערך מה שנשאר בכרי אחר שהפריש התרומה: מהו תנאי בית דין. ומהו עוד תנאי בית דין: לכשיפדה מעשר שני שבעודף פדוי. כלומר ועוד מתנאי ב"ד שאם הוסיף במעשר שני בכדי שהדעת טועה ופודה אותו חל הפדיון גם על העודף. א"נ דה"ק שאם פדה להעודף בלבד חל הפדיון עליו וצריך להעלות אותן דמי העודף לירושלים ולהוציאן בקדושת מעשר שני ולא אמרינן כיון דעודף הוא לא יהא חל עליו תורת פדיון דהא יש כאן שיעור מעשר שני מלבד זה העודף דתנאי ב"ד הוא שאף העודף יש לו דין מעשר שני: עד כדון ביבש. הא דאמרת דתנאי ב"ד הוא שיהא מפריש כאן המעשר עד בכדי שהדעת טועה עד כאן שייכא להא ביבש כלומר בדבר הבלול והוא יבש שניכל במידה הוא כגון מיני תבואה או גרוגרות יבשים שדרכן למדוד אותן במדה ואם אינו יכול לכוין המעשר סומך על תנאי ב"ד כדאמרן והכא ליכא האי חששא דלקמן שמא יעשה התרומת מעשר מן העודף והוא חולין ואסור לעשות תרומת מעשר מן החולין משום דכיון שהוא דבר הנבלל ואין אותו העודף ניכר בפ"ע והרי הוא מעורב עם המעשר הראוי אין זה כעושה תרומת מעשר מן החולין: בלח. כלומר אלא בדבר הלח ואין דרכו למוד אותו במדה כ"א במנין והרי כאו"א ניכר בפ"ע הוא כגון תאנים הלחין בהא קשיא לן כיצד הוא עושה כדמסיק ואזיל להקושיא: הוה לי' מאה תאנים. כגון שהיו לו ק' תאנים וחמשים מהן גדולות וחמשים קטנות: אין יסב מן רברביא. ואם יפריש המעשר מן הגדולות היה שיעור המעשר הראוי והצריך תשע שתשע הגדולות הן שיעור הראוי למעשר לאלו המאה שיש בהן חמשים קטנות. ותשע דקאמר לדוגמא בעלמא היא וכלומר שבודאי עשרה מהגדולות יש בהן יותר מהמעשר וקאמר כאן דרך משל שהיה די בתשע: מן דקיקתא. ואם היה נוטל המעשר מן הקטנות היה צריך ליטול אחת עשרה מפני החמשים הגדולות שיש כאן: נסב עשרה מן רברביא. ועכשיו נטל עשרה מן הגדולות ומפני שלא היה יכול לכוין כראוי אם ליקח תשע מאלו או י"א מאלו והפריש עשרה מהגדולות והרי יש שם העשירי עודף והוא חולין והוא ניכר בפ"ע והשתא איכא חששא דחש לומר שמא אותה החולין יעשה אותה לתרומת מעשר לזה או למקום אחר וכתיב תרומת ה' מעשר מן המעשר שצריך שתהיה תרומת מעשר מן המעשר או מן הטבול למעשר כלומר אבל לא חולין מן המעשר אבל לא מן החולין המתוקנין ליקח מהן לתרומת מעשר כמו אם היה מפריש מן המעשר א"כ שלא יקח חולין ויקרא להן שם שיהו מן המעשר וממילא א"א לעשות חולין לתרומת מעשר: א"ר בון בר כהנא. דאיכא תקנתא להאי חששא שמתנה ואומר המעשר הזה שהפירות הללו חייבות הן הרי הוא קבוע בתחלת כל עוקץ ועוקץ כלו' שמתחיל במקצת כל אחת ואחת והולך עד שהוא מגיע בכל עשר והיינו עד שיתפשט בכולן לפי שיעורו הראוי לחלק מעשר: מיסב אית בהון חדא תרומת מעשר וכל שהוא חולין. כלומר נמצא כשנוטל ועושה א' מהן לתרומת מעשר אין בו אלא חולין כל שהוא שהרי המעשר מגיע בכל או"א עד כל שהוא ממנו ומכיון שאין בו אלא כל שהוא חולין לא חיישינן מידי הואיל וממש רובו ככולו מעשר הוא: עד כדון. עד כאן שפיר מיתרצא להא אם היה דבר מרובה שהמעשר הוא לערך עשר תאנים מן הכל וניחא הוא דבכל עשר השלמות יש בהן המעשר חוץ מכל שהו שבהן ולא חשיב ובטל במיעוטו אלא אם היה דבר מועט מאי איכא למימר וכדמסיים ואזיל שאם היה לו עשר תאנים חמש מהן גדולות וחמש קטנות: אין. אם יטול למעשר מן הגדולו' היה צריך ליטול חדא פרא ציבחר. אחת פחות דבר מועט שהאחת השלימה היא יותר משיעור המעשר ואם היה נוטל מן הקטנות היה צריך ליטול האחת שלימה ועוד דבר מועט: נסב חד מן רברבתא. ועכשיו נטל אחת שלימה מן הגדולות ויש בה

כל

רידב"ז

מעשר ואחר כך תרומה נמצא או פוחת כו'. פי' דמפרש לסדר דמתניתן דידן דעושה אחד ממאה חולין בראשונה ואחר כך קורא שם תרומה ואחר כך חוזר לעשות מהחולין מעשר, מפרש הגמרא כמבואר בשנות אליהו ז"ל משום דנוטל אחד משלשים ושלש ושליש באומד, ואם יעשה מעשר ואחר כך תרומה הרי הוא מקדים, תרומה ואח"כ מעשר הא דינא לתרומה דנוטל מן האומד ושמא לא יכוין ויטול פחות או יותר ולא ישאר שיעור אחד ממאה בצמצום על תרו"מ, ע"כ מגביל חלק אחד ממאה לבד והשאר לתרומה כדי שיהי' תרומה רק השאר מאחד ממאה וע"כ כשעושה אח"כ תרו"מ הוא עושה השיעור מצומצם לאחד ממאה וע"ז אמר ר' יוסי בסמוך על תנאי ב"ד הוא פי' דהא קשה לפ"ז בהך משניות (דפ"ד) דהמזמין את חבירו שיאכל אצלו אומר מע"ש מעשר שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר סמוך לו זה שעשיתי תרו"מ כו' כסדר משנתינו והא התם נוטל ע"פ אומד כמבואר בתוי"ט ז"ל, ואין לומר דרשאי ליטול ע"פ אומד ולא חיישינן שמא לא יכוין, הא ז"א דהא במתניתן דידן מוכח דאי אפשר לסמוך בתרו"מ על אומד דכשיטול התרומה באומד לא יכוין השיעור לתרו"מ וע"ז אמר ר' יוסי לבתר משנתינו דבסמוך פי' בסמוך על שלחנו על תנאי ב"ד הוא מהו תניי ב"ד בכדי שהדעת טועה, ור' יוסי לא בא לא להקשות ולא לתרץ אלא מילתא באנפי נפשי' הוא דקאמר לן דבסמוך על שולחן אחרים כיון דלא אפשר על תנאי ב"ד הוא, מהו תניי ב"ד פי' מה יש עוד תנאי ב"ד כו' עד כדון ביבש [בלח כו' דתנינן מזגו לו את הכוס כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"ין] פי' ביבש סמכינן בתנאי ב"ד על אומד הדעת בכדי שהדעת טועה בלח מהו אם גם בלח יש לסמוך על אומד הדעת, ומשני דכן בלח כו' דתנינן מזגו את הכוס אומר מה שעתיד לשייר בשולי הכוס הרי דסמכינן על אומד הדעת בלח ג"כ בסמוך, ופי' מהרא"פ והפ"מ ז"ל קשה מאד וגם מאי דקאמר בסמוך לשון בסמוך אין לו הבנה לפי דבריהם ז"ל דהול"ל בסומך כי תיבת סומך ותיבת סמוך ב' משמעות הן, וגם לפי מהרא"פ ז"ל הול"ל סומך ובי"ת דבסמוך מיותר, וגם תיבת הוא מיותר דהול"ל בסמוך על תנאי ב"ד ומאי הוא דקאמר, אבל לפי דברינו הוא כפתור ופרח דר' יוסי מחדש לן דבסמוך ע"ש על תנאי ב"ד הוא:

בכל עשר מסב אית בהון חדא תרומת מעשר פי' דמשייר כל שהוא חולין מכל אחד וע"כ עולה החשבון שאחד הוא תרומת מעשר וחולין כל שהוא:

הרי

תוספת הרי"ד

אלא בברייתא ויש לה"ר לדברינו ז"ל מסוגיא הקודמת שפריך שם ולא בדמאי אנן קיימין וכו' ומשני תני ר"ח בודאי כו' והוא הברייתא הזאת וקשה למה לן הברייתא דר"ח להביא הלא משנה מפורשת היא וע"כ דלא גרסינן במשנה אלא וממילא לא קשה קושית השנ"א ז"ל, ולדעת השנ"א ז"ל דגרסינן גם במתניתן אלא לא קשה מה שכתבתי דלמה להסוגיא הקודמת להביא מברייתא הזאת הלא משנה מפורשת היא אבל כפי מה שבארתי שם בע"ה ניחא עיי"ש ודוק: **א"ר** יוסי בסמוך על תנאי ב"ד הוא עיי' בפנים שביארנו בסמוך הוא מי שאוכל אצל שולחן אחר נקרא סמוך ואל תתמה שלא מסיק בפירוש סמוך ע"ש, משום דכן דרך הירושלמי למיקט לישנא קלילא כמו הסיח הדעת קרי בירושלמי הסיח ולא מסיק תיבה השני' הדעת וכזה מצוי כו"כ פעמים ודוק: **וחש** לומר שמא אותה חולין עושה אותה תרו"מ למקו"א מכאן מוכח מה שכתבנו בתוס' בפ"ק ה"ד ד"ה עולא דלשיטת ר' יוחנן בירושלמי הוא דהא דאמרינן המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלים לאו משום דטבל ומעשר מעורבין ז"א דהטבל כבר נתקן אלא משום דלא יכול לתרום תרו"מ עיי"ש שהארכנו בזה ודוק:

פתר

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"א ממעשר הל"ד סמ"ג עשין קלח טוש"ע יו"ד סי' של"א סעי' ע.

מסורת הש"ס (א) תוספתא דמאי פ"ח, שם. (ב) עירובין ג. וכ"נ. (ג) ע' ירושלמי ערלה פ"ב הל"א.

גליון הש"ס *עד מקום שהדעת טועה. ע' בכ"מ פ"ג מתרומו' הל"ד שכתב כן מדעת' דנפש'. וע' במפרש כאן. וע' במים חיים להפר"ח שם בהגהותיו שכתב שאין לחוש בזה כיון דאיכא שיורי חולין. ומהירושלמי נראה כהכ"מ. אמנם מ"ש הכ"מ שם שלב ב"ד מתנה שיהיה הפקר והפקר פטור מתרומות ומעשרות נ"ל דהתנאי הי' שיהי' הפקר מקודם שנתמרח. דלאחר שנתחייב במעשר לא מועיל הפקר לפטרו. כמ"ש הכ"מ בשם הר"ר מנוח בפ"ח מלולב וע' בשעה"מ שם:

מהר"ם די לונזאנו

עד כדון בלח ביבש הול"ל ק' תאנין כו"ל. נ"ב פי' תינח בלח ביבש קשיא:

שנויי נוסחאות

(שו"ו) על תניי כד"ו לתניי. (שו"י) צפונית כד"ו צפונו. (שו"כ) נכב כד"ו יסב. (שו"ג) נסיב כד"ו מיסב. (שו"ט) בתחלת כד"ו בתחלה. (שו"כ) מסב כד"ו מיסב (וכן לקמן).

כל שהוא חולין: יחש לומר שמא אותו החולין עושה תרומת מעשר למקום אחר וכתיב תרומת ה' מעשר מן המעשר ולא חולין מן המעשר א"ר אבא קרתיגנייא מתנה ואומר המעשר הזה שהפירות הללו חייבות הרי הוא קבוע בתחילת העוקץ ומסיים ואומר לכהן עד כאן סיימתי הרי הוא בצד זה חולין טבל ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר נמצא מקדים ויאמר הרי הוא בצד זה תרומה נמצא או פוחת על התרומה או מוסיף על התרומה מתוך שהוא אומר הרי הוא בצד זה חולין טבל או פוחת מן התרומה או מוסיף על התרומה אין בכך כלום:

הלכה ג מתני'

(א) הלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת ומן הצוננת על החמה אפילו מדפוסים הרבה דברי רבי מאיר [א] רבי יהודה אוסר שאני אומר חטים של אמש היו משל אחר ושל היום היו משל אחר ר"ש אוסר בתרומת מעשר [ג] ומתיר בחלה:

גמ' עד היכן תלמודוי של רבי חייא בשם רבי יהושע בן לוי עד שלשים יום היך עבידא לקח ממנו בתחלת שלשים ובאמצע שלשים ובסוף שלשים. ראשון על גבי שלישי מין אחד הוא ראשון על גבי שלישי שני מינין הן. ר"ש אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה. ורבי יהודה אוסר בחלה ולא אצלו היא נטבלת אלא בשואל שאור טמא לעשות עיסתו אפי' כן לא אצלו היא נטבלת אלא בשואל ככר טמא למלאות תנורו ואם בשואל ככר טמא למלאות תנורו מעשר מכל ככר וככר אלא כר' יוחנן (ב) דר"י אמר כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה

אלא

רידב"ז

הרי הוא בצד זה חולין טבל, הוא כמו אמר מר, בתחלה היה מפרש להמתניתן ועכשיו הוא מפרש לסברייתא לשון הרי הוא חולין טבל הוא לשנא דברייתא משום דבברייתא נקט והשאר חלה קמ"ל דבחלה לא איכפת לן על השיעור ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר נמצא מקדים ויאמר הרי זה בצד זה תרומה נמצא או פוחת על תרו"מ או מוסיף על תרומת מעשר כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י:

הלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת וכו' ר"ש אוסר בתרו"מ ומתיר בחלה, ופריך בגמרא ור"י אוסר בחלה ולא אצלו נטבלת. פירוש דא"כ מתרי גברי זבין לא חיישינן שמא אחד עישר ואחד לא עישר שהרי אצל הנחתום מתחייב בחלה שהוא גילגל את העיסה ומותר להפרים מזה על זה, ומשני אלא בשואל שאור טמא לעשות עיסתו, ומאי דקאמר טמא משום דמיירי בנחתום העושה בטומאה דלפיכך הלוקח מפרים כדמשני ר"י לעיל (בפ"ב) על הא דרמינן מתניתא אהדדי, דהאי חד מתניתא אמר הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מפרים, משמע דהלוקח הוא מפרים, ואילו בחדא מתניתן קתני הנחתומים לא חייבו אותן חכמים להפרים אלא כדי תרו"מ וחלה, משמע דהנחתום מפרים. וע"ז משני ר' יוחנן כאן בעושה בטהרה הנחתום מפרים וכאן בעושה בטומאה הלוקח מפרים, ובארתי שם הטעם דהפרש בין עושה בטהרה לבין עושה בטומאה ע"פ הירושלמי (בפ' אלו עוברין ופ"ק דבילה) עירס לא קאמר אלא לם הר"ם אחוי דר' ברכי' הכא בעיסה טמאה עסקינן שאינו מפרים חלתה אלא לבסוף, פי' הק"ע ז"ל בסוף הוא לאחר שתגמור העיסה, אר"י בר"ב בדין היה בעיסה טהורה שלא יפרים חלתה אלא לבסוף תקנה תקינו בה שיפרישנה תחלה שלא תטמא העיסה ע"כ, ומובא בב"י ז"ל סי' שכ"ז ביו"ד עיי"ש, וכן מבואר בש"ע יו"ד סי' שכ"ז ההידנא טוב להמתין מלהפרים חלה עד אחר גמר לישה שתעשה כל העיסה גוף אחד ע"כ וכשהנחתום מפרים חלה כשהעיסה מתבואה שלקח מע"ה הוי החלה ודאי דהא בודאי לא הופרש מתחלה דקי"ל המפרים חלתו קמח אינה חלה, ובשעה שהנחתום מגלגל את העיסה אז הוכשרו לקבל טומאה מחמת המים וחיישינן שלא תטמא את העיסה בעיסה טהורה ותקנו בה שיפרישנה תחלה ע"כ הנחתום מפרים חלה בשעת נתינת המים, וע"כ אין לאמר דהלוקח יפרים לאחר האפי' וכיון שמחויב ע"כ המוכר הנחתום להפרים חלה מחויב ע"כ להפרים גם תרו"מ משום דתרו"מ קודם לחלה כדאיתא בפ"ר דדמאי (ה"א) וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ב"ה דהנחתום מפרים בעושה בטהרה נוטל הנחתום תרו"מ כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה עיי"ש שמבואר היטב הסוגיא הנ"ל, ובדרך הזה עולה כהוגן סוגיא הזאת דלר"י דס"ל דהא דהלוקח מן הנחתום מפרים מיירי בעושה עיסתו בטומאה, וקי"ל בעיסה טמאה שאינו מפרים חלתה אלא בסוף דהוא לאחר שתגמור העיסה ע"כ פריך דאפילו בשאור טמא מע"ה אעפ"כ אצלו היא נטבלת דהא המשאיל לא הפרים מן השאור בעיסה טמאה [דעיסה ושאור שני ענינים דעיסה הוא לאחר שאור כדאיתא במס' חלה פ"ג על העיסה ועל השאור ועל הקמח וכו'] ובעיסה טמאה החיוב הפרשה בעיסה ולא בשאור ע"ז משני דחיישינן שמא השאיל ככר שמא למלאות תנורו, וככר הוא לאחר גמר העיסה, שנחלקה לככרים. וע"ז חיישי' שמא הפרים המשאיל דהא כבר הגיע זמן הפרשה, וע"ז פריך אם חיישינן לככר א"כ צריך להפרים מן כל ככר, אלא ע"כ דלא חיישינן לשאילת ככר כי אם לשאילת שאור, וא"כ קשה ולא אצלו היא נטבלת דהא עיסה טמאה אינו מפרים חלתה אלא לאחר שתגמור העיסה ולא מן השאור ע"ז משני אלא דלא כר"י [כן גי' הגר"א ז"ל] דר"י אמר כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה,

אלא

פני משה

כל שהוא מן החולין וא"כ בזה יש חשש לומר אם יפרים אח"כ לתרומת מעשר והיינו חלק עשירית מן האחת ושמא אותו החולין הכל שהוא שבה עושה אותו לתרו"מ וכתיב וכו' והרי אין כאן אלא החולין הכל שהוא וזה ודאי אסור לעשותו לתרו"מ: א"ר אבא קרתיגנייא. מלינו גם בכה"ג לתקנת שמתנה ואומר המעשר הזה שהפירות הללו חייבות לא יהא קבוע בכל׳ התחלה עשירית שאני נוטל אלא הרי הוא קבוע בתחלת העוקץ ומסיים עד כאן הולך המעשר לפי ערך שמתפשט המעשר בהאחת הגדולה על כל׳ עשר תאנים הללו שיש בהן חמש קטנות: ואומר לכהן עד כאן סיימתי. למעשר ועכשיו טול לך חלק העשירי ממקום שסיימתי לתרומת מעשר ונמצא נופרים הוא תרומת מעשר מן המעשר ולא מן החולין: הרי. אמר מר ה"ה בצד זה חולין טבל ומפרש טעמא מאי שהצריכו לכך ויאמר מיד ה"ה בצד זה מעשר וקאמר דא"א שאם יאמר כך נמצא מקדים מעשר לתרומה גדולה ואסור להקדים כדפרישית לעיל: ויאמר ה"ה בצד זה תרומה. וא"כ יפרים מיד התרומה גדולה בתחלה ויאמר על מה שהוא ראוי לתרומה הרי הוא בצד זה הנשאר מחלק שלקחתי תרומה גדולה: נמצא או פוחת על התרומה. או מוסיף על התרומה. האי תרומה דנקט הכא אי אפשר לפרשו על תרומה גדולה דמה בכך אם פוחת או מוסיף הוא הרי אין לתרומה שיעור וחכמים שאמרו הכל לפי שהוא אדם אם עין יפה או עין רעה או בינונית ובהדיא תנינן (בפ"ד דתרומות) דמותר להרבות בתרומה ועוד מאי חששא דפחת או מוסיף אית בה כשמפרישה בתחלה ואומר כל מה שהוא ראוי לשיעור תרומה מן הכרי הזה יהא לתרומה בצד זה ועל כרחך דעל תרומת מעשר קאי והכי פירושא שאם יפרים מיד בתחלה לתרומה גדולה נמצא או פוחת על התרומה של מעשר או מוסיף עליה שהרי כשקובע או מפרים לשיעור תרומה גדולה שוב אינו יכול לומר אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר והשאר וכו' וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו לפי שנפחת הכרי מכדי שיעור תרומה גדולה וצריך הוא שישער באומד לתרו"מ ואין תרו"מ ניטל באומד ובמחשבה שהתורה קבעה בו שיעור ואע"ג דאמרינן לעיל שהוא סומך על תנאי ב"ד עד בכדי שהדעת טועה היינו למעשר דשפיר איכא למימר ביה תנאי ב"ד ומלד הפקר ב"ד הפקר הואיל ואין בו איסור לזרים וכדשנינן לעיל אבל בתרומת מעשר דיש בה עון מיתה לזרים ודאי לא שייך ביה הפקר ב"ד אם פיחת מכשיעור או אם הוסיף הרי קרא שם לתרומת מעשר לפיכך הוא צריך שיאמר בתחלה א׳ ממאה שיש כאן הר"ז בצד זה חולין טבל ומטעמא דאמרן לעיל שלא יקדימו לתרומה ומ"מ האחד ממאה שאמר יהיה אח"כ לתרומת מעשר אחר הפרשת תרומה גדולה והקביעות מעשר הסמוך לו כדתנינן: מתוך שהוא אומר וכו'. סיומא למילתא היא כדאמרן כלומר מה שאין כן עכשיו מתוך שהוא אומר בתחלה אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין טבל שוב לא איכפת לן או פוחת מן התרומה או מוסיף על התרומה והיינו תרומה גדולה שאומר והשאר תרומה על הכל והרי נפחת השיעור א' ממאה חולין טבל שאמר ונמצא עכשיו א"א לכוין התרומה גדולה אלא או פוחת או מוסיף עליה אבל אין בכך כלום שהתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה והכל לפי מה שהוא אדם:

הלכה ג מתני' הלוקח מן הנחתום. וצריך לעשר דמאי מעשר מן החמה על צוננת ומן הצוננת על החמה ואע"ג דמן הצוננת על החמה מן הרע על היפה הוא ואין תורמין ומעשרין מן הרע על היפה לכתחילה כדתנן (בסוף פ"ב דתרומות) בדמאי הקילו: ואפי' מתפוסין הרבה. שהן מינין הרבה מהלחם בדפוסים משתנים זה מזה ולא חיישינן שמא אמש קנה הנחתום תבואה ממי שהוא מעשר והיום ממי שאינו מעשר ונמצא מפרים מן הפטור על החיוב. משום דנחתום מחד גברא זבין ואע"פ שהוא עושה מדפוסים הרבה: ר' יהודה אוסר. אפי' אם היה הכל מדפוס אחד לפי שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום היו משל אחר והצוננת היא משל אמש והחמה היא של היום אבל כשמיהם של אמש או של היום מודה ר' יהודה דאפילו מדפוסים הרבה שרי דלא חיישינן לדפוסים שהנחתום הוא שעושה אותן והלכה כר' יהודה: ר"ש אוסר בתרומת מעשר. ואפי' שכיהם של אמש או של היום מכיון דבשני דפוסים הן אמרינן מתרי גברי זבין את התבואה ולפיכך משנה בדפוסים שיהיה לו לסימן מאיזו תבואה הוא הלחם הזה ומאיזו זה ושמא האחד מעשר והאחד אינו מעשר: ומתיר בחלה. כלו' בחלה מודה הוא שאפילו בשל אמש בשל היום ואפי' בשני דפוסים דבהא כ"ע לא פליגי דאי נמי מתרי גברי זבין לא חיישינן שהרי אצל הנחתום מתחייב בחלה שהוא גלגל את העיסה ומותר להפרים חלה מזה על זה: גמ' עד היכן. שרי ר"מ לעשר מזה על זה. עד שלשים יום. וכדמפרש ואזיל: היך עבידא. היכי דמי הני שלשים יום: לקח ממנו בתחלת שלשים ובאמצע ובסוף. אין אומרים דמעשר משל תחלת שלשים כל שכן שהוא או איפכא אלא ראשון ע"ג שני מין אחד הוא. כנ"ל ובדפוסים ע"ש הוא: ראשון ע"ג שלישי שני מינין הן. ואין מעשרין מראשון על השלישי ולא משל שניהם על הראשון דבזמן כזה אף ר"מ מודה דחיישינן שמא מתרי גברי זבין וא' מעשר וא' אינו מעשר: ומתיר בחלה. ופריך מדקתני ר"ש מתיר בחלה מכלל דר' יודה פליג גם בחלה. ואוסר ואמאי ולא אצלו היא נטבלת בתמיה הרי אין העיסה טבל לחלה עד שתגלגל ואצל הנחתום היא שנטבלת לחלה ומאי חששא איכא הכא שלא להפרים חלה מחדא על אידך הרי שתיהן לא נתחייבו בחלה עד שגלגל הנחתום את העיסה: אלא בשואל שאור טמא לעשות עיסתו. כלומר דמיירי שהנחתום שואל שאור מחבירו ע"ה לעשות עיסתו ולהכי קרי שאור טמא דסתם ע"ה אינו נזהר לעשות בטהרה והשתא איכא מיחש שמא זה מעשר וזה אינו מעשר לפיכך אוסר בחלה והיינו דמתמה עלה דמה ענין שאלת שאור לחיוב חלה הרי אפילו כן וכי לא אצלו נטבלת אחר שגלגל את העיסה ומאי איכא למיחש בהפרשת חלה מחדא על אידך: אלא בשואל ככר טמא למלאות תנורו. כלומר בשואל ככר מחבירו ע"ה שכבר הוא עשוי ומבקש ממנו שיתן לו לאפות בתנורו כדי למלאות התנור לפי שכשהתנור נתמלא בככרות הפת נאפית יפה וא"כ הככר הזה כבר נתחייב בחלה אצל חבירו וחיישינן שמא זה הפרים החלה וזה אינו מפרים ולפיכך אוסר להפרים חלה מזה על זה: ואם בשואל ככר טמא למלאות תנורו. אמאי פליגי כלל ואפילו במעשר יהא צריך לעשר מכל ככר וככר לכ"ע דהא אנחנו יודעין שיש כאן ככרות מתרי גברי ושמא חד מעשר ואידך לא מעשר ואין לעשר מככר על ככר: אלא כר' יוחנן. דאמר לעיל (בפ"ב בהלכה ד') על הא דרמי מתני' דרים פרקין דקתני הלוקח מן הנחתום צריך להפרים על מתני' דהתם דקתני הנחתומים צריכין להפרים ומשני ר' יוחנן שם כאן בעושה בטהרה וכדפרישית התם דס"ל לר' יוחנן דתרווייהו הני מתני' בנחתום עם הארץ מיירי ומתני' דפרק ב' בע"ה העושה בטהרה שנותן לנגל חבר לתקן עיסתו בטהרה ומכיון דהוא נזהר כל כך מהמנינן ליה נמי שהוא תקן הכל והפרים מעשרותיו כראוי והלכך הלוקח ממנו אינו צריך להפרים כלום:

ומתני'

שנויי נוסחאות

(שו"י) או פוחת בכי"ב אפי' פחות. (שוט"ו) אחר כד"ו אחר. אחר כד"ו אחר.

עין משפט נר מצוה יא [א] [ב] מיי' פי"ד ממעשר הל"ס ופ"ו מבכורים הלכ"א.

מסורת הש"ס (א) נ"מ נו. (ב) לעיל פ"ב הל"ב וה"ג.

אלא כר"א דרבי אלעזר אמר כאן וכאן בעושה בטהרה אמר רבי יודן אבוי דרבי מתניה בעושה בטומאה קיימינן ואצלו נטבלת אוף רבי יודה מודה בה ותני כן רבי יודה ור"ש אוסרין בתרומת מעשר ומתירין בחלה. הא רבי יודה אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה ר"ש אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה מה בינייהו על דעתיה דר"י אינו מפריש לא משל היום על של אמש ולא משל אמש על של היום ומפריש מן התנור על התנור על דעתיה דר"ש אפילו מן התנור על התנור אינו מפריש:

הלכה ד מתני' (א) הלוקח מן הפלטר מעשר מכל טפוס וטפוס דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [א] מאחד על הכל ומודה רבי יהודה בלוקח מן המנפול שהוא מעשר מכל אחד ואחד: גמ' רבי מאיר אומר נחתום עושה טפוס א' ופלטר משתמש בכמה נחתומין ר"י אומר נחתום עושה כמה טפוסין ופלטר משתמש בנחתום אחד איזהו מנפול דבי רבי ינאי אמרי ט' פלטרין וי' נחתומין תימני' מן דתימני' וחד מן דתריי רבי יונה בעי היו לפניו שני טפסין הוכיח על עצמו שהן שניים הושוו כלן לעשות טפוס אחד מעשר מכל ככר וככר רבי יונה בעי כמה דתימא ט' פלטרין וי' נחתומין תימניא מן דתימניא וחד מן דתריי ודכוותה ט' נחתומין ועשרה פלטרין תימניא מן דתימניא וחד מן דתריי או תשעה מן דתשעה וחד מן כולהון מעשר מכל ככר וככר:

הלכה ה מתני' [ג] הלוקח מן העני וכן העני שניתנו לו פרוסות או פילחי דבילה מעשר מכאו"א בתמרים

פני משה

ומתני' דרים פרקין בסתם ע"כ מיירי שעושה בטומאה ולא מהמנינן ליה והלוקח ממנו צריך להפריש כדין דמאי והשתא לר' יוחנן מיתרצא נמי אליבא דר' יהודה אי אמרינן דפליג ואוסר בחלה דכמו דמוקי ר' יוחנן בנחתום העושה חלתו בטהרה מהמנינן ליה שתיקן את הכל ה"ה הכא בדינא דמתני' דלאע"ג דהכא בלוקח מהתם נחתום מיירי ואקשינן מאי איכא למיחש בחלה בלוקח ממנו שלא להפריש מזה על זה הלא אילו היא נטבלת ואם תיקן לזה תיקן נ"כ לזה ואם לא הפריש מזה לא הפריש ג"כ מזה דאיכא לשנויי לך דהיינו חששא דאיכא למימר שמא עיסה אחת עשה בטהרה ונתן לחבר לתקנה ואותה מסתמא הפרי' החלה וכסבר' ר' יוחנן דכיון דמיזהר זהיר להדר בה אטהרה מסתמא תקוני נמי מתקנה ועיסה אחרת לא נזהר בה אלא עשה אותה בטומאה וחיישינן נמי דלמא לא הפריש החלה ממנה ולפיכך אין להפריש מחדא על אידך דשמא אחת פטורה ואחת חייבת: אלא כר"א. קושיא היא וכעין דפרישית לעיל בהלכה א' כלומר הניחא לר' יוחנן דלדידיה תלינן כאמנות בעם הארץ בנקים שנזהר ליתן לחבר לעשות בטהרה אמרינן נמי דתקוני מתקן ליה ושפיר משנינן נמי אליבי' הא דר' יודה אוסר בחלה להפריש מזה על זה כדאמרן אלא לר' אלעזר דלעיל בפ"ב דמשני לרומיא דמתני' דהתם אמתני' דרים פרקין דכאן וכאן בעושה בטהרה וכאן במדה דקה וכאן במדה גסה וכדפרישית שם. דר"א מוקי להני תרתי מתני' דפ"ב ודרים פרקין אידי ואידי בנחתום חבר מיירי והיינו דקאמר בעושה בטהרה דכתם חבר עושה בטהרה הוא ומתני' דפ"ב במוכר במדה דקה דלא התירו לו למכור את הדמאי כדתנן התם בסוף הפרק והלכך הנחתום צריך להפריש ומתני' דר"פ במוכר במדה גסה והתירו לו למכור דמאי והלוקח ממנו צריך שיפריש והשתא אליבא דר' אליעזר לא אשכחן דתלינן נאמנות לע"ה לענין תיקון פירותיו ועיסתו בהא דחזינן שמהדר אחר הטהרה וא"כ הדרא קושיא לדוכתה הכא דמ"ט דרבי יהודה אוסר בחלה להפריש מזה על זה הרי אילו היא נטבלת ומאי חששא הוא דאיכא בחלה: אמר ר' יודן אבוי דר' מתניה בעושה בטומאה קיימינן וכו'. כלומר לא כדאמרינן מעיקרא דר' יודה פליג בחלה ואוסר אלא לעולם בסתם ע"ה קיימינן שמסתמא עושה בטומאה ואילו היא נטבלת ואין כאן חשש כלל בחלה ובאמת אוף ר' יודה מודה בה ותני בהדיא בברייתא כן דר' יודה נמי מתיר בחלה כר"ש: ופריך הא ר' יודה אוסר וכו'. כלומר וא"כ מאי בינייהו במתני' דהא בין לר' יודה ובין לר' שמעון תרוייהו ס"ל דבתרומת מעשר אסור להפריש מזה על זה ובחלה מותר ולמאי תני במתני' בתר דברי ר' יודה ר"ש אוסר וכו' דמשמע דאיכא פלוגתא בהא בינייהו. ומשני דאין הכי נמי דליכא בינייהו בחד לד בתרומת מעשר: על דעתיה דר' יודה. דלר' יהודה דמפרש טעמיה במתני' שאני אומר וכו' וא"כ אינו מפריש לא משל היום על של אמש ולא משל אמש על של היום כלומר בסתם דלא ידעינן אם לקח הכל ביום מגברא חדא בהא הוא דסבר ר' יהודה שאינו מפריש מזה על זה לפי שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד והוא מעשר והיום משל אחר ואינו מעשר: מפריש מן התנור. כלומר על התנור אבל אם לקח היום הרבה ועשה לחם שיש בו לאפות בשני תנורים. בהא אין חושש ר' יהודה למידי דאמרינן מחד גברא הוא דזבין ואפי' הן מדפוסים משתנים כדרך שנוהגין לעשות כשאופין בב' תנורים וא"ז לסימן בהא לא חיישינן כלל אבל על דעתיה דר"ש דלא תלי טעמ' בשל אמש ובשל היום אפי' מן התנור על התנור אינו מפריש דמכיון שלקח הרבה וצריך הוא לאפות בב' תנורים אפי' הוא הכל משל היום חיישינן שמא מתרי גברי זבין שלא מצא לקנות כ"כ הרבה מאדם אחד וגם כשאופה בב' תנורים עושה דפוסים משתנים ור"ש חייש לדפוסים דשמא זבין מחד דהוא מעשר ומאידך דאינו מעשר והיינו דקתני ר"ש אוסר בתרומת מעשר ואע"ג דר' יהודה גם כן אוסר אלא משום דר"ש לטפויי קאתי ולעולם אוסר בתרומת מעשר ואפילו מתנור לתנור וכדאמרן אבל בחלה כ"ע ל"פ דליכא בה חששא שאילו היא נטבלת ומתיר בחלה דקאמר כלומר לא אשכחן היתרא אלא בחלה אבל בתרומת מעשר לעולם הוא אוסר להפריש מזה על זה:

הלכה ד' מתני' הלוקח מן הפלטר. פלטר הוא שלוקח מן הנחתום ככרות הרבה בבת אחת ומוכרן בשוק אחד אחד: מעשר מכל טפוס וטפוס דברי ר"מ. טעמיה דר"מ דס"ל דאע"ג דבנחתום לא חיישינן לדפוסי' משתנים כדמיקל ר"מ במתני' דלעיל התם טעמא דאמרינן נחתום מחד גברא הוא דזבין התבואה והלכך לא חיישינן לדפוסים ולא לחמה וצוננת אבל הכא בפלטר מחמיר ר"מ משום דאמרינן פלטר מתרי ותלתא נחתומין זבין והלכך חיישינן כאן לדפוסים משתנים דאמרינן דפוס זה מנחתום א' ודפוס זה מנחתום אחר ושמא זה מעשר וזה אינו מעשר והלכך צריך לעשר מכל דפוס ודפוס בפני עצמו: ר' יהודה אומר מאחת על הכל. טעמיה דר' יהודה דמחמיר לעיל בנחתום ומיקל כאן בפלטר משום דר"י ס"ל דודאי לדפוסים הרבה לא חיישינן כלל אלא דלעיל בנחתום שיש כאן חמה וצוננת חיישינן דאי' של אמש והיא הצוננת והחמה הרי היא של היום ואני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום היו משל אחר ולפיכך לדידיה לא תלינן כלל בדפוסים דאפילו אם היו מדפוס אחד חיישינן בחמה וצוננת כדפרישית במתני' דלעיל וכן להיפך אם אנו יודעין שלקח הכל היום לא חיישינן למידי ולא לדפוסים הרבה וכדאמר בהדיא בגמר' בסוף הלכה דלעיל דמן התנור על התנור מפריש מזה על זה לר' יהודה כדפרישית שם ולפיכך הוא דס"ל כאן בפלטר דמפריש מאחד על הכל דלדפוסים לא חיישינן ואמרינן פלטר מחד נחתום זבין ואע"פ שהן דפוסים משתנים כולן מנחתום א' הן וחמה וצוננת לא שייך בפלטר לפי שהוא מוכר בשוק א' א' ומסתמא כולן שוין הן ומכיון דאין כאן חששא לחומרא מפריש מא' על הכל: ומודה ר' יהודה בלוקח מן המנפול. מנפול הוא שלוקח מהרבה נחתומין ומוכרן לאחרים ובדידיה חיישינן לדפוסין לדברי הכל דאמרינן דפוס זה מנחתום זה ודפוס זה מנחתום אחר וצריך לעשר מכאו"א:

גמ' רמ"א נחתום עושה טפוס א' וכו'. טעם פלוגתייהו מפרש במאי דפליגי דר"מ סבר כל נחתום עושה דפוס א' לעצמו מאיזה סימן מה שמצייר על הלחם וכיוצא בו ופלטר משתמש בכמה נחתומין שלוקח מכמה נחתומין למכרן אחד אחד והלכך מעשר מכל דפוס ודפוס שכל דפוס הוא מנחתום אחד והדפוסים משתנים שאין דפוס של זה כשל זה: ר' יודה אומר וכו'. ור"י ס"ל דאין דפוסים המשתנים ראי' דיש נחתום שעושה כמה דפוסים משונים זה מזה ופלטר משתמש בנחתום אחד ואינו הולך לנחתום אחר אלא תמיד הוא לוקח ככרות הרבה מנחתום אחד שהוא רגיל אצלו והלכך מעשר מא' על הכל: איזה מנפול. דתנינן דר' יהודה מודה בו: תשעה פלטרין וכו'. כלומר דבי ר' ינאי מפרשי פלטר שהוא בידוע שלוקח משני נחתומין זהו הנקרא מנפול וכגון הכא שיש כאן תשעה פלטרין ועשרה נחתומין: תמניא מן תמניא וחד מן דתריי. כלומר אפי' אי אמרת דנוכל לתלו' שמונה מהפלטרין לקחו משמונה הנחתומין וכל אחד מהן לקח מנחתום א' מ"מ הרי כאן יש עוד פלטר א' ושני נחתומין ומכיון דכל הלחם מן הנחתומין נמכר הוא ואין אצל הנחתומין כלום כלו ביד הפלטרין הכל הוא וא"כ אחד מהן ודאי הוא שלקח מב' הנחתומין וכגון זה הוא הנקרא מנפול שבידוע הוא שלקח משני נחתומין והואיל דכאן לא נודע מי הוא זה שלקח משנים נקראו כולן מנפולין דעל כל פלטר ופלטר איכא למיחש שמא זה הוא שלקח מהשני נחתומין והקונה מאחד מאלו הפלטרין צריך לעשר מכל ככר וככר: ר' יונה בעי היו לפניו שני תפוסין. כלומר הא ודאי פשיטא לי שאם הוא רואה אצל המנפול שני ככרות משני תפוסים המשונים זה מזה א"כ הוכיחו על עצמן שהן שנים שבאין משני נחתומין לפי שדרך המנפול שלוקח מכמה נחתומין ובכאן נראה שהן משנים ואין ספק שמעשר מכל ככר וככר כי קמיבעיא לי אם הושוו הנחתומין כולן לעשות דפוס אחד מהו מי אמרינן דהואיל ודפוס אחד הן תלינן הככרות בנחתום א' או דלמא הואיל וכולן עושין זה הדפוס עצמו ודרך המנפול ליקח משנים לא תלינן בנחתום א': מעשר מכל ככר וככר. כלומר דפשיט ליה הש"ס דצריך לעשר מכל ככר בפ"ע דהרי דרכו לקנות מכמה נחתומין ולא תלינן לקולא: ר' יונה בעי כמה דתימא תשעה פלטרין וכו'. דבגוונא דהנחתומין הן יותר מהפלטרין הא אמרינן דמכיון שיש כאן פלטר אחד שלקח מן השני נחתומין תלינן בכאו"א מהפלטרין לחומרא והשתא מבעיא לי אם דכוותה נמי אמרינן לקולא וכגון בשיש כאן תשעה נחתומין ועשרה פלטרין: תמניא מן דתמניא וחד מן דתריי. כלו' השמונה נחתומין שדינן להו לשמונה הפלטרין שכל א' משמונה הפלטרין לקח מאחד מהשמונה נחתומין והתשיעי מהנחתומין שדינן ליה לאלו שני הפלטרין הנשארים ואמרינן דאלו שנים הפלטרין לקחו מהנחתום התשיעי ונמצא שאין כאן אחד מן הפלטרין שלקח משני נחתומין דכל השמונה מחד חד לקחו והשנים מנחתום האחד והשתא הלוקח מן פלטרין האלו א"צ לעשר מכל ככר וככר דאצל כל אחד מנחתום אחד הוא: או דלמא לא תלינן לקולא אלא אמרינן תשעה מן דתשעה לקחו וחד הפלטר העשירי מן כולהין. כלומר נקח מזה ומקצת מזה מכולן התשעה שהרי אין כאן עוד נחתום שנוכל לתלות בזה הפלטר וא"כ ליכא לספוקי שמא לקח מזה ומזה וכמו כן מכל התשעה נחתומין והשתא איכא חד מנהון דאיכא למיחש ביה משני נחתומין והואיל ולא ידעינן מאן הוא חיישינן בכולן שלקח והלוקח מאחד מהפלטרין צריך לעשר מכאו"א: מעשר מכל ככר וככר. ופשיט ליה דלא תלינן לקולא אלא כדאמרן וצריך לעשר מכל ככר וככר בפ"ע:

הלכה ה' מתני' הלוקח מן העני. מה שנותנין לו: וכן העני. כלומר וכן הדין בעני עצמו שניתנו לו פרוסות פת ופלחי דבילה מעשר מכל או"א מפני שאלו אין נבללים

רידב"ז

אלא כר"א דר"א אמר כאן וכאן בעושה בטהרה, וכיון דמיירי בעושה בטהרה רק דמיירי שהנחתום ע"ה כדפי' בשנו"א ז"ל ברפ"ה באוקימתא דר"א ע"כ הלוקח מפריש עיין בשנות אליהו ז"ל בסוגיא דלעיל ברים פרק ה' א"כ מפרים חלה משנותן המים, וא"כ בשאל שאור לא נטבלת אלו אלא אצל המשאיל וחיישינן שמא הפרים המשאיל אר"י אבוה דר' מתניה בעושה בטומאה קיימינן ואילו נטבלת ולעולם מיירי בעיסה טמאה ובאמת אילו נטבלת כנ"ל ובאמת אוף ר' יהודה מודה בה ותני כן ר' יהודה ור"ש אוסרין בתרו"מ ומתירין בחלה ודו"ק:

ר"מ אומר נחתום עושה טפוס אחד כו' עד סוף הסוגיא, המ"ל ז"ל בסוף הלכות מעשר מאריך הרבה לפרש הסוגיא הזה ומגודל האריכות א"א להעתיק עי"ש: מתניתא

שנויי נוסחאות

(סו"ג) ואצלו נטבלת כד"ו ואצלו היא נטבלת. (סו"ז) בינייהו כד"ו ביביהון. (סוי"א) טפוס וטפוס כד"ו טופוס וטופוס. (סוט"ו) תימני' מן דתימני' כד"ו תומניא מן דתומניא (וכן לקמן). (סוט"ז) טפוס כד"ו טופוס. (סוי"ז) פלטרין כד"ו פלטירין.

מערכת הערוך

(סוי"ג) ר' מאיר אומר נחתום עושה טפוס א' כו'. בערוך (ע' דפס) שהיה ר"מ אומר נחתום עושה טפס אחד ופלטר משתמש בכמה נחתומין הלכך כל שיש לו טפסין הרבה הלוקח ממנו מעשר מכל אחד ואחד שמין אחר מנחתום אחר ומין אחר מנחתום אחר ור' יהודה אומר מאחד על הכל כי ר' יהודה אומר נחתום עושה כמה טפסין ופלטר משתמש מנחתום אחד. ובסוף הלכה (כב"מ כ"ו סוף ע"א) פלטר מתרי תלתא גברי זבין נחתום מחד גברא זבין (עי' פס"ם):

עין משפט נר מצוה יב [א] מיי' פי"ד ממעשר הל"ו. יג [ב] שם הל"ה.

מסורת הש"ס (א) בבא מציעא נו.

בתמרים ובגרוגרות בולל ונוטל אר"י [א] אימתי בזמן שמתנה מרובה אבל בזמן שמתנה מועטת מעשר מכל או"א: גמ' רבי יוסי בשם ר' יונה בשם חזקיה (א) * אין בלילה אלא ליין ולשמן בלבד ר' יוחנן אמר עד כזיתים הניבללין מתניתין פליגא על ר"י בגרוגרות ובתמרים בולל ונוטל פתר לה עד כזיתין רבי יוסי בשם רבי זעירא בדמאי התירו כר"י דתנינן ר"י אומר אימתי בזמן שמתנה מרובה אבל בזמן שמתנה ממועטת מעשר מכל אחד ואחד דבי רבי ינאי אמרי בשעת הגורן שנו שהכל היו נותנין ממאה סאה היו הכל נותנין ממאה ואחד מחמשים מעשר מחמשים היו הכל נותנים מחמשים ואחד מארבעים מעשר מארבעים היו הכל נותנין מארבעים ואחד משלשים מעשר משלשים היו הכל נותנין מעשרים ואחד מעשרה מעשר מעשרה היו הכל נותנין מעשרה ואחד מאחד מעשר מכל אחד ואחד:

הלכה ה מתני'

[ב] הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו שנייה לא יעשר מזה על זה אפילו מאותו הסוג אפילו מאותו המין נאמן הסיטון לומר משל אחד הן: גמ' רבי ירמיה בעי אפילו השביח לו מקחו אינין היטיא דזבנית מינך אתמול טבין הוין מאינין אינון (ב) תני **הלוקח מן החנווני וחזר ולקח ממנו שנייה אם מכיר הוא את החבית שהיא היא מעשר ממנו עליו הא אם אינו מכיר אותה חבית לא בדא הדא דתימר באילין אידתיקרימא [ג] ברם באילין שפייא אורחא מפנתון אילין לגוא אילין:

הלכה ו מתני'

[ד] הלוקח מבעל הבית וחזר ולקח ממנו שנייה מעשר מזה על זה אפילו משתי קופות אפילו משתי עיירות [ה] ב"ה שהיה מוכר ירק בשוק בזמן שהן מביאין לו מגנותיו מעשר מאחת על הכל ומגנות אחרות מעשר מכל אחת ואחת: גמ' רבי יונה בעי וכרבי מאיר מעשר מכל קלח וקלח דתנינן תמן (ג) אמר רבי מאיר וכי מפני מה טימא אלא מפני משקה הפה כמה דתימר רמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה

שנויי נוסחאות

(שו"ב) מועטת כד"ו ממועטת. (שו"ג) יוסי בשם ר' יונה כד"ו יוסי בשם רבי פדיה ר' יונה ובכי"ר יוסי בשם בר פדיה ר' יונה. (שו"ה) בגרוגרות ובתמרים כד"ו בתמרים ובגרוגרות. (שו"ט) דבי ר' ינאי כד"ו דבית ר' ינאי. (שו"י) סאה בכי"ר ליתא. (שוכ"א) אינין כד"ו אינון. (שוכ"ו) אידתיקרימא כד"ו אידתיקרימא ובכי"ר אורתי קדמיתא. (שול"ה) טימא כד"ו טימו.

רידב"ז

מתניתא פליגא על ר' יוחנן בגרוגרות ובתמרים בולל ונוטל ור"י ס"ל כזית דוקא ובמתניתן קתני אפילו בגרוגרת ובתמרים, ומשני עד כזיתים הנבללים, פי' דבגרוגרות ובתמרים כותשן עד כזיתים ונבללים, ופריך הגמ' מתניתא פליגא על ר' יונה [דס"ל בשם חזקיה אין בילה אלא ליין ושמן בלבד] בגרוגרות ובתמרים בולל ונוטל אלמא דמהני בילה אפילו בדבר יבש אפילו לפי התירוץ כזיתים הנבללים סוף סוף שמעינן ממתניתן דיש בילה אפילו בדבר יבש, ר' יוסי בשם ר"ז בדמאי התירו, כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל, נמצא דפריך ממתניתן דידן בין על חזקיהו בין על ר' יוחנן ולחזקיהו משני דבדמאי הקילו, אע"פ דבאמת אין בילה אלא ללח ולא ליבש רק שהקילו בדמאי וע"כ ס"ל לר' יהודה בד"א בזמן שהמתנה מרובה כדמפרש ר' ינאי בשעת הגורן שהיו הכל נותנין ממאה סאה [והגר"א ז"ל בהגהותיו על הר"ש ז"ל מחק תיבת סאה] היו הכל נותנים ממאה ואחד מנ' מעשר מחמשים היו הכל נותנין מחמשים ואחד מארבעים מעשר מארבעים כו' פי' הר"ש ז"ל דאם כל המתנות שוות אז מעשר הכל בבת אחת מכולם יחד אבל אם חלק של אחד ממועט מן חבירו אז אין לעשר על כולם בב"א אלא צריך לחלוק על כמה חלקים לפי ערך חלק הקטן כגון חלק הקטן הוא מנ' צריך לחלוק הכרי שלו על חלקים רבים של חמשים חמשים ויוציא המעשר מכל חלק וחלק בפני עצמו שאז תלינן שנוטל מכל או"א כיון שבכל חלק נמצא לפי ערך חלק שנתן הקטן בזה לא אזלינן בתר רובא אבל כשיטול מכל הכרי בבת אחת אז אזלינן בתר רובא ואמרינן שלקח מן הרוב ולא מהני בילה משום דבאמת אין בילה בדבר יבש רק בדמאי התירו ולא התירו רק באופן זה רק שכל המתנות שוות:

ר' יונה בעי וכר"מ מעשר מכל קלח וקלח דתנינן תמן אר"מ וכי מפני מה טימא אלא מפני משקה הפה, משנה היא במס' מכשירין (פ"ו) גבי אגודות של ירק ס"ל לת"ק דמוכשר לקבל טומאה שמרביצין עליהן מים ור"י ס"ל דבלחים אין מרביצין עליהם מים ור"מ ס"ל אפילו לחים מ"מ מוכשרין מפני משקה הפה שניתן עליהם משקה הפה כדי להסיר האבק שעליהן כן פי' המשניות להרמב"ם ז"ל שם, ואיתא בתוספתא שם אגודות של שווקים הבאין מבית השווקים טמאין, ולא במקום אגד לבד אמרו אלא כולה מפני שמתרפרפת וחוזר ואוגדה דברי ר"מ ע"כ, פי' לא במקום האגד דהיא צד התיכון של האגודה ששם האבק נופל, אלא אפילו הקלחין שבפנים ששם אינו נופל האבק ואינו צריך למשקה הפה ואינו יורד לשם ממשקה הפה ממה שמלחלח הקלחין העליונים עכ"ז טמאין מפני שמתרפרפת וחוזר ואוגדן, ונמצאו מה שבפנים בחוץ ומה שבחוץ מבפנים, וצריכין א"כ הקלחין שמבפנים למשקה הפה מפני שעתה הם מבחוץ, וא"כ כיון דס"ל לר"מ דדרך אגודה ליתור ונתבטל האיגוד הראשון א"כ צריך לעשר מכל קלח וקלח כמו מכל אגודה ואגודה דהא נתבטל האגודה הראשון ונתערבו והיינו דמסיק כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה

פני משה

נבללים זה עם זה: ובתמרים וגרוגרות בולל ונוטל. שהן נבללים זה עם זה וכדמפרש בגמ': אימתי בזמן שהמתנה מרובה. תולין שמא עישר זה הנותן וכיון דספק הוא בוללן ומעשרן דמאי אבל במתנה מועטת אין תולין שעישר הנותן ולא יערבן דשמא יש כאן דמאי וזו המתנה מועטת ודאי ואין מעשרין מן הדמאי על הודאי אלא מעשר מכאו"א ואית דמפרשי בזמן שמתנה מרובה שהכל נתנו לו מתנה מרובה וכל המתנות שוות הן דאז מועיל בילה אבל אם מתנה אחת מהן מועטת היא אינו מועיל בילה ובגמרא מפרשינן לה: גמ' אין בלילה אלא ליין ולשמן בלבד. לענין חדש וישן דאין מתעשרין זה על זה ואם עירב יין או שמן חדש בישן תורם ומעשר ממנו אם יש בשניהם כפי החשבון לפי שדבר הלח נבלל יפה אבל דבר יבש אין סומכין בו על הבילה: ר' יוחנן אמר. יש בילה אף ליבש ועד כזיתין הנבללין וכלומר שאם כותש אותו עד שיהא כזיתים והן נבלל זה עם זה דאז מהני בילה: מתני' פליגא על ר' יוחנן. דקאמר עד שיהא כזיתים והא תנינן בתמרים ובגרוגרות בולל ונוטל אלמא דבדבר דשייך בו בילה אפילו הוא יותר מכזית מהני: פתר לה להא דקתני בולל ונוטל שדורסן עד שיהו כזיתים ואז בולל ונוטל: בדמאי התירו. כלומר לא צריכין להאי אוקמתא דקאמרת דממתני' בלאו הכי לא קשיא דבדמאי הקילו והתירו ואע"ג דבעלמא אין בילה בכה"ג: כר' יודה דתנינן וכו'. וכלומר וכן שמעינן נמי מהא דר' יודה דמחלק בין מתנה מרובה למועטת ואי מדינא שרי מ"ש מועטת ממרובה אלא ש"מ דקולא היא שהקילו בדמאי ולא אמרו אלא במתנה מרובה: בשעת הגורן שנו. לפרושי מלתא דר' יודה קאמרי דבשעת הגורן שמחלקין מתנות לעניים מיירי שדרך שהיו הכל נותנין מתנה כפי שנותנין ממאה סאה ובמתנות שוות יכול לעשר מזה על זה: היו הכל נותנין לו. כפי אשר נותנין ממאה סאה ואחד היה נותן לו כפי אשר נותנים מחמשים סאה: מעשר מחמשים. כלומר שמעשר מאותה מתנה מרובה לפי ערך מתנה זו שהיא מחמשים וכן יעשר נגד זו שיהו שתיהן שוות ומעשר מזו על זו וכן כולם אם היו הכל נותנין מחמשים וכו' ואם א' מא' אינו יכול לעשר מאותן של אחרים נגד זה כ"א אחד והלכך מעשר מכאו"א:

הלכה ו' מתני' הלוקח מן הסיטון. הוא סוחר הלוקח תבואה ויין ושמן מהרבה בעלי בתים ביחד ומוכר לאחרים במדה גסה ולא התירו למכור את הדמאי כדתנן לעיל (בפ"ב): לא יעשר מזה על זה. דשמא לקח זה שמכר תחלה מעם הארץ שפירותיו דמאי ומה שלקח ממנו בשנייה הוא מחבר שמכרן לו והן מתוקנין ואתי לאפרושי מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב: אפי' מאותו הסוג. מאותה קופה ודוגמתו (במס' כלים) הסוגניים הגדולים ואפי' הוא מאותו המין בעצמו שלקח ממנו בראשונה: נאמן הסיטון לומר משל אחד הן. בגמ' מפרשינן לה מאי קמ"ל: גמ' ר' ירמיה בעי. אפילו השביח לו מקחו. אסיפא דמתני' קאי דקתני נאמן הסיטון לומר משל אחד הן אם אפילו זה הלוקח השביח לו מקחו שלקח ממנו בראשונה כדי לנסותו וכדמפרש ואזיל שאמר לו אינון חטייא דזבנית מינך אתמול טבין הויין יותר מאלו אינון שלקחתי ממך היום והלה אומר לו של אחד הן אי אמרינן דאפילו בכה"ג נאמן הוא ולא איפשטא הבעיא: תני בתוספתא (פ"ה) ושם היא שנויה בהיפך: הא אם אינו מכיר אותה החבית לא בדא. אמרינן שיעשר מפעם ראשונה על השניה או איפכא: הדא דתימר באלין אידיתיקרימה. מל' יין הקרים כלומר ולא שנו אלא באלו החבית שהיין קרוש על פיהם ואין דרך שיריקו היין כזה מחבית אל חבית שלא יתקלקל היין שבחבית אחרת: ברם באלין ספייא. שהחביות הן מלאין מיין שפוי ויפה: אורחא מפנתון אלין לגוא אלין. הדרך הוא שמפנין ומריקין היין מאלו לתוך אלו לאחר שנחסרו שופכין מחבית זו אל הבית אחרת כדי למלאות אותה ואפילו אינה אותה החבית שלקח בראשונה אני אומר שהוריקו אותו היין בעצמו לתוך חבית אחרת:

הלכה ז' מתני' הלוקח מבעל הבית וחזר ולקח ממנו שנייה מעשר מזה על זה. לפי שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו ואפילו הן משתי קופות ואפילו משתי עיירות תלינן שהכל משלו הוא: בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק. ודרך הירק שמקבלין אותו מגנות הרבה למוכרו: בזמן שמביאין לו מגנותיו מעשר מאחת על הכל. שכולן שלו הן וליכא למיחש למידי: ומגנות אחרות. ולקח ממנו וחזר ולקח בשניה מעשר מכל אחד ואחד דשמא א' מהן עישר וא' לא עישר והלכך אינו יכול לעשר מזה על זה: גמ' ר' יונה בעי וכר"מ. אם אליבא דר"מ צריך שיהא מעשר מכל קלח וקלח כשמביאין לו מגנות אחרות ומפרש הי ר"מ: דתנינן תמן. (בפ"ו דמכשירין) תנן בדין הלוקח אגודות ירק מהשוק כל אגודות של בית השוקים טמאין לפי שהמוכרים רגילין לזלף עליהן מים כדי ללחלחן והן מוכשרין לקבל טומאה ומפני שיד הכל ממשמשין בהן לפיכך הן בחזקת טומאה ר' יהודה מטהר בלחין שאין דרך להתיז עליהן מים שלחין מעצמן הן אר"מ וכי מפני מה טמאו אלא מפני משקה הפה כלומר אע"פ שאין מזלפין עליהן מים כשהן לחין מ"מ רגילין לתת עליהן משקה היוצא מן הפה כדי להסיר האבק מעליהן ובו הן מוכשרין הכי תנינן התם לענין טומאה והשתא בעי הכא לר"מ דס"ל התם דרגילין לתת עליהם משקה הפה וא"כ דרכן להתיר האגודות כדי להסיר האבק מכל קלח וקלח ואיכא למיחש נמי לענין מעשר דשמא כשמתיר האגודה מעשרו ושמא קלח זה עישר וקלח זה לא עישר ומעתה אי נימא דלר' מאיר צריך לעשר מכל קלח וקלח ולא מזה על זה כמה דתימר תמן דרך אגודה להתיר וה"נ ניחוש לענין מעשר וכדאמרן: וקאמר הש"ס דלא היא תמן. והיא קשורה

תוספות הרי"ד

פתר לה עד כזיתים הנבללים עיי' במשנה למלך ז"ל סוף הלכות מעשר שתמה למה פריך הגמרא ממתניתן על רבי יוחנן ולא פריך על חזקי' ולפי מה שמבואר בפנים בשם השנות אליהו ז"ל ניחא ודוק:

בדמאי התירו כר"י דתנינן ר' יהודה אומר בזמן שהמתנה מרובה כו' עיי' בפנים

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פ"א ממעשר הל"ח. טו [ב] [ג] מיי' פי"ד ממעשר הל"א. טז [ד] מיי' שם הל"ג. יז [ה] שם הל"ד

מסורת הש"ס (א) ר"ה השנה יג. (ב) תוספתא פ"ה. (ג) מכשירין פ"ו מ"ב.

גליון הש"ס *אין בלילה אלא ליין ושמן וכו'. ע' שו"ת מהרי"ט בראשונות סי' יח. וע' פ"ה ממעשר שני הל"ח בראב"ד וכ"מ. ופי"ד ממעשר הלכה ח כמ"ל שם ופ"ו שם הל"ז. וע' בלח"ם פ"ה דפאה משנה ב ודו"ק. וע' במ"ה הלכות תרומות פ"ה הל"ז. ** הלוקח מן החנווני לא מצאנו לרבינו שיזכיר דין חנווני ולחלק בין מכיר או לא ובין אתיקרימא או באלין ספיא ורק בסיטון כתב בפי"ד ממעשר הל"א דאפילו במכיר לא יעשר מפני שלוקח מאנשים הרבה. וע"ז ליין הכ"מ ירושלמי וכפי הנראה כיון להירושלמי הלז ולמסקנא דבאלין ספיא לא יעשר מש"ה כתב אפילו במכיר לא יעשר ואינו מחלק בין חנווני לסיטון או שנגרס בברייתא זו הלוקח מן הסיטון. וע' בתוספתא פ"ה שם מבואר בחנווני אע"פ שמכיר לא יעשר. וכתב המפרש שם דצ"ל מן הסיטון או דמיירי באלין שפייא ע"ש. עכ"פ מקורו של רבינו הוא מכאן. וכן ליינו כו'.

ככר לאדן

מאינין אינון. פי' מהיכן הם: באילין שפייא. פי' חיפים מנוקים:

הר"א מגריידץ

רבי יוסי בשם רבי יונה בשם חזקיה אין בלילה אלא ליין ושמן בלבד ר' יוחנן אמר עד כזיתים הנבללים מתניתין פליגא על ר' יוחנן נ"ב לקמן במעשר שני פרק ב' הלכה ג' (דף י"ב ע"ש) איתא הגירסא רבי יוסי בשם רבי פדייה רבי יונה בשם [רבי] חזקיה אין בלילה אלא ביין ושמן בלבד רבי יוחנן אמר עד כזיתים הנבללים מתניתא פליגא על ר' יוחנן.

קשורה בפיו ברם הכא דרך אגודה ליתור והוא נותן מה שבפנים לחוץ ומה שבחוץ בפנים אמר רבי יונה לא סוף דבר מגנותיו אלא אפי' מגנות אחרות אם מעשרין הן לדעתו מעשר מזה על זה ואם לאו אין מעשר מזה על זה:

הלכה ז מתני'

[א] הלוקח טבל מב' מקומות מעשר מזה על זה [ב] אף שאמרו אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך:

גמ' אמר רבי יונה כיני מתני' אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך [ג] ובלבד לחבר מעתה ע"ה שנתערב טבלו בחולין אין לו תקנה כיצד הוא עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ומעשרו לו:

הלכה ח מתני'

(א) מעשרין משל ישראל על של עכו"ם ומשל עכו"ם על של ישראל ומשל ישראל על של כותים ומשל כותים על של כותים ר"א אוסר משל כותים על של כותים [ד] (ב) עציץ נקוב הרי הוא כארץ [ה] תרם מן הארץ על עציץ נקוב ומעציץ נקוב על הארץ תרומתו תרומה ומשאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עלי' תרומה ומעשרות [ו] תרם מן הדמאי על הדמאי מדמאי על הודאי תרומה ויחזור ויתרום מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות:

גמ' מתני' דרבי מאיר דרבי מאיר אמר [ז] (ג) אין קניין לעכו"ם בא"י להפקיעו מיד מעשר רבי יודה ור"ש אומרים יש קניין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשר רבי אימי בשם ר"ש בן לקיש טעמא דרבי מאיר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקיש אחוזה לעבדים מה [ח] עבדים אתם (ד) קונין מהם והן אינם קונין מכם אף אחוזה אתם קונין מהם והם אינן קונין מכם אר"א בי רבי יוסי קומי רבי יסא ודא מסייעה לר"מ והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ *לחולטנית א"ל כל גרמא אמר דהוא מסייעא לר"ש לא תמכר הא אם נמכרה חלוטה היא. רבי הונא רובא דציפורין אמר הנהיג ר' חנינא בציפורין כהדא דר"ש רבי זעירא אמר הנהיג ר"ח בציפורין כהדא כר"ש רבי זעירא אמר קומי רבי אבהו בשם ר"א אע"ג דר"מ אמר אין קניין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשרות מודה הוא הכא דיש לו קניין נכסים אמר רבי בא **אוכלת פירות: והתנינן

פני משה

קשורה בפיו. כלומר אפילו התם לא אמרינן דדרך אגודה להתיר אותה כדי שיתן עליה משקה שבפיו אלא מניחה לאגודה כשהיא קשורה ובפיו מתיז עליה משקה להסיר האבק מעליה ואינו מטריח עצמו בשביל כך להתיר האגודה ולחזור ולקשרה: ברם הכא דרך אגודה ליתור. הכי קאמר כלומר והכא בלאו הכי וכי דרך האגודה להתיר את מה שבאגדה ודאי לא: והוא נותן מה שבפנים בחוץ ומה שבחוץ בפנים. כלומר והלא דרך כשאוגדין הירק רוצין לתת היפה מבחוץ והשאר מבפנים כדי שתהא נראית כל האגודה יפה וא"כ אם יתיר אותה חושש שמא לא יכוין כבתחלה והוא נותן מה שבפנים בחוץ ומה שבחוץ בפנים. והלכך אינו מתיר את האגודה ואין כאן חשש על כל קלח וקלח אלא על האגודות בלבד שמא אגודה זו ממי שהוא מעשר וזו ממי שאינו מעשר ומכל אגודה ואגודה של גינות אחרות צריך הוא לעשר אבל לא מכל קלח וקלח: לא סוף דבר מגינותיו. לאו דוקא מגנותיו קתני במתני' דמעשר מאחת על הכל אלא דלפעמים מלינו אפי' הן מגינות אחרות אם מעשרין הן לדעתו כלומר לדעת בעל הבית הזה המוכר והוא יודע אימתי הן מעשרין ואימתי אינן מעשרין דבזה ליכא חששא או הן כולן מעושרין או כולן אין מעושרין ומעשר זה הלוקח ממנו מזה על זה: ואם לאו. שאין בעה"ב המוכר בעצמו יודע אם מעשרין או לא לא יעשר זה על זה ובהכי מיירי סתמא דמתני':

הלכה ח' מתני' הלוקח טבל משני מקומות. שהניהם המוכרים הודיעו לו שהוא טבל מעשר מזה על זה דאין כאן חשש: אע"פ שאמרו אין אדם רשאי למכור טבל. לכתחלה שלא יוציא מידו דבר שאינו מתוקן מ"מ אם אירע שמכרו לו אמרינן: אלא לצורך. כגון שנתערב לחבירו טבל בחולין דאין לו תקנה עד שיעשר עליו ממקום אחר וכדמפרש בגמ': גמ' כיני מתנית'. כן צריך להוסיף על המתני' אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך ובלבד לחבר אבל לא לעם הארץ שאין למסור לו טבל והוא אינו נאמן על המעשרות: מעתה עם הארץ שנתערב טבלו בחולין. ואפי' הטבל הוא מעט ונתערב בחולין מרובין הא מיהא מדרבנן לא בטיל דדשיל"מ הוא ומעתה אין לו תקנה: כיצד הוא עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ומעשר לו על אלו חולין המעורבין:

הלכה ט' מתני' מעשרין משל ישראל על של עכו"ם. בגמ' מוקי לה כר"מ דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המעשר והלכך מחיוב על החיוב הוא והלכה דאם נגמר מלאכתן של הפירות ביד עכו"ם ומרחן העכו"ם פטורין מתרומה ומעשרות אבל אם לקחן ישראל ממנו קודם שתגמר מלאכתן ונמרן הישראל חייבין בכל מן התורה דבזה אין קנין לעכו"ם להפקיע מן המעשרות והכי מסקינן בגמ': משל ישראל על של כותים. משום דהכותים כשהן אוכלין פירותיהן פטורי מעשרי אבל כשמוכרין מוכרין טבל ודאי דלא חיישי אדרשה דלפני עור לא תתן מכשול ומחיוב על החיוב הוא: ר"א אוסר משל כותים על של כותים. משום דזמנין מעשר לנפשיה ונמלך ומוכרו ושמא האחד מעושר והאחד אינו מעושר ונמצא מפרים מן הפטור על החיוב והאידנא הכותים כעכו"ם גמורים לכל דבר: גמ' מתני' דר"מ וכו' כדפרישית במתני' וגרסי' להאי סוגיא בגיטין (סוף פ"ד) עד ויביא ביכורים דבר תורה: טעמא דר"מ. דכתיב בעבדים כנעני' והתנחלתם אותם וגו' הקיש אחוזה לעבדים לדין עבדים מה עבדים אתם קונים מהן מהעכו"ם והן אין קונים מכם שישראל הנמכר לעכו"ם אין גופו קנוי לו אלא לעבודה אף (אין) אחוזה אין להם קנין מכם אלא לפירות כדלקמן ולא להפקיע קדושתה: ודא. האי קרא מסייע ליה לר"מ לדרשא דהקישא דכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות ומתרגמינן לחולטנית שלא תהא נמכרת לחלוטין: א"ל אדרבה כל גרמא אמר. כל עצמו של המקרא אומר דמסייע ליה לר"ש דמדהזהיר הכתוב לא תמכר לחלוטין והיינו שלא תמכר לעכו"ם כ"א לישראל וביובל יצא א"כ ש"מ הא אם נמכרה לעכו"ם מכורה לחלוטין היא: כהדא דר"ש. דיש קנין וישראל קונה פירות ממנו פטור מן המעשרות: מודה הוא דיש לו קנין נכסים. כדמפרש ר' בא אכילת פירות שאם הפירות נגמרו ביד העכו"ם וכן ישראל שמכר הקרקע לעכו"ם לאכילת פירות יש לו בהן קנין שאם נגמרו מלאכתן למעשרות בידו והיינו שמרחן העכו"ם פטורין מן המעשרות דלא אמר רבי מאיר אין קנין אלא לענין הקרקע דבקדושתה קיימא ואם ישראל חזר ולקחה ממנו הרי היא בקדושתה וכן אם הישראל לקח ממנו פירות ונגמרו ביד ישראל חייבין במעשרות אבל אם נגמרו ונתמרחו ביד העכו"ם לכולי עלמא יש לו קנין בהן דנהי דקרקע לא קני פירות מיהא קני:

רידב"ז

קשורה בפיו, תיבת קשורה היא כמו כשורה בכ"ף דקו"ף וכ"ף מתחלפים בתיבת גיכ"ק כמו במתניתן (דספ"ב במס' פאה) שדה שקרסמוהו נמלים, ופירשו המפרשים ז"ל דהא כמו כרסמוהו מלשון יכרסמנה וכן (בפ"ב דמס' שביעית) במתניתן מקרסמין מזרדין והוא כמו מכרסמין מלשון יכרסמנה עיי' בפי' המשניות להרמב"ס ז"ל, וכהנה רבות בלשון הירושלמי, וכן בפ"ק דמס' שביעית (ה"א) מעבה את הכורת והוא קורות עי"ש, וה"נ תיבת קשורה הוא כמו כשורה כלומר מוכשרה לקבל טומאה כלומר מוכשרה בפיו, וע"כ כמו דאמר ר"מ דרך אגודה ליתור והיא כשורה בפיו ע"כ טמא כל האגודה מה שבפנים מפני שמסיר בפיו האבק אף מקלחין הפנימים מפני שדרך אגודה ליתור ונתבטל איגוד הראשון א"כ צריך לעשר מכל קלח וקלח דהא נתבטל איגוד הראשון שלו וע"ס דמוכח איכא הכא הנראה לעינים, ולפענ"ד אין כאן ט"ס רק תיבה אחת דבמקום ברם נ"ל אף וה"פ דע"כ צריך לעשר מכל קלח וקלח כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה בפיו אוף הכא דרך אגודה ליתור והוא נותן מה שבפנים לחוץ ומה שבחוץ לפנים פירוש כמה דתימר לענין הכשר דמתרפרפים וחוזר ואוגדם וגמלא אח"כ מה שבפנים לחוץ והיא מוכשרת בפיו ואמר אוף הכי לענין מעשר דרך אגודה ליתור וחוזר ונותן אח"כ מה שבפנים באגודה הראשונה בחוץ באגודה שני', ומה שבחוץ בפנים ר"ל כמו שחיישינן על בפנים בחוץ לאותה אגודה לענין הכשר, כן נמי ניחוש על בפנים בחוץ וחוץ בפנים לענין מעשר מה שהיה בתחלה באגודה הראשונה בפנים היא עתה באגודה שני' בחוץ ורבותא הוא דנקט לא די שנתן מחוץ זה לחוץ זה אלא אפילו נמי דבטל כל עיקר אגודות הראשונים ואגודות חדשות לגמרי באו לכאן מהחוץ לפנים ומהפנים לחוץ זהו איבעי' דר' יונה: ר"ז ר"א בשם ר"א אע"ג דר"מ אמר אין קנין כו' מודה דיש לו קנין נכסי' מהו קנין נכסים א"ר אבא אכילת פירות והתנינן הלוקח מביא בכורים מפני תיקון העולם ויביא ביכורים דבר תורה, פי' דלכאורה בש"ס דילן במסכת גיטין (דף י"ז) דפריך על הביכורים מפני תיקון העולם אין, מדאורייתא לא, ואי סלקא דעתך דאין קנין יביא מדאורייתא ולכאורה קשה הא ביכורים צריך לקנות גם הקרקע ולקרות שם ביכורים במחובר דבאין לו קרקע אינו מביא וא"כ למאן דאמר דאין קנין אם היה ס"ל דאין לו קנין נכסים ג"כ ואין לו קנין ממון ג"כ ואינו יכול למכור דבר שאינו שלו א"כ מדאורייתא הלוקח ממנו אינו מביא ורק מפני תיקון העולם, ומאי מקשה על מ"ד דאין קנין להפקיע א"ו דכל הקושיא בש"ס דילן למ"ד דאין קנין הוא ג"כ רק מטעם דלדידיה יש קנין נכסים כדאיתא בבבלי שם, ולכן הקשה על מ"ד דאין קנין מביכורים משום דלדידיה יש קנין נכסים ושפיר הקשה, אבל בירוש' (בפ"ד דפאה) הוי פלוגתא בזה ולחד מ"ד למאן דס"ל אין קנין אין לו קנין כלל לא על הקדושה ולא על הממון ולחד מ"ד יש לו קנין נכסים על זה קאמר הכא בשם ר"א אע"ג דאין קנין יש לו קנין נכסים כדמסיק לאכילת פירות ע"ז פריך כיון דיש לו קנין ממון ואין לו קנין על הקדושה יוקשה והתנינן

שנויי נוסחאות

(סו"ז) אף כד"ו אף על פי. (סוי"ז) ר"א כד"ו ר' לעזר. (סוכ"ג) מדמאי כד"ו ומדמאי. (סול"ס) לחולטנית כצ"ל לחלוטית. (סול"ו) דהוא כד"ו דהיא. (סול"ז) הונא כד"ו חונא. (סול"ע) כהדא כד"ו בהדא.

גליון אפרים

רבי זעירא אמר קומי רבי אבהו בשם ר"א אע"ג דר"מ אמר אין קנין לכנעני בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות מודה הוא הכא דיש לו קנין נכסים אמר רבי בא אכילת פירות דתנינן הלוקח כצ"ל. (נופ"י):

דמאי כג

תוספת הרי"ד

פנים שכתבנו הפי' בשם הר"ש ז"ל ועיי' במשנה למלך ז"ל סוף ה' מעשר ה"ק מה נפ"מ בין אם המתנות שוות אי לא וכי מה איכפת לן אם אחד מועט מה ניזל בתר רוב ולמה לא אמרינן יש בילה כיון שבולל ומפרים אמרינן דמפרים מהרוב ומהמועט מיעוט ותו מי לא תנן (פ"ג דחלה) זיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקוף ענבי בציר עם ענבי עוללות מוציא תרומה ותרו"מ לכל ולא איכפית לן התם אם הטבל הוא כמדת חולין או האחד מרובה מחבירו. עיי"ש ודבריו ז"ל

עין משפט נר מצוה יח [א] מיי' פ"ו ממעשר הל"א טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' קב. יט [ב] [ג] מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' קיז. כ [ד] מיי' פ"ה מתרומו' הלט"ו. כא [ה] שם הלט"ז יז. כב [ו] מיי' פ"א מתרומות הל"י. כג [ז] טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' ס' יז. כד [ח] מיי' פ"ב מבכורים הלט"ו.

מסורת הש"ס (א) מנחות סו: וע' תוס' שם ד"ה מרוח. (ב) יבמות פט. קידושין מו: מנחות ע. (ג) גיטין מז. וב"נ, ירושלמי שם פ"ד הל"ב כל הענין. (ד) יבמות מו: גיטין לז. לח.

גליון הש"ס *לחולטנית ע' בספר המצות לרמב"ן לאוין רכז. **אוכלת פירות ע' בכ"מ פ"א מתרומות הל"ג ובמים חיים שם. ובזה יש ליישב קו' התוס' במנחות שם ד"ה מירוח. ודוק. וע' בתוס' יו"ט בע"ז פ"א משנה ח'. ובמגלת ספר וע' בחידושי רשב"א בגיטין שם. ובק"ע בגיטין פ"ד הל"ב הקשה עליו. ול"ק דכוונת הרשב"א הוא על הלשון דלמ"ד קנה קרקע קנאה לחפור בה בורות שיחין ומערות וה"ה הכא בית קנין כן כוונתו. כדפריך בירושלמי למ"ד קנה קרקע יחפור בה וכו'. ומשני דגלי קרא. וע"כ דא"א שם לחפור ול"ק לזה. ודוק. וע' מ"ל פי"א מממיט' הל"א. וע' בשו"ת מוהר"ב אשכנזי סי' א ביאור כל דברי הירושלמי כאן וע' במ"ה הלכות תרומות:

(סו"ג) סימן כד"ו סימון. (סו"ס) ונותן לשבט כד"ו ונותנו לשבט. (סו"י) כדמר כד"ו כבי דמר. (סוט"ו) השעה נכי"ר שעתו. (סו"ע) ונותנה כד"ו ונותנן. (סו"ג) דמיו כד"ו דמין. (סו"ג) סימן כד"ו סימון. (סו"ג) דאביך כד"ו דאבוך.

והתנינן (א) הלוקח מביא ביכורין מפני תיקון העולם ויביא ביכורים דבר תורה ר' יונה רבי סימן בשם רבי יהושע בן לוי (ב) הלוקח [א] פירות תלושין מן עכו"ם מפריש תרומה ותרומת מעשר מהלכה ונותן לשבט ונוטל דמים מן השבט והלוקח פירות מחוברין מן העכו"ם מפריש תרומה ותרומת מעשר מהלכה ונותנן לשבט ואינו נוטל דמים מן השבט מה טעם כי תקחו מאת בני ישראל מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד מכרי כהונה ולוויה ואתיא כדמר רבי אלעזר כי תקחו מאת בני ישראל מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד העכו"ם א"ר אחא בימי רבי הושעי' ביקשו להימנות על הר המלך לפוטרו מן המעשרות אמרו יבא רבי הושעיה לא הספיק לבא עד שנטרפה השעה רבי יהודה בר פזי בשם רבי הושעי' הלכה כר"ש דלא כן מה נן אמרין ר' מאיר ור"ש אין הלכה כר"ש אלא בגין דתני (ג) אר"ש שזורי *מעשה שנתערבו פירות טבולין בפירותי ושאלתי את רבי טרפון ואמר לי צא ולוקחם מן העכו"ם ועשר עליה ותני עליה רבי יהודה ור"ש אומר יש קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשר דלא תסבור מימר תריי כל קבל תריי אינון לפום כן צריך לומר הלכה כר"ש ועוד מן הדא דאמר רבי זעירא אבא אנטולי זבין פירי מן דארמאי אתא לגבי דרבי יודה בן לוי שלח למנחם בריה דיתקן ליה ויהב ליה מעשריה מי אתי קם עימיה ריב"ל א"ל מאן יעביד דא אלא אבוך מחלפיה שיטתיה דרבי יהושע ב"ל תמן הוא אמר הלוקח פירות תלושין מן העכו"ם מפריש תרומה ותרומת מעשר מהלכה ונותנה לשבט ונוטל דמיו מן השבט והכא הוא אמר הכין אמר רבי אבא בר זמינא קומי רבי זעירא רבי סימן לא אמר כן אלא מי אתי קם עימיה רבי יהושע בן לוי אמר ליה לית אילין דאביך ואיקפד

רבי

רידב"ז

והתנינן הלוקח מביא ביכורים מפני תיקון העולם ויביא ד"ת כיון דיש לו קנין בקרקע כקושית הפ"מ דילן ונשאר בקושיא :

ר"י ר"ס בשם ריב"ל הלוקח פירות תלושין מן העכו"ס מפרים תרומה ותרומת מעשר מהלכה, פירוש מדרבנן ונותן לשבט ונותן דמים מן השבט משום דהירושלמי אזיל לטעמיה דס"ל לעיל (בפ"ג דתרומות) דתרומות חו"ל דחייבין מדרבנן לא חייבו בנתינה רק בהפרשה ולמ"ד דיש קנין לעכו"ס בא"י להפקיע מידי מעשר נחשבים כפירות חו"ל וע"כ כ"ל להירושלמי לעיל (בפ"ג) דפירות העכו"ס בא"י פטור מנתינה למאן דאמר דיש קנין וחיובא דהפרשה הוא רק מדרבנן אבל בפירות א"י דהיה היניקה בפטור מה"ת ורק מדרבנן חייבים כמו עלין שאינו נקוב חייב אף בנתינה, לפיכך הלוקח פירות מחוברין מן העכו"ס, כיון דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי ונחשבים פירות א"י ביניקה הפטורה מה"ת וחייב מדרבנן חייב אף בנתינה ע"כ אינו נוטל דמים מן השבט מ"ט כי תקחו וגו' מאת ב"י את מוציא ואין את מוציא מיד העכו"ס, פי' דמביא ראי' דיש קנין, וכן פירש מהרא"פ ז"ל דמביא ראיה דיש קנין :

רבי יהודה ב"פ בשם ר"ה הלכה כר"ש דיש קנין, ופריך דלא כן מה אנן אמרינן ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש בתמיה, אלא בגין דתני אר"ש שזורי כו' צא ולקחם מן העכו"ס כו' דלא תסבור מימרי תריי כל קבל תריי איכון דיש מקום למימר דהלכה דאין קנין לפום כן צריך מימר הלכה כר"ש דיש קנין, ועוד מן הדא היה יש מקום לומר דאין קנין דאבא אנטולי זבין פירי מן דארמאי אתא לגבי דר' יהודה בן לוי שלח למנחם ברי' דיתקן ליה ויהיב ליה מעשרי' מי אתא קם עימי' ריב"ל א"ל מן יעבד דא אלא אביך פי' מאן חכים למיעבד מילתא כהא אלא אביך, אלמא דס"ל דשפיר עביד דנטל המעשרות אלמא דנותן לשבט בלא דמים אלמא ע"כ דאין קנין כו' דאי יש קנין א"כ אינו חייב רק מדרבנן, והוי כתרומת חו"ל נוטל דמים מן השבט כנ"ל אלמא דמכאן מוכח נמי דאין קנין דהא אי נוטל דמים מן השבט או לא נוטל תלוי גם כן ביש קנין ואין קנין כנ"ל, וכיון דס"ל דשפיר עביד ונותן לשבט בלא דמים אלמא דאין קנין לפום כן צריך למימר דהלכה כר"ש דיש קנין, וע"ז פריך דבאמת מחלפי' שיטתי' דריב"ל תמן אמר הלוקח פירות תלושין מפרים תרומה ותרו"מ מהלכה וניתן לשבט ונוטל דמים מן השבט דיש קנין והכא הוא אמר הכין, א"ר אבא בר זמינא קומי ר"ז ר' סימון לא אמר כן אלא מי אתא קם עמי' ריב"ל א"ל לית איכון דאביך ואיקפד ע"ז ר"ז:

ר'

פני משה

והתנינן. התם קמהדר למוקי למתני' כר"מ דקתני שם מכר שדהו לעכו"ם וחזר ולקחה ממנו ישראל הלוקח מביא ביכורים מפני תיקון העולם שידעו שאין לעכו"ס קנין גמור וישתדלו בפדיונה מידו כדי שתשאר בקדושתה ופריך אמאי קתני מפני תיקון העולם ויביא ביכורים מדבר תורה הא לר"מ דאין קנין לעכו"ם אם כן מדבר תורה חייב ישראל הלוקח ממנו להביא ביכורים: הלוקח פירות תלושין מן העכו"ס מפרים תרומה ותרומת מעשר מהלכה. מדבריהם וזהו כר"ש וכדאמרינן לעיל (בפ"ה) דמודה ר"ש שהוא מפרים מעשרותיו מהלכה: ונותן לשבט ונוטל דמים מן השבט. כצ"ל שהכהן צריך לשלם לו דמי' בעד התרומות מעשר כדדרים לקמיה מקרא: הלוקח פירות מחוברין מן העכו"ס וכו': דכיון שהישראל תלשן והאלו הוא שנתחייבו לכ"ע נותן לכהן ואינו נוטל דמים ממנו: מה טעם. הפירות תלושין קאי ומ"ט צריך הכהן ליתן לו דמים דכתיב גבי תרומת מעשר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר וגו' והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר: מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד העכו"ס. כצ"ל כאן והדר גרסי' ואתייא כיי דמר ר' לעזר מבני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד מכירי כהונה ולויה ובדפוס נתחלף בטעות: ואין את מוציא מיד העכו"ס. כלומר שהרי פירות האלו באו מתחת יד העכו"ס וממנו לא היה יכול ליטול כלום והלכך עכשיו שהן ביד ישראל לכהן צריך הוא שיתן וצריך הכהן ליתן הדמים בשביל תרומת מעשר: ועלה קאמר ואתיא כהאי דאמר ר' אליעזר שאין מוציאין מיד מכירי כהונה ולויה. כדאמרינן (בפ"ג דגיטין) גבי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי וכו' ומוקי לה התם במכירי כהונה ולויה שרגילין הבעלים תמיד ליתן תרומות ומעשרות שלהם לאלו כהנים ולוים ואין אחרים יכולין להוציא מידם ולפיכך מפרים עליהן והמעש' שלו ותרומה ותרומת מעשר נותן לכהן שירצה והכהן נותן לו דמים וה"נ כן הוא דאלו המעש' מעכבן והן שלו שהרי באו מכח העכו"ס ויכול לומר לכהן וללוי אני באתי מכח איש שאין אתם יכולין ליטול ממנו כלום אלא שהתרומת מעשר מוכרן הוא לכהן וצריך הכהן ליתן לו הדמים: בקשו להמנות על הר המלך. שבארץ יהודה לפיטרו מן המעשרות שהיה להם חשש שאינו מארץ שהחזיקו בה עולי בבל: אמרו יבוא ר' הושעיא למנות עמנו ולא הספיק לבוא עד שנטרפה השעה. ונתבטל אותו המנין והדבר: הלכה כר"ש. דאמר יש קנין לעכו"ס בא"י להפקיע ממעשרות: דלא כן מה אנן אמרין. כלומר דפריך ומאי איצטריך למימר הלכה כר"ש וכי בלאו הכי מה היינו אומרים הלא ר"מ בר פלוגתי' הוא וכי ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש. אלא משום הכי איצטריך ליה לר' הושעיא למימר בהדיא הלכה כר"ש : בגין דתני. בתוספתא (פ"ה) א"ר שמעון שזורי וכו' ואמר לי לא ולוקחם מן העכו"ס ועשר עליה אלמא קסבר דאין קנין לעכו"ס ופירותיו ודאי טבל הן מדאמר לו לעשר מהן על פירות טבל שנתערבו : ותני עלי' ר' יהודה ור"ש וכו'. והשתא דלא תסבור מימר תריי כל קבל תריי איכון שהרי ר"ט כר"מ הוא דס"ל וא"כ תרי נגד תרי הן ולא נודע הלכה כמי מהניס הללו לפום כן צריך לומר הלכה כר"ש : ועוד מן הדא. שמעינן נמי דהלכה כר"ש : אבא אנטולי. כך שמו : אתא לגביה דר' יודה בן לוי. ושאלו אם הפירות חייבין במעשר ושלח ליה למנחם בריה דיתקן ליה אלו הפירות ויהב ליה מעשריה לפי שהיה לוי : מי אתא. כשחזר מנחם ובא קם עמיה ריב"ל וא"ל מאן יעביד דא אלא אבוך הוא הורה לזה שחייבין במעשר ואין הדבר כן אלמא כר"ש סבירא לן דיש קנין לעכו"ס לפטור ממעשרות : ופריך הש"ס מחלפה שיטתי' דריב"ל דתמן הוא אומר וכו'. לעיל דמיהת מדרבנן מיחייבו להפרים המעשר אלא שנותן התרומות לכהן ונוטל ממנו דמים והכא הוא אומר הכין דפטורין לגמרי הן דקאמר ליה מאן יעביד דא אלא אבוך ומשמע דלא הסכים על התיקון שצוה ר' יודה אחיו לתקן את הפירות : א"ר אבא בר זמינא לפני ר"ז ר' סימון לא אמר כן דריב"ל אמר מאן יעביד דא אלא אבוך כ"א כך היה הדבר דכשבא מנחם והביא המעשר שנתן לו אבא אנטולי להביאו לאביו קם עמיה ריב"ל וא"ל לית אלין דאבוך אינם שלו שאין הלוי יכול להוציא המעשר מיד הקונה אלא של הקונה הוא כדלעיל ואיקפד ריב"ל על זה שלקח ממנו המעשר אבל לא על עיקר התיקון שתיקן לו הפירות לפי שמדבריהם צריכין תיקון : ר' זעירא וכו'. כלומר שאמרו בשם ריב"ל דלא כר' סימון דאמר לעיל בשמיה דהלוקח פירות תלושין מן העכום מפרים וכו' ולכך הוצרך ר' סימון לתרץ כאן הא דר' יהושע בן לוי בהאי עובדא דאבא אנטולי דלא אמר כן וכו' אבל אלו אמרו דלא ס"ל לריב"ל כלל כדא"ר סימון וכדמסיק ר' זעירא לקמן :

ג'

תוספת הרי"ד

ז"ל אינן מובנים לי דהא בפירוש קאמרינן הכלל דמתניתן דידן בדמאי התירו כר"י אבל בודאי אין בילה אלא ליין ושמן ורק בדמאי אף בתמרים ובגרוגרות דאין בילה מ"מ הקילו בדמאי כיון דהוי קולא בעלמא אבל מצד הדין אין בילה בדבר יבש ע"כ לא הקילו רק כר' יהודא בזמן שהמתנות שוות אבל כשמתנה אחד ממועט לא הקילו וממילא לא קשה ממשנה (דפ"ג דחלה) זיתי מסיק כו' ז"א דהא בירושלמי (פ"ה ממעשרות) מוקי שם דמיירי בשמן זיתי ניקוף וכן יין של ענבי בציר ע"כ הוי לח בלח דיש בילה ע"פ הדין אז אין חילוק בין מתנות שוות או אחד ממועט וכן הר"ם ז"ל מפרש להמתניתן דדורך הענבים וכותש הזיתים ממילא הוי לח בלח וע"פ הדין יש בילה ודוק:

ר' יונה ר' סימון בשם ריב"ל הלוקח פירות תלושין מן העכו"ס מפרים תרומה ותרו"מ מהלכה ונותן לשבט ונוטל דמים מן השבט והלוקח פירות מחוברין וכו' ואינו נוטל דמים מן השבט וכו' ואין את מוציא מיד העכו"ס וכו' ועוד מן הדא אבא אנטלאי עד סוף הסוגיא. עומק הענין דנחלקו התלמודים דשיטת הבבלי במס' בכורות (דף י"א) גרסינן שם דמרחינהו ישראל וקסבר אין קנין לעכו"ס מעשרן [מן התורה] והן שלו דקאמר לו אתינא מכח גברא דלא מצית לאישתועי דינא בהדיה ומסיק במסקנא דזה דווקא לתרו"מ מגזה"כ כי תקחו מאת בני ישראל דהוא מיירי בתרו"מ משא"כ בתרומה גדולה זהו תוכן לשיטת הבבלי דאינו מחלקין בין תלושין למחוברין רק בין ת"ג לתרו"מ והיא מדאורייתא ואילו לשיטת הירושלמי לא מחלקינן בין ת"ג לתרו"מ רק בין תלושין למחוברין, נראה לפענ"ד דהעומק הענין הוא כך דאזדי הבבלי והירושלמי לטעמם דהנה בהא דקי"ל בכולא תלמודא תרומת חו"ל בכמה מקומות אין מספר [ועיי' בתוס' ז"ל במס' ע"ז (דף כ"ז) עיי"ש] כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (בפ"א מה' תרומות) דהנביאים התקינו תרו"מ בארץ שנער שסמוכה לא"י וישראל עו"ש שם יש לחקור האיך תקנו אם תקנו דמחויבים להפרים וגם מצות נתינה לכהן או דלא תקנו רק להפרים להפקיע איסור טבל אבל מצות נתינה לא תקנו ונראה שזהו פלוגתא מפורשת בין בבלי וירושלמי דגרסינן בבבלי במס' בכורות (דף י"א) המפקיד פירותיו אצל העכו"ס הרי הם כפירותיו ר"ש אומר דמאי א"ר להפרים כו"ע לא פליגי כי פליגי ליתן לכהן ת"ק סבר ודאי חלפינהו ובעי מיתב לכהן ור"ש אמר ספק [ולא בעי מיתב לכהן] רק מפרים בעלמא ומסקנת הגמ' שם בפירוש דע"כ לא פליגי אלא דמר סבר ודאי חלפינהו ומ"ס ספק אבל אי ודאי חלפינהו לכו"ע בעי מיתב לכהן עיי"ש, וגרסינן בירושלמי (בפ"ג דמס' דמאי) ר' ירמיה ר"ח בשם ר' יוחנן מודה ר"ש שהוא מפרים מעשרותיו מהלכה וקפריך בגמ' הא ר"ח אמר מפרים הא רבנן אמרו מפרים מה ביניהון, ומשני ר"ש אומר מפרים ונוטל דמים מן השבט ורבנן אמרי מפרים ואינו נוטל דמים מן השבט

עין משפט נר מצוה כה [א] מיי' פ"א מתרומות הלכה יא יב.

מסורת הש"ס (א) גיטין מז: (ב) בכורות יא: (ג) תוספתא פ"ה מנחות לא.

גליון הש"ס *מעשה שנתערבו פירותיו וכו' עי' במל"מ פ"ה מתרומות הל"ז באורך.

מהר"ם די לונזאנו

דלא כן מה כן. נ"ב פשיטא דאין הלכה כר"מ דיחיד הוא לגבי ר' יהודה ור' שמעון ולמה הוצרך לפסוק הלכה כרבי שמעון ומשני דאשכחן נמי לר' טרפון דסבר כרבי מאיר והוה ליה תרי לגבי תרי (א"ה היד"א אין הלשון מיושב ויותר נכון לפרש ע"פ הירושלמי שהביא הרא"ש בע"ז דר"מ ור' שמעון הלכה כר' שמעון וכבר כתבתי כן על דברי הרב הנז' בפתח עינים הכא פ"ה דדמאי וביעיר אזן בכללים רים אות י"א ושם הארכתי קצת בזה) :

גליון אפרים

מה טעם כי תקחו מאת בני ישראל מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד מכרי כהונה ולויה ואתיא כדמר רבי אלעזר כי תקחו כו' מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד עו"ג. בפ"מ כתב מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מיד עו"ג כצ"ל כאן והדר גרסינן ואין את מוציא מיד מכרי כהונה ולויה ובדפוס נתחלף בטעות כו' ועלה קאמר ואתיא כהאי דאמר ר"א שאין מוציאין מיד מכרי כהונה ולויה כדאמרינן בגיטין פ"ג וכו'. וכפי הנראה שכח הפ"מ שהירושלמי הזה עיקרו במע"ש פ"ה דף נ"א ע"א ושם איתא ואע"ג דאת אמר אין נותנין מעשר לכהונה מודה שאין מוציאין שלו מידו מ"ט כי תקחו כו' ואין את מוציא ממכירי כהונה ולויה (ופירש בפ"מ כלומר ממה שהוא מסור בידם וכמכור להם ודלא כפירושו כאן שאינו שייך כלל כתם) ואתיא כיי דאמר ר"א כו' וכל המאמר הובא מתם לכאן בלשון אחר. ומ"ש בירושלמי ואתיא כיי דאמר ר"א אף שהוא ממעט בדבר אחר. שוב ראיתי בזהבת ליק שגם הוא כרוכים בזה : אמר ר' אחא בימי ר' הושעיה בקשו להמנות על הר המלך לפוטרו מן המעשרות. ופירש בפ"מ שהיה להם

משם שאינו מארץ שהחזיקו בה עולי בבל. איני יודע איזה ענין הוא לסוגיין. גם אין ס"ד שלא החזיקו בו עולי בבל. לכן נראה שבקשו לפוטרו מן המעשרות לפי שלא היו ישראל מצויין שם וכל תבואות הר המלך היו של עו"ג לכן בקשו להמנות עליו לפוטרו מן המעשרות כר"ש. וכדמוכח מלקמן פ"ו דף כ"ה ע"א ע"ב במקום שישראל מצויין במקום שאין ישראל מצויין במעונה. מן הדא ר' סימון היה לו פדות בהר המלך שאל לר"י א"ל הבירן ואל תסבירם לעו"ג שאל לריב"ל ונראה ליה סבר ריב"ל מקום שאין ישראל מצויין כהדא סוריא. ועיין בבבלי ב"ק נ"ח ע"א אין מחללין על מעות שאינן ברשותו כיצד היה לו מעות בקסטרא או בהר המלך. שוב ראיתי שגם הגר"א מפרש כן שבקשו לפוטרו לפי שלא היו ישראל מצויין שם. וגם בניר הביא ראיתי מלקמן : א"ל מאן יעביד דא אלא אבוך. פירוש דס"ל לריב"ל דהלוקח פירות מן העו"ג א"צ לעשר כלל. מחלפיה שיטתיה דריב"ל תמן הוא אמר הלוקח פירות מן לעיל ר' סימון בשמו ... לר"ז והיינו שאמר רבי אבא בר זמינא קומי רבי זעירא רבי סימון לא אמר כן אלא מי אתי

קם

ר' זעירא ר' אחא ר' תנחום ב"ר חייא בשם ריב"ל ג' הן שהן מעשרין שלא ברשות זה שנתערב טבלו בחולין וזה שהוא לוקח מפסקיה של כותין. אמר רבי זעירא זאת אומרת שאינו נוטל דמין מן השבט אם אמר את שהוא נוטל דמין מן השבט הרי ברשות תרם אמר רבי יוחנן טעמא דר"א כשם שעשו פירות א"י דמאי אחר רובן אין תורמין ומעשרין מזה על זה כך עשה פירות כותי ודאי אחר רובן אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה רבי

ג' הן שהן מעשרין שלא ברשות. חכמים לפי שמן הדין פטורין הן מן המעשרות: זה שאמרנו הלוקח פירות תלושין מן העכו"ם ושנתערב טבלו בחולין. הרבה וס"ל דהטבל המועט בטל ברוב הוא: וזה שהוא לוקח מפסקים. שם מקום אחד ושל כותים הוא וס"ל דלא נחשדו כותים שבאותו מקום על המעשרות: א"ר זעירא הספא מסיק זאת אומרת דס"ל לריב"ל שאינו נוטל דמים מן השבט שאם תרם ונתן התרומה לכהן אין הכהן מחויב ליתן לו דמים ולא כר' סימון דאמר בשם ריב"ל שמפריש ונוטל דמים מן השבט שאם אומר אתה שנוטל דמים מן השבט א"כ הרי ברשות תרם דאי לאו ברשות חכמים הוא אין תרומתו תרומה ואם אפילו כן רוצה ליתן להכהן אין הכהן צריך לקבל ממנו על מנת ליתן לו דמים שאומר לו אי אפשי בתרומתך ואי אפשי ליתן לך דמיה אלא ש"מ דהאי מימרא בשם ריב"ל פליגא על הא דקאמר ר' סימון בשמיה: טעמא דר"א במתני'. דאוסר של כותים על של כותים כדמפרש בתוספתא (פ"ה) וה"נ שם כשם שעשו פירות ישראל דמאי אחר רובן ואין מעשרין מזה על זה כך וכו'. פירות ישראל דמאי אחר רובן והו כדתנינן בתוספתא לעיל (פ"ד) פירות לא הלכו בהן חכמים לא אחר הטעם ולא אחר הריח ולא אחר המראה ולא אחר הדמים אלא אחר הרוב בלבד. שאם במקום אשר לקח הפירות רוב מא"י הן שמביאין לשם חייב בדמאי ואם רוב מח"ל הן שמביאין שם פטור מן הדמאי וכמו שהלכו אחר הרוב בפירות ישראל לחייבן בדמאי אבל אין תורמין ומעשרין מזה על זה דהא ספק הוא שמא זה שלקח ממנו מעשר הוא וזה שלקח ממנו אינו מתקן פירותיו: כך עשו פירות כותים ודאי אחר רובן. שהלוקח פירות מן הכותים ודאי טבל מחשבינן להו לפי שרוב הכותים כשמוכרין פירותיהן טבל הן מוכרין דלא חיישי אלפני עור והלכך נמי אין תורמין ומעשרין מזה על זה דשמא היום לקח מן המיעו' וזה עישר פירותיו קודם שמכרן והאחד לא עישר כשם שחוששין בדמאי:

עלין

ר' אחא ר' תנחום ב"ר חייא בשם רבי יהושע בן לוי ג' הן (נ"ל ב') שהן מעשרין שלא ברשות זה שנתערב טבלו בחולין וזה שהוא לוקח מפסקי' של כותים, פי' משום דאימתי צריך דעתו, כדאיבעיא לן במס' נדרים (דף ל"ו ע"ב) היינו דווקא בדבר שהוא בעצמו מחזיק לי' בטבל אבל בהנך דברים שאינו מחזיק ליה בטבל לדעתו הטבל בטל ברוב ולדעתו לא נחשדו כותים לא בעינן רשותו ויכול לתרום משלו על של בעל הכרי אפילו שלא ברשותו, וע"ז אמר ר' זעירא זאת אומרת שאינו נוטל דמים מן השבט אם אומר את שהוא נוטל דמין מן השבט הרי ברשות תרם, פי' דר"ז אזיל לטעמי' דס"ל בירושלמי במס' נדרים (פ"ד) דהתורם משלו על של בעל הכרי שייך גוף התרומה בקנין הגוף לבעל הכרי והתרומה שהוא נוטל דמים מן השבט שייך הדמים לבעל הכרי, וא"כ אם אתה אומר שנוטל דמים מן השבט ע"כ ששייך הדמים לבעל הכרי לשיטת ר"ז, וא"כ היכי משכח"ל שלא ברשות דאם כשקיבל הדמים וניחא ליה מאי שנא דנקט הני ב' דברים הלא בכ"מ נמי כן אפילו בתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי נמי קי"ל בתורם שלא ברשות תרומתו תרומה בא"ל כלך אצל יפות מהן עיין במס' ב"מ (דף כ"ב ע"א) ועיין ברמב"ם ז"ל דפסק דלא בעינן שעשאו שליח אלא אפילו בתרם שלא ברשות כלל נמי אמרינן כיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה ומאי חידוש הוא בב' דברים הללו שמעשרן שלא ברשות ואי דעומד וצוח פשיטא דלא מהני הא בזה לא שייך למימר דבב' דברים הללו אנן סהדי דניחא ליה והוי שלוחו דאי דלא חשיב שלוחו לא מהני אתם גם אתם א"ר דבעינן שיהא שלוחו והאיך נימא דניחא ליה והוי שלוחו כיון דעומד וצוח בפירוש וע"כ כל חידושא דהנך ב' דברים הללו דאמרינן דתורם שלא ברשות וא"צ להודיעו כלל ואי אמרת דאינו נוטל דמים מן השבט משכחת לה דאין צריך להודיעו, ויתרום שלא מדעתו והוא לא יתודע מזה לעולם ועד ויאכל על סמך שהטבל בטל ברוב ועל דעתו לא נחשדו כותים, כדפי' הפני' משה ז"ל, אבל אי אמרת נוטל דמים מן השבט אם כן לשיטת ר' זעירא שייך הדמים לבעל הכרי אם כן לא משכחת לה שלא ברשותו כלל ואם כן על כרחך הרי ברשות תרם, ועיי' בתוס':

רבב"ח

תוספת הרי"ד

השבט [והוא כעין ש"ס דילן] וקפריך אפילו כתרומת חו"ל אינה אילו תרומת חו"ל שמא אינו נוטל דמים מן השבט [בתמיה] ומשני לא על הדא אית אמרת וכו' וכו' פי' דהא דקי"ל למ"ד דיש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המעשרות הוא מטעם דחשוב שדה עכו"ם בא"י כמו חו"ל דפקע קדושת ישראל כמו דמשמע בתוס' ז"ל במס' ב"ב (דף פ"א) עיי"ש דמקשים שם בתוס' ז"ל דלמה לן למעוטי מאדמתך אדמת עכו"ם למ"ד דיש קנין ולכאורה קשה דמאי מקשים הא מ"ד דיש קנין הוא משום דיליף מן דגנך ובביכורים לא כתיב דגנך אלא ע"כ דמקשים כיון דנתמעט מתחלה חו"ל מן ארצך א"כ ממילא למ"ד דיש קנין נמצא דלא נקרא ארצך והוי כמו חו"ל. ובפירוש מבואר הדבר בתוס' הרא"ש ז"ל בכ"ב שם דכתב בהדיא דחדש נוהג בשל עכו"ם כיון דחדש נוהג בחו"ל א"כ מה לן בין של ישראל לשל עכו"ם ומפרש בהדיא בתוס' שנ"א החדש ז"ל דזה כוונתו דכל עיקר הפטור דיש קנין דחשובה אדמת עכו"ם בא"י כמו חו"ל. וא"כ זהו דווקא בתרו"מ דחובת הקרקע ואינו נוהג מה"ת אלא בא"י וכיון דיש קנין לעכו"ם בא"י. א"כ חשיבא כחו"ל. אבל לענין חדש דנוהג בחו"ל א"כ לא נפ"מ בין ישראל לעכו"ם עיי"ש בפירוש. וא"כ לפ"ז שפיר ויומתק הירושלמי בטוב טעם דקפריך דרבנן ור"ש פליגי במפקיד פירותיו אצל העכו"ם אם הוא דמאי או ודאי להפריש כו"ע לא פליגי כי אם בהנתינה לת"ק ודאי חלפינהו ובעי מיתב לכהן ולר"ש ספק דל"ל דת"ק ור"ש פליגי ביש קנין ואין קנין דזה פליגי בכמה דוכתי ואין שייכות לזה הענין וע"כ דלא תלי ביש קנין ואין קנין וכמו דר"ש ס"ל דיש קנין ה"נ רבנן ולא פליגי אלא אי ודאי חלפינהו אי ספק חלפינהו לרבנן דוודאי חלפינהו בעי מיתב לכהן ע"ז פריך דהא ביש קנין אינו חייב רק מדרבנן כדאיתא בירושלמי ובבבלי ע"ז פריך אפילו כתרומת חו"ל אינה אילו תרומת חו"ל שמא אינו נוטל דמים מן השבט דהא דתקינו רבנן בתרומת חו"ל הוא רק הפרשה ולא נתינה וא"כ היכי שייך למימר דלרבנן יהא חייב ליתן לכהן בפירות העכו"ם הא פירות העכו"ם חשובה כמו חו"ל ותרומת חו"ל נוטל דמים מן השבט וא"כ הא דחייב מדרבנן בפירות עכו"ם למ"ד דיש קנין הוא רק מדרבנן ולא עדיפא מתרומת חו"ל מדרבנן דנוטל דמים מן השבט וה"נ דכוותי' ע"כ מסיק לא על הדא איתאמרת אלא על עיקר טבלוי של עכו"ם איתאמרת וכו' כדמסיק דאפילו למ"ד דיש קנין מ"מ מפריש מעשרותיו מהלכה ודייק שם מפריש דווקא הפרשה בעלמא ולא נתינה דלא עדיפא מתרומת חו"ל ורבנן ור"ש פליגי בעיקר הפרשה דלרבנן אינו מפריש כלל ולר"ש מפריש דמאי דרבנן ס"ל דמירוח עכו"ם פטור לגמרי אפילו מדרבנן ור"ש ס"ל דמירוח עכו"ם חייב מדרבנן וחייב בדמאי משום שמא החליפו בע"ה אבל בלא"ה הי' ספיקא דרבנן ועיי' לעיל שמבואר היטב בע"ה, וזהו שיטת הירושלמי. אבל שיטת הבבלי אינו כן דהרי בבבלי במס' בכורות (דף י"א) מסקינן שם דרבנן ור"ש פליגי בנתינה ובהפרשה כו"ע מודים וגרסינן שם אבל אי ודאי חלפינהו בעי מיתב לכהן לכו"ע אפילו לר"ש דס"ל דיש קנין וכן איתא שם ובתוס' ז"ל ד"ה הא עיי"ש מפורש והא למ"ד דיש קנין חשובה בחו"ל ובתרומת חו"ל פטור מן הנתינה כקושית הירושלמי ובבבלי לא איכפית לן על האי קושיא משום דלשיטת הבבלי גם בתרומת חו"ל שייך נתינה וכן מוכח במסכת בכורות (דף כ"ז ע"א) עיי"ש:

ועפ"ז יומתק שיטת הבבלי והירושלמי דלשיטת הבבלי דאף בתרומת חו"ל שייך נתינה ע"כ אזלי הסוגיא למ"ד דאין קנין וחייב בתרו"מ מדאורייתא נוטל דמים מן השבט משום דאתינא מכח גברא והוא דווקא בתרו"מ ולא בתרו"ג כדיליף מקרא אבל לשיטת הירושלמי לא בעינן כלל להסברא דאתינא מכח גברא ולאו מהאי טעמא הוא אלא הירושלמי לטעמי' דע"כ בפירות עכו"ם למ"ד דיש קנין הוא כתרומת חו"ל ובתרומת חו"ל נוטל דמים מן השבט כן פירות העכו"ם כדאיתא בירושלמי הנזכר בפירוש ולמ"ד דיש קנין חשובה כמור"ז

חו"ל וכ"כ כתב הרמב"ם ז"ל (בפ"א מה' תרומות) דפסק כמ"ד אין קנין ולפיכך כשחזר הישראל וקנה ממנו אינה ככיבוש יחיד עכ"ל ז"ל ולא מצינו בחיובא שיהא פטור מנתינה רק בחיובא דחו"ל אבל בכל פטורי דאורייתא וחייבים מדרבנן בעלמא כגון עלש"כ וירקות כיון דהוי פירות א"י חייב מדרבנן אף בנתינה ג"כ וכיון דבכל הפטורין מדאורייתא רק מדרבנן חייב בנתינה בפירות א"י דוקא וכיון דהוי פירות דא"י לא איכפת לן על הפטור שלהם מדאורייתא וכיון דרבנן גזרו על פירות א"י אפילו על עלש"כ או ירקות גזרו אף על הנתינה וזהו דוקא בפירות א"י אבל בפירות חו"ל לא גזרו על הנתינה ע"כ קאמר דבפירות תלושין מפריש תרומה ותרו"מ מהלכה דיש קנין נוטל דמים מן השבט כשיטת הירושלמי בתרומת חו"ל אבל בלקח במחובר וכל המחובר לקרקע כקרקע דמי ונחשבים פירות א"י אז חייב אף בנתינה דהא על פירות א"י דחייבין מדרבנן לא איכפת לן על היונקות דפטור שלהם ומסיק מה טעם וכו' מאת בנ"י את מוציא ואי הא מוציא מיד העכו"ם משום דיש קנין והראי' דיש קנין ולא דהראי' הוא דפטור בנתינה כמו בבבלי ז"א דהא בפירוש קאמר מהלכה דהיא מדרבנן והאיך שייך למביא טעם מן המקרא ע"כ דמביא ראי' רק ליש קנין מן הקרא וכ"כ מהרא"פ ז"ל דהראי' היא דיש קנין וכיון דלהירושלמי לאו מטעם אתינא מכח גברא וכו' אלא שיטה אחרת הוא דהעיקר משום יש קנין אבל אי אין קנין וחייב מן התורה שאינו נוטל דמים מן השבט יומתק מאד הא דמביא ועוד מן הדא דאין קנין דאבא אנטולי זבין פירי וכו' ויהיב לי' מעשרי' מי אתא קם עמיה ריב"ל א"ל מן יעביד דא אלא אבוך כלומר מאן חכים למיעבד כן אלא אביך כפירוש מהרא"פ ז"ל א"כ א"ל דשפיר עביד דנטל התרו"מ וא"כ ע"כ דאין קנין דאי יש קנין א"כ צריך ליטול דמים מן השבט ואמאי נטל המעשרות בחנם אלא ע"כ דאין קנין וע"ז פריך מחלפי' שיטתי' דריב"ל תמן הוא אומר הלוקח פירות תלושין וכו' מפריש מהלכה ונוטל דמים א"כ ס"ל באמת דיש קנין ורק מפריש מהלכה ובאמת נוטל דמים מן השבט והכא הסכים דשפיר עבד דנטל המעשרות בתורת נתינה אלמא דאין קנין ומסיק ר' סימון לא אמר כן אלא דא"ל באמת לית אילין דאבוך משום דיש קנין ונוטל דמים מן השבט כנ"ל ודוק:

ר' זעירא ר"א רתב"ח בשם ריב"ל ג' הן שהן מעשרין שלא ברשות [נ"ל ב'] זה שנתערב טבלו בחולין וזה שהוא לוקח מפסקי' של כותים

אר"ז זאת אומרת שאינו נוטל דמים מן השבט אם אמר את שהוא נוטל דמים מן השבט הרי ברשות תרם ע"כ פי' שלא ברשות היא פי' מהרא"פ ז"ל שלא בידיעות הבעלים והיינו מי שנתערב טבלו בחולין וכו' אע"ג דקי"ל דהתורם שלא ברשות אינו תרומה אבל באילו תרתי שרי משום דניחא לי' למפריש משלו על של בעל הכרי דמי שנתערב טבלו בחולין כמו בר"ש שזורי דצריך להפריש מן פירות העכו"ם כדאיתא לא וקח לך מן העכו"ם וכן בהלוקח מפסקי' של עכו"ם דמשום דס"ל כר"א במתניתן דאין תורמין מזע"ז ומפסקי' הוא תבואה מעורבת ע"כ אינו יכול להפריש אלא ממקום אחר ולא יאכל עד שיגיע עליהן תרו"מ ממקום אחר ע"כ באילו תרתי ניחא לבעה"ב ומותר לתרום שלא ברשות וא"צ להודיעו לבעה"ב וע"ז קאמר ר"ז ז"א שאינו נוטל דמים מן השבט בלוקח פירות מן העכו"ם משום דאזיל ר"ז לטעמי' בירושלמי דבבבלי במס' נדרים (דף ל"ו) מיבעי לן בתורם משלו על של חבירו אם צריך דעתו או לא והרמב"ם ז"ל פסק דא"צ דעתו ואח"כ מיבעיא לן בתורם משלו על של חבירו אם ט"ה שלו ור"ז ס"ל דשייך ט"ה לבעל הכרי עיי"ש וזה מוכח דווקא דט"ה שייך לבעלים אבל בתרומה שנוטל דמים מן השבט לא מוכח משיטת הבבלי למי שייך הדמים אם לתורם או לבעל הכרי ואילו בירושלמי (בפ"ד דמס' נדרים) מוכח לשיטת ר"ז דשייך לבעל הכרי דגרסינן שם המתקן פירותיו של חבירו שלא מדעתו טובת הניית מעשרותיו של מי [והיינו בתורם משלו על של בעל הכרי] וכו' ר"ז אמר של בעל הפירות כדעתי' דהר"ז בשם רשב"ל הפריש קרבן נזיר קרבן מצורע על חבירו המתכפר

גליון אפרים

דקא פימיה רבי יהושע בן לוי אמר לו לית אילין דאבוך. דר' סימון לשיטתו שאמר לעיל בשם חכמים זה ר"ל הלוקח פירות שבולין מן העו"ג ושנתערב (כנ"ל) טבלו בחולין וזה שהוא לוקח מפסקיה של כותים (ופירושה כפירוש הפ"מ) ואמר ר' זירא זאת אומרת (שריב"ל כ"ל) שאינו נוטל דמים מן השבט כלומר שא"צ להפריש כלל אם אומר את שהוא נוטל דמים מן השבט הרי ברשות תרם ואמאי אמר ריב"ל שמעשר שלא ברשות אלא ודאי שריב"ל ס"ל דפטור לגמרי וא"צ להפריש ודלא כמו שאמר ר' סימון בשמו. כך נ"ל. והנה בכל דף כ"ג נדפס בפטריקוב ר' סימן והוא ט"ס ונ"ל ר' סימון כמו בכ"מ: דר"ל שמפרישים תרומה ותרו"מ ונותן לשבט ונוטל דמים מן השבט ותמילא מעשר ראשון שמותר לזרים א"ל רק להפריש ומעכבו לעצמו ואינו נותנו ללוי לכן אמר ר' סימון שלא א"ל ריב"ל מאן יעביד דא שבודאי עשה כהלכה שהפריש לו המעשר אלא שלא היה לו ליטול ממנו שאבא אנטולי בעצמו היה יכול לאכול כמעשר לכן אמר לו לית אילין דאבוך. והיקפד ר' זירא על ר' סימון שאמר כן בשם ריב"ל מפני שר' אחא ר' תנחום בשם ריב"ל אמר שלשם מעשרים שלא ברשות

(ט״ג) מקדש בכרם מספק בכי״ל מקדש ויקדש בכרם בספק. (טו״ד) תאכל כד״ו תיאכל. (טו״ג) ר״י כד״ו רב יצחק.

רבי בון בר חייא בשם רבי זעירא עציץ עשה אותו ספק והתנינן [א] (א) עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם מספק כמה דתימר [ב] מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ואמר מן הדמאי על הדמאי כן רבי בון בר חייא בשם רבי שמואל בר ר״י *זאת אומרת ספק דימוע כספק תרומת מעשר של דמאי פטור מן הודאי:

הדרן עלך הלוקח מן הנחתום

רבב״ח בשם ר״ז עציץ עשו אותו ספק והתנן עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם ויקדש מספק בחו״ל. כן גי׳ הגר״א ז״ל בכ״י קדשו בירושלמי שת״י, וה״פ דרבב״ח בשם ר״ז ס״ל דעציץ שאינו נקוב הוי ספק וע״כ מן אינו נקוב על הנקוב הוי דינו כמו מן הדמאי על הודאי, ופריך והתנינן עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקב ב אינו מקדש וקשיא לזה אינו נקוב אינו מקדש ויקדש מספק, ומשני דמיירי בחו״ל וקי״ל דכלאים בחו״ל מדברי סופרים וספק כלאים בחו״ל מותר:

כמה דתימר מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרו״מ ממקום אחר ואמר מן הדמאי על הדמאי כן רבב״ח בשם ר״ש בר ר״י זאת אומרת ספק תרו״מ של דמאי כספק דימוע פטור מן הדמאי כן גי׳ הגר״א ז״ל בכ״י קדשו בירושלמי שת״י וכ״כ בשנות אליהו ז״ל ומפרש בשנו״א ז״ל דהוי כמו תרו״מ של דמאי שחזרה למקומה דקי״ל לעיל (בפ״ד) דשואלו ואוכלו על פיו וה״נ כיון שקרא שם תרומה עליו הוי מדומע וכספק מדומע פטור מן הדמאי, כיון דהוי ספק תרומה ע״כ פטור מן הדמאי: סליק פירקא בס״ד

הלכה י׳ מתני׳ עציץ נקוב. כלי נקוב שמשימין בתוכו עפר וזורעין בתוכו אם נקוב הוא כדי שורש קטן והוא מעט פחות מכזית הרי הוא כארץ ופירותיו טבל גמור מדאורייתא: תרם מן הארץ וכו׳. אפי׳ לכתחלה נמי מצי לתרום ומשום סיפא נקט ל׳ דיעבד: ומשאינו נקוב על הנקוב. דהוי מן הפטור על החיוב ואין תורמין ואם תרם אין תרומתו תרומה כדתנן לקמן (בפ״ק דתרומות) אלא דמ״מ הכא הוא גבי מן הפטור על החיוב דהואיל וקרא עליה שם תרומה נותנה לכהן כי היכי דלא ליזלזלו בתרומה ואינו מחויב להוציא עליה תרומות ומעשרות דהא מדאורייתא לאו טבל הוא: ויחזור ויתרום. על הנקיב דתרומה ראשונה לאו כלום היא: מן הנקוב על שאינו נקוב. וזה הוי מן החיוב על הפטור והלכך תרומה זו הויא טבל מדאורייתא ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות: תרם מן הדמאי על הדמאי. וזה כספק דשמא זה עישר וזה לא עישר, והלכך תרומה הויא וה״נ לתקן אותה מכיון דספק הוא ורוב עמי הארץ מעשרין הן וכן מדמאי על הודאי ויחזור ויתרום מכאו״א בפ״ע: מן הודאי על הדמאי. ה״ז מן החיוב על הפטור וכמו מן הנקוב על שאינו נקוב שאם הדמאי מעושר הוא נמצאת התרומה טבל גמור היא והלכך תרומה אבל לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשר: **גמ׳** ר׳ בון בר חייא בשם ר׳ זעירא עציץ עשו אותו ספק. על עציץ שאינו נקוב קאי דאלו עציץ נקוב אי אפשר לומר בו ספק דהא קתני מן הארץ על עציץ נקוב וכו׳ תרומתו תרומה אלא אשאינו נקוב קאי דעשו אותו כספק אם חייב במעשר דאפ״ה יש לו איזה יניקה מן הקרקע או לא והלכך משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום כמו מן הדמאי על הודאי: והתנינן. לקמן (סוף פ״ז דכלאים) עציץ נקוב מקדש בכרם אם הניחו בכרם מקדש הוא דהוי כאלו נזרע בארץ ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם אלמא שאינו נקוב לאו כנזרע בקרקע כלל מחשבינן ליה דאי לאו הכי אמאי אינו מקדש דקס״ד משום חומרא דכלאי הכרם אף אם הוא ספק מקדש הוא: מספק. כלומר דמשני דלא היא דמספק אמרינן אף בכלאי הכרם שאינו מקדש. א״נ דהכי קאמר מספק כלומר אה״נ דמקדש הוא מספק דהא דקתני התם אינו מקדש היינו מדאורייתא אבל מדבריהם מקדש הוא מספק כמו בתרומה דמשום ספק הויא תרומה אלא דיחזור ויתרום דלמא לאו כקרקע היא: כמה דתימר מן הודאי על הדמאי לא תאכל וכו׳ ואימר מן הדמאי על הדמאי כן. ואמאי לא חששו נמי בדמאי על דמאי וכן בדמאי על הודאי ולימא ביה נ״כ דלא תאכל התרומה עד שיתקן אותה דשמא טבל גמור הוא: זאת אומרת ספק דימוע כספק תרומת מעשר של דמאי פטור מן הודאי. כלומר דין אחד להם שהרי הדמאי הוא כספק דימוע כמו אם יש כאן ספק אם נפל בו תרומת מעשר או לא וכך הוא בדמאי שהספק הוא אם אין בו התרומת מעשר שכבר הפריש ממנו או לא ויש בו עדיין התרומת מעשר שלו והרי הוא כספק דימוע ופטור הוא מלהפריש עליו ודאי כמו הספק דימוע אלא דמספק חששו הכמים ותקנו להפריש מן הדמאי תרומת מעשר וא״כ אין כאן מקום לומר בו דהתרומה לא תאכל עד שיתקן אותה שהרי אינה בזה מודאי טבל אלא מספק והלכך לא אמרו בו אלא תרומה ויחזור ויתרום: הדרן עלך הלוקח מן הנחתום

תוספות הרי״ד

המתכפר הוא שעושה תמורה ע״כ והא דהמתכפר עושה תמורה מבואר במסכת יומא (דף נ׳ ע״ב) דהוא משום דהוא חשיב הבעלים של הקרבן דאין עושה תמורה אלא הבעלים ועיי״ש דמיבעי לן בקביעותא מתכפרין או מקופיא עיי״ש בפרש״י ז״ל דיש להן קנין בגוף הקרבן וכיון דר״ז ס״ל דהפרשת תרומה על חבירו כמו במביא קרבן על חבירו ולא כר״י בש״ס דילן דס״ל דהמתכפר עושה תמורה אבל בהפרשת תרומה הש״ה של מפרים והוא ס״ל דדמי הפרשת תרומה של חבירו כמו במפרים קרבן על חבירו וכמו דהתם שייך הקרבן למתכפר דיש לו קנין בגוף הקרבן ושלו הוא והוא נקרא הבעלים כן יש קנין בגוף התרומה לבעל הפירות ואם בתרומה שאין בהם רק ט״ה שייך הט״ה לבעל הפירות וא״כ ממילא בזה התרומה שנוטל דמים מן השבט ממילא שייך גוף התרומה לבעל הפירות דהוא הבעלים של התרומה וכיון דנוטל דמים מן השבט וממילא הדמים שייכים לבעל הפירות אליבא דר״ז א״כ לא שייך כאן שלא ברשות דגרסינן במס׳ ב״מ (דף כ״ב ע״א) כיצד אמרו התורם שלא ברשות תרומתו תרומה הרי שבא לתוך שדה חבירו וליקט ותרם שלא ברשות אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה ואם אינו חושש משום גזל תרומתו תרומה וכו׳ אם נמצא יפות מהן תרומתו תרומה וכו׳ אמאי הא בעידנא דתרם לא הוי ידע תרגמא רבא אליבא דאביי בשעשאו שליח עיי״ש בסוגיא בפירוש רש״י ז״ל אלמא דאמרינן כיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה וקשה לאביי ומשני בשעשאו שליח וכו׳ והרמב״ם ז״ל אם דפסק כאביי ביאוש שלא מדעת דלא הוי יאוש ולא אמרינן דאיגליא מילתא למפרע דניחא ליה מ״מ פסק כסתמא דברייתא דלא בעינן בשעשאו שליח כמו שכתבו נושאי כליו ז״ל שם והט״ז ז״ל ביור״ד סי׳ של״ח דבתרומה כו״ע ס״ל דאיגליא למפרע דניחא ליה וסמך הרמב״ם ז״ל על סוגית הגמ׳ במס׳ קידושין (דף נ״ב ע״ב) עיי״ש:

וגרסינן בירושלמי נדרים (שם) מתניתא פליגא על רשב״ל והורם תרומותיו ומעשרותיו של חבירו [והיינו כעין קושיא הש״ס דילן שם והשגינן בש״ס דילן באומר כל הרוצה לתרום] ובירושלמי משני פתר לה בשלא הי׳ בו ט״ה בהן כל״ל כלומר דמיירי שלא הי׳ ישראל שיתן לו סלע בעד בן בתו כהן וע״כ עולה כהוגן הירושלמי הזה דמייתי ר״ז לטעמי׳ דאי דאינו נוטל דמים מן השבט א״כ שפיר משכחת לה שלא ברשות ומיירי שלא היה ט״ה אבל אי נימא דנוטל דמים מן השבט וא״כ צריך התורם ליתן התרומה לבעל הפירות שימכור כל מי שירצה ששייך לו וא״כ כיון דנטל ממנו בעל הפירות התרומה ומכרס לכהן א״כ ניחא ליה וכיון דהשתא ניחא ליה איגליא מילתא למפרע דמעיקרא ניחא ליה א״כ ברשות תורם ואם כשנתודע לו עומד וצווח בודאי לא מהני ואי כשניחא ליה הרי אפילו בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי נמי בכלך אבל יפות כשנמצא יפות תרומתו תרומה ומאי חידוש הוא הכא בתורם ב׳ דברים הללו הא בעלמא נמי כן הוא בכלך אבל יכח וע״כ דחידושא הוא הכא דלא בעינן כלל לאודועי לבעל הכרי הא לא נצרכ״ל כלל שלא ברשות דלא יהא צריך להודיעו דאי אפשר לעשות בלא דעתו שלא יהא צריך להודיעו רק בזה אינו נוטל דמים מן השבט אבל אי נוטל דמים מן השבט לא נצרכ״ל כלל שלא ברשות שלא יהא צריך להודיעו דהא צריך ליתן התרומה להבעלים וא״כ האיך יכול לעשות בלא רשותו בלא ידיעתו והא דאיתא בירושלמי (בפ״ק דמס׳ תרומות) דגבי כשלא יפות מהן תרומתו תרומה הוא מכאן ולהבא ולא למפרע היינו דווקא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי הא לא אמרינן

(מעיקרא ניחא ליה אבל משלו על של בעל הכרי ס״ל להירושלמי נמי דאמרינן דכיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה א״כ הרי ברשות תרם ודוק:)

במה דתימר מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליו תרו״מ ואמר מן הדמאי על הדמאי כן רבב״ח בשם ר״ש בר״י זאת אומרת ספק דימוע כספק תרומת מעשר של דמאי פטור מן הודאי ע״כ. הגר״א ז״ל גרים ספק תרו״מ של דמאי כספק דימוע פטור מן הדמאי ומפרש בשנו״א ז״ל כמו דימוע שקי״ל תרו״מ של דמאי שחזרה למקומה שואלו ואוכל על פיו וה״נ שואלו ואם ע״ה אומר לו שהפרים נאמן כמו דהתם בדמוע דאימת דימוע עליו ואם לא הפרים הרי התרו״מ תרו״מ ודאי ונדמע כל הכרי ואימת דימוע עליו וחושש שלא להאכיל דימוע של תרומה לחבר באמירתו דהפרים כבר וזה לא הוי תרו״מ ואין כאן דימוע מתירא מזה כ״כ הכ״נ מתירא לאמר שהפרים כבר וזה לא הוי תרו״מ דאם לא הפרים באמת מכבר נמצא דזה הוי ספק תרו״מ ובאמירתו דהפרים כבר נמצא דאינו תרו״מ כלל ומתירא מזה הגם דהתם ודאי דימוע והכא הוי כספק תרו״מ מ״מ הוי כספק דימוע כן הוא שיטת השנו״א ז״ל וגירסתו אבל לא זכיתי להבין בעו״ה היכן נמצא הדין דספק דימוע דהתם לא מצינו רק ודאי דימוע ולא ספק דימוע ואי נימא דנקרא ספק דימוע דתרו״מ של דמאי גופה הוי ספק והוי רק ספק דימוע אבל מ״מ אינו מובן לי בעו״ה דהתם שפיר אמרינן דאימת דימוע עליו דאם לא הפרים יודע ע״ה בעצמו שלא הפרים והוי מדומע גמור דהפרשת החבר תרו״מ גמור היא אבל הכא גבי כספק תרו״מ גופי׳ דאפילו אם בודאי לא הפרים ע״ה מכבר מ״מ לא הוי תרו״מ ודאי אלא ספק דשמא הדמאי שהפרים עליו הוא מעושר ונמצא דהוי מן החיוב על הפטור ובאמירתו דהפרים אינו מכשול רק בכספק תרו״מ של דמאי ואוכל החבר רק ספק תרו״מ והאיך מצינן למילף מספק דימוע לכספק תרו״מ דהתם לגבי ע״ה אם יודע שלא הפרים הרי מכשול בודאי דימוע באמירתו שהפרים אבל הכא אפילו כשיודע שלא הפרים מ״מ אינו מכשול רק בספק תרו״מ והיכי קאמרינן דכספק תרו״מ כספק דימוע. ונראה לפענ״ד לתרץ דר״ל דר״ש שזורי דלעיל בתרו״מ של דמאי שחזרה למקומה היא סיפא דמתניתן לעיל (בפ״ד) דהלוקח פירות בשבת שואלו ואוכל על פיו וע״ז מסיים הסיפא תר״מ של דמאי שחזרה למקומה ר״ש שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכל ע״פ וגרסינן בירושלמי על הרישא הבריתא בשם ר״י מפני כבוד שבת התירו וקפריך אם מפני כבוד שבת למה לו שואלו ומשני ע״י עילה כלומר עילה בעלמא לתלות ועיקר הטעם משום כבוד שבת כן נמי בהסיפא דהעיקר כמו שס״ל לר״י לעיל (בפ״ק) גבי שירי מנחות ולקוח בכסף מעשר והמדומע בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו ור׳ הושעיא אמר אימת קדשים עליו וכמו כן ס״ל לר׳ יוחנן גם הכא דלאו מפני אימת שבת אלא מפני כבוד שבת התירו והשאלה הוא רק עילה דבשירי מנחות והמדומע ולקוח בכסף מעשר לא בעינן השאלה והעלילה ובשבת החמירו דבעינן עלילה וכ״כ כ״ל בהסיפא בתרו״מ של דמאי שחזרה למקומה דהשאלה הוא עילה וההיתר משום שהוא מדומע ומדומע פטורה מן הדמאי לאו משום אימת קדשים וה״נ לאו משום אימת קדשים אלא דמדומע פטורה מן הדמאי ורק במדומע בהר״מ ודאי א״צ עלילה והכא צריך עלילה דשאלה ודמי לשבת דהתם לא התירו משום כבוד שבת לחוד רק דצירוף עלילה וה״נ כן וכמו דפליגי ר׳ יוחנן עם ר׳ הושעיא (בפ״ק) בדמוע מתרומה ודאי דר״י ס״ל דלא גזרו במדומע ור׳ הושעיא ס״ל משום

המקבל

עין משפט נר מצוה כו [א] מיי׳ פ״ה מכלאים הלט״ז. כז [ב] מיי׳ פ״ה מתרומות הלכה י״ז.

מסורת הש״ס (א) כלאים פ״ז משנה ה׳.

גליון הש״ס *זאת אומרת כספק דימוע ע׳ בירפרש שנדהק בזה. וע׳ בגמנת הכמים נ״ש בזה:

מהר״ם יפ״מ

זאת אומרת כתב המפרש אמתניתין קאי וכו׳ נ״ב ונפל ת״מ לתוך אחת מהן ומיירי שיש באחת תרם מן הדמאי על הדמאי כו׳ ה״נ פטור להוציא עליה חלה ממקום אחר ודייק לה מדלא קתני א מתקופות תרומה ואז הקופה הב׳ חייבת בחלה והפריש מכנה חלה על עיסות דמאי דהו״ל כאילו בודאי על דדמאי כו׳ ולפיכך לא קתני שיוציא עליה אלא בודאי והשאר ודביני מהמפרש יש למחוק:

הלכה א' מתני' המקבל שדה מן העכו"ם מן הכותי חולק לפניהן. מקבל. זה שמקבל השדה למחצה ולשליש ולרביע ובו לא חילקו חכמים בין שמקבל מישראל בין מן העכו"ם וכותי שה"נ לא לתרום ולא לעשר חלק בעל השדה אלא חולק שכר הקרקע שלהם ונותן לפניהם כשהוא טבל ומפרש בגמרא הטעם תיקנו במקבל שלא תאמר א"י שאם יתחייב לעשר חלקו של בעל השדה ימנעו מלקבל השדה באריסות ותהיה א"י בורה: החוכר. זה שמקבל שדה בדבר קצוב בכך וכך מדות לשנה ליתן לבעל השדה בין עשתה הרבה בין עשתה מועט נקרא חוכר ואם מישראל קבלה תורם התרומה ונותן לו לפי שאי אפשר לגורן שתעקר אא"כ נתרמה התרומה אבל לא מעשר לפי שהחוכר על מנת כן יורד לשדה שיתן לו הכירתו מפירות טבל ובעל השדה מעשר לעצמו: אימתי בזמן שנותן לו. חכירותו מאותה השדה ומאותו המין דאז פטור הוא מלעשר חלק של בעל השדה אבל אם נתן לו משדה אחרת אפי' הוא מאותו המין של שדה זו או שנותן לו מין אחר אפי' הוא מאותה שדה וכגון שזרע מקצת השדה מין אחר כשיעור חכירותו בזה חייב אף לעשר לפי שאין דעת המחכיר לקבל פירות טבל אלא דוקא כשפורע לו מאותה השדה ומאותו המין: גמ' זו דברי רשב"ג. דלא מחלק במקבל בין מישראל בין מן העכו"ם אבל דברי חכמים מחלקין מישראל חולק ונותן לפניו ומעכו"ם תורם ונותן לו דס"ל דקנסו במקבל מן העכו"ם כמו דקנסו בחוכר ממנו כדתנן במתני' דלקמן: ותני כן וה"ג שם המקבל שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו ארשב"ג מה אם ירצה העכו"ם הזה שלא לעשר פירותיו אלא חולק ונותן לו בפניו ומה שכתוב כאן בדפוס החוכר ט"ס הוא דלא פליג רשב"ג בחוכר כדתנן לקמן ולא מצינו פלוגתא בתוספתא בחוכר מן העכו"ם כ"א או מעשר לחד מ"ד או תורם לחד מ"ד וכדמייתי לה בהלכה דלקמן: ר' זעירא וכו' גרסי' להא לקמן בפ"ק דתרומות (בהלכה א') והוא"ל ומותיב לקמן מהאי ברייתא דרשב"ג מייתי לה הכא: אף שלוחכם בני ברית. ולפיכך תנינן שם עכו"ם שתרם את של ישראל אפי' ברשות אין תרומתו תרומה: ואין העכו"ם עושה שליח. ומכאן למדנו דאין שליחות לעכו"ם. ר' יסא סבר מימר אין העכו"ם עושה שליח ביד עכו"ם אחר חבירו הא לישראל עושה העכו"ם אותו שליח: א"ר זעירא ומינה. גופה למדנו דלא כן הוא: אתם עושין שליח. כצ"ל וכן הוא שם כלומר דהרי דריש קרא דאתם וכי לא בישראל קיימינן וא"כ ודכוותה דממעטינן עכו"ם מלעשות שליח אפי' לישראל אינו יכול הוא לעשות שליח: התיב ר' הושעי' והא מתניתא. ברייתא דלעיל מסייעא לר' יוחנן כלומר לכתמא דדברי ר' יוחנן וכדמדייק ר' יסא דדוקא לעכו"ם חבירו אינו עושה שליח הא לישראל עושה דהא קתני ארשב"ג וכו' שלא לתרום אינו תורם. ומשמע הא אם רצה העכו"ם תורם הישראל בשבילו וכן גרים בתרומות בהדיא אלמא דעכו"ם עושה לישראל שליח: א"ר בא. דלא הוא דהכא לאו בשליחות עסקינן אלא במאמין העכו"ם וסומכים על ידו של ישראל ושפיר דייקינן הא אם רצה העכו"ם להסכים מה שישראל עושה ותרם פירותיו תרומה היא: החוכר בפירות וכו'. סיפא דהתוספתא מייתי הכא והתם קתני ברישא השוכר ממנו שדה מעשר ונותן מה בין שוכר לחוכר השוכר במעות והחוכר בפירות כלומר לענין דינא חדא הוא אלא אם התנה לתת לו מעות בעד השדה כפי אשר קצב עמו לשנה נקרא שוכר ואם ליתן לו פירות כך וכך לשנה נקרא חוכר והמקבל זהו שמקבל למחצה מה שתעשה השדה או לשליש או לרביע ואינו מתנה בדבר קצוב: עד כדון עכו"ם. דשמעינן במתני' דמחלקינן בין המקבל ובין החוכר: כותי. מהו אם מחמירין בו בחוכר כמו בעכו"ם: נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא (פ"ז) בישראל הנותן בקבלה לעכו"ם ולכותי וכו' דדין הכותי כמו בעכו"ם וברייתא זו בחוכר מיירי דהא קתני עד שלא באו לעונות המעשרות וכו' וא"כ כבר גדלו הפירות בהשדה ואין דרך להמקבל למחצה לשליש או לרביע כ"א בתחלה דמתנה עמו לפי הערך אשר תעשה וכאן דנודע מה שעשתה אין זה כ"א במתנה עמו בדבר קצוב שיטפל בקצירתה ובגמר מלאכתה ומדעכו"ם וכותי דינם שוה אם קבלו מהישראל בחכירות ה"ה נמי בישראל החוכר מהן דינם שוה ומעשר ונותן לו: עד כדון במקום שישראל מצוין. אדינא דהאי ברייתא קאי דבמקום שישראל מצוין לחכור להם והוא חוכר לעכו"ם וכותי לפיכך בדין הוא דמשבא לעונת המעשרות שצריך לעשר על ידיהן דהיה לו לחכור לישראל והחוכר היה מעשר מחלקו: במקום שאין ישראל מצוין. מאי ואם יחכור לעכו"ם מהו הדין: נשמעינה מן הדא דר' סימון וכו'. וגרסינן להא בפ"ק דע"ז (בהלכה ט') ונוסחא דהכא יותר מבוארת היא: א"ל יובירו ואל תשכירם לעכו"ם. ואם אין ישראל מצוי לחכור לו מוטב שיבירו: סבר ריב"ל מקום שאין ישראל מצוין. מותר כהדא סוריא כמו שהתירו בסוריא להשכיר להם שדות וכדר' יוסי דהתם במתני' וכיון דמעת הדחק הוא דאין ישראל מצוין מותר אף בשאר מקומות בא"י כמו שמותר בסוריא: דהדא סוריא. כלומר וסוריא גופא מהו אם הלכה כר' יוסי או כר"מ דפליג התם דאין משכירין להם שדות: נשמעינה מן הדא עובדא: לחמץ. שם מקום ומסוריא היה: אלין דבר עשתור. משפחה זו באו לר' חגיי ושאלו אותו בשביל שאין כאן שוכרין ישראל מצוין ומוכרחין אנו להשכיר לעכו"ם אם צריכין אנחנו לעשר על ידיהן. כדין החוכר מן העכו"ם וכאן שהן החוכרין אם צריך לעשר וא"כ ליתן חלקן: מינה את שמע להשכיר כר' יוסי. ש"מ דמותר להשכיר להם שדות בסוריא כר' יוסי דמתני' דהתם ולפיכך הורי ר' אימי שא"צ לעשר על ידיהן: ועוד מן הדא וכו'. שכולן פסקו לענין להשכיר כר' יוסי ולעשר א"צ לעשר על ידיהן: קיבל ממנו שדה. זה לשון התוספתא (בפ"ו) ישראל שקיבל מחבירו שדה לקצור שבלין כרמו לבצור בענבים זיתיו למסוק בזיתים נותן לו כמות שהן שדהו לקצור בחטים כרמו לבצור ביין זיתיו למסוק בשמן מעשר ונותן לו. והש"ס מייתי לסיפא דתוספתא בתחלה ומפרש לה והדר מייתי ברישא דמינה שמעינן מאי שנא רישא ומ"ש סיפא כדלקמן: איתא חמי. ומתמה בא וראה עד שלא זרע תורם כדתנן במתני' דהחוכר שדה מישראל תורם ונותן לו אבל אינו מעשר והרי החוכר הזה קיבל השדה בלתי זרועה והוא זורע אותה וברשותו גדלו הפירות ואפ"ה לא החמירו בו כ"א

סיפא

[א] **המקבל** שדה מישראל מן העכו"ם מן הכותי חולק לפניהן החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו [ב] א"ר יהודה אימתי בזמן שנתן לו מאותה השדה ומאותו המין אבל אם נתן לו משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו [ג] החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו. (א) ר"י אומר אף המקבל שדה אבותיו מן העכו"ם מעשר ונותן לו: גמ' אר"י זו דברי רשב"ג אבל דברי חכמים מישראל חולק מן העכו"ם תורם. ותני כן (ב) ההיכר שדה מן העכו"ם תורם ונותן לו ארשב"ג מה אם ירצה העכו"ם הזה שלא להרום פירותיו אינו רשאי אלא חולק ומניח לפניו רבי זעירא רבי יוחנן בשם רבי ינאי [ד] (ג) אתם גם אתם לרבות שלוחכם [ה] מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית אתם עושין שליח ואין העכו"ם עושה שליח רבי יסא סבר מימר *אין העכו"ם עושה שליח ביד אחר חבירו הא בישראל עושה אמר רבי זעירא ומינה אותן עושין שליח ולא בישראל ודכוותה אין העכו"ם עושה שליח אפילו בישראל. התיב רב הושעי' והא מתניתא מסייע לרבי יוחנן (ד) ארשב"ג מה אם ירצה העכו"ם הזה שלא לתרום אינו תורם א"ר בא (ה) במאמין על ידיו (ו) **המוכר [ו] בפירות השוכר במעות המקבל למחצה לשליש ולרביע עד כדון עכו"ם כותי נישמעינה מן הדא [ז] (ז) הנותן שדהו בקבלה לעכו"ם ולכותי ולמי שאינו נאמן על המעשרות עד שלא באו לעונת המעשרות אינו צריך לעשר על ידיו משבאו לעונת המעשרות צריך לעשר על ידיו עד כדון במקום שישראל מצויים במקום שאין ישראל מצויין נישמעינה מן הדא (ח) רבי סימון היו לו שדות בהר המלך שאל לר"י א"ל הבירן ואל תשכירם לעכו"ם שאל לריב"ל ושרא ליה סבר ריב"ל מקום שאין ישראל מצויין כהדא סוריא דהדא סוריא נישמעינה מן הדא רבי חגי נחית לחמץ אתן שאלון ליה אילין דבר עשתור בגין דלית ישראל שכיחי ואנן מוגרין לעמים צריכין לעשר אנן על ידיהון שלח שאל לרבי זעירא שאל רבי זעירא לרבי אימי א"ל אינו צריך לעשר על ידיהן מינה את שמע להשכיר כרבי יוסי ועוד מן הדא דאמר רבי חנינא בריה דרבי אבהו אבא הוה ליה עובדא שלח שאל לרבי חייא ולרבי יסא ולרבי אימי והורין ליה להשכיר כרבי יוסי הא לעשר על ידיהן אינן מעשרין על ידיהן (ט) קיבל ממנו שדה לקצור בחיטים ענבים לבצור ביין זיתים למסוק בשמן מעשר ונותן לו אית חמי עד שלא זרע תורם משזרע מעשר

א"ר

ותני כן החוכר שדה מן העכו"ם תורם ונותן לו, הגר"א ז"ל בכי"ק בירושלמי שת"י גרס המקבל:

התיב ר"ה והא מתניתא מסייע לר' יוחנן, צ"ל לר' יוסי וכי' כתוב ר"י בר"ת וסבר המדפיסים דהוא ר' יוחנן:

תני

(שו"ז) אר"י כד"ו אמר רבי יוחנן. (שו"י) זעירא רבי יוחנן כד"ו זעירא רבי יוסי רבי יוחנן. (שוי"ג) אותן כבי"ל אתם. ולא כבי"ל לא. (שוע"ו) המוכר כד"ו החוכר. (שו"כ) לר"י כד"ו לרבי יוחנן. (שוכ"ב) אתן כד"ו אתון. שכיחי כד"ו שכיחין. (שוכ"ס) והורין כד"ו והורון. (שוכ"ז) אית כד"ו איתא.

תוספת הרי"ד

משום אימת קדשים ה"נ בדימוע מתרו"מ של דמאי פליג ר"י עם בר קפרא דאמר הטעם דאימת דימוע עליו, ולפ"ז ע"כ דרבב"ח בשם רשב"י ס"ל כר"י דהטעם הוא משום דדימוע פטור מן הדמאי וא"כ בתרו"מ של דמאי שחזרה למקומה הוי ספק דמאי וע"כ מדמה שפיר ספק תרו"מ לספק דימוע כמו שלא גזרו בספק דימוע כמו כן לא גזרו בספק תרו"מ בדמאי, ועפ"ז ניחא מאד מה דלכאורה קשה על אלו דפליגי לעיל בפ"ד על האוקימתא דר' יוסי דמוקי כל"ה עמו אותה כתוספת הביכורים וכו' נאכלת משום שני ופטורה מן הראשון וע"פ מה שבארתי שם בע"ה דכיון דספק שני הוא ע"כ נפטר מדמאי דראשון ור"ת בשם אימי דר"א היא אבל לרבנן בודאי חייב בדמאי של ראשון בספק שני ולא קשה ממשנה דידן דהא בספק תרו"מ פטור בדמאי וא"כ בספק שני נמי יהא פטור מדמאי דראשון ז"א דר' אמי ס"ל הטעם במדומע הוא משום אימת קדשים וע"כ בספק תרו"מ חיים ומתירא ע"ס לכשידע שלא הפרים ושמא הוי מן החיוב על החיוב והוי תרו"מ וכשיאמר שהפרים מאכיל תרומה לזרים מתירא מזה אבל התם כשע"ה אומר שהפרים הוא האומר שנפדה ולא הוי לדבריו שני כלל ע"כ מוקי להברייתא כר"א ודוק:

הדרן עלך הלוקח מן הנחתום

עין משפט נר מצוה א [א] [ב] מיי' פ"ו ממעשר הל"א. ב [ג] שם הל"ב. ג [ד] מיי' פ"ד מתרומות הל"א. ד [ה] מיי' שם ופ"ב משלוחין הל"א טוש"ע חו"מ סי' קפח סעי' א. ה [ו] מיי' פ"ו ממעשר הל"ג. ו [ז] שם הלכ"ב ובראב"ד וכ"מ.

מסורת הש"ס (א) ב"מ ק"ה: (ב) תוספתא פ"ו. (ג) קדושין מא ב"מ עא. ירושלמי תרומות פ"א הל"א. (ד) תוספתא פ"ו כאן. (ה) תוספתא פ"ק דתרומות בסופ' (ו) תוספתא פ"ו כאן. (ז) שם. (ח) ירושלמי ע"ז פ"א הל"ט. (ט) תוספתא פ"ו.

גליון הש"ס *אין העכו"ם עושה שליח ביד אחר חבירו. ע' בשו"ת משאת בנימין סי' לז שכתב דיכול לעשות שליח עכו"ם לעכו"ם והובא בש"ך סי' רמ"ג סק"ס. ובמ"א סי' תמח סק"ג ובכ"ס סי' ה'. אבל המשנה למלך בפ"ב משלוחין הלכה א והמחנה אפרים הלכות שלוחין סי' יד רמזו להירושל' הנ"ז דמבואר דאינו עושה שליח אף לעכו"ם ומ"ם המחנה אפרים דמש"ס דילן בע"ז דף נג בהא דאמרו עכו"ם שליחותייהו דישראל עבדו נראה דנעשה שליח. ובמחכ"ת שם אין ענין לשליחות כ"א לגילוי דעת דניחא לי'. וכ"כ במגלת ספר בפסיעות בלאוין סה דשם אין ענין לשליחות. ות"ע דהתם אף שהי' ישראל מומר לע"ז מ"מ דינו כישראל לכל דבר. כמ"ש הנמוק"י בשם הריטב"א שדינו בכל קניניו כישראל גמור ובתשובה הארכנו: **המוכר בפירות צ"ל החוכר בפירות. וכ"ה בתוספתא פ"ו. וכ"ה ברמב"ם ובכ"מ וע' בשנות אלי' ביאור כל הסוגיא. וע' בתוס' יו"ט משנה ב' כאן ד"ה מעשר. ובמחנה אפרים בהגהות פ"ו הל"ב. ודוק.

מהר"מ יפ"מ

מינה את שמע להשכיר כרבי יוסי נ"ב צ"ל כריב"ל: והורין ליה להשכיר כרבי יוסי נ"ב צ"ל כריב"ל:

גליון אפרים

התיב רב הושעיה והא מתניתא מסייע לר' יוחנן נ"ל לר' יסא והיה כתוב ר"י בר"ת וחשבו המדפיסים שהוא ר' יוחנן. וכן כתב הרידב"ז. וטעות כזו נמצאת ג"כ בכל הספרים הנדפסים בבבלי בגיטין נ"ו ע"א אמר ר' יוחנן ענוותנותו של ר' זכריה בן אבקלוס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו כו' וצ"ל אמר ר' יוסי. וכן איתא במדרש איכה. ור' יוסי זה הוא תנא והא דבא בגיטין מאמרו מהתוספתא פ"ו דשבת וזה לשונה זכריה בן אבקילוס לא היה נוהג לא כדברי ב"ש ולא כדברי ב"ה אלא נוטל ומשליך לאחר המיטה. אמר ר' יוסי ענוותנותו של כו' שרפה את ההיכל. וסדרו מסדר התוספתא מאמר ר' יוסי בברייתא זו אף שמאמרו אינו שייך כלל לענין הברייתא לפי שר' זכריה נ"ז לא נזכר במקום אחר בשום משנה או ברייתא וכאן שהזכירוהו סדרו ג"כ מה שאמר ר' יוסי עליו: והדא סוריא נשמעינה מן הדא רבי חגי נחית לחמץ אתון שאלון ליה אילין דבר עשתור כו'. בבאורי הגר"א כתב ע"ז: "פירש עשתור הוי כמו סוריא שאין ישראל הרבה מצוין אבל תיין יזרת מעש". והמתני' שלא עשתור הוא שם מבכה. כדאיתא בבכורים כ"א דף ג' ע"א אלא רבי במע לאילין דבר עשתור דאיגון גרים בני נריס כו' וע"ש. ולא שם עיר והמץ הוא שם עיר שהיתה בסוריא על נהר אבי שבו הקיסר דיקלטינוס נכרות אחרים שבביניו ועשה ים והיה נקרא ימא דחמץ (ירושלמי כתובות פי"ב וכלאים פ"ט) ועיין בערוך שלם ערך חמץ. ונראה שלא ימצא הדברים הנ"ל מפני כנהין ... כי גם בלא זאת לשון כל הדבור מגומגם:

(סו"א) חנינא כד"ו חיננא. (סו"ב) בשחרי ענבים נכי"ל בשוחרי שבולים ענבים. (סו"ס) מאותה המין כד"ו מאותו המין. (סו"ע) ופליגא אתינן כד"ו ופליגא אתינן מיתני וככי"ל ליתא כ"ז. מתניתין במקום פ:וני נהגו בכי"ל מתניתין שלא נהגו. (סו"י) מה דתני כו' עד כחיטים בכי"ל ליתא וכד"ו כפליים כחטים.

א"ר חנינא תיקנו במקבל שלא תבור א"י כרם הכא זרועה הוא קיבל ממנו שדה לקצור בשחרי ענבים לבצור בסלי ענבים זתים למסוק בסלי זתים מניח במות שהן הא מאותה המין שלא מאותה השדה מאותה השדה שלא מאותה המין מעשר ונותן לו (א) תני ר"ח מאותה השדה בין מאותו מין בין ממין אחר תורם ונותן לו משדה אחרת בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו · מתני' כרשב"ג. כה דתני ר"ח כחכמים ופליגא אתינן מתניתין במקום פלוני נהגו לעשות שעורין כפליים כחטים מה דתני ר' חייא במקום שנהגו לעשות שעורים כחטים. הכא את אמר תורם ונותן לו וכא את אמר מעשר ונותן לו חבריא בשם רבי יוחנן [א] קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם ולא קנסו בחוכר מישראל רבי לא בשם רבי יוחנן תפשה מדת הדין בחוכר מן העכו"ם ולא תפשה בחוכר מישראל מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לחבריא (ב) החוכר שדה מן העכו"ם תורם ונותן לו רבי מאיר אומר מעשר ונותן לו הא רבנין אמרין קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם ולא קנסו חכמים בחוכר מישראל ויש קנס בישראל אלא הא הכני רבנין אמרי תפשה מדה"ד בחוכר מישראל ור"מ אומר אין תפסה מדה"ד בחוכר מישראל מתניתא מסייע לר' לא (ג) החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו רש"א תורם ונותן לו. הא רבנין אמרי תפשה מדה"ד בחוכר מן העכו"ם ולא תפשה מדה"ד בחוכר מישראל ר"ש אומר לא

תני ר"ח מאותו השדה מאותו המין כו' מתניתן כרשב"ג הגר"א ז"ל גרס בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ר' יהודה היא:
חבריא בשם ר' יוחנן קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ס, ולא קנסו בחוכר מישראל, ר"ל בשם ר"י. תפשה מה"ד בחוכר כו' מתניתא מסייע לחבריא, הגר"א ז"ל בשנו"א גרס מסייע לר"ל החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו ר"מ אומר מעשר כו' הא רבנן אמרי קנסו חכמים כו' ולא קנסו בחוכר מישראל ר"מ אומר אף קנסו בחוכר מישראל ויש קנס בישראל פי' בתמי' דא"כ לפי הברייתא בשם ר"י נ"ל דר"מ קונס בחוכר מישראל איזה קנס שייך בחוכר מישראל אלא הכיני פי' אלא ע"כ דכן הוא דכיני הוא ב' תיבות כן הוא רבנן אמרין לא תפסה מה"ד בחוכר מישראל, ור"מ אומר תפסה מה"ד בחוכר מישראל, ובזה לא קשיא כלל דר"מ ס"ל דעומד על שורת הדין, ורבנן אמרי לא תפסה מה"ד מתניתא מסייע לחברייא החוכר שדה מן העכו"ס מעשר ונותן לו רבי שמעון אומר תורם ונותן לו הא רבנן אמרי תפסה מדת הדין בחוכר מן העכו"ס ולא תפסה בחוכר מישראל רבי שמעון אומר לא

שיהא תורם בלבד והכא דנשתרע בעל השדה הוא וברשותו גדלו ואינו מקבל ממנו כ"א לקצור בחטים ואת אמרת מעשר בתמיה. הא איפכא מסתברא דכאן שלא גדלו ברשותו מכל שכן שלא יהא חיוב המעשר עליו וקא סלקא דעת' דבמקבל בקבלנות פשיטא היא דלא מת קמא האי ברייתא דהא במקבל אנן תנן דפטור מכלום אלא חולק ונותן לפניו וע"כ בחוכר איירי והלכך פריך אמאי הכא מעשר ונותן לו: א"ר חנינא תיקנו במקבל שלא תבור א"י כרם הכא זרועה היא. כלומר דר' חנינא משני וקאמר לעולם האי ברייתא במקבל בקבלנות מיתוקמא וממתני' לא קשיא מידי דהא טעמא דתיקנו במקבל שיהא פטור מכלום אלא חולק ונותן לו משום שלא תבור א"י דאי מחייבת ליה במעשר או אפי' בתרומ' על חלקו של בעל השדה אתי לאמנועי ולא יהו מקבלין שדות באריסות ותהיה א"י בורה לפי שהמקבל יאמר אני צריך לזורעה ולטפל בה עד יתבשלו פירותיה ויהו מוכנים לקצור ואם אני צריך עוד לעשר או לתרום חלקו של בעל השדה למה לי זה וימנע עצמו מאותה קבלנות ולפיכך אמרו חכמים שא"צ לא לתרום ולא לעשר חלקו של בעל השדה אלא חולק ונותן לפניו כמות שהוא טבל אבל הכא במקבל שדה לקצור בחטים כבר זרועה היא וכבר נגמרו השבלים וכן בכרם הענבים וכן באילן הזיתים וא"צ לטפל ולטרוח כ"א לעשות ולדוש החטים ומן הענבים יין ומן הזיתים שמן ולא ימנע עצמו שהרי הוא נוטל חלקו בשביל כך והלכך אמרו בזה מעשר ונותן לו דבטרחא קלה כזו והוא משתכר בחלקו לא ימנע עצמו בשביל המעשר והשתא נתבאר לן גם טעמא דרישא דהתוספתא דאם קיבל השדה לקצור שבלין והיינו שהוא יטפל בה עד שיגיעו השיבלים לקצור וכן בכרם עד שיהא בו ענבים לבצור ובאילן עד שיהא בו זיתים למסוק נותן לו כמות שהן טבל דאי אטרחית עליו המעשר או התרומה אתי לאמנועי ודמיא לרישא דמתני' והיינו נמי דמייתי הש"ס הרישא בתר הסיפא דכל מיתרצא לן הסיפא ממילא נתגלה לן נמי טעמא דהרישא: קיבל ממנו השדה לקצור בשבלין. כצ"ל וזהו הרישא דהתוספתא וכדפרישית: הא מאותו המין וכו'. אדברי ר' יהודה דמתניתין קאי דאנן תנינן א"ר יהודה אימתי בזמן שנותן לו מאותה השדה ומאותו המין וכו' דמשמע דתרוייהו בעינן הא אם נותן לו מאותו המין אלא שהוא לא מאותה השדה או מאותה השדה והוא לא מאותו המין וכדפרישית במתני' בזה מעשר ונותן לו לדברי המתני' דקאמר רבי יהודה אימתי וכו' וזה אינו אלא לפרש ולא כחולק וא"כ אף לחכמים הדין כן: תני ר' חייא. אבל לדברי ר' חייא בתוספתא שם גרים אדברי ר' יהודה דחכמים פליגי עליה דקתני התם וחכ"א אם מאותה השדה נותן לו וכו' כדמייתי הכא א"כ באותה השדה דוקא תליא מילתא ומפרש הש"ס דחכמים דמתני' וחכמים דתוספתא כתנאי אתיא: מתני' כרשב"ג. מה דתני ר' חייא כחכמים. ופליגא הך פלוגתא דרשב"ג וחכמים בפ"ט דב"מ מיתניא ועלה קאי הכא דתנינן התם המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרענה חטים לפי שהחטין מכחישין את הקרקע יותר מן השעורים ומוקמינן לה התם דבחכירות איירי דאי בקבלנות אמרינן תיכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה והרי הוא נהנה בשנוי של זה חטים יזרענה שעורין ורשב"ג אוסר דס"ל דלעולם אין להחוכר לשנות דעתו של בעל השדה והשתא קאמר הש"ס דמתני' דשמעינן דלר"י אפי' נותן לו מאותה השדה צריך שיתן לו גם מאותו המין כרשב"ג דהתם הוא דאתיא דס"ל דלעולם קפיד בעל השדה על אותו המין שזה קיבל עליו לזרעה ואם נותן לו מאותה השדה ומאותו המין שקבל עליו היה מתרצה בעל השדה שיתן לו זה בלתי מעושר והוא יהיה מפרים המעשר דאדעתא דהכי הורידו אבל אם נותן לו ממין אחר ממה שקיבל עליו לזרוע בהשדה צריך הוא שיעשר ונותן לו דאדעתא דהכא לא הורידו בעל השדה: מה דתני ר' חייא. כחכמים פליגי אדר' יהודה וס"ל דהכל הולך אחר אותה השדה וליכא קפידא באותו המין כחכמים דהתם הוא דאתיא דאית להו שלפעמים מתרצה בעל השדה כשזה זורעה מין אחר כגון שא"ל לזורעה חטים וזרעה שעורים דלא איכפת ליה לבעל השדה ואדרבה נהנה בזה שאינם מכחישים את הקרקע: ופליגא. מתניתן ובריית' בפלוגתא דתנאי דאמרן: אית אנן מיתני. איכא דתני לה דלא היא דל"פ אלא מתני' מיירי במקום פלוני והיה ידוע להם שבאותו מקום לא נהגו לעשות השעורים כפלים כחטין והלכך איכא קפידא באותו המין לפי שבעל השדה אומר לו לא היה לך לשנות מהמין אשר קבלת עליך ומה איכפת לי בהכחשת הקרקע ועכשיו אני מפסיד חלקי בחטין. והלכך מעשר ונותן לו ומה דתני ר' חייא מיירי במקום שנהגו לעשות שעירים כפלים דמכיון שהקרקע אינה מכחשת ומשובחת היא ועושה שעורים כפלים נמצא זה לא הפסיד והלכך לא קפיד אלא שיתן לו מאותה השדה ואפילו הוא נותן לו שעורין שזרעה כיון דנותן לו כפלים כחטין הוי כאלו היה נותן לו חטין ומשום הכי ס"ל לחכמים דא"צ לעשר:

הלכה ב' מתני' החוכר שדה מן העכו"ס מעשר ונותן לו. בגמר' פליגי בה בטעמא ואיכא דס"ל דמשום קנס הוא שקנסו חכמים לחוכר מן העכו"ס שיהא מעשר מה שנותן לו כדי שימנעו ישראל לחכור ממנו ותאהר בורה בידו ומתוך כך יצטרך למוכרה לישראל ובמקבל בקבלנות מן העכו"ס לא קנסוהו לפי שיותר הפסד העכו"ס בחכירות מבקבלנות: אף המקבל שדה אבותיו מן העכו"ס. בגמרא מוקי לה שגזלה עכו"ס מאבותיו וקנסוהו שיצטרך לעשר כדי שידחוק עצמו ויפדנה מיד העכו"ס לפי שמתוך שהיא חביבה עליו שהיא של אבותיו יקפוץ ויקבלה ממנו ביותר מן הראוי לה אבל כשיכבד עליו המעשר יפדנה מידו או שימנע מלקבלה בשביל כך ויצטרך העכו"ס למוכרה לישראל בדמים מועטים וכן הלכה: גמ' הכא את אמר תורם ונותן לו. במתני' דלעיל בחוכר שדה מישראל והכא את אמר מעשר ונותן לו ומ"ט: קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ס. כלומר לאו מן הדין הוא דמדינא אף החוכר א"צ לעשר כ"א תורם הוא ונותן לו אלא הכא משום קנס הוא כדי שלא יהנה לעכו"ס לקבל ממנו בחכירות וע"י כך ימנע ותאהר השדה בורה ועל כרחו ימכרנה העכו"ס לישראל אבל בתרומה צריך הוא שיתרום דכמו דאמרינן דניחא ליה טפי לבעל השדה בחכירות מבקבלנות לפי שיש לו דבר קצוב ידוע כך ניחא ליה טפי למקבל בחכירות לפי שכשנותן לבעלים דבר קצוב הנשאר הכל הוא שלו ועל הרוב משתכר הוא יותר ולפיכך לכ"ע החוכר צריך שיתרום מדינא: ולא קנסו בחוכר מישראל. ואוקמוהו אדינא דכל היכא דליכא קפידא שנותן לו מאותה השדה ומאותו המין אין צריך לעשר כדאמרינן בהלכה דלעיל: ר' לא בשם ר' יוחנן תפשה מדת הדין וכו'. כלומר דר' אילא סבר דלאו משום קנס הוא אלא דמתני' דהכא מדינא אמרה שעל החוכר חל הוא חיוב המעשרות והחוכר מן העכו"ס תפשה בו מדת הדין ובמתני' דלעיל בחוכר מישראל לא רצו חכמים לפסוק ולתפוס בו לפי מדה"ד אלא כל שנותן לו מאותה השדה ומאותו המין א"צ לעשר ובמקום דאיכא קפידא כגון שנותן לו משדה אחרת וממין אחר בהא הוא דאמרו חכמים שצריך לעשר וכהך ליסנא קמא בסוף הלכה דלעיל דמוקי למתני' כרשב"ג דפ' המקבל בב"מ דלכל שינה המקבל וזרעה מין אחר קפיד בעל השדה וצריך המקבל שיעשר ואח"כ יתן לו חלקו שקצב עמו: מתניתא מסייעה לדין וכו'. תניא כוותיה דחברייא ותניא כוותיה דר' לא: ה"ג מתניתא מסייעה לר' לא החוכר שדה מן העכו"ס תורם ונותן לו וכו'. הא רבנין אמרין וכו' ובספרי הדפוס נתחלפו הני מסייעא ובברייתא בתרייתא גרסינן מתניתא מסייע לחברייא החוכר וכו' מעשר וכו' והכי פירושא כלומר הא ודאי לא מצית אמרת דברייתא מתפרשא מטעמא דקנס וקסברי רבנן דמשום קנסא הוא דאמרינן תורם ונותן לו ור"מ קנים אף במעשר וא"כ לרבנן בחוכר מן העכו"ס הוא דקנסו להיות תורם ונותן לו ולא קנסו חכמים בחוכר מישראל: ויש קנס בישראל בתמי'. כלומר דאי הכי קשיא הא אנן תנן במתני' דלעיל דהחוכר מישראל גם כן תורם ונותן לו וכי יש קנס בחוכר מישראל ולדידך דבעי' לפרושי דטעמא דרבנן בחוכר מן העכו"ס דמיחייב בתרומה משום קנסא הוא א"כ הא לא קנסו אף בתרומה בחוכר מישראל והאיך תפרש למתני' דלעיל: אלא הא הכני. כלומר אלא הא מכריחני לפרש הכין דלאו משום קנסא מיתפרשא הך ברייתא אלא מדינא קאמרה ובהא הוא דפליגי ר"מ ורבנן: רבנן אמרי תפשה מדת הדין בחוכר מישראל. כלומר דמן הדין הוא דאמרינן שהחוכר מן העכו"ס צריך לתרום וכן נמי בחוכר מישראל תפשה בו נ"כ מדת הדין ולפיכך תנן גם בחוכר מישראל תורם ונותן לו דמדינא הוא כן בחוכר לעולם בין מישראל ובין מן העכו"ס ור"מ סבר דלא תפשה בו מדת הדין בחוכר מישראל וכלומר דלר"מ מן הדין הוא בחוכר שצריך לעשר ובעכו"ס תפשה בו מדת הדין אבל לא בישראל ולפיכך הוא דאמרו בחוכר מישראל שא"צ לעשר כ"א תורם ונותן לו והשתא דמוכחא דפליגתייהו מדינא הוא דרבנן סברי דבחוכר מהעכו"ס מן הדין הוא דתורם בלבד ולא מעשר ור"מ ס"ל דמן הדין הוא דמעשר א"כ ש"מ הא דתנינן במתני' בחוכר מן העכו"ס שצריך לעשר לאו משום קנסא הוא אלא מדינא ולא מתוקמא אלא כר"מ דהא לרבנן לא שמעינן דאית להו קנסא כלל וכר"מ שפיר אתיא ומדינא כדאמרן והיינו כר' לא בפירושא דמתני': מתניתא מסייעא לחברייא החוכר שדה מן העכו"ס מעשר ונותן לו וכו'. הך ברייתא בתוספתא היא ריש פ"ו דפליגי ר"ם ורבנן בחוכר מן העכו"ס ומפרש לה הש"ס במאי עסקינן פלוגתייהו: הא רבנין אמרי וכו'. כעין דפרישנא לעיל בברייתא קמייתא והכא איפכא הוא דמכריח במאי איירי פלוגתייהו וכלומר דהא ודאי לא מצית אמרת דמדינא איירי ולרבנן אמרינן דתפשה מדה"ד בחוכר מן העכו"ס וצריך לעשר מדינא ולא תפשה מדה"ד בחוכר מן הישראל דלא אוקמיה רבנן אדינא כדלעיל וא"כ ניחא הא דתנן במתני' דלעיל החוכר מישראל תורם ונותן לו וא"צ לעשר אלא דהא קשיא דא"כ ר"ם דקאמר
תורם

עין משפט נר מצוה ז [א] מיי' פ"ו ממעשר הל"ג

מסורת הש"ס (א) ע' תוספתא פ"ו כאן וירושלמי ב"מ פ"ט הל"ו: (ב) תוספתא פ"ב: (ג) תוספתא פ"ז.

לא תפשה מדת הדין בחוכר מן העכו"ם אית בר נש דיימר הדא מילתא אלא הכני קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם ולא קנסו חכמים בחוכר מישראל ר"ש אומר לא קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם לפיכך אם חזר העכו"ם ונתגייר או שמכרן לישראל אחר מותר מ"ד תפשה ניחא מ"ד קנסו בידו אמר רבי יוחנן מן המסיקין שנו מתוך שאת אומר לו כן אף הוא דוחק עצמו ופודה אותה:

הלכה ב מתני' [א] כהן ולוי שקיבלו שדה מישראל כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה ר"א אומר המעשר שלהן שעל מנת כן באו: **גמ'** מתיבין רבנין לר"א במה קנו אמר להם אין אתם מודין לי שאם התנה לו ביניהן שהן חולקין במעשרות אפילו התנו במה קנו סתמא נעשה באומר תלוש מן הקרקע הזה שתיקנו לך מעשרותיו אמר ליה אופנא לית לון אופנא לית לסתמא נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שיקח לך אחד מעשרה שבו תני כהן מכהן לוי מלוי ישראל מישראל חולקין למעשרות למי נצרכה לר' אלעזר אע"ג דרא"א מעשר שלהן שעל מנת כן באו מודי הוא הכא שהן חולקין במעשרות (א) ישראל שקיבל שדה מכהן אמר לו על מנת שיהו המעשרות שלי או שלך או שלי ושלך מותר כהן שקיבל שדה מישראל אמר לו על מנת שיהו המעשרות שלי מותר שלך אסור שלי ושלך אסור קיבלה ממנו כדרך המקבלין מותר ואם לאו אסור בלא כך אין המעשרות שלהן אלא הכני שלי שלי שלך שלי ושלך אם קיבלה ממנו כדרך המקבלין מותר ואם לאו אסור (ב) ישראל שקיבל שדה מישראל על מנת שיהו המעשרות של זה אסור שאטלם אני ואתנם לזה מותר ולא דא היא קדמייתא א"ר אחא אם תירצה ביניהן

א"ר

פני משה

תורם ונותן לו משום דס"ל לא תפסה מדה"ד בחוכר מן העכו"ס אית בר נש דיימר הדא מלתא בתמי' וכי יש מקום לומר כן דמן הדין הוא בחוכר שצריך לעשר ובחוכר מן העכו"ס לא אקמוהו אדינא ולא שייך נמי לומר דבגופא דדינא פליגי דלרבנן הדין הוא בחוכר דמעשר ולר"ש הדין הוא דתורם דהא ליתא דאם מן הדין הוא לרבנן בחוכר שיעשר הוה להו לאסוקי מילתייהו בברייתא כדתנן במתני' והול"ל אבל החוכר מישראל תורם ונותן לו ואינו מעשר ולאשמעינן דלא תפסה בו מדת הדין: אלא הא כיני. כלומר אלא ודאי ע"כ לומר דהך ברייתא לא מיירי כלל מדינא אלא מקנסא ורבנן ס"ל דקנסו חכמים בחוכר מן העכו"ס ולא קנסו בחוכר מישראל ור"ש סבר דלא קנסו חכמים אף בחוכר מן העכו"ס והשתא נ"ק דהול"ל בהדיא כן דלא קנסו בישראל דהא לא אצטריך דמהיכי תיתי לומר דקנסו בישראל וכי יש קנס בחוכר מישראל ושמעינן מיהת דטעמייהו דרבנן בחוכר מן העכו"ס משום קנסא הוא והיינו כחברייא ומיתוקמא מתני' אליבא דרבנן דר"ש: לפיכך אם חזר העכו"ס וכו'. סיומא דהך ברייתא בתוספתא היא לדברי ר' שמעון דקאמר תורם ונותן לו לפיכך אם חזר העכו"ס ונתגייר או שמכרה לישראל אחר מעשר כצ"ל וכן הוא בתוספתא ומה דגרים הם מעשר ונותן לו. גם זה ט"ס הוא אלא דהכי קאמר הואיל וזה החוכר אינו אלא תורם ונותן לו לפיכך אם נתגייר העכו"ס או שמכרן לישראל מעשר הוא שהרי לא הופרשו המעשרות והשתא האי גברא בר חיובא הוא: מאן דאמר תפסה ניחא. אדברי ר"י דמתני' קאי דקאמר אף המקבל שדה אבותיו מן העכו"ס מעשר ונותן לו ומדייק הש"ס דבשלמא למ"ד דטעמא דמתני' בחוכר מן העכו"ס דתפסה בו מדת הדין ניחא נמי הא דר' יהודה דמכיון דבחוכר שדה של העכו"ס אמרו שמדינא הוא שצריך לעשר א"כ ר"י נמי מדינא קאמר דהא אף המקבל שדה אבותיו קתני ומשמע דאף זה הוא כן דמכיון דשדה אבותיו הוא הוא מחזר אחריה לקבלה באריסות ולפיכך אפי' במקבל בקבלנות אמרו בזה שהדין נ"כ בו כך אלא למ"ד דטעמא ברישא דמתני' משום קנסא הוא קשיא הא דר' יהודה בידו בתמיה וכי בידו הוא ואמאי ליקנסיה ומאי הו"ל למיעבד הלא היא ביד העכו"ס ואיהו ניחא ליה לטפל בשדה אבותיו ומאי קנסא שייך ביה. א"ר יוחנן. אין דהכא נמי שייך האי טעמא דמן המסיקין שנו ששדה זו נטלוהו מסיקין וגזלו מאבותיו ולפיכך היא חביבה עליו וקופץ לקבלה באריסות ומתוך שאת אומר לו כן שצריך לעשר גם חלקו של העכו"ס אף הוא דוחק עצמו ופודה אותה שלא תשאר ביד העכו"ס ויצטרך לעשר אף חלקו:

הלכה ג מתני' כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה. כשבא הישראל ליטול חלקו מחצה ושליש ורביע ממה שעשתה השדה כך נוטל מחצה ושליש ורביע מן התרומה והמעשרות שמגיעין משדה זו ונותן הוא לכל כהן ולוי שירצה: אף המעשרות שלהן. אם כהן הוא המקבל כל התרומה שלו ואם לוי הוא כל המעשר שלו שעל מנת כן באו וירדו לקבל שדה זו באריסות ואין הלכה כר"א וכמו דהקשו בגמ' עליו שאע"פ שעל מנת כן באו במה קנו: גמ' מתיבין רבנן לר' אליעזר. לדידך דאמרת שעל מנת כן באו ובמה קנו להיות שהמעשרות שלהן: אמר להן אין אתם מודין לי שאם התנו לו ביניהן. מתחילה בשעה שירדו לתוכה שיהו הן חולקין במעשרות כלומר שהחלוקה תהיה ביניהן בתנאי שהמעשרות יהיו שלהן ולא יהו נחשבין בחשבון החלוקה ובזה אתם מודים שהמעשרות הן שלהן וא"כ לדידכו נמי קשיא אפילו התנו במה קנו אלא ודאי דטעמא הוה דסתמו נעשה כאומר להן בעל השדה תלוש מן הקרקע הזה על מנת שתקנה לך מעשרותיו ולדידי נמי טעמא משום הכי הוא דהויא: א"ל רבנן לר"א אופנא לית לון. כלומר אין כאן אופן ותנאי ולא איירינן הכא בשעשו תנאי על אופן זה: אופנא לית לסתמא. סיומא דמילתא היא וכלומר אלא בסתמא עסקינן ולא דמי אופנא לסתמא: נעשה כאומר תלוש וכו'. כלומר ודאי בתנאי שעשו בפירוש על האי אופנא שפיר הוא דאמרינן נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שיקנה לך המעשר שבה אבל בסתמא שלא היה תנאי ביניהן ולא שייך לומר נעשה שהרי בעל השדה לא ידע מכלום ואע"פ שהן ירדו על מנת כן מ"מ במה קני: תני. בתוספתא (ריש פ"ז) ישראל שקבל שדה מישראל וכהן מכהן ולוי מלוי חולקין ביניהן הכל: למי נצרכה. הא דקתני כהן מכהן וכו' לר"א הוא דאצטריך דאע"ג דר"א פליג בכהן ולוי שקבלו מישראל מודי הוא הכא הואיל ושניהם כהנים או לוים שהן חולקין במעשרות דלא שייך כאן לומר שעל מנת כן באו ואיידי דנקט כהן מכהן ולוי מלוי נקט נמי ישראל מישראל: ישראל שקיבל שדה מכהן. בתוספתא שם: אמר לו על מנת שהמעשרות שלי על מנת שהמעשרות שלך על מנת שהמעשרות שלי ושלך. כלומר בין שהכהן בעל השדה התנה כן או שהישראל המקבל א"ל ע"מ שהמעשר שלך או שלי ושלך שהתנו שיהו חולקין גם במעשרות: מותר. והתם גרים אסור וגי' דהכא עיקרית דעתי חששא איכא הכא בשהכהן הוא בעל השדה: כהן שקבל שדה מישראל. בזה יש חילוק אם הכהן שמקבל א"ל ע"מ שהמעשרות שלי מותר ואין כאן איסור ותנאו קיים כדאמרינן לעיל דהכל מודים שאם היה תנאי מפורש ביניהם שיהיה המעשר לכהן המקבל או ללוי התנאי קיים: שלך אסור. שאם אמר הכהן המקבל לישראל ע"מ שהמעשר יהיה שלך ותוכל ליתן לכל מי שתרצה זה אסור ומפני שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות דמוחל הוא חלקו מן המעשר ע"מ שיתן לו זה השדה בקבלנות וכדאמרי' לקמן שאסור לכהן להיות מסייע בבית הגרנות: שלי ושלך אסור. כדמפרש ואזיל שאם קיבלה ממנו כדרך המקבלין שכל המקבלין מנהגן כן מותר ואם לאו אסור ופריך עלה ואמאי אסור ולמה להן התנאי וכי בלא כך אין המעשרות שלהן לחלוק כמוה כדתנן במתני' כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה והמעשר: אלא הא כיני. אלא כך צריך לפרש שאמר לו הישראל בעל השדה שלי שלי החלק מהמעשר שהוא שלי יהיה שלי ושלך שלי ושלך החלק השני שהוא שלך יהיה שלי ושלך בזה הוא דמחלקינן שפיר אם קיבלה ממנו כדרך המקבלין כלומר אם כך הוא המנהג שם שאם המקבל כהן או לוי נותן לבעל השדה החצי מחלקו מהמעשר שלו והוא יתננו לכל מי שירצה מותר ואם לאו אסור לפי שזה הכהן המקבל שמתרצה בכך הוי ככהן המסייע בבית הגרנות: ישראל שקיבל שדה מכהן. כצ"ל כמו שהוא בתוספתא וגי' דהכא לא מיתפרשא למאי דקאמר לקמן: על מנת שיהו המעשרות של זה שאטול את המעשר ואתנם לפלוני אסור שאשלם אני ואתה ואתנם לפלוני מותר. ופריך ולא דא היא קדמייתא ומ"ש רישא ומ"ש סיפא: א"ר אחא אם תירצה ביניהן. כלו'

היינו

רידב"ז

לא תפסה מה"ד בחוכר מן העכו"ס ואית בר נש דיימר הדא מילתא אלא הכיני קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ס כו' ר"ש אומר לא קנסו בחוכר מן העכו"ס כן גי' הגר"א ז"ל ופירושו מובן והוא קילורין לעינים:

לפיכך אם חזר העכו"ס ונתגייר או שמכרן לישראל אחר מותר צ"ל תורם וכן גירס' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ופריך מ"ד תפסה ניחא פי' אף שכשהיה ביד העכו"ס תפסה מה"ד אבל מכיון שנכנס ליד ישראל לא תפסה מה"ד אבל למ"ד קנסו קנסי בידו כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו, פי' אם משום דקנסו קנסו בידו בתמי' אם קנסו רק דווקא כשהוא בידו של עכו"ס בתמי' הא כיון דעשה שלא כהוגן יקנסוהו רבנן מה לי דמכר אח"כ לישראל מאיזה אופן יפטר מן הקנס הא עכ"פ הוא עשה שלא כהוגן:

א"ר יוחנן מן המסיקין שנו מתוך שאתה אומר לו כן, פי' דקאי על מתניתן ר"י אומר המקבל שדה אבותיו כו' וכן הוא במס' ב"מ (דף ק"א) ע"א עיי"ש:

מתיבין רבנין לר"א במה קנו א"ל אין אתם מודים לי שאם הותנה לו ביניהם שהן חלקין במעשרות אפילו הותנו במה קנו, סתמא נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו, פי' הוא הכל מדברי ר"א דמשני להם דאם הותנה ביניהם אתם מודים שהמעשרות שלהם כצ"ל וקשיא נ"כ אפי' לדידכו במה קנו כשהתנו ע"כ מכיון שהותנו אמרינן מסתמא נעשה כאומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו א"כ ה"ה בדלא הותנו נמי אמרינן דקנה בקנין הזה דנעשה כאילו הותנו ומסתמא הוי כאומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתיקנו לך מעשרותיו, ע"ז אמרו לו רבנן אופנא לית לון אופנא לית לסתמא נעשה כאומר לו תלוש מן הקרקע הזה שיקח לך אחד מעשרה שבו, פי' דחד אופן אמרינן בהותנו אמרינן המסתמא נעשה כאומר תלוש כו' אבל ב' אופנים לא אמרינן דלא הותנו הוי כאילו הותנו ומסתמא נעשה כאומר תלוש כו' זהו אופן בתוך אופן וזה לא אמרינן:

ישראל שקיבל שדה מישראל ע"מ שיהו המעשרות של זה, פי' לבן לוי זה אסור ע"מ שאטלם אני ואתנם לזה מותר ופריך ולא דא קדמייתא אמר ר' אחא אם תרצה ביניהן, פי' דר"א כ"ל דסיפא מיירי אפילו דויתר לו בעד זה שיטול ויתנם לזה מ"מ מותר והנפ"מ בין רישא לסיפא דברישא התנה עמו שיהא המעשרות שייך מעיקרא לבן לוי ולא שיהא שייך להישראל ורק שיתן לבן לוי זה ולא לבן לוי אחר מגל התנאי כמו בסיפא ז"א אלא התנאי דרישא הוא שיהא המעשרות שייך מעיקרא לבן לוי כדאמרינן במס' ב"ב (דף ס"ג) ע"מ שהמעשרות שלי אמרינן דשויר' למקום מעשר וכדאיתא בשטמ"ק ז"ל שם דחלק המעשר הוא שייך מעיקרא לבן לוי ורק דמשאיל הב"ל להישראל שיתקן טבלו ולאחר התיקון יהא שלו כמעיקרא וה"נ בסוגיא דידן אמרינן תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו וכשהתנה עמו שיהא המעשרות של זה הרי מעיקרא שייך להבן לוי ואינו נוטל הבן לוי משל ישראל המעשרות כדאיתא בשטמ"ק ז"ל הנ"ל, ושלו הוא נוטל רק דמשאיל לו לתקן פירותיו, ורק דהתם במס' ב"ב מותר לעשות כן דהא הישראל הלוקח אינו מבטל מצות נתינה דהא קודם שלקח לא הי' עליו שום מצוה לא נתינה ולא הפרשה וכשלקח על תנאי זה לא נכנס לכתחלה לרשותו רק מצות הפרשה דהא השדה הוא של כהן ולא רצה למכור רק אדעתא דהכי משא"כ ישראל לישראל, אינו מותר רק לשלם בעד ט"ה ורחמנא שריא ליה ליקח דמים בעד ט"ה אבל לא ליקח דמים בעד גוף התרומה שיהא עיקר התרומה של כהן ורק שישאיל לו על הפרשה, והוי דומה כמו שמוכר התרומה, משא"כ בסיפא שמכר רק ט"ה אבל התנאי הוא שאשלם אני ואתנם לזה ויקיים מצות נתינה רק התנאי הוא שיקיים מצות נתינה בכהן זה ולא בכהן אחר מותר, והיינו דקאמר ר' אחא אם תרצה ביניהן ר"ל דברישא התנאי הוא שיהא שייך מעיקרא לכהן זה אבל בסיפא שייך התרומה להישראל והתנאי הוא רק על רצון הנתינה אם תרצה ליתן לזה לא תתן אלא לזה שהתניתי

שנויי נוסחאות

(שו"ג) התנה כד"ו התנו. (שוט"ו) באומר כד"ו כאומר. (שו"ז) שיקח כד"ו שיקנה. (שו"ט) אלעזר כד"ו אליעזר. (שו"כ) מעשר שלהן שעל כד"ו מתעשר שלהן על.

עין משפט נר מצוה ח [א] מיי' פ"ו ממעשר הל"ז.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ז. (ב) שם.

מהר"ם יפ"מ

שהן חולקין במעשרות אפילו התנו. צ"ל שהן חולקין במעשרות אמרו ליה אפילו התנו.

א"ר יוסי הא דתימר מותר כשקיבלה כדרך המקבלין והן דאת אמר אסור בשלא קיבלה ממנו כדרך המקבלין אתיא דר' יוסי כרבי יוחנן ודרבי אחא כר' יוסי בי רבי חנינא דר"י בי ר' חנינא אמר [א] (א) אדם נותן מעשרותיו בטובת הנייה רבי יוחנן אמר אין אדם מביא מעשרותיו בטובת הנאה מאי טעם דר"י ב"ח ואיש את קדשיו לו יהיו מה עביד ליה רבי יוחנן יתנם לכל מי שירצה מתני' פליגא על רבי יוסי בי רבי חנינא (ב) קונם כהנים ולוים נהנין לי [ב] יטלו בעל כרחו פתר לה באומר אי איפשי *ליתן מתנה כל עיקר תדע לך שהוא כן דתנינן (ג) כהנים אלו לוים אלו נהנין לי יטלו אחרים מתני' פליגא על ר' יוחנן (ד) אמר הוא ישראל לישראל [ג] הילך סלע זה ותן בכור זה לבן בתי כהן פתר לה ברוצה [ד] ליתנו לשנים כהנים ובן בתו אחד מהן והוא אמר הילך סלע זו ותן כולן לבן בתו כהן בעון קומי רבי זעירא בהדא כהן לישראל מה דריב"ח אמר לא אגיבון ר' חזקיה בשם ר' אחא אמר הכין אמר לון על דעתיה דר"י בן חנינא כהן לישראל למה [ה] הוא אסור לא מפני מראית העין אוף רבי יוחנן אית ליה ישראל לישראל אסור מפני מראית עין א"ר בי רבי בון חילול קדשים יש כאן ותמר מפני מראית עין עוד מן הדא דתני [ו] (ה) הכהנים והלוים המסייעין בבית הגרנות אין להן לא תרומה ולא מעשר ואם נתן הרי זה חלול שנאמר °ולא יחללו את קדשי בני ישראל (ויקרא כב) והן מחללין אותן יותר מיכן אמרו תרומתן אינה תרומה ומעשרותן אינן מעשר והקדישן אינן הקדש ועליהן הכתוב אומר ראשיה בשחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו המקום מביא עליהן ג' פורענות הה"ד °לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו' (מיכה ג) מתני' פליגא על רבי יוחנן (ו) המקדש [ז] בתרומות ובמעשרות ובמתנות [ח] ובמי חטאת ובאפר חטאת הרי זו מקודשת אע"פ ישראל פתר לה [ט] בתרומה שנפלה לו מאבי אמו כהן [י] כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהיו המעשרות שלי המעשר שלו מהו שימכרה לכהן נישמעינה מן הדא דר' אבהו בשם ר"ש בן לקיש (ז) המוכר מעשרות שדהו לחבירו לא עשה כלום [כ] וולדי שפחתו לחבירו לא עשה כלום עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום [ל] אויר חורבתו לחבירו לא עשה כלום אלא מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרותיה מוכר לו שפחה ומשייר לו וולדה מוכר לו בהמה ומשייר לו עוברה מוכר לו חורבה ומשייר לו אוירא והיאך

רידב"ז

בהגיתי, ור' יוסי מפני דרישא מיירי כשקיבל כדרך המקבלין וסיפא מיירי כשלא קיבל כדרך המקבלין ולפיכך ברישא כשאינו מוותר לו בעד זה משום שכן דרך המקבלין מותר משא"כ בסיפא שמוותר לו בעד זה נמצא דמקבל ממון בעד הט"ה וזה אסור, אבל ר' אחא ס"ל דמותר לקבל ממון בעד ט"ה ולפיכך בסיפא מותר אפי' שקיבל שלא כדרך המקבלין ע"ז מסקינן אתיא דר' יוסי כר' יוחנן דס"ל דאסור ליטול ממון בעד ט"ה ודר' אחא כר"י בר"ח דס"ל דמותר ליטול ממון בעד ט"ה ומסיק מתניתא פליגא אריבר"ח קונם כהנים ולוים כו' יטלו בע"כ, ואמאי הא גוזלין ממנו את ט"ה שלו והוי הנאת ממון דהא הוא יכול לקבל ממון בעד זה פתר לה באומר אי אפשי כו', פי' משום דאל"כ לא יתן כלל לשום כהן מתניתא פליגי על ר' יוחנן אומר הוא ישראל לישראל כו' לבן בתי כהן ומשני ברוצה לשנים ובן בתו אחד מהן וכו' וכיון דבלא"ה הי' נותן לו מחצה לא מחזי כנותן מעשרותיו בט"ה בעון קומי ר"ז בהדא כהן לישראל מהו ריבר"ח אמר, פי' דס"ל דלר' יוחנן דס"ל אין אדם נותן מעשרותיו בט"ה הוא מדרבנן מפני מראית העין היינו משום דבכהן כה"ג אסור מן התורה שיתן כהן ממון לישראל שיתן לו המעשרות וע"כ בישראל כה"ג אסור מדרבנן מפני מראית העין אבל לר"י בר"ח דס"ל דבישראל ליכא איסור דמראית העין והוא משום דס"ל דבכהן גופי' אין אסור מן התורה אלא מפני מראית העין א"כ ברוצה ליתן לשנים דליכא מראית עין מותר אליבא דריבר"ח גם בכהן מישראל כה"ג, אבל לר"י פשיטא דבכהן מישראל אסור אפילו ברוצה ליתן לשנים דהא אסור מן התורה, ולא משום מראית עין, או דילמא דאף ריבר"ח ס"ל דכהן מישראל אסור מן התורה, מפני חילול קדשים וע"כ אפילו ברוצה ליתן לשנים אסור ג"כ, ולא אגיבון לא השיב להם, ר' חזקיה בשם ר' אחא הכין אמר להון ע"ד דר"י בר"ח כהן מישראל למה הוא אסור, לא מפני מראית עין אוף ר' יוחנן אית ליה ישראל מישראל אסור מפני מראית עין, וא"כ כשם דמותר לר"י בישראל מישראל ברוצה ליתן לשנים כמו כן מותר לר"י בר"ח ברוצה ליתן לשנים אפילו בכהן מישראל, וע"ז אמר ריבר"ח דז"א דחילול קדשים יש כאן ותימר מפני מראית עין פי' דע"כ בכהן מישראל לכ"ע הוא מן התורה בין לר"י ובין לר"י בר"ח, ועוד מן הדא מוכח דכהן מישראל אינו מפני מראית עין אלא מן התורה דהא תני הכהנים והלוים המסייעים בבית הגרנות אין להם לא תרומה כו' והא התם לא קירוב לו ממון רק סיוע בעלמא וליכא שום מראית עין ואפ"ה אסור ע"כ דהוא לאו משום מראית עין אלא מן התורה כדמסיק ואם נתן חילול שנאמר ולא יחללו את קדשי ב"י כו':

כהן שמכר שדה לישראל ואמר ליה על מנת שיהו המעשרות שלי המעשרות שלו מהו שימכרה לכהן פירוש אם הכהן שמכר לישראל פשיטא דשפיר דמי אבל מיבעי"ל אם כהן שמכר לכהן אחר את מעשרות שדהו ומסיק דלמכור את המעשרות אי אפשר אלא באומר

פני משה

היינו דיש חילוק ביניהן דהסיפא מיירי שא"ל שנחלק בינינו ואם תרצה ניתנם לפלוני הכהן או הלוי מותר דכיון שתלה בדעתו והוה ליה כמקבל חלקו ואחר כך נותנם לפלוני אין כאן היסור אבל ברישא שהיה התנאי על מנת כן שיהיה המעשר לפלוני וכיון שזה כהן הוא הוה ליה ככהן המסייע שאינו מקבל חלקו ממעשר כדי שזה יקבל ממנו השדה בריסות: א"ר יוסי. דלאו בהכי תליא התירא אלא הדא דתימר בסיפא מותר מיירי בשקיבלה כדרך המקבלין שהמנהג הוא בכך שיכול המקבל הזה ליתן חלקו מהמעשר לכל מי שירצה: והן דאת אמר ברישא אסור בשלא קיבלה ממנו כדרך המקבלין. כלומר שאין המנהג הזה ידוע שם וכיון דבכה"ג סומכין על הדין והא תנן במתני' דלקמן ישראל שקיבל מכהן ולוי המעשרות לבעלים והכא דמתנה עמו שיהא המקבל נוטל חלקו ונותנו לכהן או ללוי פלוני כמלא זה הכהן שמתרצה בכך הוי ככהן המסייע ואסור: אתיא דר' יוסי כר' יוחנן ודר' אחא כדר' יוסי בר' חנינא. דפליגי לקמן בטובת הנאה גבי מעשר. וגרסי' להא דלקמן בפ' י"א דנדרים ובסוף פ' האיש מקדש: אדם נותן מעשרותיו בטובת הנייה. יכול אדם ליקח דבר מה בשביל טובת הנאה שנותן לזה מעשרותיו דס"ל טובת הנאה ממון הוא והלכך יכול הוא נ"כ ליקח איזה דבר בשביל טובת הנאה כדדריש ליה לקמיה מקרא דכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו משמע שיש לו נ"כ הנאה מקדשיו: ור' יוחנן אמר אין אדם נותן מעשרותיו בטובת הנאה. שאינו רשאי ליקח שום דבר בשביל זה וטובת הנאה שזה מחזיק לו טובה בשביל שנתן לו לא הוי ממון וכדמפרש לה דר' יוחנן דריש לו יהיה שהרשות בידו ליתנם לכל מי שירצה אבל צריך ליתן לו בחנם והיינו דקאמר אתיא דר' יוסי כר' יוחנן דר' יוסי דלא תלי טעמא דהתירא בסיפא באומר אם תרצה וכלו' שיסכים זה לתנאו ע"מ שיתן אח"כ לפלוני משום דבלא"ה איסורא איכא להתנות שיהא דוקא לפלוני דזה הוי כמו שקיבל איזה דבר מפלוני בשביל טובת הנאה שלו ליתן לו המעשר ואין אדם נותן מעשרותיו בטובת הנאה כדר' יוחנן והלכך תלי טעמא בדרך המקבלין ור' אחא דלא קפיד אהא משום דס"ל כר' יוסי בר' חנינא דמותר לאדם שיתן מעשרותיו בטובת הנאה: מתני' פליגא. השתא מסיק להסוגיא כמו שהיא שנויה שם אפלוגתייהו דר' יוסי בן חנינא ור' יוחנן כדרך הש"ס דאגב מייתי לה לכולא דהסוגיא: קונם כהנים ולוים וכו'. מתני' היא בנדרים שם אם אמר קונם ומדיר לכהנים ולוים מנכסיו באים ונוטלים מתנותיהם ממנו בע"כ לפי שאינו יכול לאסור זה עליהם והאי פליגא על ר' יוסי ב"ח דאי אמרת טובת הנאה ממון וכדפרישית דמה"ט ס"ל נמי דיכול הוא ליתנם בטובת הנאה א"כ אלו נהנין ממנו שהרי היו צריכין ליתן לו איזה דבר בשביל טובת הנאה וקשיא אמאי יטלו הרי אסורין הן בהנאתו: פתר לה ר' יוסי ב"ח. דמתני' מיירי שאינו רוצה ליתן מתנות כהונה ולויה כל עיקר והשתא לא שייכא ביה טובת הנאה והרי אי אפשר לו לעכבם לעצמו ולפיכך שקלי מיניה בעל כרחו: תדע לך שהוא כן. דע"כ לטעמא משום הכי הוא דהא קתני התם בסיפא אם אמר קונם כהנים אלו ולוים אלו נהנין לי יטלו אחרים אבל להני מצי מעכב דלא שקלי אלמא טובת הנאה ממון הוי והשתא ע"כ טעמא דרישא משום דאסר להו אכולהו כהנים ולוים ולעכב לעצמו אי אפשר לו והוי כאלו אינם שלו: מתניתא. האי ברייתא דלקמיה פליגא על ר' יוחנן דהא קתני אומר הוא ישראל לחבירו הילך סלע זה ותן בכור זה לבן בתי כהן אלמא דרשאי ליקח בשביל טובת הנאה שיש לו בו וקשיא לר' יוחנן: פתר לה. דהאי ברייתא מיירי שהיה רוצה ליתן לשני כהנים וזה בן בתו אחד מהן ונותן לו סלע שיהא כולו לבן בתו ולפיכך מותר הואיל ובלא"ה היה רוצה ליתן לו אלא שנוטל סלע שיתן כולו לזה: בעון. בני ישיבה קומי ר' זירא בהדא כהן לישראל מהו אם בהיתר הזה שייך ג"כ בכהן לישראל או דוקא נקט אומר ישראל לישראל הילך סלע זה וכו' אבל כהן לישראל לא: ומה דר' יוסי אמר בדבר זה. כלומר אליבא דר' יוסי ב"ח בעו הכי דלדידיה הברייתא בפשיטות מתפרשא שמותר לישראל לומר כן לישראל חבירו ואם כהן לישראל יכול ג"כ לומר כן הילך סלע זה ותן לי: לא אגיבון. ולא השיב להם ר"ז כלום על שאלה זו דלא חש להשיבם דהא ודאי לדעתיה דר"י ב"ח אפי' בכהן לישראל מותר כדדריש לי' מקרא: ר' חזקיה אמר הכין אמר לון. כך השיבם ר"ז ע"ד דר' יוסי ב"ח כהן לישראל למה הוא אסור כלומר ומאיזה טעם עלה על דעתכם שיהא כהן לישראל אסור לר' יוסי ב"ח הרי הוא מתיר ליקח בשביל טובת הנאה: לא מפני מראית העין. כלומר ע"כ לדידכו ליכא טעמא אחרינא אליביה דר"י ב"ח לאסור בכהן לישראל כ"א מפני מראית העין שנראה הוא ככהן המסייע בגרנות: אוף ר' יוחנן אית ליה ישראל לישראל אסור מפני מראית העין. בתמיה כלומר לדבריכם א"כ במאי פליג ר' יוחנן עליה דר' יוסי ב"ח ע"כ הוא שאוסר אף בישראל לישראל וכי שייך גביה מפני מראית העין וכ"ת דגזר אטו כהן לישראל הא לא מלית אמרת דכהן גופיה אינו אלא גזירה משום מראית העין אלא ודאי ריב"ח מתיר אפי' בכהן לישראל ולית ליה גזירה משום מראית העין ור' יוחנן הוא דאוסר בכהן לישראל מפני מראית העין: א"ר יוסי ברבי בון וכו'. כלו' דמתמה על הא דקאמר מפני מראית העין הלא חילול קדשים יש כאן בכהן לישראל והיאך אתה אומר מפני מראית העין ועוד מן הדא שמעינן דחילול קדשים יש ועובר בלא יחלל דתני וכו' תוספתא היא (בפ"ה דמכילתין): והן מחללין אותן יותר. שנותנין להמסייעין: ראשיה בשחד ישפטו. וסיפי' דקרא וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסומו: שלש פורעניות. כנגד אותן ג' עבירות: מתניתא פליגא וכו'. בסוף האיש מקדש דקתני ה"ז מקודשת ואפילו הוא ישראל אלמא טובת הנאה ממון הויא דאי לאו הכי במאי מיקדשא אי לאו בטובת הנאה שיש לו בה: פתר לה ר' יוחנן בתרומה שנפלה לו משל אבי אמו כהן שכל התרומה היא שלו ובידה למכרה לכל כהן שירצה: כהן שמכר שדה לישראל וכו'. בתוספתא (פ"ו): המעשרות שלו. דכיון דאמר על מנת נעשה כמי שמשייר מקום המעשר: מהו שימכרם לכהן. המעשרות של השדה: נישמעינה מן הדא וכו'. הך דר' אבהו בשם ר"ל גרסי' לה בפ"ק דקידושין בהלכה ד' ובכולהו טעמא דלא עשה כלום משום דהוי מקנה דבר שלא בא לעולם: אויר חורבתו. טעמא משום דדבר שאין בו ממש הוא ועל מה יחול הקנין: אלא מוכר לו שדה וכו'. דכיון שהוא משייר

שנויי נוסחאות

(שו"א) בשקיבלה כד"ו בשקיבלה. (שו"ו) טעם כד"ו טעמא. (שוי"ז) בתו כד"ו בתי. (שוי"ח) בהדא כד"ו בהדא. לישראל מה כגי"ל לישראל אסור מה. דריב"ח אמר כד"ו דרבי יוסי אמר. (שוכ"ב) א"ר בי רבי כד"ו אמר רבי יוסי בי רבי. (שוכ"ג) עוד כד"ו ועוד. (שול"ה) מאבי אמו כד"ו משל אבי אמו. (שול"ו) המעשר כד"ו המעשרות. שימכרה כד"ו שימכרם. (שול"ח) דר' אבהו כד"ו דאמר רבי אבהו.

עין משפט נר מצוה ט [א] מיי' פי"ב מתרומות הל"כ. י [ב] מיי' פ"ז מנדרים הל"ח כמ"ש לאוין רמ"ב טוש"ע יו"ד סי' רכ"ז סעי' ג'. יא [ג] [ד] מיי' פי"ב מתרומות הל"כ כא. יב [ה] [ו] מיי' שם הל"ח פ"א מבכורות הל"ד. יג [ז] [ח] מיי' פ"ה מאישות הל"ג ה. יד [ט] שם הלכה ו'. טו [י] מיי' פ"ו ממעשר הל"ט. טז [כ] טוש"ע חו"מ סי' רט סעי"ד. יז [ל] טוש"ע שם סי' ריב סעי' יב.

מסורת הש"ס (א) (נדרים פ' נערה קידושין פ"ב). (ב) נדרים פ"ב: (ג) (שם). (ד) בכורות כז. (ה) שם. תוספתא פ"ה כאן. (ו) קדושין נג בכורות כט. (ז) (ירושלמי פ"ק דקידושין נ"ב ע"ג).

גליון הש"ס *ליתן מתנה כל עיקר. ע' במחנה אפרים הלכות זכיה ; ...ן ח.

מפייר לעצמו הוי כמי שפייר המקום למעשר וכן בולדות ועוברות ואוירה של חורבה דלעצמו הוי שיור בדבר שלא בא לעולם ושאין בו ממש: והיך אפשר וכו' וכי היכי. תמצא שאפשר לו למכור האויר ומאי איצטריך ליה למימר לא עשה כלום: תיפתר באומר לו תלוש מן החורבה הזו. כלומר תקח דבר מה מהחורבה כדי שיהיה המקום פנוי ויתרחב אוירה שיכול להוציא לשם זיזין וגזוזטראות: וכא. והכא נמי במעשר שהיה קרקע לפניו ואומר לו תלוש מן הקרקע הזה ע"מ שתקנה לך אחד מעשר שבה: כהן שמכר שדה לישראל וכו'. שם בתוספתא: מת אין לבניו במעשרות. והרי הם כשאר הכהנים שאם הוא רוצה נותן להם:

והיאך אפשר לאדם למכור אויר חורבתו לחבירו תיפתר באומר לו תלוש מן החרבה הזו שתיקנה לך אוירה וכא קרקע לפניו שהוא אומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנה אחד מעשרה שבו [א] (א) כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהיו המעשרות שלי המעשרות שלו מת אין לבניו במעשרות [ב] לי ולבני לי וליורשי יש לו במעשרות ולבניו במעשרות וליורשיו במעשרות רבי יודן בר שלום בעא קומי דר' יוסי עד כדון ביורשין שהן מדבר תורה אפילו ביורשין שאינן מדבר תורה שיהו כל המעשרות שלו כל זמן שהוא לפניו יהו המעשרות שלו כל זמן שהוא לפניו [ג] מכרה לאח' אין לו במעשרות חזר ולקח ממנו תני ר"ח אין לו במעשרות תני ר' הושעיא יש לו במעשרות אתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דתנינן תמן [ד] (ב) שהמגרש את האשה והחזירה ע"מ כתובתה הראשונה החזירה (ג) תנא ר' חנא קומי ר' לא תרין אמוראין חד אמר לכתובה אבל לא לתנאין וחרנא אמר בין לכתובה בין לתנאין מ"ד לכתובה אבל לא לתנאין יש לו במעשרות ומ"ד בין לכתובה בין לתנאין אין לו במעשרות והתני (ד) קיבל שדה מכהנת המעשרות שלה נישאת לישראל חולקין במעשרות נתארמל' או נתגרשה חזרה לתחילתה כאן שמכר כאן שקיבל והתני רבי חייא מכרה א"ר שמואל בר אבדימא *תמן יצאת מרשות שניהם ברם הכא יצאת מרשות מוכר ולא יצאת מרשות לוקח כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו ע"מ שיהו המעשרות שלו ד' או ה' שנים יכול הוא למחות בידו שלא ליטעה כרם שלא לזורעה איסטים שלא לעשותה שדה קנים שלי לעולם אינו יכול למחות בידו שלא ליטעה כרם שלא לזורעה איסטים שלא לעשותה שדה קנים אתא עובדא קומי ר' אחא בר לא וחייבה מיתן ליה חד מן עשרתי דקניא [ה] (ה) ישראל שמכר שדה לכהן ואמר לו ע"מ שיהו המעשרות שלי ארבע וחמש שנים מותר לעולם אסור שאין כהן עושה כהן: כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהו המעשרות שלך ד' או ה' שנים אסור הכא את אמר מותר והכא את אמר אסור כאן זיכהו בדבר שהוא ברשותו וכאן זיכהו בדבר שאינו ברשותו:

הלכה ג מתני'

[ו] ישראל שקבל מכהן ומלוי המעשרות לבעלים ר' ישמעאל אומר הקרתני שקיבל שדה מירושלמי מעשר שני של ירושלמי וחכ"א **יכול הוא הקרתני לעלות

בגומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנה לך אחד מעשרה שבו אבל ישראל אס"ר למכור לכהן שיתלוש בקרקע שיקנה אחד מעשרה שנו כדפרשנו לעיל:

תמן

(סו"ח) שיהו כל המעשרות בכי"ר שיהוא המעשרות. (סו"ט) שלו כד"ו שלי. (סו"י) ולקח כד"ו ולקחה. (סוי"א) פלוגתא כאילין פלגותא כד"ו פלגוותא כאילין פלגוותא. (סוי"ב) חנא כד"ו חנין. (סוט"ז) אבדימא כד"ו אבדומא. (סו"כ) בר לא כד"ו בר עולא.

על כדון ביורשין שהן מדבר תורה. אם על כהן לא אמרו אלא ביורשיו מד"ת דוקא ופשט ליה שאפילו ביורשין שאינן מד"ת כגון שמכר לאשה והבעל הוא יורש אותה ואין ירושתו אלא מדבריהם דדרשת לשארו אסמכתא בעלמא היא כדאמרי' בפ' י"נ: שיהו כל המעשרות שלי וכו'. סיפא דהתוספתא שם אם א"ל שיהו כל המעשרות שלי כל זמן שהשדה לפניך המעשרות שלו כתנאו: מכרה זה הישראל לאחר אין לזה במעשרות כלום שאין השדה לפני הלוקח הראשון שהתנה עמו: חזר. הלוקח הראשון ולקחה מהשני בהא פלוגתא היא: תני ר' חייא. בתוספתא שם שאין להמוכר במעשרות כדקתני התם מכרה לאחר אע"פ שחזר ולקחה ממנו אין לו במעשרות כלום: תני ר' הושעיא יש לו במעשרות. דס"ל כיון שהראשון חזר ולקחה והרי היא לפניו תנאו הראשון קיים ויש לכהן המוכר במעשרות: אתיין אלין פלוגותא כאילן פלוגותא דתנינן תמן. בכתובות (סוף פ"ט) דאם הוציאה ב' כתובות וגט ושתיהן קודמות להגט או כתובה וב' גטין שכתב לה כתובה בנשואין הראשונים וגירשה והחזירה ולא כתב לה כתובה וחזרה וגירשה אין לה אלא כתובה אחת שהמגרש את האשה והחזירה על מנת כתובתה הראשונה החזירה ותני עלה התם ר' חנין קומי ר' אילא דפליגי בה תרין אמוראין במה שאין לה אלא אחת בנשואין השניים: חד אמר לכתובה. הוא דאין לה אלא אחת אבל לא לתנאים של כתובה כגון תוספת ושארי תנאי כתובה דזה יש לה גם בשהחזירה דכיון שחזרה לו על תנאי הראשון חזרה ואידך אמר דבין לכתובה בין לתנאי כתובה אין לה אלא אחת מתנאי הראשון דמכיון שהחזירה ולא חזר והתנה עמה כבראשונה אין לה עכשיו בתנאי כתובה כלום: מ"ד לכתובה. הסתא מפרש לה דאתיא האי פלוגתא דהכא כפלוגתא דהתם דמ"ד לכתובה אבל לא לתנאין דלא קאי הא דקתני אין לה אלא אחת אלא אכתובה בלבד אבל לתנאין יש לה גם בנשואין השניים שעל התנאי הראשון החזירה א"כ ה"נ כן כשחזר ולקח את השדה על תנאי הראשון לקחה שיהא לכהן שמכרה לו המעשרות כמו שהתנה עמו בראשונה ומ"ד דבין לכתובה בין לתנאים אין לה עכשיו מחדש מכיון שלא חזר והתנה עמה בשנייה וה"נ כן שאין לו להכהן המוכר במעשרות אע"פ שחזר ולקחה: והתני קבל שדה מכהנת המעשרות שלה. כלומר התרומה שלה והכי איתא בתוספתא שם קבל שדה מבת כהן תרומה לבת כהן נשאת לישראל חולקין ביניהן נתאלמנה או נתגרשה חזרה לתחלתה. וכן כל מה ששמינו כאן מעשרות גבי בעלים כהן על התרומה מיתפרשא: תרומה לבת כהן. דכיון שהיא אוכלת בתרומה מקום התרומה שיורי שיירה לעצמה: נשאת לישראל. ואינה אוכלת בתרומה והרי זה כמו ישראל שקבל שדה מישראל שחולקין במעשרות וכ"א נותן חלקו למי שירצה וה"ס כאן חולקין ביניהן: נתארמלה או נתגרשה. ואין לה זרע מישראל וחוזרת ואוכלת בתרומה חזרה לתחילתה ותרומה מהשדה שלה אלמא דחוזר לתנאי הראשון וקשיא להא דר' חייא דלעיל דקתני אע"פ שחזרה ולקחה ממנו אין להמוכר במעשרות: כאן שמכר כאן שקבל. כלומר לא דמי האי דינא לדינא דלעיל דהתם כהן שמכר שדה לישראל קתני ובמוכר הדין הוא שצריך שיתנה עם הלוקח ע"מ שהמעשרות שלי וכיון שהלוקח הזה מכרה אחר כך לאחר הלך לו התנאי שהתנה עמו שאין השדה ברשותו ולפיכך אע"פ שחזר ולקחה ממנו לא אמרינן דהתנאי הראשון הוא קיים שהרי יצאת השדה מרשות הלוקח כשמכרה ובטל תנאו אבל הכא בבת כהן שקבל קתני וכיון דהדין הוא דישראל שקבל שדה מכהן או לוי המעשרות לבעלים וא"צ שום תנאי כדתנן במתני' דלקמן והלכך כשנתארמלה או נתגרשה חזרה לתחלתה שהרי היא עכשיו הבעלים מן התרומה כבראשונה והיא לא מכרה השדה לאחר שנאמר בה שאבדה זכותה מן המעשרות אלא שנשאת בינתים לישראל ואז היתה אסורה בתרומה ולפיכך היה הדין שיחלוקו ביניהם וכשנתאלמנה או נתגרשה חזרה כבתחילה: והתני ר' חייא מכרה. האי דר' חייא היא לעיל בתוספתא שם דקתני ישראל שקיבל שדה מכהן תרומה לכהן מכרה לישראל חולקין ביניהן וקס"ד דהאי דינא דמיא היא לדינא דכהן שמכר שדה לישראל דאנן קיימין בה ושקלי וטרי עלה דהא כאן בשזה הכהן מכרה לישראל אמרינן דהמקבל עם הלוקח חולקין ביניהן במעשרות וה"ז דומה ממש להא דקבל שדה מבת כהן ונשאת לישראל דהוי כמו שמכרה לישראל דבעל בנכסי אשתו לוקח הוי וג"כ דחולקין עם המקבל במעשרות והשתא כמו בהא דבת כהן כשנתאלמנה או נתגרשה חזרה לתחלתה והתרומה שלה. ה"נ בהאי שקיבל שדה מכהן דהתרומה לכהן וכשמכרה לישראל חולקין ביניהן אם חזר זה הכהן ולקחה מהישראל שמכרה לו חזרה לו כבתחילה וכל התרומה שלו וכיון שכן הדרינן קושיא לדוכתא אמאי בכהן שמכר שדה לישראל וא"ל ע"מ שהמעשרות שלי כל זמן שהשדה לפניך דאמרת דכשמכרה לאחר אף על פי שחזר ולקחה ממנו אין להכהן במעשרות כלום והא הכא אע"ג שמכרה לישראל אמרינן דאם חזר ולקח הכהן ממנו חזר לבתחילה: אמר רבי שמואל בר אבדימא. דלא היא דלא דמיא כלל הך דינא לדינא דקיימינן בה דתמן בישראל שלקח שדה מכהן ומכרה לישראל אחר יצאת מרשות שניהם מרשות הכהן המוכר שהוא הבעלים הראשונים ומרשות הלוקח ממנו כשמכרה לאחר והלכך אע"פ שחזר הלוקח הראשון ולקחה מהשני כבר בטל התנאי שהתנה עם הכהן המוכר לו דבשעה שיצאת השדה מרשותו אין לו כלום עליה ואף שחזר ולקח' הוי כלוקח מן הישראל ואין לכהן המוכר הראשון כלום במעשר: ברם הכא. בישראל שקבל שדה מכהן והכהן מכרה לישראל אע"פ שיצאת השדה מרשות מוכר. הרי לא יצאת מרשות לוקח שזה לא מכרה לאחר וכן בבת כהן שנשאת לישראל לא יצאת השדה מרשות בעלה לאחר ולפיכך הדין באלו שאם נתאלמנה ונתגרשה וכן אם חזר הכהן המוכר ולקחה מהישראל שמכרה לו שחזר הדין כשניהם כבתחיל' והמעשרות לבעלים הראשונים: כהן שמכר שדה לישראל וכו'. תוספתא שם בסוף הפרק והתם גרים שלא לזורעה חטים וט"ס הוא וגי' דהכא עיקרית שאינו רשאי לזורעה אסטים שאינו אוכל ופטור ממעשרות כדתנן ברים מסכת מעשרות וכן שלא לעשותה שדה קנים ליטע קנים בתוכה דלאו בני מעשר הן וכן יכול למחות בידם שלא ליטע כרם בה דאע"ג דכרם מיחייב במעשרות מ"מ ניחא ליה במעשר של תבואה יותר מבשל כרם: שלי לעולם אינו יכול למחות בידו וכו'. וטעמא דבהתנה עמו על המעשרות בד' וה' שנים ולא יותר אינו בדין שזה יפקע ויפחות ממנו המעשר בשנים האלו כיון שהתנה עמו על מנת כן ויכול הוא לקיים תנאו ואח"כ יעשה בהשדה כפי אשר חפץ בה אבל אם התנה עמו ע"מ שהמעשרות שלו לעולם אינו בדין שזה יהא תלוי בתנאו לעולם ולא יעשה בשדהו שלקחה ממנו מה שירצה לעשות בה: אתא עובדא קומי רב אחא בר עולא. עובדא כי האי שהתנה עמו על המעשרות לעולם והלך זה ועשה לשדה קנים וחייבו ליתן לו א' מעשרה קנים ואף שאינם חייבים במעשר מתורת קנס נגע בו ומשום דלא ס"ל כהך ברייתא דפליגא היא על ברייתא דלעיל כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו המעשרות שלי לעולם המעשר שלו לעולם אלמא דתנאו קיים ואין זה יכול להפקיע השדה מהמעשרות: ישראל שמכר שדה לכהן וכו'. שם בתוספתא לעיל מן הסוא ברייתא והתם גרים ישראל שקבל שדה מכהן: מותר. דרשאי הישראל להתנות עמו על כמה שנים שיהו המעשרות שלו והוא יתנם למי שירצה אבל אם א"ל שיהו המעשרות שלו לעולם אס"ר שאין כהן עושה כהן אחר דזה הוי כמו שעושה להישראל כהן שהמעשרות יהו שלו לעולם: כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו הכהן לישראל ע"מ שיהו המעשרות שלך ד' או ה' שנים אסור. וכדמפרש ואזיל דמאי שנא הכא את אמר מותר בישראל שמכר שדה לכהן והכא בכהן שמכר שדה לישראל את אמר אסור וקאמר דה"ט דכאן דכהן שמכר לכהן דעכשיו השדה היא ברשות הכהן וא"כ זיכהו בדבר שהוא ברשותו ויכול הוא לזכות אותו על איזו שנים אבל בכהן שמכר לישראל הרי השדה ברשות ישראל והמעשרות אינם שלו ואינם ברשות כהן ואין יכול לזכות אותו בדבר שאינו ברשותו:

הלכה ד מתני'

ישראל שקבל מכהן ולוי המעשרות לבעלים. בהא כ"ע מודו ואפילו לרבנן דפליגי עלי' דר"א במתני' דלעיל דכיון דהשדה שלהם מקום מעשר שיורי שייריה: הקרתני. מל' קריה הוא שיושב בקריה ובכפר שקבל שדה מירושלמי שכן דרך בני הכפרים לקבל שדה מן בני הכרכים: יכול הוא הקרתני לעלות

עין משפט נר מצוה יח [א] [ב] מיי' פ"ו ממעשר הל"ט. יט [ג] מיי' שם. כ [ד] מיי פט"ז מאישות הל"ל טוש"ע אהע"ז סי' ק סעי' ט"ז. כא [ה] מיי' פ"ו ממעשר הל"כ וברא"ד וכ"מ. כב [ו] שם הלי"ז.

מסורת הש"ס (א) ב"ב כג: (ב) כתובות פט: (ג) ירושלמי שם פ"ט הל"א. (ד) תוספתא פ"ז כאן. (ה) שם.

גליון הש"ס *תמן יצאה מרשות שניהם. ע' משנה למלך פ"ו ממעשר הל"ט כ. מ"ש בזה ותמה על דבר השמטה: **יכול הקרתני וכו'. כן הביא הר"ש כאן ובהגהות הגאון מוהרא"ו ז"ל הגיה דצ"ל צריך הקרתני. וכ"כ בשנות אלי' שם.

גליון אפרים

כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו ע"מ שיהיו המעשרות שלו ד' או ה' שנים יכול הוא למחות בידו שלא ליטעה כרם. שלא לזורעה איסטים. שלא לעשותה שדה קנים לעולם אינו יכול למחות בידו כו' אתא עובדא קומי ר"א בר לא וחייבה מיתן ליה חד מן עשרתי דקניא. נ"ל שמבו"ה ברישא יכול למחות בידו שלא ליטעה כרם לפי שכרם חייב בערלה וברבעי ולא יכול הכהן לקבל מעשר מהשדה רק בשנה החמישית וזהו ג"כ הטעם שאינו יכול לזורעה איסטים מפני שאין דרך ללוקטו בשנה שזורע אלא לסוף ד' וה' שנים. כמ"ש רש"י בשבת ס"ח ע"א ד"ה למעוטי ותוס' בב"ק ק"ב ע"ב. וה"ה נ"כ שאינו יכול לעשותה שדה קנים שאין הקנים גדלים ומתעבים עד סוף ד' וה' שנים. ואם התנה עמו לעולם אינו יכול למחות בידו. ונראה פשוט שאם התנה עמו לעולם ה"נאי קיים לעולם וצריך ליתן לו מעשר מכל מה שזרע לעולם אלא שאינו יכול למחות בידו שלא ליטעה כרם ושלא לזורעה איסטים ושלא לעשותה שדה קנים. ומה שמביא הירושלמי עובדא דאתי קומי ר"א בר לא נראה לי שהעובדא היה דאמר לו ע"מ ד' וה' שנים ומחה המוכר ולא שמע לו הלוקח ועשה את השדה קנים וס"ד שצריך ליתן לו דמי מעשר של תבואה והורי ר"א בר לא שיתן לו מעשר מן הקנים. והמשנה למלך בפרק ו' ממעשרות לא הבין כן ולא ידעתי למה. שוב ראיתי בספר אהבת ציון להרב ר' זכריה פריינקעל ז"ל שגם הוא השיג על המשנה למלך ודעתו שגם אמר לו לעולם התנאי קיים ולא ירד לגרש הרישא כמו שפירשתי בעזה"י:

לעלות ולאוכלו בירושלים : גמ' על דעתיה דרבי ישמעאל אילו כהן טמא שהיה שותף עם טהור שמא אין חולקין במעשרות תמן יכול הוא למוכרן לכהן טהור אחר ברם הכא יכול הקרתני לעלות ולאכול בירושלים :

הלכה ד' מתני'

[א] המקבל זיתים לשמן כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה רבי יהודה אומר ישראל שקיבל מכהן ומלוי זיתים לשמן או למחצית שכר המעשרות לבעלים : גמ' ר' יהודה עבד זיתים כקרקע ורבנין לא עבדין זיתים כקרקע מעתה אין יסבור ר"י כר' אליעזר (א) דרבי אליעזר אמר המעשרות שלהן שע"מ כן באו והכי כהן ולוי שקבלו שדה מישראל המעשרות שלהן שע"מ כן באו (ב) פרתו של כהן שהיתה שומא אצל ישראל וילדה בכור הבכור לכהן דברי רבי יהודה וחכ"א אין הבכור אלא לשניהן אמר להן ר"י אי אתם מודים לי במעשרות שדהו שהוא שלו אמרו לו מפני שהשדה גופה לכהן והפרה גופה לשניהן אף הפרה אם היתה גופה לכהן הבכור לכהן ותני כן השם באחריות שניהן והמוכר באחריות הנותן (ג) כהן שנתן מעות לישראל ליקח לו בהן פירות למחצית שכר אמר לו הותירו או פחתו שלי והמעשרות שלך מותר ישראל שנתן מעות לכהן ליקח לו בהן פירות למחצית שכר אמר לו הותירו או פחתו שלי והמעשרות שלך אם נתן לו שכרו מותר ואם לאו אסור (ד) ישראל שהיה מוכר זתים בששים לוג טבולים אמר לו תנם לי ואני נותן לך ששים לוג מתוקנין מותר ששים לוג טבולין ואני ואת חולקין את המעשרות אסור כדו יהב ליה כוליה מותר כדו יהב לה פלגא אסור א"ר יוסי כאן במרויח לו ותני כן אם היה מרויח לו אסור משום רבית *ומשום בזיון קדשים :

הלכה ה מתני'

ב"ש אומרים לא ימכור אדם את זיתיו אלא לחבר בית הלל אומרים אף למעשר וצנועי ב"ה היו נוהגין כדברי בית שמאי : גמ' א"ר יוחנן **טעמא דב"ה דרך בני אדם לוכל זיתיהן עטונין אלא ע"י עילה בית הלל כדעתו דתנינן (ה) לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית וב"ה [ב] מתירין מפני שיכולין לשחטו ואורחיה דבר נש מיכס תורא דידיה על ידי עילה ושוין שהוא מוכר לו שיבלין לעיסתו אע"פ שיודע שאינו עושה אותו בטהרה

תני

רידב"ז

תמן יכול הוא למוכרו לכהן טהור אחר ברם הכא יכול הקרתני לעלות ולאכלו בירושלים, הגר"א ז"ל בהגהותיו על הר"ש ז"ל גרס נריך הקרתני לעלות ולאכלו בירושלים, וכן הגי' בירושלמי סת"י :

ר"י עביד זיתים כקרקע ורבנן לא עבדו זיתים כקרקע, מעתה ר"י כחכמים, כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וכן בשנות אליהו ז"ל ומפרש דלמה במתניתן גבי ר' יהודה נקט ר"י אומר ישראל שקיבל מכהן ולוי לא הו"ל למינקט ישראל שקיבל מכהן ולוי הלא בכ"מ לר"א המעשרות שלהם והיינו דמסיק אין ר"י כר"א דר"א אמר המעשרות שלהם שע"מ כן באו והכא כהן ולוי שקיבלו שדה מישראל המעשרות שלהן שע"מ כן באו, פי' וא"כ כהן ולוי שקבלו מישראל נמי צריך להיות המעשרות שלהם ולמה נקט בדר"י דוקא ישראל שקיבל מכהן ולוי אלא ע"כ דר"י לא ס"ל כר"א, וכן פי' מהרא"פ ז"ל :

ותני כן השם באחריות שניהן והמוכר באחריות הנותן כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו ובשנו"א ז"ל :

אר"י טעמין דב"ה שיאכל עיטינן וכי דרך ב"א לאכול זיתיהן עיטינון כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו וכן בשנו"א ז"ל :

אר"א

פני משה

לעלות וכו' ולפיכך כל אחד נוטל חלקו במעשר שני כמו בשאר המעשרות והלכה כחכמים : גמ' ופריך הש"ס על דעתי' דר' ישמעאל. דס"ל מעשר שני של הירושלמי מפני שראוי הוא לו ומעתה אילו כהן טמא שהיה שותף עם כהן טהור שמא אין חולקין במעשרות בתמיה. דתימא גם כן הואיל והטמא אינו ראוי בתרומה ובמעשר שני לא יטול חלקו בהן : תמן וכו'. כלומר לא דמי דבכהן טמא יכול הוא למכור חלקו לכהן טהור אחר אבל הכא מה יכול הוא לעשות עם מעשר שני שהרי אין מוכרין אותו כ"א שיכול הוא לעלות ולאכלו בירושלים וס"ל לר' ישמעאל דאדעתא דהכי לא קיבל בתחילה דמסתמא אינו רוצה בטרחא זו להעלותו לירושלים ולפיכך הוא דפליג בקרתני :

הלכה ה מתני'

המקבל זתים לשמן . שיטפל בהן להוציא השמן ובין ישראל מכהן ולוי או כהן ולוי שקבלו מישראל : כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה. כדמפרש בגמ' דרבנן לא עבדי זיתים כקרקע אלא דהואיל דהשמן חשוב הוא מתבואה של קרקע אדעתא דהכי נחית המקבל שיחלוק את הכל עם בעל הזיתים : ר' יהודה פליג בישראל שקבל מכהן ולוי משום דס"ל דין זיתים כדין קרקע וכשם שהמעשרות לבעלים בקרקע כך הוא בזיתים ואין הלכה כר' יהודה : גמ' ר' יודה עביד זיתים כקרקע וכו'. ולפיכך הוא דפליג בישראל שקבל מכהן ולוי ולרבנן זיתים חשובין מקרקע וכדפרישית במתני' : מעתה אין יסבור ר' יודה כר' אליעזר נ"ל. וכלומר דמפרש הש"ס דלמאי דאמרי' דר"י ס"ל דין זיתים כדין קרקע א"כ אם יסבור כר"א דפליג לעיל בהלכה ג' וס"ל בכהן ולוי שקבלו שדה מישראל שהמעשרות שלהם שעל מנת כן באו מעתה ה"ה הכא נמי בזיתים פליג ר' יודה דלדידיה אף בכהן ולוי שקבלו מישראל יהיו המעשרות שלהן כמו בשדה לר"א : שקבלו שדה. דכתוב הכא טעות הוא ואגב שיטפא בההיא דר"א היא : פרתו של כהן וכו'. תוספתא היא (בפ"ו) : שהיתה שומא אצל ישראל. שקיבל בשומא ממנו בכך וכך להיות מטפל בה והשכר והולדות לאמצע כהאי דתנן בפ' איזהו נשך שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל לאמצע : הבכור לכהן דברי ר' יהודה. דס"ל דמכתמא על מנת כן נתן לו שיהא הבכור שלו : וחכמים אומרים אין הבכור אלא לשניהן. דחולקין כמו בשאר ולדות והישראל יכול ליתן חלקו לאיזה כהן שירצה א"כ אם הכהן נוטל את הבכור יתן לו כנגד חלקו של ישראל או דמים או משאר ולדות : במעשרות שדהו שהוא שלו . כדתנן במתני' דלעיל בישראל שקבל שדה מכהן ולוי : והפרה גופה לשניהן. שהרי ישראל המקבל בשומא יש לו בגוף הפרה בענין שכרה והולדות שממנה וכן היא באחריות שניהן כדמסיק : ותני כן השם באחריות שניהן והמקבל באחריות הנותן. כנ"ל וכמו דתנינן באיזהו נשך דהמקבל בשומא מותר מפני שאחריות על שניהן וא"צ ליתן לו שכרו מפני שהוא לדבר שעושה ואוכל וחולקין ג"כ בריוח לשניהן. אבל המקבל צריך שיהיה כל אחריות על הנותן דאם המקבל קיבל כל אחריות עליו זה לעולם אסור ואפי' הוא נותן לו שכר עמלו דזהו נקרא צאן ברזל ואם האחריות על שניהן צריך שיתן לו שכר עמלו ואם כל האחריות על הנותן מותר וה"ה בדינא דשדה דהכא : כהן שנתן מעות לישראל וכו'. בתוספתא שם ישראל שקבל מעות מכהן ליקח בהן פירות למחצית שכר א"ל פחתו או הותירו הרי הן שלי מעשרות שלך אסור. וגי' זו קשה היא דכיון דכהן הנותן מקבל כל האחריות עליו מאי איסורא איכא הכא בשהתנה עמו שיהו המעשרות של ישראל המקבל ולגי' דהכא מותר יש לומר דאגב דהסיפא נקט לה דישראל שנתן מעות לכהן וקבל הישראל האחריות עליו ובין שפחתו או הותירו הרי הן שלו והמעשרות יהו של הכהן דזה נראה ככהן המסייע בבית הגרנות שמטפל במעות ליקח בהן פירות כדי שיקבל המעשרות ולהכך אם נותן לו שכרו בעד טרחתו מותר ואם לאו אסור : ישראל שהיה מוכר זיתים וכו'. תוספתא היא (בפ"ה) והכי תנינן התם ישראל שמוכר את זיתיו בששים לוג טבלים ואמר לו כהן תנם לי בששים לוג מתוקנים ומעשרות שלי מעשרות שלו ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום רבית ולא משום מחלל קדשים. כלומר אינו חושש משום שביעית מפני שהכהנים חשודים הן על השביעית כדאמרי' בפ' זה בורר קמ"ל הכא דאין הישראל חושש שמא אלו מתוקנים שנותן לו הכהן מפירות שביעית הן ולא משום רבית דאע"ג דכשהכהן נותן לו ששי' לוג מתוקנים תחת אלו ששים לוג טבל שמקבל ממנו נראה כרבית הוא שהרי אם הישראל היה מתקן טבלו יפחתו לו מששים ועכשיו הוא מקבל ששים לוג שלמים מתוקנים בשביל אלו הטבלים מ"מ הואיל ואינו מרויח לו הזמן בשביל כך וכדמוקי לה לקמן דהך רישא מיירי בשאינו מרויח לו זמן אלא אומר לו סתם תנם לי אלו הטבלים ואני נותן לך כנגדם מתוקנים לא מיחזי כשכר המתנת החוב וגם הכהן אינו מפסיד כלום שהרי המעשרות שיפריש מן הטבלים שלו הן וששים לוג נותן לו וששי' לוג נוטל ממנו ולא משום מחלל קדשים דנימא דזהו ככהן המסייע בבית הגרנות שיתנו לו המעשר וזה נקרא מחלל קדשים כדאמרינן לעיל (בהלכה ג') דכאן לא הוי ככהן המסייע מכיון שאינו כמוותר הכהן להישראל משלו כלום שנותן לו זה הסך בעצמו כפי אשר נטל ממנו : ששים לוג טבולין. אבל אם אמר לו אני אתן לך תחתיהן ששים לוג טבלים אחרים ואני ואתה יהו חולקין את המעשרות שנתקן לאלו הטבלים שלך אסור : ומתמה הש"ס כדי יהב ליה כוליה מותר כדי יהיב ליה פלגא אסור . דהא ברישא מקבל הישראל ששים מתוקנים כולם ואפ"ה מותר וכאן אין לו כ"א חצי המעשר שהוא שלו למכרו ולתנו לכל מי שירצה ואת אמרת אסור : א"ר יוסי כאן במרויח לו. סיפא מיירי במרויח לו זמן בפירוש שאומר לו תנם לי עכשיו אלו הטבלים ואני אתן לאחר זמן כך וכך כפי אותן הטבלים ואתן לך חצי חלק המעשר לפיכך הוא אסור : ותני כן . בהדיא אם היה מרויח לו הזמן אסור משום רבית דמה שנותן לו חצי חלק המעשר מיחזי כשכר המתנה בשביל שהישראל מקדים לו אלו הששים טבלים ומשום בזיון קדשים דיה שמוחל לו חצי המעשר הוי ככהן המסייע כדי שיתן לו חצי מעשר האחר ולא לזולתו :

הלכה ו' מתני'

בש"א לא ימכור אדם את זיתיו אלא לחבר . בזיתים שנתלשו ולא הוכשרו לקבל טומאה מיירי. וכגון שעדיין לא הזיעו זיעת המעטן והוא הכלי שנותנין בו הזיתים שיתחממו ויהיו ראויים להוציא שמן ומלשון עטיניו מלאו חלב הוא והכי ס"ל לב"ש (בריש פ"ט דטהרות) דאז הוכשרו לקבל טומאה וב"ה סברי התם משיתחברו שלשה זה לזה כשהן שוהין במעטן וקסברי ב"ש הכא שלא ימכרם אלא לחבר המוחזק בטהרה ולא ימכרם לשאינו חבר שלא ידרוך אותם בטומאה : וב"ה אף למעשר. אף למי שלא קיבל אלא לעשר פירותיו אבל לא קבל עליו להיות מוחזק בטהרות יכול הוא ג"כ למכרם דכיון דאכתי לא הוכשרו אימר יאכלם קודם שיזיעו ויוכשרו וכדאמ' בגמ' דבעילה כל דהו דמצינן למתלי תלינן. והרמב"ם בפי' המשנה מוקי פלוגתייהו דב"ש סברי אסור לגרום טומאה לחולין של א"י וב"ה סברי מותר ובמשנה אחרונה דפ"ד דע"ז מסקינן שמותר לגרום טומאה לחולין של א"י : וצנועי. הכשרים והותיקין המדקדקים במצות שהיו בבית הלל : גמ' טעמא דב"ה דרך בנ"א לאכול זיתיהן עטונין . בתמיה כלומר מ"ט דב"ה וכי דרך בנ"א לאכול הזיתים כשהן עטונין בתוך המעטן וקודם שיזיעו אלא מה שהתירו ע"י עילה התירו דאע"ג שאין דרך בני אדם לאכלן קודם שיזיעו ויומתקו לאכול מ"מ תלינן ע"י עילה כל דהו ואמרינן שמא לאכילה לקח אותם ולא ימתין עד שיזיעו כדי להוציא השמן : בית הלל כדעתין . דאזלי לטעמייהו כהאי דתנינן לקמן (בפ"ה דשביעית) בש"א לא ימכור לו למי שהוא חשוד על השביעית פרה חורשת דחיישינן שמא יחרוש בה בשביעית וב"ה מתירין מפני שיכול לשוחט' והתם נמי וכי אורחיה דבר נש מיכוס תורא דרדיא . כצ"ל וכן היא בשביעית שם והלא אין דרך לשחוט לשור שהוא עומד לחרישה : ע"י עילה . כלומר אלא ודאי ע"י איזו עילה שמצאו להתיר התירו וה"נ כן : שוין . הן ב"ש וב"ה שהוא מוכר לו שבלין . לעשות מהן קמח לעיסתו ואע"פ שיודע שאינו עושה בטהרה וטעמא דאין שבלין מוכשרין לקבל טומא' עד שיבוא עליהן מים ממקום אחר ויוכשרו אבל הזיתים המשקה שיוצא מהן עצמן מכשירין אותן והואיל והן עלולין ביותר להכשר חיישו בהו ב"ש טפי :

תני

שנויי נוסחאות

(סו"ג) עם טהור כד"ו עם כהן טהור . (סו"ה) ולאכול כד"ו ולאכלו . (סוי"א) ר"י כד"ו רבי . (סוי"ג) והכי כד"ו והכא . (סוכ"ג) לו תנם בכי"ל לו כהן תנם. (סוכ"ג) כדו יהב ליה כד"ו כדי יהב לה . כדו יהב לה כד"ו כדי יהב ליה . (סוכ"ד) כן כד"ו כאן . בזיון בכי"ל חילול . (סוכ"ז) עילה כד"ו עולה (וכן בסמוך) . כדעתו כד"ו כדעתין . (סוכ"ח) שיכולין לשחטו כד"ו שיכול לשוחטה . מיכס כד"ו מיכוס . (סוכ"ט) דידיה על בכי"ל רדייה אלא על . ושוין כד"ו שוין . אותו כד"ו אותן.

עין משפט נר מצוה כג [א] מיי' פ"ז ממעשר הל"ח . כד [ב] מיי' פ"ח משמיטה הל"ו .

מסורת הש"ס (א) לעיל משנה ג . (ב) תוספתא כאן . (ג) שם . (ד) תוספתא פ"ו . (ה) שביעית פ"ה מ"ח ע"ז טו :

גליון הש"ס *משום בזיון קדשים . ע' במפרש כאן שמפרש שנותן לו מעשר בריבית ודבריו צ"ע . וע' ב"פרש בתוספתא פ"ג ס"ק ל"ב ו"ל : **טעמא דב"ה וכו' . ע' בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל וע' בשנות אלי' שתמה עליו . וע' בתוס' יו"ט כאן . ובפ"ה דשביעית משנה ט . ופ"ג דחלה משנה ג . ובפט"ז מטומאת אוכלין הל"ס . ובכ"מ ובלח"מ שם . ודו"ק :

תני שוין שאין מוכרין גדיש של חטין ועביט של ענבים ומעטן של זתים אלא לחבר ולמי שהוא יודע שהוא עושה אותו בטהרה ועביט של ענבים לא תורה היא לית הדא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר כשם שאמרו (א) קטן חומרין כך אמרו מעטין של זיתים חומרין רבי חזקיה אמר רבי יונה בשם רבי ירמיה מה פליגין בחיבורין לפי שבכל מקום נשוך חיבור מעוך אינו חיבור [א] וכא אפילו מעוך חיבור הא הכשירן תורה קם רבי יונה עם רבי ירמיה אמר לו את אמרת הדא מילתא אמר ליה אין מיני אפילו הכשירן הן חומרין והתני שוין שאין מוכרין גדיש של חטים ועביט של ענבים ומעטן של זיתים אלא לחבר ולמי שהוא יודע שהוא עושה אותן בטהרה ועביט של ענבים לא תורה היא ודכוותה מעטן של זיתים תורה היא מאי כדון תיפתר כרבי מאיר דרבי מאיר אמר (ב) המוהל כמשקה אמר רבי זעירא טעמא דבית שמאי אין דרך חבר להיות מוכר זיתים אלא למעשר מהו צנועי כשירי אמר רב חסדא כך שנינו שהבשר נקרא צנועי:

הלכה ה מתני' [ב] שנים שבצרו כרמיהן לתוך גת אחת אחד מעשר ואחד שאינו מעשר המעשר מעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא: **גמ'** אמר ר' אליעזר דרבי מאיר היא דר' מאיר אמר (ג) לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד הוא פתר לה המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי רבי יונה בעי מוכר ודאי ומתקן דמאי

אין

פני משה

הני. בתוספתא דמעשרות (פ"ג) אמר רשב"ג מודין ב"ש וב"ה שלא ימכור אדם גדיש של תבואה ועבט של ענבים וכו' אלא לחבר ולעושה בטהרה וטעמא דהכל שוין הן שאין מוכרין למי שאינו מוחזק בטהרה גדיש של חטין דאע"ג דשבלין לעיסתו מוכר לו כדקתני לה נמי התם דכיון שדבר מועט הוא אמרינן בהו אפשר של ז הוכשרו אבל בגדיש אי אפשר שלא נפלו עליו מים אף במקצת ממנו וכיון דלא ידע ונזהר חיישינן שמא הוכשרו ואסור לו למכרו למי שאינו עושה בטהרה: ועבט של ענבים. הוא הכלי הגדול שעוצרין בו הענבים כדי שיתחממו ויוציאו יינם יפה ושל זיתים קרוי מעטן ואלו מתוך שהן מתחממין מזיעין ויוצא משקין מהן והרי הן מוכשרין ולפיכך אסור למכרן אלא לחבר ולמי שהוא יודע שהוא עושה אותן בטהרה כלומר ואפי' הוא עם הארץ אלא שקבל עליו דברי חבירות ולהיות מוחזק בטהרה כדתנן לעיל (בפ"ב): ועבט של ענבים לא תורה היא. אתחלתא דקושיא היא על ר' יוחנן כדלקמיה וכלומר וכי לא שמעינן מהך ברייתא דאסרו למכור עבט של ענבים למי שאינו עושה בטהרה דטעמא הואי משום דעבט של ענבים לא תורה היא בתמיה הא מן התורה מכשרו שהיוצא מהן משקה הוא וה"ה למעטן של זתים אלא דנקט לקמייתא וה"ה לאידך וכמסקנת הקושיא לקמן והשתא קשה לית הדא פליגא על ר' יוחנן כדמפרש ואזיל: דר' יוחנן אמר כשם שאמר קטן חומרין כך אמר מעטן של זיתים חומרין. הך מלתא דר"י על מתני' דריש פ"ט דטהרות איתמר והאי כשם שאמרו קטן חומרין על מתני' דרפ"ג דטבול יום קאי דתנינן התם גבי חבורי אוכלין לענין טומאה אוכל שנפרס ומעורה מקצת רמ"א אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו הרי הוא כמוהו ר' יהודה אומר אם אוחז בקטן והגדול עמו הרי הוא כמוהו ועלה קאמר ר' יוחנן דמאן דמחמיר בחיבור אוכלין וס"ל דאף אם אוחז בחלק הגדול בזה אוכל שנפרס ומקצתו מחובר הוא וחלק הקטן עולה עמו הרי זה כמוהו ואם נגע טמא בגדול נטמא הקטן עמו האי מ"ד מחמיר הוא ג"כ במעטן של זיתים לענין הכשר טומאה דנמי אמרינן דהוי כולו חבור ואף אם הזיע מקצת המעטן כל הזיתים שבתוכו מוכשרין לקבל טומאה כדתנן בריש פ"ט דטהרות זיתים מאימתי מקבלין טומאה משיזיעו זיעת המעטן והיינו דקאמר כשם שאמר קטן חומרין כך אמר מעטן של זיתים חומרין שמעינן מיהת ממילתי' דדין מעטן של זיתים שאמרו לענין הכשר מגד חומרא בעלמא שהחמירו בו חכמים הוא וקשיא עליה מהך ברייתא דהחמירו למכור עבט של ענבים ומעטן של זיתים למי שאינו עושה בטהרה ומטעמא דחיישינן שמא הוכשרו וזה כ"ע מודים בה ואף לב"ה אלמא דהכשר מדבר תורה הוא דאי מחומרא בעלמא מדבריהן האיך היו מחמירין למכור מחשש שמא הוכשרו הא הכשירן גופה אינו אלא מדרבנן: ר' חזקיה וכו'. כלומר דר' חזקיה אמר לפני ר' יונה בשם ר' ירמיה דפליג על ר' יוחנן וס"ל דלא מדמינן דין הכשר במעטן של זיתים מדין חבורי אוכלין: מה פליגין בחיבורין. כלומר ע"כ לא פליגי ר"מ ור"י התם אלא לענין חיבורין לפי שבכל מקום נשוך חיבור מעוך אינו חיבור. כלומר אוכלין הנוגעין זה בזה וכשאתה מפרידן נושך אחד מחבירו ועולה עמו וכענין האי דתנן בריש טבול יום המכנס חלות על מנת להפרים ונשכו וכו' דפליגי שם ב"ש וב"ה אם הן חיבור לענין נגיעת טבול יום אבל מודים הן בשאר כל הטומאות בין קלות בין חמורות דהוי חבור בנשוך אבל מעוך ואינו נושך אחד מחבירו כשמפרידן אינו חיבור ולפיכך פליגי באוכל שנפרס ומעורה במקצת דלמר לא חשיב ליה חיבור עד שאם יאחז בקטן והגדול עולה עמו דאז ודאי אם היה מפרידן היו נושכין זה מזה ומר ס"ל שאף אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו נמי הוי חיבור דג"כ אמרינן דמסתמא הן נושכין זה מזה כשמפרידן: וכא. אבל הכא במעטן של זיתים אפי' מעוך ואינם נושכין זה מזה כשנוטל קצתן מן המעטן מ"מ הוי חיבור משום דהמשקה היוצא מהן מחברן: הא הכשירן תורה. כלומר הא שמעת מיניה דס"ל דהכשרן בעבט של ענבים ובמעטן של זיתים מן התורה היא ודלא כר' יוחנן: קם ר' יונה עם ר' ירמיה. לבתר דשמע מר' חזקיה דקאמר משמיה הכי קם הוא בעצמו עם ר' ירמיה ושאלו וא"ל את אמרת הדא מילתא כמו ששמעתי אומרים בשמך. א"ל אין מני. אם ממני אתה רוצה לידע זה אנא סבירא לי שאפי' הכשירן והן חומרין וכהאי דר' יוחנן דגם הכשר של מעטן של זיתים מגד חומרת דבריהם בעלמא הוא דהרי אין כאן שמן שיכשיר את הזיתים והמשקה היוצא מהן מחמת הזיעה לא הוי משקה ודלא כרבי חזקיה שאמר משמי: והתני שוין וכו'. השתא מהדר הש"ס להקושיא דהקשה מעיקרא על ר' יוחנן וקשיא נמי לר' ירמיה מהך ברייתא דשמעינן מינה דעבט של ענבים ודכוותה מעטן של זיתים הכשרן מדבר תורה הוא דאי לאו הכי לא היו אוסרין למכרן למי שאינו עושה בטהרה מחששא דשמא הוכשרו וכדלעיל: מאי כדון. והשתא היכי מתרצינן להך ברייתא אליבא דר' יוחנן ור' ירמיה כדהשיב לר' יונה: תיפתר. להך ברייתא כר"מ דר"מ אמר המוהל כמשקה בפ"ו דמכשירין תנינן לה (במשנה ה') והמוהל כשמן שאין המוהל יוצא מידי שמן דברי ר"ש דס"ל המוהל. גופו היוצא מן הזיתים לא הוי כמשקה ומ"מ מכשיר הוא מפני שיורי שמן שבו שא"א למוהל בלא מקצת שמן רמ"א אע"פ שאין עמו שמן דס"ל המוהל בעצמו חשיב משקה ומכשיר והשתא ברייתא דלעיל דשמעינן מינה דהני הכשרן מד"ת הן כר"מ מיתוקמא דאע"פ שעדיין לא יצא מהן שמן המוהל היוצא מהן מחמת שנתחממו במעטן כשמן הוא לענין הכשר וכן אתה אומר בעבט של ענבים לר"מ: טעמא דב"ש. במתני' דלחבר מתירין הן למכור ומשום דידיה ודאי ליכא למיחש מידי והא דלא חיישי שמא אותו החבר ימכור לעם הארץ וכגון שזה קבל עליו לעשות בטהרה ואעפ"כ איכא למיחש שמא אינו מעשר וכדאמרינן לעיל (בפ"ב) דהא דתנינן הנאמן הוא על הטהרות נאמן הוא על המעשרות במתארח אצלו דוקא הוא וטעמייהו דב"ש הכא לפי שאין דרך חבר להיות מוכר זיתים אלא למעשר. א"כ דר"ז בעי לשנויי מ"ט דלא אמרי ב"ש להדיא לא ימכור אדם זיתיו אלא למעשר ולחבר ולאפוקי לזה שמקבל עליו לעשות בטהרה ולא קבל ברבים למעשרות וכדאמרן והלכך קאמר דלהא לא איצטריך דבלא"ה אין דרך חבר למכור אלא למעשר ובמתני' לא באו ב"ש להשמיענו אלא טעמא דחששא דהכשר: מהו צנועי. דקתני וצנועי בית הלל וקאמר כשירי: א"ר חסדא כך שנינו (בפ"ב דנדה) והצנועות מתקנות להן שלישי וכו' שכל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע:

הלכה ז מתני' שנים שבצרו כרמיהן לתוך גת אחת כלומר לאחר שבצרו והפרים המעשר את חלקו ונתנו אח"כ לתוך גת אחד לדרוך אותם ונתערב הכל ואחד מהן הוא מפרים מעשרותיו ואחד אינו מעשר ומתקן פירותיו: המעשר מעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא. כלומר אע"פ שהמעשר עישר את שלו מן הענבים לאחר שבצרן מ"מ הואיל ונתערבו אח"כ בתוך גת אחת עם החלק של זה שאינו מעשר וכשנוטל המעשר אח"כ את חלקו מן היין אמרינן שמא בא לידו חלק חבירו שאינו מעשר ובזה לכ"ע אין ברירה לפיכך צריך הוא עוד לעשר חלקו בתורת דמאי וזהו וחלקו בכל מקום שהוא. כלומר בכל מקום שהוא חיישינן לדמאי ומעשר דמאי משלו על חצי חלק חבירו שבידו הכי מסקינן בגמרא לפירושא דמתני': גמ' אר"א דר"מ היא. דמתני' דאיהו דאמר לעיל (בפ"ב) ומהתוספתא הוא דגרים שם (בפ"ג) לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד והוא המוכר הרבה ביחד אבל בעה"ב בין כך ובין כך צריך לעשר כלומר בין שמוכר במדה דקה בין במדה גסה וחכ"א אחד סיטון ואחד בעה"ב מותר למכור ולשלוח לחבירו במתנה והיינו במדה גסה כדתנינן שם והשתא מפרש ר' אלעזר למתני' דהכא דכר"מ היא דאתיא דס"ל לר"א דטעמא דמתני' משום דכשנתערבו חלקיהם בגת אחת וכא כאו"א ליטול חלקו הוו כמחליפין זה עם זה שהרי אינו ידוע ומבורר חלק של כל אחד והוי כמוכר כל אחד חלקו לחבירו בשביל חלקו שנוטל הוא ולפי סברת ר"מ דלבעה"ב לא התירו למכור את הדמאי עד שיעשר לפיכך אמרו כאן שיעשר דמאי על חלק חבירו של זה שאינו מעשר כדמסיים ואזיל: הוא פתר לה המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכ"מ שהוא דמאי. כלומר משום דר"א מפרש להמתני' דה"ק זה המעשר מעשר את חלק שלו ודאי ומה שאמרו וחלקו בכל מקום שהוא היינו מחלק חבירו צריך שיעשר דמאי ומפני שאינו ידוע ומבורר החלק דשמא שלו הוא הלכך קרי ליה חלקו בכל מקום שהוא וטעמא שצריך לעשר דמאי מחלק חבירו משום דהוי כמוכר לו כדאמרן ולפיכך מוקי להמתניתן כר"מ: ר' יונה בעי. על הא דר' אלעזר דלדידך דמוקמת לה כר"מ ומטעמא דכמוכר הוא א"כ קשיא מוכר ודאי ומתקן דמאי בתמיה דהרי כאן שחבירו זה ידוע הוא שאינו מעשר פירותיו וחלקו טבל ודאי הוא ואם כמוכר ליה מחשבית ליה לזה המעשר א"כ אמאי קאמרת דאינו מעשר חלק חבירו כ"א דמאי הא בתורת ודאי בעי לתקוני ליה ולא אמרו דהמוכר צריך לעשר דמאי במקום שלא התירו לו למכור עד שיעשר אלא דוקא בפירות שאין עליהן אלא תורת דמאי כגון שלקח פירות מעם הארץ וספק הוא אם מעושרין הן או לאו בהא הוא דאמרו דהמוכר צריך שיפרים תרומת מעשר ומעשר שני כדין דמאי ואח"כ ימכרם אבל הכא הרי חלקו של אינו מעשר הוא ודאי טבל והיה צריך שיתקן ודאי לא דמאי:

לית

רידב"ז

אר"א דר"מ היא דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד, דר"א מפרש להמתניתן כיון דאין ברירה נמצא ביד כל אחד חצי משלו וחצי משל חבירו [עיין בפרש"י ז"ל במס' גיטין (דף מ"ז) עיי' בתוס' רע"א ז"ל כאן] ע"כ אתיא כר"מ כדמסיק דהוא פתר להמתניתן דתני המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכ"מ שהוא וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי, כן גי' הגר"א ז"ל בכתב יד קדשו, פי' דמפרש להמתני' דחולק עם חבירו קודם שעישרו ע"כ מעשר על שלו ר"ל על מה שהגיע לידו ודאי דהא הוי ודאי דאין אחד מהם עישרן ועל חצי חלקו שהגיע ליד חבירו מתקן דמאי ולא ודאי דשמא יעשרן חבירו ושמא לא יעשרן ואסור למכור דמאי אלא לסיטון בלבד וחלקו שהגיע ליד חבירו הרי הן כלקוחות וכמקח דמי ע"כ מעשרן דמאי וע"ז פריך ר' יונה בעי מוכר ודאי ומתקן דמאי בתמי', פי' דעד כאן לא מצינו דמתקן דמאי רק כשמוכר פירות שלקח מע"ה דהוי ספק אצלו בעת מכירה שמא הוי מתוקנין או לא ע"כ מעשרן דמאי מה שאין כן בשעה שמכר הוי ודאי אינו מתוקן והאיך יעשרן דמאי משום שמא יעשרן חבירו ע"כ

לית

שנויי נוסחאות

(סו"א) ועביט כד"ו ועבט (וכן בסמוך) (סו"ג) אותו כד"ו אותן. (סו"ה) שאמרו כד"ו שאמר. (סו"ו) אמרו כד"ו אמר. (סוי"א) מיני כד"ו מני. הן כד"ו והן. (סוי"ז) צנועי כד"ו צנוע. (סוי"ט) אליעזר כד"ו לעזר.

מערכת הערוך

(סוי"ז) שהבשר נקרא צנועי בערוך (ערך צנע א) שהכשר נקרא צנוע.

עין משפט נר מצוה כה [א] מיי' פ"ט מטומאת אוכלין הל"ו. כו [ב] מיי' פ"ט ממעשר הל"ג.

מסורת הש"ס (א) קידושין ס. (ב) מכשירין פ"ו משנה ה. (ג) תוספתא פ"ג. לעיל פ"ב ה"ד:

(פו"ד) שקבלו שדה כד"ו שקבלו את השדה. (פו"פ) יין כד"ו היין. (פופ"ו) כשחלכו כד"ו בשחלקו. (פופ"ז) היא כד"ו הוא. כשחלקו כד"ו בשהלקו. (פו"ז) הוא כד"ו היא. (פי"ח) שקנו ע"ם כד"ו ע"ם שקנו. (פוכ"ח) היו שם כד"ו היו לו שם. (פול"א) שאינו כד"ו שאינן. (פול"ג) סיפא כד"ו סופא.

לית לך אלא כההיא דא"ר יוחנן ד"ה היא המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי וחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו, פי' לית לך לפרש מתני' אלא כההיא דר"י ר"ה היא ולאו דר"מ היא אלא אפילו לחכמים דס"ל דאפילו בעל הבית שמוכר במדה נמי א"צ לתקן דמאי אתיא נמי מתניתן וכך פתרי מתניתן דתני המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכ"מ שהוא דמאי, ה"פ וחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי ר"ל דמעשרן קודם החלוקה קודם שנתנום לגת וע"כ המעשר מעשר תחלה כל חלקו דהוא החצי מכל הגת ואח"כ לאחר שחלקו מעשר חצי ממה שהגיע לידו משל חבירו דמאי כדין הלוקח פירות מע"ה דמעשר דמאי, אבל על חצי חלקו שביד חבירו א"צ לעשר דהא ככר עישרן:

אין לך אלא כההיא דא"ר יוחנן דברי הכל היא המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי:

הלכה ו מתני'

[א] שנים שקבלו שדה באריסות או שירשו או שנשתתפו יכול הוא לומר לו טול אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים טול אתה יין ואני אטול את השמן [ב] (א) חבר ועם הארץ שירשו אביהם עם הארץ יכול הוא לומר טול אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים טול אתה הלח ואני אטול את היבש: **גמ'** (ב) תני ישראל ועכו"ם שקנו שדה בסוריא הרי הוא כטבל וכמעשר מעורבין זה בזה דברי רבי [ג] רשב"ג אומר חלקו של ישראל חייב חלקו של עכו"ם פטור רבי יסא בשם רבי חנינא מה פליגין [ד] *כשחלקו שדה בקמתה אבל אם חלקו גדיש אף רשב"ג מודה לרבי שכל קלח וקלח של שותפות היא א"ר יונה רבי יוסי בשם רבי יוחנן מה פליגי' כשחלקו שדה בקמתה אבל אם חלקו עמרי' אף רשב"ג מודה לרבי שכל קלח וקלח של שותפות הוא על דעתיה דרבי יונה מה בין גדיש מה בין עמרים בקוצר כל שהוא ומניח לפניו א"ר הושעיא הדא דתימא שקנו ע"מ שלא לחלוק אבל אם קנו ע"מ לחלוק אף ר' מודה לרשב"ג שזה חלק מגיע לו משעה ראשונה א"ר יוסי מליהון דרבנין פליגין דא"ר אבהו בשם ר' יוחנן השותפין מחלוקת רבי ורשב"ג האחין השותפין לא לחלוק הן:

הלכה ז מתני'

[ה] (ג) גר ועכו"ם שירשו את אביהן עכו"ם יכול הוא לומר לו טול אתה ע"ג ואני אטול את המעות אתה יין נסך ואני פירות אם משבאו לרשות הגר אסור [ו] המוכר פירות בסוריא ואמר משל א"י הן חייב לעשר מעושרין הן נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר משלי הן חייב לעשר מעושרין הן נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אם ידוע הוא שיש לו שדה בסוריא חייב לעשר: **גמ'** (ד) ישראל ועכו"ם שקנו ביתו של עכו"ם והיה שם יין נסך וע"ג ומעות לא יאמר לו טול אתה יין נסך וע"ג ואני מעות א"ר יוחנן לא סוף דבר יין נסך וע"ג ומעות אלא אפילו היו שם שני צלמין אחד עשוי כמין דלופקי ואחר שאינו עשוי כמין דלופקי לא יאמר לו טול אתה את שאינו עשוי כמין דלופקי ואני נוטל את העשוי כמין דלופקי אמר רבי זעירא ויאות אילו חבר וע"ה שירשו את אביהן ע"ה והיו שם פירות מוכשרין ופירות שאינו מוכשרין שמא אומר לו טול אתה את המוכשרין ואני נוטל את שאינן מוכשרין והא מתני' פליגא טול אתה ע"ג ואני מעות אתה יין נסך ואני פירות אמר סיפא ולית היא פליגא אם משבאו לרשות הגר אסור והכא מכיון שקנה כמי שנכנס לרשותו עקילס הגר חילק עם אחיו והחמיר על עצמו והוליך הנייה לים המלח תלתא אמורין ח"א דמי ע"ג הוליך לים המלח וחרנא אמר דמי חלקו של ע"ג הוליך לים המלח ותרנא אמר ע"ג עצמה הוליך לים המלח אלא בשביל לעקור ע"ג מבית אבא:

ע"ה

לית לך אלא כההיא דא"ר יוחנן ד"ה היא. אלא אין לך לפרש המתני' דטעמא דכמוכר הוי ולא שייכא כלל לפלוגתא דר"מ וחכמים וכד"ה היא מתני' וכדמפרש ר' יוחנן דס"ק: המעשר מעשר את שלו ודאי. וכדפרישית במתני' וכלומר דזהו פשוט דאת שלו מעשר הוא ודאי ואנן הכי קאמרינן דאף שהוא מעשר חלק שלו ודאי מ"מ צריך נ"כ לעשר דמאי כדמסיק ואזיל וחלקו בכל מקום שהוא דמאי וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי. וכלומר אי שמיע לך דמפרשי למתני' דקתני וחלקו בכל מקום שהוא היינו דמאי הכי הוא דמפרשי דכנגד חצי חלקו שביד חבירו מפריש הוא משלו דמאי והיינו נמי על חצי חלק שלו שהרי נתערבו אחר שכל"א נתן חלקו בגת ואין ברירה וכשנוטל זה חלקו מן הגת וזה חלקו אמרינן דשמא בכל חלק וחלק שנטל כ"א יש בו חצי חלק של חבירו ולפיכך אע"פ שזה המעשר הפריש ודאי על חלקו אפ"ה חיישינן עכשיו שיש בחלקו חצי חלק חבירו כמו שיש חצי חלקו ביד חבירו וזה שאמרו חלקו בכ"מ שהוא יש בו דמאי והיינו חצי חלק חבירו שבחלקו צריך להפריש עליו דמאי:

הלכה ח מתני'

שנים שקבלו את השדה באריסות וכו'. כשבאין לחלוק יכול האחד לומר לחבירו טול אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים וכו'. דכיון שממין אחד הן לא הוו כמחליפין זה עם זה דהוי כמכר ואסור למכור טבל כדתנן בפ' דלעיל אבל הכא לאו מכר הוא: אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים וכו'. דכיון שהן שני מינין ומחליפין זה עם זה הוי כמוכר לו החטים בעד השעורים שנוטל כנגדם ואסור למכור טבל: **גמ'** תני. בתוספתא דתרומו' (בפ"ב): בסוריא. שחיוב תרומות ומעשרות שם מדבריהם הוא: הרי הוא כטבל וכמעשר מעורבין זה בזה. דחלקו של ישראל טבל הוא וחלקו של עכו"ם פטור ממעשרות והא דקאמר וכמעשר כלומר כמעושר שהוא חולין והרי כאן טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי דס"ל אין ברירה לומר שזהו חלק העכו"ם וזהו חלק ישראל: רשב"ג אומר וכו'. דס"ל יש ברירה ולאחר שחלקו חלק של ישראל טבל גמור הוא וחייב במעשרות ושל עכו"ם פטור: מה פליגין. עד כאן לא פליגי אלא בשחלקו השדה בעודה בקמתה דבהא קסבר רשב"ג דהוברר הדבר שזהו חלקו של ישראל וזהו חלקו של עכו"ם אבל אם חלקו אחר שקצרו ועשו גדיש ואז נטל כ"א חלקו אף רשב"ג מודה לרבי שכל קלח וקלח של שותפות הוא שהרי נתערבו השבלין זה בזה ובכה"ג אפילו לרשב"ג אין ברירה והרי טבל וחולין מעורבין הן: על דעתיה דר' יונה מה בין גדים מה בין עמרים דקס"ד דר' יונה עמרים בדוקא קאמר דבהא מודה רשב"ג לרבי אבל אם חלקו גדים ס"ל דפליגי והלכך פריך וכי מה בין חלקו בעמרים לבין חלקו בגדים והא כשנתערב בעודן עמרים קאמר דרשב"ג מודה ומהיכי תיתי לומר דאם חלקו אחר שעשו גדים מן העמרים פליג רשב"ג: בקוצר כל שהוא ומניח לפניו. כלומר דמשני לא כדס"ד דר' יונה קאמר דבגדים פליג רשב"ג אלא ר' יונה מוסיף הוא על הא דר' חנינא דקאמר בחלקו גדים הוא דמודה רשב"ג לרבי ועלה קאמר ר' יונה דאפילו לא עשו גדים אלא קוצר ומניח העמרים לפניו נמי מודה רשב"ג דהואיל ולא חלקו אלא אחר שנתערבו בעמרים הרי טבל וחולין מעורבין זה בזה: הדא דתימא דפליג רבי ארשב"ג דוקא בשקנו בתחלה ע"מ שלא לחלוק בהשדה אלא שיהא נשאר ביניהן בשותפות כל מה שילקטו מהשדה בהא הוא דס"ל לרבי דאף אם חלקו אח"כ אין ברירה והרי חלקן מעורבין הן אבל אם בתחלה קנו השדה על מנת לחלוק בתבואתה אף רבי מודה דאמרי' יש ברירה וזהו חלקו של כאו"א מגיע לו משעה ראשונה ושל ישראל חייב ושל עכו"ם פטור: מיליהון דרבנן. דלקמן ר' אבהו ור' יוחנן דקאמר משמיה פליגין על ר' הושעיא: השותפין מחלוקת רבי ורשב"ג. ישראל ועכו"ם השותפין תליא בפלוגתא דרבי ורשב"ג דלדברי רבי דס"ל אין ברירה לעולם טבל וחולין מעורבין הן ולרשב"ג חלקו של ישראל חייב במעשרות: האחין השותפין לא לחלוק הן. כלו' והא משכחת לה נמי דין דישראל ועכו"ם בשותפות והן אחין וכגון גר ועכו"ם שירשו את אביהן כעין האי דלקמן במתני' ובאחין השותפין וכי לא לחלוק בירושת אביהן מתחלה הן עומדין ואפ"ה קאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן שאם ירשו שדה בשותפות מחלוקת דרבי ורשב"ג היא בשחלקו השדה בקמתה כדלעיל וא"כ פליגא על הא דר' הושעיא:

הלכה ט מתני'

חבר וע"ה שירשו את אביהן ע"ה. ופירותיו דמאי הן: יכול הוא החבר לומר לע"ה טול אתה חטים וכו'. דכיון דמין א' הן לא הוו כחליפין ומ כר אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים וכו' דכיון ששני מינין הן הוי כמחליפין זה עם זה והרי זה כמוכר דמאי לעם הארץ ואסור: גר ועכו"ם שירשו את אביהן עכו"ם יכול הוא לומר לו טול אתה ע"ג וכו'. ואע"ג דחליפי ע"ג ויין נסך הוא ואסורין בהנאה הכא טעמא משום דירושת גר את אביו אינו מן התורה אלא מד"ס כדאמרינן בפ"ק דקידושין שמא יחזור לסורו וכל זמן שלא בא לידו לא קנה הלכך לא הוי כחליפי ע"ג וי"נ ולא דמי לרישא חבר וע"ה דאפילו קודם שבאו לידו אסור לומר לו טול חטים ואני שעורים דהתם דירושה דאורייתא היא הוי כאלו בא לידו: ואם משבאו לרשות הגר אסור. משום חליפי ע"ג וי"נ: **גמ'** ישראל ועכו"ם וכו'. תוספתא (בפ"ו): לא יאמר לו וכו' כדמסיק טעמא לקמן: לא סוף דבר יין נסך וע"ג ומעות. כלומר לאו דוקא י"נ וע"ג ממש קתני דאז אסור הוא בחליפין שנוטל את המעות תחת י"נ וע"ג אלא אפילו לא היה שם ע"ג ממש אלא שהיו שם שני צלמים ואחד עשוי כמין דלופקי וזהו כמין כלי שמניחין כוסות ואפיסות של אוכלין ומשקין עליו וממנו נוטלין ומשימין על השלחן כעין ששנינו בפ' בתרא דע"ז מה שעל הדלופקי וכו' ואותן הצלמים שעשויין כמין כלים הללו אין בהן חשש ע"ג כדאמרינן בהאי תלמודא בפ' כל הצלמים (בהלכה ב') על המתני' המוצא שברי כלים והן עשוין כצלמים הרי אלו מותרין ומפרש ר' יוחנן התם מפני שרובן באין מן הדלופקיות מן מיני כלים שהוזכרו: ואחד שאינו עשוי כמין דלופקי. ואותו הצלם יש בו חשש ע"ג ואע"ג דאינו אסור אלא משום ספק שמא עבדו לו כדאמרינן במתני' דכל הצלמים דאיסורן משום ספיקא הוא דהואי אפ"ה אסור לומר לו טול אתה אותו שאינו עשוי כמין דלופקי וכו' דנראה כחליפי ע"ג: ויאות. א"ר יוחנן דאפי' בספק ע"ג חיישינן משום חליפין וכדשמעינן רישא דמתני' חבר ועם הארץ וכו' והיו שם פירות מוכשרין וזהו לא ופירות שאינן מוכשרין יכם שמא אומר לו טול וכו' הא ודאי אסור כדקתני בהדיא לא יאמר לו טול אתה הלח ואני היבש ואע"ג דהכא נ"כ אינו אלא משום חששא דשמא נטמאו הואיל ומוכשרין הן וה"ה נ"כ כאן: והא מתני' פליגא. על האי ברייתא דהא קתני דמותר לומר לו טול אתה ע"ג ואני מעות וכו' ומשני אמור סיפא ואשכחת לה דלית היא פליגא דהא קתני דוקא קודם שבאו לידו הוא ואם משבאו לרשות הגר אסור והכא בברייתא קנו קתני: מכיון שקנה כמי שנכנס לרשותו. וכלומר דקמ"ל בברייתא דכאן אע"פ שלא נכנסה לרשותו ממש מכיון שקנה בדרכי הקניה מן העכו"ם הסיר לו להחליפן עם העכו"ם שותפו כ"א יוליך הנאתם לים המלח: עקילס הגר וכו'. סיפא דהתוספתא היא: והחמיר על עצמו וכו'. אע"פ שעדיין לא באו לרשותו והיה רשאי להחליפן עם אחיו: תלתא אמורין. פליגי בהא: חד אמר דמי ע"ג. כולה הוליך לים המלח ואידך אמר דמי חלקו בלבד ואידך אמר הוליך הע"ז עצמה לים המלח ולא שהיה החיוב בדבר אלא בשביל לעקור ע"ג מבית אבא שלו:

המוכר

עין משפט נר מצוה כז [א] מיי' פ"י ממעשר הל"ד. כח [ב] מיי' פי"א ממעשר הל"ז. כט [ג] [ד] מיי' פ"א מתרומות הל"כ כא ובכ"מ. ל [ה] מיי' פ"ד מעכו"ם טוש"ע יו"ד סי' קמו סעי' ד'. לא [ו] מיי' פי"ב ממעשר הל"ז.

מסורת הש"ס (א) חגיגה ד' כה: (ב) תוספתא פ"ב דתרומות גיטין מ"ז ופ"ל. (ג) קידושין יז: ע"ז ס"ד: (ד) תוספתא פ"ו כאן.

גליון הש"ס * כשחלקו שדה בקמתה. ע' בכ"מ שם. ובתוס' יו"ט כאן ובמשנה יב. ובמשנת חכמים כאן ושם. ובמים חיים בהגהותיו לרמב"ם שם הל"כ. ובלח"ם שם ובכ"מ להרי"ד:

הלכה ח

מתני' [א] (א) ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק קח לי גלוסקין אחד לוקח סתם פטור אם אמר זו שלי וזו של חבירי ונתערבו חייב לעשר אפילו הן מאה: **גמ'** תמן תנינן [ב] (ב) נאמנין על הלקט ועל השכח' ועל הפאה בשעתן והכא את אמ' הכין תמן שתיקונו פטור ברם הכא שתיקונו חייב והני כן את שתיקונו פטור נאמן להקל ברם הכא פירושו להקל אינו נאמן (ג) תני עכו"ם שהיה צווח ואומר בואו וטלו לכם ממני פירות ערלה הן נטע רבעי הן אינו נאמן אם אמר מעכו"ם פלוני [ג] הבאתים נאמן להחמיר דברי ר' *וחכ"א דברי העכו"ם לא מעלין ולא מורידין. ר' יודן בעי היה צווח לפי תומו ר' יודן בעי הדה דתימא כותי כעכו"ם (ד) דאיתפלגון כותי אינו כעכו"ם דברי רבי רשב"ג אומר כותי כעכו"ם לכל דבר א"ר בון בר חייא והוא שיהא רוב מכנסו משלו ישראל שהיה לו ארים בסוריא ושילח לו פירות ואמר [ד] הרי אלו מעושרין אני אומר מן השוק לקח והוא שיהא אותו המין מצוי בשוק לא סוף דבר בשאין לו מאותו המין בתוך שדהו אלא אפי' יש לו מאותו המין בתוך שדהו מכיון שאותו המין מצוי בשוק מותר: מתני' דר' יוסי דתני (ה) הלוקח סתם צריך לעשר. מה נן קיימין אם כשאמר לו צא ולקח לי שלוחו הוא צא ולקח לך שלו הן אלא כי נן קיימין בסתם רבי יודה אומר לא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח. רבי יוסי אומר **לא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות לפיכך (ו) אם נתן אחת יתירה רבי יהודא אומר של לוקח רבי יוסי אומר של שניהן מחלפא שיטתיה דרבי יוסי תמן הוא אומר לא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות וכא את אמר הכין. כאן ע"י מעותיו של זה וע"י רגליו של זה שניהן חולקין. תני (ז) רבן שמעון בן גמליאל אומר [ה] אם החליף את המעה צריך לעשר

א"ר

פני משה

הלכה י מתני' המוכר פירות בסוריא. היא ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן ולפי שכבש דוד ארצות האלו קודם שנכבשה כל א"י לפיכך לא קדשו בקדושת הארץ ממש אלא במקצת דינים היא כא"י ובמקצת דינים היא כח"ל והקונה פירות בסוריא אינו חייב להפרים דמאי אא"כ ידוע שפירותיהן מקרקע ישראל וזה במוכר פירות בשוק ואומר משל א"י הן חייב הלוקח לעשר: מעושרין הן נאמן שהפה שאסר. כשאמר משל א"י הן אי לאו דאמר היה הלוקח פטור מלעשר שהרי לא גזרו דמאי על פירות שבשוק בסוריא כדאמרן והלכך הוא האוסר והוא הפה שהתיר ונאמן לומר עשרתי פירות הללו: משלי הן. משדה שלי שיש לי כאן בסוריא חייב הלוקח לעשר דבפירות של קרקע ישראל גזרו דמאי בסוריא: ואם ידוע הוא שיש לו שדה בסוריא. וא"כ אין כאן הפה שאוסר וכדמוקי לה בגמרא שרוב מכירות פירותיו הן משדהו וליכא מגו דאי בעי הוה שתיק דמסתמא משדה שלו הן והלכך אינו נאמן לומר מעושרין הן והלוקח חייב לעשר: גמ' תמן תנינן לעיל בפ"ח דפאה (ה"ב): והכא את אמר הכין. בתמיה ואסיפא דמתני' הוא דפריך דבידוע שיש לו שדה אחת בסוריא אינו נאמן לומר מעושרין הן והא התם תנינן דנאמנין לומר זה של לקט ושכחה ופאה כשהוא בשעתן ופטורין ממעשרות ואע"ג דהתם נמי ספק הוא אם הוא משל חיוב או לא סומכין עליו: תמן שתיקנו פטור. לא דמי דהתם שתיקנו פטור כלומר שתיקה שלו כשאינו אומר כלום פטור הוא שהרי לקט שכחה ופאה פטורין הן ממעשרות ובשעתן תלינן דמה שהוא ביד עניים מסתמא ממתנותיהן היא הלכך לא עליו בלבד אנו סומכין אלא דסמכינן אחזקה וחזקת פיטורן מסייע לדיבורא דידיה: ברם הכא שתיקונו חייב. אם שותק הוא מחייב דהא אי לאו דיבורא דידיה חייבין הן הפירות לתקן מכיון שידוע שיש לו שדה והלכך לא סמכינן אדיבורא דידיה ואינו נאמן לומר מעושרין הן היכא דליכא מיגו דאי בעי הוי שתק: ותני כן. בתוספתא דמייתי לקמיה דאת שתיקונו פטור נאמן הוא להחמיר כלומר והכא נמי אלו היה אומר זה לאו משל לקט שכחה ופאה הוא היה נאמן בזה להחמיר ולחייבו במעשרות: ברם הכא. אמתני' דפאה קאי דמסיק ואזיל למילתיה וכלומר אבל השתא שאומר זה של פיטורא הוא ואין כאן אלא פירושו להקל דבלאו הכי בחזקת פטור הוא והוא פירש ואומר זהו של לקט או של שכחה ופאה הלכך הוא נאמן: תני. בתוספתא (פ"ה): באו וטלו לכם ממני פירות עזק הן. כן הוא שם. עזק שם מקום שבא"י ופירותיו משובחים או שאומר של ערלה ושל נטע רבעי הן ומשובחין הן מפירות הילן זקן אינו נאמן מפני שהוא כמשביח מקחו אבל אם אמר מעכו"ם פלוני הבאתים למכור וידוע הוא שפירותיו של פלוני של ערלה הן וכיוצא בהן נאמן הוא להחמיר אם אומר של איסור הן דברי רבי והיינו הא דקאמר לעיל ותני כן דמה שתיקונו פטור וכלומר אם שותק הוא לא הייתו חוששין שפירות הללו של איסור ואם אומר שהן של איסור ואין כאן להשביח מקחו נאמן הוא להחמיר אליבא דרבי: היה צווח לפי תומו. שלא אמר באו וקחו ממני אלא לפי תומו היה אומר פירות אלו של איסור מהו שיהא נאמן: ר' יודן בעי מן מאי דתימא כותי כעכו"ם. כלומר דהש"ס מפרש דלא תקשי מאי קא מיבעיא ליה לר' יודן הא אנן תנן בשילהי האשה בתרא בעכו"ם אם היה מתכוין אין עדותו עדות ומשמע אבל מסל"ת נאמן וכדאמרינן התם בהדיא והלכך קאמר דלאו על עכו"ם ממש בעא ר' יודן אלא למ"ד דס"ל כותי כעכו"ם הוא דקמבעי' ליה אם בהא נמי דיניה כעכו"ם הוא לענין מסל"ת: דאיתפלגון. וכו' פלוגתייהו בתוספתא דתרומות (פ"ד) והובא לעיל (בפ"ג) ובכמה מקומות: והוא שיהא רוב מכנסו משלו. על הא דתנן במתניתן דאם ידוע שיש לו שדה בסוריא אינו נאמן לומר מעושרין הן והוא שידוע ג"כ שרוב מכנס של אוצרו והוא מוכר ממנו משלו הוא דבהא אמרינן דמסתמא משדהו הביאו: אני אומר מן השוק לקח. ונאמן הוא דבפירות מן השוק לא גזרו דמאי בסוריא והלכך כאן אף שיש שדה לזה שהוריד הרים לתיכה כשזה אומר מעושרין הן תלינן דמן השוק הוא שלקח ומה שאומר מעושרין הן היינו כאלו אומר שפטורין הן: והוא שיהא אותו המין מצוי וכו' וכדמסיק דאע"פ שאותו המין ג"כ הוא בתוך שדהו מ"מ אם מצוי הוא בשוק תלינן להקל ומותר:

הלכה יא מתני' ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק. מתני' איירי כגון שהלך אצל המוכר שהוא ג"כ חבר והמוכר יודע מהשליחות ששלח ע"ה את החבר הזה לקנות לו ואמר השליח החבר להמוכר תן לי אגודת ירק אחת או גלוסקין אחד סתם ולא הודיעוהו בפירוש בשעת הקנייה שבשביל ע"ה הוא לוקח אפ"ה פטור השליח הזה מלעשר דמכיון שידע המוכר החבר מהשליחות ששלח ע"ה לזה אמרינן דמסתמא היה דעת המוכר שבשביל ע"ה לוקח הוא זה ותיקן את מה שנתן לו לפי שאסור למכור לע"ה דבר שאינו מתוקן והלכך פטור השליח החבר מלעשר מפני שכבר תיקנו המוכר החבר: ואם אמר השליח החבר להמוכר שלי זה וזה של חבירי כלומר שלקח אחת ג"כ בשביל עצמו ואמר זהו בשבילי וזה יהיה בשביל חבירי ע"ה ששלחני ונתערבו אח"כ חייב זה השליח החבר לעשר את שתיהן לפי שמה שנתן לו המוכר בשבילו מסתמא לא תיקנו שהרי המוכר לחבר א"צ לעשרו שיודע הוא שהחבר בעצמו יתקן לו ונמצא שנתערב הבלתי מעושר עם אותו שלקח בשביל ע"ה והוא מעושר ולפיכך צריך הוא עכשיו לתקן הכל: ואפי' הן מאה. אותן של ע"ה כשנתערב בהן אחת שלו והוא בלתי מעושר חייב לעשר את הכל דמאי והכי מוכח פירושא דהמתני' בגמרא: גמ' מתני' דר' יוסי דתני הלוקח סתם א"צ לעשר. כצ"ל והכי איתא בתוספתא (ריש פ"ח) ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק אחד גלוסקין אחד ר' יהודה אומר צריך לעשר ובלוקח סתם מיתוקמא פלוגתייהו כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. דבמאי עסקינן לפלוגתייהו: אם כשאמר לו צא ולקח לי. שא"ל ע"ה להחבר כן כלומר דמיירי בשהגיד השליח ג"כ להמוכר בשעה שבא לקנות ממנו כך אמר לי פלוני ע"ה צא ולקח לי א"כ שלוחו הוא ולדעתא דהמשלחו נתן לו. ואמאי פליג ר' יהודא וס"ל דצריך לעשר הא מכיון שהמוכר החבר מסר לידו בשביל ע"ה המשלחו ודאי מן דבר המתוקן מסר לו דאין מוכרין דבר שאינו מתוקן לע"ה: צא ולקח לך. ואם כשאמר לו ע"ה לחבר צא וקח לך במעות האלו וכך א"ל להמוכר החבר א"כ שלו הוא וכן המוכר אדעתא דידיה להוי יהיב ליה ואמאי קא"ר יוסי דא"צ לעשר הא כיון דחבר הוא לא נתן לו מדבר המתוקן דסמיך המוכר עליה דאיהו מתקן ליה: אלא כי אנן קיימין בסתם. כלומר אלא ודאי בשזה השליח לקח סתם מהמוכר ולא אמר לו כלום בשביל מי הוא לוקח עכשיו ובהא פליגי דר' יודה סבר לא נתכוין המוכר לזכות אלא להלוקח וכיון שהלוקח חבר הוא נתן לו מדבר שאינו מתוקן ע"מ שהוא יתקננו והלכך צריך לעשר ור' יוסי ס"ל כיון דמיהת ידע המוכר מהשליחות אע"פ שלקח בסתם לא נתכוין המוכר הזה לזכות אלא לבעל המעות הע"ה וא"כ לא מסר לידו כי אם דבר המתוקן והלכך אין השליח החבר צריך לעשר: לפיכך אם נתן אחת יתירה וכו'. סיפא דהתוספתא שם לקמן היא נתן לו אחת יתירה רבי יהודה אומר לשליח ר' יוסי אומר לאמצע: ופריך הש"ס מחלפא שיטתיה דר' יוסי וקשיא דידיה אדידיה דהא תמן ברישא הוא אומר לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות והכא את אומר הכין דאם נתן המוכר אחת יתירה על המקח שניהן חולקין בו ואמאי הרי הכל לבעל המעות הוא כיון דלדעתא דידיה זכי ליה: כאן. ומשני דה"ע דסיפא דכאן ע"י מעותיו של זה המשלח וע"י רגליו של זה השליח שהטריח עצמו לילך ולקנות דעת המוכר היה באחת יתירה שהוסיף שיהיה של שניהן ולפיכך שניהן חולקין אבל ברישא דמיירי בגוף המקח ודאי לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות: תני. בתוספתא שם: רשב"ג אומר אם החליף. השליח הזה את המעה שנתן לו המשלח ולקח בעד המעה שלו צריך הוא לעשר וטעמא דכיון ששלח בו יד נתחייב הוא באחריותו כדמסיים ר' יוסי אמורא לקמיה והוי כמי שלוקח בשביל עצמו ואפי' אליבא דר' יוסי בברייתא דלעיל דס"ל דבסתמא אמרינן דדעת המוכר היה לזכות לבעל המעות וה"נ הרי המוכר כבר תיקן מה שנתן לו ואמאי צריך זה השליח לעשר הא ליתא דר' יוסי לא אמר שבודאי תיקן המוכר מה שנתן לו אלא דבלוקח סתם תלינן לקולא ואמרינן דהואיל והמוכר ידע מהשליחות והמשלח עם הארץ הוא מסתמא לא מסר להשליח דבר שאינו מתוקן בשביל ע"ה המשלחו

והלכך

מראה הפנים

תמן תנינן נאמנין על הלקט כו', יפה פי' הפ"מ ז"ל דקאי על הסיפא דמתניתן דה"ז, וט"ס שנדפס לבתר הלכה ח' ותני כן את שתקינו פטור נאמן להקל פירושו להקל אינו נאמן, כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

תני עכו"ם שהיה צווח ואומר בואו וטלו לכם ממני פירות עזקה הן כו' אינו נאמן מפני שהוא משביח מקחו כו', נאמן להחמיר דברי רבי רשב"ג אומר דברי העכו"ם לא מעלין ולא מורידין כו', ר' יודן בעי כותי כעכו"ם דאיתפלגין כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

מתני' דר' יוסי דתני הלוקח סתם צריך לעשר דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר א"צ לעשר כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

סליק פירקא בס"ד

שנויי נוסחאות

(שו"ג) גלוסקין כד"ו קלוסקין. (שו"ו) שתיקונו כד"ו שתיקנו. (שו"ז) נאמן להקל כד"ו נאמן להחמיר. (שו"ח) אינו כד"ו ליתא. (שו"ט) פירות ערלה הן נטע רבעי הן אינו כד"ו פירות הן פירות ערלה הן נטע רבעי אינו. ערלה בכי"ר עזקת. (שו"י) הבאתים נאמן בכי"ר הבאתים מתוך כרמי הבאתים נאמן. (שוי"א) הדא כד"ו ממה. (שוי"ב) אינו כד"ו ליתא. כעכו"ם לכל בכי"ר כישראל לכל. (שוט"ו) בתוך כד"ו לתוך. בתוך כד"ו לתוך. (שוי"ט) יהודא כד"ו יודה.

גליון אפרים

ר' יהודה אומר לא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח כו'. עיין בירושלמי בב"ק פ"ט ה"ו:

עין משפט נר מצוה לב [א] מיי' פ"י ממעשר הל"ח. לג [ב] מיי' פי"ב שם הלי"ב. לד [ג] טוש"ע יור"ד סי' רל"ד סעי' כח. לה [ד] מיי' פי"ב ממעשר הלי"א. לו [ה] מיי' פ"י שם הל"ח.

מסורת הש"ס (א) עירובין לז: (ב) פאה פ"ח מ"ב. (ג) תוספתא פ"ה דדמאי יבמות קכב. (ד) ירושלמי כתובות פ"ג הל"א. (ה) תוספתא פ"ח עירובין לז: (ו) כתובות לח: (ז) תוספתא פ"ח.

גליון הש"ס *וחכ"א דברי העכו"ם לא מעלין. ע' בתוספתא פ"ה דדמאי שמסיים ורשב"ג אומר אינו נאמן ע"כ כתב הר"ש במ"ק פ"ג סימן ע"ט בשם אבי העזרי דקיי"ל הלכה כרבי מחברו. אבל בירושלמי כאן הגירסא וחכ"א אינו נאמן א"כ ממילא אין הלכה כרבי מחבריו. וע' בש"ך ביו"ד סי' קכ"ז סק"כ שפלפל בזה ולא העיר מגירסת הירושלמי. ובגוף הדבר אי הלכה כרבי אף מחביריו. ע' בסמ"ג עשין ע"ד דהלכה כמותו אף מחבריו. וכבר הריכו בזה ביבין שמועה ובכנה"ג בכללי הש"ס אות ת ט ובבאר יעקב. והכ"מ: **לא נתכוין המוכר לזכות וכו'. ע' ברמ"י בכת בות דף לח שכתב שהוא בתוספ' דמאי והוא בפ"ח כאן וז"ל נותנין לו אחת יתירה ור"י אומר לשליח ר' יוסי אומר לאמצע והגאון מהרי"פ ז"ל ציין שם דחפש ולא מצא ולא חפש היטיב וע' בשנות אלי' כאן שכתב להגהות הש"ס דילן עם הירושלמי כאן וע' במחנה אפרים הלכות שלוחין סי' י"ח:

מהר"ם יפ"מ

גמרא תמן תנינן נאמנין על הלקט ועל השכחה ועל הפיאה כו' עד שאותו המין מצוי בשוק מותר נ"ב מן תמן תנינן עד כאן ר"ל מצוי בשוק מותר שייך למשנה לעיל ה' שירשו את אביהם גוי כו':

א"ר יוסי הדא אמר הנותן מעות לחבירו והחליפן ואבדו חייב באחריותן: שמואל אמר במחליק בידו א"ר אליעזר והוא שנטל חלקו בסוף א"ר יונה צורכה לדין וצורכה לדין חילק בידו ונטל חלקו בתחלה אינו צריך לעשר אלא על שלו לא חילק בידו ונטל חלקו בסוף אינו מעשר אלא על שלו (א) תני אומר הוא אדם לפועל הילך דינר זה ואכול בו הילך דינר זה שתה בו ואינו חושש על שכרו לא משום שביעית ולא משום מעשרות [א] ולא משום יין נסך אבל אם אמר לו צא ולקח לך ככר ואני נותן לך דמים צא ולקח לך רביעית של יין ואני נותן לך דמים חוששין על שכרו משום שביעית ומשום מעשרות ומשום יין נסך א"ר זעירא נעשה החנווני שלוחו של בעל הבית לזכות לפועל. א"ר הילא פועל זכה לב"ה משל חנווני *וחוזר וזוכה לעצמו. מה נפקא מביניהון היה החנווני חרש על דעתיה דרבי זעירא לא חשש [ב] שאין שליחות לחרש על דעתיה דרבי הילא חושש תני (ב) לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתים דינר ושקול על ידי לאוצר אלא אומר הוא לו פרשני מן האוצר וכן לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתים זוז ושקול על ידי לאומנות אלא אומר הוא לו פרשיני מן האומנות:

הדרן עלך המקבל שדה

המזמין את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומעשר שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות: **גמ'** א"ר יוחנן מתניתן בדמאי הא בוודאי לא הא מתני' זו אמר אפילו בודאי דתנינן תמן (ג) היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה אין תימר בדמאי אנן קיימין לית יכול דתנינן היו דמאי מה א"ר יוחנן בדמאי לא בודאי לא אמר אלא מתניתא בדמאי מה בין דמאי ומה בין ודאי [ג] דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אין אדם מתנה אלא על דבר שהוא ברשותו (ד) רבי ינאי הוה ליה תנאי ודאי שאל לרבי חייא רובא מאי מתקנא בשבתא א"ל °למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים ואפילו בשבת. מהו דחמית מיקל בלשי תלוי בי א"ל עתיד את להנהיג שררה על ישראל. רבי הושעיא היה לו תנאי ודאי חדא איתא בשלה ירק אנשיית מתקנתה אתת לגבי רבי הושעיא ושלח לזבדי בן לוי דיתקן לילא. רבי

(תורה אור: דברים יד)

פני משה

והלכך כאן שהחליף זה השליח את המעה ולקח בשלו לא תלינן לקולא אלא דהוי כמי שהחבר לוקח מהחבר ונותן לו דבר שאינו מתוקן מפני שסומך עליו שהוא יתקן אותו וה"נ כן דהא לא ידעינן בבירור שזה המוכר נתן לו דבר המתוקן כדאמרן והלכך הואיל והוי כמי שלקח לעצמו אסור לו להוציא מידו דבר שאינו מתוקן וצריך לעשר ואח"כ יתננו לע"ה המשלחו: אמר רבי יוסי הדא אמרה הנותן מעות לחבירו והחליפן וכו' כצ"ל וכדפרישית: שמואל אמר במחלק בידיו. אסיפא דמתני' קאי ואם אמר זו שלי וזו של חבירי ונתערבו חייב לעשר ומשמע אבל כל זמן שלא נתערבו אינו חייב לעשר אלא את שלו וע"ז קאמר שמואל במחלק בידיו בשעה שהוא לוקח ונותן לחלק שלו בפ"ע וחלק של ע"ה בפ"ע והואיל וניכר כל חלק וחלק אמרינן דחלק של ע"ה נתן המוכר מדבר המתוקן וחלקו של השליח נתן מדבר שאינו מתוקן מכיון שחבר הוא ואינו מעשר אלא על שלו: אמר רבי אלעזר והוא שנטל חלקו בסוף. וכדמפרש ר' יונה צורכה לדין וצורכה לדין וכלומר דלא פליגי שמואל ור' אלעזר הדדי אלא דלפעמים הוא כך ולפעמים הוא כך ותרווייהו איצטריכו לזה ולזה כדמסיק ואזיל: חילק בידו ונטל חלקו בתחלה וכו'. כלומר מה דאמר שמואל דבחילק בידו תליא מלתא היינו דבכה"ג אין הפרש בין נטל חלקו בתחלה או לבסוף אלא אפילו נטל חלקו בתחילה א"צ לעשר אלא על שלו דכיון שהבדיל ונתן חלקו בפני עצמו יודע הוא המוכר דמה שלוקח אח"כ הוא בשביל ע"ה ונותן לו מדבר המתוקן: לא חילק בידו. כלומר ומה דא"ר אלעזר והוא שנטל חלקו בסוף היינו אם לא חילק בידיו להבדיל כל חלק וחלק בפ"ע אלא אמר להמוכר תן אגודה אחת או כך וכך בשבילי ובשביל חבירי ע"ה בזה אמרי' דאם בתחלה נתן המוכר מדבר שאינו מתוקן בשביל חלקו של השליח ואח"כ נתן בשביל חלק ע"ה ומדבר המתוקן ואפשר נמי איפכא והואיל ואינו ידוע היה צריך לעשר על הכל דהוי כמי שנתערבו ועד שיטול חלקו בסוף והיינו אחר שאמר להמוכר תן כך וכך בשביל פלוני ע"ה ונתן לו אמר תן ג"כ בשבילי דבהא ליכא למיחש למידי ובכה"ג אינו מעשר אלא על שלו כל זמן שלא נתערבו: תני. בתוספתא (פ"ה) וגרסי' להא נמי בפ"ב דקידושין (בהלכה א'): ואינו חושש על שכרו לא משום שביעית. שמא יקח בו פירות שביעית מן החשוד למוכרן: ולא משום מעשרות. שמא יקח את שאינו מעושר והוי כמאכילו דבר האסור דהא איהו לא ספי ליה מידי דאיסורא אלא דמים הוא נותן לו: ולא משום יין נסך. אם זה הפועל עכו"ם הוא ולוקח לו יין לא הוי כהנה זה מיי"נ דהא איהו לא יהיב ליה מידי: אבל אם אמר לו צא ולקח לך וכו'. מן החנוני ואני נותן לך דמים א"כ לפרוע חוששין וכו' דהוי כמו שהוא לוקח האיסור ומאכילו וכדמפרש טעמא ופליגי בה ר"ז ור' הילא: נעשה החנוני שלוחו של בעה"ב. כלומר שזהו כמו שנעשה החנווני שלוחו של בעה"ב לזכות להפועל דבר האסור דהא עד דלא יהיב דמי לא סליק נפשי' ור' הילא קאמר משום דהוי כמי שהפועל זוכה לבעה"ב דבר האסור משל חנווני כדי לזכות אח"כ לעצמו: מה נפק מביניהון. בין הני טעמי: היה החנווני חרש. איכא ביניייהו לדעתיה דר' זירא דהחנווני כשלוחו של בעה"ב הוא אין כאן חשש על בעה"ב שהרי אין שליחות לחרש וכאלו נתן לו מעצמו הוא אבל לדעתיה דר' הילא דהפועל הוא דהמזכה לבעה"ב מהחנווני חושש אפילו בחנווני חרש. ובקדושין שם מוסיף עוד דגרים היה הפועל חרש דאיכא ביניייהו איפכא על דעתיה דר' הילא לא חשש שאין זכיות לחרש ועל דעתיה דר' זעירא חשש כלומר לפי שאחרים אין יכולין לזכות לחרש דלא שייכא זכייה לחרש וא"כ לר' הילא אין חשש שאין החנווני יכול לזכות להפועל ולר"ז יש כאן חשש לפי שהחנווני הוא עושה שליחותו של בעה"ב ולא מיקרי זכות מאחרים ואף בשביל החרש יכול לעשות שליחותו ונמצא דהוי כאלו הבעה"ב מאכילו: לא יאמר אדם לחבירו. ע"ה הילך מאתים דינר ושקול על ידי לאוצר המלך שהיו נותנין מתבואותיהן מס לאוצר המלך מפני שזה נותן דבר שאינו מתוקן והוי כשלוחו ונמצא זה פורע חובו מן הטבל אבל אומר לו הא לך כך וכך ופרשני מן האוצר מלטני ממנו דאפשר ליה לסלוקי במעות וכן לאומנות המלך הדין כן: הדרן עלך המקבל שדה

הלכה א' מתני' המזמין את חבירו שיאכל אצלו. אומר מערב שבת וכו'. דבדמאי התירו להתנות אפי' על דבר שאינו ברשותו כדקאמר בגמרא ודוקא בשהתנה מע"ש אבל לא התנה אסור דתנן ספק חשיכה מעשרין את הדמאי הא ודאי חשיכה לא והאי מתני' מיירי בהזמינו ולא הדירו דאי בהדירו הא תנינן לעיל (פ"ד) שאוכל עמו בשבת הראשונה אע"פ שאינו מאמינו על המעשרות: הרי הוא מעשר. ותרומה גדולה א"צ להפריש כדאמרינן בריש מכילתין דלא נחשדו ע"ה על תרומה גדולה ואחד ממאה שמפרים אומר עליו הרי הוא מעשר ושאר מעשר דהיינו עוד תשעה הוא סמוך לו וזה האחד שהתחלתי ועשיתי מעשר יהיה תרומת מעשר עליו על הסמוך לו: ומעשר שני. יהיה קבוע בצפונו או בדרומו והרי הוא מחולל על המעות ולמחר א"צ להפריש כ"א תרומת מעשר בלבד ואוכל ושותה את השאר לפי שמעשר שני כבר חיללו על המעות: גמ' א"ר יוחנן מתניתא בדמאי. וקס"ד דעל היתר דגוף התנאי הוא דקאמר דבדמאי התירו לסמוך על התנאי הא בודאי לא והיינו דפריך הא מתני' דלקמן בפרקין אמרה אפי' בודאי סומך הוא על התנאי היכא שאין יכול לתקן עכשיו וזו כדתנינן תמן לקמן היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה ומתיירא שמא יקדש עליו היום ואינו יכול לעשרן בשבת אומר שני תאנים וכו' אלמא מהני תנאי אף בודאי: אין תימר בדמאי אנן קיימין. וכי תימא דבדמאי הוא דמיירי לקמן. לית יכיל את לומר כן דתנינן הא מתניתא בדמאי ותרתי למה לי: מה אמר. ומשני מה דאר"י בדמאי לא בודאי לא אמר אלא כגוונא דמתני' הוא בדמאי דוקא ולעולם בודאי נמי מהני תנאי אלא מה בין דמאי ומה בין ודאי היינו הוא דאיכא דבדמאי אדם מתנה אפי' על דבר שאינו ברשותו כדמיירי מתני'. אבל ודאי אינו יכול להתנות אלא על דבר שהוא ברשותו כדמיירי מתני' דלקמן והיינו דקאמר ר' יוחנן מתניתין בדמאי: ר' ינאי הו"ל תנאי ודאי. כלומר שהיה לו פירות טבל והיה צריך להתנות עליהן מע"ש מפני שלא היה לו פנאי לתקן ושכח ולא התנה ושאל לר' חייא רבה מהו שיכול לתקן בשבת: א"ל למען תלמד וגו', גבי מעשר כתיב וכל הימים לרבות ואפי' בשבת: מהו דחמית מיקל בשלי תלוי בי כצ"ל. כלומר דר' ינאי אמר לו לר' חייא מה ראית להיות מיקל כל כך בשלי לעבור על שבות בשבת ויהא העון תלוי בי ודרך כבוד א"ל כן שלא רצה לומר שיהא העון תלוי בו: א"ל ר' חייא עתיד את להנהיג שררה על ישראל. מפני שאתה מחמיר על עצמך אף בדבר שאין בו איסור כל כך: ר' הושעיא היה לו תנאי ודאי. להתנות מע"ש על פירות שלא היה לו פנאי לתקנן וחדא איתתא היה לה ג"כ כמעשה זו שבשלה ירק שלה ושכחה לתקנו ובתוך כך באת לפני ר' הושעיא לשאלו: ושלח. ר' הושעיא לזבדי בן לוי: דיתקן לילא. כלומר כאחד על שניהן. לילא הוא תערובת בל' הגמ' ודוגמתו בפר"א דמילה (דף קל"ד) נעביד ולא ליגך ופירושו יעשה כך ולא יערבו ע"ש וה"נ הכוונה הוא שא"ל להתנות כאחד על שלו ועל שלה מה שעתיד להפריש למחר וכו' כדתנן במתני' גבי ודאי בכה"ג:
רבי

רידב"ז

א"ר יוחנן מתני' בדמאי הא בודאי לא פי' דיש לפרש המשנה בב' אופנים בין בדמאי בין בודאי מדקתני חבירו ונקט לשון והוא אינו מאמינו יש לפרש דמיירי בחשוד באמת ויש לפרש בע"ה ע"כ קמ"ל ר"י דמתניתן בדמאי ועיין בתוס' ז"ל במס' סוכה (דף ל"ט) ולעיל בדברינו (פ"ד ה"ב):

מתני' בדמאי הא בודאי לא, המסורת הש"ס לא ציין כאן לעיל בפ"ה ה"א:

ר' ינאי הוי לי' תנאי ודאי שאל לר' חייא רובה מאי מתקנה בשבתא, פי' אם יכול לסמוך על התנאי של ע"ש ולהפרים בשבתא על תנאי דמע"ש, א"ל למען תלמד וגו' אלו שבתות ויו"ט, פי' כדאיתא בבבלי במס' יבמות (דף צ"ג ע"ב) ע"ש דאע"ג דבירושלמי ס"ל דבודאי אין אדם מתנה אלא על דבר שהוא ברשותו ועובדא דר' ינאי היה בדבר שאינו ברשותו הוא משום דאנן ס"ל דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו ע"כ חלוק לן בין דבר שברשותו לדבר שאין ברשותו אבל בבבלי שם מוכח מההיא דר' ינאי דס"ל באמת אדם מקנה דבר שאינו ברשותו וכשם שיכול להקנות דבר שאינו ברשותו כן נמי מתנה בע"ש על דבר שאינו ברשותו ור"ח הסכים על ידו כדאמר אלו שבתות ויו"ט כדפרש"י ז"ל התם כדי שלא יבטל מעונג שבת מהו דחמית מיקל בלשי תלוי בי פי' כההיא דמסיק בבבלי שם והא אקריין ליה בחלמא קנה רצוץ מאי לאו דסמכת אמשענת קנה רצוץ ומסיק דהך קנה רצוץ לא ישבור עיי"ש, והיינו דגרסינן כאן מהו דחמית פי' דחמית בחלום מיקל בלשי מיקל הוא מיקל תלוי בי א"ל דהכי קחמית דעתיד את לנהוג שררה על ישראל:

ר"ה הוה ליה תנאי ודאי וחדא איתא כו' שלח לזב"ל דיתקן לה פי' משלו על של האשה,
רבי

שנויי נוסחאות

(שו"א) אמר כד"ו אמרה. והחליפן כד"ו להחליפן. (שו"ב) בידו כד"ו בידיו. (שו"ג) אליעזר כד"ו לעזר. (שו"ד) לדין כד"ו לדן. לדין כד"ו לדן. (שוט"ו) נ ס ק א כד"ו נסק. (שוי"ט) פרשני כד"ו פרשיני. (שוכ"ו) או בדרומו כד"ו ובדרומו. (שוכ"ז) בוודאי לא הא מתני' זו אמר אפילו בודאי דתנינן כד"ו בוודאי לא מתני' אמר אפילו בוודאי זו תנינן וכי"ר ליתא מלת זו. (שוכ"ט) היו כד"ו הא. (שול"א) מאי כד"ו מהו. (שול"ב) בשבתא כד"ו בשובתא. למען תלמד (דברים י"ד).

מערכת הערוך

(שוי"ח) לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתים דינר ושקול על ידי לאוצר כו' בערוך (ע' פל ס') לא יאמר אדם לגוי פול תחתי לעוצר פי' הפל עצמך לפייס את העוצר השלטון כמו (ש"א ט' י"ז) זה יעצור בעמי. לפי שיש לחוש שמפייסו ביין נסך וכשזה נותן דמים לגוי שמפייסו נותן לו דמי יין נסך. פול תחתי קאמר כיון דאמר תחתי והוא הי' רגיל להאכילו ולהשקותו וזה שנופל תחתיו משקהו יין נסך אסור. הא לא דמיא אלא להא דמותר לומר לו מלטני מן העוצר:

עין משפט נר מצוה לז [א] מיי' פ"י ממא"א הלכ"ה טוש"ע יו"ד סי' קל"ב ס"ד. לח [ב] מיי' פ"ב משלוחין הל"ב טוש"ע חו"מ סי' קפח ס"ב. ד [ג] מיי' פ"ט ממעשר ה"ז.

מסורת הש"ס (א) תוספתא דע"ז פ"ח. ודמאי פ"ס. ע"ז סג: ירושלמי קידושין פ"ב הל"א. (ב) תוספתא פ"ו כאן. ע"ז ע"א. (ג) לקמן משנה ס. (ד) יבמות צג. ע' תוס' סוכה כג: ד"ה שני.

גליון הש"ס *חוזר וזוכה לעצמו. ע' ברמב"ן וברשב"א וריטב"א בחי' לקידושין דף ח ע"ב וע' במגילת ספר עשין מח וע' במחנה אפרים הל' שלוחין סימן יג יד ובמאכלות אסורות הל' יין נסך:

כבר לאדן

ושלח לזבדי בן לוי דיתקן לילא. פי' כמו שני תיבות ליה לה. כלומר לר' הושעיא שהי"ל תנאי ודאי ולאשה:

הגהות הרש"ש

ר' ינאי הוה לי' תנאי כו'. נ"ב שמעתי מפי הרב ר' מנשה איליער שזהו מעשה הנזכר ביבמות בבלי ד' צ"ג. ופירש ר' ינאי שאל לר' חייא מה זה שראיתי בחלום מקל בלשי [ר"ל שראה בחלום קנה כמקל בלשון הנזכר במס' כלים [פ' ט"ו מ"ד] והא אקריין בחלמא קנה רצוץ והשיב לו ר' חייא עתיד את כו' כדאיתא התם הי"ק קנה רצוץ כו' ופירש רש"י סיפא דקרא לאמת יוציא משפט דשפיר עבדת:

רבי בא בר ממל בעי ולא הוה זבדי בר לוי צריך מיזכיא לרבי הושעיא בירקא· רבי זעירא בעי מה נן קיימין אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים אינו צריך לזכותו בירקא ואם בשאין לו תנאי לא עליו ולא על אחרים צריך לזכותו בירק רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו איתתבת ולא זכי זבדי בן לוי לרבי הושעיא בירקא א"ר ינאי צריך שיהא זכור תנייו שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן [א] וצריך להחליט בשפתיו רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא ולא נמצא כמתקן בשבת א"ל אדחי תנאי רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא ואינו אסור מפני אובדן אוכלים א"ל *מפררו כל שהוא רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא ואינו אסור משום גזל א"ל רוצה הוא שיהא לו נחת רוח. מיליהון דרבנין פליגין דא"ר שמואל בר רב יצחק רבי ורבי יוסי בי רבי יהודה נתארחו אצל בעל הבית אחד אזל לישנא בישא א"ל הב דעתך דאינון מחשדונך יתיב לי מעייני לון והוון עבדין נפשין מזרקין אילין לאילין ומתקנין . ואינו רוצה הנחת רוח. רוצה הוא אלא דלא בעי דחשדוניה: תני רבי יהודה אוסר . מה טעמא דרבי יודה ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו . מודה רבי יודה שהוא הולך ולוקח ממקום שלקח זה ומעשרן . ויש אדם מפ־יש על דבר שאינו שלו . רבי אבהו בשם רבי יוחנן עשו אותו כמוכר פירות טבולין לחבירו כהדא דתני [ב] (א) המוכר פירות טבולין לחבירו הרי זה רץ אחריו ומתקנו . לא מצאו אם ידוע שהפירות קיימין מעשר עליהן ואם לאו אינו צריך לעשר עליהן ספק קיימין ספק אין קיימין מעשר עליהן וקורא שם למעשרותיהם :

הלכה ב מתני'

[ג] מזגו לו את הכוס אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומעשר שני בפיו ומחולל על המעות: גמ' כיני מתניתא לענין מזיגת הכוס מה נן קיימין אם באומר מכבר משקה מעורב הוא ואם באומר לכשאשתה למפרע טבל שתה אלא כי נן קיימין באומר *מכבר לכשאשתה ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת אר"א משייר כ"ש חולין כההוא דתנינן (ב) תמן מטלטלין תרומה טמאה עם החולין ולא דמיין תמן טמאה לצורך טהורה ברם הכא חולין לצורך טמאה א"ר יוסי בי רבי בון עם יציאתו מן הכוס קדיש

תמן

פני משה

רבי בא בר ממל בעי. על זה שאמר לו לתקן גם הירק של האשה דקס"ד דר' בא שלוה לו להתנות משלו על שלה והיינו דהקשה וכי לא היה צריך זבדי בר לוי לזכות לר' הושעיא בירקא להאי איתתא דאי לאו הכי וכי אדם מתנה על דבר שאינו שלו ואמאי לא הזכיר לו ר' הושעיא כלום מזה: ר"ז בעי. על האי אתקפתא דר' בא בר ממל דמה אנן קיימין כלומר והיכי ס"ל לר' בא בדין תנאי שהוקשה לו כך: אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים. כלומר אי ס"ל שיש לו תנאי שיכול הוא להתנות על הודאי א"כ מה לי עליו מה לי על אחרים וא"צ לזכותו בירק של האשה כלל שהרי להתנות נוה לו ומי הגיד לר' בא שכך אמר לו שיהא התנאי שיפרים למחר משלו על שלה אלא כך אמר לו לך ותקן את שלי ואת שלה כאחד והיינו שתעשה תנאי בשבילי מה שאני עתיד להפרים למחר וכן תעשה התנאי בשביל האשה מה שהיא עתידה להפרים למחר ואין כאן צורך לזכות לו בירק שלה: ואם בשאין לו תנאי. כלו' ואם על דין דתנאי גופיה הוקשה לו לר' בא דס"ל דלאו לו תנאי והיינו שאינו יכול להתנות על הודאי א"כ לא עליו ולא על אחרים אין ליה דין תנאי לדעתיה דר' בא: צריך לזכותו בירק. בתמיה וכלומר ומאי האי דקאמר שצריך לזכותו לר' הושעיא בירק שלה ומאי מהני הכא הזכות לסברא דידיה: איתותבת. בתיובתא לסברא דר' בא בר ממל ולא זכי זבדי בר לוי לר' הושעיא בירקא דהאי איתתא לפי שאין כאן צורך לשום זכות וכלאתקפתיה דר' זעירא: צריך שיהא זכור תנייו. כשמתנה מע"ש צריך שיהא זכור בשבת להתנאי שהתנה וע"מ כן הוא אוכל וצריך להחליט בשפתיו. ר' יוחנן ס"ל דלא סגי בזכירת התנאי לחוד אלא צריך ג"כ שילחש בשפתיו בשעה שהוא אוכל בשבת יאמר בלחש כפי התנאי של אתמול: ולא נמצא זה כמתקן בשבת. שפורש בשפתיו להתנאי: א"ל דהאי תנא כצ"ל. כלומר שהשיב לו על קושייתו כהך דהאי תנא דלעיל דדרים מכל הימים ואפילו בשבת ואם דהתירו בשעת הדחק לתקן ואפי' לכתחילה בשבת למה נחוש כאן שילחש בשפתיו להתנאי שהתנה כבר מע"ש: ואינו אסור מפני אובדן אוכלים. בתמיה שהרי התרומת מעשר שמפרים למחר אי אפשר לאכלו וכשהוא מניחה כך אלא ע"ה זה וכי אין משום איבוד אוכלין: מפררו כל שהוא ואוכל. כלומר בשעה שהוא אוכל מפררה להתרומת מעשר מעט מעט ובפירורין כ"ם שאין בהן כזית לית בהו משום איבוד אוכלין: ואינו אסור משום גזל. דזה מזמינו לאכול אצלו והוא מפרר ממנו ומשליכו לאיבוד והרי כאן גזל. ומשני רוצה הוא הבעה"ב בכך שיהא לו נחת רוח שזה אוכל אצלו על שלחנו ואינו מקפיד אם משליך לאיבוד איזה דבר מהסעודה: מיליהון דרבנן. לקמן פליגי על הא דאמרן שמפרר כל שהוא ומאבדו אלא שמתקן הוא ומניחו כדקאמר בהאי עובדא דלקמיה עבדין נפשין מזרקין אילין לאילין ומתקנין ולא היו מאבדין בידים: אבל בעה"ב אחד. ולא היו מאמינים לו על המעשרות והלך בעל לה"ר אחד ואמר לבעה"ב תן דעתך שהם חושדין אותך שלא תקנת מה שאתה נותן להם לאכול וישב לו זה בעה"ב ומעיין ומשגיח עליהם מה יעשו וכשראו שזה משגיח עליהם עשו עצמן כמזרקין אלו לאלו את האוכלין דרך שחוק ובין כך ובין כך היו מתקנין והניחו מה שזרקו ולא אכלו ולא איבדו: ואינו רוצה הנחת רוח. כלומר למפרש ומאי איכפת ליה לבעה"ב מה שיעשו וכי אין רוצה בנחת רוח שאנשים גדולים כאלו יתארחו אצלו. וקאמר ודאי רוצה הוא בכך אלא דאעפ"כ לא הוה ניחא ליה זה שיחשדוהו ולפיכך היה יושב ומשגיח עליהם: תני. בתוספתא (פ"ח) ור' יודה פליג אמתני' ואוסר להתנות מע"ש כדמפרש טעמיה וכי יש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו וס"ל דאף בדמאי הוא כן: שהוא הולך ולוקח ממקום שלקח זה. בעה"ב המזמינו ומעשרן מה שאכל אצלו מאלו הפירות דממ"כ ליכא חששא אם המוכר הוא נאמן על המעשרות הרי הכל מעושר ואם לאו מפרים מן החיוב על החיוב הוא: ופריך ויש אדם מפרים על דבר שאינו שלו. דנהי דממין אחד הוא מ"מ היאך יכול זה להפרים על דבר שאינו שלו: עשו אותו כמוכר פירות טבולין לחבירו. דאם א"א בענין אחר יכול הוא להפרים על דבר שאינו שלו כהדא דתני בתוספתא דמעשר שני (פ"ג): המוכר פירות טבולין לחבירו. אע"פ שלכתחילה אסור למכור טבל כדתנן לעיל בפ"ה אם אירע שמכר או שבשעת מכירה לא נודע לו שהן טבל וא"כ נזכר שטבולין הן הרי זה רץ אחריו ומתקנו: לא מצאו. להלוקח אם ידוע שהפירות קיימין הוא מעשר עליהן משלו ואע"פ שהטבל שמכר אינו שלו הואיל ואין כאן תקנה אחרת מעשר וה"נ בהא דלעיל כן: ואם לאו. שכבר נאכלו או שאבדו א"צ לעשר עליהן ואם ספק הוא מעשר עליהן משלו: וקורא שם למעשרותיהם. כלומר הרי הספק הזה כשאר ספק מעשרות שדין המעשרות כגון מעשר ראשון ומעשר שני קורא להן שם וא"צ להפרים שהמוציא מחבירו עליו להביא הראיה:

הלכה ב מתני' מזגו לו את הכוס. לאו בשבת איירי הכא ולא קאי אמתני' דלעיל אלא ענין בפ"ע הוא וכלומר וכן הדין אם בא אצל מי שאינו נאמן על המעשרות בחול ומזגו לו את הכוס אומר וכו' כמו במתני' דלעיל והכי מפרש לה בגמ': ומעשר שני בפיו. בפי הכוס ויהא מחולל על המעות ונמצא מותר לו לשתות כ"א כדי תרומת מעשר משייר הוא בשולי הכוס: גמ' כיני מתניתא לענין מזיגת הכוס. כלומר דמפרש להמתניתין דה"ק וכן הוא הדין לענין מזיגת הכוס בחול כדפרישית במתני': מה אנן קיימין. להתנאי דהמתני': אם באומר מכבר. כלומר קודם שהוא שותה אומר מעכשיו תהא תרומת מעשר בשולי הכוס נמצא משקה מעורב הוא שהרי הכל הוא מעורב יחד התרומה עם החולין והרי שותה מדומע הוא: ואם באומר לכשישתה תהא תרומת מעשר מה שישייר בשולי הכוס נמצא למפרע טבל הוא שתה שהרי לא תיקנו אלא אחר שישתה: אלא. על כרחך כי אנן קיימין הכין הוא באומר מכבר. מעכשיו ולכשאשתה תהא תרומת מעשר ונמצא לא שתה טבל ולא היה מדומע: ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת. אם אירע זה בשבת והתרומת מעשר שמשייר בשולי הכוס כתרומה טמאה היא שהרי משל ע"ה היא שאינו מוחזק בטהרה ואין מטלטלין תרומה טמאה בשבת ומשני ר' לעזר שהוא משייר כל שהוא מן החולין יתר על כדי תרומת מעשר ואגב החולין מותר לטלטל תרומה טמאה כהדא דתנינן וכו' (בפכ"א דשבת) ופריך ולכתי לא דמייו דתמן העיקר היא התרומה הטהורה וכדמוקמינן לה התם שהטהורה היא למטה והטמאה למעלה ומטלטל הטמאה לצורך הטהורה אבל הכא שמשייר החולין על גבה ונמצא מטלטל החולין לצורך הטמאה ובטלו החולין אגבה: אריב"ב. בלא"ה ל"ק דהכא עם יציאתו מן הכוס קדש כלומר עם לאחר ששתה ויציא ידיו מן הכוס א"כ הוא קדום לתרו"מ מה שמשייר בו ונמצא כששתה לא טילטל את התרומה

רידב"ז

רבי בא בר ממל בעי ולא הוי זב"ל צריך מיזכיא לר"ה בירקא פי' בתמיה ואפשר שלא יצטרך לזכות לר"ה בירקא ואז שפיר דמי דהוי מתקן משלו על שלו, ואע"פ שהירק של האשה לא היה ברשותו ובודאי בעינן דבר שברשותו הנ"מ כששניהם אינן ברשותו, אבל אי מפרים מדבר שברשותו על דבר שאינו ברשותו לא איכפת לן, רק רבנ"מ ס"ל דצריך להתנות בפירוש על שלו ועל של אחרים אבל כשלא התנה בפירוש על של אחרים לא מהני, ע"כ צריך זב"ל לזכות לר"ה בירקא ע"ז פריך ר"ז דלמה צריך ר"ה לזכות בירקא ממנפ"ש א"נ במה אנן קיימין אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים א"צ לזכותו בירקא, פי' אם התנה בהדיא בשעת התנאי עליו ועל אחרים א"צ לזכותו בירקא ואם בשאין לו תנאי לא עליו ולא על אחרים צריך לזכותו בירקא בתמיה, פי' אם התנה סתם מה שאני עתיד להפרים למחר ולא אמר לא על שלי ולא על של חבירי בזה צריך לזכותו בירקא בתמיה, ולא היה צריך לזכותו בירקא אלא דווקא באם התנה בפירוש מה שאני עתיד להפרים עלי אז היה צריך לזכותו בירקא ופשיטא דר"ה לא התנה בפירוש מה שאני עתיד להפרים עלי על שלי וא"כ למה צריך לזכותו בירקא וממנפ"ש א"נ בין אם אמר בפירוש עלי ועל אחרים בין אם לא אמר כלל לא עלי ולא על אחרים אלא סתם ע"ז אמר ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבוה איתיתבת פי' נשאלה שאלה זו מבהמ"ד [וכן איתא בירושלמי מס' כתובות פ' נערה] ואמרו שלא זכי זב"ל לר"ה בירקא דא"צ לזכותו בירקא:

ר' ירמיה בעי קומי ר"ז ולא נמצא כמתקן בשבת, פי' כיון דצריך להלחיש בשפתיו א"ל אדהיתנא, פירוש הר"ש ז"ל ב' פירושים, פי' אחד אסמיי' ואדחי את התנא, פי' ב' דהוא תיבה אחת אדהתנה פי' בשביל שהתנה עליו מער"ש מותר להלחים בשבת:

כיני מתניתא לענין מזיגת הכוס, פי' בשנות אליהו ז"ל דקשה הלשון מזגו ומשני דקמ"ל דלענין מזיגת הכוס בדבר לח דאין לשיים המקום בצפוני או לדרומי, מ"מ מהני לענין הכוס נ"כ מה שישייר בשולי הכוס זה נמי הוי מסוים:

מה אנן קיימין אם באומר מכבר משקה מעורב הוא, פי' דהוה מדומע, ואם באומר לכשאשתה למפרע טבל שתה כו', באומר מכבר לכשאשתה פי' בשנות אליהו ז"ל שאהיה שותה כל טפה שיהיה יורד מלמטה יהא תרו"מ מעכשיו:

א"ר יוסי בר"ב עם יציאתו מן הכוס קדים דהא אינו קדים התרומ' אלא לבתר שישתה ולאחר השתיה מסלק ידו מן הכוס ותו אינו מטלטלו:

והדא

שנויי נוסחאות

(שו"ד) בירקא כד"ו בירק. (שו"ח) להחליט בכי"ל להלחיש. (שו"י) אדחי תנאי כד"ו אדהי תנא ובכי"ל אדהיתניה. (שוי"ב) כל שהוא רבי ירמיה כד"ו כל שהוא ואוכל רבי ירמיה. (שוי"ז) לי כד"ו ליה. (שו"כ) יהודה כד"ו יודה. (שול"ו) לכששתה למפרע כד"ו לכשישתה למפרעו. (שול"ט) תרומה טמאה עם החולין כד"ו תרומה טהורה עם הטמאה עם החולין.

עין משפט נר מצוה ה [א] מיי' פ"ט ממעשר הל"ט. ו [ב] מיי' פ"ו ממעשר הל"ז וברא"ב"ד וכ"מ ומל"מ. ז [ג] מיי' פ"ט שם הל"י.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ג דמעשר שני. (ב) שבת קמא.

גליון הש"ס *מפררו כל שהוא ע' בברכי יוסף בא"ח סי' ק"ד מ"ש בשם זקנו מוהר"א אזולאי ז"ל וצ"ע. ועמ"ש שם בחבורנו. וע' בשנות אלי' כאן ביאור כל הסוגיא. וע' בת"ס' יו"ט משנה ב: **מכבר לכשאשתה. הר"ש הקשה הא ע"כ מעכשיו קדשה דאל"כ שותה טבלים למפרע. וע' בת"ס' יו"ט ובמשנת חכמים:

שנויי נוסחאות

(סו"ס) וחושך כד"ו וחוסך. (סו"י) יהשוך כד"ו יחסוך. (סו"ל) יחשוך כד"ו יחסוך. אליעזר כד"ו לעזר. (סוכ"א) איינום בכי"ר דאי נאיים. (סוכ"ס) תנאי כד"ו תניי. (סול"א) למפרע כד"ו למפרעו. (סול"ב) הדין כד"ו דהדין. (סול"ג) יסייע בכי"ר יסיים.

מערכת הערוך

(סו"י) לא יחשוך כו' בערוך (ע' חסך) לא יחסוך מפני שממעט במלאכתו של בעה"ב פירש רבינו דניאל ב"ר יחיאל לא יפחות גרוגרות מאכילתו ליתנה תרומת מעשר מפני שממעט מלאכתו של בעה"ב שאין לו כח לעשות מלאכה כשאינו אוכל הרבה. ותניא לא ישכיר אדם עצמו וירעיב עצמו מפני שממעט במלאכתו של בעה"ב וכן מפורש בירושלמי חסך (חשך) לשון חיסור כמו לא חשכת את בנך (בראשית כ"ב פ"ז) חסוכי (חשוכי) בנים לא יאכלו (עירובין כ"ח ע"א):

תמן תנינן (א) הלוקח יין מבין הכותים תני ר' יוסי ור"ש אוסרין שמא תבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע והדא מתניתא לא כרבי יוסי ור"ש היא א"ר יעקב בר אידי הכל מודין על הכוס שהוא על אתר:

הלכה ג מתני'

[א] פועל שאינו מאמין לבע"ה נוטל גרוגרת אחת ואומר זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר על תשעים שאני אוכל וזו עשויה תרומת מעשר עליהן ומעשר שני באחרונות ומחולל על המעות וחושך גרוגרת אחת רשב"ג אומר לא יחשוך מפני שהוא ממעט את מלאכתו של בעל הבית ורבי יוסי אומר לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית דין: גמ' רבי אליעזר בשם רבי הושעיא עשו אותו שאינו מאמין לבעל הבית פשיטא הדא מילתא (ב) נשרפו הפירות התרומה בטיבולה נשרפה התרומה לכשיאכלו הפירות קדשה תרומה למפרע מהו חשך מן מיכלה הוא מפיק תרומת מעשר תני (ג) לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה ביום [ב] לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום לא ירעיב עצמו ולא יסגף עצמו מפני שהוא ממעט במלאכתו של ב"ה רבי יוחנן אזל לחד אתר אשכח ספרא איינום אמר להו מהו כן אמרו ליה ציים א"ל [ג] אסור לך ומה אם מלאכתו של בשר ודם את אמר אסור מלאכתו של הקב"ה לא כל שכן רב חייא בר אשי בשם רב [ד] תנאי ב"ד שתהא תרומת מעשר משל פועל ומעשר שני של בעל הבית:

הלכה ד מתני'

[ה] (ד) הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה מעשר ותשעה מע"ש ומיחל ושותה: גמ' תני רבי יוסי ור"ש אוסרין שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע לא כטעמיה הדין טעמיה דהדין טעמא דרבי יוסי שמא יסייע טעמא דר"ש שמא ישבח וישתה את השאר כהדא

רידב"ז

והדא מתניתן דלא כר"י ור"ש, פי' כמו דחיישי התם שמא תבקע הנוד כמו כן ניחוש גם הכא שמא יבקע הכוס באמצע השתיה והוא לא עשה תרומה אלא כשישייר אבל כ"ז שלא שייר לא הוי תרומה וכיון שנבקע באמצע קודם ששייר לא הוי תרומה ומשני שניא היא שהיא על אתר. פי' דאין לחוש שמא תבקע באמצע השתיה ואם תבקע לאחר מכאן לא איכפת לן כיון שכבר נעשה תרומה:

ר"א בשם ר"ה עשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעה"ב, פי' דקאי על הא דגרסינן במשנה (בפ"ד בה"ב) במס' תרומות מי שהי' פירותיו במגורה ונתן סאה לבן לוי מפריש עד שמונת סאין ואוכלן דר"מ וחכמים אומרים אינו מפריש אלא לפי חשבון, פי' שאינו חושש שמא כבר אבדו, וחכמים אומרים שחוששים שמא אבדו ואינו מפריש עליהם אלא לפי חשבון הידועים שהם קיימין. ושם גרסינן האי סוגיא דהכא, וסוגיא כפולה היא, ר"א בשם ר"ה עשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעה"ב, פי' דהא קשה על המשנה הזאת הא הוי כמפריש מקצת תרו"מ והאיך יאכל שמונת סאין הא הא' סאין עדיין אינו מתוקן לגמרי דהא שהפריש הסאה לבן לוי הוא על כל הכרי ונמצא דהוי הכל מקצת מתוקן ומקצת אינו מתוקן, ע"כ מפרש דהוי כפועל שאינו מאמין לבעה"ב במתניתן דידן דמפריש רק על מה שהוא אוכל דווקא כדתני במתניתן דידן על תשעים שאני אוכל, וה"נ מפריש על מה שיאכל ואם לא יאכל לא חל הפרשה וע"כ אם נאבדו התרומה ביד כהן קודם שיאכל אסור לו לאכול דהא לא הי' עדיין תרומה אלא לכשיאכל קידשה התרומה למפרע, ע"כ פליגי ר"מ וחכמים אם יכול לסמוך על חזקת שהן קיימין ולאכול, וע"ז מסיק כגי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ובשנו"א ז"ל, פשיטא הדא מילתא נשרפה התרומה הפירות בטיבולה נשרפו הפירות המעשר בטיבולה לכשיאכל הפירות קדשו תרומה למפרע משום שלא קדשו התרומה עד שיאכל הפירות, ובירושלמי שת"י גי' הגר"א ז"ל כאן תיכף לבתר המשנה קודם ר"א בשם ר"ה תמן תנינן המפריש מקצת כו', כונתו ז"ל דזהו התחלת הסוגיא דמקשה על המתניתן דמי שהיו פירותיו במגורה והא תנינן המפריש מקצת תרו"מ דאינו יכול לאכול וע"ז משני ר"א בשם ר"ה דעשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעל הבית פי' דמפריש רק על מה שיאכל ולא על כל הכרי ולפיכך לא הוי מפריש מקצת תרומת מעשר:

תני ר' יוסי ור"ש אוסרין שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע והגר"א ז"ל בכ"י קדשו מגיה א"ל שמא תבקע כו', לא כטעמיה דהדין טעמא דהדין טעמא דר' יוסי שמא יסייע טעמא דר"ש שמא כו' וישתה השאר, פי' דהגמ' ס"ל הגם דתני במתניתא הטעם שמא יבקע הנוד מ"מ יש עוד טעמים ולא דהטעם הזה הוא עיקר וכ"כ התוס' ז"ל במס' עירובין (דף ל"ז) והר"ש ז"ל ומפרש דיש עוד טעמים לר' יוסי ולר"ש ויש עוד טעמים אחר לא כטעמי' הדין טעמי' דהדין טעמא דר' יוסי שמא יסייע טעמי' דר"ש שמא כו' ישתה השאר פי' דהנה בירושלמי יש כמה פעמים דקרי להיסח הדעת דקדשים ותרומה הסיע דעת, עיי' במס' שקלים (פ"ה) ובמס' תרומות (פ"ה) ובמס' פסחים בירושלמי (פ"ק) גרסינן רק הסיע לבד וקרי הירושלמי להיסח הדעת הסיע לבד, והתוס' ז"ל ס"ל במס' עירובין דכותים יש להם דין דע"ה וע"ה אינו נאמן על הטהרות כדאיתא לעיל (בפ"ב) דבדבר לא אינו נאמן על הטהרות והוי ספק אם נטמא או לא, וע"כ הלוקח יין מבין הכותים דהוי לא פשיטא דהוי כספק טומאה, וכשמפריש וקורא ממנו שם תרומה הוי תרומה תלוי', והיתא מפירש במס' פסחים דף

פני משה

התרומה ממנה: תמן תנינן. בפרקין לקמן הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו': תני. בתוספתא (פ"ח) ר' יוסי ור"ש אוסרין דחיישי שמא יבקע הנוד קודם שיפריש לאחר השבת ונמצא זה שתה בשבת טבלים למפרע והדא מתני'. בעיא היא אם הדא מתני' דהכא בתנאי דמזיגת הכוס ג"כ לא אתיא כר' יוסי ור"ש דהא הכא נמי איכא למיחש שמא יבקע הכוס או ישפך באמצע שתייתו ונמצא שֶׁשתה הוא טבלים למפרע: א"ר יעקב בר איד'. לא היא דהכא שאני דהכל מודים על הכוס שהוא על אתר מיד אחר שהתנה הוא שותה ולא חיישי' הכא שמא יבקע:

הלכה ג מתני' פועל שאינו מאמין לבעה"ב. על המעשרות: ומעשר שני באחרונות. הבאין אחריהן: וחושך גרוגרת אחת. חושך עצמו ממנה ואינו אוכלה שהיא של תרומת מעשר ויתננה לכהן: מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעה"ב. שאם לא יאכל מרעיב עצמו ואינו יכול לעשות מלאכה והלכך לא יחשוך עצמו אלא יקנה גרוגרת אחרת כנגד האחת של תרומת מעשר ויאכל: ר' יוסי אומר לא יחשוך. כלומר בלאו הכי אינו חושך עצמו מגרוגרת אחת אלא נוטל גרוגרת משל הבעה"ב חליפי הגרוגרת של תרומת מעשר ואוכל מפני שהוא תנאי ב"ד שתהא תרומת מעשר משל הבעה"ב ומעשר שני משל פועל כדאמר בגמרא והלכה כר' יוסי: גמ' ר' לעזר בשם ר' הושעיא. לא שייכא הכא מידי ובתרומות (פ"ד) גרסינן להא (בהלכה ב') אמתני' דהתם מי שהיו פירותיו במגורה ונתן סאה לבן לוי וסאה לעני מפרים עד שמנה סאין ואוכלן דברי ר"מ וחכ"א אינו מפרים אלא לפי חשבון שיודע בודאי שהן קיימין דשמא אכלו אותן או מקצתן ואין מפרישין על האבוד ולפי חשבון שידוע לו שהן קיימין כך יפרים עליהן לאכול ועלה קאמר שם ר' הושעיא עשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעה"ב כלומר טעמייהו דחכמים מפני שדימו זה להא דתנינן הכא דהפועל מתקן הוא בתורת דמאי מה שנותן לו הבעה"ב לאכול לפי שאינו מאמינו על המעשרות וה"ה התם שאין לו לסמוך על הלוי והעני שאומרין קיימין הן עד שיודע בודאי אם קיימין הן או מקצתן ומפרים לאכול לפי חשבון והמותר יתקן אותו מספק והיינו דקיימינן הכא בדין פיעל שאין מאמין לבעה"ב נקט להא נמי הכא: פשיטא הדא מילתא נשרפו הפירות. אחר שהפרים עליהן ועדיין לא נתן להכהן התרומה היא בטיבולה דבטלה התרומה שאין פירות לחול עליהן שלא היה בדעתו לקראה שם תרומה אלא על אותן הפירות וכיון שנאבדו הרי היא כטבל: נשרפה התרומה. מהו: וקאמר לכשיאכלו הפירות קדשה התרומה למפרע. כלומר בזה מסתברא הוא שכבר יצאו הפירות מטבלן ואע"פ שאין כאן תרומה מ"מ כבר היתה קדש למפרע בשעה שהפרישה ויכול לאכול הפירות על סמך אותה התרומה שכבר נתרמה: מהו חשך. נ"ל מן מיכלה הוא מפיק תרומת מעשר. חושך גרוגרת אחת דקתני מפרש מאי חשך שחושך עצמו מלאכול אחת מפני שצריך להוציאה לתרומת מעשר: תני. בתוספתא דב"מ (פ"ח): וישכירנה ביום. לפי שהיא עיפה ממלאכתה בלילה ואינה יכולה עשות מלאכתו של השוכר וכן הפועל עצמו לא יעשה מלאכה שלו בלילה וכו' וכן לא ירעיב עצמו וכו' ואיידי דקתני במתני' שלא ימעט ממלאכתו של בעה"ב נקט נמי להאי ברייתא: אשכח ספרא. המלמד תינוקות: איינים. הוא מעונה ומסוגף ביותר ושאל על זה ואמרו לו מפני שהוא צייס וא"ל לאותו המלמד אסור לך להיות יושב בתענית ומה וכו' ואתה עוסק במלאכת שמים ואין לך למעט מלאכתו: תניי ב"ד. על דברי ר' יוסי במתני' קאי ומפרש מהו התנאי ב"ד שתהא תרומת מעשר משל בעה"ב ומעשר שני משל פיעל. כצ"ל וכן הוא בתוספתא (פ"ח):

הלכה ד מתני' הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו על יינן ויין שלהם ודאי טבל הוא ובלוקח בערב שבת איירי וכדקתני בתוספתא בהדיא הלוקח יין מבין הכותים מערב שבת ושכח ולא הפרים: אומר שני לוגין שאני עתיד להפרים. הכא לא קתני למחר משום דהכא בודאי איירי ואם ר' להפרים בשבת אפילו קרא לו שם מע"ש והעיקר מה שבא התנא להשמיענו כאן דכשקורא שם ואומר שני לוגין שאני עתיד להפרים וכו' שותה ממנו בשבת על סמך שיפרים לאחר השבת משום דס"ל להאי תנא יש ברירה כדלקמן. והכא אינו קורא שם לתרומת מעשר כמו ברים פרקין וכן במתניתין דלקמן בשבת היו דמאי וכו' משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו קורא שם לתרומת מעשר כדי לתקן את המעשר ולאכלו אבל כאן שהוא טבל ודאי צריך ליתן המעשר ללוי והלוי הוא יקרא שם לתרומת מעשר: ועשרה מעשר ותשעה מעשר שני. לאו דוקא שהרי לאחר שיפרים תרומה גדולה ב' לוגין ממאה ונשארו צ"ח לא יהיה המעשר ראשון אלא עשרה לוגין פחות חומש והמעשר שני מן פ"ח וחומש יהיה שמונה לוגין ושמונה עשירית ועשירית החומש והתנא לא אמר אלא על דרך העברה: ומיחל ושותה. ומתחיל ושותה והאי תנא ר"מ הוא דס"ל אף בדאורייתא יש ברירה ומה שנשאר הוי כאילו הופרש מתחלה ואין הלכה כן אלא דקי"ל בדרבנן יש ברירה אבל כאן כיון דודאי טבל הוא בדאורייתא אין ברירה ואינו אוכל ושותה על סמך שיפרים אח"כ אלא צריך להפרים ואחר כך יאכל וישתה: גמ' תני. בתוספתא (פ"ח): רבי יוסי ור"ש אוסרין וכו' שמא תבקע הנוד ולא יבא לידי הפרשה: לא כטעמיה דדין כטעמיה דהדין. כלומר דהש"ס מפרש דלע"ג דהכא בהאי ברייתא תנינן דר' יוסי ור"ש תרוייהו השיבו לר"מ כן ואמרו לו אי אתה מודה שאם יבקע הנוד ששתה זה טבל אפ"ה אין זה עיקר הטעם שלהן להא דפליגי אדר"מ אלא טעמא אחרינא אית להו והא דלא השיבו לר"מ למאי דאית להו משום דלא כטעמיה דמר טעמיה דמר ואינהו גופייהו פליגי בטעמייהו כדלקמן ולפיכך השיבו לר"מ טעמא דחששא דבקיעת הנוד דבהא לכ"ע אם יבקע הנוד שתה טבל למפרע: טעמא דר' יוסי. השתא מפרש לעיקר טעמייהו דלר' יוסי הטעם הוא שמא יסיע כלומר שמא יסיע היין מנוד זה וישימנו בנוד אחר ובכה"ג ס"ל לר' יוסי דקריאת השם כי האי לאו מילתא הוא עד שיקבע מקום ור"ש פליג עליה דר' יוסי בהא כדשמעינן מהאי ברייתא דלקמן והואיל ולא הושוו בטעמם השיבו לר"מ הטעם כדאמרן: טעמא דר"ש. ולר"ש עיקר הטעם דשמא ישכח וישתה את השאר מה שקרא שם לתרומה ומעשרות ונמצא מה ששתה הכל טבל שתה ור' יוסי לא ס"ל האי טעמא דר"ש כדמוכח מדלקמן והיינו דאמרן דמכיון דפליגי אינהו בטעמא וכל חד וחד לא מודי ליה לחבריה משו"ה הוא דהשיבו לר"מ שמא יבקע הנוד: כהדא

עין משפט נר מצוה ח [א] מיי' פ"ט ממעשר הל"א. ט [ב] מיי' פי"ג משכירות הל"ו טוש"ע חו"מ סי' של"ז סעי' יט. י [ג] טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' יז בהגה"ה וטוש"ע חו"מ סי' של"ג סעי' ה בהגה"ה. יא [ד] מיי' פ"ט ממעשר הל"א. יב [ה] מיי' פ"ז ממעשר הל"א סמ"ג עשין קל"ה.

מסורת הש"ס (א) לקמן מהנה ד' וש"נ. (ב) תרומות פ"ד הל"ב. (ג) תוספתא ב"מ פ"ח. (ד) עירובין לו: וש"נ:

כבר לארן ר"מ יפ"מ

במשנה ה"ד ועשרה מעשר ותשעה מעשר שני צ"ל ועשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני: מהו חסך מן מיכלה וכו' כצ"ל. פי' המתני' קאי חושך גרוגרת ושאל מהו חסך ומשיב מן מיכלא פי' שמונע אותה גרוגרת ממאכלו כדי שתהיה תרומת מעשר: וישכירנה ביום וכו' מרדכי פ"ה דמציעא:

כהדא דתני [א] (א) מעשר שני שבחפץ זה מחולל על סלע שבכים זה חילל רבי יוסי אומר לא חילל מ"ט דר' יוסי שאם אמר על הסלע הישנה ועל הדינר הישן שחילל מודים חכמים לרבי יוסי [ב] שאם אמר על הסלע שאטול מיד בני ועל הדינר שאטול מיד בני שלא חילל שלא היה בידו באותה שעה תמן תנינן (ב) המניח פירות להיות מפריש עליהן כו' מעשר שני והדא מתני' דלא כרבי יוסי וכרבי שמעון אמר רבי זעירא תמן (ג) למפרעו נתקלקלו ברם הכא מאובדן והילך נתקלקלו

תמן

פני משה

כהדא דתני. השתא מפרש והיכי שמעינן להו לר"י ולר"ש בהא דאמרן דפליגי בהדא דתני בתוספתא דמעשר שני (פ"ג) וקיצר הש"ס בהעתקה וסמיך על שהיו בקיאין בתוספתות והכי תנינן לה התם האומר מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום ר"ש אומר קרא שם וחכ"א עד שיאמר לצפונו או לדרומו ומאן חכמים דפליגי עליה דר"ש ר' יוסי כדשמעינן מהאי ברייתא דלקמיה וברייתא אחריתא היא בתוספתא שם (פ"ד) וחסר כאן או שקיצר הש"ס בהעתקה דהכי תנינן (בפ"ד) האומר מעשר שני מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה רבי יוסי אומר לא חילל וחכ"א חילל. ופליגי בים ברירה או לא וממילא שמעינן דלר' יוסי דס"ל לא חילל דאין ברירה ולא ניכר על איזה סלע מהכים הוא אמר משום דאנן בעינן שיהא מבורר הדבר איהו נמי ס"ל כחכמים דברייתא קמייתא דמהאי טעמא גופיה קסברי דכל שלא קבע מקום להמעשר לצפונו ולדרומו של החפץ שהיה בו הפירות לאו כלום הוא ומשום דאין ברירה והלכך נמי טעמיה דר' יוסי דפליג על ר"מ דמתניתין משום דלית ליה ברירה והיינו דקאמר לעיל טעמא שמא יסיע המעשרות שקרא שם מכלי אל כלי ועיקר הטעם דלית ליה ברירה כדמוכח מסברא דידיה בהאי ברייתא בתרייתא ור"ש דס"ל התם קרא שם משום דאית ליה ברירה ושפיר שמעינן דר"ש פליג אדר' יוסי בדין ברירה ולא מודי ליה לטעמא דידיה: מ"ט דר' יוסי. השתא מפרש נמי לאידך גיסא למאי דאמרן דר' יוסי פליג נמי אטעמיה דר"ש בהך דפליגי אדר"מ ומ"ט ומהיכא שמעינן ליה הכי וקאמר מסיפא דהך ברייתא בתרייתא דשמעינן טעמיה שמעינן נמי דפליג אדר"ש בסברא דידיה בפלוגתא דר"מ: שאם אמר על הסלע וכו'. סיפא דמילתא דפלוגתייהו דר' יוסי וחכמים בתוספתא שם דקתני התם ומודה רבי יוסי שאם אמר המעשר שני יהיה מחולל על סלע חדש שתעלה מן הכים שהוא מחולל ומודים חכמים לר' יוסי שאם אמר על הסלע שאטול וכו' שמעינן מיהת דטעמא דר' יוסי ברישא משום דס"ל אין ברירה דהלכך בסיפא דאמר על הסלע חדש או ישן שתעלה הואיל ומינכרא מילתא דבריו קיימין והשתא שמעינן נמי ממילא דפליג ר' יוסי אטעמיה דר"ש דלעיל בפלוגתא דר"מ דקאמר שמא ישכח וישתה את השאר דאי ס"ד דר' יוסי נמי חיים להא א"כ היכי קתני הכא ומודה ר' יוסי שאם אמר על סלע חדש שהוא מחולל דנהי דאין כאן חששא דברירה שהרי הוברר הדבר בהאי סלע דאמר מ"מ האי חששא מיהת איכא שמא ישכח ויוציא זה הסלע חדש ונמצא שלא חילל המעשר אלא ע"כ דר' יוסי לית ליה האי סברא דר"ש דלשמא ישכח לא חיישינן והשתא שפיר מתברר לן דלאו כטעמא דהדין טעמא הדין דכל חד פליג אטעמיה דחבריה והלכך הוא דאצטרכו לטעמא דהויא לתרווייהו בתשובה שהשיבו לר"מ כדאמרן: תמן תנינן. בפ"ג דגיטין (בהלכה ח') וגרים שם נמי להאי קושיא ופירוקא דלקמיה: המניח פירות להיות מפרים עליהן תרומה ומעשרות מעות להיות מפרים עליהן מעשר שני מפרים עליהן בחזקת שהן קיימין אם אבדו הר"ז חושש מעל"ע דברי ר"א: והדא מתני'. נימא דהך מתני' דלא כר' יוסי ור"ש דחיישי הכא לבקיעת הנוד והתם קתני מפרים עליהן ואינו חושש לכלום: א"ר זעירא. שאני התם: תמן. כלומר הכא למפרע נתקלקלו ואיידי דגרים בגיטין תמן קאמר לה בהאי לישנא וכן דרך הש"ס הזה. שהרי כאן לא היה לה חזקת תרומה מעולם שלא הופרשה אבל הכא מעת אובדן והילך הוא שנתקלקלו אבל בשעה שמפרים בתחלה הוברר התרומה ואפילו לרבנן דפליגי על ר"א התם וס"ל דאם מלא שאבדו חושש הוא למפרע על הכל מ"מ מה שאכל כבר בחזקת מתוקן הוא שאכל:

רידב"ז

(דף כ' ע"ב) ובמס' בכורות מחלוקת דר' יוסי ורבי שמעון אם מוזהר על תרומה תלוי' על האזהרה דמשמרת תרומותי על היסח הדעת או לא דר' יוסי ס"ל דמוזהר מן התורה על היסח הדעת על תרומה תלוי' ור"ש ס"ל דאינו מוזהר וע"כ קאמר הכא דר"ש ס"ל דחוששין שמא יבוא לאכלו אף דבכל תרומה אין אנו חוששין שמא יאכל אבל תרומה הזה שאינו מובדל מן החבית רק שנשאר ב' לוגין בסוף לבד אינו חשוב בעיניו תרומה אלא א"כ כשמפרים על טבל בעין אבל הכא שמתה כל השבת מחבית הזה לא יזהר גם מזה שנשאר בשולי החבית וישתה אותו, חיישינן שמא יבוא לאכלו אבל על אזהרה דהסית דעת אינה חושש ורבי יוסי ס"ל דלמה לן למיחש על האכילה אפילו בלא האכילה וקודם האכילה יש למיחש משום שמא יסיע פי' שיסיע דעתו ממנה וזה אסור בתרומה תלוי' ור"ש אומר אף שאין חוששין על היסח הדעת חיישינן על חשש אכילה ומביא ר"י דיש עוד טעמים לבד הטעם דבקיעת הנוד והטעם דבקיעת הנוד אינו עיקר הטעם כהדא דתני מעשר שני שבחפץ זה כו' ר' יוסי אומר לא חילל משום דאין ברירה כדאיתא במס' עירובין והתם ליכא הטעם דבקיעת הנוד ופליג ר' יוסי משום דאין ברירה וא"כ יפלוג במתניתין דידן נמי משום דאין ברירה וע"כ דרק תפסו הטעם דבקיעת הנוד אבל באמת יש להם עוד טעמים:

תמן תנינן המניח פירות להיות מפרים כו' והדא מתניתן דלא כר' יוסי ור"ש, פי' כיון דאם יתקלקלו ונאבדו חושש למפרע א"כ יש לו לחוש שמא יאבדו כמו שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע, ומשני תמן למפרע נתקלקלו ברם הכא מאיבדן והילך נתקלקלו, פי' גבי הלוקח יין למפרע נתקלקלו דהא השתא הוא טבל ורק דסומך שיבוא לידי תיקון למפרע וע"כ חיישינן שמא תבקע הנוד והחשש הזה יש לו לחוש בשעת שתיה גופי' שמא יתקלקל הנוד ולא נתקן מעולם הטבל ברם הכא גבי המניח פירות דבשעת אכילה יש לו לעמוד על החזקה שבודאי בעת ההיא קיימים ואוכל מתוקן רק באם לאח"כ בא ומצאן מקולקלין חושש למפרע א"כ אין לו לחוש על למפרע אלא לאח"כ כשמצאן מקולקלין אז חושש למפרע, אבל בשעת אכילה אין לו לחוש שמא יתקלקל ויהי' חשש למפרע דהחשש על למפרע נעשה אח"כ, אבל בשעת מעשה אין כאן שום חשש דהרי מעמידין על חזקתו משא"כ גבי נוד לא מהני חזקתו דהשתא דהא אפילו כשהשתא קיים מ"מ הרי הוא טבל השתא כ"ז דלא הפרים רק שאוכל על הסמך שיתקן אח"כ למפרע וא"כ כל עיקר אכילתו הוא רק דסומך על אח"כ, וא"כ כיון דכל עיקר הסמיכה שלו היא על אח"כ ע"כ חיישינן שמא אח"כ יתקלקל משא"כ בהמניח פירות דאוכל השתא על חזקה דהשתא ואינו סומך על אח"כ רק על השתא ורק אחר כן כשיתקלקל יהיה אז קלקול למפרע ואין לו לחוש השתא ע"ז דבשלמא אם היה סומך על אח"כ ע"ז אמרינן דאין לו לסמוך כעת על אח"כ כיון דעל אח"כ אין לו חזקה משא"כ כשאינו סומך על אח"כ אלא על השתא והשתא אית ליה חזקה שפיר סומך ואוכל על החזקה דהשתא ואין לו לחוש על הקלקול דאח"כ כיון דבשעת אכילה יש לו חזקה שהם קיימין משא"כ בנוד דאפילו דיש לו חזקה דהשתא הוא קיים הנוד מאי מהני ליה הא לע"ע הוא טבל ורק שסומך על אח"כ דלאח"כ יתקן אותו, ועיין בחיבורנו הנה דוד שהארכנו בזה:

תמן

שנויי נוסחאות

(ס"ו) היה כד"ו היו.
(ס"ח) כו' כד"ו ליתא.

תוספת הרי"ד

מע"ש שבחפץ זה יהא מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכים חילל ר' יוסי אומר לא חילל כו', והיתא בבבלי במסכת עירובין (דף ל"ז) דפליגי בברירה דמאן דל"ל ברירה ס"ל דאימר לאו על הסלע הזה נתחלל, ולכאורה קשה מאוד לשיטת רש"י ז"ל במסכת חולין ובמס' מעילה (דף כ"א) ושיטת התוס' ז"ל במסכת עירובין (דף ל"ז) וכן הוא (בדף כ' ע"ב), דלמ"ד אין ברירה לאו דלא נתקדש כלל התרומה כיון דאין ברירה ז"א אלא אע"פ דאין ברירה מ"מ נתקדש התרומה בכ"מ שהוא והחשש הוא שמא ישתה התרומה ויפרים החולין ונמצא דזר שתה תרומה משא"כ בכהן דלקח יין מבין הכותים לכו"ע שפיר דמי עיי"ש תוס' ז"ל (דף ל"ז ע"ב) הנ"ל קשה מאוד מהאי ברייתא דעל סלע שתעלה בידי מן הכים דס"ל למ"ד דאין ברירה דלא חילל כלל כדגרסינן ר' יוסי אומר לא חילל וקשה מ"ט לא חילל הא הו"ל להיות מחולל אלא חולין ומע"ש מעורבין זב"ז, וזהו קושיא עצומה בשלמא לשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל דלמ"ד דאין ברירה לא נתקדש התרומה כלל ניחא לפיכך הכא גבי מע"ש לא חילל כלל משא"כ לשיטת רש"י ותוס' ז"ל קשה מאוד, וראיתי שהקשה קושיא הזאת בנו"י ז"ל בסוגיא הזאת ומפלפל בזה:

ונראה לפענ"ד בע"ה לתרץ על נכון עפ"מ דגרסינן במס' ב"ק (דף צ"ח ע"א) אמר רבה הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור מ"ט דא"ל הא מנח קמך, מיתבי אין מחללין מע"ש כו' כיצד הי' מעות בקסטרא או בהר המלך או שנפל כיסו לים הגדול אין מחללין פרש"י ז"ל אלמא דכאבוד חשוב ומשני רבה שאני מעשר דכתיב וצרת הכסף בידך עיין בפרש"י ז"ל דכיון דצריך להוציא הוצאות על בר אמוראי לא קרינן ביה וצרת הכסף בידך וכן איתא בירושלמי במסכת מע"ש (פ"ק ה"א) ר' יונה בעי נפל כיסו לבור וכו מאה ריבוי והי' יכול להוציא חמשים ולהעלותן אותן כ' ריבוי כמו שהן ברשותו, פי' דמבעיא לן אם יכול לחלל על החמשים ריבוי שישאר לאחר ההוצאה של חמשים ריבוי, והר"ש ז"ל והרא"ש ז"ל והרע"ב ז"ל (בפ"ק דמס' מעשרות) פסקו בפשיטות דאינו יכול לחלל, וכ"כ המגי' בכ"מ ז"ל בהלכות מעשר שני עיי"ש, ועפ"ז ניחא שפיר דבאומר על סלע שתעלה בידי מן הכים למ"ד אין ברירה הוי כמו שנפל כיסו לבור דאינו יכול להעלותו אלא ע"י הוצאות והא כ"כ אינו יכול להעלות את הסלע הזה מן הכים דהא אין ברירה ויהי' ע"כ כל הסלעים שבכים ספק מע"ש ויצטרך להעלות כולן לירושלים ויהי' לו הפסד ממעות חולין על מעות מע"ש ולא יכול להעלות את הסלע הזה מן הכים בלא הוצאה שיוציא עליו כמה סלעין ולעשות מחולין על מע"ש כדי להעלות אותו סלע וע"כ אינו יכול לחלל עליו דלא קרינן ביה וצרת הכסף בידך וע"כ פליגי בזה למ"ד דיש ברירה הו"ל נפל כיסו לבור ויכול להעלותו ולמ"ד אין ברירה אינו יכול להעלותו בלא הוצאה ובזה נחלקו ת"ק ור"י דת"ק ס"ל דיש ברירה ויכול להעלותו בלא הוצאות ור"י ס"ל דאין ברירה ואינו יכול להעלותו בלא הוצאות, וראיה גמורה לזה מהא ברייתא דגרסינן מודה ר"מ באומר על הסלע הישנה כו' ומשום דיכול לברר ולהוציא, ומודים חכמים לר"מ באומר על הסלע שאטול מיד בני ועל הדינר שאטול מיד בני שלא חילל שלא הי' בידו באותו שעה. וצ"ב מאי שייך האי ומודים חכמים לר"מ דנחלקו בדין ברירה להאי ומודים כמו דלא שייך דיאמר ומודים דלא מחללין על אסימון ומאי שמיכת הפרשה הוא האי ומודים על הדינר שאטול מיד בני הכא אבל לפי דברינו ניחא דפלוגתא דר' יוסי ורבנן הוא בים ברירה וא"כ ותלי בזה אם יש ברירה הוי בידו ואם אין ברירה אין בידו רבנן ס"ל דיש ברירה והוי בידו ור"י ס"ל אין ברירה ולא הוי בידו ע"כ מודה ר"י באומר על הסלע הישן שאז בידו, ומודים חכמים לר"מ באומר על הסלע שאטול מיד בני שלא חילל שלא הי' בידו באותו שעה דזה נקרא אינו בידו:

ועפ"ז יש ליישב קושית התוס' ז"ל במס' יומא (דף נ') ובסוכה (דף כ"ה) על פרש"י ז"ל דמפרש דמיחל ושותה פרש"י דמחלל המע"ש תומ"י דאומר דהתשעה מע"ש שיש כאן מחולל על המעות דמה דאפשר לתקוני מתקינן הק' בתוס' ז"ל דזהו לנגד התוספתא מפורשת (בפ"ג דמע"ש) מע"ש שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום ר"ש אומר קרא שם וחכ"א לא עשה כלום עד שיאמר בצפונו [והתוספתא הזאת מובא בירושלמי מסכת תרומות כ"ג] ואפילו לר"ש דס"ל דקרא שם היינו דווקא באומר בתוכו כדאיתא בעירובין (דף ל"ז ע"ב) עיי"ש והוא קושיא עצומה, אבל לפי הנ"ל שביארנו בע"ה דהפלוגתא דר' יוסי וחכמים הוא בברירה ולמאן דס"ל א"ב אינו מחולל [ולא כמהרא"פ ז"ל והנו"י ז"ל דמערבין לפלוגתא משום מסויס] א"כ ר"ש דס"ל אין ברירה בשיטת הירושלמי כדאיתא בירושלמי במס' גיטין (פ"ג) ע"כ לפ"ז ניחא שפיר דהנה לכאורה יש לדקדק למה בברייתא דת"ק ור"י פליגי בחילל ולא חילל, ובברייתא דר"ש

וחכמים

עין משפט נר מצוה יג [א] מיי' פ"ד ממעשר שני הלכה כ"ו. יד [ב] שם.

מסורת הש"ס (א) עירובין לז. תוספתא פ"ד דמע"ש. (ב) גטין לא. (ג) ירושלמי גיטין פ"ג הל"ח:

(פו"כ) תנא כד"ו תנה. (פו"י) אומר כד"ו אמר. (פוי"ד) מידי כד"ו ידי. (פוט"ו) אומר כד"ו אמר. (פוט"ז) שלשה כד"ו שלשת.

(א) תמן תנינן [א] פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכים או שאמר פרוטה בכים זה הקדש תנא על הראשונה מעל בספק ועל השנייה מעל בודאי דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים על כולן מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי א"ר יודן אבוי דרבי מתניא הדא דתימר כשהיו עשר אבל אם היו שתים על הראשונה מעל בספק ועל השנייה מעל בודאי ר"ש בן לקיש בעא קומי רבי יוחנן מה בין האומר בכים מה בין האומר מן הכים ר"ש בן לקיש אומר אפי' הוציא את כל הכים לא ימעול כמה דתימר למפרעו טבל שתה ואמר אוף הכא למפרעו חולין הוציא אלא כאן תלוי בהפרשה אמר רבי יונה כאן וכאן תלוי בהפרשה (ב) נעשה כאומר אל יצא הכים הזה מידי פרוטה הקדש מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש (ג) תמן הוא אומר מועלין בפרוטה לפי חשבון שלשה לוגין והכא הוא אמר הכין מן דאצרכת ליה חזר ופשטה

אמר

רידב"ז

תמן תנינן פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכים או שאמר כו' תנא על הראשונה מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי דברי ר"ע כו' רשב"ל בעי קומי ר' יוחנן מה בין האומר בכים מה בין האומר מן הכים , פי' דקשיא לי' מרישא לסיפא דהך מתניתן דקתני בסיפא דהך מתניתן במסכת מעילה (דף כ' ע"ב) ומודה רבי עקיבא לחכמים באומר פרוטה מן כים זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא כל הכים וקשיא מרישא לסיפא מה בין האומר בכים מה בין האומר מן הכים, ומפרש ואזיל הקושיא רשב"ל אומר אפילו הוציא כל הכים לא ימעול כמה דתימר למפרע טבל שתה ואמר אוף הכי למפרע חולין הוציא אלא כאן תלי בהפרשה פי' דלכאורה לא קשה מרישא לסיפא דברישא כשאמר בכים הרי נמצא פרוטה אחת בכים משא"כ בסיפא כשאמר מן הכים , כונתו שמפרים פרוטה אחת מן הכים וכ"ז שלא יפרים אין כאן הקדש לפיכך ברישא דכבר איכא פרוטה אחת הקדש בתוך הכים וא"י איזהו ע"כ כל פרוטה שהוציא הוי בספק הקדש אבל בסיפא כ"ז שלא הפרים פרוטה אחת להקדש עדיין לא נתקדש שום פרוטה ע"כ לא מעל אבל רשב"ל לא ניחא ליה באוקימתא הזה דס"ל לרשב"ל באם בסיפא תלי בהפרשה וכ"ז שלא הפרים עדיין לא נתקדש א"כ לפ"ז אם הוציא כל הכים נמי לא ימעול כיון דלא בא לידי הפרשה הוי כמו שמא תבקע הנוד ואמרינן גבי בקיעת הנוד אם נתבקע הנוד לא נתהוה מעולם תרומה כלל ולמפרע טבל שתה וא"כ ואמר אוף הכי למפרע חולין הוציא כיון שהוציא כל הכים ולא בא לידי הפרשה אלא ע"כ דלא קשה מכאן לתמן כלומר מנוד על פרוטה דכאן בנוד תלי בהפרשה משא"כ בפרוטה מן הכים לא תלי בהפרשה אלא נתקדש בתוך הכים פרוטה אחת אפילו בלא הפרשה ע"כ כשהוציא כל הכים מעל , א"כ לפ"ז קשה מ"ש רישא מ"ש סיפא , ע"ז אמר ר' יונה כאן וכאן תלי בהפרשה ולפיכך כ"ז שלא הפרים לא מעל וע"כ לא קשה מרישא לסיפא ומ"מ כשהוציא כל הכים מעל נעשה כאומר אל יוציא הכים הזה מידי פרוטה הקדש לעולם תלי בהפרשה , אבל אם בסוף לא בא לידי הפרשה אל יצא כים זה מידי פרוטה הקדש ופריך מחלפי' שיטתי' דרשב"ל תמן הוא אומר מועלין בפרוטה לפי חשבון ג' לוגין פי' במס' מעילה (די"ג) ס"ל לרשב"ל דאין מועלין ביין של ניסוך המים רק בג' לוגין דס"ל יש שיעור למים וס"ל דמועלין בפרוטה לפי חשבון ג' לוגין פי' אם שפך את המים אע"פ שהי' בכל המים שו"פ לא מעל עד שיהא שו"פ בחשבון ג' לוגין אם יש בכל ג' לוגין שו"פ אז ממילא נהנה שו"פ מן ההקדש אלמא דס"ל הגם דהתם נמי תלוי הקידוש דג' לוגין בהפרשה דהא אין מועלין אלא באחרונים כדאיתא בתוס' ז"ל לפירוש קמא שם דנתקדשו רק כשנאמר בכלי ג' לוגין מצומצמים, כדא"ל לרשב"ל שם, מ"מ אם שפך כל המים בב"א מועל בחשבון שו"פ על ג' לוגין, אם יש בכל ג' לוגין שיעור שו"פ מעל אלמא דבדבר דתלוי בהפרשה ולא מעל קודם הפרשה מ"מ אם בסוף לא הגיע להפרשה מועלין בהם דהוי כאלו יוציא הכל הזה מידי ג' לוגין קדושים והכא מבעי' ליה לרשב"ל ומשני מן דאצרכת ליה חזר ופשטה דהתם גבי ג' לוגין קאמר לבתר דאמר ליה ר' יונה קאמר גם התם דכל זמן דאיכא יותר מג' לוגין לא מועל כלל ואעפ"כ כששפך או שתה כל הכד אם יש שיעור שו"פ בכל ג' לוגין מועלין בהם :

א"ר

פני משה

תמן תנינן. (בסוף מס' מעילה) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכים או שאמר פרוטה בכים זה הקדש כיון שהוציא הראשונה לצורך חולין מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכים לחולין ומודה ר"ע באומר מן הכים זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא את כל הכים ולקמן מפרש טעמיה דר"ע דמודה בזה: תנא. ותני עלה בתוספתא סוף מעילה והכי איתא התם פרוטה של הקדש וכו' כיון שהוציא את הראשונה מביא אשם תלוי ואת השניה מביא אשם ודאי דברי ר"ע וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ועל האומר פרוטה בכים זה הקדש מיתפרשא הברייתא והיינו נמי דקאמר הכא על הראשונה מעל בספק ומביא אשם תלוי ור"ע לטעמיה דס"ל (בפ"ה דכריתות) לחייב על ספק מעילות אשם תלוי ועל השניה שמעל בודאי משום דאחלוקה שאמר פרוטה בכים זה הקדש קאי דבכים משמע בתוך הכים וראשונה שהוציא לאו מתוך הכים מיקרי שהיא למעלה אלא מספק שמא בתחילה בתוך הכים היתה מביא אשם תלוי אבל השניה שהוציא מתוך הכים מעל בודאי ומביא אשם מעילות ודאי וחכמים סברי דכל הפרוטות אין בהן אלא ספק מעילה דשמא דעתו אפרוטה אחרונה היתה או פרוטה של הקדש שנפלה היא האחרונה שבכים ועל כולן מעל בספק ואינו מביא כלום דס"ל דבספק מעילה אין בה אשם תלוי כדקתני שאין מביאין אשם תלוי וכו' מלבד האחרונה שהוציא והיא היא של הקדש ומעל בודאי ומביא אשם ודאי: א"ר יודן הדא דתימר בשהיו עשר וכו'. הא קמ"ל ר' יודן דפלוגתייהו בתוספתא באומר פרוטה בכים זה הקדש היא כדפרישית והיינו דקאמר הדא דתימר דפליגי חכמים על ר"ע וסברי דכולן אינן אלא ספק מלבד האחרונה שהיא ודאי הקדש דוקא בשהיו הרבה פרוטות בתוך הכים ועשר דקאמר לאו דוקא אבל אם לא היו בכים אלא שתי פרוטות לד"ה הראשונה היא בספק והשניה היא ודאי וכלומר דלא תימא מכיון שאמר פרוטה בכים זה הקדש והיינו בתוך הכים לא היה דעתו להקדים א"כ יש הרבה פרוטות בתוכו ושמא אילו היה יודע שאין שם אלא שתים לא היה מקדים וליסגיה דקאמר בכים משמע הכי דהוא בתוך אמצע הפרוטות שבכים וס"ד דבכה"ג שתיהן ספק הן משום דמספקא לן בדעתיה הלכך קמ"ל דלא היא אלא בשאין שם אלא שתי פרוטות הכל מודים דהראשונה בלבד היא הספק אבל השניה יצאת מידי ספק דהא מיהת אחת מהן הקדים וכשהוציא לחולין גם את השנייה מעל בודאי: מה בין האומר בכים מה בין האומר מן הכים. לר"ע דמ"ש רישא ומ"ש סיפא וכדמפרש הש"ס לקמיה מאי דקשיא ליה לר"ל: רשב"ל אמר וכו'. כלומר דמפרש הש"ס דהכי קשיא ליה דקס"ד דטעמא הוי משום ברירה דכשאומר מן הכים הוברר הדבר דעל פרוטה אחרונה קאמר ולפיכך הכל מודים שמוציא לחולין והולך עד פרוטה אחרונה ומשו"ה קשיא ליה מדין המתני' דהכא דאע"ג דסתמא דמתניתין סברה כמ"ד יש ברירה היינו דוקא באומר שאני עתיד להפריש דמכיון שפירש ההפרשה שתהיה באחרונה אמרינן הוברר הדבר מה ששתה מן המתוקן שתה על סמך תרומה ומעשרות שאמר וקבע באחרונה הא לאו הכי לא והיינו שאם לא אמר שיפריש באחרונה ודאי מה ששתה למפרע טבל שתה ואפי' הפריש באחרונה על מה ששתה וכיון שכן אמאי גבי פרוטה אמרינן דאם אמר מן הכים מודה ר"ע דאחרונה שבהן היא דהוי הקדש ובאומר בכים כיון שהוציא את הראשונה מעל הא הכא לא הפריש בפירוש לפרוטה אחרונה להקדש וא"כ ממ"נ קשיא כדמסיים בגמ' הקושיא: אפילו הוציא את כל הכים לא ימעול. כלומר דבתחלה מקשה על הרישא דאמאי קאמר ר"ע באומר בכים דראשונה הואי הקדש ונימא הכא נמי שאפילו הוציא את כל הכים לא ימעול עד פרוטה אחרונה דהא כמה דתימר במתני' דידן דלמפרעו טבל שתה והיינו אם לא אמר שאני עתיד להפריש לא מהני מה שהוא מפריש באחרונה כדאמרן דמתני' דוקא בשאומר אני עתיד להפריש קתני וא"כ אימר אוף הכא מה שהוציא למפרע חולין הוא שהוציא ומ"ט דר"ע ברישא: אלא כאן תלוי בהפרשה. סיומא דהקושיא היא וכלומר אלא על כרחך דבמתני' דידן הדבר תלוי במה שאמר אני עתיד להפריש דבהא ס"ל להאי תנא דסמכינן אברירה ובהאי גופה מגינא לתרץ טעמיה דר"ע ברישא דמשום דהכא בסתמא קאמר פרוטה בכים זה הקדש ולא קאמר בפירוש שאחרונה יפרים להקדש והלכך לא סמכינן אברירה וכיון שהוציא הראשונה מעל והשתא דאתיא להכי קשיא לן הסיפא דאמאי באומר פרוטה מן כים זה הקדש מודה ר"ע דהאחרונה היא הקדש והא אמרת דהיכא שלא פירש ההפרשה לא סמכינן אברירה וא"כ בסיפא נמי לימא כיון שהוציא את הראשונה מעל: א"ר יונה כאן וכאן תלוי בהפרשה. כלומר לא כדקס"ד דהכא גבי פרוטה אפי' בסיפא לא הוי כהאי הפרשה דמתני' דידן אלא דהכא נמי מכיון שאמר מן כים נעשה כאומר אל יצא הכים הזה ידי פרוטה אחת שבה מן ההקדש וא"כ בהפרשה היא וסמכינן אברירה כי היכי דבמתניתין דידן והיינו טעמיה דר"ע דמודה בסיפא: תמן הוא אומר. שמעינן מיניה בעלמא דמודה הוא דלכ"ע מועלין בפרוטה אחרונה לפי חשבון ששמו בלוגין. נ"ל. כלומר כפי הדין ששמו במתני' בדין דלוגין והכא הוא אומר הכין דמספקא ליה בהאי דינא דפרוטה. ומשני מן דאצרכת ליה לבתר דאיבעיא ליה הדר פשטה וכדאמרן:

היו

תוספות הרי"ד

וחכמים פליגי בקרא שם ולא קרא שם משום דעיקר הגי' בהברייתא הוא כמו שהובאה במס' תרומות בירושלמי (פ"ג) דגרסינן שם מע"ש שבחפץ זה מחולל על המעות הללו ותיבת על המעות הללו הוא ממש כמו הברייתא דת"ק ור"י דגרסינן על סלע שבכים זה וכוונתו לסלע אחד שנמצא בכים זה וכן הכא על המעות הללו על מטבע אחד שבמעות הללו ולא קבע מקום לא להמע"ש ולא להמעות וכיון דלתרווייהו אין ברירה לא יכול להוציא המטבע של מע"ש מן המעות הללו אם לא ע"י הוצאות שיעשה כל המעות מע"ש וע"כ לכו"ע לא חל החילול מכיון שאינו מחולל אם לכה"פ נחשב לקריאת שם על המע"ש בזה ס"ל לרבנן דלא נקבע שם עד שיאמר בצפונו או בדרומו אבל גל החילול לכו"ע לא מהני בלא קבע מקום מטבע המחלל וע"כ כ"ז דווקא במקום דלא חל החילול אבל אם חל החילול לא בעינן תו קביעות מקום על המע"ש גופיה דכל עיקר דבעינן קביעת מקום הוא משום דבעינן שיהא מסוים ומובדל המע"ש מן החילול וא"כ הנ"מ במקום דלא חל החילול אבל במקום דחל החילול כיון דנתחלל והוציא הקדושת מע"ש מן הכרי בפני עצמה מה לי אם הוציא בפ"ע המע"ש בתבואה מן הכרי או דהוציא הקדושה דמע"ש מן הכרי ע"י מעות סוף סוף הרי הוציא המע"ש מן החולין וע"כ הכא גבי הלוקח יין דחל החילול שוב לא בעינן קביעות מקום על המע"ש משא"כ בהתוספתא דלא חל החילול ע"כ בעינן קביעת מקום וע"כ נקט התם דלת"ק לא אקרי שם משום דלכו"ע לא הוי חילול וע"כ לשיטת רש"י ז"ל דיכול לחלל המע"ש אפילו בלא קביעות מקום לא קשה מהתוספתא הנ"ל דהא התוספתא מיירי במקום דלא חל החילול וע"כ לא קשה על רש"י ז"ל מהראיה שהביא התוס' ז"ל מהתוספתא, הן אמת דהתוס' ז"ל יכולין לחלוק על רש"י ז"ל מצד הסברא אבל הראיה שהביאו מהתוספתא יש לתרץ כנ"ל ודוק:

רשב"ל אומר אפילו הוציא כל הכים לא ימעול כמה דתימר למפרע טבל שתה ואמר אוף הכא למפרע חולין הוציא, עיין בפנים בדברינו שמבואר שם דמקשה אי ס"ד דתלי תמן בהפרשה גבי פרוטה בכים א"כ צריך להיות שלא ימעול אפילו בהוציא כל הכים, ומסיק אלא כאן תלוי בהפרשה גבי הלוקח יין, ועיין במס' מעילה (דף כ' ע"ב) דרמי רשב"ל לר"י מרישא לסיפא וזהו מכי אתא ר"ד אמר דרמי רשב"ל לר"י מרישא לסיפא ר"פ אמר כיסין אלוגין רמי ליה מהלוקח יין מבין הכותים, פרש"י ז"ל דרמי ליה מסיפא דמתניתן פרוטה מן כים זה הקדש שהוא מוציא עד האחרונה, ואילו ר"י ור"ש אוסרין גבי הלוקח יין דאמרינן על כל מה שמוציא ממנו שמא תרומה הוציא, ומשני ליה באומר אל יפטור כים זה מן ההקדש, והתוס' ז"ל פירשו דמת"ק פריך דלמה לו לומר שאני עתיד להפריש במוצאי שבת כי לא אמר נמי נתפס התרומה באחרונה כמו גבי כיסין שפרוטה של הקדש באחרונה ואילולי דבריהם

ז"ל

עין משפט נר מצוה טו [א] מיי' פ"י ממעילה הל"ו.

מסורת הש"ס (א) מעילה כא. (ב) שם כב. (ג) שם יג.

ככר לארן

מן דאצרכה ליה חזר. ופשטה. פי' בתר דבעיא הדר פשטה ובכל מקום שאומרים בירושלמי צריכה ר"ל בעיא וכן המלא בכלאים פ"א ה"ב הקישות והאבטיח צריכה ובעיא היא:

אמר רבי יצחק בר אליעזר (א) אדם עומד מערב שבת ואומר הרי זו תרומה למחר ואין אדם עומד ואומר הרי זו תרומה למחר אמר רבי יוסי בי רבי בון אין אדם עומד מע"ש ואומר הרי זו תרומה למחר מתני' פליגא על ר' יוסי בי ר' בון (ב) לגין שהן טבול יום ומילאהו מן החבית מעשר טבל אם אמר הרי זו תרומת מעשר מחלל אמר הרי זו תרומה מחלל [א] אם אמר הרי זה עירוב לא אמר כלום פתר לה לשעבר והתני ר' חייא אמר אית לך מימר לשעבר וחזר בה:

הלכה ה מתני' [ב] היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה מעשר ותשעה מעשר שני היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומעשר שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות: **גמ'** מיי כדון מכבר לכשאפרישנה הגע עצמך שהיתה תרומה טהורה מכבר לכשאוכלנה הגע עצמך שהיתה תרומ' טמאה מכבר לכשאניחנה בזוית תני מטלטלה אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה א"ר זעירא הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלה בשבת ביצד הוא עושה נותן עיניו במקצתו ואוכל את השאר:

היו

פני משה

הלכה ה מתני' היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש וכו'. בערב שבת מיירי ומתירא שמא יקדש עליו היום ולא יוכל לעשר והאי מתני' בבבלי דרישא נמי כהאי תנא דמתני' דלעיל אתיא ורבי מאיר הוא דסבירא ליה יש ברירה אף בדאורייתא ואינה הלכה אלא צריך שיפריש למחר קודם שיאכל וכמו בסיפא גבי דמאי דקתני בהדיא להפריש למחר ומשום שהתנה וקרא שם מע"ש מותר להפריש בשבת בין דמאי ובין ודאי בכה"ג דמיירי הכא שהודאי טבל ברשות הוא כדפרישית הכל במתני' לעיל: ומעשר שני בצפונו או בדרומו. גבי דמאי בכולה פרקין קתני הכי וכן לעיל (בפ"ה) ולא קתני הכי בודאי וטעמא דמילתא משום דבכל מקום דתני הכי בדמאי מיירי שרוצה לאכול זה המעשר שני ג"כ כדקתני ומחלל על המעות לאכלו ואי אפשר לחלל מעשר שני עד שיקבע לו מקום בתחלה כדקתני בהדיא בתוספתא אליבא דחכמים והבאתי בהלכה דלעיל אבל בודאי טבל לא קתני הכי בפרקין משום דדינא דודאי טבל אתיא אליבא דתנא דס"ל דשרי לאכול בשבת קודם הפרשה אחר שקרא שם דיש ברירה וסומך על שיפריש התרומה והמעשרות לאחר השבת הלכך לא בעי הכא למיתני דין הקביעות מקום לענין חילול מע"ש: גמ' א"ר יצחק בר אליעזר וכו'. גרסינן להא לקמן בשבת פ' מפנין (בהלכה א) ושם הגי' מדוקדקת: אדם עומד מע"ש ואומר ה"ז תרומה למחר. כלומר דקמ"ל שיכול להתנות לקרות לה שם ושתהא חלה עליה תרומה בשבת ולא קודם: ואין אדם עומד בשבת ואומר ה"ז תרומה למחר. כצ"ל וכן הוא בפ' מפנין. ואע"פ שאינו מפרישה בשבת מ"מ אפילו קריאת שם לא יקרא לה הואיל דאינה ראויה להפרישה בשבת: ר' יוסי בר' בון. פליג דאפילו מע"ש אין לו לקרות שם תרומה למחר מכיון שאינו יכול להפרישה בשבת ומתני' דקתני דקורא שם מע"ש משום דה"א לו בענין אחר שהוא בבית המדרש או בשדה ואין לו פנאי לתקן אבל בעלמא ס"ל דאסור לכתחילה לקרות שם מע"ש שתהא תרומה בשבת: מתניתא דמסכת טבול יום פליגא על ר' יוסי בר' בון דתנינן שם (בפ"ג) לגין שהוא טבול יום. כלי שנטמא וטבלו אותו והוא טבול יום ומלאוהו מן החבית שיש בה מעשר טבל והוא מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו אם אמר ה"ז תרומת מעשר משתחשך ה"ז תרומה למחר כך הוא במשנה שם וכך הוא במפנין ובכאן נמצאו תיבות בטעות בספרי הדפוס וכלומר שהתנה שלא תהא תרומה עד שתחשך ומשום שאם תחול עליה תרומה קודם שתחשך היתה נפסלת בכלי שהוא טבולת יום דבריו קיימין: אם אמר ה"ז עירוב לא אמר כלום. דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא שהרי אינה ראויה אפילו לכהן עד אחר הערב שמש שמעינן מיהת דיכול להתנות מע"ש שלא תהא תרומה עד השבת וקשיא לר' יוסי בר' בון: פתר לה לשעבר. דהתם בדיעבד מיירי אם אמר ה"ז תרומת מעשר משתחשך אבל לכתחילה לא: והתני ר' חייא אומר. ר"ח תני בברייתא אומר ה"ז תרומת מעשר משתחשך אית לך מימר לשעבר. בתמיה דהא אומר לכתחילה קאמר: וחזר בו ר' יוסי בר בון מהדא. כך הוא בפ' מפנין כלומר שהקשו לו מהדא דר"ח חזר בו: מאי כדון. השתא מפרש לה והיאך הוא מתנה כשאינו רוצה עכשיו לקרות שם תרומה: מכבר לכשאפרישנה. מעכשיו ולאחר שאפרישנה תהא עליה למפרע שם תרומה: הגע עצמך שהיתה תרומה טהורה. וראויה לאכילה לכהן בשבת וע"כ צריך הוא שיפרישנה מע"ש והאיך יתנהג כשאינו רוצה לקרות לה שם תרומה עכשיו וקאמר שאם היא טהורה יאמר מכבר ולכשאוכלנה אם הוא כהן או שיאמר ולכשיאכל הכהן תחול עליה שם תרומה: הגע עצמך שהיתה תרומה טמאה. שנטמא הטבל והתרומה טמאה אינה ראויה לאכילה ולשריפה עומדת והיך יאמר בה: מכבר. מעכשיו ולכשאניחנה בקרן זוית כדי ליתנה לכהן לשורפה אחר השבת תחול עליה שם תרומה וכדי לתקן הטבל קורא לה שם דחולין טמאין חזו ליה: תני מטלטלה. בשבת אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה. משום שבתנאי שמע"ש וקרא לה שם מותר לטלטל אפי' לתרומה טמאה: וא"ר זעירא הדא אמרה וכו'. וממתני' שמענו כן שהרי כשאומר שאני עתיד להפריש עדיין טבל הוא כשמטלטלה בשבת להפריש אחר התנאי ומשום שכבר יש עליו תנאי וקרא שם מע"ש מותר לטלטלו: כיצד הוא עושה לאותו טבל של תנאי דמתני' נותן עיניו במקצתו במה שאמר שאני עתיד להפריש לסמוך על זה לתרומה ומעשרות ואוכל את השאר:

היו

רידב"ז

א"ר יצחק בר"א אדם עומד מערב שבת ואומר הרי זו תרומה למחר ואין אדם עומד בשבת ואומר הר"ז תרומה למחר ור' יוסי בי רבי בון סבירא ליה דאין אדם עומד מערב שבת ואומר הר"ז תרומה למחר ומקשו על ר"י בר"ב לגין שהם טבול יום ומלאוהו מן החבית מעשר טבל אם אמר ה"ז תרומה משתחשך ה"ז תרומה למחר [כן הוא במשנה שם וכן בפ' מפנין וכ"כ הפ"מ ז"ל] דהיום הוא מחוסר הערב שמש אלמא דיכול לעשות תרומה על מחר אפילו בודאי פתר לה לשעבר פי' דמתניתן מיירי בדיעבד אבל לכתחלה אסור לעשות מהיום תרומה על מחר בודאי ודוקא בדמאי מתנה לכתחלה אבל בודאי לא ופריך והתני ר"ח אומר תימר לשעבר וחזר בי', ואח"כ גרסינן המשנה דה"ה היו לו תאנים של טבל והוא בבית המדרש או בשדה אומר ב' תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה מע"ר כו' היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר כו' והנה ברישא גבי ודאי לא גרסינן למחר, וכתב בשנו"א ז"ל דלהבבלי לא גרסינן במשנה למחר ולהירושלמי גרסינן למחר עיי"ש, וע"כ דהירושלמי גרס במתניתן למחר דאל"כ אלא דכונתו דיהיה תרומה למוצאי שבת על מה שאכל בשבת, וכההיא דהלוקח יין מבין הכותים דאינו אומר מה שאני עתיד להפריש למחר משום דמיירי בע"ש ביהש"מ דלא מהני הקריאת שם על מחר כדכתב הר"ש ז"ל וה"כ מה שאני עתיד להפריש הוא במוצ"ש ז"א דא"כ מאי קפריך על ר"י בר"ב מהך מתניתן דמהני תנאי אפי' בודאי ומביא ראי' ממשנה הזאת דמהני תנאי בודאי שיחול התרומה בשבת מאי ראי' היא ממשנה הזאת דהא אינו מתנה שיחול התרומה בשבת אלא על מוצ"ש ומשום ברירה א"ו דהירושלמי גורס בהמשנה מה שאני עתיד להפריש למחר ויחול התרומה בשבת, והוא כר"י בר אליעזר, וע"כ פריך לבתר הך מתניתן (בה"ה) מיי כדון לר"י בר"ב דס"ל דאינו יכול לעשות תרומה על מחר בודאי א"כ קשה מהך מתניתא וקאי האי דגרסינן מיי כדון בה"ה על הדא דר"י בר"ב [וכן מפורש בפ' מפנין דגרסינן שם מיי כדון לבתר הא דר"י בר"ב, ובכאן מפסיק בהמשנה וכונתו להקשות מהמשנה הזאת על ר"י בר"ב ושם בפ' מפנין סמך על האי סוגיא דהכא ואינו מביא המשנה כדרך הירושלמי] ומקשה על דר"י בר"ב מהמשנה הזאת דמפורש בהמשנה שיכול להתנות אפי' בודאי שיחול התרומה למחר כגי' הירושלמי ומשנה מכבר לכשאפרישנה פי' דמתנה שתהא למחר תרומה למפרע מע"ש, ואימתי ס"ל לר"י בר"ב דאסור להתנות מע"ש שיחול התרומה בשבת היינו דוקא שחלות התרומה יהיה בשבת גופא אבל כשמתנה דלמחר יהיה תרומה למפרע ולא דחלות התרומה יחול בשבת שפיר דמי ונמצא דלאוקימתא דר"י בר"ב אפילו דגרסינן במתניתן למחר מ"מ תלי נמי בברירה ולר' יצחק בר אליעזר לא תלי בברירה כיון דגר' למחר ומפריש תחלה ואח"כ אוכל בשבת ומהני אפילו למאן דל"ל ברירה אבל לר"י בר"ב תלוי דוקא בברירה וא"כ לפ"ז כיון דהוי תרומה למפרע ע"כ אינו צריך להפריש תחלה וא"כ לאכול אלא אוכל ואח"כ מפריש ונפ"מ בין מתניתן דידן למתניתן דהלוקח יין דהתם מפריש במוצאי שבת ויחול על למפרע למ"ד דא"ל ברירה, אבל להפריש בשבת גופי' אסור אפי' שתחול למפרע משום דלא התנה עליו בע"ש רק בין השמשות כדפי' הר"ש ז"ל וכל המפרשים ז"ל אבל במתני' דידן דמתנה בע"ש ביום רשאי להפריש בשבת גופיה שתחול על למפרע וע"ז מסיק הגע עצמך בניחותא שהיתה תרומה טהורה מותר להפריש בשבת שתחול מכבר לכשאפרישנה כגי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ולפי הגי' דלפנינו לכשאוכלנה פי' לכשאוכלנה להתאנה ולא דיפריש קודם שיאכלנה אלא לאחר שיאכלנה תהיה מכבר לכשאוכלנה, הגע עצמך שהיתה תרומה טמאה דאסור לטלטלה בשבת ולהניחה בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה כדי שלא יבא לאכלה ולטלטלה בטבליה ולהניחה בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה ולקרות לה שם תרומה בקרן זוית זה אסור ג"כ להניח בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה אסור להניח שם טבל כי אינו מיוחד רק לתרומה טמאה ולא לטבל טמא כדאיתא כ"ז בירושלמי במס' פסחים (פ"ג), אבל כ"ז כשיניח טבל טמא בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה ויקרא לה שם תרומה שתחול מכאן ולהבא נמצא דמתחלה היה טבל טמא בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה וזה אסור אבל אם יחול עליו שם תרומה למפרע בזה מותר להניח הטבל בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה ולקרות לה אח"כ שם. תרומה שתחול למפרע ונמצא שלמפרע היה תרומה טמאה מונחת בקרן זוית והיינו דגרסינן היתה תרומה טמאה מכבר לכשאניחנה בקרן זוית פי' באופן זה מותר להפריש אף תרומה טמאה ויכול לתרום אף תרומה טמאה בשבת על אופן זה, ואח"כ גרסינן תני מטלטלין אחד טהורה ואחד טמאה, כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו וקאי על טבל שהיה עליו תנאי מע"ש כדמסיק ר"ז הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלה דהא מותר להפרישה ולתקנה בשבת ומיירי בתנאי ככל תנאי דתרומה ולא על למפרע אלא כר"י ב"ז דיכול להתנות דתנאי שיחול למחר גופיה ואפי' למאן דל"ל ברירה ויתקן קודם אכילה וע"ז שאל כיצד הוא עושה פירוש בטבל ממה דהא אסור להפריש בשבת דהא אסור לטלטל תרומה טמאה בשבת ולהניחה בקרן זוית, ולהניחה בקרן זוית קודם הקריאה שם נמי אסור כנ"ל ע"ז אמר נותן עיניו במקצתו ואוכל השאר ולא שיטלטלה בשבת אבל לר"י בר"ב למ"ד דא"ל ברירה וחל למפרע יכול להפריש בשבת גופי' כדאמר לעיל מכבר לכשאניחנה בקרן זוית ועי' בתוס' ותמצא מעט בע"ה·

ותני

שנויי נוסחאות

(שו"א) אליעזר כד"ו אלעזר. (שו"ו) שהן כד"ו שהוא. (שוי"ז) או בדרומו ומחולל כד"ו ובדרומו ומחול. (שוכ"ג) לטלטלה כד"ו לטלטלו.

תוספת הרי"ד

וי"ל יש לפרש דפריך מכיסין אלונין דלמה בכיסין מעל אפילו כשהוציא כל הכיס הא גבי יין למאן דחיים לבקיעת הנוד למפרע טבל שתה א"כ ה"נ כשלא בא לידי זה הפרוטה למפרע חולין הוציא, ומשני ליה אל יפטור כיס זה מן הקדש ר"ל לפיקך מעל עכ"פ בשהוציא את כל הכיס, כדאיתא בירושלמי הכא ודיק: **מכבר** לכשאניחנה בקרן זוית, עיין בפנים ודבר זה מבואר בירושלמי מסכת פסחים (פ"ג ה"ג) דפריך דר"א דס"ל גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט דלא תקרא לה שם עד שתאפה ומסיק בירושלמי דמטיירה בתנור ונשרפת שם ופריך ע"ד דר"א יקרא לה שם וירדנה ומשני אסורה לטלטלה פי' דתרומה טמאה אסורה לטלטלה, וירדנה ויקרא לה שם שמא יבא לאוכלה. וירדנה ויקרא לה שם ויוליך עמה אחרת לקרן זוית כההיא דתנינן תמן מטלטלין תרומה טמאה

עין משפט נר מצוה יז [א] מיי' פ"ו מעירובין הלט"ז טוש"ע או"ח סי' שפו ס"ט. יח [ב] מיי' פ"ט ממעשר הל"ח.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי שבת פי"ח הל"א. (ב) טבול יום פ"ד משנה ד. עירובין לו.

עמודי ירושלים הגינא

אדם עומד מע"ש ואומר הרי זה תרומה למחר. פירש מהר"א פולדא וז"ל. דוקא מע"ש דאין יכול לתקן ודאי בשבת אבל לא יאמר אדם בחול הרי זה תרומה למחר וכגון שהן בלגין טבול יום וביני הערב שמש וכמו שאיתא במתני' שהביא אח"כ: ה"ג אמר ר"י ב"ר בון עומד אדם ואומר הרי זו תרומה למחר ופליג על סיפא דר"י ב"ר אליעזר: ה"ג מתני' פליגא על רבי יצחק ב"ר אליעזר: לגין שהן ט"י לגין כמו כדים של עץ שנטמאו ונטבלו מבעוד יום ועדיין לא העריב שמשן עד שתחשך וט"י פוסל את התרומה והוא מילא אותן לגין מן החביות שיש שם טבל מעשר ראשון ואם אמר הרי זו מה שמילא להלגין יהא מעשר לכשתחשך כדי שלא תדול התרומה עד שהעריב שמשן שלא תפסל ע"י הלגין: מחלל לשון מוחל כלומר מותר לשתות מן החביות מיד ואם היה ע"ש ואמר גמ' שתהיה התרומה זאת עירוב לכשתחשך לא אמר כלום דלענין עירוב בעינן סעודה ראויה לכהן מבעוד יום והרי אינה ראויה להיות תרומה עד שתחשך שלא תפסל וחסר כאן בש"ס תיבת משתחשך ובפרק בכל מערבין מייתי לה וא"כ ש"מ דיכול אדם לומר אפי' בחול הרי זו תרומה למחר וכמ"ש [illegible]: קושיא לר"י ב"ר אליעזר: פתר לה לשעבר. בדיעבד אבל לא לכתחילה וכדקתני בהדיא [illegible] והתני ר"ח במשנה זו אמר ולא קתני אם אמר וכי אית לך למימר לשעבר בתמיה שהרי אמר תני ופשטא אפילו לכתחילה דאל"כ ליתני אם אמר כמו מתני': וחזר בו ר"י ב"ר אליעזר וס"ל נמי כר"י בר בון: מאי כדון. אמתני' קאי דתנא היו דמאי אמר מה שאני כו' וע"כ מיירי פשו שמוקמינן למתני' דלעיל בריש פירקין מכבר לכשאפרשנה וקשה ממ"נ היאך יאמר התנאי שאם תהיה תרומה טהורה והיא צריכה שימור מטומאה וכדאמר ר' יוחנן בפ' כל שעה והואיל ובידו לאחרה שהרי יכול לשתות ואח"כ כפ ישה ע"כ צריך לומר מכבר לכשאכלנה שלא תהא התרומה עד שיאכלנה הכהן ואם ה"א כהן המפריש יאמר שאוכלנה עכ"ל המפרש רא"פ. וכתב עליו הגאון בעל קרבן עדה בשיורי קרבן (שבת פי"ח) וז"ל ודבריו תמוהים מ"ט דבחול אסור לומר כן שתהא תרומת למחר אין טעם לדבר ובדברי ר"י לא נזכר כלל מלגין ט"י ולא נזכר בשום מקום שאדם סובר כן ועוד שדחק להגיה דהקושיא אר"י בר"א וגם בחזרה פירש דקאי אר"י בר"א וכאן שפירש דאר"י בר' בון קאי ועוד כיון דקאמר חזר בו ר"י בר' בון מהדא משמע דלאו מכל דבריו הדר וע"ק מאי שבידו דרך לעצמו והגיה דמאי כדון קאי אמתני' דהיו דמאי וכו' ובירושלמי גם שם גם כאן משמע מפורש דאמילתא קמייתא קאי וגם הפירוש שפי' בו לשון הש"ס אינו סובלו כלל וכלל וכל זה גרם לו שנעלם ממנו סוגיא דהכא:

[**אמר המגיה** באמת טעות סופר יש כאן, וצ"ל ואין אדם עומד **בשבת** ואומר הרי זו תרומה למחר וחסר כאן תי' בשב; וכ"ה לקמן במס' שבת (פ' י"ח ה"א) ושם הגירסא אמר ר' אלעזר]:

(פו"ד) בחבירתה קרא שם כד"ו שחבירתה קרא לה שם. (פו"ס) ושני כד"ו ושתי. (פו"ז) למאתים כד"ו למאת. למאתים כד"ו למאת וכנ"ל למאה. (פו"ח) אר"י בר כד"ו א"ר בר וכנ"ל א"ר יוסה ב"ר. (פו"ס) באחר כד"ו כאחת. (פו"י) כאחד כד"ו כאחת. (פוי"א) אליעזר כד"ו לעזר. (פוי"ג) פליגון כד"ו פליגין. (פוי"ד) אליעזר כד"ו לעזר. דתני כד"ו די מתניתא. (פוט"ו) בחבירתה כד"ו וחבירתה. (פוט"ז) אבינא כד"ו אבונא.

הלכה ו מתני' היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשרות זו בזו. המעשרות שאני צריך להפריש מכלכלה זו יהיו קבועים בחברתה: הראשונה מעושרת. ומפרים מן השניה המעשרות של שתיהן: של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת. שהרי קבע מעשרותיה בשניה אבל השניה אינה מעושרת שהרי כשאמר של זו בזו כבר נפטרה הראשונה ונתקנה וכי חזר ואמר ושל זו בזו מפריש הוא מן הפטור על החיוב שהרי הרי בשניה פ"ה והשניה עדיין חייבת היתה ואין מפרישין מן הפטור על החיוב וצריך שיפריש מן השניה על שתיהן: מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה. כשאמר כך קבע כאחת מעשרותיהן של כל אחת בחברתה לפיכך קרא שם ומפרים מזו על זו ומזו על זו ואינו יכול להפריש עליהן ממקום אחר:

הלכה ו מתני' [א] (א) היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשרות של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת מעשרותי' מעשרות כלכלה בחבירתה קרא שם: גמ' ותני עלה [ב] נוטל מן השנייה שתי תאנים ושני עשורין ועישורו של עישור שמואל אמר לא מצי תניתה אין יסב חדא לעשר צריך מיסב חדא למאתים אין יסב חדא למאתים צריך מסב חדא לאלף אין יסב חדא לאלף צריך מסב חדא לעשרה אלפין אר"י בר חנינה (ב) *על הראשונה עובר בעשה ועל השנייה בעשה ולא תעשה על הראשונה עובר בעשה שקבע שני שמות כאחד ועל השנייה בעשה ולא תעשה שקבעו ב' שמות כאחד ושהקדים שני שבראשונה לראשון שבשנייה א"ר אליעזר דר"מ היא דר"מ אמר אין את תופס אלא ראשון ראשון בלבד (ג) תמן תנינן [ג] הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ א"ר יוסי הוינן סברין מימר מה פליגון רבי מאיר ורבנן לאחר כדי דבור אבל בתוך כדי דבור לא. מן מה דא"ר אליעזר ר"מ היא הדא אמרה אפילו בתוך כדי דבור אינו חוזר בו דתני מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחבירתה קרא שם מפני שקבע ב' שמות כאחת הא זה אחר זה אין את תופש אלא ראשון ראשון בלבד א"ר אבינא מודין חכמים לר"מ באומר תרומה זו תחת שני חייב בהמה זו תחת זבחים שני חייב מפני שקבע שני שמות כאחת הא זה אחר זה אין את תופש אלא ראשון ראשון בלבד לא כן א"ר שמואל בר רב יצחק בשם רב הונא אמר זו תמורת עולה חוזר בו אפי' בתוך כדי דבור כאן במתכוין לפחות כאן במתכוין להוסיף אמר הרי זו תרומה אפילו בתוך כדי דבור אינו חוזר בו אדם נשאל על הקדישו ואין אדם נשאל על תרומתו

ותני עלה נוטל מן השני' שני תאנים וכ' עישורין של עישור כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

אין יסב חדא לעשר צריך מיסב חדא למאה אין יסב חדא למאה כו' כן גי' הגר"א ז"ל:

כיצד כשאמר כך קבע כאחת מעשרותיהן של כל אחת בחברתה לפיכך קרא שם ומפרים מזו על זו ומזו על זו ואינו יכול להפריש עליהן ממקום אחר: גמ' ותני עלה. בתוספתא (פ"ח): וזה לשון התוספתא היו לפניו שתי כלכלות של טבל בזו מאה ובזו מאה נטלה תרומתן ואמר מעשרות זו בזו הראשונה מעושרת של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת (ובספרי הדפוס כתוב בבבא שנייה אין הראשונה מעושרת וט"ס הוא) ונוטל שני תאנים שני עישורין ועישורו של עישור מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחבירתה קרא שם נוטל עשרים תאנים מאיזה מהן שירצה בזו מאה ובזו מאתים אם מקטנה הוא נוטל נוטל אחת עשרה ואם מגדולה נוטל נוטל את כולה לא השלים בזו מאה ובזו אלף אם מקטנה הוא נוטל נוטל חמש עשרה ואם מגדולה הוא נוטל נוטל את כל השמים מכאן ואילך לפי החשבון. והכוני מפרש בתחלה לבבא הראשונה כפ"ע רפני בים מבבא השניה ואילך בזו מאה בזו מאתים וכו' כמה חילופין וכמה טעות וא"א להעמידה כמי שהוא לפנינו ולא שלטה יד המגיהים בתוספתא והכוני מסדר לפניך כמו שהעתיק הש"ס לקמן היה בזו מאה ובזו מאתים וכו' וזהו סיפא דהתוספתא בעצמ' וא"כ צריך לגרום בתוספתא נמי כן בזו מאה ובזו מאתים אם מקטנה הוא נוטל נוטל אחת עשרה ואם מן הגדולה הוא נוטל נוטל את כל השמים בזו מאה ובזו אלף אם מקטנה הוא נוטל נוטל חמש עשרה ואם מגדולה הוא נוכל נוטל את כולה לא השלים ונתחלפו הטעות בדפוס שם וזה פירוש דהתוספתא. ברישא דמיירי שאמר של זו בזו או שאמר של זו בזו ושל זו בזו דהדין בשתיהן שהראשונה מעושרת וצריך להפריש המעשרות מהשניה על שתיהן כדתנינן במתני' ומפרש לה בהתוספתא כיצד הוא עושה: נוטל שני תאנים. והן לתרומת מעשר של שתיהן שבזו מאה ובזו מאה. כדמיירי הכא בשתיהן שוות ותרומה גדולה כבר הופרשה מהן בתחלה כדקתני שנטלה תרומתן שני עישורין ועישורו של עישור כלומר המעשרות של שתיהן שצריך להפרישן מן השניה ועישורו של עישור היינו התרומת מעשר ממעשר הראשון ויתור לשון הוא דהא כבר מני לתרומת מעשר דקתני נוטל שני תאנים וזהו דקא מתמה שמואל על לשון התנא דברייתא כדלקמיה: שמואל אמר לא מצי תניתא. הכי כדנקט התנא בלישניה דקאמר נוטל שני תאנים והדר נקט ומני ועישורו של עישור אין יסב חדא לעשר צריך מיסב חדא למאה בתמיה כלומר אם כבר נטל הא' מעשרה והן השני תאנים שכל אחת א' מעשרה לתרומת מעשר של זו ולתרומת מעשר של זו והן בכלל המעשר הראשון דנקיט אבתרה וא"כ מאי האי דהדר קאמר ועישורו של עישור וכי עוד הפעם צריך ליטול האחד ממאה דהיינו עישורו של עישור והוא עצמו האחד מעשרה דכבר חשיב ליה: אין יסב חדא למאת צריך מיסב חדא לאלף וכו'. וכלומר וכן אם היו כאן אלף תאנים בכל אחת ואחת ונטל התרומת מעשר של כל מאה ומאה מהן והיינו חלק תרומת מעשר א' ממאה מעשר וכי תאמר שצריך עוד ליטול תרומת מעשר חד וזה עישורו של עישור מן האלף בתמיה שהרי כבר נטל א' מכל מאה ומאה והוא עשרה והיא העישורו של עישור של האלף וכן אם היו כאן עשרת אלפים תאנים ונטל התרומת מעשר של כל אלף ואלף והוא מאה וכי צריך עוד ליטול חד תרומת מעשר עישורו של עישור מן העשרת אלפים בתמיה שהרי כבר נטל עישורו של עישור של העשרת אלפים והוא המאה. הדין הוא פירושא דמילתא דשמואל דלא מתמה אלא על כפילת הלשון של התנא ומאריך בתמיה זו דקאמר כל הכי אין יסב כלדם שאומר וכי לעולם תאמר שצריך להפריש ולחזור ולהפריש וסיפא דהתוספתא אפרש לקמן בהעתקת הש"ס להסיפא: א"ר יוסי בר' חנינא על הראשונה עובר בעשה וכו'. על הראשונה ארישא דקאמר של זו בזו א"כ קבע שני שמות של מעשרות של זו וזו כאחת והרי כאן עשה לפי שצריך להפריש כסדר בתחלה מעשר ראשון של שתי הכלכלות וא"כ מעשר שני שלהן וכדתנן לקמן (בפ"ג דתרומות) שאם הקדים מעשר שני לראשון עובר בל"ת שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר ומיהו הכא אין כאן ל"ת שהרי הכלכלה הראשונה היא שמעושרת ושיפרים מהשניה יכול הוא להפריש בתחלה המעשר הראשון של שתיהן וא"כ מעשר שני שלהן ואין ל"ת אלא על קדימת הפרשה אלא על העשה הוא שעובר מפני קריאת השם שקבע שני שמות של המעשרות כאחת וצריך לקבוע שם מעשר ראשון וא"כ לקבוע שם מעשר שני: ועל השנייה. בסיפא שאמר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה והדין הוא שמפרים מאיזו מהן שירצה אם היו שתיהן שוות ובזה יכול הוא להפריש בתחלה המעשר ראשון על שתיהן וא"כ המעשר שני ואין כאן ל"ת אלא שאם אינן שוות דהדין הוא שצריך להפריש מזו על זו ומזו על זו בדווקא כדלקמן ונלמד מהסיפא דתוספתא א"כ כשמפרים מכלכלה הראשונה על השנייה מקדים הוא המעשר שני שבה למעשר ראשון שבשניה והרי כאן ל"ת והטעם משום קביעת השם כאחת כדפרישית בהרישא: א"ר אלעזר דר"מ היא. על הסיפא קאי הא דקתני מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחבירתה דמשמע דוקא כשקבע השם כאחת הא לאו הכי תפים לשון ראשון לעולם ואפי' חוזר בו בתוך כדי דיבור וכדדייק לקמן וזהו כר"מ דתמורה דתמן תנינן (בפ"ה דתמורה) אמר ה"ז תמורת עולה וכו' ה"ז תמורת עולה. דברי ר"מ דאית ליה תפים לשון ראשון ורבי יוסי פליג עליה התם וס"ל דאם לכך נתכוון מתחלה דבריו קיימין ותמכר ויביא בדמי חצייה תמורת עולה ובדמי חצייה תמורת שלמים: הוינן סברין מימר. דלא פליג ר"מ אדרבנן אלא אם לאחר כדי דיבור חזר ואמר תמורת שלמים דבהא ס"ל דאינו חוזר בו אבל בתוך כדי דבור שאמר תמורת עולה חזר בו ואמר תמורת שלמים לא פליג ומודה דיכול לחזור בו כך היינו סבורין לומר אבל מן מה דאמר ר"א דר"מ היא מתני' הדא אמרה דס"ל דאפילו בתוך כדי דיבור אינו חוזר בו כדמסיק ואזיל: דהיא מתניתא וכו'. כלומר וכדדייק ממתני' דהכא דדוקא כאם קבע שם מעשרות כלכלה בחברתה כאחת הוא דאמרינן דקבע שם הא בזה אחר זה לעולם אמרינן תפוס לשון ראשון ואפילו חוזר בו בתוך כדי דיבור הראשונה היא דמעושרת ומוקי לה כר"מ ש"מ דר"מ הכי סבירא ליה: מודים חכמים לר"מ באומר תמידה זו תחת בני חייב. כלומר שאומר בתחלה תחול תמורה על זו ואח"כ תהא תמורה תחת שני שהיה לפניו בזה הכל מודים שתפס לשון ראשון וחייל תמורה על הראשון וחייב כלומר בדין תמורה שאם המיר מומר וחייב מלקות ארבעים שעבר על לאו דלא ימיר וקמ"ל דבכה"ג תמורה על הראשון הוא דחיילא: בהמה זו תחת זבחים שני. כלומר או אם אמר בהמה זו תחת שני זבחים שהיו לפניו ובזה הכל מודים דתרווייהו קדשי דדעתו שלא תחול זו אא"כ חלתה זו: מפני שקבע וכו'. אמר מר מפני שהבע שני שמות כאחת הא בזה אחר זה לעולם תפוס ל' ראשון ואפילו חוזר בו בתכ"ד ופריך לא כן וכו' דחוזר בו בתוך כדי דבור והאי אפילו דנקט הכי אשגרת לישן הוא וכלומר דאפילו אם רוצה לחזור בו חוזר אם הוא בתוך כדי דבור: כאן במתכוין לפחות. דבורו הראשון כגון שאמר תמורת עולה ורוצה לחזור שלא תהא תמורת עולה כ"א תמורת שלמים וכן נמי בגוונא דמתני' לא תהא מעשרות זו בזו אלא זו בזו אינו חוזר בו אפילו בתוך כדי דבור כאן הא דר' שמואל במתכוין להוסיף שאומר בתוך כדי דיבור ותהא נמי תמורת שלמים דאז חוזר בתכ"ד ותרווייהו חיילי: אמר ה"ז תרומה. על פירות טבלו אינו חוזר בו אפילו תכ"ד מפני שנשאלין על הקדש כדקיי"ל יש שאלה בהקדש ולפיכך לענין חזרה נמי אמרינן דחוזר בתכ"ד אבל אין נשאלין על התרומה דאין שאלה בתרומה ואינו יכול לחזור בו: כיצד

תוספת הרי"ד

טמאה עם טהורה עם החולין, ולא דמיא תמן טמאה לצורך טהורה ברם הכא חולין לצורך טמאה, חבריא בעי וישליכנה לאשפה ויקדשנה ומשני ויש אדם מקדים דבר שאינו שלו, ויקדישנה וישליכנה לאשפה ויש אדם מבקיר דבר שאינו שלו ע"כ, ומשמע מהאי סוגיא דאסור לרדנה ולהוליכה לקרן זוית ולקרות לה שם בקרן זוית דא"כ יקפה ירדנה ויוליכנה לקרן זוית ויקרא לה שם, וראיתי בש"ך ז"ל דמקשה באמת כן והניח בצ"ע, עכ"פ משמע דהשם מוכח דהתרומה טמאה אסור לטלטלה וחיישינן שמא יאכלנה אם לא שינימנה בקרן זוית ואסור לטלטלה להניחה בקרן זוית, ולהוליכה לקרן זוית ושם יקרא שם נמי אי אפשר והוא מטעם דאין להניח בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה טבל דחיישינן שמא ישרפנה עם הטמאה, כמו דאין מניחין תרומה טמאה בבית מהטם תקלה שמא יאכלנה ומניחה בשביל זה בקרן זוית דמיוחד לשרפה כמו כן אין מניח טבל שמא בקרן זוית דמיוחד לשרפה משום תקלה דשמא יבא לשרוף לטבל וקי"ל דאין מדליקין בטבל טמא וחברייא בעי וישליכנה לאשפה ויקדישנה פי' כיון דפל אשפה אין חשש תקלה לא משום שמא יבא לאוכלו כדאיתא במס'

עין משפט נר מצוה יט [א] מיי' פ"ז ממעשר הל"א. כ [ב] שם הל"ב יג. כא [ג] מיי' פ"ב מה' תמורה ה"ד.

מסורת הש"ס (א) תמורה ד. (ב) ע' תוס' שם ד"ה ואמר. (ג) תמורה כה.

גליון הש"ס *על הראשונה עובר. ע' בנמוקי כאן שכתב. דאף דבדמאי מותר להקדים שני לראשון. כמבואר סוף פ"ק ר"ה ס"ל כאידך אמוראי התם דאסור. וכפי הנראה מפרש לה כאן בדמאי. וכ"כ התוס' בתמורה דף ד. ד"ה היו. וע' בתוס' יו"ט כאן. ובזה סרה קושית המש"ח על התוס' יו"ט והו"ק. וע' נהק נתן הספרדי בתמורה שם. ומיושב ג"כ קוש' המש"ח:

ככר לאדן

*שמואל אמר לא מצאי תניתה כו"ל. פי' הרש"ס לא מצאתי ידי ורגלי בה:

מהר"ם יפ"ם

היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשרות זו בזו דראשונה מעושרת. של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת. מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה כצ"ל (וכ"ה הגירסא במשנה שבמשניות):

(א) כיצד הוא עושה נוטל עשרים תאנים מאיזה מהן שירצה וכל עשר דיסב אית בהון תרומת מעשר *עד כדון בשוות היה בזו מאה ובזו מאתים אם לשם מאה הוא נוטל אחת עשרה אם לשם מאתים הוא נוטל שלשים תאנים בזו מאה ובזו אלף אם לשם מאה הוא נוטל נוטל חמש עשרה אם לשם אלף הוא נוטל אפילו הוא נוטל את כולה אינו משלים (ב) מי שיש לו בכלכלה והוא מבקש לעשר' נוטל שני תישועין ותשוע של תשוע שהן עשר מעשר ותשע מעשר שני ויאמר תשע עשרה א"ר זעירא דברי חכמים וחידותם הרוצה להכנים מאה תאנים מתוקנו' לתוך ביתו הרי זה נוטל על כל תאינה ותאינה שני תישועין ותישוע של תישוע שהן עשרים ושלש תאיני' ארבעה ואחד תישועו של תישוע:

הלכה ז מתני' [א] מאה טבל מאה חולין נוטל מאה ואחת מאה טבל מאה מעשר נוטל מאה ואחת מאה חולין מתוקנין מאה מעשר נוטל מאה ועשר מאה

כיצד הוא עושה. אסיפא דמתני' קאי אם אמר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחבירתה וסיפא דהתוספתא שהבאתי לעיל היא: נוטל עשרים. תאנים מאיזה מהן שירצה למעשר ראשון על שתיהן וה"ה שנוטל עשרה מכל אחת מהן אלא דלרבותא נקט דאפילו מאחת מהן שירצה נוטל המעשר של שתיהן דכיון דקבע בשתיהן כאחת והן שוות בזו מאה ובזו מאה כדקתני ברישא דהתוספתא כדלעיל בכלכלה אחת חשובה ונוטל מאיזה שירצה על שתיהן ולא נקט הכא אלא המעשר ראשון ואע"ג דבעי נמי לאפרושי מעשר שני על שתיהן משום דעיקר מאי דקמ"ל דאין קפידא בתרומת מעשר אם נוטל מאחת מהן על שתיהן כדמסיים ואזיל וכל עשר דיסב אית בהון תרומת מעשר האחד מן העשרה וכלומר דהואיל והן שוות לא איכפת לן גם בתרומת מעשר שנוטל מאיזו מהן שירצה על שתיהן וכדאמרן דכאחת חשיבי משא"כ בסיפא בשאינן שוות דיש קפידא בתרומת מעשר וכדלקמן ומיהו בסיפא לן דגם מעשר שני שצריך להפרים נוטל אף מאחת על שתיהן: עד כדון. שאמרנו בשוות הן הכלכלות אבל אם היה בזו מאה ובזו מאתים תאנים וככה"ג שאינן שוות מספקא לן דילמא היה דעתו לקבוע מעשר של אחת מהן בחברתה דוקא דאל"כ למה אמר מעשרות כלכלה בחברתה הלא אינם שוות ואין ערך המעשר של זו כמו של זו אם לא דקפיד שיהו המעשרות של אחת מהן בשניה ואיכא נמי למימר דלא קפיד בכך לדוקא אלא אם ירצה יהא מפרים מאחת מהן על חברתה ואם ירצה יפרים מכל אחת המעשרות שלה הלכך אמרינן דעל המעשר גופיה לא איכפת לן אם יפרים מאחת מהן על שתיהן דאף אם נחום דמאי קבע של אחת מהן בחברתה בדוקא מ"מ הואיל והמעשר אין בו איסור לזרים יפרים מכל היכא דיפרים כי קא מספקא לן במה דאיכא למיחש על תרומת מעשר הוא דמספקא לן דשמא בדוקא קבע המעשר של אחת בחברתה וא"כ אם יפרים מכ"א המעשר שלה אכתי איכא חשש לתרומת מעשר מאחת מהן באידך ואסור לזרים וכיון שכן דספק הוא כדאמרן אמרינן דבהאי חלק מהתרומות מעשר אם מפרים הוא מאידך על האחרת נפיק ידי חובתיה דאף אם היה דעתו בדוקא בכך כבר הפרים חלק תרו"מ גם מאחת על חבירתה ובלבד שבין הכל יפרים ערך המעשר עם תרומת מעשר. ובסברא זו יהיה קרוב לפרש כוונת התוספתא והסוגיא דהכא ואם שכולה מקשה היא ולא מצאנו חומר הענין בכל המסכת כזה: אם לשם מאה הוא נוטל י"א. כלומר אם נוטל ממנו לשם המעשר שלה צריך שיטול י"א והיינו עשרה: בשביל מעשר הראשון עם התרומת מעשר על המאה והאחת יתירה בשביל ספק תרו"מ של המאתים דשמא הוקבע התרומת מעשר של המאתים בתוך אותה של מאה ומשום דספק הוא אם בדוקא הוא שתהא מעשר של אחת מהן בחברתה אם לא די באחת שהוא חצי חלק התרומת מעשר של המאתים שהן שתים למאתים וכדאמרן דהואיל וספק הוא נפיק ידי חובתיה בהאי חלק תרומת מעשר של אידך בחברתה: אם לשם מאתים הוא נוטל ששים תאנים. כלומר ואם מפרים מן של מאתים את כל תשלום המעשרות המגיע לשתיהן והן שלש מאות ומכל מאה מעשר ראשון ומעשר שני וששים לאו דוקא אלא התנא לדרך העברה ודרך כלל נקט ואינן אלא קרוב לששים י"ס מכל מאה עשרה למעשר ראשון ותשעה למעשר שני שהן כ"ז לשני מאות שבשתי הכלכלות וה"ס דהוה מצי להפרים סך זה מאותה של מאה אלא מטעמא דאמרן דשמא הוקבע המעשר של אחת מהן בחברתה הואיל ואינן שוות ומה שמפרים הי"א מאותה של מאה הוא בחשבון ומשלים מאידך עד קרוב לששים שהוא חשבון כל המעשרות של שתיהן וממ"כ נפיק ידי חובתיה והיינו דתני בתוספתא בבבא זו אם מן הקטנה הוא נוטל נוטל י"א ואם מן הגדולה הוא נוטל נוטל את כל הששים וכפי אשר הבאתי לעיל לגרום בתוספתא כדמוכח מהכא. י"א ואם מן הקטנה הוא נוטל דקאמר היינו שהוא נוטל לשם הקטנה כדקאמר הכא וכן אם מן הגדולה וכו' וכדפרישית: בזו מאה ובזו אלף אם לשם מאה הוא נוטל נוטל חמש עשרה. זה ג"כ מתפרש על דרך הבבא שלפניה דאם הוא נוטל ממנה לשם המעשר שלה צריך שיטול עשרה בשביל מעש"ר עם התרומת מעשר שלה ועוד חמש בשביל הספק תרומת מעשר של האלף שמא הוקבע בתוך אותה של מאה והתרומת מעשר של אלף עשרה הואי ומשום שהוא ספק אם הוקבע בה או לא די בחצי חלק תרומת מעשר שהוא חמש: ואם לשם אלף הוא נוטל אפי' הוא נוטל את כולה אינו משלים. כלומר בזה אין צריך לומר שמפרים את כל תשלום המעשרות מן אותה של אלף ואף אם לא קבע בדוקא מעשר אחת בחבירתה שהרי מאותה של מאה אי אפשר להפרים כל המעשרות של י"א מאות ואפילו הוא נוטל את כולה אינו משלים לחשבון המעשר ראשון ומעשר שני של האלף לבדה וא"כ פשיטא הוא שמפרים תשלום כל המעשרות מאותה של האלף וזהו ג"כ דברי התוספתא בבבא זו כמו שהבאתי לעיל להגיה לפי סוגיית הש"ס. וזהו ביאורה של תוספתא והסוגיא זו החמורה: מי שיש לו כלכלה והוא מבקש לעשרה. זהו ג"כ בתוספתא שם בתר ההוא דלעיל: נוטל שני תישועין. שני פעמים תשע ממאה והן י"ח ותישוע של תישוע שהוא אחת שהן בין הכל עשר למעשר ראשון ותשע למעשר שני ופריך אליסנא דברייתא ויאמר תשע עשרה ולמה ליה למנקט בהאי לישנא שני תישועין וכו': אמר ר' זעירא דברי חכמים וחידותם. כלומר כך הוא סדר החכמים לדבר בלשון חידה ואף שכאן פשוט הוא בא ללמדינו להבין דבריהם שלפעמים הן אומרים בדרך חידה ועמוק הוא מי ימצאנו כ"א לאחר יגיעה הרבה תגיענו ועל דרך מאמר החכם להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם וכעין הסיא תוספתא והסוגיא דלעיל שבארנו אותם: הרוצה להכנים מאה תאנים מתוקנים. שיש לו תאנים טבל ורוצה לתקנם מכל וכל מהתרומה והמעשרות ושיהו נשארים אח"כ מאה מתוקנים: על כל תאנה ותאנה שני תישועין. כלומר לפי החשבון של כל התאנים שיש לו כאן לפניו ואם רוצה הוא שיהו מאה מתוקנים מכל המתנות א"כ צריך שיהיו לו תאנים מלבד המאה כדי להפרים מהן מה שצריך ונמצא שהוא מפרים בתחלה שנים לתרומה ממאה ושני תישועין ותישוע של תישוע שהן י"ט למעשר ראשון ומעשר שני ממאה נשארו ע"ט מתוקנים מתרומה ומעשרות והרי הן כ"א מה שהפרים וצריך להשלים למאה כ"א אחרים ועדיין צריך הוא ליטול שתים מהן עצמן כדי לתקן אותן הכ"א המשלימין למאה ומפני שהשיעור התרומה מכ"א הוא דבר מועט ואינו מגיע אפי' לחצי תאנה לא קחשיב כ"א שתים מהן למעשר קחשיב והרי הן כ"ג תאנים שהפרים ונמצא עכשיו יש בידו מאה תאנים מתוקנים מהכל והיינו דקא מסיים הש"ס ארבעה אמר תישועו של תישוע כלומר אותן הארבעה שצריך עוד לחשוב מלבד הי"ט של מעשר ראשון ומעשר שני והן שתים לתרומה שהפרים בתחלה ושתים מעשר לאותן הכ"א שמשלים למאה מתוקנים הן בכלל התישוע של תישוע שאמר התנא דמלבד התישוע של התישוע צריך שיטול עוד ארבעה ובין הכל הן כ"ג תאנים שהפרים כדי שיהיו בידו מאה מתוקנים כדאמרן וזהו ג"כ להבין דברי חכמים וחידותם:

הלכה ז מתני' מאה טבל מאה חולין. שנתערבו והך טבל דמתני' דהכא איירי בטבל שהופרש ממנו תרומה גדולה אלא שלא הופרשו ממנו המעשרות והרי הוא טבול לתרומת מעשר לאחד ממאה שבו: נוטל מאה ואחת. לפי שדין הטבל שאוסר מין במינו ואפי' בכל שהוא עד שיפרישו וכשהוא נוטל המאה מהתערובות הטבל הוא שנוטל ולפיכך אמרו שצריך ליטול עוד אחת מהמאה של החולין עמו ומפסיד אותה הסאה האחת מפני שהסאה של תרומת מעשר שבטבל נתערבה בחולין וא"ת נהי דלכך הוא הלא תרומת מעשר עולה באחד ומאה וכשנוטל המאה טבל מן המאתים שנתערבו א"כ ישארו המאה חולין מתוקנין כמו שהיו היינו טעמא שאם אתה אומר אינו נוטל אלא מאה יטעה ויחשוב שאותן המאה הן המאה החולין שעלו בידו ויחשוב אותן לחולין ובאמת אינו כן שהטבל הוא שמפרישו מן החולין ונמצא ישארו אלו המאה טבל בטיבלן שיחשוב שהן חולין ולא יפרים מהן הלכך צריך הוא שיטול עוד סאה אחת מן החולין מפני התרומת מעשר כדי שידע שהטבל הוא שהפרים ויתקנו לפי מה שצריך לתקנו וישארו מהחולין צ"ט סאה מתוקנין והאי מטעם להאי טעמא בהאי תלמודא בפרק הבית והעליה: מאה טבל מאה מעשר. שנתערבו ג"כ הוא נוטל מאה ואחת ומפסיד מן הטבל אותה סאה אחת וישארו צ"ט שאין טבל ואותן המאה ואחת הכל מעשר הן וטעמא בהך חלוקה הויא כעין הטעם דהחלוקה הראשונה שאם אתה אומר לא יטול אלא מאה יחשוב שהמאה שנטל הוא הטבל ולא יפרים כ"א סאה אחת לתרומת מעשר ממנו ובאמת אינו כן שהמאה שנטל הן המעשר מפני שזהו הכלל כל שיש בו יותר מן האיסור אותו הוא שמפרישין מהתערובות שנתערב עם האחר וכן הוא כאן שבמאה הטבל יש סאה אחת לתרומת מעשר ובמאה מעשר יש עשרה לתרו"מ לפיכך אמרו שיטול מאה ואחת כדי שידע שהן המעשר ויפרים תרומת מעשר כשיעור הראוי למאה ואחת מעשר שאף אותה סאה אחת שניטלת מן הטבל נעשית מעשר ומ"מ ההפסד הוא מן הטבל שאם לא נתערבו היה מפרים מהטבל עשרה למעשר והעשירי שבאותן עשרה היה לתרומת מעשר והיו נשארים בידו מאותן המאה טבל תשעים סאה שהן מעושרים ומתוקנים ממעשר ראשון ומאותן המאה מעשר לא היה צריך להפרים כ"א עשרה לתרומת מעשר עכשיו שנתערבו אומרים אנחנו שאותה הסאה שהוא נוטל עם המאה הן הכל כמעשר ונמצא אותה הסאה הנוספת היא ההפסד שגם היא למעשר ומפרים מהן עשרה למאה לתרומת מעשר וחלק העשירי מאותה סאה מעשר לתרומת מעשר ומהצ"ט שאין שנשארו טבל צריך עכשיו שיפרים מעשר מכל הצ"ט והן עשרה שאין פחות עשירית ובין הכל הוא מפסיד סאה כדאמרן: מאה חולין מתוקנין מאה מעשר. שנתערבו ובמאה מעשר שלא הפרים מהן תרומת מעשר יש בהן עשרה מתרומת מעשר לפיכך נוטל מאה ועשר לפי שהתרומת מעשר נתערב בחולין וא"כ צריך להפרים מהחולין כדי שיעור תרומת מעשר שבמאה המעשר ונוטל מאה ועשר והן הכל מעשר ומפרים מהן התרומת מעשר כשיעור תרומת מעשר מן הק"י מעשר שהן י"א ואותן העשרה שמוסיף על המאה מפסיד הוא מן החולין וישאר תשעים שאין חולין מתוקנות כמו שהיו וא"ת א"כ יהיו החולין הכל מדומע שהרי עשרה תרומת מעשר שנפלו למאה הן ותרומה

כיצד הוא עושה כו' בזו מאה ובזו מאתים נוטל שלשים אם לשם מאה הוא נוטל אחת עשרה אם לשם מאתים הוא נוטל עשרים ושתים בזו מאה ובזו אלף אם לשם מאה הוא נוטל נוטל אחד עשר כו' כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

על כל תאנה ותאנה ב' תשועין ותישוע של תישוע שהן עשרים ושלש תאנים, כן נראה שהיה גרס מתחלה כן ומתחיל מתניתן ומחק תיבת ארבעה אמר תישוע של תישוע ואח"כ נתקן כך דמחק תיבת אמר וה"ג וד' תישועין ותישוע של תישוע:

(שו"א) מאיזה כנ"ו מאי זו. (שו"ב) בהון תרומה כנ"ל בהון הדא תרומה. (שו"ס) שלשים כנ"ו עשים. (שו"ג) ואחד כנ"ו אשר.

תוספת הרי"ד

במס' ב"ק (דקט"ו) ולא שמא יבא להדליק, ומשני כיון דישליכנה לאשפה הוי הבקר לאשפה כדפי' הק"ע ז"ל דיוליכנה על האשפה ויקדישנה שם ושם ישליך מידו ואין אדם מקדים דבר שאינו שלו ולא יכול להקדים, ופריך ויקדישנה וישליכנה ומשני דאין אדם רשאי להשליך במקום ספק דבר שאינו שלו הרי משרש דלהוליך

עין משפט נר מצוה כב [א] מיי' פ"ח ממעשר הל"ג.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ח. (ב) שם.

גליון הש"ס *עד כדון בשוות. ע' במפרש כאן. וע' במפרש בתוספתא ובס' ת' אלי' ובלח"ם וע' ברמב"ם פ"ז ממעשר הל"ג. והכ"מ לא מצא מקומו מכאן:

(פו"ט) דאיתפלגין כד"ו ואיתפלגון. שני כריים ואחד בכי"ל תרומת שני כריים באחד. (פוי"א) מנא כד"ו מזו. (פוי"ג) לה כד"ו ליתא. ויעלה כד"ו ויעלם. (פוט"ו) לשעבר כד"ו בשעבר. (פוי"ח) אותה כד"ו אותו. (פוכ"ג) עשר שורות של עשר עשר כדי. כד"ו עשרה שורות של עשר כדי.

מאה טבל ותשעים מעשר תשעים טבל ושמונים מעשר לא הפסיד כלום זה הכלל כל זמן שהטבל מרובה לא הפסיד כלום: גמ' ר"ש בן לקיש אמר צריך להתנות ולומר אם טבל עלה בידי הוא מעשר ואם מעשר עלה בידי הרי הוא עשוי תרומת מעשר א"ר יונה צריך לכפול תנייו ולומר ואם לאו לא עשיתי כלום רבי יוחנן אמר אינו צריך לכפול תנייו דין כדעתיה ודין כדעתיה דאיתפלגין (א) שני כריים ואחד מהן רבי יוחנן אמר קדשו מדומעין ור"ש בן לקיש אמר לא קדשו א"ר מנא חולקין על ר"א בן ערך דתני מעשר טבל שנתערב בחולין *אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציאו לפי חשבון ואם לאו ר"א בן ערך אומר יקרא לה שם לתרומת מעשר שבו ויעלה באחד ומאה א"ר בא בר ממל תיפתר בדברים שאין להן עלייה רבי הלל בן פזי בעי ויפצע אמר רבי יונה מותר לפצע לא כן תנינן [א] (ב) נתפצעו האגוזים לשעבר הא בתחילה לא אמר רבי יונה כיני מתנית' כל זמן שהטבל מרובה על המעשר מעשר לא הפסיד כלום רבי לוינטי בשם רבי יונה כל טבל דאנן קיימינן הבא טבל לראשון ולשני רבי אבהו אמר איתפלגון רבי ורבי דוסתי בי רבי ינאי חד אמר עושה אותה שני למקום אחר וחרנא אמר עושה כולו שני למקום אחר ומפריש עליו ראשון למקום אחר מה נן קיימין מאה טבל ותשעים מעשר נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד מאה טבל ושמונים מעשר נוטל שמונים ושלש חסר שני עשרונים מיכן והילך לפי חשבון:

הלכה ח מתני' מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין ואמר שורה החיצונה אחת מעשר ואינו ידוע איזו היא נוטל שתי חביות לוכסן
חצי

דאיתפלגין תרומות ב' כריים בא' מהן כו' דתני מעשר טבל כו' מחק תיבת מעשר וכתב בצדו במקום מעשר תרומת ותיבת תרומת הנכתב בצדו ספק לי אם הוא כ"י הגר"א ז"ל:

איתפלגון רבי ור' דוסתאי בר' ינאי כו' מה אנן קיימין מאה טבל ותשעים טבל נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד מאה טבל ושמונים טבל נוטל שמונים ושנים כו' ר"כ בשם רבנן דקסרין בשהפרים חזיין ממקום אחר כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו, וניכר שהיה מתחלה תיבות על הגליון ומחקם והגי' כמו שהוא לפנינו כעת: חוזר

ותרומה אינו עולה אלא באחד ומאה הא ליתא דתינח אם היה העשרה התרומת מעשר כבר מפורשים ומבוררים לתרומת מעשר אז הדין שצריך א' ומאה כנגד התרומת מעשר שנפלו אבל כאן שאין התרומת מעשר מבורר ומופרש אלא שיש במאה יעשר הטבולין לתרומת מעשר כדי עשרה לתרומת מעשר הלכך לא מחמרינן כאן אלא שהוסר בהחולין כדי אותן העשרה ויהיו כמעשר וצריך ליטלן מהחולין עם המאה מעשר ומפרים מן הכל תרומת מעשר ותשעים בחולין נשארו מתוקנין. והא דקתני הכא חולין מתוקנין ולא חולין סתם כמו ברישא הע"ג דגם ברישא בחולין מתוקנין איירי הא קא משמע לן דלא תימא דאין הדין דהאי חלוקה כ"א בשנתערבו המעשר בחולין שהוציאו ממנה התרומה גדולה לבדה ולא הוציאו ממנה המעשר דאז אמרינן דהמעשר של מאה מוציא גם העשרה מעשר שבהחולין ונוטל מאה ועשר למעשר מפני שנתחבר מעשר למעשר ואינו מפסיד כלום אבל לא בנתערב המעשר עם החולין המתוקנין לגמרי ואפילו מן המעשר הלכך קמ"ל דאף אם נתערבו בחולין המתוקנין לגמרי אוסר בהן עד כדי עשרה מטעם העשרה תרומת מעשר שבמאה המעשר וכדאמרן: מאה טבל תשעים מעשר וכו'. כל זמן שהטבל מרובה לא הפסיד כלום והטעם דכשהטבל מרובה א"כ לעולם אין במעשר הפחות ממנו כדי שיעור שנוכל להעלות התרומת מעשר שנתערב בו ואם אתה מחשבו כתרומות מעשר שנפל למעשר נמצא המעשר מדומע הכל הוא ולפיכך לא החמירו כן במעשר וכל זמן שהטבל מרובה לא הפסיד מן הטבל כלום והיינו אם הטבל מרובה על המעשר בין בעשרה או פחות דלעולם שייך האי טעמא ועשרה דנקט במתני' לאו דוקא והכי אמרינן בגמרא וכדנפרש בהסוגי': גמ' רשב"ל אומר צריך להתנות. אבבא מאה טבל מאה מעשר קאי דכשהוא נוטל מאה ואחת צריך להתנות ולומר אם טבל עלה בידי. כלומר על אותה השאה אחת הוא אומר כן אם זו של המאה טבל היא שעלה בידי הרי הוא מעשר כמו המאה מעשר שנטלתי ואם של מעשר הוא הא' שעלה בידי הרי הוא עשוי תרומת מעשר על המאה טבל: צריך לכפול תנאו ולומר ואם לאו לא עשיתי כלום. על מה שהוא אומר הרי הוא עשוי תרומת מעשר צריך הוא לכפול ולומר ואם לאו שאין הדבר כמו שאמרתי לא עשיתי כלום שלא יהא חל שם תרומת מעשר על האחת הנוכפת: ר' יוחנן אמר אין צריך לכפול תנאו. כלומר שא"צ כאן לתנאי כלל אלא יכול הוא לקרותו לתרומת מעשר כך ואע"פ שאינו יודע אם הוא מהטבל או מהמעשר כיון שנוטל עם המאה הרי הוא מעשר וקורא שם לתרומת מעשר: דין כדעתיה ודין כדעתיה. ואזדו ר"י ור"ל לטעמייהו דאיתפלגון לקמן (בפ"ג דתרומות) וה"ג שם תרומת שני כריים כאחת מהן ר' יוחנן וכו'. וכצ"ל כאן. כלומר אם היו לפניו שני כריים של תבואה ואמר תרומת שני כריים באחד מהן מהו ופליגי ר"י ור"ל ר' יוחנן (ס"ל) קדשו מדומעין כלומר קדשו התרומות שבהן והרי שניהן מדומעין שאינו ידוע באיזה מהן התרומה ור"ל סבר דלא קדשו כלל מכיון שאמר סתם ולא פירש היכן ובאיזה הכרי קבע שהתרומה והיינו דאמר הכא דלכל חד וחד לטעמיה הוא דאזיל דר"ל ס"ל מכיון שאינו ידוע לו אם הוא מהמעשר או לא צריך להתנות עליו דבלא כך לא חל עליו שם תרומת מעשר ור"י ס"ל דא"צ להתנות דחל עליו תרומת מעשר כמו דס"ל התם שאע"פ שאין ידוע לו היכן היא התרומה חל עליהם שם תרומה ושני הכריים מדומעין: אמר רבי מנא וכו'. ארישא דמתני' מהדר מאה טבל מאה חולין נוטל מאה ואחת וכדפרישית במתני' דאותו הא' שצריך הוא ליטול נוסף על המאה ומפסיד מן החולין מטעמא דהוי כשאה של תרומת מעשר שבמאה הטבל נתערב בהחולין ואע"פ שהיה בדין דאף אם הוא כך מ"מ הרי למאה חולין נפלה וא"כ יעלה באחד ומאה ולא יפסיד מן החולין כלום ואפ"ה אמרינן דמפסיד אותה השאה מן החולין ועלה קאמר רבי מנא שמעינו שחלוקין הן חביריו על ר"א בן ערך דלקמן: דתני. בתוספתא דתרומות (פ"ה): מעשר טבל. טבל שטבל לתרומת מעשר שלא הופרש ממנו ונתערב בחולין: אם יש לו פרנסה ממקום אחר. שיש לו ממה להפרים על זה הטבל ממקום אחר מוציא עליו לפי חשבון הטבל שנתערב: ואם לאו ר"א בן ערך אומר קורא שם לתרומת מעשר שבו ועולה בא' ומאה. כך הוא בתוספתא שם וכלומר אם נתערב במאה חולין א"כ קורא לו שם לתרומת מעשר ויעלהו בא' ומאה והיינו נפסיד מן החולין כלום והשתא מתני' פליגא על ר' אלעזר בן ערך דממתני' שמעינו דמפסיד אחת מן המאה חולין ואמאי ויעלהו לתרומת מעשר בא' ומאה: תיפתר. למתני' בדברים שאין להם עלייה שאינם בטלים וכהאי דתנינן (בסוף פ"ג דערלה) ואלו הן שהן מקדשין אגוזי פרך ורמוני באדן וכו' דחשיבי הן ולא בטלי: ויפצע. אותן ואז בטלה חשיבותן דהא תנן התם נתפצעו האגוזים נתפרדו הרימונים יעלו בא' ומאתים וה"נ יעלה בא' ומאה: א"ר יונה מותר לפצע. בתמיה וכי מותר לכתחילה לפצע כדי לבטל האיסור וכי לא כן תנינן שם נתפצעו האגוזים בשעבר אם נתפצעו בדיעבד הא לכתחילה לא: כיני מתניתא. הא דקתני כל זמן שהטבל מרובה לא הפסיד כלום כן צריך לפרש כל זמן שהטבל מרובה על המעשר המעשר הוא שלא הפסיד כלום וכדפרישית טעמא במתני' דבכה"ג דמתני' ודאי לא משכחת לה שמה שהוא מרובה על המעשר יעלה במעשר הפחות ממנו שהרי הן עשרה ולא יעלו בתשעים במעשר וה"ה נמי אם הטבל מרובה בפחות מעשרה לא משכחת לה שיעלה בהמעשר וקמ"ל דאנן קפדינן שלא יהא המעשר מפסיד כלום וכלומר שאם תחשבהו כ־יין תרומת מעשר ממש שנפל למעשר אם כן יהיה המעשר מדומע ויפסיד המעשר: כל טבל דאנן קיימינן. במתני' הכא טבל לראשון ולשני .ולא לתרומה גדולה דאל"כ אמאי מפסיד אחת מן החולין בשביל התרומת מעשר לבד הרי יש כאן טבל שהוא טבול גם לתרומה גדולה והיה לו להפסיד שלשה השתים בשביל התרומה והא' בשביל התרומת מעשר אלא ע"כ בשנפרשה התרומה גדולה והטבל שאנו חוששין בשביל התרומת מעשר שבו: חד אמר עושה אותו שני למקום אחר וכו'. לאו אמתני' קאי אלא אהא דתני בתוספתא .גייתי הש"ם אבתרה דפלוגתייהו וכדמפרשינן לקמן: מה אנן קיימין. פלוגתייהו ואהיכא קאי דהא במתני' קתני דבזמן שהטבל מרובה לא הפסיד כלום וכ.ור המעשר כמו שהיה וכן הטבל כמו שהיה ולמה לו לעשות שני למקום אחר: מאה טבל וכו'. כלומר דמפרש דאהאי ברייתא קאי פלוגתייהו ותוספתא היא (בפ"ח) אלא דשם כתובה בשיבוש ובהיפך וגי' דהכא עקרית מלבד תיבת שלש בסיפא הועתק בטעות והאי תנא דברייתא פליג אתנא דמתני' בדין אם הטבל מרובה דע"ל דמפסיד כן הטבל כשיעור תרומת מעשר שבו וכן שיעור תרומת מעשר של תשעים אם היו טבל והיינו דקאמר מאה טבל ותשעים מעשר נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד וכלומר דנוטל המעשר התשעים ועוד השתים חסר עישור אחד היינו אחד בשביל התרומת מעשר שבטבל דחיישינן שמא הוא בתוך המעשר ועושה עוד להתשעים כדין יבא לתרומת מעשר וזהו אחד חסר עשירית שהוא שיעור תרומת מעשר לתשעים וכל זה מפסיד הוא מן הטבל שהרי צריך להפרים עוד תרומה מעבר מן הטבל הנשאר דהוי ביעורו והמעשר התשעים נשארו כמו שהיו ומפרים מהן תשעה לתרומת מעשר כדיני: מאה טבל ושמונים מעשר נוטל שמונים ושתים חסר שני עשרונים. כצ"ל וכן הוא בתוספתא אלא ששם מהופך בטעות. ופירושו כדפרישית בבבא ראשונה דתרומת מעשר משמונים הוא שמונה ועם האחד שהוא כנגד התרומת מעשר שבטבל שתים חסר ב' עשרונים. והשתא פלוגתא דלעיל אהא הוא וקאי דחד אמר עושה אותו שני למקום אחר לזה הנוסף שנוטל מן הטבל עם המעשר והן שתים חסר אחד: יעשה אותו מעשר שני על מקום אחר. שצריך לו להפרים דמשום שעדיין לא קרא לו שם לתרומת מעשר יכול הוא לעשות לבני על מקום אחר ונמצא לא יפסיד כלום ושני בדוקא נקט כדי לעקור ממנו שם מעשר ראשון שלא יחוש לתרומת מעשר שבו: וחד אמר עושה אותו כולו. כל המעשר התשעים והב' חסר עישור דמחמת הספק שנתערב בטבל ויש בו חשש מתרומת מעשר של טבל יעשה אותן הכל למעשר שני ומפרים עליו כדי שיעור זה המעשר ראשון ממקום אחר:

הלכה ח מתני' מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין והן מסודרות בארץ שבכל ענין שתמנה בין ממזרח למערב בין מצפון לדרום תמצא עשר שורות של עשר עשר שהן מאה כדין או חביות: ואמר שורה החיצונה אחת מעשר. כלומר חבית אחת שבשורה החיצונה קבעתי שתהא מעשר על חביות אחרות שיש לי במקום אחר: ואינו ידוע איזו היא. לפי שיש כאן ארבעה שורות חיצונות לארבע רוחות: נוטל שתי חביות לוכסן. באלכסון אחת של
מקצוע

תוספת הרי"ד

דלהוליך על האספס ולהקדישה שם מותר ולא דיהא אסור להדליק שם אבל להוליך אותה לקרן זוית ולהקדישה שם אסור משום דאין מניחין שם אף רגע אחת טבל שמא מחשש תקלה שלא יבא להדליק, ועיין בתוס' ז"ל במסכת שבת (די"ח ע"ב) ובמסכת ב"ק (דקמ"ו ע"ב) דמאן דחייש לתקלה שמא יאכל אפילו לזמן
מועט

עין משפט נר מצוה כג [א] מיי' פט"ו ממא"א הלכה יא יב.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי תרומות פ"ג הל"ג. (ב) גיטין נד א. ג.

גליון הש"ס *אם יש לו פרנסה כו'. ע' בתוספתא פ"ה כאן וברש פ"ג דחלה משנה ט וברש"י חולין ד' קלה ד"ה טבל כתב שלא ידע לפרשה. וע' במפרש כאן וכמפרש בתוספתא שם. ובלח"ם. והגהרי"ט אלגזי ברמב"ן בכורות פ"ג. וע' ברמב"ם פ"ח ממעשר הל"ב ובכ"מ. ול"ע שלא הביא הכ"מ מכאן. וע' במש"ח מה שהאריך בסוגיא זו ואין כאן מקומו להאריך. כי יתמשך הענין וכיון דמגמר לא גמר אתחולי נמי לא מתחילין וע' ביש"ש בחולין פ' ראשית הגז סי' ג':

מקלוע דרומית מזרחית ואחת של מקלוע מערבית לפונית שכל חבית שבמקלוע נמנית לשתי רוחות ומערב את שתיהן לתוך חבית אחת ומפריש מהן המעשר: חצי שורה החיצונה אחת מעשר. ואם אמר חבית אחת שבחצי שורה החיצונה קבעתי למעשר על מקום אחר ואינו יודע איזו חצי שורה מארבע שורות החיצונות: נוטל ארבע חביות מארבע זויות. מפני שכל אחת מהזויות היא משותפת משתי מחציות מן שתי השורות החיצונות ומערב ארבעתן לתוך חבית אחת ומפרים מהן המעשר: שורה אחת מעשר ואם אמר חבית אחת שבשורה אחת מאלו עשר שורות קבעתי למעשר ואינו ידוע באיזו שורה היא: נוטל שורה אחת באלכסון. כלומר נוטל עשר חביות משורה אחת ואותה השורה תהא באלכסון ממקלוע דרומית מזרחית עד מקלוע מערבית לפונית או ממקלוע מזרחית לפונית עד מקלוע דרומית מערבית ומערב כל העשר חבית לתוך חבית אחת ומפרים מהן המעשר ומפני מה נוטל באלכסון ואינו נוטל שורה אחת ביושר ממזרח למערב או מלפון לדרום לפי שכשנוטל באלכסון בין שתמנה השורות כולן ממזרח למערב בין שתמנה אותן מלפון לדרום נמלא שנוטל הוא מכל שורה ושורה חבית אחת משא"כ אם היה נוטל שורה ביושר ממזרח למערב או מלפון לדרום: חצי שורה אחת מעשר. ואם אמר חבית אחת מחצי שורה אחת ולא יחד איזו חצי שורה נוטל שתי שורות באלכסון אחת ממקלוע דרומית מזרחית עד מקלוע מערבית לפונית ושורה אחת ממקלוע מזרחית לפונית עד מקלוע דרומית מערבית וגם לא נוטל חבית מכל חצי שורה מן השורות ומערב אותן בתוך חבית ומפרים מהן המעשר: נוטל מכל חבית וחבית. ומערב אותן לתוך חבית אחת ומפרים מהן המעשר שהוא כדי חבית אחת שקבע וכן בכולה מתני' א"נ לספרים אלא כדי חבית אחת כפי שקבע למעשר:

גמ' ויטול שתים. ברישא דמתני' דקתני נוטל שתי חביות לוכסן משום שאינו יודע באיזו שורה החיצונה קבע החבית למעשר והאי נוטל דקתני היינו שנוטל את החביות שתיהן ומערה לתוך חבית אחת ושמעינן להאי פירושא מסיפא דמתני' דקתני נוטל מכל חבית וחבית אלמא דשיעור חבית הוא נוטל למעשר אחר שמערה ומערב את כולן בתוך כלי אחד נוטל מן המעורב כדי חבית אחת שקבע למעשרות מאותן החביות של השורות והשתא כי היכי דבסיפא דהספק הוא בכל חבית וחבית ונוטל מן המעורב מהן לכדי חבית אחת למעשר ה"נ ברישא דהספק הוא מאיזו שורה חיצונה ונוטל מן המקלועות לוכסן דנוטל כדי חבית אחת מן המעורב מהן למעשר וה"ה בכל כפיקי דמתני' הוא כן כל חד וחד לפי הספק כדפרישית במתני' ועל זה פריך הש"ס ולמה יעשה כן ויטול שתים החביות שבמקלועות ויפרים אותן למעשר דהא יש כאן ספק שמא זו היא שקבע ומהשורות החיצונות הכמנין עמה ושמא האחרת היא שקבע מהשורות החיצונות האחרות הכמנין עמה וא"כ יטול שתיהן למעשר: בשהפרים חליין ממקום אחר. כלומר דמשני דהכא מיירי שכבר הפרים וקבע חליין מהחביות למעשר על יין שיש לו ממקום אחר ועכשיו כשהפרים ואמר קבעתי חבית אחת למעשר עוד למקום אחר והאי לא היה דעתו אלא על האי שבחבית שקבע הוא בפעם הבית ומכין שאינו יודע באיזו שורה החיצונה היא אותה חבית שקבע בה עכשיו לריך הוא ליטול מהמקלועות באלכסון ונמלא שא"ל ליטול כל השתים למעשר של עכשיו שהרי לא קבע אלא חלייה שבחבית וכשהוא מערבן לשתיהן בחבית אחת אינו נוטל כ"א כדי מעשר שקבע: תני. בתוספתא (סוף פ"ח) ושם אינו גורס מחלוקת רבי ור"א בר"ם כ"א סתמא דהתוספתא כרבי דהכא מיתניא וכדלקמן: של מעשר טבל. שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר: ומזו כדי תרומת מעשר משתיהן ומגביה את הלגין וכו'. וחוזר שכתוב כאן טעות הדפוס הוא אגב שיטפא דלקמן: וחוזר ועושה כן בשני. ומתנה כך: ושותה וטובל. כצ"ל וכן הוא בתוספתא וגרים התם שותה מזה וטובל ושותה מזה וטובל ושותה משניהם כאחת לריך טבילה באחרונה ונראה דחסר התם ולריך לגרום שותה מזה וטובל שותה מזה וטובל דברי רבי ר"א בר"ם אומר שותה משניהם כאחת לריך טבילה באחרונה והויא כגי' דהכא דאל"ה קשיא רישא וסיפא אהדדי: ר"א בר"ם אומר אינו טובל אלא בסוף. כצ"ל וכדמפרש טעמייהו דרבי סבר חושש אני שמא שתה משקין טמאין בתחלה ונפסל גופו מלאכול בתרומה ולריך טבילה. ור"א בר"ם כבר דהראשון ששתה אינו אלא ספק כמא ולפיכך כששתה השני הוא שלריך טבילה: הכל מודים. וקאמר הש"ס דלאו היינו פטמייהו דהכל מודים בשותה משקין טמאין ודאי דאסור לאכול אפילו בספק תרומה: ספק משקין. ואם שתה ספק משקין שספק אם טהורין או טמאין כ"ע מודים שמותר לאכול אפילו תרומה ודאי דלא גזרו בספק משקין: אלא כא אנן קיימין בהדא מתניתא. אלא הכא מוקמינן לטעמייהו במילתא אחריתא וכגון ששתה פחות מרביעית כדלקמן דר"א בר"ם סבר דמאחר שע"י זה וע"י זה נתבררה הטומאה כלומר דאע"ג שלא שתה אלא פחות מרביעית מזה ופחות מרביעית מזה מ"מ הואיל וע"י ששתה שניהן נתבררה הטומאה דממ"נ שתה עכשיו משקין טמאים טעון הוא טבילה באחרונה ומצטרפין הם לרביעית ורבי סבר נמי דבעלמא לא חיישינן לספק משקין והכא היינו טעמא שלא יבא לידי רביעית כלומר משום דאי לא מצרכת ליה לטבול אחר ששתה מן הראשון אתי למימר דהאי דלא בעי טבילה לאו משום דשתה פחות מכשיעור ואפילו היו טמאין .ודאי אלא ביחשוב משום דכל חד וחד מהן ספק משקין הוא וחיישינן שיבא לידי שתיית רביעית מן השני ולא יטבול דמימר אמר גם זה ספק משקין הוא ואפילו כששותה ממנו כשיעור טהור הוא ולא ידע דעכשיו ששתה גם מן השני משקין טמאין שתה ממ"נ הלכך הצריכו לו לטבול אף אחר ששתה מן הראשון לבדו כדי שלא יבא לטעות בשתיית השני בכשיעור רביעית: ומ"ט דר"א בר"ש בשותה פחות מרביעית. השתא מכיק ליה לטעמיה כדאמרן דמיירי ששתה פחות מרביעית מזה ומזה והלכך לאחר שתיית הראשון בלאו הכי טהור הוא ואפילו היו משקין טמאין ודאי שהרי לא שתה כשיעור שאין משקין טמאין פוסלין את הגויה אלא ברביעית אלא מכיון שחזר ושתה מן השני מצטרפין הן לרביעית הואיל וע"י שניהן נתבררה הטומאה וכגון שלא שהה מתחילת שתיה ועד סופה יותר מכדי אכילת פרס כדאמרינן בפ"ג דכריתות: ופריך ולית ליה לר"א בר"ם שלא יבא לידי רביעית. בתמיה הי ס"ד דבהכי פליגי וכדמוקית להאי ברייתא בשתה פחות מרביעית א"כ שפיר קאמר רבי דאיכא למיחש שלא יבוא לידי רביעית ומ"ט דר"א בר"ם דפליג עליה וכי לית ליה דכל היכא דאיכא למיחש להכי דודאי חיישינן אלא א"ר יוסי ברבי בון אין לך לפרש הברייתא אלא כהדין פתרא קדמייא דבספק משקין גופיה פליגי דרבי חושש שמא שתה משקין בתחלה ואף דספיקא הוא לריך לטבול: ור"א בר"ם. חושש אני שמא שתה משקין טמאין בסוף וכלומר דאין החשש אלא על מה ששתה בסוף דהשתא ממנ"כ משקין טמאין שתה ובאחרונה הוא דלריך טבילה אבל מה ששתה בראשונה ספק משקין הוא וקי"ל שתה ספק משקין טהור:

חצי שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידיע איזו היא נוטל ארבע חביות מארבע זויות שורה אחת מעשר ואינו יהוע איזו היא נוטל שורה אחת לוכסן חצי שורה אחת מעשר ואין ידוע איזה היא נוטל שתי שורות לוכסן חצי חבית אחת מעשר ואינו ידוע איזו היא נוטל מכל חביות וחביות:

גמ' ויטול שתים רבי כהן בשם רבנין דקיסרין כשהפריש חציין ממקום אחר תני (א) היו לפניו שתי חביות אחת של מעשר טבל טהור ואחת של מעשר טבל טמא הרי זה מביא שני לגינין ונוטל מזו כדי תרומת מעשר משתיהן ומזו כדי תרומת מעשר משתיהן וחוזר ומגביה את הלגינין ואומר אם זהו טהור הרי הוא עשיתי תרומת מעשר ואם לאו לא עשיתי כלום וחוזר ועושה כן בשני וטובל ושותה דברי רבי ר"א בן ר"ש אומר אינו טובל אלא לבסוף מ"ט דרבי אני אומר שמא שתה משקין טמאין תחילה ומ"ט דר"א בי ר"ש אני אומר שמא שתה משקין טמאין בסוף [א] הכל מודין בשותה משקין טמאין שהוא אסור לוכל אפילו ספק תרומה ספק משקין כל עמא מודין שהוא מותר לוכל אפילו תרומה ודאי אלא כן אנן קיימין בהדא מתניתין מ"ט דר"א ב"ר שמעון מאחר שעל ידי זה ועל ידי זה נתברר' הטומאה טעון טבילה מה טעמא דרבי שלא יבוא לידי רביעית ומה טעמא דר"א בי ר"ש בשותה פחות מרביעית ול"ת ליה לר"א בי ר"ש שלא יבא לידי רביעית א"ר יוסי בי רבי בון אין לך אלא ההדין פיתרא קדמיא דרבי חשש שמא שתה משקין טמאין בתחילה ורבי אליעזר בי ר"ש חש שמא שתה משקין טמאין בסוף:

סליק פרק המזמין וסליקא לה מסכת דמאי

והחוזר ועושה כן בשני ושותה וטובל כו' ומ"ט דר"א בר"ם אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד בסוף כו' אלא כי אנן קיימין בהדא מתניתא מ"ט דר' מאחר שע"י כו' טעון טבילה ומ"ט דר"א בר"ם בשותה פחות מרביעית ומ"ט דרבי שלא יבוא לידי רביעית ול"ל לר"א בר"ם שלא יבוא לידי רביעית הריגר"ב כו' ור"א בר"ם אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד בסוף כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

סליק פירקא. וסליקא לה מסכת דמאי, בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען.

הדרן עלך המזמין את חבירו וסליקא לה מסכת דמאי, בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען.

תוספת הרי"ד

מועט חיישינן וע"כ פייסינן להניחה בקרן זוית המיוחד לשרפה אפילו זמן מועט וכמו כן אסור לרדנה דיקרא לה שם שמא יאכלנה אפילו בסמוך לחשיכה דבלילה ידליקנה מ"מ חיישינן לתקלה על"פ מפורש מיכח מהסוגיא הזה כדברינו בע"ה ודוק: הדרן עלך המזמין וסליקא לה מסכת דמאי

עין משפט נר מצוה כד [א] מיי' פי"ד מהל' אבות הטומאה הל"ז.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ד.

שנויי נוסחאות

(בו"ד) איזה כד"ו איזו. (בו"ה) חצי כד"ו ליתא. (בו"ו) ואינו כד"ו ואין. חביות וחביות כד"ו חבית וחבית. (בו"ח) כשהפריש כד"ו בשהפריש. ממקום בכי"ר למקום. (בוי"ב) הלגינין כד"ו הלגין. עשיתי כד"ו עשיתיו. (בוי"ד) טובל כד"ו נוטל. (בוט"ז) מודין כד"ו מודיי. (בוי"ז) כן כד"ו כא. בהדא מתניתין כד"ו בהדא מתניתא. (בוכ"א) חש כד"ו חשש.

דף א ע"א ר' יוחנן אמר לא שנו הוא בין דמאי בין וודאי פטורין. ובש"ס דילן ברכות דף מ' משמע כר"ל דדוקא דמאי אבל ודאי חייבין. ועי' בר"ש כאן שהביא ג"כ דש"ס דילן משמע כר"ל וכן נראה מפי' המשנה להרמב"ם ועי"ש דמשום ס"ס פוטרו ומשמע דהא וודאי חייב. אבל הרמב"ם פי"ג ממעשר ה"א כתב דאפילו אמר לו ע"ה שהן אינן מעושרין פטורין מן המעשרות עד שיודע שהם מן השמור ומשמע דפסק כר"י וכמ"ש הכ"מ שם. ולפע"נד תלוי בזה בטעם הפטור דרש"י בברכות שם פירש דטעם הפטור משני שאינן חשובין. וכ"כ הר"ש כאן ולפ"ז י"ל דבודאי אינן מעושרין חייבין דמה בכך שאינן חשובין. וע"ה מעשרין הא הוא אומר שאינן מעושרין וחייבין. אבל הרמב"ן מפרש הטעם מפני שהן הפקר ופטורין ממעשר א"כ אף בודאי פטורין וז"ש הרמב"ם פי"ג הנ"ל מפני שחזקתן מן ההפקר וא"כ אפילו א"ל ע"ה שאינן מעושרין פטורין. ובזה נראה דאף ש"ס דילן מודה דפטורין אף בודאי שהרי אמרו בברכות שם בשלמא למ"ד בבלי כמאן היינו דקתני הקלין שבדמאי ספיקן הוא דפטור הא וודאי חייבים אלא למ"ד תמרי דזיקי וודאן חייב הפקרא נינהו. הרי מבואר דאם הן הפקר פטור אפילו וודאן ורק בש"ס דילן ס"ל דהקלין שבדמאי היינו מפני שאינן חשובין ובודאי מעשר להו. לכן וודאן חייבים אבל הרמב"ם פסק כהירושלמי דהיינו מפני שחזקתן מן ההפקר ולכך אף וודאן פטורים ודוק. ועי' בש"ס דילן פסחים מ"ב ב' דאמרו שם בלישנא קמא לא נחשדו ע"ה על התמד ופירש"י לפי שאינו חשוב בעיניהם ע"ש וא"כ מבואר דהש"ס דילן ס"ל הטעם משום דאינן חשובין ולכך וודאי חייבין רק דמאי פטורין. ומ"ש שם בלישנא בתרא הא בדרוקא הא כדפרלגי היינו דבפרלגי חזקתן מן ההפקר וכדאמרו שחזקה אינו בא אלא מן התמד ועי' תוס' שם וא"כ פטור אפילו וודאי ומש דנקט ע"כ ל"ד כדאמר ר' יוחנן הכא. וא"כ מבואר שתי הפירושים. והרמב"ם פסק דהטעם משום שהן מן ההפקר ולכך פטור אפילו וודאי. ועי' מפרש כאן ובשנות אליהו כאן הכינו רק דפסחים ולא ביאר הדברים כל צרכן ודוק היטב. ובזה יתיישבו הרבה דקדוקים וא"כ"מ:

שם ע"ב דתנן מתנה על מתנה דמאי. כן הוא בפ"ב דמכשירין. מ"י כן אמת דק"ל טובא בהא דאמר מתנה על מתנה דמאי והרי התוס' בכורות דף כ' ד"ה וא"כע"א הקשו למה לא יהי' חייב דמאי מה"ת דנימא סמוך מיעוטא דאין מעשרין לחזקת טבל וכתבו בתירוצם השני דאין להחזיק אדם ברשע בשביל מיעוטא דאין מעשרין ע"ש ולפ"ז זהו בדמאי דע"ה אבל גמלא בד"ך בפיר שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקה דהא אינו רשע רק שנאבד ממנו ושמא הוא מאותן מתנה שמכניסין למכור בשוק דפטור מדין ממעשר ואינו רשע כלל ואף שהתוס' בבכורות הקשו כן רק לר"מ דחייש למיעוטא אבל לרבנן לא. ועדיין קשה דר"מ פליג בסיפא ולמה לא פליג ברישא ונע"ג ואולי כיון דמתנה מביאים לבתיהם א"כ הוה כספק קרוב לו ספק רחוק לה דכתבי התוס' בכתובות דף כ"ב דאיתרע חזקת טנויה מש"ש כמן דאיתרע חזקת טבל דמתנה שמביאין לבתיהן דרכן לעשר קודם. וכן לפירוש הראשון שם כיון דמתנה למתנה לא נתחייב עדיין במעשר של חזקת טבל כעין מ"ש התוס' בבכורות שם בתירוצם הראשון יעו"ש. ובזה מיושב מה דבסיפא פליג ר"מ וס"ל דמתנה למתנה וודאי ולא נודע טעמו דלמה ברישא לא פליג ר"מ דהא בסיפא חייש ר"מ במתנה כ"ה ברישא ולא ראיתי מי שיאיר עיני בזה ונפמ"ש ה"ש דבמתנה נכרים דבפיר שייך כמוך דבזה ל"ש שני התירוצים דלא איתרע חזקת טבל כיון דאין קנין לנכרי חייב במעשר והו"ל קבוע גמור ול"ש לומר דלא יתוורי ברשע דהנכרי וודאי לא עישר ואינו רשע בזה משא"כ ברישא הו"ל דמאי וז"ב ודו"ק. ועוררני לזה בהריף מו"ה יונתן משה נאדעל מלגוב נ"י. ובזה שכתבתי יש לומר דבכה"ג שמלא בד"ך וודאי גם תרומת מעשר צריך ליתן לכהן אף דבתרומת מעשר דמאי של ע"ה יכול למוכרו לכהן כמ"ש הטור ועי' מ"ל ה"ב שהאריך בזה אבל בכה"ג צריך ליתנו לכהן דשייך סמוך מיעוטא לחזקה אף דחזקה איתרע קצת מ"מ אינו רק דרבנן כמו שנראה מהתוס' כתובות כ"ג שם דלא כהפנ"י בגיטין כ"ב דא"כ שוב מה"ת צריך ליתנו לכהן ואף דאין הולכין בממון אחר הרוב כיון שעכ"פ לדידיה אסור רק שפטול למוכרו לכהן בכה"ג לא אליה חזקת הממון כ"כ כיון דעכ"פ צריך למוכרו ולדידיה אסור הוה כעין ב"ב דף כ"ה בספק אם זה קדם אם זה קדם כל דלקילא קאי אמרינן ליה קוץ ע"ש ועי' הגהת זקני הח"צ ז"ל סי' ק"ג ושייך לומר סמוך תמנה לחזקה ואף דשם לענין דמים אמרינן ליה ז"ל ואייתי ראיה כאן דלקילא קאי דהיינו שצריך ליתנו עכ"פ להכן ולא אליה כ"כ חזקת הממון ומה גם דיש מתנה לחזקה וא"ל רק דמיה וז"ב:

דף ב ע"ב תמן ר"מ ברם הכא כרבנן. עי' מפרש שם שס"ל בדמאי מחמרינן כשל תורה ופלוגתייהו בהרואה כתם חוששין לזוב עי' בש"ס דילן נדה דף ס' ברש"י ותוס' ד"ס ר"מ ודו"ק ולפע"נד מה דמדמי דמאי לכתם הוה ע"פ מ"ש הכ"מ פי"א ממעשר הי"ג דאף בש"ס מחמרינן כיון דרוב ע"ה מעשרין יאפ"ה חיישינן למיעוטא ה"ה דאף ס"ס לא מועיל ע"ש. ובזה מגולה בכתם מחמרינן אף דאיכא ס"ס ועיי כ"מ פ"ט מהא"ב ה"כ ובט"ז יו"ד רס"י ק"ג. משום דתחילתו נתקנה על הספק אף דרוב דמים בא בהרגשה וה"ה דמחמרינן בש"ס לכך מדמי זה לזה ודוק:

דף ג ע"א אלא א"כ היתה במקום שהיתה גוררת. כן היא בתוספתא סוף תרומות:

שם ע"ב שאין במחשבה. כן הגיה המפרש ועי' לקמן פ"ב דמס' שביעיה על המשנה דאורז ודוחן והספרגון כתב שם דחזר בו המפרש ממ"ש כאן לגרש. וכפי מ"ש לפנינו כאן פי' כמ"ש שם וכפי הנראה רק להמפרש כאן כפי מה שפי' שם:

שם אפילו לתמרתא דר"ש ב"י עי' מ"ש המפרש בתוספותיו ד"ה ולא:

דף ד ע"א מהו עבורות עברי' לפענ"ד עבורות היא תבואה דתרגומו של תבואה היא עבורא. ובזה יבא על נכון מ"ש לו על לשון ועשו נפות והמפרש נדחק כאן כתגם:

שם מי שגה. עי' מפרש מ"ש בזה ובמח"כ לא עמד על הכוונה וצ"ל משגיח. והיינו שביקש שישגיח עליו והוא מורגל במדרש בכמה מקומות שהם מבקש שיכבדוהו ויבא אלו אומר משגיח רבו היינו שישגיח על כבודו:

שם יין למוריים ויין לאלונטית. עי' חולין ד"ו ובמהרש"א שם ובחק יעקב סי' רמ"ב סק"ט ובפר"ח יו"ד סי' נ"ט ובב"י יו"ד סי' קי"ב ובתשובה הארכתי בזה והבאתי דברי שו"ת נטע שעשועים סי' ה"י וא"כ"מ:

שם ע"ב הלוקח מן החמרת בצור ומן המגורות בצורין חייב. עיין מהרי"ט בראבועות סי' פ"ד ובזיין מגר כסייו ופרת פ' אחד עשר:

דף ז ע"א ר"א תני למיעוט כסדה סרקייא שהיא מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו יום כותה לכל הימים. נ"ע דלמה תני ר"א למיעוט והא קי"ל ביו"ד סי' קי"ד ס"י בשג"ם דבכל איסורי דרבנן אם ידוע שרק עכו"ם אחד אינו מערב מותר ליקח מכולם כ"ז שאין ידוע שמערב בודאי ולפ"ז ג"כ הל שאין ידוע אם לקח מישראל ויש רק אחד שאינו לוקח מישראל שוב מותר ואפילו מבתיהן מותר ליקח כמ"ש הש"ך ס"ק ח"י שם ואף די"ל דהתני כאן שאין גם אחד שנודע שאינו לוקח מישראל מ"מ קשה מה מייתי ראיה מסרקיה דשאני התם שנודע דאותו יום היא מסתפקת מן האיסור והו"ל קבוע גמור כמ"ש בסג"א סי' ס"מ ע"ש ואף די"ל דשם השבת מגד עצמו הוא קבוע וכאן אינו בעלם היום רק שמסתפקין באותו היום נ"מ כל שנודע שמסתפקין שוב נעשה קבוע וצ"ע:

שם ר"י בעי מעתה מי שבא להתגייר אין מקבלין אותו אני אותר מעמון ומואב בא וכו'. היינו משום דל"א למיעוט ותמרינן כל דפרים מויבא פריב ומזה סתירה למ"ש בשו"ת נודע ביהודה מהד"ב חלק אה"ע סי"ב ויסב קושיא השאגת ארי' סי' נ"ע משום דהא בפ"ג לא אזלינן בתר רובא ורק אחר שנתגיירו אזלינן בתר רובא דיין דכבר נתגיירו ע"ש והרי כאן אמרינן דכבא להתגייר לא חשו לעמון ומואב ואזלינן בתר רובא אף דיא להתגייר ואולי כיון דבא להתגייר ולקבל עליו דת יהודית שוב הו"ל דינו כישראל ואזלינן בתר רובא ודיקא נמי מילה של בני קטורה שגם לאחר המילה הם גוים רק שלענין המילה נתחייבו בני קטורה גם שפיר כתב דבפ"ג לא אזלינן בתר רובא ודוק. אמנם בגוף דברי הירושלמי קשה דנימא סמוך מיעוטא דעמון ומואב לגבי חזקת עכו"ם ואיתרע לה רובא והמיעוט אינו נגד הרוב רק דמסלקו מן הרוב דהייני שיש רוב עכו"ם ומן הרוב העכו"ם שמיעוט עמון ומואב בכה"ג כל דהמיעוט מסתלק מן הרוב זה המיעוט הוא להצטרף אל החזקה כמ"ש רבינא"א בתשובתו יבמות דקי"ש וא"כ שייך שמר סמוך מיעוטא דעמון ומואב לגבי חזקת עכו"ם. ולכאורה רציתי לומר דמיעוטא דעמון ומואב לא שייך להגירות דהיה יכול להתגייר ולא ישא אשה וא"כ לא שייך חזקת עכו"ם א"כ אה"כ בשירנא לישא אשה שוב לא היה רק מיעוט לבד ול"מ דז"א דהרי משמע הכא דתני שבא להתגייר אם לא יוכל לישא אשה אין מקבלין אותו דאל"כ מ"י קושיא דיכול להתגייר ולא ישא ואף אם נימא דעיקר הקושיא דא"כ גר"א לא יוכל שום גר לנסבא אבל ביבמות פטית הענין מורה דאין מקבלין אותו כלל וכן אמרו במדרש מגילת רות על פסוק אשר לא ידעת תמול שלשום שאילו תמול שלשום לא היינו מקבלים אותה שלא נתחדשה אז הסלכה דעמוני ולא עמונית אלמא דכל שאינה ראויה לכנסה אין מקבלין אותה כלל וקורין בו לא יבא בקהל לך וא"כ שוב שייך סמוך מיעוטא לחזקת עכו"ם ודוק ונע"ג. שוב מצאתי בזרע אברהם הנדפס עם המדרש שביאר שם דאף שאינה יכולה לכנסה מ"מ היו מקבלין אותה להתגייר אבל דבריו דחוקים לפע"ד ובילקוט מבואר שלא היינו מקבלין אותה שלא נתחדשה ההלכה דעמוני ולא עמונית עדיין וע"כ הדברים צריכים עיון גדול:

דף ח ע"א שוא ושא ופועלו מהו. עי' בבלי בילה די"ד ב' תלתא גברי ותלתא מיני מהו ועי' בר"ן ובגליון הר"ן ע"ש ודוק:

שם ולענין ספיתין כ"כ הרמב"ם פ"ד משמטה וע"ש בכ"מ ועי' בשו"ת דרכי נועם תיו"ד סי' כב:

שם ואפילו רבי אלא ר' אלעזר כר"ם. עי' מדרש ועי' יד מלאכי אות ה' סי' קע"ב:

דף ט ע"א חבירים חשודין לאכול ואינן חשודין להאכיל. עי' ש"ת תשב"ץ ח"ג סי' פ"ג ומכאן קצת ראי' לשיטת הרמ"ה שם ועי' ביאור הירושלמי בשנות אליהו כאן:

דף יא ע"ב אין נפרעין ממנו מלוה ע"ש עי"ד סי"ב ועי' בשו"ת הא"ז הח"ן ז"ל הנספחת לשו"ת שיטות ונדפסו מחדש פה לבוב בסי"ג מ"ש בביאור התוספתא ועשו"ת בשמים ראש סי' נ"ג ובכסא דהרסנא מ"ש בזה וזכה לשון לזקני הח"צ ז"ל ועי' בשיטות יד שאול סי' רי"ג שנדפסו מחדש פה לבוב מ"ש בזה:

דף יב ע"א נותן לתוך ידו ואינו נותן לתוך פיו נ"ע דמה בכך דאינו נותן לתוך פיו ס"ס הוה כמאכיל בידים כל שנותן לתוך ידו ועי' מג"א סי' הרל"ז סק"ב ובסי' תר"מ סק"ג ואף דדבריו סותרים וכמ"ש בהגהות שם דבסי' תר"מ מיירי בקטנו לתוך פיו היינו משום דשם באכילה מגד עצמו אין איסור כמ"ש בסי' תרע"ז אבל כאן אסור אף ליתן לתוך ידו וצ"ע בזה:

דף טז ע"ב מפני אחר שאין אימת שבת עליו. עי' תוס' חולין דע"ה ב' וביד שאול סי' רי"ט:

דף יז ע"א אפילו יש לו מאותו מין הי לד ת"ב. עי' מפרש שפי' איזה לד שאתה רוצה ואתה יכול לדרוש. והוא דחוק ולפענ"ד נ"ל היאר כרי"ם והיינו שאף שיש לו מאותו מין אפ"ה היאר תאב לזה דוקא והגירו לו גם בזה:

דף יח ע"א ר' בא בר הונא בשם רב האוכל פירות טבולין וממ"ש חייב מיתה. עי' כ"מ פ"י ממ"א ה"כ ועי' מדרש רבה איכה בפסוק גלתה יהודה מעוני ובחידושי ובגליון הרמב"ם שם הארכתי הרבה וא"כ"מ ועי' שו"ת מהרי"ט סי' כ"ה.

שם ע"ב הוה מפיך הלכה דבמהלה לימינה. עיין מפרש ועי' בטור וב"י או"ח סי' קע"ו ועי' במתנות כהונה במדרש רבה איכה על פסוק בני ציון היקרים:

דף יט ע"א נאמן הל הוא שהקילו בהכשר. עי' פר"ח סי' קי"ט ביו"ד מ"ש בזה וזכה לכאן. ומ"ש בריטב"א בע"ז דל"ט שכתב דמוכה ממשניות זרעים דאף דע"א נאמן באיסורין אבל להעיד על אדם שהוא כשר אינו נאמן ולא כתב היכן מוכח וכיון למה דאמר בירושלמי כאן ודוק ועשו"ת זקני המג"ש בשו"ת פני יהושע ח"א ס"י ובתשובה הארכתי בזה וא"כ"מ ובשנות אליהו כאן מגיה במקום ע"א בירושלמי שצ"ל ע"ה והיינו עם הארץ דע"ה אינו נאמן ולפע"ד העיקר כהפר"ח וכמ"ש הריטב"א:

דף כ ע"ב תני הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר והלה כאחת. עתו"ס סוכה דל"ט שהזכירו כך תוספתא ובשו"ת שאגת ארי' סי' נ"ו הקשה על התוס' דלמה הוצרכו להביא כך תוספתא והלא במשנה הוזכר ג"כ כאן הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת ואני כתבתי בתשובה לייבב וא"כ"מ:

דף כב ע"ב אין בידה אלא כיין ושמן. עשו"ת מהרי"ט בראבועות ובמ"ל פי"ד ומעשר ה"ח:

דף כג ע"א מתניתין דר"מ דר"מ אומר אין קנין לעכו"ם בא"י. עשו"ת מהר"ר בצלאל אשכנזי סי' אב ובהרדים הלכות מצות התלויים בארץ ותפס קלהו בררתי ביד שאול הלכות חדש:

שם הא אם מכירים תלוטה היא. נ"ע ברמב"ם פי"א משמטה ה"א ובמ"ל שם ועי' ספר המצות להרמב"ם מצוה רכ"ג ועשו"ת פמ"א ח"ב סי' ל"ד:

שם ע"ב דלא כן מה אנן אמרין ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש. כן היא גירסת הירושלמי דר"מ ור"ש הלכה כר"ש וכ"כ במבוא התלמוד נר"ש הנגיד. והוא תימא דבש"ס דילן היא בעיא דלא אפשיטא ובשו"ת נו"ב מהדורא קמא חלק אהע"ז בתקנת עגונות האריך ג"כ דלא קי"ל כהך דירושלמי ודלא כשו"ת מהר"מ מלובלין סי' קל"ב ועי' בשלום ירושלים בסוף מועד שהאריך בכל זה וגם לי יש לי אריכות דברים אמנם כאשר הביאו לידי ספר יד מלאכי ראיתי שהקיף בסי' תק"ס כמה וכמה הלכות בזה והקפה ידו של כהן בזה יעו"ש:

דף כה ע"א אין העכו"ם עושה שליח ביד אחר חבירו. עש"ך חו"מ סי' רמ"ב סק"ב ומ"ש בהגהותיו בזה שם:

דף כו ע"ב אדם נותן מעשרותיו בטובת הנאה וכו'. בכל ענין הלז הי' לי אריכות דברים בתשובה וקונטרס גדול בזה אמנם כשזרח השמש על הארץ ספר מהרי"ט אלגזי על הלכות בכורות להרמב"ן וגם ברפ"ד מבכורות האריך והרחיב הדיבור בזה ואינו בדין שיניף שמקצר על שמאריך:

דף כז ע"א מכרה לאחר וכו'. עיין מ"ל פ"ו ממעשרות הי"ט כ' ועשו"ת זקני בעל שער אפרים (כמדומה בסי' ע' שאינו כעת לפני) מ"ש בזה הענין:

דף כט ע"א לפיכך אם נתן אחת יתירה. עי' רש"י כתובות דנ"ח שמביא בשם התוספתא והוא בתוספתא כאן. והגאון שמאיתי מהר"י פיק ז"ל כתב שלא מצא בתוספתא ובמתכ"ש לא תפש יפה וכאן כתנא וכאן היא:

שם ע"ב נעשה שלוחו ושלוחו של בעה"ב. נ"ע בדברי הרמ"ם שהביא הטור באהע"ז סק"כ וצי' מהנה אפרים הלכות שלוחין סי' מג יד:

שם מה דהוית מקל בלבי תלוי בי' א"ל עתיד את להנהיג שררה על ישראל. עיין מפרש שנדחק מאוד מאוד ולפע"ד נראה הפי' כאן כענין דאמרו בפט"ו דכלים תלוי מקל שבלבין והיינו מקל עץ שבולטין בו ועי' רש"י ובערוך ערך בלט וכאן אמר שראה בחלום מקל בלבי תלוי בו ואולי הוזה שלא כהוגן וכעין זה אמרו ביבמות דנ"ג גבי ר' ינאי שראה קנה רצוץ בחלום יעו"ש וע"ז אמר לו עתיד את להנהיג על ישראל ברבים ותלך עם זה כמקל בזה מורה על גדולה ושררה כנלפע"ד ודוק היטב. שוב ראיתי בשנות אליהו שפירש שפי' לו מה דחמית היינו אם נראה לו היתר שלו וע"ז השיב לי מקל בלבין תלוי בו והוא סמך ע"ז כמו שם על מקל בלבין. וה' יודע שמעצמי פירשתי שהכוונה על מקל בלבין תלוי בו כנזכר במסכת כלים. אבל פירושו ג"כ דחוק. ולפע"ד כוונתי אל האמת וזכיתי לכוין מעט לגאון מהרא"ו ז"ל בענין מקל בלבין ושמחתי מאוד:

דף לב ע"ב אמר ר"ז תרומה אסי' תכ"ד אינו חוזר בו אדם נשאל על הקדשו ואינו נשאל על תרומתו. עי' מרש שהקשה שהרי על התרומה נשאלין כמבואר בנדרים דנ"ט. ולפע"ד דבמקום תרומה נ"ל התמורה ועל התמורה אין נשאלין כמבואר בש"ס וברמב"ם ועיין בקלה"ח סי' רנ"ה שהאריך והרחיב הדיבור בזה דלכך אין נשאלין על התמורה לפי שאינו יכול לחזור בו בתכ"ד ואולי היה כוונה שכלן מבוארין הדברים היה שמח מאוד. ולפע"ד הדבר ברור דבמקום תרומה נ"ל תמורה וא"ל שכוונתי לאמיתה של תורה ובזה יתפרש היטב כל הירושלמי כאן ודו"ק:

מסורת הש"ס

הלכה א מתני' החטים

החטים והזונין אינן כלאים זה בזה. זונין הוא מין ממיני חטים וגרוע הוא ונשחת ומעין לשון הכתוב ולא תזנה הארץ לשם הזונה ובמדרש כשהשחיתו דור המבול את דרכם היתה הארץ גם היא מזנה את פירותיה היו זורעים חטים ומוציא זונין ולפיכך לא הוו כלאים עם החטים אבל עם שאר מיני תבואה הוו כלאים ואע"ג דלא חזו למאכל אדם מ"מ כיון שמוליכין אותו ממקום למקום למאכל יונים הוו כלאים עם שאר מינין: השעורים ושבולת שועל. מפרש בגמ' דכל הני השנויים זוגי זוגי הם אינם כלאים זה בזה אבל אחד מזוג זה ואחד מזוג זה הוו כלאים זה בזה ודאמרינן במנחות הכוסמין מין חטין ושיפון מין שעורים הנ"מ לענין חלה שמצטרפין זה עם זה לשיעור חלה אבל לענין כלאים הוו כלאים זה בזה: ושבולת שועל. שעורים מדבריים אווי"נא בלע"ז כוסמין אספליט"ה בלע"ז: שיפון. סיג"לא בלעז ומשום דכוסמין ושיפון דמו להדדי אינם כלאים זה בזה: והספיר ניירק"א בלע"ז: הפורקדן. זרע דק שקורין לו בערבי גילווא"ן: וטופח. הוא מין קטנית שגרגריו עגולים ולבנים והוא קורטמ"אן: והשעועית. בערבי לוביא"ה: אינם כלאים זה בזה. כל אחד עם בן זוגו: **גמ'** כתיב שדך לא תזרע כלאים. ומשמע כל שהוא ערבוב וא"כ הייתי אומר אפי' שני מיני חטים כגון שחמתית ולבנה הוו כלאים וכן שני מיני שעורים: פירש בבגדים לא תלבש וגו'. והאי צמר ופשתים מיותר הוא דהא כבר ילפינן מדפרט הכתוב בנגעים בגד הצמר או הפשתים ש"מ דכל היכא דכתיב בגד בתורה של צמר או של פשתים הוא אלא דבא ללמדך מה כלאי בגדים שאסרתי לך שני מינין אלו דוקא שלא יקח זה ממין צמר וזה ממין פשתים ויעשה הבגד ללבוש ולא שני מיני צמר או שני מיני פשתים אף כל כלאים שאסרתי לך בכל מקום משני מינין ממש דוקא: הא עם השעורים כלאים. הזונין דמין חטים הן: החטים וכו'. כלומר דפריך ומאי איצטריך לאשמעינן דאינם כלאים עם החטים וכי דבר שאינו אוכל אדם הוינן אתינן למיטעי למיתני ביה כלאים וכן קשיא להאי דיוקא דמדייק הא עם השעורים כלאים הן אמאי הלא דבר שאינו אוכל הוא: שכן מקומות וכו'. וקס"ד דה"ק שכן יש מקומות שמקיימין אותן למאכל יונים לפיכך הוו כלאים עם השעורים בכל מקום והיינו דפריך אמרי בתמיה וכי ר' בא בר זבדא כר' אליעזר מוקי למתני' ודלא כחכמים דהא תנינן תמן לקמן פ"ה המקיים קוצים בכרם וכו': אמר ר' אבהו. כלומר וא"ר אבהו התם דטעמא דר"א שכן יש מקומות שמקיימין את הקוצים לגמלים ובערביא הן המקומות: ויבדקו. כלומר וקשיא לן ויבדקו ואותן המקומות נאסור ותו לא וקאמר דבהא פליגי דרבנן אמרי שיבדקו ובמקומות שמקיימין אותן אסורין ובמקום שאין מקיימין אותן לא חשיבי מותרין ומ"ט דר"א משום דאיהו ס"ל מכיון שמקיימין אותן במקום אחד נאסר מינן בכל מקום שהוא והשתא מסיק להקושיא ולא ר' בא בר זבדא כר"א דמשום מקום אחד שמקיימין אותן ליונים נאסור בכ"מ והאי מילתא כר"א ולא כרבנן בתמיה: תמן. לא דמי דתמן אין דרך בני אדם להביא קוצים ממקום למקום כל"ל והלכך לא אסרי רבנן במקומות שאין מקיימות אותן דלא חיישינן שיביאו אותן מן המקומו' המקיימין אותן אבל הכא דרך בנ"א להביא זונין ממקום למקום ומשום הכי אף לרבנן אסור בכל המקומות: מעתה. כיון שמקיימין אותן יהו כלאים עם החטים: מין חטין הן אלא שהפירות מזנין. כלומר כשאינן יוצאין כמו שזורעין אותן אלא נפסדין ומקולקלין כמו שמזנין הן וכהדא דתני בת"כ פ' קדושים ולא תזנה הארץ מכאן שהפירות מזנין בעון מעשה

*) דף כ"ו ע"ד

*החטים

א והזונין אינן כלאים זה בזה. השעורים ושבולת שועל הכוסמין והשיפון הפול והספיר והפורקדן והטופח ופול הלבן והשעועית אינן כלאים זה בזה: **גמ'** כתיב שדך לא תזרע כלאים. (ויקרא יט) הייתי אומר אפילו שני מיני חטים ואפילו שני מיני שעורים. בהמתך לא תרביע כלאים (שם) הייתי אומר אפי' שור שחור על גבי שור לבן או שור לבן על גבי שחור. ובגד כלאים שעטנז לא יעלה (שם) עליך הייתי אומר [אפילו] שני מיני צמר ואפילו שני מיני פשתים. פירש בבגדים לא תלבש שעטנז (דברים כב) צמר ופשתים יחדיו. מה כלאי בגדים שאסרתי לך שני מינין לא זה ממין זה ולא זה ממין זה. אף כלאים שאסרתי לך בכל מקום לא זה ממין זה ולא זה ממין זה. החיטים והזונין אינן כלאים זה בזה. הא עם השעורים כלאים. החיטים והזונין אינן כלאים זה בזה דבר שאינו אוכל. הוינן מטעי ומתני כלאים. א"ר בא בר זבדא שכן מקומות מקיימין אותן ליונים. אמר רבי בא בר זבדא כרבי ליעזר דתנינן תמן *המקיים קוצים בכרם (לקמן פ"ה מ"ח) רבי ליעזר אומר קידש וחכמים אומרים לא קידש. אמר רבי אבהו *טעמא דרבי ליעזר שכן מקומות (שבת קמד) מקיימין אותן לגמלים בערביא. מה דרבנן סברין מימר אין מקומות מקיימין אותן לגמלים בערביא. ויבדקו. רבנן אמרין מקום שמקיימין אותן אסורין ומקום שאין מקיימין אותן מותרין. מה טעמא דרבי ליעזר מכיון שמקיימין אותן במקום אחד נאסור מינן בכל מקום שהוא. ולא רבי בא בר זבדא כרבי ליעזר. תמן אין דרך בני אדם להביא (קרנים) [קוצים] ממקום למקום. ברם הכא דרך בני אדם להביא זונין ממקום למקום. מעתה יהו כלאים עם החטים. אמר רבי יונה מין חטין הם אלא שהפירות מזנין. כהדא

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ג מהל' כלאים ה"ג טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' יד וסי' שלא סעי' נג

רידב"ז

א"ר בא בר זבדא שכן מקומות מקיימין אותם ליונים. ופריך הגמ' ור' בא בר זבדא כר"א כו' כצ"ל:

גליון הש"ס
יוציון ירושלים

שכן מקומות. ע' בכ"מ פ"א מכלאים ה"ד. ועי' בכ"י בא"ח סי' שב ובמ"א שם סק"א. ודו"ק: תמן אין דרך ב"א לביא קוצים ממקום למקום. עי' בר"ש כאן ומ"א סי' שב סק"א והנלפענ"ד כיון דלרבנן כל שדרך להביא ממקום זה כלאים מכ"ש אם אין צריך להביא כלל ממקום למקום ויכולין לעשות בכל המקומות פשיטא דגם רבנן מודים לר"א. ובזה יש ליישב קושית התוס' בשבת קמד ב דאמרו שם מי דמי ערביא מקום הכא בטלה דעתו אצל כל אדם. וקשו בתוס' דהו"ל לש"ס לומר ...

מראה הפנים

החטים והזונין. פירש בבגדים לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו. לכאורה איכא למידק אליבא דתנא דבי ר"י דס"ל כל בגדים שנאמרו בתורה סתם של צמר ופשתים הן מדפרט הכתוב בנגעים כדקאמר בשבת (דף כו) ואמרינן אליביה בריש יבמות (דף ד) צמר ופשתים דכתב רחמנא גבי שעטנז למה לי אלא לאפנויי ולמידרש סמוכין דכלאים בציצית שרי והשתא למאי דקאמר הכא קשיא הא איצטריך צמר ופשתים למילף לכל כלאים שנאמרו בתורה שהן שני מינים שונים דוקא וא"כ מנ"ל לאפנויי אלא דזה יש ליישב למאי דכתבו התוס' שם ד"ה א"כ ליכתוק קרא וכו' דלהמסקנא דנפקא לן כפנה לרבנן משעטנז לר' ישמעאל נמי היפוק לה מהתם וכו' עיי"ש ומיהו נהי דלר' ישמעאל ניחא הא דהכא ושפיר ילפינן מצמר ופשתים דפרט הכתוב בכלאים דמיותר הוא אלא לימדנו דה"ס לכל כלאים שבתורה שהן שני מינין שונים וכלאים בציצית נפקא לן מהכנה דשעטנז אכתי לרבנן קשיא דאינהו לא סברי למילף הואיל ופרט הכתוב בא' מהן כמו דלא ילפי לסתם בגדים מפרטא דנגעים ולדידהו צמר ופשתים דכלאים לגופיה הוא דאיצטריך דאי משעטנז הו"א אפי' כל תרי מיני אסור ולפ"ז מנ"ל למילף לכל כלאים שבתורה שהן שני מינין שונים דילמא אפי' שני מיני חטים וכן כיוצא בזה בכלאים דהרבעה דאין לומר דלרבנן ילפינן לשאר כלאים שבתורה במה מצינו מכלאי בגדים דהא אינהו לא סברי למילף הכי כדלא ילפי לענין צמר ופשתים במה מצינו מנגעים. ומזה היה נראה לכאורה דהך סוגיא דהכא לא אזלא אלא אליבא דתנא דבי ר"י דהתם ואף שיש לדחות מ"מ למדנו מזה נפקא מינה לדינא לענין תוכחא דציצית בהא דפליגי רבוותא דהרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו כר"נ דפרק התכלת (דף לט) דמן התורה אינו חייב בציצית אלא טלית של צמר ושל פשתים בלבד ושאר מינין אינן אלא מדרבנן וכדמפרש ר"נ להאי ברייתא השיראין והכלך והסריקין חייבין בציצית דמדרבנן הוא וסברת ר"נ כתנא דבי ר' ישמעאל כדקאמר התם. והראב"ד והתוס' והרא"ש ז"ל פסקו כרבא דמפרש הוא להאי ברייתא דחייבין מדאורייתא קאמר והן הן רבנן דר' ישמעאל דיבמות כדכתבו התוס' שם (דף ה) ד"ה לרבנן מנא להו והשתא סתמא דמתני' וטעמא דמוכח מהך סוגיא דהכא סייעתא לדעת הרי"ף והרמב"ם דלא מצינן לאוקמי האי מילתא דנילף מצמר ופשתים דכלאים לכל כלאים שבתורה שהן שני מינין שונים דוקא כ"א אליבא דתנא דבי ר"י וכר"נ דס"ל כוותיה והא בהא תליא כמבואר:

טעמא דר' אליעזר שכן מקומות מקיימין אותן לגמלים בערביא. הכי אמר לקמן סוף פ"ה והכי אמרינן נמי בבבלי פ"ט דשבת (דף קמד) גבי בני רוכל דקאמר ר"א תקברנן אמן מקיימי קוצים בכרם היו מ"מ דר"א שכן בערביא מקיימין קוצין בשדות לגמליהן ובהאי תלמודא קאמר התם הא דלייט להו עילא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם ופירשתי שם הא דלא מפרש משום דמקיימי קוצים היו כדאמר הכא דלר"א מכיון שמקיימין אותם במקום אחד לאסור מינן בכל מקום שהוא י"ל דס"ל להאי ש"ס דאפי' לר"א דגזר במקומות שאין מקיימין אטו מקומות שמקיימין היינו דוקא לאסור ולקדש דגזרינן כרם אטו שדות דאף שאין דרך בערביא לקיים קוצים כ"א בשדות כדאמר התם בהדיא וכן בשבת (דף קמד) קאמר נמי הכי מ"ט דר"א שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהן אפ"ה לענין איסור וקידוש מחמיר בה הרי תומרי וגזר כרם אטו שדות ומקומות שאין מקיימין אטו מקומות המקיימין אבל מ"מ לא היה מקללן בשביל כך הואיל ותומרא יתירה ביותר היא. ואף דנימא דכרם ושדה חדא היא מ"מ איכא חומרא יתירא הכא דנגזור מאכל בהמה אטו מאכל אדם ומקומות שאינן מקיימין אטו מקומות שמקיימין. והלכך מפרש דעילא מנא שהיה רוצה לקללן לפי שהן זורעין כורכם בכרם וזהו חזי למאכל אדם זהו סברת דהאי ש"ס אליבא דר"א וסברת הש"ס דילן אליביה דמילט לייט להו נמי בשביל כך ואף שלא היה המעשה במקום שדרך לקיים אותן מ"מ ר"א מחמיר הוא בכלאי כרם [דתמירי ואסירי אף בהנאה] עד כאן מה שבארתי [בב"ב] ואין בזה נ"מ לדינא

כן שאין דרך ב"א לעשות כן ואף ר"א מודה בזה. ובזה יש ליישב קושית התוס' בשבת דנ"ב בהא דאמרו ערביא אהרא דמשמע דעל אהרא ל"ש בטלה דעתן והלו בשבת שם אמרו על אנשי הוצל ד... ולפמ"ש י"ל דכל דהוי מלאכה שאין יכולין שאר ב"א לעשות כן עד"מ אנשי הוצל שהיו נושאים משאוי על ראשיהם ואין שאר ב"א יכולים לעשות כן וכמו כן שבקי בלא נחמא המוזכר בעירו... כל מה דאין ב"א אוכלין בזה אף אנשי הוצל ואנשי פרסאי הם אהרוותא מ"מ אמרינן בטלה דעתן אצל כל אדם אבל לענין לשחוט רמונים דכ"ע יכולין לשחוט ואינה מלאכה והיא ולשתו

שנויי נסחאות (סוי"ד) מקום לא נכ"י. מקום שני מינין לא. (סוי"ט) ליונים אמר נכי"ר ליונים ומה אמר.

פירוש מהג"מ אליהו בן מו"ה יהודה ליב מפולדא ז"ל

והזונין מין חיטים הן ובגמ' מפרש לה: **השעורים** ושיבולת שועל כל השנויין במתני' זוג זוג אינן כלאים זה בזה א' מזוג זה וא' מזוג זה כלאים: **שיבולת** שועל שעורים מדבריות: **כוסמין** אספילטא בלע"ז: **שיפון** סיגלא בלע"ז ומשום דכוסמין ושיפון דמו להדדי אינן כלאים זה בזה: **הספיר** ניגרקלא בלע"ז: **הפורקדן** זרע דק: **טופח** קטניות שגרגריו עגולות לבנות: **והשעשועים** קורים לה בערבי לופיאה אינן כלאים זה בזה אם זרע כל אחד עם בן זוגו: **גמ' דבר** שאינו אוכל הוינן מטעי ומתני כלאים כלומר מה צריך התנא לאשמועינן שהזונין אינן כלאים עם חטים וכי דבר שאינו אוכל היינו טועים לומר שהוא כלאים בתמיה: **שכן** מקומות מקיימים אותן ליונים וקס"ד השתא דה"ק רבי בא כיון שמקיימי' אותן בקצת מקומות ליונים אף במקום שאין מקיימים אותן ליונים נמי הוו כלאים וע"כ הקשה הש"ס דאתיא מילתי' דר' בא כר"א וכדמסיק לקמן דבהכי מתוקמא פלוגתייהו דר"א ורבנן ה"נ דר' בא כר"א ופי' בתמיה וכי יאמר דבריו כר"א ולא כרבנן: **דתנינן** תמן סוף פ"ה דמכילתין: **קידש** משום כלאים בכרם ולשון הכתוב הוא פן תוקדש: **שכן** מקומות כו' שכן מקומות יש בערבייא שמקיימין אותן למאכל הגמלים וה"ל זרעים: **מה** דרבנן כו' הש"ס מקשה ומה טעמייהו דרבנן אין לומר דס"ל שאין מקומות בערביים שמקיימים אותן לגמלים: **ויבדקו** נבדוק בערביים אם מקיימים אותן אם לאו ומה שייך לפלוגי בענין המציאות שיוכל להתברר ע"י הבדיקה אלא ודאי דבהא פליגי רבנן ס[ברי] שמקיימין אסורים מקום שאין מקיימין מותרין ור"א ס"ל הואיל ויש מקומות שמקיימין אף במקומות שאין מקיימין אסורין א"כ קשה על ר' בא דאמר לבמעתיה כר"א ולא כרבנן: **ולא** ר' בא כר"א וכי לא אמת הוא שאמרנו דר' בא אתיא כר"א ולא כרבנן: **תמן** בקוצים [שאינן ראוין לאכילה פירוש לבני אדם] שאין דרך בני אדם להביא קוצים ממקום למקום וקוצים שבכאן אינן מאותן קוצים בערביי

החטים והזונין אינן כלאים כולה מתני' זוגי זוגי קתני כדמשמע בגמ' דכוסמין עם החטים ושיפון עם השעורים או עם שבולת שועל כלאים ותימא דבמנחות (דף ע) פ' רבי ישמעאל כוסמין מין חיטין ושיבולת שועל ושיפון מין שעורין וי"ל דהסיא לענין חלה מיתניא דתנן מין במינו חייב ושלא במינו פטור איזה מין במינו החיטין אין מצטרפים עם הכל אלא עם ושעורי מצטרפין עם הכל חוץ מן החיטים והא דתנן בריש חלה החטים והשעורים ושיבולת שועל הכי אלו חייבים בחלה ומצטרפים בש"ס שם פליך להו אהדדי ומשני בשם ר' יוחנן תמן בנשוך והא דתנן השעורים מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין משמע דעם הכוסמין מצטרפין וב כוסמין מין חיטין משמע אבל לא מין שעורים וי"ל דה"ק כוסמין אף מין חיטין ושיבולת שועל שעורין דווקא וא"ת והכא מינין שהן כלאים היאך מצטרפי' הא תנן פרק א' דתרומות כל ש בחבירו לא יתרום מזה על זה וי"ל דגבי חלה תלוי הטעם לפי שעיסתיהן דומות זו לזו כדא כפ"ב דחלה: (תוספת מהרא"פ)

מעשה המרובים ועל שם כך נקראו זונין: מתני' דר' ישמעאל בר' יוסי. אם מתני' לא אתיא אלא כר' ישמעאל בר' יוסי ולא כרבי: דתני. בתוספתא דתרומות פ"ד: תורמין מן היין על החומץ. דהוי מינו אלא שנתקלקל היין ונעשה חומץ וה"נ דזונין מין חטים הן אלא שנפסדו והלכך לא הוו כלאים זה עם זה: אבל לא מן החומץ על היין. משום דאין תורמין מן הרע על היפה: והוה מסתכל ביה. ר' יעקב בר' ירמיה מפני שלא השיב לו כלום והוא לא היה חש להשיבו: א"ל ר' ירמיה מה את מסתכל בי הבא לך רצועה בכאן. כלומר ראוי אתה ללקות ברצועה לפי שאתה מטריח בקושיות שאין

תורה אור

כהדא דתני ולא תזנה הארץ מכאן שהפירות מזנין. וגי' הסנו"א ז"ל בהארץ מזנה עיי"ש:
ביני מתניתא הלבן והשעועית. כתב הסנו"א ז"ל דהי' הגי' השעועין בנו"ן משמע שזה הוי מין אחר ע"כ אמר דכן צריך לגרוס במתניתין והשעועית בתי"ו דהוא מין פול המשעשעת הלב ומלת פול קאי אתרווייהו אלבן והשעועית. ובאמת במשניות דפוס ווילנא גרסינן במתניתין והשעועים במ"ם ע"כ קאמר ביני מתניתא והשעועית בתי"ו:
א"ר

כהדא דתני ויקרא יט ולא תזנה הארץ מיכן שהפירות מזנין. רבי יעקב בר זבדי בעא קומי ר' ירמיה מתניתין דרבי ישמעאל בי רבי יוסי *דתני רבי ישמעאל בי רבי יוסי אומר משום אביו תורמין מן היין על החומץ אבל לא מן החומץ על היין. עבר ותרם תרומתו תרומה. רבי אומר היין והחומץ שני מינין הן אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה. והוה מסתכל ביה. אמר ליה מה את מסתכל בי הבא לך רצועה בכאן. תמן למעשרות וכאן לכלאים. אמר רבי יונה הא כן הוה צריך מסתכל ביה כד הוון רבנין קדמאיי בעון מקיימ' הדא מילתא הוון מקיימין לה. תמן למעשרות וכאן לכלאים. רבי יוסה בשם רבי יוחנן ^ז^כולהון זוגות זוגות. מה על כל פירקא אתאמרת או על הדא הלכתא. מן מה *) דאמר רב *חמשה ירקות שאדם *) פסחים לט. יוצא בהם ידי חובתו בפסח כולם מותרין ליזרע בערוגה ואמר הדא דרב פליגא על ר' יוחנן הדא אמרה על כל פירקא איתאמר'. רבא בשם רב כולהון זוגות זוגות. מחלפא שיטתיה דרב. תמן הוא אמר כולן מין אחד והכא הוא אמר הכין. לא דרב אמר כולן מין אחד לא אמר אלא מיני ירקות הן וכולן מותרין ליזרע בערוגה. רבי יוסי בשם רבי חייא בר ווא אשכחון כתיב על פינקסיה דרבי הלל בי רבי אלס רבי יונה בשם רבי חייא בר ווא אשכחין כתיב על כותלא דרבי הלל בי רבי אלס פילה פישונה גילבונה מילותה סרפוונא פסילתה. ביני מתניתא ^ז^הלבן והשעועית. אמר רבי יונה למה נקרא שמה שעועית שהיא משעשעת את הלב ומהלכת את בני מיעים:

הלכה ב מתני' ^א^ הקישות והמלפפון אינן כלאים זה בזה. רבי יהודה אומר כלאים. *חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישים

כהן ממש דתמן למעשרות ולתרומה פליג רבי וס"ל דיין וחומץ שני מינין הן לענין הפרשה ולפי שאין מפרישין מן הרע על היפה הלכך ס"ל דאף מן היין על החומץ אין תורמין כי היכי דלא אתי לתרום מן החומץ על היין אבל הכא לענין כלאים כ"ע מודו דזונין מין חטין הן אלא שנפסדו ומהיכי תיתי יהו כלאים זע"ז: הא כן הוה צריך מסתכל ביה. כלומר דר' יונה קאמר דבחנם כעס ר' ירמיה על ר' יעקב דיפה עשה שהסתכל בו לידע מה יהא משיב לו ולא רצה מעצמו לתרץ כן וכך מצינו דכד הוון רבנן קדמאי מקיימין הדא מילתא בתר דהוה קשיא להו ג"כ כהך דרבי יעקב והדר הוו מקיימין ליה למישני כך שנוייא דר' ירמיה תמן למעשרות כאן לכלאים ומיהת מעיקרא הוה מספקא להו אם לחלק כן או לא א"כ יש לפרש בלשון תמיה דר' יונה היה מתמה הא כן הוה צריך מסתכל ביה וכי לא שמיע ליה להא דרבנן קדמאי דמקיימין להדא מילתא ומתרצין כן: כולן זוגות זוגות. כל הני דקחשיב דאינן כלאים זה בזה זוגות זוגות דוקא אבל אחד מזוג זה עם אחד מזוג זה הוו כלאים זה בזה: מה. ושואל הש"ס על מה קאי הא מילתא דר' יוחנן אם על כל פירקא אתאמרת מילתיה ואף על הני זוגות דקחשיב במתני' דלקמן או על הדא הלכתא דהאי מתני' לחודה ופשיט לה מן מה דאמר רב: חמשה ירקות. שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. כדחשיב להו בפ' כל שעה כולן מותרין ליזרע בערוגה וקס"ד דכולן כמין אחד חשובין ואינן כלאים זה בזה: ואמר. כלומר ואמרינן עלה הדא דרב פליגא על ר' יוחנן דהא קחשיב התם חזרת ועולשין ואלו לר' יוחנן דקאמר זוגות זוגות דוקא הוא דאינן כלאים זה בזה וא"כ חזרת ועולשין כלאים הן דלקמן קחשיב במתני' לזוגות חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה והרי חזרת ועולשין משתי זוגות הן: הדא אמר' על כל פירק' איתאמר'. מילתיה דר' יוחנן והלכך קאמר הדא דרב פליגא על ר' יוחנן: רבא בשם רב. קאמר דאיהו ג"כ ס"ל דכולהון זוגות זוגות בדוקא קתני ופריך וא"כ מיחלפא שיטתיה דרב דתמן הוא אומר כולן מין אחד והכא הוא אומר הכין דזוגות זוגות דוקא וחזרת ועולשין כלאים הוו וקשיא דידיה אדידיה: לא דרב אמר כולן מין אחד. לא כדקס"ד דהא דקאמר רב כולן מותרין ליזרע בערוגה בערבוביא קאמר וטעמיה משום דכולן מין אחד הן לא היא אלא ה"ק דכולן מיני ירקות הן וכולן מותרין ליזרע בערוגה כאותה ששנינו לקמן פ"ג ערוגה שהיא ששה על ששה זורעין בתוכה חמשה זרעונים וכו' ותנינן שם כל מיני זרעים אין זורעים בערוגה וכל מיני ירקות זורעים בערוגה דלא התירו חכמים בהרחק זה ששנינו בערוגה כ"א למיני ירקות שדרכן לזרעם בערוגות אבל זרעים שדרך לזרוע מהן שדה גדולה לא התירו משום דמחזי ככלאים ואשמעינן רב דהלו חמשה שמנו חכמים כולן מיני ירקות הן ומותר לזרען בערוגה כדין ההרחק ששנינו בערוגה ולא שכולן מין אחד הן: אשכחן כתוב על פינקסיה דר' הלל בר' אלס. להאי פירושא דלקמן להני דמתני' ור' יונה בשמיה דר"ח קאמר דאשכחו כתוב על כותליה: פילה. כך היו קורין לפול דקתני' במתני' והספיר הוא פישונה ולהפורקדן גילבונה ולטופח מילותה ולפול הלבן ספרוונה ולשעועית פסולתה: ביני מתניתא הלבן והשעועית. כלומר לא שהוא פול הלבן אלא מין בפני עצמו הוא ונקרא ספרוונה ומפני שהוא דומה לפול כינו אותו בשם פול הלבן: שהיא משעשעת את הלב. משמחת אותו: ומהלכת את כל בני מעים. ומנקה אותן:

הלכה ב מתני' הקישות. קשואין קוקומברו"ש בלע"ז ובערבי פקו"ס: והמלפפון. לידרלי בלע"ז ובערבי פייא"ר: ר' יהודה אומר כלאים. ואין הלכה כר' יהודה: חזרת וחזרת גלין. חסא הגדילה בגנות וחסא הגדילה בהרים: עולשין של גנות ועולשי שדה

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ד דתרומות

פסחים לט.

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ג מהל' כלאים ה"ג טוב"ע יו"ד סי' רצז סעי' יד וסי' של סעי' גג

גליון הש"ס וציון ירושלים

ולשיטת בזה אם היה אתרא לא הי' בטלה דעתו ולכך לגבי שחיטת רמונים דמקום קוצ"ם אתרא וכו' ובזה פליגי ר"א ורבנן והיינו דשם חולקין רבנן על ר"א משום שאין דרכן לשנות ממקום למקום משא"כ כשהיט' אלמלא הי' אתרא לא שייך בטלה דעתן דהא יכולים כ"ע לעשות כן וא"כ מלאכה ושוב לשתיה ורק שהית מגסיא עושין כן ובטל' דעתן אבל כל א"ס ודוק כנלפע"ד. ועכ"פ יצא לנו מזה דלפנין שחיטה כל שיש אתרא שעושין ל"ש בטלה דעתן:

^ז^כולהון זוגות ע' במפרש כאן בתוספותיו ודבריו כפי הנראה מעותקי' מדברי התוס' במנחות ד' ע ד"ה חנא וע' בר"ש כאן וכן דרכו בכמה מקומות להעתיקם:

^ז^הלבן והשעועית ע' בר"ש ותוס' יו"ט ובמפרש כאן. וע' בשנות אלי':

מראה הפנים

[לדינא] דקיי"ל כחכמים (חסר) אמר דמדר"א נשמע לרבנן והיינו דמה דאסרי מיסת במקומות המקיימין אותן וא"כ אף במאכל בהמה הדין כמו במאכל אדם דקידש במקום שמקיימין דוקא בכרם הוא דאסרי ולאו משום דגזרינן מאכל בהמה אטו מאכל אדם אלא סואיל וכלאי כרם [הסורין] בהנאה אבל בכלאי זרעים דאין אסורין אפי' באכילה לא גזרו מאכל בהמה אטו מאכל אדם כמו דלא גזרי מקומות שאין מקיימין אטו מקומות המקיימין בכרם ולא עוד אלא אפי' לר"א (חסר) דהא דמחמיר דוקא בכרם הוא דמחמיר משום דכלאי כרם חמירי דאסירי אף בהנאה אבל בכלאי זרעים דלא חמירי כ"כ דאינן אסורין אלא מלזרוע ואפי' באכילה מותרין לא גזרינן מקומות אטו מקומות דהדא גזירה גזרינן מאכל בהמה אטו מאכל אדם ולא מקומות אטו מקומות ומאכל בהמה אטו מאכל אדם דהוי גזירה לגזירה ומיהו לרבנן ודאי הוא דלא גזרינן כלל לא מאכל בהמה אטו מאכל אדם בכלאי זרעים ולא מקומות שאין מקיימין אטו המקיימין בכלאי הכרם כ"א דוקא במקומות המקיימין אסור הוא ומקדש בכלאי הכרם ומשום דמאכל בהמה ומאכל אדם שוין בהן דאבידי בהנאה וזה מוכרח הוא כדאמרן דלרבנן לית להו גזירה כלל מדמסיק הכא דלא גזרינן מקומות אטו מקומות בכלאי הכרם וא"כ ה"ה נמי דלא גזרינן מאכל בהמה אטו מאכל אדם בכלאי זרעים ואחרי אשר נתברר לנו האי מילתא לדינא אליבא דרבנן פין בעין הראה שהן הן כוונת הרמב"ם בדין הזה והבין בביאור דבריו שדעתו ז"ל היה לחלק כן בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם דבפ"א מהל' כלאים בהלכה ד' כתב אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראוין למאכל אדם וכו' ובפ"ה גבי כלאי הכרם כתב בהלכה י"ח הרואה בכרם עשב שאין דרך בנ"א לזורעו וכו' ומבואר הוא שדעתו ז"ל דבמקום שבמוכו מקיימין רוב העם אותו דבר אין חילוק בין הוא לבהמה או לרפואה וכ"ז קידש ומזה הראה שמ"ש הכ"מ בפ"א יש לתמוה וכו' ע"ש ובמכ"ת המה דברים שא"א לקיימן בכוונת דברי הרמב"ם שהרי להדיא נראה מדבריו דפ"ה דבין אם הוא לבהמה ובין הוא לרפואה מקדש הוא במקום שדרך לקיים אותו בשביל כן וא"כ היאך נפרש דבריו דפ"א שלא נתכוון לשלול אלא עשבים המרים שהן לרפואה ומאכל אדם דנקט להו דוקא הוא אלא אפי' רואה בקיומו למאכל בהמה הא מודה תברה דדין מאכל בהמה ודין רפואה שוין הן לדעתו ז"ל וא"ל לאריכות דברים בזה אלא קושטא דמילתא היא דדעת הרמב"ם לחלק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם וכל דבריו בדקדוק רב הן דבכלאי זרעים דמיירי בפ"א דוקא הראוין למאכל אדם בעינן אבל לא עשבים המרים שהן לרפואה וה"ה לדברים שאינן ראויין כ"א למאכל בהמה ובפ"ה דמיירי בכלאי הכרם במקום שאין מקיימין אותו דבר שהוא לבהמה או לרפואה לא קידש ובמקום שמקיימין אותו קידש וזה נלמד הכל מהא דנתבאר לן מסכא דכמו דלרבנן דוקא במקום שמקיימין או הוא מקדש ואפי' מאכל בהמה או לרפואה ומשום דלהנאה הן וכלאי הכרם אסורין בהנאה אבל לא במקום שאין מקיימין דלא גזרינן מקומות אטו מקומות כך הוא ממילא בכלאי זרעים דאין בהן איסור הנאה כ"א איסור זריעה מה שראוי לאכילה א"כ מאכל אדם דוקא ולא מאכל בהמה ולא עשבים המרים לרפואה ואפי' הוא רואה בקיומן דהילכם אלא להנאה ול"ג איסורי הנאה אינו איסורי זריעה לאכילה זהו הדרך הנכון והאמת לכל המעיין ומודה על האמת כי כונתי בעה"ש לדעת הגדולים כדמוכרחת מהכא וכמילתא בטעמא לחלק בין כלאי זרעים ובין כלאי הכרם כמבואר ובטעם הזונין פשוט הוא דסמיך המסקנא דהכא כדא"ר יונה מין חיטין הן אלא שהפירות מזנין וכ"כ ברפ"ג דמטעם שהן מין אחד עם החטין אינן כלאים זה בזה ובהא הכל ניחא בס"ד:

תורמין מן היין על החומץ וכו'. האי ברייתא הובאה לקמן סוף פ"ב דתרומות ויתבאר במקומו בהגיעי לשם ברחמי ובס"ד: למה נקרא שעועית שהיא משעשעת את הלב. הר"ש ז"ל פי' שמשמשמת את הלב וכו' ומלשון עינין השע והמדומה ביותר נוח לומר דר' יונה מפרש שהוא קיצור מלשון הכפולים ומלשון שעשוע ממש. אני הורתך בעשעתי. בתוקותיך אשתעשע וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ג שם בהל"ג העתיק פול הלבן עם השעשועית:

נשמעינה

שנויי נוסחאות (סוי"ד) ואמר בכי"ר ואמרין. (בו"כ) פישונה גילבונה מילותה סרפוונא בכי"ר פרשונה גיבלונה מלוותה שרפוה. (סוכ"א) הלבן והשעועית בכי"ר פול והשעונית.

פירוש מהרא"פ

ערבייא מפא"כ בזונין יש דרך בני אדם להביאן ממקום למקום לפיכך הולך הסגא לאשמועינן דאינן כלאים עם חיטים לפי שמין חיטין הן אלא בספירות מזנין מימות המבול ונפשו שאינן ראוין לאכילה ולפיכך קראו אותן זונין לשון זנות אבל עם שעורים כלאי' שהרי מין חיטין הם וכן עכ"פ מאכל ליונים וה"ה דהיה יכול להקשות מעיקרא היאך יהיו כלאים עם שאר מינים הואיל ואינן מאכל אדם אלא דניחא לי' להקשות מריפא עלמי: מכאן שהפירות מזנין לפיכך אמר הכתוב שלא תגרמו לארץ לזנות לפי כשאין עושין רצונו של מקום הארץ לא תתן יבולה וכשמזנעשו חיטין הוליא זונין בשביל עונותיכם: תורמין מן היין על החומץ שהניהם מין אחד אלא שהיין ה"ל מן היפה על הרע אבל מן החומץ על היין ה"ל מן הרע על היפה ואם תרם תרומתו תרומה: שני מינין הם ואפי' מן היין על החומץ אין תרומתו תרומה שאין תורמין ממין על שאינו מינו ומקשה מתני' דהכא נמי קתני דזונין וחטין אינן כלאי' אף שנתקלקלו החיטין ונעשו זונין כמו יין שנעשה חומץ ואפ"ה חשבינן להו ככא מין חיטים והיינו דלא כרבי: והוה רבי ירמיה מסתכל בי' בר' יעקב בר זבדי על שהקשה קושיא זאת כאילו אינה קושיא לגמרי: ה"ג אמר ליה הבא לך רצועה בכאן להלקותך על שהקשית דבר זה וכי אינך מחלק בין כלאים למעשרות: הא כן כו' כלומר בשביל כך היה לו באמת להסתכל בי' דמרגלא בפי הראשונים הוא דכשהיו רוצים לתרץ דבר זה היו מתרצין דמיירי תמן כו': כולהון זוגות זוגות קתני הסגא ולכך מפסיק ואמר הסיפי' והשנין אינן כלאים זה בזה ולא תני כולהו כדי לאשמועינן דכולהו זוגות קתני אינן כלאים זה בזה אבל חדא מהאי זוג וחדא מהאי זוג כלאים זה בזה: מה על כל פרקא בעי היא הי רבי יוחנן על כל הפרק קאי דזוגות קתני או על הא מתני' לחודא קאי: חמשה ירקות כו' בפרק כל שעה קחשיב להו במתני' חזרת ותמכה ונמרחביגא ובעולשי' ובמרור כולן מותרין ליזרע בערוגה אחת ואמרינן התם הדא דרב פליגי על האי מילתא דהכא דאמר ר"י זוגות זוגות קתני מינה שמעינן דר"י אכל פרקא קאי דאי על מתני' קמייתא אבל אינך אינן כלאים זה בזה א' מזוג זה וא' מזוג זה הכי אינו פליג ר"י אדרב דלר"י נמי חזרת ועולשי' אינן כלאים זה בזה אלא ודאי דאכל פרקא קאי ודווקא חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה אינן כלאים אבל חזרת ושלשין כלאים: כולהון זוגות על כל פרקא קאמר והכי איתא בבבלי שם בפסחים: לא דרב לא מרב אמר דהני ירקים הכל מין א' הן אלא ה"ק כולהון ס"ל מין ירק ומפורש שם דתמוה אילעזריכי ליה דלא תימא מין זרעים הן ואין נזרעים בערוגה א' דתנן לקמן כל מיני זרעים אין זרעין בערוגה א' כל מיני ירקות זרעי' בערוג' א' דזרעי' ירקי עפי ערוג' בשה על שש טפחים: פילא הייט פול דמתני': פשונה הייט הספיר וכן כולן: ביני מתני' פול הלבן והשעועית ובלשון הצבירים כתיב והשעועי' במ"ם: משעשע את הלב מטמטם את הלב ומצלבת את הבני מעיים ועם את הבים מתנגימיין ובית הר"ש: מתני': והמלופפון מין קשואין כולה מתני מפרש בגמרא:

גמ'

כרישים כרישי שדה. כוסבר כיסבר שדה. חרדל והרדל מצרי ודלעת *מצרית (והרומצא) [והרמוצא] ופול המצרי וחרוב אינן כלאים זה בזה: **גמ'** א"ר יודן בר מנשה דברי חכמים אדם נוטל מעה אחת מפיטמה של קישו' ונוטעה והיא נעשית אבטיח. אדם נוטל מעה אחת מפיטמה של אבטיח ונוטעה והיא נעשית מלפפון. רבי יודה אומר עיקרו כלאים. אדם נוטל מעה אחת מפיטמה של אבטיח ומעה אחת מפיטמא של תפוח ונותנן בתוך גומא אחת [ז]והן נתאחין ונעשין כלאים. [ל]פום כן צווחין ליה בלישנא יונא מולפפון. הקישות והאבטיח מה אמר בה ר' יודה. נישמעינ' מן הדא הקישואין והאבטיחין והמלפפונות אינן כלאים זה בזה. רבי יהודה אומר כלאים. נאמר הקישואין והמלפפון אינן כלאים זה בזה. האבטיח והמלפפון אינן כלאים זה בזה. ר' יודה אומר כלאים. הקישות והאבטיח צריכה. חזרת וחזרת גלים רבי חנניה אמר הסדיגרון. שמעון בריה דרבי אבי אמר *אנטוכין. רבי (ווסי) [יוסי] בי רבי בון אמר יסיח לי עולשין טרוקסימון. עולשי השדה עולתין. כריתין כרתי שדה קפלוטין. דלעת מצרית מתני' דרבי אלא כרבי נחמיה בשם רבי נחמיה [ז]*דלעת ארמית היא דלעת מצרית כלאים עם היוונית כלאים עם הרמוצה. והרמוצה א"ר חיננא כמין דלעת מרה היא והן ממתקין אותה ברמץ. והחרוב א"ר יונה כמין פול מצרי פרסי הוא וקצוי דמיין לחרובה:

הלכה ג מתני'

[א] הלפת והנפוס [ב] והכרוב והתרובתור התרדים והלעונים אינם כלאים זה בזה הוסיף ר' עקיבה השום והשומני' והבצל והבצלצול והתורמוס והפלוסלוס אינן כלאים זה בזה: **גמ'** הלפת והנפוס הכרוב והתרובתור [ז](כורב) [כרוב] דקיק התרדין והלעונין המעויין. הוסיף רבי עקיבה השום והשומנית תומניתה. הבצל והבצלצול פלגולה. התורמוס והפלוסלוס פרמועה ואין כלאים זה בזה:

הלכה ד מתני'

[ג] ובאילן האגסין והקרוסטמלין והפרישים והעוזרדי' אינן כלאי' זה בזה התפוח והחזרר הפרסקין והשקדין השיזפין והרימין אף על פי שדומין זה לזה כלאי' זה בזה: **גמ'** פרישין אמר רבי יונה *אספרלגין. ולמה נקרא שמן פרישין שאין לך מין אילן פריש לקדרה אלא מין זה בלבד. שלמן בר לוי אחוי דזבדי בר לוי בשם רבי יהושע בן לוי כולהון זוגות זוגות. רב אמר כולהון מין אחד. מתני' פליגא על רב דתני אף הבביים

פני משה

שדה ובערבי נקראים הנדיבי: כרישין. פורו"ס בלע"ז ובערבי פירא"ת של גינה וכרישי שדה: כוסבר. גייאלאנדרי בלע"ז כזרע גד תרגום ירושלמי כבר זרע כוסבר: והרמולה. מפרש בגמרא כמין דלעת מרה היא וממתקין אותה ברמץ: ופול המצרי. פאסולי בלע"ז: והחרוב. בגמ' מפרש מין פול המצרי פרסי הוא וקליפותיו הן התרמילין שהזרע בתוכו דקין ועקומין כחרוב:

גמ' דברי חכמים. כלו' טעמא לדבריהם שהן אומרים הקישות והמלפפון אינם כלאים זה בזה מפני שאנו רואין שאדם נוטל מעה האחת מעה כמו מעי והוא גרעין מגרעיני הזרע אשר בתוך הפיטמא זהו אמצע הפרי כעין התפוח ואם נוטעה נעשית אבטיח ואם נוטל גרעין מן האבטיח ונוטעה נעשית מלפפון וכלומר שלפעמים הוא כך וכיון שכן הקישות והמלפפון הם קרובים להיות כמין אחד: ר"י אומר עקרו כלאים. וטעמיה דר' יהודה שאעפ"כ העיקר מהקישות ומהמלפפון שני מינים הן ואע"פ שלפעמים נעשית מגרעין הקישות אבטיח ומאותו האבטיח נעשית מלפפון מ"מ עיקר של שניהן כלאים הן: אדם נוטל וכו'. מסקנת מילתיה דר' יהודה היא כלומר תדע שאדם נוטל גרעין אחד מתוך האבטיח וגרעין אחד מתוך התפוח וכשהוא נותנן בתוך גומא אחת הן נתאחין זה עם זה וחוזרין להיות כאחת ואעפ"כ הן נעשין כלאים וה"נ כן: לפום כן צוחין ליה בלישנא יונייא מלפפון. בשביל כך קורין אותה בלשון יונית מלפפון על שם הליפוף והדיבוק שמתדבקת ונעשית מגרעין האבטיח כדלעיל ואפ"ה עיקרה עם הקישות כלאים: הקישות והאבטיח מה אמר בה ר' יודה. אם מודה הוא שאינן כלאים הואיל ומגרעין הקישות לפעמים נעשית האבטיח כדאמרינן: נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא פ"א הקשואין וכו' ר' יודה אומר כלאים אלמא ר' יודה פליג גם בקישות ואבטיח ודחי לה הש"ס דנאמר דלא עריב להו התנא לכולהו בהדדי אלא הא דקתני המלפפון לבסוף אקישות ואאבטיח קאי והכי קאמר הקישות והמלפפון אינם כלאים וכן האבטיח והמלפפון ועל זה הוא דפליג ר' יודה אבל הקישות עם האבטיח אכתי צריכה ומספקא לן אליבא דר' יודה: הסדיגורון. כך הוא נקרא ומלשון חסא הוא ושמעון אמר אנטוכין נקרא: יסיח לי. כך היה אחד מסיח לי לפרש עולשין טרוקוסימון וכו': דלעת מצרית. קתני במתני' דאינה כלאים עם הרמולה. מתני' דרבי ולא כר' נחמיה דתני משמיה בתוספתא שם שהיא כלאים עם הרמולה: והרמולה וכו'. כדפרישית במתניתין:

הלכה ג מתני' הלפת והנפוס. בגמרא לקמן בהלכה ה' מפרש שהילכו בו אחר העלין לפי שהנפוס עליו דומין לעלין של לפת לא הוו כלאים: והתרובתור. בגמרא מפרש כרוב דקיק שקלחים שלו דקים: תרדין. בליטי בלע"ז ובערבי סילקא: והלעונים. ארמולאש בלע"ז ובערבי כט"ף: והשומני'. בגמ' תומניתה והוא שום מדברי והוא קטן מהשום הגדל בגנים: והבצלצול. פלגרל"ה בלע"ז והוא בצל מדברי וקטן משאר בצלים לפיכך נקרא בצלצול: והפלוסלוס. פרמועה והוא מין תורמוס: **גמ'** והכרוב והתרובתר. כרוב דקיק וכו' כמו שפרשתי במתני':

הלכה ד מתני' ובאילן. מה שאינן כלאים זה בזה: האגסין. פירא"ש בלע"ז ובערבי אנג"ס: והקרוסטומלין. מין אגסים קטנים ודומין לעפלים שקורין מילן: והפרישים. בגמ' מפרש אספרלגין וכך הוא בערבי אספרגל ובלע"ז קודוניי"ש קוויטי"ן בל' אשכנז: והעוזרדים. סורבא"ש בלע"ז: והחזרד. תפוח יערי תרגום של כפתור חיזור: הפרסקין. פירסגי"ש בלע"ז ובשהן קטנים דומין לשקדים: והשזיפין. בגמ' קאמר כשמרכיבין זיתים עם רימין נפק מביניהון שיזפין: רימין. פוללדוק"ה בלע"ז: **גמ'** פריש לקדרה. שמפריסין אותו לבשלו בקדרה ואין דרך לאוכלו חי: רב אמר כולהון זוגות זוגות. גרסינן וכך אמר בהלכה ה' וריב"ל אמר כולהון מין אחד ונתחלף בדפוס בטעות ואריישא דמתני' קאי דריב"ל קאמר דכל ארבעה מין אחד הן קאמר התנא ואינן כלאים זה בזה והכי ס"ל נמי דאינן כלאים עם הני דקחשיב בסיפא כדמוכח מדלקמן ורב קאמר דוקא זוגות זוגות והאגסים והפרישין כלאים זה בזה והיינו דקמותיב מתניתא ברייתא דתני אף הבביים במתני' וא"כ על כרחך לאו זוגות זוגות קתני דבחמשה ליכא זוגות וכן

קרבן העדה

א"ר יודן בר מנשה דברי חכמים אדם נוטל מעה אחת מפיטמא של קישות מעה אחת מפיטמא של אבטיח ונוטעה והיא נעשית מלפפון. כן מגי' בשנו"א ז"ל ור"ל דקישות והבטיח לא הוו כלאים זב"ז וע"כ כשזורע א"כ המלפפון עם קישות או עם אבטיח אינן כלאים זב"ז ור"י ס"ל דעיקרו כלאים דנוטל פיטמא מאבטיח ופיטמא מתפוח מאילן ועי"ז נעשה מלפפון ונמצא דכשזורע אחר כך מלפפון עם קישות או אפילו עם אבטיח נעשה כלאים זב"ז דכך מותר לזרוע ביחידי פיטמא מזה ופיטמא ממין אחר משא"כ לזרוע מלפפון עם אבטיח או עם קישות הוי כלאים. ושאל הגמ' אבטיח וקישות מה אמר בה ר"י דילמא ס"ל לר"י דאפילו לדברי הת"ק דהוי מפיטמא של קישות ומפיטמא דאבטיח נמי הוי עיקרו כלאים דקישות ואבטיח גופייהו הוו כלאים זב"ז אך דקושטא דמילתא קאמר דבא מפיטמא דאבטיח ותפוח אבל אין ה"נ אם היה בא מקישות ואבטיח או דילמא דווקא קאמר דלא הוי עיקרו כלאים רק משום דבא מאבטיח ותפוח אבל מקישות ואבטיח לא הוי כלאים וקאמר נשמעינ' מן הדא הקישואין והאבטיחין והמלפפונות אינן כלאים זב"ז ר"י אומר כלאים וקס"ד דאפילו קישות והאבטיחין לחוד בלא מלפפות הוו ג"כ כלאים לר"י ומדחה דנאמר הקישואין ומלפפין האבטיחין ומלפפין דאינן כלאים לת"ק ע"ז פליג ר"י וס"ל דהוי כלאים אבל הקישואין והאבטיחין אינן כלאים אפילו לר"י לפ"ז הקישואין והאבטיחין צריכה ר"ל דנשאר איבעיא דלא איפשיטא כן מבואר בשנו"א ז"ל:

סוף

מראה הפנים

נישמעינה מן הדא הקישואין וכו'. בתוספתא גרים הקישואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות אינן כלאים זה בזה והורמין ומעברין זה על זה דר"מ ר' יהודה ור"ש אומרים כלאים זה בזה ואין הורמין ומעברין זה על זה ולפיכך הרמב"ם בפ"ג שם לא העתיק אלא מה שנשנה במתני' וכת"ק דר"י דמתני' אבל מה שנשנה בתוספתא מקשואין ודלועין ואבטיחים הלכה כר' יודה ור"ש נגד ר"מ וגם בפ"ס מהל' תרומות לא הזכיר אלא קישות ומלפפון שהן מין אחד והורמין מזה על זה: **מתני'** דר' ולא כר' נחמיה. דעת ר"ג דהתוספתא הובאה בבבלי נדרי' (דף נא) ורב אשי מפרש התם כדמפרש רב הונא הכא אליבא דמתני' דאתיא כרבי ודלעת המצרי והרמולה אינן כלאים זה בזה לפי שאינה מין

ע' ברד"ק במלכים ב סי' יח פ"ד ויקראו לו נחשתן. אבל הרלב"ע ימאן בזה. ע' קהלת ע"פ וספר האביונה. וע' במס' נגעים פי"א מ"ד בפירוש המשנה לרבינו ובתוס' יו"ט שם :

שנויי נוסחאות (סוי"א) לפום כן צווחין בכי"ר והם צוחיין. (סוי"ב) יסיח לי בכי"ר יסי חלי (והוא נ"ב פי' חורת גלים וע' בערוך הסלש ע' יסי). (סוי"ט) הסדיגרון בכי"ר חסדיגרון. (סוג"ב) אלא כר' נחמי' בשם בכי"ר דלא כר' נחמ' דתני בשם. (סוכ"ט) המעויין בכי"ר חמועיין. (סו"י) פללגולה בכי"ר פגלגילה. (סול"א) ואין בד"ו ואינן.

פירוש מהרא"פ

גמ' **דברי** חכמים דמתני' דפליגי אדרבי יהודא ס"ל: **מעה** כלומר בני מעיים הזרע שיש בתוך האבטיח נגד הפיטום של האבטיח וכן נגד הפיטום של הקישות והיינו נגד ראשו: **ונוטעה** כו' א"כ ש"מ מין אחד הן הקישות והמלפפונות: **עיקרו** כלאים כלומר עיקרו ובלאותו הוא נעשה ע"י כלאים ע"י אילן ואבטיח או אילן וקישות וכן נעשו מלפפון א"כ מלפפון נמי כלאים עם האבטיח שהרי מין אילן מעורב נמי עם מלפפון ולפיכך קורים אותו בלשון יון מלפפון לומר מין אילן ומין אדמה: **מה** כולי הקישות והאבטיח מה ס"ל לר' יהודה מין א' הם או שני מינים אי מודה לרבנן בהן הואיל ומקישות נעשה אבטיח או לא: **ר"י** אומר כלאים ש"מ דאף בקישות ואבטיח פליג שהרי ת"ק ס"ל דהכי דאתי מהם אינו כלאים וכדאמרן נטעמייהו לעיל: **נאמר** כו' לעולם אימא לך דקישות ואבטיח לר"י דאמר ת"ק הקישות והאבטיח כל א' אינו כלאים עם מלפפון אבל מקישות ואבטיח עצמו לא איירי ת"ק כלל דפשיטא היא ואפשר דלהם ר"י נמי מודה ולא פליג אלא אמאי דאמר ת"ק בפירוש: **צריכא** מבעיא לן: **ה"ג** חסא דאיגרון תרגום של גל דגילא כלומר חסא הגדל בגל הר"ש: **אנטובין** הוא פי' על עולשין: **יסיח** לי הוגד לי: **ה"ג** דלעת מצרית תנא נחמיה דלעת ארמית היא דלעת מצרית הר"ש: **ה"ג** מתני' דלא כרבי נחמיה דתנא רבי נחמיה דלעת מצרית ויונית כלאים עם הרמולה: **ברמץ** באפר חם: **במין** פול מצרי ופרסי הוא אבל והם שרביטיו שגדל בתוכו דמי לחרובי' לפיכך קרי להו חרובה: **כרוב** דקיק [בבזוג והראשון] על תרובתור: **המעויין** פי' על הלעונין וכן כולן הוא פי' על האחרון בבזוג הראשון ידוע לפרש: **אספרלגין** קוויט'ן: **פרוש** לקדירה [כלל ומבבית בבישול יפה מכל המיני'] אכילתו בבישול ואין ראוי לאכול חי כלל: **זוגות** זוגות אינן כלאים כמו בריתא לענין יי האגסים והפרישים כלאים וכן השאר: **מין** אחד וכל הארבע אינן כלאים לפי להו בכבא אחד: **אף**

מהר"מ די לונזאנא

חורת וחזרת גלים ר"ח אמר הס דיגרין וכו' ר' יוסי בר רבי בון אמר יסיחלי עולשין וכו' כצ"ע. ופי' יסיחלי הרחיבנא כמ"ש לקמן פ"ב דפסחים:

מעיני יהושע

במראה הפנים ד"ה אשמעינה נ"ב פשט ירושלמי נראה ברור דקשואין ומלפפין אינם כלאים ובדלועין יש לעיין:

מסורת הש"ס

נדרים נא.

פ' ערוך ערך אנטוכין שמפר' מין ירק מר אם אינו מטמינו. נדרים נא: תוספתא פ"א.

אספרגלין ציין ערוך ערך איספרגלון ובמוס"ס שם ע' בר"ב פ"א מעוקצין משנה ו.

מערכת הערוך

והחרוב א"ר יונה במין פול מצרי פרסי הוא. בערוך (ערך פול) פירש והתרמילין של כולן דומה לחרובין שהן דקין ועקומין ואינן עגולין ופשוטין כתרמילין של פולין וקצוי (עיין בכו או קליפוסס) דמיין לחרובין ולפיכך אינן כלאים זה בזה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מ.ל' כלאים ה"ו טוש"ע יו"ד סי' רנו. סע"ו.

ד

ב מיי' שם ה"ו טוש"ע שם סעי' יד

ה

ג מיי' שם ה"ד טוש"ע יו"ד סי' רנה ס"ו

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ג]והן נתאחין כו' מכאן ראה דזרעים עם זרעי אילן אינם כלאים. ומכאן למדו כב"י ביו"ד סי' רנ"ה ואח"כ בבדק הבית תקנו וציין מקורו מן התוספתא' דשם מבואר בהדיא כן. וכ"מ בכ"מ בפ"א. אבל גם מכאן נראה כן. וכ"כ בבאר הגולה שם ס"ג הציון מכאן. ועפ"כ ציינו גם אנחנו מקורו פה: [ז]דלעת ארמית הוא דלעת מצרית וכו'. ע' בתוספתא פ"א כאן ובמפרש. ועי' בר"ש כאן דלא גרים כן אבל בש"ס דילן בנדרים דף נא, הגי' כמו שהוא בירושלמי כאן. והגאון מוהרי"פ שם הביא דברי הר"ש. ולא העיר מהוספתא' והירושלמי שלפנינו. ועי' בתוס' יו"ט כאן: [ז]כרוב דקיק כתב בלא"ש דבירושלמי גרס הכרובתור ומפרש כרוב דקיק. והוא על דרך בגלגול שמורה כמו כן על הקטנות כמנהג לשון הקודש במות בלשורות על המיעוט והקטני' אריכו המלה כמו אישון בת עין. ולפעמי' יכפלנו ירקרק או אדמדם. עכ"ל. ומ"ש ירקרק או אדמדם זהו לדעת הראב"ע. אבל רש"י פירש בזיפך ע"ש. וגם הרא"ב"ע כתב י"א בזיפך. ומ"ש ראי' מאישון.

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ג מה' כלאים ה"ו טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז סעי' יד

ז
ב מיי' שם ה"ג טוש"ע יו"ד שם

ח

רידב"ז

עוף לא תניתה. ר"ל לא מנה התנא עופות דהוו כלאים זב"ז. א"ר יוחנן אייתיתה מן דבר דלי' ר"ל דהוא מנה המיני עופות דהוו כלאים זב"ז כדמסיק תרנגול עם הפיסיוני כו' רשב"ל אמר משנה שלימה שנה לנו רבי במס' ב"ק וכן חי' ועוף כיוצא בהן הרי דמזכיר התנא ג"כ עופות לענין כלאים ע"ז אמר ר' יוחנן צריכה להא דבר דלי' כצ"ל תנינן הכא חי' ופרשנתה תמן ר"ל במס' ב"ק תנא חי' דהוי כלאים זב"ז והכא במס' כלאים מפרש התנא איזהו מינים הוו כלאים זב"ז. וכן תנינן בהמה הכא ר"ל במס' ב"ק ופרשנתה תמן במס' כלאים איזהו מינים הוו כלאים זב"ז אבל עוף תנא התנא במס' ב"ק דהוי כלאים זב"ז והכא במס' כלאים לא מפרש איזו מינים הוו כלאים זב"ז ואתא בר דלי' ופריש לנו המינים ע"כ צריכה להיא דבר דלי' וכן מפרש השנו"א ז"ל ותמן קאי אמשנה דידן והכא קאי אמשנה שבמס' ב"ק ודבר זה מצוי בירושלמי כמה פעמים כי השקלא וטריא הי' בלימוד המשנה דבמס' ב"ק ע"ז אמר ר' יוסי ויאות בא להודיעך שהעוף אסור בהרבעה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וה"פ דר' יוסי משני תירוץ אחר דלפיכך צריכה להא דבר דלי' דאילו במס' ב"ק תנינן וכן חי' ועוף לענין כלאים דהנהגה ובר דלי' בא להודיעך דבעוף אסור גם כלאים דהרבעה. ולקמן בה"ז איכא למ"ד דס"ל דהרבעה בעוף לא נלמד מהרבעה דבהמה רק מקרא אחרינא מאת חוקותי וס"ל דחיה ועוף בכלל בהמה לא הוי בהרבעה עיי"ש:

פני משה

וכן קתיב ר' יוסי בר' בון על רב מברייתא דתני אף הרוגיינים: בשוקי של צפורי היו מרכיבין וכו'. תוספתא היא בפ"א ומייתי לה הכא דבעי לשנויי להא דמותיב על רב וכן להותיב על ר' יהושע בן לוי: מי שפגע בכם מתלמידי ב"ש. דפליגי אמתני' ולית הלכתא כוותייהו: הוי לא אמר אלא קרוסטמל על גבי אגס. הוא דמותר ולא כאותו תלמיד הא אגס על גבי חיזרד לא והיינו כרב דזוגות זוגות קתני דאילו לריב"ל הא קאמר כולהון מין אחד ומשמע דלדידיה דהכי דמני ברישא מין אחד הן אף עם הני דמני בסיפא וא"כ אגס עם חיזרד ג"כ מותר: בתחום של מקום אריח וכו'. כלו' דמהדר הש"ס והא עוד תניא התם ברייתא אחריתא ומסייעא לריב"ל דאמרו יפה אמר התלמיד דתפוח ע"ג חיזרד אסור כדתנן בסיפא דמתני' ולא אמרו אלא תפוח ע"ג חיזרד הוא דאסור הא חיזרד ע"ג אגס לא אסר והיינו כריב"ל דהני דמני ברישא דמתני' מין אחד הן אף עם הני דמני בסיפא: מה דהוה עובדא הוה עובדא. כלומר דהדר דחי לה דאין כאן לא תיובתא ולא סייעתא לא למר ולא למר דמעשה דהוה הכי הוה וליכא למידק מהני ברייתות ולא מידי: תני. בתוספתא פ"ב: מה נפיק מביניהון. מהרכבת אגוז ע"ג אפרסק: קדריה פרסקיה. כך שמו ויש לפרש ל' קדרות ושחרות שיוצאין מהרכבה זו אפרסקין שחורים: דרבון. ובתוספתא ירבון: מה נפק מביניהון כורכי לבנון. כך שמו: זרגון ולפת מה נפיק מינהון פטר פיטרה. סוליגון ולוזין ובוטמין מה נפיק מנהון פיסטקין. זיתים ורימון מה נפיק מביניהון שיזפין:

הבכיים. התיב ר' יוסי בי ר' בון והתני אף הרוגייני' *בשוקי של ציפורין היו מרכיבין קרוסטמלין על גבי אגס. ראם תלמיד אחד אמ' להן אסורים אתם הלכו וקצצום ובאו ושאלו ביבנה אמר להן מי שפגע בכם מתלמידי בית שמאי הוי לא אמ' אלא קרוסטמיל על גבי אגס הא אגס על גבי חיזרר לא. בתחום אריח היו מרכיבין תפוח על גבי חיזרר ובא תלמיד אחד אמר להן אסורין אתם הלכו וקצצום ובאו ושאלו ביבנה אמר להן יפה אמר התלמיד. לא אמר אלא התפוח על גבי חיזרר הא חיזרר על גבי אגס לא מה דהוה עובדא הוה עובדא. תני גוי שהרכיב אגוז על גבי פרסק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו ייחור והולך ונוטע במקום אחר מה נפק מינהון קדריה פרסקיה. הרכיב תריד על גבי דרכון אע"פ שאין ישר' רשאי לעשות כן נוטל הימינו זרע והולך וזורע במקום אחר. מה נפק מינהון כורבי לבנון. זרגון ולפת מה נפק מינהון פטר פיטרא. סילינון לוזון ובוטמין מה נפק מביניהון פיסטקין. זיתין *ורימון מה נפק מביניהון שיזפין:

הלכה ה מתני' [א] הצנון והנפוס [ב] והחרדל והלפסן ודלעת יונית עם המצרית והרמוצא אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

גמ' א"ר יונתן יש מהן שהילכו אחר הפרי ויש מהן שהילכו אחר העלין. הלפת והצנון הילכו בהן אחר הפרי. הלפת והנפוס הילכו בהן אחר העלין. התיבון הרי צנון ונפוס הרי פרי דומה והעלין דומין ותימר כלאים. א"ר יונה בזה הילכו בהן אחר טעם הפרי:

הלכה ו מתני' הזאב [ג] והכלב כלב הכופרי והשועל העזים והצבאים היעלים והרחלים הסוס והפרד והחמור החמור והערוד אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה: גמ' הא כלב עם כלב כופרין אינן כלאים. ודלא כר' מאיר *[ד]דרבי מאיר אומ' כלאים אע"ג דר' מאיר אמ' כלב מין בהמה [ה]מודה בכלב כופרי שהוא מין חיה הא כלב עם כלב כופרי על דעתיה דרבי מאיר כלאים. עוף לא תניתה. אמר רבי יוחנן אייתיתה מן דבר דליה *תרנגול עם הטווס אף על פי שדומין זה לזה

הלכה ה מתני' הצנון והנפוס. נפוס הוא הנזכר לעיל בהל"ג שהעלין שלו דומין ללפת ולפיכך אינו כלאים עם הלפת אבל עם הצנון אע"פ שהוא דומה לו בעלין ובפרי אפ"ה הוו כלאים זה בזה מפני שהטעם של צנון אינו כלל כטעם הנפוס כדאמר בגמרא: והלפסן. מרוי"ו בלע"ז: והרמוצה. כלומר וכן דלעת יוונית עם דלעת הרמוצה הוו כלאים ואע"פ שדומין זה לזה:

גמ' יש מהן. מהשנוים בפרקין שהילכו אחר הפרי אם פריהן שוין אינם כלאים זב"ז ויש מהן שהילכו בהן כמו כן אחר העלין כדמפרש ואזיל: הלפת והצנון. אע"פ שאין העלין דומין זה לזה הילכו בהן אחר הפרי והואיל ופריהן שוין אינם כלאים זה בזה: הלפת והנפוס. אין פריהן שוים הילכו בהן אחר העלין. והואיל והעלין שוין אינם כלאים זה בזה כדתנן לעיל במשנה ג': התיבון. על ר' יונתן הרי צנון ונפוס שהפרי שלהן וכן העלין דומין זה לזה ואפ"ה את אומר שהן כלאים זה בזה: א"ר יונה בזה הילכו בהן אחר טעם הפרי. כלומר לא דמי הא לכללא דכייל ר' יונתן דלא אמר שהולכין לפעמים אחר הדמיון אלא באלו שאין טעם של זה רחוק ונבדל הרבה מטעם של זה דבכה"ג אע"פ שהן אין דומין לגמרי אלא במקצת כמו בעלין או בפרי בלבד אפ"ה אינן כלאים דחששא דכלאים משום מראית העין הוא והואיל והן דומין באיזה צד לא הוו כלאים אבל צנון ונפוס שטעם של זה משונה הרבה ורחוק הוא מטעם של זה בזה אין הולכין אחר המראה אלא מכיון שטעם שלהן אינו דומה כלל וכלל זה עם זה הוו כלאים זה בזה:

הלכה ו מתני' כלב כופרי. שמגדלים בני כפרים והוא קטן ודומה לשועל: היעלים. הוא מין חיה ואקו תרגומו ויעלא: והערוד. חמור הבר: גמ' הא כלב עם כלב כופרין אינו כלאים. דלא קתני אלא זוגות זוגות: ודלא כר"מ. דלא כר"מ הוא דאילו ר"מ אומר כלאים עליהן דהא לקמן סוף פ"ח תנינן הכלב מין חיה רמ"א מין בהמה ואע"ג דבכלב פליג וס"ל דמין בהמה הוא מ"מ מודה הוא בכלב כופרי שהוא מין חיה: הא. כלומר הא שמעינן דכלב עם כלב הכופרי על דעתיה דר"מ כלאים הן דהוו להו בהמה וחיה ואילו לרבנן שניהן חיה ממין אחד הן: עוף לא תניתה. במתני' דתנינן ממיני בהמה וחיה שיש בהן שאף על פי שדומין זה לזה כלאים הן וממיני עוף לא אשמעינן כלום אם מצינו ג"כ בהן שהן דומין והן כלאים: א"ר יוחנן אייתיתה מן דבר דליה. ובסוף פ' שור שנגח את הפרה גרים א"ר יוחנן אנא דאייתיתיה מן דבית לוי תרנגול עם פיסיוני וכו'

מראה הפנים

מין אחר כ"א נקראת כן ע"ש שמונין אותה כרמן ועיין בהר"ש ובסהי"ע שהביאו ומ"ש על זה ושאמת הוא דפלוגתא היא הכא נמי כמו בבבלי ושאמת דהש"ס סובר כר' נחמיה כדמוכח מלקמן כו' ש"ג וע"ש בר"ש את עשה דלעת מצרית כדלעת יונית וא"כ בשא נמי הויא כמו דהשם דמותיב על רב אבי משאי דר' נחמיה ועיי"ש:

תני עכו"ם שהרכיב אגוז ע"ג אפרסק לע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן וכו'. כלומר שאין ישראל רשאי לומר לעכו"ם הרכיב לי אילנות ולעפ"כ אם עשה מותר ליטול ממנו יחור ולנטוע במקום אחר ובתוספתא זו פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות כלאים הל"ו ואסור לישראל להניח לעכו"ם שירכיב לו אילנות כלאים וכו' ומותר ליטע יחור מן האילן שהורכב כלאים ולזרוע מזרע הירק שנזרע כלאים ומשמע שאפי' הישראל בעצמו שעבר והרכיב או זרע כלאים מותר הייתור והזרע כדכתב שם לע"פ שהוא לוקה הרי אנו מותרין באכילתם וכו' והא דקתני בתוספתא עכו"ם שהרכיב לרבותא דרישא דקתני דאע"פ שאין העכו"ם מוזהר על הרכבת כלאים וזריעתן וכרכ"ן דר"א בסנהדרין (דף נו) דאין כלאים בכלל ז' מצות אלא ד'סורין בהרבעה וההרכבת האילן כדכתב הרמב"ם בפ"י מהל' מלכים הל"ו מפני הקבלה שב"נ אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן ואין נהרגין עליהן ולפ"ז נוכל לומר דהא קמ"ל הברייתא חדא דאין הישראל רשאי להניחו לעשות כן בשלו ועוד דהא מיהת באיסורא קאי עליה בהרכבת האילן:

הלפת והצנון הילכו בהן אחר הפרי. כדפרישית וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מכלאים בהל"ו הלפת והצנון אינן כלאים זה בזה מפני שפרייהן שוין וכו' והכל כפי פשטות הסוגיא דהכא וכבר תמהו רבים על פי' הר"ש ז"ל שפי' הילכו בהן אחר הפרי להחמיר וכן דעת הרלב"ד ז"ל בהשגות שם דהא מדמותיב הרי צנון ונפוס וכו' ותימר כלאים א"כ על כרחך לדברי ר' יונתן להקל מתפרשין וזה ברור הוא ומה שהקשה הרלב"ד בפ"ח שם מהאי מתני' דס"פ הטומן לפת וצנונות וכו' ללמא אית בהו משום כלאים יתבאר מזה במקומו בס"ד ועיין לקמן הל"ט ד"ה מה אנן קיימין:

אמר ר"י אייתיתיה מן דבית לוי תרנגול עם הפסיוני וכו'. מבואר הוא למאי דפרישית בפ"מ

שנויי נוסחאות (כו"א) הרוגייני' בכי"ר הרגינים. (סוס"ו) הריד ע"ג דרכון בכי"ר תרוד ע"ג ירבון. (סוי"ז) כורבי לבנון בכי"ר כרוסלבינין. (סוי"ח) מינהון פטר פיטרא סילינון (ע' בערוך ערך ע' ספרוסליגין) ובכי"ר מנהון איסטפניני שומר וכרפס מה נפיק מנהון פטר חסילני.

פירוש הערוך

א"ה ראינו לטוב להציג כ"ן פי' הערוך ומוסף הערוך עם הערות של בעל ערוך השלם. וז"ל הערוך ערך סוף:

תני גוי שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אעפ"י שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ייחור ממנו ונוטע במקום אחר מה נפיק מינהון (קדריה) [צ"ל קרביא] פרסקיה, הרכיב תריד ע"ג דרקון אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו זרע וזורע במקום אחר מה נפק מנהון (כרסיבלנק) [צ"ל כרסילבנק] והוא ל' יון ובלעז אטריפצ"י זרגון ולפת מה נפק מינהון פיטרוש ילינן זרנו ל' ישמעאל ובל' קודש שריג גפן. לווין ובוטנים מה נפק מנהון פיסתקין זתים ורימון מה נפק מנהון שיזפין. (א"ב פי' בל' יוני ורומי מין עץ ופרי אדום וצורת הפרי כזית קטן ובתוכו גרעין גדול

פירוש מהרא"פ

שבכים עם כנך ד' וזה ודאי לאו מין שלכו: הרוגיינא נמי אין מינן [פירוש ואפ"ה קתני לה בברייתא בהדייהו וקשיא על רב ולא תבני כלום של כ' קושית]: ע"ג אגס אילן של אגסים שרכיבו עליו מאילן קרוסטומלין: מתלמידי ב"ש היה אבל לב"ש אינן כלאים וכמתני': לא אמר בברייתא זאת אלא כו' כדי לבקשות דוקא דהא מעשה על דוקיא דמעשה בעייא קאמר לה דהא משמע דווקא הכך תרתי אינן כלאים הא חד מהני דמתיב ברישא וחד מהני דסיפא כלאים ובאידך מעשה מבמשמע איפכא ומשני מעשה בשיה קאמר וש"ס חדא מהני דרישא וחדא מהני דסיפא כלאים לפי מעשה אחרונה: ייחור ענף: מה נפיק מביניהן כו' דכל מה ביוצא מכן הוא כלאים עם כל א' וא' מכן שכרי מב' מינים שכן כלאים זה בזה הוא בא וכן כולן: אמר רבי יונתן יש מהן שהלכו אחר הפרי הר"ש כתב להומרא וא"א לפרש הסוגיא כפי' והרמב"ם ז"ל פי' לקולא אם דומין בפרי או בעלין אף שאין דומים בעלין אין כלאים ובלבד שלא ירחיקו זה מזה הרבה בטעמן אע"ב שדומין זה לזה לפיכך אינן כלאים וכן כו' אחר העלין שדומים זה לזה לפיכך אינן כלאים: אחר טעם הפרי שטעמן רחוקים הרבה זה מזה: דלא כר"מ בפרק שמיני קאמר ור"מ אית ליה וכלב כופרי ע"כ מודה דמין חיה הוא ובהמה וחיה כלאים זה בזה א"כ פ"ד דר"מ הם כלאים: עוף לא תניתה לא תנא במתני': אייתיתיה למדתיו מן דבר דליה שם חכם

עמודי ירושלים

זיתין ורימון מה נפיק מביניהון שיזפין. עי' בפני משה שכתב בגמ' קאמר כשמרכיבין זיתין עם רימון נפיק מביניהון שיזפין. והנה גם הרע"ב כתב כן וראיתי באגודת

מסורת הש"ס

וכו' בברייתא דבי לוי תניתה דגם במיני עופות הוא כן שיש מינין בשאינו מינן שאע"פ שדומין זה לזה הן כלאים זה בזה: ר"ל אמר משנה שלימה שנה לנו רבי. כלומר דר"ל קאמר דאין אנו צריכין להביא דתנא דבי לוי שהרי משנה שלימה שנה לנו רבי שם אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור וכו' ולכלאים ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן א"כ כבר שמענו שעוף שמו בהמה וחיה לכל דיני דכלאים וה"ה למאי ששנינו כאן במס' כלאים: א"ר יוחנן צרכה להדא. דבית לוי גרסי' ולגי' שדפוס אמר על עצמו להדא דר' יוחנן ואפשר כמי לומר דהיינו הך דצריכא היא למאי דאמרית משמיה דתנא דבי לוי כדמסיק ואזיל: תנינן הכא חיה ופרשנתה תמן. וכלומר הכא בב"ק תנינן סתם דחיה שייך בה ג"כ דין דכלאים אבל לא פירש לנו רבי שם שיש בחיה מינין הדומין זה לזה ואעפ"כ כלאים הן אלא שפירש אותה תמן במסכת כלאים כדתנינן במתני' הזאב והכלב וכו' וכן תנינן בהמה הכא בב"ק סתמא לכלאים ופרשנתה תמן במשנה כאן לענין הדומין זה לזה הסוס והפרד וכו' והשתא גבי עוף כמי תניתה תמן בב"ק סתמא אתא ופרשנתה הכא וכלומר דאף דרבי הו"ל לפרש במשנה הכא לענין הדומין זה לזה בעוף כמו דפירש בבהמה וחיה ולא סמיך אסתמא דהתם דלא שמעינן מהם דין כלאים בהדומין זה לזה והלכך אתא תנא דבי לוי ופרשנתה הכא גם בעוף כמו כן: א"ר יוסי ויאות. כלומר דר' יוסי בא לומר דיאות תני לנו רבי שבא להודיעך התם בב"ק שהעוף אסור בכלאים

לזה כלאים זה בזה. רבי שמעון בן לקיש אמר משנה שלימה שנה לנו רבי *וכן חיה ועוף כיוצא בהן. אמר רבי *יוחנן צרכה להדא דר' יוחנן תנינן הכא חיה ופרשנתה תמן. תנינן בהמה הכא ופרשנתה תמן. עוף תניתה תמן אתא ופרשנתה הכא. אמ' רבי יוסי ויאות. בא להודיעך שהעוף אסו' בכלאים. רבי ירמיה אמר כהנא שאל לריש לקיש המרביע בחיות הים מהו. א"ל עוד הן כתיב בהן למיניהן. ר' אחא לא אמר כן אלא הוה א"ר אחא בשם ריש לקיש כל שכתוב בו למיניהו כלאים נוהג בו. התיב כהנא הרי חיית הים הרי כתיב בהן למיניהן מעתה כלאים [נוהג] בהן. א"ר יוסי בי רבי בון הכא פרס כהנא מצודתיה על ריש לקיש וצדייה. אמר רבי יונה יכול אנא *פתר לה משום מנהיג מייתי חוט וקטר באודניה דלכיסא ובאודניה דיריקא ואינון שייפין דין עם דין ומזרעין:

הלכה ז מתני' [א] אין מבי'אין אילן באילן [ב] ירק בירק [ג] ולא אילן בירק ולא ירק באילן רבי יהודה מתיר ירק באילן: **גמ'** מחלפה שיטתיה דר' יודה. תמן *הוא אמר נוטל הוא אד' מעה אחת מפיטמה של אבטיח ומעה אחת מפיטמו של תפוח ונותנן לתוך גומא אחת והן מתאחין ונעשין כלאים. וכא הוא אמר הכין. תמן על ידי שהוא נותן זה בצד זה הן מתאחין ונעשין כלאים. ברם הכא ירק באילן הוא. תני

ר' ירמיה אמר כהנא שאל לר"ל המרביע בחית הים מהו א"ל עוד הן כתיב בהם למיניהם ר' אחא לא אמר כן כו' כל שכתוב בו למיניהו כלאים נוהג בהם. ר"ל דהרבעה. התיב כהנא הרי דגים שבים כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק הרי כתוב בהן למיניהם מעתה כלאים נוהג בהם בתמי' פי' דהאיך איפשר לאדם להרביע דגים שבים א"ר יוסי בי רבי בון הכא פרס כהנא מצודתי' וכו' א"ר יונה יכול אנא פתר לה משום מנהיג ר"ל דבלמיניהם דגבי דגים הוא משום מנהיג ובמנהיג יכול אדם להנהיג כדמסיק מייתי חוט וקטר באודני' דלכיסא ובאודני' דיריקא ואינון שייטין או שייפין דין עם דין [ותיבת ומזרעין נמחק] וע"כ משכחת לה גבי דגי הים כלאים דהנהגה:

ר'

כמו בהמה דבהמתך דקרא לאו דוקא אלא הכל בכלל וכיון שכן שפיר שמעינן דעוף הוא שוה לכל דיני דכלאים כמו בהמה וחיה ואפי' בהדומין זה לזה הואיל ושני מינין הן הוו כלאים ולא היה צריך לחזור ולשנות גם בעוף [בהדומין זה לזה] דממילא שמעינן לה: המרביע בחיות הים מהו. אם נוהג בהן כלאים כמו במיני יבשה ולקמן מקשי עלה היכי דמי הרבעה במיני הים: עוד הן כתיב בהן למינהו. כלומר הרי למדנו הרבעה לאסור בכל מקום שכתוב בו למינהו והרי גם הן כתיב בהן למינהו כמו דכתיבא גבי מיני יבשה: ר' אחא לא אמר כן. בהאי ליסנא דקאמר ר' ירמיה דכהנא שאל ליה לר"ל והשיב לו כך אלא הכי הוה אמר ר' אחא בשם ר"ש בן לקיש דהוה תני להאי כללא למילתא באפי נפשיה כל שכתוב בו למינהו כלאים נוהג בו והיינו כלאים דהרבעה דבה שייכא דרשא דלמינהו ועל זה התיב כהנא ליה אלא מעתה הרי חית הים הרי כתוב בה למינהו ומעתה כלאים דהרבעה נוהג בהן והיכי משכחת לה שאדם יכול להרביע במיני הים: הכא פרס כהנא מצודתיה על ר"ל וצדייה. שאינו יכול להשיב לו כלום ע"ז: א"ר יונה יכול אנא פתר לה משום מנהיג. כלומר יכולני לפרש זה ע"י מנהיג אותם ושפיר משכחת לה כמי כלאים דהרבעה דמייתי חוט וקטר באודניה דלכיסא ובאודניה דיריקא והן שמות מיני דגים שבים ודוגמא לזה מלינו בפרק אלו מליאות בסוף הלכה א' מחרוזות של דגים ובתוך ירק אחד או לכיס א' חייב להכריז דהוי סימן וכשקושר החוט באזניהם ומנהיגן ואינון שייפין זה עם זה ומזרעין והרי כלאים דהרבעה ע"י כלאים דהנהגה וחייב הוא על שניהן:

הלכה ז מתני' אין מביאין אילן באילן. אין מרכיבין אילן באילן מין בשאינו מינו לא אילן מאכל ע"ג אילן מאכל ולא אילן סרק באילן מאכל אבל אילן סרק באילן סרק כיון שאינם עושין פרי לא מיקרו כלאים ושרי: ירק בירק. מין בשאינו מינו: ר' יהודה מתיר ירק באילן. טעמיה דר' יהודה מפרש בגמרא משום דס"ל כשהן כבר נטועין הירק והאילן אינן מתאחין זה בזה ולא נעשין כלאים ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** מיחלפא שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אומר. לעיל בהלכה ב' שמביא ראיה לדבריו בדין קישות ומלפפון וקאמר תדע שהן כלאים ואף על פי שמגרעין זרע של קישות כשהוא נוטעה ונעשית אבטיח ומזרע אותו האבטיח נוטעה ונעשית מלפפון אפילו הכי עיקרן שני מינין הן שהרי אדם נוטל ממעי אבטיח גרעין א' וגרעין א' משל תפוח וכשנותנן לתוך גומא אחת הן מתאחין זה עם זה וגדל האילן ונעשין כלאים שהרי ירק באילן הוא וה"נ בקישות ומלפפון אלמא דשמעינן לר' יהודה דמיהא מודה בירק באילן שהן כלאים והכא הוא אומר הכין דירק באילן מותר: תמן וכו'. כלומר דמשני דעד כאן לא קא"ר יהודה לעיל אלא כשהוא נוטל גרעין זרע מירק וגרעין זרע ממין אילן ונותן זה בצד זה בתוך גומא אחת שע"י כך הן מתאחין ונעשית כלאים: ברם הכא ירק באילן הוא. כלומר אבל הכא דמיירי בהרכבה שכבר הירק הוא נטוע בפ"ע וכן האילן בפ"ע

מראה הפנים

דל"פ ר"י ור"ל דלא אם צריך היה רבי לשנות ה"י דינא בהדיא גם בעופות כמו שש"ה כאן בבהמה וחיה ולר"ל לא ה"ה צריך דבכר נכלל הכל כמה ששנה לנו ש"ב וכן חיה ועוף כיוצא בהן ובדקאמר ר' יוסי ויאות בא להודיעך וכו' וכדפריבית והיינו כר"ל וה"נ אמר ר"ל בבבלי סוף פ"ה דב"ק כאן שנה רבי הרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה ופריך פשיטא מהו דתימא משום דרכו בהדדי מין חד הוא קמ"ל ומפני כך לא היה צריך הרמב"ם להזכיר זה בפירוש בפ"ט מהל' כלאים דכיון דכתב שם בראש הפרק בין בהמה בין בחיה ובעופות הכל בכלל ואפי' בהדומין משני מינין כלאים זה בזה כמו שכתב שם בהל"ד בבהמה וחיה וא"כ ה"ה בעופות:

המרביע בחיות הים מהו. בבבלי שם גרים בפשיטות למר ר"ל המרביע שני מינין שבים לוקה אחיא למינהו למינהו מיבשה וכ"פ הרמב"ם שם והתוספות שם בתחלה רצו להגיה המנהיג שני מינין דהא משמע הכא דה"א להרביע דגים ושוב כתבו דא"נ להגיה אלא דבחית הים משכחת שפיר הרבעה כ"א בדגים דלא שייכא בהו הרבעה אלא הנהגה והביאו ראיה מהמ"ר בפ' בראשית דהכי מסיק התם וז"ל הב"ר בפסוק ישרצו המים כהנא שאיל לרשב"ל המרביע בחית הים מהו א"ל אף הן כתיב בהן למיניהם איתיב כהנא והלא אף דגים כתיב בהן למיניהן כהנא פרס כהנא מצודתיה על רשב"ל והיך עבידא א"ר יונה יכול אני מקיים לה משום מנהיג מביא שני דגים חד מיירכן וחד אספרון וקושרן בגמי וממשיכן בנהר או בים ואסור לעשות כן משום כלאים ע"כ ולפי גי' זו משמע דמסיק דאין בהן אלא משום הנהגה ומשום דלא שייכא הרבעה בדגים ואלו לגי' דהכא דמסיים ואינון שייפין דין עם דין ומזרעין משמע דהיינו הרבעה דידהו והוא גרס להן שע"י שקשר שניהם יחד שייפין דין עם דין וא"כ היה חייב על ה הנה ועל הרבעה כדפריבית בפנים דאל"ם למה ליה דמסיים הכי ואפי' נפרש דה"ק דאנא פתר לה משום מ ה ג היינו שנתכוון ע"י הנהגה זו שיהיו מזרעין ואינו חייב אלא משום [הרבעה מכמע מיהא דהרבעה איכא בכה"ג ולא דלפ"ז היינו צריכין לומר דפליג אהא דמסיק בבבלי פ"ז דב"מ (דף לא) דאינו חייב בכלאים עד שיכניס כמכחול בשפופרת ואין לומר דהא מיהת אסורא איכא אפי' להכניס לדיל מין כש"ינו מינו כדקאמר התם לדבי רב פפא בר לכא דהא הכא משמע דבתיובתא מיירי דקרא דלמיניהם דכתיב גבי דגים מתרץ לה בהכי ואם באנו להשוות הסוגיות לפי המסקנא דאינו חייב אלא על הרבעה ממש וכדמייתי נמי בה"י ב"ם לקמן פ"ח בהלכה ב' להברייתא דקתני בהדיא מותר להעמיד זכרים אצל נקיבות ואינו אסור אלא מלהרביע וזה ודאי לא שייכא בדגים היינו מוכרחין לפרש להאי גי' דהכא בהסיא דר' יונה דג"כ אין התיוב אלא משום מנהיג לחוד קאמר וכגי' הב"ר והא דמסיים הכא ואינון שייפין וכו' היינו דהאי ש"ס לטעמיה הוא דאזיל דאין תיוב בהנהגה כ"א בעושים איזה דבר ע"י שמנהיגם כדקאמר בפ"ט שנושאין את הסבל וכיוצא בזה והכי משמע נמי גבי בעיא דרתכה בסוף פ"ה דב"ק המנהיג בעיזא ושיבוטא ופירש"י ז"ל קשר קרון לעז ודג נף על המים וזה מושך עמו על שפת הים והכי משמע נמי בסנהדרין (דף נט) ודגים בני מלאכה נינהו אין כהאי דבעי רתכה אלמא דצריך איזה מלאכה בהנהגה ועיקרא דהאי מילתא והיוצא עוד מזה יתבאר לקמן בפ"ת בס"ד: **תמן** ע"י שהוא נותן זה בצד זה וכו'. הפי"ע הביא לזה בשם העתקת הר"ש וסיים כפירושו והיינו שסובר ר' יהודה דדוקא היכא שע"י ההרכבה הן מתאחין ונעשה על ידיהן פרי או ירק משונה בהו אסרה התורה משום כלאים וזה דוקא באילן ואילן או ירק בירק אבל ירק באילן שאינן מתאחין להשתנות ולעשות ירק

 (סו"ג) יוחנן צרכה בכי"ר יונה צורכה. (ס"ד) ופרשנתה בד"ו ופרשתנה וכ"ה בכי"ר גם בסמוך. (סו"ה) אתא בכי"ר ליתא. (סו"ו) הכא אמר ר' יוסי בכי"ר הכא ר' ירמיה א"ר יוסה. (סו"ז) אמר בכי"ר בר. (ס ט"ו) דיריקא בכי"ה דיקירקה.

פירוש הערוך

ויש לפרי סגולות ברפואות ובפרט מועיל לחלאים חטים של ריאה וחזה וכבר פירשתי שבל' יוני קריא פ'רסיקא מין אגוזים גדולים הובאו מפרס לארץ יון על דרך שנאמרו הלוזים פונדיקין שהובאו מארץ פונטים לארץ יון. ומאמר תלמוד ירושלמי זר בעיני. ופי' פיטרושלינון בל"י ורומי מין כרפס הגדל בין הסלעים ונעתק משם ויומע בגנות. וגירסא זו משובשת וגי' אמיתית היא גרסת רבינו שמשון בפי' דמשנת כלאים (פ"א מ"ד) הרכיב תריד ע"ג ירבון אעפ"י שישראל אסור לעשות בן נופל ממנו זרע וזורע במקום אחר מה נפק מנהון קרסולכנון וגדין ולפת מה נפק מינהון אספסנין, שמר פטרושלינון ונראה לי שגי' הערוך היתה זאת אבל נשתבשו הנוסחאות והעד כיהוא פי' ורגון שריג גפן):

פירוש מהרא"פ

דתני הכי בברייתא תרנגול עם פסיוני ה"ג בתוספתא וכן הוא בשור שנגח בבבלי תרנגול פסיוני ותרנגול טווס כלאים זה בזה: **משנה** שלימה שנה לנו רבי בפלק שור שנגח שאמר התם וגכלאים וכן חיה ועוף כיוצא בהן וא"כ לא צריך לאתויי שיש בעופות כלאים מן ברייתא דבר דליא: **אמר** רבי יוסה צורכה להא דבר דליא גרסי' ולא מפרש הטעם ובבבלי מפרש דקמ"ל בר דלי' סד"א כיון דרכבו בהדדי אינן כלאים קמ"ל: **תנינן** הכא חי' כו' כאן במתני' שנינו חיה ופרשנתה שנינו התם בשור שנגח הכא שנינו בהמה והתם פרשנתה כלו' הכא שנינו חיה ובהמה כלאים והתם מפרש להו דאייכי בין בהרבעה בין בחרישה וכדתני התם בהדיא אע"ג דבחרישה' כתיב שור וחמור דיבר הכתוב בהווה הר"ש: **עוף** שנינו התם ופרשוה הכא כלומר נילמוד סתום מן המפורש דהפי' עופות סדומי' זה לזה הוו כלאי' כמו הכא בחיה ובהמה אע"ג שדומין זה לזה הוו כלאי' וה"ס התם בעוף כך פירש הר"ש ז"ל: **ויאות** ושפיר אמר ר"ל שהמתני' דסתם השמיענו דיש בעוף משום כלאי' דלא תימא דתני לעוף לאמר דברים שהרי לא תנן לכלאים של עוף בשום מקום ואין כלאים לעוף כלל קמ"ל: **עוד** הן כלומר אף הן נמי אסור כלאים דכתיב בהו למיניהן וילפינן למיניה למינהו מיבשה כך מפורש שם: **רבי** אחא לא אמר כן ששאל לו כהנא והשיב לו שנוהג בהן כלאי' אלא שאמר ר"ל כל היכי דכתיב למינהו כלאים נוהג בהן וכהנא הקשה לו מחית הים מעתה יהו כלאים נוהג בהם ובאמת אינו נוהג ס"ל לר"ל ולכך הוקשה לו מהן: **וצדייה** ונלוד במצודתו שאין תירץ על קושיא של כהנא לפי מה שאמר ר"ל דכל היכי דכתיב למינהו כלאים נוהג בהן והיינו בהרבעה וקשה שהרי הרבעה לא שייכי בדגת הים: **משום** מנהיג שני גיבעות איכא הכא האי משום מנהיג היא גירסת ר"י ב"ר יהודה דאמר רבי יונה דמנהיג ש"ך בהו ולפיכך כתיב ב"כ למיניהן והא דאמר מייתי חוט כולי

עמודי ירושלים

אזוב (ר' ר"ס פ"א) שכתב שאשתמיט להו הירושלמי לקמן הלכה ז' דזיתים אינם מקבלים ברכבה עיין שם. אולם לפי מה שכתב במעשה אורג לזיתים ורימונים השה פירות שנקראים כן ואינם הזיתים והרימונים המבוארים בקרא יעו"ש לק"מ מידי על הרע"ב והפני משה: צרכה להדא דר' יוחנן כו' עי' ברא"פ שגיבש הגירסא. ועי' בפני משה. אולם בא"ז ה' כלאים (פ'

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ח מה' כלאים ה"ס טוש"ע יו"ד סי' רצז ס"ג

י ב טוש"ע שם ס"ג

יא ג מיי' טוש"ע שם

[ב"ק נד ע"ב, כלאים פ"ז הג', ר' יונ:]

[תוס' ב"ק דף נה. ד"ה המרביע]

[לעיל הל"ב.]

גליון הש"ס וציון ירושלים

מעתה אסור להרכיב תאנה שחורה וכו'. ע' בכלנו וא"ח הובא בב"י וד"מ ובהגהות מוהרמא"י ז"ל סי' רצה ס"ו דמותר להרכיב. ואפשר דמקורו מכאן דהרי שלא בתמיה: אבל לא להרביע וכו'. ע' בכ"מ פ"א מכלאים ה"ו ודבריו תמוהי'. כמו שתמה המשנה למלך שם. וגם דברי הש"ך ביו"ד סי' רצז ס"ק ג תמוהים בזה. וכבר תמה עליו בשו"ת בדגול מרבבה. וגם הברכי יוסף ביו"ד שם האריך בזה. ועי' בר"ן בחידושיו לסנהדרין דף נו ובפ"י בקונטרס אחרון לפסק הדם ובשטמ"ק ב"ק דף נה: והרי דשאין כו'. ע' בכ"מ פ"א מכלאים ה"ה, ובתוס' חולין דף ס: ד"ה הרכיב. ובמהרש"א שם. ובר"ן בהלכות. ובשט' מקובצת בב"ק דף נה. ובב"ר ובנפ"מ שם:

מסורת הש"ס

סנהדרין

סנהדרין

תוספתא פ"א כאן

תלמוד

תורה אור

תני מניין שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל ולא עץ מאכל על גבי עץ מאכל. מין *) בשאינו מינו מניין תלמוד לו' את חקותי תשמורו. ר' יונה ר' לעז' בשם כהנא דר' לעזר היא משום *חוקים שחקקתי בעולמי. מעתה אסור לאדם הראשון. ר' יוסי בשם רבי הילא דברי הכל היא משום חוקים שחקקתי בעולמי. מעתה אסור להרכיב תאינה שחורה על גבי תאינה לבנה. אמר רבי אבין ולא מכלאי הבגדים למדת. מה כלאי בגדים שאסרתי לך שני מינין לא זה ממין זה ולא זה ממין זה. אף כלאים שאסרתי לך בכל מקום לא זה ממין זה ולא זה ממין זה. תני *בשם רבי לעזר מותר הוא גוי לזרוע וללבוש כלאים. אבל לא להרביע בהמתו כלאים ולא להרכיב אילנו כלאים. למה מפני שכתוב בהן למיניהן. והרי דשאין כתיב בהן למיניהן. אין כתיב בציווי אלא בהוצאה. ואם כן למה נתקללה הארץ. ר' יודן בר שלום אמר על ידי שעברה על גזרותיו של הקב"ה. תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע. והיא לא עשת אלא ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו. רבי פינחס אמר שמחה בציוויה והוסיפה אילני סרק. על דעתיה דרבי יודן בר שלום יפה נתקללה הארץ. על דעתיה דרבי פינחס למה נתקללה הארץ. כאינש דאמר ליט ביזא דכן איינק. ואתיא כיי רבי נתן שלשה נכנסו לדין וארבעה יצאו מקוללין. ארורה האדמה בעבורך. עד כדון לית כתיב אלא בהמתך לא תרביע כלאים. עוף מנין אית תניי תני מאת חוקותי תשמורו ואית תני מבהמתך לא תרביע כלאים הרכיב אילן והרביע עוף מאן דאמ' מחוקותי תשמורו חייב שתים מאן דאמ' מבהמתך לא תרביע אינו חייב אלא אחת. בשהרביע בהמה והרביע עוף מאן דאמר מחקותי תשמורו אינו חייב אלא אחת מאן דאמר מבהמתך לא תרביע כלאים חייב שתים. תני *אין מרכיבין זיתים ברכב של תמרה מפני שהוא אילן באילן. רבי יודן בעי ולית הדא פליגא על רבי לוי אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך כשתילי זתים סביב לשולחנך. מה זיתים אין בהן הרכבה. אף בניך

(ויקרא יט) (בראשית א) (תהלים קכח)

קרבן העדה

ר' יונה ר"א בשם כהנא דר"א היא משום חוקים שחקקתי לאדם הראשון. דס"ל*) כמ"ד דכלאים אסור לב"נ רבי יוסי בשם ר' הילא ד"ה היא אפילו למ"ד דמותר כלאים לב"נ משום חוקים שחקקתי בעולמי מעתה אסור להרכיב תאנה שחורה ע"ג תאינה לבנה כו' ומתיבת מעתה אסור להרכיב תאנה כו' נשתרבב מזה גם לעיל תיבת מעתה אסור לאדם הראשון:

תני בשם ר"א ב"נ כו' אבל לא להרכיב אילן למה מפני שכתוב בהן למיניהן. דס"ל כמ"ד דהרכבת כלאים אסור ופריך והרי דשאים כתיב בהן ג"כ למיניהם ומשני אין כתיב בציווי אלא בהוצאה ולמה נתקללה הארץ כצ"ל ותיבת וא"כ מיותר ואין סמיכות להא דלעיל אלא איידי דמזכיר הציווי וההוצאה מזכיר נ"כ האגדה הזאת דקללת האדמה היתה מפני שהיה חילוק בין ציווי להוצאה:

הרכיב אילן והרביע עוף מ"ד מאת חוקותי תשמורו חייב אחת כו'. כן גירסת מהרא"פ ז"ל:

פני משה

בפ"ע אינן מתאחין הירק עם האילן והלכך הוא דמתיר הרכבת ירק באילן: תני. בברייתא דת"כ פ' קדושים מנין וכו' ת"ל את חקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים וכדמסיק ר' יונה היכי יליף הרכבה מהאי קרא: דר"א. אתיא הך ברייתא דס"ל כפ"ז דסנהדרין דאף על הכלאים הוזהרו בני נח דאמר קרא את חקותי תשמרו חקים שחקקתי בעולמי מכבר שצויתי לבני נח ומה בהמתך בהרכבה כדיליף לקמן מדכתיב בהן למיניהם אף שדך היינו הרכבת האילן שבהרכבה הוא דנאסרו בני נח: מעתה אסור לאדם הראשון. כלומר דפריך אי דמוקמית להאי ברייתא כר"א ומפרשת לקרא כך את חקתי שחקקתי בעולמי מכבר א"כ מעתה מוכרח הוא שנאסר כלאים לאדם הראשון וקשיא אמאי פליגי רבנן התם בברייתא על ר"א דאמר לא נצטוה אדם הראשון אלא על הז' מצות בלבד דקחשיב שם ולא על הכלאים: ר' יוסי בשם ר' הילא דברי הכל היא. לא כר"ל בשם כהנא אלא דהך ברייתא כד"ה אתיא ואף כרבנן משום חקים שחקקתי בעולמי כלומר לא תפרש חוקים שחקקתי מכבר אלא עכשיו משום חקים שחקקתי בעולמי עליכם שהכלאים מהחוקות הן וע"ז אמר הכתוב את חקתי תשמרו בין שאר החקים שחקקתי בעולמי: מעתה. דדרשת מינה לאסור הרכבה מהקישא דבהמתך א"כ יהא אסור להרכיב תאנה שחורה ע"ג לבנה: א"ר אבין ולא מכלאי הבגדים למדת. וכי לא כבר אמרו בר"פ דהכל נלמד מכלאי בגדים שפירש בהן הכתוב צמר ופשתים דוקא ולא שני מיני צמר ושני מיני פשתן אף כל כלאים שבתורה לא נאסרו אלא משני מינין דוקא: והרי דשאים כתיב בהן למיניהן. וא"כ לדידך נימא דהא דתנן במתני' אין מביאין ירק בירק לחובה על הכל קתני כמו אילן באילן ואבני נח נמי קאי דהא אמרת דנצטוו על הרכבת אילן משום שכתוב בהן למיניהם ואמאי לא נימא דנצטוו גם על הרכבת ירק בירק: אין כתיב בצווי. גבי דשאים אלא בהוצאה דבצווי לא כתיב אלא תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע ובהוצאה הוא דכתיב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ור"א לא חשיב אלא למינהו דכתיבא בצווי: א"כ למה נתקללה הארץ. שהרי היא הוסיפה יותר מצוויה: ע"י שעברה על גזרותיו של הקב"ה. דצוה עליה להוציא עץ פרי כדכתיב תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו ולא נצטוותה על אילני סרק ואלו בהוצאה כתיב ותוצא הארץ דשא וגו' ועץ עושה פרי וגו' ודרשינן מוי"ו דועץ דהוציאה אילני סרק ועץ עושה פרי: ר' פינחס אמר. לא עברה אלא שמחה בצווייה והוסיפה והוציאה גם אילני סרק שהן צריכין לתשמישו של אדם לעצים ולבנין: כאינש דאמר ליט ביזא דכן איינק. ארורים השדיים שכך ינקו וגדלו גידול שאינו טוב וכך לא נתקללה הארץ אלא בעבור האדם: ואתייא כהאי דר' נתן. דאמר לא נכנסה הארץ לדין שלא עברה כלום אלא שלשה כו' כדכתיב בעבורך: עד כדון לא שמענו. מהכתוב אלא בהמתך עוף מנין שאסור בהרבעה וחייב עליו: אית תניי תני מאת חקתי תשמרו וגו'. את לרבות העופות: ואית תני מבהמתך. וילפינן בהמתך בהמתך משבת מה בשבת אפי' חיה ועוף במשמע אף בכלאים כן: הרכיב אילן והרביע עוף. כאחת: למ"ד מאת חקתי תשמרו. ילפינן לעוף הו"ל כדרשא דתרי קראי וחייב שתים ולמ"ד מבהמתך לא תרביע דרשינן הכל אינו חייב אלא אחת: בשהרביע בהמה והרביע עוף מ"ד מחקתי תשמרו חייב שתים מ"ד מבהמתך לא תרביע אינו חייב אלא אחת. כצ"ל ובספרי הדפוס נתחלף בטעות: תני. בתוספתא פ"א: אין מרכיבין זתים ברכב של תמרה. אפי' לא הרכיב היחור של זית עם היחור של תמרה בארץ אלא שנתן אותו ע"ג הרכב של תמרה הוי הרכבת אילן באילן: ולית הדא פליגא על ר' לוי. דדרים אשתך וגו' בניך כשתילי זיתים מה זיתים אין בהן הרכבה דכשמרכיבין אותן על אילן אחר אינו עושה פירות אחרות וגרעין שאינו מקבל כלום ממין אחר אף בניך

מערכת הערוך

ליט ביזא דכן איינק. בערוך (ע' בז ה') לייט ביזא דכן אוניק פי' לשון יון שדים ביזייאה (ביזיא) עיניו מלאו חלב (איוב כ"א כ"ד) תרגום ביזוהי אית מלאו חלבא. לישנא אחרינא תדיוהי (שדים):

מראה הפנים

ירק או פרי אחר אע"פ שיונקין זה מזה לא אסרה התורה עכ"ל ודברים אלו קשי' הבנה שמה שהבי' אבטי"ח והפות ירק באילן הוא וקאמר הן מתאחין ונעשין כלאים אלא עיקר הדברים כך הן דר' יהודה מחלק בין נוטל זרע ממעי הירק וזרע ממעי התפוח ונותן זה כנגד זה דאז מתאחין הן הירק באילן ונעשין כלאים ובין נוטל הירק שנטוע וגדל כבר ומרכיבו באילן דבהא ס"ל לר' יהודה שאינן מתאחין זה עם זה וכדפרישית בפנים:

תני מנין שאין מרכיבין עץ סרק ע"ג עץ מאכל וכו'. הר"ב והרא"ש ז"ל בהלכות קטנות הביאו לזה וכ"פ הטור י"ד סי' רצ"ה דעץ סרק באילן מאכל ג"כ אסור והרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' כלאים הל' ה' כתב כלאי האילנות הרי הם בכלל שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח ה"ז לוקה מן התורה בכ"מ וכו' ולא הזכיר מאילן סרק כלל ואם נפרש דבריו דדוקא נקט מאכל במאכל היה קשה שלא ברייתא ערוכה היא בת"כ ובלי שום חולק דאפי' סרק במאכל בכלל הוא ואם נאמר דאורחא דמילתא נקט שאין דרך להרכיב כ"א אילן עושה פרי בעושה פרי להוציא ממנו פרי אחר כדקתני הכא לעיל סוף הלכה ד' מ"מ אכתי טעמא בעי למה השמיט דין סרק באילן מאכל והכ"מ דקדק שם למה השמיט דין ירק בירק דמתני' ותירץ דלא קתני אלא דברים דלוקה עליהן בכ"מ בין בארץ בין בחו"ל לאפוקי ירק בירק דבח"ל מיסרא סרי וכן דהשמיט אילן סרק באילן מאכל לא דקדק כלל ושמא הוא ס"ל להרמב"ם דמהאי ברייתא דת"כ לא ילפינן מידי משום דבעינן הדרשה מאת חקתי תשמרו לא אתיא אלא כר"א דס"ל דב"נ הוזהרו על הרכבת כלאים כדמוקי לה ר' יונה הכא דר"א היא ואע"ג דר' יוסי דקאמר ד"ה היא לא סמיך אלא אדר' יונה משום דאתיא כשמועתו בבבלי סנהדרין (דף ס) דדרים הכי אליבא דר"א חקים שחקקתי לך כבר והוא ז"ל פסק בפ"י מהל' מלכים כרבנן דלא הוזהרו ב"נ על הכלאים ואין הורגין עליהן כ"א אסורין בהרכבת אילן מפי הקבלה בלבד כמו שזכרתי מזה לעיל בהל"ב ד"ה תני גוי שהרכיב וכו' והלכך לא למד גם לאילן סרק במאכל מהאי ברייתא כ"א הרכבת אילן דלוקה ישראל עליהן בכ"מ סמיך אסתמא דהש"ס בקידושין (דף לט) דמקיש הרכבה להרבעה והיה מפרש למתני' אין מביאין אילן באילן היינו אילן מאכל באילן מאכל כך היה נראה לדעתו אם לא דנקט אילן מאכל במאכל בדוקא הוא ובענין מה שסבירא הכ"מ לקושית התוס' דחולין עיין לקמן:

תני בשם ר"א מותר הוא גוי לזרוע וללבוש כלאים וכו'. הך ברייתא דר"א מייתיא נמי שם (בדף נו) והך טעמא דמפרש למה מפני שכתוב בו למיניהן נמי איתא כהאי דר' יונה דלעיל וכשמואל דהתם דהואיל וכתיב בהן למיניהן א"כ נצטוו על הכלאים ודרשינן אליבא דר"א את חקתי תשמרו חקים שחקקתי בעולמי מכבר ומהקישא דבהמתך ילפינן דבהרכבה דוקא מיתהני כדלעיל והיינו דפריך עלה והרי דשאין וכו' דעל ב"נ מיהפרשא כמבואר ועיין בדיבור דלקמן:

והרי דשאין כתיב בהן למיניהן וכו'. הכא מתרץ לה בפשיטות משום דלא כתיבא בצוואה וה"נ לא מצינן למילף מלמינהו דבהוצאה דהוזהרו ב"נ על הרכבת ירק בירק לר"א ובבבלי חולין (דף ס) בעיא דרבינא הוא דבעי לר"ח בר פפא דקאמר התם דנשאו דשאים ק"ו בעצמן וכו' הרכיב שני דשאים זה ע"ג זה מהו וכו' ועלתה בתיקו והתוס' שם הקשו הא מתני' היא הכא אין מביאין ירק בירק וכו' והן הן דברי הר"ש בכאן ותרצו כמה פירוקים

שנויי נוסחאות (סו"ס) בעולמי מעתה אסור בכי"ר ליתא. (סוכ"ו) בשהרביע בכי"ר הרביע. (סו"ז) ביתך כשתילי נד"ו ביתך בניך כשתילי (וכ"ה במקרא).

פירוש מהרא"פ

היא גירסת התוס' שם והיא גירסת הר"ש ז"ל דמוכי' לה בחית הים במין חיות שנים דמיין בהו הרבעה דמייתי חוט וקבל לה באוזן דלכים ובאוזן דיריקא והן מין חיות והן מתחככין ומפספסין זה עם זה ומרביעין זה את זה ומזריעין: ובא אמר הכין וכאן אמר ירק באילן אינו כלאים: ירק באילן הוא ואין מתאחי' זה עם זה אלא אם גדל מהן מין אילן מאילן בא ואם ירק בא מירק ואין לו מהרכבתו אלא יניקה בעלמא (עד כאן שייך לעמוד הקודם): עץ סרק שאינו עושה פירות: ת"ל את חוקותי תשמרו וכתיב בתריה בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ודרשינן מדכתיב את חוקותי דמשמע חוקים שחקקתי כבר לבני נח דאסור להם הרכבה באילנות דכתיב בהו למינהו ללמד על איסור כלאים כדאמרן ובזרעים לא כתיב למינהו ולא נאסר להם כלאי זרעים ומייתי מהאי חוקותי דאיסור שדך נמי מיירי באילן ובהרכבה דלא תימא לא תזרע דווקא כתיב אלא ילפינן נמי הכי מה בהמתך בהרכבה אף שדך בהרכבה: מעתה אסור לאדם הראשון שהרי ר"א ס"ל אף על הכלאים נצטוו בני נח ומהאי קרא יליף לה דכתיב חוקים שחקקתי לך כבר ש"מ דהאי למינהו לאיסורא נכתב ולא מצינו שצוה לבני נח אלא ויצו ה' אלהים על האדם וא"כ הרכבת אילן אסור לאדם ואנן ק"ל כמה קפרא תני רבי יהודה היא ור"י ס"ל אדה"ר לא נצטווה אלא ע"ז בלבד והכי איתא בבבלי פרק ד' מיתות: חוקי' שחקקתי בעולמי כלומר שפלפלתי כל מין ומין לעצמו על אותו חוק אני מצוה לך שתשמרו ולא תרכבו אילן באילן ולעיל גרסי' חוקי' שחקקתי כבר וכן הגירסא בפרק ד' מיתות: תאינה שחורה כו' שזה נמי מן המפרש שיש בעולם: ולא מכלאי בגדים למדת וכדאמרינן בריש פירקין: וא"כ למה נתקללה הארץ כיון שלא עברה על צווי של הקב"ה במה שהוציאה הדשאים למיניהם שהרי חוקי' שחקק כן בעולמו ולמה נתקללה ובב"ר לא גרס א"כ והיא הגירסא הנכונה: תדשא הארץ דשא וגו' עץ פרי עושה פרי עץ פרי משמע עץ דומיא דפרי מה הפרי נאכל אף עץ יהי' נאכל והיא לא עשתה כן דכתיב בהוצאה עץ עושה פרי ולא עץ פרי: שמחה בצוויה והוסיפה אילני סרק: ליט ביזיי דהדין ינקי ארורים השדיים שזה יונק מהן כלומר לא בשביל חטאה נתקללה אלא בשביל חטאת אדם לבדו: ארורה האדמה בעבורך והיינו הרביעי ולא נכנסה לדין שלא חטאה אלא בשביל אדם אבל לרבי יודן אע"ג דלא נתקללה עד הכא וגם כתיב בעבורך מ"מ אי לאו שחטאה היא בגופה נמי לא נתקללה בשביל אדם לבדו: חוקותי תשמורו ודרים חוקים שחקקתי בעולמי: בהמתך לא תרביע כלאים חיה ועוף כיוצא בהן כדאמרינן לענין שבת: ה"ג הרכיב אילן והרביע עוף מ"ד מחוקותי תשמורו אינו חייב אלא א' ומ"ד מבהמתך חייב שתים הרביע בהמה והרביע עוף מאן דאמר מחוקותי תשמורו חייב שתים ומ"ד מבהמתך אינו חייב אלא א' וזה פירושו הרכיב אילן והרביע עוף דתרווייהו נלמוד מחוקותי תשמורו דבקרא לא כתיב הרכבה אלא זריעה ויליף לה מחוקותי תשמורו אינו אלא

עמודי ירושלים

רנ"ח) פי' הירושלמי לפי הגירסא שלנו יע"ש: כאינש דאמר ליט ביזא דכן איינק. ערש"י בביאורו לב"ר פ"ה שכ' וז"ל לייטין ביזא דהדין מיניק כאדם שאומר לחבירו ארורים השדים שהניקוהו ובתלמוד ירושלמי כתוב בזיעייא כמו קריעות ומתרגמינן בזעו על שם שהדדים נקובים במקום יניקת התינוק עכ"ל מבואר שהיתה גירסתו כאן בזיעייא:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

בניך לא יהא בהן פסולת: הא מכלל שיש בהן פסולת. כלומר הא מהאי ברייתא דאסרה הרכבת זיתים בתמרה מכלל דהוית הרכבה והיא עושה פירות אחרים וגרועין דאי לא אמאי קרי לה הרכבה: שנייא היא הכא שעתיד למתקה. כלומר לעולם בזיתים לית בהו הרכבה שיעשו עי"כ פסולת ופירות אחרים וגרועין והכא דאסר משום שדעתו בזה שהוא תוחב היחור של זיתים ברכב של תמרה מפני שעתיד התמרה למתק את הזיתים ובשביל כך הוא עושה כן כדי למתקן והלכך קרי לה הרכבה ואסור: כהדא. שהיה עושה ר"ש ברבי שהיה משקה יין מבושל לאילן אפרסק שלו בשביל למתקה ה"נ דעתו בשביל למתק הזיתים וכיון דמין בשאינו מינו הוא אסור משום הרכבה:

בניך לא יהא בהן פסולת. הא מכלל שיש בהן פסולת. שנייא היא הכא שהוא עתיד למתקה. כהדא רבי שמעון בר' הוה משקי פרסתקיה יין מבושל בשביל למתקה:

ר"ז התני' דרבי לוי בעי בלא כך אינו אסור משום עבודת הגפן תיפתר בחוץ לששה ואינו אסור משום זרעים תחת הגפן א"ר יוסי תיפתר במעמיק שורש למטה מג' טפחים כהדא דתני שרשי פיאה. כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל ובכי"ק:

הלכה ח מתני' [א] אין נוטעין ירק בתוך סדין של שיקמא *אין מרכיבין פיגם ע"ג קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן. אין נוטעין ייחור של תאינה לתוך החצוב שיהא מקורו: אין תוחבין זמור' של גפן לתוך האבטיח שתהא זורקת מימיה לתוכו מפני שהוא אילן בירק: אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמות שתהא משמרתו מפני שהוא ירק בירק: **גמ'** רבי זכריה חתניה דרבי לוי בעי בלא כך אינו אסור משום זרעים תחת הגפן. אמר רבי יוסי תיפתר במעמיק שורש למטה משלשה טפחים חוץ לששה. כהדא דתני [ב] *שרשי פיאה הנכנסים לתוך ארבע אמות שבכרם. למטה משלשה טפחים הרי אילו מותרין:

הלכה ט מתני' [ג] *הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת העלין מגולין. אינו חושש לא משום כלאים [ד] ולא משום שביעית ולא משום מעשרות [ה] ונטלין בשבת. [ו] הזורע חיטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים רבי יודה אומר אינו כלאים עד שיהיו שתי חטים ושעורה או חיטה ושתי שעורים או חטה ושעורה וכוסמת: **גמ'** חזקיה אמר לא שנו אלא לפת וצנונות הא שאר דברים לא. רבי יוחנן אמר [ז] לא שנייא היא לפת היא צנונות היא שאר כל הדברים.

מה

הלכה ח מתני' אין נוטעין ירקות בתוך סדין של שקמה. שקמה הוא אילן תאנה הגדל ביערים ולאחר שנחתך ונשאר ברשיו בארץ נקרא סדן ואין נוטעין ירק לתוכו דהוי ירק באילן: פיגם. עשב הנקרא רוד"א בלע"ז: קידה. מין אילן של בשמים תרגום קידה קליעא וכתיב מור ואהלות קציעות כל בגדותיך: החצוב. מין עשב ששרשיו יורדים בעומק הארץ ביושר ואינם נוטים לכאן ולכאן ובו תיחם יהושע את הארץ: שיהא מקירו. לשון קור שתהא התאנה מקררת את החצוב שהוא חם ביותר: שתהא זורקת מימיה לתוכו. שהאבטיח לח ומלא מים: חלמית. מלוו"א בלע"ז ובערבי כויז"א: **גמ'** בלא כך אינו אסור משום זרעים תחת הגפן. אאין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח פריך דמאי איריא לתוך האבטיח הא בחוץ וסמוך לו נמי אסור עד ששה טפחים כדתנן לקמן בפ"ג דלגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים שצריך להרחיק ממנה לכל רוח כדתנן ריש פ"ו: תיפתר במעמיק. שורש האבטיח למטה משלשה טפחים חוץ לששה כלומר עד חוץ לששה טפחים רחוק מן הגפן מעמיק הוא שורש האבטיח למטה מג' בקרקע דאז סמוך לגפן אין כאן איסור ולפיכך נקט במתני' אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח: כהדא דתני. בתוספתא פ"ג דלמטה מג' בקרקע אין חשש סמוך לכרם בכדי שיעור עבודתו: שרשי פאה הנכנסין לתוך ד' אמות שבכרם. פאה הוא צורת הפתח הנקרא בתוספתא דכלאים וכן בהאי תלמודא כן לקמן בפ"ד דקתני בתוספתא שם לעיל בענין מחילה המפסקת בכרם שאם עשאה בקנים צריך שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט כדי שיכנס הגדי ר' יוסי אומר אם היו קנים מדוקרנין ועשה להם פאה מלמעלן מותר. כלומר קנים דקורין מכאן ומכאן וקנה על גביהן וזהו פאה הואי כמחילה ומותר לסמוך זרע לשם משום דמפסיק הוא ועלה קתני שם לקמן גבי פלוגתא דר"ע ובן עזאי בירקות שנוטין לתחת הגפן הכל מודין שרשי פאה הנכנסין לתוך ד"א שבכרם למטה מג"ט הרי אלו מותרין כלומר בשרשי ירקות הנטועין בתוך הפאה שאע"פ שהן יוצאין מן הפאה ונכנסין לתוך ד' אמות שבכרם אם הן עמוקין למטה מג"ט בקרקע אין חוששין להם ומותרין וא"כ ה"ה לגפן יחידית שעבודתה ששה טפחים אם שרשי הירקות הן עמוקין למטה מג' מותרין אפי' הן בתוך ו"ט ולתוך האבטיח הוא דאסור:

הלכה ט מתני' הטומן לפת וצנונות תחת הגפן. כדי שיהו נשמרים תחת הקרקע ובגמרא מסיק שדוקא שטמן אגודה של לפת או אגודה של לנון שכן דרכן להטמינם כך ואין זה דרך שתילה ומיהו בעינן נמי שיהו מקצת העלין מגולין דבהכי גלי דעתי' שאינו רוצה בהשרשתן ולפיכך אינו חושש משום כלאים הרכבת ירק באילן וה"ה בשאר האילנות כן והא דקתני תחת הגפן לרבותא קתני דאפי' בגפן שהוא רך אינו חושש משום כלאים וכדאמרן: ולא משום שביעית. דלאו דרך זריעה הוא ואין כאן משום זורע בשביעית וכן אם היו משביעית ונכנסו לשביעית והוסיפו ספיחים מחמת לחלוחית הקרקע אין בהן משום ספיחי שביעית: ולא משום מעשרות. לאותו התוספת שהוסיפו אינו מתחייב במעשרות דכתיב וכל מעשר הארץ מזרע הארץ וזה אינו צומח בארץ: ונוטלין בשבת. דכיון שמקצת העלין מגולין אוחז בהן ומשמטן ואע"ג דע"י כך מזיז העפר ממקומו כל כה"ג טלטול מן הצד הוא שהוא לצורך דבר היתר ואינו נוגע בדבר האסור ומותר: ר' יודה אומר אינו כלאים עד שיהו שתי חטים ושעורה וכו'. טעמיה דר' יהודה דמקיש כלאי זרעים לכלאי הכרם מה כלאי הכרם צריך שיהו שני מינין מלבד הכרם דכתיב לא תזרע כרמך כלאים משמע שני מיני זרעים בהדי כרמך אף כלאי זרעים דכתיב שדך לא תזרע כלאים משמע שלא יהו שני מינין בהדי שדך ואין הלכה כר' יהודה בכלאי זרעים משום דקרקע בלא זרע שדך מיקרי אבל אינו כרם בלא חרצן והלכך הזורע חטה ושעורה כאחת חייב משום כלאי זרעים אבל משום כלאי הכרם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד דקי"ל כר' יאשיה בכלאי הכרם: **גמ'** לא שנו אלא לפת ולנונות. קסבר חזקיה דלפת ולנונות הם כלאים זה בזה והלכך מפרש דלפת ולנונות בדוקא שנו דלריך שיהו מקצת העלין מגולין ואז אינו חושש משום כלאים זה בזה דנאו דרך שתילה בכך: הא שאר הדברים לא. כלומר דאין כאן משום הרכבת ירק באילן דנאסור אף שאר ירקות אם אין העלין מגולין אלא דוקא שני מינין שהן כלאים נקט וה"ה כיוצא בהן משאר מינין שהן אסורין זה בזה ולפת ולנונות דנקט לאשמעינן שהן כלאים זה בזה: ר' יוחנן אמר. לא היא דלא שנייא היא הכא בין לפת ובין לנונות ובין שאר הדברים וטעמיה דר' יוחנן משום דס"ל דלפת ולנונות אינן כלאים זה בזה ולאו משום כלאים של עצמן נקט הכא אלא משום הרכבת ירק באילן ולאו לפת ולאו לנונות קתני והא דנקט להו משום שכן דרכן להטמין אותן אגודות אגודות ומתני' מפרשינן נמי שטמנן אגודות כדמסיק לה ממה דתני ר' חייה:

מה

מראה הפנים

פירוקים והעיקר הוא מה שתרצי דלבני נח קא מיבעיא ליה דהכין מוכח להדיא מסוגיא דהכא אלא דהכא נשנית בקושיא ותירוצא בפשיטות והתם בעיא היא ולא איפשיטא ומיהו הכל אליבא דר"א מיתפרשא כמבואר בפנים ומוכחא מהסוגיא והלכך לא הביא הרמב"ם בהל' מלכים שם בענין איסור הרכבה לב"נ כ"א הרכבת האילן דהא בענין הזהרה לא קי"ל כר"א כ"א האיסור מפי הקבלה הוא ולא למדנו לאיסורא בבירור כ"א בהרכבת האילן דהתם ספוקי מספקא להו והכא אמרו בפשיטות דלא ילפינן אלא מלמינהו דצוואה אפי' נר"א. ואפי הך סבר' דממה שנאמר בצוואה לאוד לא ילפינן מידי היה אפשר ליתן טעם לדעת הרמב"ם גם בענין שהשמיט אילן סרק במאכל כמוזכר לעיל בד"ה תני תנין ובו' שבהי אילן סרק ג"כ לא נאמר בצוואה אלא הארץ היא שהוסיפה בדקאמר הכא וכן הוא ובגמרות רבה פ' ה' אלא שנשתנית קצת הנוסחא שם ומבואר הוא דלישראל נמי ילפינן מלמינהו לענין הרבעה ולענין הרכבה כדכתבו התוס' בסוף פרק שור שנגח את הפרה וא"כ אילן סרק אינו בכלל שלא נאמר בו אלא ב:וזהו

ועי' לעיל דאלכתי יש להסתפק בדעת הרמב"ם בענין זה וכמ"ש בפ"א דכלאים בהל"ג אסור לזרוע כלאים לעכו"ם ומותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים יתבאר מזה בסוף מס' ערלה בס"ד:

כהדא דתני שרשי פאה וכו'. הר"ש הביא לזה ופי' בהעמיק שרש הגפן והאבטיח למטה מג"ט ושם הכנים זה לתוך זה ובמקום שהענפים יוצאין חוץ מן הארץ רחוקין זה מזה ג' דאי משום זרעים תחת גפן יחידית שרי ומשום אילן בירק אסור והא דנקט חוץ מג' לרבנן דתנן לקמן בפ"ו עבודת הגפן ו' טפחים לכל רוח ו' טפחים הו"ל למינקט ושמא ס"ל כר"ע דאמר עבודת הגפן שלשה עכ"ל. ואין צורך לכל זה דהכא במעמיק האבטיח שיהא שרשו למטה מג' בקרקע קאמר דאפילו הוא בתוך עבודת הכרם או בתוך ו"ט לגפן יחידית לרבנן מותר כדתני בתוספתא בהדיא בזה ופירוש הסוגיא מתבארת כדפרשית בפנים ועיין לקמן ריש פ"ז מה שיפ' עוד מענין זה בס"ד:

מה

שנויי נוסחאות (סו"א) מכלל שיש בכי"ר מכלל דאחרים שיש. (סו"ו) קידה בנ"ו קירה. (סוי"ח) שיהיו בנ"ו שיהו.

פירוש מהרא"פ

לאו א' וסמכר לא תעשה היא ולמאן דאמר דיליף עוף מן בהמתך הוה ליה עוף לאו א' וחייב שתים ובהרבעה דבהמה ועוף איכא איפכא דלמאן דאמר מבהמתך תרווייהו לאו אחד ומאן דאמר מתוקותי יליף לעוף הוה ליה שתים ולוקים על השמר דלאו: ברכב של תמרה שהוא הסדין האמצעי שמרכיבין עליו: מה זיתים אין בהן הרכבה שאם מרכיבין אותו על אילן אחר אינו מתאחין שיוציאו פירות משונים אלא הוא מוציא זית כבראשונה והכא משמע שמוציא פירות משוני' דאל"כ לא הוה אסור משום כלאים (עיין בעמוד הקודם): שנייא היא הכא לעולם אינו מוציא פירות משוני' רק זיתים והא דאסר לה בברייתא לפי שהתמרה ממתקת הזית ובשביל כך אסרה התנא כואיל והיא ממתקת ע"י הרכבה זו אסור דס"ל אילן באילן: משקה פרסדיקי היה משקה לאילן פרסקי ביין מבושל כדי למתק עי"כ הפרסקי' הגדלי' בו: מתני': שקמה אילן תאינה הגדל ביערי' סדין לאחר שנחתך ונשארו שרשים בארץ נקרא סדין: קידה אילן בושם: חצוב מין ירק ששרשיו יורדין בעומק הארץ ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן ובו תיחם יהושע את הארץ: מקירו לשון קור שתהא התאנה מקררת החצוב שהוא חם ביותר פ"א שתהיה עליו לצל לשון קורה: מימיה לתוכו ט' שהאבטיח לח ומלא מים: חלמית מלוגא בלע"ז: גמ': בלא כך אינו אסור כולי ל"ל הטעם משום אילן בירק תיפוק ליה משום דה"ל זרעים אצל גפן: במעמיק שורש של גפן למטה מג' תחת הקרקע ושם מחבר הגפן בתוך האבטיח' הזה ויוצאין מן הארץ זה מזה מרחק ששה טפחים כדי עבודת גפן יחידי לרבנן דר"ע לקמן בפרק שני ואי משום זרעים בגפן ליתא כיון שההרכבה היתה למטה מג' תחת גוף הגפן היוצא לחוץ מן הארץ וגם לחוקים זה מזה למעלה כשהן יוצאין ששה טפחים אבל משום אילן בירק איכא: שורשי פיאה הנכנסי' לתוך ד' אמות שבכרם ד' אמות בכלם דינו כששה טפחים בגפן יחידי ואפ"ה מותר למטה מג' בעומק הארץ ה"נ בגפן יחידי: מתני': הטומן לפת ולנון שיהיו נשמרי' תחת הקרקע שלא כדרך שתילה גלי דעתי' שאינו רוצה בהשרשתן כגון שטמן אגודה של לפת ואגודה של לנון: אם היו מקצת עליו מגולין משום שבת נקטי' דאי היו עלין מכוסי' א"א ליטלו אם לא שמזיז עפר בידים: לא משום כלאים לא משום זורע כלאים ולא משום זורע בשביעית א"כ אפי' הוסיף מאתים שרי משום כלאים דלאו דרך זריעה היא ואם היה בששית ונכנסו לשביעית והוליאו ספיחי' כדרך שמוספי' הבצלי' בתלוש אין בהן משום איסור ספיחי שביעית: ולא משום מעשרות אינו חייב לעשר כשיתלום אותן ממקום שהטמינן דכתיב וכל מעשר מזרע הארץ והאי לאו זריעה היא: ונטלין בשבת דכתלוש' דמיין ואוחזין בעלין המגולין ומוליאן ואע"ג דמזיז עפר ממקומו טילטול כלאחר יד היא מן הצד לצורך דבר היתר ואינו נוגע בדבר האיסור ומותר: עד שיהו שני חטי' ושעורה דכתיב שדך לא תזרע כלאים ושדה בלא זריעה כלל לא מקרי שדה א"כ ה"ק הכתוב לא תזרע כלאים בהדיא שדך שנזרע כבר וכן לא תזרע כלאים בהדיא כרמך ולא מחייב כלאים בכרם עד ביזרע חיטה ושעורה וחרצן ורבנן ס"ל דאיקרי שדה אע"פ שאינה זרועה כלל אבל כרם מודים חכמים דלא איקרי עד שיזרע חיטים ושעורה וחרצן במפולת יד ואי זרע חיטה ושעורה כא' חייב משום כלאי זרעים: גמ': לא שנו אלא לפת ולנונות שדרכן להטמין הוא דאינו חושש משום כלאים אבל שאר דברים שאין דרכן להטמין אסור לקיימן

יב
א מיי' פ"א מכלאים הי"א טוש"ע י"ד סי' רצז סעי' ג
ב מיי' פ"א שם ה"ח וכמ"ש טוש"ע שם סי' רצו סעי' [illegible]
יג
ג מיי' פ"ב שם ה"א טוש"ע שם סעי' [illegible]
יד
ד מיי' פ"ד משמיטה ויובל הט"ו
טו
ה מיי' פכ"ה משבת הל' ג לאוין [illegible] טוש"ע א"ח סי' [illegible]
טז
ו מיי' פ"ה מכלאים הי"ט יו"ד סי' רצז ס"ו
יח
ז מיי' פ"ב שם טוש"ע יו"ד סי' רצז סי'

ערובין לד:
תוספתא פ"ד
לקמן יח פ"ה ה"ג
שבת נ: קיג.
עירובין עז.

עין משפט
נר מצוה

יט
א מיי' פ"ב מהלכות כלאים הל' ...

כ

כא

גליון הש"ס
וציון ירושלים

מסורת
הש"ס

שבת קכג. עירובין ... ירושלמי שבת פ"ג ...

ביצה כג.

לקמן פ"ט ...

פני משה

מה אנן קיימין. השתא מפרש לה לעיקר טעמא דהמתני' ואליבא דר' יוחנן דקאמר משום זרעים באילן והיינו הרכבה כדפרישית ומסיק ואזיל נמי לטעמא דנקט לפת ולנונות: אי משום זרעים באילן למה לי גפן אפי' שאר כל האילן. כצ"ל וכך הוא בנוסחות הישנות ומה שכתוב כאן בספרי הדפוס טעות הוא ואגב שיטפא דלקמן הכניסו תיבות ולנונות אפי' שאר כל הדברים ג"כ כאן. וכלומר דהא קשיא לן דאי טעמא דהמתני' דבעינן מקלת העלין מגולין דאל"ה אסור משום הרכבת זרעים באילן א"כ למה לי גפן דנקט הא אפי' שאר כל האילן אית ביה משום הרכבת ירק באילן וכ"ת דגפן דנקט לרבותא דאע"פ שהוא כך מהני מקלת עלין מגולין דאינו חושש משום הרכבה אכתי קשיא דמאי חזית למינקט הרבותא בחד לד והיינו במקלת עלין המגולין ליתני שאר כל האילן או אילן סתם וגפן נמי בכלל אילן הוא ולישמעינן רבותא גם לאידך גיסא דאם אין מקלת עלין מגולין אית ביה משום הרכבת ירק באילן ואפי' בכל האילן ואע"פ שהוא טומן אותן בקרקע תחת האילן וא"כ ליתני אילן סתם ותרתי הוי שמעינן רבותא דהתירא במקלת עלין מגולין אפי' בגפן ורבותא דאיסורא באין מגולין ואפי' בשאר כל האילן: אי משום שאינו רוצה בהשרשתן. האי כעין קושיא אחריתא היא וכלומר דאפי' תימא דהאי דיוקא דנקט גפן לא קשיא לן מידי משום דאיכא למימר דניחא ליה להתנא טפי למינקט רבותא דהתירא בהדיא דאפי' בגפן אינו חושש משום הרכבה כשמקלת עלין מגולין ומכ"ש בשאר כל האילן וממילא שמעינן לאידך גיסא דכשאינן מגולין הוי כדרך שתילה ואסור בכל האילן דאין טעם לחלק במה שנקרא דרך הרכבה בין גפן לבין שאר כל האילן וכהי דהא לא קשיא מ"מ קשיא לן בעיקר טעמא דהתירא דמקלת עלין מגולין דאמאי אינו חושש משום הרכבה דאי משום שאינו רוצה בהשרשתן וכלומר דאי בהאי טעמא לחוד סגי דכשהניח מקלת העלין להיות מגולין גלי אדעתיה שאינו רוצה בהשרשתן דאימתי שירצה יאחוז בעלין וישמיטם א"כ למה לי לפת ולנונות דנקט בדוקא הא אפי' בשאר כל הדברים הוא כן וליתני ירקות סתם דכשטומנן ומקלת עלין מגולין אינו חושש משום הרכבת כלאים ואפי' בגפן: מן מה דתני ר' חייא וכו'. כלומר אלא ודאי אין לנו לתרץ המתני' אלא מן מה דתני ר"ח דמפרש לה דלפת ולנונות דנקט כגון אגודה של לפת ואגודה של לנונות והשתא הכל ניחא דהתנא בא להשמיענו בזה דתרתי בעינן שיהו אגודות ושיהו מקלת עלין מגולין והלכך נקט לפת ולנונות לפי שדרכן בכך להטמין אותן אגודות אגודות בארץ כדי שיהו נשמרין ובעינן נמי שיהו מקלת עלין מגולין דבהכי גלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן דכשירצה יוציא אותן בעלין המגולין: הוי לית טעמא דלא משום שאינו רוצה בהשרשתן. האי דלא בהש"ס הזה אלא הוא בכל מקום דקאמר לית טעמא וכו' ובה"ג במקום דשייכא וכלומר הוי דע"כ ודאי הוא דאין לנו טעם אחר אלא טעמא דאינו רוצה בהשרשתן ולהכי נקט לפת ולנונות דדרכן להטמינן אגודות דאז אמרינן מדהטמין אגודות אגודות והניח ג"כ מקלת העלין מגולין בכה"ג הוא דגלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן והא בלא הא לא סגי: תני. בתוספתא דשבת פ' י"ז פגה שטמנה בתבן כצ"ל וכן הוא שם וכן גרס' להא לקמן פ' כירה והא דלקמן: פגה. תאנה שלא בשלה כל צרכה וטומנה בתבן להתבשל ותבן מוקצה הוא לטיט: אם היו מגולין מקצתן. שיכול לאחוז בהן וליטלן ואפילו טלטול מן הצד לא הוי: בין כך ובין כך תוחבן וכו'. דטלטול מן הצד הוא ולא שמיה טלטול: אתיא דר"א בן תדאי כר"ש. דאיהו נמי מתיר בדבר שאין מתכוון וה"נ אינו מתכוון לטלטל לדבר האסור אלא לשפוד ולסכין שהן דברים הניטלין בשבת ואע"פ שניטל עמו התבן טלטול מן הצד הוא: דתני. בתוספתא דביצה סוף פ"ב לא יגרור וכו' ור"ש מתיר משום דדבר שאין מתכוון הוא: מודים חכמים לר"ש וכו'. דבמשוקע בטיט אין כאן חריץ ואע"פ שהטיט ניטל עמו טלטול מן הצד הוא: וכמה דתימר וכו'. מילתא באנפי נפשה היא וקמ"ל דמותר אף להחזירו לאחר שעשה בו לרכו: אוף אנן תנינן. דמודין חכמים לר"ש דהא קתני במתני' וניטלין בשבת ואפילו לחכמים ומשום דבטלטול מן הצד לחוד לא פליגי אדר"ש וא"כ לא לריך לאוקמי נמי להא דר"א בן תדאי כר"ש אלא דבכה"ג אף חכמים דר"ש מודו: א"ר יוסי בר' בון. ממתני' לאו ראיה היא דאיכא למימר דר"ש היא: והתנינן שביעית במתני'. וכי אית לך למימר שביעית כר"ש אתיא: דר"ש פתר לה שביעית. בתמיה כלומר היאך תפרש אין חושש משום שביעית דמתני' אליבא דר"ש דהא ר"ש מתיר בספיחי שביעית לקמן רפ"ט דשביעית דס"ל כל הספיחין מותרין והכא אמר הכן דאם מקלת עלין מגולין אז הוא דאינו חושש משום שביעית הא לאו הכי חושש והא מתיר הוא בספיחי שביעית: הע"ג דר"ש מתיר וכו'. כלומר אי משום הא לא קשיא דאע"ג דר"ש מתיר ספיחי שביעי' דס"ל דאין הספיחין נשמרין

רידב"ז

מה אנן קיימין אי משום זרעים באילן למה לי גפן ולנונות אפילו שאר כל הדברים והאילן כצ"ל. ור"ל דהו"ל למיתני הטומן תבואה או ירקות תחת האילן ולמה תפס בלשון גפן ולפת ולנונות אי משום שאינו רוצה בהשרשתן ומשום דגפן הוא דבר שאינו רוצה בהשרשתן אבל שאר אילנות רוצה בהשרשתן אם כן ליתני גפן לחוד דמשום דע"י השרשה מתקלקל עבודת הגפן אבל לפת ולנונות למה לי' למיתני ליתני שאר כל הדברים בהדי גפן ומסיק מן מה דתני רבי חייא כגון אגודה של לפת ולנונות הוי לית טעמא אלא משום שאינו רוצה בהשרשתן ותפס לפת ולנונות משום שדרכן באגודה ואגודה אינו רוצה בהשרשתן:

מה נן קיימי' [א] אי משום זרעים באילן למה לי גפן וצנונות אפילו שאר כל הדברים האילו. אי משום שאינו רוצה בהשרשתן למה לי לפת וצנונות אפילו שאר כל הדברים. מן מה דתני ר' חייה כגון [ה] אגודה של לפת ואגודה של צנונו'. הוי לית טעמא דלא משום שאינו רוצה בהשרשתן: *תני פגה שטמנה בטבל וחררה שטמנה בגחלי' אם היו מקצתן מגולין ניטלין בשבת ואם לאו אין ניטלין בשבת. ר' לעזר בן תדאי אמר [ו] בין כך ובין כך תוחב בשפוד או בסכין ונוטלן. אתיא דרבי לעזר בן תדאי כר' שמעון דתני *לא יגור אדם את הכסא ואת המטה ואת הקתידרה מפני שהוא עושה חריץ. [ג] רבי שמעון מתיר. רבא בשם רב הונא רבי חגיי בשם ר' זעירא רבי יוסי בשם רבי הילא מודין חכמי' לר"ש בכסא שרגליו משוקעות בטיט שמותר לטלטלו. וכמה דתימר מותר לטלטלו ודכוותה מותר להחזירו. א"ר יוסה אוף נן [נמי] תנינן ניטלין בשבת. א"ר יוסי בי ר' בון דר"ש היא. והא תנינן שביעית. אית לך מימר שביעית דר"ש פתר לה שביעי' *דר"ש מתי' בספיחי שביעי' והכא [*את] אמר הכן. אע"ג דר"ש מתיר בספיחי שביעית אית ליה משום קדוש' שביעי'. אוף הכא אינו חושש לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעי'.

זרע

מראה הפנים

מה אנן קיימין אי משום זרעים באילן למה לי גפן אפי' שאר האילנות. נוסחא זו הביא הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"א דהלכות כלאים בהל"ו והיא הנוסחא העיקרית כמ"ש בפנים ומיהו מה שפי' הוא ז"ל בזה לפי דרכו שמשיג על הרמב"ם במה שפסק שם מותר לזרוע זרעים וזרעי אילן כאחד דהא נראה מכאן שהזרעים עם האילן אסורין בזריעה זו שפשוט הוא שאינו מוכרח כפירושו להא דהכא דהקושיא אי משום זרעים באילן אינו לא כפירושו דקאי על ההשם משום כלאים אם היו העלין מגולין כמו שהוא ז"ל רצה לפרש דהא מה אנן קיימין קאמר משמע אדיוקא דקתני במתני' אם היו מקלת העלין מגולין דאינו חושש משום כלאים ובעי טעמא מאי איריא גפן דקתני אפי' שאר כל האילן אינו חושש וכן לא בעיקר פירושו דזרעים עם זרעי האילן מאי שייטייהו הכא ועוד דבהדיא קתני בתוספתא זורעין זרעים וזרעי אילן כאחד ומייתי לה הש"ס לעיל בפ"ק דפאה בהל"ג וככר זכרתי מזה שם דעלה סמיך הרמב"ם ז"ל וכן הוכח מזה לקמן בפ"ה בהל"ח וזרעים באילן דקאמר הכא היינו הרכבת הזרעים באילן וא"כ ממילא נסתר ג"כ מה שרצה עוד הראב"ד ללמוד מכאן דהלפת והנון הם כלאים זה בזה ולהשיג גם על מה שפסק הרמב"ם לקמן בפ"ג בהלכה ו' דהלפת והנון אינן כלאים זה בזה וכמו שבררתי מענין זה במקלת לעיל בהלכה ה' ד"ה הלפת והנון וכן הראב"ד בעצמו חזר בו מפירושו בהשגה זו כמו שתראה לקמן וכל זה ברור הוא ופירשתי בפנים הסוגיא דנראה דבהאי דינא גופיה פליגי חזקיה ור' יוחנן דחזקיה הוא דמפרש המתני' כפשטה דכלאים קאי הלפת והנון בעצמן כפי הוה אמינא דהראב"ד דכן נראה מהמשנה אבל ר' יוחנן דקאמר לא שייא וכו' מפרש המתני' דהשם כלאים מה שיש כאן משום הרכבת זרעים באילן הוא וזרעים לאו זרעים ממש הוא שכא אלא מיני זרעים וירקות קאמר כדקתני לפת וכו' ופסק הרמב"ם כוותי' דר' יוחנן דכל הסוגיא מתפרשת אליביה מה אנן קיימין וכו' כמבואר היטב בפנים ואין לנו לבאר כאן כ"א במה שמשיג הראב"ד לקמן בפ"ב בהל' י"א במקום הדין הזה שהביא הרמב"ם בטומן אגודת לפת ונגון וכו' וכתב על זה מצלפול הסמועה ראיתי שלא תפסו אגודה אלא להודיע שאין לפת ונגונות דוקא ביחד אלא או לפת או לנונות וכו' הנה חזר בו מהשגתו בפ"א שרצה לפרש דעל כלאים של לפת ונגונות עלמן קאי ואף בפ"ג חזר וכתב בהלכה ו' ככר כתבנו למעלה שזה שיבוש ואין זה אלא כסותר דברי עצמו שבכאן ומיהו בעיקר השגתו שבכאן נראה שהוא ז"ל רצה לפרש דהאי דמייתי דתני ר' חייה אגודה לאו דוקא הוא אלא דמפרשינן להתירא דמתני' דחדא גוונא הוא אם היו העלין מגולין או אם היו אגודות אגודות והוכרח לומר דאי מפרשינן להמתני' כדתני ר"ח באגודה א"כ הא דקתני עלין מגולין משום שבת הוא דנקט וזהו דרך רש"י ז"ל בפ' במה טומנין (דף נ' ע"ב) וכן התוס' שם וכן הר"ש והאריכם נמשך הר"כ אבל אין זה דרך הרמב"ם לפרש כן אלא העלין מגולין גם משום כלאים נקט לה דהכי מוכרת מהסוגיא הכא דקאמר מן דתני ר"ח וכו' משמע דלמדין אנו פירושא דמתני' דבאגודה דוקא היא דמיתפרשא כדפי' ר"ח ואפ"ה עלין מגולין ג"כ בעינן דאז ניכר שאינו רוצה בהשרשתן לפי שיכול ליטלן מתי שירצה והכל כמבואר בפנים וזה היה דרך הרמב"ם ללמוד מהמסקנא דכאן דתרתי בעינן לענין שלא יהא חשש משום כלאים דאל"כ לא מיתפרשא הסוגיא כולה ע"ד הנכון ומה שדקדקו התוס' שם שאם האמהות טמונין בקרקע והעלין מגולין ה"ז זריעה מעולה אין זה קושיא לפי המסקנא דבעינן נמי אגודות ואין דרך לזרוע אגודות אלא דבעינן ג"כ שיהו העלין מגולין ואפילו במקלתן סגי דבזה הוא דגלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן כ"א ליטלן לעת הצורך ובעלין מגולין לחוד הוא דאיכא למימר דהוי כעין זריעה והיינו משום הרכבה באילן וכן באגודה לחוד אכתי נראה כהרכבה אם תושרש כל האגודה ולפיכך העיקר הוא דתרתי בעינן לענין שלא יהא הרכבת כלאים וזה הנכון לפי כוונת הסוגיא ודרך הרמב"ם ז"ל:

תני פגה שטמנה בתבן וכו'. הלי תוספתא הובאה בבבלי פי"ז דשבת (דף קכג) והיפסקא הילכתא כוותיה דר"א בן תדאי ומטעמא דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול וא"כ לא צריכין לאוקמתא דהכא דמוקי ליה כר"ש ואף דקיי"ל כר' שמעון בדבר שאינו מתכוין מכל מקום הכא אפי' מתכוין הוא והיינו שהוא לצורך דבר המותר

שנויי נוסחאות (ס"ג) וצנונות בכי"ר ליתא. כל הדברים האילו בכי"ר כל האילן.

חדושי רד"א

מה אנן קיימין כו'. נ"ב קאי על מתני' דתנן הטומן לפת ונצונית תחת הגפן דבעינן דוקא עלין מגולין, משמע אבל בלא"ה אסור. ופריך למה אסור ר"ל דתני גפן משום רישא לאשמעינן דאם העלים כגולין מותר אפי' תחת הגפן דבזה ניכר שאינו רוצה בהשרשת'. אבל אם אינם מגולין משום שרוצה בהשרשתן א"כ ל"ל לפת כו' [ראב"ד] ומתרץ כגון אגודה כו' הוי לית טעמא כו'. ר"ל הרי שאין הטעם דלכך בעינן מגולין להוכיח שאינו רוצה בהשרשתן שהרי בלא"ת ביכה כיון שטומן אגודה ואינו חש לתרץ קושי' הראשונה דלמה נקט מקצת עלין מגולין מותר דהא דתני מגולין משום שבת נקט כמש"כ התוס' ועי' בר"ש [ועי' בכ"מ פ"ג ה"א פירוש מרווח]. וכ"ב תוס' שבת נ' ע"ב דבשביעית אפילו אין מקצתן מגולין מותר. והר"ש כתב דקושית הש"ס אי איתא דמגי' ר' שמעון מאי איצטרך למתני שביעית דהא ר' שמעון מתיר אפילו ספיחים עיי"ש.

פירוש מהרא"פ

לקיימן [משום כלאים אע"ג שמקלת עלין מגולין]: ואי משום כלאים אע"ג שמקלת עלין מגולין וא"כ משום זרעים באילן ל"ל לנונות וגפן דנקט התנא ליתני סתמא הטומן לפת ולנונות תחת אילן וכו': ואי משום שאינו רוצה בהשרשתן ולא הוה זרעים באילן והא דנקט גפן דקתב גפן כך הוא ונשרש בו מכל משאר אילנות ואפ"ה מותר הואיל ואינו רוצה בהשרשתן ונקט גפן לרבותא ולא מבעיא שאר אילנות דמותרין: ל"ל לפת ולנונות אפי' שאר כל הזרעי' הואיל ואינו רוצה בהשרשתן כמו שנקט גפן לרבותא ליתני נמי שאר זרעים לרבותא לרבי יוחנן: דלא דא אלא כו' דקתם אגודה אין דרכן נעימס בקומתם לפת ולנונות דרכן בכך להטמין אגודות ולהכי נקט לפת לאשמועינן הא דר"ח משום דסתמן להטמין אגודות וה"ה שאר זרעי' אי טומנן אגודות: ה"ג פגה שטמנה בתבן פגה היינו תאינה שלא

נתבשלה כל צרכה ומטמין אותה בתבן כדי שיתבשל כל צרכה ע"י הטמנה ובתבן של מוקצה מיירי שהוקצה לטיט וכן גרס בבבלי תבן: וחררה שטמנה בגחלי' ובכשיו הן טוממות אלא בין הטמבות היו נוממות ונסקלאו לכולה יומא אבל אי הבתא נמי בוערת ה"ל מבעיר העליונות ומכבה התחתונות כשמהפך. רש"י בפ' תלון: אם היו מקלתן מגולין דאפי' טילטול מן הצד ליכא שאוחזה במקום המגולה ואין מניח התבן אלא מקום שמגולה רש"י פ' כל הכלים: לא יגור לא יגרר: קתדירה נמי כסא הוא וא"א אלא גבירה ושתם כסא קטן הוא והבירו בכתובות יושבת בקתדירה: ור"ש מתיר דדבר שאינו מתכוון הוא נחריץ וטעמא דר"א בן תודאי נמי דס"ל דבר שאינו מתכוין לטילטול המוקצה: משוקעות בטיט שמותר לטלטלו ולהוציאו מן הטיט שהרי אינו מזיז מן הטיט כלום שכבר נהרחב הטיט כמידת רגל הכסא ולפיכך מותר ליטלה משם ולהחזירה לשם דומה לזה אמרו בבמה טומנים וחכמים אומרים נוטל ומחזיר ומיירי שם שלא נתקלקל הגומא דומיא דטיט דהכא: ניטלין בשבת היא מתני' דהכא וקאמר נמי אנן נמי תנינא נהא דמודים חכמים לר"ש דאל"כ היאך ניטלין בשבת הרי ע"י נטילתן נעשה גומא ומ"ש מהרין אלא ודאי לפי שכבר נעשה גומא: דר"ש היא לעולם רבנן אין מודים לר"ש והא דתנן וניטלין בשבת ר"ש היא ולא רבנן: והא תנינן שביעית אית לך למימר שביעית כר"ש בתמיה וכי נוכל לפתור שביעית כר"ש בהרי ר"ש ס' לפ"ט דשביעית כל הספיחין מותרים חוץ מכלוב והכא אמרינן אם שיר מכוסים אסורים משום ספיחי שביעית: אית ליה משום קדושת שביעית אף שמותר ליקח אותן מכל אדם מ"מ צריך נאוכלן בקדושתייהו בקדושת שביעית ואף הכא קמ"ל אם היו מגולין אין צריך לאוכלן בקדושתן

מסורת הש"ס

לקמן פ"ג מ"ה :

זרע שני מינין בבקעה שני מינין בחורבה שני מינין וחלקן גדר. ר' יוחנן אמר פטור. ר"ש בן לקיש אמר חייב. מודה ר"ש בן לקיש בזורע ע"ג הים ע"ג פטרה ע"ג סלעים ע"ג טרשים שהוא פטור. מודה ר"ש בן לקיש בזורע ע"מ לחלקן גדר שהוא פטור: א"ר בא קרתיגניא מודה ר"ש בן לקיש לענין שבת עד שתנוח. מתני' פליגא על ר' יוחנן הזורע חיטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים. פתר לה בנתונים בתוך ששה על ששה דאמר ר' יוחנן אינו חייב עד שיהו ששה על ששה מוקרחין בתוך שדה תבוא' או מוקפי' גדר. כהדא ר' יודה או' אינו כלאים. א"ר זעירא ר' יהודה כדעתיה *דר' יודה אמר

פני משה

בשמרין מ"מ אית ליה משום קדושת שביעית שצריך לאוכלן בדין קדושת שביעית כדתנן במס' שביעית וא"כ מפרשי' הכא כמי דאינו חושש משום שביעית דקתני היינו דאינו חושש לאוכלן בקדושת שביעית מכיון דטמונין הן ואינו רוצה בהשרשתן לא חיים להספיחין משום קדושת שביעית: זרע שני מינין בבקעה וכו'. כלומר אם אחר שזרע המינין חילקן בגדר על גביהן וביניהן פליגי בה: פטור. משום דהגדר מפסיק ביניהן ולא מיחזו כלאים: ר"ל אמר חייב. הואיל ומתחילה לא היה כאן גדר: מודה רשב"ל בזורע ע"ג הים. היא אבן גדולה קבועה בארץ שטוחנין עליה זיתים בפ' המוכר את הבית המוכר את בית הבד מכר את הים וכן ע"ג פטרה והוא כמו אבן ע"ג סלעים קרקע קשה או ע"ג טרשים שבקרקע כל אלו לאו מקום זריעה הן ומודה שהוא פטור משום זורע כלאים דהדך כתיב הרא' לזריעה: בזורע על מנת להתקין גדר. שבשעת זריעה היה דעתו ע"מ להתקין גדר אח"כ ולחלקן בין שני המינין שהוא פטור: מודה רשב"ל לענין שבת עד שתנוח. כלומר אע"ג דפליג ר"ל בכלאים וס"ל דמכיון שהוליא מתוך ידו לזרוע חייב כדמפרש טעמיה לקמן מודה הוא לענין שבת דלא אזלינן בתר שעת הולאה ואפי' הוליא מרה"י על מנת להניחו ברה"ר אינו חייב עד שיניח ופלוגתא היא בריש מס' שבת דאיכא למ"ד דס"ל אם נטל להוליא על מנת להניח חייב ור' יוחנן ס"ל התם המוליא אינו חייב עד שיניח ולפיכך קאמר הכא דמודה ר"ל לר' יוחנן לענין שבת אינו חייב עד שתנוח: מתניתא פליגא על ר' יוחנן. דהא קתני הזורע חטה ושעורה כאחת ה"ז כלאים אלמא דמשעת זריעה כבר עבר משום כלאים ולא מהני מה שחלק אח"כ ביניהן בגדר וקשיא לר' יוחנן: פתר לה בנתונים בתוך ו' על ו'. לקמן בפ"ב תנינן תבואה בתבואה בית רובע שלריך להרחיק מין תבואה אחד ממין תבואה אחר בית רובע הקב ירק בירק ששה טפחים והיינו לענין היסור אבל לענין חיוב מלקות א"ר יוחנן אינו חייב עד שיהו ששה על ששה מוקרחין בתוך שדה תבואה כלומר אם בשדה תבואה של מין אחד יש בה מקום קרחת של ששה על ששה וזרע בתוכה מין אחר אז הוא חייב על כלאים מפני שלחיוב מלקות צריך שיהא בתוך ששה טפחים וכשזרע מקום הקרחת של ו' על ו' בתוך שדה תבואה אחרת ה"ז חייב או אם מוקפין גדר והייט שהגדר מוקף סביב הששה על ששה נמלא כשזרע בתוכה שני מינין הרי כאן חיובא לכלאים והשתא קאמר הכא דהא דקתני הזורע חטה ושעור' כאחת ה"ז כלאים ומשמע דלענין חיובא משום כלאים קתני פתר לה ר' יוחנן דמיירי נמי בכה"ג שהיה מין חטים בתוך ו' על ו' של שעורים או איפכא דמכיון שהמין אחר מקיפו סביב חייב משום כלאים וכי קאמר ר' יוחנן לעיל דמהני חילוק גדר אחר הזריעה בין שני המינין בשאין מין אחר מקיפו סביב: כהדה ר' יהודה אומר אינו כלאים. בתמיה דאי בנתון מין אחד בתוך ו' על ו' של מין האחר מיירי וכי בכה"ג פליג כמי ר' יהודה ולומר אינו כלאים: א"ר זעירה ר' יודה כדעתיה. לטעמיה הוא דאזיל דאמר בשדה ירק טפח לקמן בפ"ג דתנן היתה שדהו זרועה ירק ומבקש ליטע בתוכה שורה של ירק אחר ר' ישמעאל אומר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד ראשו ר"ע אומר אורך ו"ט ורוחב מלואו ר' יודה אומר רוחב כמלא רוחב הפרסה והיינו טפח אלמא דשמעינן לר' יהודה דמיקל וס"ל דאם יש רוחב טפח בין ירק לירק סגי וה"ה כן בתבואה בתבואה לסברא דידיה וא"כ אף אם הוא נתון בתוך ששה על ששה של מין אחר סגי אם יש הרחק טפח בין זה לזה ובכה"ג הוא

רידב"ז

זרע ב' מינים בבקעה. הסוגיא הזאת המורה כי מה שילא מפי' המפרשים ז"ל ומפירוש השנו"א ז"ל משמע דפלוגתא דת"ק ור' יהודה במתניתין הוא בענין אחר בראש תור כדמשמע בהסוגיא הזאת לפי פירוש כולם וגם לפי' הר"ש ז"ל. וגם מה דמוכח מהאי סוגיא דאי בנתונים החטה והשעורה בטפח אחד גם ר' יהודה מודה כדכתב הר"ש כ"ז טעמא בעי. ונראה לפענ"ד דה"פ הסוגיא הזאת ע"פ השנו"א ז"ל וגירסתו וה"פ זרע ב' מינים בבקעה או בחורבה ב' מינים והלקן הרוח ר' יוחנן אמר פטור רשב"ל אמר חייב פי' דר"י ס"ל דלא אזלינן בכלאים בתר עקירה אלא בתר הנחה. ורשב"ל ס"ל דאזלינן בתר עקירה ואימתי בעינן בכלאים שיעורא בכמה יהיו מקורבין שיהא כלאים עי"ז הכ"מ בשזרע מין אחד ואח"כ בא לזרוע מין אחר אללו בעינן שיעור הרחקה משא"כ אם זרע כאחת ואך הרוח פיזרן לא איכפת לן מה שלא הי' הנחה כיון שהיתה עקירה דכלאים. ע"ז קאמר דמודה רשב"ל בזורע על הים דאז אינו מחייב משום עקירה לחוד. וכן מודה רשב"ל לענין שבת דבעינן הנחה דוקא. ופריך הגמ' ממתניתין דידן על ר' יוחנן דהא תנינן והזורע חטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים א"כ משמע מלשון מתניתין דחייב על העקירה מהא דזורע כאחת אע"פ שנתפזר אח"כ דאל"כ למה לי כאחת אפילו מרוחקין זמ"ז בשיעור הרחקת כלאים נמי חייב. א"ו דקמ"ל דכיון דזרע כאחת אע"פ שנתרחקו אח"כ יותר משיעור הרחקת כלאים נמי חייב על העקירה דזורע ומשני פתר לה בנתונים בתוך ששה על ששה ר"ל דלא מיירי בזרע בבקעה או בחורבה אלא במוקפת גדר או מוקרחת ששה על ששה בשדה תבואה דאז עומד מעיקרו לנוח בתוך הרחק שיעורא דכלאים וע"כ חייב על העקירה דאז איסורא דכלאים עליו משעת עקירה כדמסיק דא"ר יוחנן אינו חייב עד שיהא ששה על ששה מוקרחת בתוך שדה תבואה או גדר וע"ז פריך א"כ מ"ט דר' יהודה דפוטר דהא אימתי ס"ל לר' יהודה דבעינן ב' מינים חוץ משדך הכ"מ במפוזר על השדה שיעור הגדול כגון בית רובע דאז בעקירה שעשה מתחלה להניח על שדה זו מחייב אז בעינן שיהא כלאים לבהדי שדה זו משא"כ בזרען ביחד דאז ע"י הנחה להוד נמי מחייב אז פשיטא לי' להגמ' דאף לר"י לא בעינן כלאים לבהדי שדה דהא לא מצינו דפליג ר"י רק במשנה זו בשחיובו הוא מכח עקירה כדקתני הזורע כאחת דחיובו הוא מכח עקירה אבל בשחיובו הוא אפילו ע"י הנחה גם לר"י לא בעינן ג' מינים דהא כל עיקר הטעם דר"י הוא כדכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דמקיש ר"י כלאי זרעים לכלאי הכרם דבעינן ג' מינים והנה בכלאי הכרם עיקרו הוא במפולת יד ובכלאי זרעים לא בעינן מפולת יד כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"כ ה"ט וכן איתא בפי' משנה ראשונה עיי"ש וא"כ כשחיובו הוא על עקירה אז ילפינן כ"ז מכלאי הכרם אבל כשחיובו הוא על ידי הנחה אז לא ילפינן מכלאי הכרם דהא כלאי הכרם אין איסורו אלא משום מפולת יד דהוא עקירה ומשני ר"י לטעמי' דס"ל דביחד נקרא טפח אבל בו' טפחים רק מיחזי ככלאים וכן בית רובע מיחזי ככלאים ונמלא דבו' טפחים בזרען זאח"ז פטור על הנחה רק הכא בשזרען ביחד ובעת עקירה עומד לנוח בתוך הו' טפחים מוקפין גדר הללו דמחייב משום עקירה אינו חייב רק בב' חיטים ושעורה דאז השדה מצרפן ובעינן כלאים בהדי שדך משא"כ בחיטה ושעורה פטור לגמרי ופריך הא יליף הא דר' יהודה מן דרבנן כמה דרבנן אמרין באיסור בית רובע ללקות ששה על ששה כן ר' יהודה אית ליה באיסור ששה על ששה ללקות טפח והתניא ר' יהודה מתיר וא"כ למה מתיר ר' יהודה לכתחלה לזרוע חיטים ושעורים בו' טפחים הא ו' טפחים לענין איסור דומה לטפח דמלקות וכמו בטפח דמלקות לקי גם על חטה ושעורה דהנחה כן בו' טפחים איסורא איכא על הנחה להוד וא"כ די חיטה ושעורה ולמה מתיר לכתחלה בחיטה ושעורה ומלריך לכתחלה ב' חיטין ושעורה. ונשאר בקושיא והשתא הוזר הגמ' ומקשי לרשב"ל ג"כ מאות' ברייתא קושיא דר' יהודה מתיר דמ"ט דרשב"ל דס"ל דחייב על העקירה אפילו בבקעה והא תנינן ר"י אומר אינן כלאים וקשה הא בשנפלו ביחד למה פוטר ר"י דהא כשהנחה מחייבת פשיטא להגמ' דאף לר' יהודה נמי די בחיטה ושעורה אחת. ומשני פתר לה עד שעה שתנוח כלומר דאם נפלו ביחד דאז הנחה מחייבת אז גם ר' יהודה מודה לת"ק דדי בחיטה ושעורה אחת ע"ז מקשה מאות' הברייתא גם לרשב"ל והתניא ר' יהודה מתיר לא אפילו נחה ר' יהודה מתיר בתמי' כדפי' השנו"א ז"ל דע"כ דאפילו בנפלו ביחד ס"ל נמי לר"י דבעינן ב' חיטים ושעורה דאל"כ האיך מתיר לכתחלה הא ניחוש שמא יפול ביחד כדפי' השנו"א ז"ל וע"כ דאפילו בנפלו ביחד נמי פוטר ר' יהודה א"כ קשה על רשב"ל ג"כ מהאי ברייתא דעל ר' יוחנן קשה מהאי ברייתא דר' יהודה מתיר אפילו בלא החשש שמא יפלו ביחד דלדידי' קשה דאפילו שיפולו בתוך ששה המוקפת גדר נמי אסור משום הנחה מדרבנן כיון דמשום הנחה די בחיטה ושעורה אחת. ועל רשב"ל קשה ג"כ מהאי ברייתא דנהי דמיירי בבקעה ואפילו יתפזרו הרבה ג"כ חייב משום עקירה ולפיכך ס"ל לר' יהודה דבעינן ב' חיטים ושעורה מ"מ קשה הא יש חשש הנחה שיפלו ביחד. ונמלא דלר' יוחנן קשה מהאי ברייתא דהא בודאי יש כאן הנחה או בטפח שהוא מדאורייתא או בו' טפחים יהיה הנחה מדרבנן ולרשב"ל קשה הא כיון דע"כ ר' יהודה מודה בעד שעה שתנוח דחייב בהנחה אפילו בחיטה ושעורה אחת א"כ יקשה מהברייתא דר"י מתיר הא עכ"פ יש חשש דהנחה ולמה מתיר ר' יהודה וקשה על ר' יוחנן דודאי יש כאן הנחה ולרשב"ל קשה מחשש הנחה ע"ז משני פתר לה בב' גרעינין דר' יהודה מדמי לה לראש תור כן גי' השנו"א ז"ל ר"ל דהברייתא דר' יהודה מתיר לא מיירי בב' מינין אלא בב' גרעינין דדמי לראש תור דנראה דלאו שדה אחת היא כמו כן ב' גרעינין לאו שדה אחת מתבואה מיקרי ומיחזי כב' נפרדים והגם דרשב"ל ס"ל דאזלינן בתר עקירה ובעת עקירה היו כאחת אבל הכ"מ כשנתפזרו אח"כ אבל בשנעשה לאחר עקירה ראש תור מודה רשב"ל דפטור דא"ר הילא רשב"ל כדעתי' דראש

מראה הפנים

המותר מותר לטלטל אפי' ניטל לגב גם לדבר האיסור והתוס' כתבו שם דמיירי שהניה ע"מ ליטלה אבל אם הניח שם לכל השבת הוי בסים לדבר האסור כדאמרי' בפ' נוטל גבי אבן שע"פ החבית וכו' אבל אין כן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' כ"ה מהלכות שבת בהלכה ט"ו דין דפגה בהבן וכו' ולא חילק כלום ובהלכה י"ז שם פסק דין דאבן ע"פ החבית דוקא בשוכח אבל במניח הוי בסיס לדבר האיסור וטעמו דלא שייך לומר בסים אלא במניח דבר האסור ע"ג דבר המותר ושלא לצורך דבר המותר כמו אבן ע"פ החבית ומעות על הכר אבל הכא שהניח הפגה בתוך התבן או ע"ג לצורך שנתבשל הפגה וכיולא בזה א"כ כשנוטל הפגה לבדה והיינו בכוס או בכרכר כדי שלא יגע בהח"ה בתבן לבדו לעולם הוא מותר דאין כאן בסים לדבר האסור שהכי לצורך הפגה הניחה שם: זרע שני מינין בבקעה וכו'. כלומר בין בבקעה ב' מינין ובין בחורבה ב' מינין וחילקן אח"כ בגדר והרמב"ם ז"ל לא זכר מזה כלום ומשום דמילתיה דר' יוחנן מיפרכא וקאי בקשיא דמתני' סתמא קתני הזורע חטה ושעורה כאחת ה"ז כלאים וכשעבר בשעת זריעה מאי מהני חלוקת הגדר ביניהן שאח"כ וכמו דפריך עלי' הש"ס ועיין לקמן ד"ה כמה דרבנן אמרין: מודה רשב"ל בזורע ע"ג הים וכו'. פירשתי לפי דרך הלפשרי מיהו בתוספתא פ"ק גרים הזורע דבר המלמיח ע"ג בלים וע"ג חילת חי ב ע"ג סלע וע"ג אמת המים פטור א"כ ע"ג הים מתפרש על שפת הים כמו שם על אמת המים

שנויי נוסחאות (סו"ו) לחלקן נ"ו להתקין. (סוי"ג) כהדא נ"ו בהדא.

פירוש מהרא"פ

בקדושתן ובמכוסתן נריך לאכלן בקדושת שביעית: **שני** מינים בבקעה סתם בקעה שדות הרבה של אנשים הרבה וי"ל בל שני בני אדם הן וחורבה היינו שנחרבו השדות וי"ל מצדות גדולות כשתיילו לפיכך נר"י פטור שני מיני' ולרים לקים מחייב מדכתיב לא תזרע כלאים דמשמע בהוליאן מידו לזרוע הוה כלאי' ובקעה וחורבה לאוים לזרוע ובהכי מוקי ריש לקיש ת"ק דמתני' דאל"כ לא הוה ר"י אומר אינן כלאים וכן משמע ליסנא לזרוע כא' הואיל והוליאן מידו לזרוע כא' וכדמסיק לקמן אליב' דריש לקיש: **בזורע** על גבי הים או על גבי פיטורה והיא קרקע קשה כסלע כדתנן בפרק ה' דשביעית שאז המקום אינו ראוי לזריעה והכתוב אינו מחייב אלא בזורע כדכתיב לא תזרע: **לענין** שבת הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים שאין חייב בהוליא החפץ מידו עד שתנוח: **מתני'** פליגא על ר"י כדפרישי' מדקתני מגמע שהוליאן מידו כא' וגם מדפליג ר"י: **בנתונים** בתוך ששה והיינו כא' שהם מוקפי' תבואה ואף בבקעה הוה כלאים: **בהדא** אמר רבי יהודה אינן כלאים כלומר א"כ מ"ט פליג **כדעתי'** אזיל לטעמיה דס"ל בפ"ג בשדה ירק טפח דאינו חיבור כלאים אלא כשהן בתוך טפח בנתונים בתוך ששה אין כלאים והא דאסר בשלשה אפשר דר"ז לא גרס במילתי' דר"י עד כו' דגלם לה ומשום דקשי' לי' עדיין מרישא דר"י מברייתא' דמתי' לכתחילה בשני' לפיכך לא הם מ"ע אוסר בג' [אי נמי י"ל מדלא תנא הכי ר"י אומר עד שיהא כו' ש"מ דה"ק אינן כלאים אפילו דס"ל

עין משפט
נר מצוה

כב
א מיי' פ"ג מכלאים ה"ט
כג
ב מיי' שם ה"י וכרל"ב"ד וכ"מ
כד
ג מיי' שם ה"ח טוש"ע או"ח סי' רנז סכ"ה
א
ד מיי' פ"ב מכלאים ה"א טוש"ע יו"ד סי' רנז ס"ה
ב
ה שם ה"ב טוש"ע שם
ג
ו שם ה"ג ד טוש"ע שם ס"ו
ד
ז שם ה"ה

דראש תור הבא מחורבה מותר אפילו שבא לאח"כ ולפיכך מתיר ר' יהודה דאפילו כשיפול ביחד יפטור משום ניאש תור [ולא ידעתי מה כוונת הגר"א ז"ל בזה שכ' ב' גרעינין ואולי דהכונה דהברייתא דמתיר הוא משום טעם אחר דכ' גרעינין דמי לראש תור משא"כ במתניתין דר"י אינו מתיר רק דס"ל דאינו חייב משום כלאים לא ס"ל דדמי ב' גרעינין לראש תור אלא משום דמקים כלאי זרעים לכלאי הכרם] ופריך מעתה אפילו ב' חיטין ושעורה כו' [ותיבת וכן הוא מיותר] והתנינן עד שיהא ב' חיטין כו' פתר לה חטה מכאן כו' ושעורה באמצע דאז אסורה משום חיבוש פי' דחבוש בבית אסורים השעורה ואיסור דחיבוש הוא. ונמצא לפ"ז ב"ל האיר עינינו בסוגיא הזאת למבואר היטב הסוגיא דר"י ורשב"ל ופירוש כל המפרשים בפלוגתא דת"ק ור' יהודה דמתניתין דפירשו דיליף מכלאי זרעים דבעינן ב' מינין כהדי שדך אינו סותר להסוגיא דבירושלמי דהסוגיא אזלא ג"כ בשיטה הזאת ומובן הא דכתב הר"ש ז"ל דמוכח מהאי סוגיא דבין לר"י בין לרשב"ל מודה ר' יהודה בשזרען בטפח אחד ב' המינים. ולפי דברינו עולה יפה בע"ה:

סליק פירקא בס"ד

בשד' ירק טפח. א"ר יוסי מאן דבעי מקשיא על הדא דר' זעירא יליף הדא דר' יוד' מן דרבנין כמה דרבנין [א] אמרין באיסור בית רובע [ב] ללקות ו' על ששה כן ר' יודה אמר באיסור ששה על ששה ללקות טפח. והתני רבי יודה מתיר. וקשיא מה טעמ' דרבי שמעון בן לקיש מכיון שהוציא מתוך ידו לזרע חייב. והא תנינן ר' יודה או' אינו כלאי'. פתר לה עד שעה שתנוח. והתני ר' יודה מתי' לא אפי' נחה ר' יודה מתיר. א"ר הילא ר"ש בן לקיש כדעתיה דאר"ש בן לקיש בשם חזקיה ראש תור מחורבה מותר. מעתה [ג] אפילו שני חיטין ושעורה. וכן היא והתנינן עד שיהו שני חיטין ושעורה או חיטה אחת ושני שעורין או חיטה אחת ושעורה וכוסמת. פתר לה חיטה מכאן וחיטה מכאן גדר מיכן וגדר מיכן ושעורה חבושה באמצע. א"ר מתניה הדא דתימר שאין שם חורבה. אבל יש שם חורבה מותר:

הדרן עלך החיטין והזונין

*) כל סאה *שיש בה רובע זרע ממין אחר [ד] ימעט. רבי יוסי אומר יבור*) בין ממין אחד בין משני מינין. רבי שמעון אומר לא אמרו אלא ממין אחד. וחכמים אומרי' [ה] כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע. [ו] במה דברים אמורי' תבואה בתבואה וקטנית בקטנית תבואה בקטנית וקטנית בתבואה. באמת אמרו זירעוני גינה שאינן נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה. אמר רבי שמעון כשם שאמרו להחמיר אף להקל. [ז] הפשתן בתבואה מצטרפת אחד מעשרים וארבעה בנופל

הוא דאמר ר' יהודה אינו כלאים: א"ר יוסי מאן דבעי מקשיא על הדא דר' זעירא. על הא דמשני למילתיה דר' יוחנן ואליבא דר' יהודה מקשי הכי דנימא יליף הדא דר' יהודה מן דרבנן כלומר מדרבנן נשמע לר' יודה דהא כמה דרבנן באיסור בית רובע ללקות ו' על ו' דלענין איסור אסור תבואה בתבואה עד בית רובע. ולענין חיוב מלקות עד שיהא בתוך ששה על ששה כדקאמרת וא"כ ה"נ לר' יודה בשיעורא דידיה דהוא מיקל כדאשכחן גבי ירק בירק ונימא דבאיסור מודה הוא שבששה על ששה יש איסור כ"א ללקות הוא בטפח והשתא והתני ר' יודה מתיר וכלומר דהניחא למאי דתנינן במתני' ר' יודה אומר אינו כלאים הוה מצינן לשנויי כדמשני ר' זעירא דמיירי שיש רוחב טפח בין מין זה למין זה וא"כ לית כאן חיובא למלקות אלא למאי דתני בברייתא ר' יהודה מתיר קשיא דהא מיהת איסורא איכא לדידיה בתוך ששה על ששה כדאמרן ואמאי תני בברייתא' ר' יודה מתיר: וקשיא. כלומר והא קשיא לשינוייא דר' זעירא ולא מיתוקמא מילתיה דר' יוחנן דא"ה קשיא מ"ט דר' יודה כדלעיל: מה טעמא דרשב"ל. השתא מהדר לפרש טעמיה דר"ל דס"ל דלא מהני חילוק גדר אחר שזרען וקאמר דהיינו טעמא דמכיון שהוציא הכלאים מתחת ידו לזרוע אותן חייב דכתיב שדך לא תזרע כלאים משמע דאשעת זרע קפיד רחמנא שלא יוציא מתחת ידו כלאים לזרוע ותו לא מהני מה שמחלקן בגדר אח"כ: והתני ר' יודה אומר אינו כלאים. כלומר דפריך דא"ה מ"ט דר' יודה דפליג הא דרשינן מלא תזרע דלא יוציא מתחת ידו כלאים לזרע וא"כ כשלוקח חטה ושעורה לזרוע כבר הן כלאים בידו ואמאי בעי ר' יודה עוד חטה אחת מלבד הכלאים: פתר לה עד שעה שתנוח. כלומר ר' יהודה ס"ל דאינו חייב משעת הוצאת הכלאים מתחת ידו עד שעה שתנוח בשדה דדרים שדך משמע עד שיהו בשדה ואהאי שינויא איכא למיפרך דא"כ מאי שנא שני חטים ושעורה מחטה ושעורה אם לא קפיד ר' יודה אלא עד שעה שתנוח בלבד אלא משום דבלא"ה פריך עלה שפיר כדלקמיה: והתני. בברייתא ר' יודה מתיר בחטה ושעורה וכי לא אפי' נחה ר' יודה מתיר דהא ליטנא דהתירא משמע דאין כאן כלאים כלל ואפי' אם כבר הן בשדה מותר: ר"ש בן לקיש כדעתיה. דאמר לקמן בפ"ב אהא דתנן היה ראש תור חטים נכנס בתוך של שעורים קרן זוית כמין משולש של חטים נכנס בלד שדה של שעורים מותר מפני שנראה כסוף שדהו ואיכא הכירא שלא נזרעו בערבוביא ופליגי התם ר' יוחנן ור"ל דר"י ס"ל דוקא היה ראש תור שנו אבל ראש תור הבא מחורבה אסור כלומר אם מתחלה זרע בשדה זו חטים ובשדה זו שעורים והיה ראש תור של אחת נכנס בתוך מין השני בזה מותר מפני שנראה שזה הראש תור הוא סוף השדה של מין השני אבל אם בא מן החורבה והיינו שלא היה נזרע בתחלה אלא שדה של שעורים בלבד ובצדה היה חורבה שלא זרע כלל ועכשיו בא לזרוע כמין ראש תור של חטים בצדה וזהו ראש תור הבא מחורבה ואסור לפי שזה נראה שהוא הקלה מהשדה של שעורים ונזרעו שעורים וחטים בערבוביא בתוך שדה אחת ור"ל בשם חזקיה קאמר התם דאפי' ראש תור הבא מחורבה מותר דעכ"פ הראש תור הוא סימן שלא נזרעו בערבוביא והשתא קאמר ר' הילא דר"ל כדעתיה ומוקי להאי ברייתא דקתני ר' יהודה מתיר בחטה ושעורה היינו שזרע למין אחד כעין ראש תור בלד מין השני דהע"ג דזהו ראש תור הבא מחורבה הוא שהרי אין כאן שדה שלימה של מין זה ושל מין זה דנימא דנראה כסוף שדהו אפ"ה מותר: מעתה אפילו שני חטים ושעורה וכן הוא. א"כ מ"ש בשני חטים ושעורה דהתנינן דקאמר שהן כלאים ואמאי אם הם עשוים כמין ראש תור מותר הוא: פתר לה. להא דקתני דהן כלאים היינו במוקפות סביב סביב כגון שזרע חטה מכאן וחטה מכאן וב' הצדדים השניים יש גדר מכאן וגדר מכאן והשעורה היא חבושה וטמונה באמצע דזה נראה כערבוביא: הדא דתימר שאין שם חורבה. כלומר בדוקא נקט גדר מכאן ומכאן שאין שם לד פתוח אבל אם יש שם חורבה שלד אחד הוא פתוח ופרוץ ואין שם זרע כלל אין כאן ערבוביא ומותר: הדרן עלך החטים והזונין

הלכה א מתני' כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר ימעט. שנתערב רובע הקב זרע בתוך סאה של מין אחר שהוא אחד מכ"ד שבסאה ו' קבין אסור לזרוע המעורב הזה עד שימעט מזה השיעור והיינו או שימעט מן הרובע או שיוסיף על הסאה בכדי שלא יהא בה אחד מכ"ד ממין אחר: ר' יוסי אומר יבור. את כל הרובע דמכיון שהתחיל למעט ולבור אם לא יסיר כלו מחזי כמקיים כלאים וכשהוא בתחלה פחות מרובע בסאה מודה ר' יוסי דשרי ואין הלכה כר' יוסי: בין ממין אחד. בין שאותו הרובע הוא ממין אחד בין שהוא מכמה מינין צריך למעט: לא אמרו אלא ממין אחד. דס"ל אין שני מינין מצטרפין לשיעור רובע: כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע. איכא בין חכמים לת"ק כגון סאה של שעורים שנתערב בה רובע של שבולת שועל עם כוסמין דלת"ק צריך למעט ולחכמים אין צריך

מסורת הש"ס

מוע"ק ו. כ"ב

מראה הפנים

המים וכלים מל' סיגאה גמא בלא כנס ותילת מקום שמוטלין ממנו חול:

במה דרבנן אמרין באיסור בית רובע ללקות ו' על ו' וכו'. וא"כ לשנוייא דר"ז קשיא הא דתני בברייתא דר' יודה מתיר בחטה ושעורה במונחין בתוך ו' על ו' הא מיהת איסורא איכא לר' יודה בהכי אף לדידך דמדמית תבואה בתבואה לירק בירק בדין הרחקה ברחב טפח כדקאמרת ר' יודה כדעתיה ולמדנו מזה דלבתר דמיפרכא שינויא דר"ז ולא מיתוקמא מילתיה דר' יוחנן וכדפריבית א"כ לא ילפינן כלל תבואה בתבואה מירק בירק לשום מ"ד אלא תבואה בתבואה לענין איסור בבית רובע ולענין מלקות בו' על ו' וירק בירק (לענין) איסור ו' טפחים ולענין מלקות עד טפח וזה בין לרבנן לכלאים דאית להו בחטה ושעורה וכין לר' יהודה בכלאים דאית ליה בב' חטים ושעורה דבשיעור הרחקה לא פליגי לא בתבואה בתבואה ולא בירק בירק ולכ"ע אית להו האי הרחקה כדאמרן ומזה תבין דמ"ש הרמב"ם בפ"ג מכלאים בהלכה ט' וי' בשיעור הרחקה לאיסור ולמלקות בתבואה ובירק היינו לכ"ע לפי המסקנא והרא"ש מביא עליו שם במ"ש בירק אין הדברים הללו אמורים אלא לדעת ר' יהודה וכו' אבל זה אינו אלא למאי דמקשה על הא דר"ז וכדפריבית דלכל הפחות לר' יהודה הכי הוא לאלי דס"ד בזך שנויא דר"ז ור' יודה כדעתי' ופריך דאף דתאמר כן הא מיהת לר' יודה איסורא אית ליה בתוך ששה ואמאי תני ר' יהודה מתיר אבל לבתר דמיפרכא הך שינויא אלא דעת ר' יהודה דבחטה ושעורה לית ביה כלאים כלל והך אוקימתא בנטועים בתוך ששה לא קיימא א"כ ל"פ כלל לא בתבואה ולא בירק בשיעור הרחקה לא לענין איסור ולא לענין מלקות וזה ברור ופשוט: **ראש** תור מחורבה מותר. לקמן בפ"ב במקומו בהלכה ז' יתבאר מזה בס"ד:

סליק פירקא בס"ד

כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר. כנוסחא זו הובאה בבבלי פ"ק דמו"ק (ד' ו') והתוס' שם כתבו פי' כשרוצה לזרוע דהא קתני סיפא ר' יוסי אומר יבור והא לא שייך

שנויי נוסחאות (בוי"א) מחורבה נכי"ר הבא מן החורבה.

פירוש מהרא"פ

דס"ל דהוי כלאים בשני מינים הכא נמי אינן כלאים ועוד דכלאים,[צריך ג'] : **מאן** דבעי מי שרוצה להקשות על תירוצא דר"ז יליף מילתא דר"י ממילתייהו דרבנן כמו דאמרינן לרבנן ללקות צריך להיות בנטועים בתוך שש טפחים אבל לאיסורא לכתחילה אפי' בנטועים בבית רובע הקב שהוא רוחב עשרה אמו' וב"ע ומתני' נמי אסור ה"נ לר"י ללקות בטפח ולאיסור בשש טפחים וברייתא תני במילתי' דר"י דמתיר לכתחילה וברייתא אמתני' קאי לפרש דברי ר"י דלא תימא אינן כלאים דקאמר אבל לכתחילה איהו אינו כלאים ולמה מתיר לכתחילה: **וקשיא** מ"ע דריש לקיש כל זה מדברי ר' יוסי ועוד קשה אסור אלא אפילו לכתחילה מותר ולא אמר אינן כלאים אלא שואיל ות"ק אמר הרי זה כלאים אמר איהו אינו שהוציאן מידו כא' לזרוע ולמה אמר ר"י אינו כלאים ע"כ משום דלא מחייב ר"י בהולאה עד שתנוח ובהא דריש מברייתא זו על ריש לקיש דמ"ע מחייב ע"כ משום דמפרש למילתי' דת"ק דאמר כא' היינו לקיש פליגי ת"ק ור"י וה"ס דהיה יכול להקשות ומ"ע הוה כלאים בג' אלא משום דאף בשני' אכתי קשה לי' מברייתא לא חש להקשותן למה אוסר בג': **לא** אפילו נחה מתיר דהי אוסר בהנחה לא היה מתיר ס:ולא דע"כ סופו לנוח דהא לזרוע קבעי אלא ודאי דאף בהנחה מותר ות"מ מתיר בהנחה ואף דמיירי השתא שזורע בביקעה ובחורבה דאל"כ מאי נ"מ בהא דמחייב בהוליאן דהא ע"כ סופה לחייב בהנחה אלא ודאי בבקעה ובחורבה מיירי וכפלוגתייהו דר"י וריש לקיש מ"מ לכתחילה מיהת אסור בחורבה ובבקעה: **ר"ת** הבא מחורבה ע"י שנחרב השדה ונשתייר מקלת נראה כר"ת דיינינן לי' כר"ת והכא אינו ב' גרבין נמי כר"ת מחורבה נחשבים ולפיכך מותר אף בהנחה בשני' והשתא לפ"ז ת"ק ור"י אפי' בלא חורבה פליגי ולת"ק הוה כלאים בהוליאן מידו ולר"י לא הוה כלאים אלא בהנחה ובר"ת מותר אפי' לכתחילה: **מעתה** אפי' איכא ג' גרבי' לא יהיו כלאים מה"ט: **וכן** הוא האמת כן הוא דמותר ים אפ' לו ג' מהאי טעמא: **פתר** לה מיהת ליתסרי חטה מכאן וחטה מכאן ושעורה ביניהם ומשני לידי השעורה שלגד חוך איכא שני גדרים משוכי' מתיפה לחיטה בענין שהשעורה חבושה באמצע שאז השעורה אינה נעשית ר"ת שהנגדרים שנגדדים מבדלין ר"ת של שעורה אבל החטי' אין לריכין בימול הואיל וס"ל

תוספת מהרא"פ

והתנינן ומתוך הסוגיא נראה דלא מפרשינן להא פלוגתא דר"י דבעי שדך בסדי כלאים כמו כלאים בסדי כרם דר' יאשיה דא"כ לא היה לריך לדחוק במילתיה דר"י בין לר"י בין לר"ל והר"ש ז"ל כ' דמשמע מתוך הש"ם דלר"י הוה כלאים אפי' בשני' בנטועים בתוך טפח וגיר' המתני' לא משמע הכי:

סליק פרק ראשון

מסורת הש"ס

צריך למעט לפי שהשבולת שועל אינו כלאים עם השעורים ואינו מצטרף עם הכוסמין לשיעור רובע לבית סאה והלכה כחכמים: **גמ'** אנן תנינן. במתני' שיש בה ואית תניי תני סאה שנפלה לתוכה רובע זרע ממין אחר: א"ר מנא. דהני תרתי נוסחי פליגי לדינא דמ"ד שיש בה משמע באותה סאה יש בה רובע ממין אחד ובין הכל הואי סאה וא"כ השיעור הוא אחד מעשרים וארבעה כ"ג רבעים ממין זה ורובע אחד ממין אחר ומ"ד שנפל לתוכה משמע שיש כאן סאה שלימה ונפל לתוכה רובע אחד ממין אחר והרי בין הכל כ"ה רבעים וא"כ משערינן באחד מכ"ה ממין אחר שצריך למעט: א"ר יוסי בר' בון. דלא היא דל"פ כלל ובין למר ובין למר באחד מכ"ד משערינן אלא דמאן דמתני שיש בה מיירי שנתערב בה בתלוש דשייכא לישנא שיש בה בזרע בית סאה יש בה רובע זרע ממין אחר ולמ"ד שנפל לתוכה מיירי במחובר כלומר שנפל לתוכה קודם שזרע ולא ידע והרי גדלו במחובר בבית סאה רובע ממין אחר וצריך למעט: מה אנן קיימין. האי תערובות רובע דקתני היכי דמי אם במתכוין לזרוע אותה הסאה שיש בה ממין אחר אפי' חטה אחת אסור לזרוע עם מין אחר דאם יודע שיש כאן כלאים ונראה המין אחר היאך קתני ימעט דמשמע אם ממעט מותר לזורעה כמות שהיא כלאים: אם לערב. וכן אם רוצה לערב לכתחילה מין אחר בזרע פשיטא דאסור לערב אפי' כל שהוא ומאי ימעט דקתני: ר' יעקב וכו'.

בנופל לבית סאה: **גמ'** אנן תנינן שיש בה אית תניי תני שנפל לתוכה. אמר רבי מנא מאן דאמר שיש בה [ה] אחד מעשרים וארבעה מאן דאמר שנפל לתוכה אחד מעשרים וחמשה. אמר רבי יוסי בי רבי בון בין כמאן דאמר שיש בה בין כמאן דאמר שנפל לתוכה אחד מעשרים וארבעה. מאי כדון מאן דאמר שיש בה בתלוש. מאן דאמר שנפל לתוכה במחובר. מה נן קיימין [ו] אם במתכוין לזרע אפילו חיטה אחת אסור. אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב. רבי יעקב בר אחא אבא בר חייא בשם רב [ג] *הבורר צרורות מתוך כירו של חבירו חייב להעמיד לו הטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי זאת אומרת שהוא [ז] אסור לערב. אם אמר את שמותר לערב למה לי חטין יפות תחתיהן. מכר לו חיטין יפות ונמצאו ברורות מהו שינכה לו דמי אותו הרובע. מיליהון דרבנן אמרין אינו מנכה לו דמי אותו הרובע. דאמר רבי יעקב בר אחא אבא בור חייא בשם רב הבורר צרורות מתוך חיטין של חבירו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. בירר רובע אחד ומחצה מהו שינכה לו דמי אותו הרובע. רבי חיננא ורבי מנא. רבי חיננא אמר מנכה לו. רבי מנא אמר אינו מנכה לו דהוא אמ' ליה אילו יהבתון לי הוינא צרר לון בסירקי מה דהוה זבונה חמי הו' זבן. אלא [ח] בשנתערבו דרך מכנס. והא תנינן באמת אמרו זירעוני גינה שאינן נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה. ותני עלה כגון קב וחצי קב ואחד מעשרים וארבעה לחצי קב טב הוא

אלא בשנתערבו דרך מכנס. מדברי הכ"מ ז"ל והתוי"ט ז"ל נראה דהתיבות הללו שייכים לעיל לבתר הקושיא מה אנן קיימין אם במתכוין לזרע וכו' ע"ז משני בשנתערבו דרך מכנס:

הא דרבי יעקב איתמר בריש פרק המוכר פירות לחבירו ומייתי ליה הכא לראיה דאסור לערב לכתחילה ממין אחר אפי' במקח וממכר ומכ"ש לענין איסור: הבורר צרורות. דהתם תנינן המוכר פירות לחבירו ה"ז מקבל עליו רובע טינופת לבית סאה לפי שדרך הפירות בכך וצריך הלוקח לקבל עליו רובע פסולת לבית סאה וזה שבירר הצרורות והעפרורית מתוך כריו של חבירו חייב להעמיד לו חטים יפות תחתיהן כפי הערך שבירר הצרורות מפני שהפסיד והפחיתו במדה שהיה יכול למוכרה כך והלוקח היה צריך לקבל רובע לסאה ועכשיו אינו יכול להחזירן לתוך הכרי דהוי כמערב לכתחילה פסולת בחטים וכדמסיק ר' יוסי זאת אומרת שאסור לערב לכתחילה פסולת בחטים דאם אומר את שמותר לערב א"כ אמאי משלם לו חטים יפות תחתיהן יחזיר את הפסולת כמו שהיו בתחלה אלמא דאסור לערב במו"מ ומכ"ש כאן באיסור כלאים והכי לא מסני הש"ס הקושיא עד לקמן ואיידי דאיירי בדינא דמקח וממכר מסיק להא דלקמיה ולבתר מסני לקושיין: מכר לו חטין יפות. סתם ולא אמר לו ברורות דהדין הוא דלעולם צריך הלוקח לקבל עליו רובע טינופות לבית סאה שכך הוא דרך המוכר אפילו אמר לו יפות ואם נמצאו אח"כ ברורות מן הטנופות מהו שינכה לו המוכר להלוקח דמי אותו הרובע כלומר שצריך שישלם לו דמי אותו הרובע יותר מכדי המקח שהרי היה צריך לקבל עליו רובע טנופת לסאה ועכשיו ברורות הן: מיליהון דרבנן אמרין. ממיליהון דרבנן דלעיל דאמרין הבורר צרורות וכו' ש"מ דאינו מנכה לו דמי אותו הרובע שהרי אחר שבירר המוכר מן הטנופת היה אסור לו להחזיר אותו לתוך הכרי כדלעיל וא"כ מה שבירר בירר ואינו מחשב ללוקח דמי אותו הרובע: בירר רובע אחד ומחצה. כגון שהיה הטנופת יותר מרובע לסאה ומה שהוא יותר משיעור הזה אין הלוקח צריך לקבל והתחיל הלוקח לברור היותר ובירר גם להרובע: מהו שינכה לו דמי אותו הרובע. מי אמרינן דהואיל והתחיל לברר מברר הוא את הכל וא"צ לקבל כלום ומנכה לו דמי אותו הרובע כלומר שאין המוכר מחשב לו דמי הרובע לפי שצריך ליתן לו עכשיו הכל ברורות או דילמא מכיון שרובע צריך הוא לקבל לא היה לו לברור כ"א מה שהוא יותר מרובע וא"כ אינו מנכה לו דמי הרובע אלא המוכר מחשב לו וצריך הלוקח לשלם דמי אותו הרובע ופליגי בה ר' חיננא ור' מנא: ר' מנא אומר אינו מנכה לו. וצריך הלוקח לשלם להמוכר דמי הרובע דהוא אמר לו להלוקח אילו יהבתון לי כלומר אילו הנחתו להרובע והיית מחזיר לי החטים עם אותו הרובע לא הייתי מפסיד כלום: הוינא צריר לון בסירקי או בסידקי. והוא החנות שמוכרין בו תבואה כלומר אני הייתי מחזיק אותן בחנות שלי למוכרן כך ומה דהוי זבונה חמי הוא זבן מה שהלוקח רואה הוא לוקח דרובע מיהא צריך הוא לקבל: אלא בשנתערבו דרך מכנס. אקושיא דלעיל מהדר והואיל דאיירי בדיני מוכר הוה מפסיק לה בהני בעיי והשתא מסני להקושיא דמה אנן קיימין דהא אסור לערב לכתחילה לזרוע כלאים אלא דהכא מיירי בשנתערבו לו דרך מכנס כשכינס את תבואתו מן השדה נתערבו מעצמן זה עם זה והלכך לא החמירו בו חכמים אלא עד אחד מכ"ד לסאה: והא תנינן. ופריך הש"ס על האי שיעורא והא תנינן במתני' דלקמן באמת אמרו וכו' ותני עלה בברייתא כמה הוא השיעור שנופל מהן לבית סאה כגון קב וחצי קב כלומר יש מזרעוני הגנה שבמקום שזורעים בו סאה של חטים והוא חמשים אמה על חמשים וזהו הנקרא בית סאה כשזורעים בו זרעוני גנה אינו אלא קב לפי שהן דקין ובקב מהן יש בו כדי לזרוע מקום שזורעים בו סאה של חטים ויש מזרעוני גנה שהן יותר דקין ובחצי קב מהן יש בו כדי לזרוע בית סאה: ואחד מכ"ד לחצי קב טב הוא

ביצה לח: ב"ב נג: ירושלמי ב"ב פ"ז הל"א בשינוי.

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ב מכלאים ה"א ב טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז ס"ס
ו
ב מיי' שם ה"ו וכראב"ד וכ"מ.
ז
ג מיי' פי"ט ממכירה סמ"ג לאוין קע. טוש"ע חו"מ סי' רכט ס"ב
ח
ד מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ה] בשנתערבו דרך מכנס. ע' בראב"ד וכ"מ פ"ב ה"ו. ובתוי"ט כאן הסיב מזה על הרע"ב בשקלים פ"א. וע"ש מ"ס בזה. וע' בש"ך ביו"ד סי' רצט סק"א. וע' בלח"ש כאן ובשקלים שהאריך לדחות דברי התוס' יו"ט:

מראה הפנים

שייך בזורע ככר ובפ' המוכר פירות מייתי לה מיהו בשמעתין דאיירי בנזרע ככר י"ל דל"פ ע"כ. ובו אי ל"פ דהכי קאמר בהדיא בגמ' מאן דאמר שיש בה בתלוש ומ"ד שנפל לתוכה במחובר ול"פ לדינא דשניהן אמת הן דבין בתלוש ובין במחובר דין הוא שימעט וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהל' כלאים בתלוש ובהלכה ז' שם במחובר ומהא דר' יוסי בלא"ה לאו דוקא הוא דשייכא גם במחובר ביעקור את הרובע וכהא דאמר הכא לקמן בהלכה ג' גבי הא דלבא שאול דבואל הב"ם מה הכא שאול כרבי יוסי יהתם במחובר איירי: **הבורר** צרורות מתוך כריו של חבירו וכו'. הובאה האי דר' יעקב בשם רב בריש המוכר פירות הלכה א' וכן בבבלי שם בשם רבה ומייתי לה הכא דאפי' בדיני ממונות מוכח מזה דאסור לערב אפי' כל שהוא ומכ"ש לאיסור כלאים ומסיק לה לקמן דלא משכחת לה לדינא דמתני' דלא קתני אלא ימעט כ"א בשנתערב שלא לדעת כדקאמר אלא בשנתערבו דרך מכנס וכדפרישי' וכן נראה מדברי הרמב"ם שם דהאי דינא דמתני' מיירי בנתערב בו זרע אחר מאליו וכדכתב שם בהלכה ו' דבנתכוין לערב אפי' חטה אחת בתוך כרי של שעורים אסור לזורעה והראב"ד שם דקדק עליו ורצה לפרש דהא דקאמר הכא במתכוין לזרוע אפי' חטה אחת אסור במתכוין בשעת כינוס התבואה קאמר וכו' ולא משמע כפירושו דהא מוקי למתני' דאי אתה יכול לפרשה אלא בשנתערבו בדרך מכנס והכי קאמר נמי בהאי תלמודא בריש המוכר פירות על האי מתני' תמן ובלבד כדרך משאו והורתא דמילתא נקט שכשנושא מיני תבואה מן השדה להכניס לביתו שכיח הוא שמתערבין זה עם זה אלמא דהא דהזהירה דימעט סגי אינו אלא בשנתערב מעצמו בשעת כינוס התבואה הא לא"ה אסור אפי' חטה אחת ולא דבעינן שיהא מתכוין לזרוע בשעת כינוס התבואה: **בירר** רובע אחד ומחצה מהו שינכה לו דמי אותו הרובע וכו'. ובבבלי פ' המוכר פירות (דף צ"ד) קאמר רב הונא בפשיטות אם בא לנפות מ פז את כולו וכן היא מסקנת הפוסקים וכמ"ש הרמב"ם בפי"ח מהלכ' מכירה בהלכה י"א נמצא בהן יותר על השיעורים האלו כל שהוא יפנה את הכל ויתן לו פירות מנופין וברורין שאין בהן כלום וזהו כר' חיננא דהכא: **כל** האיסורין שריבה עליהן בוגג מותר מזיד אסור. ומסיק דדוקא באיסור תורה והכי אמרינן נמי בבבלי פ"ק דביצה (דף ד) דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין וכבר בארתי מזה במקום אחר דדעת הרמב"ם ז"ל בפט"ו ממ"א שלא לחלק כ"א סתם וכתב שם בהל' כ"ו באיסור של דבריהם מבטלין איסור לכתחילה ולא כדעת התוס' דמחלקין שם בין דבר שיש לו עיקר מן התורה או לא ודעת הרא"ש ז"ל שם לחלק בין מיקלי קלי איסורא או אם איתיה בעיניה והרי מכאן ראיה לסתימת פסק הרמב"ם דהכא יש לכלאים עיקר מן התורה ואיתי' לאיסורא בעיניה ואפ"ה מבטלין מידי דרבנן לכתחילה דקאמר מוסיף על הסאה וכ"פ בזה הוא ז"ל בהלכות כלאים שם בהלכה א' ואל הטעה לומר דממ"ש שם לאסור לזרוע עד שימעט את החטין או יוסיף על השעורים ואם זרע לוקה א"כ מן התורה הוא דהא ליתא דבהדיא (כתב) לקמן בהלכה ז' עד שימעטנו מפני מראית העין ואין חילוק בין תלוש למחובר דבשתיהן אין איסור המעורב כ"א מדרבנן מפני מראית העין כדקאמר הכא וכשעבר וזרע לוקה וכ"ז דומה לגמ' דאיתא סוף פרק הנזקין כרת שבא לו ע"י מ"כריהם וה"נ כן ועיין לעיל בפ"ד דדמאי בהל' א' ד"ה תרומת מעשר של דמאי בחזרה למקומה מה שנתבאר שם מזה בס"ד: **באמת** אמרו זרעוני גנה וכו'. הר"ב פי' שהוא א' מע"ז בקב לפי שנזרעין קב וחצי במקום בית סאה ונמשך בזה אחר דברי הרמב"ם בפי' המשנה שכך כתב ואמרו בגמ' שהוא קב וחצי וכו' אבל בחיבורו חזר בו מפי' הזה דהא בגמ' בהלכה דלעיל על הא דמייתי להא וקאמר ותני עלה כגון קב וחצי קב ופריך עלה וא' מכ"ד לחצי קב טב הוא כלום ומשני מפני מראית העין אלמא דפירשו לקב בפני עצמו ולחצי קב בפ"ע דיש מין מזרעוני

שנויי נוסחאות (סוי"ס) כגון כד"ו בגין.

פירוש מהרא"פ

שלשה נתפסים לבורה אחת ובשנים כל א' נעשה כ"ת זה לזה וא"א לבטל מהן כ"ת אם לא בהקיפן גדל מכל שכינן ומזה לא איירי ת"ק דא"כ תיפק לי' דמחייב בהנהו ולפיכך א"א למיסרי כלאים אלא בב' ולהכי מפרשינן דה"ש דבעינן ג' ולא מוקי פלוגתייהו בחורבה משום דקשיא ברייתא דלכתחילה מיהת ליתסר וכדפרישית לעיל: **אמר רבי** מתני' הלא דתימר דג' אסורי' כשאין כאן חורב'. אבל אי איכא חורבה אפי' לא אמרינן כ"ת מחורבה מ"מ ה"ע שני מיני' בחורבה ואין כאן כלאי' ומותר בגלעין אפילו לכתחילה ואע"ג דשני מיני' אסורים לכתחילה בחורבה הייני מיני' ממש אבל גלעין שיש בלא"ה לא היתר דכ"ת אלא שאנו נתבוב הב' לבורה א' לבטל כ"ת אלו היה חורבה הוו מותרים אף לכתחיל' בהס"ג:

סליק פרק ראשון

כל סאה שיש בה רובע הקב דהיינו א' מכ"ד לסאה שהסאה גדולה ששה קבין היא: **ימעט** אותו מין אחר המעורב בו עד שיפחת מרובע הקב ויתבטל בתוך הסאה ומותר לזרוע ואינו אסור משום כלאים: **יבור** מכיון שהוזקק למעט יסיר כל משום דמחזי כמקיי' כלאים מכיון שהתחיל לברור אם לא יבורר הכל אבל אם מתחילתו פחות מרובע שרי: **בין** ממין א' בין שאתו רובע ממין א' בין שהוא משני מיני' צריך למעט: **לא** אמרו אלא ממין א' שאין שני מיני' מצטרפי' לכשיעור רובע: **וחכמים** אומרים כו' איכא בין ת"ק לחכמים כגון סאה שעורים שיש בה רובע שבולת שועל וכוסמין לת"ק צריך למעט לחכמים אינו צריך למעט שאין השיבולת שועל כלאים לשעורים שבסאה לפיכך אינו מצטרף ג"כ לכוסמין להשלים רובע ולמעט הכוסמין מהסאה: [**תבואה** בתבואה תבואה במין תבואה או בקטניות הוא דאמרינן ברובע לסאה ימעט אבל זרעוני גינה שנתערבו בתבואה או בקטניות: **אחד** מעשרים וארבע לבית סאה נופל היינו זריעה כלומר כשיעור הזרע שזורעין מהן מקום שזורעין בו סאה חיטי' ושיעור המקום שזורעי' בו סאה חיטי' היא חמשים אמה על חמשי' אמה ואין צריך לאותה מקום מזרעוני גינה אלא קב וחצי לפי שהן דקים ובקב וחצי יש בהן כדי לזרוע מקום נ' על נ' נמצא לפי חשבון זה אם נתערב בסאה של תבואה או קטניות או של זרעוני' א' מכ"ד של קב וחצי מזרעוני גינה שהוא א' מע"ז בקב חייב למעט הלכך אם נתערב בסאה תבוא' זרעוני גינה כבילה ומחצה שהוא א' מכ"ד מקב ומחצה צריך למעט: **בשם** שאמרו להחמיר בזרעוני גינה הדקים לאסור בשיעור מיעט א' מכ"ד בנופל לבית סאה כך אמרו להקל אם הזרעוני' גסין יותר מחיטי' כגון זרע פשתן שצריך ג' סאין לבית סאה אין צריך למעט עד שיתערב מהן בחיטי' ג' רביעית בסאה: (עד כאן שייך לעמוד הקודם)

גמ' אנן תנינן שיש בה משמע שיש בסאה רובע והיינו עם הרובע היא סאה דהכי משמע כל סאה שיש בה ואית תנא דתני שנפל לתוכה רובע הקב והיינו א' מכ"ה דהא רובע הקב נפל לסאה שלימה ונמצאת בין הכל א' מכ"ה ול"ת סאה יש כאן סאה שלימה ונתערב בה רובע הקב לתנא דמתני' אין צריך למעט שהוא א' מכ"ה בסאה שהרי יש כאן כ"ד רביעית מלבד המין אחר: **בין** שנפל לתוכה א' מכ"ד ולאו רובע ממש קאמר תנא דברייתא אלא מעט יותר שיהא בין הכל א' מכ"ד אבל אי הוה א' מכ"ה לכ"ע אין צריך למעט: **בתלוש** שנתערב בתלוש ומ"ד נפל לתוכה במחובר שנפל בשדה בעודה מחובר

הוא כלום. עד כאן חשו למראית העין מיכן ואילך לא חשו למראית העין: ימעט: [א]כאיזה צד הוא ממעט או פוחת מן רובע או מוסיף על הסאה. לא כן אמר רבי יוחנן ר' אבהו בשם רבי יוחנן [י] כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור. תמן את *) מרבה לבטל איסור תורה ברם הכא*) [ב]את מרבה לבטל מפני מראית עין: רבי יוסי אומר (יברר) [יבור]: מ"ט דר' יוסי מכיון שהתחיל ברובע צריך להשלים את כל הרובע. מודה רבי יוסי שאם היה שם פחות מן הרובע משעה ראשונה אינו זקוק לו. היאך עבידה היה שם רובע אחד משני מינין בורר מין אחד ודיו. או צריך לבור את כולו. ר' שמעון אומר לא אמרו אלא מין אחד שני מינין לא. עד היכן עד רובה של סאה. חזר והוסיף חזרה תבואה להתירה. כמה *דר"ש אמר אין שני מינין מצטרפין לאסור. כן הוא אומר הכא אין שני מינין מצטרפין להיתר: היאך עבידא היה שם עשרים ושנים רבעים ומחצה של חיטים וחצי רובע שעורין ונפל לתוכו פחות מרובע עדשים אפי' כן אין שני מינין מצטרפי' להיתר: בד"א כו': *ותני עלה כגון שלשת קבין וארבעת קבין הא קביים אחד מעשרים וארבע: באמת. *א"ר לעזר. כל מקום ששנו [ג]באמת הלכה למשה מסיני. ותני עלה כגון קב וחצי קב. הא קביים ברובע. הכא את אמ' קביים ברובע. והכא את אמר

הוא כלום. בתמיה וכי מה חשוב הוא חלק אחד מכ"ד לחצי קב שאינו אלא כחצי בילה ולמה חששו בשיעור מועט כזה: עד כאן חשו למראית העין. כלומר דמשני אין דודאי חששו בשיעור כזה מפני מראית העין דעדיין ניכר הוא שיש בו אחד מכ"ד ממין אחר ומיחזו כלאים מכאן ואילך כשהוא פחות מאחד מכ"ד לא חששו למראית עין דשוב אינו ניכר כל כך: ימעט. דקתני במתני' ומפרש כיצד הוא ממעטו: או פוחת. מן אותו מין הרובע או מוסיף על מין הסאה בכדי שיתמעט הרובע מחלק אחד מכ"ד: לא כן א"ר יוחנן. ר' אבהו בשם ר' יוחנן. כלומר ואמרי לה דר' אבהו אמר הכי בשם ר' יוחנן והכי גרים לה לקמן בסוף פ"ה דתרומות דכל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור והיאך אמרינן הכא דלכתחילה ימעט האיסור ומשני תמן את מרבה לבטל איסור תורה ובהא הוא דקאמר ר' יוחנן דאסור לבטל האיסור לכתחילה: ברם הכא את מרבה לבטל דבר שאינו אסור אלא מפני מראית העין. וזה מותר אפי' לכתחילה דהם אמרו והם אמרו: מ"ט דר' יוסי. משום דס"ל מכיון שהתחיל לבור ברובע צריך להשלים ולבור את כל הרובע: היך עביד'. לר' יוסי הוא דבעי דקאמרת מודה ר' יוסי שאם היה פחות מרובע משעה ראשונה שאינו נזקק לו לבור אותו והשתא היאך עבידא בכה"ג אם הי' שם רובע א' מב' מינין אי אמרינן דהולכין אחר כל מין ומין בפני עצמו וא"כ בורר מין א' מהן כדי שלא יצטרף לרובע עם מין הב' ודיו בכך מפני שמין השני הנשאר אין בו רובע והוי כמי שהיה פחות מרובע בתחילה או דילמא דמצטרפין הן השני מינין לרובע ומכיון שהתחיל לבור באחד מהן צריך לבור את כולו ולא איפשטא: אלא מין אחד. הא שני מינין לא. ועד היכן ס"ל לר"ש דאין ב' מינין מצטרפין: עד רובה של סאה. אם היו כל כך שכשיצטרפו יהיו הרוב של סאה מודה ר"ש דמצטרפין הן וצריך למעט: חזר והוסיף. על מין הסאה עד שאין בשני מינין האלו רובה של סאה חזרה התבואה להתירה ואין מצטרפין הב' מינין לאוסרה: כמה דר"ש אמר אין שני מינין מצטרפין לאסור כן הוא אמר הכא. כלומר היכא דלהיתר הוא כדמפרש ואזיל דג"כ אין מצטרפין: היך עבידה להיתר. היו שם כ"ב רבעים ומחצה של חטים וחצי רובע של שעורים דהוו עם של שעורים כ"ג רבעים והאי חצי רובע של שעורים ודאי אינו אוסר דאין כאן חלק א' מכ"ד של חטים אלא דכי חזר ונפל לתוכו פחות מרובע עדשים והן ג"כ כלאים עם החטים וא"כ אי אמרינן דשני מינין מצטרפין הן להיתר היה כאן ג"כ מותר מפני שחצי הרובע של שעורים שאינו אוסר החטים אם הוא מצטרף עם החטים הרי כאן כ"ג רבעים ואין העדשים אוסרין אותן לפי שהן פחות מרובע ואין כאן אחד מכ"ד לחלק האיסור אבל אם אין שני מינין מצטרפין להיתר א"כ הוי כמו שנפל פחות מרובע עדשים לכ"ב רבעים ומחצה של חטים והרי יש כאן לחלק האיסור יותר מא' מכ"ד של החטין ואוסר והכי מסיק הש"ס דאפי' כן כלומר אפי' בכה"ג שאין החצי רובע של שעורים אוסר להחטים אפ"ה אין מצטרף עם החטין להיתר לשנאמר דאין בעדשים לאסור אותן אלא הפחות מרובע עדשים אוסר:

הלכה ב מתני'

בד"א. הא דאמרן דרובע מין אחר לסאה ימעט דוקא תבואה בתבואה או בקטנית וכן קטנית במין אחר קטנית או במין תבואה: באמת אמרו זרעוני גינה שאינן נאכלין. שנתערבו בתבואה או בקטנית: מצטרפין אחד מכ"ד בנופל לבית סאה. כלומר שמשערין כמה הוא מאותן זרעונין שנופל מהן למקום שזורעין סאה של חטים וכדפרישית לעיל דמפרש בגמרא כגון קב וחצי קב כלומר שיש מזרעוני גינה שבבית סאה זורעין מהן קב לפי שהן דקין וא"כ חלק א' מכ"ד לקב והוא כבילה אוסר וצריך למעט. ויש מהזרעונים שהן דקין ביותר ובחצי קב מהן זורעין להבית סאה וחלק אחד מכ"ד לחצי קב והוא כחצי בילה אוסר וצריך למעט: כשם שאמרו להחמיר. דזרעונים דקין אוסרין בשיעור מועט כך אף להקל דזרעונים גסים שצריך לזרוע הרבה מהן בבית סאה אינן אוסרין בסאה חטים אלא באחד מכ"ד בנופל מהן לבית סאה כגון זרע פשתן שצריך שלש סאין מהן בבית סאה של חטין ולפיכך הפשתן בתבואה מצטרף אחד מכ"ד בנופל מהן לבית סאה שאם נתערב מהן שלשה רבעי קבין בסאה תבואה והוא אחד מכ"ד בנופל מהן לבית סאה אז הוא דאוסר וצריך למעט והכי אמרינן בגמ': גמ' ותני עלה. בברייתא. לפרושי מתני' דהא דקתני דתבואה וכן קטנית שיעורן ברובע לסאה כגון שלשת קבין וארבעה קבין וקס"ד דה"ק בין שאותו מין תבואה דרכו שזורעין אותו ג' קבין בבית סאה או שדרכו לזרוע אותו ד' קבין בבית סאה כל אלו שיעורן ברובע שאם נתערב מהן רובע הקב ממין אחר בסאה של מיני תבואה וקטנית ימעט ולא שיערו בהן בא' מכ"ד בנופל מהן למקום בית סאה אלא הואיל ומיני תבואה וקטנית הן שיעור כולן ברובע: הא קביים. כלו' ודייקינן מהאי ברייתא דלא קתני אלא עד שלשת קבין ש"מ הא אם יש מין ממיני תבואה וקטנית שדרכן לזרוע קביים במקום בית סאה לפי שהן דקין ילאו מדיני תבואה והרי הן כזרעוני גינה ששיערו חכמים בא' מכ"ד בנופל מהן לבית סאה וא"כ אלו שנופל מהם קביים לבית סאה אם נתערב מהן במין אחר של סאה תבואה או של קטנית הוא כמו שני בילים צריך למעט שהוא חלק אחד מכ"ד בנופל מהן לבית סאה שהקב ד' לוגין והלוג ו' בילים: באמת אמרו. אר"א וכו' והכי אמר נמי לקמן בריש פ"ב דתרומות: ותני עלה. על זרעוני גינה דמתני' קאי דקתני ששיעורן בא' מכ"ד בנופל מהן לבית סאה ותני עלה לפרושי כגון קב וחצי קב כדפרישית בהלכה דלעיל שיש זרעוני גינה שדרכן לזרען קב במקום בית סאה של חטים ושיעור אחד מכ"ד הוא כבילה ויש שזורעין מהן חצי קב במקום בית סאה וא' מכ"ד מהן הוא כחצי בילה: הא קביים ברובע. ודייקינן מהאי ברייתא דלא קחשיב מזרעוני גינה אלא עד קב הא אם יש מין מהם שדרכו לזרוע קביים במקום בית סאה יצא מתורת זרעוני גינה ושיעורו ברובע כדין תבואה בתבואה וא"כ קשיין דוקיין דהני ברייתות אהדדי והיינו דפריך הכא את אמר קביים ברובע והכא את אמר קביים בכ"ד דהא לעיל מברייתא קמייתא דייקינן מדלא קתני אלא עד שלשת קבין

ט
א מיי' פ"ב מכלאים ה"א וכ"מ וטוש"ע יו"ד סי' רצז ס"ה
י
ב טוש"ע יו"ד סי' נט ס"ה

רידב"ז
ותני עלה כגון שלשה קבין וארבעה קבין כו'. מפרש כל הסוגיא בספרו אליהו ז"ל:

גליון הש"ס וציון ירושלים

מסורת הש"ס
ערלה פ"ג משנה ט.
תוספתא פ"ו כאן.
תרומות פ"ב ה"א. שבת פ"א ה"ד. וב"ב פ"ה ה"ד

מראה הפנים

מזרעוני גנה שנזרעין קב במקום בית סאה ויש מין שנזרע חצי קב וכך הם דבריו בחיבורו שם בה"ד על האי דזרעוני גינה כיצד חרדל שנתערב בתבואה והרי התר"ל זורעין ממנו קב בכל בית סאה ואם נתערב ממנו אחד מכ"ד מן הקב בסאה של תבואה או של קטנית חייב למעט הרי שפירש מה דאמרו כגון קב לענין בפ"ע ולא קב וחצי קב בכולל יחד ומ"ש שם וכן אם היה מין זה מזרעוני גינה נזרעין ממנו סאתים וכו' אם נתערב ממנו חצי קב וכו' אל הטעם לומר שנתכוין בזה לפרוש חצי קב דאמרו כאן דזה ודאי א"א לפרש כן דאם קב נאמר על זרעוני גינה הנזרעין בבית סאה גם חצי קב מתפרש כן ואם חצי קב על התערובת קאי א"כ קב מתפרש ג"כ בענין זה אלא שכתב כן לדין וגוונא בפ"ע וכן הר"ש פי' ג"כ לקב וחצי קב כהו"א בפ"ע ועל הנזרעין במקום בית סאה וכדפרישית בפנים:

ותני עלה כגון שלשת קבין וכו'. סוגיא זו מסוגיות הקשות והמסובות בספר הזה והרבה טרחתי ובכל כחי עבדתי ויגעתי ומצאתי ת"ל להעמידה על מכונה ולפרשה ע"ד אמת וענוה לדקדק עד סופה והמעיין בהר"ש ז"ל שבכילה ופירכה לפסקי פסקי מעצמו יראה ויבין מהקושיות והגמגומים אשר בפירושו ואפס קצהו רמזתי בדברי בפנים כמש בפי':

[א]כלאים פ"ב ה"ב ע' ברע"ב והוי"ט כאן ואין להאריך ודוק: [ב]באמת הלכה למשה מסיני. ע' ברע"ב פ"ב מתרומות מ"א שכתב דלאו דוקא הלמ"מ. שסרי כפ"ק דשבת אמרו החזן רואה כו'. אף שאינו רק דרבנן. ועי' בתוס' יו"ט בב"מ פ"ד משנה יא שכתב דהכוונה הוא דבאמת הוא הלכה ואין לגמגם בה. וכ"כ בשטה מקובצת שם בשם הרב ר' יסונתן. אמנם על הירושלמי כאן ובכמה מקומו' דקאמר הלמ"מ. וכן בעתיקו רבינו פ"ב מתרומות ה"ב. קשה ועי' במבוא התלמוד לר"ש הנגיד ובלח"ם וכית דוד נדחקו בזה. ובאמת לפמ"ש הכ"מ פ"ו ממתנות עניים ה"ה דהלמ"מ לאו דוקא אלא כהלמ"מ דכהו"ל אינו נוהג תרומה מה"ת א"כ גם דברי הירושלמי כאן יש לפרש כן. וכ"כ במב"ת יתרומיה בם מדעתי' דנפשי'. וכן מצאתי ברא"ש בנדה בהלכו' מקוא' שכתב בהדיא דהא דאמרו הלמ"מ עמון ומואב מעשרין כו':

שנויי נוסחאות (סו"ג) רובע כד"ו הרובע. (סו"א) האיך כד"ו היך (וכן לקמן). (סוט"ו) תבואה כד"ו התבואה.

פירוש מהרא"פ

מהו"ר ובדו שמה ויקלר שמה וכבי תמשע שיש בה שבשיתר היא במוכה ונתערב במתכין אלא בעכבייו רולה לזורען לפיכך ימעט תחילה משא"כ שנפל לתוכה שלא במתכוין והאיסור נפל לתוכה והיינו במחובר בגדלו עמהן וקלרו אותן כא': מה אנן קיימין למ"ד בתלוש קבעי: אי עירבן במתכוין כדי לזורען טו"ולא עירבן כדי למכור בשוק כו' משום גזל שמוכר לו חטי' והוא עירב בהן ש"ס ומניין דאסור דהא ר"י כו': צ"ורות עפר שבין החיטי' והוא רולה למוכרן נמלאת הוא לריך למלרות המידה ללוקח נגד הלרורות שאלו לא בירכן היה לריך הלוקח לקבלן עם הלרורות לפיכך לריך לשלם לו הפסדו ואי אמרת במותר לערב ביבולת מועל בהן כדי למוכרן ל"ל היעים יפות שהרי זה יכול לומר עירב בהן ביבולת מועל אלא ש"מ אסור לערב [אע"ג דלכאורה לא דייק אלא דאסור לערב לרורות אבל לא באחרי מיני תבואה מ"מ מדאמר לריך לשלם לו חטים ש"מ דאפילו באחר מינים אסור ובפרק מבילין אמר הסא דרב כילא חבריס ה"נ כילא הסריה]: מכר לו חטי' יפות ונמלאו ברורות מעפר מסו אי מנכה לו המוכר לגרורות הואיל והוא חייב לקבלן והוא שברכן מהוכן מנכה לו המוכר מן המידה או דילמא הואיל והכנה עמו על חטי' יפות אינו מנכה לו כלום: מילייהון הוא רב וכדמסיק: חייב כו' שהלוקח היה חייב לקבלן לפיכך לריך זה לשלם לו חטי' יפות וש"מ דהיינו מנכה לו דאי מנכה לו למה חייב זה ליתן לו חיטי' אחרים והכי כמוכר מנכה לו מן המידה אפי' בהתנה אלא ש"מ דאינו מנכה לו אילו לא ברכן היה לריך לקבלן כמו שהן דזה נמי חיטי' יפות מקרי וכיון שברכן לריך למלאותן ל"א ה"ג מכר לו חיטי' יפות וכגמאו לנחום מהו ביכא מנכה לו הלוקח הואיל והסכם עמו חטי' יפות דמשמע בלא לרורות או דילמא אף

אינו יפות כן לאפוקי רעות קאמר לי': חייב להעמיד לו חטי' יפות ש"מ שאינו מנכה דאל"כ מה מפסיד המוכר בזה שהרי בלא"ה הלוקח מנכה לו ואי משום דהיה יכול למוכרן למי שאינו מבקש חיטי' יפות הכי מ"מ פוחת מדמי' בשיפות יוכל למכור ביוקר מאינן יפות ואין כאן הפסד אלא ש"מ דאינו מנכה לו וגיר' זו נראה עיקר א"כ הכי דייק מדאמר רב חיטי' יפות נמס ישלם לו יפות אלא ש"מ שהם יפות משמע אף בהלרורות במוכן לאפוקי רעים ולא: בירר הלוקח רובע וממלא מהו כחצי רובע פשיטא דמנכה לו דאין חייב לקבל עליו אלא רובע טינופות אבל ברובע מהו אי נימר דאף זה מנכה דטעמא מאי אמרו רבנן דלריך לקבל הרובע דמן הסתם מחיל איניש ואין מקפיד לברור בביל הרובע אבל הכא הרי הוא לא מחיל נוכה לו דהיכא יותר ובירכן אף הרובע מנכה לו או לא: מנכה לו וכדפריכי' דטעמא מאי אמרו רבנן וכו': אינו מנכה לו דאמר לו מוכר אי יכנתון לי הייתי נו"כן במשפחת מגוייך ויפה מה שהיה הלוקח רואה היה קונה ל"א כייתי ממלאתן על השוק מה שהיה הלוקח רואה היה מזבין שאין מדקדקי' כל כך על יומא דהוקא כמו הלוקח בב"ה לפיכך אינו מנכה לו ובבב"י פרק המוכר פירות מסיק דמנכה לו: אלא כשנתערבו דרך מכנס שמאת מסיק הש"ס לאוקמא הא דתנוס דלעיל שהפסיק בינהן הואיל והייתי מילתא דרב בכל כני דלא בייך הכא והשתא חוזר לדברי הלאתונים דמיירי בהכנס שהיה רולה לזורען לאוכר ולהאכילן א' מ' לגבי בינו וע"כ עירב במוכן ונמלך לזורען [וע"כ עירב בחוכן מיוו נתערב דרך מכנס גמילא מממע שנתערב שלא במתכוין וכן פירשו הלאתונים]: ותני עלה כגון קב וחצי קב שיכול לזרוע באותן זרעוני גינה מקב מה שזורע במיני' מקמא או מזרע באותן

אמר קביים אחד מעשרים וארבעה. ר' זעירא ר' אבונא בשם רב הונא חד אמ' [עד] תשעה קבין. וחרנא אמר עד שמונה. תשעה ועשרה מהו שיצטרפו. איתא חמי תשעה ושלשה מצטרפין. תשעה ועשרה לא כ"ש. רבי אבין ור' חנינה תרויהון אמרין סאה חולקת ביניהון ורובע סאה אסור בשלשת קבין ורובע שלשת קבין אסור בסאה רובע

קבין ש"מ דקביים ילאו מתורת תבואה וקטנית ודינן מאחד בכ"ד מהן בנופל לבית סאה: ר' זעירא ר' אבונא בשם רב הונא. לתרוצי להאי קושיא קאמרי וה"פ דהאי מילתא. חד אמר תשעת קבין וחרנא אמר עד שמנה. כלומר דלא כדס"ד דהא דתני בברייתא קמייתא שלשת קבין וארבעת קבין היינו שאם נתערב מאותן המינין עם התבואה שדרכה לזורעה סאה במקום הנקרא בית סאה כגון עם חטים וכדומה שעליהן אמרו שיעור התערובות לאסור ברובע הקב עד שימעט דתידוק מינה הא מין של קביים עם התבואה שיעורו לאסור בא' מכ"ד בנופל מהן לבית סאה כדדייקת מעיקרא הא ליתא אלא אף מין שדרכו להזרע קביים במקום בית סאה שנתערב עם התבואה שיעורו ברובע הקב כדין תבואה בתבואה או בקטנית דלא ילאו מכלל תבואה אלא דוקא אותן הזרעים שדרכן להזרע קב במקום בית סאה דאותו המין בכלל זרעוני גנה הוא כדקתני בברייתא בתרייתא ושיעורו לאסור בנתערב בסאה תבואה בא' מכ"ד מקב שהוא כבילה והא דקתני שלשת קבין וד' קבין היינו לומר שאם נתערבו זה בזה מין שדרכו לזרוע שלשה קבין במקום בית סאה עם סאה של מין שדרכו לזרוע ד' קבין במקום בית סאה שיעורו ברובע הקב כדין תבואה בתבואה או בקטניות וכן אם נתערב מאותו המין של ג' או של ד' קבין שאמרנו עם מין שדרכו לזרוע ממנו חמשה קבין ומחמשה ומעלה עד מין שדרכו לזרוע ממנו תשעה קבין במקום בית סאה היה נראה לומר דג"כ דין אחד להם שסיעור התערובות להסור הוא רובע הקב אם נתערב מין אחד מהן עם סאה של מין שדרכו להזרע תשעה קבין בבית סאה וטעמא דמילתא דדוקא משלש ועד תשעה ותו לא משום דג' קבין הוא חצי סאה ודרכן לקרות המדה בשם חצי סאה וכן תשעה קבין דרכן לקרות המדה סאה ומחצה והלכך מג' עד ט' קבין מצטרף איסור התערובות לאסור בתוך סאה של מין אחר כדין תבואה בתבואה או בקטנית ואע"ג דהן עצמן נזרעין במקום בית סאה פחות מסאה או יותר מ"מ שם סאה עליהן כדאמרן והשתא מדאמרינן דמין של ג' קבין אוסר בתערובות של מין מט' קבין בשיעור רובע הקב א"כ ה"ה מג' קבין ומעלה עד ט' קבין הדין כן דהא בכל הני דביני וביני יש בהן מדה שם סאה עליהן וחד טעמא אית להו אלא דמלקמן משמע דדוקא ג' קבין עם ט' קבין מפני שיש שם סאה על שניהן לפיכך אם נתערב מין שדרכו להזרע ג' קבין במקום בית סאה עם מין שדרכו להזרע עשרה קבין במקום בית סאה אין שיעורו ברובע לפי שעשרה קבין אין שם סאה עליהן שדרכן לקרותן בשם עשרת קבין ולא בשם אחר וכן אם נתערב מין שדרכו להזרע קביים במקום בית סאה עם מין של ט' קבין כמי הדין שאין שיעורו ברובע הקב דאין על קביים שם סאה. ואכן בעינן שם סאה על אותן המינין שנתערבו. והן נזרעין בפחות או ביותר במקום בית סאה שיהא שיעור התערובות להסור ברובע הקב כדין תבואה בתבואה אלא דאם נתערב אחד מן המינין הללו אפילו מין של קביים או של עשרה קבין עם מין תבואה שדרכה להזרע סאה במקום בית סאה כמו חטים וכדומה בזה ודאי שיעורן לאסור בתערובת ברובע הקב שזה הוא ששנינו כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט דלא קפדינן על שם סאה בתרוייהו אלא דוקא באותן המינין שאין דרכן להזרע במקום בית סאה כ"א בפחות מסאה או יותר וטעמא דהך מילתא משום דזהו עיקר תקנת חכמים שתקנו בתערובת איזה מין אחר שיהיה בתוך סאה של תבואה שדרכה להזרע סאה במקום בית סאה שיהא שיעורו ברובע הקב מפני שהוא אחד מכ"ד מסאה ובלבד שלא יהא מזרעוני גינה והיינו אם הוא ממין שדרכו להזרע בפחות מקביים במקום בית סאה שבהן החמירו ושיעורן באחד מכ"ד בנופל מהן לבית סאה והשתא הכל ניחא דבדוקא קתני בהני תרתי ברייתות ולא קשיין אהדדי מידי דאף מין של קביים שנתערב עם סאה תבואה שיעורו ברובע הקב והוא שתהא התבואה ממין שדרכה להזרע סאה במקום בית סאה בדוקא כדאמרן: וחרנא אמר עד שמונה. ממין של ג' קבין עד מין של שמונה קבין שנזרע במקום בית סאה הוא דאמרינן דאוסר התערובת בשיעור רובע הקב ולא יותר וטעמא דהאי אידך מ"ד מתפרש לקמן בדברי ר' אבין ור' חנינא דמפרשי מה ביניהון דהכי מ"ד אלא דהש"ס בעי הא דלקמיה למאן דאמר עד תשעת קבין לפיכך לא אסיק למילתייהו עד לבתר הכי: תשעה ועשרה מהו שילטרפו. האי שילטרפו לריך לפרש דה"ק אם מין אחד אוסר בתערובת מין האחר בשיעור רובע שאמרנו וכלישנא דמתני' הפשתן בתבואה מלטרף וכו' ולא שמי המינין ילטרפו לרובע או לאיזה שיעור לאסור בתערובתן בתוך מין אחר דמאי הוה מיבעיא להו הא בהדיא תנינן כל שהוא כלאים בסאה מלטרף לרובע אלא כדפרישית ופירושא דהבעיא כך הוא דהא למאי דאמרן דשאר המינין שאינן נזרעין סאה במקום בית סאה כי אם פחות או יותר בעינן דוקא שיהא שם סאה עליהן במה שנזרעין במקום בית סאה כמו שלשת קבין או תשעה קבין וזה מוכרח הוא מדמפרש האי מ"ד דלהכי קתני בברייתא ג' קבין וד' קבין דהא קמ"ל דהן מלטרפין והיינו שתערובות של מין זה אוסר בשיעור רובע למין האחר ולפיכך בדוקא מג' ועד תשע קאמר כדלעיל וג' עם ד' ודאי אוסר בשיעור רובע דאע"ג דאין שם סאה על ד' קבין דאין אומרים חצי סאה וקב אלא ד' קבין מ"מ הואיל וסמוכין הן זה לזה מלטרפין שיהא מין אחד אוסר בתערובת מין השני בשיעור רובע אבל לא ג' קבין עם עשרה קבין כדפרישית אלא דוקא עם מין של ט' קבין והיינו דבעי הכא מין של תשעה קבין עם מין של עשרה קבין מהו שיאסרו תערובת של זה בזה ברובע לתוך סאה מי אמרינן דדמו לג' וד' דאוסרין ברובע לתוך סאה זה בזה או דילמא אפי' כן הואיל דאין שם סאה על עשרה קבין אינן מלטרפין כלומר אינן אוסרין בתערובת רובע זה בתוך זה אלא בשיעור אחר וכדין זרעוני גינה ומתמה הש"ס עלה איתא חמי בא וראה מאי קמיבעיא ליה תשעה ושלשה מלטרפין לאסור בשיעור רובע ואע"ג דעל שתיהן שם סאה עליהן מ"מ הרי רחוקין זה מזה ואפי' הכי מלטרפין תשעה ועשרה שהן סמוכין זה לזה לכ"ש ולא יהא אלא כג' וד' דאמרת דמלטרפין לאסור תערובת זה בזה ברובע לתוך סאה והוה מלי למיפשט מג' וד' למאי דאמרן אלא דניחא ליה למיפשט מק"ו וכלל גם הא דג' וד' כדפרישית: ר' אבין ור"ח תרויהון אמרין סאה חולקת ביניהן. ר' אבין ור"ח אתו לפרושי פלוגתייהו דר' זעירא ור' אבינא דהכתי לא אתפרש לן טעמיה דהאי מ"ד דס"ל דוקא עד שמונה ובמאי פליגי לפיכך מפרשי דסאה חולקת איכא בינייהו וכלומר דמאן דס"ל עד שמנה לא תטעה לפרש דעל שלשת קבין קאי אלא על ארבעת קבין דתני בברייתא קאי וס"ל דאין מין של ד' קבין מלטרף לאסור בתערובת רובע בתוך סאה של מין אחר שאינו נזרע ג"כ סאה במקום בית סאה אלא דוקא במין של שמנה קבין הנזרע בבית סאה וטעמיה כדמסיק ואזיל: ורובע סאה אסור בג' קבין ורובע ג' קבין אסור בסאה. הך רובע סאה אינו מתפרש רובע סאה כפשטיה דלא שמענו שיהא לריך רובע סאה לאסור בתערובת כ"א בנתערב בהרבה שיהא לפי חשבון רובע סאה של התערובות א' מכ"ד ממין אחר שנתערב בו וזהו פשוט ומיהו לא איירינן הכא אלא ברובע הקב בתוך סאה של מין אחר ועוד מאי אוסר בשלשת קבין דקאמר ואם זה על המין מתפרש זה ג"כ בדרך זה מתפרש ורובע סאה דקאמר הייט רובע של מין סאה כלומר שהוא נזרע בתוך מקום בית סאה כדאיירי במתני' דר"פ וה"פ דכמו דרובע של מין סאה אוסר בתוך מין של ג' קבין וכן איפכא רובע של מין ג' קבין אוסר בתוך מין של סאה וזה הכל ברובע לתוך סאה ובהא כ"ע מודו כך ס"ל להאי מ"ד דילפינן כמי דמין של ד' קבין אוסר
במין

מראה הפנים

שפי' דהברייתות פליגי ודרך הש"ס לומר בכה"ג דפליגי והכא את אמר וכו' קושיא היא וכן במה שפי' לט' קבין וכו' ומהו שיצטרפו וכו' וכשאה חולקת וכו' ואין להאריך בזה. ואחר שבררתי ובארתי הכל בפנים אין לי להוסיף כאן כ"א זה נקוט בידך כללא דמילתא מהסוגיא למ"ד דלא בעינן סאה חולקת כלומר דנימא שאינה אוסרת ממין התערובות כ"א במקום דשייך לומר על המין שנתערב בתוכו שהוא מחצה ממין האחר בענין שדרכו להזרע בבית סאה דלהאי מ"ד לא בעינן להא אלא שיהא שם סאה עליהן כמבואר בפנים ולאידך מ"ד איפכא הוא ולכ"ע עם מין שדרכו להזרע סאה בבית סאה כחטים כל המינין של תבואה וקטנית אוסרין בתערובתן בשיעור רובע הקב בתוך סאה וטעמא דס"ה דבית סאה היא בעיקר שקבעו חכמים לשיעור הזה בחשבו מפני מראית העין ומפני שנראה וניכר בתוכה התערובת אם הוא אחד מכ"ד ממנה וא"כ אין חילוק בכל מיני תבואה: וקטנית שנתערבו בזה מלבד זרעוני גינה שראו בו חכמים להחמיר והן מהנזרעין מן שיעור קב ולמטה במקום בית סאה ושארי דברים ועניינים הנזכרים לביאור הסוגיא בכללה ופרטה מבוארין הכל בפנים יש במילתא בטעמא ואין לנו לכפול הדברים. ומה שלמד הרמב"ם מסוגיא זו דרך כלל הוא בלמ"ז וזה שכל שהוא למעלה משיעור מן התבואה שנזרעת סאה בבית סאה כגון סאתים ויותר או למטה כגון מקב ולמטה זהו נקראים אלו זרעוני גינה ולמד זה מדין פשתן בתבואה דמתני' וכדמפרש בסוף הסוגיא ומקב דמפרש לעיל כמו שהבאתי בדיבור דלעיל קצת דבריו בענין זה ומכל פלפול הסוגיא בענין הך פלוגתא דאמוראי לא הביא כלום ועוד דהא דר"ש אומר במתני' כשם שאמרו להחמיר וכו' פירש בה הרמב"ם בפי' המשנה לפי מה שאמרו כאן בהלכה דלעיל כמה דר"ש אומר אין שני מינין מצטרפין לאסור וכו' ופשתן בתבואה [illegible]

פירוש מהרא"פ

זרעוני גינה בחצי קב מה בזורע חיטי' בסאה זה פי' הר"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פי' קב לא גרס והוי קב מכל א' וא' [חוזר לפי' הר"ש] יבומה לפי הך"ד אם יש באותן שבן נקב א' מך"ד בסאה חיטי' או בחצי קב א' מך"ד בחצי קב בסאה חיטי' ומקשה הש"ס א' מך"ד בחצי הקב עם גוס נהמי' למה הסכו חכמים אפילו (שלים) [חצי] בילה בא מן זרעוני' אע"ג בברובע הקב הוא מ"מ דבר מועט הן לענין סאה חיטי' ובמתני' השו עד רובע הקב ותו לא ותמני הכל הולך אחר ה ומביס מכאי' עין דזריעה דכי יש רובע הקב נתבואה אז נזרע שיעור מקום רובע הקב ה מבוט מ"ע והסכו חכמים וכן בזרעוני גינה (בשלים מנה) [נתני בילה] יכול לזרוע מקום מחזיק הקב לכך השו חכמים נמי למ"ע דא' מך"ד בסאה יש לו מ"ע אבל פחות מזה אין כאן מ"ע בזריעה השו חכמים הלכך תבואה בתבואה בפחות מרובע אין צריך למעט: ועד כאן צריך לעמוד ו) ה לד הוא ממעט כמו כילד שבש"ס בבלי: או פוחת כו' תירוץ הוא: שריבה עליהן מן השיעור בתה בשיעור ביטול האיסור להתבטל ברוב היתר אם ריבה עליהן בשוגג כו' וכאן מזיד הוא דהא לכתחלה: אין זקוק לו אין צריך שיעור ממנו דווקא כי איכא רובע לכתחילה דזקוק לבער מתוכה 'כיון שהתחיל ברובע צריך להפליס כל הרובע אבל כי ליכא רובע לכתחלה אין זקוק לו: היאך עבידא ביא אליבא דרבי יוסי היכי דאיכא ב' מיני' של מיני' אחרים השולים לרובע בתוך בית סאה חיטי' מהו ב לר"י נבכור כל הב' מינין דאמרינן הואיל והתחיל וכו' או דילמא כיון דביכר מין א' כו לא צריך ' חצי רובע כמין א' בפני עצמו ולגבי דידי' לאו התחלה היא ולא נפשוט הבעי' ולאומרה: שני מיני' לא הש"ס הוא דקא דייק הכי אליבא דר"ש דווקא מין א' אבל ב' מינין לא עד היכין ס"ל אותן ב' מיני' דלא זכי אם המיני' רבים על הסאה יבטול ר"ש נמי דאין מלטרפי' הואיל וכל א' בפני עלמו פחות מרובע: עד רובה בל סאה דכי איכא רוב מא מן המינים ילטרפו אע"ג בכל א' אינו מגיע בפני עלמו לרובע הקב אבל אם החיטי' הרוב על המיני' אין מלטרפין: חזר והוסיף אם היו המיני' ביחד רובה בל סאה והוסיף א"כ על החיטי' עד שנעשו החיטין הרוב על המיני' הותר' לאיסור': במה דבר"א אין שני מינים מלטרפי' לא כו' בפ"ב דערלה וה"ס דבמתני' דהכא נמי ס"ל הכי הא לא נראה דשמין הסא דערלה דאלו הכא אינו אלא משום מ"ע ותי' תמן חסר נגירכא מדאמר וכ"כ אמר הכא: ה"ג אמר ר"ש שאין שני מיני' מלטרפי' לאיסור שילטרפו מין א' עם החיטי' להתיר מין האחד: היאך עבידא היה שם ך"ב רביעי' ומחצה ונפל שם חצי רובע שעורים וה"ל בין הכל ך"ג ואם ילטרפו יהיו כשיעור שיתבטל בהן פחות מרובע עדשי' דכן הוא השיעור פחות מרובע לסאה דהיינו שיהיו החיטי' ך"ג רביעית ומין אחר פחות מרובע והשתא אם ילטרפו השעורים עם החיטי' יבטלו עדשים וכן אם ילטרפו עדשי' לחיטי' יבטלו השעורי' [ר"ל אם הוא בהיפך שהשעורים פחות מרובע ועדשים חצי רובע] אבל כי אינן מלטרפים לחיטי' אע"ג באין מלטרפי' ג"כ לאיסור בנאמר ימעט הכי כיון שיש בעדשי' רובע פחות כ"ש אין בחיטין להודייהו שיעור ביטול ן לבטלן ולריך למעט העדשים ולא השעורים: כגון שלשה קבין וארבעת קבין התבואה וקטנית קאי דמבטלינן ברובע הקב ולא בנופל לבית סאה היינו כגון ג' קבין בית מהן בנזרעו ג' קבין לבית סאה חיטי' או ד' קבין ויותר אבל פחות מג' קבין לגיה ... זקים הם וניזונים

גליון הש"ס וציון ירושלים

מ"ע אינו אלא דבר ברור כהלמ"מ. וכן כל באמת הלכ' הוא שאומר בש"ס גבי מילי דרבנן כי האי דפ"ק דשבת כו' אף ע"ג דאיסור רואה לאור הנר מדרבנן הוא הלא דבר ברור כהלמ"מ קאמר ע"ש. ות"ל שזכינו לכוין לדעתו. ועכ"פ מכאן ראי' למ"ש רבינו בהקדמתו לזרעי' דהלמ"מ דבר ברור הוא ואין בו מחלוקת. והחוו' יאיר בתשובתו הנפלאה סי' קל"ב האריך בזה ע"ש. ומכאן ראי' לדברי רבינו וע' בתוס' יבמות דף עז ע"ב ד"ה הלכה וע' פ"ד דידים מ"ג בר"ש ורע"ב. ותוס' יו"ט שם. ודו"ק:

במין של שמנה קבין ברובע לתוך סאה וטעמא דכמו דסאה אוסר בג' קבין וכן איפכא משום דזה סאה וזה חצי סאה והיינו סאה חולקת דקאמר כלומר דהסאה מתחלקת לשתים לג' ג' קבין וזה מחלה מזה וזה כפול מזה כך הם מין של ד' קבין עם מין של שמנה קבין בדוקא וזהו טעמיה דהאי מ"ד עד שמנה כלומר אינו אוסר ברובע הקב לתוך סאה אלא עד מין של שמנה הוא שהשיעור ברובע הקב לתוך סאה ולא במין הפחות ולא במין היותר ועל מין של ד' קבין דברייתא קאי כדאמרן : רובע סאה אסור בתשעת קבין ורובע תשעת קבין אסור ברובע סאה.

רובע סאה אסור בתשעת קבין ורובע תשעת קבין אוסרין בסאה שלשת רבעים של פשתן אוסרין בסאה. היאך עבידא [א] אתר דזרע רובע דחיטין זרע תלתא רובעין דכיתן :

הלכה ב מתני'

[ב] היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזורעה שעורין ימתין לה עד שיתליע ויופך ואח' כך יזרע. אם צמחה לא יאמר אזרע ואח"כ אופך אלא הופך ואחר כך זורע. [ג] כמה יהי (חריש) [חורש] כתלמי הרביעה. אבא שאול אומר כדי שלא ישייר רובע לבית סאה : גמ' [ד] עד כמה היא מזרעת [ה] עד כדי שתהא בארץ שלשה ימים במקום הטינא אבל לא במקום הגריד בעיא היא יתר. ותני כן מקצת היום ככולו במקום הטינא [ו] [ה] ואם צימחה והוריד בהמתו לתוכה וקירטמתה הרי זו מותרת. מה טעמא דרבנין מכיון שנתן דעתו לחרוש אפי' לא רצף. תני אבא שאול אומר *אין מחייבין להיות חורש דק אלא כתלמי הרביעה. רשב"ג אומר זנב הסוס היתה נקראת כדי שיהא סוף עפרה של זו נוגע בזו וסוף עפרה של זו נוגע בזו. מה טעמא דאבא שאול מכיון שהתחיל ברובע דיו. מה אבא שאול כר' יוסי כרבנין הוא דרבנין אמרי מכיון שנתן דעתו לחרוש אפ לו לא רצף. אבא שאול אומר מביון שהתחיל ברובע דיו. רבי יוסי אומר צריך להשלים את כל הרובע :

הלכה ג מתני'

[ז] זרועה ונמלך ליטעה לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך ואח"כ נוטע. [ח] נטועה ונמלך לזורעה לא יאמר אזרע ואחר כך אשרש אלא משרש ואחר כך זורע. אם רצה גומם עד פחות מטפח וזורע ואחר כך משרש : [ט] היתה שדהו זרוע קנבס או לוף לא יהא זורע ובא על גביהן שאין עושין אלא לשלש שנים : [י] תבואה שעלו בהן ספיחי אסטים וכן מקום הגרנות שעלו בה מינין הרבה. וכן *תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש. ואם ניכש או כיסח אומר לו עקור את הכל חוץ ממין אחד : גמ' תני סומכין עומרין בצד גפנים. אמר רבי יוסי הדא אמרה שאסור ליטע בצד

(פני משה, עמודה שמאלית:)
כלומר וכי אמרינן דמין של ט' קבין אוסר וכן נאסר ג"כ ברובע לתוך סאה היינו דוקא בתערובת של מין סאה וטעמא דזהו עיקר מהתקנת חכמים דכל מין שכן דרכו להזרע סאה במקום בית סאה לעולם תערובות מין אחר אוסר בו בשיעור רובע וכן הוא אוסר במין האחר בשיעור רובע לתוך סאה יהיה מאיזה מין אחר שיהיה אם מין תבואה או קטנית הוא והא דקאמר תשעת קבין איידי דאידך מ"ד קאמר דאשכחן נמי במין של ג' קבין דאוסר במין של ט' קבין וכטעמיה דפרישית לעיל דס"ל שם סאה הוא דבעינן ולא סאה חולקת הלכך קאמר הך מ"ד דסאה חולקת בעינן בשאר מינין ושאני במין של סאה במקום בית סאה דזהו דוקא הוא דאוסר ונאסר אף במין של ט' קבין אבל לא איכך הדין פירושא דהך סוגיא : שלשה רבעין של פשתן וכו'. זה קאי לפרושי הפשתן בתבואה דמתני' דג' רבעים אוסרין בתוך סאה של תבואה וקאמר היך עבידא כלומר והיכי דמי ומה טעמא ומפרש משום דמקום דזורע רובע קב חטים שם זורעין ג' רבעי' של פשתן וא"כ בתוך מקום סאה של חטים זורעין ג' סאים של פשתן וג' רבעים הן חלק מכ"ד כדפרישית במתני' :

תוספתא פ"א
ב"ק פ"א

(רידב"ז:)
עד כמה עד שתהא בארץ ג' ימים במקום הטינא אבל במקום הגריד בעיא היא יותר ותני מקצת היום ככולו ואם צמחה והוריד בהמתו לתוכה וקירטמתה הר"ז מותרת מ"ט דרבנן מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף תני אין מחייבין אותו להיות חורש דק אלא כתלמי הרביעה רשב"ג אומר זנב הסוס כו' מ"ט דאבא שאול כו' מה אבא שאול כרבנן דרבנן אמרי מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף אבא שאול אומר מכיון שהתחיל ברובע דיו. פי' דאבא שאול ס"ל כרבנן מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף דא"צ להיות רצופין ולא אמרינן מכיון שהתחיל לחרוש יחרוש כולו כמו דס"ל לר' יוסי בה"א ר' יוסי אומר יגמור מכיון שהתחיל ברובע יגמור והבא שאול ס"ל כרבנן ולא כר' יוסי וס"ל מכיון שהתחיל ברובע דיו דאי כר' יוסי צריך להשלים את כל הרובע כמו דס"ל לר' יוסי יגמור הכל לעיל בה"א כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וכן הפי' בסוגיא זו : ואם

הלכה ג מתני'

היתה שדהו זרועה חטים. ועדיין לא צמחו : ימתין לה עד שיתליעו. שיתליעו החטים ויפסדו בארץ ומפרש בגמ' דבארץ לחה כמו מקום הטינא שיעור הפסד הזרעים שלשה ימים ובמקום הגריד ויבש צריך יותר : ויופך. ואח"כ יהפך הקרקע במחרישה ואח"כ יזרע השעורים : אם צמחה. את החטים ויכול הוא להפוך את הכל אפי' כן לא יסמוך על זה ויאמר אזרע שעורים ואח"כ אופך החטים אלא הופך ואח"כ זורע : כמה יהא חרים כתלמי הרביעה. כלומר לא שהוא צריך לחרוש תלמים רצופין זה לזה אלא כתלמי רביעה כדרך בני אדם לחרוש בזמן הרביעה קודם שירד המטר כדי שתרוה הארץ שחורשין תלמים גדולים : כדי שלא ישייר רובע לבית סאה. כלומר שלא ישאר במקום אחד שיעור רובע הקב בבית סאה ואין הלכה כאבא שאול : גמ' עד כמה היא מזרעת. כלומר כמה ישהו הזרעים בארץ עד שיופסדו ותהא הארץ מזרעת ומפני שאינה מזרעת כ"א אחר שיופסדו הזרעים : במקום הטינא. בקרקע לחה וכו' כדפרישית במתני' מפני שבמקום גריד בעיא הארץ יותר : ותני כן. בתוספתא פ"ק : מקצת היום ככולו. לא שצריך שלשה ימים שלימים דוקא אלא מקצת יום השלישי ככולו : מ"ט דרבנן. דס"ל כתלמי רביעה משום שמכיון שנתן דעתו לחרוש כלומר שהתחיל לחרוש אפילו לא רצף התלמים סמוכין ורצופין זה לזה סגי : תני אין מחייבין אותו להיות חורש דק וכו' כצ"ל. ואבא שאול אומר הכתוב בספרי הדפוס טעות הוא דהא אבא שאול פליג במתני' וכן לא איתא בתוספתא הכי אלא סתמא גרים שם אין מחייבין אותו וכו' ודברי חכמים הן : להיות חורש דק. כלומר סמוך זה לזה : זנב הסוס היתה נקראת. כמו זנב הסוס שסוף שער הקצר נוגע בארוך וזה בזה עד הארוך ביותר כך חורש התלמים כדי שיהא סוף עפרה של זו נוגע באמצעיה של זו וכן כולן : מ"ט דאבא שאול. דס"ל במתני' כדי שלא ישייר רובע : מכיון שהתחיל ברובע דיו. כלומר שצריך הוא שיראה שלא יהא רובע לבית סאה במקום אחד מזרע החטים שזרע בארץ דאז כיון שהתחיל לחרוש באותו הרובע דיו וזורע השעורים כדמסיק לקמיה אליבא דאבא שאול : מה אבא שאול כר' יוסי. דקס"ד דה"ק שלא ישייר מהרובע לבית סאה כלום ולפיכך מתמה ושואל מה זה ואם אבא שאול פליג אדרבנן דריש פרקין דקאמרי ימעט מרובע וכר' יוסי ס"ל דצריך שיבור את כל הרובע : כרבנן הוא. ומהדר הש"ס דלא היא אלא אבא שאול כרבנן דריש פרקין הוא ס"ל ובהא הוא דפליג עם רבנן דמתני' דרבנן אמרי מכיון שנתן דעתו לחרוש אפילו לא רצף התלמים זו לזו אלא בשהתחיל לחרוש כדרך שחורשין דיו ואבא שאול אומר דצריך שיראה שלא יהא רובע במקום אחד לבית סאה ומכיון שהתחיל ודעתו לחרוש באותו הרובע דיו ואינו צריך שישלים לחרוש את כל הרובע : ר' יוסי וכו'. כלומר דאילו לר"י היה צריך להשלים את כל הרובע :

הלכה ד מתני'

זרועה. היתה שדהו תבואה או ירק ונמלך לנטעה גפנים ותבואה וירקות בצד הגפנים אסור וצריך להפוך את הזרעים במחרישה לא יאמר וכו' וכן אם היתה נטוע' גפנים ונמלך לזרעה תבואה או ירקות צריך לשרש הגפנים ואח"כ יזרע : אם רצה. כלומר אם רצה לזרוע קודם שישרש גומם קוצץ את הגפנים עד פחות מטפח סמוך לארץ וזורע ואח"כ משרש עוקר את הנשאר בארץ מן הגפנים : גמ' סומכין עומרין של תבואה. בצד גפנים ואין חוששין שמא מן הגרעיני' הנופלין מהעומרים לארץ יעלו צמח ויהיו כלאים בכרם : הדא אמרה. מדלא התירו אלא עומרין שכבר נקצרו ש"מ הא אצל הקמה אע"פ שיבשה אסור ליטע בצדה אפילו

מראה הפנים

דהכל הוא מדברי ר"ש וכפי' הר"ב שהעתקתי במשנה בזה עכ"פ הלכה כך היא דאין חולק על דברי ר"ש במשנה זו והפשר בהרמב"ם בעצמו ג"כ חזר בו מפי' הזה בדברי ר"ש דהא משמע דהש"ס קאמר לה כמה דר"ש וכו' ולא שכן דברי ר"ש בעצמו ואיך שיהיה הדין פשתן בתבואה להלכה הוא והנלמד ממנו לכיוצא בזה לפי החשבון : ימתין לה עד שתתליע ויופך. מליבא דמתני' משמע דתרווייהו בעינן וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מכלאים בהלי"ג ומ"ש הראב"ד לא נשנית כך בתוספתא וכו' נמצא לזה הלשון מה ששנו במשנה ויופך או יופך ק"מר ובחדא סגי ליה ולפירושו היה קשה מפני מה לא הקדים התנא דבר שבידו לעשות וכך הו"ל לשנות יופך וימתין לה עד שתתליע ועוד דהתירא דפך מיד הוא לפי דבריו וא"כ היה לו להקדים את הקודם בזמן ואח"כ לשנות במאוחר אלא ודאי דת"א דמתני' פליג אתנא דתוספתא ואחר שהתליע צריך הוא שיופך

שנויי נוסחאות (ס"ג) אוסרין כד"ו אסורין. (סוכ"ג) מביון שהתחיל ברובע כד"ו מכיון שהתחיל דעתו ברובע. (סוכ"ז) שאין וכו' בהן כד"ו שאינן וכו' בה. (סוכ"ח) בה כד"ו בהן.

פירוש

ומילוני בזרעוני גינה ומשערינן בהו א' מן"ד בנופל לבית סאה ולא ברובע : כגון קב ואלי אזרעוני גינה קאי וכבר פירשתיו : הא קביי' ברובע דווקא קב ואלי שכן דקי' מאוד היא דמשערינן בנופל אבל אם קביי' לבית סאה אז דינן כתבואה וקטניות וברובע הוא דמשערינן ולא בנופל וקשין אהדדי הא בבריתא דלעיל ס"ל קביי' משערינן בנופל והא ס"ל קביי' משערינן ברובע : ר' ז ור' א פליגי אליבא דר"ה דמר אמר הכי אמר ר"ה ומר אמר הכי אמר ר"ה ובהכי מתרצין הברייתות דמ"ד עד א' נותן א' שבו קביים שכן ג"כ נרובע ומ"ד עד ט' קביים בנופל: עד ט' עד א' מתוך הסוגיא מ"מ דס"ק עד ט' משערינן מכן בנופל ולמעלה למטה קחשיב וה"פ י"ב י"א י' עד ט' משערינ' בנופל פשתן אבל מט' ולמטה עד ב' משערינן ברובע ומב' ולמטה בנופל והטעם כשם שמשערינן למעט מסאה והיינו ג'ד'ס' ה"נ ג'למעלה והיינו ז'ח'ט' ולא איירי עד השתא בסאה עצמה אלא בנתערב בתוכה ו.הרמב"ם ז"ל דס"ל דהאי זרע פשתן סתמא אתי' מילתי' דר"ה אפי' כרבנן : עשרה מהו שילטרפו ט' משערינן ברובע ועשרה בנופל מהו שילטרפו כל א' לפי שיעורו אם רובע מן הט' קבין וא' מן מ"ח מן העשרה קבין מהו שילטרפו שיהא צריך למעט : ג' וט' מכוונייהו שיעורן ברובע ופשיטא במלטרפי' אע"ג שלפנין ערך הזריעה הם רחוקי' זה מזה שרחוקי' ט'. מי' דעיקר טעם דרובע הקב הוא משום זריעת בית סאה ואפ"ה מלטרפים ט'

מהרא"פ

וי' מבעי' : סאה חולקות ביניהם כלומר שסאה מחלקת בין ג' קבין לט' קבין היינו אי נפל רובע הקב מסאה לתוך ג' קבין או להיפך רובע שקב מדברי' הנזרעים ג' קבין לבית סאה ימעט וכן אי נפל רובע הקב מדברי' הנזרעים מסאה לבית סאה לדברים הנזרעים ט' קבין לבית סאה או להיפך שנפל מכן רובע לדברים הנזרעים סאה לבית סאה אבל כן עלמן ג' וט' גופן משערינן בנופל [פי' אי נפל מאותן שכן ג' קבין לבית סאה לאותן שכן ט' קבין לבית סאה משערינן אי נפל אחד מכ"ד של ג' קבין לתוך ט' צריך למעט אותן חלק כ"ד של ג' קבין וכן להיפך בשיעור גדול לפי שט' קבין] אבל כשנפל מתרווייהו לסאה תבואה שאז מבעלי' לשו ברובע כדאמרן מלטרפים יחד נמי אז לרובע זה נראה לדעת הרמב"ם ז"ל דפירש דהפשתן ט' סתמא היא אבל הר"ם פי' דקאי סאה מחלקות א.ר"ם ופירושו ז"ל בכל השיעם זאת תן ט' וח' פד הפיסקא לא נתבררו לי דבריו ז"ל : (עד כאן שייך לעמוד הקודם) ג' רביעית של פשתן אמתני' קאי וסתמא היא לדעת הרמב"ם ז"ל כמ"ש וצריך ג' רביעית מ"ן דמשערינן בנופל וי"ח קבין צריכי' לבית סאה לפיכך שיעורי' ג' רביעית : אתר מקום: כיתן פשתן : מתני'. עד שיתליע ושיעורו כשתשהא ג' ימים בקרקע לחה וביבשה צריך יותר: ויופך יהפוך הקרקע במחרישה כדי שלא יצמח הזרע : ובמה יהא חורש מתהפך שלא תאמר שהוא מחויב לספוך ולהרוש תלמים קטנים סמוכים זה לזה אלא כתלמי הרביעה שרגילין להרוש תלמים גדולים אחר שירד הרביעה: כדי שלא ישייר

מהרי"ם יפ"ם במפרש ד"ה עד ט' כו' אלא בתערובות שנתערב בתוכה. ג"ב ולמ"ד עד ח' משערין בנופל אבל ח' וז' וכו' משערין ברובע ס"ל קביים ברובע דכשם ששתים למעלה דהיינו ח' וז' משעריו ברובע כי בסאה עצמה שהוא ו' עד השתא לא מיירי ה"נ למטה קביים משעריו ברובע ובהכי מתרצין הברייתות :

(עין משפט נר מצוה:)
יא א מיי' פ"ב מהלכות כלאים ה"ה וסמ"ג
יב ב ג מיי' שם ה"ג טוש"ע יו"ד סי' רצז סע' ג
יג ד מיי' שם
יד ה שם סי"ד
טו ו ז מיי' פ"ו שם ה"ב טוש"ע שם סי' כד
טז ח מיי' פ"ב שם ה"ג וכלאכ"ד וטוש"ע שם סי"ב
יז ט טוש"ע שם סי"ח

(גליון הש"ס וציון ירושלים)

קמה יבישה גפן יבש . מהו לזרע בצד גפנים יבשות . נשמעינה מן הדא א *גפן שיבשה אסורה ואינה מקדשת ואמר רבי לעזר דרבי מאיר היא דרבי מאיר אמ' אפילו גפן הצמר אסור ואינו מקדש . הדא אמרה שמותר לזרע בצד גפנים יבשות *ואם צמחו מותרות לשעבר ואסורו' לעתיד לבוא. כהדא ר' שמעון בן יהודה גם כרמייא אמ' לאריסיה פוק זרע . מן דזרע צמחין . אמר ליה פוק חצוד . מן דחצד ארטבין אמר ליה פוק סמך . ר' זעירא בעי עד כדון כר' שמעון בן יהודה שהוא אמר לדעת גמורה . שאר בני אדם שאין אומרין לדעת גמורה . חזר ואמר אפילו רבי שמעון בן יהודה אינו אוסר אלא משום מראית העין : ב *תניי יהושע היו מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן . רבי יעקב בר אחא בשם רבי יצחק בר נחמן כשזרעה לעמיר היא מתניתא . והא תנינן ג *וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש . רבי יעקב בר אחא

פני משה

אפי' גפן יבש דאל"כ לישמעינן רבותא דאפי' בצד הקמה כשהיא יבשה מותר לסמוך אלא גפן יבש: מהו לזרוע. בתחלה זרע ירקות בצד גפנים יבשות: נישמעינה מן הדא. דתנן לקמן בפ"ז גפן שיבשה אסורה מלזרוע בצדה מפני מראית עין ואם זרע אינה מקדשת לאסור הזרעים בהנאה וא"ר אלעזר עלה דר"מ היא דקאמר שם דאפי' צמר גפן אוסר ואינו מקדש וה"ה לגפן שיבשה אבל לרבנן אינו אוסר א"כ ש"מ מותר לזרוע בצד גפנים יבשות אליבא דרבנן: ואם צמחו. אמתני' קאי והא דקתני אם רצה גומס עד פחות מטפח וזורע ואח"כ משרש ועלה קאמר ואם חזרו וצמחו הגפנים יותר מטפח על הארץ מותרות לשעבר כלומר מה שכבר גדלו הזרעים קודם שצמחו מותרות הואיל והתירו לו חכמים לזרוע על סמך שישרים אח"כ ואע"פ שעדיין לא השרים אבל להבא אחר שראה שצמחו ומה שגדלו אח"כ אסורות עד שישרים הגפן: כהדא דר"ש בן יהודה גם כרמייא. שהיה רוצה לזרוע במקומן והיה גומס וקוצץ את הגפנים והיה אומר לאריסי' לא וזרע שם בלידן ולאחר שזרע חזרו וצמחו הגפנים וא"ל לא וקצוץ א"כ לא וקצור הזרעים שלשעבר דאותן מותרין הן ושלא יגדלו ביותר אחר שצמחו עוד הגפנים ולאחר שקצץ הרטובות והצומח הלח של הגפנים חזר ואמר לו לא וסמוך הזרעים בצדם: ר"ז בעי עד כדון כר"ש בן יהודה. כלומר עד כאן שרי כה"ג אלא לר"ש בן יהודה גופיה שהוא היה נזהר ואמר לדעת גמורה שיעשה האריס כן אלא שאר בני אדם שאינן אומרין לדעת גמורה וכלומר מי חיישינן שאם אתה מתיר לו את הזרעים שגדלו לשעבר אף הוא יתיאש מלקוצרם אחר שחזרו וצמחו הגפנים: חזר. ר"ז ופשיט לי' לנפשיה ואמר אפי' ר"ש בן יהודה לא היה נזהר לאסור את שלהבא אלא מפני מראית העין שהרואה אומר שזרע הזרעים בעוד שלא נגממו הגפנים עד פחות מטפח או שנזרעו אחר שחזרו וצמחו וכיון שאינו אסור אלא מפני מראית עין לא חיישינן למידי דהא מיהת כשזרע הזרעים בהיתר הוא שזרע:

הלכה ה מתני' היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף. וקצרן ונשארו השרשים בארץ ודרכן של מינין אלו שחוזרין וצומחין לאחר ג' שנים לפיכך לא יהא זורע ובא על גביהן זרע אחר עד שיעקר העקרין: איסטיס. הוא מין צבע אינדיקו בלע"ז וכשכורתים אותו חוזר וצומח מאליו ונקרא ספיח. א"כ ספית הוא מה שצומח מן הזרע הנופל בשעת קצירה: וכן מקום הגרנות. שדשין בו כמה מיני תבואה ועלו שם מינין הרבה: וכן תלתן. פינגריקו בלע"ז שזרען למאכל אדם ועלו בה מיני צמחים וכל אלו נראה שאין דעתו נוחה מהן לפי שהאסטיס קשה הוא לתבואה וכן צמחי העשבים קשין לתלתן הנזרע למאכל אדם ומקום הגרנות נמי קשה להם הזרעים שמחלידין את הקרקע והלכך אין מקום לחשוד שבעל השדה זרע אותן אלא מאליהן הן עלו ואין מחייבין אותו לנכש ולעקור אותן: אם נכש או כיסח. מקלת מהן אומרין לו עקור את הכל דאי לאו הכי מיחזי כמקיים כלאים שהרי מקלתן עקר והניח השאר ובהכי גלי דעתיה דניחא לי' בהנשאר לפיכך צריך לעקור את הכל. נכש מקרי כשעוקר הצמחים עם השרשים וכיסח הוא כשקוצץ העלים והשרשים נשארו בארץ:

גמ' תניי יהושע. תוספתא היא בפ"ח. דב"ק דקחשיב התם תנאים שהתנה יהושע בכניסתו לארץ וזה אחד מהן שיהו מלקטין עשבים בכל מקום ואין חוששין משום גזל חוץ מן העולין בשדה תלתן לפי שהן מעלין לה והתולשן מפסיד את התלתן ולקמיה פריך עלה וגרסי' להאי סוגיא לקמן במס' ב"ב פ' הספינה בהל"א: כשזרעה לעמיר היא מתניתא. הך ברייתא דתנאי יהושע מיירי בשזרע התלתן לעמיר לעשות מהן קש לקשר העמרים של תבואה הלכך המלקט עשבים משדה תלתן מפסיד אותן: והא תנינן הכא וכן תלתן וכו'. ומשום דבלא"ה עומדין לעקור

מסורת הש"ס

א) לקמן פ"ז מ"ב
ב) תוספתא פ"א. ב"ק פ"א.
ג) ירושלמי ב"ב פ"ה ה"א.

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ה מכלאים הט"ו טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ס
יט ב מיי' פ"ה מנזקי ממון הל"ג טוש"ע חו"מ סי' רעד ס"א
כ ג מיי' פ"ב מכלאים סמ"ג לאוין רפ"ב טוש"ע יו"ד סי' רצז ס"ט

רידב"ז

ואם צמחו מותרות לשעבר ואסורות לעתיד לבוא. בתוספתא היא גבי גומס פחות מטפח וזורע ואח"כ משרש דאם לא ישרש יחזור ויצמח משום דכיון דהזרעים אלו נעשה לא עי"ז וחוזר ונצמח ע"ז אמר דאם נצמח האילן מותרות לשעבר ואסורות לעתיד לבוא ר"ל דאם יקיים אותן א"כ אסורות לעתיד לבוא כהדא שמעון בן יהודא גם כרמיא אמר לאריסי' פוק זרע מן דזרע צמחין משום דנעשה לה וע"כ נצמח ע"כ אמר לי' פוק אגוד משום דאסור לעתיד לבוא מן דהגד ר"ל לאחר הקצירה ארטבין פי' נעשה רטוב נתייבש כיון שכלתה הלחלוחית ע"י הזרעים אזר ואמר לי' פוק סמך פי' דהשתא מותר לחזור הזרעי' עליו ר"ז בעי עד כדון כרשב"י שהוא אמר לדעת גמורה פי' תיבת לדעת גמורה איתא בירושלמי לענין שנותן לו על כל אופני' ושלא לדעת גמורה הוא שנותן לו רק מגד הכרת עבירה עי' במס' סוכה פ"ד ה"ב וע"כ מקשה התינח רשב"י דהגד ע"כ על כל אופנים ולא אמר להרים אגוד משום כלאים ולא משום הכרת מראית עין דכלאים לזה להגוד ע"כ מותרות לשעבר אע"פ שנצמח אצל הזרעים ולא אסור משום מראית עין דכלאים משא"כ שאר כל אדם דלא יהגדו רק משום הכרה דהיסור כלאים ואם יאמרו דיהגדון משום איסור כלאים א"כ השלעבר נמי מיחזי ככלאים ומשני דאף רשב"י אינו אוסר אלא משום מראית עין ר"ל דאף רשב"י ג"כ לזה להגוד משום מראית עין דכלאים ואפ"ה השלעבר מותר ולא הוי מראית עין בשלעבר כיון דחכמים התירו לו: תניי יהושע כו' כשזרעה לעמיר היא מתניתא. דבזה ניחא לי' אבל בשעלתה לזרע לא ניחא ליה לבעה"ב בזה משום דמין זה מפסיד התלתן והא תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אלמא דלא ניחא לי' לעשבים ואין לחשוד אותו שזרע בכיון בכאן משום דהעשבים מפסידין את התלתן ומשני ריב"א בשם גרמי' דמיירי בעשבים שהעלוה לשם זרע דעשבים הללו מפסידין התלתן ובעשבים הללו מותרין משום גזל ואין בו תניי יהושע ע"ז מקשה ר' יוסי א"כ מה שאסר יהושע משום גזל לא אסר אלא אותן העשבים דהוי בעוברי עבירה דאותן אסורין משום גזל אבל עשבים דאין בהן עבירה מותרין משום גזל בתמי' א"ז דפשיטא דלא שנייא בין לזרע בין לעמיר בכולהו אסר יהושע אפילו לזרע דמותר משום כלאים ע"ז מקשה כיון שדעתו עליהן דקאמרת אסורין משום גזל א"כ ניחא לי' לבעה"ב אע"פ שמפסיד התלתן א"כ יהא חייב לנכש דהא יחשדו אותו שהוא זרען ע"ז משני ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו ר"ל דלעולם לא ניחא לי' מה שעלו בכאן ורוצה שיהיו עקורין ויהיו מונחין עבורו אבל לא שיטלם אחר ופריך א"כ לפ"ז כלאי הכרם יהא אסור משום גזל. דאף דניחא לבעה"ב שיעקרום כדי שלא יאסר את כרמו בשיוסיפו מאתים אבל כ"ז להניח לפניו ולא שיטלם האחר לעצמו א"כ קשה על תירוצא דר' אחא בשם ר' מיישא ע"ז קאמר דר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף הוא רוצה בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו ר"ל דאף שלכתחלה לא היה רוצה שיעלו העשבים ויפסידו את התלתן מ"מ לאחר שעלו וכבר הפסידו נמצא דלבסוף הוא רוצה שיהיו מונחין לפניו ולא ביאר עדיין טעמו וע"כ מקשה א"כ קשה נמי לדידי' ג"כ מכלאי הכרם שלבסוף הוא רוצה קודם שעלה למאתים וע"ז מסיק טעמו כאן יש לו עם מי להכנס וכאן אין לו עם מי להכנס ר"ל דבכלאי הכרם לא ניחא ליה ג"כ בסוף שעלה כלאים במקום הזה טוב יותר שהי' עולה במקום אחר ויכנסם ממקום אחר משא"כ בעשבים של תלתן ניחא ליה בסוף שעלו אצל תלתן דעם התלתן יכנסם אבל בלא תלתן אין לו עם מי להכנס דבפ"ע לא חשיב כלל הילכך הגם דלכתחלה אינו כדאי ההפסד דתלתן אבל בדיעבד שכבר עלו ניחא ליה על עלם העשבים שעלו בכאן עם התלתן דבלא תלתן לא הי' לו עם מי להכנס וניחא ליה בהרכבה הזאת וע"ז פריך ר"כ אמר ר"מ בעי הגע עצמך שהיתה לו שדה אחרת של תלתן סמוכה הרי יש לו עם מי להכנס וא"כ לא ניחא ליה מהרכבה הזאת מה שעלו ביחד עם התלתן דהא אז הי' ניחא לי' שלא יעלה ביחד עם התלתן ע"ז אמר מיליהון דרבנן פליגין ר"ל על קושית ר' מנא דר"מ ס"ל דתלתן עם עשבים דומה לכלאי הכרם כמו דכלאי הכרם מותר משום גזל כמו כן תלתן בעשבים מותר ואילו מיליהון דרבנן פליגין ע"ז דאר"ז בשם דבית ר"ינאי כל הספיחין אסורין ר"ל משום גזל חוץ משדה בור וניר ובשדה כרם ר"ל כלאי הכרם מותרין משום גזל ואי כר"מ קשה יאמר גם חוץ משדה תלתן של זרעים אלא ודאי דכלאי הכרם לא דמי לשדה של תלתן לזרעים דבשדה תלתן לזרעים אסור משום גזל: א"ר

מראה הפנים

שיופר ופסק כתנא דמתני': **מהו** לזרע בצד גפנים יבשות נישמעינה וכו'. מפשיטותא דהכא משמע דמאן ת"ק ר"מ וכדר"א והרמב"ם בפ"ה מכלאים בהט"ז פסק דאסור לזרוע בצד גפן יבש ובצמר גפן פסק שם בהלי"ט דמקדש ודלא כר"מ ולכאורה קשיא לפי משמעות הסוגיא דהכא ויתבאר מזה במקומו לקמן בפ"ז בס"ד:

היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף וכו'. הר"ש ז"ל פי' הנך מינים אין להם התלעה ותריסה שעומדין בקרקע ג' שנים ואין מתליעין והראב"ד ז"ל בהשגות בפכ"ב מכלאים בהלי"כ כתב כעין פי' זה שהטעם הוא בשזרען ולא צמחו שלא יחשוב עליהן שמתליעו אלא שיש פעמים שוהין זמן גדול תחת הארץ משנה לשנה ומצמיחים ונשמר עצמו מלכתוב שאין להם גם חרישה כדברי הר"ש מפני שלדעתו לא בעינן שיהן אלא או שתלעה או חרישה כדברי התוספתא וכמש שכתבתי לעיל בהל"ג ד"ה ימתין לה עד שתתליע וע"ש ומ"מ קשי' עליה מיניה וביה לפירושו זה דאם (כהד) מייהו כגי בהאי מתני' דלעיל א"כ נהי שהקנבוס ולוף אין מתליעין וצומחין אחר כמה שנים עכ"פ תקנתא דחרישה אית בהו ואמאי לא יהא זורע ובא על גביהן יהפוך אותן ויזרע שם איזה מין שירצה ודוחק למר דלדידיה הכי מפרשינן להמתני' לא יהא זורע ובא על גביהן כל זמן שלא הפך וחרש אותן דתקנתא דהתלעה לית להו דאלכתי קשיא הכי הו"ל למיתני לא יהא זורע וכו' עד שיהפוך וה"נ סתירה לפי פירושא שפי' כאן לדעתו בפירושא דמתני' דלעיל וכבר כתבתי שם לעיל דמליבנא דמתני' משמע דפליגא אתוספתא. מיהו בעיקר הפי' דמתני' דהכא לא היה נוח לו להרמב"ם ז"ל לפרש כן וכמ"ש בפי' המשנה ואיני יודע היאך אלו עושות לג' שנים ולפיכך פי' בה שהטעם הוא שלאחר שיכרתו אותן וישארו השרשים יחזרו ויצמחו אחר ג' שנים וכו' ע"ש ובחיבורו שם כתב שדה שהיתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ וכו' עד שיעקר העיקרין ולא תיקשי דלפ"ז אמאי נקט במתני' קנבוס ולוף הא בכל זרעים הדין כן שלא יזרע מין אחר עד שיעקר העיקרין דזה כבר תיקן ולבונו בכתב שם ע"ש

שנויי נוסחאות (בוי"ג) משום כד"ו מפני. (שיס"ז) כשזרעה כד"ו בשורעת.

פירוש מהרא"פ

רובע לבית סאה שלא יאהל בארץ מקום שאינו מהופך אלא פחות מד"ד לבית סאה והיינו פחות מרובע ממתקיימים שלש שנים בארץ ואינן מתליעים : **אסטים** צבע דומה לתכלת ונגילין שכורתי' אותו וחוזר לבית סאה : **גמרא** : ה"ג עד כמה מתלעת : **הטינא** לחה : **הגריד** יבשה : **מקצת** סיום של וצומח ומה שצומח פעם שנית נקרא ספיח א"כ מה שצומח מן הזרע הנופל בארץ בשעת הקצירה נקרא אותן ג' ימים כולו : מקום הטינא ש"מ דיש חילוק בין מקום הטינא ליבש מדפרש בה מקום הטינא : ספיח : **מקום** הגרנות שדשים בו תבואה וקטניות: **תלתן** גינגריקו בלע"ז : **אין** מחייבים אותו לנכש וקרדמה כמו קרעוס פלה עלה ואוכל ליחכמה ותתכהם סבהמה : **אפי'** לא רלף אפילו לא עבד לעוקרן מין ממין אחר דבלא"ה סופו לעקר את גולן לפי שהאיסטים קשה לתבואה והעשבים הכלמים נטפים סמוכים זו אצל זו : **ה"ג** בתוספתא אין מחייבי' אותו נחרוש חרים דק אלא חורש כשנזרע למאכל אדם וכן מקום הגרנות נמי קשי לה הזרעים שמחלידין אותה ולא חזיא חרים גבה כתלמי הרביעה רבב"ג אומר וכו' ולא גרסי' אבא שאול : **זנב** הסום היתה נקראת אותה נכש או כסח דהשתא גלי דעתיה דניחא לי' באותן הנשארים שהלי עקר הכל תלמי שסיה חורש בה שהיא דומנת זנב הסום במקום שקיים זה מתחיל אידך [כגון אלו שהולכין את הכל מפני שנראה כמקיים כלאים חוץ ממין א' במותר להניח נכש היינו עקירה עם השרשים בכפ"לא. במתני'] : ה"נ סוף עפרה של זו מה שנפל נגזדין נוגע באידך שאלה וכ' כ הם רחוקים השרשים נשארו בארץ אלא חתך העלין שעל הארץ : **גמרא** : **סומכין** עומדים בצד הגפנים מהדדי : **מ"ש** דאבא שאול למה מצריך שלא יאהל אלא פחות מרובע ולמה לא מצריך לחרוש כולם : הגפנים הואיל ואין מחוברין בארץ מותרין : **ה"ג** הדא אמרה שאסור ליטע בצד קמה יבשה כיון בהתחיל ברובע הואיל וחרש כל הקרקע עד הרובע ובאותו רובע התחיל לחרוש ג"כ ה"ל כאלו גמר גפן יבש ופי' דקי"ל בפרק שביעי קמה וגפן יבשה אינה מתקדשת מן התורה אשמועינן כאן כל השדה כולה ודיו בכך: **מה** אנא באול כר"י שעם נתן לדבר אם לא נאמר כמו שאמנו לאבא שאול אסור ליטע בצדה דלא תימא אפי' לכתחילה מהו קמ"ל ברייתא דמותר לסמוך הטומר בעי"ל הא דאמר כדי שלא יפייל רובע לבית סאה היינו כוונתו אבל פחות מזה יבייל אלא נאמר דכוונתו לימא ליטע גפן אצל קמה יבישה דומיא דטומר באינה נר כה לקרקע ואפי' מחוברת אלא לא יפייל כלל שאפי' בית רובע צריך לחרוש ולא יבייל א"כ צריך נומר דאבא שאול כר"י ס"ל בתמיה ולא תימא דלאו דורא היא מתקדשת קאמר אלא אפי' מדרבנן מותר דהכ"ל אסורה אלא ודאי דה"פ הא פחות מרובע יבייל וכרבנן ס"ל ולא כר"י דלא אמרינן כיון שהתחיל כו' : **מתני'** : כמ"ש שם גבי שאר דברים סורים ולא מתקדבי' קמ"ל : (עד כאן מייך לעמוד הקודם) **מהו** ליזרע בצד גפנים בפיר ידע מתניתין דלקמן אלא דלא ידע אם פירושה יבשה לגמרי זרועה תבואה ונמלך לנוטעה גפנים : **אשרש** אעקור השרשים : **גומם** כורת הגפן סמוך לקרקע האילנות ביובשים העלין שלם ובעייתו ביבשים לגמרי : **דר מ** אמר בסיפא אפי' גפן שלא יאהל גבוה טפח מן הקרקע : **קנבוס** או לוף שמינים הללו אין התלעה והחרישה מועלת נכן לפי אסור

עין משפט נר מצוה

כא

א מיי' פ"ב מכלאים ה"י

אחא בשם גרמיה כשהעלת לזרע: אמר רבי יוסי וכי לא בא יהושע לפרש אלא לעוברי עבירה. עבר עבירה אסור משום גזל. לא עבר עבירה מותר משום גזל. הוי לא שנייא היא שזרעה לזרע (הא) [היא] שזרעה לעמיר. והתנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש. אם את שדעתו עליהן יחייבו אותו לנכש. ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה (הן) [הוא] בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. מעתה מצא כלאים בכרם יהו אסורים משו' גזל שהו' רוצ' בהן כאלו עקורי' ומונחין לפניו. ר' יוסי לא אמ' כן אלא שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. מעתה מצא כלאים בכרם יהו אסורין משום גזל שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. כאן יש לו עם מי להכנס. וכאן אין לו עם מי להכנס. רב נחמן אמר רבי מנא בעי הגע עצמך שהיה שם שדה אחרת של תלתן סמוכה לו הרי יש לו עם מי להכנס. מיליהון דרבנין פליגין דאמר רבי זריקן בשם דבית רבי ינאי כל (הספחין) [הספיחין] מותרין חוץ מן (העלין) [העולין] בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם ואמר חוץ משדה תלתן שזרען לזרע. אמר רבי יוסי מילתא דרבי יוחנן מסייע לי. מעשה באחד שלקח ירקה של גינה מן הגוי אתא ושאל לרבי יוחנן אמר ליה צא ולקוט ולפי השוק מכור. הותיב רבי אבהו קומי ר' יוחנן והא תנינן וכן מקום הגרנות שעלו בהן מינין הרבה. אמר ליה [א] מקומו מוכיח עליה שאינו רוצה בקיומו. ויתיבינא כאן אסור משום גזל וכאן מותר משום גזל. היאך אתה משיבני דבר שהוא אסור משום גזל עם

א"ר יוסי מילתא דר' יוחנן מסייע לי כו' לא ולקוט כו'. ר"ל דמחויב לעקור משום כלאים הגם דדק הירק הוא של ישראל והותיב ר' אבהו ממתניתין דידן וכן מקום הגרנות וכו' שדה של תלתן כו' דא"צ לנכש וא"כ מה דלא ניחא לי' ועלו מאליהן א"צ לנכש וה"נ הרי חלק העכו"ם דמי לעלו מאליהן ולא ניחא לי' ולמה ינכש ומשני ליה דהתם המקום גופיה מוכח ואי ס"ד דבשדה תלתן מותר משום גזל א"כ מעיקרא לא קשה מידי דהתם מותרין משום גזל פשיטא דאין צריך לנכש מה שאין כן הכא גבי ירק דאסורין משום גזל אלא ודאי דאף בשדה תלתן אסור משום גזל. ע"ז מדהה הגמרא דמזה אין ראי' כההיא דאמר ר"א עשירים היו בתשובות כו' ולעולם הי' יכול לשנויי כן בחילוק הזה: רסב"ל

לעקור הן לפי שהעשבים קשים לתלתן הן והיך אמרת דמעלין להן. בשם גרמי'. משמיה דנפשי' מתרץ לה בשהעלת לזרע. כלומר דהכא במתני' מיירי שזרע בשדה להתלתן לזרע או שיהא למאכל אדם מה שהעלת השדה אותן ולפיכך העשבים קשין להן שמכחישין אותן ונפסד. טעמן: וכי לא בא יהושע לפרש. תקנה שלו ותנאו אלא לעוברי עבירה למקיימי כלאים עבר עבירה אסור משום גזל לא עבר עבירה מותר משום גזל. בתמיה דהא אמרת דכי זרען לעמיר מעלין העשבים להן וא"כ אף הוא יניח אותם וכי לא בא יהושע לאסור לעקור העשבים משדה תלתן משום גזל אלא לעשות תקנה לעוברי עבירה: הוי לא שנייא. סיומא דקושיא היא כלומר א"כ על כרחך דאין חילוק דהיא שזרעה לזרע היא שזרעה לעמיר והשתא היאך שתאמר בהן קשיא דאי בשניהן ניחא לי' לבעל השדה שיעקרו העשבים לפי שקשים להם לתלתן א"כ אמאי תיקן יהושע בהן שיאסרו משום גזל ואי אמרת בשניהן לא ניחא ליה לבעל השדה שיעקרו העשבים משדה תלתן לפי שמעלין העשבים להם א"כ קשיא וכי תיקן יהושע בשביל עוברי עבירה: והתנינן וכן תלתן וכו'. כלומר ועוד הא בלא"ה לא מלית אמרת דניחא לי' לבעל השדה בעשבים של שדה תלתן דהא את שדעתו עליהן קא מחשבת להו וניחא ליה לבעל השדה א"כ יחייבו אותו לנכש וקשיא לן להאי גיסא ולהאי גיסא: רוצה הן בהן וכו'. כלומר דר' אחא משני לעולם כדאמרינן מעיקרא דשאני בין זרען לעמיר דהעשבים מעלין להן ובהכי מיירי תקנת יהושע ומתני' מיירי בשזרען לזרע למאכל אדם והעשבים קשין להן ולא חייבו אותו לנכש דהואיל וקשין להן לא יחשדו לבעל השדה שהוא זרע אותן מיני העשבים וכיון שמאליהן עלו אין מחייבין אותו לנכש ודקשיא לך וכי תקן יהושע בשביל עוברי עבירה היינו טעמא דתנאי יהושע רוצה הן הבעלים כאלו עקורין ומונחין לפניו כלומר להכי תקין יהושע שלא ילקטו העשבין לצורך עצמן מפני שזה רוצה בהן שהוא יעקור אותן ולא יקיים כלאים: ופריך עלה מעתה המוצא כלאים בכרם יהו אסורין משום גזל לעקור מפני שבעל הכרם רוצה שהוא יעקור אותן בתמיה: ר' יוסי לא אמר כן. לשנויי כהך דרב אחא אלא שבסוף הוא רוצה בהן וכו' כלומר דהיינו טעמי' דתקין יהושע דעשבים של שדה תלתן יהו אסורו' משום גזל מפני שבעל השדה רוצה בהן שיהו ג"כ לעמיר כשילטרך לבסוף לקשר העמרים כמו שזרע להתלתן בעצמו לעמיר כדמוקמינן לה להך ברייתא דתנאי יהושע וכמלא שרוצה בהן לצורך עצמו וגם הוא יעקור אותן ולא יקיים כלאים ולפיכך אסר יהושע את העשבים משום גזל ודייק ר' יוסי וקאמר בסוף הוא רוצה לאשמעינן דאפי' בשזרען לזרע ולא ניחא ליה להעשבים בתחלה מ"מ לבסוף כשילטרך רוצה הוא בהן וא"כ אפי' בגוונא דמתני' אסורות משום גזל: מעתה מצא כלאים בכרם וכו'. כלומר סוף סוף קשיא דנימא גם במצא כלאים בכרם כן: כאן יש לו עם מי להכנים. כלומר שאני בכלאים בכרם שכבר יש לו איזה דבר עם מי לקצרן ולהכניס לאסוף ולהביאן לביתו וכאן אין לו עם מי להכניס אותן ולהביאן לביתו ובתחלה זרע התלתן לשם כך וא"כ רוצה גם הוא בעשבים שיהו לצורכו ויהו עקורין ומונחין לפניו ולא יטלו אותן אחרים: הגע עצמך. שהיה לו שם עוד שדה אחרת של תלתן סמוכה לו והרי יש לו עם מה לקשר ולהכניס הכל לביתו וא"כ נימא בזה דהשאר יהו מותרים משום גזל אלא לא קיימא הך טעמא להך שינויא: מיליהון דרבנן. דלקמן פליגין על הא דר' יוסי דהא לדידי' אפי' בשזרען לזרע אסורין העשבין משום גזל כדדייק וקאמר שבסוף הוא רוצה בהן וכלומר אף דבתחלה לא ניחא לי' העשבים שמפסידין את התלתן שהן לזרע מ"מ לבסוף הוא רוצה בהן כדפרישית ואילו לרבנן דלקמן מותרות הספיחין משום גזל בשזרע התלתן לזרע: דא"ר זריקן בשם דבית ר' ינאי כל הספיחין אסורין חוץ מן העולין בשדה בור וכו'. כצ"ל וכן הוא בפ' הספינה ומותרין דכתוב כאן בדפוס טעות הוא וכדמפרש התם בהדיא שדה בור דלא משגח עליה שאין בעל השדה משגיח עליהם ואינו חושש בספיחין העולין בשדה בור בשדה ניר דו בעי מתקנא חקליה דכיון שהשדה עומדת לחרישה רוצה הוא בכך שיטלו אותן שיתוקן שדהו ובלא"ה יחרוש את העשבים ממנה בשדה כרם שלא לאסור את כרמו ורוצה הוא שיעקרו את המינין האחרים שאוסרין ומקדשין בכרם ואמר חוץ משדה תלתן שזרען לזרע. כלומר ואמרי לה דשדה תלתן שהיא לזרע נמי חשבינן לה בהדי הנך דהספיחין ממינין אחרים מותרין משום גזל וכן הוא בהדיא שם בשדה זרע שאינו רוצה בהן ופליגי על דר' יוסי כדאמרן: מילתא דר' יוחנן. ממה דשמעינן ממילתיה דלקמן מסייעא לי דספיחין מהמינין של שדה תלתן אסורות הן משום גזל דמעשה באחד שלקח ירקה של גינה מן העכו"ם כלומר שלקח הגינה עם כל ירקות שבה ממנו ואתא ושאל לר' יוחנן מפני שהיו בה הרבה מינין מעורבין שעלו בהגינה ומה יעשה בה דהאסור לקיים כלאים וא"ל לא ולקוט המינין האחרים האסורין עם הירק עקור אותם: ולפי השוק מכור. לפי השער שבשוק מכור אותם וכלומר דאגב אורחיה קא"ל נמי הדין דמותר למוכרן ואין צריך לו להפסיד כלום דאף ע"פ שהן כלאים אינן נאסרין כמו כלאי הכרם: הותיב. ואותביה ר' אבהו לר' יוחנן דהא תנינן מקום הגרנות וכו' וכן תלתן וכו' אין מחייבין אותו לנכש ואמאי אמרת ליה לא ולקוט ועקור אותן והשיב לו ר' יוחנן שאני מתני' דמקומו מוכיח עליה שאינו רוצה בקיומו לפי שמפסידין את התלתן והלכך לא מחייבינן ליה לנכש כדפרישית במתניתין: ויתיבינה. סיומא דמילתא דר' יוסי הוא כלומר והשתא מדר' יוחנן מסייעא לי דהא קשיא אמאי השיבו לפי שאינו רוצה בקיומו היה לו להשיבו דמעיקרא לא קשיא ממתני' דכאן גבי הני ספיחי דירקות הגינה אסורות הן משום גזל וכאן בשדה תלתן דמתני' מותר הספיחין משום גזל והאיך את משיבני להקשות ממתני' ולדמות דבר שהוא אסור משום גזל עם דבר שהוא מותר משום גזל והואיל במתניתין מותר משום גזל והפקר הן הלכך לא חייבו אותו חכמים לנכש שכל הרוצה ליטול יבא ויטול אותן אלא לאו ש"מ דבמתני' נמי אסורין הספיחין משום גזל שאע"פ שאינו רוצה בקיומן מ"מ לבסוף הוא רוצה בהן ולפיכך הוצרך ר' יוחנן להשיבו דלענין

חיוב

מראה הפנים

הנ"פ שאין מוליאין למה אלא אחר כמה שנים וכו' והשתא המתני' דקתני קינוס ולוף לרבותא קתני שאע"פ במינין אלו אין חוזרין ומוליאין למה אלא אחר ג' שנים וסו"א דכאן מותר לזרוע עליהן בתוך ג' שנים לאחר שנקצרו ואע"פ שהעיקרין נשארו בארץ ש"ני אין עולין הלמחין שלהן עד לאחר ג' שנים קמ"ל דאפ"ה אסור כיון שהעיקרין נשארו בארץ וא"כ מוילא שמע' דבכל הזרעים הדין כן וכדתנן במתני' דלעיל שזכרנו:

כשהעלה לזרע וכו'. בפרק המוכר את הספינה בהל"א מייתי הש"ס לסוגיא זו בקצרה ופירשתי שם לפי מסקנת הסוגיא דהכא ומיהו במאי דמשני הכא לרומיא דמתני' אתנאי יהושע דמתני' לזרע והברייתא בזורעה לעמיר זהו כשינויא קמא בש"ס הבבלי פ' מרובה (דף פ') כאן לזרע כאן לזירין ובלישנא בתרא משני כאן לבהמה כאן למאכל אדם וכו' ובלישנא בתרא פסק הרמב"ם ז"ל כדרכו בכל מקום כמ"ש כאן:

שנויי נוסחאות (בו"א) כשהעלת נד"ו בשהעלת. (בוכ"א) האיך אתה נד"ו **היך את.**

פירוש מהרא"פ

אסור ואינן מקדש ולמר נפן פשיטא כיבשה לגמרי של גפן גבונה דמיא ונדמוקי לה כר"מ ש"מ אף כימא שיבשה לגמרי ותרווייהו משום מראית עין אוסרים אבל רבנן פליגי עליה ומתירין: ואם נמתו לשון התוספתא בא ותלא עלין על גבי התבואה מותר לשעבר ואסור לעתיד לבא ופירושו היכי דנטש הכרם וזרע וקודש בשברש תזרו ונתתו עלין בן הגפן ונוטים על התבואה: מותר לשעבר הואיל ואינו אלא משום מ"ע לא קנסו לשעבר הואיל ובהיתר זרע אבל אסור להבא: **גם** לשון גומס: **צמחים** העלין מהשרשים: **חצור** קנר התבואה שזלעת: **ארטבון** נתייבשו העלין שעלו מן הכרם ולשון הרטבון כלומר ניטלה רטיבתן והליחות שבהן כמו באמר במתני' אברש שיינו אשול השרשים אמר נמי הכא הא לישנא: **כמוך** התבואה הנקצרת והיינו העומרים אבל הגפנים שנשארו עדיין פחות מטפח חוץ לקרקע כדאמרינן במתני' גומס עד פחות מטפח: **שאין** אומרים לדעת גמורה וכו' אין ההרים קונר מיד אין ממכרין אותו ובאין לידי איסור דקס"ד הא דאסור איסור מתם כאמר עד שמסיק דברייתא דאתי' כהדא דר"ש בן יהודה ומוכרת אף ר"ש לא אבבה אלא משום מ"ע ואין בכך אף אם אין ממכרין ההרים כ"כ: **תנאי** יהושע כו' בפ' מרובה אמרי' עשרה תנאים התנה יהושע כשנכנסו ישראל לארץ וזה א' מהן שיהיו כל א' מלקט עשבים בכ"מ חוץ משדה תלתן לפי שהעשבים מעלי לה והואיל והקבה עלה ממתני' מייתי לה הכא: **כשזורעין** לעמיר לשוחן גוכן ולאוכלן הוא דמעלין לה דמרככי של העשבים ועשפים וגודלין אבל כשרוצה לקיימן לזרע העשבים מחלשי לה כך מפורש שם בבבלי: **והא** תנינן כו' דקס"ד דהכי נמי בהכי מיירי: (עד כאן שייך לעמוד הקודם)

בשם גרמי' בשם עצמו: **לזרע** וכדפרישי': **וכי** לא בא יהושע לפרש חוץ מן התלתן אלא לעוברי עבירה היכי שזרען לעמיר דמעלי לה ועושה עבירה אם מקיים אותן ואז אכרן יהושע משום גזל אבל אם לא עשה עבירה בקיומן כגון שזרען לזרע שלא חייבו אותו לעוקרן אז מותרים משום גזל דע"ז לא התנה כל כשזרען לעמיר בתמי' וכי כל מגמות יהושע לפרש ולאסור משום גזל לעוברי עבירה: **לא** שנייא אין חילוק בתנאי יהושע לעולם אסורים: **והא** תנינן כו' אם אמר את שדעתו עליהן יחייבו אותו לנכש כיון דאמרת שאסורים משום גזל ש"מ דעתו עליהן וניחא לי' בהן ולמה לא חייבו אותו לנכש: **רוצה** הוא בהן כו' בשיבור שלהן בקרקע לא ניחא לי' אלא שהוא רוצה שיהיו עקורים ומונחים לפניו עד שיבא הזמן שיאסוף התלתן לבית ומש"ה אסורים משום גזל וגם אינו חייב לנכש וכדמסיק הטעם שאין לו עם מי להכנס בשלמא תבואה או כרם יש לו עם מי להכנס תבואתו או כרמו בהרבה בני אדם שיש להן שדות של תבואה או כרמים סמוכים לו משא"כ תלתן שזורע אחד לבדו ואין לו עם מי להכנס התלתן הללו ואין דרך בני אדם להכנים לבדו וע"י העשבים הללו לבסוף כשיעקרן עם התלתן ובאין ומלקטים העשבים נמלאת יש לו עם מי להכניסן והא דאמר היכי ידעינן שזרען לזרע מבואר בבבלי כגון שזרען ערוגות ערוגות: **לא** אמר אדרבי אחא קאי וגם רבי יוסי מפרש מילתיה דרבי מיישא: **מיליהון** דרבנן פליג רבי ינאי פליג אדרבי יוסי דס"ל שהן מותרים משום גזל ולא אסר יהושע אלא בזרען לעמיר: **בכל** הספיחים אסורים גרסינן וכן הגירסא בהמוכר את הספינה בש"ם זה: **שדה** בור דלא משגח עלייה בשדה ניר דבעי למתקניה לחקליה בשדה כרם דלא יאסור כרמו בשדה זרע גרסינן התם שאינו רוצה בהן

והכא

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצות

כב א מיי' פ"ד מכלאים ה"ט טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' לג

כג ב מיי' שם טוש"ע שם

כד ג מיי' פ"ג שם ה"ט טוש"ע שם סט"ו

עָם דבר שהוא מותר משום גזל. כההיא דאמר רבי אימי עשירים היו בתשובות. או ייבא כההיא דאמר ר' נסא כאינש דאית ביה תרין טעמין והוא מתיב חד מנהון:

הלכה ד מתני' [א] הרוצה לעשות שדהו משר משר מכל מין בית שמאי אומרי' שלשה תלמין של פתיח ובית הלל אומרי' מלוא העול השרוני. וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו: **גמ'** רבי זעירא רבי לעזר בשם רבי חייה רובה [ב] עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא. אמר רבי יונה הדא דתימר בעשויה משרין משרין אבל בעשויה משר אחד לא בדא. ואתיא כיי דאמר רבי ינאי יכיל אנא זרע חקלי חמשין מינין עשרי' וחמשה מיכא ועשרין וחמש' מיכא. אף בשתי (שורות) [*שדות] כן. מעתה אפילו בינו לבין חבירו מותר. אף בחורבה *) כן. או ייבה כיי (דאמרי') [דאמר] *ריש לקיש בשם חזקיה ראש תור הבא מחורבה מותר. רבי אומר מתחיל בית רובע ומיצר והולך עד שלשה תלמין של פתיח. ולית ליה לרבי [ג] תבואה בתבואה בית רובע. תמן במרובע וכאן במישר. ולית לרבנין מישר. א"ר יודן סוף מישר לרבי תחילת משר לרבנין. ר' לעזר שאל היתה שדה קטנה מהו. נישמעינה מן הדא *ר' לעזר בר שמעון אבא יוסי בן

*) [ג"ה כ"ה ע"א]

[גירס' הר"ש]

פני משה

חיוב לנכש הוא דשאני המתני' מההיא דירקות הגינה דמיהא מכיון שאינו רוצה בקיומן אין החיוב מוטל עליו לנכש הואיל ומאליהן הוא שעלו והיינו דמסייעא לי דמיהא לאחרים אסורות משום גזל אלא דלא הטריחו אותו חכמים לנכש מיד כשרואה אותן הספיחין מפני שבסוף כשילטרך להן הוא יעקור אותן: כההיא דא"ר אימי. כלומר דדחי לה הש"ס דלא היא דהא דלא השיבו כך אפשר כהאי דא"ר אמי לפי שעשירים היו בתשובות כלומר הרבה תשובות היה להם להראשונים להשיב לשואליהן ומה שהוטב להם בראשונה אותה השיבו א"נ כההיא דאמר ר' נסא כבן אדם שיש לו ב' טעמים וחדא מנייהו נקט ולעולם תשובה זו דשאני דבר המותר משום גזל מדבר האסור ג"כ היה יכול להשיבו ולא מסייעא ליה לר' יוסי מידי ודוגמתו תמצא בפ"ו דפסחים ובפ"ה דנזיר:

הלכה ו מתני' משר משר מכל מין. ערוגות ערוגות וכל ערוגה ממין אחר: שלשה תלמין של פתיח. כלומר שצריך להיות בין כל משר ומשר ריוח כדי שלשה תלמים של מחרישה מלשון יפתח וישדד אדמתו: מלא עול השרוני. כמלא רוחב העול שחורשים בו בשרון וזהו בקעה שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר מפני שאין מכבידין במקום גבוה בעול רחב ביותר: וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו. ששיעור ג' תלמים של פתיח קרוב להיות שוה למלוא העול השרוני ומפרש בגמרא שהוא כשיעור שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אם הוא רוצה עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשר אלא כל שהוא שהרי נראין הן שלא נזרעו בערבוביא: **גמ'** עושה שתי אמות וכו'. לפרש הריוח שבין כל משר ומשר לפי השיעור דקתני במתני' ולב"ה שהן קרובים לדברי בית שמאי כדפרישית: הדא דתימר בעשויה משרין משרין. הרבה ומכיון שמרחיק ממשר למשר כשיעור ששנינו מותר לזרוע בכל אחת מהן מין אחד בפ"ע: אבל בעשויה משר אחד לא בדא. כלו' שאם אין השדה עשויה ערוגות ערוגות לכל מין ומין אלא היא כמו ערוגה אחת ואינה מובדלת לכמה ערוגות ורצה לזרוע בה שני מינין ובהרחק באמצע כפי השיעור ששנינו לא בדא התירו לעשות כן משום שכשאין השדה נראית אלא כערוגה אחת אסור לזרוע בה שני מינין כפי ריחוק שיעור דמתני' בין מין למין לפי שצריך להרחיק בית רובע כדתנן לקמן בפרקין תבואה בתבואה בית רובע וכו' וא"כ אין היתר להיות מיצר והולך כדרך שאמרו במשרין הרבה: ואתיא כהאי דא"ר ינאי וכו'. כלומר והא דאמרינן דכשאינה עשויה ערוגות לא התירו שני מינין בשיעורא דמתני' להיות ריוח באמצע ומיצר והולך עד כל שהוא כ"א דוקא בעשויה ערוגות הרבה מ"מ כשהיא עשויה ערוגות הרבה אפשר התירא כשחולק את השדה באיזה הרחק ריוח באמצע ואע"פ שאין כל כך ריוח בין חלק אחד לחבירו כ"א הערוגות צריכין להיות ריוח ביניהן כשיעור ששנינו והיינו דא"ר ינאי יכול אני לזרוע שדי נ' מינים שונים זה מזה כ"ה מכאן וכ"ה מכאן וכלומר שבאמצע חולק השדה לשתים באיזה ריוח מפולש מראשה ועד סופה שתהא נראית כשתי שדות ועושה כ"ה ערוגות מכאן ובכל אחת ואחת מין אחר ובהרחק השיעור ששנינו וכן מכאן והא קמ"ל ר' ינאי דאע"ג שבאמצע אין כאן כשיעור ששנינו בין ערוגה לערוגה מ"מ הואיל ונראה כשתי שדות מופסקות מותר וזהו דקאמר כ"ה מכאן וכ"ה מכאן: אף בשתי שורות כן. כלומר לאו דוקא שיש כאן שורות שורות של ערוגות הרבה אלא אפי' אין כאן אלא שתי שורות הדין הוא כך וכפי הרחק השיעור ששנינו בין ערוגה לערוגה באמצע ומיצר והולך עד כל שהוא: מעתה אפי' בינו לבין חבירו מותר. כלומר כאותה ששנינו במתני' דלקמן שלו חטים ושל חבירו מין אחר מותר לסמוך לו מאותו המין של חבירו יכול הוא לסמוך אצל שדה חטים שלו מפני שזה נראה כסוף שדה חבירו ודוקא מאותו המין אבל לא מין אחר והשתא קאמר הכא דמעתה שאמרנו דבריוח באמצע כשיעורא דמתני' מותר בין ערוגה לערוגה אפי' במיצר והולך עד כל שהוא אמור מעתה דאף בינו לבין חבירו מותר לסמוך אצל שדהו מכל מין שירצה דלא אמרו מאותו מין של חבירו דוקא אלא בשאין כאן שיעור הרחק ששנינו בין ערוגה לערוגה: אף בחורבה כן. בעיא היא והאי בעיא אליבא דר' יוחנן היא דמחמיר בחורבה בהלכה דלקמן גבי ראש תור ששנינו דראש תור חטים נכנס בשל שעורים מותר מפני שנראה כסוף שדהו וקאמר ר' יוחנן דוקא היה ראש תור שכבר נזרע בכאן שדה חטים ונכנס באלכסון כראש תור בשל שעורים זהו שהתירו אבל אם הי' כאן חורבה אצל שדה שעורים שלא נזרע בה כלל ורוצה עכשיו לעשות בחורבה זו ולזרוע כעין ראש תור של חטים להיות נכנס בשל שעורים לא התירו דאין זה נראה כסוף שדהו שהרי לא זרע עכשיו אלא הראש תור וזה הוא שאמר לקמן ראש תור הבא מחורבה אסיר והיינו דבעי הכא אם דוקא בין ערוגות הוא ששנינו קך התירא בשיעורא דמתני' ואפי' מיצר והולך עד כל שהוא דאיכא הכירא שלא נזרעו בערבוביא אבל אם היה כאן שדה זרועה ממין אחד וחורבה אצלה אין יכול לסמוך בזרע מין אחר בשדה חורבה בשיעורא דמתני' ובמיצר והולך או אף בשדה חורבה הסמוכה לשדה זרועה הדין כן: או ייבה כהאי דאמר ר"ל וכו'. לקמן דאף ראש תור הבא מחורבה מותר וכלומר דיבא ההלכה כהאי דר"ל בשם חזקיה וא"כ ה"ה דגם בדין דהמתני' אף בחורבה כן: רבי אומר וכו'. פליג אשיעורא דמתני' בין ערוגה לערוגה אלא מתחיל הריוח בשיעור בית רובע מזו לזו ומיצר והולך עד ג' תלמים של פתיח ולא בפחות מזה: ולית ליה לרבי תבואה בתבואה בית רובע. ואם פליג אמתני' לקמן בפרקין דבעינן שיהא כל משך ההרחק ביניהן בית רובע ולא שיהא מיצר והולך וקאמר דלא פליג אלא תמן במרובע שהמינין נזרעים במרובע לפיכך צריך שיהא כל ההרחק כשיעור בית רובע שלא יהו נראין כערבוביא אבל כאן במשר והוא ארוך בתחילתו בית רובע ומיצר והולך כמי סגי דבכך יש היכר שאינן בערבוביא: ולית לרבנן משר. רבנן דברייתא דפליגי אדרבי אם לית להו לחלק בין משר למרובע וס"ל דלעולם בעינן שיהא כל ההרחק בית רובע וקא"ר יודן דאית להו וסוף שיעור הרחק המשר לרבי שהוא שלשה תלמים של פתיח הוא שיעור הרחק של תחלת המשר לרבנן וכדאמרינן לעיל דאם אח"כ מיצר והולך אפי' עד כל שהוא גם כן מותר ורבנן דרבי ס"ל שיעורא דמתני' במשר ובפירושא דבתחלה ובסוף הוא דפליגי: היתה שדה קטנה מהו. אם היא קטנה שאין במשך ארכה שיעור בית רובע לרבי ולרבנן בג' תלמים מהו להתיר בה משר משר מכל מין: נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא פ"ב ר"א בר"ש וכו' והתם גרים דין אורך חמשים אמה כלומר בשדה גדולה שיעור אורך ההרחק של ג' תלמים במשך חמשים אמה ומיצר והולך

מראה הפנים

כאן בפ"ב מכלאים בהל"ח וע' ו' וכפי' כר"י בתוס' שם וכפי אירוך הב' עיי"ש ובענין כחשבון של עברה תנאים שהתנה יהושע כבר בארתי לדעתו ז"ל בפ' הנזכר ובפ' הגוזל בתרא ע"ש:

עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך וכו'. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מכלאים הלכה ו' וזה הוא השיעור לב"ה דהא קרובים דברי אלו להיות כדברי אלו קתני במתני' ומ"ש התי"ט כאן אך קשה דא"כ ב"ה דהכא לחומרא והו"ל למיתני בעדיות וכו' ואין כאן מקום למיתני בקולי ב"ש ומחומרי ב"ה כיון דקרובים דברי אלו כאן להיות כדברי אלו והיא דפאה ג' תלמים שיעורא זוטא משיעורא דבית רובע וזה בשדה קטנה וזה בשדה גדולה כמו שמבואר הכל שם ואין זה ענין כלל לכאן ואין להאריך בזה:

ראש תור הבא מחורבה וכו'. יש לדמות דין זה לדין ראש תור בערוגה דלמאי דאתמר בבבלי פ' ר"ע במעתהא דערוגה אליבא דרב דמוקי למתני' דערוגה בערוגה בין החורבות וכו' ופריך ולא יהא אלא כראש תור ירק וכו' אין ראש תור בערוגה ופירש"י ז"ל שם דגבי ב' ערוגות לא הוי היכר אלא דומה כאילו הן אחת דלא חשיבא כל חדא באפי נפשה וס"ל אע"ג דהאי ראש תור הבא מחורבה הוא לתוך שדה גדולה ומשמע דמערוגה לתוך שדה גדולה יש היכר ראש תור כדכתב שם התם דאיכא זרעים אבל הכא כיון דבא מחורבה שאין זרעים כלל בצד השדה ובא לזרוע זרע אחר אצלה ולעשות כעין תור ס"ל לר' יוחנן דלא מהני מפני שזה נראה שהכל מן אותה השדה שיש בה מין אחר והרי כאן ערבוביא וכן הוא נראה מל' הרמב"ם ז"ל גבי דינא דראש תור שכתב בסוף פ"ג מכלאים ודייק וכתב וכן אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר וכו' ואנ"ל אם היתה זוית של זרע וכו' משמע דוקא ראש תור הבא משדה זרועה ופסק כר' יוחנן דראש תור

פירוש מהרא"פ

וזכה גלם שדה תלהן כזרכן לזרע דהאמת נקט דבהכי מוקמינן לה שזרען לזרע דאילו למתיר רולה הוא בהן דמתני' לה וס"מ שאינו רולה בהן והפקירן ודלא כרבי יוסי: ירקה של גינה מן הגוי והיו בה מינים הרבה אלא משישראל לא זכרן וכו"ל כמו שעלו מאליהן דמתני' ומאל לר"י הי כבאי לסניהן הו מייב לנכשן ולפוקכן והסיב לו לא ולקוע דלריך להמה לפוקכן ואסור תו לקיימן ולפי שהם שולכים בשוק מוכר אותן אין לריך להפסיד הריוח שאין בהן איסור דאורייתא אבל אי היו אסורים דאורייתא היה אסור למכור בהן ולמוכרן לפי השוק רק שלא יפסיד הקרן וקשה לו כ"א ממתני' דלא חייבו לנכש מה שעלה מאליהן ולמה הוא מלריכו לעוקרן היכף והשיב לו שאני מתני' במקומו מוכיח שאינו רולה בקיומן במפסידים ליה אבל בגינה אסור משום מ"ם שאין שם הוכחה שאינו רולה בקיומן ובמשא מסיק לבני יוסי לקייעתיה ואס"ד דזרען לזרע אינו משום גזל הוה ליה להשיבו לר"א שאני מתני' שמותרים הם משום גזל ובלא"ה ילקטו אותן בני אדם מבא"כ גינה שאסור משום גזל לפיכך חייב הוא ללוקכן הלא וקאי דמה אמר ליה כ"א הרי בדה הלכתן דעלו מאליהן ואסורים משום גזל ואפ"ה אינו חייב לנכש א"כ ש"מ דל"י נמי ס"ל בשדה תלתן דאסורים משום גזל: (עד כאן שייך לעמוד הקודם): כההיא דאמר ר"א עשירים היו בתשובות שהשיב כלומר זאת היא עשירית מן התשובות ולא איתפרים היכי איתמר דר' אמי אי על דבר זה נאמרה או כל דבר אחר וס"ל באמת השיב לו ג"כ תשובה זאת לחלק בין מותר משום גזל וכו' או יהא בה כדר' נסא אדם שיש לו סברה תירוצים ואינו משיב אלא אחד מהן ואין לבייע מכאן: מתני': הרוצה לעשות שדהו משר משר ערוגות וכל ערוגה מין לבדו: ג' תלמי' של פתיח כלומר מנית בין מיבור למיבור ריוח ג' תלמים של מחרישה מלבון ויפתח וישדד אדמתו ומפרש בגמ' בהן בתי אמות אורך כל בתי אמות רוחב ואחר כך מילר והולך אם ירלה עד שלא ישאר ביניהן לסוף אלא כ"ש שבכך הן נראים שלא נזרעו בערבוביא: העול השרוני כמלא עול שחורשים בו בשרון והיינו בבקעה שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר: וקרובים כו' שעיעור שלשה תלמים של פתיח קרוב להיות כמלוא עול השרוני: גמרא: בעשויים כל השדה משרים אבל אי לא עשה אלא משר אחד במוכה לשדה: לא בדא לא שיעורא בזה מתני' אלא הרחקה ביניהן כדלקמן תבואה בתבואה כו': חקלי שדה: כ"ה מינים השדה נו ן אמה ובין כל מין ב' אמות הכי ד"ה מכאן וד"ה מכאן: אף בשתי שדות כן היכי בשתי שדות של אים א' ועבויין שהיכן משינן נמי דינא הכי ואין לריך להרחיק בין שדה בשדה כשיעור בית רובע המפורש במתני' אלא דיינינן הכל כמשרין ונעל מהן שם שדות וכי היכא הפסק ב' אמות

מהר"ם די לונזאנו

ייבא כההיא דא"ר נסא. פי' יבא זה הענין ויתורץ כמ"ש ר' נסא. או פי' יהי בהא פי' יהיה בזה הענין כמ"ש וכו':

מהר"ם יפים ומיצר והולך אפילו כל שהוא נכתב בצידו פי' עושה שני אמות על שני אמות כל מישר ומישר והמיצר שבינתיים כל שהוא הר"ש:

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ג מהלכות כ"ע הל' ... טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז סע"כ
כו
ב ג מיי' שם טוש"ע שם סכ"ג

מסורת הש"ס

בן יוחנן איש ינוח אמר בגדולה חמשים אמות ובקטנה על פי רובה. מה אם אלו שנתנו שיעור לגדולה לא נתנו שיעור לקטנה. חכמים שלא נתנו שיעור לגדולה לא כל שכן שלא יתנו שיעור לקטנה:

הלכה ה מתני' היה ראש תור חיטים ונכנס בתוך של שעורים מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו. שלו חיטין ושל חבירו מין אחר מותר לסמוך לו מאותו מין. שלו חיטים ושל חבירו חיטים מותר לסמוך לו תלם של פשתן ולא תלם של מין אחר. רבי שמעון אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. רבי יוסי אומר אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן: **גמ'** ריש לקיש בשם חזקיה ראש תור הבא מחורבה מותר. אמר רבי יוחנן לא שנו אלא היה ראש תור הא ראש תור הבא מחורבה אסור. חזקיה אמר מי שיש לו בית רובע וכל שהוא. אותו כל שהוא זורע לתוכו כל מין שירצה. אמר ר' יוחנן אינו זורע לתוכו אלא מין אחד לבד. אמר רבי זעירה מודה רבי יוחנן שאם היה בית רובע ומחצה שהוא זורע חצי רובע מכאן וחצי רובע מכאן אותו חצי רובע נידון לכאן ולכאן. מתנית' פליגא על ר' יוחנן היו לו שדות אחת זרועה חיטין ואחת זרועה שעורין מותר להביא (תבן) [תלם] בנתיים ולזרע אחת חיטה ואחת שעורה מפני שהחיטין נראות כסוף שדהו של חיטין ושעורין כסוף שדהו של שעורין. מה עבד לה רבי יוחנן. פתר לה כר' ליעזר בן יעקב. דר' אליעזר בן יעקב אמר אפילו חיטה אחר חיטה נכנסת לתוך של שעורין ושעורה אחר שעורה נכנסת לתוך [של] חיטין מותר מפני שהחיטה אחר חיטה הנכנסת לתוך של שעורין חיטה ושעורה אחר

רשב"ל בשם חזקי' ראש תור הבא מחורבה מותר. פי' דע"י שנחרב נעשה ראש תור אע"פ שלא עשה מתחלה ראש תור ג"כ מותר ור"י אמר ל"ש אלא שהיה ראש תור ר"ל שזרעה מתחלה לראש תור הא בלא"ה אסור: חזקי' אמר מי שיש לו בית רובע וכ"ש אותו כ"ש זורע לתוכו כל מין שירצה. פי' דיכול לעשות ראש תור בהאי כ"ש ולזרוע בה מין אחר ואפילו שמכניס רק חיטה אחת לתוך הבית רובע של שעורין נמי ראש תור הוא והוי האי חטה הזה כסוף שדה של הכ"ש ור"י פליג עליו וס"ל דלא שייך בכ"ש ראש תור אלא יזרע בה המין הזה של הבית רובע ואינו יכול לחלוק ע"י ראש תור לעשות הכ"ש לשדה אחרת ומודה ר"י דשיעור בית רובע ומחצה יכול לחלוק אותה ע"י ראש תור לב' שדות ויזרע חצי רובע מכאן ממין זה וחצי רובע מכאן ממין אחר וחצי הרובע שבינתים יעשה ראש תור ממין זה בזה וממין זה בזה ע"ז פריך מתניתא פליגא על ר' יוחנן היו לו שדות אחת זרועה חיטין ואחת זרועה שעורין מותר להביא תלם בינתיים ולהכשיר הב' מינין הללו ע"י שיעשה אותן לב' שדות ע"י ראש תור ויביא בינתיים תלם ולזרוע אחת חטה ואחת שעורה ר"ל דיהליך התלם לשנים כגון דאם הי' אורך התלם לערך ב' אמות יזרע חצי אמה מחיטין וחצי אמה שעורין כעין ראש תור ונמצא דהוי ראש תור מן חיטין נכנס לתוך שעורין וראש תור מן שעורין נכנס לתוך חיטין ומדלא יהיב שיעורא בהאי תלם משמע מזה אפילו בתלם כ"ש ונכנים רק חיטה אחת לתוך שעורין ושעורה אחת לתוך חיטין כדקתני אחת חטה ואחת שעורה נמי הוי ראש תור כדמסיק מפני שהחיטין נראות כסוף שדהו של חיטין ושעורין כסוף שדהו של שעורין ואם כן קשה על ר' יוחנן ומשני דר' יוחנן פתר לה כראב"י דראב"י אומר אפילו חטה אחר חטה ר"ל ב' חיטין רק בזה אחר זה נכנסת לשל שעורין וכן ב' שעורין רק זא"ז נכנסת לתוך חיטין מותר משום דזה הוי כסוף שדה כדמסיק מפני שחטה אחר חטה הנכנסת לתוך שעורין חטה ר"ל היא סוף שדה חטה וכן בשעורין וזה הנ"מ בב' חיטין אפילו דאין כאן אלא ב' חיטין אבל מכיון דהוי בזא"ז נקרא סוף שדה ונקרא שדה

והולך ובקטנה שאין בה כ"כ נידון המשך על פי רובה ואח"כ מיצר והולך והשתא מה אם אלו חכמים שנתנו שיעור משך התחלת ההרחק לגדולה ולקטנה לא נתנו שיעור חכמים דמתני' שלא נתנו כלל שיעור למשך המרחק אפילו בשדה גדולה לכ"ש שלא יתנו שיעור למשך המרחק בקטנה אלא הכל לפי מה שהיא :

הלכה ז מתני' היה ראש תור חטים נכנס בתוך של שעורים. כלומר שלא היתה סמוכה בלדה אלא קרן זוית של חטים נכנס ונוגע בתוך שדה שעורים וראש תור הוא כמין משולש והוא שם תכשיט של אשה מל' תורי זהב נעשה לך ועל שם זה קורין כל זוית המחודדת ראש תור וזה מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו של חטים שנוגע בשל שעורים והן מובדלין זה מזה לפיכך א"צ הרחק שניכר הוא שלא נזרעו בערבוביא: שלו חטים ושל חבירו מין אחר. סמוך אצל שלו ואין כאן איסור בזה דלא הקפידה התורה אלא כלאים בתוך שדה שלו שנאמר שדך לא תזרע כלאים ולפיכך מותר ג"כ לסמוך לו אצל שדהו של חטים מאותו המין של שדה חבירו לפי שזה נראה כסוף שדה של חבירו ואינו נראה ככלאים: שלו חטים ושל חבירו חטים מותר לסמוך לו. בצד שדה שלו סמוך לשדה חבירו תלם של פשתן לפי שאין דרך לזרוע תלם אחד של פשתן והרואה יודע שלא נתכוין זה אלא לבדוק שדהו אם ראויה היא לזרע פשתן אם לאו אבל לא תלם של מין אחר שדרך לזרוע ממנו אפילו תלם אחד בלבד ואע"פ שלא זרעו אלא לבדוק שדהו הרואה אומר לצורכו הוא שזרעו ליהנות ממנו ולהכי נקט שלו ושל חבירו לאשמעינן הדיוקא בהתירא דפשתן דבכה"ג אע"ג דכשזורע אותו התלם ביניהן נראה הוא כמו באמצע השדה אפ"ה מותר ולאפוקי בתוך שדה שלו ס"ל לת"ק דאסור לזרוע אפילו תלם של פשתן שאין דרך לזרוע באמצע השדה כדי לבדוק וכן נמי לאשמעינן דתלם של מין אחר אסור אפילו בינו לבין חבירו הואיל ושלו ושל חבירו מין אחד הוא ולהכי נקט שלו חטים ושל חבירו חטים : ר"ש אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. מותר לסמוך אצל שדה חבירו והכי מפרש לה בגמ' : ר' יוסי אומר אף באמצע שדהו. שנזרע בה איזה מין מותר לבדוק בתלם של פשתן לפי שהכל יודעין שאין מתכוין אלא לבדוק שדהו ולא לקיים הפשתן ואין הלכה אלא כת"ק בלבד : **גמ'** ריש לקיש בשם חזקיה וכו'. פלוגתא דר"י ור"ל הבאתי בהלכה דלעיל גבי או ייבא כהאי דאמר ר"ל וכו' ושם פירשתי וכן הובא בסוף פרק דלעיל : מי שיש לו בית רובע וכל שהוא. כלומר שיש לו שדה אחת והיא כבית רובע ואללה שדה כל שהוא ונראית חלוקה מאותה שדה בית רובע : אותו כל שהוא זורע לתוכו כל מין שירלה. ואפי' אינו מאותו המין שהבית רובע נזרע בו דמכיון שהכל [רואים] שהוא חלוק הוא מהבית רובע הוו להו כשתי שדות חלוקות זו מזו וזורע בזו חטים ובזו שעורים ואין כאן כלאים : א"ר יוחנן אינו זורע לתוכו אלא מין אחד בלבד. כלומר מאותו המין בעצמו שנזרע בבית רובע דס"ל לר' יוחנן שאע"פ שחלוק הוא מהבית רובע הואיל ואינו אלא כ"ש בטל לגבי בית רובע וכשדה אחת חשיבי ואינו זורע בשתיהן אלא מין אחד : מודה ר"י שאם היה. בהשדה בית רובע ומחצה שהוא זורע חצי רובע מכאן כלומר שזורע מין אחד בהחצי רובע מכאן ומין שני בחלי רובע מכאן ואותו חלי רובע שבאמלע : נידון לכאן ולכאן. כלומר שנידון להפסק בין לכאן ובין לכאן ואין זורעין בו לא ממין זה ולא ממין זה דכיון דאין כאן בשדה זו אלא בית רובע ומחצה די בהפסק של חלי רובע בין שני המינין שזורע מכאן ומכאן : מתניתא פליגא על ר' יוחנן. ברייתא בתוספתא פ"ב והועתקה כאן קלת בנוסחא מהופכת וקלת בטעות וה"ג התם היו לו שתי שדות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים היה חורש ומכנים חטים בתוך שדה שעורים או שעורים בתוך שדה חטים מותר (מפני שהחטים נראות כסוף שדה לשעורים) ראב"י אומר אפילו חטה אחר חטה נכנס : לתוך שדה שעורים או שעורה אחר שעורה נכנסת לתוך שדה חטים מותר מפני שחטין נראות כסוף שדה לחטין ושעורין נראות כסוף שדה לשעורין היו לו שתי שדות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע אחת חטה ואחת שעורה היתה חטה אחת מובלעת בתוך שדה שעורים או שעורה אחת מובלעת בתוך שדה חטים אסור ע"כ מהתוספתא ולפי הנוסחא דמייתי הכא היתה הגי' לפניהם מהופכת דגרסי הך סיפא היו לו שתי שדות וכו' מותר לעשות ביניהן תלם וכו' קודם דברי ר"א בן יעקב ואח"כ היתה חטה אחת מובלעת וכו' שזהו מדברי ר"א בן יעקב והשתא מקשי ליה לר' יוחנן מהאי בבא דסיפא דקתני היו לו ב' שדות אחת זרועה חטים וכו' מותר להביא תלם בינתיים כל"ל כמו שהוא שם כלומר יעשה תלם ביניהן ויזרע אחת חטה וכו' בין חטה ובין שעורה מותר לזרוע שם מפני שכשזורע חטה נראית כסוף שדה זו של חטים ושעורה נראית כסוף השדה של שעורים ואין כאן ערבוב וקשיא לדרבי יוחנן דאוסר לזרוע בתוך חלי הרובע שבאמלע ומי גרע אותו חלי הרובע מתלם שבין שתי שדות דמותר לזרוע או ממין שדה זו או ממין שדה זו ומה עבד לה רבי יוחנן להאי ברייתא דתלם: פתר לה. ר' יוחנן לשמעתיה דילי' דס"ל כר"א בן יעקב דקאמר אפי' חטה אחר חטה וכו'. כלומר אפי' שבולת של חטה אחר שבולת חטה זו אחר זו יולאין מתוך שדה של חטים ונכנסות לתוך של שעורים וכן של שעורים לתוך של חטים מותר וקאמר הש"ס

מראה הפנים

תור הבא מחורבה אסור ועוד היותר נראה דאף לר' יוחנן דהתם דס"ל יש דין ראש תור בערוגה מ"מ ס"ל הכא דבחורבה אסור מטעמא דחיישינן כיון דהמקום חרב ופנוי יזרע עוד סביב סביב ויתבטל הסיכר ועיין לקמן בשמעתא דערוגה בריש פ"ג ביתבאר לך וע"כ לומר כן ודע דהא דתנינן גבי ראש תור נכנס וכו' לאו שנכים בתוך השדה של זרע אחר ממש אלא כלומר נכנס בסמוך לה ונוגע בה ואין שם הרחקה והבדל כלל וכן הוא מדויק בל' הרמב"ם שכתב בכל כיוצא בזה ל' נגיעה דאילו נכנס ממש הרי כאן ערבוביא וכמ"ומה שאין זה צריך לפנים ועיין במ"ש התוי"ט בדקדוק הכ"ף כסוף שדהו ואפשר דמדנכנס וכו ואין מקום לזה להמדייק בל' הרמב"ם :
מפ

שנויי נוסחאות (סו"ז) כסוף בד"ו בסוף, (סוכ"ד) כסוף בד"ו בסוף. (סוכ"ה) בסוף בד"ו בסוף. (סו"ל) הנכנסת בד"ו נכנסת.

פירוש מהרא"פ

מותר : **אפילו** בינו לבין חבירו שיש שדה לחבירו בסמוכה לזו ומשויין משרין אין צריך הפסק ביניהן אלא ב' אמות ואילו לא נעשית משרין ק"ל דאסור לזרע ביניהן מין אחר אבל אי עשויים משרין מותרין בהפסקה זאת אפילו נזרע מין אחר ביניהן דיינינן שכל למשרין כמש שבטל שם שדה מן השדה כאי מין אחר נחשב למשרין : **אף** בחורבה כן היכי דשדה עשויין משרין ואידך שדה שאללה נחרבה וגם נשתייר מתנה אלא מעט וסמוכים הן זו לזו אלא ג' תלמי' ביניהן חשבינן לאותה מעט כמי מישר פס השדה הזו ואין צריך להרחיק בית רובע שבטל מתנה עם שדה: **או** ייבא או יבא בה כי הא דריש לקיש ובלא"כ מותר דר"ת הבא מחורבה היא וחשבינן לאותה מעט בר"ת הבא מחורבה ומותר אפי' נכנסה לתוכה כ"ש הבא מותר : **מתחיל** בית רובע כו' וג' תלמים דמתני' אסוף הפסק קאי אבל מתחלתו מתחיל בית רובע כמו בב' שדות ובית רובע היא עשרה אמות ומחצה : **ולית** ליה לר' כו' כיון דמצריך בהתחיל בית רובע מ"מ דנפן לכם דין שדות וכי ס"ל לרבי בב' שדות שאין צריך בית רובע ממש דהייתו עשרה ומחצה על עשרה ומחצה כדתנן לקמן במתני' : **תמן** במרובע ב' שדות גדולות מרובעים הוא דצריך ב"כ מרובע והכא במישר מיירי לפיכך סגי ליה במתחיל בית רובע : **ולית** להו לרבנן דפליגי עליה דרבי דין מישר דאין צריך מרובע מ"מ כמו בשדה גדולה דאי אית להן במאי פליגי : **סוף** מישר לרבי והוא ג' תלמים מח"מ מישר לרבנן וכדכי איתא לעיל : **היתה** שדה קטנה עד היכן צריך להיות מיצר והולך לפי שרחם מאי רבנן שנתנו שיעור לקטנה עד רובה לפיכך מבעי' אם לחכמים נמי צריך עד רובה או אפי' פחות מזה : (עד כאן שייך לעמוד הקודם): **חמשים** אמה בזה שיעור בית קאב שהיא חמשים אמה כיון שעשה כשיעור שדה תו לא צריך ובקטנה מועט ניכר בה עד רובה של שדה צריך שלש תלמים ושדה גדולה ושדה קטנה להו הש"ס עד היכן הן : **שנתנו** שיעור הפסק ג' תלמים עד חמשים אמה לא נתנו עד רובה : **חכמים** שלא נתנו אף לגדולה שיעור עד היכן מיצר והולך כ"ש שאין שיעור לקטנה מיצר והולך : **מתני'. ראש** תור קרן זוית של שדה נכנסת לאמצע שדה שניה וניכר אחרת : **שנראה** כסוף שדה ואם השדות משני מינים מותר: **מאיתו** המין מותר לסמוך של שדה חבירו אצל שדה שלו ואין נראה בכלאים מפני שהוא נראה כאילו הוא בא מצדה בסוף שדה חבירו ובלבד שיסמכה לשדה חבירו ג"כ אבל אי לא סמכה לשדה חבירו או שהוא לשניים אסור : **תלם** של פשתן דאין דרך ליזרע תלם א' של פשתן והרואה אומר לבדוק אם טובה ליזרע עליו פשתן אבל של מין אחר אסור אפי' זרעו לבדוק שהרואה אומר כדי זרעה : **אחד** זרע של פשתן כו' אסור : **אף** באמצע שדהו כו' דהכל יודעין דליבדוק גמ' . **היה** ראש תור משמע שהיה כן מתחילתו כגון שזרע כל השדה וקרן א' נכנסת לם אבל אי לא היה כאן ר"ת כבר אלא ע"י שנחרב כל השדה ונשתייר מקצתו נעשה ר"ת **וכל** שהוא כו' לשיטתו אזיל דהו"ל אותו כל שהוא כר"ת : **מין** א' בלבד היינו מין בית רובע ולכאן וזורע בשני חלאים שמולם לם ב' מיני' וחלי רובע שבאמלע אינה זרועה כלל והיא **גיפא** וס"ל בית רובע מקום חשוב וכן לאידך גיפא ומותרין אבל כ"ש לא כיון דלא דיינינן

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

הש"ס דדייקין טעמא דמותר מפני שחטה אחר חטה נכנסת לתוך של שעורים ושעורה אחר שעורה וכו' כלומר וקיבת חטים שבכאן ע"ש הוא וכלומר דוקא בכה"ג הוא דמותר מפני שכל החטים הנכנסות לתוך של שעורים נראין כסוף שדה חטים וכן השעורים בתוך של חטים נראין כסוף שדה שעורים כדקתני בתוספתא בהדיא להאי טעמא. אבל אם היתה חטה אחת מובלעת וכו'. כלומר שהיא מעורבבת בתוך של שעורים או איפכא ואינן נכנסות רצופות זו אחר זו להמין אחר אסור וכדקתני בסיפא דהתוספתא בהדיא ומשום דזה נראה כערבוביא והשתא מפרש לה ר' יוחנן לההיא דר"א בן יעקב דפליג אדינא דת"ק ור"ק דודאי מן הדין אפי' חטה אחר חטה נכנסת לתוך של שעורים היה מותר אם הן רצופין זו אחר זו בדוקא אלא משום שאי אפשר שהחטה ושעורה שמזרעין באותו הלם שיהו החטים רצופות זו אחר זו אלא החטים ושלא יהו מעורבבין עם שבולת של שעורה ביניהן וכן השעורין שאצל השדה שעורין ושהן מעורבבין ומובלעין אלו בתוך אלו והאי אסור ולפיכך לרא"בי אסור לזרוע בתלם שבין ב' המינין ור' יוחנן נמי אוסר לזרוע באותו תלם הרובע שבאמצע מתוך טעמא גופיה והיינו דפתר לה כראב"י: מה אנן קיימין. על המתני' קאי והאי דהתירו לסמוך תלם של פשתן בין שדה שלו לשל חבירו ופליג ר' יוסי וס"ל אפילו באמצע שדהו מותר: אם במתכוין לבדוק שדהו. א"כ מ"ט דרבנן דפליגי הא אף באמצע שדהו מותר שזה אינו זורע לקיים כ"א לבדוק שדהו: אם בשאינו מתכוין לבדוק. שאנו יודעין שזה אינו מתכוין לבדוק ואפ"ה התירו חכמים בינו לבין שדה חבירו מפני שזה נראה כסומך לשדה חבירו ובהא לא איכפת לן דעיקר כלאים שאסרה התורה דוקא בשדה שלו הוא דאסרה כדפרישית במתני' א"כ לאו משום האי טעמא קפיה: למה לי זרע פשתן אפי' שאר כל המינין. כלומר מ"ש זרע פשתן שהתירו הא אפי' שאר כל המינין יהו מותרין ואמאי קתני ולא של מין אחר: במתכוין. ומשני לעולם במתכוין לבדוק אנן קיימין ובהא פליגי דר' יוסי לא חשש למראית עין שהרואים יאמרו זה נתכוין לקיים הוא מפני שאין דרך לזרוע לבדוק באמצע השדה אלא בסוף השדה ורבי יוסי לא חייש להא ורבנן חששו למראית העין ולפיכך אסרו באמצע שדהו אפי' הג' מתכוין לבדוק מפני הרואים וכדאמרן: דר"ש היא. על הא דר"ש גופיה במתני' קאי וכלומר דר"ש לטעמיה הוא דאזיל כדאמר לקמן בפ"ז גבי כלאי הכרם דתנינן שם המסכך את גפנו ע"ג תבואתו של חבירו ה"ז קידש וחייב באחריותו ר"י ור"ש אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו והך ליתנא דקידש לא שייכא אלא גבי כלאי הכרם דהכלאים אסורין בהנאה ומקודשין כקדש כדכתיב פן תקדש המלאה הכרם אבל גבי כלאי זרעים כדאיירי הכא במתני' אין איסור בהן ואין קידוש כ"א האיסור הוא על בעל השדה שמקיים הכלאים וחובש אותן כעין דאמר לקמן והלכך ר"ש ס"ל נמי במתני' דאחד זרע פשתן ואחד כל המינין מותר לסמוך אצל שדה חבירו שאין אדם אוסר משום מקיים כלאים על חבירו כמו דס"ל גבי כלאי הכרם אין אדם מקדש דבר שאינו שלו ולהכי קאמר בלישנא דר"ש היא ולא קאמר ר"ש כדעתיה כדאמר בעלמא משום דהתם ר' יוסי נמי כר"ש ס"ל ובמתני' לא פליג אדת"ק אלא בתלם של פשתן דוקא כדלעיל והלכך קאמר דר"ש היא כלומר סברת ר"ש היא דמדמי דינא דמתני' לכדקאמר גבי כלאי הכרם אבל ר' יוסי לא מדמי לה משום דהו"ל וככלאי זרעים אין האיסור חל עליהן אלא האדם הוא שאסור לזרוע וכן לקיים אפי' לא זרע הוא בעצמו מפני מראית העין: אין אדם חובש דבר שאינו שלו. כלומר שאינו אוסר משום חובש וסומך כלאים בדבר שאינו שלו וכדמסיק ר' יונה לסברת רב דכר"ש הוא דאתיא דכשם שהוא סובר גבי כלאי הכרם שאין מקדש דבר שאינו שלו כך סובר בדינא דמתני' אין אדם חובש כלאים דבר שאינו שלו לשוות חל האיסור על חבירו משום מקיים כלאים דמדמי לה לדינא דהתם וכר"ש: ברם כרבנן לא אתיא. כלומר אפי' להך רבנן דס"ל גבי כלאי הכרם כר"ש כמו ר' יוסי אפ"ה לא מדמי לה דינא דמתני' מטעמא דאמרן:

הלכה ח מתני' אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע. חריע הוא מוריקא בלשון הגמ' והוא כרכום יערי והך מתני' בבין השדות מיתפרשא וכהאי דתנינן לעיל שלו חטים ושל חבירו מין אחר מותר לו לסמוך מאותו המין אבל לא מין אחר כדפרישית לעיל והיינו נמי דקתני הכא דהא דאמרינן דאין לסמוך מין אחר בין שדה שלו ושל חבירו שזרועים בהם שני מינים והאי דינא איכא נמי בשני מיני ירקות בשלו ובשל חבירו דהיינו הך ולפיכך קמ"ל הכא דבכל המינין אין חילוק בין שני מיני תבואה ובין שני מיני ירקות שזרועים בשדה שלו ובשל חבירו שאסור לזרוע ביניהן תלם של מין אחר מלבד בחרדל וחריע דבהו יש חילוק בין מיני תבואה לבין מיני ירקות דאם השדה שלו ושל חבירו זרועין הן משני מיני תבואה או אסור לזרוע ביניהן גם אלו ב' מינין חרדל וחריע כמו שכל המינין האחרים אסורין הן כדדייקינן ממתני' דלעיל אבל אם אלו שתי השדות שלו ושל חבירו משני מיני ירקות הן זרועין מותר לזרוע ביניהן אחד משני מינין הללו חרדל וחריע וטעמא דמילתא לפי שהחרדל והחריע אינם מזיקין לתבואה ולפיכך מדקדק העם לזרוע תלם אחד בין השדות מחרדל וחריע והלכך אסורין הן מלזרוע בין השדות שאמרנו מפני מראית העין שהרואין יאמרו ניחא להו לקיים כלאים בשדותיהן אבל בין מיני ירקות מפסידין אותן ומזיקין להן והרואין יאמרו לבדוק שדהו זרע שם ועומדין לעקור הן: וסומך לבור. אבל מינין אחרים קאי שאם יש כאן שדה זרועה תבואה ובתוכה מקום בור שאינו חרוש וזרוע סומך שם זרע אחר וכן סומך אצל הניר והוא מקום שאינו חרוש: ולנפה. גדר אבנים סדורות בלא טיט: ולדרך. אפי' דרך היחיד שהוא ארבע אמות מפסיק בין שתי שדות מותר לזרוע מין אחד מכאן ומין אחר מכאן: ולאילן שהוא מיסך על הארץ. שאין נופו גבוה מן הארץ ג"ט אם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחר: ולסלע. הא קמ"ל דאפי' סלע בעינן שיהא גבוה עשרה ורחב ארבעה ובפחות מיכן אינו מחולק להפסיק:

רידב"ז

שדה דחיטין אבל אם היתה רק חטה אחת מובלעת בתוך השורין לא נקרא סוף שדה חיטין ועי"כ הוי כלאים ואם כן הברייתא דתלם הוא כראב"י דהוי התלם של ב' חיטין כזאת"ו משה"כ בכ"ש דאינו יכול להכניס רק חטה אחת מהכ"ש לתוך החיטים או השעורין לא מהני ולא הוי ראש תור בזה: מה אנן קיימין אם במתכוין לבדוק אפילו באמצע שדהו מותר. וקאי על מתניתין שלו חיטין ושל חבירו חיטין מותר לסמוך לו תלם של פשתן. ור' יוסי פליג וס"ל דאפילו באמצע השדה מותר ע"ז פריך על הת"ק דהיכי מיירי אם במתכוין לבדוק אפילו באמצע מותר ואם באינו מתכוין לבדוק מה לי של פשתן מה לי שאר המינין [כן גי' הסמ"א ז"ל ועיין בתוי"ט ז"ל] ומשני דלעולם במתכוין לבדוק ופכ"ז באמצע אסור דבאמצע פכ"פ חיישינן למראית העין ובזה נחלקו הת"ק ור' יוסי. דר' יוסי לא חשש למראית עין. ות"ק חשש למראית עין:

תני

(גמרא)

אחר שעור' נכנסת לתוך של שעורין. אבל אם היתה חיטה אחת מובלעת לתוך של שעורה או שעורה אחת מובלעת בשל חיטין הרי זה אסור. מה נן קיימין אם במתכוין לבדוק אפי' באמצע שדהו מותר. אם בשאינו מתכוין לבדוק למה לי זרע פשתן אפילו שאר כל המינין. במתכוין לבדוק אנן קיימין. רבי יוסי לא חשש למראית העין. ורבנין חששו למראית העין. רבי שמואל בשם רבי זעירא דרבי שמעון היא דרבי שמעון *אמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. רב אמר אין אדם חובש דבר שאינו שלו. אמר רבי יונה אתיא דרב כרבי שמעון כמה דרבי שמעון אמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כן רב אמר אין אדם חובש דבר שאינו שלו. ברם כרבנן לא אתיא:

הלכה ו מתני'

אין סומכי' לשדה תבואה חרדל וחריע. אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע. סומך לבור (ול.ור) [ולניר] ולנפא ולדרך ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחי' ולחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ולאילן שהוא מיסך על הארץ ולסלע שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה:

אין

גליון הש"ס וציון ירושלים

מראה הפנים

מה אנן קיימין אם במתכוין לבדוק וכו'. כפי"מ כתב בכאן ובדפוס סירולצאי כגי' מעובבת מפני' שהיא קשה לו מאי האי דקאמר אם בשאינו מתכוין למה לי זרע פשתן אפי' שאר כל המינין וכבר פירשתיה דהטעמא דהאריכא דהסוגיא קאי אי מוקמינן בשאינו מתכוין לבדוק וא"כ אפי' כל המינין יהיו מותרין כמבואר בפנים ולישנא דלמה לי בכלאי ש"ס הוא ליכנא מאי איריא הו מאי שנא ואין כאן לשבש כלום:

אין אדם חובש דבר שאינו שלו וכו'. וגי' הראב"ד ז"ל בהשגה פ"ט ג' סימן אין אדם חובש וכו' ע"ש ובמה שהשיג על מה שכתב הרמב"ם דאצל שדה חבירו לא בעינן הרחקה והבדל כלל וכו' וכתב הכ"מ דגם רבינו לא סבר וכו' ולאו יודע לכוון זה בלשון רבינו שהרי כתב מותר לחבירו לזרוע בצד שעורים כדכתב בפשט שנאמר שדך לא תזרע כלאים ומינו ראוי לדרש כזה מברייתא דת"כ פ' קדושים דדריש גבי כלאים דכרכשם היו

לי אלא בנמצך מנין לנמסך על כסמות אחרים של אחרים על כל בנמסך של אחרי' של אחרים מנין [פי"ל אם] תקתי [תסמוך] כלו' מדכתיב תסמוך ב' רבים לרבות אפי' שלך על כל אחרים ואלי אם הקתי תסמוך לא קאי אלא על כלים הרבעי' והלכבם כדדרים בסנהדרין דקרא שדך לא תזרע דוקא שדך קאמר דאין לנו לרבות רק של אחרים ונראה דמזה למד לומר כן ומכאן לקים לפי גי' בלפנינו חובש ודרי כאן מיירי בין שדה שלו לבין של חבירו לענין האיסור של זרע מין אחר דלרבנן אסור כמבואר בפנים וכמ"ש גם ברמב"ם שם בזה. וחובש מל' כשמעיה וקבירה וכניס: מל' נלא הדיס חובש. מחובשי בית המדרש וכן מל' מקובר הוא כדמציו והנוס את תמורו תרגומו וחריו ויכנס את מפניו תרגומו נ"ל וחריו וכלל אחר כי כמקובר מזורז הוא ותובשי בית"מ ג"כ הוא ממון ומקובר בו וכן תנוב בבית באסורין והכלה כרכם והמגלה לקמן בגל' מ' חובשין את סבוכה

פירוש מהרא"פ

נבים חובש ואסור: מותר לסביה תלם בינתיים גרסי' ושל כהנם יעול לזרוע הליו של רוחבו מיעים ואינך אליו שעורים ולא נחשב בית רובע שבינתיים בפני עלמו וס"ל ב' מינים נתוכו אלא כחיטים נראו כאלו באין מסוף בדה חיטים וט' מ"מ דמותר לזרוע כ"ש אצל שדה שסברי האי תלם נחשב כב"ש דמינך בדה של חיטים וכיאך זרע בו נ"כ בשורים אלא המריק שדה חיטים לעלמה וכ"ש לעלמו כר"ת הואיל ואוכה שדה של שעורים אלא כאי כ"ש המריק האי כ"מ מגדה גדולה באה וס"ל כר"מ וכן לסיפך אבל אם אין כאן שדה אלא אלא חיטה א' נכנסת לתוך בשורה אסור דלא אמריק עם כ"מ: ושעורה אחר שעורה נכנסת לתוך של חיטים שעורים נלסין: אבל ס' דאין חיטה אחד נכנסה כ"ם וא"ל בסיס חלם סוה ממעילת בשדה עד סופו ואפ"ה מותר דלא נמינן בית רובע בינתיים כמו בין השדות דסיכי דזומשת השדות ממחולה נריך שפסק בית רובע אבל לא אם מולם את"כ לסמוך דמדמה הרמב"ם ז"ל לא נראה כן במחיצה אלא שאין התלם הזה אלא בבית רובע שהיה בינתיים ואי נראה מפיר בסוף מדה וכר"ם: מה אנן קיימין דמתני' קאי ואדרבנן: אם אינו מכוון ואפ"ה מותר בינו לבין חבירו אפי' מין אחר נמי יהא מותר דכיון דאין הטעם משום לבדוק מ"מ פשתן מאשר מינין: (פד כאן שייך למשוך קודם): ורבנן חששו נמ"מ ואמאי איתא מ"מ עפי נפיק אסרו אפי' פשתן באמצע בדהו ולא למימרא דלי"ו לא חשש נמ"מ אלא רבנן חששו עפי למראית עין אפי' בפשתן ור"י לא חשש בפשתן: דר"ש היא כלומר הא דאמר ר"ש במתני' א' פשתן כו' מחמת שבווייהו מותרים וכן פי' כר"מ דהא אדרבנן קאי דמתירין פשתן וכן הוא לכון כאומר פ' זה וא' זה דנקט שסיכר כפסיעות בריגה כדאמרינן בעלמא א' יבנה וא' כל מקום ס' אול לטעמי' דס"ל אין אדם מקדים כו' לקמן בפרק כמצריך ס"פ ס"ל אין חבירו יכול לאסור עליו אפי' מין אחר מותר ובמתני' פירשתי לאיסור כפי' שמפרשים: חובש שתותו של חבירו מד' רוחות ממין אחר ולאסרו כדין חובש דאין אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו: מתני': חריע כרכום יערי' ושני המינים אלו מפסידין התבואה ואם לא בבעל השדה זרעם והולם בקומון לא כיון מנים לאמר לכמון אינו כמינים שמפסידין לתבואתו הלכך נראה כמקיים כלאים: לשדה ירקות שאינו מפסידים לירקות ואמרו של אדם אחר כן ובשל סירקות אינו מקפיד שאין מפסידין לו: וסומך לבור אם יש בשדה תבואה מקום בור שאינו חרוש וזרוע סומך בו זרע אחר: ניר מקום חרוש ואינו זרוע: נפה גדר אבנים סדורות כפין עומס בלא טיט: ולדרך אם דרך היחיד מפסיק בין ב' שדות מותר לזרוע שכל אחד מין אחר: מיסך שאין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים אם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחר דכגדר דמי ולסלע גם

חתם סופר

רבי שמואל בשם רבי זעירא דרבי שמעון היא ומו' ועי' בר"ש בפרקין שכתב לומר ומתוך דלא מיתסר משום חבירו לא מיתסר נמי משום דנפשיה. ולא קשה מחולין דף מ' דמשני דאית ליה שותפות בגוים דכבר יישב זה הרב ר' אהרן קלוי בנבדק הבית בית א' ס"ק שער א' דכלאים שאני דלא נאסר אלא בניחא ליה וסבירא ליה נהאי תנא דניחא לשלטו בעלים בעינן פי' כיון דלא ניחא להברו לא מתסר כלל אפילו דידיה:

גליון הש"ס וציון ירושלים

ᵃאין מקיפין חרדל כו'. ע' במפרש כאן: וע' במפרש בתוספתא פ"ב. וע' בקול רמז ובכים דוד.

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ב.

שם

גמ' כיני מתניתא אין מקיפין הא לסמוך סומכין. אע"ג דבכל מקום מלינו דמקיפין לשון סומכין הוא כמו לתרוס מן המוקף אין מקיפין ב' קדרות והרבה כיוצא בזה הכא הכי קאמר דהא דקתני אין סומכין לאו דאסור סמיכת חרדל וחריע לתבואה בא־זה אופן שיהיה הא ליתא דהא אשכחן בברייתא דמייתי לקמן דלפעמים מותר לזרוע בתוך שדהו של תבואה שורה של חרדל וחריע וכגון שהיא שורה ניכרת בפני עצמה שיש בה אורך עשר אמות ומחצה אלא הא דקתני אין סומכין אין מקיפין הוא והיינו במקום דשייך ליסנא דמקיפין על הסמיכה וזהו מבחוץ לשדה וסמוך לה וכגון בין שדה שלו לשל חבירו וכטעמא דפריסי' במתני' לפי שאין מזיקין הן לתבואה ומדרך העם לזרוע מהן בין השדות ואסור משום מראית העין שיאמרו שהן מקיימין כלאים בשדותיהן: הא לסמוך סומכין. כלומר שמלינו לפעמים דמותר לסומכן ואפי' בתוך שדהו וכגון שיש בשורה שיעור דתני בברייתא דלקמן כדפרישית: מתני'. דקתני אבל סומכין לשדה ירקות סתמא דר' יודה היא: דתני. בתוספתא פ"ב: אלא לחסיות בלבד. דברים החריפים והחמוצים לפי שהחרדל והחריע הם נפסדים ומפסידין אלו ביותר: ערוגיות קטנות של ירק. שהן הן נפסדין ביותר ולא חיישינן למראית העין כדפרישית במתני': תני. בתוספתא שם והתם גרים לה שרבי אומר כן: על רוחב מלואו. ובתוספתא לא גרים הרוחב אלא

תני מותר הוא אדם לזרוע בתוך שדהו שורה של חרדל וחריע ובלבד שיעשה אורך השורה כו' על רוחב מלואו. אר"א לא שנו אלא בשדה קטנה. דאז ניכרת השורה הזאת והוי כעין ראש תור אבל בגדולה לא. ע"ז אמר לית הדא פליגא על ר' יוחנן דאמר ראש תור הבא מחורבה אסור. ר"ל דהוי ראש תור הבא מאיליו ולא שעשאו בכיון ומשני תמן לזרעים כאן לירקות: סליק פירקא

גמ' אין סומכין כו'. מהו חריע מוריקא. כיני מתניתא אין מקיפין הא לסמוך סומכין. מתניתין דרבי יודה. *דתני ᶻאין מקיפין חרדל וחריע אלא לחסיות בלבד דברי רבי מאיר רבי יודה אומר לכל מקיפין חרדל וחריע חוץ מן התבואה. רבי שמעון אומר לכל מקיפין חרדל וחריע. רבן שמעון בן גמליאל אומר ערוגות קטנות של ירק מקיפין אותן חרדל וחריע. תני *מותר הוא אדם לזרע בתוך שדהו שורה של חרדל וחריע ובלבד שיעשה אורך שורה אורך עשר אמות ומחצה על רוחב מלואו. אמר רבי לעזר לא שנו אלא שדה קטנה הא בגדולה לא. איזו היא גדולה ואיזו היא קטנה. אם יש בין בד לבד בית רובע זו היא גדולה. ואם לאו זו היא קטנה. לית הדא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר ראש תור הבא (בחורבה) [מחורבה] אסור. תמן לזרעין וכאן לירקות. אף על גב דרבי יוחנן פליג בזרעים מודה הוא הכא בירקות. גריד מותר ליזרע בו כל מין שירצה. אמר ר' יוחנן ובלבד שיעשה שלשה בתוך ששה ושלשה שהן סמוכין לגדר כגריד. היו ג' בתוך ששה ואחד חוץ לששה מאחר שהוצלו אלו אף זה הוצל. היו שנים בתוך ששה ואחד חוץ לששה מאחר שלא הוצלו אלו אף זה לא הוצל. היה שם גריד שורה ושורה גדר ושורה חובשין את השורה גבי של גדר בשדות. שתי שדות זו על גבי זו העליונה סמוכה לחריץ והתחתונה סמוכה

כמה הוא אורך השורה עשר אמות ומחצה וזה עיקר למאי דקאמר לקמיה עלה דלא התירו אלא בשדה קטנה ומפרש לה כשאינה בית רובע ואם השורה אורך י' אמות ומחצה על רוחב מלואו הרי יש בשורה עצמה בית רובע: לא שנו. האי התירא דשור: אלא בשדה קטנה שניכר בה אותה השורה אבל בשדה גדולה שנזרע בה הרבה לא התירו מפני שאין השורה נראית וניכרת בתוכה והוי כערבוביא: בין בד לבד. בין בדי הגבול והקצוות כלו' בית רובע בין הכל זו היא גדולה: לית הדא פליגא על ר' יוחנן. אמתני' קאי דקתני סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע ומשמע שאפי' מעט כעין ראש תור ואינו ניכר לשדה בפ"ע מדקתני סתמא וכי לית הדא פליגא על ר' יוחנן דאמר ברים הלכה דלעיל ראש תור הבא מחורבה במקום חורבה שלא נזרע בלד השדה אם בא לזרוע אצלה זרע מין אחר אסור דמיחזי שהוא מאותה שדה עצמה דלא התירו אלא ראש תור הבא משדה זרועה לצד שדה זרועה מין אחר שנראה כסוף שדה: כאן לירקות. דמודה בהו ר' יוחנן אע"ג דפליג בזרעים וטעמא משום דדרך ירקות לזרוע מהן מעט מעט וכדתנן בפרק דלקמן דמיני ירקות התירו לזרוע בערוגה אבל לא מיני זרעים ונמי מה"ט גופי' לפי שזורעים דרך לזרוע מהן שדות גדולות וירקות ערוגות ערוגות: גריד. קרקע יבשה מותר לזרוע בו כל מין שירצה משום דאין הזרעים יונקין כ"כ זה מזה ומיהת הרחקה בעי אבל לא כ"כ כמו בקרקע לחה ובינונית וכדמפרש ר' יוחנן: ובלבד שיעשה שלשה בתוך ששה. שלשה מיני זרעים בתוך רוחב ששה טפחים והיינו שזורע מין אחד טפח ומניח טפח ומין אחר טפח ומניח טפח ומתלה וזורע מין אחר טפח וזהו שיעור יניקת זרעים כדאמרינן לקמן בפ"ג בערוגה ששה על ששה זורעין בתוכה חמשה מינין ד' בד' רוחות וא' באמצע וכאן זורעים משך האורך ברוחב טפח הלכך שלשה בתוך ששה ובערוגה לא התירו אלא מיני ירקות וכאן אף שאר מיני זרעים דמיירי בשדות כדמסיק לקמן שכל אלו הדינים בשדות אמורין: ושלשה שהן סמוכין לגדר כגריד. כלומר כל ג"ט הסמוכין לגדר בתורת גריד דיינינן להו לפי שסמוך לגדר נעשה הקרקע קשה מחמת בנין הגדר ואם יש עוד ג"ט גריד סמוכין אליהן מצטרפין לששה טפחים גריד וזורעין בתוכן ג' מינין: היו ג' זרעונין בתוך ששה ואחד חוץ לששה. כגון שהיו ז' טפחים וזרע מין הרביעי בטפח השביעי: מאחר שהוצלו אלו אף זה הוצל. אע"פ שאין בין מין הד' לבין מין שאצלו שיעור הרחקה מ"מ מכיון שהוצלו והותרו אלו הג' בתוך ששה הוצל אף זה עמהם: היו שנים בתוך ששה ואחד חוץ לששה. וכגון שאלו השנים נזרעו רצופין דאם יש שיעור הרחקה ביניהם השתא ג' בתוך ששה מותרין שנים מבעיא אלא דמיירי שזרע השנים בתוך ג"ט של הששה והניח שאר המקום של הו"ט פנוי וזרע הג' בטפח שחוץ לששה והא קמ"ל דאע"ג דיש כאן בין השלישי להמין שבצדו ג"ט וסד"א דהוא לבדו הותר והלכך קאמר דהשלישי בתר הני תרתי הוא דגריר ומאחר שלא הוצלו אלו השנים אף זה הג' לא הוצל: היו שם. בשדה גריד שורה על פני משך הרכה מכאן ושורה גדר מכאן: ושורה. כלומר ושורה אחת של קרקע באמצע: חובשין את השורה גבי של גדר. כלומר מושכין וקושרין שורה זו שבאמצע לגבי האי שורה של גדר ולא לגבי שורה של גריד וכ"מ הוא דאם דיינין ליה כשורה של גריד לא הותר אלא שלשה בתוך ששה אבל אם מושכין אותה לשורה של גדר שאצלה א"כ יכול הוא לזורעה על פני כולה והינה נחשבת בתוך שורה של גריד אלא כמו בדין הגדר המפסיק דזורע מין אחד מכאן ומין אחר בלד השני של הגדר מכאן ושורה של הגריד נחשבת בפ"ע ואין שורה זו מצטרפת עמה: בשדות. כלומר כל מה שאמרנו בשדות הוא. א"כ אשלפניו קאי גבי של גדר בשדות שאותה השורה נידונית ונמשכת לשורה של גדר דמפסיק בשדות וכלומר שאינה מצטרפת עם השורה של גריד להיות נחשבת עמהם כאחד כדאמרן: שתי שדות זו על גב זו. שקרקעיתה של אחת גבוה מעל גבי חבירתה: העליונה סמוכה לחריץ. שהחריץ הוא בשדה העליונה בצדה שפס. מתחלקת התחתונה הנמוכה ממנה והיינו העליונה סמוכה לחריץ לפי שהחריץ אינו נראה בתחתונה כ"א בעליונה: והתחתונה סמוכה

מראה הפנים

השורה וכו' והיינו שדנין אותה כמקושרת לשורה גדר שבצדה וההלכה ט' תבושות סמוכות והם שני ענינים כדפרישי' גם תבושות על השורות וסמוכו' על הקרחות ועיי"ש ומסוגיא זו משמע להיא דדברי ר"ש להתירא מתפרשין כדפרישית במתני' ולא כמ"ש הרב לדר"ש דאחד זרע פשתן וכו' לסור לסמוך תלם א' וכו' עיי"ש:

אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע. הר"ב פירש מפני שמינין הללו מזיקין הן לתבואה ומסהמת בעל השדה זרעם אבל למיני ירקות אין מפסידין אותן והרואה אומר של אדם אהר הן ובעל הירקות איני מקפיד עליהן והן הן דברי הרמב"ם בפי' המשנה וקשה על זה דמה בכך שהיה אומר של אחר הן הא מיהת בעל הירקות סבר בסמך כלאים ומקיים אותן והתי"ט הקשה מכה מתני' דלעיל על פי' זה ע"ש והא עפי קשיא אהתירא גופיה דאמאי סומכין לירקות ולפיכך בחיבורו הזר בו וכתב בסוף פ"ג הכלאים כדין משנהינו הטעם בהפך דלתבואה אינן מזיקין וא"כ מדרך הוא לזרוע מהן תלם אחד ואיכא משום מראי' העין אבל לירקות מזיקין הן וכודאי לא יקיים אותן ועומדין לעקור הן וכמו שהסברתי בפנים בהרואין יאמרו לבדוק שדהו עשה אם ראוין למינין הללו וכן מוכח מהתוספתא דמייתי הב"ס דפליגי בהאי סברא דלר"מ אין מקיפין לב"ר מיני ירקות אלא לחסיות בלבד וטעמא דס"ל דאין מפסידין אלא לדברים חריפים או בדברים החריפין מפסידין אותן ולר' יהודה דמתני' אתיא כוותיה מפסידין הן לכל מיני ירקות וא"כ טעמא דאין סומכין לתבואה משום דאין מפסידין הן לתבואה ולטעמא שפי' איפכא במשנה הוא קשה במאי פליגי דא"א לפרש איפכא דר"מ ס"ל דלשאר מיני ירקות מפסידין והלכך אין מקיפין ולדברים חריפין אין מפסידין והלכך מקיפין דזהו נגד הסברא דאדרבה דברים החריפין יותר נפסדין משאר מינין וכן מפסידין אותן והכי משמע נמי בפ' לא יחפור גבי מרחיקין את הכרישין מן הבצלים ואפי' נאמר דהני מזקי הני והני לא מזקי הני כמו דאמרינן התם גבי משרה וירק וכבר פלפלתי בזה בחיבורי שם מ"מ הא מיהת שמעינן דהכרישין הן שמפסידין להבצלים ולפיכך צריך בעל הכרישין להרחיק עצמו וע"ש במה שהבאתי מהאי תלמודא בענין דמדמה נזקין וכלאים אהדדי וכמו שאזכיר מזה אי"ה לקמן בפ"ז ומה שכתב הרמב"ם בחיבורו כדין משנתינו דבין שדה שלו ושל חבירו מיירי כבר הסברתי בזה בפנים שפירשתי לפי דרכו וכלל ג"כ בזה דדקדק הכ"מ שכ ותירוץ הר"י קורקוס והוספתי בביאור זה כמבואר. ועוד נראה דמשמע דהש"ס מפרש למשנתינו בענין זה דקאמר כיני מתני' אין מקיפין הא לסמוך סומכין והיינו מקיפין והיינו סומכין דודאי אין לפרש מל' הקפה ממש וסביבות השדה א"כ הא לסמוך מנלן אהד סומכין אהמהה וזה א"ל לפנים. והר"ש ז"ל העתיק לזה ולא פירש כלום ואם אנו מפרשין דבין שדה שלו ובין שדה של חבירו מיירי שפיר יש לומר דהיינו הא דקאמר דבין בדה שלו ושל חבירו הוא דשייך ליסנא דמקיפין שהוא זורע בין

שנויי נוסחאות (סוי"ס) גבי של גדר בשדות נכי"ר וגגו של גדר כשירות.

פירוש מהרא"פ

לא הצטרך דאין נך מחילה גדולה מזו אלא לאשמועינן דאפילו בסלע נמינן ד' רוחב ובפחות מזה לא במה מחילה להפסיק: (עד כאן בייך לעמוד הקודם) גמ': כיני מתני' הש"ם מגיה המתני' וגלם בה אין מקיפין חרדל וחריע סביב שדה תבואה מג' רוחות אבל לסמוך מותר חרדל וחריע לשדה ומתני' ר"י היא וכדמסיק: **אלא** לחסיות גלסינן והם השום והלוף והבצלים והכריתין כל אלו נקראו הסיות: **על** רוחב מילואו היינו נמי עשר אמית ומחצה שזה שיעור מקום חשוב לעצמו: **לא** שנו דסגי ברוחב מילואו אלא בשדה קטנה אבל בגדולה צריך יותר דלא מינכרא בגדולה בלא"כ: **בין** בד לבד היינו בין ענף אילן לענף אילן זה שעומדין בשני צידי רוחב השדה לסימן לוחב השדה והענפים בולטים הרבה לרוחב השדה: **לית** הדא פליגי על ר"י הא דמתיר רשב"ג להקיף ערוגות קטנות חרדל וחריע כיון דערוגה קטנה היא ס"ל כר"ת ואפ"ה מותר: **הכא** בירקות דדרך ירקות ליזרע אותן ערוגות וה"ל האי ערוגה קטנה כשדה גדולה ולא נחשב לר"ת: **גריד** מקום היבש שבשדה מותר ליזרע בו כל מין ירק שירצה אפילו אינו מינים שבצדדין דמקום הגריד ניכר ונחשב בפני עצמו: **ובלבד** שיזרע ג' בתוך ששה שזורע בגריד ג' טפחים ברוחב כל הגריד והיא חלי שורה שירק דהתם תלם שירק ששה טפחים רוחב וכי זרע אליו אידך חלי נחשב לה וה"ל כתלם מלא כמו שאמרינן לעיל אליבא דר"י בבית רובע ומתלה אבל אי זרע פחות מזה דהיינו ב' טפחים מששה לא נחשב לתלם בפני עצמו ולקמן במתני' תנן ירק בירק ששה טפחים וכן מבואר בפרק שאחר זה: **וג'** סמוך לגדר כגריד דמיא ואי יש שם עוד ג' גריד שבסמוך לו וזורע ממנו ג' טפחים נחשב לתלם בפני עצמו: **היו** ג' בתוך ששה ואחד חוץ לששה כגון שזרע ג' טפחים מגריד ואחד חוץ לגריד אותו טפח נחשב להכי ג' טפחים שהרי זרען כאחת ואף הוא ניצל כמו הג' שבגריד: **היו** שנים בתוך ששה כגון שהניח ד' טפחים בגריד שלא זרע וזרע שנים וא' חוץ לגריד מאחר שהשנים אינן ניצולין אף השלישי אינו ניצל שהיה מקום לומר דהאי א' ינצל שהרי יש בינו ולאידך לה של גריד ששה טפחים שהוא שיעור ירק בירק ששה טפחים אפ"ה הואיל ובאחת זרען אף הוא לא ינצל: **ה"ג** היה שם שורה גריד ושורה גדר ושורה חובשין כו' וה"פ אם יש כאן שורה ואח"כ גריד ואח"כ שורה ואח"כ גדל מותר לחבוש השורה הסמוכה לגדר בשדות ואע"ג דק"ל דאסור לחבוש אפילו כהיק ששה טפחים הכא מותר לפי שיש לשורה זו פתח פתוח לצד הגריד ואע"ג דהגריד נחשב ג"כ כסתום שהרי צריך להפסיק בין ב' השורות ועוד דאם נחשב הגריד בפתוח ליאסרו ב' שורות אהדדי מ"מ מותר הואיל וכן שורות שלימות בקל מתירין לחבוש ושורה שלישית דנקט דעכשיו הגדר נעשה להפסיק דאל"כ היה נראה כמתכוונין לחבוש מדגדר לפניו גדר: **סמוכה** לחריץ עמוק עשרה ורוחב ארבע טפחים שהוא שיעור הפסק בכלאים בגדר והעליונה סמוכה לחריץ והתחתונה סמוכה לגדר ודווקא נקט כה"ג אבל איפכא לא שהעליונה אין מפסיק לה גדר שהיא למעלה מן הגדר והתחתונה אינו מפסיק לה חרין שהיא למטה ממנו אבל בכה"ג יש הפסקה לתרווייהו מותר ליזרע בשדות ב' מינין שהרי יש כאן הפסקה ביניהן כיון שהן עומדים בכה"ג עליונה וחרין וגדר והתחתונה נמצאת יש הפסקה

סמוכה לגדר. דבי ר' ינאי אמרי גדר מותר לזרוע בו כל מין תורבכינה. וגדר יש בו להקל ויש בו להחמיר. היך עבידא פחות מבית רובע מוקרח בתוך שדה תבואה אסור לזרוע בו. הקיפו גדר מותר. בית רובע בבקעה מותר לזרע בו שני מינין. הקיפו גדר אסור. גדר מהו שיציל את הזרעים. גריד זרוע מהו שיציל את הירק. ר' שמואל בשם רבי זעירא שמע לה מן הדא. וסומך לשרשי אילן שיבשו לא אמר אלא יבשו הא לח אסור. רבי יוסי שמע לה מן הדא סומך לבור ולניר ולגפה לדרך ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחים. הדא אמרה שגדר זרוע מציל את הזרעים. אפילו תימא ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחים אין גדר זרוע מציל את הזרעים. שנייא היא הכא שהוא גדר זרוע ואין גדר זרוע מציל את הזרעים. רבי יודן בעי גריד ומשך מהו שיצטרפו. היאך עבידא היה שם מקום אורך עשר אמות ומחצה על רוחב ששה אינו צריך גריד. עשה גריד מיכן מותר לסמוך (שתי) [משתי] רוחותיו. תני רבי יונתן בן יוסי אומר היה שם סלע ארוכה עשרה ורחב ארבעה מותר לסמוך לה משתי רוחותיה. היתה עשרה על עשרה מותר לסמוך לה מארבע רוחותיה:

הלכה ז מתני' [א] הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת מכל מין עושה עשרים וארבע קרחות לבית סאה מקרחת בית רובע וזורע בתוכה כל מין שירצה. היתה קרחת אחת או שתים זורען הרדל. שלש לא יזרעם חרדל מפני שהיא נראית כשדה חרדל דברי רבי מאיר. וחכמי' אומרי' תשע קרחות מותרות ועשר אסורות.

רבי

סמוכה לגדר. או או קאמר כלומר או שיש שם גדר והגדר הוא למטה בינתים והתחתונה היא סמוכה להגדר שאין הגדר נראה בעליונה והא דנקט חריץ בעליונה וגדר בתחתונה משום שכן דרך לעשות החריץ במקום הגבוה כדי שיהו מי הגשמים יורדין למטה והגדר מדקך לעשותו במקום היותר נמוך לפי שעומד וקבוע שם ובעיא היא דקמיבעיא ליה דאגן שנן במתניתין שהגדר שהוא גבוה עשרה וכן החריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה מפסיקין בין השדות ומותר לזרוע מין אחד מכאן בסמוך לו ומין אחר מכאן והשתא הוא דקמיבעיא לן בכה"ג שאין החריץ נראה אלא בעליונה והגדר אינו נראה אלא בתחתונה מהו שמפסיקין ויהא מותר לזרוע סמוך לחריץ בעליונה ממין זה ובתחתונה סמוך לו ממין אחר וכן בהגדר: דבי רבי ינאי אמרי. דלא קמיבעיא להו דודאי מותר. דגדר מותר לזרוע בו כל מין תורבכינה מין מכל מיני שורות שזורעין בהן ונקט חדא מנייהו וה"ה לחריץ וכלומר במקום שיש גדר או חריץ לא איכפת לן דאף שאינן נראין בשתי השדות מ"מ יש כאן הפסק ביניהן וזורעין בזו ממין השורות בסמוך לחריץ או לגדר ובזו ממין שורו' אחרות בסמוך להן: תורבכינה. שורות מל' תורא ברא דעינא בפ"ז דבכורות וכן הרבה בל' הגמ' ולפי שדרך מינין השונים לזרוע אותן שורות שורות הלכך נקט בלישניה על שם השורות: וגדר יש בו להקל. מילתא באפי נפשה כלומר יש בגדר פעמים להקל ופעמים להחמיר כדמפרש ואזיל היך עבידא: פחות מבית רובע מוקרח. אם יש מקום קרחת שהוא פנוי ואינו זרוע והוא פחות מבית רובע והוא בתוך שדה תבואה אסור לזרוע בו לא תבואה אחרת ולא ירק כדתנן לקמן בפרקין שצריך להרחיק תבואה מתבואה וירק מתבואה בית רובע ובקרחת תנן במתני' דלקמן שצריך שיהיה מקרחת לקרחת מקום בור שאינו זרוע בית רובע כחכמים דר"מ ואם הקיפו גדר לאותו מקום מוקרח מותר לזרוע בו כל מין שירצה מפני שהוא כמקום חלוק בפ"ע ודוקא מוקף גדר משום שכל סביבותיו זרוע תבואה והרי זה להקל: בית רובע בבקעה. מקום פנוי בית רובע והוא בבקעה שאינה זרועה: מותר לזרוע בו שני מינין. כלומר אחד מכאן בסמוך לו ומין אחר מכאן בסמוך לו שהרי יש כאן ריוח בית רובע בין מין אחד לחבירו ואם הקיפו גדר לאותו מקום הזרוע מפני המינין אסור שאע"פ שיש ביניהם ריוח בית רובע באמצע מ"מ הגדר עשה אותן כמקום אחד והרי יש כאן כלאים וה"ז להחמיר: גדר מהו שיציל את הזרעים. ומפרש לה הש"ס דמאי קמיבעיא ליה הא אנן תנן דהגדר מפסיק בין הזרעים וקאמר דהכי קמבעיא לן גדר זרוע מהו שיציל את הירק כצ"ל וגריד הכתוב כאן בספרי הדפוס ט"ס הוא כלומר היכא הוא דקמבעיא לן בגדר זרוע כגון שעלה עפר על הגדר וזרע על גביו מהו שיציל את מיני הירק הנזרעים מכאן ומכאן דאיכא למימר הואיל והגדר עצמו זרוע הוא בטל ליה מתורת גדר או דילמא מכיון דאפ"ה גדר גבוה עשרה הוא מציל וזורע מין זה מכאן ומין אחר מכאן: שמע לה מן הדא. דתנינן בתוספתא פ"ב סומך לשרשי אילן שיבשו שהן גבוהין עשרה טפחים וש"מ מדלא אמר אלא יבשו ואינן ראוין לזרוע על גביהן: הא לח אסור. אם עדיין יש

בהשרשים לחלוחית שראוין לזרוע על עפר שהעלו על גביהן אסור ושמעינן שגדר זרוע אינו מציל להפסיק במיני זרעים: ר' יוסי שמע לה. להתירא מן הדא דתנינן במתני' סומך וכו' ולגדר שהוא גבוה י"ט וקס"ד מדקתני גדר סתמא ש"מ אפי' הוא זרוע מציל כל זמן שהוא גבוה י"ט דבגבוה י' לחוד תליא מילתא הדא אמרה וכו': אפ"ת. ודחי לה הש"ס דלא שמעינן כלום מדקתני ולגדר שהוא גבוה י"ט דאפי' תימא אין גדר זרוע מציל ושנייא במתני' דלא מיירי אלא בסתם גדר שאינו זרוע דאילו זרוע הוא אינו מציל את הזרעים דבטל ליה מתורת גדר: גריד ומשך. הקרקע מהו שיצטרפו כדמפרש ואזיל היך עבידא ולענין מאי קמיבעיא ליה: היה שם מקום אורך י' אמות ומחצה על רוחב ששה. וזה אינו בית רובע דאילו בית רובע צריך שיהא גם הרוחב עשר אמות בקירוב: א"צ גריד. כלומר והמקום הזה אין אנו צריכין לומר שהיה גריד דאילו גריד הא אמרינן לעיל דסגי ברוחב ששה וכדמפרש ר' יוחנן אלא כי קמיבעיא לן אם עשה גריד מכאן כלומר שנעשה הקרקע איזה מקום גריד מצד אחד מכאן ומהו שיהא מותר לסמוך מיני זרעים משתי רוחותיו מי אמרינן דאע"פ שאין כאן רוחב של בית רובע אפילו הכי זהו מקצת הרוחב שנעשה גריד מצטרף והגריד שאינו ראוי לזריעה ג"כ מצטרף. עם משך הרחב ששה ומפסיק או דילמא הואיל ואין כאן שיעור רוחב בית רובע דין הכל אינו מפסיק ולא אפשיטא: ארוכה עשרה ורחב ארבעה. אע"פ שאין בגבהה עשרה. אפ"ה מותר לסמוך לה משתי רוחותיה והיינו מכאן ומכאן לארכה דהאורך עשרה כגבוה עשרה דמי אבל משני הצדדין של הרוחב אסור דאין כאן אלא רוחב ד' בלבד ולפיכך אם היתה עשרה על עשרה מותר לסמוך לה מיני זרעים מד' רוחותיה:

הלכה ט מתני' קרחת קרחת מכל מין. שרוצה לזרוע בכל קרחת וקרחת מין א' וקרחת הוא מקום פנוי ואינו זרוע מלשון מקרחתו שנמרט השער ונשאר המקום חלק: עושה עשרים וארבע קרחות לבית סאה מקרחת לבית רובע. שהרי בסאה יש כ"ד רובע של הקב שהסאה היא ששה קבין ושיעור בית רובע פירשתי בריש פ"ב דסאה שהוא עשר אמות ועשר אצבעות שהן שני טפחים ומחצה על רוחב עשר אמות לפי חשבון אמה בינונית שהיא ששה טפחים וכל טפח ד' אצבעות בגודל כיצד בית סאה היא חמשים אמה על חמשים אמה לפי חשבון חצר המשכן שהיה מאתים מאה על חמשים תעשה כ"ה קרחות לבית סאה תהיה כל אחת עשר על עשר קח אחת מהן כדי שישארו כ"ד קרחות ותחלקנה לכ"ד רצועות תהיה כל רצועה הרוחב שני טפחים ומחצה באורך עשר אמות תן כל רצועה מאלו לארכה בכל ראש כל קרחת נמצא כל קרחת אורך עשר אמות ושני טפחים ומחצה על רחב עשר אמות וזהו שיעור בית רובע: וזורע בתוכה כל מין שירצה. דס"ל לר"מ דכיון דמרובעות הן נראות מופרשות ומובדלות זו מזו ולא בעינן הרחק כלל: היתה קרחת אחת או שתים. בתוך שדה תבואה זורען חרדל לפי שאינן נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה אבל שלשה קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה שאין דרך לזרוע מן החרדל שדה גדולה ושאר המינין אפי' שלשה קרחות אינן נראות כשדה לפי שדרך לזרוע מהן הרבה ביחד: וחכ"א וכו'. כמו

שאפרש

עין משפט
נר מצוה

לא
א מיי' פ"ד מכלאים ה"ו טוש"ע יו"ד סי' רצז סע' ב

מראה הפנים

בין השדות והיינו במקום הזיקף והגבול שלהן דלא דמוכרחין אנו לפרש להא דמסיים הא לסמוך סומכין דמשכחת לה שסומכין והיינו כברייתא דלקמן דכשורה של חרדל בתוך השדה מותר כדפרישית בפנים ומיהו כן בברייתא כרבי היא וכך היא שנויה בתוספתא ומדינים אלו והשנויים בהסוגיא כולה מדיני גריד וכיוצא בזה לא הביא הרמב"ם מהם בפירוש ויש שהן נכללין בדבריו ויתבאר מזה בפרקים דלקמן בס"ד:

היה שם סלע ארוכה וכו'. והרמב"ם לא פסק כהאי ברייתא דיחידאה היא ולא הביא בדיני הפסקה בפ"ג כ"א מה דתנן במתני' וכן משמע בכ"מ בש"ס דלא חשיב הפסק אלא הגובה או העומק ולא דנחשב האורך במקום הגובה:

וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות עשר אסורות. מבואר הוא למאי דאמר בגמ' בהדיא היך עבידא תלת ותרתי וכו' וכפי אשר פירשתי בפנים עם שורה אחר לפניך והיינו נמי דקאמר לא תבואות שהכוונה על השורות שלא יהא מקובצות ומוקפות מבחוץ וכלומר אפי' לא יהיו הקרחות סמוכות זו לזו ממש אלא בקרן זוית נוגעות זו בזו וזה לא הוה איכפת לן משום דהוי ראש תור כמו שפירשתי ואבאר עוד לקמן מ"מ מטעם תבואות הוא שלא יזרע בכל קרחת שבקרן זוית שאם אתה אומר שיזרע גם בקרחת הראשונה שבשורה השלישית ומטעמא דהתירא דראש תור א"כ יזרע ג"כ בקרחת החמישית שבה דמ"ש וכן בקרחת הראשונה והחמישית שבשורה החמישית וזה א"א דא"כ

יהיו

שנויי נוסחאות (סו"י) לה נד"ו ליה. (סופ"ו) האיך נד"ו היך.

פירוש מהרא"פ

הפסקה למניין דבלא"ה אין הפסק כלל דהחריץ לא מהני נתתתונה בהיות נכחיה. כשערבוביא לעליונה ובן להיפך בגדר לעליונה: (ע"כ לדף י' ע"ב): תורכבנה כל מין שירצה לשון מעדנים: ומוקרח ל' קרחה שיש סביבו תבואה וה"ל האי אמצע כקרחה והוא אסור מדרבנן כדאמרי' בסוף פ"ק והיכי דהקרחה פחות מבית רובע דשיעור תבואה בתבואה בית רובע במתני' לקמן אסור לזרוע בו באותו בית רובע אלא מין תבואה שסביב לו: הקיפו גדר לאותו פחות מבית רובע מותר לזרוע בו מין אחר של שדות שסביב לו שהגדר מפסיק: בבקעה מותר לזרוע באותו בית רובע שני מינים כדאמרינן בסוף פרק קמא שני מינים בבקע' פטור אע"פ שאינו מפסיק ביניהן כשיעור המפורש במתני' דלמעלה דדוקא בשדה צריך לזה ולא בבקעה שכל מין נחשב לעצמו כאלו חלוקן גדר: גדר כו' גריד כו' גדר נקנית לענין זרעים וגריד לירק וקמבעי ליה אי זרע על גבייהו אם ג"כ מצילין השדות שבצידהן ומה שנזרע עליהן פשיטא דמצילין כדאמרינן לעיל זורע בו כל מה שירצה אלא אם מצילין ג"כ כלאים שבצידיהן: לשרשי אילן שיבשו שהן נ"כ מצילין ולא אמר אלא שיבשו הא לא דהוי דומיא דזורע לגדר ולגריד אינו מציל: ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחים ולא מפליג בין זרוע עליו לאין זרוע עליו ש"מ בכל ענין מציל ה"ה לגריד: אפילו שימא תיובתא הוא לעולם לא תידוק מתתני' אפילו תימר אין מציל לא קשיא דטובל לומר מתני' ומיה דדכן קתני שאינו זרוע על גבה: שנייא היא הכא כו' כלומר ולא תקשי לברייתא דאשמועינן

ה"נ לא אסור דמאי גדר זרוע משרשי אילן נמי ופי' דקשיא דלא מפליג כמו שמפליג [...] בשרשי אילן שיבשו ע"ז אמר דמאי הכא דמלתא דפשיטא היא לו ולא צריך לפלוג [...] ומשך מהו שיצטרפו להתיר שורה של ירק בתוך שדה תבואה דגריד לענין ירק נאמר כמ' [...] היאך עבידא במאי עסקינן היה שם מקום בתוך התבואה אורך עשרה ומחצה ברוחב [...] רוצה לזרוע אותה שורה דהכי אמרינן לקמן ירק בתבואה לענין שורה עושה שורה של או[...] ומחצה על רוחב ששה ועל זה הקשה מה אנו צריכין כיון שיש שם מקום חשוב [...] וכדתני בברייתא לקמן: עשה גריד מכאן אבל המשך ה"ג מותר לסמוך מד' רוחותי[...] עשה גריד אינו סומך אלא מב' רוחותיו אבל השתא יכול לסמוך מד' רוחות דס"ל כא[...] בית רובע מרובע והכי קמבעי' ליה מצטרפים להדדי ומותר לסמוך מד' רוחותיו או אין כלו[...] רוחבו אלא משתי רוחות וגרסינן דתני כו' דאליביה דידיה מבעיא ליה: מתני: קרחת [...] שאינו זרוע כשהוא מרובע קרוי קרחת: כ"ד קרחת לבית סאה ובכל קרחת מין א' ובית סאה [...] אמה וכשאתה עושה בו כ"ד קרחת נמצאת כל קרחה י' אמות וב"ט [ומחצה] אורך על רוחו[...] כיצד אם תעשה כ"ה קרחות תהיה כל קרחה י' על י' קח קרחה א' מהן ותלוק אותן לכ"ד לב[...] כל רצועה ב' טפחים ומחצה רוחב על עשר אורך תן אותן בראש כל קרחה ה"ל כל קרחה [...]

כהר"ם יפ"ם במפרש ד"ה כ"ד קרחות כו' אם תעשה מחמשים על חמשים כ"ה קרחות כו' כצ"ל; שם בסוף הדבור ת"ל כל קרחת אורך י' אמות וב' טפחים ומחצה אורך על י' רחב כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

לב לג לד לה לו

רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור לא יעשה בתוכה חוץ מקרחה אחת : גמ' רבי חזקיה רבי יסא בשם רבי יוחנן על ראשה רבי מאיר אומ' אפי' חבושות אפילו סמוכות . ורבנין אמרין ובלבד שלא יהו לא חבושות ולא סמוכות . היאך עבידא תלת ותרתיי וחדא ותרתיי וחדא :

הלכה ח מתני'

[א] כל שהוא בתוך בית רובע עולה במידת בית רובע . (אכלת) [אבילת] הגפן והקבר והסלע עולין במידת בית רובע . [ב] תבואה בתבואה בית רובע . [ג] ירק בירק ששה טפחים . [ד] תבואה בירק וירק בתבואה בית רובע . רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים . [ה] תבואה נוטה על גבי תבואה וירק על גבי ירק תבואה על גבי ירק וירק על גבי תבואה הכל מותר חוץ מדלעת יוונית . ר' או' אף הקישו' ופול המצרי ורואה אני את דבריה' מדבריי : גמ' רבי בון בר חייה בשם רבי זעירא לא שנו אלא (אוכלת) [אכילת] הגפן . הא גפן עצמה לא . למה [ו] מפני שהיא אסורה בהנייה . והרי הקבר אסו' בהנייה . קבר אין איסורו ניכר . ועבודת הגפן אין איסורה בהנייה אלא כרבי ישמעאל *דרבי ישמעאל אמר אין עבודה לגפן יחידית

שאפרש בגמ' : בית כור . ל' סאה וטעמא דראב"י לא אתפרש והלכה כחכמים : גמ' על ראשה . כלומר הא דחכמים אריבא דמתני' קמהדרי דר"מ קאמר עושה כ"ד קרחות לבית סאה אפי' חבושות אפי' סמוכות . חבושות אשורות קאי וסמוכות אקרחות קאי כלומר כשיש בהשורות קרחות זרועות אפי' אין כל הקרחות זרועות סמוכות זו לזו כ"א שהן נזרעות בדילוג אלא שהשורות השוות הן מקושרות ומשולבות זו עם זו ואפי' הקרחות הן בדילוג זה נקרא חבושות כמו שתראה בהצורה וכדלקמן ור"מ מתיר הכל אפי' השורות חבושות ואפי' כל הקרחות הן זרועות סמוכות זו לזו בלי דילוג : ורבנן אמרי ובלבד שלא יהו חבושות השורות ולא יהו סמוכות שום קרחת אחת לחברתה הלכך קסברי תשע קרחות מותרות ועשר אסורות כדמפרש ואזיל : היך עבידא תלת ותרתיי וחדא ותרתיי וחדא . שעושה חמשה שורות של חמשה חמשה קרחות וזורע בשורה ראשונה הקרחת הראשונה והשלישית והחמישית ובשורה שניה הקרחת השניה והרביעית ובשורה השלישית זורע קרחת השלישית לבדה ובשורה הרביעית הקרחת השניה והרביעית ובשור' החמישית קרחת השלישי' לבדה והיינו דקאמר תלת ותרתיי וחדא ותרתיי וחדא וזו צורתה

הרי כאן תשע זרועות בדילוג ואין קרחת אחת זרועה סמוכה לחברתה בנגד השוה ואע"פ שבקרן זוית נוגעות הן הזרעים זו בזו הא לא איכפת לן דהוי כראש תור דמותר בבית רובע לד"ה והרי כל קרחה היא בית רובע והרחק בין כל אחת ואחת הוא בית רובע בקירוב וא"ת א"כ יכול אתה לזרוע גם בראשונה ובחמישית של שורה הג' וכן בראשונ' וחמישית של שורה החמישית ויהיו י"ג קרחות ואין אחת זרועה סמוכה לחברתה כ"א בקרן זוית וזה מותר הא ליתא דהכן בעינן שלא יהו השורות השוות משולבות ומשולשות בקרחות זרועות ואם אתה אומר כן יהו השורות הראשונה והג' והה' מוקפות בזרע שבקרחות המקצעות והיינו דקאמר לא חבושות וכדפרישי' דאשורות קאי שאם יזרע הקרחת הראשונה שבשורה השלישית כבר הג' ראשונות המה משולבות במשולש מצד אחד (כזה)

ופשיטא אם יזרע עוד בתוכה בקרחת הה' תהיינה משולבות במשולש גם מצד השני וכן אם יזרע עוד גם בשורה החמישית הא' והה' תהיינה כל השורות משולבות מכל הצדדין ולפיכך אי אתה יכול לזרוע בשום פנים כ"א תשע קרחות בצמצום ולא יותר ומה שתמלא בשורה זו בתוך הקרחות האמצעיות כמו משולש ומרובע בשילוש הא לק"מ דהעיקר שלא יהיו נראות ראשי השורות משולבות ותכופות זו לזו בהיקף המשולש והיינו דקאמר לא חבושות וכן שום קרחת לא תהיה סמוכה לחברתה דוק ותשכח כי זהו כוונת הסוגיא :

הלכה י מתני' כל שהוא בתוך בית רובע . של שיעור ההרחק שבין מין למין עולה לחשבון מדת בית רובע ואע"פ שאין המקום ראוי לזריעה : אכלת הגפן . מה שהגפן תופסת סביבותיה דהיינו כדי עבודתה שאוכלת אותן לפי שאסור שם לזרוע וכן הקבר והסלע אפי' אינו גבוה י"ט דאי לו גבוהה י' הוא עצמו מפסיק כדתנן לעיל : תבואה בתבואה . אם שדהו זרועה תבואה ממין זה ובא לזרוע בה תבואה ממין אחר צריך להרחיק בית רובע וקאמר בגמ' ובלבד שלא תהא חבושה מד' רוחותיה כלומ' שלא יהא מין זה מקיף את האחר מד' רוחות סביב דלא מהני הרחקה אא"כ פותח מרוח אחת : וירק בתבואה בית רובע . ודוקא בזורע הירק במרובע אבל אם עושה שורה של ירק בתוך שדה תבואה די בששה טפחים כדתנן לקמן בפ"ג היתה שדהו זרועה תבואה ובקש ליטע לתוכה שורה של דלועין נותנין לה עבודתה ו"ט : ר"א אומר לעולם ירק בתבואה . בין במרובע בין בשורה ששה טפחים ואין הלכה כר"א : גמ' ל"ש אלא אכילת הגפן . דוקא היא שעולה במדת בית רובע הא גפן עצמה לא כדמפרש טעמא מפני שהיא אסורה בהנייה כלומר אם לא היה שם כשיעור הרחקה בלא הגפן הרי הגפן אסור בהנייה כדין כלאי הכרם שמקדש ואוסר בהנאה הלכך אין הגפן עצמו מצטרף להיות עולה בחשבון של בית רובע : והרי הקבר אסור בהנייה . ואפ"ה עולה במדת בית רובע ומשני קבר אין איסורו ניכר כלומר מה שאוסרו בהנאה והוא המת הקבור שם אינו ניכר והקבר עצמו קרקע עולם הוא אבל הגפן ניכר הוא והכלאים האוסרין אותו : ועבודת הגפן אין אסורה בהנייה . בתמי' והלא כל מה שתופסת הגפן בעבודתה אם הביא זרעים לשם אוסרין את הכל בהנאה : אלא כר' ישמעאל . כלומר לא מיתוקמא המתני' אלא כר' ישמעאל דפליג על הא דתנן בפרק דלקמן ובפ"ו דבגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים וס"ל דאין עבודה לגפן יחידית שאין לה לאסור כדי עבודה כלל ולפיכך מקום העבודה של גפן יחידית עולה במדת בית רובע :

והרי

גליון הש"ס וציון ירושלים

מסורת הש"ס

לקמן פ"ג מ"ד

מראה הפנים

יהיו השורות המיונות הבובות ומקושרות זו בזו אבל עכשיו כשאינו זורע בהג' כ"א אחת האמצעית יש ריוח מכוון בין השורה השניה להרביע' בקרחת שבמקצוע כמו שיש בין הראשונה להשלישית וכן כולם מצד זה וכמו כן מצד השני כמו שתסתכל ותבין בהצורה שבפנים ולפיכך אין לפרש בענין אחר להאי תדא דקאמר אלא על האמצעית שבשורה
[…]ינא על האמצעית שבשורה החמישית ובזה יהיו בדוקא תשע
[…] תור ולא חבושות השורות ולא סמוכות הקרחות זו בזו
[…] לא הוו חבושות כדפרישית בפנים והר"ב שפירש שמנית שורה
[…] כמו בראשונה ומי יש שורה רביעית בורה וזורע בחמישית
[…]"ש ובפי' הרמב"ם במשנה מצויר הצורה ג"כ על דרך פי'
[…] מדבריו שם ולא מדבריו בחיבורו שמניח שורות בורות דאל"כ
[…] אלא לפרש ולא כתב בחיבורו בפ"ג בהל"ו אלא סתם לא
[…]תר על תשע קרחות כל קרחת מהן בית רובע וכו' ואין ראיה
[…] בטעות הוא וציירו כן לפי דרך ופי' הר"ש וכעין מ"ש התי"ט
[…]ר היו לפניו בפי' הרמב"ם כולם מוטעים היו והתי"ט הקשה
[…]למה לא יהיו אפי' י"ג זרעונים וכו' ופלפל בענין ראש תור
[…] דין ערוגה אלא בית רובע וכמו ששנית בקשיא לפי דעת
[…]רובע ובהדיא אמרו הכא בהלכה דלעיל דכשיש בין גבול שדה
[…]ת רובע נקראת שדה גדולה וא"כ לד"ה ראש תור מותר כאן
[…]גמ' אמרו בהדיא היך עבידא תלת ותרתי וחדא ותרתי וחדא ובזה
[…]יש ומבואר הסיתר דראש תור בכאן וכל המעיין יודה שא"א
[…]באתי הכל והרמב"ם בפי' המשנה פיים בדברין וזהו ענין
[…]אפי' סמוכות ורבנן סברי ובלבד שלא יהיו סמוכות ואף אם
[…]אלא הנוסחא כמו כן ולא חבושות כמו שהוא לפנינו דקאמר
[…]ב ודאי אדא אשורות ותדא אקרחות קאי וכדאמרן אבל מה
[…] בהדיא היך עבידא וכו' האם גם בכל זה נשתנית הנוסחא
[…]פר על כן עלתה על דעתי דאפשר דבריו בחיבורו הם על
הכוונה זו לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע קרחות וכו' והיינו שיהו רחוקין
זה מזה כמו שביאר ולא היה צריך לבאר דעל דרך ראש תור הוא שכבר כתב דין ראש
תור בסוף פ"ג וכאן כתב ובלבד שלא יהיו יתר על התשע וברחוק עבר אמות פחות
רביע ואם תעשה עוד במקצוע שבשורה הג' ובשורה הה' וכפי הקושיא די"ג זרעונים לא
יעלה כפי ההרחק הזה אם יהיו כן הקרחות זרועים בית רובע איך שיהיה הסוגיא (מבואר) לפנינו כפי אשר כיון הס"ם בפי' המשנה . ונבאר עכשיו במ"ש הראב"ד ז"ל בהשגות בענין דין הקרחות שם וז"ל א"א מקום הזרע נקרא קרחת וכתב הר"מ ופשוט הוא ולא הוצרך לכתוב כן וכו' ולא זה הדרך של כוונת הראב"ד אלא משיג הוא ולא כמפרש והיינו על מ"ש הרמב"ם עושה כל קרחת מהן בית רובע ונמצא רחוק בין קרחת וקרחת קרוב לי' אמות פחות רביע וכו' והרגיש הראב"ד מהיכן למד לומר כן שמקום הזרע יהיה בית רובע והריחוק ביניהם פחות מזה מפני שר"מ אומר עושה כ"ד קרחות לבית סאה וא"כ כל קרחת וקרחת הוא שיעור בית רובע ממש שבבית סאה הן כ"ה של עשר על עשר וכשאתה עושה כ"ד מהן יהיו כל אחת בית רובע כמפורש בפנים והשתא דברי חכמים דקאי אדר' ר"מ הן ג"כ מתפרשים בענין זה שלא הותר לו לעשות כל כך מהקרחות אלא עושה תשע לבית סאה ולא יותר והיינו נמי כאותן הקרחות של ר"מ שהן מקום הזרוע בית רובע זהו דעתו של הרמב"ם וע"ז משיג הוא הראב"ד מי הגיד לנו שזורע כל המקום של הבית רובע דיותר טוב למעט בזריעת הקרחת ויהיה פחות מבית רובע כדי שיהיה ההרחק ביניהם בית רובע כדין תבואה בתבואה וזהו דקאמר מקום הזרע נקראת קרחת כלומר דאף דר"מ קאמר עושה כ"ד קרחות וא"כ לדברי ר"מ ודאי כל קרחת וקרחת היא בית רובע אבל אפשר שלא יזרע כל הבית רובע אלא מקום הזרע היא הקרחת מקום דייקא שהזרע מן המינין השומם הוא בתוכה ולא שהיא זרועה כלה ממש ועוד דנהי לר"מ משמע למאי דס"ל דלא בעינן הרחקה כלל וכלל א"כ זורע כל הקרחת אבל אליבא דחכמים דקיי"ל כוותייהו מנ"ל לומר שזורע כל הקרחת של בית רובע דילמא אין לזרוע כ"א פחות מעט כדי להרבות ההרחק ביניהן והא דקאמרי תשע קרחות היינו מקום שזורע בתוכה היא הקרחת מבית רובע ולעולם אינה זרועה כולה זהו כוונת הראב"ד בהשגתו ודעת הרמב"ם כבר בארנו דמדר"מ נשמע לרבנן למאי דסברי אינהו ולא לעשות עוד פלוגתא חדשה דפליגי ג"כ אם הזרע יהיה בכל בית הרובע או לא והואיל וכל קרחת וקרחת נכרת בפ"ע די בהרחק שהוא קרוב לבית רובע וזה ברור :

אלא כר' ישמעאל וכו' . למאי דמוקי למתני' כר' ישמעאל דוקא דהואיל ואין איסור כדי עבודה לגפן יחידית מש"ה הוא דעולה אכילת הגפן למדת בית רובע ומתני' דיוקא קמ"ל דדוקא מה שייך לעבודת הגפן הוא דעולה במדה משום דמקום זה אינו נאסר אם יש שם כלאים הא גפן עצמו אינו עולה משום דנאסר ואיסורו ניכר והיינו האוסרו הוא ניכר כדפרישית בפנים דאלת"ה הא אף הקבר הוא ניכר ופשוט :

שנויי נוסחאות (זוכ"א) איסורה בד"ו אסורה.

פירוש מהר"א

[…] אורך על י' רוחב : מקרחת גבית רובע שהרי יש בסאה ך"ד רובע הקב מן אותן לך"ד קרחת
[…] קרחת בית רובע : כל מין שירצה ולא בעינן הרחקה כלל כיון דמרובעים הן נראין מקום
[…]כיס לעצמן : היתה קרחת אחת בתוך שדה תבואה או בתים זרען חרדל דאינן נראים כשדה
[…]תוך שדה תבואה אבל ג' קרחות נראות כשדה חרדל ואסור מיהו אפילו ב' קרחות אינן נראים
[…]רגילין לזרוע הרבה : וחכמים אומרים ט' קרחות מותרות בתוך בית סאה והריבה קאי דאסור
[…]מין אלא מין אחר אלא עושה מבית סאה ך"ה קרחות דהיינו ה' שורות וכל שורה יש בה ה'
[…]וכל קרחה עשר על עשר וזורע קרחה ראשונה שבשורה ראשונה ומניח קרחה שנייה מאיליה בורה
[…]ליסית ומניח רביעית בורה וזורע חמישית ומניח שורה שניי' מכל ה' קרחות כולן בורות ומתחיל
[…]שלישית וזורע ראשונה שלישית חמישית ומניח שורה רביעית בורה וזורע בחמישי' ראשונה שלישית
[…] שהן ט' קרחות עשר אמות שצריך הפסק בין קרחת לקרחת שיעור קרחת : (ע"כ שייך לדף יח)
[…]יך ל' סאה : גמ' : על ראשה אריבא דמילתיה דר"מ קיימי החכמים ומפרש ואזיל פלוגתייהו ר"מ
[…]פי' חבושות מד' רוחות ואפי' סמוכות בלא הרחקה מותר וחכמים ס"ל דצריך להרחיק זה מזה
[…]בע וצריך שלא יהיו חבושות אפי' מג' רוחות : תלת בשורה הראשונה והיינו א' ג' ה' ובשורה
[…]נמים והיינו ב' ד' ובשורה שלישית אחת והיינו א' ובשורה רביעית שתים וכן ב' ה' ובשורה
[…] אחת והיא ה' ומה שנוגעין בזויות לא איכפת שהיא נחשבת לר"ת שכנגד ר"ת ואין להקשות ויעשה
[…]לק האחד פי' א"ה בשורה ראשונה ובשנייה ב"ה ובשלישית ג"ה וברביעית ב"ד ובחמישית

[illegible]

מסורת הש"ס

והרי הקבר וכו'. כלומר והשתא שייך שפיר הא דמקשינן מקבר וכדמהדרינן משום דמעבודת גפן יחידית מעיקר' לא קשה מידי לר' ישמעאל: ובלבד שלא תהא חבושה וכו'. כדפרישית במתני': בעא קומי ר' יוסי. על הא דאמר ובלבד שלא תהא חבושה מד' רוחותיה ואם היא טמונה מד' רוחותיה לא מהני הרחקה וכי אנן אמרין והדא בקעת סימונייא. כך היתה נקראת והיתה מוקפת מהרים סביב לה מד' רוחותיה וא"כ אין זורעין לתוכה אלא מין אחד בלבד: מתיב ר' אליעזר לרבנן. דאמרי במתני' ירק בתבואה בית רובע: כמה דאית לכון קל בשורה וחומר במרובע. כלומר א"כ מדבריכם נלמד כמו אם הייתם סבורים דיותר קל הוא בשורת ירק בתבואה ממרובע. ובדרך שאלה היא אם כך אתם סבורים דהא בשורה קאמרי רבנן ששה טפחים כדתנן בפ' דלקמן והבאתי במתני': כן אשכחן וכו'. כהדא דתני וכו' הש"ס הוא דמהדר לי' דבאמת כך הוא דהכי אשכחן לרבנן דמקילי בשורה יותר ממרובע כדתני בתוספתא והכי תניא שם אחד שורה של קשואין ואחד שורה של ירק אחד בתבואה אורך עשר אמות ומחצה על רוחב ששה טפחים ואילו בית רובע שאמרו במרובע הוא יותר שהוא עשר אמות וחמש אצבעות על עשר אמות וחמש אצבעות: אינו זורע לתוכה. בתוך השורה אע"פ שהיא רחבה ששה אינו זורע בה אלא מין ירק אחד בלבד: מודה רבי יוחנן בשהיו שבעה טפחים. ברוחב השורה שהוא זורע מין אחד בהטפח ומין אחר בטפח מכאן ואותן החמשה טפחים שבאמצע אינו זורע בהן אלא נידונין לכאן ולכאן להיות הפסק בין שני המינין: מן מה דר' זעירא מתיב על דר' יוחנן תמן. הש"ס הוא דקאמר לה כלומר דברי ר' זעירא דהכא הם מעין מה שהשיב על דר' יוחנן תמן והוא לעיל בהל"ז גבי מי שיש לו בית רובע וכל שהוא דקאמר ר' יוחנן התם אינו זורע לתוך הכל שהוא אלא ממין שהוא זורע בתוך הבית רובע שהכל שהוא נמשך אחר בית רובע ולאו כשדה אחרת דמיא ופליג אדחזקיה דלעיל וקאמר נמי שם ר' זעירא מודה רבי יוחנן שאם היה בית רובע ומחצה שהוא זורע חצי רובע מכאן וחצי רובע מכאן ואותו חצי רובע שבאמצע נידון להפסק לכאן ולכאן והיינו דקאמר הכא דהא דר"ז מתיב על דר' יוחנן וכלומר דמפרש דבריו וקאמר מודה ר' יוחנן וכו' הם ממש מעין דמתיב ומפרש להא דר' יוחנן התם: נטע חצי שורה. אברייתא דלעיל הוא דמהדר הא דאמרן שהתירו לו ליטע שורה של ירק בתוך שדה תבואה ואם נטע חצי שורה והפסיק ועמד לו מלגומר' וביקש להתחיל בשורה אחרת וליטע בצדה: אסור ואומרים לו עקור את השורה. או שתעקור שורה ראשונה שהתחלת ולא גמרת או מלא את השורה שהתחלת דשורה אחת התירו ולא שורה ומחצה: איתפלגון וכו'. בהאי רוחב השורה שאמרנו וס"ל לר' יוחנן דאינו זורע לתוכה אלא מין אחד בלבד והני אמוראי פליגי בה אליבא דרבי יוחנן: חד אמר אפי' שלשה מינין מותר. לתוך ששה טפחים של הרוחב ובלבד שיהא שיעור יניקה והוא טפח ומחצה בין מין זה למין

[גירס' הרא"ן]

תוספתא פ"א

יחידית. והרי הקבר אסור בהנייה. קבר אין איסורו ניכר. *) תבואה בתבואה (ובית) [בית] רובע ובלבד*) שלא תהא חבושה מארבע רוחותיה. רבי זעירא בעא קומי רבי יסא כי נן אמרין הדא בקעת סימוניא אין זורעין לתוכ' אלא מין אחד בלבד. מתיב (לרבי) [רבי] אליעזר לרבנין כמה דאית לכון קל בשורה וחומר במרובע. כן אשכחן דאית לרבנין קל בשורה וחומר במרובע. כהדא דתני הרוצה לעשות שורה של ירק לתוך שדה תבואה הרי זה עושה אורך שורה אורך עשר אמות ומחצה על רוחב ששה. אמר רבי יוחנן אינו זורע לתוכה אלא מין אחד בלבד. אמר רבי זעירא מודה רבי יוחנן כשהיו שבעה שהוא זורע טפח מיכן וטפח מיכן אותן חמשה נדונין לכאן ולכאן. מן מה (דרבי) [*דמר רבי] זעירא מתיב על דרבי יוחנן תמן נטע חצי שורה ועמד לו וביקש להתחיל בשורה אחרת. רב חסדא אמר אסור. אומר לו עקור את השורה או מלא את השורה. רבי יודן אמר איתפלגון רבי חייא בר בא ורבי שמואל בר רב יצחק. חד אמר אפילו שלשה לתוך ששה. וחרנה אמר אפילו אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דאמר רבי יוסי רבי חייא בשם רבי יוחנן ובלבד שלא יהא שם חרבה הוי רבי שמואל בר רב יצחק הוא דאמר אפילו אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע. אם היו גדדין רבה על החרבה מותר: תני *חמשה דברים נאמרו בדלעת יוונית אין מסבכין אותה על גבי זרעים. (ומביאין) [ומביאה] את הטומאה וחוצצת את הטומאה

ועוקצה

דף כ"ח ע"ב

זה וא"כ להאי מ"ד א"ל שיזרע דוקא אחד מכאן ואחד מכאן וא' באמצע אלא סתמא קאמר אפילו ג' לתוך ו' ואידך קאמר דהכי א"ר יוחנן אפי' א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע דס"ל שצריך שיהי' ג"ט בין כל מין ומין שיעור יניקה לזה ולזה: ולא ידעין. ולא ידעינן מי אמר כך ומי אמר כך דלא מסיימי: מן מה וכו'. אלא מהא דא"ר חייא בשם ר' יוחנן ובלבד שלא יהא שם חורבה שלא תהא איזה פרצה ברוחב השורה כ"א שתהא כולה רחבה ששה במקום שזורע בה השלשה מינין הוי דמכאן שמעינן דרבי שמואל בר רב יצחק הוא דקאמר דהכי א"ר יוחנן אפי' אחד מכאן וא' מכאן וא' באמצע דאי ר' חייא הוא דקאמר להאי ליסנא א"כ קשיא מאי אילטריך ליה למימר בשם ר' יוחנן ובלבד שלא יהא שם חורבה במקום הזריעה הא פשיטא הוא דמכיון שצריך לזרוע מין אחד מכאן ומכאן בדוקא וא' באמצע ודאי שצריך שלא יהא שם פרצה בהרוחב דאל"כ לא יהיה ג"ט בין כאו"א אלא ר' שמואל הוא דקאמר לה ור' חייא הוא דאמר כאידך ליסנא אפי' ג' בתוך ששה סתמא ולא א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע בדוקא הלכך אצטריך ליה לאשמעינן דאע"פ שא"צ לזרוע כדי שיהא ההרחק בין כאו"א ג"ט בדוקא אלא בהרחקת כדי שלא יניקה סגי והיינו טפח ומחצה בין מין שבאמצע למין שבצדו מכאן וטפח ומחצה בין מין שבצדו מכאן והלכך סתמא קאמר אפי' ג' לתוך ו' כדלעיל מ"מ רוחב השורה צריך שיהיה כשיעור ושלא יהא שם חורבה דאז הוא דמותר לזרוע בתוכה ג' מינין: אם היו הגדדין. מילתא באנפי נפשה היא. כלומר והא דאמרן ובלבד שלא יהא שם חורבה אבל אם היו הגדדין של רוחב השורה מכאן ומכאן להפרצה יתרין על מקום הפרצה דהוי עומד מרובה על הפרוץ מותר דכל שעומד מרובה על הפרוץ הוי כולו כעומד:

הלכה יא מתני' תבואה נוטה על גבי תבואה. כגון שנזרעו כהלכה בהרחק אלא שהשבלים מתוך גדלן נכפפין זה על זה וכן כולן: הכל מותר חוץ מדלעת יונית. אם היו העלין שלה נוטים ע"ג תבואה או ע"ג ירק לפי שהן ארוכין הרבה ומתפשטין ביותר ומסתבכין ומתקשרין עם המין אשר נוטין עליו ומיחזי ככלאים: אף הקישות. קשואין ופול המצרי פאסול"י בלע"ז: ורואה אני את דבריהם מדברי. שאין בהן מסתבכין כדלעת יונית וכן הלכה שהכל מותר חוץ מדלעת יונית שאם נטתה צריך שיעקור מלפניה: **גמ'** אין מסבכין אותה ע"ג זרעים. כדתנן במתני' שאם העלין שלה מסובכין על זרעים אחרים אסור וצריך לעקור הסבך: מביאה את הטומאה וחוצצת את הטומאה. כדתנן בפ"ח דאהלות יש מביאין את הטומאה שאם מאהילין על הטומאה ועל האדם וכלים מביאין את הטומאה עליהן ואע"פ שלא נגעו בטומאה וחוצצין ואם הטומאה תחתיהן ואדם וכלים על גבן חוצצין הן בפני הטומאה וכן אם הטומאה על גבן מבחוץ מצילין הן על מה שתחתיהן וקחשיב התם דלעת יונית היא אחת מאלו המביאין וחוצצין לפי שהעלין שלה רחבין הן:

ועוקצה

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ג מכלאים ה"ט וכ"י

לח
ב מיי' פי"ג מטו"מ הל"ב

מראה הפנים

והשתא נמאי דקיי"ל דגפן יחידית אוסרת כל הנזרע בתוך עבודתה ו' טפחים לכל רוח כדתנן לקמן רפ"ו א"כ אין עבודת הגפן עולה במדת בית רובע שהרי שאיסורו ניכר הוא וכדמוכח מהסוגיא דליתר דמשני הקבר אין איסורו ניכר ופריך ואין עבודת הגפן אסורה בהנאה אלמא איסורו ניכר תשבינן לה ולפ"ז יש ליתן טעם לגא דכתב הרמב"ם בפ"ד מכלאים בהלכה ג' וכל דבר שיפסי' בתוך בית רובע שמרחיקין בין שני המינין עולה מן המדה כגון הקבר והסלע וכיוצא בהן והשמיט אכילת הגפן ומה טעמיה דזה דוחק לומר דכללו במ"ש וכיוצא בהן דאין מקום העבודה דומה לקבר וסלע נרמז עליו בהאי כיוצא בהן אלא כוונתו על כל דבר שיש שם ואף שאינו ראוי לזריעה כמו הקבר והסלע כגון נקעים מלאים מים וכיוצא בהן ועוד דהו"ל למינקט מה שהוזכר בהתלה במתני' אלא דנראה דבכוונה השמיט לעבודת הגפן היכא דנאסרה בשביל הזרע שנזרע שם שאינו עולה במדה בהרחק בית רובע בבין המינין שנזרעו מכאן ומכאן לאותו מקום ההרחק ומטעמא דאמרן שאיסור הניכר הוא ומתני' דקאמרה דעולה ומשמע אפי' בגוונא שבמקום העבודה של הגפן יש שם זרעים לא אהיא ללא

הפנים

כר' ישמעאל: **כהדא** דתני הרוצה לעשות שורה של ירק לתוך שדה של תבואה וכו'. והרמב"ם ז"ל לא פסק כהאי תוספתא בענין אורך השורה אלא ששה טפחים הוא דסגי גם באורך כמ"ש בפ"ג בהלכה י"ג בדין זה דאפי' בשורה של דלועין בתוך שדה תבואה מרחיק ביניהן ששה טפחים וטעמו דסמיך אמתני' דפרק דלקמן דתנינן בהדיא כן ומשמע דלדעתו אורך השורה ו' טפחים ורחבו כעמקו כמ"ש בהלכה דלעיל שם בדין התלם כשורה של ירק בתוך שדה ירק וכן הוא נמי בשורה ירק בתוך שדה תבואה אלא דבב' בדות ירק השיעור הוא בין האורך ובין הרוחב ו"ט וכמ"ש שם לעיל בהל"י גבי שדה של ירק בצד שדה של ירק דההרחקה היא ו' על ו' טפחים מרובע וכו' והכא חדא דינא אית להו לשורה של ירק בין היא בשדה של ירק מין אחר או בשדה של תבואה וכדאמרי' הכא לעיל בספ"ק ועיין שם במה שנתבאר מענין איסור ולוקה בדינים אלו: **חד** אמר אפי' ג' לתוך ו' וכו'. כדפרישי' בפנים במאי דפליגי דמ"ס הרחקה כדי יניקה זרע סגי וזהו טפח ומחצה ומ"ס הרחקה ג"ט בעינן שיעור יניקה לזה ושיעור יניקה לזה ושלא יתערבו אף היניקות מזה עם זה ואזלא פלוגתייהו כעין פלוגתא

שנויי נוסחאות (שו"ז) במרובע כן אשכחן בכי"ר במרובע כן אנא יהיב קל בשורה וחומר במרובע הן אשכחן. (שו"ט) אורך שורה בכי"ר ליתא. (שוכ"א) מיכן ואחד באמצע בד"ו מיכן באמצע. (שוכ"ו) רבה בד"ו רבין. (שוכ"ח) מסבבין בד"ו מסככין.

פירוש מהרא"פ

בדלעת יונית: **גמ'**: **שהוא** אסורה בהנייה שהוא אסור בהנאה כשנכנס בתוך ששה לתבואה ודבר שהוא אסור בהנאה אינו מתבטל להפסק: **ועבודת** הגפן אין אסורה בהנאה בתמי' הרי כל עבודת הגפן שהן ששה טפחים אם יש שם תבואה בתוך ששה אסור כל עבודתה בהנאה: **בר'** ישמעאל דאמר [illegible]

הקשה ממילתיה דר"ז על מילתיה דר' יוחנן דהוא אמר דר"י מודה דיכול לזרוע טפח מכאן וטפח מכאן וה' שבינתיים נחשבים לכאן ולכאן והלא אפי' לא נטע ג' מתוך ששה אסר ר"י כ"ש ה' מתוך ששה: נטע חצי שורה ג' טפחים נטע ועמד ופסק וביקש להתחיל בשורה אחרת של מין אחר שאין שמתא בין מין למין אלא ג' טפחים שלא נזרעו אומרים לו או עקור או מלא את השורה או עקור מה שהתחלת או [illegible]

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פ"ב מטומאת אוכלין ה"ב

מ
ב מיי' פט"ז מטמא"מ ה"ו טוש"ע יו"ד סי' ק ס"א

מא
ג מיי' פ"ג מכלאים ה"ג

א
ד מיי' פ"ד שם ה"ט כמ"ג לאוין רעט טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' לד

גליון הש"ס וציון ירושלים

ג אלא בדלעת יוונית. נ"ע הא דלעת ירק הוא ומוכר בודאי כמבואר בירושלמי פ"ז דנדרים ה"א. וע' בפ"ק שם ד"ה אבל. ובש"ע יו"ד סי' ריז ס"ד. ואולי מ"ש לא תני לה בר קפרא כאן. וקי"ל כוותי'. וצ"ע. וע' בר"ש בכלאים פ"ח מ"א שמביא התוספתא כלשונה:

א ועוקצה טפח ג ואוסרת כל שהוא. והנודר מן הדילועין אינו אסור ב אלא בדלעת יוונית בלב"ד. רבי יונה בעי ולמה לית אנן אמרין מביאה את הטומאה וחוצצת את הטומאה תרתי. תני בר קפרא שבע. אין מסבכין אותה על גבי זרעים ומביאה את הטומאה וחוצצת את הטומאה וידה טפח ונותנין לה עבודתה ג *וכלאים עם ארמית וכלאים עם הרמוצה ולא תני אוסרת ולא תני נדרים. אמר רבי יוסי רבי גמליאל בר' נפק לשוקא. אתון שאלון לי'. סיבוך שאמרו בנוגע. אתא שאל לאבוי א"ל סיבוך שאמרו בנוגע. אמר רבי יונה רבי הלל בי רבי וולס נפק לשוקא אתון שאלון ליה סיבוך שאמרו בנוגע. אתא שאל לאבוי אמר ליה סיבוך שאמרו בנוגע: מהו רואה אני את דבריהן מדבריי אמר רבי חיננא אם דלעת מצרית שהיא מסבכת את אמר מותר. קישות ופול המצרי לא כל שכן. אמר רבי אבא מרי לא כן הוה רבי מנא אומר. רבי אמר כל הן דתנינן קישות ופול המצרי אף דלעת מצרית בכלל. מהו רואה אני את דבריהם מדבריי. שאין כולן מסבכין כדלעת יוונית:

הדרן עלך כל סאה

ד **ערוגה** *שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה חמשה זירעונין ארבעה בד' רוחות

פני משה

ועוקצה טפח. כדתנן בפ"ק דעוקצין עוקץ דלעת טפח לענין שיהו מיטמאין ומטמאין: ואוסרת כל שהוא. כדתנן בפ"ג דערלה בדברים המקדשין בכל שהן וחשיב שם דלעת יונית: והנודר מן הדלועין וכו'. הכי תני לה בתוספתא דנדרים פ"ג: ולמה לית אנן אמרין וכו' תרתי. מפני מה לא מחשבינן מביאה וחוצצת בתרתי ויהיו ששה דברים: תני בר קפרא שבע. דקחשיב מביאה וחוצצת בתרתי דשתי ענינים הן וקחשיב עוד ונותנין לה עבודתה כדתנן לקמן בפ"ג ולדלעת יחידית נותנין לה בית רובע והיינו דלעת יונית וכלאים היא עם דלעת הרמוצה כדאמרי' לעיל בפ"ק ועם הארמית וקחשיב לה נמי בתרתי ולא קחשיב אוסרת בכל שהוא ולא נדרים והרי שבע: סיבוך שאמרו בנוגע. אם צריך שהעלין שלה יגעו באותן זרעים שהיא מסתבכת ומתפשטת עליהן או לא ופשיט ר' אבוי דר' גמליאל ור' יונה אמר דג"כ אבוי דר' הלל פשט ליה הכי דסיבוך שאמרו בנוגע הוא: מהו רואה אני את דבריהן מדברי. כלומר ומהו הטעם שחזר בו ר"מ והודה לדברי חכמים: א"ר חיננא ק"ו מה אם דלעת המצרית שהיא מסבכת שעלין שלה יותר רחבים מקישות ופול המצרי ואפ"ה את אמרת מותר קישות ופול המצרי לא כל שכן ולדברי ר' חיננא אף מעיקרא לא הוה פליג ר"מ בדלעת המצרית וקאמר רבי אבא מרי דלא כן הוה ר' מנא אומר אלא דאומר רבי דכל היכא דתנינן קישות ופול המצרי אף דלעת המצרית בכלל דחדא דינא אית להו ומעיקרא הוה פליג ר"מ אף בדלעת המצרית ומהו דחזר בו ואמר רואה אני את דבריהן מדברי לאו מק"ו הוא אלא משום שאין אלו כולן מסבכין בעלין שלהן כמו דלעת יונית:

הדרן עלך כל סאה

הלכה א מתני' ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים. וא"כ יש בה שיעור כדי להרחיק בין מין למין לפיכך התירו חכמים לזרוע בתוכה חמשה מינין ד' בד' רוחות הערוגה וא' באמצע ובגמ' אסמכיה אקרא ושיעור הרחק בין מין למין הוא טפח ומחצה שכך הוא יניקת הזרע וא"נ יותר דכך אמרו בגמ' עבודה פוגע בעבודה ואין מין פוגע בחבירו לחובשו כלומר יניקת הזרע וזהו עבודה שלא יכול הוא לפגוע בשיעור עבודה ויניקה של חבירו ובלבד שהמין בעצמו לא יהיה פוגע בחבירו להקיפו והיינו לסומכו והלכך אף אם אינו מרחיק אלא טפח ומחצה בין אחד לחבירו סגי דמה שהיניקה נוגעת ביניקת האחר לא איכפת לן בהא וזה סדר זריעת ערוגה זו לפי המסקנא כמו שתראה בצורה זו

ונמצאת שזאת הערוגה נזרעת היא שני שלישים בחמשה מינין אשר בתוכה ושליש אחד ממנה הוא פנוי שהרי בכל רוח ורוח נזרע ד' טפחים ממין אחד ומין האמצעי נזרע שמונה טפחים ובין כל מין ומין יש היכר או הרחק מקום פנוי טפח ומחצה והיינו מן ראש המין האמצעי לצדדי הרוחות יש הרחק טפח ומחצה ומה שהזויות של האמצעי נוגע במיני הצדדין הא לא איכפת לן דזה ניכר ההבדל והוא כראש תור וכך הוא בכל זוית וזוית של קרנות הצדדין הנוגעות זו בזו יש היכר והעיקר בכלאים שלא יהא נראה מעורבב ובשביל כך נמי לא התירו אלא חמשה מינין ואף על פי שבערוגה כזו היה יכול לזרוע אפילו ט' מינין בהרחק טפח ומחצה בין כל מין ומין אלא שלא יראה כמעורבב וכדמפרש עוד לקמן בגמ':

היה

מסורת הש"ס

נשנה פ"א הל"ב.

שבת פ"ד פסחים לט

מראה הפנים

פלוגתא בין השיטות במתני' דערוגה דריש פ' דלקמן דלשיטת רש"י והרא"בד ז"ל הרחקה ג"ט בין מין למין בעינן ולשיטת הרמב"ם ז"ל בהרחקת שיעור יניקה חדא שהוא טפח ומחצה סגי כמו שיתבאר אי"ה במעתתא דערוגה ומהכא סייעתא לשיטת הרמב"ם מדמסדר הש"ס להסתיים מילתי' דרב שמואל בר יצחק דאיהו הוא דקאמר בשם ר' יותנן אפי' א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע ש"מ דהך שמעתתא דקאמרי ר' יוסי ור' חייא בשם ר' יוחנן היא עקרית והלכך מסדר הש"ס להכריח דר' שמואל הוא דקאמר לה לאידך שמעתתא כדי לאוקי מילתייהו דר' יוסי ור' חייא כהלכתא דהלכה כתרי לגבי חד ושמעינן מכאן דבהרחקת טפח ומחצה בין מין למין סגי ועיין בשמעתא דערוגה ומה שיתבאר שם בס"ד: **תני בר קפרא** וכו'. נראה דהא פליגי דתנא דברייתא קמייתא ס"ל דסוגיא דבזמן שהיא מביאה את הטומאה והיינו במחוברת לקרקע כדמוכח מאהלות שם במתני' ה' ובמחוברת לקרקע נמי תוצאת כדפרישית כחדא חשיב להו ושם טומאה חדא הוא ותנא בר קפרא ס"ל דמכיון דתרי ענייני הוו חשבינן להו בתרתי: סליק פירקא

ערוגה פירשתי בפנים לפי דרך הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ובחיבורו שדרכו בזה הוא העיקר להבין תוכן הענין מדין הערוגה במשנתנו בענין סדר זריעתה והחילוק בין ערוגה שאין לה גבול גבוה טפח ובין יש לה דאילו לשיטת השיטות נשאר בקושיא הסיפא דמתני' ביש לה גבול גבוה טפח כמו שתראה לקמן ובענין דברי ר' יהודה דהאמר ששה באמצע מבואר הוא בדבריו ז"ל בפי' המשנה וכבר ביאר התי"ט בזה בפי' דבריו ועוד אוסיף לבאר הענין וגם להביא המופתים ההכרחיים לידיעת הענין מרבוע המיתר שהוא כמו כל שני הרבועים מהצלעות מקיפי זוית הנצבת ומפני שדבר זה צריך ביאור רחב מעט יעדתי מקום לזה בסוף המסכת כי לא יכילנו הגליון כאן ושם תמצאנו בס"ד (לפנינו ליתא שם כלל ותבל על דאבדין) וכאן נבאר מה שצריך לתוכן ענין הדין והבנת המתני' והסוגיא דהכא והסוגיא דהתם בפ' ר"ע ובדרך קצרה בכל היכולת וטרם כל דבר ראיתי להכריח דעת הרמב"ם בענין שיעור ההרחק בין מין למין שאינו אלא טפח ומחצה ובזה יהיה עיניך פקוחות להבין הסוגיא דהכא ולא כמה שרצו קדמונינו לפרש כמה שהביאו אפס קצתה ובדרך דילוג והראה לך באצבע כי ת"ל באתי על אמתת הענין בפלוגתא דר' יוחנן ור"ל דלקמן אשר על קוטב זה סובב והולך הבנת תוכן הענין וההכרת להרחק שאינו אלא טפח ומחצה ועוד ראיות מכמה מקומות לזה אשר עמדתי עליהם אחר השקידה והיגיעה ועיון היטב הדק והנה אמת נכון הדבר לפני המעיין ומודה על האמת ומקבלו ממי שמטריח עצמו בשקידה יומם ולילה להבין הש"ס על הסדר ולא בדרך דילוג וקפיצה ממקום למקום ולהבין דברי הראשונים ז"ל אשר דרכו בדרך הש"ס הזה ובדרך הש"ס דהתם ובתוספתא והשייך לברייתות העיקריות ונטו קו האמת על יסוד הפעולה לפעול ולא סטו ימין ושמאל: וזה החלי בס"ד. הר"ש ז"ל הסכים כפי דרך הרמב"ם בענין ההרחק בין מין למין שהוא טפח ומחצה והקשה על שיטת רש"י והתוס' בפ' ר"ע דדעתם שההרחק הוא ג"ט וכפי אשר מבואר שם כאו"א לפי פירושו בהסוגיא דר"ע ובענין ההרחק הובוו שהוא ג"ט וכתב הר"ש על זה ולא יתכן דלא בעי הרחקה אלא טפח ומחצה כדפרישית מההיא דעבודה פוגעת בעבודה וכו' ועוד דבירושלמי דריש זרועים מיעוט זרעים שנים א"ר שמואל וכו' עד נקב אחד פנוי ליטע את האמצעית וסוגיא זו א"א לייתב לפי אותה שיטה דמה שייך ומיגר והולך אם אין רוחב השורה אלא כמדת גרעין הנזרע אלא כך הוא הדין דא"צ להרחיק המינים זה מזה אלא טפח ומחצה כשיעור יניקתן עכ"ל כזה. ודאי הדין הוא כך אבל מכאן אינו מוכרח דהא מיעוט זרעים שנים קושיא היא ועל מתני' דשבת קאי כדגרים שם והבאתי בפנים וע"ז הירץ ר' שמואל משנים את למד ארבעה כמבואר בפנים וריב"ל משני שנויא אחרינא דמקרא דרשינן לכל החמשה מינין וא"כ תו לא צריכין להא דר' שמואל ויכולין אלו השיטות לומר דדברי ריב"ל הן עיקר וכמאי דדריש נמי בהש"ס דבבלי שם לכל החמשה מקרא ולקמן תמצא טעם לשינוי הדרשות דהכא ודהתם וא"כ להך שינויא אין לנו שום הכרח לסדר הזריעה וההרחק גופי' לדברי ר' שמואל דיינו יכולין לפרש לשיטתם אך לא נאריך בזה כי באמת העיקר הוא שא"צ להרחיק כ"א טפח ומחצה וזה מוכרח מהאי דר"י ור"ל בהסוגיא כדלקמן וגם לזה הביא הר"ש והעתיק דבריו לידע מה שיש להפליא מאוד ומאוד על פירושו בזה יותר מבשאר מקומות שהביא דברי סוגית הש"ס במקוטע ובדילוג ומפרש לפי דרכו. כתב בריש המתני' אחר שהביא דרשת הש"ס דפ' ר"ע ודקאמרי וקים להו לרבנן וכו' ואע"ג דקים להו לרבנן אי לאו קרא ה"א דאיכא עירבוב ואיסורא ובהדיא מוכח בירושלמי דקרא עיקר דרשא ולאו לסמכתא וכו' ועוד דאמרינן בירושלמי ר' יונתן בשם ר' ינאי כולהון בתוך ששה כהנא בשם ר"ל כולהו חוץ לששה כלומר כולהו אותן של ד' רוחות וקסבר ר"ל דאפי' בא לזורען סמוך לערוג' מבחוץ אין יכול לזרוע אלא חמשה בין הכל ופריך אם כולהו חוץ לששה ניתני תשעה מתמצ' דלמ"ד בתוך ששה לק"מ דאע"ג דלא זנקי אסור משום ערבוב אבל אם נזרעין מבחוץ סמוך לד' רוחות הערוגה בזה לא אסר הכתוב וכל מה שיוכל לזרוע יזרע עכ"ל בזה והב או בתי"ט והברא זו נוטה לענין תירוץ הראשון בתוס' בפר"ע וא"ת יזרעו ט' מינין וכו' ע"ש. ותמה מה שיש לתמוה הרבה על פירושו דר"י ור"ל פליגי במקום זריעת המינין של הד' רוחות לר"י בתוך הערוגה ממש ולר"ל מבחוץ סמוך להערוגה וא"כ איך יפרש ר"ל בתוכה דקתני במתני' זהו חדא ועוד אף אם יזרע סמוך סמוך להערוגה הא מיהת הזרעים הן נזרעין במקום שהוא שמנה על שמנה דטפח שהוא חוץ להערוגה עם הערוגה ח' על ח' הן וא"כ יזרע י"ב מינין בד' הרוחות כמו דתנינן בסיפא בגבול והו"ל להש"ס למיפרך ונתני שלשה עשר וכבר רמזתי לאלו הקושיות בפנים בזה דר"י ור"ל ועוד מאי האי דמשני הליכא דר"ל בערוגה שבין הערוגות היא מתניתא וכי אין איסור אלא לזרוע תשעה מבחוץ בערוגה שבין הערוגות והלא אפי' בערוגה עצמה אסור לזרוע כנגד הזרוע עד (שיעור) ההרחק לכל השיטות למאי דאית להו ומכ"ש היאך יזרע כלל מבחוץ והך דר' תנחום א"ת לפרש אלא לשינויא להקושיא דמקשי על ר"ל והר"ש בעצמו הניקה לקמן שם אבל לא פי' כלום וכבר אמרנו דאין תירוץ זה מספיק כלל וכלל להקושיא על מנין הזריעה מבחוץ לפי פירושו דהכתי הוה קשיא היאך יכול לזרוע כלל בד' הרוחות של ערוגה הפנימית אשר ע"כ האמת הוא מכרחנו לומר דאין מקום כלל לפי' הזה אלא דר"ל דקאמר כולהו חוץ לששה היינו נמי בתוך הערוג' עצמה וחוץ לששה טפחים קאמר שזורע בתוך הקרנות דוקא והאלכסון של ששה על ששה הוא תשעה טפחים בקירוב ונמצא אפי' מסוף קרן זה עד סוף קרן זה באלכסון הוא ששה טפחים בקירוב כידוע שכן האלכסון של ד' על ד' הוא גדר המרובע המתחיק ל"ב על ל"ב ושורשו שהוא האלכסון בעצמו ששה טפחים חסר דבר מועט כמו שתראה במופת הראשון בסוף המסכת והוא היותר פשוט ונראה בחוש וזהו אפי' אנו אומרים שזורע כל הטפח של כל קרן וקרן והדבר המועט אינו ממעט אף לשיעור ההרחק ההכרחי בכלאים כסברת התוס' בפ' ר"ע בריש הסוגיא דבכלאים אמות שוחקות הן ומכ"ש כאן שההרחק הוא רב ביותר ולא קאמר ר"ל חוץ לששה טפחים

שנויי נסחאות (סו"ה) מסבבין נד"ו מסכבין. (סו"י) סיבוך נד"ו סיכוך. (סוי"א) סיבוך נד"ו סיכוך. (סוי"ג) סיבוך נד"ו סיכוך. (סוי"ד) סיבוך נד"ו סיכוך. (סוס"ו) מסבבת נ"ו מסכבת. (סוי"ח) אומר רבי נכי"ר ליתא. (סוכ"א) מסבבין נד"ו מסכבין.

פירוש מהרא"פ

ועוקצה טפח להיות יד להכניס לדלעת עצמה הטומאה ולהוציא אבל אי הוה יותר מטפח לא חשיב יד ואוסרת כ"ש אם נתערבה דלעת יונית של כלאי הכרם בתוך אלף דלעת יונית הואיל שכל יבכרו ולא יעלו בא' ומאתים לפי שהיא דבר שדרכו למכור במנין וחשיב ולא בטיל: **ולמה** לית אנן אומרין ולמה אין אנו אומרים: **תרתי** למנותן לשנים וליהוו ששה דברים: **תני** בר קפרא דחשיב להו לתרתי: **עבודתה** להרחיק ממנה שיעור עבודתה והוא בית רובע כדתנן בפרק שלישי: **וכלאים** עם ארמית פי' דלעת יונית כלאים עם דלעת ארמית ועם דלעת הרמוצה: **בנוגע** שנכפפת ונדבקת ונוגעת במטעה או ניכר אבל נכפפת ואינה נוגעת ונדבקות בהן לא או דילמא לא שנא שאפילו הכי אסור משום ת"ע: סליק פרק שני

ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעים בתוכה ה' זרעונים. ה' מינים של ירק מותר ליזרע בה ד' על ד' רוחות הערוגה ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין א' כדי שיהא הנזרעין שבאמצע רחוק מן הצדדים ג"ט מכל רוח דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה ואפ"י שאצל הקרנות שברוחות הזרעים קרובים זה לזה ואין ביניהם הרחקה ג"ט ויונקים זה מזה אין כאן בית מיחוש דהכלאים בלבד קפיד קרא דלא ליהוי ערבוב ויניקה לא חיישינן כדמפרשינן גדר בינתיים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג שהם יונקי' מתחתי' וכאן יש היכר גדול שרוח זה זרוע לצפון ודרום וזה מזרח ומערב אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הצדדים אין היכר ואי מקרבי הוה עירבוב שלכך צריך להרחיק שיעור יניקה:

ביס

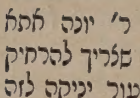
מסורת הש"ס

ירושלמי שבת פ"ט הל"ב.

רוחות ערוגה ואחד באמצע. היה לה גבול גבוה טפח זורעין בתוכה (ג') [שלשה] עשר שלשה על כל גובל וגובל ואחד באמצע. [א] לא יטע ראש הלפת בתוך הגובל מפני שהוא ממליהו. רבי יהודה אומר [ב] ששה באמצע: **גמ'** *) זרעיה *מיעוט זרעים שנים. אמר ר' שמואל בר סיסרטא משנים את למד ארבעה. מה שנים את נותן בתחילת ששה ומיצר והולך. אף ארבעה את נותן בתחילת ששה ומיצר והולך. אי אפשר שלא יהא שם נקב אחד פנוי ליטע בו את האמצעית. אמר רבי יונה עבודה פוגע בעבודה ואין מין פוגע בחבירו לחובשו. רבי יהושע בן לוי

תורה אור

היה לה גבול. סביב לה גבוה טפח זורע בתוכה י"ג מינין שלשה על כל גבול וגבול והיינו בהרחק טפח ומחצה בין האמצעית של רוח הגבול לבין מין של סמוך להקרן מכאן ומכאן והקרנות יהיו פנוים בלא זרע וכן בכל רוח ורוח של הגבול ואחד באמצע: לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול. אע"פ שמותר בו ג' מינין לכל רוח אבל ראש הלפת לא התירו בו מפני שהעלין רחבין והוא ממלאהו ומיחזי כערבוביא: ר' יהודה אומר ששה באמצע. בגמ' מסיק דר' יהודה אהיה לו גבול גבוה טפח קאי וכדמפרש לקמן בס"ד: **גמ'** זרעיה מיעוט זרעי' שנים. קושיא היא ובפ' ר"ע גרסי' להאי רישא דהסוגיא עד בערוגה שבערוגות היא מתניתא והגי' שם יותר מבוררת היא והאי קושיא התם קאי דקתני במתני' שם מנין לערוגה שהיא ו' על ו' שזורעין בתוכה חמשה זרעונים וכו' שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח תצמיח זרעה תצמיח לא נאמר אלא זרועיה תצמיח ועלה פריך הש"ס והיאך ילפת לה מהכא חמשה זרעונים נימא זרועיה מיעוט זרעים שנים ותו לא: משנים את למד ארבעה. כלומר דמשני לה דאף אי דרשת להאי קרא כדקאמרת דזרועיה שנים משמע את למד ממילא דארבעה נ"כ יכול לזרוע בה והחמישי נמי ממילא שמעינן כדמפרש ואזיל: מה שנים את נותן בתחלת ששה ומיצר והולך. כלומר דהא אפי' לדידך דנימא דשני מינים הוא שזורע בתוכה אתה צריך לומר דמתחיל לזרוע למין האחד בתחלת הו"ט והיינו בשורה הראשו' של רוח אחת מרחיב וזורע את המין ואח"כ מיצר הוא והולך בהזרע בכדי שיוכל לזרוע להמין השני ברוח שכנגדה ושם ג"כ מרחיבו בתחלת הששה ומיצר והולך כדי שלא יהו מעורבבין המינין ויהיו נכרין ונראין כל אחד בפ"ע: אף ארבעה וכו'. כלומר א"כ אמור מעתה דאף ארבעה המינין בכל רוח ורוח אחד יכול הוא לזרוע בכגון זה שמתחילו מתחלת הששה ומיצר והולך בו ובלבד שיהא שיעור הרחק יניקה בין מין שברוח זה לבין מין רוח שבצדו וכן כולם וכשאתה זורע כך לאלו הד' מינין שבד' הרוחות א"כ אי אפשר שלא יהא שם באמצע של סוף אלו המינין נקב אחד פנוי בלא זרע שהרי בין זה לזה יש פנוי שיעור הרחק יניקה וכן בין כל הד' שברוחות ונמצא יש באמצע מקום פנוי שיכול ליטע בו את האמצעית המין החמישי וממילא שפיר נפקא לן לכל חמשה המינין וזו היא הצורה

להאי מאן דאמר וכדפרישית: א"ר יונה עבודה וכו'. ר' יונה אתא לאשמעינן דלא תימא שצריך להרחיק בין מין ומין כדי שיעור יניקה לזה וכדי שיעור יניקה לזה וליבעי ג"ט לפיכך קאמר דלא היא אלא דאף לעבודה והיינו שיעור יניקת זרע שצריך הוא לעבודתו והוא טפח ומחצה פוגע במקום יניקת חבירו שבצדו מותר ולא בעינן הרחקה אלא שיעור יניקת זרע חדא בין מין למין והיינו טפח ומחצה ולא פחות משיעור הזה דא"כ הוי כמי שזה המין בעצמו פוגע בחבירו כדמסיים ואזיל: ואין מין פוגע בחבירו לחובשו. כלומר אהאי בלחוד הוא דקפדינן בדיני דכלאים שלא יהא מין אחד סמוך לחבירו בתוך שיעור יניקה ולא צריך שלא יהא שיעור יניקה של זה פוגע בתוך שיעור יניקה של זה דהא לא קפדינן מידי: לחובשו. הוא לסומכו ולהטמינו והרבה נשתמשו בלשון הזה במסכת זו לעיל וכן לקמן: ר' יהושע בן לוי. בא לשנויי הך קושיא דמיעוט זרעים אינו אלא שנים וקאמר דלא צריכא להא דמתרץ ר' שמואל אלא מהאי תיבת זרועיה גופה נפקא לן חמשה זרעה

מראה הפנים

טפחים יל"ל להשמיע ו סברתו דבקרנות כל הערוגה הוא זורע לאותן הד' שבד' רוחות ומטעמא דפרישית בפ"יס ובלרהי הקושיא ו.יתני תבעה והתירוץ בערוגה שבין הערוגות ומהוך כך נהבאר כמאי דפליגי ר"י ור"ל בדינא ובאוקימתא דמתני' וטעמים דכל חד וחד ועוד אוסיף לבאר מאי דהיכא עוד נ"מ לדינא ביניהו כמו שתראה לקמן ד"ה כולהון תוך לבשה וכיון שכן הוא ונתברר לנו הפירוש האמתי בדברי ר"י ור"ל אין סברא מוכרחת ינהר מזו דע"כ שאמר שא"צ להרחיק בין מין למין כ"א טפח ומחצה דאל"כ היאך ס"ד דניתני תבעה וא"ה המרחק בין מין למין אם יזרע שלשה בהרוח ערוגה שהיא ו' על ו' דאפי' בגבול שיש בו שמנה על שמנה קשה הוא מאוד להשיטות הסוברים דהרחקה ג"ט בעינן והיכי תמצא זה לשה דתנינן ג' על כל גבול ואין לתרץ זה כ"א בדוחק הרבה לאלו הב' שיטות כמו שתראה בדיבור דלקמן ובערוגה עצמה מיבעיא וא"כ אין שום פנוים לומר בעינן אחר כ"א דא"צ להרחיק בין מין למין אלא טפח ומחצה כמו שתראה בצורה הג' שבפנים ופריך שפיר לסברת ר"ל וניתני תשעה וזהו שרציתי לבאר כאן מהסברא המוכרחת בענין שיעור ההרחק שהיא להקדמה ההכרחית להבין תוכן שטת הערוגה וביאור הסוגיא דהכא ודהתם כאשר יבא לפנינו ועוד ראיה תמצא בדברינו בפרק דלעיל דהש"ס מכריע שלא כדברי הסובר אליבא דר' יוחנן דהרחקה ג"ט בעינן ע"ש ד"ה חד אמר אפילו ג' לתוך ו' ותמצא דחלוקי השיטות בענין ההרחק פלוגתא דאמוראי היא וההכרע כהאי מ"ד דלא בעינן כל כך ועם ההכרע וההכרח מסוגיא דהכא מבואר הוא דאינו אלא טפח ומחצה וכדי שלא להאריך במקום אחר לכן שמתי הפסק בדבורים בין ענין לענין עד שיתברר ויתלבן כל סוגית הערוגה כמו שתמצא לקמן בס"ד:

היה לה גבול גבוה טפח וכו'. הקושיא לשיטת הסוברים דהרחקה ג"ט בעינן היא נראית לעין כל בהשקפה הראשונה וכי היאך יכול לזרוע בו י"ב זרעונים עם שמרחקים של ג"ט בין מין למין והלא כל משך הגבול סביב אינו אלא כ"ח טפחים והתי"ט רצה להרכן קושיא זו וכתב דכך יכול לעשות שמניח טפח הסמוך להקרן וזורע מין אחד וכו' ונמצא שזורע באורך טפח ויש היכר בזריעתן כמו שבארנו מבא"כ ברישא וכו' עיי"ש שמעתי ולא אבין ובלא אף כאן אינו יכול לזרוע כ"א גרעין אחד ברוחב ובמשך אורך טפח ולס זה ודאי נתבב יוהר היכר מגרעין אחד ממש אבל מ"ע לא נאמר כן אף בהערוגה עצמה דיזרע בד' הקרנות גרעין ברוחב במשך אורך טפח וכן הד' שבאמצע כל רוח ועם הא' שבאמצע הוו תשעה והדרא קושית התוס' לדוכתה דהא בכה"ג איכא היכרא לפי סברתו ומאי שנא בי"ב זרעים שברוחות הגבול דהוה היכרא ואיכא הרחקה ג"ט מהשמנה זרעים שברוחות הערוגה דהיינו הך וזה נבאר בקושיא אף לפי תירוץ הראשון שבתוס' שם ומכ"ש לפי תירוץ השני שכתבו ושמא אתי שפיר שאין זורעין ט' בערוגה מה"ט נמי פן לא ידקדק לזרוע ממש בסוף הקרן וכו' וא"כ ניחוש נמי בהגבול פן לא ידקדק לזרוע כל משך אורך הטפח בגרעין גרעין ויתמעט רוחב המרחק לסברתם שם דדוקא היכא שא"צ לדקדק אלא בגרעין האמצעית לבד הוא דלא חיישינן וא"כ מה נעשה בי"ב זרעונין שבהגבול אי בעינן הרחק ג"ט ולפע"ד יותר טוב היה לסבול גזל הדוחק כמ"ש התי"ט בתחלה ואין נראה לפרש שזורע ג' על שטח הגבול מלמעלה וכה"ג דין וכו' ודחה זה משום דלישנא דעליו משמע עליו ממש ואי משום הא לא אירית דה יג עליו על כל שטח הגבול אלא דבלא"ה מוקשה סברא זו עם מה שהיה נראה בעיניו לתרן כמוזכר דכל מה שנזרע בהגבול הוא במשך אורך ורוחב טפח לכל מין ומין וזה מבואר בהדיא הכא לקמן במילתיה דר' זעירא כל טפח וטפח של גבול וכו' ופריך ויהיו עשרים וחמשה וכו' דאף דלא קמה מילתיה דר"ו בזה דאמר שעבו אותו מקום בפ"ע כדאתקיף עליה ויהיו וכו' שמעינן מיהת דשיעור טפח הוא השיעור לזריעה מין ומין ואם באנו לתרן לדין הגבול דקתני במתני' לפי שיטת הסוברים דהרחק ג"ט בעינן היה התירוץ היותר מרווח שבכולם לומר דהני שיטות אינם מפרשים ג' על כל גבול וגבול דקתני י"ב זרעונים בהגבול סביב אלא אינם כ"א שמנה בכל הגבול סביב והיינו שזורע בכל הד' קרנות טפח ונשארו ו"ט בין קרן לקרן וזורע באמצע מעט וכסברת התוס' דכיון שא"צ לדקדק אלא בגרעין האמצעית לא חיישינן וה"נ נאמר בהאמצע שבכל רוחות הגבול ומה דנקט התנא שלשה היינו ש"ל ג' על כל רוח ורוח שבגבול וב"מ אינם אלא שמנה וזהו כעין שפי' הר"ש בהגבול ואף לפי דבכו שתופס דעת הסוברים דהרחק הוא טפח ומחצה והצריך שם בדוחקים הרבה לבאר סדר הזריעה בגבול ולדעת הסוברים להרחק ג"ט בעינן לפרש כמו שאמרנו ואם בכלל זאת לא נתן הדעת לפרש הסיפא דמתני' אליבא

הפנים

דה.י שיטות כ"א בדוחק ויחזיק הרע במיעוטו ממ"ש כבר הכרח"ו דשיטת הסוברים דטפח ומחצה סגי הוא העיקר וס"ל זריעת הגבול בי"ב זרעונים בהרוחות פשוט הוא כמבואר בפי' המשנה להרמב"ם בצורה הג' ותוכל להבין ממה שציירתי בצורה הג' בערוגה עצמה והמדתי משך אורך הגבול עליה מרות אחד שיכול לזרוע בסדר כזה שמניח ד' הקרנות פנוים ואצל הקרן הוא זורע טפח מכאן וכן אצל הקרן מכאן ונשארו ד' טפחים בין זרע לזרע וזורע הטפח באמצע וההרחק הפנוי הוא טפח ומחצה מכאן וטפח ומחצה מכאן: **רבי** יהודה אומר ששה באמצע. פירוש דברי רבי יהודה כבר אמרתי שיעדתי מקומו לבאר בסוף המסכת אי"ה עם המופתים השייכים לביאור דברי הרמב"ם בענין המבומים ושם תמצא הכל ותבין גם עיקר דין הערוגה בזריעתה ובמרחקים לפי הרישא דמתני' בה' זרעונים כפי הצורה אשר העמדתי בפנים במתני' ולפי הכללים אשר יתבארו שם מובן הכל ביותר. וכאן נבאר לענין הדין בדברי רבי יהודה. הרמב"ם ז"ל פסק כר' יהודה בערוגה שיש לה גבול וכו' כדכתב בפ"ד מכלאים בהלכה י"ב ומשום דדברי ת"ק מיפרכו דמקשה הש"ס וניתני ששה באמצע ומ"ע פליג אדר' יהודה ומה דבעי לשנויי בגובלין ממעטין נדחה דבהא לא הוה ר' יהודה פליג ואין לפרש דדברי ר' יהודה ארישא קאי מבום האי דתני ר"ח כדאיתא בהסוגיא וכ"כ בפי' המשנה וכבר הקשו בגמ' על דברי ת"ק אחד באמצע ואמרו וניתני ששה באמצע ושתדלו לפרק זו הקושיא ולא עלתה בידם וברישא בערוגה שאין לה גבול גבוה טפח פסק ה' מינין כדכתב שם לעיל בהלכה ט' והקשה התי"ט דא"כ יסבור ר' יהודה בסיפא ששה באמצע ואילו ברישא מודה שאין זורעין רק חמשה. ובאמת לכאורה האי מילתא טעמא בעי דלמה לא יזרע גם ברישא ו' באמצע לר' יהודה ומה שרצה ליתן טעם בדרך אפשר שסובר שהגבול מקנן הראות ויוכל להכיר ההבדל אף בששה זרעים זהו דוחק ואמינא אנא דטפי הוה לן להקשות הא לעיל אמרינן דת"ק ור' יהודה בדרשא דקרא פליגי דמר דריש הכי זרעיה וכו' ומר דריש הכי כדקאמר ריב"ל וא"כ משמע להדיא דר' יהודה סובר אף בערוגה שלא גובלין זורעין ו' זרעים דבמקום דת"ק אמר ה' קאמר ר' יהודה ו' וקושיא זו לכאורה קשה גם אמסקנת הש"ס דמסיק מדתני ר' חייא דדברי ר' יהודה אסיפא קאי והא גם ברישא לפי דרשא דידיה נזרעים ו' אלא דעל הש"ס נוכל לומר דלק"מ דהא דקאמרי לשנויי הקושיא דהא לא מצית לאוקמי בגובלין ממעטין ו' משום דבהא לא הוה אמר ר' יהודה ששה באמצע ובעי לשנויי דר' יהודה ארישא קאי והיינו ארישא בלחוד ולא אסיפא והא הוא דמהדר דהאי לא מצית אמרת דא"ס קשיא הא דתני ר"ח אליבא דר' יהודה וכלומר דהשתא מוכחת דר' יודה בין ארישא ובין אסיפא קאי דלעולם בערוגה עצמה ששה מינין נזרעין וזה דלא מצינן התנא דברי ר' יהודה ארישא משום דבא להשמיענו דאף בערוגה בגבולין הדין כן ואין הגבולין ממעטין בששה והא גופה נמי קמ"ל הא דתני ר"ח דבשיש לה גבול נזרעין בה י"ח זרעים ואין הגבולין ממעטין ולא חטעה לפרש דדברי ר' יודה ארישא בלחוד הוא דמהדר אמנם לפ"ז נתחזק הקושיא על הרמב"ם דא"כ פליג ר' יודה את"ק גם ברישא לדמוכח מהסוגיא ומדרשא דקראי דלעיל ולמאי פוסק ברישא כת"ק ובסיפא כר' יודה דנהי דדברי ת"ק בסיפא מיפרכו מ"מ כיון דאיהו תופס סברת ר' יודה דששה הן שיכולין להזרע בתוך הערוגה עצמה ו"מאי לא נימא גם ברישא כן כסברת ר' יודה גופיה ואנתי"ו רואין דסמיך אסוגיית הש"ס דהכא בהא דפסק כר' יודה בסיפא וכמ"ש לעיל בפירושו בזה ומה שנראה לתרץ קושיא זו כך הן הן הדברים שנאמרו למשה דלא סמיך אסוגיא דהכא אלא בהא דמסיק דמיפרכו דברי ת"ק בסיפא אבל בהא דמשמע מהכא דר' יודה פליג גם ברישא וכדקאמר ריב"ל לדרשא דר' יודה מקרא וכדמשמע נמי מסתמא דהש"ס דסובר כן אליבא דר' יודה כדפרישית לא סמיך בהא אש"ס דהכא כ"א כדמשמע מסוגית הש"ס דילן בפר"ע דקאמר מאי משמע א"ר יהודה כי כארץ תוציא צמחה וגו' תוציא חד צמחה חד זרועיה הרי תצמיח חד הא חמשה ואם כן לא דרשינן מזרועיה כ"א תרי והשתא היכי מצי ר' יהודה לפלוגי ברישא דאי לרבות מזרועיה כדדריש הכא אליביה א"כ טובא איכא תוציא חד וכו' והשתא דאתינן להכי דסוגית הש"ס דילן סובר דלא פליג ר' יודה ברישא שפיר הוא כמאי דפסק ברישא דאין נזרעין בערוגה בלא גבולין כ"א חמשה ונלמד עוד מן הסברא דר' יהודה לא פליג כ"א בסיפא וזה דהא מה דמהדרינן להרבות מינין בערוגה היכא דאפשר כגון דאיכא הכירא או שיעור הרחק היינו דוקא במקום דלא נהמעט ריבוי הזרע מחמת רבוי המינין ודבר זה מבואר להדיא בדבריו בפי' המשנה שכתב בסיפא היה לה גבול גבוה טפח זורעין בתוכה י"ג ג' על כל גבול

שנויי נוסחאות (סו"ה) זרעיה במקרא „זרועיה".

פירוש מהרא"פ

היה לה גבול גבוה טפח וגם ברוחבו טפח זורע שלשה עשר שלשה על כל גביל ואח"כ מניח ג"ט סמוך לקרן וזורע מין א' ואחר כך מניח ג"כ להפסקת שני המינין לכל א' טפח וחצי וזורע מין שני והולך ומניח ג"ט וזורע מין שלישי וא' באמצע שאין גבהות הגבול מפסיק: **ראש** הלפת בתוך הגבול מפני שממלאהו ולא מהני הרחקה דאכתי נראה כעירבוב: **ששה** באמצע דר"י לטעמיה דס"ל דלא בעי הרחקה רק טפח וא"כ יכול לזרוע ששה מינין בערוגה שהיא ששה על ששה ויהיה בין כל א' טפח דמן הצדדין יזרע בכל צד מין א' ברוחב טפח ובאורך ד' טפחים וב' מינין באמצע כל א' טפח על טפח ויהיה אותן שבאמצע זרועין על הקרנות של שניהן זה כנגד זה ולא זה אצל זה והיה יכול לזרוע יותר הצדדים אלא דלהכי אהני קרא שלא יוסיף בתוך ערוגה שהיא ששה על ששה יותר מששה מינים: **גמ'**: **זרעיה** מיעוט זרעים שנים מבואר במסכת שבת בפרק ר"ע דכתיב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועי' תצמיח תוציא חד צמחה חד זרועי' תרי תצמיח חד הרי חמשה: **משנים** אתה למד ארבעה מהרחקת שתי שורות זרעים זה מזה אתה למד ארבעה מה הרחקה שתי שורות אתה נותן בתחלה ששה ומיצר והולך כדאמרי' בפירקא דלעיל ה"נ מרחיק הני זרעים זה מזה ששה טפחי' בהתחלתן והיינו מתחילת רוח מזרחית לתחילת רוח מערבית איכא שבה טפחים אע"פ שבסדר הם מתקרבים לאמצעיתן ואין שם ששה טפחים בין סוף מין של מזרח לסוף מין של מערב אפ"ה מותר הואיל והתחלתן זה מזה ששה כמו שהם ברוחב שהתחלתן ששה זה מזה אע"ג שאח"כ הוא מיצר והלך ואין שם ברוחב ששה רוחב מותר ה"נ לא שנא ומה שמתקרבים המינים של הצדדים דהיינו מזרח לדרום לא חיישינן שניכרים הם כל צד לעצמן זה מזרחית וזה דרומית וסדר הזריעה תפרש הר"ש ז"ל[א] שזורע כל הרוח ד' טפחים פחות חומש ומניח לצד זה של הרוח טפח וחצי חומש ולצד זה טפח וחצי חומש כך באורך הרוח וברוחב זורע עד שמיצר וכלה ויהיה טפח חסר חומש נמצאת השתא יש בו ריבוע ממקום שכלה זרע של צד מזרח עד מקום שכלה זרע של צד מערב ג' טפחים שהרי רוחב הזרע במקום שכלה טפח חסר חומש נרף לה טפח וחצי חומש מצד זה וטפח וחצי חומש מצד זה כשם שהנחתה בתחילת ששה לכל צד טפח וחצי חומש פנוי הכי נמי תמצא אותן ברבוע זה שהרי הוא מיצר והולך מלמעלה למטה וא"כ ישתכח לכל רוח ג' טפחים והיינו ג' על ג': **א"א** שלא יהא כו' נראה דהש"ס הזה לא בעי טפח ומחצה כשיעור יניקה ולפיכך אמר שמיצר והולך עד אמצע וכיון שהן ד' מינים ואי אפשר לקרבן שניהם אלא שנים דבוקים יחד ממש שלא יהא באמצעיתן נקב פנוי ליזרע בו גרעין א' שהרי הד' גרעינים שגולין הן ולא מרובעים והיאך יכול לקרבן ממש בע"כ יהיה מקום פנוי באמצעיתן כדי שיעור גרעין והתום יעיד על זה ואותו מקום פנוי נחשב לעצמו ואינו בטל לאחד מן הצדדים וזורע בו מין אחר והוא נחשב לעצמו הכי נראה לפי סוגית הש"ס הזה וגירסתו: **עבודה** פוגע בעבודה **כבי יונה פליג**

מהר"ם יפ"ם [א] וז"ל הר"ש והשתא כך הוא סדר הזריעה שמניח בקרנות חרב טפח וחצי חומש על טפח וחצי חומש כדי שיתרחק זרע מזרח מזרע דרום בשיעור אלכסוני של טפח וחצי חומש על טפח וחצי חומש

לוי זריעה זרעיה זרועיה. וכרבי יודה דרבי יודה אמר ששה זרע זרעה זרעיה. רבי חגיי אמר זרעיה חמשה כל הן דאנא משכח לה וי אנא מחק ליה. אשתאילת לרב הונא ספרא דסידרא ואמר זירועיה מליא. רבי יוחנן בשם רבי ינאי כולהון בתוך ששה. כהנא בשם ר' שמעון בן לקי' כולהון חוץ לששה. אם כולהון חוץ לששה ניתני

זרעה זרעיה זרועיה. כצ"ל והכי הוא בשבת שם כלומר דדרשינן מדכתב זרועיה ולרבות אתא דאי כתב זרעה הא חדא ואי הוה כתב זרעיה הא תרי והרי שלשה וכתיב זרועיה מלא הרי עוד שנים: וכר' יהודה. ולר' יהודה דס"ל ששה הכי הוא דרש לה זרע זרעה זרעיה זרועיה. וכן הוא בשבת. זרע. אי לא הוה כתב אלא זרע הוי חדא והשתא זרעה הא תרי זרעיה עוד תרי זרועיה עוד תרי הרי ששה: ר' חגיי אמר זרעיה חמשה. ר' חגיי אליבא דת"ק דמתני' הוא מפרש וכלומר דלא צריכא כדדרש ריב"ל אלא דזרעיה חסר כתיב בלא וא"ו ומה' אותיות דזרעיה נפקא לן חמשה והלכך נמי לא מצי למידרש להא דר' יודה: כל הן דאנא משכח לה ויהא אנא מחיק לה. כלומר דהש"ס קאמר דהשיבו לר' חגיי א"כ כל ספר ישעי' שאני מוצא כתוב זרועיה מלא בוי"ו צריך אני למחקו וכן אשתאילת השאלה לרב הונא ספרא דסידרא של המקראות שהיה בקי במלאות וחסירות ואמר שכך הוא זרועיה מלא כתיב ודלא כר' חגיי: כולהון בתוך ששה וכו'. ר"י ור"ל לפרושי סדר הזריעה דערוגה דמתני' קאמרי ופליגי בה והאי חוץ לששה דקאמר ר"ל לא חוץ ממש מבחוץ לערוגה דהא ודאי ליתא דהיאך מפרש ר"ל להאי בתוכה דקתני במתני' ועוד אי בחוץ לערוגה איירי וא"כ אפי' כימא שהוא סמוך להערוגה הא מיהת היא חוץ להששה טפחים שבה מכל רוח ורוח וא"כ הזרעים נזרעי' בטפח שחוץ להערוגה שהיא במקום שמוגה על שמונה והרי אתה יכול לזרוע במקום כזה י"ג זרעוני' שלשה לכל רוח וא' באמצע להת"ק כמו בדין הגבול אלא ודאי דכ"ע (בין ר' יוחנן ובין ר"ל) בתוך הערוגה קאמרי והכי פירושא דהאי מילתא: ר' יוחנן אמר בשם ר' ינאי כולהון. הזרעים ואף של הרוחות נזרעים בתוך ששה של הערוגה הן וכלומר שבאמצע הרוח הן נזרעין כל הד' מינין של כל רוח ורוח והקרנות צריך שיהו פנויים מבלי זרע וכמו שציירנו במתני' דזהו כולהון של הד' רוחות הן בתוך ששה טפחים של הערוגה:

כהנא בשם ר"ל קאמר. דכולהון של הד' רוחות חוץ לששה טפחים של הערוגה הן נזרעין והיינו שכל זרע מין בתוך הקרן הוא נזרע ולא באמצע הרוח וא"כ חוץ לששה טפחים הוא שהרי אלכסון של ששה על ששה הוא יותר משמונה טפחים אף למאי דאמרינן על דרך קירוב כל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וניתוסף האלכסון י"ב חומשין על הששה שבאמצע הערוגה וזהו חוץ לששה דקאמר ר"ל ולעולם הכל בתוך אותה הערוגה של ששה על ששה הוא ולקמן נפרש במאי הוא דפליגי ר"י ור"ל וכדמוכחא מהסוגיא: אם כולהון חוץ לששה. אי דמיירי שזורע אותן הארבעה בקרנות של הערוגה א"כ אמאי תני חמשה מינין נתני תשעה שהרי הוא יכול לזרוע ג"כ באמצע של כל רוח ורוח ובהרחק טפח ומחלה בין כל מין ומין ויהיו ט' מינין נזרעין בערוגה כמו שהיא לפניך בצורת ערוגה זו:

גבול גבוה טפח

צורה זו העמדתי כדי להסתכל בה וגם בהגבול אם יש לה כאשר היא לפניך ועשיתי מצד אחד וכך תצייר בעצמך לכל רוח ולידע מתי יזרע בהגבול באופן זה ומתי הוא באופן אחר הכל לפי הזרע אשר נזרע בערוגה ולכן לא ציירתי שום זרע בהגבול וגם כדי להבין הא דלקמן ערוגה בין הערוגות אז תצייר בעצמך שורה זו שכנגד הערוגה ממש מן ששה טפחים היא השורה מן הערוגה אשר בלדה וכך תצייר אותה כולה וכן לכל רוח ורוח ומזה תבין דעת ר"ל לפי קך שינויא דרבי תנחום דלקמיה ותבין דעת ר' יוחנן מ"ט פליג עליה ובמאי הוא דפליגי וטעמיה דכל חד וחד דמפרש להמתני' למאי דאית ליה ולדיוקא דמתני' לכל חד וחד לפי האוקימתא דמוקי לה:
א"ר

מראה הפנים

גבול וגבול ויהיה מדת הזרע ג' טפחים כמו שיתבאר בצורה הג' שם וא"ר יודה שאפשר שיזרע בזו הערוגה שהיא ששה על ששה ולה גבול טפח י"ח מינין י"ב על הגבול כמו שאמר הת"ק וששה באמצע ויהיה מדת הזרוע ממנה ג' טפחים וירבו המינים ולא יחסר לנו ממדת הזרוע כלום כמו שהוא בצורה הד' שם וא"כ דוקא בכגון זה הוא דא"ר יודה משא"כ כשהוא אם יזרע בה שבה כמו שצייר שם לפי שיעור ההרחק שצריך בששה מינים בערוגה ואינם אלא י"ח טפחים זרועים כמו שביאר שם לקמן שה"א ביותר ואילו בערוגה דריבא שנזרעים בה ה' מינים חלק הזרוע ממנה הוא כ"ד טפחים כמו שהראה בצורת הערוגה שבאתים במתני' זהו טעמו לפי סברתו ובהאי סברא גופה היינו יכולין ליישב דבריו אלא דלא מיקשי היא גופה מ"ל לכן הבאתי ראיה מסוגיית הש"ס דילן דמשמע דלא מצי ר' יהודה לפלוגי ברישא וזהו לפי סברתו המסייע ליה כמה שלמדין אנו מסוגיית הש"ס דהתם וזה ברור וטעמא מחילוק הדרשות דהכא ודהתם יתבאר בדיבור דלקמן דכל חד וחד לשיטתיה הוא דאזיל למאי דגרים במתני' דשבת ובטעם נוסף לכל דרשא ודרשא דהסוגיות: זרעה זרעיה זרועיה. ובבבלי פר"ע דריש תוציא חד וכו' כמו שהבאתי בדבור דלעיל ונראה דשינוי דרשות אלו בשינוי הנוסחאות במתני' דשבת דליתא דהתם גרים זרעה לא נאמר אלא זרועיה ובנוסחא דהאי ש"ס גרים שם זרעה תצמיח לא נאמר אלא זרועיה תצמיח וה"כ לפי נוסחא זו לא דרשינן מתצמיח מידי אלא מזרועיה לחוד כדקאמר זרעה וכו' ושינוייהו דהני נוסחאות שונות נראה דדיוקא דקרא איכא בינייהו דהא לכאורה יש לדקדק לפי דרשה דהתם תוציא חד צמחה חד וכו' תצמיח חד והא חדא מנייהו לאו מיותר הוא דלאו צמחה או תצמיח צריכא היא למשמעות הכתוב לדמיון הבשורה כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה"א יצמיח צדקה וגו' ומ"ל למידרש לתרווייהו לצמחה ולתצמיח אלא דנוסחת התנא דהתם מכפל המקרא הוא דדייק ליה כי כארץ וכגנה דהו"ל למיכתב חדא לדמיון הענין א"נ הכי הו"ל כי כגנה כארץ זרועיה תצמיח והלכך דריש מדכפל הכתוב דמיון הענין ולמיכתב צמחה גבי ארץ ותצמיח גבי גנה ש"מ דכולא קרא לדרשא הוא דקאתי והלכך כפל הענין וכתב צמחה ותצמיח לדרשא ומתוציא ודאי דרשינן דהאי לעולם מיותר הוא ואף אם בא להשמיענו דבר מה מכפלות הענין הו"ל למכתב כארץ תצמיח וכגנה וגו' והשתא כולה לדרשה היא וזרעה זרועיה וכו' לא משמע ליה להאי תנא דשנה בנוסחא דהתם אבל לפי נוסחת המשנה דהאי ש"ס דמשמע דתצמיח לא מייתר ליה כלל כדקתני זרעה תצמיח לא נאמר וכו' טעמיה דלא דריש מרישא דקרא מידי אלא מסיפיה וכגנה זרועיה תצמיח דאין לנו למיסמך האי דרשא דערוגה אלא מגנה כשהם גינה שהיא זרועה ערוגות ערוגות ולא מכארץ שהיא כוללת גם השדות שאינם זרועות ערוגות ערוגות והלכך תצמיח דכגנה ל"ו מיותר הוא ולא דריש אלא מתיבת זרועיה זרעה זרעיה זרועיה ועיין בדיבור דלעיל שנתבאר דנ"מ לדינא איכא בין הני שינוי דרשות אליבא דר' יהודה דלנוסחת משנת הש"ס דילן לא פליג ר' יהודה ברישא: כולהון חוץ לששה. מבואר בפנים פלוגתא דמילתא וזכרתי עוד ברים ההלכה להכריח דה"א לפרש להאי חוץ לששה בענין אחר וע"ש כמה דמוכרח ג"כ מזה דה"ל להרחיק בין מין למין כ"א טפח ומחצה כשיטת הרמב"ם ואילו לשיטת רש"י והתוס' קשה מאוד לפרש ענין פלוגתא דר"י ור"ל במאי הוא דפליגי ומאי האי חוץ לששה דקאמר ר"ל ומאי האי דפריך עליה וניתני ט' ומאי האי דמשני בערוגה בין הערוגות היא מתניתא כמובן הכל מתוך מה דפרישית בפנים וממה שבארתי ברים ההלכה וכאן יוסיף עוד לבאר במאי דאיכא בינייהו דר"י ור"ל עוד לדינא ומתוך כך יתבאר לנו הסוגיא כצורה ונקיה וכן יתבאר פי' הסוגיא דפר"ע דהש"ס דילן לשיטת הרמב"ם והיוצא לנו מזה בס"ד. ובהתחלה נבאר עוד מה שייך לסוגיא זו דבמה שפירשתי האי חוץ לששה דקאמר ר"ל דמוכרח הוא דעל קרנות הערוגה קאי כמבואר הכל בפנים דבזה מתפרש שפיר הקושיא וניתני ט' וכן מאי דמשני בערוגה שבין הערוגות שנו וניחא הכל אליביה דר"ל לפי האוקמתא ולפי טעמו וסברתו דע"כ דס"ל דאין תורת ראש תור בערוגה דאל"כ מאי משני בערוגה בין הערוגות הרי יכיל הוא לזרוע גם בערוגות התיצונות ט' מינין כמו בערוגה הפנימית וזה מבואר כל צרכו בפנים ומה שפירשתי אליבא דר' יוחנן דקאמר כולהן בתוך ששה משום דאיהו מוקי להמתני' דבערוגה בחורבה שנו וזה ג"כ מוכרח הוא דהלה"ה א"כ במאי פליגי ר"י ור"ל דאין לפרש דלא פליגי כ"א בדיוקא דמתני' בלחוד כמו שרמזתי בפנים דסוף סוף

מאי מ"מ איכא אי דאמרת דאף לר"י מצינו לאוקמי בערוגה בין ערוגות וא"כ יכול הוא לזרוע בערוגות התיצונות בקרנות שבהן לפי שאין זרע בהקרנות הפנימית שכנגדן וא"כ היינו דר"ל דהא אף לר"ל ע"כ שתאמר או דחוץ לששה דקאמר היינו על הקרנות של הפנימית ובערוגות התיצונות זורע באמצע הרוחות ולא בקרנות או איפכא דאם זורע ד' של הפנימית באמצע הרוחות זורע הוא ד' שבחיצונות בהקרנות שבהן וחוץ לששה דקאמר היינו לומר שאי אתה יכול לפרש סדר זריעת חמשה מינין בערוגה שבין הערוגות אא"כ אתה זורע הארבע שברוחות בקרנות וזהו חוץ לששה או של הפנימית או של התיצונות ולהשמיענו בזה סברתו דס"ל אין ראש תור בערוגה כמבואר בפנים והשתא ע"כ דר"י הוא דמוקי להמתני' בערוגה בחורבה ולא שאינו יכול לזרוע אותן שברוחות כ"א באמצע ולא בהקרנות דהא ודאי ליתא דמ"ש אלא ללמדנו פירושא דמתני' קאמר דבתוכה היינו אפי' בתוך הששה טפחים עם שיעור ההרחק כמבואר ולהשמיענו עוד דאף בהן זורעין באמצע הרוחות אף על פי כן אינו יכול לזרוע מבחוץ כלל אפי' נגד מקום הקרנות של הפנימית שהן פנויים מבלי זרע משום גזירה שמא ימלא עוד בהפנימית גם בהקרנות ולא יהיה הרחק כלל בין הפנימית לבין זרע שמבחוץ שהרי בריבא בערוגה באין גבולין מיירי וריש לקיש סבר דלא גזרינן מידי בהא והשתא אתברר לן האי מילתא במה דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש בענין אוקימתא דהמתני' ובענין אי גזרינן שמא ימלא הקרנות דהא בהא תליא מיהו אכתי מספקא לן אליבא דר"י בדינא דראש תור בערוגה דנהי דלר"ל מוכרח הוא דסבירא ליה אין ראש תור בערוגה כדלעיל לר' יוחנן אפשר דמה דאמרינן דלדידיה ע"כ בערוגה שבחורבה הוא דמיירי המתני' ואין לזרוע כלל מבחוץ ואפי' נגד הקרנות הפנויים שבערוגה מטעמא שמא ימלא גם הקרנות היינו שיזרע גם בטפח של הקרנות ולעולם בשיעור הרחק טפח ומחצה בין מין למין וכאם תור בערוגה לא ידעינן היכי ס"ל לר' יוחנן כך היה אפשר לומר לכאורה אמנם כי דייקת הא ודאי ליתא דא"כ מ"ט פריך וניתני תשעה לר"ל ולא פריך אליבא דר' יוחנן דהא אי אמרת הכי יהיו ט' מינין כשימלא גם בקרנות ובשיעור הרחק טפח כמו שהוא לפניך בצורה זו אלא ודאי הא דאמרינן אליבא דר"י גזירה שמא ימלא הקרנות היינו מאותן הד' מינים שברוחות עם המין האמצעי והיה מלאה הערוגה וגם הקרנות ויהיה זה ג"כ מותר לזרוע החמשה מינין בהערוגה ויהיה הבדל הניכר בין המינין ובתורת ראש תור כמו שהראה בצורה הב' להרמב"ם דפי' המשנה ומעינן השתא דלר' יוחנן אית ליה ראש תור בערוגה וכדמשמע ג"כ מסוף הסוגיא דשמעתא דערוגה בש"ס דילן אליבא דר' יוחנן וכפי' הא' של רש"י ז"ל שם וזה מוכרח מהאי דהכא כדאמרן ולא תקשי דהיא גופה מנא לן דנהי דזה מוכרח דאין לפרש לר' יוחנן דהא דס"ל שמא ימלא הקרנות היינו גם בזורע מין אחר בהקרנות מהלא מדייק גם אליבא דר"י וניתני תשעה מ"מ דילמא החמשה מינין דאמרת היינו דוקא שיהו הד' באמצע הרוחות של הערוגה ולא בתורת ראש תור דתשובתך בצדך דהיא גופא מהאי מילתא גופה נמי דייקינן דא"כ קשה למה באמת לא התירו ט' מינין בערוגה והרי יש שיעור הרחק טפח ומחצה בין מין למין מה תאמר בזה דהטעם הוא להרחקות במקום הזרע טפי עדיף מהרבות במינין א"כ מינה דהשתא ממילא ידעינן דממלא בקרנות דאמרינן היינו שימלא מ חמשה מינין את הערוגה וגם בהקרנות וכפי הצורה הב' שזכרנו והראה שם שיש היכר בין המינין ובתורת היתר ראש תור ומרבה מקום הזרע בתוכה שהן בין הכל כ"ז טפחים כמ"ש בפירושו שם ותראה שגם ממיני הקרנות יש נזרע בתוך ששה טפחים של הערוגה וכדברי ר' יוחנן ותבין דגם זה דרך היתר הוא בערוגה ומיהו לכתחילה לא יזרע החמשה מינין בהערוגה כ"א כדרך הצורה הראשונה שכתב שם והבאתיה לצייר במתני' וזהו שכתב שם גבי שמא ימלא את הקרנות וכו' וזה תכלית מה שיוכל לזרוע בערוגה שהיא ו' על ו' כשיזרע בה ה' זרעונין בלבד כלומר שאף שבאמת שמותר הוא לקיים הזרעים כשיזרע את החמשה מינין כפי הצורה השניה מ"מ לכתחילה לא התירו כ"א כפי צורה הראשונה מטעמא שלא יהא נראה כערבוביא ובט' מינין ג"כ לא התירו לכתחילה מטעם הזה שאע"פ שיכול לעשות ההרחק ביניהם כפי השיעור טפח ומחצה מ"מ נראה כערבוביא בריבוי המינין בהערוגה אלא שבט' מינין יש לנו עוד טעם ונוסף לזה לפי שממעט מקום הזרע שלא יהיה בה זרוע כ"א תשעה טפחים ואילו בחמשה מינין וכפי צורה הראשונה זרוע בה כ"ד טפחים כמה שכתב

שנויי נוסחאות (סו"א) זריעה זרעיה זרועיה בכי"ר זרעיה זרעה זירועיה. (סו"ג) זרע זרעה זרעיה נכי"י זרע זרעיה זירועיה. (ס"ג) וי בכי"ר וו.

פירוש מהרא"פ

אל אע"ג דעבודה יכול לפגוע בעבודה והיינו של מזרח פוגעין בשל דרום ולפון בתוך [illegible] ודמן והוא יניקתן לא איכפת לן אבל שיהא מין פוגע לחבירו ולחובשו שלפי דבריו [illegible] שמין פוגע בחבירו וגם חובשים את האמצעי זה אינו אלא שבירא ליה לר"י כמה שבידל [illegible] זריעתן: ה"ג ריב"ל אמר זרע זרעה זרעיה דהוה ליה למיכתב זרע וכתיב זרעה [illegible] זרעיה הרי חמשה דלכן נכתב תמם איתיות ולר"י דמצריך ששה נרשינן זרועיה דשבירא ליה לר"י זרועיה כתיב: רבי חגי אמר זרעיה חמשה ה' אותיות יש בתיבה הרי חמשה דדבי לגבן הכתיב ור"י ס"ל דקרינן זרועיה ולפי הקרי ה"ל ששה וכל היכי שמלאתי כתוב זרועיה הייתי מוחקו עד ששאלתי לר"ה סופר שהוא בקי בחסר ויתיר ואמר לי שהוא מלא בוא"ו וא"כ [illegible] פליגי דר"י סבר שצריך להיות מלא ולכן ס"ל דאינו מלא ואותן ספרים שנכתב מלא כר"[illegible] שחסירים וא"ו כרבנן וכריב"ל: **כולהון** חוץ לששה כל הזרעים שזורע בד' רוחות צריכין להיות חוץ

מהר"מ יפ"ם חומש משהו יותר מטפח ומחצה ובטפח ומחצה שני וכן לכל קרן וקרן ונמצא רוחב הזרע ד' טפחים חסר חומש ב חלה ו' ומיצר והילך מצד ימין ומצד שמאל עד שהוא כלה לרוחב טפח חסר חומש וכן לכל רוח ורוח עד שהוא מנית באמצע הערוגה ג' על ג' חרב עכ"ל ומ"ש באמצע הערוגה נ' על ג' דהיינו עם האלכסון שהיא ד' טפחים וחומש:

מסורת הש"ס

זבח פז:

ניתני תשעה. אמ' רבי תנחום בוצרייא וכן היא
*ז בערוגה שבערוגו' היא מתניתא. רבי יצחק ורבי
אימי הוון יתבין מקשיי תנינן היה לה גובל גבוה
טפח זורעין בתוכה שלשה עשר שלשה על כל גובל
וגובל ואחד באמצע. זניתני ששה באמצע.
תיפתר שהגובלין ממעטין ששה. אם כשהגובלין
ממעטין ששה בדה תנינן רבי יודה אומר ששה
באמצע

א"ר תנחום בוצרייא וכן היא בערוגה שבערוגות היא מתניתא. כלומר
דרבי תנחום משני להקושיא אליבא דר"ל דהך הוא הענין דמשום
דר"ל מוקי להמתני' בערוגה בין הערוגות הוא דשנו והלכך לא מצי
למתני תשעה מינין שאם נזרע בערוגה הפנימית ט' מינין כאשר היא
לפניך שוב לא יכול לזרוע בכל
בערוגות שסביבותיה שהרי אינו
יכול לזרוע לא כנגד הקרן של
הפנימית מכאן ומכאן ולא כנגד
הטפח הפנימי וא"ת יזרע כנגד
מקום הפנוי שבפנימית כמו שתסתכל
בשורה שבצד הערוגה שציירתי
וכנגד הערוגה ממש כמו שהקדמתי
שבזה תסתכל לפעמים להגבול
ולפעמים תתבונן בה במקום שורה של
הערוגה החיצונה שבצדה וכן תצייר בעצמך לכל רוח ורוח וא"כ תקשי
הרי יכול הוא לזרוע כנגד מקום הפנוי של הערוגה הפנימית תשובתך
בצדך שאם ירצה לזרוע כך בשורה של הערוגה החיצונה אין היתר
של שני המינין שבאמצע כל רוח ורוח במקום הפנוי שכנגד הערוגה
הפנימי' אלא מכח תורת ראש תור כמו שתראה בצורה זו שהשורה
החיצונה אין לזרוע בה נגד הקרנות של הפנימית ולא כנגד הזרע
האמצעית אלא בטפח השני של השורה מהששה שבחיצונה שהוא כראש
תור נגד הזרוע בקרן הפנימית מכאן וכן בטפח החמישי שהוא כראש
תור נגד הזרוע בקרן הפנימית מכאן וכך יהי' בכל רוח ורוח של
החיצונות הסמוכות לערוגה הפנימית וא"כ יהיה גם בהם ט' מינין
עם האמצעית שבתוכן אבל אין היתר בסדר זריעה זו כ"א מצד
תורת ראש תור ור"ל ס"ל כמ"ד אין תורת ראש תור מתיר בערוגה
שלא אמרו ראש תור אלא משדה גדולה לשדה גדולה ולפיכך אי
אפשר לזרוע בערוגה שבין הערוגות אלא חמשה מינין ואז יכול הוא
לזרוע בהפנימית ד' בד' הקרנות ואחת באמצע וכיון דבפנימי' לא יהא
נזרע כי אם חמשה מינין והיינו הד' מינין בכל קרן וקרן והחמישי
באמצע הלכך יכול הוא לזרוע ג"כ בכל הערוגות שסביבותיה חמשה
מינין בכל אחת ואחת ויזרע הד' מינין בכל אמצע הרוח שבהן שלא
כנגד הקרנות של הפנימית וכן נמי איפכא שאם זרע הד' מינין
שבפנימית באמצע שבכל רוח ורוח אז הוא זורע בהחיצונות הד' מינין
בהקרנות שבהן וזהו מובן ממילא דהיינו הך והיינו חוץ לששה דקאמר
כלומר דאי את משכחת לה בערוגה שבין הערוגות שיכול הוא לזרוע
בכולן כ"א שהזרע הד' מינין יהיו נזרעין בהקרנות או של ערוגה
הפנימית או של ערוגות החיצונות לסביבותיה ואז יהיו חמשה מינין

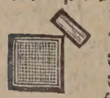
בכל ערוגה וערוגה ולא יותר וזהו טעמיה דר"ל והשתא שמעינן נמי
ממילא דעתי' דר"י באוקימתא דמתני' דלמאי דס"ל דזורע כל הד'
באמצע הרוח של כל רוח ורוח טעמי' דמוקי למתני' בערוגה שבין
החורבה שניכר שאין כלום זרוע שסביבותיה ולפיכך יכול הוא לזרוע
בתוך הששה וכדאמרן שהוא
באמצע של הרוח ולא יכול לזרוע
מבחוץ נגד הקרנות דס"ל לר'
יוחנן דגזרינן שמא ימלא זרע גם
בקרנות של הפנימית מהארבעה
מינין שברוחות ונמצא שאין כאן
הרחק נגד הקרנות דהא רישא
בערוגה שאין לה גבול איירי והא
דאמר בתוך ששה ולא ס"ל לר'
יוחנן שיזרע בקרנות ולא באמצע
וכדר"ל משום דר"י דייק בתוכה דקתני במתני' דלרבותא קתני והיינו
אפי' בתוך הששה יכול הוא לזרוע אותן שברוחות וכמו שציירנו
במתני' ור"ל קאמר דהאי דנקט בתוכה לא בא אלא להשמיענו דבתוך
הערוגה גופה הן כולהון נזרעין ולעול' בהקרנות וכדאמרן וכדמפרש
טעמיה לפי האוקימתא דאיהו מוקי להמתני' בערוגה שבין הערוגות
ובזה נתברר לן פירושא וטעמא דפלוגתייהו ובמאי דפליגי הדין היא
מילתא ברירא דהאי ענינא: הוון יתבין מקשיי. היו יושבין ומקשין
בהא דתנינן היה לה גבול גבוה טפח וכו' ואחד באמצע ניתני ששה
באמצע כלומר אמאי פליג ת"ק בהא אדרבי יהודה דבשלמא ברישא
בערוגה שאין לה גבול שפיר הוא דפליגי בדרשא דקרא כדאמרינן
לעיל דת"ק דריש זרעה זרעיה זרועיה והוו חמשה ור' יהודה דריש
זרע זרעה זרעיה זרועיה הרי ששה אלא דבסיפא בהיה לה גבול
ובערוגה כזו לא מצינן למיתלי טעם פלוגתייהו בהאי דרשא דהא בין
לר' יהודה ובין לרבנן זורעין בה הרבה מינין ויותר ממה דמשתמע
מהאי קרא וא"כ ע"כ דקרא לא איירי אלא בסתם ערוגה ובערוגה
שיש לה גבול בסברא בעלמא פליגי והשתא מ"ט דרבנן הא ודאי
מצי למיזרע בהגבול י"ב זרעונים ובתוכה ששה זרעונים ויש כאן
שיעור הרחק בין כל מין ומין כדקאמר ר' יהודה: תיפתר שהגבולין
ממעטין ששה. הכא במאי עסקינן כגון שהעלין מזרע הגבולין שלה
מכל רוחותיה נכנסין מעט בתוך הששה של הערוגה וממעטין את
הערוגה משיעור ששה על ששה עד שאינו יכול לזרוע בתוכה כמה
מינין בשיעור הרחק בין מין ומין כ"א מין אחד באמצע בלבד: אם
כשהגובלין וכו'. ופריך אי הכי בדא תנינן ר' יודה אומר ששה באמצע
בתמיה והיכי פליג ר' יהודה אם הגבולין ממעטין אותה שאין בה
כדי

גליון הש"ס וציון ירושלים

זבערוגה שבערוגות ע' בבעל המאור בשבת פרק ר"ע: זנתני ששה. ע' בר"ש שהגיה כאן חמשה. וע' בתוס' יו"ט שמיישב הגירסא. ויש ליישב בזה קו' הרב בבאר הגולה סי' רנז סעיף ל"ז. ודו"ק:

מראה הפנים

שכתב שם טעם הזה בסוף דבריו בצורה הששית שסבאתיה לצייר כאן להערוגה ומבלי הגבול
ומיהו עיקר הטעם שלא יהא נראה כערבוביא כמ"ש לזה הטעם בחיבורו שם בהל"ט ומפ"י
שזה הטעם מוכרח גם כן מאחר זכרנו דלא התירו לכתחילה שימלא גם הקרנות וכתובה
ואף על פי שאם עשה כן מותר הוא לקיימן ובמה שבארנו תבין היטב כל מה שכתב
בפירושו שם וכן כל מה שכתב בחיבורו שם מהל"ט עד סוף הלכה י"ב שהן מוכרחין
ונלמדין העיקר מסוגיא דהכא וכדר' יוחנן כפי אשר בארתי וזהו ג"כ כאוקימתא דרב
וכשיטתו בענין פירושא דמתני' בש"ס דילן בפ' ר"ע מלבד בענין ראש תור כמו שיתבאר
לקמן. ופי' דברי הש"ס דהתם אליבא דרב עד הקושיא ולא יהא אלא ראש תור פשוט
הוא לפי שיטת הרמב"ם ולמאי שבארנו וכן פירושו דרב מוקי למתני' בערוגה שבחורבה
דאי לאו הכי לא יכול לזרוע באמצע הרוחות ופריך והאיכא מקום קרנות כלומר דהא
מיהת יכול הוא לזרוע מבחוץ נגד הקרנות של הערוגה שאין שם זרע ומשני דמיירי
שממלא מקום הקרנות והיינו שזרע אותן כפי הצורה השניה דאף דלכתחילה אמרו שלא
יזרע אלא כסדר צורה הראשונה מ"מ אם זרע מותר הוא לקיימן והדר פריך וליזרע
מאבראי ולא ליזרע מגואי וכלומר דמ"מ טעם ימלא הערוגה ואף להקרנות הלא הוא
כדי להרבות במקום זרע הרי יותר טוב לו לזרוע גם מבחוץ ולא יזרע בהקרנות מבפנים
ואז יוכל להרבות במינין ובזרע מבחוץ ומשני גזירה שמא ימלא את הקרנות כלומר
שלאחר שנתיר לו לזרוע מבחוץ להרבות במינין ובזרע יחזור וימלא גם להקרנות בפנים
בהערוגה והיינו שיזרע מאותן המינין של הרוחות שלה ובאמצע כדי להרבות בזרע
כמוזכר בצורה הב' ביאמר הרי יש היכר ושבדל בתוכה ולא ישגיח שאין היכר והכ"ל ולא
שיעור הרחק בין זרעים שבפנימית לבין המינין הזרועין מבחוץ נגד הקרנות ועד כאן
המה דברים פשוטים וברורים לפי שיטת הרמב"ם כפי' הסוגיא דהתם והרי הפירוש הזה
נוטה לפי' רבו הר"י מיגאש ז"ל שהביא הב"מ ואמנם לא בסדר הזריעה שהובא שם
בהצורות השניות וכן לא בצורה הא' שכתב שם י"ג טפחים ולדעת הרמב"ם הן כ"ד
טפחים בעיקר צורת הערוגה וטעמו כדמוכח מהסוגיא דהכא כאשר נתבאר דלהרבות
במקום הזרע טפי עדיף היכא דאפשר וכן סיום פי' הקושיות והפרוקים נשתנו בזקלא
מפי' רבו ז"ל וכפי אשר הוספתי להסביר הדברים ולפי שיטת הרמב"ם כמוכרח וכמבואר
הכל: אמנם העיקר מה שבאתי לבאר כאן לפי שיטתו ז"ל זה הוא ואשר יראה לדון
בדבר החדש מה שלא הרגישו המפרשים ז"ל לא כפי' סיום הסוגיא דפריך עוד התם ולא
יהא אלא ראש תור וכו' דמה יאמר בזה לפי שיטת הרמב"ם ואם דפי' הקושיא יכולין
אנו לפרש כדרך פירש"י ז"ל לפי שיטתו בהסוגיא והיינו שיהא נידון כראש תור ואף
שאין כאן שיעור הרחק בין שמבפנים לבין שבחוץ מ"מ נראה הוא בהמינין שמבחוץ היוצא
מאותן שמבפנים וא"כ יהא נידון כראש תור ולא שהוא ראש תור ממש וזה הפי' בהקושיא
הוא יותר נוח מפירוש רבינו תם בתוספות בזה דלפי פירושו הו"ל להקשות והרי ראש
תור הוא מי לא תנן וכו' ומאי לא יהא אלא ראש תור דקאמר אבל מה נעשה בהך שינויא
דמשני אין ראש תור בערוגה דהא לפי שיטת הרמב"ם לא פסק כוותיה דרב בענין ראש תור
בערוגה ועיקר היתר סדר הזריעה בהערוגה הוא ע"י תורת ראש תור ואפילו את"ל דהרמב"ם
לא למד כלום מהקושיא כדרכו ברוב המקומות דמפרש דהקושיא היא לפי ס"ד דהמקשה וברוב
המקומות לא קיימא סברא דהס"ד לפי המסקנא ונאמר דגם כאן ס"ד דהמקשה דנידון זה דומה

הוא לנידון דראש תור אבל באמת אינו כן דראש תור איכא הכירא בהאלכסון ולא כן בהקושיא
ולפי ס"ד דידיה משני ליה יכילנא מימר לך דרב סבר אין תורת ראש תור בערוגה ולר"ק אפי'
לפי הס"ד שלך אבל לקושטא דמילתא אין כאן דין דראש תור דלא דמיא כלל לראש תור
דהיכא הכירא וא"כ מתורץ הוא אפי' למ"ד יש תורת ראש תור בערוגה כך היינו יכולין
ליישב אליבא דשיטת הרמב"ם ופירושו בהסוגיא מיהו עדיין קושיא זו קשיא לן דלמה

באמת לא יזרע מבחוץ נגד זוית הקרן שמבפנים וזהו ראש תור ממש כזה
וכעין פי' התוספות בהקושיא וליזרע מאבראי ולשיטת הרמב"ם קשיא דאמאי
לא יזרע כן מבחוץ ובחיבורו בהלכה י"א כתב ואסור לזרוע מבחוץ לערוגה
וכו' ואפי' כנגד הקרנות וכו' וזהו נגד הקרנות ממש שלא יזרע משום גזרה
וכו' כדנקטינן לפי שיטתו ופירושו ואכתי נגד זוית הקרן קשיא למה לא
יזרע שאף אם ימלא ד' המינין בד' זויות הערוג' יש היתר לזרוע מבחוץ באלכסון ויהא
זוית הקרן כראש תור ממש ולשיטתו יש היתר בסדר הזריעה כן אפילו בתוך הערוגה
דפסק כר' יוחנן וכמבואר לעיל ופשיטא דיכול לזרוע כן מבחוץ לערוגה וזו הקושיא
צריכה היא לפנים וכדי לתרץ קושיא זו אין לנו אלא ע"י ידיעת שורש הדין לפי דרך
המבואר בש"ס הזה דלעיל בפ"ב על המתני' היה ראש תור חטים וכו' גרסינן פלוגתא
דר"י ור"ל דר"ל בשם חזקיה קאמר ראש תור הבא מחורבה מותר ור' יוחנן מדייק המתני'
דלא שנו אלא היה ראש תור אבל ראש תור הבא מחורבה אסור וכדפרישית שם דבמקום חורבה
שבצד השדה מחמיר ר"י שלא יזרע מין אחר אף אם יהיה כעין ראש תור לצד השדה וטעמא
דלא התירו אלא עם ראש תור שדה ממין זה נוגע בצד שדה ממין אחר דאין לחוש כאן
והיכא הכירא אבל בחורבה והוא מקום פנוי אצל השדה לא התירו לזרוע מעט ממין אחר
ואף אם יהיה כראש תור דחיישינן שמא יזרע אח"כ גם סביב סביב אותו הראש תור
מכיון דמקום פנוי הוא ולא יהא ההיכר נראה וניכר ור"ל לא חייש להא והשתא לר"ל
גבי שדה מותר ראש תור אפי' הבא מחורבה וגבי ערוגה ס"ל דאין תורת ראש תור
כלל דלא אמרו אלא בשדה גדולה וכדמוכרחת סברא זו אליבא דר"ל ממאי שנתבאר ולר'
יוחנן דין שדה וערוגה שוין הן ובשתיהן יש ראש תור ודוקא אם לא בא ראש התור
מחורבה ובהכי אתיא שפיר דיני' דהרמב"ם ופירושו לפי שיטתו כאשר נתבאר והוא ז"ל
פסק כר' יוחנן גם בזה כמבואר מדבריו בסוף פ"ג דדייק ליה לישנא דהמתני' דוקא אם
היתה זוית של זרע זה נוגעת בזרע נלע האחר וכו' כמו שבארתי לעיל במקומו ולפיכך
א"א לזרוע נגד זוית קרן הערוגה בחורבה דהוי ראש תור הבא מחורבה ובזה עולין
דבריו בפירושו ובחיבורו וכפי' הסוגיא הכל יפה בלי שום פקפוק זהו מה שבארתי לפניך
במעתתא דערוגה ולא רציתי להאריך יותר מאשר ידעתי אם יבאו דברי לפני המעיין
המבין יבין מעצמו דבר מתוך דבר ממה שימצא מבואר לפניו הכל בסייעתא דשמיא:
תיפתר בהגובלין ממעטין ששה. הר"ש ז"ל פי' בתחלה לפי כוונת הענין וז"ל כלו'
שזרע הגבולין נכנסין לתוך הערוגה וממעטין אותה מו' על ו' טפחים וצריך
לדקדק היאך ממעטין ומדוע נכנסין לתוך הערוגה דלא מסתבר כלל למימר משום דא"א
שלא יפול לתוך הערוגה מזרעים שעל הגבול אלא היינו טעמא דממעט לפי שצריך להרחיק
זרע הערוגה מזרע הגבול מסביב טפח ומחצה וכו' דאמרינן בירושלמי ר' יונה אמר ר"ז
וכו' שמכין לגדר ואין סומכין לגבול וכו' עכ"ל. ונתגם אזל בו מפירושו שבתחלה דהכי
מוכח

שנויי נוסחאות (סו"ו) כשהגובלין כד"ו בשהגובלין.

פירוש מהרא"פ

לששה והיינו חוץ לערוגה דצריך להיות פנוי ששה בין זרע לזרע שכנגדן : נתני ט' ולר"י ל"ק ליזרע
בקרן טפח על טפח וכן בקרן השני ונמצאת בין קרן לקרן ד' טפחים וזורע באמצע טפח וה"ל שמונה
על הצדדין וא' באמצע משום דהשתא יכול הוא ליזרע טפי שהרי זורע בכל צד ד' טפחים פחות חומש
ומיצר והולך עד שהיא כלה לרוחב טפח חסר חומש והשתא אינו זורע אלא ט' טפחים על ט' טפחים ניחד
משא"כ למ"ד כולן חוץ לששה יכול לזרוע באמצע ג' על ג' לפיכך הקשה נתני ט' מינים כך פי' הר"ש :
בערוגה שבין ערוגות שניט ואין יכול לזרוע באמצע הרוח מין אחד ובג' קרנות שני מינין שהן
מתערבים עם מינין שבערוגה שבמולה לה שכנגדה ולא יכול לזרוע על הצדדין רק מין א' והיינו שזרע

בצד ערוגה זו מצד מזרח ומושך הזרע מקרן מזרחית לצפונית לצד הקרן השני ב' טפחים ו
בערוגה שכנגדה מושך הזרע מקרן מערבית דרומית שני טפחים ורביע וביניהן טפח ומחצה
שיכול להרבות בזרע לזרוע על הטפח עדיף ליה מלזרוע גרעין ולהרבות במינין : ה"ג וכן ה
הר"ש והיא הנכונה ניתני חמשה באמצע כיון דר"י ס"ל בריש' ובסיפא ששה ס"ל רבנן ה
באמצע בסיפא כמו ברישא שהרי הגבול הוא בסוף ששה סביב הערוגה מכל צד וזורע על
טפחים נמשך הגבול : תפתר שהגובלין ממעטים בה שצריך להרחיק זרעים שעל הגבו
בבערוגה טפח ומחצה וא"כ לא ישאר בתוך הערוגה כ"א גע"ג : אם גו' וקשה למה אמ
באמצע

באמצע. וקיימנוה ולא ידעין אי חבריא קיימנוה אי רבי אימי קיימה. על ראשה. ואין על ראשה בדה תני ר' חייה רבי יודה אומר שמונה עשר. מהו להקריח בית רובע ולזרע בתוכו חמשה מיני תבואה. מה אם ששה על ששה שלוקין עליו דבר תורה את אמר מותר. כאן שאין לוקין עליו דבר תורה לא כל שכן. מהו להקריח בתחילת ששה להיות מיצר והולך. מה אם בשעה (שאין עבודה) [שעבודה] פוגעת בעבודה את אמ' מותר. כאן שאין עבודה פוגעת בעבודה לא כ"ש. לא צורכה די לא. מהו להקריח בתחילת בית רובע להיות מיצר והולך. מה אם ששה על ששה שלוקין עליו דבר תורה את אמר מותר. כאן שאין לוקין עליו דבר תורה לא כל שכן. רבי נסא שאל לא מסתברא בגגו של גובל שני טפחים מותר לזרוע בו שני מינין. רבי נסא שאל עשה פיאה באמצע זרע (בגו מסין) [בגומסין] משכו בכמה. מן מה דאמר רבי יצחק ורבי אימי תיפתר שהגובלין ממעטין ששה. הדא אמרה אפילו פרח מכאן. עד היכן. נישמעינה מן הדא *גוממיות שהן עמוקות טפח זורעין לתוכה שלשה זירעונין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע. הדא אמרה עד טפח. רבי בא בר כהנא שמעון בר נרשיה בשם רבי שמעון בן לקיש [ב]בנוטים לחורבה שנו. אמר רבי זעירא כל טפח וטפח של גובל עשו אותו מקום בפני עצמו. ויהיו עשרים וחמשה ששה על כל גובל וגובל ואחד באמצע. וכן הוא התיב רבי בון בר חייא בשם רבי שמואל בר רב יצחק והתנינן [א] *תלם ואמת המים שהן עמוקין

פני משה

כדי לזרוע [ששה] מינין עם שיעור ההרחק בין מין למין: וקיימנוה ולא ידעין וכו'. וקאמר הש"ס וקיימו להמתני' ופירשו אותה ולא ידעינן אי בשם חברייא סתמא פירשוה או שר' אימי בעצמו שהוקשה לו לעיל הדר ופירשה כן: על ראשה. כלומר לעולם כדאמרינן דסיפא בים לה גבול מיירי בגוונא דהגבולין ממעטים את הערוגה מששה על ששה ודקשיא לך הא דר' יודא יכילנא לשנויי לך דעל רישא דמתני' קאי בשתם ערוגה שאין לה גבול בהא הוא דפליג ר' יהודה וקאמר זורעין בתוכה ששה באמצע והיינו עם מין האמצע בין הכל ששה וקמיפלגי בדרשא דקרא כדאמרן אבל בגוונא דסיפא לכ"ע ג' על כל גבול וא' באמצע: ואין על ראשה בדא תני ר"ח וכו'. בתמיה וכלו' דדחי לה הש"ס דהא לא מלית אמרת דאם על רישא דמתני' קאי דר' יודה א"כ היכי תני ר"ח בזה אליבא דר' יודה דס"ל י"ח מינין יכול הוא לזרוע בערוגה והא לא משכחת לה אלא בערוגה שיש לה גבול י"ב על הגבולין וששה באמצע וש"מ דאסיפא קאי וטעמי' דת"ק בערוגה שיש לה גבול לא אתפרש לן וקאי בקשיא: מהו להקריח. לעשות מקומות קרחת קרחת בתוך שדה שהיא בית רובע ולזרוע בה חמשה מיני תבואה ופשיט לה דק"ו הוא דמה אם ששה על ששה שלוקין עליו דבר תורה כדאמרינן בסוף פ"ק דלענין איסור הוא דאמרו שצריך להרחיק בתבואה בית רובע ולא פחות מזה אבל לענין מלקות בששה ואינו לוקה עד שיהא ההרחק פחות מששה על ששה וא"כ פחות מששה הוא דבר תורה ואפ"ה את אמר מותר במתני' כאן בבית רובע שאין לוקין עליו ד"ת אם ההרחק פחות מזה לכ"ש שהתירו בגוונא דקרחת קרחת שיש היכר בין כל מין ומין: מהו להקריח בתחלת ששה להיות מיצר והולך. אליבא דריב"ל דלעיל קמיבעיא ליה דקאמר טעמא דמתני' דאסמכוה אדרשא דקרא ולא כדא"ר שמואל בר סוסרטא דממילא שמעינן חמשה מינין דהא יכול להתחיל לזרוע בתחילת ששה ולהיות מיצר והולך כדפרישנא ומספקא ליה אליבא דריב"ל אי מודה הוא לדינא לר' שמואל או לא והא דקאמר להקריח משום שכן דרך לעשות המקום פנוי וקרחה מן העשבים כדי לזרוע בו: מה אם בשעה שעבודה פוגעת בעבודה וכו'. כצ"ל כלומר ומאי קמיבעיא לך הא חמשה מינין דקתני במתני' סתם לפי דרשת ריב"ל אין הרחק בין זה לזה אלא טפח ומחצה וא"כ עבודה והיא היניקה פוגעת בחברתה ואפ"ה את אמר מותר דלא קפדינן אלא שלא יהא המין פוגע בחבירו וכדלעיל כאן במיצר והולך שיכול הוא להרחיק בכדי שאפי' העבודה אינה פוגעת בעבודה של זה והיינו שיזרע מין אחד באמצע הרוח ממש וכן בכל מין שבד' רוחות וכשהוא מיצר בו והולך יכול להזהר שיהא רחוק ממין שבצדו ג"ט וכן ממין האמצעי שהרי מיצר הוא בהזרע ויש כאן כדי שיעור יניקה מכאן ומכאן ולכ"ש שמותר ואכן לא אמרינן לעיל אלא דמותר אפי' עבודה פוגעת בעבודה דלמאי דדריש ריב"ל לכל חמשה מינין מקרא א"כ אין אנו מוכרחין להא דר' שמואל אבל פשיטא הוא שמותר במיצר

והולך: לא צורכה די לא מהו וכו'. כלומר לא צריכא הא דקמיבעיא לן אלא הכי אם מותר להקריח בתחילת בית רובע ולהיות מיצר והולך ולזרוע בה כמה מינין ופשיט ליה דהא נמי ק"ו הוא מה אם ששה על ששה וכו' כדלעיל: ר' נסא שאל לא מסתברא בגגו של גובל שני טפחים. כלומר אם לא מסתברא לומר שהגבול שהוא גבוה מן הערוגה דקתני במתני' אם יש בגובהו טפח זורעין וכו' והשתא אם יש בגובה גגו שני טפחים שמותר לזרוע בו שני מינין וכלומר שני פעמים מן חשבון המינין דקתני אחד בטפח הזה ואחד בהשני והיינו שזורע מין אחד בטפח אחד ומניח שיעור ההרחק פנוי וזורע טפח וכן במין השלישי ובטפח השני שהוא כנגד מקום הפנוי זורע בו מין אחר וכן כנגד מקום פנוי השני א"כ יש לפרש דה"ק וכי לא מסתברא לומר דהא דקתני היה לה גבול גבוה טפח דדוקא בגגו של גובל שני טפחים הוא והיינו טפח אחד הגובה וטפח אחד הרוחב דאז מותר הוא לזרוע בו שני מינין כדקתני במתני' ואם אין ברחבו טפח לא ושני מינין דנקט לאו דוקא שני אלא כלומר מינין השונים כדקתשיב במתני' שלשה על כל גובל: ר' נסא שאל. ועוד שאל עשה פיאה באמצע זרע בגומסין משכו בכמה. פיאה הוא מחילה כעין צורת הפתח ובפרק דלקמן תמלא הפיאה מללת וכן הרבה והוא מלשון התוספתא גומסין הן הפרחים וגידולי הזרעים מל' גומזיות של הקוש בפ' מקום שנהגו והשאלה אם עשה כן פיאה ומחילה מהפרחים של זרע באמצע אי מהני לענין שיהא הפסק בין המינין וכן לענין מיעוט אם ממעט

את המקום שצריך לזרע מינין המשתנים כגוונא דמתני' וכיולא בו: משכו בכמה. זו שאלה אחרת וכעין את"ל דאת"ל דמהני משכו בכמה: מן מה דאמר וכו'. ופשיט לה להשאלה אי מהני מן הא דאמרו לעיל תיפתר שהגובלין ממעטין את הערוגה מששה טפחים וכי היכי תמצא שהגבול שסביב הערוגה ימעט מקום הערוגה אלא לאו שהעלין והפרחים מזרע שבגבול ממעטין שנוטין הן על הערוגה: הדא אמרה אפי' פרח. ש"מ שאף הפרחים ממעטין הן ומדמהני לענין מיעוט מהני נמי לענין הפסק בין המינין: מכאן עד היכן. כלומר אכתי הא לא איפשט לן משכו בכמה לענין הפסק ומכאן מהמקום שנעשה עד היכן יהיה משכו: נשמעינה. לזה מן הדא דתניא גוממיות גומות קטנות שהן עמוקים טפח וכו' וכדתנן נמי במתני' דלקמן התלם ואמת המים שהן עמוקות טפח זורעים לתוכן ג' זרעונים וכו' הדא אמרה עד טפח הוי שיעור לענין הפסק בין ב' המינין: ר' בא וכו'. ודחי לה הש"ס דמהתם אין ראיה דהא איתמר בשם רשב"ל בנוטין לחורבה שנו שהפך את העלים להיות נוטים לכאן ולכאן למקום החורבה כלומר לצד האחר שהוא חרב ופנוי בלא זרע ולא לצד הזרע השני: עשו אותו מקום בפני עצמו. הואיל וגבוה טפח מהערוגה כל טפח הרי הוא כמקום בפני עצמו: ופריך על מילתיה דר' זעירא דמעתה ויהיו נזרעים על כל גובל וגובל ששה מינין לכל רוח ורוח מלבד מקום הקרנות וא' באמצע הערוגה ויהיו כ"ה: וכן הותיב ר' בון בר חייא וכו'. כלומר ועוד קשיא על הא דר"ז מהא דתנן לקמן התלם וכו': ולדברי ר"ז קשיא ויתני

מראה הפנים

מוכח בהדיא מהא דלקמן מן מה דא"ר יצחק ור' אימי תיפתר שהגובלין ממעטין ששה הדא אמרה אפי' פרח וכמבואר בפנים בזה אלמא דזרע הגבולין הוא דממעטין מששה קאמרי ומהא דמצייו הא דלקמן בהלכה ב' סומכין לגדר וכו' נמי לאו ראיה היא במאמת ההרחק ממעטין מעצמן מהערוגה ואתי הא דלקמן כאשר יתבאר במקומו ועיקר דיוקיה לאו דיוקא היא דאין זה מן הסברא לומר שממעטין הן דליקשי על זה האיך ממעטין ומדוע נכנסין דלא קאמר אלא תיפתר דמיירי בכה"ג שנכנסין מזרעין של גבול לתוך הערוגה וממעטין כמו כל תיפתר דמתפרש כמו הכא במאי עסקינן בש"ס דילן וזה א"ל לפנים ומתוך זה תבין דמ"ש ההי"ט בענין זה ורצה לתרץ הקושיא וניתני ששה בהאי תירוצא קמא שהגובלין ממעטין וכו' ור"י ורבנן פליגי בסברא זו דגובלין ממעטין וכו' וכל זה הוא לדרך הר"ש במה שחזר בו ופירש דהמיעוט בא מעצמו וא"כ פליגי בזה וכבר הראיתי מהא דלקמן דאין פי' זה סובל למאי דאמרינן לקמן אלא ודאי ה"ק הכ"ע כגון שהזרעין של הגבול נכנסין

וכו' וא"כ לא שייך לומר דפליגי בדבר הנראה בחוש אם ממעטין או לא אף לכל השיטות וזה פשוט הוא דהאי וניתני ששה קאי בקשיא על הת"ק. ולפי שיטת הרמב"ם ודרכו מבואר הוא דא"ל להרחיק כלל לזרע הערוגה מזרע שבגבול דאיכא היכרא כמו שהראה בצורה הד' בפי' המשנה ועיין לעיל בד"ה היה לה גבול ובד"ה ר"י אומר ששה מה שנת באר מזה וס"ר: כל טפח וטפח של גבול עשו אותו מקום בפ"ע. היינו שיכול לזרוע במקום הגבהות של הטפח והיינו נמי דפריך עלה ויהיו עשרים וחמשה וכו' אע"ג דמבך שגבול הוא כ"ח טפחים משום שדבר ידוע הוא שגבהות של הקרנות נסתמין הן מתמת צדדי הגבול והלכך אין כאן אלא כ"ד טפחים של גבהות הגבול ורוחב הגבול שלמעלה הוא שיש במשכו סביב כ"ח טפחים ועיין לעיל ד"ה היה לה גבול מה שנתבאר מענין זה: התלם ואמת המים וכו'. הר"ם כתב והא דיקט עמוקין טפח כ"ש אם אין עמוקין טפח דשרי עפי אלא לרבותא נקט ה"ה ואפ"ה שרי משום דאיכא מאן דאסר ד' מנ"ד

שנויי נוסחאות (סוי"ה) די לא בכי"ר ליתא. (סוס"ו) גובל שני בכי"ר גובל ר' נסה שאל הי' בגגו של גיבל שני. (סוי"ו) פיאה באמצע זרע בגו מסין בכי"ר סאה באמצע זרע נימוסין. (סו"כ) פרח בד"ו פרה. (סוכ"ג) שמעון בר נרשיה בכי"ר שמעון נרשיה. (סוכ"ח) הוא בכי"ר ליתא. בשם בכי"ר קומי. (סוכ"ט) תלם בד"ו התלם.

פירוש מהרא"פ

באמצע שהי הגובלים הן ממעטין מששה כמו לרבנן: על ראשה ר"י אריפא פליג ולא קאי אסיפא דבסיפא מודה ר"י לרבנן: ר"ח ר"י אומר שמנה עשר ואי לא קאי ר"י רק ארישא היאך תנא ר"ח י"ח בדל"י אלא ודאי דאסיפא נמי קאי ובסיפא תני ר"ח אליבא דר"י י"ח והקל"ד ניתני לרבנן נמי חמשה שהרי אין הגובלין ממעטין ולא מבני מידי על זה: מהו להקריח בית רובע ולזרע בתוכו חמשה מיני תבואה בשיעור בתבואה הוא בית רובע כמו בירק ששה ואי איכא בית רובע מרובעת אם מותר נמי ליזרע ה' מיני תבואה כמו בערוגה ששה על ששה: ומה אם ששה על ששה בירק שלוקין עליו דבר תורה אם הוא פחות משיעור זה ואפ"ה אמרי רבנן דמותר בערוגה ששה על ששה ה' זרעונין כ"ש בבית רובע שאין לוקין עליו אם היה תבואה בתבואה פחות מבית רובע וכדאיתא נמי סוף פרק קמא לא כ"ש ואין לסקפות מנ"ל דרבנן ס"ל בירק בפחות מששה דלוקין עליו דילמא בתבואה הוא דס"ל מדפליג ר"י ואמר טפח לקמן במתני' ש"מ דרבנן ששה דאורייתא קאמרי כמו טפח לר"י בין בירק בין בתבואה אלא שרבנן התמירו בתבואה עד בית רובע ולא מחמרי בירק וכן פי' הר"ש לקמן בהא דר"ע אמר אורך ששה טפחים ורוחב במילואו הייינו נמי ששה רוחב וכן דעת הראב"ד ז"ל: מהו להקריח בב' שורות מהתחלתן ששה ומילר והולך הקרחה עד כ"ם אם מותר או לא ומפני מה אם בשעה שעבודה פוגעות בעבודה שאם זרע ששה טפחים וכן מיצרי' והולכים הרי עבודה פוגעות בעבודה שאותן לצדדין לצפון ולדרום פוגעים באותן לצדדים של מזרח ומערב מן הצד ואפ"ה מותר כאן שאין פוגעין הצדדין עבודה בעבודה עד שיתקרבו סמוך לג' טפחים כ"ש שמותר: לא צורכה דלא מבעיא לן זה אלא זה מבעיא לן בתבואה

מהו להקריח כו' והשתא אין לרבות ראיה מערוגה שמיצר והולך ועבודה פוגע בעבודה דאיכא למימר תבואה חמירה ולא סגי' במיצר והולך: את אמרת אמרת מותר וכדאמרן שמותר בירק להיות מיצר והולך והוא דאורייתא כ"ש ברובע לענין תבואה שהוא דרבנן והא דלא מייתי מבעיא דאבוגה שמותר לזרוע ה' מינים בתבואה בבית רובע הואיל והיא עלמה נמי מששה של ירק מייתי לה לפיכך פשיט להא נמי מהסם: בגגו של גובל שני טפחים אם יש בגגו נוחב שני טפחים מותר לזרוע על גגו שני מינין זה אלל זה והוא בזורע כל הורך מבך אותו גובל ששה מינים והיינו במקום שהוא זורע ג' מינים זורע הוא השתא בגובל רוחב שני טפחים ששה מינים ומתני' בגיבל רוחב טפח מיירי כגובהו לפי שאנו רואים כל טפח וטפח בגובל מקום חשוב בפני עלמו וכמ"ש ר"ז בסמוך על גובל דמתני': עשה פיאה באמצע זרע בגו מסין משכו בכמה כגון ד' קונדסין בד' זוית ועשה פיאה קליפת זמורה מקונדס לקונדס ונמלאת הפיאה הזאת מפסקת בין הזרעים שבד' לדדים והוא זורע בתוך המלוקה מין אחר עד כמה תהיה מבך הזרע שבתוך המסין כי אמרינן שחייב לזרוע כל המלוקה דהיינו בשה על ששה דאל"כ יחסרו הלדדים של הזרע שבתוך המסים אבל אי זרע כולה ש"ל מקום חשוב בפני עלמו הו לא צריך לזרוע כולה דאפ"ה נחשבת לעלמה ע"י הפיאה אע"ג שהזרעים חוצפים אותה כביכה מסין למין חלוקה ופגעתא כדאמרינן במגילת איכה קפן במסין דחנותא: שהגובלין ממעטין ששה ואינו זורע לתוכה אלא גע"ג ש"מ אפי' פרה מכאן אפי' פחות מכל החלוקה: עד היכן עד כמה יכול פחות בזרע במחוכה: ה"ג בתוספתא עושה אדם תלמיות של טפח וזרע בהן ג' מינים א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע א"כ ש"מ דטפח חשיב מקום

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ד מכלאים ה"ד טוש"ע יו"ד סי' רנ"ז ס"ל

גליון הש"ס וציון ירושלים

בנוטים לחורבה שנו. רמב"ם ז"ל במיעו וסמך על התוספתא שם מיירי בשדה דזורעין מארבע רוחות וליכא השש במסתבכים ודו"ק. ועי' בספרם ... ספהא שם.

מסורת הש"ס

הו' פ"ה פ"א

לקמן מ"ב:

מסורת הש"ס

וניתני חמשה שהרי יכול הוא לזרוע א' מכאן על שפתו ואחד מכאן ועוד א' מכאן בצד הטפח של העומק האמה ושל התלם וא' מכאן וא' באמצע למטה באמת המים וכן בתלם דהא אמרת כל טפח וטפח הוא מקום בפ"ע : לית יכיל. מהתם אין ראיה דאם יזרע בהצדדין של העומק לד שמכאן ולד שמכאן חובש כמטמין הוא את מין האמצעי שהוא סמוך לו באותו טפח בעצמו וכן בתלם אבל הכא כל גובה טפח שבגבול כמקום בפ"ע הוא : גובל מהו שיציל את הירק מיד מוקשה. מוקשה הוא קישואין ודלועין ג"כ בכלל מוקשה הן ודינן שוה כדתנן לקמן בה"ד הנוטע שתי שורות של קשואין שתי שורו' של דלועין וכו' ומפני שהעלין שלהן ארוכין ונמשכין ומסתבכין זה בזה אינו יכול ליטע שורה של קישואין בצד שורה של דלועין אפי' בהפסק תלם ביניהן אלא דוקא שתי שתי שורות מזה ומזה ובהפסק תלם בין מין למין ודין קשואין או דלועין בתוך שאר ירק צריך שיהא בין שורה זו לשורה זו שתים עשרה אמה של ירק ואז מפסיק בתלם בין הירק ובין שורה של דלועין ומניח שתים עשרה אמה של ירק ועושה תלם ונוטע שורה האחרת של דלועין ואם לאו שאין בין שורה דלועין זו לשורה זו י"ב אמה אסור לו לקיים את הירק שבינתיים כדתנן בהלכה ו' היתה שדהו זרועה בצלים ומבקש ליטע בתוכה שורות של דלועין וכו' וחכ"א אם אין בין שורה לחבירתה שתים עשרה אמה לא יקיים את הזרע של בינתים והשתא בעי הכא בדין גבול דאיירינן ביה במתני' ואם הירק זרוע בהערוגה מצד זה להגבול והמוקשה הוא זרוע מצד האחר מהו שיציל הגבול את הירק שמכאן מיד המוקשה שמכאן לענין שאם רצה ליטע עוד שורה אחת של מוקשה בהפסק תלם אצל הירק דאע"ג דאין בין שורה מוקשה זו לשורה מוקשה זו י"ב אמה מ"מ הגובל הוא שמפסיק ומציל את הירק מיד המוקשה ורשאי לקיימו או לא : מה אם זרעים בזרעים וכו'. ופשט ליה דאסור ואין הגובל מציל את הירק מק"ו דמה זרעים בזרעים שהן ניצולין בעשר אמות ומחצה כלומר דלד היותר חמור שבהן הוא שניצולין בי' אמות ומחצה כדתנן בפרק דלעיל ירק בתבואה בית רובע שהוא עשר אמות ומחצה בקירוב ואע"ג דהכא הכל בירק קיימינן כדין זרעים שבערוגה ותנן שם ירק בירק ו' טפחים מ"מ נקט הכא לצד היותר חמור כדאמרן דאפי' מיני זרעים של ירקות בתוך מיני זרעים של תבואה ניצולין מיהת בהרחק בית רובע ביניהן ואפ"ה אין הגובל מציל מידם דנאמר שהגובל מפסיק הוא בין מיני זרעים דהא אפי' מזרע הגובל בעצמו צריך להרחיק ואינו יכול לזרוע אצלו מינין שונים ממין שנזרע בתוכו כדתנן במתני' היה לה גבול וכו' ומין אחד באמצע של הערוגה : מוקשה שהוא ניצול בשתים עשרה. כדפרישית שאין יכול ליטע שורות של מוקשה בתוך שדה ירק אא"כ השורות רחוקות זו מזו י"ב אמה ואז הוא דניצול הירק שבינתים לא כ"ש שאין הגובל מציל את הירק שבינתיים מיד שורות המוקשה וזהו דקאמ' מוקשה שהוא ניצול

(פסחים לט :)

עמוקין טפח זורעין לתוכן (שני) [שלשה] זירעונין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצ'. ונתני חמשה שנים מיכן ושנים מיכן ואחד באמצע לית יכיל צד שכאן וצד שכאן חובש את האמצעי. רבי בון בר חייא בשם רבי שמואל בר רב יצחק בעי גובל מהו שיציל את הירק מיד מוקשה. מה [א] אם זרעים בזרעים שהן ניצולין בעשר אמות ומחצה אין הגובל מציל מידם. מוקשה שהוא ניצול בשתים עשרה לא כל שכן. מוקשה עצמו מהו שיציל בראש הגובל. מה אם זרעים בזרעים שהן ניצולין בעשר אמות ומחצה אינן ניצולין בראש הגובל. מוקשה שהוא ניצול בשמונה אמות לא כל שכן. א"ר יודן אבוי דר' מתליא והן הו' כל שכן. אלא הכן הוא מה אם זרעים בזרעים שניצולין בשנים עשר אמה ומחצה אינן ניצולין בראש הגובל. מוקשה שהוא ניצול בשתים עשרה לא כל שכן :

הלכה ב

מתני' [ב] *כל מין זרעים אין זורעין בערוגה וכל מין ירקות זורעין בערוגה. חרדל ואפונין השופין מין זרעונין. אפונין הגמלונין מין ירק. [ג] גובל שהיה גבוה טפח ונתמעט כשר. שהיה כשר מתחילתו. [ד] התלם ואמת המים שהן עמוקין טפח. זורעין לתוכן שלשה זירעונין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע : גמ' כל מין זרעים וכו'. חרדל והאפונין השופין מין זרעים שזרען לירק אין נותנין אותן על גבי ערוגה. האפונין הגמלונין ופול המצרי שזרען לזרע אין נותנין אותן על גבי ערוגה. זרען לירק נותנין אותן על גבי ערוגה. ושאר זירעוני גינה שאין נאכלין אף על פי שזרען לזרע נותנין (אותו) [אותן] על גבי ערוגה : נתמעט כשר : אמר רבי אימי הדא דאת אמר לזרעים שבו הא לזרע בו בתחילה אסו'. עבר וזרע מאחר

כלומ' גבי מוקשה שאינו ניצול הירק אא"כ הוא בשתים עשרה בין שורת מוקשה לשורת מוקשה : מוקשה עצמו מהו שיציל בראש הגובל. השתא קמיבעיא ליה במוקשה עצמו כגון שהוא נטוע בראש הגובל ואצל הגובל מוקשה אחרת בכאן קישואין ובכאן דילועין ואין כאן שיעור שורה לפי שהשורה היא ברוחב ד' אמות ולכן תנן שורה של קישואין ושורה של דילועין וכו' אסור ופשיטא בפחות משורה והבעיא היא אם הגובל הוא מציל ומפסיק דזהו בראש הגובל וזהו בצד הגובל : מה אם זרעים בזרעים וכו'. וקאמר דנמי ק"ו הוא דמה אם זרעים וכו' כדלעיל מוקשה שהוא ניצול בשמונה אמות והיינו דבעינן שתי שורות של קשואין בדוקא לכ"ש ואתקיף עלה ר' יודן והן ק"ו הוא בתמיה וכי שמונה אמות יותר מבית רובע הן אלא הכין הוא דצריך לעשות הק"ו ומהאי מתני' דשורות של דלועין בתוך הירק וכדלעיל ומה אם זרעים שניצולין בעשר אמות ומחצה כנ"ל ואינן ניצולין בראש הגובל דהרי צריך להרחיק מינין אחרים ממין שבראש הגובל כדתנן במתני' ואחד באמצע מוקשה דתנן גביה שהירק הוא שניצול בשתים עשרה דוקא לכ"ש שאינו ניצול בראש הגובל :

הלכה ב מתני' כל מין זרעים אין זורעין בערוגה וכו'. הא דתנינן לעיל שמותר לזרוע חמשה זרעונים בערוגה ו' על ו' דוקא זרעונים של מיני ירקות שדרכן לזרען מעט מעט אבל שאר מיני זרעים שאין דרכן לזרוע מהן מעט מעט לא התירו חכמים לזרען כסדר ששנינו לעיל משום שהן נראין כלאים : ואפונים השופין. חלקים ממלת תרגום ושפית יתיה בשופינא והן קטנים: הגמלונין. הגסים בארמי קורין לדבר גדול גמלונא:גבול. של הערוגה שהיה גבוה טפח כשזרעו בו הי"ב זרעונים דתנן לעיל ואח"כ נתמעט כשר ומותר לקיים הזרעים ואעפ"י שאין עכשיו גבוה טפח לפי שהיה כשר מתחלתו בשעת זריעה אבל אסור לזרוע בו לכתחילה לאחר שנתמעט כסדר שנשנה כדאמר בגמ' : שלשה זרעוני' א' מכאן. על שפת התלם וא' מכאן וא' באמצע בתחתית העומק וכדאמרינן בגמ' : גמ' חרדל ואפונין השופין וכו'. תוספתא היא בפ"ב שאע"פ שזרען לירק אינן בכלל מיני ירקות ואין זורעין אותן ע"ג ערוגה כסדר דשנינו לעיל:האפונין הגמלונין וכו'. כלומר שהולכין בהן אחר הענין שזרען לשם כך אם לזרע שלהן נתכוין הרי הן בכלל מיני זרעים ואם לירק שלהן נתכוין בהא הוא דתנינן במתני' שזורעין אותן ע"ג ערוגה : ושאר ירקות שדה וירקות גינה אע"פ שזרע לזרע נותנין אותן ע"ג ערוגה. כצ"ל והכי גרים בתוספתא ויש גם שם בספרי הדפוס ט"ס : נתמעט כשר. הא דתנינן במתני' גבול שהיה גבוה טפח ונתמעט כשר מפרש ר' אימי דוקא לזרעים שבו שנזרעו כשהיה גבוה טפח כשר ומותר לקיימן אע"פ שנתמעט הגבול אבל לזרוע בו בתחלה אחר שנתמעט אסור : עבר וזרע. אחר שנתמעט מאחר שאלו הזרעים הראשונים מותרין אף אלו

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ג מכלאים ה"ט

ו
ב מיי' פ"ד שם ה"ג

ז
ג שם ה"ד טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז סל"ז

ח
ד מיי' שם ה"ד טוש"ע שם ס"ל

מראה הפנים

דאמרי' בירוש' תני בר קפרא אינו זורע אלא מין אחד עכ"ל ומשך אחריו הר"ב בפ"ה וכתב דאיכא מאן ד"סר דמיתזי כתבוש. הבין מתוך דברי הר"ש דהאי הוא הב"ש שכתב דכאן עמוקין טפח שרי טפי משום דלא מיתזי כתבוש ואין כל הדברים הללו אלא לפי דרך הר"ש בסובר דהתלם רחב ששה וזורע בתוכו בשפת התלם לרחבו א' מכאן וא' מכאן ואחד מכאן וכו' כמו שכתב שם אבל לדעת הרמב"ם אין הדבר כן אלא דתני בר קפרא טעמא דפליגי משום דליכא שיעור הרחק בין מין למין ותנא דמתני' ס"ל דהואיל ועמוק טפח הן סגי בהא דאיכא הכירא ולא דמי לזרוע בקרקע שוה ובפחות מטפח אף תנא דמתני' ס"ל דאסור דעמוק פחות מטפח לא מינכר וכן מבואר בדברי הרמב"ם לגדיא שסביא לדין זה בפ"ד ה"ד וכתב שהן עמוקים טפח וכו' אחד על שפת התלם מכאן וכו' ולא בתוכו. וטעמו משום דמשמע דליסנא דמתני' בדוקא הוא והאי דמתזי כתבוש שכתב הר"ב לא כדרך שסבין הוא ז"ל דהא לעיל בכל"א גבי הא דהתיב ר' בון בר חייא על האי דר"ז ממתני' דפריך ונתני חמשה שנים מכאן וכו' וכדפרישית שם דלדברי ר"ז דס"ל כל טפח וטפח עשו לו מקום בפ"ע ולענין שיכול לזרוע אף בצדדיו א"כ יכול הוא לזרוע אף בתלם ואמת המים העמוקין טפח שנים מכאן ומכאן א' על שפתו ואחד בתוכו בצד העמקות שמכאן ומכאן ואחד באמצע מלמטה ועלה משני דלית יכיל דצד שכאן וצד שכאן חובש את האמצעי והלכך אינו יכול לזרוע בשנים בצד העומק כ"א על שפתן מכאן ומכאן ודוקא בדאיכא עומק טפח והא קמ"ל המתני' דעמוק טפח בעינן ואפ"ה לא משני כ"א שיכול לזרוע על שפתן אבל לא בהצדדין של העומק הא חדא ועוד דבעיקר דינו של הר"ש שכתב שהתלם ואמת המים ברחבין ו' מיירי וזהו לשיטתו שפי' במתני' דלקמן ארך ו"ט ורחב מילואו היינו רחבו כארכו ובזה ג"כ אין דעת הרמב"ם כן אלא כמילואו הוא נמקו וא"כ עיקר הזיתר בכאן מפני שהוא עמוק טפח ובהלכה דלקמן יתבאר הכל מ"ז שדינים אלו תלוין זה בזה והיוצא מהן עוד לדינא כמוזכר מזה לקמן ד"ה סומכין לגדר וכו'. ובהלכה דלקמן ד"ה ארך ו"ט וכו' תמצא ההכרח כדעת הרמב"ם ע"ש :

ושאר זרעוני גינה שאין נאכלין וכו'. הר"ש העתיק זה ולא ביאר כלום וגי' זו קשה היא דלפ"ז היינו צריכין לחלק בין זרעוני גינה שאין נאכלין דנזרעין ע"ג ערוגה ובין זרעים הנאכלין דאין נזרעין בערוגה והנן סתמא תנן כל מיני זרעים אין זורעין

שינויי נוסחאות (בו"ג) מתליא בכי"ר מתניי'. (דו"ד) מה בד"ו ומה. (סוט"ו) בשנים עשר בכי"ר בעשר.

פירוש מהרא"פ

מוקשה בפני עצמו ה"נ בגיא ליה בטפח והא דנקט הב"ם גומתיות עמיקות טפח מיירי נמי בכה"ג שהן טפח טפח : בנוטים לתורבה פנו לא שייך הכא הא מילתיה אלא לקמן בפירקי' היא נשנית דתני מותר אדם לעשות גומא בתוך שדהו עמוקה טפח וליזרע בתוכו ד' זרעונים ולהופכן לד' רוחותי' וע"ז אמר התם ריש לקיש בנוטין לתורבה פנו שאין שם זרעונים בד' רוחותי' אבל אי איכא זרעונים סביבה אסורי הי' ולכך מייתי לה הכא שהכל בתוספתא אתא הסיא דהכא והסיא דלקמן ואגב שיטפא מייתי להא דריש לקיש : ר"ז אמר כל טפח של גובל עשו אותה מקום בפני עצמה דס"ל לר"ז שהוא זורע טפח על טפח והיינו טפח אורך וטפח כל רוחבו של גובל וא"כ כי זורע מזרח ולפון ע"כ יתקרבו הצדדין עד שנגרמכין יפגעו זה בזה : ונתני כ"ש בהרי על כל צד יכול לזרוע ששה מינין וא' באמצע הואיל וכל טפח מקום חשוב הוא לעצמו : וכן היא בתמיה וכי כן הוא דתקשי לך בלא"ה הא דמתיב ר"ש כו' : תלם ואמת המים שהן עמוקים טפח ורוחבן ששה טפחים כמתם תלם זורע בתוכן ג' מינים א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע שהתלם ואמת המים נחשבים לאלו ערוגה ויזרע ד' מינין שנים מכאן ושנים מכאן ואמר שנים לאורך התלם שנים ב' לרוחב וא' באמצע אלא ע"כ צריך אתה לתרץ שלא הכא שם חבושה מידך כו' שהן לאורך הכ' ס חובשים אותה שבאמצע ה"נ אם ימלא כל הגובלים חובשים לאמצעי' והתנא לאשמועינן דאסור לחבוש ומיירי שזורע כל משך אורך התלם ואמת המים וה"נ ברוחב כל רוחב אי הו משום חובש : (ע"כ שייך לדף יד ע"ב) : גובל מהו שיציל את הירק מיד מוקשה כגון שזרע בצלים א' של גובל ומצד השני קישואים מהו שיציל הגובל את הבצלים ממוקשה דהלו בשדה קי"ל אם אין בין שורה לשורה י"ב אמות לא יביא זרע בינתיים כדלקמן במתני' היתה שדהו זרוע בצלים ובקש ליטע בתוכה שורות של קישואין כו' ומשום דגובל חשיב מקום בפני עצמו בירקות לפיכך קמבעיא ליה אי מציל הירקות מיד מוקשה : מה אם זרעים בזרעים שהן ניצולין בעשר אמות ומחצה והיא בית רובע שזה היא שיעור זרעונין דהיינו תבואה בתבואה בית רובע בסוף פ"ק אין הגובל מציל מידם דדוקא גדר גבוה עשרה הוא מפסיק וכן אפי' רוצה לזרע ירק ביניהן צריך בית רובע כדתנן לעיל ירק בתבואה בית רובע כ"ש קישואין שיעור הרחקתן י"ב אמות ואם יש ירק ביניהן אוסרים על הירק עד שיהיו י"ב אמות וכדתנן נמי לקמן כ"ש שלא מהני גובל : מוקשה עצמו מהו שיציל בראש הגובל אם זרע שורה א' של דלועין ושורה אחת קישואין ושורה א' של פול המצרי אמר ר' יוחנן לקמן יפה כח מוקשה בין המוקשיות להציל בשמונה אמות לד"ה וקמבעיא ליה אם אין ביניהן שמונה אמות אלא שהקישואין נזרעו בראש הגובל מהו שיציל וכדר' ינאי לעיל גדר זורע בה כל מין כו' ה"נ גובל לענין מוקשה דירק הוא : מה זרעים בזרעים שצריך שיעור גדול להרחקתן אפ"ה אינו ניצל בפחות מזה אי עומד בראש הגובל בלא נאמרה גובל אלא לירקות כ"ש מוקשה שהוא אינו צריך הרחקה כ"כ כ"ש בלא ניקל יותר בקישואין ולומר שיוצל בגובל ובאמת אינו כ"ש דהיא הנותנת הואיל והיא צריך כ"כ קיל הוא להציל בראש גובל וכמו שהקשה ר' יודן והן הוא כ"ש וכי זה הוא כ"ש בתמי' אדרבה היא הנותנת ואליבא דמ"ד שהוא בשמונה אמות אין אנו יכולין לפשוט כלום אלא אליבא דחזקי' דס"ל לקמן במחלוקת שנויה וחכמים דס"ל בבצלים י"ב אמות כ"ש נמי בין המוקשה בין המוקשיות הוא דיכולים אנו נפשוט שאינו מציל לרבנן דהלכתא כוותייהו ומנת

עין משפט
נר מצוה

ט
א מיי' פ"ב מכלים ה"ט

י
ב מיי' פ"ג מכלאים הט"ו טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז סכ"ב

יא
ג מיי' פ"ד שם ה"ד טוש"ע שם ס"ל

מסורת הש"ס

כלים פי"ח מ"ט

מאחר שאלו מותרין אף אלו מותרין. רבי ירמיה בעי ניחא נעקרו השניים הראשונים מותרין. נעקרו הראשונים השניים מה הן. נישמעינה מן הדא. *המיטה א שניטלו שתי ארוכות שלה ועשה לה את החדשות ולא שינה את הנקבי'. נשתברו חדשות טמיאה וישנות טהורה שהכל הולך אחר הישנות. הדא אמרה נעקרו השניים הראשונים מותרין. נעקרו הראשונים השניים אסורין. רבי יונה אמר רבי זעירא ורבי אימי תרויהון בשם רבי יוחנן חד אמר סומכין לגדר ואין סומכין לגובל. והרנה אמר גובל שנתמעט כשר. הא גדר שנתמעט פסול. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דאמר רבי יוסי רבי זעירא בשם רבי יוחנן סומכין לגדר ואין סומכין לגובל. הוי רבי אימי דו אמר גובל שנתמעט כשר. הא גדר שנתמעט פסול. אמר רבי יוסי אוף אנן תנינן תרתיהון גובל שנתמעט כשר. הא גדר שנתמעט פסול. *)סומכין לגדר דתנינן *)דף כ"ח ע"ב ב הסומך לבור ולניר ולגפא ולדרך ולגדר שהו' גבוה עשרה טפחים. אין סומכין לגובל דתנינן ג התלם ואמת המים שהן עמוקין טפח זורעין לתוכה ששה מיני זירעונין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע. אם אומר את שסומכין לגובל יזרע למטן כמה שורות. אמרין חבריא קומי רבי שמואל בר אבין תיפתר שהיה זורע בראש הגובל. אמר לו אין כיני יעקור איתו הקלח ויזרע למטן כמה שורות. לא מוטב לעקור קלח אחד ולזרע למטן כמה שורות: היה

אלו השניים מותרין: ניחא. כלומר הא ניחא לן בפשיטות שאם נעקרו זרעים השניים הראשונים מותרין שהרי עומדין בהכשרן כי קמיבעיא לן אם נעקרו הראשונים השניים מה הן מי נימא הואיל ובשעת זרע השניים היו עדיין הראשונים קיימים והרי הן בהכשרן אע"פ שנעקרו הראשונים או דילמא מכיון שנעקרו אין כאן המתיר להשניים ואסורין הן לקיימן שנזרעו באיסור: נשמעינה מן הדא. דתנן בפ' י"ט דכלים מטה שהיתה טמאה וניטלו שתי ארוכות שלה ולא נשתברו וראויות הן להחזירן למקומן ולא נטהרה המטה מטומאתה בנטילת הארוכות: ועשה לה. ארוכות חדשות ולא שינה את הנקבים של המטה לפי מדת החדשות לפיכך אף אם נשתברו החדשות עדיין המטה בטומאתה שהרי הישנות קיימות הן ולא נשתנו הנקבים שלה: וישנות. ואם נשתברו הישנות טהורה שהכל הולך אחר הישנות שהן היו במטה כשנטמאת וכשנשתברו הויא המטה שבר כלי דלא חזיא בלא ארוכות אלמא אע"פ שעשה החדשות בשעה שעדיין הישנות קיימות היו מ"מ אין הכל הולך אלא אחר הישנות הדא אמרה וכו' נעקרו הראשונים השניות אסורין לפי שהכל הולך אחר הראשונים שנזרעו בעת שהיה הגבול גבוה טפח וכשנעקרו נשארו השניים באיסורן: חד אמר. הדין הזה בשם ר' יוחנן מה שיש חילוק בין גדר לגבול דסומכין לגדר מיני זרעים מכאן ומינין אחרים מכאן לפי שהגדר מפסיק אבל אין סומכין כך לגבול דאין הגבול מפסיק בין המינין אא"כ יש שיעור הרחק ביניהן: והרנא אמר. ואידך אמר בשם ר' יוחנן דזה הוא החילוק דמחלקינן בין גדר לגבול דאלו גבול שנתמעט כשר אבל הגדר שנתמעט מגבהות עשרה טפחים פסול הוא ואינו מפסיק בין המינין: ולא ידעין וכו'. ולא מסיימי מי אמר זה הדין ומי אמר זה אלא דלמדין אנו מן מה דאמר רבי יוסי בהדיא דר' זעירא הוא דאמר דבר זה בשם ר' יוחנן סומכין וכו' ש"מ ר' אימי הוא דאמר הדין של המיעוט: אוף אנן תנינן תרתיהון. דיכולין אנו לדייק ממתני' שני חילוקי דינים האלו דמדקתני גובל שנתמעט כשר ש"מ הא גדר שנתמעט פסול דאם לא כן לישמעינן רבותא טפי דאפי' גדר שהוא להפסק בין שני המינין ואם נתמעט כשר הוא עדיין להפסק גבול שלא שנינו בו לענין הפסק בין המינין אלא לענין הזרעונים שבו שאם הוא גבוה טפח זורעין עליו כמה מינין כפי שיעור ההרחק שיש בו בין מין למין לכ"ש דאין המיעוט פוסל בו שהרי המינין שנזרעו עדיין יש שיעור ההרחק ביניהן אלא ודאי גבול דוקא קתני אבל הגדר שנתמעט פסול שאין כאן לא הפסק ולא שיעור הרחק בין המינין שמכאן ומכאן: סומכין. והא נמי תנינא דסומכין לגדר ולא לגבול דלגדר כדתנן בפ' דלעיל וסומך לבור וכו' ולגבול שאין סומכין שמעינן מהאי דתנן במתני' התלם וכו' והרי הגבול שגבוה טפח הוי כמו אלו שהן עמוקין טפח ותנינן בהו זורעין לתוכה ג' וכו' כל"ל ואם אומר את שסומכין לגבול יזרע למטן כמה שורות וכלומר דאי איתא דהגבול שהוא גבוה טפח הוי הפסק לענין שסומכין לו מין אחד מכאן ומין אחר מכאן וא"כ יזרע למטה ממנו אפי' כמה שורות ממין זה מכאן וממין זה מכאן והשתא בתלם ואמת המים העמוקין טפח נמי דינא הכי ואמאי מדייק התנא למיתני בהו א' מכאן וא' מכאן הא אפי' כמה שורות מכאן וכמה שורות מכאן מותר כמו בגבול אלא לאו ש"מ דגבהות הטפח לא הוי הפסק וכן לא עמקות הטפח לענין שיכול לזרוע כמה שורות מכאן ומכאן: תיפתר שהיה זורע בראש הגבול. כלומר אי משום הא לא איריא דלעולם הגבול הוי הפסק לענין שסומכין לו המינין מכאן ומכאן וכן התלם ואמת המים העמוקין טפח ושאני הכא דיש קלח אחד ממין שנזרע באמצע והרי זה כמו אם היה זורע בראש הגבול שצריך מן הזרע שבו להרחיק כשיעור וה"ה הכא ודחי לה ר' שמואל דאם כיני הוא יעקור אותו הקלח האחד שבראש הגבול ויזרע למטן כמה שורות דכי לא מוטב לעקור קלח אחד כדי לזרוע למטן כמה שורות וה"ה הכא בתלם ואמת המים אלא לאו ש"מ דלא הוי הפסק לענין סמיכה: תני בר קפרא אינו זורע לתוכה אלא מין אחד בלבד. בספרי הדפוס כתוב זה אחר מתני' דלקמן וטעות הוא דלא שייך כלל לשם ואהאי מתני' הוא דשייכא וכלומר דברייתא דבר קפרא פליגא דס"ל כיון שאינם עמוקים אלא טפח לא הוו הפסק שיזרע מין א' מכאן ומין א' מכאן ואינו זורע אלא לתוכה מין א' בלבד:

היה

מראה הפנים

זורעין בערוגה אלא מיני ירקות בלבד הוא דנזרעין ואף אם נאמר דתנא דברייתא פל ג המתני' קשה הלי ע"פ שזרען לזרע דקאמר דא"כ קילי טפי מאפונין הגמלונין וכו' ואדרבה טפי מסתברא דתאירי דהא מיהא מיני זרעים הן ולכן העיקר כגי' התוספתא בשבלתי בפגים ושאר ירקות שדה וירקות גינה אף ע"פ וכו' ותיבת אין שכתוב בתוספתא בזה ט"ס הוא:

סומכין לגדר ואין סומכין לגבול. דין זה פשוט הוא דאין לסמוך זרעים מכאן ומכאן אא"כ הפסק מקום גבוה או עמוק מפסיק ביניהם וכדתנן לעיל בפ"ב בהל"ח וסומך לבור וכו' ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחים ולחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה וכו' ושמעינן דבהפסק הגובה בין המינין צריך שיהא הגובה עשרה דוקא וא"כ אין הגבול הגבוה טפח מפסיק בין המינין וכדמסיק לקמן ומעיקרא ר"ל לדחות הראיה ממתני' התלם ואמת המים וכו' וקאמר תיפתר וכו' והדר דחי להסתירה וקאמר אין כיני יעקור אותו וכו' כמבואר בפנים והשתא לפי המסקנא הא דתנן הגבול שהיה גבוה טפח ונתמעט הרי זה כשר לאו לענין שיהא הפסק בין המיני' קאמר דהא לפי' בהתלה שהי' גבוה טפח אינו מפסיק בין המינין אלא לענין הזרעים בתוך הגבול עצמו כדתנן לעיל וכדפרישית במתני' וכ"כ הרמב"ם בחיבורו בפ"ד בהל' י"ד דלענין הזרעים שנזרעו בו קאי ולא כמ"ש בפי' המשנה בזה ואם יהיה בין כל מין ומין גבול גבוה טפח שהוא מפריש בין ב' המינין וא"כ חסר מגבהו אותם הזרעונים עומדים בהתרתם וכו' ע"ש והזין דבחיבורו חזר בו וכתב לפי המסקנא דהכא וכדמוכח נמי ממתני' דפ"ב דדוקא גובה עשרה הוא דמפסיק בין ב' המינין שבהצדדין וכמו שהבאתי למתני' דפ"ב לעיל בפ"ג בהלט"ו. מיהו לענין הפסק מקום העומק בין ב' מינין צריך ביאור לפי דעתו ז"ל שהרי לעיל רפ"ב גבי חריץ צריך שיהא עמקו עשרה טפחים ורחב ד' וכמו שכתב בזה בפ"ג שם וא"כ לכאורה הא דתנן הכא התלם ואמת המים שהן עמוקין טפח זורעין לתוכה ג' זרעונין היה צריך לפרש לתוכה ממש ובשפת התלם לרחבו כפי' הר"ש שהבאתי לעיל ד"ה התלם וכו' ובהרחק טפח ומחצה בין מין למין דהא אין עומק טפח מפסיק בין מין למין כמו שאין גובה טפח של הגבול מפסיק בין המינין וכדתניין בהדיא גבי חריץ והוא ז"ל כתב בפ"ד בהל"ה בדין התלם ואמת המים שהן עמוקין טפח זורעין לתוכו ג' זרעונין אחד על שפת התלם מכאן וכו' וא"א לפרש דבריו לתוכו ממש שהרי כתב על שפת התלם ומשמע על שפתו מבחוץ ועוד דאם דעתו ז"ל היה לומר בתוכו ממש היה צריך לבאר כמה רחבו או להזכיר שירחיק בין מין למין כשיעור ההרחק ועוד דלענין מאי הזכיר שהן עמוקין טפח דאי מיירי שהן נזרעין בתוכו וכשיעור ההרחק בין מין למין שהוא טפח ומחצה כמ"ש לקמן בדין הערוגה א"כ למה לן עמוקין טפח דבשלמא במתני' נוכל לדחוק ולומר דלאפוקי מדתנא דבר קפרא קתני כמו שפירש הר"ש באמת לפי שיטתו והבאתיו לעיל אבל הרמב"ם לא היה לו להזכיר כלל עמוקין טפח אם דעתו היה לפרש המתני' כפי' הר"ש דלעיל אלא ודאי אין ספק שאין דעתו בזה אלא שיהו נזרעין על שפת התלם מבחוץ מכאן ומכאן וא' למטה באמצע ומפרש להמתני' דעמוקין טפח כדוקא קתני וכמו שבארתי לעיל ומשום דעומק טפח הוי הפסק בין המינין ואין לומר דמ"ש בדין התלם וכו' שהן עמוקין טפח וכו' ג' מיני זרעונין היינו גרעינין א' בלבד וכמו שנראה מ סגיא דכאן לחלק בין גרעינין ובין שורות שורות דזה ודאי אינו דאף בהסוגיא לא אמרו כן אלא בדרך שקלא וטריא לבל לפי הא"מ והמסקנא מאין לנו לחלק בין גרעינין ובין הרבה ממין אחד ואין זה דרך הרמב"ם לחלק בהכי בכל הלכות כלאים ולא הלך גם בזה כשיטת הסוברים כן וכמבואר הכל לעיל בשמעתתא דערוגה ומעתה סדרינן להקושיא הא הוא ז"ל פסק בחרין כדינא דמתני' דפ"ב וכן בגבול לא כתב בחיבורו שגבהות הטפח חשיב הפסק בין המינין כ"א לענין הזרעים שנזרעו בו הוא כדתנן לעיל וכנזכר ולפ"ז האיך נפרש להגי הרתי דימי דהעומק בהני מתני' ולפי דעתו בחיבורו וזה לכאורה קושיא היא למנס כי דייקת בדבריו ותגד לעומק דעתו בדינים אלו תמצא הכל נכון מפורש באופן שכל להבין דעתו בהרי בין התלם אין דעתו כשיטת הר"ש והחולקין דבעינן שיהא רוחב שם וזה לפי פירושם במתני' דלקמן בדברי ר"ע אחד ששה טפחים ורחב מילואו שכן מפרשין מלואו שיהא רחבו כארכו אבל הוא ז"ל מפרש מלואו הוא עמקו כמ"ש בפירושו וכן בחיבורו בפ"ג בהלכה י"ב בדינא דמתני' דלקמן תלם א' ארכו ו"ט בלבד ורחבו כעמקו וטעמו בפירוש זה ומ"כן למד לומר כן המנא בהלכה דלקמן בדבור הסמוך שהוא מוכרח מהסוגיא דלקמן שאין לפרש בשום פנים מלואו דקתני על הרוחב כ"א על העומק בדוקא ולפ"ז נתברר לן הכל לפי שיטתו ודעתו ז"ל דדין תלם המוזכר להפסק גבי כלאים הוא שיהא ארכו ו"ט בלבד ואין שיעור לרחבו כ"א הכל לפי עומק התפירה וכן הדין באמת המים דכלליגהו התנא בחדא בבא וא"כ גבי חריץ רפ"ב דלא תנינן התם השיעור באורך החריץ דלא הכל לפי זרע המינין בהשדה ולא הוי הפסק עד שיהא בעמקו עשרה ורחבו ד' כדאשכחן בכל דין החריץ מוזכר במסכת זו ובדאמרינן בעלמא אבל בתלם שאמרו בו שיעור באורך וכר"ע דהלכתא כוותיה במתני' דלקמן לפיכך אם יש בעמקו טפח חשוב הוא להפסיק בין המינין מכאן ומכאן וקמ"ל התנא עוד בגם באמ"ע למטה מותר לזרוע בו מין הג' ואע"פ שאין שיעור

שנויי נוסחאות (שוי"א) הא גדר בכי"ר וגדר. (שוי"ג) מה כד"ו ליתא. (שוכ"נ) ששה בכי"ר שלשה.

פירוש מהרא"פ

ותנא כ"ש ט': ה"ג מה אם זרעים בזרעים שנילולין בעשר אמות ותחלה ט': **מתני': כל מין** זרעים אין זורעין בערוגה הא דבריגן לעיל חמשה זרעונים וי"ג זרעונים ה"מ במיני ירקות שדרכן לזורען ערוגות אבל מיני זרעים שדרכן לזרוע שדה גדולה דמיחזי ככלאים לא: **אפוני'** החלקים בנראה כאלו הן משופי' בכלי שמשפין ומחליקים בו הכלים פי' אחר אפונים השופים קטנים: **הגמלונים** גדולים כשון אלמי קורין לדבר גדול גמלונא: **שהיה** גבוה טפח בשעת הזריעה ונתמעט כשר הזרעונים שבתוכו אינו אמר שנתמעט שהיה כשר מתחילתו אבל אינו יכול לזרוע בו מתחילתו עד שיחזור ויעמידנו על טפח: **אחת** מכאן בשפת התלם כל משך התלם וא' מכאן בשפת השני במשך ואחת באמצע במשך ודווקא ג' מינים ולא ה' כמו שפירשתי לעיל: **גמרא: שזרען** לירק אע"ג שזרען לירק שממייהו לזרע שרעין אותן מאח"כ האפ' כי' שגשים קיימו לירק ומצו לזרע כתני ואי זרען לזרע אסורים אבל שתמייהו לירק ומותר לזרען בערוגה: **לזרעים** שבו שכן בו כשאת בשעה שנתמעט הגבול אבל שיהא כשר לזרוע בו לכתחילה באותו הגבול שנתמעט הואיל והיה כשר מתחילתו לא אמרינן: **עבר** וזרע לכתחילה השתא אחר המיעוט ועדיין אותן שנזרעו בו קודם המיעוט קיימין הואיל והראשונים מותרים הותרו נ"כ האחרונים: (ע"כ לדף מו): **נעקרו** השניים הן אותן שנזרעו בתחלה אחר המיעוט אפ"ה הראשונים מותרים ולא דווקא נעקרו אפי' אם קיימים הן מותרים הראשונים אלא משום דבסיפא אמר נעקרו נקט נמי הכי נעקרו: **נעקרו** הראשונים אחר שזרע נ"כ השניים: **המטה** ה"ג בפרק י"ט דכלים המטה שניטלו שתי ארוכות והן אותן שמן הצדדים וקודם שניטלו נטמאת המטה ועשה לה חדשות שתי ארוכות חדשות ולא שינה הנקבים שבאותן נקבים שנתן הישנים נתן החדשות ואח"כ נשתברו החדשות טמאה שעדיין היא ראויה ליתן הישנות באותן נקבים שהרי לא אותן הישנות נ"כ לא נשתברו אבל אם שינה הנקבים נמצאת שבטלה ג"כ מאותן ארוכות הישנות נשתברו הישנות טהורות שהכל הולך אחר הישנות לפי שהן היו נמטה בשעה שנטמאת וכי נשת ה"ל המטה שבר כלי דלא חזיא בלא ארוכות ש"מ דהכל הולך אחר אותן שהיו בה בשעת טומאה הכל הולך אחר אותן שהיה בשעת הכשר קודם שנתמעט אע"פ שהשנים באו שם בשעה שהיו הראשונים קיימין וילדה נמי תולת שיתר מכח הראשונים וכדאמרין אע"פ כן אם נעקרו הראשונים ואזדא שיתכן נאסרו השניים נ"כ הואיל ולא היו בשעת הכשר קודם שנתמעט: **ואין** סומכים לגובל הואיל בגובהו אלא טפח אין סומכין לו שורות מב' לצדיו: **הא** גדר שנתמעט אחר שנזרעו הצדדים מפסיק ולא אמרינן הואיל ובשעת הזריעה היה כשר כמו שאמרינן גבי גובל לענין אותן שנזרעו על הא גדר שנתמעט פסול מדלא אשמועינן גבי גדר השנים קודם למשנת גיבל ש"מ דהתם אם נתמ פסול: **ששה** ג' מינים לכל אחת שהן ששה ביחד: **יזרע** למטן כמה שורות שהרי התנן ששה עש כשתם תלם ויכול לעשות שורות שלימות של ששה על ששה ברוחב התלם ויזרע שם כמה שורות של מינים כמה דתנן לעיל גבי סרולה לעשות שדהו משר משר אלא ודאי דמיירי שיש לצד אחד מן תלם או אמת המים וצריך להרחיק מן הגבול ג' טפחים ולא ישאר אלא ג' טפחים ובשל דין שורה לא יזרע אלא ג' מינים ואז מותר לסמוך לגובל וכברייתא דר"ח דלעיל דתני בדר' יהודה שמוגה בגובל

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ג מכלאים ה"ח טוש"ע יו"ד רצ"ז סכ"ה
יג
ב מיי' שם ה"ט יב טוש"ע שם ס"ט

הלכה ג מתני'

א *היה ראש תור ירק ונכנס לתוך שדה ירק אחר מותר מפני שהוא נראה כסוף ב שדהו. היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכה שורה של ירק (אחד) [אחר]. רבי ישמעאל אומר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד ראשו. ור' עקיבה אומר אורך ששה טפחים ורוחב מלואו. *רבי יודה אומר רוחב כמלוא רוחב הפרסה:

גמ' היה ראש תור כו'. *תני בר קפרא אינו זורע לתוכה אלא מין אחד בלבד. מה אמר רבי ישמעאל ברוחב. מה אין רבי עקיבה חובש בשלש שורות. אית ליה רוחב מלואו. רבי ישמעאל שהוא חובש בשתי שורות לא כל שכן. מה אמר רבי ישמעאל בשורה של ירק בשדה תבואה. מה אין רבי עקיבה דהוא מיקל הכא הוא מחמיר תמן. רבי ישמעאל דהוא מחמיר הכא לא כל שכן דיחמיר תמן. לא צורכא דלא מה דאמר רבי ישמעאל תמן ברוחב. כמה דאת אמר תמן לא שנייא היא רבי עקיבה היא רבי ישמעאל ברוחב. שמואל אמר לא שנו אלא שורה אחת הא שתים אסור. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש תרויהון אמרי לא שנייא היא אחת היא שתים: רבי שמעון בן לקיש אמר מותר להבקיע ארבע שורות בבקעה. אמר רבי יוחנן ובלבד שיהו שתי שורות החיצונות נידונות כערוגה. אמר רבי זעירא ובלבד שלשה בתוך ששה. *אמר רבי הונא טעמא דרבי יודה °והשקית ברגלך כגן הירק. וכמה היא שיעורה של פרסה טפח: תנינן הכא דרבי יודה ותנינן *תמן. אילו תניתה הכא ולא תניתה תמן הוינן אמרין מה אין רבי יודה דהוא מחמר הכא מיקל תמן. רבנין דאילין מקילין הכא לא כל שכן יקילון תמן. הוי צורכא מתני תמן. או אילו תניתה תמן ולא תניתה הכא. הוינן אמרין מה אין רבנן דאינון מחמרין תמן אינון מקילין הכא. רבי יהודה דהוא מיקל תמן לא כל שכן דיקיל הכא. הוי צורכא מתני הכא וצורכא מתני תמן: הנוטע

שבת פז. | שם | עיל פ"ב ה"א | שבת פה: | נשיל פ"ב ה"א

הלכה ג מתני' היה ראש תור ירק. כעין זוית מחודדת וזה מותר משום דאיכא היכרא וכדתנן כפ' דלעיל גבי מיני תבואה וקמ"ל הכא דאף במיני ירקות התירו כן ולא חיישינן שמא יתפשטו העלין כדרך הירקות ולא יהא נראה ההיכר: היתה שדהו זורעה ירק וכו'. אע"ג דתנן בפרק דלעיל ירק בירק ששה טפחים התם שדה ירק אצל שדה ירק קאמר ודכ"ע היא אבל הכא בשורה של ירק בתוך שדה ירק אחר הוא פליגי בה ור"ע מיקל בה וכן ר' יהודה: עד שיהא התלם. המפסיק בין מין למין ורוחב התלם ששה טפחים וצריך [שיהי' מפולש] מראש השדה ועד ראשו האחר: ור"ע אומר. די שיהא אורך התלם ו"ט ואע"פ שאינו ממשיך אותו על פני אורך הזרע שבשורה: ורוחב מלואו. רחבו כמלואו והיינו עמקו אם עומק התלם טפח צריך שיהא ברחבו טפח ואם יותר יותר: כמלא רוחב הפרסה. והיינו טפח וליסנא דקרא נקט דכתיב והשקית ברגלך כגן הירק ומשמע שצריך להיות מקום בין ירק לירק כרוחב הרגל וזהו פרסה והלכה כר"ע: **גמ'** תני בר קפרא וכו'. לא שייך כאן אלא לעיל בסוף הלכה כדפרישית וטעות הדפוס הוא: מה. ובעי הש"ס מה רבי ישמעאל אומר ברוחב התלם דלא פירש דבריו כ"א בארכו: ופשיט לה דנלמד במכ"ש דמה אם ר"ע דחובש בשלש שורות וכלומר בשלש רוחות חובש את השורה דהא לא בעי שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד הסוף אלא אפי' עשה אותו מראש השדה עד אורך ששה טפחים סגי ונמצא השורה היא טמונה בג' רוחות ממין הירק של השדה ומחמיר הוא ברוחב שצריך שיהיה רחבו כמלואו ר' ישמעאל דמחמיר בארכו שאינו חובש את השורה אלא משתי הרוחות דהרי התלם הוא מפולש על כל פני אורך השדה לכ"ש דמחמיר ברחבו ושיהא כמילואו: מה א"ר ישמעאל בשורה של ירק בשדה תבואה. דלקמן בהל"ז תנן היתה שדהו זרועה תבואה וביקש ליטע בתוכה שורה של דלועין נותנין לה עבודתה ששה טפחים ושואל הש"ס מה ר' ישמעאל אומר בדין זה אם פליג בשורה של ירק בתבואה דא"צ להפסיק כל כך והדר ומתמה דמאי קמיבעיא לך דמה אם ר"ע דמיקל הכא בשורה של ירק בשדה מחמיר הוא תמן דהא לא פליג ר"ע גבי שדה תבואה ותבואה חמירא דהא שדה ירק מתבואה צריך הרחק בית רובע כדתנן בפ' דלעיל אלא דבשורה אחת הקילו חכמים ומיהו ששה טפחים בעינן על כל פני אורך השורה ור' ישמעאל דמחמיר הכא לכ"ש דמחמיר תמן: לא צורכה דלא מה אמר וכו'. לא צריכה הא דקמיבעיא לן אלא מה אומר ר' ישמעאל תמן לענין רוחב אם ההפסק ברוחב צריך ג"כ שיהיה ששה טפחים: כמה דאת אמר תמן. ופשיט לה דכמה דאומר תמן נותנין לה עבודתה ששה טפחים והיינו גם ברוחב דכל היכא ששנינו שיעור הרחק בעבודה ארכה כרחבה ולא שנייא היא ר"ע היא ר' ישמעאל ברוחב וכלומר דבין למר ובין למר הרוחב הוא כאורך בעבודת שורת ירק בתבואה: לא שנו. במתני' אלא שורה אחת התירו של ירק מין אחר בתוך שדה ירק הא שתי שורות אסור: מותר להבקיע ארבע שורות בבקעה שהיא זרועה מין אחד מותר להבקיע בתוכה ד' שורות ממין אחר: ובלבד שיהא שתי שורות החיצונות. הסמוכו' לזרע הבקעה נידונית כערוגה שצריך הרחק מקום כשיעור ששנינו בדין זרעוני ערוגה בריש פרקין: ובלבד שלשה בתוך ששה. ר' זעירא ס"ל דצריך הרחק ג"ט בין מין למין וזורע אחד מכאן ואחד מכאן וא' באמצע והרי שלשה מינין בתוך רוחב ששה טפחים: טעמא דר' יודה וכו'. כדפרישית במתני': תנינן הכא דר' יודה ותנינן תמן. בריש פרקין בפלוגתא דר"י ורבנן וקעביד הש"ס צריכותא לתרתי פלוגתי דידהו: אלו תניתה הכא. כלומר אילו לא הוי תני פלוגתייהו דרבנן אלא הכא במתני' היינו אומרי' מה אם ר' יודה דהוא מחמיר הכא דהא קסבר דעולם צריך שיהא רוחב התלם המפסיק טפח ואפי' אין בעמקו טפח והיינו החומרא דהא לרבנן והיינו ר' ישמעאל ור"ע דס"ל רוחבו כמלא עומקו ומשכחת לה קולא אליבייהו היכא דאין בעומקו טפח ואע"ג דאם עומקו יותר מטפח הוי קולא אליבא דר' יהודה וחומרא אליבא דרבנן מ"מ בשיעור עד הטפח שהוא דוגמא דגבול גבוה טפח בפלוגתא דריש פרקין ר' יהודה לחומרא הוא דס"ל הכא ומיקל הוא תמן בגבול שיש בו זרע דס"ל ששה באמצע בערוגה ולרבנן אחד באמצע וא"כ ה"א לרבנן דמקילין הכא לכ"ש דיקילון תמן הוי צריכא למיתני תמן פלוגתייהו: או אילו תניתה תמן. וכן נמי איפכא אילו לא
הוה

מראה הפנים

שיעור הרחק שהוא טפח ומתה.ה בין מין למין דאף שרחבו כעמקו כדין התלם אמטו' ן דא"ל לדקדק כמין ה' מלני לזרעו כפי שיעור ההרחק ולא זורעו באמצע על כל פני הרוחב בהעומק מפני שעומק הטפח ניכר והוי הפסק בין המינין בהתלם שארכו הוא ששה טפחים וכן באמת המים כדאמרן וזהו דעתו של הרמב"ם ז"ל ועי' עוד בדיבור דלקמן:

אורך ששה טפחים ורוחב מלואו. הרמב"ם ז"ל פי' ורוחב מלואו רחבו כעמקו כדפרישית בפנים וכ"כ בחיבורו בפ"ג מהלכה י"ב וכתב הראב"ד ז"ל על זה לא מצאתי שיעור עמקו בשום מקום וכו' והר"ש ז"ל פי' רחבו ששה טפחים כארכו והנה דברי הרמב"ם מוכרחין הן מהסוגיא בלי שום טענה על דבריו דהא קאמר מה אמר ר' ישמעאל ברוחב ופשיט לה במכ"ש מר"ע דאית ליה נמי רחבו כמלואו דהא ר' ישמעאל מחמיר טפי ואי ס"ד דמפרשינן רחבו כמלואו היינו כארכו היכי מצינן לפרושי כה"ג אליבא דר' ישמעאל הא איהו ס"ל דהאורך צריך שיהא מפולש מראש השדה ועד ראשו ואם הרוחב נמי כן היכן היא השדה ירק הרי כל השדה היא מפולשת והא ע"כ נמי לא מצית אמרת דה"ק דר' ישמעאל ס"ל מי דרוחב התלם ששה טפחים הוא כר"ע דהיכן מצינו דקאמר רבי עקיבא בהדיא הכי הוי מדקאמר כמלואו אם כן הגע עצמך דלמאי דפשיט דר' ישמעאל איהו לא ס"ל נמי כמלואו היינו לסברא דידיה וא"כ אין לפרש כמלואו דר"ע אלא על עמקו ופשט לה שפיר דלר' ישמעאל דמחמיר ובעי אורך התלם מפולש על כל פני השדה צריך ג"כ שכ"ש האורך יהיה רחבו כעמקו ואם ירצה עוד בעל הדין לחלוק על הוכחה זו ויאמר דאפ"ה מצינו לפרש דפשיט לה דר' ישמעאל ס"ל דהרוחב ו"ט מק"ו מדר"ע דס"ל הכי כרחב דסתם מלואו דקאמר היינו כארכו נלך ונביא הוכחה אחרת מהסוגיא מהא דלקמן ונראה שאין להשיב עליה כלום דהא לקמן בצריכותא דעביד הש"ס בפלוגתא דר' יודה ורבנן וקאמר תנינן הכא דרבי יודה ותנינן תמן וכו' מה אם רבי יהודה דהוא מחמיר הכא וכו' וכו' פרישית בפנים ופשטא הוי ס"ד דבין לר"ע ובין לרבי ישמעאל הרוחב הוא ו"ט הוא א"כ ר' יודה מיקל הוא הכא דקאמר דלא בעינן אלא שיהא רחב כמלא רוחב הפרסה והוא טפח כדמפרש לה רב הונא וא"כ את ה החומרא דר' יודה בדינא דמתני' היהא אי מפרשינן כמלואו היינו כעמקו שפיר משכחת לה חומרא אליבא דר' יודה וקולא אליבא דר' ישמעאל ור"ע היכא דעומק התלם פחות מטפח הוי ולר' יהודה בעינן לעולם רחב טפח וכמו שפירשתי בפנים בזה והוכחה זו ודאי אין עליה תשובה דלא משכחת לה בשום פנים חומרא לר' יודה הכא אא"כ הפירוש כמלואו דר"ע היינו כעמקו ומזה נדע דג"כ אין לפרש כפי' הראב"ד שכ"ה לומר כמלואו היינו כמלא עול הפרוני וכך פי' לרוחב כמלואו דתני בתוספתא והכי לעיל בפ"ב בהלכה ו' פירשנו בהסוגיא שם דהוא שתי אמות וא"כ ר' יהודה דהכא לקולא הוא והרי לך דהיא מבוארת ומותלטת לדעת הרמב"ם ז"ל בזה ומגילה מרווח לן שמעתתא בכל חילוקי דינים הי נאין מזה בדין התלם המוזכר להפסק בכלאים במיני זרעים שם עיקרו אורך ששה טפחים והרחב לפי עומק החפירה ובזה יובנו כל הדינים עם כל השייך לזה וכמה שהבאתי בדיבור דלעיל ובריש הלכה דלעיל בס"ד:

ובלבד שלשה בתוך ששה. פירשתי בפנים כפי הנראה דר' זעירא פליג על דר' יוחנן וס"ל דהרחק ג"ט בעינן ומיהו טפי ניחא לפרש ליפכא דר' זעירא אינו חולק על דר' יוחנן ולא כמפרש דבריו ומשום דר' יוחנן סתמא קאמר ובלבד שיהו שתי שורות החיצונות נידונות כערוגה ולעיל בפ"ב בהלכה י' פליגי אמוראי אליבא דר' יוחנן היכי ס"ל אי בהרחק טפח ומחה סגי אי דג"ט בעינן כמבואר שם ולפיכך פי' ר"ז דה"ק ובלבד ג' זרעונין בתוך ו"ט כלומר לאפוקי מהאי מ"ד דלעיל דקאמר אליבא דר' יוחנן א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע דהיינו בהרחק ג"ט דוקא כמו שהראה שבהא הוא דאיכא בינייהו לא דקאמר התם איתגלון וכו' ומ"ד שלשה בתוך ו' היינו דא"ל לדקדק בזה דוקא א' מכאן בההלה רוחב ששה וכו' והיינו נמי דברי ר"ז דהכא ועיי"ש בד"ה הד אמר אפי' ג' לתוך ששה ויבן לך הכל וזכרתי מזה בריש שמעתתא דערוגה בחלוק השיטות בענין שיעור ההרחק בין המינין בערוגה ובגוונא דכיונא בה כדמיירי הכא וכן התם הוא פלוגתא דאמוראי שם והמסקנא כמ"ד דטפח ומחה סגי כדמוכרח ממקומו וכדמוכרחת מסוגיא דערוגה מהאי פלוגתא דר"י ור"ל וכבר מבואר הוא הכל שם בס"ד:

תנינן הכא דר' יודה ותנינן תמן. עי' לעיל בד"ה אורך ששה טפחים ורחב מלואו מה שנתבאר מזה ונלמד פירושה מן המליאו:

הוגיה

שנויי נוסחאות (סוי"א) בשלש שורות נכי"ר משלש רוחות. (סוי"ג) בשתי שורות נד"ו בשתי רוחות ונכי"ר משתי שורות. (סוי"ט) ברוחב שמואל נכי"ר ברוחב כן את אמרת הכה לא שניה היא ר' עקיבא היא ר' ישמעאל ברוחב שמואל. (סוכ"ד) שיהו נכי"ר שלא יהו.

פירוש מהרא"פ

בגבול זרוע: **תפתר** כו' אם אינו זרוע על הגבול היה יכול לעשות כמה שורות שהיה הגובל מפסיק אלא שצריך להרחיק מן הגבול הואיל והוא זרוע אינו סומך לו שורות דלגבי שורות שלימות בעל הזרע שעליו בהן דבר מיעט [נ"א שהגובל ממעט כמו שתירץ לעיל נמי למתני' דהכי ס"ל נתנא דמתני' ולא כר"ח ומיירי השתא א' מכאן וא' מכאן כו' ברוחב התלם]: **אין** כיני אם כן הוא יעקור כו': **מתני'**: מפולש כמו מבוי מפולש שפתוח משתי רוחות: (ע"כ לדף פו ע"ב): **אורך** ו' טפחים לא בעינן מפולש אלא שיהא התלם הזרוע ארוך ו' טפחים אע"פ שזרע אחר מקיפו: **ורוחב** כמילואו היינו נמי ו' טפחים שהוא שיעור תלם: **רוחב** פרסה והיינו טפח והא דלא קאמר רוחב טפח משום דמפיק ליה מקרא והשקית ברגלך כגן הירק שצריך להיות בין ירק לירק מקום הנחת רגל היינו טפח: **גמ'**: **אינו** זורע לתוכה אלא מין א' לבד אדר"י ור"ע קאי דאינו זורע בתוך אותו התלם אלא מין אחת וכן אמר ר' יוחנן לעיל בסוף פרק קמא גבי שורה ירק בתבואה וקמ"ל דאין זה דינו כתלם ואמת המים שזורע בתוכו ג' מינים לר"ע הטעם הואיל והוכשים אותו מג' רוחות ולר"י ה"ט הואיל והוא זרע אותו התלם בתוך שדה גדולה אע"פ שזרע ממנו ג' טפחים ברוחב אסור לזרוע מין אחר אפילו מרחיק ממנו כשיעור ומחלה משום דבעל ליה דין בורה שהרי שני מינים יש בה ואין היכר למינים אלו הגל השדה שהן בתוכה ואפי' בהבדל והכיע בפרקא דלעיל אין אנו מתירין אלא מין אחת בתוך הערוגה שבתוכן והכל ממע... זה וזה טכל נמי לומר לר"ע ג"כ מבא"כ בתלם דמתני' דלעיל דלא מצריכים דבר חבוב מחמת התלם עצמו שאינו בין השדות והר"ש ז"ל כתב דבר קפרא אתלם ואמת המים קאי ולפי גירסת ספרינו ל... משמע כן והש"ס לא הוה שתיק נמי מלסקבות עליו ממתני': **מה** אמר ר"י ברוחב אי בעי מילואו או ברוחב כל דהוא: **מה** ר"ע מיקל דמתיר אפילו אינו מפולש והרי חובש אותו מג' צדדים אפ"ה בכ... שהוא ברוחב מילואו כל שכן ר"י דבעי מילואו וכן פירש הר"ב במתני': **מה** אמר ר"י בשורה של ירק בשדה תבואה דאילו ר"ע כבר שמעינן ליה לעיל בברייתא הכולה לעשות שורה של ירק בתוך שדה תבואה וכו' וכר"ע אתיא דשמעינן ליה דהוכשו מג' רוחות כמו ירק בתוך שדה ירק דאילו לר"י ק"ו הוא בירק ... בירק אוסר לחבוש כ"ש בתבואה שאף ר"ע מחמיר שם ומצריך אורך של בית רובע ועוד בתוספתא תני להני כקדדי ומדסיפא ר"ע רישא נמי ר"ע וקס"ד דעל האורך ישמעאל ולפיכך אמר מה ר"ע כו': **מחמיר** תמן אורך עשרה ומחלה: כ"ש דיהמור שיהא מפולש: **לא** צורכה דלא לא מבעיא לן זה אלא הכי מבעי... מה ס"ל התם ברוחב יותר מר"ע או לא: **ה"ג** כמה דאת אמר הכא לא שניא היא ר"י היא ר"ע ברוחב כן את אמר תמן היא טו' כמו שהכא ס"ל מילואו כר"ע ס"ל התם דלא פליגי אלא בתביסה: **הא** שתי... אסור דנחשבים כמו שדה ירק בירק בגלי הפסק: **אפילו** שתים דאין נחשבים כשדה אלא שדה גדולה: **ד'** שורות בבקעה שני מינים מותרים בבקעה ואע"ג שחובשין אותן השדות וכמ"ש לעיל בית רובע...
בבקעה

תוספת מהרא"פ

אורך ששה טפחים נראה דהתלם עצמו נזרע ונחשב הוא למקום חשוב אב: הר"ש ז"ל מפרש לה לענין הרחקה ולמקום פני אוסר ליזרע על גבו וכל הש"ס דפירקא דלעיל לא משמע כן אלא מותר לזרוע עליו מין אחר ואין צריך תו להרחקה:

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"ד מכלאים ה"א טוש"ע יו"ד סי' רצז סע"ו

טו
ב מיי' שם ה"ט טוש"ע שם סעיף לא

מסורת הש"ס

שבת פ"ט

הלכה ד מתני'

*הנוטע שתי שורות של קישואין שתי שורות של דילועין שתי שורות של פול המצרי מות'. שורה של קישואין שורה של דילועין שורה של פול המצרי אסור. שורה של קישואין [שורה] של דילועין שורה של פול המצרי ושורה של קישואין רבי ליעזר מתיר וחכמים אוסרין. נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת ובלבד שתהא זו נוטה לצד זו וזו נוטה לצד זו. ונוטע שער של זו לכאן ושל זו לכאן. שכן מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין: גמ' הנוטע שתי שורות כו'. חזקיה אמר במחלוקת. מאן דאמר תמן שתים עשרה אוף הכא שתים עשרה. מאן דאמר תמן בשמונה אוף הכא בשמונה. אמר רבי יוחנן דברי הכל היא יפה כח מוקשה בין המוקשיות להציל בשמונה. אורכו בכמה חובש. אמר רבי זעירא נלמדינה מן הכרם. כמה דתימר גבי כרם לא שנייא היא ארכו היא הפלינו. אף הכא לא שנייא היא ארכו היא הפלינו. על דעתיה דחזקיה ניחא מאן דאמר תמן בשמונה אוף הכא בשמונה. על דעתיה דרבי יוחנן אורכו בכמה חובש. אין תימר בשמונה קל וחומר למוקשה בין הבצלים שלא יחביש אלא שתים עשרה. מה אם מוקשה בין המוקשיות שיפיתה כוחו להציל בשמונה

הוה תני פלוגתייהו אלא תמן היינו טועין בדר' יהודה דמה אם תמן דרבנן מחמירין והוא מיקל לכ"ש דמיקל הוא הכא הוי צריך למיתני פלוגתייהו בהדיא הכא והתם :

הלכה ד מתני' הנוטע שתי שורות של קישואין וכו' מותר. דכל שתי שורות נראין כשדה בפני עצמה והיכא הבירא ובלבד שיהא תלם מפסיק בין כל מין ומין אבל שורה אחת של מינין אלו אסור אע"ג דאיכא תלם מפסיק ביניהן לפי שבשלשה מינין הללו העלין שלהם מתפשטים ומתערבין זה עם זה וכשאין שם אלא שורה אחת מכל מין ומין נראין כנזרעין בתחלה בערבוביא ואין הפסק התלם ניכר בהן : שורה של קשואין וכו' ושורה של קישואין ר"א מתיר. דקסבר הואיל ואיכא שתי שורות של קישואין אע"פ שאינן סמוכות זו לזו חשבינן להו כאילו הן סמוכות והרי יש כאן שדה של קישואין וא"כ שורה של דלועין ושורה של פול המצרי הוו כאילו הן נטועות בתוך שדה של קשואין וסגי להו בהרחקת תלם כדתנן לעיל היתה שדה זרועה ירק וכו' : וחכמים אוסרים. לפי שאין שתי שורות של קישואין סמוכות זו לזו לא חשיבי כשדה של קישואין ומחזי ככלאים ויש כאן ערבוב והלכה כחכמים :

גמ' חזקיה אמר במחלוקת. הא דתנן דמותר ליטע שתי שורות של קישואין שתי שורות של דלועין אלו אצל אלו בהפסק תלם בלבד ואע"ג דאין בין שורה של קישואין לשורה של דלועין הסמוכה לה לא שמנה אמות ולא שתים עשרה כדאשכחן לקמן בהל"ו גבי שתי שורות של דלועין בשדה בצלים דפליגי בה דלמר בעינן שמונה אמות בין שורה זו לבין שורה זו דלא יהו מעורבבין ויאסרו את הבצלים ולמר בעינן שתים עשרה אמות והכא דקשואין ודלועין גופייהו תרי מיני ניכהו ואי אתה יכול לפרש להא דחזקיה דתלי דינא דמתני' בפלוגתא דלקמן ולא מילתיה דר' יוחנן אקשואין ודלועין דמתני' אלא הכי פירושא דהאי מילתא דסוגיא דהאי ש"ס סברה דקישואין ודלועין לא איכפת לן דלא הוו כלאים משום דמינכרו וכדתנן לקמן נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת וכו' ובנוטה זו לצד זה וזו לצד זה סגי וטעמא דמתני' דבעינן שתי שתי שורות דוקא משום קשואין ופול המצרי הוא דהן הוו כלאים דלא מינכרו אבל לא משום קשואין ודלועין וכן לא משום דלועין ופול המצרי דנמי מינכרו ובהאי סברא רווחא לן האי שמעתתא דחזקיה מוקי למתני' בפלוגתא דלקמן דאמרן דר"ע ס"ל התם דבין שורה אחת של דלועין לבין שורה אחרת של דלועין סגי בשמונה אמות הפסק קמת הבצלים כדאיירי שם וחכמים ס"ל דבעינן י"ב אמות בין שורה לחברתה דאי לאו הכי הוי ערבוב ונאסרו הבצלים או שאר מין ירק שביניהן וזהו דקאמר דמ"ד תמן שתים עשרה אוף הכא שתים עשרה כלומר דפליג אמתני' דלדידיה לא סגי בשתי שורות של דלועין שבאמצע בין הקישואין לפול המצרי דכל שורה ושורה של אלו המינין שתמן ארבע אמות וא"כ אין בין הקישואין לבין פול המצרי אלא שמונה אמות ולמ"ד תמן וזהו ר"ע דסגי בשמונה אמות אוף הכא בשמונה וסגי בשתי שורות של דלועין באמצע ולא מיתוקמא מתני' אלא כר"ע והיינו דקאמר במחלוקת : ר' יוחנן אמר. דלא היא אלא מתני' ד"ה היא ואף חכמים דהתם מודו הכא משום דיפה כח המוקשה בין המוקשיות להציל בשמונה מוקשה נקרא מין ממינין אלו כמו קישואין ודלועין וכיוצא בהן שעלין שלהן ארוכין ומתפשטין ומסתבכין וכדלעיל בהל"א וכלומר דשאני התם דמיירי במוקשה בין הבצלים או שאר ירקות כיוצא בהן שאינם נכרים בין המוקשיות שהעלין מתפשטין עליהן ולפיכך צריך הרחקה יותר בין שורה מוקשה לשורה מוקשה שלא יאסרו הירקות שביניהן מפני שהמוקשה מכסה ומסתבך עליהן ולא מינכרו אבל מוקשה בין המוקשיות כגון הכא במתני' דפול המצרי ג"כ העלין שלו ארוכין ומתפשטין ומינכרו טפי משאר ירקות כדחשיב לי' במתני' בדומה לקשואין ודלועין הלכך לכ"ע סגי בין קשואין לפול המצרי בשתי שורות של דלועין שבאמצע שהן שמונה אמות : אורכו בכמה חובש. כלומר עד כאן לא שמעינו במתני' אלא הרוחב והוא ההרחק שבין הקשואין לפול המצרי שהוא שמונה אמות כרוחב שתי שורות של דלועין אלא אורך אותן השתי שורות בכמה הוא חובש בין המינין אם צריך שיהא ארכן על פני אורך המינין אלו או לא : נלמדינה מן הכרם. דכמה דתימר דאין חילוק בין אורך עבודת הכרם לבין הפלינו והוא הרוחב וההרחק כדתנן לקמן בפרק ו' עבודת הכרם ד' אמות וזהו באורך וברוחב וכדאמרי' נמי גבי גפן יחידית דעבודתה ששה טפחים לכל רוח וארכו כרחבו והכא נמי כן לא שנייה היא ארכו היא הפלינו דסגי בשמונה אמות ביניהן ברוחב ובאורך ואע"פ שאין אורך השורות של דלועין הולך על כל פני אורך המינין : על דעתי' דחזקיה ניחא. ומדייק הש"ס דתינח לחזקיה דמוקי למתני' כמ"ד תמן גבי מוקשה בין הבצלים דסגי בהפסק שמונה וכן נמי הכא בשמונה וא"כ שפיר אמרינן דהפלינו כך הוא ארכו וג"כ בשמונה אמות דהתם נמי כן הוא דלדידיה מוקשה בין הבצלים ומוקשה בין המוקשיות שוין הן בדיניהן : על דעתיה דר' יוחנן. אלא אליבא דר' יוחנן דמוקי למתני' כד"ה דתמן ולדידיה שאני ליה בין מוקשה לבין המוקשיות ובין מוקשה בין הבצלים קשיא אורכו בכמה חובש בהאי דינא דמתני' דהאיך דתאמר מופרך הוא בק"ו כדנקיט ואזיל : אין תימר בשמונה. שיעור האורך דשתי שורות של דלועין דמתני' קשיא דהא השתא ק"ו מהכא למוקשה בין הבצלים דג"כ לא יחבוש האורך שם אלא שתים עשרה כמדת הפלינו דמה מוקשה בין המוקשיות דמתני' דקאמרת יפה כחו להציל בשמונה אמות ההרחק בין המינין וכן

מראה הפנים

חזקיה אמר במחלוקת. סוגיא זו א"א לפרשה כ"א על פי הסברא שהזכרתי בפנים והיא סברת התוס' בפ' ר"ע בשמעתתא דערוגה בדף פה ד"ה איתיביה הנוטע שתי שורות וכו' שכתבו דקשואין לא הוו כלאים עם דלועין משום דמינכרי וכדתנן לקמן נוטע אדם קישות ודלעת בתוך גומא אחת וכו' וכן דלועין ופול המצרי מינכרי אבל קישואין ופול המצרי הוו כלאים ולהכך שורה של קישואין וכו' אסור דשורה אחת של דלועין לא מפסקה בין קשואין לפול המצרי עכ"ל בזה והיינו נמי דקאמר הכא דחזקיה מוקי למתני' במחלוקת ולא אתיא אלא כר"ע דלקמן דס"ל ח' אמות בין דלועין לדלועין וה"נ בשתי שורות של דלועין סגי שמפסיקין בין הקשואין לבין פול המצרי והן ח' אמות ור' יוחנן מוקי למתני' כדברי הכל משום דיפה כח מוקשה בין המוקשיות להציל בשמונה ובזה מתפרשת הסוגיא כולה על מכונה דאין לפרש כפשטה דקאי על ההרחק בין שתי שורות מין זה לבין שתי שורות מין זה הדא דלא מצינו בשום מקום שצריך להרחיק כ"כ בין השורות של המינין הללו כ"א בשים זרע מין אחר בין השורות של קשואין או של דלועין כהאי מתני' דלקמן בפרקין שיתה שדהו זרועה בצלים וכו' וא"כ היאך מדמי לה דינא דמתני' דלא איירי בהכי ועוד דהא לא תנן במתני' לא שיעור ח' אמות ולא שום שיעור אחר בין שתי שורות של זה לשתי שורות של זה דנימא עלה דבמחלוקת היא שנויה או כד"ה דליפנא דהכ"ג משמע בכל מקום דמה ששנינו אתייא כהך תנא או כד"ה והיכן יש רמז לזה במתני' אלא דע"כ לא מיתפרשא אלא כדאמרן ומיהו לדינא אין לנו ללמוד כלל מהאי סוגיא דלא אזלא אלא כפי סברת התוס' דהתם ולייהו דמפרשי הקושיא דהתם ג"כ לפי סברתם וזה לשיטתם דמפרשי לה ; דקאמר עולא שם בעו במע"ב ; פקיע הלס א' על פני כולה מהו היינו שהעמיק התלם על פני סביביהם של הערוגה לד' רוחותיה וכו' כדכתבו שם לעיל ועלה קאמר רב אפי אין עירובו מבטל את השורה והיא היא רבינא לרב אשי ממתני' הנוטע שתי שורות וכו' וכמו שפירשו שם לפי סברא הנזכרת ומכלל דבריהם פירשו ג"כ למתני' דלקמן נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת כו' דבדוקא נקט קישות ודלעת ולא מין אחר כמבואר מדבריהם אבל פירושם זה אינו מוכרח כלל מהסוגיא דהתם הדא דליבנא דהפקיע תלם על פני כולה לא משמע דהסביבותיה קאמר אלא כפירש"י ז"ל שם מרוח זה לרוח שכנגדו דרך זרע האמצעי והיינו על פני כולה והקושיא ממתני' דידן משום דמשמע דערבוב שורה אחת הוי ערבוב כדקתני בסיפא ומשני האי הכא דאיכא שהלכה. במינין הללו שעלין ארוכין ומתפשטות הרבה ועוד דלפי' התוס' ע"כ דבעינן למימר דהאי מתני' נוטע אדם קישות ודלעת וכו' בדוקא מיתניא וזהו תימא לפרש כן דהא נטיית העלין לכאן ולכאן מהני גבי קשואין והדלועין אמאי לא תהני גם בפול המצרי עם הקישואין והרי גם בשארי מיני ירקות מהני נטייה לכאן ולכאן וה"נ שיעור הרחק וכדאמרי' התם לעיל אהא דשמואל והכי קיי"ל דלא פליגי רב ושמואל שם אלא באוקמתא דמתני' דערוגה דרב מוקי לה בערוגה בין המורכה ושמואל מוקי לה אף בערוגה בין הערוגות ובנוטה העלין של זו לכאן ושל זו לכאן כדפסק הרמב"ם בפ"ד בדין הערוגה כרב וכשמואל דלדינא ל"פ במידי וזהו כפירושו בהא דקאמר בנוטה שורה לכאן וכו' ורש"י פי' שם בזה לפי שיטתו דלעיל ולהרמב"ם מתפרש זה כדאמרן וכמבואר לעיל לשיטתו בדין הערוגה ולעני' פירושא דמתני' דערוגה הוה ניחא ליה טפי לפ"ש נפי אוקימתא דרב משום דמתני' סתמא קתני וזורע להוכה וכו' ולא איירי כלל בהתירא

פירוש מהרא"פ

בנקעה מותר לזרוע בה שני מינים אבל כי זרע ד' שורות אז אפשר לומר דאותן ב' שורות האמצעיות מסלקים הורת בקעה מן ב' האמצעים ויהיה אסורים אפ"ה מותר וכזמסיק ר"י ור"ז ואפילו חכמים דפליגי אר"א לקמן בד' שורות מודים הן כאן דמותר : ובלבד שיהיו שתי שורות האמצעיות נדונות בבלונס והיינו שיזרע בהן ירק שצלפין בערוגה ונחשבות לעצמן ור"ז מוסיף ובלבד שיזרע אותן ג' מתוך בשה שיזרע אותן האמצעיות לכל הפאות רוחב ג' טפחים ואז הן נחשבים לעצמן אבל אי זרע כאות מזה אוכרים על כאמ לטות אבל כי זרע ג' ס"ל כמו כל אחת לעצמה ובוג אותן האמצעיות הנזרעים ב' מינים נותנים להם הורת ב עה ומותרים : תנינן הכא דר"י דהגיא ליה בטפח הרחקה ותנינן תמן ברים פירכן ר"י אומר ששה באמצע וטעמו דס"ל דהא בעי הרחקה רק טפח וכמ"ש נמי הר"ש שם וכן פי' במתני' דלעיל ומקשה הש"ס למה תנא לה התנא בשני פעמים ליתני חדא ונילף אידך מינה : אילו תנינן ט' התנא צריך למיתני בשני פעמים חדא לאשמועינן תומרה דר"י ומדא לאשמעינן חימרא דרבנן דלא ניחא תה ר"י בהוא תחמיר הכא דבעי טפח להרחקה בלתי זרוע וכדמשמע מקרא שבבית ראייתו והפקית בהגלך בסיטון אלמא שיעור הרחקה מקום פנוי בעינן אבל רבנן ס"ל דמותר לזרוע השורה אם ירצה הואיל והוא מקום חשוב לעצמו ואי לא זרעו בעינן ג"כ בשה טפחים להרחקה וכדתנן בפרקא דלעיל בירק ו' טפחים אבל לר"י סגיא ליה בטפח ומחמיר בשיעורו שאסור לזרוע אותו והוא מיקל בערוגה בריבא ובסיפא כ"ש רבנן מיקלי בערוגה ויסברו כר"י הלכך השמיעא הכא פלוגתייהו שרבנן מתמרי ואין מתירין אלא ה' מינים או משום דבעי הרחקה כשיעור יניקה או משום דדבעי מקרא כי כהרן תוליא וגו' ואי אשמועינן התם ה"א ט' דיקיל הכא ולא מבעיא ליה כהחקה מקום פנוי אה"ם כ' כרבנן דסגי' ליה אי בבתוכה קתמשמע לן דבעי טפח פטוי בלתי זרוע : (עד כאן ביאר לדף מז) : מתני' : הנוטע שתי שורות ס' דכל שתי שורות נראים כשדה בפני עצמה ויש כאן היכר ואין צריך תלם להפסיק וכמ"ש לעיל :

תוספת מהרא"פ

תנינן הכא דר"י כו' והא דקאמר הש"ס מהר"י : מחמר הכא מיקל תמן הכי ק"ל הכא דלא כשנית הא דר"י הכא וסיאך אנן ידעינן לקולא דיליף עד שנפשה לומר ג"כ ה"א דרבנן לא קשיא דהש"ס הכי קאמר דהתנא תא לא בלא נפשה שמא היכא תלמיד דבמי דר"י התם ולא שמיע ליה דרבנן דקודם שסידר רבינו הקדוש את המשניות הכי הוה זה למד מ ושמיע ליה בשם התנאים האמורים וזה מאי דשמיע ליה עד שסידרן רבינו הקדוש הכל ביח משנה ע הולך הכי לשנותה הא דר"י ב' פעמים והא דקאמר הש"ס נמי דהיינו שופין לרבנן ההם כר"י אע"ג דשמעתא דר"י התם משום דלא מצריך להרחקה אלא טפח ורבנן לא ס"ל הייט משום דה"א שמעתא דר"י התם מקלא דזרועיה מלא ואף רבנן ס"ל הכי א"כ בערוגה מק הוא דהך שלוגה לזרוע בה מינים הרבה שהרי לא התירו רבנן בשורה ה' מינים ונפיק שוגג לאשמועינן דפליגי : (עד כאן ביאר לדף מ"ז) :

בשמונה נחבש בשמונה. מוקשה בין הבצלים שהורעת כוחו להציל בשתים עשרה. לא כל שכן שלא יחבש אלא בשמונה. אין תימר מוקשה בין הבצלים אין נחבש אלא בשתים עשרה. קל וחומר למוקשה בין המוקשיות שלא יחבש אלא בשתים עשרה. עד כדון ברוצף. בעושה קלחים יחידים. כמה דתימר גבי כרם לא שנייא הוא רוצף הוא עושה [קלחים יחידים]. אף הכא לא שנייא הוא רוצף הוא עושה קלחים יחידים. ר' ינאי אמר במחלוקת שני מינין מצטרפין להציל ואין שני מינין מצטרפין ליאסר. רב אמר דברי הכל היא כשם ששני מינין מצטרפין להציל. כך שני מינין מצטרפין ליאסר. מתני' מסייעא לרבי ינאי דתנינן רבי ליעזר מתיר. מתני' פליגא על רב שור' של קישואין שורה של דילועין שורה של פול המצרי ושורה של קישואין. עד שלא נטע את הרביעית לא כבר נאסרו. תיפתר שנטע ארבעתן כאחת: נוטע אדם קישות. א *תני מותר הוא אדם לעשות בתוך שדהו גומא קטנה עמוקה טפח ולזרע בתוכו ארבע זירעונין ולהפכן לארבע רוחותיה. רבי אבא בר כהנא שמעון נרשייה בשם רבי שמעון בן לקיש בנוטין לחורבה שנו. רבי מנא בעי אם בנוטין לחורבה ניתני שמונה. שנים מיכן ושנים מיכן ושנים מיכן ושנים מיכן:

הלכה ה מתני' י היתה שדהו זרועה בצלים וביקש ליטע בתוכה שורות של דילועין רבי ישמעאל אומר עוקר שתי שורות ונוטע שור' אחת ומניח קמת בצלי' במקום שתי שורות. ועוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. רבי עקיבה אומר עוקר שתי שורות ונוטע שתי שורות ומניח קמת בצלים במקום שתי שורו' ועוק' שתי שורות ונוטע שתי שורות. וחכמים

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ב כלן.

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ד מהלכות כלאים ה"ב טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ב

יז ב מיי' שם ה"ב טוש"ע שם סעי' ג

פני משה

וכן נחבש הוא באורך בשמונה: מוקשה בין הבצלים שהורעת כחו להציל בשתים עשרה. דוקא דהא ר' יוחנן קאמר אפי' למ"ד התם בשתים עשרה הכא הוא בשמונה וא"כ לכ"ש שלא יחבש אלא בשתים עשרה. כצ"ל. כלומר לכ"ש דנימא ביה דארכו כהפליגו: אין תימר מוקשה בין הבצלים וכו'. מסקנת הקושיא היא וכלומר וכי תימא ומאי קשיא לך אימא דאין הכי נמי דמוקשה בין הבצלים ג"כ דינו ארכו כהפליגו ואין נחבש אלא בשתים עשרה האי הוא דקשיא לן על האורך דמעתה נימא ק"ו למוקשה בין המוקשיות דמתני' שלא יהא נחבש אלא בשתים עשרה וכלומר שלא יהא ניתר חובש האורך אלא בשתים עשרה דבשלמא בהרחק שפיר קאמרת שיפה כחו ומציל אפי' בהרחק שמונה משום דזה מוקשה וזה מוקשה ומינכרו מפי ממוקשה בין הבצלים אבל בהאורך אם במוקשה בין הבצלים בעינן משך האורך י"ב אמות ולא סגי באורך שמונה באמצע ואע"ג דמינכר כבר ההרחק אף אם לא היה כ"א באורך שמונה שהרי הבצלים עצמן אינן מתפשטין ואפ"ה בעינן שתים עשרה ומכ"ש במוקשה בין המוקשיות דאע"פ שבענין הרוחב סגי ביה בשמונה כדאמרן מ"מ לענין האורך הא איכא העלין שלהן ארוכין ומתפשטין זע"ז ומסתברא דנחמיר ביה באורך ושלא יהא ניתר אלא בי"ב אורך וא"כ לר"י אין כאן ארכו כהפליגו: עד כדון. הא דאמרינן בענין ההרחק עד כאן לא איירינן אלא ברוצף את כל השורה בזרע המין: בעושה קלחים יחידים. מהו הדין ופשט לה כמה דתימר גבי כרם שצריך להרחיק הזרעים בכדי עבודת הכרם ולא שנייא הוא רוצף הוא עושה קלח יחידי דין אחד להם אף הכא נמי דין אחד להם לענין ההרחק: ר' ינאי אמר במחלוקת. הא דלקמיה דאמרינן שני מינין מצטרפין להציל מן האיסור כגון הסיפא דמתני' ששתי שורות החיצונות של קישואין הן ושתי שורות האמצעיות של שני מינין הן אחת של דלועין ואחת של פול המצרי ולר"א דמתני' מצטרפין הן להציל דהוי הרחק שמונה אמות בין שורה קישואין זו לשורה האחרת שלא יאסרו המינין שביניהן וכהאי דתנן לקמן גבי שתי שורות של דלועין בשדה בצלים אבל אין שני מינין מצטרפין ליאסר כגון עד שלא נטע שורה שנייה של קשואין ואין כאן אלא שורה אחת של קשואין ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי ואמרינן לעיל דאין קשואין אוסרין את הדלועין וכן אין דלועין אוסרין את פול המצרי אבל הקשואין ופול המצרי אוסרין זה את זה ובכה"ג לא אמרינן דקישואין מצטרפין עם הדלועין לאסור את פול המצרי דהויא כמו שהיה הפול המצרי סמוך להקישואין וכן אין הדלועין מצטרפין עם פול המצרי לאסור את הקשואין דאין שתי מינין מצטרפין ליאסר וקאמר ר' ינאי דהאי מילתא במחלוקת דר"א וחכמים במתני' תליא דר"א הוא דס"ל הכי כדאמרן אבל לחכמים מצטרפין הן ליאסר: רב אמר דברי הכל היא. במצטרפין לאסור כ"ע לא פליגי ואף לדברי ר"א דס"ל דמצטרפין להציל ולהתיר דכשם שמצטרפין להציל כך מצטרפין ליאסר: מתני' מסייע לרבי ינאי. דלענין ליאסר נמי פליגי דהא תנינן ר"א מתיר בסיפא וכדמסיים ואזיל דמהכא קשיא לרב דהא קתני שורה של קישואין וכו' ר"א מתיר ואי ס"ד דאפי' לר"א מצטרפין שני מינין ליאסר א"כ עד שלא נטע את שורה הרביעית והיא השנייה של קישואין לא כבר נאסרו בתמיה דהרי הקישואין עם הדלועין מצטרפין לאסור פול המצרי וכן איפכא: תיפתר. מהא לא קשיא דתיפתר שנטע ארבעתן השורות כאחת ולא היה כאן שהות שיצטרפו ליאסר ולעולם בעלמא אפילו לר"א מצטרפין הן שני מינין לאסור:

הלכה ה מתני' נוטע אדם וכו'. אפי' קישות ודלעת שהעלין שלהן ארוכין הרבה ומסתבכין זו עם זו ומכ"ש שאר המינין: זו נוטה לצד זה. דאף דאין הפסק תלם מהני בהן כדתנן במתני' דלעיל נטיית העלין לכאן ולכאן מהני בהן לפי שכן כל מה שאסרו חכמים בכלאים לא אסרו אלא מפני מראית העין ובדאיכא הכירא שרי:

גמ' תני. בתוספתא פ"ב: בנוטין לחורבה שנו. הא דמותר בגומא ד' מינין בד' רוחותיה ולהפוך העלין לכאן ולכאן בנוטין לחורבה מיירי שאין מקום זרוע שסביבות הגומא דאם יש מקום זרע מבחוץ אינו יכול להפוך העלין מהמינין שבגומא לחוץ דנראה כמעורב עם המינין שבחוץ: רבי מנא בעי. על הא דריש לקיש דאם בנוטין לחורבה מיירי א"כ משכחת לה דיכול לזרוע בתוך הגומא שמונה מינין שנים מכאן וכו' והיינו שזורע ד' מינין בתוכה מלמטה בד' הרוחות והופכן לד' רוחותיה בתוכה וחוזר וזורע בתוכה ד' מינין מלמעלה והופכן לד' רוחותיה מבחוץ והיינו שנים מכאן וכו' אלא ע"כ דבין הזרוע מבחוץ היא הגומא ועכשיו אינו יכול לזרוע מלמעלה בהפיכת העלין לחוץ כ"א ד' מינין בתוכה והופכן לד' רוחותיה שבתוכה:

הלכה ו מתני' היתה שדהו זרוע בצלים. וה"ה לשאר מינין ירק אלא שהמנהג היה אצלם לנטוע דלועים בשדה בצלים: עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. שיעור השורה אין פחות מד' אמות רוחב. וכשהוא עוקר שתי שורות של בצלים שהן ח' אמות ונוטע שורה אחת של דלועין באמצען והשורה ד' אמות נמצא שנשתיירו ב' אמות בורות מכאן וב' אמות בורות מכאן: ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות. שהן ח' אמות רוחב וחוזר ועוקר הבצלים שבצדן שתי שורות ונוטע שורה אחת של דלועין באמצען ונמצא בין שורה של דלועין הא' לבין קמת הבצלים שתי אמות בורות וקמת הבצלים היא ח' אמות ועוד ב' אמות בורות שבין קמת הבצלים לבין שורה השניה של דילועין הרי י"ב אמות בין שור' אחת של דלועין לשור' האחרת של דילועין וכן לעולם דפחות מכאן מתערבין העלין של דילועין משורה זו לשורה דילועין האחרת ונראה כערבוב ואוסרין את הבצלים שביניהם: ר"ע אומר עוקר ב' שורות. של בצלים ונוטע שתי שורות של דלועין ובהפסק תלם בין הבצלים והדלועין סגי לר"ע ומניח קמת בצלים וכו' משום דס"ל לר"ע דבין שורה של דילועין לשורה האחר' של דילועין בהפסק שמונה אמות סגי והן

מראה הפנים

בזתירא דנטיית העלין וא"כ בערוגה בין החורבה שנו שמעינן מיהת דנטיית העלין לכאן ולכאן בכל מיני ירקות מהני ומתני' דלקמן דקתני קישות ודלעת לרבותא קתני דאפילו במינים הללו שהעלין שלהן ארוכין הרבה ומסתבכין ביותר אפ"ה מהני נטיית העלין לכאן ולכאן ומכ"ש בשאר המינין וכמו שביאר הרמב"ם בדין הזה בפ' הנזכר בהל' ה' שכתב ומותר לנטוע שני מינין בתוך גומא אחת ואפי' קישות ודלעת והוא שיהא מין זה נוטה מעל שפת הגומא לכאן וכו' וא"כ לא סמיך כלל לסוגיא דהכא דלא מיתפרשא אלא לפי סברת התוס' וכפירושם במתני' דלקמן והוא ז"ל מפרש כמבואר וסמיך אסוגיא דהתם גם בענין פירושא דהאי מתני' וכמבואר הכל ממה שאמרנו:

רבי מנא בעי אם בנוטין לחורבה ניתני שמונה. כתב הר"ש פ' ד' לקרנות וד' לד' רוחותיה ומלבד שלפי זה דחוק הוא מה דאמר שנים מכאן וכו' דמשמע דכולן בהצדדין בכד' הרוחות קאמר אלא דקשיא טובא על פירושו דתקשי לר' מנא ולטעמיך דמה יעשה עם אותן הד' שבהרוחות שהתירו אף בנוטין למקום זרוע לדברי ר' מנא ואם הם מותרין ע"י היפוך העלין לד' הרוחות א"כ גם שבקרנות יהיו ניתרין ע"י כך דמאי שנא ונשאר הקושיא וניתני שמנה אף בנוטין למקום הזרע לכך נראה דהעיקר כדפרישית בפנים דלא מיירי כאן כלל מזרע הקרנות דממלא כל הרוח בהמין שלו וכן כל הד' רוחות וא"כ ה"א לזרוע מין אחר בקרנות אלא בתוך הגומא בד' רוחותיה זורע הד' מינין והופכן לד' רוחותיה והשתא בעי ר' מנא שפיר דלדידך דבנוטין לחורבה מיירי וכלומר דאת סברת דזורע אותן הד' מינין בתוך הגומא למעלה בכדי שיוכל להפוך העלין לצד חוץ ולהכי מוקמית לה בנוטין למקום חורבה א"כ קשיא ניתני שמונה דהא אכתי יכול לזרוע עוד ד' מינין בתוכה לצד מטה ויהפוך לד' רוחותיה בתוכה מבפנים ואותן שלמעלה

פירוש מהרא"פ

אבל שורה אחת כו' הק"ר אע"ג דבשאר ירק מותר כאן אסור לפי שהעלין מתפשטין ומתערבים זו עם זו: ר"א מתיר דס"ל הואיל ויש כאן ב' שורות קישואים דיינינן להו כשדה קישואין ואותן שתי שורות בינייהו כ.כרם בגמרא: וחכמים אוסרים שאין שתי שורות של קישואים סמוכים זו לזו ולא דיינינן להו שדה של קישואין ואסור: ובלבד שיהא נוטה כו' ואע"ג דאין הפסק מועיל בהן נטיית העלין דלא אסרו חכמים אלא משום מראית עין והכא אין כאן מראית עין: גמרא: חזקיה אמר במחלוקת שנוי' היינו פלוגתא דר"ע וחכמים במתני' דלקמן ר"ע ס"ל דבעינן שמונה אמות הפסק בין הבצלים לדלועין וחכמים ס"ל י"ב אמות בעינן ומתני' דהכא דתנן ב' שורות ושורה של דלועין ד' אמות היא לפיכך מתני' דהכא ר"ע ולרבנן בעינן ג' שורות: יפה כח מוקשה יפה כח של קישואי' בין דלועי' דמתרווייהו מין קישואים הן להציל בשמונה דליהוי כגיא גב' שורות: ארכו בשמה חובש כמה יהא ארכו במוקשה בין המקשיו' שתהא נחשב לעצמו ונקט לשון חובש שבאורך הוא נחבש לפי שמקיף לה מג' צדדים: נלמדנו מן הכרם כמו דאמרינן התם שיהא ארכו כהפליגו שצריך להרחיק מן האורך ר"א כמו שצריך להרחיק ברוחב ה"נ היא ארכה היא היפלגו מה הפליגו בח' אמות והיינו אותן שתי שורות בשני השמקתן כך הן נחשבים לעצמן הואיל והלקן היא ח"א ה"ה כן עצמן אינן נחשבים לעצמן אם לא כשיהיו רוחבן שמונה אמות הכי נמי באורכן צריך שיהיו ח' אמות אורכן: ע"ד דר"י כו' הש"ס הזה ס"ל היכי שמקילין בדבר א' אית לן להחמיר במקום אחר ולא ניקל מכל וכל הואיל ובלא"ה הקלנו בו וכן להיפך אי מחמרינן בדבר א' לית לן להחמיר בכל מקום וכן היא סברת הש"ס לעיל מוקשה עצמו מהו שיציל באשה הגובל ומשני מה אם זלעים כו' עד שהקשה רבי יודן וכי זה הוא ק"ו אדרבה היא הנותנת שהקולא במקילין בה מראה לנו שהנדון בעצמו הוא קל לפיכך מקילין בה ג"כ קולא אחרת ולכך לא משני נמי מידי אקושיא זאת שכבר היא מתורצת כמו קושיא דלעיל ואל תיכף לכן ולא חש תו לתרוצה וכן דרך הש"ס זה כשאינו חש לתרץ שאין הקושיא כלום או שכבר היא מתורצת לא חש לה לתרוצה וה"נ קל וחומר למוקשה בין הבצלים שלא יחבש אלא בשמונה וכן הוא ג"כ בסיומא של סוגיא זאת והוא ג"כ אותו המתרץ לעיל במשני גבי גובל שרוצה להקל שם הוא במקשה כאן אדר"י ואין אלו דברים אלא דרך פילפול בעלמא להקשות על ענין בכל צד ובכל סברא כל דהו שנוכל להקשות אע"ג שאינן מדעת גמורה וכן תמצא הרבה בש"ס זה: (עד כאן שייך לדף מ"ז ע"ב): עד כדון ברוצף אי זרען רצופים הוא דנחשב לשורה שלימה זרען בקלחי' יחידי' כאן קלח וכאן קלח עד שמילא שמונה אמות מה אי נחשב ג"כ לשורה שלימה או לא: במה דתימר גבי כרם דתנן לקמן בפלק כרם שחרב אם יש בו ללקט עשרה לגית סאה הרי זה כרם ואמרינן התם בגמרא דזה נקרא ביחידות ולא ברוצף ואפילו הכי הוה כרם הכי נמי אי זרען קלחי' לאותן שתי שורות נמי דינן כרוצף וה"ג לא שנייא היא רוצף היא עושה קלחים ה"ג ש': רבי ינאי אמר במחלוקת הפלוגתא דר"א ורבנן בקמון קאי כמה שפליגי ר' אליעזר ורבנן בארבע שורות הכי נמי פליגי בשלשה שורות

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"ד מכלאים ה"ב טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז סכ"ו

יט
ב מיי' פ"ג שם ה"י טוש"ע שם סי"ו

כ
ג מיי' שם הי"א טוש"ע שם סי"ט וסכ"ח

א והחכמים אומרים אם אין בין שורה לחבירתה שתים עשרה [אמה] לא יקיים זרע של בנתיים :

גמ' (הנוטע את כרמו כו'.) כהנא אמר דברי רבי ישמעאל פעמים שש עשרה פעמים שתים עשרה פעמים שמונה. בשעה שהוא נותן כל העבודה מבפנים שש עשרה. מקצתה בפנים ומקצתה בחוץ שתים עשרה. כולה מבחוץ שמונה. שמואל אמר לעולם שתים עשרה. ותני כן קוצב על דברי שניהן. רבי ישמעאל אומר שתים עשרה. רבי עקיבה אומר שמונה. הא רבי ישמעאל אמר שתים עשרה. ורבנין אמרין שתים עשרה. מה ביניהון סמיכה. על דעתיה דרבי ישמעאל אסור לסמוך. ורבנין אמרין מותר לסמוך :

הלכה ו מתני' ב דלעת בירק ירק ג בתבואה נותנין לה בית רובע. היתה

והן השתי שורות של קמת הכלאים שמניחן : וחכמים אומרים וכו'. חכמים נמי כר' ישמעאל סבירא להו בזה שצריך הפסק בין שורה דלועין זו לבין חברתה י"ב אמה אלא דהא איכא בינייהו דלר' ישמעאל צריך הפסק ב' אמות בורות בין שורה של דילועין לבין קמת כלאים וחכמים ס"ל דא"צ כ"א הפסק תלם ביניהן בלבד אבל י"ב אמות בין שורה של דילועין זו לשורה האחרת הוא דצריך מטעמא דפרישית בדברי ישמעאל והלכה כחכמים : כהנא אמר דברי ר' ישמעאל פעמים שש עשרה וכו'. כלומר דרב כהנא מפרש דלדברי ר' ישמעאל דאמר עוקר שתי שורות וכו' לא דקסבר דאותן שורה שורה של דלועין שהוא נוטע לעולם באמצע המקום של קרחת השתי שורות של הכלאים שעקרן וא"כ לעולם יהיו י"ב אמות בין שורה של דלועין זו לשורה של דלועין האחרת וכדפרישית במתני' דלא אמר ר' ישמעאל שיהא זה דבר קלוב לשיעשה ההפסק ביניהן אלא שלפעמים הוא כך ולפעמים הוא כך ודברי ר' ישמעאל מתפרשין הן לפי הענין ההרחק שצריך בכל חלוקה וחלוקה כדנקיט ואזיל לקמיה : בשעה שהוא נותן כל העבודה מבפנים שש עשרה . והכי פירושא דהאי מילתא אם בא ליטע אותן השורות של הדלועין אחת בקלה השדה מכאן ושורה האחרת מקלה מכאן וקמת הכלאים מה שמניח יהיה באמצע בין השורות של דילועין וזהו כל העבודה מבפנים שצריך ליתן כדי עבודה לשורה זו וכדי עבודה לשורה זו והכל מבפנים מפני הכלאים שביניהם בכגון זה ס"ל דצריך לכל הפחות שש עשרה אמות בין שורה דילועין לחבירתה שלא יאסרו הכלאים שביניהם וכהי האי גוונא מפרשינן לדברי ר' ישמעאל במתני' הכי עוקר שתי שורות של כלאים בקלה השדה שהן שמונה אמות ונוטע שורה אחת של דילועין באותן ד' אמות של שורה הראשונה של כלאים שעקרה שהן בקלה השדה ונמלא שיש כאן ד' אמות בורות של שורה השניה של כלאים שעקרה ואח"כ מניח קמת כלאים במקום שתי שורות והן שמונה אמות וחוזר ועוקר שתי שורות של כלאים ונוטע שורה אחת של דלועים ג"כ בקלה האחרת בשורה שניה של כלאים שעקרה ונמלא שבין שורה של דלועין זו לשורה אחרת שש עשרה אמה ולא בא רבי ישמעאל לומר דדוקא הוא בכשיעור הזה דהרי אם השדה של כלאים ארוכה הרבה יהיה בין שיעור דלועין האחת לחברתה יותר ויותר משש עשרה אמה לפי גודל השדה והדלועין הן נטועים בקלה מכאן ומכאן אלא דה"ק דלכל הפחות הוא שירא' שיהיה בין שורה דילועין לחבירתה י"ו אמה אם כל העבודה הוא מבפנים וכגוונא דאמרן והיינו דקאמר פעמים שש עשרה : מקצתה בפנים ומקצתה בחוץ שתים עשרה. ואם אינו נוטע שתי השורות של דלועין מקלה מכאן ומקלה מכאן אלא שורה אחת בקלה השדה ושורה האחרת בתוך השדה והיינו מקצתה וכו' שמקצת השדה בכלים מניח מבפנים בין שתי השורות והעבודה שצריך ליתן להדלועין הוא מבפנים ומקצת השדה בכלים היא מבחוץ לשורה השניה של דלועין שהיא בתוך השדה אז ההרחק בין שתי השורות שתים עשרה אמות ומפרשינן בכה"ג לדברי רבי ישמעאל עוקר ב' שורות וכו' שבכגון זה הוא נוטע השורה של דלועין באמצע השמונה אמות של שתי שורות כלאים שעקרן ויהיו בין שורה דלועין זו לזו י"ב אמות כדפרישית במתני' וטעמא מפני שאין כל עבודה מבפנים די בהרחק י"ב אמות ביניהם : כולה מבחוץ שמונה. כלומר ואם לא נטען להשתי שורות של דילועין אלא בקלה השדה האחת סמוכות זו לזו בהאי ודאי א"צ כ"א שיעור עבודה אחת בין הדלועין לבין הכלאים שמניח בשדה והיא שמונה אמות שהרי כל השדה שמניח הוא מבחוץ ועבודה של הדלועין היא לצד אחד שמבחוץ ובהא לא איירי ר' ישמעאל במתני' אלא דממילא שמעינן דבכגון זה די בהרחק שמונה אמות מהדלועין להכלאים ויעקור הכלאים שבקלה השדה ויעשה שיהא ההרחק בכשיעור שמונה אמות בין שורות הדלועין שיטע שם לבין קמת הכלאים שמניח כך הן מתפרשין דברי ר"ב כהנא אליבא דרבי ישמעאל: שמואל אמר. דלא היא אלא דלעולם הוא שתים עשרה לר' ישמעאל ותני כן בתוספתא בפ"ב דדבר קולב הוא השיעור לדברי שניהן לר' ישמעאל לעולם שתים עשרה ואפי' אם רולה ליטע השורות של דלועין אחת מזה ואחת מזה א"ל כ"א שתים עשרה ביניהן ולר"ע לעולם שמונה וכדפרישית לתרווייהו במתני': הא ר' ישמעאל וכו'. לדברי חכמים הוא דפריך הא ר' ישמעאל נמי ס"ל שתים עשרה ומה ביניהן וקאמר סמיכה איכא בינייהו אם מותר לסמוך הדלועין להכלאים בלי הרחק שורות כ"א בהפסק תלם לבד ביניהן דע"ד דר' ישמעאל אסור לסמוך וצריך שתי אמות בורות ביניהן ורבנן אמרי דמותר לסמוך וכדפרישית במתני': *אמר ר' יוחנן דברי ר' ישמעאל אפי' שורה יחידית נותנין לה עבודה. כלומר דר' יוחנן קאמר דהא נמי איכא בינייהו דלדברי ר' ישמעאל אפי' בא ליטע שורה יחידית של דלועין בתוך שדה של כלאים צריך שיתן לה עבודתה כשיעור המפורש במתני' לדבריו ואלו לדברי חכמים דקאמרי בהדיא אם אין בין שורה אחת לחברתה י"ב אמה אסור לקיים הירק שבנתיים משמע דלא אמרו שיעור הזה אלא בין שתי שורות של דלועין בדווקא אבל בשורה אחת של דילועין דינה כדתנן לעיל בהלכה ג' היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכה שורה של ירק אחר וכו' דלר"ע דהתם דקיי"ל כוותיה א"ל להפסיק ביניהם אלא התלם שהוא אורך ו' טפחים ורחב מילואו והאי ירק אחר אף דלועין במשמע דהא אפי' בשדה תבואה תנן במתני' דלקמן דאם בקש ליטע לתוכה שורה של דלועין נותן לה עבודתה ששה טפחים ולא יותר: מהו ליתן עבודה לראשון. משום דבמתני' קתני היתה שדהו זרועה כלאים ובקש ליטע בתוכה שורות של דלועין והלכך מיבעיא ליה אם שיעור עבודה זו דקתני שצריך. להרחיק בין השורות של דלועין מפני הכלאים שביניהן נוהג ג"כ בגוונא דאיפכא שנטע בראשון להשורות של דלועין ורולה לזרוע כלאים או שאר מיני ירק בההרחק שביניהם וצריך שיהא מקום ההרחק כהאי דתני במתני' או דילמא בדווקא תני דבשדה שהיא כבר זרועה בה כלאים אין ליטע בתוכה שורות של דלועין אא"כ הרחיק השורות זו מזו כפי השיעור : כמה דתימר גבי כרם. ופשיט לה דלא שנא דכמה דתימר גבי כרם דאסור לזרוע בתוך כדי עבודתה שהוא ד' אמות כדתנן בפרקים דלקמן ואין חלוק דלעולם נותנין עבודה לראשון ובין שהכרם הוא הראשון בתוך העבודה ובין שמין הזרע הוא הראשון לא יטע הכרם כ"א בהרחק כדי עבודתו אוף הכא נותנין שיעור עבודה בין השורות כדקתני במתני' לראשון איזה שיהיה ואם שורות של דלועין הוא הראשון לא יזרע ביניהן ירק אחר אא"כ יש ביניהן שיעור העבודה : מהו לזרוע בין הגומות. שבשורות הדלועין ואם הגומות הוו הפסק אע"פ שאין שם כשיעור העבודה ופשיט לה דכמה דתימר גבי כרם אסור לזרוע בין הגפנים ואע"פ שיש שם גומות ביניהם כמו שנוהגין לעשות וכהא דתנינן העודר בין הגפנים אוף הכא נמי אסור לזרוע בין הגומות :

הלכה ז מתני' דלעת בירק ירק. אם בא ליטע דלעת אלל שדה ירק עבודתה כירק אחר כדתנן לעיל בפ"ב ירק בירק ששה טפחים והיינו מרובע ששה על ששה : בתבואה נותנין לה בית רובע. תבואה מדלעת צריך להרחיק ביניהן בית רובע

*שייך להלן וקאי אמתני' עד הל"ו

מראה הפנים

בלמעלה יהפוך העלין לצד חוץ אע"כ דבגומא כבין מקום הזרוע שנו והשתא א"א לזרוע כ"א ד' מינין בד' הרוחות שבתוכה ולצד מטה ויהפוך העלין לד' רוחותיה לתוכה דאם יזרע עוד שאר מינין לצד מעלה להיכן יהפוך העלין לצד חוץ א"א דהוי ערביב עם המינין שמבחוץ ולהפכן לצד מטה א"א דהוי ערבוב עם המינין שלמטה מהן וזה נכון וברור ודע דהרמב"ם כתב לדין הזה דהתוספתא בפ"ד בהל' ה' ולא העתיק עמוקה טפה כ"א ד' מינין בתוך הגומא סתם וטעמו דמכיון דהסיתר הוא בדין הזה ע"י הפיכת העלין לכאן ולכאן א"כ לא בעינן עמוקה טפח אלא לפי מקום אבר יכיל מקום הזרע של המינין בתוכה ודמיא לדינא דמת' י' שהביא לפני זה קיבות ודלעת לתוך גומא אחת וכו' מכא"כ בדין התלם ואמת המים דלעיל בהלכה ב' והוא ז"ל הביא לזה שם בהל' שלפניה וכתב עמוקין טפה כליבנא דהמתני' וכבר ביארתי והוכחתי לעיל במקומו דמתני' בדוקא עמוקים טפה נקט ופשיטא לדעת הרמב"ם דע"כ דעמוקין טפח בדוקא קאמר דהא להדיא כהב וזורע על שפת התלם וכו' והיינו מבחוץ ומשום דהתם היתר הוא דעמקות הטפה בתלם שארכו ששה והשוב הוא להפסק בין המינין וכן באמת המים א"כ דוקא עמוקין טפח דפחות מטפח לא מינכר מידי ועיקר טעמא דהתם משום דאיכא היכרא הוא דהויא ועיין לעיל שם ויתבאר לך הכל :

כהנא אמר דברי ר' ישמעאל פעמים ט"ז וכו'. עיין בהר"ש מה שפי' בזה ולא נאריך בו מכיון דליכא נ"מ לדינא מידי כ"א לזאת ארמז לפני המעיין שיראה במה שפירשתי שהוא מכוון לפי הענין ולפי הלשון וכוונת הסוגיא כמבואר בפנים וכמו כן כל הסוגיא ובענין פירושא דמת' י' בדברי ר' ישמעאל מבואר הוא שזהו דרך הרמב"ם בפי' המשנה ותפס לזה הר"ב בפירושו :

ואם

פירוש מהרא"פ

שורות אילו והאי דשורת שלשה נמי רבנן היא : שני מינים מצטרפים לכלל אליביה דרבי אליעזר היא וסיינו בד' שורות דאיכא ב' שורות קבואין ואי לאו שהאמצעים מצטרפי' נמי לב' שורות אלא כל שורה א' כל א' אסורה בקבואין שהיא ב' שורות והן שורה א' אבל השתא דמצטרפי' ב' מינים ה"ל ב' שורות וכל זה כדי להכיל אבל בנאמר ג"כ שיהיו מצטרפים שנים מג' דליהוי נחשבים כב' שורות אחר סבליפית לבדה ותיאסר לא כ"ל נר"א ולפיכך ה"כ אין כאן חיבור א' של שתי שורות ואין ימים נאסרת אלא כרבנן אתיא דאסרי אף התם : ד"ה היא כו' דמצטרפים נמי לאיסור וכדפריבית : מסייע לר"י כו' דאי מודה בה דאסור היאך מתיר בד' שורות שכבר נאסרה כשזרע ג' שורות וכדמסיק פי' סא דמסייע לר"י מדאמר סתמא ור"א מתיר משמע דגם אריפא קאי : בנוטין לחורבה ג"כ אוסרין אותן שסביב לה : נתני שמונה פי' הר"ש ז"ל ב' מינין מכאן כו' ד' באמצע הנדדין וד' בקרנות פ"כ דאי איכא סביבות ג"כ ערוגות אז צריך למבוך הזרע בערוגה זו כנגד לפין ובזו כנגד דלוס שלא יאפכו אבל אי בחורבה שט שאין סביבותיה כלום יכול לזרוע הנדדים והקרנות ויכול לעשות ח' מינים : מתני' : עוקר בתי שורות ונוטע שורה אחת אין שורה פחות מד"א כותב וכשעוקר שתי שורות של כלאים שהן ח"ה ונוטע באמצען שורה אחת של דלועין שהיא ד"א נשתיירו ב' אמות בורות לכאן ובשתי אמות בורות לכאן ומניח קמת הכלאים במקום שתי שורות שהן ח"א רוחב ועוקר שתי שורות שהן ח"א וזרע באמצען שורה אחת של דלועין שהוא ד"א נמצא בין שורה האמצעה של דלועין לקמת הכלאים שתי אמות בורות וקמת הכלאים ח"א ובשתי אמות בורות בין קמת הכלאים לשורה שנייה של דלועים הרי בין שורה של דלועים לשורה של דלועין י"ב אמות וכן לעולם: ר"ע אומר עוקר ב' שורות ונוטע שתי שורות קסבר שאין צריך להפסיק בין שתי שורות של דלועין לקמת הכלאים אלא התלם כדתנן בפירקא דלעיל בשאר ירקות ובין שורה של דלועין לשורות של דלועין מפסיקים ח"א קמת הכלאים בלבד: (ע"כ לדף י"ז): והב"א אם אין בין שורה לחברתה י"ב אמות כו' חכמים כר"י ס"ל דצריך בין דלועין לחברתה י"ב אמות מיהו ר"י מצריך שתי אמות בורות בין שורה של דלועין לקמת הכלאים וחכמים מתירים לסמוך שורה של דלועים לקמת הכלאים ולא מצרכי אלא תלם בלבד כשאר ירקות אבל שנים עשר אמות בין דלועין לחברתה מצרכי נמי חכמים שהן מסתבכין למרחוק: גמרא דברי ר"י פעמים כו' עבודת הדלועין ד"א וכשהוא נו[...] מן הדלועין שורה שלימה והיינו מתחילת עקירת הכלאים ד"א ומניח שורה שלימה בירה בין הדלו[...] לכלאים ד"א והיינו שנותן כל עבודתן בפנים ומניח שתי שורות כלאים שהן ח"א ואחר כך עוקר מהכלאים שמונה אמות ונוטע ד"א בצד השני רחוק מן הכלאים שורה של דלועין נמצאת השתא דלועין לחברתה ט"ז אמות וכל עבודת הדלועין נגד פנים: מקצתה בפנים ומקצתה בחוץ והיינו שאינו נוטע שורה שלימה מתחילת עקירת הכלאים אלא מניח חצי שורה שהן ב' אמות מתח[...] עקירת הכלאים ונוטע ד"א ומניח שורה שתי אמות לצד הכלאים שהוא מקצת עבודה לצד חוץ ומקצ[...]

נגד

א היתה שדהו זרועה תבואה וביקש ליטע בתוכה שורה של דילועין נותנין לעבודתה ששה טפחים. ואם הגדילה יעקור מלפניה. רבי יוסי אומר נותנין לה לעבודתה ארבע אמות. אמרו לו התחמור זו מן הגפן. אמר להן מצינו שזו חמורה מן הגפן של גפן ב יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים ולדלעת יחידית בית רובע. רבי מאיר אומר משום רבי ישמעאל *) כל שלשה דילועין לבית*) סאה לא יביא זרע לתוך בית סאה. רבי יוסי בן החוטף אפרתים משום רבי ישמעאל כל שלשה דילועין לבית כור לא יביא זרע לתוך בית כור:

גמ' אמר רבי יוחנן דברי רבי ישמעאל אפילו שורה יחידית נותנין לה עבודה. מהו ליתן עבודה לראשון. כמה דתימר גבי כרם נותנין עבודה לראשון. אוף הכא נותנין עבודה לראשון. מהו לזרוע בין הגומות. כמה דתימר גבי כרם אסור לזרוע בין הגפנים. אוף הכא אסור לזרוע בין הגומות. רבי יונה בעי נטע חמשה דילועין וסמכן לגדר מהו ליתן להן (הולכת) [הלכות] ערים מהו בכל הדילועין משערין או לא. כל מקום שעשית קישות ופול המצרי כדלעת יוונית את עושה דלעת מצרי כדלעת יוונית. וכאן שלא עשית קישות ופול המצרי כדלעת יוונית אין את עושה דלעת מצרית כדלעת יוונית. ויתיבינה הרי המקיים קלחים לחין לזרע יחידים

*) דף כ"ח ע"ג

רובע וכדתנן התם ירק בתבואה בית רובע: היתה שדהו זרועה תבואה. ואח"כ ביקש ליטע בתוכה שורה של דילועין בזה הקילו ונותנין לה עבודתה ששה טפחים: ואם הגדילה. ונטתה על פני התבואה: יעקור מלפניה. כלומר שיעקור את התבואה מלפני הדלעת מקום שנסתבכו בו העלין שלה ובגמרא אמרו דדוקא בדלעת יונית אמרו זה וכדתנן לעיל סוף פ"ב תבואה נוטה ע"ג תבואה וכו' וירק ע"ג תבואה הכל מותר חוץ מדלעת יוונית מפני שהעלין שלה נמשכין הרבה: אמרו לו לר' יוסי התחמיר זו מן הגפן. והא בגפנים תנן בפרק דלקמן הנוטע שורה של חמש גפנים אינו כרם לב"ה ואין נותנין לה עבודתה אלא ששה טפחים וה"נ אין להחמיר ליתן להשורה דלועין ד' אמות דהא כלאי זרעים קילי מכלאי הכרם: אמר להן מצינו שזו חמורה מן הגפן. דאע"ג דכלאי זרעים קילי מ"מ הא אשכחן חומרא גבי דלעת יותר מן הגפן שהרי לגפן יחידית אין נותנין לה עבודתה אלא ששה טפחים ולדלעת אפי' יחידית כשהיא זרועה כבר ובא לזרוע בצדה תבואה צריך להרחיק ממנה בית רובע אף אתה אל תתמה אם נחמיר בשורה [של דלועין] יותר מבשורה של גפנים: ר"מ אמר משום ר' ישמעאל. שכך קיבל ממנו דמחמירין בדלעת ביותר דכל ג' לבית סאה לא יביא זרע לתוך הבית סאה שלכל אחת ואחת צריכה ליתן לה שלישית בית סאה ור' יוסי בן החוטף אפרתי אומר שכך קיבל ממנו שצריך ליתן לכל אחת ואחת שלישית בית כור ואין הלכה כדברי כולם אלא כת"ק בלבד:

גמ' ר' יונה בעי. משום דתנינן במתני' דשורה של דילועין נותנין לעבודתה ששה טפחים הלכך בעי דאם נטע חמשה דלועין וסמכן לגדר מהו ליתן לה הילכות ערים דתנן בריש פ"ו דאפי' לב"ה

דס"ל דשורה אחת של גפנים אין לה דין כרם שיהא עבודתה ד' אמות אלא דין גפן יחידית יש לה ועבודת' ששה טפחים מודו מיהת בערים וכדמפרש התם שנטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר שהוא גבוה עשרה או בצד חריץ וכו' שנותנין לו עבודתו ד' אמות והשתא מספקא ליה אם נותנין דין הלכות ערים גם לשורה אחת של דלועין שנטען בצד הגדר דנחשב נמי כמו שתי שורות כדאמרינן בערים ותהא עבודתה ד' אמות לכ"ע ולא איפשיטא בעיא זו: מהו. ושואל הש"ס להא דקתני במתני' ואם הגדילה יעקר מלפניה אם בכל הדלועין משערין כן דקאי לא דדוקא בדלעת יוונית אמרו כן ופשיט לה דדוקא בדלעת יוונית הוא שאמרו משום דכל מקום שעשית קישות ופול המצרי כדלעת יונית כגון לזרוע שניהן כאחת דקישות ופול המצרי הוו כלאים כמו דלעת יוונית בשאינו מינה בזה אתה עושה דלעת המצרית כדלעת יוונית כלומר כדין דלעת יוונית דהוה כלאים עם שאינה מינה כך דלעת המצרית בשאינו מינה אבל כאן לענין נטיה אם העלין של דלעת נוטין על שאינה מינה שנזרע בשדה בשיעור ההרחק שבינו בזה לא עשה קישות ופול המצרי כדלעת יוונית כדתנן בסוף פ"ב תבואה נוטה ע"ג תבואה וירק ע"ג ירק וכו' הכל מותר חוץ מדלעת יוונית ואפי' ר"מ דמעיקרא הוה פליג וקאמר אף הקישות ופול המצרי הודה לבסוף ואמר רואה אני את דבריהן מדברי הלכך נמי אין אתה עושה דלעת מצרית כיוונית לענין נטיה ודוקא בדלעת יוונית הוא דאמרו כן: ויתיבינה. הרי המקיים קלחים לחים לזרע. אתשובת ר"י לחכמים במתני' קאי דאמר להן מצינו שזו חמורה מגפן וכו' ושתקו לו חכמים ופריך ואמאי לא השיבו לו מהא דלקמיה: המקיים קלחין לחין לזרע. שמקיים אותם בתוך שדהו שיהיו לחין עד שיגדלו ובשל דלועין

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"ג מכלאים ה"ב טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז ס"כ

כב
ב מיי' פ"ו שם ה"ב, ופ"ז ה"א טוש"ע יו"ד שם סעי' כא לא

מראה הפנים

ואם הגדילה יעקר מלפניה. הר"ב פי' ואם הגדילה השורה ונכנסו הענפים בתוך ששה טפחים יעקור מלפניה כל הענפים שנתפשטו ונכנסו בתוך שיעור זה. בעיין זה בק"ת פי' המשנה הלך בדרך הרמב"ם כפי' המשנה אבל בחיבורו חזר בו כמו שאבאר דעתו וטעמו לקמן. ומה שכתב הר"ב לטעם דלדלעת יחידית היא בית רובע ולשורה וי"ט מבוה דקילא שורה מדלעת יחידית וכו' בזה הלך בדרך הר"ש בפירושו ואין זה דרך הרמב"ם לא בפירושו ולא בחיבורו אלא טעמא ופירושא אחרינא איכא בהא כדלקמן וכן כמ"ש בשם התוספתא בענין אורך השורה וכן במה שסיים ודלעת השנויה במתני' היא דלעת יונית וכו' כל זה הוא מדברי הר"ש וא"כ משמע מדבריו דבדלעת יונית נמי מחלקינן בין שורה לדלעת יחידית אבל אין זה דרך הרמב"ם וכאשר יתבאר דרכו וכפי אשר נלמד מהסוגיא והנה אבאר לך רלשון ראשון דפי' יעקור מלפניה חזר בו בחיבורו וכתב בפ"ג בהלכה י"ג בדין זה היתה שדהו זרועה תבואה וכו' ואם ימשכו העלין של דלעת ונכנסו לתבואה ונסתבכו בה יעקור מן התבואה שלפני הדלעת וכו' וטעמו שחזר בו ממה שפי' בפירוש המשנה בזה פשוט הוא חדא דלישנא יעקר מלפניה משמע הכי שעוקר התבואה מלפני הדלעת ועוד דאי בנכנסו הענפים בתוך שיעור העבודה מיירי מאי רבותא איכא דדלעת טפי מבכל המינין שנתנו להם חכמים שיעור ההרחק ממין אחר כפי עבודתן ויניקתן או איזה הפסק ואם נכנסו ונתפשטו בתוך שיעור העבודה ודאי צריך למעטן או לנטות העלין לצד האחר כדאמרינן גבי ערוגה בין הערוגות וה"ה בכל כיוצא בזה אלא דבענין ה טייה על המין האחר או נכנסו העלין לשם בהא הוא דמחלקינן בין דלעת יונית לבין שאר המינין כדתנן בסוף פ"ב דבשאר המינין אין נטיית העלין אוסרת מין האחר בהתחיבן בדאיכא שיעור ההרחק בין המינין ובדלעת היונית אוסרת היא הנטייה את המין האחר שהתחיה כמו שהבית הוא ז"ל דין זה לקמן שם הרחיק בין שני המינין וכו' חוץ מדלעת יונית שהיא נמשכת הרבה לפיכך אם נטתה יעקור מלפניה כמו שבארנו. ומזה יתבאר לך דמה שכתב בהלכה דלעיל ואם ימשכו העלין של דלעת וכו' הכל בדלעת יונית הוא דקאמר ואין חילוק בזה בין יחידית לבין שורה גם בשיעור העבודה בדין דמיירי הכא היתה שדהו זרועה תבואה וכו' וכן אין חילוק בין יחידית לשורה במקום שצריך הרחק בית רובע כדלקמן. ונבאר בענין אורך השורה דדעתו של הרמב"ם הוא ששה באורך וברוחב כמלא עומקו כמ"ש שם בדין דלעיל והבל' הנזכר שתם וכתב כל המשנה ששה טפחים וסמיך אהא דלעיל מפים דשורה של ירק בין היא בשדה ירק מין אחר וכין היא בשדה של תבואה תדא דינא אית להו וזה מבואר וכבר זכרתי מזה לעיל בפ"ב בהלכה י' בד"ה כה"א דתני ולא רצה לפסוק כהתוספתא נגד סתמא דמתני' וכשיטת ר"ע בדין ההלם וכמו שהבררתי דעתו מן הסוגיא בענין פירושא מילואו כעמקו לעיל בהלכה ג' ד"ה ארך ששה טפחים עיי"ש ונבאר עכשיו בענין שרצו לחלק בין דלעת יחידית לשורה בדלעת יונית כמו שזכרתי מדעת הר"ש והר"ב ולכאורה נראה שלמד הר"ש ממה שנזכר בהסוגיא קל הוא בשורה אבל אין זה מוכרח ללמוד משם לדינא דאין זה מסקנת הש"ס כ"א דרך שקלא וטריא במה דפריך ויתיבינייה וכו' ודחי לה דאין זה סברת ר' יוסי כמבואר הכל בפנים בפי' הסוגיא ומאין לנו לומר דהכי הוא לדינא דאין לומר מ"לא מבמי הש"ס דבאמת לא אמרינן קל בשורה אף להחכמים אלא ש"מ דחכמים אית להו קל בשורה מביחידית. דה"י מהא לא אריא דבעי לדחות דבלא"ה לא היו יכולין להשיבו כן משום דר' יוסי לא מחלק בין שורה למרובע ודבר זה מובן מהסוגיא ואין להאריך כ"כ ונבאר דעת הרמב"ם דהוא ז"ל לא למד מזה לחלק בין יחידית לשורה כמבואר בדבריו בהדיא במ"ש בפ"ד היתה שורה של דלעת זרועה אפי' דלעת יחידית ובא לזרוע בצדה תבואה מרחיק בית רובע שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול הרי שאין חילוק בין יחידית לשורה וכבר ידעת דהוא ז"ל בכל מקום שכתב דלעת כוונתו על דלעת יונית כמבואר מדבריו בפ"ג בהלכה י"ג וי"ד שזכרתי לעיל וא"כ למדנו דלעולם אין חילוק בין יחידית לבין שורה ולפעמים הדין שלשניהם נותנין שיעור ההרחק ו"ט ולפעמים לשניהם בית רובע הא כיצד אם הנה"א' היא זרועה כבר ומבקש ליטע בתוכה ירק ואפי' דלועין בזה נותנין העבוד' ששה טפחים ובין שורה של דלעת ובין דלעת יחידית כמו שתראה בדבריו בפ"ג שם וכן בשדות זרועות זו בצד זו הדין ההרחק הוא שש על שש ובין בדלעת יונית בין בשאר ירקות כמ"ש שם בפ"ג בהלכה י' אבל אם הדבר הוא בהפך שהדלעת יונית היא זרועה בתחלה ואח"כ מבקש לזרוע תבואה בצדה בהא הוא דאמרו דנותנין לה בית רובע ובין בדלעת יחידית ובין בשורה של דלעת הדין הוא כך בשני החלוקות שזכרנו כמו שתראה בדבריו במקומות אשר ציינתי וכך הם דבריו בפי' המשנה בענין זה דעיקר החילוק הוא בין התבואה זרוע בתחלה וכן שניהם כאחת ובין הדלעת זרועה בתחלה וא"כ בא לזרוע התבואה בצד הדלעת ואפי' היא יחידית וטעם לחילוק הזה כתב הוא בעצמו בדבריו בפ"ד שהבאתי לעיל שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול ור"ל לפי שכבר הדלעת שזרעה בתחלה החזיקה מקום גדול ולפיכך צריך להרחיק בית רובע משא"כ בשהתבואה זרועה בתחלה ונוטע אח"כ בתוכה שורה של דלעת או דלעת יחידית וכן כשהן נזרעין כאחת בדה תבואה הצל שדה דלעת א"צ בית רובע לפי שעדיין לא התזיקה הדלעת מקום גדול ודי בהרחק ששה על ששה בשדות ובהרחק אורך ששה ורחבו כעמקו בשורה דלעת או יחידית בתוך התבואה הזרועה זהו סברת הר"מ במז"ל ועכשיו תראה שלמד חילוק זה וסברא זו מהסוגיא זו בהדיא אמרו המקיים קלחים לזרע וכו' צריך להפנות להם בית רובע והמסקנא דלזרע דוקא אמרו כדמשני לקושיה ר' בון מהאי דלסבר כמבואר הכל בפנים וא"כ דוקא במקום שהגדילה הדלעת כבר ואפי' היא יחידית כדרך שמניחין אותה להתגדל כל צרכה כשמקיימה לזרע בזה הוא דאמרו צריך להפנות לה בית רובע ואפי' יחידים קאמר וכ"ש בשורה שזרעה בתחלה ואח"כ בא לסמוך בצדה תבואה דצריך הרחק בית רובע ובזה מבואר דעתו ז"ל ומבוארת המשנה כולה כמו שפירשתי בפנים וכן בתשובת ר' יוסי לחכמים מצינו שזו חמורה וכו' ר"ל שאפי' היא דלעת יחידית כל זמן שהיא כבר זרועה צריך להרחיק התבואה בית רובע משא"כ בגפן יחידית אף אתה אל תתמה בשורה דאיירינן במתניתין והיינו שהתבואה היא כבר זרועה ואח"כ בא ליטע בתוכה השורה של דלעת דאמרת אין לעבודתה אלא ששה טפחים אלא דנחמיר בה מיהת שתהא עבודתה ד' אמות כך הן מתפרשין דברי ר' יוסי והרי הכל מבואר ומוכרח מהסוגיא ואין להאריך יותר:

את עושה דלעת מצרית כדלעת יונית. פירשתי בפנים למאי דתנינן בפ"ק דדלעת המצרית והרמוצה אין כלאים זה בזה ודלעת יונית עם הרמוצה הוו כלאים וא"כ היה נ"ל דלאו בכל המינין שהיונית הויא כלאים גם המצרית כלאים אלא על שאר המינין קאמר ומיהו זה דוחק דלמה ליה למיתלי מצרית ביונית כלל פשיטא דכל המינין בשאינן מינן הוו כלאים לכך נראה דבדוקא קאמר הכא דאת עושה ענין זריעת כלאים להמצרית כמו היונית דמה היונית כלאים עם הרמוצה אף המצרית כלאים עם הרמוצה והיינו דהך סוגיא ס"ל כדעת ר' נחמיה בתוספתא דפליג אמתני' דפ"ק וקסבר דדלעת המצרית עם הרמוצה הוו כלאים זה בזה כדמייתי ליה הש"ס בפ"ק בהל' ב' ומוקי לה מתני' דהתם כרבי ולא כר' נחמיה והאי סוגיא דהכא כסוגיית הבבלי דנדרים בפ"ו דתופס התם לדעת ר' נחמיה לעיקר וקאי בתיובתא לרב אשי דהתם וכבר זכרתי מזה לעיל בפ"ק בר"ס מתני' דרבי ולא כר' נחמיה ועיי"ש: הרי המקיים קלחים להים לזרע וכו'. עיין לעיל ד"ה ואם

פירוש מהרא"פ

לצד פנים וכן בפעם שניה כשעוקר הבצלים זולע באמצע שתי השורות בעקר הבצלים ד"א והיינו נמי מקלת עבודה לצד פנים לצד הבצלים ומקצתו לצד חוץ ה"ל בין דלועין לדלועין י"ב אמות וכשהוא נותן כל עבודה לצד חוץ והיינו שסומך הדלועין לבצלים ומניח שורה לצד השני של דלועין לצד חוץ וכן בשני' סומך לבצלים שורה דלועין נמצאת ביניהן שמונה אמות וכל עבודתן לצד חוץ: לעולם י"ב לעולם בעינן ב' אמות הרחקה בין דלועים לבצלים וה"ל הכל י"ב אמות ותני כן קולב על דברי שניהם ותני ן נמי בברייתא' כן קצבה לדברי שניהם שלעולם יהיה לר"י י"ב אמות ביניהם ונר"ע ח"א ביניהם והיינו כשמואל דלהלכה א"א לומר קצבה לר"י: הא לר"י מ' הש"ס מקשה היאך אפשר לומר לעולם י"ב א"כ מה בין ר"י לחכמים: סמיכה ע"ד דר"י אסור לסמוך שצריך ב' אמות ריקן בין דילועים לבצלים ולחכמים אינו צריך ריקן אלא כיון שיש בין דלועין לדלועין י"ב אמות אע"פ שזרע כל הי"ב אמות שביניהן בצלים מותר לפי שאז הדילועין נכרים בפני עצמן והבצלים בפני עצמן ומה שכתבתי במתני' שיהיה תלם מפסיק הוא לפי' הר"ב ז"ל: מתני': דלעת בירק כירק הבא ליטע דלעת אצל שאר ירקות עבודתה כירק ששה טפחים אבל אם בא ליטע דלעת אצל תבואה צריך להרחיק להבית רובע כשיעור עבודת התבואה בתבואה: (ע"כ לדף י"ז ע"ב): שורה של דילועין נותנין לה עבודתה ו' טפחים דקילה שורה [א] מדלה שלימה כדאמרי' נמי לעיל סוף פ"ק לרבנן ואורך של שורה י' אמות ומתלה שכך מפורש לעיל סוף פ"ב בבריי':

ואם הגדילה השורה ונכנסו הענפים בתוך ו' יעקור מלפני' כל הענפים שנתפשטו ונכנסו בתוך שיעור זה: נותנין לה עבודתה ד"א לשורה של דילועין בתוך שדה תבואה: התחמיר זו מן הגפן דתנן לקמן הנוטע שורה של חמש גפנים ב"ש אומרים אינו כרם ואינו נותן לה עבודת הכרם שהן ד"א אלא ששה טפחים ואין להחמיר הכא בדלועין שהן כלאי זרעים יותר מכלאי כרם: מצינו שזו חמורה מן הגפן אע"ג דאיסור כלאי זרעים קילא מכלאי כרם מ"מ הא אשכחן בגפן יחידי כשבא ליטע בתבואה נותנין לה עבודתה ו' טפחים ולדלעת יחידי נותנין בית רובע ה"נ אין לתמוה בשורה של דילועין: כל שלשה דלועין לבית סאה כו' פליג את"ק וס"ל דנותנין לדלעת יחידי בתבואה שלישית הסאה ורבי יוסי בן החוטף אפרתי סבר שלישית בית כור ודלעת דהכא היא דלעת יונית אבל דלעת מצרית עם שאר דילועין דינן כשאר ירקות: גמרא: אמר רבי יוחנן דברי ר"י אפי' שורה יחידי' נותנים לה עבודתה אבל כ"ע ס"ל אין עבודה לשורה יחידי' וכן כתב הר"ש ומתני' ר"י היא: מהו ליתן עבודה לראשון לדלעת ראשון ששה טפחים כמו לשורה כולה הואיל וכולה להשלים שורה או אינו ניתן עד שישלים: כמה דתימר כו' גבי שורה א' דנותנים לה ו"ט ואפילו לגפן יחידי נמי ו"ט ה"כ הכא נ"ש: מהו ליזרע בין הגומות דרכן היה לעשות לכל דלעת גומא ולתתבו בו ומבעיא ליה אי מותר ליזרע בין הגומות והיינו בין דלעת לדלעת שנטע בכל השורה והבעי' עם הפשיטות איתא בריש פרק ה' לענין גפנים ופשיט מהכא דהש"ס קיבל

מהרים יפ"מ [א] נרא"ה דצריך להיות מדלעת יחידית וכן הוא ברע"ב וכן נראה ע"ש:

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי' פ"ב מהלכות כ"ב
א
ב ג מיי' פ"ז מכלאים ה"א טוש"ע יו"ד סי' רצו סע' מ"ב
ב
ד מיי' שם ה"ב טוש"ע שם סעי' מ"ג
ג
ה מיי' שם פ"ז ה"ו טוש"ע שם סעיף מ"ס
ד
ו מיי' שם ה"ג טוש"ע שם סעיף מ"ג

מסורת הש"ס

יחידים צריך להפנות להם בית רובע או לעשות להם מחיצה גבוהה עשרה טפחים. קל הוא בשורה. *) מן מה דלא מתיב ליה. הוי כן רבי יוסי סבר מימר היא שורה היא מרובע. דאמ' רבי יונה ורבי יוסי גלילאה בשם רבי יוסי בי רבי חנינה המקיים קלח אחד בתוך שלו לזרע צריך להפנות לו בית רובע או לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים. אפילו מין במינו. התיב רבי בון בר חייה קומי רבי זעירא והתנינן *כוסבר שזרעה לזרע ירקה פטור. אמר ליה שנייא היא כוסבר שהיא וזרעה נאכלין. אמר רבי יוסי בי רבי בון בוא וראה מ' בין תחילת רבי ישמעאל לסופו. שתחילתו בבית כור וסופו בבית סאה:

*) דף כ"ט ע"א

הדרן עלך ערוגה

קרחת *הכרם בית שמאי אומרים עשרי' וארבע אמות. ובית הלל אומרים שש עשרה אמה. מחול הכרם בית שמאי אומרי' שש עשרה אמה ובית הלל אומרי' שתים עשרה אמה. ואי זו היא קרחת הכרם כרם שחרב מאמצעו אם אין שם שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם. היו שם שש עשר' אמה נותנין לה עבודתה וזורע את המותר. *ואי זהו מחול הכרם בין כרם לגדר. אם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם. היו שם שתים עשרה אמה נותנין לה עבודת' וזורע את המותר. רבי יהודה אומ' אין זה אלא גדר הכרם ואי זהו מחול הכרם בין שני כרמים. ואי זהו גדר שהוא גבוה עשרה טפחים. וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה: גמ' אמר רבי יוחנן קרחת הכרם הוא כרם שחרב. קרחת הכרם מקריחי' אותו מאמצעו. כרם שחרב מקריחין אותו מכל צדדיו. אמ' רבי יוסי והוא שבא ממטע כרם גדול. אבל אם בא ממטע כרם קטן אין זה קרחת הכרם

דלועין מיירי ולהכי קאמר לזרע לפי שאין הזרע מתגדל בתוכן עד שיגדלו כל צרכן ואז מתפשטין העלין ביותר אבל בזורע לירק אינו מניחן עד שיגדלו הרבה לפי שמתקשין הן ואינן ראויין לאכילה כל כך: יחידים. כלו' אם הן קלחין קלחין יחידים ואינן נזרעין רצופים בשורה דבזה צריך להפנות להם להניח מקום פנוי בית רובע או שיעשה לפניהם מחילה גבוה עשרה טפחים אם רוצה לזרוע בצדו מין אחר דהמחילה מפסקת בין המינין: קל הוא בשורה. סיומא דתיובתא לרבי יוסי הוא. וכלומר דהא חזינן דלקלחים יחידים צריך ליתן לעבודתם בית רובע וא"כ קשיא לר' יוסי דהרי אפי' למאי דקסבר דלשורה של דלועין נותנין לעבודתה ד' אמות וליחידים הא אמרינן דצריך בית רובע דהוי טפי וא"כ על כרחך דקל הקילו בשורה משום דהואיל ורצופים הן מינכרי טפי בפני עצמן ולא הוי ערבוב כמו קלחים יחידים והשתא מניה וביה הוי סתירה לר' יוסי דמדמקלינן בשורה אפי' לדידך ניקל בה טפי ונימא דא"צ ליתן לעבודתה אלא ששה טפחים: מן מה דלא מתיב ליה. שמע מינה מדלא מתיבין ליה הכי הוי על כרחך דשמעו חכמים לר' יוסי דכן הוא סבר מימר דהיא שורה והיא מרובע כלומר דלא מקלינן בשורה טפי מבמרובע אלא חדא דינא אית להו ומהאי דקלחים לאין יחידים לא קשיא לר' יוסי דלא ס"ל להך שמעתתא דאמר ר' יונה ורבי יוסי גלילאה וכו' וכלומר משום ר' יוסי בן חנינא הוא דאמרי דאיהו מרא דהאי שמעתתא המקיים קלח אחד וכו' ואלו ר' יוסי סתמא דאיירי במתני' לא ס"ל הכי: המקיים קלח אחד. אפילו קלח אחד וכו' אפי' מין במינו. כלומר אע"פ שזרען מין במינו שיש עוד הרבה קלחים ממינו בצדו דהוי אמינא דבכה"ג ליכא למיחש שימתין עד שיגדלו כל צרכן ויתפשטו העלין לפי שאחד מפסיד ומקלקל את חבירו שהוא ג"כ כמוהו ומסתבכין העלין זה בזה ומהו דתימא דבכי הא אינו צריך להפנות בית רובע משום המין אחר שיזרע בצדן קמ"ל דאפ"ה הואיל ומקיימן לזרע מניחן עד שיגדלו הרבה והלכך לעולם בעינן מקום פנוי בית רובע או מחילה דאז הוא זורע מין האחר: התיב ר' בון בר חייא. אהא דקאמר לזרוע דווקא וכדפרישית טעמא והתנינן לקמן פ"ד דמעשרות ומסיפא הוא דפריך וכמו וכו' הוא דתנינן כסבר שזרע לזרע ירקה פטור מן המעשרות שהזרע הוא העיקר וירקה לא חשיב אלא א"כ כיון לירק ואם זרעה לירק קתני התם דמתעשרת זרע וירק אלמא אע"פ שכיון לירק אפ"ה אף הזרע חייב במעשר דהוי כמו שזרעה לזרע וה"נ נימא דאפי' זרען לירק הוי כאילו כיון גם להזרע ויניחן עד שיגדלו כל צרכן ואמאי נקט אם קיימן לזרע בדווקא: א"ל שנייה היא כסבר שהיא וזרעה נאכלין. כלומר שאני דינא דכסבר דהתם לחיוב המעשר תלוי בראוי לאכילה והלכך אם כיון להירק וחשיבא ליה הירק גם הזרע מתחייב במעשר לפי ששניהם ראוין לאכילה אבל הכא

דטעמא הוא דכשמקיימן לזרע מניחן עד שיגדלו כל צרכן וחיישינן להעלין שלהן הלכך אם לא כיון אלא לירק לא בעינן שיהא מקום פנוי כל כך משום דמסתמא עוקרן בזמן יניקתן שאז ראויין הן לאכילה ביותר ואכתי אין העלין שלהן ארוכין כל כך: בא וראה מה בין תחילת ר' ישמעאל לסופו. כלו' כמה רחוקין השיעורין זה מזה למאי דקסבר בתחלה כשלמד ר' יוסי בן החוטף לפניו וקאמר בית כור לשלשה דלועין שהוא שלשים סאה ולבסוף כשחזר מדבריו ולמד ר"מ לפניו קאמר בית סאה אחת היא לשלשה דלועין וחזרה גדולה היא ממאי דקסבר מעיקרא:

הדרן עלך ערוגה

הלכה א מתני' קרחת הכרם

מעשרות פ"ד מ"ס

ומחול הכרם. מפרש להו לקמן במתני': ב"ש אומרים כ"ד אמות. אם יש בהקרחת כ"ד אמות מותר להביא זרע לשם פחות מכאן לא יביא זרע לשם וב"ה אומרים שש עשרה אמה וכו' ומפרש ואזיל: איזה הוא קרחת הכרם כרם שחרב מאמצעו. ונשאר שלם כל סביביו שיש שם גפנים סביב הקרחה שהיא י"ו אמה על י"ו אמה וכן אם הלכה הקרחת על כל פני רוחב הכרם שאין שם גפנים אלא מצדי הקרחה בעינן י"ו אמה רוחב הקרחה ואם לאו לא יביא זרע לשם אפי' באמה האמצעית משום דד' אמות שבצד הכרם מזה וד' אמות שבצד הכרם מזה הוו עבודת הכרם כדתנן לקמן בפרקין שהן כמלא בקר וכליו שהיו בוצרים את הכרם בשוורים ובעגלות ובעת החרישה חורשין אותה בשוורים הלכך ככרם דמו ואם נשארו שמונה אמות בינתיים לבד מאותן ד' אמות לכל צד חשיבי ולא בטילי דכי שדית פלגא להכא ופלגא להכא איכא ד' אמות מקום חשוב לכל צד ולא בטלי לגבי כרם ומותר לזורען אבל בפחות מכאן שדי פלגא להכא ופלגא להכא ובטלי לגבי כרם ואסור לזורעם ולב"ש לא חשיב שדה בפחות משמונה אמות הלכך כ"ד אמות בעינן ד' לעבודת הכרם מכאן וכנגדן מכאן פשו להו י"ו שדי ח' להכא וח' להכא איכא שדה ולא בטלי: גמ' אמר ר' יוחנן קרחת הכרם הוא כרם שחרב. כלומר דמפרש טעמא דקרי ליה הכא בשם קרחת ובפרק דלקמן קאמר סתם כרם שחרב וכו' והלא אף הקרחת כרם שחרב הוא לפיכך קאמר דהכא שייכא לישנא דקרחת לפי שמקריחין אותו באמצע שהחורבה הוא באמצע הכרם כקרחת שהוא באמצע דבהכי מיירי דינא דמתני' שנשתיירו גפנים מן הצדדין אבל התם כרם שחרב אין קפידא לדינא דמיירי שם כדקתני אם יש בו ללקט עשר גפנים לבית סאה אם הוא באמצע או לא אלא מקריחין אותו מכל צדדיו כלומר בכל מקום ואף מן הצדדים אם הוא חרב ונשתיירו עשר גפני' וכו' כדאמרינן לקמן ריש הפרק והלכך נקט סתם כרם שחרב: והוא שבא ממטע כרם גדול וכו'. כרם קטן מפרש לקמן בהל"ג כל שהוא נטוע שלש גפנים כנגד שלש והיותר מזה בכלל כרם גדול הוא וקאמר ר' יוסי דלא אמרו דין קרחת הכרם אא"כ בא

עירובין כ"ג:

שם.

מראה הפנים

ואם הגדילה שנתבאר הכל בענין פירושא דמתני' ובענין ביאור הסוגיא בס"ד:

שתחלתו בבית כור וסופו בבית סאה. ובסר"ש הועתק בהפוך וגי' זו נראית עיקר שהרי ר"מ תלמיד מובהק של ר' ישמעאל ור"ע היה כדאמרינן בפ"ק דעירובין (דף י"ג) וא"כ מסתמא הוא ששמע ממאי דס"ל בסוף אחר שחזר בו ממאי דקאמר מעיקרא לפי שלמד בקביעות לפניו ור' יוסף בן החוטף דלא מצינו לו במקום אחר שאמר משום ר"י הוא דלמד לפניו שלא בקביעות ולא שמע כ"א כמאי דהוה ס"ל מעיקרא: סליק פרקא בסייעתא דשמיא

קרחת הכרם. והוא שבא ממטע כרם גדול. אע"ג דפשיטא הוא דהא לא משכחת לה קרחת בתוך כרם קטן שאינו אלא שתי שורות וכדאמרינן לקמן איזהו כרם קטן שלש כנגד שלש ר' יוסי הא קמ"ל דאף דבמתני' לא קתני בהדיא שנשתיירו גפנים מכא ומכאן שמא כפירושה כדמייתי מהתוספתא ותנינן וכו' דקתני בהדיא התם ונשתיירו ארבעה וחמשה גפנים בין מארבע רוחות וכו' והשתא לא שייך כלל קרחת בכרם קטן דאם נחרב שורה אחת לא נשתיירו בו גפנים מכאן ומכאן ולפיכך הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל להא דכרם קטן אין לו קרחת דפשוט הוא כמ"ש בדין הקרחת בפ"ז בהל' י"א אם יש בקרחת באמצע ט"ז אמה ה"ז מרחיק מעיקרי גפנים וכו' וא"כ הו לא משכחת לה קרחת הכרם בתוך כרם קטן כ"א מחול הכרם שהוא בין כרם לגדר שפיר הוה שייך נמי בכרם קטן אלא דלא גזרו חכמים למחול הכרם גבי כרם קטן כדאמר הכא לקמן בהלכה ג' ולזה הביא הוא ז"ל שם בהל' י"ג ומיהו הא דכתב גבי קרחת כרם שחרב מאמצעו ונשאר שלם מכל סביביו וכו' נ"ל דלרבותא נקט הכי דה"ה אף אם חרב כל רוחב הכרם באמצע ולא נשתיירו גפנים אלא משתי רוחות זו כנגד זו ג"כ נוהג בו דין קרחת הכרם כדקתני' בתוספתא דמייתי לה הכא ובזה ודאי ליכא פלוגתא וכן פירש"י ז"ל בריש עירובין כדפרישית במתני' אלא ע"כ דלרבותא דסיפא קאמר הכי דאע"פ שיש גפנים מכל סביביו מ"מ

פירוש מהרא"פ

…מכן שהוא אסור ואינו יודע איזה הוא ופשיט הכא מהתם והתם מהכא: נטע ה' דלועין וסמכן לגדר מהו ליתן להן הילכות ערים דקי"ל גבי שורה של גפנים שאינו כרם לב"ש חוץ מהיכי דערכן על גדר …בים פרק המיפי ונותנין להם דין כרם אי נימא ה"נ כי שמכן וערכן על הגדר שכן נמי דלך …ן ליתן להם סמיכה ועירם על גבי גדר או קנים אית להו נמי דין שורה ליתן לה (ד' א) [ו' …] או לא [ופירושו לתן לה ו' טפחים לצד אחר של גדר מעיקר הגדר] ולא נפשט הבעי': מהו …דלועין משערים או לא מי נימא דדווקא בדלעת יונית מיירי ולא מצרי או אפי' מצרית ומשני כל …עפסית כל מקום שאתה מדמה קישואים ופול המצרי לדלעת יונית אע"פ שאין עליהן מתפשטין …יונית ה"נ דלעת מצרית בכלל אבל כאן הואיל ולא מדמינן קישות לדלעת יונית אף מצרית אינה …אפיל סוף פרק ב' מצינו במדמה קישות ופול המצרי לדלעת יונית לר"מ: ויתיבניה היה להם …ם להסביר לרבי יוסי מה קאייה מקלא יחידי לשורה שהרי המקיים קלחים לחים יחידים לזרע לא …ק לגדל מתנו זרע צריך להפנות לה בית רובע או מחילה בין התבואה וקלא כדין שדה מרובע …שדה מתם ולא כשורה ובכל קלחים מיירי אפי' אינן של דילועין ואפ"ה קילא להן בשורה וס"ל …יך כך אורך עשרה אמות ומתנה על רוחב ששה ולכן נקט קלחים לאפוקי שורה דמיגנא דלא …ן ששה טפחים והוא הדין דילועין יש לנו נמי לחלק הכי … כאן בייך לדף י"ח): …ה שאינו שלא השיבו רבנן לר"י הכי שמע מיניה דר"י סבירא ליה דאף במרובע לא בעינן …רובע אלא ד"א ואין המרובע חמור משורה ושיא שורה והיא מרובע ולדידיה קלחים דליען

תמוכים מן רובע והא דנקט לזרע משום אפילו מין במינו דבתוספתא תני בהדיא אחת נותנים לו בית רובע ובכל קלחים מיירי: דאמר רבי יונה כו' כלומר היכי מליכ… יחידי כו': אפילו מין במינו צריך להפנות לכן בית רובע לפי דהכי זרען לזרע והאחרים לירק וה"ל כמו שני מינים: כוסבר בפ"ד דמעשרות תנן כוסבר ושיא אלייגדר"א שזרען ירקה פטור מן המעשרות דכיון דזרען לזרע הזרע עיקר לפיכך ירק שלה פטור אבל זרעה חייב דזרע נמי ראוי לאכילה דאל"כ אף זרעה פטור וה"ל כמיתני זרעה וירקה פטור אלא ודאי דזרע נאכלין ולמה ה"ל כשני מינים עם שנזרעים לאכילה שהרי הי' נמי בת אכילה היא דהא הזורע לזרע בת אכילה כמו גבי כוסבר: שנייא היא כו' אבל שאר מינין שזרען לזרע אין זרעה נאכל וה' גינים: ה"ג וכן גרס הר"ש שתחילתו בית סאה וסופו בית כור דמה ששנה לר"מ הוא ב… בתחילת ימיו ומה ששנה לרבי יוסי הוא בסוף ימיו: סליק פרק ג'

קרחת הכרם ומחול מפרש ואזיל: ב"ד אמות אם קרחתה כ"ד אמות מותר ליזרע שם פחות… אסור: כרם שחרב מאמצעיתו ויש גפנים כל סביבת הקרחה שהיא ט"ז על ט"ז אמה… הולכת הקרחת על פני רוחב הכרם שאין גפנים אלא משתי צידי הקרחת: אם אין שם ט"ז אמה… ב"ה לא יביא זרע לשם ואפי' באמה האמצעית שד' אמות מצד הכרם מזה וד' אמות מצד הכרם מז… עבודת הכרם שעבודת הכרם ד"א שהיו בוצרים בשוורים ובעגלות ובעת החרישה חורשים אותה ב… הלכך אותן ד"א ככרם דמי ואם נשארו בינתיים שמונה אמות חוץ מהד' בכל צד לא בטלו לגבי כ… בפחות

הכרם. ותנינן *אי זהו קרחת הכרם כרם שחרב מאמצעו ונשתייר בו כדי כרם. בין מארבע רוחות בין משלש בין משתים זו כנגד זו. היאך עבידא חמש שורין מן שובע שובע נסב חד כרמין. כי אית ארבעה כרמין ותלתא ביניין נסב חד חורן אית תמן תלתא כרמין ותרין ביניין. נסב חד חורן. אית תמן תרין כרמין ותרין ביניין. כהנא אמר כתחילת מטעתו עושין אותו. בית שמאי אומרים תחילת מטעתו עשרים וארבע וחורבנו עשרים וארבע. אמר רבי יוחנן בית שמאי מחמרין בחורבנו יותר ממטעתו. תחילת מטעתו שש עשרה וחורבנו עשרים וארבע. וכל הדברים ב"ש מוסיפין שליש. מחול הכרם זעל דעתיה דבית שמאי שמונה עשרה. על דעתיה דבית הלל שתים עשרה. *) והתנינן מחול הכרם *)דף כ"ט ע"ב בית שמאי אומרי' שש עשרה אמה. וב"ה אומ' שתים עשרה אמה. אית דבעי מימר צא מהן ארבע אמות לעבודה נמצאו שתי' עשרה על דעתיה דבית שמאי ושמונה על דבית הלל ועבודו' הגפן אדעתיה דבית שמאי שמונה אמות ואדעתיה דבית הלל שש אמות. והתנינן *לפיכך הזורע ארבע אמות שבכרם בית שמאי אומרים קידש שורה אחת. א ובית הלל אומרי' קידש שתי שורות. נימר בגין בית הלל תניתה. והתנינן ב *אי זהו ערים הנוטע שורה של חמש גפנים. שנייא היא דאמר רבי שמעון בן לקיש בערים המעוקם שנו. על ידי עקימה תרתיי מתבלעין:

לא

בא ממטע כרם גדול אבל הקרחת הבא בתוך כרם קטן אין לזה דין קרחת הכרם: ותנינן וכו'. כלומר ותנינן נמי הכי בתוספתא ריש פ"ג איזהו קרחת הכרם וכו' ונשתייר בו כדי כרם אלמא דבעינן שיהא בהשיור כדי כרם בין שהשיור הוא מד' רוחות בין משלש רוחות ולד הרביעית נחרב ובין שאין השיור אלא משתי הרוחות זו כנגד זו ואלו בכרם קטן לא משכחת לה שיהא השיור כדי כרם: היך עבידא. לפרש הקרחת דמתני' אליבא דב"ש קאי וכלומר דאפי' בכה"ג דלקמיה מחמירי ב"ש שלא יביא זרע לשם עד שיהא בהקרחת כ"ד אמות: חמש שורות מן שובע שובע. כלומר הרי שיש כאן נטועין חמש שורות של גפנים על שבע שבע אמות בין כל שורה ושורה שזהו השיעור היותר רחוק בין השורות שעדיין נוהג בו איסור לזרוע ביניהן דאם יש שמונה אמות בין השורות בתחלת הנטיעה מותר להביא זרע לשם כדתנן לקמן בפרקין להכי נקט מן שבע שבע ומכ"ש אם הן נטועין על המרחק בין השורות בפחות מכאן אלא דלרבותא קאמר וכדלקמן ונמצא שבכרם כזה יש בו ארבעה מרחקים שהן הביניים של השורות: נסב חד כרמין. כי אית ארבעה כרמין ותלתא ביניין. כלומר וכשיטול אחד מן שורות הכרם שהוא האמצעי שנחרב ומשכחת לה כי השתא אית בהכרם ארבעה שורות שנשתיירו ושלשה ביניים של השורות ובהביניים האמצעיים אסור לזרוע בו לכ"ע ואף לב"ה שהרי אין כאן כ"א י"ד אמות באמצע: נסב חד חורן. וכשתנטל עוד שורה אחרת מה שנחרב עוד נשתיירו שם שלשה שורות הכרם ותרין ביניים של השורות ולב"ש עדיין אסור להביא זרע לשם שהרי אין כאן אלא כ"א אמות באמצע: נסב חד חורן אית תמן תרין כרמין וחד ביניין. כצ"ל והאי ותרין טעות הדפוס הוא אגב שיטפא דלעיל דכשתנטל עוד שורה השלישית נשתיירו שתי שורות החיצונות של הכרם ומרחק ביניים אחד ובמרחק ביניים הזה יש בו כ"ח אמות והייטו דקמ"ל לרבותא דלפעמים אי אתה מוצא לב"ש שיהא מותר להביא זרע באמצע הקרחת אא"כ יש שם כ"ח אמות בין השורות שנשתיירו ואע"פ דסגי בכ"ד אמות הכא מיהת א"א בענין אחר כדאמרן: כהנא אמר כתחלת מטעתו עושין אותו ב"ש וכו'. מילתא באנפי נפשה היא דרב כהנא בא לפרש טעמייהו דב"ש דס"ל חרבנו כתחילת מטעתו דאף בתחלה אין ליטע כרם אלא על מטע שש שש אמות בין כל שורה ושורה והלכך בכרם של חמש שורות דאיירינן ביה דהוא סתם כרם גדול ומרחק ביניים ארבעה הן בין הכל כ"ד אמות ולפיכך נמי סברו בחרבנו דבעינן כ"ד אמות הקרחת שבאמצע בין השורות החיצונות שנשתיירו: א"ר יוחנן. דלא היא אלא אף ב"ש מודו דבתחלה מותר ליטע על מטע ד"א כדתנן לקמן בפ"ה דסתם כרם הוא נטוע על ארבע אמות בין כל שורה שהן ט"ז אמות להמרחק ביניים בין הכל בסתם כרם של חמש שורות אלא דב"ש מחמירין בחרבנו יותר ממטעתו שבתחלה וטעמא משום דבעינן שיהא כדי עבודה לכאן ולכאן ושישאר מקום חשוב באמצע וכדקאמר לקמן: וכל הדברים בדיני דמתני' ב"ש מוסיפין שליש. מלבד על דב"ה כמו דקסברי בקרחת הכרם וכן נמי במחול הכרם דעל דעתיה דב"ש צריך שיהא י"ח אמות בין כרם להגדר ועל דעתיה דב"ה הן י"ב: והתנינן מחול הכרם בש"א ט"ז אמה וכו'. והיאך אתה אומר שב"ש מוסיפין שליש גם במחול הכרם: אית דבעי מימר. דלא כדאמר מעיקרא דב"ש בעו י"ח אלא כך הוא השליש שמוסיפין הן משום דאמרינן לא מהן מהט"ז אמות לב"ש ד"א לעבודה לצד הכרם נמלאו שנשתיירו י"ב אמה מהעבודה להגדר לדעתיה דב"ש ושמונה לב"ה והרי ב"ש מוסיפין שליש על דב"ה גם במחול הכרם: ועבודת הגפן וכו'. אמתני' קא מהדר ולפרושי טעמייהו דב"ש ודב"ה בקרחת הכרם ולא אזלא להאי דקאמר דבכ"מ ב"ש מוסיפין שליש וכהאי דאית בעי מימר דא"כ ל"פ בעבודת הכרם ולכ"ע ד' אמות אלא דסתמא דהש"ס קאמר לה הא דקאמרי ב"ש בקרחת כ"ד אמות משום דעל דעתייהו עבודת הגפן והיינו אם הרבה גפנים נטועין בכרם שמנה אמות ולא ח' אמות לכאן וח' אמות לכאן ונשתיירו ח' אמות באמצע שהוא מקום חשוב לב"ש ואדעתיה דב"ה שש אמות לכאן ולכאן לעבודת הכרם נשתיירו ד' אמות באמצע והוי מקום חשוב לב"ה ומותר להביא זרע לשם: והתנינן. לקמן בפרקין הנוטע שורה של חמש גפנים וכו' לפיכך הזורע ד' אמות שבכרם וכו' אלמא דלכ"ע ד' אמות הן לעבודת הכרם: נימר בגין ב"ה תניתה. כלומר דדחי לה הש"ס להקושיא דנהי דלב"ה מוכח מהאי מתנית' דד' אמות הן עבודת הכרם וטעמייהו במתני' דידן דבעינן שישתייר באמצע שמונה אמות וכדפרישית במתני' מיהת לב"ש מלינן למימר לעולם דס"ל דעבודת הכרם ח' אמות הן והאי דקתני לקמן הזורע ד"א שבכרם בשביל ב"ה הוא דקתני הכי לדידהו מקדש הזרע את הכרם אם זרעה בד' אמות של העבודה ולאשמעינן דקידש ב' שורות לדידהו כדאמרינן שם ולב"ש דנקט ד"א לאו דוקא הוא אלא אם זרע בהעבודה דס"ל לדידהו קאמרי דלא קידש אלא שורה אחת דנקרא כרם לב"ש: והתנינן. לקמן בריש פ"ו איזהו ערים וכו' נותנין לו עבודתו ד' אמות ב"ש אומרים מודדין ד"א מעיקר גפנים וכו' והכא ליכא למימר דמשום ב"ה נקט כן דהא ב"ש בהדיא קאמרי ד' אמות: שנייא היא. התם דאכתי ליכא למיפשט מהאי דערים דב"ש סברי ד"א לעבודת הכרם דאימר לך דקסברי ו' אמות הן עבודת הכרם וא"כ במתני' דידן טעמייהו דשש אמות לכאן ולכאן לעבודת הכרם ונשתיירו י"ב אמות באמצע כדי שיהא ג"כ שש אמות לכאן ולכאן דאי לאו הכי מיבטלי השש אמות של הגדדין מכאן ומכאן לאותן שבאמצע דשדי פלגא להכא ולהכא ולא נמצא בהן כאותן שמן הגדדין ולפיכך הוא דבעו ב"ש שיהא גם באמצע י"ב אמות והאי מתני' דערים לק"מ דהא אמר ר"ל התם בערים מעוקם שנו שאין השורה מכוונת ביושר אלא עקומה שאמצעיתה בולטת ושם הוא בלד הגדר ומקלת הגפנים מלד זה ומקלת מלד זה להלן מהבליטה חוץ להגדר והלכך אמרינן דעל ידי עקימתן תרתי אמות מתבלעין הן ואין נחשבין לעבודה כ"א ד' אמות מאמצע הבליטה לפי ששם הוא הגדר ולעולם בעלמא אימא לך דלב"ש ששה אמות הן עבודת הכרם:

הלכה ב מתני'.

ואיזהו מחול הכרם בין כרם לגדר. מחול הוא מקום פנוי מלשון מחילה ועזיבה שאין כלום בין הכרם להגדר: אם אין שם י"ב אמה. לב"ה לא יביא זרע לשם משום דד"א להדי כרם עבודת הכרם הן וד"א דלגבי גדר כיון דלא מזדרען שלא יקלקלו הכותל אפקורי מפקיר להו והשתא דביני ביני אי איכא ד"א חשיבן ואי לא לא חשיבו ובטלי לגבי כרם והכא לא בעינן טפי משום שאין האיסור אלא מלד אחד. ואמרינן בריש עירובין דכל אמות שנאמרו בכלאים באמה בת ששה טפחים שוחקות

מסורת הש"ס: תוספתא פ"ג. לקמן מ"ה. לקמן פ"ו מ"א.

עין משפט נר מצוה: ה א מיי' פ"ו מכלאים ה"ב טוש"ע יו"ד סי' רצ"ו סכ"א ו ב מיי' פ"ח שם ה"ב ג טוש"ע שם סעיף ג"ו

גליון הש"ס וציון ירושלים: ז על דעתי' דב"ש וכו'. ע' בר"ש וכתו' יו"ט. וע' ברא"ש שבפירושו שפירש בענין אחר:

מראה הפנים

מ"מ אם יש כאן ט"ז אמה לכל רוח זורע באמצע ומכ"ש בג' רוחות ובשתי רוחות זו כנגד זו ויש ביניהן ט"ז אמה ובהא דכתב שם בהל' ז' דכרם קטן הוא הנטוע שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב לפי האמת כתב כן דהכי גם זה נקרא כרם לענין שצריך להרחיק ממנו כזרעים ד"א כדתנן לקמן בפרקין אלא שנקרא כרם קטן והכא דאמרו לקמן כרם קטן ג' נגד ג' לרבותא אמרו כן דאע"פ שיש בשתי השורות ששה גפנים נקרא כרם קטן וזה פשוט ועיין עוד לקמן בהלכה ג' ד"ה ואיזהו כרם קטן: **נימר** בגין ב"ה תניתה. כדפרישית דלב"ה הוא דמצית למיפשט דס"ל עבודת הכרם ד"א וא"כ לב"ש איידי דב"ה נקט הכי וכן להא דלקמן מטרים דהוי קא מדחי לה דלא מצית למיפשט מהאי דערים לב"ש מידי דלעולם אימא לך דב"ש סברי עבודת הכרם ו' אמות ובמתני' מתפרשין דבריהם כמו שבארתי בפנים ומיהו לקושטא דמילתא לא אשכחן דפליגי

שנויי נוסחאות (בו"א) ותנינן בכי"ר ותני כן. (בו"ו) ותרין ביניין בכי"ר וחד ביניי.

פירוש מהרא"פ

בפחות מזה שדי פלגא להכא ופלגא להכא כיון שאין לכל פלגא ד"א בטלו לכאן ולכאן ולב"ש לא חשיב עד פחות משמונה אמות הלכך כ"ד אמות בעינן ד' אמות לעבודת הכרם מכאן ומכאן פשו להו ט"ז שדי ח' להכא וח' להכא איכא בכל לד שדה ולא בטלי: **מחול** הכרם מקום פנוי בין כרם לגדר סביבו כמו מחולת הנשים שמרקדין בסביב: **אם** יש שם י"ב אמות כדברי ב"ה מותר אבל בפחות מזה אסור שד' אמות נותנים לעבודת הכרם וד"א לגדר מקום פנוי להלך ויחזקו יסודותיו של כותל מפקר להו והמותר אי איכא ד"א חשיבי ולא בטלי והכא לא בעינן ד"א לכל לד שאין האיסור אלא מלד אחד: **אין** זה אלא גדר הכרם מקום שבין גדר לכרם גדר הכרם קרוי ואפילו אין שם אלא שש אמות מרחיק ד"א וזורע השאר ואיזהו מחול הכרם שצריך י"ב אמות מקום שבין ב' כרמים והת"ק סבר מקום שבין ב' הכרמים כידן ככרם שחרב באמצעיתו: **איזה** גדר המפסיק בין הכרם ולזרוע מלד אחר וכן חריץ: **גמרא**: ה"ג אמר רבי יוחנן הוא קרחת הכרם הוא כרם שחרב כו' ובפי' באחר זה היא כרם שחרב ועלה אמר ר"י שדין קרחת ודין כרם שחרב אחת אלא שהפרש ביניהם כו': **והוא** שבא ממטע כרם גדול שהיה כאן כרם גדול ונחרב באמצעו ונשתייר או בכל לד או בשתי הצדדין כרם שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב אבל אם בא ממטע כרם קטן שהיה כאן כרם קטן ואי נחרב באמצע ולא נשתייר אפי' מלד א' כרם א' אין לזה לא דין קרחת הכרם ולא מחול הכרם: (ע"כ לדף י"ח ע"ב): **ותנינן** כן בבריי' שאיירי שהיה מתחלה כרם גדול: **היאך** עבידא היאך משכחת לה: **חמש** שורין ה' שורות ובכל שורה ז' גפנים בכל שורה מתרחקת ד"א וכן כו' גפן מחבירו ד"א: **נסב** חד כרמין כי מתוך הסוגיא נראה דגרס שבע שורין מן שבע שבע דאל"כ לא משכחת ג' אוירים דקחשיב שהרי צריך (ל מזל ג' פעמים ג') על ט"ז פי' דאל"כ למה אמר כו' ועוד דהרוחב אשכו כיון דליכא ט"ז ג"כ בהרי אף ברוחב קרחת שנשתיירו ב' כרמים ברוחב] כדי שתהא קרחה ט"ז על ט"ז ביניהן ותו לא משכחת ג' או דע"כ ברוחב הן נחשבים אלא ודאי שבע שורין גרסי' וכי כ"ל ך' יוגית כלומר באורך וברוחב לריך כרם א' והם ג' פ' ג' האמצעים ואיכא כרם לכל לד וג' אוירין ברוחב וכי נוטל עוד כרם א' ג' אמ מן השורה השניה ואז נחרב הכרם של אותו לד ויהיו ג' כרמים וב' אוירין וכי נוטל עוד כרם א' ו ג' האמצעים מן שורה השנית ויחרב עוד כרם של לד השני ולא ישארו אלא שתים זה כנגד זה וחד גרסי' דלא יהיה ברוחב אלא אויר א': **כתחילת** מטעתו כו' ומפרש ואזיל לכל חד וחד לבית תחילת נטיעתו ך"ד לריך להיות ברוחב ך"ד [פי' שהוא אין לו דין כרם לדידהו] הלכך בחרבנו להיות הקרחת ג"כ ך"ד ולב"ה תחילת נטיעתה ט"ז ה"ה בחורבנו כן: **וכל** הדברים ב"ש מוסיפין שהן מחמירין שליש על עיקר הדין שמלד הדין מותר אפי' בפחות אלא שהן מחמירים ומפרש כילד כו': **שמונה** עשרה לפי שדינה י"ב כב"ה ומוסיפים שליש: **שש** עשרה ואי מוסיפים שלי אין כאן כ"א ד' אמות נוספים על י"ב: **אית** דבעי לומר ולמתנך קא תלה ד' אמות מן מחול לעבודת הכרם. נשתייר שמונה לב"ה וי"ב לב"ש והיינו תוספת שליש: **ה"ג** ועבודת הכרם על ד דב"ש שמונה אמות ואדעתיה דב"ה ד"א ומתמה הש"ס היא דבעי לומר דפליגי בעבודת הכרם לב"ש ח"א ולב"ה ד"א ולריך לב"ה לקרחת ט"ז ולב"ש כ"ד ובמחול הכרם נמי שקלינן תחילה לעבודה.

לא סוף דבר גדר אלא אפילו עשה פסין אם אין בין פס לחבירו שלשה טפחים נידונין כגדר. אפילו קמה ואפי' קשין. ואתיא כיי דאמר רבי חנינא אין האסור נעשה מחיצה להציל. סברין מימר האיסור נעשה מחיצה ליאסר. על דעתיה דרבי יהודה עשה כבתוך הכרם. ויוסר בשש עשרה. אמר רבי יונה הדא דתימר כשאין הכרתים מכוונים. אבל אם היו הכרתי' מכוונין אוסר בשש עשרה עד שיהא מוקף גדר מארבע

שוחקות ולא מלומלמות: **גמ'** לא סוף דבר גדר. לאו דוקא גדר ממש אלא אפי' עשה פסין במקום הגדר אם אין בין פס לחבירו ג"ט נידונין כגדר דכל פחות מג' כלבוד דמי: אפילו קמה ואפילו קשין. בעיא היא אי נימא אפי' קמה של תבואה או הקשין שנשארו בשדה והן תכופות זו אצל זו נחשבין נמי כגדר: ואתיא וכו'. האי ואתיא כמו או הוא וכלומר או דילמא דלא היא דדוקא פסין אמרו ואתייא כהאי דא"ר חנינא אין האסור נעשה מחיצה להציל דהואיל ואסור לזרוע תבואה סמוך לכרם הלכך נמי אין הקמה של תבואה נעשית מחיצה להציל כאן שלא יצטרך להרחיק ממנה עד ד' אמות מצדה כדין הגדר דהוי הפסק משום דאין שמה מחיצה וכן לא הקשין שלה: סברין. בני הישיבה מימר דנלמד מהאי דר"ח דקאמר אין האיסור נעשה מחיצה להציל משמע דאלו לחומרא אמרינן דהאיסור נעשה מחיצה ליאסר וכגון שאין בין הקמה להכרם כ"א פחות מי"ב אמה ואם לא היתה כאן הקמה לא היה צריך להרחיק מן הכרם אלא ד"א וזורע והשתא דאיכא הקמה אמרינן דלחומרא נעשית היא מחיצה והויא כגדר וכיון דאין שם י"ב אמה אסור להביא זרע לשם כדין מחול הכרם:

הלכה ג מתני' ר' יהודה אומר אין זה אלא גדר הכרם. כלומר דר' יהודה ס"ל דמכיון דאין האיסור אלא מצד אחד לא בזה אמרו דנקרא מחול הכרם ושיצטרך להרחיק י"ב אמה שאין זה אלא גדר של הכרם ואם יש מקום פנוי בין הגדר להכרם מרחיק ד"א מן הכרם וזורע עד הגדר אלא איזהו מחול הכרם בין שני כרמים דבהא אמרו י"ב אמה שנותן כדי עבודה ד"א לזה וד' אמות לזה וד' אמות באמצע שיהא מקום חשוב ואין הלכה כר' יהודה: ואיזהו גדר. שאמרנו כאן דלת"ק צריך שיהא הרחק י"ב אמה דד"א דלהדי גדר אפקורי מפקר להו כל שהוא גבוה עשרה טפחים וכן בגדר שיהא הפסק בין הכרם לזרעים דכל שהוא גבוה י"ט מותר ליטע כרם בצדו מכאן ולזרוע מצד אחר ובחריץ עד שיהא עמוק עשרה ורחב ארבעה דאז הוי הפסק בין כרם לזרעים: **גמ'** על דעתיה דר' יהודה. ופריך הש"ס דלר' יהודה דאמר מחול הוא בין שני הכרמים דוקא משום דבעי שיהא האיסור מב' הצדדין אם כן עשה לזה כבתוך הכרם ויאסר עד בשש עשרה כמו הקרחת שבתוך הכרם לבית הלל: אמר ר' יונה הדא דתימר. לכא דר' יהודה דמיירי בשאין הכרתים מכוונין שאין העיקרים של כרם זה מכוונין נגד העקרי' של כרם שבצדו אלא עיקרי הגפנים של זה הן נגד בין הביניים של עקרי הגפנים של זה דלא הויא כמו הקרחת שבתוך הכרם ששתי השורות שבהצדדים הן מכוונות זו נגד זו כסתם כרם של שורות שורות אבל אם העיקרי' מכוונים אוסר הוא עד בשש עשרה. הכרתים הן עיקרי הגפנים ועל שם שכורתים את הגפנים עד הגזע העיקרים כדי שיתעבו ויתגדלו וכן הוא בתוספתא: עד שיהא מוקף גדר מארבע רוחותיו. בעיא היא אליבא דת"ק דקסבר מחול הוא בין כרם לגדר אי נימא דאין מחול עד שיהא הגדר מוקף מד' רוחות הכרם ויהא מקום פנוי סביבות הכרם לבין הגדר:

מן

מראה הפנים

דפליגי ב"ש בהא להדיא ולכ"ע עבודת הכרם ד"א כדתנינן בפרקין דלקמן ולא נמצא חולק בזה: **לא** סוף דבר גדר אלא אפי' עשה פסין וכו'. מיינן לפרש דהאי לא סוף דבר לא קאי אלא לענין שהגדר הוי הפסק בין הכרם לזרעים דבהא לא בעינן שיהא הגדר כולו במלואו אלא אפי' נפרצו בו פרצות אם אינן מרובין על העומד מותר כדתנן לקמן וה"ה בפסין שאין ביניהן ג"ט ואפי' מחיצת הקנים הדין הוא כך כדתנינן שם א"נ לענין דין מחול הכרם בהא ודאי בעינן שיהא הגדר שלם ושיהא גובהו עשרה ורחבו ארבעה וזה למדנו מדאמרי' בפ' כל גגות (דף צג) להך טעמא דפרישית במתני' דהני ד"א דלגבי גדר כיון דלא מזדרען אפקורי מפקר להו וכדפירש"י ז"ל שם דחייש לזרען כדי שלא יתקלקל הכותל וכו' והכי אמרינן בפ"ב דב"ב והיינו להא דתנינן התם מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו לא יסמוך לו כותל אחר אא"כ הרחיק ממנו ד"א וכדמפרש התם טעמא משום דווסא ובכותל גינה חיישינן לעוצם לזה כדקאמר שם (ומ"ש בפירש"י בעירובין שם לציין המתני' מרחיקין את הזרעים וכו' אגב שיטפא הוא דבזה בג"ע סגי) וכיון שכן הוא צריך שיהא כותל ממש ורחבו ד"ט משא"כ לענין הפסק בין הכרם לזרעים א"נ אלא שיהא גבהו י"ט ורחבו אפי' כל שהו הוי מחיצה להפסיק וכדתנן נמי לעיל בפ"ב גבי הפסק הגדר בין מיני זרעים וכדדייקא לישנא דמתני' שם וכן הכא דלא קתני גבי גדר כ"א גובה עשרה טפחים וגבי חריץ שהוא דבר עמוק ואינו נראה הוא דתנינן העומק י"ט והרוחב ארבעה וכך הם דברי הרמב"ם באלו הדינים בפ"ז דכלאים דגבי מחול הכרם בהל' י"ד הצריך שיהא גבהו י"ט ורוחב ד' אבל לענין הפסק בין הכרם לזרעים שהביא שם בהלכה דלקמן לא כתב אלא גובה י"ט גבי גדר וגבי חריץ הוא שכתב שעומק י"ט והרוחב ד' ע"ש שדקדק וכתב כל' המשנה ומזה נראה דמ"ש התי"ט במתני' דלקמן איזהו גדר וכו' ורחב ד' וציין לעיל בפ"ב וסיים וכתב ולהרמב"ם בפ"ז מהל' כלאים ורחב ד' קאי נמי אגדר וכו' שלא בדקדוק הוא דהרמב"ם לא כתב כן כ"א לענין דין מחול הכרם ושלא כדברי הר"ב דדעתו אף לענין הפסק כן ודעת הרמב"ם לענין הפסק בין כרם לזרעים לא בעינן רחב ד' אלא הדין הוא כמו בהפסק לבין ב' מיני זרעים שכתב לעיל בפ"ג בהלט"ו דגובה י"ט הוא דבעינן ולא רחב ד' ובמחול הכרם דבעינן גם רחב ד' כבר באתי מהיכן הוא דלמד לומר כן מהסוגיא דעירובין דלעיל וכן היה נראה גם מהסוגיא דהכא דבעינן מחיצה ממש לענין דין מחול הכרם וזה מדקאמר לקמן נמי בעיא דלא איפשטא אפי' קמה וכו' ואתיא וכו' כמבואר בפנים וא"כ נקטינן לחומרא וקאמר עלה סברין מימר וכו' וכדפרישית בפנים ויתבאר עוד בדיבור דלקמן ומכל הלין שמעינן דלענין דין מחול הכרם מחיצה מעלייתא בעינן שיהא גובהה י"ט ורחבה ד' ומיהו מסוגיא דהאי ש"ס משמע מהלכה דלקמן דלא בעי הגדר שיהא שלם גם בדין דמחול הכרם וע"ש ד"ה הדא אמרה ומ"ש הכ"מ בענין מחול הכרם דאפשר דהיינו מדתניא בתוספתא העושה מחיצה לכרם גבוה י' ורחב ד' בטל ד' אמות שבכרם ומפרש רבינו בטל ד"א שנתבטל ממנו דין ד"א ונותנין לו [דין] מחול ומשמע הא אם פחותה מגבוה י' ומרוחב ד' סגי כד' אמות וכו' תוספתא כרים פ"ד היא ובמ"כ אין פי' התוספתא כן ומעולם לא פירשה הרמב"ם כזה שהרי מסיים בסיפא דהתוספתא העושה מחיצה לגפן עמוקה עשרה (הך עמוקה ט"ס הוא וצ"ל גבוה) ורחבה ארבעה בטל ששה טפחים שבגפן ולפי' הכ"מ מה נעשה בסיפא וכי גפן יחידית שייכא לדין דמחול אלא פי' התוספתא היה נראה דכך הוא דלענין הרחק מהכרם ומגפן יחידית מיירי והא לעיל דהתם קאי דקתני ר"ג ובית דינו התקינו שיהו מרחיקין ד"א מעיקר גפנים לגדר. ופי' שהתקינו להחמיר בגדר המפסיק בין הכרם לזרעים דמדינא מותר לסמוך הגפנים להגדר מכאן וכן הזרעים בצדו מכאן והן התקינו שאפי' כן ירחיק ד"א מעיקר גפנים ולגדר כלומר דשם יעשה כגדר ואז יסמוך הזרעי' מצד האחר להגדר או שימדוד הד' אמות של ההרחק מעיקר הגפנים לגדר (וכן מובן הפי' מדברי הרמב"ם בפי' המשנה במתני' דלקמן איזהו גדר ר"ל הגדר המפרים וכו' אבל אמרו בגמ' ר"ג וב"ד התקינו שיהו מרחיקין ד' אמות מן הגפנים לגדר ע"ש אבל בחיבורו לא פסק לדינא כהאי דר"ג ובית דינו) ועלה קאמר דאם עשה המחיצה וגדר הכרם גבוה י' ורחב ד' בטל ד"א שבכרם כלומר שמיעט מקום הד"א שמרחיקין מהכרם בהרחב ארבעה שעשה דא"נ שיהא הגדר רחב ד' ואפי' למ"ד דבגדר המפסיק סומכין מכאן ומכאן לא בעינן רחב ד' אלא דלר"ג וב"ד שהתקינו שיהו מודדין הד' אמות מעיקר הגפנים א"כ מיעטן למקום הד' אמות וכן בגפן יחידית לגבי ששה טפחים מיהו לקושטא דמילתא כך היא דלמאי דפסק הרמב"ם בסוף פ"ז דגפן יחידית שהיתה מוקפת גדר וכו' לא יזרע בכל המחיצה ואע"פ שהרחיק ששה וכו' א"כ זהו שאמרו דביטל ו"ט וכו' וכן בריבה בכרם וזהו פי' התוספתא ולא שייך ענין זה כלל וכלל לדין דמחול הכרם אלא דמ"ש הרמב"ם בגדר מחול הכרם שצריך שיהא גבוה י' ורחב ד' מבואר הוא כדאמרן דנלמד מהסוגיא דעירובין דמחיצה מעלייתא בעינן לענין תורת מחול הכרם הא בפחות מכאן אין לה דין מחיצה שהאיסור המחול עד י"ב אמות אלא מרחיק מהכרם ד' אמות וזורע עד המחיצה ועיין עוד בדיבור דלקמן:

סברין מימר האיסור נעשה מחיצה ליאסר. כדפרישית ודמיא להא דשנינו בתוספתא פ"ג ומייתי לה בבבלי עירובין שם יש במחיצת הכרם להקל ולהחמיר וכו' ולהחמיר כיצד היה משוך מן הכותל אחת עשרה אמה לא יביא זרע לשם שאלמלא אין מחיצה מרחיק ד"א וזורע וה"נ אמרינן להאי דסברין מימר בקמה כמבואר בפנים והרמב"ם לא פסק כסברת דסברין מימר ולא הביא לזה כלל ומהאי טעמא גופה שנתבאר בדיבור דלעיל דבעינן גבי מחול הכרם דתהוי מחיצה מעלייתא כמו שזכרתי שם דמוכרח הוא מש"ס דילן ומהאי ברייתא נמי שמעינן הכי דקתני כותל ומחיצה מעלייתא וא"כ בקמה לא שייך לומר דנעשית מחיצה ליאסר דהרי אפי' בגדר גבוה י"ט ואינו רחב ד' א"נ להרחיק כ"א ד"א מהגפנים וזורע עד הגדר:

רבי יהודה אומר אין זה אלא גדר הכרם. כתב הר"ב ואפי' אין שם אלא שש אמות מרחיק ד"א וזורע את המותר וזהו דברי הר"ש והרא"ש כתב שמנה אמות ולא נצריך בהבנת דברים הללו וכתב התי"ט ל' הרמב"ם בפ"ז ד"א ומחצה כ"ל דאף שאין שם אלא ד"א ומחצה מרחיק הד"א וזורע את המחצה שכך כתב הרמב"ם שם בהלכה י"ד דבמקום דאין דין מחול הכרם למאי דקיי"ל דלא כר"י כגון שהיה הגדר פחות מעשרה טפחים וכו' אפי' היה בין הגפנים ובין המחיצה ד"א ומחצה זורע את חצי האמה וא"כ מינה דלר"י דאמר בין הכרם להגדר אין לו דין מחול ודיינינן המקום שהוא יותר מד"א כגדר וזורע שם עד הגדר וזהו הפי' העיקר לדברי ר"י כך היה אפשר לפרש דבריו לכאורה אלא דנראה דכוונתו היה להביא ל' הרמב"ם שגם כן הוא בסברת שיהיה ד' אמות ומחצה לר' יהודה כעין אלו הדעות לפי סברתם וזה ודאי אינו דהרמב"ם לא כתב אלא בלשון אפי' היה בין הגפנים וכו' וא"כ אם נלמד לדעת ר' יהודה ממ"ש הרמב"ם לדעת החכמים אין לפרש לדברי ר' יהודה אלא כך דהמקום הפנוי אין לו דין מחול אלא דשייך להגדר הוא מה שהוא יותר מד' אמות כדפרישית ומרחיק ד"א מהגפנים וזורע הכל לפי מה שהוא שם ומ"ש הר"ב עוד ובירושלמי מוכיח וכו' כגון דכרם של צד זה שורותיה ממזרח למערב וכו' זהו ג"כ דרך הר"ש לפרש כן ועיין בדיבור דלקמן תמצא פי' האמתי וא"א לפרש כפירושם כאשר תראה מבואר לפניך:

הדא דתימר בשאין הכרתים מכוונים וכו'. הר"ש הביא לזה ופי' כשאין שורות של הכרמים שוות זו לזו כגון כרם שבצד זה של המחול שורותיה מן המזרח למערב ושבצד אחד מצפון לדרום וכו' ואין טעם לפי' הזה והרא"ש הובא בהג"ה שם רצה ליתן טעם דאותן הנטועין מזרח ומערב א"נ ד"א לעבודת הכרם כי הוא המוליך המחרישה והשוורים לבנור בין שורות הכרם אבל הנטועות צפון ודרום צריכות ד' אמות להפך המחרישה וזה בלתי מובן דמי מכריחו להפך המחרישה מכרם לכרם יוליך המחרישה אחר כך גם כן להכרם השני בין השורות ועוד כד מן דין דלפ"ז לא היה צריך להרחיק משום כרם שיש בין השורות ד"א מפני שיכול להוליך המחרישה והשוורים בין השורות וזה דבר שא"א לאמרו שהרי סתם כרם נטוע הוא על ארבע אמות כדמוכרח ממתני' ה' דפרק דלקמן וכן בכל המכילתין שנינו כן וכב"מ צריך להרחיק ד' אמות כדי עבודת הכרם מהנקרא כרם וא"נ להאריך בזה. והנה זה ל' התוספתא בפ"ג מענין זה על הא דמיירי שם מכרם הנטוע שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב כוורת מכוון ונוף אינו מכוון ה"ז כרם נוף מכוון וכוורת אין מכוון ה"ז אינו כרם וכן הביא לזה הרמב"ם ז"ל בפ"ז בהל' י' על הדין דלעיל ששנינו בפ' דלקמן כרם שנטוע בערבוביא אם יש בו לכוון שתים כנגד ג' ה"ז כרם וכו' היו העיקרים מכוונים והנוף אינו מכוון ה"ז כרם וכו' ואם כן הרי מבואר לפניך פי' המכוון דקא"ר יונה הכא דבשהכרתים והיינו העקרים של כרם זה ושל כרם שבצדו מכוונים הם אז נחשב בין הכרמים כבתוך הכרם לדון בו דין קרחת ויאסר עד ט"ז אבל בשאין הכרתים מכוונים ובהכי מיירי לר' יהודה אינו נחשב לכרם אחד דאפי' בתוך הכרם עצמו אם הוא בערבוביא צריך שיהיו העיקרים מכוונים שנוכל לכוון בו שתים כנגד שלש ומכל שכן בין הכרמים להחשיבו למקום הפנוי כבתוך הכרם אחד ולדון בו דין קרחת הכרם זהו פי' המוכרח בענין זה ואין לנו בסדר השורות כלום יהיו נטועים שני הכרמים ממזרח למערב או שניהם מצפון לדרום לא איכפת לן מידי בזה כי אם שיהו העקרים של כרם זה ושל כרם שבצדו מכוונים זה כנגד זה עד שנוכל לכוון משניהם שתים כנגד ג' מכוונים או נידונים הן ככרם אחד לענין מקום הנחרב בתוך המלא שביניהם להיות לזה דין קרחת הכרם לר' יהודה:

מן

פירוש מהרא"פ

לפנודה ולב"ה ד"א וכשתייר למרווייהו מ"א [נ"א ה"ג לב"ש שש אמות ולב"ה ד"א וסיומא דמלתא דר' יוחנן היא]: והתנינן לקמן במתני' וקאי ג"כ אדברי ב"ש המוזכר ברישא והלא לב"ש עבודת הכרם ששה אמות וס"ל למימר הזורע ח' אמות: נימר יש לנו לומר דשנה כב"ה משום דלב"ה הוא ד"א לפיכך אמר הזורע ד' אמות שהרי תנינן לקמן בפרק איזה ערים כו' וזה ע"כ לב"ה דלב"ש בלא ערים נמי הא ס"ל לב"ש שורה א' כרם: **שנייא** היא אין משם ראייה שנשנית אליבא דב"ה דאף לב"ש צריכה קנקנים שעומדים מעוקמים הגפן הב' והד' יוצאים לחוץ ואין עומדים בשוה בשורה ואף לב"ש אינו כרם כה"ג אם לא ע"י העירסין: **תרתי** נבלעים ע"י עקימתן של שתיים כדפרישית: (ע"כ שייך לדף י"ט) **לא** סוף דבר גדר לאו דווקא גדר קתני מתני' דסתמא כל אבנים אלא אפי' פסים אם אין בין פס לחבירו ג' טפחים דכל הפחות מג' כלבוד: **אפי'** קמה אפי' קשין הרי הן כגדר ולא לענין שיציל ויפסיק בין גפנים לתבואה שהרי הקמה עצמה אע"פ שאינה מתקדשת [פי' בקמה יבשה כל צרכה כמ"ש סוף פרק המבכיר] איסורא מיהא איכא וקי"ל שאין האיסור נעשה מחיצה להציל אלא לענין זה נעשית ליאסר שאם היקף בקמה גפנים ותבואה אע"פ שיש ביניהם כשיעור הפסקה מגלפן הקמה ואסכן: **ואתיא** כי האי בפ' א': **סברין** מימר והן רבנן שבבית המדרש הוכיחו מדר"ח מדאמר אין האיסור להציל משמע דווקא להציל לא אבל לאיסור נעשית מחיצה: **על** דעתה דר"י עשה למחול הכרם כקרחת שבתוך הכרם: **ויוסר** בע"ז כדין קרחת: **הכריתים** הגזע מכוונין אבל אם הם מכוונין שם בשוה של כרם זה ושל זה ולא אינו ממזרח למערב ואינו מצפון לדרום אוסר בע"ז: **ה"ג** מהו עד שיהא מוקף גדר מד' רוחותיו שאז דווקא נקראת מחול הכרם לת"ק או אפי' מרוח א':

מהר"מ די לונזאנו

כשאין הכרתים. נגזר מלשון הנאמר בב"ר בענין עץ חיים לא סוף דבר נופו אלא אפילו כורתו ופה הבליעו הו"ו שהוא מאותיות אהו"י ועי' בהלכה ח' ופ"ה ס"ף הל' ד"א

מן

מן מה דתנינן בין שני כרמים. ופשיט לה ממה דתנינן לר' יהודה בין שני כרמים ור' יהודה אדברי ת"ק קאי דמה דהת"ק קרי מחול לדידיה הוא גדר הכרם וצריך שיהיה זה בין שני כרמים ולא בין גדר לכרם א"כ הדא אמרה דלת"ק אפי' אין הגדר אלא מרוח אחת כמו בין הכרמים לר' יהודה שהיא מרוח אחת דהא לא קאמר בכרם בתוך הכרמים: עד שיהא מוקף גדר כל אותו הרוח. כלומר ועדיין תיבעי לך אם צריך שיהא היקף הגדר על פני אורך הרוח או דנימא דאפי' אין הגדר אלא בחצי אורך הרוח או במקצתו יש לו ג"כ דין מחול שאסור להביא זרע כנגד הגפנים של כל אותו הרוח עד רחוק י"ב אמה ואף במקום שאין הגדר מגיע לנגדן: נשמעינה מן הדא. דר"ז דלקמן: אין זנב לכרם גדול. כהאי דתנן לקמן הנוטע שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב הרי זה כרם וקאמר רב מתנה דזהו דוקא בכרם קטן שאין בו אלא חמשה גפנים בהא בעינן שיהא נטוע כך וכא' יוצא זנב ולא בינתיים ולא באמצע אבל בכרם גדול שיש בו הרבה שורות מהגפנים לא בעינן שיהא אחד יוצא זנב כדמפרש לקמיה שאי אתה זקוק לו לפי שיש בו שורות וגפנים הרבה ובלא כך נקרא כרם ולא מחול לכרם קטן כדמפרש ואזיל דכרם קטן הוא כשאין בו אלא שש גפנים ונטוע בשתי שורות שלש כנגד שלש הלכך אין לו דין מחול הכרם כדלקמיה: לוסר חוצה לו יותר מתוכו. כלומר שאם אתה אומר שיש לו דין מחול א"כ אתה מחמיר לאסור חוצה לו יותר מתוכו שהרי תוכו בין השורות שמונה אמות הוא דבעינן שיהא מותר להביא זרע לשם כדתנן לקמן בסוף פרקין הנוטע את כרמו על ח' אמות מותר וא"כ אינו אוסר בין השורות אלא עד שמונה וחוצה לו יהא אסור עד י"ב בתמיה הא בתוכו יש כאן גפנים מב' הצדדין וחוצה לו אין גפנים אלא מצד אחד ומצד השני הוא הגדר דבשלמא בכרם גדול אע"ג דדינו נמי כן דאם הוא נטוע על ח' ח' אמות מותר להביא זרע בין השורות

מארבע רוחותיו. מן מה דתנינן בין שני כרמים הדא אמרה אפילו מרוח אחת עד שיהא מוקף גדר כל אותו הרוח. נישמעינה מן הדא דאמר רבי זעירא ר' יסא בשם רב מתנה אין זנב לכרם גדול ולא מחול לכרם קטן. אין זנב לכרם גדול שאי אתה זקוק לו. ולא מחול לכרם קטן לוסר חוצה לו יותר מתוכו. תוכו שמונה וחוצה לו שתים עשרה. ואי זהו כרם קטן שלש כנגד שלש. הא שלש כנגד שלש יש לו מחול: אמר רבי זעירא הדא אמרה עשה פסין כנגד שלש גפנים יש לו מחול. רבי יודן בעי עשה גדר לפנים מגדר

וא"כ אמאי חוצה לו בשתים עשרה הא לק"מ דבאמת כשהוא נטוע כך אין לו דין מחול כדאמרינן לקמן בפ"ז בהדיא כן וזהו ג"כ מה"ט גופיה שלא יהא חוצה לו חמור מתוכו וכי אמרינן דיש לכרם גדול דין מחול בשהוא נטוע על פחות פחות משמונה אמות וא"כ בין כל השורות אסור להביא זרע לשם והשתא תוך הכרם חמור הוא דמשורה החיצונה זו עד שורה החיצונה השנית אסור להביא זרע וחוצה לו אין איסור אלא עד י"ב אמות אבל בכרם קטן שאין בו אלא ב' שורות אלו לא משכחת לה שלא יהא חוצה לו חמור מתוכו אלא ע"כ דאין לו דין מחול: הא שלש כנגד שלש כנגד שלש. שיש כאן ג' שורות של שלש שלש גפנים יש לו דין מחול דמשכחת ביה תוכו חמור מחוצה לו כגון שהשורות נטועות בפחות משמונה אמות וכדאמרן: א"ר זעירא הדא אמרה עשה פסין כנגד שלש גפנים יש לו מחול. כלומר אפי' בכרם גדול שיש בו כמה שורו' מהרבה גפני' ועשה פסין והוא הגדר וכדאמרינן בריש הלכה דלעיל לא סוף דבר גדר אלא אפי' עשה פסין ואין בין אחד לחבירו ג"ט נידון כגדר ודייק ר' זעירא מדלא קפדינן הכא אלא על שלש שורות של שלש גפנים ולא על הגפנים וכשהם כרם גדול שנטועין השורות של חמש חמש גפנים כדתנן לקמן הנוטע שורה של חמש גפנים וכו' ש"מ דבמנין גפנים ליכא קפידא אלא עד שלש גפנים דשלש הוא דבעינן מדלא דייק אלא הא שלש כנגד שלש כנגד שלש ולא קאמר הא שלש שורות של שתים שתים א"כ שמעינן דשלש בעינן אבל לא יותר והשתא שמעינן נמי דהגדר נגד שלש גפנים סגי לדין דמחול ונפשטה הבעיא דלעיל דלא בעינן שיהא הגדר על פני כל אותו הרוח אלא אפי' אין הגדר כ"א כנגד שלש גפנים שבשורה החיצונה יש לזה דין דמחול ואסור להביא זרע עד שיהא שם שתים עשרה על כל פני אורך השורה ואף שלא כנגד הגדר: עשה גדר לפנים מגדר. מהו להביא הזרע בין הגדרות אם הוי כחוץ לגדר או לא: ואמר

מראה הפנים

מן מה דתנינן בין שני הכרמים וכו'. כדפרישית דמדר' יהודה נשמע לת"ק דאין חילוק בין הגדר מרוח אחת או שהוא מקיף את הכרם סביב וכך הם דברי הרמב"ם שם כמבואר בדבריו וכדמסיק הכא מיהו בהא דפשיט הכא דאף ברוח אחת א"צ שיהא הגדר על כל פני אותו הרוח אלא אפי' אם אין הגדר אלא כנגד ג' גפנים יש דין מחול לכל הגפנים שבאותו הרוח ואף שאין גדר כנגדם לא פסק הרמב"ם כן שהרי אפילו אם הגדר פחות משיעורו הוא אין לו דין מחול כדכתב שם בהל' י"ד ומכ"ש שלא נדון הגפנים שלא כנגד הגדר כאותן שהן כנגד הגדר שיהא להן דין מחול ואם היה הדבר כן היה צריך לבאר זה בפירוש אלא דנראה דאין דעתו ז"ל כן וטעמו דכל פשיטות הבעיא בענין זה כדמסיק הכא מדר' זעירא לא אזלא הא אלא אם אמרינן דא"צ שיהיה הגדר שלם אלא אפי' פסין כדקאמר בהדיא עשה פסין כנגד ג' גפנים וכו' וכמו שתמצא הכל מבואר היטב בפנים וזה לשיטת האי ש"ס דס"ל דאפי' פסין שאין ביניהן ג"ט הוי כגדר גם לענין דין מחול וא"כ ממילא מוכח דלא בעי להגדר שיהא על כל פני הרוח אבל אין שיטת הש"ס דילן כן אלא דבעינן כותל גבוה י"ט ורחב ארבעה וכדמוכח מההיא דעירובין דמחיצה מעלייתא בעינן לענין דין מחול וכמו שנתבאר בהל' דלעיל בד"ה לא סוף גדר ע"ש וא"כ שמעת מינה דבעינן שיהא הגדר על כל פני אותו הרוח שהרי הא דבעינן כותל רחב ד' משום דאמרי' דד"א לגבי גדר אפקורי מפקר להו ולא מיזדרען משום דוושא וא"כ בעינן ג"כ שיהא שלם ועל כל פני הרוח ולא גדר של פסין דניתרת בעלמא באין הפרוץ מרובה וכן בעינן שיהא על כל פני הרוח דאי לאו הכי לא חיישי משום דוושא בגדר שהוא נעשה בפרצות פרצות ולא בגדר שאינו אלא כנגד מקצת הגפנים וזה מבואר מהחילוק שבין הגדר כדין המחול ובין הגדר שהוא מפסיק בעלמא כמוזכר לעיל ובזה הראה שדעת הרמב"ם מבוארת בעקרי דינים הללו וכן בהא דיתבאר לקמן:

ואיזהו כרם קטן וכו'. כבר זכרתי מזה בריש פרקין והנני מבאר לך כאן עיקרן של דברים להבין דברי הרמב"ם בפ"ז כפי מה שנלמד הכל מסוגיות דהאי תלמודא. כרם קטן נקרא אם הוא נטוע שתי שורות לבד ובכל שורה ג' גפנים או יותר אבל לא פחות מג' גפנים וכן אם אינו אלא שורה אחת אינו כרם כלל כב"ה במתני' ה' לקמן וג' גפנים בכל שורה נלמד מכאן דקאמר ג' כנגד ג' אין לו דין מחול ש"מ דדין כרם מיהת יש לו שצריך להרחיק הזרע ממנו ד' אמות וממילא שמעינן דפחות מג' גפנים בכל שורה אינו כרם כלל אלא כגפן יחידית דיינינן ליה וא"צ להרחיק ממנו כ"א ו"ט ונמצינו למדין דלא פחות מששה גפנים בעינן שיהא נקרא כרם ובלבד שיהו נטועין בשתי שורות ומצינו עוד דנקרא כרם אע"פ שאין בו אלא ה' גפנים וזהו כדתנן במתני' ו' בנוטע שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב משום דהגפן החמישי הזה שהוא יוצא זנב מן ב' השורות נחשב לכאן ולכאן והוי כאלו הן שלש גפנים בכל שורה ואם הוא נטוע מג' שורות ולמעלה זהו נקרא כרם גדול ובלבד שיהו בכל שורה ושורה לא פחות מג' גפנים וזהו נלמד מדקאמר הכא בהדיא הא שלש כנגד ג' כנגד ג' יש לו מחול מפני שהוא כרם גדול ודוקא בג' גפנים בשורה או יותר ונמצינו למדין דכמו בשתי שורות של ג' והוא כרם קטן ואין לו דין מחול כך הוא אם יש בכל שורה הרבה גפנים דין אחד יש לו שכל זמן שאין בו אלא שתי שורות נקרא כרם קטן דלא קאמר הכא דיש לו מחול אלא דוקא כיש בו ג' שורות ולא תיקשי דאם כן אמאי לא קאמר סתם איזהו כרם קטן כל שאין בו אלא שתי שורות דהא ליתא דעיקר הדין בא להשמיענו דלא נקרא כרם כלל עד שיהא בו ג' גפנים בכל שורה מב' שורות ואז נקרא כרם אבל כרם קטן נקרא לענין שאין לו מחול ועוד דז"ל בתר טעמא דקאמר מפני מה אין מחול לכרם קטן שלא יהא חוצה לו חמור מתוכו דתוכו ח' וחוצה לו י"ב וא"כ כל שאין בו אלא שתי שורות שייך ביה האי טעמא גופיה ואפי' יש עשרה גפנים או יותר בכל שורה שאם אתה אומר יש לו מחול א"כ תוכו קיל מחוצה לו וזהו נגד הסברא כמבואר בפנים וממילא שמעינן נמי דאם יש בו ג' שורות ודאי יש לו מחול דזהו כרם גדול כדאמרן ושמעינן עוד דבכרם גדול ג"כ מצינו דאין לו מחול והיינו אם נטוע על ח' ח' אמות דהדין הוא דמותר להביא זרע בין השורות דזה אין לו דין מחול מה"ט נמי שלא יהא חוצה לו חמור מתוכו וכדקאמר בהדיא לקמן בפ"ז בהל"ג ושמעינן עוד מהאי גופה דכרם שהוא נטוע על ח' אמות דאע"פ שבין השורות מותר להביא זרע בהרחק ו"ט לחוד מ"מ חוצה לו צריך להרחיק הזרע ד"א כמו בשאר כרם דאלת"ה מאי האי דקאמר לקמן בפ"ז שאין לו מחול תיפוק ליה דאינו נקרא כרם כלל שהרי סומך לו הזרע אף בחוצה לו אלא ודאי דלענין זה נשאר לו דין כרם שצריך להרחיק הזרע מחוצה לו ד"א ובזה מתבארין הן דברי הרמב"ם ממש רוב הדינין כמ"ש בפ"ז. כתב בהתחלת הפרק דין הרחקה מהכרם ומגפן יחידית ואיזו נקרא כרם עד שיהו בו שתי שורות זה מבואר. ומ"ש שבכל שורה יהיו ג' גפנים או יותר זה נלמד מהכא וכדאמרן. וכן במה שהתיר להביא זרע כשיש בין השורות ח' אמות כבר נתבאר הוא ובהדיא איפסקא הלכתא הכא כר"מ ור"ש בסוף פרקין בזה וכמ"ש שם בהלכה ב' וג' בשתי שורות שאין ביניהן ד"א אינו כרם ובג' שורות הוו כרם דרואין את האמצעיות כאילו אינם. פשוט הוא דפסק כחכמים בזה הוי בפרק דלקמן בהלכה ב' דלא כמ"ש הכ"מ דפסק כר"ש ועיי"ש והתי"ט בפ"ה האריך בזה וא"צ לאריכות דברים כלל דהא בהדיא אמרו רואין את האמצעיות כאילו אינן וזה לא שייך כ"א בכרם של ג' שורות או יותר דבשתים אין כאן אמצעיות ועוד דאם רואין את השורה השניה כאילו אינה אין כאן אלא שורה אחת ואינו כרם בפחות מב' שורות ומ"ש בהלכה ד' בכרם שהוא נטוע על ח' אמות שמותר להביא זרע בתוכו בהרחק ו"ט אבל חוצה לו אסור עד ד"א וכתב הראב"ד עליה לא מצאתי עיקר לזה בירושלמי וכו' והכ"מ הניח זה בצ"ע וזה כבר נתבאר בדברינו דלעיל דיש לו עיקר מההיא דפ"ז דקאמר בכרם כזה שאין לו דין מחול וא"כ הגע עצמך דדין כרם יש לו לענין שצריך להרחיק מבחוץ ד"א וזה ברור וא"צ לכפול בדברים ושארי דינים הם מתבארים שם ומ"ש בהלכה ז' בדין שתים כנגד שתים וכו' וה"ז נקרא כרם קטן פשוט הוא דאף זה נקרא כרם קטן לענין שאין לו ג"כ דין מחול כמ"ש לקמן והכא השמיענו דמיהת כרם נקרא לענין שצריך להרחיק ממנו ד"א ואח"כ בהלכה י"ב שכתב לדין מחול שם ביאר דכרם קטן אין לו דין מחול ופירש וכתב משום דכרם של שתי שורות נמי בכלל דאין נקרא כרם גדול אלא בג' שורות או יותר ובזה אזדא ליה ספיקא דהכ"מ שהביא ההוא שלש כנגד ג' כנגד שלש דהכא (ויש שם חסרון בדבריו בטעות הדפוס) וכתב ואיני יודע למה השמיטו רבינו דלא השמיטו אלא ג' שורות כרם גדול הוא וכבר ביאר למעלה דהפחות שנקרא כרם הוא שיהא בו שתי שורות וכל שורה ג' ג' גפנים ולא פחות וכן אם הוא נטוע ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב דהוי כשתי שורות של ג' ג' כמו שהסברנו לעיל וכל זה נקרא כרם קטן ואין לו מחול א"כ היותר בשורות והוא שיש בו ג' שורות ולא פחות מג' ג' גפנים בכל שורה זהו כרם גדול ויש לו מחול ומזה תדע שהכל נתבאר בדבריו וכבר בארנו לעיל דבשתי שורות אין חילוק בין אם אין בו אלא ג' ג' בכל שורה ובין יש בכל שורה הרבה גפנים דאין לו מחול דז"ל בתר טעמא ובזה נתבארו כל אלו הדינים השייכים לענין זה ודיני הגדר כבר נתבאר בדברינו לעיל בהלכה ב' בד"ה לא סוף דבר גדר וכו' ובשארי דיבורים שציינתי שם:

הדא אמרה עשה פסין כנגד ג' גפנים יש לו מחול. מזה כבר נתבאר לעיל בד"ה מן מה דתנינן בין שני הכרמים וכו' ובמקומות המצויינים שם דבהאי דינא דפסין נקרא גדר לענין דין דמחול פליג ש"ס דילן אדהכא כדמוכח מההיא דעירובין (דף נ"ג) וא"כ אין לנו ללמוד לדינא מהא דר' זעירא דהכא ודיוקי' דדייק מדלא נקט אלא ג' שורות של ג' ג' וכדפרישית בפנים ג"כ יש לדחות דהיא גופה קמ"ל דבעינן ג' גפנים בכל שורה ושורה שיהא לו דין כרם גדול לענין מחול ואם יש יותר לגפנים בכל שורה חד דינא אית להו וכמו בשתי שורות חד דינא אית לי' בין אם הן של שלש ובין אם הן של ד' ותמש ולמעלה הכל נקרא כרם קטן ואין לו מחול כמבואר לעיל כך הוא בג' שורות דאין חילוק בין אם הן של ג' ג' או יותר דנקרא כרם גדול ויש לו מחול ושל ג' ג' לרבותא קאמר ולעולם בעינן הגדר כנגד כל הגפנים שיש בהשורות אלא דר"ז דדייק הכי לפי סוגית

שנויי נוסחאות (סו"ו) אתה נד"ו את. (סו"ט) שלש כנגד נד"ו שלש כנגד שלש כנגד שלש.

פירוש מהרא"פ

מן מה דתנינן לר"י דמחול הוא בין שני כרמים אע"ג דאין הכרמים מקיפין מכל צד אפ"ה ה"ז מחול ס"ס לת"ק אפילו גדר מרוח א': עד שיהא כו' אי צריך לכל אותו רוח או אפילו מקצתו: שאי את זקוק לו אין אתה צריך שתים נגד שתים וא' יוצא זנב אפי' אינה על צורה זאת הרי זו כרם דלא מצריכין צורה זאת רק בכרם קטן של ה' גפנים: לוסר שיהא אוסר: תוכו שמונה עד שמונה שאם נטען מתחלה מעט פחות משמונה אוסר ומקדש עד שמונה אבל שמונה חוץ מן מקום הגפנים אינו אוסר כלל כדתנן במתני' לקמן וחוצה לו אוסר עד י"ב אם אתה נותן לו דין מחול: ה"ג בכ"מ הא ג' כנגד ג' שלש שורות של שלש גפנים הוא גדול: ה"ג ואמר ר"ז הדא אמרה עשה פסים בכרם גדול כנגד ג' גפנים יש לו מחול פ"מ דלא בעינן כל הרוח רק נגד ג' גפנים, דלא גרע מג' שורות של ג': עשה גדר לפנים מגדר והחיצון אינו י"ב אמות מן הכרם מהו שיהא מותר לזרוע בין הגדרים אי נימא כבר נאסר המקום שהוא או נימא שחוזר והותר ואמר רבי יודן עצמו ופשיט בעייתו אם יש שם ג"מ מותר שהגדר מפסיק ואי לאו שבינו הכל כא' דכל פחות מג' כלבוד דמי ובטל

הגר"א בגריידיץ

שלש כנגד שלש. נ"ב שצריך להיות שלש כנגד שתים וע' מ"ש בגליון המ[שנה] [וזה לשונו שם ויש להבין בזה ממה למד הירושלמי לחלק בין ו' בכל נוגה ה' ביוצא זנב שהוא מכח לשון המשנה. ומעתה יש לראות בירושלמי ריש פ"ד דאית[א] [...] זנב לכרם גדול ולא מחול לכרם קטן וכו' ואיזה כרם קטן שלש כנגד שלש הא כנגד שלש [...] מחול ואינו מובן כלל והמפרש הביא דהכ"מ גרים הא ג' כנגד ג' וכ"ה בכ"מ הי"ג וגם ז[ה] [...] ידענו וכתב המפרש דהכוונה שלש שורות שבכל א' ג' גפנים אמר לא אפשר להעמיד [...] בלשון זה. ונלע"ד להגיה כך ואיזה כרם קטן שלש כנגד שתים הא כנגד שלש יש לו [...] ע"כ וזהו לגמרי כמ"ש ובודאי היה גי' זו להרמב"ם בירושלמי. להכי כתב רק בה"ז [...] כרם קטן. אבל כל שלפני זה הוי כרם גדול ורק מחלק בדינים בין ב' ובין ג' שורות. [...] הרע"ב שכתב במ"ח כיון דאיכא שלשה הוי ככרם גדול אינו ממעט ב' שורות שבכ"א ג' [...] גדול הוי ורק לאפוקי שתי שורות של ב' ב' שהביא לפני זה שם ומ"ש ברישא ב' שורות בלא זנב לאו דוקא אלא כונתו דלשון המשנה אם אין ביניהם הכי משמע. ודברי הכ"מ בה' י"ג [...] להבין ובלאו יש כאן איזה השמטה ומתורץ מה דקשה ליה למה השמיט הרמב"ם דברי הירושלמי. ולדברי אדרבא הביאו לגמרי בלשונו בד"א בכרם גדול דקאי על מקום שכתוב כרם סתם [...] בה"ז הוי כרם קטן ואין לו מחול והתנא סתם הדבר שכבר אמר ריש הפ' מחול הכרם דהוי בכרם גמור אבל זה אינו רק גם זה כרם איזו בכלל סתם הכרם והירושלמי מפרש הדין ב[...] ולמד זאת מלשון המשנה]: שם בהמפרש ד"ס ה"ג בכ"מ וכו'. נ"ב בכ"מ פ"ז ה"ג ה' כלאים יש גירסא זו אבל פירוש המפרש כדבריו אין להולמו וע"כ יש שם [בכ"מ] איזה הש[מטה] [...] וכן

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ז מהל' כלאים הט"ו טוש"ע יו"ד סי' רצו סמ"ס

ח
ב מיי' שם הט"ז טוש"ע שם סע"ו

ט
ג מיי' פט"ז ופי"ז מהלכות שבת טוש"ע או"ח סי' שסב ס"י

י
ד מיי' פט"ז שם הי"ח סמ"ג עשין דרבנן א טוש"ע שם ס"ס

מגדר ואמר אם יש שלשה טפחים מותר להביא זרע לשם ואם לאו אסור להביא זרע לשם. רבי יעקב בר אידי בשם רבי שמעון בן לקיש היה שם מקום שתים עשרה אמה ניטל המחול. אמר רבי חזקיה ובלבד שתים עשרה על שתים עשרה. אמר רבי מנא אפילו מיצר והולך:

הלכה ב מתני'

א מחיצת הקני' אם אין שם בין קנה לחבירו שלשה טפחי' כדי שיכנס הגדי הרי זו כמחיצה ב וגדר שנפרץ עד עשר אמות הרי הוא כפתח. יותר מיכן כנגד הפירצה אסור. נפרצו בו פרצות הרבה אם העומד מרובה על הפרוץ מותר ואם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפירצה אסור:

גמ' עשה פסין כנגד הבניין ויש בעומד ארבעה והעומד רבה על הפרוץ כנגד העומד מותר כנגד הפרצה אסור. עשה פסין כנגד הגפנים ואין בעומד ארבעה והפרוץ רבה על העומד. פשיטא כנגד העומד מותר כנגד הפירצה אסור. רבי שמעון בן לקיש בשם ר' יודה בן חנינה *נעץ ארבעה קנים בארבעה זוויות שבכרם וקשר גמי מלמעלה מציל משום פיאה. אמר רבי יונה ג כמחיצת שבת כן מחיצת כלאים. אמר רבי יוחנן מעשה שהלך ר' יהושע בן קרחה אצל רבי יוחנן בן נורי לנגינר הראו שדה אחת ובית חבירתה היתה נקראת והיו שם פרצות יותר מעשר והיה נוטל אעין וסותם דוקרנין וסותם עד שמיעטן פחות מעשר. אמר כזה כן מחיצת שבת. א"ר זעירא מודה רבי שמעון בן לקיש לענין שבת שהפיאה מצלת יותר מעשר. א"ר חגי מתניתא אמרה כן *מקיפין ד שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה. אם אמר את שהפיאה מצלת יותר מעשר דיו חבל אחד. ר' יונה

ואמר. כלומר בתר דבעי הדר פשטה. ואמר דמסתברא אם יש ג"ט ביניהן מותר להביא זרע לשם דהוי חוץ לגדר הפנימי דמפסיק בין הכרם לבין הזרעים שמחולה לו אבל בפחות מג' הוי לבוד וכגדר אחד דמי והוי כזורע בתוך הגדר ולא מחולה לו: היה שם מקום שתים עשרה אמה ניטל המחול. כלומר דר"ל מפרש דהא דבעינן במחול שתים עשרה אמה לא שיהא שתים עשרה על כל פני אורך השורה נגד הגדר אלא אם היה שם מקום א' פנוי והוא רחב שתים עשרה אמה בין הכרם להגדר ניטל המחול מכל אורך השורה ומותר להביא זרע ואפי' במקום שאין שם שתים עשרה בין הגפנים להגדר ופליגי ר' חזקיה ור' מנא בהאורך של מקום שתים עשרה דקאמר ר"ל דלר' חזקיה ובלבד שיהא שם שתים עשרה על שתים עשרה דאז הוא מותר אפי' חוץ להמקום הזה ור' מנא קאמר דאפי' אין בכל האורך שתים עשרה רחב שתים עשרה אלא במקום אחד הוא רחב שתים עשרה ואח"כ מילר והולך ג"כ הוא מתיר כל אורך השורה שחוץ למקום הזה וניטל המחול מחוץ להמקום ומותר להביא זרע ואפי' אין שם שתים עשרה רוחב:

הלכה ד מתני' שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי. דזהו השיעור שיכול ליכנס הגדי בבת אחת וכל שהוא פחות משלשה שאין הגדי יכול ליכנס הרי זה כלבוד והויא מחילה: הרי הוא כפתח. ואפי' כנגדו מותר לסמוך ואם הוא יותר מעשר לא חשיב כפתח וצריך הרחקה כנגד מקום הפרוץ: אם העומד מרובה על הפרוץ מותר. ולפי המסקנא בפ"ק דעירובין דהלכתא כמ"ד עומד כפרוץ מותר הך רישא לאו דוקא היא אלא איידי דתני בסיפא ואם הפרוץ מרובה על העומד אסור כנגד הפרלה תני נמי ברישא עומד מרובה וה"ה אם העומד כפרוץ דמותר אף כנגד הפירלה: כנגד הפרלה אסור. עד שירחיק כשיעור אבל כנגד העומד לעולם הוא מותר: גמ' עשה פסין כנגד הבנין. אגדר שנפרלו בו פרלות והפרוץ מרובה על העומד קאי שאם עשה פסין מבפנים להגדר והעמידן כנגד הביניים והן הפרלות שבין העומדין ולא שהוסיף עליהן לסתום הפרלות אלא שהעמידן מרחוק מעט וכנגד הפרלות: ויש בעומד ארבעה. אפי' יש בעומד רחב ארבעה טפחים: והעומד רבה על הפרוץ. כלומר אע"פ שעכשיו אם נלרף הפסין להעומדין שבגדר יהיה עומד מרובה על הפרוץ אפי' הכי כנגד העומד שבגדר הוא שמותר לסמוך הזרעים וכנגד הפרלה אסור וטעמא דמילתא מפני מראית העין הוא שהרואה שסומך הזרעים אצל הגדר מבחוץ אומר שזה סמך עצמו על הגדר והרי הוא גפרץ והפרלות רבו על העומדין ולא ישגיח על הפסין שמכפנים שהן מרחוק: עשה פסין כנגד הגפנים. אבל אם לא העמידן כנגד הביניים אלא כנגד הגפנים וכו' כלומר בזה פשיטא הוא שכנגד הפרלה אסור הוא שהרי נשאר הפרוץ של הגדר רבה על העומד אלא משום אין בעומד ארבעה הוא דנקט דרישא הרבותא דאפי' בעומד ארבעה כנגד הפרלה אסור ואע"ג שהעמידן כנגד הביניים והכא קאמר דכנגד העומד לעולם מותר הוא ואפי' אין בו רוחב ארבעה ומה דקאמר פשיטא אכנגד הפרלה אסור הוא דקאמר וכדאמרן: מציל משום פיאה. משום לורת הפתח ועל שם שקולעין הגמי מקנה לקנה מלמעלן קרי ליה פאה מלשון פאה נכרית וכלומר דמליל והוי כמחילה סביב הכרם ומותר לסמוך זרעים מבחוץ: א"ר יונה. ובפ"ק דעירובין וכן גריס פ"ק דסוכה גרים נמי כאן ר' יוחנן והיא לכולא סוגיא דלקמן שם: כמחילת שבת. מה שנקרא מחילה לענין שמותר לטלטל בתוכה בשבת כן היא לענין מחילת כלאים שתהא מחילה כזו הפסק בין הכלאים: לנגינר. שם מקום: ובית חברתה היתה נקראת. על שם שהיו זורעין ממינין אחרי' בשדה שבלדה וסמוכה ומחוברת לזו וסמכו על הגדר שהיה מפסיק ביניהן והיה שם בהגדר פרלות יותר מעשר אמות והיה נוטל עלים ודוקרנין עלים משופין כמין דקר וסותם עד שמיעט על פחות מעשר ואמר כזה מהני נמי לענין מחילות שבת לסתום הפרלה היותר מעשר אפילו באלו עלים דקין כל שהן: מודה רשב"ל לענין שבת שאין הפאה מללת יותר מעשר כל"ל. וכן הוא בעירובין ובסוכה דאע"ג דלענין כלאי' קאמר לעיל נעץ ארבעה קנים וכו' מליל משום פאה והיינו לפי מה שהן ואפי' ביותר מעשר מודה הוא לענין שבת שאין לורת הפתח מתיר בפרלה שהיא יותר מעשר: מתני' אמר' כן. מהך מתני' ששנינו בעירובין שם שמעינן לה דאין לוה"פ מתיר ביותר מעשר דתנינן התם גבי שיירא שחנתה בבקעה מקיפין שלשה חבלים על היתדות זה למעלה מזה ובין חבל לחבירו פחות מג"ט והוי כלבוד וכן בין החבל התחתון לקרקע פחות מג"ט ושיעור חבלים ועוביין יתר על טפח שיהא בין הכל עשרה טפחים והוי מחילה לטלטל בתוכה ואם את אומר שהלורת הפתח מתיר אף ביותר מעשר למה לי ג' חבלים הרי די בחבל

מסורת הש"ס

עירובין יא. ירושלמי שם פ"א ה"ט סוכה פ"א ה"א

עירובין טז:

מראה הפנים

סוגית דהאי ש"ס הוא דדייק דס"ל דפסין דין גדר להן כדקאמר בהלכה דלעיל לא סוף דבר גדר וכו' וכמבואר בכל לעיל ומזה תדע דגם דיוקי' דר"ל דלקמן היה שם מקום שתים עשרה וכו' ג"כ לשיטתא דהאי ש"ס דוקא הוא דכמו דס"ל דלא בעינן גדר נגד כל הגפנים ה"נ נמי איפכא ולקולא דלא בעינן הרחק י"ב אמות נגד כל הגפנים ולפיכך לא הביא הרמב"ם לכל זה דלא אזלא אלא לשיטתא דהכא וסוגיות הש"ס דילן פליגא כמו שבארנו לעיל דפסק כהאי דעירובין וא"כ בעינן גדר נגד כל הגפנים דאז יש לו דין מחול ואם נאמר כן לקולא מכ"ש דלא אמרינן כן כהאי דר"ל דבהרחק י"ב אמה במקום א' פנוי ואפי' הוא שלא כנגד כל הגפנים אלא לתומרא ועד שיהא נגד כל הגפנים במקום דנוהג דין מחול נגד כל הגפנים: ואם הפרוץ מרובה על העומד וכו'. וכתב הר"ב אבל כנגד העומד מותר אם הוא רחב ד' וכו' וזהו דלך הר"ש שכתב כן וכתב הפי"ט ומפנא ממתני' דלעיל ור"ל דכמו דלעיל בעי שיהא הגדר גבוה י"ט ורחב ד' למעלה דמקום חשוב הוא ה"נ כאן לענין שלא יהא העומד בטל במיעוטו לריך שיהא פני העומד רחב ד' דהוי מקום חשוב ומיהו כבר בארתי לעיל דלא קיימא הכי לדינא דלענין הפסק א"צ שיהא רחב ד' כ"א בגבוה י' סגי ואפי' ברחב כל שהוא ולענין שיהא בו דין מחול הכרם בהא הוא דבעינן שיהא ברחבו ארבעה בכותל שלם ומחילה מעלייתא דוקא הוא דנוהג דין מחול כמבואר בכל בהל"ב עיי"ש ד"ה לא סוף גדר וכו' והשייך לזה וכן הכא לא בעינן שיהא העומד רחב ד' לא לענין שיהא כנגד העומד אם הפרוץ מרובה ולא לענין שיהא הפרוץ כעומד למאי דקיי"ל כרב פפא ואפי' לרב הונא ברי' דרב יהושע דפליג בפרוץ כעומד לעולם לא בעינן שיהא העומד רחב ד' וכדמוכחא הברייתא והסוגיא בסוף הלכה כמו שיתבאר לקמן וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ז בהלכה ט"ז כדין משנתינו בסיפא אם פרוץ מרובה על העומד לא כתב אלא שלא יזרע כנגד כל המקומות הפרוצים עד שירחיק כשיעור וא"כ כנגד העומד לעולם מותר ולא הצריך שיהא ברחבו ד' וכן מבואר מדבריו בהל' שבת בפ' ט"ז כל' ע"ז כדלא כתב גבי פרוץ כעומד למאי דקיי"ל דמותר ולא כתב אלא ובלבד שלא יהיה באותן הפרלות פרלה שהיא יותר על עשר אמות וא"כ בפרלות קטנות מותר פרוץ כעומד ואע"פ שאין בהן רחב ד' וכל זה מוכרח הוא לכ"ע כדלקמן בסוף הלכה ושבוש הוא דלענין שבת לא שייך האי דינא דכנגד העומד דאם הפרוץ מרובה אין כאן מחילה לטלטל בתוכה והר"ש שכתב כאן כנגד העומד מותר אם הוא רחב ד' אבל פחות מד"ט אף כנגד העומד אסור כדמוכח בתלמי פ"ק דעירובין גבי ג' מדות במחילות האמת דכך הוא משמע מברייתא דגרים התם אבל לא קאי כמסקנא הכי ועוד דרבא מוקי התם להאי ברייתא דלא כהלכתא אלא כרשב"ג כמו שיתבאר בסוף הלכה ועיין לקמן ד"ה נמצא' אומר לענין כלאים מה שיתבאר שם בס"ד:

מודה רשב"ל לענין שבת שאין הפאה מללת יותר מעשר. הכי אמרינן נמי אליבא דר"ל בפ"ק דעירובין (בדף י"א ע"ב) בהאי דקאמר ורמי דר"י אדר"י וכו' דאמר ר"ל משום ר"י בר חנינא פיאה מתרת לכלאים אבל לא לשבת ור' יוחנן וכו' ומשמע נמי מסוגיא דהתם דלענין כלאים מיהת מותר ביותר מעשר לכ"ע אם הפיאה היא מלמעלן וע"ש לפי המסקנא והרמב"ם ז"ל שתק מדין לוה"פ לענין כלאים ולא זכר כלל מהיתר זה ולכאורה טעמא כמי דהא מסוגיא דהכא וכן מסוגיא דהתם משמע דמסוי מיהא מלמעלן ואף דלענין מלמעלן ומן הלד פליגי הסוגיות לפי פירש"י ז"ל שם והסוברים דכוותיה כמו שיתבאר בדבור דלקמן מ"מ לא כתב כלום מלורת הפתח גבי כלאים והתם בפלוגתא מייתי להאי ברייתא כיון שם קנים הדוקרנים ועשה לכן פאה מלמעלה אפי' ביותר מעשר מותר ותוספתא היא בפ"ד דמכילתין והזרתי על כל הלדדין ולא מלאתי טעם לדעתו ז"ל כ"א שנאמר דסמיך אהא דקאמר הכא לקמן מאן תנא פיאה מללת לא ר' יוחנן בן נורי אמר לי' אדהכא תנא ומשמע דהכי קי"ל אין דלא מליעו לשום תנא דס"ל הכי אלא ר"י בן נורי כדקאמר בהאי עובדא דלעיל ומייתי לה נמי התם קנה בנוכתא אחרת וא"כ ית דאם היא ולא

מראה הפנים

שנויי נוסחאות (סו"א) ואמר בכי"ר נא'. (סו"ג) ניט' בכי"ר בטל. (סוכ"ב) שהפיאה בכי"ר שאין הפאה.

פירוש מהרא"פ

הפנימי לחוצו: היה שם מקום שתים עשרה אמה וכיון בין הגדרים ניטל המחול תלד הכרם ואפי' נתמייך תלד הגדר הפנימי לכרם י"ב אמות אסור בניטל המחול ונתון בין גדר לגדר [נ"א היה שם י"ב אמה כשיעור שיהא מחול ועשה גדר לפנים מגדר ונתמעט המחול מי"ב אמות שאין בין גדר הפנימי לכרם י"ב אמות אמרינן כבר ניטל איסור המחול והשתא נמי מותר ומיקל]: ואפילו מילר והולך במתחיל י"ב ותילר והולך וכיים ב"ב הולך: מתני': מחיצת הקנים ... ג"ט דכל פחות מג' כלבוד והוא שיעור כדי שיכנס הגדי: הרי זו כמחילה ומותר לסמוך גפנים מלד זה ותבואה מלד זה: הרי הוא כפתח ואפי' נגד הפחות מותר לסמוך אבל יותר מעשרה ... פתח וצריך שירחיק נגד הפרוץ: ואם הפרוץ מרובה על העומד נגד העומד מותר ונגד הפרוץ אסור והיינו בעומד ד' אבל אם אינו ארבעה אף נגד העומד אסור: גמרא: ה"ג עשה פסין נגד הבנין שבין גפן לגפן ולא עשה הפסק נגד הגפנים והפסין הן ד' בענין שהעומד מרובה על הפרוץ אפ"ה נגד הפרוץ אסור הואיל ולא עשה עיקר העומד נגד הגפנים רק נגד הבנין ... עומד מותר שהרי הוא רחב ד': מציל משום פיאה כמו קליעת צורה ומותר לסמוך זרעים חוץ לפיאה ובתוכה גפנים דהאי פיאה הואיל הוגה כמו לורת הפתח ואפילו פרלה יותר מעשר ... בין הגפנים והזרעים: במחיצת שבת כן מחילת כלאים וכדמייתי בסמוך כל מה שהוא מחילה לשבת לטלטל בתוכה הוי נמי מחילה לכלאים להפסיק ולענין שבת לא הוי פיאה מחילה ... שהוא מוקף גדר שיהיה אלא שנפרלו בו פרלות יותר מרוחב עשר והיה נוטל עלים וסותם הפרלה: דוקרנין עלים משופים מלשון מלבנם דקר נעוץ וסותם עד שמיעט הפרלה לפחות מעשרה ... אפי' נגד הפרלה ואמר כזה כן הוא מחילה לשבת לטלטל בתוכה: ה"ג מודה הוא ריש לקיש לענין שבת שהפיאה אינה מללת ביותר מעשר לטלטל: מתני' אמרה כן בפ"ק דעירובין ...

הר"א מגריידץ

[וכן כתב בעל פני משה במראה הפנים] אבל כתבתי בגליון המשניות דצ"ל שלש כנגד שתים והראתי שם שכן נראה הגירסא שהיה לפני הרמב"ם:

מהר"ם די לונזאנא

שהפאה מללת. עי' פירש"י עירובין דף י"א וכרא"ש ובערוך:

עמודי ירושלים

אמר ר' זעירא מודה רשב"ל לענין שבת שאין הפאה מללת יותר מעשר ס'. עי' במראה הפנים שכ' ה"ג אמרינן אליבא דרשב"ל בפ"ק דעירובין די"א ע"ב בהאי דר"י אדר"י כו' ע"ש. דבריו תמוהים דהא אדרבה מסקינן התם דגם רשב"ל מודה לענין שבת דגם ביותר מעשר מסכין לה"פ ורק במין הלז פליג עם ר' יוחנן. ועי' ברא"ש פ"ק

יונה א"ר יאשיה בעי הדא פיאה מה את אמרת מלמעלן מן הצד . אין תימר מלמעלן הא כל שכן מן הצד . אין תימר מן הצד הא מלמעלן לא . אין תימר מלמעלן לא אמר רבי חגי כלום . מה נפשך אם מלמעלן הרי מלמעלן אי מן הצד הרי מן הצד : רבנין דקיסרין בשם רבי ירמיה תיפתר בעשויין כמין דוקרן . ר' זעירא רבי אבודמא דחיפה בשם רבי שמעון בן לקיש לגובה אפילו עד מאה אמה . אמר רבי יודן הדא דאת אמר לענין כלאים אבל לענין שבת לא תהא פיאה גדולה מן הקורה . אמר רבי יוסי היא כלאים היא שבת . על דעתיה דרבי יוסי מה בין קורה מה בין פיאה . פיאה אינה מצלת מרוח אחת עד שתהא מגופפת מארבע רוחותיה . קורה מצלת מרוח אחת . ואתיא כההיא דמר רבי זעירא בשם רב המנונא הפיאה אינה מצלת עד שתהא מגופפת מארבע רוחותיה . א"ר בא בר ממל טיטרפליות שבכרמים אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף תקרה ואין סוף תקרה מציל משום פיאה . אמר רבי פינחס אתא עובדא קומי רבי ירמיה בארבעה עמודין ועליהן ארבעה פיסטליות והתיר לטלטל תחתיהן משום פיאה . רבי בון ורבנין בעון קומי רבי זעירא פיאה מהו שתציל בסוכה . אמר לון פיאה מצלת בסוכה . סוף סכך מהו שיציל בסוכה . אמר לון אין סוף סכך מציל בסוכה . מה בין זה לזה . זה נעשה לכך וזה אינו נעשה לכך . א"ר אבהו כל אילין מיליא לענין משא ומתן הא להורות אסור להורות . מה אם סוכה קלה את אמר אסור . שבת החמורה לא כל שכן . רבי בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא מאן תנא פיאה מצלת לא ר' יוחנן בן נורי . אמר ליה אדהי תנא . *נמצאת אמר לענין כלאים כל הפחות משלש' כסתום . מג' ועד ארבעה אם העומד רבה על הפרוץ מותר ואם הפרוץ רבה על העומד אסור . מארבע ועד עשר אם עומד מרובה על הפרוץ מותר ואם פרוץ מרובה על העומד כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור . יותר מעשר אע"פ שהעומד רבה על הפרוץ כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור . לענין שבת כל הפחות משלשה כסתום . משלשה ועד ארבעה מארבעה ועד עשר אם העומד רבה על הפרוץ מותר ואם הפרוץ רבה על העומד אסור . יתר מעשר אע"פ שעומד רבה על הפרוץ אסור . ר' חנניה ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן

לית

פני משה

בחבל אחד שיקשור אותו בקנים שמכאן ומכאן ויהא ניתרת כל אורך המחילה בלוה"פ אלא לאו ש"מ דאין לוה"פ מתיר ביותר מעשר : הדא פאה מה את אמרת בה . כלומר דאיך הדין לעשות צורת הפתח אם מלמעלן על הקנים והיתדות או אם מן הצד : אין תימר מלמעלן . מהכי הא שמענו דכ"ש דמהני מן הצד שהחבל יותר סמוך לקרקע הוא אבל אין תימר מן הצד א"כ איכא למימר הא מלמעלן לא מהני שאינו נראה כל כך כמו מחילה : חסר כאן והכי גרסינן בעירובין וכה כה אין תימר מלמעלן יאות א"ר חגיי אין תימר מן הצד לא אמר ר' חגיי כלום . דבשלמא אי אמרינן דמלמעלן נמי מהני צורת פתח בעלמא שפיר קאמר ר' חגיי דממתני' מקיפין חבלים שמעינן דאינו מתיר ביותר מעשר מדלא קאמר דבחבל אחד סגי ויקשרנו למעלה על היתדות שמכאן ומכאן אבל אי אמרינן דדוקא מן הצד הוא דמהני בעלמא א"כ לא אמר כלום דלא שמעינן מידי מהאי מתני' כדמסיק לקמיה : מה נפשך . כלומר דמתמה הש"ס דמ"ש הא מה נפשך מוכחא מהתם דאי מלמעלן נמי מהני הרי מלמעלן יכול ג"כ לעשות אי מן הצד הוא דמהני הרי מן הצד מיהת יכול הוא לעשות אלא ע"כ דאינו מתיר ביותר מעשר ואמאי קאמרת דאין תימר מן הצד לא א"ר חגיי כלום : תפתר בעשויין כמין דוקרן . שהיתדות שמקיפין עליהן החבלים עשויין כמין הדקר הזה שהוא רחב מלמעלה והולך ומשפע עד שהוא דק ביותר והלכך הוא דקאמר דאי אמרת צורת הפתח דוקא מן הצד לא שמעינן מידי מהאי מתני' דאינו מתיר ביותר מעשר משום דהכא בכה"ג א"א לעשותו מן הצד הואיל והיתדות הן דקין מאוד מן הצד ואין החבל נקשר ועומד עליהן לפי שהולכין להיות משפעין משפעין והחבל נופל מעליהן עד למטה ולעולם אימא לך דבעלמא מתיר צורת הפתח אפי' ביותר מעשר: לגובה . מתיר צורת הפתח אפי' עד מאה אמה : הדא דאת אמר לענין כלאים דוקא . אבל לענין שבת לא תהא פאה גדולה מן הקורה שבמבוי שאינו מתיר אלא עד כ' אמה : אמר ר' יוסי דלא היא . דאין חילוק והיא כלאים והיא שבת דהדא דינא אית להו לענין גובה בצורת הפתח : על דעתיה דר' יוסי . א"כ מה בין קורה ומה בין פאה לענין שבת . וקאמר דהא איכא ביניהו דפאה אינה מצלת מרוח אחת כלומר אם כל הרוח פתוח הוא מלמעלה עד לארץ שאין צורת הפתח מתיר עד שתהא המחילה מגופפת מארבע רוחותיה דבשתייה אם גיפופין סמוך לקרקע אלא שאין גבהן עשרה טפחי' להיות נחשבין מחילה בהא הוא דמהני לוה"פ שלמעלה אבל קורה מצלת אף שהוא פתוח לגמרי מרוח אחת כדין קורה במבוי והא הוא דאיכא ביניהו לענין גובה

קרבן העדה

בשבת : ואתיא וכו' . כלומר וכהאי מ"ד דס"ל הכי דאין לוה"פ מתיר בשהרוח פתוח לגמרי : טטרפליות שבכרמים . והכי איתא נמי בעירובין אבל בפ"ק דסוכה גרים שבכרכים וכן הגזוזטראות היוצאין מכותלי הבתים אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף תקרה ולא נעשו משום היתר קורה א"כ סוף של הקורה עצמה היוצא מן הלדדי' והוא ג"כ נקרא סוף תקרה : ואין סוף תקרה מציל משום פאה בתמיה . דנהי דלא נעשו לשם קורה הא מיהא ליתהנו משום לוה"פ כשמגיעין סוף תקרה של לד זה ללד זה וכדאמר ר' פנחס דאתא עובדא וכו' ועליהן ד' פיסטליות כמו פסי קורה והתיר לטלטל תחתיהן משום צורת הפתח או משום פיאת התקרה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם וה"נ כן : פאה מהו שתציל בסוכה . אי מהני צורת הפתח להיות נחשב דופן לסוכה . ואמר להן מצלת : סוף סכך . היוצא מן הסוכה לחוץ מהו שיציל ויתיר גם מבחוץ משום סוכה : זה . צורת הפתח נעשה לכך להיות תחת דופן לסוכה אבל סוף סכך לא נעשה לכך להתיר מבחוץ : כל אילין מילייא . דאמרן לעיל בסוף תקרה לענין שבת לא אמרו אלא דרך משא ומתן בדבר אבל להורות להיתר למעשה אסור דק"ו מה אם סוכה קלה את אומר אסור סוף סכך שבת החמורה לכ"ש : מאן תנא פיאה מצלת . בכלאים לא ר' יוחנן בן נורי הוא דאמר הכי לעיל : א"ל אדהי תנא . ובעירובין גרים הדא תנא והייתו הך כלו' אין דהדא תנא הוא דס"ל הכי ויחידאה היא : נמצאת אמר לענין כלאים וכו' . מתוספתא היא דפ"ד אלא שבמתנית קלת הנוסחא : מג' ועד ארבעה . ולא ארבעה בכלל : אם העומד רבה על הפרוץ מותר . אף כנגד הפרוץ : אסור . כנגד הפרוץ אבל כנגד העומד מותר : מארבעה ועד עשר . ועשר בכלל אם העומד מרובה וכו' מותר אף כנגד הפרוץ : לענין שבת וכו' . אין חילוק בין שהפרלה מג' ועד ארבעה ובין מד' ועד עשר אם הפרוץ מרובה על העומד אסור אף כנגד העומד דהא כיון שהפרוץ מרובה על העומד נתבטלה המחילה ולא שייך לענין שבת להתיר כנגד העומד וכן בשהפרלה יותר

מסורת הש"ס

ירושלמי עירובין פ"א ה"ח

מער"ת הערוך

אמר ר' בא בר ממל מיטרפליות כו' בערוך (ע' (טטפרלות) גרס אמר רבי אבא בר ממל טטפראות שבכרם אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף התקרה . ונראה שהן זיזין שהן עשויין כפנפירין וכנפים לקורות אחד מפח ואחד מפח . ועיד לשון מם שנים כיתרון טם בגדי . (כנפים) פרעות פנפירין וכנפים בלשון פרס . (ועי' בעפ"ש ערך טפף) שמביא נוסחת גירסת הירושלמי בעירובין (פ"א ה"ט) טטרפליות שבכרמים ובסוכה (פ"א ה"א עמוד ו') טיטרפליות שבכרכים (צריך לומר שבכרמים כלו' מבואות שבכרמים שפתוחות לארבע רוחות ויוצאין ובאין שמה לכל צד ופנה . (עי"ש ועי"ש ערך גונגא) :

מראה הפנים

ולא ס"ל כוותיה בעיקר היתר צורת הפתח לענין כלאים ומצינו כעין זה בכרבה מקומות בהלך הוא ז"ל בדרך הש"ס הזה במה דאינו מבורר להדיא איפכא בש"ס דילן דלא איתמר שהם הלכתא כוותי' דר"י בן נורי בהדיא ועוד דמשמע התם דר' יוחנן פליג וס"ל דכמחילת שבת דלא כך למחילת כלאים דלא ולע"ג דבעי לשנויי לדומיא דר"י הדר"י דלעיל וקאמר לעולם מן הצד וכו' אהאי שינויא לא סמיך דדיחויא בעלמא דלעולם אימא לך אידי ואידי וכו' וכן אף להא דקאמר אי אמרת בשלמא התם על גבן וכו' וא"כ הא משמע דעל גבן ס"ל לר' יוחנן דמהני פאה בכלאים כדאמר לעיל לענין כלאים התירו לו וכו' איכא למימר דכל זה איתמר אליב' דשיטת ר"י בן נורי בברייתא והכא מסיק דיחידאה הוא בענין זה :
אין תימר מלמעלן הא כ"ש מן הצד וכו' . והתם כדף הנזכר קא"ר חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ופירש"י ז"ל שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתו ולא על ראשיהן וכן דעת רוב המפרשים ז"ל וא"כ ודאי פליגא לסוגיא דהכא דמן הצד עדיפא ליה . ואף לפירוש הרמב"ם ז"ל דפי' מן הצד בקרן זוית כמבואר בדבריו בהל' שבת פ' י"ז קשה להשוות הסוגיות בזה למאי דמבואר מזכא וכן להא דקאמר הכא דצורת הפתח אינו מתיר אא"כ יש גפופין תחתיו לא שמענו לזה מהש"ס דילן ובענין חלוקי דינים דלוה"פ לענין שבת לדעתו ז"ל אין כאן מקומו וכן בענין דלקמן מסוכה ואם כה יאמר ה' לתני ולהקימני כבואי בעזרתו ובחסדיו המרובים לשם אבאר מעניינים הלו כיד ה' הטובה עלי . ודע דהתוס' שם ד"ה אלמא בעשר וכו' מפלפלין ומקשין אמאי גבי שיירא צריך ג' חבלים יעשו לוה"פ מד' רוחות וכו' והיא הכתא רב חגיי דהכא דביותר מעשר לא מהני ואין להאריך כאן באין מקומו :
נמצאת אומר לענין כלאים כל הפחות מג"ט וכו' . בתוספתא פ"ד נמצאת אומר ג' מ"ות במחיצות כל שהוא פחות מג' וכו' ומייתי לה בפ"ק דעירובין בסוגיא דפרוץ כעומד (בדף טז) והגירסא במתנית התם דגרים ומג' ועד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו וכו' . ואם היה פרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור וכך היא הגי' בתוספתא ומותיב מינה לרב פפא דסבירא ליה פרוץ כעומד מותר ומשני לה מאי מלו' וכו' וריבא לרב פפא דוקא וסיפא לאו דוקא ולרב הונא בריה דרב יהושע איפכא הי' וכו' עד דמסיק הלכתא כרב פפא והשתא מהאי ברייתא לפי הגי' דהכא מוכח בהדיא דלא כעינן בהדיא דכנגד העומד ש ה' העומד רבה ד' דהא קאמר ומג' ועד ד' אם העומד רבה על הפרוץ מותר וכשהפרלה היא ג' והעומד מרובה מג' מותר הוא ולע"ם שאין בעומד מקום אבוב וכדדייק ר' יוחנן ובעי למימר דמ"י מכאן הלי חלוקה כדקאמר לית כאן מג' ועד ד' וכו' כמבואר בפנים ורב הוא דמקיים לה וקאמר דמ"מ מכיון שהעומד רבה על הפרוץ מותר ואף שאין כאן בעומד רחב ד' והשתא לע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר"י מיהו הכא מתני' מסייעא ליה לרב דהא קתני אם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפרוץ

שנויי נוסחאות (סו"ד) שלמעלן לא אמר בכי"ר מלמעלן יאות א"ר חגיי ואין תימר מן הצד מלמעלה לא אמר .

פירוש מהרא"פ

חבלים לעשות מחילה לעלמא והא"ד שהפיאה מליל לענין שבת דיו בחבל לעשותו למעלה כמין פיאה אלא ודאי דלא מהני לענין שבת : **מלמעלן** מותחה הא דאמרת דלא מהני לשבת מלמעלה מותחה על גבי הקונדסים או מן הצד דצורת הפתח מהני עפי מלמעלה ממן הצד : **אין** תימר כו' כלומר למאי כ"מ אי איירי מלמעלן או מן הצד זה הוא כ"מ אי איירי מלמעלן ולא מהני כ"ש מן הצד דלא מהני אבל אי איירי מן הצד י"ל מלמעלה מהני והא דמהני יותר מלמעלן משום דקנה מכאן וקנה מכאן והפיאה על גבן הרי היא כצורת הפתח אבל מן הצד אינו צורת הפתח דהכי תניא בתוספתא דעירובין היו שם קנים דוקרנים ועשה להן פיאה מלמעלן הרי זו כצורת הפתח ומותר אפי' ביותר מעשר : **ה"ג** אין תימר מלמעלן כו' עוד כ"מ אם תאמר מלמעלן לא אמר רבי חגי כלום דמתיבי דיוק ר"ח ממתני' דלא מהני בשבת דא"כ שניא ליה בחד דמתני' מיירי מן הצד דומיא דבניים המתחונים ולכך צריך ג' לעשות מחילה משא"כ בפיאה דהיינו לקים איירי בי' מיירי מלמעלה עד כאן דברי רבי יאשיה דמבעיא ליה ומכאן ואילך סתמא דהש"ס היא : **מה** נפשך הש"ס הוא דהקשה על הבעיא הזאת דאמר דנ"מ דלא אמר רבי חגי כלום וגמס לא אמר כלום בהכי מת"כ קשה תסגי ליה בחד אי מהני מלמעלה הרי יש שם אחת מלמעלה

עמודי ירושלים

פ"ק דעירובין (סי' י"ג) שהביא הירושלמי הזה ופירשו דמיירי בבקעה ובבבלי מיירי בחצר ומבוי ובזה אינם סותרים הבבלי והירושלמי זה את זה . ועי' בק"כ שם דלהר"מ שאינו מחלק בין בקעה לחצר מיירי הירושלמי בפרוץ מרובה על העומד ודברי הס"מ תמוהים :

מהר"ם די לונזאנו

א"ל אדהי תנא . פירש זהו התנא או פי' זו היא הברייתא :

עמודי ירושלים תנינא

סוף סכך . הרא"פ פי' (*) ס"פ סכך היינו פסל היוצא מן הס כה ואין נראה דהא בסוכה לא קרי לפסל ס"ף סכך אלא ראשי פסל היוצאין מן הסוכה גם לפ"ז קשה לפרש הא דקאמר מה בין זה לזה והר"א בפירושו השמיט לפרש דברים אלו וזה גרס לו פירושו שפי' בסוף סכך גם מה שפי' בכל הם גיא אין מה לי גם ס גיא דהכא ובסוכה ס תרים פירושו ומה שפירשתי הוא עיקר : (עירי קרבן עירוב ן פ"א) : מג' ועד ד' וכו' . הרא"פ פי' (*) מג' ועד ד' אם העומד מרובה על הפרוץ מותר אף כנגד הפרוץ מד' ועד י' אסור כנגד הפרוץ וה"ה דהוה מצי לערבינהו כמו בסיפא לענין שבת ע"כ ותימא עליו דהא פי' במתני' דכלאים כפי' הרע"ב דמג' ועד ד' אם הפרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור א"כ לא מצי לערבינהו וכלפירשתי בסוכה : (עירי קרבן פ"א דסוכה) (*) פי' מהרא"פ נדפס לקמן בעמוד ב'

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פט"ז מהל' שבת הי"ח סמ"ג עשין דרבנן א טוש"ע או"ח סי' שסב ס"ה

יב
ב מיי' פ"ז מכלאים ה"א טוש"ע יו"ד סי' רצו כ"ב

יג
ג מיי' פ"ו שם ה"ב טוש"ע שם סעי' נ"א

יד
ד מיי' פ"ו שם ה"א ג טוש"ע שם סעי' נ"ב

מסורת הש"ס

עירובין טז :

עדיות פ"א מ"ג

לית כאן מג' ועד ארבעה. יש כאן פירצה ג' אין כאן מקום ד'. מתיב רבי מנא והתנינן [א] *מקיפין בקנים וקנה יש לו מקום. א"ל לא תתיביני פחות משלשה שכל הפחות משלשה כסתום הוא. רבי יוסי. בי ר' בון בשם רב מכל מקום מכיון שהעומד רבה על הפרוץ מותר:

הלכה ג מתני' הנוטע שורה של חמש גפנים בית שמאי אומרים כרם. ובית הלל אומרים אינו כרם [ב] עד שיהו שתי שורות. *לפיכך הזורע ארבע אמות שבכרם בית שמאי אומרים קידש שורה אחת [ג] ובית הלל אומרים קידש שתי שורות: **גמ'** *והוא שזרע כנגד האמצעי. זרע כנגד האמצעי [ד] על דעתיה דבית שמאי אוסר את כל השורה. על דעתיה דבית הלל אוסר שלש כנגד שלש. זרע כנגד הבניין שבאמצעי על דעתין דבית שמאי אוסר שתים מיכן ושתים מיכן. החמישית אי זו היא נאמר אם היו זרעי' קרובין לאחת מהן הרי אילו אסורו' ואם לאו הרי אילו מותרות. על דעתי' דבית הלל אסור ארבע כנגד שתים.

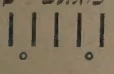
זרע

*) דף כ"ט ע"ג

פני משה

יותר משבע היא אין כאן מחילה ואפי' העומד מרובה על הפרוץ אסור: לית כאן מג' ועד ארבעה. כלומר חלוקה זו ברישא לענין כלאים ליתא היא ולא מלינן למיתנייה דהא קתני אם העומד רבה על הפרוץ מותר ואם כן אם הפרצה היא שלשה שלשה והעומד הוא יותר משלשה מותר ואע"פ שאין בעומד רחב ארבעה ואמאי הרי יש כאן פרצה שלשה ואין כאן מקום ד' להעומד ולא הוי מקום חשוב להתיר בכה"ג משום העומד מרובה על הפרוץ אלא ודאי דשמי מהברייתא להאי בבא מג' ועד ד': מתיב ר' מנא. על הא דאמר ר' חנניה בשם ר' יוחנן והתנינן בעירובין שם מקיפין המחילה בקנים וכי קנה יש לו מקום חשוב והלא פחות מארבעה הוא ואעפ"כ מותר להקיף בקנים: א"ל לא תתיבני פחות משלשה. אל תשיבני מהאי דמקיפין בקנים דהפרצה פחות משלשה היא דהא קתני התם בהדיא ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט וכל הפחות מג' כסתום הוא וכי קאמינא אנא על חלוקה דהאי ברייתא מג' ועד ד' דהפרצה שלשה היא ומן הדין הוא דבעינן שיהא העומד מקום חשוב וקתני להתירא בעומד מרובה בלבד: ר' יוסי בר בון בשם רב. ופליג אהא דרבי חנניה אלא דמ"מ דאע"פ שאין העומד מקום חשוב כיון שהוא רבה על הפרוץ מותר:

הלכה ה מתני' הנוטע שורה של חמש גפנים. משום דהשכחן דחמש גפנים כרם מיקרי כדתנן לקמן הנוטע שתים כנגד שתים וכו' להכי נקט חמש גפנים לאשמעינן אליבא דב"ש דסברי דהואיל ואיכא חמש אע"פ שנטען בשורה אחת הוו כרם וצריך להרחיק ממנה הזרע ד"א כדי עבודת הכרם: ובה"א אינו כרם. וא"צ להרחיק אלא ששה טפחים כדין גפן יחידית: עד שיהו שתי שורות. ובכל שורה ושורה ג' גפנים ולא פחות וכדאמרינן לעיל בהלכה ג': לפיכך הזורע ד"א. כלומר בתוך ד"א של עבודת הכרם: בש"א קידש שורה אחת. דכי אמרה התורה פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם שורה אחת הוא דמקדש ואוסר דמקריא כרם: ובה"א קידש שתי שורות. דאין נקרא כרם פחות משתי שורות להבואת הכרם דאמרה תורה דמקדש שתי שורות הוא: **גמ'** והוא בזורע כנגד האמצעי. הא דאמרינן דלב"ש מקדש שורה אחת ולב"ה שתים דוקא אם זרע נגד כל השורה החיצונה וכנגד האמצעי דקאמר היינו אף כנגד הגפנים האמצעים ולאפוקי אם לא זרע אלא כנגד התחלת השורה מכאן או מכאן דאינו אוסר אלא את שכנגדו כדלקמן: זרע כנגד האמצעי. כלומר אם לא זרע אלא כנגד שלש גפנים האמצעיים בלבד ולא כנגד הגפן שבקצה השורה שמכאן ומכאן: על דעתיה דב"ש אוסר את כל השורה. דכיון דשלש גפנים נמי שורה מיקריא והזרע הוא כנגד שלש האמצעיים אוסר ג"כ את הגפנים שבקצה השורה מכאן ומכאן: על דעתיה דב"ה. דאוסר שתי שורות ושלש גפנים שורה מיקריא אוסר שלש שבשורה הראשונה ושלש כנגדן שבשורה שניה ובכרם שיש בו כמה שורות מיירי: זרע כנגד הביניין שבאמצעי. כלומר לא כנגד הביניים האמצעי ממש דא"כ הוה קשיא דאם אוסר שתים שמכאן ושמכאן מכ"ש דאוסר החמישית והיא הגפן האמצעי דיותר קרובה היא לזרע שבין הביניים או לכל הפחות שוין הן ועוד דלגפן החמישית והיא האמצעית הזרע הוא משני הצדדים שלה ופשיטא דאסורה אלא דמיירי שזרע בין הביניים שבגפנים שמכאן ושמכאן ולהכי קרי להו שבאמצעי מפני שהביניים הן באמצע של שתי שתי גפנים כזה:

על דעתיה דב"ש. דס"ל דבעלמא אוסר כל השורה והכא מכיון דלא זרע כנגד הגפנים עצמן אלא כנגד הביניים שלהן אוסר השתים מכאן ושתים מכאן דכל זרע שבין הביניים תופס הגפן שבצדה מכאן והגפן שבצדה מכאן: חמישית אזו היא. כלומר דכך שאלה היא והחמישית שהיא גפן האמצעית שבשורה אזו היא וכלומר מה נאמר בה: נאמר. דכך הוא אם היו הזרעי' של הביניים שאמרנו קרובים לאחת מהן והיינו לגפן האחת שהיא בצד האמצעית שמכאן ושמכאן וכגון שאין הזרע ביניים ממש באמצע שמרחק אלא יותר קרוב להגפן שבצד האמצעי מלגפן החיצונה שבקצה השורה: הרי אלו אסורות. כלומר כל הגפנים שבשורה אסורות ואף האמצעית החמישית וטעמא דהואיל והזרעים של הביניים קרובים ביותר לצד הסמוך של האמצעית מכאן ומכאן תופסים גם להאמצעית ולאוסרה כמו הגפנים שבצדדים: ואם לאו הרי אלו מותרות. כלומר החמישי' שבהן מותרת: על דעתיה דב"ה. דס"ל אוסר ב' שורות והכא דהזרע ביניים הוא ואוסר הגפנים שבצדה מכאן ומכאן בהשורה הראשונה וכן אוסר הגפן שבשורה שנייה שהוא כנגד הזרע הביניים מכאן ומכאן והרי אסור ארבע כנגד שתים והיינו ד' גפנים בשור' הראשונ' ושתים בשורה השנייה שהן מכוונים כנגד זרע הביניים שבראשונ':

זרע

מראה הפנים

הפרצה אסור הא כנגד העומד מותר וא"כ משמע דכל היכא דהפרוץ מרובה אינו אסור אלא כנגד הפרוץ וכנגד העומד מותר ואע"פ שאין ברחבו ד' דהא סתמא קתני וכן אם העומד מרובה על הפרוץ דרישא דמתני' כל היכא דהעומד מרובה הוא מותר אף כנגד הפרוץ ואע"פ שאין בעומד רחב ד' והא דמשמע מהגי' דהתוספתא וכדמייתי לה התם דבעינן שיהא העומד רחב ד' כדאיתא שם וכדפירש"י ז"ל בשינויא דמשני משיקלא לרב פפא מאי מלוהו נכים ויזלא והכי משמע ברייתא וכו' מהא לאו דיוקא היא תדא דכל הני שנויי למאי דבעי לשנויי מעיקרא הן כי היכי דלא תותיב לי' לרב פפא מהאי ברייתא ומתרץ לה נמר הכי ונמר הכי כדאיתא אבל להמסקנא דפסיק הלכתא כרב פפא ואע"ג דאהותב מברייתא אחריתא דמייתי התם וקאמר הש"ס תיובתא והלכתא ומשני אין משום דדייקא מתני' כותיה דקתני התם ובלבד שלא יהו פרצות יותר על הבנין הא כבנין מותר וא"כ תו לא ילפינן מידי מהאי ברייתא דג' מדות דכמו דבפרוץ כעומד לא סמכינן אמאי דתני בברייתא משום דמתני' דייקא כרב פפא ואידחי ברייתא מקמי מתני' כן נימא אנן דבעינן שיהא העומד רחב ד' נמי לא סמכינן אברייתא דג' מדות משום דסתמא דמתני' דהכא דייקא דלא בעינן שיהא העומד רחב ד' לא בגוונא דהעומד מרובה דמותר הכל ולא בגוונא דהפרוץ מרובה דמיהא כנגד העומד מותר כדמוכח ממתני' וקתני סתמא דמשמע דכל היכא ובכל גווני אמרינן הכי ואף שאין בעומד רחב ד'. ועוד בר מן דין הא מוכרח הוא דלא ילפינן מידי מברייתא דג' מדות דהא מקשינן שם תו הרישא והסיפא אהדדי דרישא דקאמר פחות מג' מני רבנן הוא דאמרי פחות מג' אמרינן לבוד שלשה לא אימא סיפא כל שהוא ג' ומג' ועד ארבעה אתאן לרשב"ג דאמר פחות מד' לבוד ומתרץ אביי וקאמר מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן ומודו דכל למיברי כנגדו אי איכא מקום ד' חשיב ואי לא לא ורבא אמר מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג וכי קאמר לבוד הני מילי למעלה וכו' והשתא מדלא מוקי לה רבא להברייתא כאביי דהא טפי ניחא לן לאוקמה כרבנן מדמוקי לה כרשב"ג ודלא כהלכתא ע"כ דלא ס"ל לרבא להא דאביי דבעינן מקום ד' למיברי כנגדו ומתו"ה ניחא ליה טפי לאוקמי כרשב"ג ודלא כהלכתא משום דלא ס"ל כסברת אביי ושמעינן מכל בלין דרבא דהלכתא כותיה לגבי אביי לא ס"ל דבעינן שיהא העומד רחב ד' וברייתא דג' מדות כלא"ה דלא כהלכתא היא וכדדרינן למתני' דהכא דסתמא דייקא דבכל גווני לא בעינן שיהא העומד רחב ד' וכדאמרן ובזה נתברר לן פיסקא דהרמב"ם דסתם וכתב בדין הזה ולא הצריך שיהא בהעומד רחב ד' כמו שזכרנו מדבריו לעיל ד"ה ואם הפרוץ מרובה על העומד ע"ש:

והוא שזרע כנגד האמצעי. ענין ביאור הסוגיא מפורש היטב בפנים וקרוב לזה פי' הר"ש ז"ל אלא כמה דהבית גי' הספר בסוף הלכה שבית אזו היא שלישית שבראשונה שניה שבשלישית (ובדבריו כתוב שלישית איזו וכו' וזה לא איכפת לן מידי דהגפן השבית שנאמרה היא השלישית בשורה) ופי' שני' בשלישית לפי שבשלשה תונה השורות ממזרח למערב הויא לה שניה שבשלישית. וזה קשה דא"כ נימא בראשונה נמי הכי לפי פירושו והיותר נראה דשלישית בשניה גרסי' כמו שכתבתי בפנים ועל החלוקה שלפניה קאי דהא הוא דאסרו ששה גפנים שבשתי השורות משא"כ בחלוקה זו דלא אסרי אלא יוצא זנב א' מכאן ולא הוו אלא חמשה גפנים וזה מבואר. והרא"ש ז"ל פי' בהמשנה בדרך רחוקה הרבה וכתב והר"ש הביא ירושלמי והפי' שפירשו אינו מובן ויש לפרשו יפה לפי מה שפירשתי והמשכיל יבין עכ"ד וכבר בארתי כל הסוגיא בפנים בביאור היטב ועל דרך שהוא קרוב ובמילתא בטעמא ואין להאריך יותר בזה ונבאר מה שלמדין אנו לדינא מסוגיא זו הא דמשמע מהסוגיא דשתים כנגד שתים וא' יוצאת זנב דתנן היינו ג' בשורה א' ובשורה הב' שתים והן כנגד השתים שבשלש והשלישית שבשורה הא' היא הנקרא' יוצאת זנב וזהו כפירש"י ז"ל בפ' עגלה ערופה (דף מ"ג) והכי מוכח הסוגיא כאן וכן כל הסוגיא דהלכה דלקמן וכן הסוגיא דריש הפרק דלקמן דאי אתה יכול לפרשו יוצאת זנב כ"א בדרך הזה לפי משמעות הסוגיות והרמב"ם ז"ל שכתב בפירושו במתני' דלקמן וכן בחיבורו בפ"ז בדרך אחר דיוצאת זנב הוא כנגד הביניים של השתים כנגד שתים וכנוטע ג' בשורה זו ושתים כנגדן בשורה שניה קרא לזה אחת בינתים ואינו כרם וזהו נגד משמעות הסוגיות ואפשר דלא בא למעט אלא אם נטע השתים כנגד הגפנים הקצוות של השלשה ולזה הוא נקרא בינתים כדכתב בפירושו שהתיכונית היא בין השתים מאותן ד' גפנים אבל לא אם השתים הן נטועין כנגד השתים והתיכוני' יוצאת זנב בהשורה וכך נראה מפירושו ומ"מ ה"ה לו לבאר זה בחיבורו ביותר ועיין מזה בדיבור דלקמן. והכ' מה שנראה לכאורה מסוגיא דאין הזרע אוסר אלא בנגדו ממש דכך אמרו והוא בזורע כנגד וכו' על דעתיה דב"ה אוסר ג' כנגד ג' וכו' ומשמע דהגפנים שבצדדין אינן נאסרין כלל ואפי' הן בתוך ד"א של הזרע והרמב"ם בפ"ו בהלכה ג' כתב בזורע תוך לכרם וסמוך לו ה"ז מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע באורך כל הזרע ויתר ארבעה אמות חוץ לזרע וכו' והיינו גם מהצדדין מה שהוא נד"א של הזרע והראב"ד ז"ל כתב על זה אף זו אין לו שורש ויותר היה לו לומר דהוא נגד סוגיא דגמרא וכדמשמע לכאורה מהסוגיא ומה שנוכל ליישב זה לפי דעת הרמב"ם דסבר דהוא ז"ל פי' דהא דאמרו לב"ה אוסר ג' כנגד ג' לאו לאפוקי הגפנים שבשורה הראשונה הסמוכין להזרע מן הצדדין אלא דבא לפרש דלב"ה דקאמרי מקדש שתי שורות א"כ אוסר גם הג' שבשורה השניה ולא איירי הכא בהסמוכין מהצדדין והקרובין בתוך ד"א ויש קצת סמך לפי' זה מדקאמר לב"ש דהחמישית אם היו זרעים קרובין לאחת מהן הרי אלו אסורות ומשמע דהכי' לב"ש דמקילי קאמר דס"ל לאסור להבינתיים הקרובין ומכ"ש לב"ה דמחמירי טפי דנאסרו הקרובין בתוך ד"א להזרע ועוד דכמו דאמרינן דהד"א שבכרם מקדשין לכל רוח

ורוח

פירוש מהרא"פ

ואי מסני מן הצד הרי יש שם מן הצד ג"כ ותשני ליה מתני' כחד דאכתי לא אסיק רבי יאשיה דאי איירי מלמעלן דר"ל דה"ל כמין צורת הפתח ולמעלן על גבן ממש קאמר אבל אי עשאן בראש הקנה מן הצד אינו צורת הפתח: **תפתר** הא בעיא דרבי יאשיה בעביין כמין זוקרין וסתם זוקרין נעשית הפיאה למעלה לצ"ה והכי הכי בברייתא שהביאותי לעיל והטעם דצריכין זוקרין כדי שיוכל לשקען בארץ שיכולין לקבל דלת וצריכים להיות חזקים ובריאים והכי איתא בפ"ק דעירובין ואין לקשות אכתי יעשה אבל אחת ע"י זוקרים אה"נ והתנא אשמועינן היכי דלית ליה זוקרין יעשה כו' ובסוכה הגירסא אינו כן ולפי גירסת הש"ס זה פירשתי: **לגובה** אפי' עד מאה אמה אפילו נתן הקליעה בקנים גובהן מאה אמה מגיל: **לא** תהא פיאה גדולה יותר מן הקורה דכי נתן הקורה למעלה מך' אמה ימעט: **פיאה** אינה מגלת מרוח אחת אלא א"כ שהתא מגופפת מד' רוחותיה דאיכא היכרא עוכה מא"כ קורה מרוח אחת מהני ואי נתנה למעלה מך' אין היכרא כלל מגופפת לבין סתימה כמו מגפת החביות ור"ל כשעשה הפיאה מד' רוחות הוא דמהני משום פיאה אבל מרוח אחת לא מהני פיאה: **טישרפלויות** הפלין שבכרמים היוצאים חוץ למחיצה הע"ג שבתוך הכרם מותר לטלטל הואיל ויש מחיצות לכרם אפ"ה השלין היוצאין אסור לטלטל תחתיהן: **פסטליות** פיצולין של קנים הם: **ישיציל** בזוכה מגוב דופן: **סוף** שכך פשל יוצא מן השכך אינו נידון כשכך הואיל והוא יוצא לאחורי הסוכה ולא נעשה השכך רק לסוכה שלפנים: **כל** אילין מיליית כל אלו הדברים הנאמרין בהלכה כאן לענין פילפול ומשא ומתן בהלכה אבל לסוכות הלכה למעשה אסור לסירות מכאן שהרי סוכה קל מסבת הש"ס לא מהני זמורה לענין דופן לסוכה לענין שבת ליהוי מחיצה לטלטל כ"ש דלא מהני דא"כ דהוי מחיצה נעשית רשות היחיד והזורק מרה"י לתוכה מותר וגבי שבת איכא איסור סקילה [לא כ"ש דלא ליהוי מחיצה בזמורה: **מאן** סנא פיאה מגלת לא ר"י בן טורי דהכי תנינן בהמו בפ"ק דעירובין והלא לא מתיר בשבת פיאה דהכי משמע עליה יעשה אבל פיאה לא והיאך פליגי עליה הני אמוראים ומתירים אפי' בשבת [צ"ל מדאמר כזה כן מחילת שבת משמע דיליף שבת מכלאים א"כ ה"ה פיאה מותרת בשבת וקשיא אדרבי אבהו]: **אדהי** תנא כלומר אידתי התנא ולא קיי"ל כוותיה לענין שבת: **נמצאת** כו' ברייתא היא: **מג'** ועד ד' אם הפרצה מג' ועד ד' העומד רבה על הפרוץ מותר אף כנגד הפרוץ: **אסור** כנגד הפרוץ [פירושו שכן נראה מתה דאמר לעיל גבי פסין עשה פסין נגד הגפנים ואין בעומד ד' והפרוץ רבה על העומד פשיטא נגד העומד מותר]: **מותר** אף כנגד הפרוץ וה"ה דהוה מצי לערבינהו כמו בסיפא לענין שבת [וכן ערבינהו הר"ש ז"ל ומוקי לה בעמוד ד' טפחים ואפשר דברייתא מיירי בפחות מד' בשבת דלעיל ולהכי מחלקת ביניהם דהתם אפילו כנגד העומד אסור וקלא משמע כן פרוץ מרובה על העומד בשהי הפרוץ פחות מד' היה]: **אע"ג** שעומד רבה על הפרוץ אסור אף כנגד העומד: **לית** כאן מג' ועד ד' שמי מכאן מג' ועד ד' דלפ"ז משמע הא דקתני אם העומד רבה על הפרוץ מותר היינו אפי' לא יהיה העומד ד' וזה אינו דכל היכי שהפרצה ג' דלא הוה כלבוד אינו מותר בעומד מרובה אלא א"כ יהיה העומד ד' טפחים אבל בצליר מזה לא והכי איתא בברייתא בפ"ק דעירובין: **יש** כאן פירצה ג' ואין כאן מקום ד' ואיך יהיה מותר אלא שמי מכאן מג' ועד ד': (ע"כ שייך לדף כ"א): **מקיפין** בקנים וקנה יש לו מקום

בתמיה

זרע כנגד קרן הזוית. על דעתיה דבית שמאי אי זו (שדה)[שורה]אסור זו וזו. על דעתיה דב"ה אסור שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב מכאן ואחת יוצא זנב מכאן. זרע כנגד הבינייו שבקרן הזוית על דעתיה דב"ש אוסר את כל השורה. על דעתיה דב"ה אוסר שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב מיכן. שישית אי זו היא. שלישית שבראשונה שנייה שבשלישית:

הלכה ד מתני' [א] הנוטע שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב הרי זה כרם. שתים כנגד שתים ואחת בינתיים או שתים כנגד שתים ואח' באמצע אינו כרם עד שיהו שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב:

גמ' רבי חייה בר בא בשם רבי חייא בר יוסף °ארץ כנען לגבולותיה. גבולות שבדו להם הכנעניים. רבי אימי בעי ולמידין מן הכנעניים. שמואל אמר *במורד לכסן. רבי יוסי בר זמינא בשם רבי יוחנן את רואה כילו אחת נטועה כאן: רבי יונה בעי נטע שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב. את רואה כילו אחרת נטועה כאן ואחרת נטועה כאן. נטע שלש כנגד שלש ואחת מכוונת כנגד האמצעי את רואה כילו אחרת נטועה כאן לעשותו כרם גדול. לא כן את אמר אין זנב לכרם גדול בשעה שהוא גדול. מהו ליתן זנב לכרם קטן ולעשותו גדול:

הלכה ה מתני' [ב] הנוטע שורה אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חבירו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע וגדר

במדבר ל"ד

זרע כנגד קרן הזוית. שבהכרם ועל דעתיה דב"ש איזו שורה אסורה שבלד זה או שבלד זה וקאמר זו וזו דמכיון דהזרע בקרן זוית הוא תופס את השורה שבלד זה ושבלד זה דכל קרן זוית נמשך לשתי הרוחות מכאן ומכאן: ע"ד דב"ה אוסר שתים כנגד שתים וא' יולא זנב מכאן וא' יולא זנב מכאן. שהרי לב"ה אוסר מה דנקרא כרם תורה אור אליבייהו והיינו שתי שורות של שלש שלש גפנים דפחות מג' גפנים אינה נקראת שורה ואשכחן דשתים כנגד שתים וא' יולא זנב ג"כ נקרא כרם כדתנן במתני' דלקמן. ואם הזרע הוא כנגד אמלע השורה הוא אוסר שלש כנגד שלש שהן שתי שורות והכא שהזרע הוא נגד קרן הזוית א"כ בדין הוא שיאסר שתים משורה הראשונה ושתים משורה השניה הסמוכין לו והן שתים כנגד שתים ועוד לריך שיאסור א' יולא זנב מאלו השורות בענין דאע"ג דא' יולא זנב משורה האחת בלבד סגי שיהא נקרא כרם והוי כאלו כרם של שתי שורות של שלש שלש הכא אי אפשר בא' יולא זנב משורה האחת בלבד דמאי חזית לאסור היולא זנב משורה זו יותר מהיולא זנב שבשורה שבלדה שהרי הזרע הוא בקרן זוית ותופס האיסור בשורה זו כמו בשורה זו לפיכך אי אפשר בענין אחר אלא ביולא זנב משורה הראשונה ועוד ביולא זנב משורה השניה והיינו כמי שלש גפנים הראשונים של שורה ראשונה ושלש גפנים הראשונים של שורה שנייה והא דלא קאמר אוסר שלש שבזו ושלש שבזו משום דהואיל והזרע הוא כנגד הקרן הזוית לא אתיכן הכא אלא בתורת שתים כנגד שתים וא' יולא זנב שגם כן נקרא כרם אבל משום דלא נוכל לומר דבאחד יולא זנב מהאחת בלבד סגי כדאמרן הלכך קאמר בהאי לישנא דלריך עוד אחד יולא זנב גם מכאן וזהו השלישית שבשורה זו והשלישית שבשורה שבלדה דכל אחת ואחת נקראת יולא זנב להשתים כנגד שתים כזה ° ° ° ° דהג' שבשורה האחד הוי יולא זנב לשתים כנגד שתים וכן ° ° תקח עוד להג' שבשורה השניה והוי ג"כ יולא זנב לשתים כנגד שתים דהיינו הך ובין הכל אוסר ששה גפנים הראשונים שבשתי השורות: זרע כנגד הביניים שבקרן זוית. בין הגפן של קרן זוית ובין הגפן שבלדו וא"כ לב"ש פשוט הוא דאוסר כל אותה השורה של מקום הזרע אם הוא ברוח זה אוסר השורה שבהרוח ואם הוא בין הביניים של הרוח שבלדו אוסר השורה שבאותו הרוח: ע"ד דב"ה. אינו אוסר כאן אלא שתים כנגד שתים וא' יולא זנב מכאן בלבד והיינו השלישית מהשורה הסמוכה להרוח שהזרע בתוכו אם הוא ברוח של השורה הראשונה אוסר עד השלישית שבשורה הראשונה. והשתים שבשורה השניה שהן שתים כנגד שתים ואחת יולאת זנב ואם הזרע הוא בין הביניים של הקרן הזוית בהרוח שבלדו אוסר עד השלישית שבשורה שנייה מפני שהשניה מתחלת באותו הרוח שהזרע בו ואוסר השתים שבשורה הראשונה והן ג"כ שתים כנגד שתים וא' יולא זנב: ששית איזו היא שלישית שבראשונה שלישית שבשנייה. כל"ל ולפי מ"ש בספרים שניה שבשלישית קשה שלישית מאן דכר שמה והלא אף למאי דמחמרי ב"ה לא מחמירי אלא לאסור בשתי שורות ולא יותר אלא ודאי שלישית שבשנייה גרסי' ועל חלוקה שלפניה קאי דאלו בחלוקה זו שהזרע בין הביניים שבקרן זוית אינו אוסר אלא חמש גפנים ובחלוקה שלפניה היכא דהזרע כנגד הקרן זוית שאמרנו דאוסר שתים כנגד שתים וא'

יולא זנב מכאן וא' יולא זנב מכאן שהן ששה גפנים ועלה הוא דקאמר ששית איזו הוא כלומר ומה היא והיכן היא הששית שהוספת לאסור בכה"ג וקאמר היא השלישית שבראשונה וכן השלישית שבשניה דכאו"א הוי יולא זנב להשתים כנגד שתים כדפרישית והא קמ"ל דבכה"ג שמשורה אחת הן שתים ומשורה שכנגדה הן שלש דזה נקרא שתים כנגד שתים וא' יולא זנב כדתנינן במתני' דלקמן:

הלכה ו מתני' הנוטע שתים כנגד שתים וא' יולא זנב. כמו שאמרנו בהלכה דלעיל שלש גפנים נטועים בשורה אחת ושתים בשורה שנייה כנגד שתים מהשלש: ואחת בינתים. שהשתים כנגד שתים והחמישית כנגד אוירן: ואחת באמלע. כגון ד' גפנים לארבע רוחות וגפן אחת נטועה באמלע:

גמ' לגבולותיה. מיותר הוא דהא מפרש בתר הכי הגבולים וכתיב לבסוף זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב אלא דבא לסמוך כאן לגבולותיה לכנען למידרש לגבולות שבדו להם הכנעניים וכגון בכרם דמתני' דכך היו נוהגים ליטע כרמיהם ואתה הולך אחר הגבולים שגבלו דזהו נקרא כרם: ולמדין מן הכנעניים. בתמיה וכי אנן למדין אנחנו לדינא מהו נקרא כרם: שמואל אמר במורד לוכסן. כלומר דשמואל מפרש טעמא דמתני' דמשום הכי הוא לפי שלפעמים יש מקום מדרון אלל הגפנים באלכסון ואי אפשר לנטוע הכל זו אלל זו בשוה ונוטע אחת במקום המדרון והיא היולאת זנב ולפיכך אמרו דנקרא כרם: את רואה כאלו אחת נטועה כאן. ר' יוחנן מפרש דהיינו טעמא לפי שאני אומר דאתה רואה כאילו עוד אחת נטועה כאן בשורה שכנגדה כנגד היולא זנב והוי ככרם של שתי שורות משלש שלש: נטע שתים כנגד שתים וא' יולא זנב. ועוד נטע בלדו שתים כנגד שתים וא' יולא זנב אם אנחנו אומרים גם בכי האי גוונא שאתה רואה כאלו עוד אחרת נטועה כאן אלל השורה של השתים וכן כאילו אחרת נטועה כאן אלל השורה של השתים שבלדה וכ"מ לעשותו כרם אחת כאלו הן כולן נטועות משלש שלש והוי ליה כרם גדול וכעין הבעיא השניה שלאחריה: נטע. וכן אם נטע שתי שורות של שלש שלש גפנים דנקרא כרם קטן כדאמרינן לעיל בהל"ג ונטע עוד אחת מכוונת כנגד האמלעי שבשורה האחת אי אמרינן דאת רואה כאילו אחרת נטועה כאן בלדה של האחת מכוונת מכאן ומכאן והרי כאן כשלש שורות ולעשותו כרם גדול דכל שיש בו ג' שורות כבר נקרא כרם גדול: לא כן את אמר אין זנב לכרם גדול. והא אמרינן לעיל שם דאין שייך תורת זנב לכרם גדול והיאך אתה רוצה לומר דמחמת זה אתה עושה אותו לכרם גדול ומשני דהא לא קשיא דבשעה שהוא כבר כרם גדול בהא הוא דאמרינן דאין תורת יולא זנב לי' למיחשביה בהדי הכרם וכי קא מיבעיא לן הכא מהו ליתן זנב לכרם קטן כדי לעשותו עכשיו כרם גדול וכדאמרן וג"מ דאילו לכרם קטן אין לו דין מחול הכרם כדאמרינן לעיל. ולכרם גדול של שלש שורות יש לו דין מחול ולא איפשטו הנך בעיות:

הלכה ז מתני' הנוטע שורה אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חבירו. כלומר ויש שורה אחת בתוך של חבירו סמוכה לה וכנגדה: ודרך הרבים באמלע. וכגון שדרך הרבים הזה אינו רחב ח' אמות דאלו יש שמנה אמות בין השורות לא הוי כרם ומותר להביא זרע

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ז מכלאים ה"ז טוש"ע יו"ד סי' רצו סל"ז
טז
ב מיי' שם ה"ב טוש"ע שם סל"ט

גיר' הרא"ש במודד

מראה הפנים

ורוח להזרע הסמוך כך הוא בהזרע שזרע בסמוך להכרם שמקדש ד"א לכל רוח ורוח וזהו מה שאפשר לומר לדעתו ז"ל:

ולמדין מן הכנענים. הכא דתי לה בפשיטות דאין למדין מהן. ומיהו בב"ם דילן במעתתא דעלוגה בפ' ר"ע (דף פה) משמע דלמדין מהן כדכרים התם לא הסיג גבול וגו' גבול שגבלו ראשונים לא תסיג וכדמפרש התם על אמוריים והחוים שהיו בקיאים בענין זה ומזה יש לומר דפירושא דשתים כנגד שתים וא' יולא זנב הליא בפלוגתא זו דסיעתא דהאי ש"ס סובר דאין למדין מהן והלכך בעינן טעמא אמאי מחשבינן ליה לכרם ומפרש רבי יוחנן דהיינו טעמו דאת רואה כאילו אחת נטועה כאן וכלומר כנגד היולא זנב כבו זה זו רואין כאילו נטועה גם בהשורה של שתים כנגד והוי ליה ככרם של ג' ג' גפנים כדפרישית בפנים ו"כ ע"כ אי אתה יכול לפרש להג' שיולאת זנב אלא א"כ עומד ... כמו שהיו נוהגין כפי שכתב הרמב"ם כזה וזהו טעמו דלא סמיך אסוגיא דהכא כפי' ... שתים כנגד שתים וכו' וכעין זה כתב התי"ט בשמע מפי זקן אחד בע"ש לורה של הרמב"ם באה יולאת זנב כן הן כל הכרמים שבארץ ישראל:

רבי יונה בעי וכו'. הכא לא איפשטו הני בעיי ובריש פרק דלקמן קאמר הדא פשטה שאלתי' דר' יוסי בר זמינא בשם ר' יוחנן וכמה דפרישית שם דהאי בעיי דר' יונה קאי דר' יוסי בר זמינא דקאמר להאי טעמא בשם ר' יוחנן איהו גופי' קאמר לה דלפי הך טעמא בעי ר' יונה אם נטע שתים כנגד שתים וכו' כמבואר שם:

כמה

פירוש מהרא"פ

בתמיה דשתם קנה אינו כתב ד' וכיון דכל סיבי דלא סוה ד' לא חשיב מקום א"כ הקנים כמאן דליתי דמי: **לא** תוחביניה לא הקבי גו מפחות מג' דבקנים מיירי שכל קנה מחבירו פחות מג' וכל פחות מג' כלבוד ובסתום דמי וה"ל כמחילת קנים מבא"כ פרלה ג': **מכל** מקום פליג על רבי יוחנן וס"ל כיון דהעימד רבה על הפרון אע"ג באין כאן מקום ד' מותר: **מתני':** **ב"ש** א' מרים כרם קידש שורה אחת ולריך הרחיק ממנו ד"א כדי עבודת הכרם: **אינו** כרם עד שיהא שתי שורות וא"ל להרחיק אלא ו"ע כגפן יחידית: **הזורע** ד"א כלומר בתוך ד"א של עבודת הכרם: **קידש** שורה אחת מלבון פן תקדש דשורה א' מקרי כרם: **שתי** רוחות דאין כרם פחות משתי שורות וכתיב פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם משמע שקידשה תבואת הכרם היינו שתי שורות הן דאין כרם פחות משתי שורות: **גמרא:** **והוא** שזרע כנגד האמלעי הוא דאוסר לתר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והכל מפרש והולך: **ה"ג** אוסר את כל השורה וכגון שיש בכרם ה' שורות של ה' ה' גפנים ואי זרע למזרח נגד האמלעי לב"ש אוסר כל ה' גפנים של לד מזרח ולב"ה אינו אוסר רק ג' מאותו לד ומג' הסמוכה לה ג' והיינו ג' נגד ג' [וכל זה דוקא נגד ג' האמלעים והן בג"ד כנגד בג"ד]: **זרע** נגד הבינין נגד האויר שבין שורה לשורה והוא בגפן האמלעי או באויר שמלד השני של אותו גפן או באויר ... לב"ש אוסר שתים מכאן מלד זרע במכאן ושתים מלד השני של זרע: **החמישית** איזה היא שהרי אין פחות מה' גפנים ואיזה יסוד הגפן החמישית: **נאמר** אם היו הזרעים קרובים לאחד מהן בהכי א"א לגמלם ואי זה הקרוב לזרע קא אותם לבד שתים מכאן ושתים מכאן והיא כל השורה האילונה: **ואם** אין הזרע קרוב לאחד מן הצדדים יותר מלד השני החמישית מיתרת ואינו אוסר רק ד' אע"ג דלא הוה כרם: **לב"ה** אוסר ד' גפנים בשורה האילונה כמו לב"ב ושתים משורה שאללה כנגד אותן ד' [וכן אי ב"ב אם יהיה הזרע באויר בשורה המזרח בין ב"ג ואם יהיה באו ר בין ג"ד אז קא ג"ד משורה השניה]: (ע"כ לד' כא ע"ב): **זרע** כנגד קרן זוית נגד גפן שבקרן מזרחית דרומית היזה שורה נאסר לב"ש או שורה מזרחית או שורה דרומית שקרן זוית משמשת ב' רוחות ע"ש שתיהן אסיר: **לב"ה** אוסר שתים נגד שתים כו' וכן ו' גפן סגפן שבקרן זוית וב' גפנים שאללו למזרח וב' גפנים מלדו השני שאללו לדרום וגפן א' שאללו שהוא השני שבשורה שנייה ה"ל ב' נגד ב' ובכל לד א' יולא זנב: **זרע** נגד הבינין נגד האויר שבקרן זוית כגון שזרע בקרן מזרחית דרומית בין גפן לגפן והיינו בין הגפן שבקרן לבין הגפן שאלל הקרן והיא השנייה לגפן בקרן שבלד מזרח לב"ש אוסר כל השורה של לד מזרח לב"ה אוסר שתים נגד שתים והיינו שתים בבעיים המזרחית ושתים כנגדן בשורה השנייה הסמוכה לה [וכן ב"ב א"ב מדרום לצפון כי' מאותה לד שתים ממזרח למערב אחד היא הקרן ואחד שאללה למערב ואינה אותם אחד שלקחת ללד לפון אלא הכל בשורה הסילונה של לד דרום קח ב"כ] ואחת יולאת רצלון והיינו גפן שלישי בשורה המזרחית: **ששית** אינו היא

מהר"מ יפ"ם ואחת יוצא זנב מכן ששית אי א היא נכתב בצידו גירסת הר"ש שמביא הירושלמי הלזו הוא שלישית וע"ש:

עין משפט
נר מצוה

יז
א מיי׳ פ״ה מכלאים ה״ח טוש״ע יו״ד סי׳ רצו ס״ד
יח
ב מיי׳ פ״ז שם ה״ב ג טוש״ע שם סל״ב
יט
ג מיי׳ שם ה״ד סמ״ג לאוין רפ טוש״ע שם סל״ד
כ
ד מיי׳ שם ה״ב. וכס״מ

גליון
הש״ס
וציון
ירושלים

[ה]תוכו שמונה חולה לו ט״ז. ע׳ בתוס׳ יו״ט כאן. ולפמ״ש המפרש כאן אין ראי׳. וע׳ בקול רמז מזה גם כן ראיית התוי״ט. וע׳ ברא״ש בפירושו לכלאי׳ בסוף הפ׳ פ״ה מ״ה ודוק. וע׳ בבית דוד שהאריך גם כן בזה:

זרע ביניהן כדאמרינן בסוף פרקין: הרי אלו מצטרפות. להיות כרם ומסיק בגמ׳ דאפי׳ לר״ש דס״ל דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו הכא מודה דכיון דאיכא שלו ושל חבירו מצטרפין הן לאסור הזרעים: אם ערסן מלמעלן. שהעלה ראשי הגפנים על גבי הגדר ומתערבין הן אותם שבצד הגדר מזה עם אותם שבצד זה וערסן מלשון איזהו עריס דלקמן רפ״ו ואין הלכה כר׳ יהודה:

גמ׳ לית הדא פליגא על ר״ש. לימא מתני׳ דלא כר״ש דס״ל לקמן בפ״ז אין אדם מקדש דבר שאינו שלו גבי המסכך את גפנו על תבואתו של חבירו: תמן. שאני דהאיסור כולו שלו הוא ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו אבל הכא שורה גפנים שלו עם שורה של חבירו הן שמצטרפין לאסור את האמצעי כלומר דבר האמצעי והוא הזרע בזורע ביניהן או סמוך להשתי שורות בתוך ד״א: ר׳ מנא לא אמר כן. כלומר לא כר׳ אחי דהוה קשיא ליה מהאי דר״ש דלקמן בפ״ז כדאמרן משום דהאי דמתני׳ לא דמיא כלל לההך דמסכך גפנו על גבי של חבירו אלא דהכי הוה קשיא ליה דלא כן א״ר שמואל בשם ר״ז לעיל בפ״ב בהל״ז על הא דתנינן לר״ש במתני׳ שם דס״ל אחד זרע פשתן ואחד כל המינין מותר לסמוך בצד שדה חבירו וקאמר עלה ר״ז דר״ש כדעתיה דכמה דס״ל לקמן דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו כן הוא אומר אין אדם חובש דבר שאינו שלו. כלומר שאינו אוסר על חבירו משום חובש ומקיים כלאים וקס״ד דר׳ מנא דהואיל דמדמי לה דינא דהתם לדינא דהמסכך גפנו א״כ ה״ה כמי דינא דמתני׳ דזה נוטע בתחלה שורה שלו אצל שורה של חבירו כמו דהתם דסומך הזרעים עכשיו אצל שדה חבירו ולר״ש דמתיר שם מותר נמי הכא והלכך מייתי לה ר׳ מנא להך דלעיל: תמן. ומשני הש״ס דאפ״ה לא דמי דתמן האיסור הוא בא משלו לחוד ואין אדם וכו׳ אבל הכא האיסור שלו והאיסור של חבירו מצטרפין הן לאסור את זרע האמצעי:

הלכה ח מתני׳ הנוטע שתי שורות. בין שיש בכל שורה שלש גפנים או יותר ואין בין השורות שמנה אמות לא יביא זרע לשם דשתי שורות הוו כרם אבל יש ביניהם שמנה אמות חוץ ממקום הגפנים כדאמר בגמ׳ הרי הן כגפן יחידית ומרחיק ששה טפחים משורה זו וכן משורה זו וזורע את הששה אמות שבאמצע: היו שלש אם אין וכו׳. קסבר האי תנא דבג׳ שורות הוי כרם נידון המקום שבין השורות כדין קרחת הכרם שהוא ט״ז אמה ובהא הוא דפליג עם ראב״י דלהאי תנא דוקא בנטע בתחלה כך והן ג׳ שורות אבל אם חרבה שורה האמצעית לא בעינן ביניהן שיעור קרחת הכרם מכיון דלא נשתייר כ״א שתי שורות ודין קרחת הכרם דריש פרקין היינו בכרם שיש בו ארבעה

ותמשה שורות דכי חרבה האמצעית אכתי נשאר שלש שורות או יותר ורחב״י ס״ל דאפי׳ חרבה שורה האמצעית מאחר שהיה לו דין כרם של שלש שורות אף עתה צריך הרחק ט״ז אמה: שאלו מתחלה נטען. כלומר שאם לא הגיעו מעולם לכלל שלש שורות ולא היה נוטען מתחלה אלא שתי שורות היו מותר בשמנה אמות כדאמרינן ברישא עכשיו שנטען שלש הלכך אע״פ שחרבה האמצעית ולא נשתייר אלא שתי שורות הרי הוא ככרם שחרב באמצע וצריך הרחק ט״ז אמה ואין הלכה לא כת״ק ולא כראב״י בדין שלש שורות אלא כדאמרינן בסוף פרקין דלעולם אם נטע השורות רחוקות זו מזו שמנה אמות מותר להביא זרע ביניהן בהרחק ששה טפחים בלבד ובין שנטע שתי שורות ובין שלש שורות או יותר לעולם הדין כך ובענין חרבה האמצעית בזה הדין כדאמרי׳ ריש פרקין דבשלש שורות דהוא כרם גדול יש לו דין קרחת הכרם אבל בכרם קטן שאין בו אלא שתי שורות לא שייך דין קרחת הכרם דהא בעינן שישתיירו מיהת גפנים מכאן ומכאן כדאמרי׳ לעיל:

גמ׳ שמנה אמות שאמרו בין שתי השורות חוץ ממקום כרתין. כלומר חוץ ממקום הגפנים בעצמן והן נקראין כרתין כדלעיל בהל״ג ועל שם שכורתין אותן ומניחין העקרין שיתעבו ויתגדלו ביותר וקמ״ל דאין מקום הגפנים בחשבון ח׳ אמות: כמה דתימר וכו׳. בעיא היא אי אמרינן דכמו דשמנה אמות שבין שתי השורות צריך שיהיו חוץ ממקום הגפנים כן נימא ודכוותה ארבע אמות שאמרו שצריך להרחיק מן הכרם יהיו חוץ ממקום גפנים ואי תימא דהה״נ א״כ לישמעינן דכל ד״א שאמרו בכרם הן חוץ ממקום הגפנים וממילא ידעינן דבשמנה שבין שתי השורות הדין כן: א״ר אלעזר. דלא היא אלא דהחמירו בתוכו יותר מחולה לו דמכיון שבין שתי שורות יש כאן איסור מכאן ומכאן הלכך בעינן שיהו הח׳ אמות חוץ ממקום הגפנים אבל בד״א שמרחיקין מן הכרם הן בחולה לו ואין כאן איסור אלא מצד אחד של הגפנים לא החמירו בו ומקום הגפנים בחשבון של ד״א הן: עד דהנא תמן. בעוד שהייתי בבבל קיימנתה. וכלומר דעל הא דקאמר החמירו תוכו יותר מחולה לו קאי והייתי מקיים ומפרש דלאו כללא היא בכל מקום אלא דמצינו דלפעמים מחמירין בחולה לו יותר מתוכו כדמסיים ואזיל: תוכו שמנה חולה לו שש עשרה אמה. והיינו במחול הכרם לב״ש דס״ל דבין כרם לגדר בעי הרחק ט״ז אמה כדאמרינן לעיל ובבין שתי השורות סגי בח׳ אמות דלא אשכחן דב״ש פליגי בזה וא״כ קיל תוכו יותר מחולה לו להכרם שלא יביא זרע בין הכרם להגדר עד שיהא שם ט״ז אמה וה״ה לב״ה חמיר בכה״ג בחולה לו שהוא י״ב אמה ותוכו בין השורות הוא בח׳ אמות אלא דהואיל לב״ש החומרא היא ביותר

וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים הרי אלו מצטרפין. גבוה מעשרה טפחים אינן מצטרפות. רבי יהודה אומר אם ערסן מלמעלה הרי אילו מצטרפות: גמ׳ רבי אחא בעי לית הדא פליגא על רבי שמעון *דרבי שמעון אמר [א] אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. תמן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ברם הכא שלו ושל חבירו מצטרפין לאסור את האמצעי. רבי מנא לא אמר כן א״א לא כן אמר ר׳ שמואל בשם ר׳ זעירא רבי שמעון כדעתיה כמה דרבי שמעון אמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כן הוא אמר *אין אדם חובש דבר שאינו שלו. תמן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ברם הכא שלו ושל חבירו מצטרפין לאסור את האמצעי:

הלכה ו מתני׳ [ב] הנוטע שתי שורות אם אין ביניהן שמונה אמות לא יביא זרע לשם. היו שלש אם אין בין שורה לחבירתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם. רבי ליעזר [בן יעקב] אומר משום חנניה בן חכינאי אפילו חרבה האמצעית ואין בין שורה לחבירתה ש״ש עשרה אמה לא יביא זרע לשם שאילו מתחילה נטען היה מותר בשמונה אמות. [ג] *הנוטע את כרמו שש עשרה על שש עשרה אמה מותר להביא זרע לשם. אמר רבי יהודה מעשה בצלמין באחד שנטע את כרמו שש עשרה על שש עשרה אמה היה הופך סער שתי שורות לצד אחד וזורע את הניר ובשנה האחרת היה הופך את הסער למקום הזרע וזורע את הבור ובא מעשה לפני חכמים והתירו. *ר׳ שמעון ורבי מאיר אומרי׳ אף הנוטע את כרמו על שמונה אמות מותר:

גמ׳ אמר רבי זעירא [ד] שמונה חוץ ממקום כרתין. כמה דתימר שמונה חוץ ממקום כרתין ודכוותה ארבע חוץ ממקום כרתין. אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו. אמר ר׳ זעירא עד דאנא תמן קיימנתה [ה]תוכו שמונה חוצה לו שש

מסורת
הש״ס

לקמן פ״ז מ״ס וס״ג

לעיל פ״ב

כ״כ פ״ב:

שם פג.

מראה הפנים

במה דר״ש אמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו וכו׳. עיין לעיל פ״ב בהלכה ז׳ ד״ה אין אדם חובש דבר שאינו שלו מה שנתבאר שם במקומו בס״ד:

שמונה חוץ ממקום כריתין וכו׳. ממשמעות הסוגיא נראה הוא כדפרישית דהך ודכוותה וכו׳ דהך בעיא היא ולא בניחותא ועלה קאמר ר׳ אלעזר דהחמירו תוכו יותר מחולה לו והיינו דאע״ג דצריך גם בחולה לו להרחיק ד״א מעיקרי הגפנים דהיינו עבודת הכרם מ״מ הכא קאמר חוץ ממקום כרתין וכלומר ממקום כל הכרתין ואף דלפעמים העיקרים הסמוכין לארץ הם אינן עבים ורחבים למטה כ״כ כמו שמלמעלה מהפשטים הענפים ומתרחבים ביותר דבתוכה מודדין השמנה אמות חוץ ממקום כל הגפנים כמו שהן וד״א שמרחיק חוץ להכרם אין מודדין אלא מהעיקרין למטה סמוך לארץ ובזה הוא חמיר תוכו יותר מחולה לו כדפרישית טעמא בפנים וכך הוא מדויק ל׳ הרמב״ם דבריש פ״ז כתב הבא לזרוע בצד הכרם מרחיק ממנו ד״א מעיקרי הגפנים וזורע ובהלכה ב׳ בדין משנתינו כתב אם היה בין שתי השורות שמנה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן הרי אלו כמובדלות זו מזו וכו׳ וזהו כמו שאמרנו ומוכרח הוא מהא דהכא דאנה״ס על מה הן מתפרשין דברי כ״א החמירו וכו׳ והתי״ע כתב כאן על הא דכתב הר״ב דמצטרפין להיות כרם דלעיל לענין חולה לו והכא לענין תוכו וזהו שאמרו בירושלמי א״ר אלעזר החמירו תוכה יותר מחולה לה ודברים אלו מחוסרי הבנה שן היכן הוא האי לעיל אם במתניתין דלעיל לענין הצטרפות שורה שלו ושל חבירו הא גם שם צריך שיהא פחות משמנה אמות ביניהן ומאי האי דקרי התם לענין חולה לו והכא לענין תוכה הא כל מקום שיש בין השורות שמנה אמות לא הוי כרם לא לענין חולה לו שא״צ להרחיק ממנו אלא ששה טפחים כדי עבודה גפן יחידית ולא לענין תוכה. ובמתני׳ אם אין ביניהן קתני והידוק מינה דאפי׳ בין השורות אם יש ח׳ אמות מותר להביא זרע לשם:

אמר ר׳ זעירא עד דהנא תמן קיימנתה תוכו שמונה חולה לו ט״ז אמה. גם בכאן כתב התי״ע במשנה דלקמן דמ״ש הרמב״ם בכרם שהוא נטוע על שמונה דחולה לו צריך להרחיק ד״א דנראה דמן הירושלמי למד כן דקאמר תוכו שמונה וכו׳ ומאי י״ו דקאמר אלא כלומר דין י״ו וכו׳ ואין צריך להאריך בסתירת פי׳ הדוחק הזה דאמאי תלי לא דוקא בדין קרחת הכרם אם הכוונה שאינו מרחיק אלא ד׳ אמות ודברי ר״ז מתפרשין כהוגן ואה״ג דר״א קאי וכמבואר בפנים. ודעת הרמב״ם בענין חולה לו לא מכאן הן למדין אלא ממה דקאמר הכא בפ״ו דכרם שנטוע על שמנה אין לו מחול א״כ ש״מ דמיהת דין כרם

שנויי נוסחאות (שו״א) נמוך מעשרה בד״ו נמוך עשרה. (שו״ד) אחא בד״ו אחי. (שו״ט) אלא לא כן בכי״ר ליתא. (שוכ״ו) אחר בד״ו זחר.

פירוש מהרא״פ

היא או שליפית בבראשו׳ וסיא גפן שליפי בלד(דרום)[מזרח] שככר לקחת מאותו לד שתים קח ג״כ השליפי שהוא גדול אז אמרינן אין זנב דלא צריך ליה אב׳ הא דמבעיא ליה היינו דהשתא בשביל הכו שהלכן או גפן בניי׳ בבורה השליפית וכיא הגפן שכנגד הגפן השליפי שבלד מזרח שלקחת לזנב והש״ס כדי לעשותו עי״כ לכרם גדול הוא דמבעיא לן אם נאמר רואים מב׳ לדדיו אז יכול הוא לעשו מוגה השורות ממזכת למערב והשורה האילוכה והיינו כלו דרומית קרי האמונה וכו׳ כל זה מפי׳ הר״ש כדי לעשות ג׳ על ג׳ ויהיה כרם גדול: מתני׳: שורה אחת בשלו מג׳ גפנים ושורה א׳ מ ז״ל: מתני׳: ואחת יוצא זנב כגון שלשה בשורה אחת ושתים בשורה ב׳ כנגד שתים מן משני גפנים מצטרפים לכרם: דרך הרבים שאין א׳ מהן רחב ח״א דבזוהב ח״א אין מ השלש: אחת בינתיים כנגד אויר שבין שתים: אחת באמצע ד׳ לד׳ קרנות ואחת באמצע: גמרא: (ע״כ לדף כ״ב): אם ערסן מלמעלה שהעלה ראשי גפנים ע״ג הגדר ומתערבין אותן בב שבדו להם כנעניים כמו שגבלו להם כנעניים הכרמים על אותה לורה ועל אותו גבול כן יהיו הכרמים מזה [עם אותן שבלד הגדר מזה] ושירסן לשון ערס כלומר שעשה להם ערס: גמרא: ל וכן גבלו ב׳ נגד ב׳ ואחת יולא זנב: ולמידים מן הכנעניים בתמיה אלא כן הלכה: במודד גוכסן פליגי בתמיה וכי אין זה פליגי אדר״ש דס״ל לקמן אין אדם מקדיש כו׳ וכי יכול זה אם בא למדוד ד״א לנגד השליפי מודד בהלכסן ומובך חוץ מן השתים להשליפי ומשהוא הזה מתחיל חבירו ולאסרו: שלו ושל חבירו כלומר הואיל ויש לחבירו גם כן חלק בגפנים יכול הוא למדוד ד״א אבל כדי יוחנן פליג וס״ל דרואים כאלו עוד גפן עומד ג״כ נגד השליפי ומשם מודד ד״א עם של חבירו ולאסור דוקא להקדיש אינו יכול אבל לאסור כל שיש לחבר לו חלק בגפנים שאינו איכא שם נמי גפן א׳ וג״מ לשמואל מודד ד״א של עבודת הגפן מן השתים חולה לו באלכסון מ והאוסר׳ שלא יוכל כל א׳ מהן לזרוע באמצע: לא המ׳כן לא סבירא ליה שיהא יכול לאסו לאם עבודת גפן הוולא על תחילת עבודת גפן השני ולר״י נותנין לו ג״כ כל עבודתו: נטע שתים נג חבירו אפי׳ בים לחבירו גם כן חלק בגפנים ע״י צירוף אלא נהכי מצטרפי׳ כאן שלו ו שתים כו׳ שיש כאן ב׳ כרמים וכ׳ ילאים זנב מי אמרינן בכל א׳ כאלו כו׳ נמלאת שאמרינן שני פעמים משום דהגפנים חיבים הזרעים משני צדדים הואיל ואיכא חביבה מצטרפים לאסור האמצ רואים דהאי רואים הוא לב׳ גפנים וכגון שורה אחד של ה׳ גפנים וא׳ של ג׳ גפנים אמרינן רואין מב׳ דר׳ במכון אפילו חביבה ס״ל דאינו אוסר גשל חבירו ה״מ חביבה לאודא אבל כאן דאיכא לדדיו וכן כי איכא כאן ג׳ נגד ג׳ וא׳ נגד האמצעי נימא ג״כ שני פעמים רואים בגפן א׳ וה״ל ג׳ על ג׳ שלו ושל חבירו מצטרפין ומחביבים ואסור וה״ג תמן אין אדם חובש כו׳ ואשבר דרהיטא ליה ויהיה כרם גדול שביעורו ג׳ על ג׳ כדאמרינן לעיל: ולא כן את אמר אין זנב לכרם גדול וכי נאמר היא דהתם ס״ל מקדיש אמר ה״נ האי ליתנא: מתני׳: הנוטע שתי שורות של גפנים ואין שכי הכי כרם גדול הוא של גפ״ג ואפ״ה צריך להכיכן כך דהא רואין להודא הוא דאמרינן ומשני בשעה זנב: אם אין ביניהם ח״א לא יביא זרע לשם דמצטרפים להיות כרם אבל יש שרחוקים ח״א מ הגפנים

שש עשרה. אמר רבי לעזר מארבע אמות ועד שמונה אסור ומקדש. משמונה ועד שש עשרה אסור ואינו מקדש. רבי יוסי בשם רבי יוחנן אתיא דרבי ליעזר בן יעקב כבית שמאי. כמה דבית שמאי אמרו שורה אחת כרם. כן רבי ליעזר בן יעקב אמר שורה אחת כרם. מה נפשך כרם גדול הוא אסור בשמנה כרם קטן הוא אסור בשמנה. ר' יודן לא אמר כן אלא שמונה אמות אסור. שמונה אמות וכל שהוא מותר. אית דבעי מימר שאילו מתחילה נטעו מטע שש עשרה על שש עשרה היה מותר בשמנה אמות. ר' יהודה בן פזי בשם רבי יוחנן אתיא דרבי ליעזר בן יעקב כבית שמאי כמה דבית שמאי מחמירין בו בחורבנו יותר ממטעתו כן רבי ליעזר בן יעקב מחמיר בהורבנו יותר ממטעתו: ר' יונה בשם רב מותר הזרע ואסור לזרוע. ר' יוסי בשם רב הלכתא מותר [הזרע ומותר] לזרוע. רב חייא בר אשי בשם רב [א] הלכה כר' מאיר ור' שמעון. מה מותר הזרע ומותר לזרוע או מותר הזרע ואסור לזרוע. מן מה דאמר רבי בא משה לי רבי חייא בר אשי כרמי מטע שמונה על שמונה הדא אמר' מותר הזרע ומותר לזרוע. רב הונא זרע כרמיה כרתין. ואינו אסור משום כלאים. מערבבן הויין. ואין עבודה לגפן יחידית. אלא כרבי ישמעאל *דרבי ישמעאל אמר אין עבודה לגפן יחידית. דברי חכמים. רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי [ב]*הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחוצה לארץ. אמר רבי יעקב בר אחא ותניי תמן הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחוצה לארץ:

הדרן עלך קרחת הכרם

פני משה

ביותר נקט אליבא דידהו: א"ר אלעזר. על הא דר' זעירא קאי וכלומר דמפרש דאף לב"ש דמלינו דחולה לו חמיר הייינו לכתחלה שלא יביא זרע לשם אבל אם הביא בזה תוכו הוא חמיר דמד' אמות ועד שמנה אסור ומקדש הוא אף בדיעבד ומשמונה ועד ט"ז שהוא בין הכרם לגדר אסור הוא לכתחילה ואם הביא זרע אינו מקדש כ"א עד ד"א סמוך להגפנים: ר' יוסי בשם ר' יוחנן וכו': ר' יוסי ור' יהודה בן פזי דלקמן פליגי אליבא דר' יוחנן בהך פלוגתא דאשכחן לעיל ר"פ דאיכא דאמרי לב"ש עבודת הכרם ד' אמות ואיכא דאמרי לב"ש עבודת הכרם ח' אמות וה"פ דהאי מילתא: אתיא דראב"י. דמתני' כב"ש כלומר דר' יוסי מפרש דהא דקאמר ראב"י אפי' חרבה האמצעית וכו' שאלו מתחלה נטען היה מותר בח' אמות ה"ק משום דסבירא ליה כבית שמאי דלעולם אף שורה אחת כרם מיקריא כדקאמר לעיל בהל"ה וסבירא להו נמי דעבודת הכרם שמנה אמות כהאי דאמר לעיל בריש פרקין ועבודת הגפן אדעתיה דב"ש שמנה אמות והיינו דראב"י במתני' דלעולם בעינן ט"ז אמה בין השורות דס"ל דשורה אחת הוי כרם וצריך להרחיק ח' אמות משורה זו וח' אמות משורה זו וא"כ אפי' חרבה האמצעית צריך שיהא ט"ז אמה בין שורות החיצונות: מה נפשך וכו'. אסוקי מילתא היא וכלומר והא דקאמר שאלו מתחלה נטען היה מותר בח' אמות לאו בח' אמות בין השורות בין הכל קאמר אלא בח' אמות לזו ובח' אמות לזו והשתא בחרבה האמצעית נמי בעינן ט"ז דמה נפשך כרם גדול הוא אסור בשמנה כלומר כשהיה שלש שורות והיה כרם גדול אסור הוא בשמונה אמות לבד בין השורות עד שיהא שש עשרה בין השורות ח' אמות לזו וכן לזו דשורה אחת הוי כרם ומכל כרם צריך להרחיק ח' אמות שהן עבודת הכרם לב"ש: ר' יודן לא אמר כן. כלומר בפירושא דסיומא מילתי' דראב"י במתני' פליג ר' יודן אר' יוסי ולא אמר כן אלא דה"ק שאלו מתחלה נטען היה מותר בשמנה אמות הייינו משמנה אמות ולמעלן דשמונה אמות מלומלמות הוא דאסור כב"ש ומפני שיש כאן בין השורות אבל שמנ' אמות וכל שהוא יותר מותר דלעולם לא בעינן ח' אמות לזו וח' אמות לזו בתחילת מטען אלא דעכשיו שחרבה האמצעית ס"ל לראב"י דצריך שיהא ט"ז אמה בין שורות החיצונות ולר' יודן לא ס"ל לראב"י בהך מילתא כב"ש דשורה אחת ליהוי כרם: אית דבעי מימר. לפרש סיומא דמילתיה דראב"י דה"ק שאלו מתחלה נטען להשורות על מטע ט"ז ט"ז בין כל שורה ושורה היה מותר להביא הזרע אף בח' אמות רחוק בין השורות וזורע באמצע אבל עכשיו שחרבה האמצעית לא יביא זרע לשם עד שיהא בין השורות החיצונות ט"ז אמה וטעמא דמילתא משום דמחמרינן בהרבנו יותר ממטעו בתחלה וכסברת ר' יודה בן פזי דלקמן וזה ע"כ בין לר' יודן ובין לאית דבעי מימר צריך לומר דס"ל הכי: ר' יהודה בן פזי בשם רבי יוחנן. פליג אעיקרא דמילתא דקא"ר יוסי בשם ר' יוחנן והא דקאמר דראב"י ס"ל כב"ש בענין שורה אחת דהוי כרם דלא היא דבהא לא ס"ל כב"ש וכן בהא דקאמר ר' יוסי דלב"ש עבודת הכרם ח' אמות פליג נמי ר' יודה בן פזי אלא דאף לב"ש עבודת הכרם ד"א ואם אמרינן דאתיא דראב"י כב"ש בהא הוא דאמרינן דכמה דב"ש מחמירין בחרבנו יותר ממטעתו בתחלה כדא"ר יוחנן לעיל בריש פרקין גבי קרחת הכרם דבתחלת מטען ב"ש נמי מודו דמותר ליטע השורות על מטע ד"א ובחרבנו הוא דמחמירין כדפרישית טעמא לעיל מפני שצריך שיהא מקום חשוב באמצע והיינו ח' אמות לכאן וח' אמות לכאן וד' לעבודת הכרם לכאן וד' לכאן הרי כ"ד אמות כן ס"ל לראב"י דמחמרינן בחרבנו יותר ממטעתו ומיהו לאו לגמרי כב"ש ס"ל בדין קרחת הכרם אלא בהך סברא הוא דס"ל כב"ש דמחמרינן בחרבנו ואלו מתחלה נטען היה מותר בח' אמות בין השורות ועכשיו שחרבה האמצעית צריך בין השורות החיצונות ט"ז אמה ולדברי ר' יהודה בן פזי מתפרשין דברי ראב"י כפשטן וכדפרישית במתני':

הלכה ט מתני' הנוטע את כרמו שש עשרה וכו'. כלומר על י"ו י"ו בין כל שורה ושורה מותר להביא זרע לשם ומרחיק ו' טפחים מן השורות כדין גפן יחידית וזורע את המותר באמצע: בצלמון. שם מקום: היה הופך וכו'. מחמיר על עצמו היה והיה נזהר שלא יהו הגפנים נוטים על הזרע והיה מלקף שער והיינו ראשי הגפנים של שתי שתי שורות לצד אחד אלו כלפי אלו וזורע את הניר שמצד האחר ובשנה האחרת היה הופך את השער למקום הזרע כלומר למקום שהיה זרוע באשתקד וזורע את הבור מקום הפנוי של אשתקד ושכך היה דרכם מקום שזורעין בו תבואה שנה אחת מניחין אותו לשנה אחרת בורה בלא חרישה וזריעה: אף הנוטע את כרמו על שמנה אמות. בין כל שורה ושורה מותר דקסברי מכיון שהשורות רחוקות ח' אמות זו מזו הו"ל כגפן יחידית ומניח ו' טפחים סמוך לשורה ושורה וזורע את המותר וכן הלכה כדקאמ' בגמ':

גמ' מותר הזרע. על הא דר"מ ור"ש קאי דר' יונה קאמר בשם רב דמותר הזרע קאמרי אם זרע שם אבל לכתחלה אסור לזרוע ור' יוסי בשם רב קאמר דהלכתא דמותר לזרוע אפי' לכתחילה: רב חייא בר אשי בשם רב. קאמר סתמא דהלכה כר"מ ור"ש קאמר ושואל הש"ס מה דלענין מה קאמר אם דמותר אף לכתחילה לזרוע או דוקא בדיעבד הוא דמותר הזרע ופשיט ליה דאף לדידיה מותר לכתחילה קאמר רב: דא"ר בא משה. מדד לי רב חייא בר אשי כרמי להיות המטע על ח' ח' ובזה התיר לי לזרוע בין השורות ש"מ דכך קיבל מרב דאף לכתחילה מותר: זרע כרמיה כרתין. כרישין: ופריך והיינו אסור משום כלאים בכרם ומשני מערבבין היו הגפנים בכרם ולא היו נטועות שורות שורות כדין הכרם: ופריך וכי אין עבודה לגפן יחידית. ולפחות היה צריך להרחיק ששה טפחים כדין גפן יחידית: אלא כר' ישמעאל. ס"ל דאמר לעיל דאין דין עבודה לגפן יחידית: דברי חכמים. כלומר ולדברי חכמים כך הוא כדאמר ר' יעקב בשם ריב"ל דהלכה כדברי שהוא מיקל בארץ ועבדינן כותיה בחו"ל וא"צ להרחיק מגפן יחידית וכן א"ר יעקב בר אחא והכי תניי תמן בבבל שבחו"ל הלכה כדברי המיקל בארץ:

הדרן עלך קרחת הכרם

כרם

מראה הפנים

כרם יש לו ולענין מאי וע"כ לענין הוצה לו שצריך להרחיק ממנו ד"א וכמו שבארתי מזה לעיל בהלכה ג' וע"ש ד"ה ואיזהו כרם קטן ותמצא דברי הרמב"ם שבפ"ז היאך הן מתבררין ומהיכן הן למדין: מה נפשך כרם גדול הוא וכו'. עיין במה שפירש הר"ש בזה והסיע זה לפירכא וקשה היא להבין ואין להאריך ולענ"ד הדברים מתפרשין על מבוגם כמה שבארתי בפנים וכן בהא דר' יודן וכהאי דר' יוסי ור' יהודה בן פזי במאי דפליגי בשם ר' יוחנן ואליבא דב"ש כמבואר הכל:

הלכה כדברי שהוא מיקל בחו"ל. כבר בארתי מענין זה לעיל בר"פ כיצד מברכין ובפ"ז דפאה הרחבתי הדיבור בזה וע"ש בהלכה ו' ד"ה על דעתי' דההן תנייה וכו' ובסוף הדבור כתבתי שם (לפנינו הסר שם) ממה שהובא בפי' תלמידי הרר"י בפרק כיצד הנזכר בהקשה מההיא דקידושין רב אין ורב ענן הוו אזלי בלורתא וכו' דמ"ט לא אמר ליה כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אלא דש"מ שאין זה הכלל לומר בכל מקום אלא גבי מעשר ועל זה כלנד ואני הקשיתי על זה דהא מההיא דשבת (דף קלט) משמע דאי כללא אמרינן נמי גבי כלאים ובטלמא ובענין הקושיא בהקשה מההיא דקידושין כתבתי דלפי מה שכתבו התוס' שם בלא"ה לק"מ דלא אמרינן כל המיקל בארץ כו' אלא לענין המין שזה חובבו להיתר וזה חובבו לאסור אבל בדבר שאין הלוי אלא בזריעה כגון ההיא דר' ירמיה לא אמרינן הלכה כמותו בחו"ל ומהכא יסתר הא' כללא דהתוס' דשבת דהכא בענין סדר הזריעה וההרחקה איירי וקאמר נמי הלכה בחו"ל כדברי שהוא מיקל בארץ ומיהו מהכא שמעינן נמי דכללא דכל המיקל גם לענין כלאים איתמר כדעת רוב הגאונים וכן הרמב"ם ז"ל והיא דקידושין נ"ל לפ"ז דעדיפא קאמר להו לא נהריהו לא קיי"ל כר' יאשיה וכו' כלומר דאפי' הוה הא' עובדא בארץ לא קיי"ל כר' יאשיה ולהורות

לשם

פירוש מהרא"פ

הגפנים אין מצטרפים והוי הם כגפן יחידית ומרחיק שש עשרה מגורה זו ושש עשרה משורה זו וזורע המותר: היו שלש אם אין בין שורה לחברתה ט"ז אמות לא יביא זרע לשם שנעשית כמו קרחת הכרם וצריך ט"ז אמות כדין קרחת הכרם הואיל והוא כרם גדול שאם נדון הכיות שבין שורה לשורה קרחת מ"מ נתחייב מצד השני כרם של שתי שורות אבל כשחרב שורה האמצעית לדברי ת"ק לא נדון דין קרחת בשכי לא נתחייב בשום צד כרם כלל ולא דמי לכרם בן ה' שורות דאכתי נתחייב שם כרם ... נ"ע שהכי אמרינן בברייתא דלעיל דבעינן לכל הפחות שיתחייב שתי כרמים זו כנגד זו ואפשר ... וגתא דתנאי היא: ראב"י אומר אפילו חרבה שורה האמצעית מאחר שהיה כבר כרם אף עתה כרם יש לו וצריך ט"ז אמות: שאלו נטען מתחילה כלומר אינו לא הגיעו לכולם לכרם שלא היה ... טען מתחילה אלא שתי שורות לא היה צריך להיות ביניהם אלא ח"א כדאמרינן לעיל עכשיו שנוטען ... והגיעו לכלל כרם אף ע"פ שהרבה האמצעי ולא נשארו אלא שתי שורות הרי הוא ככרם שחרב וצריך ... אמות: הנוטע את כרמו ע"ז אמות בכל שורה רחוקה מחברתה ע"ז אמות מותר להביא זרע לשם ... צריך להרחיק אלא ששה טפח יש מן השורה כעבודת גפן יחידית: צלמון שם מקום: הופך שתי ... ות כרם גדול היה שכל שורה רחוקה מחברתה ע"ז אמות ולא היה רוצה לסכך גפנו על גבי תבואתו ... מלקף השורות שתים שתים וראשי הגפנים דהיינו שער של כל שתים ושתים הופך לצד א' אלו כלפי ... ונשאר מקום פנוי מצד זה ומצד זה וזורע אלא שמנית שש עפחים ולשנה האחרת עושה להיפך ... היה דרכם מקום שזורעין בו שנה א' לשנה האחרת מניחים אותה בורה בלא חרישה ובלא זריעה: אף הנוטע את כרמו על שמונה שמונה אמות מותר כיון דרחוקות זו מזו ח"א אינן מצטרפים וה"ל כיחידית ומניח סמוך לשורה ששה טפחים ולא בעינן ע"ז אמות אלא בקרחת אבל לא בנוטע מתחילה דשגיא ליה כי מרחקו ח"א והכא מיירי אפילו כמה שורות דאילו לת"ק בשתי שורות הדין כן אבל לא בשלש והכא אפילו כמה שורות וכתב הרמב"ם ז"ל אבל מותר לו צריך להרחיק כדי עבודת הכרם ד"א אע"ג שאין לו דין כרם באמצע לענין ליכוף מ"מ חוצה לו יש לו דין כרם: גמרא: הוץ ממקום הכרתי' הן הנזע חוץ ממקום גפנים צריך להיות ח"א ואז אין מצטרפין: ודבוותה ד' כו' ה"ה נמי ד"א שאמרינן בכרם שלא יפחות מד"א גפן מגפן בפרק שאחר זה דבלא"ה לא הוה כרם היינו נמי חוץ ממקום הגפן: אמר ר"א שמתוכו תוכו יותר מחוצה לו ור"י מפרש למילתיה דר"א וכדמסיק: עד דאתא תמן היינו בע"ד שהייתי בבבל קודם שעלה לארץ ישראל קיימתיה הייתי מקיים ומפרש להא דר"א הכי דעל מה דתנן ח"א וע"ז אמות בליבא ח"א וסיפא ע"ז ע"ז אמרה ר"א כולי דתוכו מד' ועד שמונה אסור להביא זרע לשם ומקדש אם נטע בורות כרמו וגפניו עד ש: וגה אמות בין בורה לשורה ובין גפן לגפן עם מקום הכרתי' הכי זה אסור וכדתנן במתני' לת"ק דר"א בן יעקב אסור ומקדש אי זרע בח' אמות מקדש לאסכן בהכ"ח ומוה לו אי נטען משמונה עד ע"ז מקדש ו"ע ואוסר עד ע"ז וקרי ר"א לשמונה אמות תוכו ומשמונה עד ע"ז קרי ליה חוצה לו לפי שדינן כקרחת ומחול וה"נ אמרינן בפרק שאחר זה דמסייע לר"א מן המתני' מדלא קתני אם היו נטועות על ח' ח' דאסור ואינו מקדש ש"מ שאין ח"א של יותר מח' ח' מקדשי' כל סח' אמות אלא ד"א או לפחות ו"ע: (ע"כ שייך לדף כ"ב ע"ב):

סוכה

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"ז מכלאים ה"ד ב"מ טוש"ע י"ד סי' רצו סל"ד

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ב]הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחו"ל. משמע מכאן דעכ"פ שלשה טפחים בעי. וכר"ע. וקשה דלעיל פסק כר' ישמעאל דאין עבודה לגפן יחידית כלל ומצאתו שנתקשה בזה הגאון מוהרא"ש ז"ל כאן בשנות אליהו. והגיה בירושלמי שם:

מסורת הש"ס

לעיל פ"ג מ"ז

יבמות לז. וש"נ

עין משפט נר מצוה

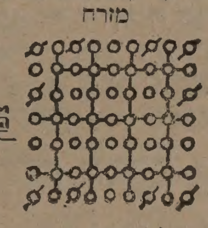
א
א מיי' פ"ז מכלאים ה"ח טוש"ע יו"ד סי' רצ"ו סל"ח

ב
ב מיי' שם ה"ט טוש"ע שם סל"ט

א **כרם** שחרב אם יש בו ללקט עשר גפני' לבית סאה ונטועות כהילכתן הרי זה נקרא כרם. ב כרם דל שהו' נטוע ערבוביא אם יש בו לכוין שתים כנגד שלש הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם. רבי מאיר אומר הואיל והוא נראה כתבנית כרמים הרי זה כרם: **גמ'** *) אמר רבי יוחנן *היא קרחת הכרם היא כרם שחרב. קרחת הכרם מקריחין אותו מאמצעו. כרם שחרב מקריחין אותו מכל צדדיו: ר' זעיר' מחוי להברייא תשע שורין מן שובע שובע. נסב שורה פרא שורה לשתי. [נסב] שורה פרא שורה לערב. נשתיירו שם עשרים גפני' נסב תרתיי מיכן ותרתיי מיכן חדא מיכא וחדא מיכא. נשתיירו שם עשרים גפנים הדא דתנינן עשר גפנים לבית סאה נמצאו שתים כנגד שתים אחת יוצא זנב. שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב. שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב. שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב. את רואה כילו אחרת נטועה כאן. כילו אדרת נטועה כאן. כילו אחרת נטועה כאן. ליטע כאן אין את יכול שהוא זנב ואין זנב לזנב. ליטע כאן אין את יכול שהוא זנב ואין זנב לזנב. ליטע כאן אין את יכול שהוא זנב ואין זנב לזנב. הדא אמרה שאין זנב לכרם גדול.
הדא

*) דף כ"ט ע"ד

הלכה א מתני' כרם שחרב. כלומר שחרבו הגפנים מקלתן ממנו ולא שחרבה השורה האמלעית כדקאמר בגמרא: אם יש בו ללקט עשר גפנים. נטועות למקום בית סאה כלומר שלא יהו מפוזרות ביותר מבית סאה ונטועות כהלכתן והיינו שתים כנגד שתים וא' יולא זנב ה"ז נקרא כרם ובנוסחת המשניות ה"ז נקרא כרם דל ואסור לזרוע בכולו: כרם דל. שגפניו מועטים והוא נטוע ערבוביא שהגפנים מעורבבים ואינו מכוון שורה כנגד שורה: אם יש בו לכוין שתים כנגד שלש ה"ז כרם. ומרחיק ממנו ד' אמות ומפרש בגמרא שמביא חוט ומודד כנגד העקרים לכוין שתים כנגד שתים וכו' ואע"פ שהנוף אינו מכוון זה כנגד זה שהכל הולך אחר העקרים: ואם לאו אינו כרם. וא"ל להרחיק ממנו הזרע אלא ששה טפחים כדין גפן יחידית: הואיל והוא נראה כתבנית הכרמים ה"ז כרם. ולריך להרחיק ממנו ארבע אמות ואין הלכה כר"מ: **גמ'** אמר ר' יוחנן היא קרחת הכרם וכו'. לפרש מפני מה שינה לקרות לזה קרחת ולזה שחרב שהם כדא"ר יוחנן ה"ג בריש פרק דלעיל וכדפרישית שם: ר' זעירא מחוי לחברייא. הראה להם הדוגמא להבין המתני': תשע שורין. מן שובע שובע כגון שיש כאן נטועים תשע שורות של שבע שבע גפנים והשורות מכוונות זו כנגד זו בשתי ובערב כזה

והאורך ממזרח למערב הוא ט' שורות וזהו השתי והרוחב מדרום לצפון ז' שורות וזהו הערב: נסב שורה פרא שורה לשתי שורה פרא שורה לערב. כלו' תלייר בעלמך וקח שורה אחת שתהא עדיין קיימת ותפחות ותחריב השורה השניה וכן כולן קח שורה ותפחות שורה לכל האורך והוא השתי כמלא שחרבו ארבעה שורות מן האורך ונשתיירו חמשה שורו': פרא. לשון פחות הוא כמו שתמלא בפ"ו דכתובות תרין חולקין פרא לבחר וכן במקומות הרבה בש"ס הזה: שורה פרא שורה לערב. וכן תעשה עוד בהרוחב והוא הערב קח שורה ותחריב ותפחות שורה וכן כולן בהשורות שהן מדרום לצפון ונמלא שחרבו שלשה שורות ותמלא שנשתיירו מהכל עשרים גפנים וזהו דקאמר נשתיירו שם עשרים גפנים כלומר כשהן ישארו קיימות ולא תחריב עוד ולא תמלא ארבעה פעמים שתים כנגד שתים וא' יולא זנב כמו שתראה בחוש בצורה זו אשר העמדתי לפניך אלא משום דאכן תנן עשר גפנים לבית סאה ונטועות כהלכתן משמע דלא נשתיירו כ"א עשר גפנים ואעפ"כ נראות נטועות כהלכתן ולכל רוח ורוח שתראה יהיה מהן שתים כנגד שתים וא' יולא זנב והיכי משכחת לה. והלכך לריך שיחריב עוד ולא ישתיירו כ"א עשר גפנים ועם כל זה יהו נראות שתים כנגד שתים וא' יולא זנב. והיינו דקאמר ומסיים:

נסב תרתיי מכאן ותרתיי מכאן חדא מיכא וחדא מיכא. כלומר עכשיו תקח מהעשרים גפנים הללו שנשארו קיימות ותחריב אותן שתים מכאן ושתים מכאן והיינו מהשורות החילוניות של ט' ט' של לד דרום ושל לד לפון תקח שתים מכאן ומכאן ותחריב ותשאר גפן יחידית בדרום וגפן יחידית בלפון ועוד תקח חדא מכאן וחדא מכאן והיינו מהשורות החילוניות של ז' ז' של לד מזרח ושל לד מערב ותשאר ג"כ גפן יחידית בלד מזרח וגפן יחידית בלד מערב וכשתעשה זה תראה שנשארו עשר גפנים בפנים קיימות והן שלש כנגד שלש בהשורות של ט' ט' ועוד נשאר ארבעה גפנים בשורות החילוניות גפן א' בכל רוח ורוח והן הן העשר גפנים ובהן תראה בכל רוח ורוח שתים כנגד שתים וא' יולא זנב שמהששה הפנימיות נראות שתים כנגד שתים ללד מזרח וא' היולא זנב הוא הגפן היחידית שנשארה בשורה החילונה שבמזרח וכן ללד דרום וכן לכל רוח ורוח: נשתיירו שם עשר גפנים. כל"ל וכדמסיים והזיל הדא דתנינן עשר גפנים לבית סאה: נמלאו שתים כנגד שתים וכו'. כדפרישית שלכל רוח ורוח שתראה תמלא שתים כנגד שתים וא' יולא זנב: את רואה כאילו אחת נטועה כאן וכו'. כלומר טעמא דמחשבינן לשתים כנגד שתים וא' יולא זנב ככרם הוא דמסיים כדאמרינן בפ' דלעיל בהל"ו לפי שאתה רואה כאלו עוד גפן אחרת נטועה כאן אצל הגפן היולא זנב לנגד השורה השניה של השתים הפנימיות והוי כשתי שורות של ג' ג' וה"נ אמרינן הכא לכל רוח ורוח: ליטע כאן אין את יכול. כלומר וא"ת דא"כ נימא נמי דאתה רואה כאילו עוד גפן היא נטועה מלד השני מכאן ויהיו ג' שורות של ג' ג' גפנים כמו שתראה בהשורות החילונות של לד דרום ולפון שנשארה גפן יחידית קיימת והיא האמלעית שבשורה והיא היולא זנב ומכוונת כנגד האמלעית שבשלש הפנימיות ואמרת דמחשבינן כאלו נטועה גפן בלדה ויש כאן שתי שורות של ג' ג' ותקשי דנימא ה"נ מלד אחר של היולא זנב כאלו עוד נטועה גפן נגד השתים הפנימיות ונמלא שיש כאן ג' שורות של ג' ג' וליהוי לי' דין כרם גדול הא לא מלית אמרת: שהוא זנב ואין זנב לזנב. כלומר הא היא גופה אתה מחמיר עליה ולהחשיבה ללרפה להשתים כנגד שתים דליהוו כרם משום תורת יולא זנב והיינו כאלו נטועה עוד גפן אחת מלדה הא' וכדאמרן ועכשיו אתה רולה להוסיף עוד ולומר דאמאי לא נימא כן גם מלדה הב' ולעשות עי"כ ככרם גדול הא לא אמרינן דהיא גופה אתינן עלה משום תורת יולא זנב ואין זנב לזנב דנוסיף עוד תורת זנב אף מלדה השני כך דכולי האי לא מחמרינן והכי אמרינן בכל רוח ורוח ליטע כאן אין אתה יכול וכו': הדא אמרה שאין זנב לכרם גדול. כלומר דלא אמרינן דמחמת תורת יולא זנב נחשביה לכרם גדול וכדאמרן ובעיא היא לעיל בפ"ד כדמסיים והזיל:
הדא

מסורת הש"ס

לעיל פ"ד ה"ו.

מראה הפנים

להם פסק הלכה גם בהכן. ועוד נראה דלא הוה בעי למימר מטעמא דכל המיקל באכן וכו' דאי הוה אמר הכי הוה מלי למימר ליה דאי הכי אכתי נסתפי' משום איסורא בשרי ב"ש אסור לזרוע אפי' מין אחד בלד הגפנים וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ה בהלכה ז' ומשמע דהא דאמרינן דהלכה כר' יאשיה היינו במה דפליג וזהו לענין מלקות אבל לענין איסור לא פליג ר' יאשיה דאי נימא דפליג אלא דלא קיי"ל כוותיה כ"א לענין מלקות קשיא הא עיקר טעמא דאמרינן בכל דוכתי קיי"ל כר' יאשיה הוא ממה דפסק רב נחמן בר יצחק כדמייתי לי' בפ"ג דברכות (דף כב) ובכמה מקומות נהוג עלמא כהלת סבי וכו' וא"כ בכולה מילתא נהוג כוותי' דהא קחשיב להו בהדי אינך כר' אלעי בראשית הגז וכו' דבכולא מילתייהו ס"ל כוותייהו וא"כ אמאי נימא דלא קיי"ל כר' יאשיה אף לענין איסורא אילו הוה פליג גם באיסורא אלא ודאי דזה פשוט הוא דלא פליג ר' יאשיה בלענין איסורא ולכ"ע מיהא איסורא איכא אפי' לזרוע מין אחד בלד הגפנים והכי משמע נמי ליש"ש דר' יאשיה דקאמר אינו חייב עד שיזרע וכו' וא"כ אף דהלכה בה"ל כדברי המקל בה"י וזהו לענין מלקות הא מיהא איסורא איכא דלא פליגי בזה והלכך היה מורה להביא להם כך לא קיי"ל כר' יאשיה וכו' וכלומר בל' תמיה והכוונה דאם אפי' ב"י קיי"ל דאינו לוקה עד שיזרע ב' מינין עם החרצן במפולת יד וליכא כלל איסורא והבתא מהיכי תיתי דנחמיר בהו"ל כלל דודאי אין לנו להשות ה"ל לב"י דכרמך כתיב ואם בה"י אין כאן אלא איסור א"כ בהו"ל אפילו איסורא ליכא כ"א דוקא במפולת יד עם ב' מינין דבהא איכא מלקות בה"י ובה"ל איסורא מיהא איכא וכמו שפסק הרמב"ם בסוף פ"ה ומכ"ן הוא דנלמד מדלא השיב להם אלא בלשון תמיה ובזה המלא דברי הרמב"ם מבוארין כמה שכתב בפ"ה ובסוף פ"ח ועיין עוד לקמן במקומו בפ"ח בהלכה א' מלמד שאינו חייב וכו' בביאור ענין זה בס"ד: סליק פירקא בס"ד

הפנים

כרם שחרב ונטועות כהלכתן. כתב הר"ב שאין רחוקות זו מזו ט"ז אמה ולא פחות מד"א וכן הן דברי הר"ש ועיין מ"ש התי"ט בענין פחות מד"א ובכבר כתבתי בפ' דלעיל בהלכה ג' בד"ה ואיזהו כרם קטן דדעת הרמב"ם פשוט הוא דפוסק כרבנן בזה ולא כר"ם וע"ש. ובענין שלא יהו רחוקות זו מזו ט"ז אמה נראה דהר"ש רלה ללמוד כן מדברי ר' זעירא בהסוגיא שהביא אותו אבל לא קיימא המסקנא הכי דהא הידחו להו דברי ר' זעירא ועיין בדיבור דלקמן:

רבי זעירא מחוי לחברייא ט' שורין וכו'. הר"ש ז"ל הביא לזה עד היכות את רואה וכו' ופירשה וכמו שבארתי ביותר בפנים. ומינו בהא דרלה ללמוד מזה דלא יהו רחוקין זה מזה ט"ז אמה כדפי' במתני' כן וזה נראה מדברי ר"ז ד"ף דגפן היולאת זנב שבהלדדין רחוק הוא ט"ז אמה מהגפנים שכנגדו בפנים כמו שתראה בהלורה הזו לא הוי קשיא דהחשבון הוא עם מקום הגפנים כדמוכח זה בלאו הכי כמו שתמלא מבואר לקמן הכל בפנים וה"כ הוי מלינן למימר דט"ז אמה בלאו מקום הגפנים לא יהו רחוקין זה מזה ללא דמלתיה תברא דהא לא קאי המסקנא לבסוף בפירושא דר"ז להמתני' דהש"ס מקשי עליה וט בא הוא דקשיא ליה דמסיק הוי לא מלי תנייה ובאמת יש להפליא כאן ביותר על הר"ש שבמקום אחר במתה"ל להעתיק מקלת מהסוגיא ולא יותר וכאן היה לו לילך אחר המסקנא בענין פירושא דמתני' דלא קאי כדר"ז וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל בפ"ז בהל"ח שכתב וסתם בהאי דינא כלישנא דמתני' דלענין הלכה לא קפדינן בלא יהו רחוקין זה מזה ט"ז אמה אלא כל היכא דהוו' נטועות כהלכתן אפי' מפוזרות הרבה ובלבד בבית סאה ולא יותר אסיר לסביה זרע בכל הכרם וטעמא דנקט עשר גפנים תמלא בסוף הענין בפנים בתר דקאמר הוי לא מלי תנייה לפה דר"ז:
הדא

שנויי נוסחאות (סוי"ג) עשרים בכי"ר עשר.

פירוש מהרא"פ

שורה א' כו' שסכי לא כמתייל אלא שירה א' אבל לד שמע תיניה שורה א' לראב"י כרם וכבית שמאי דהא בעינן שיהא שם לכל הפחות כרם אחד וכדאמרן: **ממה** נפשך הואיל וסבירא ליה שהכה את כרם אם כן ממה נפשך אסור בשמונה אמות שהרי צריך לכל שורה ארבע אמות לכל צד והיאך אמר באילו מתחילה נטען היה מותר בח"א: **כרם** אי מצווים לשורה אחד כרם גדול או קטן בין כך ובין כך צריך ח"א: **שמונה** אמות וכ"ש מותר לזרוע אותו מעשו וע"ז אמר מותר בשמונה אמות בלא יהא בו דין קרחת הכרם אלא דס"ל כל חדא כרם ואסור ד"א אבל יותר מד"א מותר ולא הוה ליה כקרחת וכן תניק ר"י דמיקל ר"א בתחילת נטיעתו ולא נתן לו דין קרחת כב"ש דמחמיר בחרבנו יותר מתחילת נטיעתו כדאמרינן בריש פירקין: **ואית** דבעי מימר דס"ק דראב"י אילו נטעו לכתחילה על בת עשרה היה מותר בשמונה ד"א לצד זה וד"א לצד זה ושמונה שבאמצע מותר השתא נמי אינו מותר אלא בח"א והיינו כדין קרחת ממש: **מחמיר** כו' פי' לעיל ל"א ס"ק דראב"י שתחילת נטיעתן מותר בשמונה וכר"ש ור"מ והשתא בחורבנו צריך ע"ז דס"ל כב"ש דמחמירין נמי ומוספי' עליה וכן פי' הרמב"ם ז"ל כדר"ש ור"מ ולפ"ז הל"ל נמי הכי לגבי יוחנן כדר"ש ור"מ [פי' ר"י היה רוצה לומר ג"כ אמילתייהו דלבי שמעון ור"מ הא דמתיר בח"א בתחילת נטיעתו אבל בחורבנו דינו כקרחת דמוסיפין ואין להקשות הכי כ"ב אין מוסיפין אלא בלוס ולראב"י מוסיף ח"א דלא מייתי מדב"ש אלא דמחמירים יותר בחורבנו ולראב"י ס"ל דאם אין בם ח"א בפני לכאן ולכאן וכדלעיל]: **מו**תר אדר"ש ור"מ קאי דמותר דקאמרי לבדיעבד אבל נהבא אסור לזרוע ד' כתחילה אסור ובדיעבד **מה** מותר כו' הלכתא מבעיא ליה: **משח** לי מדד לי גפנים זה מזה ח"א כדי שיהא מותר לזו בהרחקת ו"ע: **ברתין** יכך הוא: **מערבבין** היין הגפנים נטועין בערבוביא ולא היו יכ בהן שתים נגד שתים ואחד יוצא זנב וכדתנן נפקן שאחר זה ומותר: **ואין** עבודה כו' דלא ג יחידי שלריך להרחיק ו"ע וע"כ לא הרחיק דתנ"ב מהי קמ"ל סב"ש: **דברי** הכמים כן דרך לומר על גדולי אמוראי שמביא אח"כ: **והלכה** בה"ל כדברי מי שהוא מיקל בהכן: (ע"כ ל...)

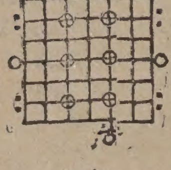
סליק פרק רביעי

עשר גפנים לבית סאה שנשתיירו עשרה גפנים בקרקע שהיא בית סאה: **ונטועים** כהלכתן כו' ואין רחוקות ז' מזו ע"ז אמות דס"ל דלא כהלכתן: **כרם** דל שגפניו מועטים אבל כרם יש לו ואינו קרחת הכרם דשם קרחת נאמעיתא הקרחות מכל צדדיו: **בערבוביא** שא... עומדים כשורה: **אם** יש לכוין כו' כגון שמביא חוט ומותח ומלא הגזע מכוון שתים נגד שהנוף אינו מכוון הרי זה כרם אבל אם מולא הנוף מכוון והגזע אינו מכוון אין זה כרם: **גמ'** ה...
הכרם

מהרי"ם יפ"ם תרתיי מכאן ותרתיו מכאן תרא. נ"ב צ"ל תרתיי מכאן ותרתיי מכאן תרתיי מכאן תרתיי מכאן ותרתיי מכאן תרא מכא כו':

הדא פשיטא שאילתיה דרבי יוסי בר זמינא בשם רבי יוחנן את רואה כילו אחרת נטועה כאן. נמצאו ששים וארבע על ארבעים ושמנה. נסב תרתי מיכא ויהב לון הכא נמצאו ארבעים ושמונה על ארבעים ושמונה. חד ביניי עקר חד ביניי והב חד (קדה) [קרח] שש עשרה על שש עשרה עבודתו בשמונה אמות

הדא פשיטא שאילתיה דר' יוסי בר זמינא בשם ר' יוחנן את רואה כאלו אחרת נטועה כאן. וכמו וכו' הוא דאסיפא דמילתיה דהתם קאי דא"ר יוסי בשם ר' יוחנן שם בהל"ו דטעמא דיולא זנב הוי כרם משום דמחשבינן כאלו אחרת נטועה כאן כדאייתינן לעיל וקאמר עלה דר' יונה בעי דלפי האי טעמא אם נטע שתים כנגד שתים וא' יולא זנב ועוד שתים כנגד שתים וא' יולא זנב בלדה מהו דנימא כאילו עוד אחרת נטועה כאן אלל השורה של שתים וכאלו עוד אחרת נטועה כאן אלל השורה של שתים שבלדה והוי כג' שורות של ג' ג' ולעשותו כרם גדול ועוד בעי התם אם נטע שלש כנגד שלש ואחת מכוונת כנגד האמלעית אם אמרינן דאת רואה כאילו אחרת נטועה אלל האחת מכוונת מלדה מכאן ומכאן וגמי לעשותו ככרם גדול וכדפרישית שם דנ"מ לענין דין מחול הכרם דיש מחול לכרם גדול ואין מחול לכרם קטן והשתא קאמר דמהכא נפשטה הבעיא דלא מחמרינן כולי האי ואין תורת יולא זנב לזנב כדי לעשותו כרם גדול וכדמוכח מהא דאמרן: נמלאו ששים וארבע. השתא מהדר הש"ס לדייק על הא דר' זעירא דמפרש להמתני' בכרם של ט' שורות של שבע שבע גפנים אם עולה החשבון למאי דתנינן עשר גפנים לבית סאה עד דלבסוף פריך עליה דלא מלית תנייה ולפרש המתני' בכרם דכה"ג ולא קמה מילתיה דר"ז כדלקמן: נמלאו ששים וארבע על ארבעים ושמנה. כלומר הרי שנמלא בכרם כזה שהוא ס"ד בארכו ומ"ח ברחבו והיינו לכל היותר שתאמר בו להרחיק השורות זו מזו כדי שיחזיק הכרם עם הגפנים שנשארו בו לבסוף במקום בית סאה וא"כ לריך שתאמר בו שהשורות הן נטועות על שמנה שמנה אמות רחוקות זו מזו אבל לא יותר שאם הן רחוקות משמנה ולמעלה בין השורות מותר להביא זרע אפי' בין השורות ולמאי הלכתא הוי כרם דהא בכה"ג אין השורות מלטרפות להחשיבו לכרם כדתנן בסוף פרק דלעיל אלא ודאי דלכל היותר אי אתה יכול לעשות ההרחק בין השורות כ"א עד ח' אמות מלומלמות והיינו עם מקום הגפנים דאילו יש כאן הרחק ח' אמות חוץ ממקום הגפנים אכתי מותר להביא זרע אף בין השורות כדתנן בפ' דלעיל בהלכה ח' אלא דבח' אמות עם מקום הגפנים שפיר משכחת לה דהוי כרם ונמלא שבין השורות שהן ט' של ז' ז' וזהו לאורך הכרם יש ח' מרחקים של ח' ח' אמות והרי הוא ס"ד אמות בארכו ובין השורות של הרוחב שהוא מדרום ללפון יש בהן ששה מרחקים של ח' ח' אמות והרי הוא מ"ח אמות ברחבו וזהו כשהיה הכרם שלם בתחלה וכל הגפנים שלו קיימות היו ונמלא שהיה הכרם מחזיק יותר ויותר מבית סאה שהרי בית סאה הוא חמשים על חמשים וכשתעשה מכרם כזה שיהיה ארכו כרחבו תמלא בו כ"ו על כ"ו הא כילד תקח ט"ז אמות מן האורך על כל פני רחבו ויהיה ט"ז אמות באורך מ"ח ויהא נשאר הכרם מ"ח על מ"ח וקח רלועה זו ותחלקנה לד' הרוחות של הכרם בכל רוח ורוח מ"ח האורך על רוחב ד' ותמלא שהוא כ"ו על כ"ו: נסב תרתי מיכא ויהב לון הכא. כלומר שהרי מה שאמרנו הוא בתחילה דוקא כשהיה כל הכרם קיים אז היה חשבונו ס"ד על מ"ח אבל עכשיו שחרבו בו הרבה מהשורות ואי אתה יכול לחשוב בכרם מה שהוא חרב כ"א הגפנים הקיימות שעדיין בו והן העשר הגפנים ולפי שהן מפוזרות ביותר מבית סאה כמו שתראה בהלורה ולפי החשבון שזכרנו ותמלא שעד שתי שורות החילונות בהשתי והוא האורך שם כלה החשבון של מ"ח על מ"ח והשתי שורות החילונות כשתחשוב אותם ותלרף עם השבע השורות שהן המ"ח על מ"ח תמלא הרבה יותר מבית סאה כמו שאמרנו ונמשך לנו מזה שהגפן היחידית שבשורה החילונה שבמזרח או שבמערב היא שעומדת רחוק הרבה חוץ להבית סאה וזה מובן בין שתקח ותחשוב השורות ממזרח למערב תהיה הגפן היחידית שבחילונה שבמערב חוץ לבית סאה ואם תחשוב השורות ממערב למזרח תהיה הגפן יחידית שבחילונה שבמזרח חוץ לבית סאה וזה הדרך הוא כשנקח השבעה שורות שבאורך או מתחלת לד מזרח או מתחלת לד מערב אך אם נקח ז' שורות בהאורך מלבד שורה החילונה שבמזרח ומלבד שורה החילונה שבמערב ויהיו אותן הז' שורות פנימיות בהאורך אז תמלא שהשתים הגפנים היחידיות שבשורה החילונה שבמזרח ושבמערב הן שתיהן רחוק חוץ להבית סאה שהרי בז' שורות הפנימיות בלבד הוא מ"ח על מ"ח ומהשורות הפנימיות להחילונה שבמזרח הוא שמנה אמות על אורך מ"ח וכן למערב והרי מן החילונה שבמזרח עד החילונה שבמערב הוא אורך ס"ד על מ"ח וכבר הודעתיך שאם תעשה רבוע מס"ד על מ"ח יהיה הרבוע כ"ו על כ"ו וא"כ שתים הגפנים החילוניות שבמזרח ושבמערב הן רחוקין הרבה חוץ מבית סאה שהוא כ' על כ' וכיון שכן הוא בעל כרחך לריך אתה לקרב בכל היכולת (וע"כ) לאותן הגפנים החילוניות של מזרח ושל מערב עד שיהו עומדות נגד אותן הז' שורות הפנימיות והיינו דקאמר נסב תרתי וכו' כלומר עכשיו לריך שתקח לאותן השתים החילוניות שאמרנו מכאן ותן אותם לכאן כלומר למטה סמוך לז' השורות הפנימיות זו של מזרח סמוך להשורה השביעית שבמזרח וזו של מערב בסמוך להשורה השביעית שבמערב או שתעמיד אותם בשורה החילונה של דרום או של לפון כנגד הגפנים הפנימיות ויהיו ג' כנגד ג' כדלקמן ואז יהיו כל העשר גפנים באותן ז' שורות הפנימיות ועכשיו נמלאו ארבעים ושמנה על ארבעים ושמנה כד זמרן וכדי להבין ביותר נעשה עוד לורה מהלורה הראשונה בעלמה ותבין לזה וכן להא דלקמן ובלורה זו לא העמדנו כ"א הגפנים העומדות קיימות ותבין להא דקאמר שתקח השתים מכאן ותן אותן לכאן ולכל מה שיבא אחר זה וזו היא

ובה הן הז' שורות הפנימיות תסתכל בלורה זו ותראה שהיא נלקחת מהלורה הראשונה עם העשר גפנים שנשארו בכרם אחר שחרבו שארי הגפנים והן נטועות שתים כנגד שתים וא' יולאת זנב לכל רוח ורוח והגפנים החילוניות שבלד דרום ושבלד לפון הן סמוכות אלל השורה החילונה השביעית שמכאן ושמכאן והגפנים החילוניות שבמזרח ושבמערב הן רחוקות ועומדות בשורה התשיעית שמכאן ושמכאן כמו שהיו בלורה הראשונה שהיו ט' שורות בהשתי והוא האורך והשתא קאמר שלריך שתקח אותן השתים החילוניות של מזרח ושל מערב מהשורה התשיעית שמכאן ושמכאן שבלורה הראשונה ותן אותן ג"כ סמוכין להשורה החילונה מהשבע השורות הפנימיות שבהכרם כדי שיהיו כל העשר באותן ז' שורות הפנימיות ויהיה בין הכל ארבעים ושמנה על ארבעים ושמנה כפי חשבון המרחקים שהן ח' אמות משורה לשורה באורך וברוחב כדפרישנא לעיל אך מקום העמידה והנתינה של אותן שתי הגפנים החילוניות יכול להיות על שתי פנים או שתתן אותה שבמזרח סמוכה להשורה החילונה שבמזרח וכן אותה שבמערב תתן שתהא סמוכה לשורה החילונה שבמערב ויהא נחשב כרם מתורת שתים כנגד שתים וא' יולאת זנב כמו שהיה מקודם כשהיו עומדות בשורה התשיעית שמכאן ושמכאן או בדרך אחרת שתשים אותם בלד לפון או בלד דרום נגד שתי הגפנים הפנימיות שבאותה השורה עלמה ויהיו אלו נחשבות כרם מתורת שלש כנגד שלש דמכ"ש דהוי כרם ולכן שמתי שתי נקודות באלו מקומות המתחלפים או שתעשה כך או כך דלענין להיות כרם חדא דינא אית להו אלא שבענין המרחק בין אלו השתים החילוניות של מזרח ושל מערב לבין הגפנים הפנימיות יש חילוק במקום שתתן אותם כמו שתראה בלורה זו ובזה תבין בהא דמסיים וקאמר: חד ביניי עקר חד ביניי והב חד קרח י"ו על י"ו עבודתו בח' אמות. כלומר והלי עכשיו שנמלאו כל העשר גפנים בהז' שורות הפנימיות שהן מ"ח על מ"ח לריך אתה לעקור לכל הפחות מלד אחד מהשורה החילונה חד ביניי חד ביניי מכאן להגפן היולאת זנב העומדת בה וכן חד ביניי חד ביניי מלדה השני מכאן וזה שהרי אתה רואה בהלורה שג' גפנים עומדות בהשורה הג' שממזרח למערב ושלש גפנים עומדות בשורה החמישית והד' גפנים הנשארות עומדות שתים מהן בתוך השורה החילונה זו בדרום וזו בלפון והשתים האחרות שעמדו בשורה התשיעית כמו שהיו בלורה הראשונה כבר אמרנו שלריך אתה לקחת אותן משם וליתנם לכאן והוא על א' משתי דרכים שזכרנו וא"כ אפי' אתה תתן אותם בלד אחד מהלדדים בדרום או בלפון כפי דרך הב' דלעיל ויהיו ג"כ ג' גפנים ברוח אחת מהלדדים ובלד השני אין בו כ"א גפן אחת ולא תראה שבכל הג' רוחות נתפשטו הגפנים ומה שתופסין לעבודתן והוא שמונה אמות לפי המרחק שבין השורות בכרם הזה מלבד שבלד האחר

מראה הפנים

הדא פשיטא שאילתי' דר' יוסי בר זמינא. עיין בפ' דלעיל בהלכה ו' ד"ה ר' יונה בעי מה שנתבאר מזה:

נמצאו ששים וארבע על מ"ח וכו'. הענין הזה בסוגיא זו הוא מדברים המוזגים ביוהר בכל המכילתין ובאחרתיו ת"ל אחר העיון והסרתא ולמי שנקי קנת בחכמת החשבורת יוכן לו מיד ראה ל' תח את כל ונוכחת ומה שהכריתני להחליף את התיבות וזה מוכרח ומבואר למעיין המבין. והמסקנא הכא כפרושא דמתני' ובדינא דלא כר' זעירא וכבר זכרתי

פירוש מהרא"פ

הכרם פירשתי לעיל ריש פירקא: מחוי לחברייא מלאה לבני שיעכה כרם שחרב מלדדיו ונשתייר מכל לד שתים נגד כו': תשע שורין ט' שורות ובכל שורה ז' גפנים: נסב שורה פרא שורה לשתי כלומר קח שורה מכרם והחריב אותה מן הכרם כך תעשה לשתי מלשון שתי וערב באריגה והוא באורך הכרם: נסב שורא פרא שורה לערב מוזל ועשה כן לרוחב הכרם נשתיירו בכרם ששים גפנים שהרי שחרבת ד' שורות מאורך וג' מרוחב דהא כל שורה בין שתי שורות החריבת לאורך ולרוחב: וחוזר וקח תרי מכאן ותרי מכאן כלו' לכל לד מן הד' קרנות החרב שתי גפנים באורך שהרי נשתיירו ה' שורות ובכל שורה ד' גפנים קח שתים מן אותן שורות שהן באורך לכל לד ב' מקרן מזרח שתים זו אלל זו על לד המזרח וכן מלד השני בקרן מזרחית לפונית זו אלל זו בלד המזרח וישאר אחד באותו לד וכן תעשה לצד מערב וישאר ג"כ א' ובלד לפון ודרום ישתיירו בכל לד ב' גפנים קח אחד מכל לד וישתייר ג"כ א' וה"ל עשרה גפנים בכל הכרם ובכל לד המלא שתים נגד כו': את רואה כאלו אחרת כו' דאלו לא אמרינן הכי לא ניתן לגפן היוצא רק אלכסון מן הקלר וכמ"ש לעיל והא דאמר הכי ג' פעמים נלאה דס"ל דלא אמרינן רואים גם על הלד שכנגדו ולא חשב הכא אלא לד האורך ב' פעמים מפני לידי גפן היוצא ולד הרחב פעם א' דאין שם אלא לד א' שנוכל לומר רואים אבל על הג' לדדים אחרים שכנגד אלו ג' לא אמרינן רואים אלא מתלקינן הרואים באלכסון דלכל הפחות היכי דלא אמרינן רואים ס"ל לרבי יוחנן כשמואל דמודדים באלכסון וכן משמע להדיא לקמן: ליטע כאן אין את יכול ט' כלומר רואים אמרינן אבל ליטע ממש על מקום הרואים אינו יכול דכי נוטע ממש הרי מבטל בזה תבנית הכרם אבל לא כאמר [רואין] כדי שירחיק אין בזה ביטול לתבנית הכרם וכן משמע לעיל בדר' יוחנן דאמר רואים כו' ש"מ דאין ברואים משום ביטול תבניתו דהא לעיל לריך הוא לתבנית הכרם לאפוקי מדב"ש דס"ל דשורה של ה' גפנים הוה כרם וכן הכא לריך לד' לדדים לתבנית הכרם: הדא אמרה כו' דהא הכא לא היה לו תבנית מעיקרו כדמשמע ממילתיה דר"ז שהיה הכרם קודם שחרב ט' שורות על ז' משום שאז היה כרם גדול דהוא ג' פעמים ג' ויותר אבל כשחרב לא היה לו אלא ג' נגד ג' והוא כרם קטן וכן לריך לתבנית הכרם לכל הלדדים: (ע"כ לדף כ"ג ע"ב): הדא פשיטא שאילתיה כו' הפ"מ קילר כאן וסמך אדלעיל שמפורש שם ונלה לומר כאן כפשט הבעיא דר' יונה דלעיל שמבעי בהא דר' יוסף בר זמינא כו' אם אומרים רואי' כו' מסני לדדים של זנב הרי אנו אומרים הכא רואים כו' מב' לדדין: נמצאו שם ס"ד על מ"ח כגון שנטע כל שורה מחברתה וכן כל גפן מחבירו ח"א עם הגזע נמלא לט' שורות של ז' גפנים תהיה הקרקע ס"ד על מ"ח ויעלה הכרם ג' אלפים ע"ב אמות ואין אנו לריכים כל כך לעשרה גפנים כפי החשבון עשרה לבית סאה: נסב תרתי מהכא והב לון הכא שאין כרם זה החרוב אסור מתחילת נטיעותו תחילת נטיעותו עד ע"ז וכדאי' לעיל במתני' וכן פירשו הגאון ור' יוחנן לעיל בפרק הקרחת לב"ה אע"ג דפסקינן הלכתא כר"ש ור"מ מ"מ המשנה מתפרשת א' יבא דתנא דמתני' דלעיל ואליבא דב"ה ולפיכך אמר הפ"מ כשיהיה כן נמלאת שהתא יותר ממה שנלטרך לנו שב"ב אמות וכמ"ש נתי בסמוך והיינו לעשרה גפנים אנו לריכים עשרה פעמים ע"ז על ע"ז והם כ"ה מאות ס' אמות ואין אנו לריכין רק ב' אלפים ת"ח אמות לפי שהד' גפנים הנתונים לזנבות אינן לריכין רק המאי שעומדים על הגבול

אמות. מה את עבד לה הוא ועבודתו לתוך בית סאה או חוץ לעבודתו. אין תעבדינה הוא ועבודתו בתוך בית סאה אשכח חסר תלת מאוון וארבעין ותמניא. ואין תעבדינה חוץ לעבודתו אשכח יתר מארבע מאוון וחמשין ותרתיי. וכמו פלגות ביהידיות הן אין תימר ברוצף לא תנינן אלא עשר

האחר שאין בו אלא גפן היחידית והיא היוצאת זנב ותופסת עבודתה שמנה מכאן ושמנה מכאן בהשורה החיצונה ונשארו שני הביניים שבראש השורה זו ושני ביניים שבסוף השורה בלא שום גפן סביב להן בכל ח' אמות שלהן והן הן הביניים שבין השורות הקריבות מהגפנים ולא נמצאו כ"א בין ב' שורות החיצונות שבצד דרום אם תשים אותן ב' גפנים המוכרים של מזרח ושל מערב בצד צפון או להיפך אם תשים אותן ב' הגפנים בצד דרום אז תמצא שני ביניים בין השורות החיצונות הצפוניות וג"כ ב' ביניים בראשי השורות וב' ביניים בסופן בצד צפון וזה תבין כאשר התבונן בהצורה זו הב' אשר העמדתי לפניך והיינו דקאמר חד ביניי עקר וכו' וכלומר שהרי אלו הביניים אינן בכלל הכרם הזה ולא תכנים אותן בחשבון מה שהגפנים אוסרין ותופסין בעבודתן שהרי אין גפן סמוך להן בכל הח' אמות מסביב וא"כ עקור חד ביניי מצד הזה של הגפן היחידית העומדת באמצע השורה החיצונה וחד ביניי מצדה השני בהשורה ותן מהן קרת אחד שהוא ט"ז על ט"ז וכלומר תצרף אותן הד' ביניים ותשים אלו אצל אלו והרי קרת אחד של ט"ז על ט"ז כדמסיים עבודתה בשמונה אמות וכלומר שהרי עבודה וההרחק בין השורות בכרם הזה שמנה אמות הן וא"כ כל ביניי וביניי הוא ח' על ח' וכשתשים אותן ביחד הרי קרת של ט"ז על ט"ז וקורא אותן קרחה לפי שאינן נכנסין בחשבון הכרם מה שתופסין הגפנים לאיסור בכדי עבודתן בבין השורות כאשר אמרנו וכל האי דמבאר הש"ס הוא כדי לבא אל הקושיא דמקשה על דר' זעירא לקמיה דאי אתה יכול לפרש המתני' בכרם הזה שאמרת ולפיכך מקדים הקדמות האלו ולומר דאף אם תאמר כך שאין אתה חושב אלא ז' שורות הפנימיות והב' הגפנים החיצונות שבמזרח ושבמערב אתה מקרב אותן סמוך לתוך הז' שורות כדי לתרץ הקושיא שלא יהיו תופסין ס"ד על מ"ח והוא הרבה יותר מבית סאה כמפורש לעיל וכן הדרך שתקרב אותן ב' גפנים ג"כ תעשה אותן שיהיו תופסין האיסור ביותר בהכרם והוא הדרך הב' שנתבאר שתעמיד אותן בא' נולדי הכרם ואפי' אם תאמר כן מכל מקום תשאר הקרחה של י"ו על י"ו בצד אחד מהכרם שלא תכנים אותה לחשבון לפי שאין לה עבודה בהכרם שאין שום גפן סמוך לה בכדי שמנה אמות כמו שבארנו וכיון שכן הוא תמצא הקושיא על הא דר' זעירא וזה כי לא משכחת לה חשבון של בית סאה באלו הז' שורות שתופסין בהן העשר גפנים וממ"כ תהיה קושיא זו דהאיך שתאמר לא תמצא החשבון מכוון אלא או חסר מבית סאה או יותר הוא. וקושיא השניה תקשי גם על הציור והאופן שצייר ר' זעירא כדלקמן. ולפי שגי' הספר משובשת וא"א להעמידה בשום פנים לזה דלקמן אציג לפניך הגי' הנכונה לפי הנראה והניכר כי נתחלפו השיטות והתיבות בהענין כמו שנמצא בהרבה מקומות בש"ס הזה: מה את עביד לה. הש"ס מסיק הקושי' על דר"ז דלאחר שהקדמנו כל זה ותאמר לתרץ דבריו בכל ענין שתוכל כדלעיל אפ"ה קשיא ממ"כ האיך אתה עושה החשבון של הבית סאה להעשר גפנים כדתנן במתני': הוא ועבודתו לתוך בית סאה או חוץ לעבודתו. כלומר אם שתחשוב להכרם עם העבודה שלו מה שתופסין הגפנים לאסור שיהיה זה הכל נחשב לתוך בית סאה בדוקא בלבד אבל לא מה שאינן תופסין בכדי עבודה שלא יהא זה נחשב בחשבון הבית סאה א"כ תהיה הקושיא שיחסור החשבון מחשבון בית סאה ואם שתאמר דגם חוץ לעבודתו נכלל בחשבון של בית סאה א"כ תהיה הקושיא שתמצא החשבון הוא יותר מבית סאה כאשר יבא לקמן: וה"ג אין תעבדינה הוא ועבודתו בתוך בית סאה אשכח חסר ארבע מאוון וחמשין ותרתיי ואין תעבדינה חוץ לעבודתו אשכח יתר מתלת מאוון ותמנין וארבעה. ובספרי הדפוס נתחלף מחסר ליתר ומיתר לחסר וכן נתחלפו התיבות ארבעין ותמניא וצ"ל תמנין וארבעה ובזה תמצא הכל מבואר וחשבון מכוון כפי הקושיא. והכי פירושה: אין תעבדינה הוא ועבודתו בתוך בית סאה אשכח חסר ארבע מאוון וחמשין ותרתיי. שהרי בית סאה היא נ' על נ' ותשבורת על האמות לפי חשבון הכפול נ' בנ' עולה לב"ה מאות אמה ומ"ח על מ"ח עולה לחשבון כ"ג מאות וארבע אמות וא"כ חסר קנ"ו אמות מבית סאה עוד חסר חשבון הקרחה של י"ו על י"ו שאמרנו שהוא בצד אחד בהשורה החיצונה של הז' שורות כדלעיל וט"ז על ט"ז עולה לחשבון ב' מאות וחמשים וששה אמות והם ג"כ אינן עולין בחשבון של הבית סאה שהרי אין אנו חושבין כ"א מה שהגפנים תופסין בכדי עבודה של בין השורות וכמו שנתבאר הצרף קנ"ו עם רנ"ו תמצא ארבע מאות וחמשים ושתים והרי אשכח חסר ארבע מאוון וחמשין ותרתיי: ואין תעבדינה חוץ לעבודתו אשכח יתר מתלת מאוון ותמנין וארבעה. ואם תאמר איפכא להאי גיסא דגם מה שחוץ לעבודתו נכלל הוא בחשבון של הבית סאה אז תמצא יותר מחשבון של הז' שורות שיהיה יותר שפ"ד אמות ואנן לא בעינן כ"א קנ"ו להשלים לחשבון של בית סאה הא כיצד שהרי כשאתה אומר שתחשוב הכל ואף מה שאין הגפנים תופסין בכדי עבודה יהיה נכלל בחשבון בית סאה א"כ הז' שורות שהן מ"ח על מ"ח והן עולין לחשבון כ"ג מאות וד' אמות והכתי חסר קנ"ו לבית סאה על כרחך צריך שתקח אותן הקנ"ו מחוץ לז' השורות הפנימיות של כל הכרם כפי הצורה. הראשונה והוא הכרם של רבי זעירא שאמר להחבריא וכשתתבונן בצורה זו אשר העמדתי לפניך ותסתכל עוד בצורה הראשונה תמצא שחוץ מז' השורות והוא בהשורות החיצוניות שבצורה הראשונה והן התשיעית שמכאן ושמכאן יהי' עולה לחשבון שפ"ד אמות לכל הפחות שהרי כשתצרף שתי שורות החיצונות יחד עולה לחשבון תשס"ח אמות שהרי יש כאן ט"ז הרוחב על אורך מ"ח וי"ו פעמים מ"ח הן תשס"ח אלא דכל כך לא מצית לאקשויי על דר"ז יכול הוא לשנויי לך דמה שאמרתי מכרם של ט' שורות באורך לא שתקח ותצרף כל השתי שורות החיצונות להז' שורות הפנימיות כדי להשלים חשבון הבית סאה דלא היא כ"א תקח שורה אחת מהן להשלים והכי קאמרי או משורה הט' שבמזרח או משורה הט' שבמערב תקח להשלים להז' השורות שישארו עם העשר גפנים כדי שיהיו עשר בבית סאה מיהו הא קשיא לן דלכל הפחות שורה אחת מהחיצונות על כרחך צריך שתקח כולה דאל"כ למאי הלכתא אמר ר"ז באופן הט' שורות לא היה לו לומר כ"א מה שצריך לחשבון בית סאה והשתא היא גופה קשיא לן דכשתקח אף שורה אחת בלבד עולה החשבון שלה שהוא הרוחב שמנה על אורך מ"ח לשפ"ד אמות והרי אין אנחנו צריכין להשלים לחשבון בית סאה כ"א קנ"ו אמות והכא אשכחת היותר על הז' שורות שעולה מסך תלת מאוון ותמנין וארבעה. זה פי' קושיא הראשונה לפי גי' הנכונה: וכמו פלגות ביהידיות הן. זו קושיא שנייה היא כלומר ותו דאף אם תימצי לומר ולדחות קושיא קמייתא דר"ז אינו מוסיף מהשורות החיצונות על ז' הפנימיות אלא מה שצריך להשלים לחשבון בית סאה. והיינו קנ"ו אמות והוכרח לאוקמי בכרם של ט' שורות של ז' כדי למצוא א"כ מה שצריך ליקח מהן להשלים הבית סאה ולא שיקח את כל השורה כולה אכתי קשיא על עיקרא דפירושא דר"ז דמוקי למתני' בכרם דכה"ג כדי שנמצא בה ד"פ שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב כדקאמר בהדיא דמאלו עשר גפנים שנשארו קיימות תראה לכל רוח ורוח כן והא למאי דמפרש לה דמחריב שורה אחת בין שתים בשתי וכן בערב וחוזר ולוקח תרתיי מכאן וכו' כדפרישנא לעיל נמצאת אומר דאע"פ שנראה כן לכל רוח ורוח מ"מ אין הדבר כן שהרי אחר שלקחת לרוח אחת חמשה גפנים לחשבון שתים כנגד שתים וא' יוצאת זנב תו לא משכחת לה עוד לג' רוחות אחרות כן אלא א"כ אתה חוזר וחושב לשתי הגפנים בעצמן מהשתים כנגד שתים הראשונות שכבר חשבת אותם לרוח האחת שפתחת לחשבן בתחלה כמו שתראה בהצורה והא קשיא דאמאי מחשבת והדר מחשבת להו לכאן ולכאן והרי אין כאן סדורות להיות נטועות כהלכתן ב' [כנגד ב'] וא' יוצאת זנב למיחשביה כרם אלא החצי מהעשר גפנים בלבד והחצי האחר והן חמשה גפנים האחרות אינן נטועות כסדר הזה אלא מפוזרות הן אחת הנה ואחת הנה והיינו דקאמר וכמו פלגות ביחידיות הן שחצי האחר מהן אינן נטועין כסדר הכרם אלא כמו נטועין ביחידיות יחידיות הן ומנא לך למיחשב להו ג"כ ככרם ולעשות מכרם אחד ד' כרמים לכל רוח ורוח ולמנות השתים לכאן ממה שכבר מנית אותן לכאן: אין תימר ברוצף. וכי תימא לתרץ במקצת הקושיא זו דאעפ"כ משכחת לה עוד כרם אחד מיהת מהחמשה גפנים האחרות ותוקמי בנוטע אותם רצופות זו אצל זו וכך תסדר אותם שיהיו ב' כנגד ב' וא' יוצאת זנב כמו הכרם הא' אלא שאינו נטוע כסדר בהמרחק כמו כרם הא' כ"א ברוצף ומיהת כרם הוא אם מכוונות ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב הא נמי לא מצית אמרת דלא תנינן אלא עשר גפנים לבית סאה ולדידך דבעית למימר דאחד נטוע כך במפוזר ומכוון ב' כנגד ב' וכו' וא' במרוצף א"כ משכחת לה נמי בטפי מעשר גפנים ונטועין ברצופין וסמוכות זו לזו ומכוונות ככרם ועוד דלדידך דמטרחת כולי האי לאשכוחי בגוונא שיהא נטוע כסדר הזה אלו עשר גפנים דמתני' א"כ היה צריך שיהו כולן נטועות בסדר אחד ולא משכחת לה לפי הסדר שאמרת

שנויי נוסחאות (פו"ה) וכמו פלגות בכי"ר אין תימר כמי פלגות.

פירוש

שנבול ויתשבר ב' פעמים כנ"ו מן כ"ה מאות ושנים ישתאר ב' אלפים מ"ח והלי תנ"ב אמות עד כ"ס מאות עודף וכן אם לא נחשב העודף והן הו' אמות לכל גפן כ"ת שיחסר לנו ת"ק [י"ב] אמות עד כ"ס מאות ויהיה פו:ף ת"ק [י"ב] אלא הש"ס נקט דבריו לפי קושטא דמילתא דלא קפיד התנא על שבשה כנ"ע וקאמר הש"ס קח תרי מכאן וכן הב' זנבים (באורך) [ברוחב] הכרם ותן אותן כאן באותה שורה של ב' גפנים א' מצד זה וא' מצד זה ותשים ג"כ שורה של ה' גפנים כמו שורה של אורך ותרון כך באתם לוקח ב' זנבים מן (האורך) [הרוחב] יתבטלו (מן) ברוחב מ"ח לכל צד על אורך פ"ד שלא יחשב בכלל הכרם ויעלה הכל אלף כ"ד אמות וישאר הקרקע ב' אלפים מ"ח [יה"ס דמליגו לפרש שיעור ב' ויוסיף על השערה ויהיו בין הכל י"ב גפנים ולריכים לכל הקרקע זאת ושיא היא והלשון מגמגם שפי כמ"ש] והא דהוכרת הש"ס לתבנית זה ולא המיתו על תבנית שהראה ר"ז לעיל דהא בין תבנית זה ובין תבני' של ר"ז מכווייכו אינן בקרקע רק ב' אלפים מ"ח אמות ולתרווייהו יקשה לן הכי יחסר לן תנ"ב ומה מכוות בתבנית זה שפי מתבנית של ר"ז לפי שבתבנית זה אין כאן רואין כאלו אחרת נטועה כאן דאמר לעיל ולפיכך (אפילו מהן) [כבניתן] לו כל השעורות לד' לדדים לא יעלה כל הקרקע אלא לב' אלפים תק"ם אמות והוא שיעור בית סאה כחשבון זה [פי' דע"כ ניתן מ"א לרוחב כמו שהנחנו מ"א לאורך] אבל בתבנית של ר"ז קשיא לן מן אותן רואים כדאיתא בסמוך ולפי מאי דמסיק בסמוך שה"ש למצא שבניתו של ר"ז אלא ביחידיות כלומר ביותר מט"ז על ט"ז ואפ"ה שבית סאה מצטרף לא צריך לתבנית זאת כלל וכל מה שעשה כאן לפי מאי דקס"ד דמיירי ברצופים ע"כ אינן מרוחקים גפן מגפן יותר

מהרא"פ

מע"ז: נמצאת מ"ח ואם נחלוק זה על שיעור ט"ז על ט"ז יעלה לט' גפנים לפי ש"ש כאן ט' פעמים ט"ז על ט"ז וא"א לך להעמיד בו אלא ח' גפנים ד' באמצע וא' לכל צד לזנב והשמיני א"א להעמיד בשום צד דירבה מצד זה יותר מצד האחר ואנן שווין בעינן ולפיכך אמר הש"ס חד ביניי עקור חד ביניי ואמר ב' פעמים חד ביניי לקיצר הלשון דהאי עקיר קרינן למעלה ולמטה לפי ש"ב' פעמים צריך לעשות כן בין באורך בין ברוחב וה"ק א"א לך להעמידו ולעשותו כרם אם לא שתעקר חד ביניי מכל צד לפי שיש כאן אחר שנתרב ג' ביניין בין באורך בין ברוחב ואמר שתעשה שלא יהיה בקרקע זו רק ב' ביניים לאורך וב' לרוחב ואז הב' חד כתפיעי ותוכל לעמוד שם ג' פעמים ג' ויהיו בכל א' מן הד' לדדים רוחב ח"א על אורך מ"ח וזה מצטרף שכל לכרם כשנחשב עבודתו לכרם ויצא לך הקרקע לאותן ט' גפנים בשיעור ט"ז על ט"ז לכל גפן וגפן: **קרת** ט"ז על ט"ז הקרחה כאן היא ט"ז על ט"ז כמה שאמרנו: **עבודתו** בח"א נמי כמה שאמרנו שא"א להעמידן בפחות מזה בא"כ לא יהיה אחר המרוב ט"ז על ט"ז בזה היא שמגיע לגפן ה' משיעור עבודה לבית סאה ואם הדבר כן הוא מקשה היאך נעשה למליא עבודה לבית סאה שהרי יש לנו כאן תוספות תנ"ב אמות וכתב אם נאמר שעליא מן הבית ש זה עבודה גפנים עם עבודתן כדי שיהיו תוספות נכלל באותן שאנו נותנין לעבודתו זה היינו דאשכח חסר ג' מאות וארבעין ותמניא דאם נחשב כל עבודתו לבית סאה ע"כ אותן ג' פעמים כואים דאמרינן כשי: [יאע"ג דלעיל משמע דמן הכואן מודדין עבודתו משום דבאו הכי לריך ליתן עבודה לגפן הקלר וגפן היוצא אבל הכא כבר נתן לכל גפן עבודתו שני

מסורת הש"ס

א) תוספתא פ"ג

ב) עירובין ג: וש"נ

עין משפט נר מצוה

א ב מיי' פ"ז מהלכות כלאים הל' ... טוש"ע יו"ד סי' רצו סעיף ד

ג מיי' שם ה"ב טוש"ע שם סל"ג

עשר גפנים לבית סאה. הוי לא מצי תנייה א) הכורת *מכוון והנוף אינו מכוון הרי זה כרם. הנוף מכוון והכורת אינו מכוון אינו כרם. היו דקות ואינן מכוונות העבו והרי הם מכוונות הרי זה כרם. ב) כיצד הוא יודע אם מכוונות הן מביא חוט ומותח. אית תניי תני מבפנים ואית תניי תני מבחוץ. אמר רבי יונה מאן דאמר מבפנים בתוך טפח. מאן דאמר מבחוץ צריך שיהא נוגע בהן. שורה החיצונה שאינה מכוונת כנגד הכרתין נותנין לה עבודת' וזורע את המותר. אמר רבי יוסי שאם היו זורעין בתוך ששה הכל אסור. חוץ לששה הגפנים מותרות והכרם אסור. ואיזה כרם דל. אמר רבי יונה דל בגפנים ועשיר בעבודות:

הלכה ב מתני'

*כרם שהוא נטוע על פחות מד' אמות רבי שמעון אומר אינו כרם ג) וחכמים אומרים כרם ורואים את האמצעיות כילו אינן: **גמ'** אמר להם רבי שמעון אותם שאתם אומרי' רואין את האמצעיות כילו אינן הרי הן עיקרו של כרם אמר רבי חנניה הדא אמרה כשהיו שש כנגד שש. אבל אם היו חמש כנגד חמש כל עמא מודיי שהן רואין את האמצעיות כילו אינן. אמר רבי מנא הדא דתימר כשהיו חמש כנגד חמש. אבל אם היו שש כנגד שש אילו את רואה את האמצעי' כילו אינן, אילו (מהי) [מהו] הדא דתנינן רואין את האמצעיות כילו אינן. אמר רבי הונא שמותר להדלותן על גבי גפנים

שאמרת שיהו כולן נטועות כן: הוי לא מצי תנייה. אלא ש"מ דעל כרחך לא מצית למיתני להא דר"ז ולפרש המתני' דבכרם בכה"ג איירי אלא דהכן סתמא תנן עשר גפנים לבית סאה ויהיו נטועות בתחלה בג' שורות או ביותר כפי שיהיו ובלבד שיהו נשארות קיימות עשר גפנים בו ומפוזרות בבית סאה ולא ביותר ותנלא לכל הפחות שיהו מכוונות ב' כנגד ב' וא' יוצאת זנב ואפי' בכרם אחד שנראה כן שגי למיחשביה לכרם לאסור הזרעים בכל הבית סאה ולא תקשי דא"כ בחמש גפנים נמי משכחת לה הא לא מצית אמרת דהכן בעינן שישארו בו לא פחות מעשר לבית סאה דכה"ג לא בטיל הוא כשמפוזר במקום בית סאה אבל פחות מכאן ומפוזר במקום בית סאה מיבטל בטיל ולא מיחשב כרם כלל וכדאשכחן נמי גבי עשר נטיעות מפוזרות לבית סאה בפ"ק דשביעית ותו לא מידי: הכורת מכוון וכו'. תוספתא היא בפ"ג והכרם שנטוע בערבוביא קאי ומפרש לה דהכל הולך אחר הכורת והוא עיקר הגפן ולא אחר הנוף והבאתי תוספתא זו לעיל בפ"ד בהלכה ג' עיי"ש ד"ה הדא דתימר בשאין הכרתים מכוונים: העבו. נתעבו ונתרחבו ונמלאו שעל ידי כך הן מכוונות הרי זה כרם: אית תניי תני מבפנים. מפנים של הגפן מותח הוא בחוט אם מכוון הוא נגד פני הגפן שכנגדו ותניא אידך שהוא מותח מבחוץ והיינו מצדי הגפן לצדי הגפן שכנגדו ומפרש ר' יונה דלא תיקשי במאי פליגי הא היינו הך והלכך קאמר דבהא פליגי דמ"ד מבפנים לאו שנוגע החוט בפני הגפן עצמו אלא בתוך טפח הסמוך לפני הגפן כגפן דמי ומותח מטפח הסמוך לזה אם מכוון להטפח הסמוך של כנגדו ונ"מ שלפעמים גפן אחד יותר עב ורחב מחבירו וכשאתה מודד מפני הגפן בעצמו אפשר שלא יהא מכוון לשכנגדו אם אתה מתחיל למדוד מן העב והרחב לחבירו שכנגדו שאינו רחב כ"כ ויוצא המדה מכוונת לצדדיו אבל אם אתה מודד בארך מהטפח הסמוך המדיד' היא באמצע ולעולם מכוונות הן: ומ"ד מבחוץ צריך שיהא נוגע בהן. בחוט המדידה ואם מכוונות הצדדין ממש אז הוא דנקרא כרם: היתה שורה החיצונה שאינה מכוונת כנגד הכרתין. השתים שבה לא היו מכוונות העיקרים זו כנגד זו נותנין לה עבודתה והיינו ששה טפחים כדין גפן יחידית וזורע את המותר וקמ"ל דאף בלד הפנים בין השורות מותר לזרוע חוץ לששה: א"ר יוסי וכו'. כלומר דר' יוסי פליג על זה וס"ל דלענין הגפנים הוא כן דאם זרע בתוך ששה ודאי הכל אסור בין הגפנים ובין הזרעים שמקדשין ואוסרין זה לזה אבל בחוץ לששה דקאמרת זורע את המותר לאו מילתא היא אלא הגפנים מותרות אם זרע חוץ לששה אבל הכרם הוא אסור לזרוע בו אף חוץ לששה: דל בגפנים ועשיר בעבודות. במרחקים שבין שורות הגפנים והן נקראין עבודות מה שתופסין הגפנים לאסור כדלעיל וקמ"ל דאף שהן מרוחקות זו מזו אם יש לכוון ב' כנגד שלש ה"ז כרם:

הלכה ב מתני' כרם שהוא נטוע על פחות מד' אמות. שאין בין שורה לשורה ארבע אמות: רש"א אינו כרם. ומרחיק ו' טפחים לכל רוח וזורע דכיון שאין בין השורות ד' אמות כדי עבודת הכרם ואין יכול להכניס הבקר וכליו ביניהן אין שם כרם עליו: וחכ"א כרם ורואין את האמצעיות כאילו אינן. לפי שדרך בנ"א ליטע שורות רצופות הרבה ביחד ואותן שהן ראוים להתקיים ולהעשות כרם יהיו כרם והשאר יהיו לעצים הלכך רואין את האמצעיים כאלו הן עצים והחיצונים מצטרפין להיות כרם אם יש ביניהן ריוח הראוי להם והלכה כחכמים: **גמ'** אמר להן ר' שמעון וכו'. כלומר שהשיב להם מנין לכם לומר שרואין את האמצעיות כאלו אינן נחשבין לכרם אלא לעצים בעלמא ואני אומר בהיפך אפשר שאלו הן שנטען בתחלה להיות הן עיקרן של הכרם דלא נטעי איכשי מתחלה שורה לעצים אלא שורה של כרם ומכיון דלא ידעינן וכולן רצופין הן אין שם כרם עליו: הדא אמרה כשהיו שש כנגד שש. ר' חנניה סבירא ליה דטעמיה דר"ש כדאמרן שאין מדרך ליטע שירה של עצים אלא שורה של כרם לפיכך קאמר זאת אומרת דלא פליג ר"ש אלא בשהכרם נטוע שורות הרבה וכגון שש שורות של שש שש גפנים שהן שש כנגד שש ומשום דתנן להחכמים דרואין את האמצעיות כאילו אינן משמע שיש כאן אמצעיות הרבה ובין כל שתי שורות של הגפנים רואין את השורה שביניהן כאלו הוא לעצים ועלה הוא דפליג ר"ש דאתה אומר השורה האמצעית היא לעצים והשורות של הצדדין שלה הן לכרם ואני אומר היא לעיקר הכרם דאין דרך לעשות שורה אחת לכרם ושורה אחת שאצלה לעצים וכן לחזור ולומר על שאר השורות זו לכרם וזו שאצלה לעצים כדי שיהא ריוח הראוי בין שתי השורות ולהחשיבן כרם אלא כולם לכרם הן והואיל ורצופין הן ואין שיעור הראוי ביניהן לא הוו כרם: אבל אם היו חמש כנגד חמש. דבכה"ג איכא למימר שכל האמצעיות הן נטועות לעצים זו אצל זו והשורות החיצונות לבדן הן לכרם וכיון דאיכא שתי שורות שיש ריוח הרבה ביניהן כ"ע מודים דלא פליג ר"ש בכי הא דאני רואה את האמצעיות כאילו אינן והוי כרם: א"ר מנא הדא דתימר וכו'. כלומר ר' מנא פליג אהאי סברא דר' חנניה דאוקי לפלוגתייהו בשש כנגד שש בדוקא ומטעמא דיש לחלק בין היכא דאיכא כמה שורות זו אצל זו לעצים דבכי הא מודה ר"ש ובין היכא דנימא אחת לכרם ואחת שאצלה לעצים דבהא הוא דפליג א"כ לדידך דאמרת דמסתברא לחלק כן נימא איפכא דהדא דתימר דרבנן פליגי אדר"ש דוקא בשנטועות חמש כנגד חמש דאיכא למימר שהאמצעיות זו אצל זו שהן כלם לעצים והחיצונות בלבד הן לכרם והוי כרם דיש כאן ב' שורות וריוח הראוי ביניהן: אבל אם היו שש כנגד שש. אף רבנן מודו דלא מסתבר למימר על אחת שהיא לעצים אצל שורה אחת של כרם: אילו אתה רואה את האמצעית כאילו אינן אילו אילו. בתמיה כלומר על אלו ועל אלו והרי הוא כך הדבר לסברא דידך דלא שייך לומר על אחת בין השתים שזו לכרם וזו שאצלה בלבד היא לעצים דאלו אתה רואה להאמצעית כאילו היא לעצים אני אומר לך דשמא אלו האמצעיות הן לכרם ואלו שאצלן הן לעצים וכיון שכן הוא הדרי כולם לדין אחד להם והוו רצופים ואינן כרם כך היה לך לומר לסברא דידך אלא ודאי לא שנא דכל היכא דאיכא למימר הכי והכי פליגי ר"ש ורבנן דלר"ש מסתברא ליה דכולן שוין הן והואיל ורצופין הן לא הוה כרם ולרבנן מסתברא להו דלעולם כל היכא דאיכא אמצעית אני אומר עליה כאילו היא אינה ולעצים היא ושתים החיצונות שיש ביניהן ריוח הראוי הוו כרם: מהו הדא דתנינן רואין את האמצעית כאלו אינן. אלישנא כאלו אינן מדייק דהו"ל למיתני כאלו עקורות: א"ר הונא שמותר להדלותן על גבי גפנים. כלומר בהאי לישנא דיקא קמ"ל שאם זרע ביניהן זרעים חוץ לששה טפחים דאע"ג דאותן שורות שהן כאלו אינן וכל

מראה הפנים

זכרתי לעיל ד"ה ר"ז מהוי להבריית וכשתעיין בפנים ויזכן לך תמלא מבואר הכל בס"ד:

אמר ר' יוסי שאם היו זורעין בתוך ששה וכו'. עיין בהלכה דלקמן ד"ה הדא מסייעא לההיא דאמר ר' יוסי מה שיתבאר מזה בס"ד:

הדא אמרה שהיו שש נגד שש וכו'. לפי מה שפירשתי בפ"ים מבואר ממילא הוא דלא הוי מצי למינקט בכלש נגד שלש לאלה כיון אם ריוו ד' כנגד ד' דהא עיקר סברא דר' חנניה אליבא דר"ש משום דלא מסתברא ליה לומר על שורה אחת הסמוכה לחברתה שנחשוב זה לכרם וזו לעצים וכיון שכן הוא תו לא הוי מצי למימר בג' כנגד ג' הוא דפליג ר"ש אבל בד' כנגד ד' מודה דהא גם בד' כנגד ד' על כרחך אם תאמר על אחת מהאמצעיות שהיא לעצים א"כ סמוכה היא לשורה של כרם וזה לא מסתבר ליה לר"ש והלכך לא מצי לסיימא למילתיה אלא דווקא בגוונא דאם הן חמש כנגד חמש הוא דמודה ר"ש והואיל ומוכרח הוא נבא

שנויי נוסחאות (סוי"ג) ואיזה בד"ו ואיזהו. (סוכ"ו) על גבי גפנים בכי"ר על זרעו.

פירוש מהרא"פ

סבי בן ליאסור נגד הכואים לבדו ולא יותר] וגם סג' לדדים שכנגד אותן הרואים דמחלקינן באלכסון אף הם בכלל עבודתו דהא צריך ג"כ להרחיק מהן כמו שצריך להרחיק מעבודתו שחולה לו וג' פעמים הואים עולין קנ"ב שהם ג' פעמים חע"ח וג' פעמים של אלכסוני שמג' לדדים אחרים עולין ל"ו הסם כפ"ח ועבודת הד' גפנים שיוצאים הן תקי"ב צירף אותן לכפ"ח עולין ת"ת וכל הכרם בלמי כבודות הללו עולין ב' אלפים מ"ח צירפן להדדי עולין כ"ח מאות מ"ח ויהיו יתירים על בית סאה ג' מאות מ"ח באמ"ח להעמיד בתוכו א"ו ב' מאות מ"ח והיינו דאמר אמבת תסר ג' מאות מ"ח שאמ"ח למימדין בתוך הבית סאה ותי מין מעבודתו אז גם הרואים והג' אלכסונים שכנגדן אין נחשבים לתכמון בית סאה א"כ יתר לנו מנ"ב ואפילו יותר מתנ"ב אם לא נחשיב לכל גפן אלא ר"ן יהיה יתר ח"ח אלא דקים"ה דמילתא דהתנא לא קפיד על השבש הנ"ל: (ע"כ לדף כד): הוא ועבודתו כרם ועבודתו: וכמו פלגות ס' כל זה מדברי המקבן כאם נא'ולא עבודתו ע"כ צריך להרחיב עוד בין הזגבות ו' גפנים אמלעות כשיעור רוחב עבודתן כדי שנאמר שימצ"ו הד' זנבות על סוף הגבול של עבודתן ויהיה בין הזגבות והאמלעות רוחבן כ"ד א"כ לא יצטרפו הזנבות להאמלעות ויהיו כמו מתלית הכרם דהיינו ד' פא יש נחשבים ליחידיות וא"כ נחלק אותן מנ"ב אמות לכל הכרם אם כן כ"ש שתפא נחשב כל הכרם ליה דיות דכל שירחיקו הגפנים והשורות זו מזו יותר מט"ז אמות אין כאן צירוף לכן אמר לכל הפחות כמו מתלים והן ד' גפנים יחידיות הן אבל האמת שנחלק אותן לכל הכרם ואפ"ה כרם הויא כאלו הוה

רולף שבבית סאה מצרפן הואיל והן אינן מפוזרין רק עשר לבית סאה ה"ל צירוף ונעשה כרם גמור וכדקי"ל בצלמא בעשר נטיעות לבית סאה דה"ל סדה אילן ה"נ לענין כרם וה"נ אמרינן לעיל בפרק ערוגה דדין קלחים יחידים כדין רולף הואיל והן עומדים על בורה הראויה להיות שורה בפני עצמה כדין שאר שורות שהדלועין עומדים בה. ברלופים וע"ז הוא שכיון הש"ס עם באמר כמה דתימר גבי כרם היא יחידית היא רולף כו': (ע"כ לדף כ"ד ע"ב): **הוי** לא מצי תנינתה הוי דלא מצי למתנייה לפי המשנה והתבנית זה בכרם שהוא רולף אלא ביחידיות הוא מתנייה: **הכורת** הוא הגזע וכבר פי' במתני': **היו** דקית היו הגפנים דקות ומחמת כן אינן מכוונות אבל אילו היו עבין היו מכוונים הרי זה כרם אבל גירסת כלמג"ס ז"ל היא העבו וכן היא בתוספתא: **מביא** חוט ומותח מותח ותוסך מגפן לגפן בשוה ואז יכול לראות אם יוצא חוץ למתיחת החוט אז אינן מכוונת: **אית** הניי תני איכא תנא בברייתא דתנא מבפנים שמותח החוט מבפנים של גפנים והיינו בפנים הכרם והיכא תנא דתני מבחוץ שמותח חוץ לכרם ואמר רבי יונה למ"ד מבפנים לא אמרינן שכל מה שיוצא לחוץ איני נחשב לצרפו לכרם אלא כל מה בהוא בתוך טפח של מתיחת החוט כלי הוא נחשב לכרם וכשהוא מותח מבחוץ אז כל מה שאינו נוגע ממש בחוט אינו נחשב לכרם אלא חולה לו ודינו כגפן יחידי: **שורה** החיצונה שאינה מכוונת כנגד כנזע נותנים לה עבודתה ששה טפחים כדין גפן יחידי וזורע המותר וכיומא מילתא דרבי יונה היא ואסור נמי סיומא דתוספתא דלעיל היא ועיקר: **שאינה** שאם אינה: **אם** היו זורעין בתוך ששה טפחים לחיצונה

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ז מכלאים ה"כ טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ג:

ו ב מיי' פ"ו שם ה"ו טוש"ע שם ס"ד

ז ג מיי' שם הכ"ב טוש"ע שם סעי' נב

מסורת הש"ס

ב"ב ק"ב וב"ב: ירושלמי נזיר פ"ט ה"ג.

גפנים. אמר רבי מנא הדא מסייעא להא דאמר ר' יוסי אם היו זרעים בתוך ששה הכל אסור. חוץ לששה גפנים מותרות והכרם אסור. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן. *כשם שהן חלוקין כאן כך חלוקין בשכונת קברות. אמר רבי יונה ולא דמיא תמן מרווחין ורצפן יש להן שכונת קברות רצופין ורווחן אין להן שכונת קברות. ברם הכא מרווחים ורצפן במחלוקת רצופין ורווחן דברי הכל. ברם הכא מה פליגין בשבא ומצאן רצופין. רבי שמעון אומר אומר אני גל נפל עליהן ורצפן ורבנן אמרי מרווחין הן ורצפן:

הלכה ג מתני'

[א] חריץ שהוא עובר בכרם עמוק עשרה ורוחב ארבעה רבי ליעזר בן יעקב אומר אם היה מפלש מראש הכרם ועד סופו הרי זה נראה כבין שני כרמי' זורעין בתוכו ואם לאו הרי הוא כגת. [ב] הגת שבכרם עמוקה עשרה ורוחבה ארבעה זורעין בתוכה דברי רבי ליעזר וחכמים אוסרין. [ג] שומרה שבכרם גבוה עשרה ורחבה ארבעה זורעין בתוכה. ואם

וכל זמן שהן בכרם כדין גפן יחידית הן מ"מ הואיל ונטועות שורות שורות מחזי ככרם ונהי דחוץ לששה טפחים אין מקדשין את הזרעים מיהת צריך להפוך אותן לצד אחר וכדתנן לקמן בפ"ז תבואה שהיא נוטה תחת הגפן מחזיר ואינו מקדש וקמ"ל הכא דא"צ לא להחזיר את הזרעים ולא לעקור לאלו השורות אלא מותר להדלותן על הגפנים שבצדן ובהכי סגי מפני מראית העין ולהכך לא קתני כאלו עקורות אלא כאלו הינן על הזרעים אם זרע שם וכדאמרן: הדא מסייעא להיא דא"ר יוסי. לעיל בסוף הלכה גבי שורה החיצונה שאינה מכוונת דג"כ לא הויא לה דין כרם אלא כגפן יחידית ואם זרע בתוך ששה הוא דהכל אסור אבל חוץ לששה הגפנים הן שמותרין אבל הכרם אסור וכלומר שצריך תיקון להזרעים ולכתחילה אין לזרוע שם ואם זרע צריך שידלה הגפנים הסמוכין להזרעים על הגפנים שבצדן לצד האחר כדקאמר הכא ומסייעא היא לר' יוסי דשמעינן מיהת דלכתחילה אין לזרוע בכרם דכה"ג אף חוץ לששה ואע"ג דלא הוי כרם ממש מ"מ משום מראית העין הוא ואם זרע צריך תיקון אבל לכ"ע אינו מקדש ואוסר: שמעון בר בא בשם ר' יוחנן כשם שהן חלוקין כאן כך חלוקין בשכונת קברות. הך מילתא גרסינן לה בפ' בתרא דנזיר בהלכה ג' ושם הגי' נכונה ועיקרית וכאן חסרה ונשתבשה מההיא דר' יונה וכו' כדלקמן דתנינן התם המוצא מת בתחלה מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו. כלומר שמותר לפנותו משם ולקוברו במקום אחר ונוטלו עם עפר תיחוח שתחתיו כדי תפיסה שהוא ג' אצבעות. מצא שנים נוטלן ואת תפוסתן מצא ג' אם יש בין זה לזה מד"א עד שמנה ה"ז שכונת קברות כלומר אם יש מקבר הראשון עד השלישי לא פחות מד"א ולא יותר על שמונה ה"ז שכונת קברות ואסור לפנותן משם ואפילו אחד שניכר שלשם קבורה נתון הוא שם אסור לפנותו אלא שבאחד או בשנים אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם אבל בג' מוכח שזה המקום מיוחד הוא לקברות וקא"ר שמעון בר בא דכשם שר"ש ורבנן חלוקין הן כאן במתני' כך הן חלוקין בדין שכונת קברות דהתם שאם היו שם קבורין הרבה ורצופין לר"ש אין זו שכונת קברות ולרבנן רואין את האמצעים כאילו אינן ושלשה עושין שכונת קברות: א"ר יונה והכי גרסינן התם. א"ר יונה ולא דמיא תמן יש עליהן שכונת קברות. ברם הכא אין עליהן שכונת קברות א"ר יוסי ולא דמיא תמן מרווחין ורצפן במחלוקת רצופין וריוחן דברי הכל ברם הכא מה פליגין בשבא ומצאן רצופין רש"א גל נפל עליהן ורצפן ורבנן אמרי מרווחין היו ורצפן. ע"כ שם וחסרו כאן דברי ר' יוסי ומחמת זה נשתבשה הגי' גם בדברי ר' יונה וה"פ דרבי יונה קאמר דלא כר' שמעון בר בא דמשוה דינא דהכא לדהתם ולומר דכשם שהן חלוקין כאן כך חלוקין שם אלא דלא דמיא דהתם אזלא כד"ה: תמן יש עליהן שכונת קברות ברם הכא אין עליה שכונת קברות. כלומר שאני התם דכך שיערו חכמים דאם יש ביניהן מד' אמות ועד ח' ה"ז שכונת קברות ודוקא בשיעור הזה אבל אם היה שם כמו הכא בכרם והיינו שהן רצופין שקבר הרבה במקום אחד זה אצל זה ואין בין הראשון להשלישי מד' אמות ועד ח' נתבטל המקום מתורת שכונת קברות משום דאמרינן דרך מקרה נקברו שם ודעתו לפנותן ושמא נאנס או שכח וא"כ לא שייכא דינא דהתם לדינא דכרם וכ"ע מודים בה: א"ר יוסי ולא דמיא. כלומר דר' יוסי פליג אדר' יונה בהא דקאמר דהכל מודים בדינא דשכונת קברות דלא היא אלא דודאי פליגי ר"ש ורבנן גם בדינא דהתם אבל לא כהאי דקאמר ר"ש בר בא דכשם שהם חלוקין כאן כך חלוקין הן בשכונת קברות דלא דמיא אלא דאיפכא שמעינן להו בפלוגתייהו דהתם דר"ש אית ליה רואין ולרבנן לית להו רואין כדמפרש ואזיל: תמן מרווחין ורצפן במחלוקת. כלומר בדינא דכרם דמתני' שדינן להיות מרווחין והוא רצפן בהא פליגי כדתנינן רצופין וריוחן דברי הכל. כלומר ואם לאחר שנטעו רצופין חזר וריוחן בזה דברי הכל מודים דהוי כרם דהא עיקר פלוגתייהו אם תלינן שיחזור וירויחן או לא דר"ש סבר הואיל והוא בעצמו נטען רצופין לא אמרינן דדעתו לחזור ולהרויחן וליטול האמצעיים לעצים אלא דדעתו דכוכן יהיו לכרם וכיון שאין כאן שיעור הרחקה ביניהן לא מיחשבו כרם ורבנן ס"ל דשפיר תלינן שיחזור וירויחן ויטול האמצעיים לעצים: ברם הכא מה פליגין. אבל הכא בשכונת קברות במה הן פליגי בשבא ומצאן רצופין הוא דפליגי ואיפכא ס"ל בהאי דינא דלר"ש אף שמצאן רצופין לא נתבטל מתורת שכונת קברות כמו שהיה בתחילה לפי שאני אומר בתחילה היה שם ביניהן כשיעור שכונת קברות ואחר כך נפל עליהן גל ורצפן ודרך מקרה הוא ועתיד הוא לתקן לאחר זמן: ורבנן אמרי מרווחין היו ורצפן. כלומר אע"פ שבתחילה מרווחין היו כשיעור חזר הוא ורצפן בעצמו שקבר שם עוד ואדעתא שיהו נקברין שם לגמרי ואינו עתיד לחזור וליטלן ולעשות מרווחין כבתחילה וכיון דאין זה מקומן לא הויא שכונת קברות וזהו החילוק בין דינא דהתם לדינא דכרם דמתני':

הלכה ג מתני' חריץ שהוא עובר בכרם עמוק עשרה ורחב ארבעה. לרבותא קתני שאע"פ שעמוק י' ורחב ד' דבעלמא מפסיק הוא כדתנן לעיל בפ"ב מ"מ הכא שהוא עובר בתוך הכרם ס"ל לראב"י דאסור לזרוע בתוכו עד שיהא ג"כ מפולש מראש הכרם ועד סופו ובעומק עשרה ורחב ד' דאז הוי כרשות אחרת: ואם לאו. שאינו מפולש בכל הכרם אלא שהכרם סתום מצד אחד ונמצא שהוא מוקף מהכרם מג' רוחותיו הרי הוא כגת שבאמצע הכרם דפליגי בה ר"א וחכמים וראב"י ס"ל כחכמים דאין זורעים בגת שבכרם אע"פ שעמוקה י' ורחבה ד' והלכה כראב"י וכחכמים: שומרה שבכרם. הוא מקום גבוה שהשומר עומד עליו לשמור את הכרם ויכול לראות למרחוק: זורעים בתוכה. בהא מודים חכמים דשאני גת שאויר הכרם מקיפה אבל מקום גבוה שאין אויר הכרם מקיפו מותר אם גבוה

מראה הפנים

לא לגוונא דהתם בסוף דבריו נקט נמי ברישא דבריו דפליגי בשם נגד שם להשמיענו דכל היכא דאיכא אמצעית בין השתים פליג ר"ש וס"ל דלא אמרינן בכה"ג דשורה הסמוכה לכרם שנחשוב אותה לעצים וזה מבואר הוא ומיהו לא קמו דברי ר' חנניה בפירוש פלוגתייהו דר"ש ורבנן דר' מנא פריך עליה כמו שביארתי בפנים דדרך קושיא מתפרשין הן דברי ר' מנא דאדמוקמית פלוגתייהו בשם כנגד שם טפי מסתברא למימר איפכא לפי סברא דידך אלא ודאי לא שנא דבכל מקום דאיכא למימר דהאמצעית היא לעצים סברי רבנן דרואין אותה כאלו אינה ור"ש סבר דלא נעשי אינשי אדעתא למיעקר לעצים והרי זה כמסקנת הש"ס דילן בסוף פ' המוכר פירות דמוקי לה לפלוגתייהו בכרם בהכי וא"כ לרבנן גם בג' שורות אמרינן הכי דרואין את האמצעית לעצים והב' שורות החיצונות שיש ריוח ביניהם שיעור הראוי הוו כרם אבל אם אין כאן אלא שתי שורות והן נטועין פחות מד' אמות ביניהן ודאי לכ"ע לא הוו כרם דהא לא שייך כאן רואין וזה פשוט הוא וכבר זכרתי מזה בפ' דלעיל בהלכה ח' ד"ה אמר ר' זעירא דזהו דעת הרמב"ם ועיין עוד בפ' הנזכר בהלכה ג' ד"ה איזהו כרם קטן שם תמצא מבואר דברי הרמב"ם דפ"ז בהלכות אלו והשייכים לב' פרקים הללו:

הדא מסייעא להיא דאמר ר' יוסי אם היו זרעים בתוך ששה וכו'. הר"ש הביא לזה וגרים בהא דרב הונא מותר להדלותן על גבי זרעי' ולהאי דמסייע' לר' יוסי לא פירש כלום כ"א שציין להאי דר' יוסי דזהו דאמר לעיל והנה הי' קשה לו ז"ל גי' הספר שמותר להדלותן על גבי גפנים דמאי קמ"ל בזה לפיכך היה גורס על גבי זרעים אבל זה יותר קשה דא"כ מאי מסייע ליה לר' יוסי הא איהו ס"ל דחוץ לששה אסור הכרם לזרוע בו זרעים ובתוך ששה פשיטא דלא דהא מקדש הוא לכ"ע. ועוד דהא בהדיא תנן לקמן בפ"ז תבואה שהיא נוטה תחת הגפן מחזיר וכו' וזהו אף בדאיכא שיעור הרחקה מיהת צריך להחזיר וא"כ היאך יפרש רב הונא שמותר להדלות הכרם על גבי זרעים לכתחלה דלא מצינו לסתר זה בשום אופן. כללא דמלתא א"א לעמוד הגי' על גבי זרעים בשום פנים ולגי' הספר שלפנינו ניחא דקמ"ל דהיכא דאיכא זרעים חוץ לששה דמותר בתיקון דכה"ג להדלות ע"ג גפנים שבצדן ולא בעי תיקון אחר. ובהכי ניחא נמי דמיהת מסייע לר' יוסי דלכתחלה אסור לזרוע אף חוץ לששה כמבואר הכל בפנים. מיהו בעיקרא דמילתא דר' יוסי נראה דלא קמה הכי להלכתא אלא כסתמא דהש"ס דהכא בהלכה דלעיל דמותני' לה עבודתה כדי גפן יחידית וזורע את המותר וכן משמע מסוגית הש"ס דילן בסוף המוכר פירות דקאמר סתם דלרבנן היינו טעמייהו בכרם דמימר אמר מה דשפיר שפיר ודלא שפיר ליהוי לציבי וא"כ כאלו אינן דקאמרי היינו כאלו אינן לכרם לגמרי אלא לעצים בלבד ואידך הוו כרם ולא דייקינן מידי מלישנא דכאלו אינן דמדלא קתני כאלו עקורות למילף מיניה דינא דר' יוסי במקום דלא נחשב כרם דאסיר לזרוע לכתחילה אפי' חוץ לששה וכדפרישית בפנים אליבא דר' יוסי אלא דמשמע דבכל מקום דלא מיחשב כרם דינו כגפן יחידית דתוך ששה הוא דאסור אבל חוץ לששה מותר לזרוע וכמ"ש הרמב"ם בפ"ז בהלכה ט' בדינא דמתני' דלעיל בהדיא כן דאם אין בו כדי לכיין ב' כנגד ב' וכו' אינו כרם ודיו להרחיק ו' טפחים מכל גפן וגפן וזורע:

שמעון בר בא בשם ר' יוחנן כשם שהן חלוקין כאן וכו'. מבואר הוא דהגי' הכא היא בטעות וחסרו דברי ר' יוסי כאן ואין לערבב דברי ר' יונה עם דברי ר' יוסי כמגוייה

שנויי נוסחאות (סו"א) להא בד"ו להדיא. (סו"ו) תמן מרווחין ורצפן כו' עד ברם הכא מרווחים ורצפן במחלוקת בכי"ר תמן יש עליהן שכונת קברות ברם הכה אין עליהן שכונת קברות א"ר יוסה לא דמיא תמן מרווחים ורצפן במחלוקת. (סו"ו) להן בד"ו עלהן. (סו"ז) ורווחן בד"ו וריווחן.

פירוש מהרא"פ

לחיצונה הכל אסור חיצונה משום שהוא בתוך ששה לעבודתה וגם כל שאר הכרם שהרי הוא בתוך ד"א של כרם גמור: **חוץ** לששה של החיצונה החיצונה מותרת שהרי הרחיק ממנה כדינה אבל הכרם שבפנים ממנה אסור שהרי הוא בתוך ד"א שלו: **דל** בגפנים גפנים מועטים יש בו ורווחה גדולה לעבודה הוא וטעונים לו עבודה גדולה כפי שיעור הרחקת הגפנים והשורות זו מזו: **מתני'**: **על** פחות מד"א באין בין שורה לשורה ד"א: **אינו** כרם שאינו יכול לחרוש בשורים לפיכך אינן אלא כגפנים יחידיות: **ורואין** את האמצעיות [א] כו' ואם יש ביניהם ריוח הראוי לשם הרי זה כרם: **גמ'**: הכי הן עיקרו של כרם שהרי בתוך עיקר הכרם הם וכיון שהן אינן עיקר הכרם אינו: **הדרא** אמרה זאת אומרת כשהיו שם כנגד שם הוא דצריך לומר שהן עיקר הכרם בכל צד שאתה רוצה להתחיל ולומר רואי' שמתיילו שתים נגד שתים שא"א לומר רואים ולמה אתה מתחיל מצד זה דילמא מצד אחר וס"ל שתוכה גפנים שאתה אומר רואים ועיקר הכרם בשל אבל בה' גפנים אי אמרינן רואים ישתייר כרם של ב' נגד ב' אמרינן לכ"ע רואים שאינן עיקר הכרם אותן שאנו אומרים לכן רואים: **בה'** גפנים הוא דפליגי רבנן ואמרי רואים ור"ש ס"ל הואיל והם נמי עיקר הכרם אין אומרים רואים דמאי חזית לעקור אלו עקור האמצעים והן עיקר הכרם אבל בששה אף רבנן מודים דאם את אומר רואים ט' אילו אינו כלומר דמאי חזית לעקור אלו ואין לפרש דבה' נגד ה' יכולין אנו לומר נתוך ג' פעמים שתים נגד שלש אבל בשם נגד שם אין אנו יכולים לומר בלתי רואים דכמדומה דקאי אדלעיל אמילתא דר"ש דאמר הן עיקר של כרם: **מהו** הדא דתנינן ט' לענין מה אמרינן כאילו אינן: **ה"ג** להדליתן ע"ג זרעים שאינן אלא כעצים ולא בשלו נמי לכרם שהן דלך שנוטעים הגפני' לנופים ואח"כ עוקרים הבינוים לעצים: **הדא** מסייע לר' יוסה כו' ולא אמרי' הואיל והכרם אסור ליבטלו הגפנים אלו כמו הכא שהכרם אסור והאמצעים מותרים: (ע"כ לדף כ"ס): **בשכונת** קברות בסוף מס' נזיר תנן מצא ג' מתים מד' ועד שמונה הרי זה שכונת קברות וקנו מקומן ואסור לפנותן וקאמר ר' יוחנן אם הם שכונים הרבה בפחות מג' רואין לרבנן את האמצעים כאילו אינן וכן מפורש בתוספתא פרק י"ז דאהלות וכן דאיתא בבבלי בסוף המוכר פירות בהיפך פלוגתא דתנאי היא אליבא דר"ש ורבנן: **אמר** רבי יונה ולא דמיא לאימי בזה ג' חלוקי גירסאות בש"ס כאן ובש"ס בנזיר והר"ש ז"ל ולפי גי' הספנים אפרש וקאמר לא דמיא המן מרווחים ורצפן כולי פלוגתייהו דר"ש מסיק בסמוך ר"ש אומר אני גל נפל עליהן ט' והכא מיירי במה שהן מודים תרווייהו דהיכי שהיו מרווחים לכתחילה ורצפן מודים תרווייהו דה"ל שכונת קברות שהרי אנו רואים שהניחן תחלה מרווחים בד"א א"כ דעתו היה להניחן כאן וקנו מקומן אע"ג שמיבין את"כ ס"ל לרבי שמעון כיון שידע שרצפן עתיד הוא להרויחן מ"מ בכרם לא שייך כאן לומר שכבר קנו במקומן דאין זה אלא במת ובשכונת קברות ולא בכרם ולכן אמר בנזיר ברם הכא אין עליה שכונת קברות

נ' הר"מ יפ"מ [א] צ"ל כאילו אינם ומצטרפים החיצונים וכו'.

ו ליפ"ם

מסורת הש"ס

גבוה יו"ד ורחב ד' דהוי רשות אחרת : ואם היה שער כותש . שסריגי הגפנים מתערבין ומסתבכין למעלה ע"ג השומרה זה עם זה כשער ומלשון עלי במכתש אסור : גמ' עד שיהא מבריק כדי הוא ועבודתו . בעיא היא אי נימא דבעינן נמי שיהא החריץ כפרץ ומתפשט בתוך הכרם עד כדי עבודה מהגפנים מכאן ומכאן ואע"ג שאינו רחב ארבעה טפחים אלמא בהכי סגי מ"מ איכא למימר דזהו בתחתיתו במקום שזורעין בו אם רחב ד' מקום חשוב בפני עצמו הוא אבל למעלה עד שיהא פתוח ונפרץ כדי עבודה שלו מכאן ומכאן מבריק לשון פתוח ויוצא לחוץ מל' ויצא כברק חצו : מן מה דתני . ופשיט לה ממה דתני בברייתא דחכמים פליגי על ראב"י ואוסרין כיון שהוא בתוך הכרם וקתני שם מודים חכמים לראב"י בחריץ מבריק כדי הוא ועבודתו שמותר לזרוע בתוכו : הוי.ש"מ דכן הוא סבר מימר ראב"י שאפי' אינו מבריק כדי הוא ועבודתו אלא שכולו אינו רחב אלא ארבעה וגבוה י' ומפולש בכל הכרם מותר לזרוע בתוכו : מה פליגי . חכמים בברייתא אדראב"י בשהיו שתי שורו' מכאן ומכאן כלומר שמשני צדדי החריץ איכא שיעור כרם שהן שתי שורות אבל אם כל הכרם אין בו כ"א שתי שורות בלבד ובכל שורה ושורה ג' גפנים דבהכי הוי כרם ואותן הגפנים לא בעינן שיהו אלו כנגד אלו כדאמרינן בפ' דלעיל במתני' ו' דבחמש גפנים צריך שיהו ב' כנגד ב' וא' יוצאת זנב אבל בששה גפנים אם הן נטועות בשתי שורות אע"פ שאינן מכוונין הוי כרם ואם החריץ הוא בין השתי שורות מכיון שהוא מגיע כנגד שלש גפנים של שורה אחת אף על פי שאינו מגיע עד כנגד הגפנים של שורה שכנגדה כבר בטל הכרם כלומר דבהכי הוי כמפולש בכל הכרם מכיון דמחריץ ולהלן ליכא גפנים מצד אחד ובהא כ"ע מודים שהרי החריץ הוא מפסיק בין השורו' ובטל הכרם לענין תוך החריץ שמותר לזרוע שם : תני פחות מכאן אסור . בהאי ברייתא דלעיל נשנית ובדברי חכמים דפליגי אראב"י והיינו דפריך דלא כן מה אנן אמרין מאי קמ"ל פשיטא הרי אף בגבוה עשרה פליגי וס"ל אסור אף במפולש תשעה לכ"ש : אלא מהו פחות מכאן . דקתני לאו אגובה קאי אלא לרוחב והא שפיר צריכא ליה למיתני דאל"כ מה אנן אמרין דיעשה כסתום הואיל ואין ברחבו ד' הזרע שבתוכו כסתום וסגור הוא ותהא מותר קמ"ל דאפ"ה אסור : ויעשה כסתום ויהא מותר . ואמאי מחמרי הכא דהא לא כן תני בתוספתא פ"ד והובאה לעיל שרשי פאה נכנסין לתוך ד"א שבכרם פאה הוא צורת הפתח שבצד הכרם ומפסיק הוא שמותר לזרוע שם אע"פ שהוא בתוך ד' אמות שבכרם ואם שרשי הזרעים שבו יוצאין חוץ להפאה ונכנסין לתוך הד"א שבכרם אם הן למטה מג"ט הרי אלו מותרין מפני שהוא כסתום וה"נ נימא כן : שנייא היא . הכא שאויר הכרם מקיף . שהחריץ פתוח הוא

ח א מיי' פ"ו מכלאים הל"ד טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ד גם

ט ב ג ד מיי' שם הכ"ב טוש"ע שם ס"כ

י ה מיי' שם הכ"ג טוש"ע שם ס"ג

יוספתא פ"ד. ע' לפ"א ה"ה, פ"ו ה"ב.

ישעי' מ"ב

תורה אור

ואם היה סער כותש אסור . [א] גפן שהיא נטועה בגת או בנקע נותנין לה עבודתה וזורע את המותר . רבי יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם והבית שבכרם זורעין אותו :

גמ' עד שיהא מבריק כדי הוא ועבודתו מן מה דתני מודין חכמים לר' ליעזר בן יעקב בחריץ מבריק כדי הוא ועבודתו הוי כן רבי ליעזר בן יעקב סבר מימר אפי' אינו מבריק כדי הוא ועבודתו . מה פליגין בשהיו שתי שורות מיכן ושתי שורות מכאן . אבל אם היתה שורה אחת מיכן ושורה אחת מיכן מכיון שהוא מגיע נגד שלש גפנים בטל הכרם . תני פחות מיכן אסור דל כן מה אנן אמרין עשרה אסור תשעה לא כל שכן . אלא מהו פחות מיכן לרוחב דל כן מה אנן אמרין יעשה כסתום ותהא מותר ויעשה כסתום ותהא מותר לא כן תני *שרשי פיאה נכנסין לתוך ארבע אמות שבכרם למטה משלשה טפחים הרי אילו מותרין . שנייא היא שאויר הכרם מקיף . אמר להן ר' ליעזר בן יעקב אין אתם מודין לי שעמוק כגבוה אלא שאויר הכרם מקיף . מסתברא *) רבי ליעזר מודה לרבי ליעזר*) בן יעקב רבי ליעזר בן יעקב לא יודי לר' ליעזר . רבי ליעזר מודי לרבי ליעזר בן יעקב שעמוק כגבוה ר' ליעזר בן יעקב לא יודי לרבי ליעזר שאויר הכרם מקיף רבי חייא בשם רבי יוחנן [ב] צריך שיהא שם חלל ארבע . אמר רב שמואל בר רב יצחק [ג] הדא דתימר בעגולה . אבל במרובעת אינו צריך שיהא שם חלל ארבעה . רבי חלפתא בן שאול אמר [ד] צריך שיהא שם שלשה טפ"חים עפר מלמעלן . אמר ר' יוסי הדא דתימא בעגולה אבל במרובעת אינו צריך שיהא שם שלשה טפחים עפר מלמעלה . [ה] משלשה ועד ארבעה היא מתני' פחות משלשה כסתום משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד . רבי אבין בשם שמואל [ו] ובבתי כלאים הוחבאו בית שמחביאי' בו את הכלאים :

הנוטע

דף ל' ע"ב

מלמעלה ואויר הכרם שמכאן ומכאן אוסרו: אמר להן ר' אליעזר. גרסינן ואפלוגתא דגת דמתני' קאי שאמר להן ר"א לחכמים דמודו בשומרה שבכרם שמותר לזרוע בתוכה וכי אין אתם מודים לי שעמוק כגובה בכל מקום ואם בשומרה מותר אמאי פלגיתו עלי בגת: אלא שאויר הכרם מקיף. תשובת חכמים לר"א היא כלומר דאלא היינו טעמא שאנו אוסרין בגת מפני שאויר הכרם מקיף סביב הגת שהיא עמוקה משא"כ בשומרה שהיא גבוה ואין אויר הכרם מקיף אותה : מסתברא . וקאמר הש"ס דמסתברא היא שר"א שמתיר בגת יודי לראב"י בשומרה והיינו גם לחכמים לפי שעמוק הוא כגובה והא דנקט לראב"י משום סיפא הוא דנקט לה להשמיענו דראב"י לא סבר לה כר"א בגת דשאני גת שאויר הכרם מקיף אותה וכדפרישית במתני' : צריך שיהא שם חלל ארבעה . טפחים והשומרה שבכרם קאי שצריך שיהא בתוכה חלל ארבעה כדי שתהא מופלגת מן הארץ : הדא דתימר בעגולה . דבעגולה לא מהני רחב ארבעה למעלה מכיון שבדבר העגול נתמעט הרוחב מן הצדדין אבל במרובעת דרחבה ד' מכל צדדיה והויא מקום חשוב בפ"ע א"צ שיהא שם חלל ארבעה בתוכה : הדא דתימא בעגולה . צריך שיהא גם ג"ט עפר מלמעלן ומטעמא דאמרן דמתמעטת מן הצדדין אבל במרובעת אין צריך גם לעפר ג"ט מלמעלן אלא ברחבה מלמעלן ד"ט בלחוד סגי :

הלכה ד מתני' גפן יחידית . שהיא נטועה בגת או בנקע והן הבקעים שבשדות: נותנין לה עבודתה. ששה טפחים כדין גפן יחידית וזורע את המותר . שבגת ובנקע ולא אמרינן דמיחזי ככלאים ואע"פ שהזרעים עם הגפן בגומא אחת הן : ר' יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות. בהגת ובנקע לא יביא זרע לשם עד שיהא בה ד"א שאז ירחיק ששה טפחים מן הגפן וזורע את המותר ואין הלכה כר' יוסי : והבית שבכרם זורעין אותו בתוכו . ולא אמרינן הואיל והגפנים מקיפין אותו סביב אין המחילות מועילות ובגמרא מפרש לה כמה יהא שיעורו של הבית : גמ' משלשה ועד ארבעה היא מתניתא. אבית שבכרם קאי דדוקא אם יש בו מג"ט על ג"ט ועד ארבעה על ארבעה אז זורעים בתוכו אבל אם הוא פחות מג' כסתום הוא וכטמון בכרם ובטל הוא לגבי כרם ואין זורעין בתוכו : מג' ועד ד' משלים . כלומר השיעור הוא מיותר מג' עד תשלום ארבעה : ארבעה . ואם יש בו ארבעה אז הוא זורע מיד וכדדריש ר' אבין בשם שמואל מקרא דכתיב בישעיה מ"ב והוא עם בזוז ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החבאו קרי ביה כלאים בית שמחביאין בו את הכלאים אלמא דבבית קטן משתעי כדמשמע מפשטיה דקרא שיחביאו עצמן בבתים קטנים מאד מקום שמחביאין שם את הכלאים בכרם ואם הוא יותר מארבעה על ארבעה

מראה הפנים

משנויין בפרק בהרא דנזיר והר"ש העתיק לגי' דהכא כמו שהיא וא"א להעמידה ולפרשה והנה כתובה היא שם על נכון כמו שכתבתי בפנים ומבוארת לעיני המעיין וכבר כתבתי בזה בנזיר שם דים לקרב ולהשוות לוקימתא דר' יוסי דהכא בפלוגתייהו דר"ש ודרבנן לאוקימתא דמסקנא דהש"ס דילן בסוף המוכר פירות דאוקי נמי דפליגי בכעין האי גוונא דקאמר התם דר"ש אדר"ש ל"ק התם לא נטעי איגשי אדעתא ליעקר הכא זימנין דמיתרמי ליה בין השמשות ומיקרי ומנחי ליה וכו' אם כן כל שהוא דרך מקרה סבירא ליה לרבי שמעון דלא נתבטל בכך מתורת שכונת קברות . וז"ש הכא דקאמר גל נפל עליהן ורצפן דהיינו הך דדרך מקרה הוא ותולין אנו שדעתו לפנותן ולתקן ורבנן ס"ל דלא תלינן שדעתו לפנות כעין דאמרי התם דכיון דמינוול אין דעתו לפנותן ולא מיקרי קבר כיון שאין זה מקומן והיינו הך דקאמר הכא מרווחין הן ורצפן הלכך לא תלינן שעתיד לפנותן כמבואר בפנים :

מן מה דתנינן מודים חכמים לראב"י וכו' . בתוספתא פ"ג גרים הכי חריץ שעובר בכרם עמוק עשרה ורחב ארבעה ר' אליעזר אומר זורעין בתוכו ג' זרעונין אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע ר' אליעזר בן יעקב אומר נראין דברי ר' אליעזר בחריץ מבורך , וניכר שהוא ט"ס וצ"ל כגירסת ראב"י אומר זורעין וכו' וגסיפא אמר ר"א נראין דברי ראב"י וכו' ובתוספתא כתיבת יד אשר לפני כתוב נראין דברי ר' אליעזר בן יעקב וכו' והיינו חכמים דפליגי אראב"י דקאמר הכא והוא ר"א דתוספתא :

מכיון שהוא מגיע נגד שלש גפנים בטל הכרם . פשוט הוא דאם אין כאן גפנים יותר בשורה אחת ודאי הוי מפולש בכל הכרם ואפשר דקמ"ל דאפי' יש יותר גפנים מכיון שהוא מגיע לג' גפנים בלבד בטל הכרם אלא דלפ"ז טעמא בעי לכן היותר נראה כדפרישית בפנים והואיל ודבר פשוט הוא לא היה צריך הרמב"ם לבאר זה כדין דמתני' בפ"ז בהלכה כ' שפסק כראב"י ע"ש ולא כמ"ש בפי' המשנה :

צריך שיהא שם חלל ארבע וכו' . כן פסק הרמב"ם ז"ל שם בהלכה כ"ב וכמו שבארתי בפנים מילתא בטעמא :

משלשה ועד ארבעה הא מתניתא . כך הוא משמע דעל הבית קאי וכדגרסה ג"כ מהאי דר' אבין בשם שמואל דאסמכי' אקרא דמארבע' ולמעלה יצא מתורת בתי

שנויי נוסחאות (סוי"ב) נגד כד"ו כנגד. (סו"כ) כגבוה אלא בכי"ר כגבוה א"ל אין שעומק כגבוה אלא. (סוכ"ט) רבי חלפתא בכי"ר תני ר' חלפתא.

פירוש מהרא"פ

ורצופים וכוותן ד"ה דה"ל כרם שהרי ביטל את הראשונות דעד כאן לא פליגי אלא בשהניחן כך רצופים הגל כשעקרן וכ' ותן פשיטא לכ"ע כרם מעליא הוא : ברם הכא במאי פליגי האי גירסא איתא ג"כ בנזיר והתם עיקר והכא נקט הא לישנא אגב שיטפא כדרך הש"ס זה בהרבה מקומות והיינו הכא בשכונת קברות פליגי בהכא ומלאן רצופים רבי שמעון אומר הוא לא רצפן מתחילה אלא על ידי גל של אבנים נעשה וכיון דלא ידע מזה אין עתיד לפנותן ולהרווחן ואין זה שכונת קברות שאין זה מקומן וכן כ' הרמב"ם ז"ל בסוף המוכר פירות : מרווחים היו והוא רילפן וכיון דידע מזה דעתו לחזור ולהרוויחן ואף שכבר נשכח ממנו הרליפה אמרינן כשיתן דעתו עליהן הוא נזכר ומרוויחן לכך אמרינן לואים : מתני' : וזורעים בתוכה דהשיב הפסק ורשות אחרת אבל פחות מעשרה או מד' או אפי' עמוק עשרה ורוחב ד' ואינו מפולש אלא הכרם מקיפו מג' רוחותיו אין זורעים בתוכה שהרי היא כגת דפליגי בה ר"א ורבנן לקמן וראב"י ס"ל כרבנן דאסרי לזרוע בגת : שומרה שבכרם תל גבוה בהשומר עומד עליו לשמור הכרם ורואה למרחוק : זורעין בתוכה בזה לא פליגי רבנן אדר"א לפי שהיא גבו' ואין אויר הכרם מקיפו אבל בגת שאויר הכרם מקיפה אסרי רבנן : (עד כאן שייך לדף כ"ה ע"ב) : ואם היה שער כותש פריגי' של הגפנים קרויין שער והיו מתערבין ומסתבכין על השמירה זה על גב זה כעלי במכתש : נקע בקעי' שבשדות כעין גומות: נותנים לה עבודתה ג' טפחים: ר"א אם יש שם ד"א שבדין מתול הכרם דיינינן להו כר' יוסי : והבית שבכרם שסביבן יש גפנים : זורעין בתוכה ולא אמרינן הואיל והגפנים מקיפין אותו מד' רוחותיו אין המחיצה מועלת : גמרא : עד שיהא מ[...] בעיי' היא צריך הפילוש לראב"י כדי הכרם עם עבודתו ד"א שחולה לו מלד זה של כרם וכן מלד [...] דבעינן שילך החריץ וימתוך ד"א של עבודת הכרם מלד מעלה של כרם ומלד מטה או לא בעינ[...] עבודתו רק בכרם לחודא : מן מה דתנינן בברייתא דמודים חכמים לראב"י שאם הוא מבריק כדי [...] ועבודתו ש"מ דלא בעי כדי עבודתו במתני' דא"כ אין כאן פלוגתא ובמתני' קתני לה בשם [...] בלשון יחיד כאלו רבנן פליגי עליה : מה פליגין כשהיו שתי שורות מכאן כו' הואיל ויש בכל [...] חריץ כרם גמור של שתי שורות אף אם החריץ מפרים אין בכך כלום [פי' לרבנן] אבל אם יהיה [...] אחד מכאן כו' כיון בהגיע החריץ נגד ג' גפנים שזהו כרם ומפרידן מלהיות בהן דין כרם שוב אינו [...] שיפריד כל השורה כמו שבטל ממנה במקום הזה בטל ממנה בכל השורה והא דאמרינן לעיל ד[...] ס"ל כב"ש שורה אחת כרם הא סוגיא כאידך מ"ד ס"ל [דדוחק לומר דבהכתי פליגי א"כ בשתי [...] רבנן לחומרא ובשורה אחת רבי אליעזר לחומרא וגם הלשון משמע כמ"ש] : פחות מכאן והש"ס מפרש לה ואזיל : דל כן דאל"כ מה אנו אומרים פשיטא שהוא אסור דע"כ לרבנן צריכה לראב"י הכי בהדיא אמר עשרה ולא ע' אלא לרבנן צריכה דאסור בע' הרי אפילו עשרה אוסרים [...] ע' : לרוחב ובפחות מד' אסור ולראב"י צריכה וכדמסיק דס"א דנקט רוחב ד' איידי דתנא [...] עמוק עשרה ואפילו אינה רחב ד' מותר אלא שהש"ם מקשה פ"ז שהוא נמי פשיטא וכי יעשה כ[...]

ויהא

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ארבעה כבר ילא שמו משם בתי כלאים ואין זורעין בתוכו :
הלכה ה מתני' הנוטע ירק בכרם או מקיים . עד שהוסיף במאתים : הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים . בסתם כרם קאמר לפי שסתם כרם הוא נטוע על ד' ד' אמות בין שורה לשורה והקידוש שמקדש הוא בעיגול כדקאמר בגמ' דמיירי שהירק הוא זרוע כנגד האמצעית כלומר אצל הגפן האמצעית שבשורה האמצעית והוא שתהא האמצעי עגולה ירק כלומר שסביב סביב להגפן האמצעי זרוע הוא הירק בעיגול והלכך מקדש ג"כ בעיגול סביב עד ט"ז אמה לכל רוח כדתנן בסיפא דמתני' שזה הכלל הוא לעולם כשהירק הוא בעיגול מקדש סביב לו ט"ז אמה עגולות והעיגול הזה הוא מחזיק ל"ב על ל"ב אמה ובמרחק המרובע של ל"ב על ל"ב נטועים בו ט' שורות של ט' ט' גפנים וביניהן ח' מרחקים של ארבע ארבע אמות אבל כאן שהקידוש הוא בעיגול ולא במרובע וגמלא שכל ד' שורות החילונות של המרובע הן חוץ לעיגול ושיה נשאר בתוך העיגול ז' שורות על ז' שורות שהן מ"ט גפנים אלא שאם נחשוב הריבוע של הז' על ז' שורות וביניהן הן ששה מרחקים של ד"א ועולה הריבוע כ"ד על כ"ד אמות ואלכסונו הוא עודף תרי חומשי על כל אמה כפי חשבון האמצעי דכל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא א"כ יהיה האלכסון של המרובע הזה ל"ג אמות וג' חומשין ונמלא שתראה בצורה אשר תעשה כמו שאמרנו ויהו הגפנים מארבע הזויות של מרובע הזה חוץ להעיגול שאין העיגול מחזיק אלא ל"ב על ל"ב ואז תמלא שבתוך העיגול ממש מקודשים הן מ"ה גפנים ולא יותר : אימתי בזמן שהן נטועות ארבע על ארבע . כלומר על מטע ד' ד' אמות בין השורות שאז החשבון מ"ה גפנים מכוון כמו שאמרנו או על חמש חמש ואע"ג דכשהן נטועות על חמש חמש בין השורות א"כ המרחקים שבין הז' שורו' והן ששה מחזיקות השטח של ל' על ל' אמה וכשתמדוד ט"ז אמה לכל רוח מהגפן האמצעית בעיגול תמלא שבעיגול הזה שהוא ל"ב על ל"ב לא יפלו בתוכו כי אם ל"ז גפנים והאחרות הן חוץ להעיגול אפ"ה מתקדשות הן מ"ה גפנים משום דאיכא למימר דגזרו חכמים בכה"ג מפני מראית העין דבין מטע על ד' ד' ובין מטע על ה' ה' טעו איכשי דלא ניכר ההבדל כל כך ואם אתה אומר שאין לאסור במטע על ה' ה' כ"א ל"ז גפנים אתו למיטעי ולומר דבסתם כרם שהוא על ד' ד' ג"כ אין מתקדש בו כ"א ל"ז גפנים לפיכך אמרו חכמים שגם במטע על ה' ה' שמתקדש בו מ"ה גפנים : אבל היו נטועות על שש שש . דכבר ניכר ההבדל הרבה וכ"ש בשבע שבע דכולי האי לא אתו למיטעי העמידו חכמים על הדין ואמרו דמקדש הוא ט"ז אמה לכל רוח כמה שיכלו הגפנים בחשבון זה עגולות ולא מרובעות משום שהירק הוא בעיגול סביב גפן האמצעי לכך הוא מקדש בעיגול כמו שאמרנו ובמטע על ח' ח' לא מלי למיתני דבכה"ג אפי' בין השורות מותר להביא זרע לשם כדתנן בסוף פרק דלעיל ר"מ ור"ש אומרים אף הנוטע את כרמו על שמנה אמות מותר ואיפסקא לעיל הלכתא כוותייהו וטעמא דמקדש הכרם עד ט"ז אמה לכל רוח משום דאשכחן הכי נמי בקרחת הכרם דתופס האיסור עד ט"ז אמה לכל לד אלא דלא דמיא לגמרי לקרחת הכרם דהתם הדין הוא שאוסר ואינו מקדש כ"א עד ד"א סמוך להגפנים ומשום דהמקום קרחה הוא ואין בו גפנים אבל הכא כיון דאיכא גפנים בכל מרחק הזה מקדש הוא עד ט"ז אמה לכל רוח : גמ' והוא שזרע כנגד האמצעית וכו' עד הדא הוא דתנינן הרי הוא מקדש מ"ה גפנים. זה כבר מבואר הוא במתני' ממה שנתפרשה על פי זה : אימתי בזמן שהן נטועות וכו' הדא מסייעא לר' זעירא דל' זעירא אמר שמנה וכו' . כל"ל . ותיבת דר' אלעזר טעות הדפוס היא אגב שיטפא דלקמן כלומר דר' זעירא הוא דאמר בפרק דלעיל בהלכה ח' דשמנה

אמות שאמרו בבין השורות שמותר להביא זרע לשם צריך שיהיו שמנה חוץ ממקום הגפנים כדפרישית שם והכא נמי מוכח מהאי מתני' דהחשבון המרחקים הן חוץ ממקום הגפנים דאלו אתה חושב מרחקים דמתני' עם מקום הגפנים תמלא דכשאני אומר שמקדש הירק שבגפן האמצעית את כל העיגול ט"ז אמה לכל רוח שיהיו גם הגפנים שבלדדי העיגול מבחוץ ג"כ מובלעי' בתוך העיגול וא"כ יהיו מתקדשין יותר ויותר ממ"ה גפנים וזה מובן הוא אם תראה בצורה שהיא עשויה במרובע ט' שורות על ט' שורות והעיגול בתוך המרובע יש בשטח שלו ז' שורות על ז' שורות וכשאתה חושב המרחקים של ד' ד' עם מקום הגפנים תראה שיכלו החשבון של ט"ז אמה לכל רוח מגפן האמצעית עד חוץ מהגפנים שבשורות החילונות של המרובע ויכללו גם הגפנים שבלדדי העיגול מבחוץ בתוך החשבון אלא ודאי כל המרחקים נחשבין חוץ ממקום הגפנים ואז תמלא החשבון מכוון ממ"ה גפנים לא פחות ולא יותר כמפורש במתני' והיינו דקאמר דמסייע לר' זעירא דשיעורי מרחקים שאמרו חכמים הן חוץ ממקום הגפנים ונולד לנו קולא מזה בדינא דמתני' וא"כ מכ"ש שנאמר כן להחמיר דשמנה שאמרו בין השורות שמותר להביא זרע לשם היינו דוקא אם יש שמונה חוץ ממקום הגפנים :

הלכה ד מתני' א הנוטע ירק בכרם או המקיים הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים. אימתי בזמן שהן נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש. היו נטועות על שש שש או על שבע שבע ב הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח עגולות לא מרובעות :

גמ' רבי יוסי בן חנינא אמר והוא שזרע כנגד האמצעית. ר' אבין בשם שמואל ג והוא שתהא האמצעי עגולה ירק. היאך עבידא שובע שורין מן שובע שורין צא מהן ארבע גפנים לארבע זויות הכרם נשתיירו שם ארבעים וחמש גפנים הדא היא דתנינן הרי הוא מקדש ארבעים וחמש גפנים אימתי בזמן שהן נטועות ד' על ד' או חמש על חמש הדא מסייע לר' זעירא ד *דר' (לעזר) [זעירא] אמר שמונה חוץ ממקום כרתין. היו נטועות שש על שש או שבע על שבע הדא מסייע לר' לעזר דר' לעזר אמר מד' אמות ועד שמונה אסור ומקדש משמונה ועד שש עשרה אסור ואינו מקדש :

הלכה ה מתני' ה הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאתים אסור :

רבי

היו נטועות על שש שש וכו'. דאמרינן דמקדש ט"ז אמה לכל רוח וזהא מסייעא לר' אלעזר דאמר לעיל בפ"ד שם על הא דאמר ר' זעירא לעיל מניה דהכא קיימנתה דאשכחן דלפעמים החמירו חולה מהכרם יותר מתוכו וכדפרישית שם דהיינו לב"ש דסברי גבי מחול הכרם דבין הכרם לגדר שהוא חוץ להכרם דאוסר עד ט"ז אמה ותוכו בין השורות הוא בשמנה אמות וה"ה לב"ה כן דחולה לו י"ב אמה במחול הכרם ותוכו בח' אמות אלא דלישנא דר"ז התם אליבא דב"ש דמחמירי טפי הוא דנקט כדפרישנא התם ועלה קאמר ר' אלעזר שם דאף דמלינו לענין האיסור דלפעמים חולה לו חמיר יותר מתוכו היינו לכתחילה לענין להביא זרע לשם אבל לענין קידוש אם הביא זרע לשם לעולם חמיר תוכו מחולה לו דאלו תוכו בין השורות מקדש הוא מד' אמות ועד שמנה אף בדיעבד ואלו חולה לו בין הכרם לגדר אוסר הוא לכתחילה להביא זרע לשם מח' ועד ט"ז כלומר אפי' מח' ויותר ועד ט"ז אסור הוא אבל אינו מקדש הזרע כ"א עד ד"א סמוך להגפנים והיינו דקאמר הכא דמתני' מסייעא ליה לר"א דדוקא תוכו הוא דמקדש עד ט"ז אמה לכל רוח כדמיירי דינא דהמתני' דאיכא גפנים בכל הכרם ומשום הכי קתני במתני' מקדש עד ט"ז אמה אבל בחולה לו והוא בין הכרם לגדר אינו מקדש כ"א אוסר הוא לכתחילה להביא זרע עד ט"ז אמה והיינו נמי דקתני התם לא יביא זרע לשם ולא קתני מקדש וזהו דמסייע ליה לרבי אלעזר :

הלכה ו מתני' הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר. אפילו הוסיף מאתים משום דאיסור כלאים במחשבה תלא רחמנא וזה היה דעתו לעקרו ולא נתעלל בו : כשאחזור אלקטנו. ואם משהגיע לו עבר מעליו ואמר כשאחזור אלקטנו ה"ז נתעלל ושהה ואם שהה עד שהוסיף אחד ממאתים אסור ומפרש בגמרא כילד הוא בודק לידע אם הוסיף במאתים לוקט אחד ומניח אחד כלומר לוקט אחד ממין הירק או ממין תבואה זה ומניח המחובר ומה שזה פוחת זה מוסיף כלומר לפי ערך הזמן שזה התלוש נתייבש יודעין אנו מה שהוסיף זה המחובר בזמן כיולא בו כגון שזה התלוש נעשה יבש עד שלא תשאר בו ליחה במאה שעה א"כ יודעין אנו שהמחובר הוסיף בחצי השעה א' ממאתים ואם כשתהא זה בארץ חצי שעה משהגיע לו ולא לקטו ה"ז הוסיף במאתים שכשם שזה יבש מלחותו בכל חצי שעה חלק א' ממאתים כך הוא מוסיף בחצי שעה במחובר חלק א' ממאתים. ואם שהה

מראה הפנים

בתי כלאים ואם הוא פחות משלשה ודאי כסתום הוא כדאמרינן בכל מקום פחות משלשה כסתום דמי וכן פי' הרמב"ם ז"ל דכך כתב הדין שם בהל' כ"ג גבי בית בבכרם ודמשמע בירושלמי מ"ך דאמרן והר"ש פי' לזה לגה ויקט דמית י' ובירושלמי דחוק מאוד ע"ש וגו' : אימתי בזמן שהן נטועות על ד' ד' או על ה' ה'. פירשתי המתני' לפי סברת התוי"ט שהעלה ופי' כן דטעמא דה' על ה' שמקדש ג"כ מ"ה גפנים משום מראית העין והשאר מבואר הוא דלאחר שעמד הוא ז"ל על כל הפירושים שאמרו בזה :

שנויי נוסחאות (סו"ר) על ארבע ארבע או על חמש חמש כד"ו ארבע על ארבע או חמש על חמש.

פירוש מהרא"פ

ויהא מותר ומשני באמת דה"א לומר כן שהא כסתום ויהא מותר דמי לא תנינן כה"ג : פאה למטה משלשה טפחים שנכנסת למטה משלשה טפחים בעובי הקרקע דלמטה אין אסיר עבודת הכרם אע"ג שאין הפרש ביניהן אלא עפר הסתום של שלשה טפחים מלמעלה ...ס מותר ה"נ ס"א שהוא מותר ומקשה הש"ס ע"ז דבאי הכא שאיר הכרם מקיף יש לאסור ...פי פיאה והקל"ד מה לריכא למימר : אמר לכן רשב"י [והר"ב גורס ר"א] אין אדם מודים ...הגביה ולמה אדם מודים בשומירה ופגיעתו עלי נחרין : ה"ג א"ל אין אלא כו' וכן גרס : מסתברא ר"א מודה לרשב"י בדינו דחרין שהוא מותר ג"כ כמו הגת נמי עמוק הוא ...כשמירה ומותר לכ"ע אבל רשב"י אינו מודה לר"א בגת אף שהוא עמוק דהוי הכרם מקיף ...ך מבעי' ליה בחרין שיהא מפולש בלא יהא מוקף מהויר הכרם ורבנן ס"ל דאפי' מפולש מ"מ ...ם מקיפו הואיל ואינו מפולש נמי כדי עבודתו כיון בעבודתו מקיפו כאילו הכרם מקיפו : ...טפחים בתוך השומירה ומשיים הרמב"ם ז"ל שעכם כדי שתהא מופלגת מן הארץ : עפר ...' טפחים על השומירה : מג' ועד ד' היא נקבית דהנקע היא אינה רבה אלא מג' עד ד' ...ם מג' כסתים אבל מג' עד ד' משלים לד' וזורע מיד ואין לריך הרחקה וה"ה אם היתה ...תבה ד' דאין לריך הרחקה כלל והא דתנן נותנים לה עבודתה דמשמע ו' טפחים באורך ...בכותב. הר"ש : ובבתי כלאים התבאו דכ"ש כלאים לשון כלאים של כרם בנית שבכרם בהוא ...ם כלאים ומייתי גם לראיי' שהוא מותר וכן משמעות לשון הר"ש ז"ל : (עד כאן לדף כו) :

מתני' : הנוטע ירק בכרם או המקיים ברואה כלאים והניחו אע"ג שהוא לא נטעו : הרי זה ... מ"ה גפנים סתם כרם נטוע על ד' ד"א בגמ' מוקי לה מתני' דמיירי שזרע ירק סביב גפן ... והוא אוסר מכל לד ט"ז אמות עגולות כפי הירק שהיא ג"כ עגולה וכיון שכן הרי היא מקדש מ"ה ... וזהו שנינתו אילו היה מקדש לכל לד ט"ז אמות מרובעות תהיה מן הלד הזה לשני ל"ב והם ל"ב ... ואם יהיו עגולות וק"ל כל המרובע יתר על העיגול רביע ובנמצא הרביעי מן ל"ב ישאר ך"ד נמלא ... אם יהיה כאן מרובע מן ך"ד אמות ונטועין בה' גפנים כל גפן מגפן ד"א יהיה בו מ"ט גפנים ... שורות של ז' ז' וקי"ל שכל אמה בריבוע אמה ותרי חומשי' באלכסונא ויהיה אלכסון של ך"ד עם ... אמות וג' חומשים והם יעלו יותר מל"ב על ל"ב ע"כ אין הקרנות נכנסים בתוכה שהן מן האמצ... מט"ז אמות וכבר אמרנו דאינו מקדש רק ט"ז [אמות] לכל [לד] וישארו מ"ה גפנים ואם הם ... על ה' ה' ג"כ מקדש מ"ה גפנים הקשו הראשונים ז"ל היאך הפשר להכניס מ"ה גפנים בהם ... שורות של ז' ז' גפנים ומרוחקים השורות והגפנים ה' אמות א"כ אף איהן ג' באלו כל קרן מ... לא יכנסו בתוך ט"ז מן האמצעי וישארו ל"ז גפנים בתוכו והמחוור בזה שחכמים חשו שלא נטע... כב"ש שהקרת היא ך"ד אמות ולפיכך אמרו בסיפא כשהוא נטוע על שש שש ויותר הפסו... אחרת ואמרו שהוא אינו מקדש רק ט"ז בחזרו לכללן אבל אם הוא נטוע על ה' ה' ותהיה ... עפרים אמה לא חשו ואמרו מ"ה גפנים ג"כ דהא מלד הדין יש לנו לעשות הקרחה כפי כלן ... השורות והגפנים וא"כ כשהיה על ה' ה' הופש לכל לד עפרים אמה ותהיה כמו לריה הראשונה

פיכנים

גמ' רבי יוסי בר חנינא אמר בפועל שנו בעל הבית שהוא עסוק במלאכתו עשו אותו כפועל בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם אסורין בין לו בין לאחר. פועל שקיים ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם. וקשיא אם אסור לו יהא אסור לכל אדם אם מותר לכל אדם יהא מותר לו. אלא כרבי שמעון *דאמר א אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אף על גב דרבי שמעון אמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו מודה הוא הכא שאסור לו בעלה קטן אחד. אבל אם ליקט הוא אסור בין לו בין לכל אדם: ואם הוסיף במאתים אסור. *דבי רבי ינאי משערין בהדין ירבוזה. ב *כיצד הוא בודק רב ביבי בשם רבי חנינא לוקט אחד ומניח אחד מה שזה פוחת זה מוסיף:

הלכה ו מתני' ג היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים או שיצאו עם הזבלים או עם המים. הזורע וסיערתו הרוח לאחריו מותר. סיערתו הרוח לפניו רבי עקיבא אומר אם עשבים יופך ואם אביב ינפץ. ואם הביאה דגן ידלק: גמ' אמר רבי לעזר מתני' ד בעומד בשדה לבן וסיערתו הרוח לשדה כרם. רבי זעירא בעי מה איתאמרת בעומד או אפילו עומד אין תימר בעומד בלבן הא בשדה כרם לא אין תימר אפי' עומד היא הדא היא הדא. נישמענה מן הדא רבי שמעון *בן יהודה אומר משום רבי שמעון הזורע וסיערתו הרוח לאחוריו מותר מפני שהוא אונס. מה נן קיימין אם בעומד בשדה כרם (עובד עבודה) [*עובר עבירה] ואת אמרת מותר. אלא כי נן קיימין בעומד בשדה לבן וסיערתו הרוח לשדה כרם. ר' זעירא ר' שמעון בן לקיש משום

פני משה

שהם פחות מחצי שעה מותר: גמ' בפועל שנו. הא דתנן דבאומר כשאגיע לו אלקטנו מותר בפועל שעוסק במלאכת הכרם מיירי דמכיון שהוא טרוד במלאכה לא מיקרי נתעלל ונתייאש מהכלאים אא"כ כשהגיע לו ולא עקר הכלאים מיד כדתנן בסיפא וכן בעל הבית שהוא בעצמו עסוק במלאכתו עשו אותו כפועל ובאומר כשאגיע לו אלקטנו מותר אבל אם אינו עסוק במלאכתו כשראה את הכלאים ולא עקרו מיד הרי הוא מקיים כלאים ואסור אם הוסיף במאתים: בעה"ב שקיים ירקות שדה וכו'. תוספתא היא בפ"ג והתם גרים בסיפא אחר מכל מקום שקיים ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם ולפי גירסא דהכא לרבותא קתני פועל דאע"ג דבשביל הבעה"ב הוא מקיים אפ"ה כאחר מיקרי ואינו אוסר אלא לו ומותר אפי' לבעל הבית: וקשיא. על האי ברייתא אם אסור לו וכו' אם מקרי מקיים כלאים אף בשדה שאינו שלו א"כ מ"ש בין לו בין לאחר: אלא כר"ש. מיתוקמא הברייתא דאמר לקמן בפ"ז גבי המסכך גפנו על תבואתו של חבירו דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו ואינו אוסר תבואת חבירו וקמ"ל דאע"ג דס"ל לר"ש אין אדם מקדש דבר שאינו שלו מודה הוא הכא דמיהת לו עצמו שאסור לו אפי' ליהנות בעלה קטן אחד מן הכלאים: אבל אם ליקט הוא וכו'. אפועל קאי דהא דקתני בברייתא דפועל כאחר דמי היינו בשראה הכלאים וקיים ולא עקר אבל אם ליקט הוא בכרם בשביל הבעה"ב וקיים הכלאים כשהגיע לו וכדתנן בסיפא דמתני' אסור בין לו בין לכל אדם דהואיל ועושה עכשיו בשביל הבעה"ב כבעל הבית דמי לענין שאוסר על כל אדם: ואם הוסיף במאתים אסור. דקתני במתני' מפרשין דבי ר' ינאי שמשערין בהדין ירבוזה מין ירק הוא אספרג"י בלע"ז כדתנן ברים פ"ט דשביעית הפיגם והירבוזין וכו' וירק הזה ממהר להתיבש ומשערין על כיוצא בו כדלקמיה דקאמר כיצד הוא בודק וכו' כדפרישית במתני' וה"ה בשאר מיני ירק או מיני תבואה משערין כך בכיוצא בהן וירבוזה דנקט לאשמעינן דהבדיקה היא לפי שיעור היובש במינו בתלוש כמו שמשערין בירבוזה:

הלכה ז מתני' היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים. שלא בכוונה: או שיצאו עם הזבלים. כשמזבל כרמו או עם המים כשפותח אמת המים להשקות הכרם ופעמי' שיש עמהם זרעים או הזורע בשדה לבן וסיערתו הרוח בכרם לאחריו את הזרעים

והוא לא ראה וצמחו הזרעים בכרם מותר דכתיב פן תוקדש המלאה הזורע אסר תזרע וזה לא זרע בכוונה לפיכך אינו מקדש וכשיראה אח"כ הזרעים בכרם חייב לעקרן ואם קיימן ה"ז קידש: סיערתו הרוח לפניו. ורואה שנפלו הזרעים לכרם הרי זה כזורע וכיצד יעשה: אם עשבים. אם צמחו עשבים מהזרעים כמו השחת: יופך. יהפך אותן במחרישה שלא יצמחו עוד ודיו: ואם אביב. שכבר צמחו בהן החטים ונעשו אביב ינפץ אותו האביב כדי להשחיתו לפי שהכל אסור בהנאה: ואם הביאה דגן תדלק. שאחר שהביאה דגן צריך הוא לקיים מצות שריפה כדין כלאי הכרם: גמ' בעומד בשדה לבן וכו'. ומפני שר' אלעזר סתם דבריו ולא פירש אהיכא קאי ארישא או אסיפא לפיכך בעי ר' זעירא מה איתאמרת במה היא הכוונ' בדברי ר"א אי בעומד דוקא קאמר וארישא קאי שעומד בשדה לבן וזורע דבהא הוא דאמרו סיערתו הרוח לאחריו בכרם מותר ולאפוקי אם עומד הוא בכרם ובידו זרעים וסיערתו הרוח הזרעים ממנו ונפלו לאחריו בכרם דבזה אסור שהיה לו לראות ולהשגיח שהרי עומד בכרם הוא: או אפי' עומד. כלומר או דדברי ר"א אסיפא קאי דקתני סיערתו הרוח לפניו אסור וקאמר אפי' הוא עומד בשדה לבן אסור הוא כשסיער הרוח לפניו את הזרעים לכרם שהרי רואה הוא אבל ברישא כשסיער לאחריו אפי' עומד בכרם מותר הוא וכדמסיים ואזיל דאין תימר בעומד בשדה לבן דוקא הוא וארישא קאי א"כ הא עומד בשדה כרם לא ואין תימר אפי' עומד קאמר ואסיפא קאי א"כ ברישא היא הדא היא הדא כלומר דבין עומד בשדה לבן ובין עומד בשדה כרם כשסיער הרוח לאחריו מותר ומהו: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא פ"ג לטעמא דרישא מותר: מפני שהוא אונס. כשסיערו לאחריו והשתא מה אנן קיימין אם בעומד בשדה כרם נמי אמרת דמותר בלאחריו והא דקתני הזורע לאו דוקא הוא אלא הזורע הוא בשדה לבן והלך לו להכרם ועדיין זרעים אללו וסיערתו הרוח לאחריו בכרם קשיא עובד עבודה הוא ואת אמרת מותר בתמיה דהא על כרחך הזורע דנקט הוא כדאמרן שהיה זורע בתחלה בשדה לבן והלך ועמד בכרם עם הזרעים וא"כ אמאי קרית ליה אונס לא היה לו לילך עם הזרעים לעמוד בכרם: אלא ודאי כי אנן קיימין בעומד בשדה לבן דוקא וזורע דבהא הוא דתנן סיערתו הרוח לאחריו מותר ולא כשהלך להכרם עם הזרעים שאללו: אם

לקמן פ"ז מ"ו
ירושלמי ערלה פ"ו ה"ג. שם
תוספתא פ"ג.
(ג"ר סרא"ף)

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ה מכלאים ה"ח ש טוש"ע יו"ד סי' רנו ס"ד ה

טז
ב מיי' שם הכ"ב ברא:"ז וכ"מ טוש"ע שם סי"ז

יז
ג מיי' שם הי"ז טוש"ע בשם ס"ג

יח
ד מיי' שם ופ"ח הי"א וכ"מ טוש"ע שם וס יף כ"ו

מראה הפנים

בענין זה וערת הרבה להעמיד המתני' אינו לנו אלא כפי סברתו בזה ואין להאריך יותר נמ: שמבואר. מיהו מלבד מה שפירש בסוף דבריו בענין הדא מסייעא לר' זעירא וכו' וסתם מה שפירש הר"ש בזה ופי' בענין אחר ורצה להביא ראי' לסברתו מכאן והענין לזה דקאמר לעיל בפ"ד אתר זה ודכוותה וכו' כמו שפי' שם אין הדבר כן דדברי ר"ז ונבלאים לאחריו שם וכן דברי ר"א דמייתי הש"ס בסוף הסוגיא הן מתפרשים בענין אחר וכבר זכרתי מזה במקומו שם דלא כמו שפי' הוא ז"ל גם בהא דקאמר ר"ז תוכו שמונה מוצה לו שם עשרה אמה דאין הכוונה כן וכן הכוא ודכוותה הרבע וכו' דלעיל שם לאו בניתותא איתמר אלא בעי' היא ואין הדין כן כד' אמות בבכרם כמו שהבאתי ראיה לנוכרי שם וכן הכא הא דקאמר הדא מסייעא לר"ז והדא מסייעא לר"א מבואר הוא הכל בפנים פירוש המתני' ואין אנו צריכין לכפול בדברים ומבואר הוא לכל המעיין ומודה על האמת:

בפועל שנו וכו'. הראב"ד ז"ל הביא לזה בהשגות בפ"ה מכלאים בהל' ט' שכתב הרמב"ם ז"ל שם שדין דהתוספתא דלקמן דאיו לסור לכל אדם אא"כ קיימן בעל הכרם אבל הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימן לו הוא דאסור וכל האדם מותרין ועל זה כתב הראב"ד ירושלמי בפועל שנו וכו' הא דליין כאן לזה ולא לקמן בלוהו הפרק בהלכה כ"א בהביא הרמב"ם שם לדינא דמתני' הרואה ירק בכרם וכו' וכ"ן היה לו להשיג דהא בירושלמי מוקי למתני' בפועל וכו' ואמאי סתם וכתב להדין ללא דנראה דכוונת הראב"ד הוא כן דמאוקמתא דהש"ס להמתני' קשיא על דברי הרמב"ם שסתם דבריו בדין דהתוספתא כאן דהא כי מוקמינן להמתני' דבפועל מיירי או בבעה"ב בעוסק במלאכתו ולפיכך מותר ברישא כדפרישית בפנים דמכיון שהוא טרוד לא מיקרי נתייאש מכלאים א"כ סיפא דקתני כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאתים אסור ומ' נפועל או בבעה"ב מיירי ומדקתני סתם לסור מכמע שאסור לכל אדם ולפ"ז היה לו להרמב"ם לחלק בין פועל ובין אדם אחר דהא מהסוגיא שמעינן דאחר דקתני בהוספתא

היי ו אדם אחר ממש דהוא אינו אוסר אלא לעצמו בלבד אבל הפועל דינו כבעה"ב כדמוכח מ"מ ז' לפי אוקימתא דהש"ס דבפועל שנו וכו' זהו כוונת הראב"ד בהשגה ולייבב עד הרמב"ם נראה דזה החילוק בחילוף הנוסחאות בהתוספתא תלוי' דגי' הראב"ד היא כמו שכתוב לפנינו בהתוספתא בהסיפא כמו שהבאתי בפנים אחר מ"מ שקיים וכו' והלכך פי' דהאי אחר אינו כולל גם להפועל אלא דהפועל דינו כבעה"ב עצמו ואוסר גם לכל אדם כדי ראה לכל"ורם מאוקימתא דמוקי למתני' כדאמרן אבל הרמב"ם סמיך על הגי' דהכא דגרים בסיפא דהתוספתא פועל שקיים וכו' וא"כ דין פועל כאדם אחר הוא והאי הוא דקתני בהתוספתא כולל גם להפועל ומתני' לא קשיא דהרי בפועל שלקט בכרם מיירי והשתא מחלק הכא לענין אם אוסר לכל אדם או לא בין פועל שראה הכלאים בשעה שלא נו מהעסק במלאכת הכרם דהז כאחר דמי ובין פועל שליקט דהז כבעה"ב דמי כדפרישית בפנים להא דלקמן אבל אם ליקט הוא וכו' דר"א לפרש דעל הבעה"ב קאי דהא כבר תנינן לעיל בעל הבית שקיים וכו' וע"כ דאפועל קאי ולחלק כדמחלקינן והשתא הרתי פיסקי דהרמב"ם עולין יפה הן דבהלכה ט' לא מיירי אלא ברואה ובזה דין פועל כדין אחר והלכך סתם וכתב הרואה כלאים בכרם חבירו וכו' דגם לפועל בכרם חבירו הדין כן הוא וכשאינו מלקטו ובהל' כ"א שכתב לדינא דהמתני' ובמלקט בכרם מיירי דהא קאמר כשאגיע לו וכו' וזה פשוט הוא והלכך ימי סתם דבריו גם כאן דדין פועל שליקט כבעה"ב הוא ו"ין לקולא דרישא ובין לחומרא דסיפא דכשלוקט בשביל הבעה"ב ומתייאש הוא ומקיים הוסר הוא ג"כ לכל אדם:

משערין בהדין ירבוזה. משום דמין הזה אינו מסובב כעלין כמו שאר מיני ירקות ואנן בשיעור היובש להתלוש מבעיין לה שפת הלחות למחובר כדפרישית במתני' בפ יס וכן דברי הרמב"ם והראב"ד השיג עליו בהלכה כ"א שם וכתב אפי' בתאי בעי יוכל לדעת כיצד עוקר שתי שבלים ובוקל אותם וכו' ונראה דמדקאמר משערין בהדין ירבוזה למי הרמב"ם לפירושו בהא דקאמר מה שזה פוחת וכו' כמו שהבאתי במתני' דאילו

שנויי נוסחאות (סו"י) בעלה קטן בכ"י בלקט.

פירוש מהרא"פ

שיכנסו גם כן השנים שאצל כל קרן וקרן בתוך העיגול] ויקדש מ"מ גפנים והא דמקדש לכל רוח ט"ז אמות כשיעור שקלתה פירש הר"ש ז"ל הטעם כשהוא זורע משום בעבודה של ד"א מקדש שתי שורות לב"ס דשורה אחד אינו כרם ושתי שורות עם עבודה שהתחיל לזרוע בקלהו עולים שמונה אמות וכן בלד השני והשתא שזרע סביב גפן האמצעי תופס שמונה לכל לד וכן ט"ז על ט"ז לפיכך אמרו חכמים שניתן לו כל ט"ז מלד א' ויהיה תופס לכל לד ט"ז שהכרם מלרפן להיות בכל לד כמו קרחת הכרם: גמרא: והוא שזורע כנגד האמלעי וכדמסיק נמי: מואל שזרע סביב גפן האמלעי עגולה ירק ולא כל גי ר"ח אתא לפרש גוף הדין דמיירי שיש באמלעו הכלאים והיינו שזלע נגד האמלעי את תופס לכל לד ט"ז אמות ובמואל אהא אבמוטינן שתהא הירק כבינות ולא מלד א' ואף ר"ח הכי ס"ל: שובע שורות כבר פי' במתני': חוץ ממקום הכותים היינו הנזע וכן במה שאמרו ד"א נמי הכי הוא חוץ מן הנזע דאל"כ אכתי יהיה ת"ע גפנים באותן בהחוט נוגע בהן באמלע השורה יכנסו ג"כ שהרי הן מן הז' אמות ונטועים בתוכן אלא ודאי חוץ מן הנזע [יכובו כרם גזול מכתה שורות ע"כ השורה הרביעית לכל לד ממקום הזרע נוגע החוט של ט"ז בגפן האמלעי של אותן שורות שבהן ט"ז אמות מן הזרע יכנס גם כן בקידש ולימשוב מ"ע גפנים אלא ודאי חוץ מן הגזע יכלה החוט ואין נכנסים וכן בנטועות ה' על ה' דאין בין הזרע לגפן האמלעי בשורה הרביעית אלא כ' אמות יקדשו גם כן אלא ודאי חוץ מן הגזע]: מד ועד שמונה היכי שנטע הכרם על ד' ד' אמות או ה' ה' אמות עד ח' ולא מ' בכלל אסור ומקדש אבל משמונה ועד ט"ז אסור לזרוע חוץ מו' טפחים סמוך לו ואי זרע אינו מקדש

הגפנים שיאסרו בהנאה ומסייע ליה ממתני' מדלא קתני על ח' ח' ש"מ שאין שם קידש והתנא מקדש קתני וכבר פירשתי נמי בהא דר"א בפרק שקרחת: מתני': מותר אע"ג שהוסיף מאתים עד שלא הגיע לו מאחר שאינו מתעלל בכלאים: כשאחזור שנתעלל ונתייאש: אסור. והיכי משערינן אם הוסיף מאתים רואין כשתולשים ירק זה או תבואה זו מן המחובר בכמה זמן יבש שלא תשאר בו לחה הנע עצמן ביבש במחה שעה אם נמצאת באותן חלי שעה משהגיעו לו ולא לקטו הרי הוסיף מאתים ואסור כשם שהוא יבש מליחותו בכל חלי שעה חלק ממאתים כבהוא בתלוש כך הוסיף בחלי שעה חלק ממאתים במחובר: עם הזבלים או עם המים כשמזבל כרמו או כשפותח אמת המים להשקות הכרם פעמים יש עמהם זרעים וכל הני שלא בכוונה נזרעו ובדי דלא אזרע כרמך בכוונה משמע. סיערתו הרוח שהיה זורע בשדה והוליך הרוח הזרע חוץ לשדה אל הכרם: לאחריו מותר דס"ל ש א בכוונה שלא ראה שהוליכן הרוח לפניו שראה שהוליכן אסור כילד יעשה אם עשבים יופך ימ"ום ויהפוך ברפי העשבים ושוב לא יצמחו: אם אביב שכבר למח הזרע אלא שלא הביא שליש ינפץ הזרע מן השיבולת והקשים מותרים והדגן אסור ואם הביאו דגן תדלק שהכל אסור: קידש שכן בערבייא מקיימין אותן לגמליהם וכיון שמקצת בני אדם מקיימין אותן ה"ז זרע בכל מקום: לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימים נעלבים מקיימין אותן קידבו ולא בשאר מקומות: האירום מין ירק שעליו כחבין ונותנים אותו בתבשיל: והקיסום אי"ר"א בלע"ז: ושושנת המלך לוזי"ן בלע"ז: וכל מיני זרעים אינן כלאים מן התורה אבל מדרבנן הוי כלאים כדקיימא במנחות: קנבוס קנאפ"ו בלע"ז: הקונדס קרד"ו

עין משפט נר מצוה

משום ר' הושעיא אם עשבים יופך הכל מותר אם אביב ינפץ הקשין מותרין והדגן אסור. אם הביאה דגן תדלק הכל אסור. רבי יוחנן אמר הכל אסור מהו הדא דתנינן אם עשבים יופך אם אביב ינפץ ואם הביאה דגן תדלק. כההיא דתנינן תמן *הערלה וכלאי הכרם את שדרכו לשרף ישרף. את שדרכו ליקבר יקבר. רבי יעקב בר אידי בשם רבי שמעון בן לקיש פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור. פעמים שהקשין אסורין והדגן מותר. היאך עבידא [א] זרע בהיתר וסיכך על גבן הקשין מותרין והדגן אסור זרע באיסור והעביר את הסכך הקשין אסורין והדגן מותר. רבי זעירא בעי ניחא הקשין מותרין והדגן אסור הקשין אסורין והדגן מותר גדל מתוך איסור ואת אמרת [הדגן] מותר. רבי זעירא כדעתיה *דאמר ר' זעירא בשם ר' יונתן [ב] בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפילו מוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור:

הלכה ז מתני'

*המקיים קוצים בכרם רבי ליעזר אומר קידש [ג] וחכמים אומרים לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימין. [ד] האירוס והקיסוס ושושנת המלך וכל מין זרעים כלאים בכרם. הקנבס רבי טרפון אומר אינו כלאים. [ה] וחכמים אומרי' כלאים. והקינרס כלאים בכרם: **גמ'** אמר ר' אבהו טעמא דר' ליעזר שבן מקיימין אותן לגמלים בערביא. האירוס אירסיה. הקיסום קיסוסא. ושושנת המלך קרינטון. [ו] *הקני' והאגין והוורד והאטדין מין אילן ואינן כלאים בכרם. השיפה (והחיטין) [והאיטן] והגמי ושאר כל הגדלים באפר מין דשאים ואינן כלאים בכרם. *והתני רבי הושעיה אילו הן מיני דשאים הקינרס והחלמה והדמוע והאטד. [ז] תמן לברכה וכאן לכלאים. אמר ר' יוסי הדא אמרה אתרוג אע"פ שאתה אומר עליו בורא פרי העץ את אמר על התמורות שלו בורא מיני דשאים. *הצלף בית שמאי אומרי' כלאים בכרם ואינו כלאים בזרעים. [ח] בית הלל אומרים אינו כלאים לא בכרם ולא בזרעים. הכל מודין [ט] שהוא חייב בערלה. תני רבי חיננא בר פפא *את [י] שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשיו מין ירק. התיבון הרי הכרוב הרי הוא עולה מגזעו. כאן בודאי כאן בספק:

הדרן עלך כרם שהרב

פני משה

אם עשבים יופך הכל מותר וכו'. ר' הושעיה מדייק ליסנא דמתני' דקתני גבי אביב ינפץ וגבי דגן תדלק משמע דיש חילוק ביניהם לענין איסור ולפיכך מפרש דזהו ההפרש דבעשבי' דקתני יופך בלבד וא"כ די בזה ומותר הכל בהנאה ובאביב ינפץ שמנפץ הדגן שהתחיל להתגדל בהן לפי שהוא אסור והקשין מותרין הן ובדגן שכבר נתגדל בהן קתני תדלק לפי שאז הכל אסור בהנאה ואף הקשין: ר' יוחנן אמר. דלא היא אלא אף בעשבים ובאביב הכל אסור בהנאה ומהו הדא דתנינן אם עשבים יופך וכו' דמשנה התנא בלישניה היינו טעמא כההיא דתנינן תמן בסוף תמורה דקחשיב התם ערלה וכלאי הכרם בהדי הנשרפין וקתני בהו את שדרכו לישרף כגון אוכלין ישרף ואת שדרכו ליקבר כגון משקין ושאר דברים לאין יקבר והלכך הוא דשני בלישניה דדברו חכמים בהווה דעשבים ואביב עודם לחין הן ובעשבים סגי ליה בהפיכה לחוד ובאביב ינפץ דג"כ לא שייך ביה שריפה אלא דבדגן ממש שייך ביה שריפה קתני תדלק ולעולם לענין איסור שוין הן דהכל אסור בהנאה: פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור וכו'. כדמפרש ואזיל שאם זרע בהיתר שלא היה שם גפן וסיכך אח"כ את הגפן שהוא בשיעו' הרחק מן התבואה אלא שסיכך מן המתפשט ממנו על גבי התבואה הרי הקשין מותרין שגידולי היתר הן: והדגן. שבהן ונתגדל אחר שסיכך בגפן אסור: זרע באיסור. ואם הוא להיפך שבשעת הזריעה הי' שם סכך מהגפן ואח"כ העביר את הסיכוך קודם שנתבשל הדגן הרי הקשין אסורין והדגן מותר: רבי [זעירא] בעי. על הסיפא דהניחא ברישא שהקשין מותרין והדגן אסור שפיר אלא הא דקאמר בלפעמים שהקשין אסורין והדגן מותר קשיא הרי הדגן גדל מתוך הקשין שהן איסור ואת אמר הדגן מותר בתמיה הא מיהא גידולין מן האיסור הוא: ר' זעירא כדעתיה. לטעמיה הוא דאזיל לפיכך מקשי הכי דא"ר זעירא בשם ר' יונתן בצל של כלאים שנטעו באיסור ועקרו משם ושתלו במקום אחר אפי' מוסיף הוא כמה אח"כ הכל אסור: שאין גידולי איסור מעלין את האיסור. כלומר גידולין הבאין מחמת האיסור אע"פ שהן בעצמן נתוספו בהיתר אין מעלין את העיקר האיסור:

הלכה ח מתני' המקיים קוצים בכרם ר"א אומר קידש. כדקאמר טעמיה בגמרא שכן בערבייא מקיימין קוצים בשדות לגמלים וס"ל לר"א דמכיון שמקיימין אותן במקום אחד נאסרו בכל מקום כדאמרינן בריש מכילתין: וחכ"א לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימין. כלומר במקום שמקיימין אותן אסורין ובמקומות שאין מקיימין אותן מותרין והלכה כחכמים: האירוס. מין ירק שעליו רחבין ונותנין אותו בתבשיל וקורין אותו בערבי סוסנבר ובלע"ז מינט"א: והקיסום. אדרא בלע"ז שמדלין אותו על החניות או קוריול"ה בלע"ז ושושנת המלך בערבי שקאי"ק א"ל נעמ"ן ובלעז רוזיל"א: וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם. כך היא הנסחא בכל המשנה: הקנבס. קנאב"ו בלע"ז ובערבי קונ"ב: וחכ"א כלאים. והלכה כחכמים: והקינרס. בערבי אלקנדיא"ה ובלע"ז קרדו והוא דרדר האמור בתורה וקוץ ודרדר תצמיח לך לכ"ע הוא כלאים בכרם: גמ' טעמא דר' אליעזר וכו' כדאמר בריש מכילתין: האירוס אירסיה. כך היו קורין אותו וכן כולן: הקנים וכו'. תוספתא היא בסוף פ"ג: השיפה והאיטן וכו'. מין דשאים והרי הן כלאים בכרם. כצ"ל וכן הוא בתוספתא: והתני ר' הושעיה אלו הן מיני דשאים וכו' והאטד. והיך אמרת דאטד מן אילן הוא: תמן. מה דא"ר הושעיה לברכה הוא. שאין מברכין על פירות הגדלין באטד אלא בורא פרי האדמה וכאן לענין כלאים אמרינן דמין אילן הוא ולא מין ירק ואינו כלאים בכרם ואין למדין איסור כלאים מברכה: הדא אמרה. מדאין למדין כלאים מברכה דהפירות מחשבינן לה כפרי האדמה והאילן עצמו כשאר מין אילן ואינו כלאים בכרם ש"מ דהפרי לחוד והעץ הוא לחוד והלכך שמעינן נמי דאף על פי שהאתרוג את אומר עליו בורא פרי העץ אפי' כן את אומר על התמרות שלו בורא מיני דשאים כלומר כמו שמברכין על כל פירות הגדלין בדשאים בפה"א והתמרות הן כעין פרי ירוק הגדל בהעלין שסביבות הפרי כדאמרינן בסוכה גבי הדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ומשום שהפרי לחוד ותמרות העלין שבהעץ לחוד: הצלף וכו'. תוספתא שם: את שהוא עולה מגזעו. שהגופים והעלין שלו עולין מן גזע האילן ולא משרשיו שבקרקע ה"ז מין אילן ואת שהעלין שלו עולין מן שרשיו שבקרקע וגדלין סביב סביב הגזע שהוא באמצע הרי זה מין ירק: התיבון. וכללא הוא והרי הכרוב שלפעמים הרי הוא עולה העלין שלו מגזעו ולכ"ע מין ירק הוא: כאן בודאי כאן בספק. כלומר הכלל שאמרו הוא בדבר שבודאי ולעולם הוא כך אבל בכרוב אף על פי שתמצא לפעמים שנראה שעלין שלו מן גזעו הן עולין מ"מ על הרוב הן מן שרשיו והרי הוא כספק לענין כלאים אם זה יעלה מן הגזע או משרשיו כדרך

מסורת הש"ס

מראה הפנים

דאילו לפי' הראב"ד שבהתבולת המשקל נוכל לידע התוס' א"כ אמאי נקטי דבי ר' ינאי בדין ירבוזה הכי לענין משקל כל מיני ירקות שוין הן אלא ודאי בשיעור היובש משערינן להלחות ומפני שאר ירקות מסובכין בעלין הרבה הן והעלין הן מתייבשין מיד ואנן בעינן לשער בהעיקר והגזע הלכך נקטי ירבוזה לדוגמא וכדאמרן:

ואם אביב ינפץ. הר"ש ז"ל פי' אביב שכבר הביא זרע אלא שלא הביא שליש וממשך הר"ב אחריו בפירושו וכמדומה שבכל מקום נקרא זה שחת ולא אביב וכן נראה מפי' הרמב"ם ז"ל במשנה שכתב על העשבים כגון שחת וא"כ אביב הוא שנתבשל ולא לגמרי שיהא נקרא דגן ממש וכך מורה ל' המקרא כי השעורה אביב וכן ל' המשנה והגמרא בפ"ק דסנהדרין (דף יא) על ג' דברים מעברין את השנה מפני האביב וכו' וא"כ אביב ל' בישול הוא וכן בחיבורו כתב סתם ל' אביב:

בעומד או אפי' עומד וכו'. כדפרישית והמסקנא דכי אנן קיימין בעומד בשדה לבן דווקא וכן כתב הרמב"ם בפ"ה בהל' י"ז בדין זה או שהיה זורע או זורה בשדה לבן וכו' דבענין אחר לפי' בריש' קשיא ליה דלא הוי אונס:

רבי יוחנן אמר הכל אסור. כ"פ הרמב"ם שם כר' יוחנן וחזר מפירושו שכתב שם בר"ביב ויסנה כתבן כר' הושעיא וטעמ' דליש' דמתני' מסייעא לי' לר' יוחנן דלא קאמר גבי דגן הדלק אלא להשמיענו דהא דאמרינן דכלאי הכרם מתשרפין הן היינו בראוי לשריפה כדמייתי להמתני' דהמורה ועוד דהמסקנא גבי קשין ודגן דלעולם הכל אסור אם הקש נזרע באיסור כה"ג דבלל וכו' והובא בהאי תלמודא בפ' הנודר מן המבושל בהלכה ד' וכן בבבלי שם בדף נ"ז וכמו שפסק הרמב"ם בזה בסוף הפרק וא"כ בכל מקום שהזריעה כתה לה באיסור הכל הוא אסור בהנאה ובעיין גידולי היתר אין מעלין האיסור זהו דוקא בערלה וכלאים אבל לא בשביעית כדמסיק בנדרים שם ועיין מזה לקמן בפ"ה דשביעית בהל' ג' ד"ה לוף שעברה עליו שביעית ובפ"ו בהלכה ג' ד"ה ר' הונא על לא יגדל במה שיתבאר שם בס"ד:

טעמא דר"א שכן מקיימין וכו'. עיין בריש מכילתין מה שנכתב ר מזה וכן מסקנא דלקמן תמן לברכה כאן לכלאים עיין לעיל בפ' כיצד מברכין בסוף הלכה א' ד"ה והאטד מה שנתבאר מזה בס"ד: **הצלף** ב"ש אומרים וכו'. כן תוספתא מייתי גב

שנויי נוסחאות (סו"א) משום בד"ו בשם. (סו"ד) מהו הדא בכי"ר ומה היא היא הדא. (סופ"ז) יונתן בכי"ר יוחנן.

פירוש מהרא"פ

...לפ"ז והוא דרדר האמור בתורה וקוץ ודרדר וגו': (ע"כ לדף כ"ו ע"ב): **גמ'** בפועל שנו אבל ...ותה כלאים בכרם שלו אין לו לומר כשהגיע לו כו' אלא יש לו ללקט מיד ואם הוסיף מאתים אסור: ...בית בעסוק במלאכתו עמו אותו כפועל וליתא דמילתא בבעה"ב שאינו עסוק במלאכתו: **בין** ...אדם יכול להכור את שלו על כל העולם משא"כ פועל או אחר: **מודה** הוא הכא כו' שאדם ...סור את של חבירו שלו: **כאלו** לקטן אחר נכרי': **אבל** אם לקטן הוא והיינו הבע"ה: **ירבוזה** ...לא א' מן הירק ונודק ע"י זה דכל כך שזה פותח בכדי שיגיעו לו ה"נ הוסיף זה במחובר: ...ר בשדה לבן ושיערתו הרוח לכרם אבל אי עומד בכרם וזורע בשדה לבן ושיערתו הרוח לאחריו ...בקל יכולים הזרעים ליפול לכרם ואין זה אונס אלא אדרבה עובר עבירה הוא וכמזיד דמי וה"ל ...כוין לכך: **מה** אית אמרת היאך נאמרה מילתא דר"א אמר כ"א בעומד או אמר אפי' בעומד ...בן ואי נאמרה בעומד אהיתרא [דלאחריו] קאי ולאפוקי אי עמד בכרם משום דלא הוי אונס ...יד הוא כמ"ש ואי אמר אפי' אאיסורא דלפניו קאי ואסור אפי' עומד בשדה לבן ומינה לאחריו ...פי' עומד בכרם דאל"כ לימא מילתי' אכיפא אהיתרא ולא לימא אפילו ש"מ דלפניו מבוייסו [ומשכחת לה לפניו כשעומד בכרם היינו שעומד בכרם וכלאה ולא על הגבול] ובריש' מותר ...אכתי לא אסיק אדעתיה דטעמא דמתני' משום אונס הוא אלא משום דכל לאחריו אין דרך זריעה ...א"כ לפניו: **עובר** עבירה כו' כיון שהטעם משום אונס היאך מותר כשעומד בכרם מטעם ...בכי מזיד הוא וכמו שפי' אלא ודאי בעומד בשדה מיירי וה"ל אטו הוא"ל ולא כהא שהוליכן הרוח

וכו"ם גרים או אפי' עומד בכרם ולפי הגירסא שלפנינו פרשתי: **היא** סדא היא הדא בריש... שווין להתירא: **ואת** אמרת מותר לאו מן מותר דייק לה דבמתני' נמי תנן מותר אלא מפיו... ובאלו אמר מותר וכו' ומן הטעם דאנוס דייק לה: (ע"כ לדף כ"ז): **הכל** מותר ואי רולה לו... רשאי: **הכל** אסור אפילו לא עלו רק עשבי' העשבים אסורים ופליגא אדר' הושעיא והא דתנן... יופך ואם אביב ינפץ ולא קתני ידליק הכל כמו בכיפא ה"מ דלא כל דבר ראוי לשריפה דעשבים... ואין ראוין לשריפה וכההיא דתנינן תמן בתמורה בפ"ב ואביב נמי יותר ראוי לקבורה משריפה... בהיתר ו"ע מן הגפן ואחר שנטעו קפיה סיכך עליהן הגפנים שנטה עליהן גפנים והגפנים... ועומדים אלא נטה אותן על התבואה או הקשי' שגדלו בהיתר מותרים והדגן אסור: **זרע**... לומר שסוכך הגפן וזרע וכשהגיע הדגן לגמרו בקשים העביר הסכך הדגן מותר והקשין... גדל מתוך איסור הדגן הזה גדלים מתוך הקשים האסורים ואיך יהיה הדגן מותר: **כדעתיה**... אזיל: **בצל** של כלאי הכרם שנאסר מכח כלאים בכרם ועוקרו ושתלו במקום אחר והוסיף... יותר ממאתים שהיה בצל בתחילה שיהיה יכול האיסור של בצל להתבטל במאתים של היתר... אסור שאין גידולי איסור כו' שהיתר הזה שהוסיף גידולים של איסור הן שגדלו (מבלל ה... מעלין את [האיסור] שיתבטל האיסור בתוך הגדולין ויעלה בא' ומאתים כדין ערלה ו... לפיכך הקשה נמי אדרים לקיש אבל ר"ל ס"ל כמ"ד מעלין כאלו גדלו מן ההיתר דלאו מן ה... אלא מאכלא וכדאמרינן במסכת ברכות בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא וכו'...

מסורת הש"ס

כלך שאחרי מין כרוב וספק איסורא לחומרא ואת שהוא עולה מגזעו לעולם בזה הוא שאמרו מין אילן הוא ואינו כלאים בכרם: מילתא היא כלומר אלא דאם הוא כן דבערים המעוקם שנו שפיר הוא דבלא גדר אינו אסור משום כרם אף לב"ש: מהו ליזרע בינתים. האי בינתים א"א לפרש בין הערים להגדר בתוך ד"א דמהיכי תיתי שיהא מותר לזרוע והלא לכ"ע צריך להרחיק ולא פליגי

הדרן עלך כרם שחרב

איזהו ערים. כלומר מהו זה שנקרא ערים ודינו שאע"פ שאינו אלא שורה אחת אפ"ה עבודתו ד' אמות כשאר כרם דקי"ל דעד שיהו בו שתי שורות וכב"ה דלעיל בפ"ד. אבל לערים דין אחר יש לו ומודו דבשורה אחת כמי הוי כרם ונקרא ערים על שם שמסרגים הקנים שלו במקום גבוה כדרך שמסרגין את המטות ומדלין את הגפנים על מקום זה שיהו סריגי הגפנים נמשכין עליו: בש"א מודדין ד"א מעיקר גפנים ולשדה. כגון שהגפנים הן לפנים מן הגדר והזמורות עולים על הגדר ואם בא לזרוע לאחורי הגדר לב"ש מודדין מעיקרי הגפנים ואם היה בין הגפנים להגדר אמה אחת מרחיק עוד ג' אמות מן הגדר וזורע שהן ד' אמות מעיקרי הגפנים ולב"ה מודדין ד"א מן הגדר שהן חמש אמות מעיקרי הגפנים ובזה ב"ש מקילין וב"ה מחמירין והכי מפרש לה בגמ' ואם בא לזרוע מצד הגפנים לב"ה צריך להרחיק ד"א מעיקרי הגפנים. שהן חמש אמות מן הגדר: טוענין כל האומרין כך. לב"ה דמעולם לא אמרו ב"ה בשורה אחת של חמש גפנים שיהא צריך להרחיק ממנה ולשדה ד' אמות ולא הוזכר ד"א בערים אלא לענין זה שאם יש שם ד"א בין עיקרי הגפנים ובין הגדר שהן מודלות עליה נותנין לו את עבודתו ששה טפחים כדין גפן יחידית וזורע את המותר מששה טפחים ולהלן עד הגדר ואם אין שם ד"א בין הגפנים להגדר לא יביא זרע לשם דדמיא לגפן שהיא נטועה בגת או בנקע דס"ל לר' יוסי בפ' דלעיל בהלכה ד' שאם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם והכי אמרינן בגמרא דר"י בן נורי בשיטת ר' יוסי אמרה: ר"ע אומר ג"ט. הוא עבודה לגפן יחידית ואין הלכה כר"ע:

עי' פ"ד ה"א

איזהו [א] ערים הנוטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר שהוא גבוה עשרה טפחים או בצד החריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ד' נותנין לו עבודתו ד' אמות. ב"ש אומרי' מודדין ד' אמות מעיקר גפנים ולשדה וב"ה אומרי' מן הגדר ולשדה. א"ר יוחנן בן נורי טועין כל האומרין כך. אלא אם יש ד' אמות מעיקר גפנים ולגדר נותנין לו עבודתו וזורע את המותר וכמה היא עבודת הגפן [י] ששה טפחים לכל רוח. ור"ע אומר שלשה: **גמ'** *) וקשיא על*) דעתי' דבית שמאי בלא כך אינו אסור משום כרם. רבי שמעון בן לקיש *אמר בערים המעוקם שנו. אם בערים המעוקם שנו בלא גדר אינו אסור משום כרם. רבי יונה בעי מהו ליזרע בנתים במכוונת הן ואת אמר אסור ליזרע בנתיים. מהו ליזרע בין הגפנים כמה דתימר גבי מוקשה אסור ליזרע בין הגומות אוף הכא אסור ליזרע בין הגפנים. רבי יוחנן אמר בערים המכוון שנו. אם בערים המכוון שנו בלא גדר אינו אסור משום כרם נימר (כגון) [בגין] בית הלל תניתה. אמר רבי חנניה מסתברא מודה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן בערים המכוון שנו (כגון) [בגין] בית הלל. ומודה רבי יוחנן לר"ש בן לקיש בערים המעוקם שנו בגין רבי יוחנן בן נורי דרבי יוחנן בן נורי אמר טועין כל האומרים כן. אין תימר בערים המכוון שנו מה

*) דף ל' ע"ב

אלא בשיעור מדידת ד"א ואם יש יותר מד"א בינו להגדר הוא דבעי מהו לזרוע חוץ לד"א מהגפנים או דילמא כיון שהוא בין הגפנים להגדר לא יביא זרע לשם: במכוונת הן ואת אמר אסור לזרוע בינתים. בתמיה כלומר והא אפי' במכוונת הן הגפנים בהשורה וכי את אומר שאסור לזרוע בינתים חוץ לד"א מהגפנים דלא אמרו ב"ש דשורה אחת הוי כרם אלא לענין שצריך להרחיק ד"א אבל חוץ לד"א למה לא יזרע והרי כיון שאין כאן אלא שורה אחת לא שייך למימר ביה דין מחול הכרם שיהא אסור בין הכרם להגדר כדאמרינן בריש פ"ד דלא אמרו מחול הכרם אלא בכרם גדול ולא בכרם קטן שיש בו שתי שורות ומכ"ש כאן בשורה אחת: מהו לזרוע בין הגפנים. בגומות שביניהן אם הוה הפסק ופשיט לה כמה דתימר גבי מוקשה לעיל בפ"ג בהלכה ו' דבין הגומות שהן בין הקישואין והדלועין שאסור לזרוע זרע אחר שם אם אין כאן שיעור העבודה וה"נ אסור לזרוע בין הגפנים אפי' בין הגומות עד שירחיק שיעור העבודה של גפן:

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ב מכלאים ה"א טוש"ע יו"ד סי' רצו סנ"ז

ב
ב מיי' פ"ו שם ה"ג ופ"ז ה"א טוש"ע שם סעיף כא וסעיף לא

ר' יוחנן אמר בערים המכוון שנו. במתני' שהשורה נטועה מכוונת: אם בערים המכוון שנו. קשיא וכי בלא גדר אינו אסור משום כרם לב"ש: ומשני דנימר בגין ב"ה תניתה להאי דיכא דאינהו סברי דלא הוי כרם בפחות משתי שורות. כדאמרי לעיל בפ"ד והכא בערים מודו דבשורה אחת נמי הוי כרם: מודה רשב"ל לר' יוחנן וכו'. כלו' דודאי אף ר"ל מודה לר' יוחנן דנוכל לאוקמי למתני' דבערים המכוון שנו ובשביל ב"ה הוא דקמ"ל דמודו בערים שבלד הגדר והא דדחיק נפשיה לאוקמי מתני' בערים המעוקם בשביל ריב"ן הוא ואף ר' יוחנן מודה בזה לר"ל דלר"י בן נורי דאמר טועין האומרים כן לבית הלל משום דלדידיה שמיע ליה דבערים המעוקם אמרו כן והלכך הוא דפליג ואמר טועין כל האומרים כן דלא מחמירי ב"ה כולי האי למיחשביה לערים המעוקם לכרם שהרי אפי' שורה האחת שבו אין הגפנים נטועין בו מכוונין ולא מהני ליה הגדר למיחשביה כרם דאין תימר בערים המכוון שנו מה אית בה טועין ומאי הוה קשיא ליה לר"י בן נורי דמכיון דיש כאן שורה אחת מכוונת שפיר הוא דאיכא למימר דב"ה מודו הכא דהוי כרם הואיל והיא מודלת על גבי הגדר שפיר מיחזי כרם אלא ודאי בערים המעוקם הוא דשמיע ליה לר"י בן נורי אליבא דב"ה ולפיכך קאמר דבכה"ג לא מודו ב"ה דהוי כרם: בין

גמ' וקשיא על דעתיה דב"ש. למה להו למימר הנוטע שורה בצד הגדר וכי בלא כך אינו אסור משום כרם הא ס"ל דהנוטע שורה אחת של חמש גפנים בכל מקום הוי כרם כדתנן לעיל בפ"ד בהלכה ה': בערים המעוקם שנו. שאין השורה נטועה מכוונת אלא באמצע השורה הגפנים בולטין לכאן והן בצד הגדר ומן הצדדין הן משוכין להלן מן הצד מן הגדר ולא קאמרי ב"ש דשורה אחת הוי כרם אלא בשורה מכוונת שהגפנים הן נטועין זה"ז במכוון אבל הכא מכיון שהוא עקום אם לא היה בצד הגדר לא הוי כרם: אם בערים המכוון שנו בלא גדר וכו'. כצ"ל כלומר דאלו במכוון למה לי גדר לב"ש. ולגי' שלפנינו יש לפרש דבניחותא קאמר ואסוקי

מראה | הפנים

[illegible]

שנויי נוסחאות (סוי"ג) במכוונת נ"ל במכוונות.

פירוש מהרא"פ

[illegible]

בין כמ"ד מעיקר הגפנים מושחין וכו' מה בינייהו. כלומר דודאי אם בא לזרוע מצד הגפנים לא מיסתבר לן לומר דפליגי בהא דלב"ש מודין הד' אמות מעיקרי הגפנים ולב"ה מודדין מן הגדר ואם יש ד"א מן הגדר מותר לזרוע אע"פ שהוא בתוך ד"א מעיקרי הגפנים דהא ודאי

הגפנים הכל מעורבב והוו כלאים שמעינן מיהת דלר' ישמעאל לא הוי העריס ככרם גמור לענין דבעי הרחקה ד"א כעבודת הכרם ממש אלא כדי עבודת גפן יחידית דלאו הכי לא מבכחת לה שיזרע בתוכה אפי' יש בה ד' אמות מרובעות והיינו כר' יוחנן בן

מה אית בה טוען. בין כמאן דאמר מעיקר הגפנים מושחין ובין כמאן דאמר מעיקר הגדר מושחין מה בינייהון. אמר ר' יונה תיפתר שהיו הכרתין נתונין מקצתן בתוך ארבע אמות ומקצתן חוץ לארבע אמות. מאן דאמר מעיקר הגפנים מושחין ניחא. מאן דאמר מעיקר הגדר מושחין מקום שהחוט כלה אסור והשאר מותר. [א] היו שם שתי אמות מאן דאמר מעיקר הגפנים מושחין אינו אסור אלא שתי אמות. מאן דאמר מעיקר הגדר מושחין אסור עד שתי אמות (אחד) [אחר]. אמר רבי יוחנן רבי יוסי ורבי ישמעאל ורבי יוחנן בן נורי שלשתן אמרו דבר אחד רבי ישמעאל דתנינן [ג] על *גנה קטנה שהיא מוקפת ערים אם יש בה מלא בוצר וסלו מיכן ומלא בוצר וסלו מיכן תיזרע ואם לאו לא תיזרע. א"ר יונה אמה בוצר ואמה סלו. אמה בוצר ואמה סלו. הוון בעיי מימר מאן דאמר מעיקר הגפנים מושחין ניחא. מאן דאמר מעיקר הגדר מושחין אין אותן הכרתין ממעטין ארבע. תיפתר שהיו חבוקין לכותל. לא ארבע אינן כלום הלכות ערים בחמש. אמר רבי חנניה תיפתר שהיו שתי גפנים נתונים בקרן זוית אחת שאם ימתחם הן נראים כארבע בניין. רבי יוסי דתנינן *רבי יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע

ליתא דאם ב"ה מודו דכה"ג כרם מיקרי הואיל והוא בצד הגדר א"כ פשיטא שצריך להרחיק מעיקרי הגפנים ד"א כדין שאר הכרם אלא על כרחך דהכי פליגי בבא לזרוע מצד האחר חוץ להגדר הוא דפליגי ואם הגפנים סמוכין לגדר ...

נורי דלא משוי ליה להערים ככרם אלא לענין שלריך ד' אמות בינו ובין הגדר ...

מראה הפנים

שנויי נוסחאות (סו"ג) יונה בכ"י יוסה. (בו"ה) אחר בכ"י אחרות. (סו"ב) הלכות בד"ו הלכת. (סו"א) שתי בד"ו שתים. (סו"ג) נתונים בד"ו נתונות.

פירוש מהרא"ש

זרע לשם. מאן דאמר מעיקר הגפנים מושחין ניחא. מאן דאמר מעיקר הגדר מושחין אין אותו הכורת ממעט ארבע. תיפתר שהיה חבוק לכותל. והכין רבי יוחנן בן נורי דהכא. מסתברא רבי יוסי ורבי ישמעאל יודון לרבי יוחנן בן נורי. ורבי יוחנן בן נורי לא יודי לרבי יוסי ורבי ישמעאל. רבי יוסי יודי לרבי ישמעאל. רבי ישמעאל לא יודי לרבי יוסי. רב יהודה בשם רב הלכה כרבי עקיבה. רבי יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי *הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחוצה לארץ. אמר רבי יעקב בר אחא ותניי תמן הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחוצה לארץ:

הלכה ב מתני' [א] ערים שהיא יוצא מן המדרגה רבי ליעזר בן יעקב אומר אם עומד בארץ ובוצר את כולו הרי זה אוסר ארבע אמות בשדה ואם לאו אינו אוסר אלא כנגדו. רבי לעזר אומר [ב] אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה אם גבוה עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה: **גמ'** *רבי שמואל בר נחמן רבי יונתן בשם רבי ליעזר הגומם את כרמו פחות מטפח חייב בערלה משום מראית העין [ג] עד שיגום מעם הארץ. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בשם רבי ליעזר בן יעקב [ד] העושה כרי מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה חייב בתרומה גדולה מפני מראית העין. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן ורבי ליעזר בן יעקב משום בית שמאי המת מטמא ארבע אמות ברשות הרבים מפני כבודו. רבי מנא אמר הדא *) אחרייתא משום בית שמאי. רבי יוסי בי רבי בון אמר כולהון משום בית שמאי. א"ר יונה אוף הדא דתנינן מפני מראית העין

*) דף מג ע"ב

פני משה

בן נורי דמתני': מ"ד מעיקר הגפנים מושחין ניחא וכו'. כדפרישית לעיל דמקשי להאי מ"ד אליבא דר' יוסי דאמרינן הכא דס"ל כר' יוחנן בן נורי וא"כ מודדין הד"א מהגדר וכי אין אותו הכורת העומד שם בהקרן ממעט הארבע אמות ומשני נמי כדלעיל תיפתר שהיה חבוק ודבוק לכותל ואינו ממעט כלום: והכין ר"י בן נורי דהכא. סיומא דמילתיה דר' יוחנן היא דאמר שלשתן אמרו דבר אחד דכמו דר' ישמעאל ור' יוסי סברי בהא דאמרן וכן הן נמי דברי ריב"נ כדפרישית: מסתברא. וקאמר הש"ס דאע"ג דקאמר ר' יוחנן שלשתן אמרו דבר אחד לאו דכולהו סברי בכל הני דיני כאחד אלא דמסתברא דר' ישמעאל ור' יוסי יודון לר"י בן נורי והיינו דבר אחד דקאמר אבל ריב"נ איכא למימר דלא מודי הוא להא דר' יוסי ור' ישמעאל וטעמא דמילתא דריב"נ לא קאמר דהצריכו בערים שיהא ד"א בינו ובין הגדר ולענין להביא זרע לשם בהרחקת ששה טפחים אלא דוקא בערים שהוא נטוע כדרכו ושיהא כל החמשה גפנים נטועין בצד הגדר כסדרן זו אצל זו ולאפוקי להא דר' יוסי דאין כל החמש גפנים כסדרן אצל הכותל דהא כלה היא כדפרישית א"כ לית מפרשים דכלה על הערים קאי וג"כ אין כולן כסדרן כערים דמתני' וכן להא דר' ישמעאל דאע"ג דמוקי לעיל שיש שם חמש גפנים אפ"ה לאו נטועות כסדרן בצד אחד הן כערים דמתני' אלא שהן בד' לדדי הגינה וא"כ ר' יוחנן בן נורי אינו מודה לר"י ולר' ישמעאל דבעינן ד"א בדינא דידהו אלא אפי' בפחות מד"א מותר להביא זרע לשם בהרחקת ששה טפחים מכל גפן וגפן אבל ר' יוסי ור' ישמעאל ודאי מודו ליה לר' יוחנן בן נורי דאם בדינא דידהו בעינן ד"א מכ"ש בערים דמתני' דאיירי ביה ר' יוחנן בן נורי: ר' יוסי יודי לר' ישמעאל. וכן מסתברא הוא דר' יוסי הוא דמודה לדינ' דר' ישמעאל דאם בדינא דידיה דאין כל החמש גפנים בצד הגדר ואפ"ה קאמר דבעינן ד"א מכ"ש בדיניה דר' ישמעאל דמיהת כל החמש גפנים בצד הגדר הן אבל לר' ישמעאל איכא למימר דהוא לא יודה לדיניה דר' יוסי: הלכה כר"ע. דמתני' דעבודת גפן יחידית שלשה טפחים: ר' יעקב בר אידי וכו'. לא קתני הכי אלא הלכה כדברי שהוא מיקל בארץ להורות כמותו בחו"ל וכן א"ר יעקב בר אחא וכו' וכדאמרינן לעיל בסוף פ"ד בענין זה:

הלכה ב מתני' ערים שהוא יוצא מן המדרגה. שהיו הגפנים נטועים בתל גבוה כמין מדרגה והערים יוצא ומתפשט על השדה מישור: ראב"י אומר. אם כשהוא עומד בארץ יכול הוא לבצור את העגבים התלויין בערים רואין כל המקום שתחת הערים כאילו הוא מקום עקרי הגפנים ואוסר ד"א בשדה לכל רוח מקצת הערים ולחוץ: ואם לאו. שאינו יכול לבצור העגבים עד שיעלה במדרגה או בסולם אין אוסר אלא שכנגדו שהוא תחת הערים בלבד וחוצה לו מותר לזרוע ואפי' הוא בתוך ד"א של עקרי הגפנים של הערים הואיל ועומדים על המדרגה וכן הלכה: אף הנוטע. שורה אחת של גפנים בארץ ושורה אחת במדרגה אם גבוה המדרגה מן הארץ י"ט אין מצטרפת עם השורה התחתונה להיות נחשב כרם ולא איירי הכא בערים אלא בכרם בעלמא דצריך שיהא בו שתי שורות לדון אותו כדין כרם: ואם לאו. הרי זו מצטרפת עמה שיהא נחשב כרם והלכה כר' אליעזר: גמ' ר' שמואל בר נחמן וכו' בשם ר' ליעזר בר' יעקב גרסי' והכי גרים לה לקמן בסוף פ"ק דשביעית וקחשיב להו הכא להני מילתייא דקאמר ראב"י וכולן גזירת חכמים הן מפני מראית העין ואיידי דקאמר לקמן דהא דינא דמתני' מפני מראית העין הוא והלכך מני להו הכא אהדדי: הגומם את כרמו פחות מטפח. שקוצץ את כל הגפנים עד פחות מטפח גבוה מן הארץ ושלא יגדלו עוד יותר כ"א מלמלם הוא שלא יהו גבוהין טפח: חייב בערלה. כל שנותיה מפני מראית העין לפי שנראית כנטיעה בת שנתה והרואה שאוכלין פירותיה יאמר פירות ערלה מותרין הן: עד שיגום מעם הארץ. לפי שכשקוצץ אותן עד סמוך לארץ ניכר הוא שאינן נטיעות ילדות אלא שקוצצן כדי שיתגדלו ויתעבו ביותר: העושה כרי מן הלקט שכחה פאה. עני שכינס הרבה ועשה מהן כרי בגורן בשדה: חייב בתרומה גדולה. וה"ה במעשרות אלא דתרומה היא הראשונה וחיובה להפרישה בגורן הלכך נקטה: מפני מראית העין. שהרואה אומר שגדל בשדהו: המת מטמא ד"א בר"ה. כלומר אפי' הוא מונח בר"ה ואינו מאהיל עליו גזרו חכמים שמטמא כל הנכנס בארבע אמותיו: מפני כבודו. כלומר מפני המטפלין עמו לכבודו ולפעמים מתקרבין אללו עד שפוסטין את ידן ומאהילין עליו ולאו אדעתייהו ולפיכך גזרו שיהא מטמא עד ד"א כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות להתקרב אליו: הדא אחריתא. כלומר האחרונה בלבד הוא דקאמר לה משום ב"ש אבל הני תרתי מילי קמייתא כ"ע מודים בהו ורבי יוסי בר בון אמר דהא דאמר לבסוף משום ב"ש בהדיא אכולהון קאי ואף על תרתי מילי קמייתא: א"ר יונה אוף הדא דתנינן. מתני'

מראה הפנים

דהכא כו וא"כ לביטתו ה"ך גם באלו הדי יש דעדית דר' ישמעאל ולא שייך להאי דקאמר הכא בסוף הסוגיא וטעמו ד"א דקאמר הכא דשלשתן אמרו דבר אחד היינו לבסוף דלאו דוקא הוא ללא מסתברא וכו' ואם בזה מטעם אחר הוא כמבואר בפ"ס מ"מ חזינן מיהת דהש"ס לא מסיק הכי דשלשתן אמרו דבר אחד בדוקא ולכך לא סמיך נמי אהא דנמשך מזה בהא דקאמר הוון בעיי מימר וכו' ולפיכך מייתי ד הלכתא במתני' דידן כת"ק אליבא דב"ה ולא כר' יוחנן בן נורי פסק כר' ישמעאל דעדית בדין דגינה שלפני ביטהו אינן סותרין זא"ז ודינא דר' ישמעאל לא אתיא כריב"ן וזה מכ אחר הוא ובדינא דר' יוסי דמהניתין דלקמן הבאתי בפנים לפי' הרלב"ג בעדיות שם כאוקמא כזה דלא פירש כהר"ש במה שרצה הכ"מ שם בהלכה ט'. ויתב"ר עוד מזה במקומו בס"ד:

הלכה כדברי מי שהוא מיקל בחו"ל. עיין לעיל סוף פרק ד' מה שנתבאר מענין זה בס"ד: **הרי** זה אוסר ארבע אמות בשדה. כתב הר"ב ודוקא לכתחלה הוא דאסור לזרוע אבל אינו מקדש אלא ששה טפחים מידי דהוה אמוהר פסקי כרם דלקמן בפ"ז והן דברי הר"ש אבל אין כן דעת הרמב"ם שלא הביא זה כולו כ"... לבני דתביב במתני' דפ"ז אלו אוסרין ולא מקדשין מותר תורבן הכרם וכו' ואלו ביאר כל... במקומו ולא יותר וכן הוא בדין דלא דמיא לפסקי ערים לכל הפירושים שאמרו בו דהכא תביב ערים ממש אם עומד בארץ ובוצר את כולו ובערים ממש אוסר ומקדש לדעתו ז"ל כמו שכתב בהדיא ברים פ"ז בדין ערים בהלכה ב' וצריך להרחיק מן הערים ד"א ואחר כך יזרע כדרך שמרחיק מן הכרם דאלמא כדין כרם גמור הוא ומקדש בתוך ד"א וזה גם כן שלא כדעת הר"ש ו מבך אחריו הר"ב שכתב בפ"ז ובי פסקי ערים דלרבותא קתני וכ"ם ... להד וזהו כדעת ר"ל דלקמן בסוף הלכה ה' אבל ה מ... פסק כר' יוחנן דהלכתא כוותיה דקאמר התם ערים עצמו אסור ומקדש וכן משמע מליבא דמתני' בדין ערים דמדריגה דכאן דקתני ה"ז אוסר ולא קתני לא יביא זרע לשם כדנקט בכל הני דאוסרין ולא מקדשין דוק ותשכח וכך מוכח נמי מליבנא דמתני' דלקמן במקנת אפיפיריות דקתני לא יביא זרע אל תחת המותר ואם הביא לא קידש ואם הלך התחים אסור אלמא דליכא דלסור שאמא אסור ומקדש הוא ואפילו מה שנזרע כיון נכרך הוא לעקור הזרע וכדר' יוחנן ג"כ בזה כדאמר בהדיא בפ' דלקמן בהלכה ג' ע"ש ד"ה כיתיים מהו וכו' ותמצא שכן הוא ומ כרת כדפריש שם וה"ה בדינא דמתני' נמי כן:

הגומם את כרמו פחות מטפח. הך מילתא דראב"י מייתי לה לקמן סוף פ"ק דשביעית וגרים התם דברי חכמים עד שיגום מעם הארץ וכלומר דחכמים פליגי וס"ל דאם גומם אותו עד הארץ לגמרי אז הוא חייב בערלה מה שיתגדל אח"כ כאילו נטעו מחדש אבל כל זמן שנשאר אפילו פחות מטפח פטור דלא חייבי למראית העין והאי גירסא אתייא כר' יוסי בר' בון דהכא דהרתי קמייתי נמי כב"ש אתיין ובבבלי פ' משוח מלחמה (דף מג ע"ב) גרים ילדים פחותה מטפח תיובת בערלה כל ב ותי: והיינו הך כדפירש"י ז"ל שם שהיא כפל קומה ולא הגביה לעולם עד טפח והכא נמי שאינו מניח את הגפנים עד שיגביהו טפח וכן תניא התם לכל מילי דראב"י כדתניא הכא וכולהו הלכתא ... ולמאי דמסיק התם דאף ב"ה מודו דמת בב"ש תופס ד"א לטומאה כדדייק שם ממתני' דאהלות מדקתני ... הפים ... ודלא פליגא לדר' מנא ואדר' יוסי בר' בון דורשי הנא דמשום ב"ש קאמר לה ומי ו... תרתי קמייתי יש לחלק אליבא דר' יוסי בר' בון ... התם גבי ילדים פחותה מטפח דהני מילי בשתים כנגד שתים ואחת יוצאת ... אבל כולה כרמו קלא היא ליס

שנויי נוסחאות (בוכ"א) ליעזר בכי"ר יעקב. (בוכ"ג) משום בנ"ו מפני. העין עד בכי"ר העין דברי חכמים עד. (בוכ"ד) משום בד"ו משם.

פירוש מהרא"פ

...ר באמצע בשלמא למ"ד מן הגפנים נ"ק דמכל צד מודד ב' אמות ושייט מכל צד מן הגפנים וה"ל מן הגפנים לגפנים אבל למ"ד מן הגדר ה"ל מן הגדר לגדר: **חבוקים** לכותל ואינן ממעטים כלום: ה"ג לא ארבע אינן כלום הלכות ערים אלא בחמש וה"פ ע"כ מיירי שאין בכל צד אלא אחד דאם היו בתים א"כ ה"ל ב' נגד ב' ואחד יוצא זנב אלא ודאי דלא הוה אלא א' בכל צד והלא הלכות ערים אינו פחות מה' גפנים: **הפתר** שהיה שתים מהן בקרן זוית א' שאם יתפשט הקרן הרי הם נראים כארבע בניין כלומר שאם יתפשטו יהיו כאלו ד"א אויר ביניהן דכן צריך בין כל גפן וגפן ד"א כן פי' הראב"ד בעדיות: **ר"י** דתנינן אם אין שם כו' לקמן היא במתני' ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך קרן זוית כו' ר"י אומר כו' והיינו שני גפנים עומדים בצד זה של הכותל נקראים בקרן שנו וב' בצד אחר של כותל ולא בצד האורך של כותל אלא נגד טוביו והכרים על הכותל אמר ר"י אם אין ד"א בכל צד במתך הכותל בין הגפנים לא יביא זרע לשם באורך מתך הכותל דאזיל לטעמיה כמו גבי נת ונקע דלעיל וכמו הכא גבי גינה וכמ"ש לעיל [אין בידי לציין לסוגיית הש"ס אם לא שיוצאין ב' קרנות מכל צד של כותל והכרים מונח על אותן הקרנות וכן נראה מפירוש הרמב"ם ז"ל]: (עד כאן שייך לדף כ"ח ע"ב): **והכין** רבי יוחנן בן נורי דהכא וכן הוא נמי כריב"נ בהוזכר כאן במתני' בבירא ליה נמי דזה הוא ליס דין ערים לענין ד' אמות כהחקה ביניהם: **מסתברא** ר' יוסי ורבי ישמעאל מודים לריב"נ דיותר יש לאסור בין הגפנים לגדר ממה שיש לאסור מאחריו וכן אוסרים אפילו מאחריו כ"ש שיאסרו לפניו בין הגפנים לגדר אבל ריב"נ אינו מודה להן דמטעם דפי' שבין גדר לגפנים אוסר ולא תין לגפנים: **ר"י** יודה לרבי ישמעאל בהכי מגופפת מד' לדדים ורבי ישמעאל אינו מודה לר"י בשיט מגופף מד' לדדים: **ר' יהודה** הוא רב יהודה אמורא אלא בש"ס זה קרי ליה רבי יהודה בשלא לא"י וקרי ליה כן שאין סמיכה בבבל ונסמך בא"י כמו ר"ז רב זעירא [אפשר שהוא אחיו של חזקיה בני ר"ח]: **ותניי** תמן בבבל ובפרק כילד מברכים מייתי לה: **מתני':** מן מתל גבוה עשוי כמין מדרגה: **אם** כשהוא עומד למטה בארץ יכול ללקט העגבים ש... רואים את כל הערים כאלו הוא מקום עיקר הגפנים ובוצרן ואוסר ד"א בשדה לכל רוח ... ולחוץ ודווקא לכתחלה הוא דאסור לזרוע אבל אינו מקדש אלא ו"ט מידי דהוה אמוהר פ... דלקמן בפרק שביעי: **ו**אם לאו שאינו יכול לנקוט כל העגבים עד שיעלה במדרגה או בסולם ... לזרוע אלא תחת הערים שלבם וחוצה לו מותר ואפילו בתוך ד"א של עיקר גפנים של ע... ועומדים על המדרגה: **אף** הנוטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה בשתי שורות והשתא לא מיירי אלא בערים בב' שורות של גפנים שתים נגד שתים כו': **אם** היה המדרגה ג... אין שתי שורות מצטרפים להיות כרם [והשתא לא מיירי בערים] אלא לכל שורה ושורה דין ג... **גמרא:** הגומם היאך: **מעם** הארץ סמוך לארץ: **מפני** כבודו שלא יקברו בני ר"ה ... שלו וידחקוהו: **הדא** אחרייתא משום ב"ש נאמר אבל דאשונות כ"ע: **כולהו** משום ב"ש בהאמרון משום ב"ש קאי לכל הני דאמר: **אף** הדא דתנינן אף מתני' נמי משום מ"ע ... ולפיכך מניא כל הני משום מ"ע שכח:

מסורת הש"ס

לעיל פ"ב ה"ז ופ"ג.

ירושלמי שביעית פ"א

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ח מכלאים ה"ת טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' סב
ו
ב מיי' פ"ז שם ה"ו טוש"ע שם סעיף נו

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ג] עד שיגום. הדברים סותרים זא"ז דהרי בפחות מטפח חייב בערלה משום מראית העין. והא"כ למה עד שיגום מעם הארץ. ומן במית אהרינן לעיינן ומצאתי בשביעית דף ב ע"ב שים בזה פלוגתא בין ראב"י ורבנן. דראב"י מחייב בפחות מטפח. ורבנן ס"ל עד שיגום מעם הארץ. וכ"ל כאן ודברי חכמים עד שיגום. ואין קיי"ל כחכמים כמ"ש הרמב"ם פ"י ממ"ע הי"ג. ובטוש"ע יו"ד ס' רצ"ד ס"ח: [ד] העושה כרי מן הלקט וכו'. ע' בכ"מ פ"ב מתרומות ה"ט. ששם זאת בשם הירושלמי פ"ה דפאה. וכתב דלא קיי"ל כוותי'. דבש"ס דילן בסוטה אמר עד שמאן גורן. ושם לא מצאנו כעת. אבל מכאן דאמר כולהון משום ב"ש מוכח דלא קיי"ל כן:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

העין. דלא כן מה בין העומד בארץ מה בין העומד במדרגה גבוהה. מה גבוהה שורה גבוה מדרגה. אין תימר גבוהה שורה שופע המדרגה מלמטן. אין תימר גבוהה המדרגה (שיפוע) [שופע] השורה מלמעלן. והתני שתי שורות במדרגה. אית לך מימר גבוהה שורה לא גבוהה מדרגה. אמר רבי מנא כל אותן עשרה טפחים שבמדרגה עשו אותם מקום בפני עצמו. תמן *תנינן [ה] הזורק ד' אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר. למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ. רב חסדא אמר במודד לכסן. *ואין סופה לירד. ר' חייא בשם רבי יוחנן תיפתר [ו] שהיתה דבילה שמינה והיא ניטוחה. ר' חגי בעי קומי רבי יוסי לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטן. אמר ליה תמן זרעין נהנין מן המדרגה ברם הכא דרך בני אדם להיות שפין בה והיא נופלת. אילו אמר כשהיה שם חור והיא נהנה מן החור כשם שהזרעין נהנין מן המדרגה יאות. [ג] שתי גינות זו על גב זו התחתונה עשויה כרם והעליונה אינה עשויה כרם זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה. רבי בון בר חייא בעי קומי רבי זעירא לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטן. אמר ליה משום זרעים נוטין לאויר הכרם. [ד] העליונה עשויה ככרם והתחתונה אינה עשויה ככרם זורע את התחתונה ואת המדרגה עד שהוא מגיע לעיקר הגפנים. אמר רבי יוסי לית כאן לעיקר הגפנים אלא למטה משלשה. כהדא דתני [ה] *שרשי פיאה נכנסין לתוך ארבע

מתני' לדר"א בן יעקב נמי מפני מראית העין הוא דגזרו: דלא כן. דאם לא כן אלא מדינא הוא דהוי כערים גמור א"כ מה בין העומד בארץ ובוצר את הענבים ומה בין העומד במדרגה ואמאי אם צריך לעמוד במדרג' כשבוצרו אין אוסר הערים הזה אלא כנגדו אלא ודאי דמדינא לאו ערים גמור הוא שיהא אוסר ד"א בשדה הואיל והגפנים במדרגה הן עומדין והערים יוצא חוץ להמדרגה כ"א כשעומד בארץ ובוצר את כולו חששו חכמים מפני מראית העין לפי שנראה כאלו הגפנים במקום הערים הן: גבוהה. אהא דר"א בסיפא דמתני' קאי דקאמר אף הנוטע אחת בארץ וכו' אם גבוה עשרה טפחים וכו' ושואל הש"ס מה גבוה ועל איזה מהן קאמר גבוה י"ט: שורה גבוה מדרגה. כלומר אם על השורה שבמדרגה קאמר או על מדרגה עצמה קאמר וכדמפרש ואזיל מה נפקא מינה בין הני לישני: אין תימר גבוה שורה שופע המדרגה כלמטן. כלומר אם תפרש דגבוה שורה שבמדרגה קאמר שאם היא נטועה בראש המדרגה והיא גבוה י"ט מן השור' שבארץ ואז הוא שאינה מצטרפת עמה א"כ ש"מ ששופע המדרגה כלמטן הוא דחשבינן לה וכלומר שאם כל המדרגה אינה גבוה יותר מעשרה טפחים אם נטע בשיפוע שבה כלמטה היא נחשבת ומצטרפת עם השורה שבארץ שהרי אנן בעינן שהשורה עצמה שבמדרגה תהא נטועה גבוה י"ט ובכל השיפוע שבמדרגה כאילו נטועה בארץ היא אצל השורה התחתונה והוי כרם: אין תימר גבוה המדרגה. אבל אם תפרש דעל המדרגה בלחוד קאי שאם היא גבוה י"ט: שיפוע המדרגה מלמעלן. כצ"ל. ויש לפרש גם לפי גירסת הספר וכלומר דלפי הך פירושא א"כ כל השפוע של המדרגה נחשב בלמעלה ואפי' אם השורה נטועה בשיפועה נמי אין מצטרפת עם השורה שבארץ דכשהמדרגה היא גבוה י"ט שוב אין מצטרפת השורה שבה בכל מקום שהיא נטועה ואפי' בשיפוע המדרגה ותיבעי היאך מפרשינן להא דר"א: והתני שתי שורות במדרגה. כלומר דפשיטא לה מברייתא דתני דשתי שורות שבמדרגה ג"כ אינן מצטרפות עם השורה שבארץ ולענין להיות לו דין כרם גדול כדאמרינן לעיל ריש פ"ד דכרם גדול וזהו שיש בו ג' שורות יש לו דין קרחת הכרם ומחול הכרם אבל כרם שיש בו שתי שורות בלבד וזהו נקרא כרם קטן אין לו לא דין קרחת הכרם ולא מחול הכרם והיינו דקתני בברייתא דשתי שורות שבמדרגה אינן מצטרפין עם השלישית שבארץ: אית לך מימר גבוה שורה לא גבוה מדרגה. בתמיה וכלומר וכי יש לך לפרש כאן דעל השורה קאי הא גבי שתי שורות על כרחך אי אפשר לפרש בענין אחר כ"א דעל המדרגה קפדינן ולא על השורות שהרי אחת היא למטה מחברתה העליונה ממנה וא"כ היה צריך שהתחתונה שבמדרגה תהא נטועה גבוה י"ט והעליונה ממנה יותר גבוה והא ודאי ליתא דכל שגבוהה עשרה טפחים אמרינן שאינה מצטרפת עם אותה שבארץ ולא צריך יותר מי"ט אלא ודאי על המדרגה בלחוד הוא דאמרינן דאם היא גבוה עשרה טפחים כל שנטועה בה אינה מצטרפת עם השורה שבארץ וה"ה לשתי שורות דמתני': א"ר מנא. כלומר דמפרש וטעמא מאי לפי שכל אותן עשרה טפחים שבמדרגה עשו אותן כמקום בפני עצמו לפיכך כל מקום שנטועה בה ואפי' בשיפוע' נטוע' כלמעלה נחשב' ואין מצטרפת עם אותה שבארץ: תמן תנינן. בשבת בפרק הזורק: כזורק באויר. דהוי מקום פטור: למטה מי"ט. דהוי ר"ה כזורק בארץ וחייב: במודד לוכסן. משום דקשיא ליה והא לא נח ואמאי חייב לפיכך מוקי לה דסיפא לאו שזרקה בכותל מיירי אלא במקום הגבוה כגון תל העומד בר"ה והוא מקום מדרון משופע באלכסון ומתלקט ומגביה עד עשרה טפחים מתוך ד"א וזרק לשם ונח במקום המדרון הזה: ואין סופה לירד. כלומר ואכתי לא ניחא דכי אין סופה לירד מה שזרק לשם דהלא מתגלגל הוא למטה ולא הוי הנחה במקום המשופע: תיפתר. כלומר לעולם בכותל ממש שנו ודקשיא לך הא לא נח תיפתר בדבילה שמינה והיא ניטוחה ונדבקת בכותל: ר' חגיי הקשה לפני ר' יוסי וכי לית הדא אמרה דשיפוע המדרגה כלמטה נחשבת היא דהא פרכינן אאוקימתא דרב חסדא דאוקי שנחה בשפוע התל וכי אין סופה לירד אלמא דלא חשבינן לה כאילו נחה ע"ג התל והיא המדרגה וקשיא להא דפשטינן לעיל דשיפוע המדרגה כלמעלה נחשבת: אמר ליה שאני תמן. בהא דלעיל גבי שורה הנטועה בשיפוע המדרגה שהזרעים נהנין מן המדרגה כלומר כל מה שנזרע או נטוע בה נהנין ויונקין וגדלין שם ולפיכך נמי בשורה הנטועה בשפוע כאילו נטועה למעלה מחשבינן לה וכל המדרגה היא כמקום בפני עצמו ואינה מצטרפת עם השורה שבארץ אבל הכא שזרק ונח בשיפוע המדרגה לא הויא הנחה לפי שדרך בנ"א להיות שפין בה שע"י מהלך רגליהן ניטוף אותו הדבר הנזרק והוא נופל למטה: אילו אמר כשהיה שם חור. כלומר ודאי אילו הוי מוקי רב חסדא בשהיה שם חור וזרק ונח בחור שבמדרגה וא"כ היא נחה בחור כשם שהזרעין נחין ונהנין במדרגה יאות הוה דדמיא ממש לדינא דהכא ושפיר הוא דחייב שם אבל השתא דאוקי שנחה במקום המדרון סתמא והלכך פרכינן עליה דלא דמיא להא דלעיל: שתי גינות זו ע"ג זו. תוספתא היא בפ"ג שקרקע עליונה גבוה עשרה מקרקע התחתונה כגון במדרגה: זורע את העליונה. שאין שם כרם עד שהוא מגיע לאויר עשרה של התחתונה ובתוספתא גרים עד שמגיע לעיקר התחתונה והיינו הך דכל למטה מאויר עשרה כעיקר התחתונה דמיא: לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטן. דמיא דהא אסור לזרוע בשפוע בתוך העשרה באויר התחתונה וקשיא להא דאמרינן לעיל דשיפוע המדרגה כלמעלן דמי: א"ל. שאני הכא דטעמא דאסרו לזרוע בשיפוע מלמטה מעשרה משום שהזרעים שבשפוע נוטין העלין שלהן לאויר הכרם של התחתונה שאויר שלה שולטת עד עשרה אבל לענין צירוף כהאי דינא דלעיל כל שהוא בשיפוע המדרגה כמלמעלן דמיא: העליונה. וסיפא דהתוספתא היא ואם העליונה היא שעשויה כרם ובתחתונה אין בה כרם זורע את התחתונה ואת שיפוע המדרגה דאין כאן זרעין נוטין ודאמרינן שיפוע המדרגה כלמעלן לענין צירוף הוא כדלעיל: עד שמגיע לעיקר הגפנים. דהואיל והכרם למעלה הוא איכא הכירא וא"צ כאן הרחקה כדי עבודה: לית כאן. שמי מכאן לעיקר הגפנים דסמוך לעיקרי הגפנים ודאי אסור לזרוע משום מראית העין אלא למטה מג"ט מהן הוא דמותר לזרוע ולא יותר בסמוך: כהדא דתני. בתוספתא פ"ד והובא לעיל בכמה מקומות: שרשי פאה. והוא לוה"פ סמוך לכרם שמותר לזרוע

מראה הפנים

ליה וא"כ הכא בכוליה כרם מיירי והלכך מוקי לה כב"ש ודלא כהלכתא וכן בבבלי דלקמן שבת: ופליג קאמר התם לא אמרן אלא בבדה אבל בעיר קלא אית ליה למילתיה ואם כן איכא למימר דהכא בעיר מיירי ומוקי לה כב"ש מלבד בסדא אמריתא דקאמר בסדיא ברה"ר וד"ה מודים בהא כדלעיל:

מה גבוה שורה גבוה מדריגה. כדפרישי' דבעיא היא אם שורה במקום גבוהה עשרה בעינן או במדרגה עשרה קאמר ואף שהשורה בשיפוע היא נטועה והמסקנא דמדריגה עשרה היא דקאמר ומדברת הש"ס ופקיל ושרי אליבא דר"א ולהעמיד הדין דכל המדרגה כמקום בפני עצמו הוא לענין צירוף למד הרמב"ם ז"ל דדברי ר"א להלכה כן כמו שפסק בפ"ז בהלכה ו' ובמדריגה גבוהה עשרה טפחים עיי"ש: **אילו** אמר כשהיה שם חור וכו'. משמע מהכא דנחה בחור נמי ניחא ובבבלי פרק הזורק (דף ק) לא משני לה אלא לשינויא דר' יוחנן בדבילה שמינה שנינו ובחור ולמעלה מעשרה פלוגתא דר"מ ורבנן היא שם ולרבנן פטור ויש לפרש כאן בחור ארבעה והואיל בתוך עשרה היא כ"ע מודים בה וכדמשמע מהאי הנמודא בפ"ק שם ועוד יש לחלק בין למעלה מי' ובין למטה מי' כדאיירי הכא ועיין בתוספות דפ"ק שם (דף ז) ד"ה והלכה ונחה ואין להאריך כאן: **שתי** גינות זו ע"ג זו. כהאי תוספתא פסק הרמב"ם בפ"ו בהלכה ה' וכמסקנא דהכא דלמטה מג"ע לעיקרי הגפנים דוקא בסיפא:

שנויי נוסחאות (שו"ג) מלמטן נד"ו כלמטן. (שוט"ו) כשהיה נד"ו בשהיה. (שוג"נ) בכרם נד"ו כרם. (שוכ"ד) ככרם נד"ו כרם.

פירוש מהרא"פ

דלא כן דאם לא כן מה בין העומד בארץ ומלקט או העומד במדרגה אלא כל זה משום מ"ע דאף העומד בארץ אינו אלא משום מ"ע: **גבוה** כמו אמר מר: **מה** גבוה שורה במה מיירי מתני' שהוא גבוה אם בשורה העומדת על המדרגה שהיא גביה י"ע אם כן שיפוע של מדריגה נחשב למטה דהכי משמע דלא נחשב לעצמה אלא השורה שהיא נטוע בגובה עשרה אבל אי נאמר דגובה מדר' גם קאמר הואיל והיא גבוה עשרה אין השורה העומדת עליה מצטרפת ש"מ שהיא עצמה נחשבת ועל ידה גם השורה נחשבת לעצמה וה"ג אין תימר גבוה מדרגה שיפוע מדרגה כלמעלן [עוד י"ל שפירושו כך היא אי מאמר גבוה שורה צריך להיות עשרה גבוה בין ב' השורות ואי גבוה מדרגה אפילו אין בין שורות עשרה כיון שהמדרגה גבוה עשרה נחשב כל שיפוע המדרגה למעלה וגם השורה העומדת עליה וכן משמע בשתי גינות בסמוך]: **והתני** שתי שורות במדרגה בשיפוע אם גבוה י"ע כו' אית לך למימר גבוה (מדרגה) [שורה] ולא גבוה (שורה) [מדרגה] בתמיה אי בגבוה (שורה) [מדרגה] קאמר שתיהן י"ע הן גבוהין אלא ודאי דגובה (מדרגה) [שורה] קאמר וה"א הואיל ושתוייהו עומדים על המדרגה נחשב כארץ תיפוק קמ"ל [ופירושו אי גבוה מדרגה קאמר אף השורה הנטועה בתוך י"ע בשיפוע הכי היא כמו נטועה בגבוה י"ע דהא שיפוע גובה כלמעלן אפ"ג שהשורה העליונה למעלה מעשרה מן התחתונה אין בכך כלום דהכל כשות אחד היא וכבי דכל עשרה של מדרגה רשות לעצמו ונחת לה שפיר בגובה מדרגה]: **כל** עשרה טפחים שבמדרגה בשיפוע שלו נחשב למקום חשוב בפני עצמו ואינו נחשבת לא למעלן ולא למטן אלא לעצמן וכל בתוכן נחשב לעצמן: **תמן** תנינן בשבת בפרק הזורק: **במודד** לוכסן ד' אמות של זריקה צריך ד"א ואלו... צריך הכא להא דר"מ אלא אגב דמייתי למתני' מייתי נמי הא דר"מ דאיתמר עלה: **ואין** סופן לירד בתמיה היאך יכול כתפן לנוח בכותל הכי כופו ליפול לארץ ולא נח ואין הנחה בעינן לענין...

עמודי ירושלים תנינא

ר"ח אמר במודד לוכסן בשבת כי"א ה"ג כתב הש"ק וז"ל במודד לוכסן. הגהתי במודד לוכסן ואפי' אם גרסינן במודד לוכסן נמי איכא לכרושי כמו בקונט' דה"ק הני י' טפחים של הר תל מודדין בלוכסן כמו תל המתלקט. והרא"ש במס' כלאים במודד לוכסן כו' ותמוהים דבריו חדא מאי שייטי' דר"ח הכא ה' מילתיה מיד אמתני' ולמה מפסיק בין הסוגיא דאיירי בחור או בדבילה שמינה ועוד למה לא הביאו תוס' בעירובין ראיה לדבריהם מדברי הירושלמי ועוד מאי במודד דקאמר הכי הל"ל מודד לוכסן לכן פי' שבקונטרס עיקר וכה"ג תירץ בבבלי בשבת ע"ב ובעירובין אך הא קשיא לי למה לא משני הש"ס בבבלי גם אמתני' בכותל משום דקשיא והא סופו לירד לוקמי בסכך והדומה לו שאין סופו ליפול כמו דמסיק בבבלי דף ה' ע"ב:

ארבע אמות שבכרם למטה משלשה טפחים הרי אלו מותרין :

הלכה ג מתני' [א]המדלה את הגפן על מקצת אפיפיירות לא יביא זרע אל תחת המותר. ואם הביא לא קידש. [ב]ואם הולך החדש אסור. וכן [ג]המדלה על מקצת אילן סרק. המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר ואם הולך החדש יחזירנו. מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל מכפר עזיז הראהו גפן שהיה מודלה על מקצת תאינה אמר ליה מה אני להביא זרע אל תחת המותר אמר ליה מותר. והעלהו משם לבית מגינייא והראהו גפן שהיה מודלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה ובו קורות הרבה אמר ליה תחת הקורה הזו אסור והשאר מותר. אי זהו אילן סרק [ד]כל שאינו עושה פירות. רבי מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית ומן התאינה. רבי יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלימות הרי זה אילן סרק: **גמ'** חזקיה אמר משלשה ועד ארבעה היא מתניתא. פחות משלשה כסתום משלשה ועד ארבעה משלים. ארבעה נחת הוא לה. עד היכן ר' יעקב בר אידי בשם ר' שמעון בן לקיש עד ד' אמות. ר' אחא רבי חיננא בשם ר"ש בן לקיש עד שש אמות: א"ר מנא אזלית לקיסרין ושמעית ר' הושעיה בר שמי בשם ר' יצחק בן לעזר אם היו שתי פיפרות מותר. אמר רבי חיננא ותני ופליג אם היה דרכו לפסע אסור. ותני כן ר' שמעון בן לעזר אומר אם היה דרכו לפסע בין פיפור לפיפור כפיפור אחד הוא: מה בין אילן סרק מה בין אילן מאכל. [ה]אדם מבטל אילן סרק על גבי גפנו ואין אדם מבטל אילן מאכל על גבי גפנו. תמן *תנינן [ו]כל חמתות צרורות טהורות חוץ משל ערביים. רבי מאיר אומר צרור השעה טהורות צרור עולם טמאות. רבי יוסי אומר כל חמתות צרורות טהורות. אית תניי תני מחלף רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא במתניתין. אמר ר' יודן סימנא דכלים כלאים (דל כן) [*דלכן]. מה בין צרור עולם מה בין צרור שעה

לזרוע שם בלא הרחקה דהויא כמחילה המפסקת ואם שרשי זרעים שבה יוצאין חוץ להפאה ונכנסין לתוך ד"א שבכרם אם הן למטה מג"ט בקרקע או מהכרם הרי אלו מותרין אבל כל שהוא פחות מג"ט לכרם ככרם דמיא והלכך כאן נמי צריך להרחיק הזרעים למטה מג"ט מעיקרי הגפנים :

הלכה ג מתני' המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות. הקנים והעצים עצמן שעושין מהן כעין שבכה הן הנקראין אפיפירות ואותה השבכה נקראת ערים שהיא עשויה כעין עריסה ומטה שהאשכלות ושריגי הגפנים נמשכין עליה וגוף הגפן הוא מודלה על אותן קנים האפיפירות ואם הדלה את הגפן על מקצת האפיפירות מהערים ונשאר קצת הערים שאין עליו כלום אעפ"כ לא יביא לכתחילה זרע אל תחת המותר ואם הביא זרע לשם לא קידש : ואם הלך החדש. שאח"כ גדלו הגפנים ונמשכו השריגין וסוככין על הזרעים אסור לקיימן וצריך לעקור הזרעים : וכן המדלה על מקצת אילן סרק. שאינו עושה פירות כת"ק דמתני' דלקמן דינו ג"כ כדין אפיפירות כדמפרש בגמ' בהלכה דלקמן לפי שאילן סרק אדם מבטלו לגבי גפנו לעשות ממנו אפיפירות אבל אילן מאכל אין אדם מבטלו לעשותו אפיפירות לגפן ולפיכך תנינן לקמן דמותר להביא זרע אל תחת המותר : **גמ'** משלשה ועד ארבעה היא מתניתא. הא דקתני ואם הביא אל תחת המותר לא קידש דוקא אם הוא יותר מג"ט מן אותו המקצת שהגפן מודלה עליה וכלומר דמה היא דצריך התנא להשמיענו היינו מג"ט עד ארבעה רחוק מאותו מקצת מכאן ולהלן הדין דלא יביא זרע לשם ואם הביא לא קידש והא דקאמר אבתרה פחות מג' כסתום ואע"ג דמארבעה ולהלן ג"כ אסור ה"ק פחות מג' ודאי אסור הוא ואף בדיעבד אם הביא קידש דכל פחות מג' כלבוד וכסתום דמי אלא מג' ועד ארבעה הוא דקמ"ל דמשלים כלומר שאסור לו להביא זרע עד תשלום ארבעה טפחים רחוק מאותו מקצת ודינו כפחות מג' אף לענין דיעבד : ארבעה נחת הוא לה. כלומר מארבעה טפחים ולהלן נחת הוא לה התנא דמתני' להשמיענו הדין דלכתחילה לא יביא זרע לשם ואם הביא לא קידש : עד היכן. לא יביא זרע לשם : עד ארבע אמות. דלענין לכתחילה עשאוהו כערים וכו' אחא קאמר דשמע בשם ר"ל עד שש אמות : אזלית לקיסרין ושמעית. לזה הדין דלקמן מר' הושעיה וכו' בענין אפיפירות דמתני' שאם היו שתי פיפירות שהקנים חליקין אלו מאלו ונראות כשתים אם הדלה הגפן על אחד מותר להביא זרע תחת האפיפירות השני ולא דיינינן ליה כמותר האפיפירות : ותני. בחדא ברייתא דמייתי לקמיה ופליג על הא דר' יצחק בן אלעזר דלא מחלק מידי אלא דכך שנו אם היה דרכו לפסע בהליכה אחת בין פיפור לפיפור כדקתני כן בשם ר"ש בן אלעזר אם היה דרכו וכו' כפיפור אחד הוא ואע"ג דנראה כשתים ודיינינן ליה במותר האפיפירות של הא' ואסור לכתחילה להביא זרע גם תחת השני :

הלכה ד מתני' המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל וכו'. כדמפרש טעמא בגמרא שאין אדם מבטל אילן מאכל ע"ג גפנו כלומר לעשות את כולו אפיפירות לגפן : ואם הלך החדש. שנמשכו העלין והשריגין אחר שזרע וסככו על הזרע יחזירנו לצד האחר שלא יהיה על פני הזרע : עזיז. שם מקום : א"ל מותר. שאין אדם מבטל תאנתו לגבי גפנו : לבית מגינייא. שם מקום : על מקצת הקורה. וסדן של שקמה היה ובו קורות הרבה שיוצאין ממנו שקמה הוא מין תאנה שגדל ביערים וחותכין מן האילן קורות לבנין : א"ל תחת הקורה זו. שמודלה הגפן עליה אסור להביא זרע ותחת שאר הקורות מותר שהן כפ"ע ואין אדם מבטל כל השקמה מפני גפנו לפי שהוא אילן מאכל : רמ"א הכל אילן סרק. לענין זה שאדם מבטל שאר האילנות מפני גפנו חוץ מן הזית ומן התאנה : ר' יוסי אומר. דאף כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלימות ממנו ה"ז אילן סרק לענין שבטל לגבי גפן והלכה כת"ק דדוקא אילן שאינו עושה פירות הוא דבטיל לגבי גפן : **גמ'** מה בין אילן סרק וכו'. כדפרישית במתני': תמן תנינן. בפ"ו דכלים : כל חמתות צרורות. חמתות הן נודות ואם הן ניקבו נקב המוציאין מידי טומאתן וצרר וקשר הנקב : טהורות. וקס"ד השתא דטעמ' משום ביטול הוא [שאינו] מבטל הקשר ועתיד להתירן לפיכך הן טהורות כמו שהיו לאחר שניקבו דת"ק ס"ל שאינו [מבטל] חוץ משל ערביים שהקשר שלהן אינו נוח להתיר : צרור השע'. שאין הקשר אלא לפי שעה וצרור עולם שעשו להיות לקיום עולם ורבי יוסי ס"ל דכל חמתות צרורות טהורות ואף של ערביים לפי שאין אדם מבטל להקשר ועתיד הוא להתירן והיינו דקאמר עלה אית תניי תני ומחליף דברי ר"מ לר' יוסי ודברי ר' יוסי לר"מ כדתני ר' יעקב בר אחא : במתני'. כלומר שצריך לגרוס שם לפלוגתייהו כדתנינן במתני' דידן דר"מ הוא דס"ל שתולין אנו דמבטל אדם את הכל חוץ מדבר הפרטי כמו דס"ל במתני' דאת הכל הוא מבטל חוץ מהזית והתאנה וכן ס"ל נמי התם ולא מחלק בין צרור שעה לצרור עולם ור' יוסי דהתם הוא דס"ל לחלק כן כדס"ל במתני' דידן דכל שאינו עשוי ליטע ממנו שדות שלימות אדם מבטלו אבל אם עשוי הוא ליטע ממנו שדות שלימות אין אדם מבטלו וטעמא לפי שכל שהוא נטוע שדה שלימה אינו נמלך להיות חוזר בו וליטע שם מין אחר אלא מניחו כמו שהוא נטוע ולפיכך אינו מבטלו לגבי הגפן משא"כ במין שאין עשוי ליטע ממנו שדה שלימה נמלך הוא ומבטלו לגבי גפן וכן נמי התם ר' יוסי הוא דמחלק בין צרור שעה לפי שנמלך הוא ואינו מבטלו ועתיד להתירו והלכך הן טהורות ובין צרור שעשוי לעולם אינו נמלך ומבטלו והלכך הן טמאות: א"ר יודן סימנא דכלים כלאים. כלומר וכן א"ר יודן שצריך להחליף שם ולשנות דברי ר"מ לר' יוסי ודברי ר"י לר"מ וסימנך מתני' דכלאים וכן צריך לגרוס במתני' דכלים כדאמרן: דלא כן. כלומר דאלת"ה א"כ

קשה

מסורת הש"ס

כלים פכ"ו מ"ד מנחות לז:

עד גילוף: הר"ש בכלאים שם ע"ש.

עין משפט נר מצוה

יא א ב מיי' פ"ו מכלאים הי"ב טוש"ע יו"ד סי' רצו סכ"ג כו

יב ג ד ה מיי' שם טוש"ע שם סכ"ו

יג ו מיי' פכ"ד מכלים ה"א

מראה הפנים

משלשה ועד ארבעה היא מתניתא. מפשטא דהאי שמעתתא משמע דר"הא דתנינן ואם הביא לא קידש קאי כדפרישית בפנים דהאי לכתחילה שהמ"א קתני לא יביא זרע אל תחת המותר משמע דבכל מקום של תחת מותר האפיפירות אסור לזרוע לכתחילה ומיהו אף דמפרשינן דאדיעבד קאי קשה מאי האי דקאמר להאי שיעורא משלשה וכו' דודאי אין לפרש על ההרחקה מעיקר הגפן המודלה שהרי אף לגפן יחידית צריך הרחקה ו"ט ואפי' תימא כר"ע דפסק רב לעיל הלכתא כוותיה דס"ל עבודת גפן יחידית ג"ט מ"מ עד ארבעה דנקט לכך נראה דהאי סוגיא מיהפרשא אתחת העלין והשריגין של אותו מקצת האפיפירות שהדלה עליה דלקמן בסוף פרקין פלוגתא היא גבי פרח היוצא אם תחת העלין אוסר ומקדש או לא וה"ה כאן בענין האפיפירו' וקאמר חזקיה הכא דג"ט הראשונים ממקום התפשטות העלין על האפיפירות והוי כסתום הוא דעד ג"ט כלבוד דמי ולכ"ע אוסר ומקדש ולא שצריך שיהא משלים מג' ועד ארבע ומארבעה ולמעלה נחת הוא לה התנא דמתני' לדינא דקתני והאי עד היכן וכו' אלכתחילה הוא דמיתפרשא כדפרישית בפנים והשתא למסקנא דסוף פרקין דקא"ר יוסי דכל שתחת העלין אסור ומקדש אין למדין אנו כלל מסוגיא דהכא אלא דלכתחילה לא יביא זרע תחת כל המותר כמה ישבנו הכל:

שנויי נוסחאות (כו"ח) הולך נד"ו הילך. (סוי"ג) שהיה נד"ו שהיא. (סוכ"ח) ר' שמעון בן לעזר נכי"ר ר' אלעזר בר' שמעון. (סול"ב) במתניתין נד"ו במתניתין.

פירוש מהרא"פ

שהיתה דבילה שזרק במינה ותכה במנותא כדבקת בכותל : **לית** הדא אמרה נתנ'ה וכי לא אן דפיפוע המדרגה כלרעה פה. י הנו חובבים ביפוע כותל כאילו זרק בארץ והא דפטור עברה דכל למעלה מעברה כשות אחרת היא לענין שבת : **נדבין** מן המדרגה כלומר נו בחוזק ואין סופן ליפול למטה מכא"כ נדבילה ע"י בפפים ומתחככים בו בני ר"ה היא רץ וה"ל כאלו הוא בארץ אלו אמרה המתני' אם היה בשם חור וזרק הדבילה לחור שבכותל ינו אומרים שהיא כזורק בארץ אז שפיר יש להוכיח דשיפוע כותל כלמטה אבל השתא משום פול לארץ הוא דנחשב כארץ ותשבינן האי נח בעל הכותל: כאלו נח בארץ הואיל וסופו ליכד לארץ ; אבל אי לא נחה כלל בכותל אין כאן הנחה בארץ כלל : **שתי** גינות זו על גב זו כו' לאויר שהתחתונה הא בשבר של אויר התחתונה אבור : **לית** הדא אמרה כו' דאל"כ ליזרע עד שהתחתונה דאז כל הפיפוע שזרע נחשב לעצמו : **משום** זרעים נוטים לאויר הכרם הזרעים כשגדלים ים לאויר הכרם בבתוך עשרה אע"ג שהמקום שעומדים עליו נחשב לעצמו הרי העלין שלהן נוטים לאויר הכרם וה"ל כמו שיקך זרעים על גבי הגפנים מש"כ אינו היו זרעים זרועים בתוך עשרה לכרם ולא נוטין לאויר הכרם שהרי מדרגה מפך שיפוע היא אימא לך דמותר אם היה גבוה עשרה שאז נחשב כל השיפוע שלה לעצמו : **ואת** המ רנה כ.ומר משך שיפוע גבהות גה עד שמגיע לעיקר הגפנים היוצאים מן הארץ : **לית** כאן לעיקר הכרם לאו דווקא קאמר לעיקר הגפנים אלא למטה מג' טפחים כמו בבבי פיאה הוא מין ירק שנכנסים בתוך ד"א של כרם ' טפחים בארץ מותר ואע"ג דמותר לסמוך לגדר היינו באז נוכל לומר שאפשר נמי שהשרשים יורדים בשווה לעומק אע"פ שאפשר נמי שמתפשטים לצדדים לא אמרי' מש"כ בבה"ג בנטועים בשיפוע גה שבודאי מגיעים לגפנים שכן הוא יניקתן השווה שלהן וכן נמי בבבי פיאה בודאי דרכן להתפשט לצדדים ולא בשווה לעומק כשאר זרעים האמורים אע"ג שבשאר זרעים מותר לסמוך סמוך הכרם: (ע"כ לדף כ"ט ע"ב): **מתני'** : **אפיפיריות** עלים או קנים ארוגים שתי וערב ומדלה עליהן שריגי הגפנים ומשכ'ין אותן בהן כבהן ארוכות הרבה ואם הדלה הגפן על מקצת ארוגית אסור ת המותר ואע"פ שאין עליו זמורות ואם זרע לא קידש : **ואם** הלך החדש שגדל הגפן וסולא שריגים ומלא את כל הפיפיראות : **אסור** הזרע שנזרע תחת המותר אחר שהוסיף מאתים לאחר בהלך יקן : **ובן** המדלה את הגפן על גבי אילן סרק דינו כדין אפיפירות לפי שאדם מבטלו על גבי גפנו והוה כאלו כולו גפן אבל אילן מאכל אין אדם מבטלו על גבי גפנו אותו המותר שאין

הגפני

עמודי ירושלים תנינא

איות תנא תנא מחליף ר' יעקב בר אחא בשם ר' ייסא במתני' כו' עי' מה שפי' הפ"מ והוא דחוק ותמהני שלא זכר הפ"מ מדברי הר"ש בכלים (פ' כ"ו מ"ד) שפי' דהיה מחליף דצרור שעה טמאות וצרור עולם טהורות ור' יעקב בר אחא בשם ר' ייסא פי' במתני' דלא היה מחליף כו' ע"ש פירושו אולם עדיין לא זכיתי להבין למאן דמחליף מדוע יהיה צרור שעה טמאות וצרור עולם טהורות והוא היפוך הסברא ועי' בביאור הרא"ב"ד לעדיות (פ"ס מ"א) :

עין משפט נר מצוה

שעה. דבי רבי ינאי אמרי צרור עולם צריך חיתוך צרור שעה אינו צריך חיתוך:

הלכה ד מתני׳

פיסקי ערים שמונה אמות ועוד. וכל מידות שאמרו חכמים בכרם אין בהם ועוד חוץ מפיסקי ערים. אילו הן פיסקי ערים [f] ערים שחרב מאמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מיכן וחמש גפנים מיכן אם יש שם שמונה אמות לא יביא זרע לשם. שמונה אמות ועוד נותנין לו עבודתו וזורע את המותר. [ג] ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך קרן וכלה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר. רבי יוסה אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם. [ג] הקנים היוצאין מן הערים חס עליהן לפסקן כנגדן מותר עשאן כדי שיהלך בהן החדש אסור. [ד] הפרח היוצא מן הערים רואין אותו כילו משוטלת תלויה בו כנגדו אסור. וכן בדלית. המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור. ספקה בחבל או בגמי תחת הסיפוק מותר עשאו כדי שיהלך עליו החדש אסור: **גמ׳** לית הדא פליגא על רבי זעירא [ה] *דרבי זעירא אמר שמונה חוץ ממקום כרתין. פתר לה שמונה אמות וכל שהוא. ולמה לא תניתה ולא תיסביר כההיא דאמר רבי יוחנן כל מידות שאמרו חכמים ועוד טפח והדין ריבה ציבחר לפום כן לא תניתה. רבי יונה בעי למה לי נן אמרין כל מידות שאמרו חכמים אין בהן ועוד חוץ מפיסקי ערים. והתנינן *עשרת קבין ירושלמיים שהן ששה עשרונין ועדוין. תמן למידות וכאן לאמות. והתנינן *(אמר) רבי יוסי בן משולם אומר ועוד קב למאה סאה שתות למדמע. תמן למידות וכאן לאמות. והתנינן *אמר רבי יודה בן בבא הגינה והקרפף שהיא שבעים ושיריים על שבעים ושיריים. שמואל אמר בשני שלישי אמה שנו. ולא שנייא [ו] בין שבנה גדר ואח״כ נטע אחת עשרה גפנים בין שנטע אחת עשרה גפנים ואח״כ בנה גדר ואח״כ נפסקה האמצעית יש כאן ערים ויש כאן פיסקי

פני משה

קשה לר״מ דהתם מה בין צרור עולם ומה בין צרור שעה הא איפכא שמעינן ליה מסבריה דמתני׳ דהכא: דבי ר׳ ינאי אמרי. דלא היא וא״צ להחליף דבריהם במתני׳ דכלים דהתם טעמא אחרינא איכא ולאו משום ביטול הקשר נגעו בה אלא דר״מ ס״ל לחלק בין צרור עולם שהוא חזק ולריך חיתוך בסכין להתירו לפיכך אמרינן שעתיד לקיימו ואין כאן נקב וטמאות אבל צרור שעה שאינו חזק ואינו לריך חתוך תלינן שיתיר בקל הוא ולפיכך הן טהורות ור׳ יוסי דהתם ס״ל דלכל הקשרים תולין אנו שיתירן לפי שהקשר מלוי להתיר הוא ולפיכך כולן טהורות:

הלכה ה מתני׳ פסקי ערים. מפרש לה לקמיה: שמנה אמות ועוד. כלומר ועוד דבר מועט נוסף על ח׳ אמות הוא שיעור הרחק בין פיסק לפיסק ומפרש בגמרא דהאי ועוד הוא טפח: ערים שחרב מאמצעו. בגמרא מפרש לה כגון שהיו שם אחד עשר גפנים נטועות בלד הגדר ונפסקה וחרבה גפן האמצעית ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן: אם יש שמנה אמות. מלומלמות בין אלו חמש גפנים לבין האחרות שכנגדן לא יביא זרע לשם ואם יש ח׳ אמות ועוד נותנין לה כדי עבודתה ששה טפחי׳ לחמש גפנים שמכאן ושמכאן וזורע את המותר: **גמ׳** לית הדא פליגא על ר׳ זעירא. הא דקתני כל מדות שאמרו חכמים בכרם אין בהן ועוד וכי לא פליגא הא על דא״ר זעירא לעיל בפ״ד הלכה א׳ גבי הא דתנן הנוטע את כרמו על ח׳ אמות מותר להביא זרע לשם וקאמר ר״ז עלה דשמנה שאמרו חוץ ממקום הכרתין והן הגפנים וא״כ צריך יותר משמנה אמות מתחלת שורה זו מהכרם לסוף שורה זו שכנגדה שאין מקום הגפנים מן החשבון וקשיא עליה ממתני׳ דידן דקתני דכל מדות שבכרם הן מלומלמות: פתר לה. ר׳ זעירא להמתני׳ דפ״ד דהאי שמנה אמות דקתני התם לאו דוקא אלא שמנה אמות וכל שהוא: ולמה לא תניתה. בהדיא שם שמנה אמות וכל שהוא ומשני וכי לא תסבור להא דא״ר יוחנן דכל מקום שאמרו חכמים ועוד שיעורו הוא טפח והכן דמתני׳ דפ״ד ריבה ציבחר שאינו לריך לרבות יותר על שמנה כ״א מעט כדאמרינן כל שהוא לפום כן לא תניתה

קרבן העדה

התם בהדיא במתני׳ דלא תנינן אלא במקום דהאי ועוד יש בו איזה שיעור כדאמרן דעוד דכאן הוא טפח: למה לית אנן אמרין. כלומר דר׳ יונה מדייק לישנא דמתני׳ דקתני כל מדות שאמרו חכמים בכרם אין בהן ועוד ומפני מה אין אנן אמרין סתם כל מדות שאמרו חכמים אין בהן ועוד דסיכא אשכחן דתני ועוד ודמיא לשיעורא דמתני׳: והתנינן. ופריך הש״ס על דיוקיה דר׳ יונה והא אנן תנן בפ״ז דמנחות המזירות היתה באה שתי יזות כמלה שבתודה שהיו ג׳ עשרונים ושליש לכל מין של ב׳ מינים שבלחמי נזירות וג׳ מינים שבמלה שבתודה הן ט״ו קבין ירושלמיות כדאמר התם לעיל וכמלאו לחמי נזירות הן עשרה קבין ירושלמיות שהן שש עשרונות ועודיין והעוד שלהן שהן שני שלישי עשרון לפי שלכל מין ג׳ עשרון ושליש כדאמרן אלמא דתנינן ועוד במתני׳ בעלמא והלכך אילטריך למיתני הכא בכרם: תמן למידות. דברי ר׳ יונה הן וקאמר דלא דמיא להא דבמתני׳ דהתם במידות איירי והכא באמות איירינן ואכתי הוה מלי למיתני סתמא כל מדות דתנינן באמות אין בהן ועוד: והתנינן. לקמן בפ״ד דתרומות תרומה עולה בא׳ ומאה ר׳ יהושע אומר במאה ועוד ועוד זה אין לו שיעור ר׳ יוסי בן משולם אומר ועוד הוא קב למאה סאה שהוא שתות למדומע לסאה תרומה שנפלה שהסאה היא ששה קבין וא״כ לר׳ יוסי בן משולם לא מלי למיתני הכא סתמא והשיב ר׳ יונה דגם ההיא דתרומות לא דמיא למתני׳ דתמן למידות וכאן לאמות: והתנינן. בפרק שני דעירובין ר׳ יודה בן בבא אומר הגינה וכו׳ מטלטלין בתוכה והא הכא אשכחן באמות דתני לשיריים והשיב ר׳ יונה דהכתי לא דמיא למתני׳ דידן דהא אמר שמואל התם בשני שלישי אמה שנו לשיעור השיריים והאי ועוד דמתני׳ אינו אלא טפח כדאמרינן לעיל והוה מלי למיתני סתמא דכל מידות שאמרו אין בהן ועוד דהאי דפסקי ערים: ולא שנייא. מילתא באנפי נפשה היא ואמתני׳ קא מהדר דאין חילוק בין שבנה הגדר בתחלה ואח״כ נטע הי״א גפנים בלדו או איפכא ואח״כ נפסקה הגפן האמלעית: יש כאן ערים. כלומר בתחלה קודם שנפסקה האמלעית היה כאן דין ערים ויש כאן דין פסקי ערים לאחר שחרבה האמלעית

מסורת הש״ס

מראה הפנים

בעלין והשריגין על הזרעים ומה שהוא תחת העלין והשריגין אסור ומקדש ועיקר הרבותא דמתני׳ ד״ף דמקום שלא באו העלין והשריגין לכתחלה לא יביא זרע לשם כדאמרן וזהו דעת הרמב״ם ז״ל ודין זה כמבואר בדבריו בפ״ו בהלכה י״א וי״ב [illegible] סוף פרקין: **אלו** הן פיסקי ערים וכו׳. מלישנא דמתני׳ משמע שהי׳ כאן ערים [illegible] והמתני׳ [illegible] שהרבה [illegible] גפן האמלעית וכדמפרש בגמ׳ בהדיא בנטע לאחר [illegible] גפנים וכו׳ [illegible] וכן הוא [illegible] וכן לא [illegible] הרמב״ם ז״ל [illegible] עוד קשה [illegible] כמו שהשיג הראב״ד ז״ל עליו ואם [illegible] מה שכתב זה מן הטעות הראשון שאין איסור הערים אלא כותל [illegible] עליו לעיל שם זו לאו קושיא היא שכבר בארתי ברים פרקין והכרחתי דגי׳ [illegible] הסוגיא בהלכה ה׳ דענין זה והיא גי׳ הרמב״ם עיקרית היא מכמה ראיות והוכחות כאשר ימלא המעיין שם וכן קושית הב׳ שהקשה הראב״ד דמה שכתב הוא לא נקרא פסקי ערים אלא [illegible] הם ג״כ אינה קושיא כל כך די״ל שהרמב״ם היה מפרש דהיינו מה שאמרו בגמ׳ יש כאן ערים ויש כאן פסקי ערים אף שפי׳ הזה היה קלת דחוק אכן [illegible] דזה לא נקרא ערים שחרב באמלעו וכו׳ וקושיא זו היא העיקרית והשקפה ראשונה היא נראית דה״א לכוין זה לפי דרך הרמב״ם ולא עוד אלא [illegible] השמיק כן ערים שחרב מאמלעו וכו׳ וזה קשה מאוד להבין לפי מה שפסיים שם והייתי רולה להסב כוונת דבריו אל כוונה יתרת ממה שהבין הראב״ד לדעתו כאן וזה דמ״ש וחמש גפנים בלד הגדר [illegible] וכו׳ לאו שאלו ה׳ גפנים לצד דרום הגדר ואלו המשה גפנים לצד לפון הגדר [illegible] אלא דכל הגפנים היו בתחלה בלד אחד מהגדר וכשחרבה הגפן האמלעית נשתיירו בו ה׳ גפנים בלד הגדר מכאן למזרח וחמש גפנים בלד גדר האחר מכנגדן היינו לצד [illegible] וזהו מכנגדן דקאמר ולפ״ז הן כולן מלד אחד כשאורך הגדר והיינו ממש כדקאמר [illegible] וכפי הנראה לכל הכא לפרש להמתני׳ ולהסוגיא ומ״ש ה״ז מרחיק מכל שורה ו״ט

וכו׳ היינו אם בא לזרוע במקום שחרב בין אלו החמש גפנים לבין האחרים שכנגדן ב״ד זה וקורא לכל החמש גפנים שורה אחת לפי שהלקו עכשיו לשתים ומ״מ לאו ב׳ שורות ממש הן לענין שיהו נחשבות כרם דזה ודאי אינו דב׳ שורות זו כנגד זו בעינן לענין שיהא נקרא כרם וזה פשוט וכן הדין אם בא לזרוע כנגד הפיסוק דמרחיק ו״ט בלבד וכן מלד הגדר מכיון שחרבה האמלעית ויש כאן שיעור ח׳ אמות ועוד בין אלו ה׳ גפנים לבין אלו ה׳ גפנים שכנגדן ובלד אחד כדאמרן בטל דין ערים ולא נקרא כ״א פסקי ערים ובשמונה אמות מלומלמות לא יביא זרע לשם וג״כ כדאמרן ואם הביא לא קידש כדין פסקי ערים במתני׳ בפרק דלקמן ומ״ש ואם אין שם גדר וכו׳ פשוט הוא כדאמרינן הכא בהסוגיא שאם חרב הגדר וכו׳ ואם חזר ובנה וכו׳ וכמבואר בפנים ובזה יובנו דבריו בדין כזה כך נלע״ד ומוטב הוא לכוין דבריו כמו שאמרנו מלהניח דבריו כמקבה בלי שום טעם ובלתי סמך מאיזה מקום לפי הבנת הר׳ ב״ד ודבריו:

ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. הר״ש פי׳ שהיו חמש גפנים נטועות בלד הגדר ואין מתזיקות כל הגדר אלא ג׳ בראש הקרן מזה ושתים בראש הקרן השני מזה ובאמלע הכותל אין שם גפנים אלא בשתי זויות הכותל עומדות נותנין לו עבודתו ששה טפחים וכו׳ ואחריו נמשך הר״ב בפירושו. וקשה מאוד על הפי׳ הזה דהרי זה ערים ממש הוא שכל החמש גפנים מיהת עומדות בלד הכותל הן ומה בכך שאין גפנים באמלע הכותל והיכן במגוו זה שיהיו הגפנים מסודרין בזה לא נטיעתן בהרחק שוה זה מזה והאנן סתמא תנן ברים פרקין איזהו ערים הנוטע חמש גפנים בלד הגדר וכו׳ וא״כ עבודתו ארבע אמות ודוקא בהרבה גפן האמלעית אמרינן בהלכה דלעיל דזהו נקרא פסקי ערים ולא ערים אבל אין שום רמז לדין ערים שהנטיעה בתחילתו תהיה מסודרת בהרחק השוה והראב״ד בהשגה בה״ח בהלכה ט׳ שכתב הרמב״ם לדין המשנה וכפי שהבאתי פירושו בפנים וכתב על זה איני מסכים עמו כפי׳ המשנה ופי׳ הראב״ד הוא בעדיות פ״ב שהוא בענין אחר מפי׳ הר״ש שכתב שם כגון שהיה אחת מן הגפנים נטועה עם הקרן והשאר יולאות חוץ לקרן נותנין לו עבודתו וזורע את המותר לפי שאין נחשב לערים הואיל ואין כלם וכו׳ ולפירושו וכלה דקאמר היינו שכלה הערים שאין כולו כנגד הכותל או וכלה אכותל קאי והיינו סף וכמו

שנויי נוסחאות (סוכ״ג) ולא בכי״ר דלא (זוכ״ד) ריבה ציבחר בכי״ר רבא פרא ציבחר.

פירוש מהרא״פ

הגפן מודלה עליו חשיב כפני עלמו ולא הוים כגפן ומותר להביא זרע לשם: **יחזירנו** למקום שהיה סמילה וזורע המותר: **עזיז** שם מקום: **אמר** לו מותר שאין אדם מבטל תאינתו מפני גפנו: **בית** המגניא שם מקום: **סדן** כל שיקמה בורא של אילן בקמה והוא אילן תאנים הגדל ביערים ועושין ממנו קורות גבנין: **התחת** קורה זו אסור והשאר מותר שאני רואה כל קורה וקורה כאילן בפני עלמו: **הכל** אילן סרק דסבר נ״מ כל שאר אילנות אדם מבטל אלל גפנו ור׳ יוסי סבר דכל מין סרגין [illegible] ממנו [illegible] כן [illegible] אדם מבטלן מפני גפנו. **גמרא**: מג׳ ועד ד׳ היא מתניא אם מותר האפיפרות פחות מג׳ ברוחב מן הזמורות ה״ל כסתום ולא יביא זרע תחת המותר: מג׳ ועד ד׳ טפחים מרחיק עד שיהיה ד׳ טפחים בינו ובין הזמורות ואי איכא ד׳ טפחים נחת הוא לה כלומר כן יהא לכזה רות נחת וריוח ומותר לזרוע ולא יביא כמ[illegible] למותר והא דאמרינן בפ׳ המבריך דמותר אפיפירות וי״ט היינו בא כך וכי הא קיגיא איכא נמי לעיל בפ׳ ה׳: **עד** היכן אסור לזרוע תחת המותר כל האפיפיור: **עד** ד״א גרסי׳ וכן היא גי׳ הר״ם ז״ל ואפשר לומר דלכי גירסת הש״ם דגרס עד ד״א עד שם אמות קיימא על המותר מן ו״ט [פי׳ הא דאמר לקמן מותר אפיפירות ו׳ י״ל היינו באם הזמורות פחותים מו״ט באז אמרינן דמקדם ו׳ טפחים כדי עבודת הגפן תחת הגפן עלמו אסור נמי עד ז״א ונמי עד ו׳ טפחים אבל אם הזמורות יותר מו׳ טפחים באז״ם מקדם תחת הגפן והמותר אסור ג״כ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ובפ׳ המבריך פירשתי כפי הר׳ זה נלאה עיקר]: ה״ג עד ו״ט אבל מן ו״ט ואילך מותר לזרוע והא דתנן בפרק המבריך מותר מתול מותר אפיפירות ומפרש בש״ם שם מותר מתול ד״א מותר אפיפירות ו״ט ע״כ האי מותר [illegible] אינו מתפרש כמו מותר מתול ד״א דהתם פי׳ מד״א ואילך הוא דאסור ואינו מקדש ומותר אפיפיור מו״ט אינו אסור וכדאמרינן הכא וכבר הקשה שם נמי הר״ש ז״ל דלה״ם דהתם משמע ומו״ט ואילך אסור וא״ל דהכא נמי לענין קידוש קאמר עד סיני הוא דאינו מקדש עד ו״ט סמוך לתקנת המודלה אבל ו״ט מקדש קשה לאידך ת״ד דאמר עד ד״א דמשמע שקידם בגפן המ[illegible] [illegible]

עמודי ירושלים תנינא

והתנינן עשרת קבין ירושלמים כו׳ ע׳ תפא״י כאן שהניח בנ״ע על התום׳ פסחים [illegible] דגרסו שם חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה דא״כ מה״ע לא הקשו בי[illegible] מזה ע״כ הכרים לעיקר הגירסא כרש״י דלא גרס ועוד ואני תמה ע״ז דמה הועיל [illegible] יגרום כאן ועוד הא בעדיות (פ״א מ״ב) איתא במשנה ר׳ יוסי אומר ה׳ כפורין ה׳ [illegible] וגם בודאי איתא ועוד וכמ״ש רש״י שבת (ט״ו א׳) וא״כ מדוע לא הקשו בירושלמי [illegible] צ״ל דהירושלמי לא מקשה רק מהא דהלכה כן דאם אין הלכתא כן לא קשיא על הש[illegible] לא אמרה רק אתן שהלכה כן וע״כ הקשו מפ״ז דמנחות דהוא סתם משנה בלא [illegible] מהא דתרומות (פ״ד מ״ז) מר״י בן מש לס משום דהירושלמי אזיל לשיטתו דהלכה כמ[illegible] בהא דהנה ס״ל דהלכה כהכמים דה׳ חייבין בלא ועוד ע״כ לא הקשו מזו:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ח מכלאים ... טוש"ע יו"ד סי' רצו ...

פיסקי ערים. חרב הגדר אין כאן ערים ולא פיסקי ערים. דרבי אבודמי אחוה דרבי יוסי בעי חזר [א] ובנייה את אמר חזר ערים למקומו ודכוותה חזרו פיסקי ערים למקומן. רבי יוסי בשם רבי יוחנן מעשה ששרף רבי יוחנן בן נורי בנגניגר. מה שרף פיסקי ערים שרף. ר' חייא בשם ר' יוחנן מעשה ששרף ריב"נ בנגניגר. מה שרף בין ערים לגדר שרף. אמר רבי יוסי קשייתה קומי רבי יעקב בר אחא ניחא פיסקי ערים שרף דברי חכמים חלוקין עליו. בין ערים לגדר שרף דברי חכמים חלוקין עליו. ולא שמיע דאמר רבי יעקב בר אחא איתפלגון רבי יוחנן ור"ש בן לקיש ערים עצמו מהו רבי יוחנן אמר אסור ומקדש ר"ש בן לקיש אמר אסור ואינו מקדש. והוא שיהא בקרן זוית ארבעה טפחים כדי מקום. תנינן הכא דר' יוסי ותנינתה *תמן. אילו תנינתה הכא ולא תנינתה תמן הוינן אמרין הכא על ידי שהיא הלכת ערים את אמר אסור תמן על ידי שאינו הלכת ערים את אמר מותר. הוי צורכה מתני תמן. או אלו תנינתה תמן ולא תנינתה הכא הוינן אמרין תמן על ידי שהוא מגופף מארבע רוחותיו את אמר אסור הכא על ידי שאינו מגופף מארבע רוחותיו את אמר מותר. הוי צורכא מתניא הכא וצורכא מתניא תמן. תמן אמר את רואה כילו שפוד של מתכת תחוב בו. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן עד מקום שהוא נקמן. רבי חמא בר עוקבא

פני משה

התמלעית : חרב הגדר. הא"כ בין בערים בין בפסקי הערים בטל הכל ואין כאן דין ערים. כלומר אף אם כל הגפנים קיימות הן לפי שאין דין ערים בלא גדר שבלדו ולא פסקי ערים בשחרבה האמלעית א"כ על אותן חמש גפנים שמכאן ומכאן קאמר דאע"ג דדין ערים בחמש גפנים הוא מ"מ כאן כבר נפסקה האמלעית וכשאין שם גדר אין כאן לא ערים ולא פסקי ערים : חזר ובנייה. אם חזר ובנה להגדר מהו ופשיט ליה שתמא דהש"ס דאת אמר חזר ערים למקומו ודכוותה נמי דחזרו פסקי ערים למקומן לדינם כמו שהיו קודם שחרב הגדר ויש לפרש נמי דהכל דברי ר' אבודמי הן דבעי אם חרב הגדר וחזר ובנאו כמו דאת אמר בערים דפשיטא הוא דחזר למקומו שהרי הערים עלמו לא נשתנה מכמות שהיה אם דכוותה אמרינן גם בפסקי ערים כן משום דהיכא למימר שבתחלה כשהיה הגדר שלם היו גם כל הגפנים קיימין ובשחרבה האמלעית וא"כ חרב גם הגדר אע"פ שחזר ובנאו אין דין פסקי ערים חוזר למקומו והיינו הך דאף לפי זה בעיא דלא איפשטא היא וספק איסורא לחומרא : בנגניגר. שם מקום ופליגי ר' יוסי ור' חייא אליבא דר' יוחנן במה היה המעשה שסרף ריב"נ דמר קאמר דכך א"ר יוחנן דמה שסרף פסקי ערים שרף בפסקי ערים היה המעשה שלא היה שם כשיעור והביאו הזרע לשם ושרף את הכל דס"ל אף בדיעבד אוסר ומקדש ומר קאמר דכך היה אומר ר' יוחנן שבערים ממש היה המעשה : א"ר יוסי. הקשיתי לפני ר' יעקב בר אחא על הא דר' חייא בשם ר"י דבשלמא לדידי ששמעתי דבפסקי ערים ניחא הא דקאמר מעשה בר' יוחנן בן נורי שסרף כלומר הוא החמיר בזה ושרף ודברי חכמים חלוקין עליו שאין דין פסקי ערים אלא לכתחילה שלא יביא זרע לשם אם אין כאן שיעור ההרחק דתנינן אבל אם הביא לא קידש כדתנן בפרק דלקמן דקחשיב פסקי ערים מהאוסרין ולא מקדשין אלא לדברי ר' חייא דקאמר בערים עלמו היה המעשה שזרעו בין הערים להגדר קשיא הא דקאמר ששרף ריב"נ וכי דברי חכמים חלוקין עליו בתמיה הא לכ"ע הערים מקדש בשאין שם כדי שיעור ההרחק ומכ"ש אם היה המעשה שזרעו בין הערים להגדר דחכמים מחמירין טפי בכה"ג מדר"י בן נורי כדתנן ברים פרקין : ולא שמיע. ומתמה הש"ס על ר' יוסי דקאמר בפשיטות דאין חולק בערים עלמו לענין דיעבד וכי לא שמיע ליה להא דר' יעקב דקאמר דפליגי ר"י ור"ל בערים עלמו מהו אם הוא אוסר ומקדש דר"י הוא דס"ל דאוסר ומקדש ור"ל פליג וס"ל דאסור לכתחילה ואינו מקדש. בדיעבד ואי אשכחן פלוגתא דאמוראי בערים עלמו איכא למימר דג"כ פלוגתא דתנאי היא ולפיכך קאמר מעשה שסרף ר' יוחנן בן נורי :

לעיל פ"ה מ"ד.

הלכה ו מתני' ערים שהוא יולא מן הכותל מתוך הקרן. כגון שיש כאן שני כתלים זה כנגד זה וסמוכין זה לזה והגפנים נטועין בהקרן זוית ביניהן והערים שהוא מה שמודלה על הכותל יולא עם הכותל שמכאן ומכאן מתוך הקרן : וכלה. והערים הוא כלה שאין מן הקרן ולהלן ערים : נותנין לו עבודתו. מעיקרי הגפנים כשיעור ההרחק וזורע במקום הכלה שאין שם ערים ואע"פ שהזרע הוא בין הכתלים וביניהן הוא הערים מותר לזרוע בין הכתלים הואיל והרחיק כשיעור : ר' יוסי אומר אם אין שם ד"א. בין הכתלים לא יביא זרע לשם ולטעמיה הוא דאזיל דס"ל ה"נ בגפן שהיא נטועה בגת ונקע לעיל בפ"ה בהל"ד ובגמ' עביד לריכותא אליביה ואין הלכ' כר' יוסי : **גמ'** והוא שיהא בקרן זוית. שאם מתחיל הערים ד"ט כדי מקום חשוב והלכך אצטריך לאשמעינן דאעפ"כ זורעין במקום שכלה הערים אם הרחיק מהגפנים שבקרן זוית כשיעור : תנינן הכא. במתני' להא דר' יוסי ותנינתה נמי תמן לעיל בפ"ה בגפן שהיא נטועה בגת ובנקע דקא"ר יוסי אם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם וקאמר הש"ס דלריכא לאשמעינן אליבא דר' יוסי בתרתי הני דיני : אילו תנינתה. אילו אשמעינן הכא ולא התם הוינו אומרים דוקא הכא הוא דמחמיר ר' יוסי משום דאיכא יש כאן הלכות ערים שהוא ה' גפנים אבל התם דע"י שאינו הלכות ערים שאין נטוע בגת אלא גפן יחידית את אומר דמודה ר' יוסי דמותר כשמרחיק שיעור עבודת הגפן ואפי' אין בגת ד"א הוי לריכה מתני' נמי תמן : או אלו תנינתה תמן ולא הכא. ה"א דהתם מחמיר ר' יוסי מפני שהגת או הנקע הוא מגופף מד' רוחותיו והלכך אומר אסור כשאין שם ד"א שנראה מעורבב הגפן עם הזרעי' אבל הכא על ידי שאין הערים מגופף מד' רוחותיו שהרי אין כאן כ"א בני כתלים בלבד מודה ר' יוסי דמותר אפי' אין ד"א ביניהם הוי לריכא לאשמעינן דיניה דר' יוסי הכא והתם:

הלכה ז מתני' הקנים היולאין מן הערים. שבולטין לחוץ ולא הניחס להיות העלין והשריגין מתפשטין עליהן אלא מפני שחס עליהן לפסקן כדי שלא ישחית האפיפירות : כנגדן מותר. מותר לזרוע תחתיהן כנגדן לפי שאינן נחשבין מן האפיפירות : עשאן. אבל אם הניחם כדי שיהלך עליהם החדש מן השריגין והעלין שיוציא ויתגדלו אסור לזרוע תחתיהן דהרי הן מן האפיפירות : הפרח היולא מן הערים. מלשון הפרחה הגפן כלומר מה שבולט מן פרחי הגפן לחוץ מן הערים : רואין אותו כאלו מטוטלת תלויה בו. מטוטלת הוא כמו המשקולת שהבונים מורידין אותו על פני החומה לראות אם היא ישרה ומשערין כאן ג"כ כאלו המשקולת תלויה בו עד הארץ ואסור כנגדו לזרוע שם : וכן הדין בדלית. גפן יחידית המודלית ע"ג כלונסות ויולא הפרח חוץ לששה טפחים אסור לזרוע כנגדו : המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור. אבל בהגדדין מכאן ומכאן מותר לזרוע : ספקה בחבל או בגמי. שלא היתה הזמורה ארוכה שתגיע מאילן לאילן וקשר חבל או גמי בראשה כדי להאריך ויספיק לקשרו באילן : תחת הסיפוק. היולא מן הזמורה מותר לזרוע אבל אם עשה הסיפוק כדי שיהלך עליו החדש מן השריגין והעלין הרי הוא כאפיפירות ואסור לזרוע תחתיו :

גמ' תמן אמר. בבבל אמרי על הא דקנים היולאים מן הערים דטעמא דמותר לפי שאת רואה כאילו שפוד של מתכות תחוב בו בהערים להחזיקו וה"נ אם בשביל שחס לפסקו כדי שלא יתקלקלו האפיפירות של הערים מותר : עד מקום שהוא נקמן. כמו נקמז ודוגמתו בפ' בתרא דעירובין גבי נגר הנגרר נקמז מהו כלומר שיולא מן החור ונתחב בארץ וה"ה הכא עד מקום שנתחב וכלו' עד מקום שנוכל לתלות שאינו עשוי אלא כשפוד של מתכת התחוב בו להחזיקו ול"פוקי

מראה הפנים

וכמו שהבאתי דבריו לעיל בהלכה א' וע"ש ד"ה הוון כפי מימר ולפי' זה מהורלה הקושיא דלעיל אבל אכתי קשה דמאי קמ"ל פשיטא דלאו ערים הוא אם אין שם כ"א גפן אחת נטועה עם הקרן ודוחק לומר דמשום דר' יוסי קתני לה ועוד דמאי הלי דקאמר בגמ' בלריכותא אליבא דר' יוסי תמן ע"י שהוא מגופף מד' רוחותיו הכא ע"י שאינו מגופף מד' רוחותיו וכו' משמע דמיהת מגופף הוא אלא שאינו מד' רוחותיו כמו בגת ובנקע ולפירושו אין כאן מגופף כלל. סוף דבר אחרי רואי אין לפרש דין זה כ"א כפי' הרמב"ם כפי אשר ביארתי שם והבאתי בפנים דהשתא ניחא הכל דהרבותא היא שאע"פ שהזרע בין הכתלים הוא אין חוששין מאחר שהוא במקום שכלה הערים ומרחיק ו"ט מעיקרי הגפנים וזורע במקום הכלה וניחא נמי בהא דקאמר בגמרא הכא ע"י שאינו מגופף מד' רוחותיו דאין כאן מגופף כ"א בשתי הרוחות והשאר מבואר הכל בפנים :

ערים עלמו מהו וכו'. וכבר כתבתי לעיל בהלכה ב' גבי דין ערים היולא מן המדרגה : דעת הרמב"ם שאוסר ומקדש אם עומד בארץ ובגו'רו דהוי כערים ממש שדינו דאוסר ומקדש כר' י הין דהכא וזה שלא כדעת הר"ש ונמשך אחריו הר"ב וע"ש כד"ס ה"ז אוסר ד"א כבדם : **והוא** ש הא בקרן זוית ארבעה טפחים כדי מקום. הראב"ד בעדיות שם פי' דאדברי ר' יוסי קאי כי אז נמשך כל הערים אחר הכותל בבהילת הערים וכפי פירושו להמתני' שהבאתי בדיבור דלעיל יש לפרש דאפישא קאי ולפי' הרמב"ם להמתני' וכמבואר בפנים אלא מדסתם דבריו בזה ולא הצריך שיהא בקרן זוית ד"ט נראה דג"כ פירש להא דאדברי ר' יוסי קאי וכפי פירושו שהגפנים הנטועים בזוית בין הכתלים יהיו במקום ד"ט אליבא דר' יוסי ולפיכך לא הביא לזה :

תמן אמר את רואה כאלו שפוד של מתכת תחוב בו. מסתימ' דברי הרמב"ם ז"ל בדין הזה שהביא למשנתנו בפ"ו בהל' י"ד מכמע בפסק כדאמרי תמן דאפי' הקנים ארוכין הרבה כל שאינו אלא לפי שחס עליהן לפוסקן מותר לזרוע תחתיהן וא"כ יש לפרש

שנויי נוסחאות (סו"ז) בנגניגר בכי"ר בנגנינר

פירוש מהרא"פ

אפיפירות עד ד"א סמוך נמקלת המודלה וזה לא יתכן כלל בישא דין זה המותר כדין ד"א של מחול כל זה פי' הר"ש שם : **היה** שם שתי פיפירות מותר בין פיפור לפיפור : ותני ופליג מינו בלייתא דפליגי דלדידיה משמע לעולם מותר אבל להברייתא אמרינן אם היה דרכו של נעמ"ב זה לשבוע לעבות ביניג שתי ופרב בין קורה פיפור זה לבין קורה של פיפור האחר אסור [נ"א שדרש של אפיפור להתפשט ולא שפנל מפיפור לפיפור]: ותני כן ה"ג בתוספתא אמר רבב"א אם ה ה מפליע בין קורה לקורה כאילן אחד דמי וקאי אהא דאמר תחת הקורה הזה אסור והשאר מותר ועלה קאמר אם דרכו להפליע בין קורה לקורה ה"ל כאילן אחד הואיל ועבה פילולים ביניהם מפליע לבון מה אילה זו קרניה מפלילות אף השאר הזה מפליע לכאן ולכאן : **על** גבי גפנו בשביל גפנו : **תמן** תנינן בפרק ד"ו דכלים כל המתות לזורות שניקבו וחזר וקבען טהורות שעתיד להתיר חוץ משל ערביים שאין קבען גות להתיר : **צרור** שעה קשר העשוי לפי שעה ועומד להתיר : **צרור** עולם קשר העשוי להתקיים לעולם : **אית** תני מחליף פי' הר"ש ז"ל מחליף לרור עולם טהורות ולרור שעה טמאות : **במתניתין** כלומר כמו שהיא בנויה במשנה דכלים ולא כתנא דברייתא דמחליף : **סימנא** דכלים כלאים כמי גבי כלאים דתנן אילן שקך אדם מבטלו ע"ג (תאינה) [גפנו] לכך אסור והיינו תאינה אין אדם מבטלו ומותר כך לרור עולם דאדם מבטלו ואין הקשר עשוי להתיר וטמא ולרור שעה דאין מבטלו ועשוי לה ניל וטהור ולפי סימן זה תדע שהעיקר כמתני' ולא כתנא דברייתא דמחליף : **דלכן** ואל"ב : **מה** בין כו' מה טעם יש נמטה ביניהם אם אין טעם שהוא מבטל הנטעה לחמת להיות כן נעולה: (ע"כ לדף ל'): **צריך** היתוך א"א להתיר אם לא ע"י חיתוך הנטועה שקשר בה לפי שהוא נקשר בחוזק עד שא"א לסתירו ואין שהוא מבטל הנטועה לחמת כמו גבי כלאים : **מתני'** : **פסקי** ערים מפרש לה והאיל : ח"א ועוד על ה"א עוד דגר מה והיא עפח : **שחרב** האמלעו כגון שנטע י"א גפנים בלד הגדר וחרב גפן ונעשו שני ערסים שאין ערים בלא ה' גפנים : **נותנים** לו כדי עבודתו ד"א וזורע המותר הי עפח : **ערים** היולא מן הכותל מתוך הקרן וכלה כגון ה' גפנים הנטועות בלד הגדר ואין ממזיק כל אורך הגדר א"א ג' בראש הקרן מזה על לד עביו ושתים בקרן השני ובאמלע הכותל אין שם גפנים אלא בשני זוית הכותל עומדים : **נותנים** לו עבודתו ו"ט מכאן ו"ט מכאן שאר אורך משך הכותל ואע"פ שאין כל אורך הכותל ד"א אינן מלטרפים לכרם : **ור"י** אומר כו' לעיל : **היוצאים** מן הערים שבולטים חוץ לערים וחס עליהן לפוסקן ולחותכן ולא מפני שרולה ג"כ גפנים עליהן אלא שהוא חס עליהן לחותכן : **כנגדן** למטה מותר לזרוע לפי שאינן חשובי כן מאפיפירות : **כדי** שיהלך החדש עליהן שידלה ג"כ על גבן שריגים של גפן כשיגדלו אסור כמו אפיפירות : **הפרח** היולא מלשון הפרחת הגפן כלומר מה שגדל מן הגפן יולא ובולט חוץ **מטוטלת** הוא כב"ל שהבונים מורידים בחבל למטה על פני החומה לראות בו הבנין אם ישרה ובו משערינן אם הזרעים מכוונים תחת הפרח ומיירי שגדל הגפן ויצא הפרח חוץ מעבודת בתוך עבודתו בלא פרח אסור : **וכן** בדלית וכן משערינן בגפן יחידית המודלת על גבי כלונסאות ערים אם פרחה יולא חוץ לו"ע : **תחתיה** תחת הזמורה אסור אבל מן הלדדים מותר : **ספקה** בהזמורה

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ו מהל' י"ג ה"ז טוש"ע יו"ד סי' רצה ס"ד

ב
ב מיי' פ"ח שם ה"י טוש"ע שם סי' רצו סעיף סד

ג
ג מיי' פ"ו שם ה"ז טוש"ע שם סי' רצ"ה ס"ד

ד
ד מיי' פ"ט משכנים הי"ב טוש"ע חו"מ סי' קנה ס"ס

ולאפוקי אם הקני' ארוכין הרבה שאז יכול לפסקן ולא יתקלקלו האפיפירות: תחת האשכולות. של הפרח היולא אסור ומקדש אבל תחת העלין לא ורבי יוסי קאמר אפי' תחת העלין אסור' ומקדש:

הדרן עלך איזהו ערים

בלבד אבל עם הגפן יש בו איסור כלאי הכרם בכל מיני ירקות או תבואה שאסור לזרוע בלדו עד שירחיק כדי עבודה והלכך בגפן דוקא הוא דקתני אבתי קשיא ניתני ששה דהא עבודת גפן יחידית ו"ט הוא דהויא ואמאי מהני הכא ג"ט עפר דקס"ד השתא דהאי

מסורת הש"ס

עוקבא בשם רבי יוסי בן חנינא תחת האשכולות אסור ומקדש. תחת העלין לא. אמר רבי יוסי אפילו תחת העלין אסור ומקדש:

הדרן עלך איזהו ערים

*) **המבריך** [א] *את הגפן בארץ אם אין עפר עליה[*)] גבה שלשה טפחים לא יביא זרע עליה אפילו הבריכה בדלעת או בסילון. הבריכה בסלע אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות מותר להביא זרע עליה. *הארכובה שבגפן [ב] אין *מודדין אלא מעיקר השני:

גמ' לא יביא זרע עליה [ג] הא מן *הצד מותר. מה נן קיימין אי משום זרעים באילן [ה]*למה לי גפן אפילו שאר כל האילן. אי משום עבודה ניתני ששה. אלא כר' עקיבה דרבי עקיבה אמר שלשה. אין כרבי עקיבה אפילו מן הצד ניתני שלשה. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר אבא משום ירעים על גבי הגפן. תמן *תנינן [ד] מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים. רבי ירמיה אמר רבי חמא בר עוקבא מקשי תמן את אמר אין השרשין מהלכין מן הצד והכא את אמר השרשין מהלכין מן הצד. אמר רבי יוסי כאן וכאן אין השרשין מהלכין מן הצד. אלא שהן עושין עפר תחוח והן מלקין ארעיתו של כותל. תדע לך שהוא כן דתנינן תמן מי רגלים ומי רגלים מהלכין מן הצד. התיב רבי יוסי בי רבי בון והתנינן מחרישה אית לך מימר מחרישה מהלכת

הלכה א מתני' המבריך את הגפן בארץ. הברכה היא שלוקחין זמורה אחת מהגפן וטומנין אותה תחת הארץ ומוליאין את ראשה מלד האחר ונעשית גפן או שמבריכין את הגפן בעלמו כדי שיתגדל ויתעבה ביותר ובהכי איירי המתני' כדמוכח בגמ': אם אין עפר על גבה ג"ט לא יביא זרע עליה. אבל מן הלדדין מותר כדקאמר בגמ' משום דזרעים ללדדי לא משתרשי: אפי' הבריכה בדלעת. וכגון בדלעת יבשה דליכא משום הרכבת הגפן בדלעת או בסילון של חרס לריך שיהיה עפר על גבה ג"ט משום דשרשי הזרע נוקבין ומפלשין עד הגפן כשאין עליה עפר ג"ט: הבריכה בסלע. בקרקע קשה אע"פ שאין עפר עליה אלא ג' אלבעות מותר להביא זרע עליה דבסלע קשה אין השרשי זרעים מתפלשים בו כ"כ וכל הא דאמרן דוקא בשאין עיקר הגפן נראה וכגון שהבריך את הגפן עלמו בארץ אבל אם עיקר הגפן נראה לריך להרחיק ו"ט לכל רוח כמו שמרחיקין מכל גפן יחידית שלא הוברכה והכי אמרינן בגמ': הארכובה שבגפן. כגון גפן שעלה הען שלה מעט מן הארץ ואחר כך נעקם ונכפף על הארץ וחזר ועלה ונזקף כמו ארכובה כשמודדין

אמרינן משום עבודה אין לחלק בין אם הגפן טמונה בארץ או לא דלעולם לריך ו"ט: אלא כר"ע. דאמר בריש פרק דלעיל דעבודת גפן יחידית ג"ט: אין כר"ע. כלומר דפריך דא"נ כר"ע מוקמית לה כהי' דג"ט ניחא אבתי הא קשיא דאפי' דמן הלד ניתני שלשה ומאי שנא על גבה דקתני: ר' ירמיה וכו'. כלומר דמשני דלעולם כרבנן מיתוקמא המתני' והא דקשיא לך ניתני ששה היינו טעמא דהכא משום זרעים ע"ג גפן הוא וכלומר דלאו משום הרחקה כדי עבודה אתינן עלה משום דהב"ע שאין עיקר הגפן נראה כלל דטמון בארץ הוא ואין כאן אלא משום זרעים ע"ג גפן בלבד והלכך ע"ג הוא דלריך ג"ט שלא יהו נוקבין הזרעים בגפן והוי כלאים בכרם וכשיש עפר על גבה ג"ט סגי דאין השרשים נוקבין טפי מהכי אבל מן הלד א"ל הרחק כלל מכיון דאין עיקר הגפן נראה וזרעים ללדדי לא משתרשי ובהכי מיתוקמא שפיר לטעמא דמתני' והכי מסיק לה לקמן בהדיא והאי בשאין הראשון נראית וכו' ואריפא דמתני' קאי כדבעינן למימר לקמן: תמן תנינן. בפ"ב דב"ב מרחיקין את הזרעים כדמפרש טעמא לקמן מפני שמחלידין את

כ"ב י"ט:

שם פג

שם יט

תוספתא פ"ד ע' תוס' ב"ב סד ד"ה המבריך

ג"ב יט

גליון הש"ס וציון ירושלים

[א] למה לי גפן. ע' בתוס' ב"ב דף יט. ד"ה המבריך. ובמהרב"ל ומהרש"א שם. וע' ברמב"ן בח דושיו שם.

מן הגפן ששה טפחים או ד"א כשהוא בכרם אין מודדין אלא מעיקר השני וזהו מסוף הארכוב' ולא מסוף עיקר הראשון ואין חילוק בזה בין עיקר הראשון נראה או לא דלעולם המדידה מסוף הארכובה היא: **גמ'** לא יביא זרע עליה. דוקא אמרו הא מן הלד מותר וכשאין עיקר הגפן נראה כדפרישית במתני' והכי מסיק לקמן: מה אנן קיימין. להמתני' אי משום זרעים באילן דהוי כלאים והיינו בהרכבה כדתנן בפ"ק אין מביאין אילן בירק ולא ירק באילן ואי בהכי מיירי ולפיכך הלריכו ג"ט עפר על גבה קשיא למה לי גפן הא אפילו שאר כל האילן הוי כלאים בזרעים בהרכבה: אי משום עבודה. כלומר ואי דמיירי בזרעים ממש ולא בהרכבת ירק דהשתא אין איסור בשאר כל האילן כדאמרינן שם דמותר לערבב זרעים בזרעי אילנות ולזורען ביחד דאין לך איסור כלאים בשאר אילנות אלא הרכבה

הקרקע ומעלין עפר תיחוח ומקלקלין יסודו של כותל: רבי חמא בר עוקבא מקשי תמן את אמר וכו'. כלומר במתני' דידן דקתני על גבה אבל מן הלד מותר אלמא אין שרשי הזרעים מהלכין מן הלד והכא בנזקין את אמר מרחיקין ש"מ דהשרשים מהלכין מן הלד: א"ר יוסי. דלא היא דלעולם אין השרשין הולכין מן הלד אלא שהן עושין עפר תיחוח והן מלקין ארעיתו של כותל חבירו ולהכי תנינן התם מרחיקין: תדע לך שהוא כן. דהאי טעמא דהא תנינן תמן מי רגלים וכי מי רגלים מהלכין מן הלד הלא נבלעין במקומן הן אלא משום שהן עושין עפר תיחוח במקומן וע"י כך הולך ומתקלקל יסודו של כותל: התיב ר' יוסי בר בון. כלומר דר' יוסי בר בון התיב ג"כ לסיועי לשיטתא דר' יוסי דהא תנינן התם מרחיקין את המחרישה וכי אית לך מחרישה מהלכת מן הלד בתמיה אלא טעמא משום

מראה הפנים

לפרש דהא דקאמר ר' יותן עד מקום שהוא נקמן ל' השתח הוא והערים קאי וכלומר אם הוא ניכר שבשביל כך אינו פוסק הקנים כדי שלא יתקלקל הערים ועד מקום שנוכל לתלות כן ולאפוקי אם הן ארוכין הרבה דאז אפילו יפסוק ויקלון מהן לא יתקלקלו האפיפירות שבערים בהן ולפי זה היינו דכהב גם ותם עליהן לפוסקן כדי שלא יבהית האפיפירות ור"ל עד המקום שנוכל לתלות שאינו פוסקן בשביל כך ופסק כר' יותן: **אפילו** תחת העלין אסור ומקדש. וכ"פ הרמב"ם בפ"ו בהל' י"א דאע"פ שהזרע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות כל שהוא תחת השריגין והעלין היולאין מן הגפן ה"ז קידש וטעמו דלא פסק כר' יוסי בן חנינא משום דליפנא דמתני' מסייעא ליה לר' יוסי דקתני הפרח וכו' כנגדו אסור והעלין ג"כ בכלל הפרח הן ועיין לעיל בהלכה ג' בד"ה משלשם ועד ארבעה מה שבארתי מענין זה בס"ד: **סליק פרקא בס"ד**

המבריך את הגפן בארץ. בענין זה נריך לדעת כי יש שתי מיני הברכה הא' שממנין את הגפן עלמו בארץ ומוליא את ראשה מלד השני וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' כמשנה והיא טמונה בארץ ובחיבורו בפ"ו בהלכה י' כתב שהם שמבריך את הגפן בארץ וכו' מפני בשתם הברכה כך היא ובהכי איירי המתני' כדמסיק בגמ' ומפני שיש עוד מין הברכה שנוטל זמורה אחת מן הגפן ומטמינה בארץ ומוליא ראשה מלד השני כדפירש"י ז"ל בפ"ק דר"ה ובכמה דוכתי אלא דלא איירי כאן בענין הברכה כזו דא"כ היה לריך להרחיק ו"ט מכל רוח כדפריך בגמרא ניתני ששה ומסיק ר' ירמיה דהכא לאו טעמא משום עבודה היא אלא משום זרעים ע"ג הגפן בלחוד וכמבואר הכל בפנים וכדמסיק בסוף הסוגיא והאי בשאין הראשון נראית וכו' ועל כרחך דאריפא דמתני' אדין הברכה קאי דהא מייתי עלה ראיה מדתנינן במתני' שאחר זו המבריך ג' גפנים וכו' ואי לסיפא קאי אדין ארכובה וכו' מאי ראיה מהמבריך דמתני' דבתרה ועוד דאי לסיפא קאי מאי האי דקאמר אבל אם היה הראשון נראה נותן ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן והרי על כרחך דאי אסיפא קאי א"כ מאי וששה טפחים לכאן על הרחק מן הארכובה הוא דקאמר ואם אין המדידה אלא מעיקר הראשון הוא"ל והוא נראה אמאי לריך ליתן ו"ט מן הארכובה הלא היא בטילה להעיקר הראשון ומתוך כל זה שנתבאר ומבואר הסוגיא כבארתי בפנים ומוכרח הוא כמבואר להמעיין יתבאר לך במה שפי' הר"ש ואחריו נמשך

הר"ב בריסא דמתני' דעובכת הברכה הוא לששה טפחים וכו' ודאי הדין כן אם לא היה מבריך אלא זמורה מן הגפן והגפן בעלמו עומד במקומו דפשיטא דהיה לריך להרחיק ו"ט מכל רוח כדין גפן יחידית אלא דלא איירי הכא בהברכה דבכה"ג כ"א במבריך הגפן עלמו בארץ כמוכרח כל זה ממסקנת הסוגיא וכן במה שפי' בסיפא דמתני' בארכובה והכי מילי כשאין העיקר הראשון נראה וכו' והן דברי הר"ש שרלה לפרש דהא דקאמר בסוף הסוגיא והאי בשאין הראשון נראית וכו' אסיפא קאי וכבר אמרנו דא"א לפרש כן והרמב"ם בפי' המשנה פי' ג"כ לדין דסיפא דהמתני' בענין זה אבל בחיבורו חזר בו שכתב בדין דהברכה בפ"ו המבריך וכו' בד"א בשאין עיקר הגפן נראה וכו' וזה מהטעם שראה שאין לפרש כל זה כ"א אדין דהברכה כמבואר ובדין דארכובה בפ"ח בהל' י' כתב כפשטה דהמתני' בזה שאין מודדין אלא מסוף הארכובה לא מעיקר הגפן הראשון ולא חילק כלום כדמוכרח כל זה לפי מה שבארנו ונמשך לנו עוד מזה לפי' האמתי גם במתני' דלקמן המבריך ג' גפנים וכו' כמו שיתבאר לפנינו בס"ד: **תמן** תנינן מרחיקין את הזרעים וכו'. למדנו מסוגיא זו מדמקשה בפשיטו' מכלאים לדין הרחקת בנזקין ש"מ דכל היכא דלא פירש לנו התנא בהדיא לשיעור הרחקה גבי נזקין דשיעורו הוא כמו יניקת כלאים וכגון בהאי מתני' דשנינו לקמן התם בפ' לא יחפור מרחיקין את המשרה מן הירק וכו' דאינו מפורש בה כמה היא הרחקה והרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב המשנה בה למה לא פירש כמה מרחיקין אותן ולא שנו בכולהו מתני' הרחקה שהם חוץ מזאת ולא מלאתי לא בתוספתא ולא בירושלמי כמה היא וכו' ופלפל שם ורלה ללמוד הרחקת כרישין מן הבללים מדין כלאים ביניקתן ודין משרה מן הירק ד"א כמו יברכת הכובסין וחרדל מן הדבורים חמשים אמה עד בסוף דבריו כתב די"ל שכולן דתשיב שם משרה וכרישין וחרדל שיעור הרחקתן חמשים אמה וכו' וסיים שם ואין זה מותוור עכ"ל וכבר כתבתי כזה בחיבורי על סדר נזיקין אשר כעת נדפס הוא התהלה לאל ית' ב"ה כי הפליא חסדו עמדי ואמרתי שם דמה שהפליג הוא ז"ל בהרחקתן ורלה ללמוד מהתוספתא אשר הביא בלא"ה איגה ראיה דשם ישנים לענין הרחקה מן העיר וכו' עיי"ש והארתי לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"י מהל' שכנים בהלכה ה' דכל אלו הדינים השנוים שם במשנה הנזכרת שיעור הרחקתן ג"ט ונלאו כל המפרשים לידע מקור מולא שיעור הזה ולדעתי הוא דמכאן למד דהא במעיין מיהת מסתי סוגיא

פירוש

שהזמורה אינה ארוכה כל כך שתגיע לאילן וקשר בה חבל או גמי כדי להאריכה ותספוק כדי למותחה מאילן שבני תחת הזמורה אסור ותחת חבל או גמי שבספק מותר: **גמרא**: **לית** הדא פליגי ט' שהרי ... בגלא"ס ח' אמות ועוד בשרי ד"א יש מגפן האמלעי לב' לדדיו חוץ ממקום הגפן שהאמלעי דהא ... ד"א חוץ ממקום הגפן וגמה אמר התנא אם יש ח' אמות לא יביא זרע לשם שיהא אפשר נתכב ... שלא יהיו שם ח"א ועוד: **ח"א** וכ"ש ולאו דווקא נקט ח"א: **ולמה** לא תניגהא ולמה לא ... לא שמונה אמות וכ"ש כמו בהגא ועוד: **ואהן** ריבה האי מוהל ת דאיכא מכיח מקום הגפן ... עם הוא שאינו מגיע אפי' לטפח לא תא לומר וכ"ש: **לינן** לית אנן ולמה לא הנא התנא שתם ... את שאמרו חכמים כו' ולמה תני בכלאים הרי לא מלינו מידות בכל הש"ס ביחא בסן ועוד ומדתני' ... משמע דבעלמא מלינו שיש בסן נ"כ ועוד: **והא** תנינן כו' דמשמע דאיכא ופי"ד בעלמא ומאי ... ס לכ"י: **תמן** למדות מדינות המדות שלא והיכא: **וכאן** לאמות מד דום אמות ולא דמיין ... והקל"ד למה תני בכלאים: **ושיריים** וסתם אמות כן פ"מ דאיכא נת ועוד בשאר מדידות ... : **בשני** שליטי אמה שנו והכא מייכי בטפח דאין ועוד אלא טפח וה"ל למתני שתא ולא ... : **ולא** שייא בניחותא לא שייא לן בין אם היה גדר קודם שנטע הגפנים ובין נטע הגפנים ... ואח"כ הגדר לעולם יש כאן ערים קודם שחרב גפן האמלעי ואחר שנחרב יש כאן פיסקי ערים ... ייכי שתסיו דווקא הגדר תחילה דבי בנה אח"כ הגדר נעשה ערים וכי נחרב ה"ל פיסקי ערים: ... נפסקה טו'קאי בין לרישא בין לסיפא: (פ"כ נד' נ' ע"ב): **חרב** הגדר אין כאן ער"ם חרב הגדר

מהרא"פ

קודם בנחרב האמלעי אין כאן ערים חרב לאחר שנחרב אין כאן פסקי ערים וכן אם נחרב האמלעי לאחר שחרב הגדר וכ"ש הוא: **חזר** ובנייה חזר ובנה לגדר קודם שנחרב האמלעי הא אמר חזר הערים למקומו דמ"ב מנטע הגפנים ואח"כ הגדר כ"ג אי חזר ובנה הכותל אחר שנחרב האמלעי חוזר לפסקי ערים למקומו אבל אי חרב האמלעי קודם בנינה הכותל מתחילתו אע"ג דיש לכל אחד מה' גפנים דין ערים [את: שבנה הכות:] אין לפספקא דין ערים: **פסקי** ערים בלף שלא היה ביניהם אלא ח"א והרחיק ששה טפחים וזרע שמותר ושרף בכל הגפנים והזרעים כדין כלאי הכרם: **בין** ערים לגדר שלא היה שם ד"א והרחיק ו"ט וזרע שמותר ושרף הכל: **ניחא** אי מיירי פסקי ערים קמ"ל רבי יוחנן דשרף כיב"כ משמע דחכמים חלוקים עליו שפיר דתנינן בפ' המבריך מותר פסקי ערים היתר מו"ע אסור ואינו מקדש אבל אי מיירי בערים עלמו בין הגפנים לגדר מאי קמ"ל רבי יוחנן דריב"כ שרף וכי פליגי רבנן עליה בתמיה שהרי כ"ש הוא כמו שפירשתי לעיל ומאי קמ"ל ר"י בזה שאמר ריב"כ שרף: **ולא** שמיע ליה לר' יוסי בהקשה כן לא שמיע ליה הא פלוגתא דר"י וריש לקיש בערים עלמו חוץ מו"ע מהו כי זרע בתוך ד"א לערים ר"י אמר אסור ומקדש וכו' משמע ליבגא דת"ק נותנים לו עבודתו ד"א וכן מדספק ריב"כ בערים דידיה ס"ס לת"ק בערים דידיה לא פליגי רק בגוף דין הערים וריש לקיש ס"ל דאינו מקדש מדלא אמר הת"ק הרי זה כרם ודריב"כ לא שמיע ליה והא קמ"ל ר"י שאמר ריב"כ שרף משום דריש לקיש דפליג על ר' יוחנן הא ר"י זה לראייה ולא נפיא לימר דפליגי עליה רבנן ול"ע לפר"ש ז"ל שפי' בפרק המבריך דה"ס לערים עלמו דאינו מקדש מו"ע ואינך דלא כרבי יוחנן [ואין לפרש דמיירי מן

מסורת הש"ס

ב"ב ס"ג.

מסוס דמעלית עפר תיחוח וכדאמרן: אפי' הבריכה וכו'. הדא דתימר בסילון של חרס. דוקא אבל בסילון של אבר או של שאר מיני מתכות א"צ עד שיהא שם ג"ט עפר ע"ג לפי שאין הזרעים יכולין לנקבו: הדא דתימא בהדין צלמא. בסלע קשה כלונמא אבל בסלע רכיכה מתפתפת היא מתפלשת שכשהיא רכה הזרעים מפלשין ונוקבין אותה וצריך עפר ג"ט על גבה: והאי. כלומר והאי הברכה דתנינן במתני' מיירי כולה בשאין הראשון נראית שהגפן בעצמה היא טמונה בארץ ומבריכין אותה שתעלה מראשה במקום שיוצאת לגפן שני: אבל אם היה הראשון נראה. כלומר אבל בהברכה שהיא בגוונא שהגפן הראשון נשאר ע"ג קרקע ונראה וכגון שהבריך זמורה מן הגפן ולא להגפן בעצמו בזה ודאי לא סגי בג"ט עפר ע"ג אלא צריך שיהא נותן ו"ט לכאן וששה טפחים לכאן כלומר לכל רוח ורוח צריך שירחיק ו"ט ואחר כך יזרע כדין עבודת גפן יחידית וה"ה אם הבריך הגפן עצמה ואינה טמונה כולה בארץ כ"א העיקר נראה דצריך עכ"פ להרחיק כדי עבודה: תדע לך שהוא כן. כלומר דלא תימא מנא לך הא דילמא אפי' עיקר הראשון נראה אם הבריך מן הגפן בארץ בטל הראשון וא"צ להרחיק כדי עבודה ממנו הלכך מייתי ראיה ממתני' דתנינן אבתרה לקמן הלכה ב': המבריך ג' גפנים. בארץ ועיקריהם נראין דתנינן אם יש ביניהן מד' אמות עד שמנה הרי אלו מצטרפות ותני עלה בברייתא בד"א דבעינן שלא יהיה ביניהן פחות מד"א ולא יותר על שמנה לענין הכרם כלומר דוקא לענין שיצטרפו עם שאר הגפנים העומדות אצליהן להיות כרם כגון שיש עוד ג' גפנים כנגדן ואם יש ביניהן ד' אמות הו"ל כרם של שתי שורות של שלש שלש אבל לענין עבודה להרחיק הזרעים מהן אף אם אין ביניהן כשיעור הזה מ"מ דינן כגפן יחידית ואע"פ שהבריכן הואיל ועיקריהן נראין צריך שיהא נותן ששה טפחים לכל רוח ורוח וה"נ במתני' כן:

מהלכת מן הצד. אפילו הבריכה בדלעת או בסילון. א הדא דתימר בסילון של חרס אבל בסילון של אבר אינו צריך עד שיהא שם שלשה טפחים עפר מלמעלן. הבריכה בסלע. הדא דתימא בהדין צלמא ברם ב בהדין רביכה מתפתפת היא ג והאי בשאין הראשון נראית אבל אם היה הראשון נראה נותן ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן. תדע לך שהוא כן דתנינן דבתרה המבריך שלשה גפנים ועיקריהן נראין. ותני עלה במה דברים אמורים לענין הכרם אבל לענין עבודה נותן ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן:

הלכה ב מתני'

ד *המבריך שלש גפנים ועיקריהן נראין רבי לעזר בי רבי צדוק אומר אם יש שם ביניהם מארבע אמות ועד שמנה הרי אלו מצטרפות ואם לאו אינן מצטרפות. ה גפן שיבשה אסורה ואינה מקדשת. רבי מאיר אומר אף ו צמר גפן אסור ואינו מקדש. רבי אלעזר בר ר' צדוק אומר משמו אף על גבי הגפן אסור ואינו מקדש. אלו אסורין ולא מקדשין ז מותר חורבן הכרם ח מותר מחול הכרם ט מותר פיסקי ערים י מותר אפיפירות. אבל תחת הגפן ועבודת הגפן וארבע אמות שבכרם הרי אלו מקדשין: גמ' אמר רבי לעזר הלכה דרבי מאיר היא. ניחא בסיתווא א אבל בקייטא.

איש

הלכה ב מתני' המבריך ג' גפני' ועקריהן נראין. האי מתני' נמי לא איירי בהרכבת הזמורות שלוקחין זמורה מן הגפן ומבריכין אותה בארץ אלא בהרכבת הגפנים בעצמן ועקריהן של הגפנים נראין הן כבתחילה: אם יש ביניהן מד"א ועד שמנה הרי אלו. הגפנים שהוברכו מצטרפין לשאר הגפנים העומדות שם להיות כרם ואם ביניהן פחות מד"א או יותר על שמנה אינן מצטרפות עם שאר גפנים לפי שסתם כרם נטוע הוא לא פחות מד' ביניהן ולא יותר על שמנה ודוקא אם היו שלש לפי שבשלש גפנים ראוין לשורה של כרם ואם הן פחות משלש אין מצטרפין: גפן שיבשה. שיבשו העלין שלה ונפלו אסור לזרוע בתוך עבודתה ולא מיבעיא בימי החורף שדרך הוא שנושרין העלין שמתייבשין מחמת הקור ומ"מ יש לחוש בגפנים אלא אפי' בימי הקיץ לא אמרינן שמכיון שנשרו העלין יבש הגפן לגמרי לפי שיש גפנים שאף בימי הקיץ נושרין העלין שלהן והם אינן יבישין והכי מפרש בגמ': רמ"א אף צמר גפן. מוך שקורין קוטו"ן אסור ואינו מקדש בכרם דקסבר דלא הוי מין ירק ואין הלכה כר"מ אלא צמר גפן הוי כשאר מיני ירקות ומקדשין בכרם: אף הזורע ע"ג הגפן. שהוברכה ואין עפר ג"ט עליה אסור ואינו מקדש ואין הלכה כר"א בר' צדוק שאמר משום ר"מ: גמ' א"ר אלעזר הלכה דר"מ היא. כלומר דר"א מפרש דהא דקתני גפן שיבשה אסורה ואינה מקדשת טעמא דהואיל שיבשה אין האיסור לזרוע בצדה אלא מפני מראית העין והלכך אינה מקדשת והיינו דקאמר דהאי הלכה דרישא נמי דר"מ היא דאיהו סבר דאף גפן הצמר אוסר את הזרעים מלזרוע לכתחילה בצדו משום מראית העין דהאילן דומה לגפן ואם זרע אינו מקדש וה"ה לגפן שיבשה. א"כ דהאלכתחילה קאי דר"מ דס"ל דצמר גפן אוסר לכתחילה איהו הוא דס"ל בגפן שיבשה נמי דלכתחילה אסור הוא לזרוע בצדו והכי קאמר בהדיא לעיל בפ"ב בהל"ד: ניחא בסיתוא.

דאסור

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ו מכלאים ה"ז טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז ס"ד

ו
ב טוש"ע שם

ז
ג מיי' שם ה"ח טוש"ע שם

ח
ד מיי' שם ה"ט טוש"ע שם סי' רצו סכ"ו

ט
ה מיי' פ"ה שם הט"ז טוש"ע שם סי"ב

י
ו מיי' שם הי"ט דלא כר"מ טוש"ע שם סי"ד

יא
ז מיי' פ"ו שם הי"א טוש"ע שם סעיף סב

יב
ח מיי' שם הי"ב טוש"ע שם סע"ג

יג
ט מיי' פ"ח שם ה"ו טוש"ע שם סעיף ס

יד
י מיי' פ"ו שם הי"ג טוש"ע שם סעיף כו

טו
יא מיי' פ"ה שם הט"ז וברא"ב"ד וכ"מ טוש"ע שם סי"ב

מראה הפנים

סוגיא דשם הרחקה היא ג"ט דאע"ג דמסיק הכא דאין השרשים מהלכין מן הצד וטעמא אחרינא איכא בכותל משום עפר תיחוח מ"מ שיעור יניקה למדנו מכאן דג"ט הויא למקום דשייך ביה ומדמדמה נזקין לכלאים ש"מ דכל היכא דשייך שיעור יניקה בנזקין וכגון כל הני דחשיב במתני' שם דהטעם הוא דזה מפסיד את זה א"כ הרחקתן בשיעור ג"ט הוא דכוותא והכי תסבינן גירסא דיליה דכ"ע מודים בה כמבואר שם וילמד סתום מן המפורש ממתני' דר"ש לא יתפור לכל דיני הרחקת נזקין שלא פירש ליה התנא בהדיא דבתוך ג"ט חשיב גירסא דיליה וזהו טעמו של הרמב"ם ועי"ש:

ותני עלה בד"א לענין הכרם אבל לענין עבודה וכו'. משמע דהאי מתני' דלקמן על כרחך דמיירי שהבריך את הגפנים בעצמם ולענין הכרם דקתני היינו שיצטרפו עם הגפנים אחרות להיות שיעור כרם כדפרישית בפנים דאם יש ביניהן כשיעור השנוי שם והן ג' גפנים כדוקא אז הוא דמצטרפין ואע"פ שהבריכן הואיל ועיקריהן נראין כאלו לא הבריכן והשתא שפיר נמי הא דמסיים בברייתא אבל לענין עבודה נותן ו"ט וכו' וכלומר דלא תימא מכיון שהבריכן בארץ בטל מהן דין גפן יחידית וא"צ להרחיק כלל הזרע מהן אפי' אם אין ביניהם שיעור שאמרו לפיכך קאמר דאפ"ה הואיל ועיקריהן נראין לא בטל מהן דין גפן יחידית ולענין עבודה צריך להרחיק מהן ו"ט וגם מפרשינן דהכא מיירי בהברכת הזמורות מהגפנים והגפנים בעצמן הן נשארות עומדות לענין הכרם דקתני היינו שיעשה מהן עצמן כרם לפי שבכל גפן נעשה ב' גפנים אחת היא הגפן הנשארת עומדת והשניה היא מבריכת הזמורה היוצא ממנה גפן אחרת וכמו שפירשו כמה גדולי מפרשים להמתני' דלקמן כן אבל קשיא טובא על הפי' הזה דמלבד דממתני' דלקמן גופה יש להקשות עליהם כמו שיתבאר בדיבור דלקמן קשיא נמי מהאי ברייתא דמאי קמ"ל אשמעינן לכולה בד"א וכו' אבל לענין עבודה וכו' פשיטא ופשיטא שצריך להרחיק מהן כדי עבודת גפן יחידית לעולם שהרי הגפנים בעצמן נשארו עומדות על הארץ ועד כאן לא שמענו שיעור הרחקת עבודת גפן יחידית דאיצטריך לאשמעינן כאן בדין דמיירי בהברכה אלא ודאי כשהבריך את הגפנים בעצמן מיירי וכרם הוא לענין הצטרפות עם הגפנים העומדות אם יש ביניהן כשיעור השנוי ואם לאו דאינן מצטרפות לכרם אבל לענין עבודה אפילו כן צריך להרחיק מהן ואע"פ שהן מוברכות בארץ הואיל ועיקריהן נראין כדפרישנא והשתא טובא קמ"ל בין ברישא בין בסיפא ועיין עוד בדיבור דלקמן והמצא עוד הוכחות לפירוש הזה וכוא פי' הרמב"ם ז"ל בדין המבריך ג' גפנים ואין לזוז הימנו:

המבריך ג' גפנים ועקריהן נראין. הפי' שהבאתי בפנים הוא פי' הרמב"ם ז"ל במשנה וכן בחיבורו בפ"ו בהלכה ט' דההצטרפות הוא עם שאר הגפנים העומדות להיות נחשב כרם והראב"ד ז"ל כתב בהשגה שם לא פירש לנו רבו כהוגן כי מצטרפות שאמרו חכמים אפי' אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם שהן נידונות כשתי גפנים שהעיקר כגפן אחת והב' בבריכה היוצאה ממנה כגפן אחרת וכן פי' הר"ש ז"ל ואחרינ. נמשך הרב ולפי' הזה היה נ"ל דשלשה לאו דוקא קתני כמ"ש הר"ש דהא בהברכה שתים מן השלש סגי דאיכא שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב והוי כרם והרמב"ם ז"ל בפי' ג"כ כפירושם בפ"ה דב"ב (דף פ"ג) וכתב דאינו יכול למנות המש גפנים בפחות משלש דשתי גפנים מוברכות לא הוו אלא ד' לפום ריהטא כהב כן דאין אנו צריכין כ"א שתים מוברכות והגפן השלישית הנשארת עומדת היא היוצאת זנב ולא נצריך בזה דאי משום הא דקתני שלש אפשר לדחות דלשון קצרה קאמר כמ"ש הרא"ש ז"ל שהעתיק ג"כ פי' הר"ש אבל מה נעשה במה דקשיא טובא על פי' הזה הדא דמאי הא דקתני ואם לאו אינן מצטרפות אטו הנוטע חמש גפנים בתחלה לא צריך ג"כ שיהיו ביניהן לא פחות מד"א ולא יותר על שמונה כמו ששנינו כמה פעמים בפרקים הקודמים ומאי קמ"ל לאת הכא בדין דהברכה וקושיא זו הרגיש הרא"ש ז"ל ושניא בקושיא וז"ל ולא ידענא למה הוצרך לשנות ואם לאו אינן מצטרפות פשיטא וכי עדיפי ממטע ה' גפנים בתחלה עכ"ל והו"ל למידק עוד דגם ברישא מאי קמ"ל וכי לא שנינו הנוטע שתים כנגד שתים וא' יוצאת זנב דהוי כרם ולמה הוצרך לשנות כל הדין הזה בהברכה דמאי שנא ולא בשיעורא ולא בדין כמה גפנים כרם הוא לא הו"ל למיתני אחר ששנינו זה בפרקים הקודמים ועוד מאי דקשיא לן טפי מכל הדקדוקים שנזכרו ולא היא דאם אנחנו מפרשים להמתני' דבהברכת זמורה איירי הכא והגפנים בעצמן נשארו עומדות כדמוכרח לפי פירושם א"כ מאי האי דתני עלה בברייתא והובאה בסוף הלכה דלעיל בד"א לענין הכרם אבל לענין עבודה נותן ו"ט לכאן וכו' וכי איצטריך לאשמעינן הכא דעבודת גפן יחידית ו"ט וכי עד כאן לא שמענו זה ואם לפירושם כל השיא ברייתא בתנס היא נשנית ולא הרישא ולא הכ נא צריכא הכא וכבר כתבתי זה בדבור דלעיל דמכל הלין שמעינן דעל כרחך האי מתניתין לא איירי אלא בהברכת הגפנים עצמן ולא בהברכת הזמורות והשתא טובא קמ"ל במתני' ואם לאו וכו' והיינו על עיקריהם נראין ועל פחות מג' גפנים מיתפרשא כדפרישית בפנים וטובא קמ"ל גם בברייתא דאף שהגפנים בעצמן מוברכין הן בארץ אפ"ה מצטרפות עם שאר הגפנים העומדות להיות כרם הואיל ועיקריהם נראין וכסיפא לענין עבודה נמי קמ"ל דלא אמרינן דבטל מהן דין גפן יחידית מכיון שהן מוברכות בארץ אלא הואיל ועיקריהם נראין צריך להרחיק מהן כדי עבודה ומעתה אין לזוז מפי' הרמב"ם ז"ל:

אמר ר' לעזר דר"מ היא. מדברי ר' לעזר משמע דכמו דפליגי רבנן עליה דר"מ בצמר גפן ה"נ פליגי בגפן שיבשה והיינו דלרבנן אפי' לכתחילה מותר לזרוע בצידיהן והכי קאמר בהדיא לעיל בפ"ב בהלכה ד' דגרים התם מהו לזרוע בצד גפנים יבשות נשמעינה מן הדא גפן שיבשה אסורה ואינה מקדשת ואר"א דר"מ היא דר"מ אמר אפי' גפן הצמר אסור ואינו מקדש הדא אמרה שמותר לזרוע בצד גפנים יבשות כלומר לרבנן דפליגי על ר"מ ומותר אפי' לכתחילה. ולעיל שם הקשיתי דלפ"ז הרתי פסקי דהרמב"ם סתרן אהדדי דבפ"ה בהלכה ט"ז פסק דגפן שיבשה אסור לכתחלה לזרוע בצדה ובהלכה י"ט פסק בצמר גפן דלא כר"מ ולכאורה קושיא היא לדברי ר' לעזר דהכא אמנם כי דייקינן שפיר ניחא דהא טפי איכא למידק בהסוגיא גופה בהא דקאמר ניחא בסיתוא וכו' דהא כמאן אתיא אי לר"מ אליבא דר"א והוקמתיה קשיא מסיכי תיתי לתלה בין סיתוא לקייטא דמ:דר אתר טעמא וכדמשני אית אתרין וכו' הא עיקר טעמא דר"מ ע"כ משום מראית העין הוא וזה מוכרח מדמשום ר"א דין גפן שיבשה ל"ין צמר גפן משום דהאילן דומה לגפן ואית ביה משום מראית העין דמאן דחזי סבור דזורע בצד הגפן וה"ה בגפן שיבשה ולפ"ז אפילו הגפן יבשה לגמרי אית בה משום מראית העין דמי גרע מגפן הצמר ולדידיה דמיין אהדדי וא"כ מ"ש בכי ולא ומ"ש בקייטא הרי אף שיבשה לגמרי ע"כ הוא דאסור לכתחילה לר"מ ואי כרבנן פשיטא דקשיא דהא אליבא דר"א פשטינן לעיל דאפילו לכתחילה מותר לזרוע בצד גפנים יבשות

וא"כ

שנויי נוסחאות (שוי"ד) שם בשרי"ר ליתא. (שוי"ז) צמר גפן בשרי"ר גפן צמר. (שוי"ח) משמו בשרי"ר ליתא. (שוכ"ג) הלכה בכי"ר ליתא.

פירוש מהרא"פ

מן הגדדין של אין ולא כנגד הערים שהרי לעיל בערים היוצא מן המדרגה פירש נמי הר"ש ז"ל דלא עדיף מתוסר פסקי ערים והתם נגד הכ"ם מיירי]: **והוא** ביהא כהכן זויות ד' טפחים על ד' טפחים שהגפן עומד שם כמו בית ובנקע דלעיל דאם אין שם ד' טפחים צריך לכל צד ו"ט אבל אי איכא מקום ד' אז אין מרחיק ו"ט אלא כאיכך הכותל וכדאמרינן לעיל בנקע וגת: **תנינתה** הכא דר"י ותנינתא תמן גבי גת ונקע דכי איכא ד"א נותן לו עבודתו וזורע את המותר ותרווייהו למה לי: **ע י** שהוא שלשה ערים לפיכך ס"ל כר"י דצריך ד"א משא"כ התם אין שם ערים אלא בעומד במקום חבוש מד' רוחותיו: **תמן** אמרי בבבל אמרו ברואה את כאלו בפוד תמוב מן הפתח להארץ ומה שהוא מן הספוד ולפנים לצד הפתח אסור ולחוץ מותר: **עד** מקום שהוא נקמן והיינו עד מקום הקשר אבל לא תחת הקשר עצמו: (עד כאן שייך לדף לא): **תחת** האשכלות אסור ומקדש הענבים אבל זרע תחת העלין אינו מקדש הענבים: **סליק פרק ששי**

המבריך את הגפן בארץ ועוברת ההברכה אין לשם טפחים דאילו בתוך ו' אפי' יש ג"ט עפר על גבה תיפק ליה שצריך להרחיק ו"ט מן הגפן: **לא** יביא זרע (לשם) [עליה] אבל מן הצד מותר דמן ששם אין הזרעים משתרשים לצדדים אבל על גבי אסור אם אין שם ג"ט לפי שהגפן רך ונכנסים שורשי הזרע בגפן וה"ל ירק באילן אבל בשאר אילנות שאינן רכים שרי: **אפי'** הבריך הגפן בדלעת או בצינור של חרס אסור שהזרעים נוקבים הדלעת והצינור ועוברים לתוך הגפן ובדלעת יבשה מיירי דלא נאסר משום הדלעת עצמה: **בסלע** קשה מיירי דאלו רך מתפלש ונפתח מן השרשים: **הארכובה** שבגפן גפן עקומה וכפופה על גבי קרקע וחוזרת ונזקפת כמין ארכובה עקומה כשאין למדוד ו"ט מ[...] ממקום שחוזר ונזקף: **גמרא**: **נתני** ששה טפחים עפר על גבה: **אפילו** מן הצד נתני ג' [...] דטעמא משום עבודת גפן יחידי נגע בה אפילו בטמון בארץ א"כ אפילו מן הצד איכא משום ע[...] משום זרעים על גפן וכרבנן אתיא ודווקא גפן וכדפרישית במתני': **תמן** תנינן בפרק לא י[...] תמן את אמר הכא הוא והוא"ל וקאי השתא בשסיה דלא יחפור אמר תמן: **והכא** את אמר ש[...] מן הכותל ג"ט ש"ת שהולכים מן הצד: **אלא** שכן עושין עד ג"ט עפר תיחוח ומנקין קרקע של [...] מן הצד במתניה: **התיב** ר"י בר בון בשלמא מי רגלים איכא למימר משום ניצוצות אבל מחרישה ע"[...] הולכת מן הצד והיאך ס"ד דר"א להקשות ולא היה מתרץ לעצמו שהטעם הוא משום עפר תיחו[...] מחרישה: (ע"כ לד' ל"א ע"ב): **אבר** עופרת: **בהדין** צלמא גרסי' סלע קשה: **רביכה** רך: **מתפ**[...] לשון פתות אותו פיתים והר"ש ז"ל גרס מתפתתת: **והוא** כשאין הראשון נראה הא דמודדים ו[...] עיקר השני היינו כשאין הראשון נראה אבל אם עיקר הראשון נראה נותן ו"ט לכאן ו"ט לכאן והר[...] ז"ל לא פי' כן בפירוש המתני' אלא מן העיקר הראשון לבדו: **בד"א** דאין מצטרפים בשעיקרן [...] להיותן כרם ולהרחיק מהן ד"א כדי עבודת הכרם אבל לענין ו"ט לגפן יחידי נותן לכל פ' ו"[...] משום דהראשון נראה נותן ג"כ לראשון אבל בלא נראה אינו נותן אלא לשני כדתנן ברישא [...] מה בין רישא לסיפא: **מתני'**: **המבריך** ג' גפנים דכן התברך כשיוצאין שתי זמורות מג[...] תופר בארץ ומשיב אחת מן הזמורות תחת הקרקע ומוציא ראשה מצד השני ונעשית ג"כ גפן

בשלש

עין משפט
נר מצוה

טו
ה מיי' פ"ה מהל' כלאים ה"ה טוש"ע יו"ד סי' רצו סכ"ג

יז
ב מיי' פ"ז שם ה"ב טוש"ע שם סע' מ"ג

יח
ג מיי' שם הי"א טוש"ע שם סעיף מ"כ

יט
ד מיי' פ"ה שם ה"ו טוש"ע שם ס"ם

כ
ה מיי' פ"ו שם הי"ג טוש"ע שם סכ"ו

כא
ו ז מיי' פ"ז שם הי"ג טוש"ע שם סעיף מ"ג

אית אתרין דמתרן טרפיהן אפילו בקייטא. רבי שמואל בשם רבי זעירא על גבי זמורה היא מתניתא. רבי בון בר חייא בשם רבי שמואל בר רב יצחק לאויר עשרה היא מתניתא. אמר רבי יוסי הוינן סברין כרם יש לו אויר גפן יחידית אין לה אויר. מן מה דאמר רבי בון בר חייא בשם ר' שמואל בר רב יצחק לאויר עשרה היא מתניתא. הדא אמרה אפי' גפן יחידית יש לה אויר: מותר מחול הכרם ארבע אמות. מותר חורבן הכרם ארבע אמות. מותר פיסקי ערים ששה טפחים. מותר אפיפירות ששה טפחים. בנתיים מהו. רבי יוחנן אמר אסור ומקדש רבי שמעון בן לקיש אמר אסור ואינו מקדש. מה נפשך כרם גדול הוא למה לי חורבנו אפילו מטעתו *כרם קטן הוא אין לו מחול. אלא כי נן קיימין בכרם גדול שנטעו על מטע כרם קטן. אמר רבי זעירא הדא

דאסור לכתחילה לזרוע בלד גפן שיבשה לפי שנראה כיבשה אבל אינה יבשה שמחמת הקור הוא שנושרין העלין אבל בקייטא מאי איכא למימר וקאמר דה"ט נופני דאית אתרין שנושרים הגפנים העלין שלהן אפי' בקיץ ואעפ"כ אינם יבשים הם: ע"ג זמורה היא מתניתא. הא דקתני ע"ג גפן אוסר ואינו מקדש כגון שזרע ע"ג זמורה שהרכיב אותה בארץ ואין עפר על גבה ג"ט כדתנן בר"פ וקסבר ר"א בר' צדוק דאם זרע אינו מקדש: לאויר עשרה היא מתניתא. לא כדקאמרת ע"ג זמורה דבהא אף ר"א בר' צדוק מודה דמקדש אלא הכא לענין אויר עשרה קאמר וכגון שזרע בעלין נקוב שע"ג יתידות והעמיד אותו ע"ג הגפן ועד עשרה אויר הכרם ככרם דמי וקסבר דלכתחילה הוא דאסור לזרוע באויר עשרה אבל אם זרע אינו מקדש וכן אם העביר עלין נקוב זרוע ע"ג הגפן כדתנן בסוף פרקין: הוינן סברין. למימר דדוקא כרם יש לו או"ר לאסור עד עשרה אבל לא גפן יחידית אבל מן מה דא"ר בון לפרש להא דר"א בר"צ דבגפן יחידית מיירי שמעינן דאף גפן יחידית יש לה אויר עד עשרה ואסור לזרוע לכתחילה על גבה:

הלכה ג מתני'

ואלו אסורין. שאסור לכתחילה להביא זרע לשם ואם הביא לא מקדשין שיהא טעון שריפה: מותר חרבן הכרם. כהאי דתנן לעיל רפ"ד קרחת הכרם צריך שיהא שם ט"ז אמה ואז מותר לזרוע באמצע הקרחת אחר שמרחיק ד"א מעיקרי הגפנים לכל רוח ואם אין שם ט"ז אמה לא יביא זרע לשם וקמ"ל הכא שאם הביא לא קידש וכן מותר מחול הכרם שצריך י"ב אמה כדתנינן שם ואם לא היה שם י"ב אמה והרחיק ד"א מעיקרי הגפנים וזרע לא קידש: מותר פסקי ערים. דתנן בפ' דלעיל שצריך שיהא שמנה אמות ועוד ביניהן ובשמנה אמות מצומצמות לא יביא זרע לשם ואם הביא לא קידש: מותר אפיפירות. דתנן שם המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות לא יביא זרע אל תחת המותר ואם הביא לא קידש: אבל תחת הגפן. כגון שנמשכו השריגין והעלין חוץ לעבודה שהיא ששה טפחים ואסור להביא זרע תחתיהן ואם הביא קידש וכן אם הביא בתוך העבודה של גפן יחידית או בתוך ד"א של כרם אפי' אין השריגין והעלין נמשכים לשם הרי אלו מקדשין: גמ' מותר מחול הכרם ארבע אמות וכו'. כלומר דמפרש מהו זה שנקרא מותר בכל הני דמני במתני' וקאמר ד"א והיינו מד"א ולהלן דהא בד"א הסמוכות לכרם קתני בהדיא בסיפא דמתקדשות אלא אחר שהרחיק ד"א הוא דתנן וכן בחרבן הכרם ובפסקי ערים ואפיפירות שאינן נחשבין כרם ועבודתן ששה טפחים המותר הוא מששה טפחים ולהלן שבכל זה המותר לא יביא זרע לכתחילה ואם הביא לא קידש ומשום האי פלוגתא דלקמיה באפיפירות נקט לה לכולהו דקחשיב במתני' דהמותר נקרא אחר שהרחיק כדי עבודה הצריך לכאו"א לפי מה שהוא: בינתים מהו. אמותר אפיפירות קאי דכל הני דלעיל מאי בינתים שייך בהו הא

בתוך עבודתן ודאי אוסר ומקדש וחוץ לעבודתן זהו הנקרא מותר והדין מפורש בהם דאוסרין ולא מקדשין אלא באפיפירות שייכא שפיר פלוגתייהו דר"י ור"ל וכהאי דתנינן בפרק דלעיל גבי האי דינא המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות לא יביא זרע אל תחת המותר ואם הביא לא קידש ואם הלך החדש אסור והלך החדש הוא דפליגי מה אסור דקתני אם לכתחילה דווקא אסור לזרוע תחת החדש שנמשכו השריגין והעלין שם או אפי' בדיעבד מקדש וקרי ליה בינתים לפי שהוא חוץ לששה טפחים מעיקרי הגפנים אלא שנתפשטו השריגין והעלין שם וזהו בינתים בין מקום העבודה ובין מקום שהוא חוץ מתחת השריגין והעלין דאותו הוא הנקרא מותר האפיפירות: ר' יוחנן אמר אסור ומקדש. שאע"פ שהוא חוץ לעבודה מ"מ הואיל והלך החדש של העלין והשריגין שם אסור ומקדש הוא ור"ל קאמר אסור ואינו מקדש וזרע שנזרע שם קודם שהלך עליו החדש הוא דפליגי דלר"י מקדש הוא וצריך לעקור הזרע ולר"ל אינו מקדש הואיל ובשעת הזרע לא היה החדש עליו אבל לזרוע אחר שהלך שם החדש ודאי אף לר"ל מקדש דאל"כ מה הפרש יש בין הלך החדש או לא: מה נפשך. השתא מהדר הש"ס לפרש להא דקתני מותר חרבן הכרם ומותר מחול הכרם ופריך דמה נפשך באיזה כרם איירי: כרם גדול הוא. אי בכרם גדול מיירי שיש בו ג' שורות או יותר דזהו נקרא כרם גדול וכל שאין בו אלא שתי שורות זהו נקרא כרם קטן כדאמרינן לעיל בפ"ד בהל"ג וכרם גדול דרכו להיות נטוע יותר על ארבע ארבע בין השורות עד ח' אמות בין שורה לשורה וכשיש ח' אמות ביניהן תנינן התם בסוף הפרק הנוטע את כרמו על ח' אמות מותר ופליגי שם אמוראי אליבא דרב בהאי פירושא דמותר דר' יונה בשם רב קאמר מותר הזרע בדיעבד ואסור לזרוע לכתחילה והשתא פריך הכא אליבא דהאי מ"ד בשם רב: אי כרם גדול הוא ל"ל חרבני אפי' מטעתו. כלומר מאי אריא דקתני מותר חרבן הכרם אסור לזרוע לכתחילה ובדיעבד לא קידש והא אשכחן דאף במטעתו בתחילה כן הוא דאם נטעו על ח' אמות אסור לזרוע בין השורות לכתחילה ואם זרע מותר הזרע ואפי' דקאמר משום דאכן קיי"ל דחרבן הכרם חמיר יותר ממטעו בתחילה כדאמרינן שם בריש הפרק ואף לב"ה הוא כן וא"כ לא מיתוקמא הכא בכרם גדול שסתם כרם גדול על מטע שמנה אמות הוא: כרם קטן הוא. ואי דמיירי הכא בכרם קטן שאין לו אלא שתי שורות וסתמו נטוע על ארבע אמות קשיא הא אין לו מחול כדאמרינן שם לעיל דבכרם קטן אין לו דין מחול הכרם ובמתני' תנן נמי מותר מחול הכרם וה"ה דהוה מצי נמי למיפרך דאין לו קרחת הכרם דלא משכחת לה כלל בכרם קטן כדלעיל שם אלא דעדיפא מינה פריך דאפי' במחול דמשכחת לה אין לו לכרם קטן: אלא כי אנן קיימין בכרם גדול שנטעו. על מטע כרם קטן. כלומר שנטעו על ארבע ארבע אמות כדרך שנוטעין

מסורת הש"ס

לעיל פ"ד ה"ג

מראה הפנים

וא"כ לדידהו לא גזרינן משום מראית העין ומכיון שיבשה לגמרי לא חייבינן למידי והשתא מאי האי דקאמר ניחא בסיתוא וכו' ואי הפרש דלהיכרא קאמר ולרבנן קאי אדרבה בסיתוא איכא סברא טפי לאסור דשמא לא יבשה לגמרי אלא מחמת הקור נראית כיבשה ובקיץ כשיבשה מסתמא יבשה לגמרי כללא דמילתא כל היכי דהפרש אין מקום כלל לטעמיד הא דקאמר ניחא בסיתוא וכו' לפי אוקימתא דר"א דמוקי לדין גפן שיבשה אליבא דר"מ דוקא ולרבנן מותר אפילו לכתחילה דלפ"ז לא מיתוקמא האי מילתא לא לענין איסורא אליבא דר"מ ולא לענין היכרא אליבא דרבנן אם לא שנאמר דהאי ניחא בסיתוא וכו' סתמא דהש"ס קאמר לה ופליגא אאוקימתא דר"א דלא מדמינן גפן שיבשה לצמר גפן דהתם ליכא איסורא אלא מפני מראית העין ורבנן פליגי אדר"מ דלית להו הכא משום מראית העין אבל גפן שיבשה דקתני במתני' לאו שיבשה לגמרי אלא נראית כיבשה והשתא שפיר הוא דקאמר ניחא בסיתוא וכו' ואיסורא דלכתחלה קאי וכדפרישית בפנים והוא כפי' הרמב"ם ז"ל בפירושו ובחיבורו שם וכן פי' הרלב"ד ז"ל שם בשגה ע"ב וכן דעיקר השגתו הוא כדמסיים שם מכל זה משמע שאם יבשה לגמרי אינו אוסר כלל והגיה דלפ"ז היה לו להרמב"ם לבאר זה בהדיא ולומר אבל אם יבשה לגמרי אינו אוסר ולדעת הרמב"ם יש לומר דהיינו נמי שרמז בדבריו שיבשו העלין כלה ונפלו כדרך שתיבש הגפן בימי הקור וכלומר שלא יבשו כ"א העלין כמו דרך הוא כן בימי הקור וכך לפעמים אירע אף בימי הקיץ והיינו הא דהכא וממילא אם יבשה לגמרי ודאי אינו אוסר כלל ולהכי דייק בלישני' שיבשו העלין וכו' וכן לא קאמר כגון בימי הקור אלא כדרך וכו' א"כ כוונתו אף בימי הקיץ כדרך וכו' ולאפוקי אם יבשה לגמרי וזה ברור ועיין בתי"ט בר"ה לשב לדברי הרמב"ם בחיבורו ולומר שחזר בו מפירושו בהמשנה ופירש לה דהכא כפ' הר"ש ורא"ש ירא"ה שדוחק גדול לפרש דבריו בחיבורו לפי פי' הזה ברם גילו וטעמי פשוט הוא ומוכרח מכל מה שבררנו דבהא פליגי ר"א וסתמא דהש"ס אליבא דרבנן ולר"מ הוא דאיכא טעמא לר"מ משום מראית עין ולרבנן ליכא ולפיכך משוה דין גפן שיבשה לצמר גפן לר"מ אבל סתמא דהש"ס לא ס"ל הכי כר"א אליבא דרבנן כדאמרן ופסק הרמב"ם כסתמא דהש"ס דלרבנן נמי אסור לכתחילה בגפן שיבשה ולא לגמרי ובצמר גפן טעמא איכא אליביה דסתמא דהרמב"ם דלא פירש לצמר גפן דהתם הוא משום האילן דדמי לגפן דהא ליתא דלמראית עין דכולי האי לא חיישינן תדע דהא גפן שיבשה לגמרי טפי מראית עין מיהת איכא מאילן דומה הגפן ולא דלא חיישינן כלל להאילן כי אם הצמר בעצמו ממיני ירקות הוא והוי כלאים עם הגפן ממש והוסיף עוד לומר דהראיה בהסוגיא דלעיל בפ"ב ירקה דגרים התם דר"מ אמר אפי' גפן הצמר לסור ו' ולא כן שתה המשנה צמר גפן וה"כ י"ל דר' אלעזר הוא דשנה כך גפן הצמר ופירש הטעם לר"מ משום מראית העין ולא רעיס בלדו קאי משום דדמי האילן לגפן וזה מוכרח הוא עכ"פ דהא מ"מ גפן שיבשה לגפן הצמר ולרבנן לדידיה בתרווייהו ליכא איסורא כלל וכן הוא האמת בגפן שיבשה לגמרי ובגפן הצמר לענין לזרוע בלדו דהא מיני ירקות חשבינן ליה ומותר לזרוע ירקות בלדו דלא אשכחן דכה"ג ליהוו כלאים אלא דצמר גפן עם הגפן אסור משום כלאים בכרם וסתמא דהש"ס אזלא לפי נוסחת המשנה שלפניו צמר גפן ולר"מ איכא למימר דס"ל דלאו מין ירק הוא ואוסר ואינו מקדש בכרם ורבנן פליגי עליה דס"ל דהוי מין ירק ובזה יתברר לנו הכל טעמו ופירושו דכל חד למאי דהיה ליה ונתברר פסקא דהרמב"ם ז"ל:

לאויר עשרה היא מתניתא. כדפרישי' דבמעביר עלין נקוב נמי הדין כן במתני' לליבא דר"א בר' צדוק ולהך מ"ד אוסר ואינו מקדש ועיין לקמן בסוף פרקין ד"ה לאויר עשרה היא מתני' מה שיתבאר מזה בס"ד:

מותר פיסקי ערים. כתב הר"ש וה"ה ערים עצמו ופסקי ערים דנקט לרבותא דאף שיש ערים מכאן ומכאן אינו מקדש המותר ואחריו נמשך הר"ב וזה אתי מהני מילי דתמיהי שכתב ופסק דסדר הזה שהרי זה דעת ר"ל בפ' דלעיל בסוף הל"ה אבל ר' יוחנן דהלכתא כותיה קאמר התם דערים עצמו אסור ומקדש וכך הוא דעת הרמב"ם בפסק כר' יוחנן כמו שמבואר במקומו בפ' דלעיל ועיין במה שציינתי שם:

בינתים מהו ר' יוחנן אמר אסור ומקדש. מוכרח הוא דהדין מותר אפיפירות קאי ומתני' דפרק דלעיל דהאי רי בהאי דינא ורישא אם הלך עליו החדש כמבואר בכל

פירוש מהרא"פ

משלם נפשים עושה שבה וה"ה דה"ת למימר המבריך שתי גפנים משלש דה"ל ב' נגד ב': דעיקריהן נראה עיקר הכאמון כ...ה שלא שסביב כל הגפן תחת הקרקע דא"כ לא היו ג' עושים שבה אלא שהניח העיקר ועשה מגפן א' שתי גפנים: אם יש בין גפן לגפן לא פחות מד' אמות ולא יותר משמונה אמות כדי אלו מצטרפים ואע"פ בבתים יונקים משורש א' חשבינן להו שתי גפנים: גפן שיבשה בגמרא מפרש לה: גפן למר מוך שקורין קוטון ואילן שלו דומה לגפן אסור ואינו מקדש שאינו מין זרעים: אף על גבי הגפן אם זרע על גבי הגפן המורכבת בקרקע ואין על גבה ג"ט עפר אסור ואינו מקדש: מותר חורבן הכרם אם לא היה שם אלא ט"ו אמה נותן עבודתו ד"א לכל לד ושבע אסור אינו מקדש וכן מחול הכרם י"ב אמה אם יש שם י"א אמה נותן ד"א והשאר אסור ואינו מקדש: אבל תחת הגפן כגון זמורה שנמשכה חוץ לו"ט וזרע תחתיו ועבודת הגפן ו"ט ועבודת הכרם ד"א אסור ומקדש: גמרא: ה"ג אמר ר"א דר"מ היא הא דמי כ גפן יבשה כר"מ דס"ל אפילו גפן למר אסור משום מ"ע אבל לרבנן אפי' גפן יבשה מותר לזרוע סמוך לו וכן משמע בפ' שני והרמב"ם ז"ל סבר לרבנן אסור. ול"נ דלא משמע הכי בפ' שני לפי גירסא שלפנינו שם ועיקר מילתא דר"מ דאמר אפילו גפן למר קמ"ל אף ע"ג דמין אילן הוא ולא גפן אוסר אבל שלא יקדשו הזרעים אותו לא צריך לסתמינהו: ניחא בסיתווא בחורף שכל הגפנים מניחן נושרים לכך אסור משום מ"ע אבל בקיץ מאי איכא למיחש בהכי יש היכר גדול בין יבש לאינו יבש: אית אתרין יש מקומות שנושרים טרפיהן כל גפני' במקום אפי' בקיץ ואיכא מ"ע: (פ"כ נדף נג): על גבי זמורה איירי מתני' שאין עליו ג"ט עפר אמר

ר' אליעזר ב"צ לד וק דאסור ואינו מקדש: **לאויר** עשרה היא מתניתא כגון בתי גינות ז... והתמתונה כרס והוא זורע בגיפוע מהרנה בתוך עשרה לכרם אסור לפי שהזרעים מסככים הזמורים בתוך אויר עשרה אבל אינו מקדש: **כרם** יש לו אויר וכדפרישית: **הדא** אמרה על הגפן תנן יחידי משמע: **ארבע** אמות מהרבע המים ואילך: **ששה** טפחים שהוא כמו... של אפיפירות שהרי מן הזמורה עצמה אין צריך להרחיק ו"ט וכדתנן תחת הגפן ואפילו תחת... פלוגתא בסוף פרק דלעיל דהא דתנן דמקדש דווקא תחת האכבוצית ולא תחת העלין אלא... ו"ט מן הזמורה הוא דקאמר דשוה מותר האפיפירות ואסיר מכאן ואילך מותר וכבר פי' לעיל... ג"כ וכן פי' הר"ש ז"ל: **בינתיים** מהו בין גזזים לגדר בערים קמבעיא ליה וכן איתא הכ... דר"י וריש לקיש לעיל על מתני' דפיסקי ערים אלא דלעיל אמר ערים עצמו מהו והכא אמר... מהו שהוא ערים דליב"נ דתמנו אנו נמינן לענין קידש בערים דת"ק וכמו שאיתא לעיל וכ... והואיל ואמר נמי הא ליפגא כרים פ' ערים בינתיים מהו אמר ה"נ הא ליפגא שתמא דשמך... [והא דמייתי לה הכא משום דמיירי הכא בכל אינך מקומות דמקדשים ורבי יוחנן נמי ס"ל... מקדשין מש"ה מייתי לה הכא דזה מקומו]: מה נפשך איזה כרם היא אי גדול אי קטן אי מי... למה אמר הרנן דאסור כד ע"ז ואינו מקדש אלא ד"א אפילו נטעו תחילה עד ע"ז [פי' וגמר... והשתיל בשתי לידי הלכו שיעור כרם גבל לד] ויין מקדש אלא ד"א והשאר אסור וכדאמר... הקרחת ג' שורות ה"ל כרם גדול וב' שורות ה"ל כרם קטן וגג' שורות אמרינן שם במתני' א...

שם

הדא אמרה כרם גדול שנטעו שמנה על שמנה אין לו מחול. אין תימר מטע שש עשרה על שש עשרה תוכו אסור ומקדש חוצה לו לא כל שכן. אמר רבי יוסי [א] אין לוקין אלא על עיקר הכרם:

הלכה ג מתני' *המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קידש וחייב באחריותו. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים [ב] אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. אמר רבי יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפני רבי עקיבה ואמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: **גמ'** כתיב [ג] לא תזרע כרמך כלאים אין לי אלא כרמך. כרם אחר מנין ת"ל [ד] כרם ולא כלאים. אמר רבי לעזר *דרבי מאיר היא

שנוטעין לשתי כרם קטן והלכך לא משכחת לה דינא דמתני' במטעתו בתחילה דהרי כד"א אסור ומקדש הוא ודוקא בחרבנו הוא דמשכחת להא דאמרו שלא יביא זרע לכתחילה עד שיהא שם ט"ז אמה ואם הביא אחר שהרחיק ד' אמות מעיקרי הגפנים לא קידש: הדא אמרה כרם גדול שנטעו על מטע שמנה שמנה אין לו מחול. כלומר דר' זעירא דייק מדדחיק לאוקמי מתני' בכרם גדול שנטעו על מטע כרם קטן כדי לשנויי קושיין דמאי איריא בחרבנו הא אפי' במטעתו בתחלה הדין הוא דמותר הזרע ואסור לזרוע לכתחילה ולא משני דלעולם מתני' בכרם גדול שנטעו כמטע כרם גדול מיתוקמא והיינו על מטע שמנה שמנה ומתני' אתיא כהאי מ"ד דפליג לעיל שם על ר' יונה בשם רב והוא ר' יוסי בשם רב דקאמר דהלכתא מותר לזרוע ביניהן אפי' לכתחילה כשיש ח' אמות בין השורות והלכך הוא דקתני במתני' בחרבנו דאילו במטעתו בתחילה לא משכחת לה שיהא אסור לזרוע לכתחילה ואם זרע לא קידש ומדלא משני הכי ש"מ דכרם שהוא נטוע על שמנה אמות אין לו דין מחול הכרם ולפיכך בלאו הכי לא מצית לאוקמי מתני' במטע על שמנה דהא קתני נמי מותר מחול הכרם ומטע על שמנה אין לו דין מחול הכרם: אין תימר מטע שש עשרה על שש עשרה. וכלומר וכ"ת דהכתי הוה מצי לאוקמי מתני' בכרם גדול שהוא נטוע על ט"ז ט"ז וכהאי תנא דס"ל היו ג' שורות אם אין בין שורה לחברתה ט"ז אמה לא יביא זרע לשם כדתנן לעיל בפ"ד בהלכה ד' ואמרינן עלה שם דעד שמנה אסור ומקדש מח' ועד ט"ז אסור ואינו מקדש וא"כ תו לא מצי למיתני במתני' ולמיחשב במטעתו בתחלה דהא אוסר ומקדש עד שמנה והשתא הדרן לקושיין דלמאי דחיק נפשיה לאוקמי מתני' בכרם גדול שנטעו על מטע כרם קטן דטפי הו"ל לאוקמי שנטעו על מטע ט"ז וכהאי תנא דאמרן הא נמי לא מצית אמרת הכי דקשיא: תוכו אסור ומקדש חוצה לו לכ"ש. כלומר דתו לא מצי נמי למיתני מותר מחול הכרם והאי נמי כדא"ר זעירא גופיה בפ"ד שם על הא דקאמר התם ר"א החמירו בכרם בתוכו יותר מחוצה לו וקא"ר זעירא דהאי קיימתא דאשכחן דלפעמים החמירו בחוצה לו יותר מתוכו והיינו במחול הכרם דתוכו שמנה וחוצה לו ט"ז דהרי בתוך הכרם בין השורות עד שמנה הוא דלא יביא זרע לשם ואם יש שמנה ביניהן מותר ואלו חוצה לו והיינו בין כרם לגדר אסור עד ט"ז וכדפרישית התם דהא דנקט ט"ז וזהו כב"ש לרבותא הוא דנקט דמלינו לחד תנא והיינו ב"ש דאוסרין חוצה לו עד ט"ז ובתוכו לו אינו אסור אלא עד ח' דלא אשכחן דפליגי ב"ש בהא ומיהו אף לב"ה תמיר חוצה לו מתוכו במחול הכרם דחוצה לו י"ב ותוכו שמנה ושמעינן מיהת דבמחול הכרם חמיר חוצה לו וא"כ לא מצינן לאוקמי למתני' כהאי תנא דאמרן דאם תוכו אסור ומקדש חוצה לו לכ"ש ואמאי קתני מותר מחול הכרם אוסר ולא מקדש אלא ע"כ כאוקימתא דלעיל שנטעו על מטע כרם קטן: א"ר יוסי אין לוקין אלא על עיקר כלאי הכרם. מילתא באנפי נפשה היא דקמ"ל דאע"ג דשנינו בכל הני דלעיל דאיכא דאוסרין ואיכא דגם מקדשין מ"מ אין לוקין מד"ת אלא אם זרע בכרם גופיה דזהו עיקר כלאי הכרם שהזהירה התורה. אבל הני אע"פ דיש שמקדשין וסמכו על קרא דפן תקדש פן תוקד אש מיהו אין לוקין עליהן:

הלכה ד מתני' המסכך את גפנו. שהמשיך השריגין והעלין מגפנו ע"ג תבואתו של חבירו: ה"ז קידש. הגפן שלו והתבואה של חבירו וחייב באחריותו וצריך לשלם לחבירו בעד התבואה שאסרה לפי שעשה מעשה בידים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. בכלאים משום דכרמך כתיב ולא דמי לשאר איסורין שבתורה שיכול לאסור אף שאינו שלו כגון שבישל בשר בחלב של חבירו וכיוצא בו אבל הכא לא קידש אלא את הגפן שלו והלכה כר' יוסי ור"ש וכמעשה דר"ע שזה זרע כרמו בשביעית ואינו שלו שהרי בשביעית הכל הפקר הוא ולפיכך פסק דלא קידש: **גמ'** כתיב לא תזרע כרמך כלאים וכו'. ברייתא היא בספרי פ' כי תצא והתם מסיים ת"ל לא תזרע כרמך מ"מ כלומר מדלא כתיב כרמך לא תזרע כלאים כדכתיב בפ' קדושים בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ודרים בת"כ שם גבי בהמתך דאף בבהמות אחרים אסור מדכתיב את חקתי תשמרו לשון רבים והאי קרא בהרכבה והרבעה משתעי אבל שדך דלא כתיב ביה רבויא אין אוסר אלא בשלו ולא בשל חבירו דהכי משמע שדך דוקא לא תזרע כלאים וכן אי הוה כתוב כרמך לא תזרע כלאים הוה דרשינן הכי אבל השתא דכתיב לא תזרע כרמך כלאים מדהקדים הלאו וסמיך ליה כרם ש"מ דהכא כרמך לאו דוקא אלא דקפדה התורה דלא תזרע בכרם מ"מ ואפי' בשל אחרים והיינו נמי דקאמר הכא ת"ל כרם ולא כלאים כלומר מדהקדים הלאו וא"כ כתב הכרם ש"מ דה"ק כרם ולא דכלאים בכל כרם לא תזרע ותיבת כרם לתיבת לא שלפניו דרשינן וכאילו הוה כתוב כרם סתם: דר"מ היא

כתיב לא תזרע כרמך כלאים אין לי אלא כרמך כרם אחר מניין ת"ל כרם. ר"ל מדלכתיב דבתרה ותבואת הכרם כן פי' בס' מלאכת שלמה ז"ל והרע"ב ז"ל מפרש דזהו טעמא דת"ק דמתניתין וכן פי' הר"ש ז"ל ע"ז קאמר ר"א דאתיא כר"מ דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע קדושתה פי' לפיכך כתב רחמנא כרמך וע"כ דכרמך מיעוטא הוא וע"כ למעט כרם עכו"ם. וא"כ ע"כ דאתיא כמ"ד דאין קנין דאי יש קנין למה לי למיעוטי הא כיון שנפקע הקדושה ממילא כחו"ל הוא. והוא ממש כדגרסינן במס' ב"ב דף פ"א ע"א דמהייב הי' ר"מ אף בלוקח פירות מן השוק ומהייב בפירות של אחר והא כתיב אדמתך ההוא למעוטי אדמת עכו"ם. והקשו בתוס' ז"ל דלמה לי קרא הא ר"מ ס"ל דיש קנין וא"כ א"צ למעוטי אדמת עכו"ם וע"כ ממעט של אחר עיי"ש. וזהו ממש דכוותי' כיון דמהייב בכרם אחר א"כ ע"כ דכרמך ממעט לכרם נכרי וא"כ ע"כ דאין קנין דאי יש קנין ל"ל למעוטי כרם נכרי וע"כ ממעט כרם אחר. ע"ז אמר ר"י ד"ה היא תיפתר בעכו"ם שזרע כרמו כלאים ולקח ממנו ישראל ר"ל דלעולם יש קנין ופשיטא דמותר לזרוע בכרם של עכו"ם אך הא קמ"ל דאפילו לקח אחר כך הישראל הכרם אינו מקדש הגם דעכשיו הוא

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי' פ"ה מכלאים ה"ז טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ג

כג
ב מיי' שם ה"ח טוש"ע שם ס"ד

מסורת הש"ס

[א] מכות פג. ב"ק ק.

[ג] דברים כב

[ד] גיטין מז.

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ד] כרם ולא כלאים. ע' ב"ב ובמפרש כאן. וע' בשטה מקובצת בב"ק דף ק. ודו"ק:

מראה הפנים

הכל כפנים במאי דפליגי ר"י ור"ל ופירושא דהאי מתני' להרוייהו לכל חד כדאית ליה ולר"י לסור אפי' הזרע שנזרע כבר מקודם שהלך עליו האדם והיינו בינהיים כדפרישית והלכה כר' יוחנן ולפיכך פסק הרמב"ם בפ"ו בהל' י"ג בדין זה שצריך לעקור הזרע עיי"ש ועיין עוד במה שנתבאר מזה בז' דלעיל בהל"ב ד"ה ה"ז אוסר ד"א בשדה:

הדא אמרה כרם גדול שנטעו על שמונה שמונה אין לו מחול. משמע להדיא כאן דמיהא דין כרם יש לו דהל"כ מאי אין לו מחול דקאמר הא לא הוה ליה כרם כלל אלא ודאי דדין כרם יש לו ולענין מאי הא בין השורות מותר לזרוע אפי' לכתחילה כדאיפסק הלכתא כר"מ ור"ש לעיל בסוף פ"ד וע"כ דלענין חוצה דמיהא מבורה התלונה צריך להרחיק ד"א ולענין זה הוא נקרא כרם. ומכאן הוא דלמד הרמב"ם לומר כן כדפסק בפ"ז בהל' ד' והראב"ד כתב על זה שלא מצא עיקר בירושלמי והרי העיקר מכאן הוא דנלמד וכבר כתבתי מזה לעיל בפ"ד בהל' ג' ד"ה ואיזהו כרם קטן וע"ש והמגא מבואר כל הכרך הנזכר דהרמב"ם נמי שצריך ביאור והוספתא שהביא הכ"מ לא כך פירושה והמגא פירושה האמיתית בפ"ד בהלכה ב' סוף ד"ה לא סוף דבר גדר וכו' ובדיבורים השייכים לכך כמו שציינתי שם והראה הכל מבואר הוא עם"ד:

אמר ר' יוסי אין לוקין אלא על עיקר הכרם. למאי דקיי"ל כר' יאשיה דאין לוקין משום כלאי הכרם אלא בזורע בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכן שני מיני ירקות או מין ירק ומין תבואה עם החרצן וכדפסק הרמב"ם ז"ל ברים פ' חמישי א"כ דברי ר' יוסי נכללין הן בזה ואף דפשטות דבריו מתפרשין על המקום ולאפוקי בזורע בד"א של העבודה וכה"ג וכדפרישית בפנים ועיין מפלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן לקמן ברים פ"ח ומה שיתבאר מענין זה בס"ד:

רבי יוסי ור"ש אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. הרמב"ם בפי' המשנה פסק הלכה כת"ק ובחיבורו בפ"ה הלכה ח' חזר בו ופסק הלכה כר' יוסי. וטעמו בפירושו משום דבבבלי פ' הערל (דף פ"ג) משמע דפלוגתא דרב ושמואל היא דשמואל אמר הלכה כר' יוסי בקידוש ורב הונא אמר רב אין הלכה כר' יוסי וא"כ היה סובר דהלכה כרב באיסורי ולכך פסק כהת"ק ולע"ג דהתם פלוגתא דאמוראי היא אליבא דרב אי הלכה קאמר או אין הלכה כר' יוסי ולא אסיק לה מידי מ"מ לא יהא אלא ספיקא דאיסורא

הפנים

דאורייתא ו' חומרא ולבסוף חזר בו ועיקר טעמו דבחיבורו משום דמסקינן בפ"ב דחולין (דף מח) דהא דאמרינן דאוסר דבר שאינו שלו הני מילי עכו"ם אבל ישראל לחבירו לגוריה הוא דמכוון אלמא דכל בכה"ג שאין האיסור מעורב בהיתר אין ישראל אוסר דבר שאינו שלו ותו לא קשיא מכל איסורים שבתורה ועיין בדיבור דלקמן ובד"ה חד בר נש חוי סלעי' לר' אלעזר: **כתיב** לא תזרע כרמך כלאים וכו'. התי"ט פירש מדלא כתב כלאים בכרמך וכתב כרמך כלאים שלא סמך כלאים לכרמך וכו' וזה תמוה דמ"ש סמיכות הכתוב שלפנינו או אם היה כתוב כלאים בכרמך ועוד דאכן לא דייקינן דליכתוב רחמנא אפי' אות יתירא והעיקר כמה דפרישית בפנים דדייק מדמקדים הלאו ולא כתב כי היכי דכתיב בכלאים דהרבעה ודזריעה וכמו שבארתי ולכאורה נראה דהאי ברייתא דספרי כת"ק דמתני' היא דלהיא ור"א ור"י פליגי אי כר"מ דמאי אתיא או אפי' כחכמים דהתם וכדפרישית בפנים ולפ"ז היה צריך לפרש דברי ר"א בדרך קושיא דהא לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה ט' פליגי רבי יודה ור"ש אדר"מ וס"ל דיש קנין לעכו"ם וא"כ קשיא דר"ש אדר"ש דהכא או דנפרש הברייתא אליבא דר"ש דסתם ספרי הוא ור"ש היא דהאי כרם אחר לא קאי אעכו"ם כ"א אישראל חבירו וקאמר לי' ר' יוחנן דלא היא דאפי' תפרש אעכו"ם כר"ע אתיא ותיפתר בעכו"ם שזרע כרמו וכו' והנה בעיקר הדין אי אין קנין לעכו"ם או יש קנין לא נצריך בכאן בשכבר מבואר בדברי דלעיל כמה פעמים ועיין בדמאי שם ד"ה מתני' דר"מ וכו' ובמקומות שציינתי שם והמגא מבואר כל הצורך ועם היוצא מזה לכמה דינים המסתעפים מזה והנה מפוזרים בכמה מקומות בהש"ס דהתם ודהכא וכאן נבאר בהענין אשר לפנינו דלבתר דאוקי ר' יוחנן להאי ברייתא דספרי בעכו"ם שזרע כרמו כלאים וכו' וזה מוסכם הוא דבכה"ג אם חזר ולקחה ממנו הישראל דפשיטא דצריך לעקור הכלאים שהן עכשיו ברשותו ואף לתרומות ומעשרות הדין כן דשל ישראל הוא כמבואר שם והשתא הדרינן לפלוגתא דמתני' דידן דהאי ברייתא כר' יוסי ומי אתיא דישראל לחבירו ודאי אינו אוסר והכא דמרבה קרא אף בשל אחרים היינו בעכו"ם בזורע כרמו וכו' והא קמ"ל דבשתא של איסורא דידיה אע"פ שהוא לא זרע להכלאים וזכינו דהאי ברייתא כר"ע אתיא ומר מפרש לה לחבירו ישראל ומר מפרש לה דאתא לרבות לכרם עכו"ם וכדאמרן:

כמה

שנויי נוסחאות (סו"י) מקדיש בד"ו מקדש. (סוי"ג) כרם ולא כלאים נכי"ר כלאים לא כרם ולא כלאים.

פירוש מהרא"פ

פס עשרה אמה לא יביא זרע לשם וא"כ אוסר הוא עד ט"ז ואינו מקדש יותר מד"א וכדאמר ר"א שם אסור ואינו מקדש ואי מיירי בכרם של שתי שורות דאמרינן התם בריתא וא"כ לא מצי למיתני תחלת מטעתו דאין חילוק בין ד"א ליותר מד"א בתוכו דאף ביותר מד"א עד שמונה הוא מקדש וכדאמרינן נמי לעיל בפרק הק:חת החמירו תוכו יותר מחולה לו דאסור ומקדש עד שמונה אין לו מחול וכדאמר' בפרק הקנחת אין מחול לכרם קטן: **אלא** כי אנן קיימין בכרם של ג' שורות ויותר דאית ליה דין מחול ואפ"ה לא מצי למתני תחילת מטעתו דמיירי שנטעו מד"א עד ח' דאז נמי אין חילוק בין ד"א ליותר מד"א דאף ביותר מד"א עד ח' מקדש: (ע"כ לדף ל"ב ע"ב): **אמר** ר"ז הדא אמרה זאת אומרת כרם על ג' שורות שנטעו על שמונה שמונה אין לו מחול כמו בין ב' שו. ות והא דמחלקינן בין כרם קטן לגדול לענין מחול בנטוע מד' עד ח' דאי יש לו לוקמה שנטע כרם גדול על מטע כרם גדול ולוקמה שנטעו על ח"א (וליתני תחילת מטעתן ולא חרבנו)[דליכא בתחלית מטעתו אלא בחורבנו כנ"ל ופירושו שהרי מקדש לכל לד ד"א ואין כאן מותרות בתחלת מטעתו דנאמר אוסר ואינו מקדש ואע"ג דבמילתיה דר"א דאמר מח' עד ט"ז אוסר ואינו נוקדש משמע דאף בח' על ח' נמי אוסר ואינו מקדש ולא משכחת לה אלא כי נאמר דאינו מקדש לכל לד אלא ו' טפחים וכן פירשתי בפ' המבריך מיהו מילתיה דר"ז כאן לא אתיא שפיר] אלא ודאי דסבירא ליה דאין שם דין מחול דכמו שבתוכו מקדש ד"א והשאר אוסר [ר"ל בח: יהיה יותר מח' על ח'] ש"כ חולה לו ד"א מקדש ולאיסור אינו נאסר אלא עד שמונה והשאר מותר לכתחילה ובמתני' תנן מותר ממחול הכרם לפיכך לא מצי לאוקמה בהכי דאין כאן מותרות והמותרות על שמונה מותר

נגמרי ובמונה דין חולה לו כמו תוכו: **אין** תימר כו' כל זה מסיק ר"ז מנין לי לומר דכ... דאין לו דילמא ס"ל יש לו והא דלא מוקי לה (בתחילת מטעו) ובמטעו על ח"א דילמא הס"... ליה הי איתא לדר"א דאמר בפ' הקנחת החמירו בתוכו יותר מחולה לו אלא דמח"א ועד ט"ז ומקדש וא"כ לא משכחת מותר כלל (אף בתחילה מטעתו) במטע על ח"א ולהכי צריך ל... כרם קטן דמשכחת מיהת למותר בחורבנו ואע"ג דהמקשן הקשה מכח מילתיה דר"א ה"ק א... קשיא כו' וכאן אמר דילמא ליתא לדר"א לכן מוקי לה על מטע קטן: [א"ה בגוה הטע... בסוף הספר כתב המחבר ז"ל כדברים האלה: **ד"ה** א"כ זעירא כו' הדבור הזה ובאמר זה... עד ט"ז הסיב ר"ז כו' וזה פירושו בקיצור ד. "ז דייק דאין מח' ואילך דין מחול דאם יהיה... קשה למה נקט סתמא כרם קטן למני כרם גדול על מטע כרם גדול והיינו מח' א.ות ו... תחלת מטעתו ולא חורבנו אלא ודאי משום דאין בס דין מחול דאינו מקדש לכל סיוהר אלא... מותר לכתחילה זה הוא דיוקא דר"ז אלא משום דקשיא ליה על הדיוק הזה מנ"ל לומר דאין... דלמא יש לו והא דלא שנה משנתו בתחלת מטעתו משום דתנא דמתני' לא ס"ל כר"א דאמר... אוסר ואינו מקדש אלא אוסר ומקדש ולא משכחינן אסורא בלא מח' אמות ואילך ועל זה... תוכו אסור ומקדש חולה לו לא כש וא"כ לא משכחת תורבן כלל אפילו במטע כרם קטן וכ... השיב ר"ז דליתא דע"כ איתא לדר"א דאל"כ לא משכחת חורבן כלל שיהא מותר בע"ז **דב...** בתחילת מטעתו דמקדש בע"ז כ"ש שיהיה מקדש בחורבן בע"ז דימילתא לן חולה לו יותר **מ...** תו...

*) ההוספה הזאת לא נדפסה רק בלוח הטעות שנדפס בפראג בשנת תע"ב:

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"א מתרומות ה"י

כה
ב מיי' פ"ח מעכו"ם ה"ב סמ"ג לאוין א טוש"ע יו"ד סי' ד' ס"ד וסי' קמה ס"ח

כו
ג מיי' פ"ג מאיסורי מזבח ה"ו

כז
ד מיי' פ"י מכירות ה"ה סמ"ג עשין פ"ט טוש"ע חו"מ סי' ש"ו ס"ו

הוא כרם ישראל ולא דמי לאברי נבירה כההיא דמס' חולין דף י"ז ולא לחלה בהכנסת ישראל לארץ דנעשו טבולים לחלה דהכא גזה"כ הוא דלא נתקדש: ר' יונה ור' יוסי תרוויהון אמרי דר"מ היא. דע"כ מתניתין ר"מ היא דס"ל אין קנין אבל אי יש קנין ל"ל קרא דכרמך: רשב"ל אמר קנסא דר"מ. ר"ל דינא דגרמי הוא לר"מ דס"ל דינא דגרמי אבל רבנן פליגי על ר"מ ולית להו דינא דגרמי. ומפורש בירושלמי במסכת פסחים פ"ב ופ"ד דמס' גיטין פלוגתתן בשטר שיש בו ריבית וע"כ קאמר רשב"ל דדינא דגרמי הוא רק לר"מ לבד ועביד עובדא דכוותי' משום דממתניתין דידן מוכח בפירוש כן דהלכה כמותו דהמסכך גפנו וכי מה עשה מעשה אלא כל עיקר ההיזק שלו הוא משום דכשהוסיף לפי דעתו הוא מוסיף ר"ל דכשהוסיף מאתים ברצונו הוא וניחא לי' וזהו כל עיקר ההיזק ולא בידים הזיקו אלמא דחייב משום דינא דגרמי. ועיי' בתוס' ותמצא כל שיטת דינא דגרמי לפי שיטת הירושלמי: קנסא דרבנן. ר"ל דאפילו רבנן נמי דייני דינא דגרמי:

מר"ו

היא דרבי מאיר אמר [א] אין לגוי קנין בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות. אמר ר' יוחנן דברי הכל היא. תיפתר בגוי שזרע כרמו כלאים ולקחו ממנו ישראל. רבי יונה ורבי יוסה תרויהון אמרי דרבי מאיר היא: הנעבד *אית תניי [ב]תני בין שלו *) בין של אחרים אסור. אית תניי תני [ג] שלו אסור של אחרים מותר. הוון בעיי מימר מאן דאמר בין שלו בין של אחרים אסור רבי מאיר ורבי יודה. מאן דאמר שלו אסור ושל אחרים מותר רבי יוסה ורבי שמעון. רבי יוסה בשם רבי לא דברי הכל היא. כמה דתימר תמן דבר שיש בו רוח חיים אף על פי שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכוותה דבר שאינו שלך אף על פי שאינו נאסר להדיוט [ג] נאסר לגבוה. רבי שמעון בן לקיש אמר קנסיה דר' מאיר ועבד עובדא דכוותיה מן הדא המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו וכי מה עשה מעשה אלא כשהוסיף לפי דעתו הוא מוסיף. *חד בר נש חוי סלעיה לרבי לעזר אמר ליה טבא היא ויפסלית אתא עובדא קומי רבי שמעון בן לקיש וקנסיה מן הדא [ד] *המראה דינר לשולחני ונמצא רע חייב לשלם מפני שהוא נושא שכר. ורבי לעזר נושא שכר. רבי יעקב בר אחא בשם ר' אבונא המחזיק בו כנושא שכר. רבי יוסי בי רבי בון לא אמר כן אלא רבי לעזר אמר קנסיה דרבנין. רבי שמעון בן לקיש אמר קנסיה דר' מאיר. כך אתא עובדא שאל רבי שמעון בן לקיש לרבי לעזר ההן קנסא דמאן

*) דף ל"ו ע"א

מסורת הש"ס

ירושלמי ע"פ פ"ג ה"ס

ב"ק ק. שם נט:

היא. הך ברייתא אליבא דר"מ מיתוקמא וכלומר דר"א מפרש דהא דקתני לרבות כרם אחרים לא צריכא אלא אפי' כרם של עכו"ם לא תזרע כלאים והאי קרא לא משתעי אלא בא"י דהא אין איסור כלאים כרם וזרעים מן התורה אלא בא"י והיינו דקאמר דר"מ היא דאמר לעיל בפ"ה דדמאי ובכמה מקומות דאין קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשרות ואע"ג דהתם נמי כתיב דגנך אפ"ה מכיון שלקח העכו"ם השדה מישראל חייבין הפירות במעשרות להישראל הלוקח ממנו וה"נ אע"ג דכתיב כרמך מרבינן אפי' בכרם של עכו"ם: א"ר יוחנן. דמהכא לא דייקת מידי דתיפתר דלהכי איצטריך כגון שזרע העכו"ם כרמו כלאים ולקחו ממנו ישראל והזהירה התורה שלא יקיים הכלאים וצריך שיעקור אותן והשתא מצינן לאוקמי כדברי הכל דאפי' למ"ד יש קנין לעכו"ם להפקיע ממעשרות מודה הוא דהכא חזר ולקח הישראל השדה ממנו דחייב במעשרות דדגנך קרינא ביה וה"נ כרמך קרינן ביה השתא: ר' יונה ור' יוסי תריהון אמרין דר"מ היא. אמתני' קמהדרו דהא דקתני אדם אוסר בשל חבירו האי ת"ק דר"מ היא דס"ל הכי כדלקמן: הנעבד. לע"ז כגון שהשתחוה לבהמה כדמפרש לקמן דבבעלי חיים איירי ופליגי בה תנאי דתני בחדא ברייתא דבין שלו ובין של אחרים אסור ואית תניי תני דבשל אחרים מותר: הוון. בני הישיבה בעיי מימר דבפלוגתא דתנאי דמתני' תליא דהאי ברייתא ס"ל כר"מ ור' יודה דאינהו ת"ק דמתני' וס"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו ואידך ברייתא כר' יוסי ור"ש ס"ל דקא סלקא דעתייהו דלהדיוט פליגי הני ברייתות והלכך בעיין לאוקמינהו כתנאי דמתני': ר' יוסי בשם ר' אילא דברי הכל היא. כלומר דדחי לה ולא תוקמה הך ברייתא דקתני אף של אחרים אסור כר"מ דוקא אלא ד"ה היא דהכא לגבוה מיירי ואף ר' יוסי ור"ש מודים בה דלגבוה אסור דכמה דתימר תמן בפ"ב דע"ז גבי בשר הנכנס לע"ז וכו' דקאמר התם דבעלי חיים הנעבדין אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה והכא נמי לגבוה הוא דאסור ואידך ברייתא ס"ל בעלי חיים אף לגבוה אינו נאסר ומיהו לא שייכא פלוגתייהו לפלוגתא דתנאי במתני': ר"ש בן לקיש אמר קנסיה דר"מ. כלומר הא דר"מ אוסר במתני' משום קנס חכמים הוא: ועבד עובדא דכוותיה מן הדא וכו'. כלומר שבא מעשה כזה לפניו והורה כר"מ דחייב באחריותו משום דהלכה כר"מ בקנסותיו: וכי מה עשה מעשה. דקס"ד דמיד שסיכך גפנו ע"ג תבואתו של זה קנסו והלכך פריך וכי מה מעשה עשה דליקנסיה לשלם הרי הוא יכול להחזירו לנדי אחר ומשני אלא בשהוסיף מיירי שנוספה התבואה אחד ממאתים אחרי שסיכך זה גפנו עליה ואסרה ולפיכך קנסו לשלם מפני שלפי דעתו הוא מוסיף כלומר עי"ז שסיכך גפנו ולא החזירו א"כ מדעתו היתה אותה הוספה ומעשיו גרמו לכך: חד בר נש חוי סלעיה לר' אלעזר. הראה לו הסלע שלו שנתנו לו אחד וא"ל טבא היא וע"י כך קיבלה ובאמת דפסולה היתה אותה המטבע: וקנסיה. לר"א לשלם לזה ומן הדא ברייתא המראה וכו' ומפני שהוא נושא שכר שהשולחני נוטל איזה שכר בשביל כך והוא מחליף המעות ממטבע זו לזו ומשתכר: ור"א נושא שכר. בתמיה וכי איזה שכר קיבל בשביל זה: ומשני ר' יעקב בר אחא דה"ק המחזיק בו בידו כנושא שכר. כלומר בשביל שהיא הנאה דסומכין עליו כנושא שכר הוא: ר' יוסי בר בון לא אמר כן. דלאו היינו טעמא דחייביה לשלם: אלא ר"א אמר קנסיה דרבנן. כלומר לפי שיטתו דלקמן חייביה דפליגי בה דר"א סבר דהך ברייתא המראה דינר לשולחני אתיא כרבנן דר"מ דפליגי עליה בעלמא דאיהו דאין דינא דגרמי ורבנן לא דייני דינא דגרמי והכא מודו רבנן דקנסינן ליה ור"ל סבר דהך ברייתא קנסיה דר"מ היא ולרבנן דלא דייני דינא דגרמי פטור: כך אתא עובדא. כלומר ובין כך אתא האי עובדא דר"א לפניו ושאל לו ר"ל ההן קנסא דהאי ברייתא כמאן אתיא וא"ל ר"א דרבנן נמי מודו בה וא"ל א"כ

גליון הש"ס וציון ירושלים

[א]הנעבד. תני בין שלו בין של אחרים וכו'. ע' פ"ד מ' איסורי מזבח שהרמב"ם פסק כן והלח"מ האריך שם וברור שזלת לרבינו מכאן שוב ראיתי שבירושלמי שלנו היא גם כן בהזיקין בע"ז ושם האריך בזה פני משה וע"כ קצרתי:

תוס' הרי"ד

רשב"ל אמר קנסא דר"מ ועבד עובדא כוותיה. פי' דינא דגרמי דדאין הוא ר"מ ולא רבנן ועבד עובדא כוותי' מן הדא המסכך את גפנו ע"ג תבואתו של חבירו וכי מה מעשה וכו' כשהוסיף לדעתו הוא מוסיף. כמו שכתבו התוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע"א דבמעשה שסיכך לא עבד כלום אלא דנאסר א"כ כשהוסיף מאתים וע"כ הוי דינא דגרמי אך הש"ס דילן מסיק דמ"מ לאו דד"ג היא ונקרא מעשה אבל בירושלמי ס"ל כהו"א בש"ס דילן דנקרא דד"ג דלא עשה מעשה אלא שניתוסף א"כ מעצמו. ויש לפרש בשני אופנים אופן אחד דמוקי רשב"ל מתניתין משום דד"ג ומשום דסתם משנה ר"מ ועבד עובדא כוותיה אבל פי' זה קשה מאי נ"מ אם ר"מ היא או רבנן היא ולקמן בסוגיא שקלי וטרי רשב"ל ור"א אם קנסא דר"מ או קנסא דרבנן פי' אם דד"ג הוא רק לר"מ או אפילו כרבנן וע"כ צ"ל כ"פ דרשב"ל ס"ל דקנסא הוא רק לר"מ ודייק מתניתין דהיא רק כר"מ וזה אינו דמנ"ל דרבנן פליגי עליה בזה כמו דהקשו בתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע"א דמנ"ל דר"י ור"ש פליגי אדד"ג דהא טעמייהו משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכתבו בתוס' ז"ל דרבנן דפליגי אדד"ג הוא רבנן דברייתא בפ' המניח דף ל"ג עיי"ש וא"כ מנ"ל לרשב"ל לדייק מהך מתניתין דדאין דד"ג הוא רק ר"מ דסתם משנה ורבנן פליגי עליו מנ"ל דרבנן פליגי עליו. אלא ע"כ דהפי' העיקר כמו שכתב המהרא"פ ז"ל דרשב"ל ס"ל לדייק ממתניתין דהמסכך דלהת"ק דס"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו חייב באחריותו והוא רק דד"ג ע"כ קאמר דר"מ הוא דשמעינן לי' בעלמא דדאין דד"ג אבל רבנן פליגי עליו ואפילו אי אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ פטור משום דלא דייני דד"ג ועבד עובדא דכוותיה דמשנה בזאת מסייע לי' אבל לא דדייק מהך מתניתין דדד"ג הוא רק לר"מ. וע"כ מוקי מתניתין כר"מ משום דמהך מתניתין מוכח דדיינינן דד"ג וע"כ ר"מ הוא דשמעינן לי' בעלמא דדאין דד"ג וכן פי' מהרא"פ ז"ל ולכאורה קשה דמנ"ל דר"מ דאין דד"ג דבבבלי מקשינן ופרכינן בזה דמנ"ל דר"מ דאין דד"ג ומוכיח מהאי מתניתין דהמסכך דסתם משנה ר"מ הוא. והכא קאמרינן בירושלמי דמתניתין ר"מ הוא משום דשמעינן ליה בעלמא דדאין דד"ג וקשה מנ"ל בעלמא דר"מ דאין דד"ג וע"כ דפשיטא להירושלמי דמאיזה מקום אחר שמעינן דר"מ דאין דד"ג וצריך ביאור מנ"ל. וע"כ נראה לפענ"ד לבאר שיטת הירושלמי והיינו ר"מ בענין שאדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ קשה בענין דינא דגרמי דהא מכאן נ"דו לפסקא דר"מ וא"כ ש"מ דאדם אוסר דבר שאינו שלו ועיין בת"ס שם ולא נצריך בזה

מראה הפנים

כמה דתימר תמן דבר שיש בו רוח חיים וכו'. כבר בארתי לזה במקומו בפ"ב דע"ז בהל"ג ד"ה ותשמע מינה שהש בה סימן אחד דהאי אתיא כי הא דכי אתא עולא לר"י דהתם בפ' ר' ישמעאל (דף נ"ד) אף על פי שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וכו' אבל המסקנא היא כדמסקינן בפרק ב' דחולין וזכרתי לעיל דבכהאי גוונא דוקא עכו"ם אוסר דבר שאינו שלו אבל ישראל לחבירו לצעוריה הוא דמכוון וכן הוא בדינא דהמסכך וכו' ודמיא ממש לדינא דהתם דהאי האיסור נראה וכן לא מעורב ממש בהסיתר ולא דמיא לשאר היסורין שבתורה במקום דנראה האיסור או מעורב בההיתר וזהו עיקר החילוק שביניהן גם שם בארתי דדעת הרמב"ם כמסקנא דחולין וכי היכי דלא תיקשי דבריו שבהל' ע"ז ושבהל' שחיטה אהדדי וע"ש:

חד בר נש חוי סלעיה לר"א. האי עובדא בנוסחא אחריתא היא בבבלי פ' הגוזל (דף ק') ריש לקיש אחוי לי' דינרא לר"א וכו' ולענין פסקיה דר"ל הדא היא דהתם נמי פסק ליה כר"מ דדאין דינא דגרמי וסבירא לן כוותיה והנה בדינא דגרמי וגרמא הארכתי בפ"ו דשבועות בהל"ו ד"ה המקרע שטרות חבירו ושם הבאתי לפלפל מכל המקומות בהש"ס מענין זה והבאתי דעת הרמב"ן ז"ל והמוסכם מכל גדולי אח"ו יש דדעת הריצב"א בתוס' דלא יתפור היא העיקר דאין דינא דגרמי אלא מדרבנן ומקום זר"מ ובזה שוין סוגיא דהכא וסוגית הש"ס הבבלי אהדדי וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל דדינא דגרמי מתורת קנסא היא גם בארתי שם לדעת הרמב"ם מהו החילוק לדידיה בין גרמי ובין גרמא ושלא חקרו האחרונים כל הצורך לדעת הרמב"ם כמו שהראיתי שם באצבע מה שהשמיטו לפיסקי דיניו באיזה מקומות ומאמת כן רצו לומר דהרמב"ם לא מחלק בין גרמי לגרמא אבל אינו כן ולא נצריך בכאן במה שכבר מבואר וע"ש מיהו במה שצריך לנו להענין והדין שלפנינו ונלמד משם זה הוא דלכאורה הוה קשה למאי דמסיק בהגוזל שם דטעמא דס"ל כוותיה דר"מ בדינא דגרמי משום האי סתמא דברייתא דתניא מתילת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור וכו' נתייאש ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו וכן הובא ברים כ"ב והרמב"ם גמר מזה ולא כתב הך דינא בשל חבירו כ"א בשלו כמ"ש בפ"ו בהל' י"ז ע"ש ואף אם נאמר דלא פסק כהך ברייתא משום דאזלא כת"ק דמתניתין

שנויי נוסחאות

(סו"ד) תרויהון אמרי נד"ו תריהון אמרין.

חתם סופר

ר"מ קנסא קניס היינו מה שחייב לשלם מדינא דגרמי ס"ל דלאו מדינא אלא מקנסא אבל גוף איסור הפירות מן הדין הוא לר"מ.

פירוש מהרא"פ

מאי דאנן אסרינן באורכן עד ע"ז אפי' נטעו על ד"א משום דאשכחן איסורו כמי בתחילת נטעתו עד ע"ז ואי הוה מקדם עד ע"ז ה"נ אורכנו מקדם עד ע"ז אפילו נוטעו על ד"א אלא ודאי דאיתא לדר"א דלפנין קידש אמיר תוכו מחולה לו [פי' שאי תוכו ומולה לו דר"א היינו מד' עד א' קרי תוכו ומא' עד ע"ז קרי תולה לו וכן פירשתי בפרק הקרחת] ולכך אמרינן כי נטעו מד' עד א' אינו מקדם תולה לו א"א כפי ערך שמקדם בתוכו אז ד"א תולה לו נמי ד"א אם שש שבה כו' וכן משמונה מה שמקדם מתוכו מקדם תולה לו ושאר אוסר עד ע"ז והקל"ד (ליתני משמונה ותחילת מטעתו) [נוקמה במשמע שמינה על שמינה] אלא ודאי כדאמכן: אמר רבי יוסי אמתני' קאי דכל אלו דמקדשים מלקות אלא על עיקר הכרם והיינו אי זרע תלגנים עם זרעים לאחר במפולת יד אבל כי נטע כרם ואחר כך זרע יקך או תבואה מקדם אבל אינו לוקה אלא על עיקר הכרם כמ"ש וכן פסק הרמב"ם במיבונו: מתני': המסכך שנעה הגפנים על גבי תבואה: וחייב באחריותו וחייב לשלם לו היזקו: בשביעית שאין הכרם שלו אלא של הפקר כשביעית: גמרא: כרם אחר מנין פ"ל כו' גרם הכ"מ ז"ל ומדכתיב כלאים בתר כרמך הוא דדייק לה ויש ליישב הלשון כרם ולא כלאים שאמר כרמך קודם שאמר כלאים משמע כלאים בכ"מ אפי' אינו שלך: דר"מ היא הא דקאמר כרם אחר והייני מדלא אמר חבירו כדתנקתע"ג דמלינו נמי חבירו גוי בשבת היכי דמוכח שאני והכא של גוי מיירי וע"כ ר"מ היא דס"ל אין קנין וכו' דאי יש קנין לגוי אף כלאים אינו נוהג בכרם שלו כמו המעשר: (ע"כ ל ולקחו ממנו ישראל וחייב משום מקיים: רבי יונה ורבי יוסי כו' דסבירא ליה לר"י דלרבנן אינו חייב במקיים אלא במתפסה והיינו כרמך לפיכך מוקי לה כר"מ: הנעבד לע"ז דקי"ל שהוא להקרבה: בין שלו בין של אחרים אסור שיכול לאסור בהמה של אחרים כי עבדה לע"ז: ושל אחרים מותר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו: ר"מ ור"י דס"ל אדם אוסר דבר שאינו שלו: ד' להקרבה לגבוה מודים כ"ע שיכול לאסור ולא פליגי אלא לאסור להדיוט ומנלן שיש חילוק בין גבוה להדיוט לענין הקרבה וכו': דבר שיש בו רוח חיים בעלי חי לאפוק אינו בעל חי אסור אף ל ר"ש בן לקיש אמר קנסיה דר"מ הא מתני' דמחייבת ליה באחריות קנסיה דר"מ היא דק"ל בעלמא דדאין דיני דגרמי וקנים לשגורם ס"ל קנס ר"מ משום דיני דגרמי דהא לא היזיקו בידים ולא דיליה היא שהכי באותו פעם שסוכך אין כאן איסור וקידש אלא כשהוסיף מאתים בעוד שסיכך על התבואה והיינו גרמי וחייבו משום קנס וה"נ עבד ריש לקיש עובדא וקנסיה מהא מתני: לפי דעתו מוסיף כלומר מעצמו: חד בר נש היינו עובדא דעבד ריש לקיש: חוי סלעיה מראה סלעים לר"א לראות אם הם טובים: א"ל טבא הוא ויפסלת ונמצאת שהיתה פסולה: וקנסיה כו' ואי מתני' דהכא לא היה מחייב דילמא לא ק"ל כהא ברייתא אבל מתתני' משמע דק"ל הכי כת"ק: ור"א נושא שכר הוא בתמי' דהא אינה מחייבת אלא בנושא שכר דס"ל למידק אבל בלא"ה לית ליה ולא

א"כ פוק שלם דלדידך הלכה כחכמים: הכל מודים. במתני' בענבים שהן אסורות דאע"ג דפליגי אם תבואתו של חבירו נאסרה מודים מיהת דגפנו של זה שסיכך נאסרה: א"ל ר"א. והלא ק"ו הוא. האוסר אינו נאסר וזהו התבואה שהיא נקראת האוסר למ"ד דס"ל דנאסרה מפני שהגפן עומד בפני עצמו אלא ע"י שהתבואה שמרעה את"כ שם בא האיסור והשתא לאידך מ"ד דפליג וס"ל דהתבואה לא נאסרה וא"כ זה שאינו אוסר וזהו הגפן שאין האיסור בא ממנו היאך יהיה נאסר: מה פליגין. וקאמר הש"ס דבמה פליגי רבי יוחנן ור' אלעזר במסכך גפנו וכו' כגוונא דמתני'

דכאן אמר ליה דרבנין אמר ליה פוק שלם. אמר ר' יוחנן הכל מודים בענבים שהן אסורות. אמר ליה ר' לעזר [ז]האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר. מה פליגין במסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו.[א] אבל המסכך את גפנו של חבירו ע"ג תבואתו כל עמא מודיי שהאוסר נאסר. [ז]המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו. נישמעינה מן הדא אמר רבי יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפני רבי עקיבה ואמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. [י] הרי אין הגפן שלו ואין התבואה שלו ואיתתבת:

הלכה ד מתני'

[ג] האנס שזרע את הכרם ויצא מלפניו קוצרו אפילו במועד. עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש. יותר מיכן קוצר כדרכו והולך אפי' לאחר המועד. [ז]מאימתי הוא נקרא אנס משישקע: גמ' רבי בא בר יעקב בשם רבי יוחנן כיני מתניתא מותר לקוצרו אפילו במועד

דאיהו לא עביד מעשה אלא בגפנו והגפן אינה נקראת האוסר כדאמרן אבל במסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו דהשתא איהו עביד מעשה על דבר שהוא שלו והוא הגורם שזרע התבואה לשם א"כ הוא הנקרא האוסר וכ"ע מודים שהאוסר נאסר וקידש את תבואתו ואפילו למ"ד דאינו אוסר תבואתו של חבירו: המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו. מהו הדין ומשום דאיכא למימר דלא פליגי אלא בעושה בדבר שהוא שלו לאסור את שאינו שלו דלאו כל הימנו לאסור את של חבירו במידי דיליה אבל אם עושה בשל חבירו על של חבירו האחר אפשר דגם רבי יוסי ור"ש מודים דיכול הוא לאסור וחייב לשלם לזה הבעל התבואה: נשמעינה מן הדא. דמתני' גופה דר' יוסי הביא ראיה ממעשה דר"ע והרי בשביעית אין הגפן ולא התבואה שלו דהכל הפקר היא: ואיתתבת. כלומר ואפ"ה הושבה תשובה זו מר' יוסי לת"ק דפליג עליה וש"מ דר' יוסי פליג אף בגפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו:

אר"י הכל מודים בענבים שהן אסורות. פי' כיון דענבים הוי שלו ויכול לאוסרם אר"א דאי איפשר לומר כן האוסר אינו נאסר ר"ל דעיקר האוסר היא התבוא' כדכתיב פן תוקדש וגו' ותבואת הכרם אלמא דעיקר האוסר היא התבואה כן פי' בשנו"א ז"ל. וכיון דהאוסר אינו נאסר א"כ היכי ס"ד דיאסר השאינו אוסר דהיא הגפן. וע"כ לפ"ז ממילא מה פליגין במסכך את גפנו ע"ג תבואתו של חבירו אבל במסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו כל עמא מודיי שהאוסר נאסר כיון שרתבואה הוי שלו וא"כ מיבעיא המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו מהו. לת"ק אם הת"ק מודה ג"כ בזה כיון דשניהן אינן שלו ולא פליג רק כשהגפן שלו ופשיט (ר') מהא דאיתותב ר' יוסי לת"ק מהא דשביעית והא בשביעית אין הגפן שלו ואין התבואה שלו ועכ"ז איתותב ר' יוסי להת"ק ש"מ דאף בשניהם אינן שלו ס"ל נמי לת"ק דיכול לאסור. ועי"ז פליגי ר"י ור"ש ומביא ר"י ראיה מהא דשביעית. כן פי' בשנו"א ז"ל:

הלכה ה מתני'

האנס. גזלן שגזל כרם וזרעו ויצא מלפניו הכרם וחזר לבעליו כשהוא זרוע: קוצרו. להזרע אפילו במועד ואע"ג דהאנס לא אסר דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו מ"מ אם יוסיפו במאתים לאחר שחזר לבעלים מקדש הלכך הוי דבר האבד וקוצר אפי' במועד: עד כמה הוא נותן לפועלים. אם אינו מוצא פועלין א"כ יוסיף בשכרן עד כמה יוסיף: עד שליש. בגמרא פליגי בה דאיכא דאמרי עד שליש יותר משכרן הראוי להם יתן כדי לעקור את הכלאים יותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכו מעט מעט לפי מה שיכול ואע"פ שהכלאים משהין בכרם ואיכא דאמרי עד שליש לדמים מה ששוין פירות הכרם והזרע יתן לפועלים כדי לעקור מיד יותר מכאן לא יתן אלא ימתין עד שיקצור מעט מעט כדרכו: מאימתי הוא נקרא אנס. כלומר לענין שיהא הכרם חשוב כשלו ושיכול לאסרו בזריעה: משישקע. שם הבעלים מן הכרם ויהא נקרא על שם האנס דאז הוא כשלו ומקדש כל מה שזורע: הרוח שעלעלה. שסערה רוח סערה תרגומו רוח עלעלא ושיבר ענפי הגפנים והפילן ע"ג התבואה: יגדור מיד. מלשון גודר בתמרים. כלומר ילקט ויסלק אותן ואם אירע אונס ולא סילקן מותר ואינן מתקדשין: תבואה שהיא נוטה תחת הגפן. שאין עיקר התבואה תחת הגפן אלא מבחוץ והשבלים שלה נוטין תחת הגפן דאילו עיקר התבואה תחת הגפן הא תנן לעיל בהלכה ג' דאוסר ומקדש: וכן בירק. הנוטה תחת הגפן: מחזיר ואינו מקדש. כלומר לכתחילה צריך שיחזיר לצד אחר ואם לא החזיר אינו מקדש: משתביא שליש. דכתיב ותבואת הכרם ופחות משליש לא מיקרי תבואה ובגמרא קאמר דאית דגרסי משתשריש: וענבים משיעשו כפול הלבן. משיתגדלו ויהיו כפול הלבן אבל קודם לכן נקרא בוסר ואם זרע תבואה או ירק בכרם ועקרן קודם שיגיעו הענבים להיות כפול הלבן ה"ז לא קידש וכן אם הענבים הגיעו להיות כפול הלבן וזרע בלדן תבואה או ירק ועקרן קודם שישרישו או קודם שתשליש התבואה לפי גי' דהכא ה"ז לא קידש: תבואה שיבשה כל צורכה וענבים שבשלו כל צרכן אינן מתקדשות. או או קתני כילד אם התבואה יבשה כל צרכה ובא ונטע גפן בתוכה או אם הענבים בשלו כל צרכן וזרע תבואה או ירק בלדן אע"פ שזה אסור אינן מתקדשות כדדרים בגמרא דכתיב פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם למדנו שאינו מקדש עד שיהא שם מלאת זרע ותבואת כרם ותבואה שלא הביאה שליש או שלא השרישה וכן הירק לא הגיעו לכלל מלאת זרע ואם לאחר שיבשו שוב אינן קרוין מלאת זרע וכן הענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבשלו כל צרכן והן קרוין תבואת כרם: גמ' כיני מתניתא מותר לקוצרו אפי' במועד

מראה הפנים

כ"ה והעיקר הוא ליישב לדעת הרמב"ם והוא ז"ל היה מפרש דסוגיא דהגוזל אתיא כהני דס"ל דדינא דגרמי מדינא הוא ולא מתורת קנסא אבל הוא ז"ל הכריע כשיטת הסוברים דמתורת קנסא בלחוד הוא כדמוכרח מכמה מקומות בש"ס דהתם כמו שמבואר בשבועות שם וכדאמר הכא מק"ש דר"מ היא וא"כ תו לא קשיא מידי דלעולם בעלמא פסקינן דינא דגרמי מתורת קנסא ושאני בכלאים דכרמך כתיב והאי ברייתא דשזרי מיתוקמא כאוקימתא דר' יוחנן דלעיל וכמו שמבואר לעיל ד"ה כתיב וכו' וזהו העיקר לדעת הרמב"ם ז"ל: האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר. בפ"ק דמנחות (דף טו) פריך כה"ג על הא דקאמר התם מעשה באחד שזרע כרמו של חבירו סמדר ובא מעשה לפני חכמים ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים ומשום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ופריך אי דס"ד דאמרינן ק"ו כה"ג כדאמר התם לעיל מה תודה המפגל וכו' לימא הכא נמי כן ומה שהאוסר אינו נאסר הבא לאסור ולא אסר אינו דין שלא יתאסר ומשני הכי השתא התם קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי האי דעביד איסורא קנסוהו רבנן האי דלא עביד איסורא לא קנסוהו רבנן ומשמע דבאיסורי דאורייתא כגון קנבוס ולוף או מיני תבואה שהן ג"כ מדאורייתא בכלאי הכרם ה"נ דאסור כמו שדקדקו התוס' שם ומתמת זה רצו לומר דהמסכך גפנו על תבואתו של חבירו דמתני' לאו בשתם תבואה של ה' מינין איירי וכו' ע"ש ולדעת הרמב"ם דסתם דבריו בפ"ה בהל' כדין זה וא"כ בכל מיני תבואה מיירי ולכאורה הא משמע מהתם דדוקא במידי דרבנן אמרינן נחלק דשלו הוא אוסר ושל חבירו אינו נאסר אבל במידי דאורייתא לא אמרינן הכי דאלת"ה קשיא האי ק"ו ומה האוסר וכו'. אמנם כי מעיינת לק"מ דהתם קאמר לה הכי אליבא דר"א דבעי מיניה דרב השוחט את התודה לאכול כזית ממנה ומלחמה למחר מהו וכו' וא"ל רב אף בזו הלחם מפוגל והתודה אינה מפוגלת והקשה לו ר"א ולימא ק"ו ומה תודה שמפגל אין מתפגל הבא לפגל וכו' ועלה מקשי הש"ס או רב גופיה ומי אמרינן ק"ו כה"ג והתניא מעשה באחד שזרע כרמו של חבירו וכו' ואמאי לימא ק"ו ומה האוסר וכו' הכי השתא וכו' וא"כ הכל אליבא דר"א אמרינן הכי דאיהו מחלק בין מידי דרבנן ובין מידי דאורייתא דבדאורייתא אסור דאלה"ה פרכינן האי ק"ו והיינו כדקאמר ר"א גופי' הכא אבל לר' יוחנן דפליג הכא אדר"א לא ס"ל כלל האי ק"ו דלא פרכינן הכי אלא את של חבירו אינו אוסר משום דאינו אוסר דבר שאינו שלו דגלי התורה כרמך וכדלעיל ואת שלו הוא דאוסר לעולם ופסק הרמב"ם כר' יוחנן דהכא: כיני מתניתא מותר לקוצרו אפילו במועד. כדפרישית ובמתני' פירשתי כגוונא שיש תשש שלא יוסיפו במאתים במועד וזהו כפי' הב' של הר"ב אבל העיקר הוא דאף דליכא האי חששא התירו וכן משמע מסתימת דברי

תוס' הרי"ד

סירושלמי בזהו השמעתתא דדינא דגרמי ויתבאר היטב בע"ה. גרסינן בירושלמי מס' גיטין פ"ה ה"ה ר' יודן לא נתא לבית ווערא קם עם ר"מ א"ל מה תדתין יימרון א"ל כן א"ר יוסי המטמא אינו כעושה מעשה מן הדא תרומה וטמאת א"ל תיפתר שנטמאת מאליה ולית שמע מינה כלום דהיא מתניתא דן את הדין זיכה את החייב פו' ר' יוחנן אמר בדין הי' אפילו במזיד יהא פטור ולמה אמרו חייב משום קנס איילי' דר"י מן הדא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס ע"כ. ובסוף הסוגיא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב ואמר ר' יוחנן משום קנס ע"כ. את פי' המפרשים ז"ל לא הבנתי דמפרשי דמטמא אינו כעושה מעשה פי' דהיזק שאינו ניכר לאו שמי' היזק דא"כ לפי פי' זה מאי מייתי ראיה ממתניתין דדן את הדין דאמר רב בנוגע לידו הא אפילו אי היזק שאינו ניכר שמיה היזק מ"מ חייב מדרבנן משום קנס במזיד והכא בדן את הדין הוי מזיד כדאיתא בתוס' ז"ל במס' גיטין דף נ"ג ד"ה שלא עיי"ש. ועוד מאי מייתי ראיה ממתניתין דתרומה וטמאת לפי הס"ד דמיירי בטמאת בידים הא עכ"פ חייב מדרבנן משום קנס. ועוד קשה בסוף הענין הייל' דר' יוחנן מן הדא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס א"כ הוה ראי' מר"י לר"י והמפרשים ז"ל פירשו דהראי' דמפני תיקון העולם קאי אמזיד לפי' הק"ע ז"ל והוא מהתוספתא והעיקר חסר מן הספר דהא לא גרסינן כאן מפני תיקון העולם ולפי' הפ"מ ז"ל דמדקתני ברישא שוגג פטור והדר במזיד חייב אלמא דמדינא פטור הוא כדרך התנא לשנות הפשוט קודם וזה דחוק והא דמסיק וא"ר יוחנן משום קנס הוא לפי פירושן לכך אמר ר' יוחנן או הייגו כר"י ודוחק גדול הוא ומה דמסיק בסוף הלכה המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס פי' הפ"מ ז"ל דחוק והק"ע ז"ל מגיה הכה"יס שפיגלו במקדש וכו' מזידין חייבין אר"י משום קנס דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק אם שלפי הנראה היא גי' אמיתית אבל קשה נ"ל לר"י למימר מימרא דידי' ב' פעמים על הרישא דהמטמא והמדמע והמנסך ועל הסיפא הכהנים שפיגלו דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק אלא משום קנס מאי נ"מ בין רישא לסיפא. ע"כ נראה לפענ"ד דה"פ עפ"י הירושלמי דידן גבי מתניתין המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קידש וחייב באחריותו וגרסינן בסוגיא ר"ש בן לקיש אמר קנסא דר"מ ועבד עובדא כוותי' מן הדא המסכך גפנו כו' וכי איזה מעשה עשה וכו' וכיון דלא עביד

שנויי נוסחאות (סוס"ז) הוא בסרי"ר ניתא.

פירוש מהרא"פ

לא הוה נמי גלמי: המחזיק בו כנושא שכר לאו למימרא דבעינן נושא שכר ממש אלא כיון דמחזיק בדבר זה לראות מטבעות כגון שולחני הרי הוא כמו נושא שכר: ה"ל למידק הואיל ומחזיקים אותו לראות זה סומך עליו וה"ל למידק כאלו נוטל שכר א"נ בהאי הנאה שמחזיקים אותו נעשה כנושא שכר וראבון עיקר [ואע"ג דר"מ קנים אפילו אינו נו"ש שכר היינו היכי דעשה במזיד משא"כ התם טעה ושוגג הוא אי לאו דנו"ש שכר הוא דה"ל למידק מיפטר אפילו לר"מ]: לא אמר כן לא כך היה המעשה: אלא ר"א סבר כל קנסא דרבנן היא וריש לקיש היה סבר דר"מ דאילו לפי המעשה הנאמן לא הוה לית ליה ר"א דהוה אמר דרבנן פליגי עלי' ומנקי"ל כרבנן דפטרי מן דיני דגרמי אבל שמע' דר"א גופי' ס"ל דהא ברייתא קנסא דרבנן היא היה לית לי' בע"כ נשלם: כד אתא עובדא כאשר בא המעשה דלעיל במתרא כשלם לר"א וכו': שאל ריש לקיש האי קנסא דמאן מי ס"ל הא קנסא ר"מ או רבנן: (ע"כ לדף ל"ג ע"ב): הכל מודים ת"ק ור' יוסי ור"ש: בענבים שהן אסורות ולא פליגי אלא בתבואה שעשה מעשה בידים שכיכן על התבואה יכול א"ס לאסור אבל התבואה שלא עשה מעשה בהן לא ועוד שהענבים שלו הם ויכול הוא לאוסרן משא"כ התבואה דאינה שלו ולא עביד מעשה בהן לא היינו התבואה שהיא הוכרת הגפנים הואיל והגפנים שלו ויכול אדם לאסור עליו דבר שהוא שלו אבל הענבים אינן אוסרים התבואה שאינו שלו וכל דבר שאינו שלו אין אדם יכול לאסור וכיון ש[...] נאסר היאך יאסרו הענבים באינן האוסר: כל עמא מודים כ"ע מודים כו' הואיל והאוסר שלו היא [פי' האוסר קרי לתבואה שהיא האוסר כלאמון כלומר דאיירי בה לעיל קרי לה הכא נמי [...] בסוף פרקין ולפי שעשה מעשה בגפנים נאסרו גם הגפנים וכן פירש הר"ש ז"ל]: המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואה של חבירו מהו דווקא היכי דחד מינייהו שלו הוא איכא למימר הואיל ושלו נאסר [...] נאסר משא"כ אם הכל של חבירו מהו אי ס"ל לת"ק נמי דיכול לאסור: הרי אין הגפן שלו וכו' שהכל הפקר וכמו שאינו שלו הם: ואיתתבת ואפ"ה מותיב בה ר"י תיובתא לת"ק מינה ומאי תיובת' דלמ[...] הטעם שפי': מתני': האנס שגזל כרם וזרעו: ויצא מלפניו שחזר הכרם לבעלים כשהוא זרוע: קוצרו אפילו במועד ואפי' דבר שאינו אבוד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אעפ"כ מפני [...] לקצור במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם א"כ אם ירא במה יוסיף מאתים במועד א"ז הוי דבר האבוד אע"ג דהאנס לא אסרן שאין אדם אוסר דבר [שאינו שלו] מ"מ אם הוסיפו מ[...]

חתם סופר

אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיני מתני' מותר לקוצרו וכו' א"ר אחא וכו' נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע. עי' בסוכה ל' ע"ב תוס' ד"ה וקר[קע] לפי שיטתם שם דאין יאוש בקרקע אך לפי הסוברים דיש יאוש בקרקע נ"ל נפ[...] בעוה"י רק אליע הלעה א' הכלע"ל נהי כל זמן שלא נתיאשו הבעלים הו"ל קרקע[...] ונוהג איסור כלאים בקרקע זו מ"מ מכיון שנשתקע שם הבעלים והאנס עושה בקרקע כ[...] בתוך שלו שוב לא מיקרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דהרי עכ"פ הפירות של[ו ...] עתיד לבוזרם ולקוצרם הגע עצמך כלאים של נכרי שבארץ ישראל בזמן הזה נהי[...]

נר מערבי

עין משפט נר מצוה

כח
א ב מיי' פ"ה מכלאים ה"ח טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ד
כט
ג מיי' שם סי"ג טוש"ע שם ס"ס

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ז]האוסר אינו נאסר. ע' במנחות דף טו ע"ב. וע' בס"ר אליהו מ"ז. יעי' בשטה מקובצת ב"ק דף ק' ודו"ק: [ז]המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו נשמעינה מן הדא וכו'. והנה נשאלתי בזה מהא דאמרו במכות דכ"א דר"ע הוא דאמר המקיים כלאי' בכרם לוקה והרי שם תני במשנה ובשביעית והא הוא הפקר ול"ש כלאים כדאמר הכא דבא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. והרבה דברים אמרתי בזה והעיקר נ"ל דבאמת בשביעית אינו אוסר אבל אם

עין משפט
נר מצוה

ל
א מיי' פ"ה מכלאים הי"ב טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ת

לא
ב מיי' שם ה"ו טוש"ע שם ס"ו

לב
ג מיי' פ"ח מגזילה טוש"ע ח"מ סי' שעא ס"א

לג
ד מיי' פ"ה מכלאים הי"א טוש"ע יו"ד סי' רצו ס"ז

לד
ה טוש"ע שם סכ"ו וסעי' סה

לה
ו מיי' שם ה"ז טוש"ע שם ס"ג

לו
ז ח מיי' שם הי"ג טוש"ע שם ס"ע

לז
ט מיי' שם

לח
י מיי' שם הט"ז טוש"ע שם סי"ב

לט
יא מיי' שם פ"א ה"ב ופ"ה הכ"ג טוש"ע שם סי"ז וסי' רצז ס"א

מ
יב מיי' פ"ח משבת ה"ג טוש"ע א"ח סי' שלו ס"ז

מא
יג מיי' פ"ב מטומאת אוכלין ה"ט

מסורת הש"ס

ערלה פ"א ה"ב ועי' תוס' סוכה דף ל: ד"ה וקרקע ב"ב מד. ד"ה דוקא

דמאי פ"ה ה"ט

פסחים כח: חולין קטז.

שבת לב. וש"נ עוקצין פ"ב מ"י

פני משה

במועד. כלומר דקמ"ל דלא תימא דהא דקתני קוצרו אפי' במועד היינו אם יש חשש שמא יוסיף במאתים בכה"ג עד שלכך קאמר דאע"ג דליכא האי חששא וקצירה במועד אסורה מ"מ כאן התירו לקצור מיד ואף במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים : עד שליש. ופליגי בה רב הונא ורב ששת מאי עד שליש חד אמר שליש לשכר ואידך אמר לדמים כדפרישית במתני': א"ר אחא נשתקעו הבעלים. את שמן ממנו ונקרא על שם האנס אע"פ שלא נתיאשו הבעלים ממנו איסורו דבר תורה כלומר דאפילו כן האנס אוסרו מן התורה הואיל ונקרא שמו עליו הוי כשלו אבל אם אפי' כבר נתיאשו הבעלים אלא שעדיין לא נשתקע שם הבעלים ממנו אין האנס אוסרן אלא מדבריהם : ויש קרקע נגזל. בתמיה וכי שייך גזילה בקרקע דנימא דמהני יאוש לענין שיהא האנס אוסר מיהת מדבריהם : אע"פ שאין קרקע נגזל יש יאוש לקרקע. כלומר דר' אילא משני אין דהכא שאני דאף דבעלמא אין גזילה לקרקע אמרו חכמים דיש יאוש לקרקע זו והאנס אוסר מדבריהם : וכבן עזאי יספר. אתבואה שהיא נוטה תחת הגפן קאי דקתני במתני' מחזיר ולבן עזאי צריך שיספר במספריים מה שהוא נוטה תחת הגפן כדאשכחן ברייתא דתני דפליגי בה דר"ע אומר יחזיר ובן עזאי אמר יספר וקמ"ל דמתני' כר"ע היא : מ"ד משתשריש מסייעא לר' יוחנן מ"ד משתשליש מסייעא לר' הושעיא. כצ"ל ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות בטעות. ופלוגתא דר' הושעיא ור' יוחנן לעיל בפ"ה בהלכה ז' על הא דתנינן שם הזורע וסיערתו הרוח לפניו בכרם אם עשבים יופך וכו' דקא"ר הושעיא בעשבים הכל מותר ואע"ג דכבר השריש הזרע שהרי עלו עשבים אפ"ה אינו אוסר בכלאים עד שיביא שליש וגרים הכא נמי עד שתשליש ולר' יוחנן דס"ל התם דהכל אסור אף בעשבים הואיל והשריש הזרע גרים הכא ג"כ כשיטתו עד שתשריש: וענבים משיעשו כפול הלבן וכו' ותבואת הכרם. כדפרישית במתני': כיני מתניתא אינן מתקדשות. כלומר בדוקא קתני דאינן מתקדשות אם התבואה יבשה כל צרכה והענבים שבשלו כל צרכן אבל אעפ"כ אסור הוא לכתחילה לזרוע בצד ענבים שבשלו כל צרכן וכן ליטע גפן אצל תבואה שיבשה כל צרכה :

הלכה ו מתני' עציץ נקוב. שיש בו נקב והוא כמדי שורש קטן וזרוע ירק בתוכו : מקדש בכרם. אם הניחו בכרם או בד"א של עבודת הכרם מקדש כאילו כזורע בארץ : זה וזה אוסרין. לכתחילה ובדיעבד לא קידש דלא הוי כזורע בארץ ואין הלכה כר"ש : המעביר עציץ נקוב בכרם. ובתוכו זרוע ירק והניחו תחת הגפן אם נשתהא שם בארץ עד שהוסיף אחד במאתים אסור ומקדש ושיעור כדי לידע אם הוסיף אחד ממאתים מפורש לעיל בפ"ה בהלכה ו' : גמ' תני בתוספתא סוף פ"ד והכי איתא התם המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן רש"א אין בין עציץ נקוב לשאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד דלענין הכשר זרעים בעינן שיהא המים תלושין וכן הזרעים שנופלין המים עליהן לא מקבלי הכשר במחובר עד שיהו תלושין ועציץ נקוב כמחובר חשבינן ליה לענין זה כדתנן בסוף פ"ב דעוקצין עציץ נקוב אינו מכשיר את הזרעים ושאינו נקוב מכשיר את הזרעים : כר"ש. [אתיא] הך ברייתא כדקתני בהדיא בסיפא דהתוספתא ולדידיה אין חילוק ביניהן אלא להכשר זרעים בלבד ברם כרבנן אית חורנין יש עוד דברים אחרים מההפרש ביניהן כדקחשיב ואזיל: התולש בשבת מעציץ נקוב חייב. כדתנן בס"פ המצניע : עציץ נקוב אינו מכשיר וכו'. כלומר וכן לרבנן נמי כסתמא דמתני' דעוקצין : ר' יוסי אמר לה סתם. להא דלקמן ולא בשם ר' שמואל בר רב יצחק ור' חנינא מטי בה בשמיה דה"ט דר"ש דלדידיה לכל מילי עציץ נקוב כתלוש מחשבינן ליה כדפליג במתני' לענין כלאים וכן לענין שבת פליג שם והא דמודי בהכשר זרעים משום דהתורה רבתה טהרה בזרעים מדכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע ודרשינן כדרך שאדם מוציא לזריעה והיינו בתלוש ואהנו הני זריעות יתירי דקרא למעוטי מחובר כל דהו דכשהוא נקוב חשוב

קרבן העדה

מאימתי נקרא אנס משישקע. עי' בשנות אליהו ז"ל דמפרש פי' המשנה דלא כפי' המפרשים ז"ל ומהרמב"ם ז"ל אין הכרע בזה : כיני מתני' אינן מתקדשות. פי' במלאכת שלמה ז"ל דה"פ אינן מתקדשות בעצמן דכיון שנגמר כל צרכן ואינו מוסיף מאתים ע"כ אינן מתקדשות אבל מקדש לאחר לדבר שלא נגמר לאחר שיוסיף מאתים הרי הוא מקודש ע"י התבואה שנגמר כל צרכה ועיין בשנו"א ז"ל:

ר'

תורה אור

במועד. עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש. רב הונא ורב ששת חד אמר א שליש לשכר. וחרנא אמר שליש לדמים: מאימתי נקרא אנס משישקע. אמר רבי אחא נשתקעו ב הבעלים ולא נתייאשו הבעלים איסורן דבר תורה. נתייאשו הבעלים ולא נשתקעו הבעלים איסורן מדבריהן. ג ויש *קרקע נגזל. אמר רבי לא ד אף על פי שאין קרקע נגזל יש ייאוש לקרקע:

הלכה ה מתני'

ז הרוח שעילעלה את הגפנים על גבי תבואה יגדור מיד ואם אירעו אונס מותר. ט תבואה שהיא נוטה תחת הגפן י וכן בירק מחזיר ואינו מקדש. מאימתי י תבואה מתקדשת משתשליש וענבים משיעשו כפול הלבן. י תבואה שיבשה כל צורכה וענבי' שבישלו כל צרכן אינן מתקדשות: גמ' וכבן עזאי יספר. אשכח תני רבי עקיבה אמר יחזיר. בן עזאי אמר יספר. מאימתי מתקדשת משתשליש. אית תניי תני משתשריש. מאן דתני משתשליש מסייעא לרבי יוחנן מאן דאמר משתשריש מסייעא לרבי הושעיא. וענבים משיעשו כפול הלבן. א"ר חנניה בריה דרבי הלל דכתיב ט ותבואת הכרם. כיני מתני' אינן מתקדשות:

דברים כב

הלכה ו מתני'

י *עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש. רבי שמעון אומר זה וזה אסורין ולא מקדשין. יא *המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור: גמ' תני אין בין עציץ נקוב לעציץ שאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד. כרבי שמעון ברם כרבנן אית חורנין. עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש. יב *התולש מעציץ נקוב חייב משאינו נקוב פטור. יג *עציץ נקוב אינו מכשיר את הזרעים ושאינו נקוב מכשיר את הזרעים. רבי יוסי אמר לה סתם. רבי חנינא מטי בה בשם רבי שמואל בר רב יצחק התורה ריבתה בטהרת זרעים. מה טעם ו וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע

ויקרא יא

גליון הש"ס
וציון ירושלים

אע"פ שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע. עיין תוס' סוכה דף ל ובתשובה הרב בכתבי בזה והכ"מ :

תוס' הרי"ד

עביד מעשה הוי דינא דגרמי. ואיתא בתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע"א ד"ה טיהר ועוד קשה היכא דקם דינא למה לא יתחייב אפילו לרבנן דר"מ דלא דדד"ג מ"ש מכהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין בין לר"מ בין לרבנן לע"ג דבדיבור בעלמא מיפסל ולא חשיב דד"ג ונראה לפרש דכל היכא דקם דינא אפילו בדיבור חשיב כמעשה ולא כגרמא ומה יב אפילו לרבנן לכל היכא דאילו הוי קמן הוי הדר כגון מראה דינר וטעה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור דהא ודאי גרמא הוא מה שהאילו אא"כ או עירבו עם פירותיו עכ"ל : ועפ"ז יתבאר הענין דמעתתא הזאת בע"ה דס"פ דר' יוסי קאמר דמטמא אינו כעושה מעשה אלא דינא דגרמי דדינא דגרמי נקרא בלא מעשה ובעבור מעשה לא נקרא גרמי כדאיתא בירושלמי דידן הנ"ל וע"כ קאמר דמטמא אינו כעושה מעשה ולא חשיב מעשה אלא דינא דגרמי והא דתנינן במתניתין הנ"ל המטמא והמדמע וכו' במזיד חייב הוא משום דינא דגרמי ור"מ היא מן הדא תרומה וטמאתה כו' אע"פ בטימא בידים פטור והוא אליבא דרבנן דלא דייני דינא דגרמי א"ל היפתר בטמאת מאיליה ולית שמע מינה כלום דהא מתניתא דן את הדין וכו' טימא את הטהור דמוקי רב לל כא דרבנן דאף דלא דייני דינא דגרמי מיירי במגיעו לידו כמו דמוקי בש"ס דילן במסכת סנהדרין דף ו' דאתיא אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מ"מ גבי דן את הדין טימא את הטהור ישלם משום דמיירי בשנשא ונתן ביד אלמא דבנתן ביד לא חשיב מטמא גרמי אלא כעושה מעשה דמי ולא מיירי כאן כלל מדין היזק שאינו ניכר והלשון מוכח כן דהל' באם מטמא כעושה מעשה דמי ואח"כ התחיל הענין מהסוגיא היזק שאינו ניכר דהגם דלא הוי גרמי אלא כעובה מעשה דמי אך בדינא דהיזק שאינו ניכר קמיפלגי ר"י ברבי אומר בדין הי' אפילו שוגג שיהא חייב דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק וכו' ורבי יוחנן ס"ל דבדין הי' שאפילו במזיד יהא פטור ולמה אמרו חייב משום קנס דס"ל דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. והנה בענין כהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין דפשיטא להו

מראה הפנים

דברי הרמב"ם בדין זה בפ"ה בהלכה י"ב וכדמוכח מדקאמר כיני מתני' מותר לקוצרו וכו' כמבואר בפנים :

חד אמר שליש לשכר. ופסק הרמב"ם שם כהאי מ"ד משום דסתמא דלישנא דמתניתין משמע הכי דלאידך מ"ד הו"ל למיתני עד שליש בדמיו :

אע"פ שאין קרקע נגזל יש יאוש לקרקע. והיינו מדבריהם דהחמירו באיסור כלאים כך העלו התוס' בפ' לולב הגזול (דף ל) והן דברי הר"ש כאן וכך נראה מדברי הרמב"ם שפסק שם בהל' י' כהאי דהכא וכתב ואם לא נשתקעו הבעלים אע"פ שנתייאשו אינו מקדש ולא מד"ס ומשום דיאוש מועיל כאן לאסור מיהת מדבריהם ומיהו במעיינן דזהו מוסכם לדעתו ז"ל דאין יאוש לקרקע בדבר תורה ולפיכך בדין ערלה לקמן בפ"י ממ"ש ונטע רבעי בהלכה ה' סתם וכתב הגזלן שנטע חייב בערלה וכם מא דמתניתין דפ"ק דערלה ולא כתב דמיירי ביאוש כדגרסה לכאורה מאוקימתא דהש"ס בערלה ומה בסיימו עוד התוס' שם וזהו ג"כ מדברי הר"ש וכהכו במס' ערלה: פ"ק קתני בירושלמי וכו' כר"ש פטור בגזל קרקע וכו' וכולא מילתא תמוה וכו' עיי"ש ויש לרמוז הרבה על המיהתם דזה ברור הוא דהאי דקאמר התם בגזל קרקע לא קאי כלל אהא דלעיל בר"ש פטור אלא דהאי דר"ש פטור סיומא דמילתא דלעיל דהתם היא והאי בגזל קרקע דאתרה מילתא באנפי נפשה ולפרושי להגזלן שנטע דבמתני' קאי כמו שתמצא בביאורי שם וזהו הדרך האמת בלי שום ספק וע"ש בערלה ובביאור גופא דדינא דהגזלן שנטע אבאר בזגיעי לשם ברחמי וגס"ד :

איכא תניי תני משתשריש. כ"פ הרמב"ם שם בהל' י"ג ומשום דקאמר מ"ד משתשריש מסייעא לר' יוחנן כדפרישית בפנים דגי' הדפים טעות דמוגה הוא וכמו שכתבן ג"כ בהא דלעיל בפ"ה כר' יוחנן כמו שבארתי לזה במקומו וע"ש ד"ה ר"י אמר הכל לסור : כיני מתני' אינן מתקדשות. כדפרישית דכלומר דבל לסור הוא לכתחילה וכ"כ הרמב"ם שם בזה אע"פ שזה אסור אינן מתקדשות והר"ש פי' כלומר כיון דנגמרו כל צרכן דשוב לא יוסיפו מאתים אבל מקדשין אחרים כגון שיכך ע"ג תבואה דחד נגמר כל צרכו וחד לא נגמר שהנגמר אוסר אותו שלא נגמר וכו והצריך לפלפל שם אבל פשטות השמועה לא משמע כדבריו אלא כדעת הרמב"ם וכמבואר : התורה רבתה בטהרת זרעים. הכי קאמר נמי בבבלי סוף פרק המצניע אליבא דר"ש אבל לרבנן איכא בינייהו כל הני דתני להו הכא ואיכא למידק מ"ט לא חשיב נמי תרומה דעציץ נקוב תרומתו

שנויי נוסחאות (סו"א) לפועלים בד"ו לבעלים. (סו"ג) הונא בד"ו חונא. (סוי"ד) מאימתי בד"ו ממתי. (סוס"ו) דתני בד"ו דאמר. (סוכ"ה) יצחק בכי"ג נחמן. ריבתה בד"ו ריבת.

פירוש מהרא"פ

בחזרה לבעלים קודם דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או שסיערתו הרוח לפניו דתנן לעיל שקידש : עד שליש בגמרא פליגי אמותי שליש לשכר קאמר שאם לא ימצא פועלים אלא בשליש יותר על שכרן הכאוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד יותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכו אע"פ שהכלאים מתמשי בגרם או בניש שווין של פירות הכרם ותבואה יתן לפועלין כדי לעוקרן מיד יותר לא יתן : מאימתי נקרא אנס על שם האנס לסיות כשלו ולאוסרו בזריעה : שישתקע שם הבעלים מהכרם ויקרא על שם האנס מאותה שעה מהיה הכרם מתובה כשלו ויקדש כל מה שיזרע בה : גמרא : כיני מתני' מותר לקוצרו דמתני' משמע קוצרו חייב לקוצרו קמ"ל דאינו חיוב אלא מותר הוא שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא משום מ"מ הוא התירו לו לקוצרו אם יצא מלפניו במועד אבל למ"ד אדם אוסר מיוחד הוא לקוצרו משום מקיים כלאים בכרם אלא דמשמע ליה מתני' למ"ד אין אדם אוסר אתיא: עד כמה הוא נותן פועלים כו' פי' במתני' : ולא נתייאשו דלא שמעינן להו דאמרי וי לחסרון כיס שזה הוא הנקרא יאוש אסור מן התורה דודאי מיאשי: אסור מדבריהן מדרבנן דכל כמה דלא נשתקע שם הבעלים אע"ג דמיאשי של בעלים הם מן התורה ואין אדם אוסר כו' אלא איסור דרבנן איכא הואיל ונתייאשו ה"ל כמו של אנס : ויש קרקע נגזלת בתמיה אפי' מדרבנן לא יאסור: יש יאוש מדרבנן משום איסור דכלאים אסריגן ליה מדרבנן ואמרינן יש יאוש הר"ם ז"ל: מתני': שעלעלה שגרה: יגדור יחתוך: שתשליש משתביא שליש דפחות משליש לא קרינן בהו תבואה: כפול הלבן ואם הגיעו כפול הלבן ואח"כ זרע תבואה גמילן מקדש אבל אם זרע קודם לכן ועוקרן קודם שהגיעו לכפול הלבן אינו מקדש: כל צרכן דתו לא מקרי תבואת הכרם וכן תבואה שבישלה כל צרכה שוב אינה קרויה מלאת הזרע : גמ' : וכבן עזאי יספר קושיא היא למה לא תני תנא דמתני' דלבן עזאי מחמיר לספר הירק הנוטה תחת הגפן ומשני אשכח ברייתא דתני ספר ומדברי הר"ם ז"ל משמע דלא גרים מן ובן עזאי עד תני וכן עיקר : ה"ג מ"ד משתשריש מסייע לר' יוחנן ומ"ד משתשליש מסייע לר' הושעיא ופלוגתייהו בפרק כרם שחרב כ"ו

חתם סופר

עד לנכרי להפקיע מ"מ לא מיקרי אוסר דבר שאינו שלו כיון שעכ"פ לפי שעה כשלו הם ומהתם נמי דכותי' וכן הנה דברי הירושלמי ומיירי באנס נכרי שגזל שדה של ישראל הלכך אם לא נתיאשו בעליה אע"פ שכבר נשתקע שם בעלי' מקרקע זו מ"מ כל זמן שלא נתיאשו הו"ל קרקע של ישראל ומוהג בקרקע זו דין כלאים והוי הגוי אנס אוסרו משום דנשתקע שם בעליה וה"ל לענין זה כאוסר את שלו ומש"ה איסורו דבר תורה אבל נתיאשו הבעלים ולא נשתקע שם הואיל ומחזי כשל ישראל כיון שלא נשתקע שמם נהי שנתיאשו מ"מ מדברי סופרים אסור ומינה בנשתקע ונתיאשו מותר משום דה"ל קרקע של גוי וכן בלא נתיאשו :

חשוב כמחובר לענין זה: מעשרותיו מהלכה. אינו מתחייב הנזרע בו במעשרות מן התורה אלא מהלכה מד"ס וכן תרומתו אינה מדמעת אם נפלה לפחות ממאה חולין ואין חייבין עליה חומש לזר שאכלה בשוגג: מהו לומר על פתו. שבא מתבואה הנזרעת בו אם לענין ברכה נמי כארץ מחשבי ליה רבנן: ר' יונה בעי כן. כלומר דהא דרבי יוסי לא מספקא ליה דאם כמחובר מחשבי להו לענין כלאים ושבת ה"ה לענין ברכה ושפיר מברכינן על פתו המוציא לחם מן הארץ וכי קמיבעיא ליה הכי הוא: דלעת כתלוש הוא לסכך בה. דתנן בפ"ק דסוכה הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבה פסולה דאין מסככין במחובר ואם הדלעת היא נטועה בעציץ נקוב אם כתלוש היא ומותר לסכך בה דאע"ג דסוכה סמכינן נמי אקרא שאין מסככין אלא בתלוש כדאמרינן שם מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר אפ"ה איכא למימר דשאני כלאים ושבת דחמיר איסורן אבל לענין סכך הסוכה אפשר כתלוש מחשבינן ליה ולא איפשיטא: נטע חמש גפנים בחמשה עציצין שאינן נקובין. כלומר אפי' בשאינן נקובין דהא מיהת לענין איסור לכתחילה אף בשאינו נקוב אוסר הוא ומיבעיא ליה אם נטע אותן כסדר הכרם שתים כנגד שתים וא' יוצאת זנב: את אמר כרם הוא. כלומר ודאי מסתברא הוא דאת אומר בו דככרם הוא וצריך להרחיק הזרעים ממנו כהרחקת הכרם: הפכו. מהו אלא כי קמיבעיא לי אם הפכו והעמיד אח"כ להעציצין שלא כסדר שתים כנגד שתים וכו' אם בטל הוא עכשיו הכרם ואינו אוסר הזרעים שנזרעו בצדו בלא הרחקה או לא: ויש כרם מיטלטל. בתמיה וכלומר דהש"ס מתמה על הפשיטות מעיקרא דר' יודה בר פזי דמיפשט ליה דכרם הוא ולא מיבעיא ליה אלא בהפכו והא אין כאן כרם כלל דלא אסרה התורה אלא בכרמך דומיא דשדך אבל לא בכרם המיטלטל ממקום למקום: שמואל אמר במעביר תחת כל גפן וגפן. אסיפא דמתני' קאי המעביר עציץ נקוב בכרם ומפרש שמואל דהא דקתני המעביר לאו בהעברה קאמר אלא צריך שיניחנו תחת הגפן והא דקתני ליתנא דהעברה משום דקמ"ל דלא בעינן שיהא מוסיף במאתים תחת גפן אחת שהניחו בראשונה אלא אפי' במעביר תחת כל גפן וגפן ובכל פעם מניחו שם עד שהוסיף במאתים בין הכל אסור ולהכי קתני המעביר בכרם ורבותא קמ"ל דאפי' העבירו בכל הכרם ובלבד שיניחו בכל פעם תחת גפן ואז מצטרף הוא כל גפן וגפן לאסור בהוסיף במאתים: ר' יוחנן. פליג עליה דשמואל בפירושא דמתני' דהא במתני' לא קתני דמתקדש העציץ נקוב אלא אסור הוא דקתני והלכך מוקי לה דלאויר עשרה היא מתני' דבהעביר ממש איירי ובאויר עשרה של הכרם דככרם הוא ואם העבירו עד שהוסיף במאתים אסור הוא אבל לענין שיהא מתקדש מודי ר' יוחנן דאין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן כדקתני בהדיא בתוספתא שהבאתי בריש הלכה: העביר חמשה עציצין שאינן נקובין תחת גפן אחת. לרבותא הוא דקאמר אפי' תחת גפן אחת. תליא

יזרע טהור הוא. תני [א] עציץ שאינו נקוב מעשרותיו מהלכה ותרומתו אינה מדמעת ואין חייבין עליה חומש. [ב]רבי יוסי בעי מהו לומר על פיתו המוציא לחם מן הארץ: רבי יונה בעי כן דלעת כתלוש הוא לסכך בה. רבי יודה בר פזי בעי נטע חמש גפנים בחמשה עציצין [שאינן נקובין] ועשאן שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב. את אמר כרם הוא. הפכו ויש כרם מיטלטל. שמואל אמר במעביר תחת כל גפן וגפן. אמר רבי יוחנן לאויר עשרה היא מתניתא. העביר חמשה עציצין שאינן נקובים תחת גפן אחת תפלוגתא

ר' יוסי בעי מהו לומר על פתו המוציא לחם מן הארץ ר' יונה בעי דלעת כתלוש לסכך בה. נראה לפענ"ד דהאיבעיות הללו שניהן הוי בעציץ נקוב כמו שכתבתי בתוס' הרי"ד בסוף מס' מעשרות דהיכא דכתיב ארץ ארצך כמו ביכורים ממעטינן עציץ נקוב וכל היכא דכתיב שדה לא ממעטינן עציץ נקוב וא"כ מיבעיא לי' על ברכת המוציא אם שייך לברך ברכת המוציא כיון דלא שייך לסיים מן הארץ דעציץ נקוב אינו בכלל ארץ [דלפיכך ממעטינן ביכורים מעציץ נקוב משום דכתיב בארצם עיי"ש] וא"כ לא תיקנו עליו כלל ברכת המוציא משום דאינו יכול לסיים כתיקון הברכה או דמ"מ יברך המוציא לחם לבד ולא יסיים מן הארץ או דיסיים בנוסח אחר. וכזה האיבעיא שניה דדלעת לענין סכך הסוכה הוא ג"כ לענין עציץ נקוב כפי' הפ"מ ז"ל:

העביר חמשה עציצים תחת גפן אחד. פי' שהעבירן בזא"ז וע"כ בעציצים לא נתוסף מאתים מן הגפן כיון דלא היו תחת הגפן אלא פעם אחד אבל הגפן שעברו תחתיו חמשה פעמים עציצים נתוסף בו מאתים ועיקר האיסור היא התבואה כמבואר לעיל מפן תוקדש וגו' ותבואת הכרם וא"כ אם הגפן שנתוסף בו מאתים נאסר או לא תלי בפלוגתא דר"א ור"י אם האוסר בעצמו אינו נאסר אם יכול לאסור אבל אם העביר עציץ אחד תחת ה' גפנים דאז איפכא דבגפנים לא נתוסף מאתים ובעציץ נתוסף מאתים דאז לכו"ע דנאסר האוסר דבזה ליכא פלוגתא כן מבואר בשנו"א ז"ל: סליק פירקא בס"ד:

עין משפט נר מצוה

מב

א מיי' פ"ה מתרומות הט"ו טז

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ב]רבי יוסי בעי מהו לומר על פתו המוציא לחם מן הארץ. נשאלתי מק"ק שארניפאל למה נקט דוקא המוציא ולא שאל על במ"ז והשבתי בפשיטות' דעיקר הבעיא אי עציץ שאינו נקוב נקרא ארץ דשייך לומר המוציא לחם מן הארץ ועיין מנחות דף פ"ד ב' מארצך ולא כל ארצך ולכן לא בעי על במ"ז דאף בה"ל מברכין רק על ברכת המוציא לחם מן הארץ וזה אינו בא מן הארץ גופא שהרי היה לו עציץ שאינו נקוב ועי' תוס' שם ובה"ל פ"ב מבכורים ודוק היטב:

מראה הפנים

תרומתו מדאורייתא היא כדתנן בסוף פ"ה דדמאי ואלו תרומת עציץ שאינו נקוב אינה אלא מדרבנן כדתנינן התם וכן אמר הכא לקמיה והפשר דהאי מימרא ס"ל כגי' התוספתא דדמאי כמו שאבאר לקמן דאף תרומת עציץ נקוב אינה כמו תרומת הארץ ולפ"ז מפרש דהא דקאמר שם תרם מהארץ על עציץ נקוב בדוקא קתני אם תרם וכו' או מעציץ נקוב על הארץ תרומתו תרומה ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא יתרום ממנו על הארץ הלכך לא קחשיב לה בהדי ינך דדינן כזרעים שבארץ ממש לענין כלאים ולענין שבת ושאינו מכשיר את הזרעים אבל לא קאי המסקנא הכי ועיין עוד בדיבור דלקמן:

תני עציץ שאינו נקוב מעשרותיו מהלכה. ובתוספתא סוף פ"ה דדמאי גרים עציץ נקוב חייב במעשרות ותרומתו אינה מדמע' ואין חייבין עליה חומש ולפי גי' זו תרומת עציץ נקוב ג"כ אינה מן התורה וא"כ מתני' דהתם דקתני תרם מהארץ על עציץ נקוב וכו' בדוקא קתני כמ"ש בדיבור דלעיל ולכאורה פשטא דסוגיא דדמאי בפ"ה מסייעא לגי' תוספתא דגרים התם על הסיא מתני' ר' בון בר חייא בשם ר' זעירא עציץ נקוב שבו אוהו ספק והתנינן עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם מספק ולפי גי' הש סתא מתפרשא הסוגיא כפשטה דר' בון לעציץ נקוב קאי דעשו אותו ספק ולא ודאי ולפיכך קתני במתני' לשון דיעבד ופריך והתנינן עציץ נקוב מקדש בכרם ואם הוא ספק למאי מקדש ומשני מספק הוא דמקדש משום חומרא דכלאי הכרם וכל זה הוא לפי גי' התוספתא ומיהו קשה על גי' זו דאם עציץ נקוב כספק הוא אמאי התולש ממנו בשבת חייב חטאת לרבנן ובר"ש נמי לא מצינו לאוקמי דהא כ"ש זה וזה אוסרין ולא מקדשין קאמר לכך נראה דגי' התוספתא משבשתא היא וגי' דהכא היא עקרית דבכל מקום מחשבינן לעציץ נקוב כארץ ובעציץ שאינו נקוב קאמר דמעשרותיו מהלכה ותרומתו אינה מדמעת וכו' וכן היא שנויה הכל יתא לקמן בפ"ב דחלה בהלכה ב' ומהפרשא מתני' דדמאי כדפרישית שם דבריתא דקתני ליתנא דדיעבד משום סיפא נקט לה משאינו נקוב וכו' והך דר' בון בר חייא נמי לעציץ שאינו נקוב קאי כמו שפירשתי שם ושנויא דמספק כדפרישית בל' הכ' שם וכן הרמב"ם ז"ל כתב בפירושו שם דעציץ נקוב חייב במעשרות מן התורה וכן בחיבורו בפ"ה מהלכות תרומות כתב בהלט"ו דעציץ נקוב הרי הוא כארץ וכו' והינם מהפרשים דבריו שם אלא שהחיוב הוא מן התורה וכדמוכח מדינא דשבת כדאמרן וכן בדינא דמתני' כתב בפ"ה מכלאים בהלכה כ"ג אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם ואם הניחו תחת הגפן ונשתהא שם כארץ כדי להוסיף אחד ממאתים ה"ז קידש. וקידש סתם דקאמר ודאי מן התורה הוא דבמקום שאינו אלא מדבריהם ביאר בהדיא כמו שכתב שם לעיל בהל"י בדין האנס והבאתי למעלה בד"ה אע"פ וכו' וזה פשוט הוא ומ"ש בדין עציץ נקוב ואם הניחו תחת הגפן יתבאר לקמן בד"ה לאויר עשרה היא מתניתא:

רבי יונה בעי כן דלעת כתלוש הוא לסכך בה. הרמב"ם לא זכר מזה בהדיא כ"א כתב בפ"ה מהלכות סוכה בהל"ב כדינא דמתני' דהתם הדלה עליה גפנים וכיוצא בהן עד שנעשו סוכה פסולה שהרי לא נעקרו ומיהו משמע דגם זה בכלל שלא נעקרו הוא דמיהת מחובר בתוך העציץ הוא אף על פי שאינו נקוב וכיון דבעיא דלא איפשיטא היא נקטינן לחומרא:

לאויר עשרה היא מתניתא. למאי דפרישית מבואר הוא דלא פליגי שמואל ור"י בדין הקידוש דלכ"ע אינו מתקדש אלא דוקא בהניחו תחת הגפן כדקתני בהדיא בתוספתא והבאתיה בפנים בריש הלכה ולא פליגי אלא באוקימתא ובפירוש דהסיפא דמתני' דשמואל ליתנא דהמעביר בכרם דייק ליה ומוקי למתני' דהא דקתני אסור היינו אסור ומקדש כגון שהניחו תחת הגפן ומתני' קמ"ל דלא בעינן שיהא מונח תחת גפן אחת עד שיוסיף במאתים אלא אפי' העבירו מגפן לגפן ובלבד שבכל פעם יניחו תחת הגפן ואם בין הכל שהה עד שהוסיף במאתים אסור ומקדש והדקאמר בהדיא תחת כל גפן וגפן ואם לא הניחו כלל אלא שהעבירו דרך העברה בלבד מודה שמואל דאם ר"י ומק"ם אלא דליתנא דבכרם משמע ליה שהעבירו בכל הכרם ולפיכך מוקי ומפרש לה כדאמרן ור' יוחנן לא דייק ליה הא אלא דליתנא דאסור הוא דדייק ליה מדלא קתני קידש ש"מ דלא איירי

תוס' הרי"ד

להו לרבותינו בעלי התוס' ז"ל דאתיא ככ"ע ואפילו לרבנן דלא חשיב גרמי משום דכיון דקם דינא חשיב דיבור כמו מעשה. נראה לפענ"ד דשיטת הירושלמי אינו כן וראיה מפורשת לזה מהא דגרסינן בירושלמי ב' פעמים במס' פסחים פ"ב ובמס' גיטין פ"ד גבי הטועה שכתב לפותקי לאחרים וכו' רשב"ג אומר אינו כותב אלא משחרר ואיתא בש"ס דילן דקמיפלגי במזיק שעבודו של חבירו [ואיתא בתוס' ז"ל דמאן דמחייב במזיק שעבודו של חבירו יכול לסיות דלית ליה דינא דגרמי] ע"ז גרסינן בירושלמי רבנן דקסרין בשם ר' ניסא אתיא דרשב"ג כר"מ כמה דר"מ קונס בדברים כן רשב"ג קונס בדברים דקתני בשטר שיש בו ריבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר"מ וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית ע"כ פי' דס"ל להירושלמי דמזיק שעבודו של חבירו דחייב הוא רק משום קנס מדינא דגרמי ולא חשיב מעשה וע"כ אתיא דרשב"ג כר"מ דקונס בדברים ודינא דר"מ. וקשה לכאורה הא איתא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל' ע"ב ובמס' ב"מ דף ס"ב דגבי ריבית מטעת כתיבה עבד ליה שימה אפילו לא יגבה בסוף הריבית א"כ היכא דכד בור קם דינא ואי איפשר לסדרו חשיב כמעשה. ולפ"ז קשה האיך יתפרש הירושלמי הנזכר דתלי רשב"ג בהא דר"מ דקונס בדברים ואף דהתם נכתב השטר כמו דגרסינן בשטר שיש בו ריבית וכהיכת השטר חשיב מעשה מ"מ י"ל הא הוא לא כתב השטר אלא הלוה וגם העדים חתמו ולא הוא רק הוא הסכים על השטר או שהלוה כתב מעצמו ע"פ הצוואה שצוה עמו על הריבית ואיהו דיבורא קעביד בהסכים על השטר וס"ל לר"מ דקנסינן אותו על דיבורו לבד ומאן תנא דס"ל דקנסינן על הדבור לבד בלא מעשה הוא ר"מ ומטעם דקנים בדינא דגרמי אפילו דלא עביד מעשה כשיטת הירושלמי דדד"ג נקרא דלא עביד מעשה ור"מ קים ע"ז ומצינו זאת דר"מ קונס בדברים בשטר שיש בו ריבית וכמו דר"מ קונס בדברים אפילו בלא מעשה וע"כ קונס בדינא דגרמי כמו כן ס"ל לרשב"ג דהמזיק שיעבודו של חבירו חייב וס"ל להירושלמי דמאן דס"ל דמזיק שיעבודו של חבירו חייב ס"ל נמי דחייב דינא דגרמי וה"נ ס"ל אליבא דהמסקנא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל"ג ע"ב אמר רב הונא בריה דרב יהושע זאת אומרת המזיק שיעבודו של חבירו פטור ופרכינן הא רבה אמרה דאמר רבה השורף שטרות של חבירו פטור ומשני מהו דתימא התם הוא דא"ל נייר בעלמא וכו' קמ"ל אלמא דקי"ל במסקנא דמזיק שיעבודו של חבירו דומה לשורף שטרות וכו' וכמו דפטור דד"ג כן נמי פטור במזיק שיעבודו של חבירו. וממילא מאן דמחייב במזיק שיעבודו של חבירו מחייב נמי בדד"ג. והא דכתבו בתוס' ז"ל במס' גיטין דף מ"א ד"ה במזיק וז"ל והא דלא מוקי פלוגתייהו בדד"ג משום דאפילו מאן דפטר בדד"ג איפשר דמחייב במזיק שיעבודו של חבירו כדמוכח בפ' המניח דף ל"ג עכ"ל ז"ל הוא משום דהו"א דאיפשר דמזיק שיעבודו של חבירו חמיר יותר אבל להמסקנא והאליבא דהאמת שניהן שוין ע"כ שפיר קאמר דרשב"ג ס"ל כר"מ דקונס בדברים וכיון דקנסינן בדברים אית לה דד"ג וע"כ מזיק שיעבודו של חבירו חייב דמחייב בדד"ג וזהו פירוש האמיתי בירושלמי הנ"ל:

ועפ"ז מובן הירושלמי דידן דגרסינן על המתניתין דהמסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו רשב"ל אמר קנסא דר"מ ועבד טובתא כוותי' ובסוף הסוגיא ר"א אמר קנסא דרבנן ורשב"ל אמר קנסא דר"מ פי' אם דד"ג הוא לר"מ או אפילו אליבא דרבנן ולכאורה צריך ביאור דרשב"ל אמר קנסי' דר"מ פי' דמתניתין ר"מ היא לפיכך חייב במסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דהוי דד"ג כמו דמסיק וכי מה עשה מעשה ללא מה שמוסיף לפי דעת הוא מוסיף דניתוסף מעצמו אח"כ והוי דד"ג. וכן פי' מהרא"פ ז"ל דמוקי מתניתין כר"מ דס"ל בעלמא דד"ג. ולכאורה קשה הא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ק' ע"א בקלין וטרינן מנ"ל דר"מ דאין דד"ג ומוכיח מהך מתניתין דהמסכך גפנו דסתם מתניתין ר"מ הוא עיין בתוס' ז"ל שם ואילו בירושלמי מוקי רשב"ל מתניתין כר"מ משום דשמעינן לי'

ור"י יוחנן לא דייק ליה הא אלא דליתנא דאסור הוא דדייק ליה מדלא קתני קידש ש"מ דלא איירי

שנויי נוסחאות (סו"ד) כן דלעת בכי"ר נטע בו דלעת.

פירוש מהרא"פ

ר"י סבר הכל אסור בהפרשה כשנטעו עשבים ור"ס סבר דאין אסורים רק כשהביאו שליש הכ"ם: דכתיב והבואת הכרם פי' במתני': **ביני** מתני' אינן מתקדשת כלומר דווקא אינן מתקדשת אבל איסורא איכא וה"כ אמרינן בפרק שני סדא אמר שאסור ליטע בצד קמה יבישה ואע"ג דתסיק התם אבל ליזרע בצד גפן יבש מותר ומוקי מתני' דלעיל דקתני גפן שיבשה אסורה ואינה מתקדשת כר"מ י"ל ענבים שבישלו כל צרכן שאני דהא איכא ענבים ואיכא עפי משום מלאית עין: **מתני'**: **עציץ** נקוב שיש בו נקב כדי שורש קטן וזרע בתוכו מקדש כאלו נזרע בארץ: **המעביר** עציץ נקוב שיש בו תבואה שהביאה שליש בכרם שיש בו ענבים שהגיעו כפול הלבן ולא הניחו בארץ רק העביר תחת הגפנים בדרך העברה אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו חלק מן מאתים על מה שהיו תחלה אסור הזרע אבל הגפנים לא קידשו כיון שלא הניחו בארץ: **גמרא**: **אלא** הכבר זרעים בלבד שאם הוא נקוב אינו מקבל הכבר דה"ל כאלו הזרעים מחוברים בקרקע ואין הזרעים מקבלים הכבר אלא בתלוש: **כר"ש** סא בריית' דלא מבכחת לפלוגי ביניהם אלא הכבר זרעים אתיא כר"ש אבל לרבנן אית הוכחין מגינו עוד חילוקים אחרים והן עציץ נקוב וכו': **התולש** בשבת מעציץ נקוב חייב חטאת ור"ש פוטר:

אמר לה סתם לא פירשה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק לך סתם: **התורה** ריבתה כו' לכל מילי להו כ"ם שאינו נקוב ונקוב כתלוש דמיין תלווייהו חוץ בטהרת זרעים שר בתה בהן התורה דכתיב אשר יזרע טהור הוא מדכתיב שני פעמים זרוע אשר יזרע ריבוי לרבות זרוע בכל דהו והיינו וטהור הוא: (עד כאן שייך לדף ל"ד ע"ב): **תני** עציץ שאינו נקוב תוספתא דדמאי היא והכי נקוב חייב כו' [היינו לפרים המעשרות מהלכה] ואינו מדמעת ואין מוסיף חומש ותרווייהו להיות הסיא דתוספתא אתיא כר"ש והיא דהכא אתיא כרבנן: **מהלכה** מדרבנן: **על פתו** בעציץ נקוב: **דלעת** הגדל באינו נקוב אם הוא כתלוש ומותר לסכך בה סוכות החג דלעת כדתנן פרק קמא דסוכה הדלה עליה כו' את הדלעת: **את** אמר שהוא כרם בין לרבנן בין לאסור וכו': ה"ג התמי בתמיה וכי יש כרם מיטלטל דנגזר בעציץ אמו כרם ולא נאסר במתני' א"א לזרעים שזרע בתוכן: **במעביר** תחת כל גפן כו' מתני' מיירי שהעביר העציץ הגפן וסיכך הגפן עליהן: **לאויר** עשרה על הכרם נאויל בבתוך עשרה לכרם העבירו: ה"ג חמש עציצים נקובים תחת גפן א' ולאו דווקא נקט ה' הואיל ובסיפא נקט ה' נקט הכא נמי א"כ

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תפלוגתא דרבי לעזר *ורבי יוחנן. האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר. אבל אם העביר עציץ אחד תחת חמש גפנים כל עמא מודיי שהאוסר נאסר:

הדרן עלך המבריך את הגפן

א כלאי *הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים ואסורין בהנאה. ב כלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים ג ומותרין באכילה וכל שכן בהנאה. ד כלאי בגדים מותרין בכל דבר ואינן אסורין אלא מללבוש. ה כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים ואינן אסורין אלא מלהרביע. כלאי בהמה אסורין זה עם זה:

גמ' כלאי הכרם אסורין כו'. כתיב [דברים כב] לא תזרע כרמך כלאים. אין לי אלא הזורע. מקיים מניין ת"ל *וכרם ולא כלאים מה כרבי עקיבה *דר"ע אומר המקיים עובר בלא תעשה. אמר רבי יוסי דברי הכל היא הכל מודים באסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה. אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה. כהדא *דתני י המחפה בכלאים לוקה. מניין שהוא אסור בהנייה נאמר כאן פן תקדש. ונאמר להלן פן תוקדש בו. מה פן האמור להלן אסור בהנייה אף פן שנאמר כאן אסור בהנייה. ואית דבעי מימר נאמר כאן פן תקדש ונאמר להלן [שם כג] ולא יהיה קדש מבני ישראל. מה קדש שנאמר להלן

פני משה

תליא בפלוגת' דר' אלעזר ור' יוחנן דלעיל בהל"ד גבי המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דקאמר ר' יוחנן הכל מודים בענבים של זה שהן אסורות ומתקדשות דהא הגפן שלו הוא ור"א פליג עליה התם וקאמר האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר בתמיה דהרי התבואה והיא נקראת האוסר שעל ידה בא האיסור שנזרעה שם ואפ"ה אמרת דלת"ק דהתם אינה מתקדשת וכי היאך נאמר דשאינו אוסר והוא הגפן העומד שם בתחילה שיהא נאסר וה"נ בדין דהכא דלר"י אע"ג דעציץ שאינו נקוב אינו מתקדש אפ"ה הגפן מתקדש הוא ולר' אלעזר אמרינן האוסר אינו נאסר והוא העציץ וכי היאך יהיה שאינו אוסר והוא הגפן נאסר והרי לא על ידו בא האיסור אבל אם העביר עציץ אחד תחת חמש גפנים כלומר בעציץ הנאסר קאמר והיינו עציץ נקוב ואפי' העבירו תחת חמש גפנים בזו אחר זו בהא כ"ע מודים שאוסר ג"כ את הגפנים שהרי האוסר הוא נאסר כדאמרן:

הדרן עלך המבריך את הגפן

הלכה א מתני' כלאי הכרם אסורין מלזרוע. אפי' מין אחד של ירק או תבואה אסור לזרוע בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או התבואה ואם זרע קידש ונאסרו שניהן בהנאה אבל לענין מלקות אינו לוקה עד שיזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם החרצן במפולת יד וכן אם זרע מין אחד תבואה ומין אחד ירק עם החרצן במפולת יד משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים משמע דה"ק קרא לא תזרע ב' מינין שהן כלאים עם כרמך ואם עשה כן לוקה שתים אחת משום כלאי זרעים דכתיב לאו בפ"ע שדך לא תזרע כלאים ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים: ומלקיים. אם ראה אותן והניחן ולא עקרן ה"ז קידש אבל ללקות אינו לוקה עד שיעשה מעשה שיזרע או שמנכש את העשבים ועי"כ יצמחו הכלאים ביותר וכן המחפה בכלאים בעפר בין בידו בין ברגלו ובין בכלי ה"ז לוקה: ואסורין בהנאה. דכתיב פן תקדש ודרשינן תוקד אש שהן טעונין שריפה ואסורין בהנאה: כלאי זרעים מלזרוע. ואם זרע לוקה וכן המנכש והמחפה בכלאי זרעים לוקה: ומלקיים. ואם קיימן אינו לוקה: ומותרין באכילה. אפי' לזה שעבר וזרע: כלאי בגדים מותרין בכל דבר. לעשותן ולמכרם ואינן אסורין אלא מללבוש או להעלות עליו דכתיב לא יעלה עליך ואין אסור מן התורה אלא העלאה שהיא דרך לבישה: כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיימן. כלומר אף לקיימן למכרן דלא אסרו לסחורה אלא במין האסור לאכילה מן התורה ובמידי דקיימי לאכילה כדתנן בפרק ז' דשביעית וקמ"ל דאף מיני כלאים מותר לקיימן לסחורה ואינן אסורין אלא מלהרביע מין על שאינו מינו וללקות אינו לוקה עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת: כלאי בהמה אסורין זה בזה. כלומר הנולדים מכלאי בהמה אסורין זה בזה והיינו שאמותיהן שני מינין הן פרד שאמו חמור עם פרד שאמו סוס אסור להרכיבן זה על זה ואם הרכיבן לוקה: גמ' כתיב לא תזרע כרמך כלאים וכו'. ברייתא שנויה בת"כ פ' קדושים גבי כלאי זרעים שדך לא תזרע אין לי שלא יזרע שלא יקיים מנין ת"ל לא כלאים לא אמרתי אלא משום כלאים. כלומר מדסמיך לא לכלאים ש"מ דהתורה הקפידה שלא יהא כלאים בשדך ואף שהוא לא זרע אלא אחר לא אמרתי אלא משום כלאים שלא תקיימן בשדך והכא דריש לה גם בכלאי הכרם ת"ל וכרם לא כלאים כלומר מדמקדים לא וסמיך ליה לכרמך ש"מ דה"ק דבכרמך לא יהא כלאים ואע"פ שהוא לא זרען וכעין דדריש בפ' דלעיל בהלכה ד' לענין כרם אחר: מה כר"ע. ושואל הש"ס מה אם כר"ע הוא דאתיא המתני' דקתני ומלקיים דאיהו הוא דס"ל המקיים כלאים עובר בל"ת וקא"ר יוסי דמתני' ד"ה היא דלא קתני אלא אסור והכל מודים באיסור שהוא אסור: בשלא קיים ע"י מעשה. והא דאמרינן דאינו אלא באיסור בשלא עשה מעשה בקיומן אלא שראה כלאים בתוך שלו והניחן ולא עקרן אבל אם קיים אותן ע"י מעשה לוקה והיכי דמי כהדא דתני המחפה בכלאים שחיפה אותן בעפר לוקה: מנין. לכלאי הכרם שהוא אסור בהנייה: ונאמר להלן פן תוקדש בו. לא נמצא זה בפסוק

תום' הרי"ד

לי' בעלמא דדאין דד"ג וקשה מנ"ל דר"מ דאין דד"ג בעלמא אם לא מכח מתניתין אבל לפי הירושלמי הנזכר לעיל ניחא דהירושלמי מוכיח דר"מ קונס בדברים מפטר שיש בו ריבית כנזכר לעיל: ועכשיו דזכינו לזה בעה"ש יש לנו ראיה מהירושלמי הנזכר לעיל דאף דיבורא דקם דינא גם הוא יחשב בד"ג וצריכין ע"כ לאה דר"מ דקוים בדברים דאל"כ מנ"ל להוכיח דאתיא כד"ג כר"מ דקוים בדברים מהא דפטר שיש בו ריבית הא יש לדחות כדדחינן בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל' ע"ב ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא דמטבע כתיבה עבד לי' שימה פי' אפילו לא יגבה הריבית לבסוף מ"מ עובר על לאו דלא תשימון הגם דלא עבר על לאו דלא הקח עד שעת לקיחה אבל אלאו דלא תשימון עובר מיד בשעת כתיבה אפילו כשלא יגבה לבסוף עיי' במס' ב"מ דף ס"ב ע"א ברש"י ותוס' ז"ל עיי"ש א"כ לפ"ז לא שמעינן דר"מ קונס בדברים בלא מעשה דהא אפילו כשלא נעשה מעשה דגביית הריבית הרי הללו דלא תשימון עבר בעת שהסכים בפיו על השטר ומצא בדיבורו שהסכים על השטר עבר הלאו דלא תשימון ואי איפשר להדרו וא"כ חשיב כמו מעשה אלא ע"כ מדלא דחינן זאת ע"כ דס"ל להירושלמי דאפילו הדיבור דקם דינא ואי אפשר להדרו ובעת דבור וגופ' נגמר הדבר חשיב נמי דיבור וקוים ר"מ בדברים וע"כ לפ"ז הכהנים שפיגלו במקדש חייבין הוא דווקא לר"מ דקוים בדברים אבל לרבנן דלא קנסו בדברים פטורין. וע"כ ניחא הא דקאמר ר' יוחנן עוד הפעם משום קים על רישא ועל סיפא על רישא קאמר משום קנס משום היזק שאינו ניכר ובסיפא קמ"ל דאפילו היזק שאינו ניכר במיה היזק מ"מ הכהנים שפיגלו הוא משום קנס כלומר דינא דגרמי כמו שקרא הירושלמי במכילתין לדד"ג קנס. וע"כ שפיר מביא ראיה לר' יוחנן תיילי' דר' יוחנן מן הדא דרישא גבי מטמא והמדמע הוא משום קנס משום היזק שאינו ניכר ולא ע"פ הדין ותיילי' מן הסיפא הכהנים שפיגלו הוא ע"כ משום קנס דר"מ א"כ רישא נמי ע"כ הדין דמזיד חייב הוא משום קים שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרות של חבירו כדאיתא בש"ס דילן והוי קנס דמימרא דאשונה ומימרא אחרונה ב' ענינים הן וע"כ מביא ראי' מסיפא לרישא כמו בסיפא ע"כ משום קנס הוא דמזיד חייב כמו כן רישא נמי. ולפ"ז הבבלי מוקי המתניתין דהמטמא והמדמע וכו' והכהנים שפיגלו במקדש כדברי הכל דאל"כ אלא אליבא דר"מ והכהנים שפיגלו במקדש הוא משום דד"ג א"כ למה להבבלי למידק דר"מ הוא דדאין דד"ג מברייתא דמחילת הכרם ומשום דסתם מתניתין כ"מ הוא כדפי' התוס' ז"ל הא ממשנה הזאת יכול לדייק ולהוכיח וא"ו ע"כ הא דהכהנים שפיגלו במקדש לא שייך לדד"ג וע"כ שפיר מקשי התוס' ז"ל מהא לרבנן דמ"ש הכהנים שפיגלו במקדש דחייבין אפילו לרבנן דלא דייני דד"ג דל"ל דהכהנים שפיגלו במקדש הוא נמי כ"מ ז"א דא"כ ממשנה הזאת יכול להוכיח דר"מ דאין דד"ג ולמה לן להוכיח מהברייתא דמחילת הכרם ומשום דסתם משנה דהמסכך הוא ר"מ הלא מסתם משנה ד"ה הוא אפילו לרבנן ומשום דלא שייך לדד"ג וע"כ כתבו הטעם משום דכיון דקם דינא חשיב הדיבור כמו מעשה ולא שייך לדד"ג. אבל הירושלמי אינו מוכיח דר"מ דאין דד"ג מהא דסתם משנה ר"מ ומוקי שפיר ר' יוחנן הא דהכהנים שפיגלו במקדש כר"מ ומטעם דקנים בדברים לא אתיא אלא אליבא דר"מ. וכן ר' יוסי דס"ל מהא דהרומה ונטמאת דמטמא אינו כעושה מעשה והוי דד"ג א"כ ע"כ הלי מתניתין דהמטמא והמדמע הוא ר"מ ודו"ק:

מראה הפנים

איירי במתני' בשסיטתו כלל אלא המעביר דוקא קתני ולאויר טפרה הוא דאיירי במתני' ולכך אסור הוא דקתני אבל אם הניחו תחת הגפן עד שהוסיף במאתים לד"ה קדש דלא פליגי אתוספתא והאי תוספתא פירושא דמתני' היא דמה שלא פי' לנו הסגא במתני' פי' לן בברייתא וה"נ אמרי' לעיל בהל"ב גבי זרע ע"ג גפן דכל היכא דבאויר עברה הוא אסור ואינו מקדש והרי דברי הרמב"ם מבוארין הן כמו שהבאתי דבריו לעיל בסוף ד"ה תני וכו' ומשום זה לא ידעתי מה היה רוצה הת"ע בענין זה ורצה להסב לדבר אחר ובפלוגתא דר"י ור"א דלקמן וחילק בין זרעים ובין גפנים והכיא פלוגתא לא שייכא כלל לענין זה דהתם בעציץ שאינו נקוב מיירי ואדרבה משם מייתי מוכח דבעינן עכ"פ תחת הגפן לענין קידוש וזהו שרמז הרמב"ם בפי' המשנה וזכרו אותו בגמ' וכו' ועיקר הדין ולמד מהתוספתא כמבואר ודברי הרמב"ם עולין יפה בלי פקפוק והשאר מבואר הכל בפנים ובענין הק"ו דלקמן האוסר אינו נאסר וכו' עין לעיל בהלכה ד' מה שנתבאר שם בפ"ד:

סליק פירקא בפ"ר:

כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים וכו'. בדין היה להשמיענו בכלאי בהמה שהן מותרין באכילה דהא כלאי זרעים לא ידעינן שמותרין באכילה אלא מדילפינן מכלאי בהמה כדאמרי' בפ' כל הבשר (דף קטו) כלאי זרעים ליתסרו דהא הינקתי לך הוא וקאמר משום דאיתקש לכלאי בהמה דכתיב בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך היוצא ממנה מותרת אף שדך היוצא ממנה מותר וכלאי בהמה גופייהו מנא לן מדאסר רחמנא כלאים לגבוה מכלל דלהדיוט שרי וא"כ היה צריך לשנות להמלמד קודם בשנה הלמד אלא משום דבכלאי בהמה נכלל ג"כ כלאי בהמה טמאה הלכך תני דבר הכולל לשניהם וביתורא דלקיימן קמ"ל דכמו דכלאי בהמה טהורה מותר לקיים לסחורה דהא מותרין באכילה ולא אסרה התורה לסחורה אלא בדבר האסור לאכילה מן התורה ועומדת לאכילה כך כלאי בהמה טמאה מותר לקיים לסחורה ואף במינים שדרכם שלהם לאוכלן וכדפרישית בפנים דהא הוא דקמ"ל ביתורא דלקמן והת"ע עביד צריכותא בענין אחר וע"ש וע' בסוף פ' מרובה מה שכתבתי בענין איסור סחורה שמוסכם הוא שאסור מן התורה באיסורי אכילה ועומדות לאכילה כדמוכח שם:

הכל מודים באיסור שהוא אסור וכו'. הכי משמע נמי דבבלי פ' אלו הן הלוקין (דף כא ע"ב) דלא פליגי רבנן אדר"ע אלא במקיים לחוד בלא מעשה אבל המחפה וכן המנכש בכלאים לוקה לד"ה וכ"פ הרמב"ם בריש הלכות כלאים ועיין לקמן ד"ה בתר כל אלין קלוסייא מה שיתבאר מענין זה בס"ד: ונאמר להלן פן תוקש בו. כך העתיק

שנויי נוסחאות (פו"ח) וכל שכן בהנאה בסרי"ר ליתא.

פירוש מהרא"פ

א"נ דס"ק אפי' ממנה לא הוה כאלו העבירן תחת ה' גפנים: הפלוגתא שייך כאן פלוגתא דר"א ור"י דלעיל שסברי יש כאן אוסר דהיינו עציץ ואין כאן נאסר שאין הזרעים יכולים לאסור מהמתן גפן יחידי שאינו כרם מתני' דקתני הוסף מאתים אסור בכרם מיירי כדתני בהדיא בכרם ולא בגפן יחידי ואע"ג דגפן יחידי נמי מקדש היינו בזרעים הזרועים בקרקע ולא במעביר וא"כ לר"א אף הגפן אין נאסר מק"ו ולר"י הגפן מיהא נאסר: שהאוסר נאסר הר"ש ז"ל פי' לעיל דר"ל אף הגפן הואיל ועביד בה מעשה בגפן וסיפא דמתני' קאי נמי [שהכי הכא אין הגפנים נאסרים הואיל ולא הניחן באכן וע"כ שעציץ הוא האוסר הראשון ה"נ לעיל האוסר הראשון קאמר שם] ונראה דר"ל האוסר הראשון כדמשמע הכא [פי' דהר"ש ז"ל לעיל נמי כוונתו על האוסר הראשון אלא דאמר אף הגפן נאסר וכמ"ב לעיל]: סליק פרק שביעי

כלאי הכרם אסורים לזרוע ולקיים אם רואה אותם ומתייאש מלעקרן אסור אלא שאינו לוקה אלא א"כ עשה מעשה: מללבוש וה"ה מלהעלות עליו דכתיב לא יעלה עליך: מלהרביע מלהכנים כמכחול בשפופרת: אסורים זה עם זה כגון הנולדים מן הסוס שאביהן חמור עם הנולדים מן החמור שאביהן סוס ומתני' אתי' כת"ד אין חוששים לזרע האב דלמ"ד חוששים כל מיני פרידות אחד הן ומותרין זה עם זה שבשניהם יש שני צדדים: גמרא: ת"ל כרם ולא כלאים כלומר דאלו כתיב לא תזרע כלאים כרמך ה"א דלא קפיד קרא בכלאים רק לזריעה והשתא דכתיב כרמך קודם כלאים ומפסיק בין לא תזרע לכלאים משמע כלאים בכל מקום אפילו בלא זריעה אלא אפי' מקיים: מה כר"ע בתמיה וכי אתי' כר"ע ולא כרבנן: בשלא קיים ע"י מעשה כגון שראה ולא עקרו ונתייאש אינו אלא איסור אבל אין כאן מלקות דלאו שאין בו מעשה הוא אבל כשעושה מעשה בקיומו כגון בהכרם נזרע והוא מחפה אותו באדמה אף רבנן מודו שלוקה וברייתא במקיים ע"י מעשה מיירי ור"ע פליג אפי' שלא ע"י מעשה ותני' מתני' באיסורא מיירי. וד"ה היא: ה"ג ונאמר להלן פן תוקש בו ובע"א מיירי שאיסורי הנאה

חתם סופר

מה כר' עקיבא דר"ע אומר המקיים בכלאים עובר בל"ת פירש אתיא מתניתין כר' דר"ע אומר המקיים עובר בל"ת אמר ר"י דברי הכל היא הכל מודים באסור שהוא אסור נהי לרבנן ל"ת דאורייתא ליכא מ"מ אסור מדרבנן. שוב אמר בשלא קיים ע"י מעשה אבל כשקיים ע"י מעשה לוקה כהא דתניא המחפה לוקה פי' קאי אדלעיל שאמר לר"ע המקיים בל"ת משמע מלקות ליכא היינו בלא קיים ע"י מעשה דה"ל לאו שאין בו מעשה ואינו לוקה אבל ע"י מעשה מלקות נמי איכא כדתניא המחפה בכלאים לוקה וס"ל כרבה דכולה ר"ע היא ודלא כר' ינאי במס' מכות אלא מחפה נמי אינו אלא מקיים בעלמא. ונראה דהוצרך לזה משום דיש סוברים כל לאו דשייך בו מעשה לוקין אפי' עבר בלא מעשה כמ"ש מל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ו ויש סוברים בהיפך קמ"ל ירושלמי הכא דלר"ע במקיים בלא מעשה אין לוקים ועל ידי מעשה לוקין כנ"ל פירושו:

גליון הש"ס וציון ירושלים

להלן אסור בהנייה אף כאן אסור בהנייה. אמר רבי חונא ביאתו אסורה בהנייה. אית דבעי נישמעינה מן הדא דאמר רבי חנינא פן תקדש *פן תוקד באש: *כתיב °לא תזרע כרמך כלאים ח מלמד שאינו חייב עד שיזרע שני מינים בכרם דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אמר אפי' מין אחד. *על דעתיה דרבי יונתן כתיב °שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים. חברייא אמרין להחמיר עליו אפילו מין אחד. על דעתיה דרבי יאשיה שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים. חברייא אמרין להתרייה שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה. א"ר בון בר חייא ליתן לו שיעור אחרת מן ששה טפחים וכן ארבע אמות. מה נן קיימין אם בשעשה גדר מבפנים בטל הכרם. אם בשעשה גדר מבחוץ זהו המחול (אינן) [אלא] כי נן קיימין בשדה שהיה שם שדה תבואה והקריח לתוכה ארבע אמות. ואתיא כדאמר רבי חנינה אין האוסר נעשה

תורה אור: דברים כב. ויקרא יט.

פני משה

בפסוק וטעות הוא וצ"ל כל הנוגע במזבח יקדש מה להלן וכו': א"ר חונה ביאתו אסורה בהנייה. כלומר דמפרש דלא יהיה קדש נדרש לאזהרה על השפחה ועל העבד שביאתו אסורה: מן הדא. ממשמעות קרא דכלאי הכרם גופיה פן תקדש ודריש נוטריקון פן תוקד באש: מלמד שאינו חייב עד שיזרע שני מינין בכרם. דקרא הכי משמע לא תזרע את שהוא כלאים בכרם: על דעתיה דר' יונתן וכו'. כלומר דמפרש דכל חד וחד דריש לפי שיטתו לקרא דכלאי הכרם לאיזה דבר נאמר הלא הוא בכלל שדך לא תזרע כלאים: חברייא אמרין. אליבא דר' יונתן להחמיר עליו אפי' מין אחד לקמן פריך עלה דהא מין אחד תיפוק ליה מכלאי זרעים ומשני לה: על דעתיה דר' יאשיה וכו' לאיזה דבר נאמר וכו'. כלומר דאף על גב דלר' יאשיה אילטריך ללמד דבעינן שיהא כרמך ועוד כלאים מאלו ב' מינין מ"מ קשיא דאי הכי כבר עובר הוא משום כלאי זרעים וקאמרי חברייא דלענין התראה שאם התרו בו משום כלאי זרעים לוקה ואי משום כלאי הכרם לוקה: ליתן לו שיעור אחרת. דבכלאי זרעים לא קפדינן אלא אשיעור יניקה אבל כלאי הכרם שיעור אחר יש לו מן ששה טפחים לגפן יחידית וכן ד"א לכרם של שתי שורות: מה אנן קיימין. על הא דר' בון פריך דמדקאמר דקרא אתא ליתן לו שיעור אחר והיכא רמיזא שיעור אחר אלא ש"מ דה"ק לא תזרע כרמך כלאים כלו' שיש כאן שני מינין ואף שהן אינן נזרעין כלאים לא תזרע כרמך ותגרום שיהא כלאים וכגון שבין השני מינין יש גדר מפסיק וכיוצא בו וא"כ בלאו הכרם לא הוו כלאים אלא שהכרם עושה כלאים מפני שצריך בו הרחק אחר משאר שני מינין והיינו ליתן לו שיעור אחר. דקאמר והלכך פריך ה"ד להא: אם בשעשה הגדר מבפנים. בין שני המינין דליכא כלאים בלא הכרם: בטל הכרם. א"כ בטל ג"כ הכרם דהא אנן אליבא דר' יאשיה קיימינן דבעי שני מינין מלבד הכרם וכשעשה הגדר מבפנים לבין שני המינין ליכא השתא כ"א מין אחד אצל הכרם ואין כאן כלאי הכרם כמו דליכא כלאים מאלו שני המינין: אם בשעשה גדר מבחוץ. כלומר ואי דתפרש דה"ק לא תזרע כרמך כלאים היינו שיש כאן שני מינין והן כלאים מלבד הכרם שהגדר הוא מבחוץ לשני המינין וא"כ הן כלאים ואזהר רחמנא דלא יהו אלו שני מינין אצל הכרם דאף שהן כלאים בלא הכרם מ"מ אותן שני המינין יכול אתה לתקן בהרחק כל דהו

בשיעור יניקה או לנטות זה לצד זה וזה לצד אחר דבהכי נמי לא הוו כלאים כדאמרינן לעיל בפ"ג גבי כלאי זרעים ואלו עכשיו שהן אצל הכרם הוו כלאים בשביל הכרם דבעי הרחקה טפי וזהו דקאמר ליתן לו שיעור אחר: זהו המחול. כלומר הא נמי לא מלית אמרת דאי הכי קשיא מאי האי דקאמר ד"א הרי אם הגדר מבחוץ והשני מינין הן מלפנים מהגדר אצל הכרם א"כ זהו מחול הכרם ששנינו לעיל בפ"ד שהוא בין כרם לגדר ואסור להביא זרע עד שיהו י"ב אמה מן הכרם לגדר ואמאי נקט הכא ד"א: אינו כי אנן קיימין. או אלא כי אנן קיימין. כלומר אלא על כרחך אי אתה יכול לפרש בענין אחר אלא בכה"ג בשדה וכגון שהיה שם שדה תבואה והקריח לתוכה ד"א שהקריח ועקר בתבואה מקום רחב ד"א בכדי שיעשה שם כרם דאין כרם פחות משתי שורות ובין השורות לא יהיה פחות מד"א וכגון שיש עוד מין אחר אצל התבואה מצד האחר ועכשיו הן שני מינין מלבד הכרם ושיעורן שצריך להרחיק מן הכרם ד"א והכי אזהר רחמנא לא תעשה אותן שני מינין אצל הכרם לפי שאתה גורם יותר לכלאים ממה שהיה דבין אלו שני מינין היה יכול לתקן בהרחק כל דהו ועכשיו הוו כלאים עד שיהא שיעור אחר והוא ד"א והיינו כדאמרן והש"ס שקיל וטרי עד דמסיק דלא מיתוקמא מילתא דר' בון בגדר אלא כן אנן קיימין ושפיר מיתוקמא מילתיה: ואתייא כדא"ר חנינא וכו'. מילתיה דר' חנינא איתמר לעיל בפ"ד בהל"ב דבעי התם עלה דקאמר לא סוף דבר גדר דמפסיק אלא אפי' עשה פסין ואין בין אחד לחבירו ג"ט ובעי אם אפי' קמה של תבואה או קשין ליחשבו כמחיצה אם בא לזרוע אצל הקמה מצדה האחר וכ"מ דאין צריך להרחיק זרע המין האחר כ"א כשיעור הרחק מהתבואה אם אותו המין הוי כלאים עם הקמה ואע"פ שהוא בתוך ד"א מן הכרם שבצד השנייה של הקמה משום דהקמה הוי הפסק מיהת בין הכרם לאותו מין שנזרע בצדה או דנימא ואתייא כהאי דא"ר חנינא אין האוסר נעשה מחילה להציל דהואיל ואסור לזרוע תבואה סמוך להכרם ואם כן הקמה עצמה נאסרת שאין שם ד' אמות אינה נעשה מחילה להציל את המין האחר. הכי איתמר התם. והשתא קאמר הכא דאתייא הא דר' בון כדא"ר חנינא שאין הקמה של תבואה שנשארה מכאן ומכאן נעשית מחילה להציל את המין האחר שנזרע מצדה אם אין כאן ד"א ממנו להכרם דאם הקמה היתה מצלת כמחילה א"כ ליכא כאן אלא מין אחד

מראה הפנים

כעתיק פר"ש ועל האי ג"ס פשיטא קשה כדמקשי בבבלי קידושין (דף נו ע"ב) דחזקיה יליף מפן תוקדש פן תוקד אש ורב אשי אמר פן יהיה קדש ופריך אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף כלאי הכרם כן ותנן תנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אלא מתוורתא כדחזקיה ולמאי דיליף הכא מע"ז א"כ מה ע"ז תופסת את דמיה לעולם והכל אסור בהנאה וה"נ כן אלא מתוורתא כדר' חנינא לקמיה וכדחזקיה:

מלמד שאינו חייב עד שיזרע ב' מינין בכרם דברי ר' יאשיה: הכא לא קאמר בהדיא במפולת יד ובבבלי פ"ג דברכות (דף כב) ובכמה דוכתי בש"ס אמרינן דקי"ל כר' יאשיה ועד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכדפירש"י ז"ל בקידושין (דף לט) דמפולת יד נפקא ליה מדכתיב לא תזרע כרמך כלאים משמע שתהיה זריעת הכרם עצמה ככלאים והא דבעי ג' מינים בכלאי הכרם פירשו התוס' שם ד"ה לא קיי"ל כר' יאשיה משום דמשמע ליה דקרא ה"ק כרמך לא תזרע כלאים דבעינן שיהו כלאים קודם שיזרע ואו בכרם אבל גבי כלאי זרעים דכתיב שדך וגוף הקרקע קרוי שדך מתחייב בב' מינין כשזורען בקרקע וכתבו שם דאף ר' יאשיה מודה בכלאי זרעים דמתחייב בשני מינין וכו' וכן מוכח בירושלמי דקאמר התם על דעתיה דר' יאשיה וכו' וזה הכל מבואר ואף אם נפרש להתרייה דקאמר היינו שאם התרו בו משום זה או משום זה כדמשמע לישנא דקאמר שאם התרו בו משום שדך לוקה וכו' וכדפרישית בפנים מ"מ ממילא במעט מינה דמתחייב בכלאי זרעים בב' מינין דאף דלא התרו בו משום הכרם אלא משום שדך לוקה וכשהתרו בו משום שתיהן לוקה שתים ודע דלפי הדיוק דפירש"י ז"ל דמפולת יד נפקא לן מלישנא דקרא לא תזרע א"כ גם בכלאי זרעים בעינן שיזרע בב' מינין במפולת יד דאז הוא דלוקה אע"פ שאסור לזורען גם בזה אחר זה וזה פשוט ואף דלא הוזכר בהדיא בש"ס בכל מקום במפולת יד כ"א במקום שהזכיר כלאי הכרם מ"מ לענין זה בין הן וכדכתב הרמב"ם בריש הלכות כלאים הזורע ב' מיני זרעים כאחד בא"י לוקה שנאמר שדך לא תזרע כלאים ובכלאי הכרם דפסק כדקי"ל כר' יאשיה במ"ש בריש פ"ה והיינו נמי לענין מלקות אבל לענין איסור פסק שם בהדיא דאף במין א' אסור כדכתב שם בהלכה ז' אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או תבואה ואם עשה כן אף על פי שאינו לוקה ה"ז קידש ונאסרו שניהן בהנאה הירק או התבואה והגפנים. ובדפוסים חדשים כתוב או הגפנים וטעות דמוכח הוא וכ"כ הר"ן מביאו הכ"מ שם דדעת הרמב"ם לענין איסור אפי' בחד מינא שני אלא דמ"ש לענין איסור הפירות לאו דוקא דאף איסור זריעה לכתחילה בא"י הוא דאיכא ומ"ש הכ"מ כזה איני רואה מנין לו לומר כן בדברי רבינו זהו תמוה דהא בהדיא כתב כן דאם היה רוצה לפרש בריש דבריו ירקות או תבואה דקאמר היינו שני מיני ירקות או תבואה מה נאמר בסוף דבריו דכתב או ליטע גפן בצד הירק ואין להאריך בזה. ובמה שהקשה הר"ן מהאי עובדא בקידושין בס רב חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוה להוא גברא דקזרע חיטי ושערי בי גופני וכו' לא נהריתו לא קיי"ל כר' יאשיה וכו' (וגי' הר"ן היתה חיטי בינו גופני) ומהלא הסר ליה הפירות ש"מ דאין נאסרים אלא בשני מינין וע"ז תירץ הכ"מ בתירוץ הב' דהתם בא"ל הוה ודברי רבינו כאן בא"י ה"מ הוא כן אבל לענין הקושיא אכתי לא הועיל דהא הרמב"ם פסק בהדיא בסוף פ"ח שאע"פ שבחו"ל מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה ולא אסרו בחו"ל אלא לזרוע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד מ"מ אם זרע הירק בצד הכרם בחו"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפילו בחו"ל וא"כ הקושיא במקומה עומדת לפי גי' הר"ן דמ"מ לא אסר ליה התיטין באכילה והכ"מ הביא שם דברי הרא"ם ומפלפל עליו באריכות ועיי"ש ואומר אני דודאי קושית הר"ן בלא"ה אינה קושיא דהתם ההדר ליה על הא דקאמר ניתי מר וגשמתיה כלומר עכשיו ככר תל עליו ומבעי ליה לשמתיה על שעת הזריעה והא קאמר ליה לא נהריתו לא קיי"ל כר' יאשיה וכו' והכא בחו"ל דאפי' לכתחילה מותרת הזריעה עכ"פ ואין לנו למחות בידו מלזרוע ומה שדקדקו בענין שלא הודיע לו שאסור באכילה וכתב הכ"מ בפ"ח בזה דהפסד שזרעם כדי למוכרם לעכו"ם וכו' עיי"ש ואין צורך לכל זה דדעת הרמב"ם מבואר הוא כדין זה שפירש להא דאמר ליה לוי לשמואל אריוך ספק לי ואנא איכול כדאמרו בקידושין שם ולדעתו אערלה וכלאי הכרם קאי וכדפירש בפי' המשנה להמתני' דסוף מסכת ערלה דתנינן ספק ערלה וכו' כרם נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד וכתב שם ואמרם ובלבד שלא ילקוט ביד ענינו שזה האוכל לא ילקט הוא בעצמו ויאכל אבל ילקט לו זולתו זהו דבריו בפירושו לפי משמעות לישנא דמתני' אבל בחיבורו חזר בו וכתב בפי"י מהל' מ"א בהלכה י"ג כלשון הזה ספק ערלה בא"י אסור וכו' ובחו"ל אפי' ראה הענבים יוצאות מכרם ערלה או ירק יוצא מהכרם לוקח מהן והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו ובהלכה י"ב כתב כרם שהוא ספק ערלה או ספק כלאים בא"י אסור ובסוריא מותר וא"צ בח"ל וא"כ מ"ש בהלכה י"א ובח"ל אפי' ראה הענבים וכו' או ירק יוצא מהכרם וכו' פשוט הוא דבודאי איירי וכמשמעות לישנא דמתני' כרם נטוע ירק וכו' ואבאר לך טעמו דחזר בו בחיבורו ממה שפי' בהמשנה בענין יורד ולוקט וכו' דכלאי הכרם ומתוך כך יתבאר לך האי עובדא דרב חנן ורב ענן והבין דממילא אזדא לה הקושיא מ"מ לא הודיע לזה שפירותיו אסורין באכילה דלעיל בקידושין שם גרסי' על סיפא דהאי מתניתין דערלה דתנינן החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מד"ס מאי הלכה א"ר יהודה אמר שמואל הילכתא מדינה. ופירש"י הנהיגוהו הם עליהם בחו"ל עולא א"ר יוחנן הלכה למשה מסיני ואקשי ליה עולא לרב יהודה מרישא דמתני' ספק ערלה וכו' לדידך דערלה בחו"ל אינו אלא מהלכות מדינה א"כ מ"ט החמירו בספק ערלה יותר מספק כלאי הכרם ונותני או זה או זה יורד ולוקט או זה וזה יורד ולוקט ומשני הא א"ל שמואל לרב ענן תני או זה או זה וזה יורד ולוקט מר בריה דרבינא מתני ליה לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקט ביד א"ל לוי לשמואל אריוך ספק לי ואנא איכול ופירש"י לקט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואנא איכול ואערלה קאי ונבאר טעמו

שנויי נוסחאות (סו"ס) חברייא אמרין בכי"ר ליתא. (סופ"ז) אינן כי נן בכי"ר אלא כן אנן.

פירוש מהרא"פ

הנאה ניהו: מה קדש שנאמר להלן איסור הנאה היא ביאת איסור כדמסיק: לא תזרע כרמך כלאים מלמד שאינו חייב אלא שני מינים בכרם חטים ושעורים עם חרצן דלא משמע כרם בלא חרצן כמו במשמע בדה בלא זריעה וה"ל כלאים לבד מכרם והיינו חרצן דקרא בזריעה קאמר ולא שייך זריעה רק בגרעינין ולא בנטיעות ולא פליגי אלא בזריעה מעיקרו אבל זרוע כבר וכן כרם שהוא כבר אף רבי יאשיה מודה דאוסר ומקדש אפי' במין א' אבל מלקות אינו חייב אלא בחטים ושעורים וחרצן שנזרען במפולת יד ולרבי יונתן אפי' חטים והרצן או שעורים וחרצן נמי לקי וכן מסיק הש"ס לקמן וכן כתב הרמב"ם ז"ל דאין מלקות בנטיעות אלא בעיקר הכרם הייט הרצן כשזרען עם כלאים במפולת יד: אפי' מין א' בכרם כלומר מין א' עם הרצן: להתרייה להתראה אם התרו בו נמי משום כלאי הכרם לוקה שתים וכן כתב הר"ם ז"ל דלוקה שתים קאמר: ליתן לו שיעור אחרת מן ו"ט וכן ד"א ו"ט לשני המינים [ויש עוד לפרשו ו' טפחים לגפן יחידי אבל נראה עיקר כמ"ש דאין גפן יחידי נקרא כרם ונקרא כרמך כתיב] דהכי הוא שיעור שלהם כדאמרינן בסוף פ"ק דמכילתין אינו חייב עד שיזרע חטים ושעורים בתוך ו"ט ומוקפין גדר ובין השני מינים לחרצן שיעורו ד"א כדתנן בעבודת הכרם ד"א וכ"מ לענין קידש בכתיב בסיפא דקרא למקדש אפי' בד"א: מה אנן קיימין לר' בון היאך משכחינן אליבי' דר' יאשיה שיהא כלאי זרעים וכלאי כרם זורע בתוך ד"א כאחת לפי מאי דקי"ל שאין ב' מינים זרעים אסורים בזריעה מן התורה אלא דווקא בתוך ו"ט ומוקפים גדר האי גדר לאיזה מקום הוא נעשה אי מבפנים שאינו מקיף רק הב' מינים והחרצן חוץ לגדר בטל הכרם כלומר אין כאן כלאי הכרם דקי"ל גדר מפסיק בכלאים ואי נעשה מבחוץ מסבבים גם החרצן בתוך הגדר זה הוא מחול הכרם כדתנן בפרק הקרחת איזה מחול הכרם בין גדר לכרם וכו' ולאיזה צד שזרע הב' מינים ה"ל לגבי חרצן בין כרם לגדר הואיל וקרחת לחרצן כרם צריך ליתן לו דין כרם: שעשה קרחה ד"א בשדה תבואה כלומר בעשה הקרחה במשך ז"א באורך וזרע גם החרצן בקרחה ואורך הקרחה ד"א מצומצמים וזרע ב' מינים בא לך לסוף מזרח וחרצן בא לך לסוף מערב ובין המינים והחרצן ד"א חסר מעט כפי עובי המינים והחרצן ומשכחת תרווייהו איסורים בחדא כרם בלא מחול שאין מחול בתוך התבואה אלא בתוך הגדר כ"א שזרע ב' מינים בקרחה וחרצן מבחוץ והא דנקט קרחה ד"א והלא בו"ט סגי ליה הואיל והוא שדה תבואה אי להו בעשה הקרחה ד"א בטל הקרחה לגבי שדה וכאילו אין כאן סיקף כלל [הלשון הראשון נראה עיקר והא דמשמע לעיל בסוף פ"ק דבעינן הקרחה לזרעים ו"ט על ו"ט דכי זורע החרצן עמהן חייב בד"א אף לזרעים]: ואתיא כי הא דרבי חנינא דאמר בפ' קרחת שאין דבר האוסר מציל אם הגפנים מצד אחד וזרעים מצד א' ותבואה ביניהן אין התבואה מציל הזרעים מן הגפנים שלא יאסרו הגפנים עליהם שאין התבואה נחשב כמו הפסק גדר ביניהן הואיל והיא עצמה אוסרת על הגפנים [פי' כגון תבואה שיבשה כל צרכה אוסרת ליטע גפנים אצלה אבל אינה מקדשת ובשביל שאוסרת אינה מצלת מלקדש] אין האוסר נעשה מחילה להציל אין התבואה נעשה הפסק בין החרצן לזרעים וא"ת כיון שאנו רואים כאלו אין כאן מחילה אזיל ליה שהיקף לשני המינים ואין כאן כלאים לבד הכרם לכן אמר וסברין מימר בני היינו דברי לומר דלאומלא הוא דאמר כ"מ הכי אבל לא לקולא ולענין היקף הזרעים דליאסרו אהדדי שפיר

מסורת הש"ס

קידושין נו: וש"נ. ברכות כב. וש"נ.

ע'תו' קידושין לט. ד"ה לא. חולין פב: ד"ה ולאפוקי. בכורות נד. ד"ה דגן.

מערכת הערוך

כתיב לא תזרע כרמך כלאים מלמד שאינו חייב עד שיזרע שני מינים בכרם דברי ר' יאשיה כו'. בערוך (ערך תלת) מיתי אתא דקאמר בבבלי (חולין קל"ו ע"ב) והאידנא נהוג עלמא כהני תלת סבי כו' כרבי יאשיה בכלאים דתני' רבי יאשיה אומר לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. קשיא ליה לרבי נסים בר רבי יעקב ז"ל מכדי חטה ושעורה שני מינין הן והזורען כאחת חייב דתנן בפ"ק דכלאים (מ"ט) הזורע חטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים רבי יהודה אומר אינו כלאים עד שיהו שני חטים ושעורת וכו' ואפילו לר' יהודה חטה ושעירה שני מינין הן ורחמנא אמר (דברים כ"כ ט') לא תזרע כרמך כלאים. והואיל וחטה וחרצן כלאים ושעורה וחרצן כלאים מאי טעמא אמר ר' יאשיה אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ולא עוד אפי' אם זרע חטה ושעורה בכרם פטור לר' יאשיה עד שיזרע שלשתן במפולת יד כדגרסינן בפ"א דמסכ' קידושין בגמ' כל מצות (ל"ט ע"א) א"ל לא צהריתו מי לא ק"ל כר' יאשי' וכו'. ואני (בעה"ם מביא גירסות אחרים אחת מלת "ואני" גרס ואמר

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ה מכלאים ה"ב סמ"ג לאוין רפ טוש"ע יו"ד סי' רצז ס"א

ח
ב מיי' פ"ג שם ה"ט טוש"ע שם סט"ז

ט
ג מיי' פ"ח שם ה"א טוש"ע שם סי' רצו סל"א

מערכת הערוך

"ואמר" וקאי על ר' נסים שסוף אמר זאת) מצאתי פעם מפירש בגמרא דבני מערבא (כלאי' לפ"ח דף ל"ו ע"א) כתיב לא תזרע כרמך כלאים מלמד שאינו חייב עד שיזרע שני מינין בכרם. דברי (רבי יונתן רבי יאשיה אמר) [צ"ל ר' יאשי' ר' יונתן אמר (עס"ם וכ"ה בכ"י)] אפילו מין אחד. על דעתיה דר' יונתן כתיב (ויקרא י"ט, י"ט) שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים חבריא אמרי להתראה שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה וקסבר ר' יאשיה מדכ' קרא לא תזרע כרמך כלאים דאלמא אינו חייב עד שיזרע כרמו מעיקרא כלאי' ויזרע חטה ושעירה וחרצן במפולת יד כי היכי דנהוי שני מינין בכרם. (ועיי' תוס' קידושין שם ד"ה הכא למעטי זרעים) ועי' בעה"ם שם בהערה ו'. שלין לעיין בר"ש כלאים פ"ח מ"א. ובפי' הרמב"ן בקידושין ל"ט ע"א והרשב"א בחולין פ"ב ע"ב ועוד. עיי"ש):

מסורת הש"ס

סברין מימר אוסר נעשה מחיצה ליאסר. על דעתי' דר' יונתן כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים. פי' אם להחמיר עליו אפילו מין אחד לכתוב סתם לא תזרע כלאים והי' שדה וכרם בכלל וכל תרי מיני אסור בין ב' מיני אילנות בין ב' מיני זרעים בין מין אחד זרעים ומין ב' אילן בשלמא לר' יאשי' קמ"ל דבכרם בעינן ב' מינים עם הכרם משא"כ לר' יונתן דשוה כרם לזרעוס דשדה א"כ קשה למה לן ב' קראי ומשני כהא דאמר ר"ה הן דאת אמר לא אמרת למה את אומר כפי' הפ"מ ז"ל בדבר שאמרת לא תימר למה אתה אומר משום דרוצה למימר לאוקמי' כלאו דכ"מ בין אם לא היה אומר אלא דמובן וכלל במה שאמר כבר בין שחוזר ומיחד הדיבור ע"ז. וקרוב לזה פי' הפ"מ ז"ל. או כהא דאר"ז לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים פי' דאיתא בתוספתא ומובא בפ"ק דמס' פיאה ה"ב זורעין זרעין וזרעי אילן כאחת והזורע עם הרגנים לוקה. פי' דלא חייב באילנות אלא על הרכבה אבל על הזרעים שזרע ב' מינין אילנות או זרעים וזרע אילן כאחד פטור כדאיתא במס' קדושין דף ל"ט אבל גבי חרצן דהוא זרעיני גפן דאיקרי כרם חייב אפילו על הזריעה ולא בעינן הרכבה ע"ז אמר ר"ז דה"ט דהרצן משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים. ר"ל דנעשה כל עיקר כרם לכתחלה ע"י כלאים ע"כ דהוא ע"י זריעה ולא ע"י הרכבה דכבר הוא כרם. ומסיק הגמ' הכא כמו במס' פיאה ר"י קפודקיא בעי קומי ר' יוסי תמן את אמר אין זרעי אילן קרוין זרעים לפיכך זורעין זרעים וזרעי אילן. כאחת ולא עבר על לא תזרע רק בכרם מגזה"כ והכא את אמר זרעי אילן קרוין זרעים פי' גבי הכשר א"ל תמן מיעט הכתוב שאין דרך בנ"א קורין זרעים ר"ל דהא מדרבי קרא גבי כרם לאסור זריעה מכלל דשאר אילנות לא נקרא זרעים ברם הכא ריבה הכתוב לענין הכשר על כל זרע זרוע אשר יזרע אבל עכ"פ לר' יונתן צריך רהמנא לכתוב לא תזרע מיוחד גבי כרם לענין דעיקר כרמך לא תזרע כלאים ועיין בביאור הגר"א ז"ל ביו"ד סי' רצ"ה סק"ה דכתב דזהו דוקא לר' יונתן אבל לר' יאשי' לא שייך עיקר כרמך לא תזרע כלאים דהא האיסור דכרם הוא דווקא עם כלאי זרעים אבל קמ"ל דלא כר' יאשי' אלא דעיקר כרמך לא תזרע כלאים דהכלאים הוא הכרם עיי"ש:

ועוד

אחד אבל הכרם דהמין האחר כליתיה דמי ואכן בעינן שני מינין מלבד הכרם כדלעיל: סברין מימר וכו'. האי לא שייך הכא מידי אלא דהש"ס מייתי לה כמו שנשנה לעיל שם אחר זה ולדין מחול הכרם הוא דשייכא כמפורש שם: על דעתיה דרבי יונתן וכו'. השתא

תורה אור

נעשה מחיצה להציל. סברין מימר אוסר נעשה מחיצה ליאסר. על דעתיה דרבי יונתן כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים (כהיא) [כי הא] דאמר רבי הילא הן דאת אמר לא אמר' למה את אמר. או (כהיא) [כהא] *דאמר רבי זעירא לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך כלאים לא תזרע. רבי יודן קפודקיא בעא קומי רבי יוסי תמן את אמר אין זרעי אילן קרויין זרעים. והכא את אמר זרעי אילן קרויין זרעים. אמר ליה תמן מיעט הכתוב את שאין דרך בני אדם להיות קורין זרעים. ברם הכא ריבה הכתוב °על כל זרע זרוע אשר יזרע. אמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי המחפה בכלאים לוקה. א"ל רבי יוחנן ולאו מתניתא היא כלאים בכרם איך אפשר כלאים על ידי חרישה לא במחפה. והוה רבי ינאי מקלס ליה הזלים זהב מכים וגו' °בני אל ילוזו מעיניך תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח. אמר ליה רבי שמעון בן לקיש בתר כל אילין קילוסיא יכיל אנא פתר לה כרבי עקיבה דרבי עקיבה אמר המקיים כלאים

ויקרא יא · משלי ד

מהדר להא דלעיל דלר' יונתן אכתי קשיא לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים דמה דאמרין חברייא לעיל להחמיר עליו אפי' מין אחד מיפרך הוא דאכתי ת"ל דהוה כלאים עם הכרם כשאר שני מינין בכלאי זרעים: כהאי דא"ר הילא. על כרחין לר' יונתן נימא כדר' הילא דאמר הן דאתאמר לא אמרת למה אתאמר. בתמיה כלומר דדעתיה דר' הילא דאין אנו דורשין כלום מיתורא דקראי דכה"ג דללאוי יתירי נאמרו דאל"ה א"כ כל היכא שנאמר לאו אתה שואל למה נאמר הלאו הזה הלא כבר נאמר אני משיב לך דלא אתי לרבויי מידי אלא ללאו יתירא נאמר ולעבור עליו בשני לאוין וה"נ כן: או. דנתרץ לר' יונתן כהאי דא"ר זעירא לעיל בפ"ק דפאה בהל"ד דלהכי אתא קרא לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים כלומר דבא ללמדנו דבעיקר הכרם דוקא שהוא עובר בלאו ולוקה ולאפוקי בתוך ד"א שאע"פ שאסור ומתקדש מ"מ אינו לוקה אלא על עיקר הכרם ובפ"ק דפאה פירשתי שאפי' עיקר הכרם כבר נטוע הוא לא תזרע כלאים ואי לאו קרא יתירא הו"א עד שיזרע במפולת היד דהכי משמעותיה דלא תזרע שבשעת זריעה לא יהיה כלאים קמ"ל דאפי' מין הכרם כבר נטוע הוא ויש לו עיקר לא תזרע מין השני שהוא כלאים עמו: ר' יודן קפודקיא וכו'. גרסי' להא בפ"ק דפאה שם אחר מילתיה דר"ז עד זרע זרוע אשר יזרע ושם פירשתי: המחפה בכלאים. שחיפה אותן בעפר וזה עשה מעשה בקיומן לפיכך לוקה: א"ל ר' יוחנן. כששמע זה ממנו ולאו מתני' היא בפ' אלו הן הלוקין דתנינן שם יש חורש בתלם אחת וחייב עליו משום שמנה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשין ובכלאים בכרם ובשביעית וי"ט וכהן ונזיר בבית הטומאה וקתני כלאים בכרם וכי האיך אפשר כלאים ע"י חרישה לאו במחפה שבשעה שחורש מחפה את הכלאים אלמא מחפה בכלאים לוקה: והוה ר' ינאי מקלס ליה. לר' יוחנן וקרא עליו מקראות הללו הזלים זהב מכיס היא התורה החמודה מזהב ומלויה היא אצלך כזהב בכיס. בני אל ילוזו מעיניך. שכל זמן שאתה הוגה בהן אתה מוצא בהן טעמים הרבה ועל שהוציא הדין ממשנה זו: בתר וכו'. אחר כל השבחים הללו אומר אני דלא מוכחא מהתם מידי שיכול

ירושלמי פ"א ה"ד

מראה הפנים

טעמו ז"ל דדקדק לכתוב דאערלה קאי ואע"ג דאמר בריה דרבינא דמתני' לקולא שניהן שוין מ"מ לשמואל גופיה קיל ליה ערלה כהו"ל דאינה אלא ממנהג מדינה בלבד יותר מכלאי הכרם כהו"ל בהן מד"ס שגזרו עליהן וא"כ מסתמא כשאמר ליה לוי לשמואל לפי שיטתו אמר ליה והרמב"ם בפי' המשנה סמך עצמו על מר בריה דרבינא דמתני' לקולא ואם כן בכלאי כרם מיהת יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט האוכל בעצמו ומילתיה דלוי לשמואל יש לפרש לפי זה דאהדרוייהו אמר ליה כן דהא שמואל נמי אמר תני או זה או זה יורד ולוקט זהו טעמו בפירושו ובחיבורו שחזר בו משום דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל בעינן ספי' דערלה הל"מ הוא וכדאמרינן נמי שם לקמן דבך נאמרה הלכה דספיקה מותר ודאה אסור וכדפסק שם בהלכה י' ולפיכך בחר לו להכריע כהך לישנא דשמואל דתני זה וזה יורד ולוקט דלא מקילינן כולי האי בערלה דהא מיהת ודאי הל"מ היא ומר בריה דרבינא היכא למימר דכשמואל ס"ל דערלה הלכתא מדינה היא והלכך מתני לקולא והלכך פסק בשניהם דאף בודאי כמ"ש שרואה הענבים יוצאות מכרם ערלה וכו' מ"מ כשאינו רואה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק מהכרם מותר דהשתא כספק הוא אבל אם הכרם בעצמו הוא ספק כלאים או ספק ערלה בזה ודאי מותר בח"ל לכתחלה כמ"ש בהלכה י"ב דבך נאמרה הלכה גם בערלה דספיקה מותר בחו"ל וכזה מבוארין דבריו שכתב בהלכה מ"א ואין צריך לאריכות דברים של הכ"מ גם שם וממילא מבוארין דבריו גם בסוף פ"ח מהל' כלאים שאנו נוסקין בו בכרב ואע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בח"ל הרי אותו הירק הזרוע שם לסור באכילה והוא שיראה אותו לוקט ומוכר לוקט ומוכר משום שלא אסרו באכילה בח"ל אלא כשרואה אותו לוקט מן הכרם אבל אם אינו רואה אותו לוקט בספק מחבבינן ליה וזהו כסייג אבל ספיקו מותר כמו שבארנו בהלכות מ"א ר"ל בזה לכלול שתי ענייני הספיקות דכל זמן שאין אנו רואין אותו לוקט כספק הוא ואף שאנו יודעין שיש שם בודאי כלאי הכרם דכך שנינו בשתיהן בערלה ובכלאי הכרם יורד ולוקח ובלבד שלא יראהו לוקט וכן אם הכרם הוא בעצמו ספק כלאים דפשיטא דמותר כמ"ש ב לכת מ"א שם בהלכה י"ב והאחר שנתבאר לנו דברי הרמב"ם ודעתו וטעמו בחיבורו יראה להוסיף עוד לטעמא דמילתא דמפני מה התירו כשאינו רואה אותו לוקט ובערלה אין אנו צריכין לחזר אחר הטעם דבך נאמרה הל"מ דבחוץ לארץ ודאה לסור וספיקה מותר וקיבלו כך שזהו ג"כ ספיקא מיקרייא אלא דבכלאי הכרם יש לומר דהיינו טעמא דהא עיקר הדין דאסרו הזרע באכילה לכאורה קשה הוא דק"ו מכלאי זרעים שאסור מן התורה בא"י ואפ"ה כשעבר וזרע מותר באכילה אף לזה בעבר וזרע כמ"ש הרמב"ם בפ"א וברנו לעיל הטעם ומהיכן הוא נלמד כלאי הכרם שהן בח"ל מדרבנן בעלמא ודוקא במפולת יד ושלא במפולת יד מותר אף בזריעה לכתחילה לכ"ש בבדין הוא שיהא מותר באכילה וזה לא עבר כלל בזריעה דכה"ג אלא הטעם שראו חכמים להחמיר בכלאי הכרם אף בח"ל הואיל דתמירי דאסירי אף בהנאה בא"י דמה"ט אסרו לזרוע במפולת יד אף בחו"ל כדאמרינן שם כלאי הכרם דבא"י אסורין בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן והיינו בזריעת ב' מינין עם החרצן במפולת יד כמבואר לעיל והלכך נמי אם זרע בצד הכרם בח"ל דהזריעה היא שמותרת אף לכתחילה משום דלא הזהירה התורה אפי' בא"י אלא בכה"ג ולענין מלקות כדלעיל ואף שאסור לזרוע בא"י. גם שלא מפולת יד מ"מ לא רצו להחמיר בזריעה בח"ל דשעת הזריעה ניכרת היא אם היא כך או כך אבל באכילה החמירו לאסור אף בח"ל ואף שלא נזרע במפולת יד מ"מ כשרואה אותה אינה ניכרת אם היא מזרע שנזרע כך או כך וכיון שכן הוא לא רצו להתיר אף באכילה אלא כשרואה שהוא לוקט מן הכרם דכולא מילתא היא אינה אלא מפני מראית העין כן נ"ל. והגב פירשתי הטעם להאי דינא ואם שאין זה מהצורך להענין שאנו עוסקין בו. הדרינן למאי דאתינן עלה בענין הקושיא שהקשה הר"ן לדעת הרמב"ם מ"מ לא הודיעו לנו שהוא אסור באכילה באותן הפירות וכן דקדק הכ"מ בזה ומתחילה נראה דמה שפירשו הר"ש והר"ב אחריו להאי מתני' דספק ערלה דמיירי בנכרי שיש לו נטיעות של ערלה וכו' לא כן דעת הרמב"ם לא בפירושו ולא בחיבורו אלא אף בשל ישראל מיתפרשא כמבואר מדבריו ולפ"ז היינו יכולין לתרץ הקושיא הנזכרת אף להמסקנא דדינא דבשניהן יורד ולוקח ובלבד שלא יראהו לוקט וא"כ למה יאמרו לו לאסור הפירות הלא יש תקנה למכרן אפי' לישראל שאינו רואה לקיטתן וכגון זה התירו חכמים דכספיקא משוינן לה כמבואר אלא שסקו האמת מורה לי הדרך אחר נלך בה דמעיקרא לק"מ דהא הא' עובדא דרב תנן ורב ענן הוא דהוה ואמרינן לעיל דשמואל א"ל לרב ענן תני או זה או זה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט וכד שמיע ליה לרב ענן להאי מילתא משמואל רביה נקט ליה למיתני לקולא כהאי דמר בריה דרבינא ומשום דקיבל נמי משמואל רביה דמאי הלכה דקאמר בערלה הלכתא מדינה והלכך הוי מתני לקולא כדלעיל וכשאמר לו רב תנן ניתי מר ונשמתיה והשיב לו בעיקר הדין לא נהריתו וכו' והו לא הוה למימר ליה מידי דלמאי היה לו לומר לזה דהפירות מוזיעה זו אסורין באכילה ואיהו גופיה ס"ל בפשיטות להתירא דזה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד וא"כ יכול הוא ללקוט וליתן לאחרים לאכול ומהיכי תיתי יאמר לו איזה צד איסור לשיטתו דס"ל כשמואל וכמר בריה דרבינא וזה ברור ואמת נכון הדבר דאין אנו למדין שום דבר עוד ממילתיה דרב ענן כ"א במאי דלמר בהמיסכם לכ"ע לא קיי"ל כר' יאשיה וכו' ותו לא מידי בזה ובענין מה שאנו לדין לדי א ממאי דאהדר ליה לא קיי"ל כר' יאשיה ולא אהדר ליה דכל המיקל בח"י הלכה כמותו בח"ל וקושית הרב"י בברכות פ"ו והבאתי לעיל במקומו ובפ"ק דפאה ובפ"ז דפאה ולעיל סוף פ"ד דמכילתין העיקר הוא כמה שתרצתי בתירוץ הב' וסוף פ"ד דלעיל ובארתי עוד דלמזין אינו מדלהדר ליה בל' המיה דש"מ תרתי חדא דבא"י איכא איסורא אפי' במין אחד בצד הגפנים וכגי' הר"ן תיטי ביני גופני וכך היתה גי' הרמב"ם השנית דבח"ל מותר לזרוע אף לכתחילה בכלאי הכרם במין אחד לו בב' מינים בצד הגפנים ובלבד שלא יזרע עם החרצן במפולת יד וע"ש ובמקומות המצויינים והמצא מבואר הכל עם היותה מזה לשארי מקומות וביאור לתרץ קושיות מאיזה ענינים ושם תרלה דברים נאותים לכל השיטות כפי מה שבוארתי אחר העיון ומלאתי הכל בס"ד: עיקר כרמך כלאים לא תזרע. יש לפרש נמי דבמפולת יד קאמר דהקפידה התורה שלא יהא העיקר מכרמך והוא החרצן כלאים בשעת זריעה ובכה"ג הוא דלוקה אם זרעו עם הכלאים של שני מינין כאחד ועיין לעיל בפ"ק דפאה בהלכה ד' ד"ה תני זורעין זרעים וזרעי אילן כאחת מה שנתבאר מענין זה בס"ד: בתר כל אלין קלוסיא יכול אנא פתר לה כר"ע. כה"ג אמר נמי בבבלי פ' אלו הן הלוקין (דף כא ע"ב) דא"ל ר"ל לר"י אי לאו דקילסך גברא רבה הוה אמינא מתני' מני ר"ע היא. ומשמע דלר"ע לוקה במקיים ואפי' אינו עושה מעשה ולא כדמדתי ליה הכא ויש לפרש נמי להא דהכא דהכי קמדתי ליה ר' יוחנן כלום אמר ר"ע וכו' ועוד דאפי'

 (סו"ה) או כהא דאמר בכי"ר אמר כההיא דאמר. (סוי"ב) יוחנן בכי"ר יונה. (סוס"ו) הזלים זהב מכים (ישעי' מ"ו ו') בני אל ילוזו מעיניך (משלי ג' כ"א) ומראה המקום למשלי ד' שבוש. תן לחכם וגו' (משלי ט' ט'). (סוי"ו) ישמע חכם וגו' (משלי א' ה').

פירוש מהרא"פ

כפיר ס"ל התנואה מחילה כגדל ולגישנא קמא לא מייתי מדל"א אלא מדאמרו עלי' הסברין מימר: ע"ד דר' יונתן כו' לר' בון הוא דמהדר נפטיי הקרא גם אליבי' דאין לפטות לדידי' לענין ד"א דמאי הוכלא בפחא מבני מיני זרעים ומנ"ל להחמיר: אתיא כי הא דר' הילא כלומר אליבי' דר' יונתן לא בכלל למה נאמר לא תזרע בשלמא לר' יאשי' שפיר קשיא ליה למה נאמר לא תזרע הואיל ובלא"ה מכח זריעת הב' מינים ל"ל תו לא תזרע אבל לר' יונתן מקיקרא לא קשיא שאין כרם בכלל שדך דאמר ר' הילא אותו שאתה אומר לא אמרה התורה ולמה אתה אומר דאי לא כתיב כרם משדך לא כרם ולמה אתה אומר דידעינן לה בשלמא לר' יאשיה שני מינים ידעינן משדך והכי בלא"ה חייב לר' יונתן לא ידעינן כרם משדך: או כהא דר"ז הקרא אתא למימר דלא ילקה רק על עיקר הכרם אבל הנטיעות ואי זרע מין א' בכרם הנטועה לא נקי מן התורה: תמן את אמר כו' לפיכך לא הוה זרעי אילן כלאים בנטיעת כרם אי בשאר זרעים וכאן היינו לענין הכשר זרעים אף זרעי אילנות הכשר: מיעוט הכתוב המלאה אשר תזרע: אמר ליה רבי יוחנן לרבי ינאי: כלאים בכרם נפסק אילו הן הלוקין אין יש חורש כו' כלאים בכרם וע"כ ע"י חרישה לא מתחייב והכי אמרינן בנ"ק אלא במחפה ובהדי דחריש הוא מחפי: מקלס לי' לר' יוחנן בשביל דבר זה שכוון אל האמת ויחכם עוד מתוך דבריו של רבי ינאי נתן רבי יוחנן אל לבו לפרש להא מתני' הכי: בתר קילוסיי' אחר כל השבח הזה יכול אני לומר שאין ראייה ממתני' דכר"ע אתיא דס"ל המקיים מחפה אבל לרבנן תרווייהו פטירי וברייתא דלעיל נמי ר"ע היא והכי מוקי לה בגמ"ק א"נ ה"נ אין לן ראייה אבל בתר דאמרה רבי ינאי דאף לרבנן חייב במחפה אם כן ברייתא מתני' דמכוון ובמחפה מיירי:

כלום

[כלאים] עובר בלא תעשה. כלום אמר רבי עקיבה אלא לעבור שמא ללקות. והכא ללקות אנן קיימין. ועוד מן הדא דתנינן שביעית אית לך מימר שביעית דרבי עקיבה. פתר לה שביעית דרבי לעזר דרבי לעזר אמר *לוקין על החרישה בשביעית. רבי יוחנן אמר [א] אין לוקין על החרישה בשביעית. מה טעם דרבי לעזר (ויקרא כה) ושבתה הארץ שבת לה' כלל. שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט. הזרע והזמר בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהן ולומר לך מה זרע וזמר מיוחד שהן עבודה בארץ ובאילן אף כל דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. מה עבד לה רבי יוחנן שני דברים הן ושני דברים יצאו מן הכלל [אינן] חולקין. ולית ליה לרבי אלעזר חולקין אית ליה לחלוק אינן חולקין הא ללמד מלמדין. ולית ליה לרבי יוחנן מלמדין. שנייא היא שהכלל בעשה ופרט בלא תעשה אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. [ב] על דעתיה דרבי יוחנן ניחא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות. על דעתיה דרבי לעזר מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות. כשם שאין מלמדין לענין איסור כך לענין היתר לא ילמדו. א"ר בא קרתיגנייא טעם דרבי יוחנן (שם כה) שש שנים תזרע שדך לא בשביעית ושש שנים תזמור כרמך לא בשביעית. *כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה עשה הוא: ועובר בעשה. רבי ירמיה אמר עובר בעשה. ורבי יוסה אמר אפילו עשה אין בו

פני משה

שיכול אני לפרש להאי מתני' במקיים להכלאים לחוד ור"ע הוא דאמרינן לעיל דס"ל דעובר בל"ת: כלום. ומדחי לאה דר"ל דכלום אר"ע אלא לעבור בל"ת שמא ללקות הוא דקאמר בתמיה ועוד על כרחך דהאי מתני' לאו כר"ע מיתוקמא מן הדא דתנינן התם גמי שביעית וכי אית לך למימר שביעית כר"ע והא לדידיה אין לוקין על החרישה בשביעית: פתר לה שביעית דר' אלעזר. כלומר אליבא דר"א שפיר מוקמינן לה נמי כר"ע דאיהו ס"ל דל"פ תנאי בזה ולכ"ע לוקין על החרישה בשביעית כדפליגי בהא ר"א ור"י וסוגיא זו עד סוף הלכה גרסינן לה בשבת פרק כלל גדול ובפ"ז דסנהדרין בהלכה ה': הזורע והזומר בכלל היו. בכלל ושבתה הארץ ולמה פרט הכתוב להן ודריש להו במדה דבר שיצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא ולענין להקיש אליהן לכל דבר שהוא עבודה בארץ או באילן לוקין עליהן: מה עביד לה ר' יוחנן. ומה טעמא סבירא ליה אין לוקין: שני דברים הן. לא תזרע ולא תזמור ושני דברים שיצאו מן הכלל חולקין בתמיה ופלוגתא היא פ' כלל גדול ובסנהדרין שם בהא דאמרינן הבערה יצאת מן הכלל לחלק ללמד על הכלל כולו לענין חילוק חטאות וחייבין על כל אחת ואחת וכן כרת באחותו דאמרינן דיצאת לחלק ואם שני דברים יצאו מן הכלל כגון הכא בשביעית וכן לא תנחשו ולא תעוננו דבכלל כל כישוף היו ויצאו מן הכלל פליגי בהא דלתני ר' ישמעאל התם חולקין הן כלומר מלמדין הן על הכלל כולו לענין חילוק חטאות ותנא דפליג עליה שם ס"ל דשני דברים שיצאו אינן חולקין דהוה להו כשני כתובים ואין מלמדין ור' יוחנן ס"ל כהאי תנא דאינן חולקין והכא לא אסיק טעמייהו עד לקמן: ולית ליה לר' אלעזר חולקין. כלומר דשואל הש"ס דאם בגופה דמילתיה פליג על ר' יוחנן בכללא דחולקין דסבירא לן כתנא דפליג על ר' ישמעאל ושני דברים אין חולקין וכי לית ליה להאי כללא אלא דפוסק כר' ישמעאל ובסנהדרין גרים ועל דעתיה דר"א אינן חולקין והיינו הך דהש"ס שואל אם ר"א אית ליה נמי האי כללא בעלמא דאינן חולקין והכא טעמא אחרינא איכא כדלקמיה או דר"א כר' ישמעאל ס"ל דשני דברים חולקין הן: אית ליה. וקאמר הש"ס דאף ר"א אית ליה האי כללא וכת"ק דר' ישמעאל דשני דברים אינן חולקין מיהו שאני ליה בין ענין לחלק ובין ענין להקיש כדמסיק: לחלוק אינן חולקין. דלענין ללמד על הכלל לחלק שיהא חייב על כל או"א אין אנו למדין משני דברים שילאו מן הכלל הא ללמד על הכלל לענין להקישו להפרט כדהכא דקאמר מה הפרט מפורש מיוחדין שהן עבודה בארץ וכו' בהא ס"ל לר"א דמלמדין: ולית ליה לר' יוחנן מלמדין. ואם ר' יוחנן פליג וס"ל דאף לענין להקיש אין מלמדין: שנייא היא. בעלמא ס"ל דמלמדין ושאני הכא שהכלל הוא בעשה ושבתה הארץ והפרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על ל"ת וכן אין הל"ת מלמד על העשה: על דעתיה דר' יוחנן ניחא. כלומר ניחא לן הא דפשיטא שמותר לחפור בשדהו בשביעית בורות שיחין ומערות שהרי הפי' חרישה שהיא לצורך עבודת הקרקע קאמר דאינה אסורה מן התורה: על דעתיה דר' אלעזר. אלא לר' אלעזר דקסבר חרישה אסורה מן התורה: מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות. מי אמרינן דכל עבודה בקרקע אסור או דילמא דלמדין אנו מן הפרט דדוקא דומיא דהני שהן עבודה לצורך הקרקע הוא דאסור: כשם שאין מלמדין וכו'. כלומר דמהדר הש"ס דמאי קמיבעיא לך אדרבה לר' אלעזר טפי פשיטא לן דמותר דאילו לר' יוחנן איכא למיפרך דכשם שאין מלמדין מן הפרט לענין איסור דלא קאי בל"ת על החרישה כך לענין היתר חפירת בורות לא ילמדו דאימא ושבתה הארץ הקפידה התורה כל שהוא עושה בארץ ומיהא עובר בעשה הוא ואפ"ה אמרת דלרבי יוחנן מותר ומכ"ש לר"א דכשם שמלמדין לענין איסור כך ילמדו לענין היתר: א"ר בא קרתיגנייא וכו'. ר' בא פליג אהא דקאמר דטעמיה דר' יוחנן דאין לוקין על החרישה משום דהכלל בעשה והפרט בל"ת דלא היא אלא היינו טעמיה דבהדיא גילתה לנו התורה במקומו דעל שאר עבודות הקרקע בעשה הוא דעובר ואינן בל"ת: שש שנים תזרע שדך. ומשמע ולא בשביעית וכן שש שנים וכו' וא"כ הוי לאו הבא מכח עשה וכל ל"ת שהוא בא מכח עשה הוי עשה והאי קרא לגופיה לא איצטריך דהא כתיב שדך לא תזרע וא"ת לעבור עליו בעשה ול"ת הא נמי לא איצטריך דהא כבר כתיב עשה ושבתה הארץ אלא ע"כ ללמדך דעל שאר עבודות קרקע שאינו עובר עליהן אלא בעשה וכן א"ר ירמיה דעובר בעשה: ר' יוסי אומר אפי' עשה אין בו. לחרישה ולשאר עבודות קרקע ואין איסורן אלא מדבריהן:

ליידא

קרבן העדה

ועוד מן הדא דתנינן שביעית אית לך מימר שביעית דר"ע. פי' האיך חייב בשביעית במהפך מלד מקיים כר"ע וכי בשביעית אפשר לאוקמי כן כר"ע מלד מקיים בתמי' אלא ע"כ דמהפך הוי זורע. ע"ז פתר לה דבשביעית חייב מלקות על החרישה גופה דר"א אמר לוקין על החרישה וקמפרש ואזיל מ"ט דר"א ושבתה הארץ וגו' כלל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט וכו' ולמה יצאו להקיש אליהן ולומר לך מה זרע וזמר מיוחד שהן עבודה בארץ ובאילן כו' פי' רש"י ז"ל במס' ב"ק דף ג' ע"א דדריש כלל ופרט וכלל ושבתה הארץ כלל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט שנת שבתון כלל וע"כ הוי כלל ופרט וכלל. ופריך מה עביד לה ר"י ומשני ב' דברים אינן מחלקין ר"ל דלא הוי כמו הבערה דיצאה לחלק וללמוד על כל הכלל ופריך ולית ליה לר"א דאינן חולקין ומשני לחלוק אינן חולקין וללמוד מלמדין ופריך ולית ליה לר"י מלמדין ומשני שניא היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה וכזה איתא בבבלי ג"כ שם ופריך ע"ד דר"א ניחא [וכן גרס המהרא"פ ז"ל וכן מוכח הוא] מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות משום דדריש כלל ופרט וכלל והוי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר שהוא מועיל לעבודת הארץ אף כל דבר שמועיל לעבודת הארץ אבל לר"י קשיא למה מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות הא הל"ת דהפרט אינו מלמד על עשה דהכלל דושבתה הארץ א"כ אף בחופר בורות שיחין ומערות נמי עובר דהא ושבתה הארץ שייך בכל עבודות אף שאינו מועיל לעבודת הארץ וא"כ קשה למה מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות וה"פ ע"ד דר"א ניחא מה דמותר לחפור בורות שיחין ומערות משום דכשם דמלמדין לענין איסור מהפרט כן למדין נמי לענין היתר אבל ע"ד דר' יוחנן מהו לחפור בורות שיחין ומערות ר"ל מהו הענין דלחפור בורות שיחין ומערות בשביעית [או דצ"ל למה חופר במקום מהו להפור] כשם שאין מלמדין לענין איסור כן לענין היתר לא ילמדו ע"ז משני א"ר בא קרתיגנייא טעם דר' יוחנן שש שנים תזרע שדך לא בשביעית ושש שנים תזמור כרמך לא בשביעית כל ל"ת שהוא בא מכח עשה עשה הוא פי' וא"כ לפ"ז מותר לחפור בורות שיחין ומערות דהא אין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה. אבל עשה על עשה שפיר מלמד וא"כ הוי כלל ופרט בעשה והעשה דהפרט מלמד על העשה דהכלל וממילא דהעשה דהוי בהפרט דזרע וזמר למידה על העשה דהכלל של ושבתה הארץ נהי דלא מלמד שיהא כעין הפרט באיסור ל"ת אבל למידה על הכלל שתהא מיוחד כעין הפרט מה זרע וזמר מיוחדין שהן עבודות הארץ ואילן ומועיל להארץ כן הכלל צריך להיות מועיל לעבודת הארץ. וה"ג במס' שבת פ' כלל גדול כל ל"ת שהוא בא מכח עשה עובר בעשה ואם כן הוי הפרט והכלל בעשה. ע"ז נחלקו ר' ירמי' ור' יוסי ר' ירמי' אמר עובר בעשה דהכלל הוי ג"כ עשה וכל המלאכות בשביעית הוי בעשה ור' יוסי אמר אפילו עשה אין בו בהכלל [וע"כ ממילא לא צריך לשנויי דלפיכך מותר לחפור בורות שיחין ומערות משום דהפרט הוי נמי עשה ז"א דאפילו לא הוי הפרט עשה מ"מ מותר לחפור בורות שיחין ומערות דליכא כאן שום עשה אפילו בהכלל] והא דכתיב ושבתה הארץ וגו' הוא לאו לאיסור עשה על שאר מלאכות אלא הוא אזהרה על זרע וזמר כדמסיק ולליידא מילה כתיב ושבתה הארץ לענין ל"ת שבו ר"ל דממה תשבות הארץ הוא מהל"ת דהוא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור:

יכול

מסורת הש"ס

[א] מ"פ"ק ג. ירושלמי שבת פ"ז ה"א. סנהדרין פ"ז י"ס כה"ע.

[ב] ירושלמי בכורי' פ"ב ה"א וש"נ

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"א משמיטה ה"ד

גליון הש"ס וציון ירושלים

צע"ג דעתי' דר"י וכו'. ע' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תמת וביחדושיו לחולין דף פב. וברמב"ן וריטב"א בקידושין דף לט:

מראה הפנים

דלפי' את"ל דר"ע לוקה ס"ל הא תנינן שביעית אית לך מימר שביעית וכו' והיינו דר' יוחנן לשיטתיה דהכא כדקאמר לקמן הוא דמהדר ליה ס"ל דאין לוקין על חרישה בשביעית ואי לאו דשמיע ליה דר"ע ס"ל הכי לא הוה פליג אדר"ע דהלכה כר"ע מחבירו והא דלא מסדר ליה התם כך משום דלשיטת הבבלי איפכא הוא דר' יוחנן הוא דס"ל לוקין על החרישה בשביעית כדגרים בריש מו"ק (דף ג' ע"ב) לפלוגתייהו דר"א ור"י איפכא וכן משמע מתם דר"ע ס"ל דלוקין על החרישה וכדכתבו התוס' שם ד"ה שהרי כבר נאמר וכו' וכמה דכתבו התוס' בפרק ג' דפסחים (דף מ"ז ע"ב) ד"ה ושביעית דלמ"ד בפ"ק דמו"ק חורש בשביעית אינו לוקה מוקי הך דהכא בחורש ומקפה דמהפך חייב משום **זורע** נמי:

שנויי נוסחאות (כו"ה) על החרישה בד"ו על ידי חרישה (וכן בסמוך). (שו"כ) שאין בד"ו **שאינן**.

פירוש מהרא"פ

כלום אמר ר"ע זה ודאי פליגי אדרבי יוסי דלעיל [וכן פירש בכל מקום דלר' יוסי לוקה לך' עקיבא דמקיים לחודא בלא מיפוך]: **ושביעית**. התם נמי תנן ובשניעית ובשביעית לא נאמרה הכיפה אלא זריעה וע"כ במהפך איירי אי לא דאף בשביעית מוקמ' ליה במקיים וכר"ע וה"ל כזורע והלא לא מלינו לר"ע לענין שביעית דדוקא לענין כלאים אמרו כדמייתי לאיה מקרא לעיל דכתיב בכלאים: **דר"א** בן פדת כיא דמייתי בסמוך לאיי' מקרא: **בכלל** כל דבר במשמע: **בכלל** היו בכלל ושבתה וגו': **אף** כל שיהו חרישה דדומה להן: **ושני** דברים שילאו מן הכלל אינן חולקין דבר א' שילא מן הכלל כגון הבערה שילאת מן הכלל לחלק גם כל הכלל לחייב על כל א' וא' אבל שני דברים שילאו מן הכלל אינן מחלקים ס"ל אין מחלקים ולא מלינו מלקות לחרישה לבדה: **הא** ללמד בדבר שהיה בכלל וילא מן הכלל ללמד כו' הם מלמדים [פי' אין אנו צריכים לחילוק אלא שאנו לומדין חרישה מן הפרט הואיל ודומה להן לוקה כמותן] ומכח הלימוד הוא דמשכחת מלקות על החרישה כמו על הפרט לבדו: **בעשה** ושבתה היינו אלא עשה כו': **ה"ג** על דעתי' דר"א ניחא כו' ע"ד דר"י כו' וה"פ לר"א דס"ל מלמדין לענין איסור ולילקות על החרישה ה"נ מרבה להו להיתר מה שאינו דומה לפרט והיינו לחפור **בו** בשביעית כו' אבל כשאינו מלמד לאיסור הוא הדין להיתר אינו מוליא מן הכלל דושבתה הארץ להתיר לחפור בשביעית בהכי אף חפירת בורות כו' בכלל ושבתה וגו': **לא** בשביעית אבל בשביעית לא **תזרע** וה"ל לאו הבא מכלל עשה וה"ל כלל ופרט בעשה ומרבה חרישה לעשה ומוליא חפירה בורות שיחים ומערות דלא דמיא לפרט ומוסר אף לר"י: **עובר** בעשה בחרישה: **אפי'** עשה אין בו בחרישה:

ליידא

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ז מהל' כלאים ה"ג

יב ב ג מיי' שם

יג ד מיי' פ"ט מהלכות כלאים ה"ז סמ"ג לאוין רפ טוש"ע יו"ד סי' רצז ס"י

יד ה מיי' שם טוש"ע שם סי"א

טו ו מיי' שם ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יב יג

גליון הש"ס וציון ירושלים

מסורת הש"ס

בו. ליידא מילה כתיב ושבתה הארץ שבת לה' לענין לא תעשה שבו. *יכול יהו לוקין על התוספות שבו. רבי יוחנן פתר מתניתא יכול יהו לוקין על חרישה בשביעית. ר' לעזר פתר מתניתא יכול יהו לוקין על איסור שני פרקים הראשונים. אית תניי תני שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך. אית תניי תני שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. מאן דאמר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך מסייעא לרבי יוחנן. מאן דאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור מסייעא לר' לעזר. מתניתא פליגא על רבי לעזר השמר לא תעשה. וכתיב שם תעלה. שם תעשה. בגין דכתיב הא אילו לא כתיב עשה הוא. שלא תאמר כמה דתימ' גבי שבת חפר חרץ נעץ אינו חייב אלא אחת. ודכוותה שחט זרק והעלה לא יהא חייב אלא אחת. לפום כן צריך מימר חייב *על כל אחת ואחת. רבי זעירא רבי חייה בר אשי בשם כהנא הנוטע בשבת חייב משום זורע. רבי זעירא אמר הזומר כנוטע. נטע וזמר בשבת על דעתיה דכהנא חייב שתים על דעתיה דרבי זעירא אינו *) חייב אלא אחת. כלום אמר רבי זעירא אלא הזומר כנוטע שמא הנוטע כזומר. הכל היה בכלל זריעה יצאת זמירה להחמיר על עצמה. מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע הוי לא שנייא בין על דעתיה דכהנא בין על דעתיה דרבי זעירא חייב שתים:

*) דף לא ע"ב

הלכה ב מתני' בהמה עם בהמה וחיה עם חיה בהמה עם חיה וחיה עם בהמה טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג: *המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון סופג את הארבעים. רבי מאיר פוטר. והשלישית שהיא קשורה לרצועתיהן אסורה

רידב"ז

יכול יהו לוקין על תוספות שבו ר' יוחנן פתר מתניתא יכול יהו לוקין על חרישה בשביעית. ר"א פתר מתניתא יכול יהו לוקין על תוספות שביעית דהוא איסור ב' פרקים הראשונים. ובהתחלת הברייתא הזאת פליגי ר' יוחנן ור"א היך הפי' בהברייתא ביכול יהו לוקין על התוספות. והשתא מביא הגמ' כיפא דהברייתא בתרי תנאי אית תנא דנקט בסיפא דיכול יהא לוקה על תוספות שביעית ת"ל שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואית תנא דנקט בסיפא דיכול יהא לוקה על תוספות שביעית ת"ל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כן פי' מהרא"פ ז"ל בלשון שני וזהו האמת ולפ"ז צריך להפך הגירסא מדר"א לר"י וה"ג מ"ד שש שנים תזרע שדך דהכונה דאין לוקין על תוספות שביעית מדכתיב שש שנים תזרע שדך א"כ מותר לעשות מלאכה בשדה כל שש שנים ולפ"ז אתיא כר"א דשש שנים תזרע מפיק לי' איסור דב' פרקים ולהאי תנא דתני ת"ל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור דמפקע חריש' מדלא כתיב רק זרע וזמר מסייע לר' יוחנן ומצאתי שכן הגי' בכ"י מתלמידי החסיד ז"ל: מתניתא פליגא על ר"א השמר ל"ת וכתיב שם תעלה ושם תעשה.

וה"ג במס' שבת פ' כלל גדול שם תעלה זו עלי' ושם תעשה זו שחיטה וזריקה מה עלי' שהיא בעשה הרי היא בל"ת אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהיו בל"ת בנין דכתיב שם תעלה ושם תעשה הא אילולי דכתיב שם תעלה ושם תעשה אין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה עיי"ש ואם כן קשיא לר"י דהא לדידי' הל"ת דזרע וזמר מלמד על הכל שהן בל"ת וה"נ הל"ת דהעלאה מלמד על הכל שהן בל"ת ואם כן ל"ל ההיקש שם תעלה ושם תעשה ומשני לפיכך אילטריך ההיקש העלאה לשחיטה וזריקה ללמדך שחייב על כל אחת ואחת: ר"ז ר"ח ב"א בשם כהנא הנוטע בשבת כו'. נקט הכא משום דמפרש מהו זורע מהו זומר: מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע. ר"ל את פוטרו לנוטע משום זורע פי' בתמי':

פני משה

ליידא מילה. וא"ת לאיזה דבר כתיב ושבתה וגו' לענין הל"ת שבו המפורש בקרא בהדיא לא תזרע ולא תזמור ולעבור עליהן בעשה ול"ת אבל שאר עבודות אפי' עשה אין בהן: יכול יהו לוקין על התוס' שבו. כך היא ברייתא' שנויה ופליגי בפירושה דר' יוחנן מפרש כסיפתיה דה"ק יכול יהו לוקין על החרישה בשביעית גופה. וקרי לה תוספת לפי שאינה מפורשת בתורה ותוספת על המפורש בכתוב היא ואסוקי להא לפטורא ורבי אלעזר מפרש להאי ברייתא דעל איסור הנשנה בשני פרקים הראשונים דמס' שביעית קאי ובתוספת ממש דשביעית איירי התם וקאמר דאין לוקין על תוספת שביעית: אית תניי תני שש שנים וכו'. כלומר דאית תנא דמדייק האי קרא ולמדין אנו דעל שאר עבודות אינו עובר אלא בעשה כדלעיל ומסייעא לר' יוחנן ואית תנא דמדייק קרא דשדך לא תזרע וגו' ולומר דדוקא בשביעי' הוא עובר בלאו ולא בתוספת וכן נמי ס"ל למידק מהאי קרא ללמד על הכלל כולו ומסייעא לר' אלעזר: מתניתא פליגא על ר"א. ברייתא היא בספרי פ' ראה השמר בל"ת ופן בל"ת ג"כ הא דכתיב שם השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' וכתיב בתריה כי אם במקום אשר יבחר ה' שם תעלה ושם תעשה ודרשינן תעשה זו השחיטה והזריקה וה"ז לעבור עליהן בחוץ בעשה דשם כתיב ולא במקום אחר והוי לאו הבא מכלל עשה והקישן התורה בכתוב אחד ללמד מה העליה שהיא בעשה ובל"ת דבהעלאה כתיב השמר פן תעלה אף שחיטה וזריקה שהן בעשה ולעבור עליהן גם בל"ת: בגין דכתיב. השתא מסיק הקושיא אלא טעמא דהקישן הכתוב במקום אחד הא אילו לא כתיב האי הקישא עשה הוא כלומר דלא הוה ידעינן אלא דקאי בעשה על השחיטה וזריקה אבל לא בל"ת והאי כימא דבא פרט העשה ומלמד על הל"ת דמה בעשה שחיטה וזריקה בכלל אף בהלא תעשה כן אלא לאו ש"מ דאין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה וקשיא לר' אלעזר: שלא תאמר כמה דתימר גבי שבת וכו'. כלומר דמשני דאילטריך האי קרא שם תעלה ושם תעשה שלא תאמר כדאמרינן גבי מלאכות בשבת שאם חפר וחרץ ונעץ שאינו חייב אלא אחת דכולן מעין מלאכה אחת ותולדות דחורש הן ודכוותה הו"א שאם שחט והעלה בחוץ אינו חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר שם תעלה ושם תעשה ללמד נמי על השחיטה בפ"ע ועל העליה בפ"ע ומכיון דאצטריך לגופיה לא הוה הפרט מלמד על הל"ת אי לאו הקישא [דבחד] קרא כתיבי ולעולם בעלמא הפרט שהוא בעשה מלמד על הכלל שהוא בל"ת: הזומר כנוטע. שעל ידי שכורת הענפים הגדולים מתגדלין ביותר: ע"ד דכהנא. דקאמר דנוטע חייב משום זורע וזומר לאו בכלל נוטע הוא אלא תולדה דקוצר וחייב עליה בפ"ע וא"כ חייב שתים: על דעתיה דר"ז דקאמר הזומר כנוטע. וקס"ד דזומר כנוטע וכן נוטע כזומר ס"ל ואינו משום זורע וא"כ אם נטע וזמר חדא היא דמחייב ודחי לה הש"ס דכלום א"ר זעירא אלא הזומר כנוטע ושמא הנוטע כזומר ולא כזורע בתמיה הא ודאי ליתא כדמסיק ואזיל: הכל היו בכלל זריעה. נוטע וכולהו דדמו ליה בכלל זריעה ויצאת זמירה בפי' דכתיב הכא לא תזמור וללמד להחמיר ע"ע שאם זרע וזמר חייב על הזמירה בפ"ע וכי מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה אתה פוטרו לנוטע שלא יתחייב משום זורע בתמיה: הוי לא שנייא וכו'. דלכ"ע חייב שתים בנטע וזמר דנוטע משום זורע הוא:

הלכה ב מתני' בהמה עם בהמה. אדין הרבעה דמתני' דלעיל קאי דבין בהמה עם בהמה שאינה מינה וכן חיה עם חיה או בהמה שמרכיב אותה על החיה או חיה על בהמה וכן טמאה עם טמאה שאינה מינה או טהורה עם טהורה כל אלו אסורין מן התורה בהרבעה ואם הרביען לוקה: טמאה עם טהורה. כלומר אבל טמאה עם טהורה או טהורה עם טמאה בין שזו קדמה וא"כ קשר לשניה עמה או איפכא באלו יש עוד איסור אחר מן התורה שאסורין לחרוש יחדיו או למשוך איזה דבר או להנהיג ומפני שיש שדרכה במשיכה כגון גמל דארחיה במשיכה וחמור ארחיה בהנהגה לפיכך קתני הני לישני וכל זה אסור מן התורה דכתיב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו וה"ה כל בהמה וחיה או עוף במשמע ובלבד שיהא מין אחד טמא ומין א' טהור כשור וחמור שדיבר בהן הכתוב אבל מדרבנן אסור בכל מין עם שאינו מינו אף בכלאים דהנהגה ואפי' שניהם

מראה הפנים

למאי דאמרן אתי שפיר הני תרתי סוגיות דהכא לשיטתא דר"י דס"ל אינו לוקה על החרישה בשביעית א"כ היינו דקא מהדר ליה אית לן מימר שביעית דר"ע וע"כ דמוקמי במתפה וא"כ ה"ה בכלאים וסוגיא דהתם ס"ל אליבא דר' יוחנן דלוקה על החרישה כדאמרן אלא במה שפירשו דמתפה משום זורע לא משמע הכי מהם גיא ובהדיא קאמר לעיל דמתחייב משום מקיים כלאים ע"י מעשה וכך הוא דעת הרמב"ם וכך הוא מפרש להסוגיא דהתם וכבר כתבתי ובארתי מזה בחיבורי על סדר נזיקין בסוף מסכת מכות עיי"ש בר"ס יש תורת תלם אחד ושם בארתי ג"כ מפני מה השמיט הרמב"ם למתני' דיש תורת כמו שתראה שם ומה דלא פסק הרמב"ם כר"ע וכר' יוחנן דהתם בענין חרישה בשביעית מבואר הוא משום דמסיק במ"ק שם דר"ג ובית דינו כר' ישמעאל ס"ל ואיהו פסק כר"ג ובית דינו ובחיבורי הנזכר במסכת סנהדרין פ"ו בהלכה ה' תמצא מבואר הכל מה ששייך לכל הסוגיא וע"ש מ"ש בהשמטות מענין זה בס"ד:

בהמה עם בהמה וכו'. למאי שהסברתי בפנים מבואר הוא מה שנראה כפשט הלשון במתני' ולפי דרך הרמב"ם בפי' המשנה וכן בחיבורו ורישא דמתני' אדלעיל קאי והרבעה דבזה לכ"ע כל מין ושאינו מינו אסורין מן התורה ואף בשניהן טמאין או טהורין וסיפא דמתני' טמאה עם טהורה וכו' בכלאים דהנהגה איירי וזה דעת הרמב"ם וגם בחיבורו בפ"ט בהל' ח' דדוקא מין א' טמא וא' טהור אסורין בהנהגה מן התורה ומד"ס אף בשניהן טמאין או טהורין ומהתוספתא ראיה לדבריו והביאה הסמ"ג בלאוין רפ"ב ביאור הכ"מ שם דהגי התם בפ"ה לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור והחמור לערוד מפני שהן מנהיגין זא"ז ואם עשה כן ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ויש עוד ראיה לדבריו ז"ל מגג ייתא דספרי פ' תצא לא תחרוש בשור ובחמור אין לי אלא שור וחמור מנין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור והמור ת"ל לא תחרוש מ"מ ופי' כיוצא בשור וחמור במין א' טמא ומין א' טהור כשור וחמור וטעם לזה בארתי בסוף פ"ה דב"ק דכך נהבאר מהתוספתא שם לר"ע דלענין כלאים דהרבעה ילפינן בהמתך משבת וא"כ מרבה אני כל בהמתך ואף בשניהם טמאים או טהורים אבל לענין כלאים דהנהגה ילפינן שור שור משבת דהא שאר בהמה וח"ה ועוף במשמע ובלבד שיהא א' מין טהור וא' מין טמא כשור וחמור ובארתי שם דגם הסוגיא דב"ם דיגן התם מתפרשא הכי לפי המסקנא והברייתא דמייתי

שנויי נוסחאות (סוי"א) לא תעשה וכתיב בכי"ר לא ת;שה פן לא תעשה וכתיב. (סוי"ז) רבי חייה בד"ו רב חייה. (בי"כ) אחת כלום בכי"ר אחת לא כלום.

פירוש מהרא"פ

ליידא מלה[וא"ת] לאיזה דבר כתי' ושבתה אליבי' דר' יוסי הגליל וס"ל אפי' עשה אין בו א"כ לא מבעי לגמרי שהכל מותר הוץ מן הפרטות והן כתובים בהדיא: לענין לא תעשה שבו וה"ק ושבתה ממה תשבות שדך לא תזרע כו' דכששה קאי על הלא תעשה שבו ועל הקצירה והזמירה הוא נמי בעשה אבל לא על החרישה: יכול יהו לוקין על תוספות שבו ברייתא היא והכיום לא וסיום לפטורה היתה והכי איתא בפ"ק דמ"ק: ר"י פתר להא דעל חרישה קאמרה וקרי לה תוספת שאינו מפורש בקרא אלא דמרבי לה מן הכלל ופרט דעשה ור"א מפרש לה על תוספות שביעית שני פרקים הראשונים שאסור בעבודה מן עצרת לפני ר"ה דשביעית הואיל ונהנה ממנה בשביעית ...דם לכן תפסת והיינו לפי מה שהיה במשנה ראשונה אבל ר"ג וב"ד התירו שני פרקים ...ניים: אית תניי תני איסור חרישה מקראי דשש שנים וכמו במפורש [לעיל לדר' יוחנן] ואית ...ן לה מן הלאוין וכמו במפורש ומדא כר"י ומדא כר"א לא דהוא כסיום דברייתא דלעיל ובו נחלקו ...אחד מקיים בה [פוטרה מכח] העשה דאין לוקים על העשה ואית תנא דמפיק ליה מן הלאוין ו...ובשנה השביעית וגו' ולא קודם לכן בשביעית איכא מלקות זריעה אבל לא באיסור שני פרקים אלא ...אע"ג בנהנה ממנה בשביעית: השמר לא תעשה בשחוטי חוץ כתיב השמר פן תעלה עולתיך ...מקום אשר תראה ודרשינן בספרי השמר ניתן לא תעשה על הדבר וכתיב בסיפא דקרא שם תעלה ...במקום אשר יבחר ה' שם תעלה ושם תעשה וגו' שם תעלה היינו העלאה ושם תעשה שחיטה ...ה ואמרינן מנין ניתן לא תעשה על השחיטה והזריקה וקאמר ההוא כתיב שם תעלה ושם תעשה

מה העלאה איכא עשה ולא תעשה עשה שם תעלה ולא תעשה נמי לא העשה השמר פן תעלה וגו' ...העשה ה"נ שם תעשה עשה ולא תעשה עשה כתיב בה ושם תעשה ולא תעשה יליף בהקישא מן ... בגין דכתיב בשביל שכתוב שם תעלה ושם תעשה ואיכא היקישא הוא דילפינן העשה מן הלא ... לאו הכי לא ילפי' הכי לר"א ילפינן העשה מן הלא העשה דהיינו נמי שיש בכלל ושבתה שבת ... והיינו חרישה מן הל"ת דלא תזרע אע"ג שאין כאן היקש: שלא תאמר לעולם אפי' בלא היק... יליף לה התנא והא דמצריך היקישא שלא תאמר כמו גבי שבת חפר חרץ ונעץ אינו אלא א' משו... ס"ה התם שחט זרק והעלה אינו חייב אלא אחד דהא לאו א' דהשמר לכולהו כתיב לכך שמכתי... לשם תעשה ג"כ לאו מיוחד: חייב משום זורע דנטיעה נמי כזריעה היא נטיעה באילנות... בזרעים זה אב בזרעים וזה באילנות ולא הוה גמבכן רק זריעה והנוטע וזרע בהעלם אחת ... אלא אחת: הזומר כנוטע במתוך במחתך הזמורות מסייע לגפן להתגדל ולהתפשט וה"... והזומר (וכן) והנוטע לר"ז אינו חייב אלא אחד: נטע וזמיר בשביעית גלבינן: שתים ... תזרע ומשום לא תזמור: אלא א' משום לא תזמור: כלום אמר ר"ז אלא הזומר כנוטע שמ... כזומר בתמי' וכי אמר ר"ז נוטע כזומר דנאמר דנוטע אינו חייב משום זורע אלא משום זומר ... אמר אלא זומר כנוטע [אמה רוצה לומר דאין זמורה בכלל זריעה וגם נטיעה אינו בכלל אלא ... ביניהם כלל] ר"ז לא פליג אדכהנא אלא מוסיף עליו זומר לענין שבת דאף היא בכלל זורע הו... כנוטע ונימע כזורע זומר נמי כזורע דהי לפלוגי עלי' דכהנא גא ר"ז הכי ס"ל למימר נוטע ... כזורע

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ד. וע' תוס' חגיגה ב: ד"ה ליטא.

ב"מ ל: וסנהדרין ס": תוספתא קדושין פ"ק. קידושין כב:

שם כד.

חולין עט.

אסורה : גמ' בהמה עם בהמה כו'. יכול לא יהא מעמיד זכרים אצל הנקבות ונקבות אצל הזכרים תלמוד לומר בהמתך לא תרביע אין את אסור אלא מלהרביע אבל מעמיד את זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים. וכי מה עשה מעשה לא בשהטיל ולפי דעתו הוא מטיל. איסי בן עקביה אמר *אסור לרכב על גבי פרדה מקל וחומר ומה אם בבגדים שאת מותר ללבוש זה על זה את (אוסר) [אסור] בתערובתן. בהמה שאת אסור להנהיג בה בזו עם זו לא כל שכן את אסור לרכוב עליה. והא כתיב וירכבו איש על פרדו וינוסו. אין למדין מן המלכות. והא כתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי. בריה משֵשת ימי בראשית היתה. רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בי רבי חנינה אמר *המנהיג (קולו) [בקול] בכלאים לוקה. ותני כן *הנהיגה המשיכה קרא לה ובאת אחריו נתחייב בה לשלם כשואל. והתני שמואל היתה עומדת חוץ לתחום וקרא לה ובאת אחריו הרי זה פטור. תמן לדעתה היא מהלכת. ברם הכא על כורחה היא מהלכת. והתני *טיפח כנגד עינו וסימייה כנגד אזנו וחרשה לא יצא לחירות. אמר רבי לעזר בי רבי יוסי קומי רבי יוסי שנייא היא שהוא יכול לברוח. תדע לך שהוא כן דתני תפש בו הרי זה חייב. היושב בקרון רבנין אמרין משקל הוא. ר' מאיר אמר אינו משקל. בראשונה לא היו אלא שתים דכתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. עמד פרעה ועשה שלש דכתיב ושלישים על כולו. עמדה מלכות הרשעה ועשה אותן ארבעה :

הלכה ג מתני'

אין קושרין את הסוס לא בצדדי הקרון ולא לאחר הקרון. ולא את הליבדקס לגמלים. *רבי יהודה אומר כל הנולדים מן הסוס אף על פי שאביהן חמור מותרין זה עם זה. וכן הנולדין מן החמור אף על פי שאביהן סוס מותרין זה עם זה אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדין מן החמור אסורין זה עם זה : גמ' אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון ולא לאחר הקרון. תני רבי מאיר פוטר. אם היה מסייעו בין במעלה בין בירידה הכל מודין שהוא אסור

פני משה

שניהם טמאים או טהורים : גמ' יכול לא יהא מעמיד. בדיר זכרים אצל הנקבות וכו' וכלומר בין שאלו קדמו שם או אלו : אין את אסור אלא מלהרביע. זה על זו. ופריך וכי מה עשה מעשה אם לא עשה אלא שהרכיב זע"ז : ומשני לא אמרו אלא בשהטיל בידים והכנים כמכחול בשפופרת שזה בודאי לפי דעתו הוא מטיל ועושה המעשה בהרבעה : איסי בן עקביא אומר. תוספתא היא בפ"ה : אין למדין מן המלכות. כלומר מבית המלכות שאפשר שאלו היו עושים כן שלא ברצון דוד או שלא היה יודע מזה : והא כתיב והרכבתם וגו' על הפרדה אשר לי. א"כ דוד בעצמו היה עושה כן : ומשני בריה משֵשת ימי בראשית היתה. ונראית כפרדה אבל לא נולדה מכלאים : המנהיג קולו בכלאים. שהנהיגם ע"י קולו שצעק עליהם לוקה : ותני. בברייתא כן ומייתי לה לקמן בפ"ד דמעשר שני ובפ"ק דקידושין הנהיגה השואל להבהמה או שמשכה או שקרא לה ובאת אחריו נתחייב בה לשלם באונסין כשואל גמור אלמא הנהגה בקול מילתא היא : והתני שמואל היתה עומדת חוץ לתחום. בשבת וקרא לה ובאת אחריו ה"ז פטור אלמא קלא לאו מילתא היא : וקאמר שאני היא תמן דלדעתה היא מהלכת. בתחילה : ברם הכא. בשואל וכן בכלאים על כרחה היא מהלכת ע"י קולו ובכה"ג קלא מילתא היא : והתני. גבי עבד כנעני שיוצא לחירות בראשי אברים ואם טיפח בידיו כנגד עינו וסמייה או כנגד אזנו וחרשה מחמת הקול לא יצא לחירות דכמו שנעשה בו מאליו חשבינן ליה אלמא קלא לאו מילתא היא : שנייא היא. התם שהרי היה יכול העבד לברוח עד שלא יבעית מן הקול וכשלא ברח הוא גרם לעצמו ולא רבו : תדע לך שהוא כן. דזהו הטעם דהא תני אם תפש בו והבעיתו בקולו וחרשו ה"ז חייב אלמא כ"מ שנעשה מעשה בע"כ של זה ע"י קולו של זה הוי כאילו עשה המעשה בידיו :

הלכה ג מתני' המנהיג וכו'. כלומר אפי' אחד מנהיג והשני יושב בקרון שניהן חייבין שאף זה היושב בקרון גורם להבהמה שתלך כדאמר בגמרא משקל הוא כלומר שמחמת שהוא יושב ועושה כמשקל אנה ואנה זהו גורם שתמשך העגלה ור"מ סבר אינו משקל דישיבתו אינה גורמת כלום ואין הלכה כר"מ. והרמב"ם בפי' המשנה כתב קרון הוא מין מהעגלות והם ב' עגלות האחת קשורה בשניה ועגלה שלישית קשורה באותן הרצועות שבה וזה שאמרו והשליש' וכו' שאם יושב בעגלה השלישית כשימשכו העגלות ההם בהמות כלאים אסורין ויש לפירוש הזה סמך בגמרא : גמ' היושב בקרון רבנין אמרין משקל הוא. כדפרישית במתני' : בראשונה. על הא דקתני והשלישית קאי לפי שבראשונה לא היה מנהגם אלא לקשור שתים עגלות כאחת וזהו מרכבת המשנה דקרא ואח"כ עמד פרעה ועשה ג' עגלות קשורות וזהו דכתיב וכל רכב מצרים ושלישים על כולו שהוסיף עגלה שלישית לכל מרכבה כדי להושיב הרבה בני חיל בתוכם וכשעמדה מלכות הרשעה הוסיפה ועשה אותן ארבעה וכך ראיתי בדברי הימים שלהם שהיו נוהגין ברומא כשנלחו לאיזה שונא וחזרו לרומא והביאו להמנולח היו עושין מרכבה וקראו אותה מרכבת הטרוימפ"א וקשרו עגלות זו לזו ובהם היו מושיבין בראשונה להמנלח וכן בשארי העגלות להמסייעים לכבוד ובאחרונה להמנולח וכך באו להעיר בקול שלה ותרועה :

הלכה ד מתני' אין קושרין את הסוס לא בצדדי הקרון. שמושכין אותה הבקר אין קושרין את הסוס בצדו אל הקרון או לאחוריו ואע"פ שאינו קשור ביחד עם הבקר למשוך את הקרון אפ"ה הוי כמחוברין יחד כדמפרש בגמרא : ולא את הלובדקים. בגמרא מפרש חמור הבא מלוב והוא מצרים : כל הנולדים מן הסוס אע"פ שאביו של זה ושל זה חמור מותרין זה עם זה ומסיק בפ' אותו ואת בנו דר' יהודה ספוקי מספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא וא"כ מן הדין מותרין הן דאי חוששין הרי יש בשניהן שני לדדין והוו כמין אחד ואי אין חוששין לזרע האב מכ"ש דשרי דהא אמותיהן סוס אלא דמהו דתימא ה"א אתי לדו סוס דהאי ומשתמש בלד חמור דהאי קמ"ל אבל אם אמו של זה סוס ואמו של זה חמור בתר מין האם אזלינן ואסורין זה עם זה והלכה כר' יהודה : גמ' תני. בתוספתא פ"ה וגרים התם ר"מ מתיר. לקשור את הסוס בלד הקרון הואיל ואינו קשור עם הבקר ביחד למשוך את הקרון : אם היה הסוס מסייעו. להבקר בין במעלה כשעולה להר בין בירידה שלא יפול הקרון על הבקר ומסייעו לעכב את הקרון הכל מודים שהוא אסור שהרי זה כמושכין את הקרון ביחד

רידב"ז

תני ר"מ פוטר אם הי' מסייע אף ר"מ מודה. ולא נחלקו ר"מ וחכמים אלא בשאינו מסייע ולא נקשר לצד הקרון רק להרגילו בהילוך. ע"ז מפרש ר"י טעמא דרבנן למה אסור כיון שאינו מסייע ומפרש הטעם מפני שזה נושא עגלותו של זה וזה נושא עגלות של זה פי' כשזה מתעגל השני דוחף להקרון אע"פ שנקשר לאו משום סיוע. רב אמר מפני שנושאין את החבל שבינתיים פי' הסוס נקשר להקרון בחבל והבקר נקשר ג"כ להקרון נמצא דהחבל הנקשר מהסוס להקרון נישא ע"י שניהם. ע"ז בעי ר' ירמי' באם הי' נקשר בשערן ר"ל דהסוס נקשר להקרון בלא חבל רק בהשער והאיך הדין בין לרב בין לר"י ע"ז פשיט הגמ' דכמה אנן קיימין אם בשקשרו בשערו ר"ל בלא חבל רק בשער לחוד לכ"ע מותר בין לרב בין לר' יוחנן לר"י פשיטא דמותר כיון דאם דחיף להקרון כתיב ליה בשקשור בשערו פשיטא דמותר ואפילו לרב ג"כ מותר דבזה אין שייך למימר השערות נישאות ע"י שניהם וכי זה אסור כך אנו אומרין אסור להרכיב בהמה ע"ג חבירתה בתמי' דהא אינו אסור רק כששניהם נושאים משא אבל בהמה אחת מותר לשאת השני' וא"כ מה איכפת לן מה שנושאת שערות דחבירתה ואם בשקשרו החבל בשערו נאמר מפני שנושאים החבל שבינתיים פי' דבזה פשיטא דלא שייך הטעם דר"י מפני שזה נושא עגלותו של זה משום דכתיב ליה ככ"ל [וכ"כ הר"ש ז"ל דכתיב לי' כשידחוף בשקשור בשערו] ונאמר רק טעם אחד מפני שנושאים החבל שבינתיים. כך השיב הגמ' על איבעיא דר' ירמי' ומביא הגמ' דכן תני ר' יונה כשקשור החבל בשערו ליכא רק טעמא דרב ולא טעמא דר"י כדמסיק ואזיל : ר'

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ט מכלאים ה"ז סמ"ג לאוין רפא טוש"ע יו"ד סי' רצז סי"א

יז
ב מיי' פ"ב ממכיר' טוש"ע ח"מ סי' קנז ס"ג

יח
ג מיי' פ"ה מעבדים ה"ז סמ"ג עשין פי"ז טוש"ע יו"ד סי' רסז סנ"ד

יט
ד טוש"ע יו"ד סי' לז סנ"ו

כ
ה מיי' פ"ט מכלאים ה"ו סמ"ג לאוין רפב טוש"ע שם ס"ט

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ז] מששת ימי בראשית. ע' בתוספתא פ"ד וכר"ש כאן. וע' בו"ת הרשב"א ח"א ס' תלא. ובשו"ת הרשב"ץ ח"ב סי' ד וע' בריטב"א קידושין פ"ק. וע' במגלת ספר לאוין קמט. וע' בבדקי יוסף ביו"ד סי' רצז.

מראה הפנים

דמייתי שם אתיא כר"ע דהתוספתא וע"ש ועיין עוד לקמן ד"ה הלכה כדברי התלמיד מה שיתבאר מענין קושית הרא"ש על זה מה שישבתי בס"ד :

יכול לא יהא מעמיד זכרים וכו'. וכך הוא מסקנת הבבלי ב"מ (דף צא) דמותר להכנים מין ושאינו מינו לדיר וכו' ובכלאים עד שיכנים כמכחול בשפופרת וכ"פ הרמב"ם שם : אין למדין מן המלכות. ובתוספתא בפ"ה הגירסא על הראיה מוהרכבתם וגו' שהשיב אין למדין מן התקוע כלומר שתקע עצמו בדבר הלכה שלא ברצון החכמים ועל זה אמרו לו הרי הוא אומר ויעש דוד הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו וגו' וא"כ מותר ולא כדדהי לה הכא בריה מששת ימי בראשית היתה :

המנהיג קולו בכלאים לוקה. הכי פסק ר' יוחנן בפ' השוכר את הפועלים (דף צא) וכבר כתבתי מזה בפ"ז דסנהדרין דמוכח ממסקנא דהתם דר' יוחנן חזר בו מענין דקאמר דעקימת בפתיו הוי מעשה והרמב"ם דפסק כאן בפ"ט שם דהמנהיג בקול לוקה טעמיה דהכי דריש בספרי מרבוי הכתוב יחדיו לרבות מכל מקום וה"ה להמנהיג בקול וזהו דסיים הרמב"ם ואפי' בקול לוקה שנאמר יחדיו מ"מ כלומר דשאני הכא דמיחדיו דרשינן לרבות כל שהנהיגן אם הם קשורין יחדיו :

הנהיגה המשיכה קרא לה וכו'. מבואר הוא בפרק קמא דקידושין : וירכב אותו במרכבת המשנה. לפי פירושא דהש"ס משמע שכך היו נוהגין במרכבה

שנויי נוסחאות (שוכ"ס) וכן בשרי"ר וכל.

פירוש מהרא"פ

[illegible] כמ"ש כהנא אלא ודאי הוא בא להוסיף עליו לענין שבת דלא כתיב נמשכן אלא זריעה ולהכנים [illegible] זומר שהיא גאמת נמי בכלל זריעה היתה לענין שביעית שהכל היה בכלל זריעה זומר וטועה ומבריך [illegible] אלא שזורע בזרעים ואלו הם באילנות והא דכתיב זומר בשביעית בלאו מיוחד אם היא בכלל [illegible] למה נכתב לן הו זומר שהרי היא ג"כ בכלל אלא ודאי דאינה בכלל לכ"ע לא היה אלא מש"ס [illegible] כדי להחמיר עליה שאם זרע וזמר כאחת חייב שתים משום זורע ומשום זומר ולא משום דאינה [illegible] וה"ה נמי נטיעה בכלל זורע אלא דלא יצאת ג"כ בלאו מיוחד כזומר וכי בשביל דיצאת זמירה להחמיר [illegible] אתה רוצה לומר דאין זמורה בכלל זריעה וגם נטיעה אינו בכלל שאין חילוק ביניהם ולתרווייהו [illegible] חייב שתים נוטע משום בנטיעת בכללה וזריעה היא וזומר משום זמירה דלכך יצאת להחמיר עליהם :

מתני': בהמה עם בהמה כו' אע"ג דכתיב לא תחרש בשור וחמור ה"ה לכל בהמה חיה ועוף : למשוך להנהיג למשוך את שדרכו למשוך ולהנהיג את שדרכו להנהיג גמל אורחיה במשיכה חמור דרכו להנהיג ומיהו בין גמל בין חמור אסור למשוך ולהנהיג : (ע"כ לדף לז ע"ב): גמ' יכול לא יהא מעמיד אותן שהן כלאי' זה עם זה זכרים כו': וכי מה עשה זה כשמעמידן אצ"ז לא כשהטיל כשמזדווגין

חתם סופר

איסי בן עקביא אמר אסור לרכוב על הפרידה מקל וחומר וכו'. עי' בחגיגה ב' ע"ב תוס' ד"ה ליטא וכ' הרא"ש בהל' קטנות ה' כלאים דקל וחומר פריכא היא דהא כלאי בהמה בעי קשורות לקרון ע"ש ולכאורה נהי ק"ו ליכא מ"מ שוים הם ונילף זה מזה בלי ק"ו ונראה היינו דכתבו התוס' ומטעם זה מותר לרכוב על הפרידא פי' משום שנתמזג זה מזה ונעשה בריה חדשה ומין בפ"ע היא ואין כאן ב' מינים משא"כ כלאי בגדים אפילו הם שוטים וטווים ונוזים זה מזה מ"מ לא יתמזגו ונעשו מין א' כי לעולם יש מניאות לגמר בפ"ע ולפשתן בפ"ע ואתערובת ב' מינים קפיד רחמנא ואינו דומה לפרידה דפנים חדשות ובריה חדשה ומין חדש בא לכאן לכן מלד ההשויה מותר לרכוב עליו רק מק"ו דירושלמי דעל ק"ו ליכא למיפרך מסברא אלא קולא וחומרא ע"כ צריך הרא"ש לומר ק"ו פריכא היא. ואיסי בן עקביא דיליף ק"ו ולא היים לפירכת הרא"ש היינו משום דס"ל כר' יונתן דלר' יאשיה אייתר יחדיו בחרישה לומר שצריך שיהיו קשורים. מה שאין כן לר' יונתן

[א]יצטרך יחדיו לגופא שלא נימא כל אחד בפ"ע אסור ממילא אסור אפילו בלתי קשורות : אין למדין מן המלכות והא כתיב והרכבתם את שלמה בני וכו'. עי' מכות כ"ב ע"א ורש"י פי' כרמב"ם ספ"ט מכלאים דחולין ומוקדשין הוה כב' מינים ור"ת מייתי מש"ס בכורות דלבי ואיל מיותר להכי לומר שהוא כשני גופים. וי"ל להכי איצטריך דה"ת [ד]תערובות ב' מינים בגוף א' שרי ספי כמו פרדה קמ"ל דהוה כלבי ואיל גופים מוחלקים ועי' היטב בזה ברע"ב ותי"ט רפ"ח דכלאים ובתוס' ריש חגיגה ומהכא מוכח מן התורה דפרידה

עין משפט
גר מצוה

כא
א מיי' פ"ט מכלאים ה"ו סמ"ג לאוין רפב טוש"ע יו"ד סי' ש ס"ט

ר' יונה אמר איתפלגון רב ור' יוחנן ר"י אמר מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה רב אמר מפני שנושאים את החבל שבינתים מה נפק מביניהון קשרו בחבל אבל קשרו בשערו בין ע"ד דרב בין ע"ד דר"י פטור. כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וה"פ דהנ"מ ביניהון בשקשרו בחבל להשערות כנ"ל דלר"י מותר דהא כשידחוף כתיב ליה אבל לרב נושאים החבל שבינתים. אבל אם נקשר בשערות לחוד לכ"ע נותר דלר"י משום דכתיב לי' לא ידחוף להקרון ולרב מותר להרכיב בהמה ע"ג חבירתה ולפ"ז מפורש דבקשור בשערות ליכא כאן לא טעם דרב ולא טעמא דר' יוחנן ואם בשקשור החבל בשערות אין לנו לומר רק טעמא דרב לחוד דזהו כל עיקר הנ"מ בין רב לר"י ופי' זה ברור הוא והתלמיד שהדפיס הסנו"א ז"ל אינו מובן לי כוונתו והפי' האמיתי הוא כדברינו בע"ה. והב"י ז"ל סי' רצ"ז והמעדני יו"ט ז"ל בהרא"ש ז"ל הלכות כלאים עמלו לפרש הסוגיא הזאת וע"פ גי' הגר"א ז"ל וכפירושינו שפיר נכון בע"ה:

סליק פירקא בס"ד

אסור. אמר רבי יוחנן מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה. רב אמר מפני שנושאין את החבל שבנתים. רבי ירמיה בעי קשרן בשערן. מה נן קיימין אם בשקשרו בשערו כך אנו אומרים אסור להרכיב בהמה על גבי חבירתה אם בשקשרו החבל בשערו נאמר מפני שהן נושאין את החבל שבנתים: רבי יונה אמר איתפלגון רב ורבי יוחנן. רבי יוחנן אמר מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה. רב אמר מפני שהן נושאין את החבל שבנתים [מ]ה נפק מן ביניהון קשרו בשערו בין על דעתיה [ד]רב בין על דעתיה דרבי יוחנן פטור. ולא הליבדקס אית *תניי תני ניברקום. מאן דאמר ליבדקס שם ליבוי על שם °לובים וכושים במצעדיו. מ"ד ניברקום אבהטם. מהו אבהטם חמר סלק. רבי יונה רב הושעיא בעי גרים הבאים מליבוי מהו להמתין להם שלשה דורות. אמר רבי יונה בוצרייה מן מה דאנן חמין ההן פולא מצריי כד רטיב אינון צווחין ליה לובי כד הוא נגיב אינון צווחין ליה פול מצריי. הדא אמרה גר מלובי צריך להמתין ג' דורות. הדא אמרה היא לוב היא מצרים. רבי יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיה הלכה כדברי התלמיד. דברי חכמים כל מין פרידות אחד. ואלו הן הסימנין אמר רבי יונה [א]כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור. גדולות אמו חמורה ואביו סוס. רבי מנא מפקד לאילין דרבי יודן נשיאה אין בעיתון מיזבון מולוון אתון זבנין לו אזניהון דקיקן שאמו סוסה ואביו חמור

פני משה

ביחד: א"ר יוחנן. לפרש טעמייהו דרבנן דאוסרין מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה של זה כלומר מה שזה מתעצל בהליכה חבירו מזרזו שע"י שרואה שזה הולך בזריזות אף הוא נזרז ללכת ונמצאו כמושכין שניהם ביחד: רב אמר. היינו טעמא מפני שנושאין את החבל שבינתים שאע"פ שזה קשור בגלדי הקרון ואינו נראה כמושך עם הבקר מ"מ החבל שהוא קשור בו להקרון שניהם נושאין אותו והוי כלאים דהמשכה בשביל החבל: ר' ירמיה בעי קשרן בשערן. מהו ומפני שסתם דבריו הלכך פריך הש"ס במה אנן קיימין והיכי דמי להבעיא דר' ירמיה: אם בשקשרו בשערו. כלומר אם בשקשר הבהמה עצמה בשערה להקרון ממש וא"כ אינה מושכת כלל עם האחרת ובעי אם זה מותר: כך אנו אומרים אסור להרכיב בהמה ע"ג חברתה. בתמיה וכי כך אנו אומרים שאסור להרכיב מין אחד על מין אחר שיהא זה נושאו הא ודאי ליכא חששא מידי ומאי קמיבעיא ליה: אם בשקשרו החבל. שהוא קשור להקרון קשרו לזו האחר בשערו הא נמי פשיטא דאסור משום דנאמר כהאי דאמר רב דמיהת איכא איסורא מפני שהן נושאין את החבל שבינתיים דמ"ש אם החבל קשור בגופו או בשערו של זה הרי לזו השני קשור בקרון והיכא המשכה:] ר' יונה אמר איתפלגון רב ור' יוחנן וכו'. כלומר דר' יונה הוה ס"ד דדין קשרו בשערו תליא בפלוגתא דרב ור' יוחנן כדאמר מה נפק מן ביניהון קשרו בשערו דהא הוא דאיכא בינייהו דלמ"ד מפני שזה נושא עצלותו של זה אפי' בקשרו בשערו להקרון איכא חששא דמחמת שזה דוחף להקרון כזדרז זה והולך יותר במהרה וכן כשזה הולך מהר מזדרז זה ודוחף ביותר להקרון וא"כ הויא המשכה אבל למ"ד מפני שהן נושאין את החבל שבנתיים והכא דליכא חבל שהוא קשור בשערו להקרון אין כאן המשכה כלל: בין על דעתיה דרב וכו'. כלומר דדחי הש"ס להא דר' יונה דלא היא דבין על דעתיה דרב ובין ע"ד דר"י פטור כשקשרו בשערו לקרון דהוא כמו שזה מונח בהקרון וכדאמרינן וכי אסור להרכיב בהמה ע"ג חבירתה שאינה מינה ושיהא נושאה: שם ליבו. ממצרים עש"ה לובים וכושים במצעדיו ולובים על מצרים נאמר: מהו אבהטם חמר סלק. חמור הבא מארץ אסור כדאמרינן בפ"ק דיומא אסור זו סילוק: ר' יונה אמר רב הושעיא בעי גרים הבאים מארץ ליבו. מהו דחוששין להם שהוא מצרי ולהמתין להם ג' דורות לבא בקהל: א"ר יונה מבוצרייה. דודאי לוב מצרים היא שהרי ממה שאנו רואין לזה פול המצרי כשהוא לח קורין אותו לובי וכשנתייבש קורין אותו פול המצרי א"כ היא לוב היא מצרים: הלכה כדברי התלמיד. כר' יהודה וקורא אותו תלמיד מפני שרבים חולקים עליו ובכללם גם ר"ע רבו: דברי חכמים. אבל לדברי חכמים כל מין פרדות אחד ומותרין זה עם זה: ואלו הן הסימנין. גרסי' להא לעיל פ"א דברכות בהלכה ה' דקאמר פרד אלו היימים שאביו סוס ואביו חמור ואלו הן הסימנין להכיר לאמו וכן הכא לר' יהודה: אין בעיתון מיזבון מולוון. אם אתם רוצים לקנות הפרדות וכן הוא בלע"ז מולוי"ן ולהשים אותן במרכבה תראו שלא יהו כלאים וכל שאזניהם קטנות הן מאם סוסיא ואביהן חמור וכשהסימנין ניכרין אין חוששין

מראה הפנים

במרכבה כפולה משתי עגלות כדמפרש לקרא וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ובחיבורו בה"ט הל' ט' סתם דבריו בדין זה וכתב עגלה שהיו מושכין אותה כלאים היושב בעגלה לוקה וכו' ולא הביא דין השליפית וממתני' משמע דבעגלה שליפית ליכא אלא איסורא ואינו לוקה ואם כדברי הכ"מ שכתב לא הוצרך לכתוב שמאחר שכתב שהיושב בעגלה לוקה וכו' ממילא משמע דאפי' ליושב בעגלה שליפית אסור ולפ"ז הוה קשה דהא מדפלגינהו במתני' לתרי בבי ש"מ שבשליפי' ליכא אלא באיסורא ומשום דלא דמיא ליושב ברתמונה ממש ודאי ישיבתו גורמת לבהמה שתמשוך משא"כ ליושב בשליפית שהיא רחוקה והיה לו לבאר דבשליפית אסור ואינו לוקה דע"כ כך הוא לפי פירושו אלא דלאו היינו טעמא שהשמיט לזה כ"א דרכו של הרמב"ם לכתוב בחיבורו אף דברים שאינם נוהגים אבל עתיד להיות נוהגים כמו כל סדר קדשים וטהרות ולא תמצא בחיבורו דבר שהיה נוהג לפי שעה ואינו נוהג עכשיו ולא להבא וכבר זכרתי מזה בפ' גט פשוט דמה"ט נמי לא הביא גט מקושר בחיבורו שלא היה אלא לפי שעה וה"נ נמי דהשמיט כאן להשליפית ולא פי' בהדיא גם להשנים שזה המנהג היה בשנים קדמוניות ולא נראה ולא נמצא המנהג כזה ומפני כך לא כתב אלא דין דיושב בהעגלה לבד:

ר' יוחנן אמר מפני שזה נושא עצלותו של זה וכו'. בב"י סי' רצ"ז הביא לזה וע"ש כמה שפירש וא"צ לדחוק כלל כ"א פשוט הוא דהא דקאמר בין על דעתיה דרב וכו' דברי סתמא דהש"ס הן ולמידחי להא דר' יונה וכן קשור בשערו כדפרישית וכמבואר הכל בפנים והרמב"ם ז"ל לא הביא דין דאין קושרין וכו' בהדיא מפני שהוא בכלל דבריו כמ"ש שם בהל"ז כל העושה מלאכה וכו' או כמושך בהם עגלה או אבן כאחד או הנהיגו כאחד וכו' וא"כ כל שהנהיגם כשקשורין זה בזה וכן אם מסייעין זא"ז בכלל דבריו הם:

הלכה כדברי התלמיד. וכך הובא לקמן פ' במה בהמה ומשמע דאדר' יהודה דמתני' קאי מדקאמר בתרה דברי חכמים כו' וכך אמר בש"ס דילן בכתובות (דף קיא) הלכה כרבי יהודה בפרדות וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה ו' וכתב הילודים מן הכלאים אם היו אמותיהם מין אחד מותר להרכיבן זה על זה ואם היו שני מינין אסור להרכיבן זה על זה ואם הרכיב לוקה וכן אם הרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו לוקה וכו' ולמה הרא"ש ז"ל בהלכות קטנות על זה הביאו הכ"מ דדבריו סותרין אהדדי דמדקאמר אם היו אמותיהן משני מינין לוקה אלמא פשיטא ליה דאין חוששין לזרע האב והדר קאמר אם הרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו לוקה אלמא פשיטא ליה דחוששין לזרע האב ואם היה מזכיר בשניהם אסור או לוקה מכת מרדות הוה ניחא עכ"ל הרא"ש ועפ"ז רצה הכ"מ בסוף דבריו להגיה וכתב ויותר נכון היה לגרוס בשניהם אינו לוקה והגהה זו קשה היא דאם דעתו היה דספק הוא ולפיכך בשניהם אינו לוקה א"כ מאי אפילו דקאמר הכא דאם הוה מזכיר האיסור בלבד שפיר הוה האי לישנא דאפי' וכדאמר בפ' אותו ואת בנו (דף ע"ט) דמיבעיא ליה אי מיפשט ליה לר' יהודה גאין חוששין לזרע האב או ספוקי מספקא ליה למאי נ"מ למישרי פרי עם האם דאי אמרת מיפשט פשיטא ליה פרי עם האם שרי ואי אמרת ספוקי מספקא ליה פרי עם האם אסור ומסיק התם דספוקי מספקא ליה וא"כ

אם היה דעת הרמב"ם להשמיענו כאן האיסור וכפי המסקנא ניחא הוה האי אפי' דאף עם אמו אסור דשמא חוששין לזרע האב אבל מכיון דלא הזכיר אלא דין מלקות ואם דאינו לוקה קאמר מה שייך כאן אפי' פשיטא דאינו לוקה אם הרכיב על מין אמו דמטעמא דשמא חוששין לזרע האב ניחא הוא דחוששין לאיסורא ומהיכי תיתי שיהא לוקה ולומר על זה לשון אפילו לכך נראה דהגי' שלפנינו היא עקרית ובהלה נייאב דבריו ככאן וא"כ נייאב דעתו שלא יהיה כסותר דברי עצמו שפסק בפ' י"ב מהל' שחיטה גבי אותו ואת בנו דנוהג בזכרים מספק כמסקנת הש"ס שם דספוקי מספקא לי' לר' יהודה וכאן משמע דפסק כסתמא דמתני' דפשיטא ליה דזרע האם הוא העיקר ואין חוששין לזרע האב כלל. ופי' דבריו כאן כך הם אחר שנדקדק בלשונו דכתב וכן אם הרכיב זה הנולד וכו' דמאי השמיענו בזה ולא סגי דקאמר וכן אם הרכיב אפי' וכו' אלא דתוכן הדבר מתבאר הוא למאי דגרסי' בתוספתא ברים פ"ה בענין דין זה סוס שילדה מין חמור מותר עם אמו ואם היה אביו חמור אסור עם אמו וזה ודאי הוא דתנא דהתוספתא אליבא דחכמים דר' יהודה קתני דס"ל חוששין לזרע האב ומיהו קמ"ל ברישא דאף דאמו סוס וזה הנולד מין חמור הוא אפ"ה מותר עם אמו וכהאי דתנן בפ"ק דבכורות פרה שילדה כמין חמור מותר באכילה וכו' דלענין אכילה הולכין אחר האם ושאני לענין בכורה דגלה לנו הכתוב פטר חמור ב"פ עד שהנולד חמור ויולד חמור ואשמעינן התנא דהתוספתא דלענין כלאים לאכילה מדמינן לה ולא לבכורה והשתא נמי מתפרשין דברי הרמב"ם כן למאי דס"ל כמ"ד דאין חוששין לזרע האב כ"א בתר האם אזלינן כדמשמע מדבריו הכא לפי גי' הספר אשר לפנינו וא"כ אם סוס ילדה כמין חמור ודאי מותר עם אמו אבל אם זו האם הסוס נולדה מן האם כחמור וא"כ היא חמורה ועכשיו זה הפרד הנולד ממנה מין אמו הוא סוס אבל באמת כוא המור שהרי אמו נולדה מן החמור ולפיכך אסור עם מין אמו והיינו עם פרד הנולד מן הסוס ממש אע"ג דסוס מין אמו הוא אסור והיינו דקאמר וכן וכו' ומדויק זה הנולד דקאמר כלומר שכשיו הפרד זה הנולד מן הסוס ואם הבזו היא משני מינין שאמה היתה חמור אפי' להרכיב על מין אמו והוא פרד מן האם הסוס ממש לוקה דאמו של זה סוס ואמו של זה חמור ואע"פ שאמו כמין סוס היא מ"מ היא נולדה מאם כחמור וכן לסיפך וכדאמרן. איברא דלפ"ז כוה קשיא דהא איהו פסק בהלכות שחיטה שם באותו ואת בנו דנוהג בנקבות ואם נודע בודאי בזה הוא אביו אין שוחטין שניהן ביום אחד ואם שחט אינו לוקה שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג וא"כ מה שנפסק בכתובות הלכה כר"י בפרדות היינו לפי המסקנא דהולין שם דר' יהודה ספוקי מספקא ליה אם חוששין לזרע האב או לא ומ"ט פסק הכא דחוששין לזרע האם בלבד כמו שזכרנו מזה לעיל אמנם כי דייקת בגופא דדינא בכאן לדעתו ז"ל ממילא מתיישב זה דהא אמרינן התם בענין הסימנין דפרדות דאביי קאמר עבי קליה בר חמרא צניף קליה בר סוסיא וא"ר פפא רברבן אודניה וזוטר' גנובתיה בר חמרא וכו' וזהו כדאמר נמי הכא ואלו הן הסימנין וכו' ר' מנא מפקד וכו' וכדר' הנא דהתם דא"ל כשמעיה אי מעיילת לי כודנייתא כריספק עיין להנך דדמיין להדדי ושייל לי אלמא קסבר אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא

שנויי נוסחאות (שוכ"א) לו בכי"ר לון.

פירוש מהרא"פ

זה אצל זה ומטיל זרע ואותה שעה הבהמה על דעת עצמה עיבה שהרי אינו מכניס כמכחול בשפופרת לפיכך אין כאן איסור במכמיזן: פרדה מן הכלאים באה מן הסוס והחמור: זה על זה כנגד למר על כנד פשתן: בתערובן כשנתערבו צמר ופשתן בבגד א': אין למידין מן המגכות שהולכים בבירות לבן אפי' שלא כדת: והרכבתם וגו' ובדוד כתיב ויעש היבר בעיני ה': בריה משבת ימי בראשית היתה נבראת ולא משל כלאים באת: המנהיג בקול בכלאים לוקה כהגו בהיגה נידים: ותני גבריתא נמי הכי לענין קניית בהמה דקה כבנית בתוספתא פ"ק דקידושין: נתחייב בס לשלם כשואל שכל הכאה שלו ומייב באונסים כ"ג קנס ה' וכשלו סוא: הרי זה כפור לענין שבת ולמה לענין כלאים חייב בקול: לדעתה הליכתה מדעתה מרצונה שהרי בפדה היא ויכולה לבוח מבא"כ בין שואל לשאיל בע"כ מהלכת וכן מכניע בקולו נמי בע"כ היא: טיפח כנגד עינו שהכה בכותל נגד עינו וכיתאו מכח קול הכאה או כנגד אזנו והורשו אינו יוצא לחירות ג"מ דקול לאו כלום הוא דאל"כ היה עבד יוצא בכן לחרות כאלו הכהו על אזנו והורשו ובפ"ק דקידושין איתא לכא בבייתא: תפש בו ושפת כנגדו והכשו חייב: משקל הוא לקיחה הוא וכמנכיגו: שתים בתי סוסים למרכבתו: ועשה בפרדה אי לאו הלמ"מ. ולכן מתחלה דבעי למילף מבני דוד דהי אין למידין מן התקועי' שהם תוקעין עצמן סוסים ולא אשוב העם למצרים אך כדמייתי מדוד המלך ע"ה והוא בעדותו של כתוב עשה הישר בעיני ה' וגו' עד ובלשתן שותפין בו. מבואר מזה דלודנא להוד הוי סימן וכ"מ במדרש רבה ויצא ס"פ פ'

חתם סופר

דפרידה שרי. אמנם לרמב"ם לא גרס הך דלבי ואיל וס"ל באמת בטעם משום קדשים וחולין מעורבין כמ"ש משנה למלך ספ"ט מהל' כלאים. נ"ל ברייתא דכרידה מעולם לא אסרה תורה אלא מין טהור וטמא כמו שור וחמור אבל כרידה ב' מינים שמאים לא נזכרו מן התורה. ובירושלמי מתחלה הוה ס"ל שור וחמור לאו דוקא ע"כ שם התירה דכרידה ושוב מייתי מוהרכבתם את שלמה בני על הכרדה וכתיב ויעש הישר בעיני ה' ע"כ מקובל הי' בידו הל"מ היתר דפרידה וע"כ היינו טעמא משום דשור דוקא טהורה עם טמאה ולא ב' מינים שוים. ובזה י"ל מה דאמר בירושלמי בין למידין מן התקועים (ממלכיות שתוקעין עצמן לדבר הלכה). והיינו משום אפי' הלמ"מ שור והמור דוקא ולא ב' מינים שוים. מ"מ מסברא הוה ידעינן דזיל בתר דבעל הטורים כ' משום דמין טהורה מעלה גרה ולא החמור ויהי' לער בע"ח שרואה אוכל ולא הוא. אלא חלילה לדון על טעמי התורה ולעשות מעשה להקל בשארי מינים שהם תוקעין עצמן לדבר הלכה הטעמא דקרא להקל כמו שאמר שלמה אני ארבה נשים ולא יסורו ולא ירבה סוסים ולא אשוב העם למצרים ולבסוף ... הישר בעיני ה' א"כ ע"כ גזרת הכתוב הוא. הסגרתי עי' הוי"מ שם ותבין: אמר ר' יונה כל שאזניו קטנות וכו' ... ויפלא ס"ף פ' פ"ב. ועי' בב"ש כי' י"ז ס"ק ע"ג בשם מ"ב. ועי' בשו"ת ח"ס אהע"ז ח"ר סי' ...

מסורת הש"ס

ירושלמי שבת פ"ט ה"א ע' תוס' שבת נה: ד"ה חמיר. ובכורות ה' ד"ה משום וע' ערוך ער' לנדקס

גליון הש"ס וציון ירושלים

בכל שאזניו קטנות. ע' בירוש' ברכות דף כי. ומ"ש שם:

מערכת הערוך

אית תנייתני ניברקום כו'. בערוך (פ' לנדקס) אית דתני ניבדקום מאן דמר לבדקם על שם ולובים וכושים במצעדיו (דניאל י"א מ"ג) ומאן דמר ניבדקום אמבטים מהו אמבטים חמר סלק. ר' יונה אמר ר' אושעיה בעי גרים הבאים מלובי מהו להמתין להן עד ג' דורות אמר ר' יונה בן צריה מה דאנן חמיין פולא מצריא כד הוא רטיב אינון צווחין ליה [לובי] כד הוא נגיב אינון צווחין ליה פול מצריי. הדא אמר גר מלובי צריך להמתין ג' דורות הוא לובי הוא מצרים. ועיין ערוך ירושלמי עשרה תרגום ירושלמי לבדקין עשרה (וע"ש ערס"ח)

מסורת הש"ס

[א] חולין לו: ופ"ג

[ב] ערוך ערך אדן:

[ג] ברכות נו. תוספתא פ"ב דכלים. ועי' כ"ש פ"ב שם. שביעית פ"ב מ"ט

תורה אור

חמור. הלובן מן האיש שממנו מוח ועצמות וגידים. והאודם מן האשה שממנו העור והבשר והדם. והרוח והנפש והנשמה משל הקב"ה. *ושלשתן שותפין בו. רבי בא רבי יהודה בשם רב מודים חכמים לרבי יהודה בסוס בן סוס בן חמור עם חמור בן חמור בן סוס. רבי חגיי רבי זעירא בשם רבי (איסת) [איסי] בני עזים בני רחלים אסורים זה עם זה. ולא כן נן אמרין עז בן עז בן רחל עם רחל בן רחל בן עז:

הלכה ד מתני' [א] הפרוטיות אסורות והרמך מותר ואדני השדה חיה רבי יוסי אומר מטמאות באהל כאדם. הקופד וחולדת הסנאין חיה חולדת הסנאין רבי יוסי אומר בית שמאי אומ' מטמא בכזית במשא וכעדשה במגע. [ב] שור הבר מין בהמה. רבי יוסי אומר מין חיה. כלב מין חיה. רבי מאיר אומר מין בהמה. החזיר מין בהמה. הערוד מין חיה. הפיל והקוף מין חיה. ואדם [ג] מותר עם כולן לחרוש ולמשוך:

גמ' הפרוטיות אסורות והרמך מותר כו'. רבי אימי בשם רבי לעזר רמכה דלא כלינס. כמה דתימר אסתר ח בני הרמכים. *(אבני) [אדני] השדה חיה. ייסי ערקי בר נש דטור הוא והוא חיי מן טיבורייה איפסק טיבורייה לא חיי. רבי חמא בר עוקבא בשם רבי במדבר יט יוסי בן חנינה טעמא דרבי יוסי וכל אשר יגע על פני השדה בגדל על פני השדה. הירודות והנעמית הרי הן כעוף לכל דבר. והנחש הרי הוא כחיה. רבי חייה בשם רבי יוחנן ששה ספיקות הן *הצלף באילן כבית שמאי. *כלי חרס בכלי נתר כבית שמאי. חולדת הסנאים בשרצים כבית שמאי. *פול מצרי

חוששין לאביהן: הלובן מן האיש וכו'. משום דקאמר אזניו קטנות ניכר שאמו סוס מייתי להא שמצד האם באת העור והבשר של הגוף והאברים ולפיכך ניכר בהאברים אם אמו סוס או לא: מודים חכמים לר' יהודה בסוס בן סוס בן חמור. כלומר כשזה הסוס נולד מן האם הסוס והוא גם בן חמור שאביו חמור עם זה השני שהוא חמור הנולד מן האם החמור והוא גם בן סוס שאביו הוא סוס בזה מודים לו שאסורין זה עם זה דלא פליגי אלא כשאמותיהן לבדן הן שני מינין שזה מן האם הסוס וזה מן האם חמור ואביהן לא ידעינן מהו אבל הכא אנו יודעין דהאי אביהן שזה חמור וזה סוס ומיהו זה א"א לפרש כן שהרי כל הפרדות הם כן מצד אחד סוס ומצד אחד חמור וכשאמו של זה סוס א"כ בודאי אביו חמור וזה אמו חמור א"כ בודאי אביו סוס ובהא פליגי חכמים ואמרי כל מין פרדות אחד לכך נראה לפרש דה"ק בסוס בן סוס בן חמור היינו כשחמור ילדה כמין סוסיא ועל אותה הסוסיא בא חמור ונולד זה והוא סוס כמלא זה הפרדה הוא חמור גמור מב' צדדין שהרי אביו חמור ואמו אע"ג שהיא מין סוס מ"מ נולדה מן החמורה והרי היא חמורה ממש ואף שנראית כמין סוס ומפני כך הפרד הנולד ממנה נראה כסוס וכן זה השני הוא חמור בן חמור מצד האם והאם בן סוס שאמה היתה סוס וילדה כמין חמור וכשבא עליה הסוס נולד זה הפרד ודומה לאמו החמור והרי הוא סוס גמור שאמו הנראית כמין חמור היא נולדה מן הסוס והשתא שפיר קאמר דהא מודים חכמים לר' יהודה שאסורין זה עם זה: בני עזים בני רחלים אסורין זה עם זה. ומשום דקשיא מאי קמ"ל הני כלאים ממש הן הלכך מפרש לה: ולא כן אנן אמרין. כלומר דעל כרחך דלא כן אנן אמרין אלא בכה"ג כדלעיל וה"נ כן עז בן אם עז והיא בן רחל שרחל אחת ילדה כמין עז והרי הוא רחל עם רחל שהיא נולדה מן רחל ואותה האם נולדה מן העז והרי היא עז וקמ"ל דאף שנראית כמין זה מ"מ אחרי אותה האם אנו הולכין שילדה כמין אחר והרי הן כלאים זה עם זה:

הלכה ה מתני' הפרוטיות אסורות. פרוטיות הן ממין הבא משני מינין שיש בהן צד סוס וצד חמור: והרמך. הוא מין ממיני הסוסים ומפ' בגמ' כדכתיב בני הרמכים והם כולם מין אחד לפיכך מותר זה עם זה: ואדני השדה חיה. מפרש בגמ' שהוא ממין החיה הדומה לאדם ונקרא בר נש דטור ומטיבורו יוצא כמין חבל ומחובר בארץ וזהו חיותו והוא אוכל מן העשבים שסביב החבל וכשנפסק מזה החבל מיד הוא מת: רבי יוסי אומר מטמאות באהל כאדם. דכתיב וכל אשר יגע על פני השדה לרבות האדם שגדל על פני השדה ואין הלכה כרבי יוסי: הקופד. הוא אריצ"ו בלעז והוא מלא קוצים וחדודים כמחטות כדתנינן ולא פרה בעור הקופד וטבעו של זה כשנוגעין בו כופל עצמו ומכניס ידיו ורגליו בבטנו ונעשה ככדור והוא ממין חיה: וחולדת הסנאין. חולדה הגדילה בסנה והיא כמיני השועלים: חולדת הסנאין ר' יוסי אומר בש"א וכו'. דמספקא להו אם ממין חיה ונבלתו מטמא בכזית ומטמא במשא לטמא אדם לטמא בגדים כנבלת בהמה וחיה או אם מין שרץ הוא ומטמא כעדשה במגע אבל לא במשא ואין הלכה כר' יוסי: **גמ'** רמכה דלא כלינס. הוא קטן בשנים שעדיין לא הורגל במתג ורסן כמה דתימר בני הרמכים. כלינס מלשון מתג ורסן כך פירש בערוך. ובמדרש ילמדנו וישם ה' דבר בפי בלעם נתן לו המקום כלונס וכלמו ובאבות דר' נתן אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה למה הוא דומה לסוס שיש לו כלינס ושאין בו מעש"ט דומה לסוס שאין לו כלינס כיון שרוכב עליו זוקרו בבת ראש: ייסי ערקיי. כך היה שמו ומפרש מהו אדני שדה בר נש דטור וכו' כדפרישית במתני': טעמיה דר' יוסי. משום דכתיב וכל אשר יגע וכו': הירודות וכו'. תוספתא פ"ה: ששה ספיקות הן. ושלשה לב"ש כדחשיב ואזיל הצלף לב"ש ספק אילן ספק ירק כדגרסי' לעיל סוף פ"ה הצלף בש"א כלאים בכרם וכו' הכל מודים שהוא חייב בערלה ומשום דמספקא להו לב"ש ס"ל לענין כלאים לחומרא דכמין ירק חשבינן ליה ולענין ערלה מין אילן הוא ולב"ה אמרינן התם דכאילן הוא לכל דבר: כלי חרס בכלי נתר כב"ש. תוספתא דרים פ"ב דכלים כלי נתר בש"א מטמאין מתוכן ומאחוריהן ככלי חרס ומאחוריהן ככלי שטף וב"ה אומרים כלי נתר הרי הן ככלי חרס לכל דבר: חולדות הסנאים וכו'. כדאמר ר"י במתני': פול מצרי בזרעים. לעיל בפ"ג בהל"ב מייתי לה התוספתא האפונים הגמלונים ופול המצרי שזרען לזרע אין זורעין אותן בערוגה זרען לירק זורעין אותן בערוגה ומשום דמספקא לן אם מין ירק או מין זרע הוא והא דלא חשיב אפונים הגמלונין משום דבמתני' התם קתני סתמא אפונים הגמלונין

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי' פ"ט מהלכות כלאים ה"ו ...

כג ג מיי' שם ... טוש"ע שם ...

מראה הפנים

דאורייתא והקשה הרא"ם ז"ל מזה על דעת הרמב"ם שכתב בענין כלאים דהנהגה שאינו לוקה מן התורה אלא דוקא בב' מינין שא' מהן טמא וא' מהן טהור והא מפשיטות סוגיות הש"ס מוכחא דמן התורה היא דהויא דהא פשיט מיניה דס"ל סימנין דאורייתא וקושיא זו כתובה בתשובה בכלל ב' סי' ע"ז שנשאל להרשב"א ז"ל בענין זה וזכרתיה לעיל בפ"ת דברכות בהלכה ד' ד"ה והלו הן הסימנין וכתבתי שם ליישב קושיא זו דדעת הרמב"ם היה לפרש דה"ק מדסמיך על הסימנין למיסרי כלאים דהנהגה אע"פ שאינה אלא מד"ס בעניין טמאין או טהורין מ"מ משמע דס"ל סימנין דאורייתא דאל"כ היכי סמכינן על הסימנין אפי' בהנהגה הא היכא למיחש דאתי למיסמך נמי בכלאים דהרבעה ובהרבעה לכ"ע מדאורייתא היא אף בשניהן טמאין או טהורין וזהו כדאמרינן בפ' יוה"כ (דף פג) גבי הא דמאכילין אותו הקל הקל טבל וגבלה וכו' דכמעשר דגן דטבל דאורייתא הוא הכל מודים דאי שרי' ליה בענין שאינו נקוב דלא הוה אלא מדרבנן אתי למישרי ולמיכל בענין שהוא נקוב דהוי מדאורייתא וכן בכיוצא בזה בכמה דוכתי בש"ס דאי שרינן לה במידי דרבנן אתי למיסמך עלה נמי במידי דאורייתא אלא ש"מ דסימנין דאורייתא ומוכחקין הן וסמכינן עלייהו אף במידי שהוא מדאורייתא וזהו מדוייק בדבריו דכאן שכתב שם לפיכך הרוצה להרכיב פרד על פרדה או למשוך בשתי פרדות בודק בסימנים אזנים וזנב וקול אם דומין זה לזה בידוע במינין אחד הן ומותרין הרי בסומכין עליהם אף בהרבעה כמו בסומכין במשיכה וזה נלמד מדברי ר' אבא מדברי לכתחילה לסמוך על אלו הסימנין בהמסכה א"כ ש"מ דלא חיים דילמא אתי למיסמך נמי בהרבעה משום דס"ל דסימנין דאורייתא ושפיר סמכינן עלייהו אף בהרבעה דאורייתא ולפענ"ד ישוב זה נכון הוא לדעת הרמב"ם בענין זה והשתא נוכל לומר דיש ליישב גם בענין הקושיא הנזכרת לעיל ממה שאנו למדין לדעתי בדברי ר' אבא דאהא דקאמר אלמא קסבר אין חוששין לזרע האב פירש"י ז"ל ד"אי חוששין הוו כלאים בני החמורה ובני הסוסיא דכולן שוין בכולם יש ב' צדדין ור"ל דאף דכאן אמותיהן של שניהן שוין הן וא"כ אם אמותיהן סוסיא הוא דהוה כניכר מן הסימנין אביהן של שניהן חמור הוא ואי איפכא איפכא מ"מ אי דחוששין הא איכא מיהא ב' צדדין בשתיהן מחמור ומסוס ולפ"ז נוכל לומר דר' אבא לא פליג אהאי מסקנא דלעיל אליבא דר' יהודה

דספוקי מספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא דהרי מה דדייק הש"ס לר' אבא לא אתיא אלא אליבא דר' יהודה דאי לרבנן פשיטא דמותרין הן כדקאמר התם לעיל דהאי בר סוסיא וחמרא והאי בר חמרא וסוסיא כולה חדא מינא ניהו ומהיכי תיתי דנחמיר לרבנן הכא דידעינן בודאי דאמותיהן שוות הן ללא ודאי דס"ק דלר' יהודה דהלכתא כותיה דזרע האם הוא העיקר כ"א במקום דאיכא לספוקי כגון שא"א להעמיד על הסימנין וכעין דאמר שם בהלמת וגידמת או במינין אחרים דלאו פרדות הן כגון בבא מן העז ומן הרחל לענין כלאים דהרבעה או לענין אותו ואת בנו בכה"ג אמרינן ספוקי מספקא לן דילמא חוששין ולענין איסורא אבל היכא דאיכא סימנין הניכרין בהא ס"ל לר' הכא אליבא דר' יהודה דאין חוששין כלל וטעמא דמילתא דבמקום דאין כאן סימנין הניכרין אף שידעינן בודאי שאלו אמן הן שילדו אותן בפנינו אפ"ה איכא למיחש דילמא אתי למישרי או למיסמך באותו ואת בנו היכא דאינו ידוע בודאי מאמו והאביו הוא ידוע בודאי שאין שם זכר אלא אחד בלבד ובכה"ג נמי הוא דאמרו ספק נוהג בזכרים או אינו נוהג אבל בידוע לנו מהסימנין שנוכל לעמוד עליהן מי היא האם כזה הוא דקאמר ר' אבא דאין חוששין לזרע האב כלל דליכא למיחש למידי דבשלא יהיו נכרין הסימנין נאסור מספק וכן באותו ואת בנו דלא שייכא סימנין דהאי לא שייכא אלא בפרדות לענין כלאים ג"כ הדין כן דאפי' ידוע לנו האם חוששין גם להאב הודאי דילמא אתי למישרי עם האב אף דלא ידיע ליה האם דהא ליכא סימנין למיקם עלייהו וזהו הנראה לחלק לפי דעת הרמב"ם באותו ואת בנו וכאן בפרדות ולפי הגירסא בספרים שלפנינו ואם נאמר להגיה כהגהת הכ"מ צריך למחוק גם תיבת אפי' או להוסיף תיבת אסור ולגרום אפי' על מין אמו אסור ואינו לוקה כמוזכר לעיל:

מודים חכמים לר' יהודה בסוס בן סוס בן חמור. האי מילתא לא מיתפרשא אלא כמו שבארתי בפנים וכעין התוספתא שהבאתי בדבור דלעיל וקמ"ל דלדין אכילה מדמינן לה ולא לדין בכורה דגזירת הכתוב הוא כמבואר לעיל:

והנחש הרי הוא כחיה. והכי אמרינן בבבלי פ"ז דסנהדרין (ד' נט) ובכל חיה הרומשת על הארץ לאתויי נחש הוא דאתא ועי' בתוס' פ"ק שם (דף י"ז) ונמה

שנויי נוסחאות (סו"ד) רבי יהודה נד"ו רב יהודה. (סו"ח) ולא כן נן אמרין נכי"ר דלא כן מה אנן אמרין.

פירוש מהרא"פ

...ו שהוא הנהוג עד עכשיו הכי: מתני': והשלישית שהיא קשורה לגלוע אם שני סוסים ...ם בקרון וקשר שם חמור אצלן אע"ג דבלא חמור נמי מנהיגים מ"מ אסור: אין קושרים הסום ...הקרון אם הבקר מושכות בקרון אין קושרים סום בצידו או אחריו של קרון כדי ביד למשוך ...באחר הקרון דוחף הקרון ומנהיגו בגופו: לובדקום חמור של לוד והוא גדול משאר החמורים ...נגמל: מוהרים זע"ז באביו של זה חמור ואביו של זה חמור וקמ"ל דלא אמרינן הכי לד כום ...מם בלד חמור כיון דהכוויייהו אימותיהן שוות לא חייבי' תו לזרע האב אבל הנולדים כן החמור ...נולדים מן הסום אסורים זפ"ז כיון שכן כן שאימהות שכן כלאים זה פ"ז דבתר זרע האם ...: גמ': ואב היה מסייע זה הנקשר אצלן מסייע להולכים בקרון כשרולין להעלות הקרון בהר או ...זה שאחר הקרון אם רולין לילך מן ההר מודה כ"מ שהוא אסור: (ע"כ לדף ל"ח): מפני שזה נושא ...של זה כשזה על. ועיף ממלאכתו הרי זה שאצלו עוסק במלאכתו נמצאת שהקשור אצלו ג"כ מנהיג:

עמודי ירושלים

והאודם מן האשה שממנה העור והבשר והדם. בש"ס נדה (ל"א א') לא חשיב ... הדם למנס בשלאות. פ' יתרו איתא כן הגירסא. וכ"ה בליקוטי הפ... י"א ע"א) ועי' הגהת הרי"ב שם ובב"ק כ"ה וזבחים ס"ט שנתקשה במ"ש ר"ת ... נותן כנגד שניהם דהא באשה לא חשיב רק ד' וכ' דהי' לר"ת הגירסא כהשאלתות ... לא הי' צריך להאריך בזה. דכ"ה להדיא כדברי ר"ת ההובאו בשלימותן בתמי... (סי' קס"ב) ובקלרה בס' היסר (סי' תמ"ס) אולם ביתר הדברים אינם שוים הבבלי ... שמם חשיב גבי אביו ה' דברים וגבי אמו ה' דברים וגבי הקב"ה עשרה דב... קחשיב בכל א' שלשה:

שנושאים המשא בבינתים המשא בהן קשורים בו נושאים בין שניהם וס"ל מסייע הקשור לאותו בהולך בקרון ... בקרון ל"א נושא עלצותו כשהוא עיף נכמן ונשען הוא על זה שאצלו והאמון עיקר: קשרן בשעבן לכ... מפני שנושאים המשא בינתיים קושן בשבכן דע"כ כל א' בנא"ה נושא מעונהיו ואין כאן מסייע ... אפ"ה אסור כמו חבל: מה אנן קיימין בבעייתו של ר' ירמיה אי מיירי בקשור הסום בשערו של ... לנדאם זה אסור נימא כ"ש מתוך כך בהאסור להרכיב בהמה על גבי חבלתה בהן כלאי' זה בזה בשכי הקשור אינו עושה אלא נושא בערות של אידך ואי מיירי שיש חבל נקשר בשער החמור ובשער הסום ... דמ"ש דהא כבעיר מתובר בגופן אלא ודאי אין מקום לבעיא זאת: מה נפיק מביניהן מאי נפקא לן מפלוגתייהו אם הטעם משום חבל או עלצותו ולמה ליה לש"ס כלל להשמיענו פלוגתייהו יהי... איסיס אלא ודאי דבא להשמיענו שהוא מותר כשקבכן ע"י בערות באינו כרב וכר"י: על שם הכתוב ... בם הכתוב לובים וגו' המר שלק חמור שהוא גדול ועלה כגמל: גרים הבאים מלובי מהו להמתין ג' דו... ... או בקשל כמצרי: מן דאגן חמיין ממה שאנו רואים: דהן פוגא האי פול מין קטניות הוא וקורין לו ... וקורין לו פול המצרי: בד רש"ב בפוד שהוא לא קודש שנתייבש שפול שן קורין ליה לובי וכי נתייבש ... פול

*) בר נש דטור כת"ג מנ"ח (סי' נ"ט): (עמודי ירושלים הניגא)

מצרי בורעים. *ואנדרוגינוס באדם. *כוי בחיה דברי הכל. רבי חמא בר עוקבא אמר א *ואמה טריקסין. מהו ואמה טריקסין רבי יונה בוצרייה אמר טריכסון מה מבפנים מבחוץ. אמר רבי יוסי מן מה דכתיב °וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפני הדא אמרה מבפנים. אמר ליה רבי מנא והכתיב °ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה אורך ועשרים רוחב הדא אמרה מבחוץ: שור בר מין בהמה. רבנין אמרין מיכא הוה וערק לתמן. רבי יוסי אמר עיקריה מן תמן הוה. הא שור עם שור בר אינן כלאים דלא כרבי יוסה דרבי יוסה אמר כלאים. ואילין דמתרגמין ותורי בר וראמנין כרבי יוסה. רבי בא בשם רבי שמואל כ אווז *עם אווז מדבר כלאים זה בזה. אווז עם אווז הים תני רבי יודה בן פזי דבר דליה ולא ידעין מאן תני קל וחומר מה אם בשעה ששניהן ביבשה את אמר אסור. בשעה שאחד ביבשה ואחד בים לא כל שכן. ואדם מותר בכולן לחרוש ולמשוך. *) כתיב °לא תחרוש בשור ובחמור יחדו. ג בשור ובחמור אין את חורש. אבל חורש את בשור עם אדם בחמור עם אדם:

הדרן עלך כלאי הכרם

אינו ד אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים ה *ואינו מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים. ו אין הכהנים לובשין לשמש במקדש אלא צמר ופשתים. ז צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר. אם רוב מן הרחלים אסור. מחצה למחצה אסור. וכן הקנבס והפשתן שטרפן זה בזה. ח השיריין והכלך אין בהן משום כלאים אבל אסורין מפני מראית העין. ט הכרים והכסתות אין בהן משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן. י *אין עראי לכלאים. *לא ילבש כלאים על גבי עשרה כ אפילו לגנוב את המכס: **גמ'** אינו אסור משום כלאים כו'. כתיב °לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו. הייתי אומר אינו אסור אלא מללבוש תלמוד לומר לא יעלה עליך. אי לא יעלה עליך הייתי אומר (לך) [לא] יפשיל את הקופה לאחוריו תלמוד לומר לא תלבש *מה מלבוש מיוחד ל דבר שהוא מהנה את הגוף אף אין לי אלא דבר שהוא מהנה את הגוף. לאי זה דבר נאמר לא יעלה עליך. רבי ניחה בר סבה רבי יוחנן בשם רבי זעירא שאם *היה בגד גדול קצתו יש בו כלאים ומונח בארץ ומקצתו אין בו מ לא יכסה בו מצד השני. הייתי אומר אפילו פשתן של ים אפילו קנבס תלמוד לומר צמר

הגמלונין מין ירק: ואנדרוגינוס באדם. דמספקא לן אם זכר או נקבה וכן כוי בחיה אם מין חיה היא או מין בהמה אלו שלשה לד"ה הן בספק: ואמה טרקסין. דתנן בפ"ד דמדות אמה טרקסין וכו' אמה בית קדשי קדשים ג"כ בספק הוא כדמפרש לקמיה: מהו ואמה טרקסין. מהו הלשון של טרקסין ומפרש רבי יונה בוצרייה טריכסון. כלומר על שם הספק נקרא כך כאדם האומר מה זה מבפנים או מבחוץ אם קדושתו כלפנים שהוא בית קודש קדשים או קדושתו כהיכל שהוא מבחוץ ממנו ואותו אמה היה כותל מפסיק בין הקדש ובין קדשי קדשים: מן מה דכתיב. במלכים ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפני אלמא דמבית לדביר והוא הכותל המפסיק והוא בכלל זהו קדש הקדשים והדביר הוא בחשבון של לפני ולפנים שהרי הארבעים אמה שהוא ההיכל לפני לפי משמעות הכתיב הוא חוצה לו הדא אמרה שהדביר והוא אמה טרקסין נחשב מבפנים: א"ל ר' מנא והכתיב. בד"ה ויעש את בית קדש*) הקדשים ארכו על פני רוחב הבית אמות עשרים ורחבו אמות עשרים ושם לא הוזכר דביר אלמא דבית קה"ק הוא עשרים אמה וגו' מלבד הדביר וא"כ הדא אמרה מבחוץ הוא הדביר והכתי מספקא לן דחד קרא משמע הכי וחד משמע הכי:

הלכה ו מתני' שור בר. הגדל במדבר מין בהמה וכ"מ לענין כלאים דאם מין בהמה הוא הרי הוא שור ואינו כלאים עם השור ואילו לר' יוסי כלאים הוא והכי אמר בגמ' וכן לענין חלבו דאם מין בהמה חלבו אסור ואם מין חיה הוא מותר וכן לענין כיסוי ואין הלכה כר' יוסי: כלב מין חיה. וכ"מ לענין מקח וממכר ולענין מתנה וכן במקדיש שאם כתב לכל חיה שברשותו וכן לכל הני דקחשיב במתני' ואין הלכה כר"מ: ערוד. חמור הבר. והוי כלאים עם החמור להתנא דהתוספתא בפ"ק: ואדם מותר עם כולן. כדדרים בגמ' לא תחרוש וכו': **גמ'** רבנין אמרין מיכא הוה. מכאן בישוב היה זה השור הבר וערק לתמן למדבר והלכך קסברי מין בהמה הוא ור' יוסי קסבר דעקריה מהמדבר הוא: הא שור עם שור הבר. כלומר דהא שמעינן לת"ק דמתני' דאינן כלאים ודלא כר' יוסי דר' יוסי אמר כלאים כדתני בתוספתא בפ"ק דשור עם שור הבר

וחמור עם הבר כלאים זה בזה וקמ"ל דהאי תנא דתוספתא ר' יוסי הוא: ואלין דמתרגמין. בקרא דז' מיני חיות איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר והתרגום על דישון ותאו ורימא ותורבלא וזהו כר' יוסי דתור ברא מין חיה הוא: אווז עם אווז מדבר כלאים זה בזה. אלא אווז. הישוב עם אווז הים מהו: ולא ידעינן מאן תנא. בשם מי הוא ששנה זה דק"ו מאווז עם האווז הבר שבשניהם ביבשה ואת אמר כלאים אחד מיבשה עם אחד בים לכ"ש: ואדם מותר בכולן. מ"ט משום דכתיב לא תחרוש בשור וחמור שהאדם הוא שלא יחרוש בשני מינין אבל אתה חורש בשור עם האדם או בחמור ואדם:

הדרן עלך כלאי הכרם

הלכה א מתני' אינו אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים. דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו פרט הכתוב צמר ופשתים דוקא אבל שאר מינין לא ובגמ' יליף לה מקרא דאינו נקרא צמר אלא של רחלים ואילים בלבד: ואינו מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים. כדכתיב והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: אין הכהנים לובשים לשמש במקדש אלא צמר ופשתים. דכתיב בבגדי כהונה שש ובד וזהו פשתן שעולה בד בבד שאין שני קנים עולין מגרעין אחד אלא קנה יחידי מכל גרעין וכתיב באבנט תכלת והוא צמר צבוע בדם חלזון וארגמן הוא צמר צבוע בצבע אדום שקרוי ארגמן והוא לאכ"א בלעז ותולעת שני הוא צמר צבוע בצבע אדום שקורין כרמז"י: שטרפן. שעירבן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר לערב עמהן פשתן לפי שצמר הרחלים המועט נתבטל ברוב של הגמלים: וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה. אם רוב מן הקנבוס מותר לערב צמר עמהם:

גמ' כתיב לא תלבש שעטנז וכו'. ברייתא היא בספרי פ' כי תצא: ת"ל לא יעלה עליך. ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך: הייתי אומר לא יפשיל את הקופה. של בגדי צמר ופשתים שבתוכה לא יעלה עליו לאחוריו תלמוד לומר לא תלבש וכו': לאיזה דבר נאמר לא יעלה עליך. כלומר דמאחר שלמדת דבר שהוא מהנה את הגוף א"כ איזוהי העלאה שרבתה התורה: לא יכסה בו מצד השני. אפי' מצד השני שאין בו כלאים לא יכסה בו מכיון שיש בו כלאים בקצתו ואע"פ שזה המקצת מונח על הארץ: הייתי אומר אפילו פשתן של ים. הקנים הגדלים במים

מראה הפנים

וכמה שכתבתי מענין זה בפ"ד דסנהדרין בהלכה ה' בס"ד: **שור** הבר מין הבהמה. ...

...

אינו ...

לאיזה דבר נאמר לא יעלה עליך. ...

הייתי אומר אפי' פשתן של ים וכו'. ...

שנויי נוסחאות (סו"ו) עשרים אמה אורך ועשרים רוחב במקרא כתוב „ארכו על פני רוחב הבית אמות עשרים ורחבו אמות עשרים". (סומ"ג) של ים: בכי"ר שלם.

פירוש מהרא"פ

...

מסורת הש"ס

תו"כ פ' תזריע פי' י"ג

במים ויש בתוכו כעין פשתן: מה צמר שאין לו שם לווי. ששם צמר הוא של אילים ורחלים וכדיליף מקרא ומישע מלך מואב וגו': מהו נוקד רועה. כלומר כרועה הזה שמעמיד כך וכך לבעלים שלו: והשיב למלך ישראל וגו'. ודייק מדכתיב צמר לבסוף שהרי אין לומר שלא העמיד לו אלא צמר של מאה אלף וכו' דא"כ הו"ל למיכתב צמר מאה אלף ומדלא כתיב בצמר ללמדך שאין קרוי צמר סתם אלא צמר אילים ורחלים בלבד לכך מסיים בתיבת צמר שזהו הוא הקרוי צמר: יכול יהו מטמאין בין צבועין וכו'. ברייתא היא בת"כ: מה פשתים כברייתה. שכל זמן שאינו צבוע ניכר שהוא פשתן וכן בריית פשתן לעולם לבנה היא: ולא אוציא את הצבוע בידי שמים. כגון צמר שחור של רחלים שחורות: ת"ל. עוד קרא אחרינא לפשתים ולצמר להקיש מה פשתים לבנה בברייתה אף צמר לבן דוקא: תנינן. במתני' תרין כללין ולא דמיין דין לדין דבכלאים בין צבועים בין לבנים אסור ובנגעים לבנים דוקא: ר' יונה בוצרייה. הקשה זה לפני ר' מנא מ"ט לא דמיין דין לדין: א"ל שנייא היא. בנגעים ששנה עליו הכתוב צמר וכתב אלו פשתים מה פשתן וכו': והרי צמר ג"כ עולה יחידי. שכל נימא ונימא בפ"ע היא: פירש בקבלה. ביחזקאל שלא יעלה עליהם צמר בשרתם וכתיב וביתה משמע דבר שהוא פנימי וזהו כתונת לא יעלה עליהם משל צמר הא מבחוץ כמו האבנט ובבגדי כ"ג האפוד וחושן מותר לעלות עליהם שהיו בהן שש משזר ג"כ עם הצמר: מנין שהן מותרין בכלאים. בשעת עבודה דהשתא דלא ילפינן מידי מדכתיב בד כדמקשינן והרי צמר א"כ מנ"ל דאיכא כלאים בבגדי כהונה: את דרש שש משש. בתחלה דרוש שש דכתיב באבנט משש דכתיב במכנסים והתם גופה מנ"ל דפשתן הוא יליף שש דמכנסים משש דכתיב גבי פארי מגבעות ויליף פארי מפארי דיחזקאל דכתיב ופארי פשתים יהיו על ראשם והן המגבעות אלמא שש פשתן הוא וא"כ ש"מ דאבנט היה של כלאים דכתיב ביה תכלת וכן במקום דכתב הכי כמו בחשן ואפוד דכ"ג: מה שני תולעת. מילתא אחריתא היא ודריש שני תולעת דכתיב בבגדי כהונה ופירושו שהצמר הוא צבוע בדם התולעת וקאמר דה"ה בכל דבר שבא מרוח חיים וצבעו אדום כמהתולעת: מה צמר. וכן ילפינן פשתן דבגדי כהונה מצמר דכתיב בקרא דיחזקאל ולא יעלה עליהם צמר ודרים לעיל מיתורא דוביתה דמבפנים והוא הכתונת והמכנסים אינן של צמר הא מבחוץ והוא האבנט עולה עליהם ומה צמר שאין לו שם לווי כדאמרינן לעיל דצמר סתם של רחלים הוא אף פשתן שנאמר בהם שאין לו שם לווי ולאפוקי פשתן של ים כדדרים לעיל גבי כלאים: צמר ופשתים שטרפן אסור. אע"פ שלא טוואן אסור לטוות מתערובתן ומשום הסיפא דמותר לבטלן נקט לה: כיצד הוא עושה. להתיר תערובתן מביא ליטרא ועוד צמר גמלים וכגון שלא היה בהצמר כי אם ליטרא דהשתא צמר גמלים רבה עליו ומבטלו: בטלן. ולקמיה מפרש לה: מה מפליגי. במאי קמיפלגי וכי ר' ירמיה מתיר תערובתן וקאמר דלא היא ולא פליגי אלא מה דאמר רב בשעשאו בגד בפ"ע מהתערובות וקמ"ל דלא בטלו זה בזה ואע"פ שאחד מרובה הוא ומה דאמר ר' ירמיה בההוא דבעי מערבתה עם חורן בדבר אחר וכהאי דר' אלעזר דלעיל וקמ"ל דיש תקנה להוסיף לכתחילה צמר גמלים ולערבו כדי לבטל הצמר:

תורה אור

צמר ופשתים. מה צמר שאין לו שם לוויי אף כל דבר שאין לו שם לוויי. מניין שאין לו שם לוויי. אמר רבי יהושע בן לוי כתיב °ומישע מלך מואב היה נוקד. מהו נוקד רועה. והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר. אין לך קרוי צמר אלא צמר אלים בלבד. אין מיטמא בנגעים אלא צמר ופשתים דכתיב °בבגד צמר או בבגד פשתים. *יכול יהו מטמאין בין צבועין בין שאינן צבועין תלמוד לומר בגד צמר או בגד פשתים. מה פשתים כברייתה אף צמר כברייתו. [א] אוציא את הצבוע בידי אדם ולא אוציא את הצבוע בידי שמים תלמוד לומר °לפשתים ולצמר. מה פשתים לבנה אף צמר לבן. תנינן תרין כללין ולא דמיין דין לדין. תנינן אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים בין צבועין בין לבנין. תנינן אין מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים [ז] ובלבד לבנים. רבי יונה בוצרייה בעי קומי רבי מנא תמן את אמר בין צבועין בין לבנים. והכא את אמר ובלבד לבנים. אמר ליה שנייא היא ששנה עליו הכתוב צמר צמר שני פעמים מה פשתן כברייתה אף צמר כברייתו. אמר רבי זעירא כתיב °כתונת בד קודש ילבש. בד שהוא עולה יחידי. והרי צמר עולה יחידי. פירש בקבלה °ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי הפנימית וביתה. הא מבחוץ מותר לעלות עליהם. מנין שהן מותרין בכלאים שנאמר °ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן ותולעת שני וכתיב °פארי פשתים יהיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם ולא יחגרו ביזע. את דרש שש משש. שש מפארי. פארי מפארי. *) מה שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים אף כל דבר שיש בו רוח חיים. מה צמר שאין לו שם לווי אוף פשתים שאין לה שם לווי. רבי יונה עולה בר ישמעאל בשם רבי לעזר צמר ופשתים שטרפן אסור. [ג] כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן. אבא בר רב הונא בשם רבי ירמיה צמר ופשתים שטרפן בטלן. רב אמר אסור בתערובתן. מה מפליג. מה דאמר רב בשעשאו בגד בפני עצמו מה דאמר רבי ירמיה בההיא [ז] דבעי [ז] מערבתה עם חורן. רבי הלל בי רבי וולס היה לו בגד בשלשים ריבוא דינר ויהביה לרבי ומצא

רידב"ז

רבי יונה עולה בר ישמעאל בשם ר"א צמר ופשתן שטרפן אסור כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן. ר"ל דשני מינין הללו צמר ופשתים אינו מבטל זא"ז רק כשאיכא רוב צמר גמלים בטל הפשתן וכן ברוב קנבוס בטל הצמר משא"כ בב' מינין הללו צמר ופשתן להוד לא נתבטל אפילו במיעוט ברוב וכדמסיק בסמוך מה דאמר רב בשעשאן בגד בפ"ע ר"ל בדליכא רק ב' מינים הללו מה דאמר ר' ירמי' בההוא דבעי מערבתה עם חורן פי' דצמר בפשתן ופשתן בצמר אינן בטלין אך במין אחר בטלו. מכאן קשה על הרמב"ם ז"ל שכ' בפ"י מהלכות כלאים ה"ז דלפיכך מותר לתפור עורות הכבשים בפשתן מפני שנתבטלו וקשה מאד הא בב' מינים הללו לא שייך ביטול כדס"ל לרב בשעשאן בגד בפ"ע ורק במערב ביה חורן וכבר הקשה הראב"ד ז"ל ומן הירושלמי הזה מוכח כהראב"ד ז"ל וכן כתב הגר"א ז"ל בסי' רנ"ע ע"ש:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"י מהל' כלאים ה"ח

יב ב מיי' פי"ב שם ה"י

יג ג טוש"ע יו"ד סי' רצ"ט ס"ד

יד ד מיי' פ"י מכלאים ה"ז ובהשג"ד וכ"מ טוש"ע שם וסי' ה

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ז] ובלבד לבנים. ע' בכ"מ פי"ב מטומ"צ ה"י. ופי"ג ה"א וי' בר"ש פי"א מנגעים מ"ג: [ז] מערבתה עם חורן ע' בכ"מ פ"י מכלאי' ה"ז. וע' ביו"ד סי' רצט בס"ו. וע' בר"ש בנגעים שם מ"ב. ובמגילת ספר לאוין רפג. ובחבורנו מגן גבורים סי' ט האריכנו בזה. וע' בשו"ת שארנו נו"ב מהד"ת סי' קפ"ו:

מראה הפנים

הלמודא ריש פ' במה מדליקין ולא בירוקה שעל פני המים כיתן דמיי וניכר שסגי' שסיפה לפניהם מסובבת ביותר כיתה ומזה תדין למקום אחר:

את דרים שש משש שש מפארי פארי מפארי. הא דלא דרים בפשיטות כתיב ואת מכנסי הבד וכתיב הכא ומכנסי פשתים ללמוד בד פשתן הוא משום דבעי למילף נמי דבבגדי כהונה כלאים איכא ובינו באבנט וא"כ אתה צריך לדרוש בתחילה שש דאבנט משש דמכנסים והשתא אי הוה מסיק בקרא דמכנסים בלחוד דכתיב ומכנסי פשתים אכתי הוי מצינן למידק דילמא שאני מכנסים דכתיב בהו שש ובד ומגלן דשש לחודיה פשתן הוא כלכך מסיק שש מפארי וכו' וא"כ ע"כ דשש בלחוד נמי פשתן הוא דהא ילפינן נמי פארי מפארי וכתיב בהו פשתים ובפ"ק דזבחים (דף י"ח ע"ב) דפריך נמי אימא בד עמרא וכו' רבינא אמר מהכא פארי פשתים וגו' ומכנסי פשתים ויליף בפשיטות מסיפיה דקרא כדפירש"י ז"ל משום דהתם לא בעי למילף כ"א לפירושא דבד בלחוד והלכך לא צ"ל לאסוקי כל הני וממילא ידעינן השתא דבכל היכא דכתיב שש פשתן הוא ולהכי מייתי התם נמי רישיה דקרא פארי פשתים יהיו על ראשם וא"כ שש דמגבעות פשתן הוא והיינו הך כדהכא: **מה** שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים אף כל וכו'. בת"כ פ' מצורע דרים ושני יכול פיקס (מין צבע) ת"ל תולעת אי תולעת יכול אחד מן הצבעים ת"ל ושני הא כיצד זו זהורית טובה יוחנן בן דהבאי אומר ושני תולעת שני שבתולעת וגראה דצריך לגרוס ת"ל שני התולעת ופי' זה מתבאר למאי דדרים בספרי פ' חוקת והולעת שני שבינתו תולעת ולא שבינתו דבר אחר והשתא ברייתא דת"כ ג"כ מתפרש בענין זה והת"ק ויוחנן בן דהבאי ל"פ אלא דת"ק דרים דאי משני לחוד הוה אמינא אפי' תוט השני שנצבע בדבר אחר והי מתולעת הו"א דלאו דוקא הו"א לאחד מן הצבעים והוא אדום כתולעת אלא משום דדרך לצבעו בתולעת נקט והולעת ת"ל שני התולעת כלומר דלהכי כתב בקרא דבתריה התולעת דוקא מהשני שבתולעת צבעו וזהו תכלית האודם וזו היא זהורית טובה ויוחנן בן דהבאי קאמר דל"צ אלא ממשמעות שני תולעת ילפינן שני שבתולעת כלומר שבתולעת היא שבינתו ולא דבר אחר וכדדרשה הספרי ודברי הרמב"ם ז"ל בענין זה כן הם באלו בגדי כהונה כתב בפ"ח דהלכות כלי המקדש בהלכה י"ג והתכלת האמורה בכל מקום הוא הצמר הצבוע כעצם השמים שהוא פתוך מן הכוחל והארגמן הוא הצמר הצבוע אדום ותולעת השני הוא הצמר הצבוע בתולעת. וא"כ התולעת לאו היינו הלזון המוזכר בפ' התכלת שצבעו דומה לרקיע וזהו מראה התכלת אלא תולעת אחרת וכמבואר בדבריו בפ"ג מהל' פרה אדומה בהלכה ב' שכתב וא"כ נוטל עץ ארז וכו' וצמר צבוע בתולעת וכו' ואומר לעומדים שם עץ ארז זה וכו' שני תולעת זה וכו' ג' פעמים על כל דבר וכל כך למה לפי שמיני ארזים שבעה הן וכו' והצבוע אדום יש שצובעין אותו כפואה ויש שצובעין אותו בלכא ויש שצובעין אותו בתולעת והתולעת היא הגרגרים שאדומים ביותר הדומים לגרעיני החרובים והן כמו האוג והולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן לפיכך מודיע לכל ומגלה להן שאילו הן המינים האמורים בתורה וא"כ התולעת הוא מסימנא באותן גרגרים האדומים ביותר והוא צבע הכרמ"ז שכתב כאן בפי' המשנה ומבואר מכל מה שאמרנו דלא שמיך אהא דהכא בפי' שני תולעת אלא אברייתא דת"כ ודספרי דדוקא שבינתו התולעת ולא דבר אחר:

כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן. הרא"ש ז"ל מביא לזה בהל' כלאי בגדים שם וכן הטור בסי' רנ"ע פלפלו האחרונים בענין ביטול איסור לכתחילה עיין עליהם אבל כלל הדברים כך הם דכל זמן שלא נאסר מחמת הכלאים כגון הכא שטרפן להצמר ופשתן ועדיין לא עשה כלום ואין כאן איסור כלאים לכ"ע דאף לדעת הרמב"ם עד שטע אותן מיהת בעינן והלכך לא שייך כאן ביטול איסור לכתחילה ובודאי אם כבר עשה בהן איזה לד איסור כגון שטע אותן או כיוצא בזה הרי הוא בכלל שאמרו אין מבטלין איסור לכתחילה ולכל חד וחד לפי שיטתו להרמב"ם אף אם שען בלבד דאסורין מן התורה ואין מבטלין איסור דאורייתא לכתחילה ולבתרי הפוסקים לאחר שעשה מהן חוטין דלז אף בדיעבד לא מהני ביטול ברוב באיסור כלאים כדכתב שם הרא"ש דלא שייך ביטול ברוב אלא באיסור שנתערב בהיתר אבל בהיתר שנתערב ועי"י תערובות זה נאסר לא שייך ביטול ברוב דהכל נעשה כגוף אחד של איסור ולא דמיא לבשר בחלב דבנתינת טעם תליא מילתא דדרך ביטול אסרה תורה ולפיכך מהני ביה ביטול ברוב ודין דהכא ג"כ הוא לדעת הרמב"ם ואם שלא ביארו בפירוש נכלל בדבריו הוא

שנויי נוסחאות (סוכ"ב) בשערי הפנימית במקרא „בשערי החצר הפנימית". (סוכ"ד) תכלת במקרא „ותכלת". (סוכ".) ולא במקרא לא. (סוכ"ט) הונא כד"ו חונא. (סוכ"ג) ויהביה לרבי בכי"ר ליתא.

פירוש מהרא"פ

נתנ ב"ש אוסרים מעמאים מתוכן ככלי חרס ומאוירן ככלי שטף ש"מ דמספקא להו: תולדת הכלאים מתנתינו: (ע"כ לדף לט): פול המצרי בזרעים זרעו לזרע מתעשה לשעבר לירק מתעשר להבא בפ' ב' דשביעית ש"מ יש בו דרכים שונים פעמים דומה לזרע ופעמים לירק הר"ש ז"ל: ד"ה אהני תלתא קאי: **ואמה** טרקסין נמי ספק אי כלפנים אי כלחוץ לבית קדשי הקדשים: **מהו** אמה טרקסין נמה נקרא כן: **טריכסון** שגור בו הלשון בינתו בפיהו: **וארבעים** באמה מדלא חשיב בהיכל אלא מ' אמות ש"מ שאחר כלפנים ואמה טרקסין היא אמה א' בין היכל לקדשי הקדשים בהפרוכת היה שם באותו אמה והפרוכת אמה רוחב: **ועשרה** רוחב ש"מ כלחוץ דאל"כ היה לו לחשוב י"א אמות לבית ק"ק אלא ספיקא היא: **מיבא** כזה מן כיבוב הים וב"ת למדבר: **ה"ג** תנא שור עם שור הבר אינן כלאים: **ואילין** דמתרגמין ודישון ותאו וזמר שור בר ובאמרין ובחיות מייכי קרא ומשיב שור בר ש"מ מין חיה היא וכו': **אווז** עם אווז הים הכי איתא בסוף שור בגגה: תני ר' י בן פזי בגדלית ולא ידעין מאי תני אם לאיסור' אם להיתרא: **בשעה** כו' באוות הים אינה היו ביבשה וקאמר הש"ס בפיקא דלאיסורא קתני דהכי במיניהם ביבשה את אמר איסור וכדבמותאל אחד בים ואחד ביבשה לא כ"ש: **סליק פרק שמיני**

אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו שעטנז כלל צמר ופשתים פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט צמר ופשתים אין בגדי האריגה לא וצמר הוא צמר רחלים ואילים בלבד כמפורש בגמרא: **ואינו** מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים דכתיב והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: **אין** הכהנים לובשים לשמש בבית המקדש אלא צמר ופשתים דכתיב בד ובד היינו פשתים שעולה בד בד כלומר קנה יחידי מכל גרעין ואין בני קנים עולין מגרעי' אחד ובאבנט כתיב תכלת וארגמן ותולעת שני ותכלת צמר צביע בדם חלזון וארגמן צמר צבוע אדום שבמו ארגמן ותולעת שני צמר צבוע בצבע אדום שבמו כרמזי"א תמא"כ ארגמן שהוא נאב"א בלע"ז: שטרפו

עמודי ירושלים.

התמן את אמר בין צבועין בין לבנים והכא את אמר ובלבד לבנים א"ל שניא היא ששנה עליו הכתוב צמר צמר שני פעמים. בספר חידושי הש"ס להג' ר' ישעי' ברלין (די"ז ע"א) הניח בתימה על מה דאמרינן דכלמה מותר בכלאים ומשמע דלבגדי כהונה ג"כ מותר כיון דאינו מבואר בו שיהי' צריך צמר ופשתים וא"כ מנ"ל דבגדי כהונה הי' של כלאים דלמא הי' של כלמה גם כיון דבצבועים מותר בנגעים דאינו מטמא כמבואר פט"ו מנגעים מצמר ופשתים א"כ בכלאים ג"כ הדין כן וא"כ תכלת ואבנט אין בו כלאים עכ"ד ולק"מ דלקושיא הא' י"ל דילפינן בגדי כהונה מתכלת דציצית וכן כתב בנחל איתן בפ"ב מהלכות ציצית ולקושיא הב' דצבוע אינו מטמא בכלאים וא"כ מדוע תכלת ואבנט הי' כלאים. במח"כ אשתמיט מיני' דברי הירושלמי הללו שמבואר דבכלאים גם צבוע אסור. והירושלמי בעצמו מקשה זה דמ"ש מבגדי כהונה ומתרץ זה. ומהתימה מהגאון הרי"ב שנעלם ממנו זה. ועתשב"ץ (ח"ב סי' ד') מ"ש בזה:

בסרגי

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"י מכלאים הל"ב טוש"ע יו"ד סי' ש"א
טז
ב מיי' פ"י מהל' ברכות הל"ז
יז
ג מיי' פ"י מהל' כלאים
יח
ד טוש"ע שם
יט
ה מיי' פ"י מהל' כלאים
כ
ו מיי' פ"י מהל' כלאים טוש"ע
כא
ז טוש"ע יו"ד
כב
ח מיי' פ"י מהל' כלאים
כג
ט טוש"ע יו"ד שם

מסורת הש"ס

שבת כ:
שם סד: וע"ש
תוספתא פ"ה
ע"ז יב.
חולין מא. וכ' יומ' ד"ם ובבוץ.
שבת סה.
עירובין פח. וירושלמי שם סוף פ"ח ה"ט
ברכות יט: וש"נ.

ומלא בו כלאים. דבר מועט ושרפו : א"ל זבנית למיתב. וכי לקחת בגד היקר כל כך ליתן לאחרים וכלומר שלא רצה לקבל ממנו בגד חשוב כזה : והוה עלוי עד דמברך. ואעפ"כ הטריחו ר' מנא לקבל והיה מפציר בו עד שקיבל ובירך עליו כמו ששנינו בפרק הרואה קנה כלים חדשים אומר שהחיינו ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב א"נ עד דהוא מברך שהיה חביב עליו הבגד ונתנו תמיד עליו עד שנתיישן ונעשה רך ומבורך : א"ר חגיי. כך היה נוהג ר' שמואל בר יצחק כשהביא לו הבגד מבית הכובס וראה שהושיב עליו עשרה חוטין ממין אחר וכהאי דתנינן לקמן בפרקין אותות הגרדין ואותות הכובסין אסורות משום כלאים וכשראה שיש שם איזה חוטין ועשרה לאו דוקא וזה צריך להסירם ור' שמואל החמי' עוד וזה שיפשפשו לו אם ימצאו איזה דבר ואף שלא היו נראין כ"א אותן החוטין שעשה הכובס לאות א"כ חוטין מל' תופרין כמו חייטין שהשיב כמה חייטין ע"ז הבגד שיפשפשו לו אם ימצאו איזה אותות שעשה הכובס והן כלאים ומפני שהן בקיאים לכך הושיב אותם כדי לחפש אחר זה : א"ר חגיי. ועוד היה נוהג ר' שמואל שהיה מצוה בביתו שלא יקימו הנבל דאמרת מיקמי נבל דכיתנא נבל כמו כול מלשון מטוה הוא ולשון גמרא הוא אשכחה דיתבה. וגולה כלומר שלא יקימו מטוה של צמר אצל מטוה של פשתן : בגין פיפה. כמו לפיפה מל' חיבור ויחבר תרגומו וילפף שהיה חושש פן יתחברו זה לזה איזה חוטין מן המטוה ויבאו לידי כלאים. וכל כך היה מחמיר כדי שלא יזלזלו בכלאים :

רשב"ג חזרתי על כל מפרשי הים לומר לי מה הוא ואיך הוא נקרא ואמרו כלכה שמו ואין לו שם אחר : אפי' בחדרי חדרים אסור. דלא חלקו חכמים וקאמר הש"ס דכל הני ברייתות פליגי על רב כדמייתי ואזיל : מתניתא פליגא על רב. בתוספתא שלהי מכילתין וגרים התם פשתן שלבעו בחרת מין לבע הוא שלובעין בו הצמר ואם לבעו בו הפשתן לא יעשה ממנה אימרא לבגד למר כשהיא מפורסמת ונראית ואף ע"פ שהאימרא אינה מחוברת להבגד דרך חיבור שאסור בכלאים אעפ"כ מפני מראית העין אסור ואם בכרים וכסתות שאינה נראית מותר וקשיא לרב : נתפזרו מעותיו לפני ע"ז. תוספתא בפ"ו דע"ז וכן להא דלקמן פרלופות שהן מטילין מים שעושין כמין פרלופות על המעין ועולין המים למעלה ויורדין ומקלחין דרך פי הפרלופות וקתני ואם היה מקום לנוע מותר : מתני'. דפ"ב דחולין ג"כ פליגא על רב : אין שוחטין בגומא. מפני שהוא חק המינין אבל עושה וכו' וקתני בשוק לא יעשה וכו' אבל בביתו הוא מותר : הגיע לחצר החיצונה. מתני' בפ' כ"ב דשבת מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש הגיע לחצר החיצונה וכו' : ביב שהוא קמור. מתני' בפ"ח דעירובין וקתני שם לחכמים לא ישפוך ע"פ הביב וכו' ותני עלה בתוספתא דעירובין פ"ו אין עושין לה צנור אבל עושין לה מזחילה שלא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים בשבת ובמזחילה מותר מפני שהיא על כל פני הכותל ואינה מקלחת לר"ה כ"א לחצר וכן אם עונת גשמים היא מותר : צנורות מקלחין. מים לר"ה אסורין ותני בר קפרא אם היה מקום צנוע מותר : אלין. כל המשניות וברייתות אלו פליגי על רב ולית להון קיום לדברי רב : בכרים וכסתות מותר. אהתוספתא דלעיל הוא מהדר : הדא דתימר בריקן. אם הם ריקנים אבל אם הם מלאים במוכין אסור. ובנתון ע"ג מסטווה על האיצטבא אבל על המטה אפי' הם ריקנים אסור : חד אמר אסור. וצריך לפושטו בשוק ואידך אמר מותר הואיל ובשוק היא : מ"ד אסור דבר תורה. כלומר דהאי מ"ד אסור מיירי בכלאים שהן ד"ת ומ"ד מותר מיירי בכלאים שהן מד"ס וכדר"ז דאמר גדול כבוד הבריות שדוחה את הל"ת דלא תסור ולא פליגי : אין מדקדקין וכו'. משום ביטול תורה וכהאי דר' יוסי שהיה יושב ושונה והיה שם טומאת מת מי שהיה יוצא לא אמר ליה מידי וכן מי שהיה יושב ולא יצא שלא לבטל ת"ת נמי לא א"ל ולא מידי ומייתי לה לעיל בפ"ג דברכות ובפ"ז דנזיר :
בלח

ומצא בו כלאים ושרפו. רבי מנא היה לו בגד בשלשים ריבוא דינר ויהביה לרבי חייא בר אדא אמר ליה [א] זבנית למית והוה עלוי עד דהוא מברך. אמר רבי חגיי רבי שמואל בר יצחק מייתי מאנא מבי קצרא ומייתב עלוי עשרה חוטין מפשפשין ליה. אמר רבי חגיי רבי שמואל בר רב יצחק הוה מפקד גו בייתיה דלא מוקמה נבל דעמר מיקמי נבל דכיתן בגין פיפה : השיריין והכלך כו'. השיריין מטכסה והכלך אגבין קיסריי. אמר רבן שמעון בן גמליאל *חזרתי על כל מפרשי הים ואמרו כלכה שמו : אבל אסורין מפני מראית העין : רב *אמר [ב] כל שהוא אסור מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. מתניתה פליגא על רב *פשתן שצבעה (בחרם) [בחרת] לא יעשה ממנה אימרה מפורסמה. בכרים ובכסתות מותר. מתניתא פליגא על רב *נתפזרו מעותיו לפני עבודה זרה [ג] לא יהא שוחח ומלקטן שלא יהא כמשתחוה לעבודה זרה ואם היה מקום צנוע מותר. מתניתא פליגא על רב [ד] פרצופות שהן מטילין מים בכרכים לא יתן פיו על פיו שלא יהא כמנשק לע"ז ואם היה מקום צנוע מותר. מתניתא פליגא על רב [ה] *אין שוחטין בגומא אבל עושה הוא גומא בתוך ביתו בשביל שיכנס הדם בתוכו ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינין. מתניתא פליגא על רב הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם. *מתניתא פליגא על רב [ו] *ביב שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים אין שופכין לתוכו מים בשבת. ותני עלה אם היה מזחילה מותר. עונת גשמים מותר. צינורות מקלחין אסורין. תני בר קפרא אם היה מקום צנוע מותר. אילין פליגין על רב. [ז] לית להון קיום : בכרים וכסתות מותר. [ח] הדא דתימר בריקן אבל במלא אסור. בנתון על גבי מסטווה אבל בנתון על גבי המיטה אפילו ריקן אסור. *הרי שהיה מהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים. תרין אמוראין [ט] חד אמר אסור. וחרנה אמר מותר. מאן דאמר אסור דבר תורה. מאן דאמר מותר כההיא דאמר רבי זעירא גדול כבוד הרבים שהוא דוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת. תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים [י] בבית המדרש. רבי יוסי הוה יתיב מתני והוות תמן מיתא. מן דנפק ליה לא אמר כלום. מן דיתיב ליה לא
אמר

הלכה ב מתני' השיריים והכלך.

מיני משי הן וכדמפרש בגמרא : מפני מראית העין. שיש בהן שדומה לצמר ויש שדומה לפשתן : ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן. ודוקא אם הן קשים אבל אם הן רכים אע"פ שמן התורה אינו אסור אלא העלאה שהיא דרך לבישה וכן מותר מן התורה לישב על מלצעות של כלאים דכתיב לא יעלה עליך אבל אתה מליעו תחתיך אבל מדברי סופרים החמירו ואמרו אפי' עשר מלצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן כלאים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימה על בשרו : אין ערמי לכלאים. דלבישת ערמי לבישה היא : אפילו על גבי עשרה. ואף על פי שאינו נהנה מן הכלאים : אפילו לגנוב את המכס. שלא יכירו בו שהוא יהודי או במקום שפורעין המכס מבגדים וכשהוא לובשו אינו נותן מכס : גמ' השיריין מטכסה. מין משי : אגבין קיסריי. אגבין שמו הבא מקסרי
ואמר

גליון הש"ס וציון ירושלמי

[illegible]

מראה הפנים

הוא במ"ש בפ"י בהל"ו והל"ז שכל זמן שלא נעשה איזה צד איסור בהן מותר לערב לכתחילה כדי שיתבטל המיעוט ברוב ועיין לקמן בהל"ז מה שיתבאר שם בס"ד :

רב אמר כל שהוא אסור מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור. מילתיה דרב איתמר בבבלי פ' במה אשה (דף סד) ובכמה מקומות בש"ס והכא איפכא מילתיה והוכרו לית ליה קיום אבל התם כל מקום דפריך עליה ממתני' או מברייתא קאמר הכא היא דתניא שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ור"א ור"ש אוסרין והסכימו הפוסקים להלכה כרב דהלא שיטתיה כרבים והאי מתניתין דחולין תירצו התוס' שם דאתיא כר"ע דטעמא דנתיר מותר שהרואה אומר לנקר אזירו הוא צריך וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ' י"ט מהל' שבת כרב ופסק ג"כ כהאי מתני' דחולין והני תוספתות דע"ז מבוי לה התם (דף יב) לימא מפני שהוא נראה כמשתחוה לע"ז וכו' ולכל הני שאר תוספתות דמייתי הכא נ"ל דת"א היא כדמשני בשבת וס"ל כת"ק דהתם :

הדא דתימר בריקן וכו'. הא דמחלק בין נתון ע"ג המסטווה ובין נתון ע"ג מיטה ע"כ נ"ל דהטעם משום דבנתון ע"ג המיטה נעשה כרכין הן ואפי' הן ריקנים דמה שמונח ע"ג המטה שהיא רכה שלבדים שיש בה אף הן נעשו רכין והלכך אפי' ריקנין אסור שמא תכרך נימה על בשרו והרמב"ם ז"ל כתב בדין כרים וכסתות בפ"י בהל' כ"ג סתם דכשהן קשין מותר לישב ולהסב עליהן והשיג עליו הראב"ד ז"ל דהא בירושלמי אמרו הדא דתימר בריקים וכו' וכתב הכ"מ דרבינו השמיטו מפני שמאחר שכתב דלא שרי אלא בקשים דוקא ממילא משמע שלא התירו אלא בריקים דאילו מלאים הו"ל רכים ובעיקר קושית הראב"ד לא היכן כלום דמפני מה לא ביאר החילוק אף גבי רקים דכשהן נתונים ע"ג המטה שאסור כדקאמר הכא בהדיא ולפי מה שאמרנו נימא דזהו נכלל בכוונת דברי הרמב"ם שכתב אבל בקשים שאינן נכרכין כגון כרים וכסתות מותר ולומר אם הם בענין שאינן נכרכין כגון שאינן נתונין ע"ג המטה דאלו נתונים ע"ג המטה לעולם נכרכין הן ואפי' ריקנין כדמוכח מדמחלק בין נתון ע"ג המסטווה וכו' והלכך לא היה צריך הרמב"ם להאריך בזה :

הרי שהיה מהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים וכו'. לאמי דפרישית בפנים הוא אתי כשיר כמסקנת הבבלי בפ"ג דברכות דאין כבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה כ"א לדבר שהיא

שנויי נוסחאות (סו"ב) דינר ויהביה בכי"ר דינר ומצא בו כלאים ויהביה, (סו"ג) והוה עלוי עד דהוא מברך בד"ו מברך. ובכי"ר וקיים עלוי עד קרחיא. (סו"ד) ומייתב עלוי עשרה חוטין בכי"ר מיתי עליה עשרה חייטין. (סו"ט) אגבין בכי"ר אכבין. (סו"ז) בחרם בכי"ר בהו"ת. (סו"כ) מטילין מקלחין. לא יתן בד"ו לא יהא נותן. (סוכ"ח) היה בד"ו היתה.

חדושי רד"א

אין מדקדקים במת ולא בכלאים בבית הכנסת כו'. וכתב המפרש [מוהר"א מפולדא] וזה לשונו אם אירע מת בבית הכנסת אין מדקדקים להודיע לכהנים שיפסיקו בשביל המת ויצאו עכ"ל. נכתב בצידו מיטעי קטעי דזהו נגד הדין. דודאי צריכין להודיע בטומאת אהל כה"ג דהוא דאורייתא. רק הפי' הוא כמו דא תא להדיא גם' אלקושי כת"י בחלק שו"ת שלו סי' ק"נ וז"ל. אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש פי' אם מת אין מונעין בו מלדבר דברי תורה עכ"ל. אבל שלא להודיע לכהן אם מת בביהמ"ד חלילה הדבר ולא נאמר. ולאחר הכתיבה מצאתי סיוע לדברי המחבר בס' תורת האדם להרמב"ן ע"א וב' דקאי על אהל המת ע"ש :

פירוש מהרא"פ

שפרכן : **מותר** לערב כמכן פשתן לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב גמלים וכן פשתן וקנבוס שנתערבו והרוב קנבוס מותר לכבוא נמר ולערב עמכן : **השירין** והכלך מינים של משי הן והכלך גדל בכרכי ים ותבניתו כתבנית הזהב והוא רך ביותר ודומה לצמר : **אבל** אסורים דאתי לא חלופי בצמר ופשתן ומפני שאין מלווין בינינו אתי לאחלופי הלכך אסור משום מ"ע ובזמן הזה שהמשי מלוי בינינו והכל יודעים ומכירים בו אין איסור בזה מין משי בצמר או בפשתן וכן הקנבוס ברי בצמר ובפשתן שהכל מכירים בו : **וכן** הכרי' והכסתות אין בהן משום כלאים לפי שהן עשויין לשכיבה וכתיב לא יעלה עליך אבל אתה מציע תחתיך וה"מ כשהם קשים ורקים ונתונים על גבי אצטבא אז הן מותרים כשאין בשרו נוגע בהן אבל אם הם רכים או מלאים או אפי' רקים ומונחים על גבי המטה אפי' עשר מלצעות ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן לפי שנכפפים ונכרכים ע"ג בשרו : **אין** ערמי לכלאים דלבישה לבישה היא : **אפילו** ע"ג עשרה ואע"פ שאינו נהנה מן הכלאים : **ואפי'** לגנוב בהם המכס בלובש כלאים כדי שלא יכירו שהוא יהודי ויפטר מן המכס ל"א לפי שאין אדם נותן מכס מן הבגד שהוא לובש : **גמ'** : **כתיב** לא תלבש וגו' כלומר אלו לא כתיב אלא לא תלבש הייתי אומר כו' : **שאם** היה בגד גדול קצתו יש בו כלאים והוציו קצת מונח בארץ אפ"ה לא יכסה מצד השני דהכי אתי לא יעלה עליך : **ה"נ** ה"א אפי' פשתן בלס ופשתן קנבוס ומיני פשתן הם שנקראים פשתן בלס ופשתן קנבוס אבל לא פשתן סתמא : (עד כאן שייך לדף ל"ט ע"ב) : **שם** לווי שאינו נקרא פשתן לחודא אלא בנתחבר שם אחר והיינו פשתן בלס פשתן קנבוס : **מה** פשתן כברייתו שאין דבר נלבש פשתן : **הצבוע** בידי שמים והיינו כגון צמר בחור : **מה** פשתן לבנה אין לך פשתן כבריתו אלא לבן אף ט' : **תנ** כלאין כו' שינו תרי כלאין לענין צמר ופשתן ואינן דומין זה לזה הדא לענין טומאה והא לענין כלאים וכדמסיק דמכווייהו לא נכיני אלא בצמר ופשתן ואינן דומים בכלאים אפילו לבוצים ולפני דווקא לבנים ולא לביצים : **תמן** את אמר כו' בשל נמה נאמת אינן דומים גם כלו חכמים שחלקו ביניהם : **ששינה** עליו הכתוב בסוף הפרשה כתיב זאת תורת הנגעת בגד צמר או הפשתן וכו' והבגד כמו שכתוב בפרשת מצורע זאת תורת וגו' והבגד לכך שינה עליו לומר דוקא דומיא דפשתן אבל בכלאים לא כתיב אלא פעם א' : **עולה** יחידי כל נימא ונימא לבדה והימנא נ"כ קאמר : פעמים היינו לפני ולפנים בי"ה והקרא דבד נמי בי"ה מיירי ב"מ דפשתן קאמר : **הא** מבחוץ היו בהיכל מותר לבמש בצמר : **שש** תכש בם דאבנט מפש דמגבעות ובש דמגבעות מפארי בשמו
דמגבעות

מסורת הש"ס

תוספתא יומא פ"א. זבחים כ:

כלים פרק כד מי"ד

תוספתא פ"ה

פני משה

שלא. הפשט בגדיך ותן לו שלא היה לך לומר לו כלום מכיון שהוא יושב ושונה אין לו להפסיק בשביל כך: אין נראין בכלאים בבית המקדש. כלומר שלא בשעת העבודה דלא הותר לו אלא בשעת עבודה וא"כ אפי' במקדש אין נראין בכלאים שאפילו לבישת עראי אסור: והתני כהן שיצא לדבר עם חבירו אם הפליגו. בדברים ושהה עמו צריך טבילה מפני היסח הדעת ואם לשעה מועטת טעון קידוש ידים ורגלים אלמא חוזר לעבודתו מיד וא"כ הוא לבוש בגדי כהונה והאיך יצא והאמרת אין נראין בכלאים שלא בשעת עבודה: כאן בבגדי זהב. של הכ"ג שיש בהן כלאים בחשן ואפוד לא יצא בהן אחר גמר עבודה והברייתא מיירי בבגדי לבן של כ"ג ואבנטו של כ"ג ביוה"כ של בוץ היה ולכ"ע לא היו בבגדי לבן שלו כלאים: לא יעלה עליך. כתיב אבל אתה מותר להציע תחתיך ולפיכך תנינן הכרים והכסתות אין בהן משום כלאים מן התורה אפילו ברכים אבל אמרו חכמים לא יעשה כן ברכים ובקשים מותר כדפרישית במתני':

הלכה ג מתני' מטפחות הידים. שמנגבין בהם כשנוטלין את הידים: ומטפחות הספרים. שנותנין אותו ע"ג ספר תורה: ומטפחות הספג. שמנגבין בהם כל הגוף אחר המרחץ: ר' אלעזר אוסר. לפי שכל אלו שהידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ומתחממין והלכה כר"א: ומטפחות הספרים. המגיהין בס"ת ומשימין עליהן מטפחות שלא יתלכלכו בגדיהם: **גמ'** תמן תנינן. בפכ"ד דכלים: של ידים טמאה מדרס וכו'. כדמפרש טעמייהו: ושל תכריך נבלי בני לוי. שהיו בני לוי כורכין את כלי שיר שלהן במטפחות וגם דרך לעשות להן תיק של עור ואף הן טהורין מכלום: מפני שהוא נותנה. לפעמים על הכסת למטפחת הידים וישן לו עליה לפיכך טמאה מדרס: רב אמר. טעמא דמטפחות הספרים מפרש מפני שהוא נותנה תחת אצילי ידיו להתחמם בה והוי תשמישו של אדם לפיכך מטמאה טומאת מת: רב אמר אסור. אמתני' קאי והלכה כדברי האוסר באלו המטפחות: ולמה לא אמר. בהדיא הלכה כר"א וקאמר משום דאית תניי תני ומחליף דברי ר"א לדברי ת"ק: יהב מפה על מנוי. ולא היה מקפיד אם היה בה כלאים ופריך וכי אינו אסור משום כלאים בהעלאה: דלא יתבלון מנוי. כלומר שלא היה עושה זה אלא כדי שלא יתבלו ויתלכלכו בגדיו ואין זו העלאה דרך לבישה כ"א לשמור את בגדיו: ביעתא במפה דאית בה כלאים. ובילה חמה היתה ולא רצה לקבל על שם האי דתנינן לקמן גבי מוכרי כסות שלא יתכוונו בחמה וכו' ולפיכך היה חושש שלא יהנה בכלאים מפני החמימות של הבילה: מפני שהוא עושה אותה כמין תיק. ליתן הס"ת עליה ואיכא חששא שמחמם בה את ידיו: ר' בא ר' חייה בר יוסף בשם רב. לפרש טעמא דמטפחות הספג קאי וקאמר מפני שהוא מחמם בה את ידיו והקשה ר' בון בר חייה לר' בא וכי בלא כך אינו אסור משום כלאים שמנגב בהן כל גופו ואמאי תלי לטעמא מפני חימום הידים: א"ל. ר' בא לא רב הוא דאמר כך ורב לטעמיה דאמר אסור והלכה כדברי האוסר בכל אלו השלש מטפחות אלמא חד טעמא הוא לכולהו כמו דמטפחות הידים מפני חימום ידים נגעו בה הלכך קאמר נמי האי טעמא במטפחות הספג:

א"ר

אמר ליה כלום. רבי אימי הוה יתיב מתני אמר חד לחבריה את לבוש כלאים. אמר ליה רבי אימי שלח מאנך ויהב ליה. תני אין עראי בכלאים בבית המקדש. והא תני [א] *כהן שיצא לדבר עם חבירו אם הפליגו טעון טבילה אם לשעה טעון קדוש ידים ורגלים. כאן בבגדי זהב כאן בבגדי לבן. *לא יעלה עליך מותר להציעו תחתיך. [ב] אבל אמרו חכמים לא יעשה כן שלא תהא נימא אחת עולה על בשרו:

הלכה ב מתני' מטפחות הידים מטפחות הספרים ומטפחות הספג אין בהן משום כלאים. רבי לעזר [ג] אוסר. ומטפחות [ד] הספרים אסורות משום כלאים: **גמ'** תמן תנינן [ה] *שלש מטפחות הן. של ידים טמאה מדרס ושל ספרים טמאה טמא מת. של תכריך נבלי בני לוי טהורה מכלום. רבי לא בשם רבי יוחנן מפני שהוא נותנה על הכסת וישן עליה. רב אמר מפני שהוא נותנה תחת אצילי ידיו. רב אמר אסור [ו] והלכה כדברי האוסר. ולמה לא אמר כרבי (אליעזר) [לעזר]. *אית תניי תני מחלף. רבי יוחנן יהב מפה על מנוי. ואינו אסור משום כלאים. דלא ינבלון מנוי. א"ר זריקן יהיבו לר' אבונא ביעתא במפה דאית ביה כלאים [ז] והוא לא מקבל עד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. מטפחות ספרים. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן מפני שהוא עושה אותה כמין תיק ונותן ספר תורתו עליה. רבי בא רבי חייא בר יוסף בשם רב [ח] מפני שהוא מחמם בה ידיו. אמר רבי בון בר חייא לרבי בא בלא כך אינו אסור משום כלאים. אמר ליה לא רב הוא ורב אמר אסור [ט] והלכה כדברי האוסר.

אמר

קרבן העדה

רב אמר אסור והלכה כדברי האוסר. ופריך הגמ' ולמה לא אמר כר"א ומשני משום אית תניא תנא ומחליף: מטפחות ספרים רשב"נ בשם ר' יונתן מפני שהוא עושה אותה כמין תיק ונותן ס"ת עלי' ומניחה בחיקו. וכ"כ הרע"ב ז"ל וכן גרס הר"ם ז"ל וכן גי' המהרא"פ ז"ל. ר' בא ר' חייא בר יוסף בשם רב מפני שהוא מחמם בה ידיו אמר רבב"ח לר' בא בלא כך אינו אסור משום כלאים. הסוגיא הזאת תמורה ובס' מלאכת שלמה ז"ל כתב בשם הרב ר' יוסף ז"ל דהגירסא משובשת כאן ונראה לפענ"ד דשפיר נכון ומדויק כל הסוגיא בע"ה ואך תיבה אחת מלא מסלקתה תיבת מלא נדפס בטעות מלא בהל"ף אלא צ"ל בה"א וה"ג מלה מסלקתה ותיבת מלה דמשמעו מילתא אותיבה מצוי בירושלמי לאין מספר ותיבת מסלקתה איתא ג"כ בירושלמי למשמעות תשובה ועיי' במס' תרומות פ"ה ה"ד ובמס' סוכה בפ"ב ה"ח ומצוי כמה פעמים מסלקין לי' הוא משמעות תשובה גמורה דמשיב לו תשובה גמורה ומסלק לי' מן הקושיא שלו זה איתא בירושלמי כמה פעמים ומעתה מובן כל הסוגיא וכך נדייק בסוגיא הזאת מבואר היטב דיש לדקדק למה בלא כך אינו אסור משום כלאים בפעם הראשון גרסינן בלשון זכר אינו אסור ובלא כך השני דבלא כך אינה אסורה בהנאה גרסינן בלשון נקבה אינה אסורה בהנאה. אך מובן מאד דהנה הר"ם ז"ל והרע"ב ז"ל מפרשין בהני ג' מטפחות ג' טעמים במטפחות הידים לפי שפעמים מחמם בה ידיו מטפחות ספרים פעמים שמשימה בחיקו ומתחמם ומטפחת הספג פעמים שרוחה את רבו ומתעטף בה אבל הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות כלאים הכ"ב כתב על כל הג' מטפחות טעם אחד מפני שהידים נוגעות בהם ונכרכין על היד תמיד ומתחממין וכתב בתוס' אנשי שם ז"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש דהא דא"ר בא מפני שמחמם בה את ידיו אכולהו מטפחות קאי והרמב"ם ז"ל מפרש דלא כהרע"ב ז"ל שלפעמים מתחמם י"א אלא שתמיד מתחמם הואיל והידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ואע"ג שאינו מתכוין לחימום אבל הוי פסיק רישיה עיי"ש בתוס' אנשי שם ז"ל. והנה הא דפסק רב כר"א דאסור לנגד החכמים משום דרב לטעמיה דס"ל דבכולהו הידים מתחממין תמיד ולא כהנך אוקימתות משום דלפעמים מניח בחיקו הס"ת

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ה מביאת מקדש ה"ה

כה
ב מיי' פ"ו מכלאים הי"ג סמ"ג לאוין רפג טוש"ע יו"ד סי' שא ס"ח

כו
ג מ יי' שם הכ"ב כמ"ג שם טוש"ע שם ס"ט

כז
ד טוש"ע שם ס"י

כח
ה מיי' פכ"ז מכלים הי"ג

כט
ו מיי' פ"י מכלאים הכ"ב ובכ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ט

ל
ז מיי' שם הי"ז ובראב"ד וב"ח טוש"ע שם סי"ב

לא
ח מיי' שם הכ"ב טוש"ע שם ס"ט

לב
ט מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

מראה הפנים

שהיא מדבריהם ול"ת דקאמר לאו דלא יסור הוא חוץ מאבידה דפעמים שהוא בהעלמה וכן בטומאת מת מצוה דגלי בהו קרא ולא ילפינן מינייהו כדקאמר התם דאיסורא ממונא לא ילפינן ולהמסקנא דמשני גבי מת מצוה שב ואל תעשה שאני ועיין פירש"י שם והתוס' העלו דמלאו דנזיר וכן מכהן לא ילפינן דנזיר ישנו בשאלה וכהן לאו שאינו שוה בכל הוא ולפ"ז ליכא למימר דרף על גב דאמרי' הכא לעיל בפ"ג דברכות בהל"א דהסיא דר"ז מיתוקמא לפי' בטומאה שהיא מן"ת מותר הכהן להטמא מפני כבוד הרבים וכתבתי שם דמסקנת הבבלי לאו הכי היא וזהו לפי פי' רש"י שם דטומאה דלאו דטומאה לא נכתבה כלל על מת מצוה כשם שלא נכתבה על הקרובים וא"כ לא מצינו לפרש להא דהכא דלעיל נברכות בכעין זה דהא קאמר התם בהדיא שכבוד הרבים דוחה לטומאה שהיא מד"ת אבל לפי' התוס' ניחא דודאי לאו דטומאה סתם ניתנה ומת מצוה דוחה אותה ולא גמרינן מינה כדקאמר טעמא דלאו שאינו שוה בכל הוא והא אזלא שיטתא דהכא בכלאים כמסקנא דהבבלי דהתם ונקטינן דמשום כבוד הבריות לא דחינן בעלמא אלא לאו דלא תסור:

כאן בבגדי זהב כאן בבגדי לבן. משמע מהכא בהדיא דלא הותרו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אלא דוקא בבגדי לבן של כה"ג ביוה"כ שלא היה בהן כלאים והיינו נמי דקאמר בבבלי פ"ז דיומא (דף סט) דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן והיינו כעין בגדי לבן של כה"ג ביוה"כ אבל בשל כהן הדיוט לא ניתנו ליהנות אלא בהלו שאינן כלאים אבל באבנט אסור בהעלאה ובלבישה מפני הכלאים שבאבנט וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בסוף הל' כלאים וכן בפ"ח מהל' כלי המקדש בהלכה י"א וכדמוכח מהכא דבגדי זהב של כ"ג אסור וא"כ ה"ה באבנט של כהן הדיוט דמועט מ' להן שיש בהן כלאים וכדקתני הכא בהדיא אין עראי לכלאים במקדש אלא דבהצעה תחתיהן הוא דהתירו מפני שבגדי כהונה קשין הן והצעה אינה אלא מדרבנן כדכתבו התוס' שם בשם רבינו תם וזה נמי מוכרח מדהכא דהא בגדי זהב נמי קשין הן ולא התירו בהעלאה לפי שהיא מד"ת וממילא אזדא לה ג"כ

הבנת הרל"ב"ד שם שהקשה ממאי דקמייתי להברייתא ביומא שם דבמקדש אפי' שלא בשעת עבודה מותר דהתם כעין בגדי לבן של כה"ג ביוה"כ מיירי כדאמרן וזה מוכרח גם מהתוספתא דס"ג להאי ברייתא בתוספתא דסוף מכילתין בגדי כהנים ובגדי כה"ג אין בהן משום כלאים בגדי כה"ג היוצא בהם למדינה חייב שבמקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור מפני שהן ראוין לעבודה וע"כ דריפא מיירי בבגדי זהב של כהן גדול דאית בהו כלאים בחושן ובאפוד ואין בהן משום כלאים בשעת עבודה קאמר כמו בבגדי כהונה של כהן הדיוט דאשתרי להו כלאים בשעת עבודה והשתא מדלא קתני בסיפא אלא בגדי כ"ג ולא קאמר סתם היוצא בהן וכו' ש"מ דס"ק ובבגדי כה"ג יש מהן שהיוצא בהן למדינה חייב והיינו בגדי זהב ובמקדש דקאמר י"ל דהיינו בגדי לבן של כה"ג ביוה"כ דאותן נקראין שבמקדש וכמ"ד דמצניעין אותן במקדש ולא ישתמש בהן ביוה"כ אחר לעולם פטור הוא דהא אין בהם כלאים ו'מסיים מפני שהן ראויין לעבודה כלומר דאע"ג דאחר שנשתמש בהן צריך לגונזן וה"א הלובש אותן חייב ואף דלית בהו כלאים קמ"ל דהא ליכא חששא דהא מיהת ראוין לעבודה הן ופטור הוא ואע"ג דאית בהו נד איסור:

רב אמר אסור והלכה כדברי האוסר. וכ"פ הרמב"ם שם בפ"י בהלכ"ב וטעמא דכולא מתני' מפני שמחמם בה ידיו דאע"ג דקאמר לקמן גבי מטפחות הספג דאיכא נמי טעמא דהרינא פעמים שהוא רואה את רבו וכו' משמע דלא תפסו לעיקר להאי טעמא כדקאמר מה הוה ליה מימר וכו' ועוד דהא מסיק דדוקא במתכוין לשם מלבוש אבל בכלאים אין חוששין וא"כ טעמא דמחמם בה את ידיו הוא העיקר דלעולם אסור הוא מהאי טעמא: **יהיבו** ליה לר' אבונא ביעתא במפה דאית ביה כלאים והוא לא מקבל וכו'. וכן כתב הרמב"ם שם בהל' י"ז ומה שהשיג הראב"ד בזה מההיא דפשיטי וביזרני דסוף פ"ק דיו"ט דקאמר רב אשי אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים לפי שאין דרך חימום בכך כדכתב הרמב"ם בזה שם בהל' י"ט וסובר הראב"ד דמהאי דר' אבונא דהכא אין ראיה דבמה מחמיר על עצמו היה אבל דעת הרמב"ם הוא דמדינא הוא דאסור דנהי דודאי

פירוש מהרא"פ

דמגבעות מפארי דפשתן יהיו על ראשם ש"מ דשש הוא פשתן וכתיב נמי בההיא דאבנט שכלת ותכלת עמרא הוא הייינו כלאים ש"מ דמותרים הם בכלאים: **מה** שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים היינו צבע בדם תולעת אף תכלת היינו שיש בו ר"ח והוא חלזון ולא סמים אחרים: **ומה** נמר כו' היינו בקרא דקבלה דכתיב לא יעלה עליהם נמר בנכנסם לפני ולפנים הא בחוץ מותר וכתיב נמי פשתן בהאי קרא והקישן להדדי מה נמר כו' וכדאמרן לענין כלאים ומומאה ה"ה נמי לענין בגדי כהונה: **ליטרא** ועוד כלומר הכוב תאמר גמלים שהתם עיכוב הוא בשוה ע"כ מביא כאן ליטרא ועוד ומבטל הנמר: **מה** מפליג וכי פליג ר' ירמיה אדרב בתמיה: **כשעשאו** בגד כפני עצמו מן אותו העירפה לתודא עשה בגד ולא עירב ג׳יניהם נמר גמלים הוא דאסור: **דבעי** מערבתה בכונה לערבן תו עם נמר האחרים של גמלים: **בשלשים** ריבוא דיכל שהוא שזור נקי וזך לאחר שקיפלה היה כל שבגד כאגוז: (ע"כ לדף מ'): **זבנית** למית שהיה בו כלאים ואינו מותר אלא למת: **והוה** הבגד עליו עד שהוא מגלך הברכה בכון שטעני מטיל וא"כ היה מפשיטה ואפשר שהיה כלאים דרבנן: **מייתי** מאנא מבי קברא הביא בגד מבית הכובס ונתייבב על הבגד עברה הומין של פשתן ומשפשף להן משום מ"ע ומכלקן: **מפקד** גו ביתי' מצוה לאנשי ביתו שלא יעמידו כלי שיש בו לשונות של נמר לפני כלי שיש בו נעורת של פשתן מפני שמתערבים זה בזה ויעשה בהן עבותות ופיפה אסור מדרבנן שמא יתערבו באניג: **בחרת** כמו חרתא דאוכפי: **אימרא** מפורסמת שאין דרך לנטוע פשתן ושם האימרא דרכו להיות עב וחזק ונראה לענין כל ואם יעשה אימרא מפורסמת יאמרו נמר הוא ועשאו בבגד פשתן ואיכא מ"ע ובכרים ובכסות שאין שם משום כלאים לא גזרינן ומדנקט מפורסמת משמע שלא במפורסמת מותר והיינו דלא כרב ז"ל: **ואם** היה מקים לנוע שאין רבים שכיחים שם מותר והיינו נמי דלא כרב: **פרצופים** מטילין מים ע"י פיהם שהמשיכו מים מן המעיין או הנהר ומטילין דרך פיהם לשוק לא יתן פיו על הפרצוף וישתה שלא יהא נראה כמנשק לע"ז אבל במקום לנוע מותר ודלא כרב: **אין** בוחטים [...] שכן דרך המינים לשתאסף הדם ולאכול עליו הרמב"ם ז"ל: **אבל** כושה גומא בתוך ביתו שלא [...] הבית וישחוט חוץ לגומא והדם יזוב לגומא וכיון שהוא בבית במקום לנוע מותר ודלא כרב: [...] יחקה את המינים בנראה כמחזיק חוק המינים ואפי' בכה ג שחוט חוץ לגומא והדם זב לגומא [...] **הגיע** לחצר המיטונה מי שנשרו בגדיו במים בשבת והגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל כנגד [...] אסור אפילו בביתו וכנגד העם אפילו בחמה אסור שלא יאמרו שכבסן בשבת אבל שלא כנגד העם [...] בחמה ודלא כרב: **ביב** שהוא קמור מתני' היא בפרק כילד מפתתפים ביב שהוא קמור ד' א [...] חרין שהוא מכוסה במשך ד"א ברה"ר אין שופכים כו' אע"ג דבמתני' תני שופכים מתני' ר' ב [...] וחכמים פליגי עליו והש"ס נקט מילתיה אליביה דרבנן בקוצר כדי למיתני עלה מה שמנויים בתו [...] על דברי חכמים: **ותני** עלה אם היתה מזחילה מותר הכי תנינן בתוספתא דיומא שהיא מהה [...] ישפוך על פי הביב אבל שופך הוא לגג והן יורדים לביב אין עוטים לה לינור אבל עושים לה [...] שלא יאמרו לינורו של פלוני מקלח מים בשבת ע"כ ומזחילה היינו לינור קטן באינה בולטת מן הג [...] וי"מ בהמזחילה היא יורדת מן גגג גבוה לכותל עד גה"ן אבל לינור בולט ג"ט ויותר לכן גזרו

ולא

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"י מכלאים הל' כ"ב סמ"ג לאוין רפג יוש"ע יו"ד סי' שא ס"ח

לד ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ו

לה ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ו

לו ד מיי' פי"ח מאישות סמ"ג לאוין פ"א טוש"ע אה"ע סי' צד ס"א

גליון הש"ס וציון ירושלים

מערכת הערוך כיון שאדם מת. ג' הערוך (ע' כבך ס') כיון שמת אדם.

רידב"ז

הס"ת לפעמים מתעטף כשרואה את רבו כדאיתא בירושלמי בלשון לפעמים דלפעמים הוא רואה את רבו. וע"כ מפני טעם זה דרק לפעמים מניח בחיקו ולפעמים מתעטף כשרואה את רבו ומתחמם רק לפעמים ע"כ מתירין חכמים אבל ר"א אוסר משום שלפעמים וא"כ היה צריך לפסוק כהת"ק אבל רב לטעמי' דפליג בכל הטעמים דג' מטפחות וס"ל דכולהו מחממין ידיו תמיד ע"כ פסק הלכה כר"א דהא באופן זה ע"כ דהלכה כר"א דאל"כ קשה לרב למה פסק כיחיד לנגד רבים ואי משום דבברייתא איפכא תניא קשיא שבקית מתניתין ועביד כברייתא וכן הקשה הכ"מ ז"ל בה"כ הכ"ב ואלא ע"כ דר"א ס"ל דטעמא משום חימום ידים תמיד כשמכרכן תמיד וע"כ פסק כיחיד לנגד רבים משום דמסתבר טעמי' כדאיתא במס' יבמות דף מ"ז כשמסתבר טעמא דיחיד יש לפסוק כיחיד לנגד רבים וע"כ רב מתניתין נמי איפכא תניא עיי' במסכת ב"ק דף ל"ו ע"ב. ועפ"ז מבואר הסוגיא היטב רשב"ג בשם ר"י מפני שהוא עושה אותה כמין תיק ונותנה בחיקו עם הס"ת והוי כמו דאיתא במס' יומא פרק בא לו דף ס"ה ע"ב וגולל ס"ת ומניחה בחיקו ווה לא הוי תמיד אלא לפעמים וע"ז אמר ר' בא ר"ח ב"י בשם רב מפני שהוא מחמם בה ידיו פי' דפליג על ההיא דמניחה בחיקו ומתחמם אלא שמחמם הידים וזה הוי תמיד כדכתב הרמב"ם ז"ל וכל המטפחות כן כנ"ל ע"ז הקשה רבב"ח לר' בא בלא כך אינו אסור משום כלאים ר"ל למה לך לחדש בהנך ג' מטפחות משום דהידים מתחממין בשעה שכורכין על היד וע"כ הוא דבר דתמיד מחמם ולמה לך לזה בלא כך אינו אסור משום כלאים. בתמי' דהא אפילו בלא האוקימתא דידך הזאת נמי יש לומר דמפני שלפעמים מניחה בחיקו ונתחמם מטעם זה גופה אוסר ר"א ע"ז משני ליה ולא רב הוא ורב הא ס"ל דאסור ר"ל דע"כ אסור וע"כ הלכה כדברי האוסר וא"כ ע"כ הוא מפני חימום היד שמכריך תמיד על היד וזהו דבטעמא דר"א יש לומר דאפילו משום הטעמים דלפעמים נמי ס"ל לר"א דאסור אבל משום דרב ס"ל דאסור וקובע הלכה כר"א ע"כ דהוא משום חימום היד דמכריך תמיד על ידו וע"כ מסתבר טעמא דר"א [ומכאן יצא לו להרמב"ם ז"ל לפרש דרב ס"ל על כל המטפחות שמחממין ידיו תמיד אף שבגמ' איתא לפעמים והוא משום דכן איתא בירושלמי הזה דלפיכך פסק רב כר"א לנגד רבים משום טעם הזה] ע"ז א"ל ר' יונה לר' בא ולמה לא אמר לי' מלה מסלקתה פי' למה לא אמר ליה מילתא דמסלקתה ר"ל מילתא של תשובה גמורה כדמסיק אילו אמר לו בלא כך אינה אסורה בהניי' מה הוי מימר לי' ר"ל אילו הי' משיב ר' בא לרבב"ח דע"כ מוכרח הוא לאוקמא דמחמם בה ידיו דהא ליכא לאוקמא כהטעם דרשב"ג בשם ר' יונתן מפני שהוא עושה אותה כמין תיק ונותנה ומניחה בחיקו ז"א דע"כ הוא משום הטעם דמחמם בה ידיו דהא ובלא כך אינה אסורה בהנאה בתמי' ר"ל דהאיך יניח בחיקו הס"ת והמטפחת ויתחמם בה הא אסורה בהנאה מפני קדושת התורה ולא דמי להא דמס' יומא דגולל ס"ת ומניחה בחיקו דע"כ מיירי דאינו מתחמם בה לפי רגע הזאת אבל להניח הס"ת עם המטפחת בחיק ולהתחמם פשיטא דאסור. וע"כ דכל החימום הוא ע"י כריכת היד דכורך תמיד בנגיעת ידו ונתחמם וע"כ הי' לי' למימר מלה דמסלקתה הזאת ואילו הי' ר' בא מסלק לרבב"ח בזה דבלא כך אינה אסורה בהנאה בתמי' מה הוה ליה למימר לי' ר"ל מה הי' לרבב"ח למימר לי' ע"ז בתמי' והא זה היה סילוק גמורה דלא הי' מה למימר ליה ע"ז כלום אם הי' אמר ליה מר דבלא כך אסור בהנאה:

רבנן דקסרין אמרין אנטיטי' מטפחת הספג. ע"ס ונ"ל מטפחת הספרים וקאי על הסיפא דמטפחת הספרים דמודין חכמים לר"א ומפרש הדא דתימר במתכוין לשם מלבוש אבל אם אינו מתכוין לשם מלבוש לא בדא ר"ל בזה לא מודין חכמים לר"א וכתב הגר"א בשנו"א ז"ל אבל לר"א אפילו באינו מתכוין לשם מלבוש עיי"ש:

מנעל

תלמוד

אמר רבי יונה לרבי בא ולמה לא אמר ליה מלא מסלקתה. אלו אמר ליה בלא כך אינה אסורה בהנייה. מה הוה ליה מימור ליה. מטפחות הספג פעמים שהוא רואה את רבו ומתעטף בה. רבי אבהו בשם רבי יוחנן *בלנרי נשים אסורין משום כלאים. היא בלנרי נשים היא בלנרי אנשים. מהו בלנרי נשים רבנין דקיסרין אמרי [ז]אנטיטיה. מטפחות הספג. הדא דתימר במתכוין לשם מלבוש. אבל אם אינו מתכוין לשם מלבוש לא בדא:

הלכה ג מתני' [א] תכריכי המת ומרדעת של חמור אין בהן משום כלאים, לא יתן את המרדעת על כתיפו אפילו להוציא עליה את הזבל. [ב] *מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין מפשילין לאחוריהן במקל. [ג] תופרי כסות תופרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין תופרין בארץ:

גמ' תכריכי המת כו'. *דכתיב °במתים חפשי. כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות. *רבי ציוה שלשה דברים בשעת פטירתו מן העולם אל תזוז אלמנתי מביתי. ואל תספדוני בעיירות. ומי שניטפל בי בחיי יטפל בי במותי. אל תזוז אלמנתי מביתי, ולאו מתניתא היא אלמנה שאמרה אי איפשי לזוז מבית בעלי. אמר רבי דרוסא דלא יימרון לה ביתא דנשיותה- הוא משועבד הוא לנישיותה. אמר רבי לעזר בר יוסה כהדא דתני [ד] *[ה]דרה בבתים כשם שהיתה דרה בהן ובעלה נתון במדינת הים. ומשתמשת בכלי כסף ובכלי זהב כשם שהיתה משתמשת ובעלה נתון במדינת הים. וניזונת כשם שהיתה ניזונת ובעלה נתון במדינת הים. ואל תספדוני בעיירות מפני המחלוקת. ומי שנטפל בי בחיי יטפל בי במותי. אמר רבי חנניה דציפורין כגון יוסי אפרתי ויוסף חפנים. רבי חזקיה מוסיף אל תרבו עלי תכריכין. ותהא ארוני נקובה בארץ

פני משה

א"ר יונה לר' בא ולמה לא אמרת ליה מי לא מסלקתא. היה לך לומר טעם נכון ודבר שלם. ולקמיה מפרש מה היה לו לומר: אילו אמר לי בלא כך אינה אסורה בהנאה. כלומר שר' בא השיב אילו הוה שאיל לי בל' הזה וכי בלא כך אינה אסורה בהנאה אם מנגב בה כל גופו והרי כל גופו נהנה הייתי אומר לו טעם אחר אבל עכשיו שאמר לי סתם משום כלאים אף אני השבתי לו דחימום ידים ג"כ איכא משום כלאים כדרב: מה הו"ל מימר ליה. השתא מפרש הש"ס ומה היה לו לומר טעם אחר במטפחת הספג וקאמר דאיכא טעמא אחרינא שלפעמים הוא רואה את רבו ובוש לעמוד ערום לפניו ומתעטף בה והרי הוא מתעטף בכלאים: בלנרי נשים. מלשון בלן הוא וכדקאמר דלאו דוקא של נשים אלא ה"ה של אנשים ומהו בלנרי אנטיטיה כך שמן והן סדינין שמתכסין בהן בבית המרחץ אסורות משום כלאים ואע"ג דאין דרך לבישה ממש מ"מ אסורין משום העלאה: מטפחות הספג. דאמרינן מפני שהוא מתעטף בה והדא דתימר במתכוין לשם מלבוש אבל בשאינו מתכוין לשם מלבוש לא בדא אמרו להאי חששא דדבר שאינו מתכוין הוא:

הלכה ד מתני' תכריכי המת. שהוא נקבר בהם אין בהן משום כלאים כדדרים בגמרא דכתיב במתים חפשי כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות וכלומר שאין מוטל על החיים שינהגו בהם מצוה מהמצות: ומרדעת של חמור. ג"כ אין בה משום כלאים ומותר לישב עליה ובלבד שלא יהיה בשרו נוגע בה ודוקא שהכלאים ניכרים בה אבל בגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור דחיישינן שמא ישכח ויקח ממנו לעשות טלאי לבגד או שמא ימלא אותו אחר ויסירנו מעל המרדעת וילבשנו שהרי אין הכלאים ניכר בו: ולא יתן את המרדעת. זו שיש בה כלאים על כתיפו מפני שזה הוא העלאה ואסור מן התורה ואפי' דרך עראי להוציא עליה את הזבל אסור: מוכרי כסות מוכרין כדרכן. ולובשין בגד כלאים להראות להקונה מדת ארכו ורחבו או שנושאין אותו על כתפיהן להראות ובלבד שלא יתכוונו בחמה שיגיל להם זה הבגד כלאים שעל כתפיהן מפני החמה ובגשמים להגין אותן מפני הגשמים: והצנועין. המחמירין על עצמן מפשילין את הכלאים לאחוריהן במקל שעל כתפיהן ואין הכלאים מונחים עליהן: תופרי כסות תופרין כדרכן. מניחין הכלאים על הברכים והשוקיים ותופרין ובלבד שלא יתכוונו להנאתן: גמ' כתיב במתים חפשי וכו'. סוגיא זו עד סוף הלכה כתובה היא בפי"ב דכתובות בהלכה ג': ולאו מתניתא היא. בתמיה ולמה הוצרך לצוות על זה דהא תנינן שם אלמנה שאמרה וכו' ומשני ר"א בר' יוסי כהדא דתני וכו' כלומר שאע"פ שאם אמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי שומעין לה מ"מ אין מחייבין לתת לה דירת בית חשוב ולא להשתמש בכלים חשובים אלא כשם שאם היה בעלה במדינת הים ולא כשם שהוא עמה ולפיכך לא היה בית הנשיאות ראוי לה והוצרך לצוות עליה: מפני המחלוקת. שאם יספדוהו בעיירות יבואו רבים מהכפרים הסמוכים ולא תשא אותם הארץ ויבאו לידי מחלוקת: כגון יוסי אפרתי ויוסף חפני. שהיו משמשין אותו בחייו וכן במותו דקדים ערסייהו לערסיה כדקאמר בבבלי בפ' הנזכר: אל תרבו עלי תכריכין. שלא להרבות הרימה: נקובה בארץ

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ה ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה.

בבא קמא ... וש"נ

שם ל. וש"נ ירושלמי כתובות פי"ב ה"ג כתובות קג. וירושלמי שם כה"ע.

תוספתא כתובות פי"א ופס.

מראה הפנים

דודאי מה שתופס בתוך ידו אין לדך חימום בכך וזהו אם היה כאן הטעם מפני חימום מרוצה לחמם ידיו כעין דהתם אבל שאני הכא דדרך סגנה והלא הוא שתופס בינה כחמה במפה שלא תכוה ידו בהבילה וזה ודאי נסה מכלאים הוא ודמיא ממש למוכרי כסות אם מתכוונין בחמה מפני החמה דאסור: ומרדעת של חמור. כתב הר"ב היא קשה יותר מכרים וכסתות שלכך אפי' בשרו נוגע לא חיישינן שמא תכרך נימא על בשרו. וזה לאם כפי' הרא"ש והובא בהגהת פי' הר"ש אבל התוס' בפ"ז דיומא (בדף סט) העלו דכשרו נוגע בה אסור כדתנן בהדיא בכרים וכסתות ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בה וה"ה במרדעת וכן כתב הרמב"ם שם בהל' כ"ח והוא שלא יהא בשרו נוגע בה: מפני המחלוקת. ובבבלי כתובות (דף קג) אמרו מסור מינה משום טירחא הוא דקאמר כיון דחזי דקספדי בכרכים ואתו כ"ע אמרו ש"מ משום יקרא הוא דקאמר. והיינו נמי דקאמר הכא דכשיספדו אותו בעיירות אפשר ימנעו מלבוא כולם מפני המחלוקת שלא יחזיק המקום את כולם וא"כ היינו נמי משום יקרא:

כד

פירוש מהרא"פ

ה ואם היה עונת גשמים אפי' ע"י ליטור כו' יותר דמאי אמרת ליטור של פלוני כו' כל הליטורות ת הגשמים ותני בר קפרא ואם היה מקום לגוע מותר דאז ליכא למגזר שמא יאמרו כו' אילין פליגי' על דרב ולית להון קיום והין נמרגן ולקיימן אליבא דרב ודאי פליגי: כתות מותר כמו אמר מר: בריקן לא הכרי' וכסתות דלעיל קאי דסתם הפי' מלא מותר אלא וכסתות דמתני' וכן משמע דברי הר"ש ז"ל: אסור וצריך לפשוט הבגד אפי' בשוק: דבר תורה כלומר כלאים דאורייתא צריך לפשוט אפי' בשוק [לפי פשוטו משמע דר"ל מה"ת אסור אבל מבו... תר ומשמעו גם כן דלא פליגי להכי פירשתיו לפי מסקנת הבבלי]: גדול כבוד הבריות כו' ובכלאים דרבנן ול"ת היינו לאו דלא תסור התירו לו בשב ואל תעשה שהוא בשוק הכי מוקי לה בברכות... קים במת ולא בכלאים בבית המדרש אם אירע מת בבית המדרש אין מדקדקים להודיע לכהנים שיפסיקו מללמוד בשביל המת ויצאו וכן בלבישת כלאים דרבנן אין מדקדקים להודיע לו שילך לביתו... פ' מי שמתו והר"ש ז"ל פי' דר"ל לענין שאסור ללמוד בתוך ד"א של מת מותר הכא אבל ברים פ' מי שמתו בתלמוד ירושלמי משמע בהדיא דאכהנים קאי]: יתיב מתנה יוכב ובוגה: מאן ד... א היה מותה ומי שישב שם ג"כ לא היה מותה אלא כל הרוצה ללמוד ילמוד ואין משגיחים על המת: (עד כאן שייך לדף מ' ע"ב): שלח מאגן הספג נגדך והן לו שאיקפד פ... אין ערלי בכלאים בבית המקדש אין ערלי בכלאים של בגדיהם כלומר בבגדי כהונה שעליהן אע"פ שהותרו בשעת עבודה ומותר כלאים לגבייהו במקדש אפ"ה אמרינן נמי אין... ן ומכורים ולהראב"ד ז"ל דס"ל דאפי' שלא בשעת עבודה מותרים הם בכלאים של בגדיהם מיירי זה ביציאתן לחוץ דרך עראי אבל להרמב"ם ז"ל אפי' במקדש וכ"ש לחוץ: והתני כה... בילו בתוספתא דיומא גרסינן כהן גדול ובכ"ג ביה"כ מיירי: אם הפלינו שפהם הנכס: אם לפטה לזמן מובע עשן קידוש ידים ורגלים ומדנקט בילא כו' ש"מ שמותר לצאת וע"כ בבגדי... ג"כ היה צריך טבילה אפילו לפטה מבגדי חול לבגדי קודש אלא ודאי בבגדי כהונה יצא ש"מ דאין דין ערלי במקדש וכא דתני בתוספתא כיון שיצא בבגדי כהונה למדינה חייב דלא ניתנו בגדי... ן היינו לירושלים והכא מיירי חוץ לחומת העזרה והכי איתא בפ"ב דזבחים: כאן בבגדי זהב שהיה כה"ג לובש בעבודת חוץ והיה בהן כלאים בחושן ואפוד והא דתני דמותר לצאת בבגדי

בגדי

עמודי ירושלים

היא בלנרי אנשים הרא"פ כ' דהוא לשון סתמא דהש"ס דפליג על ר' יוחנן. אולם ה' יו"ס (פי' שמ"א) רצה מתחלה לומר כן ואח"כ מסיק דהוא מלשון ר' יוחנן עצמו מסיק כן ע"ש שהאריך בזה:

מהר"ם יפ"מ [א] מטפחות · כפג צ"ל במטפחות הספרים.

מסורת הש"ס

א] כל כהן ז' פ"ט וס' הוס' כתובות קיא. ד"ה בלבושין (אולי צ"ל אנטונינוס)

ב] כתובות קד. נדה כ.

ג] כתובות קד. ירושלמי שם.

ד] ב"מ פה.

עין משפט נר מצוה

לו

א ב טור יו"ד סי' שנב

לח

ג שם ובש"ע ס"ב

*) בארץ. מילתא אמרין בסדין אחד נקבר רבי. *) דרבי אמר לא כמה דבר אינש אזל הוא אתי. ורבנין אמרין כמה דבר אינש אזיל הוא אתי. *תני בשם רבי נתן א כסות היורדת עם אדם לשאול היא באה עמו (איוב לח) מה טעמא °תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש. *אנטולינוס שאל לרבי מהו תתהפך כחומר חותם א"ל מי שהוא מביא את הדור הוא מלבישו. רבי יוחנן מפקד ב *מלבשוני (בירידיקא) [בורידיקא] לא חיוורין ולא אוכמין אין קמית ביני צדיקייא לא נבהת אין קמית ביני רשיעיא לא נבהת. רבי יאשיה מפקד ג אלבשוני חוורין חפיתין. אמרין ליה ומה את טב מן רבך. אמר לון ומה אנא בהית בעבדאי. רבי ירמיה מפקד אלבשוני חוורין חפיתין אלבשוני בנרסיי יהבון מסנא ברגליי וחוטרא בידיי ויהבוני על סיטרא אין אתא משיחא אנא מעתד. צפריא אמרין *מאן דאמר לן רבי דמך אנן קטלי' ליה אדיק לון בר קפרא רישיה מכסי מאנוי מבזעין. אמר לון מצוקים ואראלים תפוסין בלוחות הברית וגברה ידן של אראלים וחטפו את הלוחות. אמרין ליה דמך רבי. אמר לון אתון אמריתון וקרעון. ואזל קלא דקרעון לגו פפתה מהלך תלתא מילין. רבי נחמן בשם רבי מנא מעשה ניסין נעשו באותו היום ערב שבת היתה ונתכנסו כל העיירות להספידו ואשירוניה תמני עשרה כנישן ואחתוניה לבית שריי ותלה לון יומא עד שהיה כל אחד ואחד מגיע לביתו וממלא לו חבית של מים ומדליק לו את הנר. כיון ששקעה החמה קרא הגבר. שרון מציקין אמרין דילמא דחללינן שבתא. יצתה בת קול ואמרה להן כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא בר מן קצרא. כיון דשמע כן סליק ליה לאיגרא וטלק גרמיה ומית. נפק בת קלא ואמרה ואפילו קצרא. רבי הוה יתיב ליה בציפורין שבע עשרה שנין וקרא על גרמיה (בראשית מז) °ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. ויחי יהודה בציפורין שבע עשרה שנה. ומן גובעין עבד תלת עשרה שנין *חש"ש בשינוי. אמר רבי יוסי בי רבי בון כל אותן שלש עשרה שנה לא מתה חיה בארץ ישראל ולא הפילה עוברה בארץ ישראל. ולמה חש שינוי חד זמן עבר חמא חד עיגל מנכס געה ואמר ליה רבי שיזבי אמר ליה לכך נוצרת. ובסופה איך אינשמת חמתון קטלין חד קן דעכברין אמר ארפונון (תהלים קמה) °ורחמיו על כל מעשיו כתיב. רבי הוה ענוון סגין והוה אמר כל מה דיימר לי בר נשא אנא עביד חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקני. דשרון גרמון מנשיאותיה ומנוניה. אין סליק רב הונא ריש גלותא להכא אנא מותיב ליה לעיל מינניי דהוא מן יהודה ואנא מבנימין דהוא מן דכריא ואנא מן נוקבתא. חד זמן אעל רבי חייא רובה לגביה אמר ליה הא רב הונא לבר נתכרכמו פניו של רבי. אמר ליה ארונו בא. אמר ליה פוק וחמי מאן בעי לך לבר. ונפק ולא אשכח בר נש וידע דהוא כעיס עלוי. עבד דלא עליל לגביה תלתין יומין. אמר רבי יוסי בר בון כל אינון תלתין יומין יליף רב מיניה כללא דאוריתא. לסוף תלת עשרתי שניא ותלתתוי יומיא עאל אליהו לגביה בדמות רבי חייא רובה. אמר ליה מה מרי עביד. אמר ליה חד שיניי מעיקא לי. אמר ליה חמי לה לי וחמי לה ליה ויהב אצבעתיה עלה ואינשמת. למחר עאל רבי חייא רובה לגביה א"ל מה עביד רבי האי שינך מה היא עבידה. אמר ליה מן ההיא שעתא דיהבת אצבעתך עלה אינשמת. באותה שעה אמר אי לכם חיות שבארץ ישראל אי לכם עוברות שבארץ ישראל. אמר ליה אנא לא הוינא. מן ההיא שעתא הוה נהיג ביה ביקר. כד הוה עליל לבית ווערא הוה אמר יכנס רבי חייא רובה לפנים. אמר לו רבי ישמעאל בי רבי יוסי לפנים ממני. אמר לו חס ושלום. אלא ר' חייה רובא לפנים ורבי ישמעאל בי רבי יוסי לפני לפנים. רבי הוה

פני משה

בארץ. שיהא הארון נתחב בקרקע כדלך הכוכין שעושין בכותלי המערות שלא יבאו הגשמים וישטפו אותו וכגי' הב"ר האגדה זו מפני המבול א"נ שיהא הארון עצמו נקוב לארץ שאם יכנסו המים יעמדו במקומן ולא ישטפוהו למקום אחר: מילתא אמרין. יש אומרין שבסדין אחד בלבד נקבר רבי: דרבי אמר וכו'. כלומר לא כמו שאדם נקבר הוא עומד בתח"ה בלבוש זה עצמו אלא במלבושים אחרים ולפיכך לא צוה שילבישוהו כהוגן: כסות היורדת וכו'. כלומר כמו שיהי' הגם בתחייה ובבנין הגופות כך יהיה בלבושים שלו: כמו לבוש. כמו שהיה לבוש: מי שמביא את הדור. מי שהוא מחיה ומביא אותם הוא מלבישם וזהו תתהפך כחומר חותם שהיו כחומר ומהפכן שיהו לחותם צורה ולתחיה וגם יתלבשו כמו לבוש שהוא ילביש אותם: מלבישוני. שילבישו אותו בורדיקא והוא צבע כמראה התכלת וממוצע בין הלובן והשחרות: אין קמית. שאם אני עומד בין הצדיקים המעוטפים לבנים איני מתבייש שאין מלבושי שחורים ואם בין הרשעים איני מתבייש להיות כמתגאה עליהם שהרי אינם לבנים וכהא דר' ינאי בבבלי פ' כל היד שאמר לבניו אל תקברוני לא בכלים לבנים וכו': חיוורין חפותין. לבנים מגוהצין ונאים. א"נ שיש להן אימרא כמו ובחפת חלוקו כלומר שילבישוהו כהוגן וכראוי: מן רבך. ר' יוחנן: והשיב ומה אנא בהית בעובדיי. וכי אני בוש במעשיי ולעורר לב התלמידים ליראת ה' אמר כן: בנרסיי. כפי מה שאני רגיל בחיי ותנו מנעלים ברגליי ומקלי בידי והשכיבוני על צדי כדי שאהיה מוכן להתעורר ולעמוד בביאת משיח ואז יחיו המתים והכל לחזק האמונה ופנת תחיית המתים: ציפוראי. אנשי צפורי שעם היה רבי מוטל ואמרו מי שיאמר לנו מת רבי אנו הורגים אותו ומרוב צערם אמרו כך: אדיק. הציץ להם בר קפרא והוא ראשו מכוסה ומעוטף כאבל ובגדיו קרועים: מצוקים ואראלים. מצוקי ארץ ומלאכים תפסו בלוחות הברית וגברה ידם של המלאכים וחטפו ועל רבי רמז לומר כן: דמך רבי. אם כבר מת: אתון אמריתון. ולא יצא הדבר מפי: לגו פפתה. עד שם המקום פפתה שהוא מהלך ג' מילין מציפורי: ואשרוניה ת"י כנישן. הניחוהו בח"י קבולות ואסיפות בכ"א כי כן היה דרכם לעשות מושבות ומעמדות ומתאספים שם העם להספד: ואחתוניה לבית שריי. והורידוהו לבית שערים ששם נקבר רבי ועמד להן השמש ונתארך היום עד שהיה וכו': שרון מציקין. התחילו לצער עצמן שמא ח"ו חללנו שבת: בר מן

קצרא. חוץ מן הכובס אחד שהיה דרכו לבוא תמיד לפני רבי ואותו היום לא בא כיון דשמע כן עלה לראש הגג והפיל עצמו לארץ מרוב צערו ומת: ואפילו קצרא. אף הכובס מזומן הוא לחיי עוה"ב: ומן גוביהן. כך כתוב בכתובות מן אותן הי"ז שנים עשה י"ג שנים בצער כתב הסיניים וקמ"ל חסידותו של רבי שאף שהיה לו יסורין אלו קבל באהבה וקרא על עצמו ויחי יעקב וגו' לומר שדומה לו כמו שהיה יעקב חי באלו השנים ובשלוה גדולה היה: לא מתה יולדת בא"י. לפי שיסורין של רבי היו מגינים על הדור: ולמה. מאיזה מעשה באו לו היסורין: חד זמן. היה עובר וראה עגל אחד שמוליכין אותו לשחוט וצעק וא"ל רבי הצילני: ובסופה. ובסוף מאיזה מעשה נתרפא ונסתלקו היסורין: חמתון. ראה אותם הורגין קינה אחת של עכברין ואמר להם הניחום ורחמיו על כל מעשיו כתיב ובשביל שנתרחם עליהן נתרחמו ג"כ עליו מן השמים: רבי הוה ענוון סגין. עניו גדול היה ואמר כל מה שאומר לי אדם אעשה חוץ מה שעשו זקני בתירה לזקני הלל שסילקו עצמן מן הנשיאות ומינו אותו במקומן כדאמרי' בפ"ו דפסחים: אין סליק. ואם יעלה רב הונא ריש גלותא לכאן לו אני מושיבו למעלה ממני מפני שהוא מיהודה ואני מבנימין שהוא מן הזכרים כלו' שרבי היה ג"כ מיהודה מדבית דוד אלא שרב הונא היה מזכרים מיהודה ורבי מנקיבות ומצד אביו היה מבנימין וחשוב הוא ביחוס ממני: נתכרכמו פניו של רבי. שחשב שר' חייא א"ל שיקיים דבורו ולנסותו הוא בא: א"ל ארונו. הוא שבא שמת רב הונא: פוק חמי. צא וראה מי קורא לך מבחוץ וידע ר' חייא דכעס עליו רבי וכוונתו היה שילא מלפניו על שבייש ורצה לנסות אותו: עבד. ר' חייא ונהג עצמו בנזיפה ולא נכנס אצלו שלשים יום דנזיפת הנשיא ל' יום כדאמר בפ"ג דמ"ק: כל אינון. ל' יום יליף רב מיניה דר' חייא כל הכללים שבתורה: לסוף. הי"ג שנה דלעיל ול' יום אלו אח"כ נכנס אליהו אצלו בדמות ר' חייא רבה: חמי לה לי. הראני אותה והראהו ונתן אצבעו עליו ונתרפא ואע"ג דהמעשה דלעיל גרמה הרפואה היינו הך דקאמר הכא שלפי שריחם בא אליהו ועשה לו כן אלא מפני כבודו של ר' חייא לא נתרפא עד לאחר ל' יום כדי שינהוג בו כבוד: אי לכם. מי יגן עכשיו עליכם: מן ההיא שעתא. התחיל רבי לנהוג כבוד בר' חייא שידע שאליהו בא בדמותו לכבודו: לבית ועדא. לבה"מ: רבי הוה

שנויי נוסחאות (סוי"ד) אלבשוני בנרסיי בכי"ר לא לבשון לי דרכי. (סוכ"ב) לגו פפתה בכי"ל לגופפתא. (סוכ"ח) קרא הגבר בכי"ר ליתא. (סומ"ו) הונא בד"ו חונא. (סוג"ה) תלתין יומין בד"ו תלתויי יומיא. כללא בכי"ר כל כללה.

פירוש מהרא"פ

בגדי לבן שעובד בהן בפנים בבית קדשי הקדשים שאין בהן כלאים אלא הכל פשתן: לא יעלו עליך פעם הוא נותן למה בכרי' ובכבות מותר אבל כו' ומתני' דין דאורייתא קאמר: מתני': מטפחות הידים שמנגבים בו כשנוטלים את הידים: כמטפחות הספרים שנותנים ע"ג ס"ת: ומטפחת הספג במנגב בין כל גופו אחר שרחץ: ר"א אוסר. מטפחת הידים לפי שפעמים מחמם בה ידיו ומטפחת ספרים שפעמים נוהגה בחיקו ומחמם ומטפחת הספג פעמים רואה את רבו ומתעטף בה: מטפחת ספלים [קרי בפת"ח הסמ"ך וספ"א בקמ"ץ והכי"ם בהירי"ק] המגלחים בני אדם ופורסים עליהן מטפחת שלא ימלכלו בגדיהם: אסורים משום כלאים לפי שיש להם בית ראש ולובשים אותו דכך משום כדאיתא בגמרא: גמ': תמן תנינן בפרק ד' דכלים: של ידים שמקנח בו הידים טמאה מדרס וכמו שפירשו רבי יוחנן ורב לפי שהוא טופח תחת הכסא ויכן פלי' א"כ נעשית מדרס הזב: ושל ספרים טמא מת אינו נעשית מדרס אבל כלי היא ומקבלת טומאה ע"י מת וה"ה ע"י שרץ ונבילה אלא שאינה נעשית אב הטומאה ע"י זב אלא ע"י מת: של תכריך נבלי בני לוי מטפחת שכורכים הלוים כלי שיר שלהם טהורה מכלום שאינו כלי לגמרי: רב אמר אסור מטפחת סופרים ה"ה שנים אחרים דמתני' אסור משום כלאים והלכה כדברי האוסר משום כלאים: (ע"כ לדף מ"א): ולימא הלכה כר"א בהכי הוא האוסר: אית תניי תני ומחליף דאיכא תנאי דמחליפים דברי ר"א מדברי רבנן שר"א מתיר

חתם סופר

ר' ירמיה מפקד אלבשוני וכו' וחוטרא לידי דאי אתי משיחא אנא מעתד. כתב בשו"ת כתב סופר יו"ד סי' קע"ה שזה מקור להמנהג שנותנים לב"מ הגעפליך ועיין בשו"ת ח"ס יו"ד שכ"ו ובס' חכמת אדם:

עמודי ירושלים

כיון ששקעה חמה קרא הגבר כו' מבואר להדיא מדברי הירושלמי הללו שהי' דואגים שמא חיללו שבת וגם הקצר דאג כן שמא חילל שבת. וכ"ה ג"כ כוונת ש"ס דילן בכתובות (ק"ג ב') וכמש"ש המהרימ"ש בחידושיו וכן פירש בפיסקא מקובלת שם בשם ר' קלונימוס איש ירושלים ולכן קשיא לי על שו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' מ"ג) שכתב לאדם דמי שלא זכה להספד עם עושי מצוה רשאי לחבול בעצמו ע"ש שלמד כן מהעובדא דהקצר ואינו מוכרח כלל דהכא לאו הטעם משום שלא טיפל עצמו רק מפני חילול שבת. ובלא"ה בעובדא דידי' שאינו רוצה לאבד עצמו רק את הוולד נראה דזה בודאי אסור ודבריו שם לע"ג:

תורה אור

הוה מתני שבחיה דרבי חייה רובה קומי רבי ישמעאל בי רבי יוסי. חד זמן חמי גו בני ולא איתכנע מן קומוי א"ל אהנו דאת מתני שבחיה. א"ל מה עבד לך א"ל חמתי גו בני ולא איתכנע מן קומוי. א"ל למה עבדת כן. א"ל ייעול עלי דאין סהית לא ידעית בההיא שעתא אשגרית עיניי בכל ספר תילים אגדה. מן ההיא שעתא מסר ליה שני תלמידין דיהלכון עימיה בגין סכנתא. רבי יוסי צם תמניי יומין למיחמי ר"ח רובה ולסופא חמא ורגזן ידיה וכהו עינוי. ואין תימר דהוה רבי יוסה בר נש זעיר. חד גרדיי אתא לגבי דרבי יוחנן אמר ליה חמית בחילמי דרקיעא נפל וחד מן תלמידך סמך ליה. א"ל וחכים את ליה. א"ל אין אנא המי ליה אנא חכים ליה. עבר כל תלמידוי קומוי וחכים לרבי יוסה. ר"ש בן לקיש צם תלת מאוון צומין למיחמי ר"ח רובה ולא חמתיה. ובסופא שרא מצטער. אמר מה הוה לעי באוריתא סגין מיניי. א"ל ריבץ תורה בישראל יותר ממך ולא עוד אלא דהוה גלי. אמר לון ולא הוינא גלי. אמרין ליה את הוית גלי מילף והוא הוה גלי מלפה. *כד דמך רב הונא ריש גלותא אסקוניה להכא אמרי אן אנן יהבין ליה. אמרין נייתיניה גבי רבי חייא רובא דהוא מן דידהון. אמרין מאן בעי מיהב ליה. אמר רבי חגיי אנא עליל יהיב ליה. אמרו ליה עילתך את בעי דאת גבר סב ואת בעי מיעול מיתב לך תמן. אמר לון יהבון משיחתא ברגליי ואין עניית אתון גרשין. עאל ואשכח תלת דנין יהודה בני אחריך ואין עוד. חזקיה בני אחריך ואין עוד. אחריך יוסף בן ישראל ואין עוד. תלת עינוי מסתכלה אית אמר ליה אפיך אפיך שמע קליה דר"ח רובא אמר לרב יהודה בריה נפיש לרב הונא יתיב ליה ולא קביל עלוי מתיב ליה אמרין כמה דלא קביל עלוי מתיב ליה כן זרעיתיה לא פסקה לעולם ויצא משם והיה בן שמונים שנה *)ונכפלו לו שניו. *כתיב °ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם. יעקב כל הן דהוא מה הוא מנכי. רבי לעזר אמר דברים בגב. רבי חנינא אמר דברים בגב. רבי יהושע בן לוי אמר דברים בגב. מהו דברים בגב. ר"ש בן לקיש אמר °אתהלך לפני ה' בארצות החיים. והלא אין ארצות החיים אלא צור וחברותיה וקיסרין וחברותיה תמן זולא *תמן שובעא. ר"ש בן לקיש משום בר קפרא ארץ שמיתיה חיין תחילה לימות המשיח. ומה טעם נותן נשמה לעם עליה. אלא מעתה רבותינו שבגולה הפסידו. אמר רבי סימיי מחליד הקב"ה לפניהן את הארץ והן מתגלגלין כנודות וכיון שהן מגיעין לא"י נפשן חוזרות עליהן. ומה טעם והנחתי אתכם על אדמת ישראל ונתתי רוחי בכם וחייתם. רבי ברכיה שאל לרבי חלבו רבי חלבו שאל לרבי אימי רבי אימי שאל לר"א רבי לעזר שאל לרבי חנינה. ואית דאמרין רבי חנינה שאל לרבי יהושע בן לוי אפילו כגון ירבעם בן נבט וחביריו. אמר ליה גפרית ומלח שרפה כל ארצה. אמר רבי ברכיה מה הן שאל להן והן שאל להן לא שמעינן מינה כלום. מיי כדון כיון שנשרפה א"י נעשה בהן מידת הדין. תני בשם רבי יהודה *שבע שנים עשת א"י נשרפת הדא הוא דכתיב °והגביר ברית לרבים שבוע אחד. כותים שבה מה היו עושים מטליות מטליות והיתה נשרפת. כתיב °ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי ובבל תבוא ושם תמות ושם תקבר רבי אבא בר זמינא אמר רבי חלבו ורבי חמא בר חנינא חד אמר מת שם ונקבר שם

יש

מ"ק כה. · כתובות קי"א. · תהלים קטז · בראשית מז · יומא נד. · דניאל ט · ירמיה כ

הוה מתני. היה מספר שבחו של ר' חייא לפני ר' ישמעאל בר' יוסי יוסף הצדיק: תלת עינוי מסתכלה. הגביה ר' חגיי פניו ותלה עיניו פ"א חמי ליה גו בני בתוך המרחץ ולא נכנע לקום לפני ר' ישמעאל לראות ושמע דאיתאמר ליה אפיך אפיך. כן הוא בכתובות. השפל בר' יוסי ולהדרו ובחדר של בית המרחץ שעומדים שם לבושים היה פניך והזהר מלהסתכל ושמע קולו של ר"ח רבה שאמר לרב יהודה בריה דאיכא מקום הידור: אהינו. זהו שאתה מספר בשבחו א"ל ומה נפיש לרב הונא יתיב ליה. הנח לרב הונא מקומך שיכנס ויקבר כאן: עשה לך והגיד לו ושאל רבי לר"ח למה עשית כן: ייתי. יבא עלי שאף אם ראלתי עלמי לא ידעתי ג"כ מהרחילה לפי שבאותה שעה הייתי טרוד במחשבה שהייתי מסתכל לעין באגדת ספר תילים: מן. אותה שעה מסר לו רבי שני תלמידים שיהו מהלכין עמו שלא יסתכן מחמת טרדת המחשבה: ר' יוסי. התענה שמונים תעניות שיזכה לראות ר' חייא רבה שכבר היה בישיבה של מעלה ולבסוף ראהו ורגזון ידיה רעדו אבריו וכהו עיניו: ואין. וא"ת שר' יוסי אדם קטן היה ולא היה כדאי לראותו לא היא דהא חד גרדיי בא לפני ר' יוחנן וא"ל ראיתי בחלום הרקיע נופל וא' מתלמידך סומך אותו שלא יפול: וחכים את ליה. אם יכול אתה להכירו ואמר אם אראהו אכיר אותו והעביר כל תלמידיו לפניו והכיר לר' יוסי שזהו שראה בחלום הרי שאדם גדול היה ואעפ"כ לא היה כדאי לראות את ר"ח מפני גודל מעלתו: ובסופה. התחיל לצער עצמו ואמר מה זה וכי היה יגע בתורה יותר ממני ואמרו לו הוא ריבץ תורה בישראל יותר ממך ולא עוד אלא שהיה גולה כדי להרביץ תורה: את הויתה גלי מילף. אתה היית גולה כדי ללמוד והוא היה גולה ללמד לאחרים: אן. היכן אנו קוברין אותו ונתנו עלה ביניהם ואמרו המוטב ונכון הוא להניחו אצל ר"ח רבה שהוא מאלהם מבני בבל: מאן בעי מיהב ליה. מי הוא אשר ימלא לבו להכניסו לשם וא"ר חגיי אני*) אכניסנו להניחו שם: עילתך את. בעי. עילה ותואנה אתה מבקש לפי שאדם זקן אתה ורולך למות שם ולהקבר אצל ר' חייא: יהבון משיחתא ברגלוי. יתנו לקשור משיחה אחת ברגלי: ואין עניית. שאתעכב שם הרבה: אתון גרשין. תגררו אותי ע"י החבל והמשיחה לחוץ: עאל ואשכח תלת דנין. שלשה שהיו מדנין אותם בקול שבח ותהלה. א"נ דנין גרסי' ג' קולות של שבח: יהודה בני אחריך ואין עוד. זה יהודה בנו של ר' חייא וכלומר שאין עוד אחריך בחסידות ובמעלה וכן לחזקיה בנו וכן ליוסף בן ישראל הוא ולא קביל עלוי מתיב ליה. ולא קבל עליו רב הונא שיעמוד רב יהודה ויקבר במקומו וזהו מרוב ענותנותו: אמרין. שמע רב חגיי קול שאמרו כשם שלא קיבל עליו זה שיעקור רבי יהודה ממקומו וישב הוא שם כן בשכר זה לא יפסוק זרעו לעולם: ויצא משם. רב חגיי והיה באותו זמן בן שמונים ונכפלו לו שניו על שנתעסק עם רב הונא: יעקב כל הן דהוא מה הוא מנכי. כל היכן הוא שהוא קבור מה הוא מפסיד ומה איכפת ליה ליעקב הצדיק [שרצה] להקבר בא"י: דברים בגב. יש דבר פנימי ונסתר בזה: אלא צור וחברותיה. ששם הזול ושם השובע שהן נתונין על חוף הים והכל מלוי שם בריות אלא להכי קרא דוד לא"י ארצות החיים כדר"ל ארץ שמתיה חיים בתחלה לעתיד: ומה טעם. מהיכן למדנו זה מדכתיב נותן נשמה לעם עליה ואריש' דקרא רוקע הארץ ולאלאיה קאי ושם הארץ א"י היא ומשמע בא"י הוא שנותן נשמה ושם הם חיים: הפסידו. בתמיה: מחליד. נוקב לפניהם את הארץ ועושה להן מחילות תחת הקרקע והן מתגלגלין כנודות הללו וכו' ובשביל כך לא רצה יעקב להקבר בח"ל שלא יהיה לו לער גלגול מחילות: אפי' כגון ירבעם בן נבט וחביריו. הא דדרים נותן נשמה לעם עליה אם לירבעם וחבריו שנקברו בא"י מועיל נמי להם זכות הארץ: א"ל. והשיב מקרא הזה גפרית וגו': מה זה הן שאל להן. זה שאל לזה וזה לזה ואחרי כל השאלות השיב מקרא זה ואכתי לא שמעינן כלום דלא ידעינן מאי קאמר ומה תשובה זו: מאי כדון. ומעתה מה אנו למדין מזה וקאמר דזאת היא הכוונה דמכיון שנשרפה א"י שנתקיים בה גפרית ומלח וגו' נעשה באלו ג"כ מדת הדין שכבר קבלו דינם שנשרפו בהיותם קבורים שם ועי"ז יזכו לתחיה כשאר המתים: והגביר ברית לרבים. מה שהקב"ה אמר להן בשעה שכרת ברית עמהן גפרית וגו' זה הגביר שבוע אחד: כותים שבה. שהיו דרים בה אז כשהביאם סנחריב לשם מה היו עושים: מטליות מטליות. כלומר שהיו זורעין אותה חתיכות חתיכות ומל' מטלניות של ג' על

ג'

מראה הפנים

כד דמך רב הונא ריש גלותא. כבר כתבתי זה בכתובות דמה שהקשו התוס' במ"ק (דף כה) דהא לעיל משמע שרב הונא מת קודם ר' חייא דקאמר ליה לרבי אחויו בא ו"ל דרב הונא אחר היה ומיהו קשה דבירושלמי קאמר בשוכתא דכלא רב הון א' ר"ב נ"ל הא' עכ"ל וכו' יוחסין מלאתי שכתב בשם תשובת רב שרירא גאון ז"ל דתרי רב הונא ריש גלותא הוו והראשון בימי רבי היה כדאמרינן בהוריות (דף יא) בעא מיניה רבי מר' חייא כגון אני מהו בשעיר א"ל הרי צרתך בבבל והוא רב הונא וזה האחרון היה ריש מתיבתא דבבל (וקרו ליה הכא ריש גלותא) חבירו של רב נחמן ורב חסדא היה תלמידו ועליו אמרו בבבלי פ' שני דייני גזרות (דף קו)

כד

שנויי נוסחאות (סו"ס) ייעול בכי"ר ייתי. (סו"ב) רב הונא בכי"ר חייה ברב הונא. (סו"ג) תלת בכי"ר על. (סו"ג) הונא כד"ו חונא. (סו"ו) דהוא מה בכי"ר ליתא. הוא בכי"ר החוא. (סו"ב) משום כד"ו בשם. תחילה בכי"ר ליתא. (סו"ס) והגביר ברית (דניאל ט').

פירוש מהרא"פ

ומכחים מוקרים לפיכך אמר שהם הלכה כדברי האוסר: יהב מפה של כלאים על בגדיו: דלא ינבלון מאי רבי יוחנן לא כיוון ללבישה רק נתן עליו שלא יתלכלכו בגדיו: ביעותא בילה במנ"ה של כלא ס ...נלה לקב"ה במפה ע: על שלא יתכוונו כו' כלומר בשביל שאסרו חכמי' להופכי ככות שלא יתכוונו ...מפני החמה נקמן במתני' גבא נמי זמיא לכם בבילה·המה היתה מגולגלת וס"ל מפני החמה: ...מפני שכובה אותה כמין תיק וטומנה בחיקו וטוהן הורתו עלי' נמלאת נמי אסורה משום כלאים: ...שם בה ידיו וס"ל מכוין לכוונתו ממנה ואסורה משום כלאים דאילו לטעמא דרבי יוחנן אין זה ...וגם אין כאן איסור גמור משום כלאים שאינו מכוון להנאה אבל לרב מטעם זה מקבל טומאה ...בסוף פ"ק דביצה גבי וילון וגו' וגם יש בו נמי משום כלאים [ויש לפרשו נמי כפשוטו דאף ...כני גמור הוא וכלאים גמורים כן אלא דרבי בא היה אצל ר' חייא בבית המדרש כשאמר הא ...לפיכך מקבה לדידיה וה"ה דאדרבי יוחנן נמי קשה וככי מ:בה שלא כן אינו אסור משום כלאים ...שנן אין בכן משום כלאים וכי מפני לא דרב היה לריך לומר דר' יוחנן נמי כרב ס"ל]: לא רב ...אייסך אליבא דרב היא דאמר הכי רב בהמת ס"ל דאסור משום כלאים וה"נ אמרינן הכם בוילון ...לעמותו כלאים מטעם זה הואיל והשמש מתחמם כנגדו: ולמה לא אמרת ליה שלא מקבלה ...בס כס"ת וס"ל מעולה שלא וריכן לפיכך מקבלת טומאה לרבנן [אבל אינו אסור משום כלאים ...מתחמם בה ידיו לרבנן אלא לרבי אלעזר הוא דס"ל דמחמם בה ידיו ואסור משום כלאים ומה"ע ...בלא טומאה לר"א דבלי הוא] אבל למאן דאוסר נמי משום כלאים הוא הטעם נמי משום טומאה

ואיא מתני' דכלים לדברי הכל ולמה מוקמת לה כר"א ולא סבלא ליה לרב דאיא נמי כרבנן ... מקבלתה [פירוש דכי נאמר מפני שהוא מתחמם בה כו' א"כ מתני' דכלים כ"א היא דהא לרבנן אינו ... שאינו מתחמם בה לפיכך אינה משום כלאים אבל כי קאמר לרבנן שלא מקבלתה אתיא מתני' דכלים ... כרבנן] ותדברי הר"ש ז"ל בכלים נראה דאמתני' דהכא לרודא קאי ולפ"ז הכי מקשה ואין אסור ... כלאים בלא"ה כדר' יוחנן שהרי בהמת הוא עושה כן בטומנה בחיקו ומתני' לא רב היא כו' ומשום ... רבה דאית בי' בהגמש מהחמם כנגדו לפיכך אסור רב דאילו לר' יוחנן לא נתכוון לאיסור כלל ... לטעמיה דרב אסור שמכוון לחמם בה ומקבה ולמה לא אמרת ליה דבלא"ה אינו משום כלאים דמי ... שמקבלה מלא ואמרינן בביצה גבי לרבי דפשיטי דמותרים כו' אלו אמר כו' כן הביב ר' בא לר' ... מטעם זה לא הייתי רולה לאוקמה שמקבלה מלא דא"כ נפנית המטפחת פ"י ס"מ איסור הכלאים ... ליה דאסור לגמרי ליטול ממנו אפילו בלא כלאים ואי הוה מקבה לי הכי מה הייתי אומר לו ... קושיא זאת לפיכך אמרתי לו לא רב היא לו' ובפרק נגמר הדין אמרינן לא מילתא נתכוונו ... ב"מ דפ"י כן נאמר המטפחת [אבל לדידי נראה ביותר כפירוש שכתבנו]: היא בלגרי כו' הפ"מ ... אזל' אבוה ושכיבא ליה דשווין כן: אנטיפי מין בגד הבגנים: מתני': תכריכים של ... בהמת נקבר נכן אין נכן משום כלאים דכתיב במתים חפשי כיון במת נעשה חפשי מן המצות ... ומרדעת החמור קשה יותר מכרי' וכקתות הלכך אפילו בשרו טגע בכן לא חיישינן שמא תכריך ... על בשרו וזווקא שהכלאים נכרים בהן אבל לא נכרים אסור שמא יקח ממנו שלא לבגדו הואיל ... שהכלאים

ג' ובעוד שהיו זורעין אותה נשרפת: יש בידו שתים. כמו שתי מיתות ולפיכך כפל הכתוב: וחרנה. והידך אמר קבורה שבכאן בא"י מכפרת על מיתה שמתו בחו"ל ולא עלו בחייהן ואין בידו אפי' אחת: רגלוי דבר גם. הם ערבים שלו ומובלין יתיה להעמידו למקום שמבקשים שימות שם: וימות בתוך ביתו. ומפני מה לא מת בביתו ולא שם אלא שהיה צריך להיות שם לפי שנגזר עליו שיפול במלחמה ולקיים הנבואה במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך גם אתה: איסקוריטירו. סופריו ויועציו: חמא. שלמה למלאך המות מסתכל בהון וחורק בשיניו שכעס על שלא היה יכול למלאות רצונו בהן: אמר. שלמה מלה. איזה שם ונתנ' בחלל באויר העולם וחשב להצילם מידו והלך מלאך המות ולקחם משם שכך נגזר עליהם שימותו באויר ובא ושחק לנגד שלמה ושאל לו בתחלה היית כועס ועתה שוחק והשיבו לפי שהקב"ה לוה עלי עליהן לקחת אותם מן האויר ואמרתי מי יתן לאלו אל המקום אשר שולחתי לקחת אותם ונתן בלבך לעשות כדי לקיים שליחותי: אזל. שלמה ולקחם משם להטפל בקבורתם ובבבלי פ' החליל גרים האי עובדא בנוסחא אחרת: ואיטפל בון מן תמן. כן הוא בכתובות: תרין בנוי דר' ראובן. כן הוא שם: חמא. רבי: וחרק בשינוי. שלא היו במקומן שנגזר עליהן: נגלינון לדרומא. לארץ הדרום שהגלות יכפר עליהם שלא ימותו ואזל מלאך המות ולקחם משם שנגזר עליהם שבארץ הדרום ימותו: עולא נחותא. על שם שהיה רגיל לילך ולירד מא"י לבבל הוו קרו ליה נחותא: הוה אידמך תמן. בא זמנו למות שם בבבל והתחיל לבכות: אמרין ליה מה לך בוכה. אנחנו מעלין אותך להקבר בא"י ואמר להן ומה מהנייה לי אם אני מאבד מרגלית נשמה שלי בארץ טמאה אינו דומה הפולטה בחיק אמו היא א"י שהיא כאם להנשמה מפני קדושתה: באסייא. שהיא חו"ל ואמר אמרין לבני ארעא דישראל הא המשיח שלכם כלומר שלוה להם שיאמרו תשגיחו על הרב שלכם שמת בחו"ל שתעלו אותו להקבר בא"י: ואפי' כן. ועכ"ז לוה להן שם שאפי' בעוד ארונו באסייא שיתנוהו על חוף הים לפי שא"י מיוסדת על הימים וחוף הים בכל מקום יש לו איזה לד שייכות לא"י ומביא ראיה מן המקרא דכתיב על ימים יסדה ועל א"י נאמר זה כדמסיק שבעה ימים הן שסובבין את א"י: והא איכא ימא דחמץ. שם מקום ולמה לא נחשב בתוכן משום דלאו ים משעת ימי הבריאה הוא אלא דיקליטייגוס המלך חפר מהנהרות וקיבלם ועשאו ים: להר ישימון. וזהו הר הכרמל דגרים בפ' ב"מ בענין זה: כמין כברה. סלע עגול ועשוי ככברה: שערונה. שיערו אותה חכמים לבארה של מרים שהיא נתונה בים טבריא ומכוונת כנגד שער האמלעי של בהכ"נ הישנה בעיר סרוגנין מא"י וקמ"ל היודע אותו שער האמלעי יכול לכוון לנגדו לבארה של מרים בים טבריא: רבה בר קיריא וכו'. היו מטיילין ברחוב וראו ארונות שהן באין מחוץ לארץ ליקבר שם לא"י: מה הועילו אלו. שליוו להוליך אותן אחר פטירתם לכאן והיה מכיר אותם שהיה בידם לעלות בחייהם ולא עלו ולפיכך אמר קורא אני עליהם ונחלתי וכו': כיון שהן מגיעין לא"י והן נוטלין גוש עפר. מן הארץ ומניחין על ארונן מכפר עליהן על מיתת חו"ל כדכתיב וכפר אדמתו של א"י על עמו:

מנעל של זרב אית אתרין דמזרכין עימרא מגו. ר"ל דנותנין עימרא בתוך המנעול של פשתן ואין בו משום כלאי' משום דיכול להוציא העימרא מבפנים אף שלא ישלוף המנעל כהדא דר"ז מפקיד לר"א ב"ז דיאמר לבר ראובן דלא יחטי

יש בידו שתים. מת שם ונקבר כאן יש בידו אחת. וחרנה אמר קבורה שבכאן מכפרת על מיתה שלהן. רבי יונה בשם רבי חמא בר חנינה *ריגליי דבר נשא ערבתיה למיקמתיה כל הן דהוא מתבע. כתיב °ויאמר מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד. וימות בתוך ביתו ולא תמן. אליחורף ואחיה תרין איסקבטיריי דשלמה חמא מלאך מותא מסתכל בון וחריק בשינוי. אמר מלה ויהבון בחללא. אזל (ונסתון) [ונסבון] מן תמן אתא קאים ליה גחיך לקבליה. א"ל ההיא שעתא הויתא איחרוק בשינייך וכדון את גחיך לן. א"ל רחמנא אמר דינסב לאליחורף ואחיה מן חללא ואמרית מאן יהיב לי אילין להן דאישתלחית מיסבינין ויהב בליבך למיעבד כן בגין דנעביד שליחותי. אזל ואיטפל בון זמן תמן. תרין ברויי דרבי ראובן בר איסטרובילום תלמידוי דרבי חמא מלאכא דמותא מסתכל בון וחרק בשינוי ואמר נגלינון לדרומה שמא הגלות מכפרת. אזל (ונסתון) [ונסבון] מן תמן. עולא נחותא הוה אידמך תמן שרי בכי. אמרין ליה מה לך בכי אנן מסקין לך לארעא דישראל אמר לון ומה הנייה לי אנא מובד מרגליתי גו ארעא מסאבתא. לא דומה הפולטה בחיק אמו לפולטה בחיק נכריה. רבי מאיר הוה אידמך ליה באסייא אמר אימורין לבני ארעא דישראל הא משיחכון דידכון. אפילו כן אמר לון יהבי ערסי על גיף ימא דכתיב °כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. *שבעה ימים סובבין את א"י. ימא רבא. ימא דטיבריא. ימא דסמכו. ימא דמילחא. ימא דחולתא. ימא דשליית. ימא דאפמיא. והא איכא ימא דחמץ. דיקלטינוס הקוה נהרות ועשאו. כתי' °הנשקפה על פני הישימון. אמר רבי חייא בריא *כל מי שהוא עולה להר ישימון ומצא כמין כברה בים טבריא זו היא בורה של מרים. אמר רבי יוחנן שערונה רבנין והא היא מכוונא כל קביל תרעא מציעיא דכנישתא עתיקתא דסרונגין. רבי בר קיריא ורבי לעזר הוון מטיילין באיסטרין ראו ארונות שהיו באין מחוצה לארץ לארץ. אמר רבי בר קיריא לרבי לעזר מה הועילו אילו אני קורא עליהם °ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבואו ותטמאו את ארצי במיתתכם. אמר ליה כיון שהן מגיעין לארץ ישראל הן נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונן דכתיב *) °וכפר אדמתו עמו:

הלכה ד מתני' [א] הברסים והברדסים והדלמטיקיון ומנעלות הפינון לא ילבשם עד שיבדוק. רבי יוסי אומר אף הבאים מחוף הים וממדינת הים אינן צריכין בדיקה מפני שחזקתן בקנבס. [ב] ומנעל של זרד אין בו משום כלאים:

גמ' הבורסין בריה הברדסין דילמא הדלמטיקון קובלין ומעפורין ומנעלות הפינון דרדסין. רבי יוסי אומר אף הבאים מחוף הים וממדינת הים. מה חוף הים וממדינת הים. או מחוף הים שממדינת הים. מן מה דתני כגון צור וחברותיה קיסרין וחברותיה הדא אמרה מחוף הים שממדינת הים: אינן צריכה בדיקה. הדא דתימר בראשונה שלא היתה הפשתן מצויה בכל מקום אבל עכשיו שהפשתן מצויה בכל מקום צריכין בדיקה. מנעל של זרב [ג] אית אתרין דזרבין (עימיה) עימרה

הלכה ה מתני' הברסין והברדסין. פי' בערוך ערך בדס הן מיני גלופקרין שמכסין בהן את המטות אלא שאלו רפופין ר"ל דקין ואלו עבין: והדלמטיקיון. הן מיני בתי שוקיים של למר קאלצ"ש בלע"ז: ומנעלות הפינון. עשויין מפסולת של למר: לא ילבשם עד שיבדוק. שמא יש פשתן מעורב בהן: מחוף הים וממדינת הים. מפרש בגמ' מחוף הים שמביאין לשם ממדינת הים אינן צריכין בדיקה שאין הפשתן מצוי שם וחזקתן תפורין בקנבוס וקאמר בגמרא שמשנה זו נשנית בראשונה אבל בזמן הזה שהפשתן מצוי בכל מקום כולם צריכים בדיקה: ומנעל של זרד. אית דמפרשי מנעלים של עור שנותנין אותן תחת כף הרגל ואית דגרסי של זרב וכך הובא בגמרא והם מנעלים שמשימין בתוכן למר לחמם את הרגל מלשון יזורבו כלמתו ואית דמפרשי שעשוין לימות החמה ואין בו משום כלאים כדמפרשינן בגמ' מאי טעמא: **גמ'** הברסין. נקרא בריה וכו' כך היו נקראים בימיהם: מה. מאי קאמר אם מחוף הים וממדינת הים. כלומר שלריך שיהיו ממדינת הים ממש ומחוף הים של המקומות אשר שם: או מחוף הים שממדינת הים. כלומר או דמחוף הים בלחוד סגי שמביאין לשם ממדינת הים ותולין אנו כל מה שבחוף הים שהן הובאו ממדינת הים וממקום שאין הפשתן מצוי שם: מן מה דתני. עלה בברייתא כגון צור וכו' ש"מ מחוף הים של כאן ומביאין לשם ממדינת הים כגון צור שהיתה רוכלת ימים וכן חברותיה: מנעל של זרב. ומפרש דלגי' זרב מאי האי: וקאמר אית אתרין דזרבין עימר מן

מראה הפנים

כד קמו רבנן וכו' ואמרי במערבא קמו להו רבנן ממתיבתא דרב הונא בבלאה: **כיון** שהן מגיעין לארץ ישראל הן נוטלין גוש עפר וכו'. כלומר דבקבורה שיקברין שם אכתי הייתי קורא והבואו והטמאו וגו' על שעת הבאת אותם לשם שעדיין לא כיפרה עליהם אדמת הארץ יבר"ל לפיכך מיד כשמגיעין לארץ ישראל נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונן וזה מכפר מיד עליהן כדכתיב וכפר אדמתו עמו

דלאף הא"מה שבא עליהן מקודם הקבורה מכפרת עליהן: **מנעל** של זרב אית אתרין דזרבין עימר מן גו. הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"י הלט"ו מביא לזה ופי' כלומר דאין חוששין לאותן מקומות שהן מועטין והאי אסור הוא מפני שתופרין בפשתן וכו' עכ"ל ולפירושו זה היה נ"ל דמתני' דקתני אין בו משום כלאים היינו אם הוכרו בזמר או בקנבוס ואם כן מאי קמשמע לן ודוחק הוא לפרש דאין בו וכו' דקתני

שנויי נוסחאות (שו"ג) שלהן בכי"ר של הלן (ואולי הוא תיבה אחת שלהלן). (שו"ס) ויאמר מי במקרא "ויאמר ה' מי". (שו"י) א"ל רחמנא אמר דינסב בד"ו ליתא. הכא אמר ובכי"ר א"ל אמר לי רחמנא דינסב. (שו"ג) זמן תמן בכי"ר ליתא. (שו"ט) רבא בכי"ר רובה. (שוכ"ב) ומצא בכי"ר ורואה. (שוכ"ג) בורה בכי"ר בארה. (שוכ"ח) דכתיב בכי"ר הרי הוא. (שול"ג) דילמא בכי"ר דמלא. קובלין בכי"ר קולבין (וע' בערוך השלם ע"ך מעפורת וערך קלב ב).

עמודי ירושלים

שבעה ימים כו' ימא דשליית כו' הוא ט"ס וצ"ל אילת. עי' בספר תבואות הארץ פרק ז (דף כ"ח ע"א).

פירוש מהרא"פ

...ס ניגליס: מוכרי כסות מוכרים כדרכן נובשים בגדי כלאים להראות לקונה מדת ארכו ומדת ...ובלבד שלא יתכוונו להנאתן ואע"ג דכי מתכווין איכא איסורא דאורייתא כי לא מתכווני מותר ...לם: והצנועים מפשילין במקל לאחוריהן בקלהו ואין מונחין על כתפיהן: תופרין כדרכן ...ם על ברכיהן כהן תופרים: גמרא: ולא מתני' בתמי' ולאיזה דבר היה צריך ליה לאומרה: דלא ימכון שלא יאמרו ביתו של נביא לנביא מבועד ולא לאחתו ל"א בית הכנסת מבועד לנביא ...: בהדא דתני' לזה נלרכה לענין כל כלים ותכריכים שהיתה משמשת בהן בחיי דרבי אף השתא תשמש בהן: מפני המחלוקת הואיל ואין העיירות מספיקים לבא שם כ"ע אתי לאגנויי ...: כגון יוסף כו' שמשמו אותו בחייו הם היו משמשים אותו ג"כ בהסיה שלמא ומתו קודם לרבי והיה אמר זה כדי שלא יאמרו עליהם מילתא דעב"ה הוה בהו ועד השתא ... מלינן בכתובות: (ע"כ לדף ת"א ע"ב): מילתיה אמרה בשדין ה' לחודא נקבר רבי: לא כמו שאדם מת הוא עומד בתחיית המתים דא"כ ה"ל לגוות שיתני לו תכריכים ... ...: ... אין קמית ... ...: חפיתין מגוהלין: מה אתה ... ...: יהבון וכו' ...: בנרסיי ... ...: רישא מכסי ...: אדיק הלין ...: מצוקים ... ...: אתון ...: דמך ר' וכי ...: פפתה שם מקום: ואשרוניה ... ...: ותלה לו ...: שרן התחילו: בר מן קלה ... ...: חיה יולדת: חד ...: ומן גוכאן ... ...: ובסופה אין אינבמת ולסוף י"ג שנים אין ...: קן קינה ...: ארפונוז ... ...

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס וציון ירושלים

מערכת הערוך

עין משפט נר מצוה

מא
א הגהת רמ"א סי' כס"ד

מב
ב מיי' פ"י מכלאים ה"ג סמ"ג לאוין רפג טוש"ע יו"ד סי' ש"א

מג
ג ד ה שם וטוש"ע שם

מד
ו מיי' שם ה"ג טוש"ע שם ס"ג

מה
ז מיי' שם הכ"ג טוש"ע שם ס"ה סע"ו

יחטי לי' מסאני' לא בכיתן אלא ברצועה ר"ל דלתפור אסור בכיתן משום דאז הוי שעטנז אבל אי לא תפור מותר ליתן עימרא לתוך מנעל של פשתן משום דיכול להוציא העימרא אף דלא ישלוף המנעל של כיתנא ומודי ר"ז באהן דאסר פיסקי דעימר על דכיתן דהוא שרי ר"ל דקשר התיכה דעימר על כיתן דלמטה הוא מלובש בכיתן יכול לקשור עליו מלמעלה עימרא משום דיכול האיש לדחוף את עצמו ויפול הבגד דכיתנא תחת החגור וישאר העימרא עליו מלמעלה ולא יצטרך להפשיט תחלה בגד העליון ואח"כ התחתון ז"א אלא דיכול לדחוף את עצמו ויפול הבגד התחתון והבגד עליון ישאר עליו מלמעלה :

בעון קומי ר"א מהו למיחטי מסאנא בכיתן א"ל למה לא כגון דר"ז דר"ז אמר אסור. כן מגי' בשנו"א ז"ל מודה ר"א בהן דילבש דרדסין דעמר ע"ג דרדסין דכיתן דהוא אסור דאי לא שלח עילאי לא שלח ארעי ר"ל דכפוזמקאות אסור דלא יכול לפשוט התחתון אם לא שיפשוט תחלה העליון : נתני שוע ולא נתני טוי. פי' דמקשה על המתניתין דתני דבר שהוא שוע טווי ונוז ל"ל למיתני כולהו הא בחדא סגי [כשיטת הרמב"ם ז"ל] ומשני דלעולם

[עימרה] מן גו כהדא דרבי זעירא מפקד לרבי אבא בר זבינא ויאמר לבר ראשון דלא יחוט ליה מסאניה בכיתן אלא ברצועה. מודי רבי זעירא באהן דאסר פיסקי דעמר על דכיתן דהוא שרי דהוא שנץ גרמיה דהיא נחתא לה. בעון קומי רבי לא מהו מיחוט מסאניה (דכיתן) [בכיתן]. אמר לון כגון דר' זעירא דר"ז אמר אסור. מודה רבי אילא בהן דילבש [א] דרדסין דעמר על גבי דרדסין דכיתן דהוא אסור דלא שלח עילייא לא שלח ארעייה. אבוי דרב ספרא שאל לר' זעירא מהו מיתן פריטין גו גולתה ומיקטרינון בחוט דכיתן. מהו מיתן פריטין גו סדיניה ומיקטרינון בחוט דעמר. א"ל חכם רבי לרב הונא דרב הונא אמר אסור. רבי אבינא אמר אסור. שמואל אמר מותר. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא אמר מותר:

הלכה ה מתני' [ב] אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג שנאמר לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז. ר"ש בן אלעזר אומר נלוז ומליז את אביו שבשמים עליו. [ג] הלבדין אסורין מפני שהן שועין. [ד] פיף של צמר בשל פשתן אסור מפני שהן חוזרין באריג. רבי יוסי אומר [ה] משיחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר. [ו] לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו אף על פי שהרצועה באמצע. [ז] אותות הגרדים ואותות הכובסין אסורות משום כלאים:

גמ' [ג] נתני שעז ולא נתני טני. אילו תנינן שעז ולא תנינן טני הוינן אמרין הא טווי מותר. מתניתא לא אמרה כן אלא אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג

מן גו. שמשימין צמר לפנים כדי לחמם הרגל כדפרישית במתני' להאי גירסא : כהדא דר' זעירא מפקד לר' אבא. שיאמר לבר ראשון כך היה שם החייט שלא יתפור לו מנעליו בפשתן אלא ברצועה של עור וכלומר מדלא חשש אלא שלא לתפרו בפשתן ומשום הצמר שלפנים הא בלאו הכי אין במנעל כזה חשש כלאים שאין חוששין שמא פשתן מעורב עם הצמר : מודי ר' זעירא. כלומר אע"ג דמחמיר שלא לתפור המנעל בפשתן מבחוץ מפני הצמר שיש בו מלפנים מודה הוא במי שקשר עצמו בפיסקי דעמר על בגד הפשתן שלו שהוא מותר משום דהוא שנץ גרמיה דהיא נחתא ליה כלומר כמו שהוא משנס וחוגר עצמו בשל צמר כך הוא יכול להורידו להחגור למטה מבלי שיצטרך להתיר קשר החגור וא"כ אין כאן חיבור צמר לפשתן ושאני גבי מנעל דחשש שמא יגעו חוטי התפירה של הפשתן בהצמר שמבפנים : מהו מיחוט מסאניה דכיתן. ועל מנעל כגוונא דלעיל בעו מניה אם מותר לתפרו בפשתן מבחוץ ופשט להו לאיסור משום חומרא כדר' זעירא וכלומר דמדינא ליכא חששא הואיל והוא תופר בתוך העור מבחוץ והיינו דקאמר מודה ר' אילא במי שלובש דרדסין והן מנעלות הפינון של צמר ע"ג מנעלים של פשתן דאסור הוא מדינא : דלא שלח עילייא לא שלח ארעייא. משום שכל זמן שאינו פושט מנעלים העליונים אינו יכול לפשוט התחתונים והוי כחיבור צמר לפשתן : מהו מיתן פריטין גו גולתיה. בגלימא של צמר שלו ולקשור לצרור המעות בחוט של פשתן וכן איפכא מהו ליתן הפרוטות בתוך סדינו של פשתן ולקשרן בחוט הצמר : חכים רבי. אם רבי מכיר הוא לרב הונא דאדם גדול הוא ואמר אסור וכן ר' אבינא אוסר : שמואל אמר מותר. דאין כאן חיבור שהקשר עשוי להתיר בכל שעה וכן ר' יעקב אמר מותר :

הלכה ו מתני' אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג. כלומר אם נתחבר הצמר עם הפשתן ע"י טוויה שטרפן וטווה מהן החוט או שארג בגד מן הטווי הזה או שארג חוט צמר עם חוט פשתן כל אלו הוו כלאים ולאפוקי אם חיברן בלא טויה ובלא אריגה כגון שקשר עצמו בחוט של צמר ע"ג בגדו שהוא של פשתן דכה"ג לא הוי כלאים מכיון שהצמר והפשתן אינן מחוברין יחד וכדקא"ר יוסי לקמן דדוקא אם הוא מולל ותוכפן יחד הוי כלאים הא לאו"ה לא : שנאמר לא תלבש שעטנז. ודרשינן נוטריקון דבר שהוא שוע כלומר אם טרפן להצמר ופשתן וחלק אותם והיינו שוע. איש חלק תרגומו גבר שעיע ובכה"ג הוי כלאים שהרי הן מחוברין ע"י השעיעה : טווי. או שטוה מהן חוטין הוי חיבור : ואריג. או שלקח חוטי צמר וחוטי פשתן וארגן זה עם זה. והא דלא קתני ברישא כ"א טווי ואריג ולא נקט שוע ה"ט דאלו הוה תני הכי הו"א למעוטי דעד שיהו שלשתן יחד שוע וטווי ונוז והלכך תלקן ולא נקט ברישא אלא טווי ואריג ויהדר קאמר דבר שהוא שוע וכו'. ללמדנו דלאו או דרשינן דכמו השוע לבד אסור כך הטווי והאריג והכי מפרש לה בגמ' : נלוז. ומליז. עקום הוא ומעקם הוא את דרכי אביו שבשמים עליו וזהו מל' ונלוזים במעגלותם : הלבדין אסורין. אם טרף צמר ופשתן ושע אותן ועשה מהן לבדים אסור מפני שהוא שוע : פיף של צמר בשל פשתן. אם לקח עבותות של צמר וגדלן בשל פשתן אסור מפני שהן חוזרין באריג כלומר שהן דומין לאריג שנקשרו חוטי צמר עם של פשתן: משיחות של ארגמן. של צמר ובנוסחת המשניות כתוב של ארגמן והיינו הך צמר צבוע ארגמן : אסורות. לחגור בהן על בגד של פשתן : מפני שמולל עד שלא קושר. כלומר לפי שדרכן לחבר במלילה אלו החוטין והמשיחות עם הבגד של פשתן קודם שיקשר בהם מתניו כדי שלא יפלו הא אם אינו מולל מותר כדקאמר בגמ' : לא יקשר סרט של צמר. חגורה מגדיל של צמר לא יקשר עם של פשתן לחגור בה את מתניו אע"פ שהרצועה של עור באמצע וגדיל של צמר מראשה האחד וגדיל של פשתן בראשה השני אסור שהרי כשחוגר בה קושר הראשים של צמר ושל פשתן זה בזה: **גמ'** ניתני שעז ולא ניתני טני. כלומר דהש"ס מפרש לסידרא דמתני' דפתח בטווי ואריג וסיים בשוע טווי ונוז וטעמא מאי הלכך קאמר דודאי לא מצי למיתני ברישא לכל הנוטריקון שוע טווי ונוז דא"ה הו"א עד שיהו כל השלשתן יחד ולפיכך דילג בתחלה לאחת מהן להשמיענו דלא בעינן עד שיהו כל השלשתן אלא או או דרשינן להנוטריקון כדפרישי' במתני' וכדי שלא תקשה מ"ש דדילג לשוע ברישא הו"ל למיתני כסדר הנוטריקון ולדלג אחת ללמדנו זה להכי קאמר הש"ס כדמסיק ואזיל : ניתני שעז. כלומר דאמאי לא נקט בראשו שוע ונוז לחוד ולדלוג טני כלומר טווי דזה נדרש מטני דשעטנז דהכ' נדרש לפניו ולאחריו בנוטריקון : אילו תנינן שעז וכו'. כלומר אילו הוה תני כסדר הזה והיה דולג טווי הנדרש מטני הו"א דטווי מותר ומתני' לא אמרה כן אלא אין אסור וכו' וכלומר דבאמת לא קיי"ל כן דטווי יהא מותר דהא במתני' חשיב ברישא לטווי דאסור והשתא ממילא שמעינן כוונת התנא דפתח בטווי ואריג כדאמרן שהוא להשמיענו דלאו או דרשינן והיינו דקאמר מתני' לא אמרה כן לומר שהולך לפהות בתרתי ולסיים בתלתא ובתרתי דשעז נמי לא מצי למינקט הכי דא"כ הוי כסותר דבריו דברישא מדלג דרשא דאמצע נוטריקון והדר

גליון הש"ס וציון ירושלים

[ג]מתני' שעז וכו'. ע' בכ"מ שהאריך בזה. וע' בתוי"כ פ' קדושים וכרמב"ן על התורה ובמזרחי שם ובמגלת ספר לאוין רפג ובשנות אליהו כאן. ובחב"ר ו סימן ס"ה האריכנו בזה :

מראה הפנים

דקתני כלומר שאין חוששין למיעוט שתופרין בפשתן ונראה דמשו"ה לא רצה הרמב"ם ז"ל לפסוק כהאי גירסא וכהאי פירושא והפס הגי' בברוב הספרים מ"על של זרד וכן הוא בנוסחת המשנה דהכא ופירושו דהואיל ואין לו עקב אין חוששין להכלאים כדכתב שם מפני שעור הרגל קשה הוא ואינו נהנה כשאר עור הגוף ואין לו עקב דקאמר פשוט הוא דמתפרש כהאי דתנינן בריש פ' מ"ות חליצה סנדל שיש לו עקב כשר ושאין לו עקב פסול ויש לו עקב היינו עור המכסה את גובה הרגל שכנגד שוקיו מאחוריו כדפרישית שם וכ"פ הר"ב בפ"ו דכלים וזה מכיון שאין לו זה העור המכסה את גובה העקב מאחוריו כ"א העור שלו אינו אלא תחת כל הרגל והעקב אינו נהנה ממנו שכל עור אדם שם קשה הוא וכזה מסולק דיוק הכ"מ שם והרי אין לך קשה בעור הרגל כעור העקב וכו' ולא כמו שהעלה שם אלא דאם יש לו עקב אסור שהרי הוא נהנה ממנו ולא כמה שרצה התי"ט להגיה בדברי הרמב"ם ועיין במ"ש בב"י סי' ש"א ואין להאריך :

מודה ר' אילא וכו' דלא שלח עילייא לא שלח ארעייה. מכאן איכא סייעתא למ"ש בהג"א ספ"ק דביצה בשם א"ז אסור ללבוש אנפלאות של צמר ע"ג אנפלאות של פשתן ומביאו הרב בהג"ה סי' ש' משום דא"א לפשוט התחתון בלא העליון כדקאמר הכא

מהו מיתן פריטין גו גולתה ומיקטרינון בחוט דכיתן וכו'. הרא"ש ז"ל מביא לזה הכל' כלאי בגדים בפ"ת דנדה ולא גרים מ"דאוסרין אלא לרב הונא בלחוד וא"כ ממילא הלכה כרבים המתירין ומ"ש בהג"א בסוף פ"ק דביצה וגרים שם לרב שהוא מהאוסרין ט"ס הוא ולא הוזכר רב כאן וצ"ל ורב אבינא ונראה שהוא בכלל מה דתני בתוספתא והביאה הרמב"ם ז"ל בפ"י בהלכה י' בגד צמר שנפרם מותר לפרוף אותו בחוטי פשתן וקושר וכמו שפי' הרא"ש ז"ל שם לתרץ קושית ר"ת ז"ל בהשובה שכתב דטעות היא בתוספתא דקשר הוא חיבור לענין כלאים מדאצטריך להתיר כלאים בציצית והי' הרא"ש דמיירי שחיבר שני ראשי הקרעים וכרך החוט סביבם וקשרם יחד ולא הוי חיבור חוט של פשתן עם החלוק של צמר כיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר עכ"ל וכן הוא מורה ל' הרמב"ם דבענין זה הוא דמיירי דבקושר הצמר והפשתים יחד כתב בהדיא לעיל שם דהוי כלאים וא"כ ה"ה בנידון זה מכיון שיכול להוציא בגד הצמר בעצמו בלא התרת הקשר אין כאן חיבור :

ניתני שעז ולא ניתני טני וכו'. הר"ש ז"ל הביא לזה בקיצור ולא ביאר כלום ואומר א"י דאהר שמבואר הוא בפנים כוונת סוגיא זו והאמור בה ושמעינן מינה דשיטתא

שנויי נוסחאות (סו"א) גו בכי"ר לגב. (סו"ב) זבינא ויאמר בכי"ר זמינה דאמור. (סו"ו) כגון בד"ו בגין. (סו"ח) בהן בכי"ר בההן. (סו"י) ספרא שאל לר' זעירא בכי"ר זעירא שאל לר' ספרא. (סו"ט) אריג בפרי"ר ארגמן.

עמודי ירושלים

דלא שלח עילייא לא שלח ארעיי' עי' במראה הפנים שכ' שמכאן ראי' למ"ש דאסור ללבוש אנפלאות של צמר ע"ג אנפלאות של פשתן ובאמת מבואר כן בא"ז ס' יו"ש (סימן ש') שלמד כן מהירושלמי הזה. ועי' בב"י שם מה שפי' הי' וסקשה מזה על הא"ז ובד"מ יישב בס ע"ש :

פירוש מהרא"פ

שיאמר לי אדם אני עושה חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקני שלי שהתירו שלמן מן הנשיאות ושיו ממנין לזקני הלל במקומן כדאיתא בפסחים : **אין** סליק אמר רבי אסיענה רב הונא מבבל לכאן אני מושיב אותו למעלה ממני שהיא חשוב ממני מצד יחוסו : **דהוא** מן דכרים הוא מן הזכרים ואני מן הנקבות : **נתכרכמו** פניו של רבי שהיא צריך להושיבו למעלה ממנו : **ארונו** בא משם : **מאן** בעי לך לבר מי שמוליך לך בחוץ וכוונתו הוא שילך מלפניו שכעס עליו על שגרם לנסותו : **יליף** רב מרבי : בסוף י"ג שנים ול' יום שהיה זה המעשה ביום שנתרפא מן הכאב : **ואינשמת** ונתרפאת והיית מעשה דעכברים נלמה ליה שנתרפא השתא : **אנא** לא הוינא אני לא הייתי שיושב אלנעותי של שינך שנה הנשיג ר' בר"ח כבוד בלהם אליהו ז"ל בא בדמותו ובשבילו : **לפני'** ממני אפילו לפנים ממני יכנס ר"ח : (ע"כ שייך לדף מ"ב) : **גו** בני ברלאה את רבי ישמעאל במרחץ ולא קם ר"ח מפניו : **אה** מסני שבחי' וכי זה הוא שאתה מספר שבחים : **ייתי** עלי יבוא עלי אם אני יודע אם רחלת בנים המרחץ שסיתי שכוד באותו זמן עיינתי באגדת ספר תהלים : **תמנין** בתונים : **ורגזון** ידו ידיו וכהו עיניו ואם תמלא לומר שהיה ר"י אדם קטן ושפל שהרי אל גבדי טו' : **וחבי'** ומכיר : **אין** אנא תמי אם אני רואה אותו אני מכירו : **שרא** שמחיל : **ריבץ** תולה שהיה ר"ח מרבין בישראל : **גלי** שהיה גולה ממקום למקום כדי ללמוד תורה וכמו שמסיק : **גלי** מילף ללמוד : **גלי** מלפה ללמד לאחרים : **אן** אנן היכן אנו קוברים אותו : **דהוא** מן דידהו מן משפחתו : **מ**יתב ליה מי הוא שיכניסו אצל ר"ח שהיו יראים מפני ר"ח : **עילתא** את נעי שלילה אתה מנקש סואיל ואתה אינו זקן ואתם רולה להכניסו כי אתה ידעת שר"ח ימי ואתה רוצה בכך : **יהבון** מגיחתא תמו חבל קטן וקשרו אותו ברגליו : **ואין** שכבית ואם אני מתעכב שם יותר מדאי גילגלו אותי ע"י החבל משם : **ואשבח** חלת דיין מלא בלבה שדעו כן יהודא בני ואין עוד ואמר בני מפני כבודו של ר"ח שהיה לו בני בנים יהודא וחזקיה וכאו הם כמי לאוי לשבת סזה אחריך ואין עיד כלומר שלא הניחו עוד אחריהם בחסידות ובמעשה : **יוסף** בן ישראל אחריך ואין עוד יוסף הצדיק ומדבר בזה מבין רבי מני שאין ראוי שיהא רב הונא נקבר שם : **תלת** עיינים שנבנים ר' חגי עיניו לכהות אחר ר"ח איתאמר ליה נאמר לו הפוך אפיך ולא תראה : **שמע** קלי' דר"ח רבא בא יהודא בני' אמור לר"ה שישב בכאן כלומר שיקבר בכאן ולא קיבל עליו ר"ה מחמת ענוותנותו אמר כן שאין ראוי מתיב ליה ליקבר כאן : **אמר** עליו ר"ח הא בכבה כו' : **ויצא** ר' חגי בשלום בן במונים שנ פ"י מעשה זאת שנכפלו שנותיו : **הן** דהוא כל מקום שהוא נקבר מה מפסיד צדיק גמור זה ולמה אמר דווקא שימאו אותו לא"י : **דברים** נגב ים דבר נסתר בדבר זה : **אלא** נור ומכנותי' ט' כדמסיק

על

מסורת הש"ס

והדל הוי תני גם לטווי ועוד דאי הוי תני שעז והיינו שוע ונוז א"כ דריש הג' של שעטנז להז' בלבד ולא להט' שלפניו אבל השתא דריש טנז וזהו טווי ואריג והדר מפרש נמי לשוע ושלשתן לא הוי מלי למינקט ברישא כדלעיל: ניתני שעט. השתא מסיים נ"כ לטעמא דלא נקט בענין אחר ברישא דאילו הוה תני שוע וטווי לפי דרשת הנוטריקון ה"א דאריג לחוד והיינו נוז מותר הוא ובאמת לא קיי"ל כן כדמסיים מתני' לא אמרה כן וכו' וכדפרישית לאה במתני' דהיינו אריג: ניתני טנז וכו'. השתא מסיק לכולא מילתא וכלומר דלא תימא דאי הכי ליתני גם בסיפא כן ולימא טווי ואריג דהיינו טנז וכמו דפתח ברישא וקאמר דהא נמי לא מלי למיתני כן דא"ה הו"א דשוע לחוד מותר ובאמת אינו כן דמתני' לא אמרה כן וכו' וזהו כדאמרן דהעיקר מה שבא התנא להשמיענו בדילוג דברישא לומר דלאו או דרשינן: כגון אילין טרסייה. האורגים דרכן לקשר עצמן בחגורה: דהוא מכפת ביה. כלומר שכופת ומחבר החגורה של צמר במלילה עם החלוק הפשתן שלו שיוכל למהר ולחגור עצמו: מ"ד מותרות. הוא בגוונא דהוא שנץ גרמיה והיא נחתא ליה כלו' שאינו מחבר במלילה אלא מכנס את מתניו באותה חגורה בלבד וכך הוא יכול להורידה מעליו למטה ובכה"ג לא הוי חיבור:

שבת נד. ושם. | ירושלמי שבת פ"ו ה"ב

ואריג. ניתני שעט ולא ניתני נוז. אילו תנינן שעט ולא תנינן נוז הוינן אמרין הא לנוז מותר. מתניתא לא אמרה כן אלא פיף של צמר בשל פשתן אסור מפני שהן חוזרין לאריג. ניתני טנז ולא ניתני שע אילו תנינן טנז ולא תנינן שע הוינן אמרין הא שע מותר. מתניתא לא אמרה כן אלא הלבדין אסורין מפני שהן שועין. משיחות של ארגמן אסורות. אית תניי תני מותרות. מאן דאמר [א] אסורות כגון אילין טרסייה דהוא מכפת ביה. מאן דאמר מותרות דהוא שניץ גרמיה והיא נחתא לה:

הלכה ו מתני' [ב] *התוכף תכיפה אחת אינה חיבור ואין בה משום כלאים

[ג] והשומטה בשבת פטור. [ד] עשה שני ראשיה בצד אחד חיבור ויש בה משום כלאים והשומטה בשבת חייב. רבי יהודה אומר עד שתשלש. [ה] והשק והקופה מצטרפין לכלאים: גמ' *רבי חנינה אמר עד יחות כל סיטרה. אמר רבי ינאי אמרו לו לרבי חנינא צא וקרא. והתנינן עשה שני ראשיה לצד אחד. מעתה עד יחות ויסוק. והתני רבי יהודה אומר עד שישלש מעתה עד יחות ויסוק ויחות אלא הכין והכין. חוט שהשחילו למחט אפילו קשור מיכן ומיכן אינו חיבור לבגד.

החוט

לדעולם שני בהדא ואך אי תני שוע לחוד ה"א דטווי מוחר לגמרי ע"כ תני שוע וטווי אבל לא דתני שוע וטווי להורות דבעינן תרתי ז"א דבאמת בהדא סגי אך כדי שלא תימר דטווי כלל כלל לא. ע"ז מקשה הגמ' דז"א מתניתא לא אמרה כן אלא אין איסור משום כלאים אלא טווי ואריג א"כ מוכח בפירוש דטווי ג"כ אסור וא"כ למה קתני דבר שהוא שוע טווי ונוז ואלא ע"כ להורות דבעינן כל ג' ושוע לבד לאו כלום הוא וכן מדייק בנוז דליתני הדא שוע ולא נוז אם לא להורות דבעינן כולהו ומשני ג"כ דה"א דנוז כלל כלל לא ומדחה דז"א דמתניתא לא אמרה כן אלא פיף של צמר וכו' אלמא דנוז אסור וכן מדייק גבי שוע דנתני טווי ולא שוע ומשני ג"כ לאו דבעינן טווי עם שוע אלא דה"א דשוע כלל כלל לא ע"ז מקשה מתניתא לא אמרה כן אלא הלבדים אסורים מפני שהן שוע א"כ ידעינן האיסור דטווי ושוע ונוז וא"כ למה נקט התנא דשעטנז הוא דבר שוע וטווי ונוז כל ג' ביחד דהא ע"כ על כל אחד בפני עצמו הוה ידעינן ממתניתין גופי' ואי דאשמעינן דבעינן כל ג' ביחד ג"ז אינו דהא מוכח ממתניתין דאפילו כל אחד לבד נמי אסור וא"כ קשיא מתניתין דלמה נקט שוע טווי ונוז בין דתני או או ובין דקמ"ל דבעינן כולן ביחד דהא ע"כ דכל אחד בפני עצמו נמי אסור וא"כ קשה מאי קמ"ל בהא דקתני שוע טווי ונוז דהא ליכא למימר דבעינן כל הג' ביחד דהא מוכח ממתניתין דבחדא סגי ול"ל דלאו או קתני דהא כבר מנה התנא לכל אחד ואחד ואם כן מאי קמ"ל בזה ונשאר בקושיא:

*מאי דתני אסורות כגון אילין טרסיים דהוא מכפת בי'. בס' מלאכת שלמה ז"ל פי' כפי' הראשון של מהרא"פ ז"ל:

א"ר

עין משפט נר מצוה

מו
א מיי' פ"י מכלאים הכ"ג טוש"ע יו"ד סי' ש ס"ב

מז
ב מיי' שם ה"ג טוש"ע שם ס"ב ז

מח
ג מיי' פ"י משבת ה"ט סמ"ג לאוין ס"ה טוש"ע או"ח סי' שם ס"ו

מט
ד מיי' פ"י מכלאים הי"ב טוש"ע יו"ד סי' ש ס"א

נ
ה טוש"ע שם ס"ז

הלכה ז מתני'

אותות הגרדין ואותות הכובסין. שעושין סימנין על הבגד כדי שלא יתערבו ויתחלפו של אחד בשל חבירו ואם האותות של צמר בבגד של פשתן או איפכא אסורות משום כלאים אע"פ שזה אינו חשוב כלום: התוכף תכיפה אחת. חיבר בגד צמר עם של פשתן בתחיבה אחת של חוט אין זה חיבור ולא הוי כלאים: והשומטה בשבת. אם משך החוט הזה בשבת אפי' ע"מ לחזור ולתפור פטור ואין זה כקורע ע"מ לתפור: עשה שני ראשיה בצד אחד. שתחב המחט עם החוט וחזר והעביר החוט לאותו צד ונמצא ששני ראשי החוט הם מצד אחד הוי חבור לכלאים וכן אם תכף שתי תכיפות: עד שישלש. שיכנים החוט ויוציא ויחזור ויכנים שלשה פעמים ואין הלכה כר' יהודה: והשק והקופה מצטרפין לכלאים. אם חתיכת בגד צמר מחוברת לאחת מהן וחתיכת בגד פשתן מחוברת לשנייה וכרכן יחד בחיבור זה עם זה הוי כלאים ואע"פ שהן מחוברות לשני כלים לא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וה"ה אם מחוברין לשאר כלים דינן כמו שק וקופה: גמ' עד יחות כל סיטרה. על התכיפה קאי עד שירד המחט עם החוט כל צד הבגד מעבר לעבר דבכה"ג הוא דמיקרי תכיפה: א"ר ינאי. אמרו לר' חנינא צא וקרא משנתך בחוץ דלא היא דהתנינן עשה שני ראשיה לצד אחד אלמא דלא קפדינן אלא שיהו שני ראשי החוט מצד אחד ומעתה לדבריך עד יחות ויסוק בתמיה. שהיה צריך לירד החוט דרך כל צד הבגד ויחזור ויעלה כמו כן וזה לא הוזכר בדברי התנא אלא אפי' תחב המחט בתוך אמצע הבגד ולא העבירו לצד האחר אם חזר והעביר החוט לאותו צד שתחב הוו שני ראשיה בצד אחד והוי חיבור: והתני. כלומר ועוד דמדברי ר' יהודה נמי קשיא לדברי ר' חנינא דלא קאמר אלא עד שישלש ומעתה לדבריך עד יחות בכל הבגד לעבר אחר ויסוק ויחזור ויחות ולזה ודאי לא הקפיד ר' יהודה דא"כ הול"ל בהדיא כן: אלא הכין והכין. אלא ע"כ דליתא דלא בעינן אלא שיעשה כך וכך וכלומר שיתחוב אפי' באמצעית תוך צד הבגד ויחזור ויעביר החוט לאותו צד שיהו שני ראשיה בצד אחד: חוט שהשחילו למחט. שהכניסו והורידו לנקב המחט ומלשון משחילין הוא בפ"ה דיו"ט: אפי' קשור מכאן ומכאן. כלומר אם תחב המחט בבגד עם החוט ולא חזרו אלא הניחו כך אע"פ שהחוט קשור מכאן ומכאן אינו חיבור לבגד:

החוט

מראה הפנים

דביעתא דהאי ש"ס ס"ל דבדבר אחד הוי כלאים או שוע או טווי או נוז כדקאמר בהדיא אילו תנינן וכו' וכן בכולם וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"י בהלכה ב' וכן בפי' המשנה בישנה ערבית שהביא הב"י בסי' ש' וכן בכ"מ שם שכתב מה שאינו דבר שהוא שוע טווי ונוז זהו כלאים של תורה ועד שיהו נחברים אלו הג' ענינים כולם וכל מה שאינו כך הוא כלאים מד"ס כך אמרו מקצת הגאונים וזה אולי מאמר בלתי אמיתי אלא שכל אחד מהם כלאים של תורה ומה שנזכר בגמ' נדה אינו לשון הגמרא אבל הוא ל' איזה מפרש ע"ל ומעתה אין לנו לה סיף בעין דבריו כ"א לחזקם ולהראות פנים ומקום לדבריו בקצרה מ"ש שאינו לשון הגמ' להא דאמרו בנדה (דף סא ע"ב) והלכתא כמר זוטרא מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא דע הוא לישנא דבה"ג וליכא לך איזה מדוגמ' זה בפ"ו דברכות (דף לו ע"ב) כתוב והלכתא כמר בר רב אשי וכו' ומדלעיין עולה לאו פירא וכו' כ"ז אינו מלשון הגמרא אלא נוסחת בה"ג היא כמ"ש הרא"ש ז"ל שם ואח"כ הוסם זה בהעתקת הגמרא. ועיין לעיל פ"ו דברכות בהלכה א' ד"ה והאטד שבארתי לטעם דהרי"ף והרמב"ם ז"ל שפסקו כפי נוסחא זו. בפ"ק דפסחים (דף ח) גבי שתי שורות האיגונות שהן עליונות וכו' כתוב בגמ' ה שלפנינו והלכתא כוותיה דשמואל ואין זה מל' הגמרא אלא ל' בה"ג ויש מן הגאונים כמ"ש הרא"ש ז"ל שם ורוב גדולי הפוסקים הסכימו דהלכתא כרב וכן בפ"ח דבכורות (דף נט) גבי פלוגתא דרב ושמואל בפודה את בנו בתוך ל' יום כתוב בגמ' שלש ימו ואע"ג דקיי"ל הלכתא כרב באיסורי הכא הלכתא כשמואל אין זה ג"כ מל' הגמרא א"א מל' יש מהגאונים ואח"כ הועתק בגמרא וכמ"ש הרא"ש ז"ל שם דה"נ רוב גדולי הפוסקים פסקו הלכתא כרב והנה תמצא הרבה בש"ס ולא יכיל הגליון למיגם וא"כ גם כאן דעת רב אשי דנדה היא העקרית דאו שוע או טווי או נוז. ושיטתא דהאי ש"ס מסייעא לדעת זה כדמוכרח וכמבואר הכל בפנים ומתורץ ג"כ דקדוק ר"ת בתוס' פ"ק דיבמות (דף ה ע"ב) ד"ה עד שיהא שוע וכו' נהא דלא קאמר ברישא לכולהו על שוע טווי ונוז וא"ג והביא התי"ט לזה וכמה שפירשתי בפנים יתבאר לך הכל נבאר עלינו לבאר בהא דדקדק הכ"מ למאי דכתב הרמב"ן טרפס וטווה אותן כאחד ואריג בגד מטווי זה ה"ו כלאים ונ"ל שם דלדעת הרמב"ם על טווי לחוד אינו חייב מן התורה ועל אריג לחוד מיחייב ועי"ש ובב"י מה שהאריך בזה וזה דוחק גדול לחלק כן דמאי שנא הי

לא בעינן לכולהו אם כן בהדא מי..ייהו מיחייב כלישנא דרב אשי וכשיטתא דהאי הל נודא ולא עלה זה על דעת הרמב"ם לומר כן אלא מ"ש ואריג בגד מטווי זה סדר הנהגת כלאים הוא שכתב כמ"ש לקמן הפר בגד צמר וכו' וכן להשמיענו דאף על גב שטרפן יחד קודם הטויה לא אמרינן דבטל אחד במיעוטו אם חבירו רבה עליו וכמו דאמרינן דיכול לבטל אחד מהן קודם הטויה ועיין לעיל בהלכה א' ד"ה כיצד הוא עושה בביאור ענין זה והיינו דקאמר הכא דאם לא נתבטל אחד מהן וטווה אותן כאחד שוב אין הביטול מהוטין שירבה על מין הא' מועיל בו ואם ארג בגד מטווי הזה הרי זה כלאים ודלא תימא כיון שעדיין לא ארג החוטין לא חשיבי ויתבטל מין אחד ברוב קמ"ל דכבר נאסרו בטווי וזהו דעתו ז"ל ולא לאפוקי איסור טווי בלחודיה ומה שיש עוד לעיין בדבריו ודעתו ז"ל נתבאר הכל לעיל ובפנים כפי אשר תמצא ללמוד דבר מדבר ואין לנו להאריך ביותר:

התוכף תכיפה אחת אינה חיבור. הר"ב כתב אינה חיבור לטומאה ולטהרה וכו' ומפי' הר"ש כתב כן וכן הרמב"ם בפי' המשנה כתב ואם נטמא האחד לא נטמא השני וזהו ענין באמרו אינו חיבור אבל בחיבורו שם בהלכה כ"ד כתב אינו חיבור ואין זה כלאים ונראה שחזר בו ופי' להמתני' ג"כ בענין זה דהכל על כלאים אמרו וכן פירש"י ז"ל בפ' במה בהמה (ד' נד) אינו חיבור דכתיב צמר ופשתים יחדיו לא אסרה התורה אלא חיבור יפה המתקיים ובדין הוא לפרש כן דאי על ענין טומאה וטהרה קאמר אם כן סיפא דקתני עשה שני ראשיה בצד אחד חיבור ג"כ על ענין טומאה וטהרה ע"כ דמיתפרשא לפי פי' הר"ש וזה קשה דהא אנן תנן בפרק י"ב דפרה הבגד שהוא תפור בכלאים חיבור לטומאה ולא להזייה וזהו מדבריהם דוקא אבל מן התורה אינו חיבור אף לטומאה ה"ל ועשוי להתיר הוא והרי כאן במתני' בדבר שהוא מן התורה איירי דומיא דכלאים דשתי תכיפות הוי חיבור בכלאים מן התורה והשתא מי עדיפי שתי תכיפות מכולו תפור בכלאים לענין טומאה וכבר כתב הרמב"ם לכלל הזה בפי"ב מהל' פרה אדומה בהל' ד' הזה למדת שכל מקום שאתה שומע חיבור לטומאה ואינו חיבור להזייה אין זה אלא גזירה מדבריהם ועיי"ש דהוכן דין הנזכר שם נלמד מדברי רבה בפ' במה טומנין (דף מח ע"ב) ומיהת במעינן דמתני' דפרה כדרבנן איירי ומעתה אין לנו לפרש למתני'

פירוש מהרא"פ

של גדול ומובע גדולה ששם מקומות של ים ופירות ותבואה עוברים שמה: מחליד נוקב ועושה להם חילות תחת הקרקע: מהן שאל להן והן שאל להן כו' כלומר שאלות הרבה ראינו כאן זה לזה וזה לזה אבתי אין לא ידענו מכל אלו מה היא התשובה על זאת השאלה: מאי כדון מהשתא מה באמת היה התשובה: כיון בנכרפה ארץ ישראל שבע פנים כעשית דינן של ירבעם והביליו באותו שריפה ושוב כן אין באר כל אדם: שבוע שמיטה: מטליות מטליות זוגיים אותן שאין בהן ג' על ג' כמטליות ואין בהן שלש על שלש שאינן נחשבים לכלום והדר נשרפו וקבלו עונשם: מת שם בח"ל ונקבר בח"ל יש בידו שתים שהוא מת שם ונשמתו יוצאת שלא במקום קדושה וגם גופו נקבר שלא במקום הקדושה: (ע"כ שייך לדף מ"ב ע"ב): מת שם ונקבר כאן בא"י יש בידו אחד משתא א' שלא בא בארץ בחייו: על מיתה שלהן על השא שלא מתו בארץ ונעשה כאלו מת כאן ג"כ: ריגלוהי דבר איניש רגלים של אדם הם ערבים נגד האדם להעמידו במקום שנגזר עליו מיתות ולאיזה מקום שמבקשים שם בימות: וימות בתוך ביתו לא תמן במלחמה אלא ודאי דצריך הוא למות במקום שנגזר עליו: איסקבטיריי כופריו: ואחריק בעיניו חרק מלאך המות בשיניו שהיה רוצה להמיתן וכעס שלא היה יכול להמיתן שלא הוה זה במקום שנגזר עליהן ושלמה כשראה כן אמר שם ונתנן באויר ובמחלה של עולם אזל מלאך המות ולקחן משם ששם היה נגזר להם מיתותו: אתא מלאך המות ושחק נגד שלמה: ובדון והשתא: אמר לי התמנא כך השיב מלאך המות לשלמה הקב"ה אמר לי שאקח אותם מן האויר ולא בארץ ואמרתי מי יתן לי אלו באויר שנשלחתי ליקחם משם ונתת בלבך לעשות כן כדי שאוכל לעשות שליחותי: אזל ואיטפל

בשון תמן הלך והמיתן שם באויר ולכתחילה לקחן משם בידו שלא יורידן שלמה והלך תחילה מפני כבודו והודיע לו כל הדברים ואח"כ מטפל בהו: תרין בנוי ב' בניו של ר' ראובן היו תלמידיו דרבי ראה רבי שמלאך המות מסתכל בהו והריק בשיניו שרוצה להמיתן ולא היה זה מקומן: ואמר ר' נגלינן בגלות לארץ דרומי שמא הגלות יכפר עליהן ולא ימותו והלך ולקחן משם: עולא נחותא הוה שירד מא"י לח"ל: אידמך תמן בא הזמן למות שם סתחיל ובכי: מה בנייה לי מאי מהני' לי באתי מאבד מרגליות שלי והיא הנשמה בארץ עממה: בחיק אמו בא"י: הא מפיחכון דידכון שיביגיתו עליו להעלותו ולקוברו בארץ ועם כל זה לא וה בעוד ארונו באשייא שיתנו הארון על המים ולא על הארץ לפי שא"י מיוסדת על הימים וכדמסיק: הקוה נכרות יחד והוא עמאו ולא מעלמה היא: בורה באירה של מרים: שערונה שיכלוה רבנן לבאירה של מרים והוא מכוונת נגד בער אמצעי של בית הכנסת ישנה דסורגנין שם מקום: מתני' הברסין והגרדסין שניהם עשוין מצמר ומכסין בהן המיטות אלא שאילו דקין ואילו עבין: דולמטוקיון בתי שוקיים: מנעול הפינין שעושים מפסולת צמר: עד שיבדוק שמא פשתן משרב בהן: מחוף הים שהוא במדינת הים: שחזקתו מן הקנבוס מפני זו בנויים בראשונה שלא היה פשתן מצוי אבל בזמן הזה שהפשתן מצוי בכל מקום כולן צריכים בדיקה: מנעל של זרב מנעלים של עור ומחופים בפנים בלבדים או בצמר שב ומגיעות עד הירך ולפי שעושים לחמם הרגל קרוי זרב ל' יז כבו יצמתו: (ע"כ לדף מ"ג): אין חוששים משום כלאים אין חוששים שמא פשתן מעורב בהן: שוע טווי ונז שוע סלוק במסרק שוע חלק כדמתרגמינן איש חלק גבר שעיע נוז שזור דקייטו

מסורת הש"ס

החוט חיבור לבגד ואינו חיבור למחט. רבי יונה ורבי יוסה תרויהון אמרין בקשור מיכן ומיכן. מיליהון דרבנן פליגין דא"ר בא רבי ירמיה בשם רב *הממתיח צדדין בשבת חייב משום תופר ויימר משום תופר ומשום קושר. א"ר סימון טעמא דרבי (יוסי) [יהודה] ע"י שלישי מלאכתו מתקיימת. מה רבי יודה כרבי אליעזר דתנינן תמן *רבי ליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחילה ואחת על האריג חייב. אמר רבי עולא טעמא דרבי ליעזר תמן ע"י שלישי מלאכתו מתקיימת. ברם הכא פחות מיכן מסתתר הוא. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא שק הא סל לא. אשכח תני הסל והשק והקופה מצטרפין בכלאים. אוהלים אין בהן משום כלאים. רבי ירמיה בעי הוא ובנו מהו שיצטרפו בכלאים. האיך עבידא הוא לביש מאנין דעמר ובריה לביש מאנין דכיתן נסב פיסקי (דאמר) [דעמר] ועגלה על תריהון. אמר רבי יוסי וההן נו נשוך. רבי חגיי בעי הוא עצמו מהו שיצטרף בכלאים. האיך עבידא הוא לביש דרדסין דעימר בחדא ריגלייא ודרדסין דכיתן בחדא ריגלייא. אמר רבי יוסי וההן נו נשוך. לא צורכה (ולא) [דלא] היו בראשו פצעיות יהב סיפלני (דמרטוט) [דסמרטוט] דעמר על חדא (דספלני דמרטוט) [וספלני דסמרטוט] דכיתן על חדא. אמר רבי יוסי וההן נו נשוך. אין לך אסור אלא נשוך בלבד:

הדרן עלך אינו אסור וסליקא לה מסכת כלאים

א"ר סימון טעמא דר"י על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת. וצ"ע בהא דכתב הר"ש ז"ל לעיל בפ"ב ה"ט דר' יהודה ס"ל דבעינן ב' חיטים ושעורה או ב' שעורים וחטה דר"י אזיל לטעמו בכאן והא כאן בעינן ג' משום דבג' מלאכתו מתקיימת:

סליק פירקא וכולה מסכת ברחמי ובסייעתא דשמיא

החוט חיבור לבגד ואינו חיבור למחט. כלומר דאכן בעינן שיהא החוט חיבור לבגד ולא שיהא חיבור למחט דזה לא מועיל כלום הלכך אע"פ שהוא קשור מכאן ומכאן לצד המחט והמחט תחוב עמו בבגד לאו כלום הוא דלא מיקרי חיבור להחוט עם הבגד: בקשור מיכן ומיכן. התם בשבת קאי על הא דתנן באבות מלאכות התופר שתי תפירות דוקא אם קשור הוא החוט מכאן ומכאן דאי לאו הכי אינו מתקיים: מיליהון דרבנן. דלקמן פליגין על ר' יונה ור' יוסה דהאמר ר' בא ור' ירמיה בשם רב לקמן בפ' י"ג דשבת הממתיח לדדיו בשבת שמתח לדדי החוט בהבגד שהיה נכווץ בו ומתחו על פני הבגד חייב משום תופר ואי אמרת דקשירה בעינן וה"נ עד שיקשר ראשי החוט א"כ ויימר משום תופר ומשום קושר אלא דלא בעינן קשירה בהדי תפירה: אמר ר' סימון טעמא דר' יהודה. כצ"ל דקאמר עד שישלש משום שעל ידי שלישי שמכניס ומוציא וחוזר ומכניסו עד פעם שלישי מלאכתו מתקיימת שמתקיים החוט בבגד: מה ר' יודה כר' אליעזר. אם ר' יודה בשיטת ר"א קאי דס"ל בריש פרק י"ג דשבת דהאורג בתחילה אינו חייב עד שיארוג שלשה חוטין ואם ר' יודה ס"ל נמי בשבת כוותיה דר"א באריגה: אמר ר' עולא. דלא היא דלא דמי כלאים לדינא דשבת בענין הזה דתמן טעמא דר"א שע"י החוט השלישי מלאכתו מתקיימת ובפחות מיכאן אינה מתקיימת אם הוא בתחילת האריגה וס"ל לר"א בשבת מלאכה המתקיימת בעינן אבל הכא בכלאים דמשום חיבור הוא טעמא דר' יודה מפני שבפחות מיכאן מסתתר הוא שיכול לסתור בקל ולהוציא החוט ולא הוי חיבור לדידיה עד שישלש ומיהו באורג מודה הוא לרבנן דהתם דלעולם שיעורו בשני חוטין דבהכי מיקרי אריגה ומיהת מלאכה מיקריא: לא שנו אלא שק. דמבטל ליה להתיכה להשק והלכך מצטרף הוא לכלאים עם התיכה שבקופה ואע"ג שאותה תיכה שמחוברת להקופה לא מבטל לה להקופה דאין שייכות תיכת בגד לקופה מ"מ הואיל דהתיכה שמחוברת לשק שייך בה ביטול להשק מצטרפת עם התיכה של הקופה לכלאים: הא סל לא. אבל אם התיכה של מין הא' מחוברת להסל אינה מצטרפת עם אותה שבקופה מכיון דבשתיהן לא שייך בהו ביטול: אשכח תני. בהדא ברייתא הסל והשק וכו' דלאו דוקא שנו במתני' השק והקופה אלא ה"ה שאר כלים מצטרפין זה עם זה לכלאים: הוא ובנו מהו שיצטרפו בכלאים. כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' שאם אחד מהן לבוש בגד צמר ואחד מהן לבוש בגד פשתן ולקח פיסקי דעמר ועגלה על תריהון וכרכן עליהן ודעימר לאו דוקא אלא ה"ה פיסק דכיתן מהו שיעשה זה כלאים ואסורין ליגך ביחד כשהפיסק של הכריכה עליהן: א"ר יוסי וההן נו נשוך. בתמיה וכי זהו חיבור והלא אינו נשוך זה בזה: הוא עצמו וכו'. כדמפרש ואזיל שהיה לבוש דרדסין דעמר מנעל או אנפלאות של צמר ברגלו האחת ושל פשתן ברגלו השנייה אם זה מצטרף לכלאים ויהא אסור: אמר ר' יוסי וההן נו נשוך. בתמיה ולא נצרכה אלא היו בראשו וכו' וזה הכל מתמיהת ר' יוסי הוא וכדמסיק על זה ג"כ א"ר יוסי וכו' וכלומר לא היה צריך לך עדיין להסתפק אלא נמי בכגון זה אלא אם היו בראשו פצעות וחבורות ונתן איספלנית ורטיה של סמרטוט צמר על האחת ושל פשתן על האחרת האם נמי תיבעי לך אם זה הוי כלאים אתמהא וה"ה באיבעיא דילך כן כללא דמלתא אין לך אסור משום כלאים אלא נשוך בלבד שיהו הצמר והפשתים נושכות ומחוברות זה עם זה באיזה חיבור או בקשירה וכל הכי אינן נשוך זה עם זה ואין כאן כלאים כלל:

הדרן עלך אינו אסור וסליקא לה מסכת כלאים. בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען:

מראה הפנים

להמתני' דהכא אלא הכל לענין כלאים לבאר זו וזהו הטעם שחזר בו ופירושו במשנה ובענין שבת מה שנלמד ממתני' דהכא יתבאר במקומו בפ' כלל גדול בהלכה ב' בהגיעי לשם בעזה"י וברוב רחמיו וחסדיו עלי לטובה:

בקשור מיכן ומיכן. הרא"ש ז"ל הביא לזה בהל' כלאי בגדים בפ"ט דנדה וכן פסק הטור בסי' ש' ויש לתמוה דהא קאמר עלה מיליהון דרבנן פליגי ומשמע דסתמא דהש"ס מסיק דלא כותיה דר' יונה ור' יוסה אלא כהני רבנן דפליגי וכרב דהלכתא כותיה וכן הרמב"ם ז"ל כתב לדין הזה שם ולא הזכיר שיקשרן אלא בשני ראשיו לצד א' או בשתי תכיפות בלחוד הוי חיבור לענין כלאים וכמסקנת סתמא דהש"ס:

הוא ובנו מהו שיצטרפו בכלאים וכו' א"ר יוסי וההן נו נשוך. והרא"ש ז"ל העתיק וההן בו נשוך וכך היא גירסת הר"ש ז"ל אין שיהיה האי וההן לא מיתפרשא אלא בל' תמיה וכדמסיק בהדיא אין לך אסור אלא נשוך בלבד וא"כ הכוונה דכל כה"ג לא הוי נשוך והטור בסי' ש' פסק כהבעיא לדינא ונהי דענין דהבעיא בלחוד איכא למימר דתפס לחומרא באיסור כלאים אבל מה נעשה בהא דר' יוסי ואם לר' ירמיה הוה מספקא ליה לר' יוסי הוה פשיטא ליה דאין כאן כלאים כלל דזה לא מיקרי נשוך והר"ב בהגהה שם הביא לדעת הטור בפשיטות לאיסור ולכל הפחות היה לו לכתוב בשם י"א דלא מצינו לפוסק אחר דס"ל כספיקא דהבעיא וכן הרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלל דהא המסקנא היא אין לך אסור אלא נשוך בלבד:

שנויי נוסחאות (סו"ד) צדריז בז"ו צדדיו. (סו"ח) ואחת בד"ו ואחד.

פירוש מהרא"פ

דהיינו ב' חוטין שזורים יחדו בגמ' מפרש לה: נלוז ומליז עקום ומעקם דרכי אביו שבשמים עליו לשון הל יליזו מעיניך: הלבדי' צמר שרוף בלא טוויי' ואורגה ועושים ממנו בגד ואם טרף צמר ופשתן יחד ועשה מהן בגד אסור מדרבנן: פיף נהאר שמשלימין הבגד עושים על שפתו ד' וה' חוטי ערב כדי שיתקיים הבגד והוא קרוי פיף ואם הבגד של צמר אסור לעשות פיף של פשתן מפני שהוזכרים לאריג מסבבים את האריג פ"א דומין לאריג: משיחות של ארגמן יתירים וחבלים של צמר צבוע ארגמן: אסורות לחגור על גבי חלוק של פשתן: מפני שהוא מולל עד שלא קושר מדרבנן לאבל במלילה החגור של צמר עם החלוק של פשתן קודם שיקשר על מתניו: לא יקשר סרט לא יעשה חגורות של צמר וחגורות של פשתן ויקשרם זה בזה אע"פ שהרצועה של עור באמצע דכשהוא חוגר ע"כ יקשר אילך שני ראשין יחד: אותות של גרדים בדרכן ללבוש עם הבעלים שלא יתחלפו אסור ללבוש פשתן בגד צמר או איפכא: (ע"כ לד' מ"ג ע"ב): תכיפה אחד שתחוב המחט פעם אחד בלבד אינו חיבור לא לכלאים ולא לטומאה אם נטמא א' מהן לא נטמא חבירו ואם הזה על א' מהן לא הזה על חבירו: והשומטה בשבת על מנת לתפור שתי תפירות פטור דלא הוה כקורע ע"מ כו': עשה שני ראשים בצד א כגון שהעביר המחט פ"א ולא העביר כל החוט והעביר המחט פעם שנית נמלאת שני ראשים בצד אחד וקשרן יחד דאם לא קשרן אינו מתקיים: עד שישלש שיכניס ויוציא ויחזור ויכנים ג' פעמים: השק והקופה מצטרפים לכלאים אם תיכת בגד צמר מחוברת לשק ותיכת בגד פשתן מחוברת לקופה ושכן יחד בשתי תכיפות מצטרפות יחד אע"פ שהן מחוברים לשתי כלים ולא אמרינן האי לחודא קאי והאי לחודא קאי ואינן חיבור וה"ה אם מחוברים לשאר כלים דהוה דינן כמו שק וקופה: גמרא: ביריה דילמא קובלין פינון טולן מיני גלוזקרי' שמכסין בהן כמשות אחד דק וא' עב: כגון לור כו' על הא דר' יוסי גיבבי' כגון לור וכו' והן מקומות שבחוף הים וממדינת הים: דזרביה עמרא מן גו שעושים צמר מ' פנים אין תופסין שמא פשתן ביניהם: מפקד מצוה שיאמר לצד הראשון השעל מלאכה: דלא יתיש לשון תוש התש כח: בביתן נפשתן אלא ברצועה של עור אבל בכיתן אסור וש"מ תגפל של זהב היינו שקופל בתוכו עמרא לכך מיים לחוט בפשתן: באהן דאסר במי שקושר: פסקי תיכה: על דכיתן על חלוק פשתן כלומר תגורה בגד על חלוק פשתן: דהוא שנך גרמי לה והוא נחתי לה כלומר שאי דמדובק בחלוק בא לו מכח השנצים שלו והיינו לצועות קטנות שמחבר בהן שני קצות החגורה והיא נחתה לה דכל מה שמחובר ע"י שנצים נשמטת למטה ואינו כתפירה שאינה יכולה לישמט לא למעלה ולא למטה: דלא שלא עיליית לא שלא ארעייה אם לא ישמוט העליון אינו יכול לשמוט התחתון וה"ל כחיבור ואסור: אבוי דרב ספרא אביו של רב ספרא: מהו מיתן פרוטות מעות בתוך פשתן ולקושרן בחוט של צמר וכן להיפך: חכים רבי לכ"ה מכיר רבי לכ"ה שאדם גדול הוא ואיסרה: ה"ג ליתני שע ולא ליתני שנז: הא עווי מותר וזה אינו שהכי מתני' לא אמרה כן: ולא ליתנו כן וכוויי מרבינן מן הפי"ת: לנוז מותר והיינו כשמחבר ב' חוטין יחד ובאמת אינו כן כדתנן פיף כו': כגון אילין כרסיי' גר"יי': דהוא מכפה ביה שמחובר ע"י חוט וכאלו תפור בו שאינו יכול להשמט כל לצד מפא"כ מה שהוא מתובר ע"י שנלין היא נחתא לה ומותר לר"א ועיקר דהוא מכפה ביה שעושה אותן כיפה על הראש ואז אינו משמט לכל לצד מפא"כ כשהיגר עצמו ע"י שנלים היא נחתא לצד מטה [ומתני' ס"ק מפני שהוא מולל שהוא פשתן תחילה בא' מן המשיחה של אותו אריג עד שמשאן כמו כיפה ושוב אינן יכולין להשמט מן הראש זה מזה וברייתא מתרת אף במגולל לפי שבמגולה לא תהני מגילה שהכל ביחד נשמטים לצד מטה]: עד יתוח כל ספרא אינו חיבור לכלאים ולט עד שירד כל הלד של בגד דאל"כ שלא יחבר כל הלד של בגד יחזור ויתפרק: צא וקרא ר"א היה לו ר"א קרא וכמ"ש בסוף פרק תפלת השחר ג"כ ברבי ינאי רבו שאמר כן לר"א פוק קרי קראיך והתנינן עשה שני ראשים לצד א' מעתה צריך שירד כל הלד של בגד וגם יחזור ויתפור עד שעלה הבגד שהתחיל וכן לר"י עד שירד ויעלה ויחזור בתמיה מי צריך כולי האי אלא ודאי דהאמת הוא והכין הכי והכי לת"ק לא צריך אלא עשה ב' ראשים כו' וכן לר"י כו' ותו לא: חוט שהשחיטו שהתפיטו במחט אפי' נקשר משני לדדין בענין שאין המחט יכולה להשמט מן החוט אם לא שיקרע אין החוט חיבור למחט ואם נטמא זה לא נטמא זה: (עד כאן שייך לדף מ"ד): תפר החוט והניח המחט בחוט בענין שאין המחט יכולה להשמט מן החוט אם לא שיקרע החוט או יתפרק הח' אפ"ה החוט ה"ל שפיר חיבור לבגד אבל הבגד אינו חיבור למחט וגם החוט אינו חיבור למחט המחט לכן וגרסי' תפרו לבגד וכן הגירסא בפרק כלל גדול: בקשור מכאן ומכאן אמתני' אם עשה ב' ראשים לצד א' מיירי בקושר ב' לידי החוט מכאן ומכאן דאל"כ לא מתקיים ויתפרק: מיליהון דרבנן הם רבי ירמיה בשם רב פליגי: הממתיח לדדיו כגון בשהפרק התפירה ומושך במחט התפירה כדי שיתקרבו הצדדים זה לזה חייב משום תופר בשבת ואע"ג דלא מתקיים שיחזור ויתפרק עד שיקשור ואם נאמר דבאמת הא דרב מיירי נמי בעושה קשר בחוט א"כ הל"ל תרתי משום תופר ומשום קושר בשלמא מן מתני' דכלל גדול לא קשיא ליה דזיגי תפירה תנא בה ודיני קשירה בכלל קושר אבל לרב קשיא דלא מתני ליה דיני קשירה לחודא לימא דחייב תרתי ודאי פליגא: ע"י שלישי התפירה שלישי מתקיימות כל התפירות דבלא"ה חוזרת ומתפרקת: מה כר"א וכי נאמר ר"י כר"א ס"ל האורג שלשה חוטין בתחילת האריגה אינו חייב אלא כשג' חוטין אבל אם הוא כבר אריג ובשבת מוסיף על האריג אפילו אינו מוסיף אלא חוט א' והטעם דבפחות מג' לא מתקיים אבל בשכבר אריג הרבה מתקיים אפילו חוט א' והיינו ר"י דלרבנן אפילו ב' חוטין סגיא: טעמיה דר"א כו' לענין שבת מצריך ר"א ג' משום קיום מלאכה שאל"כ יתפרק לגמרי ואין כאן מלאכה ורבנן ס"ל דאינו מתפרק ומלאכתו מתקיימות בשתי ור"י נמי בהא כרבנן ס"ל והא דמצריך הכא שלש לא משום קיום מלאכה אלא דמסתתר הוא תפירות אין עושין חיבור גמור וחזק שאין בכח שתי תפירות להחזיק הבגד יחד בחוזק וכל כי גוונא לא חשיב ליה ר"י חיבור לכלאים: אבל סל לא אין מצטרפין דס"ל לריב"ל דבעינן שיהא אף לרבנן ודרך הסל לתפרק יותר משק וקופה: אוהלים אוהל שמאהיל כגון אהלי קדר או במה דלא יעלה עליך בלבישה מתשמש ואין זה כעין לבישה: הוא האב לבוש פשתן ובנו צמר ותגרו מהו שיצטרפו לכלאים: פסקי חגורה: ועגלה והסביבה סביב תרוויהון בעיגול ותגרן: וההן נו ניהו נשוך בתמיה כאלו תפרן יחד דקי"ל נשך חיבור והיינו דלא מתפרק מהדדי אלא א"כ קרע נמצא כמו נשוך בשתי עיסות והכא הכי אין תפורים האב ובנו יחד דנימא כאלו כבון זה מזה דמי: דרדסין בתי רגלים: אהן נשוך לפי שהדרדסין אינן כם חבורים על הרגלים [ולפי המסקנא פירשתיה אבל בקס"ד ה"ל שהרגלים אינן מחוברין]: לא נורכה דלא לא נצרכה הבעיא אלא לזה היו לו בראשו ועל אחד יהב רטייה והיא של צמר והשנייה של פשתן וע"י ראשו היה זה מחובר ומצטרף ומסיק דנמי נשוך שאין הרטיות מחוברים על ראשו עד שנושכין מן הראש: סליק מסכת כלאים

עד

[א] אימתי (א) חורשין בשדה האילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובית הלל אומרים עד עצרת וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו: גמ' עד אימתי חורשים כו' כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות וכתיב בחריש ובקציר תשבות מה אנן קיימים אם לענין שבת בראשית והלא כבר נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואם לענין שבתות שנים והלא כבר נאמר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך אלא אם אינו ענין לשבת בראשית (ב) ולא לענין שבתות השנים תניהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים בחריש ובקציר תשבות בחריש שקצירו אסור ואיזה זה זה [ב] חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה זה [ג] קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית וא"כ למה נאמר חורשים עד ראש השנה רבי קרוספי בשם רבי יוחנן (ג) רבן גמליאל ובית דינו [ד] התירו באיסור שני פרקים הראשונים רבי יוחנן בעי לא כן (ד) תנינן [ה] אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין רבי קרוספי בשם ר' יוחנן שאם בקשו לחרוש יחרושו ויעקרו אותן מן המשנה רבי קריספא בשם ר' יוחנן שאם בקשו לחזור יחזורו התיב ר' יונה הרי פרשת המילואים הרי פרשת דור המבול הרי אינן עתידין לחזור מעתה יעקרו אותן מן המשנה אלא כדי להודיעך וכא כדי להודיעך אמר ר' מנא כיי דתנינן תמן (ה) שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי ר' איש פלוני שמעת וכן שאם יאמר אדם שמעתי שאסור לחרוש עד ראש השנה יאמר לו באיסור שני פרקים הראשונים שמעת רבי אחא בשם רבי יונתן (ו) בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאסרו למקרא סמכו בחריש ובקציר תשבות בחריש שקצירו אסור ואי זה זה זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואי זה זה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית ובשעה שהתירו למקרא סמכו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה אף ערב שבתות שנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה (ז) ולמה עד עצרת עד כאן הוא יפה לפרי מכאן ואילך הוא מנבל פירותיו והא תנינן [ו] (ח) אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל עד כאן הוא מעבה את הכורת מכאן ואילך היא מתיש את כוחו ויחרוש מתוך שהוא יודע שהוא מתיש כחו של אילן אף הוא אינו מתכוין לעבודת הארץ ולמה לא תניתא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הליחה מצוייה והוא עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי בית שמאי ובית הלל אומרים עד העצרת:

הלכה ב מתני' [ז] איזה שדה האילן כל שלשה אילנות לבית סאה אם ראויין לעשות ככר דבילה של ששים מנה באיטלקי חורשין כל בית סאה בשבילן [ח] פחות מיכן אין חורשין להן אלא האורה וסלו חוצה לו: גמ' רב יהודה בשם שמואל רבי אבהו בשם

תורה אור

הלכה א מתני' עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית. משום שצריך להוסיף מסנה ששית על שביעית באיסור עבודת הארץ כדיליף ר"ע לקמן בפרקין מקראי ועל אימתי יהא מותר בערב שביעית שלא יאסר עדיין בשביל תוספת שביעית: כל זמן שהוא יפה לפרי. כלומר שעדיין החרישה יפה לפרי של ששית דהוי כמתקן לצורך שנה ששית ולא לצורך שביעית: עד העצרת. דעד העצרת הוא יפה לפרי של ששית אבל מעצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית ואסור ובגמרא אמרינן דר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו והן בשדה אילן עד עצרת ובשדה לבן עד הפסח כדר"ש לקמן (בפ"ב) והן התירו דס"ל ...א דקרא כר' ישמעאל דלא קאי אתוספת שביעית ואיסור תוספת שביעית הלכתא גמירי וכי גמירי בזמן שבית המקדש (קיים) אבל בזמן הזה לא ולפיכך התירו: גמ' כתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות כצ"ל. דלהאי קרא דפ' כי תשא דריש דשם נאמר ג"כ בחריש ובקציר תשבות: מה אנן קיימין. להאי בחריש ובקציר תשבות ואהיכא קאי: והלא כבר נאמר ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבות. וכל העבודות בכלל וכן לגי' הספר דמייתא קרא ששת' ...דברות וכתיב ויום השביעי שבת וגו' וג"כ הכל בכלל ולמה פרט הכתוב כאן בחריש ובקציר: ...לענין שבתות שנים. של שמיטה ולענ... ...ה והלא כבר נאמר שש שנים וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ: תניהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים. שנשנו כאן בשדה האילן ובשדה לבן בפ' דלקמן וכלומר דהתורה ...ה להוסיף על השביעית ודרשינן בחריש ובקציר תשבות. בחריש שקצירו אסור ואיזה וגו' שלא ...ום ערב שביעית ויהא נכנס הקציר לשביעית ...קצירו אסיר: ובקציר שחרישו אסור ואיזה ... כלומר שלא תחרוש בסוף שביעית בשביל ...ר הקציר שיצא למוצאי שביעית וזהו קציר ...יבו אסור: וא"כ למה נאמר חורשין עד ... לקמן (בהלכה ב') ג' אילנות של ג' אנשים ... ותני בברייתא עלה דחורשין עד ר"ה ...ייתי שם וקאמר דר"ג ובית דינו התירו ...סור התוספת שנשנו בשני פרקים הראשונים ...ייתא דלקמן לאחר שהתירו נשנית: לא כן ...ן. (בפ"ק דעדיות) אין ב"ד יכול לבטל וכו' ...יך בטלו ר"ג ובית דינו מה שאסרו הראשונים: ...קרוספי בשם ר' יוחנן שאם בקשו לחרוש ...ו. כלומר דבתר דבעי ר' יוחנן להאי קושיא ...ר קאמר שכך תיקנו שכל המבקש לחרוש ...וש עד ר"ה וכל הרוצה להחמיר על עצמו ...יר וזה לא הוי ביטול דברי הראשונים לגמרי ... שלצורך שעה התירו להמבקש לחרוש: ...קרו אותן. שני פרקים מן המשנה ולמה נשנו ... עכשיו לאחר שהתירו: שאם בקשו לחזור ...רו. והשתא מסיק למילתיה וכדאמרן דלא ...לו לגמרי אלא מה שהתירו לפי צורך השעה ...תירו. ולא עקרו אותן מן המשנה לפי שאם ...א ב"ד אחר ויבקש לחזור ולאסור כמו שנשנה פרקים אלו יחזורו: התיב ר' יונה. על הא דדייק מעיקרא ויעקרו אותן מן המשנה והוצרך לשנויי שאם בקשו לחזור יחזורו והרי פרשת מלואים שאינה אלא לפי שעה והרי פרשת דור המבול וכיוצא בה ומצינו שנשנה במשנה על הפרשיות הללו א"כ תיקשי מעתה הרי אינן עתידין לחזור ויעקרו אותן מן המשנה: אלא כדי להודיעך מה שהיה בימים הראשונים. ואע"פ שאין עתידין לחזור ואין בהן צורך לדורות האחרונים והכא נמי בא להודיעך מה שאסרו הראשונים ואע"פ שלאחר שהתירו אין צורך בהן לא עקרו אותן מן המשנה: א"ר מנא. טעמא אחרינא איכא נמי הכא שלא עקרו אותן וכהאי דתנינן תמן בעדיות ולמה נשנו דברי היחיד שאם יאמר אדם כך אני מקובל כדין הזה יאמרו כדברי ר' פלוני שמעת ואין הלכה כדבריו וכן ה"נ שאם יאמר אדם וכו' באיסור שני פרקים הראשונים שמעת שכך נשנה ואח"כ התירו: בשעה שאסרו. הראשונים למקרא מן התורה סמכו כדמפרש בחריש ובקציר תשבות וכו' כדלעיל ובשעה שהתירו למקרא הזה סמכו דכתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות סמכו במקרא אחד להקיש שביעית לשבת בראשית: עד שתשקע החמה. דאין תוספות לשבת מן התורה אף ערב שביעית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה של ער"ה שביעית: ולמה. אמרו במתני' עד העצרת: מפני שעד כאן יפה החרישה לפרי של ששית ומתקנו מכאן ואילך האילן מנבל מל' עלה נבל שמתחיל להשיר פירותיו ומיחזי דלעבודת הארץ לצורך שביעית הוא חורש: והא תנינן. לקמן: אחד אילן סרק. שאין בו פירות וקאמר הש"ס דגם באילן שייך זמן הזה דעד כאן הוא מעבה את הכורת. כמו קורות. כלומר שעד העצרת יש בו כח להתגדל ולהתעבות מכאן ואילך הוא מתיש את כחו אם חורש אצלו ולפיכך אמרו שעד העצרת מותר לחרוש כל בית סאה בשבילן אם הם ג' אילנות ופחות מג' לבית סאה אין חורשין אצלו קודם העצרת אלא לצורכן: ופריך ויחרוש לרכו אף מעצרת ואילך ואין בכך כלום. ומשני שמתוך שהוא יודע שהוא מתיש כחו של אילן אף הוא אינו מתכוין אלא לעבודת הארץ. כצ"ל כלומר בשביל שביעית ולא להקנת האילן שהרי אינו מתקנו מכאן ואילך וכן יש לפרש לפי מה שכתוב בספרים ובל' תמיה וכלומר וכי אף הוא אינו מתכוין לעבודת הארץ ובשביל שביעית שהרי מכאן ואילך שוב אינו מועיל להאילן ומתיש את כחו: ולמה לא תניתה. למתני' בעדיות גבי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דהא ב"ה מחמירין וקאמרי עד העצרת ותו לא: ומשני לפי שלכשתים שאין הגשמים מצוין ואין הלחלוחית מצויה והוא עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי ב"ש. כלומר שאז אם הוא חורש קודם לעצרת דוקא הוא חורש לב"ש משום שכשאין הלחלוחית מצויה אין הזמן שהוא יפה לפרי אלא קודם העצרת שעדיין יש מקצת לחלוחית מימות הגשמים ולב"ה יכול הוא לחרוש עד העצרת וא"כ הוו להו ב"ש לחומרא וב"ה לקולא ולפיכך לא נשנה בעדיות:

הלכה ב מתני' היזהו שדה אילן. שחורשין עד העצרת לשדה בשביל האילנות אשר בתוכה: לבית סאה. שהוא חמשים על חמשים: אם ראויין לעשות. כל אחד מהן יהיה ראוי לעשות ובין כולן יהו עושין ככר של דבילה וכן תאנים יבשים עשוין בדפוס כעיגול כעין ככר לחם וקרוי ככר דבילה: של ששים מנה באיטלקי. כמשקל מנה של איטליא של יון ולפי שהיה כך בימי משה מטבע בו והמנה היא מאה דינרים שהן כ"ה שקלים והשקל ד' דינרים והדינר שש מעה כסף ומשקל המעה ט"ז שעורות בינוניות: פחות מכאן. שלא היו ג' אילנות בבית סאה או שלא היו כל הג' ראוין לעשות ביחיד בין הכל ...ן ככר של ס' מנה אין חורשין בשבילם כל הבית סאה אלא תחתיהן והוצא להן כמלא אורה וסלו. המלקט תאנים קרוי אורה מל' וארוה כל עוברי דרך ומקום הסל שהוא נותן בו מה שהוא לוקט ושאר השדה כשדה לבן חשבינן לה שאין חורשין אותה אלא עד הפסח כדתנן לקמן (בפ"ב):

עד כאן הוא יפה לפרי כו' עד כאן הוא מעבה את הכורת מכאן ואילך הוא מתיש את כחו מתוך שהוא יודע שהוא מתיש את כחו אף הוא אינו מתכוין אלא לעבודת הארץ כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ותיבת ויחרוש מיותר:

ולמה לא תני נתה מקולי ב"ש כו' פעמים שאין הגשמים מצוין ואין הליחה מצויה ואין עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי ב"ש כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

שאם בקשו לחרוש יחרושו. ר"ל שכן התנו מתחילה שאם יתקלקלו השדות שיש לב"ד להתיר התוספת. וכדאיתא לקמן דף ב' ע"ב בשעה שניתנה הלכה ניתנה שאם בקשו לחרוש יחרושו. ומה שמתרץ שאם בקשו לחזור יחזורו הכונה אם יושבו השדות. ועיין בבבלי במו"ק דף ג' ע"ב ובתוס' שם בד"ה כל הרוצה. והפ"מ לא פירש יפה: פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הליחה מצויה והוא אסור לחרוש כנ"ל:

תוספת הרי"ד

הקונה

ולמה עד עצרת עד כאן הוא יפה לפרי כו' ולמה לא תניתא מקולי ב"ש וחומרא דב"ה פעמים שאין הגשמים מצוין ואין הליחה מצויה ואין עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי ב"ש וב"ה אומרים עד העצרת התוס' ז"ל במסכת מ"ק (דף ג' ע"ב) ד"ה עד עצרת דהיינו יותר דבכ"מ ב"ש לחומרא וב"ה לקולא לבד מאותן דברים דחשיב בעדיות עכ"ל ז"ל וכן פרש"י ז"ל ד"ה כ"ז ותמה הפ"מ ז"ל במראה הפנים דהוא לנגד הירושלמי וכן ראיתי בס' מלאכת שלמה בפי'

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"ג משמיטה הל"א סמ"ג לאוין רס"ז. ב [ב] מיי' שם ופ"ד הל"ט. ג [ג] מיי' פ"ד שם הל' יג. ד [ד] מיי' פ"ג שם הל"א. ה [ה] מיי' פ"ב מממרים הל"ב. ו [ו] מיי' פ"ג משמיטה הל"ב. ז [ז] מיי' שם הל"ב. ח [ח] מיי' שם הל"ג.

מסורת הש"ס (א) מו"ק ג. עי' תוספות ר"ה ט': ד"ה ומותר. (ב) ר"ה ט'. מכות ח. (ג) מו"ק ג. תוספתא פ"א. (ד) עדיות פ"א מ"ה מגילה ב. גיטין לו. (ה) עדיות פ"א מ"ו. (ו) עי' תוספות ר"ה ט'. ד"ה ור"ע. (ז) עי' תוספות ר"ה שם ד"ה ומותר. (ח) לקמן ה"ג:

שינוי נוסחאות (ס"ג) אימתי חורשין בשדה [פרי"ר] אמתי חורשים שדה. (ס"ג) שמאי לפרי ובית [פרי"ר] שמי לפרי בית. (ס"ד) עצרת אלו [פרי"ר] העצרת אלו. (ס"ה) אלו [פרי"ר] אילו. (ס"ב) רבן גמליאל ובית דינו. [פרי"ר] רבן גמל אל הנשיא הוא וב"ד. (ס"ט) יאמר לו [בכ"י ליידען] יאמרו לו. (סל"א) איזה אילנות ראוין [פרי"ר] איזו היא דילועים ראוים. (סל"ג) מנה באיטלקין חורשין [פרי"ר] מנא באיפלק חורשים. (סל"ג) אין חורשין להן אלא האורה [פרי"ר] אן חורשים להם אלא מלוא האורה. [וכ"ה בד"ו]

טוב ירושלים

מה ע"ש בראשית אתה מותר כו'. והקשו התוס' במו"ק ד' א' הא גם בש"ב צריך להוסיף מחול על הקדש כדדרשינן בבלי ר"ה ט' א'. יומא פ"א ב'. וי"ל דבאמת לפי הס"ד דסה"א מדאורייתא לקולא א"כ בבה"ש מותר לעשות מלאכה מה"ת ורק מדרבנן אסור א"כ היינו הך הסוקפה דהוספת על הקדש שמחויב מדאורייתא וכן נמי בערב שביעית והתוספות שהקשו זאת יש לומר. דאולי לשיטתייהו דסבירא להו ספק דאורייתא לחומרא מן התורה כמו שכתבו האחרונים. וגם יש לומר דשם דייק ר"י לומר "ולאחריה" מותרין והא לאחריה ודאי אסור מדאו' דאתחזק אסורא. ודע דלפי סוגיין דהכא מתישבת אתקפתא דרב אשי שם ע"ש:

בשם רבי יוחנן [א] (א) הקונה שלשה אילנות בתוך של חבירו רחוקים ממטע עשר לבית סאה קרובים [ב] כדי (ב) שיהא הבקר עובר בכליו קנה קרקע שתחתיהן קרקע שביניהן שחוצה להן מלוא האורה וסלו רב אמר בעשויין צובר ושמואל אמר בעשויין שורה אמר רבי יוסי תמן איתאמרת וכא לא איתאמרת א"ר יונה אפילו הבא איתאמרת בקרובים א"ל רבי מנא ואם בקרובים והא תנינן כדי שיהא הבקר עובר בכליו איתא חמי בשעה שהבקר עובר בכליו השרשים מהלכין מן הצד ובשעה שאין הבקר עובר בכליו אין השרשים מהלכין מן הצד. ר' ליעזר שאל מזו לזו שש עשרה ולצד עשרין וחמש רבי שמואל בר רב יצחק בעי היו נתונים בצד הגדר חורשים כל בית סאה בשבילן אמר רבי יוסי אין בעי ניתן להן ארבעים סאה סאה מכאן וסאה מכאן סאה מכאן וסאה מכאן ר' ירמיה בעי היתה גפן אחת מודלה על גבי שתי סאין את חורש קרקע שתחתיה וקרקע שחוצה לו מלוא האורה וסלו חוצה לו באיסור שני פרקים הראשונים אלו מלמעלן חורשין בו מלמטן ואלו מלמטן חורשין בו מלמעלן ניחא אלו מלמעלן חורשין בו מלמטן אלו מלמטן חורשין בו מלמעלן. נשמיענא מן הדא (ג) מרחיקים את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ותני עליה

רב אמר בעשוין צובר ושמואל אמר בעשוין שורה אמר ר' יוסי תמן איתאמרת וכא לא איתאמרת פי' דוקא לענין קנין קרקע בזה נפ"מ בין צובר לשורה כדאיתא במס' ב"ב (דף פ"ג) דמ"ד כתובה אבל שורה לא משום דמידרע וכיון דיכול לזרוע ע"כ לא מכרו המוכר אבל מאי שייכות הוא הפלוגת' הכא לענין חרישת בית סאה בשבילן ע"ז אמר ר' יונה אפי' הכא איתאמרת בקרובים פי' דאיתא לקמן (בה"ס במתניתן) היו עשויות שורה ומוקפות עטרה פי' הר"ש ז"ל והרע"ב ז"ל דהפי' שורה הוא דעשוי כחומה דתרגום חומה הוא שורה עיי"ש והוא ע"פ הירושלמי כאשר יתבאר בע"ה לקמן וסמוכין האילנות זה אצל זה ממש ונעשו כחומה לא מהני בנטיעות לקמן וקאמרינן שם בגמ' לקמן (ה"ה) דתרי גוונא שורה איכא דיש הנקרא שורה בעומדין בשורה אחת ומפוזרין זמ"ז ויש הנקרא שורה בעומדים במקום אחד ופי' שורה הזה הוא חומה ע"ז קאמר ר' יונה דהא דקאמר רב בצובר ולא שורה הוא כשורה הקרובה ונקרא שורה על שם חומה בזה לא מהני באילנות כמו בנטיעות אבל שמואל ס"ל דבאילנות מהני שורה כחומה וע"ז מקשה ר' מנא דהי אפשר לומר דבשורה כחומה שמואל מתיר באילנות והא תנינן כל שהבקר יכול לעבור בכליו ולא תימא דהטעם דבעינן שהבקר יכול לעבור בכליו והי לא למיעקר קיימא כדאיתא ברמב"ם ז"ל במס' ב"ב ובהר"ש ז"ל ובכל הראשונים ז"ל משום דמפסיד האדמה וע"כ למיעקר קיימי ולפוזרן כדי שלא להפסיד האדמה כיון דמפוזרין זה מזה רק ב' אמות ואין הבקר יכול לעבור בכליו א"כ מפסיד האדמה בלא שום תשמיש אותו שטח האדמה שבין אילן לאילן ע"כ יעקרם ויפזרם מה שא"כ בעומדים בשורה כחומה דאין מפסיד שום שטח מהאדמה שפיר דמי ע"ז מסיק דז"א הטעם הלא איתא תמי בשעה שהבקר עובר בכליו השרשים מהלכין מן הצד ובשעה שאין הבקר עובר בכליו אין השרשים מהלכין מן הצד דאין מקום להשרשים להתפשט א"כ מכח טעם זה למיעקר קיימא בשעה שאין הבקר עובר בכליו וא"כ לפ"ז גם בעשוין בשורה כחומה נמי אין חורשין בית סאה בשבילן באילנות כמו בנטיעות משום דבאילנות למיעקר קיימא וע"כ מיירי רב ושמואל בשורה מפוזרת ובשורה מפוזרת לכו"ע מהני הכא וע"כ צ"ל דהכא איתאמרת:

ר"א שאל מזו לזו ט"ז ולצד עשרים וחמש פי' דיהא בית סאה מחזקת כ' אמה והאיך הוא החשבון דחורשין כל בית סאה עד כ"ה אמה וביניהם רק ט"ז. אמה ר"ש בר"י בעי היו נתונים בצד הגדר האיך חורשין כל בית סאה בשבילן הא כל אילן מתפשט א"ע בשרשיו בכל הצדדין לכל רוח ונתפשטין גם אחורי הגדר ולמה הולכין מצד זה ואין הולכין מצד השני לגדר וא"ר יוסי לפ"ז יתן סאה לכל רוח ורוח כמו דנותנין סאה לפנים מן הגדר ואם תתן להם מחוץ לגדר א"כ יהיה להם ארבעה סאין כצ"ל ארבעה בית סאין:

אילן מלמעלן חורשין בו למטה ואילן מלמטן חורשין בו מלמעלן פי' דהאל אפי' בזה יפה להם החרישה אפילו דהשרשים עמוקים הרבה מ"מ יפה להם החרישה וקאמר נשמיענה מן הדא מרחיקין את האילן מן הבור כו' ותני עלה

גמ' הקונה ג' אילנות בתוך של חבירו. דקי"ל דקנה קרקע כדתנן בפרק המוכר את הספינה וקמ"ל הכא כמה צריך שיהא בין זה לזה: רחוקים מטע עשר לבית סאה. כלומר שיעור הריחוק ביניהן הוא כפי שערך אם היו כאן מטע עשרה אילנות לבית סאה ולפי שיעור הזה צריך שיהא הרחקה בין אלו ג' האילנות שקנה ולא יותר: קרובים. ושיעור הקירוב ביניהן צריך שיהא כדי שיהא הבקר עובר בכליו ולא פחות מזה ואם הוא כך או קנה קרקע שתחתיהן ושביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו: רב אמר בעשוין צובה. כמו מצובה והגמתו בפרק אלו מציאות (בהלכה ג') גבי ג' מטבעות כגון אבן מצובה. מל' הציבה כג' רגלי הקיקן וכלומר דרב ס"ל אם הן נטועין אחד כנגד האויר של השנים מיירי ושמואל אמר בעשויה שורה אפילו הן במקום אחד ועשוין כחומה ופליגי ר' יוסי ור' מנא היכא קאי מילתייהו דרב ושמואל: תמן איתאמרת. לקמן בפרקין על מתני' שלשה אילנות של שלשה אנשים מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן והתם איתמר מילתייהו דרב קאמר בעשוין כמין מצובה מצטרפין הן אבל אם הן כשורה זה אצל זה במקום א' אין מצטרפין שיהא מותר לחרוש כל בית סאה בשבילן וטעמא דמכיון שהן קרובין כל כך למיעקר קיימי דכל שרשי האילנות הן נוגעין זה בזה ומזיקין זה לזה ולשמואל אפילו עשוין כשורה מצטרפין אבל בדין קניית קרקע ס"ל לר' יוסי דלא שייכא מילתיה דרב ושמואל דלעולם קנה קרקע כ"ז שיש ביניהן כדי שיהא הבקר עובר בכליו: א"ר יונה. דלא היא אלא אפילו הכא בדין קניית קרקע איתמר נמי מילתיה דרב ושמואל וכגון בקרובין זה לזה דלרב צריך שיהו עשוין כמציבה ולשמואל אפי' עשוין כשורה זה אצל זה: א"ל ר' מנא. לר' יונה ואם בקרובין מיירי והתנינן שיעור הקרובין שלא יהא ביניהן פחות מכדי שיהא הבקר עובר בכליו והשתא הוא קשיא דמאי פליגי אם עשוי כך או כך הא מיהת בעינן שיהא הבקר עובר בכליו ומ"ש אם הן כמצובה או כשורה: איתא חמי. ר' יונה הוא דמהדר ליה בא' תמיה בא וראה דמאי קשיא לך מ"ש עשוין כמצובה או עשוין כשורה מאי דצריך שיהא בקר עובר בכליו התם טעמא הוא דבשעה שיש ביניהן כדי שיהא הבקר עובר בכליו השרשים מהלכות מן הצד כלומר שאינם נוגעין זה בזה אלא מן הצד הן מהלכין למיקם קיומו ובשעה שאין ביניהם שיהא הבקר עובר בכליו א"כ השרשים אין מהלכין מן הצד אלא הן נוגעין זה בזה ולמיעקר קיימו והשתא איכא למימר דבהאיכא ביניהם שיהא הבקר עובר בכליו פליגי רב ושמואל דרב ס"ל אע"ג דיש ביניהן כשיעור הזה אפ"ה צריך שיהו עשוין כמצובה ולא כשורה מפני שהן נראין כבמקום אחד ושמואל ס"ל אפי' הן עשוין כשורה הואיל ויש ביניהן כמלא הבקר עובר בכליו לאו למיעקר קיימי: ר' ליעזר שאל. אמתני' קאי הא דתנן ג' אילנות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן אם צריך שיהא מזה לזה ט"ז ולצד עשרין וחמש. כלומר לפי שבית סאה היא חמשים אמה אורך על חמשים אמה רוחב והשאלה היא אם דוקא כשהג' אילנות מכוונין הן באמצע הבית סאה שנמצא מן אילן לאילן ט"ז אמה שהן שני מרחקין של ט"ז אמה לג' אילנות והן ל"ב אמה דהכי אמרינן נמי בפ' המפקיד לענין קניית קרקע בג' אילנות דבעינן שלא יהא ביניהן פחות מד"א ולא יותר מט"ז. אמה נשאר עוד י"ח אמה תן ט"ז אמה לשני הצדדין של האילנות ח' אמות מכאן וח' אמות מכאן לפי שכל אילן תופס יניקתו ח' מכאן וח' מכאן ונמצאו ב' המרחקין שבין האילנות צריך ט"ז אמה ונלדדין ח' מכאן וח' מכאן וכן בין הכל מ"ה אמות ושתי אמות העודפין למקום האילנות והוא לאורך חמשים לפי סדר האילנות בשורה באמצע הבית סאה ומן הצדדין של האילנות לרוחב הסאה הוא נ"כ חמשים והן כ"ה מכאן וכ"ה מכאן: היו נתונין בצד הגדר חורשין כל בית סאה בשבילן. הך בעיא הך היא פירושה אם חורשין כל בית סאה בשבילן גם מצד השני להגדר דתופסין בית סאה מכאן ובית סאה מכאן דמי נימא הואיל ונתונין בצד הגדר לא תשבין הבית סאה אלא מצד האילנות ולא מצד השני לגדר דהגדר מפסיק הוא או לא והיינו דמקשה ר' יוסי עלה: אין בעי ניתן לכן ארבעה סאה. כצ"ל סאה מכאן וסאה מכאן וסאה מכאן. כלומר לדידך דהבעיא דמספקא לך אם נותנין בית סאה מצד השני להגדר ש"מ דסבירא לך לפרש דחורשין בית סאה בשבילן מכאן ובית סאה מכאן הלכך מספקא לך אם הגדר הוי הפסק לענין זה א"כ ספי הוה לך למיבעי אם נותנין לכן ארבעה בית סאה והיינו בית סאה לכל רוח ורוח סאה מכאן למזרח אורך סדר האילנות וסאה למערב וסאה לדרום מצדי האילנות וסאה לצפון מצידי האילנות אלא דלא היא דאנן לא תנינן אלא חורשין כל בית סאה בשבילן דמשמע בית סאה אחת והו לא ד"א לא קתני בית סאה לכל רוח: היתה גפן אחת מודלה על שתי סאין. לפי שדרך הגפן כמודלה ע"ג קנים להתפשט ולהתרחב לפיכך נקט הבעיא בגפן ואם נתפשטו הזמורות והעלין על מקום שתי בית סאה אם אמרינן דאת מותר לחרוש כל הקרקע שתחתיה ואף שכן שתי סאין ועוד גם לקרקע שחוצה לכן כמלא אורה ומלא סלו חוצה לו והבעיא היא בסאין שבין כל אחד מכן כדי ככר של ס' מנה דתנינן דאין נותנין לכן אלא צרכן ובכה"ג אם מותר לחרוש כל שתחתיהן ואפילו הן ג' סאין מלבד שיעור חוצה לכן ולא איפשטא: באיסור שני פרקים הראשונים אלו מלמעלן וכו'. כלומר דמפרש הדין היכא הוא נעשין החרישה שאמרו חורשין כל בית סאה בשבילן עד העצרת ומפני שזה אינו נוהג בזמן הזה שהרי כבר נמנו ר"ג וב"ד והתירו לאלו ב' פרקים הראשונים הלכך קאמר באיסור ב' פרקים הראשונים שמצוה הקודמת בזמן שהיו נוהגין באיסור תוספת שביעית כפי שנשנה בב' פרקים הללו ומפרש דכך היה הדין: אלו מלמעלן חורשין בו מלמטן. אם הג' האילנות הללו שאמרו במתני' הן מלמעלן כגון שהן נטועין במקום הגבוה והשדה בית סאה היא מלמטן במקום המדרון חורשין אותה בית סאה בשבילן וכן איפכא אם אילנות אלו מלמטן במקום המדרון חורשין בשבילן את השדה בית סאה שהיא מלמעלן: ופריך ניחא. אם אלו אילנות מלמעלן שפיר הוא שמותר לחרוש השדה מלמטן מפני ששרשי האילנות מתפשטין למטה והחרישה מועלת להאילנות ואין החרישה נראית לצורך השדה בשביל שביעית: ולא מלמטן חורשין בו מלמעלן. בתמיה. דהרי אין דרך השרשים שילכו למעלה א"כ אם הן נטועות מלמטן לא יהו חורשין בשבילן לבית סאה שהיא מלמעלן דנראית החרישה שהיא לצורך השדה לבן ולא התירו בה אלא עד הפסח: נשמעינה מן הדא. דתנינן בפ' לא יחפור דאין חילוק בין אם האילנות מלמעלן או אם הן מלמטן כדלקמן: מרחיקין את האילן מן הבור. משום דשרשי אילן מזיקי לבור: ותני עליה

תוספת הרי"ד

בפי' המשניות בשם הרב ר"ש סירילי ז"ל שתמה על רש"י ותוס' ז"ל. וכתב שלא דקדקו יפה ובאמת דבריהם הק' הוא כגחלי אש ודקדקו יפה יפה דה"פ בירושלמי דמתחלה ס"ל בפשטא דב"ה עד כדון יפה לפרי מכאן ואילך מגבל פירותיו ולפ"ז ע"כ דב"ש לקולא וב"ה לחומרא וע"כ הנפ"מ בין ב"ש וב"ה הוא באופן שלפעמים נמשך הזמן שיפה לפרי אחר העצרת דאז מותר לב"ש דאמרי כ"ז שהוא יפה לפרי ולא הגבילו זמן לזה ולב"ה לא מהני היפה לפרי רק עד עצרת דווקא דאל"כ מאי נפ"מ ביניהם הא אם היפה לפרי נגמר בעצרת. בזה ב"ש וב"ה שוין ואם היפה לפרי נגמר קודם עצרת בזה גם ב"ה מודים דלא מהני עצרת דהא טעמא דעצרת מפני שהוא יפה לפרי ואח"כ מגבל פירותיו וא"כ אם מגבל פירותיו קודם לעצרת נ"כ דינא אליבא דב"ה כמו לאחר העצרת וא"כ ע"כ אין נפ"מ בין ב"ש וב"ה רק בזה דלפעמים שנמשך זמן יפה לפרי אחר העצרת דמהני לב"ש ולב"ה לא מהני רק בדאיכא ב' תנאים יפה לפרי ועד עצרת וע"כ הא דמקשה ולמה לא תניתא מקולי ב"ש וחומרי ב"ה נלמד מזה האוקימתא, ע"ז משני דלא כן כדאמרינן טעמא דב"ה עד עצרת משום עד כאן

עין משפט נר מצוה ט [א] מיי' פ"ד ממכירה הל"א טוש"ע חו"מ סי' רנ"ו סע"ז. י [ב] מיי' פ"ג משמיטה הל"ב.

מסורת הש"ס (א) ב"ב פ"ב ה' ג'. (ב) לקמן פהנ"ס ס. (ג) ב"ב כה:

שנויי נוסחאות (ב"ס) צובר [ש"י"ר] צובה · (סע"ו) אין בעי ניתן להם ארבעים סאה [ש"י"ר] בית ארבעתם אז [ובכי"ר] אין בעי ר' יתן להם ארבעים סאה. (ס"כ) חורשין בו מלמטן; [כי"ר] חורשין בו מלמעלה. (סכ"א) אלו מלמטן [ד"ו] ולא מלמטן [בכי"ר] ואילו מלמעלה. (סכ"ג) נשמיענא [ד"ו] נישמעינה.

חדושי הר"א

הקונה ג' אילנות בתוך של חברו רחוקים ממטע עשר כו'. נ"ב ר"ל אם היו רחוקים זה מזה לא יהיה רחוק יותר ממטע עשר לב"ס. ואם היו קרובין לא יהיו קרוב יותר עד שבכ"מ יהיה הבקר עובר בכליו. ובענין זה איתא בב"ב ד' פ"ג.

עליה בין מלמעלן בין מלמטן או נימר בין שהאילן למעלן והבור מלמטן בין שהאילן והבור מלמטן והתני אילן מלמעלן והבור מלמטן אילן מלמטן והבור מלמעלן ניחא אילן מלמעלן והבור מלמטן אילן מלמטן והבור מלמעלן ודרך השרשים לעלות מלמעלן אמר רבי חנינא לא מפני השרשים אלא שהן עושין עפר תיחוח והן מלקין ארעיתו של בור אתא עובדא קומי רבי יוסא דבי רבי בון אמר יחידי הוא ולא סמכון עליו דתני עלה ר"ש אומר כשם שאמרו מלמעלן כך אמרו מלמטן:

הלכה ג מתני'

[א] אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל רואין אותן כאלו הן תאינים אם ראוין לעשות ככר דבילה של ששים מ"נה באיטלקי חורשין כל בית סאה בשבילן פחות מכאן אין חורשין להן אלא צורכן [ב] היה א' עושה ככר דבילה ושנים אין עושין או שנים עושין וא' אינו עושה אין חורשין להן אלא צורכן עד שיהו שלשה [ג] ומשלשה ועד תשעה היו עשרה ומעשרה ולמעלה בין עושין בין שאינן עושין [ד] חורשין כל בית סאה בשבילן שנאמר בחריש ובקציר תשבות (א) אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית (ב) רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [ה] יצא קציר העומר: גמ' אחד אילן סרק ולמה אמרו תאינים ע"י שפירותיהן גסין והן עושות הרבה הרי אתרוג פירותיו גסין ואינו עושה הרבה הרי זיתין עושין הרבה ואין פירותיהן גסין ואלו עושות הרבה ופירותיהן גסין אמר רבי חייא בר אדא כל אילניא עבדין שנה פרא שנה והדא תאינתא עבדא כל שנה: היה עושה כו'. רבי ביבי בשם רבי חנינא ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים זעירא ב"ר חנינא אמר ובלבד שלא יפחות *מחשבון מתושעין היו ארבעה והבקר עובר בכליו שנים ואין הבקר עובר בכליו מכיון שאין הבקר עובר בכליו את רואה אותן כאלו חמשה. היו חמשה תפלוגתא דר"ש ורבנן דתנינן תמן (ג) כרם שהוא נטוע על פחות מד' אמות ר"ש אומר אינו כרם [ו] ורבנן אומרים כרם ורואין את האמצעית כאילו אינן וחורשין כל בית סאה בשבילן. שנאמר בחריש ובקציר תשבות. לא אתיא דלא על רישא אין חורשין להן אלא צורכן שנאמר בחריש ובקציר תשבות. אין צריך לומר כו'

פני משה

עליה. בתוספתא דב"ב (פ"ק): או נימר בין שהאילן למעלן וכו'. כלומר דמעיקרא רוצה הש"ס לפרש התוספתא דהא דקתני בין מלמעלן בין מלמטן אם נימא דה"ק בין שהאילן הוא למעלה והבור הוא מלמטן במקום הכנגד ובין איפכא או דנימא בין שניהן למעלה בין שניהן למטה קאמר: והתני. כלומר דפשיטא ליה דהתני בהדיא בברייתא כן בין שהאילן מלמעלן וכו': ניחא. והשתא מדייק עלה. וכדי לפשוט להא דלעיל וכלומר דהא קשיא לן הניחא אם האילן הוא מלמעלה והבור מלמטה דצריך להרחיק את האילן לפי שהשרשים הולכין למטה ומזקי לכותל הבור אלא אם האילן מלמטה והבור הוא מלמעלה וכי דרך השרשים לעלות מלמעלן בתמיה ואפ"ה קתני דמרחיקין אלמא דלא פלוג רבנן וה"נ במתניתין כן: א"ר חנינא. דלא היא דמהתם לא תפשוט דלא מפני השרשים שמתפשטין והולכין עד כותל הבור הוא הטעם אלא מפני שהן עושין עפר תיחוח במקומן ומתוך כך הן מלקין ארעיתו של בור שנתקלקל הקרקע והולך עד יסוד הקרקע של בור וזה לא שייך הכא לטעמא דמתניתין דהחרישה שניתרת היא בשביל שמועלת היא להאילנות וא"כ איכא למימר דדוקא כשהאילנות למעלה אז מהניא חרישה מלמטה מפני השרשים שהולכין לשם ולא כשהן מלמטה דלא מהניא להו החרישה שמלמעלן ונראה שלצורך השדה בלבד הוא חורש: יחידי הוא. ר' חנינא ולא סמכין עליה בהא דאמר לפרש הך ברייתא דמרחיקין אלא דטעמא מפני השרשים שהולכין לשם והכי תני עלה בהדיא בתוספתא' שם רש"א כשם שאמרו להרחיק להאילן מלמעלן כך אמרו להרחיק מלמטן ש"מ דהדא טעמא אית להו ואע"ג שאין דרך השרשים לעלות מלמעלן לא פלוג רבנן וה"ה במתני' כן:

הלכה ג מתני' אחד אילן סרק. שאין עושה פירות וכשעושין ג' לבית סאה ולעיל פי' הש"ס דהא דאמרו כן באילן ס"ק אף שאינו עושה פירות מעבה הוא את הקורות על הערלת: רואין אותן כאילו הן תאנים. בגמרא מפרש למה שיערו בתאנים: לצרכן. כדקתני לעיל מלא האורה וסלו חוצה לו: גמ' על ידי שפירותיהן גסין. ועוד שהן עושות הרבה וכדמסיק ואזיל שהרי אתרוג אף שפירותיו גסין אין האילן עושה הרבה וזתים איפכא הוו ולפיכך שיעורו בתאנים דתרוייהו איתנהו בהו וזהו לקולא דאף שאותן האילנות אינן מוציאין הפירות כשיעור הזה רואין אותן כאלו הן תאנים שהן הרבה והן גסין והיה כשיעור ככר ששים מנים מכל אחד ואחד: א"ר חייא בר אדא. דהיינו טעמא. לפי שכל האילנות עבדין שנה פרא שנה פחות שנה אחת כלומר לא כמו שעושים פירות בשנה זו עושים בשנה זו אלא שנה אחת כך ושנה אחת פחות מזה אבל הדא אילן תאינתיה עבדא כל שנה ושנה בשוה וזהו נמי לקולא דאף שאין האילן הזה מוציא פירות בכל שנה כשיעור הזה רואין אותו כאילו היה תאנה והיה מוציא כל כך אף בשנה זו וחורשין כל בית סאה בשבילן:

הלכה ד מתני' היה אחד עושה וכו'. עד שיהו ג' וכאו"א יהיה ראוי לעשות ככר דבילה: ומג' ועד תשעה. כלומר וכן אם היו מג' ועד ט' צריכין שיהו ראוין לעשות ככר דבילה אלא דאם הן כ"כ אינן צריכין שיהא כאו"א מהן ראוי לעשות דאם כן הו"ל למיקט בהדא בבא עד שיהו מג' ועד ט' אלא דאפילו אם יש מהן שאינו ראוי לעשות והשאר ראוין לעשות ככר דבילה סגי בכך ומיהו ראוין לעשות שיעור הזה בעינן: היו עשרה. אבל אם היו עשרה ומעשרה ולמעלה לא בעינן עושין אלא דבין עושין בין שאין עושין חורשין כל בית סאה בשבילן: שנאמר בחריש ובקציר תשבות. ארישא קא מהדר דתנינן אין חורשין להן אלא לצרכן ומנין לנו רמז לתוס' שביעית לפי שנאמר בחריש ובקציר תשבות אם אינו ענין לשבת בראשית וכו' כדקאמר לעיל בגמרא ברים פרקין. ר' ישמעאל אומר דקרא בשבת מתפרש ואי"ת הלא כבר נאמר ששת ימים וגו' וביום השביעי תשבות סיפיה דקרא להכי הוא דאתא לומר לך מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קציר דאמר קרא תשבות בקציר של רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה דלכתחילה מצותו לקצור בלילה ואם חל ט"ז בשבת נקצר בליל שבת דהכי ילפינן מהאי קרא וקצירתו נ"כ דוחה שבת וכן הלכה: גמ' ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים. על מג' ועד ט' קאי דמחלקן התנא בתרי בבי ש"מ דאין דינן כמו אם היו ג' בלבד שראויין לעשות כולן בעינן אבל מג' ולמעלה ועד תשעה אינו צריך שיהו כולן ראוין לעשות וקמ"ל דמיהת בעינן שלא יפחתו מחשבון משולשים כלומר דמ"מ ככר של ששים מנה יהו עושין וכדפרישית במתני': זעירא בר חיננא. פליג וקאמר ובלבד שלא יפחות מחשבון מתושעים. כלומר כמו שאם כין ג' היה צריך שיהו כל השלשה ראוין לעשות ובין הכל יהיה ככר של ששים מנה כך אם היו תשעה צריך שיהיו מתושעים כל אחד ואחד מהן יהי' ראוי לעשות ובין כולן יהיה שיעור ככר ס' מנה לכל אחד מהן חלק התשיעית של שיעור הזה: היו ארבעה והבקר עובר בכליו ביניהן. לפי שכך צריך שיהו רחוקין זה מזה כדי שיהא הבקר עובר בכליו ביניהן כדאמרינן לעיל דאי לאו הכי למיעקר קיימי: שנים ואין הבקר עובר בכליו. כלומר ועוד יש כאן שנים אצל הארבעה והן קרובין שאין בין אלו השנים כדי שיהא הבקר עובר בכליו בהא אמרינן מכיון שאין הבקר עובר בכליו בין השנים אינן נחשבין אלא לאחד ואת רואה אותן כאלו הן חמשה: היו חמשה. כלומר והיאך הדין באלו החמשה וקאמר דהפלוגתא דר"ש ורבנן היא לעיל (בפ"ד דכלאים) בכרם שהוא נטוע על פחות מד' אמות בין שורה לשורה דלר"ש לא הוי כרם וא"צ להרחיק ממנו אלא כדי עבודת גפן יחידית וחכ"א כרם ורואין את האמצעית כאלו אינם והן לעצים והשאר יש שיעור הרחק ביניהם והכי נמי לרבנן רואין את אלו שאין ביניהם כשיעור כאלו אינן ונשארו אלו שיש ביניהן כשיעור וחורשין כל בית סאה בשבילן: שנאמר בחריש ובקציר תשבות. לא אתיא דלא על רישא. כלומר לא קאי הא אלא על רישא אין חורשין להן אלא צורכן שנאמר בחריש ובקציר תשבות כדפרישית במתני': אין צריך לומר כו'

רידב"ז

עלה בין מלמעלן בין מלמטן וא"כ מוכח דהשרשים עולין מלמעלן ומדחה דאין מזה ראי' דה"ק בין שהאילן מלמעלן והבור מלמטן בין שהאילן ובור מלמטן נפשוט דתני בהדיא אילן למעלן ובור מלמטן וקאמר הגמ' דמשם אין ראיה דנימא אילן מלמעלן כו' ודרך השרשים לעלות למעלן בתמי' אר"ח לא מפני השרשים אלא שעושין עפר תיחוח:

ר' ביבי בשם ר"ח ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים פי' דבעינן שיהא שלשה מן הט' הללו שיצא מהן ככר דבלה של ששים מנה. אע"פ שמהשאר לא יצא כלל. זעירא בר' חנינא אמר ובלבד שלא יפחות מחשבון מתושעין פי' דסגי ליה באם יצא החשבון הזה מכל תשעה דדין תשעה כמו דין ג' וכמו דבג' צריך שיצא מן הג' כך בתשעה צריך שיצא מן התשעה החשבון הזה כן פי' בשנות אליהו ז"ל ועיין ברמב"ם ז"ל ובראב"ד ז"ל בהלכות שביעית (פרק ג' הלכה ה'):

היו ארבעה והבקר עובר בכליו שנים ואין הבקר עובר בכליו פי' דנמצא בין אלו הארבעה ב' שאין הבקר עובר בכליו וי"ל דנחשבים השנים לאחד ונשאר שלשה. ע"ז קאמר כיון שאין הבקר עובר בכליו את רואה אותן כאלו שנים [ותיבת חמשה נשתרבב מהא דבסמוך] וטעמא כיון שאין הבקר עובר בכליו אין השרשים מהלכין מן הצד ויורדין למטה וע"כ לא מהני החרישה דבית סאה להאילנות הללו דהחרישה היא מועלת לרכך הקרקע ותועיל להשרשים וע"כ הג' האילנות העומדים בערך מטע עשר לבית ס"ה וקרובים בכדי שהבקר יעבור בכליו מועיל התפשטות השרשים על כל הבית סאה לחירשן כל בית ס"ה בשבילם והנ"מ כשהשרשים מתפשטין מן הצד משא"כ בשנים הקרובים שאין הבקר עובר בכליו שאין בהם התפשטות שרשים מן הצד לא מהני להבית סאה וע"כ את רואה אותן כאלו ה שנים:

היו חמשה פי' ושנים באמצע הבקר עובר בכליו תלי בפלוגתא דר"ש ורבנן גבי כרם שהוא נטוע פחות מד' אמות דר"ש סבר דהוי כמו גדר המפסיק ורבנן ס"ל רואין את האמצעים כאלו אינן וחורשין כל בית ס"ה בשבילם משא"כ בארבעה ושנים מהן הבקר עובר בכליו אין אנו אומרים דרואין את האחד כאלו אינו אלא את רואה אותן כאלו הן שנים: אין צריך לומר כו'

תוספת הרי"ד

כאן הוא יפה לפרי ז"א דלא בעי ב"ה יפה לפרי אלא אפילו דלפעמים שאין הגשמים מצוין ואין הליחה מצויה קודם ערלת [ואינו יפה לפרי מ"מ ב"ה מתירין עד הערלת הע"פ שאינו יפה לפרי ולב"ש לא מהני אלא כ"ז שהוא יפה] ולהמסקנא לעולם לא נמשך זמן יפה לפרי אחר הערלת ולעולם ב"ש לחומרא וב"ה לקולא ומה דפריך מעיקרא ולמה לא תניתא מק"לי ב"ש וחומרא ב"ה הוא רק לפי מה דאמר לעיל עד כאן הוא יפה לפרי ונמשך היפה לפרי אחר הערלת אבל לפי המסקנא דלב"ה לא בעינן יפה לפרי רק דהוא קבע זמן עד ערלת א"כ לעולם ב"ש לחומרא וב"ה לקולא באופן זה שלפעמים נגמר היפה לפרי קודם ערלת אבל סתמא לעולם נגמר היפה לפרי עד ערלת והא דמהני לב"ה עד ערלת אפילו כשנגמר היפה לפרי קודם הוא משום דכל עיקר ב' פרקים הראשונים הוא מדרבנן כדאיתא לעיל בסוגיא דלא הוי רק תקנתא דשמאי והילל וטורו שאם בקשו לחרוש יחרושו כדאמרינן לעיל אבל אליבא דר"ע דס"ל דמדאורייתא

עין משפט נר מצוה יא [א] מיי' פ"ג משמיטה הל"ב. יב [ב] שם הל"ג. יג [ג] שם הל"ד. יד [ד] שם הל"ה. טו [ה] מיי' פ"ז מתמידין הל"ט סמ"ג עשין קל"ט. טז [ו] מיי' שם הלכה ד סמ"ג שם.

מסורת הש"ס (א) ר"ה ט. וש"נ. (ב) שם ומנחות עב. (ג) כלאים פ"ה מ"ב ופ"ג.

גליון הש"ס *מחשבון מתושעין. ע' בר"אב"ד בהשגות פ"ג הל"ה ובכ"מ שם וע' בתוס' יו"ט ובקול רמז. ובית לוד:

שינויי נוסחאות (ס"א) או [כי"ר] אין. (ס"ב) בין שאילן והבור מלמטן [כי"ר] בין שאילן מלמטה והבור מלמעלה. (ס"ז) ארעיתו [פרי"ר] ארציתו. (ס"ט) עליו [כב"י ליידען] עלה. (סי"ב) כאלו [פרי"ר] כולו. (סי"ג) ראוין של ששים [פרי"ר] ראוים שלשים. (סי"ד) מנה חורשין [פרי"ר] מנא חורשים. (סט"ו) מכאן אין חורשין אלא צ"רכן היה [פרי"ר] מיכן אן חורשין אלא צורכן: ד. היה. (סט"ו) ושנים אין עושין ואחד אינו עושה [פרי"ר] ליתא. (סי"ז) עד שיהו שלשה ומשלשה [פרי"ר] עד שיהוא משלשה. (סי"ח) ומעשרה ולמעלה [פרי"ר] מעשרה ולמעלן. (סי"ט) בין בין [פרי"ר] בן ובן. (ס"כ) תשבות אין [פרי"ר] תשבות: ה. אין. (סכ"א) צריך [פרי"ר] צורך. (סכ"א) צריך [פרי"ר] צורך, (סכ"ב) שנכנס [פרי"ר] שהוא נכנס. (סכ"ג) היה עושה וכו' [ד"ו] והיה אחד עושה וכו'. (סכ"ו) ורבנן אומרים [ד"ו] וחכמים אומרים. (סכ"ז) לא [פרי"ר] ליתא.

(ככר לאדן) לא אתיא דל"א על רישא. פי' לא אתיא דא אלא על רישא ועי' בהלכה ח' ובהר"ש:

ר' ישמעאל כדעתיה (א) דרבי ישמעאל אמר [א] אין העומר בא מסוריא יצא קציר העומר שהיא מצוה:

הלכה ד מתני' [ב] (ב) שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית כאה בשבילן [ג] וכמה יהא ביניהן רבי שמעון בן גמליאל אומר כדי שיהא הבקר עובר בכליו: **גמ'** תני ר"ח אילנות של אדם אחד וקרקע של אדם אחד מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן אמר רבי יוסי אף אנן נמי תנינן דר"ח רבה שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה *עד ר"ה:

הלכה ה מתני' [ד] (ג) עשר נטיעות מפוזרות תוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה [ה] היו עשויות שורה ומוקפות עטרה אין חורשין להן אלא צרכן: **גמ'** (ד) ר' זעירא בשם רבי לא רבי יוסי בשם רבי יוחנן [ו] (ה) ערבה הלכה למשה מסיני ודלא כאבא שאול (ו) דאבא שאול אמר ערבה דבר תורה וערבי נחל שתים חד ערבה ללולב וערבה למקדש רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן (ז) ערבה [ז] **וניסוך המים הלכה למשה מסיני ודלא כר"ע (ח) דר"ע אמר ניסוך המים דבר תורה בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם מ"ם יו"ד מ"ם רבי חייא בר אבא בעי קומי רבי יוחנן ועכשיו למה הן חורשין בזקינות א"ל בשעה שניתנה הלכה ניתנה (ט) שאם בקשו לחרוש יחרושו רבי בא בר זבדי בשם רבי חוניה דבקעת חוורן (י) ערבה וניסוך המים ועשר נטיעות מיסוד הנביאים הראשונים מה ופליג (כ) רבי יוסי ב"ר בון בשם לוי כך היתה הלכה בידן ושכחוה ועמדו השנים והסכימו על דעת הראשונים ללמדך שכל דבר שבית דין נותנין נפשם עליו סופו להתקיים בידם כמה שנאמר למשה מסיני ואתיא כיי דמר רבי מנא כי לא דבר רק הוא מכם ואם דבר רק הוא מכם למה שאין אתם יגיעין בו כי היא חייכם אימתי היא חייכם בשעה שאתם יגיעים בו (ל) רבי יוחנן אמר לרבי חייא בר ווא בבלייא תרין מילין סלקין בידכון מפשוטיתא דתעניתא וערבתא דיומא שביעיא ורבנן דקיסרין אמרין אף הדא מקותה. (מ) תני נטיעה מעין עשר זקינה מעין שלוש אתא חמי נטיעה שהיא ניראית כזקינה את נותן לה כזקינה ואת ז.מרת נטיעה מעין עשר אמר רבי חונה מהו מעין עשר שאין נטיעה מעין שלא תאמר שלש נטיעות שהן עושות כעשר שאינן עושות ודכוותה שלוש זקינות שהן עושות כעשר שאינן עושות לפום כן צריך מימר נטיעות מעין עשר. (נ) שדה קנים נדונות כשדה תבואה ר' אבהו בשם ר' יוסה ב"ר חנינה בסאתים שנו

לית

רידב"ז

ר' ישמעאל כדעתיה כו' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו גרס איפכא יצא קציר העומר שהוא מצוה ר' ישמעאל כדעתיה דר' ישמעאל אומר אין העומר בא מסוריא: **א"ר** יוסי אף אנן נמי תנינן דר"ח רבה שלשה אילנות של שלשה אנשים כו' וחורשין כל בית סאה עד ר"ה הגר"א ז"ל בכ"י מחק תיבות עד ר"ה:

תני נטיעה מעין עשר כו' פי' דבתוספתא מסיק נטיעה שהיא נראית כזקינה הוי כזקינה ונטיעות מעין עשר ע"ז פריך איתא חמי נטיעה שהיא נראית כזקינה את נותן לה כזקינה דחורשין עד עצרת וסגי בג' ולמה מסיים נטיעה מעין עשר דמשמע דשוה לכל הדינים לנטיעה ומשני א"ר חונה מהו נטיעה מעין עשר לאו לכל הדינים ז"א אלא דווקא למנין עשר דבזה אזלינן לחומרא לענין המנין שאין נטיעה מעין שלש שלא תימר שלש נטיעות שהן עושות כעשר שאין עושות דהא חזינן דכוותיה שלש זקינות שהן עושות כעשר שאין עושות וא"כ הוי די מנין ג' במקום מנין עשר לפום כן צריך מימר נטיעות מעין עשר דלענין זמן כיון דנראית כזקינה חורשין עד עצרת דווקא אבל לענין מנין לא הוי כזקינה אלא כנטיעה וצריך עשר דווקא:

לית

פני משה

ר' ישמעאל כדעתיה וכו'. הך דר' ישמעאל גרסינן לקמן (בריש פ"ד דשקלים) דמייתי התם מתניתין דמנחות כל הקרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחו"ל מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ ומוקי לה כר' ישמעאל דס"ל אין העומר בא אף מן הסוריא אלא מא"י דוקא ומייתי ר"ז גם מהכא דס"ל דילא קצירת העומר שהיא מציה ואין להביא עומר אלא מן החדש ומא"י דוקא והלכך לא שכיחא ולפיכך דרשו דאף קצירת העומר דוחה את השבת כמו הקרבתו:

הלכה ה מתני' ג' אילנות של ג' אנשים הרי אלו מצטרפין. והוו כאלו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן: וכמה יהא ביניהן. אבל ג' אילנות קאי והפי' של איש אחד כדאמרינן לעיל שצריך שיהא ביניהן כדי שיהא הבקר עובר בכליו והיינו ד"א אבל בפחות מיכן למיעקר קיימי ואין חורשין בשבילן: **גמ'** וקרקע של אדם אחד. כגון שמכר לו האילנות ופירש ששייר הקרקע לפניו הרי אלו מצטרפין וחורשין הקרקע בית סאה בשבילן: אף אנן תנינא דרובא. רבותא מפי שמעינן מהך ברייתא בשל ג' אנשים מצטרפין הן וחורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה:

הלכה ו מתני' עשר נטיעות. אילנות קטנים וילדות שקורין אותן נטיעות והן מפוזרות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה אף בזמן המקדש ודבר זה הלמ"מ: היו עשויות שורה. כשורה אחת במקום אחד ואינן מפוזרות או שהיו מוקפות עטרה והוא גדר סביב אין חורשין אלא לצרכן של כל אחד ואחד: **גמ'** ערבה של מקדש הל"מ וכו'. וגרסי' להסוגיא בריש פ' לולב וערבה: למקדש. שהיו מקיפין את המזבח: וניסוך המים. בחג: ועכשיו למה הן חורשין בזקינות. עד ר"ה הרי הל"מ בנטיעות ילדות דוקא: בשעה שניתנה הלכה לכך ניתנה שאם וכו' וכן הוא נסוכה. כלומר שבתחלה כך נאמרה הלכה שאם בקשו לחרוש אף באילנות זקנות יחרושו ושלא למחות בידם: מה ופליגי אם פליג הוא על הא דקאמר ר' יוחנן דהל"מ הן וקא"ר יוסי בר בון דלא פליג אלא כך היתה הלכה בידם ואח"כ שכחוה ועמדו השנים והן נביאים אחרונים וחזרו ויסדוה: סופו להתקיים בידם. שיסכימו לדבר כמה שנאמר למשה בסיני וכך יתקיים: ואתיא וכו'. כדגרסינן להא לעיל (בפ"ק דפאה) ובפ"ח דכתובות בכמה מקומות: תרין מילין סלקון בידיכון. אלו שני דברים עלו בידכם בני בבל ואנחנו קבלנו מנהג שלהם וגרסי' להא גם בפ"ד דע"ז (בהלכה א'): מפשיטותא דתעניתא. השתחויה בפשיטת ידים ורגלים שהיו נוהגין בת"צ כדאמר התם דלא התירו השתחויה בפישוט ידים ורגלים אלא בתענית צבור בלבד: וערובתא דיומא שביעייא. ערבה שנוהגין ביום ז' של חג ומבבל נתפשט המנהג שהיו עושין זכר למקדש: אף הדא מקותה. אף מנהג הקזה באיזה יום מקיזין ובאיזה שאין מקיזין כדאמרינן בשילהי פ' מפנין ומבבל הוא המנהג: תני. בתוספתא (פ"ק) ולא הועתקה כאן אלא הסיפא ובתוספתא דפ"ס ג"כ חסרה במקצת וה"ג בתוספ' כתיבת יד אשר לפני אשר הובא ממצרים וזקינה נראית כנטיעה הרי היא כנטיעה ונטיעה נראית כזקינה הרי היא כזקינה מה בין זקינה לנטיעה זקינה עד עצרת נטיעה עד ר"ה זקינה מעין ג' ונטיעה נראית כזקינה מה בין זקינה לנטיעה זקינה מעין ג' ונטיעה מעין עשרה. וקס"ד השתא למה דתני ברישא נטיעה נראית כזקינה הרי היא כזקינה היינו לכל דבר דאם האילן גדול הוא ונראה כאילן זקן דינו כזקן ממש והלכך מתמה הש"ס איתא חמי דהא גופא קשיא דברישא אמרת דהואיל ונראית כזקינה נותנין לה דינה כזקינה והדר קתני בסיפא מה בין זקנה לנטיעה וכו' והאי מה בין דסיפא ע"כ אהאי חלוקה שאם נראית כזקינה מתפרשא דבין נטיעה ממש לזקינה ממש הא כבר תנא לה ברישא אלא ודאי דהכא קמ"ל דבנטיעה נראית כזקינה יש ג"כ חילוק בינה לבין זקינה ממש דזקינה ממש היא מעין ג' כלומר דדינה כג' אילנות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן ונטיעה מעין עשרה כלומר הך נטיעה אף שהיא נראית כזקינה מ"מ דינה כשאר נטיעות ומעין עשרה שאם עשר נטיעות בבית סאה אז חורשין כל בית סאה וקשיא הרישא: א"ר חונה מהו מעין עשר. דקתני בסיפא לענין שאין נטיעה מעין ג' דלא לכל דבר קאמר ברישא דהוי כזקינה אלא להאי דינא לא הוי כזקינה כדמסיק ואזיל: שלא תאמר שלש זקנות שהן עושות כעשר שאינן עושות ודכוותה שלש נטיעות שהן עושות וכו' כצ"ל ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות בטעות. כלומר דלא תימא הואיל וזקינות הדין הוא דג' אילנות לבית סאה צריך שיהו ראוין לעשות ככר דבילה ואם הן עשרה א"צ שיעשו כדתנן לעיל (בהלכה ד') דבין עושין ובין אינן עושין חורשין כל בית סאה בשבילן וא"כ שלש זקנות העושות כעשר שאינן עושות ומהו תימא דס"ל דכותה בנטיעות אלו שהן נראות כזקנות דג"כ הוא כך דשלש שהן עושות כעשר שאינן עושות וחורשין כל בית סאה בשבילן: לפום כן צריך מימר. הלכך קמ"ל בסיפא דלעולם נטיעה מעין עשרה ואע"פ שהיא נראית כזקינה דלא אמרו ברישא דאם נראית כזקינה דינה כזקינה אלא לחומרא כדקתני בה מה בין זקנה לנטיעה זקנה עד עצרת נטיעה עד ר"ה ובהא הוא דאמרינן דהולכין אחר המראה ולפעמים גם לקולא כגון בזקנה שנראית כנטיעה דינה כנטיעה וחורשין עד ר"ה ונטיעה שנראית כזקנה דינה כזקנה ואין חורשין אלא עד העצרת מפני מראית העין אבל לענין מעשה הפירות לעולם נטיעות נחשבין הן ואע"פ שנראית כזקנה וטעמא דהואיל דלא שכיחא שהנטיעות הילדות יעשו פירות עד שיתגדלו אין הולכין בהן אחר המעשה ואף שלפעמים אירע שעשו ולעולם בעינן שיהו עשר לבית סאה ואז הוא שחורשין כל הבית סאה בשבילן דלא פליג רבנן: שדה קנים נידונות כשדה תבואה. בתוספתא שם היא שנוייה וכלומר דאם נטע קנים בשדה שיתגדלו ויתעבו וכהאי דאמרינן לעיל (בפ"ו דדמאי) דשכיח שעושין כן נידונית כשדה תבואה וכדמפרש ר' אבהו בסאתים שנו כלומר שדינה כשדה לבן דומנה עד הפסח כדלקמן (בפרק ב') ולא כשדה האילן דשיעורה בג' אילנות לבית סאה אלא אף בסאתים והוא הדין נמי טפי אלא משום דבשדה אילן קתני סאה קאמר הכא בסאתים וקא משמע לן דלעולם דינה כשדה תבואה שהיא שדה לבן:

לית

תוספת הרי"ד

דמדאורייתא הוא אסור בב' פרקים הראשונים ע"כ לטעמא דב"ש הוא כדאמר מעיקרא עד כאן הוא יפה לפרי דאל"כ הרי אסור לחרוש מן התורה בערב שביעית לצורך שביעית אבל אי מן התורה מותר לחרוש בע"ש לשם שביעית ורק מדרבנן אסור מפני מראית עין ע"כ שפיר נחלקו בזה דלב"ש לא הוי מראית עין כשיפה לפרי ולב"ה הוי קביעות זמן דהל"כ נתת תורת כל אחד בידו כדאיתא לקמן (ברפ"ב) והא דלא חשיב במס' עדיות מקולי ב"ש הוא דס"ל בעדיות דלא כר"ע ואיסור ב' פרקים מדרבנן ולא בעינן לב"ה יפה לפרי ועצרת הוא רק קביעות זמן ועפ"ז שביארנו ת"ל דלפי המסקנא לא בעי ב"ה יפה לפרי כלל אלא דהוא מדרבנן וע"כ מותר. קביעות זמן יאיר עינינו בע"ה לקמן ברפ"ב עיי"ם: הדרן עלך שדה האילן

עין משפט נר מצוה

יז [א] מיי' פ"ז מכלאים הל"ב טוש"ע יו"ד סי' רצו סעיף לג. יח [ב] מיי' פ"ג משמיטה הל"ב סמ"ג לאוין רסו. יט [ג] מיי' פ"ג משמיטה ויובל הלכה ג סמ"ג לאוין רסו. כ [ד] מיי' שם הלכה ה. כא [ה] שם הלכה ו. כב [ו] מיי' פ"ז מלולב הל"ד טור וב"י או"ח סי' תרסד. כג [ז] מיי' פ"ז מתמידין הלכה ו כמ"ג עשין רה.

מסורת הש"ס

(א) ירושלמי שקלים פ"ד ה"א. (ב) ב"ב קו: (ג) שם וש"נ. (ד) ירושלמי סוכה פ"ד ה"א כס"ע: (ה) זבחים קי: וש"נ. (ו) סוכה לד. וש"נ. (ז) שם. (ח) שבת כג: (ט) מו"ק ג. (י) סוכה מד. ושם בירושלמי פ"ד ה"א. (כ) ירושלמי פאה פ"א ה"א שבת פ"א ה"ד. (ל) ע"ז פ"ד ה"א סוכה פ"ד ה"א. (מ) תוספתא פ"א כאן. (נ) שם.

גליון הש"ס

*עד ר"ה הסנה. ע' בר"ש כאן ובתוס' יו"ט. וע' בס' ספרי חדרי תלמוד לד"ז הגאון מוהר"ם זצ"ל אב"ד דק"ק אמשטרדם. **וניסוך המים. ע' בקרבן עדה בסוכה פ"ד שם. ומ"ש בהגהותיו על הש"ס שם במו"ק:

שינויי נוסחאות

(ס"ד) אלו [שרי"ר] אילו. (פ"ה) ביניהן [שרי"ר] ביניהם. (ס"ו) רבי [שרי"ר] רבן. (ס"ט) דר"ח רבה [כד"ו] דרבא תיבת דר"ח ליתא. (סי"ב) תוך [שרי"ר] לתוך. [וכ"ה כד"ו]. (סי"ד) בשבילן [שרי"ר] ליתא. ומוקפות [שרי"ר] או מוקפות. (סט"ו) אין להן [שרי"ר] אין להם: לא צרכו [ד"ו] לא צרכן. ר' זעיראבשם רבי [ד"ו] בשם ליתא. (סי"ט) מ"ם יו"ד מ"ם רבי [ד"ו] מ"ם יו"ד מ"ם מים רבי. (סכ"א) הלכה ניתנה שאם בקשו [וכב"י ליידען] הלכה כך ניתנה. (סכ"ב) מה ופליג [ד"ו] הם מה ופליג. (סכ"ה) ואם דבר רק [ד"ו] דבר ליתא. (סל"א) נטיעות [ד"ו] נטיעה. (סל"ג) עשר [כי"ר] שלש עשר.

טוב ירושלים

ר' ישמעאל כדעתי' דא' אין העומר כו'. עי' מש"כ בס"ד פ"ד דשקלים וכאן אין לפרש כן: לדבריהם מירושלמי דהכא וכמדומני העיר על דבריהם זולת דברי הגמ' דהכא בגבורות ערבה וכה"נ הלמ"מ ודלא כר"ע. ע' תוס' מ"ק ג' ב'. ד"ה וניסוך במכת"ה סתירה ארי לתענית ב' ב' ובבבלי שם הוא דרשת ריב"ב ור"ע יליף מקרא אתרינא:

לית הדא פליגי על שמואל (א) דשמואל אמר בעשויין שורה תמן על ידי שהן מפוזרות בתוך בית סאה את רואה כאלו מליאה ברם הכא כולן נתונים במקום אחד:

הלכה ו מתני' [א] הנטיעות והדלועין מצטרפין לתוך בית סאה רבן שמעון בן גמליאל אומר עשרה דילועין לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה עד ר"ה עד אימתי נקראו נטיעות רבי ליעזר בן עזריה אומר עד שיחולו רבי יהושע אמר בת שבע שנים רבי עקיבא אמר כאילן נטיעה [ב] כשמה [ג] אילן שנגמם והוציא חליפין מטפח ולמטן כנטיעה מטפח ולמעלן כאילן דברי ר"ש:

גמ' הנטיעות והדלועין. והן שיהו נטיעות רבות על דילועין רבי חנניא בריה דרבי הילל בעי *לא מסתברא בדלעת יונית התיב ר' מנא והתני ג' (ב) קישועין ושלושה דילועין וארבע נטיעות מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן לא אתיא דלא על סיפא רשב"ג אומר עשרה דילועין לבית סאה חורשין כל בית סאה עד ר"ה עליה ר' חנניא בריה דרבי הילל בעי לא מסתברא בדלעת יוונית עד אימתי נקראו נטיעות כו' מהו שיחולו עד שיפדו או **עד שיעשו חולין מאליהן ר' אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן כיני מתני' עד שיעשו חולין מאליהן ואתיא כרבי יהושע כדתני (ג) ר' יהושע אומר אף שאמרו בנות חמש בנות שש בנות שבע אלא בגפנים בנות חמש בתאנים בנות שש בזתים בנות שבע ואנן חמיין הדא מרביתא דתאינתה אתיא בפוריא אמר רבי יודן כד טריפן לעוביה ר"ש ור"א בן יעקב שניהם ***אמרו דבר אחד דאמר רבי שמואל בר נחמן רבי יונתן בשם ר"א בן יעקב (ד) הגומם את כרמו פחות מטפח חייב בערלה מפני מראית עין דברי חכמים [ד] עד שיגום מעם הארץ:

הדרן עלך שדה אילן

עד (ה) אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הליחה כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשעות ומדלעות אמר רבי שמעון נתת הורת כל אחד ואחד בידו אלא [ה] בשדה לבן עד הפסח ובשדה אילן עד העצרת: **גמ'** עד אימתי חורשין מאן תנא ליחה ר"מ הוא ורבי

פני משה

לית הדא פליגא על שמואל. אסיפא דמתניתן קאי דקתני היו עשויות כשורה אין חורשין להן אלא לצרכן וכי לא פליגא היא על הא דאמר שמואל לעיל (בהלכה א') דבשלשה אילנות עשוין כשורה מיירי ואפ"ה חורשין כל בית סאה בשבילן: תמן. כלומר דמשני דלא דמי לעשר נטיעות דמתני' דע"י שהן מפוזרות בכל הבית סאה את רואה כאלו כל הבית סאה מלאה כרם ובשבילן הוא חורש ולא בשביל השדה והלכך מפוזרות דוקא בעינן דאם הן נתונין במקום אחד כשורה אינו ניכר מה שחורש דבשבילן הוא חורש הואיל ונטיעות ילדות הן: הכא כולן נתונין במקום אחד. כלומר אבל הכא גבי אילנות זקנות דריש פרקין אף שהן כולן נתונין במקום אחד הואיל ואילנות גדולות הן ניכר הוא שבשבילן הוא חורש לכל הבית סאה. א"נ דהאי הכא וכו' סיומא למילתא לטעמא דמתני' הוא וכלומר דדוקא במפוזרות את רואה וכו' אבל הכא בעשויות כשורה הוי כאילו נתונין במקום אחד ואינו ניכר שבשבילן הוא חורש להבית סאה ומתני' מתני' דריש פרקין והיינו הך דאמרן:

הלכה ז מתני' הנטיעו' והדלועין מצטרפין לתוך בית סאה אם יש בין כולן עשרה חורשין כל בית סאה בשבילן: רשב"ג אומר. אפילו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה כאלו הן נטיעות ומסיק בגמ' דלא אמר רשב"ג אלא בדלעת יונית מפני שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין ואין הלכה כרשב"ג דדוקא מצטרפין הן כת"ק ואין חילוק בין דלעת יונית לבין שאר דלועין: גמ' והן. ודוקא שיהו הנטיעות רבות על הדלועין כגון שהיו הנטיעות ששה והדלועין ד' אז מצטרפין הן: לא מסתברא. אם זה לא מסתברא דדוקא בדלעת יונית שהיא נראית כנטיעה הוא דאמרו כן אבל לא בשאר דלועין: התיב רב מנא והתני. בתוספתא (פ"ק) ג' קשואין וכו' אלמא דאף קשואין מצטרפין הן וא"כ הני דלועין נמי אף בשאר דלועין אמרו: לא אתיא. הא דר' חנניה אלא על הסיפא דרשב"ג אומר וכו' עליה הוא דפייך דקאמר לא מסתברא אלא בדלעת יונית:

הלכה ח מתני' עד שיחולו. כדמפרש בגמרא על הא דבעי אם עד שיפדו בשנה הרביעית ואם לא פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו חולין מאליהן בשנה החמישית: נטיעה כשמה. כל מר כל זמן שבני אדם קורין אותה נטיעה ואין קורין אותה אילן והלכה כר"ע: אילן שנגמם. שנחתך והוציא חליפין שנתגדל אח"כ: מטפח ולמטה. כל זמן שהוא פחות מטפח דינו כנטיעה לענין חרישה בתוס' שביעית אבל לא לענין ערלה ואם נקצץ מטפח ולמעלה דינו כאילן והלכה כר' שמעון: גמ' מהו עד שיחולו. אם עד שנפדו בשנה הרביעית כדין נטע רבעי ומצ' חילול הוא או מלשון חולין הוא ועד שיעשו חולין מאליהן וזהו בשנה החמישית דאף אם לא פדאן ברביעית מ"מ הפירות של חמישית הם חולין מאליהן: ר' אבא בשם ר' יוחנן. פשיט לה דכן הוא דקתני עד שיעשו חולין מאליהן ונקראין נטיעות עד ה' שנים: ואתיא. האי פירושא דר' יוחנן בדברי ר"א בן עזריה דמתני' כהאי דר' יהושע בת ספתא דקאמר שיש שנקראו נטיעות עד חמש שנים: כדקתני. התם (בפ"ק) וה"ג שם איזו היא נטיעה ר' יהושע אומר בת חמש בת שש בת שבע אמר רבי מפני מה אמרו בת חמש בת שש בת שבע אלא אומר אני גפנים בני חמש תאנים בני שש וזיתים בנות שבע. והכי מייתי לה לקמן (בפ"ק דערלה): ופריך הש"ס והא אנן חמיי הדא מרביתא דתאנתא אתיא בפירי. ילדה אחת של תאנה שמוציאה פירות והיא לא היתה בת שש ואמאי קרי לה נטיעה עד שש אם היא מביאה פירות מקודם: א"ר יהודה בן טרפון לעוביה. שאינה מתעבה להיות כאילן עד שש ולפיכך קרו לה נטיעה: ר"ש. דמתני' דקחשיב לאילן שנגמם עד פחות מטפח כנטיעה ור"א בן יעקב אמרו דבר אחד: דא"ר שמואל בר נחמן וכו'. לקמן (בפ"ו דכלאים) גרים לה בהדי שאר מילי דראב"י דקחשיב התם: הגומם את כרמו פחות מטפח. שקוצץ כל הגפנים עד שיהו פחותין מטפח חייב בערלה מפני מראית העין לפי שנראות הן כנטיעה בת שנתה והרואה שאוכלין מפירותיה יאמר פירות ערלה מותרין הן אלמא דכל פחות מטפח כנטיעה מחשבינן לה: דברי חכמים. פליגי וסברי דעד שיגום אותן עד הארץ אז מה שיתגדל אח"כ חייב בערלה כאלו נטעה מחדש אבל כל זמן שנשאר אפי' פחות מטפח פטור ולא חיישי מפני מראית העין: הדרן עלך שדה האילן

הלכה א מתני' עד אימתי חורשין שדה הלבן. שדה של תבואה וקטנית נקרא שדה לבן לפי שאין בה אילן ואין כאן צל וכן מפני שכשמתבשלת התבואה היא מתלבנת: עד שתכלה הליחה. לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים והוא כל זמן שבני אדם חורשין כדי ליטע במקשאות ומדלעות והוא מקום שזורעין בו הקשואים והדלועין אבל מכאן ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית: א"ר שמעון נתת תורת כאו"א בידו. שזה אומר כלתה הליחה וזה יאמר לא כלתה הליחה בתוך שלי: אלא בשדה לבן. שהיא עשויה לזורעה אחר החרישה וצריך שבתחלה תהא הליחה קיימת אין חורשין אלא עד הפסח ובשדה האילן שהיא נטועה מכבר ואין צריך שתהא רוב הליחה קיימת והחרישה היא כדי שירדו הגשמים בתוך הקרקע לפיכך חורשין בה עד העצרת והכי קאמר בגמ' והלכה כר"ש וכל זה בזמן המקדש כדאמרי' לעיל בריש מכילתין דר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו והם פסח ועצרת והתירו בזמן הזה לחרוש עד ר"ה של שביעית: גמ' מאן תנא ליחה ר"מ היא. פלוגת' דר"מ ור"ש בתוספת' דריש מכילתין גבי שדה האילן דתני התם שלשה בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן דברי ר"מ ור' יהודה

רידב"ז

ליתא הדא פליגא על שמואל דשמואל אמר בעשוין שורה פי' דמקשה על המשנה דתני גבי נטיעות היו עשויות שורה אין חורשין להן אלא צורכן ואילו שמואל קאמר לעיל (בה"ג) באילנות העומדים בשורה דמהני וקס"ד דהכא נמי שורה פשוטה קאמר ולא שורה כפי' הר"ש ז"ל פי' שורה דמתניתין הוא כחומה תרגום חומה מתרגם שורה א"כ קשה אמאי לא הוי שדה אילן בעומדין בשורה ומשני דז"א דפי' דמתניתן שורה הוא חומה ולפיכך לא דמי לאילנות דשמואל דתמן ע"י שהן מפוזרות בתוך בית סאה את רואה כאילו מלאה פי' דמיירי במפוזרות רק דעומדים בשורה ברם הכא כולם נתונים במקום אחד דפי' שורה דמתניתן הוא חומה ומחלק בין השורה דאמר שמואל להשורה דמתניתן ומזה לנ"ד הר"ש ז"ל לפרש שורה דמתניתן חומה: **והן** שיהא נטיעות רבות על דילועין התיב ר"מ והתני ג' קישואין וג' דילועין וד' נטיעות מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן ר"ח ברי' דר"ה בעי לא מסתברא אלא בדלעת יונית לא אתיא דלא על סיפא רשב"ג אומר עשרה דילועין לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עלי' ר"ח ברי' דר"ה בעי לא מסתברא בדלעת יונית כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו וכן הוא בשנו"א ז"ל ופי' דל"ל דר"ח בדר"ה בעי אח"כ כיון דס"ל להת"ק דאף קישואין מצטרפין כ"ש דלעת מצרית ולא בעינן יונית אלא דקאי על רשב"ג דס"ל דילועין בעצמן די ע"ז מיבעיא ליה כיון דאינן אלא דילועין א"כ לא מסתברא דלעת יונית דווקא ודע דבכל הש"ס ירושלמי תיבת לא מסתברא היא כמו בבבלי אלא מסתברא: **מהו** שיחולו עד שיפדו או שיעשו חולין מאליהן. פי' דמבעיא ליה אם בשנת ד' שראוי לפדיון או עד שנת ה' שנעשו חולין מאליהן ולא תלי בחילול ממש אלא מבעיא על הזמן או עד שנת ד' או עד שנת ה' ופשיט מהתוספתא דתני ר' יהושע אומר בנות חמש בנות שש בנות שבע ראב"ע אומר מפני מה אמרו בנות חמש בנות שש בנות שבע אלא בגפנים בנות ה' בתאנים בנות שש בזיתים בנות שבע כן גי' הגר"א ז"ל התוספתא ומובא בשנות אליהו ז"ל ופשיט מראב"ע גופיה דבכליר מבנות חמש לא משכחת לה אלמא עד הזמן שנעשו חולין מאליהן:

סליק פרקא בס"ד

עד אימת חורשין מ"ת ליחה ר"מ הוא פי' דהמשנה הראשונה משדה אילן הוא הך תנא

מערכת הערוך

(שו"כ) מהו שיחולו כו', בערוך (ע' חל א') מאי עד שיחולו עד שיפדו או עד שיעשו חולין מאליהן. פי' עד שיפדו עד שנה רביעית דבני פדיה נינהו או עד שיעשו חולין מאליהן דהיינו שנה חמישית דאינן קודש. השיב רבה בר יעקב בן היא מתניתא עד שיעשו חולין מאליהן.

גליון אפרים

ואנן חמיין הדא מרביתא דתאנתא אתיא בכוריא. גירסת הס"מ אתיא בפירי ונירסת הגר"א בפוריא ופירושם דחוקים מאד. וגי' נגרוס אתיא בפרא ופירוש בפרא בפחות כמו לעיל בפ"ג בדף ב' ע"א כל אילניא עבדין שנה פרא שנה ובכלאים ריש פ"ה פרא סורה ובמגילה ריש פ"ב חד פרא חד ובכתובות פ"ו תרי חולקין פרא ליבהר ועוד בכמה מקומות. והכונה שרואים אנו מרביתא דתאנתא אתיא פירות כשהיא פחותה מבת שש:

עין משפט נר מצוה כד [א] מיי' פ"ג משמיטה הל"ו. כה [ב] שם הל"ז. כו [ג] שם הל"ח. כז [ד] מיי' פ"י ממעשר שני הל"ג טור וש"ע יו"ד סי' רפ"ד סעיף יח. א [ה] מיי' פ"ג משמיטה הלכה א סמ"ג לאוין רסז.

מסורת הש"ס (א) לעיל הל"ב. (ב) תוספתא פ"א. (ג) שם. ירושלמי ערלה פ"א הל"ג. (ד) ירושלמי כלאים פ"ו ה"ב. (ה) מו"ק ג.

גליון הש"ס *לא מסתברא בדלעת ע' בפירוש המשנה להרמב"ם ובר"ש ותוס' יו"ט וקול רמז ובית דוד שהאריכו בפירוש הירושלמי הלז. ועי' בשנות אליהו: **עד שיעשו חולין מאליהם ע' במפרש ובשנות אלי' דליבעיא היא אם בשנה ד' או בשנה ה' ע"ש. וכן נראה מפירוש הרמב"ם והרע"ב: ***אמרו דבר אחד כו' לפ"ז לפי מה דפסק רבינו כאן בפ"ג הל"ח כר"ש הי' לו לפסוק ג"כ כראב"י דאדרבא דר"ש עדיף מדראב"י דלר"ש אף מדאורייתא הוה ליה כנטיעה חדשה. ועיי' במפרש. והרי רבנו פסק בפ"י ממעשר שני הלכה י"ב כחכמים ויותר קשה על הכ"מ שכתב בפ"ג משמיטה הל"ח כיון דחכמים פליגי עלייהו הוה ליה למיפסק כרבים וטפי הוה ליה להקשות מדידיה אדידיה שהרי באמת פסק כחכמים. וע"כ נראה דרבינו באמת פסק כחכמים דראב"י. ובפרט דבכה"ג הוה סיפה כמו שכתב הכ"מ. ואף דהרמ"ע נפקא בתשובה סי' י"ג כתב דאמרו דבר אחד לאו מיקרי סיפה. אבל מדברי הרשב"א ח"א סי' עד ובתורת הבית גבי נוטל הגולה נראה דהוי סיפה. וע' בחיבורנו סי' ע'. והא דפסקו כאן כר"ש לא כהבנת הכ"מ בפירוש המשנה לרבינו דנתכוין להירושלמי כאן. רק כוונתו לדברי התוספתא דאמרו זקנה נראית כנטיעה וכו'. ועי' בקול רמז. ויותר נראה דרבינו מפרש דהא דאמרו דבר אחד היינו בסברא אחת דכשם דראב"י מחלק בין טפח לפחות. כן ר"ש מחלק. אבל בדין אין ענין זה לזה. דלענין ערלה בנטיעה הדבר תלוי. וכל שלא נגמם עד לארץ אין בו ערלה משא"כ כאן בשם הדבר תלוי וכו' שהוא פחות מטפח בעי עשר לבית סאה. אבל מדברי הרע"ב והר"ש כאן נראה דמפרשי לה כפשוטו. אבל הרמב"ם נאיד מזה. ומפרש בפירוש המשנה בהדיא דברי ר"ש לענין שם שדה האילן בלבד ודו"ק:

שנוי נוסחאות (ס"ג) רוא' כאילו [ד"ו] רואה אותה כאילו. (ס"ה) לתוך בית [סרי"ר] לבית. (ב"ו) עד אימתי [סרי"ר] מ. עד אמתי. (ס"ח) ליעזר [סרי"ר] לעזר. (ס"ט) עקיבא [סרי"ר] עקיבה. (סי"ג) הנטיעות והדלועין [ד"ו] הנטיעות והדלועין כו'. (ס"כ) מהו שיחלו לו [ד"ו] מהו עד שיחולו. (סכ"ז) כד טריפן [סרי"ר] בר טרפין. (סל"ג) אימתי (ס. י"ד) אמתי. (סל"ה) משתכלה הליחה [סרי"פ] עד שתכלה הלחה. (סל"ה) מקשעות [סרי"ר] מקשיות.

ורבי מאיר (א) כבית שמאי ורבי שמעון כבית הלל וכן אתינן מתניתין ר"מ כב"ש ור"ש כב"ה אלא ר"מ כמשנה ראשונה ור"ש כמשנה אחרונה וכן אתינן מתניתין ר"מ כמשנה ראשונה ור"ש כמשנה אחרונה אלא ר"מ שנייא מחלוקת ורבי שמעון שנייה כדברי הכל הוי מאן תנא עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית ר"מ ברם כר"ש ד"ה עד העצרת לא סוף דבר כשיש מוקשה ומודלה אלא אפילו מאחר שבני אדם עתידין ליטע במוקשיות ובמודלעות מותר אמר ר"ש נתת תורת כל אחד וא' בידו זה אומר כלה ליחה שלי וזה אומר לא כלה ליחה שלי אלא בשדה לבן עד הפסח ובשדה אילן עד עצרת מה בין שדה לבן לשדה אילן שדה הלבן על ידי שהוא עתיד לזורעה בתחילה צריך שתהא הליחה קיימת אבל שדה האילן על ידי שהיא נטועה מכבר אינו צריך שתהא רוב הליחה קיימת:

הלכה ב מתני' [א] מזבלין ומעדרין במוקשאות ובמודלאות עד ר"ה וכן בבית השלחים מזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין עד ר"ה ר"ש אומר אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית [ב] מסקלין עד ר"ה מקרסמין ומזרדין ומפסלין עד ר"ה ר' יהושע אומר בזירודה וכפיסילה של חמישית כן של ששית ר"ש אומר כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן אני רשאי בפיסולו: גמ' מזבלין ומעדרין במקשאות מהו לחרוש להם תני (ב) כל זמן שאת מותר לחרוש את מותר לזבל ולעדר אם אין את מותר לחרוש אין את מותר לא לזבל ולא לעדר אמר רבי יוסה *ומתניתא אמרה כן

רידב"ז

תנא תנא לה וה"ק על אימתי חורש שדה האילן ומפרש דנחלקו בזה בית שמאי ובית הלל ומסיים התנא דבריו ועד אימתי חירשין שדה הלבן [כדאיתא במס' מ"ק (דף ג' ע"ב) דהוא חד תנא] ותני דבזה נחלקו רבי מאיר ורבי שמעון והוי ר"מ במקום ב"ש ור"ש במקום ב"ה והתחלת דברי ר"מ הוא משתכלה הליחה ולאו דר"מ גופיה הוא שתנא דמפרש לכל המשנה ראשונה דבשדה האילן ס"ל לב"ש כ"ז שהיא יפה לפרי ובשדה הלבן לב"ש משתכלה הליחה ז"א אלא דתנא אחריתי הוא דשינה בשדה אילן פלוגתא דב"ש וב"ה ובשדה הלבן פלוגתא דר"מ ור"ש והתחלה דר"מ הוא משתכלה הליחה והוי ר"מ במקום ב"ש ור"ש במקום ב"ה ור"מ כב"ש ור"ש כב"ה פי' דלר"מ עד שתכלה הליחה הוא כמו לב"ש בשדה אילן כ"ז שהוא יפה לפרי ור"ש ס"ל כב"ה דצריך קביעת זמן ע"כ הוא עד הפסח ופריך וכן אתינן מיתני ר"מ כב"ש ור"ש כב"ה בתמי' ומשני אלא ר"מ כמשנה הראשונה ור"ש כמשנה האחרונה פי' דר"מ ס"ל כר"ע דמדאורייתא היא אסור ב' פרקים וע"כ הדין כמשנה ראשונה ולפיכך טעמא דב"ה דס"ל קביעת הזמן עד עצרת בשדה אילן הוא משום דעד כאן הוא יפה לפרי אבל בלא זה מאי מהני קביעת זמן כיון דאינו יפה לפרי גמילא אסור מן התורה לחרוש ער"ש וא"כ הכא נבי שדה לבן דאינו יפה לפרי משתכלה הליחה ואין בני אדם חורשין לקישואין ממילא ליכא קביעת זמן ע"כ בית הלל מודים בזה ולא נחלקו כלל בזה בשדה לבן אבל ר"ש ס"ל כמשנה אחרונה דמדרבנן הוא הב' פרקים וא"כ ב"ה ס"ל דעצרת הוי קביעת זמן מדרבנן אף שאינו יפה לפרי והקביעות זמן הוא שלא יהא תורת כל אחד בידו. ע"כ ס"ל לר"ש הכא גם בשדה הלבן דתלי בקביעת זמן לבית הלל אף שתכלה הליחה כמו בשדה אילן דבשדה אילן הוי נמי תלי בקביעת זמן אף דאינה יפה לפרי כמבואר (ברפ"ק) כאשר ביארנו לעיל בת ס' (ברפ"ק) בע"ה עיי"ש ע"ז פריך וכן אתינן מתניתן דר"מ כמשנה הראשונה ור"ש כמשנה אחרונה בתמי' ומשני אלא לא תימא דרבי מאיר הוא תני ליחה אבל משנה קמא דשדה אילן לכולי עלמא פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דלבית שמאי תלי ביפה לפרי ולא בקביעת זמן ז"א אלא ר"מ הוא דתני לעיל הפלוגתא בשדה אילן דלב"ש לא בעינן קביעת זמן רק תלי ביפה לפרי וכל המתניתן כולה ר"מ תני לה עד אימתי חורשין שדה האילן ער"ש בש"א כ"ז שהוא יפה לפרי וב"ה אומרים עד עצרת ועד אימתי חורשין שדה הלבן ער"ש משתכלה הליחה הוא הכל ר"מ תני לה ותני לה דלב"ש לא הוי קביעת זמן רק ביפה לפרי וכשלא תכלה הליחה ואתא ר"ש ופליג עליו וקאמר דז"א דאף לב"ש הוי קביעת זמן בשדה אילן עד עצרת ובשדה לבן עד הפסח לד"ה והיינו דמסיק ר"מ שניא מחלוקת ותני לה משתכלה הליחה וכ"ז שהוא יפה לפרי אליבא דב"ש ור"ש פליג עליו בזה וס"ל דגם ב"ש מודים דבעינן קביעת זמן דאל"כ נתת תורת כל אחד בידו והיינו דמסיק הוי מ"ת עד אימתי חורשין שדה אילן ער"ש ר"מ ברם כר"ש לד"ה עד עצרת ובמקום הלבן נ"ל האילן א"כ דגרסינן הלבן והכוונה אחת דהוא עד אימתי חרשין שדה הלבן הוא כיומא מדברי התנא דלעיל דמתחלה תני עד אימתי חורשין שדה האילן וקאמר דנחלקו בזה ב"ש וב"ה ומסיים ועד אימתי חורשין שדה הלבן ומסיים דנחלקו ר"מ ור"ש דלר"מ משתכלה הליחה ולר"ש עד הפסח דמשמע מזה דבשדה האילן לכו"ע נחלקו ב"ש וב"ה ולפ"ז מאימתי מתחיל דברי ר"מ הוא משתכלה הליחה דהתנא דמתניתין קאמר דבשדה אילן נחלקו ב"ש וב"ה ובשדה לבן נחלקו ר"מ ור"ש ותיבת עד אימתי חורשין הוא דברי תנא אחר דשינה עד אימתי חורשין שדה האילן ותני בשם ב"ש וב"ה ועד אימתי חורשין שדה הלבן הוא דנחלקו בזה כמו כן ר"מ ור"ש [עיי' במס' מ"ק (דף ג') ותמצא שהוא דברי תנא אחד] והתחלה דר"מ הוא מן משתכלה הליחה א"כ ר"מ במקום ב"ש ור"ש במקום ב"ה אבל אי ר"מ הוא התנא דשנה הא דשדה אילן הפלוגתא דב"ש וב"ה והמסיים דבריו הראשונים ועד אימתי חורשין שדה הלבן א"כ הוא תני הפלוגתא דב"ש בשדה אילן כ"ז שהוא יפה לפרי ומסיק דועד אימתי חורשין בשדה הלבן הוא ג"כ משתכלה הליחה ותני לה אליבא דב"ש לאורוי לן דלב"ש לא בעינן קביעת זמן לא בשדה האילן ולא בשדה הלבן ואתא ר"ש למימר דז"א דלב"ש בעינן נמי קביעת זמן שלא יהא תורת כל אחד בידו ונמצא דלא הוי התחלת דעתא

פני משה

יהודה. ר' יוסי ור"ש אומרים אין חורשין לכן אלא צרכן וקס"ד השתא דר"ש דפליג במתניתן בשדה הלבן ולא ס"ל עד שתכלה הליחה אלא עד הפסח לטעמי' הוא דאזיל דכמו דמחמיר בשדה האילן מחמיר נמי בשדה לבן דאפי' לא כלתה הליחה קודם הפסח אסור לחרוש מפסח ואילך ור"מ דמיקל בשדה האילן מיקל הוא נמי בשדה לבן והיינו דקאמר מאן תנא ליחה דכל זמן שלא כלתה הליחה מותר לחרוש ר"מ היא: ור"מ כב"ש ור"ש כב"ה. כלומר וטעמיה דר"מ דמיקל בהני דיני משום דכב"ש ס"ל דמקילין נ"כ גרים מכילתין בשדה האילן וקסברי מותר לחרוש כ"ז שהוא יפה לפרי ור"מ דתוספתא אליבא דב"ש קאמר לפיכך מיקל נמי הכא בשדה לבן ור"ש דמחמיר בתוספת בשדה אילן וכן במתני' בשדה לבן כב"ה ס"ל דקאמרי גרים מכילתין דאין מותר לחרוש אלא עד העצרת וכן מחמיר הכא בשדה לבן והקאמר ר"ש בשדה אילן אין חורשין להן אלא צרכן היינו אחר העצרת: וכן אתינן מתניתא. בתמיה כלומר דמתמה מאי חזית לפרש למתניתן דהכא דר"מ לטעמיה דב"ש קאמר ור"ש לטעמיהו דב"ה והא לא שמעינן להו לב"ש ולב"ה דפליגי בהדיא בשדה הלבן והאמאי הוית לה בפלוגתייהו דפליגי בשדה האילן אימא בהאי דפליגי פליגי ובמאי דלא פליגי לא פליגי: אלא אימא הכי. דרבי מאיר כמשנה הראשונה שנה משנתו וזהו קודם תקנת ר"ג ובית דינו שהיו מחמירין בתוספת שביעית ור"ש כמשנה אחרונה ומתמה עלה הש"ס וכן אתינן מתני' וכו' דהא נמי לא מצית אמרת דר"ש אליבא דמשנה אחרונה קאמר דהא משנה אחרונה של ר"ג וב"ד לגמרי התירו לתוס' שביעית ומותר לחרוש עד ר"ה: אלא ר"מ שנייה מחלוקת. כלומר אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא דמאן דמחמיר בשדה אילן מחמיר הוא בשדה הלבן ומאן דמיקל בזה מיקל בזה ודקשיא לך היכא שמעינן לב"ש וב"ה דפליגי בשדה הלבן בסברא זו גופה פליגי ר"מ ור"ש דר"מ שנה לה במחלוקת דאיהו הוא דס"ל הכי דבמחלוקת ב"ש וב"ה בשדה האילן תליא וכמו דמקולי ב"ש בשדה האילן ה"ה נמי בשדה הלבן ור"ש שנה לה לדינא דשדה הלבן כד"ה דס"ל דלא פליגי ב"ש וב"ה בהא ולכ"ע עד הפסח:

הוי. דמסקנא דמלתא כך היא כדאמרן דמאן תנא עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הליחה ר"מ וס"ל כב"ש: ברם כר"ש דברי הכל עד הפסח כצ"ל. דלדידי' לא פליגי בשדה הלבן ולגי' הספר עד העצרת י"ל דה"ק דר"מ שנייה במחלוקת למתני' דרים מכילתין בשדה האילן כמו ששנית במשנה והלכך תלי נמי דינא דשדה הלבן בפלוגתייהו וס"ל כב"ש וא"כ ת"ק דהכא ר"מ היא אבל ר"ש לא שנה להמתני' דרים מכילתין בפלוגתא אלא דברי הכל בשדה האילן עד העצרת והלכך נמי שנה דינא דשדה הלבן עד הפסח וכל"ע אתיא והיינו דמסיים במתני' וקתני לשדה האילן עד העצרת לומר דכמו דלא פליגי ב"ש וב"ה בזה ל"פ נמי בזה: לא סוף דבר וכו'. הא דקתני כל זמן שבני אדם חורשין וכו' ואע"ג דכבר תני משתכלה הליחה ולמה לו לשנות עוד לסימן הזה הלכך מפרש דהא קמ"ל דאע"ג דלית ליה לדידיה מוקשה ומודלה לידע מתי כלתה הליחה מהן מ"מ כל זמן שבני אדם שיש להן עתידין ליטע מיתר לו לחרוש שדהו דאכתי לצורך ששית היא ולא מיחזי לצורך שביעית: א"ר שמעון וכו' כהפריסית במתניתי' וכן להאי מה בין וכו':

הלכה ב מתני' מזבלין את השדות: ומעדרין. חופרין בעיקרי המוקשאות והמדלעות עד ר"ה וכן מעדרין בית השלחין והיא שדה שצריכה להשקותה תמיד ואין די לה במי הגשמים: מזבלין. ובנוכחת המשניות מיבלין. חותכין היבלת הנולדות באילנות ונראה דנוסחא דהכא מזבלין היא: מפרקין. העלין מן האילן כדי להקל מעליו: מאבקין. להשרשים היגולין מכסין אותן באבק: ומעשנין. תחת האילן להמית התולעים הגדילין בו כל אלו וכן הא דחשיב בפרקין דלקמן מותרין בערב שביעית עד ר"ה אף בזמן הניקדש ואע"ג דכל אלו עבודות וכיוצא בהן שהן לתיקון השדה והאילנות והן אסורין מדבריהן בשביעית כמו החרישה שהיא ג"כ מדבריהם איסור הלאו שבה שאינו אסור בלאו מן התורה אלא אותן ארבעה עבודות המפורשין בכתוב והן הזריעה והקצירה והזמירה והבצירה מ"מ לענין תוספת שביעית כל אלו דחשיב כאן וכיוצא בהן אינן אסורין בתוספת שביעית מלבד החרישה והקצירה הלמ"מ שאסורין בתוספת שביעית בזמן המקדש כדפרישי' בפ' דלעיל: רש"א אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית עצמה והלכה כת"ק דלא אמרו מפרקין את האילן אלא בתוספת שביעית וכן כל דבר שהוא לתיקון השדה או להאילנות אסור בשביעית עצמה מדבריהם אבל לא בתוספת שביעית כדאמרן: גמ' מהו לחרוש להם. לאו דקתני במתני' מעדרין: תני בת כפתא (פ"ק) כ"ז וכו' ובת כפתא לא גרים לעדור: אמר רבי יוסי ומתני' אמרה כן

מערכת הערוך

(שו"ת) משנה ב' מזבלין ומעדרין כו'. בערוך (ע' זבל) מזבלין מייבלין ומעדרין מפרקין מאבקין מעשנין מקרסמין מזרדין ומפסלין. פי' מזבלין ומעדרין במקשאות משליכין זבל בשדה או בעיקר האילן. מעדרין חופרין.

גליון אפרים

וכן אתינן מתניתן ר"מ כב"ש ור"ש כב"ה. כלשון זה איתא לקמן בפ"ד דף י"א ע"ב וכן אתינן מתניתן ר' יוסי כב"ש ור"ע כב"ה ופירש שם בפ"מ בתמיה וכי כאן בא להשמיענו לזה הא כבר ידעינן דר' יוסי הגלילי מתלמידי ב"ש ס"ל כב"ש, לדעתי זה אינו. דהא ר"י הגלילי תחלת ביאתו לבה"מ היתה לבני שחכמים נכרם ביבנה. כדאיתא בזבחים דף כ"ז ע"א וזו שאלה נשאלה לפני חכמים בכרם ביבנה כו' היה שם תלמיד אחד שבא לבה"מ לפני חכמים הראשונה תחלה ור' יוסי הגלילי אלא לא שמו. וברובם היו משנה מתלמידי ב"ה. וביבנה דבית יצאה ב"ק שהלכה כב"ה לעולם. (ירושלמי ספ"ק דיבמות) ומסתמא גם ריוה"ג היה פוסק כב"ה ככל החכמים בני זמנו. ונראה שהפירוש הוא וכן אתינן מתניתין ר"מ כב"ש כו' איך יהכן שהוא שר"מ ס"ל כב"ש הא ב"ש במקום ב"ה אינו משנה וכן הוא הפירוש האילן לקמן בדברי ריוה"ג. כיומא וכ"ל שמס"ד יש כאן ונ"ל אלא ר"מ שנייה כדברי הכל (דכ"ל האילן דבשדה לבן לא נחלקו ב"ש וב"ה וכו"ע ס"ל עד שתכלה הליחה) ור"ש שנייא מחלוקת. הוי מאן תנא עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית ר"מ כדברי הכל ברם ר"ש כב"ה. ומה דס"ד דר"מ כמשנה ראשונה ור"ש כמשנה אחרונה היינו דלמשנה ראשונה דתוספת שביעית דאורייתא לכן תלוי לכל אחד לפי שדה שלו אבל לפי משנה אחרונה דתוספת שביעית ליכא מדאורייתא' אלא מדרבנן מסתמא רבנן קבעו זמן מיוחד עד אימתי מותר משום ר"ש שאל"כ נתת תורת כל אחד ואחד בידו. וכעין זה פירש בניר:

עין משפט נר מצוה ב [א] [ב] מיי' פ"א משמיטה הלכה א ופ"ג הלכה טו.

מסורת הש"ס (א) לעיל פ"א משנה א. (ב) תוספתא פ"א.

גליון הש"ס *ומתניתא אמרה כן ע' בתוספת יו"ט שהאריך לחלק על הרע"ב. וכתב להקשות אמאי לא פרינן עידור באילנות כמו זיבול והרי תרווייהו בשביעית עצמו מדברי סופרים הם כמו שכתב הרמב"ם ברים שמיטה ע"ש. ודבריו תמוהים כמ"ש המס"ח דהרמב"ם לא כתב רק שאין לוקין על החרישה מדאורייתא אבל איסורא איכא כמו שכתב בהלכה א' שם ע"ש. ובאמת דעדיין יש מקום לומר דעשה הוא על הזמירה, ולא על החרישה. אמנם כבר האריך המים חיים בהגהותיו שם והוכיח דהוא אסור מה"ת וממ"ש הרמב"ם פ"ג הל"א. דהלמ"מ הוא אף על התוספת. וכן היא דעת הר"ש כאן והתוס' בפ"ז. והנני יוספים להפליא דהאי הדבר מבואר בהדיא בירושלמי פ"ח דכלאים דר"י דאמר אינו לוקה על החרישה הוא מ"ס דבכל ל"ת שבא מכח עשה הוא. ועל זה אמר בירושלמי עובר בעשה. ר"י אמר עיבר בעשה ור"י אמר אפי' עשה אין בו. ופשטא דסוגיא שם משמע דקיי"ל דעובר בעשה. ואף דמס"ם דילן במ"ק משמע דאינו רק מדרבנן. מ"מ אנן לא קיי"ל כן. וע' בריטב"א שם. וע' בקול רמז שהאריך דאינו רק מדרבנן. והרי הרמב"ם והר"ש והתוס' סברו דהוא מה"ת וכמ"ש. וע' בפני משה בסנהדרין פ"ז הל"ס. ובבית דוד:

שנויי נוסחאות (ס"ח) כשיש מוקשה [ד"ו] כש"ש לו מוקשה. (ס"ח) ומעדרין במוקשאות ובמודלאות [ברי"ר] מעדרין במקשיות ובמדלעות. (ס"ט) בבית [ברי"ר] בית. (ס"כ) מזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין [ברי"ר] מייבלין מפרקים מאבקין ומעשנים. (סכ"ב) מנקלין ומזרדין [ברי"ר] מסקלים מזרדים. (סכ"ג) ומפסלין [ברי"ר] מפסלים. (סכ"ד) כן [ברי"ר] וכן. (סכ"ה) רשאי אני רשאי [ברי"ר] רשי ושי אני.

(כבר לאדון) וכן אתינן פי' בתמיה: מתני ר"מ כב"ש וכו' מתני ר"מ כמשנה א' וכו' כנ"ל: אלא ר"מ שנייה וכו' פי' שנאה. ועי' פ"ד סוף הלכה ה':

כן. ממתני' גופה שמענו לחרישה ועדירה חדא היא דהא קתני וכן בית השלחין ותני עלה בתוספתא סוף הפרק שם חורשין בית השלחין עד ר"ה אלמא כל היכא דהתירו זה התירו גם את זה: רבי אומר עד לפני ר"ה השנה ג' ימים וכו'. ופריך ואלו עושין שרשים לג' ימים בתמיה: רבי אומר וכו'. כלומר הלא תני הכי שלשה חדשים לפני ר"ה כדי שיזרע האורז שם וישרש וכו' מפני שהאורז ממהר להשריש בקרקע: מזבלין וכו' כדפרישית במתני': מעשנין. ומפרש מתנינן לה עשן תרגומו תננא: תני. בתוספתא (פ"ק): מכוונין. מלדדין. ומפרש מכוונין היינו כפשטה מכוונין לה שעושין שיתגדל האילן בשוה ושיעלה כיון: מלדדין חבריא מפרשי עושה לה דיקרין. כמין דקר עוס' ותוחב בצדדי האילן כדי שיעלו הענפים בשוה ור' יוסי מפרש תולה לה אבן אם מתעקם האילן מצד אחד תולה אבן מצד השני כדי שיעלה בשוה: תני. בתוספתא שם: מוותרין משמטין. כדמפרש ואזיל כיני מתניתא מוותרין בגפנים שעושין לה סמיכה בעלים ובקנים שיתוותרו ויתרחבו הזמורות ביותר: ומשמטין בקנים. אם הקנים תכופין הרבה זה לזה שומטין כנה מהם כדי שאלו יתגדלו ויתעבו: מקום (שנהגו) לוותר ולשמט לפני החג. של שנה שמינית ומפני שיש מקומות שנוהגין לוותר ולשמט אחר החג ולא קודם שמחמירין מפני תוספת שביעית ביציאתו והכל אחר המנהג: ובלבד מן הבקעה ולמעלה. כמו הפקעה והיינו פקעת האילן שממנו יוצאין הענפים וס"ל דלא התירו כל זה באילן אלא מן הפקעה ולמעלה לפי שהם הוא נעשה לתיקון גידול הענפים: נוטל את הקבוצין עמה. לפרש מכוונין דלעיל קאי שנוטל את הקבוצים והקוצים שעולין באילן כדי לכוונו: ר"ש אומר וכו'. ופריך מיחלפה שיטתיה דר"ש דהא תמן בסוף פרקין הוא אומר ממרסין וכו' אבל לא מכסחין שאין חותכין וקוצצין העלין ממנו: והכא הוא אומר הכין. שנוטלין את העלה מן האשכול בשביעית: ומשני שנייא היא הכא שהוא כמציל מן הדליקה. כלומר שזהו הצלה מן ההפסד והקלקול שלא יתקלקל האשכול מחמת העלין שעלו עליו וכל שהוא דרך הצלה מן ההפסד מותר אבל בסוף פרקין הוא עושה שיתגדל ביותר וזהו אסור בשביעית עצמה:

הלכה ג מתני' מסקלין. מסירין את האבנים מן השדות: מקרסמין. כמו קרסמוה כמלה שחותכין וכורתין הענפים היבשים מן האילן: מזרדין. זירוד שייך בלחין כשהענפים הלחין הם מרובים רגילים לקצוץ מקצת מהן: מפסלין. שנוטלין הפסולת והוא מה שיבש מענפי האילן ולפי זה מקרסמין דלעיל אתבואה קאי שכורתין את השבלים ביד ולהניח התבן. וי"מ מפסלין מלשון פסל לך שנוטל כל הענפים כדי שיתעבה האילן לקורות: ר' יהושע אומר וכו'. בגמ' מסיק דג' מחלוקת בדבר לת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית ור' יהושע קסבר כזירודה ופיסולה של שנת החמישית שמותרת בשנה הששית עד ר"ה כך הוא של שנת ששית שמותרת אף בשביעית ר"ש קסבר דאף זירודה ופיסולה של חמישית בששית לא התירו אלא כ"ז שהוא רשאי בעבודת האילן בששית והיינו עד העצרת ולא יותר והלכה כת"ק: גמ' תמן תנינן. לקמן (בפ"ג) המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ כי היכי דלא ליתחזי שמתקן את שדהו והכא הא אמר הכין בתמיה דקתני מסקלין סתם ולא מחלק בין עליונות להנוגעות בארץ. ואע"ג דלקמן בשביעית עצמה מיירי והכא בשנת ששית עסקינן ולר' יהושע הוא דפריך דפליג אזירודה ופיסולה וס"ל דמותרת אף בשביעית בשל ששית ומסתמא פליג נמי אמסקלין דבריתא דלת"ק עד ר"ה דוקא ולדידיה אף בשביעית מותר דמאי שנא תיקון האילן מתיקון השדה ופריך דמי נימא דר' יהושע פליג נמי אסתמא דמתני' דלקמן: כאן בתלוש. אבנים תלושות המונחות ע"פ השדה דאף אם נוטל לאותן הנוגעות בארץ לא מחזי כמתקן את השדה אלא שמפנה אותן שלא יעכבו ההליכה וכאן במתני' דלקמן במחובר מיירי שאותן הנוגעות בארץ מחוברין הן בקרקע וכשנוטלן מיחזי שמתקן את שדהו: הוינן סברין מימר. מעיקרא היינו רוצין לומר דר"ש כר' יהושע ס"ל בקירסום וה"ה לאיך כלומר שהיו סבורין לפרש להא דר' יהושע דמחמיר הוא מת"ק דלהת"ק כל אלו מותרין עד ר"ה ואתא ר' יהושע למימר כזירודה וכו' היינו כמו בחמישית דנוהגין לתקן בתחלת ימות החמה כך של ששית בתחלת ימות החמה וזהו כסברת ר"ש כל זמן שהוא רשאי בעבודת האילן רשאי הוא בתקנו ולא יותר וא"כ ר"ש ור' יהושע בחדא שיטתא קיימי וריש' כרבנן וליכא אלא תרין תנאין דפליגי במתני': ר' יהושע אומר וכו'. כלומר אבל לבתר דדייקינן בלישניה דר' יהושע דקאמר כזירודה ופיסולה של חמישית וכן של ששית ואי ס"ד דר' יהושע מחמיר הוא מת"ק וכדאמרן כזירודה ופיסולה בחמישית כן בששית מבעיא ליה מאי של חמישית ושל ששית דקאמר אלא ודאי ר' יהושע מיקל טפי וס"ל דכמו של חמישית בששית מותר כך של ששית בשביעית מותר הוי תלתא תנאי אינון וריש' לרבנן עד ר"ה ולר' יהושע אפי' יותר מכאן דאף בשביעית מותר ולר"ש עד העצרת ותו לא:

הלכה ד מתני' מזהמין את הנטיעות. דרך עובדי האדמה שמושחין את הנטיעות בשמן זוהמא וריחו רע כדי שיבריחו את התולעים מהן: וכורכין אותן. כשהענפים מתפרדות הרבה כורכין אותן למעלה וקושרין אותן בראשיהם שלא יהו נוטות על הארץ: וקוטמין. ר"א שיהן לפי הצורך וי"מ קוטמין באפר על השרשים: ועושין להן בתים. כמו סוכה למעלה להגן עליהן מפני החמה והצנה: ומשקין אותן. ששופכין את המים על ראש האילן [illegible] אף משקה הוא את הנוף. של האילן בשביעית עצמה אבל לא את העיקר [illegible] מתניתא דרבי וכו'. פלוגתא דרבי ורבנן בענין זה לא מצאתי בפירוש ובתוספתא [illegible] מקולין מקטפין ומסתתין ומגזמין עד ר"ה ונוטל את הרואה רבי שמעון בן אלעזר [illegible] שריחו רע להבריח את התולעים שבגפנים ולפ"ז יש לגרוס הכא כן מתני' דר[illegible] ובין בקוטמין והיינו מגזמין ברם כרבנן מזהמין מתולעין בשביעית כלומר [illegible]

כן מזבלין ומעדרין במקשיות ובמדלעות עד ר"ה וכן בית השלחין ותני עלה חורשים בית השלחין עד ר"ה רבי אומר עד לפני ר"ה שלשה ימים כדי שיזרע וישריש ויטע וישרש ואילן עושה שרשים לשלשה ימים רבי אומר עד לפני ר"ה ג' חדשים כדי שיזרע אורז וישריש ויטע אורז וישריש מעבירין את היבולת מפרקין בעלין. מאבקין עושין לה אבק. מעשנין מתנינן לה תני מכוונין מצרדין מכוונין לה מצדדין חברייא אמרי עושין לה דוקרין רבי יוסה אומר תולה לה אבן תני (א) מותרין ומשמטין כיני מתניתא מותרין בגפנים ומשמטין בקנים מקום שנהגו לוותר ולשמט קודם לחג מותרין ומשמטין קודם לחג לאחר החג מותרין ומשמטין לאחר החג ר"ש אומר ובלבד מן הבקעה ולמעלה ר' ירמיה בשם ר' הושעיה נוטל את הקבוצין עמה. ר"ש אומר אף נוטל הוא את העלים מן האשכול בשביעית מחלפא שיטתיה דר"ש תנינא תמן [א] ממרסין את האורז בשביעית דברי רבי שמעון אבל לא מכסחין וכא הוא אומר אבין שנייא הוא הכא שהוא כמציל מן הדליקה: מסקלי' עד ר"ה כו'. תמן תנינן [ב] (ב) המסקל נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ וכא את אמר הכין א"ר יונה כאן בתלוש כאן במחובר אמר רבי יוסי הוינן סברין מימר דר"ש כרבי יהושע בקירסום דאינון תרין תנאין מסקלין עד ר"ה מקרסמין ומזרדין מפסלין עד ר"ה כרבנן רבי יהושע אומר כזירודה וכפיסולה של חמישית וכן של ששית הוי תלתא תנאין אינון מסקלין עד ר"ה מקרסמין ומזרדין ומפסלין עד ר"ה כרבנן רבי יהושע כזירודה וכפיסולה של חמישית וכן של ששית ואפילו יותר מכאן ר"ש אומר כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן רשאי אני בפיסולו עד העצרת:

הלכה ג מתני' [ג] (ג) מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ר"ה ר"א ב"ר צדוק אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית אבל לא את העיקר סכין את הפגין ומנקבין אותן עד ר"ה [ד] פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן רבי יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה מקום שלא נהגו לסוך סכין ר"ש מתיר באילן מפני שהוא רשאי בעבודת האילן:

גמ' מזהמין את הנטיעות (ד) מתני' דרבי שמעון ברם כרבנן מזהמין מתליעין בשביעית [ה] אבל לא במועד כו'

כאן

דעתה דר"מ מן משתכלה דנמצא אז ר"מ במקום ב"ש ור"ש במקום ב"ה כדלעיל ז"א אלא ר"מ הוא דמסיק דברי המשנה קמייתא דתני לעיל אליבא דב"ש דליכא קביעת זמן אלא כ"ז שיפה לפרי הוא מסיק דבשדה הלבן הוא ג"כ עד שתכלה הליחה ולפיכך גרסינן בתחילת הסוגיא מ"ת ליחה ר"מ ולבסוף מסיק מ"ת עד אימתי חורשין ר"מ ואולי גרסינן בהדיא מ"ת עד אימתי חורשין שדה האילן ע"ש ר"מ ברם כר"ש ד"ה עד עצרת ועיי' בתוס' ר"פ קמא:

תמן תנינן המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ וכו' את אמר הכין פי' דקשה למה לא פי' דמותר הסיקול אפילו בהנוגעת בארץ והו"ל למיתני מסקלין הנוגעת בארץ עד ר"ה ולמה נקט סתם מסקלין דיש לומר דקאי על עליונות וע"ז משני א"ר יונה כאן בתלוש כאן במחובר פי' במתני' דהתם דמיירי מדברים תלושים שם כדמסיק וכן צרורות וכן גל של אבנים ע"כ הסיקול דהתם מיירי בתלוש לפיכך איכא נפ"מ בין העליונות בין הנוגעת בארץ מש"כ הכא דמיירי מתניתין כולו במחובר כדמסיק בהמשנה הזאת מסקלין מקרסמין מזרדין ומפסלין עד ר"ה וכיון דמיירי במתניתן דידן במחובר ע"כ א"ל לפרש דע"כ מיירי בסיקול הנוגעת בארץ דהוא מחובר:

א"ר יוסי הוינן סברין מימר דר"ש כר"י בקירסום דאינון תרי תנאין פי' דהת"ק שנה קירסום זירוד ופיסול עד ר"ה ור' יהושע פליג אזירוד ופיסול את"ק מכלל דמודה בקירסום להת"ק ופליג רק אזירוד ופיסול ור"ש פליג רק אפיסול מכלל דמודה בקירסום וזירוד לר"י ולפ"ז נמצא דליכא רק תרי תנאין בזירוד דהוא הת"ק דיעה חדא ור"ש ור' יהושע דיעה חדא דהא ר"ש כר' יהושע בקירסום ר"ל אכל הבבא דקירסום וזירוד וליכא פלוגתא בקירסום וזירוד בין ר"ש ור"י ולא פליג רק על הפיסול שהזכיר ע"ז מסיק דאינו כן דע"כ ר"י פליג את"ק בכולהו ור"ש פליג אר"י בכולהו מדקתני מסקלין עד ר"ה מקרסמין ומזרדין ומפסלין עד ר"ה כרבנן ר"י אומר כזירודה כו' ואי ס"ד דר"י לא פליג רק אזירוד ולא על הקירסום כמו דלא פליג על מסקלין א"כ קשה למה נקט הת"ק מקרסמין בבבא שני' הו"ל למינקט בבבא הראשונה מסקלין ומקרסמין עד ר"ה ומזרדין ומפסלין עד ר"ה והי' בבא שני' ר"י אומר כזירודה כו' דאז הוי משמע דר"י פליג אבבא שני' בזירוד ואלא מדקתני מסקלין עד ר"ה בבא ראשונה דבזה ליכא פלוגתא והדר תני מקרסמין ומזרדין ומפסלין עד ר"ה בבא שני' וע"ז פליג ר"י כזירודה כו' מוכח מזה דפליג גם אקירסום, והתנא תפס זירוד והכונה דפליג אכולהו וכמו כן ר"ש נקט פיסול ופליג אכולהו ורק התנא תפס אחד מהם הוי תלתא תנאין אינון:

מסקלין ומקרסמין ומזרדין עד ר"ה כו' מילתא באנפי' נפשי' וקאי על מתניתין לפרש כילד פלוגתתן ומתחיל מרישא מדברי הת"ק מסקלין כו' עד ר"ה כרבנן רי"א כזירודה כו' אפי' יותר מכאן רש"א כ"ז כו' עד עצרת זהו פלוגתתן:

נטעו

(סו"ו) מעבירין את היבולת. בערוך (שם) מייבלין מעבירין את היבלת. כלומר אם יש לאילן יבלת יסירה ממנה וירפא. מפרקין בעלין כלומר משברין העלים היבשים: מאבקין עושין לה אבק. כלומר משליכין אבק על עיקר האילן: מעשנין מתנינן לה כלומר עושין עשן תחת האילן שימותו התולעים. (סו"כ) מסקלים כו'. בערוך (שם) מסקלין מסירין האבנים מלשון (ישעיה ס"כ י') סקלו מאבן. מקרסמין כמו מכרסמין שחותך הענפים שיבשו. מזרדין כורתים הפרחים העולים בשורש האילן. מפסלין שנוטל הפסולת. וי"א מזרדין שחותך קצת מן הענפים הלחים ומניח מקצת. מפסלין שנוטלין מן הכל כדי שתתעבה הקורה. מלשון (שמות ל"ד, ד') ויפסול שני לוחות אבנים. (סו"ו) כזירודה וכפיסולה כו'. בערוך (ע' זרד א') כזירותה וכפיסולה של חמשת כן של ששית. שהוא ערב שביעית ואפי' יותר מכן. פירוש לפי שיש לאילן ענפין לחין יותר מדי חותך מקצת ומניח מקצת וזהו זירוד. (סול כ) משנה ג' מזהמין את הנטיעות בערוך (שם) מזהמין נותנין זבל ומים בעיקרין. כורכין מלשון (אסתר ח' ט"ו) ותכריך בוץ וארגמן. קוטמין תרגום אפר (בראשית י"ח, כ"ז) קטם. וי"א שובר הראשים כמו (סוכה ל ב ע"ב) נקטם ראשו. וסכין את הפגין פירות שלא נתבשלו סכין אותן שמן ומיד מתבשלין. ובע"ז פ' ר' ישמעאל (נ' ע"ב) התם פיטומי פירא. (סול"ד) ועושין להם בתים. בערוך (ע' בת ב') עושה להן בתים. לצל והיא גדלה מחמתו (וזה לשון הגמרא לקמן ע"ב).

עין משפט נר מצוה ג [א] מיי' פ"א משמיטה הלט"ו. ד [ב] מיי' פ"ב משמיטה הל"י. ה [ג] מיי' פ"ג שם הל"ט. ו [ד] מיי' שם הל"ו. ז [ה] מיי' פ"ח מיו"ט הל"י סמ"ג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקז סעי' 3.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"א. (ב) לקמן פ"ג מ"ז. (ג) ע"ז דף נו ע"ב. (ד) ע"ז נא:

שנויי נוסחאות (ס"ד) ואילן עושה [ד"ו] ואי' עושה. (ס"ו) וישריש מעבירין. כד"ו] וישריש מזבלין מעבירין [ונכי"ר] [illegible] (מצדדין) [בכי"ר] ליתא. (פ"ט) אמרי עושין [ד"ו] אמרי עושה לה. (סט"ו) ר' ירמיה [illegible] אבוה דר' הושעיה נוטל את. (סכ"ה) המסקל נוטל [ד"ו] המסקל את שדהו נוטל. [illegible] ועושין [סרי"ר] יקוטמים אותם ועושים. (סל"ה) את [סרי"ר] על. (סל"ו) את העיקר [illegible] על. (סל"ח) סכין ולא מנקבין אותן רבי [סרי"ר] סכים ולא מנקבים ר'. (סל"ט) אין [illegible]

נטע ומת בנו מהו שמותר לקיימו תני ר' יעקב בר אביי דברדלי' נטעו ומת בנו אסור לקיימו ואתיא כמ"ד מפני החשד אבל מפני הבינוי אב בנו בונה צ"ל מפני המינוי אב ובנו מונה פי' דאיכא פלוגתא בש"ס דילן ובירושלמי לקמן במס' תרומות (פ"ב) מפני מה בשביעית יעקר מפני שנחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ד"א מפני שישראל מונין לשביעית ואין מונין לשבתות וא"כ הא דמיבעיא ליה גבי נטעו ומת בנו מהו שמותר לקיימו הוא כדגרסינן בש"ס דילן במס' גיטין (דף מ"ד) ובמס' מ"ק (דף י"ג) איהו דעבד איסורא קנסוהו רבנן בנו דלא עבד איסורא לא קנסוהו רבנן או דלמיניה קנסוהו רבנן והא איתא וא"כ אימתי שייך האי איבעיא דווקא למ"ד משום קנס מש"ה"כ למ"ד מפני שישראל מונין לשביעית ונחזי כמו דהוי נטועי שביעית א"כ לא שייך כלל האי איבעיא דמה לי הוא מה לי בנו והיינו דגרסינן כמ"ד מפני החשד אתיא האי איבעיא פי' לפי שנחשדו על השביעית וקנסו רבנן ע"כ שייך האי איבעיא בנו דלא עבד איסורא לא קנסו רבנן או דלמא למיניה קנסו והא איכא גרס כמ"ד מפני המינוי ר"ל מפני המנין א"כ אב ובנו מונה כלומר מה לי אב מה לי בנו: א"ר

[א] *כאן וכאן אין מגומין אבל נוטל הוא את הרואה רבי יוסה אמר ר' אבונה בעי מה בין המזהם לעושה לה בית המזהם אינו אלא כמושיב שומר בית עושה לה צל והיא גדילה מחמתן תמן תנינן [ב] (א) המבקע בוית לא יחפה בעפר אבל מכסה הוא באבנים וקש רבי יונה אמר רבי אבונה בעי מה בין קשין מה בין עפר קשין אינן אלא כמושיב שומר עפר עושה לה טינא והיא גדילה מחמתה (ב) תני רבי יוסי בן כיפר א"ר משום ר' לעזר בן שמוע ב"ש אומרים משקה על הנוף ויורד על העיקר ב"ה אומרים משקה בין על הנוף בין על העיקר דבית רבי ינאי משקה בסלא אמר רבי יצחק בר טבלייא משקה בסלא אמר רבי חייא בר בא רבי יורדן בר גורייא משקה בסליא ועדר וכי מתכוין לעבודת הארץ ביומי דרבי חייא בר בא הוון משקין דיקלייא בכנישתא חרתא והרותא. סכין את הפגין אנן תנינן סכין את הפגין תניי דבי ר' ואילו הן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר"א כמתני' רבי יוחנן כהדא דתניי דבית רבי על דעתיה דר"א לא בא רבי יהודה אלא להקל ע"ד דר' יוחנן לא בא ר' יהודה אלא להחמיר:

הלכה ד מתני' [ג] (ג) אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור (ד) רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת רבי יוסי ור"ש אומרים [ד] לשתי שבתות: **גמ'** אין נוטעין ואין מרכיבין כו'. רבי לעזר בשם רבי יוסי בר זימרא [ה] **בסתם הא דבר ברי שחרש מותר אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור לא עקר פירותיו מה הן רבי בא רבי לא הוו יהבין בצור אתא עובדא קומיהון הורי רבי לא [ו] ישפכו פירותיו אמר ר' בא אני לא נמניתי עמהן בעליית אמרין נצא לחוץ נלמוד נפקון ושמעון רבי יונה רבי יצחק בר טבלייא בשם רבי לעזר אין מחדשין על הגזירה רבי יוסה רבי יצחק בר טבלייא בשם רבי לעזר אין מוסיפין על הגזירה נטעו ומת בנו מהו שיהא מותר לקיימו תני ר' יעקב בר אביי דברדליה נוטעו ומת בנו [ז] אסור לקיימו ואתיא כמ"ד מפני החשד אבל מפני הבינויי אב בנו בונה תני (ה) הנוטע המבריך המרכיב שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה תמימה ומותר לקיימו בשביעית פחות משלושים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה התמימה ואסור לקיימו בשביעית אבל [ח] אמרו פירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט ומה טעם אמר רבי יוסא בשם רבי יוחנן ובשנה מה את ש"מ אמר ר"ז שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה אמר

כאן וכאן אין מגומין ומתני' דקתני קוממין כרשב"א אתיא דרישא דברייתא נמי כותיה: אבל נוטל הוא את הרואה. כלומר מה שלפניו והוא רואה שראשיהן תלויות נוטל וקוצץ אותם דמכיון שאינו מחזר לקצוץ את כל הראשי נטיעות אלא מה שלפניו מותר: מה בין המזהם לעושה לה בית. להתנא דהתוספתא פריך דקתני סמין את הנפיס בשביעית כי מה בין זה לעושה בית על הנטיעות דלא התירו במתני' אלא בערב שביעית ומ"ש מזהמין דמתיר אף בשביעית דקס"ד דתרוייהו לשמירה הוא דעבידי שלא יתקלקלו האילנות: וקאמר דהיינו טעמא דהמזהם אינו אלא כמושיב שומר כלומר שלא יתקלקלו וכל כה"ג אף בשביעית מותר אבל בית שמסכך עליהן ועושה להן צל ומחמת זה הן גדילין בשביעית לפיכך אסור: תמן תנינן. לקמן (בפ"ד) המבקיע בוית ליקח ממנו עצים לא יחפה בעפר את מקום הבקיע אבל מכסה הוא באבנים ובקש ובעי נמי ר' אבונה מה בין זה לזה ומשני ליה דכשמכסה בקשין אינו אלא כמושיב שומר ששומרו שלא יתייבש אבל בעפר עושה לה טיט ומחמת כן היא גדלה וזה אסור בשביעית: תני. בתוספתא (פ"ק): משקה. הוא את הנטיעות עד ר"ה לב"ש על הנוף והמים יורד לעיקר וב"ה וכו' ומתני' אתיא כב"ה: משקה בסלא. בסל ולשנות בשביעית משאר השנים עשו כן: ועדר. כלומר שהיה נוהג נ"כ לעדור בגפנים והיה אומר וכי בכך מתכוין לעבודת הארץ הוא: בכנישתא. כמו בכניתא] מלי' כנתא דפרי בכל חדשה והיתה נקובה בחורין חורין ולשנות בשביעית היו נוהגין כן:

הלכה ה מתני' סכין את הפגים. פגי תאנה שאינן נגמרות דרך הוא לסוכן בשמן ומנקבין אותן ומשימין שמן בנקבים למהר בישולן: פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית כלומר שאין דרכן של אלו להתבשל עד שנכנסו לשביעית וכן של שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן לא בערב שביעית ולא בשביעית: ר' יהודה וכו'. דס"ל דמקום שלא נהגו לסוך לא מיחזי הסיכה עבודה ואין הלכה כר' יהודה: ר"ש מתיר באילן. כלומר באילן זה שהוא מלא פירות שביעית ומתיר לעשות בו מלאכה במוצאי שביעית מפני שעכשיו הוא רשאי בעבודת האילן ואע"פ שהפירות קדושין מקדושת שביעית בעבודת אילן הוא מותר ואין הלכה כר"ש: **גמ'** אנן תנינן. ברישא דמתני' סכין את הפגין בערב שביעית אבל תנאי דבית רבי לא היו סוכין כן אלא ואלו הן פגי ערב שביעית כו' כלומר שהיו סוכין בפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית שסכין אותן כמו אלו פגין שנשנו ברישא דמתני': ר' אלעזר. סובר במתני' דלא התירו אלא בפגי ערב שביעית עצמן ולדידיה לא בא ר' יודה אלא להקל דאסיפא פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית קאמר דמקום שלא נהגו לסוך סכין ור' יוחנן היה סובר כתנאי דבית רבי ור' יודא להחמיר הוא בא דקאמר במקום שנהגו לסוך אין סכין ולת"ק לעולם סכין:

הלכה ו מתני' אין נוטעין וכו' לאו משום תוספת שביעית הוא אלא כדמפרש בגמרא מפני החשד שלא יאמרו בשביעית נטעו הואיל דאינו ניכר שנטעו לפני שביעית כל שהוא פחות מל' יום: ואין מבריכין וכו'. הברכה הוא שכופף את היחור של אילן לתוך הארץ ומכסהו בעפר והיחור יוצא לצד האחר והרכבה שמרכיב נוף של אילן זה על גב אילן אחר שהוא ממינו: **גמ'** מתניתא בסתם הא דבר ברי שחרש מותר. כלומר הא דאסרו ליטע בפחות מל' יום לפני ר"ה של שביעית לא אסרו אלא מפני מראית העין שלא יאמרו בשביעית נטעו כדפרישית במתני' ולהכי קאמר דהיינו דוקא בסתם שאינו ניכר שנטעו קודם לשביעית אבל אם דבר ברי הוא שנטעו לפני שביעית כגון שחרש וחפר בארץ למקום הנטיעה שיעמיד שם את האילן ונראה לכל הוא שעשה זה לפני שביעית מותר ליטע שם האילן אף בפחות מל' יום: לא עקר. את האילן פירותיו מה הן באכילה וקאמר דר' בא ור' הילא הוו יתבין בצור ובא מעשה כזה לפניהן והורי ר' הילא שישפכו פירותיו ישליכם לחוץ שאסורין הן ואמר לו ר' בא אני לא נמניתי בעלייה עם החברים לאסור אלא נצא לחוץ ונלמד כלומר נשאל מה שאמרו חברים אומרים בדבר זה ויצאו ושמעו ר' יונה וכו' אין מחדשין על הגזירה דנטיעה גופה גזירה הוא כדאמרן ואין לחדש עליה ולאסור לפירות: ר' יוסה וכו' אין מוסיפין על ההלכה. כצ"ל וכך הוא לקמן (בפ"ק דמעשר שני) וכלומר אף אם היתה הלכה ולא גזירה בעלמא אין מוסיפין להחמיר עוד עליה ודי במה שקבלו חכמים להחמיר שלא ליטע לכתחלה ואם נטע יעקור האילן אבל אם לא עקר אין לנו להוסיף ולאסור הפירות: נטעו ומת. מהו שבנו יהא מותר לקיימו: ואתיא כמ"ד מפני החשד. שלא יהו חושדין שנטעו בשביעית מאחר שאינו ניכר אם נטעו קודם שביעית ולהכך בנו נ"כ אסור לקיימו מהאי טעמא שלא יאמרו מקיים הוא נטיעה של שביעית: אבל למ"ד דטעמא הוי' מפני קנס חכמים שקנסו אותו לעקרו על שעבר ובנו לא עבר ... ונטעו פחות מל' יום לפני שביעית: אב בנו בונה. בתמיה כלומר זה שייך דוקא אצל האב שהוא בנאו אבל בנו וכי הוא בנה דליקנסיה ולדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן: תני. בתוספתא (בפ"ב): עלתה לו שנה תמימה. כשיגיע אחד בתשרי שהוא ר"ה לנטיעות ועלתה שנה למנין שני ערלה: ומותר לקיימו בשביעית. אם ערב שביעית היא: לא עלתה לו שנה. לערלה עד א' בתשרי הבא ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו בשביעית הואיל ונטעו בפחות מל' יום לפני שביעית: אבל אמרו פירות נטיעה זו שנטעה ל' יום לפני ר"ה אסורין עד ט"ו בשבט אותן פירות שחנטו אחר ר"ה של שנת השלישית אע"פ שזה כמי שעברו עליו ג' שנים שהרי הל' יום שלפני ר"ה הראשון נחשב לשנה אפילו כן אסורין משום ערלה עד ט"ו בשבט לפי שאחד בתשרי ר"ה הוא לנטיעות דוקא וזה כבר נעשה אילן ור"ה שלו לצאת מידי ערלה ט"ו בשבט הוא שהוא ר"ה לאילנות וכדיליף לה מקרא: ובשנה. כתיב וכדמפרש ואזיל דמה את שמע מינה מהאי ובשנה וקא"ר זעירא דה"ק משום דכתיב שלש שנים יהיו לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש וגו' ודרשינן ו"ו דובשנה מוסיף על ענין ראשון שלפעמים יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה רביעית שלו כגון זה שלא יצא מדין ערלה עד ט"ו בשבט ואז יש לו דין רבעי להפירות שחנטו אחר ט"ו בשבט שמותרין בפדיון וה"נ דרשינן לקרא דאבתריה ובשנה החמישית תאכלו את פריו דמוסיף אדלעיל שלפעמים דין רבעי לו אף בשנה החמישית שלו וצריך פדיון אם חנטו קודם ט"ו בשבט: נראין

תוספת הרי"ד

כמ"ד מפני החשד אבל מפני המינוי אב ובנו מונה ע' בפנים שמבואר היטב ומת בנו אסור לקיימו וגבי נטייבה או נדיירה פסק דמותר לקיימו בש"ס דילן לא בע"ה והוי כהיא דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' שמיטה ויובל ה"א דנטעו קנסו בנו אחריו והיינו מטעם דכתב גבי נטיעה כיון דמפני מראית העין בנטעו ל'

עין משפט נר מצוה ח [א] מיי' פ"ח מיו"ט הל"י ופ"א שם הלכה ה סמ"ג שם ועיין קמח טוש"ע או"ח שם ט [ב] מיי' פ"ז משמיט' הל"ט י [ג] מיי' פ"ג שם הל"א סמ"ג לאוין רס יא [ד] [ה] [ו] מיי' שם סמ"ג שם יב [ז] מיי' שם יג [ח] מיי' פ"ט מנטע רבעי הל"ט סמ"ג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' ג ה

מסורת הש"ס (א) לקמן פ"ד מ"ה. (ב) תוספתא פ"א. (ג) ר"ה י: יבמות פג. (ד) פסחים נה. (ה) תוספתא פ"ב כלן. וכר"ה פ"א. בבלי ר"ה ט: ירושלמי שם פרק קמא הלכה ב.

גליון הש"ס *כאן וכאן אין מגזמין ע' במפרש כאן. ובבבלי בע"ז שם וברש"י. וע' בתוספתא פ"א ובמפרש שם. ודוק: **בסתם לזה כיוון הרמב"ם ז"ל בפ"ה וכתב קליטה וכו'. והכ"מ לא העיר בזה. ועיין בש"ך ביורה דעה סימן רצג סק"ב. ובנה"כ שם. וע' בטורי אבן בר"ה השנה דף י. ובנו"ב מה"ת סי' פד:

שנויי נוסחאות (ס"ה) משקה על הנוף [ד"ו] משקה כל הנוף. (שי ג) אמר ר' יצחק [ד"ו] אמר ר' יעקב בר זבדא ר' יצחק [וכ"ה בכ"י ליידן]. (ס"כ) אין נוטעין [שרי"ר] אין נוטעים ואין מבריכין [כד"ו] ליתא. (סכ"א) יהודה [שרי"ר] יודה. (סכ"ב) הרכבה [שרי"ר] ארכבה. שוב [שרי"ר] ליתא. יוסי [שרי"ר] יוסה. (סכ"ד) זומרא [שרי"ר] זמרא] בסתם [ד"ו] זיס א מתני' בסתם (סכ"ז) לחוץ נלמוד [בכי"ר] להרץ לארץ נלמוד. (סכ"ח) הגזירה [בכי"ר] ההלכה. (ס"ל) אבי בנו [בכי"ר] אף אבי. (סל"ג) מעם אמר [ד"ו] תיבת אמר ליתא.

אמר רבי אבא בר ממל קומי רבי זעירא נראין הדברים [א] *כשנטעו לפני ר"ה שלושים יום הא אם לא נטעו שלושים יום לפני ר"ה איתא חמי שנה שלימה עלתה לו ואת אמרת הכן א"ל ואין כיני ואפילו נטעו שלשים יום לפני ר"ה יהא אסור עד שלשים יום לפני ר"ה מיי כדון אמר רבי מנא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן משלים שנתו:

הלכה ה מתני'

[ב] (א) האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה ר"ש שזורי אומר פול המצרי שזרעו לזרע בתחילה כיוצא בהן ר"ש או' אפונים הגימלונים כיוצא בהן ר"א אומר אפונים הגימלונים שתרמלו לפני ר"ה: גמ' האורז והדוחן כו': [ג] בפירות הלכו אחר שליש ובאורז אחר השרשה ובירק בשעת לקיטתו איסורו מניין שהילכו [ד] (ב) בפירות אחר השליש מגרנך מיקביך מגרנך ולא כל גרנך מיקביך ולא כל יקביך מעתה אפי' פחות משליש (ג) אמר ר"ז כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח מעתה שליש הראשון לשעבר ושליש השני לבא אמר רבי יוחנן מחג הסוכות מה חג הסוכות לבא ואת מהלך בו לשעבר ואילו הואיל וזה לבא את מהלך בהן לשעבר נאמר אף באורז ובדוחן ופרגין ובשומשמין כן רבי הונא בר חייא אמר שא"א לעמוד עליו מתיבין לחונא בר חייא (ג) והתני צובר את גורנו להוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו אמר רבי יוסה קיימא חונה בר חמא רבי יונה חונה בר חייא בשם שמואל כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך מעשר אחד את מעשר בשנה אחת (ה) ואין את מעשר שתי מעשרות בשנה א' התיבין הרי פול המצרי הרי הוא שני מעשרות בשנה אחת דתני צובר את גורנו להוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו

אמר

נראין הדברים בשנטעו לפני ר"ה ל' יום. כלומר שלא תטעה לומר להואיל ופ"ו בשבט ר"ה לאילנות וקאמרת דמשום הכי אע"פ שעברו עליו ג' שנים עדיין אסור משום ערלה עד ר"ה לאילנות א"כ אף בגוונא שעברו עליו ג' שנים שלימות נימא נמי הכי וכגון שנטען פחות מל' יום לפני ר"ה דהאז אינן נחשבין לשנה ומנינן ליה שני ערלה מר"ה עד ג' שנים ויהיו ג"כ הפירות אסורין עד ט"ו בשבט הלכך קמ"ל דהא לא אמרינן אלא נראין הדברים שאמרנו דוקא בשנטעו לפני ר"ה ל' יום והן נחשבין לו לשנה דבהא הוא דאסרו הפירות משום ערלה עד ט"ו בשבט: הא אם לא נטעו ל' יום לפני ר"ה. אלא דא ודאי לא אמרינן דיהו הפירות נאסרין עד ט"ו בשבט של שנה הרביעית כדמסיק הטעם איתא המי שנה שלימה עלתה לו ואת אמר הכין בתמיה כלומר בוא וראה דנמצא שעברו ג' שנים שלימות מהיכי תיתי יהו עוד אסורין משום ערלה עד ט"ו בשבט: אמר לו ואין כיני. אי הכי דבדאיכא ג' שנים שלימות תו לא אסרינן משום ערלה עד ט"ו בשבט וא"כ קרא דובשנה לא דרשינן אלא ג ו כא דלא עברו ג' שנים שלימות כ"א ב' שנים ול' יום שלפני ר"ה של שנת הנטיעה דאז אסורין עד ט"ו בשבט ולא יותר מעתה תקשי לך דהימא כוליה לחומרא דרשינן ואפילו אם נטעו ל' יום לפני ר"ה יהא אסור עד ל' יום שלפני ר"ה שלאחר ט"ו בשבט דג' שנים שלימות בעינן מיום אל יום והימא דקרא ה"ק ובשנה הרביעית דלפעמים אף שעברו ג' שנים והיינו ב' שנים עם אותן ל' שלפני ר"ה הקודמין והן נחשבין לשנה אפילו כן אסורין כל שנה הרביעית עד ל' יום לפני ר"ה של שנת הרביעית דאז הן ג' שנים מיום אל יום: מאי כדון. והשתא מ"ט דאמרת שאינו אסור אלא עד ט"ו בשבט שלאחר ר"ה של שנת השלישית שהיא רביעית מהל' יום: א"ר מנא. היינו טעמא דמכיון שעומד בתוך שנתו של אילן כלומר מכיון שהגיע לט"ו בשבט שהוא שנתו של אילן משלים הוא שנתי וכמו שעברו ג' שנים מיום אל יום דמי ודי בזה שנחמיר לאסור מר"ה שלאחר שנת השלישית שהיא רביעית עד ט"ו בשבט ותו לא מחמרינן. וגרסינן להא לקמן (בפ"ק דר"ה בהלכה ב') וכתוב שם בדברי ר' בא בר ממל איתא חמי שנה שלימה לא עלתה לו וה"ס הוא וצ"ל עלתה לו כמו שכתוב כאן:

הלכה ה מתני' האורז. ריזו"ו בלע"ז: ודוחן. מי"ל: והפרגין. הוא מין מלא זרע כעין פרימון וזרע שלו מקשקש בתוכו כמו השומשמין: והשומשמין. כמין זרע ארוך סיזני"ס בלע"ז ובערבי סומסו"ס: שהשרישו לפני ר"ה. בשאר מינין יש שהלכו בהן אחר השליש כגון תבואה וזיתים ואילן בתר חנטה ובירק בתר לקיטה אבל אלו מתוך שאין נתלקטין אלא מעט מעט היום מעט ולמחר מעט ונותנן לגורן ונמצאו חדש וישן מתערבין זה עם זה ואי אפשר להלך בהן אחר הלקיטה לפיכך הזול רבנן בהו בתר השרשה שבשעה אחת משרשת כל השדה שהרי זורעין אותן בבת אחת: מתעשרין לשעבר. לפי מעשר השנה שעברה אם מעשר שני כגון שנה ראשונה ושנייה ורביעית וחמישית של שמיטה ואם מעשר עני כגון שנה שלישית וששית: ומותרין בשביעית. אם היתה שנה הששית והשרישו לפני ר"ה של שביעית מותרין הן ואין בהן קדושת שביעית: מתעשרין לשנה הבאה. כפי מעשר שנה הבאה שהיא שנת הלקיטה לפי שבאותה שנה השרישו ואם היתה שנת שביעית אסורין הן כדין פירות שביעית ואין מתעשרין כלל: גמ' בפירות הילכו אחר שליש. כלומר יש שהילכו בהן אחר שליש בישולן שהוא עונת המעשר שלהן כגון תבואה וזיתים ובאורז וכו' כדפרישית במתני': מגרנך. ממשמע אפילו לא נגמר כולו ולא כל גרנך: מעתה. נימא אפילו לא נגמרו אלא כחות משליש נ"כ לן יתחייבו במעשרות: את כל תבואת זרעך. והו"ל למיכתב את כל תבואתך אלא ללמד דבר שכשזורעין אותו מצמיח והיינו אם הביא שליש לכך נאמר זרעך: מעתה. ופריך אכתי נימא דאף דלמדנו דמשהביא שליש כבר הגיע לעונת המעשר וא"כ אותו השליש הראשון יתעשר לשעבר לפי מעשר שנה שעברה שנגמר בישולו עד שליש ושליש שני כלומר ומה שנגמר אח"כ בשנה שאח"כ יתעשר לבא כפי אותה שנה הבאה ואמאי הילכו הכל אחר שנה שעברה שהביא שליש הראשון: אמר רבי יוחנן מחג הסוכות. כלומר מקרא דכתיב ביה בחג הסוכות למדנו זה דהכל הולך אחר לשעבר דכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות וכי מה ענין לשמיטה בחג הסוכות שהוא מקץ שבע שנים והלא בשמינית הוא אלא לומר לך: מה חג הסוכות לבא ואת מהלך בה לשעבר. כך ואילו וכו' כלומר כמה שנאמר בחג הסוכות דכתיב ביה וחג האסיף בצאת השנה ואסיף קציר הוא וגמירי דבכל תבואה הנקצרת בחג הסוכות בידוע שנגמרה שליש לפני ר"ה וקרי ליה בצאת השנה אלמא שהיא לפי השנה שעברה והלכך נמי הכתוב הראשון מתפרש כך דתבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ר"ה אתה נוהג בחג הסוכות שהוא בשמינית מנהג שביעית ומכאן הוא נלמד דהכל הולך אחר שליש הראשון הן לענין מעשר והן לענין שביעית: נאמר אף באורז וכו' כן. ומפני מה הילכו בהן אחר השרשה: שא"א לעמוד עליו. כלומר לפי שאמינן ללו אין לעמוד עליהן מתי הביאו שליש בישולן אבל באלו שאמרנו יש לעמוד עליהן דכשזורעין אותו ומצמיח בידוע שהביאו שליש: מתיבין לחונה בר חייה. לדידך דאמרת לפי שא"א לעמוד עליו הלכך הלכו בהן אחר השרשה וא"כ אין לכן תקנה אחרת אלא זה והתני בתוספתא (פ"ב) על הא דר"ש שזורי דקאמר במתני' דלקמן פול המצרי שזרעו לזרע בתחילה כיוצא בהן דהולכין בו אחר השרשה. ותני התם ר' יוסי בן כיפר אמר משום ר"ש שזורי במה דברים אמורים בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרע אבל אם זרעו מתחלה לזרע ומקלתו השרים לפני ר"ה ומקלתו השרים לאחר ר"ה אין מעשרין הימנו על מקום אחר ולא ממקום אחר עליו כלומר דאף מזה על זה אין מעשרין דהוי כמי שמעשר ממקום אחר שהוא חדש על זה הישן וכן איפכא אלא כונס את גרנו לתוכו ומעשר הימנו עליו ונמצא מעשר מן החדש על החדש ומן הישן על הישן והשתא קשיא לחונה בר חייה דבאורז ודוחן נמי ליעבד הכי ואמאי קאמר דהואיל ואי אפשר לעמוד על מן בישול השליש שלהן הילכו בהן אחר השרשה הא איכא במקלתן השרישו לפני ר"ה ומקלתן לאחר ר"ה אמרינן יצבור הגורן לתוכו וא"כ כאן דאיכא ספיקא ימתי הביא שליש בישולן יעשה תקנה זו ולעולם יצבור הגורן כדי שיתעשרו ויעשר מן החדש על החדש ומן הישן על הישן: א"ר יונה קיימא חונה בר חמא דר' יונה וכו'. כלומר ואית דאמרי דר' יונה אמר קיימא הונה בר חייה גופיה בשם שמואל לתרץ הקושיא דהיינו טעמא דלא עבדינן להאי תקנתא משום דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ודרשינן מעשר אחד אתה מעשר בשנה אחת ואין אתה מעשר שני מעשרות בשנה אחת וכלומר דנהי אם היתה שנה שעברה ושנה הבאה ממעשר אחד שהיו שתיהן מעשר ראשון ומעשר שני ולא היה החשש כאן אלא משום חדש וישן דאין מעשרין מזה על זה ניחא בהאי תקנתא דליבור גרנו לתוכו ונמצא הכל הוא מעורב ותורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו אבל אם היתה שנה שעברה מעשר ראשון ומע"ש ושנה הבאה מעשר ראשון ומעשר עני ונמצא כשמערב הכל יש כאן של שנת מעשר שני ושל שנת מעשר עני מעורבין זה עם זה וצריך לעשר שתיהן לפי חשבון והכי קתני בתוספתא מעשר עני ומעשר שני לפי חשבון והיינו אם היו אלו ב' שנים משתי מעשרות הללו כדאמרן ושמואל פליג וקאמר דא"א לעשות כן דא"כ מעשר אתה שתי מעשרות בשנה אחת והתורה אמרה מעשר אחד אם היא שנת מעשר שני או אם היא שנת מעשר עני ולא שתי מעשרות הללו בשנה אחת כ"א מעשר ראשון דנוהג הוא בכל השנים של מעשר כדילפינן מקראי והלכך לא עבדינן להאי תקנתא אפי' אם שתי השנים של מעשר שני הן: התיבון הרי פול המצרי וכו'. הא בפול המצרי עבדינן הכי לר"ש שזורי דתני צובר את גרנו לתוכו וכו' וכדמסיים בתוספתא מעשר עני ומעשר שני לפי חשבון:

אמר

א"ר אב"מ נראין הדברים שנטעו ל' יום לפני ר"ה השנה פי' כיון דנטעו שלשים יום לפני ר"ה השנה והקלנו עליה בתחלתה שעלתה לו שנה מחמירין עלה בסופה להמשך שנתה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן אבל אם נטעו פחות מל' יום כיון דלא הקלנו בתחלתה אין להחמיר בסופה דאיתא חמי שנה שלימה לא עלתה לו ואת אמר הכין שיהא נוהג עד ט"ו בשבט א"ל ר"ז דאינו כן אלא ואין כיני כלומר כן הוא אפי' נטעו פחות מל' יום לפני ר"ה אסור ג"כ עד ט"ו בשבט ופריך מיי כדון א"ר מנא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן משלים שנתו דהוא ג"כ משלים לשנתו של אילן עד ט"ו בשבט ופי' הזה והגירסא מפורש בר"נ ז"ל במס' ר"ה (פ"ק):

מה

(טוי"א) אפונים הגימלונים שתרמלו לפני ר"ה. בערוך (פ' תרמל) אפונין הגמלונין שתרמילו. פי' שהקשו ועשו כמין כים כמו תרמיל: (כדאי' לקמן) עבדין קנקולין.

תוספת הרי"ד

ל' יום לפני שביעית במה יאמר הרואה בשביעית נטעו אותם והוא מפני שישראל מונין לשביעית ג"כ מה לי הוא מה לי בנו בשלמא גבי נטיעה או כדיירה דהוא מפני קנס קי"ל דלא קנסו בנו אחריו אבל גבי נטיעה שישראל מונין לשביעית וגבי נטיעה דשייך מנין א"כ מה לי הוא מה לי בנו:

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פ"ט מנטע רבעי הל"ו וברמב"ד וכ"מ שם. טו [ב] מיי' פ"ד משמיטה הל"א ופ"א ממעשר שני הל"ח סמ"ג לאוין רסח וכשמואל. טז [ג] מיי' פ"ב מתרומות הל"י ופ"ב ממעשר הל"ה כמ"ג עשין קלג קלה. יז [ד] מיי' מתרומות הל"א ופ"א ממעשר שני הל"ב ד' ופ"ד משמיטה הל"ב סמ"ג עשין קלה.

מסורת הש"ס (א) ר"ה יג: (ב) שם. (ג) ירושלמי מעשרות פ"א הל"ב וכ"כ. (ד) תוספתא פ"ב. (ה) ע' תוס' ר"ה יג: ד"ה ויגזור.

גליון הש"ס *כשנטעו לפני ר"ה שלשים יום. ע' ברמב"ד בהשגות פ"ט ממעשר שני וכ"מ שם. וע' בבעה"מ ובר"ן פ"ק שדר"ה שהאריכו בביאור דברי הירושלמי. וע' בכנה"ג או"ח בלשונות הרי"ף והר"ן מ"ם בזה. וע' בכורי אבן בחידושיו שם. ובשו"ת ש"ב הגאון בעל נו"ב מהדו"ק סי' פז. פח. וע' בש"ק פ"א דב"ה שם.

שנויי נוסחאות (ס"א) אמר רבי אבא [ד"ו] אמר רבי בא. (ס"ב) ואין כיני [בני"ר] ואובני. (ס"ג) והפרגין והשומשמין. [פרי"ר] והפרגים והשמשמין. (ס"ע) ומותרין אסורין [פרי"ר] ומותרים אסורים. (ס"י) הבאה ר"ש שזורי. המצרי. בתחלה. בהן. אפונים הגימלונים [פרי"ר] הבא: ח. ר' שמעון שזורי. מצרי. תחלה. בהם. האפונים והגמלונים. (סי"א) ר"א. אפונים הגימלונים שתרמלו [פרי"ר] ר' לעזר. האפונים והגמלונים שתירמי לו. (סי"ז) וזה [פי"ר] והם. (פי"ט) חמא [פי"ר] חייא. (ס"כ) מעשר אחד את מעשר [ד"ו] מעשר את מעשר אחד. חונא בר חייא בשם שמואל תבואת זרעך [פי"ר] הונא בשם ר' חייא מעשר תבואתך. (סכ"א) מעשר שתי [ד"ו] מעשר שני.

עמודי ירושלים תנינא

זאין כיני כו' ל' הש"ק בר"ה פ"א ה"ב וז"ל גירסת הרז"ה והר"ן א"ל כן הוא אפי' נטען פחות משלשים יום לפני ר"ה אסור ע"כ ומתוך כך פסקו דאם נטעו פחות מל' יום לפני ר"ה אסורין עד ט"ו בשבט של שנה רביעית והכ"מ בפ"ט מהל' נטע רבעי כתב ויש לתמוה על מ"ש הר"ן דפלוגתא היא בירושלמי דלפי האמת לאו פלוגתא היא דהע"ג דאקשי ליה אפי' נטעו ל' יום לפני ר"ה יהא אסור וכו' הרי השיב לו ושתק ועיל דהאי דאקשי ליה וכו' אינו סותר דין זה שכתב רבינו וק"ל עכ"ל ואני שמעתי ולא אבין דהר"ן כתב לפי גרסתו כמש"ל והא ודאי פליגי ור' מנא לא השיב לו כלום אדרבא סייעא ליה לר"ן ונ"ל. ודע דפירוש שבקרבן עדה הוא פירוש הראב"ד בהשגות והוא כדעת הרמב"ם ורש"י וכ"כ בב"ע והרא"ש במס' שביעית פ"ב פ' לפי המסקנא כדעת הרז"ה ע"ש ואינו מחוור דלפי גירסתנו מודה הרז"ה לדעת הראב"ד אלא שגירסא אחרת היתה לו וכמש"ל. ולולי דמסתפינא אמינא דה"פ נראין הדברים הא דתני אבל אמרו פירות נטיעה זו וכו' קאי אנטעו שלשים יום לפני ר"ה דמ נרינן וצריך להמתין עד ט"ו בשבט אבל לא קאי אנטעו פחות משלשים יום ולקולא דבט"ו בשבט ושנה שלישית תהא מותרת כיון דנטעו שלשים יום לפני ט"ו בשבט איתא חמי דהא מ"מ שנה שלימה לא עלתה לו ולמה תאמר כן שיהא

מותר

אמר רבי זעירא כתיב שש שנים תזרע שדך ואספת ששה זורעין וששה אוסבין לא ששה זורעין ושבעה אוספין אמר רבי יונה בשיטה לי נן יכלין קיימן אלא בו' אלא כיני ששה זרעין ושבעה אוספין לא ששה זרעין וחמשה אסיפין התיבון הרי פול המצרי הרי ששה זורעין וחמשה אוספין דתני צובר גורנו להוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו מניין שהילכו בירק אחר לקיטתו עישורו מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב שהן חיין ממי השנה שעברה את מהלך בהן לשעבר ואילו הואיל והן חיין ממי השנה הבאה את מהלך בהן לבא התיבון הרי פול המצרי זרעו לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר לבא וקסמיה בידיה זרעו לזרע הוא חיי ממי השנה שעברה זרעו לירק הוא חיי ממי השנה הבאה: ר"ש שזורי אומר כו'. מהו תרמילו עבדון קנקולין רבי בא בר זבדי בשם ר"ש בן לקיש (א) *הלכה כר"ש השזורי אמר רבי יוסה הורי רבי לעזר לרבי שובתי דצדוקי כהדא דר"ש שזורי תני [א] (ב) שש מידות אמרו חכמים בפול מצרי זרעו לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר לבא זרעו לזרע ולירק או שזרעו לזרע וחישב עליו לירק מעשר מירקו על זרעו ומזרעו על ירקו בשהביא שליש לפני ר"ה אבל אם הביא לאחר ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו מהתעשר בשעת לקיטתו עישורו בשלקט ממנו לפני ר"ה אבל אם לקט ממנו לאחר ר"ה בין זרעו בין ירקו מתעשר לבא זרעו לזרע וחישב עליו לירק באין מחשבה זרעו לירק וחישב עליו לזרע לעולם אין מחשבת זרע חלה עליו אלא אם כן מנע ממנו שלושה מורביות כשהביא שליש לפני ר"ה אבל אם הביא שליש לאחר ר"ה אפילו לא מנע ממנו שלשה מורביות: זרעו לזרע ועשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר ירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו מקצתן עשה קצצין גמורים ומקצתן לא עשה הדא הוא צובר גורנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו. ומירקו על זרעו הגי רבי אבדומי דחיפה אפילו לא עשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו אר"י והוא שהביא שליש למחשבת זרע אבל אם הביא שליש למחשבת ירק אפשר לומר זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו ואת

אר"ז וכו'. כלומר דר' זעירי מפני שינויא אחרינא למיהב טעמא דב' ורז וד"חן הלכו בהן אחר השרשה ולא מהניא בהו תקנתא לצבור את הגורן לתוכו: כתיב שש שנים. ברייתא בת"כ פ' בהר מנין לאורז ולדוחן ולפרגים ולשומשמין שהשרישו לפני ר"ה שנכנסין אותה בשביעית ת"ל ואספת את תבואתה בשביעית יכול אע"פ שלא השרישו תלמוד לומר שש שנים תזרע שדך ואספת ששה זרעים וששה אסיפים לא ששה זרעים ושבעה אסיפים. כלומר מיתורא דואספת דרשינן שאתה אוסף בשביעית מה שנזרע בששית וכדכתיב שש שנים תזרע ואספת משמע באלו שש שנים שאתה זורע אתה אוסף אבל לא תאסוף בשביעית אפילו למה שנזרע בששית הא כיצד אם השרישו לפני ר"ה של שביעית אתה אוסף אותן בשביעית ואם השרישו לאחר ר"ה הוו להו כפירות שביעית ואין אתה אוספן דרחמנא אמר משש שנים ואספת ולא משבעה ומשביעית גמיר למעשר דג"כ הולכין בהן אחר השרשה: בשיטה לו אנן יכלין קיימין אלא בשבעה בתמיה. כלומר דר' יונה מתמה על הא דר' זעירא דבעי למילף לענין מעשר מהאי דרשה דבשביעית והא בהאי ששה שנים קשיא לן דהא לא אמרו להאי תקנתא לצבור את גרנו לתוכו וליעשר מיניה וביה ובענין המעשר של השנה הלזו אנו יכולין לקיים ולפרק קושיין אלא דאת בעית לאתויי מהאי דרשה דבשבע: והכתי הקושיא כדקאי קאי: אלא כיני ששה זרעים וששה אסיפין לא ששה זרעים וחמשה אסופין כצ"ל. כלומר אלא הכי מבעי לן למימר דכמו דדרשו משש שנים תזרע ואספת למעוטי שבעה אסיפין כדלעיל כך נדרוש כאן לענין מעשר דשש זרעים ושש אסיפין אמרה תורה והיינו מכל זרע של שנה ושנה תאסוף ותפריש מעשר אבל לא ששה זרעים וחמשה אסיפין שאם אתה אומר צובר את גרנו לתוכו שיהיה מעורב הכל מה שהשרים לפני ר"ה עם מה שהשרים לאחר ר"ה נמצא אין כאן אלא אסיף אחד משתי שנים הללו ואנן בעינן שיהא אסיף מכל שנה לזרע שנה שיהיו ו' זרעים וו' אסיפין ולא ו' זרעים וה' אסיפין: התיבון הרי פול המצרי וכו'. כלומר הא גו"מ קשיא לעולם מהסיפא דתני גבי פול המצרי צובר את גרנו לתוכו ומעשרו מניה וביה והרי יש כאן ששה זרעים וחמשה אסיפין ואפ"ה אמרינן ביה האי תקנתא ולימא נמי כה"ג גבי אורז ודוחן: מניין שהילכו בירק. אחר לקיטה למעשר משום דכתיב מגרנך ומיקבך הרי אנו למדין מה גורן ויקב שהן חיין וגדילין ממי שנה שעברה ואתה הולך בהן למעשר אחר שנה שעברה כדאמרינן אחר שיגיעו שליש הראשון יצאו אלו ירקות הואיל והן חיין וגדילין ממי שנה הבאה שהיא שנת לקיטתן שהרי גוזזין אותן והן חוזרין וגדילין ולפיכך הילכו בהן למעשר אחר שנת הלקיטה: התיבון הרי פול המצרי. דתנינן התם בתוספתא אם זרעו לזרע מתעשר לשעבר לפי שנת השרשה ואם זרעו לירק מתעשר לפי שנה הבאה ומה טעמא דמחלקינן ביה אם אנו הולכין אחר מי שנה שנתגדל בה: קסמה בידיה. כלומר אחוי ליה בידיה לסימן ולקוסם דמה"ט גופיה מחלקינן ביה הכי דאם זרעו לזרע הוא חיה ממי שנה שעברה. דלאחר שנתגדל עד שנולד בו הזרע שוב אינו מקפיד על הירק שלו לאחר לקיטת הזרע ממנו והרי מה שנתגדל היה ממי שנה שעברה ומתעשר לשעבר אבל אם זרעו לירק הוא גוזז וחוזר וגוזז מה שנתגדל אח"כ והרי הוא כשאר ירק שחיה ממי שנה הבאה ומתעשר לפי מעשר שנה הבאה:

הלכה ח מתני' פול המצרי. פאזו"ל בלע"ז: שזרעו לזרע בתחלה. דעתו היה להוציא ממנו הזרע לזריעה ולא לאכילה: כיוצא בהן. כאורז ודוחן דאזלינן ביה בתר השרשה בין למעשרות בין לענין שביעית אבל אם זרעו לירק אזלינן ביה בתר לקיטה כירק: הגמלונין. הגסין: משתרמלו. משהוקשו קליפתן ונעשה כמין כיס כמו תרמילו של רועה שהוא הכיס שלו: גמ' עבדון קנקלין. כשיעשו כמין כיס והסדר שלהן שמונחין בתוכו ודוגמתו (בפ"ג דעבודה זרה) מן הקנקילין ולפנים: תני. בתוספתא (פ"ב) וגרים התם ג' מדות וכאן הברייתא מבוארת ביותר לפי הנוסחא שמצאתי: זרעו לזרע מתעשר לשעבר. שאין לו דין ירק כלל וכשהביא שליש לפני ר"ה מיירי כדלקמן: זרעו לירק מתעשר לבא. לפי שנת הבאה שהיא שנת לקיטה והכל כדין ירק יש לו שאינו מתעשר אלא לפי שעת לקיטה: זרעו לשתיהן. להוציא ממנו מקצת הזרע לזריעה ולהניחו ג"כ לירקו לאכילה או שזרע בתחלה לזרע בלבד ושוב נמלך וחישב עליו גם לירק הרי מחשבת הירק חל עליו ג"כ ומעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו לפי שהכל אחד הוא והא דמייתי בהלכה דלעיל להברייתא דקתני צובר את גרנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומשמע הא לאו הכי אינו מעשר מהזרע על הירק ולא מהירק על הזרע התם בשלא הביא שליש לפני ר"ה מיירי אלא מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש לאחר ר"ה והואיל ולא נגמר השליש עד לאחר ר"ה היה בדין לילך אחר גמר הפרי ואפי' אם לא יצבור את הכל בגורן אלא מכיון דמיהת השריש המקצת לפני ר"ה והרי הוא זרע אותו לזרע ולא לירק כדמיירי התם לפיכך צריך לצבור את הכל לגורן שבזה נראה שהוא מעשר על הכל כאחד לפי המעשר של השנה שנגמר ומשום דנגמר הפרי היה באותה שנה אבל הכא כיון שהביא שליש לפני ר"ה והוא זרע גם בשביל הירק נמצא דנגמר הפרי מיהת השליש גם מהירק ועכשיו דין הזרע והירק אחד הוא ומעשר מזה על זה: כשהביא שליש לפני ר"ה. כל הא דאמרן דוקא כשהביא שליש לפני ר"ה וכטעמא דפרישית: אבל אם לא הביא השליש עד לאחר ר"ה אז חלוק דין הזרע מדין הירק ובשזרעו לזרע ואח"כ חישב לירק מיירי כדאמרינן לקמן והלכך הזרע מתעשר לפי שנה שעברה כדלקמן דמיירי שליקט מן הזרע לפני ר"ה שאף שלא הביא עדיין השליש מן הירק מ"מ הזרע הוא מתלקט לפעמים אף בקודם ובשעת לקיטת הזרע איסורו: וירקו. שנגמר אח"כ מתעשר כשעת לקיטתו איסורו: כשליקט ממנו לפני ר"ה. כלומר והא דאמרן דהזרע מתעשר לשעבר כשליקט מן הזורע לפני ר"ה וכדפרישית: אבל אם לקט ממנו להזרע לאחר ר"ה אז חוזר ג"כ דין הזרע והירק כאחד שהרי לא לקטו ממנו כלום עד שנת שנגמר ושתיהן מתעשרין לפי שנה הבאה שהיא שעת הלקיטה: זרעו לזרע וחישב וכו'. כלומר והא דאמרינן לעיל דמחשבה שלאחר הזרע מהניא היינו דוקא אם בתחלה זרעו לזרע ואח"כ חישב עליו גם לירק אז באין מחשבה וכלומר שבאת המחשבה של הירק וחלה על מחשבה שבתחלה שהיתה לזרע וכזרע בתחלה בשביל שתיהן דמיא כדלעיל אבל איפכא שזרעו בתחלה לירק ושוב חישב עליו לזרע לעולם אין מחשבת הזרע חלה על המחשבה שהיא בתחלה לירק מפני שהעיקר שזורעין בשביל אכילת הירק הוא ואין מחשבת הטפל חל על העיקר: אא"כ מנע ממנו ג' מורביות. גידולין שמתגדל בתחלת צמיחתו ולוקטין אותו מעט מעט נקרא מורביות ודוגמתו בבלהי הפרק דלעיל הדא מרביתא דתלתא ואם מנע ג"פ ולא ליקט ממנו כלום אז גילה דעתו שלא בשביל הירק בלבד זרעו בתחלה ולפיכך חלה עליו גם מחשבת הזרע שאח"כ וחזר דין הזרע והירק כאחד: כשהביא שליש לפני ר"ה. והא דבעינן ג' מורביות כשהביא שליש לפני ר"ה ואעפ"כ כמנע ולא ליקט אבל אם לא הביא שליש גידולו לפני ר"ה אלא לאחר ר"ה אפי' לא מנע ממנו ג' מורביות הדין הוא כך אם זרעו לזרע בתחלה ועשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה כלומר אע"פ שלא הביא שליש גידולו מ"מ עשה כל כך שיוכל לקצוץ ממנו בידו לפני ר"ה ואז חלוקין הן דין הזרע מהירק מפני שמ"מ לא הביא שליש לפני ר"ה וכדלעיל וזרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר להבא כשעת לקיטתו וזה דוקא אם כולו עשה קצצין גמורין לפי שנראה וניכר כולו הוא והזרע לחוד והירק לחוד אבל אם מקצתו עשה קצצין גמורין ומקצתו לא עשה בהדא הוא הדין דצובר את גרנו לתוכו ומעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו: תנא ר' אבדומה דחיפה. לברייתא חדא דפליגא על הא דלעיל בענין הקצצין וס"ל דאפי' לא עשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה דין הזרע לחוד ודין הירק לחוד כל היכא שלא הביא השליש לפני ר"ה וזרעו שליקט ממנו לפני ר"ה מתעשר לשעבר, וירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו כפי אותה השנה שמתלקט בה: אמר ר' יוסי והוא שהביא שליש למחשבת זרע. ר' יוסי אהאי הלוקה דלעיל אם לא הביא השליש עד לאחר ר"ה קאי דאמרינן בה דהיכא שזרעו לזרע בתחלה אע"פ שאח"כ חישב עליו לירק ובעלמא מחשבת ירק חלה על מחשבת הזרע והוי כמי שזרעו בתחלה לזרע ולירק ובדין היה שיתעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו אפ"ה משום שלא הביא שליש עד לאחר ר"ה חלוק הוא דין הזה מדין הירק וזרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר כשעת לקיטתו ועלה קאמר ר' יוסי דהיינו דוקא בשהביא השליש לאחר ר"ה למחשבת זרע כלומר בעודו במחשבת זרעו והכתי לא חישב עליו לירק בהא הוא דאמרינן דמכיון שכבר הביא השליש קודם מחשבתו על הירק חלוק הוא דין הזרע מדין הירק שחישב עליו אח"כ ולא הוי כמו שזרעו בתחלה לזרע ולירק: אבל אם הביא שליש למחשבת ירק. כלומר שהבאת השליש שלאחר ר"ה לא היתה עד לאחר שחישב עליו לירק בכה"ג חזר הדין להיות הזרע והירק כאחד שהרי לא הביא כלום עד שחשב עליו לירק ושפיר הוי כמי שזרעו בתחלה לזרע ולירק וכדמסיק ואזיל אפשר לומר וכו' בתמיה וכי אפשר לומר בכה"ג שיהא חלוק דין הזרע מדין הירק והזרע יתעשר לשעבר והירק כשעת לקיטתו והלא לא הביא כלום עד לאחר מחשבת הירק:
ואת

עין משפט נר מצוה יח [א] מיי' פ"א ממעשר שני הל"י ובראב"ד וכ"מ.

מסורת הש"ס (א) (ר"ה יג ב'). (ב) תוספתא פ"ב בשינוי קצת.

גליון הש"ס *הלכה כר"ש שזורי ע' פ"א ממעשר שני הלכה ח. ופ"ד ממעשר הלכה י"א. ותרה דפריך כר"ש שזורי ולא מטעמיה אלא כשמואל. וע"כ לא קיי"ל כמתניתין רק דהכל הולך אחר גמר פרי. וכ"כ במ"מ במשנה והעין משפט כאן לא הרגיש בזה. וגם בר"ה שם ע"ש. וע' בתוס' שם. ובטורי אבן.

שנויי נוסחאות (ס"ס) בירק אחר לקיטתו [ד"] בירק בשעת לקיטתו. (ס"י) דצדוקי [כי"] ר' צדוק. (סי"ב) מעשר מירקו על זרעו ומזרעו על ירק [ד"] מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו. (סט"ז) מורביות [כי"ר] מרביות. (כי"ז) אבל אם הביא [ד"ו] אבל הביא. (סכ"א) אר"י והוא שהביא שליש למחשבת זרע אבל אם הביא שליש למחשבת ירק אפשר למר זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעה [כי"ר] אמר ר' יוסה והוא שהביא מן הירק את השליש זרעו למחשבת זרע אבל לא הביא השליש למחשבת ירק איפשר לומר זרעו מתעשר לירק בשעת

(כבר לארון) וקסמה בידיה. פי' שמקשה הזה הטלה בידו קיסם דסתירון מבואר זרעו לזרע וכו':

עמודי ירושלים תנינא

מותר בט"ו בשבט א"ל א"כ דל' יום קודם ט"ו שבט לא מהני אלא בעינן שנה שלימה אף בנטעו שלשים יום נמי יהא אסור מיום ליום מאי כדין באמת מ"ט לחלק א"ר מנא היינו טעמא אם נטעו בפחות מל' יום לפני ר"ה כיון שעדיין האילן לא כלו לו שלש שנים מתשרי דביה איירי קרא דסתם שנים מתשרי מנינן כדאמרי' לעיל צריך להשלים שנתו מה שאין כן בנטעו שלשים יום קודם ר"ה כבר כלו שלש שנים לתשרי דשלשים יום בשנה חשיב שנה והא דאסור עד ט"ו בשבט טעמו כדמסיק ר' זעירא בעצמו שעדיין הן היין ממי שנה שעברו וזהו הנ"ל גרי"ר לפום פשטא דשמעתתא ומדוקדק מאוד בלשון הגמרא ומסכים לשיטת הפוסקים:

ואת אמרת צובר את גורנו לתוכו ונמצא מתעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו. [א] זרעו לזרע לפני ראש השנה שביעית ונכנסה שביעית בין זרעו בין ירקו מותר זרעו לירק לפני ר"ה שביעית ונכנסה שביעית בין זרעו בין ירקו אסור זרעו לזרע ולירק לפני ר"ה השביעית ונכנסה שביעית פשיטא זרעו מותר ירקו מהו תני רבי חייא אסור תני רבי חלפתא בן שאול מותר מאן דאמר מותר דבר תורה מ"ד אסור מפני מראית עין רבי סימון בר זבדי בעי קומי רבי יוסי ואפילו להאכיל את בהמתו יהא אסור *מפני מראית עין אמר ליה לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו ולא יהא לוקט על האומן א"ר יוסה ב"ר בון אם נעקרו הגימה מותר ואפילו כמ"ד אסור היה לוקט ונמצא בתוכו ירק מותר כהדא בר נש עאל טעון עשר מיסרין דלובי מעשר לרבי ירמיה א"ל לא תיעבד כן לא תלקוט אלא צורכה דלפצה זרעו לפני ר"ה השמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו אסור זרעו [ב] לירק לפני ר"ה השמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו מותר זרעו לזרע ולירק לפני ר"ה שמינית ונכנסה שמינית זרעו אסור וירקו מותר:

הלכה ו מתני'

[ג] (א) בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהן מים שלושים יום לפני ר"ה מתעשרים לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין להבא ושל בעל שמנע מהם מים שתי עונות דברי ר"מ [ד] וחכמים אומרים שלוש: גמ' (ב) מהו בצלים הסריסין אילין בצלייא כופרייא דלא עבדון זרע אמר רבי מנא (ג) כיון שמנע מהם מים שלושים יום לפני ר"ה נעשו כבעל ר' יונה בעי למפרע הוא נעשה זרע (זרעו) מכן ולבא מה נפק מביניהון לקט בתוך שלושים ולאחר שלושים אין תימר למפרע הוא נעשה זרע מעשר מזה על זה אין תימר מכן ולבא אינו מעשר מזה על זה:

הלכה ז מתני'

[ה] הדילועין שקיימן לזרע אם הוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימו בשביעית ואם לאו אסור לקיימו בשביעית התימרות שלהן אסור בשביעית [ו] מרביצין בעפר לבן דברי ר"ש ראב"י אוסר [ז] ממרסין באורז בשביעית דברי ר"ש [ח] אבל לא מכסחין: גמ' למה לי הוקשו אפי' לא הוקשו מכיון שהוקשו נעשו כשאר זירעוני גינה שאינן נאכלין כיצד הוא בודק רבי יוסי בן חנינא אומר עוקצו אם נתאחה אסור ואם לאו מותר רבי יונה בוצרייא אמר קרמולין פטורין מן המעשר הדא דתימר עד שלא עשו דילועין אבל אם עשו דילועין בירק הן מאן הורי כן רבי יוסי באילין עלי קולקסייא שאסור לגמות בהן מים מפני שהצבאים אוכלין אותן. מרבצין בעפר לבן

דברי

זאת אומר צובר את גרנו לתוכו וכו'. כלומר לכל שיותר דאת יכול להחמיר בו הוא זה דהאי אומר דאינו מתעשר כולו כאחד אלא א"כ צובר את גרנו לתוכו ונמצא מעשר מזה על זה שפיר אבל לא שתאמר בו שיהא חלוק לגמרי דין הזרע מדין הירק אלא דדי הוא בזה דנחמיר שצריך שיצבור את הגורן לתוכו כי היכי דליעשריה כולו כאחד ולא דנחמיר ביה טפיה וא"ת ומאי קשיא ליה לר' יוסי הא אמרינן לעיל בחלוקה זו דדוקא בשליקט ממנו להזרע לפני ר"ה בהא הוא דאמרינן דהזרע חלוק הוא מהירק אבל לא בשליקט ממנו לאחר ר"ה יש לומר דר' יוסי האי גופי' הוא דקשיא ליה דכיון שלא הביא שליש לפני ר"ה ומאי יהיה דין הזרע חלוק מדין הירק ואע"פ שליקט ממנו איזה גרעיני זרע לפני ר"ה ס"ל לר' יוסי דהאי לקיטה לאו כלום היא מכיון שעדיין ליכא שליש הפרי והלכך לא מסתברא ליה לדידיה לחלק דין הזרע מדין הירק אלא בענין הבאת שליש שלאחר ר"ה בהא דניכא לחלק אם הוא קודם מהשבת הירק או אח"כ כדלעיל ותנא דברייתא דלעיל ס"ל דסגי לן קושיא היא דהא מיהת לקט מן הזרע לפני ר"ה ואע"פ שעדיין לא הביא שליש מ"מ כשלקט ממנו אחשביה ואמרינן ביה ג"כ בשעת לקיטתו עישורו ומתעשר לשעבר: זרעו לזרע לפני ר"ה שביעית. הכי חילקו דינים בפול המצרי דלעיל בעשר הן והשתא קאמר האיך דינו לענין שביעית: זרעו לזרע בשבית. וכגון שהשרים לפני ר"ה של שביעית להאי מ"ד דאזיל ביה בתר השרשה ולמ"ד דהולכין אחר גמר הפרי מיירי שנגמר פריו קודם ר"ה של שביעית: ונכנסה שביעית. ועדיין לא עקרו: בין זרעו בין ירקו מותר. ואע"פ שעידנו הוא מתגדל ביותר בשביעית אפ"ה לא נאסר משום ספיחי שביעית משום שהוא זרעו לזרע וכבר השרים או נגמר קודם שביעית ונתבטל הירק לגבי הזרע שהוא העיקר: זרעו לירק לפני ר"ה השביעית. והרי הירק הוא העיקר ונכנסה שביעית וגדל הירק והלכך הכל אסור משום ספיחי שביעית שאף הזרע שנגמר מקודם בטל הוא לגבי הירק: זרעו לזרע ולירק וכו'. פשיטא זרעו מותר שהרי זרעו גם בשביל הזרע והלכך לא מתבטל לגבי הירק אלא ירקו מהו משום ספיחי שביעית: מאן דאמר מותר דבר תורה. מן התורה הוא מותר שהרי כבר נגמר קודם השביעית ומאן דאסר מפני מראית עין הוא דאסור שהרואה עוקר אותו בשביעית ואינו יודע בו קדושת שביעית יאמר פירות שביעית מותרין הן: ואפילו. אם אפילו להאכיל את בהמתו נמי יהא אסור כדין פירות שביעית שהן מיוחדין למאכל אדם שאין מאכילין אותן לבהמה כדתנינן בתוספתא (בפ"ה) ובפול המצרי הזה שנגמר מערב שביעית ונכנס בשביעית דאמרת דאסור מפני מראית העין אם להאכיל לבהמתו ג"כ אסור מפני מראית העין: א"ל לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו. כלומר מ"ש לבהמתו דמבעיא לך אם אמרינן דאסור הוא כפירות שביעית מפני מראית העין א"כ כדין פירות שביעית לכל מילי הוא ואף לבנו ולשלוחו לא יתן כמה שאסור ליתן להם שאר פירות שביעית כגון שהן חשודין על השביעית שאין מוסרין פירות שביעית להחשוד או שהוא אחר זמן הביעור בשביעית: ולא יהא לוקט על אומן. למ"ד מותר קאי אבל לא יהא לוקט אותו על הסור' כסדר שצריך לשנות בשביעית אף בדברים שהתירו ללוקטן בשביעית אלא עומד מצד השורה ולוקט מעט מכאן ומעט מכאן: אם נעקרה הגומא. כדרך שעושין כעין גומות בין שורה לשורה ואם נתקלקלה הגומא ואינו יכול לעמוד שם מותר ללקט אף על האומן: ואפי' כמ"ד אסור היה לוקט. מה שמותר כגון שיש שם מה שזרע לזרע לפני ר"ה של שביעית דבזה הכל מותר ללקט בשביעית או אפי' זרע לזרע ולירק דהזרע מותר ללקט לר"ה: ונמצא בתוכו ירק. בתוך הלקיטה של זרע נמצא גם מעט מן הירק מותר דלא אסרו ללקוט הירק אלא מפני מראית העין וכיון שהנמצא דבר מועט הוא לא גזרו: כהדא. עובדא דשמעינן מינה דבדבר מועט לא הקפידו חכמים: עשר מיסרין דלובי מעשר. עשרה היסורות ואגודות של לוף מעשר עשר עיקרין בכל אגודה ז נודה ובלוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית היה המעשה כדתנן לקמן (בפ"ה) שהתירו לעקור אותו בשביעית וזה הביא הרצה לפני ר' ירמיה וא"ל לא תו עבד כן לא תוסיף לעשות עוד כן: לא תלקוט אלא צורכה דלפלה. כמו לפסה כלומר לצורך האלפס והקדרה לבשל בה לפעם אחת שלא התירו אלא מעט מעט: זרעו לפני ר"ה השמינית. כגון שעבר וזרע בשביעית: בין זרעו בין ירקו אסור.

כדין ספיחי שביעית שאסורין אף במוצאי שביעית: זרעו לירק וכו' מותר. הכל במוצאי שביעית דמכיון שזרעו לירק אין לו דין כפיחי שביעית לפי שהירק אינו נלקט אלא לאחר שנגמר כולו ומתחלה זרעו ע"מ ללקטו במוצאי שביעית: זרעו לזרע ולירק וכו'. שהזרע אסור משום ספיחי שביעית וירקו מותר:

הלכה ט מתני'

בצלים הסריסים. כדמפרש בגמרא אילין בצלייא כופרייא מיני בצלים שגדלין בכפרים ואין עושין זרע כשאר בצלים ואינם אלא לירק וכן פול המצרי שלא זרעו לזרע וסתמו לירק: שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה. לפי שרגילין להשקותן וכשמנע מהם מים ל' יום הרי הן גדלי בשנה שעברו לפיכך מתעשרין לשעבר: ומותרין בשביעית. לפי שהן כפירות ששית: ושל בעל. שדה שהיא בעמק אין רגילין להשקותה אלא מסתפקת ממי גשמים אבל כשזורעין בה ירקות צריכה השקאה ואם מנע מהם מים שתי עונות והם זמן השקאה לפי ההרגל להשקותה וקרוי עונה הרי מה שגדל בה משנה שעברה: וחכ"א שלש עונות. אם מנע מהן הרי הן כגדלין בשנה שעברה פחות מכאן כגדלין בשנה הבאה הן וכן אם הם מששית שנכנסו לשביעית אסורין משום כפיחי שביעית והל' כחכמים: גמ' מהו הבצלים הסריסין וכו'. כדפרי' במתני': אמר ר' מנא. טעמא מפרש למכיון שמנע מהן מים ל' יום לפני ר"ה יצאו הן מתורת ירקות ונעשו כשדה הבעל לענין שהן כגדלין ממי גשמים בשנה שעברה אלא אם הן זרועין בשדה הבעל גופה צריך שימנע מהן מים שתי עונות לר"מ וג' לחכמים לשיהו נחשבין כגדלו בשנה שעברה: ר' יונה בעי. אם מנע מהן ל' יום לפני ר"ה מי אמרינן למפריעו הוא נעשה זרע זרעו כלומר שנעשה כמי שזרעו לזרע ולא לירק מפני שהירק צריך השקאה תמיד וכל הל' יום מחשבין ליה כאלו זרעו לזרע והולכין בו אחר השרשה כדתנן במתני' דלעיל או מכאן ולהבא לאחר הל' יום הוא דמחשבינן ליה כאלו זרעו לזרע: מה נפק מביניהון. וקאמר דהנ"מ אם לקט ממנו בתוך אלו השלשים וחזר ולקט ממנו לאחר ל' דאין תימר למפריעו הוא נעשה כזרעו לזרע א"כ שתי הלקיטות משנה שעברה הן נחשבין ומעשר מזה על זה אבל אין תימר מכאן ולהבא הוא דנעשה כזרעו לזרע אינו מעשר מזה על זה דמה שליקט בתוך ל' דינו כירק ולאחר ל' דינו כזרע ואין מעשרין מזרעו על הירק ומירק על הזרע אלא אם כן הוא בענין דאמרינן בהלכה דלעיל גבי ו' מדות בפ"ל המצרי ולא איפשטא:

הלכה י מתני'

הדלועין שקיימן לזרע. ליטול מהן הזרע לזריעה אם הוקשו לפני ר"ה של שביעית שנעשו קשין ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית לפי שהן מפירות ששית ואם לאו אסור לקיימן בשביעית מפני שהן כספיחי שביעית ובגמרא מפרש למה לי תרתי הוקשו ונפסלו מאוכל אדם: התמרות. אלו הן העלים וקודם שנפתחות דומות לתמרה וכעין דאמרינן בפרק לולב הגזול נקטם ראשו ועלתה בו תמרה: אסורות בשביעית. משום ספיחי שביעית: מרביצין בעפר לבן. עפר שבין האילנות נקרא עפר לבן מרביצין אותן במים בשביעית בשביל שלא יפסדו האילנות: ממרסין באורז בשביעית. מערבין עפר שלו במים ודוגמתו בי מא נתנו למי שהיא ממרס: אבל לא מכסחין. שאין חותכין את העלין ממנו כדי שיתגדל ביותר והלכה כר"ש בשתיקן: גמ' נ"ל הוקשו אפילו לא הוקשו בנפסלו מאוכל אדם סגי וקאמר דה"ט משום שכיון שהוקשו נעשו כשאר זרעוני גנה שאין נאכלין ואינן עומדת אלא לזריעה לפיכך אם הוקשו לפני ר"ה הוו להו כזרעוני גנה של שבית ומותר לקיימן בשביעית אבל אם לא הוקשו לפני ר"ה הו"ל כזרעוני גנה של שביעית ואסור לקיים מפירות שביעית לזריעה: עוקצו. תוחב במחט או בקנה אם נתאחה הנקב עדיין יש בהן לחלוחית ואסור ואם לאו מותר: קרמולין מין ירק וכדאמרינן פ"ז דנדרים (בהלכה ה') קרמולין הן כירק ולענין מעשרות הדין הוא כדמסיק ואזיל: הדא דתימר. דפטורין עד שלא עשו דלועין. כלומר עד שלא גדלו ונעשו כדלועין אבל אם גדלו ונעשו כדלועין כשאר ירק הן וחייבין במעשרות: מאן הורי כן ר' יוסי. כלומר להא דלקמן ובנדרים שם גרים הורי ר' יוסי באילין עלי קולקסייא. והוא מין שורש נטע הגדל במצרים ואוכלין אותם. כך פי' הערוך: שאסור לגמות בהן מים. בשביעית דתנן לקמן (בפ"ז) כל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה יש להן שביעית ויש להן ביעור [illegible] אוכלין אותן חייבין הן בביעור וכלה לחיה מן השדה קרינן בהו וכשהגיע זמן הביעור

(סוכ"ז) מהו בצלים הסריסין כו'. בערוך (פ' בצל) מהו בצלים הסריסים (אמר ליה) אילין בצלייא קפראי (נ"א קפדאי עי' ער"ש) דלא עבדין זרע. פי' בצלים שנתהך זרעם (נ"א ראשם עי' ער"ב) ולא יעשו זרעונים כמו הסריס שאינו עושה זרע. פירוש אחר שביעך זרעם קודם שהוקשו כדי לגדל ראשם.

עין משפט גר מצוה יט [א] מיי' פ"ד משמיטה הל"ד וכ"מ. כ [ב] מיי' שם הלט"ו ובראב"ד וכ"מ. כא [ג] מיי' שם הלי"ז ופ"א ממעשר שני הל"ט.
כב [ד] שם. ושם. כג [ה] מיי' שם פ"ד משמיטה הלי"ת סמ"ג לאוין רכח. כד [ו] מיי' פ"א משמיטה ויובל הל"ט כמ"ג לאוין רס.
כה [ז] [ח] מיי' שם הלט"ו כמ"ג שם.

מסורת הש"ס (א) ר"ה יד. (ב) ע' תוס' ר"ה יד. ד"ה בנצים. (ג) ע' תוס' שם ד"ה ופול וד"ה לשביעית וע' תוס' סוכה לט: ד"ה ולשביעית.

גליון הש"ס *מפני מראית העין. ע' בכ"מ פ"ד משמיטה הלכה יד.

שנויי נוסחאות (ס"ד) סית' [כי"ר] אסר. (ס"י) יוסי [בכ"י ליד ן] יוסה. (סט"ו) דלובי [כי"ר] דולבי. (סי"ח) אסור [כי"ר] מותר. (סכ"ב) בצלים הסריסים [סכי"ר] הבצלים והסריסין. (סכ"ג) המצרי שלושים [סכי"ר] מצרי שלשים. (סכ"ד) ומותרין [סכי"ר] ומותרים. (סכ"ה) אסורין ומתעשרין להבא ושל [סכי"ר] אסורים ומתעשרי לשנה הבאה: י'. וש'. (סכ"ו) מים [סכי"ר] ליתא (סכ"ז) שלוש [סכי"ר] שלש. (סל"ב) הדילועין [סכי"ר] הדילועים. (סל"ו) הוקשו מאוכל [סכי"ר] הקשו מאוכל א"ם. (סל"ז) לקיימו [סכי"ר] לקיימן. (סל"ח) אסור בשביעית [ד"ו] אסורות בשביעית. התימרות אסור מרביצין [סכי"ר] התמרות אסורות מרבצים, [סל"ט] לבן ראב"י [ס יע] הלבן ר' לעזר בן יעקב. (סמ"ו) מאן [סכי"ר] ליתא.

(כבר לאדן) טעון עשר מיסרן וכו' א"ל תו לא תעבד כן וכו' צורכה דלפסה כצ"ל:

רידב״ז

מה בין מועד מה בין שביעית שביעית ע״י שהוא מותר מלאכה פי׳ בתלים התירו בין דבר שהוא טורח כו׳ מועד ע״י שהיא אסיר מלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבוד ובלבד דבר שאינו טורח. ואית דבעי נשמעינה מן הדא שביעית ע״י שזמנה מרובה התירו כו׳ ואותן ז׳ ימים אחרונות לא מיסתברא מיעבדינן כשבע ימי הרגל כו׳ פי׳ דמיבעיא לי׳ אם הז׳ ימים אחרונות הוי כמו ז׳ ימי הרגל ופי׳ לא מסתברא הוא כמו הלא מסתברא כדרך הש״ס ירושלמי בכ״מ ונשאר באיבעיא ומסיק אשכח תני מפירש כמו דמחלקין בין מועד לשביעית דתניא מרביצין בעפר לבן בשביעית אבל לא במועד דברי ר״ש כו׳ הרי מפורש דלא כמו דס״ל לעיל דר״ש אזיל בשיטת רבנן וראב״י בשיטתי׳ ז״א אלא דלר״ש לא דמי שביעית למועד: סליק פרקא בס״ד

והורי על גרמי׳ לצאת ח״ל כו׳ המסורת הש״ס לא מציין כ״ן במסכת מע״ש פ״ה ה״ג:

באיסור ב׳ פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה פי׳ אם בסדר ג׳ אשפתות מותר. וקפשיט נשמעינה מן הדא מוכרין ומוציאין זבלים עם העושים שביעית עד ראש השנה עם העכו״ם עם הכותים אפי׳ בשביעית ובלבד שלא יפרוק את המשפלות והאי ובלבד קאי ארישא דמוציאין זבלים עם העושים שביעית עד ראש השנה לא אמר אלא ובלבד שלא יפרוק

גמרא

דברי ר״ש ראב״י אוסר אתיא דר״ש כרבנן ודראב״י בשיטתיה דתנינן תמן [א] (א) מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה כולה (ב) רבי מנא אמר לה סתם רבי אבין בשם שמואל בסתם חולקין מה נן קיימין *אם במרווחין דברי הכל אסור אם ברצופין ד״ה מותר אלא כי נן קיימין [ב] בנטועין מטע עשר לבית סאה ראב״י עבד לון במרווחין ורבנן עבדין לון כרצופין הא רבנן אמרין במרווחין אסור להשקות מהו להמשיך נילף הדא דרבנן מן דראב״י כמה דראב״י אמר במרווחין אסור להשקות ומותר להמשיך כן רבנן אמרין מותר להמשיך ואסור להשקות לא כן סברינן מימר במרווחין דברי הכל אסור והן עפר לא כמרווחין הוא אלא כאן בשביעית וכאן במועד (ג) מה בין שביעית מה בין מועד שביעית על ידי שהוא מותר במלאכה התירו בין דבר שהוא טורח בין דבר שאינו טורח מועד על ידי שאסור במלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבד ובלבד דבר שאינו טורח **ואית דבעי נשמעינה מן הדא שביעית ע״י שזמנה מרובה התירו מועד ע״י שזמנו קצר אסור ואותן שבעת ימים אחרות לא מסתברא מיעבדינון כשבע ימי הרגל ויהיו אסורין אשכח תני מרביצין בעפר לבן בשביעית אבל לא במועד דברי רבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אוסר:

הדרן עלך שדה לבן

מאימתי [ג] מוציאים זבלין לאשפתות משיפסקו עובדי עבודה דברי ר״מ רבי יהודה אומר משיבש המתוק רבי יוסי אומר [ד] משיקשור [ה] עד כמה מזבלין עד שלוש אשפתות לבית סאה של עשר עשר משפלות ושל לתך לתך מוסיפים על האשפלות ואין מוסיפין על האשפתות ר״ש אומר אף על האשפתות: גמ׳ מאימתי מוציאין כו׳. עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח חצירו סילני שאל לר׳ חייא בר בא ואמר ליה רבי אמר שרא ליה והוון אמרין דו נסב והורי על גרמיה לצאת לחוץ לארץ דלא למיסב מעשר מעתה אפילו משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית עין שלא יהו אומרים לתוך שדה בית השלחין שלו הוא מוציא יודעין הן בני עירו אם יש לו בית השלחין אם אין לו אמר רבי יוסי הדא אמרה ***לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית עין באיסור ב׳ פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה נישמענא מן הדא מוכרין ומוציאין זבלים עם העושין שביעית עד ר״ה עם העכו״ם עם הכותי אפילו בשביעית ובלבד שלא יפרוק את המשפלות לא אמר אלא ובלבד שלא יפרוק

פני משה

השביעיר אסור ליהנות מהן ולימות מים בהן: אתיא דר״ש כרבנן דלקמן וראב״י לשיטתיה אזיל: דתנינן תמן. (בפ״ק דמו״ק) וגרסינן להאי סוגיא התם. ראב״י אומר מושכין את המים מתחת אילן זה לאילן זה דליכא טירחא יתירה ובלבד שלא ישקה את כל השדה והחכמים מתירין: ר׳ מנא אמר לה. להא דלקמן בתם ולא בשם שמואל ור׳ אבין קאמר לה בשם שמואל: בסתם חלוקין. כלומר הא דפליגי בהשקאת כל השדה לא תוקמי לאילנות בשהן נטועין מרווחין ולא כשהן נטועין רצופין זה אצל זה פליגי אלא בסתם שהן לא כמרווחין ולא כרצופין אלא כדמסיק ואזיל: מה אנן קיימין. פלוגתייהו אם בנטועין מרווחין ד״ה אסור להשקות שדה ביניהן דכיון שיש ריוח הרבה ביניהן אינו נראה זה כמשקה לצורך האילנות שלא יפסידו אלא כמשקה השדה עצמה וזה אסור בשדה של אילנות: אם בנטועין רצופין אף ראב״י מודה דמשקה להשדה ביניהן שניכר שלצורך האילנות הוא משקה: אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בנטועין מטע עשר אילנות למקום בית סאה דמר משוי להו כמרווחין ומר משוי להו כרצופין: ובעי הש״ס הא לרבנן דאמרינן דמודו במרווחין הרבה דאסור להשקות השדה שביניהן מהו שמותר להמשיך המים מאילן לאילן וקאמר דנילף הדא דרבנן מן הדא דראב״י כמה דלדידיה במרווחין דיליה להשקות השדה ביניהן הוא דאסור דהא איהו דאוסר במטע עשר לבית סאה משום דעביד להו וא״כ מה דמתיר להמשיך אף במרווחין דלדידיה מותר וה״נ לרבנן אפי׳ במרווחין ממש: לא כן סברינן מימר. השתא פריך על הא דקאמר אתיא דר״ש דהכא כרבנן דהתם והא לא כן סברין למימר דגם לרבנן במרווחין אסור והרי עפר לבן שבין האילנות וכי לא אף במרווחין נ״כ מתיר ר״ש להרביץ דהא בתמא קאמר מרביצין בעפר לבן וא״כ לא אתיא כרבנן דהתם: אלא כאן בשביעית כאן במועד. השתא לא צריכא לן לאוקמי לדר״ש כרבנן בכל מילי דסברי התם אלא לענין השקאת השדה בלחוד הוא דאמרן דר״ש מתיר הכא כמו דרבנן שרו התם כך ר״ש הכא ולעולם יש חילוק בין שביעית דכאן למועד דהתם וראב״י מחמיר אף בשביעית וכשיטתיה במועד דהתם: ואית דבעי נשמעינה. להחילוק בין מועד לשביעית מן הדא טעמא דשביעית שזמנה מרובה ואם ימתין להרביץ יפסידו האילנות לפיכך התירו אבל מועד שזמנו קצר ימתין עד לאחר המועד: ואותן ז׳ ימים אחרונות. כצ״ל וכן הוא במ״ק. כלומר של שביעית לא מסתברא שנעשו אלו הז׳ ימים אחרונים כז׳ ימי הרגל שהרי זמן קצר הוא ויכול להמתין ויהיו אסורין והדך בעיא הוא אם מסתברא לומר כן: אשכח תני. לברייתא בהדיא דר״ש מתיר בשביעית אבל לא במועד. וש״מ דכנגד הימים שאסור במועד מותר בשביעית ואפילו באלו הז׳ ימים אחרונים מותר: הדרן עלך שדה לבן

הלכה א מתני׳ מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות. לפי שדרך עובדי אדמה להוציא הזבל ולכונסו במקום אחד בשדה ולעשות אשפה גדולה ואח״כ מפזרין אותו בשדה כדי לזבלה ומאימתי מותר להוציאו בשביעית ושלא יהא נראה כמזבל שדהו: משיפסקו עובדי עבודה. ויש נסחאות שכתוב בהן עובדי עבירה והיינו הך שהם עוברים ועובדים עבודת הארץ בשביעית ועד שלא יעבור זמן שרגילין לזבל לעבודת הארץ אסור להוציא שלא יאמרו לזבל שדהו הוא מוציא: משיבש המתוק. בגמרא מפרש: פקועה. כשהן פקועה דבקעתא והם הסדקין שבבקעה וכשהמטר יורד מתמלאין מים ואינן מתייבשין אלא לאחר זמן וע״ד מתקו לו רגבי נחל. כך פי׳ הערוך וכלומר שכשעבר זה הזמן שוב אין דרך לזבל השדה לפי שאינו מועיל כ״כ: משיקשר. בגמרא קאמר משיעשה קטרין קטרין כלומר שיעשה הזבל כמו קשרים מחוברים יחד ואינו ראוי לזבל השדה כהמפוזר: עד כמה מזבלין. כלומר והא דהתירו לאחר זמנים הנזכרים להוציא הזבלים לאשפתות וכמה יהיו אותן האשפתות: עד ג׳ אשפתות. לתוך קרקע בית סאה וכל אשפה ואשפה יהיו בה עשר משפלות והן קופות שמוליכין בהן הזבל וכל משפלה תהיה מחזקת לתך והוא ט״ו סאין שהלתך הוא חצי הכור: מוסיפין על המשפלות. הא דאמרן עשר עשר משפלות היינו שלא יפחות מעשר משפלות לאשפה אבל אם רצה להוסיף עוד למשפלות מוסיף: ואין מוסיפין על האשפתות. אבל לא יעשה יותר מג׳ אשפתות לכל בית סאה שזה נראה כמפזר להזבל לתוך שדהו: ר״ש אומר אף. מוסיף הוא על האשפתות דס״ל דמכיון שיש הרבה בכל אשפה ואשפה לא מיחזי כמזבל שדהו ואין הלכה כר״ש: **גמ׳** עד שלא פסקו וכו׳. מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח חצירו. אם דווקא להוציא וליתן בתוך שדהו הוא דאסרו או דלמא על פתח חצירו נמי איכא ביה משום מראית העין שסבורים האומר דעתו של זה ליטלו מכאן וליתנו בתוך שדהו: סילני. כך היה שם איש אחד: ר׳ חנינא אמר. לא כך היה המעשה אלא מעיקרא שרא ליה דכיון שעושה על פתח חצירו ליכא חששא והיו אומרים על ר׳ חייא בר בא בשביל שהוא לוקח המעשר של זה סילני שהיה רגיל ליתן לו מעשרותיו לפיכך הוא מקיל עליו ואח״כ אסרו: והורי על גרמיה. ר׳ חייא בר בא כשראה שחושדין אותו הורה על עצמו היתר לצאת מא״י לחו״ל וחזר לבבל כדי שלא יטול מעשרות: מעתה. אם חוששין אנו מפני מראית העין א״כ אפי׳ משפסקו עובדי עבודה יהא אסור להוציא שלא יהו אומרים לתוך שדה בית השלחין שלו הוא מוציא שאע״פ שכבר עבר הזמן של המזבלין לשדה הבעל מ״מ בית השלחין שדרך להשקותה תמיד מועיל לה הזבל אף לאחר הזמן. ומשני שיודעין הן בני עירו שאין לזה שדה בית השלחין: הדא אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין. שאע״פ שהן אין יודעין אם יש לו בית השלחין או לא אין מראית העין אלא מפני בני עירו שהן רואין שהוא מוציא הזבל מתוך חצירו ונותנו לשם: באיסור שני פרקים. הראשונים שהיו אוסרין עבודת הארץ בתוספת שביעית לפי משנה הראשונה ומהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה שתנינן במתניתן או נימא דחוששין אנו שיאמרו שמוציא עכשיו לצורך עבודת הארץ בשביעית: נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא (פ״א): מוכרין. הזבלים ומוציאין את עם ישראל החשודין לעשות בשביעית אפילו הכי בערב שביעית מותר להוציא עמהן: עם העכו״ם ועם הכותי. מותר אפילו בשביעית: ובלבד שלא יפרק. הוא את הזבל מן המשפלות ולפזר על פני השדה: לא אמר וכו׳ כלומר מדלא אסר אלא לפרק

עין משפט נר מצוה בו [א] מיי׳ פ״א מיו״ט סמ״ג לאוין ע״ה טוש״ע או״ח סי׳ תקלז סעיף ז׳. בו [ב] מיי׳ פ״א מהשמיטה הל״ח ט וכ״מ. א [ג] [ד] מיי׳ פ״ב משמיטה ויובל הל״ב. ב [ה] מיי׳ שם הל״ב.

מסורת הש״ס (א) מו״ק ג. ו ע״ב. (ב) ירושלמי שם פ״א הל״ג. (ג) ירושלמי שם. והל״א.

גליון הש״ס *אם במרווחין עי׳ בשירי קרבן במ״ק שם. ועי׳ במים חיים בהגהותיו לרמב״ם פ״א הל״ח. ועיין בשנות אליהו. ובתוס׳ יו״ט פ״ק דמ״ק משנה א ג: **ואית דבעי נשמעינה כו׳. ע׳ בתוס׳ יו״ט פ״ק דמ״ק משנה א׳. שמפרש לה בלשון אי נמי. והם שני חלוקין בין שביעית למועד. ומה דקאמר הכא לא מסתברא מיעבדין כז׳ ימי הרגל ופי׳ הוא קושיא דא״כ שבעה ימים אחרונים יהיו עכ״פ אסורין כמו שבעת ימי הרגל ולא הם לשנוי׳. והטעם פשוט דמהכ״ת לחלק בין כל שנה שביעית לשבעה ימים אחרונים. והם נ״כ בכלל כל השנה. וכן נראה מק״ע במו״ק שם בהלכה ב׳. והמפרש כאן פירש דמה דקאמר הירושלמי אח״כ אשכח תני וכו׳ הוא דחוי. דא״א לחלק בין זמן מרובה למועט. וע״כ כחילוק הראשון ע״ש. ומלבד דפירושו דחוק בלשון אף גם דבמ״ק שם בהלכה א׳ לא מסיים הירושלמי הך אשכח תני. וע״כ דהוא ענין בפ״ע. וכמ״ש הק״ע שם בהל״ב ובש״ק. ושארנו הגאון בעל נו״ב פירש ודהך לא נוכתבר דקאמר הירושלמי הוא דחי׳ לחילוק השני. וע״כ דחה דברי התוס׳ יו״ט. ובאמת שאין בזה כדאי לדחית דל״ק כמ״ש. ומי שרגיל בירושלמי יודע כי כן דרכו לסיים בקושיא אשר הוא בקל ליישבה. ודברי דז״ז הגאון מוהר״ש ז״ל שם נכונים שסמך על התוס׳ יו״ט. וע״ש במהד״ת סימן קא לענין גילוח בחוה״מ: ***לא חשו לעוברין ושבין. עי׳ במ״א סימן רמ״ד ס״ק ו. ובשו״ת נו״ב מהד״ק סי׳ י״ב. י״ג. ובמהד״ת סי׳ ק״א:

שינוי נוסחאות (סי״ב) מותר להמשיך ואסור להשקות [בכי״ר] מותר להשקות ואסור להמשיך. (סי״ד) לא כמרווחין [ד״ו] עפר לבן לא במרווחין. (סכ״א) כשבע ימי הרגל [ד״ו] בשבעת ימי הרגל. [וככ״י לידען] כשבעת. (סכ״ד) מאימתי מוציאים זבלין. עובדי עבודה. יהודה [בכי״ל] מאימתי מוציאין זבלים. עובדי עבירה. יודה. (סכ״ה) יוסי משיקשר [בכי״ל] יוסה משיקשר. שלש אשפתות [בכ״י לידען] שלש שלש אשפתות [וכ״ה בד״ו ובכי״ר]. ▌(סכ״ו) ושל לתך לתך מוסיפים על האשפלות [בכי״ר] של לתך לתך מוסיפין על משפלות. (סכ״ח) ואמר ליה רבי אמר שרא ליה [ד״ו] ואסר ליה ר׳ חנינא אמר שרא ליה. (סכ״ט) דו נסב והורי [ד״ו] דו נסב מעשר וחורי. לחוץ [כי״ר] חוץ. (ס״ל) אפילו משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני [כי״ר] אבל היתה משכלת א׳ ה״בים אנ״ש שיפסקו הוה מכשיר את צ־דיה לזרעה והר אנו משיר הכל מודין שם שיפסקו עובדי עבודה שיהא אסור לצאת לחוץ מפני. (סל״ד) את [כי״ר] בן.

(חדושי רד״א) **ומוציאין** זבלין עם העושין שביעית כו׳. נ״ב ר״ל עם יהודים שהם עושין בשביעית.

עמודי ירושלם תנינא

בסתם חלוקים. כ׳ הפ״ק במו״ק פ״א ה״ג וז״ל הרא״פ פירש בסתם חלוקים ולא הוזכר ראב״י בהדיא ע״כ ואינו מחוור ול״נ לפרש עוד דבסתם חלוקים היינו בנטועים עשר לבית סאה ומה שפירשתי בקרבן עדה נראה עיקר: אשכח תני וכו׳. כ׳ פ״ק במו״ק פ״א ה״נ וז״ל פי׳ הרא״פ דקתני בהדיא מועד ש״מ כמו באוסר התם דומיא דהכי מתיר הכא אפילו בשבעה ימים אחרונים דלאו איסר משבעה ימים אחרונים אין שייך למר יבמועד אסור אף בשביעית נכי האי גוונא אסר אלא ודאי חילוק של היתר ואיסור מלאכה ביניהן ור״ש נמי כראב״י סבירא ליה וכדאשכח בברייתא ע״כ ודבריו תמוהים למה אין שייך לומר ובמועד אסור הכי הל״ל דאין שייך לומר דבשביעית מותר דהא איכא שבעה ימים אחר ניס דאסורים אלא דליתא נמי להא דכיון דלכל השנה שרי לא חש לאותן בשבעה ימים וע״ק מאי קאמר דר״ש כראב״י הא עפר לבן כמרווחין וכהן אף רבנן אסרי וע״ק לעיל בפרקין נמי קאמר הנך תרי טעמי שחלוקים שביעית ממועד ולא מייתי הא דאשכח תני אלא ודאי פי׳ שבקונטרס עיקר וכ״מ בתוי״ט ע״ש:

לפרק את המשפלות ש"מ דמיהת ככדר שנשנה במתני' מותר בערב שביעית להוציא דאם תאמר שהוא אסור וכלומר דהא דקתני בהדיא מוציאין תפרש דהיינו קודם הזמן שנשנה כאן וקמ"ל שזה מותר בערב שביעית ואין חוששין שמא זה לצורך שביעית הוא מוציא הואיל וחשוד הוא על כך ואסור לסייע ידי עוברי עבירה דמכיון שהוא קודם שפסקו עובדי עבודה תלינן דבשביל שנה זו הוא מוציא ולא בשביל שביעית אבל אם כבר פסקו עובדי עבודה בערב שביעית אימא דלא התירו להוציא עם זה החשוד על השביעית: יהא אסור מלהוציא. כלומר דאם תאמר כך א"כ קשיא ליסמעינן רבותא כפי דאפילו מלהוציא אחר שפסקו עובדי עבודה בערב שביעית אסור דנראה שלצורך שביעית הוא מוציא לא ש"מ דכל ערב שביעית מותר ואפי' משפסקו עובדי עבודה דלא גזרו משום תיכפת שביעית על כך: משיבש המתוק. ומפרש פקועה וכו' כדפרישית במתני': מכיון שנתקשר בו קשר העליון מיד הוא יבש. כלומר כשרואין העליון שבו הוא נתקשר כבר נקרא יבש ואין צריך שיהא כולו קשרין קשרין: ותני עלה. בברייתא על האי פלוגתא במתני' וקרובין דבריהן להיות שוין: בפחת מן המשפלות הא שתים מותר. על שיפא דמתני' קאי דקתני ואין מוסיפין על האשפתות ובעי ר' ירמיה לפרש דבפוחת מן השיעור שאמרו במשפלות איירי ורוצה לעשות בכל אשפה פחות מעשר משפלות ומתוך כך יוסיף על ג' אשפות ולזה הוא דאסרו להוסיף על האשפות שמכיון שבכל אשפה הוא פחות משיעור המשפלות שאמרו והוא מוסיף באשכות נראה כמזבל הוא אבל לעשות שתים אשפות מותר בפוחת במשפלות: ר' יוסי בעי. על האי פירושא דר' ירמיה דאדרבא איפכא מסתברא אם בפוחת מן שיעור המשפלות א"כ הא אפי' בשתים אשפות אסור דליכא שיעורא שתהא נראית כאשפה והוה קשיא מאי אריא דקתני אין מוסיפין על האשפות הא אף אין פוחתין מהן מבעי ליה למתני: אלא דלא כר' ירמיה. וכי אנן קיימין להא דקתני אין מוסיפין על האשפות בעושה יותר מן כשיעור כלומר שהוא עושה האשפות יותר מן כשיעור שאמרו והיינו כמו שאמרו שמותר לעשות ג' אשפות של עשר משפלות והוא רוצה לעשות ד' אשפות ואפי' בכל אשפה יש בה עשר משפלות מ"מ אסור הואיל ועושה אשפות במקומות הרבה נראה כמזבל השדה ומכ"ש אם פוחת הוא בשיעור המשפלות בכל אשפה דפשיטא דאסור הוא ואפילו בשתי אשפות או אחת אסור אם אין בה כשיעור המשפלות אלא דבמתני' לא איירי אלא בדאיכא כשיעור המשפלות בכל אשפה ולפיכך בא התנא להשמיענו האיסור בתוספת האשפות בדווקא דאלו בפחות מג' אשפות פשיטא דמותר ואפי' אשפה אחת מותרת כשיש בה כשיעור המשפלות שאמרו: כהדא דתני. בתוספתא (פ"ב) דפליגי התם בהוספת המשפלות: ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור. כלומר וכי לא בכשיעור שאמרו במשפלות שהוא עשר של לתך איירי דהתירו חכמים להוסיף עליהן ולעשות י"א או יותר ממשפלות כאלו בכל אשפה ואשפה דהא במאי דפליג ר"מ ואוסר להוסיף על המשפלות בהאי גופיה מתירין חכמים ודברי ר"מ אי אתה יכול לפרש אלא דכשיעור הנשנה במשפלות דאם המשפלות הן פחות מכשיעור א"כ מ"ש אם הוא עושה עשר משפלות של לתך או אם הוא מוסיף במשפלות הפחותין מלתך לתך הלא הדא היא אלא ודאי בכשיעור איירי וחכמים מתירין להוסיף על המשפלות: ודכוותיה אין מוסיפין על האשפתות אפי' בכשיעור כנ"ל. וא"כ בכה"ג נמי מפרשינן להא דאסרו להוסיף על האשפתות דאפי' בכל אחת ואחת יש בה כשיעור שאמרו באשפה שהוא של עשר משפלות אפ"ה אסור כדאמרן:

הלכה ב' מתני' עושה אדם את שדהו וכו' יותר מכאן מותר דברי ר"ש. ובספרי הדפוס כתוב אסור וט"ס הוא. ובגמרא פריך הא תני ליה רישא ומשני לה: וחכמים אוסרין. בגמרא קאמר דהא דאסרו חכמים יותר מכאן היינו יותר מכשיעור האשפתות שאמרו שהיא ג' אשפתות לבית סאה והוא עושה ד' אשפתות לבית סאה דבזה הוא דאסור דכיון דמוסיף באשפתות במקומות מקומות נראה כמזבל עד שיעמיק ג"ט בארץ ויתן שם האשפתות או עד שיגביה ג' דהמקום שבהן האשפתות דאז ניכר הוא שאינן לזבל את השדה אלא לכניסת הזבל למקום מיוחד אבל אם אינו מוסיף על שיעור האשפות אלא שהוא עושה כל שיעור האשפות במקום אחד מותר דהשתא בג' מקומות מותר במקום אחד לא כ"ש: עושה אדם את זבלו אוצר. השתא השמעינן דאפי' יותר מג' אשפתות במקום אחד מותר ומוסיף עליהן כמו שירצה ולאצור עליהן הרבה: ור"מ אוסר. דס"ל הואיל ועושה יותר מג' אשפתות במקום אחד עד שירצה כאוצר ניכר הוא שאין בדעתו שיהא כל הזבל הזה מכונס שם אלא שבדעתו לפזרו ולזבל השדה ולפיכך אוסר ואין הלכה כר"מ: והיה לו דבר מועט. בגמרא מפרש לה בתרין פתרין הא' שהי' לו דבר מועט מן הזבל בתוך שדהו והב' שהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ת"ק סבר מה שיש לו יש לו ומוסיף עליו והולך ורא"ע סבר שמא לא ימצא לו עוד זבל יותר ויהא נראה כמזבל שדהו ואסור עד שיעמיקו בארץ או עד שיגביהו שלשה או עד שיתן אותו על הסלע והיא קרקע קשה שאינו ראוי לזריעה ואין הלכה כר"א בן עזריה: גמ' ולמה תניתה תרין זימנין. להא דר"ש ורבנן הא כבר תנינן לה במתניתן דלעיל דלחכמים אסור להוסיף על הג' אשפתות לבית סאה ולר"ש מוסיפין אף על האשפתות: כאן בפוחת מן המשפלות וכו'. כלומר במתני' דכאן השמעינן לר"ש דמותר להוסיף על האשפתות אפי' בפוחת מן המשפלות ממה שאמרו עשר משפלות לאשפה והוא עושה פחות מעשר משפלות לאשפה אפ"ה מתיר ר"ש להוסיף באשפות כאלו ואינו חושש: ברם הכא בעושה בכשיעור. כלומר אבל במתני' דלעיל בעושה כשיעור איירי עשר משפלות לכל אשפה ואי לאו דהדר תני לה הכא ה"א דר"ש לא מתיר להוסיף על האשפות אלא אם יש בהן כשיעור המשפלות הלכך קמ"ל כאן דאפי' בפוחת משיעור המשפלות שאמרו מותר להוסיף על ג' אשפתות: ותני כן על דר"ש. בתוספתא (פ"ב) תני הכי לדברי ר"ש מוסיפין אף על האשפתות ובלבד שלא יפחות לאשפה שמוסיף פחות מג' משפלות אלמא דאף בפחות מעשר משפלות מתיר ר"ש ובלבד שלא יהו בפחות משלש. ובתוספת' ובלבד שלא יפחות מג' אשפתות לבית סאה ונראה דט"ס הוא וגי' דהכא עיקרית: וחכמים אוסרין. ומפרש לה דדוקא בעושה

יפרוק את האשפלות אבל לצאת מוציא פי' כיון דס"ל להאי ברייתא ג"כ דאין מזבלין בשני פרקים הראשונים ע"כ קאי הברייתא לפי משנה ראשונה דאי לפי משנה האחרונה א"כ מותר אפילו לפרק את האשפלות ולזבל את השדה וע"כ הברייתא לפי משנה ראשונה ועכ"ז ס"ל דלצאת מוציא הדא אמרה שהוא מותר גם בשלו להוציא כסדר הזה דבזה אין לחלק בין שלו לשל חבירו דאין תימר דאסור בשלו יהא אסור גם בשל חבירו החשוד:

א"ר ירמי' בפוחת מן האשפלות הא שתים מותר פי' דר"י ס"ל הא דתני מוסיפין על האשפלות ואין מוסיפין על האשפתות הוא דאם ירצה לפחות מן האשפלות ולהוסיפם על האשפתות אז אסור אבל בשיעור אשפלות מותר להוסיף כמה אשפתות כיון דהוא בשיעור אשפלות לא מיחזי כמזבל שדהו אלא אשפה הוא ע"ז קאמר ר' יוסי דהי כ"ד דמיירי בפוחת מן שיעור דאשפלות בזה גם שתים אסור כיון דלא הוי אשפה א"כ מיחזי כמזבל שדהו אלא כי נן קיימין שעושה יותר מכשיעור כלומר דעושה האשפתות מן שיעור דאשפלות ומוסיף בשיעור דאשפתות הוי יותר מכשיעור דהא אינו פוחת מן האשפלה על הוספת דאשפה אשפתות בזה ג"כ אסור אפי' דעושה בשיעור דאשפלות ומביא ראיה כהדא דתני אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפתות דר"מ וחכ"א מוסיפין על האשפלות ואין מוסיפין על האשפתות ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור פי' דע"כ ר"מ ס"ל דאין מוסיפין על המשפלות הוא ע"כ בכשיעור דג' אשפתות דאל"כ אלא דפוחת מג' אשפתות ועושה אשפה אחת משלשים אשפלות למה אסור אליבא דר"מ באופן זה להוסיף על המשפלות אלא ע"כ דאינו פוחת משיעור אשפתות ורק דמוסיף על המשפלות בזה אסור אליבא דר"מ מוכח ממילא דלרבנן שרי באופן זה להוסיף על המשפלות ודכוותיה אין מוסיפין על האשפתות אפילו בשיעור דאשפתות דמוכח כן מברייתא מהא דר"מ דממתניתין לא מצי להוכחי דלמא הא דמוסיפין על האשפלות הוא נמי דפוחת מן האשפתות ומוסיף על האשפלות אבל מברייתא מוכח שפיר דאם בפוחת מן האשפתות ומוסיף על האשפלה בזה לא הוי פליג ר"מ וכן מוכח מירושלמי לקמן (בהלכה ב') דלר"מ הא דאסור לעשות אוצר במקום אחד דווקא יותר משיעור ג' אשפלות אבל בשיעור דג' אשפלות מותר לעשות אוצר במקום אחד וע"כ הא דר"מ ס"ל דאסור להוסיף על האשפלות היינו דווקא בעושה יותר מג' אשפלות דהוא יותר מכשיעור דג' אשפתות אבל אם עושה אשפה יותר מעשרה משפלות ולעולם זה פוחת אשפה אחת בודאי שרי וע"כ הא דאוסר להוסיף על המשפלות היינו דווקא בכשיעור של ג' אשפות אבל אם פחות מן השיעור דג' אשפתות מותר להוסיף על המשפלות אלא דווקא בעושה גם האשפתות כשיעור וע"כ כשמוסיף על האשפלות הוי יותר מכשיעור וא"כ מוכח ע"כ דחכמים דפליגי אר"מ מיירי נמי בעושה האשפתות כשיעור וכמו כן דמוסיפין על האשפות מיירי ג"כ אפי' דאיכא שיעור דאשפלות וזה מכתיע לפי' הרע"ב ז"ל במשנה ג':

ולמה תניתה תריין זימנין כי' פלוגתא דר"ש וחכמים ומשני כאן בפוחת מן האשפלות ברם הכא בעושה כשיעור פי' דאליבא דר"ש הוי רבותא דבמשנה אחת מיירי בפוחת מן האשפלות וזהו מוסיף על האשפתות ובמשנה אחת קמ"ל בעושה כשיעור האשפלות ומוסיף על האשפתות ובשתיהן רבותא קמ"ל דבפוחת רבותא כמו דא"ר יוסי לעיל אם בפוחת אפי' שתים אסור אליבא דחכמים ובמשנה אחת קא משמע לן רבותא בעושה כשיעור האשפלות בכל אשפה וא"כ כשהוא מוסיף על האשפתות נמצא דמוסיף על השיעור של ל' האשפלות ומסיק ותני כן על דר"ש ובלבד שלא יפחות לאשפה מג' משפלות וחכמים אוסרין ע"כ הא התוספתא אלמא דר"ש ס"ל דמותר לפחות מהאשפלות ולהוסיף על האשפתות דגרסינן במתניתין בדברי ר"ש מותר וזהו הגירסא הנכונה המוסכמת ודוק:

בע"ש

יפרוק את המשפלות הא לצאת מוציא הדא אמרה שהוא מותר ואין תימר שהוא אסור יהא אסור מלהוציא משיבש המתוק פקועה א"ר מנא ההן פקועה דבקעתא משיקשר משיעשה קשרין קשרין אמר רבי חנניא מכיון שנתקשר בו קשר העליון מיד הוא יבש ותני עלה קרובים דבריהם להיות שווין א"ר ירמיה בפוחת מן האשפלות הא שתים מותר רבי יוסי בעי אם בפוחת מן האשפלות הא שתים אסור אלא כי נן קיימין העושה יותר מן כשיעור כהדא דתני (א) אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפתות דברי ר"מ *וחכ"א מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפתות ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור ודכוותה אין מוסיפין על האשפתות אפילו בכשיעור:

הלכה ב מתני' [א] עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה יותר מכאן אסור דברי ר"ש וחכ"א עד שיעמיק ג' או עד שיגביה שלשה עושה אדם את זבלו אוצר ר"מ אומר עד שיעמיק ג' או עד שיגביה שלשה [ב] היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך ר"א בן עזריה אומר עד שיעמיקו או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע: **גמ'** ולמה תניתה תריין זימנין **כאן בפוחת מן האשפלות ברם הכא בעושה כשיעור (ב) ותני כן על דרבי שמעון ובלבד שלא יפחות לאשפה משלש משפלות וחכמים אוסרין בעושה

(טו"ג) משיבש המתוק פקועה. בערוך (ע' מתק) פקיעה. פי' אחי ר' דניאל ז"ל כמו פקועות שדה (מ"ב ד', ל"ט) דלועין הן קרא. האי דכתיב (שם פסוק מ') מות בסיר. פי' דלועת מרין. ובמשנת עוקצין בפ' יש צריכין הכשר (פ"ג מ"ד) לולבי זרדין ושל עדל ועלי חלוף אינן מטמאין טומאת אהלים [נ"ל אוכלים, עה"ש] עד שימתקו. פי' שיתבטלו ושימתקו. ר' שמעון אומר אף של פקועות ביוצא בהן. [והפני משה הביא פירוש אחר מפרוך בפירש בערך פקע א'].

עין משפט נר מצוה ג [א] מיי' פ"ב משמיטה הל"ב. ד [ב] שם הלכה א'.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ק. (ב) תוספתא פ"ב.

גליון הש"ס *וחכ"א מוסיפין ע' ברע"ב משנה ג' ובירושלמי שם ובמס"ת שם ובתוספתא וד"ק: **כאן בפוחת ע' בכ"מ פ"ב שם ובמגיה. וע' ברע"ב ותוס' יו"ט ובקול רמז וע' בבית דוד שכתב ג"כ כדברי המגיה דמ"ש כאן במשנה בירושלמי יותר מכאן אסור הוא ט"ס וצ"ל מותר.

שנויי נוסחאות (ש"ז) האשפלות [ד"ו] המשפלות. (ש"ח) האשפלות [ד"ו] המשפלות. (ש"ט) העושה [ד"ו] בעושה. (שי"ג) אין מוסיפין [ד"ו] אין מוציאין. (שי"ז) יותר מכאן אסור דברי ר"ש וחכ"א [שי"ז] יתר מכן דב' ר' שמעון וחכמים אוסרים. (ש"כ) מועט. ר"א [שכ"ד] ממי"ם. ר' לעזר. (שכ"א) אומר [ד"ו] אומ'. עד שיעמיקו או עד שיגביה שלשה או עד שיתן [שכ"ג] עד שיעמיק שלשה או שיגביה שלשה או שיתן. (שכ"ג) כאן בפוחת מן האשפלות [ד"ו] א"ר ירמיה כאן בפוחת מן המשפלות.

(ככר לאדן) מיבש המתוק פקועה. פיסקא היא ומפרש מהו המתוק פקועה:

בעושה יותר מכשיעור אבל בכשיעור זה קאי אמתניתין עושה אדם זבלו אוצר ר"מ אומר עד שיעמיק ג' וקאמר הא דאמר ר"מ עד שיעמיק הא לא"ה אסור היינו דוקא בעושה יותר מכשיעור ג' אשפות במקום אחד אבל בכשיעור בג' מקומות מותר במקום אחד לא כ"ש וזהו מסתייעא לפי הרע"ב ז"ל:

פתר לה תרין פתרון הגר"א ז"ל בכ"י קדמו בירושלמי שת"י מחליף הגירסא וגרסינן כאן כשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ער"ס כו' ראב"ע אוסר שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו המקום ע"ז פריך ולא כבר הוא מזובל מערב שביעית:

הוין בעי מימר מ"ד תמן מפני מראית העין כו' מ"ד מפני שהוא מכשיר את צדדי' לזריעה אבל ל"ל מפני מראית העין הכא מה אית לך ע"כ לית לך אלא כהדא שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו המקום פי' לע"כ פתר לה כפיתרא חורן שהיה לו דבר מועט בתוך ביתו עי"ש: ודו"ס

בעושה יותר מכשיעור כלומר יותר מכשיעור ג' אשפות שאמרו שהוא עושה ד' לבית סאה אבל בכשיעור ג' אשפות והוא עושה אותן במקום אחד פשיטא דמותר דהשתא בג' מקומות וכו' כדפרישית במתני': פתר לה תרין פתרין. הכיה לו דבר מועט קאי דיכול אתה לפתור זה בתרין פתרין הפתרא הא' דה"ק בשהיה לו דבר מועט מונח בתוך שדהו בשביעית שכבר הוציא מערב שביעית וקאמר ת"ק הרי זה מוסיף עליו מעט מעט והולך משפסקו וכו' דליכא למיחש למידי וראב"ע אוסר להוסיף עליו בשביעית מעט מעט שמא לא ימצא לו זבל עד שיהא בו לעשות האשפות כשיעור ונמצא מזבל הוא אותו מקום שהוסיף עליו בתחלה בשביעית: פתר לה. ויכול אתה לפתור בה פתרא אחרינא דבשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ערב שביעית ולא הוציאו לשדה ועכשיו מבקש להוציאו לת"ק מוסיף עליו והולך וראב"ע אוסר שמא לא ימצא וכו': ולא כבר מזובל הוא מערב שביעית. אפתרא קמייתא פריך דאם בשהיה לו דבר מועט בתוך שדהו בשביעית א"כ נתנו לשם מערב שביעית וכבר הוא מזובל שדהו ומאי אוסר ראב"ע להוסיף עליו: מפני מראית העין. שהרואין אותו מוליא פחות מכשיעור יאמרו לזבל שדהו הוא מוליא שאין הכל יודעין שכבר מזובל הוא מערב שביעית ועד שיוליא עשר משפלות כאחת שהוא שיעור אשפה: ולית לרבנן מפני מראית העין. בתמיה: דחוטרא. מקום הוא: ס"ו ומגריפו. שמוליא עליו מוכיחין עליו לעשות אשפה הוא מכוין כדרך העושין אשפה גורפין את הזבל במגריפה אל מקום אחד ומתליכין האשפה בשוק ובמקום שהוא במועד ת"י באסכולא. וגרסינן להאי סוגיא מן פתר לה תרין פתרין עד סוף הלכה לקמן בפ"ק דמ"ק (בהלכה ב') וג' דהכא עיקרית הוא: אילין שמועתא דהכא דתנינן וכו'. כלומר מהשמועות שנאמרו כאן אליבא דראב"ע הולכין הן להאי דתנינן במ"ק שם ראב"ע אומר אין עושין את האמה והיא החריץ שעושין כביב השדה להיות המים נמשכין בו ומשקה לשדה וכהנו רחבו אמה ועומקו אמה לכך קרוי אמה ואין עושין אותה במועד בתחלה אם לא היתה שם מקודם נ שום כרחא: ובשביעית. ופליגי בטעמא דשביעית: מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה. שע"י שרוצה

בעושה יותר מכשיעור אבל בכשיעור בשלשה מקומות מותר במקום אחד לא כל שכן (א) פתר לה תרין פתרין כשהיה לו דבר מועט בתוך שדהו בשביעית הרי זה מוסיף עליו והולך. משפסקו עובדי עבודה רבי ליעזר בן עזריה אוסר מ"ט דראב"ע שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו מקום פתר לה פתר חורן כשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ערב שביעית והוא מבקש להוציאו בתוך שדהו שביעית הרי זה מוסיף עליו והולך משפסקו עובדי עבודה ראב"ע אוסר שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו המקום ולא כבר הוא מזובל מערב שביעית רבי בא רבי ירמיה ב"ר בון בר חייא בשם רבי בא בר ממל מפני מראית עין עד שיוציא עשר משפלות כאחת ולית לרבנן מפני מראית עין אמר רבי אידי דחוטרא סלו ומגריפו מוכיחין עליו שהוא עושה אשפה רבי יוסי ב"ר בון אמר אילין שמועתא דהכא דתנינן (ב) רבי אליעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית (ג) אמר רבי זעירא *מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה רבי ירמיה רבי בון בר חייא בשם רבי בא בר ממל מפני מראית עין הוון בעין מימר מאן דאמר תמן כפני מראית עין והכא מפני מראית עין מ"ד מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה הכא מאי אית לך למימר לית לך אלא כהדא שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו המקום מה נפק מביניהון חפר לעשות אמה של בנין הוון בעון מימר מאן דאמר מפני מראית עין והכא מפני מראית עין ומ"ד המן מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה הכא הרי אינו מכשיר את צדדיה לזריעה הכל מודים שאם היה לו שם סיד או צרורות או אבנים גיפסום מותר:

הלכה ג מתני' [א] המדייר את שדהו עושה סהר לבית סאתים עוקר שלש רוחות ומשייר את האמצעיות נמצא מדייר בית ארבעת סאין רבן שמעון בן גמליאל אומר בית שמונת סאין [ב] היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנו מקצת מפני מראית עין [ג] ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין: גמ' (ד) תמן תנינן [ד] שדה שנתקווצה תורע למוצאי שביעית [ה] ניטייבה או שנידיירה לא תזרע למוצאי שביעית א"ר יונה כיני מתני' הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתים (ה) בכל עושין סיהרין במחצלאות ובקש ובאבנים אפילו שלשה חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין סהר לסהר כמלוא

שמתקיים החפירה הוא מתקן ומחזיק הצדדין שלא יפול העפר לתוכה וע"י כך מכשיר את הצדדין לזריעה והרי הוא עושה עבודת הארץ בשביעית: מפני מראית העין. כלומר שהחפירה גופה אסורה בלאו הכי מפני מראית העין שנראה כחופר את הקרקע בשביעית: הוון בעי מימר. השתא מפרש לה להא דקאמר ר' יוסי בר בון דאילין שמועתא דהכא למאי דתנינן תמן הן כהאי דהוון בני ישיבה בעי מימר דלמ"ד תמן מפני מראית העין איהו דה"נ כן כדמסיינן לעיל אליבא דראב"ע ולשיטתיה הוא דהג"ל אבל למ"ד תמן מפני שמכשיר את הצדדין ולזריעה ואינו חושש משום מראית העין א"כ הכא מאי אית לך למימר ומ"ט דראב"ע דאוסר להוסיף בשהיה לו כבר דבר מועט: לית לך אלא כהדא וכו'. כלומר ע"כ אין לנו טעם אחר אליביה כי אם כהאי דאמרינן לעיל שמא לא ימצא לו זבל וכו' ואע"ג דכבר הוא מזובל מערב שביעית כדמקשינן לעיל מ"מ כל זמן שמוליא מעט מעט אינו מניחו במקום שיש שם זבל לפי שאין לו לעשות שיעור אשפה אלא מניחו בשדה אצל הזבל שישנו שם ונמצא מזבל אותו המקום שהניחו לשם: מה נפק מביניהון. ומהדר הש"ס לפרש מאי ביניהו דהני מ"ד לטעמיה דראב"ע גבי אין עושין את האמה בשביעית: חפר לעשות אמה של בנין. איכא בינייהו שחפר ועושה הצדדין של אמה בבנין עצים ואבנים לחזקן וכהאי דהוון בני הישיבה בעי מימר דלמ"ד תמן כלומר בהתם אמה דאסור מפני מראית העין הכא נמי אסור דהא מיהת חופר הוא בקרקע ובשעת חפירה אית ביה מפני מראית העין אבל למ"ד דבאמה בעלמא אית בה טעמא מפני שהוא מכשיר את הצדדים לזריעה ואינו חושש למראית עין א"כ באמה של בנין הרי אינו מכשיר לצדדיה לזריעה דאינו ראוי לזרוע שם ומותר: הכל מודים. בין ראב"ע וחכמים דפליגי התם באמה בשביעית מודין הן שאם היה לו שם במקום שחופר את האמה סיד או צרורות או אבנים או גופסיד מותר וזה נ"כ לתרוייהו דהני מ"ד אליבא דראב"ע דאין המקום הזה ראוי לזריעה ולית ביה נ"כ מפני מראית העין כחופר קרקע בשביעית לעבודת השדה שאין המקום ראוי לכך:

הלכה ג מתני' המדייר את שדהו. לשון דיר הוא הרוצה לעשות דיר של צאן בשדהו בשביעית: עושה סהר. היקף מחילה ובנסחת המשניות כהר וכיינו הך לבית סאתיים. למקום המחזיק בית סאתים והוא מלא על חמישים ומכניס את הצאן לתוך ההיקף ולאחר שנתמלא המקום זבל מדיר הצאן עוקר הוא ג' הרוחות של המחילה כדי שיכנים הצאן לצד האחר של אותה המחילה שמניחה ברוח הרביעית וזו היא שאמרו ומניח את הרוח האמצעית שמצד האחר עושה ג"כ סדיר למקום בית סאתים והיא אמצעית בין שתי הדירים ונמצא מדייר בתוך שדהו בית ארבעת סאין אבל לא יותר שלא יהא נראה שמזבל כל השדה: רשב"ג אומר בית שמונת סאין. שכשם שהוא חוזר ועושה מצד האחד בית סאתים כך הוא עושה מכל ג' הצדדים אחרים ונמצא מדייר עוד בית ח' סאין חוץ מן האמצעית שהוא הסהר הראשון ואין הלכה כרשב"ג: היתה כל שדהו בית ארבעת סאין. לא ידייר כולה אלא משייר ממנה מקצת מפני מראית העין שלא יאמרו זיבל זה כל שדהו בשביעית ויהיו הכל יודעין שהצאן הטילה בה זבל ונדיירה: ומוציא מן הסהר. הך סיפא מילתא באנפי נפשה היא. דקמ"ל דכשם שמוליא הוא מחזירו כדרך המזבלין כמו ששנינו ברים הפרק כך מותר להוציא הזבל מתוך סהר הצאן ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין דמהו דתימא דכשמוליא מן הסהר והוא מקום שאינן מקפידין לפנות הזבל בכל פעם כדרך שמפנין מהחצר א"כ נראה כמו שזה מוליא כדי לזבל שדהו הלכך קמ"ל דאף מן הסהר מותר אם היא עושה האשפות כדרך המזבלין. א"נ איפכא משום דאיכא לך קולא בסהר יותר מבחצר כדמפרש' בגמ' וה"א דאף קודם הזמן שנשנה לעיל מותר קמ"ל דדין הסהר כמו דין החצר: גמ' ותמן תנינן. לקמן (בפ"ד) שדה שנתקווצה שניטלו הקוצים ממנה בשביעית תזרע במוצאי שביעית ואם נידיירה לא תזרע והיך מתיר הוא כאן לדייר לכתחלה בשביעית ומשני ר' יונה כיני מתניתא הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתים כלומר דהכין מפרשינן דוודאי לדייר כל שדהו אסור בשביעית והרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו כדי שתזדבל עושה סהר לבית סאתים ולא יותר שיהיה הכל בית ד' סאין וכדקתני לקמן במתני' והאי מתני' דפרק ד' לקמן מיירי שנידיירה כל השדה דהוי כמזבל כל שדהו בשביעית וזהו שאסור ולפיכך קנסו חכמים שלא תזרע במוצאי שביעית: בכל עושין סהרין וכו'. תוספתא היא (בפ"ב): אפי' ג' חבלים זה למעלה מזה. ומסיים בתוספתא ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג"ט כדי שיכנס הגדי ומשום שבת הוא דתנינן כדמיירי ג"כ בסיפא מענין שבתות ויו"ט וצריך שתהא מחיצה מעלייתא וכהאי דתנן (בפ"ק דעירובין) גבי שיירא שחנתה בבקעה מקיפין בג' חבלים זה למעלה מזה וכו' ומפני שהוא עושה תשמישו שם. וחסר כאן בהעתקה והאי ובלבד שלא יהא בין סהר וכו' דכתוב כאן מילתא אחריתא היא וה"ג בתוספתא עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר ובלבד שלא יהא בינו לחבירו בית שמנה ד"ר דוסתאי בר' יהודה ר' יוסי בן כיפר אומר משום ר"מ בית סאתים ובית סאתים זו חולב וגוזז לתוכה ומכנים ומוליא דרך עליה. כלומר דלת"ק כשעוקר את הצאן מסהר זה ליתנם לתוך סהר אחר צריך שלא יהא בין זה לזה כמלא בית ח' סאין משום דכבירא ליה כרבן שמעון ב"ג דבמקום הסהר מותר לעשותו בית שמנה סאין ועושה הוא סהר אצל הסהר הראשון אבל כשיש בין זה לזה כמלא

עין משפט נר מצוה ה [א] מיי' פ"ב משמיטה הל"ד. ו [ב] מיי' שם הל"ה. ז [ג] שם הל"ד. ח [ד] מיי' פ"א משמיטה הל"ג יד סמ"ג לאוין רכו. ט [ה] שם ושם.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי מו"ק פ"א הל"ב כס"ע. וע' ירושלמי ב"מ פ"ה הל"ו. (ב) מו"ק ב: (ג) שם ד: וירושלמי מו"ק פ"א הל"ב. (ד) לקמן פ"ד מ"ב ב מו"ק יג. וש"נ. (ה) תוספתא פ"ב.

גליון הש"ס *מפני שהוא מכשיר צדדיה ע' ברש"י במ"ק שם ובשיורי קרבן שם. וע' בתוס' שם ד"ה מפני מ"ש בתירוצם השני דמודה ר"ש בפסיק רישא. ול"ע דהא כאן הוה דרבנן דכל שאר אבות ותולדות מלבד חרישה וזריעה אינו רק מדרבנן. וע' ברמב"ם פ"א משמיטה הלכה ה ב נ ד. ובת כ' בע"ז דף כ ובחרישה גופא נחלקו אי דאורייתא או דרבנן כמ"ש לעיל פ"ב בזה. וא"כ הוה ליה פסיק רישא דדרבנן. וע' בתה"ד סי' סו ובש"ע א"ח סימן רנ סעיף ה בהג"ה ובט"ז שם. ובכו' פיר במ"א סק"ה. וע' בליק טי פמ"ח הלכות יו"ט שבספר הגרל"ר רמז לזה. ובלא"ה הא גל עיקר איסור עבודה בשביעית הוא משום שנהנה מעבודת הקרקע. ובהנא"ה לא שייך פסיק רישא. כמ"ש מר"ן פ' גיד הנשה ומיהו דברי הר"ן סותרין זה את זה. ובתשובה הארכנו:

שנויי נוסחאות (ס"י) ראב"ע אוסר שמא לא ימצא [ד"ו] ראב"ע אוסר מה מזמה דר' ל[ע]זר בן עזריה שמא לא ימצא. (סי"ז) בעין [ד"י] כעי. (סי"ט) בעון [ד"ו] בעי. (ס"כ) דאמר כפני [ד"ו] דאמר תמן מפני. (סכ"א) הכא הרי אינו מכשיר את צדדיה [ד"ו] הרי אינו מכשיר צדדיה. (סכ"ב) או אבנים גיפסום [ד"ו] או אבנים או גיפסים. (סכ"ג) סהר [בכי"ל] סיר. לבית. שלש. ומשייר [בכי"ר] בית. שלש. ומנית. (סכ"ד) האמצעיות. סאין [בכי"ר] דאמצעית. סאים. (סכ"ה) סאין. סאין. ממנו [בכי"ר] סאים. סאים. מגנה. (סכ"ו) עין. המזבלין [בכי"ר] העין. דמזבלים. (סכ"ז) הסהר [בכי"ל] הסחר. (סכ"ח) צאן [בכי"ל] דיר.

עמודי ירושלים תנינא

מפני שהוא מכשיר צדדיה לזריעה. כתב הש"ק מו"ק פ"א ה"ב וז"ל כמו שפירשתי בקרבן עדה כן פירש רש"י בגמרא וכו' פירש הרא"ש אך הא דקאמר הש"ס במשך חפר לעשות אמה של בנין הפירוש דחוק לכן נראה לי לפרש דהכי קאמר שהוא מכשיר את הצדדים שבחפירה עצמה ובאמת לשון הש"ס בבבלי שהוא מכשיר אגפיה לזריעה אבל לשון הירושלמי שהוא מכשיר צדדיה והשתא שפיר קאמר דבאמה של בניין ליכא משום מכשיר צדדיה לזריעה:

כמלוא סהר אותו המקום חולב בו גוזז בו ומוליך ומביא את הצאן דרך עליה תני ר"ש בן לעזר אמר אם רצה תוקע את היתד בארץ ועושה סהרין בארבע רוחותיה של שמונת סאין [א] (א) אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד אפי' בטובה ואינו רשאי להושיב שומר ולא לנער את הצאן ואם באו מאיליהן אין מסייעין אותן ואם היו עושין עמו בשבתות ובימים טובים הוא רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן ואם באו מאיליהן מסייעין אותן תני רשב"ג אומר בשבת מדיירין בטובה וביום טוב במזונות ובחולו של מועד אפילו בשכר תני השוכר את הצאן אסור לנערה מהו לנערה מוליכה ממקום למקום הדא אמרה בששכרה לזמן מועט אבל בששכרה לזמן מרובה מותר אותו היום האחרון אסור רבי הונה בשם רבי נחמן בר יעקב (ב) ההן דאזל ליה לצורכה ולא מתעני ייזיל מן אתר לאתר והוא מתעני רב בשם מר עוקבן חפריתה עיקר טב למעייא רבי חייא בר בא שאל עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו שיהא מותר להוציא מן הסהר וליתן בתוך שדהו כדרך המזבלין:

הלכה ד מתני'

[ב] לא יפתח אדם מחצב בתחילה לתוך שדהו עד שיהא בו שלוש מורביות שהן שלוש על שלוש על רום שלוש שיעורן עשרים ושבע אבנים [ג] גדר שיש בו י' אבנים של משוי שנים שנים הרי אילו ינטלו שיעור גדר עשרה טפחים פחות מכאן מחצב וגוממו עד פחות מן הארץ טפח [ד] בד"א מתוך שלו אבל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול בד"א בזמן שלא התחיל בו ערב שביעית אבל אם התחיל בו מערב שביעית מה שהיה רוצה יטול: גמ' *היאך עבידא תלתא זמנין מן תשע תשע זמנין מן תלת עשרין ושבע תני מחצב שבינו לבין חבירו ופתח בו חבירו בהיתר מותר ואם היתה ריקה אסור תמן תנינן [ה] (ג) הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא והגזרה והגובלית בפותח טפח אמר ר"ח בר בא הדא אמרה זה שהוא מקבל נדבך מחבירו צריך לעשות לו ארבעה טפחים כדי מקום א"ר יוסי מתני' אמרה כן [ו] ובמה אמרו הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא בזיז שהוא גבוה מן הפתח ג' נדבכין שהן שנים עשר טפח ולמה תנינן נדבכין למדת הדין ר"ח בר בא שאל אינון שיעורין כאינון שיעוריא רבי חזקיה בר יעקב בר אחא בשם ר' יוסי ב"ר חנינא אילין שיעורייא כאינון שיעורייא הכא את אמר שיעור גדר עשרה טפחים פחות מכאן מחצב וכא את אמר הכין מה אנן קיימין אם כשהיו ב' נדבכין ניתני שמונה טפחים אם כשהיו ג' ניתני שנים עשר טפחים א"ר יוסי צא חצי טפח לסיתות מכאן וחצי טפח לסיתות מכאן וכן לחבריה נמצא ג'

פני משה

כמלא סהר נראה שהוא רוצה לדייר כל השדה ואסיר ולדברי ר"א דס"ל כת"ק דמתני' דמקום הסהר הוא בית סאתים ועוקר הסהר ונותנו למקום אחר ובלבד שלא יהא בין זה לזה יותר מבית סאתים וכדפרישית תמן ואותו המקום שהוא בין סהר לסהר חולב בו וכו' ומעביר את הצאן מסהר לסהר דרך עליה ואינו חושש שלא יהא נראה כאילו גם המקום הזה הוא סהר ונמצא מוסיף הוא על שיעור הסהר הלכך ק"מ משמע לן דמכיון שאינו אלא דרך, אקראי בעלמא לחלוב בו ולגזוז הצאן ולהעביר דרך עליה מותר: תני רשב"א אומר וכו'. כל זה הוא בתוספתא שם בסוף הפרק עד תני השוכר את הצאן: אם רצה. שלא להקיף המקום במחילה תוקע את היתד בארץ ועושה בהיקף ד' סהרין בד' רוחות של שמנת סאין. ובתוספתא לא גרים אלא סתם ד' סהרין מד' רוחותיה. ולפי גי' דהכא רשב"א כרשב"ג ס"ל דמקום הסהר הוא בית ח' סאין: אין מדיירין לא בשבתות וכו'. אין מכניסין את הבהמות בשדה כדי שיוציאו זבל שתודבל השדה: אפי' בטובה. אדלעיל קאי וכך כתוב בתוספתא אפי' בטובה אם באו מאליהם אין מסייעין אותן כלומר אם של עכו"ם הן ואפילו באו מאליהם אין מסייעין אותם להסיען ממקום למקום כדי שתודבל כל השדה ו פי' בהחזקת טובה בעלמא ואין העכו"ם נותנין להם כלום אסור: ואין רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן. כך הוא בתוספתא. כלומר שלא יושיב שומר שינער את הצאן ממקום למקום כדי שיוציאו זבל על פני השדה: ואם היו עושין עמו בשבתות וביו"ט. כלומר אם גוים ישראל זה שכיר שבת או חודש או לשנה של העכו"ם כדי לשמור לאנו רשאי הוא להושיב שומר ולנער את הצאן דזהו בהבלעה ומותר לת"ק: תני רשב"ג וכו'. בשבת דוקא בחנם אלא בהחזקת טובה בעלמא וביו"ט מותר בשביל מזונות שנותן לו העכו"ם ובחולו של מועד מותר בשכר: תני השוכר את הצאן. מחבירו לחלוב או לגזוז אסור לנערה. כדמפרש מהו לנערה מוליכה ממקום למקום כדי שתטיל את כל הזבל מפני שמפסיד להמשכיר וכדמסיק ואזיל הדא אמרה דוקא בששכרה לזמן מועט על יום או יומים ואח"כ מחזירה להבעלים ונמצא שמפסיד אותו אם מנערה אבל אם שכירו לזמן מרובה נתרצה המשכיר בזה דכל אותו הזמן יהיה הזבל של שומר ומותר לנערה: אותו היום האחרון. של זמן השכירות ומחזירה להמשכיר אסור לנערה דעכשו מפסידו: ההן דאזיל ליה לצרכה ולא מתעני. מי שהולך לעשות צרכיו ולא נפתח מעיינו ואינו יכול להפנות ילך ממקום למקום שמתוך שהוא מרבה בהליכה נפתח מעיינו. ואיידי דאיירי במנער הצאן ממקום למקום נקט להא: חפריתה. הוא מין ירק מהפתח ודוגמתו בפ"ו דיבמות (דף ס"ג) מאה זוזי בארעא מילחא וחפורה: עיקר טב למעייה. זהו עיקר ותרופה לפתוח המעיים של בן אדם: ר' חייא בר בא שאל. על סיפא דמתני' קאי דקתני ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו ומספקא ליה דאם דייקינן ממשנה יתירה זו דאף עד שלא פסקו עובדי עבודה מותר להוציא מן הסהר ליתן לתוך שדהו כדרך המזבלין וטעמא דאיכא לאו קולא בסהר משום דלדחיקא ליה המקום שהבהמות עומדין שם תמיד ומתמלא זבל ואיכא למימר דאף קודם לכן התירו לו כשעושה האשפות כדרך המזבלין דאל"כ מאי קמ"ל בהא דמ"מ סהר מחלר או דילמא איפכא אמרינן דאיכא לר חומרא בסהר מפני שדרך לפנות הזבל מתוך הסהר לתוך השדה וה"א דמסהר אסור לפיכך קמ"ל דאף מן הסהר מותר ולעולם אחר שפסקו עובדי עבודה דוקא:

הלכה ד' מתני' לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו. בשביעית והוא מקום שחוצבין ממנו אבנים לבנין אין פותחין אותו בתחלה שלא יאמרו לתקן שדהו הוא מתכוין ומסיר את האבנים ולא להוציאן לבנין: עד שיהו בו. במקום הזה מקודם שביעית: שלש מרביות. וכן שורות של אבנים: שהן ג' על ג' על רום ג'. כלומר שבכל שורה ושורה יהיו ג' על ג' אבנים זע"ז וכל אבן ואבן הוא אמה על אמה ברום אמה נמצא בכל שורה תשעה אבנים ותהיה השורה ג' אמות אורך על ג' אמות רוחב ברום ג' אמות ונמצא בכל הג' שורות הן כ"ז אבנים: גדר שיש בו עשרה אבנים של משוי שנים שנים. שכל אחת היא משאוי של שני בנ"א הרי אלו ינטלו שהרואה יודע שהגדולות כאלה לצורך אבנים הוא נוטל ולא מיתחזי כמתקן המקום לעשותו שדה ומתוך שהותר לו ליטול אלו נוטל את כל האבנים שבגדר: שיעור גדר עשרה טפחים. שהיה הגדר פחות מי"ט. או שהיו פחות מעשר אבנים או שהיו האבנים קטנות ממשוי שנים שנים: מחצב וגוממו. ונוטל ממנו עד פחות מהארץ טפח. כלומר שהטפח הסמוך לארץ יניח כדי שלא יהא ראוי המקום לזריעה: בד"א מתוך שלו. דאז צריך שלא יהא נראה כרוצה לתקן שדהו אבל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול וכן דוקא בזמן שלא התחיל לפנות מערב שביעית אבל אם התחיל בו מערב שביעית נוטל מה שהוא רוצה ועד סמוך לארץ דמכיון שהתחיל מקודם לא מיחזי כמתקן שדהו בשביעית: גמ' היך עבידא. הא דקתני שהם ג' על ג' מפרש: תלתא זימנין מן תשע תשע זימנין מן תלת. כלומר שבכל שורה ושורה עושה ג"פ של ג' אבנים זו על זו היינו דקאמר מן תשע תשע זימנין שבכל שורה יש תשעה אבנים אבל אין התשעה מסודרות זו אצל זו באורך תשעה דא"כ תלתא זימנין מן תשע תשע מיבעי ליה למימר אלא שהן מונחות ג' ג' ועל גבי ג' שבתחלה מסדר ג' שורות של ג' אבנים זו אצל זו והן פעם אחת תשעה וחוזר ומניח עליהן ג' על ג' אבנים והן שני פעמים תשעה וחוזר ומניח עוד ג' של ג' אבנים עליהן והרי הן ג"פ של תשע תשע פעמים: מן תלת. וזהו כדאמרן שבכל פעם של תשעה יש ג' של ג' שהן בין הכל עשרין ושבע והשתא מדויק ג"כ לישנא דמתני' ג' מורביות ובכל מורביה ג' של ג' ונמצא שכשהן מונחות כולן זו על זו יש בהן ג' אמות אורך וג' אמות רוחב וברום ג' אמות לפי שכל אבן ואבן אמה אורך ואמה רוחב וברום אמה אחת כדפרישית במתני': תני. בברייתא: מחצב של אבנים שבינו לבין גבול חבירו ופתח בו חבירו בהיתר קודם שביעית מותר לכאו"א מהם ליטול ממנו בשביעית: ואם היתה. אותה המחצב ריקה שאין בה אבנים שפתח לחצוב מהם קודם שביעית אסור: תמן תנינן. (בריש פי"ד דאהלות) הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא כדמפרש התם במתני' איזהו הזיז שפניו למטה כלומר שהזיז הזה היוצא מן פתח הבית כפוף למטה לארץ ואז שיעורו להביא את הטומאה להבית בכל שהוא ואם פניו למעלה זהו נקרא הגיזרה או הגיבלית ואינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח ומסיים שם במתני' ובמה אמרו הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא בזיז שהוא גבוה מן הפתח שלשה נדבכין שהם שנים עשר טפח וכלומר שגם בזיז שהוא גבוה מן הפתח ג"כ הדין כן ובלבד שלא יהא גבוה מעל גבי הארץ אלא עד י"ב טפח ולא יותר אבל אם הוא גבוה מעל הארץ יותר מכאן אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח: הדא אמרה זה שהוא מקבל נדבך מחבירו. שהוא מקבל עליו לעשות נדבך לחבירו והוא שורה של אבנים צריך לעשות לו שיהא הנדבך ארבעה י"ט שהוא כדי מקום חשוב דהא קחשיב במתני' ג' נדבכים שהן י"ב טפחים וזהו ד"ט לכל נדבך ולמד ר' חייא בר בא לענין מקח וממכר מהמתני' דקתני לענין שיעור גבי טומאה: מתניתא אמרה כן. כלומר דר' יוסי מחזק דברי ר' חייא בר בא שלא תקשה מנין לנו ללמוד דין ממון מדין טומאה וקאמר דמלישנא דהאי מתני' שמעינן כן דקתני ובמה אמרו וכו'. כדפרישית ולמה תנינן נדבכין לא הוי ליה למיתני אלא בגבוה י"ב טפחים ומאי קמ"ל בשיעורא דנדבכין אלא למדת הדין כלומר להשמיענו אגב דגם לענין דין ממון הוא כן דכתם נדבך שיעורו בגובה ד"ט: אלין שיעוריא כאינון שיעורייא. כלומר אם שיעור האבנים המוזכר במתני' כאן שוה לשיעור הנשנה במתני' דאהלות וקא"ר חזקיה אין דהכי הויא דאילין שיעורייא כמו אלין שיעורייא: הכא. ופריך והיכא מצית למימר כן דהא הכא במתני' את אמר שיעור גדר שאמרו שנוטל ממנו אבנים הגדולות י"ט והכא במתני' דאהלות את אמר הכין שהנדבך של אבנים גבהו ד"ט והשתא קשיא מה אנן קיימין בגדר דמתני' אם בשהיה בו גובה שני נדבכין א"כ אין כאן אלא ח' טפחים ומאי תני עשרה ואם בשהיו בו ג' נדבכין י"ב טפחים מבעי ליה: א"ר יוסי. דלא קשיא דלעולם סתם נדבך של גובה ד"ט הוא והיינו כשניטל מהמחצב אבל כשבא לעשות גדר צריך הוא לסתת האבנים ולתקנם ולא חצי ניכח לסיתות מכאן ומכאן לכל נדבך מהעליונים ונשתייר בו גובה ג"ט וכן לחבריה והוא הנדבך האמצעי שצריך ג"כ לכתתו חצי טפח מכאן ומכאן אבל הנדבך השלישי והוא התחתון הסמוך לארץ אין מדרך לתקנו ונמצא עושה הגדר מג' נדבכין שהוא גדר של י"ט א"כ דגם הנדבך התחתון מכתתו כמו שני העליונים ונשאר מהשלשה גובה

רידב"ז

ואם היו עושין עמו בשבתות כו' מהרא"פ ז"ל גרים בפה התוספתא ואם היה שכר חודש שבת כו':

א"ר יוסי צא חצי טפח לסיתות מכאן כו' נמצא ג'

מערכת הערוך

(סו"ע) מהו לנערה מוליכה ממקום למקום. בערוך (ע' נער ד') טובילה ממקום למקום (ובפה"ם פי' נער מל' שתעוררת: ובפיע"מ קים ומעורר ללכת"). (סו"כ) היאך עבידא כו' בערוך (ע' מרכיום א') איך עבידא פי' פי' מרביות נדבכין.

עין משפט נר מצוה י [א] מיי' פ"ח מיו"ט הל"א טוש"ע או"ח סי' תקלו סעי' יד. יא [ב] מיי' פ"ב משמיטה הל"ו. יב [ג] שם הלכה ו'. יג [ד] שם הל"ח. יד [ה] [ו] מיי' פ"ז מטומאת מת הל"א.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ב ומוע"ק יב: (ב) שבת פב: (ג) אהלות פי"ד מ"א.

גליון הש"ס *היאך עבידא תלתא זימנין וכו' ע' במפרש כאן. וכן הוא בר"ש ורע"ב. ובקול רמז השיג על הרע"ב. ולא ראה דברי הירושלמי. וכבר השיג הבית דוד. וע' בשנות אלי'. ודו"ק.

שנויי נוסחאות (ס"ג) סהרין בארבע [בכ"י ליידען] ארבעה סהרין בארבע. [ד"ו] סהרין ארבעה בארבע רוחותיה. (ס"א) חונה [בכ"י ליידען] הונה. (ס"כ) רב בשם מר [ד"ו] רבי חונא בשם מר. (ס"ו) בתחלה. שיהא [בכ"ר] כתחלה. שיהוא. (ס"ו) משוי [בכ"ר] משי. (ס"ת) מן הארץ טפח [בכ"ר] מהארץ טפח: ו'. (ס"ע) יטול. ערב [בכ"ר] ליטול מערב. (ס"כ) תשע תשע [ד"ו] תשע תשעה. (בכ"ו) אינון שיעורין [ד"ו] אילין שיעורא.

(כבר לארן) דאזיל ליה לצורכא. ולא תתפני וכו' והוא מתפני כצ"ע. זהו המוזכר בשבת פ"ח על מי שאינו עושה צרכיו במקום א' שיסתלק לגדין:

ג' נדבכים של עשרה טפחים פחות מכאן אינו לא גדר ולא מחצב תני א"ר יודא [א] בד"א בזמן שלא נתכוין לתיקון שדהו אבל אם נתכוין לתיקון שדהו אפי' יותר מכאן מותר אמר רשב"ג בד"א בזמן שלא נתכווין לתיקון שדהו אבל אם נתכווין לתקן שדהו אפילו פחות מכאן אסור א"ר ביבי הורי רבי יוסי כהדא תניא לקולא:

הלכה ה מתני' [ב] אבנים שזיעזעתן המחרישה או שהיו מכוסות ונתגלו אם יש בהן שתים של משוי שנים שנים הרי אלו ינטלו [ג] והמסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ וכן גרגיר של צרורות או גל של אבנים נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ אם יש תחתיהן סלע או קש הרי אלו ינטלו: גמ' לא סוף דבר בשזיעזעתן המחרישה [ד] אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן אם יש בכל א' וא' של משאוי שנים שנים הרי אלו ינטלו. רבי יעקב בר בון בשם ר"ש בן לקיש זאת אומר' אסור ללקט צרורות מתוך שדה חבירו דו מנכש ויהב עיסביה עליהן הדא דתימא בבקעה אבל בהרים וטרשים וטיבו השב ליה:

הלכה ו מתני' [ה] אין בונין מדריגות על פי גיאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנו לשביעית אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים מפני שהוא מתקינו למוצאי שביעית ולא יסמוך בעפר אבל עושהו חייץ כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידיו וליטלה הרי זו תינטל: גמ' רבי קריספא בשם רבי יוחנן חנני בן גמליאל באיסור שני פרקי' היא מתניתא תני (א) רבי יהודה ורבי נחמיה אוסרין לא באיסור ב' פרקים וכא באיסור ב' פרקים ר' שמאי בעי אם באיסור שני פרקים בהדא תנינן לחרוש מותר ולבנות אסור
אלא

ג' נדבכים של שנים עשר טפחים פחות מכאן אינו לא גדר ולא מחצב בירושלמי שת"י מוסגר תיבת אינו לא גדר ולא. וקאי ציון על המתניתין דגרסינן פחות מכאן מחצב ע"ז אר"י בד"א דמחצב וגוממו עד פחות מן הארץ טפח בזמן שנתכוין לתיקון שדיהו כגי' התוספתא ומובא בפ"מ ז"ל אבל בשלא נתכוין אפילו יותר מותר ורשב"ג ס"ל להיפך וכדי שלא למחוק לגמרי ארבע תיבות הללו יש לומר דה"ג פחות מכאן אינו גדר אלא מחצב:

לא סוף דבר פי' לאו דווקא בזעזעתן המחרישה אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען:

א"ר יוסי מתניתא אמרה כן פי' מילתא באנפי' נפשיה הוא דר"י קמ"ל דבברייתא אמרה כן באופן הזה ולא כמתניתין דידן דבמתניתן דידן תני אם יש שתים של משאוי שנים שנים הרי אלו ינטלו דסבירא ליה למתניתן דאפי' כל האבנים אין בהם משאוי שנים שנים מכל מקום כיון דנמצא שתים שיש בהם משאוי של שנים שנים בגללם ינטלו כולם כדפי' הרע"ב ז"ל אבל בברייתא פליגי וסבירא ליה דאם יש בכל אחד ואחד משאוי של שנים שנים דר"ל דבעינן בכל אבני השדה שיהא בו משאוי של שנים שנים ופליגי אמתניתן דידן כן למדתי מפי' מלאכת שלמה ז"ל:

ר' יעקב בר' בון בשם רשב"ל זאת אומרת אסור ללקט צרורות מתוך שדה חבירו דו מנכיש ויהיב עיסביה עליהן בירושלמי שת"י נמחק תיבת זאת אומרת והרב ר' ש' סירילו ז"ל מובא בספר מלאכת שלמה ז"ל מפרש דהאי בבא דגרגיר של צרורות קאי על כל השנים דאסיר ללקט מתוך שדה חבירו ומשום דאל"כ מאי קמ"ל:

ר' קריספא אמר בשם ר"י חנניא בן גמליאל באיסור ב' פרקים הראשונים הוא מתניתא פי' דווקא למשנה הראשונה דאסור חרישה בב' פרקים אסור בנין אבל לפי משנה אחרונה דמותר חרישה ער"ש מותר גם בנין ומביא ראי' תני ר"י ור"ן מתירין כצ"ל וכן היא מפורשת בתוספתא וע"כ דמתירין מטעם לפי דקי"ל כמשנה אחרונה דר"ג וב"ד התירו ב' פרקים וע"כ דמתירין מאיסור ב' פרקים וכיון דאסרינן הוא ג"כ מאיסור ב' פרקים אבל לפי משנה האחרונה דב' פרקים מותר בחרישה מותר ג"כ בבנין דבנין לא חמיר מחרישה ובמקום דמותר חרישה מותר בנין ג"כ ר"ש בעי אם באיסור ב' פרקים בהדא תנינן לחרוש מותר ולבנות אסור דע"כ דלא תלו איסור בנין באיסור שני פרקים ובהיתר שני פרקים
אלא

גובה תשעה טפחים ועכשיו צריך טיח של סיד וטיט לחברן והוא טפח ונמצא הגדר של ג' נדבכין גבוה י"ט ובמתני' דאפלות דתנן בג' נדבכין שהן י"ב טפחים היינו לשיעורא דנדבכין מקודם שמסתתן הוא דקחשיב וכדי לשמיענו אגב הדין לענין המקבל עליו לחצוב נדבך לחבירו שצריך שיהא בתחלה ד"ט כדאמרינן לעיל: פחות מכאן וכו'. כלומר אין לו דין גדר שאמרו ולא דין מחצב דרישא דמתני' אלא מחצב ונוטל ממנו עד סמוך לארץ ואף ע"פ שלא פתח מקודם שביעית כדין המחצב: תני בתוספתא (בריש פ"ג) והועתקה כאן בספרי הדפוס בטעות בדברי ר' יודה ור"ש כמו דגרים שם אר"י בד"א בזמן שנתכוין לתיקון שדהו אבל אם לא נתכוין לתיקון שדהו אפילו דבר מרובה מותר כלומר בהמחצב דרישא או בגדר שהגרנו בכן השיעור הזה דוקא אם כוונתו בהסירו את האבנים כדי לעשות השדה ולתקנה ומשום דבשביעית אסור הוא לתקן שדהו לפיכך אמרו בכן שיעורין הללו כדי שלא יהא נראה שהוא עושה לתקן את שדהו בשביעית אלא מה שנוטל עכשיו צריך שיהא ניכר שלצורך בנין הוא נוטל ולא לתיקון שדהו אבל אם לא נתכוין לתיקון שדהו כלומר שאנו יודעין בו שמעולם אין כוונתו בהסירו את האבנים לתקן שדהו אלא לבנין בלבד כגון שאנו מכירין בו שדרכו בכך: אפילו יותר מכאן מותר. כלומר מה שהוא רוצה יכול הוא ליטול ואפילו אין באבנים שהוא נוטל השיעור שאמרו וכן אין במחצב כפי השיעור שאמרו נוטל הוא ואף את הכל מאחר שאנו יודעין בו שאין הפנו לתקן שדהו: ארשב"ג וכו' כלומר דפליג ואיפכא אמרינן ולחומרא דדוקא בזמן שאין אנו חוששין בו שהוא מתכוין לתיקון שדהו בהא דאמרו דנוטל וכפי השיעור ששנינו דתולין בו שלצורך בנין הוא נוטל אבל אם נתכוין וכו'. כלומר שיש לחוש בו שהוא מתכוין לתקן שדהו: אפי' פחות מכאן אסור. כלומר אף היה בהן כשיעור שאמרו והוא נוטל פחות ממה שהתירו בשיש בהן כשיעור אעפ"כ אסור הוא דאיכא למיחש ביה דכל מה שהוא נוטל לתקן את שדהו הוא נוטל: כהדין תנייא לקולא. כר' יהודה:

הלכה ה מתני' אבנים שזעזעתן המחרישה. האבנים שבשדה והמחרישה זעזעתן מעט ממקומן ומפרש בגמ' לאו דוקא שכבר זעזעתן אלא אפי' ראויות הן לכך ועתידה המחרישה לזעזע אותן וזה נלמד ג"כ מהתוספתא דתנינן (בפ"ג) אבנים תושבות שהמחרישה מזעזעתן כלומר שהן מיושבות עדיין בקרקע אבל אינן קבועות בעומק בארץ ועתידה המחרישה לזעזען: או שהיו מכוסות. בעפר ונתגלו: אם יש בהן שתים של משוי שנים הרי אלו ינטלו. אותן וקמ"ל דאף שראויין הן שהמחרישה תזעזע אותן מ"מ בעינן דוקא שיהו של משוי שנים ואם היו קטנות מזה לא ינטלו: המסקל שדהו בשביעית. מפני שהוא צריך לאבנים ומכלקן מן השדה נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ שלא יהא נראה כמתקן שדהו לזריעה: וכן גרגיר של צרורות. אבנים קטנות האסופות במקום אחד: ואם יש תחתיהן סלע או קש. דאין מקום הזה ראוי לזריעה הרי אלו ינטלו כולן: גמ' לא סוף דבר וכו'. כדפרישית במתני': מתניתא אמרה כן וכו'. ממתני' גופה שמעינן לה דמדקתני של משאוי שנים א"כ צריך עד שיהא בכל אחת ואחת משאוי של שנים ובאבנים גדולות כאילו אי אפשר שתזעזע אותן המחרישה אלא ודאי לא שזעזעתן ממש קאמר אלא שעתידה לזעזע אותן וכלומר שראוין הן לכך לפי המקום שמונחות בארץ שאינן קבועות בעומק הרבה והמחרישה יכולה לנגוע בהן וזהו עתידה לזעזען דקאמר: ר' יעקב בר בון וכו'. זה מציין בספרי הדפוס אחר הלכה דלקמן וטעות הוא ואין אנו סומכין על ציון הלז של ספרי דפוס שנעשה מספרי העתקות ולא שלטה יד המגיהים הבקיאים בהם לא כאן ולא בכל מקום אלא כל דבר ודבר לפי הענין השייך לו וזה שייך למתניתין דידן דמדייק מדקתני וכן גרגר של צרורות ש"מ דגם צרורות קטנות נצרכין הן לבעל השדה לאיזה דבר ואע"פ שאינן ראוין לבנין ועלה קאמר זאת אומרת שאסור לאדם ללקט צרורות מתוך שדה חבירו לפי שבעל השדה מקפיד עליהן ולפעמים נצרכין לו: די מנכש ויהיב עסביה עליהן. כשהוא מנכש את השדה מהעשבים נותן אותן על הצרורות ובמתני' נמי אוסף אותן אל מקום אחד להיות מוכנים להניח עשבים שמנכש עליהן: הדא דתימר בבקעה. בשדה מישור אבל בשדה שבהרים ובטרשים מקום שטרשים וסלעים מצוין ואינו צריך לכך ולפיכך מותר לאחר ליטלן: וטיבו חשב ליה. כלומר ואדרבה לטובה נחשבת ליה שמנקה את השדה מן הצרורות ובשדה הרים וטרשים צריכה ביותר שתהא נקיה מן העפר והצרורות:

הלכה ו מתני' אין בונין מדרגות על פי גאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים. גאיות הן השדות העשויות בעמק ועושין להן מדרגות ומעלות על שפתן שיהא נוח לירד בהן ולעלות מהן ומפני שדרך לתקן השדות אחר שעבר זמן הגשמים להכי נקט התנא משפסקו הגשמים ואין בונין או מתקנין אותן בערב שביעית מפני שנראה שהוא מתקן שדהו לשביעית לירד בתוכה ולזורעה שהרי בשביל שנת שמינית אין לתלות עכשיו שכבר פסקו הגשמים: ולא יסמוך בעפר. וכשהוא בונה את המדריגות בשביעית שאמרנו שהוא מותר לפי שנראה שתיקון המדרגות הוא למוצאי שביעית אבל מ"מ לא יסמוך את הגיא בעצמו ג"כ למלאות אותו או לתקנו בעפר דזהו מתקן את שדהו בשביעית: אבל עושהו חייץ. מל' מחיצה כדמפרש בגמרא כדכתיב והוא בונה חייץ כלומר עושה מחיצה על פני הגיא להבדיל אותו מן שאר השדות: כל אבן וכו' כשהוא בונה על שפת הגיא כל אבן שיכול הוא לפשוט את ידו וליטלו מן הגיא ה"ז תנטל אבל אם אינו יכול להגיע ליטול אותם בהפשטת ידו לא ירד לתוך הגיא כדי ליטלה שזה נראה שיורד לתקן את שדהו: גמ' ר' קריספא וכו' באיסור שני פרקים היא מתניתא. הא דקתני אין בונין המדרגות בערב שביעית היינו דוקא למשנה הראשונה שאסרו כל מלאכות שאסורין בשביעית גם בתוספת שביעית כמו ששנינו בשני פרקים הקודמין דבשדה האילן אין חורשין אלא עד העצרת ובשדה לבן עד הפסח אבל למשנה אחרונה והוא לאחר שבא ר"ג וב"ד והתירו באיסור שני פרקים הראשונים כדאמרינן בריש מכילתין ואין איסור בתוספת שביעית כ"א בזמן שמקדש מותר גם לבנות המדרגות בערב שביעית בזמן הזה: תני וכו'. כלומר וראיה לזה כמו דתני בתוספתא (בפ"ג). ושם לא גרים לר' יודא אלא כך היא שנויה ר' נחמיה אומר אין בונין מדרגות על פי גאיות בערב שביעית ובשביעית סומך להן עפר ועושהן ע"פ גאיות. ובספרי דפוס כתוב שם ר' נחמיה אומר בונין וט"ס הוא וכדגרים הכא בהדיא אוסרין: לא באיסור שני פרקים. כלומר וכי לא מיירי בהתוספתא באיסור שני פרקים דהא לא קתני טעמא מפני שהוא מתקן לשביעית אלא משום איסור תוספת שביעית גרידא קתני והכי נמי במתני' באיסור שני פרקים מיירי והא דמסיים התנא מפני שהוא מתקן לשביעית משום דבא להשמיענו טעמא דאיסור תוספת שביעית שכל מה שנאסר בתוספת שביעית הכל מפני שכמתקן לשביעית הוא: ר' שמאי בעי. על האי אוקמתא דר' יוחנן ויש כאן חילופי השיטות שנתחלפו מענין לענין בספרים וטעות דמוכח הוא וכצ"ל בקושיא דר' שמאי אם באיסור שני פרקים בהדא תנינן אבל הוא בונה בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית ומה שכתוב כאן שייך לקמן בקושיא דמקשה הש"ס על הא דרבי שמאי אם בהיתר שני פרקים בהדא תנינן לחרוש מותר ולבנות אסור וכ"פ דר' שמאי מקשה במאי אוקימתא באיסור שני פרקים אי הכי קשיא בהדא תנינן אבל הוא בונה בשביעית וכו' בתמיה. והרי בזמן איסור תוספת שביעית היה נוהג גם במוצאי שביעית כמו בערב שביעית כדדרשינן להאי מאן דאמר והוא רבי עקיבא יליף לה מקרא בחריש ובקציר תשבות אין צריך לומר של שביעית וכו' וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית כדאייתינן לעיל בריש מכילתין וא"כ כל שנעשה בשביעית לצורך מוצאי שביעית אסור הוא:
הלא

עין משפט נר מצוה טו [א] מיי' פ"ב משמיטה ויובל הל"ח וכ"מ. טז [ב] שם הל"ט. יז [ג] שם הל"י. יח [ד] שם הל"ט. יט [ה] שם הלי"א וראב"ד וכ"מ.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ג.

שנויי נסחאות (ס"ז) רבי יוסי כהדא [ד"ו] רבי יסא כדון. (ס"ח) המחרישה [פרי"ר] המחרישה, (ס"ט) משוי [פרי"ר] משוי. (ס"י) והמסקל [פרי"ר] המסקל. (ס"י"א) גרגיר [פרי"ר] גרגש. (ס"כ) וטרשים וטיבו [ד"ו] והטרשים מותר וטיבו. (ס"כ) השב ליה [בכי"ר] חשב ליה. (ס"ד) הגשמים. מתקנו [בכי"ר] מתקן [ובכי"ר] גשמים מתקינן. (ס"ו) מתקינו [פרי"ר] מתקינן (ס"ז) ולא. עושהו [פרי"ר] לא. עושה הוא. (ס"ח) כל [פרי"ר] וכל. ידיו [בכי"ל] ידו.

חדושי הרד"א

ר' יעקב בר בון בשם רשב"ל כו' עד וטיבו חשיב ליה כל זה מוקף ונ"ב ע"י ברמב"ם פ"ב הלכה י"א בכ"מ דזה שייך לקמן על מתני' דבסמוך בסופו כל אבן כו' ה"ז תנטל ופי' הראב"ד משדה חבירו ואין בו משום גזל כיון שהוא סמוך לר"ה.

אלא בהותר שני פרקים אם בהותר שני פרקים בהדא תנינן אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית אמר רבי מנא יאות אמר רבי שמאי הדא קמייתא לחרוש מותר מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית. לבנות אסור מפני שהוא מתקינן לשביעית מתניתא לא אמרה כן אלא אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית לא יסכך בעפר אבל עושהו חייץ מהו חייץ ליה כמה דתימר °והוא בונה חייץ:

(תורה אור: יחזקאל יג)

הלכה ז מתני׳

[א] אבני כתף באות מ״מ והקובלין מביאין מ״מ ואילו הן אבני כתף כל שאינה יכולה לינטל באחת יד דברי ר״מ רבי יוסי אומר אבני כתף כשמן כל שהן ניטלות שלוש או שתים על הכתף [ב] הבונה גדר בינו ובין ר״ה מותר להעמיק עד הסלע מה יעשה בעפר צוברו ברשות הרבים ומתקינו דברי רבי יהושע רבי עקיבא אומר כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים כך לא יתקן מה יעשה בעפר [ג] צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין [ד] וכן החופר בור ושיח ומערה: גמ׳ אבני כתף באות מ״מ [ה] אפי׳ מתוך שלו והקובלן מביא מ״מ אפילו פחות מאבני כתף רבי חייא בשם ר״י [ו] לא שנו אלא בינו לבין ר״ה הא בינו לבין חבירו אסור בשביעית [ז] אבל במועד אפי׳ בינו לבין ר״ה אסור בפירצה [ח] (א) שהיא סגה את העפר אבל בפירצה שאינה סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית ותני כן כל פירצה שהיא סגה בעפר אסור לגודרה בשביעית ושאינו סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית שאינה מכשלת את הרבים אבל אם היתה מכשלת הרבים אע״פ שאינה סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית כתיב °ושם דרך אראנו בישע אלהים שנייא היא הכא שהוא תיקון וסופו לקילקול דאמר ר״ש בן לקיש שאול לא זכה למלוכה

(תהלים נ)

פני משה

אלא בהיתר שני פרקים. מיירי במתני׳ לאחר שהתירו ר״ג וב״ד לתוספת שביעית והפ״ה אין בונין בערב שביעית כדמפרש ר׳ מנא לטעמא לקמן: ופריך הש״ס אם בהיתר שני פרקים בדא תנינן לחרוש מותר ולבנות אסור. בתמיה דהא אמרינן לעיל דלר״ג וב״ד שביטלו איסור שני פרקים מותר לחרוש בערב שביעית עד ר״ה וא״כ אמאי אסרו כאן לבנות המדרגות בערב שביעית: א״ר מנא יאות וכו׳ שמאי. לעולם בהיתר שני פרקים מיתוקמא מתני׳ ודקשיא לך מ״ט דלחרוש מותר ולבנות אסור היינו טעמא: הדא קמייתא לחרוש מותר. כלומר הא דאמרינן לעיל דלחרוש מותר בתוספת שביעית לפי משנה האחרונה מפני דתנינן שהוא מתקינן להשדות בשביל מוצאי שביעית ולא בשביל שביעית דכ״ע ידעי שאסור לזרוע ולחרוש בשביעית ולא אתו למטעי בה והרואין שזה חורש בערב שביעית יאמרו ודאי בשביל שנה שאחר השביעית הוא חורש עכשיו כדי למהר זריעה לאחר שתעבור שנת השביעית: לבנות אסור. אבל לבנות בערב שביעית אסור מפני שיאמרו שזה הוא מתקינן למדרגות לצורך שביעית שאם דעתו לצורך מוצאי שביעית מפני מה הוא מקדים לתקן בערב שביעית הלא אף בשביעית עצמה יכול הוא לבנות בשביל מוצאי שביעית ושמא בתוך הזמן יחזרו ויתקלקלו אלא ודאי לצורך שביעית הוא עושה והלכך אסרו לבנות בערב שביעית: מתניתא לא אמרה כן. כלומר להדר הש״ס ודחי לטעמא דקאמר ר׳ מנא ליתא וכדדייקינן ממתני׳ דהא לא אמרה אלא אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים וכו׳ ואי ס״ד כטעמא דידך דלחרישה התירו בערב שביעית משום דלא אתו למטעי שחורש עכשיו כדי לזרוע בשביעית שהכל יודעין שאסור לזרוע בשביעית וא״כ גם בלבנות מפני מה אמרו משפסקו הגשמים מותר לבנות לצורך מוצאי שביעית אבל קודם לא הא לא אתי למטעי שהוא מתקן המדרגות שיהא נוח לו לירד לתוך השדה שבניא לחורשה ולזורעה בשביעית שהוא מתקן לצורך מוצאי שביעית עושה וא״כ לכל הפחות נתיר לו לבנות אף קודם שפסקו הגשמים אלא ע״כ לא מיתוקמא מתני׳ אלא בזמן איסור שני פרקים והא דהקשה ר׳ מנא לר״ה אף לצורך מוצאי שביעית יהא אסור משום תוספת השביעית שלאחריה הא בלא״ה לאו קושיא היא דלא אסרו בתוספות שלפניה ושלאחריה אלא בעבודה שהיא בגוף השדה כדרים מבחרים ובקציר וכו׳ אבל לבנות המדרגות לא חששו לאסור כל זמן שנוכל לתלות דלצורך מוצאי שביעית הוא ולא לשביעית וכגון שפסקו הגשמים וכדפרישית במתני׳: מהו חייץ חייץ ליה. לבניא שמבדילו מבין שדות אחרות שסביבותיו כמה דתימר והוא בונה חייץ הוא (ביחזקאל י״ג) גבי נביאי שקר והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא וגו׳ והוא בונה חיץ והנם טחים אותו תפל ועל בנין מחיצה גרועה נאמר כתרגומו ואינון דמין דבני מחיצה וטעו ליה טין פטיר דלא תבן:

הלכה ז מתני׳ אבני כתף באות מכל מקום. ואפי׳ מתוך שדה שלו דהכי מינכרי הם ולא נתכוין לתקן את השדה: הקובלן. האריס שמקבל השדה בקבלנות מביאין מכל מקום ואפילו מתוך שדה זו שקבלוה בקבלנות ואפילו הן פחותין מאבני כתף כדמפרש בגמ׳: כל שהן ניטלות ג׳ או ב׳ על הכתף. כלומר אף שלפעמים הן ניטלות ג׳ אבנים גדולות מיקרו שצריכות להכנסה על הכתף והלכה כר׳ יוסי: **גמ׳** אפילו מתוך שלו. כדפרישית במתני׳: אפילו פחות מאבני כתף. כלומר ששיעור האבנים אינן כשיעור אבני כתף אעפ״כ הוא מביא אף מן השדה שקיבלה לפי שאינה נחשבת כשדה שלו כדאמרינן לעיל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה הוא נוטל:

הלכה ח מתני׳ הבונה גדר בינו ובין רה״ר. בשביעית ולפי שהשדה סמוכה לו התירו לו לעשות גדר בשביעית אבל בינו לבין שדה חבירו אסור כדקאמר בגמ׳: מותר להעמיק עד הסלע. כלומר אע״פ שחופר בעומק להעמיק הגדר עד מקום קרקע קשה התירו לו מפני שהיא סמוכה לרה״ר ושלא יקלקלו העוברין את השדה: מה יעשה בעפר. שהוא נוטלו משם: צוברו בר״ה. לפי שעה ומתקינו אח״כ ומסלקו: כדרך שאין מקלקלין בר״ה כך לא יתקן. כלומר אע״פ שמתקן ומסלקו אח״כ לא ניחא להו לבני ר״ה לא קלקולו שבתחלה ולא תיקונו שאח״כ שאם מסירו ממקום זה ומניחו במקום אחר נמצא לעולם מקלקל: מה יעשה בעפר צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין שמניחו ברים פרקין שיעורן וכן החופר בור ושיח ומערה בשביעית צובר העפר בתוך שדהו כדרך המזבלין: והלכה כר״ע: **גמ׳** לא שנו. שהתירו לבנות גדר בשביעית בהשדה אלא בינו לבין ר״ה מפני בני ר״ה העוברין אבל בינו לבין שדה חבירו אסור דהוי כמתקן את שדהו בשביעית: אבל במועד וכו׳. דכל שהוא משום טירחא אסרו במועד: בפרצה וכו׳. זה שייך להמתני׳ דפ״ק דמו״ק (בהלכה ד׳) ולדהתם הוא דקאי ואיידי דאיירי בבנין בשביעית מייתי לה הכא והגירסא בכאן משובשת היא ובמו״ק שם היא הגירסא הנכונה דהכי אמרינן התם על המתניתין דקתני מקרין את פרצה בשביעית בונה כדרכו כלומר דבמועד לא התירו אלא בקירוי מכידור אבנים זע״ז ובלא טוח בצרור וטיט אבל בשביעית בונה את הפרצה של הגדר כדרכו טיח טיט וצרור ביניהן והכי מפרש לה שם וקאמר התם עלה. ובפרצה שאינה סגה את העפר אבל בפרצה שהיא סגה את העפר אסור לגודרה ותני כן כל פרצה שהיא סגה את העפר אסור לגודרה בשביעית ושאינה סגה את העפר מותר לגדרה בשביעית בשאינה מכשלת את הרבים אבל אם מכשלת הרבים אע״פ שהיא סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית. ע״כ שם. ופירושה דבתחלה קאמר הא דהתירו לבנות פרצת הגדר בשביעית כדרכו דוקא בפרצה שאינה סגה את העפר כלומר שנפרצה לגמרי ואינה סוגה בעפר כלל אבל אם הפרצה עדיין סוגה וסתומה בעפר אלא שהאבנים נפרצו ממנה לא דמכיון שאינה פתוחה כולה לא התירו לגודרה בשביעית: ותני. בברייתא בהדיא כן כל פרצה וכו׳. בשאינה מכשלת את הרבים. כלומר והא דאמרינן דאם היא סוגה בעפר אסור לגודרה דוקא בשאינה מכשלת את הרבים העוברין שם אבל אם היא מכשלת את הרבים דמחמת שנפרצה והיא סמוכה לרה״ר נכשלין בה בני רה״ר מן האבנים הפרוצות וכיוצא בזה בכה״ג אע״פ שהיא סוגה עדיין בעפר ואינה פרוצה לגמרי מותר לגודרה בשביעית שלא להכשיל את הרבים: כתיב ושם דרך אראנו בישע אלקים. כלומר הא דקתני כשם שאין מקלקלין ר״ה כך לא יתקן פריך דאמאי לא יתקן הלא הוא משים דרך לרבים: ומשני שנייה היא שהוא תיקון וסופו לקלקול כדפרישית במתני׳. דמה שהוא מתקן כאן במקום שמסיר את העפר מקלקל הוא במקום שמניחו וסוף סוף קלקול הוא: דאמר רשב״ל וכו׳. כלומר דמייתי ראיה שיש להזהר שלא לעשות איזה קלקול בר״ה כ״א לעשות להם תיקון וזכות הוא לו כהאי דאמר ר״ל לא זכה שאול למלוכה

רידב״ז

אלא אפי׳ לבתר היתר ב׳ פרקים דחרישה מותר וע״כ בנין אסור דהא תנינן בהדיא דלחרוש מותר ולבנות אסור וע״כ דאפי׳ לפי היתר ב׳ פרקים ג״כ אסור בנין אלמא דבנין חמור מחרישה וקפריך הגמ׳ אם בהיתר ב׳ פרקים בהדא תנינן אבל בונה היא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית כלומר אם דאפילו בהיתר ב׳ פרקים על החרישה מ״מ בנין חמור מחרישה, א״כ היאך תנינן דבונה בשביעית גופא משפסקו הגשמים דהוא מתקן למוצאי שביעית ולפי זה בנין קיל מחרישה דחרישה אסורה בשביעית אפי׳ ביום האחרון של שביעית שהוא בוודאי לצורך מוצאי שביעית כדקי״ל לא יעייב ולא ידייר אפי׳ למוצאי שביעית וכל עבודת הארץ אסור אפי׳ שהוא לצורך מוצאי שביעית ואילו בנין שרי אלמא דבנין קיל מאחר עבודת הארץ גופיה ע״ז אר״מ יאות אר״ש הדא קמייתא כלומר רישא דמתניתין דמיירי בער״ש דלחרוש מותר ולבנות אסור דהגם דבנין קיל מאחר עבודות הארץ גופא מ״מ לענין תוספת שביעית חמור מחרישה דחרישה האי טעמא דנתירן במשנה האחרונה משום דראוי למוצאי שביעית אבל בנין אינו ראוי למוצאי שביעית דהא לאחר פסיקת הגשמים צריך לבנות מדרגות פעם שני דע״י הגשמים מתקלקל הראשון ובכל שנה צריך לבנות חדשה אחר פסיקת הגשמים וע״כ הוא לצורך שביעית ע״כ בזה חמור בנין מחרישה משא״כ בעבודת הארץ דשביעית גופה דחרישה אסורה אפי׳ לצורך מוצאי שביעית משא״כ בנין דאינו בארץ גופיה מותר בשביעית כיון שאינו לצורך שביעית אלא למוצאי שביעית. ונקיט כללא זו בידך דאיסורא דבנין היא דווקא משום תיקון שביעית אבל שאר עבודת הארץ בשביעית אסור אפי׳ לצורך מוצאי שביעית אבל לענין תוספת לא התירו במשנה האחרונה רק דווקא הדברים שמועילין גם למוצאי שביעית א״כ מותר לתקן ערב שביעית על מוצאי שביעית דדווקא בשביעית אסור לתקן לצורך מוצאי שביעית אבל בערב שביעית מותר לתקן על מוצאי שביעית ודווקא דעושה בערב שביעית תיקון שאינו שייך על מוצאי שביעית כלל כי אם על שביעית כבנין מדרגות זה אסור אפי׳ למשנה האחרונה ונמצא לפי דברי ר״מ דהטעם דמשנה אחרונה דהתירו הוא דווקא משום דמהני תיקונו לצורך מוצאי שביעית ע״ז מסיק הגמ׳ דמתניתא פליגי ע״ז דלא אשכחן דמותר עבודת הארץ בשביל מוצאי שביעית אלא בדבר אחד בלבד דהוא הבנין מדרגות לאחר שפסקו הגשמים דמוכח דרק למוצאי שביעית עושה דלא חזי על שנת השביעית אבל היכי דגם על שנת השביעית חזי בזה לא אמרינן שאי התירא ומדויק תיבת אלא והיינו דמסיק מתניתא לא אמרה כן אלא אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית אבל לחרוש קודם שביעית שהוא מתקן למוצאי שביעית לא שמענו וע״כ הא דמותר לחרוש קודם שביעית למשנה האחרונה הוא מטעם שהוקש לשבת בראשית כדאיתא בריש מכילתין ואפילו מתקנו לצורך שביעית כמו בערב שבת בראשית דמותר לטרוח בערב שבת בשביל שבת כן נמי בשביעית מותר לתקן ערב שביעית על שביעית וא״כ גם בנין מותר וע״כ דבאיסור ב׳ פרקים מיירי מתניתן אבל לפי משנה האחרונה גם בנין מותר וכן המסקנא וכן פסק הרמב״ם ז״ל ודו״ק: סליק פירקא בס״ד

עין משפט נר מצוה כ [א] מיי׳ פ״ב משמיטה הל״ב. כא [ ] שם הל״ד. כב [ג] [ ] שם. כג [ד] מיי׳ שם הל״ב וראב״ד וכ״מ. כד [ו] שם הל״ד. כה [ז] מיי׳ פ״ח מיו״ט טוש״ע או״ח סי׳ תקמ סעיף א׳. כו [ח] מיי׳ פ״ב משמיטה ויובל הל״ג.

מסורת הש״ס (א) ירושלמי מו״ק פ״א ה״ד.

שנויי נוסחאות (ס״ב) והקובלין מביאין. ואילו [שרי״ר] והמקבלן מביא. א לו. (ס״ג) לינטל [שרי״ר] להינטל. (ס״ד) יוסי [שרי״ר] יוסה. (סט״ו) שלוש או שתים על הכתף הבונה [שרי״ר] שתים שלוש על הכתף: י׳. הבונה. (בט״ו) וב ז [שרי״ר] לבן. (ש״ח) עקיבא. מקלקלין [שרי״ר] עקיבה. מקלקלים. (ס״כ) צוברו בתוך [שרי״ר] צרב כמי. (בל״א) מכשלת הרבים [ד״ו] מכשלת את הרבים.

ככר לארן

ושם דרך כו׳. לר״ע פריך דתנן כדרך שאין מקלקלין בר״ה כך לא יתקנו ומקשי והכתיב ושם דרך ואמרו בהגדה דמסקלי דרכים ומתקנן עליהם נאמר ושם דרך ואיך אר״ע שלא יתקנו בר״ה ואפיסקה דמתני׳ קא ומשני שאני הכא דסופו להתקלקל מפני שהוא עפר וסופו להתפזר ולהתפרד. ומאי דמייתי דאר״ל הוא סיעתא לשם דרך. והגירסא הנכונה פה דאר״ל סמוך לשם דרך וא״כ התירוץ שניא וכו׳. (אמר המעתיק חיד״א ולי א״ל לזה אלא גרסי׳ אר״ל וכו׳ והביאו אגב זה וק״ל):

עמודי ירושלים

שאול לא זכה למלוכה אלא ע״י שהיה זקינו מדליק נר לרבים וקרא שמו נר והוליד את קיש וכתוב א׳ אומר וקיש בן אביאל והלא אביאל הי׳ שמו אלא ע״י שהי׳ זקינו מדליק נר כו׳ נ״ל דתיבת זקינו השני הוא ט״ס וצ״ל אלא ע״י שהי׳ מדליק נר ונשתרבב הטעות ממה שמבואר למעלה גבי שאול שהי׳ זקינו ע״כ נכתב גם כאן זקינו והוא ט״ס ותמהני מהיפה מראה והפ״מ שלא העירו בזה להגיה כן. וראיתי להיפה מראה שכ׳ וז״ל אביאל היה זקינו צ״ע במה שכתוב בשמואל ונר אבי אבנר בן אביאל דמשמע דאביאל אביו של נר הי׳ ע״כ ולא ידענא מאי קושיא די״ל דאה״נ דאבי אבנר הי׳ נר וזה הי׳ שמו העצם ואביהם הי׳ אביאל שמו העצם ונקרא ג״כ נר לפי שהי׳ מדליק נרות לרבים וכ״כ רש״י בשמואל (יד נ) וז״ל אבנר

למלוכה אלא *ע"י שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר כתוב אחד אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר וקיש בן אביאל והלא אביאל היה שמו אלא ע"י שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר רבי אבין בעי עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו לצבור עפר בתוך שדהו כדרך המזבלין:

הדרן עלך מאימתי מוציאין

[א] (א) **בראשונה** היו אומרים מלקט אדם עצים ואבני' ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו את הגם הגם ומשרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה ואין צריך לומר שיקצץ להן מזונות: גמ' בראשונה היו אומרים כו' אמר רבי יונה הכין צורכה מיתני בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגם הגם כדרך שהוא מלקט בשל חבירו בין דקים וגסים נחשדו להיות מלקטין דקים והן אומרים בגסין ליקטנו התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה נחשדו להיות מלקטין בטובה והן אומרין שלא בטובה ליקטנו התקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי אמר רבי זעירא **ראשונה. ראשונה מתקיימים [ב] היתה בהמתו שם בהמתו מוכחת עליו היתה כירתו שם כירתו מוכחת עליו ליקט בגסין מהו שיחזור וילקט מן הגסים שבדקים אם אמר את כן אף הוא מלקט כל שדהו בשביעית היתה שדהו מליאה גסין תרתין מתניין חדא אמרי שדי וחדא אמרה אסור [ג] (ב) המסקל שדהו נוטל את העליונים ומניח את הנוגעות בארץ הדא אמרה שדי (ג) איזהו המודל אחת או שתים הדא אמרה אסור אף במועד כן אשכח תני מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגם הגם כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו בין דקין בין גסין בשביעית ***אבל לא במועד אף באבנים כן אשכח תני אף באבנים

הלב

לוקט בגסין מהו שיחזור וילקוט מהגסין שבדקין אם אמר את כן אף הוא מלקט כל שדהו בשביעית היתה שדהו מלאה גסין תרתין מתניא חדא אמרי שרי וחדא אמרה אסור המסקל שדהו נוטל העליונות ומניח הנוגעות בארץ הדא אמרה שרי איזהו המידל נוטל אחת או שתים הדא אמרה אסור, ע"כ. פי' דמיבעי ב' איבעיות חדא אם ליקט בגסין מהו שיחזור וילקט מהגסין שבדקין ואם אמר את כן איפשר שבאופן זה מלקט כל שדהו בשביעית והכל מלשון איבעיא הוא דאיפשר דבאופן זה מותר ללקט באמת כל שדהו [או דהגמ' תמה על כך איבעיא דבאופן זה האיך נתירו דא"כ מלקט כל שדהו בשביעית בתמי'] ועוד מיבעיא בעיא אחריתא היתה כל שדהו גסין אם למשנה האחרונה מותר ליטול הגסין דאולי אינו נותר רק ליקח הגסין מהדקין אבל כשאין כאן דקים נראה כמתקן שדהו ע"ז אמר תרתין מתניין חדא אמרי שרי וחדא אמרה אסור פי' דמתרתין מתניתא איכא למיפשט הנך ב' איבעיות חדא אמרה שרי וחדא אמרה אסור דמחד מתניתא מוכח לאיבעיא אחד שרי ומחד מתניתא מוכח לאיבעיא אחד דאסור ומפרש המסקל שדהו נוטל את העליונים ומניח את הנוגעות בארץ הדא אמרי שרי אפי' שאין כאן דקין ומופשט היתה כל שדהו מלאה גסין דמותר ליטול העליונים ולא חיישינן למשנה אחרונה דמשרבו עוברי עבירה ונחשדו להיות מלקטין דקים ואומרים בגסין ליקטנו דשמא ילקט מהנוגעת בארץ ויאמרו מעליונות לקטנו ז"א אלא דבאופן זה מותר הדא אמרה שרי ומיפשט איבעיא אחד היתה כל שדהו מלאה גסין ולענין איבעיא הראשונה ליקט בגסין מהו שיחזור וילקוט מהגסין שבדקין זהו נפשט ממתניתא אחריתא איזהו המידל אחת או שתים הדא אמרה אסור פי' דלקמן תנינן דבמידל מותר לב"ה אפי' לפרש אבל במחליק אסור לפרש אלא שיגום ומפרש במתניתין איזהו המידל אחת או שתים וא"י ס"ד דאם ליקט בגסין חוזר ולוקט מהגסים שבדקין א"כ במידל נמי אם הידל שתים ומניח א' או הידל אחד ומניח שנים יחזיר וידיל עוד אחד משנים או שנים מאחד וא"כ ידיל עוד אחד משנים אם בדרך מידל שרי למה תני איזהו המידל אחד או שנים א"ו דדווקא בשיעור אחת או שתים מותר כגון אם היה לו שלשים אילנות מותר לו ליטול בסירוגין אחד משנים והוא עשר או שנים מאחד והוא עשרים אילנות אבל לא יותר אבל לחזור ולידול מהעשרה הנותרים אסור דאם יטול אחד א"כ נמצא דהוא מחליק ג' אילנות ולקמן (בה"ד) גרסינן תניא דבית רבי נוטל אחד ומניח שנים ופריך והתנינן המחליק ג' זה בצד זה הא מידל נוטל שנים ומניח אחד ומשני א"ר יונה מתניתא במידל בה מתחלה ומה דאמר רבי במודל בה מכבר פי' דרבי מיירי שהדיל פעם א' ונטל אחד משנים וע"כ מותר ליטול עוד הפעם אחד משנים ונמצא דע"י ב' פעמים הוי שנים מאחד אבל מתני' מיירי במידל פעם הראשון ע"כ נוטל שני מאחד ונמצא למדין מזה דאם הדיל פעם אחד אינו מידל פעם שני' אלא מה שנשאר במידל הראשון אבל אסור לדול פעם שני ומוכח ממתניתא הדא דדווקא אחת או שתים מותר ליטול בסירוגין מכל הכרם אבל להדיל פעם שני'-אסור דלמה קתני איזהו המידל אחת או שתים דלמה עשה שיעור לזה והלא במס' פיאה (פרק ג' משנה ג') נקט התנא גם כן המידל לענין פאה וכן נקט גם כן המחליק שם והרמב"ם ז"ל מפרש שם גם כן חילוק בין מידל למחליק דמידל הוא בכל הכרם ובכל הגדדים כדי להקל על הכרם ומחליק הוא שנוטל מרוח אחת בשום והתם במס' פיאה לא נקט התנא שיעור למידל ויכול להדיל כמה פעמים לטובת הכרם ואין קצבה לדבר וכן הרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות מתנות עניים הלכה ג' לענין פאה שם לא נקט כלל שיעור אחת או שתים ורק לענין שביעית בפרק ראשון משמיטה ויובל הלכה י"ח נקט הרמב"ם ז"ל שיעור דמידל שתים אילנות במקום אחד וע"כ דהכא השיעור דווקא דאסור לכרות לעצים יותר משיעור שתים או אחת ולהשאיר אחת דהתם גבי פיאה מידל לתיקון הכרם ע"כ אין שיעור לדבר וכל כמה דרואה טובת הכרם מידל אבל הכא גבי שביעית דאסור לתקן הכרם רק מידל לצורך עצים כמו שכ' הרמב"ם ז"ל לפיכך יש שיעור לדבר דאסור ליטול יותר מאחת או שתים משום דאם יטול יותר מהאי שיעור הרי הוא מתקן ומחליק הקרקע וחילוק הקרקע אסור בשביעית א"כ מוכח מהך מתניתא דאסור למידל ולחזור למידל משום דא"כ מתקן הוא הקרקע ואם הידל בה כבר פעם אחת ונטל אחת אסור בשביעית. לוקח עוד שנים אלא נוטל אחת דאם יטול שנים מתקן הקרקע ורק בהידול פעם ראשונה נוטל שתים ומניח אחת הרי מוכח דאסור לחזור ולהדיל ע"כ כמו כן ליקט מהגסין אינו חוזר ולוקט מהגסין שבדקין:

תמן

למלוכה אלא ע"י זכות זה שהיה זקנו מדליק נר לרבים במבואות האפלים ולכן ג"כ נקרא שמו נר ואף שמו האמיתי היה אביאל כדדרי' ואזיל מהפסוקים בד"ה: עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו וכו'. כלומר הא דקתני צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין אם אפילו עד שלא פסקו עובדי עבודה התירו לזה שחופר בהשדה ברשות וכדרך המזבלין דקאמר על האשפתות ושיעורן קאמר כמו ששנינו בריש פ"קין או דילמא כדרך המזבלין אכולא מילתא קאמר דדוקא משפסקו עובדי עבודה יעשה כן:

הדרן עלך מאימתי מוציאין

הלכה א מתני' בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו וכו'. מפרש בגמ' דאת הגם הגם אמתוך שלו קאי וה"ק בראשונה היו אומרים שמלקט מתוך שלו את הגם הגם כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו בין דקין בין גסין דכשהוא מלקט מתוך שלו את הגם הגם ומניח את הדקין ניכר הוא שאינו מלקט לתקן את השדה אלא לעצים הוא צריך ואבנים הגסין לבנין ועשבים לבהמתו כדרך דתלינן במלקט מתוך של חבירו אף הדקין דלא לתקן את השדה הוא מכוין דלא עביד אינש לתקן שדה חבירו: משרבו עוברי עבירה. והיו מתכוונין לתקן את השדה ומלקטין את הכל ואומרים את הגם הגם אנו נוטלין: התקינו שלא יהא מלקט כלל מתוך שלו אלא זה מלקט מתוך של זה וזה מתוך של זה וכדאמרן דמתוך של חבירו אין חוששין לכלום ומלקט את הכל אלא שצריך שיהא שלא בטובה שלא יחזיק לו טובה ולא יאמר לו זה שליקט כמה טובה עשיתי לך שנקיתי את שדך: ואין צריך לומר שיקצץ להן מזונות. בשביל שהוא לוקט זה מתוך של זה יקצצו להן מזונות זה לזה דהא פשיטא דאסור: גמ' והכין צורכה מיתני וכו' כן צריך לפרש המתני' דאת הגם הגם אמתוך שלו קאי דאילו מתוך של חבירו אין חשש אף אם הוא מלקט את הכל כדפרישית במתני': נחשדו להיות מלקטין בטובה. חזרו ונחשדו גם על כך שהיו מלקטין בהחזקת טובה זה לזה ואמרו שלא בטובה לקטנו: התקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי. הכי תנינן לה בתוספתא (פ"ג) דכשאין מביאין אלא מן הקרוב ומצוי אין חוששין שיחזיק לו טובה בשביל כך: ראשונה ראשונה מתקיימת. כלומר דר"ז קאמר דחזרו לומר שתקנה הראשונה מתקיימת דמלקטין אף משאינו קרוב ומצוי ושלא בטובה ואין חוששין שמא ילקטו בטובה: היתה בהמתו שם. עומדת בתוך שדה שלו מלקט ואינו חושש שהרי בהמתו מוכחת עליו שהוא מלקט להביא לפניה לאכול וכן אם היתה הכירה שלו סמוכה לשדהו מלקט שהרי כירתו מוכחת עליו שמה שהוא מלקט להדליק הוא מלקט: ליקט בגסין מהו שיחזור וכו'. אמשנה ראשונה מהדר ולפרש להא דקתני את הגם הגם. ואם ליקט את הגסין בתחלה מהו שיהא מותר אחר כך לחזור וללקט הגסין שבדקין כלומר ממה שנשארו הדקין ילקט הגסין שבהן והיינו דקתני את הגם הגם ופשיט לה דאת הגם הגם דוקא קתני שאם אתה אומר כן א"כ אף הוא ילקט את כל שדהו בשביעית ויאמר יש איזה מהן שנחשבין לגסין נגד הדקין מהן ונמצא מתקן הוא את שדהו שלא יניח אלא מעט מן הדקין שבדקין ואינן נכרין אבל למשנה אחרונה דאינו מלקט אלא מתוך של חבירו מותר ללקט את הכל: היתה שדהו מלאה גסין. ואין שם דקין כלל אם הוא מותר ללקט את כולן אף למשנה האחרונה הואיל ואין שם דקין וכילד הוא נוהג וקאמר הש"ס דתרתי מתני' פליגי בה חדא אמרה דשרי ללקט כשהוא ניכר שאינו מתקן את השדה וחדא מתני' אמרה אסור כלומר דאיכא תנא בהך מתניתין דס"ל דאעפ"כ אסור כדמפרש ואזיל: המסקל שדהו. דתנינן בפרק דלעיל (בהלכה ה') שנוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ הדא אמרה שרי כלומר דמהאי מתני' שמעינן דהכל מודים שמותר ללקט כל העליונות ובלבד שיניח אלו הנוגעות בארץ ובהכי סגי שניכר שאינו מתכוין לתקן את השדה: איזהו וכו'. אבל האי מתני' בפרקין לקמן דקתני המידל בזתים שבורת איזה מהן לעצים ולא את כולן כדמפרש התם איזה מידל אחד או שנים ופליגי התם בית שמאי וב"ה דבש"א יגום שאסור לפרש אותן אלא גומם ומקצץ את האילן ומניח השורש בארץ שלא יראה כמתקן את הארץ ואע"פ שאינו נוטל את כולן וא"כ הדא מתני' אליבא דב"ש אמרה אסור: אף במועד כן. בעיא היא אם דינא דמתניתין היה נוהג בראשונה אף במועד וקאמר דאשכחן לתנא דתני בברייתא דבמועד לא התירו כן: אף באבנים כן. אמועד קאי אם באבנים ג"כ אסרו במועד משום דבהך ברייתא לא תני אלא עצים ועשבים בלבד וקאמר דאשכחן תני דתני בהדיא אף באבנים לא התירו במועד אף בראשונה:

הלב

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"א משמיטה הלט"ז סמג לאוין רסו. ב [ב] שם הל"ו. ג [ג] מיי' פ"ב שם הל"י.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ג. (ב) לעיל פ"ג משנה ז. (ג) לקמן משנה ג.

גליון הש"ס *ע"י שהי' זקנו מדליק וכו' ע' בט"ז באו"ח סי' תרעד סק"ג: **ראשונה ראשונה מתקיימת כו'. ע' במפרש שפירש דשתי תקנות הראשונות דהיינו שילקוט הגסין ושניה שילקטו שלא בטובה מתקיימת אבל השלישית דאמר ר"י והוא בתוספתא פ"ג דמביאין מן הקרוב ומן המצוי המשנה לא ס"ל הכי. ולא תני רק שתי תקנות הראשונות ע"ש. ופירושו נכון. וכן נראה שפירש הרמב"ם ז"ל. ולכך לא הביא רק משנתנו כצורתה. והשמיט התקנה דר"י. והמים חיים בהגהותיו תמה על דרך השמטה. ולפמ"ש המפרש א"ש. וע"ע בר"ש ובנות אלי' שהעתיקו רק דברי ר"י ולא דברי ר' זעירא ע"ש. וע' ברע"ב ותוס' יו"ט. ***אבל לא במועד ע' בבבלי במו"ק ד' ע"ב ובטוש"ע או"ח סי' תקלז סעיף י וצ"ע:

שנויי נוסחאות (ס"ע) מלקט אדם [ש"י"ר] מלקט הוא אדם. (ש"ג) ואין [ש"י"ר] ואן. (ש"ד) צריך [ש"י"ר] צורך. (ש"ת) מלקטין דקים והן [ד"ו] מלקטים והן. (שכ"ד) מתקיימים [שכי"ע] מתקיימת. (שכ"ס) ניתי' [ש"י"ר] כוורתו. (שכ"ו) מלקט כל שדהו [ד"ו] מלקט את כל שדהו. (שכ"ע) העליונים [ד"ו] העליונות. (של"ג) אשכח תני [ד"ו] אשכח תנא תני.

עמודי ירושלים

בו נר ונר הי' דוד שאול אחיו של קיש ושניהם בני אביאל וגם אביאל נקרא נר בדברי הימים שהי' מדליק נרות לרבים במבואות האפלים עכ"ל מבואר כמ"ש:

הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות רבי יוסי בשם מנחם רבי עקיבא עבד כשיטתיה (א) חמא חד איזמר כרמא א"ל ולית אסור א"ל לעקלין אנא בעי הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות:

הלכה ב מתני'

[א] (ב) שדה שנתקווצה תיזרע (ג) למוצאי שביעית [ב] שניטייב' או שנידיירה לא תזרע למוצאי שביעית שדה שניטייבה ב"ש אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית [ג] וב"ה אומרים אוכלין ב"ש אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה [ד] ובית הלל אומרים בטובה ושלא בטובה רבי יהודה אומר חילוף הדברים זה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה: גמ' שדה שנתקווצה כו' תמן אמרין (ד) בשניטלו קוציה ורבנן דהכא אמרין בשחריש על דעתיהו דרבנן דהכא איזהו הטיוב כל העם חורשין פעם א' והוא חורש שני פעמים וכא כן אמר רבי יוסי ב"ר בון תמן אין המלכות אונסת (ה) ברם הבא המלכות אונסת בראשונה *כשהיו המלכות אונסת הורי רבי ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה חד רשיעא הוה אני עבר חמיתון דמיין קובעתא אמר לון האיסטו שרא לכון מירדי שרא לכון דמיין קובעתה אמר רבי יעקב בר זבדי קומי רבי אבהו לא כן אמר רבי זעירא ורבי יוחנן בשם רבי ינאי רבי ירמיה (ו) רבי יוחנן בשם ר"ש בן יוצדק נמנו בעליית בית נתזה בלוד על כל התורה מניין אם יאמר עכו"ם לישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים [ה] יעבור ולא יהרג הדא דתימר בינו לבין עצמו אבל ברבים [ו] אפילו מצוה קלה לא ישמע לו (ז) כגון לולינוס ופפוס אחיו שנתנו להם מים בכלי זכוכית צבועה ולא קיבלו מהן אמר לא מתכוין משמדתכון ולא איתבווין אלא **מיגבי ארנונין כמה הם רבים רבנן דקיסרין [ז] אמרי עשרה דכתיב ונקדשתי

פני משה

הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. תוספתא היא שם והתקנה שניה שנינו התם כדמייתי לעיל כשחזרו להיות נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרוב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות כלומר דאף על פי כן הדבר תלוי בכוונתו והלב יודע אם נתכוין בטובה או שלא בטובה וכהאי דאהדר ר"ע להאוא גברא לקמן: ר"ע עביד כשיטתיה. האי כשיטתיה דסוף פרקין דלעיל הוא דקאמר ר"ע כדרך שאין מקלקלין ר"ה כך אין מתקנין שהלב הוא יודע שאומר לתקן נתכוין והפשר שקלקול הוא וכך השיב לזה שראה אותו זומר כרמו בשביעית א"ל ולית אסור זה בשביעית וא"ל לעקלין אנא בעי לצורך עקל בית הבד אני עושה ולא לתקן את הכרם והשיב לו ר"ע על זה הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות:

הלכה ב מתני' שדה שנתקוולה. שהסיר הקולים ממנה בשביעית ולכתחילה אסור הוא ואע"פ כן אם עשה לא קנסו חכמים בזה ותיזרע למולאי שביעית: שניטייבה. שחרשה והפכה היטב וזהו שקראו אותה במקום אחר ניר כדכתיב נירו לכם ניר: או שנדיירה. שעשה הדיר על כל פני השדה לזבל אותה ולא התירו חכמים להיות מדייר כל שדהו אלא בית ד' סאין כדתנן בפרק דלעיל ואם דייר וזבל כל השדה בזה קנסו אותו חכמים ולא תיזרע במולאי שביעית: שדה שניטייבה. בשביעית ומחמת כן למחו פירותיה מן הזרע שנפלו בה מקודם שביעית או העיקרים שנשארו בה חזרו ולמחו וזהו נקרא ספיח: ובה"א אוכלין. ומה שאמרה התורה את ספיח קלירך לא תקלור שלא יקלור כדרך שקולר בכל שנה אלא קולר מעט מעט ואוכל וזהו מן התורה אבל חכמים גזרו על כל ספיחי שביעית שיהו אסורין באכילה כדתנן לקמן בפ"ט בש"א אין אוכלין פירות שביעית בטובה. פירות שעלו מאיליהן בשביעית כגון פירות האילנות או מיני עשבים שאין דרך רוב בני האדם לזורען ואלו מותרין באכילה בשביעית אף מדבריהם וקאמרי ב"ש שאין אוכלין אותן בטובה שלא יחזיק לו טובה על כך דרחמנא אפקרינהו ובה"א אוכלין אף בטובה: חילוף הדברים. בזה דב"ש לקולא וב"ה לחומרא ואין הלכה כר' יהודה: גמ' תמן. בבבל אמרין לפרש שנתקוולה היינו שניטלה קוליה והן מפרשין שניטייבה שנחרשה היטב כדפרישית במתניתין: ורבנן דהכא אמרין. דשנתקוולה היינו שנחרשה שמחמת המחרישה ניטלו הקולין מאליהן ועל דעתייהו דרבנן דהכא איזהו הטיוב: כל העם חורשין פעם אחת. כדמפרש לקמן דבשעת שהמלכות אונסת לפרוע לו המס איירי והתירו להן לחרוש פעם אחת כדי שימהרו לזרוע במולאי שביעית והוא חורש שני פעמים וזהו שנטייבה לדעתייהו דרבנן דהכא ולפיכך קנסו אותו שלא תיזרע למולאי שביעית: וכא כן. הש"ס קילר כאן וקושיא היא כדגרסינן לה לקמן (בפ"ז) וכן בפ' זה בורר (בהלכה ה') על הא דתני שם א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא וכו' ומפרש לה דרבי יהודה אפירות שביעית נמי קאי כדמייתי התוספתא דהתם איזהו תגר שביעית שאמרו חכמים שפסול לעדות כל שיושב ובטל כל שני שבוע וכיון שהגיע שביעית התחיל מפשט את ידו ונושא ונותן בשביעית ואיכא ברייתא דתני לחומרא כדמביא שם שאע"פ שיש לו מלאכה אחרת אסור ופסול הוא וקא"ר בא שם בשם ר' אבהו דהלכה כרבי יהודה והיו מקלסין אותו ומזכירין אותו לשבח שאמר שמעתתא משם דזעיר מניה והוא ר' אבהו: ופריך הש"ס עלה ואוף הכא כן. כלומר הואיל דשמעינן דהלכה כר' יהודה דמחמיר בפירות שביעית לפי האי ברייתא דתני לחומרא וא"כ אמאי הקילו הכא. ועלה הוא דמשני תמן בשאין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת. כלומר בשעה שאין גזירת המלך לא הקילו ומתני' דהכא איירי בשעה שהמלכות אונסת ולפיכך התירו חכמים לחרוש פ"א כדפרישית לעיל: בראשונה כשהיתה המלכות אונסת לפרוע המס הורי ר' ינאי שיהו חורשים חרישה הראשונה בשביעית כדי למהר הזריעה אח"כ שיהיה להם ממה לפרוע מס המלך: חד רשיעא הוה איעבר בשמיטתא. כך כתוב בסנהדרין: חמתון רמיין קובעתה. ראה אותן שהרימו הגדר סביב השדה בכדי שלא יוכלו להכנס שם אלו הרוצין לחרוש שלא יהא חורשין בשביעית. קובעתה מלשון וקובע ישימו עליך סביב (ביחזקאל כ"ג): אמר לון האסטו. ל' מקרא הוא (בדניאל ג') ענה נבוכדנצר וא"ל הצדא. ופירושו וכי כן הדבר ואמת הוא: שרא לכון מירדי. אם התחילו אתם למרוד במלך והתחילו אתם לרמיין אותן קובעתה. שלא לחרוש ושלא לפרוע מנת המלך: לא כן א"ר זעירא וכו'. על הא דהתיר ר' ינאי לחרוש בשביעית פריך והא נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד דעל כל התורה כולה חוץ מאותן ג' עבירות שאמרו יעבור ולא יהרג הדא דתימר בינו לבין עצמו בצינעא הוא דחילקו דבאלו שלשה יהרג ואל יעבור ובשאר התורה כולה יעבור ואל יהרג אבל ברבים אפילו על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולולייינוס דמסכת תענית שאפילו על דבר קל שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית לבועה שם ע"ז בתוכה ולא קבלו מהן וקדשו השם על זה והיכי עביד ר' ינאי הכי להתיר דבר שהוא ברבים: אמרי שאני הכא דלא מתכווין משמדתהון שהרי לא משום גזרת שמד גזרו עליהן שיחרושו בשביעית ולעבור על התורה אלא בשביל הנאתן נתכוונין כדי להגבות ארנונין והמס מהן וכהאי גוונא מותר בשאר כל התורה: עשרה. אם הוא בפני עשרה מישראל אל יעבור אפילו על מצוה קלה דכתיב ונקדשתי

רידב"ז

תמן אמרין בשניטלו קוצי' ורבנן דהכא אמרין בשחרים ופריך ע"ד דרבנן דהכא איזהו הטיוב ומשני כל העם חורשין פ"א ר"ל כולם חרשו ליטול הקוצים פ"א ע"כ מותרין ליזרע מוצאי שביעית והוא חרש ב' פעמים: וכא כן הסוגיא הזאת שייך עיקרה לקמן בפ"ז (ה"א) ובסנהדרין (פ"ג) והכא מביא אגב גררא משום הא דמסיק הא דר' ינאי וכל הסוגיא כדרך הש"ס הזה הורה ר' ינאי לחרוש חרישה ראשונה פי' כדי לשלם לארנונא הורה לחרוש רק פעם אחת לקווצה מן הקוצים דדרך הוא לחרוש ב' פעמים חרישה ראשונה לקווצה וחרישה שני' כדי שתצמח הרבה והורה ר' ינאי לחרוש פעם אחת לקווצה ולזרוע כדי שתצמח מעט על השיעור דארנונא המוטל כך וכך כורין לשנה ואיננו סותר למה דאיתא בבבלי במס' סנהדרין (דף כ"ו) מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא דהתיר זריעה ג"כ ואילו בירושלמי התיר רק חרישה ראשונה ולדברינו ניחא וזהו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"א משמיטה דמותר לזרוע רק מה שצריכין לעבדי המלך בלבד ומבואר הוא כאן: פייבה

תוספת הרי"ד

והוא חורש ב' פעמים וכא כן אר"י בר"ב תמן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת פי' המפרשים ז"ל לא הבנתי והנראה לפע"ד ברור לאמיתה ש"ת בע"ה דהסוגיא הזאת כפולה בפ"ז במס' שביעית ובפ"ג במס' סנהדרין ולא נמצא שינויים רק בתיבה אחת שכן ראוי להיות כל אחד לפי מקומו ונראה לפע"ד פי' הסוגיא ויתברר ויתלבן הענין ויתבאר על הא דהרמב"ם ז"ל פסק בפ"י מה' עדות לענין סוחרי שביעית ולענין משחק בקוביא דלענין סוחרי שביעית כתב וז"ל בני אדם שיושבין ובטלין כ"ש שבוע כשבא שביעית פושטין ידיהם ומתחילין לישא וליתן בפירות שחזקת אלו שהן אוספין פירות שביעית ועושין בהם סחורה וכן משחק בקוביא שאין לו אומנות אחרת הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא וא"כ ס"ל להרמב"ם ז"ל דהלכה כר"י א"כ קשה למה קאמר גבי שביעית שחזקת אלו שהן אוספין פירות שביעית ועושין בהם סחורה אבל אם עוסק במלאכתו כל שני שבוע כשר מפני שיש לומר שהפירות הללו פירות של ער"ש היא כדאיתא בכ"מ ז"ל וקשה הא בירושלמי מפורש דעוסק במלאכתו בכ"ש שבוע מותר אפילו לישא וליתן בפירות שביעית א"כ הו"ל להרמב"ם ז"ל לפרש דמותר אפילו בפירות שביעית אם יש לו מלאכה אחרת ואם אין לו מלאכה אחרת אסור ולא מצאתי בהמפרשים ז"ל שעמדו על זה. אבל כאשר יתבאר הסוגיא הזאת יתבאר באר היטב בע"ה דהנה הסוגיא הזאת איתא בג' מקומות כאן ובסנהדרין ובפ"ז במכלתין במקצת ומהרא"פ ז"ל והפ"מ ז"ל מפרשין דהעיקר הוא הכא וביתר המקומות הוא באגב כדרך הש"ס הזה ולפענ"ד דהעיקר הוא בפ"ז דמכילתין ובפ"ג דסנהדרין כי שם עיקר דהאי סוגיא ואגב גררא מה שייך לכאן לענין דידן הובאה כאן ועיי' בפ"ז במכילתין דגרסינן שם על המתניתין דה"א לידי חיות ועופות ודגים שנזדמנו להם מינין טמאין מותר למוכרן ר"י אומר אף מי שמתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנתו בכך גרסינן שם תמן תנינן א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא אבל אם יש לו אומנות שלא הוא מותר האיך עבידא היה יושב ובטל ממלאכתו כל שני שבוע כיון שהגיע שביעית התחיל מפשיט ידו ונושא ונותן בפירות עבירה אם יש עמו מלאכה אחרת כשר ואם לאו פסול אבל אם היה יושב ועוסק במלאכתו כ"ש שבוע כיון שבא שביעית כו' אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת מותר ר"ב ב"ז ר"א בשם ר"א הלכה כר' יהודה דמתניתין אקלס רבב"ז דמר שמועה בשם זעיר מיני' תני ר"ח לחומרא האיך עבידא היה יושב ועוסק במלאכתו כ"ש

עין משפט נר מצוה ד [א] מיי' פ"א משמיטה הל"ד סמ"ג לאוין רסז. ה [ב] שם הל"ג. ו [ג] מיי' פ"ד שם הל"א סמ"ג לאוין רסח. ז [ד] מיי' פ"ז שם הלט"ו סמג עשין קמח. ח [ה] מיי' פ"ה מיסודי התורה הלכה ב ג כמ"ג עשין ה טוש"ע יו"ד סי' קנז סעי' א. ט [ו] [ז] שם טוש"ע שם.

מסורת הש"ס (א) סנהדרין כו. (ב) (גיטין מג בכורות לז) (ג) מוע"ק יג. וש"נ. (ד) ע' תוס' גיטין מד: ד"ה בנתקוצה ובכורות לד. ד"ה שנתקוצה ושם ע"ב ד"ה שנטייבה וע' בערוך בפי' כן. (ה) ירושלמי סנהדרין פ"ג הל"ה כה"ע. (ו) סנהדרין עד. (ז) ע' תוס' שבת עב: ד"ה רבא וסנהדרין סא: ד"ה רבא. וע"ז כו. ד"ה יכול:

גליון הש"ס *כשהי' המלכות אונסת ע' ברע"ב וקול רמז ובית דוד. ובלח"ש: ** מגבי ארנונא ע' בר"ן בחידושיו לסנהדרין דף כו. ובדף עד שם ע"א. ע' בבעה"מ וברמב"ן במלחמות פ' ד"מ בסנהדרין שם. שגרסו מיזל. וכמו שהוא בירושלמי בסנהדרין. וע' ביפה מראה כאן ובפ"מ שם ובב"י סי' קנז.

שנויי נוסחאות (פ"א) לעקל [כי"ר] לעיקול. (פ"ג) עבד כשיטתיה [כי"ר] עבר בשמיטתה. (פ"ה) שנתקווצה [פרי"ר] ניקווצה. (פ"ו) למוצאי [פרי"ר] מוצאי. (פ"ז) למוצאי [פרי"ר] מוצאי. (פ"ט) וב"ה [פרי"ר] וב"ה. (פ"י) ו-ב"ה [פ"י"ר] ב"ה. (פ"כ) זה [פרי"ר] זו. (פי"ז) חד רשיעא [ד"ו] חד משמד. [וצ"ל חד משומד וכ"ה בירושלמי סנהדרין פ"ג]. [כי"] רמיין. מידי. (פי"ט) בית נתזה [ד"ו] בית לבזה. [וכני"ר] נימזה.

ונקדשתי בתוך בני ישראל רבי אבונה זעירא חמנוניה פרי חורי חמרא בשבתא רבי יונה ורבי יוסי הורין מפי לארסקינס בשובתא אמר רבי מנא קשיתי קומי רבי יונה אבא לא כן אמר רבי זעירא רבי יוחנן בשם רבי ינאי רבי ירמיה רבי יוחנן בשם ר"ש בן יוצדק נמנו בעליית בית נתזה בלוד על כל התורה כולה מניין אם יאמר עכו"ם לישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה חוץ מן העבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים יעבור ולא יהרג הדא דתימא בינו לבין עצמו אבל ברבים אפילו מצוה קלה לא ישמע לו כגון לוליינוס ופפוס אחיו שנתנו להם מים בכלי זכוכית צבועה ולא קיבלו מהן אמר לא אתכווין משמדתון ולא אתכווין אלא מיכל פיתא חמימה כמה הם רבים רבנן דקיסרין אמרין עשרה דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל רבי אבונה (א) בעי קומי רבי אימי עכו"ם מהו שיהו מצווין על קידוש השם א"ל ונקדשתי בתוך בני ישראל ישראל מצווין על קידוש השם [א] ואין העכו"ם מצווין על קידוש השם ר' נסא בשם ר' אלעזר שמע לה מן הדא לדבר הזה יסלח ה' לעבדך וגו' ישראל מצווין על קידוש השם ואין העכו"ם מצווין על קידוש השם רבי אבא בר זמינא הוה מחייט גבי חד ארמאי ברומי איתי ליה בשר דנבילה א"ל אכול אמר ליה לינא אכיל א"ל אכול דלכן אנא קטילנא לך א"ל אין בעית מיקטל קטיל דאנא לינא מיכל בשר דנבלה א"ל מהן מודע לך דאילו אכלת הוינא קטיל לך או יהודיי יהודיי או ארמאי ארמאי אמר ר' מנא אילו הוה ר' אבא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן מיכל הוה: (ב) טייבה ומת בנו מהו שיהא מותר לזורעה ר' יעקב בר אחא ר' אימי בשם רבי יוסי בי ר' חנינא טייבה ומת בנו [א] מותר לזורעה *טייבה ומכרה אסור לזורעה עבר וזרעה מותר שלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו טייבה בזמן הזה מהו רבי ירמיה סבר מימר שרי אמר ר' יוסי ולא שמיע רבי ירמיה [ג] **שהוא לוקה לא שמיע שהוא פסול מן העדות חזר ואמר אין דהוא שמיע אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה אמר רבי חזקיה אהותבת קומי רבי ירמיה דאמר וכי אין זה בית דין עמד וביטל חייליה דרבי ירמיה מן הדא (ג) בת ישראל שבאת להדליק מן הכהנת [ד] טובלת את הפתילה בשמן שריפה ומדלקת רבי חונא בשם דבית רבי ינאי שעת משלחת זאבים היתה ולא עמד בית דין וביטל כמה דתימר תמן לא עמד בית דין וביטל וכא לא עמד בית דין וביטל ודכוותה מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעית ר' ירמיה סבר מימר משיתנם בתוך כליו רבי יוסי סבר מימר אפילו נתנם לתוך כליו לא זכה בהו דהוא סבר דאינון דידיה ולית אינון דידיה כהדא (ד) רבי טרפון ירד לאכול קציעות מתוך שלו שלא בטובה כבית שמאי

חמוני'

תורה אור: ויקרא כב. שם. מלכים ב ה.

רידב"ז

טייבה בזה"ז מהו דאימתי גזרו במתניתין על הטיוב שנטייבה אסור לזורעה הנ"מ בשביעית דאורייתא אבל בזה"ז לא שמעינן דגזרו רבנן ואפי' דלא שמענו שעמד ב"ד וביטל הגזירה ראשונה מ"מ לא בעינן לבטל כיון דמדרבנן הוא בזה"ז ולא התקינו עוד הפעם שנטייבה לא תזרע ממילא תזרע ע"ז ס"ל לר' ירמיה דמותר לזורעה ופריך ליה ר' יוסי והא כיון דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון דהא לוקה ופסול לעדות ומשני כאינש דשמע כו' א"ר חזקיה איתותבת קומי ר' ירמיה וכי איזה ב"ד עמד וביטל דהא צריך ב"ד לבטל הגזירה וכ"ז דלא עמד ב"ד וביטל לא נתבטל הגזירה ממילא וע"ז אומר חיילי' דר"י והי' כתיב בר"ת חיילי' דר"י והי' סבר המדפיס דהוא ר' ירמיה ובאמת הוא ר' יוסי בר פלוגתי' דר' ירמיה דס"ל דכ"ז דלא עמד ב"ד וביטל להגזירה לא נתבטל הגזירה ממילא ולא אמרינן כיון דהוי מדרבנן בזה"ז הוי גזירה לגזירה דהא בת ישראל שבאת להדליק כו' לא עמד ב"ד וביטל כמה דתימר תמן לא עמד ב"ד וביטל אפילו לקולא וכן הכא לחומרא לא עמד ב"ד וביטל. ודכוותיה מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעית פי' בזה"ז דהוי הפקר מדרבנן ואם עבר וזכה בהם הוי כמו בזה"ז בעבר וטייבה דלר' ירמיה שרי וכן בעבר וזכה בהם בזה"ז הוי זכייתו זכי' ובדיעבד אין מוציאין מידו ע"כ סבר רבי ירמיה משיתן לתוך כליו ר' יוסי סבר מימר אפילו נתנם בתוך כליו לא זכה בהם דהוא סבר מימר דאינון דידיה ולית אינון דידיה דאין זכי' באיסורי הנאה אפי' בזה"ז אפי' בדיעבד:

מ"ד

פני משה

ונקדשתי בתוך בני ישר"ל וילפינן דעשרה הן: חמנוניס פרי. אותו שהיה רץ אחר החמור בשבת שכפוהו העכו"ם להיות מחמר אחריהם: הורון מפי. הורו והתירו לאפות הלחם בשביל ראש החיל ולאנסים שלו בשבת: קשיתי. הקשיתי לפני ר' יונה אבל לא כן וכו'. כדלעיל. וא"ל ג"כ כך היינו שלא נתכוונו אלא להנאת עצמן לאכול פת חמה: מהו שיהו מצווין על קידוש השם. לפי שמוזהרין הן על ע"ז ואם אומרים לו עבוד ואל תיהרג אם מצוה עליו לקדש את השם: שמע לה מן הדא. נעמן שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואמר לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדוני בית רימון להשתחוות שמה והוא נשען על ידי בהשתחויתי בית רימון. והודה לו אלישע שהרי אמר לו לך לשלום ש"מ שאינו מצווין על קידוש השם: הוה מחייט. תופר בגדים אצל עכו"ם אחד ברומי ונתן לפניו בשר נבלה לאכול וא"ל לית אנא אכיל: וא"ל אכול דאם לא כן אנא קטיל לך והשיב לו אם רוצה להרוג הרוג אותי ואיני אוכל בשר נבלה. וא"ל העכו"ם מאן מודע לך הדבר. שאני לא באתי אלא לנסות אותך ואם היית אוכל הייתי הורגך שאם יהודי צריך להיות יהודי ואם ארמאי ארמאי: אלו הוה. ר' אבא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן. דלעיל דאמרו דבסתר עבירות אם הוא בצנעה יעבור ואל יהרג מיכל הוה והיה נהרג ולטובתו היה שלא שמע זה. ובסנהדרין גרים מיזל הוה שהיה חלף והלך לו והיינו הך: טייבה ומת. אמתני' מהדר שאם עבר וטייבה ומת מהו שיהא בנו מותר לזורעה: טייבה ומכרה אסור. לו להלוקח לזורעה דאע"ג דאיהו לא עביד איסורא מ"מ אם אתה מתיר להלוקח לזורע מרגילו אתה לזה לעשות כן שיהא תמיד חורש בשביעית ולמכור לאחרים: עבר וזרעה. זה המטייב מותר הזרע ליהנות ממנו כדאמרינן לעיל (בפ"ב) גבי אין נוטעין וכו' ואם נטע לא עקר פירותיו מותרין שלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו ואין מוסיפין על הגזירה: טיוב בזמן זה מהו. אם גזירת חכמים במקומה עומדת ואפי' בזמן הזה: ולא שמיע ר' ירמיה שהוא לוקה. וכי לא שמע מה שאמרו דאם עבר על דברי חכמים לוקה מכת מרדות וכן אמרו שהוא פסול לעדות וכי לא שמע גם לזה ומ"מ מיקל בזמן הזה וחזר ואמר. ר' יוסה אין דודאי שמע אלא כאינש דשמע מלה ומקשי עלה והוא מפלפל למה נחמיר כ"כ בשביעית בזה"ז ולפיכך סבר מימר שרי ולא דשרי להדיא: א"ר חזקיה אתתבת קומי ר' ירמיה דאמרי. וכי איזה ב"ד עמד וביטל. כצ"ל הקשיתי לפניו דמסיק תיתי דנתיר וכי איזה ב"ד עמד אח"כ שביטל גזירה הראשונה שגזרו דאם טייבה אסור לזורעה והרי אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ואיזה בית דין שמבטלו בזה"ז: חייליה דר' חזקיה. נ"ל דהא הראיה היא מדלקמיה שהתקנה הראשונה במקומה עומדת כדמתיב ליה ר' חזקיה ור' ירמיה הא סבר שרי וכן הוא בהדיא בסנהדרין שם דר' ירמיה סבר מימר בטל הדין בטלה גזירתא ור' יוסי פליג עליה כדלעיל וס"ל כר' חזקיה דלעולם הגזירה עומדת עד שיעמוד ב"ד אחר ויבטלה ומייתי סייעתא לר' חזקיה ור' יוסי מן הדא דגרסינן לקמן בפ' בתרא דתרומות: בת ישראל שבאת להדליק מן הכהנת טובלת את הפתילה. שלה בשמן שריפה ומדלקת ואף ע"פ דשמן שריפה והוא שמן של תרומה שנטמאה ועומד לשרפה אין רשות להדליק אלא הכהן או לבת ישראל שנישאת לכהן הרי היא ככהנת לענין זה ואם בת ישראל אחרת נכנסה לביתה או לכהנת ממש והיא בבית אביה. ורוצה להדליק את הפתילה יכולה היא לטבול בתוך שמן שריפה שדולקת שם ומדלקת את שלה וכדמפרש ר' חונא לטעמא: שעת משלחת זאבים היתה. והתירו מפני הסכנה. שלא תכשל באפילה ולפיכך אמרו שיכולה היא לטבול את הפתילה בשמן שריפה כדי להדליק ולהאיר לה בהליכתה: ולא עמד ב"ד וביטל. כלומר ואע"פ שלא היה זה אלא לפי שעה נשארה התקנה כמו שהיתה ולא בטלוה אח"כ ולאסור וא"כ כמה דתימר תמן לא עמד ב"ד וביטל ואף דלקולא היא והכא נמי לא עמד ב"ד וביטל ומה"ט הוא לחומרא היא: ודכוותה. כמו דפליגי ר' ירמיה ור' יוסי בענין שביעית לעיל דכוותה פליגי נמי בפירות שביעית וג"כ ר' ירמיה לקולא ורבי יוסי לחומרא: מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעית. שלא יהו הפקר לכל: משיתנם לתוך כליו. ואף על פי שלכתחילה אסור ללקט פירותיו בשביעית דרחמנא אפקרינהו מ"מ אם ליקט ונתן לתוך כליו זכה: ר' יוסי סבר מימר. דלא היא אפילו נתן לתוך כליו לא זכה דזכיה בטעות היא דהכין לסבר דאינון דידיה ולית אינון דידיה שהתורה הפקירה לכל אדם ואין הבעלים יכולין לזכות בהן: כהדא. אמתני' קא מהדר אפלוגתייהו דב"ש וב"ה בסיפא ומייתי האי עובדא דר"ט לקמיה דכסבור היה להחמיר על עצמו ולנהוג כב"ש לאכול פירות שביעית שלא בטובה דוקא וירד לאכול משלו להקציעות ונתנכר לפני אנשיו שלא יכירו אותו כדי לקיים דברי ב"ש לפי שסבורים יהיו שזה איש אחר והוא אוכל

גליון אפרים

שנתנו להם מים בכלי זכוכית צבועה ולא קבלו מהם. בכ"מ פירש שהיה צבוע על הכלים ע"ג ולא נראה. ונ"ל שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית צבוע ולא קבלו לשתות שן יטעה הרואה ויחשוב שנתנו להם יין בהכלי והם שתו סתם יינם. כי מפני שהיה הכלי צבוע א"א להכיר מחוץ לכלי מה בתוכו יין או מים: **טייבה** בזמן הזה מהו נ"ל שצ"ל הרשה בזה"ז מהו ר' ירמיה סבר מימר וכו': **אמר** ר' חזקיה אתתבת קומי ר' יוסי דאמר וכי איזה ב"ד עמד וביטל חיילה דר' ירמיה מן הדא כו' שעת משלחת זאבים היתה ולא **עמד ב"ד** ובטל כו' כצ"ל. ומ"ש שעת משלחת זאבים היתה הוא מפני שטבע הזאבים לברוח מן האש ויראים ממנו לכן התירו בשעת **משלחת** זאבים לטבול פתילה בשמן שרפה ולהדליקה: **ודכוותה מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעי'**. תיבת ודכוותה אינה מובנת וכן ראיתי שכתב בניר. וברור לי שבירושלמי בכתובות פ"ה ה"ג נ"ל ר' יוחנן אמר ואפילו נגורין בתוך ביתו לא זכה לו ביתו דהוה סבר דאינון דידיה ולית אינון דידיה ודכוותה אימתי בעה"ב זכה בפירותיו בשביעית כו'. וכל שמאמר כה הונא משם לכן העתיקו גם התיבה ודכוותה כדרך הירושלמי בכמה מקומות. ונ"ל כאן מאימתי בעה"ב זוכה או שצ"ל בכתובות מאימתי אדם זוכה:

תוספת הרי"ד

כ"ם שבוע ובשביעית התחיל מפסח ידו כו' אם יש עמו מלאכה אחרת מותר ואם לאו אסור אבל אם לא היה עוסק במלאכתו [כן מועתק בשנו"א ז"ל] כ"ם שבוע כיון שבא שביעית התחיל מפסח כו' אפי' יש עמו מלאכה אחרת אסור [כן מועתק בשנו"א ז"ל בפ"ז דשביעית ופשוט הוא] לא בדא רבב"ז בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתן אקלם רבב"ז כו' [ובסנהדרין מועתק תמן רבב"ז כו' דמר שמועה כו' ותיבת תמן אין לו מקום] אוף הכא כן אר"י בר"ב תמן אין המלכות אונסת כרס הכא המלכות אונסת ע"כ הסוגיא ופי' הר"ש והרע"ב ז"ל דהטעם דת"ק דפליג עם ר' יהודה דת"ק ס"ל דווקא ביידין התירו חכמים משום דהמלכות מטיל מס על אומנתם ע"כ מותר לו בנזדמן לו משום שיהא לו לפרוע מס המלך מש"כ באינם דעלמא לא ור"י פליג וס"ל אף באינם דעלמא כן ולמדו מהאי ירושלמי דמפרשי תמן המלכות אונסת לחלק בין ציד לאינם דעלמא ועוד רואה הר"ש ז"ל לפרש פי' אחרת בירושלמי אבל הרמב"ם ז"ל ברור דלא מפרש כן ולא מחלק בין ת"ק לר"י בצייד לאינם דעלמא משום דלצייד צריך מס המלך והמלכות אונסו דהא פסק בפ"ח מה' מאכלות אסורות הי' שנזדמנו לו חיה ועוף ודגים טמאין וכן אם שנילדו לו טהורין וטמאין מותר אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים עכ"ל ז"ל ולא כתב כד"א בזמן שהמלכות הרי ע"כ דלא מחלק בזה וברור הדבר שס"ל דהפלוגתא דת"ק ור"י הוא דהת"ק ס"ל דווקא בצידה דלא מכוין לטמאים ולא ידע דיתצוד טמא אבל בלוקח בהזדמניות דבר טמא אסור כיון דרואה שלוקח דבר טמא אבל ר"י ס"ל דאפילו לוקח דבר טמא בכיון רק בהזדמניות ואין בכך מותר דסבירא ליה דהתורה לא אסרה רק במכוין למסחור דבר לקיים לסחורה אבל בהזדמניות מותר כמו בנבילה דהתורה התירה לעכו"ם משום דנעשה בהזדמניות ולא מחלק ר"י בין מכוין ללא מכוין דהתורה התירה בהזדמניות מותר אפי' במכוין וגמר לה מהיתר מכירה משום

עין משפט נר מצוה י [א] מיי' פ"י ממלכים הל"ב. יא [ב] מיי' פ"א משמיטה הל"ג. יב [ג] מיי' שם הל"ב ג. יג [ד] מיי' פי"א מתרומות ה

מסורת הש"ס (א) סנהדרין עד: (ב) מו"ק יג. וש"נ. (ג) ירושלמי תרומות פי"א הל"ה. תוספתא שם פ"י. (ד) נדרים סב.

גליון הש"ס *טייבה ומכרה וכו' ע' מהרי"ט אלגזי פ"ה דבכורות מ"ש בזה. ובזה יש ליישב מה שהקשה במים חיים בהגהותיו על דבר המשנה. **שהוא לוקה. היינו מכות מרדות כמו שפי' המפרש. וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכן לייננו. ומה שאמר דפסול לעדות. היינו ע"כ מדרבנן. וע' בחו"מ סי' לד. וברמב"ם פ"א משמיטה הל"א דמשום ארנונא התירו:

שנויי נוסחאות (ס"ו) בית נתזה [ד"ו] בית לבזה. (ס"ו) התורה כולה מנין [ד"ו] התורה מניין. (ס"ד) מהן [כבי"ל] מאן, (סכ"ס) זמינא [ד"ו] זימנא. (סל"ו) זכה בהו דהוא [ד"ו] זכה הבן דהוא. [ובכי"ר] בהם

(עמודי ירושלים תנינא) ר' אבא בר זמינא (ברוקח זבינא): אי בעית מיקטול קטול (רוקח שורש קדושת היחוד):

לוכל ואינו מחזיק להם טובה: חמוניה וראו אותו הסנטירין והשומרין והתחילו להכות אותו כשראה בעצמו שהוא בסכנה אמר להן בהייכון תאמרון בבית טרפון שיכינו נו תכריכין שהוא ימות מחמת המכות אלו כששמעו אנשיו כן נשתטחו על פניהם ובקשו ממנו רבי תמחול לנו זה והשיב להם יבא עלי על כל מקל ומקל שירד עלי מחלתי לכם מקודם. שקבלתי עלי הדין על שעברתי על דברי ב"ש: באלין תרתין מילייהו נהג ר"ט. לחומרא כב"ש ונסתכן חדא הא דפירות שביעית ובק"ש (פ"ק דברכות) שהיה בדרך והטה לקרות כדברי ב"ש ונסתכן מן הלסטים: היה מתענה על דבר זה. שגילה עצמו לפני אנשיו שיניחו אותו וחשב לזה כמשתמש ונתכבד בכתרה של תורה:

חמונ' סנטוריה ושרון חבטון עלוי כד חמא גרמיה בסכנה אמר לון בחייכון אמרין גו בייתי' דטרפון עתדין ליה תכריכין כד שמעון כן אישתטחון על אפיהון אמרין ליה רבי שרי לן אמר לון ייתי עלי על כל חוטרא וחוטרא דהוה נחית עלי הוינא שרי לכון על קדמייא באילין תרתין מילייהו נהג רבי טרפון כב"ש וסכין בהדא (א) ובקריאת שמע ר' אבהו בשם רבי חנינא בן גמליאל כל ימיו של ר' טרפון היה מתענה על הדבר הזה ואמר *אוי לי שנתכבדתי בכתרה של תורה:

הלכה ג מתני' [א] חוכרין נירין מן העכו"ם בשביעית [ב] אבל לא מישראל [ג] ומחזיקים (ב) ידי עכו"ם בשביעית אבל לא ע"י ישראל [ד] ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום: **גמ'** (ג) רבי חייא רבי אימי חד אמר חרש בה טבאות ואנא נסב לה מנך בתר שמיטתא **וחרנא [ה] אמר אישר מאן דאמר חרוש בה טבאות ואנא נסב לה מינך בתר שמיטתא מהו שואלין בשלומן אישר מ"ד אישר מהו שואלין בשלומן בשלום ישראל שלום עליכם דלמא רבי חיננא בר פפא ורבי שמואל בר נחמן עברון על חד מחורשי שביעית אמר ליה רבי שמואל בר נחמן אישר א"ל רבי חיננא בר פפא לא כן אולפן רבי ולא אמרו העוברים מכאן שאסור לומר לחורשי שביעית אישר א"ל לקרות אתה יודע לדרוש אין אתה יודע ולא אמרו העוברים אלו עובדי כוכבים שהן עוברין מן העולם ולא אמרו לישראל ברכת ה' עליכם מה ישראל אומרים ברכנו אתכם בשם ה' לא דייכם כל הברכות הבאות לעולם בשבילנו ואין אתם אומרים לנו בואו וטלו לכם מן הברכות הללו ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים וזימיות גולגליות וארנוניות [ו] הורה רבי אימי לרדות עמו:

הלכה ד מתני' המידל בזיתים ב"ש אומרים יגום [ז] וב"ה אומרים ישרש ומודים במחליק עד שיגום ואיזהו המידל א' או שנים המחליק ג' זה בצד זה במה דברים אמורים מתוך שלו אבל מתוך של חברו אף המחליק ישרש [ח] (ד) המבקיע בזיתים לא יחפהו בעפר אבל מכסהו באבנים או בקש [ט] (ה) אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה רבי יהודא אומר [י] כדרכו אסור אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעם הארץ: **גמ'** המידל בזיתים מהו המידל נוטל אחד ומניח שנים או נוטל שנים ומניח א' תני דבית רבי נוטל א' ומניח שנים והא תנינן המחליק בגפנים שלשה זה בצד זה הא מידל נוטל שנים ומניח א' אמר רבי יונה מתניתא במידל בה בתחילה ומה דתני דבית רבי במידל מכבר [כ] (ו) אין מציתין את האור באישת של קנים מפני שהיא עבודה רשב"ג מתיר וכן היה רשב"ג אומר [ל] נוטעין אילן סרק בשביעית [מ] ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחולות רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו בתוך שדה מותר ובלבד שלא יסמוך את המענה (ז) תני אבא שאול אומר מבדין בחרשים וגומם עם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקורדם [נ] אין בודקין את הזרעים באדמה בעציץ אבל בודקין אותן בגללים בעציץ ושורין אותן בשביעית למוצאי שביעית ***ומקיימין את האלווי בראש הגג ולא משקין אותן
אין

מ"ד אייסר מהו שואלין בשלומן בשלום ישראל שלום עליכם כן הגי' נכונה דשואלין בשלומם דתנינן במתניתין הוא כמו בישראל דהוא שלום עליכם:

א"ר יונה מתניתא במידל בה מתחלה פי' שלא הידל מעולם אלא עכשיו הוא מתחיל למידל ע"כ רשאי להידל שנים מן אחד ומה דתני דבית רבי במידל בה מכבר פי' שכבר הידל אחד מן שנים ע"כ אינו מידל בפעם שני אלא עוד אחד ונמצא דהוי שנים מן אחד:
אין

הלכה ג מתני' חוכרין נירין מן העכו"ם בשביעית. מותר לומר לו אני אקבל ממך שדה זו שחרשת בשביעית בכך וכך כורים לשנה ולא איכפת לן מה שהעכו"ם חורשין בשביעית לפי שאינן בני חיוב לקנוס אותן: אבל לא מישראל החורשין בשביעית דקונסין אותן. נירין כבר פירשתי במתני' דלעיל שדה שנהפכה בחרישה היטב נקראת ניר: ומחזיקין יד עכו"ם בשביעית. שאומרים לו בשעה שהוא עובד בשדה איישר חילך ותתחזק וכיוצא בזה: ושואלין בשלומן. שיכול לומר שלום עליכם בלבד שלא יכפול שאין כופלין שלום לעכו"ם וכן הלכה: **גמ'** ר' חייא ור' אימי. פליגי בפירושא דמחזיקין ידיהם ופירושא דשואלין בשלומן: חד אמר חרים בה טבאות וכו'. כלומר דאפילו זה מותר לומר לו תחרוש בה בטוב ואני לוקח ממך אחר שביעית: וחרנא. ואידך אומר דאסור לומר לו כך אלא איישר חילך הוא דאומר לו וזהו מחזיקין: מ"ד חרוש וכו' כלו' להאי מ"ד לחרוש בה טבאות היינו מחזיקין א"כ מפרש שואלין בשלומן דקתני שזהו איישר: מ"ד לעכו"ם איישר מהו שואלין בשלום ישראל. שלום עליכם כך כתוב הוא בפ"ד דע"ז (בהלכה י') וגירסא נכונה היא וכאן חסר מקצת ובסוף פ"ה דגיטין הגירסא יותר משובשת היא. וה"פ דלהאי מ"ד גופיה מפרש ואזיל דלדידיה דמחזיקין הוא חרוש בה טבאות ושאילת שלום לעכו"ם איישר הוא ומהו שאילת שלום לישראל וקאמר שלום עליכם משום דהאי מ"ד ס"ל דאסור לומר לעכו"ם שלום עליכם דשלום שמו של הקב"ה הוא אבל לאידך מ"ד דס"ל מחזיקין איישר הוא ושואלין בשלומן דקתני שלום עליכם הוא דהאי מ"ד סבר דמותר הוא לומר שלום עליכם אפילו לעכו"ם ולא אסרו אלא בכפילת שלום לעכו"ם כדפרישית במתני': דלמא. מעשה בר"ח ור' שמואל שעברו על אחד מחורשי שביעית וא"ל ר"ש איישר חילך: לא כן למדנו רבי ולא אמרו העוברים וכו'. שאסור לברך להעוברים על המצוות: לדרוש אי אתה יודע. שלא כך דרשו חכמים אלא על העכו"ם קאמר: ברכנו אתכם בשם ה'. כלומר שישראל אומרים להם לא דייכם וכו': פיסין וזימיות. מיני מסים הם: הורי ר' אימי לרדות עמו. לא שייך הכא אלא בע"ז שם דנחתום העושה בטומאה קאי שאסור לרדות עמו פת לתנור כדאמרינן התם ואיידי דהאי סוגיא דשביעית כתובה היא שם הועתק גם לזה כאן וככה תמצא בהאי ש"ס למאות מאות מקומות:

הלכה ד מתני' המידל בזיתים. שקוצץ וכורת מהן לעצים ומפ' בגמ' שנוטל אחד ומניח שנים או נוטל שנים ומניח אחד ולהכי קרוי מידל כלומר שממעטן ומדלדלן ואם נוטל ג' זה בצד זה ה"ז מחליק שעושה המקום חלק: ב"ש אומרים יגום. יקצץ מעל הארץ ומניח השרשים בארץ וב"ה אף ישרש: ומודים במחליק עד שיגום. דכיון שהוא מחליק את הקרקע נראה שלעבודת השדה הוא מתכוין ואסור לשרש: אבל מתוך של חבירו. דלא עביד איניש דמתקן שדה חבירו דאי לעלים הוא מכוין אף המחליק ישרש: **גמ'** מהו המידל. ומפרש שנוטל אחד ומניח שנים או איפכא זהו נקרא המידל: תני דבית רבי. דוקא נוטל אחד ומניח שנים אבל כשנוטל שנים אין זה מידל: והתנינן. בסיפא איזהו המחליק ג' זה בצד זה וא"כ שמעינן הא מידל נק' כשנוטל שנים ומניח אחד: ומשני ר' יונה דמתני' מיירי במידל מכבר בתחלה. כלומר שהוא מידל עכשיו ממה שהיה בתחלה שמתחלה נטל אחד מהג' ועכשיו הוא נוטל עוד אחד לפיכך אפי' כן שנים והאחד הוא שמניח נק' מידל ומה דתני דבית רבי מיירי במידל מכבר שנוטל עכשיו ולא נטלן אחד אחד ומכוין שהוא נוטל שנים בבת אחת אין זה מידל: אין מציתין את האור באישת הקנים. תוספתא היא (בפ"ג) ושם כתוב בחישות הקנים והיינו הך כשיש הרבה קנים תכופין זה בזה נק' חישת הקנים שהן כאגודה ואינן יכולין להתגדל ומציתין את האור למעטן כדי שהנשארין יתגדלו ויתעבו ואין עושין כן בשביעית מפני שהיא עבודה: וכן היה רשב"ג אומר נוטעין אילן סרק בשביעית. שאינו עושה פירות ואינו אלא לכייג: אלא בחולות. מקום שאינו ראוי לזריעה שלא יהא נראה כחורש ואף ע"פ שאינו מתכוין אלא שדה ולהרגילה לחרוש: ה"ג בתוספתא (פ"ג) אומר אף בתוך שדה חבירו מותר ללמדה. דבשדה חבירו אין חוששין שיאמר לחרוש הוא נתכוין ובלבד שלא יסמוך לה מענה של חרישה שלא יהא נראה כחורש ממש כמו שעושין מענה ושורה של מחרישה: תני. שם. אבא שאול אומר מגררין בחרשים וגומם מעם הארץ. עצים שבחורשין מגררין אותן וגוממין מעל הארץ: ובלבד שלא יקוץ בקרדום. כדרך שעושין בשאר שני שבוע: אין בודקין את הזרעים באדמה בעציץ. מפני שכן דרך לזרוע בעציץ מלא אדמה ונראה כזורע בשביעית אבל בודקין אותן בגללים בעציץ שאין דרך לזרוע בעציץ מלא גללים. ושורין אותן בשביעית. שיהיו יפין לזריעה למוצאי שביעית דאין זה עבודה: ומקיימין את האלווי בראש הגג. אלווי מין פרי הוא. כמו כאלה ובלבן ובפי"ז דכלים הרימון האלון והאגוז שחקקום התינוקות. דרך להכמינו בעפר בראש הגג לקיימו וקמ"ל דאין זה עבודה אבל אין משקין אותו שיתגדל ביותר:
אין

תוספת הרי"ד

משום דהוי בהזדמניות וכ"כ הרא"ש ז"ל בפ"ז דמס' שביעית עיי"ש ועיי' בכ"מ ז"ל מהל' מהלכות אסורות הי"ז דמשמע כן ואח"כ מצאתי שמבואר קצת כן בתוס' אנשי שם ז"ל עיי"ש וזה ברור לפענ"ד דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל הטעם דלייד משום דהמלכות אונכת דהל"כ הול"ל הכ"מ בזמן שהמלכות אונכת וז"ב ופירוש הירושלמי אתא שפיר ע"פ דרכן דה"פ דר"י דמתניתן ור"י דברייתא דר"ח נחלקו דבמתניתן תנינן כדר"י לקולא דלא בעינן שיעסוק במלאכתו כ"ש שבוע וגם בשביעית גופיה אלא בחדא סגי או דעוסק במלאכתו כ"ש שבוע או דיש לו מלאכה בשביעית אבל ברייתא דר"ח ס"ל דבעינן תרתי שיהא עוסק במלאכתו כ"ש שבוע וגם שיהיה לו מלאכה בשביעית גופיה ומפרש האיך עבידא הי' יושב בטל כו' והוא ר"י דמתניתין דתנינן לקולא ומסיק רבב"ז ר"א בשם ר"א הלכה

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פ"ח מהמימה ויובל הל"ח כמ"ג עשין קסח. טו' [ב] מיי' פ"א שם הל"ג. טז [ג] מיי' פ"ח שם הל"ח. יז [ד] מיי' פ"י מע"ז הל"ה. יח [ה] [ו] מיי' פ"א שם הל"ח. יט [ז] מיי' פ"א משמיטה הל"א. כ [ח] שם הל"ט. כא [ט] [י] שם הלכ"א כג. כב [כ] מיי' שם הל"ו. כג [ל] מיי' שם הל"ס כרבנן דרשב"ג. כד [מ] [נ] שם הל"ו.

מסורת הש"ס (א) ברכות י: (ב) ע' לקמן פ"ס מ"ט וס"ג. (ג) לקמן ירושלמי פ"ס הל"ד. גיטין פ"ס הל"י. ע' בתוס' גיטין דף סב. ד"ה אמרא. (ד) לעיל פ"ב הל"ג. (ה) (כ"ב כ נדה ח). (ו) תוספתא פ"ג. (ז) שם י.

גליון הש"ס *אוי לי שנתכבדתי כו' ע' בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל באבות פ"א. ובשו"ת תשב"ץ חלק א' סי' קמ"ז ובכ"מ הלכות תלמוד תורה פ"ג הל"י ובשו"ת ב"ח הישנות סי' כב. **וחורנא אמר אייסר ע' בר"ש כאן. ובתוס' בגיטין דף סב ד"ה אמרא. ובשיורי קרבן שם. ובפ"מ: ***ומקיימין את האלווי ע' בראב"ד וכ"מ פ"א הל"ו פירושו:

שנויי נוסחאות (ס"א) ומחזיקים [ס"י"ר] ומחזקים. (ס"ב) על ידי. (ס"ג) ידי. ושואלין [ס"י"ר] ושואלים. (ס"ו) חיננא בר [פפא [ד"ו] בר ליהא. (ס"כ) אומרים ברכנו [ד"ו] אומרים להם ברכנו (סל"ג) המידל. וב"ה. ומודים [ס"י"ר] המדל. ב"ה. מודים. (סל"ד) ואיזהו המידל [ס"י"ר] איזהו. הכדל. (סל"ס) ישרש המבקיע בזיתים [ס"י"ר] ושרש: ה. המבקיע בוית. (סל"ו) מכסהו [ס"י"ר] יחפה. מכסה הוא. אי בקש אין קוצצין בתולת [ד"ו] או בקש דקוצץ קורת שקמה לא יחפהו בעפר אבל מכסהו באבנים או בקש אין קוצצין. (סל"ז) שהיא. כדרכו [ס"י"ר] דרכה. (סל"ט) ומניח שנים המחליק בגפנים שלשה זה בצד זה הא מידל [כ"י"ר] ומניח אחד המחליק שלשה בצד זה הא הוא מידל. (ס"ל) במידל בה בתחלה [ד"ו] במידל מכבר כתחלה. (סל"א) באישת של קנים [ד"ו] באישת קנים. (סל"ב) נוטעין [כ"י"ר] אין נוטעין. (סל"ג) שדה מותר [ד"ו] שדה חברו מותר. (סל"ד) וגומם עם הארץ [ד"ו] וגומם עם הא"ץ. (סל"ו) האלווי [כ"י"ר] האלית

מערבת הערוך

(שוי"ט) ולא אמרו העוברים אלו עובדי כוכבים ט'. בערוך (ע' פס ג') ולא אמרו העוברים לא אמרו עובדי מכבים שהן עוברין מן העולם ולא אמרו לישראל ברכת ה' עליכם מה ישראל אומרים ברכנו אתכם בשם ה' ולא דייכם שכל הברכות הבאות לעולם בזכותינו הן באות ואינכם אומרין לנו טלו שהן שאתם מגלגלין עלינו פיסים (מס) וזימיונות (שוכ"י ממון) מגולגליות וארנוניות. (שוכ"ז) מגביה עשרה טפחים או גומם מעם הארץ. בערוך (ע' גם א') קוצץ למעלה מעשרה או גומם מעם הארץ (כעה"ש מביא גירסת כ"י "מן הארץ" וכפי' נ"ב לרגמ"ה איתא או גימס. או יחתוך כל הענפים עד הארץ כסמוך לארץ). (שוכ"ח) תני דבית רבי נוטל שו' בערוך (ע' מדל א') תנא דבי רבי מדל נוטל אחד ומניח שנים. וכך מנהג בזמן שהבצלים זרועים רצופים מוציא מהם מבינתיים שיתגדלו בריוח ויעשו גדולים אותם שעוקר משם להרויח הנשארים אינן נחשבין לקצירה לפי שתקנת הנשארים הוא הלכך נותן פיאה מן הנשאר לבד ומן הנעקר לבד.

גליון אפרים

תני אבא שאול מבדין בחרשים. בתוספתא סוף פ"ג הגירסא מגדר בחרשין ובתוספתא כתב יד הגירסא מבכך וצ"ל שצ"ל בירושלמי מברין בחרשים מלשון הכתוב ביהושע י"ז עלה לך היערה ובראת לך. כי יער הוא וברא תו. וכמו שאיתא בפ"ז דשבת ה"ב המברה בחרשים:

אין תולין תוכין בתאנה כיצד הוא עושה מייתי יחור מתאנה שטר ותולה בה ואמר לה הדא עבדת ואת לית את עבדת ולא כן תנא [א] (א) אילן שהוא מנבל פירותיו סוקרין אותו בסקרא ומטעינן אותו אבנים ומבהתין ליה דיעבוד אמר תמן דלא יתן פירותיו והכא דיעבוד לכתחילה [ב] אין מרכיבין דקלים מפני שהיא עבודה שלא תאמר הואיל וחזי רובה שרי הוא לפום כן צריך מימר אסור משלשה ועד תשעה היא מתניתא:

הלכה ה מתני'

[ג] המזנב בגפנים והקוצץ בקנים רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח ור' עקיבא אומר קוצץ כדרכו בקרדום במגיל ובמגירה ובכל מה שירצה [ד] אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף: גמ' תני (ב) הקוצץ בקנים ר' יודה אומר מקום שנהגו לקוץ יתוק יקוץ ומגביה טפח וקוצץ הקוצץ בקורות לא יהא מחליק ומדריג ומחליק אלא מתכווין שיהא קציצתן שוה תני רשב"ג אומר מקום שנהגו להחליק ידריג לדרג יחליק וגומם עם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקורדם ר' יוסי הגלילי כב"ש ורבי עקיבא כב"ה וכן אתינן מתניתין ר"י כב"ש ור"ע כב"ה אלא רבי יוסי הגלילי חשש לעבודת הארץ:

הלכה ו מתני'

[ה] מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגין משהזריחו אוכל בהן פתו בשדה ביחילו כונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע חייבין במעשרות הבוסר משהביא מים אוכל בו פיתו בשדה הבאיש כונס לתוך ביתו וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייבין במעשרות: גמ' מהו בחילו רבי חייא בר בא אמר חייתה כמה דאת אמר [זכריה יא] וגם נפשם בחלה בי

כתיב

פני משה

אין תולין תוכין בתאנה. תוספתא היא (בפ"ק) והתם גרים תחובין והיינו הך וכך הוא כתוב שם תאנה שנתקלפה אין טחין אותה בטיט מפני שהיא מלאכתה אין תולין תחובין בתאנה ומפרש ואזיל מהו זה: כיצד הוא עושה מייתי יחור דתאנה שטר ותלי בה. שטר ממרח הוא. וימרחו על השחין ויחי תרגומו ויטשרו על שיחנא ויתסי. כלומר אע"פ שאינו ממרח בטיט לאילן עצמו אלא שמביא יחור של תאנה וממחה ותוחב ותולה בו אפילו כן כעבודה היא שמתוך כך נתחזק האילן: ואמרי עלה. כלומר דאיכא דפרכי עלה. הדא עבודה ואית לית את עבודה בתמיה. לזה את מחשב לה לעבודה ואית כה"ג דלית את מחשב עבודה כדמסיק הקושיא דהא לא כן תני התם בתוספתא: אילן שמנבל פירותיו שפירותיו נובלין ונושרין ממנו סוקרין אותו בסקרא ומטעינין אותו אבנים ומבהת ליה דיעבד כלומר שמכחישין ומתישין אותו בשביל שיעשו פירות וכדמסיים שם ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום דרכי האמורי אלמא דכל כה"ג לא הוי כעבודה בשביעית: אמרי שאני תמן דאינו עושה אלא דלא יתן ממנו פירותיו. כלומר שלא ינשרו ממנו וכה"ג מותר בשביעית דלא הוי אלא לנטורי בעלמא ברם הכא דיעביד בתחלה. שהוא גורם שיתחזק האילן ויעשה פירות בתחלה וכל אברויי אילנא אסור בשביעית: אין מרכיבין דקלים. בשביעית מפני שהיא עבודה: שלא תאמר. כלומר וכי תימא מאי קמ"ל פשיטא דהרכבה עבודה הואי הלכך מתרץ לה דהא קמ"ל שלא תאמר הואיל והוא רובה שרי הוא מתוך שהדקל גדול הוא ואינה ניכרת ההרכבה בו כל כך: א"נ שדי הוא נ"ל. מתוך שהוא גדול הוא משיר פירותיו ומרכיבין אותו באילן דקל אחר שלא ישיר ומהו דתימא דזהו מותר הוא שהרי אין כאן אלא לשמור ולא להחזיקו לפום כן צריך מימר אסיר דאפ"ה הואיל והוא עושה התיקון על ידי הרכבה והרכבה עבודה היא: מג' ועד תשעה היא מתני'. אהא דקתני המחליק ג' זה בצד זה קאי וקאמר דמג' ועד ט' איירי כלומר שאם יש שם מג' אילנות ועד ט' כשנוטל מהן ג' זה בצד זה נקרא מחליק ומודים ב"ה על שיגוס:

הלכה ה מתני' המבקיע בזית. ליטול לעצים לא יחפה מקום הבקוע בעפר לפי שהעפר נעשה טיט ומשבית את האילן: אבל מכסהו באבנים או בקש. דזה לא הוי אלא כשומרו שלא יפסד ויתייבש וכן בקוצץ קורת שקמה והוא מין ממיני התאנים: אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית. בתולת שקמה הוא הצמח הראשון שיצא בה קודם שיכרתו ואין קוצצין אותה הפעם הראשון בשביעית מפני שהיא עבודה שמתוך כך היא מתגדלת ומתעבה: כדרכה. כדרך שקוצצין אותה בשאר שני שבוע אסור אלא או מגביה י"ט מהארץ וקוצץ או גומם סמוך מעט הארץ שאין דרך לכורתה כך והלכה כר' יהודה: המזנב בגפנים. שמקטע זנבות ענפי הגפנים: ירחיק טפח. מן הגפן עצמו ובקנים ירחיק טפח משורש הקנה שלא יהא נראה כעבודה: ר"ע אומר קוצץ כדרכו בקרדום במגל. והוא חרמש או במגירה ובכל מה שירצה מותר כל זמן שאינו מתכוין אלא לעצים והלכה כר"ע: אילן שנפשח. שנבקע. ויספח תרגומו ונפשח. קושרין אותו בשביעית ולא שיעלה שיתחברו בקועיו ויהיה נדבק ונקשר אלא שלא יוסיף להתבקע יותר: גמ' תני. בתוספתא (פ"ג) והתם גרים לדברי רבי יהודה במקום דגרים הכא רשב"ג לקמן ורשב"ג במקום רבי יהודה כאן: מקום שנהגו לקוץ יתוק. מל' ננתקה את מוסרותימו ובתוספתא גרים לתוך מל' עמוד התוך כלומר שיקוץ באמצע שלא יעשה כדרך שעושין בשאר השנים: הקוצץ בקורת. שקמה לא יהא מחליק ומדריג ומחליק כלומר כדרך שעושין בקצילת קורות מן האילן שעושין כמו מדריגות וחולקין אותן שיהיו חלקין. ובתוספתא גרים ה"ז לא יחליק ולא ידריג אלא מתכוין כדי שתהא קצילתן שוה: ר' יוסי הגלילי כב"ש. קס"ד דטעמא דר"י הגלילי במתני' דבעי שינוי כדסברי ב"ש בפ' דלקמן גבי בצלים הקילוניס דעוקרין אותן במארופות של עץ וב"ה אומרים בקרדומות של מתכת ור"ע דקאמר הכא קוצץ כדרכו בקרדום וכו' כב"ה: וכן אתינן מתני' וכו'. בתמיה וכי כאן בא להשמיענו לזה הא ידעינן דר"י הגלילי מתלמידי ב"ש כב"ש ס"ל ור"ע הוא מתלמידי ב"ה אלא הכא טעמא אחרינא איכא דריה"ג חשש שלא יהא נראה כעבודת הארץ ור"ע אין חושש לכך מכיון שהוא כורתן לעצים:

הלכה ו מתני' מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית משום דכל זמן שאינן ראוין לאכילה אסור לקוץ ולאכול שהרי הוא מפסידן ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד: הפגי'. פגי תאנה כדכתיב התאנה חנטה פגיה: משיזריחו. כשיתחיל המים והלחלוחית להכנס בתוכן דרכן להבהיק ולהיות נראות חלק וזהו משיזריחו: אוכל בהן פתו בשדה. אבל לא יכניסם בתוך ביתו כדדרים בגמ' דכתיב כל תבואתה לאכול וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה בענין שתי תבואות הכתוב מדבר אחת מענין השדה ואחת שמותר לו לאכול בבית והיינו כשנתבשלו כדקתני בסיפא: בחילו. מל' וגם נפשם בחלה בי. כלומר שהתחילו להתגדל ולהתבשל: וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע. משיחילו חייבין במעשרות כדתנן לקמן (בפ"ק דמעשרות) התאנים משיבחילו: הבוסר. ענבים שלא נתבשלו: משהביא מים. בתוכו וכשסוחטן מוציא מים: הבאיש. שנתבשלו והגיעו לכלל שיקראו באשה והגרעינים נראין מבחוץ: גמ' מהו ביחלו חיתה. כלומר שנתבשל' מעט ונראית גדולה כמה דתימר וכו':

כתיב

רידב"ז

אין תולין תוכין בתאנה ומפרש ואזיל מהו תוכין מייתי יחור מתאנה שטר ותולה בה ואמר הדא עבדת ואת לית את עבדת פי' דזהו לחש וסגולה שיתעבד האילן פירות ואסור הוא בשביעית למיעבד כן ופריך ולא כן תני אילן שהוא מנבל פירותיו עושין לו סגולה דסוקרין אותו בסיקרא ומטעינין אותו אבנים ומבהתין לי' דיעבוד וזהו סגולה שלא ישיר פירותיו [כדאיתא במס' מע"ש שזהו סגולה] אלמא דבשביעית מותר לעשות עניני סגולה להאילן ומשני דלא דמי דתמן הסגולה הוא דלא יתן פירותיו פי' דלא ישיר פירותיו והכא דהסגולה הוא דיצמח כל עיקר וזהו אסיר בשביעית אפי' סגולות:

משלשה ועד תשעה היא מתניתא פי' אהא דתני במתניתין גבי בתולת השקמה דס"ל לר"י דגומם מעט הארץ או מגבי' עשרה טפחים הכונה דאף בפחות משלשה מותר כמו דמותר למעלה מעשרה כן נמי בפחות מג' ורק מג' ועד עשרה אסור דדרך לקוצצו שם וכן מוכח מסוגיא במס' ב"ב (דף פ' ע"ב) וגרסינן מג' ועד עשרה וכן גי' מהרא"פ ז"ל וכן עיקר:

ריה"ג כב"ש ור"ע כב"ה פי' הא דנחלקו לעיל (בה"ד) גבי המידל בזיתים ב"ש אומרים יגוס וב"ה אומרים ישרש וא"כ ריה"ג דס"ל גבי מזנב בגפנים דירחיק טפח ע"כ ס"ל כב"ש והנה הר"ש ז"ל והרע"ב ז"ל מפרשין שירחיק מן הקרקע טפח ומפרשין דמזנב מן הארץ מה שנתעבו הענפים ובמידל פי' הרמב"ם ז"ל דמידל לעצים ועיין בתוס' י"ט ז"ל דמוכח דלשון מידל הוא לשון שאול מעלמא ועיין בדברינו לעיל דאינו פעולה בכאן כמו מידל בעלמא להקל על הכרם דאילו בעלמא אין שיעור למידל אלא כל כרם לפי טבעו וכל האדמה שע"ג הכרם לפי טבעה והכא לשון מידל הוא רק לשון שאול מעלמא והכא קאי כל עיקר קוצץ לעצים ע"כ. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ש הי"ח וז"ל ז"ל הקוצץ אילן או שתים לעצים ולא נקט כלל לשון מידל ולא נקט כלל זיתים אלא סתם עצים לגלות לן דלא איירי מתיקון הכרם ולא איירי כלל מכרם וקס"ד דהכא במזנב נמי כה"ג דהא הוא ג"כ רק לשון שאול וכל עיקר דחותך קצת הענפים הוא על עצים ולא באופן שיפה לאילן כגון דהאילן א"צ להזינוב או שחותך באופן שאינו מעלה להאילן לא כפי תיקונו אלא לעצים בלבד הוא קוצץ וא"כ ריה"ג דס"ל דצריך לשייר טפח ולא ישרש א"כ ע"כ דכב"ש ס"ל וע"ז משני דז"א דריה"ג חשש במזנב לעבודת הארץ דהוא לעבודת הגפנים ולא דמי למידל דבמידל דקוצץ לעצים באופן דלא מיקל על הכרם ס"ל לב"ה דישרש דכיון דבשתים אינו מועיל לקרקע מה איכפת לן ולא חיישינן שמא יהיה תיקון להזיתים ז"א דבתיקון להכרם לא יועיל בשתים משום דצריך להדל לפי תיקון הכרם וכ"ז שלא הידל לפי תיקון הכרם הצריך לו לא הועיל כלל משא"כ גבי מזנב אע"פ שמזנב לעצים ולא לפי תיקון הגפן מ"מ כל מה שמזנב אפילו דאינו מזנב לפי תיקון הגפן וזינב רק מקצת מ"מ חיישינן שיהיה לו קצת פעולה ע"י אותו מקצת ור"ע ס"ל דלא חיישינן גם כאן למקצת פעולה כמו דלא חיישינן במידל:

תמן

גליון אפרים

מהו בחילו רבי חייא בר בא אמר חייתה נ"ל מהו ביחילו. עמ"ש במעשרות פ"א דף ב' ע"ב:

תוספת הרי"ד

הלכה כר"י דמתניתין וקאזיל הגמ' ומפרש מאי קמ"ל ר"י דמתניתין תיבת דמתניתין מאי כוונתו בזה ע"כ מסיים תני ר"ח לחומרא האיך עבידא כו' אע"פ שיש עמו מלאכה אחרת אסור לא בדא פי' לא בזה הלכה כר"י לפום כן כנ"ל רבב"ז ר"א בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתין לאפוקי דלא בדא כר"י דברייתא דר"ח ופריך הגמ' אוף הכא כן ובסנהדרין פריך אוף תמן כן ונשתרבב תיבת תמן דגרסינן לבתר תיבת דמתניתן ושייך כאן ופשוט מאד וה"פ דשאל במתני' דשביעית דמתיר ר"י בהזדמניות ובלבד שלא תהא אומנתו לכך אם מתיר ר' יהודה ג"כ בשיש לו מלאכה אחרת לעשות מכחר אפילו שלא בהזדמניות כמו בפירות שביעית או לא ובשנו"א ז"ל נראה דשאל אם גם כאן הלכה כר"י כמו במשנה דסנהדרין ע"כ במס' שביעית שייך הלשון אוף הכא כן ובמס' סנהדרין שייך אף תמן כן דקאי על מתניתין דמס' שביעית וקאי בסנהדרין והכא דקאי במס' שביעית בהמשנה דליידין שייך למשאל אוף הכא כן וע"ז מסיק ר"י בר"ב בלשון דמס' סנהדרין ומועתק גם כאן כלשון הזה כמצוי כו"כ פעמים בירושלמי תמן אין המלכות פי' במשנה דמסכת שביעית דמיירי שאין המלכות אונסת ע"כ לא התירו רק בהזדמניות כדגמרינן מהיתר מכירה דנבילה כנ"ל אבל לא בהזדמניות אפילו יש לו מלאכה אחרת אסור ברם הכא במס' סנהדרין דמיירי בסחורה דשביעית שם מיירי בזמן שהמלכות אונסת כדאיתא שם בריש"א ומשרבו האנסין קראו אותם סוחרי שביעית אבל מותר לאסוף בשביל המלכות אבל לסחור אסור אף דיצטרף לפרוע המס ע"ז ס"ל לר"י דאימתי אסור לסחור בשביל המס רק לאסוף בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל כשיש לו אומנות בלעדו

עין משפט נר מצוה

כה [א] מיי' פ"א משמיטה הל"ז. כו [ב] מיי' פ"ג שם הל"א. כז [ג] מיי' פ"א שם הל"ב. כח [ד] שם הלכ"ב. כט [ה] מיי' פ"ה שם הלכה ט"ז.

מסורת הש"ס

(א) בכת סו. חולין עז: ירושלמי מע"ש פ"ב הל"א. (ב) תוספתא פ"ג:

שנויי נוסחאות

(ס"א) תוכין [בכי"ל] תובין [פי"ר] חובים. (ס"ב) הדא [בכי"ל]חדא. (ס"ה) פירותיו [סרי"ר] פריו. (ס"ו) לבתחילה [בכי"ל] בתחילה. (ס"ו) והכא דיעבד [ד"ו] ברם הכא דיעבד. (ס"ז) הואיל וחזי רובא [ד"ו] דואיל והוא רובה. [וכ"ה בסרי"ר]. (ס"י) והקוצץ [סרי"ר] הקוצץ. (ס"א) בקנים. יוסי [סרי"ר] קנים. יוסה. (ס"ב) ור' עקיבא [סרי"ר] ר' עקיבה. (ס"ג) במגיל ובמגירה ובכל מה [סרי"ר] ובמגל במגירה ובכל מין. (ס"ד) קושרין [סרי"ר] קושרים. (ס"ו) ומדריג ומדריג [סרי"ר] ומדריג מדריג. (ס"ח) קציצתן (תני) [סרי"ר] קוצצהן. יתא. (ס"ט) שלא יקוץ בקורדם [סרי"ר] שלא בקורדם. (סכ"א) מתניתין ר"י [סרי"ר] מתני ר' יוסה הגלילי. (סכ"ג) הארץ [סרי"ר] הארץ ור"ע לא חשש לעבודת הארץ. (סכ"ד) מאימתי אוכלין [סרי"ר] באמתי אוכלים. (סכ"ה) הפגין [סרי"ר] הפגים. (סכ"ז) במעשרות הבוסר [סרי"ר] במעשרות: ח. הבוסר. (סכ"ט) חייבין [סרי"ר] חייב. (סל"א) כמה דאת אמר וגם [ד"ו] כמה דתימר וגם.

תורה אור ויקרא כה שם

כתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול רחב"ב אמר שתי תבואות אחת מן הבית ואחת מן השדה וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה. רבי יוסי בן חנינא בעי פגין מהו לעשות מהן מלוגמא מאחר שהוא אוכל בהן פתו בשדה יהא אסור או מאחר שהוא מכניסן לתוך הבית יהא מותר תמן תנינן [א] (א) הפגין והבוסר ר"ע אומר מטמא טומאה אוכלין ר"י בן נורי אומר משבאו לעונת המעשרות תני כאן מיד ולית כאן מיד רבי חנניא בשם ר"ל בפגי תאנים היא מתניתא הא בשאר כל הפגין אינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיבאו לעונת המעשרות אמר ר"י מתני' אמרה כן הפגין משיזריחו אוכל בהן פתו בשדה ר' פרדת בשם ר"י *הכל מודין בשביעית הכל מודים חברייא אמרין שאינן מטמאין טומאת [ב] (ב) אוכלין הקור בעץ לכל דבר אלא [ג] שהוא נלקח בכסף מעשר [ד] **וכפניות לאוכלין ונפטרין מן המעשרות דרש רבי יודה בן פזי בבית מדרש הקור אין קדושת שביעית חלה עליו רבי יוסה מפקדין על שואלייה אמרין לון מן לכון מימר כן והוון אמרין הוא אמר לן רבי יוסה מתניתא פליגא על רבי יודה בן פזי ומסייע לן דתני (ג) הפגין של שביעית אין שולקין אותן ובמסוייפות מותר מפני שהוא מלאכתן קור וכפניות הרי הן כעץ וכן אנו אומרין ועץ אסור לשולקו אלא בגין [ה] דקדושת שביעית חלה עליו לפום כן צריך מימר אסור גבי בוסר מה אית לך מימר אמר רבי אבון שכן דרך הקיהות אוכלות אותו:

זיתים

פני משה

היג וכו'. כלפריסית במתני': פגין מהו לעשות מלוגמא. משום דתנינן לקמן בפ"ח כל האוכלין המיוחדין לאדם אין עושין מהן מלוגמא לרפואה בשביעית דרחמנא אמר לאכלה ולא למלוגמא והלכך בעי מי נימא דמאחר שהוא אוכל בהן פתו בשדה מאכל אדם נקראין ויהא אסור או דילמא מאחר שהוא מכניסן לתוך הבית כלומר לאחר שהוא מכניסן לתוך הבית דווקא ומכיון שהוא צריך להמתין עד שיהו ראוין שהוא מכניסן לתוך הבית יהא מותר למלוגמא דאכתי לאו מיוחד למאכל אדם הן ולא איפשיטא: תמן תנינן. בפ"ג דעוקצין: תני כאן מיד. כלומר דמפרש הא דר"ע מטמא בהן משום טומאת אוכלין תני בהן מיד דאע"פ שלא הגיעו השיעור דתנינן הכא במתני' מיד הן מטמאין משום אוכלין ופריך ולית כאן מיד הא לא תנינן מיד בהדיא ואמאי לא בעית למימר דצריך שיהא בהן כשיעורא דמתני' ומקודם לאו אוכלין נינהו כלל: בפגי תאנה היא מתניתא. כלומר ר"ל מפרש למתני' דעוקצין דבפגי תאנה איירי ובהו פליג ר"ע וקסבר דמטמאין טומאת אוכלין הואיל ונקראין אוכלין לענין שביעית וא"כ שיעורא דידהו לענין טומאה כדתנינן הכא בשביעית: אבל בשאר כל הפגין. דכל פירות שלא נתבשלו נקראין פגין אף ר"ע מודה שאינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיבואו לעונת המעשרות האמורה בהן: מתניתא אמרה כן. מלישנא דמתני' שמענו נ"כ דבפגי תאנה עסקינן דקתני משיזריחו ודרך פגי תאנה הוא כן ואז הן ראוין לאכול בהן פתו בשדה ומתני' דעוקצין נמי בהכי איירי ושמעינן נמי דמקודם לכן לאו אוכל נינהו וכן בשאר כל הפגין דלא שייך בהן האי שיעורא לאו אוכלין נינהו עד שיבואו לעונת המעשרות: ור' פרדת בשם ר' יוחנן אומר. דהאי שביעית והכל מודין בשביעית וכדמפרש ואזיל: הכל מודין. כלומר לענין מאי הכל מודין: חברייא אמרין שאין מטמאין טומאת אוכלין. כלומר בשביעית הכל מודין שאין מטמאין טומאת אוכלין מקודם שיבואו לשיעורא דמתני' משיזריחו דבשביעית בעינן שיהו מיהת ראוין לאכילה כ"ד וכן לענין טומאה לאו אוכלין נינהו בשביעית עד שיגיעו לשיעור שיכול לאוכלן בשדה מיהת אבל מתני' דעוקצין פלוגתייהו בשאר השנים ואיכא למימר דלר"ע בין פגי תאנה ובין שאר כל הפגין מטמאין טומאת אוכלין אע"פ שלא הגיעו לשיעורא דמתני' דהכא: הקור וכו'. סיפא דמתני' בעוקצין שם והוא עץ רך הנוסף בסיבות הדקל בכל שנה ואוכלין אותו כשהוא רך: כעץ לכל דבר. ואינו מטמא טומאת אוכלין אלא שהוא נלקח בכסף מעשר דגידולי קרקע הוא: כפניות. תמרים שלא בשלו כל צרכן: לאוכלין. לענין טומאת אוכלין הן ופטורות מן המעשרות: ור' יוסי מפקדין על שואלייה. על השואלים אותו היה מצוה עליהם שיהנו בו קדושת שביעית והיה אומר להם מי הוא זה שאמר לכם כן שלא יהא שביעית חלה עליו שאתם מסתפקים ושואלין על כך ואמרו לו הוא ר' יודה בר פזי שדרש כן: א"ל ר' יוסי. אל תחושו לו דמתנית' פליגא עליה ומסייעה לן דקדושת שביעית חלה עליו: דתני. בתוספתא (פ"ג): אין שולקין אותן. כחומרי מאכל בהמה שאין שולקין אותן בשביעית: ובמסויפות. של סוף הקיץ מותר מפני שהוא מלאכתן שכן דרכן לאכלן ע"י שליקה וכמאכל אדם הן ומותר לשולקן: קור וכפניות הרי הן כעץ. ובתוספתא שם גרים בקור וכפניות מותר. ונראה שחסר כאן הסיפא דתוספתא וצ"ל כדהתם והיינו דמדייק דמדקתני מותר וקשה מאי קמ"ל הלא קור כעץ הוא וכן אנו אומרין ועץ אסור לשלקו בתמיה. אלא ש"מ בגין דקדושת שביעית חלה עליו לפום כן צריך מימר מותר כנ"ל כמו שהוא בתוספתא ומיהת מסייעא לן דקדושת שביעית חלה עליו ומאכל אדם הוא לפי שלפעמים בני אדם אוכלין אותו: גבי בוסר מה אית לן מימר. כלומר מ"ט דקתני במתני' אוכל בו פתו וכי ראוי לאכילה הוא וקאמר ר' אבון שכן דרך הקיהות אוכלות אותו כלומר אלו שאוהבין לאכול מידי דאית ביה קיוהא ואוכלין פתן עמו:

זיתים

רידב"ז

תמן תנינן הפגין והבוסר ר"ע אומר מטמא טומאת אוכלין ר"י ב"נ אומר משבאו לעונת המעשרות תני כן מיד ולית כאן מיד פי' דלענין טומאת אוכלין מיד ולית כאן מיד בשביעית אינו מיד אלא בהנך שיעורא דמתניתין וקמ"ל דבשביעית לא פליגי ר"ע וריב"נ דלכו"ע ס"ל בשביעית שיעורא דמתניתין אבל ר"ח בשם ריב"ל בפגי ראשונה היא מתניתא דעוקצין דבתאנים איכא השיעור משיזריחו אבל בשאר ספגים דליכא שיעור אחריני כי אם לעונת המעשרות אינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיגיעו לעונת המעשרות אר"י ותני כן דממתני' דידן מוכח דבתאנה איכא עוד שיעור טרם הגיעו עונת המעשרות הפגין משיזריחו כו' ומביא ראיה מהך מתניתין דידן למימרא דרשב"ל דבפגי תאנה איכא עוד שיעור אחר טרם עונת המעשרות והוא מפורש בהך מתניתין דידן:

ר' פרדת בשם ר"י הכל מודים בשביעית וקאי על הרישא דמתניתין הפגין והבוסר דמתניתין דמס' עוקצין הנ"ל דאיתא שם פלוגתא אחריתא בין ר"ע לריב"נ בהקוסט והחמם וראשי בשמים וכו' נלקחים בכסף מעשר ואינן מטמאין טומאת אוכלין דברי ר"ע א"ל ר"י ב"נ אם נלקחים בכסף מעשר מפני מה אינן מטמאין טומאת אוכלין אם אינן מטמאין טומאת אוכלין אף הם לא ילקחו בכסף מעשר ע"כ במשנה שם ובסיפא תניא דהפגין והבוסר ה"נ איתא שם במתניתא הקור הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שהוא נלקח בכסף מעשר ע"ז קאי ר"פ בשם ר"י ארישא אע"ג דנחלקו ר"ע וריב"נ אם לקוח בכסף מעשר דמי לטומאת אוכלין דאליבא דר"ע אע"ג דא"מ טומ"א נלקח בכ"מ ולריב"נ כיון שא"מ טומ"א אינו נלקח בכסף מעשר כ"ז דוקא לענין לקוח בכסף מעשר אבל לענין שביעית הכל מודים דלא שוה לטומאת אוכלין ויש לפרש בשני פנים או דהכל מודים אע"ג דאינו מטמא טו"א מ"מ חלה עליו קדושת שביעית דחשיב אוכל לענין שביעית או דילמא דהכל מודים דאף על גב דטמא טומאת אוכלין אין חלה עליו קדושת שביעית לענין שביעית לא חשיב אוכל וע"ז מיבעיא הכל מודים כלומר היאך הכל מודים ומפרשין חבריא שאינן מטמאין טומאת אוכלין דלענין שביעית חלה עליו קדושת שביעית דחשיב אוכל אע"ג דאינו מטמא טומ"א וע"ז מסיים הקור הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שנלקח בכסף מעשר וחשיב אוכל לענין מעשר אע"ג דאינו חשיב אוכל לענין טומאה וע"ז דרש ר"י ב"פ בבהמ"ד דקור אין קדושת שביעית חלה עליו ור' יוסי מקפיד על שואלייה אמרין לון וכו' אלא בנין דקדושת שביעית חלה עליו וכו' כלומר כיון דשביעית הכל מודים דחשיב אוכל אע"ג דאינו חשיב אוכל לטומאה ע"כ שפיר ס"ל לר"י דקור קדושת שביעית חלה עליו וחשוב אוכל אבל אי ס"מ הכל מודים בשביעית דלא כחברייא אלא דאף דחשיב אוכל לענין טומאה מ"מ לא חשיב אוכל לענין שביעית א"כ לפ"ז לא היה ס"ל לר"י דקור חשיב אוכל לענין שביעית כיון דלא חשיב אוכל לענין טומאה ק"ו לשביעית אבל לפי החברייא דלענין שביעית חשיב אוכל אע"ג דאינו מטמא טומאת אוכלין ע"כ שפיר ס"ל לר"י אע"ג דקור אינו מטמא טומאת אוכלין ולא חשיב אוכל לענין טומאה מ"מ חשיב אוכל לענין שביעית וקדושת שביעית חלה עליו ועפ"ז מתורץ קושית גליון הש"ס דמקשה ע"פ המפרשים ז"ל דהכל מודים בשביעית שאינו מטמא טומ"א דקאי על פגין משהזריחו דבשנה השביעית גופא אינו מטמא טומאת אוכלין משום דלא חשיב אכילה לענין שביעית דאסור להכניסו לבית וע"כ לא חשיב ג"כ אוכל לענין טומאת אוכלין קשה מפ' הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' טומ"א הלכה כ"ה ואלו מקרי לא היתה לו שעת הכושר ועיי' במס' מנחות דף ק"א ודו"ק היטב עכ"ל וכונתי קושיא עצומה דהא הפלוגתא בין הת"ק ור"ש לענין איסור הנאה אם מטמא אוכלין מובא בכמה מקומות דלר"ש אין מטמא טומ"א דאוכל שאין אתה יכול להאכילו לאחרים לא מקרי אוכל לענין טומ"א אבל הת"ק ס"ל דחשיב אוכל והרמב"ם ז"ל פסק כהת"ק בפ"א מה' טומאת אוכלין הכ"ה שם וא"כ למה בשנה השביעית אינו מטמא טומ"א משהזריחו כיון דחשיב אוכל בעלמא והכא רק משום איסור דשביעית אינו ראוי לאכילה והרי באיסור הנאה בעלמא כיון דחשיב אוכל בעלם ורק משום איסור דשביעית לא חזי לאכילה למה לא יטמא טומ"א ודוחק למימר דאזיל אליבא דר"ש והא ר"ש ס"ל במס' מנחות הנ"ל דבהיתה לו שעת הכושר חשיב אוכל וזה נמי מיקרי היתה לו שעת הכושר וזה דוחק וקושיא עצומה היא דהא נקטינן הכל מודים בשביעית ומשמע דהכל מודים וקאי אליבא דכולהו ולפי דברינו ניחא שפיר דלא מיירי בפגין משהזריחו בשנה השביעית וקאי על מתני' קמייתא דעוקצין כנ"ל ואין מקום לקושיא זו כמובן ודו"ק:

רבי יוסה מפקדין על שאלייה אמרין לון מן לכון מימר כן והוון אמרין הוא אמר לן ר' יוסה מתניתא כו'. נ"ל שצ"ל ר' יוסה מקפיד על שואלייה ואמר לון מן לכון מימר כן והוון אמרין הוא אמר לן. אמר ר' יוסה מתניתא כו': אמר רבי אבון שכן דרך הקיהות אוכלות אותו. נ"ל שצ"ל שכן דרך הקרייות אוכלות אותו ופירושו בני כפרים. ל מ ד ת י להגיה כן מהתוספתא פרק י"א דתרומות מעי אתרוג אסורין מפני שהקיאות אוכלות אותן והגיה הגר"א שהקרייות והכא נמי נ"ל שיש להגיה כן:

סליק פירקא בס"ד

בכל

תוספת הרי"ד

נלעדו התירו חכמים משום מס המלך ודווקא שיעשה מסחור רק מזה לבד לא התירו חכמים אפילו משום מס המלך ולהשגו"א ז"ל דלא משני ג"כ דבסנהדרין הלכה כר"י לחקל משום דהמלכות אונסת כרם הכא אין המלכות אונסת וז"ב ולפיכך התחיל הגמ' במס' סנהדרין להעתיק המשנה מהרישא מדברי ר"ש מתחלה קראו אותן אוספי שביעית משרבו האנסין כו' וע"כ לפ"ז ניחא הא דהרמב"ם ז"ל דאפילו באינו יושב בטל כ"ש שבוע ויש לו מלאכה אחרת מ"מ אסור ליסא וליתן בפירות שביעית רק בביצא ונותן שהם תלינן שהם מפירות היתר אף דמבואר בירושלמי שיש לו מלאכה אחרת מותר ליסא וליתן אף בפירות שביעית ז"א דהא הירושלמי ס"ל למותר משום שהמלכות אונסת דהא ר' יהודה קאי אדברי ר"ש דקאמר משרבו האנסין ע"ז ס"ל לר"י דאם יש לו מלאכה אחרת מותר אף בסחורה משום דרבו האנסין והא דלא פסק הרמב"ם ז"ל כן בשהמלכות אונסת לחלק בין יש לו מלאכה אחרת לאין לו מלאכה אחרת דבאין לו מלאכה אחרת אסור אף שהמלכות אונסו ז"א דהרמב"ם ז"ל ס"ל דהש"ס דילן פליג על הסיא דירושלמי ס"ל דהא דתני במתניתין אר"י אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא לא קאי רק אסוחרי שביעית וקאי על מה דסמיך ליה אדברי ר"ש דר"ש קאמר משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית ע"ז קאי ר' יהודה וס"ל דגבי סוחרי שביעית נמי אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא דאם יש לו אומנות בלא הוא מותר משום לפרוע המס אבל לא קאי על משחק בקוביא וכיוצא בה דהא קי"ל דאסור להציל עצמו בממון חבירו והאיך מותר להציל עצמו בגזל אבל בהבבלי ע"כ לא ס"ל דבים לו אומנות אחרת

מותר

עין משפט נר מצוה ל [א] מיי' פ"א מטומאת אוכלין הלי"ג. לא [ב] מיי' שם הל"י. לב [ג] מיי' פ"ז ממעשר שני הל"ח. לג [ד] מיי' פ"א מטומאת אוכלין הלי"ג. לד [ה] מיי' פ"ה משמיטה הלכ"א ובכ"מ.

מסורת הש"ס (א) עוקצין פ"ג משנה ו. (ב) שם משנה ז עירובין כח. (ג) תוספתא פ"ג.

גליון הש"ס *הכל מודים בשביעית ע' במפרש כאן וצ"ע בפ"א מטומאת אוכלין הל"כה. ואולי זה מיקרי לא היה לו שעת הכושר. וע' במנחות ק"א ודוק היטב: **וכפניות לאוכלן ונפטרין מן המעשר השמיטו רבינו. וע"ל בהגהותינו על הש"ס בעירובין דף כח:

שנויי נסחאות (פ"ג) תני כאן [פ"י"ל] ותני כאן. (בי"א) בשאר [פ"י"ל] שאר. (פ"ד) בשביעית [פרי"ל] בשביעית מה הכל מודים. (פ"כ) מן לכון [פי"ל] מן אמר לכון. (פכ"א) לן רבי [כי"ל] אמר רבי. (פכ"ג) מלאכתן קור [ר"ו] מלאכתן, מאיתי איכלין פירות וכו' קור. (פל"ו) אסור גבי [ד"ו] אסור. הבוסר משהביא מים כו' גבי. (פכ"ז) מימר [כי"ל] למימר (הקיהות) [נכי"ל] ליתא. אוכלות [פרי"ל] אוכלין.

עמודי ירושלים

או מאחר שהוא מכניסן לתוך הבית עי' מה שפי' הפני משה והוא דחוק והברור שהוא ט"ס וצ"ל או מאחר שאינו מכניסן לתוך הבית. ומצאתי בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' פ"ג) שהעתיק כן וע"ש שכ' ח"ל ומסיק דהכל מודים בשביעית שאינו אוכל כלומר ושרי לעשותם מלוגמא כו' ומזה מבואר דס"ל דהאיבעיא נפשטה להקל דמותר לעשות מלוגמא וע"ש מה שהקשה ע"ז המהרי"ט ומה שתירץ שם ולא כהפני משה במראה הפנים שכתב דהאיבעיא נפשטה להחמיר ועי' בראב"ם שפי' דאינו מטמא טומאת אוכלים יע"ש וגם ממנו נעלמו דברי מהרי"ט האלו:

(שוי"ט) והגפנים משיגרעו בערוך (ע' גרע) פי' ש בעת שיהיה בוסר ושיעורו כפול הלבן יש לו גרעינא ואז נקרא פרי ואסור לקצצו ולהפסידו דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד (משיגרשו נתפרש מן הסם גרעין. ערה"ם גרע ב' עיי"ש): (שול"ד) דאכיל פרוטגמיא אכיל משתיתא. בערוך (ע' משתית) פי' דאכיל סחורות בעולם הזה כגון פרקמטיא אבל משתה שלו שהיה מזומן לו לעתיד לבא כלומר לא נשתייר לו מה לאכול לעתיד לבא:

גליון אפרים

תני ר' חיננא (כנ"ל) בר פפא חרובין שלשולן היא חנטן מעשרות פ"א ה"ב, ולקמן בפ"ה ה"א נ"ע ולא שמיע דתני ר"ש ב"פ חרובין פו':

הלכה ז מתני'

זיתים שהכניסו רביעית לסאה. שמסאה מהן יכול להוציא רביעית לוג שמן פוצע דרך הזיתים לפצוע אותן כדי למתק מרירותן ואוכל בשדה דלאכילה הוא דחזו אבל אין סכין דלא חזי לסוך ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוך כדתנן לקמן (בפ"ח): הכניסו חצי לוג שיכול להוציא חצי לוג שמן מסאה: הכניסו שליש. שיכול להוציא מהן שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה. ה"ג שליש הוא שליש לוג וכדמפרש בגמ' כגון שהן עושין ג' לוג לסאה כשיגמרו וכשהכניסו שליש הלוג שהוא תשיעית ממה שראויין לעשות כשיגמרו כותש וכו' וכך עונתן למעשרות: ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות. המפורש לקמן בפ"ק דמעשרות כך עונתן לשביעית לאכול מהן דדוקא תאנים וענבים וזיתים שדרך לאכול מהן קודם שנתבשלו יפה התירו לאכול מהן בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות אבל לא בשאר פירות לפי שלא התירו אלא כדרך שאוכל בשאר שני שבוע: גמ' מהו שליש לוג. כלומר דמפרש מהו שליש אם שליש ממה שמוציא לסאה כשיגמרו קאמר או שליש אחר. וקאמר הש"ס לוג. כלומר שליש לוג הוא ולא שליש מסאה וכדמפרש והזיל מתני' וכו' דמתני' מיירי שהן עושין ג' לוגין לסאה כשיגמרו וכשהכניסו שליש הלוג שהוא תשיעית לסאה כשיגמרו עונתן אז כותש וכו' וכך למעשרות וכדפרישית בל' הנ' במתניתין והוא העיקר: כתיב כי יובל היא קודש. ודרים היא יתירא לרמז מה היא קודש הארץ אף תבואתה קדש ויש לנהוג בפירות שלה קדושה בשנת הקדש ולפיכך לא ניתן אלא לאכילה ולא להפסד: מנשק לכיפתא דעכו. שהיא גבול א"י והיה מנשק לכיפי סלע אשר שם ואמר עד כה היא ארעא דישראל והיה מחבב אף הגבולין שלה: עבר ירדנא במנוי. שלא היה לו במה לאחוז על מעברות הירדן ועשה מהבגדים שלו כדי לאחוז בו כדרך שעושין בחבל מפה ומפה לאחוז בו ולעבור על המעברת: מתעגל בהדא אליסום דטבריא. מחוז של טבריא הנקרא כן והיה מתעגל עצמו על הארץ וכל זה מפני חיבוב קדושת הארץ: מתקל כיפי. היה שוקל האבנים לידע אם כבר הוא בא"י מפני שאבניה יותר כבדים הן וכן גושי האדמה שלה ולקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך וגו' ומר מקיים רישא דקרא ומר לסיפיה:

הלכה ח מתני'

מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית. לפי שאסור לקוץ את האילן בשביעית משיתחיל לעשות פרי שהוא מפסיד הפרי וכתיב לאכלה ולא להפסד: כל האילן משיוציא. משיתחילו העלין להיות ירוקין: ובה"א החרובין משישלשלו. משיתחילו להכביד ויראו בהן כמין שלשלת של חרובין: משיגרעו. משיעשו בוסר כשיעור פול לבן וזהו נקרא גרוע ובגמרא דהכא מפרש משיזחלו מים מהן וחד שיעורא הוא: משיניצו. משיגדל הנץ עליהן סביב: ושאר כל האילן משיוציא. הבוסר שלו וכשיגיעו לשיעורים הללו שנשנו אסור לקוצצן בשביעית: וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות. שכבר גדלו הפירות עד שהגיע לעונת המעשרות האמור בהן מותר לקוצצו בשביעית לפי שזה כבר הוציא פירותיו ובטל דין שביעי' ממנו וכן קודם שיתחילו לעשות פרי מותר לקוץ לעצים בשביעית ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא דהכא מיירי שהוא מעולה בדמים לעצים יותר מלאילן: וכמה יהא בזית ולא יקוצנו. האי דינא לאו אשביעית קאי אלא בעלמא ומשום קוצץ אילנות טובים כדדרשינן מדכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: רובע. הקב משום דזיתים חשיבי שיעורו ברובע ובדקל שיעורו בקב שאם עושה קב תמרים לא יקצנו ואין הלכה כרשב"ג: גמ' שלשולן היא חנטן. לענין מעשרות קאמר דאמור רבנן באילן אזלינן בתר חנטה לפי השנה שחנטו מתעשרין אבל עונתן למעשרות מפורש בפ"ק דמעשרות משינקדו: משיזחלו מים. כשסוחט מוציאין מים: מה. ושואל הש"ס מאי משהכניסו רובע דקאמר אם רובע נץ או רובע זיתים: א"ר יונה. ומאי תיבעי לך לאי דהוא נץ שהוא עושה רובע זיתים כלומר לאיזה דבר הוא הנץ אלא שמשערים לפי הנץ שהוציא כמה זיתים יכולים להיות ממנו ואם היה כל כך שיעשה רובע זיתים קאמרי אנא: א"ר יונה וכו'. כמו ועוד א"ר יונה כדמייתי לכל הני מילתיה הדדי: חד לתלת מאה וארבעים קיים בה. מנין ישל קדרים שלא ישאירו זיתיך כ"א חלק אחד קיים מנין ישל שעושה האילן: כתיב כי עץ נשא פריו. ישא פריו מבעי ליה אלא מגיד שלא נשא פריו בעוה"ז כראוי ולזה אמר הנביא שלעתיד תראו מה שנושא פירות ותאמרו כי עץ נשא פריו עכשיו וכן ותאנה וגפן נתנו חילם: המת בשבע שני גוג אין לו חלק לע"ל. לפי שבאותו הזמן יהיה בהלה גדולה ורב היגיעה והטרחא כדכתיב אם לא ביום ההוא יהיה רעש גדול על אדמת ישראל ואותן שבע שנים דכתיב ויצאו יושבי ערי ישראל ובערו והשיקו וגו' ובערו בהם אש שבע שנים הן הן הכנה למתן שכרן של צדיקין לעתיד לבוא לפי היגיעה שיהיה להן בשבע שנים הללו וזהו דמסיים ואמר: סימנא דאכל בבי"ת גרסי'. מי שהוא מוביל ומביא פרגמיא אכיל משתותא. פרוטגמיא. מלה לעז יוונית היא על מיני מגדים ופירות שדרך להביא לבחור הנושא בתולה וזהו הסימן מי שמביא הפרוטגמיא הוא מזומן לאכול שם בסעודת המשתה והוא כעין שושבינות הנשנה בפ"ט דב"ב ואף כאן מי שמטריח עצמו ויהיה לו היגיעה זה הוא מזומן לחלק לע"ל: ויאות עד כאן אית תתובה לעלמא דאתי. כל מר שהוטב לו לר' יוסי זה ואמר עד כאן שמענו שיש מנוחה בלא יגיעה לעתיד לבא שהרי אמר כל המתיגע באותן שבע שנים זה הוא זוכה לחלק לעתיד לבא אם כן יהא מנוחת ישיבה לעתיד לבא: עתידין הן חבירין להתייגע וכו'. כלומר אף שאמרנו שלעתיד יהיה הכל במנוחה יגיעה זו יהיה להם לתלמידי חכמים שילכו מבתי כנסיות

הלכה ז מתני'

[א] זיתים שהכניסו רביעית לסאה פוצע ואוכל בשדה הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה הכניסו שליש כותש בשדה וכונס לתוך ביתו וכן כיוצא בזה בשאר שני שבוע [ב] חייבין במעשרות [ג] ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית: גמ' זיתים שהכניסו רביעית לסאה מהו שליש לוג *מתניתא שהן עושין שלושת לוגין לסאה כתיב (ויקרא כה) כי יובל היא קודש תהיה לכם וגו' מה היא קודש אף תבואתה קודש רבי יוסי בן חנינא (א) מנשק לכיפתא דעכו עד כה היא ארעא דישראל ר"ז עבר ירדנא במנוי רבי חייא בר בא מתעגל בהדא אליסום דטבריא ר"ח רבא **מתקל כיפי רבי חנניא מתקל גושייא לקיים מה שנאמר (תהלים קב) כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:

הלכה ח מתני'

(ב) מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית ב"ש אומרים כל האילן משיוציא וב"ה אומרים [ד] החרובים משישלשלו והגפנים משיגרעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילן משיוציא [ה] וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו (ג) וכמה יהא בזית [ו] ולא יקצנו רובע רשב"ג אומר הכל לפי הזית: גמ' תני רבי חנינא בר פפא חרובין שלשולן היא חנטן גפנים משיגרעו אמר רבי יונה משיזחילו מים כמה דאת אמר (איוב לו) כי יגרע נטפי מים יזוקו מטר לאידו זיתים משיניצו אמר ר' יונה משהכניסו רובע מה רובע נץ או רובע זיתים אמר רבי יונה לאי דו נץ שהוא עושה רובע זיתים אמר רבי יונה כתיב (דברים כח) כי ישל זיתך חד לתלת מאה וארבעין קיים בה א"ר יונה כתיב (יואל ב) כי עץ נשא פריו מגיד שלא נשא פריו בעולם הזה וגפן ותאינה נתנו חילם מגיד שלא נתנו חילם בעה"ז א"ר יונה בשם ר' חמא בר חנינא המת בשבע שני גוג אין לו חלק לעתיד לבא סימנא דאכיל (ד) פרוטגמיא אכיל משתיתא שמע רבי יוסי ואמר ויאות עד כדון אית תותבה לעלמא דאתי רבי יונה בשם (ה) ר' חייא בר אשי עתידין הן חבירין להתייגע מבתי כנסיות

תוספת הרי"ד

מותר בשהמלכות אונסו דהא הבבלי ס"ל דהא דקאמר ר"י אימתי כו' אבל יש לו אומנות בלא הוא מותר קאי אכל המתניתין אפירות שביעית והמשחק בקוביא וס"ל להבבלי דהטעמא משום ישובו של עולם וכדפירש הכ"מ ז"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל בפי' הגמ' בישובו של עולם הוא דבמשחק עם ישראל בלא מעות מ"מ פסול לעדות משום לחזקתו דכיון דאינו עסוק בישובו של עולם חזקתו דעוסק במעות ע"כ ג"כ אבל ביש לו אומנות לסחיות א"ע אינו מוחזק במשחק בלא מעות שחזקתו משחק בקוביא במעות וכמו כן בסוחרי שביעית אם יש לו אומנות ועוסק בישובו של עולם ואינו יושב בטל תלינן שהוא פירות היתר משא"כ כשאינו עוסק בישובו של עולם כל ימות השבוע תלינן שחזקתו מפירות שביעית הוא עיי' בכ"מ ז"ל שפירש כן בפ"י מה' עדות וא"כ לפ"ז ע"כ לשיטת הבבלי שפיר ס"ל להרמב"ם ז"ל דאם יש לו מלאכה בשאר שני שבוע אמרינן שפירות דלפני שביעית הן אבל בשביעית אסור אפילו כשהמלכות אונסת ולפיכך לא פסק הרמב"ם ז"ל כהירושלמי משום דסמך אבבלי ושיטת הבבלי אינו כן אלא כיון דהוא עסוק במלאכה והוא מן הישוב אמרינן דהפירות היתר עסוק ומש"ה [illegible] בקוביא בהיתר וכשר לעדות ואינו בחזקת פסול וע"כ לא מהני בסוחרי שביעית בשהמלכות אונסת באם יש לו מלאכה אחרת או לא דביש לו מותר לעסוק ובאין לו אסור לעסוק ז"א אלא דפסק כהבבלי:

האריכותי בזה כדי להוציא מלב הטועים שמוע שמעתי שבשנת השביעית עמדו איזה רבנים והתירו לאחינו ב"י לעבוד בשביעית לחרוש ולזרוע ולעבוד את עבודת הכרם כדי להחזיק את יסוד המושב בתחלה וסמכו עצמם על הגמ' דמס' סנהדרין מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא וכו' בתוס' ז"ל וא"ת משום ארנונא התירו לו לחרוש ולזרוע דהוי איסורא דאורייתא וי"ל דמיירי בשביעית בזה"ז דרבנן א"כ י"ל דפיקוח נפש הוא כו' והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש עכ"ל ז"ל וסמכו עצמם על תירוץ הראשון שבתוס' ז"ל כיון דמדרבנן הוא בזה"ז התירו משום ארנונא וא"כ אין לך ארנונא גדול מאשתו ובניו בתחילת התיסדות המושב שלא להתרושש וע"ז סמכו להתיר ובאמת אין ממש כלל בזה ואין שום יסוד ומקור מכאן דהא ע"כ מודו הכי רבנים ג"כ דאין להתיר איסור דרבנן במקום פסידא דאל"כ נבטל ח"ו כל איסור דרבנן במקום פסידא וזהו עקירה ח"ו בתורה ואנן קי"ל גבי שבת אמירה לעכו"ם שבות ולא שרי במקום פסידא רק שבות דשבות אבל חדא דרבנן לא שרי במקום פסידא ובנ"ס לא אמרו הרבנים כן בכל הדרבנן בעולם ח"ו דלא אמרו רק במקום דאשכחן דשרו רבנן את דבריהם במקום פסידא וסמכו לדבריהן ע"ז דאשכחן דשרו רבנן בשביעי' את דבריהם משום פסידא דארנונא וע"כ פסידא דלפרנס אשה ובנים לא גרע מארנונא לפי דבריהם ובאמת מהגמ' הזה גופא מוכח דאסור דהא גרסינן אלא בתחלה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין משרבו האנסין ומאי ניהו ארנונא כדמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשירין סוחרין פסולין ע"כ והנה נפ"מ בין אוספין וסוחרין הוא מבואר בירושלמי ומביאו הר"ש ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל דאוספין מלקטין לעצמן וסוחרין מלקטין למכור וע"כ מ"מ בין אוספין לסוחרין לא בירושלמי מפורש דהמלכות אונסת הוי אף בסוחרין דצריכין מעות לפרוע מס המלך ובזה ליכא למימר דפליגי הבבלי והירושלמי בהמציאות האיך היה המעשה א"ו דהנפ"מ בין אוספין לסוחרין היא בזה כדפי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות במס' סנהדרין שם דאוספין כשירין מפני שלא היו אוספין לעצמן עיי"ש ולא התירו חכמים רק כשהמלאכה הזו יהיה בעד המלך כהכריז דר"י פוקו וזרעו מפני ארנונא דלא היו זורעין רק כדי שיעור

עין משפט נר מצוה לה [א] מיי' פ"ה משמיטה הל"ו סמ"ג עשין קמח. לו [ב] מיי' פ"ב ממעשרות הל"ח וברא"בד וכ"מ. לז [ג] מיי' פ"ה משמיט' הלט"ו ע"ז. לח [ד] מיי' שם הלי"ח. לט [ה] מיי' שם הלי"ז. מ [ו] מיי' פ"ו ממלכים הל"ט.

מסורת הש"ס (א) כתובות קיב. (ב) ברכות לו: פסחים נג: (ג) ב"ק לא. (ד) ע' ערוך ערך משתית. (ה) ברכות סד. מו"ק כט.

גליון הש"ס *מתניתא שהן עושין ג' לוגין ע' ברא"בד בהשגות פ"ב ממעשר שם. ובמשנה למלך. וע' בתוס' יו"ט וברע"ב. ומש"ח. ושנות אלי': **מתקל כיפי. מכאן ראיה לפירוש התוס' בכתובות דף קיב ד"ה ר"ח ודוק. וע' בכ"מ פ"ה ממלכים:

שנויי נוסחאות (ס"ד) בות [ד"ו] בהן. [ובכרי"ר] בהם. (ס"ו) כך [בכרי"ר] כן. (כ"ו) דעכו עד [ד"ו] דעכו ואמר עד. (ש"ד) גושיא [כי"ר] גומיה. (סט"ו) מאימתי [כרי"ר] מאמתי. (סי"ח) וב"ה החרובים [כרי"ר] ב"ה. החרובי. (כי"ט) והגפנים משיגרעו והזיתים [ס"י"ר] הגפנים משיגרעו הזיתים. (ס"כ) וכל כיון [כרי"ר] כל כיון. (סכ"א) לקוצצו וכמה [כרי"ר] לקוצי כמה. (סכ"ג) ולא [כרי"ר] לא. (סכ"ס) משיזחילו [כרי"ר] משיזחלו. (סכ"ז) דאת אמר כי [ד"ו] דאת אמר כי. (סכ"ח) נץ שהוא עושה רובע [כי"ר] נץ הוא שהיא עושה בה רובע. (סל"א) וגפן ותאינה [כרי"ר] תאנה וגפן. (סל"ד) פרוטגמיא [כי"ר] פרוגמטיא. (סל"ו) תותבה [כרי"ר] תתובה.

עמודי ירושלים

תני ר' חנינא בר פפא חו בין שלשולן הוא חנטן עי' פני משה שכ' לענין מעשרות קאמר דאמרו רבנן באילן אזלינן בתר הנטה כו'. אולם בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' פ"ג) הוכיח דכל אילנות משיוציאו לענין קציצת האילן הנ"ל היא חניטת הפירות והביא ראי' מירושלמי הזה מבואר דפי' הירושלמי לענין שביעית. אולם מדברי רש"י שפי' משיוציאו העלין והבהרי"ם הקשה מהירושלמי הזה על רש"י ע"ש י"ל דרש"י פי' הירושלמי כהפני משה ולא קשיא עליו והבן:

עמודי ירושלים הנינא

דאכול פרוטגמא אכיל משתיתא. עי' במת"כ ויקרא (פי"א) שכתב וז"ל פרטגמיא הערוך הביאו ולא פירשו עכ"ל וטנה הוא ראה ראייה אחת בערוך ערך כרטינס שם הביאו ולא פירשו אולם לא ראה בערך משתיתא שם הביאו הערוך וכתב וז"ל דאכיל פרגמטיא כו' פי' דאכל סחורות בעוה"ז כגון פרקמטיא אכיל משתה שלו שהיה מזומן לו לעתיד לבא כלומר לא נשתייר לו מה לאכול לעתיד לבא עכ"ל ובערך פרטינס סמך ה"ע על מה שפירש בערך משתיתא וראיתי בידי משה שם שכ' בשם היפ"ת דפי' פרטינס היא סחורה וכתב שגם הר"ש פי' כן והוא תמוה דאדרבה הר"ש בדמאי (פ"ב מ"ב) כתב סעודות בחור שנשא בתולה קורין בלשון יון פרוטגמא ע"ש: [וכן כתב בעל מוסף הערוך ז"ל בערך כרטינס פי' בלשון יוני נשואים ראשונים]:

כנסיות לבתי מדרשות מה טעם °ילכו מחיל אל (תהלים פד)
חיל יראה אל אלהים בציון (א) רבנן דקיסרין אמרי
*קטני עכו"ם וחיילותיו של נ"נ לא חיין ולא נידונין
(ירמיה נא) ועליהן הוא אומר °וישנו שנת עולם ולא יקיצו
מאימתי קטני ישראל חיין רבי חייה רובה ור"ש ברבי
חד אמר משיולדו וחד אמר משידברו מ"ד משיולדו
(תהלים כב) °יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה מ"ד
(שם) משידברו °זרע יעבדנו יסופר לה' לדור תני בשם
ר"מ משהוא יודע לענות אמן בבית הכנסת מ"ט
(ישעיה כו) °פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים.
(תהלים פח) תמן אמרי משימולו °נשאתי אימך אפונה ורבנן
(שם פז) דהכא אמרין משיולדו °ולציון יאמר איש ואיש
יולד בה והוא יכוננה עליון רבי אלעזר אומר אפי'
(ישעיה מט) נפלים מה טעם °ונצורי ישראל להשיב ונצירי
ישראל להשיב:

הדרן עלך בראשונה

[א] **בנות** שוח (ב) שביעית שלהן שנייה שהן עושות לשלוש שנים רבי יהודא אומר הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח:

גמ' מהו בנות שוח פיטיריה מה (ג) בכל שנה ושנה הן עושות או אחת לשלוש שנים בכל שנה ושנה הן עושות אין שאין פירותיהן מגמרין אלא לאחר שלוש שנים כיצד הוא יודע רבי יונה אמר משיקשר עליו חוט תני שמואל תוחב בהן קיסמין תני רבן שמעון בן גמליאל אומר [ב] (ד) אילן שחנט קודם חמשה עשר בשבט מתעשר לשעבר לאחר חמשה עשר בשבט מתעשר לבא תני אמר רבי נחמיה בד"א באילן שהוא עושה שתי גורנות בשנה אבל באילן שהוא עושה גורן א' בשנה כגון זיתים ותמרים וחרובין אע"פ שחנטו קודם לזמן הזה הרי הן כלעתיד לבא אמר רבי יוחנן [ג] נהגו בחרובין כרבי נחמיה מותיב ר"ש קומי רבי יוחנן והא תנינן בנות שוח שביעית שלהם שנייה שהן עושות לשלש שנים על דעתך מה שעשו בשביעית יהו שביעית והוא מקבל מיניה א"ר בון בר כהנא ותמיה אנא איך היה מותיב ר"ש קומי רבי יוחנן והוא מקבל מיניה ויתביניה אנא אמר חרובין ואת אמר בנות שוח אנא אמר מנהג ואת אמרת הלכה אנא אמר ר' נחמיה ואת אמר רבנן אלא היא חרובין היא בנות שוח היא מנהג היא הלכה היא ר' נחמיה היא רבנן תמן אמרין אילן שחנט קודם ראש השנה של עולם מתעשר לשעבר ולאחר ר"ה של עולם מתעשר לבא התיב רבי יודן בר פדיא קומי רבי יונה הרי חרובין הרי הן חונטין קודם ר"ה של עולם והן מתעשרין לבא ולא שמיע דא"ר חיננא בר פפא חרובין

פני משה

כנסיות לבתי מדרשות וזה יהיה להם לנחת שמתוך כך יזכו להתראות אל אלהים כדכתיב ילכו מחיל אל חיל ואז יראה וגו': קטני עכו"ם. שלא היה בהן כח לעשות רעה לישראל וכן שאר חיילותיו של נבוכדנצר אותן שלא פשטו ידיהן בזבול כדאמרינן לעיל בברכות פ' הרואה (בהלכה א') והן הן לא חיין ולא נידונין אבל אותן שפשטו ידיהן בזבול אין להן תקנה כדאמר התם ואיידי דאיירי בלעתיד לבא מייתי לה הכא: מאימתי קטני ישראל חיין. לע"ל: יסופר. משעה שיכול לספר: שומר אמונים. שאומרים אמנים: נשאתי אימך. אימת מצות מילה שקבלנו לשמך: אפילו נפלים. חיין לע"ל דכתיב ונצורי קרי ונצירי משעת יצירה של ישראל זוכין הן להשיב:

הדרן עלך בראשונה

הלכה א מתני' בנות שוח. הן תאנים לבנות ואינן נגמרות אלא לאחר ג' שנים: שביעית שלהן שניה. שנה שניה של שני שבוע לפי שהחונטים בשביעית אינן נגמרין עד שנה שניה משמטה שלאחריה שהיא שלישית לחניטה ואז נוהג בהן דין שביעית דאזלינן בתר חנטה אזלינן: הפרסאות. מין תאנים שהן נגמרות לשתי שנים לפיכך שביעית שלהן מוצאי שביעית שהיא שמינית ואין הלכה כר' יהודה: גמ' מהו בנות שוח פיטיריה. כך היו קוראין לתאני חיוורתא: מה. האי דקתני שהן עושות לג' שנים אם בכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין נגמרין עד לאחר ג' שנים מזמן חנטתן או אחת לג' שנים הן עושות וטעמא דשביעית שלהן שנייה משום דכשנטען קודם שביעית חלה שביעית עליהן לשנה שיעשו ופשיט לה דבכל שנה ושנה הן עושות וכו' ואותן שחנטו בשביעית נגמרין בשניה לפיכך נוהג בהם דין שביעית דבתר חנטה אזלינן: כיצד הוא יודע. אם בכל שנה ושנה הן עושות כיצד הוא יודע להבחין ביניהן: משיקשור עליו החוט. על אלו שרואה שחונטין הן בשביעית קושר החוט עליהן להכירן אח"כ: תני שמואל. דבלאו הכי יכול הוא לידע שתוחב בהן קסמין וכשרואה שהן רכין נגמרין הן ובידוע שחנטו בג' שנים מקודם: תני. בתוספתא (פ"ד) והתם לא גרים לרשב"ג בריתא אלא סתמא דברייתא היא: אילן שחנט קודם ט"ו בשבט. שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשעבר לפי השנה שעברה ואם לאחר ט"ו בשבט מתעשר לפי שנה הבאה: באילן שהוא עושה שתי גרנות בשנה. שאין פירותיו נגמרין כאחת ומתלקט פעמים בשנה כגון תאנים: אבל באילן שהוא עושה גורן אחד. שפירותיו נלקטין כאחד בתר לקיטה אזלינן אפי' חנט קודם ט"ו בשבט מתעשר לפי שנה הבאה: מותיב רבי שמעון. בן לקיש: והא תנינן בנות שוח וכו'. ועל דעתך דנהגו כר' נחמיה מה שעשו בשביעית יהו שביעית כלומר דוקא אלו שעשו ונגמרו בשביעית יהא שביעית חלה עליהן דהא אמרת בתר לקיטה אזלינן אבל אלו שעשו ונגמרו בשניה אמאי יהא שביעית חלה עליהן אלא לאו ש"מ בתר חנטה אזלינן: והוא מקבל מניה. וקבלה ר' יוחנן לאותה תשובה ממנו בתמיה וכדקמתמה ר' בון לקמיה: ותמיה אנא. איך היה מקבל ממנו לקושיא זו: ויתיביניה. ומפני מה לא השיבו אנא אמר בחרובין נהגו כר"נ ואת מקשית לי מבנות שוח ואנא אמינא מנהג ואת מייתית לה מהלכה ועוד אמינא אנא מר' נחמיה ואת מקשית לי מסתם מתני' דאתיא כרבנן: אלא היא חרובין וכו'. מסקנת התמיה דר' בון היא כלומר אלא היכי ס"ד דהמקשה דהיא חרובין היא בנות שוח וכו'. דמותיב מבנות שוח על האי דחרובין ודהלכה על המנהג ומסברת רבנן דפליגי על הא דר' נחמיה וכי היינו הך הוא: תמן. בבבל: אמרין. דהא דאזלינן באילן בתר חנטה היינו בשנה של עולם הדבר תלוי שהוא אחד בתשרי ואם חנט קודם אחד בתשרי מתעשר לשעבר וכו': הרי חרובין. שהן חונטין קודם אחד בתשרי ואפ"ה אמרינן דמתעשרין לפי שנה הבאה שהיא שנת לקיטתן: ולא שמיע. וכי לא שמיע ליה לר' יודן בר פדיא הא דא"ר חיננא בר פפא לעיל בסוף הפרק דחרובין

רידב"ז

בכל שנה ושנה הן עושות או אחת לשלש שנים פי' אי דבכל שנה ושנה נלמח רק מה שנלמח בשנה זו נגמר סוף ג' שנים אי דלא נלמח כלל רק פעם אחת לשלש שנים, ובכל הג' שנים אינו נלמח כלל. ופשיט דבכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין פירותיהן נגמרים אלא לאחר שלש שנים כנ"ל ופשוט הוא:

תני א"ר כד"א באילן שהוא עושה שתי גרנות כו' גורן א' בשנה כו' ה"ה כלע"ל א"ר י' נהגו בחרובין כר"נ מתיב ר"ש קומי ר"י והתנינן בנות שוח על דעתך מה שעשו בשביעית יהא שביעית פי' דלא יהא שביעית אלא מה שעשו בשביעית ותו לא והוא מקבל מיני' פי' דלא הותיב לו תשובה תמן אמרין אילן שחנט קודם ר"ה ש"ע מתעשר לשעבר לאחר ר"ה ש"ע מתעשר לבא פי' דתמן אמרין הוא דלא כר"י ורשב"ל דאילו לר"י ורשב"ל נשאר בקושיא ממתניתן דב"ש על מה שנהגו כר"נ דאילו לר"נ לא יהא שביעית אלא מה שעשה בשביעית ומה שלא נגמר בשביעית אין עליו קדושת שביעית דלא אזיל ר"נ בתר חנטה כלל באילן דגורן אחד וקמפרשי אר"נ בד"א דאזלינן בתר חנטה בב' גרנות אבל בגורן אחד לא אזלינן בתר חנטה ועוקר החנטה מגורן אחד ולא שנתו אבל לרבנן דתמן גם ר"נ אזיל בתר חנטה רק דפליג ארשב"ג דס"ל שנתו בט"ו בשבט ור"נ פליג עליו וס"ל דלעולם הולכין אחר חניטתו רק בזה דהחנטה הוא קודם ר"ה מתעשר לשעבר ואם נחנט לאחר ר"ה אע"פ שהוא קודם חמשה עשר בשבט מתעשר לבא ועוקרין שנתו ולא חניטתו וע"כ לא קשה מב"ש דהא כיון שנחנט קודם ר"ה מתעשר לשעבר ושייך לשביעית אבל ר"י ורשב"ל דנשארו בקושיא על הא דנהגו כר"נ ולמה ב"ש הוי שביעית משום דס"ל דר"נ לית ליה כלל חנטה בגורן אחד ועוקר חניטתו ולא שנתו אלא דאזיל בתר לקיטה ולא מהני החנטה לא בט"ו בשבט ולא בר"ה ש"ע ובזה נפ"מ בין ר"י ורשב"ל לרבנן דתמן והתיב ריב"פ והרי חרובין הרי הן חונטין קודם ראש השנה של עולם ומתעשרין לבא וא"כ קשה על רבנן דתמן דפליגי על ר"י ורשב"ל וס"ל דר"נ אזיל בתר חנטה דר"ה ש"ע וא"כ קשיא מחרובין דס"ל לר"נ דמתעשר לבא והא חנוטן קודם ר"ה של עולם ואלא ע"כ כר"י ורשב"ל דר"נ לא ס"ל כלל חנטה אלא אזיל בתר לקיטה ומשני ולא שמע דמר רחב"פ חרובין

מערכת הערוך

(פוי"ז) בנות שוח שביעית שלהן שנייה שהן עושות לשלש שנים. בערוך (ע' בנת שוח) פירש בני שוח תאנים לבנות... שביעית שלהן בשנה שנייה של שמיטה שמה שחונטין בשמיטה אחר ט"ו בשבט נוהגין בהן דין שביעית בשנה שנייה של שבוע כי מתא־רין שלשה שנים באילן אבל מה שחנטו קודם ט"ו בשבט בשביעית מן הששית חשובין ומותרין בשנה אחת של שביעית וכן דרכן בשנה אחת חונטין והן פגין [שלא נתבשלו] ובשניה בוחל [נתבשלו שלא כל צרכן] ובשלישית נגמרין והן צמל [פי' קשים] ובכל שנה הן חונטין וכן סידורן כה שחונטין בשנה ראשונה של שבוע נגמרין בשלישית ומה שחנטו בשנייה נגמרין בד' ומה שחנטו בג' נגמרין בחמשית ונוהגין בהן מעשר עני דקיי"ל אילן בתר חנטה אזיל. ואלו שנגמרו בחמשית בשלישית חנטו לפיכך הן פירות שלישית ושחנטו ברביעית נגמרו בששית ושחנטו בחמשית אע"פ שנגמרין בשנה של שמיטה מותרין הן כי פירות חמשית הן. ושחנטו בששית נגמרין בשמינית ונוהגין בהן מעשר עני ושחנטו בשנת השמיטה בשביעית נגמרין בשנה התשיעית שהיא שנה שנייה של שבוע ונוהגין בהן דין שביעית כי בשביעית היתה חניטתן וכן דרך סידורן לעולם כל הפירות שחונטין בשביעית נוהגין בהן דין שביעית בשנה שנייה של שבוע והיא שנת גמירת הפרי הנחנט בשביעית עצמו נמצאין בכל שנה שלשה פירות בזה האילן מקצתן צמל והן שחנטו מקודם לכן בשנהים ומקצתן בוחל והן שחנטו מראשתקד ומקצתן פגין והן שחנטו בזו השנה... ואמרם בכל שנה הן עושין

תוספת הרי"ד

שיעור הכירין שייך למלך וכדאיתא בירושלמי [כמבואר בדברינו בפנים] וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ש דאין מותר לחרוש אלא רק כשיעור הצריך למלך ונמצא דהחרישה והקצירה גופיה הוא למלך וכן המלאכת אסיפה האסיפה גופה היא למלך דגוף התבואה הוא להמלך אבל לעסוק במסחר דגוף התבואה אינו להמלך אלא להרויח כדי שיכול ליתן מס להמלך לא התירו הרי בפירות אף דהמלכות הונסת ושייך ארנונא בין על אסיפה בין על הסוחרים מ"מ לא התירו רק באוספים ולא בסוחרים ואפילו לר"י דמתיר בסוחרים ג"כ בשהיה עוסק כל שני שבוע לא התיר לסחורה בשביעית לשיטת הבבלי אלא דכשר לעדות דתלינן שסוחר בפירות היתר לשיטת הבבלי כדס"ל להרמב"ם ז"ל ואפילו לשיטת הירושלמי דלר"י התירו בסוחרים ג"כ כשהיה עוסק בכל שני שבוע מ"מ לא דמי לאוספים דאוספים דפירות גופיה הוא למלך מותר אפי' כשהיה בטל כ"ש שבוע משא"כ בסוחרים דאין התבואה גופיה למלך אינו מותר אלא בשהיה עוסק כ"ש שבוע ואכן לפי שיטת הבבלי דפסק הרמב"ם ז"ל דסוחרים אפי' עסק במלאכה כ"ש שבוע מ"מ אינו מותר רק דכשר לעדות דתלינן שסוחר בפירות היתר א"כ היאך נתיר לאחינו ב"י היושבים בא"י ליטע אילנות ולעשות יין למכור ולפרנס אשה ובנים האם בזה יתיסדו כשיטתו בעצמם היין הלא כל עיקר הוא שימכרו סחורתם ויעשו מזה ממון והרי בזה אפילו ארנונא אסור ג"כ דהא הוכחנו דאפילו בסוחרים איכא ג"כ ארנונא כדמפרש בירושלמי ולית מאן דפליג בזה ואפ"ה לא התירו רבנן בעד ארנונא רק ליתן גוף התבואה שעוסק בה לארנונא גופיה ואפי' לפי' הר"ש ז"ל בירושלמי מוכח ג"כ דשייך המלכות אונסת בארנונא דסוחרים ג"כ דמפרש דהאיך עבידא דמתניתן דמס' שביעית ס"ל לר"י לחומרא דבעינן תרתי עסק במלאכה כ"ש ויש לו אומנות ובמס' סנהדרין ס"ל לר"י לקולא ופריך אוף הכא כן ומשני תמן המלכות אונסת הרי מפורש דבארנונא דסוחרים נמי איכא מלכות אונסת וכן הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל נמי מפרש הירושלמי קרוב לדברינו ומפרש ג"כ מפורש דגבי ארנונא דסוחרים נמי איכא מלכות אונסת וע"ז ליכא פלוגתא כלל ומ"מ לשיטת הבבלי ולפסקי הרמב"ם ז"ל לא הכשיר ר"י בסוחרים אלא לענין עדות דלא הוי בחזקת רשעים אבל לענין היסור לית מאן דפליג דאסור לחרוש ולזרוע ולאסוף על למכור היין וליתן לארנונא וע"כ ממקום הזה גופיה מוכח דאין ממש בדבריהם כלל וכלל ואין שום סמיכות ומקור מכאן אדרבה מכאן מוכח בפירוש לאסור בלא שום ספק והמקום יקרב קץ משיחו ונזכה למנות שמיטין ויובלות בקדושה ובטהרה אמן.

הדרן עלך בראשונה

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"ד משמיטה ויובל הלט"ז. ב [ב] מיי' פ"א ממע"ש הל"ב טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' כה. ג [ג] מיי' שם הל"ג.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי ברכות פ"ט הל"א. סנהדרין קי: (ב) ר"ה טו. (ג) ע' תוס' בכורות דף ה. ד"ה בנות. (ד) ר"ה טו: בס"ע תוספתא פ"ד.

גליון הש"ס *קטני עכו"ם כו' ע' בר"ן בחידושיו לסנהדרין דף קו שם.

שנויי נוסחאות (כ"ב) בציון רבנן [בכי"ל] בציון עד יראה אל אלהים בציון רבנן. (פי"מ) יהודה [בכי"ל] יודה. (סכ"ג) הן עושות אין שאין [ד"ו] הן עושות אלא שאין. (סל"ג) נחמיה [כי"ר] חייא. (סל"ט) פדיא [בכי"ל] פליא.

(מהר"ם יפ"מ) כהו בנות שוח וכו' הן עושות אין כ"ב הן עושות אלא.

עמודי ירושלים

ומאימתי קטני ישראל חיין כו' היפה מראה הקשה וז"ל וא"ת וכי מאי נ"מ וכי הלכתא למשיחא עכ"ל ונראה ליישב זה דהנה בירושלמי שם סיים תמן אמרין משימולו. וכ"ה בש"ס בבלי סנהדרין (ק"י ע"ב) לדעת רב נחמן בר יצחק (וגם שם הכוונה על תחיית המתים כמבואר בחידושי הר"ן שם) והנה בספר באר שבע (דף ע"ז ע"א) כ' ע"ז ומפני זה תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן ח' מלין על קברו כן נ"ל. וא"כ זה הנ"מ בין האמוראים דאותן שס"ל שמשעה שנמול סבירא ליה דצריך למולו ואינך לא ס"ל כן ולא צריך למולו. ועי' בא"ז ה' מילה (סי' ק"ד) שהעתיק תשובת דגאונים להוכיח דאותו מ"ד דס"ל משעה שנולד ס"ל דצריך למולו והיינו דרב נחמן בר יצחק ע"ש באורך ועכ"פ זאת הנ"מ ביניהם:

[א] חרובין שלשולן היא חנטן אמר רבי יסא הביא שליש לפני ר"ה של עולם מתעשר לשעבר אחר ר"ה של עולם מתעשר לבא התיב ר' זעירא קומי ר' יוסא פעמים שהשנים מאפילות ותמרים מטילות שאור אחר ר"ה של עולם [ב] והן מתעשרות לשעבר א"ר זעירא לא מן דעתיה אמר הדא מילתא אלא מן הדא רבי יוחנן ור"ש בן לקיש רבי יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא [ג] הביא שליש קודם ט"ו בשבט מתעשר לשעבר אחר ט"ו בשבט מתעשר לבא אמר ר"ז ויאות הרי אתרוג [ד] עקרתה חנטו ולא עקרתה שנתו וכאן עקרת שנתו ולא עקרתה חנטו רבי בון בר חייא בעי קומי רבי זעירא מעתה שליש הראשון לשעבר שליש השני לבא א"ל שליש הראשון קשה לבא מכיון שהוא בא מיד הוא גדל אמר רבי בא בארים אומן יליף לה רבי זעירא שמואל אמר שיתין יומין שיתא עליי שיתא יומין שיתין עליי תני (א) רשב"ג אומר מן צאת עלין ועד הפגין נ' יום מן הפגין ועד השיתין הנובלות נ' יום מן שיתין הנובלות עד התאינים נ' יום רבי אומר כולהן ארבעים יום לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה אמר רבי יונה מונה מאה יומין למפרע אם חל לתוכן חמשה עשר בשבט והוא יודע אימתי חנטה. אמרו לו והרי עמך בטבריא והן עושות לשנה אחת אמר להן והרי עמכם בציפורין והן עושות לשתי שנים:

הלכה ב מתני'

הטומן את הלוף בשביעית רבי מאיר אומר לא יפחות מסאתים עד גובה שלושה טפחים וטפח עפר על גביו [ה] וחכמים אומרים לא יפחות מארבעה קבין עד גובה טפח וטפח עפר על גביו וטומנו במקום דריסת בני אדם לוף שעברה עליו שביעית רבי ליעזר אומר אם לקטו העניים את עליו לקטו ואם לאו יעשה חשבון עם העניים רבי יהושע אומר אם לקטו עניים את עליו לקטו ואם לאו אין לעניים עמו חשבון לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית וכן בצלים הקיצונים וכן פואה של עידית ב"ש אומרים עוקרין אותן במארופות של עץ [ו] ובית הלל אומרים בקרדומות של מתכות ומודים בפואה של צלעות שעוקרין אותן בקרדומות של מתכות מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית רבי יהודה אומר מיד [ז] וחכמים אומרים משירבה החדש: גמ' הטומן את הלוף עד כדון לוף בצלים א"ר יונה *היא לוף היא בצלים אמר רבי יוסה מסתברא בבצלים אפילו פחות מכאן מותר דאינון שפין: לוף שעברה עליו שביעית כו' רבי אבהו בשם רבי יוחנן אתיא דרבי יהודה כרבי ליעזר ודרבי יוסי כרבי יהושע דתנינן תמן (ב) העניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי רבי יהודא רבי יוסי אומר [ח] אחד עניים

פני משה

לחרובין שלשולן היא חנטן ואין דרכן שישלשלו אלא עד אחר א' בתשרי: א"ר יוסא הביא שליש וכו'. אשאר אילנות קאמר וס"ל דאחר שנה שהביאו שליש אזלינן. התיב ר' זעירא. לפני ר' יוסי הרי תמרים שלפעמים בשנים מאפילות אינן מטילות שאור עד לאחר א' בתשרי. כלומר שלא נראו בהן הסדקין כמו בשאור כדתנן (בפ"ק דמעשרות) לענין עונת המעשר התמרים משיטילו שאור וכל זמן שלא הטילו שאור מסתמא לא נגמר שליש בישולן ואפ"ה הן מתעשרות לשעבר והיאך אמרת דאחר שליש אזלינן ואחר שנה של עולם וא"כ בשנים מאפילות לא יהו מתעשרין אלא לפי שנה הבאה: א"ר זעירא. כלומר הדר א"ר זעירא דלא מן דעתיה הוה ר' יסא אמר הדא מילתא אלא מן הדא דר' יוחנן דלעיל דאמר נהגו בחרובין כר' נחמיה ומשמע בחרובין בלחוד הוא דנהגו כותיה דמתעשרין להבא אבל זתים ותמרים דקא"ר נחמיה לא נהגו כותיה אלא מתעשרין הן לשעבר ולמד ר' יסא מזה דהיינו בהבאת שליש תליא מילתא ובתר שנה של עולם אזלינן כהאי דתנן אמרין והא דאקשי לי' משנים מאפילות בלא"ה לא קשה מידי דאה"נ בשנים מאפילות שאין מביאין שליש עד לאחר אחד בתשרי מתעשרות הן להבא: דרשב"ל וכו'. מילתא באנפי נפשה היא כלומר והא דר"ל לא ס"ל דהולכין אחר שנה של עולם אלא אחר ט"ו בשבט שהיא ר"ה לאילנות ומיהו בתר הבאת שליש אזלינן: א"ר זעירא ויאות הוא. דמסתברא דאזלינן בתר שליש שהרי אתרוג עקרתו חנטתו דלא אזלינן ביה בתר חנטה לענין מעשר כדתנן (בפ"ב דבכורים) דשוה לירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו: לא עקרתו שנתו. בתמיה כלו' וכי לא עקרתו שנתו דלא אחר שנה של עולם אנו הולכין בו אלא אחר ר"ה השנה לאילנות שהוא ט"ו בשבט אם כן וכאן נמי שעקרתו שנתו דאחר ט"ו בשבט אנו הולכין לא עקרתו חנטו בתמיה אלא דגם חנטה עקרינן ובתר הבאת שליש אזלינן וכמו באתרוג דעקרתו השנה והחנטה וה"נ כן אלא דבאתרוג מתעשר אחר שנת הלקיטה כירק משום דגדל על כל מים כירק ובאילו שאין גדלין על כל מים אם עקרתה השנה דין הוא שתעקור גם החנטה: מעתה. דאזלת בתר הבאת שליש נימא דשליש הראשון יהא מתעשר לשעבר ושליש השני כלומר מכאן ואילך יהא מתעשר להבא דבשלמא למ"ד בתר חנטה אזלינן לא שייך למיפרך כן דחנטת הפרי לאו כלום הוא לשנאמר דמה שחנט יהא מתעשר לשעבר דהא אכתי ליכא פרי כלל וכי אמרינן דאזלינן בתר חנטה ודאי כל גמר הפרי שדינן בתר שנת החנטה אבל כי אזלת בתר שליש שכבר נגמר שליש הראשון של הפרי אימא דאותו השליש הראשון בלבד יהא מתעשר לשעבר והשאר להבא: א"ל. ר' זעירא לא היא דשליש הראשון קשה לבוא כלומר כל עיקר של עיכוב זמן גידול הפרי הוא עד הבאת שליש הראשון ומכיון שהוא בא מיד הוא גדל וממהר גמר בישולו ולפיכך הכל הולך אחר הבאת שליש הראשון דשוב אינו מתעכב גמר גידול הפרי אח"כ: בארים אומן יליף לה ר' זעירא. כלומר כמו אם היה ר"ז ארים אומן כך הוא יליף למילתיה שבקי הוא בענין גידול הפירות כארים אומן: שיתין יומין שיתא עליי. כלומר בתחלה מתעכב האילן ששים יום עד שיוציא ששה עלין ממנו ומכאן ואילך בשיתא יומין יוצאין ממנו ששים עלין והרי זה כענין דהאי דר' זעירא: תני. בתוספתא (פ"ד): מהוצאות העלין ועד הפגין. עד שיהא ניכר חנטת הפרי כעין הפגין וכד"א התאנה חנטה פגיה מתעכב חמשים יום ובתאנה קאמר: ועד השיתין הנובלות. כלומר שיתגדל כשיעור השיתין והן תאני' מדבריות והן נובלות מאליהן מתעכב ג"כ חמשים יום ועוד חמשים יום עד שיהו תאנים ממש: לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה באיזו שנה וכמ"ד בתר חנטה אזלינן: מונה מאה יומין למפרע. כת"ק דמן הפגין ועד השיתין חמשים יום וכן עד התאנים ואם חל ט"ו בשבט של שנה זו לתוכן יודע אימתי היתה החנטה שחנט קודם ומתעשר לפי מעשרות של שנת החנטה: אמרו לו והרי עמך בטבריא. שאתה שם ורואה אתה שהן עושות לשנה אחת מחניטתן עד גמר הפרי והיאך אתה סומך על מאה יום למפרע: אמר להן והרי עמכם בצפורי והן מתעכבות לשתי שנים. אלא ע"כ אמרנו כ"א בסתם תאנה שזמן גידולו מחניטתה ועד גמר הפרי מאה יום ואין מביאין ראיה ממקומות שמשתנין הן לפעמים כך ולפעמים כך:

הלכה ב מתני' הטומן את הלוף בשביעית. לוף הוא מין ממיני הבצלים ודרך להטמין אותו בארץ ולא יטמין בשביעית דבר מועט שנראה כזורע: לא יפחות מסאתים. שיעשה חפירה אחת המחזקת סאתים שהן י"ב קבין ובגובה ג"ט וטפח עפר על גביו לכסות אותו: וחכמים אומרים וכו'. וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח והלכה כחכמים: גמ' עד כדון שמענו לוף בצלים מהו. שדרך ג"כ להטמין אותן וכמה שיעורן: א"ר יונה היא לוף היא בצלים. וחדא דינא ושיעורא אית להו: דאינון שפין. מל' נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה (בב"ק פ"ז) כלומר שהן נישופין מיד שם כשדורסין עליהן ונשחתין והלכך אפי' בפחות מכאן מותר:

הלכה ג מתני' לוף שעברה עליו שביעי'. ונכנס לשמינית והוא נזרע קודם שביעית והפרי שלו גדל תחת הארץ והעלין נראין על הארץ ויש להן ביעור כדתנן לקמן (בפ"ז) דכל מאכל אדם ומאכל בהמה שאינו מתקיים בארץ יש להן ביעור ולדמיהן ביעור: ר"א אומר אם לקטו העניים את עליו לקטו. כלומר אם לקטו העלין בשביעית מה שלקטו לקטו ואם לאו וגדלו עוד העלין ביותר בשמינית יעשה חשבון עם העניים דמה שגדלו בשביעית הוא שלהן וכדמפרש בגמרא דאם נתקיימו בארץ ג' שנים אחר השביעית יתן להם הרובע שהיא של שנת השביעי' ואם שתי שנים יתן להן השליש ואם שנה אחת יתן להם מחצה משום דר"א ס"ל כר' יהודה לקמן (בפ"ט) דעניים אוכלין פירות שביעית אחר זמן הביעור אבל לא העשירים ור' יהושע ס"ל כר' יוסי שם אחד העניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ולפיכך אין לעניים עליו חשבון: גמ' אתיא דר' יודה כר' ליעזר ודר' יוסי כרבי יהושע נ"ל: דתנינן תמן. (לקמן פ"ט): עניים וכו'. כדפרישית במתני':

רידב"ז

חרובין שלשולן היא חנוטן פי' דהוי החינוט אחר ראש השנה של עולם בשעת שלשולן א"ר יוסי הביא שליש לפני ראש השנה ש"ע מתעשר לשעבר אחר ר"ה ש"ע מתעשר לבא דס"ל לר"י דלא ס"ל חנטה כלל בגורן אחד אלא תלוי בשליש ולא אזלינן בתר חנטה ועיקר בגורן אחד בין חניטתו בין שנתו ופריך ליה ר"ז מתמרים דבשנים אפילות מטילות שאור אחר ר"ה ש"ע ומתעשרין לשעבר כדאית' במתניתין גבי הפרסאות דהוא תמרים כדאית' בר"ש ז"ל וע"כ דאזלינן בתר חנטה והחנטה הוא קודם ר"ה ש"ע כרבנן דתמן וע"ז אמר ר"ז לא מן דעתי' אמר הדא מלתא אלא מן הדא דר"י ורשב"ל דס"ל דלא אזלינן בתר חנטה כלל באילן של גורן אחד וס"ל דר"נ עיקר באילן דגורן אחד חניטתו ומוסיף ר' יוסי דאף שנתו הוא עיקר לפיכך ניתא מב"ש משום דהביאו שליש לפני ר"ה ר"י ב"א בשם שמואל בר אבא הביא שליש קודם ט"ו בשבט מתעשר לשעבר אחר ט"ו בשבט מתעשר לבא וס"ל דר"נ עיקר בגורן אחר חניטתו אבל לא שנתו ולא קשה מב"ש משום דאזיל בתר שליש וב"ש הביאו שליש לפני חמשה עשר בשבט ונמצא בסוגיא הזה ד' מחלוקת בדבר דר"י ורשב"ל ס"ל דר"נ עיקר בגורן אחד חניטתו ולא שנתו ואזיל בתר לקיטה ורבנן דתמן אמרין דר"נ עיקר בגורן אחד שנתו ולא חניטתו ור' יוסי ס"ל דעיקר חניטתו ושנתו ואזיל בתר שליש וריב"א בשם שב"א ס"ל דר"נ עיקר חניטתו ולא שנתו ואזיל בתר שליש ור"ז מקשי על אוקימתא דר' יוסי מתמרים וע"כ דאזלינן בתר חניטתו ולא עקרת חניטתו כרבנן דתמן ואחר האוקימתא דריב"א בשם שב"א דר"נ עיקר חניטתו ולא שנתו ורק דלא כרשב"ל דעוקר חניטתו ומעמידו על לקיטתו ז"א אלא דעיקר חניטתו ומעמידו על שליש ולא קשה מב"ש משום דהביא שליש קודם חמשה עשר בשבט ע"ז אמר ויאות דא קימתא דריב"א בשם שב"א יאות יותר מאוקימתא דרבנן דתמן דהרי אתרוג עקרת חניטתו ולא עקרת שנתו ואילו לרבנן דתמן עקרת שנתו ולא עקרת חניטתו בתמי' א"ו כריב"א בשם שב"א דלר"נ עיקר חניטתו ולא שנתו ורק דעקר חניטתו ואזלינן בתר שליש ולא קשה מב"ש וזהו פי' מחוורתא דהאי סוגיא בע"ה והרמב"ם ז"ל אזיל בשיטת הבבלי במס' ר"ה (דף י"ד ע"ב):

מן הפגין עד השיתין הנובלות גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י הנובלות:

אמר להם והרי עמכם בציפורי כו' זה קאי על המתניתין דר"י ס"ל בפרסאות של תמרים דעושות לשתי שנים אמר להם והרי עמכם בציפורין והן עושות לשתי שנים אמרו לו הרי עמך בטבריא כו' כן פי' בשנו"א ז"ל:

ר"א בשם ר"י אתיא דר"י כר"א ודר' יוסי כר' יהושע דתנינן תמן העניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר"י ר' יוסי אומר אחד

מערכת הערוך

עישין או אחת לשלשה שנים ופירשו בכל שנה עושות אלא שאין פירותיהן נגמרין אלא עד שלש שנים כיצד יודע כלומר איך זרע פירות של כל שנה ושנה ר' יונה אמר קושרן בחוט פי' אלו בחוט לבן ואלו בחוט שחור ואלו בחוט ארום. תני שמואל תוחב בהן קסמין. גם זה כענין הראשון וכו'. (שייך לעמוד הקודם) (סוט"ו) תני רשב"ג אומר כן צאת עלין ועד חנטת הפגין נ' יום כו' נערוך (ע' סכ"ל) תני רשב"ג אמר מהוצאת העלין עד חנטת הפגין שלשים יום ומן הפגים ועד השיתין הנובלות חמשים יום ומן השיתין עד התאנים חמשים יום ליקט תאנה ואינו יודע מתי חנטה אמר רבי יונה מונה מאה יום למפרע אם חל בתוכו ט"ו בשבט הוא יודע מתי חנטה אמר לו והא עמי הוה בטבריה ועושות לשנה אחת אמר להן והלא עמי [הוה] בצפורי ועושות לג' שנים (עי' עס"ם).

גליון אפרים

רבי אומר כולהן ארבעים יום כצ"ל כמו שהגירסא בתוספתא פ"ד. ועיין בבכורות ח' ע"א כלב נ' יום וכנגדו באילן תאנה:

עין משפט נר מצוה ד [א] מיי' פ"ה משמיטה הל"ח. ה [ב] [ג] מיי' פ"ב ממעשר הל"ס ופ"א ממעשר שני הל"ב. ו [ד] מיי' פ"א ממעשר שני הל"ס ופ"ד משמיטה הל"ב טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' כו. ז [ה] מיי' פ"א משמיטה הלט"ו. ח [ו] מיי' שם פ"ד הל"ח. ט [ז] שם הל"ח. י [ח] מיי' שם פ"ז וכגרסתו.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ד. (ב) לקמן פ"ט משנה ח.

גליון הש"ס *הוא לוף הוא בצלים. לזה כיון רבינו ז"ל במ"ש בפ"א הלט"ו וכיוצא בהן ע"ש וע' במים חיים בהגהותיו.

שנויי נוסחאות (כ"ו) דעתיה אמר [ד"ו] דעתיה הוה ר' יסא אמר. (פ"ט) ארבעים יום [ד"ו] ארבעים ארבעים יום. (סכ"ו) עד [פרי"ר] על. (סכ"ח) מארבעה. קב. [פרי"ר] מארבעת על. (ס"ל) בני [ס י"ר] ליתא. אדם לוף [ס"י"ר] אדם ג'. לוף. (סל"ב) עניים [פרי"ר] העניים. (סל"ד) לוף שנכנס [פרי"ר] ד'. לוף שהוא נכנס. (סל"ם) פואה. עוקרין [פרי"ר] בפיאה. עוקרים. (סל"ו) במארופות ובית [פרי"ר] במרופות. בית. (סכ"ז) בקרדומות של מתכות ומודים. צלעות [פרי"ר] בקרדמות של מתכת מודים. צילעות. (סל"ח) שעוקרין אותן. מתכות מאימתי [פרי"ר] עוקרים אותה. מתכת: ה'. מאמתי. (כל"ט) במוצא. יהודה [פרי"ר] מוצאי יורה. (סמ"ד) ודרבי יוסי [ד"ו] ודרבי ותיבת יוסי ליתא. [וכ"י ליידען] ודר' שמעון.

*עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור רבי אימי בעי קומי ר"י מתני' עד שלא גזרו על הספיחי' א"ל וכי בעלי' היית סבר רבי אימי איסור ספיחים תורה א"ר ירמיה בעלי לוף שוטה היא מתניתא אייתי רב הושעיא מתני' דבר קפרא מן דרומא ותני עלי לוף ועלי בצלים אית לך מימר עלי בצלים השוטין מילתי' דר' ירמי' אמרה דבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור מה עבד לה ר' ירמיה פתר לה בששיקף בעלין ר' יוסי פתר לה מתניתא לפני ר"ה השביעית נטעו לפני ר"ה השביעית עשה ביצים לפני שביעית ודיכנו בשביעית עקרו במוצאי שביעית אין תימר דיכון כעיקר כולו לעניים אין תימר אין דיכן כעיקור אין כולו לעניים מספק יעשה חשבון עם העניים רבי חזקיה פתר מתני' ערב ר"ה שביעית נטעו ערב ר"ה שביעית ועשה ביצה בתחילת שביעית ודיכנו בשביעית ועקרו בסוף שביעית אין תימר דיכון כעקור כולו לבעל הבית אין תימר אין דיכון כעקור אין כולו לבעל הבית לפיכך אין לעניים עמו חשבון (א) עשה בארץ שלש שנים נותן לעניים רובע שתי שנים נותן לעניים שליש שנה אחת נותן לעניים מחצה רבי יוסה פתר מתני' לפני ר"ה שביעית רבי חזקיה פתר מתני' ערב ר"ה שביעית לוף של ערב שביעית כו' רבי בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא אף בשאר שני

ר' אימי בעי קומי ר' יוחנן מי נימא דמתני' עד שלא גזרו על הספיחין איירי דתניא בת"כ את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהו אסורין בשביעית וזהו אליבא דר"ע דלקמן התם אבל רבנן פליגי עלי' שם וס"ל שמגזירת חכמים היא ומה שאמרה התורה לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה אלא קוצר מעט מעט ואוכל וראו חכמים לגזור על הספיחים שיהו אסורין שלא ילך ויזרע בשביעית ויאמר ספיחין הן וס"ד דר' אימי דלאחר שגזרו על הספיחים אף הלוף שעברה עליו שביעית אסור שהרי גדל בשביעית וזהו נ"כ מספיחי שביעית וא"כ מתני' קודם שגזרו נשנית: א"ל וכי בעלייה היית. כלומר אתה רוצה לפרש המתני' כמו אם היית בעלייה שנמנו חכמים וגזרו עליהן וכאלו אתה יודע אותו הזמן שנמנו על זה בתמיה: כבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה. כלומר מתשובת ר' יוחנן שהשיב לו כך ככבור היה שדעת ר' יוחנן לומר שמן התורה אסורין הן ולפיכך הוא שכעס עליו: א"ר ירמיה וכו'. מילתא באנפי נפשה היא דר' ירמיה מפרש לעלי לוף דקתני במתני' בעלי לוף שוטה דוקא איירי כדתנן לקמן (בפ"ז) דעלי הלוף השוטה יש לו ביעור וזהו מין אחד של לוף שנקרא בשם לווי הזה ועל שם שהוא מר כדתנן (בפ"ג דעוקצין) לולבי זרדים ושל עדל ועלי הלוף השוטה אינן מטמאין טומאת אוכלין עד שימתקו שלאחר שכובשין אותן יוצא מהן מרירותן אבל בשאר מין לוף לא דקסבר ר' ירמיה דאותן אין להן ביעור ולא שייכא פלוגתא דר"א ור' יהושע בהן: אייתי ר' הושעיה. ברייתא דבר קפרא דקתני בדינא דמתני' עלי לוף ועלי בצלים וכי אית לך למימר בעלי בצלים השוטים מיירי הא בבצלים לא השכחן להלק בין מין למין וא"כ ה"ה בעלי לוף דתני בהדיה אין חילוק בין מין למין ודלא כר' ירמיה: מילתיה דר' ירמיה אמרה. כלומר שמעינן ממילתיה דס"ל דבר שיש לו ביעור שנמצא מעורב בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור לכל ואפי' הדבר שאין לו ביעור אם היה לבדו הואיל והדבר שיש לו ביעור נמצא בתוכו הרי הכל חייב בביעור והשתא לא קשיא עליה דר' ירמיה מהאי ברייתא דבר קפרא כדמסיק ואזיל: מה עבד לה ר' ירמיה. כלומר ובמאי מתרץ לה לכך ברייתא דבר קפרא דדייקינן מינה דלאו בעלי לוף השוטה מיירי מדקתני בהדיא עלי הבצלים וכדאמרן: פתר לה בששיקף בעלין. מל' משקוף אשקופי שהקיפן ועירבן אלו באלו וכלומר דלעולם בעלי לוף השוטה מיירי דלהן יש להן דין ביעור ודקשיא לך הא קתני נמי עלי בצלי' ואין להן חילוק בין מין למין הכא במאי עסקינן שהקיפן ועירבן להעלין כולן ומכיון שעלי לוף השוטה מעורבבין בהן יש דין ביעור גם לעלי בצלים לסברת ר' ירמיה דדבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור לכל המעורב עמו: ר' יוסה פתר לה מתניתא וכו'. משום דקשיא להו הרי לוף ממיני ירקות הוא וקי"ל דבירק אזלינן בתר לקיטתו בין לענין מעשרות בין לענין שביעית וא"כ זה שעברה עליו שביעית ונכנס לשמינית אמאי ס"ל לר"א דיעשה חשבון עם העניים הרי שנת לקיטתו בשמינית הוא ואין כאן לא דין שביעית ולא דין ביעור עליו ולפיכך מתרצי לדינא דמתני' כל חד וחד לפי אוקימתיה דנקט ואזיל: ר' יוסה מוקי להמתניתין דמיירי שנטעו לפני ר"ה של שביעית. כלומר זמן רב לפני ר"ה בכדי שהוא יכול להתגלל בו: עשה בילים לפני שביעית כלומר ונתגלל כשיעור בילה לפני שביעית שהוא גידול הניכר בכל מקום: וריכנו בשביעית. מל' הרכין בראשו כלומר בבשביעית כפפו והטה את עליו למטה כדי שלא יתגדלו יותר ולא עקרו לגמרי אלא במוצאי שביעית הוא שעקרו ומספקא לן אם הריכון הזה כעיקור הוא נחשב או לא כדמסיק ואזיל: אין תימר ריכון כעיקור. דאם נחשב הריכון לעיקור הואיל ושוב אינו מתגדל עוד כל כך א"כ כולו לעניים הוא שהרי בשביעית הוא שריכנו והוי כעקרו ולקטו ואין תימר דאין הריכון כעיקור לגמרי א"כ אין כולו לעניים וכלומר שאין כאן לעניים כלל שהרי בשמינית הוא שעקרו ומספק הזה ס"ל לר"א דיעשה חשבון עם העניים אם נתגדל עוד לאחר שביעית וכפי חשבון השנים שעשה בארץ כדלקמן: ר' חזקיה. פליג על ר' יוסה בהא דקאמר שצריך שנטע אותו זמן כל כך לפני ר"ה בכדי שיתגדל כבילה לפני שביעית דהא לא בעינן ומוקי להמתני' בשנטעו סמוך לשביעית ואפי' בערב ר"ה סגי ובלבד שיהא נטוע קודם שביעית ולא יהא נעקר לגמרי בתחלת שביעית: ועשה בילה בתחלת שביעית. כלומר אפי' הגידול כבילה היה בשביעית עצמה ובהתחלתה בכדי שהיה יכול לרכנו באותו הזמן שהוא תחלת שביעית: וריכנו בשביעית. כלומר בתחלתו קודם שהגיע זמן הביעור שהוא בזמן שכלה לחיה מן השדה כדאמרינן בפ' מקום שנהגו: ועקרו בסוף שביעית. שהוא אחר זמן הביעור והשתא הספק הוא דאם הריכון הוא כעיקור הרי כולו לבעל הבית שהרי ריכנו קודם זמן הביעור ויכול הבעה"ב לזכות בו ואם אין הריכון כעיקור אין כולו לבעה"ב כלומר אין כאן לבעה"ב כלל שהרי עקרו אחר זמן הביעור לפיכך יעשה חשבון עם העניים נ"ל ולגי' הספר הוי משמע דר' חזקיה פליג גם על הא דקאמר ר' יוסי דהחשבון הוא מחמת הספק אם הריכון הוא כעיקור או לא ואיהו ס"ל דאין כאן חשבון אלא או כולו לבעה"ב או כולו לעניים ומה שייך חשבון הכי הול"ל ומספק יחלוקו ביניהן הלכך מסיק דלאו בהכי מיתוקמא אלא עשה בארץ וכו' וכלומר דבכה"ג מיתוקמא שפיר והחשבון דקתני לפי חשבון השנים הוא וכדפרישית במתני': ר' יוסה פתר וכו'. לא שייכא הכא אלא כרים הלכה דלקמן על מתני' לוף של ערב שביעית וכו':

אחד עניים ואחד עשירין אוכלין אחר הביעור רבי אימי בעי קומי ר"י מתניתין כו' עד סוף הסוגיא מבואר בשנו"א ז"ל מתוק מדבש וה"פ עד שלא גזרו על הספיחין פי' מתניתין דקתני יעשה חשבון עם העניים ע"כ עד שלא גזרו על הספיחין דלאחר שגזר' א"כ אסור ספיחין א"ל וכי בעלי' היית פי' דכלום גזרו על הלוף שתאמר קודם גזירה הוי הרי לא גזרו על הלוף כלל סבר ר' אימי אין איסור ספיחין תורה מדאמר עד שלא גזרו א"ר ירמי' בעלי לוף שוטה היא מתניתא פי' דעלין שלהן אינו מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר ע"כ יש לו ביעור דבעלי לוף פיקח אין ביעור כמו בדעיקר אתא ר"ה ואייתי מתניתא דבר קפרא מדרומא ותני עלי לוף ועלי בצלים אית לך מימר עלי בצלים השוטין בתמי' וע"כ בפקחין מיירי מה עביד לה ר' ירמי' ומשני בששיקף בעלין פי' דהדרך לתלוש העלין במקום הזה אינו הולך אחר העיקר ויש לו ביעור מילתא דר"י אמרה מדמוקי בעלי לוף שוטה בשלא שקפן ומחובר הוא להעיקר ומ"מ יש לו ביעור מזה מוכח דדבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור ר"י פתר מתניתין ער"ה שביעית פי' ר' יוסי דמוקי פלוגתי' דר"א ור"י למתניתי' בהכי פתר שנטע לפני שביעית פי' כמה שנים לפני שביעית ועשה בילים לפני ראש השנה השביעית ודכן לפני ר"ה השביעית פי' שדכן את העלין שלא' יגדלו לפני ר"ה אין תימר אין דיכון כעיקר כולו לעניים דגידולו אסור ואוסרין אף את ההיתר וא"ת דוכן כעיקר והוי כמו שנעקרו לפני ר"ה השביעית וא"כ אינן נאסרין מחמת הגידולין שגדל בשביעית ולא הוי כולו לעניים אלא יעשה חשבון עם העניים מה שגדלו לפני שביעית לבעה"ב ומה שגדלו בשביעית לעניים והשתא ר"א סבר דוכן כעיקר ולפיכך יעשה חשבון עם העניים ור"י סבר אין דוכן כעיקר והוי כולו לעניים לפיכך אין לעניים עמו חשבון אלא יטלו את כולו וה"ג א"ת אין דוכן כעיקר הוי כולו לעניים ואי דוכן כעיקר אין כולו לעניים אלא יעשה חשבון עם העניים ומספק מותר ר' חזקי' פתר מתניתא פי' פלוגתא דר"א ור"י במתניתין בשנטעו ער"ש ועשה בילים בשביעית ודיכנו בסוף שביעית פי' אחר כמה שנים א"ת אין דוכן כעיקר כולו לבעה"ב פי' דגדולי היתר מעלין את האיסור וא"ת דוכן כעיקר א"כ הוי כאילו נעקרו בסוף שביעית ואין הגידולי היתר מעלין אותן ואין כולו לבעה"ב ועושה חשבון עם העניים וה"פ ר"א סבר דוכן כעיקר לפ"ז מה שגדל בשביעית אסור ומה שגדל אח"כ מותר לפיכך יעשה חשבון ור"י סבר אין דוכן כעיקר וא"כ בגידולין של אחר שביעית העלו את האיסור לפיכך אין לעניים עמו חשבון אלא כולו לבעה"ב וה"ג א"ת אין דוכן כעיקר כולו לבעל הבית ואין לעניים עמו חשבון וא"ת דוכן כעיקר אין כולו לבעה"ב לפיכך יעשה חשבון והשתא מפרש שאיך יהיה החשבון כדמסיק עשה בארץ כו' ר' יוסי פתר מתניתא לפני ר"ה השביעית פי' שזרע לפני ר"ה וא"כ אותן הג' שנים היו ג"כ לפני ר"ה ר"ח פתר מתניתא ערב ר"ה פי' שנטע ערב ר"ה וא"כ אותן השנים היו אחר שביעית ע"כ הגהות ופי' בשנו"א ז"ל מתוק מדבש:

לוף של ערב שביעית רבי בון בר חייא בעי קומי רבי זעירא אף בשאר שני

הלכה ד מתני' לוף של ערב שביעית. שנגמר בערב שביעית ונכנס לשביעית ולא נשאר אלא לחפור ולעקרו: וכן בצלים הקיצונים, שהן מיוחדות לקיץ מפני שהם יבישות והן של ערב שביעית: וכן פואה. מין צבע אדום רוי"א בלע"ז: של עידית. היא הפואה הטובה: בש"א עוקרין אותו במארופות של עץ. דבעי שינוי והלכך יחפור אחריהן במארופות והן כלי עץ שהן עשוין לחפור בהן אבל לא בשל ברזל שלא יהא נראה כחופר לעבודת הארץ: ובה"א אף בקרדומות של מתכות. ואין בזה משום עבודת הארץ: ומודים בפואה של צלעות. שהיא פואה שיש לה צלעות בעומק הארץ ואי אפשר לעקור אותה בכלי עץ אלא בכלי ברזל: גמ' ר' יוסי פתר לה מתניתא לפני ר"ה שביעית רבי חזקיה פתר מתניתא ערב ראש השנה שביעית זה כתוב בספרים קודם הלכה זו וטעות הוא דלאמתני' דהכא הוא דשייך וקמפלגי כעין פלוגתייהו במתני' דלעיל דר' יוסי בעי שיהא נטוע לפני ר"ה שביעית בכדי שיוכל להתגדל לפני שביעית ור' חזקיה לא חייש להכי אלא אפי' נטעו ער"ה של שביעית יש לו דין לוף של ערב שביעית ועוקרו בשביעית: אף בשאר שני

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ד.

גליון הש"ס *עניים ואחד עשירים אוכלין. הרמב"ם ז"ל גרס אין אוכלין ולדידי' צריך לפרש הא דקאמר ר' יהושע במתני' ואם לאו אין לעניים עמו חשבון היינו משום דכיון דאסור גם להם א"כ מה להם על הבעלים. וע' בפירוש המשנה לרבינו ז"ל. ובפ"ז משמיטה הל"ג. וצ"ל דעניים לאו דוקא דה"ה דאין לעשירים בהם כלום ורק משום ר"ר נקט עניים וכ"כ בקול רמז לפי גרסת הר"ם והרע"ב וצ"ע שלא הרגישו בזה התוס' יו"ט ומפרשי המשניות. ובחידושינו אמרנו בזה דבאמת צריך להבין לפי מ"ש הר"ם דעקרו בשביעית וחזר ונשרש בשמינית והוסיף גדולים בשמינית. ולפ"ז אם היו רבין גדולין על עיקרו היה בטל כמבואר בנדרים דף נט וע' בפ"ד משמיט' הלכ"ח. והאיך קתני סתם דעניים עושין עמו חשבון. וצ"ל דהרי אמרו ממונא לא בטיל ואפילו אם יש באותו ממון איסורא האיסור בטל והממון לא בטל וע' ביצה דף לח ב ובמהרש"א וא"כ גם כאן אין ממון של עניים בטל בממונו. ומעתה לר"י דס"ל דאסור אחר הביעור. א"כ אין כאן שם ממון עליו רק שם איסור שביעית ממילא בטל. ואין לעניים עליו חשבון. והוא של בעה"ב דבטל וע' במ"ח סי' שיח ודו"ק. כנלע"ד הפלפול. שוב ראינו בר"ם סוף המשנה שהביא הך דירושל' דעשה בארץ שלש שנים כתב ואף דגדולי היתר מעלין את האיסור. אפוקי ממונא שאני. ע"ש ודבריו סתומין ואולי כוונתו כמ"ש דממונא לא בטיל והיינו דהתוספתא והירושלמי הם אליבא דר' יהודא כמ"ש המפרש בתוספתא. ולדידי' שפיר הוה ממונא ולא בטיל. משא"כ לר' יוסי דבטיל. ואפשר דלכך השמיט רבינו כל הדינים האלה דאין בו נ"מ וכמ"ש. ות"ל זכינו לכוון לדעת הר"ם ז"ל:

שנויי נוסחאות (ס"ג) רבי אימי איסור [ד"ו] רבי אימי אמר איסור (ס"ו) לוף ועלי [נ"ר] לוף שוטה ועלי. (ס"א) וריכנו [בכי"ל] ודיכנו וכן לקמן במקום דיכון ריכון.
(מהר"ש יפ"מ) רבי חזקיה וכו' ועשה בילה בתחלת שביעית ודיכנו בשביעית נ"ב נ"ל בתחלת ששית ודיכנו ערב שביעית.

שני שבוע כן והא תני היתה שניי' נכנסת לשלישי' אינו מרכנו ואינו מונע ממנו מים בשביל שיהא מעשר היתה שלישית נכנסת לרביעית מרכנו ומונע ממנו מים בשביל שיהא מעשר עני הדא אמרה שריכון כעיקור רבי יוסי בשם רבי לא תפתר שעקרן עד שלא צימחו: וכן בצלים הקיצונים קטינאי מודים בפיאה של צלעית פיטרה ותני עלה מקום [א] (א) שנהגו לחרוש יחרוש לנכש ינכש: מאימתי מותר אדם ליקח לוף כו'. מ"ט דרבי יודה גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק מעתה אפילו בשביעית יהא מותר בטמון אנן קיימינן שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן הטמון הבאתי (ב) תני אמר ר' יודה מעשה שהיינו בעין כושין ואכלנו לוף על פי רבי טרפון במוצאי החג של מוצאי שביעית אמר לו רבי יוסי עמך הייתי ולא היה אלא מוצאי הפסח:

הלכה ג מתני'

[ב] (ג) אלו כלים שאין האומן רשאי למכרן בשביעית מחרישה וכל כליה העול והמזרה והדקר [ג] אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה [ד] זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבודתו אסור לאיסור ולהיתר מותר [ה] היוצר מוכר חמש כדי שמן וחמש עשרה כדי יין שכן דרכו להביא מן ההפקר אם הביא יותר מכאן מותר ומוכר לעכו"ם בארץ ולישראל בחו"ל (ד) בש"א לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית [ו] ובית הלל מתירין מפני שיכול לשוחטה ומוכר לו פירות אפילו בשעת הזרע ומשאיל לו סאתו אע"פ שהוא יודע שיש לו גורן ופורט לו מעות אע"פ שהוא יודע שיש לו פועלין וכולן בפירוש אסורה: גמ' אילו כלים כו'. אמר רבי יונה כיני מתניתא אילו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית לחשוד על השביעית סתמן מהו וממה דתני לאיסור ולהיתר מותר הדא אמרה [ז] סתמן מותר: היוצר מוכר כו'

וחיש

שני שבוע כן פי' כמה דתימר במתניתן דלוף של ערב שביעית מותר לעוקרו בשביעית ולא חיישינן להפסד דספיחי שביעית שנגמח בקדושה של שביעית א"כ כן תימר בשאר שני שבוע דלוף של שנה שני' יהא מותר לעוקרו בשלישית ולא ניחוש להפסד דעניים דשנגמח על מ"ע והא תני היתה שני' נכנסת לשלישית אינו מדכנו ואינו מונע ממנו מים בשביל שיהא מעשר פי' מע"ר ומע"ש היתה שלישית נכנסת לרביעית מדכנו ומונע ממנו מים בשביל שיהא מ"ע הדא אמרה שדוכן כעיקר פי' דלמה אינו רשאי לדכן בשלישית משום דחשוב כעוקרו והעיקר איסור דדוכן הוא משום איסור עקירה ודוכן כעיקר א"כ חזינן דאסור לעוקרו בשלישית להפסיד המ"ע א"כ קשה למה בשביעית מותר לעוקרו ומשני ר"י בשם ר"ל תפתר שעקרן עד שלא צמחו פי' דבשהתחיל לצמוח אז אסור לעוקרו בשלישית משום דמפסיד המ"ע וכמו כן בשביעית נמי אסור אבל קודם שהתחיל לצמוח מותר:

מאימתי מותר אדם ליקח לוף כו' ר"י אומר מיד כו' מ"ט דרבנן גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק פי' דמקשה מ"ט דרבנן דס"ל הכא דאינו מותר רק משירבה החדש ואלו גבי ירק לקמן (בפ"ו מ"ד) מותר האפל משעשה הככיר ומשני גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק פי' דבלוף הוא דבר שדרכו להתקיים גזרינן שילניע בשביעית אלאחר שביעית אבל ירק לא גזרינן ופריך מ"ט דר"י דמתיר גבי לוף מיד ומשני טמון אנן אמרין פי' דתלינן דמטמין מער"ש ופריך דלפ"ז אפי' בשביעית יהא מותר ומשני שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן הטמון הבאתי כן גי' הסמ"א ז"ל ופירושו:

מחלפא

שני שבוע כן. אם הדין הוא כך גם בשאר שנות השמיטה לענין מעשרות לפי שהשנה הראשונה והשניה של שמיטה מעשרין מעשר ראשון ומעשר שני וכן ברביעית ובחמישית אבל בשלישית ובששית אחר שמפרישין מעשר ר"ן מפרישין מעשר עני ואין בהן מעשר שני ואם הלוף של השנה שניה ונכנס לשלישית אם יש לו דין מעשר שני כמו בלוף של ערב שביעית הנכנס לשביעית שיש לו דין ערב שביעית לענין שמותר לעקרו בשביעית וה"נ לענין מעשרות בשאר שני שבוע או לא: והא תני. בתוספתא (פ"ב): היתה שניה וכו'. כלומר דפשיט ליה ממה דתני בהדיא לענין מעשרות דגרסינן שם רשב"ג אומר בצלי' הקילוניס שרבנן לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה היתה שניה ונכנסה לשלישית אינו מרכנו ואינו מונע מים בשביל שיהא מעשר שני היתה שלישית נכנסת לרביעית מרכנו ומונע ממנו מים בשביל שיהא מעשר עני. ובתוספתא נדפס בסיפא בהיפך וט"ס הוא וגי' דהכא עיקרית. כלומר בשניה ונכנס לשלישית לא יהא מרכנו בשניה כדי שיהא נראה כעוקרו וכלוקטו בשנה זו שיהא מעשרות שלו מעשר ראשון ומעשר שני דבירק אזלינן בתר לקיטה או אם מונע ממנו מים לפני ר"ה של שנת שלישית כדי שיהא מע"ש וכהאי דתנן לעיל (בפ"ב) גבי בצלים הסריסים שאם מנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה יצאו מתורת ירקות לפי שגדלו ממי שנה שעברה ומתעשרין לשעבר ובשניה ונכנסת לשלישית לא יעשה כן לכתחילה בשביל שיהא מעשר שני דזה כגוזל את העניים הוא דאם לא ימנע ממנו מים יתעשר לפי שנת לקיטתו שהוא מעשר עני אבל בשלישית שנכנסת לרביעית עושה הוא לכתחלה מפני תקנת עניים כדי שיהא מתעשר לשעבר והוא מעשר עני שמעינן מיהת מהאי ברייתא דלענין מעשרות לעולם אזלינן בתר לקיטה בירקות ובבצלי' הקילוניס שדינן תלוי אם מנע מהם מים או הרכינם וה"ה בלוף דהא קתני להו במתני' גבי אהדדי: הדא אמרה שריכון כעיקור. קושיא היא דהא שמעינן מהברייתא שהוא כעיקור דקתני אם מרכנו מתעש' הוא לשעבר וקשיא להא דאמרינן בהלכה דלעיל דמספקא לן אם הריכון כעיקור או לא: תיפתר. להאי ברייתא דחשיב ליה כעיקור כגון שעקרן כלומר שהרכינן והטה אותן עד שלא צמחו וכלומר שריכנן כל כך עד שלא צמחו שוב אח"כ ולא נתוספו להתגדל וריכון זה ודאי כעיקור הוא ולעיל דמספקא לן אם הריכון הוא כעיקור מיירי שצמחו עוד אח"כ וניתוספו להתגדל: הקילוניס קייטנאי. שעומדים ומיוחדים לזמן הקייטא: פיטרא כך שמה של פואה של צלעות: ותני עלה. בברייתא על הני דקחשיב במתני' שהן של ערב שביעית ונכנסו לשביעית מקום שנהגו לחרוש אחריהן יחרוש לנכש ינכש ואין חוששין שמא יאמרו לעבודת השדה הוא מתכוין:

הלכה ה מתני'

ר' יהודה אומר מיד. ולא חיישינן שמא של שביעית הוא והא דתנן לקמן (בפ"ו) גבי ירק דמשעשה כיוצא בו במוצאי שביעית אז הוא למותר ליקח ולא פליג ר' יודה מפרש טעמיה בגמרא משום דגזרו על הלוף ולא גזרו על הירק וה"ס דר' יהודה לשיטתיה הוא דאזיל כדאמרינן לעיל (בהלכה ג') גבי לוף שעברה עליו שביעית אתיא דר' יהודה כר' אליעזר וכלומר דתרוייהו בחדא שיטתא קיימי כמו דר' יהודה ס"ל לקמן (בפ"ט) דעניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים ה"נ ס"ל לר"א והלכך קאמר דאם לקטו עניים את עליו מה שגדלו בשביעית לקטו ואם לאו וגדלו עוד העלים ביותר בשמינית יעשה חשבון עם העניים דמה שגדלו בשביעית הרי הוא של עניים וכמו דס"ל לר"א בלוף ס"ל נמי לר' יהודה והיינו דקאמר אתייא דר' יודה כר' אליעזר דכל חד ס"ל למאי דס"ל לאידך וזהו דקאמר הכא גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק משום דלא אשכחן דאמרו כן אלא בל ף בלבד אבל לא בשאר ירק אלא דבירק כ"ע מודים דאם עברה עליו שביעית ונכנס לשמינית דאין עליו דין שביעית כלל דאזלינן ביה בתר לקיטה בין לענין מעשרות בין לענין שביעית והלכך גבי ירק אמרינן נמי דמה שהוא של ערב שביעית מניחו כך בארץ עד לאחר השביעית כדי להשביחו שהרי במוצאי שביעית יכול הוא ללקטו ולאוכלו אלא דחוששין אנו שמא זה חשוד על השביעית ועקרו בשביעית עצמה ולפיכך אסור ליקח מהן ירק במוצאי שביעית עד שיעשה כיוצא בו דשמא זה משביעית הוא ואסור משום ספיחי שביעית אבל גבי לוף מכיון דגזרו עליו אף אם נכנס לשמינית של"א יהנה הבעה"ב ממה שגדל בשביעית אמרינן דמסתמא עוקר הוא אותו מערב שביעית ואינו מניחו בארץ עד לאחר שביעית שהרי הוא מפסיד מה שיתגדל בשביעית שצריך ליתן זה לעניים ואם נגמר הוא לגמרי לפני שביעית עוקרו או בערב שביעית או בשביעית עצמה דג"כ מותר לעקרו כדתנן במתני' דלעיל ולב"ה דהלכתא כוותייהו מותר לעקרו אפי' בלא שינוי ובקרדומות של מתכות כדרך שעוקרין אותו בשאר השנים ולפיכך ליכא חששא גבי לוף כלל וזהו טעמיה דר' יהודה דמתיר ליקחו במוצאי שביעית מיד והיינו דפריך עלה בגמ' מעתה אפי' בשביעית יהא מותר ומשני לה כדמפרשינן בגמ': משירבה החדש ובגמרא מייתי עלה מהתוספתא עובדא דר' יהודה אגל ר' טרפון מיהו סתם משירבה החדש מעשה שנתרבה מהחדש של שמינית יהיה באיזה זמן שיהיה ולאפוקי מקודם שיתרבה החדש והלכה כחכמים: גמ' גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק. כדפרישית במתני' ופריך מעתה דמכיון דאמרת דהואיל וגזרו על הלוף שעברה עליו שביעית ואע"ם שנכנס לשמינית שלא יהנה הבעה"ב מהגדל בשביעית שהוא חלק של עניים הלכך לא אתי להשהותו בארץ עד השמינית אלא עוקרו בערב שביעית או שעוקרו אף בשביעית אם הוא נגמר מערב שביעית א"כ אף בשביעית עצמה יהא מותר ללוקחו דהא תלינן שהוא מערב שביעית ואפי' אם עקרו בשביעית אין כאן איסור למה שהוא נגמר מקודם כדתנן לעיל: בטמון אנן קיימין. כלומר דמשני דודאי נוכל לתלות לקולא כדאמרן מיהו אפ"ה אית ביה חששא בשביעית עצמה דבטמון עסקינן שכן דרך להטמין את הלוף בארץ כדי שיתקיים ואפי' בשביעית מותר להטמינו אם הוא של ערב שביעית וכדתנן לעיל (בהלכה ב') הטומן את הלוף בשביעית וכו' אלא דחוששין אנו שלא ילך ויביא מן האיסור והיינו שעקרו בשביעית מאותו שלא נגמר מערב שביעית וזה ודאי אסור הוא משום ספיחי שביעית ומפני שיתעצל להביא מן הטמון יביא מן האיסור וימכרנו ויאמר מן הטמון הוא שהבאתי לפיכך חששו בשביעית עצמה אבל במוצאי שביעית שאין כאן איסור לפנינו לא חיישינן למידי ומשו"ה קסבר רבי יהודה שמותר מיד: תני. בתוספתא (פ"ד) שהביא ר' יהודה ראיה לדבריו מעשה שהיינו בעין כושין שם מקום: ואכלנו וכו' במוצאי החג של שנת השמינית וזהו מיד והשיב לו ר' יוסי אין אתה זוכר ועמך הייתי ולא היה זה אלא מוצאי חג הפסח של שמינית שבודאי באותו הזמן נתרבה החדש של שמינית:

הלכה ו מתני'

אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעי'. ומפרש בגמ' דדוקא למי שהוא חשוד על השביעי' לפי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל מן הסתם שאינו ידוע אם הוא חשוד או לא מותר למוכרו אפי' דבר שמלאכתו למלאכה האסורה בשביעית שאני אומר שאינו קונה אלא להניע עד אחר השביעית: וכל כליה. ואלו הן העול והמזרה שזורין בו התבואה בגורן והדקל. כמו והדקר וכן הוא בנסחת המשניות. והוא כמין יתד של ברזל שקורין קולדר"ו בלע"ז ועשוי לחפור בו את הקרקע: אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה. לפי שאנו תולין שיקצור בהן מעט ויביא על העגלה מעט מעט וזה מותר: לאיסור ולהיתר. שאפשר שתהיה מלאכתו אסורה ואפשר שתהיה מותרת מותר למוכרו אף להחשוד שתולין להקל: גמ' כיני מתניתא וכו'. כן אנו צריכין לפרש דדוקא למי שהוא חשוד על השביעית אמרו שאסור למוכרן: סתמן מהו. אם הוא מן הסתם בני אדם ואינו ידוע אם הוא חשוד או לא: ופשיט לה מן מה דתני להכלים שהן מיוחדין לאיסור ולהיתר מותר למוכרן אף להחשוד א"כ הדא אמרה שה"ה לאלו שהן מן הסתם מותר למוכרן אף להכלים שמלאכתן מיוחדת לעבירה דתולין להקל:

הלכה ז מתני'

היוצר. אומן שעושה כלי חרס: מוכר. הוא לכל חמש כדי שמן וט"ו כדי יין שכן דרך להביא כ"כ מן ההפקר ואין חוששין שמא יחליף אלו ליין ואלו לשמן לפי שניכרים הן כדקאמר בגמרא שאין האדמה שעושין ממנה כדי יין דומה להאדמה שעושין ממנה כדי שמן: ואם הביא יותר מכאן מותר. כלומר אע"ג שאמרו דאינו מוכר לו אלא כפי שיעור כלים הללו לשמן וליין אם הביא יותר מכדי שיעור הנזכר כגון שהביא ו"ז והביא

נ.תר

עין משפט נר מצוה יא [א] מיי' פ"ד מהמיטה הל"ה. יב [ב] מיי' פ"י שם הל"ב. יג [ג] מיי' שם הל"ג. יד [ד] שם הל"ב. טו [ה] שם הלכ"ס ופ"ד שם הלכ"ד. טז [ו] מיי' פ"ח שם הל"ו. יז [ז] מיי' שם הל"ד

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ב. (ב) שם פ"ד. (ג) ע"ז טו: (ד) שם.

שנויי נוסחאות (ס"ג) מעשר [בכי"ר] מעשר שני. (סע"ו) אלו שאין [ברי"ר] אילו שאין. (פי"ז) דשאי [ברי"ר] רשי. (ב"ח) והדקר [ברי"ר] והדקל. (בי"ע) ומגל. ועגלה [ברי"ר] מגל. עגלה. (ס"כ) לעבודתו. לאיסור [ברי"ר] לעבירה. לאסור. (סכ"א) ולהיתר מותר [ברי"ר] ולהתיר מותר. ד'. היוצר [בד"ו] המוכר. (סכ"ס) שיש לו גורן [ד"ו] שיש לו פועלין. (סכ"ו) אסורה [וככ"י ליידן] אסור.

מותר ואין חוששין שמא לא הביא מן ההפקר. א"נ דאם הביא יותר מכאן איוצר קאי והדלמטה שייכא שאם הביא כלים יותר מכאן מותר ומוכרן לעכו"ם מה שהוא יותר מכאן ואין חוששין שמא ימכור העכו"ם לישראל ואפי' בארץ: ולישראל בחו"ל. ואין חוששין שמא יביאם ויקנה מהארץ:

וחש לומר שמא החליף אמר רבי יונה ניכרית הן אלו של יין ואלו של שמן אמר רבי עולא אדרא דאילן חכימא ואדרא דאילין חכימא מוכר לעכו"ם בארץ [א] ואפילו יותר מכאן ולישראל בח"ל אפי' מן הקנוי בארץ: ב"ש אומרים כו'. תני (א) המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר מקח טעות הוא ושמואל אמר [ב] יכול הוא מימר לשחיטה מכרתיו לך מה אנן קיימין אם בשמכרו לארים ד"ה לחרישה מכר אם בשמכרו לטבח ד"ה לשחיטה מכר אלא כי נן קיימין בשמכרו לסירסור רב אמר מקח טעות הוא שמואל אמר יכול הוא מימר לשחיטה מכרתיו לך מחלפא שיטתיה דרב מחלפא שיטתיה דשמואל דאיתפלגון (ב) מכרה לו ביובל עצמו רב אמר קנה ויוצא מידו ביובל [ג] שמואל אמר לא קנה מחלפא שיטתיה דרב תמן אמר קנה וכא הוא אמר לא קנה תמן ביובל מפורסם הוא ברם הכא מקח טעות הוא מחלפא שיטתי' דשמואל תמן הוא אמר לא קנה וכא הוא אמר קנה לאיזה דבר מכרה לו לא לזריעה ברם הכא יכול הוא מימר ליה לשחיטה מכרתיו לך רב כב"ש ושמואל כב"ה רב כב"ש ואפי' יסבור כב"ה לית אורחא משאת' תלתין יומין ויתין תלתלתי יומי לא מקח טעות ושמואל כב"ה ואפי' יסבור כב"ש לית אורחא דבר נשא מיכום תורא רדייא ר' אחא רבי תנחום בר חייא בשם ר' יוחנן השאיל לו סאתו ובא ומצאו מודד בה אינו זקוק לו כ"ש במשכירה לו:

הלכה ד מתני'

[ד] (ג) משאלת אשה לחבירת' החשודה על השביעית נפה וכברה וריחיים ותנור אבל לא תבור ולא תטחון עמה [ה] אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה אבל משתטיל את המים לא תגע אצלה שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום [ו] (ד) ומחזיקין ידי עכו"ם בשביעית אבל לא ידי ישראל [ז] ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום: גמ' (ה) רבי זעירא בעי קומי רבי מנא *מתניתא בסתם אבל במפרש לא א"ל וסתמו לאו כפירושו הוא אני אומר נפה לספור בו מעות כברה לכבור בה חול ריחיים לטחון בו סממנין תנור לטמון בו אונין של פשתן רבי פנחס בעי במה קנסו במקום שזורעין ואוכלין או במקום שזורעין ולא אוכלין מה

רידב"ז

מחלפא שיטתי' דרב מחלפא שיטתי' דשמואל דאיתפלגון מכרה לו ביובל עצמה רב אמר קנה כו' מחלפא שיטתי' דרב דתמן אמר קנה וכא אמר לא קנה פי' דהתם ביובל נמי לא מצי מיעבד מידי בהאי שדה שקנה ומ"מ ס"ל לרב דלא מבטל מקח והכא בנמצא נגחן דלא מצי למיעבד מידי בהאי שור ס"ל לרב דכיון דלא מצי למיעבד בי' מידי בהאי מקח הוי מקח טעות ומשני תמן יובל מפורסם הוא והלכך סבר וקבל ברם הכא לא סבר וקיבל אלא לרדיא זבין ופריך מחלפא שיטתי' דשמואל תמן הוא אמר לא קנה דס"ל דכיון דלא שוי מידי לא קנה והכא ס"ל דקנה ומשני שאני הכא דהא ראוי לשחיטה וע"ז קנה: ושמואל כב"ה דאי כב"ש הא ס"ל דלא תלינן בשחיטה ומשני אפי' יסבור כב"ש לית אורחא דב"נ מיכם תורא דרדיא פי' כיון דראוי לחרישה לית אורחא דב"נ לשוחטו והאיך יתלה בשחיטה משא"כ הכא דנמצא נגחן דאינו ראוי לרדיא ע"כ לשחיטה הוא עומד ועיי' בשנו"א ז"ל:

ר"פ בעי במה קנסו במקום שזורעין ואוכלין פי' בין במקום שזורעין בין במקום שאוכלין או במקום שזורעין אבל לא במקום שאוכלין כדמסיק

גליון אפרים

אמר ר' עולא אדרא דאילין חכימא ואדרא דאילין חכימא. מפרש הר"ש אדרא לשון עור כו'. כלומר קרקע של אלו ניכר משל אלו דמאותו קרקע שעושין כדי יין אין עושין כדי שמן והוא דוחק גדול. ול"נ שצ"ל אדרא דאילין חכימא ואדרא דאילין חכימא ואדרא הוא עפר. כמו בירושלמי סוטה בפ"ב מי יכול מראה מים ת"ל אדר ומפרש בערוך אדר עפר. ופירוש הוא כפירוש הר"ש שמאותו עפר שעושין כדי יין אין עושין כדי שמן: ואפילו יסבור כב"ה לית אורחה משהתה תלתין יומין ויתין תלתין יומין לאו מקח טעות הוא. עיין בבבלי ב"ק ריש דף פ' ע"א ובתוס' שם בד"ה וסבנה:

פני משה

גמ' וחש לומר שמא החליף. וניחוש שמא יחליף להביא שמן באלו של יין: ניכרות הן וכו'. כדא"ר עולא אדרא דאלין חכימא. אדרא מל' גורן וקבוץ האדמה הוא כדנן מן הגורן תרגומו כעבורא מן אדרא ובדניאל כעור מן אדרי קיט כמוץ מן הגורן של קיץ כלומר האדמה שעושין לאלו של שמן נכרת וכן אלו של יין ניכרות הן שמן אדמה אחרת עשויין הן: מוכר לעכו"ם בארץ ואפי' יותר מכאן. כלומר דמפרש הא דקתני ואם הביא יותר מכאן מותר איוצר קאמר שהיותר מותר לו למכור לעכו"ם אפי' בארץ כדפרישית במתני' בל' הב': ואפילו מן הקנוי בארץ. הכדים שיותר מכאן מוכרן לישראל בחו"ל ואינו חושש שמא יביאם לארץ:

הלכה ח מתני'

לא ימכור לו פרה חורשת. פרה העומדת לחרישה לא ימכור בשביעית לחשוד דאמרינן לחרישה הוא דזבן: וב"ה מתירין. לפי שתולין להקל ואפשר לשחיטה הוא קונה אותה: ומוכר לו פירות אפילו בשעת הזרע. דתלינן לאכילה הוא קונה ולא לזריעה: ומשאיל לו סאתו. למדוד בה אע"פ שיודע שיש לו גורן לפי שאנו תולין שלא ימדוד בה בגורן אלא בתוך ביתו: ופורט לו מעות. מחליף לו הסלע בפרוטות אע"פ שהוא יודע לו שיש לו פועלין לא אמרינן לשלם לפועלין הוא פורט ונמצא זה מסייע ידי עוברי עבירה אלא תלינן דלשאר צרכיו הוא פורטו: וכולן בפירוש. שפירש לו לדבר האסור אני רוצה אסורין למסור לו: גמ' רב אמר מקח טעות הוא. ואפילו אם לא ידע שו שלקחו לחרישה ויעכבנו אצלו מ"מ הואיל ורובה דאינשי לרדיא הוא דזבני אזלינן בתר רבא והוי מקח טעות: לשחיטה מכרתיו לך. דאין הולכין בממון אחר הרוב: מה אנן קיימין. במאי עסקינן לפלוגתייהו אם בשמכרו לארים המקבל עליו לעבוד את השדות בזה דברי הכל לחרישה מכר דהרי ידוע הוא שהארים קונה שורים לחרישה: אם בשמכרו לטבח. ודאי לשחיטה מכר לו וד"ה מודים בה: אלא כי אנן קיימין. לפלוגתייהו בשמכר לסרסור הקונה בהמות למכור לאחרים והוא קונה לכך ולכך לפי מה שיזדמן לו למכור לחרישה ולשחיטה ובהא הוא דפליגי רב אמר וכו' כדפרישית: מחלפה וכו' קשיא דרב ודשמואל דידהו אדידהו ממאי דפליגי בעלמא: דאיתפלגון. במוכר שדהו ביובל עצמו דרב אמר קנה הלוקח ואין המוכר צריך להחזיר לו הדמים ויוצאה השדה ממנו ביובל להמוכר בלא דמים ושמואל אמר לא קנה דהוי כמקח טעות והשתא קשיא דרב אדרב תמן וכו' ומשני דלא דמי דתמן יובל מפורסם לכל הוא ולא מצי הלוקח למימר לא ידעי דיובל הוא וא"כ מעיקרא אדעתא דהכי זבין דליפוק מניה והדמים מתנה הוא דיהב ליה אבל הכא מכיון דרובא דאינשי לרדיא הוא דזבני מקח טעות הוא דאלו הוה ידע דנגחן הוא לא זבניה: מיחלפא שיטתי' דשמואל וכו'. אכתי קשיא דשמואל אדשמואל ומשני שאני הכא בשדה דלאיזה דבר מכר לו לא לזריעה וכיון דיובל הוא ולא מצי לזורעה אינה מכורה כלל והדמים חוזרין אבל הכא יכול המוכר מימר ליה לשחיטה מכרתיו לך דלא אזלינן בממונא בתר רובא: רב כב"ש. דמתני' דלא תלינן שלוקח לשחיטה ושמואל כב"ה: ופריך ורב כב"ש. בתמיה: ומשני דאפי' תימא דיסבור כב"ה וכי לית אורחא משהתה תלתין יומין כלו' אע"פ דבמתני' אמרי ב"ה דתלינן למיתלי שזה לשחיטה הוא שלוקחה מ"מ וכי אין דרך להשהותה בביתו שלשים יום או איזה זמן מועט ולא ישחטנה מיד והלכך במתני' מותר למוכרה לו דהא מיהת שפיר תלינן שעתיד הוא לשוחטה ולא לחרוש עמה: ויתון תלתין יומי לא מקח טעות הוא. בתמיה כלומר אבל התם נהי דאמרת דמצי למימר ליה לשחיטה מכרתיו לך הא מיהת כיון דמדרך שלא לשחוט מיד אחר שקניה אלא משהא אותו בביתו כמה ימים וא"כ הנגע עצמך וכי לאו מקח טעות הוא שהרי באותן הימים שזה משהא אותו בתוך ביתו יכול הוא לנגוח ויפסידנו דבר קטלא הוא והשתא מילתיה דרב אף לב"ש דמתני' הוא דאזלא: ושמואל כב"ה וכו'. כלומר וכן הא דאמרת דשמואל כב"ה נמי מצינן למידחי דאפילו אי יסבור כב"ש שאני מתני' מדהתם דלית אורחא דבר נש מיכום תורא רדיא והלכך הכא כיון שפרה חורשת היא קסברי ב"ש דלא תלינן שלוקח אותה לשוחטה לפי שאין מדרך לשחוט את השור העומד לחרישה אבל התם כיון דממונא הוא אין מוציאין הממון מיד המוכר המוחזק בהאי סברא בעלמא אלא דאפ"ה מצי מימר ליה אנא לשחיטה מכרתיו לך ולא דמיא דינא דמתני' לפלוגתייהו דרב ושמואל: השאיל לו סאתו. הא דקתני במתני' ומשאיל לו סאתו דתלינן לקולא כדפרישית ואם השאיל לו ובא ומצאו מודד בה בגורן אינו זקוק לו למחות בידו: כ"ש במשכירה לו. כלומר והא דהתירו להשאיל לו סאתו וכ"ש הוא במשכירה לו שמותר דהאי ודאי לאו מסייע עוברי עבירה הוא לטובת עצמו נתכוין ומתני' דקתני משאיל לו לרבותא קתני:

הלכה ט מתני'

משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית. שהיא חשודה לשמור פירות שביעית ולהכניסן מן הביעור ואילך: נפה וכברה. נפה היא לקמח וכברה היא לתבואה שהיא יותר גסה מהנפה וטעמא מפרש בגמ' שאני אומר נפה לספור בה את המעות היא צריכה וכברה לכבור בה את החול ריחים שמא לטחון בהן הסממנין ותנור שמא ליבש בו אונין של פשתן: אבל לא תבור ולא תטחון עמה. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה: לאשת ע"ה. והיא חשודה על המעשרות נפה וכו' ובוררת וכו' ולא החמירו בה כלכך שהחמירו בחשודה על השביעית משום דרוב ע"ה מעשרין הן: אבל משתטיל את המים. בעיסה לא תגע אצלה לפי שהעיסה מתגלגלת הוטבלה לחלה והרי היא מיטמאה מחמת כלים של ע"ה שהן טמאים והרי כבר הוכשרה לקבל טומאה וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה להטבול לחלה: וכולן לא אמרו. להתיר אלא מפני דרכי שלום: ומחזיקין ידי עכו"ם בשביעית. שאומרין לו יישר כחך כשמוצאין אותו חורש או כיוצא בזה: ושואלין בשלומן. מותר לומר לו שלום ואע"פ ששמו של הקב"ה התירו לומר להם ואפי' ביום חגם מפני דרכי השלום כדתנן לעיל (בפ"ד): גמ' ר' זעירא בעי קומי ר' מנא. אם מתני' בסתם דוקא מיירי אבל במפרשת שהיא נוטלת את הכלים כדי לנפות הקמח או התבואה וכיוצא מהכלים שהוזכרו לא התירו להשאיל וכדתנן לעיל משאיל לו סאתו וכו' סתמן מותר פירושן אסור או דילמא דהכא לעולם התירו: א"ל וסתמו לאו כפירושו הוא. ומאי תיבעי לך שהרי אלו הכלים עומדין לכך ואפ"ה התירו: אני אומר. תשובת ר"ז היא ובגיטין (סוף פ"ה) גרים הכי א"ל אני אומר וכו' כלומר לעולם פירושן אסור והא דאמרת סתמן כפירושן לא היא דבסתם היינו טעמא דהתירו שאני אומר נפה וכו': במה קנסו. הא דתנינן אבל לא תבור ולא תטחון עמה היכא הוא דקנסו בכך: במקום שזרעין ואוכלין. כלומר אם בשני המקומות קנסו במקום החשודין על הזריעה בשביעית וכן נמי במקום שאינן חשודין על הזריעה אלא שחשודין הן שאוכלין פירות שביעית אחר הביעור ג"כ קנסו: או במקום שזורעין ולא אוכלין. כלומר או דילמא דוקא במקום שהן חשודין על הזריעה הוא דקנסו דאיכא למיחש טפי שמא מפירות שנזרעו בשביעית הן ולא קנסו במקום שאוכלין בלבד ואינם חשודין על הזריעה דכיון שאינן חשודין לזרוע לא שכיחי פירות שביעית כ"כ ותלינן לקולא שמא ממקום היתר

עין משפט נר מצוה יח [א] מיי' פ"ח משמיטה הל"ה. יט [ב] מיי' פט"ז ממכירה הל"ה טוש"ע חו"מ סי' רלב סעי' כג. כ [ג] מיי' פי"א משמיטה ויובל הלי"א. כא [ד] מיי' פרק ט שם הל"ז. כב [ה] מיי' פ"ח מבכורים הלי"ב יג. כג [ו] מיי' פ"ח משמיטה ויובל הל"ח. כד [ז] מיי' פרק ג מע"ז הל"ה.

מסורת הש"ס (א) ב"ק מו. ב"ב לב. (ב) ערכין כט גיטין מד: (ג) גיטין סא. (ד) שם ולעיל פ"ד משנה ג. (ה) ירושלמי גיטין פ"ה הל"י. וע' תוס' גיטין שם ד"ה משאלת.

גליון הש"ס *מתניתא בסתם וכו' ע' בחידושי הרמב"ן והרשב"א ז"ל בגיטין דף סא. וע' בר"ש כאן. ובשיורי קרבן שם פרק ה הלכה י ועיין בריטב"א בחידושיו לע"ז דף טו.

שנויי נוסחאות (שע"ו) תמן אמר [ד"ו] תמן הוא אמר. (ש"ט) משאתה. [כי"ר] משתהא. תלתלתי [כ"י ליידען] תלתתי.

עמודי ירושלים

וסתמא לאו כפירושו היא אני אומר נפה לספור בו מעות כו'. עי' באור לישרים שעל ספר הישר לר"ת (סי' ק"ג סק"א) שפי' בהירושלמי פי' חדש וז"ל לדעתי הכל הוא מדברי ר' מנא ובלשון בתמיה הוא אני אומר יפה לספור בו מעות בתמיה הא ודאי לא שכיח וממילא דהוי כמפרש ושפיר קם דינא דאפי' במפרש שרי עכ"ל ושגה בזה ונעלם ממנו דבירושלמי סוטה (פ"ס ס"ו) איתא התם להדיא אמר לי' וסתמא לאו כפירוש הוא א"ל אני אומר יפה לספור בו מעות כו' ע"ש מבואר להדיא דהוא מדברי ר' זעירא ולא מדברי ר' מנא וע"כ הפי' כהתום' וז"ב. וראיתי להשירי קרבן בסוטה שם שהביא דברי הרשב"א בחי' לגיטין (ד' ס"א ע"א) שכ' דהיכא דלית לי' הנאה מיני' צריך דוקא דרכי שלום ואם לאו לא הו"ל לעיולא נפשי' לספיקא אבל במכירה כיון דאיכא למתלי התירו לצורך עצמו וכ' ע"ז השירי קרבן דקשה דהא ר' מנא דסבר דסתמא כפירושו ואפ"ה התירו משום דרכי שלום ובשביעית תנן דאין האומן רשאי למכור כו' וטעמא משום דליכא למיתלי ולא התירו מפני דרכי שלום וצ"ל דלר' מנא יש להתיר טפי בשאלה ממכירה א"כ סברא זו היפוך סברת הרשב"א יע"ש שהניח בקושיא. ולא ידענא מאי קושיא דהא הרשב"א כ' שם להדיא דאף במכירה דליכא משום דרכי שלום מבואר דבמכירה לא שייך דרכי שלום והיינו כשיטות התום' בגיטין (ד' ס"א א') ור"ת בס' הישר (סי' ק"ג) ולא כשיטות הריטב"א בע"ז (ד' ט"ו ע"ב) דגם במכירה שייך דרכי שלום וא"כ מעיקרא לק"מ קושית הקה"ע דלמה התירו כאן משום דרכי שלום להשאיל ובשביעית לא התירו לאומן למכור מפני דרכי שלום כו' דהא ליתא דבמכירה לא שייך דרכי

מה נפק מביניהון ראו אותו לוקח מן הסירקי אין תימר במקום שזורעין ואוכלין ראו אותו לוקח מן הסירקי אסור אין תימר במקום שזורעין ולא אוכלין ראו אותו לוקח מן הסרקי מותר רבי יוסי בר חנינא בעי על כל פרקא איתאמרת או על הדה הלכתא איתאמרת רבנן דקיסרין בשם רבי יודא בר סוטס מן מה דלא תנינן בגיטין אלא הדא הלכתא הדא אמרה על הדא הלכתא אתאמרת תמן תנינן [א] (א) נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו ותני עלה לא בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין עמו והכא הוא אמר הכין אמר רבי לא כאן לחולין כאן להתרומה אית לך מימר נחתום בתרומה חברייא אמרי כאן בלותת וכאן בשאינו לותת מתניתא מסייע לחברייא אבל משתטיל מים לא תגע אצלה שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום רבי חייא ורבי אימי (ב) חד אמר חרוש לה טבאות ואנא נסב לה מנך בתר שמיטתא וחרנא אמר (ג) איישר [ב] מאן דאמר טבאות מה שואלין בשלומן איישר מאן דאמר לעכו"ם איישר מה שואלין בשלומן ישראל שלום עליכם דלמא רבי חיננא בר פפא ור' שמואל בר נחמני עברון על חד מחורשי שביעית א"ל רבי שמואל בר נחמן איישר א"ל רבי חיננא בר פפא ולא כן אולפן רבי °ולא אמרו העוברים ברכת ה' עליכם שאסור לומר לחורשי שביעית איישר א"ל לקרות אתה יודע לדרוש אין אתה יודע ולא אמרו העוברים אלו עובדי כוכבים שעוברין מן העולם ולא אמרו לישראל ברכת ה' עליכם מה ישראל אומרת להן ברכנו אתכם בשם ה' לא דייכם שכל הברכות הבאות לעולם בזכותינו ואין אתם אומרים לנו באו וטלו לכם מן הברכות האילו ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים וזימות וגלגוליות וארנוניות:

הדרן עלך בנות שוח

[ג] **שלש** ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד גזיב לא נאכל ולא נעבד כל שהחזיקו עולי מצרים מגזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד: גמ' (ד) כתיב °אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ בארץ אתם חייבים לעשות ואי אתם חייבים לעשות בחוצה לארץ עדיין אנו אומרים מצות שהן תלויות בארץ אינן נוהגין אלא בארץ יכול אפילו מצות שאינן תלויות בארץ לא יהו נוהגות אלא בארץ ת"ל °השמרו לכם פן יפתה לבבכם וחרה אף ה' בכם וגומר ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם מה אית לך כגון תפילין ותלמוד תורה מה תפילין ותלמוד תורה שאינן תלויות בארץ נוהגין בין בארץ בין בח"ל אף כל דבר שאינו תלוי בארץ יהא נוהג בין בארץ בין בח"ל מעתה משגלו יהו פטורין כתיב °ויעשו כל הקהל הבאים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון ולמה ישוע רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמן (ה) פגם הכתוב צדיק בקבר מפני כבוד צדיק בשעתו [ד] הקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע (ו) מה ביאתן בימי יהושע פטורים היו ונתחייבו אף ביאתן בימי עזרא פטורים היו ונתחייבו ממה נתחייבו רבי יוסי בר חנינא אמר מדבר תורה נתחייבו הדא הוא דכתיב °והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה הקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך מדבר תורה אף ירושתך מדבר תורה והטיבך והרבך מאבותיך אבותיך פטורים היו ונתחייבו ואתם פטורים הייתם ונתחייבתם אבותיכם לא היה עליהם עול מלכות ואתם אע"פ שיש עליכם עול מלכות אבותיכם לא נתחייבו אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייבתם אבותיכם לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב אמר

רבנן דקיסרין בשם ר' יודא בר סוסס וכדפוס קאראטשין ר' יודה בר סיסס. טס"ד הוא וצ"ל ר' יודה בר סיסס כמו בע"ז פ"ב רבנן דקיסרין משום ר' יודה בר סיטום. או שצ"ל בשם ר' יודה בר סיסס. כמו בברכות פ"ג ה"ד א"ר יודה בר סיסס ר' אחא בשם ר"א בתחילה והיו נכונים ובס"ע ומאמרו שכאן נמצא גם בנסין סוף ס"ס ושם הגירסא ר' יודה בר סיסס. והנה מאמרו בע"ז פ"ב הנ"ל הובא ג"כ בתרומות פ"ח ה"ג דף מ"ב ע"א וצ"ל שם רבנן דקיסרין בשם ר' יודה בר סיסס ובשבוע נדפס שם בשם ר' חייא בר סיסס. ולקמן בפ"ג דבכורים דף י"א ע"ב איתא אמר ר' חמא יהודה בן סיסס הוה ברומי ובדפוס קאראטשין יהודה בן סיסס. ומסתברא דבכ"מ בירושלמי צ"ל ר' יודה בר סיסס ולא סיטוס מטעם שכתב בגליון ש"ס וגיון ירושלים בתרומות שם. אבל מ"ש שבתמים ד"ס ובכה"ג הגירסא שם בן אנטיגנוס נראה ודאי בס"ס הוא וצ"ל בר סיסס:

כדמסיק ראו אותו לוקח מן הסרקי אם במקום שזורעין דוקא ולא במקום שאוכלין אם לקח מן הסרקי מותר דהא כיון שאינו זורע אלא אוכל לבד:
ר"י ב"ח בעי על כל פירקא איתאמרת כו' לפי הש"ס ז"ל נתהלף הגיונים דזה קאי על הא דבסמוך על הגיון וכולן לא אמרו אלא מפני ד"ש וכאן גרסינן תחלה על מה דמנקדם במשנה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה גרסינן תמן תנינן נחתום כו':
חד אמר חרוש בה טבאות כו' הגי' מדויקת כדלעיל (בפ"ד ה"ג) וכן גרסינן שם מ"ד חרוש בה טבאות מה שואלין בשלומן איישר מ"ד איישר מה שואלין בשלומם בשלום ישראל שלום עליכם פי' לדידי' דבשביעית מחזיקין באמירת איישר וא"כ מה דמסיק ושואלין בשלומן הוא כבשלום ישראל שלום עליכם: סליק פרקא בפ"ד
יכול אפי' מצות שאינן תלוין בארץ לא יהו נוהגין אלא בארץ ת"ל השמרו לכם וגו' ושמתם את וגו' פי' דהא האי קרא דושמתם את וגו' מיירי לאחר שאבדתם מן הארץ הטובה מ"מ ושמתם את דברי אלה הרי תפילין ות"ת ואנו לומדין כל המצות שאין תלוין בארץ מתפילין ות"ת ומכאן קשה לי על הא דכתב רש"י ז"ל במסכת קידושין (דף ל"ז ע"א) גבי הא דפריך והרי תפילין ופטר חמור פרש"י ז"ל דידעינן מכמה תנאים שהניחו תפילין והתוס' ז"ל כתבו לה"ק דילמא מדרבנן היו מניחין ובאמת מכאן מוכח דמה"ת הוא תפילין בחו"ל מהאי קרא גופי' דבתפילין ושמתם את וגו' דמיירי בפירוש בחו"ל ג"כ וכן פטר חמור ממילא ג"כ בכלל זה כיון דחיובא דתפילין פשיטא דהוא גם בחו"ל ממילא פטר חמור דהוא מפרשה שבתפילין הוי האזהרה על חו"ל ג"כ:
מעתה משגלו יהא פטורין הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל גרים יהא חייבים ומפרש כמו במצות שאינן תלוין בארץ נוהגין ואף משגלו כמו כן המצות התלויות בארץ יהא נוהגין בארץ אף בזמן גלות ולמה אמרינן דקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא ומשני ויעשו כל הקהל וגו' הקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה ביאתן בימי יהושע פטורין היו ונתחייבו אף ביאתן בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו הרי דפטורין היו מטעם דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא:
ר' יוסי ב"ח אמר מדבר תורה נתחייבו אמר

סיתר הן: מה נפק מביניהון. כלומר מהו ההפרש וביאור לד תלינן לקולא במקום שאוכלין בלבד וקאמר דזהו מה שיש מן ההפרש ומה דנוכל לתלות להתירא אם לא קנסי אלא במקום שזורעין דוקא: ראו אותו לוקח מן הסירקי. זהו שהוא מוכר תבואה בשוק במעט מעט וא"כ סירקי נקרא סוחר ישמעאל והש"ס הזה דאין תימר במקום שזורעין ובמקום שאוכלין בלבד ג"כ קנסו א"כ ראו אותו לוקח מן הסירקי נמי אסור אבל אין תימר במקום שזורעין דוקא הוא דקנסו: אין אוכלין. כלומר אבל לא במקום שאוכלין בלבד א"כ ראו אותו לוקח מן הסירקי מותר לסייע עמו דליכא למיחש למידי דתולין שזה הביא ממקום ההיתר למכור כאן ולא איפשטא: על כל פירקא איתאמרת. על הא דתנינן וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום הוא דבעי אם על כל מה ששנינו לעיל קאי מוכר לו פירות ומשאיל לו סאתו וכו' או על הדא הלכתא דמתני' משאלת לחודה אתאמרת ונ"מ במקום דליכא משום דרכי שלום לא התירו: מן מה דלא תנינן בגיטין. דהתם (בפ"ה) קחשיב לכל הני שאמרו מפני דרכי שלום ולא מייתי מהאי פרקין אלא להך מתני' דמשאלת בלבד הדא אמרה דלא נשנה הכא מפני דרכי שלום אלא על הדא הילכתא דהאי מתני' בלבד ולא על הא דלעיל שאותן התירו אף במקום דליכא מפני דרכי שלום כגון שמצוי לו לקנות הפירות ולשאול הסאה וכיוצא בזה: תמן תנינן. (בפ"ד דע"ז): לא לשין ולא עורכין עמו. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה: ותני עלה. בברייתא שם דאף לא בוררין וכו' והכא הוא אומר הכין דאשת חבר בוררת וטוחנת עם אשת ע"ה ומתמי': כאן לחולין. מתני' דהכא בחולין מיירי וכאן במתני' דע"ז בתרומה והחמירו בה: אית לך למימר נחתום בתרומה בתמיה. וכי נחתום מוכר תרומה הוא: כאן בלותת. מתני' דהתם איירי בלותת את החטים במים והוכשרו לקבל טומאה ולפיכך אסור והכא בשאינה לותתת: מתני' מסייעא לחברייא. דקתני משתטיל המים אסור אלמא כל היכא דאיכא הכשר טומאה אסור: ר' חייא ור' אימי וכו'. גרסינן להא בפרק דלעיל (בהלכה ג') וגי' דהכא עיקרית מאן דאמר לעכו"ם איישר וכו' וכך היא כתיבה בפ"ד דע"ז כמפורש ומבואר הכל לעיל ע"ש:

הדרן עלך בנות שוח

הלכה א מתני' שלש ארצות לשביעית. חלוקות הן לענין דין שביעית: כל שהחזיקו עולי בבל מא"י. עזרא וסייעתו כשעלו מבבל והרבה כרכים שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל: ועד כזיב. הוא סוף המקום שכבשו עולי בבל: לא נאכל ולא נעבד. הארץ היא אסורה בעבודה בשביעית ואם נעבדה והוציאה כל הצומח בה אסור באכילה: וכל שהחזיקו עולי מצרים. ולא החזיקו עולי בבל והוא מכזיב ולחוץ ועד הנהר והוא נחל מצרים וכן מכזיב לצד הצפון ועד אמנה והוא הר ההר המוזכר בגבולות הארץ ות"י טורי אמנוס ואותן המקומות אין בהן קדושת הארץ ממש וכהאי דתנן לעיל (בפ"א דדמאי) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי לפי שכל שהחזיקו עולי מצרים כיון שגלו בטלה קדושתן שקדושה הראשונה שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל וקדושה שנייה שקדשו עולי בבל והחזיקו בהמקומות אותה קדשה לשעתה ולע"ל: נאכל אבל לא נעבד. לכתחילה אסור בעבודה אף מכזיב ולהלן. ואם נעבדה מותר באכילה הצומח בה: מן הנהר ומאמנה ולפנים. האי ולפנים כמו ולפנים בישראל כלומר מהם ולהלאה לצד ח"ל וזהו הקודם למקומות הללו נאכל ונעבד: גמ' כתיב אלה החקים והמשפטים וכו'. האי סוגיא גרסי' לה (בפ"ק דקידושין) על המתניתין

כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ומשום דקתני במתני' שלש ארצות וכו' גרים לה נמי הכא: ת"ל השמרו לכם וגו'. דמשמע אע"פ שאתם גולים כדכתיב ואבדתם מהרה מעל הארץ ואפ"ה ושמתם את דברי אלה על לבבכם: מה אית לך ללמוד. מפרשה זו: כגון תפילין ות"ת. דכתיבי בתר ושמתם ומינן לכל המצות שהן חובת הגוף וקאמר דילפינן במה מצינו מתפילין ות"ת: מעתה משגלו יהו פטורין. המצות התלויות בארץ קאי משמשגלו בטלו. ומעתה אף לאחר שנגאלו בבית השני יהו פטורין דכתיב בהאי קרא אשר נתן ה' אלהי אבותיך לך לרשתה ונימא דלא נצטוו אלא בירושה הראשונה בלבד: ולמה ישוע. חסר ה"א: פגם הכתוב כבוד צדיק בקבר. אגב דרים לה להא דכתיב ישוע הכר לפי בפ:ס הכתוב בכבודו בקבר מפני כבוד עזרא בשעתו כדאמרינן בפ' בתרא דערכין משום דעזרא בעי רחמי על יצרא דע"ז ובטליה ויהושע הו"ל למיבעי רחמי עליה דהא הו"ל זכותא דארץ ישראל ולא בעי ומשום דהזכיר הכתוב ליהושע בן נון דרים דמקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע שחזרו ונתחייבו במה שהיו פטורין כשהיו גולים: ממה נתחייבו. בביאתן בימי עזרא ופליגי בה אם חזרו לחיובן ממש כבראשונה או לא: מדבר תורה נתחייבו. בביאה שניה כמו בראשונה כלדרים מקרא דכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה שתי ירושות במשמע ומקיש ירושתן בשניה לירושת אבותיך בראשונה: מאבותיך. משמע עוד יותר מאבותיך בדבר אחד כדמסיק שהם נתחייבו אע"פ שהיה עליהם עול מלכות פרס ואבותיכם לא נתחייבו עד לאחר י"ד שנה שכבשו אויביהם וגחו וחילקו ביניהם אבל אתם מיד וראשון ראשון שתירשו קונה ומתחייב במצות:
אמר

עין משפט נר מצוה כה [א] מיי' פ"ד מממיכה ויובל הלכ"ו. ב [ב] מיי' פ"א מבכורים הל"ג. כו [ג] מיי' פ"א מממיכה הל"ח. א [ד] מיי' שם הלט"ו.

מסורת הש"ס (א) ע"ז נה: (ב) לעיל פ"ד הל"ג. (ג) ירושלמי גיטין פ"ה הל"י וע' תוס' גיטין ס"ב. ד"ה אברהא. (ד) ספרי ראה. קידושין לז. ירושלמי שם פ"א הל"ט. (ה) ערכין דף לב: כעין זה. (ו) ע' תו' יבמות פב: ד"ה ירושה.

שנויי נוסחאות (ס"ז) איתאמרת [בכי"ל] את אמרת. (ס"ו) סוסה [כד"ו] סיסום [ובכי"ל] סיסם. (כי"ב) לתרומה. אית [בכי"ל] לתרומה והתנינן נחתום אית [וכ"ה בד"ו]. (סכ"ד) אולפן רבי ולא [בכי"ל] אולפן רבי ואמר לעוברי עבירה איישר ולא כן תני ולא. (סל"ה) בבל מארץ ישראל עד גזיב [ד"ו] בבל מן גזיב ועד ארץ ישראל, אמנה [בכי"ל] אמנם. (סל"ז) ומאמנה [בכי"ל] ומאמנם. (סמ"א) בכם וגו' ושמתם [ד"ו] בכם וגו' שמתם את דברי אלה על לבבכם וגו' אפילו גולים ושמתם. (סמ"ב) הכתוב צדיק [ד"ו] הכתוב כבוד צדיק. [וכ"ה בכי"ל].

עמודי ירושלים

דרכי שלום וצע"ק על הרשב"א בחי' שם בראש דבריו על המשנה דמשאלת אשה לחברתה כו'. דק"ל מפ"ק דע"ז לא ימכור לו פרה החורשת כו' וב"ה מתירין מפני שיכול לומר כו' דאלמא אי ליכא למיתלי אסור דאמאי לא משני דכאן מפני דרכי שלום התירו אף בליכא למתלי והתם בסבירת דליכא דרכי שלום לשיטתו לכן הוצרך דוקא היכא דאיכא למתלי בהיתרא וצ"ל דקושטא דמלתא אמר דלפי המסקנא בירושלמי אינו מותר רק היכא דאיכא למתלי בהיתרא ואח"נ דלר' מנא בותר מפני דרכי שלום גם היכא דליכא למתלי ובזה פליגי ר' זעירא ור' מנא וז"ב:

א"ר אלעזר [א] (א) מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות מה טעם ◦בכל זאת אנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לויינו וכהנינו מה מקיים ר"א ואת בכורות בקרנו וצאנינו מכיון שקיבלו עליהן דברים שלא היו מחוייבים עליהן אפילו דברים שהיו מחוייבים עליהן העלה עליהן כאילו מאיליהן קבלו עליהן מה מקיים רבי יוסי ב"ר חנינא ובכל זאת מכיון שקיבלו עליהן בסבר פנים יפות העלה עליהן הכתוב כאילו מאיליהן קבלו עליהן מה מקיים ר"א מאבותיך פתר לה לעתיד לבא דאמר רבי חלבו שמעון בר בא בשם ר' יוחנן אבותיך ירשו ארץ של שבעת עממין ואתם עתידין לירש של עשר עממים תלתי חורנייתא [ב] אילן אינון את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני ר"י אומר ערביי' שלמייא נבטייא רבי שמעון אומר אסיא ואספמיא ודמשק ראב"י אומר אסייא וקרתיגנא ותורקי רבי אומר אדום ומואב וראשית בני עמון מאבותיך אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו אבל אתם משאת' נגאלים עוד אין אתם משתעבדין מה טעם ◦שאלו נא וראו אם יולד זכר כשם שאין הזכר יולד כך אתם משאתם נגאלין עוד אין אתם משתעבדין [ג] (ב) המהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשרות ובשביעית עד שתוודע לך שהיא פטורה משמאלו למערב הדרך טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשרות ומן השביעית עד שתוודע לך שהיא חייבת עד שהוא מגיע לכזיב רבי ישמעאל בר"י משום אביו עד לבלב עכו עצמה מה היא רבי אחא בר יעקב בשם רבי אימי (ג) מן תרין עובדוי דרבי אנן ילפין *עכו יש בה א"י ויש בה ח"ל (ד) רבי הוה בעכו חמתון אוכלין פיתא נקיי' אמר לון מה אתון לתין אמרו ליה תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו [ד] על מי ביצים שאין מכשירין סברין מימר ואנן שלקין ביעין ולתין במיהן סברין מימר מי שלק של ביצים ולא אמר אלא מי ביצים עצמן. אמר רבי יעקב בר אידי מאותה שעה גזרו [ה] שלא יהא תלמיד מורה הוריה רבי חייא בשם רב הונא תלמיד שהורה אפי' כהלכתא אין הוראתו הורייה תני [ו] (ה) תלמיד שהורה הלכה לפני רבו חייב מיתה (ו) תני בשם ר"א לא מתו נדב ואביהו אלא שהורו בפני משה רבן מעשה בתלמיד א' שהורה לפני רבי אליעזר רבו אמר לאימא שלום אשתו אינו יוצא שבתו ולא יצא שבתו עד שמת אמרו לו תלמידיו רבי נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אני מקובל שכל תלמיד המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה תני אסור לתלמיד להורות הלכה בפני רבו [ז] עד שיהי' רחוק ממנו י"ב מיל כמחנה ישראל ומה טעם ◦ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השיטים וכמה הן י"ב מיל כהדא רבי תנחום בר חייא הוה בחפ' והוון שאלין ליה והוא מורה שאלין ליה והוא מורה אמרין ליה ולא כן אולפן רבי שאסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו עד שיהא רחוק ממנו י"ב מיל כמחנה ישראל והא רבי מנא רבן יתיב בציפורין אמר לון ייתי דלא ידעית מן ההיא שעתה לא הורי רבי הוה בעכו חמי חד בר נש סליק **מן כיפתא ולעיל א"ל ולית את בריה דפלן כהנא לא הוה אבוך כהן א"ל עיניו של אבא היו גבוהות ונשא אשה שאינה הוגנת לו וחילל את אותו האיש: (ז) תחומי א"י כל שהחזיקו עולי בבל פרשת חומת מגדול שיר ושינא דרור ושורא דעכו וקציריייא דגלילא וכברתה ובית זניתה וקובעיא ומילתא דכור ובירייא רבתא תפנית וספנתה מחרתה דייתיר וממציא דאבהתא וראש מי געתן וגעתן עצמה מי ספר ומרחשת ומגדול חרוב ואילים רבתא ונוקבתא דעיון ותיקרת ברכה רבא ובר סנגרא ותרנגולא עילאה דלמעלן מקיסרין וטרכונא דמתחם לבוצרה ומלח דזרכאי ונימרין ובית סבל וקנת ורפיח דחגרא ודרך הגדולה ההולכת למדבר חשבון ויבקא ונחלא דזרד ויגר שהדות' ורקם רגיעה וגניא דאשקלון עצמה רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא מן מה דתני גנייא דאשקלון הרא אמרה אשקלון כלחוץ רבי סימן בשם חולפייא (ח) רבי רבי ישמעאל ב"ר יוסי ובן הקפר [ח] ***נמנו על אויר אשקלון וטיהרוהו מפי רבי פנחס בן יאיר דאמר יורדין היינו לסירקייא של אשקלון

אמר ר"א מאליהן קבלו עליהן את המעשרות. פי' הגר"א ז"ל בשנו"א וז"ל דר"א ס"ל דיהושע נלטוה לקדש כל מה שבתחומין ועזרא לא נלטוה אלא קידש כמה שרצה וכדאמרינן הרבה כרכים קדשו עולי מצרים ולא קדשו עולי בבל ולהכי קרי ליה מאליהן אבל מה שרצה לקדש וקידש הוי מדאורייתא ואבל לריב"ח נלטוה עזרא לקדש כמו יהושע ונפ"מ דלר"י בר"ח דנתקדש ע"פ ציווי קדשה לעולם ועד קיימת הקדושה אפילו בזה"ז ולר"א לא נתקדש על זה"ז דמסתמא לא הי' בלבם לקדש אלא בזמן שבהמ"ק קיים הואיל והדבר תלוי בהם והא דמשמע בכמה מקומות דקידשה לע"ל היינו לענין קדושת הר הבית והמקדש אבל לא לענין קדושת הארץ ע"כ דברי הגר"א ז"ל בשנו"א ולסיעתי' ז"ל בזמן הבית שני הוי מדאורייתא לכו"ע במקום שקידשו עולי גולה וכיבשום אבל דעת כמה מרבוותא ז"ל דאפילו בזמן הבית שני הוי מדרבנן עיין בהר"ם ז"ל: נמנו על אויר אשקלון וטיהרוהו מפי ר' פנחס בן יאיר דאמר יורדין היינו לסירקיא של אשקלון

אמר ר' אלעזר. ר"א פליג וסבירא ליה דלקדושה ראשונה שבטלה משגלו שוב לא קדשה בשניה לענין קדושת הארץ ובימי עזרא לא נתחייבו מדברי תורה במצות שהן חובת הקרקע אלא מאליהן קבלו עליהן להתחייב בתרומות ובמעשרות כדכתיב ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וגו' ואת ראשית עריסותינו ותרומתינו נביא לכהנים ומעשר אדמתינו ללוים וגו': מה מקיים ר"א ואת בכורות בנינו וגו' ואת בכורי בקרינו ולהביא לבית אלהינו. דכתיבי התם הא בהני ודאי ליכא למימר מאליהן קבלו שהרי אלו אינם תלויות בארץ ואף משגלו היו חייבין בהן: מכיון שקבלו עליהן וכו'. ולפיכך כתוב לכל אלו לפי שהעלה עליהן המקום כאילו גם אותן קבלו עליהם עכשיו: מה מקיים ר' יוסי ב"ח. דס"ל מד"ת נתחייבו הא אנחנו כורתים אמנה כתיב: העלה עליהן הכתוב וכו'. ואע"פ שמד"ת חזרו ונתחייבו: מה מקיים ר"א מאבותיך דמשמע שמד"ת נתחייבו כמו בירושה ראשונה: פתר לה. להאי קרא לעתיד לבא על הגאולה אחרונה שתהיה במהרה בימינו: את הקיני וגו'. שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים לתת לו ארץ עשר עממים ולא מצינו שניתן להם אלא שבע' ואלו הקיני והקניזי והקדמוני עתידין לירש לעתיד לבא וזהו מאבתיך ומפרש מה הן ר' יודה וכו'. מאבותיך ועוד דרשינן יותר מאבותיך שמשאתם נגאלים אין אתם משתעבדים עוד עד עולם: המהלך מעכו לאכזיב. תוספתא היא (בפ"ח דאהלות): מימינו למזרח הדרך טהורה משום ארץ העמים וכו'. הכי גרים לה בתוספתא שם ולפי שעכו בצפונה של א"י הוא וכזיב ממנה ולהלן לצד דרום והדרך שבין עכו לכזיב הוא גבול מזרחה של א"י ונמצא שהמהלך מעכו לכזיב וזהו מצפון לדרום מימינו למזרח של א"י היא א"י ודאי וטהורה מארץ העמים וחייבת במעשרות ובשביעית ומשמאלו למערב הדרך והיינו לצד הים ונקרא מערב הדרך ואע"פ שהוא מזרח של העולם מפני שהוא להלן ממזרחה של א"י. והואיל והימין הדרך הוא מזרח של א"י קורא לשמאל מערב הדרך והם טמאה משום ארץ העמים ופטור וכו': עד שתתודע לך. כלומר שיבא אחד ויאמר לך בכאן נתעקם הדרך וזהו שייך לארץ העמים ואע"פ שהוא מימין הדרך וכן בהפך שיאמר לך שנתעקם הדרך וזה שייך לא"י ואע"פ שהיא משמאל הדרך: עד לבלבו. שהוא להלן מכזיב: עכו עצמה מה היא. שלא שמענו כאן אלא הדרך שהוא מעכו לכזיב ועכו עצמה שהיא עומדת במקצוע צפונית מזרחית של א"י מה היא אם היא נחשבת לא"י או לא: מן תרין עובדין דרבי. דלקמן אנן ילפין שעכו יש בה מא"י ויש בה מח"ל לפי שפעם א' חשיב לה כא"י ופעם כח"ל ש"מ שיש בה משתיהן ואיתא נמי לקמן בפ"ק דגיטין (בהלכה ב'): חמתון. ראה אותם אוכלין פת נקיה ביותר ושאל להם במה אתם מלתתין החטים להיות פת יפה ונקיה כל כך ונתכוון לידע אם נשמרו מדבר המכשיר לקבל טומאה: הורה לנו על מי בצים שאינן מכשירין ואנן שלקין ביעין ולתתיי במיהן סברין מימר מי שלק של בצים. כך הוא בגטין. כלומר שזה התלמיד אמר להם מי בצים אינן מכשירין והיו סבורין לומר מי בצים מי שלק של בצים קאמר והיו מבשלין בצים ומלתתין במים שנתבשלו בהן: ולא אמר. ואותו התלמיד לא נתכוין אלא מי בצים עצמן וזהו המשקה של הבצים והיינו החלבון דהוי כמי פירות ואינן מכשירין והן טעו בדבריו: שלא יהא התלמיד מורה הוראה. אא"כ נטל רשות מרבו כי יהיב ליה רביה רשות מידק דייק בלישניה ושלא יטעו בהן השומעין דבריו. שמעינן מיהת מהאי עובדא דעכו מא"י היא מדהקפיד רבי על הטהרה ומעובדא אחריתא דלקמן שמעינן דיש בה נ"כ מח"ל: י"ב מיל כמחנה ישראל. דכתיב ויחנו וגו' וגמירי די"ב מיל הוו וכתיב ומשה יקח את האהל וגו' והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה ש"מ עד י"ב מיל הסור: ייתי. יבא עלי אם ידעתי שר' מנא יושב בצפורי: רבי הוה בעכו וכו'. וזו היא העובדא האחריתא: מכיפתא ולעיל. מן הגשר שהיה עומד שם ולהלן: לית את. וכי אין אתה בנו של פלוני שהיה כהן ואתה עומד בארץ העמים וחכמים גזרו טומאה עליה שמעינן מהא דעכו יש בה מחו"ל: היו גבוהות. שהלך אחר עיניו ונשא אשה גרושה שאינה הוגנת לו וממנה נולדתי וחילל אותי: תחומי ארץ ישראל. תוספתא (פרק ד') והתם גרים פרשת אשקלון וחומת מגדל שור וכן נשתנה נוסחת שאר שמות המקומות במקצת: אשקלון עצמה. מהו: מן מה דתני גנייה דאשקלון. הגינית של אשקלון הן התחום שמע מיניה אשקלון עצמה כלחוץ הוא: נמנו על אויר אשקלון וטיהרוהו. משום ארץ העמים: מפי רבי פנחס בן יאיר. מכח עדותו שאמר שהיו יורדין לשם ליריד הסוחרים שבאשקלון והכהנים היו כדמסיק אלמא אינה בכלל ארץ העמים. וגרסינן להא בפרק שביעי דיבמות (בהלכה ג'): וטובלין

תוספת הרי"ד

הרא אמרה אשקלון כחוץ עיין בכ"מ ז"ל דמקשה על הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' תרומות ה"ט דכתב דאשקלון הוא חו"ל הא בירושלמי בכאן מבואר דלא הוי מכיבוש עזרא אבל מא"י הוי עיי"ש ולפי מה דמבואר בהסוגיא הזאת בדברינו דר"ש ור"י פליגי אם למאי כשנמנו לפוטרה מן המעשרות אם נתבטל מנין דאתמול אם לא א"כ ע"כ דהא דנמנו לפוטרה מן המעשרות הוא משום דהחליטו דהוא חו"ל גמור ודו"ק:

עין משפט נר מצוה ג [א] מיי' פ"א מתרומות הל"ז ח וכגירסת הבבלי. ד [ב] מיי' פ"ח מרוצח הל"ד. ה [ג] מיי' פ"א מתרומות הל"ו. ו [ד] מיי' פ"א מטומאת אוכלין הל"א ב ופ"י שם הל"א. ז [ה] [ו] מיי' פ"ה מתלמוד תורה סמ"ג עשין יג טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' ד. ח [ז] מיי' שם טוש"ע שם. ט [ח] מיי' פ"א מתרומות הל"ה ופי"א מטומאת מת הל"ב.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי דמאי פ"ב הל"א ופ"ג: (ב) גיטין ז': תוספתא דאהלות פי"ח: (ג) ירושלמי גיטין פ"א הל"ב. (ד) סנהדרין ה: ע"ש. (ה) ברכות לא עירובין סג. כה"ע. (ו) שם ויומא נג. (ז) סנהדרין ה וע' תוס' שם ד"ה רבי. תוספתא פ"ד כאן. (ח) תוספתא דאהלות פי"ח בשינוי. וירושלמי יבמות פ"ז ה"ג.

גליון הש"ס *עכו יש בה א"י וכו' ע' בכ"מ פ"א מתרומות הל"ט. וע' בתוס' בגיטין דף ב' ע"א ד"ה ואשקלון וברמב"ן שם. ודף ז ע"ב באורך. וע' ברשב"א שם. ודו"ק: **מן כופתא ולעיל ע' ברמ"ם בה"ק הלכות טומאה ובלחם חמודות שכתב שלא ידע מקומו וכוונתו לכאן. וע' ברמב"ן בגיטין שם. ובמגלת ככר לאוין רלל. וע' ברש"י ותוס' בסנהדרין ד' ה' שהביאו הך דירושלמי. וע' בק"ע בגיטין שם: *** נמנו על אשקלון והתירו' ע' במ"ל פ"א מתרומו' הל"ה ובמים חיים שם:

שנוי נוסחאות (ס"א) מאליהן קבלו עליהן את המ שרות [כי"ר] מאליהן נתחייבו במעשרות שקבלום עליהם. (ס"ו) חעלה עליהן [בכי"ל] העלה עליהן המקום. (סי"ב) לירש של [ד"ו] לירש ארץ של. (סכ"א) בר"י משום [ד"ו] בר"י אמר משום. עד לבלב. [בכי"ל] עד לבלבו. אחא בר יעקב [כי"ר] יעקב בר אחא. (סכ"ד) שמואל שלש [ד"ו] שמואל בר נחמן שלש. [בכ"י לייזען] רבך. (סל"ו) ייתי [בכי"ל] ייתי עלי. (סל"ז) דפלן [בכי"ל] דנפלי. סל"ט) פרשת חומת מגדל שיר [כי"ר] פרשת דשקלון חומות מגדל שר. (ס"מ) וספנתה. [כ"ס בכ"יר וגד"ו] וס

(חדושי רד"א) יורדין היינו לסיקרא של אשקלון. נכתב בצידו עיין באהלות סוף פרק י"ח בר"ש:

גליון אפרים

זהרי עזה נויה יפה פשפשה. נ"ל פירושו שעזה היתה מלאה פשפשים והיא בעלת פשפשים לכן אין נויה יפה ואין דרים בה ולא כפ"מ:

רידב"ז

אשקלון כו' פי' אלמא דכהן מותר לילך שם דתלינן שהיא מארץ ישראל למחר נמנו עלי' לפוטרה מן המעשרות דתלינן דהיא מחו"ל משך ר"י בר"י את ידיו כו' ומביק טעמא מאי דאזל לקולא לענין טהרה ולא חיישינן שמא אשקלון כחוץ וטמאה ואזלינן לקולא ה"נ ניזול לקולא לענין מעשרות דיהא לקולא דתלינן שהיא מחוץ ע"ז מבאר טעמו מפני מה הסכים לקולא לענין טהרות אתמול הוא משום לטהרות מדרבנן דרבנן הוא שגזרו טומאה על ארץ העמים וע"כ תלינן לקולא דכחוץ הוא והיינו דקאמר אתמול אני הוא שטמאתי אני הוא שטהרתי כלומר דהוי מדרבנן כל עיקר הטומאה דאני הוא שטמאתי ר"ל מדרבנן ולשון זה מצוי בירושלמי כו"כ פעמים במקום דבעי למימר דהוא מדרבנן לפיכך אני הוא שטהרתי אבל לענין מעשרות דהוי ספק תורה דעכשיו ר"ל דהיום דעסוקין לענין מעשרות אני אומר שמא נתכבשה מד"ת והאיך אני פוטרה מד"ת בתמי' ע"כ אזלינן לענין מעשרות לחומרא ולענין טומאה לקולא והם שנמנו לפוטרו ממעשרות משום דס"ל דהוי ודאי חו"ל ומ"מ טהור מארץ העמים משום דמובלע בתחום כדכ' הרמב"ם ז"ל:

אימתי היא טמאה משום ארץ העמים פי' דאיתא בתוספתא דאהלו' (פי"ח) דהא דקאמר ר"פ ב"י יורדים היינו לפירקי של אשקלון וכו' א"ל מהו שינהגו בה כארץ העמים א"ל כשיהא מ' יום פי' משום מדור העכו"ם דקי"ל כמה ישהא במדור ארבעים יום בזה הוי המנהג בטומאה כמו בארץ העמים. ובזה נחלקו ר' סימן ור' ירמיה דר' סימן ס"ל דלמחר שנמנו לפוטרו מן המעשרות לאו דבהמנין הזה נתחרטו על המנין דאתמול דנמנו לטהרו ז"א אלא דתרווייהו איתניהו דס"ל כר"פ ב"י דטהור משום ארץ העמים וס"ל כר"פ ב"י דפטור ממעשרות דהגם דהוי נמנו וגמרו דהוא חו"ל מ"מ כיון שמובלע בתחו' א"י הוי טהור משום ארץ העממים כמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפי"א מהט"מ הי"ב וע"כ ס"ל כר"פ ב"י על שאלתם מהו שינהגו בה כארץ העממים לטומאה והשיב להם כשישהא במדור ארבעים יום ור' ירמיה ס"ל דלמחר שנמנו לפוטרו מן המעשרות והסכימו דהוא חו"ל נעקר המנין דאתמול שנמנו לטהרו מארץ העממים כא"י ועי"ז מובן סוגית הגמ' דשאל מאחר שנמנו למחר לפוטרו מן המעשרות אם נתבטל המנין דאתמול לענין טהרות מארץ העמים או לא וס"ל כר"פ ב"י בזה שהשיב להם כשישהא במדור ארבעים יום ושאל מאימתי מטמא משום ארץ העמים כההיא שאלו לר"פ ב"י מהו שינהגו בה כארץ העממים ע"ז א"ר סימן משישתהא ארבעים יום [כן גרס הק"ע ז"ל בפ"ו במס' יבמות] כלומר דאף ע"פ שנמנו למחר לפוטרו ממעשרות והסכימו דהוא כחו"ל מ"מ לענין טומאת ארץ העממים אינו מטמא אלא כשישתהא ארבעים יום וס"ל כר"פ ב"י בזה ולא נתחרטו על המנין דאתמול וע"ז פליג ר' ירמיה וא"ל ולא בטעות אנו מחזיקין ר"ל דלמחר שנמנו שהוא כחו"ל ולא בטעות אנו מחזיקין בתמי' דע"כ דס"ל דבטעות נמנו אותו אתמול לארץ ישראל אלא מיד הוא טמא משום ארץ העממים דהא דטיהרוהו אתמול הוא משום דהחזיקו אותו כא"י וע"כ עכשיו שנמנו דהוא חוץ לארץ ע"כ טמא משום ארץ העממים והרמב"ם ז"ל פסק כר' סימן:

אר"מ לא כן כו' פי' דר"מ מקשה כל עיקר על הברייתא דמנו לפוטרו ממעשרות למה להם למנות ע"ז הא לא כן אמר ריב"א בשם ר"ז מן מה דתני גנייא דאשקלון הדא אמרה אשקלון כחוץ א"כ מוכח בפירוש דהוי אשקלון כחוץ ופטור ממעשרות ולמה להם למנות ע"ז כיון דכבר מוחזק בידינו גניא דאשקלון הא אשקלון כלחוץ ועל מה הוא כלחוץ ע"ז משני הגמ' וכי צור אינו אסור לילך לשם והקונה שם אינו מתחייב בתמי' פי' דתיבת וכי צור תיבת וכי קאי אתרווייהו ר"ל וכי צור אינו אסור לילך שם וכי הקונה שם אינו מתחייב בתמי' הלא אסור לילך והקונה מתחייב ולפ"ז דלא תסבור מימר אוף הכא כן דאע"פ דאשקלון כלחוץ הוא רק לענין דאסור לילך והוא כחו"ל מ"מ חייב במעשרות לפיכך נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות:

גמרא

אשקלון ולוקחין חיטין ועולין לעירנו וטובלין ואוכלין בתרומתינו למחר נמנו עליה [א] לפוטרה מן המעשרות משך רבי ישמעאל ב"ר יוסי את ידיו מסתמך על בן הקפר א"ל בני למה לא אמרת לי מפני מה משכת את ידך ממנו הייתי אומר לך אתמול אני הוא שטמאתי אני הוא שטהרתי ועכשיו אני אומר שמא נתכבשה מדבר תורה והיאך אני פוטר' מדבר תורה אימתי היא טמאה משום ארץ העמים אמר רבי סימון משתשהא הגזירה ארבעין יומין א"ר ירמיה ולא בטעות אנו מחזיקין אלא מיד היא טמאה משום ארץ העמים אמר רבי מנא לא כן אמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא מן מה דתני גנייא דאשקלון הדא אמרה אשקלון כלחוץ וכי צור אינו אסור לילך שם והקונה שם אינו מתחייב דלא תסבור מימר אוף הכא כן לפיכך נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות ר' סימון ורבי אבהו הוון יתיבון אמרי הא כתיב °וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה. ליתי עזה. את אשקלון ואת גבולה ליתי אשקלון. מעתה ההן נחל מצרים ליתי נחל מצרים אמר ריב"ל כתיב °ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב זו סוסיתא ולמה נקרא שמו טוב שפטור מן המעשרות ר' אימי בעי ולא מבעלי סיסין הן סבר רבי אימי כמי שנתכבשו דאמר רבי שמואל [ב] (א) שלש פרסטיניות שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ מי שהוא רוצה להפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה גרגשי פינה והאמין לו להקב"ה והלך לו לאפריקי °עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו °וכי השלימו יושבי גבעון את ארץ ישראל שלושים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו מפני מה לא גזרו על אותו הרוח שבגדריקו ר' סימן בשם רבי יהושע בן לוי מפני שנוויה רע עד היכן רבי חנן בשם רבי שמואל בר רב יצחק עד נחל מצרים והרי עזה נויה יפה פשפשה אמר רבי יוסי שאלית לרבי אחא ושרא ר' זעירא הוה אזיל לחמתא דפחל והוה חמי גרמיה יהב מבר מדקלייא דבבל שלח שאול לר' חייא בר ווא לתרי בנוהי דר' אביתר דדמא אמרין ליה נהיגין כהנייא מטיא עד תמן כהנייא שאלון לר"י אהן חוטא דנייא אמר לון ר' יוחנן בשם ר' חוניה דברת חורין נהגין כהניי' מטיי עד דריי והדן חוטא דבוצרייא עד דפרדיסא אמר ר' אבהו יש עיירות של כותי' שנהגו בהן היתר מימי יהושע בן נון והן מותרות רבי יוסי בעי מעתה לא יחושו כהנים על חלתן ואנן חמיין רבנן חששין אמר רבי יודה בן פזי לא בגין מילתא דאת אמרת אלא בגין דלא חלטתון מלכותא בידא רבי יוסי שמע (ב) *דאתת אימין לבוצרה שאל לרבי יוחנן מהו לצאת א"ל אם מפני

פני משה

וטובלין. מפני צינורות של עכו"ם שנתנו עליהן: למחר. חזרו ונמנו עליה לפוטרה מן המעשרות משום דלא חששו לעדות זו וסבירא להו כדלעיל דאשקלון לחוץ ומשך ר' ישמעאל בר' יוסי את ידיו שהיה רגיל להיות מסתמך על בן הקפר כדי שיבין שאין דעתו מסכמת לזה: למה לא אמרת לי וכו'. למה לא שאלת אותי הטעם שמשכתי את ידי והייתי אומר לך אתמול הייתי מן המנויים לטהר משום ארץ העמים ועכשיו איך אהיה מן המנויים לפוטרה ממעשרות ולהחשיבה כחו"ל: אני הוא שטמאתי. היום אני הוא שטהרתי אתמול בתמיה ויש לפרש דה"ק דבשלמא לענין טומאה גזירה דרבנן בעלמא היא שגזרו על ארץ העמים אני הוא שטמאתי אני הוא שטיהרתי: ועכשיו. אבל עכשיו לענין מעשרות אני אומר שמא נתכבשה מד"ת להתחייב במעשרות וכהאי מ"ד דאע"ג שלא כבשוה עולי בבל קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לע"ל: והיאך אני פוטרה מד"ת. דס"ל כמ"ד לעיל דמן התורה נתחייבו בבית שני: אימתי היא טמאה משום ארץ העמים. לאחר שנמנו עליה לפוטרה ממעשרות אם היא טמאה מיד משום ארץ העמים או עד שתתפשט תקנה זו: משתשהא הגזירה ארבעים יום. כלומר משתתפשט תקנה זו מ' יום להיות פטורה ממעשרות שהגזירה להיות טמאה משום ארץ העמים היא מחמת תקנה זו אבל קודם לכן לא שעד שלא נתפשטה יהיה זה נוהג בה חיוב מעשרות וזה יתזיקנה כארץ העמים והן סותרין זא"ז: א"ר ירמיה. דלא היא שהרי ולא בטעות אנו מחזיקים אותה עד עכשו לחייבה במעשרות בתמיה וא"כ משעה שנמנו עליה לפוטרה מיד היא טמאה משום ארץ העמים ולא איכפת לן אם אחד או שנים שלא ידעו מהמנין שנמנו עליה ויהיו נוהגים בה חיוב מעשרות לפי שבטעות הוא: א"ר מנא לא כן וכו'. ר' מנא נמי כר' ירמיה ס"ל ועל ר' סימון הוא דמקשה דהא לא כן א"ר יעקב בר אחא לעיל דשמעינן מהתוספתא דאשקלון עצמה כלחוץ וא"כ לכל דבר היא כח"ל לפוטרה ממעשרות ולטמאה משום ארץ העמים: וכי צור אינו אסור לילך לשם. מסקנת דברי ר' מנא הן כלומר וכי תימא דאי הכי דשמעינן מהאי ברייתא להדיא דכח"ל היא מפני מה הוצרכו להיות נמנין עליה לפוטרה ממעשרות הלכך קאמר דהיינו טעמא לפי שהיו רגילין להיות נוהגין בה חיוב מעשרות ובטעות וע"ז לא היו חוששין דמה בכך אם הן פטורין ומחמירין על עצמן אלא דמשום טומאה הוא דחששו שלא ילמדו ממה שנוהגין בצור דכי אינו אסור לילך לשם מפני טומאת ארץ העמים והקונה תבואה שם אינו מתחייב במעשרות דודאי ח"ל הוא: דלא תסבור מימר אוף הכא כן. כלומר שיסברו לפי זה הכא נמי כן דזה תלוי בזה וכמו דלצור מחזיקין אותה לטמאה ולפוטרה ממעשרות ה"ה הכא איפכא דכשיראו שנוהגין בה חיוב מעשרות יחזיקו אותה כא"י ויטהרו אותה ג"כ לפיכך הוצרכו להיות נמנין עליה לפוטרה מן המעשרות שיחזיקו אותה כח"ל לגמרי ויטמאו אותה משום ארץ העמים: אמר. חד לחבריה והכתיב וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה אלמא מארץ יהודה היא ואמאי לא החזיקו בה חיוב מעשרות: ליתי עזה. השיב לו אין זו עזה שבכתוב וכן שאלו הא כתיב שם את אשקלון ואת גבולה והשיב דנמי ליתי' האי אשקלון: מעתה. תאמר ג"כ על נחל מצרים דליתיה להאי נחל מצרים שהזכיר בכתוב: ולא מבעלי סיסין הן. והיה מוחזק בימיהם לחייבה במעשרות וכן בתוספת' דקחשיב עיירות שחייבות במעשרות בתחום סוסיתא ועניסית וכו': סבר ר' אימי. דהוה פשיטא ליה שחייבת במעשרות ואע"פ שלא נכבשה שהגרגשי שישב שם פינה מעצמו כמי שנתכבשה דמי: ג' פרסטיגיות שלח יהושע לא"י. מל' פריסתקא דמלכא ציווי המלך בכתב: עד בואי וכו'. וזכה לארץ הזאת שהיא חשובה כא"י כמו שאמר מלך אשור: מפני מה לא גזרו. טומאה משום ארץ העמים על אותו הרוח שבגדריקו שם מקום הסמוך לגבול: מפני שנויה רע. ואין רגילין להלוך לשם שנוה רע הוא: והרי עזה נויה יפה. ולא גזרו וכהאי דפשפשה שט איש אחד שאל לר' אחא ושרא ליה: והוי חמי גרמיה. ראה עצמו שנתרחק ונתון הוא לחוץ מן מקום הנקרא דיקליא דבבל והוא היה כהן כדאמרי' לעיל (בפ"ג דברכות) ר' זעירא קם מקרי כהן במקום לוי וכן עוד בכמה מקומות ושלח שאל לר"ח ולתרין בנוי דר' אביתר דדמא שהיו בקיאין במקומות להיכן הן נחשבין אם מא"י או מארץ העמים ואמרו לו נוהגין הן הכהנים להיות הולכין ומגיעין עד לשם: ההן חוטא דנוה. השביל והדרך של מקום נוה והשיב להם נוהגין הן להגיע עד מקום דריי וההן דרך של בוצרייא עד דפרדיסא: שנהגו בהן היתר. לענין תרומות ומעשרות: מעתה לא יחושו כהנים על חלתן. שמפרישין ואנן חמינן רבנן חששין לה ושיהו מפרישין בטהרה וחששו לה משום חלה שלא תהא נאכלת לזרים וקס"ד דר' יוסי דטעמיה דר' אבהו משום הכותים עצמן לפי שאינן נחשבין כישראל והלכך הקשה דמ"ט חששו לחלתן: לא בגין מילתא דאת אמרת. לא כדקס"ד דבשביל הכותים עצמן א"ר אבהו אלא בגין דלא חלטתון מלכותא בידא. כלומר בשביל אותן העיירות שלא כבש אותם יהושע להיות נחלטין בידו ואין להם דין א"י אבל הכותים קודם שגזרו עליהם היו חוששין לחלתן כדתנן (בפ"ד דחלה) ג' ארצות לחלה וכו': שאל לר' יוחנן מהו לצאת. לח"ל לקבל אותה ור' יוחנן היה מסופק בשאלתו וא"ל אם מפני

עין משפט נר מצוה ט [א] מיי' פ"א מתרומות הל"ט ופי"א מטומאת מת הלי"ב. י [ב] מיי' פ"ו ממלכים הל"ה וברא"ד ולח"מ.

מסורת הש"ס (א) ע' תוס' גיטין מו ד"ה כאן. (ב) קידושין לא: ירושלמי ברכות פ"ג.

גליון הש"ס *דאתת אימי' לבוצרה ע' במגלת ספר להרב מוהר"ב קוזים הספרדי לאוין רלד שהאריך בזה.

שנויי נוסחאות (כל"ג) מבעלי סיסין [בכי"ר] ממעלי מיסין. (כל"ס) אמר ר' יוסי [ד"ו] אמר קומי ר' יוסי. (כל"ו) ר' זירא הוה אזיל [ד"ו] תיבת הוה ליתא. (כל"מ) בר ווא לתרין [בכי"ל] בר ווא שאל ר' חייא בר ווא לתרין. (סמ"ה) ר' יוסי [ד"ו] ר' יסא.

חדושי הרד"א

אני הוא שטמאתי נ"ב ר"ל דטומאת אינו אלא מדרבנן: **משתשהא** הגזירה ארבעין יומין. נ"ב לפי' ר"ש משמע דר"ל משישהא הגוי מ' יום ואפשר דלא גרסינן הגזירה אלא צ"ל הגוי: **גרגשי** פינה והאמין כו'. נ"ב במ"ר מצורע סוף פי"ז גרס גרגשי עמד מאליו לפיכך נתנה לו ארץ יפה כארצו שנא' עד בואי וגו'. ונכון יותר: **ר' יוחנן** בשם ר' חוניא דברת חוורין כו' נ"ב ר"ל מבת חוורין כו':

עמודי ירושלים

וישב בארץ טוב זו סוסיתא ולמה נקרא כו'. הנה בילקוט נביאים (רמז ס"ו) איתא וישב בארץ טוב אמר ריב"ל למה נקרא שמו טוב שהיא פטורה מן המעשרות כ' הזית רענן צ"ל שהי' ח"ל ומ"מ צ"ע עכ"ל ולא ידענא מאי מספקא לי' דנראה בודאי דהוא ח"ל דמבואר בירושלמי כאן דהוא סוסיתא ובתוספתא דאהלות (פ"ז ס"ז) איתא כגון סוסתא וחברותיה מובלעות בא"י אע"פ שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין בהם משום ארץ העמים וא"כ מבואר דוק מח"ל ומובלעות בא"י ומה דאיתא בתוספתא פ"ד דמס' שביעית עיירות שחייבות במעשר בתחום סוסיתא **כו'** כבר תרגמה בכפתור ופרח פרק חמישי דמה דהיא בתחום סוסיתא חייב במעשר אבל סוסיתא עצמה פטורה ע"ש ואם כן ליכא ספיקא כלל. וע' מדרש איכה בפסוק צוה ה' ליעקב כגון סוסיתא לטבריה כו' משמע דסוסיתא סמוכה לטבריה:

מפני סכנת דרכים צא אם משום כבוד אמך איני יודע אמר רבי שמואל בר רב יצחק עוד היא צריכה לרבי יוחנן אטרח עלוי ואמר אם גמרת לצאת תבא בשלום שמע רבי ליעזר ואמר אין רשות גדולה מזו ר"ש בן לקיש שאיל לרבי חנינא הקונה בעמון ומואב מהו אמר ליה אני לא שמעתי מר"ח הגדול אלא מפרשת אשקלון ולחוץ וקשיא דהוא שאיל ליה הדא ואמר ליה הדא אלא בגין דלית רבי חנינא אמר מלה דלא שמע מן יומוי ובגין דלא מפיקתיה ריקן בגין כן שאל ליה הדא ומגיב ליה הדא ר"ש בן לקיש אזיל לבוצרה אתון לגביה אמר ליה חמי לן בר נש דריש דיין סופר חזן עביד כל צורכינן חמי חד בבלייא א"ל חמית לך חד אתר טב אתא לגבי רבי יוחנן א"ל מן בבל לבבל אמר רבי יעקב בר אבא מן מה דאמר רבי יוחנן מן בבל לבבל הדא אמרה הקונה שם אינו מתחייב וכי צור אינו אסור לילך שם והקונה משם אינו מתחייב אשכח תני סימן לעמון ומואב ולארץ מצרים שתי ארצות אחת נאכלת ונעבדת ואחת נאכלת ולא נעבדת סבר ר"י מימר את בצר במדב' שאל לר"ש בן לקיש (א) בצר בוצרה רבי יצחק בר נחמן ר"ש בן לקיש שאל לרבי חנינא *הקונה מעמון ומואב מהו אמר ליה קשיתה קומי רבי יסא לית עמון ומואב דמשה אמר רבי מנא קשיתה קומי רבי חגיי לית עמון ומואב דמשה לית עמון ומואב דרבי אליעזר בן עזריה א"ר יוסי בר בון כתיב (ב) כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא צריכה לרבי שמעון טהרה מיד סיחון ועוג אי לא טהרה אין תימר טהרה חייבת אין תימר לא טהרה פטורה א"ר תנחומא החל רש לרשת את ארצו עשיתי את ארצו חולין לפניך רבי חונה בעי משרי ההן יבלונה אתא לגביה רבי מנא א"ל הא לך חתום ולא קיבל עילוי מיחתם למחר קם עמיה רבי חייא בר מדייא א"ל יאות עבדת דלא חתמת דרבי יונה אבוך הוה אמר אנטונינוס יהבה לר' תרין אלפין דשנין באריסות לפיכך נאכל אבל לא נעבד בסוריא ופטור מן המעשרות מפני שהיא כשדות עכו"ם. רב הונא אמר כיני מתני' **מגזיב עד הנהר מגזיב עד אמנה (ג) תני [א] איזו היא ארץ ואיזה הוא ח"ל כל ששופע מטורי אמנה לפנים ארץ ישראל מטורי אמנה ולחוץ ח"ל הנסים שבים את רואה אותן כאלו חוט מתוח מטורי אמנה עד נחל מצרים מהחוט ולפנים ארץ ישראל מהחוט ולחוץ חוץ לארץ רבי יודה אומר כל שהוא כנגד א"י הרי הוא כא"י שנאמר וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול שבצדדין מהן את רואה אותן כאלו חוט מתוח מקלפריא ועד ים אוקיינוס מחוט ולפנים א"י מחוט ולחוץ ח"ל אמר רבי יוסטא בר שונם לכשיגיעו הגליות לטורי אמנה הן עתידות לומר שירה מה טעם תשורי מראש אמנה:

הלכה ב מתני'

עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשים וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרים ולא בוצרים ולא מוסקין כלל אמר רבי עקיבא [ב] כל שכיוצא בו מותר בארץ עושים אותו בסוריא: גמ' עושים בתלוש בסוריא כו'. אמר רבי אבהו [ג] שלא יהו הולכים ומשתקעין שם בתלוש למה הוא מותר מן גו דו חמי רווחא קריב לא נפק רבי יוסי ב"ר בון בעי קומי רבי מנא מהו לטחון עם העכו"ם בארץ א"ל מתניתא אמרה שהוא אסור דתנינן עושים בתלוש בסוריא אבל לא במחובר הא בארץ אפילו בתלוש יהא אסור מקום שהוא נאכל ולא נעבד מהו להשכיר בהמתו שם רבי לוי צובריא שאל לרבי יצחק ולרבי אימי ואסרון. רבי הושעיא

הב

מפני סכנת דרכים שהיא צריכה לך שתהיה לה לעזור מפני הסכנה לא ואם היא לא צריכה לכך אלא בשביל כבודה בלבד איני יודע אם מותר הוא. וגרסי' לה לעיל בפ"ג דברכות (בהלכה א') : עוד היא צריכה לר' יוחנן וכו'. כלומר אע"פ ששמעתו שא"ל ר' יוחנן א"כ אם גמרת לצאת תבא בשלום עדיין הדבר בספק ומפוקי מספקא ליה לר' יוחנן אלא מפני שר' יוסי הטריח עליו בדברים אמר לו כן : שמע ר' אלעזר ואמר אין רשות גדולה מזו. מכיון שברכו אין לך נתינת רשות גדולה מזו ולא מפני שהטריח עליו אמר לו זה : הקונה. מארץ עמון ומואב מהו בשביעית : וקשיא. על התשובה דר' חנינא דהוא שאיל ליה על הדא מעמון ומואב והוא אימר לו הדא מענין אחר : אלא בגין לדרכו של ר' חנינא דלא אמר דבר שלא שמע מעולם ולא היה רוצה להשיבו ריקם בשביל כך על ששאל לו דבר אחד השיב לו דבר אחר : חמי לן בר נש. אנו מבקשים שתראה לנו אדם אחד שיהא בו כל המעלות הללו ושיעשה כל צרכינו ורצה בבלי אחד וא"ל אני רואה לך שיש מקום אחד טוב לפניך : אתא האי בר נש לגביה דר' יוחנן לשאול אותו אם ילך לבוצרה וא"ל מן בבל לבבל הלא אתה מבבל ולמה לא תלך אל מקום אחר שהוא ג"כ ח"ל : הדא אמרה הקונה שם. בבוצרה אינו מתחייב במעשרות ובשביעית וכי צור אינו אסור לילך מא"י לשם והקונה שם אינו מתחייב כדלעיל וה"ה בוצרה דח"ל חשיבא כדשמעינן מדברי ר' יוחנן : אשכח תני. אשכחן ברייתא דתני סימן זה הוא לעמון ומואב ולארץ מצרים שדין שתי ארצות להן אחת נאכלת ונעבדת בשביעית ואחת נאכלת ולא נעבדת : סבר ר' יוחנן מימר את בצר במדבר. כלומר מעיקרא סבר ר' יוחנן לומר דבוצרה היינו בצר מארץ עבר הירדן כדכתיב בשלש ערים שהבדיל משה בעבר הירדן את בצר במדבר בארץ המישור לראובני והדר שאל לרשב"ל וא"ל בצר בוצרה. בצר לחוד ובוצרה לחוד שהיא מח"ל : ר' יצחק בר נחמן. מתמה על הא דשאל ר"ל מר' חנינ' לעיל הקונה מארץ עמון ומואב מהו ואמר קשיתה עלה קומי ר' יסא לית עמון ומואב דמשה בתמיה וכי לא משה כבש ארץ סיחון ועוג שהיא מעמון ומואב וא"כ דין ארץ עבר הירדן להם וכן הקשה ר' מנא קומי ר' חגיי : לית עמון ומואב דראב"ע. מקשה הקושיא היא דהא תנינן (בפ"ד דידים) בו ביום שהושיבו את ראב"ע בישיבה נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וא"כ עכשיו התירו להם לזרוע בשביעית מפני שלא קידשום עולי בבל ומאי מספקא ליה לר"ל : א"ר יוסי בר בון. היינו דמספקא ליה לרשב"ל דכתיב כי חשבון וגו' ואם טהרה לגמרי מיד סיחון ועוג או לא טהרה לגמרי דאם טהרה על ידם שיהו ישראל מותרין ליכבש א"כ לעולם חייבת היא דקסבר כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל ואם לא טהרה פטורה לעולם היא : החל רש. ודריש ל' חולין ולעולם היתה פטורה : ההן יבלונה. שם מקום וביקש להתירה בשביעית : הא לך חתום. תחתום גם אתה על היתר הזה ולא קביל עליו מיחתום ולמחר קם עם ר' מנא ר' חייה בר מדייה וא"ל שפיר עבדת דלא חתמת דא"ר יונה אבוך אנטונינוס יהבה לרבי תרין אלפין דשנין באריסו' דשנין מקומות שמנים וטובות כמו דשנה של יריתו ושיהו שלו להניח לעובדם באריסות וכלומר שמאחר שנתן לו אלו והמקום יבלונה הוא בכללן ונקרא שם של רבי עליהן לפיכך נאכל אבל לא נעבד בשביעית כסוריא ופטור מן המעשרות משום דמ"מ כשדות עכו"ם היא : כיני מתני'. דהא דקתני עד הנהר אמנה תרווייהו אכזיב קאי מכזיב וכו' כדפרישית במתני' : תני. בתוספתא דתרומות בפ"ב ופ"ב דחלה : כל ששופע מטורי אמנה ולפנים א"י. והוא הר ההר הנאמר בגבולין וגבול צפוני לא"י הוא וקמ"ל דראש ההר הוא הגבול וכל ששופע ויורד מן ההר ולפנים לצד דרום א"י הוא. מטורי אמנה ולחוץ לצד צפון ההר ח"ל הוא : הנסים שבים. איי הים שהוא במערב א"י ונחל מצרים שהוא דרום של א"י ובמקצוע מערבית דרומית ומחובר לים הגדול שהוא במערב נמצא ארץ ישראל בין נחל מצרים לבין הר ההר זה במקצוע מערבית דרומית וזה במערבית צפונית ויש מקומות שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך כמה ימים ובאותה כניסה יש ניסין והן מתפשטין גם לחוץ מא"י לתוך הים לצד מערב לפיכך רואין כאילו חוט מתוח מהר ההר עד נחל מצרים וכל שהוא מהחוט ולפנים א"י והזורע בהניסין במקומות שלפנים חייבות במעשרות ובשביעית ומן החוט ולחוץ ח"ל : ר' יהודה אומר כל. הים שהוא כנגד א"י הוא א"י עד אוקיינוס שהוא בסוף העולם שנאמר וגבול וגו' וגבול בתרא יתירא הוא אלא למידרש דכל רוחב הים הוא בתוך גבול המערבי : שבצדדין. כלומר ואם באת לחלק בניסין לא לצד מערב הוא אלא לצד צפון ודרום שיש ניסין שהן מתפשטין לאורך הים ונמשכין חוץ מכנגד א"י מכאן ומכאן ושם ראוי למתוח החוט וממזרח למערב לחלק בין מה שכנגד אויר א"י ובין מה שכנגד אויר ח"ל : מהן את רואה אותן וכו' : קפלריא. היא עיר היושבת בראש גבהו של הר ההר הגבול הצפוני ועד ים אוקיינוס שהוא סוף העולם במערב וזהו החוט לצפון וכן רואים חוט מתוח מנחל מצרים ועד ים אוקיינוס : מחוט ולפנים. כלומר בין אלו ב' החוטין הוא א"י שזה הכל כנגד א"י ומהן ולחוץ ח"ל : לכשיגיעו הגליות. איידי דאיירי בטורי אמנה דריש נמי להאי קרא וקמ"ל דמיד כשיגיעו לגבול א"י יגילו וישמחו ויאמרו שירה :

הלכה ב מתני' עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. סוריא מפורשת לעיל בדמאי פ"ו (בהלכה י') שהוא ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אלו הארצות שכבשן דוד ולפי שכבש אותן קודם שנכבשה כל א"י לפיכך לא קדשו בקדושת הארץ ממש אלא במקצת דינים היא כא"י ובמקצת היא כח"ל והקונה בה קרקע כקונה בא"י לענין תרומות ומעשרות ושביעית והכל מדברי סופרים הוא והלכך במחובר אסור בה העבודה בשביעית ומפרש טעמא בגמרא דגזרו במחובר שלא יהו הכל הולכין מא"י ומשתקעין שם אבל בתלוש מכיון דריוח מועט היא לא גזרו : כל שכיוצא בו מותר בא"י. כגון בכל דבר תלוש שמותר בא"י או כהאי דתנן לעיל מדברים המותרים לעשות בשביעית מרבילין בעפר לבן ומסקין בית השלחין ועוד כיוצא בהן זהו שעושין אותו בסוריא ולאפוקי דברים האסורים לעשות בשביעית בא"י והא קמ"ל ר"ע דלכל דיני דשביעית עשו סוריא כא"י מדבריהם : גמ' א"ר אבהו. טעמא דגזרו במחובר שלא יהו הכל הולכין ומשתקעין שם : בתלוש למה הוא מותר. ולמה לא גזרו גם על התלוש שכיוצא בו אסור בא"י כגון האי דאמרינן לעיל (בפ"ד) אין בודקין את הזרעים בעציץ וכן המסקל את האבנים והרבה כיוצא בהן שאסרו מה שהוא נראה שעושה לתקן את הקרקע ואע"פ שהן עכשיו בתלוש : מן גו דהוא חמי רווחא קריב לא נפיק. רווחא קריב הוא ריוח מועט ועל שריוח כזה מצוי וקרוב קרי ליה רווחא קריב כלומר לא חששו לכך שבשביל שהוא רואה שהריוח דבר מועט הוא לא יצא להשתקע שם : מהו לטחון עם העכו"ם בארץ. מי נימא כיון דאין העכו"ם מצווה על השביעית אין כאן מסייע ידי עוברי עבירה או דילמא מכיון שבארץ הוא הוי כגורם לעשות עבודת הקרקע בשביעית דהואיל ויש לו מסייעין אף הוא עובדה ביותר : מתני' אמרה. ממתני' איכא למיפשט שהוא אסור דקתני עושין בתלוש בסוריא ומשמע הא בארץ אפי' בתלוש יהא אסור ואי דשרי עם העכו"ם א"כ משכחת לה דגם בארץ מותר בתלוש ואמאי קתני סוריא דוקא : מקום שהוא נאכל ולא נעבד. כהאי דתנינן לעיל מהו להשכיר בהמתו שם מי תלינן דלהביא פירות שוכר הוא זה או דילמא חיישינן דאתי לעבוד בה עבודת הקרקע והרי אסור לעבוד שם בשביעית : ר' הושעיא

יהיב

עין משפט נר מצוה יא [א] מיי' פ"א מתרומות הל"ז ח. יב [ב] מיי' פ"ד משמיטה ויובל הלכ"ז ופ"ח שם הל"ט. יג [ג] מיי' פ"ד שם הלכ"ז.

מסורת הש"ס (א) ע"ז נח: (ב) חולין ס: וש"נ. (ג) גיטין ח. תוספתא תרומות פ"ב. ופ"ב דחלה. ירושלמי חלה פ"ד הל"ד.

גליון הש"ס * הקונה מעמון ומואב ע' ברמב"ם ז"ל פ"ד משמיטה הלכ"ח ובכ"מ שם. ולפי שאינו מבואר ע"כ לא ציינו אותו. **מכזיב ועד הנהר עיין בתוס' יו"ט ובבית דוד וע' בשנות אליהו וברמב"ן בגיטין דף ח ודו"ק.

שנויי נוסחאות (שכ"ג) אמר ליה קשיתה [בכי"ר] א"ר זעירא קשיתה. (ש")מטורי אמנה[בכי"ר] מטורים ומנם. (ש"ז) חולבין ומש קעין [בכ"ו] הולכין הילכין ומשתקעין.

יהב לעממיא פריטין לא משום דהוא אסור אלא [א]שלא ליחד בהמתו עם העכו"ם ומה נן קיימין אם [ב] בפירות ששית שנכנסו לשביעית אפילו בארץ מותר [ג] אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר ולקצור אסור אלא כי אנן קיימין בפירות שביעית בשביעית רבי חנינא אזל לצור ואסר לון הדא אשקייתה שמע רבי יוסי ואמר ויאות והדא לא במחובר היא והא תנינן [ד] (א) משקין בית השלחין במועד ובשביעית אמר רבי יודן לזרעים שבו רבי מנא בעי מעתה יהא מותר לחרוש להן :

הלכה ג מתני' [ה] (ב) בצלים שירדו עליהם גשמים וצימחו אם היו העלין שלהן שחורין אסורים הוריקו הרי אלו מותרים רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם אינן יכולין להתלש בעלין שלהן כנגד כן מוצאי שביעית מותרין :

גמ' כיני מתניתא שחורין אסורין וירוקין מותרין רבי יוסי בשם רבי יוחנן [ו] (ג) בצל שעקרו ושתלו מכיון שהשחיר מתעשר לפי כולו רבי חייא בשם רבי יוחנן בצל שעקרו ושתלו מכיון שהשריש מתעשר לפי כולו ולא שנייא בין שעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית בין שעקרו בשביעית רבי זירא אמר [ז] מכיון שרבה עליו החדש מותר רבי לא רבי אימי תרוויהון אמרין אסור מתניתא פליגא על רבי לא ועל רבי אימי דתני (ד) זה הכלל שהיה ר"ש אומר משום רבי יהושע [ח] כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומע"ש והקדש וחדש לא נתנו להן חכמים שיעור אלא מין במינו בכל שהוא ושאינו במינו בנותן טעם [ט] וכל דבר שאין לו מתירין כגון תרומה וחלה וערלה וכלאים נתנו להן חכמים שיעור מין במינו ושלא במינו בנותן טעם התיבון הרי שביעית [י] הרי אין לה מתירין ולא נתנו לה חכמים שיעור אמר להן לא אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כל שהו אלא בביעור אבל לאכילה בנותן טעם מה עבדין לה רבי הילא ורבי אימי פתרן לה בעירובין אבל בגידולין *חומר הוא בגידולין דאמר רבי זעירא בשם רבי יונתן [כ] (ה) בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפילו הוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור מתניתא פליגא על רבי זעירא דתנינן [ל] (ו) גידולי תרומה תרומה וגידולי גידוליהן חולין אבל [מ] טבל ומעשר ראשון [נ] וספיחי שביעית [ס] ותרומת מעשר [ע] והמדומע [פ] והביכורין (ז) גדוליהן חולין ותני עלה (ח) במה דברים אמורים [צ] בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין מה עבד לה ר' זעירא פתר לה בקדושת שביעית בביעור אבל לאכילה [ק] כיון שרבה עליו החדש מותר רבי אבהו על לארבל ואתקבל גבי אבא בר בנימין אתון ושאלין ליה באילין בוצלייא והורי לון הדא דר' זעירא מכיון שרבה עליו החדש מותר חמתון סמיכין עלוי אמר לון אני לא אמרתי **אלא במורכנין אמר רבי יודא בן פזי אנא ידע ראשה וסופה כד דשמע רבי לא ורבי אימי פליגין שרע מינה :

מאימתי

יהיב לעממיא פריטין. נתן להם מעות שהן בעצמן יביאו לו הפירות ממקום ההיתר ולא רצה למסור להם בהמתו: לא משום דהוא אסור. דהא ליתא ולא ס"ל כהאי דר' יצחק ור' אימי שאסרו דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית אלא מטעמא אחרינא שלא לייחד בהמתו עם העכו"ם דחיישי לרביעה כהאי דתנינן (בפ"ב דע"ז) אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם: ומה אנן קיימין. לפרש מתני' קאי הא דקתני דשין וזורין וכו' אם בפירות של ששית שנכנסו לשביעית הרי אפי' בארץ מותר לדוש בשביעית בפירות של ששית ומאי איריא סוריא דנקט ואם בפירות של שביעית שיצאו למוצאי שביעית קשיא לחרוש לכתחלה מותר במוצאי שביעית ולקצור אסור בתמיה ואמאי לא יהא קוצר מפירות אלו במוצאי שביעית אלא ודאי כי אנן קיימין במתני' בפירות שביעית בשביעית וכגון ספיחי שביעית דמותרין באכילה בסוריא ואפי' כן לא יקצור כדרך שקוצרין בשאר השנים שכל שהוא במחובר אסרו בסוריא מה שהוא אסור בא"י: ואסר לון הדא אשקייתה. שלא ישקו את השדות בשביעית דצור ג"כ מארצות סוריא היא: ויאות. עביד דאסר לון וכי הדא לא במחובר הוא שאסור בסוריא: והא תנינן. (בפ"ק דמו"ק) משקין בית השלחין במועד ובשביעי' ואמאי אסר להן השקייתה סתמא הוה ליה לפרש דלבית השלחין מותר: א"ר יודן לזרעים שבו. התירו להשקות בית השלחין שלא יפסידו וכי קאמר דאשקייתה אסור היינו לצורך הקרקע עצמה שמשקה אותה כדי שתהא נוחה ליחרש: ר' מנא בעי. דא"כ דכל שהוא לצורך הזרעים התירו מעתה יהא מותר לחרוש להן כדרך שחורשין סביבות השדה שיתמלאו החפירות מים וישקו אותה ואנן לא תנינן אלא משקין בית השלחין לדברי הכל אבל בעשיית האמה להשקותה ע"י כך פליגי התם ולדידך יהו הכל מודים בה: **הלכה ג מתני'** בצלים. של ששית שירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו מאליהן בלא נטיעה: אם היו העלין שלהן שחורין. כשהבצלים גדילין העלין שלהן משחירין ונתפשטין הלכך אם השחירו הרי הן כנטועין בארץ ואותן העלין אסורין משום ספיחי שביעית: הוריקו. כלומר כל זמן שהן ירוקין וכמושין הרי אלו מותרין והכי מפרש בגמרא: אם אינן. האי אינן כמו הינן כלומר אם הן גדלו כל כך שכבר יש להן כח בעלין שכשאוחז אותם יכול לתלוש הבצלים מן הארץ אסורין לפי שהן נחשבין גידולי שביעית: כנגד כן מוצאי שביעית. כלומר וכך הוא הדין בבצלים של שביעית שנכנסו למוצאי שביעית שגידולי מוצאי שביעית מעלין אותן אם הן יכולין להתלש בהעלין שלהן מותרין ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס: גמ' כיני מתניתא וכו'. כלומר הא דקתני הוריקו קמפרש דלא כשהתחילו להוריק קאמר אלא ה"ק כל זמן שהן ירוקין מותרין הן ואם התחילו להיות שחורין אסורין כדפרישית במתני': בצל שעקרו. ועישרו: וחזר ושתלו. מכיון שהשחיר העלין שלו ויש כאן גידולי טבל מתעשר לפי כולה לפי שהגידולין מבטלין את העיקר ונעשה הכל כטבל וצריך לעשר לפי כולה: מכיון שהשריש. ר' חייא היה שונה בשם ר' יוחנן דלאו מכיון שהשחיר בעינן אלא מכיון שהשריש בארץ בטל העיקר ומתעשר לפי כולה: ולא שנייא בין שעקרו בששית ושתלו למוצאי שביעית בין שעקרו בשביעית. כצ"ל והמתני' קאי דקתני וכנגד כן במוצאי שביעית מותרין ומפרש דלא תימא דדוקא בבצל שעקרו בששית ושתלו למוצאי שביעית מיירי אבל לא שעקרו בשביעית והלכך קמ"ל דאין חילוק בין שעקרו בששית ובין שעקרו בשביעית ושתלו למוצאי שביעית גידולי מוצאי שביעית מעלין את העיקר ומותרין ודברי ר"ז הן דהוא מפרש הכי להמתניתין וכדמסיק דמכיון שרבה עליו החדש של מוצאי שביעית מותר ואע"פ שעקרו בשביעית: רבי לא ורבי אימי. פליגי אדר' זעירא ותרויהו אמרי אסור אם עקרו בשביעית ומתני' בשעקרו בששית איירי: מתני'. הך ברייתא' דלקמן פליגי על ר' הילא ור' אימי: דתני. בתוספת' דתרומות (סוף פ"ה) ומייתי לה לקמן בנדרים פ"ו (הלכה ד'): כגון טבל. שמתקנו ומעשר שני והקדש שיש להן היתר ע"י פדייה וחדש שהעומר מתירו: לא נתנו להן חכמים שיעור: אם נתערבו במינן אוסרין בכל שהן אבל שלא במינן בנ"ט: כגון תרומה וחלה: דאע"ג דמצי לאתשולי עלייהו כיון דליכא מצוה למיעבד הכי לא מיקרי דבר שיש לו מתירין וכן תרומת מעשר: נתנו להן חכמים שיעור. אם נתערבו מין במינו תרומה ותרומת מעשר וחלה עולין בק"א ומאה וערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים משום דכפל איסורן שאסורין בהנאה כפלו עלייתן ואם נתערבו שלא במינן הכל בנ"ט: התיבון. לו חכמים בתוספתא שם שהקשו לו הרי שביעית שאין לה מתירין ולא נתנו לה חכמים שיעור דתנן (בסוף פרק דלקמן) השביעית אוסרת כל שהוא במינה: אמר להן לא אם אמרתם בשביעית מה שאמרו אוסרת בכל שהוא לא אמרו אלא לענין ביעור שהכל חייב בביעור וכגון שאין עומדין לאכילה שהן עדיין בארץ והוא של ששית ונכנס לשביעית ונתוסף הגידולין צריך לבער הכל כשיגיע זמן הביעור לפי שגדולי שביעית מבטלין את העיקר: אבל לאכילה. אם נתערבו פירות שביעית בשל ששית אף במינן בנותן טעם קתני מיהת דלענין ביעור הגידולין מבטלין את העיקר וא"כ ה"ה נמי בבצל של שביעית שעקרו ושתלו במוצאי שביעית גידולי היתר של מוצאי שביעית מעלין את העיקר של שביעית וקשיא לר' הילא ור' אימי ומה עבדין לה: פתרין לה בעירובין. הא דקתני דלענין ביעור אוסרת בכל שהוא לאו בגידולין מיירי אלא בתערובת שאם נתערבו פירות שביעית במינן הכל חייב בביעור אבל בגידולין חומר הוא בגידולין שאין מעלין את העיקר כדאשכחן דא"ר זירא בשם ר' יונתן לעיל בפ"ה דכלאים (בהלכה ז'): אפי' הוסיף כמה. אח"כ בהיתר הכל אסור: שאין גידולי איסור. כלומר גידולין הבאין מחמת האיסור אע"פ שהן עצמן נתוספו בהיתר אין מעלין את העיקר האסור וקסברי ר' הילא ור' אימי דה"ה בשביעית אין הגידולין מעלין את העיקר: מתניתא. ומהאי מתני' קשיא על ר' זעירא דתנינן לקמן (בפ"ט דתרומות): ותני עלה. שם: בד"א. דגידוליהן חולין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והשום והבצלים אפי' גידולי גידולין אסורין וקשיא לר"ז דמתיר בבצל של שביעית שעקרו ושתלו במוצאי שביעית הרי בצל דבר שאין זרעו כלה הוא וקחשיב הכא גם לספיחי שביעית דאפי' גידולי גידולין אסורין ומה עבד לה ר' זעירא: פתר לה. דהתם מיירי לענין קדושת שביעית שהכל חייב בביעור אבל לאכילה באלו שגדלו במוצאי שביעית ועדיין לא הגיע זמן הביעור כגון שלא כלה לחיה מן השדה מותר משירבה החדש במוצאי שביעית ואין בהן איסור אכילה משום ספיחי שביעית דהגידולין מעלין את העיקר לענין זה: לארבל. שם מקום: באילין בצלייא. שעקרן בשביעית ושתלן בשמינית והורה להן כר"ז דמשרבה עליו החדש מותר: חמתון. כשראה אותן אח"כ שסומכין עליו בזה ועושין לכתחילה כן לעקור אותן בשביעית ולחזור ולשתלן בשמינית אמר להן אני לא אמרתי להתיר אלא במרוככין כלומר שהשה העלין מל' הרכין בראשו כדי שלא יתגדלו ואם עשה כן בשמינית וא"כ בשביעית בזה הוא דגידולי שמינית מעלין את האיסור: אנא ידע ראשה וסופה. מעיקרא היכי הוה העובדא ולבסוף וכלומר לא משום הכי אמר להם דבמרוככין דוקא מותר אלא מעיקרא כר"ז הוי ס"ל וכד שמע אח"כ דר' הילא ור' אימי פליגין שרע מיניה הכיר עצמו ונמנע מהיתר זה. מל' או שרוע. ולא מדינא חזר בו אלא משום חומרא בעלמא:

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פכ"ב מאיסורי ביאה הל"ה. סמ"ג לאוין קכ"ו טוש"ע יו"ד סי' קנג סעיף א. טו [ב] מיי' פ"ד משמיטה הל"ט. טז [ג] מיי' שם הל"ג. יז [ד] מיי' פ"ו מיו"ט ופ"א משמיטה הל"א סמ"ג לאוין ע"ה ועשין דרבנן ג טוש"ע או"ח סי' תקל"ז ס"א. יח [ה] מיי' פ"ד משמיטה הל"כ. יט [ו] [ז] מיי' שם הלכ"א. כ [ח] מיי' פט"ו ממאכלות אסורות ופ"א מיו"ט סמ"ג לאוין קמה טוש"ע או"ח סי' תקיג סעי' א' וטוש"ע יו"ד סי' קב ס"א. כא [ט] מיי' פט"ו ממאכלות אסורות הלי"ג. כב [י] מיי' שם הל"כ ופ"ז משמיטה הלכ"ב. כג [כ] מיי' פ"ה מכלאים הלכ"ד טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' יח. כד [ל] מיי' פי"א מתרומות הלכ"א כג. כה [מ] מיי' פ"ו ממעשר הל"ו סמ"ג עשין קלה. כו [נ] מיי' פ"ד משמיטה הל"ו. כז [ס] [ע] מיי' פי"א מתרומות הל"ב. כח [פ] מיי' פ"ד מבכורים הלט"ו. כט [צ] מיי' פ"ו ממעשר הל"ו. ל [ק] מיי' פ"ד משמיטה הלכ"א.

מסורת הש"ס (א) מע"ק ב. (ב) נדרים נט. (ג) נדרים שם. (ד) שם. ירושלמי נדרים פ"ו כל"ד כל הסוגיא. (ה) נדרים נז: ירושלמי כלאים פ"ה הל"ז. (ו) תרומות פ"ד מ"ד וש"נ. פסחים לד. (ז) ב"מ ל. (ח) שם. נדרים ס.

גליון הש"ס *חומר הוא בגידולין ע' בשו"ת שארנו הגאון בעל נו"ב מהד"ת חלק יסי' כ"ג ובהמשך. וע' בשעה"מ הל' מא"א פט"ו. **אלא במורכנין כו' ע' במפרש כאן מה שפירש מדוככין. וע' ברמב"ד הלכ"א מ"ש בזה. וע' ברש"י ור"ן ורא"ש בנדרים דף נח. ובתוס' ישנים ותמצא שם ב' פירושים בזה:

שנויי נוסחאות (ס"ו) חניגא [ד"ו] חונא. (ס"ז"ו) שלהן כנגד [ד"ו] שלהן אסורין כנגד. (ספ"ו) אסורין וירקין מותרין [בכי"ר] מותרין וירקין אזור'. (בל"ו) יונתן בצל [כי"ר] יונתן בשם ר' מנא ור' מנא א' בשם בי ר' בון ור' בון בשם ר' בא ור' נא בשם ר' יוחנן בצל. (סמ"ט) הדא [בכי"ל] כהדא

חדושי רד"א

בין שעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית כו' בר"ש הגירסא עקרן בשביעית ושתלן במוצאי שביעית ר' זירא אמר כו' ותיבות בין שעקרו בשביעית קודם ר' זירא ליתא. וגם גירסתו עקרן ושתלן בנונין:

הר"א מגריידץ

שהיה ר"ש אומר משום רבי יהושע וכו'. כ"ב וכן איתא נמי בירושלמי בפ"ו מנדרים ה"ו וע' מ"ש בנדרים ע"ח ובע"ז ע"ג ב'.

הלכה ד מתני' מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית משיעשה

כיוצא בו עשה הבכיר התיר האפל * (א) רבי [א] התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד [ב] אין מוציאין שמן שריפה [ג] ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ אמר רבי שמעתי בפירוש שמוציאין לסוריא ואין מוציאין חוצה לארץ [ד] ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ אמר רבי שמעתי בפירוש שמביאין מסוריא ואין מביאין מחוצה לארץ: גמ' בראשונה היה ירק אסור בספרי ארץ ישראל התקינו שיהא הירק מותר בספרי ארץ ישראל אעפ"כ היה אסור להביא ירק מחוץ לארץ לארץ התקינו שיהא (ב) מותר להביא ירק מחוצה לארץ לארץ אעפ"כ היה אסור ליקח ירק במוצאי שביעית מיד רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד בר מן קפלוטא מה עבדין ליה ציפוראי אלבשוניה סקא וקיטמא ואייתוניה קומי רבי אמרין ליה מה חטא דין מן כל ירקא ושרא ליה לון עולא בר ישמעאל בשם רבי חנינא רבי ורבי יוסי בר רבי יהודה נחתון לעכו ואתקבלון גבי רבי מנא אמר להו רבי עשה לנו לפס אחד של ירק עבד ליה קופד למחר אמר ליה עשה לנו לפס אחד של ירק עבד לון תרנגולתא אמר רבי ניכר הוא זה שהוא מפתח של שמואל אמר רבי יוסי בר רבי יהודה אפילו מפתח של שמואל אינו ולמה עבד כן דו תלמיד מן תלמידוי דרבי יודא דרבי יודא אמר הירק אסור בספרי ארץ ישראל כד אתא לגביה תני לה עובדא א"ל צריך הויתה עביד כוותין תמן (ג) תנינן מן הירק מותר בירקות השדה שהוא שם לווי ותני עלה (ד) הנודר מן הירק בשביעית אסור אף בירקות שדה תני רבי קריספא בשם רבי חנניא בן גמליאל ואמר טעמא הדא דתימר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית היא שאר שני שבוע רבי יוסי בר חנינא אמר עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית הדא דתימר עד שלא התיר רבי אבל משהתיר רבי היא שביעית היא שאר שני שבוע הוון בעון מימר לא פליגין אשכח תני רבי יודה אמר עד גזיב ר"ש אומר עד אמנה (ה) תני פירות הארץ שיצאו חוצה לארץ מתבערין במקומן דברי ר"ש ר"ש בן אלעזר אומר מביאן לארץ ומבערן דכתיב °בארצך תהיה כל תבואתה לאכול אמר רבי יעקב בר אחא הורי רבי אימי כהן תניא קמיא [ה] לקולא אמר רבי הילא [ו] ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום תמן תנינן אריסטון (ו) הביא בכורים מאספמיא וקיבלו ממנו ויביא תרומה אמר רבי הושעיא [ז] ביכורים באחריות בעלים תרומה אינה באחריות בעלים אם אמר את כן אף הן מרדפים אחריהם לשם:

תורה אור: ויקרא כה

הדרן עלך שלש ארצות

כלל [ח] גדול (ז) אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית יש לו ביעור [ט] ולדמיו ביעור ואיזה זה (ח) עלה הלוף השוטה ועלה הרנדא העולשין והכרישין הרגילא ונץ החלב ומאכל בהמה החוחים והדרדין (ט) וממין הצובעין ספיחי איסטים והקוצה יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור עוד [י] כלל אחר אמרו כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ומתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור איזה זה (י) עיקר הלוף השוטה ועיקר הרנדא העוקבלין והחלבצים והבוכריא ומין הצובעים הפואה והרכפא יש להן שביעית ולדמיהן שביעית אין להן ביעור ולדמיהן ביעור ר' מאיר אומר דמיהן מתבערין עד ר"ה אמרו לו להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן קליפי [כ] רימון והנץ שלו קליפי אגוזים והגלעינין יש להן שביעית ולדמיהן שביעית [ל] הצבע צובע לעצמו לא יצבע בשכר שאין עושין סחורה בפירות שביעית [מ] ולא בבכורות [נ] ולא בתרומות [ס] ולא בנבלות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים [ע] ולא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו

הלכה ד מתני' משיעשה כיוצא בו . מזה המין דאז תלינן ביה : עשה הבכיר . מקום שממהר לבכר ולהוציא בתחלת מוצאי שביעית הותר גם מקום האפל שמאחר מלהוציא משום דתלינן ממקום הבכיר הביאוס : רבי התיר ליקח ירק מוצאי שביעית מיד . משום שראה שבשנים או בשלשה ימים הוא נתגדל והכי אמרינן לעיל פ"ו דפאה (בהלכה ד') והלכה כרבי : גמ' בראשונה היה הירק אסור . במוצאי שביעית מיד בעיירות הסמוכות לספר א"י משום דחששו שמא מא"י ומשביעית הוא : אעפ"כ היה אסור להביא ירק מח"ל לארץ כלומר שלא יסמכו על זה ויקחו אף מהארץ אסרו להביאו מח"ל עד שיעשה כיוצא בו בארץ ואח"כ התירו להביא ולא חששו לכך : אעפ"כ היה אסור . בא"י ליקח במוצאי שביעית מיד אא"כ היה ידוע שהוא מח"ל עד שבא רבי והתיר: בר מן קפלוטא . דאותו לא רצה להתירו שהיה חושש שמא משביעית הוא לפי שאינו ממהר להוציא כמו שאר ירק ומה עשו אנשי ציפורי הלבישוהו להקפלוט בשק ואפר על גביו כמתאבל על עצמו והביאו אותו לפני רבי ואמרו לו מה חטא הדין קפלוט יותר מכל הירק והתירו להן רבי לפי שהעידו לפניו שגם זה המין ממהר לעשות מיד : עולא בר ישמעאל בשם ר' חנינא . היה מספר המעשה שפ"א ירדו רבי ור' יוסי בר"י לעכו ומוצאי שביעית היה ונתקבלו אצל ר' מנא וא"ל רבי עשה לנו לפס של תבשיל ירק ועשה להם תבשיל של בשר וכך אמרו לו למחר ועשה להם תרנגולת אחת וכשבור היה רבי שזה מגודל ותרבות שלו ואמר ניכר הוא זה שהוא מפתח של שמואל כלומר שנתגדל בביתו ותלמידו היה ונוהג ביותרנות כשמואל . א"נ על שם שהשמואל רופא מומחה היה וזה נתגדל אצלו ויודע שתבשיל של ירק אינו יפה להגוף לפיכך עושה לנו תבשיל אחר : והשיב לו ר' יוסי אפי' וכו' . כלומר לא בשביל כך אלא אני אגיד לרבי למה הוא עושה כן דמתלמידיו של ר' יהודה הוא ור' יהודה היה אוסר הירק במוצאי שביעית בכפרי א"י כמו עכו וכיוצא בו וכשבא אח"כ ר' מנא לפניהם ושאל לו רבי והגיד להם המעשה שבשביל שקיבל כך מתלמידי ר' יהודה הוא נוהג כן ואמר לו רבי צריך היית לנהוג ולעשות כוותין שאנחנו התרנו ליקח ירק במוצאי שביעית מיד : תמן תנינן . (בפ"ו דנדרים) : הנודר מן הירק מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לוי שנקרא ירק השדה וזה לא נדר אלא מסתם ירק : אסור אף בירקות שדה . לפי שאין זורעין ואין נוטעין ואין ירקות הגנה מצויין ולא נתכוין זה אלא על ירקות השדה : ואמר טעמא . להך דאמרן והדא דתימר דדוקא עד שלא התיר רבי להביא ירק בשביעית מח"ל אבל לאחר שהתיר היא שביעית היא שאר שני שבוע . משום דשכיחי ירקות גנה מח"ל ואדעתא דהכי נדר : עולשין . עולשי שדה חשובין הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית דבשאר שני שבוע דשכיחי עולשי גינה לא חשיבי עולשי שדה ולא הוו אוכלין עד שיחשב עליהן כדתנן בפ"ג דעוקצין : היא שביעית היא שאר שני שבוע . לענין טומאת אוכלין ולענין נדר דהואיל ושכיחי עולשי גנה הבאים מח"ל עולשי שדה לא חשיבי : הוון בעיין מימר וכו' . הכתוב כאן בספרי הדפים טעות הוא ולא שייך אלא על המתני' דלקמן :

הלכה ה מתני' אין מוציאין שמן שריפה. שמן של תרומה שנטמא והואיל ואינו ראוי אלא לשריפה קרי ליה שמן שריפה ואין מוציאין אותה מהארץ לח"ל וכן פירות שביעית אלא מתבערין במקומן שמוציאין לסוריא ואין הלכה כר"ש : גמ' הוון בעיין מימר . סברי בני הישיבה לומר דלא פליגין ת"ק ורבי שמעון אלא דמר קאמר לח"ל ורבי שמעון מאי דשמיע ליה קאמר דלסוריא מוציאין : אשכח . והדר אשכחן חדא ברייתא דפליגי בהאי דינא דר' יהודה סבר עד כזיב הוא דמוציאין דעל כאן מקום שהחזיקו עולי בבל הוא ורבי שמעון סבר עד אמנה והשתא רבי שמעון דמתני' פליג את"ק דלא שרי להוציא לסוריא ור"ש מתיר ולר"ש דברייתא עד אמנה מקום שהחזיקו עולי מצרים ותרי תנאי ואליבא דר"ש : תני . בתוספתא (רים פ"ה) : פירות הארץ . של שביעית : מתבערין במקומן דברי רבי . כצ"ל וכמו שהוא בתוספתא : מביאן לארץ ומבערן דכתיב בארצך וגו'. ומהאי קרא ילפינן ביעור דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ודרשינן כל זמן שיש לחיה בשדה אתה אוכל בבית כלה לחיה בשדה כלה מן הבית ודרים האי תנא מדכתיב בארצך דגזירת הכתוב הוא שיהא הביעור בארצך ואפי' בדיעבד ורבי דרים אלכתחלה שמצוה להיות הביעור בארצך ואם הוציאן לחו"ל מתבערין במקומן : הורי ר' אימי . למעשה כהדין ת"ק לקולא : ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום . אע"פ שהכל חו"ל הוא צריך לבערן במקום שהוציאן :

הלכה ו מתני' אין מביאין תרומה מחו"ל לארץ . כדמפרש טעמא בגמרא שלא יהו הכהנים מרדפין אחריה לח"ל וחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים ור"ש מתיר להביא מסוריא הואיל ויכולין ליכנס לתוכה בשיד' תיבה ומגדל כדאמרי' (בפ"ק דגטין) דסורי' על עפרה גזרו ועל אוירה לא גזרו וחכמים ס"ל דאעפ"כ חוששין אנו שמא יבואו ליכנס לתוכה בעצמה ואין הלכה כר"ש : גמ' תמן תנינן. (סוף מסכת חלה) : אריסטון הביא בכוריו מאפמיא שם מקום וקיבלו ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרור ירושלים : ויביא תרומה . ג"פ משם : בכורים באחריות בעלים. שהן צריכין להביאן לירושלים וחייבין באחריותן עד שיביאו להר הבית כדתנן בפ"ק דבכורים אבל תרומה אין הבעלים מחזרין אחר הכהן אלא הכהן הוא מחזר אחריה שיתנו לו ואם אומר את כן שיביאו תרומה משם אף הן הכהנים מרדפין אחריה לשם וחכמים חששו לזה כדפרישית במתני' :

הדרן עלך שלש ארצות

הלכה א מתני' כלל גדול אמרו בשביעית. הא דאמרו גדול מפרש בשבת משום דגדול עונש של שביעית יותר מן המעשר דאלו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ואלו מעשר במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא : ואינו מתקיים בארץ. משום ביעור נקט לה : ולדמיו שביעית . שאם מכרן נתפסין הדמים בקדושת שביעית : יש לו ביעור . כשכלה לחיה בשדה : זה עלה הלוף השוטה . יש ממיני לוף שם לווי שלו הוא כך ועל שם שהוא מר כדתנן בפ"ג דעוקצין ומשום שהעיקר שלו הוא מתקיים הרבה בארץ ואין לו ביעור כדתנן במתני' דלקמן תני ליה הכא דהעלין שלו יש להן ביעור : ועלה הרנדא . מינט"ו בלע"ז : העולשין . תרי גווני עולשין איכא עולשי גנה ועולשי שדה וכן בכרישין כרישי גנה וכרישי שדה : והרגילה . פורקוקל"י בלע"ז : ונץ החלב . נקרא מקדונ"ס והוא עשב כשסוחטין אותו יוצא ממנו חלב וידוע הוא אצל הרופאים : החוחים והדרדרים . מיני קוצים של מאכל בהמה : ספיחי אסטים . הצבע שלו כעין צבע תכלת וקוצרים אותו וחוזר וצומח ולכך נקרא ספיח : וקוצה . מין ממיני הצבעונים: יש להן שביעית . קדושת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושלא לעשות בהן סחורה ויש להם ביעור שצריך לבער' מן הבית כשהגיע זמן הביעור:

לבעין

עין משפט נר מצוה לא [א] מיי' פ"ד משמיטה הל"ז. לב [ב] מיי' פ"ב מתרומות הלי"ז. לג [ג] מיי' פ"ה משמיטה ויובל הלי"ג. סמ"ג עשין קמ"ח. לד [ד] מיי' פ"ב מתרומות הל"ז. לה [ה] [ו] מיי' פ"ז משמיטה הלי"ב. לו [ז] מיי' פ"ב מבכורים הל"כ. א [ח] מיי' פ"ז משמיטה הלי"ג. ב [ט] מיי' שם וכהל"ז. ג [י] מיי' שם הלי"ג. ד [כ] מיי' שם הלט"ו. ה [ל] מיי' פ"ו שם הל"ב. ו [מ] מיי' פ"ה מבכורות הל"ט. ז [נ] מיי' פי"ב מתרומות הלכ"א. צ [ס] מיי' פ"ח ממאכלות אסורות סמ"ג לאוין קלט טוש"ע יו"ד סי' קיז סעיף א. ט [ע] מיי' פ"ו משמיטה הל"ב .

מסורת הש"ס (א) ירושלמי פאה פ"ג הל"ג וש"נ. (ב) נדרים נג : סנהדרין יב. (ג) נדרים נג : (ד) שם וירושלמי כאן פ"ו הל"ח. (ה) פסחים נב : (ו) חלה פ"ד משנה יא. (ז) שבת כח. (ח) נדה כא : (ט) ב"ק קא. (י) נדה נא :

גליון הש"ס *רבי התיר להביא ירק כו' ע' בשנו"א כאן ובמים חיים בהגהותיו :

שינויי נוסחאות (כ"ע) שמביאין [ד"ו] שמוציאין . (סכ"ד) של שמואל [כי"ג] של סאל . אמר רבי יוסי [ד"ו] אמר לה רבי יוסי . (סל"ח) משהתיר רבי שביעית [ד"ו] משהתיר היא שביעית (סנ"ס) הרנדא [ד"ו] הרנדי . (סנ"ו) והדרדין [ד"ו] והדרדרים . (גנ"ח) הרנדא [ד"] הנרנא .

אין לך מיוחד לבהמה אלא חציר בלבד ושלקחו לחטן בו מותר להטן בו ותני חציר וכל שאר ירקות שלקחן לחטן בהן מותר להטן בהן חישב עליהן למאכל בהמה אסור לחטן בהן. כצ"ל כמו שהוא בתוספתא: תני בר קפרא מותר להטן בהן ואסור ללוות מהן. נ"ל ואסור ללחות מהן. והכונה שאסור לסוחטן וזה שמכיים ר' יוסי ושמעינן שמותר לסוחטן ולעשות מהן סממנין לאדם:

גמ' צבעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית. משום דמין הצובעים דקתני במתני' היינו מה שצובעין בהן מיני בגדים דזה ודאי מותר ויש להן קדושת שביעית דשביעית נתנה לאכילה לשתיה לסיכה ולצביעה והבעיא היא אם מותר לצבוע לאדם בדבר שדרך לצבוע בהן כגון אלו הנשים שמתקשטין במיני צבע אם פירות שביעית הותרו נ"כ לכך ולא נקרא הפסד או לא: נשמעינה מן הדא. דכתיב והיתה שבת הארץ לכם ודרשינן לכם לכל שהוא צורך לכם וצביעת אדם נמי בכלל ועוד הא תני עלה בהדיא בת"כ כגון אכילה וכו' יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולין לרפואה יצאת אלינתין והוא האלונתית שעושין מיין שמן ודבש שאינה אלא לתפילין כמו לספלין. לקנים שעושין האלונתית להן והואיל ואינה שוה לכל אדם לא הותרו פירות שביעית לכך ומדלא ממעט בברייתא אלא אלין ש"מ דלצביעה דקתני כולל נ"כ צביעה לאדם שניתנו פירות שביעית לכך: ר' יונה בעי. מ"ט דיצאת מלוגמא שלא יהא עליה קדושת שביעית ומי גרעה מהא דתני הדן וצר וזרע אסטים ומינין לצבועין הן ומשל שביעית איירי: שזורעין אותן במוצאי שביעית. כלומר אפי' שזרע מהן במו"ש עדיין קדושת שביעית חלה עליהן והייבין בביעור ומ"ש דממעטינן מלוגמא: מאי כדון. והשתא מ"ט וקאמר דשאני מלוגמא דאינה שוה לכל אדם דלכם כתיב השוה לכלכם: שמע מן הדא. אבעיא דלצבוע לאדם מהדר דר' הילא פשיט לה מהדא ברייתא דדרים לקרא ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה וגו' ותהיה לכל דבר אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע: ולא נמצא מאבד את אוכלי בהמה. בתמיה כלומר דהא הא קרא באוכלי בהמה משתעי ואי מפרשת לה כפשטה דמרבה גם לצבוע ממאכל בהמה הלא הוא מפסיד אותן ושביעית לא ניתנה להפסד אלא על כרחך תיפתר בצבועין לאדם דלאו הפסד הוא וש"מ לצבוע לאדם מותר: א"ר מנא. דלא היא דמהכא לא מצית למפשט בעיין דתיפתר להא דמרבה לצבע היינו באוכלי בהמה לאדם שמותר לצבוע לאדם במאכלי בהמה והכן קמיבעיא לן אם אפי' במיוחד למאכל אדם מותר לצבוע בהן לאדם ולית ש"מ מהכא כלום אלא כדפשטינן מעיקרא מקרא דלכם דבמאכלי אדם משתעי ודרשינן אף לצביעה ש"מ דגם מאכלי אדם הותרו לצבוע בהן לאדם כדאמרן דלא ממעטינן אלא דבר שאינו שוה לכל אדם: צבעין לבהמה וכו'. השתא בעי אם ניתנו פירות שביעית אף לצבוע לבהמה: נישמעינה מן הדא דתני בתוספתא (פ"ה): עקר הורד וכו'. אין בהן קדושת שביעית. כלומר שאותן העיקרין מן המינים הללו עושין מהם מיני צבעים לבהמה ואין להן קדושת שביעית אלמא דלכל מילי שיש בהן קדושת שביעית לא נתנו לצבוע לבהמה שאין לצבע בהמה קדושת שביעית: מיני כביסות. שכובסין בהן בגדים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית ואם הותרה הכביסה בשל שביעית: נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא שם: הירעונין. ממיני כביסה הן והבורית וכו' והאהל ממיני אלו"א הוא וקתני דיש להן קדושת שביעית אלמא דשביעית

לא צורכה דלא שמעינן דאין קדושת שביעית חל עליהן עד שימתיקו פי' בשנו"א ז"ל דמבעיא ליה אם לענין שביעית צריך ג"כ להמתין עד שימתיקו ע"ז אמר לא כן אר"י בר"ח עולשין חשובות כו' בשביעית אלמא דשביעית חשוב יותר דאף דבכל השנים אינו חשוב ומ"מ בשביעית חשוב לאוכל א"כ ה"נ אף דאינו חשוב לטמא טו"א עד שימתיקו ואבל בשביעית א"צ להמתין עד שימתיקו וחשוב אוכל מיד ע"ז פריך הא איתמר טעמא עד שלא התיר רבי להביא ירק כו' אבל משהתיר דמי שביעית לכל מקום וא"כ צריך להמתין

ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותיר מותר למוכרו [א] לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למוכרו [ב] (א) צידי חיה עופות ודגים שנתמנה להן מינין טמאין מותר למוכרן ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנתו לכך וחכמים אוסרין: גמ' צביעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נישמענא מן הדא לכם (ב) כל שהוא צורך לכם והני עלה כגון אכילה ושתיה וסיכה וצביעה [ג] יצאת מלוגמ' שאינה אלא לחולין יצאת אלונתין שאינה אלא לתפילין רבי יונה בעי ולמה יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית והתני (ג) דן וצר וזרע איסטים שזורעין אותן במוצאי שביעית קדושת שביעית חלה עליהן מיי כדון לכם השוה לכולכם רבי יוסי בשם רבי לא שמע מן הדא תהיה אף [ד] להדלק' הנר ולצבוע בה צבע ולא נמצא מאבד את אוכלי בהמה תיפתר בצביעין לאדם אמר רבי מנא תיפתר באוכלי בהמה לאדם ולית שמע מיניה כלום צבעין לבהמה מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נשמיענא מן הדא (ד) עיקר הוורד ועיקר האנה ועיקר האוג אין בהן קדושת שביעית [ה] מיני כביסות מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נשמעינא מן הדא היירעינן והבורית והאוהל יש להן קדושת שביעית בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נשמיענא מן הדא הפרח לבן והאורז אין עליהן קדושת שביעית חברייא אמרי דר"ש היא דר"ש אמר [ו] (ה) אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי רבי שמואל בשם רבי אבהו תפתר דברי הכל היא בהדא נסורתא מיני אדלקות מה אית לך כגון ההן פקיעה וההן וורד תני בה תלת מילין (ו) עלין שלו יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור פיקה שלו יש להן שביעית ולדמיהן שביעית אין לו ביעור ולא לדמיהן ביעור עיקר שלו אין לו שביעית ולא לדמיו שביעית אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור ר' ירמיה בעי קומי ר' אבהו מהו לכבוש מן ההן וורד א"ל וכי יש לו מלאכה אחרת תני רבי חייא אוכל אדם הוא הורי רבי מנא ארוסטי שרי קיטרימון שרי מורסינטן שרי דרמינן שרי איטרוטירון אסור דיומדין אסור ציפוריי שאלין לרבי אימי מהו לחטן בחוטין אמר לו אתון אמרין בשם רבי חנינא עלי קורקסייה שרי אמר רבי יאשיה לעובד' אמר רבי יאשיה אין לך מיוחד לבהמה אלא חציר בלבד ושלקחו לחטן מותר לחטן בו (ז) ותני חציר וכל שאר ירקות שלקחן לחטן בו מותר להטין בהן חישב עליהן לאכל אדם אסור להטן בהן תני בר קפרא מותר להטין ואסור בהן ללוות מהן למה שיש עליהן קדושת שביעית ואוכלי בהמה אין עליהן קדושת שביעית דאת אמר עושין מהן מלוגמא לאדם אמר רבי יוסי שמעינן שעושין מהן מלוגמא לאדם ושמעינן שמותר לסוחטן ולעשות מהן סממנין לאדם תמן תנינן[ז] (ח) לולבי זרדין ושל עדל ועלי לוף שוטה אין מטמאין טומאת אוכלין עד שימתיקו למה שהן מרין [ז] ותורמסין לאו אינון מרין שנייא היא תורמסין שעיקרו אוכל אדם לא צורכה דלא שמעינן שאין קדושת שביעית חלה עליהן עד שימתיקו לא כן אמר רבי יוסי ברבי חנינא (ט) עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית ואיתמר טעמא הדא אמרה עד שלא התיר ר' להביא ירק מחוץ לארץ לארץ אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית היא שאר שני שבוע ובא לא יהו חשובות עד שיחשב עליהן ומצינו דבר בתחילה קדושת שביעית חל עליהן ובסוף אין קדושת שביעית חלה עליו התיבון הרי

הביאה

ניתנה לכביסה מאותן המינין: בשמים מהו וכו'. ואם מותר לאבדן ולהפסידן ופשיט לה דתני הפרח הלבן וכן פרחי האורז שעשויין להריח בהן ואין עליהן קדושת שביעית: חברייא. הוו אמרי דר"ש היא הא דקתני הפרח אין לו קדושת שביעית אתיא כרבי שמעון דאמר לקמן בפרקין אין לקטף שביעית והוא אילן אפרסמון מפני שאינו פרי ור' שמואל דחי לה דתיפתר לה כדברי הכל בהדא נסורתא כמו נסורתא כלומר הפרח הנוסר ולד"ה אינו פרי: מיני אדלקות מה אית לך. בעיא היא מיני הדלקות שמדליקין בהן מה את אומר בהן אם יש להן שביעית כגון ההן פקועה מל' הפקעת של גמי (בפ"י דכלים) שעושין מגמי מכורך כמין פקעיות ועשוי ג"כ להדליק אותן: וההן ורד. תני בה תלת מלין. הוורד דאמרינן לקמן דיש לו שביעית ושנינו בו שלשה חלוקי דינים עלין שלו וכו' מפני שהן נושרין ואינן מתקיימין בארץ לפיכך יש להן ג"כ ביעור: פיקה שלו. הוא העץ האמצעי ובלשון המשנה כמין פיקה יוצא מגודלו כעין חתיכת בשר (בפ"ז דבכורות) גבי מומין והכונה הרבה במשנה כלומר חתיכות העץ שלו זה יש לו שביעית ואין לו ביעור לפי שמתקיים הוא ואינו כלה: עיקר שלו. אינו חשוב כלום לפיכך אין לו שביעית ואין לו ביעור שמתקיים בארץ: מהו לכבוש בשמן מן ההן ורד של שביעית. אם אין זה הפסד הפרי: אמר לו וכי יש לו מלאכה אחרת. כלומר והלא למלאכה זו עומד שדרך לכבשו כדתנן בסוף פרקין וורד חדש שכבשו בשמן ישן וכו' שמעינן מינה שכן דרכו: תני ר"ח אוכל אדם הוא. כלומר דר' ירמיה השיב לו והא תני ר"ח דאוכל אדם הוא ואפשר דשל שביעית אין לכבשו דמפסידו ומתני' דפרקין לקמן דינא אתא לאשמעינן אם כבשו בשמן ולענין נתינת טעם בבשמן מיתניא: הורי ר' מנא אורוסטון וכו'. כל אלו שמות המינין שמעשבים הן ועושין מהן מאכל סידוע להם והיו קוראין אותן כך ואלו שדרכן לעשות מהן כך ולא נקרא הפסד שרי ואידך אסור: מהו לחטן בחוטין. לחטן כמו להטן (בפ"ג דמכשירין) המלקט עשבים כשהטיל עליהם להטן בהם חטים להטמין אותן בהן אינן בכי יותן והבעיא אם זה הוא הפסד ומאכלי בהמה יש להן ג"כ קדושת שביעית שאין להפסידן או אין זה הפסד והשיב להם הלא אתון אמרין בשם ר' חנינא שהיה בצפורי והורה שאפי' עלי קרסיים הן הכרישין והן לפעמים מאכל אדם ואפ"ה שרי להטן בעלין שלהן ולא נקרא הפסד: א"ר יאשיה. כלומר וכן ר' יאשיה אמר שהורה כן ר"ח לעובדא וסמיך עלי להתיר: אלא חציר בלבד. מיני עשבי בהמה נקראו חציר מלשון חציר לבהמה: ושלקחו לקטו בתחלה להטן בהן תמין מותר ותני נמי הכי בתוספתא שם חציר כו' ואם חישב עליהן לאוכל אדם אסור לחטן בהן דזה הפסד מאכל אדם הוא: ואסור ללות מהן. כלומר ללוות ולעשות הלוואה מהן שאין פירעון חוב משל שביעית כדתנן בפרק דלקמן: ופריך ולמה אם מפני שיש עליהן קדושת שביעית והרי כל אוכלי בהמה יש להן קדושת שביעית ואפ"ה את אמר דעושין מהן מלוגמא לאדם כדתנן בריש פ' דלקמן: א"ר יוסי. ומאי קשיא לך שמעינן דזה מותר לעשות מהן מלוגמא לאדם וכן נמי שמעינן שמותר לסוחטן ולעשות מהן סממנין לאדם דהיינו הך אבל לא שמעינן מכאן לעשות מהן שאר דברים שאסור לעשות ממה שיש לו קדושת שביעית: תמן תנינן. (בפ"ג דעוקצין): לולבי זרדים. הם הענפים רכים שיוצאין בעת שהאילנות מלבלבין והקלחות הרכים מהן יש שכובשין אותן בחומץ או במים ומלח ואוכלין אותן: ושל עדלה. ממיני הכלון הוא: ועלי לוף שוטה. כדפרישית במתני': למה לפי שהן מרין. ואינן חשובין אוכל עד שיוצא מהן מרירותן: ותורמוסין לאו מרין אינן. עד שישלקו אותן ואמאי מטמאין טומאת אוכלין בתחלה. ומשני שאני תורמסין שעיקרן הן נזרעין לאוכל אדם אבל אלו לאו אוכל אדם מיקרו עד שימתקו: לא צורכה דלא שמעינן וכו'. כלומר לא צריכה דקמיבעיא לן אלא הא אם שמעינן נמי שאין קדושת שביעית חלה עליהן עד שימתקו דלא הוו אוכלין לענין שביעית מקודם שימתקו כמו לענין טומאה: לא כן. העולשין דמתני' קאי כלומר דפריך וכי לא כן א"ר יוסי ב"ח בסוף פ' דלעיל עולשין של שדה חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית הואיל דעולשי גינה לא שכיחי בשביעית חשיבי אוכלין ואיתמר טעמא לעיל דהדא אמרה עד שלא התיר רבי וכו' אבל משהתיר רבי להביא ירק מחו"ל אין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע מפום דשכיחי עולשי גנה הבאים מח"ל ולא חשיבי עולשי שדה ואינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיחשב עליהן והכא נמי לא יהו חשובות אוכלין לענין קדוש' שביעית עד שיחשב עליהן: ומצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חלה עליו ובסוף קדושת שביעית חלה עליו. כצ"ל בתמיה אלא דבתחלה חלה ג"כ עליהן קדושת שביעית: התיבון. ולא והרי מציע

הסיפא

עין משפט נר מצוה י [א] מיי' פ"ט מבכורות הל"י. יא [ב] מיי' פ"ה ממאכלות אסורות הל"ז סמ"ג לאוין קלב. טוש"ע יו"ד סי' קיז סעי' א. יב [ג] מיי' פ"ה משמיט' הל"א. יג [ד] מיי' שם הל"ח. יד [ה] מיי' שם הל"ט. טו [ו] מיי' שם פ"ו הל"ט. טז [ז] מיי' פ"ח מטומא' אוכלין הל"ד. יז [ח] שם הל"ו

מסורת הש"ס (א) פסחים כג. (ב) ב"ק קב. סוכה מ (ג) תוספתא פ"ה. (ד) שם. (ה) לקמן מו. נדה ח. (ו) תוספתא פ"ט (ז) שם (ח) עוקצין פ"ג מ"ד. (ט) לעיל פ"ו הל"ד

שנויי נוסחאות (ספ"ו) ועיקר האוג [כי"ל] ועליה האוגנין. (סי"ו) כבימות [כי"ל] סכוכות. (ש"ח) והאורז [כי"ל] והאורז. (פ"ט) חברייא אמרי דר"ש [ז"ו] חברייא דר"ש. (ס"ס) איוספי שרי קיסריטון [כד"ו] אורוספין שרי אודורודוספין שרי קיספון [וכי"ל] אודורוסטין [וכי"ר] אודודרודוספין איטרוסירון אסור [כד"ו] ארדוטוהין אסור [וכ"כ בכי"ל] דיומדין אסור [כד"ו] דיוסי"ו אסור [כי"ל] דיומילין אסור. (ס"ו) לרטן בחוטין [כי"ל] לרטן בחוטין: בשם ר' יוסה בר חנניא. עלי קורקסנה [כד"ו] אפי' עלי קורסיה [וכי"ל] עלי קינריסה. (ס"ו) לעובדה [כד"ו] לעובדה וסמך עלי. לחטן מותר [כד"ו] לחטן בו מותר. (ס"ח) יתני [כי"ל] ותני כן. (ס"ט) לחטן ואסור בהן ללוות [כד"ו] לחטן בהם ואסור ללות [וכי"ל] ואסור ללות. (ס"א) ולעשות מהן [כד"ו] ולעשות מן. וכן כי"ל ולעשות בהם. (ס"ב) ושל עדל [ד"ו] ושל ערלה. (ס"ד) שמעינן [כי"ל] ש"א.

הסיאה וכו'. תנן בריש פרק דלקמן זהו לקטן לעצים פרי כן כעלים והין שביעית חלה עליהן והם הואיל ויתנה עליהן לאוכלין חלה שביעית עליהן. ותנתני שלהי שהם שכן הם לקטן בתחלה לאוכלין חלה שביעית עליהן מיד והכן לא המריק הלא הלא מלינו שבתחלה לא יחלה עליהן תורת שביעית כלל והם סיתב עליהן הואיל לאכילה תהיה חלה עליהן שביעית למפקד. כסיאה וכו'. תיידי דאיירי לכו מפרש לכאי: קורנית. כך גמרו: מהו הלבלבין. דמתני' נלבבן: כמו. כן הנכרון של כן חלב דתבין כבה:

לסמתין עד שימתיקו כ"ו צריך א"כ לפ"ז דשביעית צריך נ"כ לממתין עד שימתיקו מלינו דבר דבתחלה אין קדושת שביעית חלה עליהן ובסוף קדושת שביעית חלה עליהן פתמיק וה"כ ה"ל לממתין עד שימתיקו ופריך פכיטה ומיוב כו' שלקטן מתחלה לעצים אין קדושת שביעית חלה עליו ובממלך לאכילה חלה קדושת שביעית ע"ז מפני דהתם כי' בידו מתחלה לחשוב לאכילה אבל הכא קודם שימתיק לא אפשר לחול עליו קדושת שביעית א"כ אין סברא לומר דבעינן עד שימתיק משום דלא מלינו דבר שמתחלה אין קדושת שביעית חלה עליו ולבסוף קדושת שביעית חלה עליו:

א [א] (א) הסיאה והאיזוב והקורנס שלקטן לעצים אין קדושת שביעית חלה עליהן חישב עליהן לאוכלין קדושת שביעית חלה עליהן אמר רבי חנניה שכן אם לקטן לכתחילה לאוכלין קדושת שביעית חלה עליהן מיד הסיאה (ב) צתרי איזוב איזובא קורנית קורנית אמהו הלבצין ביצי נץ חלב. (ג) אמר להן רבי מאיר מחמיר אני ברמון מן העיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בהן שמן אין מדליקין בו רבי אימי בשם רבי יוחנן [ב] החליף שמן בשמן שניהם אסורים ביצד הוא עישה רבי חזקיה בשם רבי ירמיה מחליף שניהם של חולין החליף יין בשמן כמה דאת אמר יין אין סכין אותו ודכוותה שמן אין מדליקין החליף עלין בלולבין כמה דאת אמר עלין יש להן ביעור ודכוותה לולבין יש להן ביעור החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כמה דתימר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ודכוותה אוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא והתנינן [ג] (ד) מוכרין אוכלי אדם ואוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי אדם אבל לא אוכלי בהמה אוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי בהמה וכ"ש אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה [ו] הא קניבתא דירקא מסקין ליה לאיגרא והיא יבשה מן גרמה ר"י בשם ר"ש בן יוצדק [ד] ביין (ה) עד הפסח בשמן עד העצרת ובגרוגרות עד הפורים רבי ביבי בשם רבי חנינא ובתמרין עד החנוכה רבי אילא בשם ר"ש בר ווא ר"י וחברותיה הוו יתבין מקשיין אמרי יש להן ביעור או אין להן ביעור עבר רבי ינאי אמרי הא גברא משאלינ' אתו שאלוניה אמר להן כל דבר שדרכו לישור יש לו ביעור ושאין דרכו לישור אין לו ביעור ואלו מהן שדרכן לישור ומהן שאין דרכן לישור ושרע תניי מינה מהו לצבוע בטובת הנייה מן מה דתני השלשית והלבצין התגר עושה לעצמו הדא אמרה שאסור לצבוע בטובת הנייה כתיב (ו) ממאים המה לכם מה ת"ל וממאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנייה [ה] כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה והרי חמור למלאכתו גדל והרי גמל למלאכתו

אמר להן ר"מ מחמיר אני בדמים יותר מן העיקר פי' בפמ"ה ז"ל דטעמא דר"מ הוא מפני שהשמן ופרי בעצמו ניכר הוא ולא אתי למעות בהם סחורה משא"כ הדמים דלא ניכר שייכין שמא יעשה סחורה בהם אבל חכמים משיבין לו עכ"פ הא"ך אפשר לומר כן והא"ך מלינו שהדמים יהא חמור מהפרי עצמו ומשיב לכם ר"י דמלינו כן בשמן דחמור הדמים משמן עצמו:

כיצד הוא עושה ר"ח בשם ר"י מחליף שניהן בשל חולין פי' בפמ"ה ז"ל דקי"ל דאחרון אחרון נתפס והפרי עצמו אסור א"כ מה שבא מתמת דמים הוי להיסור ונמלא כמקדש ומותר להדליק בשמן:

החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כמה דתימר אוכלי אדם אין עושין מהם מלוגמא והכוותי' אוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא פי' דכיון דאוכלי בהמה בא מאוכלי אדם הרי דינו כמו אוכלי אדם ופריך והתנינן מוכרין אוכלי אדם ואוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי אדם אבל לא אוכל בהמה ליקח בהם אוכלי בהמה וכ"ש אוכלי אדם ליקח בהם אוכלי בהמה כ"ל וכן תני' בתוספתא וא"כ קשה הא"ך מסכת"ל שיהא אוכלי בהמה בא מאוכלי אדם הא לא חל כחליפין כשהחליף אוכלי אדם על אוכלי בהמה וא"כ הא"ך מסכת"ל שיהא אוכלי בהמה בא מתוך אוכלי אדם ומשני והלא קניבתא דירקא מסקין ליה לאיגרי' והיא יבישה מן גרמי' פי' דנעשית אוכל בהמה מאוכל אדם עצמו וע"כ שייך שפיר הא דקאמר דאסור לעשות מלוגמא מאוכל בהמה הבא מאוכל אדם:

תמן

הבא מכלל חולין בין העלין ללולבין עלין מיירי ופירש כמלי דתנינן לקמן לולבי הגפנים והשקדים יש להן שביעית ואין להן ביעור ועלין שלהן יש להם ביעור מפני שנושרין מאביהן ואם החליף עלין של זה בלולבין של זה נעשו הלולבין כדין העלין לפי שהן כדמי העלין וצריך לבערן: החליף אוכלי אדם. של זה באוכלי בהמה של זה כמה דאת אמר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא כדתנן ברים פ' דלקמן ודכוותה אוכלי בהמה אלו נכנסו תחת האוכלי אדם ואין עושין מהן מלוגמא אף לאדם: והתנינן. בגיחותא וככי תנינן בתוספתא שם מוכרין וכו' וכ"ש אוכלי אדם אין מוכרין ליקח בהן אוכלי בהמה לפי שממורין הן אוכלי אדם בענין שביעית יותר מאוכלי בהמה והלכך כשהחליף אוכלי אדם באוכלי בהמה נתפסין הן האוכלי בהמה בחומר של האוכלי אדם: והלא קניבתא דירקא. ירק שקונבין וחורכין אותו והפסולת הנשאר נקרא קניבתא דירקא כלומר מה שנקנב מהירק: מסקין לה לאיגרא והיא יבשה מן גרמה. לענין ביעור קאמר לפי שזה ראוי לבהמה הוא וחייב בביעור כשמעלין אותם לגג והיא מתייבש מעצמה וזהו הביעור שלה: ביין עד הפסח. איידי דאיירי הכא בענין ביעור תני לכל הני דקתשיב ביין זמן ביעור שלו עד הפסח של שמינית ובשמן עד העצרת לפי שהשמן מתייפן יותר מן היין ובגרוגרת וכו': ר' אילא וכו' הכתוב בספרים כאן לא שייך אלא על המתני' דלקמן:

הלכה ג מתני' קליפי רימון והנץ שלו הכן הוא הפרח של הפימעא' וקליפי אגוזים. וכל אלו ראוין לצביעה הן: והגלעינין. גרעיני פירות כגון הגרעינים שבזיתים שמוליאין מהן שמן וגרעיני תמרה ראוין למאכל בהמה הן יש להן שביעית ולדמיהן שביעית: **גמ'** ר' אילא בשם ר' שמעון בר ווא אמר דר' יוחנן והברותיה הוון יתבין ומקשיין בדינא דמתני' דיש להן שביעית קתני ומענין ביעור לא הוזכר ומה דינן יש להן ביעור או אין להן ביעור ולדסכי עבר ר' ינאי ואמרו הא גברא דגוכל מסאליניהו שאלוהו ואמר להן זה הכלל כל דבר שדרכו ליסור יש לו ביעור כדתנן לקמן להעלין של האלה והבטנה וכו' יש להן ביעור מפני שנושרין הן מאביהן ואינן מתקיימין בארץ ודבר שאין דרכו לנשור אין לו ביעור לפי שמתקיים הוא ואלו דקתשיב במתני' יש מהן שדרכן ליסור מאליהן כגון הקליפין החיצונים והנץ של רמון דלפעמים נושרין הן ויש מה שאין דרכן ליסור כגון הגלעינין וכן הקליפין עצמן יש מהן שאין דרכן ליסור: ושרע תנייה מינה. כלומר ולפיכך הסיר ומנע עצמו התנא מינה ולא שנה כאן מדין ביעור לפי שסמך עצמו על הכלל הזה הלמד ממתני' דלקמן דבעינן שיהא דרכן ליסור לעולם כמו העלין דשנה שם ולפיכך לא שנה כאן כלום מביעור דמסתמא אין להן ביעור והיינו טעמא דמתני':

הלכה ד מתני' הלבע לובע לעצמו. כדאמרינן לעיל דשביעית ניתנה לצביעה דכתיב לכם לכל צרכיכם: ולא יצבע בשכר לפי שאין עושין וכו'. ולצביעה בשכר הוי סחורה: ולא בבכורות. דין הבכור דמוכרין אותו תמים חי בזמן הזה שעומד לאכילה אבל לא בזמן הבית שעומד לקרבן אין לכהן זכות בו כדי למוכרו ובעל מום מוכרו בין בזמן הבית בין בזמן הזה בין חי בין שחוט וכדתנן לקמן (בפ"ק דמעשר שני) והכא קאמר דאפ"ה שמותר למכרו כדאמרן מ"מ לא יעשה תמיד סחורה בו שאין עושין סחורה לא בבכורות ולא בתרומות: ולא בנבלות וכו'. כדקאמר בגמרא דכל שאיסורו מד"ת אסור לעשות בו סחורה מן התורה כדדרים לה מקראי: ולא יהא לוקח ירקות שדה. שלו ומוכר בשוק דזה הוי כלוקט פירות שביעית לסחורה: אבל הוא לוקט. כלומר כשלוקט לעצמו לאכילה זה מותר אם בנו מוכר על ידו וכן אם לקט לעצמו לאכילה והותיר מותר למכרו אפי' הוא עצמו והדמים דמי שביעית הן בין כשבנו מוכר ובין כשמוכר הוא בעצמו: **גמ'** מהו לצבוע בטובת הנייה. שאינו מקבל שכר אלא זה מחזיק לו טובה אם מותר הוא: מן מה דתני. בתוספתא (פ"ה) היה אלא שחסר שם וניכר החסרון מתוכה וגי' דהכא עיקרית: השלשית. מין עשב. והלבצין דתנן לעיל ואין עומדין לצביעה דהא לא קתשיב לעיל הלבצין במיני לבעונים אלא שלפעמים צובעין מהן איזה דבר מועט וקתני דהתגר עושה לעצמו ולא יצבע בהן לאחרים ואלו ודאי אין מדרך לצבוע בהן בשכר שהרי אינם מיני לבעונים ממש אלא בטובת הנאה וא"כ הדא אמרה שאסור לצבוע אפי' בטובת הנאה: כתיב טמאים הם לכם וכו'. ומיתורא דקראי דרשינן דאחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה אסור והיינו לסחורה כדמסיק ואזיל כל דבר שאיסורו דבר תורה וכו' וגרסי' להא בבבא קמא סוף פרק מרובה: והרי חמור. או גמל שאיסורן מדבר תורה ויהא אסור לעשות בהן סחורה. ומשני למלאכתן

עין משפט נר מצוה יח [א] [ב] מיי' פ"ה משמיטה הל"א והלכה ח. יט [ג] מיי' שם הל"ב. כ [ד] מיי' פ"ז שם הל"א. כא [ה] מיי' פ"ח ממאכלות אסורות טוש"ע יו"ד סי' קיז סעי' א.

מסורת הש"ס (א) לקמן פ"ח מ"א. (ב) שבת קכח. (ג) תוספתא פ"ה. (ד) שם. (ה) פסחים נג. (ו) ירושלמי ב"ק פ"ו הל"ז. ע' תוס' פסחים כג. ד"ה אמר. ב"ק פב: תוס' ד"ה לא.

שנויי נוסחאות (ס"ד) לכתחילה [ו"ו] מתחילה. (ס"ו) קורנית [ד"ו] קורניתא. אמהו [ד"ו] מהו. שכ"ח) אמרי הא [בכי"ר] אמרון האי. (בל"ג) והלבצין [בכי"ר] והלבנין.

עמודי ירושלים

מהו לצבוע בטובת הנאה כו' הדא אמרה שאסור לצבוע בטובת הנאה. בספר שערי צדק שער מצות הארץ (פי"ח כבינת אדם סק"ד) הניח בצ"ע מזה על הר"ן בפ"ד דע"ז שכ' דאם מוכר פירות שביעית בשביל טובת הנאה פירתא שרי דלאו סחורה מקרי שאין זה כעין מקח דהוא היפוך הירושלמי הזה ע"ש. והנה הפני משה כ' דלהכי השמיט הר"מ הדין הזה משום דס"ל דהאי סוגיא ס"ל דטובת הנאה הוי ממון אבל הר"מ פסק דאינו ממון ולכן דחה דין זה מהלכה ע"ש. וא"כ היינו יכולים ליישב גם דברי הר"ן כן אך באמת נראה מהר"ן ס"פ האיש דטובת הנאה הוי ממון והדרא קושיא לדוכתה. אולם יש לחלק דדוקא כשלקחת קצת הסחורה זה לא מקרי דרך מקח שימכור בזול כל כך. אולם אם אינו לוקח כלל ורק בשביל המטובה שיהי' לו ממנו או שעבור זה יהי' לו טובת הנאה ממנו ויוכל להיות שיהי' לו טובת הנאה כפי ששוה הסחורה יש לומר דשוב הוי דרך מקח וא"ש דברי הר"ן:

למלאכתו הוא גדל רבי יהושעיא נסב ויהב בהדין מוריים ר' חונא נסב ויהב בהדין חלתותא תני (א) לא יהו חמשה מלקטין ירק וא' מוכר אבל מוכר הוא שלו ושל חבירו חמשין אחין מלקטין ואחד מוכר על ידיהן א"ר יוסי ב"ר בון ובלבד שלא יעשו פליטר שלא יהא מזבין בה בכל שנה ואית דבעי מימר שלא יהא מזבין בהו בכל שעה תני (ב) החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה ר' לא מפקיד לאילין חלטוריא לא תיהוון מחשבין אגריכון על משחא אלא על חיטיא: תמן תנינן (ג) א"ר יהודא [א] אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא אבל יש לו אומנות שלא הוא הרי זה מותר (ד) היאך עבידא היה יושב ובטל ממלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשיט ידו ונושא ונותן בפירות עבירה אם יש עמו מלאכה אחרת כשר ואם לאו פסול אבל אם היה יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבא שביעית התחיל מפשיט ידו ונושא ונותן בפירות עבירה אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת מותר רבי בא בר זבדא רבי אבהו בשם רבי לעזר הלכה כרבי יהודא דמתני' אקלם. רבי בא בר זבדא דמר שמועה בשם זעיר מניה תני רבי יהודא לחומרא היאך עבידא היה יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבועות ובשביעית התחיל ומפשיט את ידו לישא וליתן בפירות עבירה אם יש עמו מלאכה אחרת מותר ואם לאו אסור אבל אם היה עוסק במלאכתו כל שני שבועות כיון שבא שביעית התחיל ומפשיט ידו לישא וליתן בפירות עבירה אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת אסור לא בדא רבי בא בר זבדא רבי אבהו בשם רבי ליעזר הלכה כרבי יודא מתני' אקלם רבי בא בר זבדא דמר שמועה בשם זעיר מיניה אוף הכא כן אמר רבי יוסי ב"ר בון (ה) תמן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת:

הלכה ב מתני'

[ב] לולבי זרדין והחרובי' יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור לולבי האלה והבוטנים והאטדים יש להן שביעית ולדמיהן שביעית אין להן ביעור ולא לדמיהן ביעור אבל לעלין יש להן שביעית מפני שהן נושרין מאביהן [ג] הוורד והכופר (ו) והקטף והלוט' יש להן שביעית ולדמיהן שביעית [ד] (ז) ר"ש אומר אין לקטף שביעית שאינו פרי [ה] ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הורד וישן בחדש חייב בביעור [ו] חרובי' חדשים שכבשו ביין ישן וישנים בחדש חייב בביעור [ז] זה הכלל כל שהוא בנ"ט חייב לבער מין בשאינו מינו ומין במינו כל שהוא (ח) שביעית אוסרת בכ"ש במינה ושלא במינה בנ"ט: גמ' בראשה דפירקא את אמרת אין אוכלין על העיקר וכא את אמר אוכלין על העיקר אמר רבי פנחס תמן אין סופן להקשות ברם הכא סופן להקשות מכיון שהקשו נעשו כאביהן תני [ח] (ט) וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית

חוץ

תמן תנינן א"ר יהודא אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא גו' ויש יושב ובטל ממלאכתו כ"ש שביע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט את ידיו וליתן בפירות כו' אם יש עמו מלאכה אחרת כשר כו' אבל אם היה יושב ועוסק במלאכתו כ"ש שבוע כו' אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת מותר פי' דכיון דאיכא חד לד או הי' עוסק במלאכתו או יש לו מלאכה אחרת ע"ז אמר ר' בא בר זבדי ר' אבוה בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתין אקלם כו' ומפרש ה"מ דלמה קאמר ר"י דמתניתין תיבה דמתניתין מאי כונה איכא בו ומפרש תני ר"ח לחומרא [כן איתא בסנהדרין פרק שלישי] היאך עבידא הי' יושב ועוסק במלאכתו כו' אם יש עמו מלאכה אחרת מותר אבל אם לא הי' עוסק במלאכתו כו' אעפ"י שיש עמו מלאכה אחרת אסור [כן הגירסא בשנות אליהו ז"ל] וסבירא ליה דבעינן תרווייהו שיהא עוסק במלאכתו ושיהי' לו מלאכה אחרת לא בדא פי' לא בזה הלכה כר"י אלא הלכה כר"י דמתניתין לקולא לפום כן כצ"ל ר' בא בר זבדא בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתין לקולא לאפוקי מהא דר"י דתני ר"ח ושאל אוף הכא כן פי' הגר"א ז"ל בשנו"א משמע דשאל אם גם במתניתין דידן הלכה כר"י או לא ע"ז אמר תמן אין המלכות אונסת פי' במתניתין דידן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת ברם במתניתין דידן פי' במס' סנהדרין המלכות אונסת ולשון תמן הוא בירושלמי כמה פעמים והכא במס' סנהדרין איכא האי סוגיא ג"כ ושם קרי מתניתין דהכא תמן ודרך הירושלמי להעתיק הסוגיא בלשון השנוי שם א"כ הא דשאל אוף הכא כן פי' במתניתין דידן דר"י מתיר ליקח בדרכו ובלבד שלא תהא אומנתו לכך אם יש לו אומנות אחרת ג"כ דיושב ועוסק במלאכתו אם מותר אפי' שלא בהזדמנות כמו בשביעית או לא ומסיק דהא דהתירו התם בשביעית משום דהמלכות אונסת דצריך לפרוע המס ברם הכא אין המלכות אונסת ועיין בתוס' ד"ה והוא (לעיל בפ"ד) :

בראשה את אמרת אין אוכלין על העיקר ותיבת פירקא נמחק בירושלמי שת"י מהגר"א ז"ל ופריך ברישא דמתניתין תנינן ללולבי זרדין יש להן ביעור אע"פ שעיקרו מתקיים בארץ אין אוכלין לאחר הביעור הלולבין על העיקר ובסיפא את אמר גבי לולבי האלים דאין להם ביעור דאוכלין על העיקרו דמתקיים בארץ וקשיא מרישא לסיפא ומשני אר"פ תמן אין סופן להקשות פי' דברישא אין סופן להקשות משא"כ בסיפא משום דסופו להקשות מכיון שהוקשו נעשו כאביהן :

תני וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית

חוץ

לאלכתן הם גדולים ואינן עומדין לאכילה ולא אסרה תורה אלא בהעומדין לאכילה: ר' הושעיא. היה נושא ונותן בשביעית בהדין מוריים שזה נעשה ממיני קמח וידוע הוא דלאו משל שביעית הוא שאין זורעין בה וקמ"ל דלא היה חושש שמא יאמרו נשפיתי שביעית הוא · בהדין חלתותא. קורט של חלתית וקמ"ל דאין קדושת שביעית עליו : תני. בתוספתא (פ"ו) : לא יהו חמשה מלקטין ירק ואחד מוכר : את הכל ביחד לפי שכשמוכר הרבה ביחד הוי כסחורה : אבל מוכר הוא שלו ושל חבירו . כלו' אבל מוכר הוא על יד על יד בתחלה את שלו ואח"כ של זה ושל זה דמכיון דמוכר מעט מעט לא מתחזי כסחורה ואותה מכירה לא אסרו: ואחד מוכר על ידיהן . על יד על יד כדקתני ברישא ומשום סיפא הוא דהדר קתני לה כדמסיים שם ובלבד שלא יעשוהו פלטר ומפרש לה ר' יוסי בר' בון שלא יהא מזבין בהוא אתר בכל שנה כלומר שלא יקבע עצמו למכור באותו המקום בכל שנה ולהעשות כפלטר המוכר על יד על יד דזה נראה כעושה סחורה תמיד בהן שהרי בכל שנה הוא מתעסק בכך וא"כ אסור בשביעית : ואית דבעי מימר דאע"פ שאינו מתעסק למכור אותן בכל שנה אמרו ובלבד שלא יעשוהו פלטר והיינו דלא יהא מזבין בכל שעה בשביעית שלא התירו אלא בהזדמנות פעם או פעמים אבל לא בכל שעה שזה כעושה סחורה בפירות שביעית : תני. בתוספתא שם : החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית. למוכרן והירק של שביעית הוא לפיכך לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית שהוא שכר הירק אבל מחשב הוא על היין ועל השמן שיש לו מקודם שביעית ועל האבטלה על שכר בטלה וטרחתו ומבליע שכר הירק בהן : לאלין חלטריא. המוכרין מיני חליטות והן ממיני קמח מטוגנין בשמן וכשהן מטגנין בשמן של שביעית היה מצוה אותן שלא יחשבו שכרן על השמן אלא על הקמח של חטין שזה הוא מקודם שביעית שאין חטין בשל שביעית :

הלכה ה מתני' לקח בכור למשתה בנו. בכור בעל מום ומותר באכילה לכל : מותר למכרו. דזה הוי כנזדמן ואינו אסור אלא לקיימן לעשות סחורה כדלעיל : ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו . אע"פ שאינו צייד אלא שנזדמן לו לפי דרכו לקח ומוכר : וחכמים אוסרין . דלא התירו אלא לצייד דוקא ומשום כדי חייו והלכה כחכמים : גמ' תמן תנינן . בפ' זה בורר וכל הסוגיא עד סוף הלכה להתם שייכא ואיידי דאיירי ר' יהודה במתני' ובלבד שלא תהא אומנותו בכך מייתי לה הכא דהתם נמי קאמר ר' יהודה כעין זה דלענין פיסול עדות נמי בעינן שלא תהא אומנותו אלא בכך ודקאמר הלכה כר' יודה דמתני' נמי אר' יודה דזה בורר שייכא ולא אמתני' דהכא וכן הא דקאמר בסוף הלכה על דפריך אוף הכא כן ומשני תמן אין המלכות אונסת וכו' לא קאי כלל אהאי מתני' אלא על המתני' דלעיל בפ"ד (בהלכה ב') שדה שנחרשה וכו' דהך קושיא והכא כן אהתם קאי וכן האי שינויא דר' יוסי בר בון כדמייתי הש"ס לעיל בקצרה ואני בארתי הכל שם עיין עליו ובמה שמצוין שם :

הלכה ו מתני' לולבי זרדים. זרדים הן הענפים ולפעמים יכרתו מן הענפים וכשהן לחין נקראו זרדין ולולבי הן הפרח שעליהן : לולבי האלה . מין אילן כדכתיב כאלה וכאלון גלנד"י בלע"ז ובערבי באלו"ט : והבטנה. מג' בטנים ושקדים פאסת"ק בערבי: ואטדים. מין ממיני הקוצים ואומחים בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים ונאכלין הן: אבל לעלים. של אלו יש ביעור מפני שנושרין מאביהן והן הענפים המחוברין בהן וקרוי אביהן וכיון שנושרין יש להן ביעור אבל הלולבים אינן נושרין ומתקיימין הן לפיכך אין להן ביעור כדאמרינן לעיל : גמ' בראשה דפירקא את אמר וכו'. אעלין דסיפא פריך דקתני אבל לעלים יש להם ביעור מפני שהן נושרין מאביהן ומשמע דכל זמן שאינם נושרין אין להן ביעור והא ברישא דפרקא תנינן סתמא דעלי הלוף השוטה וכיוצא בו יש להן ביעור ואין אוכלין אותן אחר זמן הביעור על ידי העיקר שלהן שהעיקרין אין להן ביעור כדתנן לעיל והכא את אמר דאוכלין העלין כל זמן שלא נשרו ע"י העיקר שלהן ואמאי לא נימא מכיון שהן עתידין לישור לא יהו אוכלין אותן ואע"פ שעדיין לא נשרו כדאמרי' גבי העלין דלעיל: א"ר פנחס. לא דמיא דתמן בעלין דריש הפרק אין סופו להקשות שהרי העלין אין דרכן להקשות וכיון דהתם אין בהן לולבין הלכך לעולם יש להן ביעור להעלין מפני שאין מתקיימין ועתידין ליפול אבל הכא סופו להקשות כלומר דהכא דאיכא לולבין והלולבין סופן להקשות ומכיון שהקשו נעשה הלולבין כאביהן של העלין משום דעל הרוב מחוברין הן העלים עם הלולבין לפיכך כל זמן שלא נשרו הרי הן כלולבין ואין להן ביעור א"נ יש לפרש דהקושי' ארישא דמתניתין קאי דקתני לולבי זרדין והחרובין יש להן שביעית ויש להן ביעור והעלין לא קתני ומשמע דאין להן ביעור להעלין ומ"ש מהעלין דר"פ דיש להן ביעור ומשני תמן אין העלין סופן להקשות בשם הכא סופו להקשות והיינו עלין של החרובין והדומה להן אין דרכן להיות נובלות וכלות וסופו להקשות קרי להו מפני שמתקיימין הן ולפיכך נעשו כאביהן והן הענפים ואין להן ביעור: תני. בתוספתא (פ"ה) והכי גרסי' שם לולבי האלה והבטנה והאטדין והעדל ר"מ אומר ללולבין עם העלין אין ביעור וחכמים אומרים לעלין עם הלולבין יש ביעור רש"א ללולבין אין ביעור אבל לעלים יש ביעור מפני שנושרו מאביהן וכולן שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית נידונין כאילן

חוץ

תוספת הרי"ד

תני וכולן שנכנסו מששית לשביעית כו' עד סוף הסוגיא כדי לבאר מה שמבואר בפנים וכדי להבין היסודות האלו יש לנו לבאר מה דכתב הגו"ר ז"ל בא"ח סי' תל"ד גבי כל חמירא דאיתי' ברשותי' די חמיתי ולא חמיתי לבטל כו' שלא יאמר בהדין ביתא אלא דאיתא ברשותי כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרים

עין משפט נר מצוה כב [א] מיי' פ"י מעדות טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' טז. כג [ב] מיי' פ"ז משמיטה ויובל הלט"ו ע"ז. כד [ג] [ד] שם הלי"ט. כה [ה] שם הלכ"א. כו [ו] [ז] שם הלכ"ב ופט"ו ממא"א הלכה ח'. כז [ח] מיי' פ"ד משמיטה הל"ט .

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ו. וע' תוס' סוכה לט. ד"ה וליתיב . (ב) תוספתא שם. (ג) סנהדרין כד (ד) ירושלמי סנהדרין פ"ג הל"ה . (ה) שם ולעיל פ"ד. (ו) נדה ה (ז) שם : (ח) נדרים נח. (ט) תוספתא פ"ה .

שינוי נוסחאות (ס"ז) פלי ר שלא יהא מובין בה בכל שנה' ואית דבעי מ'מר שלא יהא :זבין בהו בכל שעה [בכי"ל] פלטיר מהו ובלבד שלא יעשה פלם ר די לא דוו מזבנין בההוא את"א בכל ש'עה . (ס"ז) בה' [ד"ו] בית ליתא . (ב"ל) ירו לישא וליתן בפירות [ד"ו] ידו וניטא ונותן בפירות . (סל"ג) אקלם [בכי"ל] תמן . (במ"ת) שביעית [ד"ו] ביעור . (סמ"ג) שביעית שאינו פרי [ז"ו] שביעית מפני שאינו פרי .

(סה"מ יפ"מ) אבל לעלין יש להן שביעית נ"ל יש להן ביעור ; ר' שמעון אומר אין לקטף שביעית שאינו נ"ב נ"ל מפני שאינו :

חוץ מן הערל מפני שהוא כירק רבי אבהו בשם רבי יוחנן לית כאן מששית לשביעית ששית אלא שביעית והתני (א) הסיאה והאיזוב והקורנס שהובילו לחצר אבל אם היתה שניי' נכנסת לשלישית שלישית מששית לשביעית ששית הכא את מני לחוריה וכא את מני לקומיה אמר רבי יוסי שלישית וששית אע"פ שאין בהן מע"ש יש בהן מעשרות [א] שביעית אין בה מעשר כלל לא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן לית כאן מששית לשביעית ששית אלא שביעית תמן ברשות בעלים ברם הכא ברשות עני הן מוטב ליתן ליה אחד בודאי ולא שנים בספק עלין שכבשו עם לולבין (ב) אית תניי תני בין אלו ובין אלו יש להן ביעור ואית תניי תני בין אלו בין אלו אין להן ביעור ואית תניי תני עלין יש להן ביעור לולבין אין להן ביעור מ"ד אין להן ביעור רבי יהושע מ"ד עלין יש להן ביעור לולבין אין להן ביעור רבן גמליאל

רבי

פני משה

חוץ מן הערל. שנידון כירק והיינו דמייתי הכא הסיפא דמתני' דסתמא כר"ש דתוספתא הי'. וכולן שנכנסו מששית לשביעית דין ששית להן וחייבין במעשרות ופטורין מן הביעור מפני שנידונין כאילן דאזלינן ביה בתר שנת חנטה ועונת המעשר חוץ מן הערל מפני שהוא כירק דאזלינן ביה אחר שנת לקיטתו בין למעשרות בין לשביעית. ערל מין לנון הוא ושנוי בפ"ג דעוקצין והובא לעיל (בהל' ה'): לית כאן מששית לשביעית ששית. שני מכאן הא דקתני דאם נכנסו מששית לשביעית דין ששית להן דהא לית זה אלא שביעית הן ו. תוספת' משבש' היא דהכי מיבעי למיתני דהואיל ונכנסו לשביעית אזלינן לחומרא ושביעית נוהגת בהן ואע"ג דלענין מעשרות אזלינן בהו בתר שנה שעברה כדין אילן מ"מ לענין שביעית מחמרינן: והתני הסיאה והאיזוב והקורנים שהובילן לחצר. סיומא דמילתיה דר' אבהו בשם ר' יוחנן היא דמייתי ראיה דמחמרינן בשביעית כפי מלענין מעשרות דהא לענין מעשרות תנינן לקמן (בפ"ג דמעשרות) הסיאה והאיזוב והקורני' שבחצר אם היו נשמרין חייבין דמשמע דוקא גם הן נשמרין אבל אם אינן נשמרין אע"פ שהובילן לחצר פטורין מן המעשרות ואלו לענין שביעית תנינן בריש פרק דלקמן כל שאינו מיוחד למאכל אדם ולא למאכל בהמה חישב עליו לאוכל אדם ולאוכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה חישב עליו לעצים הרי הוא כעצים כגון הסיאה והאיזוב והקורנית אלמא דלענין שביעית מחמרינן מפני דבנתחשבה בעלמא סגי כשחישב עליהן לאוכל אדם ואוכל בהמה נותנין עליהן חומרי שתיהן ולענין מעשרות לא אמרינן דעד שיהו נשמרין בחצר והכתי לא אסיק הש"ס לפרש טעמא דר' אבהו עד לקמן: אבל אם היתה שניה נכנסת לשלישית. כלומר אבל לענין מעשרות אם הן משנה שניה של שני השבוע שמעשרות שלה מעשר ראשון ומעשר שני ונכנסת לשלישית שמעשר שלה מעשר ראשון ומעשר עני דין שלישית להן ומתעשרין מעשר עני: מששית לשביעית ששית. ואם נכנסו מששית לשביעית דין ששית להן ומעשרין מעשר ראשון ומעשר עני דגם שנת ששית מעשרות כמעשר שנת שלישית: הכא. ופריך דהא גופה קשיא הכא את מני לחוריה והכא את מני לקומי' דבסיפא את אמרת מששית לשביעית ששית ואת מחשב לאחריה כשנה שעברה והכא ברישא בשניה נכנסת לשלישית את מחשב לפניה דאמרת דין שלישית להן: א"ר יוסי היינו טעמא דשלישית וששית אע"פ שאינו נוהג בהן מעשר שני מ"מ יש בהן מעשרות דמתעשרין מעשר ראשון ומעשר עני וכיון דמיהת איכא חיוב מעשרות בשנה שעברה כמו דאיכא חיוב מעשרות בשנה זו לא איכפת לן ומתעשרין כשנה שנכנסין לתוכה אבל בששית שנכנסת לשביעית אם אתה הולך אחר שנה זו שנכנסין לתוכה הרי שביעית אין בה מעשרות כל עיקר ונמצא פוטר אתה אותן מן המעשר לפיכך אזלינן בתר שנה שעברה ודין ששית להן ומתעשרי כשנת ששית: לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן וכו'. השתא פריך כדי לאסוקי טעמא דידיה כלומר ואמאי מחייבת להו בשביעית כדא"ר אבהו בשם ר' יוחנן לעיל והא כיון דאמרת דלענין מעשרות אמרינן בששית שנכנסת לשביעית דדין ששית להן ונימא נמי לענין שביעית כן ויהו פטורין מדין שביעית ומשני דהיינו טעמא: תמן גבי מעשר ברשות הבעלים הוא ליתן לכל מי שירצה ואין העני יכול ליטלו מעצמו שאומר לו לעני אחר אני נותנו ברם הכא לענין שביעית ברשות העני הן דהפקר הוא וכל מי שירצה נוטל בעצמו וכדמסיק ואזיל: מוטב ליתן לי אחד בודאי ולא שנים בספק. דרך משל הוא כאדם האומר יותר נוח לי שיהא ת"י האחד בודאי מלהמתין עד שיתנו לי שנים והוא בספק דשמא לא יתנו לי וה"נ כן דיותר נוח הוא לעניים שיהא לאלו דין שביעית והן באין ונוטלין מעצמן מלחייבן לאלו במעשרות ואע"פ שיהיה לה מעשר עני כדין הששית מ"מ הרי לכאו"א בספק הוא דשמא לא יתנו הבעלים לו אלא לעני אחר ומה"ט נמי לא חיישינן דאתו למימר אם אתה מחייבן בשביעית א"כ לא נפרים מהן המעשרות דלא ישמעו לחכמים האומרים דהולכין בזה ובזה להחמיר משום דאף אם לא ירצו להפרים המעשרות לא איכפת להו להעניים ומשום תקנתא דעניים עבדינן הכי: עלין שכבשן עם לולבין. מדין סיפא דמתני' דהעלין דין ביעור להן והלולבין אין להן ביעור ואם כבשן יחד פליגי בה דאית תנא תני דלאלו ואלו יש להן ביעור הואיל דנותנין טעם זה בזה ואית תני איפכא דלכולן אין להן ביעור ואית דתני דבדין הראשון שלהן עומדין לעלין יש להן ביעור ולולבין אין להן וקאמר הש"ס דפלוגתייהו תליא בהך פלוגתא במתני' דלקמן (בפ"ט) הכובש ג' כבשים בחבית אחת וכו' ומ"ד אין להן ביעור לאלו ולאלו כר' יהושע דהתם דאמר אוכלין אף על האחרון ומ"ד דבדינן הראשון קיימי כר"ג דאמר התם כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית ואין ענין מין זה למין זה וה"נ כן ולעלין יש להן ביעור ולולבין אין להן ביעור:

רידב"ז

חוץ מן הערל כו' ר"א בשם ר"י לית כאן מששית לשביעית ששית אלא שביעית פי' דלית כאן ששית כלל אלא שביעי' לבד ומאן דפליג על ר"י ס"ל דאית כאן גם ששית והשתא מביא הגמ' הברייתא והתני הסיאה והאיזוב והקורנס שהובילו לחצר אם היתה שני' נכנסת לשלישית [ותיבת אבל מיותר כמובן] מששית לשביעית ששית ע"ז קשיא הכא את מני לחורי' פי' לאחריו וכא את מני לקומי' פי' לפניו וע"כ דמספקא לן אם אזלינן בתר חנטה או בתר לקיטה א"כ מ"ש הכא דאת מני לאחריו וכא את מני לקומי' א"ר יוסי שלישית וששית אע"פ שאין בהם מע"ש יש בהם מעשרות פי' דאפילו דתנהג בה מנהג שלישית בחיוב מ"ע מ"מ יש בה מעשרות פי' אם יתן מספק מע"ש שפיר דמי משא"כ שביעית אין בה מעשרות כלל פי' אם ינהג בה מנהג שביעית דיתחייב להפקיר כמנהג שביעית אז יהא הפקר ופטור ממעשרות כל עיקר [וכ"כ התוס' ז"ל במס' ר"ה דף ט"ו ע"א דאם ינהג בה מנהג שביעית דיחייבוהו חכמים להפקיר מספק יפקיע כל חיובא דמעשרות שיש עלי' מספק שמא אזיל בתר חנטה יעיי"ש] וע"כ אינו נוהג מנהג שביעית ר"ל דלא יפקיר כדי שלא יפקע חיובא דמעשרות ויהי' חייב מספק במ"ע ובביעור דהא כיון דהוי ספק הפקר לא יצא עדיין מרשותו וברשות בעלים הוא עד הזכיה וע"כ חייב במ"ע מספק ע"ז שאל הגמ' לא כן ר"א בשם ר"י לית כאן מששית לשביעית ששית אלא שביעית כלומר אם כמו דאמר ר"י על הברייתא דל"כ ששית אלא בשביעית לבד הם גם כאן כן ע"ז קאמר דו"א דתמן ברשות הבעלים פי' דלא דמי דאימתי קאמר ר"י דל"כ ששית אלא שביעית לבד רק דווקא על הברייתא שלו הנזכר לעיל משא"כ בברייתא דהסיאה והאיזוב שהובילו לחצר דתמן כיון שהוא בחצירו הוא ברשות הבעלים וע"כ כשאינו נוהג שביעית ואינו מפקיר נוהג ששית מספק דהא לא הוי הפקר ממילא דאפילו דניחא לבעלים שיהא הפקר כדי שלא יצטרך לנהוג חומרת שניהם חומרת מעשרות וחומרת שביעית דהא מחויב בעזיבה מספק דשמא היא שביעית מ"מ כיון שהוא בחצירו ועומד ברשותו ע"כ הוי עליו חומרת שניהם חומרת דאפקעתא דמלכא וחומרת מעשרות ברם הכא ברשות עני הן פי' ברשות הפקר הוא [כדאיתא במס' ר"ה (דף ט"ו ע"א) דס"ל לרבה דאפי' דאזיל בתר חנטה מ"מ פטור ממעשרות משום דיד הכל ממשמשין בה ופרש"י ז"ל דכיון דעומד בגנות ופרדסים של הפקר ויד הכל ממשמשין בה בשביעית והוי הפקר ממילא ולפיכך פטור ממעשרות ואפי' לרב המנונא דפליג שם וס"ל דזה אינו הפקר אלא גזל היינו דווקא בפשיטא לן דאזלינן בתר חנטה וע"כ מקפיד בעה"ב וכשהבעה"ב מקפיד עליהן הוי גזל משא"כ הכא כשמספקא לן ויש עליו חומרת שניהם חומרת נתינה דמעשר וחומרת נתינה דהפקר ע"כ אף שאינו מפקיר אבל אינו מקפיד עליהן דניחא ליה וכיון שעומד במקום שאינו משומר ואין הבעה"ב מקפיד על מי שנוטלן ע"כ הוי הפקר ממילא וע"כ הוי שביעית ולית כאן ששית כלל] והיינו ברשות משומר והא דקרי ברשות עני משום דעפ"י רוב העניים מלקטים וממשמשין בשדה הפקר ואין בעה"ב מקפיד עליהן וניחא ליה משום דמוטב ליה ליתן ליה אחד בודאי ולא שנים מספק וקי"ל דדבר שעומד במקום שאינו משומר ואין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין ממעשרות עיין במס' פסחים (דף ו' ע"ב) וע"כ הוי שביעית לגמרי ולית כאן ששית כלל משא"כ בהא דהסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר דהתם עומד ברשות הבעלים במקום משומר אפי' דאין בעה"ב מקפיד עליהן וניחא ליה נמי לא הוי הפקר ממילא לשיטת הירושלמי [כאשר מבואר בתוס' ד"ה תני. עיין שם היטב] וע"כ אית כאן ששית:

ר"פ

תוספת הרי"ד

אחרים עכ"ל ז"ל ותמה הט"ז ז"ל מהי תיתי לאמר כן דבר מיותר ומיגע א"ע ליישב עיי"ש והגר"א ז"ל שם כתב וז"ל ז"ל כל חמירא כ"כ הרי"ף והגא"ה ז"ל וכ"ה בירושלמי (פ"ב ה"ב) רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לו בתוך בית ואינו יודע בו יבטל וכ"כ הגמ' ז"ל והטור ז"ל שלא יאמר בהדין ביתא אלא ברשותי כדי לכלול כל מקומות כמו שכ' בגמרא אין לי אלא בבתים כו' וז"ש דאיתא ברשותי וכ"ה ברי"ף ז"ל ורא"ש ז"ל עכ"ל ז"ל עיי"ש מובן דעת הגר"א ז"ל כדי לכלול אפי' לא שבבתים אלא מה שמונח בגבולים כמ"ש בגמ' אין לי אלא בבתים כו' כמ"ש הגר"א ז"ל ע"כ צ"ל ברשותי והא דהק' הט"ז ז"ל דמהי תיתי לומר כן דווקא בית ומתרץ דה"א דנוב לומר בבית כדי לכלול מה שיש לאשתו ובניו שחלקו עיי"ש ולדידיה קשה יותר אדרבה קשה על הסוגיא דירושלמי דס"ל לרב דצריך שיאמר כל חמץ שיש לו בתוך ביתו וא"י בו יבטל ולמה קאמר באמת יתור לשון בתוך ביתי' הו"ל ברשותיה בשלמא למה דצריך כלל למימר ביתי או רשותי ולא קאמר כל חמץ שיש לי כבר תירץ הט"ז ז"ל דהא"מ דלו לצורכו קאמר ואינו מבטל רק החמץ דלצרכו עיי"ש אבל הנפ"מ בין ביתו לרשותו דכתבו הגמ' ז"ל והטור ז"ל דשלא יאמר ביתי אלא רשותי כדי לכלול מה שבגבולין קשה מהל דא"כ למה קאמר בירושלמי דצריך לאמר ביתי והאיך יבואו הגמ' ז"ל והטור ז"ל לתקן לישנא דרב בירושלמי

ונראה לפע"ד דהירושלמי אזיל לטעמי' והפוסקים ז"ל פוסקים ע"פ סוגית הבבלי ולשיטת הבבלי אינו כן דהנה כל עיקר הדין דביטול הוא מבואר במס' פסחים (דף ו' ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל מ"ט אי משום פירורין הא לא חשיבי וכ"ת דמינטר אגב ביתי' חשיבי' והתניא סופי תאנים ובעה"ב משמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ובעה"ב משמר שדהו מפני מקשאות ומדלאות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין במעשרות אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשרות אלא אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי' עליה ונמצא לפי האמ"כ דהגמ' הוא לאו משום גלוסקא דזה אין סברא דהא כבר בדק כל הבית כדפרש"י ז"ל והוי סד"א משום פירורין אבל לא ניחא ליה להגמ' למימר כן משום דפירורין אע"ג דמינטר אגב ביתי' הוי בטל והוי הפקר וע"כ דחיישינן אפילו לאחר בדיקה משום גלוסקא יפה אבל שיטת הירושלמי אינו כן אלא דפירורין לא בטלו בבית המשומר דהנה לכאורה קשה בהא דמביא הגמ' במס' פסחים הנ"ל הברייתא דסופי תאנים ובעה"ב משמר שדהו מפני ענבים בזמן שהבעה"ב מקפיד עליהן חייבין במעשרות ואין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין ממעשרות קשה לכאורה מהא דגרסינן במתניתין במס' מעשרות (פ"ג) הסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר אם היו נשמרין חייבין. ולמה תני התם דחייבין במעשרות ולמה לא תני

ואם

עין משפט נר מצוה בה [א] מיי' פ"ד ממתנות עניים הל"ד ה.

מסורת הש"ס (א) מעשרות פ"ג משנה ט. נדה נא: (ב) תוספתא פ"ה.

שנויי נוסחאות (בי"א) כוטב ליתן ליה [נכ"ר] מוטב לו. (בי"ב) בספק [:כי"ר] בו ז.

רבי פדת רבי יוסה בשם רבי יוחנן *אתיא דר"ש כרבי יהושע דתנינן תמן (א) אמר רבי יהושע שמעתי שהמעמיד בשרף האילן ובשרף העיקרין מותר בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי אמר רבי זעירא לרבי פדת כמה דתימא תמן הלכה כרבי יהושע וכא אמר הלכה כר"ש אמר רבי יונה ודמיא היא כל רבה קטף בטל על גבי שרפו אילן אינו בטל על גבי שרפו [א] אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן ואין קדושת ערלה חלה עליהן
אמר

ר"פ ר"י בשם ר"י אתיא דר"ש כר' יהושע דתנינן תמן אר"י שמעתי כו' בסוגיא הזאת רבו הפירושים והגר"א ז"ל בכ"י קדשו מגי' א"ר יונה ודמיא הוא לכל דבר קטף בטל ע"ג שרפו אילן אינו בטל ופי' בשנו"א ז"ל דר"פ מוקי מתניתין למיירי בשרף של העץ וא"כ ע"כ דר"ש כר"י וחכמים ס"ל כר"א דאי כר"י הא ס"ל דשרף העץ אינו פרי אבל ר' יונה מוקי מתניתין כד"ה דאף חכמים ס"ל כר' יהושע דאימתי ס"ל לר"י דשרף של עץ לא הוי פרי רק באילן העושה פרי אבל באילן שאינו עושה פרי מודה ר"י דקטפו זהו פרי כדאיתא במס' נדה (דף ח' ע"ב). ונראה דפי' הירושלמי לפי זה הוא כך דהנה במשנה דידן גרסינן הורד והכפר והקטף ומזכיר הקטף ואלו במשנה דערלה גרסינן רא"א המעמיד בשרף הערלה ומזכיר רק השרף וכן ר"י אומר ג"כ המעמיד בשרף האילן והעיקרין ומזכיר רק השרף והנה פי' קטף היא העץ והשרף הנוטף ממנו נקרא צרי כדגרסינן הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף וכן פרש"י ז"ל במס' נדה שם דקטף הוא העץ שנוטף ממנו שרף וכן איתא במס' שבת (דף כ"ו ע"א) שרף קטף הרי דיש שרף של הקטף ויש קטף עצמו ובמשנה דידן לא קאמר שרף הקטף אלא קטף עצמו ואילו במשנה דמסכת ערלה קאמרינן המעמיד בשרף הערלה הרי דמזכיר שם רק השרף לבד והוא משום דשם בערלה דלא מיירי בקטף אלא בסתם אילן דעושה פרי וע"כ לא בטל העץ לגבי שרף שיהא העץ בעצמו חשוב כהשרף שלו אבל עצי הקטף כיון שאין עליו שום פרי אלא רק השרף שבו ע"כ בטל הקטף לגבי השרף והעץ בעצמו הוא חשוב כשרף שלו ע"ז אמר לו ר' יונה ולכל דבר פי' בתמיה דא"כ לדבריך דקמדמית ר"ש לר"י וחכמים ע"כ כר"א דלא כר"י דאי לחכמים הוי פרי אף שרף של עץ א"כ הו"ל להיות המעמיד בשרף האילן ג"כ אסור משום ערלה א"כ לדבריך לכל דבר צריך להיות אליבא דחכמים שרף של ערלה חשיב פרי כמו גבי שביעית והא ז"א דהא בשביעית אף הקטף עצמו חשיב פרי ואילו התם לענין ערלה לא חשיב פרי רק השרף לבד אבל לא העץ אפי' לר"א דר"א נמי לא קאמר אלא המעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פרי וע"כ דהקטף בעצמו בטל על גבי שרפו אילן אינו בטל ע"ג שרפו פי' דהקטף בטל לגבי שרפו והוא בעצמו חשיב כשרף ואילו אילן אינו בטל ע"ג שרפו ולא חשיב כמו השרף והוא ע"כ משום דקטף אינו עושה פרי ואין לו אלא שרף ע"כ בטל לגבי השרף משא"כ אילן דעושה פרי לא בטל לגבי השרף א"כ ע"כ דשם מיירי באילן העושה פרי וא"כ מנין לך להוכיח דר"ש כר"י וחכמים לא ס"ל כר"י ז"א דע"כ לא ס"ל לר"י דשרף אינו פרי אלא דוקא מאילן העושה פרי אבל בקטף דאינו עושה פרי אף ר"י מ"ה דהוי פרי דהא ע"כ דאפילו לר"א לא דמי ג"כ קטף לאילן דאילו באילן לא הוי פרי אלא השרף ולא העץ ואילו בקטף הוי הקטף ג"כ חשיב פרי ואלא ע"כ משום דהקטף אין עושה פרי רק השרף משא"כ באילן דהוא עושה פרי וא"כ לדבריך דקמדמית מתניתין דידן למתניתין דמס' ערלה הו"ל להיות שוה לכל דבר התם כמו הכא ובאמת חזינן דלא דמי אפי' לר"א דקטף בטל ע"ג שרפו ואילן אינו בטל ע"ג שרפו ואינן שוין לכל דבר והוא ע"כ דבאילן העושה פרי מיירי התם ולא דמיא למשנה דידן דהקטף א"כ יכול להיות דאתיא חכמים כר"י ואעפ"כ לענין שרף הקטף הוי פרי משום דע"כ לא קאמר ר"י אלא דווקא התם באילן העושה פרי אבל בקטף שאינו עושה פרי אף ר"י מודה דשרף חשוב כפרי ע"ז קאמר הגמ' דלא היא דמזה אין ראיה דלא דמי אילן העושה פרי לאילן שאינו עושה פרי דיכול להיות שדמי א"כ אפילו אי לא דמי מ"מ אין ראיה דשם מיירי מאילן העושה פרי דוקא דז"א דיכול להיות דאילן העושה פרי. דמיא לאילן שאינו עושה פרי א"כ דשם מיירי ג"כ מאילן שאינו עושה פרי כמו הכא והא דלא דמי הכא והתם לכל דבר לענין העץ עצמו הוא לאו משום שיש נפ"מ בין אילן העושה פרי לאינו עושה פרי דז"א דבזה לא דמי שביעית לערלה לענין חשיבות העץ כמו הפרי דהא הרי אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליו ואין קדושת ערלה חל עליהן דשביעית חמור בזה מן ערלה לענין העץ דהא חל קדושת שביעית אף על דבר שאינו ראוי למאכל אדם כמו כן חל קדושת שביעית על העץ שמלא בתוכו שרף אי שרף חשיב פרי חשיב גם עץ שלו עבורו משא"כ לענין ערלה אבל לענין גוף השרף דמיא להדדי וע"כ ר"ש כר"י וחכמים כר"א דלזה חשיב פרי ולזה לא חשיב פרי כן נראה לפענ"ד ברור הפי' בירושלמי ע"פ דעת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל וכן כונתו ז"ל וראיתי בספר מעיני יהושע ז"ל דמפרש השנו"א ז"ל ואינו מובן ומה שכתבנו הוא הנכון בעה"ו ודע דהגירסא שהיא כתובה לפנינו ודמיא לכל רבה דגרס הגר"א ז"ל לכל דבר דע שטעות הדפוס הוא תיבת רבה אלא הי' כתוב לכל דבר והוא כמו במס' דמאי (פ"ג ה"ד) לכל דבה ושם פירשו המפרשי' ז"ל לכל מה שיש בה לכל מה דבה וה"נ הכונה דדמיא לכל מה דבה והוא כמו הכונה לכל דבר :
א"ר

הלכה ז מתני' הוורד. הם השושנים האדומים שיש להם ריח טוב כדכתיב שפתותיו שושנים נוטפות וגו': והכופר נקרא בערבי אלח"נא וי"א שהוא הבושם הנקרא גרופיל"י: והקטף. סתם קטף פירושו הוא השרף היוצא בין מהפרי בין מן העץ או מן העלין ובאילן אפרסמון עיקר השרף שלו הוא מן העץ והוא הצרי הנקרא בלש"ס ולכן נקרא אילן אפרסמון קטף ע"ש שעיקר הבושם שלו היוצא מן העץ הוא וזהו פריו. לפי שאינו עושה פרי אחר: והלוט'. צרי ולוט תרגומו קטף ולטום וי"א שהלטום הוא הנקרא בלו"ט בל' ישמעאל והוא קאסטאני וי"א שהוא הנקרא גינוב"ר בערבי ובלע"ז פילונים · רש"א אין לקטף שביעית. מפני שאינו פרי ר"ש פליג על כל מיני קטף דס"ל דאין השרף פרי והלכה כת"ק ודוקא באילן שאינו עושה פירות כמו אילן שאפרסמון וכיוצא בו וקטפו זהו פריו ויש לו ולדמיו שביעית אבל אילן העושה פרי שרף היוצא מן הפרי הוא כהפרי ויש לו שביעית והיוצא מן העץ או מן העלין אינו פרי ואין לו שביעית: **גמ'** אתייא דר"ש כר' יהושע. ר' יוחנן בא לפרש דחכמים דמתני' היינו ר"א ור"ש כר' יהושע דתנינן תמן (פ"ק דערלה) ר"א אומר המעמיד בשרף הערלה אסור א"ר יהושע שמעתי בפי' שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר בשרף הפגין אסור מפי שהוא פרי והאי מתני' דערלה ודאי באילן העושה פירות מיירי דבאילן שאינו עושה פרי לא שייכא ערלה גבי' דונטעתם כל עץ מאכל כתיב ופליגי ר"א ור' יהושע בהשרף היוצא מן העץ או מן העלין דלר"א גם השרף הזה הוא אסור דכפריו הוא ור' יהושע קאמר דאינו אסור אלא שרף היוצא מן הפגים שהוא הפרי והשתא קא"ר פדת בשם ר' יוחנן דר"ש דמתני' דאמר אין לקטף פרי היינו הקטף היוצא מן העץ ומן העלין דשמע לת"ק דקאמר דסתם קטף יש לו שביעית ואפי' בהיוצא מן העלין ומן העץ ואף באילן שעושה פירות וכר"א ועלה פליג דאין לקטף הזה שביעית אלא דוקא שיוצא מן הפרי והיינו כר' יהושע דהתם: א"ר זעירא לר' פדת. א"כ לדבריך כמה דתימא תמן הלכה כר' יהושע דלית הלכתא כוותיה דר"א לגבי ר' יהושע והכא נמי את אמר הלכה כר"ש בתמיה והא אנן קיי"ל בכל מקום הלכה כת"ק דמתני' דרבי סתים לן דברי הת"ק שהן חכמים דפליגי עליה דר"ש: א"ר יונה ודמיא הוא לכל רביה. כך הוא בפ"ק דערלה. ובתמיה הוא דקאמר כלו' דר' יונה אסיק למילתיה דר' זעירא ומתמה על הא דר' פדת דמעיקרא דהיכי מדמי לה האי מתני' דשביעית למתני' דערלה בכולא מילתא וכי כל הרביה והן הגידולין של כל מיני האילן שוין הן כדמסיק ואזיל: קטף בטל ע"ג שרפו. כלומר אילן קטף והוא האפרסמון בטל הוא האילן לגבי שרפו והיינו שהשרף שלו היוצא מן העץ הוא העיקר ואילן כלומר שאר האילן שעושה פירות אינו בטל ע"ג שרפו שיוצא מן העץ שלו דעיקר הוא הפרי ואין השרף היוצא מן העץ שלו נחשב לכלום וכיון שכן הוא ת"ק דמתני' נמי כר' יהושע ס"ל דלא מיירי הכא באילן העושה פירות אלא בקטף שאינו עושה פירות אלא הקטף שלו זהו פריו והאי מתני' דערלה דלא איירי אלא באילן העושה פירות והיינו דמסיים ואזיל: אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן ואין קדושת ערלה חלה עליהן. כלומר הא ודאי דבמתני' דידן שפיר מצינו לומר דבאילן שאינו עושה פירות מיירי שהרי אפילו על אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן וכמו העלין של האילן וכיוצא בהן וא"כ בהא הוא דקאמר הת"ק דיש לקטף שביעית דאינו עושה פרי אחר אלא זה וקטפו זהו פריו אבל ערלה אין קדושת ערלה חלה על דבר שאינו עושה פירות וכמו העלין של האילן כרק והקטף היוצא ממנו וכדומה אלא דוקא באילן העושה פירות חל על הכל וא"כ ר' יהושע דערלה דלא איירי אלא באילן העושה פירות שפיר ס"ל כת"ק דהכא דלא איירי אלא בקטף שאינו עושה פרי אחר או בכיוצא בו באילן כרק דבהא מודה ר"י דקטפו זהו פריו ולא כר' פדת:
א"ר

תוספת הרי"ד

ואם אין בעה"ב מקפיד עליהן פטורין מן המעשרות ומ"ש מהא דסופי תאנים דנשמרין בשדה מפני הענבים מ"מ אם אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל. ובאמת בירושלמי מס' דמאי (פ"ק ה"א) גרסינן גבי סופי תאנים והוא משמר שדהו מפני ענבים דס"ל לרבי דאפילו בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ר"י בעי צווח ואת אמרת הכין פי' כיון דבעה"ב צווח ומקפיד למה מותר משום גזל א"ר יונה יאות הוא מקשי והא מתניתא פליגי הסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר אם היו נשמרין חייבין הא בגינה פטורין פי' אפי' נשמרין ומשני תמן יכול הוא מימר ליה כל העולם לפניך פי' גבי הסיאה והאיזוב דכל העולם כולו לפניך וע"כ הקפדתו לא מעלה ולא מוריד דבטלה דעתו אצל כל אדם ואפילו אם מקפיד הוי הפקר בגינה אפילו משומרת ברם הכא גבי סופי תאניב כלכלה אחת היא ואני משמרה כו' עיי"ש א"כ לפי הירושלמי לא דמי שדה וגינה לבית דבשדה וגינה גבי סיאה ואיזוב וקורנס פטור אפי' אם נשמרין אגב שדה וגינה משא"כ בחצר א"כ לפ"ז לא קשה קושית הבבלי דפריך וכ"ת כיון דמינטר אגב ביתי' חשיבי והתניא סופי תאנים ובעה"ב משמר שדהו מפני ענבים כו' אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר ז"א דהיכי דמינטר אגב ביתי' שפיר לא הוי הפקר אבל גבי סופי תאנים דמיירי בשדה כדגרסינן ובעל הבית משמר שדהו מפני ענבים התם הוי הפקר ומאי פריך מסופי תאנים דמיירי בשדה לבדיקת חמץ בבית דהכא כיון דמינטר אגב ביתי' שפיר חשיבי ואלא ע"כ דלהבבלי אין חילוק בין בית לשדה וגינה וכיון דהוי הפקר בגינה הוי הפקר גם בבית ובהא מתניתין דהסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר אם היו נשמרין חייבין לשיטת הבבלי שיטה אחריתי היא דגרסינן במס' נדה (דף נ"א ע"א) אמר רבא מנא אמינא לה דתנן הסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר אם היו נשמרין חייבין ה"ד אילימא דזרעינהו מתחלה לאדם צריכה למימר פרש"י ז"ל דס"ד דפי' אם היו נשמרין דנשמרין לאכילת אדם אלא לאו דזרעינהו מתחלה לבהמה. וקתני אם היו נשמרין חייבין פי' אם היו נשמרין אח"כ לאכילת אדם חייב אמר רב אשי הכא בחצר שעלו מאיליהן עסקינן וסתמא לאדם קיימי וה"ק אם החצר משמרת פירותי' חייבין ואם לאו פטורין פרש"י ז"ל אם החצר משמרת פירותיו דלא הוי הפקר ובתוס' ז"ל ד"ה אלא והא דנקט שבחצר לפי מה דמסיק דעלו מאיליהון שפיר משום דבחצר אין דרך לזרוע אלא בגינה ועוד דבחצר סתמא לאדם לפי שיודע ורואה מתי ילקטון עד שלא יתקשו ולפי מה דס"ד השתא יש לפרש דנקט חצר לפי שדרך התנא למינקט הכי כדקתני תאנה עומדת בחצר אוכל אחת אחת והא דתנן (פ"ח דשביעית) כל שאינו מיוחד לא לאוכל אדם ולא לאוכל בהמה חישב עליו לאוכל אדם ולאוכל בהמה ואיזהו האיזוב והקורנס לא קשה אהא דאמרינן בשמעתין
דסתמא

עין משפט נר מצוה בט [א] פיי' פ"ה משמיטה .

מסורת הש"ס (א) ערלה פ"א משנה ז. נדה ח: ע"ז לה.

גליון הש"ס *אתיא דר"ש כר"י ע' בתוס' יו"ט ובשנות אליהו ובלח"ש ובבית דוד .

שנויי נוסחאות (ס"א) פרת [בכי"ר] פרא . (ס"ה) זעירא לר' פדת (בכי"ר] אלע' לר' פדא [ובד"ו] זעירא לר' פרא .

בכר לאדן

ורמיא היא לכל רביא כנ"ע . וכ"ה פ"ק דערלה . (א"ה היד"א נהירנא שהר"ש סירילאו פירש גרסתנו ורמיא היא כלרבה כמ"ש במ"א) :

אמר רבי אבין אית לך חורי רבי יהושע אמר שמועה ור"ש בשם גרמיה אמר לה שרף פירי פגין פירי ואין תימר שרף פירי עשה כן בתרומה אסור ואין תימר פגין פירי עשה כן בתרומה מותר למה [א] שהנייית תרומה מותרת [ב] והנייית ערלה אסורה הכא את אמר ילקט את הורד וכא את אמר חייב בביעור רבי אבהו בשם רבי יוחנן תרין תניין אינון אמר רבי זעירא יכיל אנא פתר להון ורדי בתרי תניין [ג] *ורד חדש שכבשו בשמן ישן ורד של שביעיה שכבשו בשמן של ששית וישן בחדש ורד שביעית שכבשו בשמן של שמינית:

הדרן עלך כלל גדול

א"ר אבין אית לך חורי. יש לך כאן דבר אחר למיפרך ועל הא דבעי ר"ז לדייק אליבא דר' פלת דלאי אתיא האי דר"ם כר' יהושע א"כ נימא הלכה כר"ם כמו דהלכה כר' יהושע לגבי ר"א הא בלאו הכי לא קשיא דר' יהושע אמרה התם מפי שמועה דקאמר שמעתי וכו' ואיכא למימר דליס לא סבירא ליה הכי אבל ר"ם דמתני' בשם גרמיה אמרה הוא עצמו ס"ל כן ומיהת לענין הלכתא לא קיי"ל כוותיה דר"ם ואע"ג דהוה אתיא מילתיה כר' יהושע דהא ר' יהושע לאו אליבא דנפשיה אמרה. א"כ דר' אבין אדר' פלת גופיה מהדר דאית לך חורי לפרוכי מילתיה דקאמר אתיא דר"ם כר' יהושע הא ר' יהושע שמעתי קאמר ואיכא למימר דליה לא ס"ל הכי. ועיקר: למה. ובעי הש"ס אליבא דר' אבין ולמה ומ"ט נימא דר' יהושע אליבא דנפשיה לא ס"ל כהאי דשמע בהאי דינא: שרף פרי פגין פרי. כלומר אי משום דמספקא ליה לר' יהושע דאפשר דשרף עצמו הוי נמי פרי וא"כ שרף העלין והעיקרין של ערלה אסור או דנימא דוקא הפגין פרי הוי והמעמיד בשרף הפגין הוא דאסור ולא בשרף העלין והעיקרין והא דקאמר על מילתיה דר"א שמעתי וכו' היינו משום דר"א מדמה להו לכולהו שרף אסדדי דקאמר סתם המעמיד בשרף ערלה אסור ועלה קא"ר ר' יהושע אני שמעתי להלק בין שרף העלין והעיקרין לבין שרף הפגין ולדידי מספקא לי האי מילתא אי אמרינן קטפו זה פריו או לא: ואין תימר שרף פרי עשה כן בתרומה מותר. כלומר דהש"ס מסיים לפרש הכ"מ אי אמרינן דמשום דמספקא ליה לר' יהושע הוא משום דלא תקפי ומאי נ"מ לענין ערלה הא אפי' אי מספקא לן מ"מ אסור הוא משום חומרא דערלה הלכך קאמר דלענין תרומה הוא דאיכא נ"מ בהא שאם עשה כן בתרומה שהעמיד הגבינה בשרף של תרומה דאין תאמר שרף פרי כלומר דאיכא לספוקי דשמא השרף של העלין הוי נמי פרי א"כ גבי תרומה מותר שאם הפרים הפירות עם העלין והעמיד בשרף העלין ליכא איסורא לזרים דהא לא שייך למיסר כ"א באיסורי הנאה כמו ערלה אבל תרומה אין איסורה איסור הנאה כדקאמר לקמיה: ואין תימר פגין פרי עשה כן בתרומה אסור כלומר אבל אי הוה ברירא לן דדוקא שרף הפגין הוי פרי ותו לא בזה ודאי תרומה כערלה ואם העמיד בשרף פגי תרומה אסור כמו בערלה: ולמה שהנייית תרומה מותרת וכו'. סיומא דמילתא היא בפירוש הנ"מ לתרומה דאין תימר משום ספק דשרף הוי פרי מותר הוא בתרומה דשאני תרומה מערלה כדפרישית:

הלכה ח מתני'

ורד חדש שכבשו בשמן ישן. הורד הוא של שביעית וכבשו בשמן ישן של ששית ילקט את הורד והשמן מותר מפני שהשמן כשהוא ישן אינו נכנס בו כח הוורד מיד אא"כ יניחנו בו זמן רב: וישן בחדש. אם הורד הוא של שביעית וכבשו בשמן של שמינית שעכשיו וקרא הוורד ישן לגבי השמן וזה חייב בביעור כל השמן מפני שהשמן חדש הוא ונוח להכנס בין טעם הורד מיד ולפיכך חייב השמן בביעור: חרובין. אבל החרובין ביין מיד הן קולטין לטעם היין וכן היין קולט לטעם החרובין מיד לפיכך בין החרובין הן של שביעית ביין של ששית או שהן של שביעית ביין של שמינית חייבין בביעור: והשביעית אוסרת כל שהוא וכו'. הא דהדר תני להא לאתויי פירות בפירות של שביעית שאם נתערבו פירות של שביעית בפירות אחרות מין במינו אוסר בכל שהוא אף לענין אכילה והיינו שקדושת שביעית חלה עליהן וצריך לאכול הכל בקדושת שביעית. ושלא במינו בנ"ט: גמ' הכא את אמר. ארישא בדין דוורד פריך מאי שנא חדש בשמן ישן דקאת אמר ילקט את הורד והכא ישן בחדש את אמר חייב בביעור וקאמר ר' אבהו דתרי תנאי נינהו: יכיל אנא פתר להון וורד בחד תנא. כנ"ל וורד חדש וכו' כדפרישית במתני' · הדרן עלך כלל גדול

כלל

א"ר אבין אית לך חורי פי' דאית לך עוד דבר אחר לדחות הא דר"פ דלא אמרינן דר"ם כר"י דהא ר' יהושע אמר שמועה ור"ם בשם גרמי' ואי ס"ל דסא הוא דר"י הו"ל לר"ם נ"כ למימר שמעתי כמו דר"י אמר שמעתי אלא ודאי כו' דב' ענינים הן כן פי' בספר מלאכת שלמה בשם הרס"ם ז"ל.

שרף פרי פגין פרי פי' דמיבעיא ליה הא דקאמר בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי האי מפני שהוא פרי אמאי קאי אי אפגין מפני שהפגין פרי ע"כ השרף אסור נ"כ אף שאינו בעצמו פרי אי מפני שהוא פרי קאי על השרף עצמו וקאמר דנפ"מ לענין תרומה דאינו אסור בהנאה אלא באכילה כן פי' המהרא"פ ז"ל:

אר"ז יכיל אנא פתר לה בתרין פתרין ורד חדש שכבשו בשמן ישן ורד של שביעית כו' שכבשו בשמן של שמינית פתר חורן וורד חדש שכבשו בשמן ישן וורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית וישן בחדש וורד של ששית שכבשו בשמן של שביעית כן גי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל: סליק פירקא בס"ד א"ג

(סו"ע) וורד חדש שכבשו בשמן ישן כו' כפרוך (ע' וורד וורד חדש [שכבשו בשמן ישן] וורד שביעית בשמן של שביעית. וישן בחדש וורד שביעית בשמן של שמינית (ועי' עס"ש עם הערה 3).

תוספת הרי"ד

דסתמא לאדם דהיינו דוקא בחצר כדפרישית לעיל עכ"ל ז"ל ולכאורה צ"ב למה לרב אשי לשנויי סתמא לאדם קיימי לימא דזרען מתחלה לאדם וכ"ת אי זרען מתחילה לאדם צריכה למימר ז"א דקמ"ל אם היו נשמרין דאם החצר משמרת פירותי' חייבין דלא הוי הפקר וקמ"ל כמו הכיא ברייתא דסופי תאנים ובעה"ב משמר שדהו מפני ענבים דחייבין במעשרות ז"א דא"כ הו"ל לפרש ג"כ בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהן פטורין ממעשר כמו בברייתא דסופי תאנים גבי שדה דהבבלי לא מחלק בין חצר לגינה דנימא דבחצר אפי' אינו מקפיד נמי הוי שמור וא"ו דמיירי בעלו מאליהן וקמ"ל דבחצר הוי עלו מאליהון כתמא לאדם כדפי' התוס' ז"ל אבל בגינה כשעלו מאליהון לא הוי כתמא לאדם וכיון שכן לא קשה כלל דלמה לא תני במתניתין כל הפרטים אם בעה"ב מקפיד עליהון הייבין במעשר ואם אין בעה"ב מקפיד עליהון הע"פ שנשמרין פטורין ממעשר דז"א דהא התנא דהך משנה לא נחית כלל בהאי דינא דהפקר דאימתי חשיב הפקר ואימתי לא חשיב הפקר אלא דעיקר אתא לאשמעינן דבחצר בעלו מאליהן כתמא לאדם קיימי ומכיים התנאי שלא יהא הפקר ויהא שמור דיהא החצר משמר פירותי' משום דכתם חצר למדרס רגלי אנשים עבידא ולהילוכי ולהשתמש בו ואין הפירות נשמרין בו והחצר מקלקל החיוב לפיכך מכיים התנאי דיהא החצר משמר פירותיו. אבל שיטת הירושלמי (בפ"ק דדמאי) אינו כן דהא מדייק מהך מתניתין הא בגינה אפילו נשמרין פטורין משום דכל העולם כולו לפניך כדמסיק שם רק בחצר חייב דאל"כ אמאי נקט חצר וע"כ דלא ס"ל להירושלמי דנקט חצר משום דכתמא להדם כמו שתירצו בתוס' ז"ל לשיטת הש"ס דילן דדוקא בחצר כתמא לאדם דז"א דהא דהירושלמי מוקי נ"כ כשעלו מאליהן מ"מ לא בא התנא להשמיענו דכתמא לאדם קיימי בחצר ז"א דהירושלמי ס"ל דמיירי בשחישב עליהן לאדם כההיא מתנית' (דפ"ח דשביעי') דמייתי התוס' ז"ל הנ"ל ועיקר המשנה אתא להשמיענן דדוקא בחצר אם היו נשמרין הייבין וע"כ אפילו כשאין בעה"ב מקפיד עליהון אבל בגינה אפי' נשמרין פטורין למעוטי נהכיא דסייפות דמהני בשדה הנשמר ע"י ענבים או ע"י קישואין ודילועין או דב"ל כרבי דפליג על ההיא ברייתא או דסיאה והאיזוב והקורנס לא דמי לכייפות כדמחלק בירושלמי שם תמן כל העולם כולו לפניך ברם הכא כלכלה אחת היא והני משמרה לבעל מלאכתו א"כ ע"כ לשיטת הירושלמי חלוק חצר מגינה דבגינה לא מהני נשמר בדבר שאינו חשוב מלד עצמו ובחצר מהני נשמר וכיון שהמתני' דהסיאה והאיזוב והקורנס הוא להשמיענן ההוא דינא דברייתא דכייפות הו"ל לאפלוגי בין בעה"ב מקפיד או לא כהברייתא הנ"ל א"ו דבחצר אין חילוק בין מקפיד או לא כתמא קתני וע"כ לפ"ז ניחא שפיר דהא דקאמר רב דצריך לומר כל חמץ שיש לי בתוך בית ואיני יודע בו יהא בטל משום דהירושלמי ס"ל כמ"ד בש"ס דילן דאין אנו חוששין לאחר הבדיקה שמא נמלא עוד גלוסקא שפייר מן הבדיקה ואין אנו חוששין רק לפירורין וכיון דמינטר אגב ביתא שיבי ולא קשה מן הברייתא דסופי תאנים דאפילו דמינטר אגב שדהו נמי פטור מן המעשר כשאין מקפיד עליהן דהפקר הוא משום דשאני שדה וגינה מבית וחצר דהא אפי' לרבי דפליג בכייפות וס"ל דאפילו במקפיד עליהן נמי הוי הפקר משום דבטלה דעתו מ"מ בחצר מודה דהוי נשמר ובפירש מחלק המתני' דהסיאה והאיזוב והקורנס בין חצר לגינה דבגינה לא מהני נשמר מאילנו ובפרט בדבר שאינו חשוב דכל העולם כולו לפניך ואין לך כל העולם כולו לפניך מחמץ בפסח דהפקר לכל הוא ומ"מ בחצר חשוב נשמר וכיון שכל עיקר הביטול הוא משום פירורין דמינטר אגב בית לפיכך ס"ל לרב בירושלמי דצריך לומר כל המץ שיש לי בתוך ביתי ואינו ידוע לי יהא בטל אבל הפירורין שיש לו בגבולין א"צ לבטל דהא הוי הפקר ממילא אבל לפי דקי"ל להלכה דחיישינן לגלוסקא כמסקנא בש"ס דילן ע"כ פסקו הפוסקים ז"ל דא"צ לומר ביתי ויאמר כתם ברשותי כדי לכלול כל המקומות כדכתב הגר"א ז"ל דלאו דוקא בבתים אלא אפי' בגבולין. היוצא לנו מדברינו שיש נפ"מ בזה בין בבלי וירושלמי דלהבבלי אין להוכיח מהך מתניתין דהסיאה והאיזוב והקורנס כו' דבחצר אפי' אינו מקפיד עליו ג"כ הוי שמור ולא הוי הפקר ז"א דאין שום הוכחה מהך מתני' מדלא מחלק בין אם הבעה"ב מקפיד עליו או לא ז"א דהא התנא לא נחית כלל בדין הזה והעיקר דאתא לאשמעינן דבחצר הוי סתמא לאדם ואף שלא תימא הא חצר הוי חסרון לזה, דהא להילוכא עבדי ולדריסת רגלי אדם והוי הפקר דמופקר לדריסה ע"כ מסיים אם היו נשמרין חייב אבל להירוש' דהעיקר אתא התנ' להשמיענן דין דנשמר מאיליו הוי שמור ולא הפקר ולחלק בין חצר לגינה קשה למה לא נקט גם התנא דאם הבעה"ב מקפיד עליו ושמור חייב כההיא דכייפות א"ו דלא בעינן כלל התנאי הזה וסתמא קתני בין אם הבעה"ב מקפיד בין הבעה"ב אינו מקפיד אם נשמר בחצר חייב אפילו בעה"ב אינו מקפיד ובגינה פטור אפילו בעה"ב מקפיד אבל בחצר ס"ל כיון דמנטר אגב ביתי' חשיבי ולא קשה מברייתא דסופי תאנים א"כ מוכח ע"כ לשיטת הירושלמי דבחצר הנשמר חייב במעשרות דלא הוי הפקר אפי' כשבעה"ב אינו מקפיד ועוד דהא לשיטת הירושלמי בסיאה ואיזוב וקורנס דמקפיד ואינו מקפיד שוין משום דכל העולם כולו לפניך וכשמקפיד הוי כאינו מקפיד דהקפדתו אינו מעלה ואינו מוריד מ"מ בחצר חייב:

ועפ"ז יתבאר הירושלמי בסוגיא דידן בע"ה באר היטב עפ"מ דגרסינן במס' ר"ה (דף ט"ו ע"א) אמר רבה אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור ובת שביעית הנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר וחייבת בביעור א"ל אביי בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא פטורה מן הביעור אמאי דאמרינן אזיל בתר חנטה א"ה תתחייב במעשר וכרש"י ז"ל ותוס' ז"ל דבסיפא אזלינן לחומרא דחייבוהו חכמים להפקיר בשביעית משום ספיקא אי אזלינן בתר חנטה או בתר לקיטה אמרו רבנן דאזלינן לחומרא לענין שביעית מספיקא שמא אזלינן בתר חנטה והוי שביעית ומחויב להפקיר כדין שביעית וכיון דמחויב לנהוג דין שביעית ומחויב להפקיר ממילא פטור ממעשרות משום דהפקר פטור ממעשרות וליכא למיזל הכא לחומרא והכא לחומרא דאם תנהוג ביה מנהג שביעית ממילא אי אפשר להייבו במעשרות אבל ברישא אי ס"ד דהוי כספק אי אזלינן בתר חנטה או בתר לקיטה א"כ הו"ל להיות חייב בביעור מספיקא אלא ע"כ דפשיטא לך דאזלינן בתר חנטה א"כ קשה תתחייב במעשר

עין משפט נר מצוה ל [א] מיי' פ"ב מתרומות הל"ד. לא [ב] מיי' פ"י ממאכלות אסורות סמ"ג לאוין קמ"ד טוש"ע יו"ד סי' רנ"ד סעיף א. לב [ג] מיי' פ"ז משמיטה הל"א ובכ"מ.

גליון הש"ס *וורד חדש שכבשו בשמן ישן וכו'. ע' בר"ש ורע"ב ותוס' יו"ט ובלח"ש שהאריכו הרבה בזה וע' בבית דוד וע' בתוי"ט פ"ו דתרומות משנה י ובשו"ת נו"ב מהד"ק סי' כו וע' בב"י ביו"ד סי' נ"ח דרש"י מחלק בין אם נקח האיסור ולא נשאר רק טעמא דזה נקרא טעמו ולא ממשו ע"ש וא"כ יש לחלק גם כאן כן ודו"ק:

שנויי נוסחאות (ס"ב) אסר לה [ז"ו] אסרה למה. (ס"ג) אסור [ד"ו] מותר. (ס"ד) פותר [ד"ו] אסור.

הלכה א מתני' כלל [א] גדול אמרו בשביעית כל המיוחד לאוכל אדם אין עושין ממנו (א) מלוגמא לאדם ואין צורך לומר לבהמה וכל שאינו מיוחד לאוכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם ולא לבהמה [ב] וכל שאינו מיוחד לא לאוכל אדם ולא לאוכל בהמה חישב עליו אוכל אדם ואוכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה חישב עליו לעצים הרי הן כעצים כגון (ב) הסיאה והאיזוב והקורנס:

גמ' כלל גדול כו' רבי בון בר חייא בעי קומי ר"ז אוכלי אדם ואוכלי בהמה היו בפרשה מה חמית מימר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ואוכלי בהמה עושים מהן מלוגמא א"ל [ויקרא כה] והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מיעט מה מיעט אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ומיעט אוכלי בהמה אמר רבי בון בר חייא כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש רבי יוסי לא אמר כן אלא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מיעוט לך ולעבדך ולאמתך מיעוט אחר מיעוט לרבות אוכלי אדם שאין עושין מלוגמא ורבה אוכלי בהמה כיי דרבי בון בר חייא כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש אמר רבי מתנייה כשמיעטתה אוכלי אדם מיעטתה ושריביתה אוכלי בהמה רביתה א וכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לאדם מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם [ג] עושין מהן צבועין לאדם אוכלי בהמה שעושין מהן מלוגמא לאדם לא כל שכן שעושין מהן צבועין לאדם מיני מלוגמיות מהו לעשות מהן צבועין לאדם מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבועין לאדם מיני מלוגמיות שעושים מהן מלוגמא לאדם לא כל שכן שיעשה מהן צבועין לאדם לא צורכה דלא אוכלי אדם מהו לעשות מהן צבועין לבהמה כמה דאת אמר באוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבועין לאדם ודכוותה אוכל בהמה שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבועין לאדם ודכוותה אוכלי בהמה שאין עושין מהן מלוגמא לבהמה עושין מהן צבועין לבהמה אמר רבי יוסי מפני מה אוכלי אדם אין עושין מהן צביעה לאדם שכן צבעי אדם יש להן קדושה יעשה מאוכלי בהמה צבועין לבהמה שכן צבועין לבהמה אין עליהן קדוש' ניחא חומרי אדם וחומרי

רידב"ז

א"ל והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מיעוט מה מיעט אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא ולא מיעט אוכלי בהמה ר"י לא אמר כן אלא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מיעוט לך ולעבדך ולאמתך תהי' כל תבואתה לאכל מיעוט אחר מיעוט לרבות אוכלי בהמה שעושין מהן מלוגמא ופריך וריבה אוכלי אדם פי' אוכלי אדם ג"כ ומשני אמר רב מתני' דרבב"ח כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש הראשון אין זה מדרש כן גי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל וכן גרס מהרא"פ ז"ל פי' אם תדרוש לרבות גם אוכלי אדם א"כ מיעוט מאי אהני ליה וכדפי' הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל דהענין מיעוט אחר מיעוט לרבות הוא כגון הכא דהמיעוט הראשון ממעט מלוגמא ובא המיעוט השני למעט על המיעוט הראשון כלומר דלא מיעט המיעוט הראשון לגמרי אלא מיעט רק אדם לבד וממילא נתרבה בהמה ע"כ הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות:

לא צורכה דלא גי' הגר"א ז"ל בכי"ק אוכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לבהמה כמה דאת אמר כו' ודכוותה אוכלי בהמה שאין עושין מהם מלוגמא לבהמה עושין מהן צבועין לבהמה ומה שבינתים נמחק:

א"ר יוסי מפני מה אוכלי אדם עושין מהן צבועין לאדם כצ"ל ותיבת אין מיותר כן הוא הגי' בכ"י קדשו של הגר"א ז"ל:

תני

פני משה

מתני' כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד לאוכל אדם. כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן. אין עושין מהן מלוגמא לאדם. מלוגמא מלה מורכבת היא מלא לוגמא. ושם לוגמא הוא על צד אחד משני צדדי הפה מבפנים וכלומר לעיסה אחת שילעוס מן החטים או מן התאנים לשום על מכתו או לעשות תחבושת או רטיה וכיוצא בו זה הכל אסור בשביעית מדבר המיוחד לאדם לאכילה כדדריש בגמ' דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה דבר המיוחד לכם יהיה לאכלה ולא למלוגמא ורפואה אבל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם כגון קוצים ודרדרים הרכין וכיוצא בהן שהן מאכל בהמה עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא מלוגמא לבהמה: וכל שאינו מיוחד לא לאוכלי אדם ולא לאוכלי בהמה כדמפרש לקמיה כגון הסיאה והאיזוב והקורנית הרי זה תלוי במחשבתו: חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה. שיהא לזה ולזה נותנין עליו חומרי אדם שאין עושין ממנו מלוגמא וחומרי בהמה שאסור לשלקן לפי שאין משנין פירות שביעית מברייתן כדרך שאין משנין בתרומה ומעשר שני ודבר שדרכו לאכול מבושל אין אוכלין אותו חי ודבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל לפיכך אין שולקין אוכלי בהמה: לעצים. חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים ואין בו קדושת שביעית כעצים וה"ה אם חשב עליו לאכילת אדם בלבד הרי הוא כשאר פירות שהן לאכילה: כגון הסיאה. מפרש לה בפרק דלעיל הסיאה צתרא ונקרא בערבי פידר"ג והיזוב בערבי צעתו"ר איזופו בלע"ז וקורנית נקרא בערבי האש"א ובלע"ז שידרייאה והן מיני עשבים: גמ' ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא מכדי אוכלי אדם ואוכלי בהמה שניהן הן כתובין בפרשה לכם לאכלה ולבהמתך וכו' מה ראית לומר דאוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ואוכלי בהמה עושין מהן מלוגמא לאדם: לכם לאכלה מיעוט. הוא באוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא: ומיעט אוכלי בהמה. וכמעט נמי אוכלי בהמה וכדמסיק הקושיא אמר רבי בון בר חייא וכו' דאיהו הוא דהקשה מעיקרא לר' זירא ומהדר ליה נמי השתא דהא כל מדרש שאתה דורש מהפסוק ושובר את"כ מדרש הראשון אין זה מדרש וה"נ כן הוא שאם אתה דורש לאכלה למיעוט דרוש נמי לאכול דכתיב בקרא דלבהמתך תהיה כל תבואתה לאכול דממעט למלוגמא. ואם אין אתה דורש כן לאכול דסיפי' דקרא נמצא שובר אתה מדרש הראשון דלאכלה ואין זה מדרש: ר' יוסי לא אמר כן. כדר' זירא ומיתרצא הקושיא דר' בון כדלקמן: לכם לאכלה מיעט. והדר כתיב לך ולעבדך ולאמתך וגו' ולבהמתך וגו' כל תבואתה לאכול חזר ומיעט ומיעוט אחר מיעוט לרבות הוא והכתי לא אסיק להסוגייא עד דרבי מתנייה דלקמן והיינו דפריך הש"ס מאי לרבות דקאמר' אם לרבות לאיסורא לאוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא א"כ סוף סוף הדרא קושיא לדוכתא ואימא דריבה נמי אוכלי בהמה לאיסורא וכהאי דא"ר בון בר חייא כל מדרש וכו' ואם ריבה כאן ריבה נמי כאן: א"ר מתניה. לא היא אלא ה"ק אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וריבה מלוגמא שמותר לעשות והלכך כשמיעטתה אוכלי אדם מיעטתה דבמיעוט הראשון אין לנו לרבות כ"א למעט ונמצא לאכלה דכתיב גבי אדם למעט מלוגמא היא והמיעוט השני הוא דמרבה מלוגמא ונמצא כשרביתה אוכלי בהמה הוא דרביתה דלאכול דכתיב גבי בהמה הוא מיעוט השני ולרבות הוא: אוכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לאדם. אם סותרה כמו מלוגמא לאדם וקאמר דק"ו הוא דמה אם אוכלי אדם שאסור לעשות מהן מלוגמא לאדם מותר לעשות מהן צבועין לאדם כדאמרינן בריש פרק דלעיל דאפי' אוכלי אדם עושין מהן צביעת אדם אוכלי בהמה שהותר למלוגמא לאדם לכ"ש שהותרו לעשות מהן צביעה לאדם: מיני מלוגמיות שהן עומדין למלוגמא ולרפואה מהו לעשות מהן לצביעה לאדם וקאמר דהא נמי ק"ו מאוכלי אדם הוא דמותר: לא צורכה דלא אוכלי בהמה. כצ"ל מהו וכו' כלומר לא איצטריך למיבעי לן אלא הא אם אוכלי בהמה מותר לעשות מהן צבעין לבהמה מי נימא דכמה דאת אמר דאוכלי אדם אף שלא הותרו למלוגמא הותרו לצבע לאדם ה"נ דכוותה אוכלי בהמה אף דלא הותרו למלוגמא לבהמה הותרו לצבע לבהמה או לא: א"ר יוסי. דלא דמיא דאם אמרת באוכלי אדם שהותרו לצבע לאדם שכן צבעי אדם יש להן קדושת שביעית דחלה עליהן תאמר שנעשה אוכלי בהמה לצבע בהמה והרי צבע בהמה לא חלה עליו קדושת שביעית כדאמרי' לעיל שם: ניחא. אמתני'

תוספת

במעשר. ע"ז משני ליה א"ל יד הכל ממשמשין בה ולא אמר תתחייב במעשר פרש"י ז"ל נהי דלא חייב לאפקורה דלא נהגו בה שביעית מיהו כל שדות פרדסות הפקר הן בשביעית ואין אתרוג זה נשמר בה לבדו וע"כ הכל ממשמשין בו והפקר פטור ממעשרות ורב המנונא אמר בת שוית הנכנסת לשביעית לעולם שוית פרש"י ז"ל לחייב במעשר כיון דשביעית לא נהגו בה ולא הפקירא דמלכא הוא משום יד הכל שבה אינו אלא גזל ואין הפקר כזה פוטר מן המעשר עכ"ל ז"ל:

ועפ"ז ניחא סוגיא דידן תני וכולן שנכנסו משוית לשביעית שוית חוץ מן העדל ר"א בשם ר"י לית כאן משוית לשביעית שוית אלא שביעית פי' דלית כאן שוית כלל אלא שביעית לבד והשתא מביא הגמ' הברייתא הסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר אם היה' שניה נכנסת לשלישית שלישית [ותיבת אבל מיותר כמובן] משוית לשביעית שוית ע"ז קשה הברייתא כיון דמספקא לן אם אזלינן בתר חנטה או בתר לקיטה מפני מה הכא את מני לחורי' פי' לאחריו וכא את מני לקומי' פי' לפניו ומשני א"ר יוסי שליסית ושוית אע"פ שאין בהם מע"ש יש בהם מעשרות פי' דיש בהם חיוב מעשרות ומה שאתה מחמיר ותנהוג ביה מעשרות דשליסי אינו סותר חיוב המעשרות ויכול ליתן מספיקא ב' עישורין גם מע"ש אבל שביעית אין בה מעשר כלל פי' אם תחמיר עליו לנהוג בו דין שביעית ויחייבוהו חכמים להפקיר א"כ תפקיע דין דמעשרות כלל ע"כ נוהג בו דין דשוית מספיקא ודין דשביעית מספיקא והוי ספק הפקר דשביעית וספק אינו הפקר וחייב במעשר עני כיון דהוי ספק הפקר ע"כ אינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיה וקודם הזכיה ברשותו הוא עדיין וע"כ מחויב מס' במעשרות ע"ז שאל לא כן ר"א

הרי"ד

בשם ר"י לית כאן משוית לשביעית שוית אלא שביעית פי' בברייתא הראשונה ס"ל לר"י בברייתא לית כאן שוית כלל אם בברייתא הזאת ס"ל ג"כ כן ע"ז אמר דז"א דתמן ברשות בעלים פי' בברייתא דהסיאה והאיזוב והקורנס שבחצר דמיירי בחצר ואין ידי הכל ממשמשין בה ועומד ברשות הבעלים ע"כ מספיקא אינו נוהג בה מנהג שביעית וה"ל להפקיר והוי ספק הפקר ספק שביעית ספק שוית ונוהג ב' חומרות חייב במ"ע וחייב להניח לזכות לכל מי שירצה ברם הכא בברייתא דר' יוחנן דשוה לית כאן אלא שביעית משום דלא מיירי בחצר אלא בגנות ופרדסים דיד הכל ממשמשין בה ואין נשמר לבדו ולא הוי גזל כדאמר רב המנונא ז"א דמשום דאע"פ דאין הבעה"ב מחויב להפקיר ואינו מפקיר מ"מ אין בעה"ב מקפיד עליהן כשיבוא מי ליטול והוי הפקר ממילא משום דטוב ליה לבעה"ב ליתן ליה אחד בודאי ולא שנים מספק פי' דהא יצטרך ליתן לו שנים בספק א' מספק מ"ע ואחד מספק שביעית יתן לו בתורת הפקר וכיון דניחא ליה לבעה"ב שיטול אחת בוודאי ולא יצטרך ליתן לו שנים בספק ע"כ כיון שאין בעה"ב מקפיד על נטילתו מטעם זה וכיון דאינו נשמר דיד הכל ממשמשין בה ואין בעה"ב מקפיד עליהן ממילא הוי הפקר ע"כ הוי שביעית ופטור ממעשרות אבל בברייתא הזאת דהסיאה והאיזוב והקורנס שמיירי בחצר ע"כ הוי ספק שוית ספק שביעית בע"כ והא דס"ל לרה"מ דלא הוי הפקר אלא גזל משום דרה"מ ס"ל דודאי אזלינן בתר חנטה א"כ בעה"ב מקפיד עליהן דלא שייך מוטב ליתן לו אחד בודאי ולא שנים מספק משא"כ הכא בירושלמי דס"ל דהוי ספק אי אזלינן בתר חנטה אי בתר לקיטה ע"כ אינו מקפיד עליהן משום דמוטב ליתן לו אחד בודאי ולא שנים בספק ודו"ק:

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"ה משמיטה ויובל הלי"א. ב [ב] מיי' שם והלי"ג. ג [ג] מיי' שם הל"ט.

מסורת הש"ס (א) ב"ק קא. סוכה מ. (ב) שבת קכח: לעיל פ"ז הל"א:

שנויי נוסחאות (ס"ד) לאדם ולא לבהמה [ד"ו] לאדם אבל לא לבהמה. (סי"ג) מיעט בה מיעט [ד"ו] מיעט. מיעט. (סי"ט) כיי דר' בון [ד"ו] כיי דאמר ר' בון. (סכ"ח) מלוגמא לאדם עושין מהן צבועין [ד"ו] מלוגמא לבהמה נעשה צבעין. (ס"ל) אין עושין מהן צבעין [ד"ו] עושין מהן צביעה [ד"ו] וצבעין ותיבת עכן ליתא. (סל"א) שכן צבוע ן [ד"ו] שכן צבוע ן.

פני משה

למתני' מהדר דקתני נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה וניחא הוא לפרש לחומרי אדם שאין עושין ממנו למלוגמא וחומרי בהמה מאי ניהו וקאמר שאסור לשלקן כדפרישי' טעמא במתני': תני. בברייתא' על אלו דתנינן במתני' דבמחשבה הן תלוין ואם המוכר מוכר אותן על מנת לאוכלין והלוקח לוקח הוא לעצים לא הכל ממנו כלומר אין מחשבתו של הלוקח כלום ולא כל הימנו להפקיע מהן קדושת שביעית הואיל וכבר חישב עליהן המוכר לאוכלין הלה קדושת שביעית עליהן וכן אם המוכר מוכר לאוכלין וכו' וזה מכ"ש הוא שהרי גם הלוקח חישב בשעת המקח לאוכלין ופשיטא דלא מהניא מחשבתו אח"כ שנמלך עליהן לעצים אלא משום הסיפא נקט לה: המוכר מוכר לעצים וכו'. כלומר אלא בהא הוא דמיבעיא לן אם המוכר מכרן לעצים והלוקח הוא שחישב בתחלה לאוכלין ואח"כ נמלך וחישב עליהן לעצים מהו מי נימא דהואיל והמוכר נ"כ חישב עליהן לעצים מהניא מחשבה בתרייתא דהלוקח שיהו לעצים או דילמא מכיון שהלוקח כבר חישב עליהן בתחלה כשבאו לידו לאוכלין תו לא מצי הדר ביה ומפרש ואזיל בהי גוונא מיירי דמיבעיא ליה הכי: מה אנן קיימין. בהאי בעיא ובאיזו שעה היא נתינת מעות והמשיכה: אם בשנתן לו מעות ואח"כ משך. כלומר אם נתינת המעות היה מיד בשעת המקח ומשיכת הלוקח לא היתה אלא אח"כ כשחזר ונמלך עליהן לעצים בזה לא הוה שייכא הבעיא דבכה"ג ודאי דמי עצים נתן לו וזהו אפי' למ"ד מעות קונות מד"ת ולענין שאינן יכולין לחזור בהן וא"כ הכא בשעת נתינת מעות שקנה לו המוכר להלוקח את המקח ודעתיה דהמוכר לעצים היה וכשקיבל הדמים בשביל מחשבה שיהיו לעצים הוא שקיבל ואע"ג דדעתיה דלוקח היה בשעת המקח לאוכלין מ"מ דעת המוכר שמקנה לו היה לעצים ובו הדבר תלוי שמקנה לו בשעת נתינת המעות ולמ"ד משיכה היא דקונה מד"ת פשיטא שהוא לעצים שהרי המשיכה היתה כשנמלך הלוקח וחישב גם הוא לעצים: אם בשמשך. בשעת המקח ואח"כ נתן לו מעות בזה נמי לא מכפקא לן דהיפכא הואי דדמי אוכלין נתן לו שהרי אפי' למ"ד מעות קונות מודה הוא דמשיכה עדיפא לענין דאם קדמה המשיכה דכבר נקנה המקח אלא דס"ל דמעות קונות אף שעדיין לא משך הלוקח וא"כ הכא שבשעת המקח היה דעת הלוקח לאוכלין ולדעתא דהכי משך אותן ודאי דבדעתו הדבר תלוי שהוא עושה הקנין במשיכתו

תני המוכר מוכר לאוכלין כו' המוכר מוכר לעצים והלוקח לאוכלין פי' משך הלוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים אח"כ מה אנן קיימין אם בשנתן לו מעות ואח"כ משך דמי עצים נתן לו פי' דהאי בעיא הוא אם המוכר מוכר לעצים ודמי עצים ביד המוכר ע"כ גם הסחורה הוי לעצים ג"כ ביד הלוקח ויכול הלוקח לחשוב אח"כ על העצים ע"ז פריך אם בשנתן מעות ואח"כ משך א"כ המוכר קיבל המעות על עצים והוי דמי עצים ביד המוכר ואם בשמשך ואח"כ נתן מעות א"כ לא קני המוכר המעות עד לאחר המשיכה [עי' בתוס' ז"ל במס' ב"מ (דף מ"ג ע"א) עיי"ש] שנעשית אוכלין ביד הלוקח בשעת משיכה א"כ קיבל דמי אוכלין והוי דמי אוכלין בידו ומוקי בשנתן מעות ואח"כ משך ותליא בפלוגתא דר"י ורשב"ל דלמ"ד אין מעות קונות א"כ לא קני המוכר המעות עד לאחר המשיכה לאחר שנעשית אוכלין ביד הלוקח [עיין בתוס' במסכת ב"מ (דף מ"ג ע"א) עיי"ש] ונמצא דבשעת קנין המעות הוי דמי אוכלין בידו דמוכר דהא בע"כ נעשה אוכלין דהא לא כל הימנו כדאמר לעיל ולמ"ד דמעות קונות נמצא דקני המוכר המעות קודם משיכת הלוקח לאוכלין והוא מכר לעצים והלוקח חישב על אוכלין רק בשעת משיכה נמצא דמי עצים בידו ומכיון דדמי עצים בידו דמוכר ע"כ מהני גם המחשבה לעצים גבי לוקח אח"כ שיהא הסחורה ג"כ לעצים. העולה מתוך זה דאם כשהלוקח חישב לאוכלין עם המוכר לא מהני המחשבה אח"כ על עצים רק באם שדמי עצים הוא ביד מוכר אז אם כשחישב לאוכלין ונשאר במחשבה הזאת הוי אוכלין אבל אם יכול לחזור ולחשוב על עצים תלי במעות קונות או לא אם קונות המעות והמחשבה דלוקח על אכילה הוא לאח"כ בשעת משיכה נמצא דדמי עצים ביד המוכר וכיון דדמי עצים ביד המוכר מהני החזרה אח"כ אבל אם משיכה קונה ולא מעות וכשחישב בשעת משיכה על אוכלין הוי אוכלין בע"כ דהא כ"ז שהלוקח עומד במחשבה הזאת פשיטא דהוי אוכלין נמצא דקנין המעות שביד המוכר הוא לאחר משיכה והוי דמי אוכלין בע"כ ביד המוכר וע"כ לא מהני החזרה וע"כ מיבעיא לן אם דמי עצים בידו דמוכר אם דמי אוכלין: **אין** מפטמין שמן של שביעית אבל לוקח כו' מהו

*וחומרי בהמה [א] שאסור לשולקן תני המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לעצים לא הכל ממנו המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים לא הכל ממנו המוכר מוכר לעצים והלוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים מה אנן קיימין אם כשנתן לו מעות ואח"כ משך דמי עצים נתן לו אם בשמשך ואח"כ נתן לו מעות דמי אוכלין נתן לו אלא כי נן קיימין בשנתן לו מעות ואח"כ משך (א) תפלוגתא דרבי יוחנן ור"ש בן לקיש **על דעתיה דרבי יוחנן דו [ב] אמר אין המעות קונות דבר תורה דמי אוכלין נתן לו על דעתיה דר"ש ב"ל דו אמר המעות קונין דבר תורה דמי עצים נתן לו המוכר מוכר לעצים והלוקח לוקח לאוכלין היה זה מעמיד וזה מעמיד ריבה כהדא אם המוכר תובע ללוקח יעשו כדברי הלוקח ואם הלוקח תובע למוכר יעשו כדברי המוכר וכא כן:

הלכה ב מתני'

[ג] שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה [ד] לוכל כל דבר שדרכו לאכול [ה] ולסוך דבר שדרכו לסוך ולא יסוך יין וחומץ אבל סך את השמן [ו] וכן בתרומה [ז] ובמע"ש קל מהן שביעי' שנתנה להדלק' הנר: גמ' [ח] (ב) כיצד לוכל דבר שדרכו לוכל אין [ט] מחייבין אותו לוכל לא פת שעיפשה ולא קנובת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו וכן הוא שביקש לוכל תרדין חיין או לכוס חיטין חיות אין שומעין לו כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות (ג) אין מחייבין אותו לשתות ***אניגרון ולא איקסגורין ולא יין ושמרים החושש בשיניו לא יהא מגמא חומץ ופולט אבל מגמא הוא ומבליע ומטבל כל צרכו ואינו חושש החושש גרונו לא יערענו בשמן אבל נותן הוא שמן להוך אניגר וגומא לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן החושש את ראשו או שעלו בו חטטין סך שמן אבל לא יסוך יין וחומץ [י] (ד) אין מפטמין שמן של שביעית אבל לוקח הוא שמן ערב שביעית ואינו חושש. רבי

וכיון שמשך אותן אדעתא דאוכלין וקנו לו מה שנתן דמים אח"כ בשביל דמי אוכלין נתן וכלומר דבכה"ג אין אנו הולכין אחר שעת נתינת המעות שאע"פ שלא נתן לו המעות עד אחר שנמלך עליהן לעצים לאו כלום הוא לפי שכבר נקנה לו במשיכה מאז שהיה דעתו לאוכלין והרי מה שנתן הדמים בשביל דמי אוכלין הוא שנתן: אלא כי אנן קיימין. להבעיא בכה"ג דוקא הוא: בשנתן לו מעות ואח"כ משך. כלומר שהנתינת מעות והמשיכה היה מיד בשעת המקח אלא שבתחלה נתן המעות ואחר כך משך ואם נתינת מעות הוא עיקר הקנין אם כן בדעת המוכר הדבר תלוי שהרי מיד כשנותן לו המעות מקנה הוא לו ואף שעדיין לא משך ודעתיה דמוכר לעצים הוא וכשנתן לו המעות אחר כך דמי עצים נתן לו אבל אי אמרינן דאין המעות קונות ועיקר הקנין מד"ת משיכה היא א"כ בשעה שנתן המעות עדיין לא קנה הלוקח וכשמשך אח"כ הוא שקנה אותן ומכיון שדעת הלוקח בשעת הקניה לאוכלין היתה א"כ דמי אוכלין נתן לו וכלומר שעת הקנייה היא לאוכלין ובדעת הלוקח הדבר תלוי שמאז היה דעתו לאוכלין ובכה"ג הוא דמיבעיא לן לדינא וקאמר דתפלוגתא דר"י ור"ל היא וכו' דלמ"ד אין המעות קונות מד"ת אלא משיכה דוקא א"כ דמי אוכלין נתן לו וכדפרישית ולמ"ד מעות קונות מד"ת דמי עצים נתן לו וכדאמרן: המוכר מוכר לעצים וכו'. השתא מיבעיא ליה בגוונא אחרינא דאם לא נגמר המקח ביניהן לזה או לזה אלא כל א' מהן מעמיד על דבריו המוכר אומר לעצים אני מוכר לך והלוקח אומר לאוכלין אני רוצה ליקח ממך ולא נתרצו ביניהן ואח"כ לקח ממנו סתם ולא פירש לכך או לכך ומיבעיא לן אחר איזה מחשבה אנו הולכין: וייבא כהדא וקאמר הש"ס דאתייא כהדא דתנינן בתוספתא דקידושין (סוף פ"ב) זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי מוכר ואם המוכר תבע את הלוקח יעשו דברי לוקח: וכא כן. וה"נ כן הוא דאם אח"כ תבע המוכר את הלוקח יעשו כדברי הלוקח והרי הן לאוכלין וחלה קדושת שביעית עליהן ואם הלוקח הוא שתבע את המוכר יעשו כדברי המוכר והרי הן לעצים:

הלכה ב מתני' שביעית ניתנה לאכילה וכו'. בפירות האילן או באילו שאין דרך רוב בנ"א לזורען מיירי דאלו מותרין באכילה ולא גזרו עליהן כדאמרינן לעיל (בפ"ד במתני' ב') ומפרש בגמרא כשדרכו ליאכל אבל אין מחייבין אותו לאכול דבר שאין דרכו לאכול כגון פת שעיפשה וכיוצא בו תבשיל שנפסד ולא קניבת ירק וזהו הנשאר מהפסולת הירק אחר שקנבו ובררו אותו וכן דבר שדרכו לאכול כשהוא חי אוכלו חי ודבר שדרכו לאכול מבושל אוכלו מבושל ואין משנין אותן וכן לשתיה וכו': וכן. הוא הדין בתרומה ומעשר שני שלא ניתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה ואין משנין אותן מדבר שדרכו בכך לדבר שאין דרכו בכך: קל מהן שביעית. בדבר זה שניתנה להדלקת הנר כדדרים ברים פ' דלעיל תהיה אף להדלקת הנר משא"כ בתרומה ומעשר שני שהתרומה כל זמן שהיא טהורה לא ניתנה להדלקה ואם נטמאת מדליקין בה אבל מעשר שני אין מדליקין בו בין שהוא טמא בין שהוא טהור בלא ניתן אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא להדלקה והכי איתא בתוספתא (פ"ז) וכן הלכה: גמ' אין מחייבין אותו לאכול וכו'. כדפרישית במתני': אין שומעין לו. לפי שאין דרכן לאכלן חיין: אין מחייבין אותו לשתות וכו'. בפ' כילד מברכין מפרש להו אניגרון מיא דכולהו סלקי אכסיגרון מיא דסילקי ואם סלקן משביעית אין מחייבין אותו לשתות המים לפי שאין דרך לשתותן אלא עם השמן כדאמר התם: ולא יין ושמרים. כלומר היין שיש בו שמרים הרבה וה"א לבורכן אין מחייבין אותו לשתותו כך וכן הוא בתוספתא (פ"ו) לשתות יין בשמריו: לא יהא מגמע חומץ ופולט. לפי שהוא מפסידו ועוד שניכר שהוא לרפואה וכל המיוחד לאדם לא ניתנו לרפואה בשביעית: ואינו חושש. שאם נתרפא נתרפא כדרך שמגינו בשבת: לא יערענו בשמן. שזהו לרפואה אבל לתוך אניגרון נותן הוא שמן הרבה וגומע ואם נתרפא נתרפא: לא יסוך יין וחומץ וכו' ומפרש לה כגון החושש את ראשו וכו' שלפעמים עושין זה לרפואה ובשל שביעית אסור שאין דרכן לסיכה וניכר שהוא לרפואה: אין מפטמין את שמן של שביעית לתת בתוכו עיקרי בשמים שיהא מפוטם מפני שהעיקרין בולעין את השמן והולך לאיבוד: אבל לוקח הוא שמן ערב שביעית. כלומר אבל שמן ערב שיש לו ריח לוקח הוא בשביעית ואינו חושש שמא נתפטם בעיקרי בשמים משל שביעית וכך הוא בתוספת' שם אין מפטמין שמן משל שביעית אבל לוקחין שמן ער"ב לסיכ' מ"מ: ר'

עין משפט נר מצוה ד [א] מיי' פ"ה משמיטה הל"ג וה"א. ה [ב] מיי' פ"ג ממכירה הל"א טוש"ע חו"מ סי' קצ"ח סעיף א. ו [ג] מיי' פ"ה משמיטה הל"א. ז [ד] שם הל"ב. ח [ה] שם הל"ו. ט [ו] מיי' פי"א מתרומות הל"א ב. י [ז] מיי' פ"ג ממעשר שני הל"א ופ"ט הל"ג. יא [ח] מיי' פ"ה משמיטה הל"ח. יב [ט] שם הל"ג. יג [י] מיי' שם הל"ו.

מסורת הש"ס (א) ב"מ מ"ז. וש"נ. (ב) תוספתא פ"ו. (ג) שם ופ"ט דתרומות. ברכות לה לו. וש"נ. (ד) שם.

גליון הש"ס * וחומרי בהמה שאסור לשולקן. ע' בפי' המשניות לרבינו ז"ל שמפרש בענין אחר ובחיבורו כתב כמו שהוא בירושלמי כאן. והתוי"ט הרגיש שסינה בחיבורו ממה שפי' במשנה ולא הרגיש שהדבר מבואר בירושלמי כאן וגם כ"מ לא העיר בזה ועי' ברמב"ד פ"ז משמיטה הל' יד ובכ"מ שם: **על דעתיה דר"י וכו'. בבבלי המחלוקת בהיפך וגם בירושלמי בב"מ שם מבואר בהיפך דר"י סבר מעות קונות עי"ש: ***אניגרון ולא אקסיגרון. ע' במפרש כאן וכדאמרו בש"ס דילן בברכות דף לה ושבועות דף כג וע' בערוך ערך אכסגרין וערסיגרין ודבריו צ"ע:

שנויי נוסחאות (פ"י) קונות [ד"ו] קונין. (פי"ב) דו אמר [ד"ו] דו אמר ליתא. (פי"ד) ריבה [בכי"ר] ייבה. (פי"ח) לוכל כל דבר [ד"ו] לוכל דבר. (פי"ט) שדרכו לאכול (ד"ו (כל"א) שמן לתוך [ד"ו] שמן הרבה לתוך.

עמודי ירושלים

אין מפטמין שמן של שביעית אבל לוקח הוא שמן ערב שביעית ואינו חושש כו'. כ' הרא"פ אבל שמן של ערב שביעית ולא חיישינן שמא יאמרו של שביעית הוא עכ"ל וקשה לי ע"ז דאם פירושו כן א"כ מפני מה אמרו אח"ז ר' אימי סבר מימר אפי' מן החשוד דאמאי הוי ס"ל דמותר לקנות מן החשוד דהא בחשוד בודאי הי' לן למיחש שמא יכשילנו ע"כ נלע"ד הפי' כך עפ"י מה שראיתי בתוספתא דשביעית פ"ה אין מפטמין שמן של שביעית אבל ליקחין שמן ערב לסיכה ע"כ והיינו דלא חיישינן שמא פיטם אותו בשביעית דתלינן דפיטם אותו מקודם וכ"ה הפי' בירושלמי דאין מפטמין שמן של שביעית אבל לוקחין שמן ערב [בקמץ צירה] בשביעית ואינו חושש היינו דלא חיישינן שמא פטמו בשביעית דתלינן דפיטמו אותו מקודם וע"ז הי' ס"ד דר' אימי דגם מן החשוד מותר ליקח וע"ז השיבו דדוקא מי שאין אנו יודעין בבירור שהוא חשוד תלינן דפיטמו מקודם אבל בחשוד חיישינן שמא פיטמו בשביעית. ונ"ל דכן פי' הירושלמי הפר"ת ביו"ד (סי' קנ"ע סק"פ) שעל מה שהביא הש"כ שם ראי' מדברי הירושלמי האלו דמותר ליקח דבר מסתם אדם כ' הפר"ת וז"ל מ"ם הראי' שהביא הש"כ לזה מירושלמי פ"ח דשביעית אינו כלום דהתם בשביעית מיירי ואין לו ענין בדינים אלו ע"ש עכ"ל. וראיתי להשערי דעה שם ומ"ס יש בדבריו וצ"ל לקנות שמן של ערב שביעית בשביעית כי כן הוא ביר ידענא מאי קאמר דהא ע"ז אנו דנין אם נאמינו שהוא של ערב שביעית והרי גם מוכר בחזקת כשרות עכ"ל. והנה מ"ש דמ"ם הוא בפר"ח ליתא דהפר"ת פי' דברי שכתבתי ולפ"ז א"ש דברי הש"כ דכיון דחזינן דקל איסורו דתלינן דנעשה מקודם הוי ס"ד דירושלמי דגם בחשוד נאמין על זה ולהמסקנא לסתם בני אדם מאמיני לשאר דוכתי. ועי' ירושלמי שבת (פ"ס ס"ס) ושוב נדפס פי' הפני המשה ורא הירושלמי כמ"ש ונהנתי:

גליון אפרים

רבי חזקיה בשם ר' אבא בר ממל זה שהוא מודד בכפישה. עיין בבבלי יבמות ק"ז ע"ב במידה כפושה מדד וברש"י שם. ובירושלמי שם הגירסא לפי שמדד בכפישה לפיכך מדדו לא חכמים בכפישה :

רידב"ז

מהו לפטם יין של שביעית פי' דבשמן כיון דאסור בתרומה אסור נ"כ בשביעית אבל יין כיון דמותר בתרומה מיבעיא לן אם מותר בשביעית אי לא אם שביעית חמור מתרומה או לא וקפשיט דתנינן במתני' קל מהן שביעית כו' אלמא דשביעית קל מתרומה הילכך שמן דאסור לפטם בתרומה אסור לפטם גם בשביעית אבל יין כיון דתנינן במתני' (בפי"א דתרומות) דמותר לפטם יין כדגרסינן שם אבל עושין יין ינומלין עיי"ש וע"כ מכיון דמותר בתרומה כ"ש דמותר בשביעית ופריך והתני אסור אלמא אפי' דמותר בתרומה אסור בשביעית ומשני ההיא ר' יהודא היא דר"י מתיר מפני שהוא משביחו פי' דבמשנה (פי"א דתרומות) גרסינן שם אין מפטמין שמן של תרומה אבל עושין יין ינומלין אין מבשלין שמן של תרומה מפני שממעיטו ר"י מתיר מפני שהוא משביחו פי' דר"י פליג גם ארישא דאין מפטמין שמן של שביעית ואין מבשלין יין של תרומה פליג ר"י וס"ל דמותר מפני שמשביחו א"כ לר"י נמצא דחמור שביעית מתרומות וכיון דאין מפטמין של שביעית אע"פ דמותר בתרומה ה"ה נמי אין מפטמין יין של תרומה אבל לרבנן דפליגי על ר"י וס"ל דבתרומה שמן אין מפטמין אבל יין מפטמין אם כן גם בשביעית מפטמין יין אע"פ שאין מפטמין שמן דלא דמי יין לשמן דבשמן הרי אסור גם בתרומה משא"כ יין דמותר בתרומה אבל לר"י דס"ל דגם שמן מותר בתרומה מ"מ בשביעית אסור א"כ גם יין אסור :

מכניתא

גמרא

רבי אימי סבר מימר אפי' מן החשוד אמר רבי יוסי לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד אם אינו חשוד הא דבר ברי שהוא חשוד אסור מהו לפטם יין של שביעית נשמעינא מן הדא קל מהן שביעית שנתנה להדלקת הנר הדא אמרה שהוא מותר והתני אסור אמר רבי אלעזר דרבי יהודא היא (א) דרבי יהודא מתיר מפני שהוא משביחו קל מהן שביעית שנתנה להדלקת הנר ותרומה לא נתנה להדלקת הנר [א] תרומה טמאה נתנה להדלקת הנר שביעית אפילו טהורה נתנה להדלקת הנר רבי חזקיה על מסחי יהב צלוחיתא לזוסימא אודייתא א"ל אעל ליה לי לאשונא א"ל לית אסור אתא שאל לרבי ירמיה אתא ואמר ליה למדתנו ותני כן [ב] אין סכין שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא מבחוץ ונכנס *ולא שמן שריפה לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות מפני בזיון קדשים :

הלכה ג מתני' [ג] אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל ב"ש אומרים אף לא אגודות ובית הילל אומרים [ד] את שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק כגון הכרישין ונץ החלב : גמ' למה כדי שימכרו בזול וישקלו בליטרא וימכרו בזול אם אמר את כן אף הוא אינו נוהג בהן בקדושה תני [ה] (ב) פירות ח"ל שנכנסו לארץ לא יהו נמכרין לא במדה ולא במשקל ולא במנין אלא כפירות הארץ ואם היו נכרין מותר אמר רבי יוסי ב"ר בון אילין קורדקיא דסלקין ומזדבנין מן סוסיא לטבריא רבי חזקיה בשם רבי אבא בר ממל **זה שהוא מודד בכפישה ונסתיימה לו שנים ושלשה פעמים אסור למוד בה אמר רבי הושעיא אסור מימר עבוד אצבעך טבח כהן שנתמנה לו בכור מהו מקטעתא קופדין ומזבנתא גוא שוקא ר' ירמיה סבר מימר שרא מן הדא את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו בשוק אמר רבי מנא כל גרמה היא אמרה דהוא אסור שלא יהא כעושה סחורה בגופו :

הלכה ד מתני' [ו] (ג) האומר לפועל הילך איסר זה ולקוט לי ירק היום שכרו מותר לקט לי בו ירק היום שכרו אסור [ז] לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר לקח ממנו סתם לא ישלם מדמי שביעית שאין פורעין חוב מדמי שביעית : גמ' מה בין האומר לקוט לי ובין האומר לקוט לי בו רבי אבין בשם רבי יוסי בן חנינא מהלכות של עימעום היא תמן תנינן [ח] (ד) לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות האילו לירושלים לחלק אלא אומר העלם שנאכלם ונשתם בירושלים רבי זעירא בשם רבי יונתן מהילכות של עימעום היא תמן תנינן [ט] (ה) שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני מה בין האומר הלויני לבין האומר השאילני אמר ר' זעירא בשם רבי יונתן מהילכות של עמעום היא

פיתן

פני משה

ר' אימי סבר מימר. דהאי מ"מ הוא לומר אפי' מישראל החשוד על השביעית וא"ל ר' יוסי לא אמרו אלא בכהם שאינו ידוע אם הוא חשוד או אינו חשוד הא אם ברור הוא שהוא חשוד אסור ליקח ממנו : מהו לפטם יין של שביעית. דבמעשר שני תנן (בפ"ב) דמ"ם אין מפטמין את השמן אבל מפטם הוא את היין ובשביעית מהו : נישמעינה מן הדא. דקתני במתניתין קל מהן שביעית וכו' וא"כ אם במעשר שני החמור לענין הדלקה מותר בשביעית מכ"ש לפטם את היין דמותר במעשר שני שהוא מותר בשביעית : א"ר אלעזר דר' יהודה היא. (בריש פרק י"א דתרומות) תנן אין מפטמין את השמן אבל עושין את היין ינומלין אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ומפרש לה ר"א דר' יהודה דמתיר בבישול אוסר הוא בינומלין דהיינו מפטם שנותן לתוכו דבש ומיני בשמים וטעמא דהינו מותר לר' יהודה אלא במשביח את היין עצמו שהוא מתקיים ביותר כשמבשלו אבל במפטם שהוא ינומלין שאינו משביח את היין להתקיים ע"י כך אוסר וה"נ מאן דתני אסור ר' יהודה היא : קל מהן שביעית וכו'. דקתני במתני' ופריך וכי תרומה לא ניתנה להדלקת הנר ומשני תרומה טמאה היא שניתנה להדלקת הנר דזהו שמן שריפה שאמרו בכל מקום ותרומה טהורה אין מדליקין בה אבל שביעית אפי' טהורה ניתנה להדלקת הנר : על מיסחי. נכנס לרחוץ במרחץ : לזוסימי אודייתא. לזוסימי הוא כהאי דאמרינן פ' במה טומנין כוכפא דיסמין וזהו הוורד של יסמין ונכבש בשמן שומשמין ועושין אותו לסוך ולרחוץ את הזוהמא ואדייתא הוא מהגלל בשדה. וכל השדמות עד נחל קדרון בירמיה (ל"א) תרגומו וכל אדיתא : וא"ל לשלוחו העל לי הצלוחית הזאת עם השמן לאשונא להתנור לחממו כדי שיהא נוח לסוך ולרחוץ בו ושל שביעית היה וא"ל זה וכי לית הוא אסור לסוך במרחץ כהאי ברייתא דלקמיה : אתא זה השליח ושאל לר' ירמיה וא"ל שר' חזקיה צוה לו כך : אתא. ר' ירמיה וא"ל לר' חזקיה הלא אתה למדתנו זה ותני בברייתא כן אין סכין שמן של שביעית במרחץ וכו'. והא דתנינן שמן של שביעית סכין בו היינו שסך עצמו מבחוץ ונכנס אבל במרחץ אין סכין בו משום בזיון קודש וכן לא שמן שריפה כדמסיק דטעמא מפני בזיון קדשים: לא בבתי כנסיות וכו'. כלומר וכן אין סכין בו לא בבתי כנסיות ובתי מדרשות מפני שנראה כבזיון קדשים בפני רבים :

הלכה ג מתני' אין מוכרין פירות שביעית וכו' כלומר מה שמותר למכור כאותו ששנינו בפ' דלעיל שאם לקט לעצמו והותיר מותר למכרו וכיוצא בזה וכן מותר למכור מעט מעט כדאמרי' שם (בהלכה ד') וכשמוכרן לא ימכור לא במדה ולא במשקל ולא במנין שלא יהא נראה כסוחר בפירות שביעית ומדקדק למוכרן בגמלוס במדה וכו' אלא מוכרן אכסרה שמתוך כך ימכור אותם בזול ויהא ניכר שהוא נוהג בהן מנהג הפקר : ולא תאנים במנין. כלומר שאע"פ שדרך למוכרן במשקל וה"א דכשמוכרן במנין מותר וכן הירק שדרכו להמכר במנין וה"א כשמוכרן במשקל מותר שאין זה כדרך שרגילין למוכרן קמ"ל דאפ"ה לא משום דהוי כמדקדק במכירתן : בש"א אף לא אגודות. מפני שהוא דרך שאוגדין אותו למכור בשוק : ובה"א את שדרכו לאגוד אותו בבית מה שהוא מדרך לאגוד אותו כשמביאו לבית מותר לאגוד אותו למוכרו לשוק לפי שאגודת הבית מסתמא הוא דרך אכסרה שאינו מדקדק כמה יהיו באגודה לפיכך מותר למכור לשוק כדרך אגודה זו אבל אם אין דרכו לאגדו כשמביאו לבית אלא כשמוכרו בשוק אוגד אותו מודו ב"ה שאין מוכרין אותו אגודות שניכר שאגודה זו למכור בגמלוס הוא והוי כסחורה : ונץ החלב. מפורש בריש פרק דלעיל : גמ' למה לא ימכרו במדה וכו' כדי שימכרו בזול. כלומר שמתוך שאינו מקפיד עליהן לגמלס ימכרו בזול וכדפרישית במתניתין : וישקלו בליטרא וימכרו בזול. שאם אין הקפידא אלא כדי שימכרו בזול א"כ הו"ל לחכמים לתקן שלעולם ימכור אותן בזול יותר מבשאר השנים ולמה אסרו לשקול וה"ה דפריך על מדה ומנין והלא מינייהו נקט. ומשני אם אתה אומר כן אף הוא אינו נוהג בהן בקדושה כלומר דמ"מ חששו שאם ימכור אותן דרך מכירה של שאר שנים אתי לזלזולי בהו ולא ינהוג בהן קדושת שביעית ואע"פ שמשנה הוא המקח ועוד דאם אתה מתירו למדוד וכו' אתי נמי לדקדק בהמקח: תני. (בתוספתא פ"ד) : אלא כפירות הארץ. שלא במדה וכו' דלא ליתי לאחלופי ואם היו נכרין שהן מחו"ל מותר : אילין קורדקייא. כמו חיטי קורדנייתא בפ' כל שעה כלומר כגון אלו שרגילין להעלותן מן סוסיתא והיא בח"ל סמוך לא"י כדאמרינן לעיל (בפ"ו בהלכה א') ארץ טוב זו סוסיתא ומעלין משם למכור בטבריא : זה שהוא מודד בכפיש'. והיא עשויה למדידות הרבה עד כאן הוא כך ועד כאן הוא כך והוא לא מדד בגמלוס אלא שנזדמנה לו ב' וג"פ כפי מה שרצה אסור למוד בה דהוי כמתכוון למדוד : א"ר הושעיא אסור מימר עבד אצבעך. בתמיה וכי אסור לומר עשה כך באצבע שלך לסימן שעד כאן יהיה כך וכך וזה נמי כך הוא דמכיון שלא נתכוין למדידה ממש אין כאן איסור : טבח כהן שנתמנה לו בכור. ולכן תנן בפ' דלעיל שאין עושין סחורה בבכורות אא"כ לקחו למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למכרו והא כיון דטבח הוא לא התירו לו והבעיא היא אם מותר לקטעו קופדין וזהו לחתיכות התיכות בשר ולמכרו בשוק דאפשר דמכירה כזו לא מיחזי כעושה סחורה : ר' ירמיה סבר מימר. דבכה"ג שרי ורצה לפשוט ממה דשרו ב"ה את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו למכור בשוק וה"נ מכיון שדרך לעשות חתיכות חתיכות לבית מותר למכור כך לשוק : א"ר מנא. דלא דמיא דאדרבה כל גרמא היא אמרה דהוא אסור. מכל עצמה של מתני' נלמד שזה אסור שהרי הכא דרכו כך למכרו בשוק חתיכות התיכות ושלא יהא נראה כעושה סחורה בגופו של הבכור ולא התירו ב"ה במתני' אלא דווקא בגוונא של האגודה שאינו מדרך לעשותה כשמוכר לשוק:

הלכה ד מתני' הילך איסור זה ולקוט לי ירק היום. אין זה כדמי שביעית ושכרו מותר אבל אם אמר לקוט לי בו ירק היום לי זה משמע יותר בשכר של שביעית ושכרו אסור להוציא ממנו לשאר דברים אלא שצריך לנהוג בו כדמי שביעית שהוא לאכילה ושתיה כמו פירות שביעית: כשאלקוט ירקות שדה אביא לך. בשכרו מותר מפני שא"ל כן בשעת המקח ואותו הככר הרי הוא כפירות שביעית אבל אם לקח ממנו סתם בהקפה ה"ז הפונדיון כחוב עליו לא ישלם לו מדמי שביעית לפי שאין פורעין חוב מדמי שביעית : גמ' מה בין האומר לקוט לי ומה בין האומר לקוט לי בו. ומ"ם זה מותר וזה אסור : מהלכות של עמעום הוא. של גמגום שבגוף הדין גמגמו בו ואינו אלא חומרא בעלמא ולפיכך התירו באומר לקוט לי ולא אמר בו וכן להני דחשיב להו לקמן : תמן תנינן. (ברפ"ג דמע"ם): תמן תנינן.(ברפכ"ג דשבת) וגרים להא הכל שם במעשר שני וכן במסכת ע"ז (בפ"ב) :

פיתן

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פ"ב מתרומות הל"ד . טו [ב] מיי' פ"ה משמיטה הל"ה ו'. טז [ג] מיי' פ"ו משמיטה הל"ג. יז [ד] מיי' שם הל"ד וברא"ד וכ"מ. יח [ה] שם הל"ה. יט [ו] מיי' שם הל"ב . כ [ז] שם הל"ד . כא [ח] מיי' פ"ג ממע"ש הלכ"ב. כב [ט] מיי' פ"ג משבת הל"ב כמ"ג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שז סעיף יא .

מסורת הש"ס (א) תרומות פי"א מ"א . (ב) תוספתא פ"ד . (ג) ע"ז כב . (ד) מע"ש פ"ג משנה א וכ"ג . (ה) שבת קמ"ח :

גליון הש"ס * ולא שמן שריפה וכו' . ע' במפרש כאן שהקשה מסוף תרומות ומה שמחלק בזה וצ"ע ברמב"ם פי"א מתרומות הל' יח דפסק ככתם משנה שם ולא חלק: **זה שהוא מודד בכפישה. ע' בתוספתא פ"ו דשביעית ובמפרש שם אות כה :

שנויי נוסחאות (ס"א) אמר רבי ייסי [ד"ו] אמר ליה רבי יוסי . (ס"א) אידייתא [נכי"ר] אוריריא. (ס"ב) אעל ליה לי. (ס"ג) אעיל לה לי . [נכי"ר] לרבי ירמיה אתא [ד"ו] לרבי ירמיה אמ' לי א"א (סכ"ד) ב"ר בון אילין [נכי"ר] ב"ר בון כגון אילין . (סכ"ו) עבוד אצבעך [נכי"ר] עבר אצבעך . (סל"ד) תמן תנינן [נכי"ר] דתנינן תמן . (סל"ו) ביר.שלים ר' זעירא [נכ"ו] בירושלים מה בין האומר לחלק מה בין האומר העלם שנאכל ונשתה בירושלם ר' זעירא . סל"ו) הלוני לבין [ד"ו] הלויני מה בין .

טוב ירושלים

ולא שמן שרפה לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות מפני בזיון קדשים . הר"ש העתיק שם ואין מדליקין ב"ה . ופ"ז כ' שלא נתברר ני ד"ז להדיא תנן שלפי תרומות דמדליקין וגם מאי בזיון קדשים דקאמר ועי' במהר"פ ופ"מ שנדחקו . ולענ"ד דנתהוה ט"ס מראשי תיבות בבי' כתוב בב"כ ובב"מ. והכונה לס"מ דתנן דמותר להדליק בבתי כנסיות וב"מ ובמבואות האפלים דהותר ב"ש לגדולי רבים . ע"כ קמ"ל דמ"מ אסור להדליק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מפני בזיון קדשים של התרומה אף דבשאר מבואות האפלים ולגדולי רבים מותר בכל אסיר . ובמפתיקים פשו והדפיסו בתי כנסיות ובתי מדרשות . הסך תן המשנה . ועי' ירושלמי פ"ד דפסחים ס"ד הני אפי' בתי כנסיות ובתי מרחצאות מדליקין . נ"ל ג"כ דצריך לנסות בתי כנסיות ולא כנסיות או דצ"ל אא"כ מדרשות במקום מרחצאות . והגרסא הנדפסה היא שלא בדרי דאוני . וס"ם כזה נזדקר גם בבבלי פ"ז נ"ח ב'. עד שהבא מבית המרחץ או מבהכ"נ שלבד ההקדמה תמוה בזוג ובודאי צ"ל מבהכ"ם ומקביל נגד בבא דרישא שם ועי' יו"ד סי' קכ"ם ס"א ונבאר בעזה שם :

(א) פיתן רבי יעקב בר אחא בשם רבי יונתן מהילכות של עימעום אמר רבי יוסי קשייתה קומי רבי יעקב בר אחא מהו מהלכות של עימעום אני אומר במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת עכו"ם מותרת ועימעמו עליה ואסרוה אמר רבי מנא ויש עמעום לאיסור ופת לא כתבשילי עכו"ם היא כך אנו אומרים במקום שאין תבשילי ישראל מצויין שם בדין הוא שיהא תבשילי עכו"ם מותרים ועמעמו עליה ואסרום אלא כן היה במקום שאין פת ישראל מצויין בדין [א] שתהא פת עכו"ם אסורה אלא שעמעמו עליה והתירוהו מפני חיי נפש רבנן דקיסרי בשם רבי יעקב בר אחא כדברי מי שהוא מתיר [ב] ובלבד מן הפלטר ולא עבדין כן ר"ש בן לקיש אומר במראה לו את הלוקט שאינו אלא כנותן לו שכר רגלו רבי יוחנן אמר אפילו לא הראה לו כמי שהראה לו מתני' פליגא על ריש לקיש דתניא (ב) השוכר את הפועל *להביא לו יין לחולה או תפוח לחולה אם הביא חייב ליתן לו אם לאו אינו חייב ליתן לו אבל אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני תפוח לחולה ממקום פלוני בין שהביא בין שלא הביא חייב ליתן לו שכר רגליו הוא נותן לו מה עביד לה ר"ש בן לקיש פתר לה במראה לו מתני' פליגא על רבי יוחנן דתני (ג) לא יאמר אדם לפלוני הא לך דינר זה והבא לי לקט היום הבא לי פאה היום אלא אומר לו בלקט שתביא לי היום בפיאה שתביא לי היום וכן אתה מוצא בבן לוי והרי לא הראה לו ואת אמרת כמי שהראה לו מה עבד לה רבי יוחנן קל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט ירקות השדה אביא לך מותר תני רבי יודא ורבי נחמיה אוסרים מה אנן קיימין בההוא דאמר הב לי וברי לי אנא יהב לך ר' יהודא ור' נחמיה אוסרין שאין ירקות שדה מצויין וחכמים מתירין מפני שירקות שדה מצויין:

הלכה ה מתני'

[ג] אין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן אבל נותן הוא לבייר לשתות ולכולן הוא נותן מתנת חנם: גמ' תני ר' יוסי אף לא למבייר מחלפא שיטתיה דרבי יוסי תמן הוא אמר (ד) אין לוקחין הימנו מים ומלח והכא הוא אמר הכין אמר ר' יוסי מה פליגי בשתשמשו אבל בשתייה אף ר' יוסי מודה הוי מאן תנא אבל נותן לבייר לשתות ר' יוסי אמר רבי יוסי דברי הכל היא כאן

פני משה

פיתן. של נכרים: עוד היא. גם זו מהל' של עמעום: קשייתה. הקשיתי לפני ר' יעקב בר אחא מהו מהלכות של עממום היא דקאמר גבי פיתן מפני שיש לפרש בזה לכאן ולכאן: כך אני אומר. אם כך אני אומר במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת עכו"ם מותרת ועמעמו עליה ואסרוה אף כשאין פת ישראל מצויה. או כך אני אומר במקום שפת ישראל מצויה בדין היא שתהא פת עכו"ם אסורה ועמעמו עליה והתירוה. וכן הוא בהדיא לקמן (בפ"ג דמעשר שני) ובשבת (בפ"ק): ויש עמעום לאיסור. בתמיה ומאי תיבעי לך דלא שייך לשון עמעום לאיסור דאי לאיסור החמירו מיבעי ליה ולהיתר הוא דשייך ל' עמעום וכלומר שלא התירו בפירש אלא בגמגום שלא רצו לאסור: ופת לאו כתבשילי עכו"ם הוא. כל זה הוא מדברי ר' מנא והלא פת היה נראה שהוא כתבשילי עכו"ם וכי כך אנו אומרים ג"כ בתבשילי עכו"ם שבדין היה שבמקום שאין תבשילי ישראל מצוים שיהו מותרין אלא שעמעמו לאסור בתמיה והלא מדינא אסורין: אלא כן היה אלא ע"כ כך הוא במקום וכו'. כלומר אפי' שאין פת ישראל מצויה היה בדין שתהא אסורה כתבשיל שלהם ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש: כדברי. כלומר אפילו לדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא מבעה"ב: ולא עבדין כן. לא נהגו כך אלא נוהגין היתר אף בפת בעל הבית: רשב"ל אמר במראה לו את הקלח. מתני' דקתני לקוט לי ירק היום שכרו מותר מיירי במראה לפועל את הקלח של הירק וא"ל כן והלכך ברישא מותר שאינו אלא כנותן שכר רגלו שיביא לו הקלח הזה ואם אמר לקוט לי בו א"כ על האיסר קאמר בזה האיסר תלקט לי והוי כמוכר: ר' יוחנן אמר דאין חילוק ואפי' לא הראה לו נעשה כמי שהראה לו ומותר ברישא דשכר רגלו נותן לו: מתניתא. האי ברייתא פליגא על ר"ל דקתני כשאומר לו הביא לי ממקום פלוני אע"פ שלא הביא חייב ליתן לו שכרו מפני ששכר רגלו הוא נותן לו והשליח שליחותו קעביד קתני מיהת דשייכא שכר רגלו ואפי' בשלא הראה לו וקשיא לר"ל: פתר לה במראה לו. אותו מקום פלוני כגון שהיה סמוך ונראה: מתני' פליגא על ר' יוחנן דתני. בתוספתא דמכלתין (פ"ו): לא יאמר אדם לעני הילך סלע זו והבא לי לקט היום וכו' דכיון שהקדים לו הסלע או הדינר וא"ל הבא לי בזה מתנות עניים שלך הוי כמי שלוקט בשביל הבעה"ב הזה ואסור שמפקיע מן המעשרות ועוד דאין העני זוכה בהן עד שיגיעו לידו ואינו יכול למוכרן לזה מקודם אבל אומר לו בלקט שתביא לי היום דבזה לא הוי כמוכר לו מקודם אלא אחר שיזכה בו העני והרי הוא שלו יביא לו בעד הסלע והדינר שקיבל: וכן אתה מוצא בבן לוי. שאמר לו אחד כן בשביל המעשר שלו קתני מיהת בסיפא דכשאמר לו הילך דינר זה בלקט שתביא לי דלא הוי כמכר. והרי לא הראה לו כלומר דטעמא הוי משום דלא הראה לו המקום ללקוט ואת אמר כמו שהראה לו. כלומר ולדידך דאת אמר אפי' לא הראה לו נעשה כמו שהראה לו ואם כן התם גם בסיפא יהא אסור וקשיא לר' יוחנן דהא מיהת שמעינן מהכא דלא אמרינן נעשה כמי שהראה לו והשתא במתני' אמאי שכרו מותר בשלא הראה לו ומה עביד לה ר"י ומשני קל שהקילו בשביעית שהיא מדרבנן והלכך אמרינן בה נעשה כמי שהראה לו לק"לא ואע"ג דלא אמרינן הכי בעלמא: תני. בתוספתא שם ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין בלקח מן הנחתום ככר אע"פ שא"ל כשאלקוט ירקות שדה אביא לך ומפרש לה מה אנן קיימין לפלוגתייהו ובמאי הוא דפליגי: בההוא דאמר הב לי. הככר הזה וברי לי דאנא יהיב לך מירקות השדה שאלקט ור' יודה ור"נ דאוסרין טעמייהו שאין ירקות שדה מצוין והלכך אף שזה אמר לו ברי לי שאני אביא לך לא סמך הנחתום על דבריו שאינן מצויין בשביעית ושמא לא ימצא ללקוט לפי שהכל רצין לזכות מן ההפקר ומה שנתן לו הככר כחוב בעלמא נתן לו ומש"ה אסור אם מביא לו אח"כ דהוי כפורע חובו משביעית וחכמים מתירין דס"ל ירקות שדה מצויין הן וסמך הנחתום על זה ולא נתן לו הככר שיהא כחיב עליו אלא זה מקבל הככר וזה יקבל הירקות שדה שבודאי ימצא ללקטן ולהביא לו:

הלכה ה מתני' אין נותנין. דמי שביעית לא לבייר והוא החופר בורות לא יתן לו שיספיק לו מים לכל תשמישו אלא דוקא אם הוא נותן לו שיספיק לו מים כדי לשתות כדקתני סיפא אבל הוא נותן לבייר לשתות: ולא לבלן. המחמם מרחצאות: ולא לספר. שכר התספורת: ולא לספן. שכר הספינה: ולכולן לכל האומנין הוא נותן. דמי שביעית או פירות שביעית מתנת חנם ולא בשביל שכרן ואע"פ שממילא לא יתבעו ממנו שכר כשנותן להם מתנה שרי: גמ' תני. בהדא ברייתא דר' יוסי אומר אף אין נותנין דמי שביעית לא למבייר והאי דשנינו במתני': ופריך מיחלפא שיטתיה דר' יוסי דתמן הוא אומר. בתוספתא (פ"ו) דגרים התם פירות שביעית אין לוקחין בהן מים ומלח ר' יוסי אומר לוקחין בהן מים ומלח והיינו דרמי דר' יוסי דהך ברייתא אדר' יוסי דהתוספתא והש"ס לא הביא כאן אלא דברי הת"ק דהתוספתא וכמו וכו' הוא והכא אמר הכן א"ר יוסי אף לא למבייר: מה פליגין. כלומר דהש"ס בעי לאסוקי דהאי רומיא דר' יוסי אדר' יוסי אי אפשר לשנויי בענין אחר אלא דנימא תרי תנאי ואליבא דר' יוסי ומפרש לה דבמה פליגי הני תנאי אליבא דר' יוסי: בשתשמשו. כלומר ר' יוסי דתוספתא מתיר אף במים של שאר תשמישיו אבל בשתיה אף ר' יוסי דהך ברייתא מודה דלוקחין בהן ות"ק דהתוספתא אוסר אפי' לשתות: הוי. דשמעינן דמאן תנא במתניתין דקתני אבל הוא נותן לבייר לשתות ר' יוסי דהך ברייתא היא: א"ר יוסי. הוא ר' יוסי המורא דלא היא דדברי הכל הוא דלשתות שרי אליבא דכ"ע ואפי' לת"ק דהתוספתא דלא פליגי אלא בשאר תשמישיו:
כאן

מתניתא פליגי על ר"י דתני לא יאמר אדם לפלוני הא לך דינר זה והביא לי לקט היום הביא לי פיאה היום אלא אומר לו בלקט שתביא לי היום בפיאה שתביא לי היום וכן אתה מוצא בב"ל והרי לא הראה לו את אמרת כמו שהראה לו פי' והאיך תאמר דבלא הראה לו נמי כמו שהראה לו דאינו נותן לו אלא שכר רגלו דז"א דהא קחזינן ברישא דאסור לומר לו הא לך דינר זה והביא לי לקט היום משום דנמצא לוקט בשליחות העשיר עבור העשיר ובסיפא מותר משום דלוקט בעד עצמו והעשיר לוקח מאתו ואי אמרת דכמו שהראה לו דמי ואינו נותן לו אלא שכר רגלו נמצא גם בסיפא נותן לו שכר טרחו שיביא עבורו פיאה ולקט ונמצא דלוקט עבור העשיר אלא ע"כ דכמו שלא הראה דמי אלא נוטל הדמים בעד גוף הדבר אבל הוא לוקט עבור עצמו ולפ"ז בשביעית נ"ל אסור דהוי מוכר פירות שביעית ובלקט ובפיאה מותר אבל אי כמו שהראה לו דמי ושכר רגליו הוא נוטל הוי להיפך בשביעית מותר ובפיאה אסור וכיון דתנינן בסיפא דברייתא בפיאה שתביא לי מותר א"כ ע"כ דלא כמו שהראה לו דמי וא"כ קשיא לר"י ומשני דלעולם בעלמא אינו נוטל שכר רגלו אלא דמי גוף הדבר ורק בשביעית הקילו דשכר רגלו הוא נוטל וכמו שהראה לו דמי:

תני ר' יוסי אף לא למבייר הגר"א ז"ל בכ"י קדשו מגי' וכן גרס תני אין נותנין לא לספר ולא לספן ר"י אומר אף לא למבייר מחלפא שיטתי' דר"י תמן הוא אומר אין נותנין והכא אמר אבל נותן פי' דבמתניתין דידן תנינן אבל נותן הוא לבייר לשתות ע"ז משני אמר ר' יוסי מה פליגי בשתשמשו אבל בשתיה אף ר' יוסי מודה הוי מ"ת אבל נותן לבייר לשתות ר"י כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י וה"פ דתני בברייתא אין נותנין לא לספר ולא לספן ר"י אומר אף לא למבייר פי' דפליגי ת"ק ור' יוסי דת"ק ס"ל דדוקא לספן ולספר אבל למבייר מותר ור"י מוסיף אף לא למבייר ולא מחלק דלשתיה מותר ומתניתין דידן ע"כ דאתיא כר"י מדקחשיב ואזיל ספר וספן ומבייר ובלן וע"כ דר"י הוא דאילו לרבנן אסור אלא לספן ולספר לבד וא"כ כיון דר"י הוא מחלפא שיטתי' דר"י דתמן בברייתא נקט סתם אף לא למבייר ואילו הכא במתניתין דידן מפרש ומחלק אבל נותן הוא לבייר לשתות ומשני אר"י אמורא מה פליג בשתשמשו פי' דגם בברייתא דנחלקו חכמים ור"י לא נחלקו אלא בשתשמישו דרבנן מתירין לבייר אף לתשמיש וע"ז אוסר ר' יוסי אבל לשתיה אף ר"י מודה שם לרבנן וע"ז מסיים הוי מ"ת אבל נותן לבייר לשתות ר"ל לשתות מותר אבל לא לשתות אלא לתשמיש לחוד אסור הוא ר"י דאילו רבנן מתירין אף לתשמיש וע"ז אמר ר' יונה כצ"ל דברי הכל היא כאן

עין משפט נר מצוה כג [א] מיי' פי"ז ממאכלות אסורות הלי"ב סמ"ג לאוין קלב טוש"ע יו"ד סי' קי"ג סעיף א. כד [ב] שם. כה [ג] מיי' פ"ו משמיטה ויובל הלי"א.

מסורת הש"ס (א) ע"ז לה: ירושלמי ע"ז פ"ב הל"ח. ומע"ש פ"ג הל"ח. שבת פ"א ה"ד. (ב) ע' ירושלמי ע"ז פ"ה הל"א. (ג) תוספתא פ"ו כאן. (ד) שם

גליון הש"ס * להביא לו יין לחולה וכו'. ע' בתוספתא ב"מ פ"ז בשינוי מכאן וברמב"ם פ"ט משכירות הלכה ד ח ובבה"מ ובטוש"ע ח"מ סי' שלג סעיף ב' ונ"ע דכאן מחלק בענין אחר וע' במתנה אפרים בהלכות שכירות סי' ח:

שנוי נוסחאות (בל"א) יונתן עוד היא מהלכ"ת [ד"ו] יונתן מהלכות . (ס"ג) עימעום אני אומר [ד"ו] עימעום תיא כך אני אומר . (ס"ו) שאין [ד"ו] ליתא . תבשילו [בד"ו] שתבשילי . (ס"ח) מצויין [ד"ו] אינן מצויין . (ס"ט) עליה [ד"ו] עליהן . (כ"י) בדין שתהא [ד"ו] בדין הוא שתהא . (כי"א) אלא שעמעמו עליה [ד"ו] ועימעמו עליה . (כי"ד) הלוקט [ד"ו] הקילח . [ד"ו] להביא לו יין [ד"ו] להביא יין . (סכ"ד) לפלוני [ד"ו] לחבירו . (סכ"ט) ר' יוסי אף [ד"ו] ר' יוסי אומר אף . (סמ"ב) בשתשמשו [בכ"ר] בתשמישו . (סמ"ג) נותן לבייר [ד"ו] נותן הוא לבייר .

כאן לאדם כאן לבהמה פי' דאף רבנן לא פליגי אר"י ומתירין אלא דוקא בשתיה לבהמה [אבל לתשמיש אחריתא לא] ור' יוסי אוסר בשתיה לבהמה ומתיר לשתיה לאדם וגמלא טה דקתני אבל נותן לבייר לשתית אבל לא לשתי' אסור הוא כד"ה דסתמא דמתני' דידן ס"ל דלד"ה נותן לבייר לשתות לשתות דווקא למר לאדם ולמר לבהמה אבל לתשמיש אסור לכו"ע כן פי' להג"ה של הגר"א ז"ל בכ"י קדם בירושלמי שת"י ולפ"ש לפי הגרסא כמ"ש לפנינו יש לפרש ג"כ בעז"ה וכן יש"פ תני ר"י אף לא למבייר וע"ז כריך מחלפא שיטתי' דר"י תמן הוא אומר אין לוקחין מים ומלח והוא בתוספתא ומביא דברי הת"ק ור' יוסי ס"ל שם דלוקחין מים ומלח [ומביא רק התחלת הברייתא כדרך הירושלמי בכמה מקומות] כמבואר בפ"מ ז"ל א"כ מצינו דר"י מתיר ליקח מים ומלח וקס"ד דע"כ במים ומלח לתשמיש נמי מתיר דבזה פליגי חכמים ור"י דאי ס"ד דלשתיה הא בזה אף רבנן מודי ואלא ע"כ לתשמיש פליגי ור' יוסי מתיר אף לתשמיש א"כ קשה מר' יוסי אר"י דהכא ס"ל אף לא למבייר והתם מתיר במים ומלח ומשני הר"י המורא דאף ר' יוסי אינו מתיר במים, ומלח אלא רק לשתי' אבל לא לתשמיש ורבנן פליגי עליו גם בשתי' וצ"ל מה פליגין בשתיה אבל בתשמיש אף ר"י מודה [ותיבת בשתי' ובתשמיש נתחלפו זה בזה] א"כ הרבנן דאין לוקחין מים ומלח ס"ל דאף לשתיה אסור הוי מ"ת במתניתין אבל נותן לבייר לשתות ר' יוסי ע"ז אמר ר' יונה ד"ה היא כאן לאדם כאן לבהמה פי' דהא דנחלקו חכמים ור"י בשתי' היינו בשתיה דבהמה אבל בשתיה דאדם אף חכמים מודים דמותר וממלא דלתשמיש אסור לכו"ע ובשתיה דבהמה פליגי ובשתיה דאדם לד"ה מותר ומתניתין מיירי בשתי' לאדם וד"ה הוא:

אתיא

(פוכ"א) אין קוצין אותה כו'. בפתן (פ' קז א') אין קוצץ אותן במוקצה אבל קוצה היא בחורבה. ובערך מוקצה כ' מכוא הפרי' פי' גאון ז"ל המוקצה הוא המקום המוכן להקצות בו פירות כדי ליבשן כדי שתגמר מלאכתן.

כאן לאדם כאן לבהמה תני (א) מעיין של בני העיר הן ואחרים הן קודמים לאחרים אחרים ובהמתן אחרים קודמין לבהמתן כביסתן וחיי אחרים כביסתן קודמת לחיי אחרים אמר רבי יוחנן מאן תנא כביסה חיי נפש רבי יוסי דתני [א] (ב) אין נותנין מהם לא למשרה ולא לכביסה *ורבי יוסי מתיר בכביסה מחלפא שיטתיה דרבי יוסי תמן הוא אומר אין רחיצה חיי נפש וכא הוא אמר הכביסה חיי נפש אמר רבי מנא אדם מגלגל ברחיצה ואין אדם מגלגל בכביסה יהודא איש הוצי עביד (ג) טמר במערת' תלתא יומי בעי למיקם על הדין טעמא מניין שחיי עיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת אתא לגבי רבי יוסי בן חלפתא א"ל הן הוית א"ל עבדית טמיר במערתא תלתא יומין בעי למיקם על הדין טעמא מניין שחיי עיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת קרא לר' אבירודימס בריה א"ל אגיב הדין טעמא מניין שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת א"ל תהיינה הערים האלה תהיינה עיר ועיר ואח"כ ומגרשי' סביבותיה אמר ליה מה גרם לך דלא פלתה עם חבריך:

הלכה ו מתני'

[ב] תאנים של שביעית אין קוצין אותה במוקצה אבל קוצה הוא בחרבה ואין דורכים ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה ואין עושין זיתים בבד ובקוטבי אבל כותש ומכנים לבודידא: גמ' כתיב (ויקרא כה) ואת ספיח קצירך לא תקצור הא קצירה כנגד הקוצרים לא אמר ר' לא אם אינו ענין לספיחי איסור תניהו ענין לספיחי התר אמר רבי מנא לכך נצרכה כשעלו מאליהן שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהו מותרין לפום כן צריך מימר אסור את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור (ד) **מן השמור בארץ אין אתה (שם) בוצר אבל בוצר את מן המופקר לא תבצור כדרך הבוצרים מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצה הוא בחרבה אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה ואין עושין זיתים בבד ובקוטבי ורבותינו התירו לעשות בקוטבי רבי יוחנן הורי לאילין דרבי ינאי [ג] לטחון ברחיים כר' שמעון ולעשות בקוטבי כרבנן רבי יוחנן הורי לאילין דבית רבי ינאי שלא יהו נוטלין שכר בדיהן שמן אלא מעות כרבי יודא וכרבי נחמיא הורי לון (ה) תני [ד] החמרין והכתפין כל העושות שביעית שכרן שביעית אמר רבי זעירא בפירות היתר היא מתנית' מהו שכרן שביעית שיהו נוטלין ממה שיהו עושין שכרן שביעית ויהא הא דהורי רבי יוחנן לאילין דבית רבי ינאי שלא יהו נוטלין שכר בדיהן שמן אלא מעות כרבי יודא וכרבי נחמיה הורי לון רבי הילא במכתפי ***פירות עבירה היא מתניתא ומהו שכרן שביעית כיי דאמר רבי אבהו בשם ר' יוחנן [ה] (ו) יי"נ קנס קנסוהו [ו] וכא קנס קנסוהו:

הלכה ז מתני'

[ז] (ז) אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול (ח) רבי שמעון מתיר [ח] (ט) והאחרון אחרון נתפס בשביעית

כאן לאדם כאן לבהמה. כלומר והאי רומיא דר' יוסי אדר' יוסי הכי הוא דמתרצינן דר' יוסי דהתוספתא דע"כ דמתיר אפי' בשאר תשמישיו היינו לצרכי אדם ור' יוסי דאידך ברייתא דאסור אף ליתן למבייר היינו שיספיק מים לצורכי בהמה והשתא מתני' אתיא כת"ק דהתוספתא דלשאר תשמישיו אסור ואפי' הוא לצורך האדם ולשתות שרי דבהא כ"ע מודים: תני. בתוספתא דב"מ (בפ' יא בסופו) ומייתי להא בפ' יא דנדרים (בהלכה א'): מעין של בני העיר. שמושך והולך לעיר אחרת ואין בו כדי סיפוק לשתיהן: הן ואחרים קודמין הן לאחרים. לחייהם ולחיי אחרים הייהן קודמין ורשות בידם לסותמו שלא ילך לעיר אחרת שלמטה הימנה: אחרים ובהמתן. חיי אחרים וצורך בהמתם של אותה העיר חיי אחרים קודם לבהמתן: כביסתן וחיי אחרים. אם אין בו יותר אלא כדי שיעור אחד או לצורך כביסת בגדיהם או לצורך חיי אחרים כביסתן קודמת לחיי אחרים: מאן תנא כביסה חיי נפש. ודמיא לחייהן והיי אחרים ר' יוסי הוא דתני בתוספתא דמכילתין (פ"ו) אין נותנין מהן מפירות שביעית לא למשרה להשרות הפשתה ולא לכביסה: ור' יוסי מתיר בכביסה. דחיי נפש היא ולרבנן כביסתן וחיי אחרים חיי אחרים קודמין: מחלפא שיטתיה דר' יוסי דתנן. (בריש פי"א דנדרים) אמר דאין רחיצה בכלל נדרי עינוי נפש והכא הוא אמר הכביסה חיי נפש: אדם מגלגל ברחיצה. יכול הוא לגלגל עצמו ולהתאפק מלרחוץ גופו ואין אדם מגלגל עצמו בכביסה וכדאמרינן התם דלר' יוסי אליתא ליה כביסה דערבוביתא דמנא מייתי לידי שעמומיתא: יהודה איש הוצי וכו'. עשה עצמו נטמן במערה ג' ימים לעיין ולעמוד על טעמו של דבר מנין הוא זה שחייהן קודמין לחיי עיר אחרת: הן הויתה. היכן היית וא"ל וכו' וקרא ר' יוסי לר' אבורדימוס בריה וא"ל השיב לו הטעם הזה וא"ל מדכתיב תהיינה הערים האלה עיר ועיר ומגרשיה סביבותיה ודרשינן תהיינה לעיר ועיר לכל צרכיה ואח"כ לצורך סביבותיה: א"ל ר' יוסי מי גרם לך שלא ידעת הטעם דלא פלתה. כמו דלא ילפת עם חבירך. וכן כתוב הוא בנדרים. שעשית נטמן במערה בפני עצמך ולא למדת עם חביריך:

הלכה ו מתני'

תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה. כשרוצה לייבשן ולעשותן קציעות תאנים לא ישטיחן במוקצה והוא המקום העשוי לכך ששוטחין עליו התאנים: אבל קוצה הוא בחרבה. מייבש אותן במקום אחר שהיא חרבה כדדרים בת"כ ומייתי לה בגמ' לא תבצור לא תבצור כדרך הבוצרין מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצים אותן במוקצה אבל קוצה אותה בחורבה: אין דורכין ענבים בגת. כדרך שעושין בשאר השנים אבל דורך הוא בעריבה. כלי שלשין בו את העיסה והכל כדי לשנות בהם מדרך שאר השנים: בבד ובקוטב. כדרך שעושין שמכניסן בבית הבד ומשימין עליהן עץ גדול וכבד וכראשו אבן גדולה ונקרא קוטב ובשביעית לא יעשה כן: אבל כותש. אותן ומכניס לבודידא. בד קטן: ר"ש אומר אף טוחן הוא אותן בתחלה בבית הבד ובקוטב וחוזר ומכניס להבד קטן והלכה כר"ש: גמ' כתיב ואת ספיח קצירך לא תקצור הא. כלומר מכאן אמור דקצירה כנגד הקוצרים לא שלא יקצור כדרך הקוצרים: א"ר לא. כלומר דר' אילא מסיים ומפרש להאי דרשא דעל כפיחי היתר אמרו שהרי אם אינו ענין לספיחי איסור שהן משביעית עצמה שכבר נאמר שדך לא תזרע וגו' תנהו ענין לספיחי היתר מהזרעים שנפלו לפני שביעית ואמרה התורה שלא יקצור אותן בשביעית כדרך הקוצרים: א"ר מנא לכך נצרכה. ר' מנא מוסיף הוא דלכך נצרך הכתוב לאותן עשבים שעלו מאליהן שלא תאמר שיהו מותרין לקצור כדרך הקוצרים לפום כן צריך מימר דאף בעלו מאליהן צריך לשנות מדרך הקוצרים: את ספיח קצירך וגו' כך הוא נדרש בת"כ מן השמור בארץ וכו' כלומר כל מה שתוציא הארץ אין אתה יכול לשמרו אלא צריך שיהא מפקירו לכל ובוצר אתה מן המופקר ואפי'כן לא תבצור כדרך הבוצרין: לטחון בריחים כר"ש. דמתיר לטחון אותן כמו בשאר השנים: ולעשות בקוטבי כרבנן. כאילו רבותנו שהתירו לעשות: שלא יהו נוטלין שכר בדיהן יין של שביעית או שמן אלא מעות: כר' יודה ור' נחמיה הורי לון. דאסרי לעיל (בסוף הלכה ד) גבי לקח מן הנחתום ככר בפונדיון שלא יביא לו מירקות שדה שמלקט בשביעית דסבירא להו דהוי כפורע חובו מדמי שביעית: תני. בתוספתא (פ"ו) החמרין והגמלין והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן משביעית ופליגי ר"ז ור' הילא בפירושה ומייתי להא ברים פ"ה דע"ז: בפירות היתר היא מתניתא. כלומר דלא מיירי שעשו מלאכת איסור אלא בפירות שהן היתר כגון בשל הפקר וכיוצא בזה מה שהוא מותר בשביעית ומהו שכרן שביעית דקתני: שיהו נוטלין ממה שיהו עושין שכרן שביעית. כלומר שמותרין ליטול בשכרן משל שביעית עצמה ממה שהיו עושין בה: והיא דהורי ר' יוחנן. כצ"ל וכן הוא בע"ז שם. כלומר ולא חיישינן להא דהורי ר' יוחנן שלא יהו הבדדין נוטלין שכרן משביעית כגון משמן שביעית או מיין שעשו אלא מעות משום דס"ל להחמיר כר' יודה ור' נחמיה ואנן כתנא דמתני' סבירא לן: ר' הילא. לא מפרש הכי. אלא במכתפי פירות עבירה היא מתניתא שעשו מלאכת היסור ומהו שכרן שביעית דקתני שחלה על שכרן קדושת שביעית: כהאי וכו'. כלומר ולא קשיא ממתני' דפרק דלעיל דקתני גבי פועל שא"ל לקוט לי ירק היום שכרו מותר דשאני חמרין כדא"ר אבהו בשם ר' יוחנן בע"ז שם דביין נסך קנס קנסוהו חכמים ושכרו אסור. והכא נמי קנס קנסוהו בחמרין משום דנפיש אגרייהו והלכך שכרן שביעית אבל פועל דלא נפיש אגריהו לא קנסוהו רבנן משום כדי חייו ופועל דיי"נ משום חומרא דיי"נ הוא:

הלכה ז מתני'

אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול שאם תפסל בשביל שמן התרומה ישרף הכל ונמצא מביא את הירק של שביעית לידי פסול: ר"ש מתיר. דס"ל מביאין את הקדשים לידי פסול ואין הלכה כר"ש: והאחרון אחרון נתפס בשביעית

עין משפט נר מצוה כו [א] מיי' פ"ה משמיטה ויובל ה"י. כז [ב] מיי' פ"ד שם הלכ"ב כג. כח [ג] מיי' פ"ד שם הלכ"ג וכ"מ. כט [ד] מיי' פ"ו שם הל"ג. ל [ה] מיי' פי"ג ממאכלו' אסורו' הט"ו טוש"ע יו"ד ס"קלג ס"א. לא [ו] מיי' פ"ו משמיט' הל"ג. לב [ז] מיי' פ"ה שם הל"ד. לג [ח] שם פ"ו הל"ו.

מסורת הש"ס (א) נדרים פ: תוספתא ב"מ פי"א. (ב) סוכה מ. ב"ק כב. (ג) ע' נדרים פ"א. (ד) הו"כ פ' נכר. ע' תוס' כוכה לט: ד"ה כד"א. ותוס' מנחות פד. ד"ה בומרי. (ה) ע"ז סב א. ירושלמי שם פ"ה הל"א. (ו) ע"ז שם ע"ב. ופס (ז) זבחים עו. (ח) סוכה מ: (ט) קידושין נח. ע"ז נד:

גליון הש"ס * ור"י מתיר בכביסה. ע' ב"ש באהע"ז סי' פ ס"ק טו ויותר יש להקשות דכאן פוסק רבינו כת"ק דר"י כמבואר בפ"ה משמיטה הל' י ודוק: ** מן השמור בארץ אתה בוצר. ע' בפירוש הרמב"ן על התורה פ' בהר שם וע' בתוס' במנחות דף כד ע"א ד"ה בומרי וע' בשנות אליהו: *** פירות עבירה היא מתניתא. ע' בריטב"א בחידושיו לע"ז דף סב שם:

שנויי נוסחאות (ש"ג) הן קודמים. [ד"ו] קודמים הן. (ש"י) יהודה איש [כבי"ל] א"ר יודנן איש. (שט"ו) הדין [ד"ו] ההן. (סי"ט) מה [ד"ו] מאן. (סכ"ס) לבודירא [ד"ו] לבודידא [ד"ו] ר' שמעון אומר אף טוחן הוא בבית הבד ומכנים לבודירא. (סכ"ח) מאל הן שלא תאמר [ד"ו] מאליהן שמא לא תאמר. (ס"ל) בוצ' אבל בוצר [ד"ו] בוצר בוצר. (סל"ד) שמן אלא [כד"ו] יין אלא [וככי"ר] שביעית שלמ' אלא. (סל"ה) כל [כנ"ו] וכל [וכ"ס ככי"ל].

חדושי רד א

מניין שחיי עיר כו' א"ל תהיינה הערים האלה וכו'. נ"ב פסוק הוא ביהושע ודרש לשון חיות שמקודם תחיינה עיר ועיר ואחר כך ומגרשיה. ראל"כ הפסוק הוא למותר.

מהר"ם די לונזאנו דלא פלתה. י"ג פי' תלפלת ובנדרים דף ס"ג ע"ג גרים ילפת:

בשביעית והפירי לעצמו אסור: גמ' תמן (א) תנינן [א] ובכולן הכהנים רשאין לשנות באכילתן ולאוכלן צלויין שלוקין ומבושלים [ב] וליתן לתוכן תבלי חולין ותבלי תרומה דברי ר"ש ר"מ אומר לא יתן לתוכן שלא יביא את התרומה לידי פסול אתיא דיחידאי דהכא כסתמא דתמן ודיחידאי דהכא כסתמא דתמן אלא דסתמא דהכא ר"מ דתמן *ר"מ ור"ש הלכה כר"ש אמר רבי יוסי אשתאלית לאילין דבית רבי ינאי אמרי נהיגין הוינן [ג] מבשלין על יד על יד ואוכלין מאי כדון הלכה כר"מ דתמן היא רבנן דהכא האחרון אחרון נתפס בשביעית והפירי עצמו אסור [ד] (ב) הא כיצד לקח בפירות שביעית בשר אילו ואילו מתבערין בשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר נתפשו דגים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונכנס שמן האחרון אחרון נתפס בשביעית והפירי עצמו אסור בעו מיניה מרבי יוחנן (ג) שביעית מהו שתצא דרך חילול אמר ליה [ה] ולמה לא אמר ר"א אין שביעית יוצא דרך חילול אלא דרך מכירה מתניתא מסייע לדין ומתניתא מסייע לדין מתניתא מסייע לר"י כל מי שיש לו מעות מדמי שביעית והוא רוצה לחללן על עיסתו מחללן מתניתא מסייע לרבי אלעזר (ד) מי שיש לו סלע מדמי שביעית והוא רוצה ליקח חלוק **הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ואמר תן לי בזו פירות והוא נותן לו והוא אומר לו הרי פירות האלו נתונים לך במתנה והחנווני אומר לו הרי סלע זו נתונה לך במתנה וחוזר לוקח לו חלוק רבי יוחנן שתי חמרא ויהיב פריטוי עד כדון רבי יוחנן דהוא מתייחמון הא שאר כל אדם דלא מתייחמון רבי יעקב בר אחא בשם רבי אבינא מחוי ליה כהדא ונסב כהדא רבי חזקיה הוה אמר א"ל הב לי מן קומוי מן גו דו אמר ליה הב לי מן קומוי כמאן דלא יהב ליה מן דמי שביעית:

הלכה ח מתני' [ו] אין לוקחי' עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית ואם לקח יאכל כנגדן אין מביאין קיני זבין וקיני זבות קיני יולדות מדמי שביעית ואם הביא יאכל כנגדן אין סכין כלים בשמן של שביעית ואם סך יאכל כנגדן עור שסכו בשמן של שביעית ר"א אומר ידלק [ז] וחכ"א יאכל כנגדן אמרו לפני ר"ע אומר היה ר"א עור שסכו בשמן של שביעית ידלק אמר להם שתוקו לא אמר לכם מה ר"א אומר בו ועוד אמרו לפניו אומר היה ר"א ***האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר אמר להם שתוקו לא אמר לכם מה ר"א אומר בו [ח] מרחץ שהוסקו בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה אם מתחשב הוא לא ירחץ בו: גמ' (ה) א"ר יוסי זאת אומרת ****שאסור ליקח אשה מדמי שביעית דלכן מה בין הקונה אשה מה בין הקונה שפחה תני [ט] (ו) שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכיריים ולא סכין בו מנעלים וסנדלין ולא יסוך אדם את רגלו והוא בתוך מנעלו והוא בתוך סנדלו אבל סך הוא את רגלו ונותנו לתוך מנעלו ולתוך סנדלו וסך שמן ומתעגל ע"ג קטבליא ואינו חושש לא יתננה לא על גבי טבלה של שיש להתעגל בה רבן שמעון בן גמליאל מתיר

עור

אתיא יחידאי דהכא כסתמא דתמן פי' דהכא במתניתין דידן נקט ר"ש וסתמא והתם במס' זבחים נקט ר"ש ור"מ והנה לפי המתניתין דידן ר"ש וסתם הלכה כסתם ואילו במתני' דזבחים ר"ש ור"מ הלכה כר"ש ע"ז קאמר דיחידאי דהכא דהוא ר"ש לגבי סתם הוא כסתמא דתמן דהתם בזבחים הוא כמו סתם דהא בר פלוגתא שלו שם הוא ר"מ ולא סתמא כמו במתניתין דידן א"כ שם לנגד ר"מ הוי ר"ש כסתם וע"ז מתמה הגמרא על האי ליסנא ודיחידאי דהכא כסתמא דתמן פי' בתמיה האיך קרית לר"ש דהתם סתם ולא שייך למימר בהאי ליסנא כסתמא דתמן ומשני אלא דכן צריך לומר דסתמא דהכא דהלכה כסתם הוא ר"מ [לנגד ר"ש] דתמן ר"מ ור"ש הלכה כר"ש א"כ לפי משנה דידן הלכה כסתם ואילו לפי משנה דתמן הלכה כר"ש וא"כ ספק הוא האיך הלכה אם מביאין הקדשים לבית הפסול או לא ע"ז אמר ר"י אישתאלית לאילן דבית ר' ינאי פי' שאלתי מהן האיך פוסקין הלכה אם כמתניתין דידן או כמתניתין דזבחים אמרין נהיגין הוינן מבשלין על יד על יד ואוכלין מאי כדון ר"ל מפני מה וקאמרי הלכה כר"מ דתמן הוא רבנן דהכא ר"ל לפיכך פסקינן כר"מ לנגד ר"ש משום דהוי סתמא דהכא ור"ש וסתם הלכה כסתם והסכימו דבית ר' ינאי לפסוק כפי משנה דידן ולפי זה נמצא הכלל דר"ש וסתם ור"ש ור"מ הלכה כסתם:

עור

בשביעית. דכתיב כי יובל הוא קודש תהיה לכם מה קודש תופס את דמיו אף יובל ושביעית שדינה שוה תופסין את דמיהן אי מה קודש תופס את דמיו והוא יוצא לחולין אף יובל ושביעית כן תלמוד לומר תהיה בהווייתה תהא כיצד לקח בפירות שביעית בשר וכו' כדמפרש בגמ': גמ' תמן תנינן. בפרק עשירי דזבחים: ובכולן. בכל הקרבנות כולן רשאין הכהנים לשנות באכילתן ולאכול כמה שהן רוצין צלויין וכו': ר"מ אומר לא יתן לתוכן תבלי תרומה שלא יביא את התרומה לידי פסול שאם יפסלו הקדשים משום נותר יפסלו גם התבלי תרומה משום טעם הקדשים הבלוע בהן: אתיית יחידאה דהכא כסתמא דתמן. כלומר יחידאה דזבחים והוא ר"מ סתים לן רבי תמן בשביעית והיינו מתני' דהכא דדברי הת"ק כר"מ דזבחים שאין מביאין את הקדשים לידי פסול: ודיחידאה דהכא כסתמא דתמן בתמיה. כלומר דמתמ' הש"ס עלה מאי קאמרת ומאי נפקא לן מינה דסתם ת"ק הוא כר"מ והלא לא סתם לן רבי המתני' דנימא הלכה כסתם משנה שהרי מחלוקת ר"ש בצדו אלא כלומר דילמא איפכא הויא דמשום האי טעמא דסתמא דהכא דהת"ק כר"מ דתמן ור"מ ור"ש הלכה כר"ש כדאמר הכא לקמן (ברפ"ג דתרומות). וגרסי' כאן להא דלקמן מאי כדון וכו' דהכא הוא דשייך. מאי כדון ומאי הוי עלה וקאמר דהלכה כר"מ דתמן דזבחים דהיא רבנן דהכא דאפ"ה הואיל וסתים רבי הת"ק כר"מ הלכתא כוותיה דלעולם הת"ק היינו כרבנן דפליגי עליה דר"ש והלכה כרבים: נהיגין הוינן מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה על יד על יד ואוכלין מיד שלא יבוא לידי פסול: האחרון אחרון וכו'. ומפרש ואזיל הא כיצד וכו' דלעולם פרי עצמו של (שביעית) נשאר באיסורו והאחרון אחרון נתפס ג"כ ושניהן קדושת שביעית עליהן לענין הכל: שביעית מהו שתצא דרך חילול. משום דהא דאמרן אינו דרך חילול אלא שלקח בעד פירות שביעית בשר ודרך חילול הוא שאומר פירות שביעית יהו מחוללין על מעות האלו כדרך שפודין הקדשות והשיב להן ולמה לא: ר' אלעזר פליג. דדוקא דרך מכירה כדלקמן: כל מי שיש לו מעות מדמי שביעית והוא רוצה לחללן על עיסתו. שתהא קדושת שביעית חלה על העיסה והמעות יצאו לחולין מחללו וזה כר' יוחנן: מי שיש לו סלע וכו'. בתוספתא (פ"ו) היא שנויה: והוא רוצה ליקח לו חלוק. ואינו יכול לפי שהחלוק מתקיים הוא לאחר הביעור ודמי שביעית צריך שיאכל בהן קודם זמן הביעור: והוא נותן לו. והרי קדושת שביעית על הפירות וחוזר ואומר להחנווני הרי פירות האלו נתונים לך במתנה ואוכלן החנווני בקדושת שביעית: והחנווני אומר לו הרי הסלע זו נתונה לך במתנה והסלע הרי הוא חולין שיצא לחולין כשמכר לו הפירות ונכנסו לקדושת שביעית ולפיכך יכול זה ליקח בו חלוק וכל מה שירצה קתני מיהת דדרך מכירה דוקא מתחללת וזהו כר' אלעזר: שתי חמרא ויהיב פריטוי של דמי שביעית בעדו. וקאמר דעד כאן ר' יוחנן יכול הוא לעשות כזה דהוא אדם מהימן ומאמינין לו עד לאחר זמן ולא הוי כפורע חובו מדמי שביעית. הא שאר כל האדם דלא מהימנינן ליה היכי עביד וקא"ר יעקב דנותן לפניו שני מיני מעות דמי שביעית ודמים אחרים ומחוי ליה בהדא באלו דמים אחרים והוא יכול לנסוב מן הדא דמי השביעית וכן היה עושה ר' חזקיה כשהן באין אצלו ליקח ואמר להן הב לי קומוי תתן המעות לפני: ומן גו דהוא אמר וכו'. כלומר מכח זה שאמר הב לי קומוי מעות הלו ואלו אע"פ שנותן לו מדמי שביעית כמאן דלא יהיב ליה מדמי שביעית היא שהרי אם היה רוצה היה לוקח מדמים האחרים:

הלכה ח מתני' אין לוקחין עבדים וכו'. שלא ניתנו אלא לאכילה וכיוצא בה: ואם לקח יאכל כנגדן. כנגד אותן דמים שהוציא יאכל ממונו בקדושת שביעית: אין מביאין קיני זבים וכו'. לפי שהן דברים שבחובה ואינם באים אלא מן החולין: אין סכין כלים. דלא ניתנה שביעית אלא לסיכת אדם: גמ' זאת אומרת. מדאסרו ליקח עבדים ושפחות אסור ג"כ ליקח לו אשה מדמי שביעית: דלא כן. שאם אתה אומר לא כן א"כ מה בין קונה האשה שהוא כקונה שפחה לשמשו ומה בין הקונה לשפחה בלבד ואם זה אסור גם זה אסור: תני. בתוספתא (פ"ו): אין חוסמין בו תנור וכירים. חסימה ל' גמר במשנה (בפ"ב דכלים) אין מקבלין טומאה עד שיתחסמו וכן הרבה ולפי שאחר שהתנור והכיריים עשויין סכין אותן בשמן עם הטיט שיהו חלקים וזה הגמר מלאכה שלהן ואין סכין כלים בשמן של שביעית: ונותנה לתוך מנעלו וכו'. אע"פ שהן נמשחין בהשמן מפני שהסיכה על גופו היא וכן סך את גופו שמן ומתעגל ע"ג קטבליא עור שלוק ואינו חושש אם העור ג"כ נמשח מחמת כן אבל לא יתננה מתחלה לא ע"ג טבלה של שיש כדי להתעגל בה ואע"פ שהשיש אינו בולע מ"מ הסיכה בתחלה ע"ג כלי הוא: מתיר. מטעם שאינו בולע:

עור

עין משפט נר מצוה לד [א] [ב] מיי' פ"י ממעה"ק הל"י. לה [ג] מיי' פ"ה משמיטה הל"ד וע' בכ"מ. לו [ד] מיי' פ"ז שם הל"ג. לז [ה] שם הל"ח. לח [ו] [ז] שם הל"י. לט [ח] מיי' פ"ה שם ה"כ וברמב"ד וכ"מ. מ [ט] שם הל"ז.

מסורת הש"ס (א) בכורות ט. זבחים טו. (ב) סוכה מ: (ג) שם. (ד) שם וע' תוס' שם דף מא ד"ה פירות. (ה) ירושלמי מע"ש פ"א הל"א. (ו) תוספתא פ"ו.

גליון הש"ס *ר"מ ור"ש הלכה כר"ש. בש"ס דילן בעירובין דף מו הוא איבעיא הלכה כמי והסיקנן בתיקו וע' בכ"מ פ"ה משמיטה הלכה ד דלכך לא פסק רבינו כן כאן כר"ש ע"ש. ובשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קלב וקבעו בשכנה"ג בכללי התלמוד דכללותיו דר"מ ור"ש הלכה כר"מ וזה דלא כמאן דלהירושלמי הלכה כר"ש ואף בדידן הוא איבעיא ולא אפשטא ובמבוא התלמוד לר"ש הנגיד מבואר דהלכה כר"ש וכפי הנראה לקחו מירושלמי וכן העתיק השכנה"ג מהלכות קצובות דבני מערבא וע' בשו"ת נודע ביהודה סי' כו ובהגהות מיימוני פ"ז מברכות כתב ג"כ דר"מ ור"ש הלכה כר"ש ובחבורנו סי' קסו הארכנו לתמוה עליו ע"ש וע' בפ"ב מאבות הטומאה הלכה ה בכ"מ בשם הר"י קורקוס וע' בפכ"ד מטומאת מת הל' ד ברמב"ד בהשגות דכתב דר"מ ור"ש הלכה כר"ש והכ"מ כתב דאינו יודע מנין לו דבעירובין לא נפשטא והדבר פשוט שסמך הרמב"ד על הירושלמי במקום שלא נפשט בש"ס דילן וע' בש"ך יו"ד סי' קמה ס"ק א ומהרי"ק שורש קא וכן פסק הרא"ש בע"ז פ"ב כר"ש לגבי ר"מ ובקונטרס מכלל יופי הארכנו בזה והמפרש כאן ובפ"ג דתרומות כתב דבש"ס דילן בעירובין פסק כר"ש ולא הרגיש בכל זה: **הולך אצל חנווני הרגיל וכו'. ע' בריטב"א בסוכה דף מא וברמב"ן בחידושיו לע"ז דף סב: ***האוכל פת כותי וכו'. ע' בתוס' בחולין דף ד ודף יג וגיטין דף י וצ"ע שלא הזכירו משנה זו וגם הרי ר"ע מיקל בה כמ"ש הרמב"ם והרע"ב כאן ובתוס' יו"ט כאן הביא דברי התוס' אלו ולא העיר בזה וע' בחידושי הר"ן ז"ל בחולין דף יג שם שהביא דברי המשנה הזאת וע' בב"י ביו"ד סי' קכ"ג: ****שאסור ליקח אשה מדמי שביעית. ע' ברמב"ם פ"ה מאישות הל' ג ובמשנה למלך שם דרבינו פסק כירושלמי הלז ולכך נקט המקדש דיעבד דוקא וע' בריטב"א בע"ז דף סב שכתב בשם הרשב"א ז"ל ג"כ דדוקא דיעבד וכדאמרו בירושלמי כאן וע' בר"ש כאן וברמב"ן בחידושיו בע"ז שם:

שנויי נוסחאות (ס"ד) לתוכן [בכי"ר] לתוכן תרומה. (ס"ז) דסתמא דהכא [בכי"ר] ליתא תיבת דהכא. (ס"ח) אשתאלית לאילין [כי"ר] אשאלת ותיבת לאילין ליתא. (ס"ט) ונכנס [בכי"ר] ונתפסו. (סכ"ו) מן קימוי [ד"ו] מן ליתא. (סל"ד) הוא לא ירחץ בו [ד"ו] הוא הרי זה לא ירחץ ותיבת בו ליתא. (סל"ה) ליקח אשה [ד"ו] ליקח לו אשה. (סל"ו) חוסמין [בכי"ר] חותמין.

הר"א מגריידץ

שם במפרש ד"ה אתיא שכתב שלא היה במשנה דברי ר"ש. והלא לפנינו בזבחים צ' ע"ב איתא דברי ר"ש וגם בד"ה מאי כדון קשה להבין פירושו (שפירש מאי אשמעינן בזה שלוא אשמעינן טובא דהלכה כר"מ אף שבכל מקום ר"מ ור"ש הלכה כר"ש) אולם אומר אני בהקדם כלל בזה דכל היכא שיש פלוגתא ר"ש מתיר ור"מ אוסר הוי פלוגתא אבל היכא דהתנא סתם מקודם ואמר מותר והדר אמר דברי ר"ש גם זה הוי כסתם משנה וקאמר הירושלמי שלוא היחיד הכא הוא ר"ש ושם בזבחים סתם כיון דלא נאמר מיד ר"ש אלא סתם מותר (ואח"כ אמר דברי ר"ש והוי נמי סתם כנ"ל) והיחיד דמשנה זבחים שהוא ר"מ הוי בשביעית סתם ולוא יהיה דבמיהם שוים דלזה סתם ולזה סתם דהלוא מיגו סתמא כר"מ כאן סתמא כר"ש שם בזבחים וכנ"ל) שוב הכלל ר' מאיר ור"ש הלכה כר"ש כן פלפלו בביהמ"ד שכן משמע לפסוק (כר"ש) אמר ר' יוסי שאלתי לאילין דבית ר' ינאי איך נוהגים שם ואמרו דהלכה כר' מאיר דאסור שרק התירו על יד על יד באופן שלא שייך כלל לחוש ופריך הסתם גמרא מאי כדין היינו מה זאת (דבבית ר' ינאי הוי נהיגין כר"מ) הלוא נכון לפסוק כר"ש לגבי ר' מאיר ומשני דאיתא תמן חכמים דסברי כרבי מאיר והוא בזבחים ע"ה ע"ב וכמו שמביא המפרש הנ"ל ובזה נסתלקה קושית הלח"מ והמש"ל בה' מעשה הקרבנות פ' יו"ד ה' יו"ד וקושית הכ"מ בהלכות שמיטה ויובל פ"ה הלכה ד' על הרמב"ם מדוע פסק כר"מ (נגד הכלל דר"מ ור"ש הלכה כר"ש): שם במפרש הנ"ל באותו הדבור ואנן קיי"ל בעירובין ר"מ ור"ש הלכה כר"ש נ"ב כן הוא בבבלי מ"ו ע"ב אבל בירושלמי יש כל הני כללי לקמן ריש פ"ג דתרומות (פ"ו ע"א): שם בירושלמי בפנים אמרי נהיגין הוינן מבשלין על יד על יד ואוכלין נ"ב כיון שהרמב"ם

עמודי ירושלים

א"ר יוסי זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית. עי' תוס' ע"ז (ס"ב א' ד"ה נמלא זה) שכ' דמשום פרי' ורבי' הקילו לקדש אשה לכתחלה מפירות שביעית והנית הגרע"א בצ"ע מהירושלמי הזה דמבואר דאסור. ונראה שאין ראי' מזה דבירושלמי בקידושין (פ"ב ס"ו) איתא התם את ש"ם חמש כו' ומקדשין בפירות עבירה כו' וכ' הפני משה דהירושלמי סובר דגם לכתחלה

מביא

עור ששכו בשמן מה אמר בו ר"א אמר רבי יוסי עצמותיו של אותו האיש ישרפו רבי חזקיה בשם רבי אחא אמר מותר ועוד אמרו לפניו אמר רבי יוסי [א] (א) זאת אומרת שאסור ליקח בתו של עם הארץ רבי חזקיה בשם רבי אחא מתיר היה ר"א (ב) חמיצן של כותים לאחר הפסח מיד הדא דתימר באילין דימוסיי ברם באילין פריבטה אסור אם מתחשב הוא הרי זה לא ירחיץ [ואם הם אדם של צורה הרי זה לא ירחוץ] *כהדא רבי יהושע בן לוי אזל מן לוד לבית גברין בגין מיסחי ר"ש בן לקיש הוה בבוצרה חמתון מזלפין להדא אפורדיטי אמר לון ולית אסור אתא שאל לרבי יוחנן א"ל ר"י בשם ר"ש בן יוצדק [ב] אין דבר של רבים אסור :

הדרן עלך כלל גדול אמרו

הפיגם [ג] (ג) והריבוזין השוטין והחלוגלגות כוסבר שבהרים וכוסבר שבנהרות וגרגים שבנהרות של אפר פטורין מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בו נשמר תני רבי יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה (ד) ר"ש אומר כל הספיחים מותרין הוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות השדה וחכמים אומרים [ד] כל הספיחים אסורים : גמ' הפיגן והריבוזין כו'. (ה) סירוגין וחלגלוגות ומי גדול בחכמה ובשנים אצרכת לחבריא אמרין ניסק ונשאל לאילין דבית רבי סלקון מישאל ויצאת שפחה של בית רבי ואמרה להן הכניסו לשנים אמרין ייעול פלן קדמא ייעול פלן קדמאי שורין עללין קטעין קטעין אמרה להן מפני מה אתון נכנסין סירוגין סירוגין חד ר' הוה טעון פרפחוני' בגולהי' ונפלון מיניה אמרה ליה שפחה של בית ר' ר' נתפזרו חלוגלגותיך מהו כרפס שבנהרות רבי יוסי ב"ר אמר פיטרוסלינן ולמה לא תנינין הסיאה והאיזוב והקורנס עם הן שלא תאמר אלו נשמרים בחצר חייבין ואלו נשמרים בחצר פטורים אלא אילו ואילו [ה] אם היו נשמרין בחצר חייבין ואילו נשמרים בגינה חייבי' ואילו נשמרים בגינה פטורין אלא אלו ואלו אם נשמרים בגינה פטורין ולמה לא תנינן אלא אילין הוא שלא תאמר הואיל ורוב המינין הללו נזרעים ובאין מן האיסור יהו אסורים לפום כן צריך מימר מותרים מהו

רידב"ז

עור ששכו בשמן מה אמר בו ר"א כו' מכני מה לא נ"ש ר"ע לגלות מה דאמר ר"א ע"ז פליגי. ר' יוסי ור' חזקיה בשם ר"א דר' יוסי ס"ל דלא רצה לגלות להן החומרא מפני שהחמיר כ"כ עד שקילל ע"ז שישרף עצמותיו של אותו האיש אבל ר"ח בשם ר"א ס"ל דלא רצה לגלות מפני שהקיל לגמרי דס"ל מותר אף לכתחלה :

ועוד אמרו לפניו פי' דג' תיבות הללו הוא ציון על המשנה וצריך להיות כאן נקודה וקאי לפרש המתניתין דתנינן ועוד אמרו לפניו אומר הי' ר"א האוכל פת כותי ואמר להם ר"ע שתוקו ע"ז שאל ג"כ למה לא גילה להם ונחלקו ג"כ ר' יוסי ור"ח בשם ר"א דר"י ס"ל דלא רצה לגלות להם משום שהחמיר כ"כ עד שאסר אפי' פתו של עם הארץ וגי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י אמר ר' יוסי אסור ליקח אפי' פתו של ע"ה ותיבת זאת אומרת מיותר ור"ח בשם ר"א אומר הי' ר"א חמצן של כותים לאחר הפסח מותר מיד וא"כ ה"כ ר"י ס"ל דלא רצה לגלות להם משום דהחמיר כ"כ דאסר אפי' פתו של ע"ה ור"ח בשם ר' אחא ס"ל דלא רצה לגלות להם משום דהקיל כ"כ דהתיר פתן אפי' לאחר הפסח מיד :

סליק פירקא בס"ד

עאל

גליון אפרים

הדא דתימר באילין דימוסיי גרס באילין פריבטה אסור. דימוסיי הם מרחצאות של הכלל—של צבור— ופריבטה הם מרחצאות של יחידים. (עיין בערוך ערך דמוס וערך פריבטה) והטעם שמרחץ של צבור מותר י"ל מפני שמסיק לקמן דאמר ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק אין דבר של רבים נאסר. וכן הוא לקמן בפ"י דתרומות סוף ה"ה דבר של רבים אינו נאסר. ועיין בבבלי בפ"ו דף מ"ו ע"ה ודף נ"ס ע"א וביור"ד סי' קמ"ה. או י"ל שמשו"ה של צבור מותר שא"א שלא יהיה בין הרבים הרוחצים מי שצריך לרחוץ לרפואה. או י"ל דבמרחץ של יחיד חיישי' שמא יסיקו בשבילו דברים אחרים ומתני ליה טוב לגרס ריח שרחון המרחץ ויכסידו פירות שביעית וכמ"ש הפ"מ לפי פירושו :

פני משה

הלכה ט מתני' עור שסכו בשמן של שביעית ר"א אומר ידלק מפני שהעור בולע הרבה ועם כל זה ניכר עליו השמן יותר מעל שאר כלים: וחכ"א יאכל כנגדו. כמו בדין סיכת שאר כלים והלכה כחכמים: שתוקו לא אומר לכם מה ר"א אמר בו. בגמ' פליגי בזה מפני מה אמר לכם שתוקו: גמ' עור שסכו בשמן מה אמר בו ר"א. לר"ע שאמר שתוקו וכו' ומה אמר בו שלא רצה לגלות להם: א"ר יוסי. כך היה אומר עצמותיו של אותו האיש ישרפו. כלומר שקילל להעושה כן אבל בעור עצמו לא אמר שום איסור אחר שבאר עבר וסך אותו ואמר להם ר"ע שתוקו ולא רצה לגלות דעתו של ר"א שלא היה מחמיר כמו שאמרו בשמו: ר' חזקיה אמר. מותר אפילו לכתחילה היה אומר בו ר"א ומפני כך לא אמר להם ר"ע לפי שהיה ר"א מיקל בו ביותר:

הלכה י מתני' האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר. שהחמירו עליהם ונידו אותם בהתחלת בית שני על שקטרגו עליהם וגזרו שיהא פתן יותר חמור משל נכרים: שתוקו וכו'. כדמפרש ר' חזקיה בגמ' שלא היה ר"א עושה פתן אלא כדין פת נכרים ור"ע לא רצה לגלות להם זה: גמ' זאת אומרת שאסור ליקח בתו של ע"ה. בתו כמו פתו לפי שחשבו לע"ה ככותי כדאמרי' בפ"ג דסוטה (דף כב) קרא ושנה ולא שמש ת"ה ה"ז עם הארץ וכו' רבי ינאי אמר ה"ז כותי: ר' חזקיה וכו'. מפרש מפני מה א"ר עקיבא שתוקו לפי שלא רצה לגלות להם שר"א לא היה מחמיר כל כך בפת כותי שהרי מתיר היה לחמצן של כותים לאכול מהן אחר הפסח מיד שדינם כנכרים גמורים וחמצו של נכרי אחר הפסח מותר מיד ומיהת לא עשו פתן כבשר חזיר:

הלכה יא מתני' מרחץ שהוסקה בתבן וקש של שביעית. תבן וקש ראוין למאכל בהמה הן ומותר לרחוץ בה בשכר ואע"פ שאין שורפין תבן וקש של שביעית כדתנן לקמן (בפ"ט) דאין נהנין ושורפין בהן אלא משתרד רביעה שנייה מ"מ מותר לרחוץ במרחץ שהוסקה בהן לפי שהוא לרפואה ומאכלי בהמה של שביעית ניתנו לרפואה לאדם: אם מתחשב הוא. שאדם חשוב הוא ה"ז לא ירחוץ דחיישינן שמא יסיקו בה דברים אחרים בשבילו כדי שיהיה ריחה נודף מפני שהריח של תבן וקש רע ומוסרח הוא ונמצא שיפסידו פירות שביעית: גמ' הדא דתימא. דמותר באילן דימוסיא הן המרחצאות העשוין לכל: ברם באילן פריבטה. הן החשובות העשויות להחשובים וחיישינן שמא יסיקו בה דברים אחרים כדפרישית במתני'. בב"ר בפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם משל למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו וראה בלורין אחת. אבן מאבני הגזית. מושלכת. אמר מה נעשה בהן מהן אומרין דימוסיות ומהן אומרים פריבטאות אמר המלך אנדרטן אני עושה אותה מי מעכב: ואם היה אדם של צורה כלומר שנראה כחשוב ואע"פ שאינו מפורסם לחשיבות ה"ז לא ירחוץ מטעמא דאמרן: לבית גוברין. מקום והלך לשם בשביל לרחוץ מפני ששם אין מכירין אותו: להדא אפורדיטי'. שמעמידין אותה במרחץ לנוי כדתנן (בפ"ג דע"ז) בר"ג שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי וראה אותן מזלפין ביין לצורה זו בשביל הריח וא"ל וכי לית אסור זה שמזלפין להצורה ואתא ושאל לר' יוחנן וא"ל אין דבר של רבים אסור ואין בה משום חשש זילוף להצורה שהמרחץ עשויה בשביל רבים לרחוצבה ואינה נאסרת בשביל כך:

הדרן עלך כלל גדול בתרא

הלכה א מתני' הפיגם. מין עשב רוד"א בלע"ז: והרבוזין. איספרזי בלע"ז: השוטים. הם שהעלין שלהן רחבים ושל שדות הן: והחלגלוגות. בגמרא קורא אותן פרפחיני. ובלע"ז פורפליני או וירדלוזים: וכוסבר. גילאנד"ר בלע"ז: שבהרים. שאינו חשוב כשל גינה: והכרפס. אפיי"ו בלע"ז שבנהרות שגדל סביב הנהרות: והגרגר. אוריג"ו בלע"ז: של אפר. הגדל במדבר באחו ואינו חשוב כשל גינה: פטורין מן המעשרות. בכל שני שבוע לפי שאין כיוצא בהן נשמר ומפקירין אותן והפקר פטור מן המעשר כדתנן (בפ"ק דמעשרות): ונלקחין מכל אדם בשביעית. ואפי' מע"ה שכל שאר הפירות אין לוקחין אותן מע"ה דשמא מן המשומר הן אבל אלו שחזקתן מן ההפקר לוקחין מהן ודוקא בדמי מזון ג' סעודות בלבד שהתירו זה משום כדי חייו של מוכר ולא יותר לפי שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה שמא לא יזהר לאכול בהן בקדושת שביעית ודוקא בסתם ע"ה אבל בידוע שהוא חשוד על השביעית שעושה סחורה בפירות שביעית ומשמר פירותיו ומוכרן אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית כלל: שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה. להיות זורען או משמרין אותן ואין הלכה כר' יהודה: כל הספיחין מותרין. באכילה דס"ל לר"ש שלא גזרו על כל הספיחין אלא על ספיחי כרוב לפי שאין כיוצא בהן בירקות שדה ואינן נזרעין אלא בגינה וחששו שמא יזרע אותו בשביעית ויאמר ספיחין הן וחכ"א כל הספיחין אסורים באכילה דחוששין על כל מיני זרעים שדרך רוב האדם לזורען בגינה שמא יזרעם ויאמר ספיחין הם ולפיכך גזרו על כל הספיחין שיהו אסורין באכילה ואי אתה מוצא היתר אכילה בפירות שביעית אלא בפירות האילן ובמינין שאין דרך רוב האדם לזרוע אותו וכגון אותן שהוזכרו ברישא דמתני' וכיוצא בהן והלכה כחכמים: גמ' סרוגין וחלגלוגות ומי גדול בחכמה ובשנים. מי הוא הקודם שגדול בחכמה או הגדול בשנים כל אלו הדברים היו צריכין לחברייא ללמוד שהיו מסופקין בזה וכן לא ידעו הפירוש של סירוגין וחלגלוגות. וגרסי' להא בפ"ב דמגילה (בהלכה ב'): אמרין ניסוק ונשאל. ללמוד מן אילו דבית רבי: ואמרה להן השפחה של בית רבי תכנסו שנים שנים כדי לידע מי הוא הראוי להכנס בתחלה ולא יהו מעורבבין ושמעו שאמרו פלוני זה יכנס הקודם קודם וזה קודם מזה ומתוך כך למדו מי הוא הקודם: שרון עללין קטעין קטעין. התחילו להכנס פסקי פסקי ולא רצופין זה אחר זה ואמרה להן מפני מה אתם נכנסין סירוגין סירוגין ולמדו הפירוש של סירוגין: חד רבי. צורבא מרבנן אחד היה טעון פרפחיני בגלימא שלו ונפלו ממנו ואמרה השפחה ר' ר' ראה נתפזרו חלגלוגותיך והבינו מה הוא חלוגלוגות: מהו כרפס שבנהרות. פיטרוסילנון. כך הן נקראין בלע"ז: ולמה לא תנינן הסיאה והאיזוב והקורנית עמהון. דקחשיב להו במתני' וליחשב נמי אלו שדרכן לעלות מאליהן בלא זריעה כעין הני דחשיב במתני': שלא תאמר וכו'. כלומר לא תטעה לומר דמשום הכי לא חשיב להו לפי שאילו הסיאה וכו' אם היו נשמרין בחצר חייבין הן במעשרות כדתנן (בפ"ג דמעשרות) ואלו דקחשיב במתני' אף אם נשמרין בחצר פטורין הא ליתא אלא אלו ואלו אם היו נשמרין בחצר חייבין: אינו נשמרין בגינה. זה הכל על שלא תאמר קאי וכלומר וכן לא תטעה לומר דמשו"ה לא קחשיב הסיאה וכו' בהדי הני דמתני' לפי שאלו דמתני' נשמרין בגינה הן וחייבין במעשרות אף אם אינן נשמרין אלא בגינה וכלומר שהן גדלים בשדה והביאן לשמרן בגינה: ואלו הסיאה וכו'. אם נשמרין בגינה פטורין דדוקא אם הם נשמרין בחצר תנינן שם דחייבין אבל לא אם הם בגינה הא נמי ליתא: אלא אלו ואלו אם נשמרין בגינה. ולא בחצר פטורין: ולמה לא תנינן. סיומא דמילתא היא וכלומר וא"כ הוא למה לא תנינן להו במתני' אלא אלין בלבד: הוא שלא תאמר. כלומר זהו הטעם דלא צריך למיתני כ"א אלו דקחשיב להו במתני' ולא משום מעשרות בלבד הוא אלא דהעיקר מטעמא דדין שביעית הוא מפני שלא תאמר הואיל ורוב המינין הללו נזרעין ובאין מן האיסור בשביעית יהו אסורין אף המינין הללו דנגזור הני אטו הני לפום כן צריך מימר דמותרין הן ליקח מכל אדם לפי שאלו חזקתן מן ההפקר ודין דסיאה וכו' לענין שביעית הא כבר תנינן להו ברים פרק דלעיל: מהו

עין משפט נר מצוה מא [א] טוש"ע אה"ע סי' ב' סע"ו. מב [ב] מיי' פ"ח מע"ז הל"ב טוש"ע יו"ד סי' קמ"ה ס"א. א [ג] מיי' פ"ח משמיטה הל"ב. ב [ד] מיי' פ"ד שם הל"ב. ג [ה] מיי' פ"ב מתרומות הל"ב.

מסורת הש"ס (א) פסחים מט. (ב) תוספתא פסחים פ"ב. חולין ד. בכינ"י. (ג) סוכה לט: (ד) פסחים נא: (ה) ר"ה כו: מגילה יח

גליון הש"ס *כהדא ריב"ל אזיל מלוד וכו'. ע' בר"ם שהעתיק ואם הי' אדם של צורה אסור כהדא דריב"ל וכו' וכפי הנראה חסר פה והגה לפי פירושו הטעם באדם חשוב הוא משום שלמדין ממנו וכ"כ הרע"ב אבל הרמב"ם ז"ל בפירושו במשנה ובחבורו פ"ה הל' כ כתב דאם אדם חשוב אסור שמא יסיקו בשבילו בדברים אחרים שאינם עצים וע"ש ולא משום שלומדין ממנו ולדבריו צ"ל דזה שסיים הירושלמי דבאדם של צורה אסור אינו פירוש על המשנה וע' בשנות אליהו מ"ש בזה ופירושו כפי הנראה הוא כפי' הראב"ד בהשגות שם וע' במ"ל שם:

שינויי נוסחאות (ס"ב) עצמותיו של אותו האיש ישרפו [בכי"ר] אפילו עצמותיו ישרפו. (ס"ד) שאסור ליקח [בכי"ר] שאסור לחבר ליקח [וכ"ה בכ"י לידען]. (ס"ח) ואם הם [ד"ו] ואם היה. (ס"כ) הפיגן והריבוזין כו' סירוגין [ד"ו] הפיגם והריבוזין כו' אמר רבי חגיי סירוגין. (סכ"ד) אמרה ליה שפחה של בית ר' ר' [ד"ו] אמרה ליה ר' ר'. (סכ"ס) ר' יוסי ב"ר אמר [ד"ו] ר' יוסי בר חנינה אמר. (סכ"ז) בגינה חייבין [ד"ו] חייבין ליתא.

מהר"מ יפ"מ

בוסבר שבהרים וכוסבר שבנהרות וגרגיר שבנהרות של אפר. נ"ל כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות וגרגיר של אפר: הפיגן והריבוזין וכו' סירוגין נ"ב נ"ל הפיגן והריבוזין וכו' אמר רבי חגיי סירוגין: חד רבי הוה טעין כו' נ"ל חד דבית רבי הוה טעין:

הר"א מגריידיץ

מביא זאת רק בה' שמיטה ויובל לענין שביעית ולא בהל' מעשה הקרבנות פ"י ה"ד נראה דסבר דלענין חמץ מותר דהוי מיד גם על יד לא מותר לר"מ אך בבית ר' ינאי התירו בשביעית דהחמץ הוא לזמן מרובה:

עמודי ירושלים

מקדשין ופליג על הסוגיא דשביעית. וע' במראה הפנים שם ובירפ"ק דמעשר וא"כ אין קושיא על התוס' והם אזלי בשיטות הבבלי ויש לפרשו דלכתחלה מותר ויש לפרשו רק בדיעבד ועי' תוספות קידושין (נ"ב א') ששם כ' דוקא בדיעבד ושוב ראיתי בבל"מ ה' אישות (פ"ס ה"ג) שגם הוא הקשה על התוס' מהירושלמי ולק"ט ועמ"ש בנחל איתן בה' אישות :

מהו שיהו אסורין משום ספיחים נשמענא מן הדא רבי יודא אומר ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה ואלו הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה יהו מותרין עד כדון ירקו זרעו אפשר מימר ירקו מותר זרעו לכ"ש ר"ש בן לקיש הוה בחיקוק חמתוי מגלגלין בהדין חרדלא נפל מיניה והוא לא נסב ליה אמר מאן דמייתי לי חרדלא אנא מורי כרבי יודא אמר רבי בא בר זבדי הורי ר' חוניא דמן חוורין בבית חוורן כהדא דר' יודא (א) עאל ר' יוחנן ודרש כרבנן דהכא וכרבנן דתמן ר' אבא בר זמינא בשם ר' יצחק מן קומוי אילין תרתי מילייא נחית ליה ר' יוחנן מציפורין לטבריה אמר מה אתיתן לי הדין דיינא סבא דאי אנא שרי והוא אסיר אנא אסיר והוא שרי אמר רבי ווא אתא עובדא קומי רבי יוסי ובעי מיעבד כרבי יוחנן כד שמע דרב ור' חנינא מתפלגין שרע מינה (ב) דאיתפלגון [א] *שירי פתיל' שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקן בי"ט רב ורבי חנינא תרוויהון אמרין אסור ור"י אמר מותר א"ר יודן קומי רבי מנא מה מפכא לה גבי ביצה א"ל מן דאנן חמיין דרבנן מדמיא לה הדא אמרה היא הדא היא הדא (ג) משום ארבע זקנים אמרו כל הנאכל עירובו בראשון הרי הוא כבני עירו בשני רב הונא בשם רב [ב] הלכה כארבע זקנים רב חסדא בעי מחלפא שיטתיה דרב תמן הוא עבד לה שתי קדושות וכא הוא עביד לה קדושה אחת דאיתפלגון שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליק בי"ט רב ור"ח תרוויהון אמרין אסור ור"י אמר מותר אמר ר' מנא קומי ר' יודן מה אפכן לה פתילה גבי ביצה א"ל מן מה דאנן חמיין רבנן מדמיי לה הדא אמרה היא הדא היא הדא: שאין כיוצא בהן בירקות השדה. ומפני שאין כיוצא בהן בירקות השדה יהו אסורים רבי חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי ב"ר חנינא מפני שדרכן לגדל אימהות ומפני שדרכן לגדל אימהות יהו אסורי' א"ר שמואל בר רב יצחק כל הירק את יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא ברם הבא שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האימהות הבאתי [ג] (ד) אין מחייבין אותו לעקור את הלוף בשביעית אבל מניחו כמו שהוא אם צימח מוצאי שביעית מותר [ד] אין מחייבין אותו לשרש הקורנס בשביעית אבל משקף בעלין אם צמחו מוצאי שביעית מותר ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה מאיליהן הן אבודין (ה) ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט שביעית א"ל ולית אסור **ולאו ספיחין אינון א"ל ולא את הוא מתירן א"ל ואין חבירי חלוקין עלי קרא עליו ופורץ

פני משה

מהו שיהו אסורין משום ספיחין. לאלו דקתני להו במתני' דלא קתני אלא שהן נלקחין מכל האדם לפי שמחזקתן הפקר הן אבל אם עלו שלא במקום הפקר מהו שיהו אסורין משום ספיחי שביעית כדקתני בסיפא דמתני' וחכמים אומרין כל הספיחין אסורין באכילה ואם אלו המינים ג"כ בכלל: נשמעינה מן הדא ר' יהודה אומר וכו'. הרי לא אמר הטעם דמותרין אלא מפני שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה לזורען בשביעית וא"כ ממילא ש"מ שאלו לכ"ע הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה שהרי נלקחין הן מכל אדם וגם הספיחין שלהן מותרין דלא גזרו על אלו וכיוצא בהן כדפרישית במתני' ולא פליגי רבנן על ר' יהודה אלא בספיחי חרדל בלבד דס"ל הואיל ודרך רוב האדם לזרוע אותן גזרו עליהן בכלל כל הספיחין: עד כדון זרעו ירקו. כצ"ל דלר"י הוא דבעי דעד כאן לא שמעינן ליה דמתיר אלא בזרע שזהו הנקרא חרדל ירקו מאי וקאמר אפשר מימר בתמיה ומאי תיבעי לך אליבא דר' יהודה זרעו מותר והוא העיקר ירקו לכ"ש שמותר: בחיקוק. שם מקום ובפ"ק דפסחים יוחנן חקוקאה: חמתון מגלגלין בהדין חרדלא. ראה אותן מגלגלין ומבזין את החרדל בשביעית: נפל מניה. מהכושא אותו. ולא נסב ליה. ולא היה חושש עליו מכיון דאינו מותר בשביעית ואמר ר"ל מאן דמייתי לי חרדלא ולשאול אותי מה דינו. אנא מורי כר' יודא. כצ"ל. אני מורה לו להיתר כר' יודה דמתני': עאל ר' יוחנן ודרש כרבנן דהכא וכרבנן דתמן. דאסרי ספיחי חרדל בשביעית: מן קומוי וכו'. מפני אלו שני דברים ירד והלך לו ר' יוחנן מצפורי לטבריה ולא היה רוצה לדור בצפורי משום דר' חנינא והוא ר' חנינא הורה בצפורי בחרדל כר' יודה ובפ"ק דביצה גרים בהדיא ר' חנינה הורי לצפוראי בספיחי חרדל ובביצה כר' יודה ור' יוחנן ס"ל בחרדל לאיסורא ובביצה להתירא כדלקמן ואמר מה זה שהביאו לי להדין דיינא סבא שהוא מתנגד אותי דאי אנא שרי והוא אסור ומה דאנא אסור הוא שרא והלך לו משם שלא להחזיק במחלוקת: אתא עובדא קומי ר' יוסא. בדין ביצה שנולדה בזה אם מותרת בזה: ובעא מיעבד. מעיקרא כר' יוחנן להתירא וכד שמע דרב ג"כ סובר כר' חנינא ופליגין עליה דר' יוחנן: שרע מינה. הסיר ומנע עצמו מזה: דאיתפלגון. והיכא איתמר להא וקאמר דפליגי בשירי פתילה וכו' שכבו בשבת מהו להדליקן ביו"ט שלאחריו. אם אסור משום מוקצה כמו בביצה או לא: א"ר מנא קומי ר' יודן. צ"ל וכך הוא בפ"ג דעירובין ובפ"ק דביצה וכן הוא בהא לקמן: מה אפכא לה גבי ביצה. מה זה שאתם מהפכים ומחזירים לדמות דין פתילה לדין ביצה דהא שאני ביצה דנולד הוי אבל פתילה הרי היא עצמה שהדליקו בה בשבת אלא שכבתה ונשתייר בה וכן איך ובפ"ג דעירובין גרים מכפלה פתילה גבי ביצה והיינו הך: א"ל מן מה דאנן חמיין דרבנן מדמיין לה. והיינו רב ור' חנינא הדא אמרה שהיא הדא היא הדא ודין אחד להם: משום ארבעה זקנים אמרו. איידי דאיירי בהאי ענינא מסיק לה לכולה מילתא דאיירי התם כדרך הש"ס: כל הנאכל וכו'. דהתם פליגי ר"א וחכמים במתני' בי"ט הסמוך לשבת רא"א מערב שני עירובין דס"ל שתי קדושות הן וחכמים סברי מוליך עירובו בראשון ומחשיך עליו ונוטלו ומוליכו בשני ומחשיך עליו ואוכלו נאכל עירובו בראשון אינו עירוב לשני והרי הוא כבן עירו ועלה קאמר התם דמשום ארבעה זקנים שהורו כן וקאמר רב דהלכה כד' זקנים: מחלפה שיטתיה דרב דתמן. בהאי דינא דעירובין עבד לה שתי קדושות בענין נאכל עירובו והכא גבי שירי פתילה עבד לה קדושה אחת דאתפלגון וכו' כלדעיל והתם משני לה דלחומרא עביד בתרוייהו: שאין כיוצא בהן בירקות השדה. אמתני' קא מהדר ופריך ומה בכך ומפני וכו': מפני שדרכן לגדל אמהות. כלומר שדרכן להשהותן בארץ ומניחין אותן לגדל זרע דוגמא ששנינו (בפ"ג דפאה) האמהות של בצלים. ופריך והכתי מפני מה יהו אסורין: א"ר שמואל דה"ק מפני שכל הירק אתה יכול לעמוד עליו אם חדש הוא משנה זו ואם הוא ישן משנה שעברה ברם הכא גבי כרוב מתוך שנשתהא בארץ לגדל אמהות וכשעוקרין אותו נראה כחדש משנה זו יכול הוא להערים ושלא ילך ויביא מן האיסור שנזרע בשביעית ואם יאמרו לו מה זה שנראה חדש יאמר מן האמהות הבאתי ונראין כחדש אבל הוא משנה שעברה ויסברו כדבריו שהוא מספיחי שנה שעברה ובאמת מן האיסור הוא לפיכך קסבר ר' שמעון דגזרו על ספיחי כרוב: אין מחייבין וכו'. תוספתא היא (בפ"ב) מפני שדרכו של לוף וכן הקונדס ומין ירק הוא להשתהות בארץ ולהתקשות ולא גזרו עליהן משום ספיחין לפי שעל ירקות הרכים אית בהו למיגזר משום ספיחין כלעיל שמא ילך ויביא מן האיסור וכו' דזהו ג"כ טעמא דרבנן שגזרו על כל הספיחין אבל אלו שנתקשו וניכרין ליכא למיגזר בהו אבל משקף בעלים והעלין שלהן מכה וכורת אותן. ופריך ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה. שהעלין ראויין לבהמה הן: ומפני מאליהן הן אבודין כשהן עליהן ג"כ נכמשין מאליהן ואינן ראויין למאכל בהמה: ולאו ספיחין הן. ואסורין. והשיב לו זה ולא אתה הוא המתירן לכלל שאר הספיחין וא"ל וכי אין חבירי חלוקין עלי והלכה כרבים וקרא עליו ופורץ

רידב"ז

עאל ר' יוחנן ודרש כרבנן דהכא וכרבנן דתמן פי' כרבנן דהכא גבי ספיחין במתניתין דידן וכרבנן דתמן דפליגי עם ר' יהודא במסכת ביצה (דף ד' ע"א) נולדה ביו"ט תאכל בשבת ר"י אומר משום ר"א עדיין היא המחלוקת שב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל וכן איתא מפורש במס' ביצה בירושלמי ושם כל הסוגיא כמו בכאן עיי"ש (בפ"ק):

אתא עובדא קומי ר' יוסי ובעי מיעבד כר' יוחנן דנולדה בזה מותרת בזה כדשמע דרב ור"ח פליגין שרע מינה דאיתפלגין שירי מדורה כו' אר"מ קומי ר' יודן מפכא לה פתילו גבי ביצה המפרשים ז"ל דחקו בזה הק"ע והפ"מ והגר"י ז"ל במס' ביצה ולפענ"ד נראה בפשיטות דשיטת הירושלמי ברים מס' ביצה דמיירי דעומדת לאכילה וטעמא דנעשה כמוקצה שיבש ולא ידעו בו הבעלים וזה לא הוי מוקצה גמור כי אם רק חומרא בעלמא דבש"ס דילן (דף כ"ו ע"ב) איתא בהדיא דמוקצה ואין הבעלים מכירים בו מותר ורק משום חומרא בעלמא לפי שיטת הירושלמי דאין זה מוקצה גמור וכן איתא מפורש בירושל' בפ"ק דביצה (סוף הט"ז) דגרסינן שם רבב"ח בעי קומי ר"ז מה בין נשרין [כלומר פירות הנושרין] מה בין ביצים ומשני אלו נשרין באימותיהן שמא אינן אסורין אילו ביצים באימותיהן שמא אינן נותרות בתמיה כמו דמוקי ברים הלכה שם בעומדת לאכילה ופריך מעתה נולדה ביו"ט לא תאכל בשבת בשבת לא תאכל ביו"ט כלומר דזה כל עיקר החילוק שבין נשרין לביצה דבנשרין הוי מוקצה באימותיהן משא"כ ביצה דמוכנת ע"ג אמה א"כ לב"ה דלא ס"ל מוכנת ע"ג אמה דסברי דדמי למוקצה שיבש ואין הבעלים יודעים א"כ אין הפרש בין ביצה לפירות הנושרין א"כ צריך להיות נולדה בשבת לא תאכל ביו"ט וכן נולדה ביו"ט לא תאכל בשבת בשלמא אם הי' הפרש וכפ"מ אחריתי בין פירות המשרין לביצה דביצה קילא מנושרין ע"כ שפיר ניחא דנולדה בשבת תאכל ביו"ט משא"כ בנושרין אבל כיון דכל עיקר החילוק הוא משום דעומדת לאכילה ולא מוקצה באימותיהן א"כ לפ"ז לב"ה דפליגי על האי סברא א"כ דמי ממש לנושרין א"כ למה נולדה בשבת תאכל ביו"ט א"ל וכיני לא דייק שהחמרת עליה שאם נולדה בשבת לא תאכל בשבת ביו"ט לא תאכל ביו"ט תחמיר עליה נולדה ביו"ט לא תאכל בשבת ע"כ פי' דזה גופא דב"ה ל"ל מוכנת ע"ג אמה משום דנעשית כמוקצה שיבש ואין הבעלים יודעים בו הוא גופא חומרא דמגד הדין מוקצה שיבש כו' ג"כ מותר אלא חומרא בעלמא ומן הדין אפי' ביו"ט גופי' מותר וכן בשבת ג"כ מותר כמו בעגל בנולד מן הטריפה ע"א במסכת ביצה (דף ו ע"א) עיי"ש ע"כ אין להחמיר עוד שאם נולדה ביו"ט לא תאכל בשבת דהוא גופה חומרא בעלמא הוא וע"כ ניחא סוגיא דידן דפריך ר' מנא לר' יודן מה איכפלה פתילה גבי ביצה וכי בשביל שירי פתילה שכבו בשבת אסור להדליק בי"ט בשביל זה מדמית ביצה לזה דביצה גופה חומרא בעלמא הוא לא דייק שחמרת עליה על יו"ט גופיה א"ל מה דאנן חמיין רבנן מדמינן לה הדא אמרה היא הדא היא הדא פי' דרבנן מדמין לה דמאן דמתיר מתיר בזה ובזה ומאן דאוסר אוסר בזה ובזה עיין בר"ש ז"ל דמביא הירושלמי הזה בפ"ק דמס' ביצה וכתב בשם בעל התרומות ז"ל דרב חסדא לטעמי' דל"ל הכנה אבל לפי הטעם דהכנה מתורץ הקושיא דרב אדרב כמו דמשני בש"ס דילן דביצה שאני משום הכנה דרבה כן נמי פתילו שייך הכנה ולעולם ב' קדושות הן עיי"ש ועיין בש"ע או"ח סי' תק"א ודו"ק:

הר"ח

עין משפט נר מצוה ד [א] טוש"ע או"ח סי' תק"א ס"ו וסי' תקיד ס"ד. ה [ב] מיי' פ"ח מעירובין סמ"ג עשין דרבנן א טוש"ע או"ח סי' תרו ס"ב. ו [ג] מיי' פ"ד משמיטה הל"ח. ז [ד] שם.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי ביצה א הל"א. (ב) ירושלמי ביצה שם ועירובין פ"ג ה"ח. (ג) שם עירובין לח. (ד) תוספתא פ"ב. (ה) ירושלמי ברכות פ"א הל"א וע' תוס' פסחים נא: ד"ה אני וד"ה כל ותוס' קידושין ג: ד"ה אתרוג.

גליון הש"ס *שירי פתילי שירי מדורה. ע' ברמב"ם פ"ב דביצה ובב"י סי' תקא וע' בק"ע בעירובין פ"ג הל' ח ובפ"י ריש ביצה: **ולאו ספיחין אינון. ע' בריטב"א בחידושיו לקידושין סוף דף ב מ"ש בשם ר"כ גאון ז"ל ובמפרש בתוספותיו כאן ובשנות אליהו ודו"ק:

שנויי נוסחאות (ס"ג) עבירה יאלו [ד"ו] עבירה לא אמרו אלא שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה ואלו. (ש"ת) יודא [ד"ו] יונה. (סכ"א) מנא מה מגבא [ד"ו] מנא מפכא.

ופורץ גדר ישכנו נחש (קהלת י) וכן הוות ליה (א) ר"ש בן יוחי עביד טמיר במערתא תלת עשר שנין במערת חרובין דתרומה עד שהעלה גופו חלודה לסוף תלת עשר שנין אמר לינה נפיק חמי מה קלא עלמא נפיק ויתיב ליה על פומא דמערתא חמא חד צייד צייד ציפרין פרס מצודתי' שמע ברת קלא אמרה (ב) דימוס ואישתיזב' ציפור אמר ציפור מבלעדי שמיא לא יבדא כ"ש בר נשא כד חמא דשדכן מילייא אמר ניחות ניחמי בהדין דימוסין דטבריא אמר צריכין אנו לעשות תקנה כמו שעשו אבותינו הראשונים ויחן את פני העיר (בראשית לג) שהיו עושין איטלוסין ומוכרין בשוק אמר נידכי טבריא והוה נסב תורמסין ומקצץ ומקליק וכל הן דהוה מיתא הוה טייף וסליק ליה מן לעיל חמתי' חד כותי אמר לינא אזל מפלי בהדין סבא דיהודאי נסב חד מית אזל ואטמריה הן דדכי אתא לגביה ר"ש בן יוחי א"ל לא דכית אתר פלן איתא ואנא מפיק לך מן תמן צפה ר"ש בן יוחי ברוח הקודש שנתנו שם אמר גוזר אני עליך העליונים שירדו ועל התחתונים שיעלו וכן הוות ליה מי עבר קומי מגדלא שמע קליה דספרא אמר הא בר יוחי מדכי טבריא א"ל יבא עלי אם לא שמעתי שטבריא עתידה להיטהר אפי' כן לא הימנין הוית מיד נעשה גל של עצמות :

הלכה ב מתני'

[א] (ג) שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ושלוש שלוש ארצות לכל אחת ואחת גליל העליון וגליל התחתון והעמק מכפר חנניא ולמעלן כל שאינו מגדל שקמין גליל העליון מכפר חנניא ולמטן כל שהוא מגדל שקמין גליל התחתון ותחום טבריא העמק וביהודא ההר והשפלה והעמק ושפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך מבית חוורן עד הים מדינה אחת ולמה אמרו שלוש ארצות שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה ר"ש אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה ושאר כל הארצות כהר המלך וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים :
גמ' ולבהמתך ולחיה וגו' [ב] (ד) כל זמן שחיה אוכלת מן השדה הבהמה אוכלת מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בר רבי חנינא שיערו לומר אין החיה שבהר גדילה בעמק ולא גדילה חיה שבעמק בהר דיקליטיאנס אעיק לבני פניים אמרין ליה אנן אזלין אמר ליה סופיסטה לא אזלין לון ואין אזלון לון חזרון לון ואי בעית מבדקא *אייתי טביין ושלחון לארעא דרחיקא ובסוף אינון חזרון לאתריהון עבד כן אייתי טביין וחפי קרנתייהו בכסף ושלחון לאפריקא ובסוף תלהין שנין חזרו לאתריהן (ה) תני רשב"ג אומר סימן להרים מילין לעמקים תמרים לנחלים קנים לשפילה שקמין ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב (ד"ה ב' א') אית דבעי מימר (ו) למידת הדין אתמר ואית דבעי מימר **לעגלה ערופה איתמר (ז) איזו עמק בגליל כגון בקעת גנוסר וחברותיה וכן כיוצא בהן איזה הר שביהודה זה הר המלך ושפלתו זו שפלת דרום ועמק שלו מעין גדי עד ירחו איזה הר שבעבר הירדן תני רשב"א אומר כגון הרי מכוור וגדור וכן כיוצא בהן ושפלתו חשבון וכל עריה אשר במישור דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון וכן כיוצא בהן ועמק שלו בית הרים ובית נמר' וכן כיוצא בהן ובעמק בית הרים ובית נמרה וסוכות וצפון יתר ממלכת סיחון מלך האמורי אשר מלך בחשבון בית הרים בית רמתה בית נמרה בית נמרון סכות תרעלה צפון עמתו שפלה שבהר כהר (והר) שבשפלה כשפלה מן מה דתני הר והרו עמק ועמקו שפל ושפלתו הדא אמרה שפלה שבהר כהר והר שבשפלה כשפלה אמר ר"י מתני' אמרה כן וההר שלה כהר המלך מבית חורון ועד ים מדינה אחת פרא כורין אמר ר"י עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק מבית חורון ועד אמאום הר מאמאום ועד לוד שפלה מלוד ועד הים עמק ניתני ארבע מעורבות הן תני אין בסוריא שלש ארצות איתא

ופורץ וכו' : ר"ש בן יוחי עביד טמיר במערתא . מן המעשה שהוזכר בפ' במה מדליקין ומייתי לה. הכא איידי דקאמר שהענים לזה על שעבר על דברי חכמים וכן הענים להכי דלקמן שהיה זה אחר שיצא מהמערה: חרובין דתרומה. כך היתה המערה נקראת על שם הנס שנעשה לו שנברא אילן חרובין אחד לפרנסתו : לינה נפק . וכי איני יוצא לראות ולשמוע מה קול בעולם: דימוס . חסד כדאמרינן באדה"ר יצא בדימוס . וכששמע הבת קול אמרה דימוס ניצול הצפור ואמר אם צפור מבלעדי שמיא לא נלכד וניצוד כ"ש בר נשא ויצא: כד חמא דשדכן מילייא. שהדברים נוחים דמית הקיסר ולא היה לו פחד אמר נלך ונרד לראות בהדין דימוסין דטבריא כך היא נקראת ע"ש המרחצאות מחמי טבריא : נדכי . נטהר אותה ממקום איזה ספק טומאה : ומקליק . משליך וכל מקום שהיה טומאת מת היה צף ועולה למעלה וסילקו לטהר המקום וראהו כותי אחד ואמר אני אלך ואשחק בהדין סבא דיהודאי ולקח מת א' והטמינו במקום שטיהר ובא אצלו וא"ל ולא טהרת ופנית הכל ממקום פלוני בא ואראך שאוציא מת אחד משם: על העליונים שירדו. על אותו הכותי שירד למטה להארץ ואותו המת יעלה ויחיה וכן הוות ליה : מי עבר. כשעבר לפני המגדל שמע קול סופר אחד שהיה אומר דרך לעג וקלס הא האי בר יוחי מדכי טבריה : אפי' כן לא הימנין היית. לאחר כל הטרחות שטרחתי ואפי' כן אין אתה מאמין ונעשה זה גל של עצמות :

הלכה ב מתני'

שלש ארצות לביעור . דין הביעור בשביעית כך הוא לפי שאין אוכלין פירות שביעית אלא כל זמן שאותו המין מצוי הוא בשדה או באילנות שבשדה כדדרים בת"כ ומייתי לה בגמ' דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך וגו' והאי ולחיה מיותר הוא אלא לומר לך כל זמן שמין זה מצוי לחיה אשר בשדה אתה אוכל ממנו ממה שבבית כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית וכיצד הוא עושה אם היו לו פירות מרובין מחלק הוא מזון ג' סעודות לכאו"א ואם נשאר לו עוד כגון שלא מצא בנ"א אוכלין בשעת הביעור שורפן או משליכן לים המלח ומאבדן בכל דבר שמאבד לפי שאסור לאכול אחר זמן הביעור לכל אדם בין לעניים בין לעשירים והשתא קאמר התנא דזמן הביעור נחלק לג' ארצות אלו שבכל אחת ואחת מהן אוכלין בה עד שתהא כלה לחיה מן השדה שבאותה הארץ כולה וכשכלה מן כולה אסור לאכול וחייב לבער אע"פ שעדיין לא כלה לחיה מן השדה שבארץ האחרת כדמפרש טעמא בגמ' לפי שאין חיה שבמקום הזה גדילה ואוכלת מפירות המקום הזה : גליל העליון וגליל התחתון והעמק . אלו ג' ארצות שבארץ הגליל ובמתני' דלקמן מפרש לה למה אמרו ג' ארצות הואיל ואמרת דשלש ארצות בכל אחת ואחת ומשני לה : שאינו מגדל שקמין . לפי שאינן מתגדלין אלא בשפלה כדקאמר בגמרא וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה לרוב : וביהודה הם ג' ארצות המתחלקות ההר והשפלה והעמק ונסחא דהכא והנגב והיינו הך וזהו עמק חברון כדכתיב ויעלו בנגב ויבא עד חברון : ושפלת לוד . הם שלש שבעבר הירדן ושפלת הלוד כשפלת הדרום כלומר שלחלק אחד נחשבין: וההר שלה . של השפלה : כהר המלך. כלומר ההר שהוא כהר המלך זהו נחשב לחלק הב' ומבית חורון ועד הים מדינה אחת וזהו החלק השלישי שבעבר הירדן : גמ' ולבהמתך

וכו'. הכי דרים לה בת"כ כמו דפריסית במתני' : שיערו לומר אין חיה שבהר וכו'. ר' יוסי בר' חנינא מפרש להא דמחלק לשלש ארצות בכל אחת ואחת משום דשיערו לומר דאין חיה שבהר מתגדלת מאשר שבעמק וכן איפכא באינה מתגדלת אלא במקום שרגילה היא ואם הולכת למקום אחר חוזרת ל ק מה וכדמייתי האי עובדא דדיקליטאנים מלכא אעיק לבני פניים. היה מעיק ומיצר להם במיני הכבדות ומס ואמרו לו אנחנו הולכין מכאן למקום אחר : א"ל סופיסטה: שר המשנה שלו סופיסירא בלשון יוני : ואי בעית מיבדקה. אם אתה רוצה לנסות הדבר שהטבע גורם לחזור למקום שנולדו והורגלו שם תנסה בגדיים שהורגלו כאן ותשלחם לארץ רחוקה ותראה שבסוף יחזרו למקומם : וחפי קרנתהון בכסף. כדי שיהו ניכרים : תני. בתוספתא (פ"ז) : סימן להרים מילין : עפלים שקורין גאל"ום ודרכן ליגדל בהרים : אית דבעי מימר למדת הדין איתמר . דהנפקא מינה לענין דין מקח וממכר שאם א"ל הרים אני מוכר לך צריך שיהו בהן מילין ובעמקים צריך שיהו בהן תמרים וכן כולן: ואית דבעי מימר לעגלה ערופה איתמר : הא דלנחלים קנים איכא נ"מ גם לעגלה ערופה דכתיב בה אל נחל איתן ואי ליכא בו קנים לא מקרי נחל : איזהו עמק בגליל . בתוספתא שם: בקעת גינוסר. וזהו תחום טבריה דמתני' : ושפלתו שפלה שביהודה . כגון שפלת דרום ולאפוקי שפלה שבהר עצמו מקום שמתחיל להשפיל נידון כהר כדפשיט לה לקמן : סכות תרעלה צפון עמתו : כל אלו משמות המקומות הן : שפלה שבהר . כהר ושבשפלה כשפלה . בעיא היא אם שפלה שבהר עצמו והוא מקום שמתחיל ההר להשפיל נידון כהר או לא דשייך למקום השפלה וכן ושבשפלה . כלומר מקום הגבוה שבשפלה אם נידון כשפלה או דזה לא הוי כשפלה עצמה ופשיט לה מן מה דתנא בתוספתא לעיל מהאי דמייתי הכא שאין אוכלין מהר על שבעמק ולא משבעמק על שבהר אלא הר והרים עמק ועמקו שפלה ושפלתו כלומר ההר ועוד המקום היותר גבוה שבו כמו הר ההר נידון הכל כהר וכן העמק והיותר עומק שבו הכל כעמק והשפלה ושפלתו שבה הכל כשפלה הדא אמרה שפלה שבהר שמתחיל להשפיל נידון כהר שזהו הר והרים והר שבשפלה נידון כשפלה שזהו שפלה ושפלתו ' מתני' אמרה כן . ממתני' בעצמה שמעינן נמי הכא דקתני שפלת שלוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך ומדנקט עוד סימן אחר כהר המלך ולא סגי בהא דקתני וההר שלה דהוה נמי משמע דזהו החלק השני שבעבר הירדן אלא ש"מ דקמ"ל דדוקא ההר שלה שהוא כגון הר המלך זהו שנחשב להר לחלק שני אבל ההר שבשפלה כשפלה וממילא נשמע נמי דשפלה שבהר כהר : מבית חורון ועד הים מדינה אחת. קתני במתני' וקאמר הש"ס פרא כורין פרא היא לשון חוץ ופחות בהש"ס הזה בהרבה מקומות ופרא כורין הן המקומות שחוצה להן וסמוכין כדאשכחן בפ"ד דגיטין (בהל"ו) הפרכורים צריכה וכדפרישית שם וכלומר שכל אלו נחשבין כמדינה אחת : א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק בהא דקתני מדינה אחת יש בה נ"כ ג' חלקים אלו כדקחשיב מבית חורון ועד אמאום הר וכו' ודחי לה הש"ס דא"כ ניתני ארבע מעורבות הן כלומר שהחלק הזה נחלק עוד לשלשה ועמו ארבעה הן : תני . בתוספתא שם ובסוריא לא אמרו שלש ארצות אלא אוכלין מן הראשון עד שיכלה האחרון שבה :
ולמה

(שופ"ד) פוסיפטה . בערוך (ע' פספטה) פי' יועץ של מלך (מס"ע פי' בלשון יוני ורומי איש חכם ומליץ טוב . וכעס"ם פי' איש מתחכם עיי"ש).

עין משפט נר מצוה ח [א] מיי' פ"ז משמיטה הל"ט סמ"ג עשין קמח . ט [ב] מיי' שם הל"א .

מסורת הש"ס (א) שבת לג: בשינוי וברש"י שם (ב) ע' תוס' ע"ז טז . ד"ה דימוס. (ג) פסחים נב: (ד) שם. תענית ו: נדה נא: וע' תוס' פסחים שם ד"ה עד . (ה) פסחים נג. תוספתא כאן פ"ז. (ו) פסחים נג. (ז) תוספתא פ"ז.

גליון הש"ס *אייתי טביין וכו' עי' בפי' הרמב"ן על התורה פ' ויחי על פסוק נפתלי אילה שלוחה. **לעגלה ערופה איתמר עיין בשו"ת אא"ו הח"ן ז"ל סי' לב ודו"ק:

שינויי נוסחאות (ס"ו) ואישתיזבת ציפור אמר [ד"ו] ואישתיזבת אמר . (ס"ו) לך מן [כי"ל] לך מיתא מן. (ס"ע) אני עליך [ד"ו] אני על. (סכ"ג) הימנין [כי"ל] בעין . (של"א) והעמק [ד"ו] והנגב . (סמ"א) חמא [כי"ר] הויה. (סמ"ח) תלתין [כי"ל] תלת עשרה.

איתא חמי אילין עמק שביהודא אינו אוכל עד הר יהודא ועמק שבגליל אוכל עד הר יהודא כל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים [א] תני אף לחרובים תני אוכלין על התמרים עד שיכלו מיריחו ועל הזיתים עד שיכלו ממרון ומגוש חלב:

הלכה ג מתני'

[ב] אוכלין על המופקר אבל לא על השמור רבי יוסי אומר אף על השמור [ג] *אוכלין על הטפחין [ד] ועל הדיפרא אבל לא על הסיתווניות רבי יהודה מתיר כל זמן שביכרו עד שיכלה הקיץ: גמ' מתני' דר"ש כתיב ◦מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאת אוכל מן השדה את אוכל מה בבית כלה מן השדה כלה מן הבית מה טעמא דר"ש את הוא שגרמת לה שלא תאכל מתני' דרבי יוסי (א) דתניא אין אוכלין על הטפחין שבעכו ר"י אמר אוכלין על הטפחין שבעכו אמר רבי יוסי הוינן סברין מימר מה פליגין רבי יוסי ורבנן בסיתוונות אבל בדפרין לא אשכח תני רבי יהודא מתיר בדפרון והן שבכרו עד שלא יכלה הקיץ:

(ויקרא כה)

הלכה ד מתני'

(ב) הכובש ג' כבשים בחבית אחת ר"א אומר אוכלין על הראשון ורבי יהושע אומר אף על האחרון רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו בשדה יבער מינו מן הבית ר"ש אומר כל ירק אחת לביעור אוכלין ברוגילא עד שיכלו סגריות מבקעת בית נטופה: גמ' (ג) כה טעמא דר"א הראשון נותן טעם באחרון מה טעמא דרבי יהושע האחרון נותן טעם בראשון וקשיא על דרבי יהושע ואין הראשון נותן טעם באחרון רבן גמליאל אומר [ה] כל שכלה מינו בשדה יבער מינו מן הבית תני [ו] והלכה כדבריו חזקיה אמר מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא אתא עובדא קומי רבי יסא והורי כחזקיא לא דאנא סבר כוותיה אלא מן מה דאנן חמיין רבנן עבדין עובדא כוותיה רבי יצחק בר רדיפא הוה ליה עובדא אתא שאל לרבי ירמיה א"ל מה אריוותא קמך ואת שאל לתעליי' אתא שאל לר' יאשיה א"ל חמי לך תלתא רחמין ואפקרה קומיהון קפודקאי דציפורין שאלין לרבי אימי בגין דלית לאילן עמא רחים ולא שאל שלם איך צורכה מיעבד א"ל כד תיחמון ריגלא צלילא תיהוין מפקין לשוקא ומבקרין ליה וחזרין וזכיין ביה רבי חגיי מפליג לה צלוחין צלוחין רבי אליעזר מפליג לה צלוחין צלוחין רבי חזקיה סלק גבי רבי ירמיה א"ל זכיתי בהן אוצרה א"ל צור לי אילין פריטייא גביך א"ל הרי מקומן מושכר לי א"ל לא כן אפקרתן חזור וזכיתה בהן:

המלקט

הלכה ג מתני' ולמה אמרו שלש ארצות ולענין מאי אמרו שלש ארצות: הן שחלוקות לענין ביעור ותו לא הא כיון דאמרת שלש שלש ארצות בכל אחת ואחת וא"כ הוו להו טפי וקאמר דשלש ארצות בכל אחת ואחת שאמרנו לאו לענין שכל אחת ואחת מהן חלוקות הן אלא כדי לידע עד כמה הגבול של כל אחת מאותן ג' הארצות ששנינו ברישא דמתני' דלעיל וכדנקיט ואזיל: שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. כלומר באמת לענין הדין אין כאן אלא ג' ארצות חלוקות לביעור ואי לא הוה תני אלא אותן ג' הארצות יהודה ועבר הירדן וגליל בלבד נהי דהוה ידעינן דאוכלין ביהודה על כל מה שביהודה וכן היכך אבל אכתי לא הוה ידעינן עד היכן הוא השייך לארץ יהודה ועד היכן הוא השייך לאיך הלכך חזר ושנה ג' ארצות בכל אחת ואחת והן כך וכך ונדע שיהו אוכלין בכל אחת ואחת מהן עד שיכלה האחרון שבה כמו בארץ יהודה עד שיכלה האחרון שביהודה וכן בכולן אבל אין אוכלין ביהודה על שבגליל ולא בגליל על שביהודה משום דגמירי דאין חיה שביהודה הולכת לגליל ואין חיה שבגליל הולכת ליהודה אבל הולכת היא מיהודה ליהודה ומגליל לגליל וכן בעבר הירדן: לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה. ר"ש פליג בתרתי את"ק דת"ק סבר דאותן ג' ארצות שבכל א׳חת ואחת לא לענין חילוק הדין אמרו אלא לענין הגבול וע"ז פליג וקאמר דביהודה ג' ארצות הן לענין הדין ואין אוכלין באחת על של חברתה ודקאמר הת"ק דדוקא בכל אחת אוכלין עד שיכלה האחרון שבה אבל אין אוכלין בגליל על של יהודה וכן בעבר הירדן ע"ז פליג וקאמר דשאר כל הארצות כהר המלך מפני שהיה שם פירות הרבה והוא האחרון שבארץ ישראל ואין הלכה כר"ש: וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. דברי חכמים הן שכל הארצות של א"י נחשבות כאחת לזיתים ולתמרים שאוכלין אותן בכל א"י על ידי שלא כלו בה בארץ אחת בין אם היא מיהודה או בגליל או בעבר הירדן: גמ' איתא חמי. ומתמה הש"ס אליבא דר"ש דקאמר דביהודה חלוקות הן הג' ארצות שבה ושאר כל הארצות כאחת הן בא וראה אילין שבעמק שביהודה אינן אוכלין על ידי הר שביהודה ואילין שבעמק שבגליל אוכלין על ידי הר שביהודה בתמיה אם אין החיה שבעמק שביהודה הולכת להר שביהודה מכ"ש שאין החיה בעמק הגליל הולכת להר שביהודה: תני. בתוספתא (פ"ז). אף לחרובין כל הארצות כ׳אחת הן: תני. שם. והגרסא נשתנית דהתם גרים אוכלין על הזתים עד שיכלה האחרון שבתקוע ראב"י אומר אף על גוש חלב וגי' דהכא נראית דקתני תמרים עד שיכלו מיריחו שהיא נקראת עיר התמרים והלכך קאמר מתניתא. כלומר הך ברייתא אתיא כר"ש דלדידיה ארץ יהודה חלוקה היא לג' ארצות ואם כלו שביריחו אין אוכלין על שאר ארצות שבה דאלו לרבנן כל הארצות כאחת הן ואוכלין התמרים בכל א"י על יריחו שביהודה וכן על שאר מקומות: כתיב מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל וכו'. הכי דריש לה בת"כ ומכאן למדין אנו שאף האדם אינו אוכל אחר שכלה מן השדה: מ"ט דר"ש. דאמר כל הארצות וכו' דדריש תאכלו על כל מה שהוא בשדה בכל הארץ זאת הוא שגרמת לך שלא תאכל שהמתנת עד שכלה מכל השדות:

הלכה ד מתני' אוכלין על המופקר. כל זמן שמצוי מאותו המין במקום ההפקר אוכלין אותו בבית אבל אם כלה אותו המין במקום ההפקר אע"פ שהוא מצוי אלא שהוא במקום השמור כגון בפירות האילן שבחצר וכיוצא בזה אין אוכלין עליו לפי שאין זה מצוי לחיה: ר' יוסי וכו'. ואין הלכה כר' יוסי: אוכלין על הטפחין, טופח הוא מין ממיני השעורים נקרא קורטמא"ן ובפ"ה דפאה אין מגלגלין בטופח. והוא קשה ויבש מאוד ולפיכך הוא מתקיים בארץ זמן רב וקמ"ל דאוכלין עליו כל שיש בבית מאותו המין על סמך זה שעדיין לא נגמר מפני קשיותו וה"ה בכל כיוצא בזה: ועל הדופרא. מל' דו פרי. אילן העושה פירות שני פעמים בשנה ואם יש לו בבית מפירותיו הראשונים אוכל אותן כל זמן שפירות שניות שלו מצויין בשדה: אבל לא על הסיתוניות. הן פירות שלא נגמרו עד ימי הסתיו ואם יש לו מאותו המין בבית אין אוכל בשביל אלו ורבי יהודה מתיר כל זמן שביכרו שהתחילו לבכר עד שלא יכלה הקיץ ואין הלכה כרבי יהודה: גמ' מתני' דקתני אוכלין על הטפיחין דר' יוסי היא דתני בתוספתא (פרק ז') אין אוכלין וכו' שבעכו שעם היו מצויין: אמר רבי יוסי. הוא ר' יוסי אמורא: הוינן סברין מימר. מה פליגין ר' יודא ורבנן. כצ"ל. כלומר דהוה סלקא דעתן דלא פליגי אלא סיתוניות בלבד: אשכח תני. בתוספתא שם ר' יהודה מתיר בדופרא ודוקא הם שבכרו עד שלא יכלה הקיץ וא"כ פליג גם בדופרא דלתנא דמתני' לא בעינן שהפירות השניים יבכרו עד שלא יכלה הקיץ:

הלכה ה מתני' הכובש שלשה כבשי'. שלשה מיני ירק שכבשן בחבית אחת במים ומלח או בחומץ: ר"א אומר אוכלין על הראשון. כלומר אוכלין כל זמן שלא כלה שום אחד מן המינין מן השדה אבל אם כלה אחד מהן ראשון שוב אין אוכלין שאר המינין שבחבית אע"פ שהן עדיין לא כלו מהשדה ומפרש בגמרא טעמא דר"א דס"ל הראשון נ"ט באחרון כלומר מכיון שהן נכבשין בחבית אחת נותנין טעם זב"ז ואחר שא' מהן כלה נאסרו כולן בנו"ט ממנו: ר"י אומר אף על האחרון. כדקאמר בגמ' דס"ל האחרון נותן טעם בראשון כלומר כי היכי דזה שכלה ראשון נותן טעם באחרון כך זה האחרון שלא כלה נותן טעם הוא בראשון וא"כ אוכלין אף הראשון על סמך זה האחרון שעדיין לא כלה שהרי יש בו נתינת טעם מהאחרון: רבן גמליאל אומר דאין הולכין בזה אחר נתינת טעם אלא כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואיפסקא הלכתא בגמ' כר"ג: רש"א כל ירק אחד לביעור. כלומר ר"ש ס"ל דלא נתנו חכמים שיעור לכל מין ומין של ירק בפני עצמו לענין ביעור אלא כל הירקות כמין אחד הן וכל זמן שיש איזה מין ירק בשדה אוכלין כל המינין על סמך אותו המין ואוכלין ברגילה והוא עשב חלוגלוגת ויש בו לחות הרבה ומתקיים הוא זמן רב. עד שיאכלו סגריות. מין ממיני עשבים מבקעת בית נטופה והוא מקום שיש בו לחות הרבה וע"ש זה נקרא בית נטופה וכשיבש זה העשב באותה בקעה יודעין שכבר נתייבש בכל מקום ואין הלכה כר"ש: גמ' מה טעמא דר' אליעזר וכו'. כדפרישית במתני' וקשיא על דר' יהושע אין הראשון נותן טעם באחרון. בתמיה כלו' הניחא לר"א דאזיל לחומרא אלא לר' יהושע קשיא דמאי חזי דאזיל ליה בתר מין האחרון ולקולא ואימא איפכא לחומרא דכי אין הראשון נותן נמי טעם באחרון וכיון שהוא כלה בדין הוא שיאסור גם האחרון שיש בו נתינת הטעם ממנו ולא משני מידי: תני עלה. בברייתא דת"כ והלכה כדבריו דלא אזלינן כאן בתר נתינת טעם מכיון שכל מין ומין ניכר בפ"ע הוא: מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא. האי אוצר דקאמר על מה שהוזכר בתוספתא קאי דתני התם (בריש פ"ח) בראשונה היו שלוחי ב"ד יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון ג' סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר וכו' וקחשיב שם לכל הפירות שהגיע זמן שנגמרו מכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כאו"א לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה וכו' כדתנן בפרקין לקמן רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור. והיינו דקאמר חזקיה דאזלא שיטתיה כר"ש. דמכיון שהתחיל להכניס באוצר של העיר הרי הוא כמבוער ויכולין הכל לאכול ממנו אחר הביעור: לא דאנא סבר כוותיה. דהא מילתיה כיחידאה הוא דאזלא אלא מפני שאנו רואין דרבנן מקילין בזמן הזה ועבדין עובדא כותיה מורה אני ג"כ כותיה: הו"ל עובדא. שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור: מה. זה הרי אריות הם לפניך ואתה שואל מהשועלים כמוני ודרך ענוה אמר כן: חמי לך תלתא רחמין. שתוכל לסמוך עליהן שלא יזכו בהן אם תפקירן בפניהם ומשום שצריך להפקיר בפני ג' והפקר לפניהן ותחזור ותזכה בעצמך בהן: קפודקאי דציפורין. אנשי קפודקיא שהיו דרים בציפורין ובאו ושאלו לר' אימי בשביל שאין לנו כאן אוהב ולא שואל בשלומינו שמחזיקין אותנו כגרים ביניהן והיך צריכין אנחנו למיעבד שמתיראין אנו אם נפקיר יזכו הן מיד בהן ואמר להן כשתראו הרגל צלולה מן השוק שאין בני אדם מצוין תוציאו הפירות להשוק ותפקירו ובזה אתם יוצאים שהרי מ"מ ההפקר בשוק הוא ותחזרו ותזכו בהן בעצמיכם: מפלג לה צלוחין צלוחין. היה מחלק השמן או היין צלוחית צלוחית לכל מי שראה לפניו וכנסיה נוהג ר"א: זכיתי בהן אוצרה. אוצר אחד של פירות שהופקר ואני זכיתי בו וא"ל ר' ירמיה צור לי אילין פריטייא גבך תשמור לי אלו הפרוטות שאני נותן לך ולאחר שקיבלן ממנו א"ל הרי מקומן של אותן הפירות שזכית בהן יהו מושכרין אצלי באותן הפרוטות שקיבלת ממני ועכשיו זוכה אני בהן ע"י שכירות מקומן וחזר ואמר לו לא כן אפיקתך ראה וכי לא הוצאתיך מהזכות שזכית בהן ולך ותחזור ותזכה בהן פעם אחרת וללמדו נתכוין על שהיה מתפאר שזכה מן ההפקר והראה לו שהיה יכול להוציאן מידו ע"י תחבולה זו:

המלקט

עין משפט נר מצוה, [א] מיי' פ"ז משמיטה הל"א. יא [ב] [ג] מיי' שם הל"ד. יב [ד] מיי' שם הל"ה. יג [ה] [ו] מיי' שם הל"ו.

מסורת הש"ס (א) תוספתא פ"ז (ב) פסחים נב (ג) ע' תוס' שם ד"ה הכובש.

גליון הש"ס *אוכלין על הספוחין עיין במפרש כאן ובתוספתא פ"ז ובמפרש שם אות כה:

שנויי נוסחאות (ס"ג) מה בבית [ד"ו] מן הבית. (ס"ת) אבל [ד"ו] הא'. (סכ"ת) בראשון וקשיא [בכי"ר] בראשון וקשיה על ר' אלעזר אין האחרון נותן טעם בראשון וקשיה. (ס"ל) מינו בשדה [ד"ו] מינו מן השדה. (סל"ג) כחזקיה לא [ד"ו] כחזקיא א־ר לא. (סל"ת) קפודקאי [בכי"ר] קפודאי. (במ"א) לשוקא [ד"ו] לה לשוקא.

עמודי ירושלים

ר"ג אומר כל שכלה מינו בשדה כו' תני והלכה כדבריו כן היתה ג"כ גירסת הר"מ עי' בה' שמיטה ויובל (פ"ז ס"ו) וע"ש בכ"מ ומהתימה על המגיה שם שכתב שלא נמצא כן בירושלמי ולהרי"א מבואר כן דפסקו הלכה כמותו:

הלכה ה מתני' [א] המלקט עשבים לחים עד שיבש המתוק והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שנייה [ב] עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן והמגבב יבש עד שתרד רביעה שנייה ור"ע אומר בכולן עד שתרד רביעה שנייה כיוצא בו [ג] המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שנייה [ד] (א) המודר הנייה מחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שנייה [ה] עד אימתי נכנסים עניים לפרדיסות עד שתרד רביעה שנייה [ו] עד אימתי נהנים ושורפים בקש ובתבן של שביעית עד שתרד רביעה שנייה: גמ' ר' אבין בשם רבי יוחנן לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים עלי קנים אין להם ביעור ותני כן [ז] עלי קנים ועלי האוג ועלי חרובים אין להן ביעור מפני שאין מינן כלה (ב) ר"ז בעי אמר עד הגשם עד שירד גשם אחד (ג) תמן תנינן [ח] האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין אמר רבי יוסי ב"ר בון ר' בא בר ממל בעי אמר [ט] הרי עלי עץ מביא גיזר אחד אמר רבי ליעזר מתני' אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפ"ע (ד) דתנינן שנים [י] בידן שני גזירי עצים תני רבי יוסי אומר כל דבר שהוא תלוי ברביעה עד שתרד רביעה שנייה ושאינה תלוי ברביעה עד שיגיע זמנה של רביעה (ה) תני רשב"ג אומר שבעת ימים שירדו בהן גשמים ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שנייה תני רבי חנינא בשם רשב"ג ולמה נקרא שמה רביעה שהיא רובעת את הארץ אמר רבי חנינא מכיון שתסרח מה שבשדה הותר מה שבבית תני ר' הושעיה אפי' לאחר ג' שנים אסור עד שיסרח תבן של שביעית [כ] אין שורין אותו בטיט שריין בטיט בטל והוא שגבלו תבן של שביעית אין נותנין אותו בכר נתנו בכר בטל והוא שישן עליו [ל] (ו) תבן של שביעית מה שיהא אסור משום ספיחים רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי ושרי אמר רבי זעירא ואנא דלא סמכית עלי אשתאלת לאילין דבית ברסנא ואמרין נהגין הוינא כנישין תבן מן ערובת שמיטתא. וכד מחסרין מייתי מן שורייא אמר רבי ירמיה מתני' אמרה [מ] שהוא מותר דתני הצבועין והפטמין לוקחין מורסן מ"מ ואינו חושש סבר רבי ירמיה מימר אפילו מן החשוד א"ל רבי יוסי לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד הא דבר ברי שהוא חשוד אסור אמר רבי שמאי מתני' אמרה שהוא אסור דתנינן (ז) תמן ובשביעית ובכלאי הכרם והקדש אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם לא נמצא מאבד אוכלי בהמה תפתר באוכלי בהמה לאדם אמר רבי מנא תיפתר בקדושת שביעית בביעור ולית את שמע מינה כלום:

מי

ארי"ח מכיון שתסרח מה שבשדה הותר מה שבבית פי' הר"ש והרע"ב והתוי"ט ז"ל דלאו משום דהוי ביעור אלא רק מרביעה שניה ואילך פקעה קדושתיה והטעם כתב התוי"ט ז"ל דלא אמרינן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך שבבית אלא דווקא אי הי' בשדה הי' ראוי לאכול משא"כ כאן כיון דאפילו אם הי' בשדה כבר נרקב וכלה ונפסד א"כ מה שנשאר בבית קים לא חל עליו חובת ביעור אלא רק פקע קדושתי' והותר לשרפו מפני הנאת אדם ומשמע מכאן דמאכל בהמה אסור להנאת אדם ע"י כילוי דלאכילה ולא להפסד וכ"כ הרע"ב ז"ל במשנה הזאת וכן פסק הרע"ב ז"ל בפ"ה מה' שמטו"י וכתב הכס"מ ז"ל בהי"ט הא דאסור מאכל בהמה בהנאת של כילוי לאדם הוא נלמד ממשנה הזאת ע"ז מסיק דתבן של שביעית אין שורין אותו בטיט שריין בטיט בטל משום דהוי הנאה של כילוי וכן אין נותנין אותו בכר כו' וא"כ ש"ל מהו שיהא אסורין משום ספיחין פי' אם גזרו עליהם ספיחים או לא כו' ומסיק א"ר ירמיה מתניתין אמרה שהיא מותר דתני הצבועין כו' ולוקחין מורסן ואינו חושש דלא חיישינן שמא הוי מן המשומר הרי דלא גזרו על הספיחין כדמסיק סבר ר' ירמיה אפילו מן החשוד כו' א"ר שמאי מתניתא אמרה שהוא אסור דתנינן תמן ובשביעית ובכלאי הכרם והקדש אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם פי' דאיתא (בפ"י דמס' תרומות) דבשביעית ובכלאי הכרם ובהקדש שנפלו לתוכן חולין אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם וע"כ דהא דאוסר שביעית הוא ע"כ דאוסר משום ספיחין אסורין וא"כ פריך על מתניתין לפי האוקימתא דר"ח דמשתסרח בשדה אינו ביעור אלא פקע קדושתי' לבד והוי חולין ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה פי' דס"ל דהא דקתני במתניתין נהנין ושורפין הוא או או קתני או נהנין או שורפין וע"ז שאל האיך רשאי לשרוף אפי' דפקעה מהן קדושתן מ"מ הא אפי' אוכלי חולין אסור לאבד אוכלין בידים וכדאיתא בכמה מקומות ועיין במסכת דמאי (פ"ז ה"א) ע"ז משני תיפתר אוכלי בהמה לאדם פי' דנהנין ושורפין חדא קתני דשורפין בשביל הנאת אדם לבשל ולהסיק תנור וכיריים וכיון דע"פ אוקימתא דר"ח נהנין ושורפין חדא קתני נמצא שפיר מתקיים הא דמוכח לעיל דתבן של שביעית קודם שירד הרביעה השני' אין שורין אותו בטיט ושום הנאה של כילוי לאדם דהא לאחר רביעה השניה אז מותר הנאה של כלוי לאדם ע"ז אמר ר"מ תיפתר בקדושת שביעית בביעור ולית ש"מ כלום פי' דלעולם או או קתני רק דפליג על ר"ח דס"ל דמשתסרח בשדה אינו מחויב בדיעבד אלא דמותר דפקעה קדושתה ז"א אלא ברביעה השניה משתסרח בשדה הרי חייב בביעור ושורפין דקתני במתניתין הוא בביעור בקדושת שביעית ותרתי קתני נהנין בהפקיר או בשחלק לג' סעודות והנשאר יבער בשריפה במצות ביעור דקדושת שביעית כדפסק הרמב"ם ז"ל וא"כ לית ש"מ כלום דתבן של שביעית אין שורין אותו בטיט דז"א דלאדם מותר אוכל בהמה בהנאה של כילוי דהוי כמו מלוגמא ולאחר רביעה שניה מותר שרפה לחוד ולאו דמותר אלא מחויב לשורפו משום מצות ביעור דקדושת שביעית וב' הפירושים הללו דבין ר"ח ובין ר"מ נחלקו הר"ש ז"ל וסייעתו ז"ל והרא"ש ז"ל עיי"ש. ועיין במשנה ראשונה ובירושלמי שת"י שלמד הגר"א ז"ל והגי' בו מ"כ שמחליף הגירסא דגרס אר"מ תיפתר בקדושת שביעית ובביעור קודם הקושיא לא נמצא מאבד אוכלי בהמה בתר בזרע ובעץ כדי ליתן טעם וגרס בקדושת שביעית ובביעור וה"פ דקאי על הא דר"ש דרצה למילף ממתניתין דבשביעית ובכלאי הכרם ובהקדש דזרע והעץ אוסר בכדי נ"ט ומפרש ר"ם דע"כ הא דאוסר שביעית הוא באיסור ספיחין דבלא"ה היתר היא וע"ז משני ר"מ תיפתר בקדושת שביעית ובביעור ר"ל דלעולם היתר הוא רק דאוסר התערובות הוא דצריך לאוכלו בקדושת שביעית וגם בביעור דצריך לבער התערובות בביעור דשביעית אבל לא ידעתי אם הוא מהגר"א ז"ל או לאו כי לא נכתב תיבות ואותיות רק סמן בעלמא על היפוך הגירסא:

רשב"ל

הלכה ו מתני' המלקט עשבים לחים. יכול הוא ללקטן ולאוכלן עד שייבש המתוק וזהו כדפרישית לעיל (ריש פ"ג) דקאמר בגמרא מתוק פקועה והן הסלקין שבבקעה וכשהמטר יורד מתמלאין מים ואינן מתייבשין אלא לאחר זמן וע"ד מתקו לו רגבי נחל: והמגבב ביבש. לקיטה ביבש נקרא מגבב: על שם שהיבש נקרא גבבא: עד שתרד רביעה שניה. במוצאי שביעית והיא בשנה בינונית בכ"ג במרחשון ומכאן ואילך חייב לבער: עד שיישרו מאביהן. עד שינשרו ויפלו מהענפים שהן אביהן: ור"ע אומר בכולן. בין לחים בין יבישים זמנן עד שתרד רביעה שניה ואין הלכה כר"ע: גמ' לית כאן עלי קנים. שמי מכאן עלי קנים ותני עלי גפנים בלחוד דלעלי קנים אין להן ביעור ותני בתוספתא (פ"ה) כן עלי קנים וכו' לפי שהן קשות ואינן נובלות וכלות וכל דבר המתקיים אין לו ביעור:

הלכה ז מתני' עד אימתי נכנסים עניים לפרדיסות. במוצאי שביעית כדי לאסוף פירות שביעית: עד אימתי נהנין ושורפין וכו'. לפי שבשביעית אסור לשרוף תבן וקש שלה מפני שהוא ראוי למאכל בהמה ובמוצאי שביעית משתרד רביעה שניה נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית: גמ' ר' זעירא בעי. גרסי' להא בנדרים (פ"ח בהל' ה') על המתני' דקתני נמי התם האומר עד הגשמים או עד שיהו הגשמים מסתמא דעתו על הרביעה השניה שאינה מוקדמת כל כך כמו הראשונה ולא מאוחרת כמו השלישית ובעי ר"ז אם אמר עד הגשם מהו לאיזה זמן גשם נתכוין ופשיט לה שאסור עד שירד הגשם אחר כלומר גשם האחרון והיינו רביעה שלישית: תמן תנינן. (בפ"ו דשקלים) ואיידי דבעי לקמיה כגוונא דבעיא דר"ז מייתי לה הכא: אמר הרי עלי עץ. אם מביא גיזר אחד או שני גיזרי עצים דהדא מילתא היא: מתני' אמרה כן. דמביא גיזר אחד שכל אחד קרבן בפני עצמו הוא דתנן (בפ"ב דיומא) תמיד קרב בתשעה וכו' בין הערבים באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני גיזרי עצים לפי שבין הערבים צריך להוסיף שני גיזרין ומדבעי שני כהנים אלמא כל גיזר קרבן בפני עצמו הוא: כל דבר שתלוי ברביעה. אם הדבר הנדור ממנו תלוי בגשמים עד שתרד רביעה שניה ואם אינו תלוי בגשמים מסתמא לא נתכוון אלא עד שיגיע זמנה של רביעה ואע"פ שלא ירדו גשמים: תני בתוספתא (סוף פ"ז). יש בהן כדי רביעה שניה. כלומר יש בהן נמי כדי רביעה שניה דס"ל כר' יוסי דאמר התם רביעה ראשונה י"ז במרחשון ושנייה בכ"ג ושלישית בכ"ח כסלו ומי"ז עד כ"ג ז' ימים והן ב' רביעיות: ולמה נקרא שמה רביעה על שהגשם רובע את הארץ: מכיון שתסרח. על תבן וקש דמתני' קאי דמכיון שתסרח מה שבשדה והיינו משתרד רביעה שנייה הותר מה שבבית: תני ר' הושעיא. ופליג אמתני' שאפילו לאחר ג' שנים אסור עד שיסרח ממש: אין שורין אותו בטיט. לפי שאינו בטל ומ"מ נפסד הוא: שריין בטיט בטל והוא שגבלו. כצ"ל כלומר ואם שרה אותו בטל והוא שגבלו. ואינו נראה וניכר: תבן של שביעית אין נותנין אותו בכר. מפני שלא ניתן ליהנות כך ואם נתנו בכר בטל הוא והרי הוא כמבוער והוא שיישן עליו דמתוך כך נתקלקל הוא ואינו ראוי למאכל בהמה: מהו שיהא אסור משום ספיחין. אם גזרו עליו משום ספיחין כמו בשארי ספיחין או דילמא דלא נחשדו עוברי עבירה על התבן: ואנא דלא סמכית עלי. להתיר ושאלתי לאלו דבית ברסנא והמרו שהיו נוהגין להחמיר על עצמן והיו אוספין תבן מערב שביעית לצורכן ואם היה חסר להן היו מביאין ממה שנדבק בחומה של טיט ולא היו נהנין מתבן של שביעית משום גזירת ספיחין: מתניתא. מהברייתא דהתוספתא שמעינו שהוא מותר ולא גזרו עליו דתני בתוספתא (פ"ה) הצבעין והפטמין לוקחין מורסן מ"מ דלא נחשדו על הפסולת וה"ה על התבן: ר' ירמיה וכו'. כדאמר לעיל בפ' דלעיל (בהלכה ב') ושם מפורש: א"ר שמאי הא ממתני' דתרומות שמעינו שהוא אסור דתני תמן (בפ"י) ובשביעית וכו' אלמא קדושת שביעית חלה גם על העץ וה"ה לתבן דנחשב כמו התבואה עצמה: לא נמצא מאבד אוכלי בהמה. אמתני' פריך מאימתי נהנין ושורפין וכו' הא מאבד אוכלי בהמה ומשני תיפתר באוכלי בהמה לאדם כלומר דמיירי לצורך האדם והותר ליהנות באוכלי בהמה לאדם: א"ר מנא. דלא היא דתיפתר שהוא נוהג בו קדושת שביעית וכן בביעור ומשתרד רביעה שניה במוצאי שביעית זמן ביעורו של תבן הוא ולית ש"מ כלום דהותר לאבד אוכלי בהמה בשביל צורך האדם:

והגיע

עין משפט נר מצוה יד [א] מיי' פ"ז משמיטה הלי"ז. טו [ב] שם הלט"ז. טז [ג] מיי' פ"ו מסכירות הל"ז סמ"ג עשין פ"ט טוש"ע חו"מ סי' שיב סעיף ה ו. יז [ד] מיי' פ"י מנדרים הלי"א טוש"ע יו"ד סי' רכ סי"ח. יח [ה] מיי' פ"ז משמיטה הלי"ח. יט [ו] מיי' פ"ה שם הלכ"ג. כ [ז] מיי' פ"ז שם הלט"ז. כא [ח] מיי' פ"ט ממעה"ק הלי"ג. כב [ט] שם. כג [י] מיי' פ"ב מתמידין הל"ב. כד [כ] [ל] מיי' פ"ה משמיטה הלכ"ג. כה [מ] מיי' פ"ד שם הל"ד וכ"מ.

מסורת הש"ס (א) תענית ו: נדרים סב: (ב) ירושלמי נדרים פ"ח הל"ה (ג) שקלים פ"ו משנה ו מנחות קו. (ד) יומא כו: (ה) תענית ו. נדרים סג. תוספתא כאן פ"ז. ופ"א דתענית. (ו) תוספתא פ"ה (ז) תרומות פ"י משנה ה.

שינויי נוסחאות (סי"ח) בון ר' בא [ז"ו] בון אמר ר' בא. (שכ"ח) חנינא [נכי"ל] חיננא. (שכ"א) שריין (ד"ו) שריין. (שכ"ד) מה שיהא [ד"ו] מהו שיהא. (שכ"ה) לוי [נד"ו] לוי צנבריא. (שכ"ו) סמכית עלי [נכי"כ] עליו. (שכ"ז) ברסנא [נכי"ע] כרסנא. (שנ"ח) את [ד"ו] ליתא.

הלכה ו מתני' [א] מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד והעניים אוכלין אחר הביעור אבל לא העשירים דברי רבי יהודא רבי יוסי אומר [ב] אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור [ג] מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שנתנו לו מתנה רבי ליעזר אומר ינתנו לאוכליהן וחכמים אומרים אין החוטא נשכר אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהן יתחלקו לכל אדם [ד] (א) האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה: **גמ'** מ"ט דרבי יודא ויקרא כה ואכלו אביוני עמך ויתרם מה טעמא דרבי יוסי ואכלו אביוני עמך ויתרם (ב) תני ר"ש אומר עשירין אוכלין מן האוצר אחר הביעור מ"ט דרבי שמעון ואכלו אביוני עמך עד יתרם ר"ש בן לקיש אומר *בפירות עבירה היא מתני' והתני המוצא פירות עבירה אסור ליגע בהן שנייא היא מציאה שנייא היא שנפלו לו על כרחו רבי יוחנן אמר בפירות היתר היא מתני' בהדא תנינן ר"א אומר ינתנו לאוכליהן ר"א **דהוא שמותי (ג) דתנינן אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה כדברי ב"ש בהדא רבנן מתיבין ליה שאין חוטא נשכר בשיטתו השיבוהו בשיטתך שאת אומר ינתנו לאוכליהן שאין חוטא נשכר אמר רבי ביבי הורי רבי יוסי באילין קונדסיא שילכו מעותיהן לים המלח רבי מנא שאל לרבי חזקיה מהו מייכלא בפונייו לאשקלון א"ל אסור רבי חזקיה הוה קאים בשוקא דקיסרין חמי חד טעון עלל מן איסורי הפך אפוי דלא מחמיניה תני פרק כל כך למה כדי שיעשה מקומו הוכיח שמע רבי יעקב בר אחא ואמר אמה

פני משה

הלכה ח מתני' והגיע שעת הביעור. זמן הביעור הוא מפורש לעיל (בהלכה ב') במתני' דג' ארצו' וסג"ל. עוד בפ' מקום שנהגו אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער ואימתי הוא כלה עד הפורי' ובענבים עד הפסח ובזיתים עד העצרת ובגרוגרות עד החנוכה והובא זה לעיל (בפ"ז סוף הלכה ב'): ועניים אוכלין אחר הביעור וכו'. טעמייהו פלוגתייהו מפרש בגמ': **גמ'** ואכלו אביוני עמך ויתרם. תאכל חית השדה כתיב ודריש ר' יהודה ואכלו אביוני עמך דוקא והאי ויתרם אדלעיל קאי והיותר תאכל חית השדה כל זמן שהוא מצוי להן: מ"ט דר' יוסי ואכלו אביוני עמך ויתרם. כלומר דר' יוסי לא דריש להאי ויתרם אדלעיל דא"כ מיותר הוא דלא הו"ל למיכתב אלא ואכלו אביוני עמך וחית השדה תאכל ועוד דכל זמן שהוא מצוי לחית השדה עדיין לא הגיע זמן הביעור כדדרשינן לעיל מקרא דולבהמתך כלה לחיה מן השדה וכו' והלכך דריש דה"ק קרא ואכלו אביוני עמך ויתרם כלומר וגם יתר העם והאי תאכל חית השדה ה"ק שזהו שאמרתי לך ואכלו וגו' אהר שתאכל חית השדה הוא וכשיכלה אז ואכלו אביוני עמך וגם יתרם: תני. בתוספתא (פ"ח) והבאתי לעיל (בהלכה ה') דקתני התם דכל הפירות משנגמרו מכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מזון ג' סעודות לכאו"א ובערבי שבתות כאו"א לפי ביתו עד שעת הביעור הגיע שעת הביעור פליגי התם ר' יודא ור' יוסי כדגרים במתני' רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור כדפרישית לעיל דס"ל דמכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא והיינו לאחר שהכניסו לאוצר ה"ז כמבוער ובהא פליג אדר' יוסי דס"ל דעשירים אוכלין אחר הביעור מכל מה שימצאו ור"ש קאמר דאוכלין הן ממה שהוכנס לאוצר שבעיר דבהכי כבר נתקיים מצות ביעור מקודם שהגיע זמנו ולפיכך אוכלין משם אף לאחר שהגיע שעת הביעור ומפרש הכא לטעמא דר"ש בדרשה דהאי קרא: ואכלו אביוני עמך עד יתרם. כלומר דר"ש דייק ליה אביוני עמך כדדייק ר' יהודה ודריש ליתרא דויתרם אבל לא כר' יוסי אלא דה"ק ואכלו אביוני עמך ולא עשירים וזה שאמרתי לך אביוני עמך דוקא עד ויתרם הוא והיינו מכל שאר המקומות אשר ימצאו שם אבל מויתרם וזהו מה שנתותר אחר שתאכל חית השדה וכבר כלה אלא שניתותר באוצר שהכניסו מקודם אוכלין מזה אף העשירים אחר הביעור כדאמרן:

הלכה ט מתני' מי שהיו לו פירות שביעי' שנפלו לו וכו'. בגמרא פליגי בפירושא דמתני' ולר' יוחנן דמוקי לה בפירות היתר הכי פירושא דר"א ס"ל כב"ש דאמרי לעיל (בפ"ד) דאין אוכלין פירות שביעית בטובה שלא יחזיק טובה למי שנתן לו דהפקירא דמלכא היא שביעית והלכך קסבר ר"א דהוא עצמו לא יאכל מפני שהוא יאכל בטובה אלא ינתנו לאוכליהן כלומר להותן הרגילין להכול פירות שביעית ואין מדקדקין אם הן של היתר או של איסור והן יאכלו אותן ואמרו לו חכמים לדבריו ולשיטתו דלדידן הוא בעצמו יכול לאוכלן וכב"ה סבירא לן דאוכלין פירות שביעית של היתר בטובה ושלא בטובה אלא לדידך דאמרת דינתנו לאוכליהן והן שאין מדקדקין בפירות שביעית ונמצא החוטא נשכר וכך היה לך לומר ימכרו לאוכליהן שהן ישלמו הדמים ובשביל שלא יהנה זה המוכר מן הדמים שקיבל בעד הפירות של טובה יתחלקו הדמים לכל אדם: עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. דמהו דתימא דאין חלה נוהגת בשביעית מפני שאם אירע טומאה בחלה טעונה שריפה ובשביעית לאכלה כתיב ולא לשריפה קמ"ל דהאית עריסותיכם אמרה תורה מאיזו עיסה שתהיה חלה תרימו: **גמ'** בפירות עבירה היא מתני'. שנלקטו באיסור ו[ד]ריש לקיש מיתפרשא המתני' כפשטה דרבי אליעזר סבירא ליה דינתנו לאוכליהן שהן רגילין לאכול פירות שביעית באיסור וחכמים אומרים אין החוטא נשכר אלא ימכרו להן ולדמיהן שהן דמי פירות שביעית של איסור יתחלקו לכל אדם לפי שצריך להפקירן: שנייא היא מציאה. דמכיון שידע שהן פירות עבירה אסור ליגע וליטפל בהן אבל הכא שאני הוא שנפלו לו על כרחו או שניתנו לו במתנה וכיון שכבר הגיעו לידו פליגי בה ר"א וחכמים מה יעשה בהן: ר"י אמר בפירות היתר היא מתני'. משום דקשיא ליה דאי בפירות איסור א"כ מה לי הן מה לי דמיהן ולחכמים דאמרי דמיהן מתחלקין אמאי לא יתחלקו הפירות בעצמן אלא ודאי דהואיל ושל איסור הן אין לחלקן לכל אדם לא הן ולא דמיהן הלכך מוקי לה דבפירות היתר מיירי וכדמסיק לקמיה במאי פליגי ר"א וחכמים: בהדא תנינן רא"א ינתנו לאוכליהן. בתמיה ואמאי לא יאכל הוא בעצמו. וקאמר משום דר"א שמותי הוא. מתלמידי ב"ש דתנינן אין אוכלין פירות שביעית כדברי ב"ש. כצ"ל ולני' הכתובה בספרים כמו וכו' הוא דר"י הוא דקאמר הכי לעיל (בפ"ד) דב"ש מקילי וב"ה מחמירי ומציין הס"ס בדברי ר' יהודא אוכלין פירות שביעית בטובה וכו' וכלומר דלת"ק דהתם ב"ש מחמירין ואין אוכלין פירות שביעית בטובה: בהדא. פריך בהדא רבנן משיבין לו באין החוטא נשכר בתמי' ומאי חטא הוא ומשני בשיטתו השיבוהו וכו' כדפרישית במתניתין והחוטא קאי על אלו אוכליהן שדרכן לאכול שאר פירות שביעית ואף של איסור ומ"מ על כרחך דבעי ר' יוחנן לפרש דבשיטתו השיבוהו דאי לאו הכי אכתי הוה קשה למאי דאמרו חכמים ימכרו דאם פירות היתר הן יאכל הוא בעצמו ולפיכך צריך הוא לומר דבשיטתו השיבוהו והכל כמפורש במתני': באילין קונדסייא. מין ירק הקונדס והקנבוס (בפ"ה דכלאים) דאע"פ שאין רהויין לאכילה כל כך מ"מ אם נלקטו באיסור יוליך מעותיהן לים המלח: מהו מייבלא בפוניין לאשקלון. פוניין מלה לעז היא באגרוף שבידו ומשום דאשקלון ח"ל היא כדאמרינן לעיל (בפ"ו בהלכה א') אשקלון כלחוץ ואנן תנן שם בסוף הפרק אין מוציאין פירות שביעית מהארץ לח"ל ושאל ר' מנא מהו להוביל מעט מעט במלא אגרוף לאשקלון וא"ל אסור: חמא חד טעין עלל מן איסורא. שהיה טוען משא אחד מפירות שביעית שלקטן באיסור: הפך אפוי דלא מחמיניה תני פרק. הפך ר' חזקיה פניו שלא יראהו שהוא בוש ופורק המשא של איסור מעליו וכדמסיק כל כך למה עשה ר' חזקיה כן כדי שיעשה מקומו הוכיח. כלומר להוכיח לאנשי מקומו שזה שלא כדין עשה ושלא ילמדו ממנו לעשות כן: אמה

ריבד"ז

רשב"ל אומר בפירות עבירה היא מתניתא. פי' במלאכת שלמה ובמשנה ראשונה כגון דמורישו בעל הכרם שזרע בשביעית בעבירה וס"ל לר"א דכיון דהיורש לא עבר עבירה לא קנסוהו ומותר לאוכלן ויתנו לאוכליהן למי שזוכה בהם ואמרו ליה רבנן א"כ יהא הוטא נשכר ר"ל הראשון שחטא יהא מתקיים מחשבתו אלא ימכרו אותם ב"ד ליורשין ויתחלקו הדמים לכל ויתקיים מצות שביעית שיהא יד הכל שוין בה כן פי' במלאכת שלמה והמשנה ראשונה פי' דינתנו לאוכליהן פי' בשעת הביעור יחלק לאוכליהן מזון ג' סעודות והוא בעצמו יכול ג"כ ליטול מהן ולשון המשנה נוטה לפי המ"ם ז"ל וחכמים אומרים אין חוטא נשכר פי' דהלעיטהו לרשע דלמה יקוים בו מצות ביעור אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהן יתחלקו לכל אדם לא במזון ג' סעודות ר"י אמר בפירות היתר היא מתניתא ופריך בהדא תנינן ר"א אומר ינתנו לאוכליהן פי' בתמיה כיון דהיתר הוא אמאי אינו נאכל בעצמו ומשני ר"א דהוא שמותי פי' מתלמידי ב"ש דתנינן אוכלין פירות שביעית שלא בטובה כצ"ל וכן היא במתניתין (פ"ד) לפיכך אם יאכל היורש והמקבל מתנה יחזיק לו טובה ע"כ צריך שיאכלו עם אחרים ופריך א"כ מ"ט ס"ל לרבנן דאין חוטא נשכר משום דאוכל גם הוא עם אחרים וכן האחרים יחזיקו לו טובה הא לרבנן מותר להחזיק טובה ומשני בשיטתו השיבוהו דלשיטתיך היאך מותר גם הוא לאכול וגם יתן לאחרים הא סוף סוף יהי' מזה החזקת טובה אלא דימכרו לאוכליהן ודמיהן יתחלקו לכל אדם ופי' הרמב"ם ז"ל והרע"ב ז"ל דימכרו אותם לו ליתן דמיהם ליחלק אותן הדמים לכל בני אדם נראה לפענ"ד דיעשה כההיא דבי ר' ינאי דיופי פירות שביעית לעניים ופרעו בשמינית דאיתא במס' ע"ז (דף ס"ג) עיי"ש ברש"י ותוס' ז"ל ובדברינו במס' שקלים (פ"ד) דמבואר שם דחליפין שאינו בעין אינו תופס את דמיו והכ"נ יאכל תחלה ואח"כ יפרע הדמים ויהי' חליפין שאינו בעין אינו תופס את דמיו וכדגרסינן שם כי קפרע דמי היתר קפרע וע"כ לא חשוב כעושה סחורה בפירות שביעית וכיון דהדמים לא נתפסו בקדושת שביעית ע"כ שפיר יכול ליתן לכל אדם ולא שייך החזקת טובה מהמקבל המעות ז"א כיון דאינו חשוב דמי שביעית ואם שימכור לאוכלין אחרים והאחרים יתנו הדמים אחר האכילה ליורשין הגם דחליפין שאינו בעין אינו תופס דמיו מ"מ כיון דהדמים באו לו מן הפירות שביעית שקיבל מתנה מהנותן והמ ריש א"כ יחזיק טובה להנותן עבור הפירות שקיבל דמים בשבילם אבל עכשיו המקבל מתנה לא יחזיק לו טובה להנותן ומקבל הדמים כיון דלאחר האכילה אינו תופס את דמיו לא איכפת לן על מה שיחזיקו טובה כיון דאינו תופס את דמיו ויחזיק לו טובה בעד מעות חולין והיורש לא יחזיק טובה להמורישו או להנותן מתנה כיון דאינו נהנה מהן דצריך ליתן דמיהם והאחרים שיחזיקו טובה להאוכלן לא איכפת לן כיון דהוי כמו חולין וניחא מאד הא דקרי להו במתניתין אוכל הן והאחרונים קרי כל אדם ולמה לא נקט יפרע דמיהם והדמים יחלק א"ו כדברינו דלאחר שיאכלו יחלקו הדמים לכל אדם ובזה מתורץ קושית התוס' ז"ל: ר' חזקי' הוה קאים בשוקא דקיסרין חמי חד טעין עלל מן איסורא הפך אפוי דלא מחמיני' תני פרק פי' טעינה ופריקה ותני היא כמו טענו דלא רצה לאותו טענו ופריך כ"כ למה ומשני כדי שיעשה מקומו הוכיח פי' רצה שיהא במקומות וכחה שיטלו תוכחה אנשי מקומו: סליק פרקא בס"ד אתא

(פו"ט) ר"א אומר ינתנו לאוכליהן נעריך (ע' שמת) אהא דקתני בבבלי במס' שבת (ק"ל ע"ב) חדא דר"א שמותי הוא. פי' מבורך הוא (מלשון שמתא). פ"א מתלמידי שמאי הוה והכי מסתברא וכן מפורש בירושל' מס' שביעית פ"ט רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכל דהא ר"א שמותי הוא דתנינן אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה כדברי בית שמאי וכו'.

גליון אפרים

רבי מנא שאל לר' חזקיה מהו מייבלא בפוניין לאשקלון. נ"ל שצ"ל מפונין ופוניין שם מקום. והשאלה היתה אם פוניין דינה כא"י ואין מוציאין פירות שביעית לחו"ל. ועיין בדמאי פ"ב דף ח' ע"ב ר' יונה בשם ר' שמעון בן זכריה המינין האסורין בפניין הלגוזין כו'. אולי צ"ל שם בפיניין. וראיתי בדפוס ק"אטאפין שהגירסא שם המינין האסורין בפניים. ועיין בתוספתא בפרק א' דתרומות ונעשה בפונא אלא בים נורסים שם בפונא או בפינא. ועכ"פ יש לומר בפיניין הוא שם מקום והשאלה היתה אם דינו כא"י וכנ"ל. שוב ראיתי במר שכתב נ"כ שמשמע לו בפיניין שם מקום: תני פרק. אולי יש לפרש שני שנשא את המשא הכיר את ר' חזקיה ופרק את המשא מעליו. וכלשון הירושלמי ביבמות פ"י אמר לה לית תני ופירש בק"ע איני מכירך: כל כך למה כדי שיעשה מקומו הוכח. הנה קיסרין דינה כחו"ל. ברבי העיר קיסרין. כמבואר בדמאי פ"ב דף ח' ע"א וכנ"ל בדף י"א ע"א ונ"ל ש"י הזקיה ידע ששם א נבראו הביא השירות מא"י והפך ר' חזקיה פניו ממנו. כשהיה נושא את הפירות בשוק למכור. כדי שעי"ז הפ"ס הוכחה לאנשי מקומו שהפירות הם פירות איסור ולא יקנו ממנו. וראיתי להגיה כדי שלא יעשה מקומו הוכח. בר' חזקיה הפך את פניו כדי שהכל יבינו שפירותיו אסורים שאם לא הפך פניו היה מקומו קיסרין הוכח ששם פירות קיסרין

עין משפט נר מצוה כו [א] מיי' פ"ז משמיטה ה"ג כמ"ג עשין קמח כז [ב] שם וכגרסתו וע' בכ"מ. כח [ג] מיי' פ"ו שם הלט"ו. כט [ד] מיי' פ"ט מבכורי' הל"ד.

מסורת הש"ס (א) בכורות יב: (ב) תוספתא פ"ה: (ג) לעיל פ"ד מבנה ג ע"ב.

גליון הש"ס *בפירות עבירה היא. עי' במהרי"ט אלגזי בחבורו על בכורות להרמב"ן פ"ה שם באורך וע' בשנות אליהו. **דהוא שמותי. כתב המפרש דהוא מתלמידי ב"ש וע' בכ"מ פ"ו כאן הל' טו וע' בתוס' שבת דף קל ונדה דף ז וז"פ וע' בתוס' יו"ט פ"ה מ"ג ובקול רמז ובבית דוד ודו"ק:

שנויי נוסחאות (סע"ו) עד יתרם [בכי"ר] גד ש תרם.

מהר"מ יפ"מ

מ"ט דרבי יודא כ"ב ני' הר"ש דלר' יודא אסור משום דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה ולא עמך. וטעמא דר' יוסי ואכלו אביוני עמך וגם עמך. וטעמא דר"ש ואכלו אביוני עמך ויתרם והוא שביעי וכו' ע"ש:

בכר לאדן

כדי שיעשה מקומו הוכיח. פי' הר"ש והוכחה דהרואים שהפך פניו יבינו שהוא אסור ולא יקנו ולא יעצו כזה. ולר"י אמא דהן ילדה בר כלומר לא יקרא יולדת בן שהוא ראוי ליקרא בן כמ"ש בזבחים על ר"ש: (א"ה חיד"א במכות דף י"ו ע"ב וע"ש בחידושי הריטב"א ז"ל):

אמה דהן ילדת בר (א) רבי יהושע בן לוי הוה מפקיד לתלמידים *לא תזבון לי ירק אלא מן גינתא דסיסרא קם עימיה זכור לטוב א"ל איזיל אימא לרבך לית הדא גינתא דסיסרא דיהודאי הות וקטלי' ונסביה מיניה אין בעיתא מחמרא על נפשך אשתווי לחברך חד בר נש הוה **חשיד על שמיטתא אמר לאיתתיה אפקין חלתה א"ל ההוא גברא חשיד על שמיטתו ואת אמר אפקין חלתה א"ל חלתה מדבר תורה שביעית מדרבן גמליאל וחביריו:

הדרן עלך הפיגן והריבוזין

[א] השביעית (ב) משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר [ב] הקפת החנות אינו משמטת אם עשאה מלוה הרי זו משמטת רבי יהודא אומר הראשון ראשון משמט [ג] שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זו משמט רבי יוסי אומר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת אינה פוסקת בשביעית אינה משמטת [ד] (ג) השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמיט ואם לאו אינה משמיט [ה] האונס והמפתה והמוציא שם רע [ו] וכל מעשה ב"ד אינן משמיטין [ז] (ד) המלוה על המשכון [ח] והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמטין: גמ' השביעי' משמטת כו' ***ניחא שלא בשטר בשטר ויעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט (ה) אמר ר' יוחנן תיפתר בשטר שאין בו אחריות נכסים וכר"מ אתא עובדא קומי ר"י בשטר שאין בו אחריות נכסים והורי משמט אמר מפני שאנו למידין מן ההלכה אנו עושין מעשה א"ר ירמיה בשאין לו קרקע הא יש לו קרקע אינו משמט אמר ר"י אפילו יש לו קרקע משמט אתיא דר"י כדרב דא"ר בא בשם רב [ט] ייחד לו קרקע משמט לא אמרו אלא ייחד לו הא לא ייחד לו אינו משמט [י] (ו) ****המשעבד שדה לאשתו והלך ומכרה אם רצתה לגבות ממנו משאר נכסים גובה אמר ר' הילא הורי ר' לעזר כהן תנייא חברייא בעיין לא תגבה אלא מנכסים משועבדין אמר לון ר"י כני חורין לפניה ואת אמרת תגבי משועבדין מתני' בשלא אמר לה לא יהא לך פירעון אלא מזה [כ] אבל אם אמר לה לא יהא לך פירעון אלא מזה אינו גובה אלא ממנה [ל] המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה ר' אחא אמר מכורה לשעה ר"י אמר אינו מכורה לשעה חיילי דר' יוסי מן הדא שורו מצוי הוא להבריח שדה אינו מצוי להבריח' הגע עצמך שהיתה מכורה לבעלי זרוע אמר ר' יודן אבוי דר' מתנייה מצויין הן בעלי

אמה דהן ילדת בר. כלומר אשרי אמו של זה שילדה בן חשוב כזה ודוגמתו בפ"ג דע"ז: ריב"ל וכו'. גרסי' להא לעיל בפ"ב דדמאי (בהל' א') ושם מפורש: אמרה ליה ההוא גברא חשיד על שמיטתא. ומפני מה אתה נזהר ואומר לי הפרש חלה הלא כל העיסה של איסור הוא והשיב לה חלה מד"ת אבל שביעית מדרבנן בזמן הזה ור"ג וחביריו התקינו לנהוג שביעית בזמן הזה:

הדרן עלך הפיגם והריבוזין

הלכה א מתני' השביעית משמטת את המלוה.

כדכתיב שמוט כל בעל משה ידו וזהו החיוב שעברה עליו שביעית שאינו יכול לתבוע אותו ואם תבעו עובר בלאו דכתיב לא יגוש את רעהו וגו': בשטר ושלא בשטר. בין שכתוב בו אחריות נכסים בפירוש בין שלא כתוב בו ומכ"ש שלא בשטר כלל כ"א בעל פה: הקפת חנות. מה שלוקחין מן החנות באמנה דרך מקח וממכר אינה משמטת שאין זה דרך מלוה: אם עשאה מלוה. שחישב כל מה שלקח ממנו ביחד וזקפן עליו במלוה משמטת כשאר מלוה: הראשון ראשון משמט. אם לקח ממנו פעם ראשון וחזר ולקח פעם שני ולא פרע לו את הראשון נעשה הראשון מלוה ומשמט מפני שדרך בעלי הקפה שפורעין את הראשון וחוזרין ולוקחין פעם שנית וזה שלא פרע לראשון הרי הוא כמלוה עליו ואין הלכה כר' יהודה: שכר שכיר אינו משמט. דאין זה דרך מלוה ואם זקפן עליו במלוה משמט: כל מלאכה שפוסקת בשביעית. אם שכר שכיר זה הוא מהמלאכות שכשבאה שביעית הן פוסקות שאסורין הן בשביעית כגון זריעה וקצירה וחרישה וכיוצא בהן נעשה השכר הזה בשביעית כמלוה ומשמטת ואם השכר הוא מהמלאכות שאף בשביעית אינן אסורות אינה משמטת ואין הלכה כר' יוסי: גמ' ניחא שלא בשטר. שפיר הוא דמשמט אלא בשטר אמאי הא יש כאן שעבוד נכסים ויעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט: תיפתר בשטר שאין בו אחריות נכסים. בפירוש וכר"מ דס"ל בפ' שנים אוחזין גבי מצא שטר חוב דלא אמרינן אחריות ט"ס ואם אין בו אחריות מפורש אינו גובה ממשועבדים וקס"ד השתא דמדמוקי ר' יוחנן למתני' כר"מ א"כ למאי דקיי"ל כרבנן דאחריות טעות סופר הוא אינו משמט למלוה בשטר ואע"פ שאין בו אחריות מפורש: בשטר שאין בו אחריות נכסים. מפורש והורי רבי יוחנן דמשמט ואע"ג דלאוקימתא דידיה הוה ליה להורות דאינו משמט למאי דקיי"ל כרבנן: אמר מפני שאנו למדין מן הלכה אנו עושין אותו. בתמיה וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה דאף דאוקימנא למתני' כר"מ לפי מה שנדמה בעינינו מ"מ לענין מעשה אין אנו סומכין על זה אלא דאפי' לרבנן משמט הוא: בשאין לו קרקע. הא דאמרינן דבשטר משמט הואיל ואין בו אחריות מפורש דוקא בשאין לו קרקע להלוה אבל יש לו קרקע אינו משמט שהרי לעולם גובה הוא מבני חורין של הלוה והוי כמלוה על המשכון: א"ר יוסי. דלא היא אלא אפי' יש לו קרקע להלוה משמט וכרב דלקמיה: ייחד לו קרקע. בהלואתו שיהא נפרע ממנה אינו משמט ודוקא בייחד הא אם לא ייחד אינו משמט ולא דמי למלוה על המשכון דהבטחון של המלוה על המשכון ולא קרינן ביה לא יגוש וכן אם יחד לו הקרקע: המשעבד שדה לאשתו. בכתובתה ואח"כ מכרה אם רצתה לגבות משאר נכסים של הבעל גובה: חברייא בעיין. על זה ואמאי. ולא תגבה אלא מנכסים משועבדים שהרי כתב לה אפותיקי על שדה זו: אמר לון ר' יוסי. וכי סלקא אדעתין הכי. הרי יש כאן בני חורין לפניה ואת אמרת משועבדין תגבה בתמיה: מתני'. הך ברייתא מיירי דוקא בשלא אמר לה לא יהא לך פרעון אלא מזו אבל אם אמר לה וכו' אינה גובה אלא ממנה דהואיל ועשאה אפותיקי מפורש אינה גובה משאר נכסים ומוציאה השדה מיד הלוקח ואינו יכול לסלקה בדמים: מכורה לשעה. כלומר אם היה המכר לשעה שהוא עד זמן שיבא הב"ח לטרוף כשלא ימצא נכסים בנ"ח ה"ז מכורה: ר' יוסי אומר אינה מכורה לשעה. כדמייתי ליה סייעתא דחיי ליה דר' יוסי מן הדא דמחלקינן בין שורו לשדה שאם עשה שורו אפותיקי ומכרו אין הבע"ח יכול לגבות ממנו כדקאמר טעמא לפי שהשור מצוי הוא להבריחו ולמכרו בצנעא והואיל ואין לו קול אין הב"ח טורף מהלוקח אבל שדה אינו מצוי להבריחה ויש לה קול שנעשית אפותיקי לב"ח ולא היה לו להלוקח לקחה ולפיכך הב"ח טורפה מהלוקח וס"ל לר' יוסי דמכיון שכן הוא אינה מכורה כלל ואפי' לשעה ויכול להחזיר המקח: הגע עצמך שהיתה מכורה לבעל זרוע. שהלוקח הוא אלם והב"ח מתיירא ממנה לפי שלא יכול להוציא מתחת יד האלם הזה ואמאי לא נימא בזה דמיהא מכורה לשעה היא: מצוין הן בעלי

אתא עובדא קומי ר"י בשטר שאין בו אחריות נכסים והורי משמט ובירושלמי שת"י מהגר"א ז"ל כ"ב בשטר שיש בו_אחריות נכסים כגש"ס דילן אבל ז"א מהגר"א ז"ל דלאו כ"י הוא ובשנו"א ז"ל גרס כמו הגי' דלפנינו דאע"פ דמוקי כר"מ דס"ל אין אחריות ט"ס משמע דאילו לרבנן הוי שטר שאין בו אחריות נכסים כמי שיש בו אחריות וצריך להיות שלו ומשמט מ"מ הורי דמשמט ואמר אע"פ שאנו מדמין ואומרים דבשטר שיש בו אחריות דמי למשכון מ"מ אין אנו עושין מעשה א"ר"י בשאין לו קרקע הא יש לו קרקע אינו משמט כו' דא"ר בא בשם רב יחד לו קרקע משמט נ"ל אינו משמט וט"ס דמוכח הוא: **המשעבד** שדה לחבירו והלך ומכרה ר' אחא אומר מכורה לשעה ר' יוסי אומר אינה מכורה לשעה חילי דר' יוסי מן הדא שורו מצוי להבריח שדה אינו מצוי להבריחה הגע עצמך שמכרה לבעלי זרוע א"ר יודן אבוי דר' מתני' עתידין בעלי זרוע ליפול ע"כ. המפרשים ז"ל דחקו מאוד א"ע בזה ונראה לפענ"ד לפרש בע"ה דה"פ דלמ"ד מכורה לשעה המכר קיים עד שעת גוביינא כמו שכ' הרמב"ן ז"ל מובא בר"ן ז"ל (במס' גיטין דף מ"א) וז"ל דהמכר קיים עד שעת גוביינא ועל בע"ח להביא ראיה עכ"ל ולמ"ד אינה מכורה לשעה אין על הבע"ח להביא ראיה דהא לא חשיב מוציא מחבירו דעליו הראיה ואמר דחיילי דר"י מן הדא שורו מצוי להבריח שדה אינו מצוי להבריחה דלפיכך עשה שורו אפותיקי ומכרו מכור ואין בע"ח גובה ושדה בע"ח גובה ממנו מ"ט שורו מצוי להבריח וע"כ לא סמיך שעבודו עליו אבל שדה אינה מצוי להבריחה וע"כ סמך שעבודו עליו וא"כ הגע עצמך שמכרה לבע"ז כלומר הי אמרת שמכורה לשעה והבע"ח חשיב מוציא ועליו הראי' א"כ גם שדה מצוי להבריח מבע"ח שימכרנה לבע"ז ולא יכול להוציא מיד הבע"ז [כההיא אית ליה סהדי מדחילא מיניה דגבר אלם הוא במס' ב"מ (דף מ' ע"ב)] אלא ע"כ דלא מכירה כלל לבע"ז ולא צריך להוציא מבע"ז וע"ז משני א"ר יודן אבוי דר"מ עתידין בע"ז ליפול א"כ שדה אינה מצוי להבריח דאף שימכור לבע"ז מצוי היא לנפול כן הוא לפי הגירסא שלנו וגירסת הגר"א ז"ל בכי"ק חילי דר"י מן הדא דתני עשה אפותיקי ומכרו אינו מכור עבדו מצוי הוא להבריחו ועיין בפ"ז דיבמות עכ"ל פי' העושה עבדו אפותיקי ומכרו אינו מכור הוא מפורש בירושלמי פ"ז דיבמות ומדקתני אינו מכור משמע דאינו מכור כלל דאל"כ ניתני בע"ח גובה הימנו ולשון אינו מכור משמע דאינו מכור כלל ומשני דשאני עבד דמצוי הוא להבריחו ואי דיהא מכור ללוקח שעה אחת יבריחנו המוכר ולא יכול לגבות הימנו ע"כ א"י מכור לגמרי אבל שדה אינו מצוי להבריח והלכך לא אכפת לן אם דיהא מכורה לשעה ופריך הגע עצמך שיהא מכורה לבע"ז ומשני א"ר יודן אבוי דר' מתני' מצוין הן בע"ז ליפול ודו"ק: רב

קיסרין ומותרים וחזרתי בי. שבכ"מ בירושלמי הוכח הוא לאסור. כמו בירושלמי רפ"ח דשקלים מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו הוכח. היינו שהם טמאים. ובר"פ ג' דעירובין אמר ר' יונה לא שמא ר' יוסי אלא משום הוכח, וגם בתוס' [דטהרות פ"ו] הביאוה התוס' בנדה ז' בד"ה בלא האמר. אלו ואלו מוכיחים וכתבו בשם התוס' פירוש מוכיחים לטומאה. ולא דוקא בענין טומאה אלא גם בענין איסורים איתא בירושלמי ריש בילה ברם הכא יש כאן אחת לאיסור והיא מוכחת על כולן. ולעיל בדמאי פ"ב דף ז' כהדא סורקיא שהיא מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים: אמר לה הלתה מדבר הורה שביעית מדרבנן גמליאל וחבריו. הרמב"ן בפירושו על התורה פ' בהר כתב שכיון שהזכירו חכמים דבריו נראה שהם אמת. אלא שהרמב"ן לשיטתו אזיל דס"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא מפרש לענין ביעור והפוסקים דשביעית בזה"ז דרבנן מפרשים כפשוטם דשביעית בזה"ז ר"ג וחבריו תקנו. וכמו שמפרש בפ"מ ור"א שמה שכתב הרמב"ן שם. (ומ"ש הרמב"ן שם דחלה דאורייתא אינו מובן לי דהא לכו"ע חלה בזה"ז דרבנן וכך היה לו להרמב"ן לומר דבשלמא לענין חלה איכא למימר דההוא גברא טעי וסבר דהלכה כר"מ ור' יהודה וכרבנן דבי רב בנדה מ"ז ע"א ובכתובות כ"ה ע"א דסוברים חלה בזה"ז דאורייתא. וכדאמרינן כעין זה בגטין כ"ה ע"א התם איכא למימר טעי בר' ירמיה. אבל לענין שביעית במאי טעי נומר דרבן גמליאל וחבריו תקנו א"ו שבזה דברי ההוא נגרא אמת) ולכאורה קשה הא הסוברים שביעית דרבנן ס"ל דקיי"ל כרבי במו"ק ב' ע"ב וגטין ל"ו ע"א דגם בזמן בית שני לא היתה השמיטה נוהגת אלא מדרבנן משום דבבית שני לא נהג יובל ולמה הוצרך ר"ג וחבריו לתקן שתהא שביעית נוהגת בזה"ז פשיטא שכמו שהשמיטה נהגה מדרבנן בזמן בית שני ה"כ

עין משפט נר מצוה א [א] מיי' פ"ט משמיטה הל"ו סמ"ג עשין קלט טוש"ע חו"מ סי' סז ס"ב. ב [ב] מיי' שם הל"א טוש"ע שם סעיף יד. ג [ג] מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז. ד [ד] מיי' שם הל"ה. ה [ה] מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף טז. ו [ו] מיי' שם הלט"ו טוש"ע שם סעיף ח. ז [ז] מיי' שם הל"ד טוש"ע שם סעיף יב. ח [ח] שם הט"ו טוש"ע שם סי"א. ט [ט] מיי' פ"ט משמיטה הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ס"ז ס"ב. י [י] [כ] [ל] מיי' פי"ח ממלוה ולוה הל"ג ד וברא"ב"ד וסה"מ ולח"מ טוש"ע חו"מ סי' קיז ס"א ב.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי דמאי פ"ב הל"א. (ב) גיטין לו. (ג) שבת קמח: (ד) ע' ב"מ מח: שביעית לד גיטין לו. מכות ג: (ה) גיטין לו. (ו) גיטין מח:

גליון הש"ס *לא תזבון לי ירק ע' בפ"ד משמיטה ויובל הלכ"ט בכ"מ ולזה רמז המפרש כאן ועיין בשו"ת מהרי"ט בראשונות סי' מב מג ושו"ת ב"י ותשובתו עליו ועיין בשו"ת אבקת רוכל להב"י: **חשיד על שמיטתא עיין רמב"ן בפירושו על התורה פ' בהר על פסוק ולבהמתך: ***ניחא שלא בשטר וכו' ע' בשנות אליהו מ"ש בישוב דברי הרמב"ם: ****המשעבד שדה לאשתו וכו'. עיין רמב"ן במלחמות פ"ד דגיטין ובספר הזכות שלו ובחידושיו שם ובמגדול עוז פי"ח ממלוה הל"ד רמז לדבריו:

שנויי נוסחאות (ס"ד) איטא [ד"ו] אמור. (ספ"ז) ר"י תיפתר בשטר [בכי"ל] ר' יוחנן שטר. (סכ"ע) עושין מעשה. [ד"ו] עושין אותו. [וכי"ר] עושין אותו מעשה. (סל"ג) הא לא [כד"ו] הא אם לא [וכ"ה בכי"ל]. (סל"ז) ר' יוסי [כ"ה בד"ו] [וכי"ר] ר' יונה. (סל"ח) אמרת תיגבי משועבדין [ד"ו] אמרת משועבדין.

בעלי זרוע ליפול תני (א) הכותב שדה אפותיקי לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו מכרה הרי זו מכורה [א] והלוקח יחוש לעצמו מתני' בשאמר לה יהא לך פירעון מזו מה פליגין כשאמר לו לא יהא לך פירעון אלא מזו (ב) רב אמר [ב] פגמה אע"פ שלא זקפה זקפה אע"פ שלא פגמה תני ר' חייא עד שתפגום ותזקוף ומפני שהוא מקיף לו פעם שנייה נעשית ראשונה מלוה אמר ר"א *דר' יודא היא וראוי לתובעו בר"ה ר' בא בשם ר' זעירא בממון שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי לתובעו ראוי ליתן לו מעות וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית ראשונה מלוה ר' יוחנן אמר בגין חרישה ר"ש בן לקיש אומר בגין בניין על דעתיה דרבי יוחנן כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית על דעתיה דר"ש בן לקיש כל מלאכה שהיא פוסקת מאיליה מה רבי יוסי כר' יודא דר' יוסי אמר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעי' משמטת ושאינ' פוסק' בשביעי' אינה משמט' ולא

פני משה

בעלי זרוע ליפול. ולעולם אין הב"ח מתייאש ממנה שמצפה הוא שעתיד הגלגל הזה ליפול ויטרוף אותה: והלוקח יחוש לעצמו. שאם ימות הבעל או יגרשנה תטרוף האשה וכן הב"ח אם לא ימצאו לגבות משאר נכסים: מתניתא. קאמר הש"ס דלא תקשי מהאי ברייתא לר' יוסי דאמר אינה מכורה לשעה וזה ר' יוסי אמורא הוא דפליג עם ר' אחא דלא תנינן בהדיא הרי זה מכורה כל זמן שאינן באין לטרוף אותה ולהכי מפרש דהאי ברייתא איירי בשאמר לה יהא לך פרעון מזו והו אפותיקי סתם אבל לא בשעשאה אפותיקי מפורש: מה פליגין ובמה פליגין. ר' אחא ור' יוסי בשאמר לה בפירוש לא יהא לך פרעון אלא מזו דמכיון שעשאה אפותיקי מפורש ס"ל לר' יוסי דאינה מכורה אפי' לשעה מטעמא דאפותיקי מפורש אין הלוקח יכול לסלק ואפילו בדמים הלכך לא הוי ליה מכר כלל: רב אמר פגמה לא זקפה. השתא מהדר הש"ס אפלוגתא דמתני' דהשמט' השביעית ואיידי דהכי נקא מייתי לעיל דין דאפותיקי בכתובת האשה ובב"ח וקאמר דבכתובת אשה דקיי"ל אין השביעית משמטתה ואמר רב דאם פגמה שקיבלה ממנו המקצת ואפי' לא זקפה עליו במלוה וכן אם זקפה אע"פ שלא פגמה הוי' כשאר חוב והשביעית משמטתה: תני ר' חייא. ופליגא על רב דעד שתפגום ותזקוף דהכי תני לה בתוספתא (פ"ח) כתובת אשה פגמה וזקפה הרי זו משמטת פגמה ולא זקפה זקפה ולא פגמה ה"ז אינה משמטת: ומפני שהוא מקיף לו וכו'. אר' יהודה דמתניתין פריך דקאמר בהקפת חנות הראשון ראשון משמט ומאי טעמא וכי מפני שהוא מקיף לו עוד פעם שניה נעשית הראשונה מלוה: א"ר אלעזר דר' יודה היא. הא מלתא דר' אלעזר לקמן (הלכה ב') היא שניה ועלה הוא דשייכא לומר דר' יהודה היא ומייתי לה הכא לפרש דברי ר' יהודה דממילא שמעינן לה מהא דלקמן לטעמיה דר' יודה במתני' כדמסיק: וראוי לתובעו בראש השנה. לקמן אמרינן בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו אלא אימת שירצה יפרענו אפ"ה השביעית משמטתו דאע"ג דלא שייך ביה לא יגוש מכל מקום דהחוב מוטל עליו לפרוע קרי ביה לא יגוש ומשמטתו ופריך עלה והתני במתני' דלקמן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט ואר"א עלה דהאי מתני' דר' יודה היא וראוי היא לתובעו בר"ה בתמיה כלומר למסקנת דברי ר' אלעזר היא דמשום הך קושיא ע"כ דמתני' לא אתיא אלא כר' יודה דסברי אין ראוי לתובעו בראש השנה והוי ליה כהקפת חנות ואמאי משמט אלא דכר' יהודא שפיר הוא דאתיא דס"ל דהראשון ראשון משמט וה"נ איירי כגון שלקח ממנו וחזר ולקח דהוי הראשונה כמלוה ומשמט ושמעת מינה דדחיק ר"א לאוקמי מתני' כר' יודא דאלמא לרבנן אינו משמט ומהאי טעמא אלא דהו"ל כהקפת חנות הואיל ואין ראוי לתובעו וקשיא לרב דאמר אפי' דאין ראוי לתובעו השביעית משמטת: ר' בא וכו'. ר' בא משני להקושיא דקשיא דרב לא היא דלא תדחוק לאוקמי להאי מתני' דהשוחט את הפרה כר' יודה אלא ככ"ע אתיא דבממון שהוא ראוי להאמינו איירי שאינו סך מרובה כל כך ומכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שראוי להאמינו ומכיון שראוי להאמינו הוי כמי שראוי ליתן לו מעות הכי גרים לה לקמן וכאן קיצר הש"ס דסמיך אהא דלקמן כלומר דהא בעלמא במקום שהוא ראוי לתובעו היום הוי כראוי להאמינו שהרי מיד הוא תובעו לשלם לו: ומכיון וכו'. כלומר וא"כ ה"ה איפכא נמי דהכא מכיון שהוא ראוי להאמינו אע"פ שאינו ראוי לתובעו בר"ה מ"מ הוי כמי שראוי ליתן לו מעות שהרי הוא מאמינו עד לאחר יו"ט ומיד אחר יו"ט מוטל עליו ליתן לו מעות ולפורעו וא"כ שפיר אתיא אף לרבנן דלא דמיא להקפת חנות שאינו עומד לפרוע אלא לזמן מרובה אבל הכא כיון שהוא ראוי ליתן לו מעות מיד אחר יו"ט אפי' רבנן מודו דמשמט: וכאן הואיל וראוי ליתן לו מעות וכו'. טעמא דר' בא היא וכלומר וכאן בהקפת חנות דפליגי בה היינו טעמא דר' יודה ס"ל הואיל והוא ראוי לשלם לו הקפה הראשונה כשלקח את השניה ולא שילם נעשית הראשונה מלוה ורבנן ס"ל דאין דרך להשתלם הקפת חנות עד לאחר זמן הרבה ולא דמי להשוחט את הפרה דהתם כ"ע מודו כדאמרן והשתא נמי לא קשיא מידי להא דרב דשפיר אתיא מילתיה אף כרבנן דמכיון דבכל שעה ושעה מיהת מוטל עליו לפרעו והואיל וראוי הוא ליתן לו מעות משמט אע"פ שאין ראוי לתבעו. וגרסי' להא במסכת מכות (פרק קמא בהלכה ב'): ר' יוחנן אמר בגין חרישה. אדברי ר' יוסי דמתני' קאי דאמר כל מלאכה שהיא פוסקת משמטת וקאמר ר' יוחנן דכוונת ר' יוסי בשביל חרישה כלומר בשביל המלאכה שבשדה כגון חרישה וכיוצא בה שפוסקת בשביעית ומכיון דאין מלאכה זו נוהגת בשביעית אין דרכו של השכיר להמתין על אחר השביעית מה שחייב לו מקודם ונעשה כמלוה על בעה"ב ומשמטת ור"ל אמר לאו דוקא מלאכה שבשדות קאמר אלא בגין בניין. כלומר אפילו שכרו לעשות לו איזה בנין ונגמר הבנין מקודם שביעית הוי כמלוה: ומשמטת ומפרש ואזיל לדעתי' דר' יוחנן משום דדייק ליה דקתני מלאכה שהיא פוסקת בשביעית דמשמע מחמת השביעית היא פוסקת וזהו מלאכה שבשדה דאילו מלאכת הבנין אינה אסורה בשביעית ולדעתיה דר"ל לאו שפוסקת מחמת שביעית קאמר אלא מלאכה שהיא פוסקת מאליה כלומר שכלתה מלאכת הבנין שלו נגמרה ופסקה בשביעית: מה ר' יוסי כר' יודה דר' יוסי אמר כל מלאכה וכו' כצ"ל. והכתוב בספרי הדפוס דר' יודא אמר טעות הוא. ודברי ר' יודה מייתי ליה לקמיה דאמר (בפ"ז דשבועות בהלכה ז') גבי אמר לשלחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר ליה תן לי את הדינר וא"ל נתתיו לך ונתתו באנפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות וא"ל נתתים לך והשלכת לתוך כיסך ישבע השלחני ר' יהודה אומר אין דרך השלחני להיות נותן איסר עד שיטול דינרו ושואל הש"ס מה דמימא דר"י דמתני' כר' יודה דהתם ס"ל דקס"ד דדינא דהכא דמי להתם דכמו שאין מדרך השלחני להמתין על הדינר ואינו נותן המעות עד שיטול את הדינר מקודם כן בשכיר כן שאין דרכו להמתין בשכרו אחר שפסקה המלאכה ואע"פ שיש לו עוד לעשות בכעין מלאכה זו אחר שתעבור השביעית ומש"ה הוי כמלוה על הבעה"ב ומשמטת: ולא

רידב"ז

רב אמר פגמה אע"פ שלא זקפה וכו'. הגר"א ז"ל בכי"ק בירושלמי שת"י מגי' ה"ג רב אמר עד שתפגום ותזקוף שמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה כו' והוא כבש"ס דילן במסכת גיטין (דף י"ח ע"א):

ומפני שהוא מקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה פי' דמקשה על ר' יהודה דמתניתין דהראשון משמט ר"ב בשם ר"ז בממון שהוא ראוי להאמינו הגר"א ז"ל בכי"ק גרס כיי דתנינן תמן השוחט את הפרה כו' וראוי לתובעו בר"ה ר"ב בשם ר"ז בממון [נראה כצ"ל במי כמון ולא גרסינן בממון] שהוא ראוי להאמינו כו' פי' דקשה למה אם הי' החודש מעובר משמט הא אינו ראוי לתובעו ולא קרינן ביה לא יגוש וא"כ כשנתן לו אנ"ל משמט אני השכל [עיין במס' שבת בבבלי (דף קמ"ח) ברשב"א ז"ל וברמב"ן ז"ל עיין בתוס' הרי"ד] ומשני ע"ז ר' בא בשם ר"ז בממון שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו כאילו ראוי ליתן לו מעות כן גי' הגר"א ז"ל וכאן הואיל וראוי אלא ליתן לו מעות ולא נתן לו נעשית הראשונה מלוה פי' דאיש שהוא ראוי להאמינו א"ל ראוי לתובעו אלא דראוי ליתן בעצמו בלא תביעה וקרינן לא יגוש דהוא נוגש בעצמו ליתן ולא בעינן נגישה לתובעו אלא נגישה ליתן וראוי לתובעו וראוי ליתן הכל אחד הוא ובר"ה הוי כאילו ראוי ליתן אע"פ שאינו ראוי ליתן מפני שהוא יו"ט מ"מ הוי כאילו ראוי ליתן אי לא היה יו"ט ע"כ קרינן לא יגוש משום דאין כפ"מ בין נגישה דתביעה לנגישה דליתן והגם דהלואת יו"ט לא ניתנה להתבע ואינו ראוי לתובעו לעולם אבל ראוי ליתן בלא תביעה והגם דביו"ט גופי' אינו ראוי ליתן בפועל מ"מ חשוב כאילו ראוי ליתן אילו לא הי' יו"ט וכמו כן ס"ל לר"י גבי הקפת חנות דאע"ג דגבי הקפת חנות הוא כמו שכ' הרמב"ם ז"ל דדרך להקיף בחנות ולקבוץ עד סך ממון ואז ישלם עכ"ל ז"ל מ"מ אע"ג דאין ראוי לתבוע אותו מ"מ כשמקיף פעם שני' ראוי ליתן מעצמו וראוי ליתן הוי כראוי לתבוע וקרינן ביה לא יגוש וכיון דר"י ס"ל דלא בעינן דוקא מלוה אלא אפי' שכר שכיר והקפת חנות נמי נ"ל משמט דלא קפיד רחמנא דווקא אמלוה אלא ה"ה כל חוב רק דבעינן לקרות לא יגוש ע"כ בשהקיף פעם שני' קרינן אראשון לא יגוש משום דתובע א"ע וחכמים דפליגי אר"י ס"ל נמי דראשון קרינן לא יגוש דהוא תובע א"ע אך דס"ל לת"ק דאינו משמט רק מלוה אבל לא חוב אחר כדאיתא בירושלמי בסמוך גבי קנס דאונס ופיתוי וזולת השוחט את הפרה בר"ה ס"ל לת"ק דלא הוי כהקפת חנות כמו שכתב הכ"מ ז"ל דאילו לא הי' יו"ט הי' פירעו מיד הוי כזקף עליו מלוה ואע"פ שלא נתן להתבע ס"ל כסברת ר"י גבי הקפת חנות דהוא תובע א"ע והקפת חנות ס"ל דלא מהני מטעם אחר משום דס"ל דבעינן דווקא מלוה אבל בשוחט את הפרה חשוב כמלוה ולא כהקפה כמ"ש הכ"מ ז"ל:

ר' יוחנן אמר בגין חרישה רשב"ל אמר בגין בנין וקאי על הא דס"ל לר' יוסי במתניתין כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית דסבירא ליה לר' יוחנן בגין חרישה כלומר דנפסק המלאכה בגין איסור שביעית דהוא חרישה עליונה קאמר דעל דעתיה דר"י כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית ר"ל מחמת איסור שביעית ע"ד דרשב"ל כל מלאכה שהיא פוסקת מאליה אפילו לא מחמת שביעית כגון בנין ושאל הגמ' מה ר"י כר"י דר' יוסי אומר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת כר' יהודה דר' יהודה אמר הראשון ראשון משמט כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וה"פ כמה דר' יהודה ס"ל דהראשון משמט משום דאע"ג דאינו ראוי לתבעו אבל ראוי ליתן כמו כן ס"ל לר' יוסי דאע"ג דאינו ראוי לתובעו שכר שכיר עד לבסוף מ"מ כשהיא פוסקת ראוי לו ליתן מעצמו ולא

גליון אפרים

נוהגת מדרבנן בזה"ז. וי"ל לפי מ"ש הר"ן בגיטין שם דבזמן בית שני נהג יובל מדרבנן מזו"ה נהגה שביעית מדרבנן אבל אחר החורבן דודאי לא נהג יובל אפי' מדרבנן. וכמ"ש הרמב"ן בספר הזכות בגטין שם שאין מסכת ולא מקבל שיהגו לאחר חורבן אפילו מדבריהם שהרי הארץ חרבה ושממה ביד ואין ישראל עליה כאכסניא ולמה שהות ובתים ויגנו דרור לעבדים. ודאי לא נהג יובל לאחר החורבן אפילו מדרבנן. מזו"ה ס"ד שלא ינהגו נ"כ דיני שביעית וגזר ר"נ וחבריו אלא לאחורה לדעת הגאונים ולפי והגם השנים שקידם בית שני בזמן החורבן היו מוגים שמיטות והרמב"ם ז"ל הכריע לפסוק כדעתם בפי' מה' שמיטה ויובל אמאי לא ימנו שמיטות לאחר חורבן בית שני. וי"ל שבזמן חורבן בית ראשון ידעו קלם וידעו שרק ע' שנה יהיו בגלות מש"ה לא רצו לפסוק מנין השמיטין אבל בחורבן בית שני שלא ידעו קץ גלותם הוה ס"ד שלא ינהגו שמיטין וגזר ר"נ וחבריו שתהיה שמיטה נוהגת גם בזה"ז. והנה לכאורה לא תיכף אחר חורבן בית שני היה רבן יוחנן בן זכאי נשיא ולא ר"ג ואמאי לא תקן ריב"ז וחבריו שמיטה. והנה אף שיש לומר שריב"ז לא היה נשיא רק שנים אחדות אחר החורבן, ועיין בתוס' בשבת כ"ד ע"ב בד"ה הוה מעשר, ומבואר אצלי באריכות בהערה בספרי זכחי אפרים בגמרא זבחים י"ב ע"א. והבית חרב בשנת השמיטה או בשנה הראשונה לשמיטה ובזמן שהיה ריב"ז נשיא לא הגיע עוד שנת השמיטה. לכן לא תקן הוא וחבריו וכשהגיעה שנת השבע כבר היה רבן גמליאל נשיא לתקן הוא וחבריו שתנהג שמיטה יותר נ"ל שאחר החורבן נהגו שמיטה מפני שהיו סוברים שמהרה יבנה בית המקדש ולמה יפסקו על זמן מועט מלמנות שמיטה. רק בימי אנדרייאנוס שסברו אז לדעת שלא במהרה יבנה בה"מ. ודבר אמת היה בפי ר' יוחנן בן תורתא לר"ע עקיבא יעלו

תוספת הרי"ד

ומפני שהוא מקיף לו פעם שני' נעשית הראשונה מלוה לר"י פריך ומשני כהא דתנינן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה כן גי' הגר"א ז"ל וראוי הוא לתובעו בראש השנה והאיך קרינן לא יגוש ולמה משמט ר' בא בשם ר' זעירא בממון שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו כן גירסת הגר"א ז"ל לקמן וכן הכא וכן נמי לגי' ספרי' דידן וה"ג כיון שהוא ראוי להאמינו הוא שהוא ראוי לתובעו ומכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא ראוי ליתן לו מעות [ומוכח הגירסא הזה טעות דמוכח] וכאן הואיל וראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית הראשונה מלוה ע"כ. מהך ירושלמי מבואר היטב שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל אשר לכאורה קשה להבין וכבר הקשה הרמב"ן והרשב"א ז"ל במס' שבת (דף קמ"ח ע"ב) גבי הלואת יו"ט אם נתנה ליתבע מתיב ר"א בר אבין השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם הי' החודש מעובר משמט וכו' ואם לא נתנה ליתבע מאי משמט וכו' ופי' רש"י ז"ל דה"ג ואי לא נתנה ליתבע מאי

עין משפט נר מצוה יא [א] מיי' פי"ח ממלוה ולוה הל"ג ד וברא"ד והה"מ ולח"מ טוש"ע חו"מ סי' קיז ס"א ב. יב [ב] מיי' פ"ט משמיטה הל"ג סמ"ג לאוין רעא טוש"ע חו"מ סי' סז ס"יז.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי יבמות פ"ז הל"א. (ב) גיטין יח.

גליון הש"ס *דר' יהודה היא עיין בר"ש כאן ובלח"ש וברא"ד וכ"מ פ"ט משמיטה הל"ה:

שינויי נוסחאות (כ"ד) לו [ד"ו] לה. (ס"ו) פגמה אע"פ שלא זקפה [ד"ו] פגמה לא זקפה. (ס"א) לתובעו ראוי. [ד"ו] לתיבעו כמי שהוא ראוי. הואיל והוא ראוי [ד"ו] הואיל וראוי. (ס"ז) דר' יוסי [ד"ו] דר' יודא.

חתם סופר

ומפני שהוא מקיף לו פעם שנייה נעשית ראשונה מלוה הא הקפת החנוני אינו משמט ומשני הא מני ר' יהודה היא והדר פריך וכי הלואת ר"ה ניתן ליתבע ומשני מפרש נדחק בפירושו. ונלע"ד לפרש כפשוטו דפריך איך מיתוקם כר' יהודה הא כל כמו לא אמר ר' יהודה ראשון ראשון משמט משום שהיה לו לפרוע הראשון כשלקח השני. ולא פרע זקף הראשון במלוה ומשמט זה הוא סברת ר' יהודה ותינח בחול אבל בר"ה שהוא יו"ט וא"א ליקח מעות ואפילו משכון על הראשון א"כ כשלקח השני לא הו"מ לפרוע הראשון ולעולם לא זקפו במלוה ואם כן אמאי משמט ומשני כיון שהיה ראוי להאמינו שהרי נותן לו בלי משכון ש"מ שמאמין לו א"כ יכול לתבעו ביו"ט וליקח ממנו משכון לזכרון דברים ובזה מותר ביו"ט ומדלא תבעו ממנו משכון נ"ל ראשון ראשון משמט כנלע"ד פירושו בפשיטות:

ולא רבי יוסי כר' יודא אע"ג (א) דר' יודא אמר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שיטול דינר מודה הוא בשכר שכיר שאינו אלא לבסוף (ב) רבי אומר *ניסן לא נתעבר מימיו והא (ג) תנינן אם בא חדש בזמנו אם בא לא בא רב אמר תשרי לא נתעבר מימיו והא תנינן אם היה החודש מעובר. אם היה לא היה (ד) וכשקידשו את השנים באושה ביום הראשון עמד ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה אמר כדברי ריב"נ אמר רשב"ג לא היינו נוהגין כן ביבנה ביום השני עבר ר' חנניא בנו של ר' יוסי הגלילי אמר כדברי ר"ע אמר רשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה והתני קדשוהו בראשון ובשני ר' זעירא בשם רב חסדא אותה שנה נתקלקלה מה בין הראשון ומה בין השני ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה התני יום הראשון ויום השני קדשוהו קודם לזמנו או אחר עיבורו יום א' יכול יהיה מעובר ת"ל אותם אתם אלה הם מועדי לפני זמנו אין אלה מועדי לפני זמנו עשרים ותשעה יום לאחר עיבורו שלשים ושנים יום [א] ומניין (ה) שמעברין את השנה על הגליות שיצאו ועדיין לא הגיעו ת"ל בני ישראל מועדי עשה את המועדות שיעשו אותן כל ישראל אמר רבי שמואל בר נחמן והן שהגיעו לנהר פרת ר' יעקב בר אחא [ב] אימי בשם ר' יודא בר פזי [א] קידשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין הרי זו מקודש קם ר' יוסה עם ר' יודה בר פזי א"ל את שמע מן אבוך הדא מילתא א"ל כן רבי בא אמר בשם ר' יוחנן [ג] אין מדקדקין בעדי החודש אמר ר' לעזר דר' יודה היא וראוי לתובעו בראש השנה ר' בא בר ממל עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו [ד] שביעית משמטתו והתני השוחט את הפרה וחילקה בר"ה (ו) ואמר ר' לעזר דר"י הוא וראוי הוא לתובעו בר"ה כיי דאמר רבי בא בשם ר' זעירא מכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו ולא נתן נעשית ראשונה מלוה רבי יוסי בי רבי בון בשם רב (ז) המלוה את חבירו על מנת שלא תשמיטנו שביעית השביעית משמטתו (ח) והתנינן בין נותנין מכאן ועד שלושים יום ובין נותנים מכאן ועד עשר שנים ויש עשר שנים בלא שמיטה אמר רבי הונא איתפלגון רב נחמן בר יעקב ורב ששת חד אמר במלוה על המשכון וחרנא אמר בכותב לו פרוזבול

תני

פני משה

ולא ר' יוסי כר' יודה. ודחי לה דלא היא דדברי ר' יוסי לא אזלי כר' יודה ולא ר' יודה כר' יוסי דהאי יוסי דמתני' שהם דאע"ג דר' יודה אמר אין דרך השלחני וכו' משום דאין דרכו להקדים את המעות עד שיטול בתחלה את הדינר אבל הכא מודה הוא ר' יודה לרבנן בשכר שכיר שאינו אלא בסוף דשכירות אינה משתלמת אלא בסופה וכיון שהוא יתעסק עוד במלאכה זו אלא שעכשו היא שפסקה אינה נעשית כמלוה בשביעית ואינו משמט:

הלכה ב מתני' השוחט את הפרה וחילקה בר"ה. של מוצאי שביעית.

כלומר על דעת שהיום הוא יו"ט של ר"ה ולפיכך לא קיבל המעות: אם היה החודש מעובר. כלומר שנמצא אח"כ שעיברוהו לחודש אלול ונמצא שאותו היום הוא סוף השנה ושביעית בסופה היא משמטת: משמט. ואבדו המעות שהרי עברה שביעית על החוב: האונס והמפתה והמוציא שם רע. כל אלו קנסות הן שחייבה התורה לשלם ואינם כשאר החוב שאפי' עברה עליהן שביעית אינו פטור עד שישלם: וכל מעשה ב"ד. שכתבו עליו פסק דין שחייב ליתן לפלוני כך וכך אינו משמט לפי שזה כגבוי היא וכאילו בא לידו ואינו כמלוה: המלוה על המשכון. והיה החוב כנגד המשכון אינו משמט דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך פרט לזה שיש מאחיך בידך ואם היה החוב יותר על המשכון משמט הוא את המותר: והמוסר שטרותיו לב"ד. ואמר להם אתם גבו לי חובי אינו משמט דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך וזה ב"ד תובעין אותו: גמ' רבי אמר ניסן לא נתעבר מימיו. לא הוקבע ר"ח ניסן מעולם ביום ל"א לפי שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר הוא: והא תנינן אם בא החדש בזמנו. עיקרא דהאי מילתא בתוספתא (בפ"ק דר"ה) היא שנוייה ניסן ר"ה למלכים וכו' ולתרומת שקלים וכו' כיצד לתרומת שקלים כל קרבנות צבור קרבין בא' בניסן אם בא חדש בזמנו קריבין מן החדשה ואם לאו קריבין מן הישנה וכעין דתנן נמי (בפ"ד דשקלים) מותר הקטורת וכו' אם בא החדש בזמנו וכו' וקס"ד דה"ק אם בא החדש בזמנו כלומר שלא בא תרומה חדשה אלא עד זמנו שהוא יום שלשים קריבין למחר מן החדשה והיינו שעל כרחם היו צריכין לעבר החודש ולקבוע ר"ח ניסן ביום ל"א כדי שיקריבו תמיד של שחר וכן הקטורת באחד בניסן מתרומה חדשה ואם לאו שעדיין לא בא החדשה קריבין מן הישנה לפי שא"א בענין אחר ושמעינן מיהא דלפעמים קובעין ר"ח ניסן ביום ל"א ומשני אם בא קאמר אבל באמת לא בא שלא נזדמן להיות כך לפני שהיו מקדימין להביא שקליהם דתנן בא' באדר משמיעין על השקלים ומעולם לא נתאחר מלבוא עד שיהיה זמנו לשיצטרכו לעבר משום כך כדי להקריב מן החדש. וגרסי' להא בפ"ק דר"ה ובפ"ו דנדרים ובפ"ק דסנהדרין: תשרי לא נתעבר מימיו. מעולם לא הוקבע ביום ל"א לפי שאלול לעולם חסר הוא: והתנינן במתני' אם היה חדש מעובר ומשני אם היה אבל באמת לא היה שלא נזדמן להיות כך: וכשקידשו את השנה באושא. תוספתא היא (בפ"ד דר"ה) ופריך לקמיה מהא אדאמר רב תשרי לא נתעבר מימיו: אמר כר' יוחנן בן נורי. דקאמר התם כולל מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע כדברי ר"ע דאמר כולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע: והתני קדשוהו בראשון ובשני. כלומר הא מיהא שמעינן מברייתא זו דעשו שני ימים ר"ה וקשיא לרב: אותה השנה נתקלקלה. אירע להם איזה קלקול וטעות בחשבון ומחמת טעות עשו שני ימים: מה בין הראשון וכו'. שינויא אחרינא הוא כלומר ואי בעית אימא דמה בראשון ובשני דקאמר כדאמר ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה וליום השני בשנה הבאה הוא דהוה ודחי לה הש"ס והתני ביום הראשון וביום השני אלמא דבשנה אחת הוא דהוה אלא מחוורתא כדר' זעירא: קידשוהו קודם זמנו וכו'. כדמפרש לקמיה קודם לזמנו ביום כ"ט לאחר עיבורו ביום ל"ב ואע"פ שקידשוהו ליום זמנו או עיברוהו ליום העיבור שהוא יום ל' יכול יהא מקודש ת"ל עוד לקדשו או אם עברוהו יהא מעובר: ת"ל אותם. אותם אלה הן מועדי אשר תקראו אותם במועדם בזמנם ואין אלה שלא קראו בזמנם מועדי: על הגליות שיצאו. בני הגולה שיצאו לעלות לרגל ואינם יכולין להגיע למקומן ולעשות הפסח בזמנו: והן שהגיעו לנהר פרת. דוקא אם נשמע שכבר הגיעו לגבול א"י: ואח"כ נמצאו העדים זוממין. אלו שהעידו שראו את החדש ביום הזה במקום פלוני ובאו אחרים ואמרו להן עמנו הייתם: אין מדקדקין בעדות החודש. שאע"פ שהטעו את הב"ד ה"ז מקודש דכתיב אתם אפי' מוטעין: א"ר אלעזר דר' יודה היא וכו'. על המתני' קאי ומפורש זה בהלכה דלעיל עד נעשית ראשונה מלוה: על מנת שלא תשמטנו שביעית אין השביעית משמטתו. כך היא הגירסא גם בפ"ק דמכות (הלכה ב') ולפי גירסא זו צריך לפרש להאי קושיא דלקמיה דפריך מאי קמ"ל רב הא תנינן במתני' גם מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנם מכאן ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידיו בין נותנין מכאן ועד ל' יום ובין נותנין מכאן ועד עשר שנים. והאי ש"ס מפרש דכשהלוהו לעשר שנים הוי כמי שהתנה עמו שלא תשמטנו שביעית כדמסיים וכי יש עשר שנים בלא שמיטה והרי זה כהרחיב לו זמן עד לאחר השמיטה ואע"פ שיעבור עליו השמטה ישלם לו לזמנו ואי ס"ד השביעית משמטתו הרי אלו העדים שהעידוהו שחייב ליתן לו עד ל' יום בעו לאפסודי לכולא ממונא שהאמת הוא שהלוהו עד עשר שנים וה"א לעשר שנים בלא שמיטה והיתה השביעית משמטת את הכל. ואמאי אומדין כמה אדם רוצה ליתן וכו' כולהו בעו לשלומי ליה אלא לאו ש"מ דאין השביעית משמטתו וא"כ מאי קמ"ל רב הא מתני' הוא: איתפלגון. פליגי בה ר"נ ורב ששת לאוקמי מתני' דלא תקשי לרב חד אמר דמתני' איכא לאוקמי במלוה על המשכון מיירי ואידך אמר בכתב לו פרוזבול דאינן משמטין ולא שמעינן ממתני' מידי להא דרב:

תני

רידב"ז

ולא ר' יהודה כר' יוסי דר"י אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שיטול דינר כן גי' הגר"א ז"ל וה"פ דר' יהודה לא ס"ל כר' יוסי דהא ר' יהודה ס"ל דאינו נותן האיסר עד שיטול הדינר כן אין דרך השכיר לעשות מלאכתו עד שישלמו לו וא"כ אפילו אינה פוסקת בשביעית נ"ל נמי משמט ע"ז אמר דו"א דאע"ג דר"י אמר אין דרך השולחני כו' הוא בשכר שכיר שאינה משתלמת אלא בסוף כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק:

רבי אומר ניסן לא נתעבר בימיו והא תנינן אם בא חודש בזמנו אם בא לא בא פי' אם הי' בא הי' כן הדין אבל מעולם לא בא והתנינן אם הי' החודש מעובר ומשני גם כן אם הי' אבל לא הי' ופריך מהמשנה וכשקידשו את השנ' באושא כו' כו' אמר רשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה ומשני ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה ופריך וקתני יום ראשון ויום השני ומשני ר"ז בשם ר"ח אותה שנה נתקלקלה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק:

א"ל כן ר' בא אמר בשם ר' יוחנן אין מדקדקין בעדי החדש ר' בא ב"מ עמרם ר"מ בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו שביעית משמטתו כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק [ומה שכ' בינתים אר"א דר"י הוא מיותר] והתני השוחט את הפרה וחילקה בר"ה ואמר ר"א דר"י הוא וראוי לתובעו בר"ה כיי דאמר ר"ב בשם ר"ז במי שהוא ראוי להאמינו [ומכיון שהוא ראוי לתובעו מיותר כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק] ומכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא ראוי ליתן לו מעות וכאן הואיל וראוי ליתן ולא נתן לו נעשית הראשונה מלוה כמבואר לעיל דאע"ג דאינו ראוי לתובעו ראוי הוא ליתן מעצמו וקרינן לא יגוש וזהו טעמא דר"י דהראשון ראשון משמט אע"ג דאינו ראוי לתובעו ראוי הוא ליתן מעצמו וכמבואר לעיל בדברינו:

תני

גליון אפרים

יעלו שבים בלהייך ובן דוד עוד לא בא. (ירושלמי תענית פ"ד ומדרש איכה) היה ס ד בלא תנהג עוד שמיטה ובא ר"נ וחבריו ותקנו שמיטה (ועיין בתענית בדף כ"ט שמוכח משם שר"נ היה עוד בחיים כשחרבה ביתר) והנה קיי"ל שמיטת כספים דינה כדין שמיטת קרקע. כמבואר בגטין שם. משו"ה ר"נ וחבריו כשם שתקנו שמיטת קרקע ה"נ תקנו שמיטת כספים. ועפ"ז הבנתי הברייתא בגיטין ל"ז ע"א ובב"ק ל"ז ע"א יתומים אין צריכין פרוסבול דרבן ג. ניאל וב"ד אביהם של יתומים (בב"ק ר"נ וב"ד אביהן של יתומים היו) ורש"י ז"ל נדחק הרבה בזה וכתב בב"ק להכי נקט ר"נ דנשיא הוה ובית דינו ב"ד חשוב ובגיטין כתב ר"נ וב"ד כלומר נשיאי ישראל בכל דור ודור כו' הא דנקט ר"נ שהיה ב"ד קיים ונוהג כשנהגית מ...ה זו ולא נמצא כלשון זו במקום אחר. ולפי מה שכתבתי כונת הברייתא פשוטה מאד שר"נ וחבריו שתקנו שמיטת קרקע וכספים בזה"ז הם היו אביהם של יתומין ופטרו את היתומים מפרוסבול. ומה שאמרו בגיטין ל"ו ע"ב איבעיא להו כי התקין הלל פרוסבול לדריה הוא דתקין או דלמא לדרי עלמא נמי תקין למאי נ"מ לבטוליה כו' היינו דקים ליה להש"ס דר"נ וב"ד כשתקנו שמיטת כספים לא חדשו בענין פרוסבול מאומה רק שאמרו שיתומים א"צ פרוסבול ואם הלל לדרי עלמא לא תקן פרוסבול הרשות לכל ב"ד לבטוליה. והנה הארכתי הרבה בזה בספרי שנת השבע שהיה מסודר אצלי ומונח זה ט"ו שנה ואבדתיו עם שאר כתבים וח"ת בלי וכל אבי מו"ר הגאון ר' אלחנן נבי הכהן ז"ל בירה מנ"א בשנת תרע"ד. כשברחתי אני ובני ביתי מעירי ועזבנום מפני סכנת המלחמה. יחזיר לי ס' אבדתי:

ר' בא בר ממל עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו כו' נ"ל ר' בא בר ממל רב עמרם בר מתנה בשם רב. כמו שהגירסא בירושל' מכות פ"א ה"ב:

תוספת הרי"ד

מאי משמט כיון דאין ב"ד זוקקין לכופו שמיטה היא ועומדת ול"נ ה"א בשלמא נתנה ליתבע וכו' כוונתו דהי' הגירסא הישנה א"א בשלמא נתנה ליתבע מש"ה משמט דקרינא ביה לא יגוש אלא ה"א לא נתנה להתבע אמאי משמט וכו' רש"י ז"ל דלא גרסינן זאת אבל הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל גרסו שפיר בפירוש כגי' הישנה וה"פ אלא אי אמרת לא נתנה לתבע מאי משמט אי שלא יגוש הא שמוט ועומד הוא ואי אמרת משמט ס"ל משמט אמאי הא לא קרינא ביה לא יגוש ורש"י ז"ל פי' אי אמרת בשלמא וכו' שלא לצורך משום דפי' מאי משמט הא שמוט ועומד הוא ואינו מחוור שא"כ הי' יכול לתרץ סיפא ס"ל משמט

עין משפט נר מצוה יג [א] מיי' פ"ד מקידוש החודש הל"ה. יד [ב] [ג] מיי' פ"ב שם הל"ב. טו [ד] מיי' פ"ט משמיטה הל"י סמ"ג עשין סז טוש"ע חו"מ סי' סז ס"ט.

מסורת הש"ס (א) שבועות מה. (ב) ירושלמי ר"ה פ"ג הל"א שקלים פ"ד משנה ס (ג) ר"ה כג. (ד) תוספתא שם פ"ב. (ה) סנהדרין יא. (ו) ירושלמי מכות פ"א הל"ב כל הסוגיא. (ז) מכות ג: (ח) שם:

גליון הש"ס *ניסן לא נתעבר מימיו. עיין בק"ע פ"ג דר"ה הל"א ועיין בטור אבן בר"ה ד"ז א ד"ה ואם הביא:

שנויי נוסחאות (ס"ד) זעירא בשם רב חסדא [בכי"ר] ר' בשם ר' אחא. (סכ"ז) שמע [ד"ו] שמעת. ר' בא אמר [בד"ו] ר' אבא אמר [ובכי"ר] אמר אבא. (סל"ד) שביעית השביעית [ד"ו] שביעית אין השביעית.

עמודי ירושלים תנינא

אם בא חדש וכו'. כ' הש"ק בר"ה פ"ג ה"א וז"ל בשביעית פ' בתרא פי' הרא"פ דקושית הש"ס כיון דמשמיעין על השקלים מא' באדר לפי ששואלין ודורשין בענין החג ל' יום קודם ולא מסכתת ל' יום א"כ ניסן מעובר וש"מ דניסן נמי מעברין ומשני אם בא וכו' כלומר התנא דתנא מאחד באדר משמיעין מיירי אם עיברו ניסן ור' אמר דלא בא שלא אירע שעיברו ניסן ע"כ ודבריו תמוהים מאוד א"כ למה שבק הש"ס העיקר ולא פריך ממתני' דא' באדר משמיעין והיא המשנה הראשונה דשקלים והך מתני' אם בא חדש אין לה מקום כאן לפי פי' לא לשיטת המקשה והמתרץ ותו נראה דשואלין ודורשין חדש אחד שני דמהיכא קילפת ליה דבעינן ל' יום שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני אם"ד דבעינן ל' יום דוקא מנא ידע משה שיהיה ניסן מלא אולי יבואו עדים ויעידו שראו החדש וצריכין אנו לקבל אותן אם א"א להכחישן והיה לו להקדים יום א' אלא ודאי דהחדש הוא קפיד קרא ועיין בבכורות דף נ"ח ע"ב בתום' בד"ה בפרוס וכו' אלא ודאי פירושי שבקרבן עדה עיקר ואף שהרמב"ם והר"ב פירשו בשקלים אם בא החדש בזמנו שהביאו שקלים חדשים קודם ר"ח

ניסן

תני ל' יום לא איתיי מהו ל' יום לא איתיי שמואל אמר [א] במלוה את חבירו סתם שאינו רשאי לתובעו עד ל' יום עאל רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת השמיטה מה ת"ל קרבה שנת השבע שנת השמיטה שלא תאמר כל שלושים יום אינו רשאי לתובעו לאחר שלושים יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא כן אמר רבי בא בר ממל עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו השביעית משמטתו אשכח תני רבי ישמעאל קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא היא שנת השבע היא שנת השמיטה ומה ת"ל קרבה שנת השבע שנת השמיטה שלא תאמר כל שש שנים שדהו לפני כרמו לפני ולאחר שש שנים בהשמט כספים הוא ולא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה האונס והמפתה והמוציא שם רע רב יהודא אמר רב דר"מ היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי וכל מעשה ב"ד [ב] אילו גזרי דינים (א) פשיטא דא מילתא [ג] *מלוה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת כפרנית שהיא נעשית מלוה משמטת רבי ירמיה בעי אם למידת הדין כן לא צורכה דלא מלוה שהיא נעשית מלוה גובה בבינונית המלוה על המשכון שמואל אמר אפילו על המחט ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך [ד] פרט למה שיש לאחיך תחת ידיך ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך ולא המוסר שטרותיו לב"ד:

פרוזבול

פני משה

תני ל' יום לא איתי. כדמפרש ואזיל שהלואה שהיא בסתם לא יש בה תביעה עד לאחר ל' יום. עאל רב יהודה לבית המדרש ואמר טעמא דכתיב קרבה וגו': שלא תאמר כל ל' יום וכו'. כלומר אם אני מלוה לו קודם השמיטה ל' יום איני רשאי לתובעו בלאו הכי דסתם הלואה ל' יום וכשיעברו הל' יום יגיע השמיטה והיא בהשמטת כספים ונמצא שלא אגבנו כלל ויהיה עם לבבך בליעל ולא תתן לו וגו' נתון תתן לו: לפום כן צריך מימר וכו' דלהכי כתבה התורה כפל ללמדנו זה דסתם הלואה ל' יום: ולא כן א"ר בא וכו'. כלומר דפריך הא דמוקמינן לקרא בהכי אם כן קשיא להא דקאמר רב לעיל אמאי קאמר סתמא ולא יליף ליה בהדיא מהאי קרא שהרי אם הלוהו ל' יום קודם השמיטה הוי כאילו בתחילה הלוהו על מנת שלא לתובעו שכל ל' יום אינו רשאי לתובעו ואח"כ יגיע השמיטה ואמרה התורה דמשמטת ואפי' הלואה כי הך שלא היתה בכלל תביעה. א"כ כמו לימא מסייע ליה לרב מיתפרשא והיינו הך: אשכח תני ר' ישמעאל. שינויא היא כלומר רב דלא דריש למילתיה מהאי קרא כהאי ברייתא ס"ל דאשכחן דדריש ליה ר' ישמעאל לדרשה אחריתא. שלא תאמר כל שש שנים הריני יכול לפרנס את עצמי מכרמי ומשדי אשר לפני ולאחר שש שנים שאסור אני בעבודת שדה וכרם ואתה אומר לי שג"כ בהשמט כספים הוא ולא אגבה חובי מהלוין וא"כ במה אתפרנס בשנה השביעית: לפום כן צריך מימר וכו'. דכלפי תלונתו אמרה התורה כך שלא תאמר קרבה שנת השבע ואסור אני בעבודת שדה וכרם וקרבה שנת השמיטה על תלונת מהשמט כספים קאי והשתא לא גמרינן מהכא מידי להא דלעיל: דר"מ היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי. האי מילתא איתא בהאי תלמודא (בפ"ד דכתובות בהלכה ב') דגרים התם על המתני' עמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין רש"א אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה ומפרש בגמרא רש"א במגבה הדבר תלוי כלומר משעה שהיא גובה הדבר תלוי שיהו של אב להורישו לבניו ורבי אומר בעמידת ב"ד הדבר תלוי ורבי היינו ר"מ דהוא הת"ק וכר פלוגתי' דר"ש ומסיים ואזיל ר"ש עביד לה כמעשה ב"ד ורבנן עבדין לה כמלוה על דעתיה דר"ש אין השביעית משמטתה על דעתון דרבנן השביעית משמטתה. כלומר דר"ש עושה הקנס כשאר פסק דין דלא הוי ממון להורישו לבניו עד שעת הגבייה ואין השביעית משמטתה כשאר מעשה ב"ד דאין משמטין. והת"ק משוה להקנס כמלוה ומשעת העמדה בדין הוי כמלוה מן התורה עליו והשביעית משמטתה משעת העמדה בדין כשאר מלוה. והיינו נמי דקאמר הכא דר"מ היא והיינו ת"ק דר"ש התם ומשום דקשיא ליה לרב מאי איצטריך למיתנינהו דאינן משמטין הא כל בעל משה ידו כתיב ואין הקנס משה ידו הלכך מוקי להמתני' כר"מ דאמר במלוה הדבר תלוי וכלומר דהשתא לדיוקא איצטריך דהא דתני אין משמטין בשלא זקפן במלוה והיינו עד שלא עמד בדין אבל משעמד בדין הוי כמלוה עליו ומשמטתן השביעית: גיזרי דינין. פסקי דינין שאמרו חייב אתה ליתן לו: פשיטא דא מילתא מלוה שנעשה כפרנית. שתבעו קודם השמיטה וכפר בו והגיע השמיטה והוא עודנו בכפירתו ולאחר השמיטה הודה לו או שבאו עדים והעידו שחייב הוא לו הא ודאי פשיטא לן דאינה משמטת דבשעת השמיטה לא קרינן ביה לא יגוש שהרי כפר בו: כפרנית שנעשית מלוה. כלומר וכן לאידך גיסא אם בתחלה כפר בו ואח"כ הודה לו או שבאו עדים והשתא נעשית מלוה קודם השמיטה בהא נמי פשיטא לן דמשמטת היא כשאר מלוה בשלא כתבו לו ב"ד פסק דין: ר' ירמיה בעי אם למידת הדין כן. כלומר אלא הא דקמבעיא ליה אם לכל הדין כן ולענין גבייה נמי ממה לגבות ג"כ אמרינן הכי כדמסיים ואזיל: לא צורכה דלא כפרניית שהיא נעשית מלוה גובה בבינונית כצ"ל. וכך הוא בגיטין (פרק ה בהלכה א') דגרסי' נמי להא כלומר לא צריכה דקמיבעיא ליה אלא הא מי נימא דהאי כפרנית שנעשית מלוה במילתא קמייתא קיימא וגבית בבינונית כמו דהוית כשאר מלוה לענין שמיטה או דילמא דהוי ליה כנמחל שעבודו הראשון ומוקמינן אד"ת ואינו גובה אלא מזיבורית ולא איפשטא: אפי' על המחט. הלוה לו הרבה משמט הוא את כל החוב משום דס"ל לשמואל דאם אבד המחט אבד הכל הילכך הויא ליה נמי כמשכון על כל החוב לענין שמיטה: ואשר יהיה לך וכו'. טעמא דמשכון ומוסר שטרותיו מפרש כדפרי' במתני' ומשכון יליף מדכתיב את אחיך תשמט ידיך פרט וכו' ומוסר שטרותיו לב"ד מאשר יהיה לך קדרים פרט ליה דלא אתה הוא הגובה אלא הב"ד:

פרוזבול

רידב"ז

תני ל' יום לא איתי וכו' עייל רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת שלא תאמר כל שלשים יום אינו רשאי לתובעו בהשמט כספים הוא ולא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא כן וכו' ה"פ דהאי קרא דהשמר לך פן יהיה דבר וגו' קרבה שנת השבע וגו' מידרש על הלואה שלא תמנע א"ע מלהלוות לאחיך מחשש השמיטה דשביעית שכן גרסינן במתניתין דלקמן שראה העם שנמנעו מלהלוות זל"ז ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן וגו' ומובא במס' גיטין (דף ל"ו ע"א) עיי"ש. וע"כ יליף מיתורא דקרא דשביעית ושמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת השמיטה אלא ע"כ יש לך שמיטה אחרת שהיא כזו כדאיתא במס' מכות (דף ג' ע"ב) עיי"ש מפורש כן והכא יליף לה כך שהתורה הזהירה שלא תניח ידך מלהלוות לו מחשש שתשמט בשביעית ואי דיגבה קודם זמן השמיטה אך בשלשים יום קודם השמיטה שמא תניח את ידך להלוות לו מטעם כל שלשים אינו רשאי לתובעו ולאחר ל' יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו קמ"ל התורה שלא תאמר כן והיינו דקאמר שלא תאמר כל ל' יום וכו' אלא תלונו עד יום האחרון של שמיטה וע"כ דקמ"ל התורה שלא תשמט מטעם שכל שאינו רשאי לתובעו לא קרינן לא יגוש ואינו משמט דל"ל דהתורה גזרה אפי' שבוודאי תשמט מ"מ תלונו ז"א דא"כ לאו הלואה היא אלא מתנה אלא ע"כ דהתורה מגלה לנו שעד יום האחרון תלונו ולא תניח את ידך משום שלא תשמט שביעית וילפינן מהכא דל' יום אינו רשאי לתובעו ואמרה התורה אעפ"כ לא תירא מלהלוות לו דכל שאינו רשאי לתובעו לא תשמטנו השביעית והיינו דכתב רחמנא שנת השבע שנת השמיטה דיש לך שמיטה אחרת שהיא כזו [כדאיתא בבבלי במס' מכות (ד"ג ע"ב)] דאל תירא מפני ל' יום ומפני שנת השמיטה שלא תאמר כן משום דשביעית אינה משמטת בשאינו רשאי לתובעו וע"ז פריך לא כן אר"ב בר ממל עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו וע"כ צ"ל דהתורה אמרה שלא תירא מן הל' יום דשביעית משום דלא תשמט ז"א דבוודאי משמט והאיך ילונו דדמי למתנה וא"כ אין למילף מיתורא דשביעית ושמיטה השלשים יום הנ"ל והגר"א ז"ל בכי"ק מחק תיבת לא וגרס כן אמר רבב"מ כו' פי' דהתורה קמ"ל דמשמט אע"פ שאינו רשאי לתובעו בתוך ל' יום ומביא ראיה דכן אמר רבב"מ ג"כ דבמתנה שלא יתבעו נמי דינא הכי אשכח תני ר"י וכו' לתרוצי תיורא דשביעית ושמיטה שלא תאמר כל שש שנים שדהו לפני כרמו לפני והנכון כמו דגרסינן שנת שבע כמו שנכתב אצלי בהגהת הגר"א ז"ל כלומר דיש לו לירא מלהלות לו מחשש שביעית מפני ב' דברים דיש לו לירא מלהלות לחבירו בשנת שבע מחשש שלא יהי' לו במה לפרוע כיון דשנה זו אסור בזריעה ובקצירה ולא יהי' ממה לשלם דשדהו לפניו פי' דשדהו עומד לפניו כמו לנגדו פי' דהוא הפקר לפניו ואין לאל ידו לזרוע ור"ל שדהו אינו בידו אלא לפניו ואחר שבע אמרה התורה דסוף שביעית משמט כספים וא"כ האיך אגבה חובי מחשש ב' דברים משביעית ושמיטה כלומר דין שביעית ודין שמיטת כספים ע"ז אמרה התורה שלא תירא ולא תניח את ידך מלהלות לו אך הלל הזקן ראה שנמנעו העם מלהלות זל"ז ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהי' וגו' עמד והתקין פרוזבול:

האונם והמפתה והמוצש"ר רב יהודא בשם רב דר"מ היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי פי' דבמתניתין קתני הת"ק השביעית משמטת את המלוה [דווקא מלוה] הקפת חנות אינו משמט אם עשאה מלוה משמט ר"י אומר הראשון ראשון משמט פי' דת"ק ס"ל נמי כר"י דראשון ראשון עומד ליגוש משום דהוא נוגש א"ע וע"כ בפותח את הפרה והילקה בר"ה ס"ל דמשמט אע"פ דהלואת יו"ט לא ניתנה להיתבע מ"מ קרינן לא יגוש משום דנוגש א"ע וכמבואר בשיטת רש"י ז"ל במסכת שבת (דף קמ"ח) [עיין בדברינו בתוס' ד"ה ומפני] אך הת"ק דפליג על ר"י הוא משום דס"ל דאינו משמט רק מלוה אבל לא חוב אחר כגון הקפת חנות ושכר שכיר [ובהפותח את הפרה דהק' הראב"ד ז"ל הא הוי נמי הקפת חנות כבר תירץ הכ"מ ז"ל דלא חשיב הקפה כמבואר לעיל בדברינו] ובסוף מתני' לבתר דברי ר' יהודה בהקפת חנו' ולבתר דברי ר' יוסי בשכר שכיר תני האונ' והמפתה והמוציא שם רע אינו משמט א"כ משמע דזה ד"ה הוא אפילו לר"י ור' יוסי ע"ז קאמר ר"י אמר רב דר"מ הוא כלומר דהוא הת"ק דס"ל דבמלוה הדבר תלוי משא"כ בשכר שכיר והקפת חנות ע"כ גם אונס ומפתה אינו משמט אבל לר' יהודה ולר' יוסי משנה ועיין בכ"מ ז"ל בהשמטו"י פ"ט ה"ז דמקשה על הרמב"ם ז"ל מהאי ירושלמי ולפי דברינו ניחא: אין

תוספת הרי"ד

משמע אתי אלא ש"מ מתרוייהו פריך ומשום דכתיב לא יגוש כדפירשתי עכ"ל. הרמב"ן ז"ל פלוגתתן היא דרש"י ז"ל ס"ל דקרינן ביה שפיר לא יגוש אע"פ שלא נתנה לה תביעה ובאמת הי' יכול לתרצו מאי משמע דצ"ל מאי משמע דצ"ל משמע אני אך הגמ' לא ניחא ליה לאוקמי' מאי משמע דצ"ל משמע אני כמו דלא

עין משפט נר מצוה טז [א] מיי' פ"ז ממלוה ולוה הל"ה סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' עג ס"א. יז [ב] מיי' פ"ט משמיטה הלט"ו. יח [ג] שם הל"ת טוש"ע חו"מ סי' סז ס"ז ח. יט [ד] שם הלט"ו טוש"ע שם סי"א.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי גיטין פ"ס הל"א.

גליון הש"ס * מלוה שהיא נעשה כפרנית. עיין בר"ן בחידושיו סוף פרק כל הנשבעין ובשו"ת הרא"ש כלל פ"ו בסופו ועיין ברמב"ן בספר הזכות ובחידושי הקדמונים בגיטין שם. ועיין בק"ע פ"ה דגיטין הל"א ועיין בתשב"ץ ח"ב סי' ל"ט.

שנויי נוסחאות (פ"כ) דינים [כ"ר] דיינין.

עמודי ירושלים תנ נא

ניסן שהוא זמן תרומה חדשה לוקחין מותר הקטרת מתרומה חדשה וכו' ע"כ קשי' לי ליסנא דמתני' דתני אם לא בא החדש כיון דאתרומה קאי ה"ל למתני אם לא באה התרומה החדשה בזמנה לוקחין אותם ממנו וכ"ה לשון הרמב"ם סוף ה' שקלים משיגיע ר"ח ניסן מקריבין קרבנות ציבור מן תרומה החדשה ואם לא באה החדשה לוקחין מן הישנה ע"כ ועוד בשביעית פ"ב מפורש בירושלמי אם לא בא החדש והרא"ש הגיה ללא צורך ואי תימא לפי פירושי מאי קמ"ל התנא יש לומר דטובא קמ"ל דבשחרית ביום שלשים מקטירין הקטורת מן הישנה אם לא באו עדים קודם הקטרת. קטרת והשתא ל' המתרץ נכון ופירושי זה במתני' דשקלים נראה ברור ודלא כהרמב"ם והר"ב:

הלכה ג מתני' פרוזבול אינו משמט. פרוז ל' תקנה פורסא דמילתא בול עשירים ושברתי את גאון עוזכם תנו בולאות שביהודה כלומר תקנת לעשירים שלא יעברו על הכתוב השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ונקרא ג"כ פרוסבוטי בוטי הן העניים שהוא ג"כ תקנה לעניים שימצאו להלוות להם וקאמר בגמרא דהואיל והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן היה כח ביד הלל לתקן תקנת פרוזבול : גמ' מיכן סמכו וכו'. בספרי פ' ראה דרים לה דלעיל והשר יהיה לך וכו' ולא המוסר שטרותיו לב"ד מיכן אמרו הלל התקין פרוסבול: ופריך וכי פרוזבול דבר תורה דאמרת מכאן אמרו ומשני דה"ק כשהתקין הלל סמכוהו לד"ת על הכתוב הזה דכמו דהתורה מיעטה להמוסר שטרותיו לב"ד ה"נ נתקין לפרוסבול שאם בתחלה מסר החוב בלבד להב"ד דגם כן אינו משמט : כמ"ד מעשרותיו ד"ת . בזמן בית שני ופלוגתא היא לעיל (בפ"ו בהלכה א') והשתא להאי מ"ד דס"ל דכל המצוות התלויות בארץ היו נוהגות מד"ת בבית שני קשיא והלל מתקין על דבר תורה : א"ר יוסי . ומאי קשיא ליה וכי משעה שגלו לא נפטרו וכו' ואכתי לא אסיק ר' יוסי למילתיה עד דאקשי ליה ואמאי קרית לה להשמט' כספים מצוה התלויה בארץ הרי חובת הגוף היא ונוהגת בין בארץ בין בח"ל דבר תורה: חזר ר' יוסי ואמר . דהכי קאמינא דמשעה שגלו נפטרו ממצוות התלויות בארץ ואח"כ אע"פ שחזרו בבית שני לא היו נוהגות אלא מדבריהם והשתא דרשינן מקרא דכפל וזה דבר השמטה שמוט דבשתי שמיטות הכתוב מדבר בשעה וכו' וס"ל לר' יוסי דהאי דהלל לא מיתוקמא אלא כמ"ד לעיל דכל מצות התלויות בארץ לא נהגו בבית שני אלא מדבריהם: תנן . בבבל אמרין . שאפי' כמ"ד מעשרות מד"ת בבית שני מודה הוא בשמיטה שהיא מדבריהן וכדדרים רבי וזה דבר השמיטה וכו': אימתי פסקו היובלות . וקאמר דלכל יושביה כתיב ומשמע בזמן שיושבין עליה ולא בזמן שגלו מתוכה ואע"פ שחזרו : ת"ל יושביה לכל יושביה . מדמצי למיכתב ליושביה וכתב לכל יושביה דרשינן מיושביה פרט למעורבבין ואין כל שבט ושבט ניכר בפ"ע דאין זה מיושבין עליה כתקונן ומלכל דרשינן בזמן שכל יושביה עליה ולא מקצתן נמצאת אומר משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה שהיו בעבר הירדן בטלו היובלות שאין כל יושביה על הארץ שניתן לכולן ואפי' בבית ראשון לא היה היובל נוהג לאחר שגלו אלו השבטים :

הלכה ד מתני' זהו גופו של פרוזבול . גוף הנוסח שלו אים פ' ופ' הדיינים וכו' הא דנקט תרי לאשמעינן דסגי בב"ד של שנים : והדיינים חותמין למטה או העדים . להכי קתני הדיינים או העדים לאשמעינן דהכ"ד נעשה דיין הואיל ומדרבנן היא ובמידי דרבנן כעד נעשה דיין : גמ' ואפי' נתונים ברומי . אינו צריך שיהא לפני הבית דין אלא אפי' הן במקום רחוק מוסר להם ע"י הכתב : חותמין בשנים ואומרים אע"פ וכו'. כדי שלא יאמרו בשנים ישבו בתחלה לדון וגרסי' להא בסוף (פ"ה) דסנהדרין : מתני' אמרה כן . מהמתני' שמעינו כרבנן דתמן דקתני ברישא הדיינים שבמקום פלוני משמע שבפני ב"ד של שלשה הוא מוסר דבריו וקתני והדיינין חותמין למטה או העדים ש"מ שאע"פ שבתחלה מסר דבריו לפני הב"ד של ג' סגי בחתימת שנים וה"נ בשלשה שדנו כן : ולמדין מדת הדין מפרוזבול . בתמיה דילמא שאני פרוזבול דאינו אלא מסירת דבריו בעלמא אבל היאך נלמד דין ממש ממנו : אין . מצינו דתני בברייתא דלמדין שאר דיני ממונות מפרוזבול כדלקמיה: אין לו קרקע וכו'. תוספתא היא (בפ"ח) לפי שאין כותבין פרוזבול אא"כ יש קרקע להלוה כדתנן לקמן ואם אין להלוה קרקע ולחייב לו יש לו קרקע כותבין לו פרוזבול כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' דלוי הלוה של ראובן משועבד הוא לשמעון כאלו הוא לוה שלו וכך היא בדיני ממונות אלמא דדין פרוזבול ושאר דיני ממונות דין אחד להם :

הלכה ה מתני' פרוזבול המוקדם כשר. כדמפרש טעמא בגמ' מפני שהוא מרע כחו של המלוה לפי שאין הפרוזבול מועיל אלא להחוב שלפניו שהוא מוסר להב"ד והינו משמט החוב ולא למה שהלוה לו לאחר כתיבת הפרוזבול ונמצא אם הפרוזבול היה כתוב בניסן והקדים זמנו בהכתב לומר שנכתב באדר אם כן אינו מועיל אלא להלואה שהיא קודם אדר ולא להלואה שהיא לאחר אדר דאותה נשמטת והמאוחר פסול מפני שמייפה כחו של מלוה שלא כדין שהרי אם מסר להב"ד בניסן ונכתב בו זמנו מאוחר שהוא באייר ונמצא כל הלואה שהיא עד אייר אינה נשמטת וזהו שלא כדין שהרי בניסן הוא נכתב כשמסר לפני הב"ד ואינו מועיל להלואה שהיא אחר המסירה לב"ד : שט"ח המוקדמין. שלוה ממנו בניסן והקדים לכתוב זמנו בתשרי שלפניו: פסולין. לפי שטורף מהלקוחות של תשרי עד ניסן שלא כדין וקנסו רבנן שלא יטרוף מהלקוחות כלל ואפי' מאותן שלקחו מהלוה מניסן ואילך אבל מבני חורין של הלוה גובה הוא : והמאוחרין כשרין. שעומד בניסן וכותב הזמן הלואה בתשרי שלאחריו וא"כ הוא מורע כחו של המלוה נגד הלקוחות שמניסן ועד תשרי ולפיכך כשרין : אחד לוה מחמשה כותבין פרוזבול לכאו"א . מן המלוין לפי שהמלוה הוא שמוסר להב"ד וצריך כל מלוה ומלוה לפרוזבול בפ"ע אבל חמשה לוין ממלוה אחד דיו כשמוסר כל חובותיו להב"ד וא"צ אלא פרוזבול אחד לכל הלוין : גמ' פרוזבול המוקדם כשר מפני

אין לו קרקע ולחייבין לו יש לו קרקע זה שייך לבתר הלכה ג' ונדפס בטעות בהלכה זו :

סליק פרקא וכולא מסכת שביעית ברחמי ובס"ד

הלכה ב מתני' [א] (א) פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה שנאמר (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמור וגו' התקין הלל הזקן פרוזבול [ב] זהו גופו של פרוזבול (ב) מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה *והדיינים חותמין למטן או העדים : גמ' מכאן סמכו לפרוזבול שהוא מן התורה ופרוזבל דבר תורה הוא כשהתקין הלל **סמכוהו לדבר תורה א"ר חונא קשייתא קומי ר' יעקב בר אחא (ג) כמ"ד מעשרות מד"ת והלל מתקין על ד"ת אמר רבי יוסי וכי משעה שגלו ישראל לבבל לא נפטרו מן המצות התלויות בארץ והשמט' כספים נוהג בין בארץ בין בח"ל ד"ת חזר רבי יוסי ואמר (שם) וזה דבר השמיטה שמוט (כל) [ג] בשעה שהשמיטה נוהגת ד"ת השמט כספים נוהגת בין בארץ בין בח"ל ד"ת ובשעה שהשמיטה נוהגת מדבריהם השמט כספים נוהגת בין בארץ בין בח"ל מדבריהם תמן אמרין אפילו כמאן דאמר מעשרות ד"ת מודה בשמיטה שהיא מדבריהם דתני (ד) (שם) וזה דבר השמיטה שמוט רבי אומר שני שמיטין הללו שמיטה ויובל בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהג ד"ת פסקו יובלות שמיטה נוהגת מדבריהן [ד] (ה) אימתי פסקו היובלות (ויקרא כה) יושביה בזמן שיושביה עליה לא בזמן שגלו מתוכה היו עליה אבל היו מעורבבים שבט יהודא בבנימין ושבט בנימין ביהודה יכול יהו היובלות נוהגין ת"ל יושביה לכל יושביה נמצאת אומר כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה בטלו היובלות ר' חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו נתונים ברומי רבי בא בשם רבנן דתמן [ה] (ו) שלושה שדנו ומת אחד מהן חותמין בשנים ואמר אע"פ שחתמנו בשנים דננו בשלושה אמר רבי חגי מתני' אמרה כן והדיינין חותמין מלמטן או העדים ולמידין מידת הדין מפרוזבול אשכח תני הוא מידת הדין למד מפרוזבול (ז) אין לו קרקע ולחייבין לו קרקע [ו] כותבין לו פרוזבול האיך עבידא ראובן חייב לשמעון ולוי חייב לראובן ראובן אין לו קרקע וללוי יש לו קרקע כותבין לשמעון על נכסיו של לוי :

הלכה ג מתני' [ז] פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול (ח) שטרי חוב [ח] המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין [ט] א' לוה מה' כותבין פרוזבול לכל א' וא' [י] חמשה לווין מן אחד אינו כותב אלא פרוזבול א' לכולן (ט) אין כותבין פרוזבול [כ] אלא על הקרקע אם אין לו מזכהו בתוך שדהו כל שהוא [ל] היתה לו שדה ממושכנת בעיר כותבין עליה פרוזבול רבי חוצפית אומר [מ] כותבין לאדם על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטרופין (י) כוורת דבורים רבי ליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה [נ] והרודה ממנה בשבת חייב וחכמים אומרים אינה כקרקע ואין כותבין עליה פרוזבול ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור [ס] (כ) המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני אם אמר לו אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר (דברים טו) וזה דבר השמיטה [ע] כיוצא בו (ל) רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אעפ"כ יקבל מהן שנאמר וזה דבר הרוצח : גמ' פרוזבול המוקדם כשר מפני

תוספת הרי"ד

דלא ניחא ליה בסמוך להגמ' דמקשה מסיפא מאינו משמט ולא ניחא ליה למימר דהכ"ל משמט אני וס"ל להגמ' דע"כ פירוש משמט הוא דאינו רשאי לתובעו ע"כ פריך הא בלא"ה שמוט ועומד הוא אבל כרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל ס"ל דכיון דלא נתנה להתבע לא קרינן ביה לא יגוש והכ"ל משמט אני ובהאי ירושלמי מתורץ שיטת רש"י ז"ל דע"כ להגמ' כריך מאי מבמט הא שמוט ועומד ולא ס"ד השתא דבפ"מ דכ"ל משמט אני כפי הס"ד דפריך בסמוך מסיפא קודם שמשני דכ"ל משמט אני דכ"ל דפריך דאינו כ"ל משמט משום דלא קרינן ביה לא יגוש כיון דלא נתנה להתבע דהא מפורש בירושלמי בסוגיא דידן ר' בא בר ממל עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתבעו בשביעית משמטתו והתני [בניותא] השוחט את הפרה וחלקה בר"ה פי' והוא בלואת יו"ס

עין משפט נר מצוה כ [א] מיי' פ"ט משמיטה הלט"ז סמ"ג לאוין רעא טוש"ע חו"מ סי' סז סי"ח. כא [ב] שם הל"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי"ט. כב [ג] מיי' שם הל"ב טוש"ע חו"מ שם ס"א. כג [ד] מיי' פ"י משמיטה הל"ח. כד [ה] מיי' פ"ו מעדות הל"ו טוש"ע חו"מ סי' מו סכ"ט. כה [ו] מיי' פ"ט משמיטה הל"כ טוש"ע חו"מ סי' סז סכ"ב. כו [ז] מיי' שם הלכ"ג טוש"ע שם סעיף לג. כז [ ] מיי' פכ"ג ממלוה ולוה סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' מג ס"ז. כח [ט] [ ] מיי' פ"ט משמיטה הכ"א סמ"ג לאוין רעא טוש"ע חו"מ סי' סז סכ"ה כו כז. כט [כ] מיי' שם הל"ט סמ"ג שם טוש"ע שם סכ"ג. ל [ ] מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם ס"ד. לא [ ] שם הכ"ט וש"ע שם סכ"ה. לב [ ] מיי' פכ"א משבת סמ"ג לאוין ס"ה טוש"ע או"ח סי' שכ"א ס"ג. לג [ ] מיי' פ"ט משמיטה הכ"ח טוש"ע חו"מ סי' סג סל"ו. לד [ע] מיי' פ"ז מרוצח הל"ו.

מסורת הש"ס (א) גיטין לו: (ב) שם. (ג) ירושלמי גיטין פ"ד הל"ג כה"ע. (ד) ע' רש"י גיטין דף לו. ד"ה שביעית. ותוס' ד"ה בזמן. ותוס' ערכין לב: ד"ה מע. (ה) ערכין לב: (ו) כתובות כב: ע"ש. ירושלמי סנהדרין פ"ה הל"ה. (ז) גיטין לז. (ח) ר"ה ב. ח. ב"מ יז. עב: ב"ב קנז: קעה: סנהדרין לב. (ט) גיטין לז. (י) עוקצין פ"ג מ"י. ב"ב ס"ה: פ: (כ) שבת קמה: גיטין לז: (ל) מכות יב:

גליון הש"ס *והדיינים חותמין למטה. עיין בגיטין דף לג דיינים דומיא דעדים ודוק ועיין בתוי"ט כאן ובכס"מ סי' ס"ז בהגהות ב"י אות מ"א: ** סמכוהו לדבר תורה. עיין ברמב"ן בספר הזכות פ"ד דגיטין ובחידושיו שם וברשב"א ועיין במגלת ספר לאוין ע"ר :

שנויי נוסחאות (פ"ס) הלל הזקן פרוזבל [ד"ו] הלל פרוזבל . (ס"ע) מעשרות מד"ת [בכי"ר] מעשרות מדבריהם ניחא שיתקן הלל פרוזבול ברם כמ"ד מעשרות מד"ת . (ס"י) לא נפטרו [בכי"ר] כלום נפטרו ואלא . (ס"א) דבר תורה חזר [בכי"ר] דבר תורה משום דחובת הגוף הן חזר . (סע"ו) שני שמיטין הללו [בכי"ר] שתי פעמים שמטות . (סע"ז) יושביה [בכי"ר] כל יושביה . (סי"ז) שגלו מתוכה [בכי"ר] שאין עליה . (סכ"ב) הוא מדת הדין למד [בכי"ר] הוא למד מדת דדין .

עמודי ירושלים

ר' חזקיה בשם ר' ירמיה ואפי' נתונים ברומי. המראה הפנים פי' דאפי' אם הוא במקום רחוק מוסר לב"ד ע"י כתב . אולם עי' בר"ן פ' השולח שנראה שהוא מפרש שאפי' השטרות הן ברומי עכ"ז יש לו למסור תביעותיו לב"ד אבל המלוה צריך להיות אצל הב"ד ועי' מ"ש בתום (סימן ס"ז ס"ק כ"א) ע"ש :

*מפני שהוא מורע כוחו והמאוחר פסול מפני שמייפה כוחו שטרי חוב המוקדמים פסולין מפני שמייפה כוחן והמאוחרין כשרין (א) מפני שהוא מורע כוחן מי מידע שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן החתומין בשטר לא כן (ב) אמר ר"ש בן לקיש [א] עשו דברי החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד תמן אותן שאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא אמרי על זה חתמנו ולא חתמנו על זה רבי יוחנן אמר **פסולין ממש ור"ש בן לקיש אמר אינו מונה אלא משעת הכתב והתני פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב אם אומר את כן בשטרות מה בין פרוזבול (ג) מה בין שטר [א] שטר שזמנו כתוב בשבת או בי' בתשרי רבי יודה מכשיר ורבי יוסי פוסל א"ל רבי יודה מעשה בא לפניך בציפורי והכשרת א"ל אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי הוון בעון כימר מאן דאמר פסול משום מאוחר ומ"ד כשר משום מוקדם אלא מ"ד פסול משום זיוף רב אמר והוא שיהא קרקע למלוה וללוה ור' יוחנן אמר למלוה אף על פי שאין ללוה וללוה אע"פ שאין למלוה [ג] (ד) אין לו קרקע ולחייבין לו קרקע כותבין לו פרוזבול רבי בא בשם רב [ד] מי שאין לו אלא קלח א' בתוך שדהו כותבין לו פרוזבול והתני השותפין והאריסין והאפיטרופין אין להם פרוזבול אמרי תמן כל קלח וקלח של שותפות הוא ברם הכא הוא שלו מהו ליכתוב לאפטרופוס על נכסי יתומים נשמעינא מן הדא כותבין לאיש על נכסי אשתו ***מהו [ה] לכתוב לאשה על נכסי בעלה נשמעינא מן הדא וכן ליתומין על נכסי אפוטרופון רבי אבהו בשם ר"ש בן לקיש (ה) טעמא דר"א *ויבא העם אל היער והנה הלך הדבש מה את ש"מ אמר רבי מנא חורשא מפיק דבש ואילו אמר ויטבול אותו ביערת הדבש יאות רבי יוסי ב"ר בון בשם ר"ש בן לקיש אמר שמעה יתה כן ויטבול אותה ביער' הדבש מה אנן קיימין אם במחובר לקרקע כל עמא מודיי שהוא כקרקע אם בנתונה על גבי שתי יתידות כל עמא מודיי שאינה כקרקע אלא כי אנן קיימין במונחת על גבי קרקע ואתיי כיי דאמר רבי זעירא בשם רבי ירמיה [ו] (ו) כותבין פרוזבול על מקומה של תנור ועל מקומה של כירה רבי חונא בר אדא אמר אף על מקומה של נר אף בפת בן מחלוקת ר"א וחכמים דבש גידולי כוורת

תורה אור
ש"א יד
שם

מפני שהוא מורע כחו וכו'. כדפרישית במתני': מי מודע. מי מודיע לנו שהשטר מוקדם הוא: החתומין בשטר. עדים החתומין בשטר הן מודיעין שזמנו מוקדם וכגון שאומרין שבתחלה כשחתמו שלא בכוונה היה שלא השגיחו על הזמן שכתוב בו וחתמו על עיקר המלוה ועכשיו כשרואין הזמן מעידין שהמלוה לא נעשית בו ביום אלא מוקדם הוא דאי לאו הכי ודאי פסולין הן להעיד שהרי חתמו שקר ופריך לא כן. אמר ר"ל בפ"ק דגיטין (בהלכה ב') ובכמה מקומות שעשו דברי החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין יכולין לחזור ולהעיד בענין אחר: תמן. מיירי אותן שאמרו לא חתמנו כל עיקר ורוצין להכחיש עדותן בזה אין נאמנין דחתימתן כמו שנחקרה עדותן בב"ד וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ברם הכא שאומרין ע"ז חתמנו על עיקר המלוה ועל זה הזמן לא חתמנו שלא השגחנו עליו נאמנין הן: ר' יוחנן אמר פסולין ממש. על שט"ח המוקדמין דקתני פסולין שפסולין הן לגמרי ואפי' מזמן כתיבת השטר ואילך אינו יכול לטרוף מהלקוחות דקנס קנסו חכמים בזה מפני שהקדים זמנו: ור"ל אמר לאו פסולין ממש קתני אלא אינו מונה כ"א משעת הכתב של השטר שהוא יום המלוה ואינו יכול לטרוף מזמן הקדימה: והתני. בברייתא פרוזבול בין מוקדם ובין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב כלומר דהברייתא מפרש דהא דקתני במתני' המאוחר פסול לענין זה הוא פסול שאינו גובה בו מזמן המאוחר הכתוב בו אבל כשר הוא לגבות מזמן כתיבת הפרוזבול וכל החובות שנעשו מקודם יום הכתיבה אינו משמט והשתא קשיא לר"ל דהם אומר את כן בשטרות אין א"כ מה בין פרוזבול ומה בין שטר דקתני לה בברייתא בפרוזבול הא גם בשטר הדין כן ועוד דהא מסתברא לן להחמיר בשטר שנתכוין לגזול את הלקוחות מזמן הקדימה והוא גזל ממש מן התורה מבפרוזבול דלא נתכוין לעבור אלא על מידי דרבנן דהא עיקר תקנת פרוזבול לא נתקן אלא בזמן דהשמטת כספים אינה אלא מדבריהם כדאמרינן לעיל (בהלכה ג') ולר"ל דאף בשטר לא קנסו אלא שאינה מונה כ"א משעת הכתיבה א"כ מה בין פרוזבול ומה בין שטר: שטר שזמנו כתוב בשבת. תוספתא היא (בפ"ק דמכות): הכשרתי. לא זכור אני שהכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי כלומר אחר שיצא הדבר מתחת ידי שאף אני לא אמרתי אלא לחוש בו כדמסיק טעמיה לקמן: הוון בני הישיבה בעי מימר דבהא פליגי. מ"ד פסול משום מוקדם ומ"ד כשר משום מאוחר. כצ"ל התיבות כלומר דמר חושש שמא מוקדם הוא הואיל ובודאי לא נכתב בשבת ומר לא חשיש להא ותולין אנו שטעו בהזמן: אלא מ"ד פסול משום זיוף. הוא דמסיק לה על הא דהוון בעי מימר וקאמר דלא היא דלכ"ע יש לתלות להכשיר ולומר דמאוחר אלא מ"ד פסול משום זיוף הוא כלומר דלא פסיל אלא היכא שאין השטר מקוים וחיישינן שמא מזויף הוא מכיון שכתוב בו זמן שאין כותבין בו אבל אם השטר מקוים הוא מודה הוא דתולין לומר שמאוחר הוא וכשר:

הלכה ו מתני' אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע. שיש לו קרקע ללוה דאז חשיב הוא כגבוי במסירת חובו לב"ד: אם אין לו. מזכה הוא המלוה ללווה בתוך שדהו כל שהוא וסגי בכך משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו לגבי והדר גבי ואע"ג דחוב הוא ללוה תקנת חכמים הוא דכל דהו כותבין פרוזבול: היתה לו ללוה שדה ממושכנת בעיר ושל אחרים כותבין עליה דהשתא הויא כשלו: על נכסי אשתו. נכסי מלוג שלה לפי במשועבדין הן לו לפירות: על נכסי אפוטרופין. שלוו לצורך היתומין ואין להן קרקע כותבין על נכסי האפוטרופין וכן הלכה דליכא מאן דפליג עליה: גמ' רב אמר. הא דקתני על הקרקע והוא שיש קרקע למלוה וללוה וטעמיה דכי אין לו קרקע להמלוה לא סמיך אקרקע של הלוה דשמא ימכור אותה אבל אם יש קרקע גם להמלוה סמיך עלה ואם ימכרנה יזכה לו בתוך שדהו כל שהוא: ור' יוחנן אמר אם יש למלוה או ללוה כותבין כדמשמע מסתמא דמתני': אין לו קרקע ולחייבין לו יש קרקע כותבין. כדקאמר טעמא לעיל (בהלכה ד'): אלא קלח א'. שמכר כל השדה ושייר לו קלח א' כותבין: והתני וכו' אין להן פרוזבול. אין כותבין על מה שיש להן משל שותפות או באריסות לפי שאין הכל שלו ואמאי לא יהא כמי שאין לו אלא קלח א': ומשני תמן כל קלח וקלח של שותפות (הכא) ואין מבורר לו אפי' קלח א' אבל הכא זה הקלח מבורר שהוא שלו: מהו לכתוב לאפטרופין. שלוו לצורך עצמן ואין להם קרקע אם כותבין להן על נכסי יתומים שיש להם קרקע: נשמעינה מן הדא. דתנן כותבין לאיש על נכסי אשתו והרי הבעל אינו אלא כאפטרופוס על נכסי מלוג שלה וה"נ כותבין. מהו לכתוב לאשה. שלותה לצורך עצמה אם כותבין לה על נכסי בעלה: נישמעינה מן הדא. דקתני וכן ליתומין וכו' ולמאי דמחשבינן להבעל כאפטרופוס לאשתו אם היו לה נכסים א"כ שיש לה מטלטלין לנכסי מלוג ולא מכרן הבעל ליקח בהן קרקע והרי הוא כאפטרופס עליהן וכותבין לה על נכסי בעלה:

הלכה ז מתני' כוורת דבורים וכו'. בגמ' מפרש דלא פליגי אלא כשמונחת ע"ג הקרקע ואינה מחוברת בטיט להקרקע: הרי היא כקרקע. לענין שיש לה דין קניית קרקע שנקנית בכסף וכו' כשאר הקרקע: וכותבין עליה פרוזבול אם יש להלוה כורת דבורים וקמ"ל דאע"פ שאין המקום שעומד עליו הכוורת של הלוה אלא שהעמידה בתוך שדה של אחר שלא בידיעתו מ"מ כותבין לפי שהכוורת עצמה נחשבת כקרקע: ואינה מקבלת טומאה במקומה. כקרקע שאינה מקבלת טומאה דס"ל לר"א להחמיר בטומאה הואיל והיא מיטלטלת קמ"ל. והרודה ממנה. דבש בשבת חייב כדדרים בגמ' דכתיב ביערת הדבש מה יער התולש ממנו בשבת חייב אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב: וחכ"א וכו'. והלכה כחכמים והרודה דבש בשבת אסור הוא משום שבות כחכמים דברייתא בפ' המצניע (דף צה): גמ' טעמא דר"א מדכתיב ויבא העם אל היער וגו' ופריך על הא דר' אבהו ומה את שמע מינה מהכתוב הזה דהאי נוכל לומר כדא"ר מנא חורשא מפיק דבש היער הוא הוליך ומוציא הדבש ועדיין לא שמענו להדבש עצמו נקרא יער. ואילו אמר וכו'. כלומר ניחא אם היה אומר דיליף מהפסוק דלמטה דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש שפיר הוא דמצי למילף להדבש הוא כיער אבל מהמקרא דקאמר ר' אבהו בשם ר"ש לקיש לא שמעינן מידי. ר' יוסי בר בון קאמר בשם ר"ל דבאמת שמעה אותה כן מזה המקרא ויטבול אותה ביערת הדבש: מה אנן קיימין. לפלוגתייהו דר"א ורבנן אם במחוברת הכוורת בטיט להקרקע כולי עלמא מודיי שהיא כקרקע ואם בנתונה באויר ועל גבי יתדו' כ"ע מודיי דאינה נחשבת כקרקע אלא כי אנן קיימין במונחת ע"ג קרקע ואינה מחוברת בטיט ובכה"ג הוא דפליגי: ואתיא הדא דר"א כהאי דאמר ר"ז וכו'. על מקומו של תנור וכירה שהן של הלוה והשאיל לו אחד מקום להעמיד עליו וה"נ בכוורת אליבא דר"א כן: אף על מקומו של נר. המנורה של הלוה והשאיל לו אחד מקום להעמיד עליו: אף בפת כן מחלוקת וכו'. בעיא היא אם אף ברודה פת מן התנור בשבת ס"ל נמי לר"א דחייב: וקאמר הש"ס דלא דמיא לדבש גידולי כוורת

אם במחובר לקרקע כו' אם בנתינה על גבי שתי יתידות. עיין בתוספתא בסוף עוקצין:

תוספת הרי"ד

יו"ט לא נתנה לתבע כדפריך וראוי הוא לתובעו בר"ה דכיון דס"ל להירושלמי דהלואה יו"ט לא נתנה להתבע וע"כ דאע"פ שהלוהו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטת ואי דלא קרינן לא יגוש כא דהר"ב בשם ר"א מכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא ראוי לתובעו כמו שהוא ראוי ליתן לו מעות כלומר דאע"פ שהלוהו ע"מ שלא לתובעו רק שסמך על נאמנותו מכיון שהוא ראוי להאמינו שישלם מעצמו דמי כמו שהוא ראוי לתובעו ומכיון שהוא גברא שראוי

עין משפט נר מצוה לה [א] מיי' פ"ג מעדות סמ"ג עשין קט טוש"ע חו"מ סי' סו כל"ח בהג"ה. לו [ב] מיי' פ"ג מהלוה ולוה הל"ד סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' כג סי"ד. לז [ג] מיי' פ"ט משמיטה הל"כ טוש"ע חו"מ סי' סז סכ"ב. לח [ד] מיי' שם הל"ט טוש"ע חו"מ שם סכ"ג. לט [ה] טוש"ע חו"מ סי' סז סכ"ה. מ [ו] מיי' פ"ט משמיטה הי"ט טוש"ע שם סכ"ב.

מסורת הש"ס (א) ע' תוס' גיטין דף לו: ד"ה דאלימי (ב) כתובות יח. גיטין ג: (ג) תוספתא מכות פ"א. ב"ב קעא. (ד) גיטין לז. (ה) ב"ב סו. פ: שבת לה. כעין זה: (ו) גיטין לז:

גליון הש"ס *מפני שהוא מורע כחו. עיין בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' ג ד ז ח ובר"ן בר"ה פ"ק ופ"ב דכתובות ובקדמונים במקומם ובבעל העיטור דף ב ב' ובתשב"ץ סי' רג ובש"ע חו"מ סי' מו: **פסולין ממש. עיין בתוי"ט שתמה על דבר השמטה. וע' בתומים מ"ש בזה בס"ק כז ועיין בשו"ת מוהר"א ששון סי' קמה: ***מהו לכתוב לאשה על נכסי בעלה. עיין בתוספתא פ"ח דר' חוצפית אומר כותבין לאשה על נכסי בעלה אבל הוא תמוה דהרי כאן לא אמר רבי חוצפית רק דכותבין על נכסי אשתו וכאן בירושלמי מיבעי' ליה ולא פשיט מסם. ועיין במפרש שם ואילולי דמסתפינן הוון אמרין דט"ס הוא בתוספתא וצ"ל כמו שהוא במשנה שלפנינו כותבין לאיש על נכסי אשתו. והרמב"ם ז"ל לא הזכיר דין זה כלל רק הטור כתב כן בשם הרא"ש והוציאו מדברי הירושלמי הנו ע"ם בב"י וע' בכנה"ג אות לח ובחידושנו הארכנו

שנויי נוסחאות (פ"ר) מידע [נכי"ר] מודע. (פ"ו) החתומין בשטר כמי [ד"ו] החתומין כמי. (פנ"א) ולחייבין לו קרקע [ד"ו] ולחייבין קרקע. (בל"ב) ר' מנא [נכי"ר] ר' בא. (על"ד) שמעה יתה כן [נכי"ר] שמועה כן. (במ"א) רבי הונא [ד"ו] רבי חייא.

עמודי ירושלים

מי מידע כו' עי' ברא"פ שפי' דקאי על פרוזבול ע"ש. אולם בכל הראשונים מבואר דפירשו דקאי על שטרות ועל מה דאיתא בירושלמי ר' יוחנן אמר פסולין ממש עי' ביאורו באורך בשו"ת הרשב"א (ח"ג סי' ג' וסי' ד') ולפי המבואר בחי' הריטב"א ר"ה (ד"ב ע"א) ובחי' הר"ן בב"מ דע"ב בחי' גירסתם גם במס' ר"ה בירושלמי פרק קמא ולפנינו ליתא שם. ועי' בשיטה מקובצת ב"מ שם שכ' בשם הרמ"כ ירושלמי ולא הביאו הרי"ף ז"ל כו' ע"ש ולענ"ד י"ל דמה שהשמיט הרי"ף הירושלמי הוא עפ"י מ"ש התומים (סי' מ"ג ס"ק ז') יעו"ש ודו"ק:

רב אמר והוא שיהי' קרקע למלוה וללוה עי' פני משה מה שדחק בזה והרא"פ כ' דאפשר דחד מינייהו מהני ובמח"כ אשתמיט מהם דברי הב"י בח"מ (סי' ס"ז) בשם בעה"ת דטעמו של רב שצריך להקנות השטר אגב קרקע ולכן צריך שיהי' לו קרקע. ועי' בתומים שם שכ' שלכן לא פסק בעה"ת כר' יוחנן אף דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן משום דר' יוחנן אזיל לשיטתו שס"ל שעל שטר בלא"ה אין כותבין פרוזבול לדידן דאחריות ט"ס וצע"ק דהא ר' יוחנן בעצמו לא ס"ל כן כמבואר לעיל בהלכה א' ובבלי גיטין דל"ו ע"ש וצ"ע:

כוורת פת אינו גידולי תנור המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני (א) רב הונא אמר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל אמר רבי יוסי הדא אמרה בר נש *דתני חדא מיכלא והוא אזל לאתר ואינון מוקרין ליה בגין תרתיי צריך מימר לון אנא חדא מיכלא אנא חכים:

הלכה ד מתני' [א] המחזיר חוב בשביעית **רוח חכמים נוחה הימנו

[ב] הלוה (ג) מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו [ג] כל המטלטלין נקנין במשיכה [ד] וכל המקיים דברי חכמים רוח חכמים נוחה הימנו: גמ' רבי לעזר אומר ובלבד לבניו רבי יוסי בעי מהו ובלבד לבניו אם יש לו בנים מחזיר לבנים ואם אין לו בנים מחזיר לבנותיו שלא תאמר הואיל ואין ירושת הגר דבר תורה יחזיר לבניו כיוצא בו מי שמת סוף משפחתו ואין לו יורש אלא אמו לא יחזיר ואם החזיר. רוח חכמים נוחה הימנו הגולן שעשה תשובה וביקש להחזיר את הגזלה [ה] (ג) המקבל ממנו אין רוח חכמים נוחה הימנו (ה) רבי חייא בשם ר"י אמר [ו] (ד) ***הנושא והנותן בדברים זמנין דאת אמר אין רוח חכמים נוחה הימנו וזימנין דאת אמר (ה) אין מוסרין אותו אלא למי שפרע ר"ז רבי אבוהו בשם רבי יוחנן הנותן עירבון טבעת לחבירו וביקש לחזור בו [ז] חוזר בו רבי זעירא בעי קומי רבי אבהו זהוב א"ל טבעת מה בין זהוב מה בין טבעת ****שזהוב דרכו להשתנות טבעת בעינו הוא רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי יוחנן (ו) אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו [ח] חוזר בו קם רבי יוסי עם רבי יעקב בר זבדי אמר ההן [ט] לאו צדק והן צדק אמר בשעה שאמר הין של צדק היה רב פליג דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חוזר בי מתניתא פליגא על רב אימתי

כוורת הוא והו"ל כעוקר דבר מגידולו אבל פת אינה גידולי תנור ואף ר"א מודה דאינו אסור אלא משום שבות :

הלכה ח מתני' המחזיר חוב בשביעית. כלומר חוב שעברה עליו שביעית ואף על פי כן מחזיר לו זה צריך שיאמר לו המלוה משמט אני וכבר נפטרת ממני: אמר ליה הלוה אף עפ"כ אני רוצה ליתן לך יקבל הימנו שנא' וזה דבר השמיטה בדיבור שאמר משמט אני יוצא הוא ידי חובתו ואחר כך כשיאמר לו אף על פי כן אני רוצה ליתן לך ולא משום החוב אלא בתורת מתנה יקבל הימנו : כיוצא בו וכו'. וזה דבר הרוצח. שצריך שיאמר בתחלה רוצח אני ואם אמרו לו אעפ"כ אז יקבל מהן: גמ' המחזיר חוב בשביעית וכו'. וכלומר והא דתנן לקמן המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו הייננו בשאומר לו המלוה משמט אני והוא אומר אעפ"כ וכו' כדפרישית במתני' וסמיך התנא במתני' דלקמן על הא דשנה כאן: רב הונא אמר אומר משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל ומסבב עמו בדברים עד שיאמר לו אעפ"כ ובמתנה אני נותן לך: הדא אמרה. ממתני' דצריך הרוצח להודיע להם דשמא אינם יודעים ולפיכך רוצים לכבדו ומכאן לבר נש דתני חדא מיכלא מכילתא ומסכתא אחת ובא לעיר אחת ואינון מכבדין ליה כמו בשביל דתני תרתי מסכתא צריך שיאמר להן אנא חדא מיכלא בלחוד אנא חכם. וגרסינן להא (בפ"ב דמכות) על האי מתניתין כיוצא בו :

הלכה ט מתני' המחזיר חוב בשביעית. שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו שיש להן נחת ממעשיו ודוקא שאמר לו המלוה משמט אני ואומר לו אעפ"כ אני נותן לך במתנה כמפורש בהלכה דלעיל : הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו. ומת הגר לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו: כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל זמן שלא משך אע"פ שנתן המעות יכול כל אחד מהן לחזור בו מן המקח אלא דקאי במי שפרע : וכל המקיים את דברו. שרוצה להיות משאו ומתנו באמונה אע"פ שאין שם משיכה ולא נתינת מעות מקיים דיבורו רוח חכמים נוחה הימנו דכך סמכו חכמים על הכתוב איפת צדק והין צדק שיהא הן שלך צדק כשתדבר דבר השלימהו לטוב : גמ' ובלבד לבניו. הא דקתני ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו ובלבד שיחזיר לבניו כדמפרש לה לקמיה: ר' יוסי בעי מהו ובלבד לבניו ולאפוקי מאי וקאמר הש"ס דה"ק אם יש לו בנים וצריך שיתנו לו :

זכרים יחזיר להם ולא להבנות ואם אין לו בנים אז יחזיר לבנותיו : שלא תאמר וכו'. כלומר וכ"ת מ"מ קמ"ל הא לעולם הבנים קודמים להבנות הא קמ"ל שלא תאמר הואיל ואין ירושת הגר לאביו דבר תורה יחזיר לבניו וכלומר לכל בניו בכלל הבנים והבנות קמ"ל דוקא בירושת התורה הבן קודם להבת כדכתיב ואם אין לו בן וגו' אבל הכא כיון שאין ירושת תורה כולן שוין הן להכי קמ"ל דאף כאן יחזיר להבנים ואם אין בנים יחזיר להבנות : כיוצא בו במי שמת סוף משפחתו. מן האב ואין לו יורש כלל מן התורה אלא אמו והאם אינה יורשת את בנה והיה אחד חייב לזה המת אינו מחויב להחזיר לאמו ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו וזהו כיוצא בו לדינא דמתני': הגוזל שעשה תשובה. תוספתא היא בסוף מכילתין: אין רוח חכמים נוחה הימנו שלא ינעול דלת להשבים שיש אחד שאין לו להחזיר את הגזילה : הנושא והנותן בדברים זימנין דאת אמר אין רוח חכמים נוחה הימנו. בלבד כשאינו מקיים דיבורו וזהו בשאין כאן נתינת מעות : וזימנין דאת אמר וכו'. והיינו בים כאן נתינת מעות ולא משך דלחזור יכול הוא אבל מוסרין אותו למי שפרע כדאמרי' בפ"ד דב"מ ומקצת מן הסוגיא דלקמן שנויה שם (בהלכה ב'): הנותן עירבון טבעת לחבירו. שנתן לו טבעת אחת בשביל עירבון על מקחו לאו כלום הוא ואם בקש לחזור חוזר בו : ר' זעירא בעא קומי ר' אבהו זהוב. אם נתן לו דינר זהוב לערבון מהו אם דינו כטבעת. א"ל טבעת. דוקא כדמפרש ואזיל. מה בין זהוב ומה בין טבעת לפי שהזהוב דרכו להשתנות כלומר דרכו להוציאו ולשנות ליתן לו זהוב אחר כשיביא לו מעות כסף ביד מקחו והוי ליה כמי שנתן מקצת הדמים אבל טבעת נשארת בעינ' שהרי זה אינו יכול להוציא ומתחילה לא לקחה אלא לסימן בעלמא ולא הקנה לזה המקח בשביל הטבעת שאין לו בה הנאה של כלום : חוזר בו . ואין בזה משום מחוסר אמנה : קם ר' יוסי עם ר' יעקב בר זבדי . והקשה לו וכי זה הלאו צדק והין צדק שאמרו חכמים שצריך לקיים דיבורו : אמרי' דבשעת אמירה היה הין של צדק שאמר לו בדעת גמורה ליתן לו ולא דרך כיזוב והיתול: רב פליג. אהא דר' יוחנן דבזה אינו יוצא י"ח אף שבשעה שאמר היה בדעת גמורה מכל מקום אם אינו מקיים הדיבור הוי כמחוסר אמנה וכך היה נוהג : לינה. לית אנא הדר בי : מתניתא. הך ברייתא דלקמיה פליגא על רב:

תוספת הרי"ד

שראוי הוא להאמינו ראוי לו ליתן מעות בלא תביעה שהוא תבוע ועומד מעצמו ודמי כמו שתובעין אותו וראוי לו ליתן מעות בלא תביעה דתבוע ועומד הוא מעצמו הואיל והוא ראוי ליתן מעות ושפיר קרינן ביה לא יגוש כיון דתבוע ועומד הוא וראוי ליתן מעות בלא תביעה כמו שכתב הכס"מ ז"ל בשם הר"י קורקס ז"ל דלא דמי למלוה חבירו לעשר שנים דהתם אין החוב מוטל עליו קודם הזמן משא"כ הכא עיי"ש ולפי הירושלמי הזה הוא כפתור ופרח דשפיר קרינן לא יגוש כיון דראוי ליתן מעות בלא תביעה דתבוע ועומד הוא מעצמו הואיל וסמך על נאמנותו והאי סברא הוא ג"כ סברא דר' יהודה במתניתין דראשונה משמט הגם דהקפת חנות לא נתנה ליתבע כמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דדרך להקיף בחנות ולקבוץ עד כך ממון ואז ישלם וא"כ ס"ל להרי"ק דאינו משמט ור"י ס"ל דראשונה משמט מפני שמקיף לו פעם שני' נעשית הראשונה מלוה דלאחר שהקיף פעם שני' הרי הוא תבוע ועומד מעצמו וראוי ליתן מעות מעצמו בלא תביעת הבע"ד וקרינא לא יגוש וזהו סברת ר"י ות"ק ס"ל דבהקפת חנות לאחר שהקיף פעם שני' לא נקרא תבוע ועומד ובע"מ שלא לתובעו ס"ל ג"כ דאינו משמט ועפ"ז ניחא שיטת רש"י ז"ל דע"כ לא פריך הגמ' ממתניתין דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה על מ"ד שלא נתנה להתבע אמאי משמט דהא"ל משמט אני כיון דלא קרינן לא יגוש ובכ"מ דלא קרינן לא יגוש א"צ"ל משמט אני כדכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל ז"א דשפיר קרינן לא יגוש דתבוע ועומד הוא מעצמו כהני ירושלמי א"ו דפריך רק על לשון משמט הא שמוט ועומד הוא ולא ניחא לי' לתרץ דצ"ל משמט אני ז"א דס"ל כהגמ"ד דבסמוך כשפריך מהסיפא אבל באמת קרינא לא יגוש ליגוש ועומד הוא ועכשיו נבאר בע"ה יתברך הירושלמי בפרוטרוט דפריך וכי מפני שמקיף לו פעם שני' נעשית ראשונה מלוה ומשני כא דתנינן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה ואמר ר"א דר' יהודה הוא כלומר דהוא מנוס סברת ר' יהודה כדמסיק וראוי הוא לתובעו בר"ה אלא כא דאמר ר' בא בשם ר"ז מכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא ראוי שהוא ראוי לתובעו ראוי ליתן מעות כמו שפרשתי דאינו צריך לתובעו הרי הוא תבוע ועומד ומסיק והיינו סברת ר' יהודה וכאן הוא ליתן לו מעות ולא נתן נעשית ראשונה מלוה ומביא הכא האי דר' יהודה היא משום דר"א אמר מימרא דידי' על הך מתניתין הפרה וקאמר התם דזהו סברת ר"י על"פ ידעינן השתא סברת לו פעם שני' נעשית ראשונה מלוה וכן נשנית הענין הזה על מ בר נמל עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לת ז"ל פסק כרב דע"מ שלא לתבעו שביעית משמטתו כמו דמוכח ממתניתין דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה כמו שמוכח בירושלמי והא דקאמר ר"א דר' יהודה היא היינו דזה סברת ר"י ג"כ דכשמקיף לו פעם שני' נעשית ראשונה מלוה משום דהוא תבוע ועומד ות"ק לא ס"ל דבזה דמקיף פעם שני' נעשית ראשונה תבוע ועומד אבל במלוה ע"מ שלא לתובעו כולהו ס"ל דמשמט וע"כ פסק ג"כ דמשמט ובמס' שבת (דף קמח) מפרש כפירש"י ז"ל ומתורץ קושית הראב"ד ז"ל על פסק הרמב"ם ז"ל דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה דהק' דהאיך פסק כמתניתין דהשוחט את הפרה הא הירושלמי מדמי הא לדר"י והוא ז"ל פסק כהת"ק אבל לדברינו ניחא דלא קאמר רק דר"י א"ל ג"כ דינו רק מכח הסברא

עין משפט נר מצוה מא [א] מיי' פ"ט משמיטה הכ"ח. מב [ב] טוש"ע חו"מ סי' קנז כב. מג [ג] מיי' פ"ג ממכירה סמ"ג עשין פ"ב טוש"ע חו"מ סי' קצ"ח ס"א. מד [ד] מיי' פ"ז שם טל"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רד ס"ז. מה [ה] מיי' פ"א מגזילה ואבידה הל"ג ופ"ד ממלוה ה"ס סמ"ג לאוין קפג טוש"ע חו"מ סי' בסו ס"א. מו [ו] מיי' פ"ז ממכירה הל"א והל"ת סמ"ג עשין פ"ב טוש"ע חו"מ סי' רד ס"א ז. מז [ז] [ח] מיי' שם ה"ט סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ח. מח [ט] מיי' פ"ה מדעות הל"י.

מסורת הש"ס (א) ירושלמי מכות פ"ב סל"ו. (ב) קידושין יז. (ג) תוספתא פ"ח כאן ב"ק לד: (ד) ב"מ מח. (ה) שם. ירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב כל הענין (ו) שם וירושלמי שבועות פ"ד הל"ז ב"מ מט.

גליון הש"ס *דתני חדא מיכלא. עיין בהגהת מיי' פ"ז מרוצח ושמירת נפש אות א. ועיין בריטב"א בחידושיו לקידושין דף ל: **רוח חכמים נוחה הימנו. עיין ברמב"ם שהביא משנתנו לענין שמיטה בהלכ"ח ולא הביאו לענין גר ובשו"ע השמיטוהו לענין שמיטה והזכירו לענין גר בסי' קכ"ז ומיהו הרמב"ם השמיט כל הדין לענין גר וצ"ע וע' ברמב"ן ובריטב"א בקידושין דף יז שנראה שהיו לראשונים גירסא אחרת במשנתנו ולא גרסו הך דרוח חכמים נוחה הימנו לענין גר ע"ש: **הנושא ונותן בדברים וכו'. ע' בשטמ"ק ב"מ דף מח ע"א ודף מט שם: ***זהוב דרכו להשתנות. ע' בבעל העיטור דף ג ע"ב ובשטמ"ק דף מח שם.

שנויי נוסחאות (ס"ב) אומר כו' אני רב הונא [ד"ו] ואומר כו' אני רוח חכמים נוחה הימנו רב הונא. (ס"ג) המקיים דברי חכמים רוח [ד"ו] המקיים את דברו רוח. (ס"ד) מהזיר לבנים [ד"ו] יחזיו לבניו. (סל"א) אמר ההן [ד"ו] אמר ליה ההן.

(א) *אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם [א] ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו ברשות המוכר לא קנה עד שיגביה או עד שימשוך את הכל מרשות הבעלים ברשות זה שהיו מופקדים אצלו לא קנה עד שיזכנו בהן או עד שישכיר לו את מקומן מה עבד לה רב כאן שהעמידו עמו כאן בשלא העמידו עמו רב פליג דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חוזר בי תרע לך דחד בר נש אפקיד ערבון על מילחא ויקרת אתא לגביה (ב) רב א"ל או יתן לו כל עירבונו או ימסור לו למי שפרע מחלפא שיטתיה דרב תמן הוא אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לב"נ לינה חזר בי וכאן הוא אמר הכין תמן למידת הדין ומה דרב נהג **למדת חסידות:

הדרן עלך שביעית משמטת וסליקא עלה מסכת שביעית.

אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה וכו'. תוספתא היא (בפ"ק דקידושין) קתני מיהת שאם הן ברשות המוכר לא קנה הלוקח עד שיגביה דבר שדרכו להגביה או עד שימשוך ויוליא את הכל מרשות הבעלים והשתא אם במוכר ולוקח אמרו כן דלא קנה הלוקח עד שיגביהנו או עד שיוליאנו מרשות הבעלים מכ"ש במקבל מתנה דלא זכה בדיבור להודיה ואמאי קאמר רב לית אנא חזר בי: מה עבד לה רב. להאי ברייתא כאן בשהעמידו עמו וכו' רב מוקי להאי ברייתא בשלא העמיד ללוקח עמו במקום שהמטלטלין מונחין בשעת תנאי המקח הלכך לא קנה עד שיקנה בדרכי הקניה והאי דרב גופיה בשהעמיד להמקבל עמו בשעה שאמר ליתן לו והראה לו מה שהוא: רב פליג וכו'. היינו הא דלעיל דפליג על דרבי יוחנן ומה דהדר מייתי לה משום דבעי עוד למיפרך מהא דלקמן וכמו אמר מר הוא: תדע לך. מהאי עובדא דלקמיה: מה רב. קסבר לדינא ואע"ג דקאמר הכי כדמסיק ואזיל: חד בר נש אפקיד עירבון על מלחא. שעשה מקח עם א' על המלח ונתן לו משכון על המקח: ולבסוף יקרת. נתייקר המלח ורצה המוכר לחזור בו ואתא לקמיה דרב וא"ל או יתן לו כל ערבונו. כלומר כל מה שהוא נגד ערבונו יתן לו כפי שוויו כך וכך מלח או אם אינו רוצה כלל וכלל במקח ימסור לו למי שפרע דס"ל דבמקחת דמים שקיבל נתחייב מיהת לקבל עליו מי שפרע: מחלפיה שטתיה דרב וכו'. הא לדידיה בדיבור בלחוד זוכה הוא המקבל והכא הוא אומר הכין דאפילו מוכר שקיבל ערבון על המקחת יכול הוא לחזור בו: ומשני. תמן בהאי עובדא למדת הדין הוא דלדינא הורה כן ומה דרב נהיג בעצמו למדת חסידות הוא אע"פ שמדינא לא זכה בה המקבל לפנים משוה"ד עשה ונהג בעצמו מדת חסידות:

הדרן עלך שביעית משמטת וסליקא לה מסכת שביעית

תוספת הרי"ד

הסברא דנקרא תבוע ועומד מעצמו שפיר קרינן ביה לא יגוש ורבנן נמי מודו בזה רק דס"ל דבהקפת הגות לא מהני תבוע ועומד דבלא"ה אינו משמט דאינו משמט אלא מלוה אבל לא הקפה כדאיתא לקמן דהת"ק ס"ל דכמלוה הדבר תלוי משא"כ השוחט את הפרה דלא הוי הקפה כדאיתא בכ"מ ז"ל דאי לא היה יו"ט היה נותן לו הדמים מיד לא חשיב הקפה אלא מלוה עיי"ש ודו"ק:

הדרן עלך שביעית משמטת וסליקא לה מסכת שביעית

עין משפט נר מצוה מט [א] מיי' פ"ד ממכירה הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ר' ס"א ב'.

מסורת הש"ס (א) ב"ב פ"ס (ב) ב"מ מ"ח

גליון הש"ס *אימתי יאמרו וכו' בר"ה. נ"ע בבבלי ב"ב דף עו ובדף כד מבואר ההיפוך וע' בש"ע ח"מ סימן קלח ס"ע: למדת חסידות ע' בתוס' בב"מ דף מז ע"ב ד"ה אי ובשטמ"ק שם ובשנות אליהו כאן ויגלו דברינו במדת חסידות:

שנוי נוסחאות (ס"ג) שימשך את הכל [ד"ו] שימשוך ויוצא את כל. (ס"ח) וכאן [ד"ו] וכא. חרין ומה [ד"ו] חדין הוא ומה.

ציון ירושלים מהרב הגאון רבי מרדכי זאב סג"ל איטינגא ז"ל מלבוב

דף א ע"א הרי פרשת המילואים וכו'. הכא מבואר דפרשת המילואים אינו נוהג לדורות ועי' רמב"ן בספר המצות שורש רביעי ובמגילת אסתר בשם זוהר הרקיע דף ג' ע"א ודלא כר"ע דר"ע אמר ניסוך המים דבר תורה בשני ונסכיהם וכו' ועיין תענית דף ב' דר"ע דריש ונסכיה וריב"ב הוא דדריש ובשני ונסכיהם וכו' מיהו כיון דלענין ניסוך המים לא פליגי דגם ר"ע ס"ל הרמז הלז דאל"כ דילמא המרא כדאמרו בתענית שם סבר לה כריב"ב דרמיזא מיא ע"ש ועי' זבחים ק"י לכך נקיט הך דרשא דר"ע לא הולך על ריב"ב רק מה דבשני דנסכיה בשני כתיב אבל לענין ניסוך המים לא פליג ודוק. ועי' פ"ד דסוכה ה"א בירושלמי שם כל הסוגיא ועי' בק"ע וש"ק ובפני משה ובמראה הפנים שם וכולם לא הרגישו דר"ע דרש מנסכיה וריב"ב דרש לה מנסכיהם וכו' וע"ש ובשבת דק"ג ב' ונ"ע ברמב"ן בשורש ג' ובמג"א כי אינו לפני כעת:

דף ד ע"ב נטעו ומת בנו אסור לקיימו. עי' מפרש שהאריך בזה והביא הך דאמרו [illegible] ועי' שו"ת נו"ב מהד"ק חא"ח סי' ב' מ"ש לחלק בין חמץ בפסח דקנסו לבנו ובין הך דלא קנסו לפי שאין האיסור בעין משמע דאף דהאיסור בעין ג"כ אפשר לומר דלא קנסו ע"ש ויש להאריך בזה כאן וגם לפי מה דמחלקינן בין דאורייתא לדרבנן דבדרבנן לא קנסו ג"כ נ"ע מכאן ודוק:

דף ו ע"ב ואותן שבעת ימים אחרות לא מיסתברא וכו'. עי' בירושלמי מ"ק פ"א ה"א מ"ש הק"ע שם ומה שרמזתי שם למ"ש הנו"ב מהדו"ת חלק או"ח סי' ק"א לדו"ז הגאון מו"ה שאול ז"ל בעל בנין אריאל ותמהני שאם שהיטב לראות אבל עפי היה לו לומר שבמ"ק שם נשמט הסיום וכאן מסיים אשכח תני וגוזה הוכיח הירושלמי שאין הטעם כמו דרצו לפרש משום זמן קצר שא"כ הוה שבעת ימים אחרונים שזמנו קצר יהיה אורים והרי אשכח תני דמותרין כמ"ש המדר' כאן וכפי הנראה לא ראה דברי המפרש מהרא"פ כאן. ובאמת שלפענ"ד אין טעם לקושיא זו דלמה לא אסרו השבעת ימים אחרונים דהרי כל שהתירו בשביעית לא שייך לומר דשבעת ימים אחרונים יהיו אסורים וכל שהתירו כל השנה כלה לא מסתברא לחלק ולאסור שבעת ימים האחרונים. ולפענ"ד הפי' בירושלמי דבאמת ס"ל להלק בין שביעית שזמנה מרובה למועד וע"ז אמר דאף שבעת ימים האחרוני' לא מיסתברא למיעבדינן כרגל ויהיו אסורין והיינו שלא מיסתברא לעשות חילוק בין כל השנה לשבעת ימים האחרונים דלימא שיאסרו דזה לא מיסתבר ומשום לא פלוג התירו בכל השנה ואף בשבעת ימים האחרונים. [illegible] דאמר אשכח הגי הוא ענין בפ"ע ותדע שהרי במ"ק לא סיים להא וע"כ דברי התוס' יו"ט נכונים וא"כ גם דברי דו"ז הגאון ז"ל אשר נשענים על דברי התוי"ט נכונים ודוק:

שם הדא אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מ"ע. עיין מ"א סי' רמ"ד סק"ו שכתב הטעם משום דבשביעית הקילו ובשו"ת נו"ב מהדו"ק הא"ח סי' י"ב שכתב הטעם דאין איסורו המג [illegible] מו שבת ויו"ט ומזה למד להוס"מ שאין איסורו לרוב הפוסקים רק מדרבנן ואף לאותן הפוסקים דהיא מה"ת מ"מ לא מצינו שיהיה לוקה על מלאכת חוה"מ ע"ש. והנה ב"מ"י פ"ב דמ"ק גבי הלכות מועד כהלכות שבת יש מהן פטור אבל אסור כתב דהא דאין לוקין על מלאכת חוה"מ אף דכתיב חג המצות תשמור והשמר פן ואל הוא ל"ת משום דהוה לאו שבכללות ע"ש וא"כ מבואר דהיה לוקה ג"כ אלא דהוה לאו שבכללות ע"ש ואולי כיון דעכ"פ אינו לוקה יהיה מאיזה טעם שיהיה הוה איסור קל. ודרך אגב אומר דדברי הנמוקי יוסף תמוהין לכאורה דהא השמר דעשה עשה וכאן כתיב את חג המצות תשמור ונ"ל דס"ל כשיטת התוס' בעירובין דצ"ו ד"ה השמר דדוקא בקום ועשה היא דהוה עשה ולא בענין ל"ת ע"ש וה"ה כאן דהוה השמר דל"ת מלאכה בחוה"מ. ועיין בפסט הזה בשעה"מ פ"ד מתפלין הי"א יעו"ש ואכ"מ. ועכ"פ דברי הנו"ב נכונים ועי' בנו"ב מהדו"ת הא"ח סי' ק"א מ"ש בזה דו"ז הגאון בעל בנין אריאל ז"ל והנו"ב. והנה מ"ש דו"ז הגאון בעל בנין אריאל דהטעם דבשביעית הקילו משום שזמנן מרובה ולפע"ד אדרבה בשביעית שזמנו מרובה וודאי [illegible] לחוש לעוברין ושבין שכל השנה יש עוברין ושבין מרובים ויש משום מ"ע ובשבת ובחוה"מ אינו מצוי כ"כ עוברין ושבין וע"כ העיקר משום דאיסורו קלוש כמ"ש הנו"ב ודוק:

דף ח ע"א אין מדיירין לא בשבתות ולא ביו"ט. עי' פ"א הלכות יו"ט ה"א ובהה"מ שם ועיין בשו"ת הגאון ר"י בסאן ז"ל המכונה לחמי תודה הנספח לחידושי הר"ן נדה בסי' ד' ע"ש:

דף י ע"א הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. עיין ש"ס דילן סנהדרין כ' ובתוס' שם ודו"ק:

דף יב ע"א וכפניות לאוכלין ונפטרין מן המעשרות. משמע דעכ"פ נקח בכסף מעשר דהרי הקור כעץ ואפ"ה ניקח בכסף מעשר מכ"ש בזה דהוה אוכל וכ"כ התוס' בעירובין כ"ז ד"ה מאן אבל בבכורות די"א ד"ה אם אכלת כתבו דאמרו בעירובין כ"ח דאין ניקח בכסף מעשר ועיין ריטב"א בעירובין ובהגהת הלבוש שם מ"ש בזה ועי' בבאר שבע מ"ש על דברי התוס' בעירובין שם והארכתי בזה הרבה ואכ"מ:

דף יג ע"א מ"ד מטידברו זרע יעבדנו. בסנהדרין דף ק"י דרשו משעה שנזרע ומזה הקשיתי בחידושי לתורה פ' ויחי על היפ"ע שכתב דזרע לא מיקרי בעודה מעוברת והארכתי בזה ואכ"מ:

דף טו ע"ב מה אית לך כגון תפלין ות"ת. עי' ש"ס דילן קידושין דל"ו ד"ה הרי תפלין שנדחקו וכאן מבואר הדברים ועי' ריטב"א קידושין שם וברמב"ן שם ואינו לפני כעת וכמדומה שלא הביאו מהירושלמי כאן:

דף טז ע"א סברין מימר מי שלק של ביצים ולא אמר אלא מי ביצים ע"ש. עיין סנהדרין דף ה' הוא מי ביצים דרש להו ואינהו סברי מי בלעיס וה"ה הקשו דאיך שייך לטעות בין ביצים לבלעיס וכתבו דסברי דהכוונה מי ביצים מלשון הי"ה גומא בלא ביצה ועיין בר"ש במס' פרה גבי [illegible] קרמיין וסגה פסולין מפני שהן מי בלעיס פי' ר"ש דהוא מלשון היגאה גומא בלא ביצה והתוס' לא הביאו זאת והוא מוכח בש"ס שם ועכ"פ נלמד מזה שהתלמיד אמר להם לשון ביצים בחירי"ק ואף דמי בצים היינו בצירי אפשר דשניה כדי שלא יהיה הרגש לעבירה ומה"ט כתב הרש"ל הובא במ"א סי' קנ"ו דלא יאמר בתלמוד ביצים רק ביעים והעולם מקשין מן הש"ס הנ"ל דמשמע דאמר בצים ולפמ"ש א"ש דהוא באמת שינה ואמר בחירי"ק ביצים כדי שלא יהי' הרגש לעבירה ומ"מ כיון למי בצים ולפמ"ש כאן בירושלמי הוא שינוי אחרת ובאמת אמר ביעים רק דהם סברו מי שלק של בצים ודוק:

שם הדא אמרה אשקלון כלחוץ. עי' רמב"ם פ"א מתרומות ה"ט ובכ"מ שם ובמ"ל ועי' תוס' ריש גיטין ד"ה ואשקלון ועי' כתובות כ"ו ב' והא אשקלון דיד ת"ה תקיפה וכו' ועיין רש"י ובשיטה שם בשם הריטב"א ודוק:

דף יז ע"א לית עמון ומואב דמשה. עי' רמב"ם פ"ד משמטה ויובל הכ"ח ומ"ל שם הכ"ז ודוק:

שם ע"ב אבל בגידולין [illegible] היא בגדולים. עי' בסוגיא דנדרים כ"ח בש"ס דילן ובת"י שם ועי' שעה"מ פי"ד מהמ"א ה"י שהאריך הרחיב בזה ויש לי פלפולים הרבה ואכ"מ ועי' נו"ב מהדו"ת היו"ד ס"ג:

דף יח ע"ב אריוסטו שרי כו'. ע' בערוך ערך אידרוסטון שפירש משקה עשוי מן וורדים ודבש ומים. ויש תקונים שונים ע"פ דעות הרופאים. ואריוסטו הוא משקה המשלשל ונקרא אירא ותיקנה יוסטו הרופא. וקוטריטון הוא שם כללי לרפואה המשלשלת. ומורסיגטון הוא רטיה הנעשית מהדם. ורודמירון מין משקה העשוי בשמן וורד. וכל אלו לרפואה ולכך שרי. אבל אידרוסטון הוא מין משקה עשוי מן וורדים ודבש ומים. ודיומירון הנעשין ממיץ תותים ודבש אסור. מפני שהם לא לרפואה לבד כי הם משקה ומאכל אדם וערבים לפיו. וע' מוסף הערוך ערך אריוסטו. והמפרש כאן לא ביאר הדבר היטב:

דף יט ע"א כל דבר שאיסורו דבר תורה. ע' בתוס' יו"ט ובמשנה למלך פ"א ממאכלות אסורות ובט"ז וש"כ סי' קי"ז סק"ד וע' בשו"ת תשב"ץ חלק ג' סי' רל"ב. ולזו התשובה רמז בכנה"ג ביו"ד בהגהות הטור אות א' שם. וע' בשו"ת הרשב"א סי' ש"א ובשו"ת מהר"ם יונה סי' י"ג ומשאת בנימין סי' כ"ה ובכנה"ג ופר"ח ובכאר יעקב. וע' בשו"ת [illegible] לדק ועיין [illegible] שמים:

שם ע"ב כר"ש דפירקא וכו'. עי' בר"ש ובתוס' יו"ט ולחם שמים:

דף כד ע"א ר"מ ור"ש הלכה כר"ש. כן היא שיטת הירושלמי אבל בש"ס דילן בעירובין מ"ו עמד בתיקו ובשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קל"ב כתב בפשיטות דר"מ ור"ש הלכה כר"ש. וכבר הקיפו בהלכות היד מלאכי סי' תק"פ ועי' בסוף ספר שלום ירושלים מ"ש בזה:

שם ת[illegible] שמן של שביעית אין הוסכין בו תנור וכיריים. כעין זה אמרו בתוספתא סוף תרומות לענין שמן תרומה וכתבו הרמב"ם בפי"א מתרומות ה"ו ועיין מ"ל שם ה"ה. ושוב ראיתי במ"ל פ"ה משמטה ה"ז שרמז לזה מ"ש פי"א מתרומות:

דף כה ע"א מן קומי אילין תרתי מילייא נחית ר"י מציפורין לטבריא וכו' כל הסוגיא פ"א דביצה ה"א וע"ש בק"ע ופ"מ:

שם ע"ב ואי[illegible] דבעי מימר לעגלה ערופה. עי' בפסחים בש"ס דילן דף כ"ג ועי' שו"ת אא"ז הח"צ ז"ל סי' ל"ב והיא תשובה להגאון מהר"ז מורל כמ"ש התנו הרב מו"ה שמעון ז"ל בספרו אור הישר ועמ"ש בהגהותיו לח"צ ז"ל שנדפס בלבוב:

דף כו ע"ב הרי עלי עץ מביא גיזר אחד. עי' תוס' מנחות דק"ו בד"ה לאו ובירושלמי שקלים פ"ו ה"ד וש"כ ברמב"ם פט"ו ממעה"ק הי"ג ועי' מ"ל:

דף כז ע"ב לא תיזבין לי ירק אלא מן גינתא דסיסרא. עכ"מ פ"ד משמטה הכ"ט:

דף כח ע"ב קדשוהו ואח"כ נמצאו עדים זוממין. עי' ירושלמי פ"ג דר"ה ה"א ומ"ש שם בציון ירושלים:

שם ויש י' שנים בלא שמטה אמר ר"ה וכו'. עי' קצה"ח סי' ס"ו:

(דף ח' ע"ב במתני') הכל לפי גודל השדה ולפי העניים. בנוסחת המשנה לפי רוב העניי' ואין נ"מ בזה. ופירשתי בפנים על דרך הרמב"ם ז"ל כמ"ש בסוף פ"א מהלכות מתנות עניים כיצד שדה שהיא קטנה ביותר שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני הרי זה מוסיף על השיעור וכן אם היו עניים מרובים. מוסיף ואם זרע מעט ואסף הרבה שהרי נתברך מוסיף לפי הברכה ע"כ. ובשדה גדולה ועניים מועטין שנותן לפי השדה זה פשוט הוא ולא היה צריך לבארו דלא אמרו אלא להוסיף במקום שצריך הוספה ומהיכי תיתי שיפחות מכשיעור שתקנו חכמים וכן כתב הרא"ש ז"ל כפי' המשנה שלו. ולמדנו עוד מדברי הרמב"ם ז"ל דהא דאמרו שיש לו להוסיף לפי הברכה היינו דוקא אם היו עניים מרובים שהרי לא כתב זה ואם זרע מעט וכו' עד אחר חלוקה וכן אם היו עניים מרובים וכן פי' המשנה ולפי רוב הענוה אחלוקה דלעיל מינה ולא תקשי הא בלא"ה צריך להוסיף הוא בעניים מרובים הא ליתא דודאי מוסיף הוא בכדי שיגיע חלק לעני שיהא מועיל לו ואם יתן להם כ"א כשיעור לא יגיע לכל אחד כ"א הדבר מיעוט ואינו כלום ולפיכך אמרו בזה להוסיף אבל אם נתוסף לו ברכה בשדהו צריך הוא להוסיף לפי הברכה יותר ויותר ולא דמיא האי הוספה להאי הוספה. כך היה נראה מדבריו ז"ל בחיבורו אלא שבפי' המשנה כתב וכן אם תוציא הארץ זרע רב והעניים מועטים יתנו הרבה והכריחני להוציא סברא זו מדבריו בחיבורו דנראה שכך הוא נלמד מדברי הש"ס דהכא דקאמר יותר מכשיעור כהא הוא דתני בברייתא דאין אומרין לו הבא גמלים וטעון אבל בכשיעור אומרים לו הבא גמלים וטעון אלמא דהיכא דאם מוסיף הוא יגיע לעני אחד הרבה ביותר וכגון בעניים מועטין בזה אין אומרי' לו הבא גמלים וטעון כלומר שבזה לא אמרו להוסיף הרבה והרבה לפי הוספת הברכה כדלעיל אלא דבכשיעור אומרים לו הבא גמלים וטעון שהרי אי אפשר לפחות משיעור שתקנו חכמים ובהא לא איכפת לן אם מגיע לעני אחד הרבה ביותר דאי לא תימא הכי ולהלך לפי הסברא שזכרנו א"כ מ"ש דבכשיעור לא חששו אם מגיע לעני אחד הרבה ביותר ומ"ש ביותר מכשיעור דחששו לכך: והר"ש ז"ל פי' בזה דאין אומרי' לו הבא גמלים וטעון אם יתעשר העני בפאה אין להרבות בפאה שלא יפקיע את המעשר. וכי קאמר במתני' ביותר מכשיעור והיינו בשדה מיעוטה ועניים מרובין שנותן יותר מששים התם הוא דקתני דאין אומרים לו הבא גמלים דאין להרבות כ"כ שיתעשרו בה אבל בכשיעור דהיינו בששים אומרים לעני הבא וטעון דכיון שהוא עני עתה יכול ליטול הרבה כאחת כדתנן בסוף מכילתין היו לו מאתים חסר דינר הפי' אלף נותנין לו כאחת עכ"ל ומי יתן וידעתי זה להבין דאם יכול הוא ליטול הרבה כאחת כשהוא עני עתה א"כ מאי איכא בין נתינת בעה"ב בכשיעור לבין יותר מכשיעור הלא העני יכול הוא לקבל הרבה כאחת לעולם ומאי איכפת לן אם יתעשר ואם דחששו להפקעת המעשר א"כ מפני מה אמרו להוסיף כלל על תקנת חכמים דכשבאנו לחששא זו אין לנו סברא לחלק ולומר דפעם חששו להפקעת המעשר ופעם לא חששו אלא ודאי דבלא"ה ליתא דכל שהוא נותן משום פאה אין כאן הפקעת מעשר דפטור הוא ממעשר מדינא ובהדיא אמרו הכא בריש מכילתין דאחר שקצר שבולת הראשונה יכול הוא לעשות כל שדהו פאה. וכבר זכרתי שם ד"ה הרי אין אדם וכו' דדעת הרמב"ם בזה נמי כן שכתב ואם נתן להם רוב קציר משום פאה ה"ז פטור מן המעשרות וכהאי ברייתא דנדרים ע"ש והתם סתמא קתני עושה אדם את כל שדהו פאה ולא מחלקינן אם שדהו גדולה או לא ואף אם אין כאן אלא עני א' והם יקח את הפאה יתעשר ולפי מה שפירשנו להא דמחלק בגמ' בין יתר מכשיעור לכשיעור הכל ניחא וכמו שבארנו דהך תוספת שהיא מחמת הוספת הברכה והיא הוספה ביותר זה לא אמרו אלא בעניים מרובין בכדי שלא יגיע לעני אחד עד שאומרים לו הבא גמלים. וכלומר דמסתמא אם הן מרובים לא יגיע לאחד מהן כל כך הרבה והכוונה דלא החמירו על הבעה"ב בהך הוספה שהיא מרובה ביותר אלא בעניים מרובים. ובכשיעור ודאי לא איכפת לן אם יגיע לעני אחד הרבה ביותר דהא אין לו לפחות משיעור תקנת חכמים. ופירוש זה עולה יפה בהסוגיא ובלי שום פקפוק לדינא. ועולה לדברי הרמב"ם בחיבורו אבל לא למ"ש בפירושו ורואין אנו שחזר בו מפירושו כמו שנראה בהרבה מקומות בחיבורו ובפרט בסדר הזה תמצא ברוב המקומות שחזר בו בחיבורו מפירושו במשנה:

(שם) רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור. כדמסיק בגמ' דר"ש אית ליה נמי דמה שנתן תורת פאה עליה אבל אינה פוטרת אלא למה שקצר ולא מה שהיה עתיד לקצור ובהא הוא דפליג את"ק והלכך צריך שיתן בסוף כשיעור המשתייר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' מתנות עניים בהלכה י"ב אין מניחין את הפאה אלא בסוף השדה וכו' עבר והניח הפאה בתחילת השדה או באמצעה הרי זו פאה וצריך שיניח בסוף השדה כשיעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה ופסק כר"ש בכל דבריו דגם ריש דבריו דלכתחילה אין מניחין וכו' דברי ר"ש בתוספתא פ"ק הן הר"ש מפני ד' דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו וכו' וטעמא דפסק כותיה משום דכפשיטות אתמר לסברי' דר"ש בפ' במה מדליקין (דף כג) ומנא תימרא דחיישינן לחשדא דתניא א"ר"ש בשביל ד' דברים וכו' וכיון דעיקר מצות פאה לבסוף היא פסק נמי בדיעבד כסברת ר"ש דצריך שיתן ג"כ בסוף כשיעור המשתייר וכה"מ הוסיף בטעם פסק זה משום דבירושלמי מפרש מילתיה אלמא סבר דהלכה כותיה. והי משום הא אין כ"כ ראיה דהא מפרש נמי מילתיה דת"ק וכן מלתי' דר' יהודה ומאריך בפירושא דדברי ר' יהודה כמו שמבואר בגמ' ר' חייא בשם ר' יוחנן וכו' ועיין מזה בדבור דלקמן ואם יש להוסיף עוד טעם אחר להאי פסקא זה הוא משום דר' יונה מסיק בגמ' דלא דרים כשב"ל כהא דקא"ר יוסי משמיה אלא כך הוא דדרים ליתורא דקרא דלקצור דבקצרכם להתת בתחלה ולקצור להתת בסוף וכדפרישית בפנים והיינו כר"ש:

(דף ו' ע"ב) רבי חייא בשם ר' יוחנן במחובר וכו' מסתברא דפליגי במילתיה דר' יוחנן היאך מפרש להאי דברי ר' יהודה במתני' כמבואר בפנים וראיתי להר"ש ז"ל שהבי' להאי. וכגי' שהוא לפנינו אלא כי אנן קיימין בשאינו מתכוין לפטור שדהו ויש שם ט"ס בדבריו בסיום הפירוש שפי' בזה ומיהו קשה להבין דבריו ולפירושו נראה דהך פלוגתא מילתא באנפי נפשה היא ולא לפרש דברי ר' יהודה דמתני' שכך סיים שם והבאתי דר' יוסי דלא כר' יהודה וכ"ל וכו' וזהו לשיטתו שפי' לעיל דברי ר' יהודה דמתני' דאם שייר קלח אחד במחובר איירי ודוקא במחובר שאז יכול להוסיף עליו אבל לא בתלוש וכו' אבל היכא דלא נתן כלל במחובר מודה ר' יהודה דנותן מן התלוש כדמוכח בתוספתא ונראה שהיה מפרש להתוספתא דלקמן לא נתן מן הקמה יתן מן העמרים וכו' כסיומא דמילתיה דר' יהודה היא והלכך מחלק בין אם נתן איזה פאה במחובר ובין אם לא נתן כלל ואף דאין סברא לחילוק הזה אליבא דר' יהודה. והתוספתא לא נתן מן הקמה וכו' נראה דברייתא אחריתא היא וכך הובאה בהגוזל קמא דף צ"ד ובכמה מקומות בש"ס ולא בשם דברי ר' יהודה והכא פליגי אם ר' יוחנן היה מפרש מילתיה דר' יהודה במחובר או בתלוש וכן מדקאמר כפשיטות אם כמתכוין לפטור את שדהו כבר נפטרה אלמא דלא שייך כלל הוספה. אם כבר נפטרה שדהו וזה בין בתלוש כדס"ל לר' יוסי משום ר' יוחנן במילתיה דר' יהודה ובין אם מפרש כר' חייא בשם ר' יוחנן דבמחובר מיירי ר' יהודה והיינו דא"ל להוסיף אם כבר נתן כל הפאה להותה השדה. וגם להתוספתא שלפנינו דלא כתוב בה ב' פעמים א"ר יהודה כמו שהועתקה בדברי הר"ש (או שיש ט"ס בדבריו) כ"א אחר דברי ר' יהודה כתוב סתם בד"א בזמן שנתן את הפאה ומבקש להוסיף. נוכל לפרש דלא אדברי ר' יהודה לחוד קאי אלא בד"א דפליגי ת"ק ור"ש ור' יהודה לעיל בזמן שנתן בתחלה או באמצע את הפאה של כל השדה ועכשיו מבקש להוסיף לבסוף כדי לקיים מצות לא תכלה דכך היא עיקר מצות הפאה ובהא פליגי דלת"ק א"ל להוסיף כלום לבסוף אלא כבר יצא כדקתני בהדיא התם במילתיה דת"ק ואם נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף יצא. ולר"ש צריך שיתן בסוף כשיעור המשתייר כדלעיל ולר' יהודה אם שייר וכו' ונוכל לפרש השתא לדבריו או במחובר או בתלוש וכדפליגי הכא אבל אם לא נתן בתחלה את כל הפאה לכ"ע צריך שיתן אותה לבסוף ואף הת"ק מודה בזה. והשתא נוכל לקיים פי' הרמב"ם במשנה במילתיה דר' יהודה כדפרישית ודקדוק התי"ט דליתני אם נתן קלח וכו' דקדוק קל הוא וכמה פעמים ששנינו במשנה לשון שייר ואף ששייך בו יותר ל' נתן:

(דף ז' ע"ב) קוטף מנין ת"ל קצירך כך היא בנויה שברייתא בת"כ שם ובתוספת' פ"ק שנינו היה מקטף ומכניס לתוך ביתו אפי' כל שדהו פטור מן הלקט שכחה ופאה וחייב במעשרות וגרסי' בפ' ראשית הגז דף קל"ז ע"א תני חדא השוטף את הרחלים ומעבירן בנהר ליפותן והצמר נתלש מהן פטור מראשית הגז ותניא אידך חייב לא קשיא הא רבנן הא ר' יוסי דתניא ר' יוסי אומר לקט קצירך ולא לקט קיטוף אלמא קצירך דוקא ה"נ גז דוקא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי מודה ר' יוסי במידי דאורחיה ופירש"י ז"ל כגון בצלים ושומין דקיטוף שלהן זו קצירן דתניא ר' יוסי אומר קציר אין לי אלא קציר עוקר מנין ת"ל לקצור תולש מנין ת"ל בקצרך. והשתא לכאורה איכא למימר דכמו דשני התם דל"ק דר' יוסי אדרבי יוסי ומחלק בין מידי דאורחיה ללאו מידי דאורחיה כן נמי נוכל לשנויי ברייתא דת"כ דלא תקשי עלה דתוספתא דבת"כ מיירי במידי דאורחיה ותוספתא במידי דלאו אורחיה וא"כ אזלי תרוייהו כר' יוסי אלא דאנן חזינן דא"א לשנויי הכי דהא לבתר הכי הוא דקאמר בת"כ אין לי אלא תבואה קטנית מנין וכו' אלמא דבתבואה דרים ליה לרבות את הקוטף והתם ודאי לאו מידי דאורחיה הוא ועל כרחך דברייתא דתוספתא פליגא אברייתא דת"כ. והרמב"ם ז"ל פסק כדברי התוספתא שכך כתב בפ"ב ממתנות עניים בהלכה ו' וכן כל הקוטף מלילות מעט מעט ומכניס לביתו אפי' קטף כן כל שדהו פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה והכ"מ פלפל בזה אם פסק כר' יוסי או לא והעלה דלא פסק כר' יוסי אלא כהתוספתא וירושלמי דפ"ג שהביא שם בסוף פ"ד. ומירושלמי שלנו מוכח שהוא דוקא אם קטף למלילות ויתבאר מזה במקומו אי"ה. ועיין לקמן פ"ג בהלכה ג' דעם כל זה אין להשוות התוספתא עם הברייתא דת"כ אלא דזהו האמת שהכריע הרמב"ם כהתוספתא

נגד ברייתא דת"כ וכדאמרינן בסוף מס' חולין כל מתניתא דלא תניא בי ר' חייא ובי ר' אושעיא משבשתא היא ולא תותבו מינה בי מדרשא ובענין קושית הר"ן ז"ל והביאו שם דאמאי פסק הרמב"ם בפ"י מבכורים בהלכה ו' התולש צמר רחלים בידו ולא גזז חייב בראשית הגז וע"ז כתב הכ"מ דאע"ג דבגמ' דידן מדמי תולש צמר לקיטוף מלילות אינו מוכרח ואפשר לחלק ביניהם עכ"ל ולא כתב טעם הסברא לחלק בזה וכדסיים הר"ן בקושיתם דמנין לו להרמב"ם לחלק בזה בצמר רחלים ועוד אומר אני דכך דייקת בדברי הרמב"ם בכל עניני דינים כאילו תמצא דדעתו בהיפך הוא מדברי הכ"מ שהרי בפ"ג דבכורות ד' כה שקיל וטרי הש"ס אם תולש היינו גוזז או לאו היינו גוזז ומסיק דלאו היינו גוזז בצמר כ"א בתולש כנף בשבת דחייב משום דהיינו אורחיה וע' בתוס' שם דכתבו עוד בסברא לחלק בין שבת לשארי דינים. מיהו חזינן להדיא דהרמב"ם פסק דתולש לאו היינו גוזז כדכתב בפ"א מהל' מעילה בהלכה ז' ותולש אינו כגוזז וא"כ נתחזקה קושית הר"ן ועוד דעפי קשה דבצמר גופיה נראה דסתרי הני תרי פיסקי אהדדי ההיא דפ"י דבכורים עם ההיא דפ"א דמעילה אלא דנראה דגם בראשית הגז היינו טעמיה כמו שאמרנו בטעמא דפאה דהכריע הוא ז"ל כהתוספתא נגד שארי ברייתות דהברייתא דקמייתא שהביא הש"ס בפ' ראשית הגז השוטף את הרחלים פטור ברייתא בספרי הוא פ' שופטים ראשית הגז ולא ראשית השטף וברייתא בתרייתא תוספתא היא בפרק י' דשחיטת חולין הגוזז עזיו פטור מראשית הגז השוטף רחליו חייב בראשית הגז וברייתא דתוספתא עיקרית היא כדר' זירא בסוף חולין שהבאתי לעיל. ואפשר ליתן טעם להתוספתא דכתיב וראשית גז צאנך תתן לו וכדדרים בעלמא תתן לו מ"מ. ומ"מ פיסקיה דהרמב"ם נתברר כמו שאמרנו:

(שם) תלמוד לומר קצירך. לא מצינו בתורה קצירך גבי פאה כ"א בלקט וצ"ל ת"ל בקצרך כמו שהוא בפ' ראשית הגז שהבאתי בדבור דלעיל וכן לקמן צ"ל ת"ל בקצרך:

(שם) תני זורעין זרעים וזרעי אילן כאחת. כהאי גישא דהתוספתא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א דכלאים בהלכה ו' ומותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחד וכו' והכ"מ הביא שם להא דהכא וכתב על דברי ר' זעירא נראה דדייק מדלא כתיב כרמך לא תזרע כלאי' כדכתיב שדך לא תזרע כלאים ש"מ מדסמיך כלאים לכרמך דאפי' עיקר כרמך שהם התרצנים עכ"ל בזה ולא משמע כן בפ"ת דכלאים וכמה שהבאתי בפנים אלא דמיתורא דקרא כולי' הוא דדייק להאי מ"ד כדקאמר בהדיא דלר' יונתן הא כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים וכדפרישית וכה"ג דרים נמי בספרי פ' כי תצא לא תזרע כרמך כלאים מה אני צריך והלא כבר נאמר שדך לא תזרע כלאים מלמד שכל המקיים כלאים בכרם עובר בשני לאוין ור"ז דרים אליבא דר' יונתן דאפי' עיקר כרמך נטוע לא תזרע כלאים ולשון עיקר דנקט לאשמועינן נמי דאין מלקות אלא על עיקר הכרם והכי אמרינן בהדיא לקמן בפ"ז דכלאים בסוף הלכה ג' א"ר יוסי אין לוקין אלא על עיקר הכרם וכלומר לאפוקי אם זרע בתוך ד"א שהוא עבודת הכרם שאע"פ שאסור ומקדש מ"מ אין מלקות על זה ומה שפי' עיקר כרמך אפי' עיקר כרמך שהם התרצנים מאי רבותא היא וכי ס"ד דדוקא הזמורה צריך שיטע ובכל מקום בהש"ס אמרינן תרצן לכלאי הכרם. ולמאי דפרישית הרבותא היא אפי' כבר עיקר כרמך הוא נטוע דלא בעי ר' יונתן שני מינים במפולת יד ודלא כר' יאשיה גם בזה דאמרינן אליביה בכל מקום עד שיזרע במפולת יד ומה שתמה הכ"מ שם למה השמיט הרמב"ם דין האיסור בב' מינין גבי כלאי הכרם דאע"ג דלא קיי"ל הכי לענין מלקות אלא כר' יאשיה מ"מ למה לא יהא הלכה כמותו לענין איסור וצ"ע עכ"ל ובפי' כתב הרמב"ם בפ"ה בהלכה א' דאפי' בלא הגפנים אסור לזרוע ירקות או תבואה וכו' אע"פ שאינו לוקה ה"ז קידש וכו' עיי"ש ויתבאר זה במקומו מהא דמוכח בכמה מקומות בש"ס דאף לענין איסור קיי"ל כר' יאשיה ואי מכן מההיא דקידושין דף לט רב חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוה לההוא גברא דהוי זרע חיטי ושערי בי גופני א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא אבריתו לא קיי"ל כר' יאשיה וכו' אלמא דאפי' באיסור קיי"ל כר' יאשיה שהרי אף אם היה עובר על איסורא בלחוד היה להם לשמתיה וזה ברור וכן רש"י ז"ל פירש שם נשמתיה דהא עבר על ד"ס אלא דהתם בח"ל הוה ועיין בפ"ת דכלאים מה שיתבאר שם עוד בס"ד:

(דף ח' ע"א) יאמר זית ואל יאמר כרם וכו'. אתרווייהו לא מצי פריך דאל יאמר כרם וזית וגילף מכללא דבקצרך דכל מה שאתה קוצר בכלל כדקאמר אפי' קציר אורז וכו' דהא צריך כרם לדונו בדין פרט מה דליתא בשאר אילנות וא"ת יכתוב כרם ולדונו בפרט ולא ליכתוב זית. דפאה בכרם הא כבר נכלל הוא בדברי הש"ס שאלו נאמר זית ולא נאמר כרם והיינו תיובתא דפאה בכרם הייתי אומר וכו' והיינו דקאמר יצא זית ולימד על כל האילנות פאה דמכרם לא מצינן למילף כל האילנות דא"כ לילף נמי לפרט בכל האילנות וכ"ת אה"נ א"כ קשיא לא יאמר זית ונלמד כולן מכרם ולחיוביה בפאה ובפרט אלא מדכתב זית ש"מ למילף מיניה מה דכתיב ביה דוקא וכמו שהוא אינו חייב בפרט כך כל האילנות והשתא ניחא נמי כהא דר' אבון דלקמן עכשיו שיצא כרם וזית וכו' וכדפרישית בפנים ולא תקשי למה לי למיכתב זית כלל דודאי אצטריך ואע"ג דעל שינויא דהש"ס דקאמר הכא אלו נאמר כרם ולא נאמר זית וכו' איכא למידק לכאורה הא הוה ילפינן לזית מכללא דבקצרך מ"מ לשינויא דאמרן לק"מ והש"ס לא חש להאריך כ"כ ועוד מצינן למימר דאי הוה כתב כרם לחוד היינו דנין במדת כלל ופרט בקצרך כלל כרם פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט אבל השתא דכתב לתרווייהו אין לנו לדון במדה זו דא"כ תרי פרטי למה לי והתוס' בפ' הזרוע דף קלא הקשו למה לא גמרינן בג"ש דאחריך דליהוי פרט בזית כמו בכרם והניחו בצ"ע ומסוגיא דהכא ממילא מיתרצא קושיתם. ודע דהר"ש ז"ל כתב לדינא אחר שהביא במתני' להאי דרשה דת"כ וז"ל ומסתברא דדרשה דת"כ אסמכתא בעלמא מדאיצטריך קרא בפ' הזרוע לכרם וזית ומדאורייתא לא מיחייב בפאה אלא דגן תירוש ויצהר דלא שייך קצירה אלא בתבואה ותירוש ויצהר דהוא כרם וזית דרים התם מדכתיב אחריך עכ"ל וכן דעת הרא"ש ז"ל בפי' המשנה דשאר כל הפירות לא מיחייבי אלא מדרבנן אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי אחר שכתב בפ"א ממ"ע בהלכה ו' וז' והביא הכתוב כי תחבוט זיתך וגו' כתב וה"ה לשאר אילנות וביאר שם מדין מתנות עניים ד' בכרם הפרט והעוללות השכחה והפאה ג' בתבואה הלקט והשכחה והפאה ב' באילנות השכחה והפאה וכו' ואח"כ כתב בהלכה י"ד כל מתנות האלו אינן נוהגות מן התורה אלא בא"י כתרומות ומעשרות וכו' וא"כ בא"י כולם מן התורה הן גם האילנות שהזכיר למעלה סתם ולאו דוקא זית אלא כדקאמר הכא יצא זית ולימד על כל האילנות וקושית הר"ש מדאיצטריך כרם וזית ממילא מתורצת היא לפי רהטת הסוגיא דהכא וזה מבואר הוא וע' לקמן ריש פ"ג:

(דף ט' ע"א) המפריש בכורים מכרי ממורח. וכו' האי דינא מבואר הוא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' בכורים בהלכה יט כיצד מפרישין הבכורים וכו' לא הפרישן במחובר ולא קרא להם שם ותלשם ה"ז מפרים אחר שנתלשו ובכלל אחר שנתלשו הוא ג"כ אף לאחר שנגמרה מלאכתן למעשר ומחלק הבכורים ודאי פטור הוא מתרומה וממעשרות דכן קודמין לכל וכדמסיק ר' יוסי לטעמיה מהך מתני' דתרומות אלא דס"ד דרב חגיי להוכיח ממתני' דידן מדלא קתני תרומה והיה רוצה לחלק בין תרומה למעשר ודחי ליה ר' יוסי כמבואר היטב בפנים. ולא תקשי לפי המסקנא מ"ש תרומה גדולה דנקט הא ודאי הבכורים פטורין מן הכל די"ל דלרבותא נקט דאע"פ שהתרומה תמורה היא אפ"ה פטור מלהפרים מהבכורים ואפי' הופרשו מכרי ממורח ומכ"ש למעשרות והתוס' בפ' הגוזל קמא (דף צ"ד) הוקשה להם כהאי דיוקא דרב חגיי שכתבו שם על הא דקאמר בברייתא לא הפרים מן הקמה מפרים מן העמרים וכו' עד שלא מירחו מעשר ונותן לו וא"ת תרומה נמי ליתני בתורם ונותן לו ואין לומר דתרומה בלאו הכי יפרים העני וכל פאה חייבת בתרומה חדא דא"כ מקדים מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במס' תרומות בפ"ק אין תורמין מן הלקט ושכחה ופאה ונראה לפרש משום דתרומה דבר קל לתרום לא חש להזכיר וי"מ דלהכי אין תורם משום דבגורן רגילים לתרום כדתנן במס' מעשר פ"ב מלא פירות ממורחין בשדה מכונסין אסורות משום גזל מפוזרין מותרין משום גזל בין כך ובין כך חייבין במעשרות ופטורין מן התרומה לפי שא"א לגורן שתעקר אלא א"כ נתרמה תרומה גדולה ע"כ הך דכתבו ועוד דתנן במס' תרומות וכו' אינה ראיה כ"כ לכאן דהתם אין תורמין על שאר הפירות קתני ומלקט שכחה ופאה שניתנו עד שלא נתחייבו בתרומה ומעשרות דלא ליהוי מפטור על החיוב ולעולם מיניה וכו' יכול הוא לתרום והיינו אם לא תרם הבעה"ב ולא עישר צריך העני לתרום ולעשר כל שבאו לידו אחר שנגמרה מלאכתן. לתרומה ולמעשרות ומהאי טעמא גופה החובה על הבעה"ב אם מירחו לתרום ולעשר וליתן לעני כי היכי דלא ליהוי פסידא להעני וכל פאה פשיטא היא דפטורה מן הכל ומה שהביאו הי"מ כדתנן וכו' ברייתא היא בהאי תלמודא בפ"ג דמעשרות והאי טעמא דהי"מ דלא קתני תרומה יש לכלול גם לזה במסקנת דברי ר' יוסי וכל הקודם את חבירו וכו' כלומר דמכאן שמעינן דבכורים פטורין מתרומה גדולה לעולם ואפי' לא הפרישן אלא מכרי ממורח שנגמרה מלאכתו למעשרות ומעתה מתורץ גם דיוקא דידך דלא קתני במתני' דידן תרומה משום הא גופא דכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו וא"כ מסתמא אחר שהפרים בכורים כמצותן לכתחילה הפרים ג"כ אח"כ תרומה גדולה וכעין האי דאמרו א"א לגורן שתעקר אא"כ נתרמה תרומה גדולה:

(שם ע"ב) מתניתין דר"ש היא. הר"ש ז"ל כתב בזה וז"ל משמע שרוצה לומר דאיירי כשנתן פאה שכבר נפטר מן הפאה ואח"כ בא להוסיף עליה בכל מה שמוסיף עד שלא נתמרח פטור מן המעשר לב"ש מטעם הפקר אע"פ שאין מפקיר אלא לעניים דהא משום פאה נותן אף התוספת ולב"ה לא מיפטרה התוס' עד שיופקר לעניים ולעשירים כשמיטה עכ"ל וקשיא לי מה דקרי התוספת הפקר ולאוקמי פלוגתא דב"ש וב"ה בתוספת פאה כדפליגי בהפקר דעלמא הא מדינא יכול לעשות כל שדהו פאה ובלבד שישייר לו דבר מועט וכל מה שנותן משום פאה פטור מן המעשר לכ"ע כדקאמר הכא בפשיטות בריש מכילתין דמשקצר שבולת הראשונה עושה כל שדהו פאה וע"ש וכבר זכרתי מזה

כמה פעמים והקשיתי על שיטת הר"ש בכעין זה לעיל בהלכה ב' ד"ה הכל לפי גודל השדה ע"ש ונראה דהכיאו ז"ל להאי פירושא ולומר שבכבר נתן פאה מטום דהא לריך הוא ליתן פאה והיאך יתן זה לעני מטום הפקר לשיטתא דהאי ש"ס דמוקי לה ככ"ש ואי מטום הא לא אריא דמתני' דינא קמ"ל לענין פטורא דמעשר שאם עשה ולא נתן מטום פאה אלא מטום הפקר ולא אשמועינן אלא היאך דינו למעשר ומלינו כה"ג ברים שבת כמ"ש שם הרא"ש ז"ל וכן בכמה מקומות בש"ס ולפי מה שפירשתי בפנים דס"ל להאי ש"ס דמתני' או או קתני והלכך הוא דמוקי לה ככ"ש ניחא ומיהו טעמא בעי מאי דוחקיה דמוקי לה ככ"ש ונראה דליטנא דמתני' קשיתיה דקתני ונותן מטום הפקר ואי אהפקר דעלמא קאי הול"ל וכן אם הפקיר פטור וכו' אלא מדקתני הכי משמע דה"ק או שנותן לעני מטום פאה או שנותן לו מטום הפקר וזהו ככ"ש:

(שם) **ואתיא** דר"ע כתניות בני תמון. האי ברייתא דתנויות בני תמון מייתי לה בבבלי פ' הפועלים (דף פח) ע"א מפני מה חרבו וכו' מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו אומרים עשר תעשר ואכלת ולא מוכר. תבואת זרעך ולא לוקח וכתב הר"ש ז"ל אין ר"ל דר"ע כיבר כוותיה לפוטרן אפילו מדרבנן דת"ו שהרי מזכיר אותם לגנאי וכו' אלא ה"ק אתיא דר"ע להפקינהו לדידהו דמשמירת אסור לזרוע עד שיעשר מדרבנן וכו' וליטנא ואתיא דר"ע כתניות בני תמון לא משמע אלא דס"ל כוותייהו ובהך דרשה וכדפרישית בפנים והאי דרשה דמן התורה הוא פטור למסקנא היא וככ"ע אלא דממילתיה דר"ע וממילתייהו דהנך בני תמון שמעינן לה להך דרשה וכלא"ה ת"ו דאין לדמות לעובדא מה דשמעי' מר"ע להך עובדא דבני תמון דהם הוליאו עלמן לגמרי מחיובא דמעשר דהתבואה שלהן מכרו ומה שהיו לריכין לעלמן לקחו מאחרים ונמלא שלא היו מעשרין כל עיקר אחר שהעמידו דבריהם על ד"ת אבל לר"ע אשכחן לעולם חיובא דמעשר מה שאינו זורע ואפי' מה שזורע אם הוא אחר המירת חיובא דרבנן מיהא איתא:

(שם) **קנם** קנסו להן וכו'. זה הטעם כתב הרמב"ם בדין זה בפ"ו מהל' מעשר הלכה ט"ו והראב"ד השיג עליו שם וכתב אני אומר שאינו קנם אבל מפני שאומר להם מנתא דכהן לא זכני לך כדאיתא בפ' הזרוע ומזה הטעם בעלמו וכו'. כוונת הראב"ד מפני שהוקשה לו על טעמא דהכא מטום קנם דא"כ אף אם קנו קודם מירות ליקנסו להם וכעין דמקשי ר' יוסף לקמן על האי דעבת כהן דאם מטום קנם אף שבת אחת לא יפטור לו ומש"ה הוה ס"ל להראב"ד דגם בענין דינא דמתני' מיפרך הוא טעמא דקנסא דהא ר' יודן מדמי לה להדא דר' יוחנן ואם מיפרך האי טעמא גבי טבת כהן ה"ה דמיפרך בדינא דמתני' ומטום הא דאמרן ולפיכך הלך לו לטעם אחר והיה רולה ללמוד זה מהא דרבא סוף פרק ראשית הגז דמפרש טעמא דמתני' דפ' הזרוע א"ל מכור לי בני מעיה של פרה וכו' מטום דמתנות דכהן לא מזבין איניש והלכך קודם מירות לא דאכתי לא נתחייבו המעשרות שלהם והלא ג"כ לדמות דין דהתוספתא דפ"ו דדמתי לזה והוא שהביא הרמב"ם שם את"ז בהלכה ע"ז כהן או לוי שמכרו וכו' וכמו שסיים ומזה הטעם עלמו כשמכר הלוי לישראל וכו' זהו דעת הראב"ד. אבל לדעת הרמב"ם נראה דכל זה אינו דהאי טעמא דרבא בסוף ראשית הגז לא שייכא כלל להא דהכא דהתם בישראל שמכר לישראל איירי והלכך אומר לו מתנה דכהן לא זכני לך אבל הכא דכהן ולוי הם הלוקחים וכדין היה שלא יוליאו מידם מה שזכו במתנותיהם אלא דטעמא מטום קנם הוא ולא קנסו חכמים אלא בשקנו הפירות אחר שנתחייבו במעשרות וזהו שכתב. ויקנו טבלים כדי להפקיע וכו' ועוד דלא שכיח שיקנו קודם המירות ושילטרכו לטרות בזה והרי זה דומה להא דלקמן דרבי דפליג על ר' יודה נשיאה דקאמר מטום קנם וס"ל דדוקא בעשיר אבל בעני דלא שכיח הוא שיקנה לא קנסו. ודין דהתוספתא עיין לקמן פ"ו דדמתי בהלכה ד' ד"ה המעשרות לבעלים:

(שם) **טבח** כהן וכו' בפ' הזרוע (דקל"ב ע"ב) גרים זקני דרום אמרו כהן טבח שתים ושלש שבתות פטור מן המתנות מכאן ואילך חייב והא דדריש רבא התם לעיל כשהוא אומר מאת זובחי הזבח אפי' טבח כהן במשמע ככר פירשו התוס' שם דמיירי בשחיטה בהמת ישראל אבל אם היתה שלו אפי' למכור רחמנא פטריה אלא מדרבנן גזרו כשהוא טבח ליתן מתנות כהונה אפי' הבהמה שלו כדי שלא ירגילו טבחי ישראל לשתף כהנים עמהם וכו' וכעין זה קאמר הכא אלא דמוסיף וקאמר מטום קנם ומדמי לה להא דר' יוחנן וכדפרישי' וע"ז מקשי ר' יוסף ואי מטום קנם אפי' שבת אחת לא יפטור דהא במתני' קנסו להם אפי' בפעם ראשונה שלקחו הגורן אחר המירות אלא דטעמא מטום גזירה כדכתבו התוס' וכב' וג' שבתות דאיכא למימר לדידיה הוא שחיט לא גזרו רבנן. והיא דתנווני הוא כדקאמר התם דאי קבע מסחתא לא פטרינן ליה כלל כדחייביה ר"נ שם אלא דהתם נראה דטעמא מטום דגלי אדעתיה דקביע כדפירש"י ז"ל והכא מוסיף בטעמא מטום דכשהוא תנווני יכול להערים:

(שם) **תני** לא נחלקו רבי ור' יהודה הנשיא וכו' האי ר' יהודה הנשיא בהאי ש"ס הוא ר' יהודה נשיאה המוזכר בש"ס דילן וכדאשכחן בפ"ב דע"ז דקרי ליה ב"ד דברו מטחא וקאמר התם ג"כ ר' יהודה הנשיא. בג' מקומות נקרא ר' יהודה הנשיא רבותינו בגיטין וכשמן וכנגדל וכו' והוא ר' יהודה נשיאה נכדו של רבי ור' יהודה הנשיא בש"ס דילן הוא רבי. וכברייתא זו לא מלאתיה במקום אחר כמו שהיא כתובה כאן ומיהו האי דינא דפירות מחוברין ותלושין מן העכו"ם מבואר בכמה מקומות וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות תרומות וזכרתי מזה בסוף פ"ק דע"ז דכמה עקרים בדין הזה נלמדו' מהאי ש"ס דפ"ה דדמאי ויתבאר עוד מזה כשגיעי לשם בס"ד כי שם מקומו. ומאי דקאמר הכא בדין פלוגתייהו בלוקח פירות תלושין מתכירו וטעמא דרבי לקט שכחה ופאה אינן טובלין כמעשר עני וכדפרשי' בפנים שאין דין טבל להם ויכול הוא לאכול מהם קודם שמפרישן מבא"כ במעשר עני. האמת שהדין הוא כך אבל לא היה לריך לזה דהתם במתני' דהמוכר וכו' במוכר את השדה וקמתה מיירי כדמוקי הש"ס שם לקמן ומטעמא דהמוכר אינו מותר אלא בכה"ג ומיהא שמעינן דהתם במחובר איירי והכא בפירות תלושין איירי ובלאו הכי לא דמיא לדהתם ולפיכך נראה דהא"נ דה"ק לטעמא דר' לקט וכו' אינן טובלין כלומר שהרי התם במחובר איירי ולא באו לידי חיוב ביד המוכר כ"א אא"כ ביד הלוקח כשיקלור את השדה והלכך אינו יכול הלוקח לזכות בהן מאחר שהחיוב ברשותו היא דהא והעני מוזהר על שלו ליתן לעניים אחרים אבל הכא בלוקח פירות תלושין וכבר נטבלו עד שהוא ברשותו של ראשון איירי והרי זה כמו שככר הופרש מעשר העני וכהאי דאמרינן מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין וזכה העני הזה במה שבא המעשר לידו ועיין ש"ס דלקמן ובפ"ה הלכה ה' ד"ה המוכר את השדה מה שבארתי שם בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(דף יו"ד ע"ב במתני') **ואלו** מפסיקין לפאה. הנחל והשלולית. כתב הר"ש ז"ל לא זו אף זו קתני. ראיתי מקשין מהתוס' רים פ' האיש מקדש שכתבו דבשתי תיבות לא שייך למיתני לא זו אף זו. אבל הא ליתא דהכא גם בשתי בבות דרך היחיד ודרך הרבים ושביל היחיד ושביל הרבים ל"ל דבלא זו אף זו תנא להו וכיון שכן שייך נמי גם בשתי תיבות והתם ליכא אלא שתי תיבות בו ושבלותו ע"ש:

(שם בגמ') **ואינן** מחובר. כדפרישי'. וראיתי לפירושי' יכנו בעיני הרואים והפותחים ספר אחת בשנה או לחדשי' ולא רליתי להעתיקם ולמ"ז דפרישי' תראה הסוגיא מבוארת היטב הדק ומבואר הוא לפי הדין דבנחל אין לריך שיהי' מחובר ונמשך על כל פני השדה כדלקמן וכמ"ש הרמב"ם ברים פ"ג ממתנות עניים ע"ש:

(דף י"א ע"א) **נתבוין** לזכות מן המילר ושרע מינה. כדפרישית דהבעיא היא כפ"ק דקידושין לענין חזקה בנכסי הגר וה"ה לענין פאה וקס"ד דבעי אם המילר הוי כהפסק ולהמסקנא לענין דיעבד וכפ' חזקת הבתים (דף נה ע"א) איכא תרי ליטני אליבא דר' יוחנן בדין המילר לפאה ולטומאה וללישנא בתרא מפסיק אף לפאה וטומאה והרמב"ם ז"ל גם לא הזכיר כלום מדין המילר אם הוא מפסיק או לא ומשמע דדעתו ז"ל היה לפסוק לקולא בדין המילר מדלא כתב כ"א אלו השנויים במשנה של פרק הזה וכן הנזכרים בהתוספתא ולכאורה קשה דהוה ליה לפסוק לחומרא בדבר שהוא מדאורייתא ועוד דהא הכא מסיק דאף המילר מפסיק ואפי' בדיעבד לא קידשה הפאה מבדה לחברתה ויש גי' אחת בהשגת הראב"ד ז"ל בפ"ב מהל' זכייה ומתנה שהיא כוללת קושיא זו ומדברי הרב המגיד שם בישוב ההשגה משמע שלא היה גורס כך ע"ש ול"ע שהרי נראה דלא תפס דרשא דסדך לאסמכתא בעלמא דכתב ברים הפרק אין מניחין את הפאה מבדה ע"ג חברתה וכו' שנאמר לא תכלה פאת שדך בקולרך וכו' עיי"ש:

(שם) **בהן** הלך יהושע את הארץ וכו'. לכאורה נראה דאיכא בין הני תרי ליטני דרב חסדא כדפרישית בפנים. ובבבלי פ' חזקת (ד' נ"ו) קאמר שבו תיחם ופי' הרשב"ם ז"ל בין שבט לשבט בין איש לאיש וכך נראה מדברי התוס' שם בהא דקאמר לא מנה יהושע אלא עיירות העומדין על הגבולין דכתבו על הגבולין של כל שבט ושבט וא"כ אותן הגבולין ג"כ תיחם ולכך נראה דלא בא ר' תנינא אלא לומר דלא כך אמר רב חסדא שבכן חלק לפי שלא ע"י זה חלק את הארץ כ"א על פי הגורל אלא כך לריך לומר שבכן תיחם את גבול חלק של כל שבט ושבט:

(שם) **אנא** מימר לך אפי' דרך ס"בים אינו מפסיק לאילן וכו'. התוס' שם (דף נה) ובכמה מקומות הביאו לזה וכפי הגי' שלפנינו וכתבו והשתא אילטריך למיתני כולהו וכו' עיי"ש ובמנחות (דף עא ע"ב) הביאו הגי' דהקושיא בשביל כסיפך והקשו שם והגיהו עיי"ש ולפי הגי' שלפנינו ניחא:

(שם ע"ב) **רבי** זעירא בשם ר' אלעזר ר"מ ור"י שניהם אמרו דבר אחד. במנחות פ' ר' ישמעאל (ד' עא ע"ב) בעי למימר מעיקרא דר"מ דמתני' בשיטת ר"ש דהתם קאי דכל לשחת לאו קלירה היא ואף משהביאה שליש ופריך עלה מהך ברייתא דתוספתא' אכלה תגב וכו' דס"ל לר"מ בענין חרם ואמ"כ ע"כ דטעמא הוי דברייתא מיירי כשהביאה שליש ומתני' דר"מ בשלא הביאה שליש והדר מוקי לה דר"מ בשיטת דר' יהודה אמרה ובשלא הביאה שליש ופריך נמי עלה אימר דשמעת ליה לר' יהודה לבהמה לאדם מי שמעת ליה וכו' אלא ר"מ בשיטת ר"ע רבו אמרה וכו' והשתא האי סוגיא דהכא אליבא דר' אלעזר ודאי ליכא לאוקמי בשום פנים כדהתם דהכא לא איירי באוקימתא דמתני' ודברייתא אלא דוקא בשהביאה שליש דהא בחיוב פאה תלי לה וא"א להשוות לאוקימתא דהתם למאן דמוקי לר"מ בשיטת ר' יהודה וזה מבואר הוא דמטעמא אחרינא נקיט הכא לתרץ המתני' והברייתא ולאוקמי מיל' דר"מ כר' יהודה כמבואר בפנים אלא דמילתיה דר' זירא דהקשה על הא דר' אלעזר ובעי נמי לאוקמי מילתיה כר' יהודה היה מקום לומר דכמ"ן דמוקי לה התם הכי ס"ל וברייתא מתרץ בשהביאת שליש ומתני' בשלא הביאת שליש כדפרישית בפנים ולא תא להשיא פירכא דפריך התם אימר דשמעת ליה וכו' וקלא משמע נמי כן בפ' כל שעה וע' בתוס' שם ועוד דנהי דהתם לבהמה איירי כדמוכח דא"כ הוו לה תלתא תנאי כדפירש"י שם הכא מיהא נוכל לומר דהא דר"מ נמי לבהמה איירי אע"ג דלא קתני בהדיא מטום דסתם קלירת תבואה שלא הביאה שליש לשחת לבהמה היא ודע דהר"ב פי' במתני' שם עד שלא הביאת שליש אחרון של גמר בישולה קולר אף לאחר שהביאה שליש ברים דבריו סמך על פי' הרמב"ם במשנה שפי' כן על שליש האחרון וסוף דבריו הם דברי רש"י במתני' וכ"כ התוס' ד"ה אימר דשמעת ליה אבל אין כן דעת הרמב"ם בחיבורו שפסק כר' יהודה דאימתי לפרש הוא וכתב בפרק ט"ו מהל' תמידין ומוספין הל' ט"ו תבואה שלא הביאה שליש מותר לקלור ממנה להאכיל לבהמה אלמא בשלא הביאה שליש הראשון הוא והכי מוכחא הסוגיא דהתם דבשעדיין לא הביאה שליש קאמר ואינה ראויה אלא לבהמה וכן לא כתב דאם התחיל עד שלא הביאה שליש דמותר לקלור אף לאחר שהביאה שליש וליטנא דר' יהודה דקאמר בזמן שהתחיל לאו דוקא היא כן נראה לדעתו ז"ל:

(דף י"ב ע"א) **אשבח** תני ופליג היה עומד באמלע וכו'. הכי איתא בתוספתא ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית וכו' ואמת המים שאינה יכולה להקלר כאחת א"ר יהודה אם עומד באמלע וכו' כמו שהעתקתי בפנים וכתב הר"ש ז"ל בתחלה על המשנה אמת מים היינו שלולית דקאמר ת"ק בכל ענין מפסיק ואתא ר' יהודה למימר דוקא באינה יכולה לקלור כאחת שאם עומד באמלע אינו יכול לקלור מכאן ומכאן כדמשמע בתוספתא. ובזה ככר כתב התי"ט שהוא ע"ם ונ"ל שאם אינו עומד באמלע וסיים הר"ש ומיהו בתוספתא משמע דתרי מילי נינהו דקא חשיב במילתי' דת"ק שלולית וקולר לשחת וג' תלמים של פתיח ואמת המים שאינה יכולה להקלר כאחת רבי יהודה אומר אם עומד באמלע וקולר מכאן ומכאן מפסיק ואם לאו אינו מפסיק ולת"ק מפסיק אע"פ שעומד מלד אחד וקולר מלד השני. עכ"ל ואיכא למידק לפירושו דנהי דהוה משמע דשלולית ואמת המים וכו' תרי מילי נינהו על כרחך כך דאמת המים לאו דברי ת"ק הן דהא לפירושו ס"ל לת"ק דאפי' עומד מלד זה וקולר מלד השני מפסיק א"כ מאי האי ליטנא דקתני שאינה יכולה לקלור כאחת וכאיזה אופן הוא ואם הכל דברי ר' יהודה הן מאי האי אריכות הלשון דקתני הול"ל ואמת המים ר' יהודה אומר אם עומד באמלע וכו' ועוד דמנ"ל לומר דלת"ק מפסיק אע"פ וכו' אם לא הוזכר בהדיא בדבריו ושלולית דקתני סתמא דמפסיק הא מילתא אחריתא היא לפירושו. ומן התימה שהתי"ט הרגיש בע"ם בתחלת דבריו ולא הרגיש כלום בסוף דבריו וכל מה שתאמר בזה יהיה דוחק גדול ואין להאריך ודעת הרמב"ם מבואר נגלה שפי' אמת מים היינו שלולית שכך כתב בפ"ג ממ"ע הלכה ב' היתה שדהו זרועה כולה מין אחד והיה נחל בתוך השדה אע"פ שאינו מושך או אמת המים שאינו יכול לקלור מה שבשני לדדיה כאחת והוא שתהיה מושכת וקבועה הרי זו כשתי שדות והחילוק בין נחל לאמת המים בענין מושך הוליא מש"ס הזה כדקאמר הכא בהלכה דלעיל שלולית כל שהיא מושכת נחל אע"פ שאינו מושך נתכוון וא"כ פשוט הוא שפי' הוא ז"ל התוספתא דאין כאן פלוגתא כלל ופשיטא לפי הגי' אשר לפנינו בהתוספתא א"ר יהודה וכו' וה"ק ואמת המים שאמרנו לעיל וזהו השלולית שמפסקת דוקא שאינה יכולה להקלר כאחת ומפרש ר' יהודה דזהו אם עומד באמלע וכו' וכדמוכח ג"כ ממסקנא דהכא לפירושא דמילתיה דר' יהודה וכזה פי' ג"כ הכ"מ כן להך הוון בעי מימר וכו' הכתרא וזהו פשוט אבל מה שכתב בפירושא דהוון בעי מימר ולא פליגין וכו' קמייתא דה"פ לדעת רבינו דהאי פליגין לאו ל' מחלוקת חכמים היא אלא היינו לומר שאין חילוק בדבר שכל אמת המים מפסקת בין קבועה בין שאינה קבועה עד שמלאו דתני דדוקא קבועה מפסקת ולא שאינה קבועה עכ"ל ובתנם הכנים עלמו לדוחק הזה אלא דפליגין ל' מחלוקת הוא וכדפרישית בפנים דהוון בעי מימר דליתא שום תנא דפליג עליה דר' יהודה עד דאשכחו ברייתא דס"ל דדוקא בקבועה לחוד תליא מילתא ולא בקלירה כאחת ואם מטום פיסקא דהרמב"ם בלאו הכי אתיא שפיר דאחר שמבואר לן מהתוספתא דלא פליג מידי את"ק ומוכרח הוא כדאמרן דמפרש הוא לשלולית דלעיל וא"כ פסק כסתם מתני' וכפירושא דר' יהודה וזה מבואר ג"כ מהתוספתא וכמסקנא דהכא כפירושא דמילתיה דר' יהודה ולא כהך תנא דהאי ברייתא דבקביעות לחוד תליא מילתא אלא דבעינן קבועה שהיא נמשכת כדקאמר הכא לעיל וגם שאינה יכולה להקלר כאחת וזה ברור:

(שם) **היה** שם סלע על פני כל שדהו וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל שם בהל' ז' ובדין מדריגות פסק שם כפשטא דהתוספתא דמשמע דנקט עשרה טפחים לדוקא הא פחות מעשרה טפחים נותן פאה מאחת על הכל ואע"ג דהכא מבעי אליבא דר"ל דלא קתני עשרה אלא מטום הסיפא וא"כ אף בפחות מעשרה בעוקר את המחרישה תליא מילתא כדמדמי לה בהדיא לדין דסלע היכא למימר דלדיתי' בעלמא קאמר הכי דיכולנא לשנויי לך להאי תוספתא דאתיא כהא דר"ל ועשרה טפחים מטום הסיפא נקט אבל לקושטא דמילתא לא דמיא האי דינא דמדרגות לדינא דסלע דהתם כיון דסלע לאו בר זריעה כלל בדין הוא דמפסיק כ"א כשאינו לריך לעקור את המחרישה מלד זה וליתנה ללד זה אז אינו ניכר ההפסק וכשדה אחת היא אבל במדריגות של השדה כיון שהן עלמן זרועות הן ואין כאן מטום הפסק להשדה אלא ענין אחר הוא דההפרש אם הן בעלמן תשובות כשדה אחת נותן מאחת מהן על הכל ואם לאו נותן מכל אחת ואחת מהן פאה בפ"ע וכיון שכן הוא לריך דוקא גבוה עשרה טפחים למיחשב לכל אחת ואחת כרשות בפ"ע וכדאמרינן גבי שבת ומלינו דמדמי הש"ס פאה לשבת כדאמרינן בפ' חזקת הבתים (ד' כ"ה) וה"ה נמי לענין זה מדמינן פאה לשבת ובכ"מ שם פי' בענין אחר לחלק בין סלע למדריגות ולפ"ד אם היו המדריגות תכופות זו אלל זו על פני כל השדה היה דינן כסלע ממש ולא משמע כן מסתימת דברי הרמב"ם:

(שם במתני') **ולחרובין** כל הרואין זה את זה. כדפירש הר"ב כך הוא פי' הרמב"ם במשנה וכ"פ הראב"ד בהשגות והרמב"ם בחבורו שם הל' כ"א כתב כל שאדם עומד בלד חרוב זה וחבירו עומד בלד חרוב זה ורואין זה את זה ואפשר מטום דהאי פירושא שייך ביותר להא דקאמר בגמ' הראשונים רואין את האמלעים וכו' והביא הוא ז"ל שם ולכך חזר בו מפירושו במשנה:

(שם ע"ב בגמ') **הדא** אמרה כותש ע"ג גדר. וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בהלכה י"ט והכדים והפארות מעורבין מלמעלה ונוגעין בגדר על גבו דאז כשדה אחת חשיבא ומה שלא הזכיר כלום מהא דר' מנא דמחלק לדינא בין אילנות לנטיעות בענין הרחק מן הגדר נראה דהוא ז"ל היה מפרש דדברי ר' מנא לאו אליבא דמסקנא הן דהא מכיון דמסיק הש"ס דבעינן שיהא כותש ע"ג גדר תו לא איכפת לן אם האילנות הן רחוקין או קרובין להגדר דהרי מיהת הענפים מעורבין ונוגעין בגדר עלמו ולא ניכר הבדל הגדר ביניהן ולפי הס"ד דעולה במכתש הוא דענפי האילנות הן כשעל מלמעלה ואינן נוגעין בגדר עלמו יש סברא לחלק בענין הריחוק מהאילנות להגדר או הקירוב ונ"ל דר' מנא לא דייק ליה הך דאם היה שער כותש כדדייק הש"ס כמבואר בפנים והלכך היה מפרש עולה במכתש ומחלק בריחוק וקירוב האילנות כדאמרן. ולפי' הב' שפירשתי להבעיא ולהפשיטות נ"ל נמי כעין זה דכיון דמיהת בעינן שיהא הכותש נוגע בגדר תו לא חיישינן להא דמחל' ר' מנא:

(שם) **ארבעה** בדים. הר"ש ז"ל מפרש מלשון בית הבד שעולרין שם הזיתים. וליטנא דהכן נותנין לכל בד ובד וכו' משמע דבדים שורות שורות האילנות הן מל' הבדים והפארות:

(שם) **קצר** חלי אגדו וכו'. הר"ש ז"ל הביא הגי' אגורי כמו שהוא במעשר שני וטרח התי"ט להוליא הפרש מהמקראות ואינו ל' מקרא כ"א ל' גמרא גורדלי כדפרישית ומלה ארמית היא ודע דהר"ש לא העתיק אלא רים הסוגיא ואם להלכה כתבה היה לריך ג"כ לסוף הסוגיא בשלא את שדהו וכו' וכמו שמבואר בפנים והרמב"ם ז"ל לא זכר כלום מאלו החלוקי דינים שבהסוגיא כ"א דין המשנה כתב בפ"ג ממ"ע הל' טו וטעמו יתבאר אי"ה לקמן בפ"ג:

(דף י"ג ע"א) **עליהם** ועליהם וכו'. כעין זה דרשו חז"ל בש"ס דילן פ"ק דברכות ופ"ב דמגילה והארכתי באגדה זו בחיבורי פני המנורה בנר הג' מולק הג' ואין כאן מקומו:

(שם) **אין** למדין לא מן הלכות וכו'. משמע דהאי הלכות מהל"מ היא דקאמר דהא עלה פריך והא תני ר' חלפתא וכו' ובבבלי פרק יש נוחלין (דף ק"ל ע"ב) אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה עד שיאמר לו הלכה למעשה וכו' והיינו הא דלקמן אין למדין מן ההוריה וכו' וכעין דאמר התם מעיקרא ובלבד שלא ידמה אלא דפריך עלה והא כל התורה כולה דמויי מדמינן לה אמר רב אשי ה"ק ובלבד שלא ידמה בטריפות וכו' ולפי המסקנא דהכא בזה בין סבר וכו' וכוא

בהוא דפליגא אם כן בדבר שיש בו מחלוקת. חכמים קאמר דלא יסמוך על המעשה שראה וכן לא ידמה והויא כדהתם דבעינן עד שיאמרו לו הלכה למעשה ואז יכול הוא לדמות מילתא למילתא אם בעל סברא הוא. וכמה שאמר הכא אלא מן התלמוד היינו מסברת האמוראים ומה שאמרו בנדה (דף ז') אין למדין הלכה מפי הגמרא היינו מן המשנה או מן הברייתא כדפירש"י ז"ל שם שבימי התנאים היו קוראין אותה גמרא. וכענין דין משנתינו בשני מיני חטין מהל"מ משמע דדתי לה להא דר' זעירא דאמר אף מיני שעורין הלכה היתה בידם ושבתוה דהא פריך עלה והתנינן המחליק בצלים וכו' והיינו משום דפשיטא ליה דלא שייך לומר הל"מ גבי בצלים דפאה דבצלים אינה אלא מדרבנן וזהו לכ"ע דהא לדעת הר"ש והרא"ש אין פאה מן התורה אלא בדגן תירוש ויצהר וכך הוא דעת התוס' בנדה ר"פ בא סימן (דף נ) ד"ה למעוטי תאנה ואפי' לדעת הרמב"ם שמוכח מדבריו בפ"א ממ"ע דכל האילנות מן התורה חייבות בפאה בא"י וזכרתי מזה בפ' דלעיל בהלכה ד' ד"ה יאמר זית וכו' עיי"ש מיהו בבצלים מודה שאינו אלא מדרבנן שהוליאו שומין ובצלים מכללא דירק דפטור משום דדרך להכניסן לקיום והכי משמע נמי מהברייתא דת"כ דמייתי בפ' דלעיל שם דלא מרבי אלא מיני קטניות וכל שדרכן לקלרן והרמב"ם בפ"ג שם בדין משנתינו כתב זרע ב' זרעים ממין א' כגון שזרעה ב' מיני חטין או ב' מיני שעורין וכו' ודבר זה הל"מ משמע דתפס להאי דר' זעירא למסקנא דלא אם להאי פירכא והתנינן המחליק בצלים וכו' משום דאף דהתם לא שייכא הלכה היתה בידם במיני תבואה שפיר שייכא וכ' מיני חטין דקתני במתני' לאו דוקא:

(שם ע"ב) **מתניתא** בשקלרוה לעלמן. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב ממ"ע הלכה ד' וכן להאי דתוספתא שם בהלכה י' אין שוכרין פועלים עכו"ם לקלור מפני שאין בקיאין בלקט ופאה ואם שכר וקלרו את כולה ה"ז חייבת בפאה וכן במסקנא דר' הושעיא בההיא דקלרו לסטים ההלי שבשאר כדהתם וכתב שם בהל"ה ה"ז פטורה שהחיוב הוא כתלי שקלרו הלסטים ומשמע כל היכא דקלרו אפי' שלא לאבדה וכהא דקאמר ואין קרקע נגזל עיין לקמן בפ"ז דכלאים ד"ה ויש קרקע נגזלת מה שיתבאר שם בס"ד:

(שם) **המוכר** מהו שיזכה וכו'. והמסקנא דאינו זוכה ובענין בעיא דלוקח דתלי בפלוגתא דר' ור' יהודה נשיאה עיין סוף פ' דלעיל ואע"ג דמשמע התם דהכל מודים בלקט שכחה ופאה שאין אדם זוכה בשלו ומוליאין מידו ולא פליגי אלא לענין מעשר עני בלוקח פירות תלושין מחבירו באלי התם דבלקט שכחה ופאה שנתחייבו אללו מיירי כדמוכח וכדפרישית שם אבל הכא בהך פאה במתרת את העומרין והיינו כאותו התגיה שככר קלר המוכר בעוד השדה ברשותו ונתחייב אותו הקליר אללו דמיא ממש לדין פירות תלושין דפליגי שם לענין מעשר עני:

(שם) **קציר** ארלכם ולא קליר חו"ל. אבל מדבריהם נוהגת אף בחו"ל כדקאמר בפ' ראשית הגז (דף קלו ע"ב) לפאה בשבים מאי קמ"ל תנינא התם בארץ הכא בחו"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א ממ"ע הלכה י"ד וכבר נתפרש בגמ' שהפאה נוהגת בחו"ל מדבריהם ויראה לי שה"ה לשאר מתנות עניים אלו שכולן נוהגות בה"ל מדבריהם:

(דף י"ד ע"א) **קצר** הגזבר אלי אליה וכו'. לכאורה כיון דבעיא דלא אפשיטא היא הוה לן למיזל לחומרא במידי דמדאורייתא והרמב"ם בפ"ב לא זכר מזה כלום ונראה דאף דהש"ס לא פשיט לה מ"מ איכא למיפשט מכתמא דמתני' דפ"ד הקדיש קמה ופדה עומרין פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה אלמא כל מה שקלר הגזבר ופדה אח"כ פטור הוא והא דלא פשיט הש"ס הכי משום דאיכא למידחי דהכא הואיל ואיכא ג"כ מקלת הקמה שלריך הפודה להפרים ממנה אפשר דמפרים ממנה גם על מה שקלר הגזבר ומ"מ כיון דמסתם מתני' אין לנו הכרח לדייק כן לא חש הרמב"ם לזה גבי האי דינא שכתב שם בהלכה ח' כדברי סתמא דמתני' ויותר נראה לפרש דלאו כדרך בעיא היא אלא דה"ק קלר אלי אלייה הגזבר ולא הספיק וכו' מפרים מן הקליר על הקליר כלומר ממה שיקלור אחר כך הוא שמפרים פאה והא קמ"ל דאף על גב שפדה מקלת קמה אינו מפרים כ"א על הקליר שהוא קולר ולאפוקי כל מה שנקלר ברשות הקדש שהוא פטור:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **מלבנות** התבואה שבין הזיתים. אנן תנינן של בין הזיתים וכו'. מפשטות סוגיא זו נראה דדוקא זיתים הן שחייבין בפאה מן התורה ושאר האילנות אינם אלא מדבריהם וזהו כדעת הר"ש והרא"ש והתוספות בנדה ברים פ' בא סימן מכח האי דדרשו פ' הזרוע (דף קל"ח) לחיוב פאה ושם לא הוזכר אלא כרם וזית ומדאלטריך בהו ב"מ דשאר אילנות אינן מד"ת וכבר זכרתי מזה לעיל בפ"ק בהלכה ד' ד"ה יאמר זית דנראה מסוגיא דהאי ש"ס דתפס לדרשא דת"כ דמייתי התם לדרשה גמורה ולא לאסמכתא בעלמא וקושית הר"ש מדאלטריך כרם וזית מתורלא' שם בהסוגיא דשפיר איצטריכא כמבו"ר התם ומדקאמר שם יצא זית ולימד על כל האילנות פאה ש"מ דלא דמי להא דאמרי' בעלמא אסמכתא היא. וקרא לדרשא אחרינא הוא דאתא אלא דהאי דקאמר יצא זית וכו' אתת מהי"ג מדות הוא שהתורה נדרשת בהן וכך הוא דעת הרמב"ם בפ"א ממ"ע כמו שמבואר בדבריו בהלכה ו' וז'. ובהלכה י"ד כתב כל מתנות האלו וכו' וא"כ כל אלו שהזכיר למעלה. מן התורה הן בארץ ישראל ולפ"ז פירשתי כאן בפנים דהא דקאמר אבל דבר שהוא פטור פאה וכו' היינו דאף בזה הו"א למעטי ובהאי גופא קמ"ל נמי דלמדין שאר אילנות מזית לדין דחיוב פאה והלכך שוין הן גם לדינא דמתני' דבכולהו פליגי ב"ש וב"ה ואלת"ה קשיא האי סוגיא דפ"ק וכזה שפירשנו עולה יפה לדעת הרמב"ם ז"ל:

(שם בגמ') **מה** אנן קיימין אי במרווחין וכו'. הר"ש העתיק הגירסא כמו שהוא בספרי הדפוס להריסא ולא העתיק מהסיפא כלום ב"ש עבדין וכו' דלפי גי' זו לריך להפך בסיפא ב"ש עבדין לון כרלופין וב"ה עבדין לון כמרווחין וכך היא גירסת הרא"ש בהשגו' בפ"ג ממ"ע על הלכה ט' ופי' לפי גירסתו דכשהן מרווחים אין חלוקת האילנות ניכרת וכשהן רלופין ניכרת והגי' שלפנינו בסיפא מוכחת להפך הגי' ברישא וזו היא גי' הרמב"ם שם וכמבואר בטעמו כדפרישית בפנים:

(שם) **היה** שם גדר וכו'. לכאורה משנה שאינה לריכה היא דהא גדר מפסיק אפי' בשדה האילן כדתנן בפ' דלעיל הכל מפסיק לזרעים ולאילן אינו מפסיק אלא גדר ומהיכי תיתי דלא יפסיק בשדה זרעים שהיא עשויה מלבנות מלבנות ואפשר דהא קמ"ל דלא תימא הואיל ואיכא גדר בין מקום המלבנות מעתה יחשבו כל המלבנות כשדות כפ"ע ואפי' אותן שהן מלד אחד להגדר שהוא במקום א' ביניהן מוכיח על כולן שדעתו היה לזרען מלבנות כדי שיהו כל אחת ואחת בפני עלמו הלכך קאמר דאין הגדר מפסיק אלא כמו אם הוא בשדה אילן דאין מפסיק אלא לענין שנחשבין כמו שהיו שנים כלומר ב' שדות מלד הגדר מכאן ומלד הגדר מכאן. ובהא דקאמר עד כדון במעורבין וכו' כך נראה מל' הרמב"ם שם בהלכה ח' שכתב ואין כל הזרע מעורב וכו' והיינו לב"ה דהלכה כוותייהו ממשמע דאילו לב"ש שהן מודין במעורבין היינו דוקא שיהא כל הזרע מעורב מכל לדדי האילנות:

(שם ע"ב) **עד** כדון כשהיה יבש מכאן ומכאן וכו'. אחר שנתבארה הסוגיא בפנים היטב סדק אחר העיון אין מן הלורך להרחיב הענין יותר כ"א עין בעין תראה שהן הן דברי הרמב"ם ז"ל שם בהלכה י"א וי"ב ומבוארים דבריו בכל ובמ"ש בשבת או חרדל הטעם שהרואה אומר ערוגות וכו' ולמד זה מדברי ר' יוחנן דקאמר מפני שדרכן וכו' וכמבואר בפנים וכזה כמו ג"כ להטעם דהלכה י"ב בד"א כשהי' יבש מכאן וכו' והכל כדפרישית דהאי עד כדון ודאי בעיא היא ובסוף הסוגיא הוא דאיפשטא והמעיין יראה היך מדויקת כל הסוגיא ובמאי דקאמר תליו לא וכו' אף ר"ע מודה וכן והתנינן וכו' וכזה לא תלטרך להפירושים שנמלאו והביא הכ"מ שם דודאי מהך דתברייתא לא איפשטא מידי. ולא לכל סיבובי הדברים אשר המה שמה. ובענין שיטת ר"מ לס"ד דר' בא בשם ר' יוחנן הוה כההיא דמנחות (דף ע"א) ג"כ להס"ד דר"ע כמגמר לקליות קאמר ולמאי דדחי לה ר' יוסי כדפרישית בפנים דמוכרח הוא דאף ר"ע לא ס"ל דלא ויבש ב' מיכן הן דהא מוכרח מהמתני' דבתליו לא ותליו יבש מודה הוא א"כ אתיא דר"ע אף כמגמר להולר כדקאמר. התם לר' יוחנן ומזה תדע ג"כ דהך דתברייתא לא קאי למסקנא וכל הדברים ברורים ומבוארין ואין להאריך יותר:

(דף ט"ו ע"א) **היו** לו חמש גפנים והוא בולרן וכו'. תוספתא זו הביאה הרמב"ם ז"ל כהגי' שם מן הפרט ומן השכחה. וכגי' דהכא ומן הרבעי וכו' כמ"ש בסוף פ"ד ממ"ע וה"ה דפטור מן הפאה והיינו אם לאכלן ענבי' דאז הוי כתבואה שקטפה מעט מעט ולאכול מלילות דהד דינא אית להו כדמסיק הכא וכן פסק הוא ז"ל שם דבבולר ליין חייב בכל אא"כ שייר וא"כ ה"ה בשבלים לעיסתו דבעינן שייר מקלת ואז פטור הוא מפאה ומהכל שמנו מאותן שקטפן מעט מעט ומ"ש הוא ז"ל בפרק ב' בהלכה ו' דבקוטף פטור הוא מן הלקט ומשכחה ופאה ואפי' כל שדהו היינו למלילות כמו שביאר שם וכן כל הקוטף מלילות וכו' ודבריו ז"ל ממש כפשטות הסוגיא דהכא ומ"ש הכ"מ שם דפשט' דסוגי' משמע כדברי הראב"ד בהשגות וכנתכוון לכך או לכך תליא מילתא עיי"ש ואינו נראה כן דהדרבה לפי' הראב"ד לריך לדחוק דהאי והוא ששייר הוי כאפי' ששייר כמו שדחק עלמו שם ועיין לעיל בפ"ק בהלכה ד' דמייתי התם ברייתא דת"כ דמרבה מקרא' לקוטף לחיובא דפאה וע"כ דברייתא זו פליגא עם ברייתא דהתוספתא דאין לומר דבת"כ מיירי בקוטף לעשות עיסה וכדמתלק הכא דא"כ

מיהא פטור הוא בששייר מקלת והתם סתמא קתני דחייב ומשמע דדומיא דקולר הוא ולא מחלקינן בין למלילות ובין לעיסה וע"ש בד"ה קוטף מנין מה שנתבאר בפיסקא דהך דינא לדעת הרמב"ם ובפיסקא דראשית הגז ובדינא דמצילה בסייעתא דשמיא:

(שם ע"ב) **הדא** דתימא בשעיבה ע"מ להדל וכו'. הר"ש ז"ל הביא לזה ופי' בשעיבה שזרען רלופין בעובי ולפירושו בדעתו בשעת זריעה תליא מילתא וזהו דוחק לומר דנתלי חיובא ופטורא בדעתו בשעת זריעה. ולמאי דפרישית דבשעיבה הוא על מה שהניח מעובה בשעה שמדל וזהו כדעת הרמב"ם לחלק בין מדל מלד אחד או ממקומות הרבה כמ"ש בפי' המשנה לפרש להמחליק מאחת יד וכן בחבורו בסוף פ"ג ממ"ע ובפ"ב בהלכה ו' וכמה שבארתי במילתא בטעמא בפנים:

(שם) **הוי** דלית טעמא אלא משום מכניסו לקיום. כדפרישית דהכא פליגי דלת"ק אע"פ שעותלין אותן בארץ לזרע מכניסו לקיום קרי ליה. ולר' יוסי לאו מכניסן לקיום הוי. והני אמוראי דבהלכה דלעיל ר' ירמיה ור' יוסי נמי הכל מודים לדינא כת"ק דהכא דקאמר כפשיטות כד את שתל ליה הוא עבד בלל רב וכו' ופריך כפשיטות מאי קמ"ל דפשיטא אף שהוא לזריעה חייב בפאה כדפרישית שם וזהו כת"ק דמתני' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב ממ"ע בהלכה ב' השומים והבללים חייבין בפאה שהרי מייבשין אותן ומכניסן אותן לקיום וכן האמהות של בללים שמניחין אותן בארץ ליקח מהן הזרע חייבות בפאה וכלומר דזה הוי נמי כמכניסן לקיום והר"ש פי' בענין אחר דפליגי באכילה ע"י הדחק ואחריי נמשך הר"ב בפי' המשנה:

(שם) **אינן** מפרים אלא שבסוף על חבירו שבסוף וכו' והביא הרמב"ם ז"ל לדין זה בפ"ג ממ"ע בהלכה ט"ז וע"ש. ויש מגיהין ומותקין תיבת אינו בגי' דהכא ויותר נוח להוסיף תיבת אלא מלמחוק התיבה ואם דלענין הכוונה דא ודא אחת היא:

(דף ט"ז ע"א) **אמר** ר' יוחנן קלר חלי שדה וכו'. דברי ר' יוחנן מבוארין היטב בפנים וריב"ל פליג ומוסיף דלדידיה אף בשהבית שליש בלבד נמי דינא הכי כמבואר בפנים וטעמיה דכמו דמלינו בתרומות ומעשרות דאין תורמין ומעשרין לכתחילה מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו וגמר מלאכה בתבואה וזיתים משיביאו שליש וכשם שאין מלטרפין מה שהבית שליש עם מה שלא הבית שליש לתרומות ומעשרות כך אין מלטרפין לפאה ופסק הרמב"ם ז"ל שם בהלכה יז כריב"ל דהלכתא כותיה לגבי ר' יוחנן ויש שם חסרון בדבריו וכבר כתובה ההגה כשם מהר"י אבוהב ז"ל דל"ל אבל לא מן הראשון על האחרון וזה פשוט דלמ"ש שכתוב בספרים אין לו שחר כלל:

(שם) **ובא** לא שנייא בין שהתחיל לקלור וכו'. מפשטות הסוגיא משמע דהכי מסיק לה דאפי' לא התחיל לקלור אם שייר בעל השדה הוא חייב ליתן פאה לכל אבל בבבלי פ' ראשית הגז (דף קלח) לא מסיק הכי דהתם בעי רב חסדא לאוקמי להאי מתני' דראשית הגז כר' יוחנן דהכא דר' יהודה היא ודחי לה רבא כפשיטות דהא מר הוא דאמר דהאי דר' יהודה דפאה והוא שהתחיל בעל השדה לקלור והתם ודאי אין לחלק בין שהתחיל לגזוז או לא. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"ע בהלכה י"ח דדוקא שהתחיל בעל השדה לקלור אז הוא דנתחייב בפאה על הכל אם שייר לעלמו ומה"ע לא כיאר בהאי דינא דקאמר הכא לקמן מה נפק מביניהון וכו' דכיון דבעינן שהתחיל לקלור א"כ ודאי אין הטעם אלא משום דחובת הקליר בקמה הנשארת לו ואם הפרים הלוקח הפרים כדקאמר הכא לאתי טעמא וזה לא היה לריך להשמיענו כ"א לבאר על מי חל תיובא דפאה בדוקא ומה שכתב שם בתחלת דין זה המוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה וכו' ואף דלכאורה אין אנו מוכרחין לפרש המתני' דאיירי במוכר לאנשים הרבה נראה דלטעמיה כפי' המשנה הוא דאזיל שפי' קלתי אילן הם שרשי למתים שהם מחוייבים בפאה ואינם אילן וכן יבאר בגמ'. רלונו בזה דמדשקיל וטרי בגמ' אם התחיל לקלור או לא התחיל לקלור משמע דהתבואה שבשדה קאי ולא שמכר אילנות ממש והיינו נמי דכתב בחבורו מקומות מקומות משדהו ולפ"ז הא דקתני נותן פאה מכל אחד ואחד לאו מכל אילן ואילן ועל הלוקח אחד מתפרשא כמו שפי' הר"ש אלא דה"ק שמכר ממקומות מקומות שדהו לאנשים הרבה ולא שייר לעלמו נותנין פאה מכל א' וא' כמו שסיים כאו"א נותן פאה אחת מחלקו שלקח ואע"ג דלענין דינא דמתני' גם בלוקח אחד שפיר שייכא לחלק בין שייר וכין לא שייר לענין על איזה מהם חל חיוב הפאה על הלוקח או על המוכר וכמו שסיים בפי' המשנה מ"מ נקט בחבורו מה שמתיישב יותר בפשיטות ללישנא דמתני' לפי פירושו לקלתי אילן כנזכר:

(דף י"ז ע"א במתני') **קרקע** כל שהוא וכו' הרמב"ם ז"ל פסק כר"ע בכל הני דתשיב כמבואר כל א' במקומו מלבד בבכורים שלא כתב בהדיא כן ובפ"ב מהלכות בכורים שכתב שם בהלכה י"ג קנה אילן א' וקרקעו ה"ז מביא. אינו מוכרח מידי די"ל כשיעור יניקתו ט"ז אמה ובשדה תבואה לא פירש כלום ובבבלי פ' לא יחפור (דף כו) מוקי למתני' דקנה אילן וקרקעו בשיעור י"ו אמה וכדר"ע דקאמר כל שהו בתני ומשמע דלמסקנא קאמר שתם הכי ולא לדיחויא בעלמא:

(שם ע"ב בגמ') **אמר** שמועתה כן מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי. התוס' שם מביאין לזה ומשמע דתפסי להלכה אלא דבמתני' לא גרים להא דהכי משמע מהש"ס דל"ג לה במשנה אלא משמעתא דאמוראי אבל בפ"ק דקידושין (דף כו ע"א) ד"ה וכוידוי וכו' נראה שחזרו בהם שסיימו שם וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה וכגון בפירות לקוחין. וכן הרמב"ם ז"ל לא זכר מזה כלום בוידוי מעשר שמעכב אם אין לו קרקע וכן לא זכר בהל' חגיגה דמי שאין לו קרקע פטור מלעלות לרגל וכן הוא בש"ס דילן פ"ק דפסחים גבי דמייתי לברייתא דאיסי בן יהודה דשלושי מלוה אין נזוקין לא בהליכתן דכתיב לא יחמוד וגו' ולא בחזירתן דכתיב ופנית בבקר והלכת לאוהלך מלמד שתמלא אהלך בשלום. ופריך וכי מאחר דאפי' בחזירה בהליכה למה לי ההיא מבעיא ליה כדר' אמי דכל מי שיש לו קרקע עולה לרגל וכו' ואפשר מדקאמר התם לעיל מינה כהני כי הא דשאלו לרב מהו למיזל ואמר עלי ועל לואחרי למיתור אמר להו לא ידענא וא"כ משמע דרב לא ס"ל האי דרשא דאיסי בן יהודה דאליבא דר"א אמרו שם כמאן כי הא תנא וכו' אבל לרב לא דריש מהאי קרא לחזירה והשתא לא אייתר ליה האי קרא דלא יחמוד דדריש על הליכה ולית לן למידרש להא דר' אמי ומ"מ נ"פ דהכא דרשי להא דר' אמי בפשיטות בלי שום חולק:

(שם) **מנין** לנכסים שאין להן אחריות וכו'. זה מבואר וכדאיתא פ"ק דקידושין וכדפשטינן נמי התם להבעיא והלכתא דאגב וקני בעינן וצבורין לא בעינן:

(דף י"ח ע"א) **שייר** קרקע כל שהוא מתנתו קיימת וכו'. ככר בארתי בפ"ט דב"ב דהגי' דהכא בהסוגיא היא עקרית ושם נתבשה וכל הדינים השייכים בענין מתנת שכ"מ מבוארים שם ובפ' י"ב והאי פלוגתא דרב ור' יוחנן דהכא כתב לזה וכו' פלוגתא דרב ושמואל בבבלי פ' מי שמת (דף קנב ע"ב) ופסקו הפוסקים כשמואל לפי הגי' דהתם ועיין בתוס' שם ע"א ד"ה מתנת שכ"מ שיש בה קנין וכו' וכזה מבואר להא דר' יוסי דאמר הכא יודע הוא האיש הזה וכו' דשייך נמי במתנת שכ"מ במקלת בקנין ובמקום דשייך כן ועיין כמה שבארתי בפ' י"ג בד"ה דייתיקי מבטלת דייתיקי שם מבואר גם מהתוספתא דמייתי לקמן איזוהי דייתיקי וכו' ומייתי לה התם בפ' יש נוחלין (דף קלה ע"ב) עיי"ש:

(שם ע"ב) **אחתיה** דר' גוריון וכו'. כעין האי עובדא גרים התם פ' מי שמת (דף קנא ע"א) אימיה דרמי בר חמא מאורתא כתבה נכסי לרמי בר חמא בלפרא לרב עוקבא בר חמא ואוקמיה רב נחמן לר' עוקבא בנכסי משום דמלי הדרא בה. והכא מיירי בשכתבה לראשון מהיום וכו' כדמסיק ובאופן דמועיל זה הל' גם במתנת שכ"מ כמבואר בהא שליינתי לעיל א"כ איכא למימר דהכא האי עובדא במתנת בריא איירי:

(שם) **במזבה** על ידיה וכו'. הכי פליגי נמי בבבלי פ' י"נ (דף קלב) וקאמר התם דלדר' יוסי כ"ת באומר לה טלי קרקע בכתובתך סגי דמקולי כתובה שנו והמסקנא התם דכיון שעשאה שותף בין הבנים אבדה כתובתה:

(דף י"ט ע"ב) **שייר** מטלטלין לא עשה כלום. הא לא עשה כלום לא דמי להאי לא עשה כלום דר' ירמיה בהלכה דלעיל דהכא ע"כ דהוי שיור קאמר ולא עשה כלום לשחרר העבד הוא דהא מסיים לטעמא אני אומר גופו שייר וכ"כ התוס' פ' מי שמת (דף קמט ע"ב) ד"ה שייר קרקע וכו' לפרש הא דהכא כן וזה מוכרח וטעמיה דת"ק דקאמר בשייר כל שהוא לא יצא ב"ת מסיק התם משום דלאו כרות גיטא הוא וכן מסיק כפ"ק דגיטין (דף ט ע"א) ולא משום דקסבר לא פלגינן דיבורא דהא מסקי' בפ' יש נוחלין (דף קלד ע"ב) דבתרי גופי לכ"ע פלגינן דיבורא ועבד ונכסי כתרי גופי הוו וכ"כ הר"ן ז"ל וזכרתי מזה ריש גיטין אלא דטעמא דאין זה כורת גט הואיל ואיכא שיורא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' עבדים להאי טעמא וסיים שם ומתוך שאינו גט אין העבד משוחרר ולא קנה מן הנכסים כלום:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(דף כ' ע"א במתני') **הפאה** ניתנת במחובר לקרקע. כתיב לא תכלה וכו' ואית דבעי משמעינה מן הדא וכו' נראה דאיכא נ"מ בין הני דרשות דקראי למאי דיליף מינייהו בהא דאמרי' לקמן התנו ביניהן אפי' כן אין שומעין לו וכדפרישית דאף דהתנו שילטו אחר רוב דיעות העניים אין שומעין להרוב אלא לזה שאומר כהלכה והיינו להאי אית דבעי דיליף לה מתעזוב ומיעוטא דדלית ודקל מאותם וכדמפרש טעמא מפני שהן של סכנה וא"כ אפי' התנו ביניהן בדלית ובדקל שיבוזו לא מהני כלום ובענין דאמרי' ש"פ שתוכל דדרך בנ"א למחול על לער גוקי ממון אבל לער נזקי

גופו

גופו לא ניתן למחילה וה״ה כאן דאין הולכין אחר הרוב ואפילו התנו ביניהן דלא ניתן למחילה דבר שיש בו סכנת הגוף והשתא כיון דמיעוטא דאותם דוקא ואפי׳ התנו ביניהן אמרינן נמי דרישא דקרא תעזוב נ״כ דוקא הוא ואפי׳ התנו ביניהן בשדה תבואה לילך אחר הרוב שאומרים לחלק אין שומעין להרוב אלא יבוזו אבל למאן דיליף מיעוטא דדלית ודקל מקליר שהוא מיוחד שהקטן מושל בו כגדול ולאפוקי דלית ודקל שאינו כן ואתי לאפסודי להקטן שבהם שאינו יכול להגיע אם הם יבוזזו בעצמן וא״כ איכא למימר דאם התנו ביניהן שילכו אחר הרוב אפשר דשומעין לו דהא להאי לישנא משמע דאין הטעם אלא משום הפסד ממון ולא חייש לסכנה וכיון דממון ניתן למחילה התנאי קיים. ועוד י״ל דאיכא נ״מ בינייהו באר אילנות שהן גבוהין אבל ליכא בהו סכנה כולי האי כמו דלית ודקל וכדפליגי ר״מ ורבנן לקמן בשאר אילנות דלליטנא קמא כל שהקטן אינו יכול למשול בו כהגדול ממעטינן מקליר וללישנא בתרא דוקא דלית ודקל דאית בהו סכנה גדולה הוא דממעטינן מאותם. וכן נראה מדברי הרמב״ם ז״ל שתפס לדרשת דת״כ דהוא לישנא בתרא דהכא לעיקר שכך כתב בפ״ב ממתנות עניים הלכה ט״ז פאה של דלית ושל דקל שאין העניים מגיעים לבוז אותה אלא בסכנה גדולה בעה״ב מוריד אותה ומחלק אותה בין העניים ואם רצו כולן לבוז אותה לעצמו בוזזין. והיינו כסתם מתני׳ וכרבנן דר״מ בברייתא ולא מהני תנאי לילך אחר הרוב ולפיכך עד שיתרצו כולן דוקא:

(שם ע״ב בגמ׳) **המריחו** על הבעה״ב שתהא הוצאה שלו. וכ״כ הרמב״ם ז״ל שם ומחייבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן והיינו שתהא ההוצאה משלו:

(שם) **התנן** ביניהן אפי׳ כן אין שומעין לו. עי׳ בהר״ש מה שפי׳ בזה דאין שומעין לו וכו׳ אבעה״ב קאי והא דבעי ר׳ שמואל פי׳ דמילתא דפשיטא לן מיבעיא ליה לר׳ שמואל וכו׳ אפי׳ כן בעה״ב מחלק כלומר אע״פ שחזרה פאה לעומרים להיות דינה לבוזו כמו הקמה אמרינן דאפ״ה מחלק שלא יראה לעני מודעתו וישליך לפניו עכ״ל וכל זה מלבד שהוא דוחק גדול קשיא לן דהיאך נאמר דכשאין בעה״ב מחלק אלא הן בוזזין לעצמן איכא למיחש שלא יראה לעני קרובו וישליך לפניו וכשהוא מחלק לא חיישינן להא וזהו נגד הסברא דאדרבה איפכא מסתברא דכשהוא מחלק יכול לעשות איזה ערמה יותר מכשהן בוזזין לעצמן ועוד דבכל מקום דקתני בזה הש״ס חד מ״ד דבעי מילתא לא אדפשיטא לי׳ לאידך קאי כ״א במקום דמפרש לה בהדיא הכי וממשמעות הסוגיא נראה דר׳ שמואל בכילה שדהו לאוד הוא דבעי וא״כ הא דקאמר מעיקרא דלא מהני תנאי אמחובר לקרקע קאי וכזה ודאי לא שייך לומר דאם הבעה״ב אינו מחלק חוששין שלא יראה עני קרובו וכו׳ דהא ממחובר לקרקע הן בוזזין. ולמאי דפרישית הכל ניחא ובעיא דר׳ שמואל כדרך את״ל מתפרשא וכך נראה דהאי התנו ביניהן אמתני׳ קאי ואל תתמה על הלשון אין שומעין לו דקאמר שכן דרך הש״ס הזה שלא להקפיד בלישנא ואומר לשון יחיד על רבים וכן איפכא וזה ידוע למי שמורגל בו ועוד דגם למאי דפרישית נוכל לומר דבזה קאי אבעל הבית ור״ל דאם אפילו הבעה״ב מתרלה כמה שהתנו אין שומעין לו ומטעמא דמסיק. והאי בעל הבית וכו׳ אם הבעל הבית מחלק קאמר דכך הסברא נותנת דמה שיש בידו יותר יכול הוא להערים כדי ליתן לעני קרובו ממה שהן בוזזין בעצמן ופשיטא להא דמתני׳ דבוזזין מהמחובר לקרקע והכל כמו שמבואר בפנים בס״ד:

(דף כ״א ע״א) **תני** בשם ר״מ קונסין בו וכו׳. דברי ר״מ בתוספתא בלי שום חולק נשנו ומשמע דלפרש קאתי דהא דתנינן אין לו בה כלום שקונסין אותו אפי׳ למה שנטל ככר מוציאין ממנו וכ״כ הרמב״ם ז״ל בפ״ב ממ״ע בהלכה י״ח עני שנטל מקלת פאה וזרקה על השאר או שנפל עליה או שפירש טליתו עליה קונסין אותו ומעבירין אותו ממנה ואפי׳ מה שנטל לוקחין אותו מידו וכו׳. והתי״ט כתב על זה משמע מדבריו דבכולי ענינא לוקחין מה שנטל משום קנס ואין נראה כן מן המשנה אלא דוקא בשנטל וזרקו וכו׳ שהרי חילקם לשתי בבות עכ״ל ולמאי שרלה לפרש דברי הרמב״ם דהאי קונסין אותו גם על נפל עליה וכו׳ קאי יותר היה לו להקשות דמה קנס שייך בזה הא מדינא לא קני מידי כמה שנפל או פירש טליתו עליה כדמסיק רב ששת בפ״ק דב״מ (או רב אשי לפי גי׳ התוס׳ בגיטין פרק הזורק וכ״כ דכך היתה גי׳ הרמב״ם שם) דאין ד״א של אדם קונין לו בשדה חבירו בר״ה כמו שפסק הרמב״ם בפ׳ י״ז מגזילה ואבידה ובפ״ד מהלכות זכיה ומתנה אלא ודאי דדברי הרמב״ם כך הן מתפרשין דהוא ז״ל נקט הני תרתי בבא אחת נטל וכו׳ או שנפל וכו׳ ועל זה מביים קונסין אותו ר״ל ארים דבריו כשנטל וכו׳ קאי ומעבירין אותו ממנה אתלוקה או שנפל וכו׳ קאי והדר מפרש האי קונסין אותו דרישא מה הוא וקאמר ואפי׳ מה שנטל וכו׳ וזה ברור הוא דהא בתלוקה השניה שנפל על המחובר לא נטל כלום אלא שמעבירין אותו ממנה מטעם דלא קני מידי במה שנפל או שפירש טליתו עליה וזה ביאר במקומו בדיני הקניה והא דעירב להני ב׳ בבות דמתני׳ בחדא בבא משום דסיים וכן בלקט וכן בעומר השכחה וכהו שייך ג״כ לפעמים שנטל אנפל עליה נמי דאם נטל בלקט או השכחה אחר שנפל עליהן לוקחין מידו מה שנטל ואע״פ שקנה בנטילה מוציאין ממנו משום קנס על שנפל עליהן בתחלה ומנע אותן משאר העניים:

(שם) **עד כדון** מזיד ואפי׳ שוגג. משמע דבעיא דלא איפשטא היא ואף אם נפרש דבניחותא קאמר מ״מ משמע דזהו דוקא לר״מ דס״ל בעלמא דקונסין שוגג אטו מזיד וכן משמע מדברי הרמב״ם בפ״ב שם דלא כתב אלא עני שנטל מקלת הפאה וזרק על השאר וכו׳ ולא הזכיר כלום בדין זה משוגג. מיהו קשיא לן ממ״ש בפ״ד גבי דין גדיש שלא לוקט תחתיו דהתם נמי טעמא משום קנס הוא וכתב שם בהלכה ז׳ דקונסין אותו ואפי׳ שיש שוגג והוא מדברי הש״ס הזה ומ״ש דינא דהתם מדינא דהכא ועיין לקמן ריש פ״ה ד״ה עד כדון מזיד וכו׳ מה שיתבאר שם בס״ד:

(שם) **אדם** זוכה במציאה בתוך ד״א שלו. כך הוא בפרק הזורק ובפ׳ שנים אוחזין וביארתי שם בהא דקאמר בבבלי שם (דף י) אהא דר״ל משום אבא כהן ברדלא אמר אביי מותיב ר׳ חייא בר יוסף פאה אמר רבא מותיב ר׳ יעקב בר אידי נזיקין וכו׳ ומשני לה התם בחדא שנויא כיון דנפל גלי אדעתיה וכו׳ ומ״ש דלמר דייק מפאה ומר דייק לה מנזיקין וכתבתי משום דבכל חדא איכא סברא מה דליתיה באידך דבפאה איכא למימר כיון דזכי ליה רחמנא בגוה גילוי דעתיה לאו כלום הוא קמ״ל ובמציאה איכא למימר כיון דבשעה שראה אותה לא היה שם אחר מה דנפל עליה לאו משום דגלי דעתיה דליקני ליה בנפילה משא״כ בפאה דיש שם עניים אחרים קמ״ל דאפ״ה בתרווייהו אמרינן כיון דנפל גלי אדעתיה וכו׳ ועיין בדיבור דלקמן לפי המסקנא:

(שם ע״ב) **רובה** דר׳ יוחנן וכו׳. כדפרישית דאע״ג דר׳ יוחנן לית ליה הא דר״ל דד״א קונין במציאה כדפליג בהדיא עליה בפ׳ שנים אוחזין הכא לא דייק לה כן אלא להא דקאמר ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן והא דדייק על דר״ל מהא דלקמן ואע״ג דר״ל קאמר בהדיא גבי מציאה דד״א קונין וא״כ למאי דאמרינן דר״ל מודה לר׳ יוחנן במתנה דאין ד״א קונין קשיא עליה נמי הך קושיא גופה דמקשי על דר׳ יוחנן דהא ק״ו הוא י״ל דהא״כ אלא דבעי להקשות על דר״ל עוד קושיא אחריתא מהא דלקמן וקשיא על דר״ל בתרתי קאמר. והרמב״ם ז״ל משוה דין מציאה ודין מתנה כאחד למאי דפסק כרב ששת (או כרב אשי לפי גי׳ התוס׳ דגיטין פ׳ הזורק) דפ״ק דב״מ שם דלא תקינו רבנן ד״א כ״א בסמטא או בצדי ר״ה אבל לא בשדה חבירו ולא בר״ה שכך כתב במציאה בפ׳ יז מהלכות גזילה ואבידה בהל׳ ט׳ וכן במתנה בפ״ד מהלכות זכיה בהלכה ט׳ ואע״ג דבמתנה דעת אחרת מקנה לו אפ״ה לא תקינו ליה רבנן ד״א ברשות חבירו או בר״ה כדקאמר בפשיטות כאן וכן בפ׳ הזורק משא״כ במתנה וכך הוא דעת הרי״ף ז״ל ובהגמ״י בהל׳ גזילה ואבידה שם כתוב תימא הא אמרינן בפ׳ הזורק היתה עומדת בר״ה ומפרש בגמ׳ דהיינו בתוך ד״א שלה אלמא דאפי׳ ברה״ר קני וי״ל התם כיון דדעת אחרת מקני לה אפי׳ ברה״ר קניא. תוס׳. עכ״ל ולפי תירוץ הזה קשיא לן מתנה דג״כ דעת אחרת מקני ליה אפ״ה ברה״ר לא קני. ובאמת בתוס׳ שלפנינו לא מלאתי תירוץ זה כ״א בפרק הזורק (דף עח ע״ב) ד״ה ר׳ יוחנן אמר קרוב לה וכו׳ תירלו ב׳ תירולים אחרים על קושיא זו שכתבו ועוד קשה דרב אשי אית ליה בפ״ק דב״מ דבר״ה לא תקנו ד״א והכא תנן היתה עומדת בר״ה קרוב לה מגורשת וי״ל דהתם באין יכול לשומרו והכא ביכולה לשומרו׳ א״נ י״ל דהכא לאו דוקא נקט ר״ה אלא בסמטא או בצדי רה״ר עכ״ל. ולדעת הרמב״ם נראה שתפס כתירוץ הראשון דהתוס׳ לעיקר כדמשמע מדבריו שבפ״ה מהל׳ גירושין הלכה י״ג וי״ד ע״ש והכמ״ל:

(דף כ״ב ע״א במתני׳) **שלש** אבעיות ביום וכו׳. כתב הרא״ש והובא בדפוס החדש בהגהת פירש הרא״ש וז״ל אבעיות פרשתי בא׳ מג׳ הזמנים משום דהיה קשה לי לפרש בכל אלו הג׳ זמנים משום דבפעם א׳ מניח אדם פאה בתוך שדהו ומיד העניים נוטלין הכל ולהך פירושא אפשר לפרש דפלוגתא דר״ג ור״ע משום לקט הם דכל זמן שאין בעה״ב בשדה אין העניים רשאין ליכנס וליטול הלקט וכו׳ עכ״ל ואלו ראה הוא ז״ל להתוספתא דפ״ב לא היה כותב לכל זה ולא היה מפרש כפירושו בא׳ מג׳ הזמנים דבהדיא שנינו שם דאין לעני ליגע בפאה ואסור משום גזל עד שיודע לו שהיא מדעת הבעה״ב לפי שאין לעניים בה כלום עד שיפרישנה בעה״ב מדעתו וכ״פ הרמב״ם בפ״ב ממ״ע בהלכה י״ג וא״כ דין פאה ודין לקט שוין הן דכל זמן שאין בעה״ב בהשדה אין רשות לעניים ליטול מהן כלום והשתא ג׳ הזמנים הללו כדוקא הוא דנשנו דבכל ג׳ הזמנים הללו לריך שיהא הבעה״ב נגלה בהשדה לפי שיש ג׳ כתות עניים אלו באין בשחר ואלו בחצי היום ואלו במנחה וכ״כ הרמב״ם שם בהלכה י״ז בג׳ עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים וכו׳ כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקבצו בו כולן ליטול וכו׳ ור״ל כולן של כל אחת ואחת מג׳ כתות הללו וא״כ כל זמן שעדיין לא באו כולן אין רשות לעניים הבאים בראשונה ליטול את הכל וממילא מתורלת הקושיא שלו וא״ל לדוחק התירוץ דבלקט מתפרשא פלוגתייהו דתנאי במתני׳. ופירושא דג׳ אבעיות מבואר הוא כדפרישית וכמבואר מדברי הרמב״ם שזכרנו

(שם בגמ׳) **מפני** חמשה דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו. ובתוספתא הגי׳ מפני ד׳ דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים וכו׳ וכך הוגהה הברייתא בבבלי פ׳ במה מדליקין (דף כג) וגרים נמי ומשום כל תכלה ופריך אטו כולהו לאו משום בל תכלה נינהו דהא כולהו טעמי על הא דאמרה תורה לא תכלה הוו אמר רבא מפני הרמאים כלומר שעוברי׳ על לא תכלה ואומרי׳ כבר הנחנו פאה והכא דקתני׳ מפני הרמאין ליכא לשנויי הכי ואפשר דלגי׳ דהכא דלא״ג אמרה תורה ה״ק מפני אלו דברים כדין הוא שלא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו ואפי׳ אי לא הוה כתוב בלשון לא תכלה כ״א בלשון אחר. ומשום שאמרה תורה וכו׳ וכלומר ולא עוד אלא שכך אמרה התורה בפי׳ לא תכלה פאת שדך:

(שם ע״ב) **ואיתפלגון** שדה שהביאה שליש לפני עכו״ם וכו׳. פלוגתא דר״ע ורבנן בברייתא הובאה לקמן פ״ה דמעשרות ה״ד ושם יתבאר בענין פלוגתא דרשב״ג ורבי במתני׳ דהתם והעולה ממסקנת הסוגיא דהכא דלא פליגי ר׳ בא ותבריה אלא בענין אוקימתא דרישא דמתני׳ אי כר״ע אתיא או לדברי הכל כמבואר בפנים וכן הנ״מ אי מפרשינן למתני׳ דהכא דהסיפא מיירי בתלושין ובמירות תליא מילתא ומתני׳ דתלה במחוברין ובהבאת שליש או איפכא ומיהו לכ״ע הדין הוא כך דבמחוברין בהבאת שליש תליא ובתלושין בגמר מלאכה למעשר תליא והיינו מירות בתבואה וזהו שכתב הרמב״ם ז״ל בסוף פ״ב מהל׳ מעשר המקדים פירותיו כשהן מחוברין עד שלא באו לעונת המעשר ופדאן וכו׳ ובסוף פ״ג ביאר דין פירות תלושין דבהו בגמר מלאכה למעשר תליא מילתא כדכתב שם וכמבואר מסוגיא דהכא:

(שם במתני׳) **מי** שליקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני וכו׳. הר״ש ז״ל הקשה על פירש״י ז״ל בפ׳ שנים אוחזין (דף ט) דמי שליקט את הפאה באדם שאינו בעל השדה איירי דאי בעל השדה לא אר״א זכה לו דליכא למימר מיגו דזכי לנפשיה דאפי׳ הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פאה משדהו כדאמרינן לא תלקט לעני אזהרה לעני על שלו וכתב על זה וקשה לפירושו מהא דתנן לקמן פ״ה שבולת של לקט שנתערבה בגדיש וכו׳ אר״א וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא ברשותו ואמרינן עלה בירושלמי מיחלפ׳ שיטתי׳ דר״א תמן הוא אומר זכה לו וכאן הוא אמר כן ומסיק דלדבריהם קאמר להו משמע בהדיא דבעל השדה גופיה יכול לזכות בשביל עני וכן העלה שם לדינא. והתי״ט האריך בזה בפ׳ הגז׳ משנה ה׳ וכתב שם והירושלמי אפשר דלא סבר דר״א דרים אזהרה לעני א״נ ס״ל דדרים הכי מ״מ דוקא בשדה שלו אבל בתרי מיגו דהיינו מגו דאי בעי מפקיר וכו׳ תו לא מקרי בעל השדה וכו׳ עיי״ש ואני תמה דמה לנו להאדורי ולהכריע מפרק ה׳ הא במקומו הוא מוכרע דלא ס״ל האי ש״ס אזהרה לעני דהא קאמר ריב״ל בגמ׳ בבעה״ב עשיר נחלקו אבל בבעה״ב עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. וכן כמה פעמים בהסוגיא והמסקנא כריב״ל כדאמר בסוף ההלכה וכזה שוין הן. הסוגיא דהכא ודהתם דפ׳ שנים אוחזין דחד מגו אמרינן לכ״ע אלא דהכא קאמר בבעל הבית עני וכו׳ ואם כן לא סבירא ליה אזהרה לעני וסוגיא דהבבלי סבירא ליה דדוקא עני אחר ולא בבעל השדה כדאיתא פ״ק דגיטין ובפ׳ הזרוע (דף קלא ע״ב) וכמ״ש הרמב״ם ז״ל בפ״ב ממ״ע הלכה יט מי שלקט את הפאה ואמר ה״ז לאיש פלוני העני אם עני הוא זה שלקט וכו׳ א״כ באדם אחר מיירי וכמסקנת הבבלי ומעתה אין לפלפל בזה לסברת הש״ס דהכא. והאיך דפ״ה יתבאר במקומו בס״ד:

(שם בגמ׳) **אדם** זוכה לחבירו במציאה. נתבאר מקלת מזה לעיל בהלכה ב׳ ועיקרא דמילתא נתבאר בפ׳ שנים אוחזין בהלכה ד׳ והלכה ה׳ ובדין השוכר את הפועל וכו׳ ועיי״ש:

(שם) **איתפלגון** ר׳ יונה ור׳ יוסי חד אמר הראוי ליטול זכה וכו׳. מבואר בפנים היטב וא״ל לשבש הגי׳ מלבד מהא דמותיב לקמן ממתני׳ דפ״ה ממעשר שני דל״ל הא מתני׳ פליגא על מ״ד הראוי ליטול זכה וכו׳ וזה טעות דמוכח הוא וכמבואר. ולענין העולה ממסקנא דהכא דלמ״ד הראוי ליטול אותו זכות בעינן דהוא שיכול לזכות לאחר ואי לא לא דלדידיה מוקי להמתני׳ דפ״ק דגטין לאדדין דרישא מיירי שמזכה הגט לאשתו ע״י בן תורין שכן הוא ראוי לקבל גט בתו וסיפא שטר שחרור זה לעבדי מיירי שמזכה לו ע״י עבד של אחר שכן הוא ג״כ ראוי ליטול ולקבל גט שחרורו מיד רבו. שלו כמבואר למה שליינתי בפנים וכך הוא הדין לפי מסקנת הבבלי פ״ב דגיטין (דף כג ע״ב) בענין שהעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו וכו׳ מיהו בהאי אוקימתא דמתני׳ דפ״ק דגיטין לא נחית הש״ס הבבלי להא דלתע״ג דקיי״ל דגבי פאה מי שראוי ליטול בעינן דהוא שזוכה לאחרים כדאמרינן דמגו דזכי לנפשיה וכו׳ וכה״ג אמרינן במציאה כמבואר בפ׳ שנים אוחזין מ״מ גבי גט שאני הוא דדעת אחרת מקנה להזוכה הזה שיזכה להאחר ומוקי הש״ס הבבלי למתני׳ דפ״ק דגיטין דטעמא הויא משום דכל האומר תנו כאומר זכו דמי כדאמר התם (דף יא ע״ב) לענין דלא מוכחא מהמתני׳ דהתופס לב״ת במקום שחב לאחרים שיקנה וא״כ ה״ה לענין זה דאף שאין זה הזוכה ראוי הוא ליטול לעצמו אותו הזכות קונה הוא להעבד ומטעמא דאמרן. ובענין דין התופס לב״ת וכו׳ ביארתי בפ׳ שנים אוחזין שם דמ״ש הטור בסי׳ קה דאם זה התופס הוא ג״כ ב״ח של הלוה אז יכול הוא לתפוס לאחרים ואפי׳ לא תפס לעצמו כלל דאיכא מגו דאי בעי זכי לנפשיה וכו׳ וכן דעת רוב הפוסקים וכתבתי שם ללמוד מדברי הרמב״ם שגם דעתו ז״ל כן וע״ש:

(דף כ״ג ע״א) **רבי** יוסי בשם ר׳ יוחנן כמ״ד אין קנין לעכו״ם בא״י וכו׳ הר״ש הביא מקלת מזה ולא ביאר כלום ולמאי דמבואר היטב בפנים תמלא דסתמא דתלמודא ס״ל כהאי אוקימתא דר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן דכמ״ד אין קנין לעכו״ם מיתוקמא ולא קשיא מידי עליה דהכל ניחא אליביה ודלא כר׳ חנינא בשם ר׳ פנחס כמבואר בפנים הנ״מ לדינא בין סתמא דתלמודא לבין ר״ת בשם ר׳ פנחס. ובזה נתברר דעת הרמב״ם ז״ל דפסק כמ״ד אין קנין לעכו״ם בא״י להפקיע ממעשרות והיינו באם לקחן הישראל להפירות קודם שתגמר מלאכתן למעשר וכן אם מכר הישראל פירות שלו להעכו״ם אחר שבאו לעונת המעשר ובמי שמרחן תליא מילתא כמ״ש בפ״א מהל׳ תרומות בהלכה י׳ וי״א ועיין ג״כ בהלכה י״ב וי״ג ותמלא מבואר חלוקי הדינים בענין זה ובפ״ב בהלכה י׳ פסק כהאי מתני׳ בהדיא הלקט והשכחה והפאה של עכו״ם חייבין בתרומות ומעשרות אא״כ הפקיר. ומתוך מה שנתבאר בפנים תמלא דפסק כסתמא דתלמודא דהכא דעולה ממש כאוקימתא דרבה בבבלי בסוף פ׳ השולח בשדה דנכרי ולקטינהו ישראל וכו׳ והא דקאמר התם לא לעולם דישראל ולקטינהו נכרי וכו׳ לדחויא בעלמא קאמר דלא מלית לאוכוחי מהאי מתני׳ דאיכא לשנויי לך לא לעולם דישראל וכו׳ ומיהו להמסקנא דהתם דרבא דאי ס״ל כרבה דקאמר שתי תקנות הוו וכו׳ אוקימתא דרבה במתני׳ דהכא קאי שפיר וכסתמא דהאי תלמודא והכל עולה בקנה א׳ ובשיטה אחת. ול״ל לומר דיש לירושלמי שיטה אחרת כמ״ש הר״ש אלא דשיטת ר׳ חנינא בשם ר׳ פנחס היא שיטה אחרת דלדידיה קאי כהאי קושיא דר״ת ואין לו קנין נכסים אבל לא כן לסתמא דתלמודא דקאמר לא על הדא איתאמרת וכו׳ ואין אנו לריכין לכפול הדברים בשכבר מבואר היטב בפנים ומזה תראה דמ״ש התי״ט בזה בספ״ק דע״ז לשיטת הר״ש הוא ולא כן הוא לשיטת הרמב״ם דלדעתו ז״ל אוקימתא דרבה קיימת היא וכדלעיל וכבר זכרתי מזה שם וכן בהאי דתמה בפיסקי׳ דר״מ דהתם ביארתי היטב במקומו ודעת הרמב״ם כדעת הי״מ שהביאו התוס׳ שם ובתוס׳ דמנחות הכל מבואר שם בס״ד:

(דף כ״ד ע״א) **תני** לקט קלירך לא כל הקולר בידו וכו׳. פירשתי בפנים על דרך דינא דמתני׳ והרמב״ם ז״ל כתב בפ״ד ממ״ע הלכה ב׳ היה קולר ביד בלא מגל הנופל מתוך ידו אינו לקט וכו׳. נראה דפירש ברייתא זו כפשטה דלמעוטי הקולר בידו קתני אלא דלפ״ז היה לו לבאר גם בדין דפרט כן כדקאמר הכא ודכוותיה פרט וכו׳ והוא ז״ל גבי דין פרט מהלכה ט״ו ואילך לא ביאר זה שם ואפשר שסמך עלמו על מ״ש בדין הלקט וה״ה לפרט בכרם שהוא במקום לקט בתבואה. ומה שליין הכ״מ שם בפ׳ ראשית הגז והוא כדעת ר׳ יוסי שם דמחלק בין דבר שדרכו ליתלש וכו׳ ועיין לעיל בפ״ק בהלכה ד׳ ד״ה קוטף מנין וכו׳ ובפ״ג הלכה ב׳ ד״ה היו לו חמש גפנים וכו׳ מה שנתבאר שם בס״ד:

(שם במתני׳) **העליונים** לעניים בלבנים וכו׳. פירשתי בפנים ע״ד הרמב״ם ז״ל בפירושו במשנה ובחיבורו בפרק המזכר הלכה ט״ו ועיי״ש:

(שם בגמ׳) **אמר** ר׳ יוחנן דר׳ יהודה בן תגרא היא וכו׳. הכא מייתי לה מברייתא דנשנית בפאה כמו המתני׳ וכ״ל הוא דמשני דאיכא לחלק בין דין דפאה גופי׳ בין ישראל שעיקרו חייב לבין עכו״ם שעיקרו פטור ובבבלי פ׳ הזרוע (דף קלד) גרים דרמי ליה ר״ל לר׳ יוחנן מתני׳ דהכא אמתניתין דהתם גר שנתגייר והיתה לו פרה וכו׳ ושני לי׳ ר״י לר״ל ואמר אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותה דתני ר׳ יהודה בן תגרא משום ר״מ שספק לקט לקט ספק שכחה שכחה וכו׳ והמסקנא ג״כ שם דכדברי הכל היא וכדמשני רבא דפרה בחזקת פטורה קיימא דבחזקת נכרי היתה עומדת אבל קמה בחזקת חיובא קיימא דשל ישראל היא ולפי האי שינויא א״כ דין דקמה של גר הנשנית בברייתא דמייתי הכא שוה הוא לדין דפרה הנשנית במתני׳ דהתם. וסוגיא דהכא אתיא כהאי דאמר התם כי אתא רבין אמר קמה אקמה רמי ליה ועיין פירש״י שם ולפ״ז דחה לה ר׳ יוחנן שבלשון יחיד שונה הברייתא וכן אמר הכא וכ״ל הוא דא״ל בתר הכי דד״ה היא כדמחלק הכא והני דרשות דקראי דמייתי הכא לספק לקט מת״כ פ׳ קדושים ומספרי פ׳ כי תצא הן:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם ע״ב במתני׳) **גדיש** שלא לוקט תחתיו. עד כדון מזיד אפי׳ שוגג וכו׳ משמע דבניחותא קאמר הכא וכ״כ הרמב״ם ז״ל בפ״ד ממ״ע הל׳ ז׳ דאפי׳ שוגג וכו׳ קנסו אותו ולפ״ז לריך טעם אמאי לא פסק כן בדין דפרק דלעיל בהלכה ב׳ נטל מקלת הפאה וזרקה על השאר. דקאמר

דקאמר נמי שם עד כדון במזיד ואפי' שוגג וכו' והוא ז"ל לא זכר כלום משוגג גבי האי דינא שהביא בפ"ב בהלכה י"א ולעיל שם כתבתי דנראה דדוקא אליבא דר"מ אמר הכי לעיל דס"ל דקנסינן שוגג אטו מזיד כדשמעינן ליה בכמה דוכתי בש"ס וא"כ אמאי קנים הכא שוגג אטו מזיד ושמא יש לחלק דכפ' דלעיל העני הזה רצה לזכות לעצמו ודי בזה שקונסין אותו במזיד ועשה שלא כדין אבל הכא הבעה"ב הוא שעשה והגדיש על גבי חלק של עניים ורצה להפסיד לכל העניים מהלקט והלכך קונסין אותו אפי' שוגג ואפי' הגדישו אחרים שלא מדעתו כדי שיהא נזהר בחלק של העניים לתת להם כפי שחייבתו התורה ועיין לקמן בפ"ב דתרומות בהלכה ג' ד"ה בשוגג באיסור במזיד באיסור ותמצא שם מבואר בענין קנסו שוגג אטו מזיד לדעת ר' יהודה דפסק הרמב"ם כותיה ובמה דמחלק בין מיד' דאורייתא למידי דרבנן ובכל חלוקי דינים שנאמרו בענין זה:

(דף כ"ה ע"א) **אמר** ליה ר' יוסה שמענו שהוא פטור ממעשרות. הר"ש ז"ל הביא מקלת מהסוגיא וכתב דר' יוסי סבר דאפי' לב"ה פטור משום הפקר ב"ד. ונראה דאף אם לא היינו גורסין להא דר' יוסי דלקמן לא הוי משמע לפרש דבניותא קאמר ומכ"ש דמסיק לקמן לר' יוסי בהדיא דלב"ה עניים מעשרין ואוכלין והוא ז"ל תיבר האי שהפקר ב"ד הפקר לרים דברי ר' יוסי ואינו כן אלא דחסר כאן תיבת מנין שהפקר ב"ד הפקר וכמו דגרסי' בשקלים ומילתא בהגפי נפשה היא כמו שבנויה התם ולבסוף מסיק דר' יוסה מדתי לה וקאמר כלשון תמיה וכי שמענו ממתני' דפטור ממעשרות דאיכא למימר דלב"ה אה"נ דעניים מעשרין ואוכלין וכלומר דמהכא נמי לא שמעינן מידי. ומיהו לענין דינא אע"ג דהכא מדחי לה ר' יוסה דממתני' לא שמע מינה מידי מ"מ משמע דהואיל וכב"מ אמרו סתם הפקר ב"ד הפקר דבשאר הפקר גמור הוא ופטור מן המעשר וכך נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בדין זה כמו שהבאתי בדבור דלעיל שכ' שם מפני שאין אנו יודעים איזה מהן שהיתה לקט וספק מתנות עניים לעניים שנאמר תעזוב הנח לפניהן משלך. וא"כ פשוט הוא שבדין זה דהוי כמתנות עניים ממש ופטור מן המעשרות אלא דע"כ אתינן הכא גם לטעמא דקנס שקנסו ב"ד אותו ועשאוה כהפקר דאל"ה המאי אין אומדין אותה כמה לקט ראויה לעשות כדאמר הכא לעיל וכן מסיים הרמב"ם שם ויש לי ראיה ללמוד דגם בעלמא כל שהפקירו ב"ד מחמת קנס הרי הוא הפקר גמור ופטור מן המעשר דבפרק האשה רבה (דף פט) וכן בגיטין (דף לו) יליף ר' יצחק דהפקר ב"ד הפקר מקרא דעזרא כדיליף הכא ור' אלעזר אמר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו' וכי מה ענין ראשים אצל אבות לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו והכ"מ בין הני דרשי דקראי נראה דלמאן דיליף מקרא דיהושע לא שמעינן דהפקר ב"ד כשאר הפקר שפטור ממעשר דהא לא הקישו הכתוב אלא לנחלה ואין נחלה פטור ממעשר אבל למאן דיליף מקרא דעזרא וכתיב יחרם כל רכושו והרי החרם כהקדש הוא ופטור מן המעשר והיינו כמי טעמיה דהרמב"ם דמביא בפ' כ"ד דסנהדרין בהלכה ו' קרא דעזרא ללמוד ממנו דהפקר ב"ד הפקר ולא הביא כהאי מ"ד דיליף מקרא דיהושע דקדים מקרא דעזרא אלא משום דמהתם שמעינן דבהפקר גמור הוא ופטור מן המעשר:

(שם) **אמר** ליה לבית כור. והכי פשיט ליה בבבלי פ' המקבל (דף קה ע"ב) דארבעת קבין לכור זרע וכדפירש"י ז"ל לשדה שזרעו בה כור והיינו לבית כור דקאמר הכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד שם בהל' ה' וכמה הוא שיעור זה ד' קבין תבואה לכל בית כור ומה דלא שני הש"ם להא דרמי דר' אבהו אדר' אבהו דקאמר בפ' המקבל בנופל לה כדי לזורעה כבר כתבתי שם דלא חש הש"ם להאי קושיא דשאני התם דבדאיכא בנופל לזריעה חייב להטפל בה דשמא בשנה האחרת תעשה כדרך השדות אבל הכא תייב ליתן לעניים לכל מקום זריעת הכור שיעור נפילה של הקלירה של מקום הזה שהוא ד' קבין לזרע הכור:

(שם ע"ב) **והוא** שיהא הקליר סוכבה וכו'. כדפריבית וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממ"ע בהל' ג' וכן הא דלקמן היו שתים וכו' שם בה"ד וכדפריבית בפנים מילתא בטעמא:

(שם) **רומם** הייתי זיתים וכו'. עי' מזה לקמן סוף פ"ז:

(שם) **עימר** את הראשון וכו'. הרמב"ם ז"ל הביא לדין זה בפ"ה שם בהלכה ו' וכמה שפירשתי בפנים מובן הטעם במילתיה דר' בון בר חייא במה דקאמר דלא פליגי ועיין במה שפירש הר"ש בזה ומביאו הכ"מ שם. ולפי משמעות הסוגיא והאי דינא נתבאר בפירושי שבפנים כל צורך ועיין עוד מזה לקמן בפ"ו בהלכה ג' ובענין פשיטות הבעיא דבר שהוא ראוי להליל וכו' וכדפרישית פשוט הוא וכדקאמרי' דמכיון ששכחו א"כ שכחה הויא ולא היה צריך לבארו וכן בענין הבעיא השניה וכדפרישית דהנכון לגרוס גם כאן דבר שהוא ראוי להליל וכו' ופשיט ליה דהוי שכחה ואע"ג דר' יונה קאמר תיפתר וכו' הינה אלא דחיה בעלמא כלומר דמהכא לא תפשוט דיכילנא לשנויי לך בקולר שורה וכו' אבל לפי האמת לעולם העומר אין מציל את הקמה וכסתמא דמתני' דפ' דלקמן וזה מבואר בדבריו בפ"ה שם בהלכה כ"א:

(דף כ"ו ע"א) **ביצד** הוא עושה וכו' א"ר יונה מביא שתי שבלים וכו'. לפי משמעות הלשון דר' יונה משמע להדיא דאינו בא להוסיף ולומר דמביא עוד שתי שבלים אחרות מלבד מאותה שנותן לעני וכו' כדפי' הר"ש ז"ל ואחריו נמשך הר"ב בפי' המשנה. דא"כ לא היה לומר אלא מביא עוד שליבית וכו' לכך נראה דלא בא ר' יונה לתרץ אלא מה דהקשה על הא דאמר ונותן לו הראשונה והא איכא למיחש שמא האחרת היא של לקט ונמצאת הראשונה אינה מתוקנת וכדפרישית בפנים אלא לא תימא נותן לו הראשונה דוקא והיינו אחר שהתנה פ"א דבהא לא סגי אלא כך יעשה מביא ב' שבלים ומתנה על זו והוזר ומתנה כן על האחרת ואחת היא מתוקנת ממ"נ והשניה היא מעשר. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממ"ע בהלכה י' ועי' בכסף משנה שהאריך בזה ולבסוף כתב שנראה שרבינו מפרש דבתחלה קס"ד שלא היה אומר אלא פעם א' וכו' ושוב אין להקשות שמא אותה שקבע בה מעשרות של לקט היא דממילא משמע שא"ה שאינה של לקט יהיו מעשרותי' קבועים בה בעלמה וכו' וזה דוחק ואינו מכוון בדברי הרמב"ם שכתב וחוזר ומתנה כן על השניה משמע שמתנה כבתחלה וגם הא דסיים ונותן שתיהן לעני וכו' זה יותר דוחק כפי' דברי הרמב"ם מפי' הר"י קורקוס ז"ל שהביא לעיל שהרי הרמב"ם לא כתב אלא ונותן אחת מהן לעני וכו' אבל אין אנו צריכין לכל זה אלא דתוכן טעם הדבר כך הוא דהא אנן תנן לקמן המחליף עם העניים בשלו פטור ובשל עניים חייב והתם שלו הוא מה שלקח מעניים ודאי ממתנות עניים הוא והלכך בשלו פטור אבל כאן ספק הוא דאינו ידוע איזהו של לקט והלכך צריך להתנות וכשמתנה על זו וחוזר ומתנה על זו הרי אין כאן חשש דמה תאמר דשמא אותה שקבע בה המעשרות בפעם הראשונה היא של לקט ולא חל המעשר בה ונמצאת האחרת אינה מתוקנת האי חששא ודאי הייתו חוששין אילו נתן להעני את הראשונה מיד על סמך קביעות מעשר שבשניה מה"ט גופה דהמרן משום דזהו כמחליף עם העני וא"כ מה שקבל העני הוא של הבעה"ב מה שמחויב במעשר ואנן תנן בשל עניים חייב ונמצא צריך הוא לעשר קודם שיתן להעני ואין כאן מקום לחול המעשר בשבולת השניה דשמא לקט היא אבל מכיון שאינו נותן לו כלום עד שיחזור ויתנה על השבולת השניה והיינו שיאמר ואם זו שקבעתי בה המעשר בתחלה לקט היא ונמצאת האחרת מחוייבת במעשר הרי עכשיו מחליף לבי שבולת זו בהאחרת ושבולת השניה היא עכשיו שלי ואם האחרת היתה שלי הרי מעשרותיה קבועין בזו מאחר שבתלפתי אותה כהאיך וכ"ת דא"כ פטור הוא כשלו הא ליתא דהא כבר הקדמנו דבשלו אינו פטור אלא דוקא בחליפי מתנת עניים של ודאי ולא תקשי דא"כ יאמר כך אחר תנאי שבראשונה ולמה צריך הוא לחזור ולהתנות על השניה ממש כבתחילה כדמשמע מדברי הרמב"ם הא ג"כ ליתא דהא נמי איכא למיחש איפכא דשמא שבולת השניה היא אינה של לקט ומחויבת במעשר בפני עצמה והוי ודאי חיוב והיאך תפקיע המעשר מהראשונה דיש בה ספק חיוב מעשר הלכך צריך לחזור ולהתנות כבתחלה וא"כ כך הוא כוונת הדברים אם זו היא של לקט נמצא שיפה אמרתי בראשונה שהיא חליפי האחרת ואם לאו מעשרותיה של זו השניה קבועין בהראשונה וג"כ מכח האי דינא דחליפין וממ"נ אחת מתוקנת ואחת מעשר ונותן אחת להעני והשניה למעשר עם שאר המעשר של הגדיש וכזה דברי הש"ס ודברי הרמב"ם מבוארין ולא היה צריך לבאר להדיא מדין החליפין דממילא שמעינן כהאי דתנינן לקמן במתני'. ועוד דלקושטא דמילתא א"צ שיאמר כן בפירוש שמחליף הוא אלא דאם מתנה וחוזר ומתנה על שתיהן הוי כאילו אמר ומטעמא דדינא דחליפין אתינן עלה וכן משמע מלקמן בהסוגיא דכשנותן אחת מהן לעני הוי כההיא דר' יוסי דבכורות דכל שחליפיו ביד כהן עצו שאינו זוכה כזוכה ועיין עוד מזה בדבור דלקמן:

(שם) **כל** גרמה אמרה דהיא דר' יוסי וכו'. מזה למדנו לעיקר הטעם להאי דינא דמתני' כדמסיק הכא דת"ק סבר דכיון שהוא מזכה את העני בשבולת אחת סגי בהא ואע"פ שהוא ספק שמא אינו של לקט מ"מ חליפיו של לקט מיהא ביד העני היא והלכך כשמתנה על שתיהן כדאמרן לעיל יוצא י"ח בנתינת אחת מהשבלים להעני דהוי כהאי דר' יוסי ממש וכמבואר בפנים. ודע דהאי דינא דר' יוסי מסיק לה הכי גם בבבלי פ"ב דבכורות (דף י"ח) דלא א"ר יוסי עצו שאינו זוכה כזוכה אלא בשחליפיו ביד הכהן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' בכורים בהלכה ג' אבל לא בספק בכור שלא בא חליפיו ליד כהן דאז בא הכהן בטענת ממ"נ ותייב במתנות ועי' בתוס' שם ד"ה עצו את שאינו זוכה כו' דמדקדקין מההיא דפ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי וכו' דלא בעי התם שמואל לאוקמי כר' יוסי ואע"ג דהתם נמי כאו חליפין ביד כהן שהרי נתן לו המעות ומסיימו שם דשמא לא סבר שמואל כר' יוסי בגיטין וזהו כמילתא בלא טעמא ואני מצאתי טעם לחלק בין ההיא דגיטין לבין ספק בכור וכיוצא בו שהחליפין בידו ולמדנו זה מהאי תלמודא בפ"ג דגיטין בהלכה ז' דקאמר ר' אבהו בשם ר"ל על האי מתני' המלוה מעות את הכהן וכו' דר' יוסי היא דתנינן תמן ר' יוסי אומר כל שחליפיו ביד הכהן פטור

מן המתנות ודאי לה הש"ם כלום א"ר יוסי לא בקיים ברם הכא עד כדון; בעי מיזרע כלומר דלא דמי להא דהתם דלא א"ר יוסי אלא בדבר שהוא בעין וכהא הוא דשייך לומר דעשאוהו כזוכה אבל הכא שעדיין בעי למיזרע התבואה ולא באה לעולם והאיך זוכה הכהן בדבר שלא בא לעולם שיזכה לזה שיקבלנו כתובו לצאת בו ידי נתינה. וכזה בארתי שם לדברי הרמב"ם דפסק בהאי דינא דהמלוה מעות את הכהן וכו' בפ"ז מהל' מעשר וכתב שם בהלכה ו' כאוקימתא דרב ודשמואל התם שמזכה להן ע"י אחר וכו' ואם היו רגילין ליטול ממנו וכו' א"צ לזכות ע"י אחר ולא בארו המפרשים טעם למה לא פסק כר' יוסי כדפסק בהל' בכורים דלעיל וה"נ חליפין ביד הכהן הן אלא ודאי דלמד מהאי ש"ס דלא אמרינן עצו שאינו זוכה כזוכה בחליפין בידו אלא בדבר שהוא בא לעולם מה שהוא זוכה עכשיו ולא בדבר שעדיין לא בא לעולם ושם נתבאר גם משארי דינים דפסק כר' יוסי וע"ש:

(שם ע"ב) **בשיטתך** דלא אמר ע"י החליפין וכו' כדפרישית דגם בהאי סברא גופא פליגי רבנן ור"א ולרבנן הואיל דעיקר טעמא הכא משום דהחליפין הוא נותן להעני יכול הוא לזכות לו אף לדבר שאינו ברשותו ולהתנות עליו כדלעיל א"כ בשבולת אחת סגי ועיין בפ' דלעיל בהלכה ו' ד"ה מי שליקט את הפאה וכו' מה שנתבאר שם דלשיטתא דהאי ש"ס אליבא דכ"ע אמרינן דאפי' בעה"ב עני יכול לזכות לעני אחר כמבואר שם בהדיא דקאמר בבעה"ב עני לא נחלקו וכו' ומשמעות דברי הרמב"ם בדינא דמתני' דהתם כמסקנת הש"ם דילן דאית להו אזהרה לעני ולא קשיא מידי על דינא דהכא דהא לקושטא דמילתא מסקינן הכא דלרבנן אינו צריך לזכות את העני בכל הגדיש אלא מדינא דחליפין אתינן שמחליף שבולת שלו בשבולת של לקט שיש כאן ומתנה עליהן מספק וא"כ לא מוכחא מידי מהכא דבעלמא יכול הבעה"ב לזכות להעני במתנות עניים אלא דר"א הוא דקאמר הכי לדבריהם דרבנן ולהו לא ס"ל הכי וכדאמרן. והגע עצמך דע"כ לומר כן דטעמא דרבנן דס"ל כר' יוסי וכהאי דקאמר ר' מנא דהת"ק סבר דא"צ לזכות את העני בכל הגדיש אלא בשבולת אחת שהוא נותן לו ומזכהו בשניה להתנות עלי' ומדינא דחליפין וא"כ ע"כ נמי לפרש להא דקאמר והתני ר' זעירא וכו' דלסיועי לר' מנא הוא דקאמר דאל"כ אלא דפריך עליה ותפרש דהא מדר' זעירא שמעינן דלדבריהם דרבנן קאמר ר"א וא"כ רבנן סברי דצריך לזכות את העני בכל הגדיש וכר' יוסי האמורה דקאמר לית היא דר' יוסי דבכורות הוה קשיא לן השתא מ"ע דרבנן בגופא דדינא דהא לא דמיא לדר' יוסי דבכורות שהרי לא בא כל הגדיש ליד העני והא לא אמרינן עצו את שאינו זוכה כזוכה אלא ודאי דהאי והתני ר"ז לסיוע דר' מנא היא וכהכי אתיא שפיר הסוגיא והמסקנא לדינא דטעמייהו דרבנן כר' יוסי דבשבולת אחת באה ליד העני והוי ממש כדר' יוסי דבכורות וכדפרישית:

(שם במתני') **אין** מגלגלין בטופח. לפי הסוגיא דגמרא ומייתי הך דתוספתא על המתני' משמע להדיא דמתני' בענין דין הבא לרבן שדהו מיירי וכמו שפירש הר"ש ז"ל ומ"ש שם לרבן שמין הפסד עניים ובעה"ב משלם לעניי אותה העיר זהו אגב שיטפא דפשיטא היא ולמי משלם אם לא לעניים שהפסיד להם ומה שאמרו כאן לעניי אותה העיר לא עלה קאי אלא על הסיפא בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום וכו' דבזה דינא קמ"ל לר"א דצריך להטרית עצמו להוליך הולאות ולשלוח להן לעניי אותה העיר שנטל משם וע' בדין זה בדיבור דלקמן. והרמב"ם ז"ל כפי' המשנה פי' לאין מגלגלין בטופח בענין אחר וכמו שהביא הר"ב בפי' הא' ובחיבורו שתק מענין דין מה שפי' בהמשנה דנהי דהלכה כחכמים שמתירין מפני שאפשר שיהיה הלקט מזרע הטוב כמו שמסיים כפירושו מ"מ היה צריך להשמיענו דין היתר הזה והרי שנוי במשנה הוא וא"כ לאו מילתא דפשיטא היא ולומר דמילתא דלא צריכא לא תני והנראה שחזר בו מפירושו וכפי דמשמע מסוגית הש"ם דמתני' בדין דהמרבן שדהו מיירי ומיהו במ"ש הוא ז"ל בדין זה בפ"ד ממ"ע בהלכה ח' הצריך לרבן שדהו וכו' כתב כלשון התוספתא וכהת"ק ועל דברי ר' יהודה כתב שזהו מדת חסידות דלא קיי"ל לדינא אלא כהת"ק אבל קשה דלא כתב כלום משומת ההפסד להעניים כדמשמע מהכא וא"א לפרש הא דקאמר והא רבנן אמרין וכו' בענין אחר כ"א על רבנן דמתני' קאי וכדאיתא ואם נפרש ושמין לעניים בהפסידן היינו כסברת הת"ק כהתוספתא שאם אין הפסדן שוה להפסד הבעה"ב אז מותר א"כ מאי הוזי דקאמר לר"מ שמין של בעה"ב בהפסידן וכמאי הוא דפליגי סוף דבר איך שהיה מפרש להמתני' מה דפסק כהת"ק דהתוספתא ולא פסק למסקנת הש"ם בהא לא"ע:

(דף כ"ז ע"א בגמ') **למידת** הדין נצרכה. יש לפרש דארבנן דמתני' קאי וכהאי דיוקא דדייק הש"ם בבבלי פ' הזרוע (דף ק"ל ע"ב) על רב חסדא דקאמר התם המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם וכו' ואב"א משום דהו"ל ממון שאין לו תובעין ופריך לבסוף מדקאמרי רבנן עני היה באותה שעה הא עשיר משלם ואמאי ליהוי כמזיק מתנות כהונה או שאכלן אמר רב חסדא מדות חסידות שנו כאן ולר"א קאמר התם לעיל דמדינא הוא דמשלם דמדייק תנא תני ישלם ולא אמרת אליביה מדת חסידות וכו' ופירשו התוס' בשם ר"ת דה"ק תנא תני ישלם לר"א ורבנן פליגי עליה ואת אמרת מדת חסידות דעל מדת חסידות לא הוו פליגי רבנן והשתא לפי המסקנא דרבנן מחייבי לעשיר בבא לצאת ידי שמים ל"ל דה"ק עני היה באותו שעה ולפיכך פטור הוא לעולם הא עשיר מדינא הוא דפטור אבל בבא לצאת ידי שמים משלם והיינו דקאמר הכא מה דאמרו חכמים לטעמא דעני היה באותו שעה למידת הדין הוא דנצרכה וכלומר דהואיל ור"א אמר דאף מדינא חייב לשלם להכי קאמרי דזה שעני היה באותו שעה פטור הוא אפי' מלצאת ידי שמים ותידוק מינה הא עשיר נהי דמדינא הוא פטור דמיהא ממון שאין לו תובעין הוא מיהו ממידת חסידות משלם. וכזה הוי כמסקנא דהתם אליבא דרבנן ולפי משמעות הפשט י"ל דאדברי ר"א קאי דקאמר ישלם ולא קאמר וכשיבא לביתו יחזיר אלא ללמד דמדינא הוא דמשלם ויכולין להוליאו ממנו בדיינין והלכך קאמר ישלם:

(שם) **תני** יאהב ובנו וכו'. משמע דהא דקאמר בשניהם עניים היינו לדברי ר' יהודה שאמר תבא לו מארה וכו' ואם שניהם עניים אין כאן מארה דמה יעשה הבן וכן משמע מהגהמ"ר בפ"ק דב"ב שהביא להאי דהכא ול"ג שם אמרי מנין כ"א ומנין וכו' ופי' ומנין דתבא מארה והא הברייתא מתיר ליתן לאביו מעשר עני והוא השיב אב ובנו דקאמר אם היו תרוייהו עניים אבל אם היה הבן עשיר תבא מארה לו אם מאכיל לאביו מעשר אלא יפרנסנו בכבוד משלו מכאן אני למד דאם אדם עשיר הפרים לדקה לא יפרנס אביו עני ממנו שלא תבא לו מארה עכ"ל והב"י בי"ד סי' רנ"א הביא שם מקלת דבריו ומיהו לדינא הוי כת"ק דברייתא דאפי' אם אביו לבדו עני הוא יכול ליתן לו מעשר עני שלו דלא אמרו אלא שלא תבא לו מארה דוגמא מה דאמרינן בפ' לולב וערבה מי שהיה עבד אשה וקטן מקרין אותו עונה אחריהן וכו' ותהי לו מארה ומ"מ לדינא כך הוא וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב לזה בפ"ו ממ"ע בהלכה י"ג אב ובנו איש וקרובו שני אחין שני שותפין שהיה אחד מהן עני נותן לו האחר מעשר עני שלו הרי שלא הצריך שיהו שניהם עניים דלדינא הוא כסתמא דברייתא וכת"ק ומצאתי ברייתא זו בתוספתא דמעשר שני בפ"ג והגי' שם פשוטה היא שני אחין ושני שותפין אב ובנו פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה מעשר עני א"ר יהודה תבא מארה לאדם שנותן מעשר עני לאביו אמרו לו מה אילו היו שניהם עניים ע"כ:

(שם ע"ב) **פועל** שעשה כן ה"ז גוזל לבעה"ב ולעניים. מה דקרי ליה גוזל לבעה"ב אף דהלקט של עניים הוא פירשתי בפנים ועוד יש לומר דכשהפועל עושה מדעת עצמו ומסתמא רואה הוא להמציא הלקט לבנו וקולר במקום שבנו הולך ללקוט כדי שיפול שם הלקט ונמצא שמתוך כך ממעט במלאכתו של בעה"ב והרי הוא גוזל גם לבעה"ב אבל כשבעה"ב מתנה עמו כן בתחילה וסבר וקיבל על כך לפי שמנכה לו משכירותו גם בשביל זה כמצא הבעה"ב הוא שגוזל להעניים וראיתי בפי' הר"ש ז"ל שכתב פועל שעשה כן יתר מדין לקט לפיכך קרי ליה גוזל בעה"ב לעניים וכו' ע"ש והפשר גי' אחרת היתה לו. וגם לא הוזכר כאן מיתר מדין לקט ולפי שהיה קשה לו מה דקרי ליה גוזל לבעה"ב פי' כן ולמאי דפרישית ניחא ולפי גי' הספרים אשר לפנינו:

(שם) **רבי** שמעון בן יהודה אומר משם ר"ש אפי' תמרין שהן עוברין וכו' ולא שכחו בעל הבית וכו' הר"ש ז"ל כתב כזה בכל הספרים כתוב במילתיה דר"ש ולא שכחו בעל הבית וצריך לומר דבשלא שכחו בעה"ב אז בעי שיהא שכוח מכל אדם וזה דוחק גדול ועוד מאי מהני שכחת כל אדם אם בעל הבית לא שכחו ועומד שם. ומה דמסיים וא"א לומר דגרסי' ושכחו בעה"ב דאי בעומד בעיר הא א"ר שמעון בסיפא דלא הוי שכחה ואי בעומד בשדה אפי' לא שכחו בעה"ב חשיב ליה שכחה וכו' הרבה יש לתמוה על זה שלא ראה ז"ל כאן בתוספתא דהך סיפא לאו דברי ר"ש היא אלא סתמא דברייתא וגרים התם היה עומד בעיר וכו' קודם דברי ר"ש ואיפכא גרסי' שם דבעומד בעיר ה"ז שכחה ובעומד בשדה אין זה שכחה וגי' הספר טעות דמוכח הוא כמ"ש בפנים ולהגי' בתוספתא בדפוס בדברי ר"ש ג"כ ט"ס הוא ובתוספתא כ"י כמו שכתבתי בפנים דגרים בדברי ר"ש ושכחוהו סתם ומשמע דבין הפועלים ובין הבעה"ב שכחוהו היא הגי' נכונה כזה וכך היא גירס' הרמב"ם ז"ל ברים פ"ה ממ"ע ולפי זה הכל ניחא וגי' התוספתא היא עקרית כמו שמבואר בפנים ואתיא כמסקנת הש"ם בבבלי פ' שנים אוחזין (דף יא) וכדמפרש התם בשדה שכות מעיקרו הוי שכחה זכור ולבסוף שכות לא הוי שכחה ובעיר אפי' זכור ולבסוף שכות הוי שכחה שבשכחת פועלין עושה שכחה כשאין הבעל הבית בשדה:

(שם) **את** לענין מליאה כן וכו' והוא שיכול ליגע בהן. והכי א"ר יוחנן בבבלי (שם ע"ב) והוא שרץ אחריהן ומגיען וכבר נתבאר זה במקומו שם:

(שם) **בזוכר** את הקשים. הרמב"ם ז"ל בפ"ה שם בהלכה ג' כתב עמדוהו עניים בפניו או חפהו בקש והוא זוכר את הקש וכו' אינה שכחה ונראה שהוא ז"ל היה מפרש דמה דבעי הש"ם היה כולו מחופה בקש לאו אכל השדה קאמר כדנראה לכאורה אלא על כל העומר ומשום דבמתני'

דבמתני' דקתני שתיפהו בקש יש לפרש דמקצתו הוא שתיפהו דומיא דעמדו עניים בפניו ולפיכך בעי אם כולו מחופה בקש בכיוון מהו ופשיט ליה מהאי דסומא דהוי שכחה ודחי לה ר' יונה דסומא לא דמיא להכא דהכה"כ כזוכר את הקשים ולפיכך לא הוי שכחה ואפי' אם תפהו כולו ופסק כר' יונה ולקולא ועיין בפ' דלקמן שם מה שיתבאר מזה בס"ד :

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(דף כ"ח ע"א במתני') **בית** שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר. ליכן מתניתא דמסייעא לרשב"ל וכו' ומשום דלקמן קאמר דאיכא בינייהו לדינא אליבא דב"ה וכמבואר בפנים. והא דקאמר לעניי אותה העיר וכו' כתב הר"ש ז"ל לאו דוקא אלא כלומר לבני אותה כפי. ואע"פ שלכל הפקיר נקט לעניים ומשום דסתמא לפי שראה צורך עניים עכ"ל ומיהו מלקמן משמע דהוי דוקא לענין זה דכל זמן שלא זכו בו עניי אותה העיר יכול הוא לחזור בו אליבא דר' יוסי כדמוקי ר' אבון בר חייא להא בפלוגתא דר"מ ור' יוסי וכדפרישית בפנים ומה דהוה קשיא ליה להר"ש הא לב"ה בעינן שיהא הפקר אף לעשירים כבר ישבתי לזה בפנים דלא בעינן שיאמר בפירוש ואף לעשירים אלא לאפוקי שלא יאמר ה"ז הפקר לעניים אבל לא לעשירים והכא דקאמר לעניי אותה העיר לא מיעוט אלא לעניי עיר אחרת וממילא הוי הפקר אף לעשירים וזה פשוט ומ"ש עוד הר"ש בההיא דפ' השולח (דף מז) דקאמר התם נהי דאדעתא דישראל הפקיר אדעתא דנכרי מי הפקיר דיש לאוקמי נמי כר' יוחנן דהכא דס"ל הפקר לישראל ולא לנכרי הוה הפקר ומיהו דוקא כי שקיל ליה ישראל אבל כי שקיל ליה נכרי הפקר בטעות הוא ואינו הפקר וכ"כ בתוס' שם ויש לדון לפי סברא זו דא"כ אמאי לא נימא נמי איפכא דאם הנכרי הפקיר את שלו אדעתא דנכרים אפקרינהו וכי שקיל ליה ישראל ליהוי הפקר בטעות והוה קשיא לאוקימתא קמייתא דהתם דמוקי לה להמתני' הלקט ושכחה ופאה של נכרי חייב במעשרות אא"כ הפקיר דבדנכרי היא השדה ולקטינהו ישראל ומאי מהני אם הפקיר הנכרי לימא נמי דמסתמא לא אפקרינהו לישראל ולא הוי הפקר כלל ובעיקרא דדינא דהתם האי אוקימתא קמייתא קאי לפי המסקנא וכרב אשי וכבר נתבאר מזה לעיל בפ"ד בהלכ' ו' ד"ה ר' יוסי בשם ר' יוחנן וע"ש :

(שם ע"ב בגמ') **המבקיר** את שדהו ב' וג' ימים חוזר בו. ברייתא זו הובאה גם בבבלי שם פ"ד (דף מד) וכבר בארתי במקומו דלמאי דפרישית אזלא האי סתמא דהש"ס כאוקימתא דעולא התם דאוקי רישא וסיפא כרבנן דר' יוסי והיינו ר"מ דהכא. ולר"ז דהכא ע"כ דאתינו לטעמא דלא לישתכח תורת הפקר דהסברא דר"ל בהא דאמר התם קיימת היא ועיי"ש. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב דנדרים בהלכה יז ויח כאוקימתא דעולא דכרבנן אתיא וכן אזלא האי סוגיא כמבואר בפנים ועיי"ש :

(שם) **כל** שהוא יכול לחולקו ולעשותו שורה. הר"ש ז"ל פי' לזה בפשיטות שהוא יכול לחלקו עמרים של קב קב ולעשות ממנו שורה ולפ"ז אינה מתורצת קושית הש"ס דאם משום שורה דיו שלשה וזה ודאי דשלשה ג"כ ראוי לשורה כדקאמר הכא לעיל בפ"ה בהלכה ב' וכן בפרקין לקמן בהלכה ג' ולמאי שפירשתי ניחא דהאי דקאמר ר' יוחנן שינויא היא להך קושיא דדיו בג' וכמבואר בפנים. וכן הא דשל שמונת קבים בעיא דר' יונה היא אליבא דב"ש כדפרישית ומיהו בזה אפשר לפרש דהך בעי' לאו דרך בעיא היא אלא דר' יונה בעי למימר דהוא שיעורא ולפי חשבון עומרי השדה וכו' א"כ לפי גי' הספר והוא בעי שיעורא ואדברי ר"ל קאי כלומר דלמאי דמפרש ר"ל ש"מ דשיעורא הוא דבעי והכל לפי ערך עומרי השדה כדמסיק ולפיכך כתב לזה בפשיטות לב"ש. וכתב עוד הר"ש ז"ל וב"ש לטעמייהו דאמרי בפרקין ג' לעניים וד' לבעה"ב וב"ה לית להו רואין עכ"ל וכוונתו בזה לתרץ הקושיא דדיו בג' דראוי לשורה לב"ש ולפ"ז היה אפשר ליישב להא דר' יונה דלכאורה קשה אי ס"ד דהכל לפי חשבון עומרי השדה ואם הם של ב' ב' קבין וא' של ח' קבין אינו שכחה והא דנקטי ב"ש האי גונא במתני' משום דתובנא קמייתא הוא דנקטי א"כ מ"ט לא נקטי מה דקודם טפי והיינו כל עומרי השדה של חצי חצי קב וא' של שני קבין וג"כ ראוי לחלקו ולעשות שורה ואשכחן דחצי קב חטין שיעורא הוא בענין כזה כהאי דתנינן בפ"ח אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטים וכן פ' כילד משתתפין משמע דבחטי' חצי קב שיעורא הוא אלא דבזה היינו יכולין לומר דהיא גופה נכלל כדברי ר' יונה דלעולם אמרינן דהשיעור הוא לפי חשבון והא דלא נקט מה דקדים טפי בעומרי השדה של חצי קב וכו' משום דאיכא למימר דב"ש לטעמייהו וקמ"ל דעד ד' קבין לעניים ומיהו אכתי לא ניחא לן דמ"ש בד' קבין דנקטי הא מה שאמרו ב"ש ד' לבעה"ב ג"כ הכל לפי מה שהוא בלקט ד' שבלים ובשכחה ד' עומרין לפי מה שהן והדרא קושיא לדוכתה מ"ט לא נקטי מה דקדים טפי אם השיעור הוא לפי החשבון לכך נראה לתרץ בדרך אחר והוא דרך הרמב"ם ז"ל שכתב בדין הזה בפ"ה ממ"ע בהלכה יז היו כל העומרין של קב קב ואחד של ד' קבין ושכחו ה"ז שכחה יתר על הארבעה אינו שכחה וכו' ולכאורה תמוה הוא האי פסקא דמנין לו דב"ה לא קאמרי אלא דוקא בד' קבין ולא ביותר ולסברת הר"ש דב"ה לית להו רואין קשיא טפי אם כך היה דעת הרמב"ם בטעם המשנה והמשנה למלך הניח זה בצ"ע אבל באמת לא לדרך הרמב"ם בטעם דהר"ש ומ"ש יתר על הד' אינו שכחה מכאן הוא דלמד דמדקאמר ר' יונה דכך הוא השיעור לב"ש לעולם ולפי חשבון עומרי השדה א"כ אמאי לא נקט התנא לפלוגתייהו בשיעור היותר קודם בעומרי השדה של חצי קב וכו' אלא ודאי להשמיענו אליבא דב"ה דע"כ ל"פ ב"ה אלא עד ד' קבין וכדלקמן אבל אם העומר השכוח הוא יותר קסברי ב"ה דלא הוי שכחה וטעמא דמה שהוא יותר מהארבעה קבין שוב אין ראוי לעשותו שורה וכן מה שהוא יותר משמנה קבין אין ראוי לשורה אם עומרי השדה של ב' ב' קבין ובזה לב"ש אין לתלות שדעתו לעשות שורה והוי שכחה ב"א במקום שנוכל לתלות בשורה והיינו בד' קבין אם העומרים של קב קב או בשמנה קבין אם העומרים של ב' קבין ובהאי סברא הוא דפליגי דלב"ש תולין בשורה ולא הוי שכחה ולב"ה לעולם אין תולין בשורה ולומר מה שהניחו משום שיכול לעשותו שורה אלא אדרבא איפכא אמרינן דכיון דראוי לשורה הוא והניחו ולא עשה אותו שורה כשארי עומרין ודאי שכחו והוי שכחה אבל מה שאינו ראוי לשורה כגון שהוא יותר מד' הקבין או משמנה קבין ולא ראוי לשורה לפי ערך העומרין אמרינן דלא שכחו בתחלה אלא הניחו עד שיקצור עוד ויוסיף עליו עד שיעשה ממנו שורה של ערך עומרי השדה והלכך לא הוי שכחה ומיהו יותר מד' קבין בעינן וכדאמרינן ר"פ בית כור א"ר יצחק טרשים שאמרו ד' קבין ועד ד' קבין מחיל איניש טפי לא מחיל וע"ש בפי' הרמב"ם ז"ל ואין כן דעת הרמב"ם בחיבורו בענין מ"ש בפחות מזה והדין שלפנינו מבואר הוא כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל :

(דף כ"ט ע"א) **וקשיא** על דב"ש בגפה ובגדיש וכו'. בסוגיא זו רבו הפירושים וכן בפירושא דמתני'. הר"ש ז"ל כתב על זה דנראה מהא דקאמר וקשיא וכו' בהנחתם אצל דבר מסוים עושה שכחה ועל זה תמה דמתוך הסברא היה נראה איפכא דדבר שהוא מסוים קשיא לב"ה אמאי הוי שכחה דכיון שהוא במקום מסוים הרי הוא כאילו לא שכחו ודבר שאינו מסוים קשיא לב"ש אמאי לא הוי שכחה ושמא ט"ס יש בירושלמי והתי"ט רצה להעמיד הגי' ובסברא דחוקה עיי"ש והביאו הרב בעל משנה למלך והוסיף עוד באיזה סברא ע"ש שהאריך הרבה בפלפול הסברות והפירושים ולבסוף כתב שלא נתקררה דעתו לא כמ"ש הרב בעל תי"ט ולא כמ"ש הוא ז"ל בעצמו דאיך יהיה ההנחה אצל מקומות הלו סיבה שיהיה בשכחה אך פשט דברי רבינו שבפי' המשנה מורין כן וכדכתב הרב בפי' הא' ובענין פירושא דהש"ס הסכים גם לגי' הר"ש דאיפכא גרסי'. ואחרי כל טרחת אריכות הדברים האלה אומר אני שאין אנו צריכין לשבש הספרים. וחובה מוטל עלינו להבין פי' המשנה ופי' הש"ס ופי' דברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו. והנה פי' המשנה מתפרשת כפשטא כפירש הר"ב בפי' אחר וכפי אשר הבאתי וזה אליבא דר' יהושע בהתוספתא שהביא הש"ס דהוא ס"ל דב"ש פליגי כמו שהוא במתני' דס"ל לב"ש דגפה וגדיש הוי דבר מסוים ומה שהניח בצדם לא הוי שכחה וסברא זו קיימת היא לפי סוגית הש"ס דהכא וזה דההנחה אצל דבר מסוים ודאי אינו עושה שכחה אלא דר' יהושע ס"ל דגפה וגדיש מקרי דבר מסוים לב"ש ור"א ורא"ע דלקמן ס"ל דאף לב"ש לא מקרי גפה וגדיש דבר מסוים אלא דוקא בדאיכא עוד חד צד למעליותא והיינו בשנטל להעומר בתחלה בידו דאז זכה בו לב"ש. ולב"ה בעינן דוקא שיטול העומר על מנת להוליכה לעיר ואז בכל מקום שיניחו ושכחו אח"כ לא הוי שכחה וזהו בין לר' יהושע ובין לר"א ולר"א בן עזריה אליבא דב"ה ומזה תדע דמתני' דלקמן העומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ושכחו מודים ב"ה שאינו שכחה אתיא ככ"ע דלא פליגי ר' יהושע ור"א ור"א ב"ע כ"א אליבא דב"ש ולא פליגי אליבא דב"ה כלל ובעינן דוקא שיטלו ע"מ להוליכו לעיר אבל ממקום למקום לא מקרי זכיה דנראה שאינו אלא כמפנה המקום שהיה העומר מונח בו בתחלה. וכל זה הוא לגי' הש"ס בתוספתא אבל לא לגי' התוספתא כמו שהיא כתובה לפנינו וכדלקמן. זכינו מזה דפירוש המשניות הללו מוכנים ולא צריכין אנחנו לומר דמתני' דלקמן העומר שהחזיקו וכו' אתיא כר' יהושע ודלא כר"א כמ"ש הר"ש דהוא ז"ל כתב לפי גי' התוספתא בדברי ר"א אבל לגי' הש"ס בהאי ברייתא ככ"ע אתיא דל"פ כלל אליבא דב"ה וכדאמרן. ופי' סוגית הש"ס מבוארת היא למאי דפרישית בפנים דקשיא לב"ש וכו' על דעירבו דבר מסוים לפי הס"ד וכר' יהושע עם דבר שאינו מסוים בחדא בבא וא"כ לא נודע לנו טעמייהו וכן קשיא לב"ה וכו' וכמבואר בפנים. וליתא קייטא נקט הש"ס כדרכו ברוב המקומות וא"צ לשבש כלל הגי' כ"א בהא דנקט בברייתא בדברי ר' יהושע בתורה הזאת וכו' ב"ש אומרים שכחה וכו' דטעות דמוכח הוא. ושאר הסוגיא מבוארת היטב בפנים דהסברא קיימת היא דדבר מסוים עושה שכחה ומהו נקרא דבר מסוים בהא פליגי ר' יהושע ור' אליעזר וכדאמרן ולר"א לא חשיבה גפה וגדיש דבר מסוים אף לב"ש כ"א בדאיכא

עוד חדא לטיבותא וכדלעיל. ודבר מחובר אצל דבר מחובר וכהאי מתני' דפ"ז ודאי לכ"ע מיקרי בצד דבר מסוים ואינו עושה שכחה. ובזה הסוגיא מבוארת. ודברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ה ממ"ע בהלכה ג' וכפי גי' הספרים אשר לפנינו אבל אם נטלו ממקום למקום אע"פ שהניחו סמוך לגפה וכו' ה"ז שכחה וזה כב"ה ומ"ש נטלו וכו' אע"פ וכו' זהו אליבא דגי' הש"ס בברייתא כדברי ר"א (וגי' זו היא עקרית ותפס לפי' המשניות לפי דבריו בחיבוריו כר"א וכר"א ב"ע נגד ר' יהושע ועוד דדברי ר' יהושע מופרכים הם כדמקשי הש"ס וקשיא וכו' ולא כדבריו ז"ל בפי' המשנה כדלקמן) ולב"ש בנטלו בידו מהני כהא דהניחו אח"כ סמוך לגפה וכו' דבמקום דאיכא תרתי לטיבותא מהני גפה וגדיש וכו' שיהו כדבר מסוים ושלא יהא שכחה להכי קאמר למאי דקיי"ל כב"ה דבנטלו ממקום למקום לא מקרי זכיה לב"ה ומטעמא דאמרן ולא מהני כלום במה שהניחו סמוך לגפה וכו' אלא דוקא בשהחזיקו לעומר ע"מ להוליכו לעיר דאז גם אם הניחו בצדה באיזה מקום שיהיה ושכחו אח"כ לא הוי שכחה כדכתב שם וכב"ה דמתני' דלקמן. ודבריו ז"ל בפי' המשנה ואחריו נמשך הרב בפי' הא' אליבא דגי' התוספתא בדברי ר"א הן דהתם גרים על מה נחלקו על העומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה וכו' וכפי אשר הביא הר"ש ולפיכך פי' המשנה כן אבל בחיבורו חזר בו מטעמא דהך מתני' דלקמן העומר שהחזיקו וכו' ולא היה נראה לו ז"ל בעצמו הדוחק שכתב בפי' המשניות הללו ואחריו נמשך הרב בפי' הא' כ"א המשניות מפורשין היטב לפי גי' הברייתא דהכא ולדינא מבואר הדבר הדק היטב ואין אנו צריכין לאריכת דברי' ביותר ודע דבגי' התוספתא יש בדברי ר"א ט"ס דגרים דבריו גרים א"ל לא נחלקו וכו' ומודים באלו שאין שכחה וכן היא הגי' בתוספתא כ"י אשר לפני אבל א"א להעמידה וטעות דמוכח הוא כמבואר ואין לנו אלא כפי גי' הברייתא שהובאה כאן ובדברי ב"ש וב"ה כמו שהגהתי וכמו דשנינו במתני' דכר' יהושע ואליבא דב"ש היא :

(שם) **לא** אתינן מיתני אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וכו'. מה שפירשתי בפנים הוא כפירוש התוס' שם ד"ה נפלו וכו' והרי"ף ז"ל פי' בסוף הפרק שם בענין אחר עיי"ש וכבר כתבתי בחבורי שם דהסוגיא מוכחת כפי' התוספת :

(דף ל' ע"א) **היה** שם אמת המים וכו'. האי דינא דמי להא דאמרי' לעיל בפ"ב בהלכה ב' היה שם סלע ע"פ כל שדהו אם עוקר הוא את המחרישה וכו' מפסיק וכשם שהוא מפסיק לפאה כך הוא מפסיק שלא יהא נידון כשורה לענין שלא יהא שכחה ודין הסלע כבר כתב הרמב"ם כמה שציינתי ובארתי שם וכן דין שלאחר זה קצר חצי שורה וכו' פשוט הוא ולא הוצרך לזכרו :

(שם) **רבי** זעירא אומר בזוכר וכו'. לכאורה היה נראה כדפרישית בפנים דאדברי ר"ש הוא דקאי ולמאי דפרישית לא פליגי ת"ק ור"ש בזוכר אלא דמסוגית הש"ס דילן לא משמע הכי אלא דפליגי ת"ק ור"ש אי מין במינו הוי טמון או לא ולפי אוקימתא בתרייתא דהתם ותפסה הרמב"ם לעיקר פליגי בפלוגתא דר' יהודה ורבנן ולר"ש טמון לא הוי שכחה ואפי' מין במינו הוי טמון וא"כ אי דמפרשינן דר' זעירא אר"ש קאי ובזוכר העליון הוא דקאמר התחתון אינו שכחה אתיא הא דלא כהלכתא וזהו מה שהשיג הראב"ד בפ"ה שם בהלכה ד' על דפסק הרמב"ם כהאי דר"ז מיהו גם על פי' הראב"ד יש לפקפק דהתם קאמר טעמא לר"ש דס"ל כר' יהודה דטמון לא הוי שכחה ואף לאוקימתא קמייתא שברוה וכו' משמע דליכא טעמא אחרינא אלא משום דמין במינו לא הוי טמון והכא קאמר דבזוכר את העליון תליא מילתא והיאך נרכיב אותם להדדי. ומה שכתב הכ"מ דהרמב"ם מפרש דת"ק דע"כ לא פליג עלי' ת"ק אלא כשאינו זוכר אבל אם זוכר העליון לת"ק נמי אינו שכחה. זה דוחק הוא דא"כ הו"ל לר' זירא למימר כשאינו זוכר. לכך נראה דהרמב"ם היה מפרש כך דדברי ר"ז נשנו בבית המדרש סתם ולא ידעו על מה הוא אומר בזוכר ופירשו דבריו ואמרו ואתיא דר"ז כר' יונה וכו' כלומר כך הוא כוונת דברי ר"ז הא דקאמר בזוכר שיש איזה צד דלפעמים אין התחתון שכחה לכ"ע וכהאי דר' יונה על הא דתנינן בפ' דלעיל דאם תפהו בקש אינו שכחה ופירש רבי יונה בזוכר את הקש והלכך לכ"ע אין העומר שתחתיו שכחה מפני שנתכסה מתחת הקש שזכרו וה"ה ה"נ בזוכר את העליון בתחלה שוב אין שכחה גם להתחתון לכ"ע כמו דין העומר שתפהו בקש וכך נשנה לעיל שם דדברי ר' יונה כדברי ר' זעירא :

(שם) **עשאן** כמין גם. כדפרישית והכי איתא בתוספתא פ"ג שני עומרים המובדלין זה מזה שכחה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה שם בהלכה י"ד וטעמא דכל שאינן מובדלין ומעורבבין אינו שכחה כדתנינן בתוספתא והביא הרמב"ם לעיל בהלכה ז' שם :

(שם) **היו** עשוין כמין סיפין. היותר נראה לפרש דאהדא דמשני ר' אימי קאי בקוצר ומניח תחת הגפן ומפרש שהיו עשוין כמין סניפין לסמוך בהן הגפן והשתא שייך שפיר הא דקאמר ר' יונתן עלה והוא שיהא תותבן בשוה דהאז ניכר שנעשו לסניפין ואפי' חצי אשכול שלם הוי פרט אלא דמדברי הרמב"ם נראה שהיה מפרש להאי היו עשוין וכו' למילתא באנפי נפשה שהרי פסק כדתני ר' חייא גבי פרט בפ"ד שם בהלכה ט"ז היה בוצר ומשליך לארץ כשמפנה האשכולות אפי' חצי אשכול הנשאר שם הרי הוא פרט וכו' ולא זכר כלום מהאי דבתרה ועיי"ש :

(שם) **היך** עבידא וכו'. הר"ש ז"ל פי' דמאי בינייהו קאמר וכו' עיי"ש דעשה להני תרתי דרשות דספרי כשתים חלוקות הן ובעל המל"מ העתיק זה בפ"ה ממ"ע והאריך שם ולעיל רצה לנטות דין זה בפלפול לענין סברת הר"ב במתני' דהעומר שהוא סמוך לגפה וכו' דדבר המסוים הוא עושה שכחה לדבר שבצדו ועוד כמה אריכות דברים ולענ"ד פשוט הוא דהכא מבעיא ליה בהא דפשיטא ליה לרב הונא בש"ס דילן בס"פ המוכר את הבית (דף עב :) דאמר התם עומר שיש בו סאתים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו תורת עומר עליו דשני עומרים שכחה שנים והוא אינן שכחה תורת גדיש עליו דתנן עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. והש"ס דהכא ספוקי מספקא ליה אי אמרינן דלענין עצמו כגדיש דיינינן ליה ולענין עומרים שבצדו נחשביה כעומר שיצטרף עמהם דלא ליהוו כולן שכחה והכל כמו שמבואר בפנים. וטעמיה דרב הונא דהתם נראה דהואיל ובספרי דריש ליה מהעומר ולא גדיש ומלא תשוב לקחתו ותרתי למה לי אלא ללמדנו דלענין עצמו נתמעט הוא מהעומר ולא גדיש ולענין לצרפו עם העומרים שבצדו דליהוו כמו שכחת ג' עומרין וכולן אינן שכחה ממעטינן מדכתיב לא תשוב לקחתו והיינו העומר שאתה יכול ללקחו הרי הוא בכלל תשוב ולאפוקי אם אין אתה יכול ליקחו כולו כאחד שיש בו סאתים וכלומר דאף דחשיב כעומר בין העומרים מ"מ הרי אי אתה יכול ליקחו כולו כאחד וממילא שמעינן דלענין שאר העומרים כעומר הוא ואם שכח שנים והוא כולן אינן שכחה והלכך דריש רב הונא הכל לקולא של בעה"ב. והואיל דלא מחשבינן ליה כגדיש אלא לענין שכחת עצמו אם שכח אותו לבדו לא היה צריך הרמב"ם להזכיר דיניה דרב הונא בהדיא לענין העומרים שבצדו דנכלל בכלל דבריו שכתב שם בהל' י"ד שלשה אינן שכחה סתם ובכלל הוא גם אם יש א' מהן שיש בו סאתים ואם שכח אותו לבדו הוצרך לכתבו כמ"ש שם בהלכה י"ח ומטעמים דריש הספרי העומר ולא הגדיש דעל מיעוט אותו עצמו הוא נדרש :

(שם ע"ב) **ובלבד** שבלין. כדפרישית וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה שם בהל' יט קמה שיש בה סאתים וכו' אין בה סאתים רואין את השבלים הדקות כאילו הן בריאות והארוכות וכו' ואם היתה ראויה להיות קמה אחת אומדין זה לעשות סאתים ושכחה אינה שכחה. מה שכתב ואם היתה ראויה להיות קמה אחת זה צריך ביאור מה כוונתו בזה דלענין הך דינא היה די בסיום ואם היתה ראויה לעשות סאתים. והנראה דמלמדנו בזה דין שכחת הקמה גופיה דאין שכחה נוהגת בקמה אא"כ היה בקמה סאתים ושכח מקצתה דאז יש בה תורת שכחה ולאפוקי אם הקמה כולה היא פחותה מסאתים דאין שם קמה עליה. וזהו מ"ש בפ"ח מהל' אלו בה"ו כשם שהשכחה בעמרים כך הוא בקמה אם שכח מקצת הקמה ולא קצרה ה"ז לעניים והיינו אם יש בה סאתים שם קמה עליה ואם שכח מקצתה הוי שכחה ולאפוקי אם שכחה כולה כדתנן במתני' ונלמד דין זה מהתוספתא פ"ג שאחר שהובאה שם פלוגתא דרשב"ג ורבי בענין עומר אם מציל את הקמה כדמייתי לה הכא בהלכה דלקמן ושם כתובה בשיבוש רישא דברייתא כמו שיתבאר לקמן ובתר הכי גרים יפה כח עני בקמה יתר מבעומר ובעומר יתר מבקמה שהקמה יש בה לקט שכחה ופאה משא"כ בעומר העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה הקמה אינו שכחה עד שיהא בה סאתים. וזה לכאורה נגד מה דתנן במתני' ואין לנו לומר דהברייתא פליגא על סתמא דמתני' שנשנית בלי שום חולק ולא אשכחן שום פלוגתא בזה אלא דה"ק אין בה דין שכחה עד שתהא קמה שיש בה סאתים ואז אם שכח מקצת ממנה יש בה שכחה אבל העומר מה שיש בו דין שכחה עליו ובלבד שלא יהא בו סאתים והיינו מה שסיים הרמב"ם כאן ואם היתה ראויה להיות קמה אחת. כלומר שהיתה ראויה להיות בה סאתים שהוא שיעור קמה אחת אומדין זה לעשות סאתים. השבלים הדקות והשדופות כאילו הן בריאות ומלאות וזהו שחזר וכתב ושכחה. כלומר ואם שכחה כולה אינה שכחה. וסמך על מה שכבר הזכיר בפ"ח כמו שנתבאר וכן למדנו זה מדבריו בפי' המשנה דלקמן ועיין בדבור שאח"ז :

(שם במתני') **הקמה** מצלת את העומר ואת הקמה הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה גבי מצלת את הקמה כתב וכן כשישכח קמה והיו ראשי שבלים ממנה מחוברים בקמה שנית והיתה הקמה השנית השניה סאתים ויותר תהיה מצלת הקמה המחוברת אליה ולא תהיה שכחה ותאסר לבעה"ב. הנה אם נאמר שכיוון במ"ש והיתה הקמה השנית השניה סאתים לומר דבכה"ג לא הויא שכחה אפי' אם שכח גם אותה ומצלת את הקמה השכוחה שבצדה היה קשה דלמה לו להאריך ולומר בכה"ג דוקא ולא די לומר בעיקר הדין דהקמה השניה לא היתה שכוחה אלא דבא ללמדנו אגב עיקר הדין בתורת שכחה בקמה דכל זמן שאין בה סאתים אין תורת קמה עליה גם לענין זה. ומה שאמרו מצלת את הקמה השכוחה היינו כגוונא דהיה שייך בה שכחה אי לאו קמה זו שמצלת אותה וכגון שהיה בה סאתים או יותר בתחלה וקצר המקצת ונשאר פחות מסאתים כמו שמבואר ממתני' דלעיל וכדבור דלעיל

כתבנו

נתכנו שנלמד זה מהתוספתא וככך מוכנים דבריו כתיבורו כדינא דלעיל עיי"ש וכמ"ש והיו ראשי שבלים מגונה מחוברים בקמה שנית וכ"כ הר"ש ז"ל וכן הוא כפי' הר"ב במתני' ובאמת דכך הוא נלמד מהאי ש"ס בפרק דלעיל בריש הלכה ב' דקאמר איזו היא קמה שהיא מצלת את הקמה א"ר יוחנן כהדא דתנינן שבולת של קציר וראשה מגיע לקמה וכדפרישית שם. וכן נראה מהתוספתא דפ"ג דלעיל מן זה שזכרתי כדכור דלעיל שנינו אימתי אמרו קמה מצלת את העומר בזמן שלא ניטלה מבינתים הא אם ניטלה מבינתים הרי זו אינה מצלת וכך הוא פירושה בזמן שלא ניטלה מבינתים דראשי שבלים שלה סמוכים ומחוברים להעומר שבצדה שלא נקצר כלום מבינתים וגילה הדין הזה בהצלת העומר והוא הדין בהצלת הקמה שהרי הצלת הקמה ילפינן מהצלת העומר דנדרש מהכתוב וכדפרישית בפנים כזה והר"ש ז"ל הביא התוספתא כפי' המתני' ופי' בזמן שלא ניטלה בינתים כלומר בין שכחה לזכירה הא אם ניטלה קודם שזכרה ה"ז אינה מצלת. וכמדומה שזה הוא דוחק בכוונת התוספתא ועוד מאי קמ"ל שאם אח"כ כשנזכר מהעומר ואין כאן קמה מהיכי תיתי לומר שתציל מחמת שהיתה בתחלה בצד העומר שהיה שכוח ואם שיש איזה ה"א מ"מ מילת מבינתים אינו מדוקדק לפי זה ולא נצריך כזה. ומיהו בעיקר הדין דראשי שבלים מחוברים אנן חזינן דהרמב"ם בחבורו חזר בו מסברתו בפי' המשנה שהרי לא הזכיר כלום בדין זה שם בהלכה כ"א מראשי שבלים מחוברים לא בהצלת העומר ולא בהצלת הקמה ונראה שהוא ז"ל היה מפרש להא דאמר הכא כפי' דלעיל איזו היא קמה שמצלת את הקמה וכו' כלומר דדינא דמתני' דהתם שבולת שבקציר וכו' הוא ג"כ בכלל כדין שאמרו קמה מצלת את הקמה והא הוא דאשמועינן ר' יוחנן התם אבל לא שנאמר דכדין קמה מצלת הקמה צריך שיהו ג"כ ראשי שבלים מחוברים וטעמא דמילתא דהתם נקצר כל מה שסביבות השבולת כדמפרש התם הש"ס וכ"כ הוא ז"ל לדין הזה לעיל בפ"ד בהלכה ג' שצריך שיהא כן וכדפרישית טעמא לעיל שם וא"כ כל זמן שאין ראש השבולת זו מגיע להקמה ואינה יכולה להקצר עמה אינה נחשבת עם הקמה אבל הכא מטעמא דסביבות קציר בעינן כדמפרש הש"ס גבי עומר וילפינן קמה מעומר אע"פ שאין ראשי שבלים מחוברים מ"מ סביבות קמה יש כאן ומצלת כנ"ל לדעתו ז"ל בחיבורו :

(שם בגמ') **תני** רשב"ג אומר כשם וכו'. בתוספתא כתובה בהיפוך ונשתבשה הגי' וכן הר"ש ז"ל כתבה ע"פ גי' דהאי ש"ס שלפנינו בדברי רשב"ג אבל בדברי רבי העתיק הוא ז"ל א"ל רבי מה להקמה מצלת את העומר שהורע כח העני בו יציל עומר את הקמה שיפה כח העני בה. ואם כך היתה הגי' לפניו פשוט הוא והשבר שנתחלפו התיבות בהביטות בדברי רבי ומיהו למאי דפרישית בפנים א"צ להגיה כל כך ומבואר הוא דהיינו הך :

(שם) **מדברי** שניהן נלמד מצילין עומר מעומר וכו'. הקושיא מבוארת למאי דפרישית בפנים וכן להא דמסיים ואין מצילין קמה מקמה ולא תם הש"ס לתרץ מפני שכבר תירצו לעיל בריש ההלכה דמקשה ולמה עומר שסביבותיו עומרין וכו' וכדפרישית ומשני באני עומר שסביבותיו עומרין וכו' כמבואר לעיל :

(שם במתני') **רבי** יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע וכו' הביא הר"ש ז"ל להתוספתא והתוי"ט כתב תימא דמשכחת לה בפאה דשייכא באילן וממה שבארתי התוספתא בפנים נק"ט וא"צ לסברת תירוצו שמחמת כך הניח בתימא על דברי הרמב"ם בפי' המשנה עיי"ש ומלבד דזה מן הסברא לחלק בין דודאי שכיח שיהא הרשות באמצע ובין דאינו שכיח כ"א בדרך מקרה ששכח או בנתן הפאה שלא כמצותה לכתחילה ראיה גדולה לזה מהמסקנא דמסיק בסוף ההלכה דלא בעינן שבאת ממש אלא הפי' נראית לבוא וא"כ היינו מה שבארתי התוספתא דבתבואה וכרם בודאי נראית לבוא ובפירות האילן מן הסתם אינה נראית לבוא כ"א דרך מקרה מה דלא שכיח ועיין בסוף הלכה :

(שם בגמ') **מתניתא** כרבן גמליאל. א"כ דלאו כהלכתא היא והרמב"ם פסק כמתני' שם בהלכה כ' וצ"ל דהאי דיוקא לאו דיוקא היא די"ל דלגופה דדינא איצטריך דאין הקמה מצטרפת עם העומר לסאתים ועוד דבשתיהן עקורות לעולם הן שכחה אפי' הן שתיהן יחד יתר מסאתים והשתא לעולם מתני' כרבנן וסאה עם סאה הוא דצריכא לאשמועינן דקמה עם עומר אין מצטרפין אבל בשני עומרין אין הצירוף כלום אף אם יהיו יותר מסאתים וזהו שכתב הרמב"ם בדין ב' עומרי' בהלכה י"ח וכן יראה לי שכן בכתה אפי' הי' בשניהן יתר מסאתים דיש קצת הוכחה לזה אם באנו ליישב סתמא דמתני' כחכמים דלעיל :

(דף ל"א ע"א) **ותציל** עקורה שאינה עקורה. עיקרא דהאי מילתא לעיל בפ"ה ונתבאר היטב בפנים והר"ב הביא להאי דסוגיא דהכא וכתב ומסיק ר' יונה תיפתר וכו' וכבר כתבתי שם דאין דעת הרמב"ם כן ודברי ר' יונה לא נאמרו אלא לדחיה בעלמא דמהכא לא תפשוט הבעיא דבעי התם וכבתמא דמתני' דלעולם אין העומר מציל את הקמה :

(שם) **וכרם** לא על. אתר הוא. הר"ש ז"ל הביא לזה ופי' בניחותא עי"ש. ומלבד דסוגית הש"ס הזה בכל מקום דאמר לא כן וכו' או לא כך הוא דאינו אלא ל' תמיה ואף הסברא נותנת דפרט בכרם מיד הוא כשמתחיל לבצור אי אפשר שלא יפלו איזה גרגרים לארץ ואין להזהר בכך ואם שלקט ג"כ שכיח הא הפרט הוא מיד ושכיח הרבה ביותר והייני דנקט כרם כדפרישית בפנים. והוספתי קצת בביאור למאי דפרישית במתני' להתוספתא וכרים ההלכה כאן ואם דבלאו הכי פשוט הוא בעיקרא דמילתא וזה מבואר :

(שם) **לא** סוף דבר גפן וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה הלכה ח' ואם היה הסומא או הקוצר בלילה מתכוין ליטול את הגס אין לו שכחה והייט אין לו שכחה כלל :

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **כל** זית שיש לו שם בשדה. כיבני אית דבייי מימר ביבני ממש. הר"ש ז"ל פי' כלומר יביבין שאין טובין שמן וזהו לחוק ותמוה דאם על שאר אילנות הכוונה שכן יביבין מפני מה קורין אותו כיבני והוא ודאי נוטף שמן הגה דלשני קרינן ליה נטופה וכן דברי הרמב"ם ז"ל בפירושו קשי הסכנה הם שכתב שפכוני על שם המקום שהיה מוציא שמן הרבה וביבני הוא נקרא ע"ש המקום והזתים ההם לא היו עושין שמן הרבה ע"כ נקראו ביבני לקוח מבושה. וזה נה כליבנא קמייתא דהכא דקאמר ביבני ממש ולא כליבנא בתרא דקאמר לשון בושה ולאחרים הוא דמביים וכתבורו פ"ה ממ"ע הל' כג כתב בזה שהוא נוטף שמן הרבה או השפכני או הביבני וזה נראה כליבנא קמא וע"ש המקומות נלמוד הוא דמפרש והנכון ממקום בישן כדפרישית בפנים וכהאי דאמר הכא לעיל פ' היה קורא אין מעבירין לפני התיבה לא חיפנין ולא ביבנין ובבבלי פ' הקורא עומד חופני וביבני לא ישא את כפיו והיינו דקאמר ביבני ממש ולא לשון בושה ואית דבעי מימר בהוא ל' בושה ולאחרים וראיה לזה שפירשתי בהזיתים שלהם עושין שמן הרבה מדאשכחן בריש פ' מקום שנהגו בני בישן הוו נהיגי דלא אזלי מצור לצידון במעלי שבתא א"כ קרובים לצידון היו ובארץ הגליל שהוא סמוכה לשם וזה ידוע דבגליל היה שכיח שמן הרבה כדאמרינן פ' כירה (דף מז) בגלילי שנו וכדכתבו התוס' שם בשם ר"ת וכן בכמה מקומות עיי"ש :

(שם ע"ב בגמ') **עד** דיעביד כל שנה ושנה. לכאורה קשיא מאי קמיבעיא ליה הא אפי' כזית הנוטף בשעתו קתני ומשמע אפי' אינו נוטף בכל שנה אלא שהוא נוטף בשעתו וכן פי' הר"ב לכך נראה דה"פ דהא בליענא דמתני' יש לדקדק מאי האי דקתני אפי' כזית בכ"ף הדמיון ועוד דכי לא סגי למיתני אפי' נטופה בשעתו אלא דה"ק שיש לו שם בשדה מחמת שהוא נטופה כדמפרש לה אכתרה ואפי' הנטופה שלו אינו כל כך הרבה אלא כמו הזית הנטופה בשעתו ולפעמים בדרך מקרה שאותו הזית מחמת אינו נוטף הרבה כך הזית הזה אינו נוטף כ"כ וכמו דמפרש לקמן לחלוקה דבשמו או שהיה בפכוני הרבה או ביבני שמביים אחרים שעושין יותר מיעוט ממנו ואף שהוא ג"כ אינו נוטף הרבה מ"מ הוא היותר מסוים ביניהם והשתא נוכל לומר דמיבת בעינן ביהא הוא עושה כן בכל שנה ושנה או דנימא דברוב השנים סגי והיינו דקא מיבעיא ליה להש"ס ומסיק דלא בעינן שיתמיד כן בכל השנים אלא אפי' ברוב השנים סגי ושמעינן דמיהת רוב השנים בעינן וכך היה לו להר"ב לפרש וכ"כ הר"ש ז"ל כפי' המשנה ומפרש בירושלמי אע"פ שבשנה זו אינו נוטף ובלבד שיהא נוטף ברוב השנים עכ"ל וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו שכתב שם כזה או בשמו כגון שהיה לו שם ידוע כגון זית הנטועה בין הזיתים שהוא נוטף שמן הרבה ושם ידוע דקאמר משום שהוא נוטף ברוב השנים וקנה לו שם הזה ומ"ש או השפכני או הביבני עיין בדיבור דלעיל ובענין עיקר הדין מ"ש שם ומה שהשיגו עליו עיין בהלכה דלקמן ד"ה לא על הדא איתאמרת מה שאבאר שם בס"ד :

(שם) **אלא** ר"ע דהוא דרש אחריך אחריך. ובבבלי פרק הזרוע (דף קל"א) א"ר לוי אחריך זו שכחה פאה גמר אחריך אחריך מזית וכו' ועיין לעיל פ"ק בהלכה ג ד"ה יאמר זית מ"ש שם בס"ד :

(דף ל"ב ע"א) **ביני** מתניתא של שני מלבנים ושכחו. כדפרישית דר"א מדייק לפרש מלבנים על האילנות שבשורות וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ה שם הל' כ"ה זית העומד באמצע השורות לבדו וג' שורות של זיתים מקיפין אותו מג' רוחותיו אע"פ שאין בכל שורה מהם אלא שני זיתים שכח את האמצעי אינו שכחה שהרי השורות הסתירוהו. והרי זה שחזר בו מפירושו בענין המלבנות וכן ממ"ש שם שבכח אילן באמצע השורה בשלישית וכמו שהבאתי בפי' המשנה שא"כ ה"ז מוקף מארבע רוחותיו אבל בחיבורו כתב ממש כדברי ר' אלעזר כפי' המלבנים דמתני' ולפי"ז לא הזכיר כלום ממלבנות שבין השורות וכתב שני זיתים בכל שורה. והאמצעי. היינו שבשורה האמצעית או הראשון או השני. וגם שתפס דברי ר' אלעזר לעיקר נגד ר' יוחנן דפליג עליה משום דנוסחת המשנה בכל הספרים שנמצא עומד מסייעא לר"א ומתני' היא עקרית נגד התוספתא דאתיא כר' יוחנן ולכך פסק כר"א וכטעמיה ע"י שורה ע"י שורות שהשורות הסתירוהו וכזה דברי הרמב"ם מבוארין וכן הסוגיא מבוארת בפנים. ומשום זה יש לתמוה על הר"ש ז"ל בפירושו כזה ושיים ולא מסתבר כלל לפרש טעמא לפי שהשורות מכרית את הזית וכו' ובפירושו מ"גה בספרים שלפנינו דהוי כדבר מסוים והם דברי הרא"ש ז"ל והא הש"ס מדחי לה בפשיטות אם משום דבר מסוים וכו' ולפי דברי הרמב"ם בחיבורו המשנה מבוארת כמו דפרישית כאן בפנים :

(שם) **לא** על הדא איתאמרת וכו'. מבואר להדיא הוא דהש"ס קאמר גם על האי בבא זית שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה דלא קאי על בדא דאיירינן הכא בריש מסתם זיתים אלא דקאי על זית נטופה דמתני' דלעיל וכן האי כד"א וכו' על מתני' דלעיל על כרחך הוא לפי זה וכמבואר בפנים. וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל מה שפסק כן בזה שם בהלכה כב והלכה שאחר זה דבשאר אילנות אפילו יש בהן כמה שאין הוו שכחה כדין שכחה בשנים ובזית המפורסם הוא דיש חילוק דאם לא התחיל בו לעולם אינו שכחה ואם התחיל בו דהוי שכחה דוקא שלא נשאר בו סאתים וכו' והראב"ד ז"ל השיג עליו בכל זה וכתב אינו מחוור כלל וכלל ומן המשנה נראה שאינו כן וטעמו דהאי בבא זית שיש בו סאתים הוא קודם מהאי כד"א אלמא דעליה קאי א"כ בכל הזיתים סאתים אינו שכחה ובזית נטופה נמי אין בו הפרש כ"א בלא התחיל בו כלל כסתמא דמתני' דלעיל. והרמב"ם דרך בשיטת הש"ס הזה דאף דלכאורה אינו נראה כן מסידור המשנה הא ל"ק דכמה פעמים אומר הש"ס הכי תנינא להמתני' איפוך או חסורי מיחסרא או כל כיוצא בזה ועל הש"ס הוא דסמכינן וכן התוספתא מסייעא ליה כמבואר בפנים :

(שם) **פתר** לה בתרין פתרין. למאי שבארתי הני תרי פתרין היטב בפנים ולפי הגי' הנכונה שבפתרא תורן תרא דהני פתרי לא פליגי במידי לדינא ותרווייהו קושטא נינהו כ"א להאי פתרא קמא דייקינן הא קודם לכן אע"פ שאין לו תחתיו יש לו בראשו ולפתרא תורן דייקינן אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו ופירושא דהך בבא [illegible] לתרווייהו חדא הוא דהוית דכל זמן שיש לו תחתיו מסתמא יש לו בראשו ולהכי דייקי [illegible] דאצטריך כמבואר הכל בפנים ודוק מינה לתרווייהו דקושטא הן לדינא והיינו דקאמר תפתר לה בתרין פתרין ובזה תראה מבוארים דברי הרמב"ם ז"ל היטב הדק בדין הזה ובפירושו כמ"ש בפ"ה ממ"ע בהלכה י"ב דתלוקט הראשונה כל זמן שיש לעני ליטול שכחת הזיתים המונחים בארץ תחת האילנות נוטל ואע"פ שככר הותר כל אדם בשכחה שבראש האילן זה נלמד מדיוקא דמתני' כהאי דפתרא תורן ותלוקה השניה וכל זמן שיש לו ליטול שכחה שבראש האילן נוטל ואע"פ שעדיין אין לו שכחה תחתיו זה נלמד מדיוקא דהאי פתרא קמא וכמבואר בפנים במילתא בטעמא ופירוש דהני רבותא דתרווייהו וכן בדין שלפניו בדבריו ז"ל דמחלקינן בין שכחה שבראש האילן ובין מה שתחתיו לענין הזמן זה נלמד מהאי ברייתא על מתני' דריש פ' דלקמן כמו שהבאתי בפנים והכ"מ הביא הגירסא בהאי פתר תורן כמה שהוא בספרי הדפוס ופירש מה שפירש וכן בהאי פתר קמא ואין מן הצורך להאריך בסתירת דברים אלו ומה שפי' הראב"ד ז"ל בזה בהשגה ודאי יש לו פנים אבל הוא לפי שיטתו ז"ל בפ"ה בהאי פירושא דזית שיש לו סאתים והאי כד"א דכתרה כמו שהובא בדבור דלעיל וכן לא העתיק כ"א פתר קמא וכמדומה דאף לפי שיטתו אינו סובל ענין פירושו לפי פתר תורן ולא ביאר כלום בזה ולשיטת הרמב"ם בהאי בבא זית שיש בו סאתים וכו' כבר נתבאר לעיל דמוכרח הוא מסוגיא דהכא בהא דקאמר לא על הדא איתאמרת וכו' וכמש שפי' הראב"ד להא דלקמן אמר ר' אבהו וכו' נראה דגי' אחרת היתה לו בכמה תיבות או שהוא טעות סופר ואין נפקא מינה לדינא דהא אליבא דרבי מאיר מפרש לה הש"ס והלכה כת"ק וגם כפי' הרמב"ם במשנה כתוב בדברי ת"ק דכל זמן שיש לו וכו' ארבות העני קאי כמו שהעתקתי כפי' הכ' במשנה ובדברי ר"מ כתוב שם בהיפוך מדמשמע הכא עיי"ש. וכן מה שהביא הראב"ד ז"ל מהסיא דגיטין אינו כתוב בספרים שלנו כן אלא הדא דתימר כדאת"א הכל הלוקח כיד זכתה לו ידו וכדפרישית שם דלא פליגי ר' יוסי ורבנן התם אם הוא גזל גמור או מפני דרכי שלום אלא באלו פירות המונחין על הארץ ממה שהעני נוקף בראש הזית אבל אם כבר לקחן העני בידו שלקטן מע"ג הקרקע זכתה לו ידו והכ"ע דהוי גזל גמור ואין זה ענין כלל למאי דקמן וכבר מבוארת כל הסוגיא דהכא כמה שלפנינו בס"ד.

(שם ע"ב) **והן** שיהו כולן נוגעות בפס ידו. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממ"ע בהלכה יח והשיג עליו הראב"ד ז"ל דהא נראה מהסוגיא שחזרו מזה ואמרו וכן שיהו כולן נוגעות בטבלא. ועיין בכ"מ שם ופשוט הוא וכעין שפירשתי בפנים דלאו חזרה הוא אלא בירור הדבר ולעולם כדאמר מעיקרא :

(שם) **בן** לוי שנתמנה לו מעשר טבל וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בזה שם בהל' כו ומלא בו עוללות נותנן לעני ואם נקרלת וכו' והקשה הראב"ד הלא בתוספתא אמרו אינו חושש שמא של עניים ומפרש הכא טעמא אני אמר עם הנקרלת וכו' ודעתו ז"ל היה לפרש דלעולם תלינן לקולא ופשוט הוא לדעת הרמב"ם שמפרש דהא דאמרו אינו חושש היינו בכגון שנוכל לומר שנקרלת עם האשכול דהא בפשיטות פריך והעוללות לאו של עני הוא ומשני אני אומר וכו' וכמבואר בפנים ואי ליכא למיתלי בהכי"ג כגון שאין מלוי ארכובה בכרם של הבעה"ב שנתן לו המעשר הזה העוללות לעניים דלא יהא אלא ספק וכל ספק מתנות עניים של עניים הוא :

(דף ל"ב ע"ב) **הגע** עצמך שאכלתן חיה וכו'. נראה דלא תם הש"ס להשיב ע"ז דלאו קושיא היא דהכא אונס הוא ואף דקי"ל השותפין שומרי שכר הן וכדשמואל פ' חזקת הבתים (דף מב) פטור הוא כאן דאין אונסין בשומר שכר ואף למה שהסברתי בפנים די"ל לומר דמחמת שהודל כהן נתגלו לשון וגרם שתאכל החיה ואכלתן מ"מ גרמא בעלמא הוא והוא לטיבה נתכוין שאותקנו הגפנים ואין כאן חיוב לשותף לכ"ע :

(שם) **מתוך** שהוא מעכן הן עושות יותר לשנה הבאה על כרחך דמשום פאה קאמר דבשבן עושות יותר לשנה הבאה יתרבה ג"כ חלק העניים בפאה שאין פוחתין לפאה מששים דאלו משום עוללות הא כל השנים שוות בהן ונמצא לשנה הבאה לא יהיו עוללות כלל בכל האשכולות יהיה להם כתף ונטף והרי מכאן תשובה על קושית התי"ע שהקשה על פירש"י בריש מ"ק שפי' שיש בהם חלק לעניים פאה ועוללות וכן פי' הר"ב והקשה לטעמא דדין שותף יש להם שהרי כאן אם הנית פאה כבר נתבשלו הגפנים ואינו מדל אלא לשנה הבאה ואין כאן שותפות לעניים לשנה הבאה בקלה הזאת שהנית בה פאה עכשיו עכ"ד ולק"מ דמה בכך שלא תהיה השותפות בקלה הזאת שהנית פאה עכשיו מ"מ מחמת שמדל תעשה יותר לשנה הבאה ויתרבה גם חלק הפאה לשנה הבאה כמו שאמרנו ובלא"ה מוכרח הוא מהסוגיא דמשום פאה קאמר כדקמסיים דהתם גבי שדה מלוי הוא לזורעה ירק וכו' ויברית פאה מן העניים לשנה הבאה ומה דלא נקט הרמב"ם כ"א עוללות כליבניה היינו טעמא דמילתא פסיקא הוא דנקט דאחר שנודעו העוללות כדכתב שם בפ"ד הלכה כ"ד יש כאן ודאי חלק העניים משא"כ בפאה דדינה לכתחילה להניח בסוף הקצירה וא"כ בשעה שהוא מדל לאו מילתא ברירא הוא דיש שם פאה אבל באמת אילו ככר הפריש פאה וכדתנן נותנין פאה מתחילת השדה וכו' והוא רוצה אח"כ לתקן כרמו מה ביהא צייך איזה תיקון שייך ג"כ חלק העניים בהפאה שהפריש וזה פשוט הוא ודע דהכא מתרץ הש"ס קשיא דר"י אדר"י משום האי טעמא שהוא מתוך שהוא מעכן וכו' ולעיל בפ"ה משני שינויא אחרינא תמן הן גרמו לעצמן ולא כאן וכו' ומיהו שינויא דקושיא דרבנן אדרבנן על כ"אין צריכין כדמשני התם תמן אפשר וכו' ופשיטא למאי דקאמר הכא דבכרם שייך תיקון לשנה הבאה מה שאין כן בשדה דקשיא טפי דרבנן אדרבנן וע"כ כדמשני שם ועיין במה שדקדקתי שם לדעת הרמב"ם כדין המדכן שדהו :

(שם) **על** דעתיה דהכן תנייא לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני. בכולה סוגיא דהכא משמע דב"ש הן דלמדו לנטע רבעי ממעשר שני לענין שאין לו חומש ולא ביעור בשביעית וזהו לדעתיה דרבי וכן הסיא שקלא וטריא דר' בירי ור' זעירא דלקמן הכל הוא לדעתיה דרבי אליבא דב"ש ור"ז השיב לו תמי מה אמר וכו' לפי הגי' שלפנינו וכן הסיא דאתיא דר' יהודה כב"ש ופלפלו בהא אם ר' יהודה סבר אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר או דוקא בסוריא הוא דפליג והדר מייתי להאי תוספתא דפ"ק דתרומות דקתני בהדיא דר' יהודה לא קאמר אלא בסוריא והכל כמבואר היטב בפנים וכן להא דאכתרה שמואל בר אבא וכו' עד סוף הסוגיא הכל הוא אליבא דר' יהודה וכפיעת ב"ש דלמדו נטע רבעי ממעשר שני וטעמייהו דב"ה במתני' לא מצינו מבואר בסוגיא דהכא להדיא דכל מה דאמר למדו ממעשר שני אינו אלא אליבא דב"ש אלא דנראה דהאי ש"ס ס"ל דב"ה לא למדו כלל לנטע רבעי ממע"ש בג"ש דקדש קדש וטעמייהו דב"ה לסוגיא דהכא דס"ל דגלי רחמנא בהדיא דטעון חומש וכהאי ברייתא בתרייתא דר' אייבו דחזר ותנא שתי גאולות הן אחת למעשר שני ואחת לנטע רבעי והיינו דמייתי לה להאי דר' אייבו לאשמועינן דברייתא קמייתא כבית שמאי דמתני' ובתרייתא כבית הלל כדפרישית בפנים ונמצינו למדין דלסוגית הש"ס דהכא לא למדו ב"ה כלל לנטע רבעי ממע"ש דגאולה וחומש בהדיא כתיב ביה כמו דכתיבא במעשר שני וכן ביעור לא צריכין למילף ממעשר שני דהא בערתי הקודש מן הבית

הבית כתיב ובתרווייהו קודש כתיבי בהו וכדתנן בפ"ה דמעשר שני בערתי הקדש מן הבית זה מע"ש ונטע רבעי ולא מיבעי לן למילף נטע רבעי ממעשר שני כלל וכלל לשיטתייהו דב"ה כפי הנראה מסוגיא דהכא. ולסוגית הש"ס דילן איפכא הוא בענין טעמייהו דב"ש ודב"ה ובילפותא דידהו דבהדיא קאמר בפ' האיש מקדש (דף נד ע"ב) אהאי מתני' דכרם רבעי מ"ט דב"ה גמרי קדש קדש ממעשר מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור וב"ש לא גמרי קדש קדש ממעשר וזהו כרשב"ג דהתוספתא דמייתי הכא אליבא דב"ש ומיהו לב"ה קאמר התם דילפי ממעשר וסוגיא דהכא לא משמע כן דלא איבתמיע לומר כאן אליבא דב"ה אלא כהך ברייתא דר' אייבו כדאמרן וכבולה סוגיא דקאמר דלמדו ממעשר הכל אליבא דב"ש ולדעתיה דרבי ולר' יהודה דקאי בשיטתייהו דב"ש ומזה נתבאר לן הנ"מ לדינא בין סוגיא דהכא לסוגיא דהתם וגם הנלמד מסוגיא דהכא לדהתם דלמאי דקאמר הכא דלב"ש הוא דלמדו נטע רבעי ממעשר א"כ בפיר ילפינן הכל ממעשר לענין שאינו נוהג בסוריא כמו מעשר כדקאמר בפשיטות בכל הסוגיא אבל לב"ה לא ילפינן מידי ממעשר לדינא דמתני' דבגופיה כתיב ביה וכדאמרן וכן לא ילפינן לענין שאינו נוהג נטע רבעי בסוריא אבל לסוגיא דהתם דב"ה הוא דילפי נטע רבעי ממעשר בג"ש א"כ הדרינן למאי דנלמד מסוגיא דהכא בפשיטות דמאן דיליף ממעשר ס"ל נמי דאין נטע רבעי נוהג בסוריא כמעשר וזה מבואר הוא ועיין בקונטרוס אחרון סי' ה' ד"ה על דעתיה דההן תניא וכו:

(שם) **ויפדה** במחובר לקרקע. לב"ש פריך כדפרישי' דהואיל דאמרת דלא למדו ממעשר אלא לקולא ולב"ה כיון דאית להו ג"ש דקדש קדש כמבואר בש"ס דילן א"כ פשוט הוא דהכל גמיר ממעשר ואינו נפדה במחובר לקרקע כמעשר כדאמרי' בתוספתא שהבאתי בפנים וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה כ' ואין פודין אותו במחובר כמעשר שני. וגם בזה טען הרמב"ן בתשובה סימן קנו מההיא דפ' מרובה (דף סט) והביא לזה הכ"מ שם ופשוט הוא לדעת הרמב"ם דאזיל בתר המסקנא דקאמר לבסוף אלא לעולם כל הנלקט וע"ש. וכמה שהקשה עוד הרמב"ן שם על פסקא דהרמב"ם בהאי דלנוטעין יתבאר במקומו לקמן ריש פ"ה דמעשר שני בס"ד:

(דף ל"ד ע"א) **ודכוותיה** לא תהא תרומת תודה במדבר א"ר יוסי וכו'. משמע דמסיק שקרבו תודה ולחמיה במדבר וזה דלא כר"ש בפ' התכלת (דף מה) שנתן כלל כל האמור בת"כ אין קרב במדבר אלא כר"ע וכדכתבו התוס' שם שהי' להם לחם הפנים במדבר והיו מקריבין מנחת העומר וממה שהיו מביאין להם אומות העולם כ"א שתי הלחם אותן לא הקריבו במדבר דכתיב ממושבותיכם למעוטי ח"ל ולפ"ז במנחת העומר היא קשה ועי' ברים פ' כל קרבנות הצבור ואין כאן מקומו להאריך בזה:

(שם ע"ב) **אבל** בגבולין לא. והכי קאמר רב חסדא בבבלי פ' חלק (דף קיב) דבגבולין ד"ה פטור דממון גבוה הוא. וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' בכורים הלכ' ד' דעיסת מעשר שני בירושלים חייבת בחלה והע"ג דבעלמא קיי"ל כר"מ דאמר ממון גבוה הוא עיין בזה לקמן פ"ק דחלה הלכה ד' מה שיתבאר שם בסייעתא דשמיא:

(שם) **המקדיש** שדה אילן מהו שיעייר בגידוליהן. נ"ל דאליבא דת"ק דמתני' דפרק ג' דמעילה קא מיבעיא ליה דתנינן התם הקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות שדה ואחר כך נתמלאה עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן ומיבעיא ליה דשמא מעילה הוא דליכא בגידולין אבל איסורא מיהו איכא וככר האי ש"ס דהואיל וספיקא היא אם גידולי הקדש אסורין או לא מיתו ביד הנשי יריתו על שנהגו היתר לגמרי כדקאמר ,ואפי' תימר וכו' לריכא לרבנן דמיחת מספיקה לא היה להם לנהוג היתר לכתחילה ור' יוסי ס"ל התם המקדיש שדה והילן מועלין בהן ובגידוליהן מפני שהן גידולי הקדש וה"ט דלא פשיט לי' מר' יוסי דהאי מתני' דקאמר יתנו שכר גידוליהן להקדש דר' יוסי לטעמיה ה.ה דאזיל דס"ל דאפי' מעילה איכא בגידולי הקדש והרמב"ם ז"ל פסק כר' יוסי כההיא דמעילה וכדכתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס ז"ל דבגמ' פרק המוכר את הספינה גריס להת"ק דהוא ר' יהודה ור"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי ודע דכל זה הוא דוקא בשדה ואילן דהקדש דגידוליהן אסורין אבל זרע הקדש שזרעו בהדיא תנן בפ"ט דתרומות גידולי הקדש ומעשר שני חולין ומשמע התם אפי' בדבר שאין זרעו כלה דבטבל מחלק שם במתני' לקמן בין דבר שזרעו כלה או לא ובהקדש ומע"ש סתמא תני גידוליהן חולין וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מהל' מעילה בהלכה ו' בשדה ואילן כר' יוסי וכורע פירות הקדש כסתם מתני' דתרומות בהלכה י"א שם וכתב הזורע פירות הקדש פודה אותן בשעת זרען ואע"פ שלא פדה הרי הגידולים חולין וטעמא דמילתא נראה דהתם בשדה והאילן בהקדיש בעין הם והלכך אף גידוליהן אסורין אבל בזרע אע"פ שהוא דבר שאין זרעו כלה בארץ מ"מ אינו בעין והלכך הקילו בגידוליהן ודע דבקונמות תנן בפ"ז דנדרים קונם פירות האלו עלי או על פי או לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן שאיני אוכל שאיני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין ופסק כן הרמב"ם בפ"ה מהל' נדרים ונתן שם הטעם בדבר שאין זרעו כלה ולמה לא יבטל עיקר האיסור בגידולין שרבו עליו שהרי הוא דבר שיש לו מתירין ואינו בטל ברוב וזהו כדמסיק שם בגמ' (דף נ"ט) דקונמות דמצוה לאתשולי עליה מקרי דבר שיש לו מתירין ועל כרחך דלא קאי הטעם הזה אלא על האי דאמרו בדבר שאין זרעו כלה וכו' דאי ארישא קונם פירות האלו בלאו הכי איכא טעמא דכיון דקאמר הלו אסור אף ביוצא מהן כדכתב הוא ז"ל שם בזה והנ"ל במשקין היוצא מהן וזהו מטעמא דקאמר פירות אלו אלא דבסיפא דקאמר שאיני אוכל שאיני טועם דמשמע אותם דוקא כדכתב שם בזה שאיני אוכל אותם והלכך בדבר שזרעו כלה מותר בגידוליהן ולדבר שאין זרעו כלה דאסור ולמה אין הגידולין מעלין את העיקר לפיכך לריכין לטעמא דדשיל"מ אינו בטל וזה מוכרח הוא דאלת"ה קשיא הקדש דהוא נמי דשיל"מ בפדייה וכדתני התם בברייתא דר"ש בדף נ"ח דהקדש ויוצא בו לא נתנו חכמים שיעור בתערובתן מהאי טעמא וכ"כ הרמב"ם בפט"ו מהמ"א בהלכה י'. וא"כ אמאי לא נימא כן גם בגידולין דליתסרו מה"ט גופה וכן מעשר שני ואנן תנן גידוליהן חולין ואין לומר משום דליכא מצוה לפדות להקדש ולא דמי לקונמות דתיכא קדשי מזבח קדשי בדק הבית מאי איכא למימר דסתמן לפדייה קאי וכ"כ שם הר"ן ז"ל גבי הא דקאמר התם תרומה מאי מצוה לאתשולי עלה וכיון שאין ההיתר בא מעלמו וליכא מצוה למיעבד הכי לא מקרי דשיל"מ והקדש דקא מני לעיל כדבר שיל"מ בהקדש בדק הבית עסקינן דע"כ לפדייה קאי עכ"ל וזרע הקדש נמי סתמן מהקדש בדק הבית הוא והיה לריך לדחוק דהפשר דבפירות שראויין למזבח מיירי אבל סתמא דמתני' דתרומות לא משמע כן ולטעמא דאמרן ניחא דבהאי גבי קונם כיון דאמר פירות אלו אסור בגידוליהן אבל גבי הקדש כיון דאין ההקדש בעין לא גזרו בגידוליהן ולא חילקו בין דבר שזרעו כלה או לא וכן במע"ש ובתערובתן הוא דאמרו דאפי' באלף לא בטיל מטעמא דהוי דשיל"מ דהא מיהא איסורא בעין הוא אלא שנתערב ואינו בטל ברוב וזהו מה שנ"ל כדי להבין טעם חילוקי דינים האלו והרא"ש והר"ן ז"ל שכתבו בטעמא דרישא דמתני' דקונם לפי שגידולי קונם אסורין כגידולי הקדש קשה לי להבין דבריהם דהא מתני' דקונם בזרעים מיירי ובהדיא תנן גידולי הקדש ומע"ש חולין וכבר זכרתי מזה בחיבורי על סדר נשים בפרק המוכר בהלכה ז' ואפשר שכך הוא כוונת דבריהם. דמ"ם כיון בפרט הדברים הנאסרים עלי שוינהו עליו כהקדש ומשו"ה מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן כי היכי דחליפי הקדש וגידוליו אסירי וכו' והאי דמיון דמדמי להקדש היינו במקום שגידוליו אסירי וזהו בשדה ואילן והאי כדיניה דבקונם כיון שפרט הדברים אסירי ליה הגידולין אפי' בגידולי זרעים ומיהו אכתי לריכין לטעמא דאמרן:

(שם) **הנוטע** כרם להקדש פטור מן ערלה וכו'. דין דפטור מן הערלה מבואר עוד לקמן בפ"ק דערלה בהלכה ד' דאם הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"י ממע"ש ונטע רבעי בהלכה ז' ודין דשביעית לא ביאר הרמב"ם בהדיא אבל פשוט הוא דגם כרם הקדש מתחייב בדין שביעית ואסור בעבודה כדכתיב שבת לה' ומהיכי תיתי יהא מותר ההקדש בה ובתוספתא דנקטה משום דאינך פטורין הן בהקדש נקטה אגב לתיובא דשביעית והא דשקיל וטרי הש"ס הכא היינו למאי דס"ד כאם הקדיש כרם בפירות בשנת שביעית וכו' כמבואר בפנים וזה ג"כ פשוט הוא דאיסור שביעית קדים וזה נלמד ג"כ מדין קונם דדינו כהקדש כדמדמי לה הכא ובהדיא תנן בפ"ד דנדרים דאם נדר מחבירו בשביעית יורד ואוכל וכו' שאין חל עליו הקונם הואיל והפקר שביעית קדים וזה כבר ביאר במקומו בפ"ו דנדרים:

(דף ל"ה ע"א) **שנייא** היא בערים שדרכו לבחן. כדפרישית ולפ"ז הוא בערים גבוה אבל לא בקטן וכן הוא בהדיא בתוספתא סוף פ"ג איזהו שכחה בעריסין גדולים כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלה בעריסין קטנים כשיעבור הימנו והרמב"ם ז"ל בפ"ה ממ"ע הל' כו כתם וכתב איזהו שכחה בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלה ומשום דכתם ערים גדול וגבוה הוא כדשנינו ברים פ"ו דכלאים איזהו ערים וכו' בלד גדר שהוא גבוה עשרה טפחים:

(שם) **רומס** הייתי זיתים עם ר' חייא הגדול וכו'. ומשמע מדקאמר לית היא פליגא דר' הושעי' א"כ מחלקינן בין זית ובין שאר האילן דדינו כרוגליות אבל בתוספתא שם לא משמע הכי דקתני בדלית ובדקל משיכד ממנו ושאר כל האילן משיפנה וילך לו וכ"כ הרמב"ם שם ולא חילק כלום בין זית ובין שאר כל האילן דזית בכלל כל האילן הוא וי"ל דס"ל דהא דקאמר הכא לית היא פליגא לא למסקנא איתמר אלא דאיכא למישני אליבא דר' הושעיא נמי ומ"מ לענין הלכה פסק כר' יותנן וכסתמא דהתוספתא דאין חילוק בין זית לשאר כל האילן:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **מאימתי** כל אדם מותרין. אית תניי תני נמושות וכו'. לא פליגי אלא בלישנא ובמשמעות המלה וכהאי דגרים בבבלי פ"ק דתענית (דף י) וכן בפ' אלו מליאות מאי נמושות א"ר יוחנן סבי דאזלי אתיגרא ר"ל אמר לקוטי בתר לקוטי והך דר"ל כאית תני משושות ותרווייהו כחדא הוו דכשהולכין לקוטי בתר לקוטי גם הוא הזמן שהזקנים ההולכים בנחת הן באין להשדה ולפיכך נקט הרמב"ם בלישני' לקוטי בתר לקוטי כדכתב בפ"א ממ"ע הלכה י"א עיי"ש:

(שם בגמ') **תני** מתנות עניים שבשדה וכו'. עיין לעיל בפ"ז הל' ב' ד"ה פתר לה תרין פתרין מה שנתבאר שם בס"ד:

(שם) **ולא** לעורבים ולא לעטלפים. וכן הוא בבבלי סוף פרק הזרוע (דף קלד):

(שם) **על** ידי שהן תכיבין באין על אתר. הרא"ש ז"ל פי' משום דזקנים תכיכים עליהם ענבים ובאין מיד פירוש באים והולכים ואין העניים מתייאשין בהליכתן. וכך הוגה בפי' הר"ש ז"ל וכמדומה דמה דפרישית בפנים יש לו פנים לפי משמעות הענין:

(שם ע"ב) **נאמן** על השני וכו'. יתבאר מזה במקומו לקמן פ"ד דדמאי הלכה ד' בס"ד:

(שם) **מתני'** אמרה כן וכן לוי נאמן לעולם. היותר נכון דגרסי' להא בתר האי בעיא דר' מנא ונתחלפו השיטות דעל דבעי אם נאמן אפי' בשביעית פשיט לה דהא מתני' אמרה לעולם ואפי' בשביעית וכך נראה מדברי הרמב"ם בפ' י"ב מהל' מעשר הלכה ט"ו שסתם וכתב ה"ז נאמן לעולם. ומ"ם שם אבל אינו נאמן עליו לפוטרו ממעשר שני הכא מחלק בין אומר מעשר ברור הוא וכדפרישית. א"נ שאומר כפי' זה המעשר ברור הוא מהכל מתיובא דתרומת מעשר וגם אינו עליו חיוב דמעשר שני לפי שהופרש את"כ מעשר שני על כל הכרי דאז הוא נאמן גם לפוטרו ממעשר שני אבל אם אמר סתם ניתן לי המעשר הזה ופירות הללו ממנו הוא או מגלי הוא המעשר דבהא אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני והע"ג דקיי"ל כתכמים דהתוספתא ולדידהו מיהת נאמן על הראשון נאמן על השני שאני התם דבבעל הבית מיירי וכיון שהוא נאמן להפרים הראשון שאינו שלו מכ"ש שיפרים השני שהוא שלו אבל הכא בבן לוי טעמא הוא דהאמינוהו למה שאומר שהפרים ממנו תרומת מעשר מפני שלא נחשד על עון מיתה. והלכך על מעשר שני שאינו אלא בלאו לא האמינוהו. ומה שלא הזכיר הרמב"ם באומר מעשר ברור הוא דנאמן לפוטרו ממע"ש י"ל דהוא בכלל מה שפסק שם למעלה דהנאמן על הראשון נאמן על השני וכשאומר מעשר ברור הוא נאמן על הכל:

(שם) **פשיטא** ליה שהוא נאמן. כדפרישית דלא הוי לריך למיתני לפי שהוא בכלל שאמרו דנאמן לומר חטים אלו ניתן לי ואין חטים אלא לקמח וכן הרמב"ם שכתב זה בפירושו ובחיבורו שם לא הזכיר כלום מזה מפני שהוא בכלל. וגם לא הזכיר התוספתא דלקמן והנלמד ממנה מפני שהוא דבר פשוט דאם הוא מקום שנהגו כך נאמן:

(שם) **היו** הכל יודעים שרוב בני אדם מכנסו לקט. כדפרישית וכך העתיק הרא"ש ז"ל ומסיים לפי שאין דבר זה מלוי וכפי' הר"ש ז"ל הועתק היו הכל יודעין שרוב מכנסי לקט וט"ס הוא. וכתב שם ואין להאמינו במגו דאי בעי אמר חטים ניתן לי ועשיתי קמח או פת דנאמן וכך מוכח בירושלמי משום דהוי כמגו במקום עדים כיון שאין דרך בנ"א ליתן כך ע"כ. ולא דמי לירק מבושל והוא דבר מועט דלקמן דמתוך שיכול לומר בעה"ב נתן לי נאמן ג"כ לומר אני בשלתי ממתנותי וכ"כ הרמב"ם שם לפי שהתם דרך הוא שהבעה"ב נותן מעט ירק מבושל מקדרתו לעני כדכתב שם לעיל כן:

(דף ל"ו ע"א) **תני** רובע אורז כולה תבלין וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פ' בכל מערבין (דף כט ע"ה) רשב"א אומר עוכלא תבלין ליטרא ירק וכו' ולא גרים שם לא אורז ולא חרובין והרמב"ם ז"ל בפ"ו ממ"ע בהלכה ח' הביא אורז וחרובין וכו' כהאי ברייתא מלבד תבלין השמיט ובפ"א דהל' עירובין בהלכה י"א הביא עוכלא תבלין ולא זכר שם אורז והע"ג דאמר הכא וכן לעירוב וכן בגמ' שם ומאי דקאמר התם שאחרי ליה מרי' לרב מנשיא בר שטוכליא הנא אמריתא ניהליה אמתני' וכו' לאו דרב יוסף לא ס"ל דהא דאמר רב וכן לעירוב שייכא אהאי ברייתא אלא משום דמוכחא דרב אמתני' קאמר כדמסיק שם ועוד דהא תבלין מהאי ברייתא הוא דנלמד לעירוב אלא דנראה דה"ט דהרמב"ם דגבי מתנות עניים בגורן הוא דאיירי כדמסיק שם בד"א שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו בשדה אבל אם היה המעשר בבית וכו' וזה נלמד מהתוספתא כדפרישית במתני' ואף דבתוספתא גרים בד"א על הגורן אבל בתוך ביתו נותן לו כ"ש ואינו חושש (כן הוא בתוספתא כ"י אשר לפני ובתוספתא דפוס ט"ס) והוא ז"ל כתב בזה אפי' כזית כזית י"ל דהואיל בעלמא אמרינן אין נתינם פחות מכזית כתב כן ועכ"פ הא דלעיל בגורן איירי והלכך לא הזכיר תבלין כמ"ע דלא שכיחי תבלין בגורן ובעירוב דלא הזכיר אורז בהדיא משום דנכלל הוא כמ"ש שם לעיל כל אוכל שהוא נאכל כמות שהוא וכו' ומיני דגן דקאמר לאו למיעוטי אורז דהע"ג דלענין חמץ לא מיקרי דגן דלא קיי"ל כריב"ן בפסחים מיהו הכא אורז בכלל אוכלין הוא ובנינו בפ' כילד מברכין הביאו לפניו פת אורז וכו' וא"כ בכלל פת הוא שהביא שם. ודע דבספר הרמב"ם שלפנינו כתוב במ"ע שם גבי כוסמין קב והיא חסרון הניכר מתוכו שהרי כתב כדי שבעו כמה אם מן החטין נותן לא יפחות מחלי קב אם מן השעורין לא עפחות מקב ואם מן הכוסמין לא יפחות מקב ומן הגרוגרות לא יפחות מקב וכו' ואם דעתו דקב בכוסמין ולא יותר אמאי לא שנה הני שיעורי דקב בחדא מחתא ולפחות במיני תבואה הי' לו לשנות כאחד ואם מן השעורין או מן הכוסמין לא יפחות מקב ולא מלינו שיעור זה בכוסמין לא בשום ברייתא לא בתוספתא ולא בספרי דבתוספתא לא הוזכר אלא חלי קב חטין וקב שעורין וכן הוא בספרי פ' ראה ולא דברו כלל משאר מינין אלא דנראה וניכר החסרון בהעתקת דבריו ז"ל ונ"ל ואם מן הכוסמין לא יפחות מקב ומחלה וכדקתני במתני' ולא נמלא שום חולק בדבר זה:

(שם) **כדי** לטבול בירק הנאגד שתי סעודות. ולקמן בפ"ג דעירובין שהובאה הסוגי' שם גרים כדי לטבול ירק הנאגד שתי סעודות ואינו נראה דמילתא באפי נפשה היא ירק וכו' ועוד מאי הנאגד דקתני ולמה יחלק בין הנאגד לשאינו נאגד כאן בהאי דינא והנראה דהנאגד פירושו הוא שנאגד ונאכל בלפתן עם הפת במזון שתי סעודות והתומן קאי והרי זה כדקאמר בבבלי שם תומן כדי לטבל בו א"ר גידל אמר רב כדי לטבול בו מזון שתי סעודות של ירק היכא דאמרי א"ר גידל אמר רב ירק הנאכל בשתי סעודות וכדפרש"י ז"ל בפת והתיא האי דהכא כאיכא דאמרי דהתם ועיין בדיבור דלקמן:

(שם) **בשר** חי וכו' ובבבלי שם ע"ב קאמר בפשיטות בשר חי כדי לאכול הימנו ונראה דהא דר' יודן מקשי הכא הדא בלקירא וכו' או בלכורא כדגרים בהאי תלמודא בעירובין שם הוא כעין קושיא דמקשי התם אביי אהא דרב יוסף דלקמן ופרסאי הוו רוכא דעלמא ואסיק בקשיא ומיהו בבשר חי לא מדייק מידי התם ושיעורו כדי לאכול הימנו מזון ב' סעודות וכ"פ הרמב"ם בעירובין שם בהלכה י' ובבשר ללי פליגי התם רבה אמר כדי לאכול בו ור' יוסף אמר כדי לאכול הימנו ופסק הרמב"ם שם כרבה דהלכתא כותיה לגבי דרב יוסף לבר מענין שדה ומחלה וכתב שם הה"מ בענין דין דתומן והביא הני ב' לשונות שהבאתי כדבור דלעיל וז"ל ולא מזכרו לשונות אלו לא בהלכות גם לא בדברי רבינו אלא ברייתא כפשטה ונראה שהם פוסקין כל' ראשון דמשמע דבעינן דוקא טבול מזון שתי סעודות עכ"ד ולענד"ן דמבואר בהדיא מדבריו ז"ל דפסק כאיכא דאמרי שהרי כתב וכל שהוא לפתן ודרך העם לאכול בו פתן כגון יין מבושל ובשר ללי ותומן וכו' שיעורו כדי לאכול בו שתי סעודות והרי האי בו שכתב והוא כרבה וכדפי' רש"י ז"ל כדי לטבול בו ללפת בו את הפת מזון ב' סעודות ואם אנחנו מדייקין האי בו שכתב בבשר ללי וכדכתב הה"מ בעלמו שפסק כרבה למה לא נדייק ג"כ התומן שכללו בבבא זו דשיעורו כדי לטבל בו הליפתן הנאכל בב' סעודות כמו עם הפת. ולא הולרך להזכיר כאן ירק דהוא ג"כ בכלל לפתן וכתב ודרך העם לאכול בו פתן וה"ה כיולא בו ולעולם בעינן שיהא בו שיעור לדבר הלפתן לשתי כעודות ולא הימנו בעלמו שני סעודות וזהו כאיכא דאמרי גבי ירק דאלו ללשון ראשון בתי סעודות של ירק היינו שכל הסעודה מן הירק כך נ"ל כזה:

(שם במתני') **מידה** זו אמורה בכהנים וכו'. מה דפרישית הוא כפי' הר"ב והוא פי' הרמב"ם במשנה ומה שדקדק התי"ט דלמאי איצטריך ולפי' הר"ב שפירש מדה זו שאמרנו בין בכהנים עניים ובין בלוים עניים ובין בישראל עניים ניחא ליה דהשתא איכא למימר דאילטריך כהנים ולוים דסד"א שכיון שיש להן תרומות ומעשרות לא נתחייב לתת להם ממעשר עני כדי שבען קמ"ל עכ"ד והכתי לא ניחא דהא בהאי קרא דכתיב במעשר עני מפורש בכתוב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר וגו' ואכלו בשעריך ושבעו הרי דלריך ליתן אף ללוי כדי שביעה וכן לכהנים דכהנים נקראו לוים וכמפורש בטעם כי אין לו וגו' וזהו דוחק לומר דקמ"ל במתני' מאי דמפורש בקרא ולפי' הרמב"ם ניחא טפי דה"א דהואיל וכתיב לוי בפרשה שהוא בכלל המקבלין ובאין ליטול וכן כהן כדאמרן א"כ לא נלטוו הן ליתן כדי שביעה אם יהיה להן מעשר עני משלהן קמ"ל דאף הם בכלל המלוה כשלהן כישראל וקרא אורחא דמילתא נקט דישראל מסתמא יש להן לעולם מעשר עני לחלק ואם יש איזה ישוב גם לפי' הר"ם יותר טוב לנו לומר דזהו כוונת התנא כאן מדה זו אמורה בכהנים וכו' כלומר דמדה זו האמורה כאן כל העניים הבאין לגורן בין שהן כהנים וכו' הכל שוין בה ולאפוקי מדה האמורה במתני' דלקמן אין פותחין לעני העובר ממקום למקום וכו' דאין הכל שוין בזה אלא כהן קודם ללוי ולוי לישראל לענין לפרנסו מן קופה של לדקה ולכסות כהאי דשנינו בסוף הוריות וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה ממ"ע בהלכה י"ז בענין זה ע"ש:

(שם בגמ') **רבי** יונה פתר מתני' ביותר מכשיעור. ולהך פתרא סיפא דמתני' לא קאי אהיא מליל וכדפרישי' בפנים והרא"ש ז"ל כתב כזה על פי' הר"ש ז"ל (ועכשיו הוגה דבריו

כתוך

כתוך פי' הר"ש) והלמלא לא פי' הירושלמי הייתי מפרש דלהך אמורא מילתא באנפי נפשה היא ולא קאי אהיא מליל אלא המדה זו אמורה וכו' היה לו דבר מועט שאין לו ליתן לכל עני העומד בגורן כשיעור המפורש לא יתן להם דאין לו ליתן לעני מידו בפחות מכשיעור אלא מניח הכל לפניהם והם מחלקים אותו בשוה ביניהם עכ"ד וזה הפי' תפס הרמב"ם ז"ל בחיבורו דאף שכתב בפי' המשנה כהאי דר' חזקי' וכמו שהעתיק הרב בחיבורו חזר בו וכתב בפ"ו ממ"ע בהלכה ט' לדין בפ"ע לסיפא דמתני' היה לו דבר מועט והעניים מרובין וכו' ואח"כ בהלכה י"א כתב לדין דהיה מליל היה לו מעשר בגורן ורצה ליתן לעני קרובו וכו' יש להפרים מחצה ליתנו לו והחצי מחלקו לכל עני כשיעור שאמרנו וזהו כר' יונה וכדפרישית בפנים ומשום דלהאי פתרא מתפרשת המשנה טפי שפיר כפשטה וליכא דהיה לו דבר מועט משמע נמי כהתחלה לדין בפ"ע:

(שם ע"ב) **תמחוי** בכל יום. האי תוספתא הובאה בבבלי פ"ק דב"ב (דף ח) וקאמר התם טעמא דתמחוי נגבה בשלשה ומתחלק בשלשה בגבויה וחילוקה שוים ופירש"י ז"ל שהוא בכל יום לפיכך אין גיבויו בשנים שלא יטרחו לטרות ולבקש את השליחי לחלק וכפירושו נראה מדקאמר הכא שהוא על אתר והרי"ף והרא"ש ז"ל פירשו מפני שאינו דבר קצוב וכחילוקו כך גיבויו וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט ממ"ע בהלכה ה' ע"ש:

(שם) **אין** מעמידין שני אחין פרנסין. הא לא פליגא אהא דאמר התם משבה ומינה רבי ב' אחין על הקופה דהתם לאו בגבייה איירי אלא לשבותן גזברים ולענין נאמנות דאף דחשיבי כחד הימוני מהימני כדקאמר התם דלבררה אין עושין בממון פחות משנים והא דקאמר הכא אין מעמידין פרנסין בפחות מג' היינו לפקח על כל עסקי צבור דיש כמה ענינים הדומין לדיני נפשות כדמסיק טעמא וזהו דמדייק הרמב"ם שם שאין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים ואף דהתם סתמא אמרו אין עושין וכו' נלמד הא מדהכא:

(שם) **הוה** מטעין לון אורייתא. האי מטעין כמו מטעים הוא כדפרישית בפנים ומלשון מטעים דבריו וכך הובא הגי' בתשובת מיימוני השייכים לספר שופטים סי' א' וכתוב שם מטעים:

(שם) **והתני** למזונות שלשים יום וכו' והיינו לקופה כדקתני בהדיא בתוספתא אם שהא שם ל' יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה ולכסוי ו' חדשים והרמב"ם ז"ל פסק כן שם בהלכה י"ב ולתמחוי ג' חדשים ואף דהגי' בש"ס דילן שם איפכא היא בין תמחוי לקופה דגרים לתמחוי ל' יום ולקופה ג' חדשים ככר כתב המהרי"ק בשורש י"ז דיש שינוי נוסחאות וגי' הרמב"ם כגמ' דילן כגי' הירושלמי והובא דבריו בב"י יו"ד סי' רנ"ו וסברתו ז"ל לדעת הרמב"ם כמו שהבאתי בחיבורי על סדר נזיקין בפ"ק דב"ב דמייתי התוספתא התם ובארתי שם די"ל עוד דה"ט דהרמב"ם דתמחוי הואיל ונגבה בכל יום וזהו לעול ולמשא להבעה"ב ולפיכך אין מחייבין אותו עד אחר ג' חדשים אבל קופה מכיון שאינה נגבית אלא מע"ש לע"ש מחייבין אותו מיד אחר ל' יום ועיין עוד שם כמה דמסיק בב"ב לחיטי הפסח וכו' ובתוספתא מסיים בזה ולענייי העיר י"ב חודש ומ"ש שם בענין זה:

(דף ל"ז ע"א) **כאן** בגופו כאן בשאינו גופו. ואיפרך מילתא דר' מנא כדפרישית בפנים והכי משני לה בבבלי כתובות (דף ס"ח ע"א) על רומיא דמתני' אין מחייבין אותו למכור וכו' עם הברייתא היה משתמש בכלי זהב וכו' אמר רבא ברי' דרבה במחרישה דכספא ורב פפא משני התם כאן קודם שיבוא לידי גיבוי כאן לאחר שיבא לידי גיבוי ופסק הרמב"ם ז"ל שם בהל' י"ד כדברי שניהם דלא פליגי לדינא והיינו כפיר"ת בתוס' שם וכדפרישית במתני' וכך הם דברי הרמב"ם ומה שדקדקו התוס' על פי' ר"ת וק"ק דמתני' דאין מחייבין אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה ומשמע דברייתא נמי דמחייבין אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה מיתניא ולדעת הרמב"ם ור"ת י"ל דמסידור דברי התוספתא נראה דלענין הנוטל מן הצדקה איירי התם דשנית אחר דיני דקופה ותמחוי אחר כל דיני דצדקה משנה בהלל הזקן שנתן לעני בן טובים וכו' כדמייתי הכא וכן התם לעיל ושוב שנית הברייתא היה משתמש בכלי זהב מוכרן וכו' משמע דלאחר שבא לידי גיבוי מקופה של צדקה או מן העם מיירי:

(שם) **צריך** אדם שיהו לו שני עטיפין א' לחול וא' לשבת וכו'. והכי דריש לה בבבלי פ' ואלו קברים (דף קיג) ושמת במלותיך אר"א אלו בגדים של שבת וקאמר התם לעיל אם אין לו להחליף ישלשל בגדיו והיינו נמי דא"ל ר' שמלאי הכא העפ"כ צריכים אתם לשנות כלומר לשלשל הבגדים:

(שם) **הדא** אמרה תמשין עבדין טבין מן מאתים דלא עבדין. וכך הוא גי' התוס' בס"ט דף כ"א ע"ב ד"ה זה הנותן דינר לעני וכו'. וכך היא גירסת הר"ם ז"ל ופירש כלומר ממאתים חסר דינר דהתם יטול והכא לא יטול ולמאי דפרישית למן דקאמר מעין הוא כדרך הש"ס הזה בלישנא קלילא ניחא בפשיטות דשוין עם מאתים דלא עבדין הן:

(שם) **שמואל** ערק מן אבוי וכו'. כעין הני עובדי עד ר' יעקב בר אידי וכו' מייתי להו בפ' מגילות האשה שם (דף סז) ועובדא דנחום וכו' בתענית פ"ג (דף כא):

(שם ע"ב) **כיני** מתניתא וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף הל' מ"ע לחלק כן דעל מי שיכול לצער עצמו ולדחוק את השעה ואינו נוטל שלא יטריח על הצבור עליו אמרו אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועליו ועל כיוצא בו נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו:

(מהר"א פולדא)

(שם) **בואן** ושפדו להרוגו של נחמיה. ובכתובות משמע איפכא דאמר אוי לו לזה שהרגו נחמי' ואפשר דה"נ מתפרש הכי להרוגו של נחמיה שהוא שלא כדין עשה דלא היה לו לפנוקי שפשיה כולי האי:

(שם) **א"ל** ומה את מבעט ביסורים. וא"ת הא אמרינן בסנהדרין כשחלה ר"א נכנסו ארבעה זקנים לבקרו כו' עד ר"ע אומר חביבין יסורין ואין לומר מהא מעשה דנחום איש גם זו קיבל' שהרי מסיק שם מנין לך זה א"ל ר"ע מקרא אני דורש בן שתים עשרה שנה וגו' וי"ל הא דהכא היינו כל ימי חייו דומיא דנחום איש גם זו הוא דלא ס"ל לר"ע שיהיו חביבין יסורים מאח"כ ההיא דר"א דלפי שעה היה שהכביד עליו החולי ס"ל חביבין יסורין דלא ניחוש לומר קיבל ר' את עולמו וכה"ג אמר בקידושי' דעבדינן ליה יום טב ויום בים והיינו עבדינן ליה יום בים כדי למרק עונותיו בעולם הזה אבל כל ימיו של צדיק שרוי בטובה וכמו שפי' שם ר"ת והשתא א"ש הסיא דהוריות דאמר לדיקים דאכלו לתרי עלמא מי שני להו:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי בסייעתא דשמיא

(דף א' ע"א במתני') **הקלים** שבדמאי. וביהודה האוג והתומץ והכסבור וכנוכחת המצויות וביהודה האוג והתומץ שביהודה והכסבר. ולפ"ז הכסבר שבכל המקומות קאמר וכך היתה גירסת הרמב"ם ז"ל במשנה. ומפני כך הזכיר הכסבר ברים פ' י"ג ממעשר ולא הזכיר האוג שלא מנה אלא דברים הנוהגות בכל מקום ועיין לקמן בד"ה מה בין ביהודה בין בגליל. ובענין דין תרומות מעשר של דמאי פשוט הוא שצריך ליתנו לכהן שלא דמים וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר בהלכה ה' שביאר כילד מעשרין את הדמאי מפרים כדי תרומת מעשר וכו' ונוטל אותה ונותנה לכהן וכו' ולא כתב שיתן לו דמים והרא"ש כתב בזה והובא בהגהת פי' הר"ם ולא רצה להקן שימכור תרומת מעשר לכהן דחייבין אי משהי ליה ישראל גביה עד שיזדמן לו כהן שיקנה דילמא אתי..שיה לידי תקלה וכו' ולענ"ד נראה טעם אחר לזה משום דכללא הוא כל שהחמירו בו חכמים מחמת ספיקא דאורייתא הרי הוא כודאי והגע עצמך מה יעשה בו הישראל אם לא ימצא לשום כהן שיתן לו דמים שהרי לאכלו אי אפשר דיש בו ספק עון מיתה ולשמרו להסקה נמי אינו יכול דשמא מתחייב הוא מן התורה ואסור לשרוף תרומה טהורה הלכך ע"כ צריך ליתנו לכהן בחנם וזהו הטעם בתרומת מעשר דמאי ובספק חלה ובכל ספק אם יש כאן חיוב תרומה מלבד בדין דתרם וצריך לחזור ולתרום כהאי דריש פרק ג' דתרומות וכל כיוצא בזה דבכבר נתרמה והויא תרומה גמורה מדאורייתא אלא שחכמים החמירו לחזור ולתרום מספק בכל כה"ג הוא דצריך הכהן ליתן דמים בשביל אחת מהן וכמו שביאר הרמב"ם לזה בפ"ה מהל' תרומה וטעמא דכאן אי אתה יכול לומר עשו הספק כודאי שהרי אין כאן ספק עון מיתה לפי שככר נתרמה ממנה תרומה גמורה מן התורה ומזה תדע דדעת הרמב"ם בזה הוא עיקר ולא כמ"ש הר"ש בפ"ג דחלה שנסתפק בזה והביאו כאן התי"ט וכן במקומו ועיין כמ"ש בשם התוס' וכל הדברים אינם מוכרחים כ"א כמו שזכרנו בשם הרמב"ם וראיה לזה מההיא דחולין (דף קלד) והבאתי במקומו לקמן בפ"ג דחלה בהלכה ה' ע"ש ד"ה תמן את אומר ספק פטור וכו' וכן בהלכה ז' שם ד"ה ואם לאו מוציא תרומה ותרומת מעשר לכל. ומכל המקומות יתבאר לך שדעת הרמב"ם הוא עיקר:

(שם בגמ') **רבי** יוחנן אמר לא שנייא בין בדמאי בין ודאי פטורין. כ"פ הרמב"ם ז"ל שם. אפי' אמר לו ע"ה אינם מעושרין הרי אלו פטורין מן המעשרות עד שיודע לו שהן מן השמור וזה כפשטא דהתוספתא דסייעתא היא לר"י וקשיא לר"ל ואע"ג דמשני הכא אליביה דר"ל לא סמיך על הני שינויי. ומיהו לכאורה קשיא אהך פסקא מסוגיית הש"ס דילן בפ' כילד מברכין (דף מ' ע"ב) דפליגי התם ר' אילעא ור' זעירא בפירושא דנובלות תמרה דמתני' חד אמר בושלי כמרא וחד אמר תמרי זיקא ופריך בשלמא למ"ד בושלי כמרא היינו דקתני הקלין שבדמאי כפיקן הוא דפטור הא ודאן חייב אלא למ"ד תמרי זיקא ודאן חייב הפקירא נינהו הכ"ע בשאין גורן וכו' ומדדייק בפשיטות הא ודאן חייב משמע כדר"ל וכ"כ כאן הר"ש ז"ל דסוגיא דגמרא דכילד מברכין כוותיה דר"ל שיא והנראה בזה לדעת הרמב"ם דלא סמיך אהאי דיוקא דליכנא קמא דכילד מברכין אלא על איכא דאמרי דהתם דמדייק איפכא בשלמא למ"ד תמרי זיקא היינו דהכא קרי לה נובלות סתמא והתם קרי לה תמרה אלא למ"ד בושלי כמרא ניתני אידי ואידי נובלת תמרה או אידי ואידי נובלות סתמא קשיא ומשמע ליה מדקאמר בפשיטות כהאי לישנא דלמ"ד תמרי זיקא ניחא ולא צריכין לאוקימתא דחיקא דלישנא קמא דמתני' כבשאין גורן איירי ומשום דלקושטא דמילתא אף בודאן פטור דהפקירא נינהו והא דנקט שבדמאי משום דהך מכילתין לא איירי אלא בדמאי וכדמתרץ הכא לר' יוחנן וא"כ נאמר דהני תרי לישני דהתם פליגי בהך דיוקא גופה כדפליגי ר"י ור"ל הכא דללישנא קמא מדייק ליה הא דנקט הקלין שבדמאי לדוקא הוא דנקט כסברת ר"ל וללישנא בתרא ס"ל דלאו דוקא נקט דמאי וה"ה בודאן וכדמפרש ר' יוחנן ופסק כאיכא דאמרי דאזלא בשיטת ר' יוחנן בענין דיוקא דמתני' אבל לא בפירושא כדלקמן. ובענין פירושא דנובלות תמרה נראה שהוא ז"ל לא סמיך אהא דמשמע מהתם להאי לישנא כמ"ד תמרי זיקא שהרי כתב שם ונובלות תמרה והן שעדיין לא הטילו שאור והיינו כחכמים דהתוספתא וכדמסיק הכא לקמן ותכ"א לא כדברי זה וכו' וכמו שהבאתי בפנים ואי דמפרשינן תמרי זיקא אף אם נפלו לאחר שהטילו שאור הפקירא נינהו אלא נובלות הן שלא נתבשלו ואינם מתבשלים כאילן וכך פי' להנובלות דהתם שכתב בפ"ח מהל' ברכות בהלכה ח' והנובלות שהן פגין וזהו שם הכולל לכל שלא נתבשלו וה"ס כתמרה ואע"ג דאסיק בקשיא להאי מ"ד דלא מפרש תמרי זיקא הא לא איכפת לן וכדנקטינן מסוגיית הש"ס בכל מקום דקשיא אינה מבטלת הלכה כ"א תיובתא והיינו נובלות תמרה. ועוד היותר נראה לן בהאי ענינא דר' אילעא ור"ז דפליגי התם בפירושא דנובלות תמרה היינו ר"ז ור' הילא דהכא דפליגי לקמן בפלוגתא דר' מנא ור' תנינא ואליבא דר' יוסי בר' יהודה דהתוספתא כמבואר לקמן והלכך נמי למאן דמפרש דר' יוסי בר"י בשהטילו שאור מיירי ודוקא במעורבות מחייב הא לאו הכי פטור איהו הוא דמפרש תמרי זיקא וכדקאמר בהדיא לית יכיל דא"ר יוחנן וכו' וא"כ לעולם הפקר הן ור' יוסי בר"י לא מחייב אלא במעורבות ומאן דמפרש להא דר"י בר"י בשלא הטילו שאור והיינו שלא נתבשלו או בושלי כמרא דהיינו הך וכדפירש"י ז"ל שם שרופי חמה והן אינן מתבשלות לעולם וכינו מזה דהך פלוגתא דהתם היא פלוגתא דהני אמוראי גופייהו דהכא וזה תליא בפלוגתא דפליגי אליבא דר' יוסי בר' יהודה וכיון שכן למאי דמסקינן כחכמים דהתוספתא דבשהטילו שאור תליא מילתא א"כ ממילא אזדא לה האי פירושא דתמרי זיקי זהו טעמו של הרמב"ם בהך דינא וכהך פירושא כנ"ל:

(שם) **שנייא** היא מכזיב להלן בין דמאי בין ודאי וכו'. ומש"ס דילן מהרבה מקומות משמע דמקום שהחזיקו עולי מצרים בלבד נוהגין בתרומה ומעשרות מדבריהם כ"א בדמאי הוא דלא גזרו וכך הוא דעת הרמב"ם ועיין בפ' דלקמן בה"א ד"ה רבי התיר בית שאן מה שנתבאר שם בס"ד:

(שם ע"ב) **תני** נכנס לעיר שרובה עכו"ם וכו'. לפי גי' הספר ברישא ד"ה חייבין והיה צריך לומר משום דהעכו"ם מסתמא לא עישרו וקסברי אין קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו ממעשר והלכך אף לר"י חייבין הואיל ואיכא ספיקא דרוב משמרין ולאו הפקר הן אלא דקשיא מליעתא בעיר שרובה ישראל ד"ה פטורין הא מסיק לר"ל לעיל דכספק אם הוא הפקר או לא בודאי אינו מעושר מיהא חייבין ולמאי שהגהתי בפנים עפי ניחא הואי. ובענין אין קנין וכו' עיין לעיל בפ"ד דפאה הלכה ו' ד"ה ר' יוסי בשם ר' יוחנן מה שנתבאר מזה בס"ד:

(שם) **הבכורות** והמסוייפות וכו'. בתוספתא גרים בגינה חייבות בבקעה פטורות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם הל"ב וטעמא דבגינה בחזקת המשתמר הוו טפי משבקעה שרגלי כל אדם מצויין בה ואע"ג דבדין הסיאה והאזוב וכו' דמייתי לקמן דוקא בחצר הוא אבל לא בגינה התם טעמא משום דהן עולין מאליהן הואי ובחצר סתמן לאדם קיימי וכדרב אשי פ' בא סימן (דף נא):

(שם) **נסתייפן** התאנים וכו' הך תוספתא מייתי לה בבבלי פ"ק דפסחים (דף ו' ע"ב) וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ק מהל' מעשר הלכה יב ואע"ג דנראה מהאי עובדא דלקמיה דרבי פליג עלה מ"מ מסיק הכא דר' יוחנן יאות הוא מקשי דכיון שהושיב שומר הרי הבעה"ב מקפיד עליהן וכסתמא דהתוספתא:

(דף ב' ע"א) **רבי** זעירא ור' הילא חד אמר כהדין וחד אמר כהדין. עיין לעיל בד"ה ר' יוחנן אמר וכו' מה שנתבאר מהאי ענינא:

מה בין ביהודה בין בגליל וכו'. כדפרישית דנראה להאי תלמודא לפי הנוסחא שבנו במשנה וביהודה האוג והתומץ והכסבר דהך דקתני לעיל מינה הגופנין והנלפה בגליל הוא דשנו. והתי"ט הכי"א להא דמדייק אתנרה גבי כסבור מה בין ביהודה וכו' וכתב לא ידעתי לייסב הירושלמי לדעת הרמב"ם שכתב להכסבר סתם ומשמע בכל מקום. ואם נדייק זה להרמב"ם א"כ אמאי לא דקדק בהקודם דלפי האי תלמודא הגופנין והנלפה בגליל דוקא שנה והרמב"ם מנה שם גם להגופנין והנלפה סתם ומשמע בכל מקום אלא דנראה דהרמב"ם היה סובר דהך דיוקא לא אתיא אלא לפי הנוסחא אשר היה לפניהם ומכיא ראיה מהכי מתלי דאף דאין ראיה לדינא ממתלי דאיכשי מ"מ סמך הוי לפי הנוסחא שלפניהם אבל לפי נוסחת הספרים אשר לפנינו בכל נוסחאות המשנה כתוב וביהודה האוג והתומץ שביהודה וא"כ אין ראיה לא להגופנין והנלפה ולא לכסבר אלא דבכ"מ שנו כ"א האוג והתומץ ברתאונה שביהודה ולפיכך לא הזכיר הרמב"ם לאוג דביהודה דוקא שנית ולא מנה אלא הנוהגים בכל מקום וזה פשוט והתומץ של התמד כתב שם לקמן דפטור כדמשמע מהאי דהכא לקמן:

(שם ע"ב) **לא** כיותנן כ"ג וכו'. וגי' הר"ש ז"ל לא יוחנן כ"ג ופי' דרך קושיא ותירוץ ולפי מה שכתוב לפנינו שפיר מתפרש כדפרישית בפנים:

(שם) **תני** נאכל באנינה ואינו נאכל בטומאה. זה לא מצאתי מבואר להדיא במקום אחר שאינו נאכל בטומאה ומ"מ גם ממתני' נלמד מדקתני ונותנו לע"ה ואי דנאכל לכתחילה בטומאה מאי קמ"ל דנותנו לע"ה ואפשר דהיינו טעמיה דהרמב"ם במה שכתב בפ"ג מהל' מע"ש בהלכה ט' דפרות מגרוגרות הוא דנותן לע"ה משום דמיהא אינו נזהר לאכול בטהרה ודיניה של מע"ש של דמאי שלא לאכלו בטומאה ועל דבר מועט לא הקפידו דלאו מילתא ברורה היא שיאכלנו בטומאה ועיין לקמן ד"ה דבי ר' ינאי:

(שם) **תמן** ר"מ כרם הכא רבנן. הכי משני לה שמואל בבבלי פרק הזהב (דף נג) ומייתי התם דלר"מ עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה מהסיא דגיטין דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים יוליא והולד ממזר והכא מייתי בפ"ב דערלה מהסיא דכתמים כמו שהבאתי בפנים והג"מ דאיכא ביניייהו אכתוב במקומו בערלה בהגיעי לשם בס"ד. והרמב"ם ז"ל לא תפס לאוקמתא דשמואל דהתם אלא כשינויא דר' זעירא בשם רבנן דלקמן דקאמר בדין היה וכו' שכך כתב להדיא בפ"ו מהל' תרומות בהלכה ד' וכבר העיר התוי"ט בזה בפ' הזהב אלא דמ"ש שם דלא כהכ"מ שליין שם דא"כ הוו כתרי פיסקי דהרמב"ם אהדדי דבחומש בתרומות מעשר פסק כר"מ וכההיא דפ"ב דערלה לא פסק כן בפט"ו מהל' מ"א מדהשמיט לתרומת מעשר של דמאי שם בהלכה י"ג שכתב ואלו הן השיעורין שנתנו חכמים וכו'. ובמתילת כ"ת בזה לא דק הוא שלא השמיט לתרומת מעשר של דמאי ונעלם ממנו מקומו שבפט"ו מהל' תרומות כתב בהדיא כן בהלכה כ' תרומה גדולה וכו' לפיכך דין ארבעתן לענין אכילה ודימוע אחד הוא כולן עולין בק' ומאה ומצטרפין וכו' ודין תרומת מעשר של דמאי בכל אלו הדרכים כתרומת מעשר של ודאי אלא שאין לוקין על אכילתה. הרי של דמאי ככל ודאי בענין השיעורין כדימוע ובהלכה מ"א לא כתב אלא דרך כלל מפני שסמך על שיתבאר במקומו דרך פרט והטעם דפסק כמתני' דריש פ"ב דערלה יתבאר אי"ה לקמן פ"ד דדמאי בהלכה א' וע"ש ד"ה תני תרומת מעשר של דמאי וכו' ומה שבייך לפרטי דינים הללו. ומיהו אכתי צריך טעמא בכאן דהניח לאוקימתא דהש"ס דילן והפס כהאי דהכא ובמאי הואיל דשקלי וטרי התם אי שפיר משני לה שמואל או לא ואע"ג דהכא קאמר דשפיר משני לה דשם מיתה בעולם לטעמיה דשמואל קאמר הכי ותפס לאוקימתא דר"ז בשם רבנן דהכא דההיא כד"ה אתייא וכדפרישית בפנים. והשתא להאי אוקימתא נקטינן נמי דמתני' כמע"ש של דמאי איירי וכהאי דאמר ר"ז לעיל משמיה דנפשיה כהא ולא כר' אימי וא"כ בהאי דמאכדין מיעוטו בדרכים א"ל לתללו ואף שיש בידו מעות כדקאמר לקמן ואתייא דר"ת כר וזה כר' זעירא וזהו טעמו של הרמב"ם שכתב בהל' מע"ש שם בדין ומאבדין מיעוטו בדרכים כתם דהעיקר כאוקימתא דר"ז דכד"ה אתייא כמו שנתבאר:

(דף ג' ע"א) **אין** מביאין תרומה מן הגורן לעיר וכו'. רישא דהאי ברייתא מייתי לה בבבלי פ' הזרוע (דף קל"ד ע"ב) והרמב"ם ז"ל הביאה בפי"ב מהל' תרומות בהלכה י"ז כולה כמו שהובאה כאן ואם היתה חיה או בהמה אוכלתה שם וכו' וגי' הר"ש ז"ל כאן היתה גדודתה וכו' ועיין בדבריו שלא נתבאר כל הצורך בהאי דר' יוסי וכו' ואין להאריך:

(שם ע"ב) **דבי** ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאכל בפרוס וכו'. הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממעשר שני בהלכה ט' פסק כשניהם כן וכמה הוא מיעוט פחות מגרוגרת בין באוכל שלם בין בפרוס וכו' ועיין בכ"מ במה שנדחק ורצה להגיה אבל וכן עד ולמאי שבארתי בפנים שפיר מתפרש כולה ולהא דר' מנא דלא פליגין במידי ונקטינן דלכ"ע אין חילוק בין שלם ובין פרוס לענין השיעור דעד גרוגרת ולא עד בכלל כדנקטינן כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ משגרים של כתמים ומה שנלמד למאי דפרישית דבפרוס מותר לאכל אם יש כמה פרוסות מעט מכאו"א ועד כגרוגרת זה פשוט הוא ולא היה צריך הרמב"ם לבארו בהדיא דהא כיון דאיכא הרבה פרוסות מה לי מא' מה לי משתים ושלש ובלבד שלא יאכל יותר מכשיעור שקבעו חכמים וההרבה שלמים מסתברא הוא כדפרישית ולא היה צריך לבאר גם לזה דאם לא התירו לו לאכל אלא פחות מכגרוגרת למה יאכל משאר השלמים ולפיכך לא דיבר אלא

מאוכל שלם אחד ומפרוס אחד ומזה נלמד לדין אם יש כאן הרבה וכפי שהוצאתי מן הסברא ולבאר הסוגיא לפי השקלא-וטריא כדרך סוגיית הש"ס עד דאזלו למסקנא. ובענין מ"ש הראב"ד ז"ל בהשגה וזה לפי גירסתו שלא היה גורס עד כגרוגרת כמבואר שם ופי'. פחות מאוכל פחות מכביצה וכ"פ הר"ש ז"ל במתני'. ויש לדקדק ע"ז דהא מלשון המשנה נראה דקרינן לפחות מכביצה אוכל כמו שהבאתי בפנים וכן בהרבה מקומות פחות מכביצה אוכלין ומלשון המקרא משמע דכזית נקרא אוכל כדנקטינן כל שיעורי אוכלין בכזית חוץ מטומאת אוכלין והתם טעמא מפני ששינה הכתוב במשמען דכתיב מכל האוכל אשר יאכל כדאמרי' בפ' יוה"כ (דף פ' ע"א) ואין לנו סמך לפירוש זה דפחות מאוכל שאמרו יהיה פחות מכביצה אם לא שנאמר שהוא פחות מהאוכל הנאכל בבת אחת ואכתי צ"ע דמהיכי תיתי נדמה להא למאי דאמרו בטומאת אוכלין דנדרש מיתורא דקרא דכתיבא התם:

(שם) **מהו** לאבד כל שהו ולאבד. דברים אלו א"א להולמן. ואין ספק שט"ס הוא וצ"ל מהו להפריש וכו' כדפרישית בפנים וזהו שכתב הרמב"ם אבל לא יפרישנו לכתחילה לאבדו שאין מפרישין לאבד וזה מבואר בהרבה מקומות בש"ס דילן שאין מפרישין לאיבוד:

(שם במתני') **חלת** פ"ס. עיין לקמן ד"ה א"ר יוחנן ובמקומות המצויינין שם ויתבאר לך ענין הדין הזה על נכון בס"ד:

(שם בגמ') **לקחן** לזרע והימלך עליהן לאכילה וכו'. דין זה לא מצאתי מבואר במקום אחר. ולכאורה יש להביא ראיה לזה דמחשבה מועלת לענין מעשר מההיא דפ' כא סימן (דף נ') א"ר יוחנן עולשין שזרען מתחלה לבהמה ונמלך עליהן לאדם צריכות מחשבה לכשיתלשו ומחשבת חיבור לא שמה מחשבה וכו' אמר רבא ומודה ר' יוחנן לענין מעשר דמחשבת חיבור שמה מחשבה וכו' ודחי התם רב אשי להא דבעי רבא לאתויי סייעתא לדידיה ומדשקלי וטרי במחשבת חיבור ש"מ דמחשבת תלוש מהני לענין מעשר וכגוונא דהאי ברייתא דמייתי הכא ומהו יש לדחות דהכא לענין שיתחייב במעשר דמאי הכא הולך אחר מה שלקח בתחילה על מנת כן וכהאי דתניא בתוספתא מייתי לה בפ"ק דחולין (דף ז) גבי עובדא דר"פ בן יאיר הלוקח פירות מן השוק לאכילה ונמלך עליהן לבהמה ה"ז לא יתן לה לבני בהמתו ולא לבני בהמת חבירו אא"כ עישר וכ"פ הרמב"ם בפי"ג מהלכו' מעשר הלכה טו וא"כ יש לומר דבין לחומרא ובין לקולא וכגוונא דאיירינן הכא הכל הולך אחר שלקח בתחלה ע"מ כן וכן הרמב"ם ז"ל לא הביא האי דינא דברייתא להלכה:

(שם) **אין** זורעין טבל ואין מחפין טבל וכו' וכמו שהבאתי בתוספתא בפנים. וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהל' מעשר הל"ג ולא הביא גם להך דאין עושין עם העכו"ם בטבל משום דהך ברייתא אזלא כמ"ד דלעולם אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות וא"כ דין טבל דעכו"ם כטבל דישראל ואין לסייע עמו לעשות בטבל אבל לדעת הרמב"ם אף שפסק כמ"ד אין קנין לעכו"ם היינו דוקא אם לא נגמרו מלאכתן להפירות בידו או לענין שחזר ולקחה ממנו ישראל להשדה כדכתב בפ"א מהלכות תרומות להנוקי דינים אלו וזכרתי מזה כמה פעמים במסכת פאה וא"כ לא משכחת לה האי דינא דטבל ביד גוי דאם נגמרו מלאכתן להיות עליהן שם טבל בידו פטורין הן מכלום ולפיכך השמיט הוא ז"ל להאי בבא דהתוספתא והך דמהלק הכא דבדבר שדרכו להתלקט קוצין אותו שילקט היינו אפי' בדבר שזרעו כלה כמה שהביא גם בהלכה ו' ועיין עוד במקומו לקמן בפ"ט דתרומות בהלכה ו' וכמה שכתב בהלכה ד' כדין ליטרא מעשר טבול שזרעה עיין בתרומות שם בהלכה ג' ד"ה ליטרא בצלים של מעשר ראשון שנטעה מה שיתבאר שם בס"ד:

(שם) **דו** תבא למבקין שיש כהן. הכא משמע דלענין מעשר ודאי הבא להון דזו היא תשובה למה ששאלו התלמידים לא כן תולפן לבי וכו' דהלא בדמאי קאמר לקמן דלא גזרו על תערובת דמאי וכדאמרינן פ"ק דחולין (דף ו) גבי כלים שמלומקות ביין ואפשר דר' יוחנן שיה מחמיר ע"א:

(שם) **ר'** ירמיה שלא לר' זעירא וכו'. כוותה האי עובדא בת"ה דשקלים וכתוס' מביאין בחולין שם ד"ה לדיקים עצמן לא כ"ש וכו' להרץ לדר' זירא דהכל דבהמת קאמר אם כוון קדמאי כגי מלאכים וכו' וכדאמרי' בבבלי שבת (ד' קיב):

(דף ד' ע"א) **מה** נעביד להדא עלובתא דהיא מחמרה על גרמיה סגין. התוס' מביאין לזה בפ"ק דחולין גבי האי עובדא דלא משני כדמשני התם דלקחן מתחלה לאדם הוו ונראה דכתמא דהש"ס דהתם קאמר לה למאי דגרים שם שא"ל ר' פנחס עניה זו הולכת לעשות רצון קונה והתם מאכילין אותה טבלים ועלה פריך ומי מחייבא וכו' וא"כ האי קאמר טבלים ומשני התם שא יתמר עלה דלי"ם אלא שלקחן מתחלה לבהמה וכו' והשתא ניכל לומר דאת"כ הם בו לי דאינהו לקחו בשעורים אלו מתחלה לבהמה. וע"ז השיב להם מה נעביד וכו' כדקאמר הכא ורש"י ז"ל פירש שם והנך שעורים לאדם לקחו מתחלה. ושמא דכך היה סבור ר' פינחס קאמר והך עובדא דרבי נבתנית הנוסחא שם במקצת:

(שם) **יין** למוריים וכו'. כל זה הביא הרמב"ם ז"ל שם בהל' מעשר פי"ג בהלכה י"ד ובהלכה י"ח:

(שם ע"ב) **הלוקח** מן המורת כלור וכו'. בתוספתא פ"ק הגי' מהופכת והרמב"ם ז"ל שם בהלכה ה' והילך פסק כהך גי' דהכא שהיא נראית עיקרית וכפי אשר נתבאר בפנים בטעמא דמילתא:

(שם) **אמר** ר' יוחנן בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על דברים הללו. מילתיה דר' יוחנן קאי דהא דר' הושעיא מיפרכא היא מהאי דתני בתוספתא וכולן וכו' כדפריך עלה לקמן. והכי אזלא הסוגיא לקמן ריש פ"ה כר' יוחנן וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בהלכה י"ד ואלו דברים שלא גזרו עליהם בשעה שגזרו על הדמאי וכו' ומני התם גם להדברים שנשנו בסיפא דמתני' ובענין פירושא דחלת פ"ס כתב הר"ש ז"ל שתיקן לו נבל הגר בטהרה והעלה התוי"ט דטעמו דאי לאו הכי הויא החלה טמאה שאין ע"ה נאמן על פירות שבוכברו שלא נטמאו כדלקמן בפ"ב. ולפ"ז היה צריך לומר שתיקן לו כחבר כל העיסה בטהרה דהא אין עושין חלת ע"ה בטהרה כדתני בתוספתא ריש פ"ג ומייתי לה בבבלי סוף פ' הנזקין (דף ס"ב) דא"כ עושה לו כל העיסה של חולין בטהרה אבל מדאם דאי משום הא לא מריא דאיכא למימר דהכא בפירות שלא הוכשרו מיירי וכדמוקי שם בפ' הנזקין לעיל להאי דמפקידין תרומה אצל ישראל ע"ה וע"ש שבזה נאמן ע"ה לומר שלא הוכשרו ולקושטא דמילתא פירוש חלת ע"ה מעיסתו והיינו שהפרים הוא כחלה אין חוששין שמא העיסה זו מתבואה שאינה מתוקנת וצריך להקנה ולהפרים בדי תרומת מעשר כדין דמאי משום דלא גזרו דמאי על דברים הללו. וכן הרמב"ם כתב שם חלת ע"ה סתם. ובזה הסוגיא נתבאר היטב בפנים ועוד יתבאר מזה לקמן רפ"ה בס"ד:

(דף ה' ע"א) **כולן** שקרא שם לתרומת מעשר וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל שם בהלכה יט. ומלשון הכ"מ נראה שהיתה הגי' לפניו שם חוץ משירי מנחות ובספרי הרמב"ם שלפנינו לא מצאתי זה ולא בספרי דפוס הישנים וע"ש הוא כליונו ועוד דאי איתא דס"ל דעל שירי מנחות לא חל עליהן שם תרומת מעשר ומע"ש של דמאי וטעמא דקדש הן כדס"ל לר' לעזר א"כ אף במעשר לא עשה כלום. כדקאמר הכא בפשיטות אין כר"מ היא מעשר הוא שירי מנחות והרי הוא ז"ל פסק כר"מ במעשר אלא דנראה דהרמב"ם ז"ל לא סמיך כלל אהאי סוגיא דהכא וכולא שקלא וטריא דשקיל וטרי בענין זה ופסק כסתמא דהתוספתא דוכולן קתני ועל הכל חל השם שקרא עליהן וטעמו דכך נראה נלמד מסוגיית הש"ס דילן בקידושין שם ההיא מתני' דהמקדש בחלקו וכו' דקאמר התם טעמא דבמעשר לא קידש דכתיב ביה קודש הוא לה' וכו' הוא בהווייתו יהא והמקדש בחלקו בק"ק וכו' מסיק שם דאינה מקודשת דכתיב מן האש כאש מה אש לאכילה אף הוא נמי לאכילה כדברים ר' יוסי התם וכשתא דייקין דלא מיעט הכתוב דלא חל על חלק הקדשים אלא קידושי האשה וכיוצא בה דאינם לאכילה משא"כ הכא דתרומת מעשר ומעשר שני שהן לאכילה חלו על שירי מנחות ובלקוח בכסף מעשר דאיירי הכא פשוט הוא דהא לא אימעוט התם אלא מעשר גופיה דכתיב ביה קודש הוא דהא שארי דברים שנאמר בהן קדש ולפ"ס מקדשין בו האשה כדקאמר התם והרי תרומת מעשר והרי שביעית והרי תרומה וכו' עד דמסיק אלא מעשר דכתיב ביה קדש הוא וא"כ לא יהא חמור הלקוח בכסף מעשר מכל הני דכתיב בהו קדש ומכ"ש חל על הלקוח בכסף מעשר לכל הא דתניא הכא. ובענין שסיים הרמב"ם שם אבל אם תיקן את הדמאי וכו' פשוט הוא דדבריו שם כדברי התוספתא דפ"ד דמכילתין דאי בתקנו דמאי ודמאי בתקנו ודאי לא עשה כלום ואין לזה ענין כלל להמתני' דסוף פ"ה דדמאי כמו שגלה הראב"ד ז"ל בהשגה כפי' דברי הרמב"ם וכמ"ש הכ"מ כזה אלא שדברי התוספתא זו צריכין ביאור ביותר דמ"ש הכ"מ דטעמא דודאי שתקנו דמאי פשוט הוא מפני שלא הפרים תרומה גדולה זה לכאורה קשה דהיכי דמי אם לא הפרים תרומה גדולה כלל מאי לא עשה כלום דקאמר הא טבל הוא האוכלו במיתה כדין אוכל טבל שלא הופרש תרומה גדולה או תרומת מעשר ואם הפרים א"כ תרומה גדולה אמאי לא עשה כלום ה"ז כמקדים מעשר ראשון לתרומה שאע"פ שעובר בל"ת מה שעשה עשוי דתנן בפ"ג דתרומות וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' תרומות. וצריך לומר דלאו משום שלא הפרים תרומה גדולה קאמר הכא אלא דה"פ ודאי שתקנו דמאי שבסבור היה שהוא דמאי ותקנו בתורת דמאי תרומת מעשר ומעשר שני כדין דמאי ואף על פי שאח"כ נזכר שהוא ודאי ותיקן הכל והו"א דניהא מה שקרא שם בתחילה חל ג"כ ע"ז קמ"ל דלא עשה כלום דבטעות הוא מה שקרא שם בתחילה והיינו מ"ש כזה אבל וכו' לפי שהוא ההפוך מן הרישא וכולן וכו' שאע"פ שבטעות הוא שהרי פטור הוא מ"מ מה שעשה עשוי כיון שהפרים אבל בזה הדין קריאת שם בטעות לאו כלום הוא דלא ידע שהוא ודאי ותקנו בתורת דמאי וזהו הטעם דהאי בבא ודמאי שתקנו ודאי שבסבור היה שהוא ודאי והפרים גם תרומה גדולה נמי לא עשה כלום שהרי קריאת שם דתרומה גדולה בטעות היתה וזהו פי' התוספתא ופי' דברי הרמב"ם. ולפ"ז צ"ל ג"כ להגיה הכ"ף במקום בי"ת בדבריו אלא דה"ק אם תיקן את הדמאי כודאי כלומר בתורת ודאי שבסבור היה שהיא ודאי וכן בסיפא וה"ז דומה לדין המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר וכו' דתנן בפ"ג דתרומות דלא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין וה"נ כלבו היה שבסבור שהיא ודאי וכן איפכא וזה הפי' ברור הוא:

(שם) **לא** פטרו אלא שמן של פלייטון בלבד. וכדפרישית דטעמא הוי דלריחא עבידא ולא לסיכה וההיא גלותית של פלייטון דפרק במה אשה ושמן ערב דמתני' כולל שמן אפרסמון וגם שמן זית שמעורב בו מיני בשמים דכולהו לריחא הוו כדאמרינן בפרק כיצד מברכין (דף מג) לענין ברכת הריח משחא כבישא ומשחא טחינא וכו' והר"ש ז"ל כתב על שמן ערב דמתני' דעיקרו למשיחה ולא לאכילה דתניר ודחק עצמו התוי"ט בזה דאע"ג דסיכה כשתיה מ"מ לא חמיר כמו אכילה ושתיה עצמם וסיפיה דפרקין קשיא להאי פירושא דשמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי ולמאי דפרישית ניחא וכך הוא לשון רמב"ם שם בהלכה ט"ז שמן ערב פטור מן הדמאי שאין חזקתו לאכילה כלומר משום דשמן ערב כולל גם לשמן זית שכבוש בו מיני בשמים אפ"ה פטור שאין חזקתו לאכילה אלא לריח והיינו נמי טעמא דאחרים דמחייבין היו ב"ה בשמן ורד משום דדרך לסוך בו כדפרישית בפנים:

(שם ע"ב במתני') **ומברכין** עליו. הרשב"א ז"ל בחידושיו ריש פרק שלשה שאכלו הביא ראיה מכאן לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ברכות בהלכה י"ט שאין מברכין על האוכל דבר אסור אפי' אכל טבל של דבריהם דמדקתני הכא דמאי מברכין עליו הא טבל אין מברכין עליו ודוחק לומר דמברכין כדי נקטיה ואגב גררא דמזמנין עכ"ל והביאו הכ"מ שם ומיהו עיקר דין זה בפלוגתא דר' יונה ור' יוסי לקמן בסוף פ"ק דחלה תליא ויתבאר מזה במקומו בהגיעי לשם בס"ד:

(שם בגמ') **שאינן** טעון ברכה. הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשר בהלכה ד' נתן טעם שאין מברכין לפי שהוא ספק וזהו כדאמרי' בפ' במה מדליקין דספק דדבריהם לא בעי ברכה ויו"ט שני דמברכין טעמא הוא דלא ליזלזלו ביה ורבא קאמר התם טעמא דאין מברכין על הדמאי משום דרוב ע"ה מעשרין הן וכבר כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו בשבת שם דלדברי רב האי גאון ורב אלפס ז"ל שפסקו גבי נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית ואינו מברך עליו וא"כ ליכא למימר דלרבא מברכין בספק דבריהם כשיש לו עיקר מדאורייתא והיינו טעמא דיו"ט שני לדידיה ולפיכך קאמר לטעמא דדמאי משום דרוב ע"ה מעשרין הן וליכא ספיקא כלל וכדפי' רש"י ז"ל שם דאי לאו הכי היו מברכין עליו משום דעיקרו שהוא ודאי דאורייתא הוא דאי הכי קשיא מילה דעיקרה דאורייתא ואמאי אין מברכין על תינוק שנולד מהול אלא דצ"ל דרבא לא פליג אדאביי ופירוקא אחרינא הוא דמפרק בדמאי ולעולם ביו"ט שני טעמא כדי שלא יזלזלו בו כדאביי עכ"ד וזהו דעתו של הרמב"ם ז"ל ג"כ וכתב טעמא דאביי להשמיענו זה דעל כל ספק דבריהם לא מברכין ואע"פ שיש לו עיקר מן התורה בלבד יו"ט שני דאית ביה טעמא אחרינא ורבא מודה נמי להא:

(שם) **אם** היו פירות על פדיון מעשר שני אם היו מעות וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד בהלכה ג' וכתב שם ואם חללן על פירות אחרות או שחלל מעות על הפירות מברך על חילול מע"ש. והשיג הראב"ד ז"ל על מה שכתב פירות על פירות דפליג אעיקרא דדינא וסובר דאין מחללין פירות הראשונים של מעשר שני אלא על הכסף ויתבאר מזה במקומו בפ"ד דמע"ש בס"ד:

(שם) **מותר** להקדים שני לראשון בדמאי. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מעשר בהלכה ו' כר' יוחנן דאפי' לכתחילה מותר להפריש מעשר שני קודם להראשון בדמאי ולכאורה קשה דהא ריב"ל פליג עליה וקיי"ל כותיה לגבי דר' יוחנן ועוד דדיוקא דמתני' מסייע ליה וכדדייק הש"ס אם הקדים בטבל הא בתחלה לא ונראה דלמד הוא ז"ל ממסקנת הסוגיא כדין דמותר לקבוע להשני קודם הראשון אפי' בודאי כדפשיט ליה לקמן מהאי עובדא דר' יוסי בן שאול וכמע"ש של ודאי איירי כדאמר אייתי ליה אריסיה פירי וזהו מפירותיו של יוסי בן שאול וא"ל לא וקבע וכו' והשתא מדברי בודאי לקבוע להשני קודם הראשון ואף דלהפרישו קודם אסור לכתחלה וכל"ת הוא כדתנן בפ"ג דתרומות א"כ ש"מ דבדמאי ס"ל לסתמא דתלמודא דמותר אף להפריש להשני קודם הראשון דאי לא תימא הכי מה בין ודאי לדמאי אי אמרינן דבשניהן אסור להפריש לכתחלה ולקבוע מותר והא במתני' קחשיב לקילו של דמאי שהקילו בו מבודאי אלא ודאי הא דקתני אם הקדים לאו דוקא הוא וה"ה לכתחילה מותר להפריש להשני קודם לראשון ועיין בדיבור דלקמן:

(דף ו' ע"א) **מביא** סאה אחת של טבל ועושה אותה שני ופודה וכו' והכי קאי המסקנא כדמשני לה ר' מנא דהאי הכא מהאיא דשתי כלכלות של טבל מפני דהתם מתקן הוא כסדרן בתחלה להראשונה ואח"כ להשניה וכמבואר בפנים וא"כ לדידיה דברי ר' יוחנן מתפרשין כפשטן דמביא סאה אחת וכו' ואף שעדיין לא הפריש הראשון דבהכי מיירי ומשום דיכול הוא לקבוע להשני קודם הראשון ואע"ג דלהפרישו מקודם אסור הוא לכתחלה וכדלעיל ואע"ג דלשנוייא דר' הגניא נראה דהוא מפרש להא דר' יוחנן דמיירי אחר שהפריש למעשר הראשון ועושה אותה בתרומת מעשר דקאמר בדוקא הוא שינויא דר' מנא לא משמע הכי וכמבואר ממה דפרישית בפנים והיינו דאיכא בין הני שינויי והשתא לר' מנא תרומת מעשר דנקט לאו דוקא הוא אלא ה"ה שיכול לעשות אותו לראשון ואורחא דמילתא נקט כדפרישית בפנים לדברי ר' יוחנן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' מעשר בהלכה ב' שכתב ויש לאדם לקבוע מע"ש ופודהו ועושהו מעשר ראשון על הפירות או תרומת מעשר למקום אחר וזהו כר' מנא וזכרתי כמה פעמים בחבוריי שלמדתי מדבריו דדרכו לפסוק על הרוב כר' מנא דהוא מבתראי דהאי תלמודא ושמעינן ממילא נמי דלקבוע למעשר שני קודם להראשון מותר לכתחלה אף בודאי ובדמאי אף להפריש מקודם מותר וזהו ההפרש שיש ביניהם כמבואר בדיבור דלעיל. וכמ"ש שם הראב"ד ז"ל דבתרומה לא יכול לעשות כן נראה שגם דעת הרמב"ם ז"ל כן ובדין דשתי כלכלות של טבל נראה מהתוספתא דאיירי בטבל גמור שלא נתרמה תרומה גדולה ג"כ כדקתני נוטל מן השניה שני תאנים והרמב"ם כדין זה בפרק המוכר כתב בהלכה י"א מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטלה תרומתן וכו' ויתבאר מזה במקומו לקמן בפ"ז בהלכה ו' בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(דף ו' ע"א במתני') **אלו** דברים מתעשרין דמאי בכ"מ. הרמב"ם ז"ל כפי' המשנה כתב בכל מקום אחד שיהיו בא"י או בח"ל. ודקדק התוי"ט על זה דהא פירות א"י שיצאו לח"ל פטורין מתרומות ומעשרות אפי' מדבריהם כדמשמע מדבריו שכתב בפ"א מהל' תרומות בהלכה כ"ב שלא כתב שם חייבים מדבריהם אלא אם יצאו לסוריא. ובחיבורו בפי"ג מהל' מעשר בהלכה ד' כתב בזה פירות שידוע שהן מפירות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל אע"פ שהן נמצאות בסוריא ואצ"ל בארץ שהחזיקו בה עולי מצרים בלבד הרי אלו חייבין בדמאי. ויש ליישב גם דבריו שבפי' המשנה דמה שכתב בחו"ל היינו הארצות הסמוכים לא"י כמו ארץ שנער וכיוצא בה כמ"ש בריש הל' תרומות ונביאים התקינו שיהו נוהגות אפי' בארץ שנער שהיא סמוכה לא"י וכו' וחכמים הראשונים התקינו שיהו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב וכו' וכן כתב עוד שם בהלכה ו' נמצא כל העולם כולו לענין מצות התלוין בארץ נחלקת לג' מחלוקות א"י וסוריא וח"ל וא"י נחלקת לשנים וח"ל נחלקת לשנים וכו' והשתא צ"ל דמ"ש שם בהלכה כב בענין פירות הארץ שיצאו וכן מ"ש בי"ג מהל' מעשר סוריא וכו' לאו דוקא הוא ועל כרחך לומר כן שהרי אפי' פירות ארץ שנער עצמה וכיוצא בה חייבין מד"ס ומהיכי תיתי לומר שפירות שיצאו מא"י לשם שיהיו פטורין אף מדבריהם אלא דנראה לומר דהא דנקט סוריא וארץ שהחזיקו עולי מצרים משום שיש מקומות שם שב"ד שאחריהן נמנו עליהן והתירום כגון בית שאן ואשקלון כמו שהביא הוא ז"ל בהל' תרומות שם בהל' ה' ולפיכך קאמר באלו פירות הידועין שהן מפירות הארץ גזרו עליהם דמאי אף באלו המקומות שהתירום אח"כ ולעולם ח"ל הסמוכה כמו ארץ שנער וכיוצא בה ג"כ בכלל דין זה וכן המה בכלל מה שנזכר בהלכה כב דפ"א מתרומות. ויתבאר עוד מדין הנזכר במ"ש שם וכן פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה וכו' לקמן ברפ"ב דחלה בס"ד:

(שם בגמ') **אמר** רבי לעזר לא שנו וכו'. הגי' שבספרי הדפוס ודאי ט"ס הוא ואין לשעמידה ומה שפירשתי בפנים בלשון הא' הוא מפני שלא רציתי להגיה הרבה בדברי ר"א הכתובין כאן ולפי הך ליסנא הא דאמר לר"א דתם למיעוט סיינו תששא לקולא והא לא הוי קשה מידי שמצינו בכמה מקומות ליסנא דתששא לקולא כפ' שואל (דף קנא) שמואל אמר חיישינן שמא חוץ לתחומה לנו וכפ"ק דחגיגה חיישינן שמא באמבטי עיברה אלא דבלאו הכי ע"כ דצריכין להגיה בדברי ר"א שהן מהופכין ומסורסין בספרי הדפוס וצ"ל כמו שפירשתי בלשון הב' דלא שנו אלא בלוקח מהישראל אבל בלוקח מן העכו"ם ודאי וכמבואר הכל בפנים דהא קאמר מתניתא מסייעא לר"א התגר וכו' אבל אם היה לוקח מן העכו"ם ודאי וטעמא כדפרישית דס"ל דאין קנין לעכו"ם בא"י לפוטרה מן המעשרות ולמאי דה"ר אלעזר גופיה לקמן בפ"ה וכן הובא לעיל בפ"ד דפאה בהלכה ו' דאע"ג דאין קנין לעכו"ם בקרקע בפירות מיהת יש לו קנין כדפרישית שם בפירות שנגמרו מלאכתן בידו וא"כ הוה קשה להא דקאמר הכא דמסתמא בפירות שנגמרו מלאכתן ביד הגוי מיירי דהא בלוקח מן התגר שלקח מן הגוי קאמר ובודאי אותן הפירות נגמרו מלאכתן היו וצ"ל דלהאי תנא דהתוספתא הוא דקאמר הכא דקתני בהדיא בלוקח מן הגוי ודאי הן אלמא דס"ל דלעולם אין קנין לעכו"ם להפקיע ממעשרות. ולר' יוחנן דהכא פשוט הוא דשפיר אתיא מילתיה אף להמסקנא דהתם דיש קנין לגוי בפירות שנגמרו מלאכתן בידו וכמו שפסק הרמב"ם בפ"א מתרומות והבאתי שם דהכא טעמא משום דרוב א"י נתונה ביד ישראל לדידיה וחיישינן שמא הגוי מישראל הוא דלקחן ולפיכך לעולם הן דמאי וסיינו מן התגר גוי כדמסיק ועיין בדיבור דלקמן:

איזהו

(דף ח' ע"א) **איזהו** התגר וכו'. כהך תוספתא פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממעשר בהלכה ט' גבי מה שפסק שם כר' יוחנן דבראשונה בזמן שהיה רוב א"י ביד ישראל הלוקח מכל תגר גוי מעשר דמאי. דכיון שהוא תגר חיישינן שמא לקח מישראל ופסק שם בהוכאו שלשה מבואין כאחת וכן הוא ובנו ופועלו דלא הוחזק תגר כדמסיק הכא. ובענין בעיא דלא איפשטא הכא אם למפרע נעשה תגר או מכאן ולהבא לא זכר כלום. וטעמא דהך בעיא לא אזלא אלא למ"ד דאין קנין לגוי בא"י לעולם ואפי' בפירות שנגמרו מלאכתן בידו כסתמא דהסוגיא דמיירי הכי וזכרתי בדיבור דלעיל וכיון שכן מיבעיא ליה אי אמרינן דמכאן ולהבא הוא דנעשה תגר אבל מה שמכר מקודם הוי ודאי כדפרישית בפנים אבל לשיטת הרמב"ם דפוסק דלענין פירות שנגמרו ביד העכו"ם יש לו קנין ופטורין הן ממעשרות וזהו כמסקנת הסוגיא דלקמן בפ"ה וזכרתי לעיל א"כ אין נ"מ כלל בזה דמה שהוא נלקח מן הגוי פטורין הן לגמרי כ"א מה שנלקח מן התגר גוי אחר שהוחזק לתגר יש חשש דמאי לפי שהוא לוקח גם מישראל וברוב ישראל כמבואר והלכך לא זכר מזה כלום:

(שם) **הפירות** לא הילכו בהן לא אחר הרית וכו'. והרמב"ם שם בהלכה י"ב לא פסק כהאי דר' יוחנן דביין חדש ויישן הילכו בו אחר הטעם אלא כתב שם כסתמא דהתוספתא שלא חילקו כלום ואפשר דהך דר' יוחנן בייחות שלהם שהיה חזק ביותר בדוקא הוא והיה ניכר הטעם ממה שהוצא מא"י ולפיכך השמיטו:

(שם) **רבי** התיר בית שאן מפי יהושע בן זירוז וכו'. הכא משמע דלענין שביעית התיר וכפ"ק דחולין (דף ה) נמי קאמר העיד ר' יהושע בן זירוז על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו ופירש"י ז"ל אכל עלה של ירק ולא עישר. ולכאורה יש חילק באלו המקומות בין שביעית למעשרות כבאר שני שבוע דהא אמרינן הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל והניחום כדי שיסמכו עניי ישראל עליהם בשביעית וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א דתרומות בהלכה ה' שלא פטרום מתרומה ומעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. וא"כ היו נוהגין בתרומות ומעשרות ולא היתה שביעית נוהגת באלו המקומות אלא שהוא ז"ל סיים שם בהך דרבי ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותן המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל. וא"כ מן הכל התיר ואף מתרומה ומעשרות דכך מוכחא הסוגיא דהתם. והתוס' מפלפלין שם בענין מעשר בח"ל והביאו מן הסוגיא דהכא לקמן ובסוף סיימו ועוד יש מפרשים שנמלא בירושלמי דהא דקאמר מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי לאו דוקא דמאי אלא אף מן הודאי והאי סמכינן. וזהו מה דקאמר הכא לעיל בריש פ"ק שנייא היא מגזיב ולהלן בין דמאי בין ודאי וכו' ומיהו דעת הרמב"ם מבואר שם ובפרק י"ג ממעשר והבאתי לעיל בריש הפרק דג' מיני א"י וג' מיני חו"ל הן ומכזיב ולהלן שהן מקומות שלא החזיקו בו עולי בבל כ"א עולי מצרים נוהג שם תרומה ומעשר מדבריהם כ"א בית שאן ואשקלון שכתב שם לאותן התיר רבי לגמרי ובדמאי הוא דלא גזרו במקומות הללו והך דכפר למת דקאמר הכא ותוספתא דשביעית היא כמו שלייתי בפנים ולא הזכיר הרמב"ם מזה ולא מאינך שמא דהואיל ואלו עיירו' של תחום הן ועוד דהיותר נראה דהוא ז"ל כמך הכא דמשמע מהתוספתא משביעית הוא דהתיר ולא זכר כ"א בית שאן דמשמע מהסוגיא דחולין דאף ממעשרות פטרה וכן אשקלון קאמר הכא בהדיא לקמן בפ"ו דשביעית שנמנו עליה לפוטרה ממעשרות:

(שם ע"ב) **ולענין** ספיחים מר"ה ועד חנוכה אסור ספיחין וכו'. לפי הגי' שלפנינו על שנת שביעית עלמה מהדרשא ועל בית שאן דלעיל קאי והיינו דקאמר מן החנוכה ועד העלרת היתר ספיחין ויפני שעד החנוכה מלוין הן שם הספיחין שמביאין ממקום האיסור אבל מחנוכה ועד עלרת ככר היגס מלוין כ"כ ומעלרת ועד ר"ה מכפקא לן מפני שיש לחוש שחזרו ונתגדלו ספיחי אותה השנה וממקום איסור באו ויש לתלות ג"כ דבסוף השנה רבו כפיחין ממקום ההיתר כדפרישית בפנים. והתוס' בפ' מקום שנהגו (דף נא ע"ב) ד"ה כל הספיחין וכו' הביאו בשם רבינו נסים לפרש על ספיחין של שביעית שילאו למול"ם ובמקום האיסור מיירי לפירושו וגרים להא דהכא מר"ה ועד חנוכה איסור ספיחין מתנוכה ועד ר"ה היתר ספיחין. והרמב"ם ז"ל כ"כ בפ"ד מהל' שמטה בהלכה ו' ועד מתי אסורין ספיחי שביעית במולאי שביעית מר"ה ועד חנוכה ומחנוכה ואילך הן מותרין והראה הכ"מ מקומו להא דהכא וכגי' התוספות ועיקר הדין הזה יתבאר במקומו לקמן בפ"ט דשביעית בהל' א' בס"ד

(דף ט' ע"א) **רבי** יוחנן כדעתיה ור' יוחנן אמר קל וכו'. לפי הכתוב לפנינו פירשתי בפנים והיותר נכון לגרוס ורבי אמר קל הקילו בשביעית וכו' וכך הוא בבבלי פ' השולח (ד' ל"ו) בשביעית בזה"ז ורבי היא וכו' ובעיקרא דהאי דינא אם הולכין אחר מקומו או אחר מעמדו לא כתב מזה הרמב"ם כלום ונראה דנלמד מהאי ברייתא שהובאה לעיל בפ"ק בהלכה ג' מחמר יחידי בלור פטור וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ג ממעשר בהלכה ו' וכן חמר יחידי שנכנס ללור והוא טעון פירות פטור מן הדמאי שחזקתן מפדה העיר וכחמרים מרובים שהכניסו ללור חייבין בדמאי וכיון דלקולא מחלקינן בין דבר מרובה לדבר מועט ותולין בדבר מועט שהוא מאותה העיר שעומד שם ה"ה לחומרא אם אותה העיר ממקום החיוב וגם לענין שביעית וכגוונא דהאי עובדא דאייתי חדא משפלה והולכין אחר מעמדו ומהאי טעמא קאמר נמי דנלטרפה דעתו של ר' יוחנן עם רשב"ש ורבו על רבי דדמאי הוא ג"כ מדבריהם ואפ"ה הולכין אחר מעמדו ואף לחומרא כדנלמד מהאי ברייתא וכן נמי בשביעית בזמן הזה:

(שם) **מתניתא** פליגא על ר' יוסי וכו'. הר"ש ז"ל פי' בזה דר' יונה בא לפרש דמתארח אצל ע"ה לא נחשד לאכול בביתו דבר שאינו מתוקן ולא להאכיל לאחרים ור' יוסי סבר דכל זמן שהוא בבית החשוד נחשד לאכול אבל לא להאכיל מפירות ביתו וקאמר דמתני' פליגא דמשמע דכשאין נאמן על עלמו אין נאמן על אחרים ולא משמע דלפלוג רבי יהודה בהך סברא אלא דקסבר דאף על עלמו לא נחשד והדר קאמר דמליהון דרבנן מסייעי לר' יוסי דאמרי דלא א"ר יהודה שלא נחשד אלא בסוף כלומר כשחוזר לביתו דלא נחשד על פירות ביתו אבל בתחלה כשהלך ונתארח נחשד כל זמן שהוא שם עכ"ל וקשיא לפירושו דאי מפרשינן דרבי יונה ורבי יוסי אליבא דר' יהודה פליגי דר' יונה סבר דהיינו טעמיה דר' יהודה דאף מתארח אצל ע"ה נאמן משום דלא נחשד לאכול שם ור' יוסי סבר דנחשד הוא לאכול שם ומ"מ אינו חשוד להאכיל מפירות ביתו דכך הן הלעת דבריו ז"ל ולהכי מפרש דהא דקאמר דמתני' פליגא על ר' יוסי משום דמשמע דלא פליג ר' יהודה אהך סברא דכשאינו נאמן ע"ע אינו נאמן על אחרים אלא דר' יהודה קסבר דאף על עלמו לא נחשד אף כשהולך להתארח אצל ע"ה אינו אוכל שם וכסברת ר' יונה לפירושו והאי פירושא א"א לכוין בהסוגיא ולומר דאיכא סברא דאף כשמתארח אצל ע"ה לא נחש' לאכול שם דבר שאינו מתוקן שהרי כל מה שאוכל בביתו של ע"ה דבר שאינו מתוקן הוא וזהו טענת חכמים על ר' יהודה על עלמו אינו נאמן כילד יהא נאמן על של אחרים ועוד דבתוספתא קתני בהדיא בתשובת ר' יהודה לחכמים מימיהן של בעלי הבתים לא נמנעו מלהיות אוכלין זה אצל זה ואעפ"כ פירותיהן שבתוך בתיהן מתוקנין והשתא מאי האי דקאמר דלא משמע דלפלוג ר' יהודה בהך סברא אלא דקסבר דאף על עלמו לא נחשד הא ע"כ כ"ע סברי דנחשד לאכול שם אלא דפליגי אם בשביל כך נחשד גם על פירות ביתו של עלמו או לא. ועוד דפירושו בהאי תחילה וסוף דחוק הוא מאוד. ועוד האי דתני המקבל וכו' דהבתרה לא שייך כלל להא דלעיל לפי פירושו והוא ז"ל לא העתיק אלא עד האי דתני לכך נראה דאם נפרש דר' יונה ור' יוסי אליבא דר' יהודה פליגי וכן משמע בהלכה דלקמן לריך לומר דהכין היא מתפרשא פלוגתייהו דר' יונה סבר הא דקאמר רבי יהודה אף המתארח אצל ע"ה נאמן טעמיה משום דאף בשהוא אוכל בבית ע"ה לא אמרינן דאוכל דבר שאינו מתוקן אלא דתלינן שמא על תנאי שבלבו הוא אוכל שיפרים ויתקן את"כ על מה שאוכל כדאמרינן לקמן גבי חבר שראו אותו מיסב בסעודת ע"ה אינה חזקה למעשרות שאני אומר על תנאין שבלבו הוא מיסב וא"כ אינו אוכל דבר שאינו מתוקן והיינו דקאמר ר' יונה חברים אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל כלומר דודאי אם אוכל הוא דבר שאינו מתוקן חשוד הוא ג"כ להאכיל לאחרים אף לר' יהודה אלא דטעמא דר' יהודה משום דאינו חשוד הוא לאכול וכדאמרן ור' יוסי סבר דטעמיה דר' יודה דאף דחשוד הוא לאכול בביתו של ע"ה מ"מ אינו חשוד הוא להאכיל וכדקאמר חברים חשודים וכו' וכפשטה דהתוספתא בתשובת ר' יהודה ולר' יונה מפרשינן דברי ר"י דהתוספתא ג"כ בכעין דאמרן לא נמנעו מלהיות אוכלין זה אצל זה וכו' ומשום דתלינן דמה שהוא אוכל על תנאי שבלבו הוא אוכל וקאמר בש"ס מתני' פליגא על ר' יוסי אמרו לו וכו' כלומר דאי ס"ד דסבריה דר' יהודה דאף שהוא חשוד לאכול אינו חשוד להאכיל א"כ מאי האי שהשיבו לר' יהודה על עלמו אינו נאמן וכו' לימא להו ר' יהודה בהא פליגנא דאף דאינו נאמן על עלמו כשהוא אוכל בבית ע"ה מ"מ נאמן הוא על אחרים דבשביל כך אינו חשוד להאכיל בביתו דבר שאינו מתוקן דהא דהשיב להם ר' יהודה כך בתוספתא מ"מ מאי קשיא להו לחכמים ועיקרא עליה הא איהו ס"ל דאעפ"כ לא הפסיד נאמנות שלו לאחרים והניחא לר' יונה דמעיקרא הוי סלקא אדעתייהו דר' יהודה קאמר דאף שאוכל שם דבר שאינו מתוקן אפ"ה נאמן וע"ז אמרו לו על עלמו וכו' והשיב להם ר' יהודה דאף שלא נמנעו מלאכול שם מ"מ מתקנין מה שבבתיהן והיינו דאף מה שאוכלין שם תלינן דעל תנאי אכלו וכדלעיל אלא לר' יוסי קשיא והדר קאמר מליהון דרבנן מסייעין לר' יוסי דר' יהודה ס"ל דהעיקר שיקבל עליו בתחלה שלא יתארח אצל ע"ה ואף שלבסוף נתארח אצלו מ"מ לא הפסיד נאמנות שלו בכך וזהו כסברי' דר' יוסי אליבא דר' יהודה דאי ס"ד שלריך שלעולם לא יהיה חשוד לאכול ואז אינו חשוד להאכיל א"כ מה בין בתחלה בין בסוף הא לעולם לריך שלא יהא חשוד לאכול ואף לבסוף ועלה קאמר דתני וכו' וכלומר דמלינו דפליגי בכה"ג אם הפסיד נאמנות שלו לכל

דבר בשביל דבר א' או לא וה"ה כפלוגתא דמתני' וכר' יוסי וכעין מה דפרישית בפנים בענין זה ובהכי מתפרשת הסוגיא על נכון והכל ניחא בס"ד:

(שם) **החשוד** על דבר אחד וכו'. האי פלוגתא נשנית בתוספתא פ"ב בדברי רבי מאיר וחכמים ע"ה שקבל עליו כל דברי חבירות ונחשד לדבר אחד נחשד על כולן דברי ר"מ ותכ"א אינו חשוד אלא על אותו דבר בלבד ופסק הרמב"ם ז"ל בפ' עשירי מהל' משכב ומושב בהלכה ט' כחכמים וטעמיה משום דכך הובאה הברייתא בש"ס דילן בסוף פ"ד דבכורות (דף ל' ע"ב) ופלוגתא דמתני' נשנית ג"כ בתוספתא שם בדברי ר"מ וחכמים ור' יהודה דמתני' הם החכמים דהתוספתא ואפ"ה לא סמיך עליה משום דמתני' היא עקרית ופסק כחכמים בפ' עשירי מהל' מעשר בהל' א':

(שם ע"ב) **הנאמן** על הטהרות נאמן על המעשרות. פשוט הוא וכך נלמד מהמתני' דסוף פ"ד דבכורות החשוד על השביעית וכו' ויש שהוא חשוד על הטהרות ואינו חשוד לא על זה ולא על זה. ומשום דטהרות מדרבנן בעלמא הן וא"כ הנאמן על הטהרות מכ"ש שהוא נאמן על המעשרות:

(שם) **עד** שיקבל עליו ברבים. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר שם. והכ"מ ליין בסוף פרק עד כמה וכו' וזה לדברי חבירות כמו שנשנה בתוספתא ולמעשרות מכאן הוא דלמד:

(שם) **דבל** מה דהוא אכל מן שוקא הוא אכל. והמוכר לשוק לריך שיעשר קודם כדתנן בפ"א דמעשרות כד"א במוליך לשוק וכו' ורב שמואל לא יקח ממי שאינו נאמן על המעשרות ואם היה אוכל ממה שבבית בהא הוי תששא שמא שולח לו קודם שעישר וכהאי עובדא שלייתי בפנים:

(שם) **הוא** נאמן וכו'. ככל זה פסק הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות מעשר:

(שם) **לית** הדא פליגא על דר' יונה. עיין מזה לעיל בד"ה מתניתא פליגא על ר' יוסי:

(שם) **תני** כל הבא לריך לקבל עליו אפי' חבר אפי' ת"ח. ובתוספתא ל"ג אפי' חבר ולפי גי' הספר יש לפרש דאפי' חבר שנוהג כבר בדברי חבירות לריך לקבל עליו בפני שלשה חבירים דמה שנהג בלנעא בתוך ביתו לא מהני אלא לענין שבזה מקבלין בתחלה ואח"כ מלמדין אותו שאר דיני טומאה וטהרה ואם לא נהג בלנעא מלמדין אותו ואח"כ מקבלין אותו כדמחלק התם בברייתא דלעיל והובאה בפ"ד דבכורות (דף ל) ומ"מ בין כך ובין כך לריך לקבל עליו בפני ג' ובת"ת פליג שם אבא שאול דת"ח א"ל לקבל עליו ולא עוד אלא אחרים מקבלין בפניו וכך הובא בפ"ד שם ומסיק דבימי בנו של ר"ח בן אנטיגנוס נשנית משנה זו שאף ת"ח לריך לקבל עליו וכו' שמיום שחרב ביהמ"ק נסגו כהנים סלסול בעלמן שאין מוסרין את הטהרות לכל אדם וכ"פ הרמב"ם בעשירי מהל' משכב ומושב בהלכה ג' ומיהו מהכא משמע דאם לא קיבל מעיקרא בלנעא לא מהני כדמוכח מהאי עובדא דר"ל ור"ל דה"ק ע"ה אני אלל טהרות מפני שלא קבלתי ע"ע מעיקרא ולריך אני לקבל עכשיו בפני ג' וכדין מי שלא נהג בתחלה בלנעא כדלעיל וכל זמן שלא קיבל עליו בפני ג' עדיין אינו מוחזק לטהרות כמו המקבל עליו מעיקרא בלנעא:

(דף י"ד ע"א) **הוא** נעשה לחבורה ובניו ובני ביתו נעשין לו וכו'. ופלוגתא דרשב"ג ורבנן היא בתוספתא וכך הובאה שם ופסק הרמב"ם כת"ק שם בהלכה ה' ולא כדקאמר הכא דלא פליגי וכו' דהתם הובא פלוגתייהו בסתם ולא מחלק בין אינן טפולין לבין אינן טפולין ולעולם אין בניו וב"ב לריכין לקבל בפני חבורה:

(שם) **בראשונה** היו אומרים חבר שנעשה גבאי וכו'. משמע דלמשנה אחרונה כיון שפירש הרי הוא כחבר כבתחילה וא"ל לקבל עליו מחדש וכך משמע מל' התוספתא חזרו לומר פירש מגבייתו הרי הוא נאמן אבל בבבלי בכורות פ"ד הגירסא חזרו לומר פירש הרי הוא ככל אדם וא"כ לריך לקבל עליו כבתחילה וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה ח' וכרבה דהלכתא כוותיה לגבי רב יוסף שם בהאי עובדא דרב הונא בר חייא ורבה ס"ל כמשנה אחרונה ולריך לקבל עליו דברי חבירות כבתחלה אלא שמקבלין אותו ולא כרב יוסף שלא רלה לקבלו כלל:

(שם) **הבא** את אומר הלוקח מפרים והכא את אומר הנחתום הוא מפרים. התוס' בפ"ק דיומא (דף ח' ע"ב) ד"ה תנן התם הביאו מסוגיא זו קלתה ופירשו בתחילה לשינויא דכאן בעושה בטהרה וכו' דתרוייהו הני מתני' בנחתום ע"ה מיתוקמי וכמו שהבאתי בפנים בענין הך שינויא ועוד פירשו להך דלקמן על דמקשי אדרב יוחנן אם בעושה בטהרה יפרים על הכל ומשני בדין הוא שלא יפריש כלום שאין מוסרין ודאי לע"ה כלומר דאפי' ודאי איכא למימר דע"ה יעשרנו אפ"ה לא סמכינן עליה דחיישינן דלמא לא מתקין ליה והיינו דקאמר אין מוסרין אפי' וודאי לע"ה דוקא אבל לחבר שרי ומתני' בנחתום חבר שמוכר לחבר עסקינן וא"כ בדין הוא דהנחתום לא יפרים לכל הפחות מעשר שני משום דטריחא מילתא טובא לאסקיה לירושלים וכו' ואין לפרש שאין מוסרין ודאי לע"ה אבל דמאי מוסרין דהא ליתא דבכמה מקומות בש"ס מוכח דאין מוסרין דמאי לע"ה וכו' וקודם שאבא לסעיר בעיקר פירושם זה שלריך לבאר לפי דבריהם דנראה דהשתא חזרו בהן ממה שכתבו בתחילה להך שינויא דר' יוחנן לרומיה דהני מתני' כאן בעושה בטהרה דתרתי הני מתני' בנחתום ע"ה מיתוקמי. והמהרש"א ליין בדבריהם שהוא מפי' הר"ש ז"ל זהו ודאי מפי' הר"ש אבל לא מה שכתבו בתחלה דהר"ש מפרש גם בתחילה דבנחתום חבר מיתוקמא ועיי"ש בדבריו ולא נאריך בזה כי עיקר הפירוש שפי' הר"ש והתוס' שם בהאי בדין הוא וכו' נסתר הוא כדלקמן וא"ל לדוחק הגדול הזה ומיהו לדברי התוס' ע"כ לומר דהם מפרשי דהשתא הדר ביה הש"ס ממאי דבעי לאוקי מעיקרא דבנחתום עס הארץ מיירי וכאן בעושה בטהרה וכו' אלא דהכא בנחתום חבר מיירי וכן מתני' דפ"ה וכפי' הר"ש. או דנאמר דהכי מפרשי למאי דהדר ביה הש"ס ולא בעי לאוקמי כדמעיקרא אלא דהכא בנחתום חבר מיירי ומתני' דפ"ה בנחתום ע"ה מיירי והשתא ל"ק כלל רומיא דמתני' אהדדי וכפשטא דהאי דמתני' דבנחתום חבר עסקינן וכפשטא דהסוגיא דהש"ס דהתם ביומא דלא קשיא ליה כלל מההיא מתני' דפ"ה דהתם בנחתום ע"ה מיירי אלא דבעי לשנויי האי קושיא ולמה לא יפרים את הכל וגם למעשר שני וכדמדייק הש"ס התם ועל זה פירשו ומשני בדין הוא שלא יפרים כלום וכו' וזהו כפי' הר"ש בזה בהא דקאמר שאין מוסרין ודאי לע"ה. והנה אגן מה נענה אבתרייהו דרבותינו בעלי התוס' ז"ל כ"א אומר אני לפני המעיין ולבו שלם בש"ס וביחוד בדינים הללו שאינן נוהגין בעונותינו בזה"ז ואם נפשו חשקה בתורה לידע ולחפש בכל מתבואיה ומלפוניה יראה בעין שכלו כמה נפלאו דרכם ממנו ולא נוכל להבין מדוע הלכו בדרך רחוקה ודחוקה לפרש האי בדין היה וכו' ולא לריך להאריך בענין הקושיות על הפי' הזה דאם בנחתום חבר מיירי המתני' לפי פירושם להך שינויא למה לו להש"ס להזכיר כלל הך שאין מוסרין ודאי לע"ה דהא מע"ה לא איירינן הכא ואם הכוונה לדיוקא הא לחבר מוסרין ולמה לא אמר הש"ס בהדיא הכי והאי לאו מתני' ולאו ברייתא היא דנידק מדיוקא אלא דברי הש"ס הן ומי סני ליה למימר בהדיא כן ועוד מאי האי דקאמרי בנחתום חבר שמוכר לחבר וכי הנחתום אינו מוכר אלא לחבר הרי נחתום עושה לכל הוא ועוד דלפירושם האי ודאי דקאמר הכא ודאי טבל הוא ולפיכך היה קשה להם לפרש כפשטא דא"א למידק הא דמאי מוסרין לע"ה הא קיי"ל דאין מוסרין דמאי לע"ה ולכן הלכו לפרש לדיוקא אבל לחבר שרי וכו' ומי יתן ואוכל להבין זה דמאי שיטתיה דודאי שאינו מתוקן הכא כמתני' הכי אמרו דיפרים תרומת מעשר וחלה והקשו ולמה לא יפרים את הכל ויתקננו ותירלו בדין היה וכו' וא"כ ודאי מאי דבר שאינו מתוקן שייך כאן דנלך אחר סיבוב הדברים לע"ה הוא דאין מוסרין אבל לחבר וכו' ועוד דלדינא קיי"ל דאפי' לחבר אין מוסרין לו ודאי טבל כדמוכח מהתוספתא בפ"ג לחכמים דר' יוסי והבאתי לקמן בפ"ג הלכה ג' וע"ש בד"ה שלא ליה לרבי יוסי ברבי אתרוג. סוף דבר יותר ממה שנרד לעמוק בענין דבריהם אלו יותר יהא קשה והדוחק מובן מאליו באין לורך להאריך בזה ונעלם ממנו כוונתם ולמה לא נלך בדרך כבושה ופשוטה דלא איירי הכא אלא בודאי מע"ש ובדמאי שלו וכדפרישית בפנים והיא משנה ערוכה כפ"ג דמעשר שני ותלמיד ערוך שם בהדיא כדאמר הכא ואף דכאן לא הפרים מעשר ראשון הא לא איכפת לן דהא קיי"ל אם הקדים מע"ש לראשון מה שעשה עשוי הא לאיי דמעשר שני של ודאי נקרא אם היה מפרים וכן מבואר היא בהדיא לעיל פ"ק סוף הלכה ב' גבי מעשר שני. ור"י ור"א פליגי בשינויא דרומיא דהני מתני' דלר"י בנחתום ע"ה מיירי הני תרתי מתני' ומשני כאן בעושה בטהרה וכו' וכדפרישית וזה עולה כתחילת דברי התוס' כנזכר. ור"א משני דתרוייהו בנחתום חבר מיירי וכאן במדה דקה וכו' וזה מבואר והדר מקשי לר' יוחנן וא"כ יפרים את הכל וגם למעשר שני ומשני בדין הוא שלא יפרים שאם יפרים יהא מעשר שני של ודאי בידו ואין מוסרין מע"ש של ודאי ביד ע"ה כ"א מעשר שני של דמאי מוסרין וכדתנינא וכדכתיבנא הכל בפנים. ולא איירינן הכא כלל בודאי שאינו מתוקן דפשיטא הוא דאין מוסרין דבר שאינו מתוקן לע"ה ואפי' הוא מדמאי. וזה מבואר בהרבה והרבה מקומות בש"ס דהכא ודהתם אלא כדפרישית והא ל"ק דאמאי מוסרין למעשר שני בטומאה ואין חוששין להפרשת מע"ש דזה לא יפרים כלל דהא ליתא דמבואר הוא בש"ס דגיטין (דף סא) דמתמיר אביי טפי בטומאה מבמעשר וא"כ האי ש"ס כסבריה דאביי הוא דס"ל וכזה מבוארת הסוגיא על מכונה וכפשטא בלי שום דוחק ולפי הדין ולר' יוחנן הוא דמשני הש"ס אבל לר' אלעזר אסיק בקשיא כמבואר בפנים דלדידיה תרתי מתני' בנחתום חבר מיירי והלכך אסיק אליביה בקשיא וכזה עולה כל מילי דהסוגיא בדיוק יפה:

והנה ראה זה אחד מי שהוא בתורת חכם מופלא והמר לא הבינותי לזה דהרי מע"ש של דמאי מוסרין אותו לע"ה וכהאי מתני' דמעשר שני שלייתי וא"כ כאן דמיירי בנחתום ע"ה לפי הך שינויא ולמה לא יפרים מעשר שני הרי זה מע"ש של דמאי הוא עכ"ד. וכשמעי נפלאתי האיך נעלם מעיני אנשים כאלה עיקרי דינים הללו וכיולא בהן וכי מה שייך כאן חשש מע"ש משום דמאי הלא עיקר קושית הש"ס להאי מ"ד דמוקי למתני' דהכא ג"כ בנחתום ע"ה ובעושה בטהרה וא"כ למה לא תייבוהו

חכמים

אמנויס לכפרים גם מע"ש כבר כל הנאמנים לעשות בטהרה בהכי האמינוהו על תרומת מעשר והלא וכמו כן יפרים גם מע"ש דקפ"ד דלא נאמן בשמירת טהרה על זה נאמן ג"כ על זה לשמרו בטהרה והכי דלא דמי בהכי אם אתה אומר שיפרים למעשר שני א"כ מעשר שני ודאי יהיה בידו דמה שייכות דמאי לכאן הרי אנחנו מחזיקין לע"ה הזה במה שהוא מפריש להקן כתורת ודאי היה מפרים ומאמינים אותו על הפרשת תרומת מעשר והלא הוא"ל דמקפיד על עשייתן בטהרה ומשום דחמירא ליה אבל מעשר שני דלא חמירא ליה וכדפרישית בפנים מוטב שלא יפרים כלל משיפרים ויהיה תורת מעשר שני ודאי בידו והא תנינן אין מוכרין מע"ש ודאי לע"ה שעל זה חששו שאינו מקפיד לשמרו בטהרה והע"ה במקפיד על טהרת תרומת מעשר והלא וכדאמרן והרי זה כאלו אתה מוסר מעשר שני ודאי לע"ה והכור כ"א דוקא בחבר שתיקן מעשר שני פירות שלקח מע"ה ותקנו בתורת דמאי ומשום ספק זהו שהתירו למכרו לע"ה הוא"ל והינו אלא משום ספק וכל זה פשוט הוא ואינו אלא כהוספת דברים להמבואר דכל שפרשה באמרו כאן להך הוקימתא דהאי מ"ד לא נתתינן לה מתורת ספק אלא מתורת הפרשה לתקנו כודאי הוא. ולא כתבתי זה אלא להראות לפני המעיין כמה יש מן המתרשלים בדבר ואין נפשם חפילה לידע תוכן הדבר ולירד לעומקו של האמת. ולדינא דמתני' מבואר הוא דאין לנו נ"מ כלל מהאי סוגיא דהכא דהא מבואר דהש"ס דילן ביומא מפרש להמתני' בנחתום חבר וזהו דמקשי התם אלא מע"ש נפרשו כו' והך קושיא לא שייכא כ"א בחבר וא"כ פשוט הוא דל"ק כלל מההיא דפ"ה דהתם בנחתום ע"ה מיירי והלוקח ממנו צריך שיפרים וזהו דרך הרמב"ם דלא למד כלל מהאי סוגיא דהכא כ"א כתב בדין בשביעית כבמתני' בפ"ט ממעשר הלכה י"ב ובדין הלוקח מנחתום ע"ה דריש פ"ה כתב שם לעיל בהלכה ו' ומ"ש שם בדינא דמתני' כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה פשוט הוא דהתם נחתום חבר צריך שיעשה בטהרה וכדתנינן בפ"ד דע"ז וכבר מבואר בחיבורי שם בדין הזה. ומ"ש כד"א וכו' הוא מהתוספתא והובאה לקמן בהסוגיא ועיין בדיבור דלמטה לא על הדא וכו' מה שנתבאר מזה ומה שמקשין התוס' ביומא שם עוד ומביאין לסוגיא דהכא בריש פ"ה יתבאר מזה במקומו בסייעתא דשמיא:

(דף ט' ע"ב) **חברייא** בשם ר' לעזר דר"מ היא. למאי דפרישית בלשון הא' היה צ"ל דר"מ ורבנן פליגי בעיקרא דדינא אם החנונים המוכרין במדה דקה צריכין לתקן הכל או לא וקושית רבי יוסי ממתני' דלקמן אלו הן המשפיעין וכו' היה צ"ל הוי אית תורנין דקאמר היינו משום דהך מתני' בבהמה כבית ומשמע דכ"ע מודים בה לחלק בין סיטונות לחנוני' והגה"ה תורנין ג"כ ס"ל הכי אבל כל זה דוחק וגם היותר נכון כדפרישית בלשון הב' דמילתא בהנפי נפשה היא:

(שם) **לא** על הדא ר' הלעזר אמר הדא מילתא וכו'. לנאי דמוקי הכא להאי כד"א בזמן שהוא מוכר בחנותו וכו' כר"מ דאיהו ס"ל דהכל הולך אחר דרך דבר המוכר כן ולפיכך אם מוכר לפלטר והפלטר דרכו למכור במדה דקה מעט מעט צריך לתקן הכל וכדמסיים וכן פלטר מדה דהם. והגות מדה גסה טפילה היא בגסה לדקה וכמבואר בפנים דכלומר אף שהנחתום שהוא מוכר מחנותו לפלטר ודרך הנחתום למכור הרבה ככרות ביחד להפלטר וכדתנן לקמן בפ"ד מ"מ מכיון דהפלטר הוא מוכר מעט מעט צריך הנחתום המוכר לו לתקן הכל מפני שדרך הככרות לנמכרן מעט מעט מיד הפלטר אמרינן דטפילה מדת גסה של מכירת הנחתום למכירת הפלטר שהוא במדה דקה ולפ"ז לחכמים דפליגי עליה דר"מ בתוספתא דגרסי' התם על דברי ר"מ ותכ"א דברים שדרכן למדוד בדקה ומדדן בגסה מבפישה ומוכרן דמאי הם מדדן בדקה ה"ז חייב ולדידהו דס"ל דהכל הולך אחר המדידה והמכירה עכשיו ולא אחרי דרך שדרכו להמכר פליגי נמי על האי כד"א דהא כיון שהנחתום מוכר להפלטר במדה גסה אין חיוב הדמאי עליו ולעולם אין הנחתום צריך לתקן הכל כ"א מה שחייבוהו חכמים במתני' וכ"ע דמוקי לה הכא כר"מ. וכיון שכן הוא קשיא להרמב"ם דפסק בפ"ט ממעשר בהלכה י"ב כהאי כד"א דהתוספתא דאם הנחתום מוכר לפלטר או בחנות הסמוכה לפלטר חייב להפרים אף מעשר שני וכפי"א שם בהלכה ב' פסק כחכמים דהתוספתא וכהא מילתא דמתני' דהכא כל המשפיעין במדה גסה מותרין למכור את דמאי וכו' ועכ"ל דר"מ פליג עלה לפי גי' התוספתא בדבריו וכך היא גי' הרמב"ם במשנה דלקמן בדברי ר"מ כדגי' בפי' המשנה שכיא כנוסחה דמביא הש"ס כאן דלר"מ הולכין אחר דרך שדרכו להמכר וחכמים הולכין אחר המכירה של עכשיו ובמאורה הוי כמוכי שטרא לבי תרי ובהדיא מוקי לה הכא להאי כד"א דהתוספתא כרבי מאיר ולא כחכמים דפליגי עליה. והראב"ד ז"ל בהשיגו בפי"א כתב דלא פסק כר' יוסי דמתני' דלקמן וטפי קשיא בהא דפסק בפ"ט כהאי כד"א דהתוספתא דלא אתיא אלא כר"מ ולא כתב הראב"ד בה כלום וזה צ"ע אם לא דנדחוק לומר דלא סמיך אההיא דחברייא דהכא דבשם ר"א הוא דאמרי הכי דמוקי להתוספתא כר"מ ומשום דמצינן להוקמי אף אליבא דחכמים דהתוספתא דס"ל דבעלמא הולכין אחר המכירה של עכשיו והם מוכר במדה גסה פטור שמוכר מתוקן דמאי בהאי הכא דכיון שהנחתום מוכר להפלטר וזה ודאי אינו מוכר כ"א מעט מעט הוי כמי שהנחתום בעצמו מוכר במדה דקה ועוד דכיון דמתני' דהכא בנחתום חבר מיתוקמא כדמוכח מהש"ס דפ"ק דיומא כמוזכר לעיל בד"ה הכא את אומר וכו' וא"כ כשהוא מוכר להפלטר או לחנות והפלטר ע"ה הוא אין לו להחבר להוציא מידו דבר שאינו מתוקן וצריך להפרים אף מעשר שני ובהאי בנחתום ע"ה דהדין הוא שהלוקח הוא מפרים אף מעשר שני כדתנן בריש פ"ה ומ"ש בלפונו וכו' משום דהנחתום המוכר לו הוא ע"ה ולא תיקן הכל הכא בלוקח מן הפלטר שלקח מן הנחתום חבר יסמוך על החבר שתיקן הכל לפיכך אמרו בתוספתא דבכה"ג צריך הנחתום החבר להפרים אף מע"ש ומיהו הכתי צ"ע דלא פירש כחברייא בשם ר' אלעזר ואין כאן מי שחולק על אוקימתא דר"א להתוספתא:

(שם) **מידה** דקה הוא"ל והמוכר משתכר וכו'. כן כתב הרמב"ם ז"ל בפי"א ממעשר בהלכה ט' והטעם דהכריע כר' לא בשם ר' יוחנן ודלא כחברייא בשם ר' יוחנן והנ"מ מבוארת דלטעמא דחברייא אף אם המוכר בגסה דהוא משתכר כ"כ והיה בדין שהלוקח הוא שיפרים מ"מ כיון דלפעמים גם הוא מוכר לתינוקות והם לא יתקנו צריך שיתקן וכדפרישית בפנים למאי דקאמר דר' חנינא מסייע לחברייא ואלו לר' לא בשם ר' יוחנן הולכין אחר השכר ונפקא עוד נ"מ לטעמייהו דלפעמים מצינו דאף שהוא מוכר בגסה המוכר הוא משתכר והיינו כר' זירא דלקמן דאמר תכון שכר ביניהון וכדפרישית דמחשבין בין המוכר ובין הלוקח מי הוא המשתכר וכגון שהלוקח עשה עמו מקח על רבעין והוא מודד לו במדה גסה הרבעין ונמצא המוכר שהוא מודד במדה גסה בבת אחת הוא המשתכר במדה והנו דקאמר דמסייע לר' לא בשם ר' יוחנן דאע"ג דהוא קאמר לעיל במדה גסה הלוקח הוא שמשתכר זהו במקח דכך הוא דרך המוכרין ולוקחין והמוכר מעט מעט הוא משתכר במקח אבל בכגון זה שאמרנו שהמקח נעשה על הרבעין וזה מודד לו הרבעין במדה גסה ודאי שהמוכר משתכר במדה הוא והיינו דקאמר דכר' לא בשם ר' יוחנן הוא דאתיא דהולכין אחר השכר והלכך בעלמא דהמוכר במדה דקה מסתמא הוא משתכר והוא שיתקן. והשתא מכיון דר' זעירה פירש לדברי ר' לא בשם ר' יוחנן ולהנא דמסייע ליה ומסתמא ס"ל כוותייהו לפיכך פסק הרמב"ם כוותיה דר' לא בשם ר' יוחנן וכר' זעירא:

(דף י"א ע"א) **תניי** בית דין הוא שתהא תרומת מעשר של מוכר וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל שם בהלכה ה' וכפירושא דהמסקנא דמסיק ר' יוסי באומר לו בדעתו נתקין. וכדפרישית בפנים באומר א' מהן בא ונתקן לפי אומד הדעת בינינו וזהו דקאמר העפ"כ אומרים לו תניי ב"ד הוא וכו' כלומר דלא תימא כיון שנהגו בכך א"כ יפרישו לאיזה זה מתרומת מעשר ומעשר שני וזה התניי קמ"ל דהעפ"כ אומרים לו תנאי ב"ד הוא דתרומת מעשר שהיא ניתן לכהן על המוכר לתקן שלא יוציא מידו דבר שאינו מתוקן ומע"ש שצריך להעלותו לירושלים הטילו על הלוקח שהרי הן שלו והוא יטריח עצמו להעלותו והראב"ד ז"ל פירש כדעתו היינו המוכר מדעתו שלא בהכרח ב"ד וזהו דקאמר והעפ"כ מ"ש על הלוקח ולפיכך השיג עליו שם ואפשר שהיתה הגי' לפניו מדעתו ולפי הגי' אשר לפנינו יותר מרווח פירוש הרמב"ם וכדאמרן:

(שם) **תניי** ב"ד הוא שהלב משל טבח וכו'. מפני שהטבח נאמן הוא על שניהם כחכמים כר"ש גיד הנשה. ומסקנת הסוגיא נראה דלענין הדמים קאמר הכא ועל מי לקבל חסרון המשקל ודומיא דתנאי ב"ד דלעיל גבי תרומת מעשר ומעשר שני אלא שלא ראיתי דין זה מבואר בשום מקום אחר והרמב"ם לא הביא כלל מזה ולא בהלכות מכירה בפרק י"ז ולא בפ' כ"ב וכ"ג שבמגלה שם מדיינים כיוצא באלו ולא באיזה מקום בחבורו ונראה שהוא ז"ל לא היה מפרש בענין דמי המקח וחשבון חסרון המשקל אלא לענין נאמנות קאמר וכהאי דגרסי' בפ' גיד הנשה (דף לג ע"ב) על המתני' בענין גיד הנשה א"ר יוחנן חזרו לומר אין נאמנין וכו' והשתא קאמר הכא דבזמן שחזרו לומר אין נאמנין על גיד הנשה דעל חלב הטבח נאמן כחכמים במתני' דהתם ועליו לטרות ולנקר החלב וג"ה של לוקח שעליו לטרות ולהטעט אחריו והטבח אינו נאמן עליו הנהיג ר' אבהו בקיסרי שיהו שניהן של לוקח שאף על החלב לא רצה להאמין להטבח מפני שראה שאין חוששין לנקר כטוב שלא יחסר להן מהמשקל וזהו דקאמר כגון דיהוון מרבין טבחות לפי שהלוקחין שכבר לקחו הבשר הן בודאי יהיו מנקרין כל החלב ומחטטין אחר גיד הנשה אשתא בפיר הוא שלא זכר הרמב"ם מזה כלום דהא מסיק התם דאמר ר"נ בזמן הזה נאמנין כדמפרש טעמא וכן על החלב וכחכמים דמתני' כמו שפסק הוא ז"ל בחלב בסוף פ"ח ממ"א וכן בגיד הנשה בפ"ח שם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **מאכילין** את העניים דמאי. כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה אולי יקשה עליך ותאמר אחר שהתרנו לעניים אכילת דמאי מפני מה נאמר בלוקחי שלדקה הרוצה לתקן יתקן והוא עני. ותירץ דהאכילה אחת היא שהתירו אבל כשיחלקו עליהם ונפל לכל אחד מהם חלק טוב נתחייב להוציא מהן דמאי וזהו דקאמר מאכילין ולא אמר אוכלין עכ"ד והנה בחבורו חזר בו וכתב כדין זה בפרק עשירי מהל' מעשר הלכה י"א מותר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי וצריך להודיע והעני עצמו והאורח אם רצו לתקן מתקן וכן בגבאי לדקה וכו' א"כ לעולם בין ברישא מאכילין וכו' ובין בסיפא גבאי לדקה צריך להודיע והרוצה לתקן יתקן וכבר העיר התי"ט בזה שבחבורו חזר בו. וטעמו דחזר בו נראה שהוא ז"ל הכריע כר' יונה דהכא מפני התוספתא דקתני וצריך להודיע וא"כ מתני' בעניים חברים מיתוקמא דלהו משני שמודיע להן והרוצה לתקן יתקן כדאמר בגמ' דלר' יונה ניחא האי ברייתא ואע"ג דמשני גם לר' יוסי דס"ל דגם בעניי ע"ה מיירי דמודיע להם כדי שהאחר הרואה ידע שאינו מתוקן הוא. שינויא דחיקא הוא ולא סמכינן עליה דהרי קתני וצריך להודיע להן והאיך יודע להאחר הרואה שנותנין להם דמאי במה שמודיע להן בפ"ע אלא לא תיקנו שצריך להודיע כ"א מפני טעם שאם ירצו לתקן יתקן וא"כ בעניי חברים מיירי וכך הם כוונת דברי הרמב"ם בחיבורו שאם רצה לתקן וכו' ומי הם המתקנים אלא החברים וזהו פשוט וכתבתי זה מפני הנלמד דבר מדבר דאם מפרשינן בעניי חבירים ומטעמא דהך ברייתא תני וצריך להודיע נפקא מזה דאכסניא דקתני היינו באורחים ולא חיל המלך ומטעמא דהוי כפורע חובו בדמאי כדלקמן וכן אין חילוק בין אם לנו בין לא לנו דהא כי דייקינן אכתי דהך ברייתא דצריך להודיע פליגא אהך ברייתא דר' יהושע לענין שמחלק בין לנו או לא דהא התם יודעין היו שהי' דמאי כדקתני והיו אותן בני העיירות מביאין להן פירות וכו' ולפי הברייתא דצריך להודיע כדי שהרוצה לתקן יתקן דמשמע אפי' מיד מפני מה לא תיקנו מיד אלא ודאי דהך ברייתא דר' יהושע ס"ל דבלנו תליא מילתא ואז הוא צריך לתקן דשוב לא הוי כאורח והך ברייתא דצריך להודיע ס"ל דאין חילוק ולהכי קתני סתמא צריך להודיע שאם ירצה לתקן יתקן מיד והיינו נמי טעמיה דהרמב"ם דפסק בפירוש אכסניא כר' יונה וכברייתא דר' יהושע ולא חילק בין לנו או לא משום דסמיך אהך ברייתא דצריך להודיע דהש"ס דייק מינה והיא עקרית ועוד דהך ברייתא דתוספתא דשביעית דלקמן מסייע לה דקתני נמי וצריך להודיע (ומה שהקשה הר"ש למ"ד דלנו חייבין לתקן מההיא דעירובין דמשמע מהם דאפי' לנו פטורין מדמאי וגם בזה דחק התי"ט בהגה כספ"ק דעירובין שפי' לנדדין קתני וכו' וע"ש דבלא"ה לא קשה מידי דהכא מדינא קאמר דחייבין והתם הא קתני ד' דברים פטרו במתנה וכו' דאף שהן חייבין מדינא פטרום כדתניא שם שאר דברים דחייבין מדינא ובמתנה פטרום וזה פשוט) ולמדנו עוד מזה דשביעית ודמאי דיניהם שוין בענין זה דאף דדמאי מדרבנן היא שביעית בזה"ז ג"כ מדרבנן היא וזהו דמדייק ר' מנא הכא אמרה וכו' מדמאי לשביעית כדפרישית בפנים ומצינו למדין דילפינן נמי דמאי משביעית דהבא בשביעית אין נפרעין מהן וכו' ואין פוסקין לדקה וכו' דכל דבר המוטל כחוב אין נפרעין ממנה וכן הוא בדמאי כ"א דוקא דרך ג"ח מותר והשתא ניחא דקתני מאכילין ולא קתני אוכלין לאשמועינן שמאכילין להן דרך ג"ח אבל לא לעניים המוטלין עליהן לפרנסן דהוי כפורעת חוב וכן לא לאכסניא של מלך המוטלת עליהן אלא לאורחים שהוא ג"כ דרך ג"ח ולא צריכין אנו לדוחק התי"ט שדחק עצמו לפרש מאכילין לפי דברי הרמב"ם בחיבורו דפירושו שנותנין לתוך ידם משא"כ ברישא חבר וכו' והא בלא"ה לאו מילתא היא דהתם מדרך ליתן ליד התולה שאינו נוטל בעצמו וכאן אין דרך ליתן לידים אלא נותנין לפניהן ולישנא דמאכילין דינא קמ"ל כדאמרן ועוד דהא קתני נמי אכסניא והיינו אורחים ולא שייך לישנא דאוכלין גבי אורחים ומיהו האי דינא קושטא היא דאין להאכילן לעניים דמאי אלא בתורת ג"ח ולא כשהן מוטלין עליו לפרנסו והיינו נמי טעמא דקתני במתני' גבי גבאי לדקה גובין סתם ולכאורה גובין מאן דכר שמיה ומשום פלוגתא דב"ש לא הוה צריך למיתני אלא מחלקין סתם אלא הא קמ"ל דגובין סתם שאין להן לשאול אם הוא מתוקן או דמאי דכשאין יודעין שהוא דמאי אין להם ליתן לעניים המוטלין עליהן כדקתני גבי שביעי' אין פוסקין לדקה לעניים והלכך גובין סתם ומחלקין סתם ובזה יהיו מבוארין דברי המשנה והסוגיא ודברי הרמב"ם בענין זה ולא רציתי להאריך יותר כמובן מאליו:

(דף י"ב ע"א) **רופא** חבר וכו'. דין זה הביא הרמב"ם שם בהלכה י"א ודין דבני נח השמיט ואף דלענין דינא קושטא הוא כדפרישית בפנים וכמו שהבאתי ממתניתין דתרומות ולטעם הנלמד מהאי דאמרינן פרק קמא דערכין (דף ו) נכרי שהפרים תרומה מכרין בודקין אותו אם בדעת ישראל הפרים תנתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישי' שמא לבו לשמים וכן פסק בפ"ד דתרומות וא"כ בכגון זה גם פירותיו טבל הוא לו כל זמן שאינם מתוקנים וא"א לפרש לשא דהכא בענין אחר דהא בהדיא קאמר אפי' בודאי מותר ומאי האי ודאי אם לא טבל ודאי וקאמר טבל תולה וכו' אלא דנראה דהוא ז"ל לא דקדק לדין זה גבי בני נח דהא מ"מ גברא לאו בר חיובא הוא ומאי קמ"ל והסבר דס"ל דאף טבל רופא מותר וכן השמיט הוא ז"ל לדין דאבר מן החי לבן נח שאסור לו ליתן ולא זכר זה בחיבורו ומיהו זה צ"ע דהא תוספתא ערוכה היא והובאה הך ברייתא בפ"ק דע"ז (דף ו) מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבן נח וכוס יין לנזיר וכו' ומוקי לה התם דקאי בתרי עברי נהרא דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל וכן הביא הסמ"ג בלאוין קס"ח ודמיא הא דהכא ג"כ לזה דאי לא יהיב ליה הרופא התולה לא שקיל וכעת לא מצאתי טעם על שהשמיט כל זה מחיבורו:

(שם ע"ב) **גבאי** לדקה בי"ט וכו'. דין זה הביא הרמב"ם בסוף פ"ד מהל' יו"ט וכן לדין גבאי קופה בשביעית בסוף פ"ח מהל' שמטה ויובל ומדין כהנים וכו' בתלירות של אוכלי שביעית לא זכר כלום ולא בהלכות בכורים:

(דף י"ג ע"א) **שהזוכה** זכה בדקה וכו'. כדפרישית בפנים וכולא הסוגיא מבוארת ועיין בהר"ש שפי' דחוק וגם במאי שפי' דהאי כהדא ר"ש בר כהנא וכו' כתירוץ הוא להקושיא ואינו אסור משום גזל אלא משום דלעלין הוא מפרים ולא חשיבי כולי האי ובהאי עובדא שאין זה דבר להקפיד עליו וזהו דוחק גדול ועוד אי לעלין הוא דמפרים דלא חשיבי וא"כ הוי מן הרע על היפה ואין תורמין מן הרע על היפה לכתחילה וכן אין מעשרין. ולמאי דפרישית בפנים הוא מהקושיא ולא משני אלא לבסוף ר' אבהו וכו' דנותן דמי' וכו' וכן האי ויקבע אותן לתוך פירותיו קושיא אחרת היא ולא שייכא לתירוצא דעושה אותן ליבור כמו שהועתק בדבריו ז"ל והעתיקו התי"ט ועוד הסיף ותו בירושלמי ולא כן תני וכו' עיי"ש ומאי עביד ליה כהא דר' חיננא ואין להאריך כמבואר ודע דהרמב"ם ז"ל העתיק לדין הלוקח ירק מן השוק ומשך וכו' כסתמא דמתני' בפי"א ממעשר בהלכה ח' ולא כתב כלום שנותן דמי המעשר להמוכר שכתב בפי' המשנה וצריך טעם לזה דודאי לא דמי להאי ברייתא דשנויה פרק המוכר את הספינה (דף פח ע"א) הלוקח ירק מן השוק ואמר והניח אפי' כל היום כולו אינו חייב לעשר גמר בלבו לקנותו קנה ונתחייב במעשר וכו' הא כיצד מעשרו ונותן לו דמי מעשר ופריך אטו משום דגמר בלבו לקנות קנה ונתחייב במעשר א"ר הושעיא הכא ביראת שמים עסקינן כגון רב ספרא דקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו וכן פסק הוא ז"ל בריש פ"ח מהל' מעשר דאינו מחויב לעשר אלא ביראת שמים דבהאי הכא דהא קנה ממש במשיכה או בהגבהה דבר שדרכו להגביה כדכתב כאן ומשך ונראה דהוא ז"ל סמיך דמדאמרינן שצריך הוא לעשר ממילא שמעינן דצריך ליתן דמי המעשר להמוכר דאי לאו הכי גזל הוא וראיה לזה שבריש פ"ח בדין הנזכר לא כתב אלא כך ואם היה ירא שמים שגמר בלבו מעשר ואח"כ יחזיר להמוכר אם רצה להחזיר ולא כתב בפירוש שצריך ליתן לו דמי המעשר כדקאמר התם בירא שמים אלא דמכללא שמעינן שבכל מקום שהוא מעשר ונתחייב בו ומחזיר המקח להמוכר צריך ליתן לו דמי המעשר:

(שם ע"ב) **בראשונה** אבל עכשיו מותר מפני הכספים. והכא מסיק נמי כבבלי עירובין (דף סד) ועיין בפ"ק דע"ז בהלכה ט' ד"ה והתני מעשה בר"ג וכו' שתירצתי לקושית התוס' שם והיא קושית הש"ס דהכא דפריך סתם והאיך נתן ר"ג למגוי' הכתיב לא תחנם:

(דף י"ד ע"א) **שלח** לי ר' יוסי בריבי אתרוג וכו' התוס' בפ"ד דע"ז (דף נח ע"ב) וכן בפ"ק דחולין (דף ו) הביאו לזה ופירשו כמה שהבאתי בפנים וכן הר"ש ז"ל בפ"ב דמכילתין והקשו בע"ז שם דהתנן בתוספתא דטהרות אתרוגים אין מזלפין עליהן מים ותירצו דהכא בחג איירי ומרבילין משום הדר ומחמת זה הוקשה להם וא"כ מאי קאמר ויעשר ממנו עליו והאיך יוצא י"ח בחסר ותירצו דבחולו של מועד איירי כדאמרינן ר' חנינא מטביל ונפק ביה ויש לומר דמשום האי דתוספתא דטהרות א"צ לדחוק כ"כ דהתם קאמר אין מזלפין עליהן מים לכתחילה משום דיד הכל ממשמשין בהם וכאן אירע שזילפו עליו מים ולכן שלח לו זה בא כידי לומר שיודע שלא נטמא אף שזילפו עליו מים כמו שבארתי בפנים בתוס' ביאור על דבריהם ולעולם בשאר ימות השנה איירי ודע דבתוספתא דמכילתין קודם המעשה ששלח ר' יוסי בריבי אתרוג לרשב"ג גרסי' המשלח בין לע"ה ובין לחבר צריך לעשר רשב"ג אומר לע"ה צריך לעשר לחבר צריך להודיע וזה בודאי כדאיירי האי ברייתא ואם כן הלכה כת"ק ומשמע הא בדמאי כ"ע ל"פ דשלח לחבר דהוא מסתמא לא יאכל עד שיתקננו דמאי אלא דבודאי ס"ל לת"ק שאין החבר המשלח יוציא מידו ודאי טבל עד שיעשר ומזה למד הרמב"ם לומר בריש פי"א ממעשר דאסור למכור ולשלוח לע"ה דמאי אבל לת"ח מוכרין ומשלחין אותו שאין ת"ח אוכל עד שיעשר או עד שיודיעו אדם נאמן שזה מעושר ובודאי הוא דאסור אף לת"ח

מטעמא

מטעמא דאמרן כדכתב הוא ז"ל בפ"ו ממעשר בהל' ו' ועיין בפ' דלעיל בהלכה ד' ד"ה הכא את אמר מה שקשה מזה על פי' הר"ש שם וכן נלמד מהאי עובדא כדקאמר הש"ס שאילו היה לו אתרוג אחר היה מעשר דלא הוה עבד עובדא דכוותיה וחכמים חולקין עליו. ובענין מה שמפלפלין התוס' שם ממעשרו' בחוץ לארץ עיין לעיל בפרק ב' הלכה א' ד"ה רבי התיר בית שאן מה שנתבאר לדעת הרמב"ם מזה:

(שם) **אתא** מימר אפילו משתבדו. ובהש"ס בבלי פ"ק דחולין ובכמה מקומו' מסיק דלאחר שנשתמדו. שעשאום כעכו"ם גמורים לכל דבריהם:

(שם ע"ב) **כאן** קופה בקופות וכאן פירות בפירו'. כדפרישי' בפנים וכל ענין השייך לזה עד א"ר יהושע בן קבסיי מבואר הוא הדק היטב והרי זה עולה לדרך הרמב"ם ז"ל שדעתו בענין פירות הגוי שאם נגמרו מלאכתן בידו פטורין מן המעשרות כמ"ש בפ"א מהל' תרומות בהלכה י"א וזכרתי מזה כמה פעמים דבהא"ג יש קנין לגוי להפקיע ממעשרות וזה נלמד מהש"ס דהכא לקמן בפ"ה בהל' ט ומהש"ס דהתם וכרבה ורב אשי בסוף פרק השולח והשתא הא דקאמר אצל העכו"ם כפירותיו היינו שפטורין הן ממעשרות וזהו בהפקיד אצלו חולין מתוקנין דממ"נ פטורין הן ובריש' אצל הטוחן נכרי דמוליכין אצלו קופות ובמידה חיישינן שמא הוחלפה קופתו עם קופת ע"ה ולפיכך הוא דמאי. וה"נ כדברי הרמב"ם בפי"א ממעשר בהלכה י"ב בדין המוליך לטוחן עכו"ם ובהלכה ט"ו בדין המפקיד פירותיו אצל הנכרי ובחולין מתוקנין והראב"ד ז"ל פי' בהשגות שם להא דקאמר כאן קופה בקופות לפי שמתיירא שמא לא יתכוין במילואם ולפיכך הוא דמאי וזה לשיטתו שפוסק דמירות הגוי חייב במעשר מדרבנן כדכתב שם לעיל והלכך פירש דבסיפא דהתם שהוחלפו פירות בפירות נכרי הרי הן כפירותיו וחייב ודאי במעשר ומדרבנן ובריש' דמוליך לטוחן נכרי בקופה ומתיירא הוא להחליף בשלו שמא לא יתכוין במדה ואין כאן אלא ספק ולפיכך הוא דמאי ולא מחשש שמא הוחלפה עם של ע"ה כדהשיג בזה לעיל דהא לא הוי אלא כספק ספיקא. ולשיטת הרמב"ם כדפרישית דפירות כפירות פטורין בהפקיד חולין מתוקנין דאין החשש אלא שהחליף בשלו דהא הת"ק לא חייש שמא ישראל אח"כ ג"כ הפקיד הללו ובריש' אצל הטוחן דהחשש שנתחלפה קופה בקופה של ע"ה שהביא ג"כ לטחון וכמו שהסברתי בפנים שידוע הוא שמוליכין אצל הטוחן במידה ובמידה של זה כך של זה ול"ק כלל מסך דס"ס תדע דבכל מקום דאיכא למיחש לאחלופי כהאי מתני' דלקמן הנותן לפונדקית חיישינן והא עכ"פ כל השתא דחליפין גבי דמאי לא הוי אלא ס"ס אע"כ דחיישינן בחילופי במקום דאיכא למיחש וכמו בטוחן נכרי דהוחלף זה עם הדמאי ובתר דין דמאי על זה וזהו הספק שאסרוהו חכמים בלא"ה ואין ס"ס בדבר בעיקר איסורו מדאורייתא אא"כ יש כאן ב' ספיקות מלבד הספק הראשון שאסרו חכמים ועשאוהו כודאי איסור וזהו א' מכללי דיני ס"ס כמ"ש השו"ה בכלל מ"ז והביאו הש"ך ביו"ד סי' ק"י בגבינות של ישראל שהיו בבית עכו"ם וספק אם נתלפו בגבינות העכו"ם דאין שייך להתיר כאן מכח ס"ס כספק לא הוחלפו ואת"ל הוחלפו שמא לא הועמדו בעור קיבת נבילה דמאחר שאסרו חכמים גבינות העכו"ם מחמת אותו ספק ודאי איסור הוא והרי הוא כאילו ראינו לבדיא שהועמדו בעור קיבת נבילה דהא אם נודע לנו שהוחלפו היו אסורים בודאי מחמת גבינות עכו"ם שאסרו חכמים וכשאינו ידוע לא הוי רק ספק אחד ויצא מכלל ס"ס ע"י גזירה דידהו עכ"ל וה"נ ממש דכוותה. וא"כ ברור לנו הדין בהפקיד אצל הנכרי חולין מתוקנין והחילוק בין טוחן לנפקד. ואם הפקיד אצל הנכרי טבל ודאי פשוט שם שחייב לעשרם שמא לא החליף הנכרי וזהו נלמד מדקאמר הכא בשביעית ונא על יא"ת הוא ר' חנינא מתרים וכו' כדפרישית דהכונס הקשה לו קושיא זו דפשיטא הוא שאם הפקיד טבל ברור שהוא כמו שהיה דהא איכא למימר שמא לא החליף והיך אתה יכול לפטרו ממעשר אלא שהוא ז"ל הוסיף שם מסברת עצמו וכתב ולפיכך יראה לי שהמעשרות ביפריש ספק. ומטעמא דהא מיהת איכא נמי למיחש שמא החליף והרי הן פירות הנכרי ופטורין ממעשרות והרי לפניך מבוארין דברי הרמב"ם בדינים הללו. ויש עוד ראיה מיכן להא דפסק דמירות הנכרי פוטר מדמקשה בשביעית מה כפירותיו ממש פטור הא טבל ברור וכו' אלמא דפירות נכרי שנגמרו בידו פטורין הן. ודע שיש להר"ש בענין קופה בקופות וכו' פי' אחר ולא ראיתי להאריך כי המעיין יראה שהוא פי' דחוק ומעורבב דברי ר"ש עם דברי חכמים וגם מאי שפירש אתא ודאי דלקמן ודאי פטורה וכן הוא בהגה שם מדברי הרא"ש ולא משמע כן בכל הסוגיא דהא קאמר כבר נראו לסיות ודאי וא"כ משמע דלאומרא הוא נהפרש וכמבואר הכל בפני':

(דף ט"ו ע"ב) **אמר** ר' יהושע בן קבסיי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה והזה הטהור וכו'. פירשתיה בפנים למאי דשקיל וטרי בש"ס דילן ברים פ"ט דנזיר אם כל היכא דכתיב בני ישראל למעוטי נכרים הוא וכן לאהי דרבא בקרא דוהזה הטהור כדקאמר התם ואע"ג דהתם מסיק דכל היכא דכתיב איש לרבות נכרי היא דאתא ולהוציא ממשמעות המיעוט דמבני ישראל ומשמע דבמקום דלא כתיב איש ממעטינן נכרים מדכתיב בני ישראל וגבי מעשר דכתיב גביה בני ישראל לא כתיב גם איש האי קושיא בלא"ה איכא למ"ק' למ"ד פירות הנכרים חייבין במעשר ואמאי והא בני ישראל כתיב ולא שייכא דוקא אליבא דר' יהושע בן קבסיי בהא דאמר שלמד מהורה של יבנה למידרש דבני ישראל לאו למעוטי נכרים ואמאי מדמי לאהי דבני ישראל גבי פרת חטאת והתם כתיב ואיש אשר יטמא וגו' ובאמת דהאי קושיא נוכל לתרץ אליביה דר' יהושע דאיהו ס"ל דהאי קרא גבי כרת כתיב ואיצטריך ללמד לחיוב כרת לאיש אשר לא יתחטא ולא שמעינן מכאן רבוי לנכרי דנימא דמשו"ה אצטריך והזה הטהור וגו' למעט נכרים והשתא הכל ניחא דמעיקרא ס"ד דמבני ישראל לחוד ממעטינן לנכרים והלכך לא איצטריך והזה הטהור וגו' למעט נכרים אלא לדרשא דידיה הוא דאתא טהור אחד וכו' עד שלמד מהורה של יבנה דמבני ישראל לחוד לא הוה אמעוט נכרים ואיצטריך והזה הטהור וגו' למעוטי נכרים וממילא נשמע דטהור א' מזה על כמה טמאין ובענין האי קושיא דבני ישראל דגבי מעשר לאהי מ"ד דפירות נכרים חייבין כבר מיפרקא הקושיא מדרשת אמוראי מקראי כדגרסי' בסוף פרק השולח כי לי הארץ קדושת הארץ וכו' והם מבואר במקומ' ודע דבהאי דינא דהורה של יבנה ומשנה היא בפ"ב דמכשירין כתב התי"ט שם כדברי חכמים אפי' כולו נכרי וישראל א' וכו' וז"ל ומ"מ לא ידענא טעמא מאי דאפי' ודאי תרומה עולה במאה וא' ותרומת מעשר אינה אלא א' ממאה נמצא שיש עוד מנכרי א' בלבד שנתבטלה וכו' והרמב"ם בחיבורו לא העתיק לבבא זו כלל עכ"ל. ואין הנידון דומה לראיה דהכא לא שייך ביטול כלל דהרי דבר שיש לו מתירין הוא וצריך לתקן הכל דמאי. ובאי תרומה בכבר הופרשה ומדאורייתא חד בתרי בטל ורבנן הוא דתיקנו בתעלה במאה ומאה דתרומה לא מיקרי דשיל"מ כדאמרינן בנדרים (דף נט) עיי"ש והרמב"ם שלא הביא לבבא זו בחיבורו בפ"א ממעשר שלא כתב שם בהלכה ט' אלא ריישא דהאי מתני' דמכשירין המוליא פירות בדרך וכו' לאו מטעמיה הוא אלא דמשום טעמא גופיה לא הוצרך להביאו להאי דינא כאן שהרי דין זה טבל של דמאי שנתערב בדבר הפטור הוא דפירות של גוי הממורחין בידו פטורין הן כדפסק בפ"א מתרומות והבאתי לעיל וכדמייתי האי מתני' דהאוצר דמסתמא מעילין לתוך האוצר את שככר ממורח ושל ישראל הוא טבל לדמאי וככר ביאר זה לעיל בכמה מקומות בפ"א מהלכה י"ט ובפט"ו ממ"א דפסק כרב אשי דרים מסכת י"ט דכל דבר שיש לו מתירין אפי' כדרבנן לא בטיל:

(שם) **במאן** דאמר מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות. כבר כתבתי בחבורי על סדר נשים בפ"ו דיבמות בהלכה ג' ובכמה מקומות דסייעתא מהאי ש"ס לדעת הרמב"ם בסוף פ"א מהל' תרומות דאף בימי עזרא אין תרומה מן התורה אלא מדבריהם וכן במעשרות ויש דעות חולקות בזה כמה שהביאו התוס' בפ' הערל (דף פב) ודעת הראב"ד בהשגות שם כדעת הר"ש דכיון שנתחייבו נתחייבו מן התורה וכתבתי שם שזה היא פלגתא דאמוראי בהאי ש"ס לקמן בפ"ו דשביעית דר' יוסי בן חנינא קסבר כן אבל לר' אלעזר דהתם לא נתחייבו אלא מדבריהם וסוגיא דהאי ש"ס בכמה דוכתי כר"א הוא דקאמר בשביעות כמ"ד מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות ועיין במה שבארתי בגיטין פ' השולח (דף יב) ועיין עוד לקמן בפ"ו דשביעית בהלכה א' ד"ה במה נתחייבו וכו' ובפ"י בהלכה ב' ד"ה אימתי פסקו היובלות ומשם יתבארו לך עיקרי הדברים בענין זה ובהיוצא ממנו:

(דף ט"ז ע"א) **הא** ר"ש אומר מפריש וכו'. כדפרישית דלמאי דס"ד דאף חכמים דמתני' קסברי דפירות הנכרי חייבין הן במעשרו' וא"כ במאי פליגי הא מיהת ספק הוא כאן שמא החליף ושמא לא החליף והיינו ר"ש דאמר דמאי דפשיטא הוא דאף לרבנן אינו מפריש אלא מספק והלכך קאמר דנוטל דמים הוא דאיכא ביניהן וה"ז כאוקימתא דר' אלעזר בבכורות (דף י"א ע"ב) להפריש כ"ע ל"פ כי פליגי ליתנן לכהן דת"ק סבר ודאי חלפינהו ובעי מיתבינהו לכהן ור"ש סבר דמאי וזהו כמ"ד במנחות (דף סו) דמירות הנכרי אינו פוטר וככר נתבאר לעיל לשיטת הרמב"ם דפוסק דמירות הנכרי פוטר וכמשמעות הסוגיא כהא דלעיל בפירושא דמתני' ולמאי דמסיק דעל עיקר טפלו של נכרי אתמר ולר"ש בלוקח טבל ממורחין מן הנכרי צריך להפריש מדבריהם דלדידיה מירות הנכרי אינו פוטר אלא מן התורה וכדאמרי' במנחות שם אליבא דר"ש ולתנא קמא דהכא פוטר הוא לגמרי כמו שנתבאר הכל לעיל ד"ה כאן קופה בקופות:

(שם ע"ב) **מסתברא** ר' יוסי יודי לרשב"ג ורשב"ג לא יודי לר' יוסי וכו'. ולפ"ז ת"ק ור' יוסי בהא הוא דפליגי דת"ק סבר דאף שאין אנו אחראין לרמאין מ"מ הכא כיון שפונדקית היא ואחרים אוכלין אצלה צריך לעשר אף מה שהוא נותן לה ולא יוציא מידו דבר שאינו מתוקן להכשיל לאחרים ורשב"ג מודה לת"ק הכא וכן שת"ק מודה לרשב"ג דבעלמא אין אנו אחראין לרמאין וזה לא כדפרישי' במתני' שהוא עולה כפי' הר"ש והר"ב ותי"ט החזיק לפירושם דבהכי ניחא קושית התוס' דפ"ק דחולין (דף ו) דבאמת בהא פליגי לת"ק אין כאן רמאות דלטובה היא מתכוונת ולר' יוסי לגזול היא מכוונת דלא היא דאפי' אם אמרינן דלגזול היא מכוונת ס"ל לת"ק דצריך לעשר מה שנותן לפונדקית דחיישינן לאחרים ורבי יוסי לא חייש להא דס"ל מה שהיא מחלפת היא אוכלת ובהא הוא דפליגי והתם דקאמר דמוריא ואמרם בר בי רב ליכול חמימא ולא קרירא כפי' הר' מנחם בתוס' היא דבתמיה היא בר בי רב וכו' ואני טרחתי בשבילו אבל גבי שכנתו אין לחוש לחילוף בשביל כך דדרך שכנים שעורחים זה בשביל זה וסוגיא דהכא מסתייעא לאהי פירושא והשתא שתי הסוגיות דהכא ודהתם עולין בקנה אחד והני תרתי פיסקי דהרמב"ם ג"כ עולין יפה דבפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי פסק כרשב"ג בהלכה ז' דדוקא בשנת השמטה מלייכין ובדינא דפונדקית כת"ק בפי"א בהל' י"ב וזהו דכתב שם מעשר את שהוא נותן לה כדי שלא יהיה תקלה לאחרים. כלומר דאי משום דידה ודאי אין אנו אחראין לרמאין אלא משום דפונדקית היא צריך שלא יוציא מידו דבר שאינו מתוקן שלא יביא מכשול לאחרים וזה נלמד מהכא ומסוגיא דהתם וכדאמרן:

(שם) **ורבנן** אמרין הנותן לחמותו כנותן לשכנתו. כן פסק הרמב"ם בהל' מעשר שם כרבנן ולא כמ"ש בפירוש המשנה וצריך דוקא שיתן לה שאור ותבלין אבל אם נתן לה חומץ משום השאור והתבלין משום דלטעמא עבידי ולא בטלי וזהו כהתוספתא דמייתי הכא ולא כדגרים התם בחולין ואם אמר לה עשה לי מבליכי וכו' אלא כרפ"ס דהתם וגי' התוספתא ושיטת הש"ס מסייעא ליה לרפ"ס דאפי' לא אמר לה בהדיא עשה לי מבליכי ומשום דלטעמא הן עבידי ובן בחמותו כדמסיק הכא בין מן הארוסין בין מן הנשואין ולרבנן לא חיישינן אם נותן לה שאור ותבלין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **הלוקח** פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות אימת שבת עליו וכו'. כדמפרש הש"ס דנ"מ בינייהו אם שאלו בחול ועוד נ"מ איכא אם יש לו מאותו המין דלמ"ד מפני כבוד שבת ליכא דהרי יש לו מאותו המין ולמ"ד מפני אימת שבת עליו אפי' יש לו מאותו המין מותר הוא בשבת לאכול על פיו והאי מ"ד מפני כבוד שבת מופרך הוא מהתוספתא כדפרישית והלכך פסק הרמב"ם ז"ל ברים פי"ב מהל' מעשר כמ"ד מפני אימת שבת עליו ואפי' יש לו פירות מתוקנין מאותו המין ומ"מ בתחילה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר כדמסיק הכא לטעמא מפני שגזרו משום אחד שאין אימת שבת עליו ובמ"ש שם שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת ולפיכך צריך במו"ש לעשר גם על מה שאכל בשבת כדכתב שם דזהו ג"כ איכא בינייהו בין הני טעמי דאלו למ"ד במפני כבוד שבת התירו לא היה צריך לעשר על מה שאכל בשבת ועי' לקמן ד"ה תשיבה מוצאי שבת ועי' בפי' הרא"ש והוא בהגה בפי' הר"ש שפי' שעשו טעם אימת שבת סעד עם כבוד שבת ואין דרך הרמב"ם ז"ל כן כדמוכרח מדבריו אלא כדפרישית וכהא דגרים על ידי עולי עולה פירשתי בפנים לפי' הגי' ובתוס' במנחות (ד' ל' ע"ב) וכן בחולין (ד' עה ע"ב) גרסי' ע"י עילה כלומר עילה בעלמא מכאן חכמים שלא יאכל עד שישאל ואע"פ שלטעם הזה לא היה צריך שאלה וכהא דקאמר לקמן לא אמר אלא שוגג וכו' פירשו דשינויא הוא להא דפריך למ"ד מפני כבוד שבת א"כ אפי' שואלו בחול יאכל בשבת ומשני לא אמרו וכו' וצ"ל לפי פירושם דה"ק דהרי לא התירו אלא כשוגג דוקא דהא ושכח לעשרן תנינן ואם בחול שאלו וא"כ השים אל לבו בחול והוי כמזיד דמפני מה לא תיקן הוא בעצמו. ולמאי דפרישית דהרמב"ם הכריע כהאי מ"ד מפני אימת שבת משום דאידך מופרך הוא צ"ל דהוא ז"ל לא פירש האי דלא אמרו וכו' דלשינויא איתמר וטעמיה דמה בכך שאלו בשעה שלקח ממנו ואם אח"כ שבת מלעשרן שוגג הו' ולא מזיד אלא האי לא אמרו ענין בפני עצמו הוא דמפרש הש"ס דלא אמרו שיסמוך על פיו בשבת אא"כ היה שוגג אחר שבת לידו ולא נזכר לעשרן כדתנינן ושכח אבל לא אם נזכר אחר שבת לידו ושוב שכח מזיד הוא דהא"י לא עישרן מיד שנזכר:

(שם ע"ב) **בשאין** עמו תנאי וכו'. וצ"ל דשכח גם להתנות מע"ש דאל"כ אלא דסמיך על השאלה שישאלנו למחר א"כ מזיד הוא אלא ודאי דגם מהתנאי שכח וה"ז בכלל דקתני ושכח לעשרן והיינו נמי דקאמר בשאין עמו תנאי:

(דף י"ז ע"א) **תשיבה** מוצאי שבת מעשר מזה על זה וכו'. לפי הגי' אשר לפנינו א"כ להאי מ"ד משום אימת שבת א"צ לעשר על מה שאכל בשבת דלא משני מידי אליביה דהאי מ"ד. והרמב"ם שכתב הטעם מפני אימת שבת עליו ופסק שצריך לעשר גם על מה שאכל בשבת כמה שציינתי ברים פרקין צ"ל דגי' אחרת היה לו ואיפכא מ"ד מפני שאימת שבת עליו ניחא ומ"ד מפני כבוד שבת למה לי מעשר מזה על זה ויש פנים לכאן ולכאן דלפי גי' הספר יותר מסתברא הוא דלמ"ד מפני שאימת שבת עליו שא"צ לעשר על מה שאכל בשבת דהא אינו מפקר וא"כ דבר מתוקן הוא שאכל אלא דלא רצו חכמים להקל ולסמוך עליו גם מה שיאכל אחר שבת כדקאמר לעיל ויש לומר נמי איפכא דלמ"ד משום כבוד שבת א"כ כשהתירו לגמרי התירו דלא חששו על הספק אצל כבוד שבת וא"צ לעשר הא"כ על מה שאכל בשבת ולמ"ד מפני שאימת שבת עליו ולא הקילו אלא לצורך השבת אבל אח"כ לא סמכו על כך מפני שיש שאין אימת שבת עליו כדלעיל וא"כ גם על מה שאכל בשבת צריך לעשר מפני חשש זה דשמא לזה המוכר אין אימת שבת עליו ויש ראיה לסברא זו מהאי דתנינן פ"ג דגיטין המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות וכו' ואם אבדו חושש הוא לכל מה שתיקן והפריש וכחכמים לפי מסקנת הש"ס דהכא ודהתם. וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה מהל' תרומות ובפ"ז מהל' מעשר ובדין הוא לא הצריך לתקן על מה שאכל כדכתב כאן והטעם לזה כבר באתי בחבורי על סדר נשים וכתבתי שם שהוא נלמד מהש"ס הזה דמחלק שם בין דבר שלא הוברר מעולם כתרומה והמעשר כמו הלוקח יין מן הכותים וכו' למאן דחייש שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע ובין דבר דהתם הוא שמא אח"כ נתקלקלו וכדינא דהתם שאבדו את"כ הפירות שהניח להפריש מהן ולפ"ז דינא דהכא ג"כ לא הוברר מעולם שהרי בתחילה בחזקת דמאי הוא ובספק שלא הופרש עליו מעולם והלכך לא התירו אלא לאכול בשבת וא"כ צריך לעשר גם על מה שאכל בשבת משא"כ בהמניח פירות וכו' דא"צ לתקן מה שאכל כ"ז למה שהפריש עליהן ועודן בעין וזהו שלא כדקדוק התי"ט שרצה שם להשוות דעת הרמב"ם עם דעת רש"י לפי דקדוקו בדברי רש"י ואם לא אכלן וכו' ורצה שם לומר דלהרמב"ם למאי דפסק כחכמים חששא מעלייתא היא ואף אם אכלן צריך להפריש עליהן ע"ש ואין כן דעת הרמב"ם אלא דסתימת דבריו איפכא הן נראין דבדין המניח פירות לא כתב אלא לכל מה שתיקן לכל מה שהפריש ולא על מה שאכל כדכתב כאן וסברא זו נלמדת מהש"ס דהכא בגיטין שם וכדאמרן:

(שם) **יום** טוב הסמוך לשבת כו'. כן פסק הרמב"ם בפי"ב ממעשר כדמסיק הכא דלכ"ע לא נראה לעשר בינתים וכפשטא דהתוספתא דהאי פתרא דר' יונה דחייה בעלמא היא וכן ר' יוסה דאי להאי סייעתא דר' מנא לדר' יונה כדפרישית כל' הכ' בפנים. וכן נראה דהגי' היא לקמן א"ר יוסה תמן בההוא דשאל על נפשיה וכו' דאילו לגי' הספר אמר רבי יונה אם כן הוא בעצמו דחה לסייעתיה והיה נ"ל דהכי קאמר אי מהכא לא תסייע לי:

(שם ע"ב) **תני** תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת וכו'. כדברי התוספתא שהבאתי בפנים כך העתיק הרא"ש בשם האי תלמודא לדברי חכמים דס"ל דבכל מקום מדמעת וכן הובא בדפוסים חדשים בהגה בפי' הר"ש ולפ"ז ניחא מ"ש הרמב"ם בדין זה שם בהלכה ד' בין למקומה בין למקום אחר וכו' דפסק כחכמים דהתוספתא ולא כמה שציין הכ"מ שם כזה כר"ש והתי"ט הניח בצ"ע למה פסק כר"ש ועוד דדברי ר"ש בכל מקום אינה מדמעת הוא דס"ל וכן הוא בתוספתא ומזה נתברר לנו דתרומת מעשר של דמאי דין דימוע יש לה כמו בשל ודאי וכסתמא דמתני' דרים פ"ב דערלה וכגי' האי ש"ס התרומה ותרומת מעשר של דמאי והחלה וכו' ואע"ג דמוקי הש"ס התם להמתני' כר"מ דמחמיר בדבריהם וכענין אוקימתא דשמואל בש"ס דילן בפ' הזהב לענין חומש מ"מ הכריע הרמב"ם להלכה דשל דמאי נוהג בה חומש וכן דין דמוע. וטעמיה בחומש שלא יזלזלו בה כמ"ש בפ"י מהל' תרומות בהלכה ד' וזה נלמד ממסקנא דהאי ש"ס לעיל בפ"ק בהלכה א' ר' זעירא בשם רבנן כדין היה תרומת מעשר של דמאי שלא יפריש עליה חומש ולמה אמרו שיפריש מפני גדירה וכו' ואף דמשמע מסוגיא דהש"ס דילן הנזכר דמוקי לה כר"מ וכחד מ"ד הכא לעיל שם תפס לעיקר אוקימתא דר' זעירא דלעיל משום דלדידיה מתני' דפ"ק כב"ע אתיא ועוד דבענין אוקימתא דשמואל הקשו עליה שם דלאו שפיר הוא דמשני להמתני' ורבא דקאמר התם שפיר משני לה לתרץ אליבא דשמואל קאמר ועוד דלקושטא דמילתא לא איפסקא הלכתא כר"מ דמחייב חומש מדינא אלא מפני תקנת גדר הוא שינהגו בה קדושה וא"כ אוקימתא דהש"ס דילן דאוקי להאי מתני' כר"מ ולאו דהלכתא היא היינו מדינא ומסקנת הש"ס דלעיל דהכא היינו מפני התקנה כדקאמר כדין היה שלא יפריש חומש וכו' והשתא לא פליגי כלל לדינא וכך הם דברי הרמב"ם בענין החומש דתרומת מעשר של דמאי בפ' הנזכר וכבר בארתי זה לעיל שם ד"ה תמן ר"מ עיי"ש. וכדין דימוע דתרומת מעשר של דמאי פשוט הוא דתפס להלכה

להלכה דיש לו דימוע כהתכמים דהתוספתא שהבאתי וסוגית הש"ס דריש פ"ב דערלה דמוקי להמתני' כר"מ אזלא כר"ש דהתוספתא דס"ל אינה מדמעת לעולם ולפיכך הוכרחו התם לאוקמי להמתני' דערלה כר"מ דמחמיר בדבריהם אבל באמת האי מתני' כהלכתא היא וכחכמים כנזכר ועיין עוד לקמן ריש פ"ב דערלה שם תמצא טעם כעיקר בדין הזה וכ"כ עוד הרמב"ם בהדיא דתרומת מעשר של דמאי יש לה דימוע בסוף הל' תרומות שכתב שם דין תרומה וחלה ותרומת מעשר והבכורים לענין אכילה ודמוע אחד הוא וכו' ודין תרומת מעשר של דמאי ככל אלו הדרכים כתרומת מעשר של ודאי אלא שאין לוקין על אכילתה וכבר זכרתי מזה לעיל בפ"ק שם דמבואר הוא דלא כהתי"ט בפ' הזהב שרלה לומר דהרמב"ם השמיט לתרומת מעשר של דמאי בט"ו ממ"א בהל' י"ג וכ"כ ברפ"ב דערלה דלאו מילתא היא שהרי בפירוש כתב בסוף הל' תרומות דיש לו דין דימוע אלא דבהלכות מ"א לא כתב אלא דרך כלל ואלו הן השעורין שנתנו חכמים וכו' וכהאי ברייתא השנויה בנדרים (דף נח) כמו שביאר שם לעיל ולקמן ובמקומו ביאר דרך פרט ודין של דמאי והרי לפניך ביאורי הדברים וטעמם בדין תרומת מעשר של דמאי ועוד יתבאר לקמן במה שיש חילוק בין תרומת מעשר של דמאי ושל ודאי בענין ביטול לדעת הרמב"ם ונבא אל הביאור בעיקרא דדינא דאיירי הכא במתני' בתרומת מעשר של דמאי ובביאור דברי הרמב"ם בדין זה ובפי' השגת הראב"ד ובמאי דפליגי. והאומר אני דאחר שנתבאר לפניך הסוגיא דהכא עד סוף הלכה כמפורש בפנים תראה דמילתיה דר' אבין דקאמר לא דמיא ההיא שאילתא וכו' קאי לתרץ הא דפריך על ר' אחא דקאמר אין הלכה כר"ש שזורי וזה א"ל לפנים וממילא אזדי להו כל הדוחקים שרצה הכ"מ שם לפרש לפי דעת הרמב"ם שמעולם לא עלתה על דעתו לפרש כן ומכלתי' צורך להאריך בזה אלא דפשוט הוא דכל זה הוא אליבא דמ"ד דלאו הילכתא כר"ש שזורי ומפרש הטעם דמ"ש בריש' שהאמינוהו וכו' וכמבואר. והרמב"ם פסק כתני בר קפרא וכר' חנינא דהכא וכסוגית הש"ס דילן במנחות ובכמה מקומות שציינתי בריש פרקין דפסקו הלכה כר"ש שזורי דאימת דימוע עליו והומר האמת וביאור דברי הרמב"ם בזה כך הם. מי שאינו נאמן שהאינוהו שהפרים וכו' שזה צריך שנדע שהפרים תרומת מעשר דאל"ה אינו נאמן לומר שהפרים דהאין אימת טבל של תרומת מעשר על ע"ה. וזה ידוע הוא ורש"י ז"ל ביאר זה בנדרים (דף פד ע"א) דאע"ג דהתרומת מעשר במיתה כמו תרומה גדולה מ"מ נחשדו ע"ה עליה דלא למדנו בה עון מיתה אלא מהקישא דתרומה גדולה והואיל ולא כתיב בה בפירוש מיתה משו"ה לא ליית ע"ה להקישא ולא מפרים תרומת מעשר. ורהאינוהו שחזרה ונפלה וכו' והיינו לפחות ממאה שמדמעת בין למקומה בין שלא למקומה וכחכמים דלעיל וחזר ואמר הפרשתיה היינו שעירב והוסיף בידים עד שיהיה שם כדי להעלותה בא' ומאה וזה מבואר הוא לשיטתו ז"ל דפסק בפט"ו מה' מ"א בהלכה כ"ו דבאיסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחילה ואפי' בדבר שיש לו עיקר מן התורה ודלא כדעת התוס' ברפ"ק דבילה (דף ד) שרוצים לחלק כן וזה מבואר מדבריו שאחר זה עיי"ש ובהדיא כתב בפ"ב מהלכות כלאים גבי כאה שיש בה רובע ממין אחר דימעט מהרובע או מוסיף על הסאה שאין האיסור אלא מדבריהם מפני מראית עין כמה דאמרינן הכא לקמן בפ"ב דכלאים בהלכה א' ומשם הוא דלמד דאפי' בדבר שיש לו עיקר מן התורה כמו כלאים ואיתיה לאיסורא בעיניה אפ"ה מבטלין לכתחילה בדרבנן ועיין לקמן שם ד"ה כל ההסורין והשתא לא צריכין לדוחק הכ"מ גם בזה שכתב שנתערב עם פירות חולין שלא במתכוין עד שעלתה בק"א אלא במתכוין מותר לעשות כן בדמאי לדעת הרמב"ם וזהו החילוק שרמזתי לעיל בין דמאי לודאי דאף שיש לדמאי דין דימוע כמו בטבל ודאי היינו כל זמן שלא הוסיף על הדמוע או שאין לו להוסיף דין דמוע יש לו בכל אבל בשיש לו להוסיף פשוט הוא לדעתו דאחר שהופרשה התרומה של דמאי ונפלה למקום שמדמעת דיש לה תיקון להוסיף עד שתוכל לעלות בק"א וליכני' דייק הכי וחזר ואמר הפרשתיה וכלו' שאמרו לי להוסיף במתכוין והוכפתי והפרשתיה נאמן לפי שאימת דימוע עליו דכל זמן שלא תיקנה דמוע ממש הוא וכזה מסולקת תלונת הראב"ד עליו אלא לפי שדעת הראב"ד אינו כן בעיקר הדין דביטול לכתחילה ודעתו כדעת הרשב"א שהביא הטור י"ד כי' לט שאפי' באיסור דרבנן אין מבטלין איסור לכתחילה או כדעת התוס' הנזכר דבדבר שיש לו עיקר מדאורייתא וכמו דמאי וכיוצא בו אין מבטלין לכתחילה לפיכך עלתה על דעתו שדברי הרמב"ם הן בשנפלה למאה ולפיכך השיג וכתב מה שכתב אבל באמת כוונת דברי הרמב"ם הוא כמו שנתבאר ודי בזה לענין ביאור הדין כאן במקומו.

(שם) **בשבת** של פרוטגמייא. הר"ש ז"ל פי' לסעודת כתור שנשא בתולה קורין בל' יון פרוטגמא בויקרא רבה פרוטגמא של לדיקים לע"ל וראיתי בר"ה ריש פ' שמיני גבי שבע שנים של גוג ואותן שבע שנים הן הן פרטגמיא של לדיקים לע"ל וסימנא דעביד פרטגמיא אכיל משתותא וגרים להא כהאי תלמודא לקמן פ"ד דשביעית וגשתנית הנוסחא במקצת דהתם קאמר ר' יונה בשם ר' חנינא המת בשבע שני גוג אין לו חלק לע"ל סימנא דאכיל פרטגמייא אכיל משתותא ומביאו הערוך בערך מבתיתא ופי' דאכיל סחורות בעוה"ז כגון פרטקמיא אכל משתה שלו שהיה מזומן לו לע"ל כלומר לא נשתייר לו מה לאכול לע"ל ופי' זה קצת דחוק הוא לפי הענין המוזכר שם וכן להמוזכר בב"ר. ולפי הנראה דאכיל פרטגמייא גרסי' בבי"ת וזה דומה ממש לגי' דהמ"ר דעביד פרטגמייא. ופירושו מי שמוליך ומביא לבית המשתה מיני מגדים ופירות הוא הסימן שיאכל שם בסעודת המשתה. פרוטגמייא מלה לעז היא כנזכר וזהו מעין שושבינות הנשנה בפ"ע דב"ב והכוונה המטריח עלמו יאכל מהסעודה לפי טרחתו. וזהו דאמרו במ"ר אותן ז' שנים הן הן וכו' שהן הן הכנה לשכרן של לדיקים לע"ל כפי הטרחא שיהיה להם באותן ז' שנים והיינו נמי דקאמר בשביעי' וסימנא דאכיל הפרטגמייא וכו' ולפיכך המת באותן ז' שנים אין לו חלק לע"ל וזה מוסכם לפי הענין והכי משמע נמי לקמן שם וה"ז נוטה במקצת לפי' הר"ש בהא דהכא ודעת הרמב"ם ז"ל כפי' פרוטגמייא מלשון הזמנה והכנסה לסעודה הוא שכך כתב שם בפי"ב ממעשר בהלכה ג' הנשבע על חבירו שיאכל עמו בשבת והוא אינו מאמינו על המעשרות שותה ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד ולא הזכיר שבת של נשואין ומפני איבה היינו לפי שזה מפלירו ומדירו לפיכך התירו שיאכל עמו בשבת ראשונה של הזמנה שמזמין אותו ולא יותר:

(שם) **שאלן** בשבת הראשונה וכו'. הכא לא פשיט לה דסמיך על הא דלעיל בהלכה א' דקאמר בהדיא השנייה לא יאכל עד שיעשר וכו' עיי"ש:

(דף י"ח ע"א) **מכיון** שהוא יודע שהוא בעון מיתה מפריש. וזהו כדקאמר רב הכא אבל בבבלי פ' אלו הן הלוקין (דף טז ע"ב) אמר רב אכל טבל של מעשר עני לוקה והלאו הוא לא תוכל לאכול בשעריך וכו' כדדרים התם ר' יוסי וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מ"א בהלכה כ' דאין מיתה אלא בתרומה גדולה ובתרומת מעשר ופירשתי בפנים דר"א ורבנן פליגי בהא דלר"א סבר כהאי דרב דהכא והלכך לא נחשדו ורבנן סברי כרב דהתם דבלאו והלכך נחשדו והיינו כלא כך דאמרי והר"ש ז"ל פי' בלא כך דיהא פשיטא לך שהוא מפרים הא סגי בקריאת שם וכו' ויש לפרש בלשון מה בכך הא א"ל אלא קריאת שם בלבד ואיך שיהיה מיהת שמעינן דלרבנן סבירא להו דנחשדו ע"ה על מעשר עני ולא פליגי סוגיא דהכא עם סוגיא דהתם דמכות וכן בנדרים (דף פד ע"ב) אלא בטעם פלוגתייהו דהתם קאמר נמי דר"א סבר לא נחשדו ורבנן סברי דנחשדו ומפרש טעמא בנדרים דר"א סבר כיון דאילו מפקיר נכסיה והוה עני ושקיל ליה הוא לית ליה פסידא ורבנן סברי נכסי לא מפקר איניש דמירתת דילמא זכי בהו איניש אחרינא הלכך נחשדו והכי מפרש טעמא לר"א דלא נחשדו משום דבעון מיתה הוא ולרבנן בלאו בעלמא ונחשדו. ומשו"ה כתנס הוא מה שהרעים בכאן התי"ט וכתב דהרמב"ם פסק כסוגיא דהכא דלרבנן לא נחשדו והראב"ד לא השיגו בזה והכ"מ לא העיר בזה כלום עכ"ד ואין לנו לומר דדעת הרמב"ם הוא דלא נחשדו אם מפני שהוסיף עוד בטעם בפ"ט מהל' מעשר בהל"ג שקורא שם למעשר עני כדי שיקבע מעשר שני בזמן שהוא נוהג שמעשר עני הוא במקום מעשר שני בשלישית ובששית וע"כ הטעם הזה אינו עוקר להטעם שנחשדו שהרי בפי' כתב בריש הפרק בימי יוחנן כ"ג וכו' ומלאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני היו ע"ה מישראל מקילין ע"ע ולא היו מפרישין אותן לפיכך גזרו וכו' הרי שדעתו שנחשדו גם על מעשר עני וכרבנן דפליגי אדר"א וא"כ הגע עלמך שאין זה אלא להסביר הטעם דהואיל וספק הוא ואין העני יכול להוליא מידו מפני מה הלריכו לקריאת שם דבשלמא קריאת שם של מעשר ראשון הוא מפני הפרשת תרומת מעשר שלריך ליתנו לכהן וא"א להפרישה קודם המעשר לכתחילה כדכתב שם אלא כמעשר עני קריאת שם למה ומאי מהני הלכך כתב דמהני מפני מעשר שני כזמן שהוא נוהג שלא ישכח מלקבוע אותו וזה מוכרח הוא לפרש לדעתו ז"ל שהרי בפירוש כתב שנחשדו כדלעיל:

(שם) **הנאמן** לראשון נאמן לשני הנאמן לשני אינו נאמן לראשון. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות מעשר בהלכה ה' וסיים שם לפיכך מי שאינו נאמן שהוליא פירות מביתו ואמר אלו מעשר ראשון נאמן ואין מפרישין מהן תרומות ומעשרות וכו' והשיג הראב"ד ז"ל ואמר שאין זה לא בתוספתא ולא בירושלמי שלא אמרו אלא הנאמן לראשון וכו' כלומר שראינו שהפרים אותו אבל לא אמרו שיהא מסתמא נאמן לומר מעשר ראשון הוא זה ויהיו פירותיו מעושרין מן הראשון. ומ"ש שם הכ"מ בפירוש לפיכך הזה בלתי מובן הוא ומאי א"ל להפרים מהן תרומה גדולה דקאמר וכי האינו נאמן על המעשר חשוד הוא לתרומה גדולה. ומאי שייכא תרומ' גדולה בכאן וא"ל לאריכות דברים בזה. ולענ"ד פירוש דברי הרמב"ם יתבארו אחרי שנבין מי הוא המוליא פירות דקאמר אם הבעה"ב מוליא אותן ואומר של מעשר ראשון הן א"כ ללוי הוא לריך ליתנו והלוי הוא המפרים תרומת מעשר ומאי האי דקאמר ואין מפרישין מהן וכו' אלא דנראה דאין כוונת דבריו על הבעל הבית אלא על הלוי שהוא הבעה"ב של מעשר ראשון ואם הוא אינו נאמן על המעשרות וכו הוא דאיירי ואף שכ' דין בן לוי שאינו נאמן לקמן שם בהל' ט"ו וכן בן לוי שאמר פירות אלו ממעשר ראשון שנטלה תרומתו ה"ז נאמן לעולם על תרומת מעשר כשם שנאמן הישראל על תרומה גדולה אבל אינו נאמן עליו לפוטרו ממעשר שני ודין זה הוא ממתני' דפ"ת דפאה ומה דתני עלה בהאי ש"ס כמבואר שם בהלכה ב'

וגם דקדקתי מפני מה לא הזכיר מה שחילקו בהאי ש"ס לעיל דאם אומר מעשר ברור הוא נאמן אף לפוטרו מן השני אבל כאומר ניתן לי או כאומר משלו הן אין נאמן על מעשר שני. וכתבתי שסמך הוא ז"ל על מה שכתב למעלה הנאמן על הראשון נאמן על השני ובן לוי ג"כ בכלל אם אומר מעשר ברור הוא והרי הוא ז"ל קילר במקום א' וסמך על מה שביאר במקומו בדין הזה. וזהו שכתב כאן לפיכך מי שאינו נאמן וכו' והוא בן לוי שאומר אלו מעשר ראשון וברור הוא אין מפרישין מהן לא תרומת מעשר ולא מעשר שני לפי שבזה הוא בכלל הנאמן על הראשון נאמן על השני ועל תרומת מעשר נאמן הוא לעולם ואם אמר אלו מע"ש אינו נאמן וכו' דנאמן על השני אינו נאמן על הראשון וכן לוי ג"כ בכלל וסיים ויראה לי שהוא פודה את כולם לפי שהוא ספק ושמא באמת מעשר שני הן ומספק גם התרומת מעשר שמפרים פודה אותו ומה שכתב עוד הראב"ד שם עוד אמרו הוליא להם מעשר שני וכו' משיג הוא מפני מה לא הזכיר חילוק דין הזה כמו שאמרו בירושלמי ולדעת הרמב"ם פשוט הוא דסמיך אמסקנא דמסיק ר' חנינא בשם ר' איסי דכר"א הוא דאתיא ולא כתכמים דהא מ"מ יש כאן חשש על הראשון דנאמן על השני אינו נאמן על הראשון ועיין במס' פאה שם יתבאר לך להא דלעיל ולקמן ד"ה אתא ר' חנינא ויתבאר עוד מענין ישוב השגה השניה:

(שם) **והתנינן** ר"א אומר אין אדם לריך לקרות שם וכו'. בלא האי דיוקא הוה מצי למיפרך בפשיטות דאם נחשדו על מע"ש מכ"ש שנחשדו על מע"ר אלא משום דלא שמעינן ליה לר"א בהדיא דס"ל דנחשדו על השני דשמא ס"ל דגם טבל של מעשר שני במיתה כמו של מעשר עני לשיטתו ולא נחשדו והלכך דייק מדקאמר ר"א א"ל לקרות שם למעשר עני משמע הא לשני לריך משום שאינו במיתה ונחשדו דאל"כ לישמועינן רבותא טפי דאפי' על מעשר שני הוא בעון מיתה ומכ"ש על מעשר עני אלא ודאי דמודה ר"א דאין טבל מעשר שני במיתה ונחשדו והשתא ק"ו דנחשדו על הראשון דלריך הוא להוליא מידו:

(שם ע"ב) **אתא** רבי חנינא בשם ר' איסי דר' אליעזר היא דכרי ר' חנינא קאי למסקנא משום דקשיא על אוקימתא דר' יוסי דמוקי לה כד"ה דנהי דהמעשר שני עלמו פטור מן הראשון דמדמית ליה כתוספת בכורים בדמאי מ"מ מדקתני סתמא נאמן משמע דנאמן הוא גם על כל פירותיו שהן מתוקנין מן הכל והא לא אתיא אלא כר"א דס"ל נאמן על שני נאמן על הראשון והיינו טעמיה דהרמב"ם לא הביא החילוק בהוליא פירות מע"ש אם אמר פדוי הוא דנאמן משום דלאו כהילכתא היא והלכך כתב דלעולם אם אמר על הפירות אלו מע"ש אינו נאמן ולריך להפרים מהן תרומת מעשר ולא כר' יוסי דמדמי ליה לתוספת בכורים ועוד דבתוספתא ספ"ק דמכילתין דקתני התם הפטורין מדמאי ומנה לתוספת בכורים כדתנן בסוף מס' בכורים ופסק כן הרמב"ם לקמן בפי"ג ממעשר בהלכה י"ד עם השנויים במתני' דפ"ק ולא קתני התם אלא הלקות בכסף מעשר שני ולא קתני להאי דהכא ובזה מסולקת תלונת הראב"ד גם בזה כמ"ש בהשגות פ' י"ב והבאתי לעיל ד"ה הנאמן לראשון וכו' וע"ש. שוב מלאתי לברייתא זו בתוספתא דתרומות פ"ד וכך היא שנויה שם הוליא מע"ש מביתו אמר פדוי הוא לא אמר כלום פדאוהו לכם נוהג בו טבל ומע"ש דברי ר' רשב"ג אומר אינו נוהג בו אלא מע"ש בלבד והנכרי דמיירי התם לעיל קאי והכי מייתי לה הש"ס לקמן סוף פ"ג דתרומות וכתר הכי גרים ישראל החשוד והוליא מע"ש מתוך ביתו ואמר פדוי הוא לא אמר כלום פדאוהו לו פדאוהו לכם דבריו קיימין וזה דלא כדגרים הכא והביאו הראב"ד ואין ספק דהרמב"ם סמיך אהא דתוספתא ולא כמו ששנויה כאן וגם למאי דגרים הכא מסיק לה כר"א וכדאמרן:

(שם) **כיני** מתניתא לא ניתנום בשבת וכו' למאי דתנינן התם במתני' מוקי לה הש"ס למתני' דהכא כב"ע דלתרומה אף לב"ה אין מוליכין אבל המסקנא בבבלי פ"ק שם אמר שמואל הלכה כר' יוסי. דקאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין ולא נחלקו אלא על התרומה שבש"א אין מוליכין וב"ה אמרי מוליכין וכ"פ הרמב"ם בסוף פ"ד מהלכות י"ט כר' יוסי אליבא דב"ה וא"כ מתני' דהכא לא מיתוקמא אלא כב"ש ולפיכך לא זכר הרמב"ם כתבורו מן תלוקי הדינים שיש בה דעיקרא לאו דהילכתא היא:

(שם) **הדא** ילפא מן ההיא וההיא ילפא מן הדא וכו' והתוס' בפ"ק דבילה (דף יב) שכתבו שם בשם האי תלמודא דלאו דוקא אין מוליכין דה"ה אם יבא הכהן לביתו לא יתנם לו והעתיקו להא דהכא וגרסי היא ילפינן מההיא והיא ילפינן מהיא ופירשו דאותה של ירושלמי קרי היא ולפי' הגי' אשר לפנינו הדא וכו' פשוט הוא ואין שום נפקותא בזה וכבר נתבאר לעיל דלפי המסקנא דהתם האי מתני' דהכא לאו כהילכתא היא:

(שם) **תני** לא יסרב אדם בחבירו וכו'. מקלת מהאי ברייתא מייתי לה בבבלי פג"ה (דף לד) וקאמר התם אם בשביל כבודו מותר וכבר ביארתי מזה בחבורי על סדר נזיקין בפ"ק דע"ז וכן בהא דלקמן:

(דף יט ע"א) **ועד** א' נאמן. כדפריכית דפריך וכי האיך נאמן על מה שאין בידו לתקנו במקום דאיתחזק איסורא והכי משמע בבבלי פ' האשה רבה (דף פח) דקאמר גבי טבל והקדש וקונמות האי טבל ה"ד אי דידיה משום דבידו לתקנו וכו' א"כ דאחר לא מהימן בכה"ג והלכך איצטריך לשנויי קל הקילו באכסניא וכן דעת התוס' בריש גיטין ודעת הרא"ש ז"ל בפ' הנזקין גבי כללי דעד אחד נאמן באיסורין דבמקום דאיתחזק אסורא בעינן דבידו לתקנו הוא אבל דעת הרמב"ם ז"ל אינו כן אלא סתם וכתב בפי"א מהל' עדות בהלכה ז' עד אחד נאמן באיסורין וזהו לשיטתו שאף בחשוד כתב שם דעל שלו אינו נאמן אבל על של אחרים נאמן הוא דפסק כרשב"ג דלקמן כמ"ש ג"כ בסוף פי"ב ממעשר ובכמה מקומות. והראב"ד השיג עליו והקשה מהאי דריש פרקין לא מלאו א"ל אחד שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הן וכמולאי שבת לא יאכל עד שיעשר הרי שאינו נאמן גם על של חבירו וכר"מ דלקמן ולדעת הרמב"ם יש לומר דשאני בריש פרקין שהרי במולש"ח יכול לתקנן ולא הקילו אלא לצורך שבת אבל היכא שיכול לתקן לא הקילו כדלעיל שם. ומה שהקשה עוד מהא דהוכרת לשנויי הכא אכסנאי הקילו יש לומר נמי דההיא אליבא דר"מ אזלא והיינו דמייתי הש"ס עלה להך ברייתא דפלוגתא דרבי ורשב"ג דפליגי בפלוגתייהו דר"מ ורשב"ג דבכורות וכיון דהרמב"ם פוסק בזה כרשב"ג דסמך על מה שאמרו חזקה אין אדם חוטא ולא לו א"כ לא קשיא ליה מההיא דהכא לקושיא בפ"ע אלא בכלל הקושיא היא שהשיג שם דסבירא ליה להראב"ד דהילכתא כר"מ היא. ומה שהרמב"ם הכריע כרשב"ג י"ל בזה דמלבד הא דאמרו חזקה אין אדם חוטא בשביל אחרים יש עוד ראיה וסיוע מההיא דמתני' דלקמן החמרים שנכנסו לעיר דטעמא דרבנן דאינן נאמנין מפני שהן גומלין זה את זה כדאמרי' בפ"ב דכתובות. ובמתני' דהכא דהתירו בגומלין היינו משום אכסנאי והשתא אי כר"מ דהחשוד על הדבר אינו נאמן אף על של אחרים למה לי טעמא דגומלין תיפוק ליה משום דהן חשודין על המעשרות ואין נאמנין אף על של אחרים אלא דמשמע דכרשב"ג אזלו הני מתני' ובמקום דאיכא למיחש לגומלין היא דחיישינן ולא התירו אלא באכסנאי:

(שם) **תני** הנכנס לעיר וכו'. ומסיים בתוספתא כד"א בזמן שאין מכיר אדם שם אבל אם היה מכיר שם אדם לא יטול אלא מן המומחה ופסק הרמב"ם כן שם בהלכות מעשר והראב"ד בהשגה פי' להתוספת' דבזמן שהוא מכיר באחד שהוא מומחה קאמר והלכך לא יסמוך עוד על א' מן העיר שיאמר לו פלוני נאמן ולא יקח אלא מן הידוע לו והרמב"ם שהעתיקה כפשטה נראה דכך היה דעתו בפירושה דאהיכא דאיכא חששא דגומלין קאי וכמ"ש שם לפני זה הלך ליקח ממנו וא"ל מי כאן מוכר יין ישן וכו' אע"פ שהן כגומלין הה"ז הרי אלו נאמנין וטעמא דבאכסנאי התירו אפי' בחששא דגומלין ועלה קאמר כד"א דדין אכסנאי יש לו בזמן שאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם אין לו דין אכסנאי שיתירו לו מפני חיי נפש כדקאמר הכא משום דיכול הוא לילך לזה מכירו והוא ימליא לו מן המתוקן והלכך לא יקח אלא מן המומחה והיינו נמי דמסיים ואם שהה שם ל' יום וכו' וכך הוא בתוספתא ומהאי טעמא גופא דשוב אין לו דין אכסנאי. ומה שהביא הראב"ד שם בירושלמי שלא בפניו נאמן וכו' גירסת התוספתא כך היא ולפי גי' דהכא אינה מתפרשת אלא כמבואר בפנים וענין אחר הוא ולא על האומר איש פלוני נאמן מיתפרשא.

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם ע"ב במתני') **הלוקח** מן הנחתום. הר"ב פי' כאן דהא דתנן לעיל בפ"ב שהנחתום חייב להפרים במוכר במדה דקה והכא מיירי במוכר במדה גסה ונמשך בזה אחר פי' הר"ש שפי' בפ"ב להא דר' יוחנן ודר"א דהתם ומייתי להו הכא בגמ' דתרווייהו ס"ל לאוקמי הני תרתי מתני' אידי ואידי בנחתום חבר מיירי אבל האמת יורה דלכו כמו שכבר באתרי שם בפי' הסוגיא דלר' יוחנן אידי ואידי בנחתום ע"ה מיירי ולר"א אידי ואידי בנחתום חבר מיירי כמו שמוכח מהסוגיא דהתם בפ"ב ולענין דינא ופירושא דמתני' אזלינן בתר סוגיא דהש"ס דילן ביומא (דף ע) דמוכרת הוא דהש"ס דילן מפרש למתני' דפ"ב בנחתום חבר שלוקח פירות מע"ה כמו שזכרתי שמה וכן מבואר הוא דעת הרמב"ם בחיבורו שכתב למתני' דפ"ב בפ"ט מהל' מעשר בהלכה י"ב הנחתומים לא חייבום חכמים להפרים מעשר שני מן הדמאי וכו' וזהו בנחתומים חברים ומתני' דהכא בלוקח מהנחתום ע"ה מיירי כמ"ש דין מבנתינו שם לעיל בהל' ו' בדיני דמאי שמפרישין בלוקח מע"ה וכן הלוקח מנחתום וכו' וגם מה שפי' הר"ב א' ממאה שיש כאן מכל מה שיש כאן משמע אף עם כדי שיעור חלה וכו' וזהו לפי הס"ד דסוגיא דהש"ס דהכא ושקיל וטרי בה אבל לפי המסקנא ולשיטתייהו דר' אבין בשם ר' אחא דהס"ק חוץ מן הראוי ליקדש לשם חלה א"ל להפרים דמאי על השיעור חלה וכן תפס הרמב"ם הך שיטייא למסקנא

למסקנא וכתב שם וכן הלוקח מן הנחתום וכו׳ והיתר על א׳ ממאה שיש בזה שהפרשתי הרי הוא חלה וכו׳. הרי בה"ל להפרים דמאי על שיעור החלה וכמ"ש הוא ז"ל שם בפי"ג בהלכה י"ד כסתמא דמתני׳ דפ"ק דהלא ע"ס פטורה מדמאי וכדר"י דהתם דלא חילקו בין חלה שהפרים ע"ה ובין חבר שלקח עיסה מע"ה והפרים חלה דלעולם פטורה מדמאי דלא גזרו כלל דמאי בדברים הנשנו שם בפ"ק דחשיב להו ההם כ"א חלה בעצמה צריך הוא שיפרים כדין הלוקח מנחתום ע"ה כדקתני במתני׳ וזכרה עוד הפעם הרמב"ם בדיני חלה ברפ"ו מהל׳ בכורים ומזה תבין דמ"ש הכ"מ שם ויש לתמוה על רבינו שכתב שתי המשניות ולא פירש דלמאי שנתבאר בדברינו אין כאן מקום תמיה כלל וכלל דהרמב"ם לא סמך כלל אסוגיא דהכא דפ"ב דרמי להני מתני׳ אהדדי דלדידי׳ דתופס סוגית הש"ם דיומא לק"מ דבפ"ב בנחתום חבר מיירי והכא בנחתום ע"ה מיירי כמו שמבואר מדבריו שזכרנו בפ"ט דמעשר ומסוגיא דהכא למד כשיטת דר׳ אבין כמה שנזכר וכן למד דהעיקר כר׳ יוחנן דפ"ק דבכל מקום לא גזרו כלל בדמאי בחלה ובדברים שנשנו שם וכולא סוגיא דהכא אזלא כר׳ יוחנן דפ"ק וכ"כ הר"ש ותוס׳ דיומא שהן הן דבריו בעצמו בענין זה וזה פשוט ומוכרח דאי כר׳ הושעיא דפ"ק דס"ל טעמא מפני שאימת קדשים עליו א"כ דוקא בחלה שהפרישה ע"ה דוקא אבל לא בחבר שלקח עיסה מע"ה והפרים הוא החלה כדאמר בה ולפ"ז מאי פריך הכא ממתני׳ דפ"ק עלה דהכא דמיירי בחבר הלוקח מנחתום ע"ה דלותה חלה לא פטרו מדמאי אלא ע"כ דאליבא דר׳ יוחנן דפ"ק אזלא הסוגיא דהכא אלא כמה שפי׳ שם להסוגיא דפ"ב ככר הראתי בהלכה לעיל בפ"ב שם ד"ה הכא את אמר הלוקח מפרים וכו׳ פי׳ האמיתי באותה סוגיא והא דנאמר שם שאין מוסרין ודאי לע"ה ודלא כפירושם בזה ומתבארת הסוגיא שם על מכונה וע"ש ומ"ש התוס׳ עוד שם בענין פירוש הסוגיא דהכא והן הן ג"כ דברי הר"ש בעצמו כאן עיין בדיבור דלקמן ויתבארו לך אמיתת הדברים כפי שהראיתי לעין כל המעיין ויתבארו ג"כ עוד מקצות וממקור הדינין בס"ד :

(שם בגמ׳) **אלא** במגבל עיסתו במי פירות. התוס׳ בפ"ק דיומא (ד׳ י) הביאו לזה וככר בארתי לעיל בפ"ב בהא שהביאו בריש הדיבור שם להסוגיא דפ"ב וכמו שציינתי בדיבור דלעיל. והא דהכא כתבו שם וז"ל ומשני אלא במגבל עיסתו במי פירות פי׳ הא דפטרה מתני׳ בפ"ק בטורח לגבל במי פירות דלא הוכשרה כדי שלא תקבל טומאה וכיון דטרח כולי האי מסתמא תקוני נמי תקניה ופריך ולא כן א"ר יוסי בן חנינא דר"א איש ברתותא היא הא כרבנן לא פי׳ ר"א איש ברתותא הוא דפטר מדמאי היכא דגבלה במי פירות אבל רבנן פליגי עליה וא"כ לית לן לאוקמי מתני׳ כיחידאה ומשני אלא כר׳ יוחנן וכו׳ וכן הן דברי הר"ש בעצמו כאן והנה ככר תמהתי לעיל בפ"ב בהא שפירשו לעיל במאי דקאמר שם שאין מוסרין ודאי לעם הארץ וביארתי שם בפירוש האמיתי והנכון אמנם ע"ז שפירשו בהא דהכא יש יותר להפליא פלאי פלאות וכי היכן מצינו זה דקאמר ר׳ יוסי בן חנינא הכי אליבא דר"א איש ברתותא ומאי שייכא להא דר"א איש ברתותא לענין פיטור מדמאי בעיסה שגבלה במי פירות ומעולם לא אמר זה לענין דמאי ולא נמצא זה לא בכל התוספתא ולא בכל הש"ם דהכא ולא בכל הש"ם דהתם כ"א לענין דין חיוב חלה בעצמה קאמר ר׳ יוסי בן חנינא לקמן בפ"ב דחלה גבי עיסה שנילושה במי פירות דקתני חייבת בחלה ומוקי לה ר׳ יוסי בן חנינא כר"א איש ברתותא דמתני׳ בפ"ג דטבול יום כמו שבארתי בפנים וא"כ לאו אמתני׳ דפ"ק קאי הך שינויא דלא הוזכר בדברי ר׳ יוסי בן חנינא מענין פיטור דמאי אלא איפכא הוא דדבריו לענין חיובא הן ובחיוב חלה עצמה ואמתני׳ דהכא קאי הך שינויא אלא כמגבל וכו׳ ועלה פריך לא א"ר יוסי בן חנינא בפ"ב דחלה דר"א בן יהודה היא וכו׳ כמו שמבואר הכל בפנים ואין ספק אצלי דהר"ש שכתב כאן פי׳ הנזכר זה היה אגב שיטפיה ועד שלא הגיע למס׳ חלה מפני שבש הביא להא דר׳ יוסי בן חנינא דהתם בליבני׳ ובמשמעותיה ובודאי חזר בו ממה שפי׳ כאן ובתוספת דיומא הוקבעו דבריו הראשונים ועד שלא חזר בו אבל פי׳ זה נדחה וכמבואר ואין מן הצורך להאריך כמה שנראה לעינינו בהדיא. ולכן זה דרכי בחבורי ת"ל על כל הש"ם הזה בכל מקום שנמצא לא כן תני או ותני כן או תני. לחפש אחר כל התוספתא אם אמצא דין זה כמו שהוא מצויין בכל המקומות ממש בהתוספתא ואם שלא במקומה היא או במס׳ אחרת או בסדר אחר וכן בכל מקום שנמצא בש"ם הזה לא כן א"ר פלוני טרחתי לחפש בכל התלמוד היכן היא וכל זה כדי להציל משגיאה וטעות ואם לא מצאתי מברייתא בהתוספתא כתבתי שהיא ברייתא או אם נמצאת בש"ם דילן בארתי או באיזה ברייתא אשר היתה לפני חכמי הש"ם ושגורה בפיהם ולא נמצאת לפנינו או באיזה מימרא דאמורא שלא מצאתי בכל הש"ם הזה ואינו מבואר בש"ם דילן א"כ לא אמר זה אלא במקומו. רזה והכן מליוני הש"ם הזה ברמז ובקיצור נמרץ. כללו של דבר אומר אני מי שאינו מפרש להש"ם הזה כסדר ואינו מחפש במטמונים ובמחבואות אשר בו א"א לו להנצל משגיאה ואחר כל הטורח והיגיעה ועיון הדק היטב נתפלל ונבקש על זאת מהאל חונן הדעת להצילנו משגיאות ולהנחנו בדרך אמת. אכי"ר. ונבואה אל עיקרי קצות הדינים המסתעפים מן הסוגיא דע דלסברי׳ דר"י בן חנינא דבעי לאוקמה לה׳ מתני׳ דפ"ב דחלה כר"א איש ברתותא דטבול יום ואע"ג דלא קאמר התם אלא לענין טומאה ס"ל דה"ה שהוא חיבור לטומאה חיבור הוא לחיוב חלה וסברא זו נלמדת מהתוספתא דטבול יום פ"ב והובאה בפרק יוצא דופן (ד׳ מו ע"א) דילפינן התם פטורה ותיובת דחלה מדין טבול יום לטומאה ולקמן בהאי הגמ׳ בפ"ב דחלה על המתני׳ הנזכרת פליג התם ר׳ יוחנן אאוקימתא דר׳ יוסי בן חנינא והסברא דידיה אלא דמוקי למתני׳ דחלה כדברי הכל דאע"ג דר"ע אמר תמן אין מי פירות מחוורין לטומאה מודה הוא הכא שמי פירות מחוורין לחלה. ולפי אוקימתא דר"י הוה מצי לשנויי הכא דהא איהו קאמר דכדברי הכל אתיא הך מתני׳ דחלה אלא דהואיל כלא"ה שינויא דחיקא היא לאוקי מתני׳ דהכא במגבל עיסתו במי פירות ומתני׳ סתמא קתני הלוקח מן הנחתום לא בעי הש"ם לאהדורי אהאי שנויא ועוד דכהאי דהש"ם ניחא ליה טפי הך שנויא דר׳ אבין בשם ר׳ אחא לקמן דבאמת אין כאן חיוב דמאי על השיעור של החלה וכמו דמוכח מהא דלא פריך מידי אהאי שינויא דלקמיה לר׳ יוחנן כאן בטועה בטהרה וכו׳ וכמה שבארתי בפנים וכן האי שנויא דמשני לאוקי מתני׳ דפ"ק במתארח אצלו שנויא דחיקא היא דאין החבר רשאי להיות מתארח אצל ע"ה כדתנן לעיל בפ"ב ולכן גופא דפירושא דמתארח אצלו צריך לפרש בלוקח מהמתארח אצלו וכן הוא בהדיא בתוספתא דפ"ק דחלה והובאה בתוספת דיומא ובהר"ש. הלוקח מן הנחתום צריך להפרים חלת דמאי מן הבעה"ב ומן המתארחין אצלו א"צ להפריש חלת דמאי. וכל זה דוחק הוא לאוקמי מתני׳ דפ"ק בכך. ורישא דהתוספתא אטעיה למאן דמפרש במתני׳ דצריך להפרים דמאי אף על החלה דלאו מילתא היא וכמו שבארנו לעיל דעל החלה אין צריך להפרים דמאי וכמסקנא דהסוגיא דהכא כמו שהוזכר אלא דה"ק צריך להפרים חלת דמאי כלומר מהדמאי שהוא לוקח צריך להפרים חלה דגזרו בנחתום שהוא מתכר הרבה אבל לא בבעה"ב כו׳ ואיך שיהיה מסקנת הש"ם בהסוגיא שא"צ להפרים דמאי על שיעור החלה כמו שנתבאר וכך היא הדין וכך הוא הפי׳ במתני׳ וכדעת הרמב"ם שנתבאר דדעת מכרעת ומוכרחת מהסוגיא היא ובענין דין חיוב חלה בעיסה שנילושה במי פירות יתבאר במקומו בפ"ב דחלה בהגיעי לשם בהלכה ב׳ ד"ה ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן ד"ה היא:

(דף כ׳ ע"ב) **העושה** עיסה מן הטבל וכו׳. כדברי התוספתא זו פסק הרמב"ם בפ"ו מהל׳ בכורים בהלכה ז׳ ומיהו אע"ג דהאי מ"ד דס"ל אין משנה המורה על כדי מייתי לי׳ סייעתיה מהתוספתא דהקדים חלה לראשון אפ"ה לא תליא הא בהא אלא דאיהו משני. להא דפריך אליבי׳ מעתה לא יהו מעשרות חייבין בחלה וקאמר דאי משום הא לאו פירכא היא דהא תני כן וכו׳ כדפרישית בפנים אבל באמת אף למ"ד דכסדר היא שנויה המתני׳ בתחלה מעשר ותרומת מעשר ואח"כ חלה דין דהתוספתא מוסכם הוא לכ"ע ועיין עוד לקמן בפ"ג דתרומות בהלכה דהמקדים וכו׳ מה שנתבאר שם:

(שם במתני׳) **הרוצה** להפרים תרומה ותרומת מעשר כאחת. משנה זו מפורשת היטב בפנים על דרך דעת הרמב"ם ז"ל כפי אשר מבואר מכמה מקומות בחבורו מהדינים השייכים לדינא דמתני׳ וכפי אשר דקדקתי מסוגיא דהכא ויתבאר עוד גם מסוגית הש"ם דילן מה שייך לדינא ומעיקר הפירוש שנלמד מסוגיא דהכא יתבאר לך טעם דהאומר בתחלה א׳ ממאה שיש כאן וכו׳ והלא אינו קורא שם לתרומת מעשר עד אחר התרומה לפי שאסור להקדים מעשר ותרומת מעשר קודם לתרומה ואם כן הוא קשה דלמה לא יאמר בתחלה שנים ממאה שיש כאן הרי זה תרומה ואח"כ יאמר וא׳ ממאה שיש כאן ה"ז מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר וכו׳ ודבר זה לא נתבאר בכל הפירושים ממפרשי המשנה אשר לפנינו והנני מבאר לך ואתא אל אחת מהדינים השייכים להמתני׳ ולפירושה. כמה ששנינו דבעל הבית הוא מפרים תרומת מעשר שהרי מפרישו כאחת עם התרומה גדולה וזה הבעה"ב הוא שמפרים הא ודאי כאבא אלעזר בן גומל הוא כמו שפי׳ הר"ש ג"כ בזה והאי דהלכתא היא דכך היא המסקנא בגיטין (דף ל׳) דקאמר וכי יש רשות לבעה"ב לתרום תרומת מעשר אין אבא אלעזר בן גמלא היא וכו׳ ומיהו כמה שפירש הר"ש דמטעם הזה אותו א׳ ממאה שאומר לתרומת מעשר אע"פ שהיה ראוי לפחות ממנו מעט מחמת אותן השנים שנוטלן לתרומה גדולה וא"כ נחסר התרומת מעשר דבר מועט מאחד ממאה מ"מ הואיל ומתני׳ כאבא אלעזר היא ואיהו ס"ל דגם לענין זה איתקש תרומת מעשר לתרומה גדולה שנוטלת באומד וכמתבאר הלכך הוא דברי ואחריו נמשך הר"ב בפירושו אבל דלא כהלכתא היא דלא קיי"ל כאבא אלעזר בהא וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל דבפ"ג מהל׳ תרומות בהלכה י׳ כתב תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד וכו׳ ואע"ג דבענין שיש רשות לבעה"ב לתרום תרומת מעשר פסק כוותי׳ דאבא אלעזר כמ"ש שם בהלכה י"ב וטעמא דהך מילתא פשוט הוא משום דלענין אומד פלוגתא דתנאי היא בפ"ט דבכורות גבי היו לו מאה ונטל עשרה עשרה ונטל א׳ אין זה מעשר ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר ה"ז מעשר ומוקי לה התם (בדף נח) דר׳ יוסי בר׳ יהודה ס"ל כאבא אלעזר בן גומל דתרומת מעשר ניטלת באומד וכו׳ ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן וכו׳ וא"כ טעמייהו דרבנן דפליגי עליה דר׳ יוסי בר"י משום דלא ס"ל הא דאבא אלעזר דנלמד תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד דהא ודאי אהקישא דמעשר בהמה למעשר דגן לא פליגי כדאמרי׳ התם בבכורות בריש הפרק דאתקשו לכ"ע אלא דתרומת מעשר מתרומה לא ילפינן כ"א לענין שיש רשות לבעה"ב לתרום וכהסיא כתמא דהש"ם דגיטין אבל לא לענין אומד וטעמא דאין סברא ללמוד זה מזה דגבי הכי דתרומה גדולה אין לה שיעור ותרומת מעשר יש לה שיעור וכדכתבו התוס׳ במנחות (דף נה) דאבא אלעזר היא דס"ל דאפ"ה ילפינן מהדדי גם לענין זה וא"כ רבנן דבכורות פליגי עליה מהאי דאין סברא לומר דלמדין זה מזה לגבי הכי וזהו דסיים הרמב"ם שם גבי תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד שהרי שיעורה מפורש בתורה ומסתייעא לי׳ לסברא זו מרבנן דבכורות והלכתא כוותייהו וכמו שפסק בריש פ"ז מהל׳ בכורות ועוד דע"כ לאבא אלעזר אף במעשר גופי׳ ס"ל דניטל באומד כדקאמר אליביה דמעשר קרייה רחמנא תרומה וכו׳ וכ"כ התוס׳ בגיטין שם דלית ליה לאבא אלעזר המרבה במעשרותיו מעשרותיו מקולקלין וכן כתבו בבכורות וא"כ בלא"ה האי סברא דלאו כהלכתא היא דהא אנן קיי"ל כהך ברייתא דהמרבה במעשרות וכו׳ והשתא נמי אין ראיה כלל מההיא דמנחות שהביא הר"ש דמוקי התם כאבא אלעזר גם לענין אומד דע"כ אף להך אוקימתא דברייתא דהתם אליבא דיחידאה היא דמעיקרא פריך התם על הברייתא ותורמין תאנים על הגרוגרת במנין ולהאי מ"ד דס"ל לכמות שהן מעשרין מהאי ברייתא דהמרבה במעשרות ומשני לה דבתרומה גדולה עסקינן ומקשי א"ה אימא סיפא א"ר אבא בר׳ יוסי אבא היה נוטל עשר גרוגרות וכו׳ עשר מאי עבידתיה אלא הכא בתרומת מעשר עסקינן ואבא אלעזר בן גומל הוא וכו׳ וא"כ אפי׳ להך אוקימתא כיחידאה היא דמוקי לה אלא דאין אנו צריכין לכל זה דהא למסקנא אידחי לה להאי אוקימתא כדקאמר התם שאני גרוגרו׳ הואיל ויכול לשנקן ולהחזירן לכמות שהן וא"כ לעולם רישא דברייתא דתורמין מן תאנים על גרוגרות אף בתרומה גדולה מיתוקמא ולכן נמי פסק הרמב"ם כהך ברייתא בפ"ה מהל׳ תרומות בהלכה י"ח ומשום דבעינן יפה הוא וזכינו מזה דמההיא דמנחות לק"מ להרמב"ם ז"ל דלא פסק כאבא אלעזר לענין אומד והשתא למאי דאמרן ממילא מיתרצה נמי דלא תקשי מההיא דבפ"ק דביצה (דף יג) דמוקי להמתני׳ דבפ"י דתרומות מי שהיו לו תבילי תלתן של טבל וכו׳ דטבל דקתני בטבל טבול לתרומת מעשר וכגון שהקדים בן לוי ונטל למע"ר בשבלים דשמו טובלו לתרומת מעשר וכותש דקתני משום קנסא הוא ומחשב דקתני כאבא אלעזר בן גומל הוא דתרומת מעשר ניטלת באומד ולכאורה מהאי סתמא דמתני׳ עפי ראיה היא דהיכא להאי דאבא אלעזר דנלמד זה מזה אף באומד והיה לו להר"ש להביא ראיה מכאן אבל הא ליתא דהא הך אוקימתא דמוקמינן להאי מתני׳ בטבל של תרומת מעשר אליבא דליבנא בתרה דאביי היא דקאמר התם מתקיף לה רבי ור׳ יוסי בר׳ יהודה דפליגי לעיל בהכנים למוללן מלילות בשבלין דוקא אבל בקטנית ד"ה אסורייתא לא טובלה ואותיב מהאי מתני׳ דתרומות ומשני לה בטבל של תרומת מעשר וכו׳ וא"כ האי מתני׳ ככ"ע אתיא והשתא מה דקתני שם ומחשב האי אליבא דר׳ יוסי בר׳ יהודה קתני ואיהו לשיטתיה אזיל דס"ל בהדיא בבכורות כאבא אלעזר בן גומל דתרומת מעשר ניטלת באומד כדלעיל אבל לרבי עיקר דינא דהאי מתני׳ אתיא נמי כותיה אבל לא להא דקתני מחשב דלא מיתני אלא לר׳ יוסי בר׳ יהודה והיינו נמי טעמיה דהרמב"ם בהא דפסק כהך מתני׳ דתרומות וכאוקימתא אליבא דליבנא בתרה דאביי דתופס בכל מקום כאיבא דאמרי בהש"ם וכתב לדין הזה בפ"ג מהל׳ תרומות בהלכה י"ד בן לוי וכו׳ ואם הפרים תרומת מעשר שבלים כמו שנתנו לו ה"ז כותש ונותן לכהן וכו׳ והשמיט מחשב משום דהאי לא אתי אלא אליבא דר׳ יוסי בר׳ יהודה וכדאמרן. ואחר שנתבאר לנו בבירור גמור מהש"ם דילן דאין תרומת מעשר ניטלת באומד נבאר ג"כ דמהאי ש"ם מבואר בהדיא כן כדקאמר בסוף הסוגיא דמפרש להא דקתני הרי היא בצד זה חולין טבל ואתי׳ ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר ומהדר נמצא מקדים והדר מדייק ויאמר הרי הוא בצד זה תרומה וזהו הקושיא בעצמה שזכרתי בתחלת הדבור ולמה לא יאמר בתחילה ה"ז תרומה להראוי להכרי הזה ואח"כ יאמר וא׳ ממאה שיש כאן וכו׳ ומשני נמצא או פוחת על התרומה וכו׳ וכדפרישית בפנים דבשום פנים אין לפרש להך על התרומה דנקט כ"א על תרומה של מעשר וזה מוכרח. וכמבואר הכל בפנים במילתא בטעמא לחלק בהא דקאמר תנאי ב"ד הוא דדוקא גבי מעשר הוא דשייך מלך ספקר ב"ד אבל לא בתרומת מעשר וא"כ הגע עצמך דסתמא דהאי סוגיא נמי אתיא כדאמרן דאין תרומת מעשר ניטלת באומד ולפיכך לא מצי מימר בתחלה על התרומה גדולה דא"כ יהיה פוחת או מוסיף עי"ז לתרומה של מעשר דא"א לכוין אחר שינטל שנים מהן לתרומה גדולה כמה יהא צריך לתרומת מעשר ובאומד א"א והלכך ע"כ צריך הוא שיקדים ויאמר א׳ ממאה וכו׳ ואם את"ב אי אפשר לכוין לתרומה גדולה בהא לא איכפת לן דאין לה שיעור מפורש וכדקאמר מתוך שהוא אומר וכו׳ או פוחת מן התרומה וכו׳ ובכאן ודאי על התרומה גדולה קאי ולפיכך אין בכך כלום וזה ברור ואין לזה פתרא אחרינא. ונמצינו למדין טעם המתני׳ ופירושה מסוף סוגיא דהכא ודין זה דאין תרומת מעשר ניטלת באומד ברירא לן גם מהש"ם דילן וכפי פסקו של הרמב"ם ז"ל כאשר נתבאר הכל ומה שמדייק הר"ש דאין תרומת מעשר עולה ממש לא׳ ממאה אחר שתנטל התרומה אין אנו צריכין לדוחק ולומר מטעמא דאומד אלא כאמת הראוי לתרומת מעשר הוא לתרומת מעשר כמו המעשר הראוי להיות מעשר מכרי הזה אחר שתנטל התרומה ומה שאומר א׳ ממאה אינו קורא שם לתרומת מעשר אלא אומר הוא ה"ז חולין טבל ומטעם שלא יקדים אותו לתרומה הוא וא"א לו לומר בענין אחר כ"א להתחיל ולומר א׳ ממאה וכו׳ והרי אינו יודע בתחלה כמה יפחות מהכרי מחמת תרומה ולפיכך אומר דרך כלל א׳ ממאה שיש כאן יאסר טבל עד אחר הפרשת תרומה ואח"כ הנשאר והראוי להיות מעשר יהיה מעשר והראוי ממנו יהיה לתרומת מעשר וזה ג"כ דרך הרמב"ם בדין המשנה ופירושה כמו שכתב בסוף פ"ג מתרומות ויתבאר עוד מזה בדבור דלקמן. ומההיא דאבא אלעזר בן גומל הנשנה בהאי תלמודא בפ"א דתרומות בהלכה ז׳ ומביאין לזה התוס׳ בגיטין ובמנחות שם יתבאר במקומו בס"ד :

(שם) **נוטל** אחד ממאה ושלשה ושליש. הר"ש פי׳ סאה אחת מל"ג סאין ושליש סאה דכין הכל יש מאה שליש וכ"כ הר"ב ול׳ המשנה מורה דמחלק עכשיו לל"ג ושליש וא"כ יש כאן יותר וכגונא דפרישית במתני׳ ואם דלדינא חדא הוא וכן נראה מדברי הרמב"ם בסוף פ"ג מהל׳ תרומות בדין משנה זו וכדביאר שם הראב"ד פי׳ שהן ג׳ סאין וכו׳ וכוונת השגתו שהיה לו להרמב"ם לבאר דבריו ביותר דכך הוא פי׳ המשנה ומ"ש התי"ט בכאן שחולק המאה לשלשה חלקים וכו׳ וזה קל יותר וכו׳ וגם קל יותר משאם מתחלק מתחלה לל"ג ושליש חלקים וכו׳ ור"ל דעכשיו שהוא מחלק המאה לג׳ חלקים וחלק אחד מחלקו לעשרה חלקים וחלק אחד מהעשרה לי׳ חלקים ונמצא שלא חילק כ"א כ"ג פעמים ושוב א"צ לחלק אלא דנוטל עשירית העשירית מזה וכך הוא נוטל מכ׳ חלקים האחרים כמדה של עשירית העשירית שבידו והלו הג׳ עשיריות הן חלק א׳ מל"ג ושליש ואם שלפ"ד הוא יותר קל אבל זה יותר רחוק מכוונת דברי התנא כמו שהעיד בעצמו שאין ל׳ המשנה משמע כך. ולפי׳ הראב"ד פשוט הוא דמיירי שהוא מחלק הכרי לשלשה חלקים וחלק אחד מהן מחלקו לל"ג חלקים ושליש וע"י כך שמוצא לזה שיש בו ל"ג סאה ושליש יודע הוא שיש בכרי הזה מאה סאים שכפי החלקים של זה כן ג"כ השנים ורוצה להפרים תרומה ותרומת מעשר כאחת כדי שלא יצטרך למוד לתרומה ועוד פעם אחרת למעשר ולתרומת מעשר ונוטל חלק א׳ מכל אלו ג׳ החלקים שהן ג׳ סאין וכל א׳ מהן הוא א׳ מל"ג ושליש ואומר וכו׳ כמבואר בפנים וכדיבור דלעיל. וסיים הרמב"ם שם והנשאר מזה שהפרשתי הוא תרומה על הכל והמעשר שהוא ראוי להיות למאה וכו׳ משום שנפחת עכשיו מעשרה הואיל והפרים התרומה וזה הנשאר יתר על התרומה ממה שהפרשתי הרי הוא תרומת מעשר לכל. מלשון זה משמע שכל אותו הנשאר הוא א׳ ממאה שאמר בתחילה יהיה לתרומת מעשר ואע"פ שאין שיעורו כל כך אחר שנחסר שיעור התרומה ומטעם דניטלת באומד א"א לומר לדעתו ז"ל כמבואר בדיבור דלעיל אלא משום דאמר בתחלה א׳ ממאה וכו׳ נשאר זה לתרומת מעשר שלא יצטרך לדקדק כמה יהיה לתרומת מעשר בצמצום והרי הוא מפרים תרומה ותרומת מעשר כאחת שלא יצטרך לדקדק כל כך בהפרשתם וא"ז כך כ"ל לטעם דא׳ ממאה נשאר לתרומת מעשר לדעתו ז"ל :

(שם בגמ׳) **תני** ר׳ חייא כוללן ברכה אחת. בתוספתא דברכות פ"ו היא. היה מהלך להפרים תרומות ומעשרות אומר ברוך אשר קדשנו להפרים תרומה ומעשר וכתבה הרמב"ם בסוף פ"א מהל׳ מעשר :

(שם) **עד** כדון כהן לוי וכו׳. משום דבמתני׳ סתמא קתני הרוצה להפרים ואף על ישראל קאי והלכך פריך וישראל היכי עביד אין יאמר וכו׳ וכדפרישית דעיקר הקושיא שנמצא זה או פוחת מעשרותיו וכו׳ והא ידע המקשה דאינו מפרים וקורא שם למעשרות ולתרומת מעשר עד אחר שיפרים ויקרא שם לתרומה גדולה כדקתני ה"ז בצד זה חולין טבל עד לאח"כ והאי אין יאמר קמייתא וכן הא דמדייק אם מעשר ואח"כ תרומה נמצא מקדים הוי כמכרית להקושיא וכלומר ע"כ אי אפשר בענין אחר אלא כדקתני במתני׳ שיאמר בתחלה ה"ז בצד זה חולין וכו׳ דהרי אין יאמר תרומת מעשר בתחלה בלאו הכי לא מצית אמרת להא דא"כ מפרים על דבר שאינו שלו ומעשר בתחלה נמי לא מצית אמרת דא"כ מקדים מעשר לתרומה ואין לו תקנה אחרת אלא שיאמר תרומה ואח"כ מעשר וכדקתני אלא דמ"מ קשיא נמצא או פוחת ממעשרותיו וכו׳ ודרשת הספרי שהבאתי בפנים לכהנים ולוים מביא הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל׳ מעשר בהלכה ג׳ והא דמייתי הכא להתוספתא הפוחת מעשרותיו וכו׳ מזה הוה קשיא להרמב"ם בענין פירושו למתני׳ דריש פ"ד דתרומות המפרים מקצת תרומה ומעשרות כמ"ש בפ"ג מתרומות

מתרומות הל' ז' ובפ"א ממעשר הל' ט"ו והראב"ד השיגו שם מהיא דהפותת מעשרותיו דקאמר מעשרותיו מתוקנים. ובאמת בש"ס דילן לא נמצא זה דהפותת ממעשרותיו כ"א המרבה במעשרותיו מכיא הש"ס בעירובין (דף נ) ובכמה מקומות ומפותת לא דברו כלום ומיהו עיקר פירושו במתני' דתרומות צריך ראיה ומהיכן נלמד זה ויתבאר זה במקומו בס"ד:

(דף כ"א ע"א) **מעשר** מן המעשר ולא חולין מן המעשר. וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' תרומות בהלכה כ"ב וכן המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה גדולה צריך שיהו טבולין לתרומה ואם הניחן להיות מפריש עליהן מעשר צריך שיהו טבולין למעשר ומכאן הוא דלמד:

(שם ע"ב) **ויאמר** הרי הוא כלד זה תרומה וכו'. עיין לעיל ד"ה הרוצה להפריש וכו' מה שנתבאר שם מהנלמד מכאן:

(שם) **ראשון** על גבי שני מין אחד הוא ראשון על גבי שלישי שני מינין הן. כצ"ל וכן העתיק הר"ש והרא"ש ז"ל וז"ל הרא"ש ובירושלמי קאמר עד ט"ו יום שרי ר"מ להפריש מזה על זה אבל טפי לא והא דמפרים מן הלוגנת על החמה ואע"ג דהוי מן הרע על היפה סבר כר' אלעאי דאמר אם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה וכדמתי' התירו אפי' לכתחילה ולפי הירושלמי דשרי עד ט"ו יום אין כאן רעה ויפה עכ"ל. ולכאורה הא דלא דייקא היא דהם מפרים מן הלוגנת הקודמת ביותר עד ט"ו יום על החמה של היום אמאי אין כאן רעה ויפה אלא דקשיא טפי על עיקר פירושו דאם ט"ו יום דוקא א"כ לימא עד ט"ו יום ולמה הזכיר ל' יום כלל ולפי דברי ריב"ל נראה דה"ק דאם יש לפניו נ"ב שלקח בתחלת ל' ובאמצע ובסוף מה שלקח היום והיא חמה או לא יעשר מה שבתחלת ל' על של היום שהרי יש לפניו מה שלקח באמצע והיינו כ"א ט"ו יום והיינו דקאמר ראשון ע"ג שני הוא מין אחד אם ירצה לעשר מזה על זה וה"ה שני ע"ג שליש דהיינו אלא ט"ו יום וראשון ע"ג שליש שני מינין הן כלומר בנידון זה שיש כאן מה שלקח באמצע אבל אם אין כאן אלא מה שלקח בתחלת ל' ובסופו מעשר משל תחלת ל' על של היום או ש"י הייס על של תחלת ל' ובזה הוא דקאמר עד ל' יום וטפי לא:

(שם) **ולא** אלו היא נטבלת אלא וכו'. דדרך הש"ס דשקיל וטרי בקושיות ובפירוקי עד דאתי למסקנא דמודה ר' יודה בהלכה דא"י לה חשש כלל הואיל ואלו היא נטבלת וכדתני בהדיא כן ומסיק נמי דבתרומת מעשר פליגי בחד לד דמ' יודה אין חוששין א"כ יש כאן מקום לחוש כגון בחמה ולוגנת דהלוגן של אמש הוא ויש לחוש דמשל אחר הוא והחמה משל היום והיא משל אחר וא"כ אפי' בן מדפוס אחד חייש ר' יהודה אבל בליכא מקום לחששא לפנינו כגון שניהם חמין או לוגנים לא חייש ר' יהודה ואפי' הן מדפוסים משתנים כדקאמר נהדיא אליבא דר' יודה מתנור לתנור מפרים וכדפריבית בפנים יהן מכהמא מב' דפוסים וכ"כ הר"ש ז"ל בזה כללא דמילתא לר' יודה לא תלינן כלל בדפוסים ולפיכך בפלטר דמתני' דלקמן נמי לא חייש כלל וכדפרישית שם ובארתי לדעת ר"מ ולדעת ר' יודה דמאי פליגי במתני' דהכא בנחתום ובמתני' דלקמן בפלטר כל חד וחד לפי סברתו וכדמוכרת מסוגית הש"ס. והתוס' בפ' הזהב (דף נו) ד"ה הלוקח מן הנחתום שמפלפלין שם בפי' פלוגתייהו דר"מ ור"י בנחתום ובפלטר וכתבו דלסברת ר' יודה כיון שהיא חמה ולוגנת וגם הדפוסים משונים מוכח מילתא דמשני כנ"א לקח אבל בשינוי של דפיכה לחוד אפי' בפלטר לא חייש ר' יהודה ע"ש שכך כתבו למסקנא דפירושא אליבא דאביי דהתם אבל זהו נגד דברי הש"ס דהכא דבהדיא מוכח דמפרש לר' יהודה דהעיקר הוא דתלי בחמה ולוגנת וכלומר במקום דאיכא למיחש שמא היו משל אחד ושל היום משל אחר וא"כ אפי' הן מדפוס אחד חייש ר' יהודה דמשני בני אדם הן כדקאמר על דעתיה דר' יהודה אינו מפרים לא משל היום וכו' והיינו דלא חייש כ"א לזה ובמקום דאיכא למיחש להכי חייש ואפי' הן דפוס אחד הלכך נמי מתנור לתנור לא חייש ואפי' הן דפוסים משתנים דלא תלינן בדפוס כלל וכלל לר' יודה במקום דליכא הוכחה למיחש שלקח מב' בני אדם וכגון במנפול דמתני' דלקמן דנמי טעמא משום בזה דרכו ליקח מנהתומין הרבה. ובביאור זה ובמה שנתבאר בפנים ובמתני' דלקמן תמצא דעת הרמב"ם בדינים הללו על נכון במה שביאר דעתו בדבריו בקצרה כמ"ש בפי"ד ממעשר מהלכה ה' ולהלן דהלכה כר' יודה ובדין דנחתום דקדק וכתב לא יעשר מן החמה על הלוגנת וכו' וכן להיפך וכ"ש הוא וכלומר דהשמיענו בזה דזהו עיקר החשש בנחתום דכשיש חמה ולוגנת בידו יש לחוש דזה של אמש וכו' והני אומר חטים של אמש וכו' ולדפוסים לא חיישינן כלל והלכך בפלטר מעשר מא' על הכל כ"א במנפול שדרכו ליקח משני נחתומין וכחלה פוסק ברים פ"ו מבכורים דמותר להפרים לעולם מזה על זה וזהו כבס"ע כדאמרינן הכא. וכבס"מ כתב שם יש לתמוה על רבינו שכתב בתי המשניות סתם ולא חילק. ובמה שבארנו די לביאור בזה שנתבאר בדבריו שם ובהל' מעשר ואין שום פקפוק בדבריו בדינים הללו וכדאמרן:

(דף כ"ב ע"א) **תשעה** פלטרין ועשרה נחתומין וכו'. כן פסק הרמב"ם בהל' מעשר שם בהלכה ז' וקורא אותן שם מנפולין מפני שבכידוע שהפלטר לוקח מב' נחתומין נקרא הוא מנפול כמו שנלמד גם זה מכאן דקאמר איזהו מנפול ומפרש תשעה פלטרין וכו' ולא היה צריך לבאר דגם איפכא והדין כן הוא בתשעה נחתומין ועשרה פלטורין כדמסיק הכא דממילא הוא נלמד דבכל מקום דאיכא למיחש שמא לקח מזה שלקח משני נחתומין תייבינן דהיכא דיש איזה ספק בענין הפרשת חיוב על הפטור או איפכא חייבינן להומרא בכל מקום. וראיתי להרב בעל משנה למלך בהל' מעשר שם שהאריך הרבה יותר מדאי בענין דברי הרמב"ם בפי' המשנה ובפי' הר"ש ואח"כ חזר לפרש באיזה דבר בהסוגיא וגם בזה האריך הרבה ולפי מה שנתבאר מדברינו בענין פי' המשנה לר"מ כדאית ליה בחילוק בין נחתום לפלטר ולר' יהודה כדאית ליה וכן בפי' הסוגיא ועל דרך הרמב"ם בחיבורו כי כן דרכו בכ"מ ואחר העיון תמצא כל דבר על אופניו נכון בלי פקפוק וא"צ לאריכת דברים כאלה וכן מה שדקדק שם למה השמיט דברי ר' יונה זה כבר מתורץ בדברינו דמה שנלמד דבר מדבר אין דרכו ברוב המקומות לבאר להדיא וזה פשוט:

(שם ע"ב) **רבי** יונה בשם חזקיה אין בלילה אלא יין ושמן בלבד. כשמואל בבבלי פ"ק דר"ה (דף יג) לכל אין בילה חוץ מיין ושמן ועי' לקמן ד"ה דבית ר' ינאי אמרי בגורן שנו:

(שם) **מתניתין** פליגא על ר' יוחנן. לכאורה קשה דהא טפי פליגא על חזקיה דאמר אין בלילה כלל ביבש וי"ל דודאי לחזקיה ידע המקשה דשאני במתני' דבדמאי התירו אלא לר' יוחנן דס"ל דיש בילה ביבש ובלבד שיהו כזיתים וא"כ פריך הא במתני' קתני דאפי' ביותר מכזיתים נבללין וכלומר דאם ר' יוחנן מפרש ג"כ להמתני' משום טעמא דבדמאי הקילו או לא ועי"ז משני דאיכא למיפתר למתני' דעד שיכתוש אותן ויהיו כזיתים וה"ט נמי דר' זעירא מדחי לה להאי הוקימתא דהא על כרחך אליבא דחזקיה מי בעית לשנויי דבדמאי הקילו ולמה לא תשני נמי לר' יוחנן הכי והאי שינויא מוכרת הוא כדמסיק כר' יודה דמחלק בין מתנה מרובה למתנה מועטת ואי אמרת דמטעמא דיש בילה ביבש א"כ מאי שנא מרובה ומ"ש מועטת הרי הכל נבלל זה בזה אלא על כרחך דטעמא דבדמאי הקילו ולא רצו להקל כ"א במתנה מרובה ומטעמא שיתבאר בדיבור דלקמן:

(שם) **דבית** ר' ינאי אמרי בגורן שנו. הר"ש ז"ל מביא ראיה מכאן לפירושו דפי' בהא דר' יודה דמתנה מרובה אם הכל נותנין כך והואיל והמתנות שוות מועלת בילה אבל אם האחד נותן מתנה מרובה ואחד נתן מועטת לא מהני בילה דחייבינן שמא מרוב מפרים על המיעוט ובאמת מהא דבית ר' ינאי משמע כפירושו וסיים עוד הר"ש ואין טעם ברור להתיר בודאי בבה"ג שלא התירו אלא בדמאי כדאמרינן בירושלמי ר' יוסי בשם ר' זעירא וכו' והרמב"ם ז"ל בחבורו בסוף פ' י"ד מהל' מעשר בתם וכתב כל' המשנה וכר"י דאימתי לפרש הוא ונראה דדעתו ז"ל כפי' זה כמו שכתב בפי' המשנה והבאתי בפי' הא' במתני' דבמתנה גדולה אמרינן הואיל וכדיב הוא מסתמא הוציא גם המעשרות ויתעשר הכל דמאי דמ"מ ספק הוא הכל במתנה מועטת ונחשב שהוא בילי ולא עישר לא יתעשר הכל במה שיפרים מדמאי על הודאי ובענין ההיא דבית ר' ינאי נראה דהוא ז"ל היה מפרש דההיא פליגא אהא דר' יוסי בשם ר' זעירא דקאמר דטעמא דמתני' דבדמאי התירו אבל בעלמא אין בילה ביבש וכדמייתי ראיה מהא דמחלק ר' יהודה בין מתנה מרובה למועטת דאי אמרת דיש בילה ביבש מ"ט דמחלק ולטעמא דבדמאי הקילו ניחא דהואיל דהכל מתנה מרובה יש לתלות שמא ג"כ עישר וכסברת הרמב"ם ועלה קאמרי דבית ר' ינאי דאין ראיה מדר' יהודה דאיכא למימר דהיינו טעמא דבעינן שיהו המתנות שוות דבהא הוא דמהני בילה והשתא מדפליגי בסברא דיש בילה או לא וכדילפינן מטעמייהו הכריע הוא ז"ל כהאי דר' יוסי בשם ר' זעירא נגד ההיא דבית ר' ינאי מתרי טעמי חדא דהאי אמרינן יש בילה ביבש אלא דבעינן שיהו שוות קשיא דמאי איכפת לן אם הם שוות או לא והא הן נבללין הכל זה עם זה ולא השכחן האי סברא למ"ד יש בילה לאיפלוגי בין מעט להרבה ואיפכא שמעינן מהיא דזוכחים (ד' פ) גבי צלוחית של חטאת שנפלו לתוכה מים כל שהוא דבעי לאוקמי פלוגתייהו דר"א ורבנן ביש בילה או לא וכו' עיי"ש והתם בלח הוא. וה"ה למ"ד יש בילה ביבש נמי אי יש בילה א"כ אפי' מעט בהרבה נבללין הכל זה עם זה דמ"ש. ועוד הא לסברת דבי ר' ינאי שמעינן מיהת דיש בילה ביבש סבירא להו וזהו דלא כהלכתא דהא קי"ל כשמואל דאין בילה חוץ מיין ושמן וכחזקיה דלעיל דהכא דהכין מסקינן בר"ה שם דשמואל אמר הלכה כר"ש בזורי דפ.ל המלרי וכו' אבל לא כטעמיה דאיהו סבר יש בילה ביבש אלא מטעמא אחרינא דהכל הולך אחר גמר פרי כדאיתא התם וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהל' מעשר שני בהלכה ח' כדין הנזכר שם דטעמא שהכל הולך אחר גמר הפרי וכיון שכן הוא דברי ר' יוסי בשם ר' זעירא עיקר הן כמו שנתבאר דאיהו ס"ל נמי כשמואל וכחזקיה דבעלמא אין בילה ביבש אלא דהכא בדמאי התירו וכדמייתי ראיה מדמחלק ר' יודה בין מתנה מרובה למועטת וכדאמרן וא"כ שמעינן דהאי טעמא כהלכתא הוא למאי דקיי"ל אין בילה ביבש זהו טעמו של הרמב"ם לפי סברתו ופירושו כדמוכרת מהסוגיא. ובענין ההי דינא דר"ש שזורי יתבאר עוד במקומו בפ"ב דשביעית בס"ד:

(שם) **אפילו** השנית לו מקחו וכו'. נראה דלא תש הש"ס לבעיא זו ואף דלא פשיט ליה בהדיא ממילא איפשטא וממתני' גופה דייקינן לה דהא הכא בסיטון חבר עסקינן שהתירו לו למכור דמאי כדלעיל בפ"ב וא"כ מאי קמ"ל דנאמן לומר משל אחד הן וכי נאמנות של חבר אשמועינן כאן אלא ודאי קמ"ל דאפי' זה אומר מה שלקחתי ממך אתמול היה משובח משל היום לא חיישינן דשמא הסיטון בעצמו הוא טועה ומרוב טרדתו שכח שזה הוא של אדם אחר לככי קתני דאפ"ה כשאומר של אדם אחד הוא משים אל לבו לידע שהוא כן ונאמן. ויש לפרש נמי הא דקמסיים מאיכן אינון לאו מלשון הבעיא דר' ירמיה הוא אלא פשיטותא דפשיט ליה הש"ס דאפ"ה נאמן לומר מאיכן אינון מאותו אדם בעצמו אינין אינון וכדייקינן מלישנא יתירא דמתני':

(שם) **תני** הלוקח מן התגווני וכו'. ובתוספתא פ"ה שנויה לא כך אלא הכי תני התם הלוקח מן חנווני ותזר ולקח ממנו שניה אע"פ שמכיר את החבית שהיא היא לא יעשר מזה על זה וכך פסק הרמב"ם ז"ל ברים פי"ד מהל' מעשר בהלוקח מן הסיטון וכו' אע"פ שמכיר את החבית שהיא היא וכו' והיינו הך דחנווני שגם הוא לוקח מכמה אדם הרבה. והכ"מ ציין שם על זה מירושלמי ולא כן הוא אלא מהתוספתא הוא דנלמד ומיהו צריך טעם למה לא פסק כהך נוסחא דהכא ודרכו של הרמב"ם לתפום הברייתא כמו שהיא שנויה בהש"ס ואם הוא נגד התוספתא כמו שמצינו לעיל בפ"ו דפאה בדין העומר שהוא סמוך לגפה ולגדים וכן בהרבה מקומות. ונראה שהוא ז"ל היה מפרש להדא דתימר וכו' דהאי ברייתא קאי דאם הדרך הוא שמפנין את היין מחבית אל חבית אפי' מכיר הוא את החבית אינו כלום שאני אומר אחר שנתסר מעט מן החבית שפכו יין אחר לתוכה למלאותה ושמא היין של חבית אחרת מאדם אחר הוא. וא"כ סתמא דהתוספתא מיירי בסתם יין שדרכו להריקו מחבית לחבית ולמלאות את החבית ולא פליג הש"ס על נוסחת התוספתא לפי הך מסקנא ובהכי מיירי ג"כ דבריו ז"ל לפי שבסתם יין דרכו בכך ולפיכך הכרת החבית לא מהני מידי:

(דף כ"ג ע"א) **לא** סוף דבר מגנותיו אלא אפי' מגנות אחרות וכו'. והרמב"ם ז"ל בפי' י"ד מהל' מעשר בהלכה ד' סתם וכתב דין הזה וכלשון המשנה ולא הזכיר הא דר' יונה ומשום שאם מעשרין הן לדעתו לא צריכא למימר דכולן שוין הן או מעושרין או אינם מעושרין ולמה לא יעשר מזה על זה והואיל ופשוט הוא לא כתב אלא כסתמא דמתני' דמיירי בסתם בעל הבית שמביאין לו יוגנות אחרות:

(שם) **ובלבד** לחבר. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מעשר בהלכה ו' והא דפריך מעתה ע"ש שנתערב טבלו בחולין וכו' כדפרישית בפנים דהא שהחולין מרובין מדרבנן מיהת הכל כטבל הוא כדתנן בסוף פ"ג דחלה הטבל אוסר בכל שהוא במינו והר"ש ז"ל כתב בזה איפכא הו"ל חולין בטבלי דאי כשהחולין מתוקנים מרובין מן הטבל לא מיחייב במעשר אלא מדרבנן כדמוכח בהקומץ רבה דא"ל לך קח מן השוק או לך קח מן הנכרי עכ"ל. הא דקשיא ליה וא"כ א"א לו לעשר מן הטבל גמור דחייב מדאורייתא על טבל מועט שנתערב בחולין מרובין דפטור מדאורייתא ולא מיחייב אלא מדרבנן וכדמוכח מהיא דפ' הקומץ הא בלא"ה לאו ראיה היא מהאי דהתם לשיטתא דהאי ש"ס דאילו התם מוקי לה לליבנא דאיכא דאמרי דא"ל לך קח מן הנכרי קסבר יש קנין לנכרי בא"י וכו' ואלו הכא בהלכה דלקמן דמייתי להא דר"ש שזורי וגרים כהאי איכא דאמרי שא"ל לא ולקחם מן הגוי ועשר עליהם ומוקי לה כמ"ד אין קנין לנכרי בא"י וא"כ פליגא האי שיטתא דהש"ס אדהתם בהאי ענינא וכמו שיתבאר לקמן מזה וע"ש ד"ה א"ר שמעון שזורי. ומיהו בגופה דהקושיא וכי היאך יכול להפרים מהטבל גמור על טבל שנתערב בחולין הא הוי מן החיוב על הפטור מדאורייתא בזה הוא מלינן לשנויי דאין ה"נ דלוקח טבל מן השוק דדין דמאי הוא לו וא"כ הוי מדרבנן על דרבנן אלא דהא גופא תליא בחלופי גרסאות בהאי דר"ש שזורי דהתם וכהלכה דלקמן כמו שאבאר לקמן בדבור הנזכר ועיי"ש:

(שם) **מתני'** דר"מ. דר"מ אמר אין קנין לעכו"ם בא"י וכו'. כבר ביארתי לעיל בכמה מקומות דפסקו של הרמב"ם ז"ל שפסק כמ"ד אין קנין לעכו"ם בא"י והיינו דלא פקעה קדושתה אם חזר הישראל ולקח הקרקע ממנו וכן אם לקח פירות שלא נגמרו מלאכתן למעשרות ונגמרו ביד ישראל ומירחן דחייבין במעשרות וכמ"ש בפ"א מהל' תרומות בהלכה י' וי"א. ועוד מחילוקי הדינים המוזכרים שמה וכתבתי בפ"ד דפאה בהל' ו' ד"ה ר' יוסי בשם ר' יוחנן כמ"ד אין קנין לעכו"ם וכו' דמבוררין דבריו מהא דסוף פ' השולח בש"ס הבבלי כרבה ורב אשי דהתם ומהש"ס דהכא דמוסיק דר"מ מודה דמיהת קנין פירות יש לעכו"ם בא"י כמבואר מהסוגיא דהכא וסתמא דתלמודא בהסוגיא דפאה שם. ומ"ש הר"ש שם דיש לירושלמי שיטה אחרת בהאי מתני' דהלקט והשכחה והפאה של נכרי וכו' נתבאר שם דלכתחא דהתלמודא שיטה אחת היא עם ההיא דגיטין דהתם ודהכא בסוף פרק השולח כמה שהקשה הר"ש כאן וכתב וקשה הסוגיא דירושלמי דשמעינן ליה לר"מ דיש קנין לעכו"ם בכפ"ק דע"ז וכו' והן הן דברי התוס' שם ובמנחות (דף סו) ד"ה מירוח העכו"ם וכו' זה כבר ביארתי במקומו בסוף פ"ק שם בהלכה ט' ד"ה שדה מלוי להתברך מתוכו ובענין מה שתמה הת"ע שם ונתבאר הכל דלדעת הרמב"ם שהוא כדעת הי"מ בתוס' שם הכל ניחא ומוכרח הוא מהסוגיא ובענין הפקעה המוזכר שם מבואר הכל בס"ד והרוצה לעמוד על זה יעיי"ש והתוס' בבכורות (דף יא) ד"ה עגלים שאתה לוקח מן הנכרי וכו' מביאין שם מקלת מפלפול הנז' וסיימו שם והאיא דע"ז יש לפרש הפקעה בענין אחר וכבר ביארתי שם מה היא ההפקעה לדעת הי"מ ודעת הרמב"ם בפ"י מהל' ע"ז ע"ש:

(שם ע"ב) **הלוקח** פירות תלושין מן העכו"ם וכו'. יש לפרש דסוגיא דהכא מיירי דמרחינהו העכו"ם והלכך מדאורייתא פטור מן המעשרות אלא שמדבריהם ס"ל לר' סימון אליבא דריב"ל דמפרים ור' זעירא דלקמן דקאמר בשמיה דריב"ל שלשה מעשרין שלא ברשות פליג אדר' סימון כדפרישית בפנים ובבכורות (דף יא) גרסי' בהאי דינא א"ר חנינא הליקח טבלים ממורחין מן הנכרי מעשרן והן שלו ופריך דמרחינהו מאן אי לימא נכרי דגנך אמר רחמנא ולא דגן נכרי אלא דמרחינהו ישראל בתר דלקחו מרשות נכרי מעשרן משום דאין קנין לעכו"ם והן שלו דא"ל קאתינא מכח גברא דלא מלית איבתעית דינא בהדיה וכו' ומסיק התם לחלק דתרומת מעשר נותנה לכהן והכהן נותן לו דמים. אבל תרומה גדולה נותנה לכהן בלא דמים דקרא מאת בני ישראל וכו' גבי תרומת מעשר הוא דכתיב ופסק הרמב"ם כן בפ"א מהל' תרומות בהל' יא וכתב שאם גמרן ישראל חייבין בכל מן התורה וזה מוכרח הוא לשיטתיה דס"ל אין קנין לעכו"ם בכגון זה וכדכתבו התוס' שם שהקשו על הא דאמר מעשרן דאין קנין הא אפי' למ"ד יש קנין חייב לעשרן מדרבנן כדמוכח בהקומץ רבה במעשה דר"ש שזורי וכ"ת פרוזה למלוה תיוב דאורייתא והא ממ"כ לקות פטור מדאורייתא כדמוכח בפ' הפועלים ומיהו לפי' ר"ת דמפרש דהיינו דוקא לוקח אחר מירות אבל לוקח קודם מירות ומירחו חייב ניחא עכ"ל כתירוץ הזה וביטת הרמב"ם כביט' ר"ת בענין לקות כדכתב בפ"ב מהל' מעשר בהל' כ' דאין הלוקח פטור מן התורה אלא כשלקחן אחר שנגמרו מלאכתן ביד המוכר אבל אם נגמרו ביד הלוקח חייב לעשר מן התורה וכיון שכן מוכרת הוא מדקאמר הכא מטעמא דאין קנין דג"כ מן התורה הוא שחייב לעשרן ועיין לעיל בפ"ה דפאה בהלכה ד' בסוף ד"ה המוכר את שדהו שזכרתי שם מזה:

(שם) **הלכה** כר' שמעון. האי אזלא כר' חזקיה בשם ר' יוחנן לעיל בפ"ד דפאה וזכרתי מזה בד"ה מתני' דר"מ דאיהו מוקי לסתמא דמתני' הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייב במעשרות אא"כ הפקיר כמ"ד יש קנין לעכו"ם וכדפרישית שם דאסיפא קאי דס"ל אליבא דהאי מ"ד הוא דהפקירא דידיה מהני אבל ר' יוסי בשם ר' יוחנן קאמר התם דאדרבה לא מיתוקמא האי סתמא דמתני' אלא כמ"ד אין קנין לעכו"ם וכמבואר הכל שם דמינה סייעתא לפסק הרמב"ם כמ"ד אין קנין לעכו"ם אלא לפירות יש לו קנין כדקאמר ר' בא וסתמא דתלמודא בסוגיא דפאה ס"ל הכי למסקנא והא דפריך הכא בפשיטות דלא כן מה אנן אמרין ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש בזה אזיל האי ש"ס לשיטתו דלקמן פ"ג דתרומות בהלכה א' כייל בהאי כללא דתנאי ר"מ ור"ש הלכה כר"ש אבל בבבלי עירובין (דף מו ע"ב) גבי הני כללי איבעיא להו ר"מ ור"ש מאי תיקו:

(שם) **אמר** ר' שמעון שזורי וכו' ואמר לי לא ולוקחם מן הנכרי. ובתוספתא גרים א"ל לא וקח פירות מן השוק. ולכאורה הני גירסות שונות הן כהני תרי לישני דאיתמר בהאי ברייתא דר"ש שזורי בהקומץ רבה (דף לא) דלליבנא קמא הוא כגי' התוספתא שא"ל לך קח מן השוק ובטבל גמור שנתערב לו בחולין מיירי וכפירש"י ז"ל בפי' הב' ומפרש התם קסבר דאורייתא ברובא בטל ורוב ע"ה מעשרין הן. והו"ל כתורם מן הפטור על הפטור ולימא ליה לך קח מן הנכרי קסבר אין קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשר והו"ל מן החיוב על הפטור וגי' דהכא כאיכא דאמרי דהתם שא"ל לך קח מן הנכרי כך היה נראה לכאורה אלא דא"א לומר כן דהא מפרש התם להך ליבנא בתרא קסבר יש קנין לעכו"ם בא"י והוה ליה מן הפטור על הפטור ולימא ליה קח מן השוק קסבר אין רוב ע"ס מעשרין וממ[?] הוי מן החיוב על הפטור והרי הכא מפני להאי קושיא דלמה ליה למימר הלכה כר"ש וקאמר אלא בגין דתני א"ר שמעון שזורי וכו' דלא תסבור למימר תריי כל קביל תריי לפום כן צריך לומר הלכה כר"ש אלמא דהאי תלמודא מפרש לה דר' טרפון כר"מ ס"ל דאין קנין לעכו"ם וכמו שזכרתי זה בהלכה דלעיל בד"ה ובלבד לחבר במה שהר"ש רצה לפרש להא דקאמר שם שנתערב טבלו בחולין איפכא נ"ל חולין בטבל כדמוכח בהקומץ רבה עיי"ש והסית דהקומץ רבה ע"כ דפליגא אהא דהכא באוקימתא ובטעמא דליכא לפרש הכא נמי לטעמא דקאמר התם הא דלא א"ל קח מן השוק משום דקסבר אין רוב ע"ה מעשרין הא השתא דקא"ל קח מן הנכרי נמי היה ליה מן החיוב דהא מוקי להא דר"ט כר"מ ד[?] קנין לנכרי ומיהו הא סוף סוף קשיא לן דהיאך מעשר מן החיוב על הפטור וכן קשיא הך להא דהלכה דלעיל ואפשר לתרץ דהכא מיירי שנתערב פירות טבולין בפירותיו שוה בשוה דהשתא איכא חיוב מדאורייתא והו"ל מן החיוב על החיוב וניתא נמי דלא א"ל לא וקח מן השוק משום דקסבר רוב ע"ס מעשרין

שעשרין הן והו"ל מן הפטור על החיוב וכן לריך לפרש נסה דלעיל שנתערב טבלו בחולין דשוין היו וכן מוכרח לשיטתא דהאי ש"ס והא דקאמר לקמן אליבא דריב"ל שלשה מעשרין שלא ברשות וקתני שנתערב טבלו בחולין י"ל דר"ז ס"ל נמי כן דמי שנתערב טבל בחולין בשוה ודאי יש לו תקנה דלוקח טבל גמור ומעשר עליו אלא דה"ק דמי שנתערב לו טבל מועט בחולין ומעשר משל נכרי עליו אפ"ה שלא ברשות הוית דוהו התערובת מדרבנן מיהת מחייב לעשר דלא בעיל ברוב וזה של עכו"ם אפי' מדרבנן ס"ל שהוא פטור דהא פליג על ר' סימון דקאמר משמיה דריב"ל דמעשר מהלכה כדפרישית כך היה נראה לתרץ אבל יתבאר מגוף הדין הזה לקמן בסוף פ"ג דחלה וע"ש בד"ה אמרין לית הדא דר' זעירא תתיבא על ר' כון בר חייא מה שנתבאר מדין הזה ומעקרי שאר דינים השייכים לו בס"ד:

(דף כ"ד ע"ב) **עציץ** עשו אותו כספק והתנינן עלין נקוב וכו'. עיין מזה מה שיתבאר במקומו בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(דף כ"ח ע"א במתני') **המקבל** שדה מישראל וכו' בגמרא קאמר זו דברי רשב"ג דהתוספתא אבל חכמים חולקין עליו ופסק הרמב"ם כרשב"ג הואיל וסתם לן תנא כותיה כמ"ש בפ"ו מהל' מעשר בהלכה יא:

(שם) **החוכר** שדה מישראל תורם ונותן לו. כתב הר"ש מסתברא דמנכה ליה מחכירות את התרומה ואחריו נמשך הר"ב וכאמת לא מלינו זה לא בהש"ס הזה ולא בהש"ס בבלי בפ' הבואל (דף קא) דמייתי מהאי ענינא ולא בתוספתא וכן דעת הרמב"ם ז"ל שנותן לו חלקו משלם אחר שיפרים את התרומה שכך כתב שם אבל החוכר שדה מישראל אם נתן לו מזרע אותה שדה תורם ואח"כ נותן לו מזו שקלץ ליתן לו ובעל השדה מעשר לעצמו וכו' הרי שאחר שתרם נותן לו שקלץ ליתן לו. והחילוק שבין חוכר לבין המקבל בענין זה מבואר הוא לקמן בהלכה ב בהסוגיא כדפרישית שם בפנים ד"ה קנסו חכמים. וכן מה שכתב הר"ש בפי' הפלוגתא דתברייא ור' לא בשם ר' יוחנן דלקמן דפליגי אי יש קנין לנכרי או לא וע"ש ומלבד שהם דברים שאינם מוכרחים הלמת יורה דרכו דפלוגתא זו מבוארת בהאי ש"ס בפ"ע דב"מ גבי פלוגתא דרשב"ג וחכמים שמקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרענה חטים וכו' וכמו שביארתי שם פלוגתא דתברייא ור' לא שמביא הש"ס שם כרמיזה וקצרה ועיין בהלכה דלקמן ד"ה תברייא בשם ר' יוחנן שמבית שם הסוגיא דב"מ ומה שנייך לביאורה ומתוכה יתבאר הכל בס"ד:

(שם בגמ') **אתם** עושין בלית ואין העכו"ם עושה בלית. עיין מזה במקומו לקמן בפ"ק דתרומות מה שיתבאר לפי שיטות החולקין בענין דאין בליהות לעכו"ם:

(שם ע"ב) **תני** ר' חייא מאותה השדה בין מאותו המין וכו'. מבואר היטב בפנים במאי דפליגי בהי תרי ליסני ובפלוגתא דרשב"ג וחכמים דפ"ע דב"מ ועיין בד"ה תברייא דלקמן:

(שם) **במקום** פלוני שלא נהגו לעשות שעורים כפלים כחטים. כל"ל וזהו טעות דמוכח וכמבואר הכל בפנים ובדיבור דלקמן מהאי סוגיא דפ"ט דב"מ:

(שם) **חברייא** בשם ר' יוחנן קנסו חכמים בחוכר מן הגוים וכו' דברי חברייא ודברי ר' לא בשם ר' יוחנן הוזכרו בפ"ט דב"מ ברמז מועט וכארתי שם הסוגיא ומה שלריך לענינה לפי המתבאר מתוך הסוגיא דהכא וכמה שהוזכר בסוף הלכה דלעיל מפלוגתייהו דרשב"ג וחכמי' במתני' דהתם והנני מעתיק הסוגיא דהתם וביאורה ומתוכה יתבאר במה דפליגי חברייא ור' לא הכא והכ"מ דאיכא בינייהו לדינא דהכא ליכא בינייהו מידי דלא פליגי אלא בטעמא למר טעמא משום קנסא ולמר דינא הכי הוא ומיהו לכ"ע החוכר מישראל תורם ונותן לו ומן הנכרי מעשר ונותן לו אלא מסוגיא דהתם למדנו מה דאיכא בינייהו לדינא ולפי שיטתא דהאי תלמודא דגרסי' התם בהלכה ז' על המתני' המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרענה חטים חטים יזרענה שעורים ורשב"ג אוסר והובא זה בסוף הל' דלעיל וקאמר עלה בגמ' ניחא שעורים לא יזרענה חטים חטים לא יזרענה שעורים פי' בתמי' ולרשב"ג הוא דפריך אמאי אוסר בשתיהן ניחא בעורים לא יזרענה חטים דאיכא טעמא שמכחישו' את הקרקע אלא אם קיבל לזורעה חטים אמאי לא יזרענה שעורים ומשני ואתיא כר' לא או כדברי הכל במקום שאין שעורים כפלים כחטין אבל במקום שעורין מעלין כפלים כחטין זורעה שעורים והייט ר' לא דהכא וכגי פלוגתיהו תברייא דהכא והכי פירושא דהואיל דר' לא סבר דמן הדין הוא כתן שעל החוכר לעשר ומתני' דהכא בחוכר מן הנכרי מדינא קאמרה ומתני' דלעיל בחוכר מישראל לא הפסה בו מדת הדין כמבואר זה בפנים והשתא דאתינן להכי שמעינן דר' לא כשיטת ליבנא קמא דסוף הלכה דלעיל סבירא ליה דהא היינו קאמר דמן הדין על החוכר לעשר ולא אמרו במתני' דלעיל בחוכר מישראל שא"צ לעשר ומפני שלא תפסו בו מדת הדין כ"א דוקא בנותן לו מאותו המין ג"כ אבל אם שינה מתטין לשעורין ואפי' במקום דעבדי שעורין כפלים כחטין לאו כלום הוא דכל היכא דאיכא שינוי אוקמוהו רבנן אדינא והיינו דקאמר ואתיא כר' לא דלדידיה לק"מ הא דרשב"ג אוסר בקיבל לזרוע חטין שלא יזרענה שעורים משום דלעולם אסור לו לשנות דעתו של בעל השדה ומהאי טעמא נמי אוקמוהו רבנן אדינא לענין מעשר ושמעינן נמי מינה דלדידיה ע"כ דמתני' דכאן דלעיל כרשב"ג דהתם מיתוקמא וזהו כל"ק בהלכה דלעיל דמפרשי דל"רשב"ג לעולם שינוי הוי ממין למין ותני ר"ת כחכמים דהתם ופליגי או כד"ה כלומר או כדאמרינן כשיטת תברייא דהתם דאינהו ס"ל דלעולם החוכר א"צ לעשר מדינא ובחוכר מהנכרי טעמא משום קנסא הוא ובחוכר מישראל לא קנסו בו והשתא לדידהו הא דאמרינן דחוכר מישראל לריך שיתן לו מאותה השדה ומאותו המין ולאו הוא דא"צ לעשר על כרחך טעמא משום קפידא דבעל השדה הוא ומינה דכל היכא דליכא קפידא ואפי' בשינה ממין למין וכגון במקום שהשעורין עושין כפלים כחטין א"צ לעשר וזהו כליבנא בתרא דלעיל דקאמר דמתני' ותני ר"ח לא פליגי ולכ"ע כל היכא דליכא קפידא וליכא קפידא דא"צ לעשר ואפי' נותן לו מין אחר שזרע באותה השדה אלא דמתני' איירי במקום שאין השעורין עושין כפלים כחטין ותני ר"ת איירי במקום שעושין כפלים כחטין וכיון שכן הוא ולהאי ליבנא בתרא דל"פ מתני' עם תני ר"ת וכדאמרן א"כ ממילא שמעת מינה דהרוייהו ככ"ע דכך מתני' דב"מ ס"ל והיינו דכמו דאמרינן לענין מעשר דכל היכא דשינה לו מחטין לשעורין לריך הוא לעשר דבהא מסתמא קפיד בעל השדה וכדלא עבדי כפלים כחטין ובהכי מיירי מתני' דלעיל ובמקום שעושין כפלים כחטין דבהא אמרינן דמסתמא לא קפיד בעל השדה אם שינה לו מחטין לשעורין ובהכי מיירי הא דר"ת א"כ ה"ה הכא נמי במתני' דב"מ דרשב"ג וחכמים ל"פ כלל אלא לד"ה במקום שאין השעורין עושין כפלים כחטין אם אמר לו חטין לא יזרענה שעורין אבל במקום שמעלין שעורין כפלים כחטין לד"ה אם אמר לו חטין זרעה שעורין ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ע"כ מה שבארתי שמה לצורך הסוגיא שהבאתי לעיל. ולפי סוגיא זו שנתבארה ממילא תבין מהב"מ לדינא דאיכא בין ר' לא ובין תברייא דר' לא כל"ק ס"ל ולמתני' דלעיל אם נותן לו ממין אחר לריך הוא לעשר ואפי' במקום דעבדי שעורין כפלים כחטין ולתברייא דס"ל כליבנא בתרא דל"פ המתני' עם תני ר"ת ומחלקינן בין מקום דעבדי שעורים כפלים כחטין או לא. והנה לפניך במאי דפליגי תברייא ור' לא כדמוכחת מסוגיא דב"מ ומסוגיא דסוף הלכה דלעיל והוספתי לבאר עוד בס בחידושי מראה דשמעינן מסוגיא דהש"ס לא רלה לפרש מין אחר דקתני במתני' דלעיל כ"א בשינה מחטין לשעורין אבל איפכא לא ומשום דשינה משעורין לחטין מן הסברא הוא דלאו שינוי מקרי לענין מעשר ואע"ג דאמרינן התם לזורעה שעורים לא יזרענה חטים היינו דלכתחילה לא ישנה משום הכחשת הקרקע אבל אם שינה וזרע ונותן לו חטים תחת אשר קיבל עליו ליתן לו שעורים לא בשביל כך יתחייב במעשר אם נותן לו ממין המשובח ביותר ולפיכך לא פירש הש"ס כ"א בשינה מחטין לשעורין וביארתי עוד לדינא לדעת הרמב"ם שפוסק בפ"ו ממעשר שם כשיטת תברייא בדינא דחוכר מהנכרי דטעמא משום קנסא וטעמו יתבאר לקמן ובדינא דמתני' דב"מ פוסק כחכמים דרשב"ג דהתם ואע"ג דלכאורה קשיא הא מסוגית הש"ס דהכא מוכחא דהא בהא תליא ולשיטת תברייא מחלקינן בין מקום דעבדי שעורין כפלים כחטין או לא וכ"ע ל"פ בהא וכתבתי שמה דהוא ז"ל סמיך אסוגיא הבבלי דפ' המקבל שם דמשמע דלא מחלקינן בהכי ופוסק כחכמים דרשב"ג. ווה מבואר במקומו וכמה דפסיק בהכיא כטעמא דתברייא עיין בדיבור דלקמן:

(שם) **מתניתא** מסייעא לתברייא החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו. כל"ל ונתחלפו הני מסייעא בדפוס בטעות וזה מוכח והטעות נראה וניכר הוא וכמבואר הכל בפנים ונזה תראה דטעמו של הרמב"ם דפסק כטעמא דתברייא מפני שלדברי הברייתא בתוספתא מיתוקמא כמתני' אליבא דחכמים ולא כר"ש. ולדברי ברייתא קמייתא דמסייע לר' לא ולטעמיה לא מיתוקמא המתני' אלא כר"מ ולא כחכמים ומשו"ה תפס לטעמא דתברייא לעיקר וכחכמים דהתוספתא ווה מבואר הכל בפנים ומיהו אכן לריכין לבאר עוד כדברי הרמב"ם שם בפ"ו ממעשר בענין דברי ר' יהודה דמתני' וכן המקבל שדה אבותיו מהנכרי וכו' דמוקי לה הכא במחזיקין שנו וכו' כדלקמן בסוף הלכה וכן תנינן לדברי ר' יהודה בברייתא בהדיא דמייתי לה בבבלי פ' הגוזל (ד' קא) ר"י אומר המקבל שדה אבותיו ממליק נכרי מעשר ונותן לו וכדברי

הרמב"ם שסיים שם דין הזה לא כתב אלא סתם וכן המקבל שדה אבותיו מן העכו"ם קנסוהו שיעשר וכו' ולא הזכיר המליק ופשוט הוא דטעמיה דלא הביא הש"ס שם ברייתא זו אלא להכרית דבדה אבותיו לאו בדה אברהם ילחק ויעקב היא כדקאמר התם מעיקרא דהי הכי מאי איריא מליק אפי' אין מליק נמי כדפריך התם אלא בדה אבותיו ממש וכמ"ד יש קנין לנכרי והר כדאיתא התם וא"כ להמסקנא באמת אין חילוק בין מליק לאיט מליק ואפי' קנה זה הנכרי השדה מאבותיו דזיל בתר טעמא ולפיכך סתם וכתב כן ובענין יש קנין לנכרי כבר מבואר לעיל דעתו של הרמב"ם בזה ועיין בפ' דלעיל בהלכה ט' ד"ה מתני' דר"מ וכו' ובמקומות אשר ליינתי בם. ולדעתו ז"ל לק"מ הא דמוקי התם כמ"ד יש קנין לנכרי דה"ק אלא לעולם יש קנין כלומר לא תדחיק לאוקמי הך מתני' שמקבל שדה אבותיו וכו' כמ"ד אין קנין דוקא דאפי' כמ"ד יש קנין מיתוקמא דהכא טעמא אחרינא איכא דמאי שדה אבותיו וכו' ומשום קנסא ווה פשוט:

(דף כ"ו ע"א) **אמר** לכן אין אתם מודין לי שאם התנו ביניהן שהן תולקין במעשרות. מדקאמר לכן הכי בפשיטות משמע דאה"נ דדינא הכי הוא וכדהשיט לו שאני שהתנו דהוה כאומר תלוש מן הקרקע וכו' ולכאורה קשה דהא דבר שלא בא לעולם הוא וכהדיא אמרינן לקמן דאינו יכול להקנות מעשרות שדהו לחבירו משמעא דהוי דבר שלב"ל וכן מוכח מההיא דתוספתא דלקמן ומייתי לה בבבלי פ' המוכר את הבית (ד' סג) בן לוי שמכר שדה לישראל וא"ל על מנת שהמעשר שלי המעשר שלו ופריך והא אין אדם מקנה דבר שלב"ל כיון דא"ל על מנת שמעשר ראשון שלי שיורי שייכי' למקום מעשר אלמא דדוקא בכה"ג היכא דהמופר הגונה שיהא שלו דנפי בעל השדה הוא דשייך שיורי שיירים למקום המעשר אבל לא במקבל דלא מהני בי' תנאים כדהלכ"ל וכדמסיים בהא דלקמן אלא מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרותיו מוכר לו שפתה וכו' וצריך לומר דהכא לדבריו דר"א אמרו לו שהשיב לכן אין אתם מודין לי שאם התנו וכו' ועל זה השיבו לו דאפי' לדבריך לא דמי היכא דהתנו כתחילה דנעשה כאומר תלוש וכו' להיכא דקבלו סתם אבל באמת לענין דינא לא מהני הכא מידי כ"א כגונא שיהא לבעל השדה כמעשרות וכדאמרן והתי"ט העתיק לדברי ר"א ולתשובת חכמים נעשה כאומר לו וכו' והיים וכהכי קא' כדתנן כמשנה ו' פ"ה דב"ב. משמע דמדמינן לה להא דהתם ולכאורה לא דמי דהתם דבר שבא לעולם הוא כדקתני הלוקח פטתן מחבירו וכו' ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה וכדמוקי לה בגמ' התם (דף פו) דא"ל ישה לך קרקע וקני כל מה שעליה אבל הכא לא קנה כלל ולא מהני תנאי לגבי מעשר כ"א לגבי בעל השדה וכן הרמב"ם ז"ל בהשיא דינא דמתני' בפ"ו מהל' מעשר בהלכה י"ז כהן ולוי שקבלו שדה מישראל וכו' וכחכמים דמתני' ולא כתב כלום שאם התנו בתחילה דמהני התנאי שיהיה המעשרות שלהם כ"א בהאי דינא דהתוספתא כהן שמכר שדה לישראל וכו' כתב בהל' י"ט דמהני מפני שאגל בעל השדה הוא דשייך לומר שיורי שיירי' למקום מעשר או אם המעשרות של בעל השדה הן כגון ישראל שקבל מכהן ולוי כהני דיני דהתוספתא דלקמן דבזה הדין דהמעשרות לבעלים לפיכך יכול הוא לסלק עצמו אף בדבר שלב"ל מזכותו ויהיה לישראל המקבל ממנו ולהתנות עמו על המעשר שיהא לשניהם או הכל לישראל ועל זה מה כמבואר לקמן וכמ"ש הרמב"ם שם בהלכה כ' ולא תמלא בדבריו שם שביאר להדיא דליהני תנאי לענין מעשר כ"א בגוונא דאמרן ועיין לקמן ד"ה תיפתר כאומר לו תלוש וכו' וכד"ס כהן שמכר שדה לישראל מ"ש מהאי דביורי בייר' :

(שם) **ישראל** שקיבל שדה מכהן וכו'. והיינו שאם התנה שיהו המעשרות של ישראל על אותה זמן דאלו לעולם אינו רשאי שאין כהן עושה כהן כהאי אידך ברייתא דתוספתא והובאה לקמן בסוף הלכה אלא דברים שם ישראל שמכר וע' לקמן שם וכל דיני דהתוספתא שהובאו כאן מבוארים הן ויש שהוא נלמד זה מזה דבכל מקום שנייך למיחש שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות אסור ואם לאו מותר ולכן תמלא שהרבה דינים השנויים בתוספתא והובאו בהסוגיא כאן ולא הזכירם הרמב"ם כלל לפי שהן נלמדין דבר מדבר:

(שם ע"ב) **פתר** לה כרולה ליתן לבניו כהנים וכן בתו א' מהן וכו'. למאי דנראה ממשמעות הלשון שהיה רולה ליתן החלי לזה והחלי לזה והלכך הואיל וכלא"ה היה רולה ליתן לו כהנם רשאי ליתן או סלע שיתן לו כולו אבל נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שלא היה מפרש כך שכתב בפי"ב מהל' תרומות גבי אסור לכהן לסייע בבית הגרנות וכו' וכתב שם בהלכה כ ורשאי ישראל שמר לישראל אחר הא לך סלע זו וכו' וזהו כמסקנא דהכא אליבא דר' יוחנן דכהן לכהן אסור כמבואר בפנים והכי מסיק לה בריש פ"ד דמס' בכורות. בד"א כשהיו הבעלים רגילים ליתן לאחד משני כהנים אלו או לאחד משני הלוים אלו כחנם ואמר לחבירו הא לך סלע והן לזה. ולפ"ז פי' הוא ז"ל להא דהכא דקאמר ברולה ליתנו לבניו כהנים היינו או לזה או לזה וטעמא דהתירא לפי דעתו ל"ל דהא מיהת רלה ליתן כחנם לאחד מהן והא דקאמר ותן כולו לבן בתי כהן פירוש שיתנו לו לבדו וכך הוא מוכח בפי"ד פי' שלא"א:

(שם) **פתר** לה בתרומה שנפלה לו משל אבי אמו כהן. ובבבלי סוף פ' הא"ש מקדש מוקי לה בעבלים שנפלו לו מאבי אמו כהן דאי בתרומה פשיטא ומאי קמ"ל אבל בעבלים קמ"ל דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין ועיין לעיל בפ"ד דפאה ד"ה המוכר את שדהו מה שנתבאר מענין מתנות שלא הורמו:

(דף כ"ז ע"א) **תיפתר** כאומר לו תלוש מן התורבה שהו וכו'. וכא קרקע לפניו וכו'. משמע דמדמי להו לענין שלא קנה אע"פ שאמר לו כן דהא כאויר תורכה ודאי לא קני כדקאמר אויר תורבתו לא עשה כלום ופריך עלה ואיך אסבר וכו' וכלומר ומאי קמ"ל דלענין מאי מוכר לו האויר ומשני תיפתר באומר לו תלוש מן התורבה וכו' והייט כדי להוליא לשם זיזין וגווזטראות כדפי' ולא קנה משום דאויר דבר שאין בו ממש הוא וכמ"ש הרמב"ם בדינים אלו בפכ"ב מהל' מכיר' בהלכה י"ג והטור חו"מ בסי' רי"ב ביאר להדיא כדברי הש"ס דהכא ומדברי הרא"ש שהביא כן בפ' המוכר את הבית והשתא הא דמסיים וכא באומר לו תלוש מן הקרקע וכו' נמי לא קנה ומשום דאין יכול להקנות לו דשלב"ל וכמדמי להו בהישא דלא עשה כלום כ"א דוקא לעלמו יכול הוא לשייר כדקאמר אלא מוכר לו שדה וכו' וכדפסקו הם ז"ל שם וזהו שרמזתי לעיל בריש הלכה דמשמע לענין דינא דלא מהני שיור למעשרות לחבירו משום דדשלב"ל הוא אלא דמדברי הרא"ש שם והביאו הטור בסוף סי' ר"ע דגבי תנאי מהני אף לדשלב"ל דאע"ג דאין אדם מקנה דשלב"ל מתנה הוא על דשלב"ל והיינו בתולה מקחו בהתנאי שאם לא יתקיים התנאי יהיה המקח בטל וביולא בזה כמבואר שם ולפ"ז גם כמעשר כן שאפי' שישראל הוא בעל השדה ומתנה עם המקבל שהכהן ולוי שיהו המעשרות שלהם התנאי קיים וזהו כדמשמע בריש הלכה והכא מיירי נמי תנאי כ"א שמוכר לו המעשרות שיזכו אח"כ דבהא הוא דלא קנה ומיהו בדעת הרמב"ם יש להסתפק דיש לדון מדלא הביא בפ"ו ממעשרות שום דין אחר בעניני תנאי המעשרות מהתוספתא ומהסוגיא כ"א דינא דמתני' ובעניני התנאי לא הביא כ"א בגוונא דהכהן הוא בעל השדה וא"כ י"ל דדוקא בכה"ג הוא דמהני אי משום דשיורי שיירים לעלמו מקום המעשר כמו שהוזכר בהלכה י"ט שם או משום דיכול לסלק עלמו מזכותו אף בדבר שלב"ל וזהו שהוזכ' שם בהלכה כ ישראל שקיבל שדה מכהן וכו' וזהו מוסכם לכ"ע כדמוכח מהסיא דר"פ הכותב וכמה שזכרתי לעיל מזה ועיין עוד בדיבור דלקמן:

(שם) **כהן** שמכר שדה לישראל וא"ל על מנת שיהו המעשרות שלי וכו'. ברייתא זו היא המובאה בבבלי פ' המוכר את הבית (ד' סג) בן לוי שמכר שדה לישראל וכו' וזכרתי מזה בריש הלכה וכ"פ הרמב"ם רפ"ו שם בהל' יט. ובענין מה שהוקשו על דבריו דהא קיי"ל דעל מנת תנאה הוי ולא שיורא והוא בעצמו פסק כן בפ"ע מהל' בכורים בהלכה י"א בנתנה הכהן עמו שהוא שותף חוץ מן המתנות הרי המתנות לכהן וכו' דחוץ הוי שיורא אבל ע"מ תנאה הוי והואיל ולא שייר לו הכהן שותפות לא קנאן כתנאי זה וכפ"ז הנית זה כתימא בי"ד סוף סי' סא וכבר יעבתי זה בחבורי על סדר נזיקין בפ' איזהו נשך בהלכה ב' ד"ה על מנת שהמעשרות שלי ביארתי דדעתו ז"ל כדעת רבו הר"י מיגא"ש ז"ל והביאו הרמב"ן ז"ל בחידושי ב"ב שכתב לחלק בין דבר שבא לעולם לדשלב"ל דמעשר שהוא דשלב"ל הלוקח גופי' מקנה לו המקום בפין יפה לשיור המעשר וכין דאמר חוץ וכין דאמר לו ע"מ שיורא הוי דכיון דתלו מקחו בזה ואם יבטל התנאי גם מקחו יהא בטל ולא קנה השדה משא"כ גבי מתנות דהתם דבר שבא לעולם הוא וקנה הלוקח מקחו אף שאין התנאי כלום וכדאמרי' בפ' הזרוע (דף קלד) ולפ"ז איכא למימר דלדעת הרמב"ם נ"כ כהבעל שדה ישראל הוא ומתנה עם המקבל הכהן שיהו המעשרות שלו דהתנאי קיים ומטעם הנזכר וכדעת הרא"ש והטור בזה שזכרתי בדבור דלעיל אלא שלא ביאר כדבריו בהדיא כן:

(שם) **לי** ולבני ולי וליורשי וכו'. למאי דגרים הכא ולי וליורשי שפיר מדייק הוא מליגא יתירא דאף ביורשין שאינן מדבר תורה המעשרות שלהן כדמסיק והרמב"ם העתיק הברייתא שם כמו שהובאה' בבבלי שם ואם אמר לי ולבני מת יתן לבניו ומיהו י"ל דלאו דוקא לבנו וה"ה לאיזה יורש שלו ואפי' הוא יורש מדרבנן דמ"ם וכדפסיק הכא והכי משמע גבי פלוגתא דרשב"ג וחכמים בגיטין (דף עד) למ"ד לי אף ליורשי לאו דוקא בנו ה"ה לכל היורשים וא"כ ה"ה אם פי' לי וליורשי דבזה כ"ע מודים וכדמשמע מדברי הפוסקי' שלמדו מהאיא דגיטין לכל תנאי דלי ולא ליורשי הוא למאי דקיי"ל כחכמים דרשב"ג וא"כ אם פירש פירש וכמה שהביא הב"י בסי' ר"ע בשם

הרמב"ן דמחלק בין דבר המסויים לשאינו מסויים וכגון כאומר על מנת שדיוטא עליונה שלי ובזולת נזה דבהכ"ג לכ"ע אף שלא פירש לי וליורשי יורשין בניו זכותו אחריו וזה נלמד ג"כ מהה"י דגיטין דדוקא בדבר שאינו מסויים כהאי דהתם פליגי רבנן עליה דרשב"ג וכמה שהבית הב"י בל"ע על הרמב"ם כמ"ש בפ"ג מהל' מכירה בהלכה ד' במוכר אילן ושייר פירותיו לעצמו דבעין יפה שייר לעצמו ולא הזכיר מבניו אחריו דמשמע דלעולם ירשו בניו אחריו אע"פ שלא פירש והרי בפ"ו ממעשר כתב שדוקא אם פירש לו ולבניו ובכ"מ תירץ דשאני י"ל שסמך פה על מ"ש שם. ואין ספק שסמך ג"כ על מ"ש בהל' גירושין הלכה כ"ב בעל מנת שתתן לי מאתים זוז שאינה יכולה ליתן ליורשיו והרי כל עיקר דין התנאי בענין זה נלמד מסוגיא דגיטין כדאמרן:

(שם) **ואתיין** אילין פלוגוותא כאילין פלוגוותא דתנינן תמן וכו' לפי הגי' שלפנינו פירשתי בפנים אבל בבבלי סוף פ' הכותב גבי קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת פליגי אם יש לה תוספת כלל בה"א תנאי כתובה והכי משמע משאי ש"ס התם ומיים פ' הנושא דפליגי נמי בשמגרש את אשתו והחזירה אם יש לה תנאי כתובה או אם אין לה כלל ולפ"ז היה צריך להפך הגי' כאן מ"ד לכתובה אבל לא לתנאין אין לו במעשרות לפי שבטל תנאי הראשון ומ"ד בין לכתובה ובין לתנאין יש לו במעשרות ובברייתא דמייתי הבבלי פרק המוכר את הבית הגי' כתני ר"א דהתוספתא שאם אמר כל זמן שהוא בידך מכרה ותזרה ולקחה אין לו עליו כלום וכ"פ הרמב"ם בהל' מעשר שם:

(שם) **והתני** ר' חייא מכרה. הבמל"מ הביא זה ופי' והתני רבי חייא דהכונת שמכרה לישראל ופתנית על מנת שהמעשרות שלי וכו' עיי"ש ולא מלינו לזה דתני ר"א בן ב"א קיבל שדה מכהנת קתני כדמייתי הכא ובעי לחלק כאן שמכר כאן שקיבל ועלה פריך והתני ר"ח מכרה משמע שבהדיא תני הכי ועל הא דלעיל בתוספתא קאי ושמכרה לשדה לישראל אחר לאחר שקיבל זה ממנו וכמבואר הכל בפנים גם מה שפירש להא דלקמן יכול הוא למחות בידו וכו' אתא עובדא קומי ר' אחא בר עולא וכו' דיש לומר דהמעשה היה באו"ל ד' או ה' בנים וכו' וא"א לפרש כן דא"כ אמאי קנסיה כחד מן עבריית דקניא הרי הוא יכול למחות בידו כאותן הבנים ואם זה עבר על התנאי היה צריך לשלם לו דמי מעשר מעליא אלא ודאי הך עובדא באומר לו ע"מ שהמעשרות שלי לעולם הוי ולדינא כ"ל לרב אחא בר עולא כהך ברייתא דאם הכהן התנה עמו ע"מ שיהא שלי לעולם הרי הן שלו לעולם דפשוט הוא דברייתא דלעיל פליגי על הך ברייתא דהרי אם הכהן יכול לשייר לעצמו המעשרות לעולם למה לא ימחה בידו שלא ליטע ולזרוע מהלו. שאינם חייבין במעשרות ולפיכך זה שעבר על תנאו קנסו כדי שלא יוסיף עוד לעשות כזה ולהפקיע מהמוכר המעשרות. ומה שדקדק למה לא הביא רבינו מדינים הלו לא אלו כלפד דנקט חד מברייתא מהסוגיא וכתב למה לא הביא והרי כמה וכמה דינים בהלכה זו ומהתוספתא שלא הביא והכלל הוא לדעת הרמב"ם מה שהוא נלמד דבר מדבר אינו מביא הכל בהדיא והרי הך עובדא דנלמד מהאי ברייתא דלעיל וכפי אשר תירצתי ואותה הברייתא הביא וכן הא דבת כהן אם נשאת לישראל אין לה דין בעלים שיהא התרומה שלה ובשנתאלמנה או נתגרשה פשוט הוא שחוזרה לכהתחלה ודינה כדין המתניתין ישראל שקבל מכהן ולוי ואותה הביא שם וכן כל כיוצא בזה:

(שם) **כהן** שמכר שדה לישראל וא"ל ע"מ שיהא המעשרות שלך וכו'. והרמב"ם בהל' מעשר שם בהל' כ העתיק כגי' התוספתא ישראל שקיבל שדה מכהן וכתב הראב"ד בהשגות דגי' הירושלמי היא עיקר וכך היה לפניו בהתוספתא. ואם היה דעת הרמב"ם כמו שבארנו בריש הלכה דדוקא בכהן שמכר השדה לישראל ומשייר המעשרות לעצמו בהא הוא דאמרינן דיכול לשייר כדשלב"ל וכן בישראל המקבל ממנו הואיל ויש לו להכהן זכות במעשרות מן הדין יכול הוא לסלק עצמו ולזכות לישראל בזה כדין הסילוק דמהני כדשלב"ל הייתי אומר דבכוונה כתב כנוסחת התוספתא ולא כנוסחא דהכא להשמיענו דעתו בזה דבענין אחר לא מהני התנאי להיות המעשר לישראל וכגון בכהן שמכר השדה לישראל שאין לכהן כלום בהשדה ולא יכול להתנות שיהיו המעשרות לישראל דאין זה בידו להתנות בכה"ג והראב"ד חולק עליו בעיקר דין התנאי בדבר שלב"ל וסובר כדעת הרא"ש והטור שהבאתי לעיל ולפיכך כתב דגי' דהכא היא עיקר דמהכא משמע אפילו בכה"ג שאין לו זכות במעשרות שיכולו מ"מ יכול הוא להתנות על דשלב"ל ומיהו לעיל כתבתי דבעיקר דין התנאי בדבר שלב"ל יש להסתפק בדעת הרמב"ם לפיכך דעתו נוטה בזה ומהאי דינא אין כל כך הכרח די"ל לומר דחדא מגווני נקט דלא נתכוין אלא להשמיענו דאין יכול להתנות שיהו המעשרות לישראל לעולם שאין כהן עושה כהן:

(שם במתני') **המעשרות** לבעלים. וכדמפרש בתוספתא שם דאם כהן הוא בעל השדה התרומה שלו ומעשר ראשון ומעשר שני חולקין ביניהן ואם לוי הוא מעשר ראשון שלו והתרומה ומע"ש חולקין ביניהן וכ"כ הרמב"ם בפ"ו שם בהלכה יז. ותו גרסי' בתוספתא הא"כ כהן ולוי שמכרו פירות לישראל במחובר לקרקע מעשרות שלהן בתלוש של קרקע עד שלא מירחו מעשרות שלהן משמירחו מעשרות שלו מפריש תרומה ומעשר ונותן לכהן והשאר שלו מכר הוא להן פירות עד שלא מירחו מעשרות הרי אלו שלו משמירחו מעשרות הרי אלו שלהן ופסקה הרמב"ם שם לעיל בהלכה י"ו כהאי דהתוספתא. וטעמא דהך מילתא משום דכל זמן שלא נגמרו מלאכתן למעשר לא היה לו להמוכר להפריש והלכך אמרינן דמסתמא לא מכר לו חלק המעשרות אלא דמה שלא הפריש מפני שעדיין לא נתחייבו במעשרות ומשו"ה המעשרות להמוכר אבל אם מכר אחר שמירחו א"כ היה לו להפריש המעשרות ומדלא הפריש אמרינן דאת הכל מכר לו והמעשרות של הלוקח ולפ"ז חדא טעמא הוא דהויא לברישא ולהסיפ' וכמו שהיא במויה בהתוספת'. והיינו מדיוקא דוקא דהא לכאורה קשיא על הסיפא דהא הכן איפכא תנינן במתני' בפ"ק דפאה כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהן עד שימרח אלא דהתם טעמא משום קנסא הוא כדמפרש לה בש"ס שם ולא קנסו להם כ"א בשלקחו אחר המירוח כדפרישית שם ותיובו הף דהיינו יכולין לייבל סיפא דסיפא דהתוספתא דהא דקתני משמירחו המעשרות שלהן היינו מדינא מ"מ אכתי תקשה רישא דסיפא דקאמר עד שלא מירחו הרי המעשר של ישראל המוכר והיינו כטעמיה דהרמב"ם שלא פסק כ"א להרישא דהתוספתא משום דמתני' דפאה קשיא להסיפא וכדכתבו גם כדין דלעיל להמתני' וכטעמא דהש"ס ועיי"ש בהשגת הראב"ד שגה במשיג על טעמיה דהרמב"ם כדין דלעיל וכתב שם טעם אחר וכבר ביארתי דעתו וטעם דעתו של הרמב"ם בפ"ק דפאה בהלכה ה' ד"ה קנס קנסו לאן ועיי"ש:

(שם ע"ב בגמ') **רבי** יודה עביד זיתים כקרקע וכו'. פירשתי בפנים על דרך הרמב"ם שהביאו שכתב שם בהלכה י"ח כדעת חכמים ומפני שבזמן הזיב הוא וכמו שפי' בפי' המשנה דלחכמים על דרך כלל הוא דלעולם חולקין הן. וכמו שהבאתי במתני' ונראה דלמד פירושו מהאי דקאמר מעתה אין יסבור ר' יודה כר"א וכו' דלכאורה קשה מאי קמ"ל בזה אלא דקמ"ל דפלוגתייהו דחכמים אף בכהן ולוי שקבלו מישראל והיינו דאשכחן פלוגתא זו אליבא דר"א דלעיל דלר"י איכא למימר דאם לסברת ר"א דהתם ה"נ כן הוא דהמעשרות שלהן הוא דהא עביד זיתים כקרקע ולרבנן דהכא דפליגי ס"ל דאף לר"א דהתם מודה הוא הכא דחולקין הן משום דזיתים חשובין הן ולפיכך דעת הישראל הנותן בקבלה ג"כ הוא שיחלוקו ביניהן את הכל:

(שם) **כהן** שנתן מעות לישראל ליקח בהן פירות למחצית שכר וכו'. לאתי דמשמע לכאורה שהנותן אמר כך להמקבל שאם הותירו או פיחתו שלי וא"כ אין לפרש דמשום איסור דרבית איירי הכא לא לפי גי' התוספתא שהבאתי בפנים דגרים אסור בריבא דאם הנותן מקבל עליו האחריות מאי איסורא דרבית איכא הכא הרי הוא קרוב להפסד ורחוק מהשכר ולגי' דהכא מותר נמי קשה מאי קמ"ל והיה צריך לומר דאגב הסיפא נקט ואיסורא דרישא משום הסם ככן המסייע הוא כדפרישית בפנים מיהו נראה דבענין איסור רבית מפתעי הברייתא וכגי' התוספתא דגרים בריבא אסור וצריך לפרש דהאי א"ל הותירו או פחתו שלי אמקבל קאי שהמקבל קיבל עליו האחריות וזה ודאי אסור הוא דהיינו מתני' דפ' איזהו נשך אין מקבלין צאן ברזל מישראל דכל היכא שנותן לו מחצית השכר כל זמן שהמעות בידו ועל המקבל כל אחריות הקרן היינו צאן ברזל לא מהני הכא. שנותן לו שכר עמלו כ"א במקבל פלגא ברווחא ופלגא בהפסידא וכהאי מתני' אין מושיבין חנוני ואין נותנין מעות ליקח פירות למחצית שכר בהא הוא דאמרו אא"כ נותן לו שכרו וכו' כמבואר שם ואף לגי' התוספתא אסור איכא למידק מאי קמ"ל פשיטא דאסור אם כל האחריות על המקבל וצריך לדחוק דה"ק דאף שהמקבל אומר לו והמעשרות שלך אפ"ה אסור משום דהנותן אין לו באחריות כלום ועל כרחך זו היא סברת התוספתא בטעמא דהסיפא שהישראל הוא הנותן והכהן הוא המקבל וא"ל המקבל האחריות הקרן יהי עלי והמעשרות שלך דהואיל והמעשרות של ישראל הנותן הוי כאילו אין להמקבל חלק בריוח כלל ובכה"ג איכא צד התירא כמו שזכרתי בחבורי על סדר מיקין בפ' א"נ בהלכה ה' ד"ה לא פעמים שמתנה ש"ת להיות כשואל דהבאתי שם בשם הב"ת דכל היכא שהמקבל נותן כל הריוח לבעל הבהמה אף שמקבל עליו כל האחריות הבהמה בנכסי צאן ברזל בהא אית דאמרי דודאי שרי דהא לא מקרי הלואה אלא שליחותיה קעביד וכתבתי שם דאין לפקפק בזה דכך הוא נלמד מהאי ש"ס שם ומיהו בהא דתלי הכא להתירא כשהנותן לו שכרו אכתי קשה דהאי התירא במקבל בעיסקא הוא דשייכא כדלעיל וכגוונא דהאחריות על המקבל עיקר ההיתר הוא אם מתנה שלא יהיה לו בריוח כלום דזהו כש"ת שמתנה להיות כשואל סוף דבר אין כאן דבר ברור לדינא מהאי תוספתא ואיך שתפרש יש לפקפק בה והרמב"ם לא זכרה ולא למד ממנה כלום:

(שם) **ישראל** שהיה מוכר זיתים בשביל לוג שבולים וכו'. תוספתא זו מבוארת היטב בפנים ודינה מבואר כפי אשר פירשתי בה ובאוקימתא דהש"ס וכבר נכלל דין זה בדיני הרבית בפ' הנזכר ובדברי הרמב"ם במקומו בהל' מלוה מדין כיוצא בו וזה נלמד דבר מדבר הוא:

(דף כ"ח ע"א) **בשם** שאמר קטן תומרין וכו'. מבואר היטב בפנים על איזה דין של קטן שאמרו בו לתומרת קאי ולפי מה שהבאתי במתני' פי' הרמב"ם במשנה שפירש לפלוגתייהו דב"ש וב"ה באם מותר לגרום טומאה לחולין של א"י א"כ הא דקתני בברייתא שוין שאין מוכרין גדים של חטים וכו' היה צריך לומר דבהכ"ג מודו ב"ה משום דהוי כודאי הוכשרו ומ"מ הוי קשה דאם מותר לגרום טומאה לחולין של א"י מאי איכפת לן שהוכשרו לכן נראה שחזר בו הרמב"ם מפירושו במשנה אלא דפלוגתייהו אם תולין להקל שמא לאכילה לקחם או לא כדמשמע מהסוגיא ודוקא כשלא הוכשרו מיירי במתני' ולפיכך תני עלה בברייתא ושוין שאין מוכרין וכו' דבכה"ג אפי' ב"ה מודו דלא תלינן להקל מכיון שמסתמא הוכשרו אין מוכרין אותן למי שאינו עושה בטהרה והשתא אזלא המתני' והסוגיא כולה אליבא דמשנה ראשונה דסוף פ"ד דע"ז שהיו אומרין אסור לגרום טומאה לחולין של א"י ומפני דאנן קיי"ל כמשנה אחרונה דהתם חזרו לומר וכו' ומותר לגרום טומאה לחולין של ארץ ישראל לפיכך לא זכר הרמב"ם בחיבורו כלום מדין המשנה והברייתא ומה דאיתמר עלה בהסוגיא דהכל אליבא דמשנה הראשונה הוא שנשנה:

(שם ע"ב) **אין** לך אלא כהסיה דאר"י ד"ה היא וכו'. כדפרישית. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מעשר הלכה י"ג שנים שבצרו כרמיהן לתוך גת אחת והאחד מהן אינו נאמן על המעשרות אע"פ שעישר זה הנאמן על חלקו כשהוא נוטל חלקו מן היין חייב להפריש ממנו מעשר דמאי על חלק ע"ה כיצד היה מחצה למחצה ונוטל בחלקו מאתים לוג יין ה"ז מפריש ממנו לוג אחד תרומת מעשר ועשר מע"ש כנגד המאה לוג שהרי הפריש המעשר של ודאי תחלה על אלו כל בדרכו בגת. והרי היא כמסקנא וכפירושא דר' יוחנן דעל חלק ע"ה שבידו והוא חצי חלקו שהן מאה לוג מפריש עליו כדין דמאי אחר שכבר הפריש כדין ודאי על כל המאתים לוג שלו שהן חצי כל שדרכו בגת וטעמו מבואר בפנים ומה שהקשה הראב"ד שם ממתני' דלקמן שנים שקבלו השדה באריסות וכו' הלא יש ברירה כבר פי' הכ"מ דבמתני' שאני דמיירי שחלקו בתחל' בענבים ואח"כ נתערבו בנתינתם בגת דבהכ"ג לכ"ע אין ברירה דלא אמרינן הוברר לכאו"א חלקו שבתחלה וכמו שכתב הרמב"ם בפי' המשנה וכזה מבוארת המשנה כמו שהבאתי במתני' ומבוארין דבריו בחבורו ועיין עוד בהלכה דלקמן:

(שם במתני') **שנים** שקבלו את השדה באריסות וכו'. הר"ש פי' להמתני' כגון שחלקו שדה בקמתה וכו' ואחריו נמשך הר"ב וכתב שם משום דהש"ס מייתי להברייתא עלה דמיירי בכה"ג וכו' ואין זה מוכרח כלל דבכמה וכמה מקומות מלינו דהש"ס מייתי אידי דאיירי בענין זה וה"נ איידי דבמתני' מיירי משותפות מייתי הך ברייתא דשותפות ואף שאין דינם שוות ואין ענין זה לזה והבאתי בפנים לפי' המשנה ע"ד הרמב"ם בחיבורו דזהו עיקר הטעם במתני' וכמה שזכרתי מזה בדיבור דלעיל:

(שם בגמ') **ישראל** ועכו"ם שקנו שדה בסוריא. הכי נמי גרים בהדיא בתוספתא. ובבבלי גיטין (דף מ"ז) וכן בפ' ראשית הגז (דף קל"ה) דמייתי הך ברייתא לא גרים בהדי' סורי' אלא דמוקי לה בגיטין דבסוריא מיירי משום הקושי' דמקשי התם לרבה דס"ל אין קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשרות ופריך מהאי ברייתא דע"כ ל"פ אלא דמר סבר יש ברירה ומ"ס אין ברירה אבל דכ"ע יש קנין לנכרי בא"י ומשני בסוריא שנו ופירש"י ז"ל דלמ"ד טבל וחולין מעורבין צריך לעשר חלק של ישראל מניה וביה ולא ממש על טבל גמור ולא מטבל גמור עליו שלא יהא מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור והתוס' שם הקשו על זה והעלו דטבל זה אין לו תקנה דכיון שאין ברירה שמא הגיע לו כל חלקו של נכרי או חציו ולא ידעינן כמה ואי מעשר מניה וביה שמא מעשר מחלקו ושאר חלק של נכרי או איפכא או מקצתו ומיהו יכול לתקן שיפריש עליו ממקום אחר ויפריש גם עליו ממקום אחר ואחרון אחרון מקולקל וכו' ועיין בפירש"י בראשית הגז שם שמאריך בענין זה ונראה לדעת הרמב"ם כהאי דינא שכך כתב בפ"א מהל' תרומות בהלכה כ' שותפות העכו"ם חייבת בתרומות ומעשרות כיצד ישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות אפי' חלקו שדה בקמתה ואח"כ אם חלקו גדים הרי טבל וחולין מעורבין בכל קמה וקמה מחלקו של עכו"ם אע"פ שמרחן העכו"ם ותורמן מדבריהם כמו שבארנו בד"א בא"י שהמעשרות של תורה ובשל תורה אין ברירה אבל אם לקחו שדה בסוריא הואיל והמעשרות שם מדבריהם אפי' חלק הגדים חלקו של העכו"ם פטור מכלום וביאור דבריו כך הם דמ"ש ותורם מדבריהם כמו שבארנו ר"ל מ"ש שם לעיל בהלכה יג בישראל שמכר פירותיו לעכו"ם אחר שבאו לעונת המעשרות אע"פ שגמרן העכו"ם חייב בכל מדבריהם וכן העכו"ם שגמר פירות ישראל הואיל ודיגונן ביד העכו"ם אינן חייבות במעשרות אלא מדבריהן. והכוונה דאף על גב דפסק לעיל כמאן דאמר אין קנין לעכו"ם בא"י היינו דוקא בגמרן ישראל להפירות שגדלו בקרקע של הנכרי שקנה בא"י דאז חייבין מן התורה אבל אם גמרן העכו"ם לפירות שלו פטורין מכלום כמ"ש בהלכה י"א וכאן שהפירות הן של ישראל והגיעו לעונת המעשר בידו משו"ה כשמכרן לעכו"ם ומרחן העכו"ם אי אתה יכול לחייבן מן התורה דהא לפירות יש קנין לעכו"ם כמבואר לעיל בפ"ה בהל' ט' דאע"ג דקנין קרקע אין לו קנין פירות יש לו ובשמרחן. ולפוטרן מכלום ג"כ אי אתה יכול לפוטרן דהא הגיעו לעונת המעשר ביד ישראל והלכך חייבין מדבריהן וזהו ביאור הדין הנזכר בהלכה י"ג והשתא דין הזה דשותפות העכו"ם ואפי' חלקו שדה בעודה בקמתה והרי עכ"פ הגיעו לעונת המעשרות שהוא משביליהו שלים וא"כ חלק הישראל שמעורב בחלק העכו"ם הוי כמו פירות של ישראל שמכרן לעכו"ם שהרי הוא טבל חלק ממנו כנגד חלקו ובחלקו מעורב פירות העכו"ם. וזהו שכתב הרי טבל וחולין מעורבין בכל קמה וקמה מחלקו של עכו"ם כלומר דודאי זה פשוט הוא דבחלקו של עכו"ם אילו היה ברירה היה פטור מכלום שהרי יש קנין לעכו"ם בפירות כמוזכר ובפירות של עכו"ם ומרחן העכו"ם לא היה שום חיוב כאן אלא מדקי"ל אין ברירה בדאורייתא א"כ יש בכל קמה וקמה של חלק העכו"ם ג"כ חלק ישראל מעורב בו ודינו כמו פירות של ישראל ומכרן להעכו"ם כמוכר ואע"פ שמרחן העכו"ם יש כאן חיוב מדבריהם והוא הדין נמי בחלק הישראל הוא כן וזהו שרמז וכתב מחלקו של עכו"ם ולא כתב בחלקו של עכו"ם אלא דר"ל דגם בחלק ישראל שהוא טבל יש בו ג"כ מחלקו של עכו"ם בכל קמה וקמה והוא חולין שהרי יש קנין פירות לעכו"ם אלא דהואיל וא"א לברר דאין ברירה ובכל קמה וקמה יש מביניהן ועיקר הדין מידי דאורייתא הוא הלכך דינן דאף שמרחן העכו"ם חייבין במעשרות מיהת מדבריהם ועיין בכ"מ וכמה שהבית בשם הר"י קורקוס ז"ל וכמה שכתבתי נתבארו דבריו על נכון ואין שום קושיא בדין זה לפי שיטתו ז"ל. נשאר לנו לבאר בעיקר הדין דשותפות העכו"ם דברים פ' ראשית הגז שם משמע דמאי דמחייב בשותפות העכו"ם מדאורייתא הוא מיחייב וכהאי ליטנא דהב"א התם דקאמר דשותפות העכו"ם אפי' לרבנן חיובי מחייבי ודייק מהאי ברייתא דפלוגתא דרשב"ג ורבי דלעיל דע"כ ל"פ אלא דמ"ס יש ברירה ומ"ס אין ברירה אבל שותפות דנכרי ד"ה חייבת וכך הוא דעת הרמב"ם וכבר ביארתי טעמו לעיל בפ"ד דפאה הלכה ד' ד"ה ישראל ועכו"ם שהיו שותפין בקמה בהא דלא פסק כרבא דהתם כ"א בבכורה ולא כאינך דחשיב שם ע"ש ותמצא דבכל הדינים דפסק שותפות הנכרי חייבת מדאורייתא הוא כדמשמע מהסוגיא דהתם ומהך אב"א כדין תרומה וא"כ לכאורה יש לשאול מ"ש כתב כאן על הא דפסק שותפות העכו"ם חייבת בתרומות ובמעשרות ומפרש כיצד וכו' ונקט גוונא דלא מיחייב אלא מדבריהם אבל הא ל"ק כלל דהא קאמר אע"פ שמרחן העכו"ם וכו' וזה בא להשמיענו דאף שמרחן העכו"ם מ"מ חיובא מדרבנן מיהת איכא דדמיא להאי דינא שזכר לעיל וכמו שנתבאר למעלה ואין ה"נ דאם מרחן ישראל מדאורייתא חיובי מחייב מכיון שאין ברירה ודמיא להאי דינא שכתב לעיל בהלכה י"א דפירות העכו"ם שלקחן ישראל אפי' אחר שנתלשו אלא שלא נגמרה מלאכתן למעשרות וגמרן הישראל דחייבין מן התורה וה"נ כן דמסתמא דאין ברירה הוי כמכר כמו שבארנו למעלה וא"כ שותפות הנכרי מן התורה חייבת ובהא דמחלק בין א"י לסוריא פשוט הוא דהואיל דקי"ל כרי' הושעיא דפ' אין מפרישין דבדאורייתא אין ברירה ובדרבנן יש ברירה כדפסק הוא ז"ל שם בהל' תרומות ובכמה דוכתי ודאי יש חילוק בין סוריא ובין א"י בהאי דינא וסוגיא דגיטין דמשני בסוריא לתרץ הקושיא על רבה דאמר אין קנין לעכו"ם ומשמע דמיהא לרבי אין ברירה אף בסוריא התם אליבא דרבה הוא דמשני ואיהו ס"ל כרב יוסף בפ' בכל מערבין (דף ל"ז) דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן בדין ברירה ע"ש ותמצא דרבה ורב יוסף לא פליגי בהאי סברא כ"א בטעמא דאיניש בהאי שנויי דהתם וכן הא דג"ז משני בגיטין דמיירי בשמירת העכו"ם ואפי' בא"י וכדקדוק הר"י קורקוס שהביא הכ"מ ע"ש שתירץ בדוחק אבל מעיקרא לק"מ דהא בשמירת העכו"ם גופא איכא פלוגתא כדאמרינן במנחות (דף ס"ז) דתנאי היא אי מירוח העכו"ם פוטר או לא וכפ"ד דפאה מבואר יותר ופליגי התם אם יש קנין פירות לעכו"ם או לא וע"ש הלכך לא בעי הש"ס לשנויי הכי ומוקי לה בסוריא דלכ"ע יש קנין לעכו"ם בסוריא ואין להאריך יותר כ"א במה שרמזתי וציינתי תמצא הכל מבואר בס"ד:

(שם במתני') **חבר** וע"ה שירשו את אביהם ע"ה וכו'. כתב הר"ש הא כבר תנא ליה ריש אם שירשו והא דתני ליה הכא משום דבעי למתני ונכרי וכו' וזהו לפירושו במתני' דלעיל אבל לפי' הרמב"ם בחבורו והבאתי לעיל דהתם טעמא דכמוכר טבל הוא ול"ל לאוקמי שירשו אביהם ע"ה וכמבואר לעיל והכא טעמא משום דכמוכר דמאי הוא וכן מה דמסיים הר"ש ועוד משום דקתני הכא לא ויבא דאסור למכור לע"ה לא ויבא כדתנן לעיל בפ"ב ואחריו נמשך הרב וא"כ האי מתני' לא הוה אתיא אלא כמשנה הראשונה דסוף פ"ד דע"ז דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל וכמו שכתבתי לעיל בפ"ב בהלכה ג' אבל לא צריך לכל זה דמתני' דהכא אתיא אף למשנה אחרונה דהתם דקיי"ל

דקי"ל מותר לגרום טומאה לחולין של א"י דכולא טעמא דרישא דמתני' דכאן משום דמאי הוא דכשמחליף עמו הוי כמוכר דמאי וכ"כ הרמב"ם בפירושו ובחבורו פי"א ממעשר הלכה ו' :

(שם בגמ') **ישראל** ועכו"ם שקנו ביתו של עכו"ם וכו'. למאי דמסיק הכא מכיון שקנה כמי שנכנסה לרשותו א"כ דין זה דהתוספתא נכלל בהאי דינא דברייתא הנשנית בבבלי פ"ב דע"ז (דף ע"א ע"ב) הלוקח גרוטאות מן הנכרי ומצא בהן ע"ז אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן מעות משך יוליך ליה המלח וכו' כדמפרש לה התם וה"ה הכא בשותפות עם העכו"ם דמכיון שקנה אע"פ שלא נכנס לרשותו אסור לו להחליף. ולכן לא הביא הרמב"ם לדינא דהתוספתא בהדיא כ"א דינא דמתני' גר ועכו"ם שירשו את אביהם עכו"ם כתב בפ"ז מה' ע"ז בהלכ' ה' ודינא דהתוספתא נכלל במ"ש שם לעיל האי דינא דהלוקח גרוטאות ועיי"ש :

(דף כ"ט ע"א) **תני** עכו"ם שהיה לוח ואומר וכו' ריש' דהתוספתא בבבלי שילהי יבמות (דף קכב) ופירש"י ז"ל שם דנראה לו דהאי עוזק שם עיר שבא"י היא ופירותיה משובחים ואף דבענין מה שהקשה רש"י על מי שפירש עזיקה פרדס מעוזק הגדר סביב ושנת שביעית היא וכו' דמה היכור יש כאן ככר תירלו התוס' שם דיש איסור מן המשומר בשביעית מ"מ בענין פירושא דעזיקה נראה כפי' רש"י כדמסיים התם טעמא שאינו נאמן שלא נתכוין אלא להשבית מקחו וכך היא בתוספתא וא"כ ברייתא כולה משום האי טעמא הוא. ובענין הפלוגתא אם אמר מעכו"ם פלוני הבאתים גרים בתוספתא דרבי ורשב"ג פליגי בה רבי ס"ל דנאמן להחמיר ור' שמעון בן גמליאל אומר אינו נאמן שדברי שעכו"ם לא מעלין ולא מורידין ולפי הך גירסא הלכה כרבי דהא קיי"ל הלכה כרבי מחבירו אפי' לגבי רשב"ג אבוהי כדמוכח מכמה מקומות שזכרתי לעיל וכהך פלוגתא דפ' גט פשוט (דף קסט) הכא לידון בשטר ובחזקה דפליגי רבי ורשב"ג ופסקו כל הפוסקים הלכה כרבי וכך הביא הרא"ש ז"ל בפ' אלו מגלחין בפיסקא דברייתא שמועה קרובה וכו' (דף כ) כהאי גי' דהתוספתא ובענין שרלה האי שעזרי להביא ראיה דנכרי מסל"ת נאמן לענין אבילות מהך דרבי דנאמן להחמיר וכשם רבינו מאיר כתב שם לסתור ראיה זו דשאני התם שהפירות הן שלו ונאמן הוא לאוסרם אבל לאסור פירות חבירו שהיינו מוחזקין בו להיתר לא מהימן וע"ש שהביא ראיה אחרת דעכו"ם מסל"ת נאמן לענין אבילות. וכהאי סברא דרבינו מאיר כתב ג"כ הרשב"א בתשובה סי' קי"ת ע"ש ומיהו בעיקרא דדינא דהכא נראה מדבריהם דבמקום דלא שייך להשבית מקחו היה נאמן לאסור במה שתחת ידו והן שלו כמינו דאי בעי לא היה מזכין לן כדכתב שם הרשב"א וא"כ בהך דינא דאומר של ערלה הן וכו' ומעכו"ם פלוני לקחתים לסברת רבי דהכא"ג לא שייך להשבית מקחו כדמוכח מדמחלק בתוספתא כן היה נאמן להחמיר ולפ"ז היה קשה על מה שפסק הב"י בסוף סי' רל"ד שהביא הברייתא דיבמות ומסיים שם בשם רבינו ירוחם דאפי' אמר מאיזה כלוני אינו נאמן הא לפי גירסת התוספתא הלכה כרבי דנאמן הוא להחמיר בכה"ג והש"ך ביו"ד (סי' קכז) הביא לדברי הרשב"א ולדברי הרא"ש הנ"ל ובדינא דערלה דלעיל לא ראיתי למי שכתב שעם לדעת רבינו ירוחם הנז' ומיהו לגי' דהכא ניחא דגרים דהחכמים פליגי עליה דרבי וס"ל דדברי הנכרי לא מעלין ולא מורידין ודעת הרמב"ם אינו מבואר לנו בדין זה :

(שם) **ישראל** שהיה לו אריס בסוריא וכו' כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה י"ט ומשמע מדבריו שכתב כתם הרי אלו פטורין אפי' לא אמר לו האריס הרי אלו מעושרין וכתב הכ"מ שם שנוסחא אחרת היה לו לרבינו בירושלמי. והאפשר שהוא ז"ל פי' להא דגרים הכא והאמר הרי אלו מעושרין לאו דוקא אלא כיון שבילא לו הפירות כתם ולא א"ל שיתקנם הוי כאילו א"ל הרי הלו מעושרין שהרי זה סומך עליו ויאכלם כך ועיקר הטעם דכשים אותו המין מלוי בשוק תולין להקל כיון שבסוריא היוב המעשרות מדרבנן הוא ולפיכך כתם וכתב הרי אלו פטורין :

(שם בסתני') **עם** הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת ירק. בבבלי פ' בכל מערבין (דף ל"ז ע"ב) דמייתי האי מתני' והפלוגתא דפליגי בברייתא מוקי לה התם דפליגי ביש ברירה או לא ופירש"י ז"ל שהיה החבר הולך לשוק ליקח לו ירק לעצמו ואמר לו ע"ה קח גם לי אגודת ירק וא"כ החבר לעשר דיש ברירה כשנתנו לע"ה שזה לצורכו לקחה ואין החבר זה מוכרה לו וכך פי' הר"ש להמתני' והאריו נושך הר"ב בפי' הא'. והרמב"ם לא רלה לפרש בענין זה וטעמיה כדלקמן ופי' בענין אחר דלאו משום ברירה נגעו בה אלא כדפרישית בפנים וזה נלמד מהסוגיא דהכא כדמפרש הש"ס במאי דפליגי ר' יוסי ור' יהודה בתוספתא וכן בחיבורו בפ"י מהלכות מעשר דפסק כסתם מתני'. וזהו כר' יוסי דהתוספתא ודבריו בחיבורו כן מתפרשין לפי דבריו שפי' המשנה וזה מבואר ומיהו לכאורה טעמא בעי אמאי הניח כיגיה דהש"ס דילן מפני סוגית הש"ס דהכא אלא דלמאי שזכרתי לעיל בהלכה א' ד"ה ישראל ועכו"ם שקנו בדם בסוריא תרלה דלק"מ דכל הסוגיא דבכל מערבין אולא למ"ד דאין הילוק במידי דאורייתא למידי דרבנן בענין ברירה כדקאמר התם בהדיא מאן האי תנא דאפי' מדרבנן לית ליה ברירה וכו' וכדקאמר רב יוסף לקמן בם מאן דאית ליה ברירה ל"ש בדאורייתא ול"ש בדרבנן אית ליה וכו' וסוגיא דהכא ס"ל כמסקנת הסוגיא בפרק מבילין דקאמר ר' הושעיה בדרבנן אית ברירה ובדאורייתא לית ברירה וא"כ תו לא מלינן לאוקמי פלוגתייהו דר' יודא ור' יוסי בענין ברירה דבמידי דרבנן כמו הכא בדמאי לכ"ע יש ברירה אלא בדעת המוכר פליגי למי היה דעתו לזכות כדמפרש לה בהסוגיא וכמבואר היטב בפנים ולפיכך הוא דנאדי הרמב"ם מסוגיא דהתם וסמיך הסוגיא דהכא ובענין מה שהביא הר"ש לריש הסוגיא דהכא ופירש דפריך מיחלפא שיטתיה דרבי יוסי דקאי על האי ברייתא דנייתי לה בבבלי פ' אלמנה ניזונת (דף לה) הוסיף לו אחת יתירה הכל לבלית דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר חולקין. לא היה לריך לכל זה דבהדיא פליגי בתוספתא בהאי דינא גופיה כמו שהבאתי בפנים. גם מה שפירש להא דמשני והעתיק שם באותן מעות שלי זהו רגלים של זה כלומר שאומר למוכר אני שלוחו של פלוני ולכן פטור מלעשר עכ"ל ודברים אלו קשי הבנה הם דמאי שייכא הך לשינויא דהקושיא דר' יוסי אדר' יוסי בענין הלוקח מהאחת יתירה וכמדומה שאף לפי גירסת העתקתו אין מקום לדברים אלו ועיקר התירוץ דמתרץ הש"ס פשוט הוא וכמבואר בפנים דלטעמא דחולקין קאי לר' יוסי וכעין דאמרו במדרש אנא ברגלי ואת בפרוטה. וכדמסיק בהדיא כאן ע"י מעותיו של זה וכו' שניהן חולקין. ובענין הסיא דכתובות נתבאר במקומו דבדבר שאין לו קלבה אם הוסיף הכל הוא לבעל המעות ובדבר שיש לו קלבה מסקנת הפוסקים דחולקין השליח והמשלח :

(שם בגמ') **תני** רשב"ג אומר אם החליף את המטה לריך לעשר. וכן פסק הרמב"ם שם כהאי דינא והכ"מ דחק עלמו שם לבאר זה לפי דעת הרמב"ם בעיקר דינא דמתני' וכפי פירושו וכתב ואפשר לומר שכשראה המוכר שהחליף את המטה חושב שחוזר בו משליחותו ומתן לו דמאי וכל זה דוחק הוא דהאו שראית המוכר עסקינן כאן אלא דעיקר הטעם דהכא לאו משום דידעינן בודאי שזה המוכר תיקן קאמרינן אלא דכל היכא דהמוכר ידע מהשליחות שאלא ע"ה לחבר שזה לקנות בשבילו הלינן לקולא דמסתמא מה שהוא נותן בשביל ע"ה אינו נותן כ"א מהדבר המתוקן שיש לו ואינו עובר למסור לע"ה דמאי וכשהחליף זה שאלית החבר המטה ונתחייב באחריות המעות הוי כשלו ועליו מוטל הדבר שלא להוליא מתחת ידו עד שיתקן דבכה"ג לא תלינן לקולא כדפרישית בפנים והאי דקאמר הכא הדא אמרה וכו' ואף דלכאורה נלמד זה ממתני' דהמפקיד שאם הפקיד אצל בעה"ב בין צרורין בין מותרין לא יבתמש בהם לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן ומשמע דאם שבתמש בהן חייב באחריותן מ"מ מכאן נלמד דאפי' לא שבתמש ממש אלא החליף מטה שלו במטה של המשלח הוי כשליחות יד וחייב באחריותן והביא זה הגהמ"י בפ"ז מהל' שאלה ופקדון ע"ש :

(שם ע"ב) **שמואל** אמר כמחלק בידיו וכו'. הר"ש ז"ל כתב גם בזה וז"ל וכמחלק בידיו לא אתערבו קאי וכו' עיי"ש ולמאי דפרישית בפנים הדברים מתוקנים וכהווייתן הן בלי שום דוחק :

(שם) **תני** אומר הוא אדם לפועל הילך דינר זה וכו'. תוספתא זו הובאה בבבלי פ' בתרא דע"ז (דף סג) על הא דקאמר התם לעיל דבי ר' ינאי יזפי פירות שביעית מעניים ופרעי להו בשמינית ומתיב רב ששת מהאי ברייתא אומר אדם לחמריו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה וכו' ואם אמר להם לאו ואכלו ואני פורע חושש משום שביעית וכו' ומוקי לה רב פפא במסקנא דהסיפא איירי כגון שהקדים לו דינר להחנווני דהשתא מדבעל הבית קאכלי ואיסורא דידיה הוא ותני ברייתא לאו ואכלו ואני מחשב ורב אשי מוקי לה כגון שנטל ונתן ביד ותני טלו ואכלו וטלו ושתו. והרמב"ם ז"ל בפי"ג מהמ"א לא כתב אלא כאוקימתא דרב פפא כמבואר בדבריו שם בהלכה כ"ח ואע"ג דלכאורה משמע דרב אשי לא פליג עליה דרב פפא לדינא וכ"כ הרשב"א ז"ל בתה"א בשער השני מבית החמישי ומסתברא דרב אשי ל"ס אדר"פ אלא דניחא ליה טפי לאוקמי הברייתא בהכין דליבנא דברייתא לא ניחא ליה לאוקימתא דר"פ משום דאני מחשב מיבעיא ליה ואיתא לדרב פפא ואיתא לדרב אשי עכ"ל והביאו הכ"מ וכב"י ביו"ד (סי' קלב) נ"מ הרמב"ם הכריע בפירושא דברייתא כאוקימתא דר"פ וטעמו הוא חדא דאילו לר"א לריך להגיה בברייתא דלאו לאו ואכלו קאמר אלא טלו ואכלו ולאוקימתא דר"פ הא דקאמר ואני פורע היינו שאני מחשב חשבון הפרעון כפי מה שתאכלו בהמעות שהקדמתי להחנווני ועוד דאי שנטל ונתן ביד לריכא למימר דאסור הא ספי לכו איסורא בידים ולפיכך לא העתיק הרמב"ם אלא כאוקימתא דר"פ ואף דלדינא הא דרב אשי פשיטא דאסור הוא ולא היה לריך לבארו. ולפי סוגית הש"ס דהכא נראה להדיא דלא בעי לפרושי כהני אוקימתא דהתם אלא הברייתא כפשטה היא מתפרשא דהא לפי גי' דמייתי הכא בהכיפא ואני נותן לך דמים וא"כ לא איירי כשהקדים הדינר להחנווני ועוד דלמאי דמפרשי ר"ז ור' אילא לטעמא דהסיפא למר התנווני כשלוחו של בעה"ב הוא ולמר הפועל הוא מזכה לבעה"ב משל חנווני וקאמר דחנווני חרש איכא ביניהו ואי כשהקדים מעות לחנווני לא שייכי הני טעמי ועוד דהכא לעולם אסור הוא לכ"ע דהרי איסורא דאכלי משל בעה"ב הוא ופשיטא דלא מלינן לאוקמי

בשנטל ונתן ביד דלא הוה שייכא כלל להא דר"ז ור' אילא עלה אלא דהאי ש"ס ס"ל לגרם להברייתא כדס"ד דמעיקרא התם וזה פשוט הוא ועיין עוד בדיבור דלקמן ובענין קידושין מה שלמדין אנו מסוגיא דהכא נתבאר במקומו פ' האיש המקדש ע"ש ד"ה תניא לעני וכו' ובדיבור שלאחריו מ"ש שם בס"ד :

(שם) **תני** לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתים דינר וכו'. והתם בע"ז (דף עא) גרים בהאי ברייתא אל יאמר אדם לנכרי עול תחתי לע"ז ול' אוצר הוא וכפירש"י כל' הכ' שם ולדינא חדא הוא דהתם איירי לענין יי"נ והכא לענין פירות טבל וכדפרישית בפנים. וכפירושא דברייתא יש כאן פירושים שונים דרש"י מפרש מה שחייב לתת למנת הילך יין או תבואה וכן היא דעת הראב"ד בהשגות והרמב"ם מפרש בהל' מ"א בפי"ג אחר הלכה המוזכר בדיבור דלעיל במלך שסי' מחלק יינו לעם ולוקח מהן דמיו כפי מה שירלה והרשב"א בת"ה שם מביא לשני הפירושים וכן הטור בסי' קלב פוסק כב' הפירושים לדינא ונראה דיש ללמוד מכאן לב' הפירושים לדינא דהכא מייתי להברייתא בתרי גווני לא יאמר אדם וכו' ושקול על ידי לאוצר וכו' וכן לא יאמר אדם וכו' ושקול על ידי לאומנות וכו' דמהו אוצר ומהו אומנות אלא דאוצר הוא מתפרש על דרך הרמב"ם שהמלך הוא שמחלק יינו ונותנין לו דמים שבוי לאוצר ולאומנות מתפרש למנת המלך וכו' דרך רש"י והראב"ד מה שלריך ליתן למנת המלך מיין ותבואות כך וכך לשנה מכאו"א ותרווייהו שוין הן לאיסורא דגוונא דרישא והן להתירא לגוונא דהסיפא וגם בפוסק הרשב"א והטור לשתיהן והרמב"ם לא העתיק כ"א לא' וכפי' משמעות אוצר שבשנה שם ומשני בדין הב' למד מחבירו הוא. ומיהו במה שהקשה הרשב"א בת"ה שם עלה מהאי ברייתא דלעיל דהכא משמע דכי א"ל עול תחתי לאוצר אסור הא לעיל גבי לאו הכלו ואני פורע דאוקמה ר"פ בשהקדים לו דינר ורב אשי אוקמה בשנשא ונתן ביד הא לאו הכי שרי משום דשעבודא בלאוד הוא דהית לי' וכי קא פרע ליה לאו דמי יי"נ קא פרע ותירץ הראב"ד ז"ל דהתם בשעת הפרעון ככר שתו הפועלים להיין וכו' והביא לזה הב"י שם והרמב"ן ז"ל תירץ דהכא נמי בשהקדים לו דינר כי התם והכין משמע בגמרא דבני מערבא בפ"ו דדמאי דגרים התם לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתים דינר ושקול על ידי לאוצר הלמא בשהקדים לו מעות מיירי עוד יש לנו לומר דגבי פועלין אינו חייב ליתן להם יין דוקא אלא מעות אבל במנת המלך שחייב לו יין ממש אלא שלפעמים שהוא לוקח מעות לפיכך עול תחתי לאוצר והוא פורע יין הרי הוא כאילו קונהו וכשלוחו נתנו הנכרי לאוצר אבל כאומר מלטני מן האוצר אע"פ שהוא פייס ביין כיון שלא אמר לו לפייס ביין אלא בכל דבר שיוכל לסלק את המלך ה"ז מותר עכ"ל ולפי מה שנתבאר בדיבור דלעיל קשיא על תירוץ הא' דהא הכי דהאי ברייתא בדוקא קתני שהקדים לו המעות אבל לא הקדים הפי' שקול על ידי לאוצר שרי א"כ מ"ט דאסור בברייתא דלעיל אם א"ל לא וקח לך וכו' וע"כ בשלא הקדים המעות לחנווני מיירי התם כדמוכרח למאי שביארתי לעיל ומזה היה נראה דתירוץ האחרון של הרשב"א היא העיקר :

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **המזמין** את חבירו שיאכל אצלו. הכא בשלא הדירו מיירי כדפרישית בפנים וזהו העיקר ועיין לעיל בפ"ד הל"ב בד"ה בשבת בשל פרוטגמיית מה שכתבתי שם ומה שנתבאר לדעת הרב רבינו משה בן מיימון זכרונו לברכה בזה :

(שם בגמ') **רבי** ינאי הוה ליה תנאי ודאי וכו'. האי דר' ינאי ודר"ת כנית בבבלי פ' האשה רבה (דף צג) בענין אחר דגרים התם ר' ינאי הו"ל אריסא דהוה מייתי ליה כנתא דפירי כל מעלי שבתא ההוא יומא נגה לי' ולא אתא שקל עשר מפירי דביתי' עלייהו אתא לקמיה דר' חייא א"ל שפיר עבדת דתניא למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים אלו שבתות ויו"ט לנמ"י הילכתא אלימא לעבורי ומיכל אלטריך קרא למישרי טלטול דרבנן אלא לאו כה"ג ופירש"י ז"ל כה"ג דמותר לעשר על דבר שלכ"ל ועתיד לבוא לצורך עונג שבת והתוס' פירשו בשם ר"י דאתי קרא למישרי שבת שלא מן המוקף ע"ש ואינו נראה דעובדא אחרת היא דהתם נמי קאמר והא אקריון בחלמא קנה רלון וכו' לא ה"ק לך קנה רלון לא ישבר אלא דהכא משמע דשאל לו מקודם ולא קיבלה מניה להקל והתם אחר שמעשה שאל לו משום דאקריון ליה בחלמא והיה סבור שטעה ולכך שאל לו א"כ לידע הדין ומיהו איך שיהיה קשה על הנוסחא דהכא דמשמע ששאל לו אם לתקנו בשבת בשעת הדחק מאחר ששכח להתנות והשיב לו מדרשא דקרא דמותר וכי אלטריך קרא למישרי טלטול דרבנן לכך נראה דעיקר השאלה היתה אם יכול להתנות על הודאי וע"ג דקאמר מהו מתקנתה כשובתא לאו תיקון ממש בשבת קאמר דאי הכי קשיא הא דאמרן אלא כה"ג להתנות על התיקון לצורך השבת ועיין בדיבור דלקמן :

(שם) **רבי** הושעיה היה לו תנאי ודאי חדא איתתא שבלה ירק וכו'. הר"ש ז"ל מביא לזה ופירש שהתנה על ודאי טבל ואמר שאני עתיד להפרים ולקחה אשה אחת מאותו ירק ובישלתו לצורך שבת ושכחה לעשר ושלא ר' הושעיה לזכדי שיתקננו ומבעיא לי' לר' בא היאך מותר בשבת להפרים לצורך האריס הואיל ולא היה לו זכיה מאותו ירק שלא היה אוכל ממנו ומסיק ר' זירא וכו' עיי"ש שלא רלה לגרום כדברי ר"ז כמו שהוא כתוב לפנינו וכאן העתיק כמו שהוא לפנינו היה לו תנאי ודאי ולעיל בפ"ד במשנה ד' העתיק להא דר' ינאי דלעיל וגרים הוי ליה תאני' ודאי. ומיהו במה שפירש להאי דר' הושעיה יש לתמוה הרבה על פירושו חדא שאם ר' הושעיה ככר התנה מע"ש על כל הודאי טבל שהיה לו א"כ למה היה לו לתקן בשבת הא במתני' דלקמן בכה"ג א"ל לכלום אחר שככר התנה מאתמול ואין זה קרוי תיקון מה שלוחש בשפתיו למחר בשעת אכילה כדלקמן ואם לצורך ירק האשה בלבד שלאו שיתקננו הרי לפי פירושו שלקחה מאותו ירק וא"כ הרי הוא בכלל התנאי שהתנה ר' הושעיה ועוד מאי האי דקמיבעיא ליה ר' בא היאך מותר בשבת וכו' אם הירק היה משלו וכי לריך שיאכל הוא ממנו דוקא ומאי נופל ל' זכיה על אכילה ועוד שאלי דוחקים בדבריו שאין להאריך בהם ולכך נראה דאותה האשה באת לשאול על ירק שלה בתוך בך שהיה עוסק ר' הושעיה וביקש להתנות על שלו ועשה שלית לר' זכדי שיעשה התנאי בשביל שניהם כאחד וזהו ל' לילא כדפרישית בפנים ולא לשון לילה כמו שהכין ואף שלא העתיק תיבה זו שם אבל כתב שלוה לתקנו בשבת וככר כדתה זה בלא"ם דאם איתא שככר התנה מע"ש למה לי תיקון בשבת. ודע דל' לילה לא תמלא בש"ס הזה בתיבת לילא כ"א ליליא או לילי או לילה כלשון המקרא ואיך שיהיה לא שייך זכייה כאן לפי פירושו וכל הא דלקמן כמו שרמזתי לעיל ולמאי דפרישית בפנים מתבאר הכל הן בקושית ר' בא לפי הס"ד דידיה דאם לא היה מזכה לר' הושעיה בהירק של האשה היאך יכול לערב התנאי על שלה בתוך התנאי שלו וכי אדם מתנה על דבר שאינו שלו הלא כאן היה ודאי ולא דמאי וכן בהא דר"ז דפריך לה אמילתי' דר' בא מבואר הטיב בפנים והמסקנא דלא בעי כלל לזכות מאחר דאיתותב לי' הא דר' בא כדקאמר ר' אבהו בהדיא איתותבת ולא זכי וכו' וזהו עוד סתירה להר"ש גם בזה שכתב ומסיק ר' זירא וכו' כלומר דלא יאכלו ממנו וזה ודאי אין לו פנים כלל ולא תקשה לפירושי שבפנים דהכא מיירי שעדיין לא התנה רבי הושעיה ולא הספיק להתנות עד שבאה השאלה מאשה זו לפניו ושלא לר' זכדי שיתנה על שניהן א"כ מה שלשון דיתקן דקאמר דזה אינו דפשיטא דשייך לשון תיקון על התנאי שלריך כדי לתקן הדבר שיכול לאכול אותו בשבת אבל איפכא דאחר שככר התנה מע"ש כפי' הר"ש ודאי לא שייך ל' תיקון שהרי ככר מתוקן הוא בתנאי זה ועוד הא לעיל גביה דר' ינאי קאמר נמי לשון תיקון מהו מתקנתא בשובתא וע"כ א"א לפרשו על תיקון הפרשה ממש דא"כ היכי פשיט ליה מדרשא דקרא וכי אלטריך קרא למישרי טלטול דרבנן כמו שביארתי בדבור דלעיל אבל על תיקון התנאי של ע"ש כדי לתקנו בהיתר אכילה בשבת שפיר מתפרש הוא דאיצטריך קרא למישרי כה"ג שיכול להתנות על הפירות מערב שבת שהם לצורך השבת אע"פ שאינם מעושרים אם לא היה לו פנאי לתקנם קודם השבת או כיוצא בזה וכהאי שובתא דגרים ביבמות בהא דר' ינאי והבאתי לעיל :

(דף ל' ע"א) **ולא** נמלא כמתקן בשבת וכו'. בלשון הב' של הר"ש כתב שהיא תיבה אחת אדהתנם כלומר בשביל שהתנה עליו מע"ש מותר להלחים בשבת וזה יש לו פנים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בהאי דינא שכתב בפ"ט מהל' מעשר בהלכה ט' ולריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפרים זו אחר זו ואינו כמתקן בשבת שהרי הקדים תנאי וגם מה שפירשתי בפנים בזה סובל לפי הענין ולענין הכוונה דא ודא אחת היא :

(שם) **מליהון** דרבנן פליגי וכו'. מה שפי' הר"ש בזה פליגא שהיו זורקין זה לזה ומאכלין גם זה אינו דהא לא קאמר אלא ומתקנין וא"כ היו מניחין ולא מאכלין וכן נראה דקאי המסקנא הכי דלא לריך לפרר ולאכל אלא מניח כך להתרומת מעשר שא"א לו לאכול וכרבי ור' יוסי כר' יהודה ולכן לא הזכיר הרמב"ם שם מפירור ואיכוד גבי דינא דהמזמין ועוד דמוכרח הוא דאילו לפירושו שהיו מאכלין בזריקה זה לזה ופליגי אהא דלעיל דקאמר דלריך לפרר כל שהוא וא"כ רבי ור' יוסי כר' יהודה ס"ל דמותר לאכד את האוכלין אתמהה ומשנה שלימה שנה לנו רבי בפ"ת דברכות בש"א מכבדין את הבית וכו' ול"פ אלא אי מותר להשתמש בשמש ע"ה או לא ודכ"ע אין מאכדין את הפירורין שיש בהן כזית אלא ודאי הא דהיו זורקין לאו לאיבוד עשו כן אלא שלא ירגיש בהן שבעה"ב היו זורקין זה לזה כלומר איני רולה לאכול זה תאכל אתה וחבירו גם הוא עשה כן ובתוך כך היו מניחין ולא היו אוכלין זה והוא התיקון ופליגי אהא דלעיל דלריך לפרר ולאכד וכדאמרן :

(שם) **המוכר** פירות טבולין לחבירו וכו' פירשתי תוספתא זו בפנים לפי הנראה בהא דקתני וקורא שם למעשרותיהם וכדין ספק מעשרות והרמב"ם ז"ל מביא דין זה בפ"ו מהל' מעשר בהלכה ז' וכתב ואם בספק שהן קיימין או אין קיימין לריך להוליא עליהן מעשרות מגירות

[illegible]

אחרות ודקדק הראב"ד ז"ל עליו בהשגות שם על שאמר צריך להוציא וכו' ואני אומר ואותן המעשרות ותרומת מעשר שבהן ספק וכו' ולא היה צריך הרמב"ם להשמיענו זה כאן שכבר ביאר בכמה מקומות מדין הספק במעשרות ובתרומה לעיל בפ"ה מהל' תרומות ובשאר מקומות וכן בהל' מעשר ולא בא כאן לומר אלא הואיל והטבל שלו היה צריך להוציא עליו מעשרות אע"פ שספק הוא אם ישנו בעולם או לא ופשיטא שדינן כספק מעשרות וספק תרומה. ומ"ש הראב"ד דמהתוספתא נראה דמיניה וביה קאמר זה קשה להבין כוונתו אם לא שנפרש כקושיא על התוספתא דמשמע שהבעה"ב הוא המפריש מזה המין שנשאר לו בביתו ולא שצריך לחזור ולתקן המעשרות כתנאי וא"כ א"א לכהן בלא תקלה וכבר רמזתי זה בפנים די"ל דהתוספתא לא איירי כ"א מהמעשרות שא"צ להפריש אלא בקריאת שם שני בכה"ג וכהאי דתנינן לעיל בפ"ד וחכ"א קורא שם וא"צ להפריש וכמה שהביא הכ"מ שם בשם מ"כ והביא התוס' דפ' השולח עיין בפרק דלעיל מזה בהלכה א' ד"ה ישראל ועכו"ם שקנו שדה בסוריא ואין להאריך :

(שם במתני') **מזגן** לו את הכוס. פי' הר"ב ביום השבת ואין די לו במה שהתנה מע"ש אלא צריך לחזור ולומר בשבת כשבא לאכול ולשתות וכו' והתי"ט רצה לומר שהוא נסמך על מה שאמרו כאן בהלכה דלעיל וצריך להחליט בשפתיו וכו' ובאמת הכי משמע מפי' הרמב"ם בהמשנה אלא שבחיבורו חזר בו דהכי מוכח ממה דקאמר בגמ' כיני מתני' וכו' משמע דמפרש לה דכך הוא הדין לענין מזיגת הכוס בחול קאמר ועוד דמפרש מה אנן קיימין וכו' ואי בשבת קאי ואע"פ שהתנה מע"ש שצריך לחזור ולהתנות קודם שישתה מאי קשיא ליה הא כבר מתוקן הוא כתנאי של ע"ש ומה שאמרו צריך להחליט בשפתיו בשבת לא קודם שיאכל וישתה קאמר ולהתנות פעם אחרת אלא בשעה שהוא מפריש בשבת זו אחר זו צריך שירחוש בשפתיו כמ"ש הרמב"ם בפ"ט ממעשר בזה ובדין מזיגת הכוס כתב שם בהלכה י' נתן לו ע"ה כוס לשתות וכו' דזהו דין בפ"ע ובחול קאמר ואם מזמינו לשתות בשבת צריך שיהא מתנה מע"ש כמ"ש שם אחר זה והא דלא הזכיר הרמב"ם בפירוש בענין התנאי דמשיק הכא בהומר משכר ולכשאשתה טעמיה דבש"ס דילן כדמדייק הכא מבני נעשה כאומר מעכשיו ולכשאשתה וכו' כדאמר בעירובין ובגיטין ובכמה מקומות ואפשר לפרש להא דהכא ג"כ נעשה כאומר קאמר ולא שצריך שיאמר בפירוש כן :

(שם ע"ב בגמ') **והדא** מתניתא לא כר' יוסי ור"ש היא. כתב הר"ש ז"ל אינו מובן לי ירושלמי זה דמה בקיעת הנוד שייך הכא בשלמא גבי הלוקח יין מבין הכותים יבקע הנוד קודם שיפריש למחר נמצא מה ששתה בשבת למפרע טבל הוא כיון שלא בא לסוף לידי הפרשה הכל הכא אם יבקע הנוד קודם שתיה מאי חששא איכא ואם לאחר ששתה כבר הוא מתוקן כ"ל והובא בדפוס חדש בהגה בפי' הר"ש ולמאי שפירשתי ניחא דבאמצע שתייתו איכא חששא שמא ישבר הכוס או ישפך היין מתחת ידו ונמצא לא בא לידי תיקון וס"ד דאיכא למיחש למה ששתה כבר :

(שם) **פשיטא** הדא מילתא וכו'. יתבאר מזה בהגיעי למקומו פ"ד דתרומות בס"ד :

(שם) **תני** לא יתרום אדם כפרתו בלילה וכו'. תוספתא זו הביא הרמב"ם בסוף הלכות שכירות והובא שם בהג' מיימוני גם מהאי עובדא דר"י :

(שם) **תניי** ב"ד בתהא תרומת מעשר משל בעה"ב ומע"ש משל פועל. כדאיתא בתוספתא והביאה הרמב"ם בפ"ט מהל' מעשר בהלכה י"א וכתב הראב"ד בהשגות איני יודע מה צריך תנאי ב"ד לכל מה שכתב וכו' והכ"מ תמה למה עשה עצמו הראב"ד כמי שאינו יודע שלא הוא בתוספתא ובירושלמי ופשוט הוא דלא השיג הראב"ד בכאן בענין הדין אלא על מה שהעתיק הרמב"ם גם להגיה דהתוספתא שמעשר שני משל פועל ע"ז כתב איני יודע למה הוא צריך לתנאי ב"ד לכל מה שכתב בדין הזה כדברי המשנה ובמשנה לא הוזכר תנאי ב"ד על מע"ש דכיון דקתני שהוא אומר ומעשר שני באחרונות א"כ פשיטא דהוא משל פועל שהרי הוא מחללו על המעות ועל התוספתא לק"מ שכן דרך הברייתא להשמיענו אף שהוא פשוט ועוד דבתוספתא לא הוזכר כלל בתחילה ממעשר שני אלא כך שנה שם פועל שאינו מאמין לבעה"ב ר' יוסי אומר תנאי ב"ד הוא שתהא תרומת מעשר משל בעה"ב ומע"ש משל פועל וא"כ לא שנה ב' פעמים להא דמעשר שני אבל הרמב"ם שהעתיק כלשון המשנה לא היה לו להזכיר עוד הפעם דהוא משל פועל אלא למה שכתב ופסק כר' יוסי דלא פליג את"ק וכך נשנו דברי ר"י בתוספתא בלי שום חולק ולא היה לו לכתוב אלא לענין מה שצריך לדין המשנה שהוא תנאי ב"ד שתהא התרומת מעשר משל בעה"ב מיהו אין זו השגה כ"כ על הרמב"ם דבכמה מקומות מעתיק לשון התנא ואף שהוא פשוט ונראה ככפול ואינו נצרך כ"כ לעיקר הדין :

(שם במתני') **שני** לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה. בכל הספרים אשר לפנינו ובמשניות דגמ' גרסינן גבי ודאי שאני עתיד להפריש כמו הכא ובמתני' דלקמן גבי התאנים של טבל וגבי דמאי גרסי' בריש פרקין שאני עתיד להפריש למחר וכן במתני' דלקמן בסיפא היו דמאי וכו' והר"ש בפ"ד במ"ד כתב דל"ג למחר בסיפא דמתני' דלקמן והביאו התוי"ט במתני' דלקמן בשבת היו דמאי ולטעמיה דמחלק בין אינו מתקן אלא מה שאוכל לתיקון את כל הנוד וכו' וכמו שפי' הר"ב במתני' עיי"ש ולא כהריך בזה וגם מה שהביא הר"ש שם ראיה מסוגית הש"ס דהכא בריש פרקין מהאי דר' ינאי הו"ל תהני ודאי וכו' הוא בעצמו גורס בפרקין בהא דר' הושעיה תנאי ודאי כמו שזכרתי שם לעיל וא"כ כהאי דר' ינאי תנאי ודאי הוא הנכון וכמבואר הכל לעיל. ומיהו למ"ש התי"ט גם וגם להרמב"ם לא גרסינן למחר הכל מטעמא אחרינא וכו' וכל זה אינו מוכרח ולא מצאנו מקום להרמב"ם שהיה גורס במתני' דלקמן בסיפה כן. ושלא להאריך אבאר לך עיקרי הדברים לדעת הרמב"ם כפי' המשנה ובחיבורו ותמצא פי' המשניות כולן אשר לפנינו והדין לפי המסקנא על מכונו. בפי' המשנה כאן כתב וזאת ההלכה היא לר"מ שהוא סובר יש ברירה והדבר הנשאר כאלו הופרש מתחילה והעיקר בידינו בדאורייתא אין ברירה בדרבנן יש ברירה ומפני זה אין הלכה כר"מ אלא יוציא תרומה ומעשרות קודם שישתה על כל פנים וכ"כ עוד במתני' דלקמן היו לו תאנים של טבל וכו' ומאמר קדם לו ג"כ תדע כי מה שנאמר בתאנים של טבל אינה הלכה לפי שהטבל מדאורייתא ובדאורייתא אין ברירה א"כ הוציא כל המתנות קודם אכילתו וזה מותר בשבת בשביל התנאי שהקדים מערב שבת וא"כ מבוא דין יין דמתני' ודין התאנים דטבל ודאי דהיכא שלא הפריש בשבת קודם אכילתו ושתייתו אסור לסמוך על מה שאמר שאני עתיד להפריש משום דאין ברירה ואם הפריש בשבת מותר והפרשה כזו מותרת בשבת מפני שכבר התנה מע"ש וזה נלמד מהאי ש"ס בהלכה א' דקאמר ולא ומתקן מתקן בשבת מה שבורע בשפתיו קודם אכילה ומשני אדהתנה או כדהאי תנא כדפרישית שם דאם הוא מע"ש מותר להפריש בשבת אפי' לטבל ודאי אבל החילוק בין דמאי לודאי בענין התנאי הוא זה דבדמאי מתנה הוא אף על דבר שאינו ברשותו ובודאי אינו מתנה אלא על דבר שיש ברשותו כדקאמר הכא ריש פרקין. וכדברי הרמב"ם בפירוש המשנה כך הם דבריו מפורשים בחיבורו בדינים אלו בפ"ז מהלכות מעשר כתב הדין ביין טבל דאורייתא אם אמר שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו' שאינו יכול לשתות כל כמה שיניח בכוס שיעור תרומה ומעשרות אלא יפריש ואח"כ ישתה וזהו גוונא דמתני' דהכא ודלא כר"מ דטעמיה דאית ליה ברירה כדאמרי' פ' בכל מערבין (דף לז) ובכמה מקומות בש"ס והמסקנא בגמ' דביצה דבמידי דאורייתא לית ברירה ובריש פ"ז לא ביאר מדין דשבת כ"א סמך על מה שיבאר בפ"ט מהל' הנזכר בדיני דמאי והגב ביאר גם מדין ודאי בשבת היכא דלא היה אפשר לו לתקנו מקודם והתנה עליו מע"ש דמפרישו בשבת והוכל כמ"ש שם בהלכה ה' מדין תאנים של טבל דמתני' דלקמן וביאר שם החילוק בין דמאי לודאי בענין התנאי כדלעיל וכמו שנתבאר ג"כ בריש פרקין ועכשיו צריך שתדע דמה שכת"כ במשנה גבי ודאי שאני עתיד להפריש וגבי דמאי כתוב שאני עתיד להפריש למחר הטעם הוא דהאי תנא ס"ל דבדמאי יכול להפריש בשבת אם קרא שם והתנה מע"ש אבל בודאי לא מהני קריאת שם של ע"ש דאף בקרא שם מע"ש אסור לו להפריש בשבת וחילוק זה כתבו התוס' ביומא (דף נה) בין שאר חילוקים שבין דמאי לודאי שביארו שם וע"ש שזה נלמד ממה דגרים במתני' גבי דמאי שאני עתיד להפריש למחר ולא כן בודאי ומה שתמהו בתוס' סוכה (דף כ"ג) שכתבו שלא לגרוס גם בדמאי להפריש למחר בסיפא דמתני' דלקמן הן הן דברי הר"ש שזכרתי ואמנם דבריהם ביומא הוא שעיקר להאי תנא דמתני' אתיא כותיה והוא ר"מ דאית ליה ברירה ג"כ בדאורייתא ולזה יש הכרח מן הסברא לפי שיטתו דהא כיון דאית ליה ברירה א"כ למה יפריש הודאי בשבת אף שהתנה וקרא שם מע"ש הרי יכול הוא לאכול בשבת אף קודם הפרשה על סמך שיפריש אחר השבת דיש ברירה ואמאי יעבור על שבות בתנם וזהו דוקא בודאי אבל בדמאי כיון דעיקר תקוניה אינו אלא מדרבנן מן הסברא הוא שיכול הוא לתקנו בשבת מכיון שכבר התנה וקרא שם מע"ש. ואחר שנתבאר זה החילוק דהתוס' דיומא א"כ נאמר דבדוקא שנה לנו התנא גבי ודאי שאני עתיד להפריש וגבי דמאי להפריש למחר להשמיענו זה כפי הסברא דידיה ובטבל ודאי להפריש דקאמר היינו אחר השבת דאסור לו לתקנו בשבת אפי' לאחר קריאת שם מע"ש מכיון דאחר קריאת שם כבר יכול הוא לאכלו ולשתותו בשבת מטעמא דיש ברירה וכדאמרן וגבי דמאי בסיפא דמתני' כיון הוא דשנה להפריש למחר להשמיענו דבדמאי הוא מותר להפריש בשבת אחר קריאת השם מע"ש והרי נתבאר לך גי' המתני' כולהו כאשר לפנינו בדוקא הוא אלא דלא קמה אליבא דהלכתא כמו שבארנו דהא הך מתני' דלקמן דוקא אליבא דר"מ הוא דאתיא כמו מתני' דהכא ורישא דודאי וסיפא בדמאי הכל בדוקא הוא אליבא דידיה דס"ל יש ברירה בדאורייתא ומזה נולד לנו החילוק בהפרשה בשבת בין ודאי לדמאי אבל אליבא דהלכתא דקיי"ל בדאורייתא אין ברירה וא"כ אף בודאי צריך להפריש קודם אכילתו ושתייתו שוב אין חילוק בזה בין ודאי לדמאי וסומכין על התנאי וקריאת שם של ע"ש להפריש בשבת אף בודאי וכמ"ש בדמאי והחילוק שבין ודאי לדמאי אינו אלא בענין התנאי דבזה צריך שיהיה ברשותו ובדמאי מתנה אף על שלא ברשותו וזה הכל נלמד מהאי ש"ס דהלכה א' מעובדא דר' ינאי דמותר להפריש מפני כבוד השבת אחר שהתנה וקרא שם מע"ש והחילוק שביניהם מבואר להדיא שם ומזה למד הרמב"ם לדינא מאחר שאינו מבואר לנו הסיפוק מש"ס דילן הרי לפניך דיוקא דהמתני' דהכא ודלקמן הרישא והסיפא אליבא דר"מ דאתיא כותיה וביאור הדין לפי המסקנא :

(דף ל"א ע"א בגמ') **רבי** יוסי אומר לא יחלל. ברייתא זו דהתוספתא מייתי לה שם בפ' בכל מערבין וג"כ להכרית דר' יוסי לית ליה ברירה וכן מסיק התם אליבא דר"ש דאית ליה ברירה. וכבר מבואר בפנים להא דקאמר הכא טעמיה דהדין לאו כטעמיה דהדין כדמוכח מהני ברייתות והבאתי הכל בפנים ולטעמא דהשיבו לר"מ משום בקיעת הנוד ואע"ג דאין זה עיקר הטעם דתרווייהו וכעין זה כתבו התוס' שם (דף לח) ד"ה אי אתה מודה וכו' שאע"פ שהן עצמן לא היו תופסין לזה הטעם עיקר מ"מ היו שואלין לדעת מה ישיב להן ובדינא דהאי ברייתא על הסלע שתעלה וכו' פסק הרמב"ם בפ"ד ממע"ש הל' טו כחכמים הרי זה חלל וסיים וסלע שתעלה בידו תהי מעשר ור"ל בזה דאע"ג דבעלמא קי"ל כמ"ד דבדאורייתא אין ברירה שאני הכא שהרי נתבררו דבריו ועלתה הסלע בידו ולפיכך דייק וכתב סלע שתעלה וכו' הכוונה דכשתעלה בידו אז סמכינן על מה שאמר בתחלה והסלע מעשר והפירות של מע"ש חולין ותוכן הדברים יתבארו לקמן בסוף פ"ב דמס' מע"ש בס"ד :

(שם) **תמן** תנינן המניח פירות וכו'. כבר ביארתי בגיטין שם מה ששייך לזה :

(שם ע"ב) **רשב"ל** בעא קומי ר' יוחנן מה בין האומר בכיס וכו'. כה"ג גרים לה התם בסוף מעילה רמי ליה ר"ל לר"י מ"ש רישא ומ"ש סיפא וכרב פפא דקאמר התם כיסין אלוגין רמי ליה וכלומר מכח מתני' דלוגין הוא דקשיא רישא לסיפא אליבא דר"ע כדמוכח מסוגיא דהכא ובענין הקושיא ביארתי בפנים כעין שפירשו התוס' שם בהא דר"פ ומתוך מה שנתבאר יתבררו דברי התוס' וכוונתם בהקושיא והתירוץ דמתרץ ליה התם וכתירוץ דר' יונה דהכא ועיי"ש :

(דף ל"ב ע"א במתני') **היין** דמאי וכו' מה שאני עתיד להפריש למחר. כבר ביארתי דהגי' שלפנינו בכל הספרים גבי דמאי למחר היא העיקר וכדברי התוס' דיומא ועיין בהלכה דלעיל ד"ה שני לוגין שהוספתי בסברא מוכרחת דהאי תנא קמ"ל בזה לסברא דידיה מהחילוק אליביה בין ודאי לדמאי ע"ש ותמצא מבואר הכל :

(שם בגמ') **וחזר** ביה. ר' יוסי בר' בון מכח הדא דר"ח דאפי' לכתחילה מתנה כן וליכא דמתני' דקתני ואמר לאו לאפוקי לכתחילה הוא אלא משום הסיפא נקט לה דאם אמר ה"ז עירוב לא אמר כלום וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' עירובין בדין הזה ואף שכתב שם והתנה וכו' נמי לאו לאפוקי לכתחילה הוא אלא כדאמרן :

(שם ע"ב במתני') **היו** לפניו שתי כלכלות של טבל. הרמב"ם בסוף פ"ז מהל' מעשר כתב בדין זה שתי כלכלות של טבל שנטלה תרומתן וכו' וזה למד מהתוספתא דנשנה שם בהדיא נטלה תרומתן כמו שהבאתי בפנים בריש הסוגיא דהגמ' וכל התשובות דקתני התם על המעשרות לבד הן וא"כ מתני' נמי במעשרות דוקא מיתפרשא ומה שרצה התי"ט לומר דמהש"ס בהלכה דלקמן למד זה דאמר כל טבל דקיימינן הכא טבל לראשון ולשני ופי' דעל האי מתני' נמי קאי מזה אין ראיה דהתם ודאי א"א לפרש בענין אחר דא"כ כבר הופרשה תרומה גדולה דלא"ה מאה ושלש מיבעי ליה ליטול כדפרישית שם אבל הכא הואיל ובתוספתא מפרש למתני' במעשרות לחוד למד לומר כן ועיין בר"ש בזו מאה ובזו מאתים דלקמן ותמצא דכל דבריו בדין הזה מן התוספתא הן וכמו שמבואר שם :

(שם בגמ') **שמואל** אמר לא מליאה תניתה וכו'. עיין בהר"ש ז"ל מה שפי' והאריך בזה ובענין הרישא דהתוספתא שהביא ובמדומה שלא היה לו ז"ל בעצמו פירוש מבורר בזה ובנה וסתר ופי' בה שתי לשונות ובהא דשמואל לענ"ד כמו דרישא דהתוספתא בפשיטות מיתפרשא לענין דינא כמו המתני' דבשתי החלוקות שברישא הראשונה היא שמעוררת כך דברי שמואל מתפרשין בפשיטות דלא מתמה אלא על כפל הלשון נוטל שתי תאנים והן התרומת מעשר של שתיהן והדר ותני ועישורו של עישור וצריך מיסב חדא למאה בתמיה הוא דקאמר וכן כולם כמבואר בפנים ולפ"ז א"צ לשום דוחק מה שאינו סובל המשמעות והדין והאי דשמואל דהכא גרסי' נמי לקמן בפ"ד דמע"ש ויתבאר במקומו בהגיעי לשם ברחמי וכס"ד ועיין בעין תרומה שם דמה שהביא הש"ס התם להא דשמואל לא שייך כלל לעניינא דמתני' דהתם אלא הכא הוא דשייכא והתם אגב גררא נסבה :

(שם) **על** הראשונה שיכר בעשה וכו'. גם בזה מה שפי' הר"ש אינו מוכרח ועיי"ש ומה שפירשתי נוטה קצת לפי' הב' בתוס' דתמורה (דף ז) ע"ש אבל הוספתי לבאר בפנים לדברי ר' יוסי בר' חנינא דהכא אף להאי גי' שלפנינו דמייתו שם לפי' הא' ובתמורה שם מסיק אליביה דאינו לוקה משום דלאו שאין בו מעשה בדבורו הוא ע"ש דקאמר המקדים וכו' ואע"ג דגבי מימר אמרינן בדיבורו עשה מעשה שאני הכא דניתק לעשה הוא דכתיב מכל מעשרותיכם תרימו והיינו עשה דקאמר הכא וכל זה אליבא דר' יוסי בר' חנינא אבל באמת המלקות גבי תמורה אינו משום דהדיבור הוא מעשה אלא דיוצא מן הכלל דבכל התורה כולה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם ואע"ג דר' יוחנן שם בדף ג' ע"ב קאמר לא תתני מימר משום דבדיבורו עשה מעשה בפ"ז דסנהדרין הדר ביה וס"ל דהדיבור לאו מעשה הוא וכ"כ הרמב"ם בריש הלכות תמורה דהא דלקי בתמורה ואע"ג שאין בו מעשה משום שהוא אחד מג' דברים היוצאים מן הכלל בזה ועיין בספ"ג דשבועות שם ביארתי וציינתי המקומות :

(שם) **אמר** ר"א דר"מ היא וכו'. פירשתי להדא דר' אבינא דלקמן בענין זה דנראה דהויא כר' יוחנן דאמר בפ"ה דתמורה (דף כו) על פלוגתא דר"מ ור' יוסי הכל מודים באומר תהא זו ואח"כ תחול זו ד"ה תפוס ל' ראשון. לא תחול זו אא"כ תחול זו תרוייהו קדשי לא נחלקו אלא כגון שבכתבו דאמר תמורת עולה תמורת שלמים ר"מ סבר מדהוה ליה למימר תמורת עולה ושלמים ואמר תמורת עולה תמורת שלמים הו"ל כאומר תחול זו ואח"כ תחול זו ור' יוסי סבר אי אמר תמורת עולה ושלמים הוה אמינא קדושה ואינה קריבה קמ"ל והנה דברי ר' אבינא כדברי ר' יוחנן כמבואר בפנים והבאתי לכל המימרא דר' יוחנן למען ירוץ הרואה בענין מה שתמה התי"ט כאן על הרמב"ם בדינים אלו ויודה דמתיישבים דברי הרמב"ם היטב הדק כמה שהקשה על שפסק בספ"ז מהל' מעשר כמשנתנו דאתיא כר"מ נגד ר' אלעזר דהכא והביא שם לזה בשם הר"ש ובסוף פ"ב מהל' תמורה פסק כר' יוסי דהתם הא לק"מ דר' אלעזר מוקי לה הכא כר"מ אבל לדברי ר' אבינא והן הן דברי ר' יוחנן דלעיל א"כ תו לא צריכין לאוקמי מתני' דהכא כר"מ דהא להאי מילתא דר' יוחנן בעינן לאוקמי טעם פלוגתייהו בתמורה דוקא כאומר תמורת עולה תמורת שלמים כדמסיים דהכא פליגי ר"מ סבר וכו' וטעמיה דר' יוסי משום דלא הוה בעי למימר תמורת עולה ושלמים דטעי אלו אמינא הכי קדושה ואינה קריבה וכו' וזה לא שייך כ"א גבי גוונא דהתם אבל הכא במתני' אי ס"ד באומר של זו בזו ושל זו בזו דדעתו היה לקבוע מעשר אחת מהן בחבירתה ה"ל כהדיא כן כמו בסיפא מעשרותיהן כלכלה בחברתה וליכא למטעי מידי הכא ומדלא אמר הכי ש"מ דתורה היא ובהא כ"ע מודים דתפוס לשון ראשון ואפי' בתוך כדי דיבור אינו יכול לחזור בו ומזה תדע דר' אבינא פליג על הא דר"א דלדידיה מתני' ככ"ע אתיא וכן אליבא דר' יוחנן דהתם והיינו טעמיה דהרמב"ם ז"ל :

(שם) **אדם** נשאל על הקדישו ואין נשאל על תרומתו. לפי הכתוב לפנינו בספרי הדפוס הוא פליג על הש"ס דילן דבפשיטות אמרו בנדרים (דף נט) בתרומה דאי בעי מיתשל עלה וכן בכמה מקומות וכ"פ הרמב"ם בפ"ד דתרומות הלכה י"ז והנראה דטעות הדפוס הוא כאן כמו לעיל באומר תרומה תחת שנים דודאי צ"ל תמורה וה"נ כצ"ל אמר ה"ז תמורה אפי' בתוך כדי דבור אינו חוזר וכו' ואין אדם נשאל על תמורתו והכי קיי"ל דאין שאלה בתמורה דתמורה בטעות הוי תמורה כדאמרי' בנזיר ובריש תמורה. ובענין תוך כדי דבור בהקדש ביארתי בחבורי על סדר נזיקין בפ' מרובה לדעת הרמב"ם ע"ש :

(דף ל"ג ע"א) **בזו** מאה ובזו מאתים וכו'. האי תוספתא קשה מהקשות היא והיותר נוח כמ"ש כאן דודאי החליפין שנמצאו בהתוספתא חליפי טעות הדפוס הן כמו שהבאתי בפנים בריש הסוגיא וכמו שיראה המעיין שם והאי אחת עשרה ותשע עשרה פירשתי בפנים על צד היותר קרוב להסברא והדעת נכונה משום שכאן החשש של קביעת תרומת מעשר מספק הוא אם דעתו היה לקבוע המעשרות בחברתה בדוקא כמה שאמר מעשרות כלכלה בחבירתה או לא וזה מבואר הוא דעיקר הקפידא משום תרומת מעשר הוא דאילו במעשר גופיה מאי איכפת לן אם הוא מפריש מכל אחת מינה ובה או מאחת על חבירתה דאין חיוב ואין שום איסור ואין נ"מ בדבר כ"א הכל משום התרומת מעשר שבמעשר בודאי איכא קפידא דבמקום שקבע חל עליו איסור תרומת מעשר לזרים ובכל מקום שתמצא שחששו לקביעת מעשר במקום אחד ושיפריש דוקא משם הטעם משום התרומת מעשר שבו וכל זה דחוששין שמא בדוקא הוא שקבע את המעשר של אחת בחבירתה היינו בשאינן שוות כמבואר הכל בפנים בטעם ובסברא והרמב"ם שכתב בסוף פ"ז ממעשר בדין הזה דמשנתנו וביאר שם כדברי התוספתא שנטלה תרומתן כמו שזכרתי לעיל במתני' מזה ובדין אם הם שוות כתב מפריש מעשר שתיהן מאחת מהן או מעשר כל אחת מהן ממנה וזהו ג"כ כדברי התוספתא נוטל עשרים תאנים מאיזו מהן שירצה וא"כ ה"ה לכל אחת מהן ממנה דמאי שנא בדין אינן שוות של התוספתא כתב ואם היתה אחת גדולה מחברתה מפריש מן הקטנה מעשר הגדולה ומן הגדולה מעשר הקטנה וביאור דבריו כך הם במכוין שיש חשש ספק שמא קבע מעשר אחת מהן בחברתה כמו שמבואר מהתוספתא דהאי חששא איכא

בשאינן

בכאינן שוות דוקא כמו שביארתי בפנים וכיון שכן הוא לא נחית לכל חילוקי הדינים של התוספתא בספק כזה ולומר אם אינן שוות בזה החשבון יפריש כך ואם כך כך כדי שלא יבוא לידי תקלה והטעות בחשבון אלא דמחמרינן לעולם מכח הספק הזה וכשיפריש מעשר הקטנה מן הגדולה ושל גדולה מן הקטנה יוצא מידי כל הספיקות ולפיכך סתם וכתב כן ופשוט הוא דמעשר הגדולה שמפריש מהקטנה היינו אם יש בה כדי מעשר הגדולה דאי לאו הכי פשיטא הוא שצריך להפריש מעשר הגדולה ממנה בעצמה וכדברי התוספתא בכה"ג אפי' נוטל הוא את כולה אינו משלים וכלומר דודאי בכה"ג אמרינן דלא היה בדעתו לקבוע מעשר אחת מהן בתכרתה בדוקא שהרי ידע שאין בכל הקטנה כדי המעשרות של הגדולה ומאחר דמילתא דפשיטא היא לא היה צריך הרמב"ם ז"ל לכתוב זה בפירוש :

(שם במתני') **מאה** טבל מאה חולין וכו'. פירשתי להמתני' ע"פ דרך הרמב"ם בפירושו ובחיבורו בפ"ח מהל' מעשר ותוכן הדברים עם קצת תוס' ביאור תמצא מפורש בפנים .

ומה שהביא בפי' המשנה לתרץ הקושיא מפני מה אין אנו אומרים דאף שנתערב סאה תרומת מעשר של טבל בהחולין הרי הוא עולה בא' ומאה ולמה יפסיד סאה אחת מן החולין וע"ז מביא דברי ר' יוסי בגמרא אם אתה אומר וכו' כמו שהבאתי בפנים. דע דבגמרא כאן לא מצינו לדברי ר' יוסי אלו אבל הם במקום אחר ובפרק עשירי דב"מ בהלכה א' דמייתי הש"ס להמתני' דהכא שם תמצא לדברי ר' יוסי כללו ואין אנו צריכין להוסיף כאן ולבאר כ"א שני דברים בלבד. הא' דמ"ש הר"ש לפי דרכו בפי' המתני' ואחריו נמשך הר"ב וכתב בבבא מאה חולין מתוקנין מאה מעשר וכו' וז"ל והא דלא מחמרינן הכי בשנתערב עם הטבל וכו' משום דכך הוא הדין דכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו הלכך המעשר חוזר להיות כטבל ואין הטבל חוזר להיות כמעשר עכ"ל. ונעלם ממני מהיכן למד הכלל הזה שכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו והיה צריך ראי' לכלל הזה ואנן איפכא שמעינן מהסוגיא דמנחות (דף כג) דפליגי התם בדבר שנתערב אי בתר בטל או בתר מבטל אזלינן ולענין כל דבר שאפשר להיות כמוהו וכו' כמבואר להמעיין שם ולדברי הר"ש דאמרינן דכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו א"כ היה הדין בנתערב טבל עם מעשר שיהא הכל טבל כמו שאמר שהמעשר חוזר להיות כטבל ובאמת אינו כן אלא דתליא בהך פלוגתא דמנחות שם דלמ"ד בתר מבטל אזלינן א"כ הטבל אפשר להיות כמעשר שהרי אתה יכול לתקנו ואין המעשר חוזר להיות טבל ולמ"ד בתר בטל אזלינן איפכא הוי לענין דין ביטול ולא איפשיטא לן במקום מהש"ס ללמוד הכלל הזה בפשיטות שכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו (ועיין לקמן בפ"ד דתרומות בהלכה ג' ובסוף פ"ג דחלה מה שביארתי בענין דין ביטול) אמנם לפי דרך הרמב"ם ופירושו אין אנו צריכין לכל זה דהטעם הוא הואיל שאין כאן תרומת מעשר מבורר לפיכך אמרינן שאם נתערב המעשר עם החולין אע"פ שאין בהחולין כדי להעלות התרומת מעשר שעדיין הוא בתוך המעשר אינו עושה הכל מדומע לפי שלא נתברר כתרומת מעשר שבו והלכך די לנו שנחמיר לאסור עד כדי עשרה מן החולין מפני החשש של תרומת מעשר שהוא בתוך המעשר ואכתי לא הופרש וצריך להפריש מן החולין מצד חומרא בעלמא ובהיות כן ממילא מתורצת לן ג"כ קושית הר"ש כמ"ש והא דלא מחמרינן הכי בשנתערב עם הטבל וכו' כמו שהוא בדברי הר"ב דהא בלא"ה ניחא דמהיכי תיתי לומר לן להחמיר כ"כ שאם נתערב המעשר בטבל להזקיקו שיפריש עשרה מן הטבל והרי עדיין אין התרומת מעשר מבורר ולא קרא לו שם לתרומת מעשר ודי בזה שנחמיר שיפסיד סאה אחת נגד הטבל כנגד תרומת מעשר שבטבל דמלא מין את מינו והן שוין שבכאן יש עשרה שהמה ראויין לתרומת מעש' ובכאן יש אחת ראויה לתרומת מעשר ושתיהן עדיין לא קרא לכן שם לתרומת מעשר והלכך בחומר' שמפסיד סאה אחת מן הטבל סגי משא"כ בנתערב המעשר עם החולין המתוקנין דבחולין לית בהו מהמין הראוי לתרומת מעשר ונמצא כשאתה חושש לסאה אחת מהן מפני חשש התערובות הראוי לתרומת מעשר שנתערבו בהן צריך אתה לחשוש לכל העשרה הראויין לתרומת מעשר שנתערבו בהחולין דהכא ר"ל טעמא לחלק בין אחת ובין כל העשרה כדאמרינן גבי תערובת טבל עם המעשר דמלא מין את מינו זהו הטעם הנכון לפי דרך הרמב"ם ופירושו. הב' כמ"ש הר"ש ואחריו נמשך הר"ב בחלוקה דהסיפא בגונא שהטבל מרובה וכו' דהוי כיש לו פרנסה ממקום אחר וכו' וכדין המוזכר במשנה בפ"ג דחלה זה הדמיון מעיקרא פריכא הוא דלא אמרינן הכי אלא בשיש לו פרנסה ממקום אחר בדוקא ולא מהתערובות המרובה והכי תנינן בהדיא בתוספתא שם בין שהטבל מרובה על החולין ובין שהחולין מרובה על הטבל נוטל את כל החולין וכדי תרומת מעשר שבטבל הרי בהתערובות באחד מהן מרובה לא דיינינן ליה כאילו יש לו פרנסה ממקום אחר לומר בו שאינו מפריש אלא לפי החשבון של הטבל בלבד וכ"כ הרמב"ם שם בהלכה ג' כדברי התוספתא וטעמא דמילתא דהא איכא מיהת תערובת טבל בכל חלק וחלק ואין זה דומה לפרנסת טבל ממקום אחר ועוד דאפי' לפי דבריו לא שייך זה אלא דוקא בטבל וחולין שנתערבו ולא בטבל ומעשר שנתערבו ולא דמיא האי כלל להך מתני' דפ"ג דחלה. ועוד זאת אזכיר מי יתן וידעתי להבין מה שסיים הר"ש וכן הר"ב ודוקא עשרה מרובה קאמר כדאיתא בירושלמי ואם כך היתה הגי' לפני הר"ש שהטבל מרובה על המעשר עשר זהו כדיר הלמות מבלתי טעם ועיין בתי"ט שרצה ליתן איזה טעם וכמה חלום הוא ולמה לא נוכל גם בפחות מזה לדונם כך ולעולם נדון הפרושה לפי ערך המרובה ולא יפסיד כדי תרומת מעשר שבו. אבל באמת הגי' הכתובה לפנינו הוא עיקרית. כל זמן שהטבל מרובה על המעשר מעשר לא הפסיד כלום וכדפרישית בפנים דהעיקר דקפדינן שהמעשר הוא שלא יפסיד כלום ובין הטבל מרובה עשרה או פחות אם הוא באופן שאם ידמע המעשר כשתחשבהו כתרומת מעשר ממש בכה"ג לא מחשבינן ליה כתרומת מעשר ממש הואיל ועדיין לא קרא לו שם וכדי שלא יפסיד המעשר וזהו דרך הנכון לדעת הרמב"ם ומכאן הוא דלמד לומר כן כנראה מסתימת דבריו שם ובזה נדע להבין כל דברי הרמב"ם שם בדיני המשנה ונתיישב הכל מהשגת הראב"ד שם כמבואר להמעיין בהנכלל כדברינו אלו ובענין הנלמד ממתני' דפ"ג דחלה יתבאר במקומו בס"ד :

(שם ע"ב בגמ') **שני** כריים וכו'. עיקרא דהאי מילתא לקמן בפ"ג דתרומות ויתבאר במקומו בסייעתא דשמיא :

(שם) **תיפתר** בדברים שאין להם עלייה. דחויא בעלמא הוא ועיקרא דשנוייא כדמשני הש"ס בפ"י דב"מ והבאתי בפנים במתני' ולעיל בד"ה מאה טבל עיי"ש :

(שם) **כיני** מתניתא כל זמן שהטבל מרובה על המעשר מעשר לא הפסיד כלום. זו היא גי' הנכונה ועיין לעיל ד"ה מאה טבל מה שנתבאר מזה :

(שם) **מה** אנן קיימין. הר"ש פי' בזה דהיא קושיא על המתני' וכתב אינו חושש לתרץ כלום וכו' ע"ש ואינו כן ודהך מאה טבל ותשעים מעשר וכו' תוספתא היא ומה אנן קיימין אפלוגתייהו **דרבי ור' דוסתאי** קאי דלא מיתוקמא פלוגתייהו אמתני' כלל דהא קתני לא הפסיד כלום וקאמר דעל התוספתא מיתוקמא וכמבואר :

(שם במתני') **מי** שהיו לו עשר שורות של עשר כדי יין. בכאן תפס הר"ב דרך הרמב"ם מפני שראה שהר"ש בעצמו חזר בו מפירושו הא' וכתב וי"מ בשם רבינו האי גאון ז"ל דאחת לאו אשורה קאי אלא אחבית קאי ועל פי' הא' הקשה דא"כ אמאי נקט עשר שורות של עשר עשר ומיהו במ"ש הר"ב וימלא חבית אחת משתיהן ותהיה מעשר נמשך בזה אחר דברי הרמב"ם בפי' המשנה אבל באמת אין הדין כן שיהא כל היין מהשתי חבית מעשר והוא לא קבע אלא אחת ובחיבורו חזר בו ונשמר מזה וכתב בסוף פ"ח ממעשר לדין המשנה נוטל שתי חביות באלכסון ומערב שתיהן ומפריש מהן וכלומר מעשר הראוי שקבע ואינו אלא חבית אחת וכדמסיים שם בחלוקה דסיפא קבע המעשר בכד אחת וכו' ומפריש כדי כד אחת מעשר וכך הוא בכל החלוקות דמתני' ופשוט הוא וזה נלמד מקושית הש"ס ויטול שתים ומהתירוץ כמבואר בפנים דאע"ג דמשני בשהפריש תליין על מקום אחר הא ודאי לאו דדייקא היא אלא כלומר אם כבר הפריש תליין ודאי א"ל ואינו יכול ליטול שתיהן ומיהו שמעינן דבתליין של שתי חביות סגי לקביעת המעשר שקבע לחבית אחת אלא שצריך לערבן מפני הספק מפני שאינו יודע באיזו שורה קבע האחת לפיכך מערבן ומפריש מהן חבית אחת ואפשר לפרש גם לדבריו בפי' המשנה כן :

(דף ל"ד ע"א בגמ') **תני** היו לפניו שתי חביות וכו'. הך דינא דהתוספתא לא הזכיר הרמב"ם בפירוש בחבורו וה"ז דומה לענין הספק לדינא דשני שבילין וכו' המוזכר בפ"ק דפסחים ובכמה מקומות בש"ס וכתבו הרמב"ם בריש פ' י"ט מאה"ט וכך הוא לפי המסקנא דהכא כמאי דפליגי וכר"א כר"ש דהמשקה הראשון ששתה אינו אלא ספק משקין והתם אם לא טבל בינתים הטהרות הראשונות שעשה תלויות הן והכא שכבר שתה הספק לענין טבילת גופו א"צ לטבול דקיי"ל שהוא טהור וכדכתב הרמב"ם בריש פט"ו מהלכה הנזכר והשותה משקין שהן טמאין מספק ה"ז טהור :

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי בסייעתא דשמיא

(דף א' ע"א במתני') **עד** אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית. כל זה הוא אליבא דר"ע דדריש בחריש ובקציר תשבות לאיסור תוספ' שביעית כדקאמר הכא בגמ' וכדגרים בהדיא בבבלי פ"ק דר"ה דר"ע הוא דדריש הכי וכן בריש מ"ק (דף ג) ולר' ישמעאל האי בחריש ובקציר תשבות בשבת הכתוב מדבר ולמעוטי קציר העומר שהיא מצוה ודוחה את השבת ואין תוספת שביעית אלא הל"מ ודוקא בזמן המקדש כמו שהבאתי בפנים ולפיכך נמנו על זה ר"ג וב"ד והתירו לתוספת שביעית בזמן הזה ויצא עוד לנו נ"מ בין דרשת ר"ע לדרשת ר' ישמעאל בשביעית גופה והיינו בחרישה ובשאר עבודת הארץ שאינן מפורשין בכתוב דלר"ע לוקין על החריש' בשביעית כדכתבו התוס' במו"ק שם וע"ש לפי תירוצם הב' שהוא העיקר ולר' ישמעאל אין לוקין וכבר ביארתי מזה לעיל בפ"ח דכלאים בהלכה א' וע"ש ד"ה כתב כל אלין קילוסייא

וכו' באמרתי דלפ"ז מבואר הוא מה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שמיטה כר' יוחנן תלמודא ולא כר' יוחנן דהבבלי דמ"ק כמבואר הכל שם וכן בפ"ז דסנהדרין בהלכה ה' ובסוף דמכות בחיבורי שם. מיהו מה שכתבתי בפ"ז דסנהדרין בד"ה כלל בעשה ופ"ט בל"ת מדברי הרמב"ם במ"ש שם בהלכה ד' דעל שאר עבודת הארץ מכין אותו מכת מרדות מדבריהם לגמרי הוא ואפי' עשה אין בו וכר' יוסי בהאי תלמודא שם וכן בפ"ח דכלאים וכן עוד מדבריו במ"ש שם בהלכה י' ומפני מה התירו כל אלה וכו' והואיל ואיסור כל האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות תולדות שלהם כמו שבארנו וא"כ שאר עבודת הארץ חוץ מאותן ארבעה והן הזריעה והזמירה והבצירה מדבריהם לגמרי הן אבל מ"מ כי דייקינן אשכחן דמוכח מדבריו דפסק ירמיה שם דעל שאר עבודת הארץ עובר היא בעשה שהרי בריש פ"א שם כתב בזה הלשון עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת אילן בשנה שביעית שנא' ושבתה הארץ שבת לה' ונאמר ובקציר תשבות וכו' ולכאורה קשה הא דמייתי קרא דבחריש ובקציר דלא אתיא אלא כר"ע בשביעית משתעי וללמד על תוספת שביעית והא הוא פסק כר"ג וב"ד דס"ל כרבי ישמעאל בשבת בראשית משתעי כדמוכח מהא דפסק שם וכן מהא דפסק דאין לוקין על החריש' כדלעיל דהא בהא תליא ועוד דבהדיא פסק בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין כר' ישמעאל שם בהלכ' ו' מצותו להקצר בלילה בליל ט"ז בין בחול בין בשבת וזה מבואר הוא דכל דתנינן דקצירת העומר דוחה שבת אליבא דר' ישמעאל הוא דס"ל דכולי' קרא בשבת משתעי לר"ע אין לו שתהא קצירתו דוחה שבת כ"א הקרבתו הואיל וזמנו קבוע וא"כ שאיך כאן קרא דבחריש ובקציר. אבל תוכן הדבר כך הוא דלא הביא האי קרא ללמוד מזמנו בשביעית אלא דהעשה נלמד מדכתיב ושבתה הארץ ומבחריש ובקציר דכתיב גבי שבת וכר' נלמד דכמו דשביתת שבת כל העבודות בכלל אף ושבתה דכתיב גבי שביעית כל העבודות ולעבור עליהן בעשה ומה שלמד שביעית משבת זהו לא מעצמו כ"א כך נדרש בת"כ פרשת כשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה' שדך לא תזרע וגו' כל שבשדך וכל מלאכה שבכרמך נמצינו למדין דמה שעובר בעשה על החרישה ועל שאר עבודת בשביעית זהו נלמד משבת וכר' ירמיה דהאי תלמוד' בכלאים שם וכר' בא דס"ל התם כותי שאין לוקין כ"א על הזריעה והקצירה והזמירה והבצירה כדכתב שם אינו לוקה מן התורה הזריעה וכו' זה נלמד ממה שאמרו בגמ' דמ"ק שם כן וכמסקנא דאתיא כר' יוחנן דהכא ר' ישמעאל היא וכר"ג וב"ד כמבואר לעיל ומ"ש מכין אותו מכת מרדות משום דאין מן התורה מפורש על שאר עבודת הארץ ואין הלאו כ"א מדבריהם ולא שייך הכא לומר ובעשה היא מכין אותו עד שתצא נפשו כדאמרינן בפ' הכותב (דף פ"ו) דזהו דוקא בקום כמו דאמר התם שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה וכו' אבל הכא כיון שכבר עבר על מה שעבר לו כ"א על לאו שהוא מדבריהם מכין אותו מכת מרדות לפי ראות עיני ב"ד הריב"ש בתשובה סי' נ' וכן הוא בכל מקום שכבר עבר על העשה וביטלה ואין שם לאו בתורה ודבר זה מבואר הוא וכתבתי זה ג"כ בהשמטות דסנהדרין בחיבורי שם. והשתא מ"ש י' שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות וכו' היינו שאין בהן איסור לאו מן התורה מדבריהם אבל עשה דושבתה הארץ מיהת איכא על החרישה וכיוצא בה שהן מעבודות הארץ ולאפוקי דברים שאינן לתיקון עבודת הארץ או האילנות אלא שלא יפסידו וכן הדברים שם מהלכה ז' ואילך אותן התירו אפי' בשביעית וכן יש חילוק גם בדברים שאסורין לאו מדבריהם בשביעית לענין תוספת שביעית וכגון בחרישה דאסור בתוספת שביעית בזמן בין שאר דברים שהן לתיקון הארץ או האילנות כגון מסקל ומזבל וכיוצא בהן מה דמנ שם בהלכה ה' דגם עליהם מכין מכת מרדות בלבד כמו החרישה ואפ"ה אינן אסורין שביעית אפי' בזמן המקדש כדתנן לקמן בפ"ב במשנה ב' וכדכתב הוא ז"ל בפ"ג ועיין עוד מזה לקמן בפ"ב בהלכה ב' :

(שם בגמ') **מה** ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה וכו' כר' יוחנן במ"ק אליבא דר"ג בדף ד' גמר שבת שבת משבת בראשית להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין וכו' וכתבו התוס' שם דמה דמפיק מקרא בפ' דיומא שצריך להוסיף מחול על הקדש בשבתות וביו"ט איכא למימר כיון דלא הוי שהוא לא קחשיב וכ"כ פ"ק דר"ה (ד' ט) וכתבו עוד שם דלהאי דמו"ק ולהירושלמי דשביעית ליה לר"ג תוספת כלל וסיימו אלא דלא קאי במסקנא שכי במו"ק וכו' וזהו לענין טעמא דר"ג שהתיר תוספת שביעית מיהו בתוספת שבת פלוגתא דרבוותא היא דבעל הלכות ואחר מפרש דתוספת שבת מדאורייתא אבל הרמב"ם ז"ל לא הזכיר מתוספת שבת בפ"ה מהל' שבת שם לזמן בין השמשות משתשקע חמה כו' ובפ"א מהל' שביתת עשור בהלכה ו' כתב לתוספ' שהוא מן התורה וכ"כ הה"מ שם דלדעתו ז"ל לית לי' תוס' שבת דבר תורה ומ"ש שם כר"ע לגבי ר' ישמעאל היינו כדרשא דקרא ועניתם אבל כדרשא דבחריש ובקציר פשוט הוא כר' ישמעאל בהא משום דר"ג ובית דינו ס"ל כוותיה כמבואר בדיבור דלעיל אלא דהם דהה"מ דר' ישמעאל ור"ע פליגי בדרשא דתוספת יוה"כ ולר"ע דיליף לי' לתוס' שביעית וכו' לית ליה תוספת שבת ד"ת דלא דריש לרבות שבת ויו"ט אלא מדרבנן בעלמא היא א"כ הביא הרמב"ם לדרשת ר' ישמעאל בתוספת יוה"כ שכתב שם לתוספת כניסתו ילפינן בתשעה לחודש בערב וביציאתו מדכתיב מערב עד ערב וזהו דרשת ר' ישמעאל לכך נראה דלענין כל האוכל ושותה בתשיעי וכו' מועניתם בתשעה דריש לה דהא לעיל כתיב בעשור ועניתם וגו' ומדכתיב בערב וכו' דרש לתוספת וכלומר דהשתא דכתיב בתשעה מאי בערב אלא ולא היה גי' הרמב"ם כברייתא כמו שהיא לפנינו דמסיים אין לי אלא ביוה"כ שבתות מנין וכו' ובת"כ גריס כמו כן בפ' אמור אבל בפסיקתא ראיתי שלא הביא הך ברייתא אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל מערב עד ערב וכך היתה הגי' בגמ' שלפנינו פסק בכולא מילתא כר' ישמעאל ר"ל לענין תוספת יוה"כ ולענין דרשא דבחריש ומהטעם לעיל ומפרש הוא ז"ל דר' חייא בר רב מדפתי לא פליג אר' ישמעאל וכן ר"י לא פליג אלא תרוייהו נפקא לן מהאי קרא אלא דאליבא דר"ע הוא דאמרינן דס"ל דכולא קרא להך בר רב הוא דאתא :

(שם) **מיכן** והילך הוא מתיש את כחו. כדפרישית דמשו"ה אסור אחר עצרת דהשתא דלצורך שדהו הוא מתקן וכ"פ התוס' בפ"ק דר"ה (דף ט ע"ב) ד"ה מרבי וע"ש שכתבו על זה ולפי טעם זה ניחא וכו' ועוד טפי ניחא הוא דלפי טעם זה אתיא דהילכתא דאילו לטעם ר"ת שהביאו שם לעיל הא לא אתיא אלא אליבא דר"ע ואנן כותי ישמעאל קיי"ל בהא ועיין כמה שנתבאר בריש פרקין ובדיבור שלאחריו ועיין עוד בפ' דלקמן ו' ד"ה אין נוטעין וכו' מה שית' שם בס"ד :

(שם) **ולמה** לא תניתה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וכו'. התוס' בריש מו"ק (דף ג) כת עד עצרת דהיינו יותר מדקאמרי ב"ש דבכל מקום ב"ש לחומרא וב"ה לקולא לבד דברים דקחשיב בעדיות והביא לזה התי"ט והכא פריך שפיר דאמאי לא קחשיב לה בעדיות אלמא מפרש דב"ש לקולא ומה דמשני משום שלפעמים בית שמאי לחומרא היינו כשאין הגשמים מסתמא שיעורא דב"ש הוי טפי אלא דהואיל דמשכחת לה לפעמים דב"ש לחומרא שלכך לא לה בעדיות :

(שם ע"ב) **רב** אמר בעשויין זוגה. בבבלי פ' המוכר את הספינה (דף פג ע"ב) מוחלפת וגריס התם כיצד הן עומדין רב אמר כשורה ושמואל אמר כתלוכה. מ"ד כ"ש כתלוכה. ופי' רשב"ם ז"ל דכשהן כתלוכה כקנקן שיש לו ג' רגלים אין הקרקע ראוי ולא שיירה לעצמו ומסתמא מכר לו הקרקע שביניהן ומ"ד כתלוכה אבל כשורה לא מ"ט דמיזדרע בינתייהו. ולפ"ז סוגיא דהכא מתפרשת כפשטא דר' יוסי בעי למימר דתמן פלוגתייהו כלומר גבי דין קניית קרקע אבל הכא כדינא דמתני' לא איתמר דלא שייכא לענין שחורשין כל בית סאה בשבילם דבין נטועין כשורה ובין נטועין כתלוכה מסגיא להו הסמוכה להן וקא"ל ר' יונה אפי' הכא שייכא פלוגתייהו ובקרובים זה לזה דמר סבר כשורה יכול הוא לחרוש בסמוך להן אבל אם הן כתלוכה אין כל כך מקום לחרוש ביניהן חוצה להן נראה כחורש לצורך השדה וא"ל ר' מנא אם בקרובים והא תנינן כדי שיהא הבקר בכליו ובתוספתא פ"ח היא בגויה כך הדינא דמתני' וכלו' ואם דבקרובין צריך עכ"פ שיהא כדי שיעבור הבקר בכליו א"כ ראוי הוא לחרוש ביניהן ומ"ט דמ"ד כתלוכה לא ומהדר ליה איתא חמי בתמיה התם טעמא אחרינא איכא דצריך שיהא כשיעור שהבקר עובר בכליו מפני שבשעה שיש ביניהן כשיעור הזה שחורשין מהלכין מן הצד ולא נגעי בהדדי אבל בפחות נגעי בהדדי ולמיעקר קיימי ולא מיקריא שדה אילן ומיהו פלוגתייהו שייכא שפיר אף הכא דמ"מ כשהן כתלוכה אין דרך לחרוש ביניהן לפי שצריך להגביה בכל פעם המחרישה לחרוש בסמוך להן בבת אחת כמו שחורש בסמוך להן אם הן נטועין כשורה :

(שם) **רבי** אליעזר [illegible] מזו לזו שש עשרה ולצד עברין וחמש. יש לפרש זה כעין בפירש במעתתא דאילן דעולא בסוף פ' לא יחפור דמייתי התם להמתני' לפר

דעולא

דעולא ותניא התם כמה עולם שתשכון לאילן א' מג' אילנות לבית סאה וכתבו בד"ה ס"ג ר"ת וכו' דרך אחרת כהנה. או כעין זה שלש סאה הוי שמם עשר וכ' שלישים על תמיבים התוך באמצע ושיש זה על זה יהיה כ"ה על ל"ג ושליש וע"ש. וא"כ היינו לריכין לומר דהכא דקאמר מזו לזו וכו' ר"ל לכל"ת מהאילנות יפי' ט"ז ואותן כ' שלישים לא קחשיב. וזהו ברוחב, ואלד עברין וחמש. היינו לכאן ולכאן וכדרך הנזכר ויש פנים לזה אלא דלשון מזו לזו דחוק קצת וכן האי ואלד וכו'. ולפי מה שפירשתי בפנים עיקר הספק הוא אם לריכין להיות נטוע באמצע. ואם אנו מפרשין כדרך הנזכר לריך עוד לדעת מה הוא הספק ומה הנ"מ אם התשוב כך או כך והתם הוא דשייך שפיר כדי לתרץ מילתיה דעולא:

(דף ב' ע"א) **כל** אילניא עבדין שנה פרא שנה. יש לפרש דהאי כל לאו דוקא הוא דיש גם מבחר מיני אילנות שעושין פירות בכל שנה ושנה אלא רוב מיני אילנות קאמר ולפ"ז יכול לומר דר' חייא בר אדא מפרש לטעמא דשיערו בתאנים משום חומרא היא דלכך אמרו שצריך שיהו מיני אילנות האלו שיעשו פירות בכל שנה ובתאנה דבהא התירו לחרוש כל בית סאה בשבילן עד העצרת דהחרישה היא כדי שירדו הגשמים בתוך הקרקע ומהניא לפירות האילנות ולא בשביל השדה והיינו דאיכא נ"מ בין טעמא דר' חייא בר אדא ובין טעמא דסתמא דהש"ס ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה שתפס לטעמא דסתמא דהש"ס לעיקר ולפיכך סתם דבריו בזה בפ"ג מהל' שמיטה בהלכה ב' וכתב רואין אותן כאילו הן תאנים:

(שם) **ובלבד** שלא יפחות מתשכון משולשים וכו'. כדפריש' דרב ביבי וזעירא בר חיננא תרוייהו אהכא דמג' ועד ט' קאי ופליגי אם לריך שיהו כל אילנות ראוין לעשות גם כמג' ולמעלה ועד ט' כמו בשלשה או לא ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג שם בהל' ד' כרב ביבי משום דליבנא דמתני' דייק כותיה וכפי שנוכחא דהכא במתני' עד שיהו שלשה ומשלשה ועד תשעה ומדחלקן התנא לשתי בבות ש"מ דחלוקין במקצת הן דבשלשה לריך שיהו כולן ראוין לעשות וכמג' ולמעלה ועד ט' לא בעינן שיהו כולן ראויין לעשות ובלבד שלא יפחתו הללו הראויין לעשות מתשכון המשולשים והוא ככר של ששים מנה. והראב"ד ז"ל בהשגות שם פירש דרב ביבי דאמר משולשים קאי אשלשה אילנות וזעירי דקאמר מתשעים קאי אתשעה וכו' ולפירושו איכא למידק מאי האי דקאמר ר' ביבי שלא יפחות מתשכון משולשים לא ה"ל למימר אלא ובלבד שיהו משולשים והפשר דגי' אחרת היה לפניו ולגי' שלפנינו מוכרחת הוא כדאמרן:

(שם ע"ב) **יצא** קליר בעומר בשיא מליח. ומתני' דפ"י דמנחות כר' ישמעאל הוא דאתיא ועיין במה שנתבאר בריש פרקין ועוד יתבאר אי"ה בסוף פ"ק דר"ה בהגיעי לשם בכתמי ובבייתא דשניא:

(שם) **אף** אנן תנינן דרבא וכו'. כלומר מילתא דרביתא טפי מהא דקאמרת כדפרישית. ובתוי"ט כתב דהא דקאמר בירושלמי שניא עד ר"ה היינו לאחר תקנת ר"ג וב"ד. ולאו מילתא היא דא"כ מאי קמ"ל הא כבר תנינן בברייתא דלעיל והיא תוספתא דריש מכילתין דר"ג וב"ד התירו בעבודת שאלנן עד ר"ה וכל באילנות בוין מן כזה"ז אלא האי ברייתא ודאי בזמן המקדש וקודם תקנת ר"ג וב"ד נשנית וס"ל דכך ניתנה הלכה שאם בקשו לחרוש יחרושו כדקאמר בהלכה דלקמן אבל אינו מוסכם כך לפסק הלכה כהאי ברייתא אלא כסתמא דמתני' לפי משנה הראשונה דקודם ר"ג וב"ד וגם להאי דתני ר"ח לענין צירוף לא נשנית כך בהתוספתא וכן היא שנויה בפ"ק ג' אילנות של ג' בנ"א והשדה של אחר הע"פ שבעל השדה חורש מפני צורך שדהו הו"ז מותר והרמב"ם ז"ל לא פסק אלא כסתמא דמתני' כמ"ש שם בהלכה ב':

(שם במתני') **היו** עשויות שורה ומוקפות עטרה. הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב פירש על קו אחד ומוקפות עטרה להיות קשת מעגולה וכ"כ בחיבורו בפ"ג שם הל' ז היו עשויות שורה אחת או מוקפות עטרה אין חורשין וכו' וכן הוא נראה דאלו לפי' הר"ש והר"ב והבאתי במתני' דעטרה הוא גדר קשה מאי מעכב הגדר סביב שלא יהי' נראה כאלו מלאה כרם אם הן מפוזרות בתוך בית סאה כדקאמר הכא בגמ' דהיינו טעמא דמפוזרות בעינן ומ"ש הראב"ד ז"ל בהשגה שם נראה לי מן הגמ' דאו מוקפות עשרה קתני במתני' הלא יש לומר כן מדקאמר בסוף הלכה בהא דמשני אליבא דשמואל תמן ע"י שהן מפוזרות בתוך בית סאה וכו' ודקדק הוא ז"ל דדוקא בתוך בית סאה ולאפוקי אם היו עשרה מוקפות ואין בתוך בית סאה כלום דאז אין רואין כאילו היא מלאה כרם וזהו דעתו ומיהו אין הכרח בשביל כך שב כל הנוסחאות של המשנה שלפנינו דודאי מפוזרות בעינן וכשהן מוקפות כעטרה וכנזכר ג"כ אלו מפוזרות הן והע דלכל מה שנשנה בהתוספתא מענין נטיעה נראות כזקנה וכו' וכמו שהבאתי בפנים בהסוגיא נטיעה מענין עשר וכו' כל זה לא הביא הרמב"ם כלל והפשר דהואיל ומילתא דלא שכיחא היא ובלאו הכי לא נאמר כל זה אלא בזמן המקדש כשמיטו הוא ז"ל:

(שם בגמ') **ערבה** הלכה למ"ה מסיני. בבבלי פרק לולב וערבה (דף מד) קאמר נמי ר' יוחנן דהלמ"מ היא ובקיל וטרי התם ומסיק אליבא דר' יוחנן דבמקדש הלמ"מ ובגבולין יסוד נביאים ובחיבורי פני המנורה הרחבתי בביאור הענין והסוגיא דהתם ושם הבאתי דברי התוס' שם ראיה לגי' ר"ת דילכון אמר דילהון היא ול"ג הוא ופי' דלכון בזמן רב כהנא וכבר אמר דילהון היא המנהג וע"ש וכבר זכרתי מזה בפ"ד דע"ז בהלכה א' ומה שכתוב בתוס' שם פרק אין מעמידין בירושלמי ט"ס הוא ואין כאן מקומו להאריך בזה:

(דף ג' ע"א) **והן** שיהו נטיעות רבות על הדלועין. למאי דמותיב ר' מנא מהתוספתא דקתני שלשה קשואין וכו' להא דבעי לפרש שריבא בדלעת יונית מגלא היא חותב נמי הא דקאמר שיהו הנטיעות רבות על הדלעין דהא קתני ג' קשואין וג' דלועין וד' נטיעות ואין מר דהנטיעות רבה דהא מינייהו כמ"ש בהגהת פי' הר"ש דקשואין ודלועין כחדא ניבהו והוו להו נטיעות מיעוטא הלא דלא בעינן רבו הנטיעות ולפיכך כתב הרמב"ם וכתב שם כליבנא דמתני' הדלועין והנטיעות מצטרפין לבית סאה. וכן משמע נמי מהאי כתמא דתוספתא דפליגי על רשב"ג כהא דעברה דליעין וזה כדמסיק הכא אליביה דבדלעת יוונית קאמר דהא קתני קשואין כו' וד' נטיעות הנמא דלגמרי נטיעות מיהת בעינן אלא דהינך מצטרפין בהדייהו ולפיכך חזר בו ממש בפסק כפי' המשנה הלכה כרשב"ג ופסק בחיבורו כת"ק וכסתמא דהתוספתא:

(שם) **רבי** שמעון ורשב"י אמרו דבר אחד הרמב"ם ז"ל פסק שם בהלכה ז' כר"ש וכתב הכ"מ יש לתמוה למה פסק כיחידאה וכו' ויש להמוה על תמיהתו וגודל בקיאותו דהא בש"ס דילן כפ' עגלה ערופה (דף מג) דמייתי להא דרשב"י עם הינך מילי דקחשיב שם וכולן הלכות שבוקות הן וכמו דפסק הרמב"ם לכולן לכ"א במקומו וא"כ גם דברי ר"ש מוסכמין הן להלכה וכבר זכרתי מסוגיא זו דסוטה לעיל בפ"ו דכלאים וע"ש במה שנתבאר בה"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **עד** אימתי חורשין בשדה הלבן. אלא ר"מ שנייה מחלוקת וכו'. לפי גי' שכי שפירשתי בפנים דעל המתני' דריש מכילתין קאי והוא הנכון לפי גירסת הספר גרס כר"ש ד"ה עד עצרת כמבואר בפנים:

(שם ע"ב) **מזבלין** ומעדרין במקשאות ובמדלעות וכו'. משמע מהסוגיא דמזבלין ג"כ אמקשאות ומדלעות קאי דהא מביא ראיה מהתוספתא דקתני כל זמן שהארץ מותר לחרוש מותר לזבל וכו' וכן מהא דר' יוסי מתני' אמרה כן וכו' והרמב"ם ז"ל בפ"ג בהל' ט' כתב אף בזמן המקדש מותר לסקל ולזבל השדות ולעדור המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ראש השנה וכו' ולכאורה מהתוספתא קשיא דהא קתני הם אין את מותר לחרוש אין את מותר לזבל והרי השדות אין את מותר לחרוש אלא עד הפסח בשדה לבן ובשדה האילן עד העצרת והש"ס למד מהאי תוספתא כדאיתא וכן לריך טעם אמאי השמיט היתר חרישה לבית השלחין עד ר"ה כדקתני בתוספתא כדפסק האי ש"ס כמבואר מהסוגיא ובש"ס דילן לא מלינו לא היתר ולא איסור בהדיא. והתוי"ט אחר שהביא דעת הרמב"ם בענין היתר זיבול השדות והעידור במקשאות ובמדלעות דוקא כתב ות"ת ואמאי לא שרינן עידור בכל אילנות כמו זיבול בכל השדות והרי תרווייהו בשביעית עצמה מד"ס כמו שפסק הרמב"ם בריש הל' שמיטה דחרישה מד"ס י"ל דהחמירו בעידור וחרישה שהיא עבודה בגוף הקרקע עכ"ל ואין טעם זה מספיק למאי דמבואר מהתוספתא ומהאי ש"ס בהדיא לא לענין היתר זיבול השדות עד ר"ה ולא לענין איסור העידור והחרישה בבית השלחין כדאמרן. לכך נראה דעיקרן של הדברים כך הם דהא כמה דהתירו ר"ג וב"ד לתוס' שביעית איכא תרי טעמי בהש"ס דילן בפ"ק דמו"ק (דף ד) דלר' יוחנן מדאורייתא בטיל להו דגמר שבת שבת וכו' ואתקיף התם רב אשי אהאי סברא דלעיל ומסיק דה"ט דר"ג וב"ד כר' ישמעאל ס"ל דתוספת שביעית הילכתא גמירי לה וכי גמירי הילכתא בזמן שבית המקדש קיים וכו' כמו שהבאתי בריש מכילתין והאי תלמודא ס"ל כטעמא דר' יוחנן כדקאמר בפ' דלעיל בהלכה ה' בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו וכו' והנ"מ בין הני טעמי מבואר הוא לטעמיה דהאי תלמודא וכר' יוחנן א"כ אף בזמן המקדש הותר תוספת שביעית לגמרי וכל מה שאמרו במשנה הראשונה לא היה אלא מדבריהם דאע"ג דקאמר הכא בשעה שאסרו למקרא סמכו לא דלמדו לאיסור ממש דהרי יש מקרא לדרוש להיתר אלא דבמשנה הראשונה הכריעו לאיסור ובמשנה הראשונה הכריעו להיתר והיינו דקאמר סמכו ולכ"ע לא היתה הגזירה בתוספת שביעית כ"א מדבריהם וכיון שכן הוא הם אמרו והם אמרו וראו להתיר בזה עד ר"ה ובזה עד הפסח ועד העצרת אבל למסקנת רב אשי דתוס' שביעית הילכתא גמירי לה בזמן המקדש וזהו עד ל' יום וחכמים הן שהוסיפו לאסור עד הפסח ועד העצרת בחרישה ועידור ומה שהיא מעבודות הארץ בעין ההיא דהלמ"מ בזמן שמקדש שלא נאמרה אלא על עבודת הארץ ממש והשתא אין כאן קושיא כלל לא מהתוספתא ולא מהאי תלמודא דאזלו להאי שיטה דמעולם לא נאסרה תוספת שביעית כ"א מדבריהם והרמב"ם פסק כמסקנת רב אשי כמ"ש בריש פ"ג זהו עיקר טעמן של הדברים ועיין בריש מכילתין מה שביארתי עוד לכלל הדברים לדעת הרמב"ם בתוס' שביעית וכן בשביעית עצמה ולטעמן דיש מהדברים שנאסרו ויש מה שהותרו. והוספתי עוד לבאר שנראה מדעת הרמב"ם דאף שכתב כל העבודות שהן חוץ מארבע העבודות שהן בכתוב אינן אלא מד"ס בשביעית עצמה מיהו חזינן לדעתו שכתב דמ"ע לשבות בשביעית מכל העבודות כדדריש בת"כ בהדיא והבאתי שם ומה שתמצא בדבריו איסור הדברים האלו מדבריהם היינו איסור לאו הוא מדבריהם ואין לוקין עליהן כ"א מכת מרדות מדרבנן אבל מ"מ מ"ע יש בשביעית לשבות מכל המלאכות שהן עבודת הארץ ממש והיינו שהביא בריש פ"א קרא דבחריש ובקציר תשבות כמבואר הכל שם. ומה שהתיר בהלכה ז' שם לעדור תחת הגפנים בשביעית כדאמרי' בהדיא במו"ק (דף ג ע"א) דמייתי ברייתא שדך לא תזרע וכו' מנין לניכוש ולעידור וכו' יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים וכו' וא"כ כי מסקינן התם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא היינו לעידור וכיוצא בו בשדות ובשאר אילנות אבל בגפנים אף מדבריהם מותר וטעם לחילוק זה נלמד מהא דקאמר הכא לקמן בהלכה ד' גבי נטיעות דעביד ר' יודן עובדא משקה בסלא ועדר וכי מתכוין לעבודת הארץ ומפרש להא בנטיעות גפנים דלא מיחזי כמתכוין לעבודת הארץ:

(דף ד' ע"א בגמ') **רבי** אומר עד לפני ר"ה שלשה חדשים וכו'. לפי גי' זו הוי קשיא איפכא דא"כ אמאי קאמר כדי שיזרע אורז ויטרים וכו' והלא בזמן ג' חדשים אף שארי זרעים יכולין להשריש ולחזור ולהשריש ושמא דה"ק שיטרים ויעקור אותן ויחזור ויטע ויטרים וזהו דוקא באורז אבל שארי מינים אינן נגמרים בזמן כזה ובתוספתא כתיבת יד אשר לפני כתוב בה עד לפני ר"ה שלשים יום וגי' זו יותר נוחה היא דמש"ה נקט אורז דוקא:

(שם) **כאן** בתלוש כאן במחובר. התי"ט שכיא לזה לקמן בפ"ג משנה ז' וסיים וכתב ומן התימה בעיני שהרמב"ם בפ"ב שהעתיק למשנתנו דהכא ובפ"ג העתיק למשנה דפ' דלעיל ולא פירש דזו בתלוש וזו במחובר עכ"ל ואדמתמה על הרמב"ם הו"ל לתמוה על הש"ס מעיקרא דמאי פריך מפ"ג דאיירי בשביעית עצמה אמתני' דהכא דאיירי בתוספת שביעית דודאי אין לפרש דהכי פריך דתמן קתני דאף בשביעית עצמה מסקל והכא את אמר הכין דמסקלין עד ר"ה בדוקא דהא פשיטא דליתא כלל וכלל דמאי פריך דהיא הנותנת דהכא מיירי בערב שביעית שאינו אלא משום תוספת מדבריהם הלכך קתני נמי מסקלין סתם ואפי' הנוגעות בארץ כמשמע ותמן דאיירי בשביעית עצמה הלכך לריך להניח להנוגעות בארץ ועוד מאי האי דמשני כאן בתלוש וכו' דילמא תרווייהו הני מתני' בחדא גוונא הוא דאיירי וכאן בערב שביעית בדוקא וכאן בשביעית עצמה וא"כ הרי לפניך דא"א לפרש כלל וכלל כהאי פירושא והשתא תדע דכל כיחא לן לפרש להא ממילא ניחא לן פסק הרמב"ם וכמה שביארתי בפנים דעל כרחך לר' יהושע הוא דפריך ומשני הכי וכמבואר בהדיא מהסוגיא דר' יהושע פליג גם ארישא דהא קאמר סברין מימר דר"ש כר' יהושע בקירסום והרי רבי יהושע לא הזכיר מקירסום אלא ודאי דזירוד ופיסול דנקט מילתא בתרייתא הוא דנקט וה"ה לקמייתא וכדקאמר נמי לגבי דס"ד דתרין תנאין אינון מסקלין וכו' וכן למאי דמסיק הוי תלתא תנאין אינון מסקלין וכו' אלמא דפשיטא ליה להש"ס דר' יהושע מתיר אף במסקלין בשביעית עצמה אבל להת"ק דהילכתא כותיה וכדפסק הרמב"ם שם כן מעיקרא לק"מ דבערב שביעית מסקלין אף להנוגעות בארץ ובשביעית הוא דתנן להאי מתני' דפ"ג ותו לא מידי:

(שם ע"ב) **רבי** יוחנן כהדא דתניי דבית רבי. והרמב"ם ז"ל בפ"ג בהלכה ט' וי' לא פסק כר' יוחנן אע"ג דבעלמא הילכתא כותיה לגבי ר"א מ"מ סתמא דמתני' וכמו שבנוסח שלפנינו בכל הנוסחאות מסייע לר"א ועיקרית היא וכפי' המשנה פסק הלכה כר' יהודה אבל בחיבורו חזר בו ופסק כהת"ק לחומרא וכהאי דר"א:

(שם במתני') **אין** נוטעין וכו' פחות משלשים יום לפני ר"ה. האי מתני' הובאה בפ"ק דר"ה (דף י' ע"ב) וגרים התם לת"ק דברי ר"א וא"ר נ אמר רבה בר אבוה לדברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים ופירש"י ז"ל שלשים לקליטה ושלשים לתוספת שביעית ולדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים ולדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ושלשים ואחר זה נמשך הר"ב בפי' המשנה כאן והתוס' הקשו שם בשם ר"ת על פירש"י דלשון המשנה משמע דלא איירי אלא בקליטה ולא משום תוספת שביעית וכו' ופי' לדברי ר"נ דלענין ערלה קאמר דלדברי האומר שלשים לקליטה בשביעית צריך שלשים ושלשים לענין ערלה אבל לענין שביעית לא חיישינן אלא שלא תקלוט בשביעית עצמה וכו' וכלומר לענין ערלה שתהא תשובה שנה וכעין זה פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ופסק הלכה לענין שנה כמ"ד שלשים יום בשנה תשוב שנה ולענין קליטה כר' יוסי ור"ש שתי שבתות דהכי איפסקא הילכתא בסוף פרק הערל וכך הם דבריו בחיבורו בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי לענין קליטה ולענין ערלה ובספ"ג מהלכות שמטה כתב לדינא דמתני' לענין איסור נטיעה סמוך לשביעית וז"ל אף בזה"ז אין נוטעין אילנות וכו' ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהא אחר הקליטה ל' יום קודם ר"ה של שביעית וסתם קליטה שתי שבתות ודבר זה אסור לעולם מפני מראית העין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו וכו' וא"כ מתני' לאו משום תוספת שביעית מיתפרשא שהרי אף בזה"ז דבטל דין דתוספת שביעית אף בחרישה ואפ"ה נטיעה אסור בזמן המפורש וזה הטעם משום מראית העין למד מהש"ס דהכא וכדקאמר בהסוגיא בנטעו ומת בנו אסור לקיימו ואתיא כמ"ד מפני החשד וכן פסק הוא ז"ל בזה כהאי מ"ד ומשום דהכי אמרינן נמי בס"פ הנזקין שחשודין היו על השביעית ולפיכך הכריע כהאי מ"ד אבל הפירות מותרין כדקאמר הכא אין מוכיפין וכו' ומשו"ה נמי השמיט להא דקאמר בריש הסוגיא מתני' בשתם וכו' ובשביעית דלמאי דמסקינן כמ"ד מפני החשד א"כ לעולם חשדא מיהת איכא כל שלא נטעו בזמן המפורש שיהא ניכר שלא ניטע נטיעה זו בשביעית ונמצינו למדין דלפי שיטתו ופירושו להמתני' וכדמוכח מהסוגי' ל"ק כלל לקושית התוספת שהקשו בר"ה לעיל בדף ט' ע"ב ד"ה ומותר לקיימן בשביעית וכו' ותימה דבפ"ק דשביעית תנן חורשין עד הפסח ועד העצרת וכיון דאפי' ליטע בתחלה שרי ל' יום לפני ר"ה אמאי אסור לחרוש לבתרי נמי לחרוש עד ל' יום לפני ר"ה ואור"ת דלא התירו בנטיעה כמו בחרישה משום דאין תוספת שביעית דאורייתא אלא בחרישה דכתיב בחריש ובקציר תשבות וכו' וזה ודאי אינו עולה לפי שיטת הרמב"ם כמבואר בריש מכילתין ולעיל ד"ה מזבלין שהרי שיטת ר"ת אליבא דר"ע היא והרמב"ם פסק כר' ישמעאל וכמבואר טעמו שם וכתבו עוד ובירושלמי מפרש טעמא אחרינא בריש שביעית ולמה עד עצרת וכו' ולפי טעם זה ניחא וכו' ולשיטת הרמב"ם בלא"ה ניחא ול"ק כלל דבזה"ז חרישה מותרת עד ר"ה ואפ"ה נטיעה אסור משום דאית בה חשדא משביעית עצמה וזכרתי מזה לעיל בריש מכילתין ד"ה מיכן והילך וכו' ע"ש וכמה שכתב עוד הרמב"ם בפ"ט מנטע רבעי בענין שנטיעה קודם ר"ה לענין ערלה יתבאר לקמן בד"ה נראין הדברים:

(שם בגמ') **בנן** אסור לקיימו וכו'. כבר נתבאר בדיבור דלעיל לטעמא דהרמב"ם הכריע בסוף פ"ג מהל' שמיטה כהאי מ"ד ואע"ג דמסקינן בפ"ק דמו"ק (דף יג) גבי שדה שניטייבה בשביעית הטיבה ומת בנו זורעה התם ליכא אלא משום קנסא דהחריבה בשביעית לצורך מוקמי שביעית היא ולדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן כדקאמר התם אבל הכא דאיכא טעמא מפני שהיו מזלזלין בשביעית כדאמרינן לעיל שחשודין היו על השביעית וכל זמן שהנטיעה קיימת איכא חשדא שנטעו בשביעית ותנן לקמן בפ"ב דתרומות הנוטע בשביעית יעקור אבל החרישה אינה ניכרת לאחר זמן שנחרשה בשביעית ולית בה משום מראית העין כנטיעה וכ"פ הרמב"ם לשני דינים אלו בפ"א שם בהלכה י"ב וי"ג ע"ש:

(שם) **תני** הנוטע המבריך והמרכיב וכו'. ברייתא זו הובאה בפ"ק דר"ה (דף ט') וכדמפרש נמי התם לטעמא דפירות הנטיעה שנטעה אסורין עד ט"ו בשבט ודוקא פירות נטיעה זו קאמר שם כמו שיתבאר בדיבור דלקמן ומה דקאמר ומותר לקיימן בשביעית פשוט הוא דהיינו דוקא אם נטע לפני ימי הקליטה מלבד הל' יום כדקאמר ר"נ לקמן וכפי פי' הרמב"ם לשמתני' כמבואר לעיל ד"ה אין נוטעין אלא דלא נחית התנא בהאי ברייתא כ"א להשמיענו לדין הערלה ודין הפירות לפיכך נקט ל' יום:

(דף ה' ע"א) **נראין** הדברים בשנטעו לפני ר"ה שלשים יום וכו'. השבעל המאור ז"ל כתב בפ"ק דר"ה על האי ברייתא דלעיל יש שטועין בפירוש משנה זו לומר שאין פירות נטיעה אסורין עד ט"ו בשבט אלא בנוטע ל' יום לפני ר"ה בלבד אבל בנוטע לאחר ר"ה מיד או שנטע פחות מל' יום לפני ר"ה כל שנות הנטיעה כלות בר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד ט"ו בשבט ודייקו מדקתני ופירות נטיעה זו ומדקאמר פעמים שברביעית פעמים שבחמישית ולדעתי כך הוא הדין לעולם והאי דקאמר פעמים לפי שהנטיעה המלויה מר"ה עד ט"ו בשבט מילתא דלא שכיחא היא וכמקצת ממיני האילנות והאי דקאמר ופירות נטיעה זו כלומר שהנטיעה שגורמת לה לאיסור ערלה היא מוסכמת משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי ותו לא מידי וכן נראין הדברים מתוך התלמוד ירושלמי כפירשנו דגרסי' התם ר' אבא בר ממל אמר קומי ר"ז נראין הדברים בשנטען ל' יום לפני ר"ה אבל אם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את תמי שנה שלימה לא עלתה לו ותימר הכין א"ל כן הוא אפי' נטען פחות מל' יום קודם ר"ה יהא אסור מאי כדון א"ר מנא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא מעלים שנתו עכ"ל וכן העתיק שם הר"ן ז"ל וע"פ הדברים האלה כתב ופלוגתא היא בירושלמי וזהו מפני שראו הגי' דבפ"ק דר"ה שכתוב שם את תמי שנה שלימה לא עלתה לו וכו' ולא גרסי נמי כדבר

ר"ז יהא אסור עד ל' יום לפני ר"ה כמו שכתוב לפנינו ותפסו זה לעיקר וא"כ משמע דר' בא ור"ז כלי. בה אבל האמת הוא דגי' דהכא היא העיקרית שנה שלימה עלתה ותימר הכין ושנה שלימה היינו שנים. שלימות של ערלה מר"ה עד ר"ה ומתמה את תמי וכו' כלומר ומהיכי תיתי נאמר כשה"ג שיהא נמשך זמן איסור ערלה עד ט"ו בשבט וקשה לו ר"ז ואם כן הוא אף בנטעו ל' יום לפני ר"ה נאמר ג"מ דקרא קפיד אף בדאיכא ג' שנים מתמת הל' יום אפ"ה אסור עד ג' שנים שלימות ושואל והשתא וה"י כדון וקאמר ר' מנא טעמא דלא מתמרינן מט"ו בשבט ואילך מכיון שעומד בתוך שנתו וכו' כמו שהסברתי בפנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מנטע רבעי בהלכה י"א וכן פי' ג"כ הראב"ד ז"ל בהשגה להך דהכא. וכוונת ההשגה כך היא דאף שכתב דבר זה הוציא מתוך הירושלמי וכו' וכפי הגי' דהכא ופירושה מ"מ משיג הוא ז"ל על מה שכתב הרמב"ם שם נטען בי"ו באב וכו' דלמה היה לו זה לא היה צריך לומר אלא כתם ואם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה לא עלתה לו השנה והרי הוא ערלה שנת הי"א וי"ב וי"ג וכו' ולא יותר וזהו שסיים הראב"ד כדבריו עתה לזה הטעם דוקא בנטען ל' יום לפני ר"ה מוסיפין לו עד שבט אבל פחות מל' יום הואיל ויש לה ג' שנים שלימות חוץ מקליטתה אין מוסיפין לה כלום אלא מראש תשרי לראש תשרי. וכלומר דאף אם נטעו בתחילת אלול או בכמה ימים בו כל שיש ג' שנים שלימות מר"ה עד ר"ה חוץ מימי קליטתה אין מוסיפין לה כלום. ולדעת הרמב"ם שכתב כן יש לומר דהגב השמיענו עוד דין א' דימי הקליטה והן י"ד יום צריכין שיהו שלימין מלבד אלו הל' יום ומלבד יום הנטיעה ולא אמרינן יום אחד עולה לכאן ולכאן כדאמרו בר"ה בדף י' יום שלשים עולה לכאן ולכאן דזהו אליבא דר"מ דוקא אמרו כן אבל לא קיי"ל הכי ולפיכך כתב אם נטע בט"ו באב הוא דמשכחת לה דעלתה לו שנה דאיכא ל' יום שלימין וימי הקליטה שלימין אבל לא בנטע בט"ז באב ומיהו לענין הדין דהיכא דאיכא ג' שנים שלימות מלבד ימי הקליטה בין הרמב"ם ובין הראב"ד שוין בזה דאין מוסיפין לה עד ט"ו בשבט וכדדייק נמי דקתני בברייתא ופירות נטיעה זו. ופי' בעל המאור ז"ל בזה דחוק הוא מאוד:

(שם) **אמר** ר' יוחנן מתג הסוכות. כדפרישית וזהו כר' יוחנן דבבלי פ"ק דר"ה (דף יב) אמר קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות וכו' כמבואר בפנים ואקשי התם ר"ז לרב אסי ודילמא לא עייל כלל ואמר רחמנא תשמט ותיזיל עד חג הסוכות לא ס"ד דכתיב וחג האסיף בצאת השנה וכו' מאי אסיף קציר וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה וקרי לה בצאת השנה וכתבו התוס' מ"מ בהאי קרא לתודיה לא סגי אי לאו כמועד בשנת השמטה בחג הסוכות. ודבריהם אינם מבוארין ולמאי דקאמר הכא ניחא דהי מקרא דבצאת השנה לחוד ה"א כי קוצין דהכא דשליש הראשון לשעבר ומכאן ואילך מתעשר להבא ומקרא דבחג הסוכות בשפיר ילפינן דכל שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית בכל התבואה ואף כמה שתביא לאחר ר"ה וה"ה לענין מעשרות ואי מהאי קרא לחוד הו"א כי קוצין דהתם ודילמא לא עייל כלל וכו' הלכך איצטריך תרוייהו. והתם פריך ר"ח על דרשא דאסיף קציר הוא וכו' ומסיק דמהאי קרא למדו כן דכתיב לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש. ולפי דרשא זו מיתורצא נמי קושיא דהכא מעתה שליש כראשון לשעבר וכו' דמדכתיב ועשת את התבואה לשלש השנים שמעינן דכל התבואה אף שנגמרה בשנה הבאה הולכין בה אחר שנת שהביאה שליש הראשון:

(שם) **מתיבין** לחונה בר חייא והתני צובר את גרנו לתוכו וכו'. כדפרישית דהקושיא היא אמאי אזלי רבנן בהו בתר השרשה לגמרי וליעבד האי תקנתא לעולם כהאי דר"ש שזורי בתוספתא במקלת השריש לפני ר"ה ומקלתן לאחר ר"ה וכהאי דאקשי אביי לרבה שם בדף י"ג ע"ב וצובר את גורנו לתוכו וכמאי שהסברתי בפנים לפי המבואר בהתוספתא מהורלת קושית התוס' שם ד"ה וצובר גורנו לתוכו דמאי מבני ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי קסבר יש בילה וכו' הא אכתי תיקשי לר"ש דסבר יש בילה וקאזיל בתר השרשה וכו' משום דלר' יוסי בן כיפר שאמר להא משום ר"ש שזורי ל"ק דמזרעו לזרע מתהלה אין תקנה אחרת אלא שיצבור את גרנו לתוכו וכו' ומשום דקסבר יש בילה ובעל המאור ז"ל כתב גם בזה וז"ל ואי קשיא לך א"כ קשיא לר"ש שזורי הני כמאן שויניהו רבנן ומאי שנא דאזיל רבנן בתר השרשה י"ל ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בתר לקיטה אזילנא דהיינו גמר פרי וכך הוא הדין בשלקט מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה שצובר גרנו בתוכו אלא לדידכו דאזליתו בתר בשרשה והמריתו בהם השרים מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה והלא יש להם תקנה בצבירת גרנו לתוכו עכ"ל וקאמר עוד התם שמואל הלכה כהאי דר"ש שזורי ולא מטעמיה דקסבר יש בילה אלא לפי שהכל הולך אחר גמר הפרי והוה ליה כוליה מבנה אחת וכדפרש"י ז"ל. ומשמע מיהת דלהאי טעמא דשמואל לא בעינן צובר את גרנו לתוכו ועוד דלרבנן דקסברי אין בילה ביבש וכן איפסקא הלכתא וכן מוכחא מסקנא דשמעתתא הכא כהאי תלמודא לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה ה' דאין בלילה ביבש אלא ליין ושמן בלבד וע"ש וא"כ לא מהני הכא בלילה וזו היא קושית הראב"ד ז"ל בפ"א דמעשר שני בהלכה ח' בשכתב הרמב"ם ז"ל האורז והדוחן וכו' וכן פול המצרי אע"פ שהשרישו קודם ר"ה אין הולכין בהן אלא אחר גמר פרי ומתעשרין להבא וצובר את גרנו לתוכו וכו' ואם הכל הולך אחר גמר הפרי א"ל לצבור את גרנו לתוכו דהא קיי"ל אין בילה אלא ליין ושמן ויתבאר מזה בהלכה דלקמן בשמעתתא דפול המצרי ועי' בד"ה תני שם מידות וכו' ושם תמצא מבואר כל דברי הרמב"ם מתוקנים וגם הסוגיא מתוקנת ולא כמה שרצה הראב"ד גם לומר דהכל משובש הוא ותראה כל חלוקי דינים של פול המצרי מבוארין הן א' לא' בס"ד:

(שם ע"ב) **כתיב** שש שנים וכו'. האי דרשא היא דרשת הת"כ שהבאתי בפנים והתוס' שם ד"ה מתוך בשבון פרכין וכו' מביאין לזה. וכל הטעמים שנאמרו כאן לייסב להא דחונה בר חייא או להטעמים אחרים פריכי הן מהאיא דפול המצרי והתוס' שכתבו בד"ה ויצבור וקצת משמע בירושלמי דשביעית דשני מעשרות מפסר ע"י צבור גרנו וזהו כהאי דאמר בהתיבון קמייתי הרי פול המצרי וכו' ובהלכה דלקמן יתבאר הכל בס"ד:

(שם) **תני** שם מידות אמרו חכמים בפול המצרי. כדקתני ואזיל ברישא שתי מידות כשהביא שליש לפני ר"ה ובשלא הביא שליש לפני ר"ה דחלוקין הן זה מזה בדינן וזהו בשלקט לפני ר"ה ובמליעתא בשליקט לאחר ר"ה חלוק הוא בין מנע ממנו ג' מורכיות ובין לא מנע ממנו ג' מורכיות לענין שתהא מחשבת הזרע חלה על מחשבת הירק והרי כאן עוד שתי מידות וכשהביא שליש לפני ר"ה ובסופה בשלא הביא שליש עד לאחר ר"ה אין החילוק בין מנע ממנו ג' מורכיות או לא אלא בין עשה כולו קולין גמורין לפני ר"ה ובין מקצתו עשה קולין גמורין ומקצתו לא עשה הרי כאן שש מדות וכמו שביארתי בפנים למילתא בטעמא לכל חילוקי דינים אלו. והרואה יראה כי דברי הרמב"ם בפ"א ממע"ש ונטע רבעי בהלכה י' הן הן ממש דברי הברייתא דהכא ולא כהכתוב בתוספתא אלא שדבריו סתומין והינם מבוארים ומתוך הביאור שביארתי בפנים יתבאר לך ממילא דברי הרמב"ם שהן הדברים בעצמן ויוגלו ויעתו מנהמת גלי הראב"ד אשר כתב בהשגות ואמר כי הירושלמי משובש ואיך יהיו דבריו מתוקנים. והנה הינו משובש כ"א מתוקן הוא בטוב טעם לכל חלוקי הדינים שנאמרו בפול המצרי והגם שלפי מה שמבואר בפנים אינו מן הצורך להאריך עוד ולהשקיט תלונת הראב"ד עם כל זה ארמז עוד בתוספת ביאור במקלת ובתחלה צריך ליתן טעם למ"ש הרמב"ם שם לעיל בהלכה ח' האורז והדוחן וכו' וכבר זכרתי זה בד"ה מתיבין לחונה בר חייא וכו'. ובאמת קושית הראב"ד בכאן לכאורה קושיא היא דאם הרמב"ם פוסק כדשמואל דהתם דהלכה כר"ש שזורי ולא מטעמיה אלא משום דהכל הולך אחר גמר הפרי א"כ מה צורך לצבור גרנו לתוכו ועוד מה מועיל זה כיון דקיי"ל אין בילה ביבש אבל הנכון הוא דמ"ש הרמב"ם צובר גרנו לא משום דיש כאן מקצתן שלא השרישו עד לאחר ר"ה וכדי לערב עם אותן שהשרישו לפני ר"ס דמשו"ה ודאי אינו מן הצורך דהכל הולך אחר גמר הפרי אלא הטעם הוא כדי לעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו וזהו שכתב שם תורם ומעשר מן הכל כאחד שהכל אחר גמר הפרי ר"ל מתמת שצובר הגורן לתוכו אינו חושש לעשר מן הזרע והירק הכל כאחד דלזה מהני צבירת גורן ובעי צבירה כמו שהסברתי בפנים בהך רישא דהברייתא דקתני זרעו לזרע וירק או לזרע והישב עליו לירק שזהו דין אחד וקאמר מעשר מזרעו על ירקו והא לעיל אמרינן צובר את גרנו כדי שיעשר מזה על זה וביארתי דלעיל לא מיירי כשהביא שליש לפני ר"ה וזרעו לזרע כמבואר בפנים וכך הם דברי הרמב"ם דעד כאן לא איירי מהבאת שליש לפני ר"ה עד לקמן בהלכה י' ולפיכך כתב כאן צובר את גרנו ולא מטעם בילה נגע בה אלא כדי שיעשר מן הזרע והירק הכל כאחד דבהא ודאי לא שייך משום טעמא דבילה אלא הטעם כדאמרן ומסיים שהכל הולך אחר גמר הפרי זהו ליתן טעם להע"פ במקלתו השרים לפני ר"ה ומקלתו לאחר ר"ה דלא איכפת לן שהכל הולך אחר גמר הפרי והגמר הוא בשנה הבאה והכי מדוקדק לשונו דלגבי אורז ודוחן וכיוצא בהן כתב הע"פ שהשרישו קודם ר"ה אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי ומתעשרין להבא ולא כתב שום תקנה אחרת במקלתן השרישו לפני ר"ה ומקלתן לאחר ר"ה משום דלעולם אזלינן בהו אחר גמר הפרי והיינו הך ואין צורך לתקנה אחרת בהן הכל בפול המצרי שיש שזורעין אותו לזרע בלבד ויש שזורעין אותו לירק בזה הוא דכתב צובר גרנו לתוכו משום כדי לעשר מזה על זה הכל כאחד וכתב בו מקלתו השרים לפני ר"ה וכו' לפי שהכל הולך אחר גמר הפרי וזה ברור בדבריו אלו. ועכשיו מה שהתלונן עוד הראב"ד בדיני דהברייתא וכתב כי אין התוספתא והירושלמי הללו מתוקנים כל צרכן וכו' ועל פול המצרי לא שמענו וכו' (והכ"מ כתב בזה והע"פ שאמרו בתוספתא לא שמענו וכו' ובמכ"ת זה לא נמצא בתוספתא אלא דברי הראב"ד בעצמו הן שאמר שבתוספתא אינו מבואר בענין הזרע והירק כ"א בשבת ובספר ומפול המצרי לא דברו בם מענין זה) והנה כל זה פטומי מילי בעלמא הן שאחר שמלא הרמב"ם זה בברייתא דהכא למה לא יגבה כן והרי הן מבוארין כולן כמו שתראה בפנים. ומ"ש עוד על שאמרו והוא שליקט לפני ר"ס הירושלמי שהעתיק ממנו משובש ואיך יהיו דבריו מתוקנים וכו' הרבה יש לתמוה עליו דמה היה לו לעשות להירושלמי משובש כתנם כדי לבא בעקיפין על הרמב"ם והנה שברת קושייתו היא שברת ר' יוסי דלקמן כמו שביארתי בפנים דהיא גופה קשיא ליה לר' יוסי דמכיון שלא הביא שליש לפני ר"ה אמאי יהא דין הזרע חלוק מדין הירק ואע"פ שליקט ממנו לפני ר"ה הך לקיטה לאו כלום היא לר' יוסי מכיון שאין כאן שליש הפרי וע"כ דאין לפרש מילתיה דר' יוסי כ"א אחלוקה א' בשלא הביא שליש עד לאחר ר"ה וזרעו לזרע ואח"כ חישב עליו לירק דאמרינן ביה דזרעו מתעשר לשעבר וירקו להבא דהא ברישא דרישא לא זרעו כ"א לזרע בלבד ולא שייכא דברי ר' יוסי ע"ז ומשום זה נמי א"א לפרש דבריו על סיפא דסיפא דלא איירי אלא בזרעו לזרע ואין לפרש כ"א על החלוקה שאמרנו וקשיא ליה לר' יוסי על מאי דקאמר בשלקט לפני ר"ה. לפיכך מחלק ר' יוסי בענין אחר והכאי סברא גופה פליג הוא עם התנא דברייתא ופסק הרמב"ם כתנא דברייתא נגד האי דר' יוסי שהוא אמורא והוא רב יוסף דש"ס הבבלי כדמוכח מהרבה מקומות והלך לו מחשבת הראב"ד שחשב לשבש הירושלמי בשביל זה. ומ"ש עוד לקמן בהך דאריות שכתב הרמב"ם אין מן הצורך להאריך בדברים כאלו שאינם אלא דברי חידודין בעלמא ואם היתה גי' הרמב"ם אריות או לא הדבר בעצמו מובן הוא ואחרי מכ"ת של הראב"ד אשאל הם מורכיות שאמרו כאן השקאה הוא ועל מניעת השקאה אמרו כך מה יעשה במורכיות של ערבה הכתובה בפ' לולב וערבה ואם שם על הגידולין והלקיטות מהן מתפרש ה"נ כן ותפס לו הרמב"ם לשון אריות על הלקיטות מהגידולים הרכים כמו שהבאתי ראיה בפנים דמורכיות גידולין הרכין הן ומזה נמשך מה שסיים עוד בהשגה דלקמן על הא שכתב הרמב"ם אע"פ שלא נמנע וכו' והן הן דברי הברייתא דהכא וכתב כ"ל שהוא שבוש וכו' ודבר נאה ומתוקן ומקובל הוא כמו שביארתי הטעם בפנים שאם לא הביא שליש גידולו לפני ר"ה אפי' לא מנע הלקיטות ולקטן ואין כאן גילוי דעת שלא בשביל הירק לבד זרעו בתחילה שהרי לקט הגידולין הראשונים אפ"ה אמרינן דהדין הוא דכזה הדבר תלוי אם עשה כולו קולין גמורין וכו' כמו שנתבאר הכל בפנים ואין מן הצורך לכפול בדברים והמעיין יבין מאליו מזה שביארתי כי דברי הש"ס ודברי הרמב"ם נאים ומתוקנים הן:

(דף ו' ע"א) **זרען** לזרע לפני ר"ה שביעית וכו'. חילוקי דינים אלו לענין שביעית נתבאר טעמם בפנים וכתבן הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שמטה בהל' י"ד ומ"ש שם בזרעו לזרע ולירק אסור דמשמע דגם הזרע אסור והכא קאמר פשיטא זרעו מותר נראה דהוא ז"ל היה מפרש להא דתני ר"ת אסור דפליג והכל אסור קאמר והא דקאמר תני ר' חלפתא מותר הזרעו קאי וכלומר דהא דאמרינן מעיקרא בפשוט דזרעו מותר ההיא כתני ר' חלפתא אבל לר' חייא הכל אסור ופסק כותיה דר' חייא דברייתא דר' חייא עיקרית היא:

(שם) **זרען** לפני ר"ה השמינית וכו'. כן פסק שם בהל' ט"ו ובעבר וזרעו מיירי וכדפרישית טעמא בפנים ומה שהקשה הראב"ד שם מדאמרינן הנוטע בשביעית יעקור ככר נתבאר לעיל דבנטיעה החמירו הרבה משום דהנטיעה קיימת היא ואית בה משום מראית העין תמיד שיאמרו נטיעה של שביעית היא זו וכולא טעמא דמילתא משום שחשודין על השביעית ולפיכך אמרו בה יעקור כדאמרינן בס"פ הניזקין ועיין לעיל בהלכה ה' ד"ה בנו אסור לקיימו:

(שם) **רבי** יונה בעי למפריע הוא ,עשה זרע וכו'. בעיא דר' יונה דלענין מעשר הי' לא היה צריך הרמב"ם להביאו להאי ספיקא שככר נכלל בדבריו בפ"א מהל' מעשר שני בחילוקי דינים דפול המצרי דלענין לעשר מזרע על הירק ומהירק על הזרע ככר ביאר שם דלוכר את הגורן לתוכו ומעשר מן הכל כאחד ולענין חדש ויישן ככר אמור שם דהכל הולך אחר גמר הפרי ומבואר כל זה בהלכה דלעיל ד"ה תני שם מדות ולפיכך לא הביא בפ"ד מהל' שמיטה בהלכה י"ז אלא לענין שביעית כדקתני במתני':

(שם במתני') **הדלועין** שקיימו לזרע וכו'. והרמב"ם שם בהלכה י"ת שהביא דין זה לא ביאר בהדיא דין דתמרות שלהן מפני שהוא נכלל בזה שאמר שאם לא הוקשו אסור לקיימן והרי פתמרות היוצאות קודם שהוקשו הן ועל המתני' לא קשיא שדרך התנא לשנות אף שככר נשמע ממילא:

(שם ע"ב בגמ') **במרווחין** ד"ה אסור. והיינו להשקות אבל להמשיך מאילן לאילן מותר כדמסיק וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' שמיטה בהל' ח' ומה במלויין באמצע הדין הלכה ע' ע"ם הוא שהכל דין אחד הוא והדלעיל קאי שכתב וכן שדה האילנות אם היו מרוחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה מוליכין את המים מאילן לאילן אבל לא ישקו את כל השדה ואם היו מקורבין זה לזה עשר לבית סאה משקין כל השדה בשבילן וזהו כדקאמר הכא דרבנן עבדין לון מרכ'פין והא דפריך לקמן והן עפר לבן לאו כמרווחין הוא ומשני כאן בשביעית כאן במועד וא"כ הוה משמע דאם שרינן להרכין בעפר לבן בשביעית משום דקילא מותר נמי אף במרווחין בשביעית והרמב"ם פוסק שם מרבילין עפר לבן כמים בשביעית ולכאורה היה קשה דא"כ הו"ל למישרי לעיל גם במרווחין לפי שיטתא דהסוגיא דהכא אבל זה אינו דכהאי דמרבילין בעפר לבן לא כמיך אסוגיא דהכא דמדמי לה להך מרווחין דלעיל ומחלק בין שביעית למועד אלא כהך ברייתא דהובאה בש"ס הבבלי בפ"ק דמו"ק (דף ו' ע"ב) מרבילין בשדה לבן בין במועד בין בשביעית ע"ש וכחילוק דמרווחין ורצופין הוא דפסק כהאי תלמודא ולא כחילוק דמחלק בין שביעית למועד בהאי עניא וכן דוקא לענין מרבילין פסק כן וכהאי ברייתא אבל בהשקאה גמורה פסק כסתם מתני' דריש מו"ק דדוקא בית השלחין משקין אבל לא שדה הבעל כמבואר בדבריו שם ויתבאר עוד מזה במקומו בס"ד וזהו ברור לדעת הרמב"ם ז"ל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **מאימתי** מוציאין זבלים לאשפתות. מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח חצירו וכו'. למאי דמסיק ר' חנינא א"כ מדינא שרי וכך הוא מדויק ל' הרמב"ם ז"ל שכתב בריש פ"ב מהל' שמיטה לא יוציא אדם זבלים מתוך חצרו ויתן בתוך שדהו בשביעית דמשמע דאינו אסור אלא ליתן כתוך שדהו אבל על פתח חצירו לית ביה מפני מראית העין ומאי דפריך מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית העין וכו' והוכחת לבנוי יודעין הן בני עירו וכו' היינו למאי דקאמר מעיקרא דאסר לי' ר' חייא בר בא לסילני וא"כ חוששין אנו מפני מראית העין אפי' בכה"ג אבל למסקנת ר' חנינא דשרא ליה ואין חוששין לכלום. גם בשפסקו עובדי עבודה אין אנו חוששין שיהו אומרים לתוך שדה בית השלחין שלו הוא מוציא ולפיכך כתב הרמב"ם דבריו בדין הזה וכתב שם דמשיעבור זמן המזבלין לעבודת הארץ יש לו להוציא ולהעמיד מתני' אשפה ואף שאין אנו יודעין אם יש לו בית השלחין או לא אין בכך כלום:

(שם בגמ') **והורי** על גרמיה לגלות לח"ל וכו'. משום דר' חייא בר בא מבבל היה ועלה לא"י ללמוד תורה מר' יוחנן כדאשכחן בריש כילד מברכין דקרי ליה ר' יוחנן בבליא וכן בכמה מקומות בש"ס וחזר אח"כ לבבל כדאמר הכא:

(שם) **הדא** אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין. כלומר בכה"ג דהכא הוא דלא חשו לעוברים ושבים כדפרישית בפנים משום שבני עירו רואין שהוא מוציא מתוך חצירו הלכך להן חששו מפני מראית העין ועד שידעו שאין לו בית השלחין ולעוברין ושבין לא חששו לפי שאינן רואין בעת הוצאה וכשהן רואין הזבל מונח לצבור כתוך שדהו של זה יאמרו שאספו מערב שביעית הונח הוא אבל בעלמא ודאי חוששין לעוברין ושבין מפני מראית העין כדאמרי' בהדיא בפ' כמה מדליקין וכן בהאי תלמודא לעיל בפ"ד דפאה סוף הלכה ג' דקתניא התם לאלו דברים בטעמא דאמרו לא יתן אדם בפאה אלא בסוף שדהו וכו' מפני מראית העין כיצד שלא יהו עוברין ושבין אומרים ראו האיך קלל איש פלוני שדהו ולא הניח פאה לעניים וכן במקבלי קיבולת בעיר אחרת וחוץ לתחום בשבתות ויו"ט וכדמייתי לה נמי בהאי תלמודא בפ"ק דע"ז בהלכה א' וכן כל כיוצא בזה:

(שם) **באיסור** שני פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה וכו'. משמע לכאורה דאלו לזבל שדהו בערב שביעית היה אסור בזמן איסור שני פרקים הראשונים והרמב"ם בפ"ג כתב אף בזמן המקדש מותר לזבל שדהו עד ר"ה וכבר כיארתי לזה לעיל בפ"ב בהלכה ב' דשיטתא דהאי ש"ס ס"ל דזיבול היה אסור כתרישה בתוספת שביעית בזמן המקדש וכהאי דהתוספתא שהובאה גם והרמב"ם פסק כדמשמע משיטת הש"ס דילן ובענין הנ"מ בין הני תרי טעמי דר"ג וב"ד שהתירו לאיסור שני פרקים הראשונים ע"ם ותמצא מבואר הכל בס"ד:

(דף ז' ע"א) **משיקשר** משיעשה קשרין קשרים. והרמב"ם בפ"ב שם דפסק כר' יוסי כתב משיקשר המתוק והיינו הך למאי דפרישית בפנים דאזבל קאי אלא שבפי' מתוק כתב לפי פי' בהמשנה שנקרא מתוק מפני שהוא מר ע"ד סגי נהור:

(שם במתני') **רבי** מאיר אוסר עד שיעמיק וכו'. כתב הר"ב בירושלמי מוכח וכו' וכן דברי הר"ש ולפי מה שלפנינו לא אמרו כן אלא לדברי חכמים בעושה יותר משיעור וכו' ואשיעור אשפתות קאי דאסרו יותר מג' אשפתות לבית סאה ודוקא בהרבה מקומות וכו' כמבואר בפנים וכ"כ הרמב"ם שם למאי דקי"ל כחכמים ולא יעשה אשפה פחותה משאה ותמשים סאה של זבל וכו' ואם עושה יותר פשיטא דמותר ואפי' יותר משיעור ג' אשפות כשהוא עושה במקום אחד כמו שסיים ואם ירצה להוסיף מוסיף וכל שארי חלוקי דינים מבוארין הן ולפי המבואר בפנים בפי' המתני' והסוגיא:

(שם ע"ב בגמ') **אמר** ר' זעירא מפני שהוא מכשיר את לדליה לזריעה וכו'. כה"ג גרים בבבלי מ"ק (דף ד' ע"ב) דפליגי ר"ז ור' בא בר ממל וכו' וקאמר דאיכא בינייהו דקאתו מיא מאתריה וכו' ולמאי דקאמר הכא דאיכא בינייהו דעשה אמה של בנין דליכא משום מכשיר אגפיה לזריעה מתרלינן נמי כדהתם דהאי מ"ד לא ס"ל משום מראית העין כדפרישית בפנים והיינו משום דעודר כי שקיל כדוכתיה מנח ליה והאי ודאי לאו כדוכתיה מנח ליה ושייך זה שפיר כמו דאמר התם ללישנא בתרא דאיכא בינייהו דקא שקיל מניה ושדי לברא והה"נ למאי דאמר הכא באמה של בנין אלא דהתם בעי לאשכוחי דאיכא בינייהו אף בהינה אמה של בנין:

(שם במתני') **ומוציא** מן הזבל לתוך שדהו. דעת הרמב"ם ז"ל לפרש המתני' שמדייר שדהו דקתני היינו בעובה כדי שיזדבל השדה מחמת כן ומותר כל זמן שאינו מדייר את כל השדה אלא שמשייר ממנה מקלת והזבל לא יהיה יותר מבית סאתים וכו' כדקתני והך סיפא מילתא באנפי נפשה היא לפי פירושו וכ"כ בחיבורו בפ"ב בהדיא בהלכה ד' מותר לאדם להוציא זבל מן הזבל של צאן וכו' וכתב הראב"ד ז"ל בהשגה עיקם עלינו את הדרך וכו' ומפרש לה כפי' הר"ש ואחריו נמשך הר"ב דהמתני' מיתפרשא שאינו עושה כדי לזבל השדה אלא להעמיד שם הצאן בלבד ולפי פי' זה הסיפא על רישא קאי דהא דהתירו לדייר דוקא בתנאי זה דכשיתמלא זבל מוציאו לשדה כדרך המזבלין ואומר אני דהואיל וראיתי שמביאין ראיה לפירושם מהגמרא אבאר מתחלה מה דקשיא טובא לפירושם מלישנא דמתני' גופה ואח"ז אבאר דאדרבה איפכא הוא. דמסוגיית הש"ס מוכרח הוא כפי' הרמב"ם וכמה שפסק לדינא בהמתני' וזה דנהי דנאמר לפירושם של הר"ש והראב"ד דאף דלישנא דמוציא לכתחילה משמע דמותר לעשות כן כהאי מוציאין דריש פרקין ולדידהו ובלבד שיוציא מיבעי ליה דלזה יכולין לתרץ דלא רצה התנא להאריך והאי ומוציא ובלבד שיוציא הוא מיהו הא קשיא דלמה ליה למיתני ומוציא מן הזבל הא ביה הוא דאיירינן לפירושם ועוד מאי דטפי קשיא לדידהו מאי האי דקתני ונותן לתוך שדהו הא הזבל כבר הוא עומד בשדה וכי האשפות אשר עושה כדרך המזבלין צריכין להיות במקום אחר בהשדה ולא כאותו מקום בעצמו שהעמיד הזבל בתחילה התמהא מנין לנו לחלק כזה לא מצד הסברא ולא מצינו ג"כ מאין ללמוד חילוק הזה והכי הוה מיבעי ליה למיתני לפי פירושם ויעשה מן הזבל כדרך המזבלין ותו לא דמאי שנא אם הוא עושה האשפות כשיעור שאמרו במקום הזה או אם הוא עושה אותן במקום אחר בהשדה הלא העיקר הוא שלא יראה כמזבל כל השדה וכל שהוא עושה כדרך המזבלין כבר התירו לו. וגבוהה אל הסוגיא דשם שרצו להביא ראיה מהגמרא וכמ"ש הראב"ד דקשו בגמ' אנן תנינן וכו' פי' לא לזבל אלא להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז עושה מחילות לשהר וכו' והנה ערבובי דברים רואה אני כאן כי מה שנאמר מענין זה בכל עושין סהרין וכו' אתו המקום תולב בו וכו' הוא ענין בפ"ע ומהתוספתא היא כמו שהבאתי בפנים ואין זה ענין כלל להא דלעיל ואם שזה כמביא לסייעתא לדבריו שהפי' הוא להעמיד הצאן בלבד ואינו אלא לחלוב וכו' וכי צריכין אנו לזה שהש"ס יודיע לנו מה שעושין בהעמדת הצאן אל היזה מקום ועוד שברואה בהתוספתא יראה דמה שאמרו תולב וגוזז בו על הכית סאתים שבין סהר לסהר אמרו ולא על מקום הסהר בעצמו וכן הא דקאמר הכא אותו המקום תולב בו וכו' על המקום שבין סהר לסהר קאי אלא שקיצר הש"ס בדברי התוספתא ונחסר בהעתקה כמו שכתבתי בפנים. סוף דבר לא נצריך בזה ופירוש התירוץ שתירץ רבי יונה מבואר הוא כמה שכתבתי בפנים דה"ק הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו דוקא ולא לדייר כל השדה דאותה הוא שאסרו במתני' והיינו דמכיים עושה סהר בית סאתים כלומר שאני מתני' דפ' דלקמן דכמדייר כל שדהו איירי והלכך קנסוהו דהוי כמזבל כל שדהו והיינו דכתב הרמב"ם בפ"א בהלכה י"ג או זבלה בשביעית דמדייר כל השדה כמזבלה הוא ודין אחד להם אבל מתני' דהכא עושה סהר בית סאתים ולא יותר והכיא דבכל עושין וכו' מילתא באנפי נפשה ומהתוספתא היא כמבואר. ומעתה נאמר דמוכח ומוכרח הוא כפי' הרמב"ם וזיעו מסוף ההלכה מהאי דר' חייא בר בא שאל וכו' דאלו לפירושם היה צריך לומר דר' חייא בר בא על הסהר דרישא מספקא ליה ומי יתן ונדע טעם לזה דמהיכי תיתי נאמר דמסהר הזה שהעמיד בשדהו בשביעית יהי' קל יותר מנתלירו בנקיל להתיר להוציא מן הסהר עד שלא פסק עובדי עבודה ואם תאמר דעל הסהר בבחלירו דעלמא מספקא ליה ולא על הסהר הזה א"כ מאי ביעתיה הכא וברים פרקין הו"ל לבאול בהלא זו אלא ודאי דהך סיפא דמתני' בסהר בבחלירו איירי ולא קאי אהא דרישא והדרינן למילתיה דהרמב"ם ולדיניה ולפירושו במתני' והספק שנסתפק ר' חייא בר בא כבר מבואר הוא בפנים וכפי' דסיפא דמתני' הוא דנסתפק דמאי קמ"ל בסהר ומשום דיש לפרש להאי גיסא ולהאי גיסא משום דאיכא מלד א' חומרא בסהר יותר מבאלר ולד א' לקולא כמו שפירשתי והכריע הרמב"ם דהספק הוא דה"א לחומרא הלכך קמ"ל דמוליא אף מן הסהר וכו' כמבואר הכל בפנים וזהו שהתחיל הוא ז"ל שם בדין הזה מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר וכו' ולומר דמן הסהר מותר ג"כ כמו מן האלר והא הוא דקמ"ל בסיפא דהמתני' ומצינו שמדויק לנו הכל לישנא דהמתני' ולישנא דהסוגיא והאמור בה ולישנא דהרמב"ם ז"ל ולא עיקס עלינו את הדרך כ"א השוה לנו והורנו את הדרך אשר נעלה בה להבין את הכל בס"ד:

(דף ח' ע"א) **אין** מדיירין לא בשבתות ולא בי"ט וכו'. האי ברייתא הובאה בבבלי מו"ק (דף יב) וגרים התם בהא דרשב"ג לקמן כמו שכתוב בתוספתא דדברי רבי היא בשבת בטובה וכו' אמר רב יוסף הלכתא כרבי וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהל' יו"ט לענין שאוכרין במועד ותמה הה"מ שם למה לא כתב דין שבת ויו"ט והוא בעצמו כתב בפ"ו מהל' שבת בהלכה י"ב על מה שכתב הרמב"ם שם השוכר את הגוי לימים הרבה מותר אע"פ שהוא עושה בשבת וכו' שילא לו זה מהברייתא הנזכרת בפ' מי שהפך במו"ק היה שכיר שבת שכיר שנה וכו' וסובר הר"ב ז"ל שהטעם לפי שהן הקבלנין ול"ע עכ"ל ומה שהניח לגופא דדינא כהל' שבת בל"ע וכן הראב"ד חולק על זה שם שאין זה דומה לקבלנות נראה לע"ד דגוף הדין ילא לו להרמב"ם מהתוספתא ריש פ"ח דב"מ והובאה בבבלי פרק הזהב (דף נח) השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק אין נותנין לו שכר שבת וכו' היה שכיר שבת שביר חודש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכר שבת והביא הרמב"ם לזה בסוף פרק המוכר אלמא דשכירות לזמן כקבלנות היא וה"ה לשוכר את העכו"ם לזמן לענין שמותר אע"פ שהוא עושה בשבת:

(שם) **תני** השוכר את הצאן אסור לנערה. דין זה לא נמצא במקום אחר ונראה שהשמיט הרמב"ם לזה ולא רצה לפסוק כהך דהכא משום דכפשיטות אמרי' כפ' השואל את הפרה (דף קב) על המתני' דקתני הזבל של בעה"ב במאי עסקינן אילימא באגר דאגיר ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעה"ב וכו' א"כ שמעינן מיהת דתורי דשוכר לעולם הזבל שלו ואפי' קיימא בחצר דמשכיר ומכ"ש כאן דהא קיי"ל שכירות ליומיה ממכר הוא והו"ל תורי דשוכר:

(שם) **ההן** דאזל ליה לצורכה וכו'. כה"ג אמרי' בפרק ג' דברכות (דף כג) הרוצה ליכנס לסעודת קבע מהלך י' פעמים ד"א וכו' שההילוך מועיל לכך:

(שם) **רבי** חייא בר בא שאל וכו'. עיקר הספק שנסתפק לו לר' חייא בר בא משום דהך סיפא דמתני' כמשנה יתירה היא ולפיכך שאל דאם נפרש דהא קמ"ל דסהר קילא מאלר כדפרישית בפנים והלכך קתני סתמה ומוציא וכו' דאף עד שלא פסקו עובדי עבודה מותר או דילמא איפכא דמהו דתימא דמן הסהר לעולם אסור להוציא קמ"ל דאף דין הסהר כמו דין האלר הוא כמבואר בפנים ומיהת שמעינן מהך בעיא דר' חייא בר בא דסיפא דהמתני' אסהר דעלמא קאי ולא כשמפרשים דאסהר דרישא קאי וכמו שביארתי לזה בריש הלכה ועיין לעיל ד"ה ומוציא מן הסהר לתוך שדהו דגם מלישנא דמתני' גופה דייקינן הכי והבתא שמעינן נמי ממילא דברישא לדייר כדי לזבל התירו כדעת הרמב"ם ז"ל ובלבד שלא יהיה הסהר יותר על בית סאתים כדי שיהיה בין הכל בית ד' סאין וכן שלא יהא מדייר כל השדה כמבואר הכל לעיל בס"ד:

(שם) **תלתא** זמנין מן תשע תשע זמנין מן תלת. דברי הש"ס א"א לפרש בענין אחר אלא כדפרישית שמסדר בתחילה תשעה אבנים בג' של שלשה שלשה זו אצל זו וחוזר ונותן עליהן ט' אבנים בשלשה שלשה וכן בפעם השלישית נמצא כל הג' שורות הן שלש אורך ושלש רוחב בריבוע וכל אבן אמה על אמה ברום אמה ומדייק היטב גם לישנא דמתני' שלש על שלש והיינו בריבוע כדאמרן ועל רום שלש. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שמיטה בהלכה ו' והר"ב שפירש שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג' אמות וכו' וא"כ מסודרות הן ג' שורות של תשעה זו אצל זו ואין כאן ג' על ג' כ"א השעה אורך וג' רוחב וזהו שהלך בעקבות הר"ש שבתחילה פי' כמו שכתבתי והוא דרך הרמב"ם ואח"כ הדר בו וכתב ולכאורה לישנא דמתני' משמע כ"ז לג' המורכיות ושמא כל אבן ואבן היתה של אמה על אמה ברום ג' אמות שכן דרך לתלוב בתחלה וכו' וכמדומה דלישנא דמתני' גופה לא משמע אלא שיהו הג' שורות של ג' על ג' ברבוע ועל רום ג' וכל אבן רום אמה כדלעיל ופשיטא דלישנא דהש"ס א"א לפרש אלא כדאמרן דהא תלתא מן תשע מן תלת קאמר ולדבריו לא הוי אלא תלתא מן תשע תשע ועוד דאדרבה דרך המסדרי אבנים לבנין מסדרין שורות שורות וזו על גבי זו ולדבריו אין כאן אלא ג' שורות זו אצל זו וניחא טפי ג"כ לישנא דמתני' לדרך הרמב"ם וכן לדינא שיהו השורות מסודרות גם כזו על גבי זו והיינו דקמ"ל הש"ס היך עבידא וכו' כלומר דוקא כדרך הזה דאל"כ הוי קשה מאי קמ"ל וכי תוספתא דהאבנים אתא לאשמועינן כמה שמפורש החשבון במתני':

(שם) **תמן** תנינן הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא. למאי דפרישית בפנים מבואר הוא מ"ש הרמב"ם כדין זה בריש פרק י"ז מהל' טה"מ ומתורץ הוא מה שהשיג הראב"ד בענין מה שאמרו שהוא גבוה מן הפתח וכו' וע"ש ואכ"מ להאריך כזה:

(שם ע"ב) **תני** א"ר יודה כד"א בזמן שנתכוין לעשות השדה וכו'. כך הוא בתוספתא וכמו שהגהתי בפנים וביארתיה ולהא דקאמר אפי' יותר מיכן מותר עיין בהר"ש מ"ש בזה וכן מ"ש במתני' דלקמן מאבנים התושבות דהתוספת' ולענ"ד מה שפירשתי בפנים בתוספתא זו וכהא דלקמן יש לו פנים:

(שם במתני') **המסקל** את שדהו וכו'. מה שתמה התי"ט כאן על הרמב"ם כבר כתבתי דלק"מ ועיין לעיל פ"ב בהלכה ג' ד"ה כאן בתלוש כאן במחובר:

(שם בגמ') **זאת** אומרת שאסור ללקט צרורות מתוך שדה חבירו וכו'. הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"ב בהל' י"א שהאריך בפי' המשנה דלקמן אין בונין וכו' וסיים וכתב וכל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו כשעומד בר"ה וליטול אותה מתוך שדה חבירו תנטל ואין כאן משום גזל ובונין בה אבל מתוך שדהו לא מפני שהוא רולה בקיומן דמנכש ויהיב עסקא עליהון. וכתב שם הכ"מ שפירושו בזה הוא על פי הירושלמי דאמאי דתנן כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וכו' א"ר יעקב בר בון בשם רשב"ל זאת אומרת וכו' ומלבד שזה הפירוש דחוק מאוד במתני' ובגמרא והעיקר חסר מן הספר שהרי טעמא דמנכש ויהיב עיסקא עליהון אהא דאסור ללקט מתוך שדה חבירו קאי ולדידיה חסר העיקר בדברי ר' יעקב בר בון ועוד דלרורות מאן דכר שמייהו במתני' דלקמן וגם עיקרי דבריו אינם מובנים כלל אלא שהאמת יורה דרכו דאהאי מתני' קאי וליוני העתקות הדפוס בירושלמי לאו ליוני נינהו ואם באנו לכך ולהשגיח על הליונים של הדפוס והעתקות בעניניס ובהלכות שממש ברוב המקומות המה מסורסים ומהופכים יכלה הזמן ולא נדע כלום ולא נמלא ידינו ורגלינו בביה"מ של הירושלמי וביחוד במקום הזה שברור כשמש הוא דעל דינא דהאי מתני' בענין גרגיר של לרורות קאמר להא זאת אומרת וכו' כמבואר בפנים ובענין השגתו בההיא דאין בונין וכו' יתבאר בהלכה דלקמן בס"ד:

(שם במתני') **אין** בונין מדריגות על פי גיאיות ערב שביעית וכו'. פירשתי בפנים לפי דרך הרמב"ם בפירוש המשנה ובחיבורו כפי הנראה משם והר"ש פי' שהמדריגות עשויות בשביל לירד לקחת המים שנתקבלו בגיא והטעם דאין בונין בערב שביעית משום דנראה כמתקן להשקות את שדהו בשביעית וכו' ואחריו נמשך הר"ב כדרכו בכל המקומות. וזה מן הדברים אשר נתקשו לי תמיד בפירושם על סדר הזה דאי טעמא משום הכי הו"ל א"כ אמאי סתם התנא את דבריו בדין הזה והיה לו לחלק ולומר דבשדה בית השלחין מותר דהא מתקן בית השלחין בשביעית ועוד דאם המדרגות בשביל השקאת השדה הן א"כ מסתמא לבית השלחין הוא שעושין כן דלריך השקאה תמיד ואיך ישנה התנא דבריו בשדה בית הבעל דוקא (שכך צ"ל לפירושם) מה שאין דרך לעשות לה תיקון זה וזהו אפילו לדעת הרמב"ם בפסק כהאי סתמא דמתניתין דריש מ"ק דדוקא בית השלחין אמרו וזכרתי מזה לעיל סוף פ"ב ופשיטא לדעת הסוברים דאף שדה בית הבעל מתקן בשביעית וכמו שהר"ב בעצמו כתב שם בריש הפרק דהשתא נסתר לגמרי פירושו שפי' כאן ועוד מה זה הטעם לחילוק דסיפא לא יסמוך בעפר וכו' לפירושם וזהו דוחק גדול לומר כן דבעפר מיתזי טפי שהוא מתכוין להשקות השדה יותר משהוא סותם בחיין דהא מיהא סתימה הויא וכשהוא סותם אפילו בסתימה כל שהוא כבר נראה שהוא מתכוין להשקות את השדה לכן שמתי אל לבי בכל מקום וכפרטות בסדר הזה לילך בעקבות הרמב"ם ולפרש כפירושו שהוא הנכון והאמיתי ומפני שראיתי שלא נעלם ממנו דבר כמו שאני רואה לחזק בכל מקום לדבריו מן הש"ס ומהתוספתא וממה שהוזכר בכל שיטת הש"ס דילן כאשר יראה הרואה המעיין ואוהב האמת וכאשר הראה בדין משנה זו בעצמה שפסק לפי מסקנת סוגיית הש"ס כמו שיתבאר בדיבור דלקמן בס"ד:

(שם בגמ') **באיסור** שני פרקים היא מתניתא. וכך היא המסקנא כדלתי הש"ס להא דר' מנא כמבואר הכל בפנים וכשיתבונן המעיין בהסוגיא יראה דמוכרח הוא דאין לפרש המתני' כ"א במדריגות שעל שפת הגיא שעשוין לירד ולעלות לתוך השדה שבגיא כדי לתקנה ולחרשה ולזרעה ולא בהשקאת שדה מיירי הכא כפי' הנזכר בדיבור דלעיל וכבר הקשתי על פי' זה והנה מן הסוגיא ג"כ סתירה לפירושם דאי בשביל השקאת השדה איירינן כאן א"כ מאי האי דקאמר לדחות לדברי ר' מנא מתניתא לא אמרה כן וכו' ומאי שייכא תיקון להשקאה לדמות להאי דתריסה ולפי מה שפירשתי הכל ניחא כמבואר בפנים ואין אנו לריכין לכפול כדברים להמעיין המבין ומעתה נבואה אל דברי הרמב"ם ז"ל דפסק כדינא דבולא מתניתין ולפי מסקנת הש"ס בהסוגיא דבפ"ג בהלכה י' כתב ובזמן המקדש אין בונין מדריגות ע"פ הגיאיות ערב שביעיות משיפסקו הגשמים מפני שהוא מתקן לשביעית וזהו כמסקנא דהכא דהרישא דוקא בזמן איסור שני פרקים הוא דמיירי ובדיני דהסיפא דמיירי בשביעית ביאר לעיל בפ"ב בהלכה י"א וכתב לא ימלא אדם גיא עפר וכו' וכפירושו במשנה דעל השדה שבגיא קאי דלא ימלא אותה עפר וזה הפירוש נלמד מהתוספתא שהבאתי בפנים דקתני ובשביעית סומך להן עפר ונותן על פי גיאיות. ודוקא על פיהן אבל לא יסמוך העפר בתוך הגיא מפני שהוא מתקן את הארץ וא"כ בשדה שבתוך הגיא איירינן ועל זה הוא דאמרו ג"כ במתני' וממילא אזדו כל דברי הראב"ד ז"ל בהשגה שם שכתב המשנה לא דברה על זה כלל וכו' דהא דברי הרמב"ם הן כדברי המשנה מה שכתב כאן ומ"ש בפ"ג כמבואר ופירושו מוכח ומוכרח הוא ועל פירוש הראב"ד שפירש שעל המדריגה שעל שפת הגיא הוא מדבר בהמתני' כשבונה אותה בשביעית לא יעשנה בעפר מפני שמכשירה לזריעה. יש לתמוה על זה וכי המדריגה עשויה לזריעה היא. ומה שפירש תיין הוא באבנים זה גם לפירוש הרמב"ם הוא מוסכם כדיליף הכא מקרא דתיין על מחילה גרועה נאמר אבל התיין על פני הגיא הוא להבדילו מהשדות ואפילו בינו לבין ר"ה אמרינן לקמן דמותר להבדיל בשביעית ומכ"ש בתוך שלו ומש"ה יש לכאורה לתמוה גם על שכתב הראב"ד לקמן גבי והקבלן וכו' שקבל לעשותו תיין ואין חוששין שהוא מתכוין לחלוק את שדהו ע"ש יתבאר עוד מזה לקמן. ומה שפירש הראב"ד בההוא דכל אבן שהוא יכול לפשוט וכו' כבר נתבאר בדברינו לעיל בהלכה ס' שהאמת יורה דרכו דהאי זאת אומרת דהתם אמתני' דאיירי בלרורות קאי וממילא נסתר פירושו גם בזה ונתבארו כל דברי הרמב"ם על נכון בס"ד:

(דף ט' ע"א) **והקבלן** מביא מכל מקום אפילו פחות מאבני כתף. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב בהל' י"ב ובספרים מהדפוסים החדשים כתוב שם וכן הקבלן מביא מ"מ ואפילו אבנים גדולות וזה טעות דמוכח וצ"ל קטנות. והנה התי"ע כתב כאן והרמב"ם בחיבורו כתב ואפילו אבנים גדולות וכבר הביא עליו שהראב"ד ל' הירושלמי אפי' פחות מאבני כתף והכ"מ לא הזכיר השגה זו עד כאן לשונו ונפלאתי על זה שאם גרם לו הדפוס של תיבת והקבלן שנדפס בהשגה באותיות גדולות לומר שזה כליון הוא השגה אחרת היא ומה שכתוב מקודם בשם הירושלמי אפי' מתוך שלו השגה בפני עלמה היא א"כ מה כוונת השגה זו הקודמת הלא הרמב"ם כתב בהדיא כן באבני כתף מותר להביאן מ"מ בין משדה חבירו בין משדהו והכ"מ שהביא דברי הראב"ד כזה וכתב עכ"ל נראה ג"כ שהבין לזה לענין בפ"ע אבל לא פי' לזה להשגה כ"א כמו שהראב"ד הוא מראה מקום מאין למד הרמב"ם זה וכהרבה מקומות תמלא שפי' הכ"מ כענין זה ואני כתבתי בכל מקום וביארתי דעת הראב"ד שהוא משיג ואינו מסכים ומראה מקום לדברי הרמב"ם וגם בכאן משיג הוא והכל השגה אחת היא הלא תראה שאינו כתוב אמר אברהם אחר תיבת והקבלן כדרכו בכל מקום ברים דבריו וכוונת השגה זו כנראה לקמן כל זה מובן מאליו הוא וניכרין הטעיות לעיני הרואה. שוב חפשתי בדפוסים הישנים ומלאתי בספרי הרמב"ם שנדפסו בוויניליא שנת שי"א לפ"ק והם בלתי הכ"מ כ"א עם הה"מ והמ"ע לבדן והנה כתוב שם כדברי בדברי הרמב"ם בקבלן מביא מ"מ ואפי' אבנים קטנות וכדברי הראב"ד להשגה אחת מן תיבת ירושלמי עד תיבת כתף. ונהנתי מאוד כי ב"ה כוונתי אל האמת וכוונת הראב"ד בהשגה זו כך היא שהיה קשה לו שאם כדברי הרמב"ם שמפרש לקבלן על ענין הבאה מן השדה בלבד. ומה שאמר בירושלמי אפילו פחות מאבני כתף היינו אפי' אבנים קטנות ועיקר הרבותא דמכל מקום היא להשמיענו אפי' משדה זו שקבלה דלא אמרינן שתהא נחשבת כשלו ואסור להביא אבנים קטנות וקמ"ל דאינה כשלו א"כ הוה ליה להירושלמי לפרש בהדיא כן למ"מ דקבלן ולומר אפי' אבנים קטנות ומאי אפי' פחות מאבני כתף דקאמר הלכך מפרש לקבלן שקבל עליו לעשות תיין באבנים ובשדה זו בעלמה שקיבלה באריסות וזה ודאי מותר הוא כדתנן לעיל אבל עושה הוא תיין ופי' הראב"ד בעצמו לעיל שם תיין פי' באבנים כמו שהבאתי מזה בדיבור דלעיל ועיקר הרבותא כאן דמהו דתימא דחיישינן שהוא מתכוין לחלוק את שדהו כמו דמסיים בדבריו ואין חוששין וכו' וכלומר שמתכוין לחלוק את חלק שדהו מחלק של בעל השדה והוי כמחלק בין שדה שלו לבין שדה חבירו וזה אסור לעשות בשביעית כדאמרינן בהלכה דלקמן דדוקא בינו ובין ר"ה מותר לבנות גדר אבל לא בינו לבין חבירו הלכך קמ"ל דהא לא אמרינן דמכיון שאין לו חלק בגוף השדה לא הוי כמחלק בינו לבין חבירו ומותר והיינו דמדייק הש"ס לפרש אפי' פחות מאבני כתף כלומר לא בהן אבנים קטנות ממש אלא ראוין לבנין הן וגדולות הן אלא שפחותין משיעור אבני הכתף דאלו גדולות כאבני הכתף לעולם מותר ואפי' משלו ופשיטא לעשות מהן תיין דמותר והיינו נמי דמכיא הראב"ד כל דברי הש"ס לפירושא דרישא ודסיפא לומר דהש"ס מפרש לרבותא דרישא לענין בפני עלמו ולרבותא דסיפא לענין בפני עלמו ולא הכל לענין אחד ובענין הבאה מן השדה בלבד כפירושו דהרמב"ם זהו כוונת הראב"ד בהשגה זו בשלימות וממילא אזדא לה תמיהת הכ"מ שתמה עליו והניח בל"ע. ובאמת שהשגה זו נפלאת היא וחזקה ביותר מכל ההשגות שהשיג בספר זרעים כולו. ולדעת הרמב"ם י"ל דלא רלה לדייק האי לישנא דהש"ס דפחות מאבני הכתף אלא לישנא דהמתני' דייק ליה טפי דאי בקבלן וקיבל עליו לבנות תיין מאי האי דקתני והקבלן מביא מ"מ ולהיכן הוא מביא אלא דמשמע שמביא האבנים מתוך השדה דבהא הוא דאיירינן הכא במתני' ולא שמביא לתוך השדה לבנות תיין ועיקר הרבותא דאפי' אבנים קטנות מותר ולהשמיענו דאפי' מן השדה שקיבלה מביא ממנה משום דאינה נחשבת כשלו:

(שם) **בפירצה** וכו'. הגירסא הנכונה היא במ"ק כמו שהבאתי בפנים ושמעינן מינה הא דקתני התם ובשביעית בונה הפירלה כדרכו. בפירלה שאינה סוגה בעפר ואע"פ שאינה מכשלת את הרבים ואם הוא מכשלת את הרבים אע"פ שהיא סוגה בעפר מותר לבנותה ואם היא סוגה בעפר ואינה מכשלת את הרבים בזה לא התירו לבנותה והן הן ממש דברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות שמיטה

שמייהו בהלכה י"ג והראב"ד כתב על זה זו הגיר' משובשת מלאתיה בירושלמי והניה על הדרך שכתב הוא ועוד תנן מקרין את הפרלה במועד ובשביעית בונה כדרכו עכ"ל. ואם הגי' משובשת בכאן מלאתיה מתוקנת ומיושרת כהוגן במקומה וממנה פסק הרמב"ם כן ואומר אני שאף אם הראב"ד שם על לבו בכל המקומות לרדוף ולהשיג ולחלק על הרמב"ם ולא רצה לחפוש ולתקן הדברים עד יצא הדין לאור ישמעתי אומרים כי דעתו וכוונתו היה לשם שמים ועל שהרמב"ם בהקדמתו כתב שאינו צריך לקרות ספר אחר כ"א תורה שבכתב וחיבורו שממנו יהיה יודע תורה שבע"פ כולה ולכן קנא קנאת ה' על זה וכתב עליו דברים הדברים האלה מדאגה מדבר פן יגררו וימשכו אחרי דבריו אלו ותשתכח ת"ו תורה מישראל וכן נראה מדבריו שכתב שם עליו סבר לתקן ולא תיקן וכו' ועם כל זה יש לתמוה על גודל פרי לבב הטהור של הראב"ד בכאן ובכיוצא בזה למקומות כאלה שמאחר שהקשה מהאי מתני' דמ"ק הוי' לו לראות שם מסקנת הש"ס במקומו והיה מוצא הגירסא נכונה ומסודרת בכתב מאושר ודברי הרמב"ם מיוסדים על קו האמת והטוב והישר:

(שם ע"ב) **רבי** אבין בעי עד שלא פסקו וכו'. מכאן יש ראיה לפי' הרמב"ם שפי' היה חופר בור וכו' גם כן אשביעית קאי כמו שכתב שם בסוף הפרק דאלו על גדר לבד אמרו בשביעית וחופר בור בשאר ימות השנה מיירי כדרך הר"ש והר"ב אחריו א"כ מאי בעי ר' אבין הא ודאי בזמן שבונה הגדר בשדה עושה הוא האשפות בשדהו שם כדי שלא יקלקל ר"ה ואין כאן מקום להסתפק אם קודם שלא פסקו וכו' או דוקא אחר שפסקו שהרי אין מוציא הזבל משדהו אלא שם הוא כונס כדרך המזבלין אבל בחופר בור וכו' והוא בחצירו יש מקום להסתפק בזה מוציא העפר מחצירו ואם אפי' עד שלא פסקו מותר מכ"ש דבמתני' סתמא קתני או דילמא מכיון שהוא מוציא מחצירו יש חשש מפני מראית עין כדרים פרקין ודוקא בזמן שהותר להוציא הזבל הותר להוציא העפר ולצבור בשדהו כמו כן וכיון דלא איפשטא הבעיא נקטינן לחומרא ולכן סתם דבריו הרמב"ם שם ובאחרי הדברים שפירשתי במתני' תמצא מבואר בסוגיא ובענין דקאמר שהוא תיקון וסופו לקלקול וכ"כ הרמב"ם כפי' המשנה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **בראשונה** התקינו שיהא מלקט זה מתוך של זה וכו'. והיינו שמלקט את הכל בין גסין ובין דקין דהא מתוך של חבירו אין לחשוש כלל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה וכאשר רבו העוברים וכו'. אסרו שלא ילקט האדם משדהו דבר לא גס ולא דק אבל מלקט משדה חבירו וכ"כ להדיא בחיבורו בפ"א מה"ש בהלכה י"ו מברבו עוברי עבירה והוא שלא ילקט בטובה שלא יאמר לו ראה כמה טובה עשיתי עמך שהרי נקיתי שדך. אלמא דמשל חבירו הוא מנקה את השדה לגמרי והכי מוכחא בגמרא ועיין בדיבור דלקמן:

(שם בגמ') **נהשדין** להיות מלקטין בטובה וכו'. הרי דתקנה הראשונה היתה שיהיו מלקטין זה מתוך של זה את הכל בין גסין ובין דקין דאלת"ה א"כ אמאי חשבו כשנחשדו להיות מלקטין בטובה ומה בכך אם לא היו מלקטין כ"א את הגס הגס הרי אין כאן תיקון בזה כלל והשתא למאי דמסיק ר' זעירא דתקנה ראשונה מתקיימת א"כ מותר ללקט מתוך של חבירו את הכל ואף מתוך שדהו מותר בשהדבר מוכיח שאינו מלקט אלא לצורך בהמתו ולצורך בירתו כדקאמר היתה בהמתו שם וכו' וכ"פ הרמב"ם שם:

(שם) **תרתין** מתניין חדא אמרה שרי וחדא אמרה אסור. כדפרישית דלב"ש דסברי במתני' דלקמן דאפי' באחד או בשנים יגום א"כ הסיא מתני' דהמסקל את שדהו לא אתיא כוותייהו אלא כב"ה דקאמרי לקמן דבא' או שנים אף יברם ומודים במתליק והיינו שנוטל ג' זה בלד זה עד ביגום וה"ה אם נוטל יותר או אף כילן מותר בתקנתא דיגוס שאינו נוטל את המוגע בה ן והיינו כמתני' דהמסקל שדהו ולא קאמר הכא חדא אמרה שרי וכו' אלא משום דמתני' דהמסקל סתמא נשנית והסיא מתני' דהמידל בפלוגתא היא וניחא פיסקא דהרמב"ם כתרוייהו כהסיא דמידל כב"ה כדכתב שם בהלכה י"ח וכהאי מתני' דהמסקל בפ"ב בהלכה י' דהאי מתני' כב"ה הוא דאתיא ועיין בענין המסקל שדהו מ"ש לעיל בפרק ב' בהלכה ג' ד"ה כאן בתלוש כאן במחובר:

(דף יו"ד ע"א) **הלב** יודע אם לעקל אם לעקלקלות. כה"ג אמרינן בבבלי פרק זה בורר (דף כו) גבי האי עובדא דר' חייא בר זרנוקי ור"ש בר יהוצדק הוי קאזלי לעבר השנה בעסיא פגע בהו ר"ל וכו' ועיין בתוס' שם ואין להאריך:

(שם) **תמן** אמרין בניטלו קוליה. ולפ"ז ניטייבה היינו שנתרבה פעם אחת אלא שהפכה היטב במתרישה וכך הם דברי הרמב"ם בהאי דינא כמ"ש בפ"א מה"ש הלכה י"ג החורש (את שדהו או נרה או זבלה בשביעית וכו' וגרם דקאמר היינו שנתרשה היטב ביותר כפירושו בפי' המשנה ולעולם אפי' לא חרשה אלא פעם אחת וזהו לפירוש דרבנן דתמן בנתקוולה כדאמרן וכמ"ש שם בהלכה שאח"ז ומשום דרבנן דתמן פליגי נמי באוקימתא דמתני' ארבנן דהכא דמוקמי להא דניטייבה דבשעה שהמלכות אונסת מיירי כדאמר לקמן אבל לרבנן דתמן בשעה שהמלכות אונסת אפי' לזורעה בשביעית התירו ועיין בדיבור דלקמן והרמב"ם ז"ל בפי' חזקת הבתים גבי ניר אין לו חזקה פי' ניר שנתרשה וע"ש ולדעתו לשתם חרישה קרינן ניר אבל לדעת הרמב"ם נ"ה הוא שהפכה היטב ואפ"ה אין לו חזקה ומ"ש או זבלה זהו כפירושו שבנדיירה דקתני במתני' היינו שכל השדה כולה נידיירה וכודבלה דבכה"ג קנסו אותו דלא התירו אלא לדייר בית ד' כאין והססר לא יהיה יותר מבית סאתים כמ"ש לעיל בפ"ב בהלכה ג' וע"ש ד"ה ומוציא מן הסהר לתוך שדהו שבארתי והוכחתי מהמתני' ומהסוגיא כפירושו שם ומזה יצא לנו ג"כ לפרש דנידיירה דהכא היינו שזבל כל השדה כולה בהדיר שהעמיד עליה דהוי כזבלה וכמבואר שם הכל בס"ד:

(שם) **בראשונה** כשהיתה המלכות אונסת הורי ר' ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה. ובבבלי פרק זה בורר (דף כו) גרסינן מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא וזהו לשיטתא דרבנן דתמן כפירוש ונתקוולה וא"כ ניטייבה היינו אף שלא נתרבה אלא פעם אחת והמתני' לא איירי כלל בשהמלכות אונסת כדמוקי הכא דאלו בשהמלכות אונסת אף לזרעה בשביעית מותר. כמו שביארתי בדיבור דלעיל דהך אוקימתא ופירושא דרבנן דהכא בניטייבה תליא בפירושא דנתקוולה דריטא במה דפליגי ודברי הרמב"ם שם הכל כרבנן דתמן וכ"כ שם בדין הזה בהלכה י"א מפרשו האנסין והטילו מלכי גוים על ישראל לעשות מזונות לחייליהן התירו לזרוע בשביעית וכו'. ומ"ש הראב"ד שם אנו קבלנו וכו' היינו בסוף דברי הרמב"ם ג"כ בזה וכן מי שכפאו אנס וכו'. וסובר הרמב"ם דהמזונות שהטילו הוא ג"כ בכלל ארנונא שאמרו. ומה שהשיג ואמר ובמקומות שלא החזיקו עולי בבל ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדבריהם וכו' וזה נוטה לדעת רש"י ז"ל שפי' שם להא דר' ינאי בשביעית בזה"ז דרבנן דבטלה קדושת הארץ אבל דעת הרמב"ם ז"ל דבשעת האונס אין חילוק ואף אם היה בזמן ובמקום שנוהגת שביעית מדאורייתא וראיה לפירושו מדקאמר הכא לקמן טייב בזמן זה מהו וכו' והמסקנא דתקנה סתמא דמתני' לא בטלה וכמו בזמן הבית ה"נ בזמן הזה וא"כ ה"ה איפכא דאם התירו בשעת אונס לעולם הותר הוא ואפי' בזמן הבית וכשנתרבה האונס של מלכות רומי על ישראל כידוע:

(שם ע"ב) **רבי** אבא בר זמינא הוה מחייט וכו'. כל הסוגיא זו שהיא כתובה בפ' זה בורר בהלכה ה' מבוארת במה בחיבורי על סדר נזיקין כל הדינים והעניינים השייכים לה וכתובה באלתי דמ"ש התוס' בפ"ב דע"ז (דף כז) וכן הרא"ש ז"ל לסוגיית מכאן שאם רצה להחמיר ע"ע ולמסור נפשו אף בשאר המצות ולא יעבור אפי' בצנעא רשאי כמו שהחמיר ר' בא בר זמינא על עצמו ע"ש וזה קשה דהא הדרבא איפכא מוכחא מהכא שהרי מסיק דלא שמיע לי' מיליהון דרבנן ואילו הוה שמע מיכל הוה או מיזל הוה כגי' דהתם וא"כ אינו רשאי להחמיר ע"ע במקום שאמרו בשאר מצוות יעבור ואל יהרג וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מיסודי התורה בהלכה ד' דמתחייב בנפשו קרי ליה וכדנלמד מהמסקנא דהכא:

(שם) **טייב** בזמן הזה מהו. עיין לעיל ד"ה בראשונה כשהיתה המלכות אונסת מה שנתבאר מזה:

(שם) **בהדה** ר' טרפון ירד לאכול קליעות וכו'. ובבבלי נדרים (דף ס"ב) מייתי עובדא דר"ט בענין אחר דאשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו המקלועות דקאכיל וכו' וזהו בשאר שני שבוע כדקאמר התם. דמותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות ואפשר דתרי עובדי הוה והאי דהכא בשביעית ומתוך שלו היה:

(דף י"א ע"א) **מ"ד** לגוי אייבר מהו שואלין בשלומן של ישראל וכו'. כגי' זו הכי איתא נמי לקמן סוף פ"ה וכן היא כתובה בפ"ד דע"ז והיא הגי' הנכונה וכמבואר בפנים. וכבר כתבתי בחיבורי על סדר נשים בסוף פ"ה דגיטין דמה שכתבו התוס' שם דהאי תלמודא פליג אבבלי זהו לפי מה שמצאו הגי' בגיטין וכ"כ הר"ש כאן אבל לפי הגי' הנכונה דע"ז א"כ להאי מ"ד דמחזיקין הוא אייבר שואלין בשלומן מילתא אחריתא היא וזהו שלום עליכם וכמסקנת הבבלי גם דלא הכרו אלא כפילת שלום לעכו"ם וכ"פ הרמב"ם בשתיהם כאן בפ"ח דהל' שמיטה בהלכה ח' דמחזיקין היינו תתחזק או תצליח וכו' ובשאילת שלום בפ"י מהל' ע"ז בהלכה ה' ושואלין בשלומם ואפי' ביום חגם מפני דרכי שלום ואין כופלין להם שלום לעולם:

(שם) **הורי** ר' אימי לרדות עמו לפי דרך הש"ס הזה היה נראה שאין כאן מקומו אלא דזה שייך להסיא דפ"ד דע"ז בהלכה ג' דאיתא התם להא דלעיל ובתר הכי גרים הורי ר' אימי לרדות עמו הסיר ודכוותה לזלוף עמו אסור ולנתתום שעושה בטומא' הכנסה בס קאי לרדות פת עמו והגבה ה f דלעיל מייתי נמי להא דר' אימי הכא וכמו וכו' הוא כדרך העתקת הש"ס הזה במביא הדברים מסוגיא שנשנית במקום אחר וכדרך קלרס אלא שראיתי למה שליין הכ"מ בפ"ח מה"ש בהלכה ח' כמ"ש שם הרמב"ם ומותר לרדות עמהן הכוורת וכו' וכתב שמהא דר' אימי הוא דלמד ולאפוקי מדר' אליעזר דתשיב כוורת כקרקע ע"ש ובאמת שכך הוא נראה מדברי הרמב"ם שם שכתב דין דכוורת ודין המוזכר במשנתינו דתוכרין ניירן מהן כיחד וא"כ פירש להא דר' אימי דלרדות דקאמר אכוורת קאי. ועל סיוע עם הנכרי הוא משום דאין אסור לסייע הותן כ"א במלאכת מחובר כמו שהתחיל בהלכה זו מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית בדברים בלבד וכו' אבל לא יסעדנו ביד ומותר לרדות עמהן הכוורת ותוכרין מהן ניירין וכו' ואף דר' אימי לרדות סתם קאמר צריכין אנו לבטל דעתינו מפני דעת הרמב"ם דפי' רדיה זו על הכוורת ולא על רדיית הפת המוזכר בדברי ר' אימי בע"ז ומיהו בהיות כן למדנו עוד דין אחד מדבריו ז"ל דלמאי דמחלק בין מלאכת המחובר שאסור לסייע להנכרי בשביעית ובין מלאכת דבר התלוש שמותר לסייע אותו א"כ פשוט הוא דלא סמיך הוא ז"ל אהא דנראה מסוגיא דלקמן בפ"ו בהלכה ב' עושין בתלוש בסוריא וכו' דמשמע מהתם דאסור לטחון עם העכו"ם בארץ אלא דסמיך על האי הוראה דר' אימי דהכא ועיין לקמן שם מהו לטחון עם העכו"ם בארץ מה שיתבאר מזה בס"ד:

(שם) **אמר** ר' יונה מתניתא במידל מכבר בתחילה. לפי משמעות ליטנא דהאי ש"ס דמכבר ליטנא דעכשיו הוא בכל מקום כידוע למי שמורגל בש"ס הזה היה נראה כדפרישית בפנים ולפ"ז היה צריך לומר דהרמב"ם לא היה סומך אהאי שינויא דר' יונה דבעי למימר דמתני' ותני דבית רבי לא פליגי כדמשני לה ומשום דשינויא דחיקא היא דמתני' סתמא קתני אחד או שנים ולפיכך פסק בפ"א בהלכה י"ח הקוצץ אילן או שתים לעצים ה"ז מותר לשרש דמשמע אפי' שתים בבת אחת כסתמא דמתני' דנקט מידל ויש לפרש איפכא להא דר' יונה דמתני' במידל מכבר בתחלה כלומר שהוא ניטל עכשיו בתחלה לאותן שנים ולא נטל כלום מקודם לכן דכיון דעכשיו הוא נוטל השנים ומניח האחד גלי אדעתיה דלעצים הוא צריך ולא להחליק את הקרקע שהרי מניח הוא להשלישי ומה דתני בית רבי במידל מכבר כלומר שכבר נטל א' מקודם ועכשיו הוא נוטל להשני דבזה יש לומר דמכיון דהוא נוטלן אחד אחד עתיד הוא ליטול גם להשלישי ואין זה מידל ולפי הך פירושא אזלא שפיר פיסקיה דהרמב"ם כהאי דר' יונה וכמשמעות ליטנא דסתמא דמתני' דשנים בבת אחת ג"כ מידל הוא נקרא:

(שם) **אין** מליתין את האור באישת קנים וכו' הרמב"ם הביא להאי תוספתא בפ"א ופסק כסת"ק וכן באילן סרק פסק שם כסת"ק. דאין נוטעין אפי' אילן סרק וכן בהסיא דתני הכא שאול לא פסיק כותיה משום דברייתא דמ"ק (דף ג) פלוגא עליה דקתני ולא מפסגין באילן ופי' הוא ז"ל דאין קוללין הוא כדשמעינן בעלמא דפסיגא ל' קילון ותתיכה ה"א ויבתר אותם בתוך ת"י ופסיג יתיה ואפי' אין הקלילה בקרדום אלא בגרירה משמע דאסור. והסיא דאין כודקין את הזרעים וכו' תוספתא היא בסוף פ"ק ואיפכא גרים התם אין בודקין את הזורעים בגללים אבל בודקין אותן באדמה ובעלין וטעות הוא דאיפכא מסתברא כדפרישית בפנים ולפיכך פסק כמ כגי' הש"ס שהיא עקרית וכן בהא דגרים התם בסיפא ומציירין מביעי' למוצאי שביעית נוסחא דטעות הוא דלמה לא יצייר הזרעים לזורען למוצאי שביעית ומאי קמ"ל והראב"ד שם כהשגה שהשיב לנוסחת התוספתא ואם היה תופס לנוסחא זו מפני מה לא השיג בהסיא דאין כודקין אלא דגם זה טעות דמוכח הוא דצורין קמ"ל דאף שהוא כמכין לשביעית ועושה פעולה להזרעים אפ"ה מותר מאחר שאינה עבודה בגוף הקרקע בשביעית. וכן גרים התם ומקיימין את העלויים בגגג והראב"ד העתיק העלים שבגג אבל אין לו פירוש והעילויים או הטלוויים כנוסחא' דהכא הטלווי היא פרי כמו שהבאתי בפנים וכן פירש"י ז"ל בחולין (דף יב) הטלון פרי שקרין גלא"ן וקמ"ל דאף שהוא נשמר בשמטמינו בעפר שראש הגג מותר דכללא הוא דכל לאכרויי הוא דאסור בשביעית וכל לסתומי ולקיומי משום פסידא מותר כדאמרינן במ"ק שם והסיא דסוקרין וכו' מביא הרמב"ם שם ושארי הדינים מבוארין המה:

(שם ע"ב) **משלשה** ועד תשעה היא מתניתא. נראה דזבית סאה קאמר וטעמא דהך מילתא דלמד הש"ס מהא דאמר לעיל סוף פ"ב דמשע עשר אילנות לבית סאה רבנן עבדין לין כהלופין וא"כ כשהן עשר לבית סאה למיעקר לעצים קיימי ומסתברא דבכה"ג אפי' נטל שלשה זה בצד זה לאו כמחליק הוא דמכוין דלמיעקר קיימי לא נתכוין בקלילתן אלא לעצים ויליף לה משום דבכל מקום אמרינן שלשה אילנות לבית סאה ובנטיעות הרכות הוא דאמרינן ממעט עשרה לבית סאה כדתנן בפ"ק לענין תוספ' שביעית והרמב"ם שהביא לדינא דמתני' בהלכה י"ח שם לא ביאר מהאי אוקימתא דהש"ס כלום ואפשר דדעתו ז"ל היה מכיון דהסיא דפ"ק הל"מ היא ואין למדין ממנה לשאר דינים והכא במתני' סתמא קתני משמע דכל שהוא מתליק ג' זה בצד זה או יותר הדין כהם ביגום ולא ישרש ואפי' יש כמה וכמה אילנות בשדה:

(דף י"ב ע"א) **פגין** מהו לשבות מהן מלוגמא וכו'. וכיון דבעיא דלא איפשטא היא נקטינן לחומרא ולפיכך סתם וכתב הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ה הל' י"א כל המשנה כלל גדול אמרו בפירות שביעית כל שהיא מיוחד למאכל אדם כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין ממנו מלוגמא ועוד דלשון מיוחד משמע שהוא עומד לכך ופגין נמי עומדין למאכל אדם כשיתבשלו:

(שם) **רבי** פדת בשם ר' יוחנן הכל מודים בשביעית. הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' טומאת אוכלין בהלכה י"ג פסק כהאי דר"ע דעוקצין וסתם וכתב הפגין הרי הן כאוכלין ומקבלין טומאה ונראה דהוא ז"ל היה מפרש דהא דתברייתא דהכא לאו אדברי ר' יוחנן קאי אלא דתברייתא הן שהיו אומרים דהיכא למימר דהכל מודים שאין מטמאין טומאת אוכלין בשביעית מכיון דבשביעית בעינן שיהו ראויין מיהת לאוכל במקצת ודברי רבי יוחנן מתפרשין כמשמען דלא פליגי התם אלא לענין טומאת אוכלין אבל לענין אכילה בשביעית בעינן שיהא ראוין מיהת לאכול כהן פתו בשדה וכיון שכן פסק כר' יוחנן דהוא מארי' דהאי תלמודא:

(שם) **הפגין** של שביעית אין בולקין אותן וכו'. בפגין שאינן ראוין כלל עדיין למאכל אדם מיירי וכדפרישית בפנים וס"ל להאי ברייתא דנותנין עליהן חומרי מאכל בהמה ועיין לעיל ד"ה פגין מהו וכו' דמסתמא דליטנא דמתני' משמע דהעומדין למאכל אדם הרי הן כמאכל אדם ובענין הקור גי' התוספתא עיקרית היא כמו שהבאתי בפנים דגרים בקור וכפניות מותר וכן קאמר רבא בפניות בפ' בכל מערבין (ד' כח ע"ב) גבי קור שבלקו וטגנו ומי איכא מ"ד דלא הוי אוכל וכ"פ הרמב"ם שם הל' י הקור הרי הוא כעץ לכל דבר ואם שלקו טגנו מתטמא טומאת אוכלי':

(שם ע"ב) **מהו** שלים לוג. כדפרישית דשואל מהו שלים דמתני' ומפרש לוג כלומר שלים הלוג הוא וכדמסיק והזיל דמיירי שהן עושין ג' לוגין לסאה כשיגמרו וכשראוין להוציא מהן שלים הלוג זהו שיעור דמתני' והשתא אתיא שפיר ליטנא דהמתני' ושיעורם בכל הני תלוקי הזמנים דכשהכניסו רביעית שלוג פולע וכו' הכניסו חצי הלוג וכו' הכניסו שלים הלוג וכו' וזהו עונתן למעשרות כשיכניסו שלים הלוג לסאה שהוא עושה ג' לוגין שמן כשיגמרו והוא התלק התשיעית וכך הוא לעולם לפי השבון אלא משום דהמתני' איירי בחלקי הלוג מתפרשא כולא הכי וכדמוקי לה מתניתא שהן עושין וכו' וכך פי' הרמב"ם בפי' המשנה וזהו ג"כ כמ"ש בחיבורו בפ"ה מהל' שמיטה בהלכה ט"ז הכניסו חצי לוג וכו' הכניסו שלים וכו' והיינו שלים ממה שאת"כ ולאו שלים הלוג קאמר הכא אלא הכל לפי מה שהוא ממה שיוציא מהסאה כשיגמרו דעל הרוב הוא יותר מחצי לוג ולפיכך לא כתב כאן שלים הלוג אלא דהמתני' מיתפרשא כו' וכדאמרן ויותר מבוארין דבריו בפ"ב מהל' מעשר בהלכה ה' שכתב הזיתים משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו וזהו שלים שלהן ומ"ש שם הראב"ד ספרו הטעתו וכו' והכ"מ רצה להסכים בענין הגי' אחרת שהיה לו להרמב"ם מהו שלים שלים הלוג וכתב שגי' זו מחוורת וכו' ולא כן הדבר אלא שגי' הרמב"ם היא הגי' שלפנינו ולא פירש הוא כדפי' הראב"ד דעל פירושו קשה תדא דאם הש"ס מפרש מהו שלים הוא הלוג מאי והאי דמסיים מתניתא וכו' וכי לא ידעינן דהלוג הוא הפלים מג' לוגין ועוד מאי קמ"ל בכל כזה ולפיכך פי' כדפרישית מהו שלים דתנינן ממה הוא השלים וקאמר לוג כלומר מלוג הוא השלים מתניתא וכו' כדפרישית והשתא עוכא קמ"ל דאע"פ שכשהכניסו חצי לוג עדיין אסור להכנים לביתו מ"מ מבחת לה דלפעמים אפי' לא הכניסו אלא שלים הלוג מכנים לביתו וכגון שהסאה היא עושה ג' לוגין כשיגמרו ומשום דזהו עונתן למעשרות:

(שם) **ר'** יוסי בן תנינה מנשק לכיפתה דעכו. ובבבלי שלהי כתובות גרים ר' אבא מנשק כיפי דעכו וכתבו התוס' שם דבירושלמי מפרש אליה בא"י ותנייס בח"ל והכי איתא לקמן בפ"ו בהלכה א' ובירושלמי דגיטין בפ"ק בהלכה ב' עכו יש בה מא"י ויש בה מח"ל ובהאי דקאמר מתקל כיפי מתקל גובייתא כן גרסי התוס' גם שם כר' תניג' מתקל מתקליה שהיה שוקל

האבנים וכו' כמפורש בתנחומא שהביאו התם ונראה דלמאי דגרים הכא לקיים מה שנאמר וכו' ומשמע דאהדרייהו קאי כדפרישית בפנים דמר דרים לקיים רישי' דקרא את האבנים וי"ל דס"ל דסיפיה דקרא ואת עפרה יחוננו לא מתקיים בכך אלא על דמתעגל בעפרה נאמר כדגרים התם ר' חייה בר גמדא מיגנדר בעפרה שנאמר וכו' ואת עפרה יחוננו ומר דמתקיל גוביי' ס"ל דגם בזה נתקיים מה שנא' ואת עפרה יחוננו. ובשהיא ד"ז פירשתי לדקאמר כמנוי בעשה מהן כעין תבל ובדקאמר התם ר"ז כי הוה סליק לא"י לא אשכח מעברא למיעבר נקט במצרא וקעבר וי"ש לפרש עבר כמנוי לפי שלא מצא המעברא ועבר בו בבהוא לבוש בבגדיו ולא היה חש עליהם כדי למהר ביאתו לארץ ישראל:

(שם במתני') מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית וכו'. המשנה מבוארת בפנים וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה בהלכה י"ז וי"ח ע"ש:

(שם) סימנא דאכל פרוטגמיא אכיל משתותא. הערוך מביא כהאי גי' סימנא דאכל וכו' בערך משתותא ופי' דאכיל סחורות בעוה"ז כמו פרקמטיא אכל משתה שלו שהי' מזומן לו לעה"ל כלומר לא נשתייר לו מה לאכול לעה"ל ופי' זה דחוק הוא וכהאי דאמרינן מי שני להו לצדיקי דאכלי תרי עלמא וגם אינו מתיישב כלל לפי הענין ופרטגמייא פירושו מוכרח מהאי דאמרינן לעיל כפ"ד דמאי בהל' ב' בשבת של פרוטגמייא התירו מפני איבה וכמו שזכרתי שם מהא דהתם והנכון דגרסי' דאכיל בכיי"ת ואתיא כהאי דאמר במ"ר ריש פ' שמיני גבי ז' שנים של גוג ואותן שבע שנים הן הן פרוטגמיא של צדיקים לעה"ל וסימנא דעביד פרטגמיא אכיל משתותא וכדפרישי' בפנים וזהו העיקר:

(שם) עתידין הן תבירין להתייגע מכ"כ לב"מ כהאי דר' חייא בר אבי בבבלי ס"פ ברכות ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב וכו' וכדפרישית דיגיעה זו יהיה להן לנחת ולמנוחה לבסוף:

(דף י"ג ע"א) מאימתי קטני ישראל חיין וכו'. כה"ג אמר בבבלי פ' חלק (דף קי ע"ב) אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בריבי וכו' רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו ופירש"י ז"ל משעה שנקלט הזרע הפי' הפילה אמו וגמתה יש לו חלק לעה"ל והכי אמר בכתובות (דף קיא) נבלתי יקומון לרבות נפלים עכ"ל ויש לדקדק על הא דמייתי האי דכתובות דא"כ קרא לקרא הוא אלא דנראה דמר לא דרים לנבלתי יקומון לרבות נפלים אלא כר' אבא בר ממל התם יחיו מתיך אלו מתים שבא"י ונבלתי יקומון מתים שבח"ל והלכך דרים לנפלים מזרע יעבדנו. ולשיטתא דהכא דדרים לנפלים מוגלורי ישראל י"ל דס"ל דמזרע יעבדנו ליכא למידרש לנפלים ואדרבה איפכא משמע דדוקא שבא לכלל זרע חי וראוי הוא לעבוד או יגוי"ו וגו' והכי איתא לחד מ"ד במדרש והובא בילקוט תהלים זרע יעבדנו א"ר יודן כל שבא לכלל זרע הי יגי"ו נפלים שאינן חיים לעתיד והלכך דרים דמהאי קרא אית לן לרבות נפלים דאל תקרי וגלורי אלא וגלירי דמשעת יצירה הן עומדין להביא אותן לעתיד לבא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') בנות שוח התוס' בר"ה (דף טו) מפלפלין אם בנות שוח תאנים רעות הן או תאנים הטובות כדאמר בהגדה שנקראות בנות שוח שגרמו שוחה לאדם ונקראות בנות שבע שגרמו שבע ימי אבילות ומשמע כפ"ג דנדרים (דף כו) דבנות שבע טובות הנה וכתבו דלר' יוחנן בירושלמי ריש דמאי דפטר אלו השנויים שם אפי' בודאי א"כ הפקר הן דפטורין ממעשר והוא הגדל ביערים אע"פ שהוא טוב וכו' אבל לר"ל דהירושלמי דמחייב בודאי ופוטר בדמאי לפי שלא נחשד משמע משום גריעותא ושיטתיה דהש"ס כוותיה בפ' כילד מברכין וכו' וכבר ביארתי בריש דמאי דסברת ר' יוחנן עיקר ולא קשיא מידי מהסוגיא דפ' כילד מברכין דאזלא נמי כותיה לחד לישנא וע"ש ד"ה ר' יוחנן אמר ותמלא מבואר הכל בס"ד:

(שם בגמ') אילן שחנט קודם ט"ו בשבט וכו'. כהן סתמא דהתוספתא הובאה בבבלי פ"ק דר"ה (דף טו ע"ב) וכן להא דקאמר ר' יוחנן נהגו העם בחרובין כר' נחמיה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א דמעשר שני דבכל האילן הולכין אחר עונת המעשרות שלו ואם הגיעו קודם ט"ו בשבט וכו' וכהך מ"ד לקמן דר"ה שלו ט"ו בשבט הוא ומיהו לא בהבאת עלים תליא בכל האילן אלא כמו ששנוי עונת המעשר בכל אילן ואילן לקמן בריש מעשרות ומלבד בחרובין פסק כר' יוחנן דנהגו כר' נחמיה כדמשמע ממסקנא דהתם דלא קיבל ר' יוחנן לתשובת ר"ל מהאי דבנות שוח וכדמתמה שם ר' אבא הכהן כהאי דמתמה ר' בון הכא אלא דהתם מסקנת התמיה דהיכי מקפי משביעית דאורייתא על מעשר חרובין מדרבנן והכא מוסיף לתמוה גם על האי דמדמה חרובין לבנות שוח ומה שחילק הוא ז"ל בין חרובי ללמוכה לש"ר חרובין זה למד מהסוגיא דלקמן בפ"ק דמעשרות וכן נלמד משם דשאר כל פירות האילן חייבין במעשרות מן התורה כדגן תירוש ויצהר כדעתו ז"ל בזה כמ"ש בהדיא בריש פ"ב מהל' תרומות ואף דבסוגיא דפ' כילד מברכין (דף לו) קאמר בהדיא דמעשר האילן מדרבנן הוא וכן דעת רש"י ז"ל והתוס' בכמה מקומות וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם מ"מ משמע מכמה משניות וסוגיות בש"ס דילן דמעשר פירות האילן מן התורה הוא וכמו שמביאין התוס' בבכורות (דף נד) ודעתם ס דלהסמכתא בעלמא אמרו זה בכל מקום הכל לא כן דעת הרמב"ם ויתבאר מזה במקומו בפ"ק דמעשרות בהלכה א' בס"ד וכן בענין מ"ש באתרוג:

(שם ע"ב) אמרו לו והרי עמך בטבריה וכו'. הנכון דענין בפני עצמו הוא ואר' יהודה דמתני' קאי וכך הוא בתוספתא ריש פ"ד ר' יהודה אומר הפרסאות שביעית שלהן למוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים אמרו לו הרי הן הגלך בטבריה ואינן עושות אלא בנות שנתן:

(שם) אמר ר' יונה היא לוף היא בגלים. וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שפסק כר' יונה שכך כתב בפ"ה מהל"ש בהלכה טו הטומן את הלוף וכיוצא בהן לא יפחות מארבע קבים וכו' דלאו דוקא לוף אמרו אלא כל שדרכו להטמין וכיוצא בו:

(שם) לוף שעברה עליו שביעית. הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה כתב לפרש המתני' לפי גירסתו בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי דלקמן בפ"ט דגרים בדברי ר' יוסי אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור וכמו שפסק בזה בחיבורו כר' יוסי כמ"ש בפ"ז בהלכה ג' והבור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים ובענין המקום שלמד להוציא הגי' זו מה שאין זה בכל הספרים שלפנינו עיין בדיבור דלקמן ויתבאר אי"ה עוד במקומו לקמן שם בהלכה ב' ד"ה ג' ארצות וא"כ מתני' דידן מתפרשת כהוגן גם לפי גירסתו ז"ל דר"א ס"ל כר' יהודה ויעשה חשבון עם העניים ור' יהושע כרבי יוסי דאסור אחר הביעור לכל ואין כאן חשבון מיהו צריך טעם למה השמיט בחיבורו ולא זכר כלל לדין דמשנתנו דאין לומר דסמיך אהא דכתב בפ' הנזכר בדין אחר הביעור דמ"מ היה לו לבאר בלוף של ששית שעברה עליו שביעית ולא הגיע עדיין זמן הביעור מה דינו דהרי יש כאן גדולי ששית ומה שניתוסף בו מגידולי שביעית וכן אם עברה עליו כל השביעית ונכנס לשמינית כמשמעות פשטה דמתני' מה הדין בגידולי היתר של שמינית שנתוספו על גידולי איסור דשביעית ונראה דכל אלו חלוקי הדינים שיש לומר בהאי דינא דמתני' קצת מהן כבר מבוארין בדבריו בחיבורו ויש שנדחו מהלכה אם אנו מפרשין המתני' כפשטה. וזה דאם אותו הלוף שנזרע קודם השביעית נכנס לשביעית ונעקר קודם זמן הביעור כבר נכלל הוא בדין ספיחי שביעית וזה ביאר בריש פ"ד כל שתולית הארץ בשנה השביעית בין מן הזרע שנפל בה קודם שביעית בין מן העקרים שנקצרו מקודם ותזרו ועשו ושניהם נקראו ספית וכו' ומד"ם שיהו כל הספיחין אסורים באכילה וכו' וא"כ הלוף שהוא מירקות הגינה בכלל וטעמו שכתב דהאיסור מד"ם תמצא בדיבור דלקמן. ואם נשתהה עד אחר הביעור כבר כתב בפ"ז שהוזכר שאסור לכל ואם נכנס בשמינית וניתוסף עליו גידולי שמינית כמשמעות פשטה דהמתני' פשוט הוא דאם לא נלקט עד שנת שמינית א"כ לא שייך בו כלל דין דשביעית דהא בירק אזלינן בתר לקיטה בין למעשרות בין לשביעית וזה מבואר בדבריו בפ"ד בהלכה י"ב וי"ג כדמוכח מהאי דפ"ק דר"ה. ואם עקרו בשביעית וחזר ונטעו בשמינית או שנשרש בשמינית ועשה גידולין פשוט הוא דגידולי היתר מעלין את האיסור בשביעית כדמסקינן בנדרים (דף נח) בשמעתתא דבגלל דיבמעאל איש כפר ימא דשאני ערלה וכלאים דאין גידולי היתר מעלין את האיסור הכל שביעית כיון דאיסורה ע"י קרקע בטילתה נמי ע"י קרקע וכמ"ש הוא ז"ל לדין דבגלל בפ' הנזכר בהל' כ"ח וא"כ ה"ה בלוף וכל כיוצא בזה ומש"ה תמה אני על הר"ש ז"ל דהקשה על המתני' דידן והא בירק אזלינן בתר לקיטה גם לענין שביעית וא"כ האי לוף דלקט בשמינית אין עליו תורת שביעית ותירץ דמתני' איירי כגון דעקרוהו עם עליו בסוף שביעית ועקרוהו במארופות כדינו והניחו במקומו וחזר ונשרש והוסיף גידוליו בשמינית ולפיכך צריך לעשות חשבון עם העניים עכ"ל בזה והביא לזה הת"ט והא קשיא דמאי שנא אם נשרש בעצמו או אם הזר ונטעו בשמינית כל היכא דרבו גידולי היתר מעלין הן את האיסור בשביעית כדמסקינן בם הלא דכך אנו צריכין לומר דכל שתאמר בפירושא דמתני' אולא דלא כהלכתא דהי מיירי בשעקרו בסוף שביעית וחזר ונטעו או שנשרש מאליו בשמינית גידולי השמינית מעלין את האיסור והאי תנא דמתני' ס"ל כהאי דבעי למימר מעיקרא בנדרים שם דאף בשביעית אין גידולי היתר מעלין את האיסור כמו בערלה וכלאים ואי מיירי שלא עקרו ונשארו בארץ עד השמינית כמשמעו' פשטה דהמתני' א"כ ההי תנא ס"ל דלא אזלינן בירק בתר לקיט' לענין שביעית או דס"ל דגידולי שביעית עומדין באיסורן ואפי' ניתוספו עליהן גידולי היתר והוא נשאר בארץ וא"כ כל היכא דמוקמית להמתני' לאו אליבא דהלכתא היא ולכן השמיטה הרמב"ם ועוד היותר נראה דבלא"ה קושית הר"ש אינה קושיא

דלא אמרו כאן אלא בלוף ולא בשאר ירק והכי אמרינן בהדיא לקמן בהלכה ה' לר' יהודה ולר"א דקאי כותיה גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק ועל דינא דהאי מתני' קאי וזה ג"כ דלא כפי' הר"ש שם כמו שיתבאר לקמן ושאר חילוקי דינים שטובל לומר כאן ככר מבוארין הן במקומן כנזכר. גם מה שכתב עוד הר"ש בענין ירק בתר לקיטה וליין בפ"ט גם שם האריך ואינם דברים מוכרחים וכן מה שפי' כאן בהסוגיא כולם מוקשים המה כמו שתראה לקמן בביאור הסוגיא אחת אל אחת וברמז במקרא מועט בהלכות מרובות שהאריך שם:

(דף י"ד ע"א) סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה. כדפרישית דר' אימי היה סבור כך מתשובת ר' יוחנן אבל לקושטא דמילתא לא השיב לו ר' יוחנן כן אלא למאי דבעי למימר דהמתני' נשנית מקודם שגזרו על זה א"ל וכי בעלייה היית ויודע אתה השעה שנמנו בעלייה וגזרו ומשום דעיקר סברת ר' אימי בענין שרצה לדמות דינא דמתני' לספיחין ליתא דמתני' מיירי שעשה בארץ עד לאחר השביעית ואולא כהאי מ"ד דאין גידולי היתר מעלין את האיסור דלא כהלכתא דהא מסקינן בנדרים דאפי' בשעקרו בשביעית וחזרו ונטעו בשמינית גידולי שמינית מעלין לאיסור שביעית ומכ"ש בשלא עקרו ועמד בארץ עד שמינית וניתוספו בו גידולי היתר ועוד דבכה"ג אזלינן בתר לקיטה והוא נלקט בשמינית וכמבואר בדיבור דלעיל. ולענין ספיחין מה שנעקר בשביעית ודאי לא פליג ר' יוחנן על התכמים דסברי דאין איסורן אלא מד"ם ופלוגתא דר"ע ורבנן היא בת"כ פרשה בהר בפסוק ופי' תאמרו דהכי תני התם עתידים אתם לומר מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו אם אין זורעים מה אנו אוספים אמר ר"ע מכאן סמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית ות"ק אין ספיחים אסורים מד"ת אלא מד"ם אם כן למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו אמרת לנו לא תזרע ומה שאנו אוספים אין מכנסו לקיום אמרת לנו בעדותו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית. למדנו מברייתא זו שני דברים הא' דכל איסור הספיחין אינו אלא מדבריהם כחכמים דר"ע ובבבלי פרק מקום שנהגו (דף נ"א ע"ב) דמייתי המתני' דפ"ט וגרים התם ר"ש אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב וכו' ותרוייהו אליבא דר"ע וכו' רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין וכו' וכתבו התוס' שם דלרבנן דת"כ דפליגי עליה דר"ע וסברי איסור ספיחין דרבנן ליכא למיגזר וכו' ע"ש ודעת הרמב"ם בזה דלרבנן דפליגי אדר"ע כל הספיחין שוין הן ואסורין מדבריהם ופסק בריש פ"ד כרבנן דר"ע וכדכתב שם הטעם ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה וכו' וזה הטעם הוא בין בספיחי כרוב ובין בשאר כל הספיחין במינין שדרך רוב בני האדם לזורעם ומזה נמשך ממילא דדין כל הספיחין שוין הן ר"ל גם בענין זה דבין ספיחין שבאו מזרע שנפלו מקודם שביעית או שנקלרו בששית וחזרו ועשו בשביעית ובין ספיחין שעלו מאליהן בשביעית כדכתב שם דזיל בתר טעמא והכל אסור מד"ם. הב' מה שלמדנו מהברייתא דת"כ דלאחר הביעור אסור לכל הוא כדדרשי רבנן דר"ע שאמרו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך דמשמע דאין שום תקנה להנאספים בשביעית שיהו מותרין אחר זמן הביעור לפי שצריך לבערם מן העולם ומכאן למד הרמב"ם לומר דזהו הביעור שאמרו ולפיכך גרים בדברי ר' יוסי א' עניים וא' עשירים אין אוכלים אחר הביעור דאזלו דברי ר' יוסי כרבנן דר"ע בת"כ ומזה תדע דהברייתא השנויה לעיל בת"כ בפסוק והיתה שבת הארץ לכם וכו' דגרים התם כגי' המתני' שלפנינו וכמו שהובאה כאן דר' יוסי ס"ל א' עניים וא' עשירים אוכלין אחר הביעור הך ברייתא אליבא דר"ע דלקמן היא דלא דרים הפסוק וכי תאמרו אלא על איסור ספיחין ולא על איסור אחר הביעור ובענין מה שתלה הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"ז בהך פלוגתא דהכותב שלשה כתבים יתבאר במקומו בס"ד:

(שם) אמר ר' ירמיה בעלי לוף שוטה הוא מתני' וכו'. כדפרישית דמוכרח הוא דענין בפ"ע הוא ולא קאי אדלעיל וכמו שרלה הר"ש לפרש זה ע"ש דמלבד שהוא פי' דחוק וכן כמה שפי' לקמן מילתיה דר' ירמיה אתרה וכו' שנמלאו בתוך דבר וכו' בעיקר הלוף השוטה ולא אמרינן בטלי להו אגב עיקר וכו' זה קשה דמהיכי תיתי לומר כאן בטלו העלין הלא זה אינו מתקיים בארץ והעיקר הוא מתקיים בארץ ומה שייך ביטול בכאן ועוד לישנא דנמלא לא שייך כלל לפי פירושו וה"ל למימר שהוא בתוך דבר וכו' וכן כמה שפי' שביקף הוא שתולש העלין מן העיקר ואין זה משמעות הלשון ולא נאריך בזה דהסוגיא מתבארת כמשמעה והאי מה עבד לה ר' ירמיה על הברייתא דבר קפרא קאי כמבואר הכל בפנים:

(שם) רבי יוסי פתר לה מתניתא לפני ר"ה השביעית וכו'. מה שפי' בכאן הר"ש ז"ל דקאי נמי אדלעיל ולשיטיא דענין ספיחין זה יותר קשה דהא על המתני' דלקמן קאמר נמי הכי ר' יוסי פתר מתניתא וכו' דכבר כתבתי בכמה מקומות שאין לנו לסמוך על ציון הלז של ההעתקות והדפוס שכתוב בהן קודם הלכה דלקמן וזהו טעות דמוכרח הוא שהרי ככר שנה לדבריהם המתני' דהכא ומאי האי דהדר ואמר ר' יוסי פתר וכו' וענין האמת מורה הדרך דלא קאי אלא על מתני' דלקמן לוף של ערב שביעית וכו' כלומר דלהאי מתני' נמי מפרשי כל חד וחד לטעמיה דלרבי יוסי צריך שיהא נטוע לפני שביעית זמן כל כך שיכול להתגדל כשיעור כילה ומטעמא שלא יהא נראה כנטוע בשביעית ור' חזקיה לא חייש לזה אלא כל שהוא נטוע לפני שביעית ואפי' בערב ר"ה נקרא לוף של ערב שביעית ולב"ש עוקרין אותו בשביעית כמארופות של עץ ולב"ה אף בקרדומות של מתכות וכעין דפליגי ר' יוסי ור' חזקיה באוקימתא דמתני' דידן מהאי טעמא גופיה ודברי ר' יוסי הן עיקר להלכה כמתני' דלקמן כמו שאבאר לקמן גם למאי דרלה הר"ש לגרוס ודיכנו ופירש שדרך העלין במקום חיבורן ודכוות' בסוף הנודר מן הירק וכו' זה קשה להבין דהתם (בדף נח) על דבעי למיפשט להבעיא דישמעאל איש כפר ימא מהמתני' דפרק דלקמן בצלים שירדו עליהם גשמים ולמחו וכו' מדחה הש"ס ודילמא במדוכנין והמעיין שם יראה דאין לפרש בענין אחר אלא שדרך ושתק העלין והעיקר ביחד ובאני בבעיא דר' ישמעאל דאיתנהו לעיקר בעין וא"כ לא שייך הך פירושא כאן וגי' דיכנו הוא עיקר שהשה העלין כשודן במחובר וכך הוא לקמן בפ"ו בעובדא דר' אבהו על לארבל וכו' אני לא אמרתי אלא במרוכנים וכך היא גי' הראב"ד ז"ל בהשגה בפ"ד בהלכה כ"א. גם בענין עיקר פירושו להאי דר' יוסי ור' חזקיה וכהא דר' חזקיה כתב שפתר נמי בשנטע' בששית ועשה כילה בששית אלא דמוקי לה בשריכנו בששית ועקרו לגמרי בשביעית וכו' ומילתיה דר' חזקיה כתובה בשיבוש בירושלמי וצריך לתקן הגי' לפי הפתרון שפירשתי עכ"ל לפי דבריו צריך לשבש כל העיקר של דברי ר' חזקיה הכתובים כאן גם כדים דבריו בהא דפתר לער"ה שביעית ומה נעשה בהא דלקמן ר' יוסי פתר וכו' ר' חזקיה פתר וכו' והגם שם צריך לשבש כך וככר כתבתי דהאי אידך דר' יוסי ור' חזקיה אמתני' דלקמן היא שנאמרה. ולמאי דפירשתי בפנים לא היה צריך לשבש כאן אלא בסוף דברי ר' חזקיה ומה שנראה היותר נכון בפירושא דמילתא דר' יוסי ור' חזקיה כך הוא דתרווייהו ס"ל דאין לפרש המתני' בשהרכינו ועקרו אלא שעשה בארץ וכו' ורשטת דבריהם מתפרשי' בענין זה דר' יוסי קאמר דמתני' איירי שנטעו זמן כל כך לפני שביעית בכדי שיתגדל ככילה לפני שביעית שלא יהא נראה כנטיעת שביעית ור"ח לא חייש להכי אלא אפי' נטעו בערב ר"ה כדפרישית דבהא הוא דפליגי וה"נ פליגי בהא גופה כדינא דמתני' דלקמן והשתא מסיים לדבריהם כל חד וחד לפי שיטתיה דבהא תרווייהו מודו דת"ת לפרש המתני' אלא כמשמעה בענין דמיירי שעשה בארץ ונכנס לשמינית או יותר והכי פירושא בדברי ר' יוסי נטעו לפני ר"ה שביעית וכו' כלומר הא דקתני במתני' שעברה עליו שביעית דמשמע דלא עקרו אלא עשה בארץ עד לאחר שביעית משום דעל כרחך כן הוא והך וריכנו וכו' לפי הס"ד הוא כלומר דאם תימלי לומר מאי אריא דקתני שעברה עליו שביעית ואמאי לא מוקי פלוגתייהו בהכי שריכנו בשביעית ועקרו כמוצאי שביעית לזה מסיים דלא מלית אמרת הכי דאין תימר ריכון כעיקור וכו' מספק יעשה חשבון עם העניים בתמיה כלומר דאי הכי הוה קשיא מאי האי דקאמר ר"א יעשה חשבון ומה חשבון שייך כאן הא הספק הוא דאם הריכון כעיקור כולו לעניים הוא ואם לאו אין כולו לעניים כלומר אין כאן כלל לעניים שהרי הוא נלקט במוצאי שביעית כדפרישית בפנים בזה וא"כ יחלוקו מבעיא ליה ומאי חשבון דקאמר אלא דמיירי שעשה בארץ וכו' והש"ס לא מסיים להאי דעשה בארץ עד לבתר מילתיה דר' חזקיה משום דאתרווייהו קאי דבהא לא פליגי ותרווייהו מפרשי להא דנקט במתני' שעברה עליו שביעית בדוקא נקט והשתא מילתיה דר' חזקיה מתפרשא נמי כהוגן וכעין זה דאמרן דהוא פתר מתני' שנטעו ער"ה שביעית דבהא הוא דפליג אדר' יוסי כדאמרן ומסיים ג"כ לטעמא דנקט במתני' שעברה עליו שביעית בדוקא דאת"ל דהא בשנטעו ער"ה שביעית מלינן לאוקמי בהכי שריכנו בתחילת שביעית אחר שעשה כילה ותחילת שביעית קודם זמן הביעור הוא. ועקרו בסוף שביעית. אחר זמן הביעור וא"כ אמאי קתני שעברה עליו שביעית. לזה מסיים דהא לא מלית אמרת דאין תימר ריכון כעיקור וכו' וא"כ לפיכך אין לעניים עמו חשבון כלומר דלא הוה שייך לומר דיעשה חשבון דהא הספק הוא אם כולו לבעה"ב שריכנו קודם זמן הביעור וזכה בו או אם אין הריכון כעיקור אין כאן כלל לבעה"ב ויחלוקו מיבעיא ליה והלכך על כרחך שעברה עליו שביעית בדוקא ועשה בארץ וכו' והיינו לפי החשבון שנשתהא בארץ עם מה שנשתהא בשביעית. וזהו הפי' דהסוגיא כל חד וחד למאי דאית ליה וכפירושא דעברה עליו שביעית דייקו תרווייהו כחדא. ומה דשייך לדינא בהמתני' והסוגיא כבר נתבאר הכל לעיל ד"ה לוף שעברה עליו שביעית:

(שם ע"ב) ומודים בפואה של צלעות וכו'. הר"ב נמשך אחר הפי' הר"ש כדרכו וכתב של סלעות הגדלה בין הסלעים דאין דרך לזרוע שם וכו' וזה דוחק דהרי עכשיו זרוע שם וא"כ הא מיהא דרך לזרוע הפואה במקומות הללו ומיתזי כעבודה לב"ש והעיקר כפי' הרמב"ם בפי' המשנה והבאתי בפנים ולמדנו עוד מזה דבקרדומות של מתכות ליכא שינוי כלל שכן דרך לפואה של צלעות שחופרין אחריה בכלי ברזל הואיל והצלעות שלה נשרשים בעומק ומן הצד ולפיכך מודים ב"ש בזה דעוקרין אותה כדרכה בשאר שני שבוע לפי שא"א בענין אחר והשתא לב"ה דמתירין לעקור בכולן בקרדומות של מתכות טעמייהו משום דלא בעו שינוי כלל שאין קרדומות של מתכות בינוי וכך הם דברי הרמב"ם

הרמב"ם בחיבורו בפ"ד בהל' י"ט לוף של ערב שביעית וכו' דמכיון דנגמרו מערב שביעית אין כאן משום ספיחי שביעית ומותר לעוקרן אף בקרדומות של מתכות וכב"ה דלא בעו שינוי ודלא כהר"ש גם בזה דרלה לומר דגם קרדומות של מתכות נקרא שינוי ונמשכו אחריו הר"ב והתי"ט ומתוך כך יצא לו לפרש לקמן בהל' ס' הא דאמרו גזרו על הלוף וכו' דעל האי מתני' הוא דקאי וגזרו שיהו עוקרין אותו בשינוי אבל פי' זה ג"כ אינו סובל כוונת הש"ס ונסתר הוא מכמה טעמים ועיין לקמן שם ד"ה גזרו על הלוף כמה שביארתי ותמצא פירוש האמיתי ומוכרח הוא דעל מתני' דלעיל קאי בדין לוף שעברה עליו שביעית ונכנס לשמינית וכל המעיין יודה בזה ולעיל בהלכה ג' ד"ה לוף שעברה עליו שביעית זכרתי מזה:

(שם) **היתה** שניה נכנסת לשלישית וכו'. דברי האי תוספתא יחידאה היא דרשב"ג הוא דאמרה כמו שהבאתי בפנים ולא פסק הרמב"ם כותיה דלא כתב כן אלא בכללים הברורים בפ' שנזכר לעיל לענין שביעית ובפ"א ממעשר שני לענין מעשרות כסתמא דמתני' לעיל בפ"ב ובדין פול המצרי נתבאר שם ועיין בפ"ב בהלכה ח' ד"ה תני שם מידות וכו' מה שכתבתי בזה בס"ד:

(שם) **גוזרן** על הלוף ולא גזרו על הירק. הר"ש ז"ל פי' בזה גזרו על הלוף שלא יעקור אותו בשביעית אלא בשינוי במארופות של עץ לב"ש ובקרדום לב"ה הלכך מוצאי שביעית לא שכיח דאיסורא אבל ירק דלא גזרו לתולשו כי הורתיה שכיח נמי דאיסורא בשמינית וכו' ואחריו נמשך הר"ב בפירוש דברי ר' יהודה דמתני' ומעולם תמהתי על האי פירושא בין שאר פירושיו בסדר הזה ואם דדברי ר' יהודה אינם אליבא דהלכתא מ"מ היה קשה לי מה זה שאמרו גזרו ולא גזרו וכי ירק מותר לתולשו בשביעית הלא בזה לא מצינו מחלוקת כלל דאסור הוא משום ספיחי שביעית ובספיחי כרוב פליגי ביה לקמן בפ"ט ולפי נוסחאות המתחלפות בדברי ר"ש דהתם וכמוזכר לעיל בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אימי לפי הגי' שלפנינו ולפי הגי' שהובאה בפרק מקום שנהגו אבל בשאר ירק ליכא מאן דפליג דספיחין אסורין ואם כן לפי פירושו דעל המתני' דלעיל קאי למאי שהתירו לעקור את הלוף בשביעית להנגמר מע"ש שביעית לכל חד וחד כדאית ליה אבל בירק אפי' ע"י שינוי אסור ואם עקרו דאיסורא הוא מאי האי גזרו וכו' התירו בלוף ולא התירו בירק מיבעי ליה ועוד מי הגיד לנו זה דגם בקרדום לב"ה שינוי הוא בנקרא הלא מפשטיה דמתני' דלעיל משמע דבהכי הוא דפליגי דלב"ש בעי שינוי אף שהתירו לו לעקרו בשביעית מ"מ לא יעשה כדרך שעוקרו בשאר שני שבוע לחפור אחריו בכלי ברזל ולב"ה מותר מכיון דנגמר לפני שביעית התירו לעקרו כדרכו ופשיטא דמוכרח הוא האי פירושא בפלוגתייהו דלעיל למאי שזכרתי שם בפירוש פוחה של ללעות ואיך שיהיה האי פירושא דגזרו ולא גזרו קשה הוא מאוד וכן כמה שמסיק לפי פירושו בשינויא דבטמון אנן קיימין וכמה פעמים עמדתי על זה ולא יכולתי להבין על בוריו כמו ממש בכל המקומות שבסדר הזה שהוציא לפי' המשנה מהאי תלמודא ולפעמים אינם לפי המסקנא ולפעמים לא שייכים כלל לפי הענין והנה האיר המקום ב"ה את עיני לבאר סדר הזה כסדרו וכתיקונו כמו שתראה בכל מקום שאני מראה באצבע הוכחה וראיה לפירושי ורובא דרובא הוצאתי מדעת הרמב"ם ז"ל לפי מ"ש בחיבורו ומתוך כך נתבארו גם דבריו על נכון מאיזה מקום הן נובעין וכהוכם תראה פירוש האמיתי ב"ה גם בכאן להא דאמרו גזרו ולא גזרו דעל המתני' דהלכה ג' קאי לוף שעברה עליו שביעית ואליבא דר' יהודה ור"א הוא כמבואר הכל בפנים ובענין לוף שעברה עליו שביעית לדינא כבר נתבאר לעיל במקומו דאין חילוק בין לוף לבין שאר ירק בענין זה דהואיל ונכנס לשמינית אזלינן בתר לקיטתו כדין שאר ירק בין לענין שביעית בין לענין מעשרות כמבואר לעיל שם בס"ד:

(שם) **אמר** לו ר' יוסי עמך הייתי ולא היה אלא מוצאי הפסח. גם בכאן רלה הר"ש לומר דמשירבה החדש היינו מן הפסח ואילך כמוזכר בהאי עובדא דהתוספתא ואין מוכרח כלל ללמוד מכאן לדינא להזמן דמעשה דהוה הכי הוה ולאפוקי מדר' יהודה דהיה סבור דבמוצאי החג הוה וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד בהלכה ח' סתם משירבה החדש דאין זמן לזה אלא לפי השנה פעמים היא אפילה ופעמים היא בכירה:

(שם) **כיני** מתניתא וכו'. לחשוד על השביעית וכן פסק הרמב"ם בפ"ח בהל' ב' ואלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית למי שחשוד על השביעית וכו' ומותר למכור סתם למי שאינו חשוד אפי' דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית וכו' כדעריבית במתני' וכדמסיק הש"ס הדא אמרה סתמן מותר:

(דף ט"ו ע"א) **מוכר** לעכו"ם בארץ ואפי' יותר מכאן. לפי הנראה דהש"ס מפרש להא דקתני ואם הביא יותר מכאן מותר דעל היוצר קאי שאם הביא כלים יותר מיכן מותר למכור לעכו"ם ואפי' בארץ והיה נראה שזה מכוון כדברי הרמב"ם שם בהלכה ה' היוצר מוכר חמש כדי שמן וט"ו כדי יין ומותר למכור לעכו"ם יתר מזה ואינו חושש שמא ימכור לישראל ובהכי הוה אזדא לה תמיהת התי"ט שכתב ואני תמה על הרמב"ם שהשמיט לבבא זו בפ"ח מהל"ש אלא דהאמת הוא שהרמב"ם ג"כ היה מפרש כפשטה דעל הרישא קאי שכן דרכו להביא מן ההפקר ואם הביא יתר מכאן מותר ולא השמיט לבבא זו שכבר כתבה לעיל בפ"ד בהלכה כ"ד מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית וכו' אלא יפקיר הכל וכו' ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר חמש כדי שמן וט"ו כדי יין ואם הביא יותר מזה מותר ומהאי מתני' הוא שלמד כן ולא היה צריך לחזור ולכתבו כאן:

(שם) **המוכר** שור לחבירו ונמצא נוגחן. ומסיק לה דפלוגתייהו כשמכרו לסרסר והכי מסיק לה נמי בבבלי ר"ס פרק הפרה (דף מו) על הא דפריך כמו הכא וניחזי אי גברא דזבין לרדיא וכו' לא צריכא בגברא דזבין להא ולהא וכך פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ז מהלכות מכירה בהלכה ה' למאי דקי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב והא דפריך שם עוד וניחזי אי דמי רדיא לרדיא וכו' ומוקי לה דאייקיר בשרא וקאי בדמי רדיא לא פסק הרמב"ם כאוקימתא זו ולא הביאה וכבר כתבתי בחיבורי על סדר נזיקין בפ"ד דב"ק בהלכה ו' דטעמו דהוא ז"ל היה מפרש דהך אוקימתא אזלא כרבי יהודה דפרק הספינה דס"ל הדמים ראיה אבל לחכמים דהלכתא כוותייהו אין הדמים מודיעים והתוס' כתבו שם בשם הריב"ם דסוגיא דב"ק אתייא אפי' כרבנן דהתם ואין דעת הרמב"ם כן בענין חזקה נגד הרוב ועיין כמה שכתבתי ר"ס פ' המניח וכמה שציינתי שם:

(שם) **מכרה** לו ביובל עצמו וכו'. פלוגתא דרב ושמואל בזה עיקרה בר"ס פ"ט דערכין (דף כט) המוכר שדהו בשנת היובל עצמה וכו' וקאמר התם טעמא דשמואל דקי"ל כותיה משום ק"ו הוא דמה מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר והכא דנראה דמפרש לטעמא דשמואל משום דמקח טעות הוא כדקאמר לאיזה דבר מכרה לו לא לזריעה וי"ל דאת"ל קאמר דאף את"ל דטעמיה דשמואל משום מקח טעות הוא אפ"ה לא קשיא דידיה אדידיה כדמפרש לה דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן אבל לקובעא דמילתא טעמיה דשמואל ביובל משום ק"ו הוא:

(שם) **רב** כבית שמאי וכו'. ומסיק דלאו מילתא היא ולא שייכא פלוגתייהו לדינא דמתני' דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי כמבואר בפנים. מיהו לפי האי סברא דקאמר הכא אליבא דרב דכי לית אורחא מבהתא תלתין או תלתא יומין וכו' הוה קשיא לשמואל דהיכי מתרץ להא הרי עכ"פ יש חשש דאתי לנגוחי ויכול הלוקח לטעון דאף למאי דסברת לשחיטה לקחתיו הלא אין דרך לשוחטו מיד והיה לך להודיעני שהוא נגחן והייתי שוחטו מיד שלא לבא לידי הפסד ונראה דהך סברא דקאמר הש"ס לדיחויא בעלמא הוא דקאמר דמצינן למימר דאף רב יסבור כב"ה דלית אורחא וכו' ומיהו לא קמה האי סברא דנימא דמתוך כך יש לו להלוקח לטעון נגד המוכר וראיה לזה מסוגיית הש"ס דילן דפ"ק דע"ז (דף ט"ו) דקאמר התם רב הונא זבין ההיא פרה לנכרי א"ל רב חסדא מ"ט עביד מר הכי א"ל אימור לשחיטה זבנה ומנא תימרא דאמרינן כה"ג דתנן בש"א לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית וב"ה מתירין וכו' ומסיק התם רב אשי דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן והשתא אי איתא להאי סברא דאף דתלינן דלקחו לשחיטה מדרך לשהותו בביתו כמה ימים א"כ הניחא לענין שביעית כדפרישית בפנים דמ"מ עתיד לשוחטו ולא תלינן דלקחו למלאכה אלא בהאי עובדא דרב הונא היכי סמיך אהא על הא מתני' דשביעית למכור לנכרי דילמא אתי לשהויי בביתיה תלתא או כמה יומי ואיכא חששא כדאמרינן שם לעיל אלא ודאי דליתא דכי תלינן לשחיטה זבנה תו ליכא למיחש למידי ואף אם משהא ליה בביתו כמה יומי וא"כ פשיטא דלענין ממון אין מוציאין מיד המוכר המוחזק ע"פ טענה זו וזהו סברת שמואל דקי"ל כותיה:

(שם ע"ב) **כאן** בלותת כאן בשאינו לותת. כבר כתבתי בפ"ד דע"ז בהלכה י' דהאי שינויא קיימא אף לרבא דסוף פ' הניזקין לפי פירוש ר"ת שהביאו שם ד"ה רישא טומאת חולין וסיפא טומאת חלה וכך הוא דעת הרמב"ם בפ"ח מהל' בכורים כמו שנתבאר שם וגם ביארתי מהיכן למד לומר בענין איסור גרם טומאה לכתחילה לעיסה ועוד יתבאר במקומו לקמן במסכת חלה בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **שלש** ארצות לשביעית. לא נאכל ולא נעבד. פירשתי בפנים לפי פי' הרמב"ם במשנה ובחיבורו חזר בו וכתב בפ"ד בהלכה כ"ו כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה. ונראה דטעמו דחזר בו דלפי פירושו במשנה קשה דלא נעבד ולא נאכל מיבעי למיתני דהא אם נעבד אסור לאכול מה שתוציא קאמר ולפיכך פי' דהאי לא נאכל לא קאי אדיעבד אם עבדו אלא כל חד וחד כאפי נפשיה מיתפרש לא נאכל היינו הספיחין הצומחין בשביעית כדין הספיחין שנזכר לעיל שם ולא נעבד הקרקע בשביעית ומזה תבין דמ"ש הר"ב בפ"א ותפסו לעיקר לא נאכל אחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית והוא פי' הר"ש וע"ז

בלא"ה קשה דדין ביעור לא איירי כאן אלא לקמן בפ"ז והכא לשביעית קתני ועוד דלפי' נמי קשה לא נעבד ולא נאכל מיבעיא ליה דהא לא נאכל לאחר שביעית הוא אלא העיקר כדברי הרמב"ם בחיבורו ומפני שאיסור הספיחין הוא קודם דכולל הספיחין שצומחין מהזרע שנפל קודם שביעית ואותן הבאין מאיליהן וכו' כדכתב שם ברמב"ם הפ' לפיכך הקדים התנא לא נאכל והדר לא נעבד:

(שם בגמ') **מה** תפילין ות"ת שאינן תלויין בארץ וכו'. בפ"ק דקידושין כתבתי הא דלא יליף האי ש"ס כדיליף בבבלי שם (דף לז) לא ולמד ממה שאומר בענין אבד תאבדון את כל המקומות וגו' מה ע"ז מיוחדת שהיא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בח"ל אף כל וכו' וכן דריש בספרי פ' ראה משום דקשיא ליה אהאי ילפותא הרי חובת הגוף שלא לעבוד ע"ז לא כתיבא התם בהאי ענינא שאין הכתוב מדבר אלא לעקור אותה ולשרש אחריה והאי אינו אלא בארץ וזו היא קושית הרמב"ן מביאו הריטב"א ז"ל ומה שתירץ שם בשמו לפי שיטת הבבלי דאפשר שאנו למדין ממה שאמר בפרשה לא תעשון כן לה' אלהיכם כי אם אל המקום ויש בכלל זה איסור במות בח"ל עכ"ל אבל זה דוחק גדול והש"ס לא הביא אלא קרא דאבד תאבדון וקאמר בהדיא מה ע"ז שהיא חובת הגוף וכו' ולענ"ד נראה דהקושיא מעיקרא ליתא דאין חילוק בין א"י לבין ח"ל בענין לעקור ע"ז ולשרש אחריה אלא שבא"י אתה מצווה לרדוף אחריה ואי אתה מצווה בח"ל לרדוף אחריה והכי דריש בספרי שם מדכתיב ואבדתם את שמם מן המקום ההוא אבל אם באה לידו ויש לו יכולת אף בח"ל מצווה הוא לעקור ולשרש אחריה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בר"פ פ"ז מהלכות ע"ז מצות עשה היא לאבד ע"ז וכו' ובא"י מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בח"ל אין אנו מצווים לרדוף אחריה אלא כל מקום שנכבוש אותו נאבד כל ע"ז שבו וכו' א"כ גם מ"ע זו נוהגת בין בארץ בין בחו"ל ומיהו השתא הדרינן להני שינויי הדרשות דהכא ודהתם ונהי דלהאי תלמודא מצינן למימר דדריש מקרא הקודם לשיטת הש"ס הבבלי מאי איכא למימר אמאי לא יליף לה מהקודם בכתוב ונראה דלשיטתייהו הוא דאזלי דסתמא דהש"ס בבבלי פוסק בכל מקום כרבנן דקי"ל ב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין כמו דקאמר בפשיטות בקידושין לעיל בסוגיא דמ"ע שהזמן גרמא ובהרבה מקומות הלכך לא מצינן למילף מתפילין ות"ת דהוו ב' כתובים אבל שיטתא דהאי ש"ס מסיק בכמה מקומות כר' יהודה דסוף פ"ז דסנהדרין דב' כתובים הבאים כאחד מלמדין כמו שתמצא בר"פ פ"ו דנזיר וכבר זכרתי שם מזה ד"ה והא תני בשם ר"א ע"ש וכן תמצא בשבת פרק כלל גדול ובפ"ז דסנהדרין דסתמא דהאי ש"ס אליבא דר"י דסנהדרין היא ולפיכך יליף לה מהכתוב הקודם:

(שם) **במה** נתחייבו ר"י ב"ת אמר מד"ת נתחייבו וכו'. כבר זכרתי מזה בפ' אלמנה לכ"ג בהלכה ג' ובכמה מקומות דפלוגתא דרבוותא בענין תרומות ומעשרות בזמן בית שני היא פלוגתא דאמוראי הכא דהתוס' פ' הערל (דף פ"ב) ד"ה ירושה ראשונה ושניה יש להן וכו' ס"ל דמן התורה נתחייבו ורצו לפרש שם דגם דמ"ד הכא מאיליהן קבלו וכו' שחייבו עצמן מאליהן וקדשו למה שהחזיקו וכיון שקדשו קדשו מן התורה וכן הוא דעת הראב"ד ז"ל בהשגה סוף פ"א דהל' תרומות ודעת הרמב"ם ז"ל שם דתרומה אפי' בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם וכו' ובענין פירושו להאי דר"א דהכא דמפרש כפשטן דמאליהן קבלו ומדרבנן הוא ולא כפי' התוס' כדלעיל פשוט הוא דזה נלמד מכמה וכמה מקומות בהאי ש"ס בסוף פרק הרואה דקאמר בפשיטות כמ"ד מאליהן קבלו את המעשרות ומדרבנן משמע ובפ"ג דדמאי בהלכה ג' וכן בפ"ק דתרומות וביבמות בפ' המזכר ובפ' י"ג ובפ' עשרה יוחסין קאמר סתמא דהש"ס כמ"ד מאליהן וכו' וכיון שכן הכריע האי ש"ס כהאי מ"ד ומדרבנן ועוד דבפ"ז דיבמות קאמר אביי בהדיא דתרומה מדרבנן כמ"ד מאליהן קיבלו את המעשרות וכיון שכן תו לא קשה נמי הא דדקדק הראב"ד מהא דר' יוחנן דסוף פ' הערל דהלכתא כאביי דבתרא הוא וכך אמרו בפ"ד דגיטין בהלכה ג' ועיין לקמן בפ"י בהלכה ג' ד"ה אימתי פסקו היובלות מה שיתבאר עוד מענין זה ומההיא דפ"ט דערכין בס"ד:

(דף ט"ז ע"א) **רבי** אומר אדום ומואב ור' שבית בני עמון. היינו שאר עמון ומואב שלא טיהרו בסיחון ואותם לא כבשו עולי מצרים אבל עמון ומואב שטיהרו בסיחון הרי הן עבר הירדן ארץ סיחון ועוג שכבש משה וכ"כ התוס' בפ' חזקת הבתים (דף נו) גבי האי פלוגתא דפליגי נמי התם מה הן קני קניזי וקדמוני ועיין לקמן ד"ה קשיתה קומי ר' יסא לית עמון ומואב דמשה:

(שם) **המהלך** מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה וכו'. לפי הך גירסא וכ"ה בתוספתא היה נראה דכזיב הוא לצד דרום ולהלן מעכו ועכו הא תנינן בר"פ גיטין דבצפונה של א"י היא וא"כ היה אפשר לפרש כדפרישית בפנים ובבבלי גיטין (דף ז' ע"ב) איפכא הוא דגרים בהך ברייתא דפריך התם אמתני' למימרא דעכו בציפונה דא"י קיימא ורמינהי היה מהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים וכו' ומשני אביי רצועה נפקא וא"כ לפי הס"ד דמקשה הוה משמע מהאי ברייתא דעכו הוא להלן מצפון א"י וכזיב היא יותר בצפון מעכו וא"כ המהלך מעכו לכזיב הוי מהדרום לצפון ובתיקן בגבול מזרחו של א"י ולפיכך מימינו למזרח הדרך טמאה וכו' ומשמאלו למערב הדרך טהורה וכו' ומשני לעולם עכו במקצוע צפונית מזרחית ממש אלא דנפקא עוד רצועה לצד צפון עד כזיב ואותה רצועה מא"י היא לפי פירש"י ז"ל שם ומיתרצא שפיר הברייתא לפי הגי' דהתם והיא נגד הגי' דהתוספתא ודהכא וזה ודאי א"א לומר דפליגי במציאות היכן הוא כזיב אם לצפונה של עכו כדמשמע מהתם או לדרומה כדמשמע מהכא והתי"ט מביא בשם הר"מ ז"ל מפירושיו בכ"י שכתב שא"י הולך כולה עד כזיב אלא שמכזיב תצא רצועה אחת מארץ העמים הולכת עד עכו וכל צדדיה הם א"י ובתוספתא מס' אהלות פרק בתרא אומר היפך גמרין ההולך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה וכו' ויש לתרץ שאותה רצועה לה שני דרכים אחת אל השפה המזרחית ואחת אל השפה המערבית עכ"ל ולפי התירוץ הזה היה אפשר לתרץ גם לפירש"י דהרצועה היא מא"י וכל צדדיה הוא ח"ל ובתוספתא מיירי שהולך בשפה הנוטה למערב ומימינו היא טהורה מארץ העמים שהיא רוחב הרצועה וכו' וכגי' הגמרא דהתם מיירי שהולך בשפה המזרחית והרמב"ם בחיבורו פ"א מהל' תרומות בהל' ז' הולך לשיטתו ולפירושו דהרצועה היא מארץ העמים שכתב שם לפי הגי' דהתם כל הארץ שהוא מימינו שהוא מזרח הדרך הרי הוא בחזקת ח"ל וכל הארץ שהיא משמאלו שהוא מערב הדרך הרי הוא בחזקת ארץ ישראל וכו' וא"כ הולך הוא בשפה המערבית ומלישנא דברייתא משמע כפירושו דהרצועה היא מארץ העמים וממנה והילך והיא בכלל הכל ח"ל הוא ומשמאל הדרך הכל א"י עד הגבול המערבי של א"י:

(שם) **ומה** טעם ויתנו על הירדן וכו'. וזה בתלמיד גמור אבל בתלמיד חבר שרי כדאמרינן בעירובין (דף סג) גבי רבינא ורב אשי וכדכתבו התוס' שם וכן בפ"ק דסנהדרין (דף ה') גבי בני עובדי דמייתי נמי התם דכיון דממשה גמרינן משמע דבתלמיד גמור איירי וכך הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מת"ת שכתב דין זה שם בהלכה ב' ובהלכה ג' עם שארי דינים שבין תלמיד לרבו וסיים שם בהלכה ט' בד"א ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו ה"ז תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אלו הדברים:

(דף י"ז ע"א) **קשיתה** קומי ר' יסא לית עמון ומואב דמשה. למאי דפרישית בפנים כנראה לכאורה וכן בענין שינויא דמשני ר' יוסי בר בון דמספקא ליה לר"ל אם טהרה מיד סיחון ועוג או לא טהרה משמע דעל הארץ שכבש משה קאי מדהביא האי קרא כי חשבון עיר סיחון וגו' א"כ בה מיירי ואף על גב דבפשיטות אמרינן בגיטין (דף לח) ובכמה דוכתי עמון ומואב טהרו בסיחון וכדמשמע קראי בהא הוה מצינן למימר דה"ק אם אותה הטהרה נשארת גם עכשיו לענין שחייבת בשביעית או דילמא כיון שלא קדשו עולי בבל בטלה קדושתה אלא דמ"מ קשה דא"כ היינו עבר הירדן ואנן תנינן בפ"ט ג' ארצות לביעור עבר הירדן וכו' וא"כ חייבת בשביעית ומאי מספקא ליה לר"ל לכך נראה דהכי פירושא דהקושיא והשינויא דבר"פ חגיגה דמייתי להא דמסיק במס' ידים עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית והקשו התוס' שם וכן בפ"ק דיבמות (דף טז) וכן בפ' חזקת הבתים שהבאתי לעיל על הא דפירש"י ז"ל עמון ומואב שכיבש משה מסיחון ונתקדשו בקדושת א"י ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה וזורעין בשביעית וכו' והא אנן תנן ג' ארצות לביעור עבר הירדן וכו' ועבר הירדן היא ארץ סיחון ועוג אלמא שקדשוה עולי בבל וע"ז מפרשין בשם ר"ת ב' פירושים. הא' דמאי דמשמע מהמתני' דשביעית דעבר הירדן חייבת בשביעית התם בארץ סיחון ועוג שלא היתה מעמון ומואב אבל ארץ סיחון ועוג שכיבש מעמון ומואב לא קדשו עולי בבל ולפי התירוץ הזה נתקיים פירש"י דעמון ומואב דמסכת ידים היינו ארץ סיחון ועוג ובטלה קדושתה. ועוד מפרשים דעמון ומואב דמסכת ידים מצינו למימר דזה עמון ומואב ממש שלא כיבש סיחון מעולם ושלא קדשוהו אפי' עולי מצרים וזה דלא כפירש"י. והיינו דמקשה הכא וכב' קושיות הן לית עמון ומואב דמשה כלומר בתמיה. עמון ומואב מספקא ליה לר"ל אם בארץ סיחון ועוג שכיבש משה א"כ חייבת בשביעית. לית עמון ומואב דראב"ע. כלומר ואם בעמון ומואב דמס' ידים קאמר והיינו שאר עמון ומואב שלא כיבש סיחון ולא כיבש משה א"כ קשה לאידך גיסא מאי מספקא ליה הא נמנו וגמרו מעשרין מעשר עני בשביעית וא"כ אינה חייבת בשביעית וממ"נ מתמה על ר"ל וכי לית וכו' ומאי מספקא ליה ומשני ר' יוסי בר' בון דודאי ארץ סיחון ועוג שכיבש משה היתה חייבת בשביעית דטהרו בסיחון כדכתיב כי חשבון וגו' ור"ל דמספקא ליה היינו כפירושא דעמון ומואב דמסכת ידים הוא דמספקא ליה אם זו היא שטהרה מיד סיחון ועוג וכפירש"י ז"ל והא דשנינו דעבר הירדן חייבת בשביעית היינו אותה שלא היתה מעמון ומואב וכתירוץ ר"ת לפי' הא' אבל ארץ סיחון ועוג שכיבש משה בטלה קדושתה עכשיו ודקאמר אין תימר טהרה חייבת היינו שהיתה חייבת או לא טהרה. כלומר או דאמרינן דעמון ומואב דמסכת ידים היינו ארץ עמון ומואב ממש שלא טהרה מעולם ואותה ודאי לעולם היתה פטורה משביעית וכפי' השני דר"ת וא"כ ארץ סיחון ועוג שכיבש משה לא איירי בה במסכת ידים ואיכא למימר דחייבת בשביעית הייט דמספקא ליה לר"ל

ולפ"ז הך דר' תנחומא פליגא דס"ל דמעולם לא קדשה גם ארץ סיחון ועוג שכיבש משה כדדרים התל לרשת עפיתי את אלו הולין לפניך כל זה נראה לפרש להבין משמעות הסוגיא ומיהו אין מכאן איזהו סברת ללמוד לדינא כמו שרלה הכ"מ לומר דמ"ש הרמב"ם בפ"ד בהלכה כ"ח עבר הירדן שביעית נוהג' בה מדבריהם וכו' לציין לסוגיא זו וסיים משמע בהדיא דחייבת בשביעית ואין כאן לא משמעות לא למסקנא ולא למ"ש הרמב"ם דמדבריהם נוהגת וספיחי שביעית שלהן מותרין באכילה אלא דהנכון בדעת הרמב"ם כך הוא דהואיל ולא קדשוה עולי בבל וכדתנן דלא קדשו אלא עד כזיב ומשם עד נחל מצרים שהוא בדרום וכן משם עד אמנה שהוא בצפון לא קדשו כ"א עולי מצרים הוא שקדשום וכמו שהביא זה בפ"א מהל' תרומות הלכה ח' ומה שהביא הכ"מ שם דברי הר"ש בפי' זה לצד המזרח וכו' אין זה דעת הרמב"ם ועי' בתי"ט מה שהביא בשם בעל כפתור ופרח במתני' ומ"ש שם הרמב"ם מכזיב ולפנים כנגד המזרח היינו לומר לאפוקי כזיב עצמה כדסיים שם ור"ל דכל מה שהיא למזרח א"י באורך וברוחב אותה החזיקו עולי בבל עד לפני כזיב אבל מכזיב ולחוץ ועד אמנה לצד לפון וכן עד הנהר לצד דרום כל אותה הארץ לא החזיקו עולי בבל וא"כ פשוט הוא דעבר הירדן לא קדשו עולי בבל א"כ דין הוא דגאהל ולא נעבד והיינו דסיים וכתב לא יהיו ארצות האלו תמורין מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים ומה שדקדק עליו הראב"ד דמה צורך לזה הרי לא החזיקו עולי בבל. וא"כ מה לו להאריך בק"ו זה. פשוט הוא משום דמלינו בהדיא דתנינן בהו חיובא דשביעית בעבר הירדן כפ"ט ג' ארצות וכו' ובסוריא במתני' דלקמן במחובר מש"ה הוא דסיים להחזיק דבריו דאין זה אלא בעבודה מדבריהם אבל ספיחין שבהן מותרין באכילה לא יהיו הארצות אלו תמורין וכו' וכההיא דעמון ומואב דמסכת ידים פי' הוא ז"ל כפי' הב' דר"ת דלעיל וזה מוכרח לדעתו ז"ל ועיין עוד לקמן בפ"ט מדין ביעור בעבר הירדן:

(שם) **תני** איזו היא הארץ וכו'. בתוספתא הגי' מסובבת וגי' דהכא עקרית וכך הובאה בבבלי פ"ק דגיטין (דף ח):

(שם במתני') **עושין** בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. הרמב"ם ז"ל סתם דבריו כדין הזה שכתב בפ"ד בהל' כ"ז סוריא אע"פ שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל כדי שלא יניחו א"י וילכו ויתקעו שם ולא הזכיר כלום מחילוק בין התלוש להמחובר. ונראה דהוא ז"ל היה מפרש דר"ע פליג את"ק וסובר דלכל ענין עשו סוריא כא"י בשביעית ובין בתלוש ובין במחובר מה שעושין אותו בא"י עושין אותו בסוריא ומה שאסור בא"י אסור גם בסוריא מדבריהם וכן משמע מדבריו כפי' המשנה שכתב ודברי ר"ע אמת וא"כ מה שאמרו בגמ' דבתלוש לא חששו שילך ויתקע בסוריא מפני שהוא ריוח מועט אליבא דת"ק דוקא הוא אבל לא אליבא דר"ע וטעם דהוא ז"ל הכריע להלכה כר"ע ולא כהת"ק משום דסמיך אהאי ברייתא שנשנית בגמ"ס דילן בפ"ק דגיטין (דף ח) בשלשה דרכים שוותה סוריא לא"י וכו' חייבת במעשרות ובשביעית כא"י ומשמע דלכל עניני דשביעית עשו אותה כא"י וכר"ע דמתני':

(שם בגמ') **בתלוש** למה הוא מותר וכו'. כדפרישית דרווחא קריב הכוונה שהוא ריוח מועט ולכך לא חששו דבשביל כך לא נפיק לסוריא והר"ב כתב ובתלוש התירו כדי שימלאו העניים שבא"י קלת ריוח בסוריא שהיא קרובה להם ולא יצטרכו לצאת מא"י לחו"ל וכן פי' הר"ש ג"כ דכתב כיון שימלא לו בקרוב ריוח מועט בשביעית לא ילא מא"י להשתקע בח"ל. וממשמעות הענין נראה דלא דברו כאן מחשש שילך לח"ל אלא מחשש שלא ילך מא"י להשתקע בסוריא ובתלוש לא חששו לכך מפני שבשביל ריוח מועט לא נפיק. וכל זה הוא אליבא דהת"ק אבל לא אליבא דר"ע כמבואר בדיבור דלעיל:

(שם) **מהו** לטחון עם העכו"ם בארץ וכו'. ומשמע מכאן דפשט ליה דאסור דמתני' אמרה דוקא בסוריא אבל בא"י אסור בשום פנים אפי' עם העכו"ם. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד בהלכה כ"ט גוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין וכו' ועיין בכ"מ מה שהאריך בזה בשם בעל כפתור ופרח וכסתיר' דבריו ולבסוף הביא ראיה לדברי רבינו מדגרסי' בירושלמי כפ"ט דשביעית ריב"ל הוה מפקד לתלמידיה וכו' וסיים שם והא דאמרינן בירושלמי שאסור לטחון עם העכו"ם בארץ בשביעית צריך להעמידה בספיחים שגדלו בשדה ישראל עכ"ל ולפ"ד היה נ"ל שמכרה לו הישראל או נתנם לו במתנה או כיוצא בזה דאפי' בפירות שביעית שניתנו לאכילה והיינו בפירות האילן או במינים שאין זורעין אותם רוב האדם כדכתב הרמב"ם שם בריש הפרק בהלכה ג' דתבואה וקיטנית וכיוצא בהן אסורין הן שגזרו עליהן ואפי' בהלו אסור להאכילן לגוי כדאמרו בתוספתא סוף פ"ה ופסק כן הרמב"ם בפ"ה בהלכה י"ג וא"כ היה צריך להעמיד באופן הנזכר וכל זה דוחק ולא נצריך בזה דבלא"ה לא קשה מהאי דאמרו כאן לטחון עם העכו"ם בארץ כמו שכבר ביארתי מזה לעיל בפ"ד בהלכה ג' ד"ה הורי ר' אימי לרדות עמו ע"ש ותמצא מבואר דעת הרמב"ם דכללא הוא דכל שהוא במלאכת מחובר אסור לסייע את העכו"ם בשביעית וכל שהוא במלאכת תלוש מותר לסייע עמו אף בארץ מכיון דפשוט הוא דלענין שביעית ודאי יש קנין לגוי בא"י להפקיעה משביעית ולא אמרו אלא לענין מעשרות דבלוקח הישראל פירות ממנו קודם שנגמרו ונגמרו ביד הישראל לחיוב המעשרות בזה הוא דאמרו דאין קנין לעכו"ם בא"י וכל זה מבואר לעיל בכמה מקומות וע' בפ"ה דדמאי בהל' ט' ד"ה מתני' דר"מ דאמר אין קנין לגוי בא"י וכו' וברים פ"ב דדמאי בהלכה א' ובמקומות המלויינים שם. ובענין החילוק בסיוע להגוי בין תלוש למחובר תמלא מבואר בדבריו בפ"ח בהלכה ח' שכתוב שם אסור לסייע אותו ביד במלאכת המחובר ובעניני תלוש התיר שכתב ומותר לרדות עמהן בכוורת וזה למד מהוראה דר' אימי דלעיל לפי פירושו דהאי לרדות אכוורת קאי כמו שמבואר הכל לעיל וא"כ ר' אימי פליג אהא דהכא דדין רידוי הכוורת ודין הטחינה שוין הן דתרווייהו בתלוש נינהו והכריע כר' אימי משום דסתמא דהש"ס דלעיל מייתי להוראה דיליה בפשיטות משמע דהלכתא כותיה וכדאמרינן בעלמא מעשה רב והסיא דריב"ל דסוף פ"ט בגינתא דסיכרא האי עובדא גרסי' לה נמי לעיל בפ"ב דדמאי בהלכה א' ומשמע להדיא התם דלאו בא"י הוה אלא במקומות הסמוכין לה כגון בית שאן וכיוצא בה שכבשו שם ואח"כ התירו אותן משום דלא חשיבא מא"י ועלה הוא דקאמר זכור לטוב זיל אמור לרבך וכו' ואין בעית מתמרה על נפשך איסתרי לתכרך כמבואר שם משום שכבר התירו לאותן המקומות ועוד אזכיר מזה לקמן סוף פ"ט בס"ד:

(שם ע"ב) **לא** משום דאסור וכו'. כדפרישית דהרי אין אדם מלווה על שביתת בהמתו בשביעית וכך אמרינן בפשיטות בבבלי פ"ק דע"ז (דף טו ע"ב) ומהענין אשר הוזכר שם בזה עיין בפ' דלעיל בהלכה ח' ד"ה רב כב"ש:

(שם במתני') **בצלים** שירדו עליהן גשמים וצמחו כו'. הך מתני' מייתי לה בבבלי נדרים (דף נח) וכדפירש"י ז"ל שצמחו מאליהן בלא נטיעה ור"ל מפני שדרך ליטע הבצלים בארץ כדי שילמחו העלין ואותן לא נטען בשביעית אלא נשארו בארץ משמינית וירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו מאליהן והן הן דברי הרמב"ם בפ"ד הלכה כ' הבצלים וכו' ואם השחירו הרי הן כנטועין בארץ כלומר כמי שנטען בארץ בשביעית וסיים שם ובין כך ובין כך הבצלים עצמן בהיתרן עומדין מפני שנשארו שם משמינית והן עצמן לא ניתוסף עליהן בשביעית:

(שם בגמ') **רבי** זעירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר וכו'. פלוגתייהו דר"ז ור' הילא ור' אימי כעין האי דשקיל וטרי בנדרים שם בבעיא דישמעאל איש כפר ימא שהעלה בידו דין זה בבלל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו אם גידוליו מעלין את האיסור או לא ופשט לי' התם מעיקרא מההיא דר' ינאי בבלל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר ובסוף הפרק שם מוקי להאי דר' ינאי בגידולי גידולין ואפי' דבר שאין זרעו כלה הוא ואהן תנן הטבל גידוליו חולין בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין דמיירי דרבו בגידולי גידולין על הגידולין. וכן פסק הרמב"ם כפי"א מהל' תרומות בהלכה כ"ב ויתבאר עוד מזה במקומו בס"ד והדר בעי התם למיפשט בעיא דלעיל בשביעית לאיסורא מהאי דר' יוחנן בערלה ודר' יונתן בכלאי הכרם דמייתי ליה נמי הכא ומסיק דשאני שביעית הואיל ואיסורה ע"י קרקע ביטולה ע"י קרקע אבל ערלה וכלאים לאו ע"י קרקע מיקרו דערלה איסורא תליא בשנים וכלאים בתערובות. ולפ"ז ר' זירא ור' אילא ורבי אימי דפליגי בהא אם נדמה שביעית לערלה וכלאים או לא וא"כ תו לא קשיא נמי להא דמקשי לר' זירא מהאי דגידולי גידולין בדבר שאין זרעו כלה דבלא"ה שאני שביעית דביטולה הוא ע"י קרקע ואע"ג דהתם תנן נמי ספיחי שביעית מ"מ הא דמחלק בין דבר שזרעו כלה לבין דבר שאין זרעו כלה לא קאי אספיחי שביעית אלא דבטבל או בתרומה וכה"ג מיתניא ולא לריכין לתירולא דהכא דמחלק בין ביעור לאכילה לפי המסקנא דהתם והלכך פסק הרמב"ם בדין זה בפ"ד בהל' כ"א בלל שעקרו בשביעית וכו' העלו גידוליו את עיקרו והתיר הכל וכו' וזהו בין לענין ביעור בין לאכילה לסך טעמא דמסקנא דהתם דהואיל ואיסורא ע"י קרקע כך בטילת' ע"י קרקע ועיין בד"ה ר' אבהו וכו' לקמן:

(שם) **דתני** זה הכלל שהיה ר"ש אומר וכו'. הך תוספתא מייתי לה נמי בבבלי נדרים שם ומשמע מתשובת ר"ש דמה ששינו השביעית אוסרת כל שהוא במינה היינו לענין חיוב ביעור דוקא אבל לא לענין אכילה שאם נתערבו פירות שביעית בפירות אחרות שתהא קדושת שביעית חלה על אותן פירות אחרות בין במינן בין שלא במינן בכ"ש ומיהו זו סברת ר"ש אבל לא קיי"ל לדינא הכי אלא אף לאכילה אם נתערבו בפירות אחרות במינה בכל שהוא וצריך לאכול כולן בקדושת שביעית ושלא במינן בנ"ט ועיין בפ"ה דלקמן ד"ה והשביעית אוסרת בכל שהוא ושם תמלא ביאור דין זה בס"ד:

(שם) **רבי** אבהו על לארבל וכו'. מהמעשה זה השיג הראב"ד ז"ל שם על הרמב"ם דהא ר' אבהו לא עשה מעשה אלא במרוכני' וכו' ופי' כיון שעשה כן גלה דעתו דלא ניחא ליה בגידוליהן ס' ואין נ"מ בזה אם אנו מפרשים כפירושו דמשמע שנטעה אותן עכשיו בשמינית או בתחלה בשביעית קודם שעקרן ודמיא להאי וריכנו דלעיל כפ"ה בהלכה ב' וע"ש ד"ה ר' יוסי פתר לה מתני' וכו' מ"מ

עיקר השגתו דהא ר' אבהו לא סמיך למעשה אהאי היתרא דגידולין מעלין את העיקר בשביעית ולדעת הרמב"ם ז"ל נאמר דאם דבלא"ה אין זו השגה למאי דמסיק ר' יודה בר פזי אנא ידע ראשה וסופה וכו' ואם כן מלך תומרא בעלמא אמר לה ולדחותם שלא יעשו עוד כן מאחר דשמע דר' הילא ור' אימי פליגי מיהו לפי האמת לכ"ע ל"ק מהסיא דהכא דהא קאמר הכא דאף לר"ז גופיה דוקא באכילה התיר ולא פטרו מן הביעור וא"כ חשש שלא ינהגו בו קדושת שביעית כלל לפיכך החמיר עליהן וזהו למאי דקא מסני הכא לר"ז מהאי דתרומות אבל למסקנא דהתם בנדרים כמו שנתבאר בדיבור דלעיל אין חילוק בין ביעור לאכילה אלא דהגדולי סיתר מעלין את האיסור בשביעית בכל ענין א"כ מסיכי תיתי נחמיר בו וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בזה:

(דף י"ח ע"א) **הורי** ר' אימי כהן תניא קמיה לקולא. ואיהו דריש בארלך אלכתחילה דוקא וכן ת"ק דמתני' ס"ל כהת"ק דהתוספתא ומייתי לה בבבלי פ' מקום שנהגו (דף נב ע"ב) וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה הל' י"ג פירות שביעית אין מוליאין אותן מהארץ לח"ל ואם הוליאן מתבערין במקומן כדכתב מזה בפ"ז בהל' י"ב וכדמסיק ר' הילא ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום. ועיין לקמן בפ"ט מדין ביעור בהלכה ב' ובהלכה ג' ד"ה כתיב מן השדה תאכלו את תבואתה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **כלל** גדול אמרו בשביעית. כל שהוא מאכל אדם וכו'. אבל אם אינו לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה לעולם אין לו ביעור ואפי' אינו מתקיים בארץ וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דהא דתנינן לקמן בסיפא ועוד כלל אחר אמרו וכו' ומתקיים בארץ אין לו ביעור לא קאי האי ומתקיים אלא על מין הצובעים וכמ"ש בפ"ז בהל' י"ג וזה לפי גי' ספרי משניות במתני' דלקמן כל שאינו מאכל אדם וכו' וכך היתה גי' הרמב"ם ולפי גי' דהכא במתני' דלקמן כל שהוא מאכל אדם וכו' א"כ ומתקיים בארץ אכולהו קאי וזהו כדעת הראב"ד ז"ל בהשגה שם בהל' י"ד וכך היא ד"ת הר"ש ומתני' דלקמן יתבאר מהיכן למד הרמב"ם לקיים גירסתו כפי גירסת ספרי המשניות ע"ש:

(שם ע"ב בגמ') **נבעין** לאדר מהו שיהא עליהן קדושת שביעית. ופשיט לה די"ש להן קדושת שביעית וא"כ מותר ללבוע לאדם ואפי' הן מאכלי אדם כדמוכח מהא דדחי ר' מנא למאי דבעי ר' הילא למיפשט מדרשת דקרא תהיה דמהתם ליכא למישמע כ"א שמאכלי בהמה מותר ללבוע מהן לאדם אבל מאכל אדם אימא לא ניתנו ללביעת אדם ולכך איצטריך דרשה דלכם לכל צרכיכם דכתיבא גבי לאכלה לאדם וש"מ דאפי' מאכלי אדם ניתנו אף ללבוע לאדם אבל ללבוע לבהמה פשיט לה לקמן לאיסורא ואפי' ממאכל בהמה אסור ללבוע לבהמה וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ה הלכה ט' מפני שזה הכלל כל דבר שנאמר עליו קדושת שביעית שאין לאבדן ולהפסידן וכיולא בו מותר לעשות כיולא בו מכל שיש לו קדושת שביעית כגון מאכל אדם ומאכל בהמה ומין הלובעין והרי לבע אדם יש לו קדושת שביעית ולפיכך מותר ללבוע לאדם מן כל שיש קדושת שביעית עליו מלבד מורס וכרשיה דאסור לעשותן מפירות שביעית אע"פ שמיני כביסה עלמן יש להן קדושת שביעית אפ"ה אסור לעשותן מן הפירות שעומדין לאכילה משום דאימעוט בהדיא כמו שיתבאר בדיבור דלקמן ולבעי בהמה כיון שאין עליהן קדושת שביעית כדקתני עיקר הוורד וכו' לפיכך אין לובעין לבהמה אפי' ממאכלי בהמה שהרי למאכלי בהמה יש להן קדושת שביעית:

(שם) **מיני** כביסות וכו' סבורית והאהל יש להן קדושת שביעית. כ"פ הרמב"ם שם אבל בשאר פירות שביעית אסור לכבס בהן כרבנן דר' יוסי בפ' לולב הגזול (דף מ') דאימעיטו מורס וכביסה משום דהנאתן אחר ביעורן ולא הוי דומיא דלאכלה וכן הוא בפ' הגזול עלים (דף קא) ולביעה תירץ רש"י ז"ל שם דהנאתה וביעורו שוה שבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הלבע ולפ"ז לכאורה הוי קשה מ"ט התירו ללבוע לאדם מפירות שביעית דלא שייך האי טעמא גבי לביעת אדם ודומיא דמורס וכביסה הואי דהנאתן אחר ביעורן ונ"ל כסברת התוס' שם ד"ה שהנאתן אחר ביעורן וכו' דהנאתן כשלובש הבגדים ואז הוא כלה ומתבער הלבע מיום אל יום וזה שייך שפיר גם בלביעת אדם:

(שם) **בשמים** מהו וכו'. יתבאר מזה לקמן בהלכה ז' על מתני' הוורד והכופר וכו' עיי"ש:

(שם) **מיני** אדלקות מה אית לך וכו'. נראה דהיינו עלים דמשתן המוזכר בבבלי שם ומספקא ליה להש"ס דהכא משום שהנאתן וביעורן שוה אבל התם אמרו בפשיטות אין לעלים קדושת שביעית שהנאתן אחר ביעורן והאיכא עלי דמשתן שהנאתן וביעורן שוה אמר רבא סתם עלים להסקה הן עומדין:

(שם במתני') **עוד** כלל אחר אמרו כל שהוא מאוכל אדם וכו'. לפי נוסחא זו קאי ומתקיים בארץ אכולהו דבין מאכל אדם ובין מאכל בהמה ובין מין הלובעין אם הוא מתקיים בארץ אין לו ביעור וא"כ אם אינו מתקיים בארץ לעולם יש לו ביעור ואע"פ שאינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה ולא מין הלובעין דזהו כללו של דבר כל שאינו מתקיים בארץ יש לו ביעור וזו היא דעת הראב"ד בהשגה בפ"ה בהל' י"ד וכבר זכרתי מזה בריש פרקין דהרמב"ם לא היה גורס כגי' זו אלא כגי' ספרי משניות כל שאינו מאוכל אדם וכו' וכך היא גי' התוס' בריש פ' כלל גדול בספרים אשר לפנינו שכתוב כגי' הרמב"ם ע"ש בד"ה וגבי שביעית וכו' ולא כמ"ש בתי"ט ולפ"ז הכי פירושא כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה לעולם אין לו ביעור ואפי' אינו מתקיים בארץ ובמין הלובעין הוא שאמר דאם מתקיים בארץ אין לו ביעור ואם אינו מתקיים בארץ יש לו ביעור כדלעיל וזה כבר מוזכר בכ"מ בשם הר"י קורקוס ז"ל דמחלוקת של הרמב"ם והראב"ד תלוי בחילוף הגירסאות. נשאר עלינו לבאר מהיכן דייק ליה להרמב"ם דגי' ספרי המשניות עיקרית היא ואומר אני דמלבד דמלשון המשנה בפירושה איזהו זה עיקר הלוף השוטה וכו' היה נראה כן דהא לא קתני הכא כדקתני ברישא ומאכל בהמה החוחים וכו' ואם דהכא בסיפא ג"כ מדבר שהוא אוכל אדם מיירי הו"ל למיתני ה"נ אחר דקחשיב לאוכל אדם עיקר הלוף השוטה וכו' ומאכל בהמה הכוכריא או החלבילין והבוכריא דכך היה ל"ל לפי גי' הראב"ד כמו שהוא בנוסחא זו דיש כאן מאכל אדם ויש כאן מאכל בהמה ומדלא הזכיר התנא בסיפא כלום אלא סתם דבריו הוי משמע דאין אלו מאכל אדם וכדעת הרמב"ם ואמנם יש לנו דקדוק יותר מוכרח מזה דאם כגי' כל שהוא מאוכל אדם וכו' למה ליה להתנא להאריך בלשונו עוד כלל אחר אמרו וכו' הא זה דבר וסיפוכו הוא מהרישא וא"כ לא הו"ל למיתני אלא ואם מתקיים בארץ יש לו שביעית וכו' אין לו ביעור וכו' ואיזה זה עיקר וכו' ומדקתני עוד כלל אחר אמרו ש"מ דאין זה הכלל נכלל בכלל דרישא ולא דבר וסיפוכו הוא אלא דעוד אמרו כלל אחר וזה אם אינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה אין לו ביעור לעולם ואפי' אינו מתקיים בארץ שאינו ראוי לשום דבר לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ולא מין הלובעין הוא אלא דשביעית מיהת יש לו הואיל ואינו עומד לעלים דאותן הוא דגם שביעית אין להם מכיון שלהסקה ניתנו כמוזכר בדיבור דלעיל ואם ממין הלובעין הוא בו הוא דיש חילוק אם מתקיים בארץ וכו' ואין לו ביעור וכו' והשתא שמתני' מתפרשת בדיוקה והן הן דברי הרמב"ם ז"ל:

(דף י"ט ע"א בגמ') **החליף** שמן בשמן שניהן אסורין. משמע כדפרישית ששניהן של שביעית הן והחליפו של זה בזה דאי בהחליף שמן של שביעית בשל חולין הא קאמר כילד הוא עושה מחליף שניהן בשל חולין וא"כ בשמן של חולין מותר להחליף והרמב"ם ז"ל שהביא לדין הזה בפ"ה בהל' ח' סתם דבריו וכתב מכרו ולקחו בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן שניהן אסורין בהדלקה שאין מדליקין כדמי שביעית וכן לא כתב התקנה דאמרו כאן וביאור דבריו נראין דבשמן של חולין הוא שהחליף שהרי כתב ולקחו בו שמן אחר או שהחליף וכו' וא"כ האי שהחליף ג"כ בשמן אחר קאמר והוא של חולין וזה פשוט דדברי הש"ס א"א לפרשן אלא דשמן בשמן דקאמר היינו בשניהן של שביעית וכדאמרן אלא דנראה לדעת הרמב"ם שלא הוליא מכאן אלא הדין ולא כמשמע מפירושא דהכא וטעמו דהוא ז"ל היה מפרש דהא דהכא אתיא כהא דבעינן למימר מעיקרא בבבלי פ' לולב הגזול (דף מ ע"ב) דפליגי ר"א ור"י בענין חילול פירות שביעית ולר' יוחנן דס"ל דשביעית מתחללת בין דרך מקח בין דרך חילול ואפי' בפרי ראשון כדס"ד דרב אסי דהתם וא"כ דהכא אליבא דר' יוחנן קיימינן ותליפין דרך חילול הוא אין תקנה אלא להחליף בשל חולין ובהיא דקאמר ר' יוחנן שניהן אסורין משום דתרווייהו של שביעית הן וכדפרישית טעמא בפנים והשתא שפיר קאמר כילד הוא עושה וכו' דבשל חולין מותר אף לכתחילה אלא דהכא שכבר החליף של שביעית בשל שביעית התקנה דמחליף שניהם בשל חולין וכל זה למאי דס"ד דהתם אליבא דר' יוחנן וה"נ גרסי' לפלוגתייהו הכא לקמן בפ"ח הלכה ז' אבל למאי דמסיק רב אסי שם וקאמר מחלוקת בפרי שני אבל בפרי ראשון ד"ס דרך מקח אין דרך חילול לא והשתא מכיון דהדין הזה בפרי ראשון הוא ותליפין לאו דרך מקח נינהו א"כ אין כאן תקנה וכן אם החליף בתחלה השמן של שביעית בשל חולין שניהן אסורין דביד זה השמן של חולין חליפי שביעית הן וביד זה השמן של שביעית חליפי חולין ומ"מ השמן נשאר של שביעית כדין השביעית שתופסת את דמיה ונשארת באיסורה וכיון דהשמן של שביעית לאו שלו היתה בתחלה שתהא ניתרת בהדלקה הלכך אזלינן לחומרא ושניהן אסורין בהדלקה זהו ביאור דבריו של הרמב"ם וגם טעמו

טעמו דלא כתב שתקנה דהכא ומשום דהוא פסק כמסקנא דרב אשי כמ"ש בפ"ו בהלכה ח ועיין בהר"ש בהביא לזה וכמה שפי' להא דבילד הוא עושה וכו' וכמה הוא מדוחק בין שאר פירושיו כמה שהביא מהירושלמי ובכל מקום כילד הוא עושה לתקנה איתמר וכן הכא דלקמן והדא קיבתא דירקא וכו' מבואר הוא דלענין ביעור איתמר וכן הא דקאמר ביין עד הפסח וכו' הוא כאותה שבשנינו בפ' מקום שנהגו (דף נג) ואין להאריך וכן האי דר' הילא בשם ר"ש בר ווא וכו' לא מיתפרשא אלא על במתני' קליפי רימון והנץ שלו וכו' והאמת יורה דרכו :

(שם) **ושרע** הנייה מינה כדפרישית וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז בהלכה ט"ו קליפי הרימון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינין יש להן שביעית ולדמיהן שביעית אבל אין להם ביעור ולא לדמיהם וזה נלמד מתשובת ר' ינאי דאין להן ביעור :

(שם) **הדא** אמרה שאסור לגבוע כתובת הנייה. האי תנא ס"ל דטובת הנאה ממון הוי וכיון דקיי"ל דטובת הנאה אינה ממון כדאמרינן בפ"ב דקידושין ובכמה מקומות לכן לא הביא הרמב"ם לזה ופסק כסתמא דמתני' בפ"ו בהלכה ב' ולא יצבע מקליפי שביעית בשכר מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית ומקליפי שביעית ר"ל אפי' הצביעה היא מקליפי פירות לא יצבע ובשכר דוקא :

(שם) **כתיב** טמאים הם לכם וכו'. כבר ביארתי בענין זה בסוף פ' מרובה וכתבתי דמבואר להדיא בדעת הרמב"ם ז"ל דמן התורה אסור לעשות סחורה בדבר שאיסורו מד"ת כדכתב בסוף פ"ח ממ"א ומה שנסתפק התי"ט בדעת הרמב"ם וכתב אין לשון הכרע וכו' וקרא דיהיו אסמכתא בעלמא ואין נראה כן לדעתו ז"ל בשבדי דברי האי ש"ס הוא דכתב שם ודרשא גמורה היא וכ"כ התוס' בב"ק (דף פ"ב ע"ב) ד"ה לא יגדל וכו' ע"ש גם מה שהקשה התי"ט מסוגיא דבכורות (דף ו) כתבתי דלק"מ דרהטת הסוגיא הכי מיתפרשא דקאמר. ותלב בהמה טהורה מנלן וכו' אלא מדכתיב ודי חלב עזים ללחמך ואת שברת חריצי החלב וכלומר דש"מ דגילה לנו הכתוב להוציא החלב מאיסור אבר מן החי והיינו דפריך עלה ודילמא לסחורה כלומר ודילמא שלא הוציאו הכתוב מאיסור אבר מן החי אלא לענין סחורה דמותר בו ואע"פ שאר איסורי ד"ת אסורין בסחורה אבל לאכילה כדקאי קאי וא"כ לא נשמע מכאן דאיסורי ד"ת מותרין בסחורה ואדרבה איפכא משמע מהתם בכל איסורי ד"ת :

(שם ע"ב) **תני** לא יהו חמשה מלקטין ירק וא' מוכר וכו'. הרמב"ם לא הביא כדברי התוספתא להדיא אבל נכלל הדין בדבריו ז"ל בריש פ"ו אין עושין סחורה בפירות שביעית ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר וכו' ומכאן הוא דלמד :

(שייך לבהגי' לעיל דף י"ח ע"ב) **והחכמים** אוסרין. כתי"ט הקשה דחכמים היינו ת"ק ותירץ דלייד כשמכוון לצוד טמאים איכא בינייהו דלחכמים הרי הוא"ל ונתחייב מה להמלך רבאי לכוין ולת"ק אע"פ דלייד הוא לא התירו לו אלא כנזדמן פכ"ל ומלגד בזה הותר הכלל דנקטינן כהם תנא בתרא לטפויי אתא וכדכתב רש"י ז"ל בפ"ק דע"ז (דף ז ע"ב) גבי הא דפריך כהם חכמים היינו ת"ק וכו' פ"ב אלא בזהו דלא כהלכתא בהרי הלכה כחכמים בתראי וקיי"ל דהפי' לייד לא התירו לו אלא כנזדמן דוקא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח מהל' מ"א בהלכה י"ו הלייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאין ולדן או שנילודו לו טמאים וטהורין מותר למוכרן אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים ולענין הקושיא נראה לתרץ אליבא דהלכתא וזה למדנו מל' הרמב"ם שבתחלה כתב טמאין והדר כתב או שנילודו לו טמאין וטהורין מהי קמ"ל בזה אלא דהיינו דאיכא בינייהו במתני' דלהת"ק שנזדמנו להם מיני טמאים קאמר וכלומר דכמיני כמאן לבדן הוא דבעינן שנזדמנו לו אבל לא יכוין להם ובשנילודו טמאין וטהורין ס"ל דאף כמתכוין התירו בהרי אינו מכוין להטמאים לבדן כ"א לבתיהן ואתו חכמים בתראי לטפויי ואוסרין אף בלייד במכוין לטהורין ולטמאין דלעולם בעינן ביזדמנו לו דוקא ובלייד הוא בהתירו אבל לא לכל אדם בנתמנה לו וטעמא משום כדי חייו ומכאן למד הרמב"ם לומר או שנילודו לו וכו' כלומר דאף בהכ"ג בעינן שנילודו לו ולא ביכוין ומה בסיים אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים היינו אפי' יש כאן ג"כ טהורין עמהן אסור הוא אם מתכוין לצודן בהרי הכוונה היא אף להטמאים וזהו כחכמים בתראי ובמה שהוא ז"ל היה פוסק בפי' המשנה הלכה כר' יודה נראה בבתחלה נרה לו כא דאיתא בהסוגיא הלכה כר' יודה דמתני' ולבסוף אחר שדקדק וראה דאין הסוגיא זו בייכא לכאן ואר' יהודה דמתני' דסנהדרין קאי וכמו שכתבתי ולייגתי בפנים חזר בו בחיבורו ופסק הלכה בחכמים :

(דף י"ט ע"ב בגמ') **בראשה** דפרקא את אמר וכו'. הר"ש ז"ל פי' לזה דמלולבין דהכא אעלין דריש פרקא קאי דהכא אמרינן גבי לולבין דאין להן ביעור לפי שאין נושרין מאביהן ובריש' הנן גבי עלין דיש להן ביעור אף על פי שאין נושרין מאביהן ומשני דלולבין דהכא סופן להקשות נעשין כאביהן עכ"ל וזה קשה בין שאר פירושיו דמי לא ידע דהעלין נושרין והלולבין אינן נושרין והיכי פריך מעלין אלולבין ועוד דהאי אלולבין דסיפא מהדר טפי הוה ליה למירמי לולבין אלולבין דרישא ודסיפא מדרמי לולבין אעלין ודריש פרקא והנראה דזה ברור הוא דהקושיא והשינויי לא קאי אלא אעלין ואעלין וכדפרישי' בפנים בשני דרכים או אעלין דסיפא כמבואר בלשון הא' או אעלין דרישא כב' הב' ותרוייהו אמת הן לדינא דאין נעלין דבסיפא ביעור אלא בשנשרו ולא מקודם כדכתב הרמב"ם ז"ל בפירושו ובחיבורו בפ"ה בהל' י"ו איזו היא שעת הביעור העלין בעת שיכולו ונושרין מאילנותיהן. אבל לא קודם וללשון הב' שפירשתי דהעלין דרישא קא מהדר יותר מתייבב הלשון דמשני הרם הכא סופו לקשות והיינו דקיימות הן ואינן נובלות כדכתב הרמב"ם שם עלי זיתים ועלי קנים ועלי חרובין אין לבן ביעור לפי שאינן נובלות ובלות והוא מהתוספתא בפ"ה ומייתי לה הש"ס לקמן בפ"ט בהלכה ו' ולולבין אלולבין דמתני' ל"ק דאמת פלוגתא היא בתוספתא כמו שהבאתי בפנים בהסוגיא והא רבי דבריו של ר"ש לחלק בין לולבין דסיפא דמתקיימין הן ובין לולבין דרישא דאין מתקיימין וכהם לן כותיה וניחא נמי דלא הקשי לדידיה ללשון הב' דאמאי לא פריך עלין אעלין מרישא דמתני' הסיפא משום דבעלין דסיפא ג"כ פלוגתא היא בם ולר"מ דהתוספתא בלולבין והעלין אין להם ביעור והחכמים בברי לשניהן יש לבן ביעור הלכך לא פריך אלא מעלין דרישא דמתני' העלין דרים פרקא דבהו כ"ע מודו וניחא ליה למידק ולשנויי אליבא דכ"ע :

(שם) **תני** וכולן שנכנסו משבית לשביעית בשית וכו'. מה דמשמע מסוגיא דהכא דלקמן דמחלק בין מעשרות לשביעי' בדיני פירות בשית שנכנסו לשביעית כבר זכרתי מזה לעיל בריש פ"ב דלהתוספתא דסוף פ"ד אין חילוק בזה דתני התם אין לך שחייב במעשרות אלא דבר שגדל בתוכה ונלקט בתוכה ואין לך דבר שחייב בביעור אלא שגדל בשביעית ונלקט בשביעית ודברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד לענין פירות שהלכו בכן אחר עונת המעשרות ואם הגיעו לעונת המעשר בשבית ונכנסו לשביעית לעולם הן שבית לכל דבר וזה נלמד מסוגי' הש"ס דילן בפ"ק דר"ה כמוזכר לעיל ועוד יתבאר מענין זה לקמן בפ"ק דמעשרות בס"ד :

(דף ב' ע"א) **עלין** שנכנסו עם לולבין וכו'. ע' לקמן בפ"ט בהלכה דהכותב שלשה כתבים בחכים אחת מה שיתבאר מענין זה :

(שם ע"ב) **רבי** פדת ר' יוסה בשם ר' יוחנן הלייא דר"ם כר' יהושע וכו'. אחר שהסוגיא מבוארת בפנים עד סוף הלכה וא"ל לשנם כאן לשום דבר אביא לך הסוגיא דבבלי פ"ק דנדה (דף ח) ובביאורה כדי להתבונן מה שיולא מבין הסוגיות האלו והנלמד למסקנא לדינא דגרסי' בם על במתני' דהכא דמייתי לה התם הורד וכו' א"ר פדת מאן תנא קטפא פירא ר"א וא"ל ר"ז חזי דמינך ומאבוך דאמר אין הלכה כר"א אלא בארבע דתניא התם ותו לא קבריתו קטפא לעלמא בשביעית וכתר הכי גרים דא"ל ר' ירמי' לר"ז ואת לא תסברא דמאן תנא קטפא פירא ר"א והתנן רא"א המעמיד בשרף ערלה אסור ומהדר ר"ז אפי' תימא רבנן ע"כ ל"פ רבנן עלי' דר"א אלא בקטפא דגווזא אבל בקטפא דפירי מודו לי' דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין בשרף העיקרין מותר בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי שמעינן מהאי שינוי קמייתא דר"ז מוקי למתני' בקטפא דפירא דבאילן העושה פירות מיירי ות"ק דמתני' כר' יהושע דערלה ס"ל דדוקא שרף היולא מן הפרי הוא דאסור ור' פדת דלא בעי לאוקמי מתני' בהכי משום דס"ל דמתני' קטף כתם קאמר ומשמע דאף קטפא דגווזא פירא הוא והדר קאמר התם שנויא אחרינא לר"ז והכ"א כי פליגי רבנן עליה דר"א באילן העושה פירות דבזה דוקא קטפא דפירא דיליה הוי פירא ולא קטפא דעלו אבל באילן שאינו עושה פירות מודו דקטפו זהו פריו דתנן רש"א אין לקטף שביעית וחכ"א יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פריו וכלומר התם בערלה דע"כ באילן העושה פירות הוא דאין ערלה באילן סרק וכהא הוא דפליג ר' יהושע וקאמר דקטפא דעלו לאו פירא הוא אלא בקטפא דפירא דוקא אבל בעלמא ובאילן שאינו עושה פירות ובדהכא בשביעית דמלינן לאוקמי מתני' באילן שאינו עושה פירות דקדושת שביעית חלה ג"כ עליו מודה ר' יהושע דקטפא דעלו היינו פריו וכת"ק דמתני' כדהסיק למילתא מאן חכמים לאו היינו רבנן דפליגי עליה דר"א בערלה ומודו הכא בשביעית באילן שאינו עושה פירות וזהו כברא דר"ז ור' פדת דלא בעי לאוקמי למתני' בהכא נמי הוא משום האי טעמא דהאמרן לשנויא קמא וה"נ להאי שינויא משום דמתני' סתמא קתני ומשמע דאף באילן בעושה פירות מיירי וקאמר קטף כתם ואף קטפא דעלו בכלל וא"כ ע"כ ת"ק דמתני' כר"א

דערלה ור"ש כר' יהושע וסיינו דקאמר התם בתר הכי א"ל הכוא הכא הכי א"ר יוחנן מאן חכמים ר"א דאמר קטפו זהו פריו וכלומר דהשתא הכא מתרץ מילתי' דר' פדת דהכי קיבל מר' יוחנן רביה וכדקאמר הכא בהדיא בשם ר' יוחנן דמילתי' דר"ש אתיא כהאי דר' יהושע והת"ק כר"א ומשום דבמתני' סתמא מיתנייא ותו. מסיק למילתי' ומהדר ואי ר"א מאי איריא אילן שאינו עושה פרי וכו' כלומר דאי תקשי לר' פדת דהש"ג דבעי למימר משום דמתני' סתמא קתני מ"מ הכתי קשיא מאי איריא דקתני קטף סתם הא מלינן נמי למימר דאילן קטף קאמר וזהו אינו עושה פרי כ"א קטפו זה פריו הא לדידך דמוקמית הת"ק כר"א וא"כ ליבמועינן רבותא טפי ולימא בהדיא שרף היולא מן האילן עלמו ג"כ אסור ואפי' באילן העושה פירות נמי ומשני דמשא לא תידוק מידי דמוכל לומר לדבריהם דרבנן קאמר להו וכו' שמעינן מיהא דר"ז ור"פ דפליגי באוקימתא דמתני' בהאי דיוקא הוא דפליגי דר' זירא לא מדייק ליה הא דקתני קטף סתם למימר דמשו"ה על כל מיני קטף קאמר אלא ניחא ליה טפי לאוקי מילתי' דת"ק כר' יהושע דהלכתא כותיה והלכך מוקי להמתני' בקטפא דפירא לשינוייא קמא וכלומר אי לא מפרשת ליה לקטף דקתני דבאילן קטף שאינו עושה פרי קאמר אלא אף באילן העושה פירות מיירי א"כ אימא לך דבשרף היולא מן הפרי שלו דוקא קאמר ובהא מודה ר' יהושע ואי דמדייקת להאי קטף דקתני דבאילן קטף קאמר שאינו עושה פירות א"כ אימא לך כהאי שינוייא דבאילן שאינו עושה פירות כ"ע ל"פ דקטפו זהו פריו וא"כ ת"ק דמתני' כר' יהושע כ"א ר"ש הוא דפליג לסברא דנפבי' והיינו דמתרץ ר"ז לבני תרי שינויי משום דאי מפרשת לקטף הכי או הכי יכילנא לשנויי לך וכדאמרן ותרוייהו קיבתא לדינא אליבא דר' זירא דלהכי מוקי מילתי' דת"ק כר' יהושע כי היכי דליהוי כהלכתא ור' פדת והוא הכא ותרוייהו משמי' דר' יוחנן מדייקי לקטף סתמא לאידך גיסא דסתם קטף על כל מיני שרף הוא דקאמר וכין מאילן קטף דאין לו אלא קטפא דעלו וכין מאילן העושה פירות קטפא דעלו נמי הוה פרי וא"כ מילתיה דת"ק לא אתיא אלא כר"א ודר"ש כר' יהושע. ומזה יתבאר לך דהסוגיות מתפרשין ממש בחדא מחתא דהכא ודהתם דר' פדת בשם ר' יוחנן הכא כההוא סבא דהתם ור' זירא דהכא דאקשי על ר' פדת כדהתם ור' יונה מסיק למילתי' דר"ז כדפרישית בפנים וכהאי שנויא בתרא דהתם וזה הכל מבואר. ומתוך זה יתבאר לך ג"כ דמה דמדייקין התוס' שם ד"ה בקטפא דפירא וכו' אליבא דר' פדת אמאי לא מוקי למתני' בקטפא דפירי דאיהו משום דאיהו בעי לאוקמי למתני' בכל מיני קטף ואפי' בדגווזא וכלומר משום דסתמא קתני ד"א"כ אמאי קא"ל ר' זירא חזי דקמיסתבריא קטפא לעלמא הא ודאי אמת הוא דקטפא דגווזא שרי ואף ר"ז מודי בהכי וכו' ותירלו דהיינו דקפיד ר"ז דלדברי ר' פדת דלא בעי לאוקי ת"ק דמתני' כר' יהושע יטעו ויסברו משום דר' יהושע דקאמר שמעתי וליה לא ס"ל הכי והלכך יאמרו דהפגר דקטפא דפירי שרי וכו' וזהו כעין קושיא דר' אבין דהכא וכל' הב' שפירשתי בזה והוא עיקר דנראה דר' אבין אמילתיה דר' פדת גופיה מהדר וקאמר אית לך חורי למיפרך עליה אלא ד... קושיא לא בייכא אלא לפי ליבנא דר' פדת דהכא דקאמר בהדיא אתיא דר"ש כר' יהושע אבל התם לא נריכין אנו לכל זה דהסוגיא מתפרשת כעין דהכא וכר"ז ור' יונה דאסיק למילתיה ועיקר קפידא דר"ז על ר' פדת על דאוקי מילתי' דת"ק דלאו כהלכתא וכדפריך ר"ז הכא בהדיא דלדידך כמה דתימא תמן הלכה כר' יהושע א"כ את אמר ג"כ הלכה כר"ש בתמיה וזה מתפרש בין לשנוייא בתרא דר"ז דהתם דאתיא ממש כהאי דר' יונה דהכא דאסיק למילתיה דר"ז ובין לשנויא קמא דהתם דבקטפא דפירא מודו רבנן והיינו ר' יהושע וכמבואר לעיל דלפי דיוקיה דר' פדת דמדייק ליה קטף סתם על כל מיני קטף הוא ואפי' בקטפא דגווזא וקאמר דזהו כר"א ממילא יצא לנו דלכר פלוגתיה דר"א קטפא דגווזא לאו פרי הוא כלל ואפי' באילן שאינו עושה פרי וזהו דלא כהלכתא ואע"ג דלשנויא קמא משמע דהכתי לא אסיק אדעתיה לחלק בין אילן העושה פירות לבאינו. עושה אלא לחלק בין קטפא דגווזא לקטפא דפירי והכל באילן העושה פירות מיירי מ"מ לאו ממילא ש"מ דהכי מדייקת להא דקאמר קטף סתמא דאכל מיני קטף של אילן קאמר אתו נמי למימר דעל כל קטף של כל האילן קאמר ואף בקטף של האילן שאינו עושה פירות והא מוקמית לה כר"א דלית הלכתא כותיה וא"כ קברית קטפא לעלמא (וזהו אתו למיטעי יותר נוח הוא מהאי אתו למיטעי לפי פירושם) ומעתה שנתבאר לנו הסוגיות עם מה שמבואר עוד בפנים נהלריך גיאור דסוגיא דהכא נלך לחקור אחר הדין והנשמע מהמסקנא דמסוגיא דהתם לא שמענו כ"א מפלוגתא דר' פדת ור"ז בהני אוקימתי ואדרבה לכאורה היה נראה כר' פדת דההוא סבא מסמיה דר' יוחנן קאי כותיה והרמב"ם ז"ל כפ"ז בהלכה י"ט וכ' כתב הקטף והוא שרף היולא מהאילנות מן העלין ומן העיקרים אין לו שביעית והגובא מן הפגין יש לו ולדמיו שביעית כד"א באילן מאכל אבל באילן סרק אף היולא מן העלין והן העקרין כפרי שלהן ויש לו ולדמיו שביעית. וזהו כר' זירא וכהני תרתי שנויי דמחלק ואוקי דיני דקטף כר' יהושע והא דקאמר ההוא סבא מסמיה דר' יוחנן התם כר' פדת (וע' בכ"מ מה שנדחק בזה) מ"מ דברי ר' פדת מסמיה דר' יוחנן לאו אליבא דהלכתא הוא דלא מוקמינן מילתי' דת"ק דהלכה כמותו בכ"מ כר"א דלאו הלכתא כותיה והא דמסייס הסוגיא דהתם בהאי מילתא דההוא סבא לאו לאוקי המסקנא כר' פדת אלא דבעי למידחי להא דמייתי ראיה לל ב מהאי דתנן ר"ם וכו' מאן חכמים וכו' עלה קאמר דהא אמינא לך דהכי שמענא מר' יוחנן דמאן חכמים ר"א אבל באמת מילתי' דר' יוחנן מיפרכא חדא מהא דהכא דמהדר לי' ר"ז וכן ר' יונה קאי כותיה ועוד הא אשכחן בהדיא בסוגיית הש"ס דילן כר"ז ולא כר' יוחנן כדאמר ר"נ בר ילחק בהדיא בפ"ב דע"ז (דף לה ע"ב) במעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פרי כמאן כר"א ומהדרי אפי' תימא ר' יהושע ע"כ לא פליג ר' יהושע עלי' דר"א אלא בקטפא דגווזא אבל בקטפא דפירא מודה והיינו דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש וכו' וא"כ קמה מילתי' דר"ז ודלא כר' פדת דהכי ס"ל רנב"י וקאי למסקנא דכתמא דהש"ס דהתם וממילא נסתר דיוקיה דר' פדת דלעיל וקאי נמי שינוי קמא דר"ז להלכתא דתרוייהו בהאי דיוקא תליא כמבואר לעיל אליבא דר"ז לטעמיה דפליג אר' פדת ואר' יוחנן ודע שההכרח הכריחני לכתוב עוד בחדא מילתא ואף דמילתא דפשיטא היא וברירא. ככר מבואר בדברי דלעיל בביאור הסוגיא דנדה דהתם דהא דקאמר בליבנא בתרא רבנן דל"פ אלא באילן העושה וכו' כלומר ולר"א הואיל דשייכא ביה ערלה ס"ל דאל פל הכל ואפי' על שרף העלין והעיקרין שלו ולהכי והיינו ר' יהושע אינו אסור אלא בשרף היולא מן הפגין דכיון דיש לו שרף מן הפרי אין שרף היולא מן העץ והעלין חשוב לכלום ודמסיים אבל באילן שאינו עושה פרי מודה דקטפו זהו פריו היינו ודאי לאו לענין ערלה דמה שייכא ערלה באילן שאינו עושה פרי דעץ מאכל כתיב אלא בעלמא קאי במקום דשייכא איסורא באילן שאינו עושה פרי וכגון בשביעית וזה ברור. והר"ב שכתב בפ"ק דערלה גבי הא כר"א וסבר דשרף הוי פירא בין באילן העושה פירות בין באילן שאינו עושה פירות וכ"כ הר"ש וזה קשה דהא ר"א לא ס"ל דאין ערלה אלא בעץ מאכל ואולי דמפרשי דר"ה ס"ל לדידיה דגם על אילן שיש בו שרף בלבד נמי עץ מאכל קרי ליה ואם דזה לא שמענו מעולם דשרף אילן יהיה לאיזה מאכל אדם ואין לנו הכרח כלל לפרש גם אליבא דר"א כן אלא דהא דקאמר שרף אילן פירא הוי במקום דשייכא דוקא כדאמרן ואיך שיהיה ודאי אין הלכה כר"א והא דר' יהושע מודה באילן שאינו עושה פרי דקטפא פירא הוי היינו לענין איסור שביעית ומשו"ה נפלאתי על דקדוק התי"ט בערלה שם על דברי הרמב"ם בפי"ו מהל' מ"א בהל' כ"ו שמעמיד גבינה בשרף פגי ערלה אסורה כמה שלא כתב כן נמי בשרף עלין ועקרי אילן שאינו עושה פרי וכו' והאריך בזה עד שבסוף כתב ומלאתי לפי' הר"ם וכו' דהאיך עלתה על דעת אליבא דהלכתא דערלה תהיה חלה על אילן שאינו עושה פרי ובזה לא היה צריך לחפש אחר הר"ם וקרא כתיב עץ מאכל ובענין פי' הר"ם בהא דהכא לא נצריך בזה וכמה שכתב ואילין במקום אילן וכו' ועוד שיכה הגי' לקמן כתנם ופי' בם נדרכו וככר מבואר פי' הסוגיא בפנים נכונה ואמתית בס"ד :

(שייך לעיל במשנה דף י"ט ע"ב) **והשביעית** אוסרת כל שהוא במינה וכו'. כתב התי"ט תימה למאי הדר תני לה והרי זה הכלל ללמד על עלמו של שביעית לא כדתני חייב לבער וכו' הקושיא בהקשה לפי' הר"ב הוא דשייכא שהוא על דרך פי' הר"ם השביעית אוסרת וכו' לאחר הביעור וכו' ואינו מוסכם הפי' הזה והעיקר הוא כפי' הרמב"ם כדלקמן. והתירוץ שתירץ דהיינו דמתני לה כש"פ שנודר מן הירק לענין גידולין וכו' ומשנה יתירה שמעינן וכו' גם זה אינו דהתם מייתי להתוספתא רש"א כל דשיל"מ וכו' והוכחה נמי הכא כפ' דלעיל בהלכה ג' ובעי להתויי התם מעיקרא ראיה להתירא דגידולי היתר מעלין את העיקר בשביעית מן האי דהביב ר"ש אף אני לא אמרתי אלא לענין ביעור וכו' לאו דתנינן הכא בשביעית אוסרת בכ"ש וכו' דס"ד דלענין גידולין מיתפרש' ומהדר עלה ודילמא לחומרא שאני וכלומר אף לפי הס"ד דילך איכא למידחי ודילמא לחומרא שאני וכל זה הוא לבקלא וטריא לפי הס"ד אבל לבתר דמסיק התם לקמן דגידולי היתר מעלין את העיקר בשביעי' מטעמא דהיאיל והאיסורא ע"י קרקע ביטולה נמי ע"י קרקע וה"כ ודאי תו לא מיתפרש' במתני' דהכא לענין גידולין וזה ברור אלא ע"כ דהיינו פירושא דמשנה יתירה דהכא דבתחילה תני זה הכלל וכו' לענין ביעור והדר קתני להשמועינן דינא דתערובת שביעי' לענין אכילה שאם נתערבו פירי שביעית בפירות אחרות אוסרת בכל שהוא לענין בקדושת שביעית חלה עליהן וצריך לאכול כולן בקדושת שביעית וזהו דרך הרמב"ם בחיבורו באף שכתב בפירושו דזה הכלל רמז גם לאחר איסורין שבתורה כל שהוא

שהוא כנ"ע וכו'. והיינו יכולין לפרש גם לדבריו אלו שאין הכוונה על מין במינו דבאר איסורין דהא לא קיי"ל כן אלא דהכוונה הוא על מין בשאינו מינו דזהו ג"כ רמז על שאר איסורין שבתורה חוץ מטבל ויי"נ וזהו שכתב ולשאר האיסורין כולם רמז באומרו זה הכלל כל שהוא בנ"ע וכו' וכלומר דעל חלוקה זו בלבד הוא רמז ואיך שיהי' המשנה מתפרשת כפשטה הכל על שביעית ולהלכה כמ"ש בחיבורו בספ"ח דבתחלה כתב דין המשנה בוורד וחרובין ולענין ביעור וסיים זה הכלל פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות מין במינו בכל שהוא ושלא במינו בנ"ט וזהו לענין אכילה וכדפרישית ולא ביאר זה כאן משום שסמך על מה שכבר כתב בהל' מ"א בפרק ט"ו שלאחר שהביא שם דין שאר איסורין שבתורה וכו' כתב בהלכה ח פירות שביעית אע"פ שאם נתערבו במינן בכל שהוא ושלא במינן בנ"ט אינן בכלל איסורי תורה שאין אותה התערובת אסורה אלא חייב לאכול כל התערובת בקדושת שביעית כמו שיתבאר במקומו וזהו מ"ש בספ"ת כאן והוסיף שם לבאר הטעם שלא חשבו שביעית במה שיוצא מכלל כל איסורי שבתורה כמו שחשבו טבל ויי"נ משום שאין התערובת נאסר לגמרי כמו באלו אלא לענין שקדושת שביעית חלה על התערובת אמרו הוסרת בכ"ש במינה וכו' ודבר זה נלמד מהך משנה יתירא דמתני' וזהו דלא כר"ש בתוספתא דלעיל בסשיב אף אני לא אמרתי אלא לענין ביעור וכו' משום דסתמא דמתני' פליגא עליה בזה כדשמעינן ממשנה יתירה וכבר זכרתי מזה בפ' דלעיל בהלכה ג' ד"ה דתני זה הכלל שהיה רש"א וכו' ע"ש וסברת ר"ש בפירושא דהשביעית אוסרת וכו' לטעמיה הוא דאזיל במה דס"ל לחלק בין ביעור לענין אכילה ויתבאר מזה לקמן בפ"ט בס"ד:

(דף כ"א ע"א) **יכיל** אנא פתר להון וורד כחד תנא. נ"ל לפי מה דקאמר ר' אבהו תרין תניין אינון וקא"ר זירא דיכיל אנא פתר לה כחד תנא כדמסיק וכשא הסוגיא בכ"מ שהביא לזה בל"ל בתרי פתרי ואין כאן תרי פתרי וכיון דאין נ"מ בזה לא נצריך והמשנה מיתפרשת כפשטה כר"ז והדינים מבוארין ולפי דרך הרמב"ס ז"ל כמבואר בפנים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם ע"ב במתני') **כלל** גדול אמרו בשביעית. והומרי בהמה שאסור לשלקן כדקאמר בגמ' וכ"כ הרמב"ס ז"ל בחיבורו בפ"ה בהלכה ג' ולא כמ"ש בפי' המשנה וטעמא כמו שהבאתי בפנים וזה נלמד ממה דאמר בגמ' בהל' דלקמן:

(שם בגמ') **רבי** בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא וכו'. הר"ש ז"ל פי' בשם דר' בון בר חייא דלקמן לשינויה ולפיכך שיבש הגי' כאן וגריס רבנן בעי קומי ר"ז ע"ש ואינו מוכרח וא"ל לשבש הגי' בשביל כך אלא הכל מר' בון בר חייא הוא דשקיל וטרי עם ר"ז כמבואר בפנים וכ"ז פשוט הוא וכן הדין דלקמן בענין אוכלי בהמה לצבע אדם וכו' כמו שנתבאר מהאי דרים פרק דלעיל:

(דף כ"ב ע"א) **תני** המוכר מוכר לאוכלין וכו'. כל זה מבואר היטב בפנים והרמב"ס השמיט ולא זכר כלום מחלוקי דינים אלו אם הדבר תלוי במחשבת המוכר או הלוקח אם זה אומר על מנת כן וזה אומר על מנת כן כ"א שכתב בפ"ה בהל' יא כדברי המשנה סתם ובמה לא סמיך אהאי ברייתא מכיון שלא נשנית בתוספתא דר' חייא ור' הושעיא כדאמרינן בסוף חולין ומהמתני' נשמע דהכל תלוי במחשבת של זה שהן בידו לפיכך השמיט ולא זכר גם מהיוצא ממנה:

(שם) **על** דעתיה דר' יוחנן דהוא אמר אין המעות קונין מד"ת. בבבלי בפ' הזהב היפכא איתמר פלוגתייהו דר' יוחנן מעות קונין ד"ת ולר"ל משיכה דוקא וטובא איכא בחילופי סברת התנאים והאמוראים בש"ס הזה ממה דאיתמר בבבלי וכבר זכרתי בהרבה מקומות בחיבוריי על הש"ס בזה דהש"ס הבבלי הוא מהדורא בתרא דכולהו ובגירסא אמת הן אלא דשם הנוסחא לפי מאי דחזרו זה לזה כדאשכחן בהרבה מקומות הדר ר"י לגבי ר"ל והדר ר"ל לגבי דר"י הדר רבא לגבי דאביי והדר אביי לגבי דרבא ולפיכך קבעו להלכה בש"ס הבבלי למאי דקיי"ל הלכתא כמר לגביה דמר ומיהו בהא אשכחן בהדיא גם בהאי תלמודא דר"ל הוא דסבר דמשיכה קונה מד"ת כדגרים בפ' הכסף בהלכה ב ונראה דט"ס הוא כאן וצריך להחליף דר"י לדר"ל ודר"ל לדר"י:

(שם) **וייבה** כהדא הכ המוכר תובע ללוקח וכו'. תוספתא זו שהבאתי בפנים מביאה הרי"ף ז"ל בפ"ק דקידושין וכ"פ הרמב"ס ז"ל בריש פ' כ' מהל' מכירה והטור בסי' רכה וכ"פ לענין קידושין בפ"ז מהל' אישות והטור א"ה סי' כט וכבר זכרתי לעיל ממה דהשמיט הרמב"ס את כל זה בענינא דאיתמר הכא וטעמו בזה:

(שם במתני') **קל** מהן בשביעית שניתנה להדלקת הנר. וכתב הר"ב מבא"כ בתרומה טהורה אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר וזה אמת הוא דכך אמרו בפ' במה מדליקין (דף כה ע"א) מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת ואמרה תורה בשעת ביעורה תיהני ממנה וכו' ואמר רחמנא לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך והכי אמרו כאן בגמ' תרומה טמאה ניתנה להדלקת הנר וכ"כ הרמב"ס בריש פי"א מהל' תרומות וזהו הנקרא שמן שריפה' בכל מקום אבל מה שמסיים הר"ב ובמעשר שני כתיב ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער זהו מדברי הר"ש שנמשך אחריו וכתב כן מסברא דנפשיה וז"ל ומיהו מעשר שני טהור מותר להדליקו מדאמר רחמנא לא בערתי ממנו בטמא ש"מ דטהור מותר עכ"ל ולא אשכחן להא לא בש"ס הזה ולא בש"ס דילן וממנו דרים שם ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בשמן של תרומה שנטמאת וכך הוא בפ' הערל (דף עג) וכן הרמב"ס בפ"ג דהלכות מעשר שני בהלכה י לא כתב אלא כלישנא דמתני' דרפ"ב דמע"ש לאכילה ולשתייה ולסיכה ואסור להוציאו בשאר צרכיו וכו' ומ"ש שלא כתב גבי מע"ש ניתנה להדלקה כמ"ש בפירות שביעית בפ"ה והא דכתב בהל' מעשר שם בהלכה כ' ואפי' להדליק בו את הנר אחר שנטמא אסור אין הכוונה לומר דדוקא אחר שנטמא קאמר אלא אדלעיל קאי שכתב דין איסור אכילה בטומאה וכדדרים ר"ש בפ' הערל שם וכפ' אלו הן הלוקין לא בערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא וכו' וסיים שם והוא שיאכלנו בירושלים קודם שנפדה שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו וכו' וע"ז קאמר דל"ת דהואיל ודרשו האי קרא על אכילה בטומאה א"כ שאר דברים מותר כשהוא טמא לפיכך בא להשמיענו שאפי' להדליק בו את הנר אחר שנטמא ואף שאינו ראוי לאכילה מ"מ גם להדליק בו אסור עד שיפדה דסמכו על לשון ולא בערתי שאין להבעיר ממנו אפי' אם נטמא ואינו ראוי לאכילה וזה פשוט דלא השמיט לנו בשום מקום דמעשר שני ניתן להדלקה כשהוא טהור. שוב ראיתי בתוספתא ומצאתי בהדיא כן שכך היא שנויה בפ"ז דמכילתין חומר בשביעית שאין במעשר שני ובמעשר שני שאין בשביעית שהשביעית עשה בה את המופקר כשמור. כלומר לענין שצריך לאכול בקדושת שביעית וחייב בביעור. ופסולת אוכלין כאוכלין. לענין שחייב בביעור. ואוכלי אדם כאוכלי בהמה. כלומר כזה כך זה שאוכלי בהמה יש להן שביעית וביעור כמו אוכלי אדם. וקליפי אגוזים ורימונים כיוצא בהן לפי שצובעין בהן ומיני צביעה יש להן קדושת שביעית שאסור לאבדן ולהפסידן משא"כ במעשר שני וכו' חומר במעשר שני שהמעשר שני קונה את הקנקן וכו' ואין מדליקין בו את הנר מה שא"כ בשביעית ומבואר הוא דכל זה במעשר שני טהור הוא וכ"ה שהגהתי בדרך אמת:

(שם בגמ') **החושש** בשיניו לא יהא מגמא חומץ וכו'. דיני דרפואה אלו מהתוספתא לא זכר אותן הרמב"ס בפירוש אבל נכללין הן בדבריו דהאסור מה שהוא לרפואה כבר כתב בפ"ה בהל' י"א דאין עושין מהמיוחד למאכל אדם ואם הוא מגמע ובולע וכו' פשוט הוא דמותר דלא עדיפא שביעית משבת:

(שם) **אין** מפטמין שמן של שביעית וכו'. זה הביא הרמב"ס שם בהלכה ו' ולא יפטם את השמן והא דלא הביא סיפא דהתוספתא שלוקחין שמן ערב מכל מקום משום שנכלל בדבריו במה שהזכיר בסתם פירות שביעית בענין מכירה ולקיחה המבואר בדבריו לקמן בפ"ח וכתב שם בהל' י"ד דמן החשוד אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית וממילא מן הסתם שאינו ידוע אם הוא חשוד או לא לוקחין ממנו כמו שמבואר בדבריו דלעיל שם:

(שם ע"ב) **מהו** לפטם את היין של שביעית וכו'. ופשיט לה דמותר דהא דתני דאסר ר' יהודה דפ' י"א דתרומות הוא ולית הלכתא כותיה והרמב"ס שכתב דין זה בתרומה בפי"א מהל' תרומות וכן במעשר שני בפ"ג מהל' מעשר שני לפיכך לא הוצרך לכתבו בהדיא בשביעית דהא קל מהן שביעית וכו' כדפשיט הש"ס ונכלל ג"כ בדבריו דפ"ה דשמיטה שכתב בהל' ג ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומע"ש וכו' וא"כ מה שמותר באלו מותר בשביעית:

(שם) **ותרומה** לא ניתנה להדלקת הנר וכו'. לא פריך אלא מתרומה דאלו מעשר שני לא ניתן להדלקה בין שהוא טמא ובין שהוא טהור כמבואר בתוספתא ועיין מזה לעיל ד"ה קל מהן שביעית:

(שם) **ותני** כן אין סכין שמן של שביעית במרחץ וכו'. וכ"פ הרמב"ס בפ"ה בהל' ו:

(שם) **ולא** שמן שריפה לא בבתי כנסיות וכו'. בספר שהי' לפני הר"ש היה כתוב בו ולא מדליקין שמן שריפה וכו' וכתב ולא נתברר לנו מאי קאמר דבמס' תרומות תנן מדליקין בשמן שריפה בב"כ. ולפי אשר כתוב לפנינו פשוט הוא דאסיכה קאי ומיהו הא קשיא דהיאך יסוך על גופו בשמן טמא ואפשר דבכהן טמא מיירי דאע"ג דבאכילתה אסור אפי' לכהן טמא מ"מ לענין סיכה ס"ל להאי תנא דברייתא דלא התמירו בכהן טמא מכיון דאף על אכילתה אינו לוקה בתרומה טמאה כדכתב הרמב"ס בריש פ"ז מהל' תרומות ומ"מ דלאו כהלכתא היא דסיכה כשתייה היא והסמכו אקרא ולא

מבכחת לה סיכה בשמן שריפה שאינה עומדת אלא להדלקה וכך הם דברי הרמב"ס בריש פ' י"א מהל' תרומות סך הוא את השמן הטהור ומדליק את הטמא. ולסברת האי תנא דברייתא י"ל מכיון דהסמכתא בעלמא היא וכדאשכחן ביוה"כ דאינו חייב כרת אלא על אכילה ושתייה בלבד ס"ל דהכא אפי' מדרבנן לא התמירו לסוך בשמן שריפה אם הכהן הוא טמא וקאמר דאעפ"כ לא יסוך בב"ה משום בזיון קדשים:

(שם במתני') **את** שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק. לפי מה שהסברתי בפנים דהטעם הוא שאגודת הבית מן הסתם הוא דרך הפקרה שאין אדם מדקדק כמה יהיו באגודה כמה שמביא לצורך ביתו ולפיכך מותר למכור לשוק כדרך אגודה זו וכזה מתבארין דברי הרמב"ס במה שכתב בענין זה בפ"ו בהלכה ד' ואוגד דברים שדרכן להאגד לבית למכור בשוק אפסרה כדרך שאוגדין להביא לבית לא כדרך שאוגדין לשוק כדי שלא יהיה כמוכר בלומלו' ודברים שאין דרכן להאגד אלא לשוק לא יאגוד אותן ור"ל בזה דכולל כעין שני ענינים בענין אחד דמה שדרכן לאגוד לבית מוכר כדרך אגודה זו בשוק מפני שהיא דרך אפסרה לא במדה ולא במנין ובלבד שלא יעשה האגודה כדרך שאוגדין למכור בשוק שאינו דרך אפסרה אלא מלמלמין לידע כמה יהיו באגודה ומזה נמשך ממילא הסיפוך מה שסיים ודברים שאין דרכן להאגד לא יאגוד אותן ור"ל דכשאין דרכו להאגד אותו אלא במוכר לשוק מסתמא אוגד אותו במנין ובלמלום והלכך לא יאגוד אותו למכרו כך והשתא ניחא לן במה שדקדק הראב"ד על זה בהשגה שם שפירש לדברי ב"ה דס"ק הואיל שדרכו לאגדו אפי' לאכלו בביתו כדי שידע בכמה האגודות הוא מסתפק בשבוע ג"כ כשימכור אותו בשוק אוגד אותו שאין אגודתו דרך סחורה אלא דרכו של ירק זה ליאגד (וכדפוס כתוב אלא א"כ וט"ס הוא) אבל בין אגד לאגד לא שמענו הפרש עכ"ד ולפי מה שנתבאר ניחא דזהו מן הסברא הוא דאגודת הבית אינו מן הדרך לצמצם בו ולידע כמה יש בו וכאגודה שאין אוגדין אלא לשוק מן הדרך לצמצם בו ולידע המנין. ואומר אני דמלבד דמילתא דמסתברא היא יש לנו ראיה לפירוש הרמב"ס ולסברתו חדא מליבנא דמתני' גופה דקתני את שדרכו וכו' אוגדין אותו בשוק ואי כפי' הראב"ד למה לו להתנא להאריך כל כך לא סו"ל למיתני אלא וב"ה מתירין את שדרכו להאגד בבית ותו לא וכי אין אנו יודעין דסתם מכירה בשוק היא ובענין מכירה איירינן כאן ולפי' הרמב"ס ניחא דלדיוקא קתני דדרך אגודת הבית הוא שאוגדו אותו אפסרה אגודה זו מותר למכור בשוק ולאפוקי אם אין דרכו ליאגד אלא לשוק וכהך טעמא דאמרן ועוד ראיה מהאי דאמר בגמ' בסוף הלכה גבי עבת כהן וכו' דר' ירמיה סבר מימר הרי מן הדא את שדרכו ליאגד בבית וכו' וא"כ ש"מ דפירושא דמתני' כך הוא דכדרך שאוגדין בבית מותר לאגדו בשוק והלכך ס"ד דר' ירמיה דגם בבכור כן דהואיל ומדרך לעשות אותו חתיכות חתיכות בבית מותר למכרו ג"כ בדרך הזה לשוק ור' מנא דדחי להא דר' ירמיה הוא מטעמא דגבי בכור אינו כך אלא אדרבה שכן דרכו להמכר חתיכות חתיכות בשוק במעינן מיהא דלכ"ע פירושא דמתני' מוכרח הוא כפי' הרמב"ס כמו שנתבאר:

(שם בגמ') **תני** פירות חו"ל שנכנסו לארץ וכו'. כהך תוספתא פסק הרמב"ס שם בהלכה ס' וכדמסיים הש"ס ואם היו ניכרין שהן מחו"ל מותר:

(שם) **רבי** ירמיה סבר מימר הרי מן הדא את שדרכו ליאגד בבית וכו'. עיין לעיל ד"ה את שדרכו כו' מה שנתבאר לענין פי' הרמב"ס במתני' דע"ז מזה:

(דף כ"ג ע"א) **ועימעמו** עליה והתירוה מפני חיי נפש. עי' במה שנתבאר במקומו בזה בפ"ב בהל' ח' בס"ד:

(שם) **השוכר** את הפועל להביא יין לחולה וכו'. ברייתא זו הובאה גם בריש פ"ה דע"ז בהאי תלמודא ולא מצאתיה במקום אחר. ובתוספתא דב"מ פ"ז איפכא משמע דתני התם השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא ענבים ותפוחים ודורמסקינית לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן לו שכרו משלם ופסקו הפוסקים כן וסיפא דהתוספתא הובאה בבבלי ב"ק (דף קט"ז) והביאה הרמב"ס כולה בפ"ט מהל' שכירות וכבר זכרתי מזה בע"ז שם ד"ה היה עושה עמו תני היום בחיבור ע"ש וברייתא זו היתה שנויה לפניהם ומייתי לה למירמי על הא דר"ל ומשני דהא האי ברייתא נוכל לאוקמי כר"ל ומיהו לדינא דברי התוספתא עיקר:

(שם) **לא** יאמר אדם לחבירו הא לך דינר זה והבא לי לקט היום וכו'. תוספתא זו לא הביאה הרמב"ס ונראה דמשום דהוי דבר שאינו ברשותו ואין אדם יכול להקנות דבר שאינו ברשותו כמו שאינו מקנה דבר שלא בא לעולם והאי תוספתא אתיא כמ"ד אדם מקנה דשלב"ל וכן דבר שאינו ברשותו ופלוגתא היא בכמה מקומות בש"ס ובפ"ק דב"מ (דף טז) שדה זו לכשאקחנה קנויה לך וכו' ע"ש:

(שם) **קל** היקלו בשביעית שהיא מדרבנן. יש לפרש דבשביעית בזה"ז קאמר שהיא מדרבנן ויש לפרש דהאי דינא דמתני' מדרבנן בעלמא היא כדאמר בריש הלכה מה בין וכו' מהלכות של עימעום היא:

(שם ע"ב) **דתני** אין נותנין מהן לא למברה ולא לבכיסה. בנדרים שם פירשתי דעל ערי מקלט קאי מפני שלא ראיתי בתוספתא דמכילתין דבהדיא קתני לה גבי פירות שביעית והובאה בפ' לולב הגזול (דף מ) וזכרתי מזה לעיל בפ"ז בהל' א' ד"ה מיני כביסות ע"ש:

(שם במתני') **תאנים** של שביעית אין קוצין אותן במוקצה. הר"ש פי' וכן הר"ב אחריו מוקצה כלי ברזל שחותך בו תאנים אבל קולה היא בתרבה סכין ל' חרב. ותמיד היה קשה לי לזה בין פירושיו דמאי שנא תאנים נקט ולא קתני סתם פירות האילן והעיקר הוא כפי' הרמב"ס במשנה ובחיבורו פ"ד בהלכה כ"ג אין קוצין אותן במוקצה אבל מייבשן בתרבה והוי דומיא דאיכך אין דורכין ענבים בגת וכו' דהכל על המקום קאי שלא יאספם כדרך שאוספן בכל שנה וזהו נמי פי' הת"כ דקתני להו לכולהו על הא דדרים לא תבצור כדרך הבוצרין:

(שם בגמ') **אם** אינו ענין לספיחי איסור תנהו ענין לספיחי היתר וכו'. משמע מיהא דאלו הספיחין וכן אם עלו מאליהן כולן אין בהן איסור תורה דלא אמרה תורה לא תקצור אלא שלא יקצור כדרך הקוצרים בשאר השנים והיינו הרבה ביחד אלא מעט ומדרבנן הוא דגזרו על הספיחין שיהו אסורין וכחכמים דר"ע בת"כ והבאתי לעיל בפ"ה בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה ועוד יתבאר מזה לקמן ריש פ"ט בס"ד:

(שם) **רבי** הילא אמר במכתפי פירות עבירה היא מתניתא. דברי ר' הילא כדברי רבא בבבלי ריש פ"ה דע"ז הן וכבר באחרתי לזה בע"ז שם וכך הם דברי הרמב"ס בפ"ו בהלכה י"ג:

(דף כ"ד ע"א) **מאי** כדון הלכה כר"מ וכו'. ואע"ג דשקיל וטרי לעיל לפי כללא דהאי תלמודא דפ"ג דתרומות מ"מ מסיק לה דהלכה כר"מ דבזה לא פליג האי ש"ס דהלכה כסתם ת"ק בכל מקום דלהכי סתים רבי דברי הת"ק לפסוק הלכה כמותו שיהא בר פלוגתיה כיחיד נגד רבים וזה בין למה שכתבתי בפנים דהאי מאי כדון שייך קודם להא דא"ר יוסה איסתאלי' לאלין וכו' ובין למה שכתוב בספרים את"ז דהש"ס שואל מאי כדון מפני מה נהגו על יד על יד דוקא הא ר"מ מתיר וקאמר משום דהלכה כר"מ דרבי סתים הת"ק כחכמים וכן במתני' דפ"ח דזבחים (דף עה) אמרו לו חכמים לר"מ אין מביאין קדשים לבית הפסול וכ"פ הרמב"ס גם כאן בפ"ה בהלכה ד' כר"מ וכאלין דבית ר' ינאי דעל יד על יד מותר לאכלו מיד:

(שם) **בעו** מיניה מר' יוחנן שביעית מהו שתלא דרך חילול וכו' פלוגתא דר"א ור' יוחנן גם בבבלי פ' לולב הגזול (דף מ) כך היא וכתבו התוס' שם (דף מא) ד"ה פירות הללו וכו' בהדיא קתני בירושלמי דשביעית סוף פ"ח והתנווני אומר לו הרי סלע נתון לך במתנה וכו' ר"ל שלא היה לפניהם הגי' הרי סלע זו וכו' אלא הרי סלע נתון לך וא"כ הא דגרים התם הא לך סלע זו וכו' לאו דוקא אלא כדקאמר בירושלמי ועיקר הדיוק דרבינא דהתם מדלא תילל התנווני לכתחילה סלע של בה"כ וכו' כדמסיימו בדבריהם ע"ש וגי' הספר שלפנינו כגי' דהתם סלע זו ואין נ"מ בזה ומסיק התם רב אשי דבפרי ראשון כ"ע ל"פ דדוקא דרך מקח ולא פליגי אלא בפרי שני ולר' יוחנן בין דרך מקח בין דרך חילול וכ"פ הרמב"ס בפ"ו ועי' לעיל פ"ז בה"ב ד"ה התליף שמן בשמן מה שנתבאר מזה בס"ד:

(שם) **זאת** אומרת שאסור לו ליקח אשה מדמי שביעית. והרמב"ס לא פסק כך אלא כדמסיק בבבלי פ"ב דקידושין (דף נב) וכ"כ בפ"ה מאישות הלכה כ' המקדש בפירות שביעית מקודשת ויתבאר מענין זה לקמן בריש פ"ק דמ"ש בס"ד:

(שם) **תני** שמן של שביעית אין הוסמין בו וכו'. כ"פ הרמב"ס בפ"ה בהלכה ו' וכת"ק דהתוספתא דלא כתב כלום מטבלא של שים להתירה:

(שם ע"ב) **זאת** אומרת שאסור ליקח פתו של ע"ה. לא קיימא הכי דלא שמענו אלא שמחזיקין אותן לעושין בטומאה ואסור לאוכלי חולין בטהרה כמבואר בהרבה מקומות אבל לא גזרו שיהא פתו כפת כותי וכבתו אמרינן בסוף פ' אלו עוברין לא ישא בת ע"ה אבל לא שייך זה לכאן:

(שם) **הדא** דתימא באלין דמוסיה וכו'. מהכא משמע להדיא כפי' הרמב"ס במשנה ובחיבורו בפ"ה בהלכה כ' ואם אדם חשוב הוא וכו' כדפרישית במתני' להטעם דאלו לפי' הראב"ד בהשגה שם א"כ אמאי תילקו כאן בשאר כל אדם בין דימוסיה לפריבוטה אלא ודאי דהתם הוא כדברי הרמב"ס ומש"ה באלין פריבוטה לכל אדם אסור כדפרישית ולאדם חשוב אפי' בסתם מרחץ אסור מהאי טעמא ומה שהקשה הראב"ד דאם כדבריו אדם חשוב לא ירחץ בשום מרחץ בשביעית וכו' ועי' מ"ש בכ"מ והביאו בתי"ט ולדעתי מתורץ הוא כדפרישית במתני' ודוקא תנן ויקח נקט והוא הנכון בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

ספיגס

(שם במתני') **הפיגם** והירבוזין השוטים כך הוא בכל הספרים וכך העתיק הרמב"ם בפ"ד בהלכה ג' ומ"ש בפ"ת בהל"ה י"ב בדין שניקתין מכל אדם כגון הפיגם והירבוזין והשוטים אינו ר"ל שהן שני מינין וירבוזין לחוד ושוטים לחוד אלא דכאן שכתב שחזקתן מן ההפקר וקאמר הירבוזין והן השוטים ולאפוקי הירבוזין המשובים שהן אינן הפקר מן הסתם ואין להאריך בזה לפי הכוונה המבוארת :

(שם) **כל** הספיחין וכו' ותכ"א כל הספיחין אסורין. כתב הר"ש כשגדלו בששית ונלקטו בשביעית איירי כדמוכח בירושלמי דפריך אספיחי כרוב וכו' ע"ש ודברים אינם מוכרחים הם ועוד דאם כדבריו דאמהות ר"ל דבזמן מועט דרכו לגדל אמהות שהן גדולים א"כ מאי האי דקאמר שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מאמהות הבאתי הרי האמהות הן יכולין להתגדל בזמן מועט וא"כ הן מן האסור וזהו היפך הכוונה ולא נאריך בפי' הזה דמבואר הוא דאיפכא הוי דאמהות הן שמניחין אותן בארץ להתגדל כמו ששנינו בפאה בפ"ג והבאתי בפנים וממילא ניחא הסוגיא בענין הקושיא והתירוץ אליבא דר"ש ובענין עיקר הדין ובפירושא דפלוגתא דר"ש ורבנן לפי נוסחאות המתחלפות בכאן ובפ' מקום שנהגו כבר ביארתי מזה לעיל בפ"ה בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אמי אמר איסור ספיחין תורה והבאתי הברייתא דת"כ בפלוגתא דר"ע ורבנן ומה שנלמד מתוכה. ורמזתי שם בקצרה לדברי התוס' שם והן דברי הר"ש דלקמן והאריך הרבה עיין בדבריו ותוכן כוונתו לחלק בין ספיחי ששית לספיחי שביעית מכח הקושיא שכתב שם ויש לתמוה דהשתא ספיחי שביעית לר"ע אסורין מדאורייתא אפי' באכילה ואפי' רבנן מודו דמד"ס מיהא אסירי כדקתני בהדיא בת"כ ובכמה משניות אשכחן דשרו באכילה מתני' דהכא הפיגם והירבוזין והשיא דאומר לפועל הילך וכו' וי"ל דכולהו בשל ערב שביעית ומה שיש בהן תורת שביעית לפי שנלקטים בשביעית וכו' אבל לענין איסור ספיחין דנפקא לן מהן לא נזרע וגו' משמע דתחילת גידול בעינן בשביעית אבל ירק שגדל בששית והוסיף בשביעית הנהו ספיחי ששית מקרי ולא ספיחי שביעית וכו' עכ"ל ועוד האריך ודחק עצמו בענין מה שמוכח מהירושלמי דלא כדבריו ויש לתמוה הרבה דהא בסוגיא זו עצמה מבואר הוא דהאי אלו השנויין במשנתנו בכלל איסור ספיחין דקאמר מהו שיהו אסורין מספיחין ופשיט לה דהואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה יהו מותרין אלו לדברי הכל וגם דרשא דספיחין מקרא דהן לא נזרע אליבא דר"ע בת"כ היא ורבנן לא דרשי הכי כמבואר שם והבאתי לעיל בפ"ה שם כללא דמילתא דאין חילוק בין מה שגדל בששית והוסיף בשביעית ובין מה שתחילת גידולן בשביעית היתה מחמת הזרע שנפלו מקודם שביעית או העולין מאליהן בשביעית וכדעת הרמב"ם בריש פ"ד והבאתי לעיל שם ובכמה מקומות דהכל בכלל ספיחי שביעית הן ומותרין מד"ת לרבנן דר"ע בת"כ ובלבד שלא יקצור כדרך הקוצרין וזה נלמד מהת"כ ומהאי ש"ס בפ' דלעיל בהל' ו' כתיב את ספיח קצירך וכו' וקאמר בהדיא אם אינו ענין לספיחי איסור תנהו ענין לספיחי היתר ור' מנא מוסיף לכך נצרכה וכו' לפום כן צריך מימר אסור כלומר לענין שלא יקצור כדרך הקוצרים ורבנן הוא דאסרוהו מפני עוברי עבירה וזה נלמד מדקאמר הכא דאלו דקחשיב במתני' וכיוצא בהן דוקא נחשדו עליהן עוברי עבירה הן מותרין אף משום ספיחין אבל שארי דברים דאיכא למיחש בהו מפני עוברי עבירה גזרו עליהן ואסורין באכילה משום ספיחי שביעית ומה שתמצא בכמה וכמה משניות במכילתין שבשנה היתר אכילה בפירות שביעית כמו המתני' פירות שביעית ניתנו לאכילה וכו' האומר לפועל וכו' וכן הרבה היינו דוקא בפירות האילן דלא שייכא גזירה דספיחין בהו וכן במינין של ירקות ועשבים שאין דרך רוב האדם לזורען בגינות והן מהשדות ועולין מאליהן באותן לא גזרו משום ספיחי שביעית דלא נחשדו עליהן וזה מבואר כאו"א במקומו ודון מינה ומינה ותמצא שזהו דרך האמת בכל עניני פירות שביעית המוזכרים במסכתא זו הן לאיסור במקום שיש חשש מפני עוברי עבירה והן להיתר במקום דלא שייכא האי חששא ועוד יש מקומות שלא גזרו על הספיחין כמ"ש הרמב"ם שם בהלכה ד' העולין משדה בור ומשדה ניר וכו' והוא מהאי תלמודא בריש פ' המוכר את הספינה דא"ל ינאי כל הספיחין אסורין חוץ מן העולין בשדה בור וכו' ואע"ג דמשמע מהאי עניינא דמיירי התם דמשום גזל קאמר וכדפרישית שם מ"מ לאו ממילא ש"מ דכל דלית ביה משום גזל בשאר השנים משום דהבעלים מפקרי להו א"כ לא שייך למיגזר עליהן משום ספיחין לאסרן באכילה בשביעית דזיל בתר טעמא וכן איפכא דמה דאין בהן משום איסור ספיחין בשביעית משום דלא גזרו עליהן הואיל ולא נחשדו על אלו דבמקום הפקר הן א"כ אין בהן משום גזל בשאר השנים ומה שנלמד עוד מהאי ברייתא דת"כ אליבא דחכמים לענין ביעור כמו שבארתי לעיל בפ"ה שם תמצא עוד בביאור ביותר לקמן בפרקין גבי עניני ביעור בס"ד :

(שם בגמ') **ומי** גדול בחכמה או בשנים וכו'. בבבלי פ"ג דר"ה וכן בפ"ב דמגילה לא הובא הספק הזה גבי שלמדו מאמתא דבי רבי דקאמר לא הוו ידעי רבנן מאי סירוגין וכו' ונראה דהספק דהיה מבואר להן לאחר ששנו להא דר' אמי המוזכר בפ' יש נוחלין (דף קכ) בישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה ולמדו את"כ מדבריו לכל כיוצא בזה והשיא דהכא ברבנן בימי רבי הוה ולא הובא שם להנלמד מדורות שלאחריו דלא צריכין להשמיענו מה ששמעו מאמתא דבי רבי בענין זה אלא מה שלא שמעו מפי אחר :

(דף כ"ה ע"א בגמ') **מהו** שיהו אסורין משום ספיחין עיין בדיבור דלעיל כל הספיחין וכו' מה שנתבאר מהנלמד מזה :

(שם) **דאיתפלגון** שיהי פתילה וכו'. יתבאר מזה בהגיעי למקומו בכתמי' ובס"ד :

(שם) **שלא** ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי עיין לעיל ד"ה כל הספיחין וכו' מה שהוזכר מזה :

(שם) **אין** מחייבין אותו לעקור את הלוף בשביעית וכו'. תוספתא זו פסקה הרמב"ם בפ"ד בהל' יח והטעם כמבואר בפנים :

(שם) **רבי** שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וכו'. זה הובא לעיל בפ"ק דברכות סוף הלכה א' והתוס' בפ' מקום שנהגו (דף נא ע"ב) על הא דקאמר התם אני ראיתי את ר"ש שאכל הקשו דכיון שבעצמו היה אוכל למה היה כועס על אחרים שהיו אוכלין וסומכין על הוראתו ותירצו דמ"מ לא היה רוצה שעמי הארץ יסמכו עליו כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו וזה קשה לומר שרשב"י שהיה מיקל לעצמו ומחמיר על אחרים ואפשר זה אתמהא ובברכות שם בהדיא קחשיב להאי עובדא דרשב"י בהדי איניך דקאמרי אע"פ שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי דהא פליגי עלי חבירי וכולהו דמגי התם לא הוו עבדי עובדא כותייהו. ועוד דלתירוצם שלא היה רוצה שיסמכו אחרים עליו א"כ היאך אכל ר"ש בן יוסי בן לקוניא ואמר אני שראיתי את רשב"י שאכל וכו' ומנין לנו לחלק ולומר שדוקא לעמי הארץ לא רצה שיסמכו עליו מכיון דרבים פליגי עליה. ונראה לתרץ קושייתם דשאני בהאי עובדא דהכא דמה שאכל הוא בעצמו לא היה במקום שנחשדו על השביעית וכן לא אכל אלא מפני שהיה מוחזק לכשר וכהאי דר"ש בר' יוסי וכך אמר לר' יוחנן בן אלעזר בפני אכול ושלא בפני לא תאכל דשמא לא תזהר לאוכלו בפני רבים ויהיה ביניהן החשודין והאי עובדא דהתם נהאי מלקט ספיחי שביעית בפני עוברי דרכים ומצוין הן החשודים על השביעית ולכן כעס עליו דמהאי טעמא גופה חביריי חלוקין עלי ולא היה לך ללמוד מהוראתי שאני מתיר :

(שם ע"ב) **והוה** נסיב תורמוסין ומקלן וכו'. וכך פירש"י ז"ל בפ' במה מדליקין (דף לד) בהאי עובדא דרשב"י שהיה מקליף אותן ונעשה נס ונפל המת במקום שהוא שם והתוס' פירשו בענין אחר בסדינין וכו' שדקדקו להא דקאמר כל היכא דהוי קשה טהריה וכו' ולפירש"י וכדקאמר הכא בהדיא היינו כל היכא דהוי קשי שלא ראה שום דבר ונשאר הקרקע קשה טהריה :

(שם במתני') **שלש** ארצות לביעור. בתחלה נבאר לפי שיטות המתחלקות בענין חלוקת שלש הארצות ואח"כ נבאר בענין דין הביעור גופיה ומהו הביעור לפי שיטות המתחלקות גם בזה. דעת רש"י וכן דעת הרמב"ם ז"ל דאין חילוק ארצות לביעור כ"א אותן ג' ארצות בלבד יהודה ועבר הירדן וגליל כדכתב רש"י בפ' מקום שנהגו (דף נב ע"ב) ופי' להא דאמרו וג' ארצות בכל אחת ואחת ובמתני' דלקמן ולמה אמרו ג' ארצות בכל אחת ואחת שיהו אוכלין וכו' דה"ק ג' ארצות בכל אחת שחלוקו' במנהג קיו' פירותיהן שפירותיהן של זו כלות קודם לזו ואעפ"כ שאינו כולן אחת לביעור וכו' ע"ש דלפירושו האי ולמה אמרו וכו' הכוונה היא גם למה שאמרו שלש ארצות בכל אחת ואחת מ"מ אמרו שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה וכן הוא דעת הרמב"ם שכתב בפי' המשנה במתני' דלקמן ולמה אמרו וכו' מה תועלת יש לזה החילוק שתלקם שלש אחר שהם ט' ארצות כמו שאמר והשיב ואמר שהתועלת שיהו אוכלין בכל אחת ואחת וכו' כגון שיהו לו פירות בגליל העליון יאכל מהן כל זמן שהמין ההוא נמצא בגליל העליון או בתחתון או בעמק ואם פסקו הפירות ההם משני גבולי ארץ הגליל ועודם בגבול הג' יש לו לאכול ממה שיש ברשותו עד שיפסוק האחרון ואמר לענין של שלש אינו לענין תוספת דין מן הדינים אבל הוא מכלל ההגבלות שנתן להם ע"כ וכמו שהסכתי בפנים במתני' דלקמן לסיום דבריו מכלל ההגבלות וכו' ע"ש ולפי פירושו מתפרש האי ולמה אמרו וכו' קצת בענין אחר מפירש"י בזה ומיהו לדינא שוין הן דכל ג' ארצות שבכל אחת ואחת נחשבות הן כארץ אחת לביעור וכך הם דבריו בחיבורו בפ"ז בהלכה ט' וי' והתוס' בפ' מקום שנהגו הקשו על פירש"י דהא מדקתני רשב"א לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודה מכלל דלת"ק ג' ארצות חלוקות שבכל אחת ואחת חלוקות לביעור ולפיכך מפרשים דהאחרון שבה היינו פירות שבהר עד שיכלה האחרון שבהר וכן בעמק וכו' ומביאין ראיה מהא דקאמר הכא אין תיה שבהר גדלה בעמק וכו' ומה דסיימו שם עוד וכתבו ובירושלמי במסכת שביעית על הא דסימן להרים מילין אית דבעי למימר למידה הדא איתמר פי' לענין ג' ארצות נאמר אותו סימן ומסבר היה הגי' כך לפניהם ומ"מ גם אם הוא כך מה שייך להאי לנתלים קנים לפי פירושם ולא נאריך בזה דמבואר הוא לפי הגי' שלפנינו למידת הדין איתמר והיא הגי' הנכונה וזהו לענין ממון כמו שבכל הש"ס הזה דרכו לקרות ענין ממון מידת הדין כלומר לענין הניתן לפני הדין וזה ממש כדאמרי' התם עלה דהאי ברייתא דרשב"ג כ"מ לענין מקח וממכר וכו' איך שיהיה מ"מ נראה דדעת הש"ס משמע כפי' התוס' ודעתם בענין חילוק הארצות מההיא דלעיל אין תיה שבהר וכו' וכך הוא דעת הר"ש אבל זה קשה מאי מביאין ראיה מהש"ס הזה הא התם בהדיא אמרינן לטעמא דמתני' מנה"מ וכו' וגמירי דאין תיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל וכו' וא"כ חזינן דהש"ס דילן לא ס"ל כהאי ש"ס בזה דהאי הכי לישמעינן רבותא טפי אין תיה שבהר וכו' ואפי' ביהודה עצמה ופשוט הוא דהרמב"ם לא סמיך אהא דהכא בזה אלא אמאי דמוכח להדיא בש"ס דילן. ובענין קושייתם מהאי דר"ש כבר מתורץ הוא כמו שפירשתי בפנים בזה דר"ש פליג את"ק בתרתי וכעין זה כתב התי"ט איברא דאי משום קושייתם לא הוינו צריכין לפרש כן לדר"ש וניחא נמי אם נפרש דר"ש לא פליג אלא בשאר הארצות אבל ביהודה ס"ל לר"ש כמו הת"ק דאין ג' הארצות שבה חלוקות לענין הדין ואוכלין בכל אחת מהן עד שיכלה האחרון שבה וג' ארצות שאמרו ביהודה לענין הגבול הוא כדפרישית במתני' וה"ק ר"ש לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודה כלומר ביהודה דוקא הוא דאמרו דבג' ארצות שבה הוא דאוכלין בכאו"א עד שיכלה מן האחרון ואין אוכלין ביהודה אחר שיכלה מן האחרון על סמך הגליל שעדיין לא כלה שם וכהא מודינא לך אבל במה דקאמרת דגם בשאר הארצות הדין כן דאין אוכלין בגליל אחר שיכלה מן האחרון שבו על סמך שביהודה וכן בעבר הירדן בהא פליגנא עלך אלא שאר כל הארצות כהר המלך וכהכי ניחא לקושית התוס'. אלא דאכן חזינן דהש"ס מפרש לדברי ר"ש דפליג נמי ביהודה גופה לענין הדין ואין אוכלין מן ההר על שבעמק או איפכא וכדמשמע להדיא מהא דפריך על ר"ש לקמן איתא תמי אלין עמק שביהודה וכו' וכן נמי מדמוקי לקמן להאי ברייתא דתני אוכלין על התמרים וכו' כר"ש וכדפרישית בפנים בהלכה דלקמן וע"ש ד"ה מתניתא דר"ש שביארתי דא"א לפרש בענין אחר. איך שיהי' מיהו דעת רש"י והרמב"ם מבוארין הן במאי דס"ל דאין כאן אלא ג' ארצות חלוקות בלבד לענין דין ביעור דסמכו על הא דאיתמר בש"ס דילן כמבואר. ונבא אל דין הביעור גופיה ובמאי דמצינו בו מדעות המתחלקות. דעת התוס' בפ' מקום שנהגו שם ודעת הרמב"ן ז"ל וההולכים בשיטתם דעיקר מצות הביעור הוא שלא יחזיקם בביתו כשלו אלא שיפקירם ויוציאם מרשותו ואחר שהפקירם יכול הוא בעצמו לחזור ולזכות בהם ומכניסן לתוך ביתו ואוכל והולך עד שיכלו וסמכו לדבריהם אלו על הגי' במתני' דלקמן בפרקין ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור וכך היא הגי' בת"כ וכאן ובתוספתא דפ"ח דמכילתין מבואר בהדיא כדבריהם וכן נלמד מהאי עובדא דלקמן בהלכה ה וכל זה הביא הכ"מ בריש פ"ז וכתב דמ"ש הרמב"ם שם בדין הביעור דמחלק מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד ואסור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש וכו' כמו שהבאתי דבריו בפי' המשנה בפנים לפי שהיה גורס במתני' דלקמן ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור וזהו בלי פתרון דמאין הוא למד לומר כן ולגרוס גי' אחרת שהוא נגד הת"כ ונגד התוספתא ונגד הש"ס דהכא. והאומר אני בקצרה שלא להאריך ביותר דעת הרמב"ם ז"ל דנלמד דין הביעור מדין דספיחין דהא בהא תליא וכמו שזכרתי אפס קצהו מזה לעיל בפ"ה בהלכה ג' ד"ה סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה וכאן אבאר לך בביאור גמור דהוא ז"ל סמך על ברייתא אחרת שנשנית בת"כ ועל המכילתא במשניכן נלמד דאין מצות הביעור מצות ההפקר והא בלחוד והא בלחוד. ובכל מקום שתמצא שאמרו שיתר אכילה אחר זמן הביעור אליבא דר"ע היא אבל לחכמים דפליגי עליה בענין דין דספיחין וקיי"ל כוותייהו ממילא נשמע דאחר הביעור אסור באכילה לכל הוא וכן אין הביעור נאמר על ההפקר כמו שנלמד מהמכילתא שיתבאר לפנינו : ולשון הברייתא דת"כ כבר הבאתי לעיל בפ"ה שם דהיא שנויה בפסוק וכי תאמרו מה נאכל וכו' דר"ע דריש מכאן סמך לאיסור ספיחין מן התורה וחכמים פליגי עליה דאין איסורן אלא מד"ס ומסיימי א"כ למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסוף וגו' אמרת לנו לא תזרעו ומה שאנו מוספים אין מכניסו לקיום אמרת לנו ביערוהו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך. הרי לך בהדיא דר"ע דדריש יהודה דקרא ולא נאסוף על הספיחין הוא דנאמר ולא דריש על הביעור א"כ כשאנו הפירות שיש לו בשביעית כגון פירות האילן וכיוצא בהן דלא שייך בהו איסור הספיחין אוכל בהן גם אחר זמן הביעור אלא צריך שיפקירם וכדעת הסוברים כן אלא דלמדין אנו בזהו דעת ר"ע והשתא לחכמים דפליגי עליה באיסור ספיחין ושאינן אלא גזירת ד"ס בלבד ואינהו דרשי קרא דלא נאסוף שאין האסיפה זו לקיום שהרי צריכין הכנסנו לבערן כשיגיע זמן הביעור ומה אנו אוכלין משעת הביעור והילך א"כ אסור באכילה לכל הוא. זהו דעת הרמב"ם דנלמד מכאן מהו הביעור שאמרו ונבאר עוד דגם מן המכילתא מוכח בהדיא דאין הביעור נאמר על ההפקר אלא כאו"א מצוה בפ"ע היא ובזמנים נפרדים הן שזהו ל' המכילתא בפ' משפטים על הכתוב והשביעית תשמטנה ונטשתה וגו' ד"א והשביעית וגו' מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית וגו' מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם. ופירושה מגיד שמן התורה צריך שיפרוץ פרצות בגדר שדהו כדי שיוכלו העניים להכנס בריות וליטול בעלמן אלא שגדרו חכמים בזה ולא החמירו כ"כ שיפרוץ פרצות בגדרו מפני תיקון העולם אלא שינית כך ויפקיר הכל כל מה שיכלו ליקח ובלבד שלא יהא נועל הגדר כדי שלא יוכלו להכנס או אם לא היתה שדהו גדורה לא יעשה לה גדר בשביעית אלא הרי הן הפקר לכל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד הלכה כד מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית וגו' וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית בטל מצות עשה וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו אלא יפקיר הכל וכו' הרי לך מבואר דמצות הפקר הוא מיד בתחילת שביעית ובזמן שתוציא הארץ ומצות הביעור ידוע הוא שאינה אלא כשכלה לחיה מן השדה. ודי בזה שנמצא דעת הרמב"ם מבואר. ובענין השגת הראב"ד ז"ל בריש פ"ז הכיני מבאר לך בקצרה כוונתו בהשגה זו דהוא ז"ל ג"כ דעתו שיש ביעור שמצוה הוא לשרפו ולאבדו מן העולם אבל דעתו שיש ב' מיני ביעור ובתחלה מכניס פירותיו לאוצר שעיר ומחלקין הכ"ד ג' סעודות וכו' ואז דין הוא שתאסר השביעית מין במינו במשהו לפי שיש לה היתר שהרי יכול הוא לחזור ולזכות בהן ועוד יש ביעור אח"כ כשיכלה הכל אז יתבערו לגמרי לשריפה וכו' ואז אינה אוסרת במשהו לפי שאין לו שום היתר וכו' וכוונתו בזה דאם לדברי הרמב"ם שאין כאן אלא זמן ביעור אחד ולגמרי א"כ מאי האי דשנינו בסוף פ"ה מין במינו כל שהוא בשביעית הרי אין לו מתירין ולמה יאסור במשהו אבל כבר ביארתי במקומו שם שאין דעת הרמב"ם לפרש הסיפא שביעית אוסרת כל שהוא במינה דקאי על אחר הביעור אלא לענין אכילה בקדושת שביעית וקודם הביעור וע"ש והא דקתני חייב לבער מין במינו בכל שהוא זה ל"ק דודאי כל זמן שלא הגיע שעת הביעור צריך לבער הכל כל שאינו ניכר כמו דאיירי התם שנתערב מין במינו וביאר לזה בסוף פ"ז והאי מתני' דהכובש שלשה כבשים בכל מין ומין ניכר הוא בפ"ע ופסק שם בהלכה ו' כר"ג דאיפסקא הלכתא כותיה לקמן ואין להאריך יותר במקום אחד וע' עוד במתני' דהכובש ובהסוגיא שם מה שיתבאר בס"ד :

(שם בגמ') **איתא** דבעי מימר למידת הדין איתמר. היינו לענין מקח וממכר וכו' כדקאמר בפ' מקום שנהגו וזכרתי מזה בדיבור דלעיל ע"ש :

(דף כ"ו ע"א במתני') **אוכלין** על הטפיחין. הר"ש פי' בשם הערוך על מה שהעופות קיננו בטפיחין ואין לשון התוספתא דמייתי הש"ס משמע כן דהא קתני על טפיחין שבעכו ומ"ש בעכו משאר מקומות ועוד הא עופות וחיה בכל בהמה וחיה בכל מקום ומאי קמ"ל והעיקר כפי' הרמב"ם שהבאתי בפנים וכ"כ בחיבורו פ"ז בהל' ד' לפי שזה לאו דוקא במין טופח הוא אלא בכל יוצא בהן ממיני הקטים שאינן נגמרין אלא בסוף השנה והשתא טובא קמ"ל וזהו נמי שכתב שם בהלכה דלקמן להטעם שאין אוכלין על פירות הסתיו מפני שדומין לפירות של שנה אחרת דאילו מפני שאינן נגמרין אלא בימי הסתיו היה מותר לאכול עליהן אלא מפני שאלו המינין נראין כישנות ומשל שנה דאשתקד ואין אוכלין בפירות שביעית על הפירות של לפני שביעית :

(שם בגמ') **מתניתא** דר"ש. לכאורה היה נראה דאברייתא דת"כ דמייתי לקמיה קאי כתיב מן השדה תאכלו וכו' ומסיים מ"ט דר"ש וכו' והיינו דודאי דמה דדריש בת"כ כל זמן שאת אוכל מן השדה את אוכל וכו' זה לכ"ע הוא דמכאן אנו למדין דאסור לאדם לאכול אחר הביעור דאילו מקרא דולבהמתך לא שמעינן אלא כלה לחיה כלה לבהמתך בבית ואיסור אכילה לאדם לאחר הביעור מהאי קרא הוא דשמעינן ור"ש דייק תאכלו דאת הוא שגרמה לך וכו' אלא דזה דוחק הוא לאוקמי ברייתא כר"ש אם בעיקר הדרשה הכל מודין בה לכך נראה כדפרישית בפנים דעל התוספתא דלעיל מינה קאי אוכלין על התמרים וכו'. וכזה מבואר דסיפא דמתני' וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים אליבא דחכמים דר"ש היא כמבואר בפנים :

(שם במתני') **רבי** אליעזר אומר אוכלין על הראשון וכו'. מפורש בהדיא לפלוגתייהו בת"כ דגרים על הכתוב מן השדה תאכלו וגו' כל זמן שאתה אוכל בשדה אתה אוכל מתוך הבית וכו' מכאן אמרו הכובש ג' כבשים בחבית אחת רא"א כיון שכלה מין אחד מן השדה יבער כל החבית ר' יהושע אומר אוכל והולך עד שיכלה האחרון שבה ר"ג אומר וכו' והלכה כדבריו רש"א כל הירק אחד לביעור אוכלין ברגילה וכו' ומה שפי' הראב"ד ז"ל בהשגה רפ"ז דדעת ר"ש שאחר הביעור הראשון כמו שפי' שם שיש ב' מיני ביעור הא' והוא שמכניסין הפירות לאוצר העיר כדאיתא בתוספתא והבאתי לקמן בהסוגיא ואז אוסר במשהו לר"ש לפי שיש לו היתר ולר"א ולר' יהושע בב"ע ולאחר הביעור הב' והוא לאחר שכלה מן הארץ שאז מבערן לגמרי לשריפה ולאיבוד ומאותו הביעור והילך אינו אוסר במשהו לפי שאין לו שום היתר זהו תוכן דבריו וקשה לפירושו חדא דהא בת"כ גרים בהדיא לפלוגתייהו על האי קרא מן השדה וגו' ומשמע דלאחר הביעור שהוא לאחר שכלה מן השדה הוא דפליגי ועוד דמלידה תברה למה שרצה ללמוד מהתוספתא וקרא אותן שני מיני ביעור ומפרש לדברי ר"ש שהוא אחר הביעור הראשון

הראשון שקרא להכנסה להאוצר דס"ל דאוצר כמשהו א"כ היאך מתפרשין דברי ר"ש בהתוספתא דגר"ה הגיע שעת הביעור עניים אוכלין וכו' דברי ר' יודה וכו' כדפליגי במתני' לקמן בפרקין הם עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור הרי דר"ש גופיה לא ס"ל דלאחר שהגיע שעת הביעור והיינו לאחר שכלה מן השדה שצריך לבער להפירות לגמרי ואוכלין הן ממה שבאוצר העיר שהכניס מקודם ואין להאריך במבואר ובמדומה שאע"פ שהוא ז"ל סיים אחר פירושו וזהו עיקר של דבריה הנה אין להן לא עיקר ולא שורש אלא העיקר בדין הביעור כך הוא דתליא בפלוגתא דר"ע וחכמים בברייתא אחריתא דת"כ והבאתי לעיל ד"ה ג' ארצות ע"ש ולפ"ז כל מקום שתמצא לאיכא תנאי דס"ל דיש היתר אכילה אחר זמן הביעור הוא אליבא דר"ע דלא דר"ע קרא דכן לא נזרע ולא נאסוף דבביעור משתעי אלא על הספיחין הוא דדריש ליה וכולהו הני תנאי תלמידי ר"ע ניגהו ר' יודה ור' יוסי ור"ש ופליגי בענין היתר אכילה אחר הביעור אבל לחכמים דהאי ברייתא דת"כ דדרשי להאי קרא דלא נאסוף על הביעור אין כאן היתר אכילה לשום אדם אחר שכלה מן השדה זהו עיקר של הדברים וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שם ונתבארו דבריו לאחר שהוצאתי לאור מהיכן הוא נלמד דעתו ז"ל בענין מ"ש בדין הביעור וביארתי ג"כ לעיל שם ואין להאריך שוב בזה. ובענין פירושא דמתני' דהכא פשוט הוא כמאי דפליגי כמבואר בפנים ודברי ר"ש לא קאי אלא על כל הירק שבשדה דין אחד לו לביעור ולענין הלכתא פסק הרמב"ם לדין זה הכובש וכו' כדפסקו בת"כ ומייתי לה הש"ס לקמן הלכה כדברי ר"ג וע' עוד בדיבור דלקמן מאיזה נקדוק בדין דהכובש מה שיתבאר שם בס"ד:

(שם בגמ') **תני** והלכה כדבריו. וכך פסק הרמב"ם ז"ל שם בהלכה ג' כר"ג משום דהש"ס פסק כן ולא גרים הכא בנוסחת המשנה כן כמו שהוא בנוסחת המשניות דא"כ לא היו מורין כן דקיי"ל אין מורין הלכה מתוך המשנה כמבואר לעיל בשלהי פ"ג דפאה וכפ"ב שם בגמרא. ודע דמסיים שם הרמב"ם ואם התחיל בה הרי הכל כמבוער וגיין הכ"מ בירושלמי מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא. והאמת דהאי דחזקיה דקאמר הכי על ענין האוצר המוזכר בתוספתא קאי ועל הכניסה להאוצר קאמר וכר"ש דהתוספתא כמבואר בפנים ומהאי תוספתא למד הראב"ד לומר דהכנסת הפירות להאוצר הוא הביעור הראשון כפי פירושו בענין הביעור כמו שהוזכר בדיבור דלעיל אבל הרמב"ם לא למד כלל מהאי תוספתא לא בעיקר דין הביעור ולא זכר כלום מהכנסת הפירות לאוצר העיר ובתוספתא גופה לא אמרו אלא שבראשונה היו עושין כן וכבר נתבאר לעיל דעתו ז"ל ואין דברי חזקיה דהכא שייך כלל לדינא דהכובש דמתני' וזה מבואר להמעיין בהסוגיא אלא איידי דאיירי בדיני ביעור קאמר להא ומ"ש הרמב"ם ואם התחיל בה וכו' טעמו דמשום דדרך הכובשים בחביות כשמתחילין להשתמש מהן אם אינם משתמשין מהר ממנה סופה להתקלקל וזהו שאמר ואם התחיל בה הרי הכל כמבוער ממילא וא"צ להוציא את המין שכלה שאע"פ שישנו עדיין בחבית סופה להתקלקל הכל וה"ז כמבוער ונלמד זה מדין חבית יין שהוזכר בסוף פ' המפקיד וכן הוא בכובשין בחבית וכך אמרו בהדיא לקמן בפ"י [ת]רומות ע"ש:

(שם) **חמי** לך תלתא רחמין וכו'. הא דהקפיד על השלשה אוהבים אע"ג דמן הדין הם כשני אפי' בהפקיר בפני אחד כדקי"ל כריב"ל בסוף פ"ד דנדרים דהלכתא כותיה לגבי דר' יוחנן דפליג התם ומד"ס קאמר ריב"ל צריך שיהו ג' כדי שיהא א' זוכה ושני[ם עדי]ן והכא לא שייך האי טעמא שהרי אמר לו בפני האוהבים שבודאי לא יזכו הן והוא בעצמו יחזור ויזכה בהן שמא לרווחא דמילתא א"ל כן א"נ דהוא ס"ל כר' יוחנן דאמר מן התורה צריך שיפקיר בפני ג' ור' אימי דהורה לאנשי קפודקיא להקל משום דשביעית בזה"ז דרבנן היה מקיל טפי והאי עובדא דר' חזקיה ור' ירמיה נראה דללמדו דין א' בהפקר היה מתכוין לפי שאמר לו זכיתי בזה האוצר והבין מדבריו שלא בא עדיין לידו מא' מדרכי הקניה וזה לאו כלום הוא וכדמסיק בבבלי ס"פ בתרא דב"מ דהכא' בהפקר לא קני וכדפסק הרמב"ם בדיני הפקר בסוף פ"ב דהל' נדרים ולפיכך עשה לו תחבולה זו להורות לו שאין הזכיה הראשונה כלו כלום אלא ילך ויחזור ויזכה בזכיה גמורה כהגבהה או יחזיק בקנין שנקנה בו כמבואר שם:

(שם ע"ב) **ותני** כן עלי קנים וכו'. ובתוספתא פ"ה גרים עלי זיתים במקום עלי האוג וכ"פ הרמב"ם בפ"ז בהלכה טו וזכרתי מזה לעיל בפ"ז בהלכה ו' ד"ה בראשה דפרקא וכו' ע"ש:

(שם) **עד** שירד הגשם אחר. ככר כתבתי מזה בפ"ח דנדרים בהלכה ה' מה שנלמד מזה לדעת הרמב"ם ע"ש:

(שם) **נתנן** ככר בטלו והוא שישן עליו. הרמב"ם העתיק בסוף פ"ה לשני הדינים כאחד שהוזכרו כאן אין נותנין תבן וכו' לא לתוך הככר ולא לתוך הטיט וסיים ואם נתן ה"ז כמבוער ולפיכך לא היה צריך לסיים והוא שישן עליו כמוזכר בהשגת הראב"ד דהא משום זה לדין הטיט וגרים שרייו בטיט וכו' כמבואר בפנים וא"כ כמו שזה אינו ראוי שוב לדבר אחר כך זה מפני שככר נתקלקל כשישן עליו והרי לא העתיק ג"כ והוא שגבלו אלא דממילא נלמד זה:

(דף כ"ז ע"א) **מה** טעמא דר' יודה והכלו אביוני עמך ויתרם וכו'. מבואר בפנים לכל חד וחד למאי דאית ליה וכפי הגי' לר' יוסי בספרים ולדינא לדעת הרמב"ם ככר מבואר הוא לעיל כד"ה ר"א אומר אוכלין על הראשון וכו' וכד"ה ג' ארצות לביעור בהלכה ב' ובמקומות המצויינין שם ונתבאר הכל בס"ד:

(שם) **רבי** יוחנן אמר בפירות היתר היא מתני' וכו'. לפי פי' הרמב"ם להמשנה היה קשה דחוק להוכליהן דקאמר כריכה וכסיפה כמ"ש התי"ט וכן דקדק הרא"ש ז"ל ולפי מה שבארתי בפי' במתני' לדברי ר' יוחנן ניחא ולדינא תפס ג"כ בענין אוקימתא דמתני' דבפירות היתר מיירי ולהכמים מותר הוא בעצמו לאכלן כדכתב בסוף פ"ו ע"ש:

(שם ע"ב) **רבי** יהושע בן לוי הוי מפקד לתלמידיה וכו'. בפ"ב דדמאי דמיירי התם במקומות הסמוכין לא"י והתיר אותן שאין חוששין בהן לא משום דמאי ולא משום שביעית ומייתי לה נמי הכא איידי דאיירי באלו שהיו מחמירין על עצמן וא"ל אליהו זכור לטוב ז"ל אמור לרבך וכו' אין בעיתה נהמירא על נפשך וכו' וככר זכרתי מזה לעיל בפ"ו בהלכה ב' ד"ה מהו לטחון עם העכו"ם בארץ וכו' ע"ש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

(שם במתני') **השביעית** משמטת את המלוה. מפני שאנו למדין מן ההלכה אנו עושין אותו. וכן א"ר יוחנן בבבלי (גיטין דף ל"ז) וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט בהל' ו כר' יוחנן דהורה הלכה למעשה ואפי' אם כתוב בו אחריות נכסים בפירוש כדאמר התם בהאי עובדא דהוה כתיב ביה אחריות נכסים וא"ר יוחנן משמט ובסיים לו שדה בהלואתו פסק הוא ז"ל דאינו משמט וכתניא הידך דמייתי התם והרמב"ן ז"ל טען על זה ומביאו הכ"מ דהא האי תנא ס"ל בכל שטר שיש בו אחריות נכסים שאינו משמט ואידתי ליה וכו' אבל דעת הרמב"ם מכיון דמהאי תלמודא סייעתא להאי תנא דקאמר רב בהדיא ייחד לו קרקע אינו משמט ומה שהקשה עוד הרמב"ן מהאי דאמרינן פ' איזהו נשך (דף סז) האי משכנתא באתרא דמסלקי שביעית משמטתה וכ"ש סייס. האמת דהרמב"ם פסק כן במשכנתא בפ"ז מהל' מלוה בהלכה ד' דשביעית משמטתה ומה שהביא הכ"מ בשם בעל התרומות לתרץ זה דמסתברא דהאי ברייתא סיים לו שדה מיירי באתרא דלא מסלקי אם כך הוא דעת הרמב"ם היה לו לבאר בהדיא כן אלא דנראה לדעת הרמב"ם דזהו טעמו ובהאי סברא גופיה דהרמב"ן דהיה פשוט לו כ"כ דאם משמטת משכנתא באתרא דמסלקי מכ"ש בסיים כזה לא הוה ניחא ליה להרמב"ם לומר כן אלא דשאני אפותיקי ממשכנתא דהתם כיון דיכול לסלקו בכל שעה שירצה לא הוי כגבוי והשביעית משמטתה ולא דמי למשכון דמטלטלין דתפיס ליה בידיה כדכתבו רש"י והתוס' שם אבל הכא מכיון דייחד לו הקרקע לגבות ממנה אפי' באפותיקי סתם כגבוי הוי דכל זמן שאינו מגבה איתו משאר נכסים הוית אותה השדה כגבוי אצלו ואינו משמט וא"צ לדחוק ולאוקמי באפותיקי מפורש כמה שרצה שם הרמב"ן ודחה דלאו מילתא היא דהפ"ס משמט וכו' אלא פשוט הוא דדעת הרמב"ם דאפי' באפותיקי סתם טפי עדיפ' ממשכנתא דמסלקי ולפיכך סתם דבריו בזה:

(שם בגמ') **דמשעבד** שדה לאשתו והלך ומכרה וכו'. בתוספתא דכתובות סוף פרק י"א תני כעושה שדהו אפותיקי לכתובת אשתו ושטפה נהר גובה משאר נכסים אם אמר לה לא יהא לך פרעון אלא מזו אינה גובה משאר נכסים. ומייתי לה בבבלי פ' השולח (דף מא) ופסקה הרמב"ם בפ' י"ח מהל' מלוה הלכה ג' ובודאי לענין שגבייה נלמד מהאי ברייתא' גם במכרה וכדמחלק נמי בין אפותיקי סתם לבין אפותיקי מפורש אלא דבדין שמכר גופיה אם הוי מכורה או לא ובשמכרה לשעה פליגי לקמן בהא ועיין בד"ה תני הכותב שדה אפותיקי וכו' דלקמן:

(שם) **מצוין** הן בעלי זרוע ליפול. בישראל קאמר והכי תני לה בהדיא בתוספתא דנדרים ומייתי לה האי תלמודא בפ"ג דנדרים בהלכה ד' תני תולין בגוים ובמלכות אבל לא בישראל ומפרש לה התם שבעלי זרוע מצוין ליפול דלא יפול ויגלגל עלוהי קדמיתא וע"ש:

(דף כ"ח ע"א) **תני** הכותב שדה אפותיקי לאשה ולב"ח ומכרה וכו'. ברייתא זו כלשונה הובאה בהאי תלמודא ביבמות פרק אלמנה לכה"ג בהלכה א' ומסיים שם רשב"ג אומר לאשה בכתובתה אינה מכורה שלא עלתה על דעת שתהא אשה מחזרת על בתי דינים ומסיק התם דכשמכרן לשעה איגון קיימין אבל כשמכרן לעולם ד"ה אינה מכורה וכדפרישית שם בפנים וכן פסק הרמב"ם בפי"ח ממלוה בהלכה ד' וכתב הראב"ד עליו לא הבין ולא הבין דרך הירושלמי

שמלא על זאת המימרא. והבאתי זה במראה שם ד"ה דר' יוחנן כרשב"ג וכו' וכתוב שם ואפשר לומר לדעת הרמב"ם ז"ל שפי' כדעת המפרשים בשביעית הר"ן בפ' השולח וכו' וכל זה ט"ס הוא וצ"ל לדעת הראב"ד וכן נחסר הרבה דברים שם וזה בא ע"י שמסרתי הכל ליד המגיה שלי וסמכתי עליו ונשמטו ונאבדו כמה וכמה ממנו ולפעמים כתב מדעתו מה שרצה שהרי מבואר הוא שזהו כוונת הראב"ד להשיג עליו דהירושלמי לא קאי אלא אנכסי צאן ברזל דלעיל שם וזהו דעת המפרשים שלא פירשו כפי' הרמב"ם והביאם הכ"מ שם וז"ל ובאמת כל המפרשים אותו פירשוהו או בעבדי צאן ברזל הנזכרים ברים הירושלמי או בדין אפותיקי של אשה ודברי רבינו צ"ע עכ"ל ור"ל דמנ"ל לפרש דגם בב"ח הדין כן ויד נראה לכאורה שם דהא דמסיק הוי כשמכרן לשעה איגון קיימין וכו' אדלעיל קאי ואפלוגתא דר"י ור"א שם והדרך הנכון מה שנראה ליישב לדעת הרמב"ם זה הוא דמסוגיא דהכא הוא נלמד כדעתו וכפירושו דאין חילוק להא דמסיק גם דדוקא במכר לשעה מיירי בין אשה בין ב"ח באפותיקי סתם דלשעה הוא מכורה אבל לא בממכר ממכר עולם וזהו מבואר בהדיא כאן בפלוגתא דר' אחא ור' יוסי דלעיל מהאי ברייתא דקאמר המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה ר' אחא אמר מכורה לשעה וכו' וע"כ דא"א לפרש בענין אחר אלא כדפרישית בפנים דה"ק דאם מכורה לשעה היא הוי מכר עד שעת הטירפא והיינו דפריך ג"כ פלוגתא דר' יוסי עלה דס"ל דמכיון שלא מכר לו אלא לשעה לא סמכה דעתיה דהלוקח שהרי בודאי יטרוף הב"ח אותה כדמסיק דלא פליג אלא באפותיקי מפורש והלכך לא הוי מכר כלל לר' יוסי וכדקאמר טעמיה דר' יוסי משום שהשדה אינו מלוי להבריתה ויבא הב"ח ויטרפנה דאין לפרש דלעולם בממכר אותה ממכר עולם מיירי ופליגי אם מיהת מכורה לשעה היא או לא חדא דלא מסתברא דליפלוג ר' יוסי בממכר עולם ועוד דהא דתאמר כן ר' יוסי פליג בממכר עולם וס"ל דאף לשעה אינה מכורה ומשום דאפותיקי מפורש הוא כדמסיק ולא סמכה דעתיה דהלוקח א"כ ניחא הוי לענין פלוגתייהו אלא דהא הוי קשיא דאי הכי מאי האי דפריך לר' יוסי הגע עצמך שהיתה מכורה לבעל זרוע וכלומר והרי אין סופה לצאת מתחת ידו והא על מנת כן מכרה לו שיהא הממכר ממכר עולם דהניחא אם נפרש דהמכר עצמו לפי שעה הוא שפיר פריך דמבעל זרוע הזה אין להוציא מתחת ידו ואף אם לא מכרה לו אלא לשעה יחזיקנה לעולם ומסתמא הב"ח מתייאש ממנה ואמאי לא ליהוי מכר כלל דמיהת כל זמן שאין הב"ח מחזר אחריה ולגבותה ליהוי מכר א"ל אם נפרש דבממכר עולם איירי לא שייכא האי פירכא כלל מכל הלין נראה דהעיקר דהכא בשהמכר הוא לשעה מיירי והשתא למאי דמסיק דלא פליגי אלא באפותיקי מפורש אבל באפותיקי סתם לא פליג רבי יוסי אהאי תנא דברייתא דה"ז מכורה והלוקח יחוש לעצמו וזה דוקא במכר לשעה אבל בממכר עולם כ"ע ל"פ דלא הוי ממכר כלל דאף לר' אחא דקאמר דאפי' באפותיקי מפורש הוי המכר לשעה מכר מ"מ בממכר עולם מודה הוא דאין זה יכול למכור לעולם אפי' באפותיקי סתם דשמא לא ימצא הב"ח לגבות משאר נכסים או כה"ג והאיך נתיר לו למכור ממכר עולם שמא לא יהא סיפוק ביד הב"ח לטרוף שדה זו מהלוקח ושארי נכסי' לא ימצא זהו סברת הרמב"ם ודעתו ונראה הוא דמכאן הוא נלמד גם בב"ח בענין החילוק בין ממכר לשעה לבין ממכר עולם:

(שם) **רב** אמר פגמה לא זקפה וכו'. מחלפא שיטתיה דרב דהכא לדהתם בפ"ב דגיטין (דף יח) כדרך הש"ס הזה בחליפין עם הש"ס דילן בסברת תנאי ואמוראי דהתם קאמר רב עד שתפגום ותזקוף ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה זקפה אע"פ שלא פגמה וכו' ופסק הרמב"ם בפ"ט בהי"ג כשמואל בדיני:

(שם ע"ב) **השוחט** את הפרה וחילקה בר"ה וכו'. הרמב"ם פסק שם בהלכה ה' כסתמא דמתני' וכתב עליו הראב"ד אשתמיטתיה מאי דאמר בירוש' דהאי מתני' ר' יהודה היא וכו' ועיין בכ"מ מה שנדחק בזה וככר כתבתי בפ"ק דמכות בהלכה ב' ד"ה המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו וכו' דלא אישתמיט מהרמב"ם מידי לא כאן ולא בכל המקומות דהכי פלוגתא היא הכא בענין אוקימתא דמתני' דר' אלעזר היא דבעי לאוקמי המתני' כר' יהודה ור' לא בשם ר' זעירא דחי לה ואוקי מתני' ככ"ע כמבואר היטב בפנים בהלכה דלעיל ומתרץ להקושיא דמקשה הש"ס על שמעתא דרב מהמתני' לפי האוקימתא דר"א כדקאמר בהלכה דלקמן והבאתי הכל בפנים בהלכה דלעיל ולהראב"ד דרל' לתפו' לאוקימתא דר"א לעיקר א"כ היה לו להשיגו גם במה שפסק בהל"ט כשמעתיה דרב התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת דהא מילתי' דרב לא מיתוקמא אליבא דאוקימתא דר"א כ"א דוקא אליבא דשנויא ואוקימתא דר' לא בשם ר' זעירא ועוד דהיא גדולה ונכונה לפיסקיה דהרמב"ם כסתמא דמתני' מהא דגרסי בבבלי פ' השולח (דף קמח) גבי פלוגתא דרבה ורב יוסף בהלואת י"ע רב יוסף אומר לא ניתנה ליתבע רבה אמר ניתנה ליתבע וכו' מתיב רב אידי בר אבין השוחט את הפרה וחילקה בר"ה וכו ואי אמרת דהאי מתני' לא אתיא אלא כר' יהודה דהקפת חנות מאי מותיב מינה דילמא האי מ"ר לא ס"ל בהאי דר' יודה ור' יהודה ס"ל ניתנה ליתבע אלא ודאי דהש"ס דילן ס"ל כאוקימתא דר' לא דהכא דככ"ע אתיא המתני' והא קשיא להראב"ד:

(שם) **המלוה** את חבירו על מנת שלא תשמיטנו שביעית וכו'. הכל מבואר בפ"ק דמכות שם וכל השייך לזה נתבאר בס"ד:

(דף כ"ט ע"א) **דרבי** מאיר היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי. הראב"ד השיג לזה בהשגה שם הלכה ו על מ"ש הרמב"ם והשביעית משמטת את השבועה וכו' כד"א בשבועות הדיינין וכו' אבל שבועת השומרין והשותפין וכיוצא בהן שאם יודה ישלם ה"ז ישבע אחר השמיטה ועל זה כתב הראב"ד כמדומה לי דבר זה הוציאו מן הירושלמי במסכת שביעית וכו' במלוה הדבר תלוי. ואחרי מחילת כבודו וגדולת תורתו של הראב"ד אומר אני שלא נדמה לו יפה דאין זה ענין כלל למ"ש הרמב"ם דין זה וזה מתפרש לענין הקנסות כמבואר היטב בפנים דהכין הוא בהדיא בהאי אגודתא בפרק נערה שנתפתתה ומה שפסק כאן לחלק בין שבועות הדיינין לבין שבועות השומרין והשותפין הוי"ל מהתוספתא דפ"ח דמכילתין ומהירושלמי דס"פ כל הנשבעין דפסק בהדיא כהאי תוספתא והכי איתא התם דברים שהן מעשה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו ושאין מעשה ידו שביעית משמטתו לא אותו ולא שבועתו וזהו דמסיקנא על הא דשקיל וטרי התם לעיל ובתר הכי מייתי סייעתא מהתוספתא כל שבשביעית משמטתו משמטת שבועתו וכל שאין שביעית משמטתו אינה משמטת שבועתו וככר זכרתי מזה שם בס"ד וזה אישתמיטתיה להראב"ד אלא שלא רצה להטריח ולחפש אחר זכותו של הרמב"ם כמו שזכרתי מכעין זה לעיל בפ"ג בדין הפורלה שכתב על הרמב"ם שהוציא הדין מהירושלמי והגי' היא מבובשת ואינה כדבריו והקשה עליו ממתני' דמ"ק ולא ראה שם הגי' נכונה והירושלמי מפרש המתני' והן הן דברי הרמב"ם וכזה תמצא למאות ולאלפים בחיבורי בס"ד:

(שם) **מלוה** שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת. כ"פ הרמב"ם שם בהלכה ט'. והראב"ד בהשגה פי' לזה בענין אחר וכדוחק ואינו מובן ומה שסיים שם ואם כדבריו שהוא פושט הדברים כפשטן מתני' דשבועות קשיא השביעית משמטת את השבועה והרי זה עומד בכפירתו ועיין מה שהביא הכ"מ בישוב קושיא זו מדברי הר"ן בפ' כל הנשבעין ואני כתבתי בפ"ה דגיטין שם ד"ה מלוה וכו' די"ל דאפי' במודה במקצת מיירי הכא או שיש כאן עד אחד וכגון שעדיין לא פסקו לו השבועה בב"ד וכיון שהיא עומדת בכפירתו בשביעית לא שייך כאן משמט ואם הודה אחר שביעית חייב לשלם ומתני' דשביעית פשוט הוא דאיירי שפסקו לו השבועה קודם שביעית ע"י הודאה במקצת או להכחיש העד ומשמטת השבועה וגם המלוה:

(שם) **שמואל** אמר אפי' על המשכון. פשוט הוא דשמואל לטעמיה דאמר בבבלי פ' האומנין ובסוף פ' שבועת הדיינין הכי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ומשכן ליה קתא דמגלא אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אבל לא קאי הלכתא כותיה ולענין שביעית מסיק בהדיא שם בסוף הפרק כמלוה על המשכון ואינו שוה אלא פלג דת"ק סבר כנגדו אינו משמט ור' יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט דלא תפיס ליה אלא לזכרון דברים בעלמא ופסק הרמב"ם כת"ק בפ"ט בהלכה י"ד דמה שהוא כנגד המשכון אינו משמט ואם היה החוב יתר משמט היתר וא"צ למה שרצה הכ"מ שם דמשמע דבירושלמי גופיה פליגי עליה דשמואל דהא דקאמר הכא אכתריה אבר יהיה לך וכו' לאו מדברי שמואל אלא דברי מאן דפליג עליה וכו' וכל זה נלא לורך דודאי לאו מדברי שמואל הוא אבל ליכא הכא מאן דפליג עליה אלא דהש"ס מביא המקרא לפרש טעמא דמתני' בעיקר הדין דהמלוה על המשכון אינו משמט ולא שייך זה לסבריה דשמואל וטעמי' דהרמב"ם הוא כדאמרן:

(שם ע"ב) **והלל** מתקין על דבר תורה וכו'. ומסקנא דהאי דהלל לא מיתוקמא אלא מטעמא דהשמטת כספים בזמן שאין היובל נוהג אינה אלא מדבריהם וכשיטתא דאביי בבבלי פ' השולח (דף לו) בשביעית בזה"ז ורבי היא וכו' וכדפירש"י שם בזה דאביי ס"ל כסהיא דהכא דאף בימי הלל שהיה בבית שני לא היה היובל נוהג כדלקמן וכן הוא בהאי תלמודא בפ' השולח בהלכה ג' ומה שהקשה הראב"ד כאן בפ"ט בהלכה י"ו שכתב הרמב"ם כאביי והא רבא פליג ואמר שהפקר ב"ד הפקר והלכך נוהג בכל זמן ככר תירץ זה הכ"מ דבהאי לא פירש הרמב"ם כפירש"י דרבא קאי אקושיא קמייתא ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטת וכו' אלא כפי' התוס' בד"ה מי איכא מידי וכו' דעל קושיא בתרייתא קאי ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטת ותקינו רבנן דתשמט ומשני אביי שב ואל תעשה הוא ורבא משני הפקר ב"ד הוא ומסייעא להך פירושא מסקנא דהכא

וסכא ואף דהתוס' בדיבור דלקמן שם מפלפלין בענין שאמרו כאן דהיובל לא היה נוהג בבית שני איכו פירושא דסוגיא דהתם בענין הך ביאורא דרבה עיקר הוא מדלא משני רבה למילתיה אקושיא דמעיקרא ע"ש ועי' בדיבור דלקמן:

(שם) **אימתי** פסקו היובלות וכו'. ככר ביארתי מזה בגיטין שם בענין מה שהקשה הרמב"ן ז"ל על דברי ר"ת בתוס' שם ד"ה בזמן שאתה משמט וכו' דהא דאמר בסוף פ"ט דערכין (דף לב) דלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין דמשמע דיובל לא נהוג בבית שני כדקאמר הכא היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה אבל במסקנא דהתם דקאמר אלא א"ר יוחנן ירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצאו דהיו שם י"ב שבטים אע"ג שלא עלו כולם תשיב כל יושביה ע"כ והאריך הרמב"ן להקשות עליו מביאו הרשב"א ז"ל בחידושיו והעיקר מהקושיות שלו זה היא דהא אמרינן בכמה מקומות בענין חלה דאפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא חלה דרבנן משום דכתיב בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצותיכם וכי הסקינהו עזרא לאו כולהו סליקו ואם עלו כל השבטים עד שאני קורא כל יושביה עליה כל שכן שאני קורא בהם בבואכם הא דבר ברור ומפורש אלא איני קורא כל יושביה עליה ולא בבואכם עד דאיכא רוב שבט ושבט כדאמרינן בעלמא בכל דיני ציבור וכי תתלה על דעת הרב שאם עלו שנים מכל שבט ושבט שיהא יובל נוהג בהם עכ"ל הרמב"ן ואני כתבתי שם לתרץ דיש לומר לדעת ר"ת דהאי פלוגתא דערכין דפליגי אם היה היובל נוהג בבית שני או לא ופליגי אם נתחוב כל יושביה עליה משום דעלו מקצת מכל שבט ושבט או עד דאיכא רובא מכל שבט ושבט פליגי נמי בהאי פלוגתא גופה דאשכחן דפליגי בחלה כדאמרינן בפ"ב דכתובות (דף כה) וכפ' יוצא דופן אשכחינהו רב סונא בריה דרב יהושע לרבנן דיתבי וקאמרי אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא שהרי ז' שכבשו וז' שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשרות אמינא להו אדרבה אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא וכו' כדלעיל והשתא לרבנן דבי רב היכי מקיימי לקרא דבבואכם אלא ודאי עיקר פלוגתייהו תליא בהני ב' ברייתות דמייתי הש"ס בכתובות כדכתבו התוס' שם ד"ה לא חילוק גרנות וכו'. והשתא ע"כ לומר דהאי ברייתא והני רבנן ס"ל כמ"ד בערכין דנוהג היה היובל בבית שני דמדעלו מקצת מכל שבט ושבט קורא אני לכל יושביה וקורא אני ג"כ בבואכם לגבי חלה. ויצא לנו מזה דלדעת הרמב"ם דמבואר הוא דהכל הוא מדרבנן כדכתב בסוף פ"א מהל' דתרומה אפי' בימי עזרא אינה אלא מדבריהם וכמו שביארתי טעמו שם ולעיל בפ"ו בהלכה א' ד"ה במה נתחייבו וכו' ע"ש וא"כ ממילא מתיישב נמי הא דכתב כאן גבי יובל בפ"י בהלכה ח' משגלו שבט ראובן וגד וכו' בטלו היובלות וכו' ודלא כר' יוחנן דערכין משום דביעתיה דר' יוחנן כרבנן דבי רב ודברי רב הונא הם עיקר כמבואר בכמה מקומות ואפי' למ"ד תרומה מדאורייתא קאמר אבל באמת תרווייהו מדרבנן הן כמבואר לעיל בפ"י וגם ישבתי לדקדוק הראב"ד בסוף פ"א דתרומות דהא ר' יוחנן אמר ביבמות תרומה בזה"ז מדאורייתא ואמרתי דביעתיה דהרמב"ם כאביי דבתראה הוא וממה שנתבאר לנו עכשיו כלא"ה ל"ק מדר' יוחנן דאיהו לשיטתיה אזיל דס"ל בערכין כהני רבנן דרב הונא וס"ל אפי' למ"ד תרומה מדרבנן קאמרי וכו' ואינהו ס"ל דתרווייהו מדאורייתא והרמב"ם לא פסק כותיה ככל דנפק מענין דבריו בזה כדלעיל:

(שם) **ואפילו** נתונין ברומי. הרמב"ם לא זכר מזה כלום וכמרדכי ס"פ השולח והביאו הד"מ בחש"מ סי' ס"ז שכתב אפי' אין המלוה בעיר הדיינים אומר שלא בפניהם אני מוסר וכו' ונלמד מכאן:

(דף ל' ע"א) **מי** מודיע וכו'. בעל המאור ז"ל מביא לזה ברים פ"ק דר"ה וכתב ומכאן אנו למדין שכל טעות שהעדים מצויין לטעות בה נאמנים הם בעלמן על זה ואין בזה משום פסול ועגיד וצריך בזה ב"ד גדול ולהתמין הדין וכגמ' דילן מליט ריזלא כדבר הזה בהסוגיא תברא דהוה

חתים עליה ר' ירמיה בר אבא כדאיתא בפ' גט פשוט עכ"ל והר"ן שם בפ"ק דר"ה כתב על זה נראה מדבריו שהעדים נאמנין בכך אפי' שכתב ידן יוצא ממקום אחר אבל הרמב"ן ז"ל כתב בפ' איזהו נשך דהאי ירושלמי בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר קאי ומשום הכי נאמנין ואין כאן מקום להאריך בזה אבל ודאי כל טעותא דעבידי עדים למיטעי ביה לית ביה משום הוזר ומגיד כדמוכחא הכיא דפ' גט פשוט והארכתי בזה במקום אחר:

(שם) **והתני** פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר וכו'. הך ברייתא לא קיימא לדינא דהא כמתני' סתם אמרו המאוחר פסול משמע דלגמרי הוא פסול וכן דעת כל הפוסקים והש"ס דפריך מהאי ברייתא לאו משום דדינא הכי אלא אליבא דר"ל דס"ל אף בשטר הדין כן פריך דהא מייתי שמעינן מהאי ברייתא דע"כ בשטר לאו דינא הכי אליבא דכולהו תנאי כמבואר בפנים ובענין עיקר הדין דשטרי המוקדמין לענין מאי הן פסולין ביארתי הכל לכל השיטות והדעות מתחלקות בפ"ק דמציעא בשמעתתא דמלא שע"ת ובהלכה הסמוכה ושם תמצא מתירוץ הקושיות לדעת רש"י והרמב"ם ומה שנלמד במקור הדין והשייך מהסוגיות בס"ד:

(שם) **שטר** שזמנו כתוב בשבת וכו'. הובא זה בבבלי פ' גט פשוט (דף קפא) וגבתנית במקצת מה' התוספתא ומיהו לדינא לפי המסקנא חדא היא דלכ"ע כשר הוא דתולין במאוחר ומה דסיים הכא אלא למ"ד פסול משום זיוף משמע דלר' יוסי דוקא בשטר מקוים הוא דתולין להכשירו ופשוט הוא דלעולם שטר מקוים בעינן ולהכי סתם הרמב"ם דבריו בענין זה והטור בסי' מג מביא כן בשם בעל העיטור וכמבואר מסכת:

(שם) **ורבי** יוחנן אמר למלוה וכו'. דברי ר' יוחנן קיי"ל לדינא וכמבואר בבבלי פ' השולח וכן אין לו קרקע ולחייבין וכו' מלבד מה דפשיט הש"ס הכא דכותבין לאפוטרופוס על נכסי יתומין ולאשה על נכסי בעלה לא הוזכר והרא"ש ז"ל מביא שם להאי דאשה על נכסי בעלה והרמב"ם לא כ.ג אלא כליבנא דמתני' והפשר דהוא"ל ופשוט הוא וממילא הוא דנלמד:

(שם ע"ב במתני') **הלוה** מן הגר וכו'. בטור סי' קכ"ו הובא דינא דמתני' וכפירש"י בקידושין (דף כב) דאם הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה הוא דאמרו רוח חכמים נוחה הימנו ואם שתיהן שלא בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו וליבנא דמתני' דקתני שנתגיירו בניו עמו ק"ק לפי' זה והתוס' שם כתבו איפכא ואין להאריך והרמב"ם ז"ל לא זכר מדינא דמתני' כסדיא לא בהל' זכיה ומתנה שכתב שם בפ"ט גר שיש לו בן שאין הורתו בקדושה הואיל ואינו יורשו כמו שיתבאר במקומו וכו' ולא בפ"ו מהל' נחלות שביאר שם דין ירושת הגר שלאביו הגוי הוא יורש מדבריהם ולאביו הגר אינו יורש לא מד"ת ולא מד"ס כדאמרינן בקידושין ובלוה לגר לא כתב כלום כנראה ממסקנת הש"ס שם לחלק אימתי יחזור לבניו ואימתי לא יחזור ולא ראיתי למי שכתב בזה כלום:

(שם בגמ') **הנותן** עירבון טבעת לחבירו וכו'. הובא לכל זה בפ"ד דב"מ בהלכה ב' ושם ביארתי מה דשייך להאי דינא ומהיוצא מזה לדינים דקנין ולמי שפרע ומה שנלמד לשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל תמצא הכל מבואר שם בס"ד:

(דף ל"א ע"א) **אימתי** אמרו המטלטלין נקנין במשיכה כר"ה וכו'. האי תוספתא לא קאי לדינא בענין דרכי הקנייה אלא כדמסיק בבבלי פ' הספינה (דף פו) וכן לקמן דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מסירה קונה ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם משיכה קונה בסימטא ובחצר שהיא של שניהם והגבהה קונה בכל מקום. וסיפא דהתוספתא הובאה שם (דף פה) לדינא פ"ש:

(שם) **כאן** כשהעמידו עמו וכו'. הכא הוי מצי לשנויי כדמשני לבסוף וי"ל דס"ק דמהאי ברייתא יכילנא לשנויי לך כאן בשהעמידו וכו' אבל לקושטא דמילתא בלא"ה לא קשיא דהא רב גופיה לא פסק כן בהאי עובדא דמילתא אלא ודאי מה דנהג רב בנפשיה ממידת חסידות הוא דנהיג:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת דפוס קושטנדינא
		פרק ראשון	
א	5	קייטת לעולם הבא	קיימת לו לעוה"ב
2	7	לא תחזור פאה לקצירת	לא חזרה לקצירת
	9	אין שיעור	אין להם שיעור
	15	מאן דמר הפאה אין לה שיעור	מאן דאמר הפאה והבכורים והראיון אין להם שיעור
	17	אפר סוטה	עפר סוטה (בד"ק נדפס זה בלוח הטעות)
ב	10	סמך לדבר תורה	סמך לה לדבר תורה
	11	שתי כסף	ושתי כסף
	12	ר' יוחנן כדעתיה, דר' יוחנן אמר	ר' יוחנן כדעתיה ור' אושעיה כדעתיה ר' יוחנן כדעתיה דר' יוחנן אמר
	13	הלכה למשה מסיני דו אמר	הלכה למשה מסיני הוי דו אמר
	17	מאיזה שיעור אבל אמרי חזר ביה ר' יוחנן	מאיזה שיעור אבל הוי דו אמר ראיה כל שהוא חכמים הב שאמרו מעה כסף ושתי כסף אמרין חזר ביה ר' יוחנן
	18	ר' יונה ור' יוסי	ר' יונה ור' נתן
		פרק שני	
	20	דאמר רבי לא איתפלנון	דאמר ר' אילא בשם ר' אמי איתפלגון
4	2	ואין אדם טופל בהמה	ואין אדם טופל בהמות לבהמה
10	במתני'	ולפי העניים ולפי העגוה	לפי רוב העניים ולפי רוב הענוה (וכן לקמן בכל ההלכה)
14	שו"א	תמן מיעט הכתוב שאין דרך בנ' אדם להיות קורין אותם זרעים כרם הכא ריבה הכתוב על כל זרע זרוע אשר יזרע	הכא מיעט הכתוב את שאין דרך בני אדם לקרותם זרעים התם ריבה הכתוב על כל זרע זרוע אשר יזרע
ח	שו"א	לידון בדבר ההדש נעקר מן הכלל והרי הוא בחידושו צריך הוא שיאמר פאה בכרם	לידון בדבר הדש אי אתה יכול להחזירו לכללו ועדיין הוא בחידושו לאיזה דבר נאמר פאה בכרם
19	3	הפקר עניים	הפקר לעניים
	9	בשם ריב"ל פטור	בשם ריב"ל אמרו פטור
	12	מדמי ליה להדא קנס	מדמי ליה להדא דר' יוחנן קנס
	16	מן בין חנווני לטבח	מה בין חנווני מה בין טבח
20	10	אפילו שער כותל מפסיק	אפילו שער כותל לא מפסיק
יא	9	לא צורכה דלא קדשה משום פאה	לא צריכה אי קדשה משום פאה
	14	בשם רב חסדא בהם	בשם רב חסדא דאמר בהן
	17	אנא מימר לך	אתא למימר לך
23	9	או בהמה פטורה	מלת „פטורה" ליתא
	15	אסור לקצור יקצור חייב בפאה ודבר	אסור לקצור דקציר חייב בפאה הוא ודבר
יב	15	חייא בר אבא בשם רשב"ל היה שם סלע	חייא בר אבא היה שם סלע
24	9	לד' רוחות העיר	מלת העיר ליתא
	26	חצי אגדו וחצי השמותית	חצי אגורי והצי שחמתית (וכן הגי' לקמן)
	במתני'	ושאלו אמר נחום	ושאלו את נחום
יג	24	ההורייה	ההוראה
	25	א"ל בין סבר	א"ל רב הונא בין סבר
	במתני'	שחובת הקציר בקמה קצרוה לכסים חציה וקצר חציה	שחובת הפאה בקמה קצרו לכסים חציה וקצר הוא חציה
26	5	שאין בקיאין בלקט	שאין בקיאין בלקט שכחה ופאה
		פרק שלישי	
יד	9	ר"ע אומר פאה מכל א' וא'	רע"א נותן פאה מכל אחד ואחד
	20	שהוא פיטור פאה	שהוא פטור בפאה (וכן לקמן)
	33	כמין דהוא אילן	כמין דהוא אילן היו שנים
28	2	נמרדה	נמרה
	8	תמן	ליתא
	9	א"ר יוסי שמעינן	אר"י אם כן שמעינן
טו	21	כאן כשביקש לאכלן עושה	תמן כשבקש לאכלן ליתא
	22	כשביקש לעשותן מלילות	שאם בקש לאכלם מלילות
טו	23	לעשותן יין	לשתותם יין
30	13	הוי לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום	הוי אומר לית טעמא דלא אלא משום מכניסו לקיום
	17	שנים שלקחו	שנים שחלקו
	19	קצרו חצי שדה	תניא קצרו חצי השדה
	20	ונשתתפו וקצרו מפריש משלו שבסוף על של חבירו בסוף ולא משלו שבתחלה	ונשתתפו וקצרו חצי השדה בשותפות מפ יש מחלקו שבסוף על חבירו שבסוף אבל לא משלו שבתחלה
טז	13	אבל אם שייר שדהו	אבל אם שייר בעל השדה
	14	אפילו	ליתא
	17	שנייא היא תמן	כמה דתימר תמן
	21	משום דמוכר לו	או משום דהוי כמוכר לו
	25	בקמה לא משום	בקמה אלא משום
32	15	להלן סתיים אף כאן סתיים	להלן סאתים אף שדה הנאמר כאן סאתים
	17	דרך הקוצרים	כדרך הקוצרים
יז	5	לא שייר כל שהוא	לא שייר קרקע כ"ש
	שו"א	וליתנן אמר	ולתנן אמרין
34	1	דתני בכורים תני קרקע	דתני בכורים תני נמי קרקע
	2	פטור הראיון	פטור מן הראיון
	3	לנגן אמר	ליתנן אמרין
36	2	ור' יוחנן יכול	ור' יוחנן אמר יכול
	7	דא תהא לקיים ולעמוד	תהא לי להיות ולעמוד
	12	בשם ר' יוחנן אין יכול לחזור בו	בשם ר' יוחנן אמר אינו יכול לחזור בו
		פרק רביעי	
כ	3	אינו כן אפילו	אינו כן אלא אפילו
40	18	התנו ביניהם אפילו כן	התנו ביניהם אפילו ק'
	19	מדעתו	מודעתו (וכן לקמן מלשון ולנעמי מודע)
כא	7	אבא כהן ברדלא	אבא כהן ברדלייא
כב	21	עכשיו הוא נותן פאה מפני הרמאים	עכשיו הוא נותן פאה אלא ילכו וילקטו בשדה אחרת ויבאו בשעת כלוי, מפני מראית העין
	27	רב יהודה בשם שמואל ושכחת קמה את שיש לו	ר' יוסי בשם שמואל ושכחת קמה זו שכחת קמה את שיש לו
44	7	הרי זו לפלוני ר"א אומר זכה	הרי זו לאיש פלוני עני ר"א אומר זכה לו
	12	א"ר זעירא ר"א	אמר ר' זעירא לחבריו ר"א
	25	ולא שמעינן	ולא כן שמעינן
	שו"א	אם רצה להחזיר יחזיר והעבד ראוי	אם רצה להחזיר יחזיר האשה שאמרה התקבל לי גטי אם רצה להחזיר לא יחזיר והעבד ראוי
כג	3	נתן לעקיבא בן יוסף ומקומו	נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה לעניים ומקומו
		פרק חמישי	
כה	20	ווידא אמרת דא	(בד"א) והדא אמרת דא
50	7	ואין החיצונה יכולה להקצר עם הקמה	והחיצונה יכולה להקצר ע' הפנימית ואינה יכולה להקצר עם הקמה
כז	6	ומעשר עני כשיחזור לביתו ישלם	ומעשר עני יטול וכשיחזור לביתו ישלם
	17	תמן נתחייבה שדהו ברם	תמן נתחייבה שדהו ברשותו ברם
	20	שילקט בנו אחריו	שילקט בנו עמו
		פרק ששי	
כח	2	עד שיבקור אף לעשירים	עד שיבקר לכל אף לעשירים כשמיטה
	7	עזיבה אחרת כזו	עזיבה אחרת כיוצא בה
	19	הפקר לבהמה אבל לא לאדם לגוים אבל לא לישראל לעשירים אבל לא לעניים	הפקר לבהמה ולא לאדם לגוים ולא לישראל לעשירים ולא לעניים
	26	כיון שאדם מפקיר דבר מרשותו הפקרו הפקר	כיון שאדם מפקיר דבר יצא מרשותו הפקרו הפקר
56	3	תני ר"ש דיינא קומי ר"ז	תני ר"ש בר אבודימה קומי ר' זעירא
	7	שדי מופקרת יום אחד	שדי מופקרת ליום אחד
58	19	א"ר נון בר חייא מאן דאמר	ולא פליגי מאן דאמר

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת קושט' ואמשט'
ל	10	קרא לו חבירו עומר שנוטלו	קרא לו חבירו השוכח עומר שנטלו
	13	דר' יונה אמר	כמה דר' יונה אמר
60	20	מה אם קמה שיפה כח העניבה ושכחה הרי מצלת כו'	מה לקמה מצלת את העומר שהורע כח העני בה יציל עומר את הקמה שיש כח העני בה
לא	3	נראית להביא	(בד"א) נראית לבוא
		פרק שביעי	
לב	9	כזית גודיין	כזית רודין
	12	דתני בד"א כשהיה מכירו אבל אב לא היה מכירו	דתניא בד"א כשלא היה מכירו אבל אם היה מכירו
	16	פתר לה תרין פתרין כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו קודם לכן	פתר אחרן קודם לכן כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו
64	9	ונפל לארץ	ונפל מידו לארץ
	16	אבל בשאר שני שבוע	אבל בשני שבוע
לד	13	אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר	אין כרם רבעי בסורא כל עיקר
		רב ביבי אמר בעון קומי ר"ז	רב ביבי אמר קומי ר"ז
	23	חיפה שאל את ר' יודא אמרינן	חיפה שאל הא ר' יודא אמר וכו' לא למדו תרומת תודה וכו' לא תהא תרומת תודה נוהגת במדבר

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושט' ואמשט'
68	24	מה רבנן סברין מימר קורות ופירות ואפי' תימר	מה רבנן סברין מימר קורות ופירות הקדישו ואפי' תימר קורות ופירות קורות הקדישו פירות לא הקדישו
לה	2	ולמה לית אנן אמרין כו'	ולמה לינן אמרין כיי דמר ר' יוחנן מפני שקדם נרנו להבקרו וכיי מפני שקדם נרנו להקדשו
	24	מפני שהוא צינה	(בד"א) מפני שהן ימי צינה
לו	14	הדא ברתא	הדין ברת
	16	תניא	תני
	26	היה ממועט	היה לו דבר מועט
לז	29	וכן דיין שדן	ליתא
		מסכת דמאי	
		פרק ששי	
כז]	2	באומר לו תלוש מן החרבה כו'	(בירושלמי דפוס קושטא במס' קידושין פ"ב ה"י) באומר לו חזק וקנה החורבה הזו שתקנה אויר שבה, וכא קרקע לפניו שהוא אומר לו תלוש מן הקרקע שיקנה וכו'

תורתן של ראשונים
לירושלמי פאה פרק א

עמוד | שורה

א | 4 | **אלו דברים שאדם אוכל כו'**

נוסף: בבבלי קדושין (ל"ט ע"ב) „והכנסת אורחים" ובמדרש משלי פכ"ז „ובקור חולים ועיון תפלה והשכמת בית המדרש". ובילקוט המכירי משלי שם „אהבת שלום וכו'". ובילקוט שמעוני תהלים רמז תשכ"ב „ובקור חולים וכו'". ובמדרש זוטא לשה"ש (צד 18) „והצדקה וכו'.

| 9 | **מפני המחלוקת**

בפי' הר"ש „כלומר שיש תרומות חלוקות זו מזו וכו' ואין מחלוקת זו לשון פלוגתא דתנאי ודכוותה בכמה מקומות וכו'".

| 12 | **והרי אין אדם עושה כל שדהו פאה**

בתוספתא פאה פ"א „העושה כל שדהו פאה אינו פאה" אבל בבבלי נדרים ו' ע"ב מובא ברייתא אחרת שלא נמצאת לפנינו בזה"ל „והתניא מנין שאם רוצה לעשות כל שדהו פאה עושה ת"ל פאת שדך (פי' הר"ן: „מדלא כתיב פאה שבשדך").

| 18 | **ביקש לעשות כל כריו תרומה אינו עושה**

בשיטה מקובצת בב"מ ט"ז ע"א „דאכתי תקשי לך מתרומה דחטה אחת פוטרת הכרי וכו', ואין לומר דחטה אחת לאו דוקא וכו', ועוד דאמרי בירושלמי דפאה גבי אלו דברים שאין להם שיעור ופריך ליחשב נמי תרומה ומשני נהי דאין לה שיעור למטה וכו' ואי בעי שוה פרוטה א"כ יש לה שיעור למטה וכו'" ולפנינו בירושלמי ליתא התירוץ שהביא הש"מ הנ"ל. ועי' בתוס' נדרים ס"ו ע"ב ד"ה מכלל.

ב | 7 | **וכעדשה מן השרץ**

בתוספתא שבועות פ"א „שרץ תהילת ברייתן כעדשה".

| שו"א | **אדם טופל בהמה לבהמה**

בפי' רבינו חננאל חגיגה ח' ע"ב „פי' טופלין בהמה של חגיגה עם בהמות אחרות של מעות מעשר שני או של נדרים ונדבות ומפורש בתלמוד א"י שזה שטופל הוא ממע"ש וכו'" עכ"ל, ולפנינו בירושלמי כאן ליתא זה.

4 | 17 | **חומש מנכסיו למצוה**

בכ"י רש"ס „עד חומש מנכסיו למצות".

| 20 | **מהונך ומראשית כל תבואתך כמראשית.**

במרדכי ב"ק סי' קצ"ב „ובירושלמי מפיק מעשר מעות מכבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך וכו'", ועי' בברכי יוסף (יו"ד רמ"ט אות ה').

| 23 | **בתחלה לקרן וכו'**

בשיורי כנה"ג (יו"ד רמ"ט) „אמר המאסף מתוך דברי הרב מפורש שלא היה גורס בירושלמי כגי' הבעל הטורים ור' ירוחם שלפי גי' בעה"ט אף מן הקרן צריך ליתן חומש ואלו הרב כתב שמן הקרן יפריש אחד מעשרה ולא יכלהי להלום הירושלמי וכו'".

ג | 19 | **הארנוניות**

בשו"ת רשב"ש סי' תי"ב „זו ארנונא ופרש"י ובא זה עשורי תבואה ובהמה משנה לשנה וזה הפי' נראה נכון לאחרונים ז"ל והביאו לו ראיה מירושלמי במס' פאה וכו'".

| 32 | **וחסד ה' מעולם ועד עולם**

בילקוט שמעוני תהלים רמז תתנ"ט בשם ירושלמי דפיאה „אמ"ר יצחק בר מריון בשם ר"ל החסד הוא מעולם ועד עולם אבל הצדקה עד שלשה דורות שנא' וצדקתו לבני בנים (לפנינו ליתא כ"ז בירושלמי) צדקה נוהגת בעשירים (לעניים) וגמ"ח נוהגת בין בעניים בין בעשירים".

| 38 | **ללמד את בנו יונית**

בתוספתא ע"ז פ"א „ספר יוני" ובמנחות צ"א מע"ב „חכמת יונית" וכ"ה בשם הירושלמי בכמה ספרי ראשונים.

6 | 2 | **ירדה לטייל לתוך חצרה בשבת**

בקדושין ל"א ע"א „בשבת ונפסק קורדייקון שלה" פי' הר"ן „מנעל שלה" ובתוס' הנ"ל „אבדה פוזמקי דידה בחצרה כו'".

| 36 | **גדול הוא כיבוד או"א שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו**

בילקוט שמעוני משלי רמז תתקל"ב בשם ירושלמי דפאה „אמר רשב"י גדול כבוד או"א שהשוה הכתוב כבודן לכבודו ומוראן למוראו וקללתן לברכתו וכן בדין מפני ששלשתן שותפין" ובבבלי סנהדרין נ' ע"א „שכן הוקש כבודן לכבוד המקום" [אמר המאסף: כאן לכבוד, וכאן לכיבוד, לכבוד השוה הקב"ה כבודן, אבל לכיבוד העדיפו, שלכבוד עצמו לא הטיל על האדם יותר ממה שיש לו כמ"ש חז"ל עה"כ (איוב ל"ז כ"ג) שדי לא מצאנוהו שגיא כח, אבל לכיבוד או"א הטיל עליו אף יותר ממה שיש לו ואף לסבב על הפתחים].

| 42 | **ואפילו אתה מסבב על הפתחים**

בר"ש פי' „לא שיסבב את הפתחים ליתן לאביו אלא שאם יתן לאביו מה שבידו יהא צריך לחזר על הפתחים בשביל עצמו וכו'", ובריטב"א קדושין „והביאו ראיה לדבריהם מדגרסינן בירושלמי תני רשב"י הבן מחזיר על הפתחים חייב לזון את אבותיו וכו'", ולהג"מ היתה כאן גי' אחרת וז"ל בהל' ממרים פ"ו ה"א כך איתא בתלמודא דילן וכו' אבל בירושלמי דפאה אמר רשב"י וכו' שאפילו אין לך כלום אתה צריך לטחון ברחיים בשבילו", ובתוס' קדושין ל"א ע"א ד"ה כבד „והיכא דלית ליה חייב לחזור על הפתחים לזון את אביו ואת אמו".

ד | 27 | **אטימיטון**

במעריך: „פי' שאין לה ערך כי טימי בלשון יוני ערך והאלף שבראש התיבה מהפך פירושה".

10 | 14 | **ולפי העניים ולפי הענוה**

בסמ"ג לווין רפ"ד וברדב"ז (מ"ע פ"א הט"ו) „ולפי רוב

עמוד	שורה

העניים ולפי רוב הענבה, פי' לפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע כי גרגירי תבואה וענבים הכל נקרא ענבה".

20 **רש"א ובלבד שיתן בסוף**
בחזקוני (קדושים) „רש"א נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף יצא והרי זה פאה וכו'".

14 4 **ובאילן האוג**
בפי' הראב"ד לתו"כ קדושים פ"א „ואני תמי' על כמה מיני פירות שלא נמנו כאן התפוחים וכו'", ובס' יראים סי' קי"ט מובא המשנה וליתא שם האוג. וברדב"ז (מ"ע פ"א ה"ב) ליתא והאגוזים. ועי' בתוס' מנחות פ"ו ע"א ד"ה שלשה. ובתוס' קדושין נ' ע"א ד"ה מה כיון דאיכא אילנות טובא שאין חייבין בפאה כגון האוג והחרובין השנויים במס' פאה וכו' וזה להיפך ממשנתנו.

ח 2 **כי תבצור כרמך**
בילקוט בק"א „כי תבצור כרמך לא תעולל כו'".

4 **כי תחבוט זיתך**
בילקוט הנ"ל „כי תחבוט זיתך לא תפאר וכו'".

22 **ודבר שאינו שוה בשניהם**
בכ"י מהרש"ם פירש „אבל פרט אינו שוה בשניהם דגבי כרם שייך פרט שנופל פרט אחד מהאשכול וכו'" ע"ש.

16 12 **קולקוס כו' ולביכורים, ולנדרים צריכה**
בערוך ערך לוף לא גרס ולביכורים. וכ"כ מים חיים לפר"ה גרס „ולפיאה צריכה".

שו"א **עד שימרח**
במשנה שבמשניות מוסיף „ונותן משם הבקר ופטור מן המעשרות עד שימרח".

18 1 **שהן בכורים לכל**
פי' הר"י בב"ד „שקודמין לתרומה ולמעשר".

3 **ואתיא דר"ע כחניות**
במלאכת שלמה „ואתיא דר"ע דמחייב במעשרות הזורע אחר מירוח מדרבנן כחניות בני חנן שהם לא חשו לדברי חכמים ונחרבו וכו'".

17 **לא נחלקו רבי ור' יהודא הנשיא**
רבים מהראשונים גורסים „ברבי ורי"ה" שמצינו בהרבה מקומות „ברבי" שם הכם. ולי (בעל אצוי"ר) נראה שחסרים הנקודות על המלה רב"י והוא ר"ת „ר' יוסי" או שם חכם אחר ששמו מתחיל ביוד ואולי כן בהרבה מקומות שנפגוש שם רבי עם ר"י הנשיא.

פרק שני

20 7 **ואינו מחובר וכו'.**
בכ"י מהר"ש סיריליאו ז"ל „ואינו מחוור דאין תימר מחוור הוא ובו' הא גדר מחוור אף הוא אינו מחוור וכו' הדא אמרה שאינו מחוור ואין תימר אינו מחוור וכו'" ועי' בשדה יהושע.

יא 21 **ר' יוחנן... בג' תלמים של פתיח**
בביאור מהרי"ק ברמב"ם פ"ג ממתנות עניים ה"ד מובא השגת הראב"ד שם „בירושלמי וכו' רי"א בור וניר בית רובע וזרע אחר בג' תלמים של פתיח וכו'".

יב 32 **מה כותש כעלה במכתש וכו'**
בר"ש כלאים פ"ה ה"ג „ובירושלמי גרים בגמרא דמתני' דפאה פ"ב ה"ג ה"ג כמה כותש כעלי במכתש או כותש ע"ג גדר מן מה דתנינן שער כותש אין הגדר כותש הדא אמרת כותש ע"ג גדר משמע ומבעיא ליה כאיזה מחד מהני לישני דפרשינן האי כותש אי בגדר קאמר שהעפר תיחוה למעלה כעלי כותש במכתשת שמה שבתוכו תיחוח ודק דחשיב אותו עפר כמאן דליתי' לפי שסוף הרוח לפרר העפר ולמעט הכותל מעשרה או כותש ע"ג הגדר שענפי האילנות שמכאן ומכאן מסתבכין זה בזה למעלה מן הגדר ופשיט ליה מדקתני שער כותש משמע אבל אין הגדר כותש" עכ"ל.

2 20 **מעשה שזרע כו' לפני ר"ג**
בבה"ג (ד' ברלין צד 639) „לפני ר"ג שני מיני חיטים".

22 **שקיבל מאבא**
בתנחומא הישן (במדבר כ"ד) „וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אומרו אפי' משלישי של הלכה ששנו רבותינו וכו' מקובל אני מר' מייאשא שקבל מן הזקנים הל"מ וכו'" וכ"ה בתנחומא החדש, ולא גרס בהמשנה שקבל מאבא שקבל מן האבות, ולפי נוסחתנו ראוי להיות אפי' מחמישי של הלכה.

8 **אפילו כן לא כמו זר נחשבו**
בילקוט שמעוני הושע (תקכ"ה) „אפי' כן כמו זר נחשבו".

20 **אלא מן התלמוד**
יש מהראשונים שגורסין „אלא מן הגמרא".

25 **א"ל בין סבר בין לא סבר בההוא דפליגי**
בתשו' הרשב"א ה"א סי' של"ה בשאלה דקיי"ל אין למדין הלכה לא מפי משנה ולא מפי ברייתא וכו' וקרוב אני לומר דלא אמרו אין למדין אלא במקום שאמרו הלכה נגד

עמוד	שורה

יג הכלל האמור בגמרא כגון שאמרו הלכה כפלוני היחיד במקום רבים וכו' וסיוע מצאתי לדברי בירושלמי בפ"א (בפ"ב) דפאה דגרסינן התם אין למדין וכו' בין סבר בין לא סבר בההוא דפליג ברם בהוא דלא פליג בין סבר בין לא סבר עביד ע"ב בירושלמי. ונראה לי פירושו כמו שאמרתי".

שו"א **שחובת הקציר בקמה**
במשנה שבמשניות ובד' קושטא „שחובת הפאה בקמה".

נותן פאה ממה שקצר
ברמב"ם (פ"ב ממ"ע ה"ד) „נותן פאה כשיעור מה שקצר" וע"ש ברדב"ז וכ"מ.

26 5 **שאין בקיאין בלקט**
גי' רבים מהראשונים „שאין בקיאין בלקט שכחה ופאה".

פרק שלישי

יד 8 **המנמר שדהו**
בערוך ע' נמר „המנמר שדהו וכו' פי' הזורע שדהו מינין הרבה. וי"א קוצר מקום ומניח מקום כמו עור הנמר שיש בו גוונים הרבה.

בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות
בבבלי נזיר נ"ו ע"ב ונדה נ"א ע"ב „בב' או ג' מקומות, וכ"ה בתוס' נזיר שם ד"ה שקיבל ובפי' הרא"ש שם.

28 2 **עד כדון כשהיה יבש מכאן ומכאן**
ברמב"ם (מ"ע פ"ג הי"ב) בד"א כשהיה יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע אבל לח מכאן ומכאן ויבש באמצע מניח מן היבש בפ"ע ומן הלח בפ"ע" עכ"ל. ועי' בפיהמ"ש להרמב"ם כאן. ובהשגות הראב"ד שם „ערבובי דברים יש כאן ולא הסכים להלכה כי בעיא היא בגמרא (כוונתו לירושלמי דילן) ולא איפשטא וכו'".

4 **ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן**
בהשגות הראב"ד שם „ומה שאמרו בגמרא ר' חייא בשם ר' יוחנן אתיא דר"מ בשיטת ר"ע וכו' מילתא אחריתי היא אם יטול מן הלח על היבש וכו'", וברדב"ז שם „בירושלמי עד כדון וכו' חציו לח וחציו יבש וכו' זו היא הצעת הירושלמי והראב"ד ז"ל סובר שהוא בעיא ואפשר אליבא דכ"ע ולא נפשטה וכו' ולא ירדתי לסוף דעתו שהרי לשון עד כדון הוי כמו בד"א וא"כ אין זה לשון בעיא ומשנתנו בשהיה יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע וכו' הרי לך כי סוגיית הירושלמי פשטה כדברי רבינו וכו'".

טו 9 **והמחליק מאחת יד**
בערוך (מדל) „המחליק באחת יד, פי' בענין אחד וכו' פ"א באחת יד בפעם אחת". וי"ג „מאחר יד" וברמב"ם (מ"ע פ"ב ה"ו) „ואם היה בוצר לשוק מרוח אחת".

17 **אפי' כל שהוא פטור מן הפאה**
ברמב"ם (מ"ע פ"ב ה"ו) „וכן כל הקוטף מלילות וכו' אפי' קטף כן כל שדהו פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה", ועי' תמורה ו' ע"א ובירושלמי מעשרות פ"א. ובמשנה למלך (מ"ע פ"ד הכ"ו) „דהראב"ד הוא גרים במימרא בשיבלים חייב וניהא מאי דקאמר המלקט שיבלים לעיסתו אפי' כל שהוא חייב ואתי כ"ש כפשוטו דאף שהוא דבר מועט חייב וכו'". ואית דגרסי „אפי' כל שדהו וכו'".

19 **פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי**
ברמב"ם והראב"ד לא נזכרו המלות „ומן הערלה" אבל לפני הכ"מ (מ"ע פ"ד הכ"ז) היו בירושלמי. והגי' תמוה הלא ערלה אסורה אפילו כל שהוא. וברדב"ז שם „והא דקתני מן הערלה אינה הלכה".

23 **לעשותן יין והוא ששייר**
ברמב"ם שם „ואם בצרן לעשות יין חייב בכל, אלא אם כן שייר מקצתן", ובהשגות הראב"ד „לא כן הסוגיא אלא חייב בכל אע"פ ששייר", ובכ"מ שם „ומחלוקתן תלוי בפירוש הירושלמי וכו' לכך נראה דגרסינן שאם ביקש לשתות יין חייב אא"כ שייר וכו'". ועי' במ"ל שם.

30 1 **כשעיבה על מנת להדל**
ברמב"ם (פ"ג ה"ג) אבל אם הידל למכור בשוק אינו נותן פאה לזה שהודל. הודל להביא בביתו וכו', ועי' ברדב"ז ובכ"מ שם.

13 **הוי לית טעמא דלא**
בר"ש „הוי אומר לית טעמא אלא משום מוכנסן לקיום".

19 **קצרו חצי שדה בשותפות**
ברמב"ם (מ"ע פ"ג הט"ו) „השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום וכו'".

20 **חזרו ונשתתפו וכו'**
ברמב"ם הנ"ל „חזרו ונשתתפו וקצרו החצי האחד בשותפות כל אחד מהן מפריש מחלקו שבקמה על חלק חבירו שבקמה אבל לא על החצי שנקצר" וזהו כגירסתנו בירושלמי שלנו וכגי' ד"ק ודפ"א. אבל גי' ד"ו משובשת כמ"ש הרדב"ז שם והר"י קורקוס ע"ש.

עמוד | שורה

32 7 **בית רובע**

בערוך (בית רובע) פי' בית רובע בית רובע הקב מצאנ בתוספות כלאים (פ"ב) רובע הקב עשר אמות ומחצה על עשר אמות ומחצה".

יז 4 **הכותב נכסיו שכיב מרע**

באגודה „שכיב מרע שכתב כל נכסיו ושייר כו'".

8 **שלא כתב לה**

באגודה „שלא כתב לה כלום".

אבדה כתובתה

במתניתא דב"מ „איבדה כתובתה", וכן בירושלמי גיטין פ"ה ה"ב. וברמב"ם (ה' זכיה ומתנה פ"ו ה"ט) „אבדה כתובתה", ובפיה"מ להרמב"ם כאן „וראיה לזה מ"ש אבדה כתובתה ולא אמר איבדה וכו', ועי' במגיד משנה כרמב"ם:

34 4 **מן האדמה** צ"ל „ואת האדמה".

יח 1 **חייב בפאה אמר ר' מתניא**

גדפוס ווינציאה וקראטאשין הגי' „חייב בפיאה ובביכורים קרקע כל שהוא מאי טב א"ר מתניא

3 **איזה הוא שכיב מרע**

בנמוקי יוסף בב"ב (סי' תת"ק) „גרסינן בירושלמי איזהו מכוכן כל שקפץ וכו' כלומר שנפל למשכב פתאום וכו'".

9 **לא שייר קרקע כו' והוא שהבריא**

בירושלמי ב"ב פ"ט ה"ה הגי' להיפך „ודא דתימר לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה באותו שלא הבריא אבל אם הבריא וכו'", ובבבלי ב"ב קמ"ח ע"ב „עמד חוזר בכולן וכו'".

38 1 **הכותב נכסיו לעבדו**

בראב"ן סי' פ"ד „הכותב כל נכסיו".

3 **חוץ מאחד מרבוא שבהן**

בערוך ע' רב „פי' אחד מריבוא לאו כל כך דוקא וכו', יש ששונין חוץ מאחד מרובו ופי' חוץ מדבר אחד שהוא הרב".

4 **וכשבא מעשה לפני ר' יוסי וכו'**

בילקוט המכירי משלי כ"ד כ"ו „כשנאמרו דברים לפני ר' יוסי קרא עליו מקרא זה שפתים ישק וגו'".

פרק רביעי

כ 2 **אף בחילוקי אגוזים**

בערוך ע' חלק „אף בהליקי אגוזים וכו', פי' אחר (נוסה אחר) אף בחילוק אגוזים".

3 **ואחד אומר לבוז**

בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' ס"ט „ותניא בתו"כ תעזוב הנח לפניהם והם יבוזבו, ואפי' צ"ט אומרים לחלק כו'", ועי' בתוי"ט ובמפרשים שם.

ובדלית ובדקל אינו כן

בס' יראים (קכ"ב) „יכול אפי' בדלית ובדקל פי' שהורכבו התבואה והגפן על הדקל ת"ל אותם מיעט", ועי"ש בהערות ובמלאכת שלמה.

40 13 **אלא הדלית והדקל**

במלאכת שלמה כאן „הדלית מפני הלישותה והדקל מפני גובהו".

כא 4 **תני בשם ר"מ קונסין אותו**

בפי' מהר"י בן מלכי צדק „תניא רמ"א קונסין אותו ונוטלין הימנו הכל נמצא מה שביקש לא נתנו לו ושלו נוטלין מידו וכו'", ובתשו' מהרש"ל סי' ל"ו „ותני עלה בירושלמי וכו' ומוציאין ממנו את התלוש ואת המחובר פי' אפי' מה שלקט כבר וכו'" ועי"ש.

10 **אם בתוך ד"א עשיר הוא**

בב"מ פ"א ה"ד „והיכי אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא אי בשאין נתונין לתוך ידו יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו הוי אומר בנתונין בתוך ד"א שלו".

אם בחוץ לד' אמות

בהגהת מרדכי בב"מ סי' תמ"ב „אי בתוך ד' אמות עשיר הוה, אי חוץ לד' זכה מקדיש דבר שאינו ברשות".

42 10 **רובה דר' יוחנן וכו'**

בשיטה מקובצת בב"מ י' ע"א „רובה דר' יוחנן (בש"ם דריש לקיש) מה אם מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר אינו זוכה בה בתוך ארבע אמות מציאה לא כ"ש וכו' זו סוגית ירושלמית והיא שנויה עוד בפ"ז (צ"ל בפ"ד) דפאה משובשת בנוסחאות ולפי דקדוקה כתבתיה", עכ"ל בשם הרמב"ן.

כב 3 **אפי' קרוב ללוה זכה הלוה**

בחדושי הרשב"א בגיטין (ע"ח ע"ב) „זכה המלוה", ועי"ש ברמב"ן.

6 **ואין עוקרין אותה בקרדומות**

באגודה „ואין חוטבין אותה בקרדומות".

עמוד | שורה

כב 11 **בשחר מפני המניקות**

בפי' מהר"י במ"צ „גרסינן בירושלמי מפני הטניקות כלומר בשעה שישינין וולדותיהן הן פנויות ובאות ונוטלות פאה וכו'", ועי' בכפו"פ פנ"ב.

13 **אם רצה לפחות לא יפחות**

בפי' מהר"י במ"צ „לא אמרו אלא שלא יוסיפו כלומר חשו לטורח בעה"ב אבל אם רוצה לפחות פוחת".

של בית נמר וכו'

בפי' מהר"י במ"צ „היו מלקטין על החבל פי' היו מודדין חבל של ק' אמה וכן אחרת והיו קושרין ראש החבל בצד הקמה עד שכלה החבל היו קוצרין ומניחין פאה אחת לכל חבל וזה פי' מכל אומן ואומן מכל שורה". ובערוך השלם (ע' נמר א') „היו מלקטין עם החבל צ"ט חבלים להם וחבל אחד לעניים וכו'".

16 **מפני ה' דברים וכו'**

בפי' ר"ש משאנץ „תני בשם ר"ש בן יוחאי מפני ה דברים כו' וחד מינייהו שלא ידחה את העניים היינו אפי' שאינו רוצה להונותן אלא לדחותן".

28 **עומר בשדה ושכחת קמה**

בר"ש ובפי' מהר"י במ"צ „ושכחת עומר בשדה זו שכחת קמה את שיש לו וכו' שכחת עומרים וכו' פי דדרשינן בספרי וכו'".

34 **משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין**

כן גירסת המשנה שבמשניות וגי' מתניתא דב"מ וכ"ה במשנה בחלה פ"ג מ"נ וכן ני' מלאכת שלמה.

44 3 **רע"א פטור וחכ"א בתוספת חייב**

בחולין קל"ו ע"א „משהביאה שליש ר"ע מחייב בתוספת וחכמים פוטרין".

19 **וא"ר יוחנן בשאין טפולין וכו'**

בבבלי ב"מ י"ב ע"ב „דאמר ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שולחן אביו זהו גדול".

כד 1 **הנושר בשעת הקצירה**

בספר יראים (ק"ב) „הנושר בשעת קצירה פי' לא בשעת קיטוף, אם הולך בשדהו וקוטף מלילות ונושר מידו אין זה לקט וכו'".

10 **לעניים בלבנים וכו'**

בערוך ע' הר א' „פי' לבנים הן המבושלים ואיכא למימר בשעת קצירה נפלו, ירוקין שאינן מבושלים דוודאי מקודם לכן נפלו וכו'".

לבעה"ב בירוקים

באו"ז ח"א סי' י"ח „בירוקים שכשהתבואה יבשה ומתלבנת קוצרים אותה".

48 1 **ר' יהודה בן הגרא כו'**

עיין בבבלי חולין דף קל"ד ע"א בנוגע לכל השיטה כאן

6 **ומניין שספק לקט לקט וכו'**

בב"י (בטיו"ד רנ"ט) בשם הגהות מרדכי „ובירו שלם אמרינן מנין שספק לקט לקט וכו' במתניתא וכו' יש לי ללמוד מכאן דה"ה ספק צדקה צדקה".

9 **תעזוב הנח לפניהם משלך**

בפי' הראב"ד לתו"כ קדושים פ"א פ"ג סי' ז' „נראה לי מדכתיב תעזוב יתירה אחד כאן ואחד בפ' אמור".

פרק חמישי

50 6 **היו שתים כו'**

ברמב"ם (מ"ע פ"ד ה"ד) היו שתי שבולות זו בצד זו הפנימית יכולה להקצר עם הקמה, והחיצונה יכולה להקצר עם הפנימית ואינה יכולה להקצר עם הקמה, הפנימית נצלת ומצלת את החיצונה וכו'.

כו 6 **מביא שתי שבלין ואומר כו'**

ברמב"ם (מ"ע פ"ד ה"י) שבולת של לקט שנתערבת בגדיש הרי זה מפריש שתי שבולות ואומר על אחת מהן אם הלקט היא זו הרי היא לעניים ואם אינה לקט הרי המעשרות וכו' וחוזר ומתנה כן על שבולת שניה ונותן אחת מהן לעני וכו'" עכ"ל. ומקור הרמב"ם מהירושלמי לפי נוסחת שרידי הירושלמי ע"ש. ובכ"מ שם „ונראה שרבינו גורס כדרבי יונה וחוזר ואומר על השניה אם זו של לקט הרי יפה וכו'" ועי' ברדב"ז שם.

10 **א"ר יונה מביא שתי שיבלין כו'**

בפי' הרא"ש (ב"ה פי שנים) „ומפרש בירושלמי שלוקח שלשה שבלים מן הגדיש ואומר על אחת מהן וכו' אם השניה היא של לקט. היו תרומה ומעשרות הראשונה בוקעין בשלישית וכו'" ע"ש שגירסתו משונה.

עמוד | שורה

כי 17 **דתנינן תמן אלא מוכה כו'**
כש"י ליתא מלת תמן, וכן נכון כי משנתנו היא.

52 1 **והתני ר"ז,** בר"ש ליתא מלת והתני.

7 **אין מגלגלין בטופיח**
בערוך ע' טפח א' „פי' ר' דניאל זצ"ל שלא ירביץ שדהו כל כך שתהא טופח ע"מ להטפיח מפני שמזיק לעני וכו'".

כז 9 **חלקו מעשר עני**
בסמ"ג עשין קס"א „מחלקו מעשר עני וכן זה מפריש מחלקו מעשר עני ונותן לו".

14 **תבוא מאירה למי שנותן לאביו כו'**
בהג' מרדכי „תבוא מאירה למי שמאכיל אביו מעשר עני", ובר"ש „למי שנותן פאה לאביו ומ"ע".

אמרו מניין שאם היו שניהם עניים
באו"ז ח"א ה' צדקה סי' כ"ו הגי' כך „אמרו ומניין אם היו שניהם עניים פודין מע"ש זה לזה בלא חומש משום שנאמר אם גאל יגאל איש ממעשרו על שלו מוסיף חומש ולא על של חבירו, אמרו לו ומנין כלומר ומנין לך דתבוא לו מאירה והלא הברייתא מתיר ליתן לאביו מעשר עני וכו', מיכן אני המחבר למד דאדם עשיר שהפריש מנכסיו לצדקה ויש לו אב עני אל יפרנסהו מצדקה שהפריש וכו'" עכ"ל.

14 **שאם היו שניהם עניים**
בר"ש „אב ובנו דקאמר ת"ק בשניהם עניים. ובאו"ז ח"א ה' צדקה סי' כ"ו ובהג' מרדכי ב"ב (תרנ"ז) „והוא השיב אב ובנו דקאמר אם היו תרווייהו עניים, אבל אם הבן עשיר תבוא מאירה לו אם מאכיל לאביו מעשר עני אלא יפרנסהו בכבוד משלו".

21 **או שהוא מסייע כו'**
בתנחומא (הישן) פ' וישלח „או מי שמסייע אחד מהן בשעת הקציר או בשעת הבציר וכו' גבול עולים אמר הקב"ה אני שעשיתי אותך למעלה וכו'".

22 **אל תשיג גבול עולים** [במקרא (משלי כ"ב כ"ח) אל תסג גבול עולם].
ובאיזה כ"י הנוסחא „גבול עולים" וממ"ש כאן חד אמר אלו עולי מצרים נראה ג"כ שקראו עולים. ובערוך (ע' על א' דפוס ראשון) „אל תשג גבול עולם עולים".

23 **ושייר לו שדה**
בפי' מהר"י במ"צ „ושייר לו השדה פי' הקרקע שניהם אסורין פי' הלוקח והמוכר אצל זה כו'" וכ"ה בר"ש ורא"ש ורדב"ז, ובבאור מהר"י קורקוס (מ"ע פ"ד הי"א) „בירושלמי דמתני' כשמכר קרקע ופירות אבל אם מכר קרקע בלא פירות אצל זה אני קורא שדך וכו'". וע"ש בכ"מ.

54 9 **העומר ששכחוהו פועלים**
בספרי תצא רפ"ב ובילקוט שם „בשדך פרט למעמר בשדה חבירו דברי ר"מ והכמים מחייבים" ולפנינו במשנה לא נזכרה ההלכה בשם ר"מ.

11 **העומר ששכחוהו וכו'**
בסמ"ג לאווין (רפ"ח) כדדריש בירושלמי דפאת כי תקצור זהו פועל, קצירך בשדך זהו בעה"ב ועל שניהם הוא אומר ושכחת".

23 **לכומסאות** באגודה „ולכמוסות".

28 **מלרע כדכתיב הלא הוא כמוס עמדי**
פי' מהר"י במ"צ „ודייק מדכתיב עמדי ולא עלי".

פרק ששי

כח 2 **עד שיפקיר אף לעשירים**
ברמב"ם (ה' נדרים פ"ב הט"ו) „עד שיפקיר לכל כשמיטה".

10 **יש לך נטישה אחרת שהיא כזו**
בפי' הרא"ש בנדרים (מ"ה ע"א) גרס בירושלמי „שהיא כזו ואי זו זו הפקר מה זו כו'".

56 11 **אי משום דבר מסוים**
בפי' הראב"ד בעדיות פ"ד ד' ובתוס' שאנץ שם „מפרש בירושלמי מפני שהוא מסוים בין שאר העומרים כלומר ולעולם דעתו עליו מפני נדלו אבל אם היה של ב' קבים או של ג' שכחה הוי ואפילו לב"ש".

כט 3 **וקשיא על דב"ש בגפה ובגדיש... וקשיא על דב"ה בבקר ובכלים**
בר"ש מהפך הגירסא כמ"ש בפי' הרידב"ז כאן. ובמשנה למלך (מ"ע פ"ה ה"ג) „נראה דודאי גירסת הר"ש היא הנכונה דסברת הירושלמי היא דדבר מסוים גורם שלא יהיה שכחה וכו'" ע"ש.

12 **לא נחלקו... משכחו שהוא שכחה**
בתוספתא המובאה כאן במלאכת שלמה הגי' „שאין שכחה", ובפי' המשניות להרמב"ם כאן „וכבר בארנו (באורו בגמרא) שהם לא נחלקו כנראה מן המשנה הזאת שאינו שכחה".

כט 13 **ועל מה נחלקו על העומר שנטלו ונתנו בצד הגפה**
בתוספתא שם „על העומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה וכו', וכן הגי' בר"ש ובמלאכת שלמה, ובפי' המשניות להרמב"ם כאן, אבל נחלקו בשלקה העומר להוליכו במדינה ונתנו באחד מן המקומות הנזכרות ושכח אותו וכו'.

16 **אמר לי הברית**
בפי' מהר"י במ"צ „פי' נשבע לי בברית, ואיכא דאמרי ברית התורה כדכתיב על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית".

58 9 **מניין לראשי שורות... מה שאתה קוצר אתה שוכח**
פי' מהר"י במ"צ „כלומר ממקים שהתחלת לקצור ושכחת הוי שכחה יצאו ראשי השורות שלא התחיל בהן כלל ומשו"ה לא הוי שכחה.

ל 12 **מפני שזכה בו** בתוספתא „מפני שהחזיק בו".
בבבלי סוטה מ"ה ע"א „שניהם אינם שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף".

ר"ז אומר בזוכר את העליון
ברמב"ם (מ"ע פ"ה ה"ד) „נטל עומר להוליכו כו' אם זכר העליון קודם שיפגע בו אין התחתון שכחה וכו'". ובהשגות הראב"ד שם הסוגיא שאמרה בזוכר לעליון לא נאמרה אלא לר"ש שאמר התחתון אינה שכחה ואר"ז דדוקא בזוכר לעליון שהוא כמכוסה וכו'" ע"ש. וברדב"ז שם דעת רבינו (הרמב"ם) דר' זעירא לפרושי דברי ת"ק אתא וכו'. והראב"ד ז"ל דר"ז לפרושי מילתיה דר"ש אתי ודברי רבינו נכונים וכו'. ועי' בכ"מ שם.

14 **שדה שעומריה מעורבבין**
ברמב"ם (מ"ע פ"ה ה"ז) „שני עמרין מעורבבין".

18 **כדברי ב"ה.** ברדב"ז (מ"ע פ"ד ה"א) „אלו כדברי ב"ה.

שו"א **היאך עבידא**
במשנה למלך (מ"ע פ"ה הי"ז) „וראיתי בירושלמי וכו' ושאלו ע"ז היך עבידא כלומר מאי בינייהו אי טעמא דמתני' היא מהאי טעמא או מהאי ותירצו דנ"מ וכו'" ע"ש.

60 9 **את העומר ואת הקמה**
בכ"מ (מ"ע פ"ה הכ"א) „משנה וכו' ולא את הקמה".

20 **אמר לו רבי מה אם קמה כו'**
בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת צו"מ) אמרו לו רבי מה לקמה מצלת את העומר שייפה כח העני בו יציל עומר את הקמה שהורע כח העני בה", ובר"ש שם „א"ל רבי מה לקמה מצלת את העומר שהורע כח העני בו יציל עומר את הקמה שייפה כח העני בה. בכל הספרים כתובה התוספתא בשבוש ועפ"י הירושלמי כתבתי כן וכו'" ע"ש.

לא 12 **והכא שדך בגלוי**
בילקוט „וכה כתיב ושכחת עומר בשדה בגלוי".

פרק שביעי

24 **אפילו כזית הנטופה**
בסמ"ג (לאווין רפ"ח) ליתא מלת אפילו. וכן ליתא לקמן בפרק זה הכ"י שמובאה המשנה בלא מלת אפילו. ובאגודה „כשדה כזית הנוטפת".

במה דברים אמורים
בסמ"ג הנ"ל „בד"א שהוא משונה בשמו וכו'".

62 17 **בישני ממש**
בערוך ע' שפך „ממקום ששמו בישן כמו הופיני ובישני ובכפו"פ פ"ז „מקום ששמו בית שאן". ובפי' מהר"י במ"צ „בישני ממש כלומר יבשין שאין עושין שמן".

לב 5 **זית שיש בו סאתים וכו'**
בתוספתא פאה פ"ג „בד"א וכו' ה"ז שכחה עד שיהא בו סאתים", ובר"ש „ובתוספתא לא משמע הכי דתניא וכו' עד שיהא בו סאתים משמע דאם יש בו סאתים אפי' התחיל בו לא הוי שכחה וכו'".

64 22 **איזה היא כתף פסיגין**
בסמ"ג (לאווין רפ"ז) גירסא הדשה בירושלמי „איזהו כתף כל שאין לה פסיגין וכו'" וכה"ג במזרחי ויקרא י"ט י'".

23 **והן שיהיו כולן נוגעות בפס ידו**
ברמב"ם (מ"ע פ"ד הי"ח) „והוא שיהיו כל הענבים שבעוללות נוגעין בפס ידו". וע"ש בהשגות הראב"ד ובכ"מ ובבאור מהרי"ק ורדב"ז.

לג 3 **טעמא דר' יהודה כו'**
בפי' מהר"י בן מלכי צדק „רי"א אשכול והרי הן לבעה"ב אר"ס טעמא דר"י ונשאר בו עוללות וגו' הא פחות מיכן כגון גרגר אחד אשכול הוי, וחכ"א דעוללות הוא", ועי' ברמב"ם וברדב"ז (מ"ע פ"ד הי"ט). ובבאור מהרי"ק שם כתב „ומסמיך ליה בירושלמי אקרא וכו' משמע דפחות מיכן לא שייך ביה עוללות וכו'" (כדעת ריבמ"צ הנ"ל) ע"ש.

עמוד | שורה

לג 13 **סאה גניינן**

בערוך ע׳ גנן גרס בירושלמי „בזמן שהיו הקרבנות היתה סאה ארבלית עושה סאה סולת כו׳ סאה גנינין (בערוך ד׳ ראשון) המז־ע עבה היוצא מן הקמח״.

66 20 **מעתה אל יהא לו קרושה**

בשו״ת המיוחסות להרמב״ן „פי׳ שלא יהא צריך פדיון כלל. בשביעית וא״א לומר כן שהרי לא נחלקו ב״ש אלא כחומש ובעור הא לקדושה מודו וכו׳, ותירצו קדושתו מאליו ילמדו קודש הלולים הרי הוא כקודש שאומרים עליו הלל וכו׳״.

לד א **לא מתמענין רבנן בין ה״י לחי״ת**

בחי׳ הרשב״א ובש״מ ברכות ל״ה ע״א ד״ה חד ופי׳ הראב״ד ז״ל דלא בעין למימר שנחליף את האותיות מה״א להי״ת דאין משנין האותיות וכו׳ אבל בירושלמי אמרו דלא מיתמעני רבנן מלדרש בין ה״א לחי״ת״ עכ״ל.

29 **אלא ממ״ש כמה דתימא וכו׳**

בפי׳ הרמב״ן ובחדושי הרשב״א (ב״ק ס״ט ע״ב) „אלא ממ״ש כמה דתימא אין מע״ש בסוריא דכוותה אין נטע רבעי בסוריא כן ר׳ יוסי ב״ר יהודה אומר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני וכו׳״.

68 3 **אלא כל הלכה שהיא רופפת בב״ד וכו׳**

כעין זה בכמה מקומות בבלי „פוק חזי מאי עמא דבר״ ובירושלמי (ב״מ פ״ז ה״ב) „המנהג מבטל הלכה״, ובשו״ת להרשב״א המיוחסת להרמב״ן סי׳ ר״ס „וכמ״ש בירושלמי כלל על כל הדברים הנהוגים ואין טעמם ועיקרם ברור כל הלכה שהיא רופפת בידך הלך אחר המנהג״ ובכמה פוסקים ראשונים „מנהגא מילתא היא״ ובמגן אבות להמאירי (צד ו׳) „והוא מ״ש בירושלמי ואל תבוז כי זקנה אמך אלו המנהגות״.

4 **ואנן חמיין צבורא דלא מפרישין**

באו״ז ח״א סי׳ תקס״ז „ואנן חמי צבורא דלא מפרשין פי׳ אפירות דבעי קאי דלא מפרשין מינייהו מעשר כלומר בין להקל בין להחמיר חזי מאי עמא דבר״. וכס׳ מנוח (שביתת עשור פ״ג סי׳ ב׳) ומ״ש הרב שאין המנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר ילפינן וכו׳, משמע שאין המנהג מבטל דבר האסיר״ עכ״ל. ולא העיר מירושלמי דילן.

15 **עד שיהא בציר בצד הבציר**

במלאכת שלמה גי׳ אחרת וז״ל „ובירושלמי בעי אליבא דר״א ודכוותה ס״ל לר״א וכו׳ ומשני דמודה ר״א בפרט שחייב אע״פ שאין בציר ומפרש טעמיה מקראי דדוקא בעוללות מפני שסמך הכתוב בצירת עוללות העני לבצירתו של בעה״ב וכו׳״ ע״ש.

פרק שמיני

לה 12 **משילכו הנמושות**

בשו״ת הרשב״א ה״א סי׳ שס״ח „משהלכו הנמושות״.

70 5 **עד מקום שדרכו לילך ולבוא**

ברמב״ם ה׳ מעשר (פי״ב הי״ב) „והוא שיהיה קרוב מן הגורן כדי שיצא ויבוא בו ביום״ וכ״ה בר״ש.

31 **פשיטא לו שהוא נאמן**

ברמב״ם ה׳ מעשר (פי״ב ה״ג) בבאור מהרי״ק שם ובספרים שלנו (ברמב״ם) כתוב חיטין וכו׳ אינן נאמנין וכו׳ אלא שהירושלמי קשה על זה ואולי גי׳ אחרת מצא שכתוב בה אינו נאמן וכו׳ אלא ודאי אינו נאמן גרים בירושלמי.

לו 7 **אין פותחין וכו׳.**

בילקוט שמעוני עה״ת ר׳ תתקל״ח „אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מחצי קב חטים וקב שעורים דברי ר׳ יהודה״. ועי׳ בספרי (תבא ש״ג) מכאן אמרו וכו׳ דברי ר׳ יהודה רבי אומר חצי קב״.

8 **וקב שעורים וכו׳.**

בסמ״ג (עשין קס״א) „אי קב שעורים וכו׳ או קב גרוגרות וכו׳ מזון שלש סעודות״.

רמ״א חצי קב

בלקח טוב (ראה) „רמ״א חצי קב חטים״.

9 **קב וחצי כוסמין**

ברדב״ז (מ״ע פ״ו ה״ח) „וקב וחצי כוסמין כך היא הנוסחא בכל הספרים, וא״כ קשיא על רבינו שכתב (שם) אם מן הכוסמין וכו׳ לא יפחות מקב, וצ״ל שכך היתה גירסתו במשנה וכו׳״.

11 **עוכלא תבלין**

בכפו״פ (פמ״ד) „ותני רובע אורז כולה תבלין וכו׳, כלה תבלין פי׳ כל שהוא״.

12 **שלשה קבין**

בר״ש „בירושלמי תני וכו׳ שלישית קב חרובין וכו׳ עשרים אגוזים״.

עמוד | שורה

לו 13 **תן לו כדי שובעו.** גי׳ הראשונים „תן להם כדי שובען״.

חזקיה שאל לאבוי

ברשב״א גיטין פ״ד ע״ב הגי׳ „חזקיה בריה דר׳ חייא בריה דרב וכו׳ אלא דחזקיה בר בריה דרב הוא וכו׳״.

שו״א **אין פותחין לעניים בגורן**

בתוספתא פאה פ״ד (הוצאת צו״מ) אין פוחתין לעניים וכו׳ בד״א על הגורן אבל מתוך ביתו נותן כל שהוא ואינו הושש וכו׳״. וכ״ה להלכה ברמב״ם (מ״ע פ״ו) ובסמ״ג עשין קס״א. ומדוע לא נזכר מזה בירושלמי ? ועי׳ במשנה למלך מ״ע פ״ו ה״ז.

72 10 **אין מעמידין פרנסין פחות מג׳**

באו״ז ח״א ה׳ צ־קה סי׳ ב׳ „פרנסין פי׳ גבאי צדקה״.

23 **חד אמר מדקדקין בחיי נפשות**

הגי׳ בטעות וצ״ל „חד אמר מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות״.

25 **אבל בזמן שמכירין אותו וכו׳**

ברמב״ם (מ״ע פ״ז ה״ו) „ואם היו מכירין אותו מכסין אותו לפי כבודו מיד ואין בודקין אחריו״.

26 **והתני למזונות שלשים יום**

בירוש׳ ב״ב פ״א ה״ו בגי׳ אחרת „תני תוספתא פאה פ״ד שהה שם וכו׳ לכסות ששה חדשים לפסים ולזימיות י״ב הודש, ובתר כל הלין מילין אתמר וכו׳ אר״י ב״ב להמי הפסח בין לישא בין ליתן״. ובסמ״ג עשין קס״ב ובפ״ק דב״ב ירושלמי גבי שהה י״ב חודש בעיר הרי הוא כאנשי העיר אמר ר״י ב״ב לחיטי פסח וכו׳״. ועי׳ בתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי׳ תקל״ז). ובמרדכי ב״ב (תע״ז) בירושלמי וכו׳ לפייסים ולזימיונות וכו׳ א״ר בון לחמי הפסח בין לישא וליתן י״בח, פי׳ בין ליתן משלו חיטין לעניי העיר בין לישא משלהן אם עני הוא צריך יב״ח וכו׳״.

29 **מי שיש לו מאתים זוז**

במרדכי ב״ב סי׳ תרנ״ב „פי׳ מאתים זוז שיערו חכמים שיעור הוצאה לשנה מזונות ומלבושין״ וזה מפי׳ הר״ש כאן. ועי׳ בשו״ת רשב״ש סי׳ שס״א.

76 שו״א **היו ממושכנים בכתובת אשתו וכו׳**

בשו״ת מהר״ם בר״ב (סי׳ תתקמ״א הוצאת בלאך) „מרתנן במס׳ פאה מי שיש לו וכו׳ משמע אע״פ שיש לו קרקע ששוה מאתים זוז, מדקתני סיפא היו משועבדים לכתובת אשתו או לבע״ח ולשון שעבוד שייך בקרקעות וכו׳״. ובאגודה היו ממושכנים לכתובת אשתו וכו׳ פר״י אפי׳ לאשתו שהיא תחתיו וכן מוכח בירושלמי (עי׳ לקמן בהלכה··) ונראה לי מכאן שלוקחין צדקות אפי׳ אותן שיש להם יותר משוה מאתים ומשועבדים לכתובת אשתו״.

לז 11 **בשר צפרין בכל יום**

בתוספתא פאה פ״ד (הוצאת צ״מ) „בשר בצפורי בכל יום״. ובכ״י אחר שם „בשר צפורי״ ובספרי ראה (קט״ז) „בשר של צפור בכל יום״ (ועי׳ בבלי כתובות ס״ז ע״ב) ובספרי דבי רב (שאלוניקי דף רכ״ה) „טרחו רבנן לפי שהבינו תיבת מצפורי שהעני היה מצפורי אבל מספרין נראה דהכי פירושו שלקחו לו ליטרא בשר משל צפירים וכו׳״.

14 **כאן בגופו כאן בשאינו בגופו**

ברא״ש „ובירושלמי מחלק דבמלבושין שמשתמש בהן בגופו אין מחייבין אותו למכור אבל בשאר כלי תשמישו ימכור ויקח פחותים מהם״.

18 **אין מחייבין אותו למכור**

זהו פסקא דמתניתין אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו, ובכל ההוצאות חסרה הגמרא על פסקא זו, אבל בפי׳ הר״ש והרא״ש (בס׳ פי שנים) „את ביתו ואת כלי תשמישו, בירושלמי א״ר חנינא כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור וכו׳״. ודברי הר״ש הנ״ל מובאים בהרחבת לשון באו״ז ה׳ צדקה סי׳ י״ד ע״ש, ובאו״ז (ח״נ ב״ק סי׳ תט״ו) „כי ההוא דשלהי מס׳ פאה ירושלמי דא״ר חנינא כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור אלא מתפרנס מן הכיס וכו׳״. וכ״ה בכפו״פ פמ״ד. וכ״ז חסר לפנינו בירושלמי כאן. ונראה שהמעתיקים דלגו והחסירו מן א״ר חנינא כלי רגל וכו׳ עד א״ר חנינא צריך אדם וכו׳, ולפלא שהרמב״ם והטור השמיטו זה להלכה. ובירושלמי כתובות פ״ו ה״ג א״ר יוסה זאת אומרת שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו.

21 **אמרו ליה יבי בעטיפתנו וכו׳**

במרדכי שבת (סי׳ שפ״ח) „גרסי׳ בירושלמי אוי לנו כעטיפותינו בחול כך עטיפותינו בשבת״.

25 **לא יטול**, בטור״ד (רנ״ג) לא יטול מן הצדקה כלל״.

29 **וכן דיין שדן וכו׳**, אולי צ״ל וכן דיין שדן וכו׳ שנא׳ צדק צדק תרדוף וכל שאינו לא היגר כוי שנא׳ דורש רעה תבואנו.

עמוד | שורה

לז 33 **חמשין דעבדין מבין מאתים וכו'**
בכפתור ופרח פמ"ד „ממאתים חסר דינר דלא עבדין, דאלו התם יטול והכא לא יטול".

74 3 **אשכחון כיס דינרי' תלוי ביה**
בויק"ר פל"ד „אשכחון הדא כיסא ושית מאה דינר תלא בקדיליה אמרו ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם וכו'".

13 **מתכפי מיניה**, י"ג „מסתפי מיניה".

37 **כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל ה"ז שופך דמים**
בסמ"ג עשין (קס"ב) כתב ע"ז „כגון הולה או זקן או בעל יסורין או יש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אא"כ יטול וכו'", וכ"ה בכפו"פ פמ"ד ובסמ"ק רמ"ז. ובב"י טוי"ד (רנ"ה) „וכתב הר"ש בירושלמי אמרינן כל מי וכו' ומדברי הרמב"ם וכו' נראה שהוא מפרש הירושלמי כשאינו יכול לחיות אלא אם יטול וכו'". ובאגודה אבל אם אינו יכול להספיק ומסגף א"ע אמר בירושלמי ה"ז שופך דמים רבוטה בה' הכד יב בבנהו".

מסכת דמאי

פרק ראשון

א 1 **והעוזרדין**
בתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' כ"ז) „עוזרדין וכו', ודע כי יש שונין אזרדין ויש ששונין זרדין וזה הוא הלשון המדוקדק" עכ"ל.

5 **מרימי שיקמא**
במתניתא דבני מערבא ובערוך הגי' „מרימי שקמנא" [והעיר הזאת נזכרת בקדמוניות ליוסף (3, 12, 13) ואצל פיליניוס (5,17,1) אצוי"ר)].

14 **מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי**
בסמ"ג עשין (קל"ג) „ואילו בירושלמי דדמאי משמע שאפי' במה שקדשו עולי מצרים מכזיב ולהלן פטור בין דמאי ובין ודאי ופטור מן הדמאי לאו דוקא" עכ"ל.

2 9 **אלו הן השיתין**
בכפתור ופרח (פל"ז) השיתים והוא מין מהסנאים המדבריות ופי' בירושלמי ביוצאין תחת סלעים כמו שיתין שהם יסודות וכו'. ולפנינו ליתא.

14 **ר' לעיי אמר**. בתוספתא דמאי פ"א „ר' אלעאי".

16 **אשכול שביכר בו גרגיר**
מעשרות פ"א ה"ב „אשכול שבישל בו אפילו גרגיר.

22 **מה בין יהודא מה בין גליל**
בר"ש „בירושלמי משמע דהני תלת ביהודא פטורים ובגליל חייבים וקמאי (פי' כל הנזכרים ברישא דמתניתין) איפכא ביהודה חייבים ובגליל פטורים משום דהני הנשמרין ביהודה מופקרין בגליל, וכ"ה ברא"ש.

23 **בראשונה היה חומץ שביהודה פטור כו'**
בירוש' פסחים פ"ג ה"א בראשונה שהיו עושין יין בטהרה לנסכים לא היה יין מחמיץ ולא נזכר מהומץ שביהודה.

ב שו"א **וירבו כל הרימון שבעולם**
במלאכת שלמה „בירושלמי פריך ויהיו לר"י כל הרימון שבגליל שהן בחזקת הפקר רבין על רימי שקמונה ויהיו כולן פטורין ולא משני מידי".

4 7 **לא יוחנן כה"ג**
י"ג „לא כיוחנן כה"ג" אבל בר"ש ובר"ש ובכ"י רומי ועוד הגי' „לא יוחנן כה"ג", ובכפתור ופרח פרק מ"ב „וכן בירושלמי ולא (ר') יוחנן כה"ג העביר הודיית המעשר ופריק העבירן שלא יתוודו וכו'".

ג 9 **טומאה מצויה**
בתרומות פ"א ה"ד „טומאה אינה מצויה".

5 **במקום שהיתה גררתה**
כר"א במקום שהיה גוררתה ובתוספתא תרומות ספ"י „אבל במקום שחיה ובהמה אוכלת התקינו שיהא מביא ונוטל שכרו מפני הילול השם". ועי' בחולין קל"ד ע"ב (אצוי"ר).

6 3 **ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק**
בפי' הרא"ש ר' אליעזר בשם ר"ש בן יהוצדק.

7 **בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרות**
ברמב"ם (מע"ש פ"ג ה"ט) וכמה היא מיעוט פחות מכגרוגרות בין באוכל שלם בין בפרוס אבל כגרוגרות אין מאבדין אותו, ובהשגות הראב"ד „בגמרא (כיון לירושלמי שלנו) אר"י בשם ר"ש ב"י בין פרוס בין שלם כגרוגרות משמע יותר מגרוגרות לא ור' ינאי אומר בפרוס פחות מאוכל מותר לאבד פי' פחות מכביצה בשלם כגרוגרות" עכ"ל.

8 **להפריש כל שהוא ולאבד**
ברמב"ם (פ"ג מה' מע"ש ה"ט) „אבל לא יפרישנו לכתחלה לאבדו שאין מפרישין לאבד" (וע"ש בהשגות הראב"ד).

עמוד | שורה

6 17 **אבל מחפין טבל**
ברדב"ז „פ"ק דדמאי בירושלמי אין זורעין טבל אבל מחפין טבל כך נמצא בספרים שלנו וטעות הוא דקתני סיפא אבל מחפין עם הגוי טבל ואם מותר לחפות פשיטא דמחפין עם הגוי אלא ודאי אין מחפין כטבל גרסינן, ובכפו"פ (פל"ד) תוספתא אין מחפין את הטבל ואין עושין עם הגוי בטבל.

19 **אבל אם צמח**
בכפו"פ הנ"ל „מ:צמח פטור שכבר אבד".

8 13 **הלוקח מן החמרת בצור ומן המגורת בצידן חייב**
בתוספתא דמאי פ"א הגי' פטור, וכן הגי' בכפו"פ פי"א.

ה 1 **על דעתיה דר"י חייבת ע"ד דר' הושעיא פטורה**
כפי' ר"א פולדא „ולהרמב"ן ז"ל נראה דאפכא גרסינן ופירושו לר"י פטורה וכו' ולר"ה חייב וכו'" ע"ש.

9 **בעי קומי ר' זעירא**
כפי' מהר"י במ"צ הגי' „בעא קומי ר' זירא עד כדין בלוקח בכסף מעשר של דמאי אמר ליה אפי' בודאי".

10 6 **ושהסורק נותן בצמר**
בערוך (ע' סרק דפוס ראשון) „בפ"א דדמאי ושהסרוק נתון בצמר וכו' וי"א הסורק שסורק הצמר במסרק וכו'".

פרק שני

ז 2 **והחרובין האורז והכמון**
בספר הישר לר"ת (סי' שמ"ג) „והחרובים והוורד והכמון כו' ממנו מכזיב ולהלן כו'".

15 **לא שנו אלא הלוקח מן העכו"ם אבל הלוקח מן ישראל דמאי**
בשו"ת ר"ב אשכנזי (סי' ט"ו) גרס „לא שנו אלא הלוקח מישראל אבל הלוקח מן הנכרי ודאי וכו', ודע דלשון ודאי דנקט בירושלמי זימנין דמפרשי' לה ודאי הוא של הנכרי ופטור וכו'" עכ"ל.

14 16 **לא הוזכרו רימוני בדן וחציר גבע אלא**
בכפתור ופרח (פל"ז) לא הוזכרו רימוני בדן וחצירי גבע של בין הכותים אלא.

ח 6 **ר' מנא בעי הוא ובנו ופועלו מהו שיצטרפו**
בבאור מהר"י קורקוס (בה' מעשר פי"ג ה"ד) „ר' יונה בעי הוא ובנו ופיעל מהו שיצטרפו, ולא פשטו" וכו'.

19 **כל המינין אסורין בקסרין**
בתוס' ע"ז נ"ח ע"ב ד"ה בצר „דהתם בירושלמי בפ"ב דדמאי אומר אלו המינין האסורין בקסרי, פי' שמשום דמאי משום דאלו המינים באלו המקומות רגילין לבוא מא"י והידועים שלא באו מא"י פטורין משום דמאי וכו'".

25 **כולכסין**, במוסף הערוך „כולבוסין".

27 **יהושע בן זירוז בן חמיו של ר"מ**
בס' הישר לר"ת „בן זירוז חמיו של ר"מ" ובמנן אבות להמאירי (צד 92) „העיד ר' יהושע בן זבין על ר"מ" ובבבלי שבת (קנ"ג ע"א בכת"י) זריזאי חתנו של ר"ם.

30 **במוצאי שביעית**
במלאכת שלמה (שביעית פ"ו ד') „במוצאי שביעית מיד".

16 2 **קם עימיה הזכור לטוב**
בתרומות פ"ח ה"י „סליק גביה ריב"ל וכו' והוה אליהו זכור לטוב יליף מרגלוי עלוי וכו' וכן נמצא בהרבה מקומות בבבל.

5 **אשתרי לחברך**
בשביעית פ"ט ה"ט „אשתווי לחברך" וכן גרס בכ"מ ה' שמיטה ויובל פ"ט ה"ט.

7 **והשומשום והחרדל**
בחי' הרשב"א חולין ו' ע"ב גרס בירו' „והשומשמין והחרובין".

13 **ולענין ספיחין מר"ה עד חנוכה**
ברמב"ם ה' שמיטה ויובל פ"ד ה"ו „ומחנוכה ואילך הן מותרין". ובהשגות הראב"ד „הפשתי זו המימרא ולא מצאתיה לא במשנה ולא בתוספתא ולא בירושלמי וכו'". ובכ"מ שם „ואני אומר דאשתמיטתיה למרן מקור דין זה כו' ודברי רבינו מבוארים בפ"ב דדמאי ירושלמי וז"ל ולענין ספיחים כו' עד צריכה". ובבאור מהר"י קורקוס שם הקשה (על הגי' מן העצרת עד ר"ה צריכה) איך אפשר שאחר שהותרו (מן הנוכה עד עצרת) יסתפקו שיהזרו אחר עצרת להיות אסורין כו' ע"ש שרוצה לשבש הגירסא, אבל בתוס' פסחים נ"א ע"ב ד"ה כל נרסי בירושלמי „מר"ה ועד חנוכה איסור ספיחים ומחנוכה ועד ר"ה היתר ספיחים" וכתב הכ"מ שנראה שכך היתה גם גירסת רבינו.

24 **האורז שבחולת אנטוכיא**
ובר"ש גרס בירושלמי „תני האורז שבחלתא ושבאנטוכיא מותר במקומם, ולעיל בר"ש פ"א מ"ג „ואומר בירושלמי באורז של חילת ושל אנטוכיא מותר במקומן" כלומר דדמי לשל א"י.

עמוד | שורה

16 25 **וכמדתה לכל רוח**
בר"ש „וכמדתה לכל רוח פי' מותר במקומן".

ט 25 **המקבל עליו להיות נאמן**
בתוס' ריד"א בנדה נ"א ע"ב כדתנן בפ"ב ידמאי „המקבל עליו להיות חבר מעשר וכו'".

33 **את שהוא מוכר מפירות מכנסו**
בר"ש את שהוא מוכר פירות מנכסיו.

35 **אעפ"כ נוהגין בפירותיהם מתוקנין לתוך בתיהן**
בר"ש גרס „אע"פ שהיו פירותיהן מתוקנין בבתיהן".

18 4 **עד שיקבל עליו ברבים**
בדפוס אמשטרדם וזיטאמיר ופטרקוב (ששם נסדר הירושלמי הזה) חסר מאמר זה „ר' אמי בשם ר' ינאי אפילו אני איני נאמן עד שיקבל עליו ברבים".

8 **מה את בעי מר' שמואל בר רב יצחק כו'**
במע"ש פ"א ה"ג „א"ל (ר"ז) עד כדין ר"ש בר רב יצחק קיים ואתון תליין ביה מוטרטיבין".

פרק שלישי

22 19 **ואין משלמין מהן תשלומין**
בתוספתא פ"ז דשביעית מסיים „ואין פודין בהן שבויים".

שו"א **משלמין להן דבר של גמ"ח**
בתוספתא הנ"ל משלמין מהן וכן בסמ"ג (לאווין רס"ד).

יב 3 **במאכילו מן המנויין ברם הכא במאכילו מן האבום**
במלאכת שלמה „ובירושלמי רמי וכו' ותירץ ר' יונה דהתם דקתני שעל הפועל מוטל לתקן הדמאי כשהשכירו במעות וכו' אבל מתניתין דהכא מיירי שלא השכירו במעות אלא השכר יהיה אכילתו בלבד הלכך צריך שיתן לו הדמאי מתוקן וכו'".

יג 4 **שאינו מעשר אלא מנין**
במשנה שבמשניות „שאינו מחוסר אלא מנין".

16 **אין הפקר מחוסר לבעלין אלא בזכייה מנין**
בר"ש „הזקיה אמר אינו מחוסר לבעלים אלא מנין, ובפי' ר"י במ"צ „אמר חזקיה מה טעם שאינו מחוסר לבעלין עתה אלא אי הוה לוקח מן המנין של קלחין".

17 **כיצד הוא עושה נוטל מן העליון ומתקן**
בפי' הרא"ש „ובירושלמי פריך היאך הוא מעשר משל המוכר וכי אינו אסור משום גזל איכא מ"ד דמפריש מן העלין ואין בעל הירק מקפיד על דבר מועט כזה".

יד 4 **שלח לי ר' יוסי בי רב אתרוג**
בכפתור ופרח פ"ה „ולשון התוספתא וכו' ששלח לי ר"י ברבי אתרוג גדול מצפורי וכו'".

19 **בחזקתן למעשרות ולשביעית**
בבבלי גיטין ס"א ע"ב „הרי אלו בחזקתן למעשר ולשביעית".

28 שו"א **ולכל דבה**, בערלה פ"ב סוף הלכה ז' הגי' „ולכל דבר", וכן בחי' הרמב"ן בע"ז ל"א ע"א.

30 4 **אפילו כלו עכו"ם**
בתשו' רב"א „אפילו כולו עיר נכרי".

פרק רביעי

32 27 **ממי שאינו נאמן על המעשרות**
בס' המקח וממכר לרה"ג שער נ"ה „ממי שאינו נאמן לעשרן ושכח הוא ולא עשרן בשבת שואלו וכו'".

29 **בשם ר' יוחנן**, בר"ש ועוד··· בשם ר' חנינא.

30 **ע"י עילה**. פי' הרא"ש „כלומר ע"י עלילה קטנה מצאו לסמוך וכו'".

31 **אימת שבת עליו**
בסמ"ג עשין קל"ה „ומפרש בירושלמי מפני שאימת שבת הקובעת למעשר וכו'", וכן פי' בתוס' מנחות ל' ע"ב ד"ה תרומה.

יז 6 **אפי' יש לו מאותו המין היצר תאוב**
במלאכת שלמה „ועוד אמרינן בירוש' דאפילו יש לו מאותו המין פירות מתוקנין שרי לאכול מאלו ע"י שאלה שאני אומר אלו חביבין עליו".

18 **פרוטגמייא.** פי' הר"ש לסעודת בחור שנשא בתולה קורין בל"י פרוטגמייא. ובכפתור ופרח „פי' פרוטוגמייא מלה מורכבת והוא יונית פרוט הוא ראשון וגמייא הוא שמחה" עכ"ל.

34 6 **תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת**
ברדב"ז מעשר פי"א הי"ב „והא דתנן שחזרה למקומה אמרינן בירושלמי דאתיא כר' אליעזר דאמר (ד' מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות והכוונה לתוספתא תרומות פ"ה הוצאת צ"מ) תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת למקום אחר אינה מדמעת דברי ר' אליעזר".

עמוד | שורה

34 30 **כן אימת הדימוע עליו**
בתוספתא דמאי (פ"ה) „שכשם שאימת שבת על ע"ה כך אימת דימוע על ע"ה" וכן בסמ"ג עשין קל"ה בשם ירושלמי.

יח 10 **טבולין למעשר שני חייב מיתה**
בקדושין פ"ב ה"ט ובמדרש איכה פסוק גלתה יהודה ובפסיקתא רבתי (צ"ט ע"ב) ובר"ש דמאי (פ"ד ג') ובהרא"ש הגי' טבולין למעשר עני.

13 **ראו אותו מפריש שני**
בכ"מ ה' מעשר פי"ב ה"ה מייתי מירושלמי פ"ד דדמאי ותוספתא דמע"ש פ"ג „תני ראו אותו מפריש שני נאמן לראשון דר"א".

36 11 **הדא ילפא מן ההיא**
בתוס' ביצה י"ב ע"ב ד"ה אין „היא יו"ט היא שבת פי' ה"ק דהיא דבשבת ילפינן מההוא דאין מוליכין דמיירי ביו"ט וכו'".

15 **פסתיה**, בר"ש „מלשון יהי פסת בר בארץ".

שו"א **מפני שהוא טוענו טענת חנם**
בדרך ארץ רבה פ"ח מפני שמהנהו טוב חנם, והגר"א ז"ל הגיה „טוענו טובת חנם".

יט 26 **ועד אחד נאמן**
בבדק הבית בתורת הבית להרשב"א (בית ד' שער ב') „ומקשינן בירושלמי ועד אחד נאמן בתמיהא כלומר כיון שעל גופו הוא בא להעיד אם כשר אם לאו האיך עד אחד נאמן וכו'". בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תכ"א „דעד אחד נאמן באיסורין אפי' בשל עצמו מטעם המוזכר בירוש' במס' כלאים שאם לא כן אין לך אדם שיהא מהאכסן אצל חבירו וכו'". ולפנינו בירושלמי כלאים ליתא זה וסותר לירוש' שלפנינו כאן. ובתוספתא דדמאי פ"ה „עד אחד נאמן לומר פלוני אינו חשוד על המעשרות".

פרק חמישי

42 21 **ראשון ע"ג שלישי מין אחד הוא כו'**
בר"ש „ראשון עם שני מין אחד שני עם שלישי מין אחד ראשון עם שלישי שני מינין".

כב 13 **רמ"א נחתום עושה טפוס אחד**
בר"ש „עושה דפוס אחד" ובשיטה מקובצת בב"מ נ"ו ע"א „ובירושלמי מפרש טעמיהו דר"מ נחתום עושה טפוס אחד וכו' האי טפוס לאו לשון דפוס אלא כמו טופס של שטר העתקה של שטר כלומר כל עיקר קנייתו וכו'" עכ"ל.

ופלטר משתמש כו'
בשיטה מקובצת הנ"ל „ופלטר אע"פ שרגיל לקנות משנים ומשלשה בני אדם כששתיהם חמות או צוננות אני תולה שנשתמש בנחתום אחד".

17 **ר' יונה בעי וכו'**
במשנה למלך (ה' מעשר פי"ד ה"ו) ודכוותה כו' תומניא מן דתומניא ותרי מחד וכו' כך היא הנוסחא הנכונה ופירושה שנסתפק ר' יונה וכו'. ועיין במלאכת שלמה כאן.

20 **שניתנו לו פרוסות**
בערוך ע' פלח „וכן העני שניתנו לו ב' פרוסות פת או פילחי דבילה חייב".

44 1 **בולל ונוטל**, במשנה שבמשניות בולל ואוכל ונוטל. ובערוך (בל, דפוס ראשון) „בולל ונוטל, ס"א בורר ונוטל". ועי' במלאכת שלמה כאן.

19 **מאותו הסוג**, בפי' רה"ג (בכלים פט"ו ג') „וסוגים קופות גדולות שדומים לסאה כששנינו אפי' מאותו הסוג וכו'". ועי' בערוך.

כג 22 **עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות**
בתשו' הרשב"א (ח"א אלף ק"ע) „שיוציא עליה תרומה ומעשר ממקום אחר".

שו"א **אמר רבי בא אוכלת פירות**
בבבלי גיטין מ"ז ע"א „מהו קנין נכסים אמר ר' אבא אכילת פירות".

46 13 **בקש להמנות על הר המלך לפוטרו מן המעשרות**
בירושלמי ע"ז פ"ב ה"ט שהיו עולין להר המלך ונהרגין עליו, ובחלה פ"ד ה"ז ביקש ר"ג וכו' ולא הניח לו ר' הושעיה.

16 **דלא כן מה נן אמרין ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש**
וכ"ה בתרומות פ"ג ה"א ובשביעית פ"ה ה"ז שר"מ ור"ש הלכה כר"ש, וכ"ה בהלכות קצובות דבני מערבא (בבה"ג ד' ברלין צד 469) אבל בגמרא בבלית עירובין מ"ו ע"ב איבעיא להו ר"מ ור"ש מאי תיקו. ובתשו' ר"ב אשכנזי סי' א' כתב „דאית לה לגמרא ירושלמית בפשיטות ר"מ ור"ש הלכה כר"ש ומיהו בגמרא דילן איבעיא להו ונשאר בתיקו" עכ"ל. ובסדר התנאים ואמוראים ר"מ ור"ש הלכה כדברי המחמיר וכו' וזה לפי שנשאר בבבלי בתיקו ולדעת רבים כל תיקו דאיסורא אפי' בדרבנן לחומרא.

עמוד | שורה

כד 1 שלשה הן שהן מעשרין
במרכבת המשנה ה"א ה' תרומות פ"א ה"י „שנים הן שהן מעשרין".

פרק ששי

כה 7 זו דברי רשב"ג כו'
במלאכת שלמה „ובירושלמי הכא במתני' רמי נמי דברישא תנן תורם ונותן לו ובסמוך גבי הוכר מן הנכרי תנן מעשר ונותן לו (לפנינו כ"ז ליתא ועי' לקמן בריש ה"ב) א"ר יוחנן זו דברי רבי אבל חכמים אומרים בישראל חולק ובנכרי סגי לקנוס לתרום וליתן לו וכו'".

9 אמר רשב"ג וכו'. בר"ש (ד' ראשון) „ובהוכר מגוי פליגי בירושלמי החוכר מגוי וכו' ומניח לפניו משדה אחר וממין אחר" (כלומר או ממין אחר).

כו 11 כך חולקין בתרומה
בבאור מהרי"ק (ה' מעשר פ"ו הי"ז) כך חולקין במעשר.

13 אמר להם אין אתם מודים לי כו'
בר"ש „ירושלמי א"ל אף אתם מודים שאם התנו ביניהם שהמעשרות שלהן כו' נעשה כאומר לו תלוש מקרקע זה שתקנה לך מעשרותיך".

52 39 מעשרות שדהו לחבירו
בעיטור (קנין) גרס „מעשר שדה כו' אלא מוכר לו שדה ומשייר מעשר שדה.

54 1 על דעתיה דר"י וכו'
בפי' מהר"י בם"צ „גרסינן ע"ד דר"י וכו' אר"י לשם (תמן) יכול הוא כו' ברם הכא לא, א"ל חכמים אף הכא יכול הוא הקרתני לעלות ולאוכלן בירושלים.

4 יכול הקרתני. בשנות אלי' „צריך הקרתני".

6 המקבל זיתים לשמן. באגודה „לשמן ישראל מכהן ולוי".

28 ואורחיה דבר נש מיכם תורא דידיה
בשביעית פ"ה ה"ה „לית אורחיה דבר נש מיכום תורא רדיא". וכן הגי' כאן בכ"י רומי ובד"א „תורא רדיא" ובחי' הרמב"ן בע"ז מ"ו ע"א „ופריק מערבאי וכו' לית אורחא דבר נשא מיכם תורא דרידייא פי' דוקא בפרה ההורשת אסרו ב"ש אבל בסתם שוורים לשחיטה נמי קיימי וכו'".

כח 19 המעשר מעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא
בבאור מהר"י קורקוס ה' מעשר פ"ט ה"ג הגי' „המעשר מעשר את חלקו בכל מקום שהוא".

56 29 דלופקי. בפי' רה"ג לכלים (פ' כ"ב) „והדלוסקי פי' מקום מוכן הנחת לגינין של יין וכו' כדגרסינן ב' צלמים אחד עשוי כמין דלפקי" עכ"ל.

34 עקילס הגר. בתוספתא כאן „אונקלוס הגר".

כט 1 ע"ה שאמר לחבר וכו'
בבבלי עירובין ל"ז ע"ב „ע"ה שאמר לחבר וכו' גלוסקא אחת אינו צריך לעשר דברי ר' יוסי וחכ"א צריך לעשר".

6 תמן שתיקונו פטור ברם הכא שתיקונו חייב ותני כן את שתיקונו פטור נאמן להקל ברם הכא פירושו להקל אינו נאמן
במלאכת שלמה „בירושלמי פריך תמן (בפ"ב דפאה) תנינן נאמנין על הלקט וכו' ומשמע דוקא על הלקט עצמו אבל אם הביא חטים ואמר מעושרין הן אינו נאמן וכו' ומשני וכו' דאי בעי שתיק וכו' (כנראה שגורס את שתיקותו פטור וכו') אבל ההיא דמתני' דפאה אפי' בשעת הקציר אם היה ע"ה עני מוכר חטים בשתיקה וכו'. ובבאור מהר"י קורקוס (הלכות מעשר פי"ב הי"א) „גם בירוש' אמרו למה העני אינו נאמן על הלקט אלא בשעתו (מ"ב פ"א בפאה) מכאן אתה מאמינו לומר מעושרים הם ותירצו כי שם שתיקתו מחייבו כי אם היה שותק היה חייב וכו' אבל כאן אם היה שותק היה פטור וכו'".

12 דאיתפלגון כותי אינו כעכו"ם דברי רבי רשב"ג אומר כותי כעכו"ם לכל דבר
בכ"י רומי „כותי כגוי דברי רבי רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבר". וכ"ה בתוספתא (תרומות פ"ד) ובירוש' דמאי (פ"ג ה"ד) ועוד בכמה מקומות.

19 לפיכך אם נתן אחת יתירה כו'
בבבלי כתובות צ"ה ע"ב מובאה הברייתא ובפרש"י שם הוסיפו לו אחת יתירה בתוספתא דמס' דמאי היא וכ"ה שם בפ"ח והמלה לפיכך ליתא שם.

21 וע"י רגליו של זה
במרדכי כתובות (סי' רנ"ט) „ראיתי כתוב בשם רשב"ם וכו' ומזלו דבעל המקח גרם לו ובירושלמי פ"ו דדמאי מפורש יפה".

58 18 לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתים דינר ושקל על ידי לאוצר כו'
בערוך ערך פל בע"ז וכו' „ובירושלמי סוף פ' המקבל בדמאי לא יאמר אדם לגוי פול תחתי לעוצר פי' הפל עצמך לפיים את העוצר השלטון וכו'", ובס' תולדות אדם וחוה (נתיב י"ז ח"א) „ובירושלמי בין אמר מלטני מן האוצר בין אמר פרשני מן האוצר מותר אפי' הקדים לו מעות", ובס' התרומות (שער מ"ו) „ובתוספתא ששנוית כך לא יאמר אדם לגוי ולא לכותי ולמי שאינו נאמן על המעשרות הילך וכו' אבל אומרים לו פרשני וכו'".

פרק שביעי

ל 8 להחליט בשפתיו, בכמה ראשונים הגי' „להלחיש בשפתיו".

33 ומעשר שני בפיו
בתוס' ריד"א (שבת קמ"ב ע"א) הגי' „ומע"ש בצפונו או בדרומו".

שו"א עם יציאתו מן הכוס קדיש
ברא"ש „אין התרומה קדושה עד שישתה ומאז והלאה אינו מטלטל את הכוס אלא מניחו על השולחן". וברדב"ז (מעשר פ"ט ה"ו) „והקשו בירושלמי עלה ולא נמצא מטלטל תרומה בשבת ותירצו באומר עם יציאתו מן הכוס קדיש" עכ"ל.

60 4 על הכוס שהוא על אתר
בכפו"פ (פל"ה) „אומר הירושלמי הכל מודים בכוס שהוא על אתר קורא מע"ש לשבת על אתר, כלומר זמן סמוך זה לזה וקרוב".

9 ומחולל על המעות. בכפו"פ „מחולל על המעות".

13 עשו אותו שאינו נאמין לבעל הבית
בתרומות פ"ד ה"ב „עשו אוהו כפועל שאינו מאמין לבעה"ב כו' נשרפו הפירות התרומה בטילה".

17 לא יחרוש אדם בפרתו בלילה כו'
בסמ"ג עשין צ"א „גרסינן בירושלמי דמס' דמאי „אין הפועל רשאי להשכיר עצמו בלילה ולהשכיר עצמו ביום או לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית ואיתא בתוספתא (ב"מ פ"ח) לא ירעיב ויסגף עצמו ויאכיל מזונותיו לבניו מפני גזל מלאכתו של בעה"ב מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעה"ב, שהרי יכשל כחו ויתחלש דעתו ולא יעשה מלאכתו בכח והרי יעקב אבינו אמר כי בכל כחי עבדתי וגו'".

21 ספרא איינום. בהג"מ ה' שכירות (פי"ג ה"ו) גרס „ספירא אטימוס" פי' מלמד תינוקות שהיה הלש כעין חולה". ובאו"ז (ח"ג ב"מ סי' רס"ו) „ובירושלמי דזרעים אמר שאסר לו למלמד ליקץ בלילה יותר מעונתו וכו'".

30 ומיחל ושותה, במאירי (מובא בשיטה מקובצת בב"ק מ"ט ע"ב) „ומה שאמרו מחל ושותה מיד פירשו בו גדולי המחברים מתחיל ושותה מיד, וי"ג מוהל מלשון מהול במים וחכמים הצרפתים מפרשים מלשון חלול וכו'". ועי' במאירי בסוכה כ"ג ע"ב.

64 10 שקבעו ב' שמות. בר"ש „שקבע ב' שמות".

לד 7 ויטול שנים כו'. במלאכת שלמה „ובירושלמי פריך ארישא דקתני נוטל מאה ואחד דאמאי קתני נוטל מאה לשם טבל וכו' נימא דיטול צ"ט לשם טבל ומהמאה ואחד הנשארים יטול שתים וכו' ותירץ ר' בון דאה"נ אם רצה לעשות כן עושה וכו'.

מסכת כלאים

פרק ראשון

א 23 מקיימין אותן בערביא
כפי' הרא"ש (בספר פי שנים) בכלאים פ"ה מ"א מפרש „טעמא דר"א משום דבערבוביא מקיימין קוצים לגמליהן וכו' בירושלמי דריש מכילתין מוכיח דרבנן מודי דבערבוביא מקדשין ובהא פליגי דר"א סבר כיון דבערבוביא מקיימין הוו כלאים בכל מקום וכו'" ע"ש. ובסמ"ג לאווין ר"פ (ד' קאפוסט) „המקיים קוצים בכרם בארץ מערב וכו'" אבל בסמ"ג (וויניציא רפ"ב) „המקיים קוצים בכרם בערבוביא".

2 1 כהדא דתני ולא תזנה הארץ
תו"כ קדושים פ"ז, ובפי' ר"ש משאנץ שם „ובגמרא דכלאים אמרינן זונין הוא בא מדרא דשופנא"עכ"ל ולפנינו ליתא.

7 והוה מסתכל ביה. במלאכת שלמה בפי' כאן „גרסינן בירוש' וכו' והוה ר' ירמי' מסתכל ביה".

16 תמן הוא אמר כולן מין אחד. לקמן בהלכה ד' יעו"ש.

20 פילה פישונא. המאמר משובש ומובא בגירסא מתוקנת בפי' הר"ש ומהר"י בן מלכי צדק סימפונטי וז"ל „ירושלמי הפול פולא הספיר פישונא וכו'" ע"ש שמפרשים המאמר, ועי' בערוך ערך פול א'.

21 שהיא משעשעת את הלב
בפי' הר"ש ובמהר"י במ"צ „שמשעעת הלב וכו' מלשון ועיניו השע". ובפי' מהר"י קורקוס בה' כלאים פ"ג ה"ג „ובירושלמי למה נקרא שמה שעועית שמטמטמת הלב וכו'" עכ"ל.

עמוד | שורה

2 23 **והמלפפון**, באגודה ה' כלאים „והמלפפונים פי' קשואים לבנים", וכגירסתו כן בתרומות סוף פ"ב.

ב 24 **וחזרת גלין... כרישים כרישי שדה**
בכפתור ופרח פנ"ו „וחזרת גנים... כרשינין וכרשיני שדה".

7 **והיא נעשית מלפפון**
בערוך ערך מלפפון (ד' פיזרו) „פי' בירושלמי אדם נוטל מעה אחת מפטמא של אבטיח ומעה של קישות ונוטען והיא נעשית מלפפון". במוסף הערוך ערך קט „תר"י את הקשואים ואת האבטיחים ית קטיא וית מלפופניא, ובל' משנה אבטיח ומלפפון שני מינים שונים" עכ"ל.

8 **עיקרו כלאים.** באו"ז (ח"א סי' רנ"ג) „עיקרן כלאים". ועי' בפי' הר"ש. ובערוך ערך מלפפון „ר' יהודה אומר כלאים דקא סבר עיקרן כלאים וכו'".

17 **הקישות והאבטיח צריכה**
באו"ז הנ"ל „פי' אני יכול להעמיד הברייתא דלצדדין קתני ולא תפשוט מינה הקישות והאבטיח וכו'".

18 **ר' חנניא אמר הסדיגרון**
באו"ז הנ"ל „ירושלמי ר' הנינא אמר חסא דאגרין". ובפי' הר"ש „חסא דאיגרון".

20 **ר' יוסי בר בון אמר יסיח לי**
בירושלמי פסחים פ"ב ד"ה „ר' יוסה בי ר' בון אמר יסי חלי".

22 **מתני' דרבי אלא כר' נחמיה בשם ר' נחמיה**
באו"ז הנ"ל הגי' בירושלמי „דלעת מצרית מתני' ר' אילא בר נחמיה דלעת ארמית וכו'", ובפי' הר"ש בכלאים כאן „ירושלמי תנא בשם ר' נחמיה", ובמלאכת שלמה בפי' „ירושלמי מתני' דלא כר' נחמיה דתני בשם ר' נחמיה דלעת ארמית וכו'" עכ"ל.

דלעת ארמית היא דלעת מצרית
בכפתור ופרח פ"ק כ' תוספתא מס' כלאים פ"ק „דלעת יונית עם המצרית ועם הרמוצה אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה" עכ"ל.

24 **כמין פול מצרי וכו'.**
בערוך (ערך פול א) „ירושלמי והחרוב אר"י כמין פול מצרי פרסי הוא פי' והתרמילין שלו כולן דומין להרובין וכו' וקצצויי דמיין לחרובא ולפיכך אינן כלאים זה בזה" עכ"ל. ובפי' הרא"ש „מפרש בירושלמי וכו' ועליו דומין לעלי החרוב".

26 **הלפס והנפוס,** באו"ז ה"א סי' רנ"ד „חלפת והנפוץ", וכן הוא בכפו"פ פנ"ו.

והתרובתור, באגודה „והכרוב תור, פי' שקלחיו דקין".

28 **והבצלצול,** בהאגודה „והבצלים צול", ובכפתור ופרח פנ"ו „והבציליל".

29 **כרוב דקיק.** בפי' המשניות להרמב"ם „כרוב מדברי שקלחיו דקין וכן פירשוהו בגמרא" עכ"ל.

30 **תומניתה.** בפי' מהר"י במ"צ „תומניתא פי' רב נסים ז"ל מקום הוא ונקרא כך".

פללגולה. בפי' הר"ש ומהריבמ"צ „ירושלמי בצלצול פללגולה בערוך פי' בצל של יער".

32 **והעזרדים.** י"ג העוגרדין, ובתשו' הגאונים (הוצאת הרכבי) צד 10 „עוזרדין וכן פירושו וכו' ודע כי יש שונין אזרדין ויש ששונין זרדין וזה הוא הלשון המדוקדק" עכ"ל.

33 **והחזרר.** בה' כלאים להרא"ש „והחזרד" ובסמ"ג לאוין רע"ט „והחזרת", וכן הוא באגודה.

הפרסקין. בסמ"ג שם „והאפרסקין", וכ"ה בערוך ע' אפרסק.

השיזפין. בה' כלאים להרא"ש „השזפים", ובס' אדם לרבי' ירוחם (נתיב כ"א ח"א) „ועוד במשנה וכו' והשרדפין והרמון".

35 **אספרלגין.** באו"ז ח"א סי' רנ"ו גרס „אספרגילין", ובר"ש „אלספרגין", ובפי' מהריבמ"צ „א"ר יוחנן ספרגרים".

4 15 **הרכיב תריד ע"ג דרכון**
באו"ז הנ"ל „הרכיב תרדין ע"ג חרבון", ובפי' הר"ש „הרכיב תרדין ע"ג ירכון", ובערוך „ע"ג דרקון" ובכפתור ופרח פנ"ח „הרכיב תריד ע"ג דרקון".

17 **כורבי לבנון.** באו"ז הנ"ל „כריסלינון", ובכפו"פ הנ"ל „כורסי לבנון".

18 **זרגון ולפת מה נפק מנהון פטר כו'**
באו"ז הנ"ל „מה נפק מינהון אסטפניני, שומר וכרפס מה נפיק מינהון פטרוסלנון" וכ"ה בפי' הר"ש בשנויים קלים.

19 **לוזון ובוטמין.** באו"ז הנ"ל „לוזין ובטנין".

זיתין ורימון וכו'. בס' אדם לר' ירוחם (נתיב כ"א ח"א) „שרדפין מפרש בירושלמי הנוטע זיתים ורימונים ביחד יוצא מהן מין שרדפין ונקראין שזפין" עכ"ל, ובטור יו"ד סי' רצ"ה שרפים מפרש בירושלמי הנוטע זיתים ורימונים יחד נפיק מנהון שרפין".

22 **א"ר יונתן וכו'.** בפי' מהר"י קורקוס בה' כלאים פ"ג ה"ו „שאמרו בירושלמי א"ר יונתן וכו' ומצאתי בירושלמי מוגה שכתוב בו מעתה צנון ולפת כלאים אמ"ר יונתן וכו'" ע"ש. והרמב"ם ה' כלאים פ"ג ה"ו כתב הלפת עם הצנון אינם כלאים זה בזה והראב"ד שם כתב שכלאים זה בזה. וחולקים בנוסחאות הירושלמי כאן.

26 **כלב הכופרי.** בערוך (פיזרו רל"ז) ערך כלב „בפ"א דכלאים כלב כפרי והשועל".

31 **עוף לא תניתה.** בפי' מהריבמ"צ „עוף לא תנינן אם יש בו איסור כלאים אם לאו".

ג 3 **אמר ר' יוחנן צריכה כו'**
באו"ז הגי' א"ר יונה צורכא להא דא"ר יוחנן, וכ"ה בפי' הר"ש ובשיטה מקובצת.

9 **ר' אחא לא אמר כן וכו'**
כן גרס ברבה גם בפרש"י שם וז"ל „ר' אחא לא אמר כן דלא שאל ממנו המרביע בפירוש ואמר בשם ר"ל בסתם כל שכתוב בו למינהו כלאים נוהג בו מ"יב רב כהנא הרי חית הים כתיב בהן למיניהם דכתיב כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם מעתה וכו'".

14 **יכול אנא פתר לה משום מנהיג**
בתוס' ב"ק נ"ה ע"א ד"ה המרביע „ר"י ב"ר יהודה היה מגיה (תחת המרביע שני מינים שבים) המנהיג שני מינים שבים לוקה משום דבראשית רבה ובירושלמי דכלאים משמע דאי אפשר להרביע דגים וכו'" ע"ש, ובפי' הר"ש בכלאים כאן ועל חנם הגיה.

17 **אין מביאין אילן באילן**
יש מהראשונים שגורסין „אין מרכיבין אילן באילן" וי"ג „אין נוטעין", ובתוס' ר"י הזקן בקדושין ל"ט ע"ב „דתנן פ"ק דכלאים אין מביאין ירק באילן ולא אילן באילן ולא אילן בירק וכו'".

6 1 **מנין שאין מרכיבין עץ סרק ע"ג עץ מאכל**
באגודה „בירושלמי אין מרכיבין עץ סרק על עץ מאכל משמע דעץ סרק על עץ סרק לא אסיר" עכ"ל. ובפי' הר"ש בכלאים כאן מובא באו"ז סי' ר"ס ובפי' הר"ש בס' פי שנים „ואית ספרים דגרסי מנין שאין מרכיבין אילן סרק על עץ סרק ועל עץ מאכל" עכ"ל. ובב"י (טו"ד סי' רצ"ה) „ירושלמי וכו' או עץ מאכל על עץ סרק בשאינו מינו ת"ל וכו'".

4 **משום חוקים שחקקתי בעולמי**
בבבלי סנהדרין ס' ע"א „חוקים שחקקתי לך כבר".

22 **ליט ביזא דכן איניק**
בערוך ע' בז א' „פי' ל' יון שדים ביזא", ובפרש"י ב"ר פ"ה „כאדם שאומר לחבירו ארורים השדים שהניקוהו, ובתלמוד ירושלמי כתיב בזיעייא כמו קרועות ומתרגמינן בזועו על שם שהדדים נקובים במקום יניקת התינוק" עכ"ל.

24 **מאת חוקותי תשמרו**
בפרש"י בב"ר פ"ז „ומפיק לה בירושלמי מאת חוקותי תשמרו רבוייא הוא" עכ"ל.

ד 5 **אין נוטעין ירק**
בס' הישר לר"ת סי' תכ"ו „אין נוטעין אילנות".

בתוך סדין. י"ג לתוך סדין.

7 **ע"ג קידה לבנה**
בערוך ע' קדה „וזו קידה לבנה מין אילן אבל קידה סתם מין ירק וכו'", ובס' הישר לר"ת הנ"ל „ע"ג קידה של לבונה" (לבנה).

8 **שיהא מקורו.** בס' הישר לר"ת הנ"ל „מפני שהוא מקרה אותו וכו'" ע"ש.

15 **אם היו מקצת העלין מגולין כו'**
כן היא גי' רש"י וכמה ראשונים. ובמשנה שבמשניות וכן בכמה ספרי ראשונים הגי' „מקצת עליו" אבל רב האי גאון ז"ל גירס „אם היו מקצתן מגולין", ומובא בערוך ע' לפת וז"ל „הטומן לפת וצנון תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין פי' רב האי טעות הוא זה שאם האימהות טמונין והעלין מגולין הרי זו זריעה מעולה אלא דוקא אם היו מקצתן מגולין וכו'" ע"ש. ובתוס' שבת נ' ע"ב ד"ה מקצתה ובערוך ערך לפת משמע דמשום כולהו נקט דפירש בשם רב האי גאון דגרס אם היו מקצתם מגולים וכו'".

17 **הזורע חיטה ושעורה כאחת**
בתוס' ב"ק נ"ה ע"א ד"ה אלא „דתנן הזורע חטה ושעורה כאחד חייב ר' יהודה אומר שני חטין ושעורה אחת או שני שעורים וחטה אחת או חטה ושעורה וכוסמת ובלבד שיהו שלשה".

8 5 **דלא משום.** ברדב"ז ה' כלאים פ"א ה"ו „אלא משום" וכ"ה בכ"מ ה' כלאים ה"א.

פרק שני

10 19 **לא אמרו אלא ממין אחד.** באגודה „אלא במין אחד".

שו"א **אף להקל** י"ג „כך להקל" וי"ג „כך אמרו להקל".

עמ׳ | שורה

ו שו"א **כגון קב וחצי קב**
בפי׳ מהריבמ"צ „כגון דברים הנזרעים קב לבית סאה או הצי קב לבית סאה אחד מכ"ד בקב דהיינו ביצה וכו׳" ע"ש.

12 18 **היה שם עשרים ושנים רבעים ומחצה של חטים**
בפי׳ המשניות להרמב"ם פ"ב דכלאים מ"ב „ובארו בגמרא זה והוא שאמרו כגון שיתערב בכ"ב קב וחצי קב מחטה חצי קב שעורים ופחות מקב עדשים והיה הכל קרוב לבית סאה וכו׳" יעו"ש, ובהעתקת הרשב"א הגי׳ משונה בזה הלשון: „כגון אם נתערב בכ"ב רובע קב וחצי רובע קב חטין חצי רובע קב שעורים ופחות מרובע קב עדשים ויהיה הכל קרוב לסאה אז יאמר ר"ש לא נאמר שני מינין מצטרפין להיתר וכו׳".

23 **כל מקום ששנו באמת הלכה למשה מסיני**
בערוך ע׳ אמת (פיזרו רל"ז) אמר ר׳ אלעזר עדה אמרה כל באמת הלכה היא" ולא גרס הלמ"מ וברדב"ז ה׳ כלאים פ"ב ה"ב „ואמרינן בירושלמי כל מקום שנאמר באמת אמרו הל"מ".

14 7 **עד שיתליע.** יש מהראשונים שגורסין „עד שתתליע" ובכפו"פ פנ"ו „עד שתתלע ויוזך וכו׳ כלומר ינענע הארץ עד שישהית מה שזרע מהחטין" עכ"ל.

11 **עד כמה היא מזרעת**
נירסת כמה ראשונים „עד כמה מתלעת" וכ"ה בתוספתא פ"א דכלאים.

12 **במקום הטינא.** ועי׳ בבלי פסחים נ"ה ע"א „שותלה במקום הטיט ואין שותלה במקום הגריד":

15 **וקירטמתא.** ברדב"ז (ה׳ כלאים פ"ב הי"ד) „וקירסמתה".

26 **קנבס או לוף.** יש מהראשונים שגורסין „קרבס" או קרבוס" וי"נ „קנבוס" או „קינבס".

27 **שאין עושין אלא לשלש שנים**
בפי׳ המשניות להרמב"ם (בכ"י) „אע"פ שאינן עושות אלא לשלש שנים", וכן הגי׳ בכ"מ ה׳ כלאים פ"ב הי"ב. ובס׳ ההשלמה בברכות (צד 17) „וטעם קנבוס ולוף מצאתי מוגה בספר אבא מרי ז"ל כדתנן היה שדהו זרועה קנבוס ולוף לא יביא זרע לשם מפני שעושות לשלש שנים וכו׳" עכ"ל.

16 15 **כל הספיחין מותרין**
עי׳ בפ"מ שצ"ל אסורין, וכן גרס בסמ"ג (לאווין רס"ה) והרמב"ן (בפירושו על התורה ויקרא כ"ה ג׳). והרדב"ז בהי׳ ה׳ שמיטה פ"ד ה"ד מביא הגי׳ כל הספיחין מותרין וכתב ע"ז „ובוודאי טעותא הוא וכו׳ אלא וודאי כל הספיחין אסורין גרסינן" וכ"כ מהר"י קירקוס.

17 **חוץ משדה תלתן שזרען לזרע**
בסמ"ג שם „ובשדה ז"ע מותרים באכילה ומפני מה לא גזרו עליהם לפי שאין דרך לזרוע במקומות אלו".

ט 8 **מלוא העול השרוני**
ברדב"ז ה׳ כלאים פ"ג הי"ב „וגם לשון התוס׳ משמע כדברי רבינו כמלוא השרטוט היינו כמלוא השרטוט שעושה התלם" עכ"ל.

10 **עושה ב׳ אמות על ב׳ אמות**
בפי׳ הר"ש „פי׳ עושה ב׳ אמות על ב׳ אמות כל משר ומשר וכו׳".

18 5 **ונכנס בתוך של שעורים**
בכ"מ ה׳ כלאים פ"ג הי"ח „היה ראש תור חיטים נכנס בתוך שדה כו׳".

7 **ושל חבירו מין אחר.** באגודה „ושל חבירו שעורים".

10 **ולא תלם של מין אחר**
כתב בס׳ מלאכת שלמה „כתב החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל ברוב הס׳ מצאתי וכו׳ או תלם של מין אחר וכו׳" עכ"ל.

21 **מתניתא פליגא.** במרכבת המשנה ה׳ כלאים פ"ז „מתניתא פלינא על ר"י דתניא".

י 5 **אם בשאינו מתכוין לבדוק**
בפי׳ הר"ש „אם אינו מתכוין לבדוק למה לי שאר המינין אפי׳ זרע פשתן אסור" וכ"ה באו"ז ח"א סי׳ רע"א ובפי׳ הרא"ש (בס׳ פי שנים) ובמרכבת המשנה „אף שאר כל המינין".

8 **ר׳ שמואל בשם ר׳ זעירא דר"ש היא**
בפי׳ מלאכת שלמה „דהכי גרסינן התם ר"ש בשם ר׳ זעירא כדעתיה דאמר לקמן פ׳ המבריך אין אדם מקדש דבר שאינו שלו כן הוא אומר גבי כלאי זרעים אין אדם חובש דבר שאינו שלו".

9 **דר׳ שמעון אמר אין אדם מקדיש כו׳**
באו"ז סי׳ רע"א „מפרש בירושלמי משום דר"ש סבר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כלומר מתוך דלא מיתסר משום חבירו לא מיתסר נמי משום דנפשיה", וכן מובא בפי׳ הר"ש והרא"ש ע"ש.

10 **אין אדם חובש דבר שאינו שלו**
בהשגות הראב"ד ה׳ כלאים פ"ג הט"ז „וכן אין אדם חורש דבר שאינו שלו בזרעים, אבל לרבנן אינו רשאי לחרוש וכו׳".

י 14 **סומך לבור וכו׳.** באו"ז סי׳ רע"ג „סומך לבור ולניר ולדרך ולגפה ולגדר שהיא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה".

20 1 **מהו חריע.** במרדכי הולין סי׳ תרט"ו „וחריע הוא הצמח (ס"א הצבע) שצובעין בו הבגדים והוא דומה לשערות אדמות מעט ונוטה לירוק".

6 **רש"א לכל מקיפין חרדל וחריע**
במלאכת שלמה „ובירושלמי וכו׳ רש"א לכל מקיפין חרדל וחריע ואפילו לתבואה".

יא 4 **הקיפו גדר מותר. בית רובע**
באו"ז הנ"ל „מותר לזרוע בו שני מינין וכו׳, בית רובע וכו׳".

5 **בבקעה מותר לזרוע בו שני מינין**
בפי׳ ריבמ"צ „ולהחזיר כיצד בית רובע בבקעה מותר לזרוע בו מינין הרבה וכו׳".

23 **הרוצה לעשות שדהו קרחת כו׳**
בס׳ כריתות סי׳ ע"ד הגי׳ „הרוצה לעשות קרחת מכל מין ומין עושה כ"ד קרחות לבית סאה מקרחת לבית רובע" וכן הגי׳ באגודה „מקרחת לבית רובע".

22 16 **רבי אומר,** בכמה ספרי ראשונים הגי׳ „ר׳ מאיר אומר".

יב 1 **והרי הקבר אסור בהנייה קבר אין איסורו ניכר**
המאמר הזה שכבר נאמר לפני שלש שורות לא בא כאן כפול בירושלמי לפני הר"ש והריבמ"צ ותוי"ט ומלאכת שלמה.

6 **כמה דאית לכון קל בשורה וכו׳**
ברדב"ז ה׳ כלאים פ"ג הי"ב „ואמרינן בירושלמי דאית לרבנן קל בשורה והומר במרובע כלומר בזמן שהוא שדה שהיא מרובעת הצריכו הרחקה יתירה דהיינו ששה טפחים על ששה טפחים מרובע ובזמן שנוטע שורה הקילו וסגי בהרחקה תלם באורך ששה טפחים" עכ"ל.

9 **הרי זה עושה אורך שורה אורך עשר אמות ומחצה על רוחב ששה**
בפי׳ מהרי"ק בה׳ כלאים פ"ג הי"ג הגי׳ „עושה שורה אורך עשר אמות ומחצה על ששה טפחים".

10 **אורך עשר אמות ומחצה**
בפי׳ הרא"ש „מפרש בירושלמי וכו׳ יעשה אורך השורה עשר אמות ושני טפחים ומחצה על רוחב ששה" וע"ש בר"ש.

24 17 **אמר ר׳ אבא מרי**
באו"ז ח"א סי׳ רע"ר „א"ל ר׳ אבא מארי לא כן אמר ר׳ מנא כל הן דתנא רבי קישות ופול המצרית אף דלעת מצרית בכלל מיהו רואה אני את דבריהן מדברי כו׳".

פרק שלישי

יג 7 **מה שנים את נותן**
בפי׳ הרא"ש „והא דקאמר בירושלמי מה שנים וכו׳ לאו דוקא וכו׳" ע"ש.

26 3 **כל הן דאנא משכח לה וי אנא מחק לה**
בפי׳ הר"ש הגי׳ בירושלמי „כל הדין דאשכחן לה ו׳ אנא מחיק וכו׳" וכצ"ל, וכעין זה בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ב „אמר ר׳ יוחנן בר מריא כל דין דאנא משכח ויו אנא מחיק ליה". [ובפי׳ הקצר לירושלמי ד׳ קראקא שס"ט „אולי צ"ל ויו יו"ד (וי׳) שהיה מוחק את האותיות וי"ו יו"ד ואולי היה כתוב בספרים „זירועיה" כמו בספר דרב הונא מלא"].

יד 5 **וניתני ששה באמצע**
בפי׳ הר"ש „ובירושלמי פריך וניתני ששה טעות סופר הוא דחמש גרסינן כלומר דניתני במתני׳ ג׳ על כל גבול וגבול והמשה באמצע כמו בערוגה דרישא שאין לה גבול גבוה טפח וזורעין לתוכה ה׳ זרעין וכו׳" ע"ש. ובפי׳ המשניות להרמב"ם „וכבר הקשה בגמ׳ על דברי ת"ק אחד באמצע ואמרו ניתני ששה באמצע והשתדלו לפרק זו הקושיא ולא עלתה בידם וכו׳" עכ"ל.

28 14 **ר׳ נסא שאל לא מסתברא בגגו של גובל שני טפחים**
בר"ש גרס בירושלמי „בגגו של גבול טפח בתמיהא וכו׳", ובפי׳ מהריבמ"צ „א"ר נסא מסתברא תגבול רחבו טפח" עכ"ל ונרסתו משונה משלפנינו. ובפי׳ הרא"ש „ובירושלמי קאמר שגם רחב הגובל טפח וכו׳" ע"ש.

טו 18 **כל מין זרעים.** בבבלי פסחים ל"ט ע"ב „והתנן כל מיני זרעים אין זורעין בערוגה אחת כל מיני ירקות זורעין בערוגה אחת".

21 **גובל שהיה גבוה טפח**
באגידה מס׳ כלאים „גבול גבוה וכו׳" ובכו"פ פנ"ז „ובלשון ערבי הר הוא נבל וזהו ששנינו גובל שהוא גבוה טפח וכו׳".

23 **תלם ואמת המים**
בס׳ הישר לר"ת סי׳ רי"א „אלא בני מערבא קרי ליה תלם לישנא קלילא ובבבל קרי ליה שורה תלם עמוק הוא כדתנן התלם והאמת המים וכו׳ ושם להלן ועוד תנן התם אמת המים ותלם שהם עמוקים טפח זורע לתוכן לאורכן שלש זרעונים וכו׳".

עמוד | שורה

30 10 ואין סומכין לגובל וכו'
בר"ש גרס „לגבול... גבול שנתמעט".

טז 6 מראש השדה ועד ראשו
יש מהראשונים גורסים „מראש השדה ועד סופו".

7 ורוחב מלואו. בהשגות הראב"ד ה' כלאים פ"ג הי"ב „לשון המשנה ורוחב כמלואו ופירשו כמלוא העול וכו'".

32 3 שורה של קישואין ושורה של דילועין
לפני הר"ת בס' הישר סי' רי"א היתה גי' משונה וז"ל „וראיה לדברי דקתני סיפא שורה א' של קישואין ושורה א' של אבטיחים ושורה א' של פול המצרי ר' אליעזר מתיר פי' האבטיחים היו הפסקה בין ב' שורות של קישואין ופול המצרי והחכמים אוסרים באבטיחים ודלועין וכו'" עכ"ל.

8 ובלבד שתהא זו נוטה לצד זו וכו'
בפני משה הגי' מתוקנת, וכ"ה מתוקנת בתשו' הגאונים (זכרון לראשונים סי' תכ"ה) „ויש שפירשו וכו' שזה נוטה לכאן וזה נוטה לכאן שפיר דמי כדתנן נוטע אדם קישות ודלעת בתוך גומא אחת ובלבד שלא תהא זו נוטה אצל זו ולא זו נוטה אצל זו" וגי' זו מובאת גם בפי' ר"ח בשבת פ"ה סע"ב.

יז 9 ונוטע שער של זו. כל הבבא ליתא בכמה ראשונים ונוטע שער. צ"ל ונוטה שער, וכ"ה בתוס' סוכה נ"ו ע"ב ד"ה בוצינא.

10 ר' ינאי אמר במחלוקת
בפי' הר"ש „ובירושלמי פליגי רב ור' ינאי ר' ינאי אמר דהך מציעתא דקאמרה ג' שורות רבנן היא וכו'". ובמלאכת שלמה „ירושלמי ר' ינאי אמר בבא מציעתא דמתני' נמי במחלוקת שנייה דר"א פליג בה נמי וכו'" ע"ש.

34 15 דלעת בירק ירק
י"ג „כירק" וברדב"ז ה' כלאים פ"ג הי"ג „במשנה דלעת בירק פי' אע"פ שעליה מתפשטין דינה כירק".

36 13 שתחלתו בבית כור וסופו בבית סאה
יש מהראשונים גורסין „שתחלתו בבית סאה וסופו בבית כור ופי' בס' הכריתות (לשון למודים סי' נ"ט) „מה ששנה לר' מאיר היה בתחלת ימיו ולר' יוסי בן החוטף בסוף ימיו".

פרק רביעי

17 מחול הכרם. בפי' המיוחס לרש"י בתענית ל"א ע"א „מחול סביב לשון מחול הכרם".

19 כרם שחרב מאמצעו
במתניתא דבי מערבא „כרם שחרב מאמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכן וחמש גפנים מכן".

21 נותנין לה עבודתה
בכמ"ג לאוין רכ"ד „נותנין לו כדי עבודתו", וכ"ה בבבלי עירובין ג' ע"ב וצ"ג ע"א.

כ 9 הא שלש כנגד שלש
בפי' מהרי"ק ה' כלאים פ"ז הי"א „בירושלמי אמרו שלש על שלש כרם קטן שלש על שלש כרם גדול וכו'". ה"ז כמחיצה, י"ג „ה"ז מחיצה".

40 10 הרי היא כפתח, במשנה כ"י „הרי הוא כפתוח".

כא 32 אדהי תנא. יש ראשונים גורסים „אדהי תנא כלומר איסטייא".

כב 6 ששית אי זו היא
בפי' הר"ש ור"י בן מלכי צדק „שלישית איזו שלישית שבראשונה שניה שבשלישית" ע"ש.

10 שתים כנגד שתים ואחת באמצע
בסמ"ג לאוין ר"פ „או שלש בשורה זו ושתים כנגדן בשורה שניה" ועי' בפי' ריבמ"ץ.

14 גבולות שבדו להם הכנענים
בפי' הר"ש „גבולות שבחרו להם הכנענים".

17 את רואה כילו אחת נטועה כאן
בפי' הר"ש והרא"ש והריבמ"ץ „את רואה כאילו אחרת נטועה כאן כו' ורואין כאילו גפן ג' נטועה כנגד הזנב".

44 17 היו שלש אם אין בין שורה לחברתה ט"ז אמה
ברמב"ם ה' כלאים פ"ז ה"נ „וכן אם היו נ' שורות ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר ה"ז זורע בין השורות" וגרסתו משונה ועי' בהשגות הראב"ד שם.

22 הנוטע את כרמו ט"ז על ט"ז אמה מותר
יש ראשונים שגורסין „הנוטע את כרמו על ט"ז אמה מותר כו'".

23 מותר להביא זרע לשם
בנמוקי יוסף בב"ב פ"ב סי' תשפ"ד „מותר להביא כלאים לשם".

26 היה הופך שער שתי שורות
בב"ב פ"ב ע"ב „והיה הופך שער" ובנמ' כ"י „שיעור שתי זמורות" וכתוס' ריד"א בב"ב שם „היה הופך שיעור שתי שורות".

עמוד | שורה

44 30 על שמונה אמות מותר
בב"ב פ"ג ע"א שמונה אמות על שמונה אמות מותר. ובמתניתא דב"מ „על שמונה שמונה אמות מותר".

פרק חמישי

כה 4 העבו והרי הם מכוונות הרי זה כרם
בתוספתא כלאים פ"ה „העבו ונעשו מכוונות הרי זה אינו כרם".

14 ברם שהוא נטוע על פרות
בס' יד רמה מרבינו מאיר הלוי בב"ב דף ל"ז ע"ב „איכא נוסחי דאית בהו הכי כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות ר"ש אומר אינו כרם ומותר להביא זרע לשם וחכ"א כרם ורואים את האמצעים כאלו אינן ואסור להביא זרע לשם, ואיכא נוסחי דאית בהו איפכא כרם שהוא נטוע על פחות מד' אמות אינו כרם ר"ש אומר כרם ורואין את האמצעין כאלו אינן וכו'" ע"ש.

20 הדא אמרה כשהיו שש כנגד שש
בכ"מ ה' כלאים פ"ז ה"נ כתב ע"ז „ונראה שרבינו (הרמב"ם) היה גורס הדא אמרה כשהיו שתים אבל אם היו שלש כל עמא מודו שהם רואים האמצעיות כאלו אינם. וצ"ע, עכ"ל. ועי' בתוי"ט כלאים פ"ה משנה א'.

שו"א על גבי גפנים
בפי' הר"ש הנירסא „על גבי זרעים", וכן הגי' בפי' המשניות להרמב"ם פ"ה מ"ב, וכ"ה ברדב"ז ה' כלאים פ"ז ה"ב.

50 8 רצופין ורווחן דברי הכל
בפי' ר"י בן מלכי צדק גרסינן „רצופין ורווחן דברי הכל כרם מה פליגי במרווחין וריצפן וכו'" ע"ש ובסמ"ק פ"א ה"ג.

15 הרי זה נראה. באגודה „הרי זה כשני כרמים"

שו"א זורעין בתוכה. גי' כמה ראשונים „זורעין בראשה", ובמלאכת שלמה „זורעין בתוכה כלומר בראשה למעלה וכ"כ הרמב"ם וכו' וה"ר יהוסף ז"ל הגיה בראשה וכו'" עכ"ל.

כו 1 ואם היה סער כותש אסור
בכפו"פ פ' נ"ח „ואם היה שער כותש אסור כלומר שיהיו זמורות הכרם מגיעות לקרקע השמירה" וכ"ה בערוך ערך מער.

1 גפן שהיא נטועה
ברמב"ם ה' כלאים פ"ו הכ"ד „גפן יחידיה" וכן הגי' ברדב"ז.

2 נותנין לה עבודתה, באגודה „כדי עבודתו".

18 שאויר הכרם מקיף
ור"ג „שאבר הכרם מקיף" פי' זמורות הכרם נקראין אברי הכרם כמו אברין לאדם. וברדב"ז ה' כלאים פ"ז ה"ב „תירצו בירושלמי משום דאויר הכרם מקיף את הגת".

19 א"ל ר' ליעזר בן יעקב
במלאכת שלמה „ובירושלמי תני א"ל ר' אליעזר אי אתם מודים לי שעומק כגבוה א"ל הן אלא שאויר וכו'".

34 משלשה ועד ארבעה משלים וכו'
ברדב"ז ה' כלאים פ"ו ה"ג „וראיתי שכתב דהא דקאמר בירושלמי משלשה ועד ארבעה משלים ד' וזורע לא קאי אבית וכו'" ע"ש.

54 17 שאין גדולי איסור מעלין את האיסור
ברמב"ם ה' כלאים פ"ה הכ"ד „שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור", וברדב"ז שם „שאין גידולי היתר מעלין את האיסור".

19 ר' ליעזר, יש ראשונים גורסין „ר' אלעזר".

22 וכל מין זרעים כלאים בכרם
בכמה ראשונים ובמשנה שבמשניות הגי' „וכל מין זרעים אינן כלאים בכרם".

23 ר' טרפון אומר אינו כלאים וחכ"א כלאים
בכפתור ופרח פנ"ח רמ"א „רמ"א אינו כלאים בכרם. ובס' הישר לר"ת סי' תכ"ו „ר"ט אמר כלאים וחכ"א אינן כלאים".

39 שהוא עולה מגזעו מין אילן
בירוש' ב"ב פ"ה ה"ה „העולה משרשיו ומגזעו זהו שורש מגזעו ולא משרשיו זהו אילן" וזהו סותר לכאן.

פרק ששי

כח 2 שהוא גבוה עשרה טפחים
בתוס' שאנץ בעדיות פ"ב מ"ב שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ד' נותנין לו עבודתו ד' אמות".

4 מעיקר גפנים ולשדה
במתניתא דב"מ „מעיקר נפנים ולנדר" ובפי' מהרי"ק „כש"א מודדין ד' אמות מן הגדר".

5 ובה"א מן הגדר ולשדה, בפי' מהרי"ק הנ"ל „ובה"א מןהגפנים".

9 ורע"א שלשה. בפי' הרא"ש (בס' פי' שנים) „ואית דגרסי שלש בלא ה"א וקאי אדברי ר"י בן נורי דבעי ד' אמות בין נפנים לגדר וקאמר ר"ע דדי בג' וכו'". ובפי' הראב"ד העדיות (פ"ב מ"ב) רע"א ג' טפחים".

עמוד	שורה

56 | 8 **מאן דאמר מעיקר הגפנים וכו'**

עי' ברמב"ם ה' כלאים פ"ח ה"ג בהשגות הראב"ד שם „למ"ד מן הגדר מושחין אינו אסור אלא שתי אמות, וב"ש דאמרי מן הגפנים מושחין אסור עד שתי אמות וכו' והכי איתא בירושלמי" עכ"ל. ובכ"מ שם „ובירושלמי זכו' מ"ד מעיקר הגפנים וכו'". מזה מבואר כפי' רבינו כאן וכך היא גירסת ר"ש בירושלמי. והראב"ד שכתב דבירושלמי איתא כפירושו נראה שהיתה גירסתו בירושלמי מהופכת משלנו" עכ"ל ועי' ברדב"ז שם

10 **אסור עד שתי אמות אחר**

רבים מהראשונים גורסים „עד שתי אמות אחרות".

23 **דתנינן ר' יוסי אומר אם אין שם**

בפי' מלאכת שלמה „יש נוסחא בירושלמי שכתי: בהדיא ר' יוסי דתנינן (לקמן בפרק זה) עריס שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר ר' יוסי אומר וכו'" ע"ש. וגירסא זו כ"ה בפי' הראב"ד בעדיות ובמרכבת המשנה הנ"ל.

כט | 22 **משום מראית העין עד שיגום מע"ה**

בס' אדם לרבינו ירוחם (נתיב כ"א ח"ב) „הגומם כרמו פחות מטפח סמוך לקרקע כלומר שקצצו כולו למטה שאין נשאר בו אלא פחות מטפח חייב בערלה דברי ר"א בן יעקב ור"ש והכ"א אינו חייב עד שיקצצו סמוך לקרקע וכו'" עכ"ל. ובכו"פ פנ"ח „הגומם כרמו פחות מטפח וגדל חייב בערלה מפני מראית העין והכ"א עד שיגמום מע"ה כלומר וכו'" ע"ש.

ל | שו"א **שרשי פיאה נכנסין כו'**

בפי' מהר"י קורקוס בה' כלאים פ"ח ה"א „ירושלמי פ"ו ותוספתא פ"ד היו שרשים יוצאים לתוך ד' אמות שבכרם הכל מודים שיעקור, שרשי פאה יוצאים לתוך ד"א שבכרם מותר ע"כ בירושלמי ופי' שרשים שרשי הגפן ופי' שרשי פיאה שרשי הזרעים" עכ"ל.

4 **אפיפיירות.** בערוך ערך אפיפיירות פי' „אילן שעושה פירות הרבה". ובפי' מהר"י בן מלכי צדק (כלאים פ"ו מ"ג) „בערוך פי' אפיפיירות אילן שעושה פירות הרבה ולא בירא לן וכו'". ובערוך השלם הגיה „שעושה פארות הרבה" ובכו"פ פנ"ח „על מקצת אילן אפיפירות".

5 **ואם הולך החדש.** גי' הראשונים „ואם הלך החדש".

6 **וכן המדלה על מקצת אילן סרק**

בפי' הר"ש כלים פכ"ו מ"ד „דקתני רישא המדלה את הגפן על מקצת אילן סרק לא יביא זרע תחת המותר".

10 **מן הכותל.** בפי' הראב"ד בעדיות פ"ב „עם הכותל".

14 **שיהלך בהן.** במתניתא דב"מ „שיהלך עליהן".

17 **הכל אילן סרק**

בערלה פ"א ה"א „דאמר (ר"מ) כל האילנות אילן סרק וכו'". במתניתא דב"מ „הכל אילן סרק לגפן".

33 **רמ"א צרור השעה טהורות וכו'**

בפי' הר"ש כלים הנ"ל „ובירושלמי דכלאים משמע דאיכא דתני איפכא צרור שעה טמאות צרור עולם טהורות וכו'".

35 **אית תניי תני מחליף**

בפי' הר"ש הנ"ל „פי' מחליף בדברי ר"מ כדפרישית".

36 **בשם ר' יסא במתניתין**

בפי' הר"ש שם „בשם ר' ייסא כמתני' כלומר כמשנתנו היה שונה ולא היה מחליף" עכ"ל.

60 | 7 **ונשתיירו בו חמש גפנים**

בכפו"פ פנ"ח „ונשתייר בו חמש גפנים בצד הגדר מכאן וחמש מכאן בנגדן אם יש ביניהם שמונה אמות ועוד".

23 **כל מדות שאמרו חכמים ועוד טפח**

בהשגות הראב"ד ה' כלאים פ"ח ה"ה „כשמונה מאות ועוד והוא טפח יותר והכי איתא בירושלמי" עכ"ל. ובמלאכת שלמה „ברמב"ם פי' דועוד היינו אחד מששים באמה", ונראה שכך היתה גרסתו בתוספתא וכו' ומפרש בירושלמי עשירית טפח ע"ש" עכ"ל. ובפי' הר"ש ומהר"י בן מלכי צדק „קתני בתוספתא וכמה ועוד אחד מששה באמה ומפרש בירושלמי טפח" עכ"ל. ובכפתור ופרח פנ"ח „ומפרש בתוספתא מכלתין פ"ד כמה ועוד אחד מששים באמה כו'" ע"ש וזהו מהרמב"ם פ"ה דכלאים ה"ה, וע"ש בכ"מ.

31 **על שבעים ושיריים**

במלאכת שלמה „בירוש' וכו' ומשני דתנינן וכו' ותני יש כאן דבר מועט ולא יכלו חכמים לעמוד עליו שאין ממנו לעשות רצועה להקיף ממנו ד' רוחות וכו'" עכ"ל ועי' בבלי עירובין כ"ג ריש ע"ב.

לא | 1 **חרב הגדר כו'**

במלאכת שלמה „ירושלמי ואם חרב הגדר ואין בו עשרה אין כאן עריס וכו'".

2 **חזר ובנייה**

במלאכת שלמה „חזר ובנאו חזר עריס למקומו".

פרק שביעי

62 | 5 **המבריך את הגפן וכו'**

בס' אדם לר' ירוחם (נתיב כ"א ח"א) „המבריך זמורה פי' שהשכיבה בקרקע והיא מחוברת וכו'".

6 **לא יביא זרע עליה**

בה' כלאים להרא"ש סי' ל"ז וכן ביראים סי' קנ"ב הגי' „לא יביא זרע לשם".

7 **הבריכה בסלע.** ברדב"ז ה' כלאים פ"ז ה"ה „הבריכה ע"ג הסלע".

10 **אין מודדין.** ברדב"ז וכ"מ ה' כלאים פ"ח ה"י „אין מודדין לה אלא מן העיקר השני".

11 **לא יביא זרע וכו'**

בחי' המאירי שבת דף פ"ה ע"ב „ואף בתלמוד המערב נראה וכו' והוא שאמרו שם „לא יביא זרע לשם אבל זורע הוא את הצדדים".

הא מן הצד מותר

בבבלי ב"ב י"ט ע"ב „ותני עלה אבל זורע את הצדדין אילך ואילך".

13 **אי משום עבודה וכו'**

בחי' הרמב"ן בב"ב י"ט ע"ב „אי משום עבודה ניתני ששה כלומר אי כשיש שם ערבוב וצריכה היא ליתן לה כדי עבודתה ולזרוע השאר נתן לה ששה טפחים שכך שיעור גפן יחידית".

15 **אין כר"ע אפי' מן הצד ניתני שלשה**

בה' כלאים להרא"ש סי' ה' „אי כר"ע אפי' מן הצד יהא אסור ומשמע דוקא ע"ג לא יביא הא מן הצד מותר".

16 **משום זרעים ע"ג הגפן**

בחי' הרמב"ן בב"ב הנ"ל „ומתרץ וכו' משום זרעים על הגפן פי' בשאין שם ערבוב שאין עיקר הגפן נראה וכו'". ובס' אדם (נתיב כ"א ח"א) „ומפרש בירושלמי דאסור משום הרכבה דגפן שרשיו רכין וכו'": ובמאירי שבת הנ"ל „ותירץ בו אלא משום זרעים שבגפן".

20 **תמן את אמר אין השרשין מהלכין מן הצד כו'**

צ"ל „תמן את אמר השרשין מהלכין כו' והכא את אמר אין השרשין מהלכין", וכ"ה בפי' הרא"ש.

לב | 4 **כהדין צלמא**

יש מהראשונים גרסי „כהדא צונמא" פי' אבן קשה וחזקה".

10 **אבל לענין עבודה**

בחי' מהרי"ק בה' כלאים פ"ז ה"י „אבל לענין גפנים".

18 **ר' אלעזר בר צדוק**

שני ראב"צ היו אחד בזמן הבית והשני בזמן ר"מ.

19 **אלו אסורין**

גי' רבים מהראשונים „אלו אוסרין" וי"ג ואלו אוסרין".

64 | 8 **מותר מחול הכרם וכו'**

בפי' מהר"י בן מלכי צדק כלאים פ"ז מ"ג „אבל בירושלמי אמרינן מותר מחול הכרם ד' אמות מותר חורבן הכרם וכו' וכסבורין אנחנו דגמרא משבשתא היא ובין ו' לד' איחלף ובין טפח לאמות איחלף וכו'" ע"ש ובפי' הר"ש.

11 **מותר אפיפירות ששה טפחים**

בתוספתא כלים (בבא מציעא פ"ו) „ר"מ אומר וכו' ומותר אפיפירות כולן באמה של חמשה טפחים" ועי' בפי' ר"נ גאון בעירובין דף ג' סע"ב ובפי' הר"ש בכלים פי"ז אבל בירושלמי מפרש מותר אפיפיורות ששה טפחים ושמא ר"מ היה שונה אמה" עכ"ל.

לג | 7 **וחייב באחריותו**

בבבלי יבמות פ"ג ע"א מסיים דברי ר"מ, ובאשכול ה' שחיטת חולין (צד 31) תנן בכלאים המסכך וכו' דברי ר' מאיר, ובדינא דגרמי להרמב"ן „דתנן בהמסכך גפנו וכו' וסתם מתני' ודאי ר"מ". ובס' הישר לר"ת סי' תק"כ משום האי משנה דהמסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דמתניתין היא ור"מ היא ומשום סתם משנה" עכ"ל. ולקמן בריש הלכה ד' א"ר לעזר דר"מ היא.

8 **אין אדם מקדש**

רבים מהראשונים גרסי „אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

12 **אין לי אלא כרמך**

בספרי תצא „אין לי אלא כרם שלך כרם של אחרים מנין ת"ל לא תזרע כרמך מכל מקום". ובאשכול ה' שחיטה חולין צד 32 ות"ק דאוסר דריש בירושלמי לא תזרע כרמך כלאים מכל מקום.

66 | 1 **דר"מ אמר אין לגוי קנין**

בשיטה מקובצת בב"ק (דף ק' ע"א) בשם תוס' שאנץ הגירסא משונה משלפנינו וז"ל „ולא נהירא שבירושלמי דריש כרמך ולא של נוי ומפרש אליבא דמ"ד יש קנין לגוי בא"י ואמאי למ"ד נמי אין קנין תיפוק ליה משום כרמך ולא של אחרים וכו'" עכ"ל. ובהדושי הרמב"ן בגיטין מ"ז ע"א ובירושלמי פליגי תנאי ביש קנין או אין קנין ולא תמצא בגמ' דילן" עכ"ל.

עמוד | שורה

66 8 **ר' מאיר ור' יהודה**
בירושלמי ע"ז פ"ג ה"ו הגי' ר' יהודה, ור"מ לא נזכר. ועי' לעיל במשנה.

14 **נאסר לגבוה**, בירוש' ע"ז פ"ג ה"ו חולק ר' בון בר חיי על דברי ר' יוסי בשם ר' לא, וכאן לא נזכר מזה.

15 **וכי מה עשה מעשה**
בתוס' יבמות דף פ"ג ע"ב ד"ה אין ובתוס' הרא"ש שם „ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה כדאמר וכו'" עכ"ל. אבל בס' המכריע להריד"א סי' ח' „אבל המסכך גפנו על תבואתי של חבירו המעשה הוא האוסר שעירב גפנים עם תבואה וכו'".

16 **חוי סלעיה לר' לעזר.** י"ג „לר' אלעאי".

18 **שהוא נושא ישכר**
בתוספתא ב"ק פ"י הגי' „שהוא כנושא שכר".

לד 9 **אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו**
גירסת הר"ש אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

68 7 **אע"פ שאין קרקע נגזל יש יאוש לקרקע**
בפי' מהר"י קורקוס בה' כלאים פ"ה ה"ו „פריך התם (בירושלמי) דאפי' מדרבנן אין קרקע נגזלת ולמה אסור ומשני כאן דנתיאשו יש יאוש לאסור מדרבנן אבל אי נשתקעו יש יאוש מן התורה".

10 **יגדור מיד.** ברמב"ם ה' כלאים פ"ה הי"א „יגדוד אותן מיד".
ובכ"מ שם „ומ"ש יגדוד בדלי"ת פירושו יחתוך מלשון גודו אילנא" עכ"ל. ועי' ברדב"ז שם ובכ"י מהמשנה הנ"ל „יגדוד מיד".

12 **התבואה מתקדשת משתשליש**
גירסת רבים מהראשונים „משתשריש", וכן במשנה שבמשניות ובספרי תצא פ' ר"ל. וי"ג משתשרש, ובס' הישר לר"ת סי' תכ"ד „תביא שלש".

17 **כיני מתני' אינן מתקדשות**
בפי' הר"ש „בירושלמי תני כיני מתני' אינן מתקדשין, והגמרא מגיה אינן מתקדשין ולא אינן מתקדשות".

19 **זה וזה אסורין.** בכ"י מהמשנה „זה וזה אוסרין".

20 **אם הוסיף במאתים אסור**
בפי' ריבמ"צ „אסור העציץ" ובכפו"פ פנ"ו „המעביר עציץ נקוב בכרם ה"ז קידש".

לה 6 **בחמשה עציצין שאינן נקובין**
בפי' הר"ש „ה' עציצין נקובין" ובספר הון עשיר מביא גירסת הר"ש ואין ספק שהנוסחה שלפנינו „אינן נקובין" טעות סופר היא.

פרק שמיני

70 6 **אסורין מלזרוע ומלקיים**
בה' כלאים להר"ש סי' ג' אסורים לזרוע ולקיים וכן לקמן בכלאי זרעים.

11 **מלהרביע.** בה' כלאים להרא"ש „להרכיע".

13 **אין לי הזורע מקיים מניין**
בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ קדושים פ"ב מנין שלא יקיים וכו' ובערוך ע' קם פי' „מקיים בכלאים ברואה ומניחן והוא לשיטת הירושלמי דמשמע כן בריש פ"ח" עכ"ל, ולפנינו בערוך ע' קם א' הגי' „שרואה כלאים זרוע ואינו עוקרן". ועי' בבבלי ע"ז ס"ד ע"א ובתוס' שם ד"ה ר"ע ודלא כפי' הערוך שפירש מקיים בהנחה דכלאים וכו' ע"ש.

מקיים מניין וכו'
בריטב"א קדושין דף ל"ט ע"א „ולא מצינו איסור במקיים אלא בכלאי הכרם דכתיב בהו לא תזרע תרי זימני כדאיתא בירושלמי ומה בהמתך אפילו בחו"ל דהא חובת הגוף היא אף הרכבה אפילו בחו"ל" עכ"ל ולפנינו ליתא.

19 **ונאמר להלן פן תוקדש בו**
באו"ז ח"א סי' רס"ה „ונאמר להלן פן תוקש בו (דברים ז' כ"ה) וכן בפי' הר"ש ד' קושטנדינא.

לו 5 **עד שיזרע שני מינים בכרם דברי ר' יאשיה**
בכמה מקומות בבבלי וכן בירושלמי ברכות פ"נ מובא בשם ר' יאשיה „לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וזה סותר לדברי ר' יאשיה כאן שחייב בשני מינים, וכבר העירו כמה מהראשונים ע"ז. וע' בערוך ערך תלת מ"ש בזה בשם רב נסים גאון.

12 **להתרייה שאם התרו בו**
בתשובת הגאונים (ד' ליק סי' ק"ו) ומצאתי טעם בגמרא דבני מערבא דלענין התראה קאמר שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך אינו לוקה עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד עכ"ל. ועי' ע"ז בערוך ע' תלת ובתוס' קדושין ל"ט ע"א ד"ה לא „חברייא אמרין להתראה שאם התרו בו משום שדך ומשום כרמך לוקה שתים כלומר כי איכא כרם בהדי כלאים לוקה שתים וכו'" (וגי' התוס' משונה מגי' מתנו) ועי' בתוס' ר"י הזקן בקדושין שם. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים דף מ"ז ע"א „והכי משמע בירושלמי דגרסי' התם במס' כלאים ע"ד דר' יאשיה וכו' שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה וכן נמי משום תרווייהו לוקה שתים" עכ"ל. ועי' בפי' הר"ש ובסמ"ג לאוין ר"פ.

לז 7 **ושבתה כו' כלל.** בתוס' מו"ק ג' ע"א ד"ה אין „והכי איכא הגי' בירושלמי דכלאים בפ"ח חד אמר לוקה סבר לה כר' אילעא דאינו נדון בכלל ופרט וכו'" וכ"ז ליתא בירו' ולפנינו הגי' מהופכת.

12 **ושני דברים יצאו מן הכלל אינן חולקין**
כן הגי' בירוש' שבת פ"ז ה"א ובחי' הרמב"ן בשבת דף ע' ע"א.

74 12 **שם תעשה בגין דכתיב**
כל המאמר כאן קטוע וחסר והנהו שלם בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"א ובירושלמי שבת פ"ו ה"א בשנויים קלים [כמובא כאן בפי' הרידב"ז]

24 **הוי לא שנייא בין וכו'**
בירושלמי שבת הנ"ל „הוי לא שניא נטע וזמר בשבת בין וכו'".

27 **בהמה עם בהמה**
יש ספרים דגרסי „במה דברים אמורים בהמה עם בהמה וכו'".

29 **טמאה עם טהורה**
בהלכות גדולות (הוצאת מק"נ צד 640) וכן בסמ"ג לאוין רפ"ב מיבאה המשנה והבבות מהופכות „טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה טמאה עם טמאה וכו'" ע"ש

שו"א **והשלישית שהיא קשורה לרצועותיהן אסורה**
י"ג שהיא קשורה ברצועה, וי"ג לרצועה, וי"ג לרצועות

לח 12 **אין למדין מן המלכות**
בה' כלאים להרא"ש הגי' „אין למדין מבני המלכות, פי' שלא כדין עשו ולא יכלו למחות בהן".

שו"א **תני ר"מ פוטר**
ועי' בהגהת מרדכי עירובין פ"א סי' תקכ"ח דגבי כלאים שייך נמי למימר פטור אבל אסור דתניא בסיפא לא יקשור סוס וכו'" ע"ש.

76 3 **קשרן בשערן**, באו"ז סי' רצ"א „ר"י בעי קשרו בשערו פי' שקשר סוס ועגלה אהדדי בשערו ומסיק מה אנן קיימין כך אני אומר אסור להרכיב בהמה ע"ג בהמה בתמיה, פי' הא אין כאן הנהגה כלל וכו'".

6 **אם כשקשרו החבל בשערו**
באו"ז הנ"ל „אם כשקושרו בחבל נאמר וכו'"

11 **בין ע"ד דרב בין ע"ד דר"י פטור**
במעדני יו"ט בה' כלאים להר"ש סי' ע' „לא אחוש מלומר דצריך לגרוס גבי על דעתיה דרב חייב דטפי עדיף לומר שנשמט ע"י הסופר תיבת חייב וכו'" ע"ש שהאריך בזה. ועי' בב"י בטיו"ד סי' רצ"ז.

14 **גרים הבאים מליבוי.** י"ג מלוב.

לט 11 **ואדני השדה**, באגודה „ואבני השדה".

16 **רמ"א (כלב) מין בהמה**
בס' מזבח כפרה בשיטה מקובצת בכורות ה' ע"ב „וז"ל הר"ש וכו' ובפ"ז דכלאים תנן ר' מאיר אומר כלב מין חיה וכו'".

18 **לחרוש ולמשוך**, גי' כמה ראשונים „לחרוש ולמשוך ולהנהיג".

21 **ייסי ערקי בר נש.** י"ג „אמר ר' יוסי בר נש".

25 **כגדל על פני השדה**
בפי' הר"ש כגדל מן השדה פי' מין אדם הוא.

78 12 **ואילן דמתרגמין ותורי בר ודאמנין**
באו"ז ה"ב סי' ש"צ „ואילן דמתרגמין ותאו וזמר תור בר ודאמנין" ולפנינו בתרגום אונקלוס (דברים י"ד ה') ותאו וזמר ותורבלא ודיצא אבל בתרגום יונתן ב"ע „ותוי בר ודיצון".

פרק תשיעי

25 **צמר גמלים וצמר רחלים וכו'**
באו"ז ה"ב סי' רנ"ח גרס „צמר גמלים צמר רחלים וצמר ארנבים".

40 **ר' יוחנן בשם ר' זעירא**
גירסת קדמונים „ר' יונה בשם ר' זירא".

מ 6 **אלא צמר אילים בלבד**
בסמ"ג לאווין רפ"ג „שאין נקרא צמר אלא של רחלים ואילים וכו'". וכן גירסת כמה ראשונים.

19 **ששנה עליו הכתוב צמר צמר**
בשו"ת מהר"ח או"ז סי' ה' „ומתרץ שם (בירושלמי) ר' מנא ששנה עליו הכתוב צמר ופשתים כמה פעמים ולכך יש לדרוש מה פשתים כברייתא אף צמר כברייתא ולאפוקי צבעים".

80 6 **ר' שמואל בר רב יצחק הוה מפקד**
בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ קדושים פ"ה פ"ב „והתם

עמוד	שורה

מא ביּרושלמי אמרינן שמואל בר רב יצחק הוי מיפקד בנו בייּת דלא מוקמי גבב דעמר גבי גבב דכיתן כגון כיפה, וגבב דעמר הוא קודם שנטוה וכו׳".

80 17 **שלא יהא כמשתחוה לע"ז**

גי׳ כמה ראשונים „שלא יהא נראה כמשתחוה לע"ז, ובתוספתא ע"ז פ"ו (הוצאת צ"מ) „מפני שנראה כשוחה לע"ז".

22 **אין שוחטין בגומא**

בגמרא חולין הגי׳ במשנה „אין שוחטין לגומא כל עיקר אבל עושה גומא בתוך ביתו וכו׳ שלא יחקה את הצדוקים, וכס׳ התרומה סי׳ קפ"ג „וגם בירושלמי הביא ראיה מדתנן פ׳ השוחט אין שוחטין לתוך הגומא אבל עושה חריץ חוץ לע"ז וכו׳" וגירסתו משונה.

24 **שלא יחקה את המינין**

בס׳ התרומה סי׳ קס"ג „שלא יחזק המינין" ובתוספתא חולין פ"ב (הוצאת צ"מ) „מפני שעושה את חוקי המינין".

27 **ביב שהוא קמור ד"א כו׳**

באו"ז ח"ב סי׳ קצ"ד „אין שופכין בתוכו מים בשבת פי׳ משום מראית העין שלא יחשדוהו שהשליך לרה"ר".

28 **אין שופכין לתוכו מים בשבת**

לפנינו במשנה בעירובין דף פ"ח ע"א בבבלי וירושלמי הגי׳ „שופכין לתוכו מים בשבת" וכן בתוספתא עירובין פ"ט (הוצאת צו"מ) וכן גרסי שם הרי"ף והסמ"ג, ועי׳ ברמב"ם פט"ו ה׳ שבת הי"ת. אבל במתניתא דב"מ הגי׳ בהמשנה דעירובין הנ"ל אין שופכין וכו׳.

82 31 **ולית להון קיום**

באו"ז הנ"ל ובקרבן נתנאל (בשבת פכ"ט סי׳ ט׳) „ולית להון קיום פי׳ אין להן תירוץ". ורובי הראשונים פסקו שאין הלכה כרב, אבל הרי"ף והרמב"ם פסקו הלכה כרב.

32 **הדא דתימר בריקן**

בפי׳ המיוחס בטעות להראב"ד (והוא לר׳ ברוך ב"ר יצחק) בתמיד פ"א „ומוקי לה בירושלמי בריקן ובנתון ע"ג איצטבא אבל במלא ונתון ע"ג איצטבא וריקן ונתון ע"ג מטה אסורה, ופירושו נראה שכך הוא דהיינו טעמא כשהוא ריקן ונתון ע"ג האצטבא מותר משום שכך מנהג שבעולם שאין פורסים בגד על האצטבא אלא משום נוי וכבוד בעלמא וכו׳" עכ"ל. ובשיטה מקובצת בביצה י"ד ע"ב „והתם בםס׳ כלאים תנן הכרים והכסתות וכו׳ בירוש׳ כו׳ הדא דתימא בריקנין אבל לא במלאים בנתונין וכו׳. והרא"ה פירש דהא דירושלמי לא אתמר על משנת כרים וכסתות אלא על הא דתנן (דתנינן) התם פשתן שצבעו בהרת פי׳ מין צבע לא יעשה ממנה אימרה מפורסמת פי׳ אפי׳ בדברים קשים שאין בהם משום כלאים מפני שהפשתן וכו׳ ועלה אמרינן בירושלמי הדא דתימא בריקנין כו׳ כי כרים ריקנין המונחין ע"ג האצטבא וכו׳, וכן כתב הריטב"א ז"ל שבדק הירושלמי ונמצא כן" עכ"ל. ובחי׳ הרא"ה בביצה שם „ובכרים וכסתות מותר לפי שאין נראין וכו׳ והיינו דאמר הדא דתימר בריקים שהריקין אינן נראים וכו׳" ע"ש.

33 **בנתון ע"ג אסטווה**

הראשונים גרסי אצטבא, ובשו"ת הריב"ש סי׳ כ"ט „בנתון ע"ג משטח אבל בנתון וכו׳". ובב"י טיו"ד סי׳ ש"א „ומסטווה שאמרו בירושלמי נראה שהוא אצטבא של עץ או אבן וכן הוא שמה בל׳ ערב וכו׳".

34 **בנתון ע"ג המטה**

בחי׳ הרא"ה הנ"ל „והתם (בירושלמי) נמי אמר שבמטה אלו ואלו אסורים מפני שבמטה תשמיש שלהן מפורסמת ואימרה שלהן נראית מבחוץ וכו׳".

35 **שהיה מהלך בשוק.** באו"ז ה"א סי׳ רצ"ט „שהיה מהלך בדרך".

38 **גדול כבוד הרבים**

באו"ז הנ"ל „גדול כבוד הבריות" וכ"ה בירוש׳ ד׳ אמשטרדם.

40 **אין מדקדקין במת**

בפי׳ הר"ש בכלאים פ"ט מ"ד „ירושלמי וכו׳ פי׳ אין מדקדקין במת להחמיר לענין דברי תורה שאסור לדבר לפני המת כדאמר ר׳ יוסי הוה מיתני ולא הודיעוהו שהיה שם מת עד שיצא" עכ"ל. ובשיטה מקובצת שם „ומ"ש בפרק בתרא דכלאים בירושלמי תני אין מדקדקין וכו׳ לא לענין הוצאת הבת היה אלא לענין כהן שהיה שונה בבהמ"ד וכו׳" ע"ש.

מא 4 **והתני כהן שיצא וכו׳**

בתוספתא יומא פ"א הגי׳ „כהן גדול" ע"ש.

12 **ר׳ לעזר אוסר.** באו"ז ח"ב סי׳ שפ"ו „ר׳ אלעזר אוסר פי׳ מטפחות הידים וכו׳" ע"ש. ובשו"ת הרא"ש כלל שני סי׳ ז׳ „ר׳ אליעזר אוסר מטפחות הידים".

15 **של תכריך נבלי בני לוי**

בכלים פכ"ד „ושל תכריך ושל נבלי בני לוי", וכן גי׳ הרמב"ם. ובפי׳ הר"ש והרא"ש גורס במשנה „של תכריך של נבלי בני לוי וכו׳".

מא 19 **ולמה לא אמר כר"א**

בשו"ת הרא"ש כלל שני סי׳ ו׳ „וגרסינן בירושלמי הלכה כר׳ אלעזר דאסר". וברדב"ז ה׳ כלאים פ"י הכ"ב „בירושלמי וכו׳ ולמה לא אמר הלכה כר"א".

20 **אית תניי תני מחלף**

בכסף משנה ה׳ כלאים פ"י הכ"ב „ופסק בירושלמי הלכה כר"א וכן פסק סמ"ג משום דתוספתא מפיק דר"א לרבנן וכו׳" ע"ש. ולפנינו בתוספתא כלאים פ"ה ר׳ יהודה אומר ר׳ אליעזר מתיר וחכמים אוסרין.

22 **א"ר זריקן יהיבו לר׳ אבונא כו׳**

באו"ז ח"ב סי׳ שפ"ו „ובירושלמי כו׳ וא"ר זריקן כשהיו מביאין ביעתא וכו׳ והוא לא מקבל על שלא יתכוונו כו׳ כלומר שהמפה מונעת שלא יכוה מביצה שהיא חמה" עכ"ל.

24 **עד שלא יתכוונו בחמה וכו׳**

בה׳ כלאי בגדים להרא"ש סי׳ ט׳ „לא מקבל על שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ומביא ראיה ממתני׳ דלקמן (פ"ט מ"ה) מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה וכו׳" עכ"ל וכצ"ל.

26 **מפני שהוא עושה אותה**

בפי׳ הר"ש „מפ־ש בירושלמי מפני שעושה אותה כמין תיק ומשימה בחיקו ונותן ס"ת עליה". ובה׳ כלאי בגדים להרא"ש „פעמים עושה אותה כמין תיק ומשימה בחיקו ומתחמם בה".

82 7 **אנטיטיה.** במוסף הערוך ערך אנטיטיא „פי׳ מטפחות מיוחדות לנשים בהיותן בבית המרחץ".

8 **מטפחות הספג הדא דתימר וכו׳**

צ"ל „ומטפחות הספרים" כי על בבא זו דמתניתין קאי ולא על בבא ומטפחות הספג שנשנה לעיל", ובפי׳ הרא"ש בכלאים (בס׳ פי שנים) „הדא דאיתמר לשם מלבוש וכו׳ כלומר יש מקומות שהמטפחת יש לו בית ראש ולובשה כמין מלבוש כמו שעושין בארץ ספרד".

שו"א **אל תרבו עלי תכריכין**

בתורת האדם להרמב"ן (ענין הקבורה) אל תרבו עלי מאד תכריכין" וכן בטיו"ד סי׳ שס"ב.

ותהא ארוני נקובה בארץ

בתורת האדם להרמב"ן שם „פי׳ שיטלו דף התחתון שבארון וכו׳" וכ"ה בטיו"ד סי׳ שס"ב.

מב 4 **היא באה עמו.** בטיו"ד סי׳ שס"ב פי׳ לעתיד לבא.

14 **אלבשוני חוורין כו׳**

בספר כתב תמים (אוצר נחמד ג׳) „אלבושני חיוורין חפיתא בגרסייא כו׳ פי׳ היה מצוה בשעת מותו שילבישוהו בגדים נקיים שהיה גורס בהם תלמוד כו׳.

15 **ויהבוני על סטרי**

בטיו"ד סי׳ שס"ב „ולדברי הכל נותנין המת על גביו ופניו למעלה והכי איתא בירושלמי יהבוני על גבי וכו׳" ובתורת הבית להרמב"ן (ענין הקבורה) „ומניחין אותו פניו למעלה וכו׳ אי נמי מן הצד כדאמרינן בירושלמי וכו׳"

84 7 **בכל ספר תילים אגדה**

בב"ר פל"ג „מסתכל הייתי באגדת תהלים". ובבבלי קדושין ל"ג ע"א „א"ל ר׳ חייא לאבוה שני חומשים שניתי לי בספר תהלים ובפרש"י שניתי לי מדרש אגדותיו".

מג 24 **רבי בר קורייא ור׳ לעזר וכו׳**

באו"ז ח"ב סי׳ ת"ט „וזה שנוהגים לתת עפר א"י בקבר מצאתי אני המחבר עיקרו בירושלמי פ"ט דמסכת כלאים ובתנחומא פ׳ ויחי יעקב דמסיק התם קריא ור׳ אלעזר הוו מטיילין לאיסרטון באיסטרין וכו׳ כיון שהן מגיעין לא"י הן נוטלין גוש עפר ומניחין בארונו דכתיב וכפר אדמתו עמו, מיהו אין משם ראיה שיועיל לקבר שבחו"ל". ובהג"מ ה׳ מלכים פ"ה הי"א גרס „רבי בר קריא ור"א כו׳ היו נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו כו׳ מכאן נראה סמך למה שנהגו להניח עפר מא"י על המתים אע"ג דההיא דירושלמי מיירי בא"י" עכ"ל.

29 **הברסים והברדסים**

בפי׳ רה"ג בכלים פכ"ח משנה ח׳ גרס „הבירסין והבירדסין".

30 **אף הבאים כו׳**

רבים מהראשונים לא גרסי מלת „אף" וי"ג „כלים הבאים ממדינת הים א"צ בדיקה".

31 **שחזקתן בקנבס.** י"ג „שחזקתן מן הקנבוס".

שו"א **אית אתרין דזרבין עימרא וכו׳**

בהשגות הראב"ד ה׳ כלאים פ"י הט"ו „ואינו נראה מן הגמרא מנעל של זרב אית אתרין דזרבין אמרא מן לגיו כלומר דאין חוששין לאותם המקומות שהן מעוט והאי אסור הוא מפני שתופרין בפשתן וזורבין כמו תופרין וכו׳" ע"ש.

86 2 **ויאמר לבר ראשון**

בפי׳ הראב"ד בתמיד „דימר לאומן" ובראב"ן סי׳ קט"ז הגי׳ „דו אמר לברדסין" (ברדסין באורו בגד, ור"ל לעושה הבגד). ובראב"ן שם להלן „שיאמר לתופרין".

עמוד | שורה

86 5 **בעין קומי רבי לא**
בראב"ן הנ"ל „קומי ר' אילא מהו מיחוט מסאני דכי תן א"ל וכו' אמר להם בשביל ר' זירא שהוא אסר אתם שואלים כן בתמיה, כלומר וכי בשביל שהוא אוסר יהא אסור" ובאור זרוע ה"א סי' ש"ג „אמר לון כגון ר' זירא דלא אסור" ועי' בפי' הר"ש ור"י במ"צ.

9 **דלא שלח עילייא**
באו"ז הנ"ל „דלא שלח עלייא אי לא שלה ארעייה". ועי' בטיו"ד סי' ש' ומ"ש שם ב"י ו־רמ"א בפי' הירושלמי בזה

10 **אבוי דרב ספרא שאל לר' זעירא**
בשו"ת הגאונים שע"ת סי' ס"א „דאמרינן בגמ' דבני מערבא אבוי דבר קפרא (במדרש קהלת פ"א פסוק מה יתרון אמר אבא בר קפרא) שאל לר' זעירא מהו למיתן פריטין בגול־א דמקטרי' בחוטי דכיתן אמ"ל אסור שמואל אמר מותר" עכ"ל. ובפרדס לרש"י סי' רפ"ו „דאמר במערבא אבוי דבר קפרא שאל לר"ז אמר מהו ליתן פריטין בטלית וכו'". וגי' רבים מהראשונים „אבוי דרב ספרא".

13 **רבי אבינא אמר אסור**
יש מהראשונים דלא גרסי המלות ר' אבינא אמר אסור.

18 **פיף של צמר כו'**
בהלכות כלאי בגדים להרא"ש סי' י"ג הגי' סיף, והוא חוטין גסין.

19 **משיחות של אריג**
גירסת הראשונים „משיחות של ארגמן".

20 **לא יקשור סרט**
י"ג פרט. ופי' בערוך ע' סרט שהיא מעבותות של צמר.

שהרצועה באמצע
באשכול ה' ציצית להאי סרק של צמר וש"פ ורצועה ביניהם לא יקשור דאסור משום מראית העין". ובפי' רבינו חננאל בשבת דף פ"ג ע"ב „ורובה דמילי כלאים תלינן במראית העין" עכ"ל. וכ"כ בתשו' הר"י מיגש סי' כ"ו.

22 **נתני שע"ז ולא נתני מני**
גי' איזה ראשונים נתני שוע ולא נתני נוז ובתשב"ץ ח"ג סי' שכ"ד „ובירושלמי מתבאר כדברי הראשונים ז"ל דאמרי' התם נתני שעט כלומר למה כתבה התורה שעטנז היה די שתכתוב שעט לאסור שוע וטווי למה הוסיפה נז".

מד 15 **עד שתשלש**, גי' הראשונים עד שישלש.

88 11 **פחות מיכן מסתתר הוא**
בפי' ר"י בן מלכי צדק „לא מסתתר כלומר ואפי' ר"א מודה הכא וכו'" ע"ש.

לא שנו אלא שק
באו"ז ח"א סי' ש"ז ר' סימון בשם ריב"ל כו' אשכח תני הסל והשק והקופה מצטרפין לכלאים פי' חזר בו מתוך הברייתא שמצא וכו'" ע"ש. ובשו"ת הרשב"א סי' רפ"ח „וסל וקופה הוה בעי למימר בירושלמי דשרי לפי שרגילין להחליק זה בזה יותר משק וקופה ואפ"ה מפיק דאסור" עכ"ל. ובפי' הר"ש בתו"כ קדושים ספ"ב והתם (בירושלמי) היה רוצה לומר כי הסל אינו מצטרף מפני שהוא ארוג נקבים וחורין גדולים ואין הנאתו הנאה ואשכח דתני שגם הסל מצטרף" עכ"ל.

16 **הוא לביש דרדסין דעמר כו'**
בה' כלאי בגדים להרא"ש „אמר ר' יוסי והחן בו נשוך כלומר שחבש יחד מנעל של צמר שברגל זה למנעל של צמר שברגל זה וכו'". ובס' אדם לר"י (נתיב י"ט ח"ב) „וכן אם הוא לבוש צמר ברגל א' וכו' כ"ז בעיא ולא איפשטא בירושלמי וכו'".

18 **לא צורכא דלא**
בפי' הרא"ש בכלאים „לא צורכה פי' לא צריכי כי האיבעיא אלא לזה היה לו בראשו פצעים ועל אחד וכו'". ובשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רכ"ו הגי' „לא צריכה דלא ולא כלומר בתמיהא וכי זה נשוך אלא לא צריכה למימר דלא ועוד שם היה בראשו פצועות וכו'".

19 **אמר ר' יוסי והחן נון נשוך**
גי' הרשב"א „וכהן דו נשוך".

שו"א **אלא נשוך בלבד**
בפי' הרא"ש בכלאים „ומסיק דאין זה נמי נשוך שאין הרטיות מחוברים על ראשו עד שנושרין מן הראש".

מסכת שביעית

פרק ראשון

א 1 **עד אימתי וכו'.** הר"ח גרס „עד מתי חורשין שדה האילן".

6 **ואם לענין שבתות שנים**
בפי' הר"ש „אם לענין שבת שביעית וכו' אלא אם אינו ענין לא לשבת בראשית ולא לשבת שביעית וכו'".

א 9 **תניהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים**
בפי' המשניות להרמב"ם הגי' „תנהו ענין לאיסור שני פרקים ההצונים וכו'".

12 **התירו באיסור שני פרקים הראשונים**
בס' המכריע להריד"א סי' כ"ט „נמנו על שני פרקים הללו והתירום פי' התירו לחרוש מן הפסח ומן העצרת ואילך עד ר"ה".

13 **ר' יוחנן בעי.** בפי' מהר"י בן מלכי צדק סימפונטי כאן „והקשו ולא כן תנינן אין ב"ד כו'". ובבלי מו"ק ג' ע"ב הגי' „א"ל ר' זירא לר' אבוה ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן"

עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין
בפי' הראב"ד בעדיות פ"א מ"ה „הא דקתני בחכמה ובמנין מנין שנים קאמר והכי איתא בירושלמי" ולפנינו כאן ובשבת פ"א ה"ד ועי"ז פ"ב ה"ח ליתא. ובפי' הר"ש סיריליאו ז"ל „בחכמה ובמנין מנין גברי, ושמא בעינן נמי מנין השנים וכו'".

15 **מן המשנה.** בהשגות הרמב"ן לס' המצות להרמב"ם שורש ג' לא גרס „מן המשנה"

23 **ועשית כל מלאכתך**
במלאכת שלמה בפי' מוסיף „ובירושלמי וכו' וכתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות".

24 **אי ערב שבתות שנים כו' עד שתשקע כו'**
בפי' מהר"י במ"צ „עד סוף השנה עד שתשקע החמה".

26 **מעבה את הכורות**
גי' רבים מהראשונים „את הקורות" פי' הר"ש והרא"ש „מעבה הקורות פי' פירות המחוברין באילן בששית וכו'" ובחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"ג ה"א גרס בירושלמי „מעבה את הקבורת".

שו"א **אלא האורה וסלו**
רס"ג (פתרון ד' מלות) גרס „בטלוא הארוה וכו'".

2 5 **רב אמר בעשויין צובה ושמואל אמר בעשויין שורה**
בבבלי ב"ב (פ"ג ע"ב) „רב אמר כשורה ושמואל אמר כחצובה". ועי' בפי' הרשב"ם שם.

ב 15 **היה א' עושה ככר דבילה ושנים אין עושין או שנים עושין ואחד אינו עושה**
במתניתא דב"מ ובאגודה הגי' „הי' אחר עושה ככר דבילה או שנים עושין אין הורשין וכו'".

17 **עד שיהו שלשה ומשלשה וכו'**
ברדב"ז ה' שמיטה פ"ג ה"ד „עד שיהו משלשה ועד תשעה". וכן גרסי כמה ראשונים.

20 **אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית**
בבבלי מו"ק ג' ע"ב „דתנן רע"ק אומר אצ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תקצור וכו'". ועי' מכילתא ויקהל פ"א ומשפטים פ"ב.

30 **פרא שנה.** מהרי"ק פי' „פרא דילוג שמהלגין שנה".

31 **ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים**
בפי' הר"ש כלומר „שכל ג' מהן יעשו ככר דהיינו שלש ככר לכ"א.

33 **מחשבון מתושעין**
פי' הר"ש „שכל תשעה מהן יעשו ככר דהיינו תשיעית ככר לכל אחד".

37 **לא אתיא דלא על רישא**
בפי' הר"ש „לא אתיא אלא על רישא".

4 5 **וחורשין כל בית סאה בשבילן**
בשיטה מקובצת בב"ב כ"ו ע"ב „ולענין המשנה ג' אילנות של ג' בני אדם בשדה אחת מצטרפים וחורשין כל בית סאה בשבילן עד העצרת ואית דגרסי עד ר"ה וכו'".

6 **כדי שיהא הבקר עובר בכליו**
בחי' מהר"י קורקוס (ה' שמיטה פ"ג ה"ב) הגי' „כדי שיהא הכיכר (אולי צ"ל האיכר) עובר בכליו".

13 **חורשין כל בית סאה בשבילן**
בפי' ר"ג מאה"ג בתענית ג' ע"ב „חורשין כל השדה כולה בשבילן".

14 **ומוקפות עטרה**
רבים מהראשונים גורסין „או מוקפות עטרה וי"ג או מוקפות בעטרה".

16 **ערבה הלמ"מ**
בפי' רבינו חננאל בסוכה מ"ד ע"א „ירושלמי ערבה ולא כאבא שאול דאמר ערבה מה"ת, ניסוך המים כר' עקיבא דאמר [בשני] ונסכיהם, בששי ונסכיה, בשביעי כמשפטם, מם, יוד, מם, מים".

18 **ערבה ונסוך המים הלמ"מ**
אולי צ"ל ערבה עשר נטיעות ונסוך המים הלמ"מ, כמו שהוא בשם ר' יוחנן בבבלי סוכה ל"ד ע"א, ובעל המאמר בירושלמי כאן ר' בא ר' הייא בשם ר' יוחנן, וכל המאמר נשנה כאן. רק מחמת עשר נטיעות שנשנו במשנתנו.

עמוד שורה

ובסמוך איתא ר' חייא בר אבא בעי קומי ר' יוחנן ועכשיו למה הן הורשין בזקנות, ואם לא היה נזכר מקודם שר' יוחנן סובר שעשר נטיעות הלמ"מ לא היה מקום לקושית רחב"א לר' יוחנן. וכס' קרית ספר להר"מ מטראני (וויניציאה שי"ג דף צ"ז ע"ב) „עשר נטיעות הלמ"מ מכלל דזקנה אסירא הרי דע"י הלמ"מ נאסרה תוספות שביעית דלהיתרא דנטיעות להוד לא אצטריך וכו' ותמיהה לי טובא אמאי אצטריכא הלכתא להרישה דלא אכירא אפי' בשנת שביעית מדאורייתא וכו'" עכ"ל.

4 20 **בשעה שניתנה הלכה ניתנה**

בכ"י ליידען „בשעה שניתנה הלכה כך ניתנה".

31 **לפום כן צריך מימר נטיעה מעין עשר**

בס' חסדי דוד הגי' „נטיעה מעין עשר וזקינה מעין ג'".

ג 6 **עשרה דילועין וכו'**

ברדב"ז ה' שמיטה פ"ג ה"ו „כל עשרה דילועין לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה".

8 **ר' יהושע אומר בת שבע שנים**

במתניתא דב"מ „עד בת שבע שנים" ובאגודה „עד שבע שנים".

9 **באילן נטיעה כשמה.** ישנם ראשונים דלא גרסי מלת כאילן.

14 **והתני ג' קישואין וכו'**

בפי' מהר"י בן מלכי צדק סימפונטי הגירסא משונה וז"ל „תניא ג' קישואין וג' דלועין וד' נטיעות מצטרפות והורשין כל בית סאה בשבילן, עשרה דילועין לבית סאה וכו' אמר ר"ח בריה דר' הלל מסתברא כדלעת-יונית" עכ"ל. וכעין זה בפי' הר"ש כאן, ובחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה הנ"ל „ואמרו בירושלמי וכו' היתיב ר' מונא והתני וכו' ומשני לא אתיא אלא על סיפא וכו' לא מסתברא אלא בדלעת יונית ע"כ פירוש המימרא דר"ח וכו'" ע"ש.

27 **ר"ש וראב"י.** גי' רבים מהראשונים „אמר ר' יודן בן טרפון ר"ש וראב"י וכו'".

28 **אמרו דבר אחד**

בפי' מהר"י במ"צ „אמרו דבר אחד ר"ש היינו דאמרן ראב"י מאי היא וכו'".

31 **דברי חכמים עד שיגום מעם הארץ**

בכפתור ופרח פרק נ"ד „וחכמים אומרים עד שיגום מעם הארץ כלומר גדוליו הייבין בערלה פי' נגמם נחתך מעם הארץ סמוך לארץ" עכ"ל. ובה' ערלה להרא"ש, הרמב"ם ז"ל פסק כחכמים דדוקא שגממו מעם הארץ, ולא נהירא דהלכה כראב"י דמשנתו קב ונקי עכ"ל. וכן הקשה בכ"מ ה' שמיטה פ"ג ה"ת. ולדעתי ראב"י זה הוא ראב"י השני תלמיד ר"ע וזכר לדבר שר' יונתן אומר בשמו וע"כ פסק הרמב"ם כחכמים [אבל בעל סדר הדורות לא אשכח ראב"י תנינא].

פרק שני

36 **ובשדה הלבן עד העצרת.** במו"ק ג' ע"ב „ובה"א עד הפסה".

6 8 **כשיש מוקשה ומודלה**

בפי' הר"ש ובתוי"ט „כשיש לו מוקשה ומדלעת".

20 **מזבלין ומפרקין**

בערוך ערך זבל „מזבלין מייבלין וכו'" וכוונתו דברישא דמתני' הגי' מזבלין ומעדרין וכו' ובסיפא דמתני' הגי' מייבלין ומפרקים. ובמתניתא דב"מ הגי' הנכונה „מייבלין ומפרקין".

23 **מפסלין,** י"נ מפסגין.

ד 2 **חורשין בית השלחין עד ר"ה**

בתוספתא שביעית פ"ח (הוצאת צוקערמאנדל) הגי' „חורשין בית השלחין ומשקין אותן שלשים יום לפני ר"ה, רבי אומר לפני ר"ה ג' ימים כדי שיטע ויזרע וישרש".

6 **מעבירין את היבולת.** צ"ל „מזבלין מעבירין את היבולת".

בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א „ובירושלמי מפרש אין מעבירין את היבולת פי' עולה באילן כעין יבולת באדם ומכחיש האילן" עכ"ל. ובפי' הראב"ד שם מהו מייבלין מפרש בירושלמי אין מעבירין את היבולת וכו'" עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל במו"ק ג' סע"א „ירושלמי מייבלין מעבירין היבלת" עכ"ל. וכן בערוך ע' זבל.

7 **מפרקין בעלין**

בערוך שם „ירושלמי מפרקין בעלים כלומר משברין העלים היבשים".

מאבקין עושין לה אבק

בערוך שם „ירושלמי עושה לה אפק כלומר משליכין אבק על עיקר האילן".

מעשנין מתנינן לה

בערוך שם „מעשנין מתננין לה, כלומר עושה עשן תחת האילן שימותו התולעים".

9 **עושין לה דוקרין**

במוסף הערוך ע' דוקרין „פי' בל"י קורה קטנה".

עמוד שורה

ד 10 **כיני מתניתא**

מכאן נראה שהלשון כיני מתניתא נאמר בירושלמי גם על התוספתא כי הכוונה כאן על התוספתא שביעית פ"א.

14 **ר' ירמי' בשם ר' הושעיה**

צ"ל „ר' ירמי' בשם ר' הושעיה ר' יעקב בר אחא, ר' יוסי בר חנינא בשם ר' חמא אבוי ר' הושעיה" והסר כאן מן ר' הושעיה עד ר' הושעיה.

17 **ממרסין את האורז**

בסוף פרקין ושם הגי' „ממרסים באורז בשביעית".

33 **וקוטמין אותן**

בפי' הראב"ד בתו"כ בהר פ"א הגי' „וקוטשין אותם".

35 **משקה הוא את הנוף**

בפי' הר"ש הגי' „על הנוף בשביעית אבל לא על העיקר".

41 **רבי שמעון מתיר באילן**

בפי' מלאכת שלמה בשם מהר"ש סיריליאו ז"ל שכתב „ונראה דגרסינן ר' שמעון מתיר באלו בויו כך מצאתי בס' ישן ואפגין יוצאין קאי והכי קאמר באילן מלא פגין של שביעית ויוצאין למוצאי שביעית מותרין כל העבודות הצריכות להן וכו'" עכ"ל.

42 **מתני' דרבי ברם כרבנן מזהמין וכו'**

בפי' הר"ש „ירושלמי מתניתא כרבנן מתליעין בשביעית וכו' אבל נוטל הוא הרואה".

8 3 **בית עושה לה צל**

בפי' ר"ח במו"ק ג' סע"א „עושה בית מציל עליה והיא גדלה מחמתו". ובערוך ע' בית ב' „ירושלמי עושה להן בתים לצל והיא גדלה מחמתו" ובפי' הר"ש כגי' הר"ח והערוך, ו־עיל שם בפי' הר"ש „ומיהו בירושלמי משמע בית ממש לצל" עכ"ל.

6 **מה בין קשין וכו'**

בפי' ר"ח במו"ק שם „מה בין מחפה באבנים ובתבן ובקש שהוא מותר למחפה בעפר שאסור, המחפה בקש ובתבן ובאבנים אינו אלא כמושיב שומר המחפה בעפר עושה לו טינא והיא גדלה מחמתו" עכ"ל.

18 **ע"ד דר"א לא בא ר' יהודה אלא להקל**

בפי' מהר"י בן מלכי צדק סימפונטי „תני סכין את הפגין עד רה"ש ואלו הן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית פי' בין במקום שנהגו לסוך בין במקום שלא נהגו לסוך ור' יהודה מחמיר ואמר במקום שנהגו לסוך אין סכין ואתי ר' יהודה לחומרא והיינו דגרסינן בירושלמי ר' אלעזר כמתניתין ר' יוחנן כהדא דתנא דבי רבי פי' דתני סכין את הפגין עד רה"ש וכו'" ע"ש.

21 **או הרכיב יעקור**

בר"ה יו"ד ע"ב מסיים „דברי ר' אליעזר" וכן הגי' בפי' הרא"ש שם סי' ב' ובהל' ערלה להרא"ש סי' ט'.

27 **אני לא נמניתי עמהן בעליה**

בפי' הר"ש בשביעית פ"ה מ"ג „ונקט עלייה לפי שהיו רגילין לעשות גזירות בעלייה כדאמרי' בעליית בית נתזה בלוד".

ה 1 **נראין הדברים כשנטעו וכו'**

עי' ברידב"ז גירסת הר"ן. וכן גרסו המאור והריטב"א (ר"ה דף יו"ד ע"א) והרא"ש בה' ערלה.

4 **אמר ליה ואין כיני**

ברא"ש ה' ערלה הגי' „אמר ליה אין אמר ליה כיני אפי' אם נטען וכו'".

10 **שזרעו לזרע.** בפי' ר"י במ"צ „שזרעו לשם זרע", ובפרש"י ר"ה י"ג ע"ב פי' „והזורע לאכול את זרעו".

14 **דבר שהוא נזרע ומצמיח**

בפי' רבינו חננאל בר"ה י"ב סע"ב „ירושלמי עשר תעשר את כל תבואת זרעך כלומר עשר מדבר שאם תזרעהו תעשר ממנו כגון דבר שזורע וצומח פרט לפחות משליש שאינו" עכ"ל.

18 **שא"א לעמוד עליו**

בפי' ר"ח ר"ה י"ג ע"ב „שא"א לעמוד על אלו, מתי יביאו שליש לפיכך אמרו כי השרשתו כמין פרי" עכ"ל. ובכפתור ופרח (פכ"ה) „ירושלמי מתוך שעשויין פרכי' פרכי' ואי אתה יכול לעמוד על שליש שלהם הלכו בהם אחר השרשה ולא אחר השליש". ובבבלי רה"ש י"ג ע"ב אמר רבה מתוך שעשויין פרכין פרכין וכו'. וע"ש בפי' ר"ת.

21 **התיבון הרי פול המצרי**

בתוס' ריד"א בר"ה י"ג ע"ב „וכך מוכיח נמי בירושלמי בפ"ב דשביעית שרוצה שילך בקטניות בתר שליש כתבואה וכו'".

10 11 **זרעו לירק מתעשר לבא**

בהגהות הראב"ד (ה' מע"ש פ"א ה"י) מובא מר"י קורקוס בחדושיו על הרמב"ם בגי' מתוקנת וז"ל „אמרו אם הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע מתעשר לשעבר ירקו מהו פטור או לא, זרעו לירק מתעשר להבא זרעו מהו פטור או לא וכו'" ע"ש.

עמוד | שורה

10 13 **אבל אם הביא שליש לאחר ר"ה זרעו מתעשר לשעבר.**
ברמב"ם ה' מע"ש פ"א ה"י „והוא שליקט ממנו לפני ר"ה", ובהשגות הראב"ד שם „א"א והוא שליקט לפני ר"ה, וכמה אני תמה ע"ז המחבר שסבר להורות מתוך התוספתא ומן הירושלמי ולא עלתה בידו, כי אין התוספתא והירושלמי אצלנו מתוקנים כל צרכן ולא מספיקים כל הצורך וכו', הירושלמי שהעתיק ממנו משובש ודבריו איך יהיו מתוקנים שאם לא הביא שליש לפני ר"ה אינו מתעשר לשעבר וכו' והיה לו לומר מתעשר להבא וכו'" ע"ש. ובפי' הרדב"ז ובכ"מ. ובחי' מהר"י קורקוס „וכבר כתבנו שגי' הירושלמי בספרים שלנו כלשון רבינו, ואם באנו לתקן הירושלמי ולהגיה במקום שעבר מתעשר להבא ונגרוס וירקו בשעת לקיטתו עשורו וכו'. ור"ש משמע דגרים איפכא דכל מה שכתב רבינו במדה ראשונה בהביא שליש כתב הוא בלא הביא ומה שכתב רבינו בלא הביא כתב הוא בהביא וכו'" עכ"ל. ועי' בפי' הר"ש שלפנינו.

15 **וחישב עליו לירק באין מחשבה**
ברמב"ם שם „זרעו לזרע וחישב עליו לירק הולכין אחר מחשבתו". ובחי' מהר"י קורקוס שם „וחישב עליו לירק באין אחר מחשבתו".

וחישב עליו לזרע לעולם
מלת לעולם ליתא בפי' הרדב"ז ברמב"ם שם.

ו 38 **מרביצין בעפר לבן דברי ר"ש ראב"י אוסר**
ברמב"ם ה' שמיטה פ"א ה"ח פוסק כר"ש והקשה עליו הרדב"ז והכ"מ דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי והיה לו לפסוק כראב"י. אבל באמת ראב"י בר פלוגתיה דר"ש אינו ראב"י הראשון שהיה בימי הבית רק הוא תלמידו של ר"ע (ב"ר פ' ס"א) [אבל בסדר הדורות לא אשתכחו תרי ראב"י ע"ש].

39 **ממרסין באורז בשביעית ד"ר שמעון אבל לא מכסחין**
ברדב"ז ובכ"מ ה' שמיטה פ"א הט"ו הגי' ממרסין באורז בשביעית ר' שמעון אומר אבל אין מכסחין".

12 13 **והן עפר לא במרוחין הוא •**
בחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה הנ"ל „והן עפר לבן לא במרווהין הוא".

פרק שלישי

25 **משיקשור,** בערוך ע' קשר פי' „משיעשה קשרים קשרים שכיון שנתקשר קשר העליון מיד הוא יבש".

26 **ושל לתך לתך.** גי' הראשונים „של לתך לתך".

ז 6 **קרובין דבריהם להיות שווין**
בחי' מהר"י קורקוס ה' שמיטה פ"ב ה"א „פי' ר' יהודה דתלי ביבש ור' יוסי דתלי ביקשר אין הפרש רב ביניהם כי מיד שנקשר הוא יבש".

9 **העושה יותר.** צ"ל „בעושה יותר".

16 **יותר מכאן אסור**
בכ"מ בה' שמיטה פ"ב ה"ב הגי' „יתר מכאן מחציב כו' כ"ה גירסת ספרי המשנה, ונוסחא אחרת יתר מכן מותר וזו גי' נכונה וכו'" ובחי' מהר"י קורקוס שם ה"ג „יותר מכאן מותר כלומר ואפי' יותר מכאן דברי ר' שמעון".

17 **וחכמים אומרים**
בחי' מהרי"ק שם וברדב"ז „וחכמים אוסרים" וכן הוא במתניתא דב"מ.

18 **ר' מאיר אומר.**
בבבלי מו"ק ו' ע"ב „ר"מ אוסר" וכ"ה במתניתא דב"מ.

20 **ראב"ע אומר עד שיעמיקו**
במתניתא דב"מ „עד שיעמיק שלשה" וכן בירושלמי מו"ק פ"א ה"ב.

22 **ולמה תניתה כו'**
בכ"מ הנ"ל הגי' „ולמה תניתא תרי זימנין א"ר ירמיה כאן בפוחת מן המשפלות וכו'".

שו"א **וחכמים אוסרין בעושה כו'**
להר"ש והרא"ש היתה הגי' כאן „ור' מאיר אוסר" וזה קאי על מתניתין.

14 4 **משפסקו עובדי עבודה**
במו"ק פ"א ה"ב „משיפסקו עוברי עבירה", ובכ"י ליידן „משיפסקו עובדי עבודה".

7 **בתוך ביתו ערב שביעית**
בפי' מלאכת שלמה „בתוך ביתו שביעית".

13 **ולית לרבנן מפני מראות עין**
בפי' מהר"י במ"צ „והקשו והלא כשמעמיק נראה כעודר ועודר קיי"ל דאסור מפני מראית העין, ופריק רב אידי סלו כו'".

26 **תמן תנינן שדה כו'**
בהשגות הראב"ד פ"ב מה' שמיטה ה"ד „והקשו בגמרא אנן תנינן שדה שניטייבה או נדיירה וכו' אלמא אסור לדייר והכא את אמרת מותר, א"ר יונה מתניתין ברוצה להעמיד צאן בתוך שדהו, פירוש לא לזבל אלא להעמיד שם צאנו להלוב ולגזוז עושה מחיצות לסהר וכו'" ע"ש.

14 28 **בכל עושין סוהרין**
בפי' מהר"י במ"צ „תניא בכל עושין סוהרין".

ח 3 **תוקע את היתד בארץ**
בתוי"ט: הר"ש הביא עלה ירושלמי תני כו' תוקע יתד בארץ ועושה ארבעה סהרות מארבעה וכו'" ע"ש.

17 **הרי אלו ינטלו**
ברדב"ז ה' שמיטה פ"ב ה"ז „הרי אלו ינטלו וכו' ואי הוה גרסינן ינטל הוה ניחא טפי דקאי אגדר".

18 **פחות מכאן מחצב וגוממו**
בחי' מהר"י קורקוס שם „ואפשר שלא היה (הרמב"ם) גורס פחות מכן מחצב אלא פחות מכן גוממו וכו'" ע"ש.

16 1 **פחות מכאן כו'**
במלאכת שלמה „תני פחות מכאן אינו לא גדר ולא מחצב ופליגא אמתניתין" וכן מובא הירושלמי בפי' הריבמ"צ וברש"י.

2 **בד"א בזמן כו'.**
בפי' מלאכת שלמה „עוד גרסי בירושלמי תני אמר ר' יהודה בד"א דגוממו עד פחות מן הארץ טפה בזמן שנתכוין לתקון וכו'".

6 **א"ר ביבי הורי ר' יוסי כהדא תניא לקולא**
בכ"מ ה' שמיטה פ"ב ה"א „א"ר טיבי הורי ר' יסא כדין תניא לקולא ורבינו (הרמב"ם) נראה שגורס כדין תניא לחומרא ועל האומר לקולא תמהני וכו'" עכ"ל. ובפי' מלאכת שלמה „הורי ר' יוסי לקולא כר' יהודה וכו'".

24 **גאיות.** בערוך ע' גא „גאיות פי' גומות מלשון כל גיא ינשא".

27 **ולא יסמוך בעפר.** י"ג „ולא יסבוך בעפר".

אבל עושהו הייץ. י"ג „אבל עושה אותה הריץ".

ט 20 **צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין**
בחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"ב הי"ג הגי' „צוברו ומוציאו כדרך המזבלין".

31 **אע"פ שאינה סגה את העפר**
י"ג אע"פ שהיא סגה וכן הגי' במו"ק פ"א ה"ד.

18 14 **שהיה זקינו.** המלה זקינו כאן מיותרת.

פרק רביעי

18 **נחשדו להיות מלקטין דקים כו'**
בר"ש ירושלמי „נחשדו להיות מלקטין משדותיהן בין דקין בין גסין והן אומרין בגפין לקטנו".

9 **ובה"א אוכלין**
בפי' מהרש"ס „דכיון דשדה דשביעית הפקר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולאו כל כמיניה להפקיע כח העניים וכח כל עלמא וכו'" עכ"ל.

13 **בשניטלו קוציה**
בתוס' גיטין מ"ד ע"ב ד"ה שנתקווצה „פי' ר"ח קוצין התלושין בה וכן מפורש בירושלמי".

14 **בשהריש.** צ"ל משהרש.

17 **חד רשיעא הוה אני עבר**
בירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ו „חד משומד הוה איעבר בשמיטתא".

19 **על כל התורה**
בעיטור (פרוזבול דף ע') על כל עבירות שבתורה.

20 1 **ר' אבונא זעירא כו'**
במלחמות להרמב"ן סוף פרק בן סורר „ושם (בירושלמי) אמרו ר' בונא זעירא חמוניה פרי חורי המרא בשובתא אלמא לא הוא מסרי נפשייהו לקטלא בלפנים משורת הדין וכו'".

2 **פרי חורי חמרא.** בערוך ע' פר ד' פי' פרה רץ.

22 **ר' אבא בר זמינא הוה מחייט**
בתוס' ע"ז כ"ז ע"ב ד"ה יכול „ואם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו אבא בר זמינא דירושלמי וכו' ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה". ובס' אדם וחוה נתיב י"ח שער ג' וכתבו הפסקנים אם רוצה להחמיר על עצמו ליהרג בצנעא על שאר מצות רשאי ואינו נקרא חובל בעצמו וכן בירושלמי" עכ"ל. וכלם לא הביאו מאמר ר' מנא שאמר כאן אילו הוה ר"א ב"ז שמע מיליהון דרבנן מיכל הוה.

יא 23 **ומודים במחליק עד שיגום**
בחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"א הי"ז „ומודים במחליק שיגום". ובתוי"ט כתב „לישנא דעד לא ניחא וכו'" ע"ש.

30 **במידל בה בתחלה**
פי' במלאכת שלמה „ומשו"ה שרי מתניתא אפי' ליטול שנים ולהניח אחד ורבי מיירי שהדל כבר ועכשיו חוזר לשלוף שעדיין מוכחשת יניקתן וכו'".

31 **באישת של קנים**
בכ"מ ה' שמיטה פ"א ה"ו „באישת הקנים (בירושלמי) מחיצת הקנים".

עמוד שורה

יא 34 **מבדין בחדשים.**
בתוספתא שביעית פ"ג (הוצאת צו"מ) „מגדר בחורשין".

35 **ושורין אותן בשביעית**
ברדב"ז ה' שמיטה פ"א ה"ו „ושורין אותן וכו' זו היא גירסת ירושלמי אבל בתוספתא גרסינן „ומשיירין בשביעית (למוצאי שביעית) והיא גי' הראב"ד ז"ל" עכ"ל.

שו"א **ומקיימין את האלווי בראש הגג**
וכ"ה ברמב"ם שם, ובהשגות הראב"ד שם „ומקיימין את העלין שבגג וכו'" וברדב"ז שם „זו היא גי' הירושלמי".

2? 5 **דלא יתן פירותיו.** במע"ש פ"ה ה"א „דלא יתיר פירוי".

19 **וגומם עם הארץ**
במלאכת שלמה „כפי' ירושלמי וכו' וכתב הר"ש ז"ל (אולי כוונתו לר"ש סיריליאו) „וגומם מעם הארץ מילתא באנפי נפשה היא ופליג אדר' עקיבא דגומם מעם הארץ אם ירצה כדאמרינן במתניתין גבי בתולת השקמה אלא שלא יקוץ בקרדום ותלתא תנאי ניהו וכו'" עכ"ל. ועי' בערוך ע' גם א'.

31 **וכן אתינן מתני' ר"י כב"ש**
בפי' מלאכת שלמה „ופריך בירושלמי איכפל תנא דמתני' דהכא לאשמעינן דריה"ג כב"ש, דאמרינן לעיל בפרקין יגום ולא ישרש משום דהיישי לעבודה ור"ע כב"ה דמשרש ולא בעי הרחקה ומשני שאני מילתא דריה"ג דאיכא עבודה באילן ומשו"ה בעי שנוי וכו'".

26 שו"א **חייתה,** אית דלא גרסי מלת חייתה.

25 **הפגין משהזריחו**
בילקוט עה"ת תרנ"ט הפגין משיזריעו, ובסמ"ג עשין קמ"ח „כשהן פגין משיפריחו".

26 **וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע**
ברמב"ם ה' שמיטה הט"ז „וכן כל כיוצא בהן ושאר שני שבוע כו' ובחי' מהרי"ק שם „וגרים (הרמב"ם) ושאר שני שבוע בוי"ו דמילתא באנפי נפשה היא וזהו שכתב כאן וכן כל כיוצא בהן, אבל אין כן גירסת ספרינו וכו'" ע"ש. ובתו"כ פ' בהר ג"כ הגי' „ושאר שני שבוע".

27 **הבוסר משהביא מים**
בתו"כ שם „הבוסר משגרע אוכל בו פתו בשדה", ובילקוט שם „הבוסר משתגע אוכל וכו'".

29 **בשאר שני שבוע**
בילקוט שם „ושאר שני שבוע" וכן במתניתא דבי מערבא.

יב 2 **שתי תבואות כו'**
בחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"ה הט"ו „ובירושלמי ביארו עוד בזה ואמרו כתיב תבואתה לאכול וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה שתי תבואות הם אחד בבית ואחד בשדה פי' דלגבי שדה נקראת תבואה כשהתחילו להתבשל כי כן דרך בשאר שני שבוע אבל לכנוס לבית אינה נקראת תבואה עד שיגיעו לעונת המעשרות".

6 **או מאחר שהוא מכניסן לתוך הבית**
בשו"ת מהר"י מטראני ה"א סי' פ"נ גרס „אי מאחר שאינו מכניסו לתוך הבית וכו'" ע"ש.

14 **הכל מודין בשביעית**
בחי' מהרי"ט הנ"ל „ומסיק דהכל מודין בשביעית שאינם אוכל כלו' ושרי לעשותן מלוגמא".

יד 23 **קור וכפניות כו' צריך מימר אסור**
בתוספתא שביעית הנ"ל בקור וכפניות מותר, ובחי' מהרי"ק הנ"ל הגי' כמו בגמרא כאן.

7 **מהו שליש לוג**
בפי' ר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א „ובגמ' קא בעא מהו שליש הוא הלוג מתני' במקום שהן עושות שלשה לוגין כו'" עכ"ל. וברמב"ם ה' מעשר פ"ב ה"ח „הזיתים משיעשו שמן אחד מתשעה וכו' וזה שליש שלהן" ובהשגות הראב"ד שם „ספרו הטעהו והספרים שלנו במס' שביעית מהו שליש לוג מתניתא במקום שעושין ג' לוגין לסאה וספרו הטעהו שמצא מהו שליש שליש לוג והעיקר כמ"ש בספרינו וכו'" עכ"ל. וברדב"ז שם „וגרסינן עלה בירושלמי מהו שליש שליש לוג מתני' כשהן עושין שלשה לוגין לסאה והרי גרסא זו כדעת רבינו וכו' והראב"ד גורס מהו שליש לוג כלומר שליש האמור במתני' היינו לוג וכו'" עכ"ל. ועי' סוף משנה שם.

24 16 **מאימתי אין קוצצין וכו'**
באו"ז ח"א סי' קס"ג „דתנן אין קוצצין את האילנות בשביעית פי' דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה בש"א משיוציאו את הפרי ובה"א החרובין משישרשו שיראה כמין שרשרות של חרובין וכו' והזיתים משינצו משיגדל הנץ סביב ושאר כל האילנות משיוציאו". ובסמ"ג קמ"ח „ושאר כל האילנות משיוציאו פרי".

5 **מאימתי קטני ישראל חיין... משיולדו**
בחדושי הר"ן בסנהדרין דף ק"י ע"ב „איכא מ"ד דהא לא איירי בענין עוה"ב אבל בענין תחיית המתים וכו'". והכי איתא בירושלמי דמס' שביעית קטני ישראל מאימתי הן חיין" עכ"ל. ובהערות ותקונים לתשו' הגאונים (זכרון לראשונים צד 395) שבני א"י מתאבלין על תינוק בן יומו ובני בבל עד שיעברו לו ל' יום, ונראה שמקור טעם בני א"י מירושלמי כאן.

פרק חמישי

יג 19 **הפרסאות.** בתו"כ בהר פ"א „הפרסיות", ובכפו"פ פ' מ"ז „הפרדסות".

22 **בכל שנה ושנה הן עושות אין שאין פירותיהן מגמרין**
בפי' ר"ה ברה"ש ט"ו ע"ב „בכל שנה עושות אלא אין פירותיהן נגמרין".

24 **כיצד הוא יודע**
בפי' ר"ה הנ"ל „כיצד יודע איך ידועות פירות של כל שנה ושנה ר' יונה אמר קושרין בהוט פי' אלו בהוט לבן ואלו בהוט אדום ואלו בהוט שחור" עכ"ל. וכ"ה בערוך. ע' בנות שוח.

28 **תני א"ר נחמי'**
בתוספתא שביעית פ"ד ליתא מילת תני וכן הנכון.

29 **שתי גורנות.** בתוספתא שביעית הנ"ל הגי' באילן העושה שתי בריכות. ובבבלי ר"ה ט"ו ע"ב הגי' כבתוספתא ושם שתי בריכות ס"ד אלא אימא כעין שתי בריכות. וע"ש בתוס' ד"ה שתי.

26 7 **ר' יוחנן ור"ש ב"ל.** צ"ל דר' יוחנן ורשב"ל.

17 **רשב"ג אומר וכו'**
בפי' ר"ה בפסחים נ"ג ע"א „ירושלמי וכו' מהוצאת עלין עד הפגין חמשים יום ומן הפגים עד השיתים שלשים יום ומן השיתים חמישים יום רבי אומי כולהו מארבעים יום".

19 **כולהן ארבעים יום**
צ"ל „כולהן ארבעים ארבעים יום". וזה שכתב ר"ח הנ"ל לעיל „כולהו מארבעים יום".

22 **אמרו לו והרי עמך בטבריא**
בפי' ר"ה בפסחים שם „אמרו לו והלא עמו מטבריא בנות שוה ועושות לשנה אחת".

24 **והרי עמכם בציפורין**
בפי' ר"ח בפסחים הנ"ל „והרי עמכם בציפורי ועושות הן לשלש שנים". וכ"ה בערוך ע' בנות שוח.

24 **וכן בצלים הקיצונים.** בפי' הר"ש „בצלים הקייצנים".

41 **עד כדין לוף בצלים**
עד כדין פי' מהרש"ס וכפתיחה „עד הנה כלומר עד כאן". ובפי' מהר"י במ"צ „גרסינן לא שנינו הנה אלא הטומן לוף בצלים מאי, אמר ר' יונה כדין הלוף דין הבצלין.

ש"א **ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור**
בפי' המשניות להרמב"ם (שביעית פ"ה מ"ג) „ור' יוסי אומר שאחר הביעור איני מותר לאכלם לא לעניים ולא לעשירים וכו' ור' יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון שדעתו כמו שאמרנו שאינו מתיר לאכול פירות שביעית אחר הביעור לאחר" עכ"ל. וגרסתו היתה בהמשנה בדברי ר' יוסי אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור. וכן נראה מפורש מפסק הרמב"ם בה' שמיטה פ"ז ה"ג. וכגרסת הרמב"ם גרס נ"כ בספר יראים.

יד 2 **עד שלא גזרו על הספיחין**
במלאכת שלמה בשם הר"ש סיריליאו ז"ל ובירושלמי פריך דלאחר גזירת ספיחין דאיתא לקמן רפ"ט הויא ליה עיקר איסור וגדולי היתר מעלין ומוקי לה דמשנתינו מקמי גזירה נשנית וכו'".

3 **סבר ר' אימי וכו'**
בפי' הרא"ש (בס' פי שנים) ובירושלמי פריך ואמאי אינו אסור משום ספיחין דספיחי שביעית אסירין אף לעניים ומשני בעלי לוף שיטה היא מתניתין וכו'".

14 **ר' חזקיה פתר כו'**
בפי' הר"ש „ור' חזקיה פתר נמי מתניתין בשנטעם בששית ועשאה ביצה בששית אלא דמוקי לה בשדיכנו בששית ועקרו לגמרי בשביעית וכו', ומלתיה דחזקיה כתובה בשבוש בירושלמי וצריך לתקן הגרסא לפי הפתרון שפרשתי" עכ"ל. ובפי' מהר"י במ"צ ר' חזקיה פתר מתני' בשנטעו שנת ו' ועשה ביצים בשנת ו' ודיכנו בז' וכו'" ע"ש.

17 **כולו לבעל הבית**
בפי' מהר"י במ"צ הגי' משונה וז"ל „אם תאמר דיכנו כעיקור כלומר כאלו מאז עקרן ונשארו לו עד מוצאי שביעית וכו' אם דיכון כעיקר הוא כולו לעניים שעניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים ואם אין דיכון כעקר אין כולו לעניים אלא העלין וכו'" עכ"ל.

28 5 **תיפתר שעקרן עד שלא צימחו**
בפי' מהר"י במ"צ „וקשיא לן ומותר לעיקרו ולהפסידו ופירקו בירושלמי אמר ר"י תפתר עד שלא צמחו שעדיין לא הוציאו ספיחין".

עמוד שורה

28 6 בצלים הקי ונים קטינאי
בפי' הר"ש „מפרש בירושלמי קייטנאי כלומר שנזרעין בקיץ".

20 כל שמלאכתו מיוחדת לעבודתו
י"נ כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור.

לאיסו־ ולהיתר מותר
בספר המקח והממכר לרה"ג שער י"ב הגי' „לישא וליתן מותר".

21 ומ"ו כדי יין. בס' המקח והממכר לרה"ג שער י"ב „ועשר כדי יין".

25 ומשאיל לו סאתו
במתניתא דב"מ „ומשאיל לו את כלי שדהו אע"פ שהוא יודע שיש לו גורן".

26 וכולן בפירוש אסורה
באגודה ובמתניתא דב"מ „וכולם בפירוש אסורים".

טו 18 רב כב"ש ושמואל כב"ה
(ובטעות נשנו המלות האלה פעמים בד' פיעטרקוב הזה).

רב כב"ש ואפי' יסבור כב"ה
בחדושי הרמב"ן ע"ז דף ט"ו ע"א ופריק מערבאי אפי' תימא כב"ה לית הוכהה משהתא תלתין יומין ויתזק בגו תלתין יומי לאו מקח טעות הוא. ושמואל כב"ה אפילו תימר כב"ש לית אורחא דבר נשא מכס תורא דרידייא, פי' דוקא פרה החורשת אסרו ב"ש אבל בסתם שוורים לשהיטה נמי קיימי וכו'" עכ"ל.

25 ובוררת וטוחנת
בשו"ת הרשב"א סי' ק"ג „שאלתם וכו' וברוב הספרים לא מצאתם בוררת וטוחנת ושאלתם ממני איזו היא הגירסא הנכונה וכו', תשובה הגירסא הנכונה נראה לי כמו שהוא ברוב הספרים שלנו שאין גירסים בה בוררת וטוחנת עמה וכבר בדקתי אחר נוסהאות ישנות שבסדר המשניות וכתוב בהן ובוררת וטוחנת עמה וכו'" ע"ש

ומרקדת עמה
ברי"ף גיטין פ"ה סי' תצ"ה וכתוס' ריד"א בגיטין ס"א ע"א מוסיף „בזמן שהיא טמאה אבל לא בזמן שהיא טהורה ובפרש"י בגיטין לא גרס זה. ובשו"ת הרשב"א הנ"ל „אבל אין כתוב בהן (בספרים הישנים) בזמן שהיא טמאה אבל לא בזמן שהיא טהורה וכו'" ע"ש. ובמאור בגיטין שם „אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה בזמן שהיא טמאה כלומר אשה ע"ה טמאה וכו'" עכ"ל. ובתוספתא טהרות פ"ח הגי' בזמן שהיא טמאה וכו'.

אבל משתטיל את המים
בע"ז פ"ד ה"י „אבל משתטיל למים".

28 נפה לספור בו מעות
בחי' הרשב"א והריטב"א גיטין ס"א ע"א „נפה למפזר בה מעות".

לכבור בה חול
בריטב"א שם „כברה לברור בה את החול".

תנור לטמון בו אונין של פשתן
בפי' הרא"ש „תנור ליבש בו אונין".

שו"א במה קנסו במקום שזורעין ואוכלין כו'
בשו"ת אבקת רוכל למרן סי' כ"ד „מדגרסינן וכו' במה קנסו במקום שזורעים אוכלין או במקום שזורעים ולא אוכלין מה נפק מביניהון ראו אותו לוקח מן הסרקי מותר ופירש דהכי קאמר במה קנסו לחשודה בשביעית שלא לבור ולא לטחון עמה במקום שזורעין בשביעית ואוכלין לאחר הביעור או אפי' במקום שזורעין אבל אין חשודין לאכול אחר הביעור ומפרש וכו' איכא למימר דאין פירושו מוכרח בירושלמי הזה דהא איכא לפרושי דהכי קאמר במה קנסו וכו'. ועוד יש לומר שהגירסא בפרק בנות שוח בטעות היא שנויה ומוחלפת השיטה והכי איתא בפ' הנזקין בירושלמי מה נפיק מביניהון ראו אותו לוקח מן הסרקי אסור ואין תימר במקום שזורעין ואוכלים ראו אותו לוקח מן הסרקי מותר. וגירסא זו ישרה ומיושבת היא והכי פירושא אין תימר שקנסו וכו'" ע"ש.

30 4 לוקח מן הסרקי. בחי' הרשב"א גיטין ס"א ע"א „מן הדיסקי".

10 ותני עלה לא בוררין כו'
בתוס' ע"ז נ"ו ע"א ד"ה שמותר „מיהו בירושלמי תני עלה דמתניתין לא בוררין ולא טוחנין עמו ופריך מההיא דגיטין דקתני בוררת וטוחנת ומשני כאן בלותת כאן בשאינו לותת פי' הכא מיירי שהוכשרו וההיא דגיטין בלא הוכשרו ואינו יורד לחלק בין חשוד לעושה בוודאי וכו' עכ"ל. וכן מובא הירושלמי בפי' הר"ש ומהר"י במ"צ כאן.

פרק ששי

36 מגזיב ועד הנהר ועד אמנה
י"נ מכזיב ועד אמנים, ובסמ"ג עשין קמ"ז „מן כזיב ועד אמנון".

עמוד שורה

30 37 מן הנהר ומאמנה
באו"ז ה"א סי' ש"ל „ומן הנהר ומן אמנם", ובסמ"ג הנ"ל „ומהנהר ומאמנים והלאה".

ולפנים. ברמב"ם ה' שמיטה פ"ד הכ"ו „ומהנהר ומאמנה והלאה וכו'" וכן גרס גם הסמ"ג הנ"ל ובחי' הרדב"ז ה' כלאים פ"א ה"ג „וכבר כתבתי שהנוסחא המדוייקת מאמנה ולחוץ וכו'" ובפי' מהר"י במ"צ כאן מן הנהר ומאמנום ולהוץ".

נאכל ונעבד
ברמב"ם ה' שמיטה הנ"ל „הספיחין שצומחין בו מותרין באכילה" וכ"ה בסמ"ג עשין קמ"ז אבל בפי' המשניות כאן מפרש לענין גידולין.

כתיב אלה החוקים והמשפטים
גי' משונה בחי' הרמב"ן קדושין ל"ז ע"א וז"ל „כדתניא בירושלמי אלה החוקים והמשפטים אלו הדינין שומע אני בארץ יכול אפי' תלמוד תורה ותפילין כשהוא אומר ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם והיו לטוטפות בין עיניכם ולמדתם אותם את בניכם וכו' הא למדת לתלמוד ותפילין שנוהגין בין בארץ בין בחו"ל וכו'" עכ"ל.

43 מעתה משגלו יהו פטורין
בתוס' יבמות פ"ב ע"ב ד"ה ירושה „ועוד אר"י מתוך הירושלמי דשביעית פ"ו דהכי פירושו כיון שגלו נפטרו שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד ולא היה להם הובה לקדש את כל א' כדאמר הרבה כרכים וכו'".

טז 1 מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות
בכפתור ופרח פרק יו"ד „ר' אליעזר אומר מאליהן קבלו המעשרות והסכים הקב"ה על ידו נמצא לפי זה דלר' יוסי מעשרות בזה"ז דאורייתא ולר' אליעזר דרבנן".

18 המהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה
בשו"ת הרשב"א סי' אלף קע"ד „שכך אמרוה ימינו למזרח הארץ טמאה ושמאלו למערב הארץ טהורה" ועי' בתוס' גיטין ו"ו ע"ב ד"ה מיכינו.

21 עד לבלב, בתוספת אהלות „עד לכלאבי".

22 עכו יש בה א"י וכו'
בספר הישר לר"ת סי' פ"ג „בתלמוד ירושלמי מפרש דעכו מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל היתה וכו'".

24 סברין מימר, בירושלמי בגיטין פ"א ה"ב ליתא המלות סברין מימר וכצ"ל.

36 אמר לון ייתי דלא. בכ"י ליידן „ייתי עלי דלא".

38 תחומי א"י כל שהחזיקו
בספרי עקב פ' נ"א „תחום א"י ועד מקום שהחזיקו עולי בבל פרשת אשקלון וכו'".

42 ומלח דזרכאי, בתוספתא שביעית פ"ד סלי הזרואי".

ונמרין ובית סבל וכו'
בפי' מהר"י במ"צ בשביעית פ"ו ע"א „וממרון ובית דיגלי סבלי וקנת ורפה".

וקנת ורפיה. במרכבת המשנה ה' שמיטה פ"ד הכ"ח „בירושלמי וכו' ונמנה בתוכן קנת שהוא בהלק מנשה".

43 חשבון ויבקא ונחלא דזרד
בפי' מהר"י במ"צ „חשבון ויבק ונחל זרד". ובמרכבת המשנה שם „וחשבון בחלק גד, ויבק שהוא נחל המושך בין גד ומנשה מעבר לירדן. ונחל זרד בגבול ראובן, ויגר שהדותא שהוא גלעד וכו'".

ורקם. בתשב"ץ ח"ג סי' ד' „ורקם ששנו כאן וכן בספרי שמנו אותה בכבוש יהושע ועזרא וכן בירושלמי בשביעית במזרח היתה להלן מחלק גד וראובן וכו'".

ורקם דגיעה, בתרגום אונקלוס במדבר ל"ד ד' קדש ברנע ורקם דגיאה, ובתוספתא שביעית ס"ד (הוצאת צ"מ) ורקם גיאה.

44 וגניא דאשקלון
בפי' מהר"י במ"צ „וגוניא דאשקלון" ובירושלמי מגילה פ"א ה"א בצעננים אגניא דקדש.

מן מה דתני גניא דאשקלון
בר"ש מקוואות פ"ה מ"א „אבל לפי מה שפירשתי ניחא דאשקלון יש בה משום מדור העמים כדתניא בתוספתא בסוף אהלות ששאלו לר' פינחס בן יאיר על אשקלון וכו'" ע"ש. ובכ"מ ה' תרומות פ"א ה"ט „דבירושלמי תני כו' הדא אמרה אשקלון כלהוץ משמע שהיא הוץ לכיבוש עולי בבל וכו'".

32 6 אתמול אני הוא שטמאתי
בכפו"פ פי"א מביא בתוספתא בזה"ל „על טומאה שטמאתי טהרתי ולא על מעשרות מתיירא אני וכו'".

9 משתשהא הגזירה ארבעין יומין
מלת הגזירה ליתא בתוספתא אהלות סוף פי"ח וכצ"ל, ובפי' הר"ש במקוואות פ"ח מ"א „אמר להם כשישהה שם מ' יום, כלומר אין בו טומאה אא"כ שיהא נכרי במדור מ' יום" עכ"ל. ובפי' הר"ש באהלות שם אמר להן כשישהה מ' יום

עמוד | שורה

32 | 16 **ר' סימון ור' אבוה הוון יתיבון**
בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' מ"ז „ובירושלמי וכו' ר' סימון ור' אבהו הוו יתיבון אמר הא כתיב וילכוד כו' ליתא אשקלון ומשני ההן נחל מצרים ליתי נחל מצרים פי' בתמיהא דאין ראיה מן הכתובים שהרי גם נחל מצרים מתחומי א"י היא אלא שלא נתכבשה בכיבוש שני וקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל".

21 **בארץ טיב זו סיסיתא**
בכפו"פ פ"ה „תוספתא מס' שביעית פ"ד עיירות שהייבית במעשר בתחום כוסיתא וכו' ומיהו על סוסיתא קשיא תוספתא אתוספתא אלא שיש לומר דתחום לחוד והברותיה לחוד" עכ"ל. ובשו"ת מהר"י מטראני ח"א סי' מ"ז „ועוד איתא בתוספתא בשביעית עיירות שהייבות במעשר בתחום סוסיתא, ובתוספתא דאהלות חשיב עיירות המובלעות בא"י כגון סוסיתא וחברותיה, ונראה דהיינו כפר סיסאי וכו', וע"כ לומר סוסיתא לחוד ותחום סוסיתא לחוד וכו'" ע"ש.

22 **ר' אימי בעי ולא מבעלי סיסין הן**
עי' בפי' פני משה ובערוך השלם ע' סיסין ומקום סיסין בירושלמי שביעית פ"ו „אבל כנראה שהמאמר כאן בט"ס והטעה את החכמים הנ"ל כי המאמר נשנה בדמאי פ"ב ה"א ושם הגי' ר' אימי בעי ולא ממעלי מסין הן סבר ר' אימי מעלי מסין כמי שנתכבשו, והכוונה שר' אימי מספק הלא העיירות הללו הנזכרות לעיל משלמי מסין הן ואיך א"כ נתחייבו במעשרות? והשיב שר"א חושב שבעלי מסין הם כמו שנתכבשו.

24 **שלש פרסטיניות**
ברמב"ם ה' מלכים פ"ו ה"ה „שלשה כתבים שלח יהושע וכו'". וי"ג שלש פרוזדוגמאות", ובמדרש ג' פרוסטאות, וי"ג פרוזטמאות.

47 **ר' יוסי שמע דאתת אימין לבוצרה**
באשכול (ח"ב צד 170) ובירושלמי וכו' שאל לר"א מהו לצאת לחו"ל לטמא בארץ עמים א"ל גמרת לצאת תבוא בשלום ואר"א אין רשות גדול מזה פי' שהתיר לו טומאה דרבנן לכבוד אמא" עכ"ל. ולפנינו בשנויים.

יז | 14 **אתא לגביה ר' יוחנן א"ל מן בבל לבבל**
פי' שבצרה היא כחו"ל ולא בא"י וכמו שאמר ר' יוחנן (בבבלי ע"ז נ"ט סע"ב) בצר לאו היינו בצרה. וע"ש בתוס' ד"ה בצר. ובתשו' גאונים קדמונים (ברלין תר"א) דף ס' ע"ב ומשום בצר לאו היינו בוצרה וכו' דבוצרה לאו היינו בצר ולא מחייבא במעשר בניהותא ולא בקשיא" עכ"ל.

21 **שאל לר"ש בן לקיש בצר בוצרה**
פי' שהיא היא ועיר אחת היא, וכן כתב בכפתור ופרח (פ' י"א ועי' בס' י"ג).

23 **א"ל קשתה קומי ר' יסא**
המלות אמר ליה נראה שלא נרסי', ופי' שר' יצחק ב"נ בעל המאמר אמר שהקשה זה מר' יסא לית עמון ומואב דמשה. ובכ"מ ה' שמיטה פ"ד הכ"ח מובא הירושלמי והמלות א"ל קשיתה קומי ר"י לא גרס.

34 | 13 **הוריקו הרי אלו מותרין.** בפי' הר"י במ"צ „ירוקין מותרין".

14 **אם אינן יכולין להתלש בעלין שלהן כנגד כו'**
צ"ל בעלין שלהן אסורין כנגד כו' ובתשו' הרשב"א סי' רפ"ז „הגי' אם יכולין להתלש כו'". וכן הגי' בםתניתא דב"מ וכן הגי' בבבלי נדרים נ"ח ע"א וכן בפי' הר"ש ובמהר"י במ"צ כאן אבל בפי' המשניות להרמב"ם בשביעית ז"ל „ור"ה ב"א אומר שאם נתלשו העלין מהם ונשארו שם ולא נעקרו עם העלין והיה דינם כדין הצומח בארץ והן כמו פירות שביעית".

17 **בצל שעקרו ושתלו וכו'**
בפי' הר"ש בפ"ט דשביעית מ"א „ואמרינן לעיל בירושלמי פ"ו בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשביעית כיון שרבה עליו החדש מותר וכו'" וגרסתו משונה משלפנינו.

שעקרו ושתלו
ברדב"ז ה' שמיטה פ"ד ה"כ „טעמא דשתלו אבל אם לא שתלו אע"ג דהשחיר אין מתעשר לפי כולו.

18 **ר' חייא בשם ר"י בצל וכו'**
ברדב"ז הנ"ל אר"ה בשם ר"י בצל שעקרו ושתלו וכו' טעמא דשתלו והשריש אבל ירדו עליו גשמים אין מתעשר לפי כולו".

21 **ר' זירא אמר מכיון שרבה כו'**
בפי' הר"ש „ירושלמי עקרן בשביעית ושתלן במוצאי שביעית ר"ז אמר וכו'".

28 **תרומה וחלה וערלה וכלאים.** י"ג ותרומת מעשר.

וכל דבר שאין לו מתירין וכו' מין במינו ושלא במינו בנותן טעם
אבל בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח „מין במינו כל שהוא שלא במינו בנותן טעם, וכתבי הר"ש והרא"ש (שביעית פ"ו מ"ז) ובשיטה מקובצת נדרים שם ובכ"מ נ"ג ע"א שטעות סופר הוא והגי' הנכונה היא בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם.

34 | 32 **לא אם אמרתם וכו'**
בשיטה מקובצת נדרים נ"ח ע"א „וכ"ה בירוש' שביעית דגרסי' התם אמר להם לא אם אמרתם בשביעית שאוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל באכילה בנ"ט, לבעור פי' המפרשים כלומר אם נטע וכו'" וכ"ה בחי' הרשב"א ובמאירי בנדרים שם.

37 **שאין גידולי איסור מעלין את האיסור**
ברמב"ם ה' כלאים פ"ה הכ"ד „בצל שנטעו בכרם וכו' שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור" ובפי' הר"ש והרדב"ז שם „שאין גדולי היתר מעלין את האיסור" ועי' בכ"מ שם.

41 **ותרומת מעשר**
בפי' הר"ש ותרומת חו"ל וכן הגי' בתרומות פ"ט מ"ד.

45 **בקדושת שביעית בביעור וכו'**
כפי' הר"ש „בקדושת שביעית וביעור אבל באכילה".

48 **והורי לן הדא דר' זירא.** בכ"י ליידען „כהדא דר"ז".

יח | 31 **אף בירקות שדה.** בירושלמי נדרים פ"ו ה"ג ליתא מלת אף.

39 **אשכה תני ר' יודה אומר עד גזיב**
לפני מלת אשכה צ"ל הסימן הלכה ה' כי המאמר אשכה וכו' קאי על מתניתין (משנה ה') אין מוציאין וכו' לחו"ל וע"ז נאמר אשכה תני שר' יהודה מסמן שאין מוציאין עד גזיב ור"ש אוסר עד אמנה". ובפי' מלאכת שלמה „רי"א עד כזיב מוציאין ולא כזיב בכלל דלא כבשוה עולי בבל ורש"א עד אמנה מוציאין דהיינו כל מה שכבשו עולי מצרים".

פרק שביעי

52 **כלל גדול.** יש שאין גורסין גדול.

מאכל אדם. י"ג מאוכל אדם ומאוכל בהמה.

53 **וממין הצובעין**
בסמ"ג עשין קמ"ז „פי' גידולי קרקע שצובעין בהן ולא עפר" וי"ג „וממין הצבעים".

ואינו מתקיים בארץ. בסמ"ג שם „פי' שכלה לחיה שבשדה".

55 **ועלה הרנדא.** י"ג הרנדנא.

והכרישין הרגילא. במתניתא דב"מ „והכרישין והרגילה".

החוחים והדרדרים
כפי' מהר"י במ"צ „ואלו הן מתקיימין בארץ" ולפנינו במשנה קאי זה על שאינו מתקיים בארץ.

58 **הערקבלין וההלבצים.** י"ג ועיקר הערקבנים.

60 **והגלעינין,** כפי' ר"ח ע"ז ל"ט ע"ב „והגרעינין".

הצבע. י"ג הצובע.

לא יצבע, י"ג ולא יצבע.

שו"א **ולא בתרומות**
בס' קהלת יעקב למהרי"ט אלגזי אות ס' סי' רל"ב „וראיתי למהר"ש סיריליאו ז"ל בירושלמי כתב יד וכתב במתני' דשביעית וז"ל ולא בתרומות דכתיב בהו נמי אכילה בפ' אמור וכולהו דרשות דדרשינן גבי שביעית מדכתיב לאכלה ולא לסחורה הכי נמי תני ר' חייא גבי תרומות וכו'" ע"ש.

36 | 16 **ועיקר האגה**
בחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"ה ה"ט „ובירושלמי וכל עיקר הוורד ועיקר אגה ועיקר הלוף אין בהם קדושת שביעית". ובפי' מהר"י במ"צ בפאה פ"א מ"ה „ונראין דברי הגאון שמין צביעה היא (האוג) דגרסינן בירושלמי פ' כלל גדול צבעים לבהמה מהו שיהא עליהן קדושת שביעית ושמעינן מן הדא עיקר הוורד ועיקר התאנה ועיקר האוג אין בהן משום קדושת שביעית".

17 **מיני כביסות מהו**
בכ"מ ה' שמיטה פ"ה ה"י פירש „קדושת שביעית הלה על הכביסה ולפיכך מכבסים בהם".

22 **פיקה שלו.** י"ג פקה שלו. ובשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' רכ"ח כתב ר' סעדיה אבידאנין וז"ל „והתלמוד ירושלמי קרא לפיטמה פיקא והיא העוקץ וכו'". ובה' לולב לרי"ץ אבן גיאות „והפיקה עגולה היא וכו'" ע"ש.

25 **אורוסטי שרי,** במוסף הערוך ע' אוריוסטו „אוריוכטו שרי, קטרפון שרי, מורטינטון שרי, רודומירון שרי, אידרורוכטין אסיר, דיומירון אסיר, פי' בל"י אוריוסטי רפואה משלשלת הנקרא אירא כלומר קדושה מפני תועלתה, ותקנה יוסטו הרופא". ועי' בערוך השלם שם.

שו"א **בתחלה קדושת שביעית כו'**
כתקון הגירסא בפני משה כן גרס הר"ש.

יט | 4 **לכתחילה,** ליתא בר"ש.

5 **הסיאה צתרי.** בר"ש בתרי.

6 **אמהו (צ"ל מהו) חלבצין**
בערוך ע' חלבין „איכא דאמרי ביצי נץ החלב והוא פרח לבן".

12 **כמה דאת אמר יין אין סכין אותו כו'**
בפי' הר"ש „כמה דתימא יין אין סכין בו ואין מדליקין בו ורבוותיה שמן אין סכין בו ואין מדליקין בו".

עמוד | שורה

ים 23 **והדא קניבתא דירקא**
כפי' ר"ש „כהדא קינבתא דירקא", ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' פ"ג „הדין קינבתא דירקא מסקין לה לאגרה כו' כלומר שמאכל אדם הוא".

28 **הא גברא משאליני'**
ברדב"ז ה' שמיטה פ"ז ה"ג „אמר הא גברא רבה נשאליניה וכו'" ע"ש.

31 **ואלו מהן שדרכן לישור**
כפי' הר"ש „ואלו יש מהן שדרכן לישור ויש מהן כו'".

32 **מהו לצבוע בטובת הנאה**
כפי' מהר"י במ"צ וברדב"ז ה' שמיטה פ"ו ה"ב „אסור לצבוע אפילו בטובת הנאה".

35 **כתיב טמאים המה לכם (ויקרא י"א כ"ה) מה ת"ל וטמאים יהיו לכם**
במלאכת שלמה „כתב הר"ש סיריליאו ז"ל הכי גרסינן שקץ הם לכם ומה ת"ל ושקץ יהיו לכם וכו' דהכי כתיבי בקראי ובספרים של הירושלמי כתיב טמאים הם לכם ומה ת"ל וטמאים יהיו לכם וטעות הוא דהוא קרא בתנור וכירים כתיב ולא בשרצים ומהאי קרא דשרץ דריש ליה בתו"כ" עכ"ל. ובפי' הראב"ד בתו"כ שמיני פ"ד וקשיא לי טובא הך דרשא דקא דריש יהיו בהוייתן יהו דקא מוקי לה אשרצים לא כתיב אלא בתנור וכיריים וכו'".

שו"א **והרי גמל למלאכתו הוא גדל**
באו"ז ח"א סי' ש"ל „ירושלמי··· הרי חמור למלאכתו היא גדל כלומר לא אסרה תורה אלא בהמות העומדות לאכילה אבל שאין עומדות לאכילה דאע"ג דאסורות מה"ת אפ"ה מותר לעשות בהן סחורה".

38 1 **ר' יהושעיא (צ"ל הושעיה) נסב ויהב בהדין מוריים**
בשו"ת הרשב"א סי' ש"א מובאה התוספתא בזה הנוסח „אבל המוריים וכו' מותרין למכרן להם לישראל ולשכור עליהם". ובאו"ז הנ"ל „וקאמר התם ר' אושעיא נסב ויהב בהדא מוריי. וכו' פי' דברים של גוים דאסורין מדרבנן וכו'".

17 **אם יש עמו מלאכה אחרת כשר**
בתשו' רמ"ע סי' כ"ט „אם יש לו אז מלאכה אחרת כשר ומותר ואם לאו אסור ופסול".

21 **אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת מותר**
באו"ז שם „כשר" ובתשו' רמ"ע הנ"ל „כשר ומותר".

27 **אבל אם היה עוסק במלאכתו וכו'**
באו"ז שם „אבל אם היה בטל ממלאכתו וכו'" וכצ"ל, וכ"ה בתשו' רמ"ע הנ"ל „אבל יושב ובטל כל שש", וכ"ה בפי' הר"ש כאן.

30 **אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת אסור**
באו"ז „אע"פ שיש עמו מלאכה אחרת פסול" וכצ"ל, וכ"ה בתשו' רמ"ע הנ"ל „אפי' יש עמו אז מלאכה אחרת אסור ופסול ויש בסוגיא זו בספרים טעות סופר ודא ברירה דכולהא וקל להבין" עכ"ל.

31 **לא בדא ר' בא וכו'**, באו"ז שם „לא בדא א"ר אבא".

32 **הלכה כר' יודא מתני'**
באו"ז שם „הלכה כר' יהודה דמתניתין תמן אמר ר' אבא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתני' ואקלס ר' בא בר זבדא דאמר שמועתא בשם זעירא מיניה וכו'. ופי' מורי רבינו שמחה ב"ר שמואל משפירא דהא דפסיק חלכה כר' יהודה לאו אר' יהודה דמתניתין דנבילות וטריפות קאי (כוונתם להמשנה לעיל) אלא אר' יהודה דשביעית דפרק זה בורר קאי (כוונתו לסנהדרין פ"ג מ"ו אלו הן הפסולין וכו' וסוחרי שביעית כו' ר' יהודה אומר אימתי וכו') ותדע דבירושלמי בפ' זה בורר איתא להא גירסת ירושלמי שביעית דפסיק כר' יהודה אע"ג דלא אייתי דר' יהודה דנבילות וטריפות וכו' וגרסינן תמן א"ר בא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתניתין אוף הכא כן פי' כשם שפסק גבי שביעית דתלי טעמא כשאין לו אומנות אלא היא הכא גבי נבילות וטריפות נמי וכיון שאין לו אומנות אלא היא תלי טעמא הלכה דמותר אר"י בר בון תמן אין מלכות וכו' פי' גבי שביעית מקילינן כר' יהודה משום אונס מלכות וכו' אבל גבי סחורת נבילות דליכא אונס מלכות לא שרינן כר' יהודה וכי תימא הוי ליה למימר תמן מלכות אונסת גבי שביעית הכא אין מלכות אונסת גבי סחורת נבילות אומר מורי רבינו שמחה דאגב שיטפת נירכת ירושלמי בזה בורר דהתם נמי מסיק הכי והתם גבי שביעית קאי וקאמר אנבילות תמן אין מלכות אונסת נקט נמי הכא לישנא ובדוכתי טובי נמי לא מקפיד בתלמוד דידן בין הכא להתם דמתחיל למשקל ולמיטרא ביה קרי הכא ומשנה ובריתא דההיא מסכת גופא דדמיא לההיא דשקיל וטרי בה קרי התם" עכ"ל.

34 **תמן אין המלכות אונסת**
בשו"ת הרמ"ע סי' כ"ט פי' „תמן בבבל (אתריה דר' חייא) אין מלכות אונסת פי' לעבוד את האדמה בשביעית ולפיכך מתני לחומרא וכו' ע"ש. ומהריכמ"צ פי' מלכות אונסת לוקחת מסמן הציירים.

42 **רש"א אין לקטף שביעית כו'**
בנדה ח' ע"ב „והכ"א יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פריו מאן חכמים ר"א וכו'" ע"ש.

כ 1 **חוץ מן העדל.** בתוספתא שביעית פ"ה „חוץ מן האדל".

40 6 **ודמיא היא כל רבה**
המאמר בדמאי פ"ג ה"ד „אמר ליה ולכל רבה". ובחי' הרמב"ן בע"ז ל"א ע"ב הגי' „אמר ליה ולכל דבר". ובשו"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' א' הגי' „ולכל דבר". ובפתיחה לר"ש סיריליאו ז"ל (בחלק השני) „ודמיא היא כלרבא כמו כל ארבא כלומר כך דומה זה כמו קברניט הארבא דהיינו ספינה שמנהיגין אותה מאחוריה וכו' כלומר דבר שהוא מהופך זה שאינו דומה כלל וכו'" ע"ש.

7 **כל רבה קטי בטל**
כפי' הר"ש „כל דבר בטל ע"י סרפו".

כא 6 **הכא את אמר ילקט את הוורד**
כפי' מהר"י במ"צ „ירושלמי הכא את אמר ילקט את הוורד וכא את אמר וישן בחדש פי' וורד של ששית בשמן של ז' חייב בביעור ותירץ ר' אבהו בשם ר' יוחנן תרי תנאי אינון וכו'" ע"ש. ובפי' הרא"ש (בס' פי שנים) בירושלמי פריך עלה הכא איתמר ילקט כו' יכיל אנא פתיר לון בתרין פתיר כו' בשמן של ששית ילקט את הוורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר וישן בחדש כו'" ע"ש שגרסתו משונה משלפנינו.

פרק שמיני

42 14 **ומיעט אוכלי בהמה**
כפי' מהר"י במ"צ „והקשה ונמעט נמי אוכלי בהמה כלומר דהא כתיב ולבהמה ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, לאכול ולא למלוגמא א"ר בון כו' אין זה מדרש כלומר לאכול דבהמה לגופי' אתא ולא לדקדק ממנו".

27 **(ודכוותה אוכלי בהמה שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבועין לאדם)** [נראה שכ"ז מיותר].

36 **שכן צבעי אדם וכו'**
בחי' מהר"י קורקוס פ"ה ה"ט „שכן קדושת שביעית חלה על צבעי האדם נעשה מאוכלי בהמה צבעי בהמה שאין קדושת שביעית חלה על צבעי בהמה".

כב 9 **על דעתיה דר' יוחנן דו אמר אין המעות קונות דבר תורה**
בירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב סובר ר' יוחנן מעות קונות דבר תורה וכ"ה בבבלי ב"מ ד' מ"ו ע"ב. ובשיטה מקובצת ב"מ מ"ז ע"ב „אבל לר' יוחנן לא הוי טעמא אלא משום מעות דקונות ואנן כר' יוחנן סבירא לן והכין נמי משמע מהירושלמי וכו'" עכ"ל. מזה נראה שהיה להש"מ מירושלמי שר' יוחנן סובר שמעות קונות. ובירושלמי עירובין פ"ז „ר' אבהו בשם ר' יוחנן זאת אומרת שאין המעות קונות ד"ת, וצ"ל זאת אומרת שהמעות קונות וע"ש בקרבן העדה.

11 **ע"ד דרשב"ל המעות קונין ד"ת**
בירושלמי ב"מ הנ"ל וכן בבבלי ב"מ הנ"ל מוכח דר"ל סובר דמעות אין קונות ד"ת.

18 **לוכל כל דבר שדרכו לאכול**
נראה שחסרות כאן המלות „ולשתות דבר שדרכו לשתות" ומפורש זה בתוספתא לקמן בהלכה זו.

28 **יין ושמרים.** בתוספתא שביעית פ"ז ותרומות פ"ט הגי' „יין בשמריו".

44 15 **ולא בשמן שריפה לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות**
כפי' הר"ש תמה ע"ז „שבמסכת תרומות תנן מדליקין בשמן שריפה בבתי כנסיות" ובספר משנת ר' בנימין כתב שצ"ל בירושלמי כאן „לא בב"כ ולא בב"מ" ר"ת: בבתי כסאות ובבתי מרחצאות".

20 **ובה"א את שדרכו לאגוד אותו בבית כו'**
כפי' הר"ש „כשרוצה אותו לבית מותר וכו'". ובהשגות הראב"ד ה' שמיטה פ"ו ה"ג „לשון המשנה ובה"א את שדרכו ליאגד לבית אונדין אותו לשוק" וע"ש ברמב"ם.

כג 4 **במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת גוים מותרת.**
באו"ז ח"ד סי' קפ"ת „מקום שפת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת גוים אסורה ועמעמו עליה והתירוהו".

11 **מפני חיי נפש**
במרדכי גיטין סי' שצ"ו „כתב הראבי"ה ומשום כדי חייו אמ"ו אפי' יותר מכדי חייו וכו' וג"כ אני אפרש עמעמו עליו והתירוהו משום חיי נפש דההיא גזירה דפת התירוה לגמרי וכו'".

34 **לא יאמר אדם לפלוני**
בתוספתא שביעית פ"ז „לא יאמר אדם לעני" וע"ש.

עמוד	שורה	
כג	27	**וכן אתה מוצא בבן לוי**

רומז למ"ש בתוספתא הנ"ל „וכן בן לוי שהיה בידו סלע של שביעית וביקש ליקח בו חלוק וכו'" ע"ש.

38 **אבל נותן הוא לבייר לשתות**

ברדב"ז ה' שמיטה פ"ו הי"א „אבל נותן הוא לבייר להשקותו".

40 **תמן הוא אמר אין לוקחין**

צ"ל „לוקחין בהם מים ומלח" כמפורש בתוספתא שביעית פ"ו. וכן היתה הגי' בירושלמי לפני בעל מלאכת שלמה.

46 6 **ור' יוסי מתיר בכביסה**

משמע למשרה לא אבל בתוספתא שבועית פ"ו גרסינן ור' יוסי אומר נותנן אותו לתוך המשרה או לתוך הכביסה" וכן מובאה התוספתא בבבלי סוכה מ' ע"א ע"ש כפי' ר"ח.

21 **אין קוצין אותו במוקציה**

כפי' רמב"ן עה"ת (בהר כ"ה ה') הגי' אין קוצצין אותן במקצע.

22 **אבל קוצה הוא בחרבה**

בילקוט עה"ת ר' תרנ"ח „אבל קוצץ הוא בחרב".

24 **בקוטבי**, בס' יראים (החדש) „ובקטבליא".

25 **אבל כותש ומכנים לבודידא**

במתניתא דב"מ „אבל כותש הוא בבית הבד ומכניס לבודידא". ובר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א „ומכניסן לבררה כעין שקים שהשמן מתברר מהן, וי"ג לבדדה (בדלתין) ומפרשין נקב קטן הוא בבית הבד וכו', וביראים (החדש) ומכנים לבור. וחסר כאן במשנה „רש"א אף טוחן הוא בבית הבד".

27 **אם אינו ענין לספיחי איסור וכו'**

כפי' הר"ש הגי' „אם אינו ענין לספיחי היתר תנהו ענין לספיחי איסור א"ר מנא לכן נצרכה שעלו מאליהן שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהא מותר" ע"ש.

35 **כל העושות שביעית**

בירושלמי ע"ז פ"ה ה"א „וכל העושין בשביעית".

38 **פירות עבירה**

בריטב"א ע"ז ס"ב ע"א בשם הרמב"ן „בפירות שביעית לאחר הביעור".

40 **שלא יביאנו לידי פסול**

בפי' מהר"י במ"צ „שלא יביא את התרומה לידי פסול".

כד 9 **מבשלין על יד על יד ואוכלין**

בכ"מ ה' שמיטה פ"ה ה"ד הגי' „מבשלים על יד על יד ואוכלין מיד".

31 **וחכ"א יאכל כנגדן**

באגודה וברדב"ז „יאכל כנגדו" וכן לקמן במתני'.

33 **האוכל פת כותי וכו' שתוקו לא אמר לכם וכו'**

בכפו"פ פ"ה „האוכל פת כותים וכו' לא אומר לכם מה היה ר"א אומר בו. נראה שרצון ר' עקיבא היה לומר שר"א היה מקיל כדבר וכו'" ע"ש.

34 **אם מתחשב הוא וכו'**

בכפו"פ פמ"ז הגי' „ואם כמתחשב ה"ז לא ירחוץ". ובפי' הר"ש ואם מתחשב כלו' שב"א למדין ממנו ויש לו להחמיר על עצמו" ובאגודה „ואם מתחשב אסור פי' אדם חשוב".

35 **דלכן מה בין כו'**

בפי' הר"ש הגירסא דלא דכן פי' דאם לא כן, ובפי' מלאכת שלמה „וכתב הר"ש בירושלמי א"ר יוסא זאת אומרת שאסור לאדם ליקח אשה מפירות שביעית דאשה לקוחין כתיב בה דאל"כ מה בין הקונה אשה לקונה שפחה ויש לחלק דלגבי אשה איכא מצות פריה ורביה וראוי להקל" עכ"ל. ולפנינו בפי' הר"ש ליתא לעשר מלות אחרונות והגי' משונה. ובחי' הרמב"ן בע"ז דף ס"ב ע"א המקדש בפירות שביעית, מקודשת דיעבד קאמר והיינו ש"מ דאע"נ דאסור מקודשת היא וכך אמרו בירושלמי מה בין הקונה אשה לקונה שפחה וכו' עכ"ל. ועי' ירושלמי מע"ש פ"א ה"א.

38 **סך שמן ומתעגל**

בתוספתא שביעית פ"ו „סך אדם את עצמו שמן שביעית ומתעגל ע"ג קוטבליא הדשה ואינו חושש".

48 4 **זאת אומרת שאסור ליקח בתו של עם הארץ**

במלאכת שלמה פי' „שחשודה על המעשרות ועל החלה ופתה דמי לפת כותי וכו'".

10 **לבית גברין**

בכפתור ופרח פ"א „בית גוברין למערב חברון כחצי יום באמצע הדרך שבינו ובין עזה".

פרק תשיעי

17 **שאין כיוצא בו נשמר**

בכפתור ופרח הנ"ל „לפי שאין כיוצא בהן נשמר".

48 18 **ר' שמעון אומר כל הספיחין מותרין**

בכפו"פ פט"ו הגי' „ר' ישמעאל אומר" והנה רבותינו הראשונים נחלקו בהגירסה י"ג ר' שמעון אומר כל הספיחים מותרין וי"ג אסורין. ובפי' הר"ש ומהר"י בן מלכי צדק האריכו בזה.

20 **סירוגין והלגלוגות**

במלאכת שלמה „ירושלמי א"ר חני סירוגין והלגלוגות ומי נכנס ראשונה המופלג בחכמה או המופלג בשנים אלו שלשה ענינים הוצרכו לשאול אותם החברים כי לא ידעו מה רוצה לומר סירוגין ומה רוצה לומר הלגלוגות אמרו נעלין ונשאל לאילין דבית רבי עלו ושאלו יצאת שפחה משל בית רבי ואמרה להן הכנסו המופלגין בשנים קודם יכנס פלוני קודם וכו'" ע"ש.

21 **בחכמה ובשנים**, במגילה פ"ב ה"ב „בחכמה או בשנים".

23 **חד ר' הוה טעון**

במלאכת שלמה הגי' „חד דבי ר' ינאי הוה טעין פרפתנין בהגירו וכו'".

כה 25 **רב חסדא בעי מחלפא שיטתיה דרב**

בס' התרומה סי' רנ"ג מביא הירושלמי ומסיים „ואומר אני לפי האמת אין צריך להחליף פלוגתייהו ולא תקשי מרב לרב דטעמא דרב דאסר שירי פתילה משבת ליו"ט לא הוי משום דקדושה אחת הן אלא משום הכנה דרבה דכבוי קרי הכנה וכו'" ע"ש. ובאו"ז ח"ב סי' קל"ט מקשה ע"ז „דאדרבה מדשביק רבה לרב חסדא בר פלוגתיה ולא שני ליה מטעם הכנה וכו' ושלחתי הדברים להר' ישעי' בן הרב מלי זצ"ל (הריד"א) וזה אשר השיב לי כל אלה דברי הר' ברוך זצ"ל נראו לי דחוקים ביותר ואין הלב מקבלן שתקרא הכנה הדלקת השמן והפתילה וכו'" עכ"ל.

29 **רב ור"ח תרויהון אמרין אסור**

בתמים דעים להראב"ד סי' ק"כ „ומביאין ראיה מן הירושלמי שאוסר שירי שמן ושירי פתילה ושירי מדורה משבת ליו"ט וכו' דכד מעיינת בירושלמי שפיר ותרד לעומקו אז תמצא נמוקי דמאן דאסר התם שירי שמן ופתילה קסבר דשבת ויו"ט קדושה אחת היא וכו'" עכ"ל. ובהגהת אשרי עירובין פ"ג סי' ז' „וכן נראה לראבי"ה דאסור לטלטלן כמו ביצה וראייתו מירושלמי דהכא וכו'" עכ"ל. ובעיטור הנ"ל „ובני צרפת מחמירין בשירי פתילה ומדורה ושמן כדגרסינן בירושלמי" עכ"ל.

36 **לגדל אמהות**

בערוך הקצר (ע' אם) באמהות פי' ראשי בצלים ומניחין אותו בארץ לעשות מהן זרע".

43 **אבל משקף בעלין**

בתוספתא שביעית פ"ב „אבל גוזזה בעלין" וכן ברמב"ם.

45 **רשב"י הוה עבר בשמיטתא**

במד"ר בראשית פע"ט „הוה עבר בהדא בקעתא דבית נטופה חמא חד בר נש קאים ומלקט ספיחי וכו'".

50 1 **רשב"י עביד טמיר במערתא**

ברבה שם „רשב"י ור' אלעזר בריה וכו'".

13 **וכל הן דהוה מיתא הוה טייף**

בפרש"י שבת ל"ד ע"א ד"ה עבד „הוה מקצץ תורמסין ומשליכן שם ונעשה נס וצף המת במקום שהוא שם וציינו למקום הקבר הכי מפרש בפסיקתא דפרשת העומר ובסדר זרעים ירושלמי" עכ"ל

20 **עבר קומי מגדלא**

במעשרות פ"ג ה"א „היו לו שתי חצרות אחת במגדלא ואחת בטבריא וכו'".

21 **קליה דספרא אמר**

בב"ר שם „שמע קלא דנקאי ספרא" ובירושלמי מע"ש פ"ה ה"ב „נקיי הוה שמש במגדל וכו'" ע"ש.

28 **מכפר חנניא**. בכפו"פ (פי"א צד ר"צ) „וקורין לו כפר ענן".

35 **עד שיכלה האחרון שבה**

בסמ"ג עשין קמ"ז „עד שיכלה האחרון שבה פי' שאם כלה ביהודה בארץ ההר ואינו כלה בארץ העמק כלה בבית ליושבי ההר אע"פ שאינו כלה להיה שבעמק".

42 **שיערו לומר**. בבבלי פסחים נ"ב ע"ב „וגמירי".

אין החיה שבהר גדילה בעמק

בסמ"ג עשין קמ"ז „שאין חיה שבהר גדילה על פירות שבעמק".

44 **ס·פיסטה**, בערוך ע' ספסטת „פי' יועץ של מלך".

48 **ובסוף תלתין שנין**

גי' רמב"ן עה"ת (ויחי פסוק כא) בירושלמי··· בסוף תלת סרי שנין.

53 **למידת הדין איתמר**

במאירי נדרים נ"ד ע"א „בתלמוד המערב למידת הדין לענין דיני ממונות וכו'". ובבבלי פסחים נ"ג ע"א הגי' „נפקא מינה למקח וממכר השתא דאתית להכי כולהו נמי למקח וממכר".

עמוד | שורה

50 55 **ושפלתו זו שפלת דרום**
בתוספתא שביעית פ"ז „זו שפלת לוד".

ועמק שלו מעין גדי
בכפו"פ פמ"ח „ירושלמי עמק שביהודא מעינגדי עד יריה".

איזה הר שבעבר הירדן וכו'
בפי' מהר"י במ"צ „ופירשום בירושלמי וכו' וכן ובית בעל מעון ועמק שלו בית הרן ובית נמרה וכל שפלת לוד והר לוד שאמרנו בבית חורון הוא" עכ"ל. ובכפו"פ הנ"ל „ויש תימא מן התוספתא וכו' שפלה שלה השבון וכל עריה שבמישור דיבון ובעל פעור (ובמות בעל) ובעל מעון" עכ"ל.

56 **תני רשב"א כגון הרי מכוור וגדור**
בתוספתא שביעית פ"ז (הוצאת צו"מ) כגון הרים וחברותיה, ובכ"י אחר שם וכגבור גדול, ובכ"י אחי' „וכגבוה גדוד", ובירושלמי ר"ה פ"ב ה"ב (בד"ו) תני בהרי מכוור וגדור. ובבבלי ר"ה כ"ג ע"ב „אף חרים וכייר וגדר". ובהגהות הגר"א ז"ל הגיה שם הרי מכויר. ובתוספתא ר"ה פ"ב (הוצאת צו"מ) „אף חרים וכייר גדר וחברותיה". ובהגהת כ"י שם „תחת וכייר מכמר". ובכפו"פ פ"י (צד קצ"ד) מביא הגמרא דר"ה הנ"ל וגורס „אף חרים ובצר גדר והברותיה" ובסוכה פ"ה ה"ג בהרי אכוור וצ"ל בהרי מכוור. ובתרגום יונתן (במדבר ל"ב י"ג) „יעזר מכוור".
חשבון וכו' ובית בעל מעון (יהושע י"ג י"ז) כצ"ל.

57 **ועמק שלו בית הרן ובית נמרה וכו'**
ביהושע י"ג כ"ז ובעמק בית הרם ובית נמרה וסכות וצפון יתר ממלכות סיחון מלך חשבון. ובכפו"פ הנ"ל „עמק שלה כגון בית נמרה רמתה והברותיה".

58 **צפון עמתו**
בירושלמי מו"ק פ"א סה"א „אחד מעמתן", ובאו"ז ח"ב סי' תמ"ב „ועלה מסיק בירושלמי וכו' אחד מעמתן פי' מאותו מקום".

60 **מדינה אחת פרא כורין**
במוסף הערוך ערך פרכורין „פרכורין פי' בל"י מקומות קרובים לעיר".

מבית חורון וכו'
בפי' מהר"י במ"צ „מבית חורון ועד אמעום הר ומאמעום וכו' ואע"ג דאית תמן הר ועמק ושפלה מ"מ נדונין כמדינה אחת וכו' כמדינה אחת נדונין כי מעט הוא".

שו"א **ניתני ארבע מעורבות הן**
בפי' מהר"י במ"צ בשביעית פ"ט מ"א „ירושלמי אי הכי מאי תני ג' ארצות ליתני ד' דהא איכא בית חורון ופריק מובלעת היא כלומר מובלעת היא בין ג' ארצות ששנינו".

נו 4 **על התמרים עד שיכלו מיריחו**
בתוספתא שביעית פ"ז „איכלין בתמרים עד שיכלה אחרון שבצוער" ועי' בבלי פסחים נ"ג ע"ב.

5 **ועל הזיתים וכו'**
בתוספתא שם „אוכלין בזיתים עד שיכלה האחרון שבתקוע ראב"י אומר אף של גוש חלב".

8 **אוכלין על הטפחין**
בערוך ע' דיופרא „אוכלין על הטפיחין ועל הדיופרא", ובתשו' הגאונים (זכרון לראשונים) סי' תרכ"ב „ופי' טפיח אנו אומרים כי זו המלה יש לה ג' פתרונות בלשון רבותינו הא' מיני עשבים וכו'", וברדב"ז ה' שמיטה פ"ז ה"ד „דתנן אוכלין על הטפיחים והוא שם כולל לכל מיני גרגרים הקשים".

21 **אוכלין על הראשון**
בפי' ר"ח בפסחים נ"ב ע"א „אותו הכובש שכבש מתחלה".

23 **כל שכלה מינו בשדה**
בילקוט עה"ת ר' תר"ם הגי' „כל שלא כלה מינו מן השדה יאכל מינו מן הבית כלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית".

יבער מינו מן הבית
בתו"כ בהר פ"ג וכן בתשובות הגאונים (זכרון לראשונים) סי' רמ"ג הגי' „יבער מינו מן החבית".

24 **מן הבית**, בבבלי פסחים נ"ב ע"א וכן בתו"כ וילקוט הנ"ל ובתשו' הגאונים הנ"ל מסיים „והלכה כדבריו" אבל לפני הירושלמי לא היה זה במשנה כי לקמן בגמרא תני והלכה כדבריו.

25 **בית נטופה**. בתו"כ הנ"ל הגי' „בית טיפה" ובקהלת רבה פ"ה סי' ה' „בבקעת בית טופת".

28 **וקשיא על דרבי יהושע**
ברדב"ז ה' שמיטה פ"ז ה"ו הגי' „וקשיא על דעתיה דר"א אין אחרון נותן טעם בראשון וקשיא על דעתיה דר"י" עכ"ל. ובפי' הר"ש „וקשיא ע"ד דר"א וכו' וקשיא ע"ד דר"י אין הראשון נו"ט על האחרון ולא משני מידי", וע"ש בפי' הריבמ"צ.

כו 40 **כד תיחמון ריגלא צלילא**
בתוס' ריד"א בפסחים „אמר להן כשתראו השוק פנוי מאנשים הוציאו הפירות לשוק וצעקו הפירות הללו יהו הפקר וכיון שיתחילו האנשים לבוא וליקח קדמו וזכו בהן אתם".

52 9 **עד אימתי נכנסים עניים לפרדיסות**
במתניתא דב"מ הגי' „מאימתי עניים נכנסים לפרדיסות".

10 **עד אימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה**
מהר"י במ"צ וכן במתניתא דב"מ הגי' „מאימתי נהנים ושורפים בתבן ובקש של שביעית משתרד רביעה שנייה", ובפי' הר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א „כדתנן מאימתי נהנין ושורפין וכו' פי' אבל קודם לכן אין שורפין משום דהוי לבהמה וכו' ולא כגי' הספרים דגרסינן התם עד מתי נהנין ואוכלין וכו' שהרי קשה דהוה לו למימר עד מתי מאכילין לבהמה" עכ"ל. ובפי' מהר"ם חלאוה בפסחים נ"א ע"ב דתנן עד מתי נהנין מקש וכו', ובפי' הר"ש „כן פירושה דמתניתין משיטת ירושלמי ולמאי נמי דגרים מתני' מאימתי נהנין אבל בפ"ק דתענית גרסינן בכל הספרים עד אימתי נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית דמשמע עד שתרד רביעה שניה מותר מיכן ואילך אסור וכו'" עכ"ל.

16 **עד שירד הגשם אחד**
בנדרים פ"ח ה"ו „הגשם אחר" שפי' אחרון. וברמב"ם פ"י בנדרים הי"א פסק עד רביעה אחרונה. ועי' בפי' ריבמ"צ כאן.

30 **אפילו לאחר שלש שנים**
בפי' מהר"י במ"צ אפי' לאחר ב' שנים, ובפי' הר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א „אפי' לאחר ג' שנים אסור עד שיסרח פי' אסור לשרוף עד שיסרח".

כז 5 **ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור**
כתב בכ"מ ה' שמיטה פ"ז ה"ג שהרמב"ם גרס „אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור", ובחי' מהר"י קורקוס שם „ורבינו נראה שגורס אין אוכלין אחר הביעור אבל אין כן גי' הספרים שלנו" עכ"ל. וקושיית התוספות בע"ז דף ס"ב ע"א מסייעא לגי' הרמב"ם ע"ש.

12 **ואכלו אביוני עמך ויתרם**
(שמות כ"ג י"א ולא כהציון בויקרא כ"ה) בפי' הר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א „ובגמרא סוף פ"ט בשביעית קאמר טעמא דר' יהודה דכתיב ואכלו אביוני עמך פי' ולא העשירים ור' יוסי סבר ואכלו אביוני עמך ויתרם כלומר וגם יאכלום אותן שיתרם עליהם והיינו עשירים" עכ"ל. ועי' בפי' הר"ש ובמהר"י במ"צ בשביעית כאן, ובפי' הראב"ד בתו"כ שם „והאי דקאמר ואכלו אביוני עמך בזמן שהפירות מרובים אבל אוכלים בשוה והיינו דקאמר ויתרם וגו' ר"ל בזמן שיש שם יתרון" עכ"ל. ובחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"ז ה"ב „שאמרו בירושלמי מ"ט דר' יהודה דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל וגו' מ"ט דר' יוסי דכתיב ואכלו אביוני עמך פי' דר' יהודה דריש אביוני עמך משמע ולא עמך ולר' יוסי ואכלו אביוני עמך פי' אביוני ועמך דאי לא לכתוב אביוניך ותו לא".

13 **תני ר"ש אומר עשירין וכו'**
תוספתא שביעית פ"ה ובפי' הר"ש משאנץ בתו"כ בהר פ"א ובגמרא מ"ט דר"ש דכתיב ואכלו אביוני עמך עד יתרם פי' כשנשאר מן השדה אבל מן האוצר אפי' העשירים אוכלין. ל"א ואכלו אביוני עמך עד יתרם כלומר בעוד שהעשירים יספיקו לעצמם מן האוצר וכו'.

54 6 **אשתווי לחברך**, בדמאי פ"ב ה"א „אשתרי לחבירך".

פרק עשירי

27 **אתא עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שאין בו אחריות נכסים**
בעיטור (פרוזבול ד' ע"ו) „וז"ל ירושלמי אתא עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שיש בו אחריות והורי משמט" עכ"ל. וכ"ה בבבלי גיטין ל"ז ע"א.

31 **אפי' יש לו קרקע משמט**
פי' מהר"י במ"צ „כלומר גזירת הכתוב הוא".

32 **דא"ר בא בשם רב ייחד לו קרקע משמט**
בחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"י ה"י הגי' „א"ר ביבא בשם רב ייחד לו קרקע אינו משמט לא אמרו אלא ייחד לו הא אם לא ייחד לו משמט".

35 **לגבות ממנו משאר נכסים**
בכל ספרי הקדמונים הגי' „לגבות ממנו ומשאר נכסים".

כח 3 **מתני' בשאמר לה יהא לך פרעון מזו**
בעיטור (פותיקי ד' ס"ד) „מתני' בשאמר לו יהא לך פרעון מזו".

9 **וראוי לתובעו בר"ה**
באו"ז ח"ד סי' קי"ג „ופריך (בירושלמי) והא אין ראוי לתובעו בר"ה וכו'". ובחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"י ה"ה „ואפשר שזהו מה שאמר בירושלמי וראוי הוא לתובעו

עמוד | שורה

בר"ה פי' בתמיהא דכיון שאין ראוי לתובעו בר"ה ה"ז כזוקפן עליו במלוה ולאו ר"י לחוד היא דרבנן נמי מודו בה" עכ"ל.

כח 10 **בממון שהוא ראוי להאמינו**

באו"ז הנ"ל „מכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שראוי לתובעו וליתן לו מעות והואיל ולא נתן נעשה מלוה ומשמטת ושמא רוצה לומר דכיון דאיג"אי מילתא למפרע שהוא חול כמי שראוי לתובעו דמי, אלא שלשון הירושלמי דחוק" עכ"ל. ולפלא שלא ראה שהגירסא כאן משובשת והגירסא הנכונה בירושלמי מכות פ"א ה"ה (בדפוסי וויניציא וקושט') „מכיון שאינו ראוי לתובעו כמי שאינו ראוי להאמינו וכיון שאינו ראוי להאמינו כמי שאינו ראוי ליתן לו מעות וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית הראשונה מלוה".

16 **מה ר' יוסי כר' יודא**

בפי' מלאכת שלמה „בירושלמי בעי מי נימא דכיון דר' יוסי נמי לא בעי זקיפה כדקתני כל מלאכה שפוסקת וכו' נימא נמי דגבי הקפת חנות ס"ל כר' יהודה ואתו ר' יוסי ור' יהודה בחדא שיטתא ומשני לא ר' יהודה כר' יוסי ויודה לו וכו'" ע"ש.

56 9 **עמד ר' ישמעאל.** בסנהדרין פ"א ה"ב „עבר ר' ישמעאל".

14 **אותה שנה נתקלקלה**

בפי' רבינו חננאל בסנהדרין י"ג ע"ב „אותה שנה נתקלקלה קודם זמנו כ"ט יום לאחר עבורו".

כט 1 **תני שלשים יום לא איתיי**

באו"ז ה"ד סי' קכ"ג „תני שלשים יום לאתויי מאי שמואל אמר ל' יום מלוה את חבירו סתם וכו', שלא נאמר כל ל' יום וכו' הוא לא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה פי' ולכך נאמר קרא יתירה להודיעך אע"ג דאתי לידי לא יגוש לאחר ל' יום השתא מיהא ליכא לא יגוש ואינו משמט" עכ"ל.

19 **במלוה הדבר תלוי**

בפי' מהר"י במ"צ „במלוה הדבר תלוי כלומר אם זקפה עליו במלוה משמט".

20 **אלו גזרי דינים**

בתשו' הרא"ש סוף כלל פ"ו „כדתנן וכל מעשה ב"ד אינן משמיטין ומפרש בירושלמי גזרי ב"ד התובע את חבירו ממון וכפר לו והביא עדים וחייבוהו ב"ד וכתבו לו פסק דין אז הוי כגבוי ואינו משמט" עכ"ל. ובתשב"ץ ח"ב סי' צ"ט „דהתם פרישו כל מעשה ב"ד דתנן במתני' דאינן משמטין גזר ב"ד פי' שהעמידו בדין וחתכו הדין שהוא חייב" עכ"ל. ובתוספתא ב"מ פ"א „גזרי דינין ופרוסבולין וכו'".

21 **מלוה שהיא נעשית כפרנית**

בסמ"ג לאוין ר"ע גרסינן בירושלמי בשביעית מלוה שעשאה כפרנית פי' הלוה שכפר במלוה והגיעה שמיטה והוא עומד בכפירתו והודה אחר השביעית אינה משמטת, כפרנית ונעשית מלוה שהודה בשביעית משמטת עכ"ל. ובשו"ת הרדב"ז (סי' שני אלפים ק"מ)דגרסינן בירושלמי פשיטא הא מילתא מלוה שהיא נעשית כפרנית וכו' ורבינו כתב איפכא כפרנית ונעשית מלוה אינה משמטת מלוה ונעשית כפרנית משמטת. והראב"ד ז"ל נזדמן לו ספר משובש והיה כתוב בו הלוהו וכו' ושמא היה רבינו גורס בירושלמי איפכא מלוה שהיא נעשית כפרנית משמטת כפרנית שהיא נעשית מלוה אינה משמטת וכו'" עכ"ל. ועי' בהשגת הראב"ד שם ה"ח.

23 **לא צורכא דלא מלוה וכו'**

בירושלמי גיטין פ"ה ה"א בד"ו הני' כן חיא „מלוה שהיא נעשית כפרנית גובה, כפרנית שהיא נעשית מלוה גובה בבינונית".

25 **אפילו על המחט**

בתוספתא שביעית פ"ה מפורש „מלוה מרובה על המשכון אינו משמט".

27 **פרט למה שיש לאחיך תחת ידיך**

בכסף משנה ה' שמיטה פ"ט ה"ד „ועוד דמשמע דבירושלמי גופיה פליגי עלי' דשמואל דלא גרסינן דכתיב אלא הכי גרסינן אשר יהי' לך וגו' ולאו מדברי שמואל הוא אלא מדברי מאן דפליג עליה והכי קאמר וכו'" ע"ש.

פרט למה שיש לאחיך בו

בספרי ראה סי' קי"ג „את אחיך תשמט ידיך ולא של אחיך בידך מכאן למלוה על המשכון שאין שביעית משמטתו" ע"ש.

28 **ולא המוסר שטרותיו לב"ד**

בחי' הרמב"ן והר"ן בגיטין ל"ה ול"ו „דגרסינן התם (בירושלמי) תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לב"ד מכאן סמכו לפרוזבול וכו'". מדבריהם נראה שהמאמר מכאן סמכו (לקמן ע"ב) הוא סיום להמאמר הזה ולא המוסר שטרותיו לב"ד ובטעות נכתב באמצע המאמר „הלכה ב'".

58 6 **שכל חוב שיש לי**

בר"ן גיטין סי' תנ"ח את כל חוב שיש לי. ובעיטור (פרוזבול) שיש לי על פלוני". ובר"ן הגי' „אצל פלוני" ועי' ספרי ראה סי' קי"ג.

עמוד | שורה

58 9 **כמ"ד מעשרות מד"ת והלל כו'**

כמה ראשונים גרסי' „כמ"ד מעשרות מדבריהן ברם כמ"ד מעשרות מד"ת וכו'".

12 **נוהגת ד"ת השמט כו'**

גי' הראשונים „נוהגת בארץ ד"ת השמטת כו' ובשעה שהשמטה נוהגת בארץ מדבריהן כו'".

15 **שני שמיטין הללו וכו'**

רש"י בפ' השולח גט הביא ירושלמי בלשון זה „מנין שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחד שמטת יובל ואחד שמטת שביעית וכו'". ועי' ירושלמי גיטי' פ"ד ה"ג.

19 **ואפי' נתונים ברומי**

במרדכי גיטין סי' שע"ט „בירושלמי אפי' נתונים ברומי פי' הדיינים כלומר יכול לומר מוסרני לפלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני אפי' רחוקין ממנו וכו'" ע"ש. ובחי' מהר"י קורקוס בה' שמיטה פ"ט הי"ז „מה שאמר בירושלמי ואפי' נתונים ברומי ופירושו שאפי' הדיינים הם ברומי, אבל שאר כל המפרשים סברי שאפי' נתונים ברומי אשטרות קאי לא על הדיינים" עכ"ל. ובר"ן על הרי"ף סי' תנ"ח „דאתא הלל ותקן דאע"ג דלא מסר ואפי' אינן בידו כי אמר מוסרני כמאן דמסר דמי וכן אמרו בירושלמי ואפי' נתונין ברומי" עכ"ל.

27 **אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע**

בסמ"ג לאוין רע"א „שנינו בשביעית אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע מפני שזו מלוה מצויה, פי' מפני שאינו יכול להשמיט ממנו שאפי' לא ישוה הקרקע כנגד החוב יכול להיות גובה וחוזר וגובה וכו'".

34 **יאמר להם רוצה אני**

בסמ"ג לאוין רע"א הגי' „יאמר להם רוצה אני שנא' וזה דבר הרוצח ואם אמרו אעפ"כ יקבל מהם" עכ"ל.

ל 29 **נשמעינה מן הדא וכן ליתומין על נכסי אפוטרופסין**

בפי' הר"ש „ובירושלמי בעי מהו לכתוב לאשה על נכסי בעלה וכן יתומין על נכסי אפוטרופין" עכ"ל. ובפי' מהר"י במ"צ „וכן ליתומין שאין להן קרקע על נכסי אפוטרופוס" עכ"ל. ובחי' מהר"י קורקוס ה' שמיטה פ"י ה"ב „ובירושלמי אמרו וכו' מהו לכתוב לאשה על נכסי בעלה נשמעינה מן הדא כותבין לאפוטרופין על נכסי יתומים ע"כ". ועי' הרי"ק הנכונה ולפנינו משובשת.

60 2 **בשפה רפה וכו'**

בסמ"ג לאווין רע"א „ומה שאמר שם (בבלי גיטין ל"ז ע"ב) ותלי לי' עד דאמר פי' בירושלמי תולה לו עיניו וידיו פשוטות לקבל מעותיו" עכ"ל.

4 **דתני חדא מיכלא... אנא חדא מיכלא אנא חכים**

גירסת רבים מהראשונים „מכילא" תחת „מיכלא". ופירוש מיכלה ומכילתא כמו „מדה" כלומר מדה ממדות החכמה כמו דמתרגמינן „משורה" (דה"י כ"ג כ"ט) „מכילתא". ובערוך (ע' מכל) פי' מכלא מסכת וכתב „רב נסים זצ"ל פי' מכילתא מגילתא גימ"ל בכ"ף מתחלפין כמו מכורותיך (יחזקאל כ"א ל"ה) מגורותיך". וכן כתב בסמ"ג עשין ע"ה פי' מיכלא כמו מגילה כלומר „מסכת". וכ"פ רבים מהראשונים פי' מכילא כמו מגילה. [אמר שפ"ן הסופר: „לפענ"ד הפירוש הזה הוא האמיתי, לפי שקודם שהותרה כתיבת תושבע"פ (לפי דעת רש"י וסמ"ג וכו') בדורות האחרונים היינו אחרי התימת התלמוד היו החכמים כותבין ומסדרין לעצמן את השמועות במגילות ומסתירין אותן כדי שלא יהיו לספרי למוד לאחרים, שזה הוא עצם האיסור שאסרו חכמים לדברים שבע"פ לאומרן בכתב כלומר למוסרן לאחרים בכתב. אבל לעצמן לא נאסרה כתיבתן, כפי שמוכח ברור מלשונה של ההלכה הזאת שנאמרה בדקדוק רב ע"י ר' יהודה בר נחמני (בתמורה י"ד ע"ב) „דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב" והלא יפלא זרות הלשון „לאומרן בכתב" תחת הראוי לומר „אי אתה רשאי לכותבן" אבל ריב"נ עיקם שתי התבות כדי להורות עומקה של הלכה זו שהאיסור הוא רק לאומרן בכתב, כלומר למסרן לישראל בכתב, אבל לכותבן לעצמו כדי לסדרן או כדי שלא ישכחם מותר. וכן עקם ריב"נ תבה אחת באמרו דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, שהלשון „לאומרן" הלא זר הוא שהרי היה צריך לומר תחתיו „לקרותן" כמו „קורין בתורה" „קורין את שמע" „קורין לאור הנר" אבל הוא עקם את התבה ודקדק לומר „לאומרן" תחת „לקרותן" לומר שדוקא לאומרן לאחרים אסור על פה, כפרש"י (גיטין דף ס' ע"ב) דברים שאמרתי לך בכתב אי אתה רשאי למוסרם לישראל על פה" אבל לקרותן לעצמו על פה שרי וכמ"ש התוספות בתמורה י"ד ע"ב. (ועי' ברד"ק שורש דבר שכתב אשר האמירה איננה מבלי סמיכה אל אחר", ובס' התורה והמצוה (בראשית פסוק א') מביא דברי הרד"ק הנ"ל ומסיים

עמוד | שורה

„ולא ימצא לשון אמירה רק אל הזולת ולא נמצא לשון אמירה אל עצמו" עכ"ל).

ובלי כל ספק שגם רבינו הקדוש בהפליאו לעשות קצור נפלא מרבבות השמועות וההלכות אשר אסף ובירר וזיקק וערך קוטב של כאו"א בבנין ולשון נפלא וקצר עד שאפילו מהדא מילתא מיגמר מיניה כמה טעמי ותלי תלים של הלכות (לשון רב שרירא גאון באגרתו) שאין להעלות על הדעת שכל אלה הגדולות הפליא לעשות ולכונן על פה על יסוד זכרונו לבד, ובוודאי שסידר וערך את כל אלה לעצמו בכתב במגלת סתרים ואח"כ חברם למסכתות לפי עניניהם ושננם לתלמידיו בעל פה כפי עוסק ההלכה הנ"ל, ועאכו"כ שכן עשו גם ר' יוחנן ורב אשי בחבור שני התלמודים החבורים הענקים האלה שסדרום וכתבום לעצמם במגילות ושננום אח"כ לתלמידיהם על פה. ולכן נקראו כתבי החכמים כפי חז"ל בשם „מכילה, מכילתא" (מגילה, מגילתא) לפי שיסודתם נערכו במגילות.

ובזה יובנו דברי רב שרירא גאון באגרתו שנראים כסותרים זה את זה, שבתחלה כתב „וכיון דחזא רבי דאיכא שנויי כולי האי בתנויי דרבנן··· איסתיעא מילתא ותרצינהו וכתבינהו··· רבי עיקר הדברים תקן וכתב—ואח"כ יאמר „תלמוד ומשנה לא אכתיבו אלא תירוצי הוו מתרצי" והרי בתחלה אמר „וכתבינהו" תקן „וכתב" ה"ז מוכח שכוונתו היתה לומר „ותרצינהו וכתבינהו" לעצמו וכן „תקן וכתב" ל. צמי אבל לא אכתיבו למסרם לתלמידים בכתב, כ"א שננם להם על פה. והמדייק בלשון הרמב"ם בהקדמתו לס' הי"ד יראה שגם דעתו כן שרבינו כתב המשנה רק לעצמו ולתלמידיו שננה על פה, ולחנם תלו בוקי סריקי בהרמב"ם לומר שדעתו אשר רבי מסר המשנה בכתב והתיר לכתוב תושבע"פ, כי הדעה ההיא לא תעמוד ברוח מצויה של הפירכות הרבות דפרכי לה רבנן טובא, כמו הג"מ יעקב האגיז ז"ל (בהקדמתו לפי' עץ חיים על משניות) ובעה"ס ישרש יעקב ובעה"ס חקרי לב והרהיד"א בס' פתחעינים במס' ב"מ והרז"פ בדרכי המשנה ועוד רבים נתחבטו בזה. ועי' במורה נבוכים פע"א טעם על איסור כתיבת תושבע"פ.

60 | 10 ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו

בבבלי קדושין י"ז סע"ב דתנן לוה מעות מן הגר כו' ואם החזיר אין רוח הכמים נוחה הימנו, והתנן רוח הכמים נוחה הימנו וכו'.

11 וכל המקיים דברי חכמים כו'

בחי' הרמב"ן הרשב"א והריטב"א בקדושין י"ח ע"א הגי' „וכל המקיים את דבריו". ובתוספתא בבא מציעא „אמרו חכמים כל המבטל את דבריו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

14 אם יש לו בנים וכו'

בפי' מהר"י במ"צ „כלומר אם יש לו בנים ובנות יחזיר לבניו".

15 שלא תאמר הואיל.... יחזיר לבניו

בפי' הרא"ש „שלא תאמר הואיל··· יחזיר דוקא לבניו".

עמוד | שורה

60 | 22 וזימנין דאת אמר אין מוסרין אותו אלא למי שפרע

בירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב הגי' „כל הנושא ונותן בדברים אין מוסרין איתו למי שפרע".

24 הנותן ערבון טבעת כו'

בנמוקי יוסף פ"ד בב"מ (צד 196) „וכן מפורש בירושלמי בסוף מסכת שביעית דליכא במשכון מי שפרע דגרסינן התם ר"ז אר"א בשם ר' יוחנן הנותן ערבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע" עכ"ל. וכ"ה בכמה ספרי ראשונים.

26 מה בין זהוב

בספרי הראשונים הגי' „א"ל מה בין זהוב".

27 שזהוב דרכו להשתנות

בספרי הראשונים הגי' „א"ל זהוב דרכו להשתנות".

28 טבעת בעינו הוא

בנ"י הנ"ל פי' „זהוב עשוי להשתנית שדרך הוא ליתנו בתורת דמים שהוא משתנה בכך אבל טבעת אין נותנין אותו אלא בתורת ערבון שאינה חוזרת לפיכך אינה קונה אפי' לענין מי שפרע" עכ"ל. ובשטה מקובצת בב"מ (מ"ז ע"ב) „טבעת בעינה היא פי' שאם נתן לו זהוב ערבון בדרך משכון כיון שדרכו להשתנות ולתתו בתורת דמים קנה דכמעות דמי אבל משכון מטלטלי לא" עכ"ל. ובהגהת מרדכי בקרושין סי' תפ"ה „זהוב לא הדר בעיניה טבעת הדר בעיניה ז"ל העיטור" עכ"ל.

31 ההן לאו צדק וכו'

בהגהת מרדכי ב"מ סי' תנ"ה „מתנה מועטת אין יכול לחזור אפי' יחיד ובשלהי מסכת שביעית קאמר דנעשה נדר וכל החוזר בו אין רוח הכמים נוחה הימנו" עכ"ל. ולפנינו ליתא זה. ובפסקי רקאנטי סי' שס"ג „וגרסינן בירושלמי בד"א בעשיר אבל בעני נעשה כנודר לצדקה וזכה וכו'" עכ"ל, ולפנינו ליתא. ובב"מ פ"ד ה"ב הגי' הדא דתימר בעני אבל בעשיר נעשה נדר, נראה לי דגרסינן איפכא, ויש מגיהים אבל בעשיר לא נעשה נדר וכו'".

לא | 1 המטלטלין נקנין במשיכה

בירושלמי ב"ק פ"נ ה"ד „מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין נקנין בהפיכה", ועי' דמאי פ"נ ה"ג.

2 ברשות הלוקח כו'

המאמר משובש כאן והגי' הנכונה בירושלמי בקדושין פ"א ה"ד „אבל ברשות הלוקח כיון שקבל עליו זכה, ברשות המוכר לא קנה עד שעה שיגביה או עד שעה שימשוך ויוצא חוץ לרשות הבעלים וכו'".

5 דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי וכו'

בירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב „רב מפקד לשמעי' אימת דנימר לך תתן מתנה לבר נש אין היה מסכן הב ליה מיד וכו'".

(סוף המסכת) דרב נהג למדת הסידות

בתשו' הגאונים שערי תשובה סי' קע"ח מונה עשר מלין שהיה נוהג רב בחסידותא.

הגהות וביאורי הגאון רבינו אליהו ז"ל מווילנא

אלו דברים פרק ראשון — באור הגר"א — אלו דברים פרק ראשון

כתב יד א'

(דף א') **הלכה א** מפני המחלוקת. פי' דנחלקו תנאים במס' תרומות דאית לה שיעור למעלה או עד חציו או עד כדי תרומת מעשר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואח"כ אמר ר' יוסי אפי' למ"ד התם עד שיהא שיריה ניכרין ג"כ נחשב שיעור למעלה מה שאינו רשאי לעשות הכל תרומה כמו גבי בכורים ודו"ק: **והרי אין אדם עושה כל שדהו פאה** פי' דהא כתיב ובקוצריכם משמע שצריך לקצור תחלה לעצמו: **ותניתה.** פי' בהדי הדברים שאין להם שיעור ותי' הר"י הו"א אומ"ר פאה"ה מיותר: ומפני **א"ר יוסי קצירת שבולת הראשונה דומה למירוח.** פי' כמו מירוח לענין מעשר שעיקר החיוב מעשר הוא לאחר מירוח ה"נ אינו חייב בפאה עד שיקצור מעט דהכי משמע ובקוצריכם וכו' ולפ"ז הא דאינו יכול לעשות בתחילה כל שדהו פיאה היינו משום שקודם קצירה לא נתחייבה ואחר שנתחייבה פי' דהיינו שקצר שבולת הראשונה שנתחייבה אז בפיאה אז מותר לעשות ג"כ כל שדהו משא"כ בתרומה שהחיוב תלוי במירוח ואז אינו יכול לעשות כל כריו תרומה כדמייתי מתני' האומר כל גורני תרומה כו': **שבולת הראשונה מהו שיהא חייבת בפאה.** פי' דצריך לרבנן ליתן א' מששים אם צריך ג"כ לעשר מן השבולת הראשונה או לאו ופשיט שפטורה כדמפרש **היא חייבת שדהו פיאה** דהא קודם שקצרה לא היתה השדה חייבת בפיאה אלא היא חייבה אותה: **והיא חייבת.** פי' בתמיה מי מחייב אותה השבולת הראשונה ומסתמא היא פטורה: **ונשרפה מהו.** פי' אם נחשבת קצירה לענין חיוב בפיאה או לא ופשיט ליה מהקדש: **קצר חציה והקדיש מה שקצר ניתן מן המשוייר על הכל.** פי' אפי' על מה שהקדיש (חסר כאן) אסור בהנאה להדיוט והוי לענין הדיוט כמו שרוף ומה (חסר כאן) מפאה ואפ"ה נחשב לקצירה לענין שא"נ (חסר כאן). א"כ לא היה מן המשוייר על הכל אלא רק על מה ששייר א"כ מוכח שנחשבת קצירה לענין הדיוט וה"ה לשרוף: (ע"ב) **מהו שתחזור פאה לקצירה שבולת ראשונה.** פי' שיהא צריך לחשוב אחד מס' גם ממנה וגם אם רצה ליתן אותה לפאה אם מותר ופשיט שאינו חוזר: **הפאה יש לה שיעור מלמטן.** פי' היינו שלא יפחות מס': **ואין לה שיעור מלמעלן.** היינו שמותר ליתן אפי' כמה ולפי זה הא דקתני במתני' אין פוחתין לפאה מששים היינו דאורייתא והא דקתני אע"פ שאמרו אין לפאה שיעור היינו מלמעלן אפ"ה מלמטן יש לה שיעור: (**הפאה יש לה שיעור מלמטה ואין לה שיעור** וכו') [**לא למעלן ולא למטן**]. פי' מדאורייתא אבל מדרבנן ודאי יש לה שיעור כדתנן אין פוחתין ואית תנא דאפי' מדאורייתא יש לה שיעור וקאמר דנפיק מביניהו אם בתחילה פיחת מס' ובא להוסיף אח"כ דלמ"ד מדאורייתא אין לה שיעור מה שהוסיף חייב במעשר אבל למ"ד מדאורייתא יש לה שיעור א"כ מה שיוסיף עד שעה שישלים הכל פטור ומכח זה צריך לגרוס בירושלמי במקום חייב הראשון פטור ודוק: **פטור מן המעשר עד שעה שישלים.** פי' כל זמן שלא השלים פטור מן המעשרות כל מה שנתן אפי' נתן יותר מכשיעור אלא מה שנתן אחר שהשלים חייב במעשר: **ולמה לא הנינן אפר סוטה כו'.** פי' דבכולן השיעור כדי שיראו ואפי' משהו: **ומשני לא אתינן מתני'.** פי' דמתני' אתא לאשמעינן: (דף ב) **מתני' בראיית פנים.** פי' דסבר דודאי האי אין לו שיעור דקתני במתני' אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה ולכך א"א לאוקמי למתני' אלא בראיה דבזה אין שיעור לא למעלה ולא למטה דאם עומד כל הרגל קיים מצוה בכל רגע ורגע ואפי' לא ראה אלא פ"א יצא: **אבל בראיית קרבן.** פי' הקרבן שהוא מביא בשעת ראיה: **יש לו שיעור.** פי' למטה כדמפרש: **מעה כסף ושתי כסף דבר תורה.** פי' מן התורה צריך להיות הראיה שתי כסף: ה"ג **תני ר' הושיעא קומי ר' יוחנן ראיה כל שהוא.** פי' מדאורייתא: **חכמים הן שאמרו חגיגה מעה כסף והראיה שתי כסף כו'.** הא דקתני שיש לה שיעור היינו מדרבנן: ומקש' הגמרא **ויש בעין זו.** ותי' א"ל מיותר. וה"פ דהיינו שמדאורייתא כשר אפי' כל שהוא וחכמים העמידו שיעור ומקשי' וכל השיעורים לאו חכמים הן שאמרו פי' דסבר הירושלמי דהתורה לא כתבה אלא הלאו או העשה והשיעור נתנה בידי החכמים לעמוד כל דבר על שיעורו כדמפרש כזית מן הנבילה וא"כ מאי מקשי הכא שפי מבשאר מקומות: **ומשני לא אתא מישאל.** פי' הגמרא אינו שואל ומתמיה: **אלא כהדא דתני ר' הושיעא לא יראו פני ריקם כו'.** פי' כל האיסורין כתבה התורה סתם הלאו ולא פי' השיעור ובאו חכמים והעמידו על השיעור כמו כזית מן הנבלות אבל הכא אמרה התורה בפי' שאפי' כל שהוא שפיר דמי דהכי משמע כל שאינו ריקם ואפי' כל שהוא וא"כ בזה לא סמוך אחכמים ליתן ובזה נמי העמידו שיעור עליה: מתמיה ויש בעין זו דהא הכא הוי כמו שהוא עוקר דבר מן התורה וכדמסיק: **וקשיא מן זו סמך לד"ת.** פי' שאפי' כל שהוא כשר אמר חכמים אמרו כו': **אמר ר' יוסי בר בון ר' יוחנן כדעתיה.** פי' הא דאמר דשיעור של מעה כסף הוא מן התורה כדעתיה פי' דסבר כל השיעורין מן התורה: **ור' הושיעא.** פי' דאמר חכמים הן שאמרו: **כדעתיה.** פי' דסבר כל השיעורים חכמים הן שאמרו וכדעתי' שאינו מחלק בין זה לשאר איסורין: **דר' הושיעא אמר האוכל איסור בזמן הזה.** פי' שאין מביאין קרבן ולכשיבנה בית המקדש יביא וכשכותב על פנקסו אני אכלתי איסור זה כדי שיזכור להביא חטאת כשיבנה ביהמ"ק: **צריך לרשום עליו את השיעור.** שאכל כמה היה גדול דהיינו אם כאכי ביצה או יותר: ומפרש מאי נ"מ (חסר כאן) כזית א' לב' ומשני: **שמא יעמוד ב"ד אחר וישנה את השיעור.** דהיינו דהשתא היה השיעור (חסר כאן) יעמדו על ב' זיתים או לא ולכך צריך לידע אם הוא חייב לפי השיעור (חסר כאן) דתלוי השיעורין בחכמים שיוכלו אפי' לשנות בעת שירצו ולכך אמר הכא גבי ראיה ג"כ שהשיעור הוא מדרבנן: **חזר ר' יוחנן מן הדא.** פי' ממאי דאמר דמעה כסף כו' דבר תורה: **ר' יונה ור' יוסי כו' לא חזר בו מן הדא כו'.** כצ"ל כדפרי': ומייתי ראיה **דאמר רבי לא אתפלגון כו'**: **חולק אדם את חובתו לשתי בהמות.** פי' שהשתי כסף שהוא צריך להביא ממנה עולת ראיה ביו"ט א"צ להביא דוקא בהמה אחת שתהא שוה שתי כסף אלא רק שיקריב בעד שתי כסף אפי' שתי בהמות: **ור"י אמר אין אדם חולק כו'.** פי' אלמא דסבר ר"י שהיא מדאורייתא צריך שיהא שיעור הראיה שתי כסף ולכך אינו רשאי לחלק: **אמר ריש לקיש כו'.** פי' היא מילתא באנפי נפשה ולא שייך לדלעיל דבלא זה מוכח דלא חזר ר"י כדפרי': **אדם טופל בהמה לבהמה.** פי' אם רוצה להתנדב ג"כ חגיגה מותר לטפול אף ממעות מעשר שיש לו דשל חובה אינה באה אלא מן החולין קמ"ל שמותר לטפול ממעות מעשר להביא חגיגת נדבה וע"ז אמר ריש לקיש שאינו מותר לטפול אלא בהמה לבהמה פי' שמותר להביא כל הבהמה שהוא מביא נדבה ממעות מעשר: (ע"ב) **ולא מעות למעות.** פי' דהיינו באותה הבהמה שהוא מחוייב להביא אינו רשאי להתערב עמו מעות מעשר אף שיש כאן השתי כסף של חולין דסבר דהבהמה שהוא מביא לחובה צריך שתהיה כולה מן החולין: **ור"י אמר אדם טופל מעות למעות.** פי' שבאותו של חובה מותר להתערב ג"כ ממעות מעשר אם רוצה להביא בהמה שהיא שוה יותר משתי כסף מותר להוסיף השאר משל מעשר דא"צ אלא שיהא השתי כסף ממעות חולין אבל השאר מותר להוסיף: **ואינו טופל בהמה לבהמה.** פי' שאינו רשאי להביא בהמה כולה נדבה ממעות מעשר אלא שצריך שיהא בכל בהמה אף שהוא מביא נדבה כמו שיעור חגיגה דהיינו שתי כסף ממעות חולין ומה שהיא שוה יותר משתי כסף מותר להוסיף ממעות מעשר אפי' באותן שהוא מביא לחובה וא"כ לדידיה אין חילוק בין אותו שהוא מביא לחובה לאותו שהוא מביא נדבה: ותיבת היאך עבידא מיותר: **היו לפניו עשר בהמות.** פי' אחת שהיא חובה וט' נדבה: **והקריב חמש בי"ט ראשון.** פי' דביו"ט ראשון שהוא מקריב של חובה ודאי דוחה דכיון שניתן לדחות אבל של חובה ניתן לדחות ג"כ אבל של נדבה אלא שמבעיא להו אם גם ההמש הנותרים מותר להביא ביו"ט האחרון פי' שלא ניתן לדחות אבל של חובה שכבר קרב אותה של חובה ביו"ט ראשון אם דוחים או לאו: **ר' קריספאי ר' יוחנן דו אמר טופל מעות למעות.** פי' דהיינו ממעות מחגיגה אם הוא יותר משתי כסף מותר להוסיף אפי' באותו שהוא מביא לחובה ובהמה שלימה אינה רשאי להביא אפי' לנדבה משל מעשר א"כ לדידיה אין חילוק בין נדבה לחגיגה: **הוי דו אמר דוחה.** פי' כיון דלא קיל לדידיה בין נדבה לחגיגה א"כ סבר שקדושת הנדבה כמו החובה וכמו דבל חובה דוחה אף של נדבה דוחה: **ור"ש בן לקיש דו אמר אדם טופל בהמה לבהמה כו'.** פי' דהא הוא סבר דאותה שהיא של חובה אינו רשאי להוסיף אפי' אם היא יותר משתי סלעים אלמא דסבר דאותה שהיא של חובה צריך שיהא בה כולה חולין (חסר כאן הרבה) כולו ממעות מעשר אלמא שהיא קילא לדידיה מאותן (חסר כאן הרבה) עד שיאמר אין בדעתו להוסיף עוד ואם הוסיף אח"כ אז אינו לחגיגה ואינו דוחה: **עד היכן.** פי' מכמה אינו רשאי לפחות דלהוסיף אמרינן שאינו רשאי על חומש אבל לפחות מכמה אינו רשאי: **ומפרש עד כדי תרומה ותרומת מעשר**

כתב יד ב'

(דף א) **הלכה א** מפני המחלוקת. דבמ"ס פ"ד דתרומות נחלקו תנאים דאית לה שיעור למעלה חד ס"ל עד חציו וחד ס"ל עד כדי תרומת מעשר: **א"ר יוסי אדם עושה כו'.** ר"ל אפי' למ"ד התם עד שיהא שיריה ניכרין הוי נמי יש לה שיעור למעלה דאינו רשאי לעשות הכל תרומה: **והרי אין אדם עושה כל שדהו פאה.** כלומר בשלמא לר' אמי דלא חשיב הך כל שהוא לשיעור ניחא אבל לר' יוסי דקאמר הך כ"ש הוי שיעור הרי פאה ג"כ אין אדם עושה כל שדהו פאה: **שבולת הראשונה מהו.** אם גם מהשבולת ראשונה צריך לעשר א' מששים או לא: (ע"ב) **לקצירה שבולת הראשונה.** ומותר לפרוש שבולת ההוא לפאה גם אם חזרה שבולת ההוא להשבון ששים וצריך לפרוש א' מששים גם משבולת הראשונה: **הפאה יש לה שיעור מלמטה.** ומדאורייתא הוא מה דקתני במתניתין לא יפחות מן א' מששים. ומ"ש אין לו שיעור אינו אלא למעלה: **לא למעלן ולא למטן.** היינו מדאורייתא ומ"ש אין פותחין לפאה הוא מדרבנן: **פטור מן המעשר עד שעה שישלים.** וכל זמן שלא השלים אפי' אם נותן יותר מן השיעור הכל פטור מן המעשר: **לא אתינן מתניתין.** מתני' לא אתא לאשמועינן אלא דברים כו'(ב): (דף ב) **מתני' בראיית פנים בעזרה.** הוא אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה שאם עמד כל הרגל כולו בעזרה בכל רגע ורגע עושה מצוה ואם לא עמד בעזרה אלא רגע א' יצא: **מן דו סמך לד"ת.** מר' הושעיא משמע דהאי ריקם סמך לכל שהוא מן התורה א"כ לא מסרה תורה השיעור לחכמים ומאי קאמר דחכמים אמרו מעה כסף כו' (ג): (ע"ב) **היו לפניו עשר בהמות.** אחד של חובה וט' של נדבה: **והקריב חמש ביו"ט ראשון.** כשנדחית יו"ט מפני החובה נדחית ג"כ מפני הנדבה: **המותר מהו כו'.** שאין בהם של חובה דכבר קרב אותה ביו"ט ראשון: **דו אמר טופל מעות למעות.** דס"ל לר' יוחנן אם בא להוסיף על חגיגה משל מעשר אינו רשאי לקנות בהמה שלמה משל מעשר אפי' אם הוא מביא אותה לנדבה בעינן דוקא שיהא בכל בהמה כשיעור חגיגה דהיינו שתי כסף משל חולין והמותר מן שתי כסף היינו אם רוצה להביא בהמה השוה יותר משתי כסף מביא המותר משל מעשר ואפי' באותה שבאה חובה רשאי לטפול המותר משל מעשר וא"כ לדידי' אין חילוק בין של חובה לאותה של נדבה: **הוי דו אמר דוחה.** כיון דלדידי' לא קיל נדבה מחובה לכן

הגהות הגר"א

פ"א ה"א (דף א ע"א) התיבון והרי אין אדם כצ"ל. ותיבת והרי הוא אומר פאה נמחק: היא חייבת שדהו כצ"ל. ותיבת כל נמחק: (ע"ב) אם פיחת משישים מאן דמר הפיאה כו' כצ"ל. ותיבת והן חד נמחק: והוסיף פטור מן המעשר כצ"ל. ותיבת חייב נמחק: ויש בתוספתן מצוה[א]. כצ"ל. ותיבות ויש בעשייתן נמחק:

(דף ב ע"א) אין בתוספתן מצוה כצ"ל. ותיבות אין בעשייתן נמחק: תני ר' יוחנן קומי ר' יוסי כצ"ל. ולא ר' יוסי קומי ר' יוחנן[ב]: ויש בעין זו כצ"ל. ותיבת א"ל נמחק: לא חזר ביה מן הדא כצ"ל. ותיבת ועוד נמחק: (ע"ב) אין אדם טופל בהמה לבהמה היו לפניו כו' כצ"ל. ותיבות היך עבידא נמחק:

באור בנ"י משה מאת הג"מ יעקב משה ז"ל סלאנים נכד הגר"א זצוק"ל

*)[א] ובלשון הזה מתבאר בפי' הרמב"ם למשנתינו. וז"ל ואלה מספר בכאן כפי שיוסיף בהן יסי' תוספות שכרו עכ"ל. הביאו תוי"ט בריש פרקין והתימא דבמשנה ג' תוי"ט ד"ה לפי גודל השדה כו' כ' תמהני למה יוסיף שכרי הפאה נמי גדולה כו' ועיין עוד מה שאכתוב אי"ה לקמן: [ב] לדעת כי סביב הירושלמי לא הגיה פה כלום כ"א תוך הביאור איתא. ה"ג תני ר' הושעיא קומי ר' יוחנן. כ"ל להיפך [כי הלוא ר"י קיבל מר' הושעיא] ולא מסתבר האי גי' מדאיתא לקמן כהדא דתני ר' הושעיא לא יראו פני כו' וכן ליתא האי גי' שביבות הירושלמי: בירושלמי (דף ב' ע"א) ללמדך שכל דבר שב"ד עתנין נפשן עליו הוא מתקיים כמה שנאמר למשה מסיני. נלפע"ד לפרש הוא מתקיים ר"ל שמוסכם ומכוון הדבר לכמו שנא' למ"מ. אע"פ שלא שמע הא הלמ"מ ולכן הביא הירושלמי סמוך לזה דברי ר' תנחומא כו' דברים שלא שמע מפי רבו והסכימה דעתו כמ"ש למ"מ וכן בדברי ר' יוחנן כצ"ל כו': שם. אמרו לו אבותיך הוסיפו על שלהן ועל של אבותם כו' א"ל כל שכן. נלפע"ד האי כ"ש ר"ל כל שכן שאני מוסיף: שם. לאם פטרבולי במוסף הערוך. מפרש אבות העולם. וכן נראה מלשון הבבלי קדושין ל"א א' גדולי רומי כו'. והמפרש פירש בכאן לאם השיילות: שם. שאלו את ר"א עד היכן כיבוד או"א א"ל ולי אתם שואלין שאלו את דמה בן נתינה ראש הכנסת פנס שאמו לדעת לוח נכרי. ונלפע"ד כאי

*) הודעה למעיינים בבאור בנ"י משה: כי האותיות של א"ב הבאים בסימן כזה [ ] מראים שהמאמר הוא על ההגהות של הגר"א ז"ל. והאותיות של א"ב הבאים בסימן כזה ( ) מראים שהמאמר הוא על ביאור הגר"א ז"ל של כתב יד ב'.

כתב יד א'

מעשר. פי' דהיינו אחד מל"ג: בראשית כל תבואתך. פי' היינו תרי ממאה: רב הונא למצוה עד שליש. פי' דקס"ד היינו שלים ממה שיש לו חייב ליתן אם יזדמן לו מצוה ולפיכך מיבעיא ליה אם שלים לכל המצות או לכל מצוה ומצוה והא לא קשיא ליה דשלש מצות הוא מפסיד כולה דאפשר דה"נ קאמר בתחילה לקרן מכאן ואילך לשכר: סברין מימר כו': ר' חביבא בשם רבנן דתמן מהו שליש לדמים. פי' לאו ממעותיו אלא השלים הוא מן הדמים של המצוה וכדמפרש והשתא אין חילוק בין מצוה אחת לכל המצות: (דף ג) מעתה אסור ללמד את בנו אומנות בגין דכתיב כו'. פי' מדתלי האיסור ללמד יונית לא מכח יונית אלא משום שצריך ללמוד תמיד א"כ אף אומנות אסור: (ע"ב) נאמר איש אמו ואביו תיראו אחד האיש ואחד האשה כו'. פי' מתיראו דייק דמשמע שנים: (דף ד) כבוד בעוה"ז וחיים לעוה"ב: פי' לדקה היינו עוה"ז שהוא טוב יותר מעוה"ב והוא זמן עשיית המצוה כדתנן יפה שעה אחת של תורה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב: (ע"ב) א"ר יצחק בינו נא זאת שוכחי אלוה בו' אריב"ל כו'. פי' דריב"ל מפרש האיך מוכח דקאי אלשון הרע ומפרש מדכתיב בתר הכי וכו': (דף ה ע"ב) וסיגין סיגה ותרעין תרעין. פי' דהירושלמי בא לפרש מה שעשה מצוה אחת ומה שגורם עבירה אחת ואחר זאת אמר וסיגין סיגה כלומר עוד זאת גורם ע"ד מצוה גוררת מצוה ודוק:

(דף ה ע"ב) **הלכה ב** ועניים מרובים נותן לפי העניים. והאי לפי רוב הענוה דמשמע דקאי נמי אלפי גודל השדה יש לפרש הכי דהיינו אם יש במקום ענוה יפה מבמקום אחר אז אם הוא נותן ממקום היפה אף שבמעט שדה יש חלק ששים מן כל השדה מ"מ צריך ליתן כדי שיהא חלק שדה אחד מששים ואם נתן ממקום הרע אז אינו די מה שנותן חלק ששים מהשדה אלא צריך שיהא אחד מששים בתבואה לפי ערך התבואה שהשדה מוליאו:

(דף ו) **הלכה ג** שמא במחובר. פי' ופאה במחובר היא וא"כ בשעת חיוב פאה עדיין לא היה הקדש כלל: ומפני שלא תאמר יעשה קציר הקדש בקציר נכרי כל"ל. פי' כמו שקציר נכרי פטור ה"נ אם קצר בשביל הנכרי אף אם היא שדה של ישראל שלא זכו הנכרים בהן אלא בתלוש נמי פטור הכי נמי בהקדש הו"א דפטור אף שלא זכה אלא בתלוש קמ"ל: (ע"ב) ראשונה מהו. פי' דקאי אר"ם דקתני וצריך שיתן בסוף כשיעור עליה מיבעי ופאה הראשונה מה היא אם היא ג"כ נקראת פאה אם לא: ופשיט ליה מן מה דתני. פי' בברייתא: הרי זו פאה וצריך שיתן כו'. פי' אלמא דעכ"פ הראשונה נמי פאה היא דהא קתני ה"ז פאה על הראשונה: וא"כ מיבעיא ליה מה כשיעור כל שדהו או כשיעור המשתייר. פי' אם האי לקט דצריך שיתן בסוף כשיעור היינו כשיעור כל שדהו או כשיעור המשתייר בשדה מלבד אותה הפאה דהיינו שמאותה הפאה שנתן בתחילה א"צ ליתן בסוף פאה: ופשיט ליה מלאמר קידשה משום פאה. דהיינו דקתני ה"ז פאה א"כ בודאי א"צ להפרים ממנו פאה אלא כשיעור המשתייר בשדה אחר נכוי הפאה שנתן צריך ליתן בסוף: ר' חייא בשם ר' יוחנן במחובר. פי' דקאי על ר' יהודה על הא דקאמר ר"י במתניתין שמותר לסמוך לה משום פאה פי' דהיינו שעדיין לא קצר כל הפאה מותר להוסיף ממש להמחובר על אותו קלח אבל אם אין לו תבואה במחובר אין לו להוסיף מן התלוש ואינו נותן אלא משום הפקר. מפרש ר' יוחנן דהיינו דוקא במחובר מותר להוסיף אם יש לו קלחין ולא בתלוש פי' דהיינו אף שייר קלח א' אסור להוסיף ממנו בתלוש לשם פאה: ור' ייסא בשם ר' יוחנן בתלוש. פי' שאף בתלוש מותר להוסיף אם שייר קלח א': (דף ז ע"א) ומבעיא ליה כה במתכוין לפטור את שדהו. פי' אפילו נתכוין תחלה באותו הפאה שנתן לפטור את השדה מותר להוסיף אם שייר קלח א' או דוקא שאינו מתכוין לפטור את שדהו או מותר להוסיף אבל כי נתכוין לפטור את שדהו אף אם שייר קלח א' אין להוסיף: ופשיט ליה נשמעיניה מן הדא דא"ר ייסא בשם ר' יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך כו'. פי' דמשמע ליה האי לעולם אפי' נתן בתחילה כשיעור פאה מותר להוסיף על שימלח והאי לעולם הוא מוסיף והולך היא ברייתא וקאי על ר"י דאמר אם שייר קלח א' שמותר להוסיף ועליה קאי דמותר להוסיף בין אם נתן בתחילה כשיעור ובין אם לא נתן: וע"ז מקשי מה אנן קיימין. פי' הא דקתני שמותר להוסיף בשנתן בתחילה כשיעור: אם במתכוין לפטור את שדהו כבר נפטרה. פי' כיון שנתן כשיעור וגם מתכוין לפטור בודאי אין סברא שיהא מותר להוסיף משום פאה אף אם שייר קלח אחד אלא ודאי בשנתן כשיעור אינו רשאי להוסיף אא"כ לא נתכוין לפטור ומדעריב בחד בבא ולא חילק ביניהם משמע דאין חילוק וא"כ אף כשלא נתן כשיעור נמי אינו רשאי להוסיף אא"כ אינו מתכוין לפטור:

דף

כתב יד ב'

לכן הנדבה דוחה יו"ט כמו החובה דדוחה יו"ט: (דף ג) **מעתה אסור ללמוד את בנו אומנות**. מדתלי איסור לימוד יוונית מפני שצריך ללמוד תורה תמיד א"כ אף אומנות אסור: (דף ד) צדקה וכבוד בעוה"ז. עשירות ועושה בה צדקה זה הוא צדקה וכבוד. ואל תתמה כי בעוה"ב חשב חיים לבד. ובעוה"ז חשב תרי צדקה וכבוד הלא באמת אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב: (דף ה ע"ב) וסיגין סיגה ותרעין תרעין. דמתחילה קחשיב כמה מצוה אחת עושה וכמה גורם עבירה אחת וא"כ קאמר וסיגין סיגה ר"ל עוד זאת שמצוה גוררת מצוה וכן תרעין תרעין היינו עבירה גוררת עבירה:

(דף ה ע"ב) **הלכה ב** ולפי רוב הענוה. בשמקצת השדה הענוה יפה ובמקצתה ענוה רעה אם הוא נותן הפאה ממקום שהענוה יפה תמצא בחלק מעט מהשדה א' מס' בתבואה לכל השדה מ"מ צריך ליתן חלק ס' מהשדה ואם נותן ממקום שהענוה רעה אין די בחלק ס' מהשדה אלא לפי רוב הענוה היינו חלק ס' לפי התבואה שבכל השדה (א):

(דף ו' ע"א) **הלכה ג** שמא במחובר. דהא בשעת חיוב פאה שהוא במחובר עדיין אינה של הקדש: יעשה קציר הקדש בקציר נכרי. דה"א כמו גבי קציר נכרי דפטור אפי' בשדה של ישראל וקציר ישראל דלא זכה הנכרי בהן אלא בתלוש ואפ"ה פטור מפאה וה"נ גבי הקדש אף שאין הקדש זוכה אלא בתלוש מ"מ הקוצר בשביל הקדש ה"ז פטור קמ"ל: (ע"ב) או כשיעור המשתייר. ולא בעי ליתן פאה על כל שדהו אלא מנכה הפאה שנתן בתחלה או באמצע ואינו נותן אלא כשיעור המשתייר בשדה אחר ניכוי הפאה (ז): אפשר לומר קדשה משום פאה. היינו פאה שנתן בתחלה או באמצע הוי קודש משום פאה ממש ותימא דבעי להפריש בסוף פאה כשיעור כל שדהו אף על הפאה שהפרים כבר: בשם ר' יוחנן במחובר. דס"ל הא דקאמר ר' יהודה במתניתין סומך לו משום פאה היינו דוקא אם נשאר תבואה במחובר לשדה אז מותר להוסיף המחובר על אותו קלח אבל אם אין לו תבואה במחובר אין לו להוסיף מן התלוש: ר' יסא בשם ר' יוחנן בתלוש. דס"ל מותר להוסיף אף מן התלוש: (דף ז' ע"א) מה מתכוין לפטור. כשנתן הפאה שבתחלה או באמצע הי' מכוין לפטור כל שדהו אפ"ה מותר להוסיף פאה על אותו קלח ששייר: לעולם הוא מוסיף והולך כו'. זו היא ברייתא וקאי על ר' יהודא דמתניתין שאומר אם שייר קלח א' סומך לו משום פאה. ומפרש בברייתא לעולם הוא מוסיף כו'. והאי לעולם משמע אפי' אם נתן פאה בתחלה או באמצע כשיעור כל שדהו ג"כ מותר להוסיף: מה אנן קיימין אם במתכוין לפטור. הא דקתני מותר להוסיף אפי' אם נתן כשיעור וגם נתכוין בזה לפטור כל שדהו ודאי כבר נפטרה ואסור להוסיף אלא ודאי דאם נתן כשיעור אינו רשאי להוסיף אא"כ בשלא נתכוין לפטור ומדעריב להו בחד בבא ולא חילק משמע דאין לחלק וא"כ אף אם לא נתן כשיעור נמי אין רשאי להוסיף אא"כ בשאינו מתכוין לפטור:

דף

הגהות הגר"א

(דף ג ע"א) מכל אשר צוה ה' את משה אותו משה. אין כתיב כאן [ד] תיבת כאן נמחק: כי ד' יהי' בכסלך כצ"ל. ושמר רגלך מלכד נמחק:

א"א שהצדקה נוהגת בחיים כצ"ל: חביבה יותר מן הצדקה כצ"ל. ותיבות ותלמוד תורה קאי על מתניתין ולא על תיבת הצדקה: שאלו את ר' יהושע וכו' דכתיב והגית בו יומם ולילה מעתה אסור ללמד את בנו אומנות בגין דכתיב והגית וגו' וא"כ נ"ל והתני ר' ישמעאל ובחרת בחיים: וישקלו לו משקלה כצ"ל. ותיבת כל ישראל נמחק: אחר ויורש ג"ע בתרא נ"ל אחד האיש וא' האשה כו' עד כמי שהיא ספיקה בידו. אח"כ נ"ל נאמר איש אמו ואביו כו': בההיא דיהיב לי' כצ"ל. ותיבת דאית נמחק: ואח"כ נ"ל דיהיב לי' חורין: ובעושה נחת רוח לאביו ואחר זה גורם היא מילתא דר' חייא. ואחד האיש ואחד האשה שייך לעיל אחר ויורש ג"ע בתרא כצ"ל: מפריש תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון כצ"ל: נ"ל ומאביל את הרעבים ותיבות את העניים נמחקים:

(דף ד ע"א) יקרוה עורבי נחל. הוא פסוק וצריך להפסיק בין נחל ובין יבוא וכו': מה טיבו מן יומוי נ"ל. ותיבות הוא שלים לך נמחקים: ר' יעקב בר אחא נ"ל. ותיבת אתא נמחק: א"ר יונתן כופין את הבן נ"ל ולא שכופין בסין: אמרין חזו דהדין סבא נ"ל. ותיבת הייא נמחק: חפצים אלו כו' כצ"ל. חפצים אלו דברי תורה נמחק: ולא הגדולה אלא גדולות כצ"ל: (ע"ב) שהן שוחטין ואוכלין נ"ל. ותיבת ואזלין נמחק: זה לשון הרע בצדק כצ"ל. ותיבת בצנעה נמחק: דורו של שאול כולם צדיקים כצ"ל. ותיבת דוד נמחק: והיו נופלים כצ"ל:

(דף ו' ע"א) הלכה ג בקציר נכרי כצ"ל. ותיבות בקציר הדיוט נמחק:

דף

בנ"י משה

האי עד היכן קאי אמתניתין דחשיב כיבוד או"א הוכלים פירותיהן בעוה"ז ושאלו לר"א עד היכן מגיע הפירות בעוה"ז ויתכן מ"ש שאלו את דמה בן נתינה שהוא יודע וקיבל השכר. ויתכן בזה ג"כ בבלי קדושין ל"א א' שאלו את ר"א עד היכן כיבוד או"א השיב מדמה בן נתינה כו' ובדף ל"ב איתא שאלו את ר"א עד היכן כיבוד או"א השיב כדי ביטול הרנקי כו'. אלא ע"כ בבראשונה שאלו עד היכן עולה הפירות שבעוה"ז ובשני שאלוהו עד היכן שיעור קיום כיבוד או"א. ולפ"ז יתכן ג"כ בבלי שם אחר סיפור דמה בן נתינה שמכו מאמר לו ומה מי שאינו מצווה ועושה. וכן בירושלמי שמכו לו אין הקב"ה משהא שכרן של עושי מצוה בגוי הרי דכולו מיירי בשכר עוה"ז של מצוה ההוא: שם ע"ב טלטל. הקב"ה מתן שכרן של עושי מצוה. הנלע"ד כי ביאר הקב"ה שכרן של כל מצוה. אלא שלא ביאר שכרן של כל א' במקומו אנה מטלטל במקום אחר ולא ידע האדם את מקומו כדי שיהא עושין באמונה: דף ד' ע"א ד' דברים שהן נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לעוה"ב. וכן דף ה' ע"א אבל הפורק עול כו' נפרעים ממנו בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב ובתימה דלעיל שהם והאמר עבירה יש לה קרן ואין לה פירות: (א) איתא בב"א הכל לפי גודל השדה אם היתה השדה גדולה נותן ס'. שומע הביאור מפי אא"ז הגאון זצוק"ל לא שמע כראוי כי לא יתכן לפרש שהשנא השמיענו לפי גודל השדה היינו שבזה לא יפחות הפאה מששים הלא כלל בתחלת המשנה אין פוחתין לפאה מששים. והנלע"ד דגבי תרומה איתא במשנה שיעור תרומה כו' ובזאת לא אמרו שיעור פאה א' מששים. אלא אין פוחתין לפאה מששים. השמיענו בזה דהאי ששים דפאה אין זה שיעור פאה אלא שיעור של הפוחת לא יפחות מן ששים אבל עיקר השיעור להוסיף על ששים וכמה יוסיף הכל לפי גודל השדה כו' וכו' וז"ש במתניתין אע"פ שאמרו אין פוחתין לפאה מששים כלומר אלא מוסיפין הכל לפי גודל השדה כו' כן הוא שיעור הסיפה משום דמוזהר הוא להוסיף על ששים אע"פ שאין בדעתו לתת ששים ויתכן בזה מ"ש פאה אין לה שיעור למעלה. משא"כ בתרומה לא טו חז"ל כלל להוסיף על ששים אלא אם מדעתו נתן יותר מששים ה"ז כולה תרומה. אבל מי שאין בדעתו לתת יותר מששים ואם מצוה לו לתת יותר לא די שאין בתוספתו מצוה אלא ה"ז מערב טבל וכדברי הר"ש במ"א. ויותר מזה מבואר בתרומות אפי' מי שעינו יפה להפריש א' ממ"ס והרם ועלה בידו א' מס' וחזר והוסיף חייב במעשרות ומתורץ בזה קושית תוי"ע במ"א ד"ה אין דברים כו' ומיהו קשיא דע"כ לא הוי התוספה טבל כו' דפאה נמי דכוותיה וצ"ע עכ"ל. אבל בדברינו מבואר דלא כוותיה גבי פאה אלא לוו חז"ל דוקא להוסיף על א' מס' וכ"ה מבואר ברמב"ם ז"ל אין פוחתין לפאה מס' ומוסיף על הא' מס' לפי גודל השדה כו' עכ"ל. וזהו דברי הרע"ב כאן ומוסיף על ששים לפי גודל שדהו כו' ועתוי"ע ד"ה לפי גודל השדה כו' בתמה למה יוסיף וכ' עוד התוי"ע דהר"ש לא כ' כאן דמוסיף המעיין בר"ש ירלה דכתב יותר מששים קאי של תרווייהו על גודל השדה ועל רוב העניים. וכן מ"ש תוי"ע דברי הרמב"ם בפי' נראה כדברי הר"ש עכ"ל. והוא תימא דז"ל הרמב"ם בפי' והסברא היוצאת משלש אלה הדרכים אינו אלא לתת לעניים מתנה יתרה עכ"ל ר"ל להוסיף על אחד מששים. ולפי דברינו זה ראוי להגיה בשנות אליהו הכל לפי גודל השדה אם היתה השדה גדולה נותן יותר מס'. ולפ"ז מתפרש יפה דברי הירושלמי שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי שדהו. כלומר אע"פ שעניים מועטים ומספיק להם א' מס' אעפ"כ מוסיף על ס' לפי שדהו: שם בירושל' ה' ע"ע ר"ם למד כולהון להקל כו' מתניתא לא אמרה כן אלא הכל לפי גודל השדה כו' ג"כ אין לפרש כמ"ש בשנות אליהו דהאי להקל היינו לפחות מן א' מס'. דלפ"ז כי דייק ממתניתא דלא אמרה כן מדתנן הכל לפי גודל השדה. עדיף ה"ל למידק ממתניתא דאיתא בהדיא אין פוחתין לפאה מששים. אלא לפע"ד נראה לפרש כפי לשון דאיתא בירושלמי ר"ם למד בני דברים לקולו של בעה"ב כלומר הא דאמרינן מצוה להוסיף הכל לפי גודל השדה ולפי רוב עניים מפרש ר"ם דה"ק אי היכא תרווייהו גודל שדה ורוב עניים אז חייב להוסיף אבל אם חסר א' מהם א"צ להוסיף כמש"ש שדהו מרובה ועניים מועטים נותן לפי העניים וכו' וז"ש מתניתא לא אמרה כן אלא הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי ענוה ואי כר"ם האי ענוה נ"ל ופשיטא דליכא למימר כי היכא גודל שדה ורוב עניים א"צ להוסיף עד דאיכא רוב ענוה ג"כ אלא ע"כ דלא כר"ם וחדא חדא קתני לתומרו של בעה"ב דבכל א' המרובה צריך להוסיף: כ' התוי"ע בת"ג ד"ה ובלבד כו' כ' הרב והרמב"ם כו' חוץ ממה שהניח בתחלה ובאמצע כ"כ בפירושו אבל בחיבורו כו' והדין עמו שחזר בו מפירושו שכן הוא בירושלמי כו' עכ"ל. ולפי ביאור אא"ז הגאון זצוק"ל כשיעור המשתייר דלא בעי לתת פאה על עלם הפאה להפרים בתחלה או באמצע וכן משמע בר"ם וז"ל א"כ שלא תאמר ס' בכל השדה שהיתה מקודם שיתן בכלל כו' עכ"ל. ומעתה יפה כוון הרב להוסיף ביאור על פי' הרמב"ם שכ' פאה הלריכה לכל השדה ומקוצר הלשון יש בו לטעות ולהוון דברי פי' הרמב"ם לכל השדה דמפרים פאה אף על הפאה שהפרים כבר זהו שהוסיף הרע"ב וז"ל שלריך שיניח בסוף השדה א' מס' חוץ ממה שהניח בתחלה עכ"ל. ורלה דקדק לשונו חוץ ממה ולא כ' חוץ מה היינו ממה מהפאה שהניח תחלה לא בעי ליתן א' מס' מפאה הנ"ל. והן הן ממש דברי הרמב"ם בחיבורו וז"ל למה שנשאר בשדה אחר שהפרים את הראשונה עכ"ל ולק"מ: וברמב"ם שם הניח בעל מרכבת המשנה תמיה על תוי"ע הנ"ל. ואין בי לכוון דבריו ע"ש: תוי"ע ד"ה ומכניסו לקיום כו' וכ' עוד הרב דכתיב פאת שדך בקלרך ואין היכך נקלר וכ"פ הרמב"ם ופירושו זה דחוק כו' ולשון הרמב"ם אפשר ליישבו שז"ל ולא יפול על שדה ירק שם קלירה כו' עכ"ל. ופשוט שגם ברע"ב מבואר כנ"ל אלא המדפיסים החסירו נקודה א' למעלה (על הנו"ן) וכצ"ל ואין היכך כ' קליר ר"ל נקרא קליר: תוי"ע ד"ה בכלל הזה כ' הרב כשימלאו בהם כל התנאים הללו וכ"ה דברי הרמב"ם ודברי תימה הם דהא ודאי שנמלאו בהם כל התנאים עכ"ל. ופשוט שברמב"ם ניתוסף אות כ' וצ"ל שנמלאו בהם כל התנאים וברע"ב הוסיפו לקלקל והדפיסו כשימלאו וצ"ל שנמלאו. מדע בסמוך גבי אלגום

איז

כתב יד א'

(דף ז ע"ב) **הלכה ד** תולש מנין. פי' תולש היינו שמניח השרשים בארץ אלא שאינו קוצר בסכין ועוקר היינו שעוקר גם השרשים: ה"ג אילנות מנין ת"ל שדך א"כ מה ת"ל קציר לומר לך מה קציר מיוחד שגידולו מן הארץ ולקיטתן כא' ומכניסו לקיום חייב בפאה אף כל כיוצא בו חייב: ה"ג והזורע זרעים עם החרצנים לוקה: ה"ג תמן אמרין זרעי אילן אינן קרויין זרעים. פי' מדמותר בכרם דהא אינו אסור לזרוע בכרם אלא זרעים ולא אילנות: וכא את אמרת שדך לרבות אילנות. שזרעי אילן קרוים זרעים פי' גבי פאה שאילנות נמי חייבין בפאה: א"ל תמן מיעט שאין דרך בני אדם כו' ברם הכא ריבה הכתוב ואית דבעי נשמעינה מן הדא. פי' הא דאין חייב בפאה אלא גידולו מן הארץ ולקיטתו כאחד ומכניסו לקיום: (דף ח) דכתיב כי תבצור כרמך. והיינו חיוב פאה בכרם: ומקשי מה את שמעת מינה. שאיירי בחיוב פאה: ומפרש לא תעולל אחריך. ופי' כמה דתימא לא תדקדק. והיינו שלא יטול הכל אלא צריך להניח פאה בסוף שדהו: כמא דתימא ועולל למו. פי' דמייתי ראיה שעולל הוא מלשון דקדוק: כי תחבוט זיתך. פי' והיינו חיוב פאה: ומקשי מה את שמע מינה. פי' דאיירי בחיוב פאה: ומפרש א"ר יונה לא תפאר אחריך. פי' והיינו חיוב פאה: כמה דתימר לא תקיפו פאת ראשיכם. פי' דהיינו שצריך להניח פאה בסוף ולא להשחית (חסר כאן) ודייק מלשון נוטריקון (קא דריש) דתפאר היינו ר"ת דתקיפו פאת ראשיכם וא"כ כתיב פאה גבי כרם ואמר והלא זית וכרם בכלל כל האילנות היו פי' דילפינן משדך (חסר כאן): אפי' קציר אורז ואפי' קציר דוחן. פי' דכמו דגבי תבואה חייב בפאה אף אותן הדברים שאינן חייבים בביכורים כמו אורז ודוחן אף שגבי תבואה נמי שייכי ביכורים דהמשת המינין חייבין בביכורים ה"ה גבי [אילנות] דאף אותן האילנות שאינן חייבין בביכורים ילפינן מתבואה שחייבין בפאה: ומקשי יאמר זית ואל יאמר כרם. פי' נ"ל תרווייהו להאי מילתא דהיינו ללמד שאינו חייב בפאה אלא על אותן שלקיטתן כאחד כו' אפי' בחד סגי דהיינו זית או כרם. ומפרש דצריכי תרווייהו דהיינו דאי הוי כתיב זית הוה אמינא הא דיצא זית מן הכלל לא ללמד שלא יהא חייב בפיאה אלא אותן אילנות שלקיטתן כאחד אלא שאף שאין לקיטתן כאחד נמי חייבין בפאה והא דיצא זית מן הכלל היינו ללמד שאינו חייב בפאה אלא אותן אילנות שאינו חייב בפרט ולמעט כרם אתא ואי הוה כתיב כרם לחוד הו"א דכרם בא להודיע שלא נלמד כל האילנות שיהו חייבין בפאה משדך ולא יהא חייב בפאה אלא כרם לחוד שהוא חייב בפרט ולא שאר אילנות אבל השתא [דכתיב] כרם וזית ידעינן שאף מי שאינו חייב בפרט חייב בפאה כמו זית ולכך מרבינן ג"כ כל האילנות משדך כיון דליכא מיעוט. והשתא קשה נ"ל תרווייהו דהשתא דכתיב כרם צריך לכתוב זית אבל קשה לא לכתוב תרווייהו ונרבי הכל משדך אלא ודאי ללמד על האילנות שאינו חייב בפאה אלא אותן שלקיטתן כאחד כו' כדפרי' א"כ לפ"ז צריך תרווייהו ללמד כו': והשתא מפרש **יצא זית ולימד על כל האילנות פאה**. פי' דמכרם לחוד הוי ממעטינן כל האילנות דלא נרבי משדך: **יצא כרם ולימד על עצמו פאה**. פי' דאי לא הוי כתיב אלא זית לחוד הוי ממעטינן כרם: ומקשי כשם שיצא זית ולימד על כל האילנות פאה. פי' דבלא זית הוי ממעטינן כל האילנות מכרם והשתא דכתיב זית ילפינן כל האילנות פאה מזית: כך יצא כרם כו'. פי' נלמד מכרם ג"כ לכל האילנות שיהו חייבין בפרט: ומשני דבר שהוא שוה בשניהן מלמד. פי' מזית לחוד נמי לא הוה ילפינן כל האילנות שיהא חייבין בפאה אלא הא דחייבינן בפאה ילפינן משדך לכל האילנות ולא ילפינן מזית לחיוב בפאה אלא דבר השוה לשניהם פי' דהיינו שלא יהו חייבין בפאה אלא אם הוא שוה לשניהם דהיינו לכרם וזית דהיינו שיהא לקיטתן כאחד ומכניסו לקיום: אבל דבר שאינו שוה לשניהם. פי' כמו פרט שהוא דבר חדש וליכא שום ריבוי כלל לא ילפינן במה מצינו מכרם לחוד: ומקשי על דעתיה דר' ישמעאל ניחא. פי' דקשיא ליה אהא דאמר לעיל דאי הוי כתיב זית לחוד ולא כרם הוי ממעטינן כרם שלא יהא חייב בפאה משום שחייב בפרט. וע"ז אמר דעל דעתיה דר' ישמעאל ניחא פירוש דסבר דדבר שיצא לידון בדבר החדש אין לך בו אלא חידושו וא"כ איכא למימר דס"ד אי הוי כתיב זית הו"א דזית שהוא פטור בפרט חייב בפאה אבל כרם שהוא חייב בפרט וא"כ הוא דבר חדש ולפיכך הוא פטור בפאה דאינו בכלל שדך דמרבינן מגיה אילנות לחיוב פאה. אבל רבנן דר' ישמעאל דסברי אף שילא נידון [בדבר החדש] אינו נעקר מן הכלל א"כ קשה האיך ממעטינן מזית שיהא כרם פטור מפאה הא הוי בכלל (חסר כאן) שחייב בפרט לא גרע מכל האילנות. וע"ז משני דאי לא הוי כתיב זית לא הוי צריך למיכתב כרם (חסר כאן) לא גרע והוי בכלל ריבוי דשדך. אבל השתא דכתיב זית הוי ממעטינן דה"א (חסר כאן) משדך אלא אותן אילנות שהם דומיא דזית דהיינו שהם פטורים מפרט (חסר כאן) כרם אתא: (ע"ב) ומקשי כמא דתימר גבי קציר. פי' משום דכתיב קציר דייק דדוקא דבר שלקיטתן כאחד כו' דמשמעות קציר היינו דוקא דבר שלקיטתו כאחד כו': ויאמר אף בפועל כן. פי' שלא יהא פועל אוכל אלא בדבר שלקיטתו כאחד דהא התם נמי כתיב קמה דהיינו כי תבא בקמת רעיך וקמה נמי דוקא דבר שלקיטתו כאחד היא דהא היינו קציר: ומשני דהתם כתיב וקטפת מלילות בידך והיינו אפי' בדבר שאינו לקיום דבידך משמע אפי' בדבר שאינו לקיום אלא היכף משבא לידו צריך לאכול אותן: שאין ראשון שבהם ממתין לאחרון. פי' והוי כמו אין לקיטתו כאחד: מ"מ דרבנן. פי' הא דאין לקיטתן כאחד מודו שפטורין מפאה ואמאי מחייבי הכא: ומשני לפי שכולן מטילין שאור בבת אחת. פי' דהיינו שבאין לחיוב מעשר בב"א הוי לרבנן לקיטתו כא' ומשו"ה מחייבי בפאה: וה"נ מפני שכולן מטילין שאור בבת אחת: ה"ג קולקום כירק למעשרות. פי' דאזלינן בתר לקיטה. ולשביעית. פי' ג"כ בתר לקיטה דהיינו שאותן שנלקטו בשביעית אסור: ולפאה. פי' שאינו חייב בפאה כמו ירק: ולנדרים צריכה. פי' שאם נדר מן הירק אם מותר בקולקום אם לא מיבעיא ליה. ותיבת ולבכורים מיותר:

(דף ט) **הלכה ה** ה"ג הפריש פאה מכרי ממורח פטור מבכורים. פי' דבכורים נמי אם לא הפרים במחובר צריך להפרים בתלוש ולהכי אשמעינן דאפי' הפרים פאה אחר מירוח פטור מבכורים אותה הפאה. ומייתי ראי' ממתני' מדקתני לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות וכו' מ"א"כ בבכורים. פי' דלא קתני במתני' ג"כ שהוא נותן משום פאה עד שימרח ופטור מן הבכורים אלא ודאי דמבכורים אף אחר מירוח פטור הפאה שהפרים: ומקשי דילמא הא דלא קתני בבכורים כה"ג משום דבבכורים אף אם הפרים קודם מירוח חייב בבכורים ולהכי לא מצי למינקט לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מבכורים דלא אשכחן בשום פעם דפטור: ומקשי ודא אמרת דא. פי' מהיכי תיתי נימא הכי דבבכורים יהא חייב אפי' הפרים קודם מירוח. ומשני למה נקרא שמן ביכורים שהן בכורים לכל. פי' שצריך להפרים אותן קודם לכל: (ע"ב) וכל הקודם את חבירו דהיינו השני לו מתחייב בו. פי' כמו הכא שבכורים חייבין להפרים תחלה מפאה א"כ אף הפאה עצמה חייב בבכורים הלכך איכא למימר דמשו"ה חייב בבכורים אף אם הפרים קודם מירוח והשתא אין להוכיח ממתני' כלום דאף אם הפרים פאה אחר מירוח פטור מבכורים: מתני' דב"ש היא. פי' דמשמע ליה הא דקתני במתני' לעולם הוא נותן משום פאה היינו אף נתן תחלה כל השיעור דהשתא אינו נתפס לשם פאה מה שנתן אלא לשם הפקר אפ"ה פטור מן המעשרות דהא גם הפקר פטור מן המעשרות ואף שהוא נותן לשם פאה וא"כ אינו מפקיר אלא לעניים עם כל זה הוי הפקר ופטור מן המעשר והיינו כב"ש: דהוון דרשין עשר תעשר תבואת זרעך פרט ללוקח. פי' שאינו תבואת זרעך: ואכלת פרט למוכר. פי' שאינו אוכל משום שהלוקח והמוכר פטור מן המעשרות מדאורייתא וה"ה דאיכא למידרש הכי ואכלת פרט לזורע שאינו אוכל וא"כ לדידהו אף הזורע אינו חייב אלא מדרבנן ולכך קודם מירוח הקילו. אבל חכמים פליגי עלי' דבני חנין ודרשי ואכלת לרבות לוקח אף שאינו תבואת זרעו ותבואת זרעך לרבות מוכר אף שאינו אוכל והזורע חייב מדאורייתא אחר מירוח. וא"כ אפילו קודם מירוח אין להתיר לכתחילה לזרוע: (חסר כאן) לכתחילה: קנס קנסו להם.

פי'

כתב יד ב'

(דף ז' ע"ב) **הלכה ד** תמן אמרין זרעי אילן אינן קרוין זרעים. דהא אינו אוסר לזרוע בכרם אלא זרעים ולא אילנות: וכא את אמרת כו'. הכא גבי פאה מרבינן אילנות שחייבין בפאה מדכתיב שדך לרבות אילנות (ב): (דף ח ע"ב) מה את ש"מ. דאיירי בחיוב פאה: לא תפאר אחריך כמא דתימא לא תקיפו פאת ראשיכם. נוטריקון קדרים תפא"ר היינו ת"קיפו פ"א"ת ר"אשכם: והלא זית וכרם בכלל כל האילנות היו. דהא מרבינן כל אילנות משדך: אפי' קציר אורז ודוחן. שאינן חייבים בבכורים חייבים בפאה ה"נ גבי אילנות חייבין בפאה אף אותן שאינן חייבין בבכורים: יאמר זית ואל יאמר כרם. ותרתי ל"ל נילף כולם מאחד: שאלו נאמר זית ולא נאמר כרם. ה"א הא דיצא זית מן הכלל ללמד שאין כל האילנות חייבין בפאה אלא הדומה לזית היינו שאין חייבין בפרט ולמעוטי כרם אתא ולא למעוטי שאין לקיטתן כאחת: הייתי אומר כרם שהוא חייב בפרט כו'. ולא נלמוד משדך על כל האלנות שחייבין בפאה אלא דומיא דכרם שחייב בפרט לכן בעי לומר זית ומעתה לא נכתב לא כרם ולא זית ונרבינן כל אלנות משדך אלא ע"כ תאמר יצאו כרם וזית להקיש אליהן מה כרם וזית שלקיטתן כאחת כו': יצא זית ולימד על כל אלנות פאה. דאי לא הוי כתיב זית אלא כרם לחוד ה"א דכרם אתא למעוטי דלא נילף כל אלנות משדך לכן בעינן זית דלא למעט כל אלנות מפאה: ויצא כרם ולימד על עצמו. דאי לא הוי כתיב אלא זית לחוד ה"א דזית בא למעוטי אותן שחייבין בפרט וממעטינן כרם לכן יצא כרם ולימד על עצמו שחייב בפאה: כשם שיצא זית כו'. כדרך שאת אומר מזית מרבינן לכל אלנות פאה כמו כן תאמר מכרם מרבינן לכל אלנות שיהיו חייבים בפרט: דבר שהוא שוה לשניהם מלמד. ומשני דמזית לא מרבינן פאה לכל אלנות אלא משדך הוא דמרבינן ומזית ילפינן דאין חיוב פאה אלא דבר שהוא מכניסו לקיום ולקיטתו כאחת והוא דבר השוה בשניהם היינו בכרם וזית: ודבר שאין שוה בשניהם. כגון פרט דליכא לרבויי לכל האלנות ממקום אחר אלא במה מצינו מכרם לחוד לא ילפינן: (ע"ב) הייתי אומר זית שהוא פטור מפרט כו'. והייתי אומר שלא יצא זית מן הכלל אלא ללמד דלא כל אלנות מרבינן משדך כ"א דומיא דזית שפטור מפרט ולמעוטי כרם: כמה דתימא גבי קציר. דלשון קציר אינו אלא לדבר שלקיטתו כאחת וקמה היינו קציר א"כ גבי פועל דכתיב קמה ה"נ נימא למעט שאין פועל אוכל אלא בדבר שלקיטתו כא': מפני שכולן מטילין שאור בבת אחת. ובאין לחיוב מעשר בבת אחת. ולרבנן הוי כמו לקיטתן כאחת לכן חייבים בפאה: קולקום כירק למעשרות. דאזלינן בתר לקיטה: ולשביעית. אזלינן ג"כ בתר לקיטה. ואותן שנלקטו בשביעית אסורין: ולפאה. וירק אינו חייב בפאה: לנדרים צריכה. הנודר מן הירק אי אסור בקולקום או לא:

(דף ט ע"א) **הלכה ה** הפריש פאה מכרי ממורח פטור מבכורים. אע"ג דחיוב בכורים אפי' בתלוש כגון אם לא הפרים במחובר ונמלא הפאה חייב בבכורים אבל אם הפרים פאה אחר מירוח אותו פאה פטור מבכורים: ולימא אף בבכורים. לתני נמי במתניתין לעולם נותן משום פאה ופטור מן הבכורים עד שימרח. אלא ודאי דמבכורים פטור אף אחר המרוח: או יהא חייב אע"פ שלא מירח. ממתניתין לא מצי למידק מהא דלא קתני בבכורים כה"ג דלמא משום דבבכורים חייב אף אם הפרים קודם מירוח: ווידא אמר דא. מהיכא תיתי נימא הא דחייב בבכורים אפי' הפרים קודם מירוח: ומשני ולמה נקראו שמם בכורים כו': (ע"ב) חבירו מתחייב בו. הואיל וחיוב הבכורים קודם לחיוב פאה נמלא הפאה עצמה חייבת בבכורים לכן אם הפרים פאה קודם מירוח ודאי חייב בבכורים וממתניתין ליכא למשמע כלום: כתני' דב"ש. הא דקתני במתני' לעולם הוא נותן משום פאה משמע אפי' נתן תחלה כל השיעור אין נתפס עוד משום פאה אעפ"כ נותן משום פאה ופטור מן המעשרות משום הפקר והאי פאה אינו אלא הפקר לעניים ולא הוי הפקר אלא לב"ש: ואתיא דר"ע בחנויות. דדרשי תבואת זרעך פרט ללוקח דלא קרינן ביה זרעך ואכלת פרט למוכר דאינו אוכל וה"נ איכא למימר ואכלת פרט לזורע שאינו אוכל ולפ"ז זורע פטור מדאורייתא אפי' לאחר מרוח ומדרבנן אחר מרוח אסור אבל קודם מרוח אפי' מדרבנן מותר לזרוע וחכמים פליגי עלי' דחנויות כדאיתא בספרי דדרשי ואכלת לרבות לוקח ותבואת זרעך לרבות מוכר אף שאינו אוכל ולדידהו אף שאינו אוכל נמי חייב מדאורייתא

אחר

הגהות הגר"א

(דף ז' ע"ב) **ה"ד** ת"ל קציר כצ"ל. ותיבת קצירך נמחק: ת"ל שדך. א"כ מה ת"ל קציר מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגדולו מן הארץ ולקיטתו כאחד ומכניסו לקיום אף כל כיוצא בו כצ"ל: ואח"כ מתחיל הדיבור תני זורעים זרעים כצ"ל: והזורע עם החרצנים כצ"ל. ותיבת מן נמחק: (דף ח ע"א) הבא ריבה שדך לרבות אילנות כצ"ל. ותיבות ריבה הכתוב על כל זרע זרוע אשר יזרע נמחק: א"ר יונה לא תפאר אחריך כמה דתימר לא תקיפו פאת ראשיכם והלא זית וכרם בכלל הי' ולמה יצאו להקיש להם ולומר מה זית וכרם כו' כצ"ל: יצא כרם ולימד על עצמו כצ"ל. ותיבות ולימד על כל אילנות פרט נמחק: (ע"ב) מפני שכולן מטילין שאור כצ"ל. ותיבת צריכין נמחק: תיבות ולבכורים ולנדרים נמחק: (דף ט ע"א) **הלכה ה** הפריש פאה מכרי כצ"ל. ותיבת בכורים נמחק: פטור מבכורים כצ"ל. ותיבות פטור מתרומה גדולה נמחק: תיבות מה שאין כן בתרומה נמחקים: או יהא חייב אע"פ כצ"ל: (ע"ב) ועל של ישראל שנכנס תחתיו. תיבות אלו נמחקים:

בנ"י משה

איתא בפי' הרמב"ם וז"ל והלא האלנות כולם נמלאו בהם התנאים הנזכרים כו' עכ"ל היינו נמי שנשלמו בהם כל התנאים: (ב) קורא המכתב יש לך לדעת דסביב הירושלמי נמצא גבל למעלה מן תיבות תמן אמרין זרעי אילן כו'. מובן מזה שמתחלה סביב למעלה כמ"ש בתכונו הכא. ובמהדורה חזר וגררו. הוא הדבר שאמרנו בהקדמה כי הגהות הנמצא סביב הירושלמי הן המה מהדורא בתרא. ולפ"ז אפשר שסדרם לפי' שמפרש דעיקר מלתא דר"י בכלאים אתמר וכו':

פיין

כתב יד א'

פי' שאי כהן ולוי שלקחו את הגורן אחר מירוח קנסו אותו שלא יהא המעשרות שלו כדי שלא יהיו קופצין כו': חנוני יכול להערים. פי' דאין דרכו של חנוני להיות יושב בעיר אחת אלא יושב כאן מעט וכאן מעט וא"כ יכול הוא להערים ולומר בכל עיר זו היא שבת ראשונה אבל שבת אין דרכו לישב אלא בעיר א' ולפיכך אינו יכול להערים שהכל יודעין שאין זו שבת ראשונה: לא נחלקו על הלוקח פירות מחוברין מן הגוי שהן חייבין במעשרות. פי' ליתן לכהן המעשרות דהוי כמו פירות ישראל: ועל הלוקח פירות תלושין מן הגוי שהן פטורות. פי' מליתן לכהן: דכתיב מאת בני ישראל ולא כיד הלוקח מן הגוי כצ"ל ותיבת ועל ישראל שנכנס תחתיו מיותר: על מה נחלקו כו' מוציאין מידו. פי' אפי' הוא עני צריך ליתן הוא לעניים: לקט שכחה ופאה אין טובלין. ולפיכך אינו נקרא פאה אלא לאחר שפרשה וכיון שהפרים ברשותן הוי שלו ואינו רשאי ליקח לעצמו: אבל מעשר עני טובל. פי' שאינו רשאי לאכול [קודם] הפרשה: וכבר נטבל עד שהוא ברשותו של ראשון. פי' והשתא כיון שנטבל ברשות המוכר א"כ נקרא המעשר עני על שם המוכר והוי הוא הבעל הבית והוא נותן ללוקח ולפיכך מותר הלוקח במעשר עני: ומ"ט דר"י הנשיא. פי' שאוסר הלוקח במעשר עני הא לא הוי שלו: ומשני משום קנס. פי' שלא יהא קופץ כו': ומקשי מ"ט דרבי. שלא קנסו הא גבי כהן מודו כ"ע שקנסו: ומשני עשיר. פי' דהיינו כהן: יש בידו ליקח. פי' ולפיכך קנסו שלא יהא קופץ אבל הכא במעשר עני דאיירי בעני שאין בידו ליקח לא קנסו:

ורבי יהודה הנשיא כו': הדרן עלך אלו דברים

ואלו מפסיקין פרק שני

(דף י' ע"ב) **הלכה א** ה"ג שנאמר שדך שלא יוציא משדה לחברתה. פי' שמפרש טעמא דמתני' שמפסיקין לפאה והיינו משום שבפאה אין להוציא משדה לחבירתה ולכך מפסיקין שאינו נחשב כשדה אחת: ומפרש ואינו כחוור. פי' הא דאלו מפסיקין: אין תימר מחוור. פי' שאלו דברים מפסיקין להחשב כשתי שדות: ואפילו שדה אילן מפסיק. פי' יהא מפסיק דהא אף בשדה אילן אין להוציא משדה לחברתה: והנינן תמן הכל מפסיקין כו'. פי' אלמא דבאילן אין אלו דברים מפסיקין: תיבת הא גדר מחובר מיותר וצ"ל ואינו מחוור. פי' הא דמפסיק גדר אף גבי אילן נמי אינו מחוור פי' מדאורייתא: אין תימר מחוור. פי' שגדר הפסק טוב: א"כ אפילו לשער כותש מפסיק. פי' יהא מפסיק ולא יבטל השער כותש את הגדר: ותנינן אם היה שער כותש אינו מפסיק. פי' אפי' גדר אלמא שאף גדר אינו מחוור להפסיק: הדא אמרה שאינו מחוור מיותר וכצ"ל ואינו מחוור. פי' הא דשער כותש מבטל נמי את הגדר נמי אינו מחוור פי' דמפרש דליכא למימר דהפסקת גדר מפסיק לאילן מדאורייתא אלא דאם יש שער כותש מבטל וע"ז מפרש דהא גם מה ששער כותש מבטל נמי אינו מדאורייתא: אין תימר מחוור אפי' מצד אחד לא פסיק. פי' אפי' אין שער כותש אלא מצד אחד (הסר כאן) מבטל הגדר ואין סברא לחלק בדאורייתא כ"כ אלא ודאי שכולהו מדרבנן: דהני צ"ל ותני אם היה שער כותש וכו': (דף יא) ר' זירא בעי קומי ר' ייסא מיצר מהו. פי' אם המיצר של השדה נחשב כשדה אחרת לענין שאם הפרים [פאה משדה לחברתה] שאינו פאה או לא: ושרע מניה. פי' שהיה מדחה אותו ולא פשט לו כלום: ומקשי מיחלפא שיטתיה דר' ייסא דתנינן תמן מודים חכמים לר"ע כו': שמואל אמר כו': מפני שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות. פי' דקס"ד דמבעיא ליה אם מיצר מפסיק בין השדות לענין פאה או לאו ולכך מקשי שפיר דהא חזינן הכא גבי שבת או חרדל שזרע בג' מקומות שצריך להפרים פאה מכ"א בפ"ע לשמואל וחייב מפני שדרכן ליזרע ערוגות וא"כ הוי לגבי ערוגות כמו שדות גדולות שאין נותנין פאה מא' על הכל משום דמפסקי הכא המיצר של ערוגות ומניה יכול למילף לשאר מינין שמפסקי המיצר של שדות גדולות אלמא עכ"פ דפשיטא ליה לר' ייסא דמיצר מפסיק: ובא את אמרת הכין. פי' בתמיה אלמא שלא רצה לפשוט כלום אם מיצר מפסיק: ומשני פשיטא ליה שהוא מפסיק. פי' אם הוא שתי שדות שאינו יכו' ליתן משדה לחברתה: לא צריכה. פי' הא דמבעיא ליה לענין מיצר: היינו א' קדליעה משום פאה אי לא קדשה. פי' דהיינו במיצר גופא אם נתן מן המיצר על השדה אם קדשה משום פאה או לא: תני ר' הושיעא. פי' בפירוש: הפריש פאה משדה לחברתה. פי' דהיינו שהמיצר מפסיק ביניהם: לא קדשה. אפי' בדיעבד: ושמע מימר אפילו מיצר. פי' שמשמע בפירוש שאפי' מן המיצר על השדה אם הפרים פאה נמי לא קדשה: ה"ג חצוב. פי' שם עשב ששרשיו הולכין בגוה ואם הוא בין ג' שדות מפסיק לפאה: ר"ח בעי. פי' רצה לומר בהן חילק יהושע את הארץ. פי' דהיינו שעשה סימן באותו חצוב בין שבט לשבט: אתא ר' חנינא בהם תיחם יהושע כו'. פי' שעשה סימן באותו חצוב בין א"י לחו"ל. והשתא מפרש למתניתין: שלולית. היינו כל שהיא מושבת. פי' שאינה רחבה כ"כ ולכך צריך שיהא מושך דוקא ונחל אף שאינו מושך: והשתא מפרש למה לי למיתני במתני' כל הד' דברים דהיינו דרך היחיד ודרך הרבים הא כיון דדרך היחיד מפסיק פשיטא דרך הרבים: ומפרש אתא מימר לך. פי' רבותא גבי אילן דקתני בסיפא שהכל אין מפסיקין לאילן והיינו אפי' דרך הרבים ודרך היחיד א"נ נפרש דה"א שאינו מפסיק אלא כמו שביל שדוקא בקבוע ושביל הרבים צריך למיתני לאשמועינן דאפי' בשל רבים צריך קבוע בימות החמה ובימות הגשמים ושביל היחיד דאם הוא קבוע הוא מפסיק אף שהוא זוטר טובא: והשתא מפרש למתני' דקתני דטר ומר וזרע אחר מפסיק מפרש רב השיעור דבור וניר. היינו בית רובע וזרע אחר אפי' כ"ש: ור"י סבר דבכולהו שיעור אחד דהיינו בג' תלמים של פתיח: ומקשי מה ופליג. פי' אם פליגי רב ור"י: ומפרש דלא פליגי דמה דאמר רב. דאפי' כ"ש מפסיק זרע אחר היינו באותו זרע אחר שהוא חיוב פאה דהירושלמי סובר דמה שהוא חייב בפאה הוא מפסיק יותר: ומה דמר רבי יוחנן בפיטור פאה. פי' באותו מין שהוא פטור מן הפאה ולכך צריך ג' תלמים של פתיח: (ע"ב) ומקשי ובור וניר חייבים בפאה. פי' הא פליגי נמי בבור וניר והתם ליכא לפלוגי בכה"ג דהא כולהו אינן חייבין בפאה: ומתרץ מה דאמר רב. פי' האי דתלי השיעור בבית רובע היינו בעדה בינונית. דהיינו סתם שדות שאינו יודע האיך הם גדולות ולפיכך תלי השיעור בבית רובע דהיינו שכל אורך הבור או הניר יהיה בית רובע אז חשיב והוי הפסק: ומה דמר רבי יוחנן. פי' דתלי השיעור בג' תלמים של פתיח היינו משום דאיירי בשדה שהיא חמשים. פי' דהיינו שהיא רוחב החמשים על אורך המאתים. לכך צריך שיהא רוחב הבור על שתים דהיינו רוחב שתים על פני כל אורך השדה שהיא ג"כ בית רובע ולא פליגי כלל: הקוצר לשחת מפסיק. פי' אלמא דסבר דקוצר לשחת לא חשיב ליה קצירה: כן ר' יהודה אומר הקוצר לשחת מותר. פי' לפני העומר דסבר דלאו קצירה היא: ומקשי כיון דאת מדמי זה לזה א"כ כמה דר' יהודה אומר חיוב בפאה אסור. פי' לקצור דחשיב קצירה אף כשהוא קוצר לשחת אם הוא קוצר דבר שהוא חייב בפיאה: כן ר"מ אומר חיוב בפאה אינו מפסיק. פי' דחשיב נמי קצירה אם קוצר דבר שהוא חייב בפאה: ונראה' כאן כי דהנינן תמן עד קצרו חייב בפאה. פי' דמייתי מיניה ראיה דר"י סבר דלדבר שהוא חייב בפאה אסור לקצור לפני העומר וא"כ לפ"ז היה צריך להיות לר"מ אם קוצר דבר שהוא חיוב פאה שאינו מפסיק: וע"ז מקשי והא אשכחן דר"מ אמר חיוב פאה מפסיק. פי' דוקא חיוב פאה: וכדמייתי מאכלה גוביי כו' הכל מודים אם חרש דוקא מפסיק כו'. והיינו ר"מ שמודה לרבנן שהכא אינו מפסיק עפי שהרי אינו חשוב קצירה כלל ואפ"ה סבר דהיה מפסיק והירושלמי מוקי האי מתני' דקוצר לשחת מפסיק היינו אפי' אחר שהביאו שליש דסבר ר"מ אתא כר"ש ולכך קשה ליה אמאי מפסיק הכא טפי אלא ודאי משום דסבר ר"מ דלענין הפסקה כל דבר שהוא חיוב פאה מפסיק יותר ולפיכך כשקוצר אחר שהביא שליש מפסיק וכשאכלה גובאי שהוא פיטור פאה אינו מפסיק אא"כ חורש ור"י סבר בהיפך לענין קצירה לפני העומר אלמא דלאו הא בהא תליא ולא אמרו דבר אחד כלל: ותיבת פטורה מיותר: ותי' דבר שהוא

חייב

כתב יד ב'

אחר המרוח וא"כ אפילו קודם מירוח אין להתיר לכתחילה לזרוע: חנוני יכול להערים. דדרכו של חנוני לישב איזה ימים בעיר אחת ואיזה ימים בעיר אחר ויכול להערים ולומר בכל עיר שזה לו שבת ראשונה אבל שבת אינו יושב אלא בעיר אחת: מן הגוי שהן חייבין במעשרות. היינו ליתן לכהן דהוי כמו פירות של ישראל: תלושין מן הגוי שהן פטורות. מליתן לכהן דכתיב מאת בני ישראל ולא מיד הלוקח מן הגוי: לקט שכחה ופאה אין טובלין. לכן לא מקרי פאה אלא לאחר ההפרשה ואז הוי ברשותו והוי שלו ובשלו אינו רשאי ליקח לעצמו אבל מ"ע שאינו רשאי לאכול קודם ההפרשה ה"ז נטבל למ"ע ברשות המוכר והמוכר נותנו ללוקח בשעת (הסר כאן) ומותר הלוקח להחזיק לו המ"ע: ומ"ט דרבי. דס"ל הכא לא קנסו ובכהן מודה דקנסו: ומשני עשיר יש בידו כו'. אבל הכא לא מיירי אלא בעני ואין בידו ליקח:

ואלו מפסיקין פרק שני

(דף י' ע"ב) **הלכה א** שדך שלא יוציא משדה לחברתה. שהתחיל הכתוב קציר ארצכם וסיים פאת שדך וארץ הוא שם כולל שדות הרבה ושדה היינו פרט שדה אחת לומר לך שלא יוציא משדה לחברתה והא דכתיב ארצכם של רבים ללמד אפי' של רבים היינו שותפים נותנים פאה א' וכתיב שדך של יחיד לרבות אחים שחלקו נותן פאה כל א' וא' ודרך התורה לסמוך כלל אצל כלל ופרט אצל פרט לכן סמך הכתוב של רבים אצל ארץ שהוא כלל ושדות הרבה ושל יחיד אצל פרט שדה יחידה: ואינו מחוור. הא דאמרת מדאורייתא ילפינן דאין להוציא משדה לחברתה אינו מחוור: אין תימר מחוור. א"כ המפסיקין אלו שחשב במתני' הוי מפסיקין מדאורייתא ולמה באילן אינו מפסיק: אלא גדר ואינו מחוור. דאלו מחוור שהגדר מפסיק מדאורייתא א"כ יפסיק אפי' לשער כותש: ואינו מחוור. הא דשער כותש מבטל המפסיק של גדר נמי אינו דאורייתא דמדאורייתא אין סברא לחלק בין אם שער הכותש מצד א' או שהוא מכאן ומכאן אלא כולהו מדרבנן: (דף יא ע"א) מיצר מהו. אם המיצר עצמו נחשב לשדה אחר ואין מוציאין פאה מזו על זו: מפני שדרכן לזרוע ערוגות. קס"ד דמבעי אם המיצר הוי מפסיק בין שתי שדות להחשב כשתים לענין פאה והא הכא גבי ערוגות דליכא מפסיק ביניהם אלא המיצר ואת אמרת שנותן פאה מכל א' וא': לא צורכה קדשה משום פאה או לא. ומשני דהא קמבעי לי' אם נתן מן המיצר פאה על השדה אי קדשה משום פאה: ושמע מימר אפי' מיצר. משמע שאמר אפי' מן המיצר על השדה נמי לא קדשה משום פאה: ה"ג חצוב. עשב ששרשיו הולכין בגוה אם הוא בין שתי שדות ה"ז מפסיק לפאה (א*): ר"ח בעי. רצה לומר בהן חילק יהושע את הארץ שעשה סימן באותו חצוב בין שבט לשבט אתא ר' חנינא שבהם תחם יהושע שעשאו סימן בין א"י לחו"ל: שלולית כל שהיא מושבות. מפני שאינה רחבה כמו נחל בעינן מושכות דוקא ולכן נקט שניהם במתניתין: אנא מימר לך אפי' דרך הרבים אינו מפסיק לאילן. ודרך היחיד אשמעינן אפי' שאינו קבוע בימות החמה ובימות הגשמים כמו שביל נמי מפסיק (ב): (ע"ב) ובור וניר חייבין בפאה. בתמיה כלומר הא בבור וניר נמי פליגי והתם ליכא למימר חיובי פאה: מן מה דאמר רב בשדה בינונית. היינו סתם שדות הארוכות והרחבות אינו מפסיק בור וניר כ"א בית רובע דוקא: דאמר רבי יוחנן בחמשים על שתים. לא איירי אלא בשדה שארוכה חמשים ורחבה שתים בעינן ג' תלמים של פתיח היינו רוחב שתים והאורך היה על פני כל אורך השדה הוא חמשים אמה והוא ג"כ חשבון בית רובע ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כלל (ד): הקוצר לשחת מפסיק. דלשחת לאו קציר היא ולא חשבינן ליה אתחלתא דקצירה אלא מפסיק כן ר"י אומר הקוצר לשחת מותר לפני העומר דלא חשבינן ליה קצירה: כמה דאת אומר חיוב בפאה אסור. מקשי כיון דאת מדמי זה לזה א"כ כמה דר' יהודא מחייב בפאה אסור לקצור אף אם הוא קוצר לשחת: כן ר"מ אומר חיוב בפאה אינו מפסיק. דחשיבא אתחלתא דקצירה. וכאן גרס מה דאיתא להלן והכי גרסינן חיוב בפאה אינו מפסיק כיי דתנינן תמן א"ר יודן אימתי כו' עד הביא שליש אסור לקצור קצרו חייב בפאה ואח"כ גרס והא אשכחן דרמ"א חיוב בפאה כו' עד אפי' לא הרש מפסיק ואח"כ גרס ר"ז בעי כמה דר' יודא אמר כו': כיי דתנינן תמן א"ר יודן. מביא ראי' דר"י סבר דבר שהוא חייב בפאה אסור לקצור לפני העומר וא"כ גם לר"מ אם קצר דבר שאינו חייב בפאה אינו מפסיק: והא אשכחן דרמ"א חיוב בפאה מפסיק. דוקא חיוב פאה כדמייתא מאכלה גובאי כו': הכל מודים לאו ר"מ. שמודה לרבנן דהכא אינו מפסיק משום דאינו חשיב קצירה כלל ואפ"ה סובר דהוי' מפסיק. והירושלמי מוקי האי מתני' דקוצר לשחת מפסיק היינו אפי' אחר שהביאה שליש דסבר ר"מ אתא כר"ש ולכך קשה ליה אמאי מפסיק הכא טפי אלא ודאי משום דסבר ר"מ לענין הפסקה כ"ד שהוא חיוב פאה מפסיק

יותר

הגהות הגר"א

פ"ב (דף י' ע"ב) ה"א שנאמר שדך שלא יוציא כצ"ל. ותיבת בלבד נמחק: המיצר נמחק: לא צורכה קדשה משום פאה כצ"ל. ותיבת דלא כו' נמחק: גדר ואינו מחובר כצ"ל [א]. ותיבות הא גדר מחובר נמחק: (ע"ב) והתני בור וניר. תיבת והתני נמחק: כן ר' יהודא אומר הקוצר לשחת שער כותש אינו מחובר כצ"ל. ותיבות הדא אמרה שאינו מחובר נמחק: אין מותר כצ"ל. ותיבת מפסיק נמחק: שברתו הרוח או בהמה פטור. בתוך החיבור תימר מחובר הוא אפילו מצד א' לא יפסיק ותני אם כו' כצ"ל: כתב תיבת פטורה מיותר. (ועי' פני משה): אסור לקצור פטור כצ"ל [ב]: (דף יא ע"א) בעי קומי ר' יוסי מיצר מהו כצ"ל. ותיבת נתכוין לזכות מן ודבר שהוא חייב בפאה מפסיק. כולו מחוק [ג]:

הוון

בנ"י משה

[א] הגה"ה זו לא הי' סביב הירושלמי כ"א בתוך החיבור. גם מזה נדע כי ההגהות שסביב הירושלמי הגיה במהדורא בתרא. וקיים תיבות הא גדר מחובר. לא זו אף זו שהוסיף סביב ירושלמי בכ"י קדשו ממש לקמן הא שער כותש אינו מחובר: *) (ב) תמיהא על הרמב"ם שבפירושו נטה מדברי ירושלמי הלז. ומפרש טעמא אחרינא וז"ל אבל דרך הרבים לא ספרים מפני שהרבים יש להם דרכים רבים מלבד זו והפסד שיניחוהו ולא יעברו עליו עכ"ל. גם תמוה על הכ"מ שהעתיק דברי ירושלמי הלז ולא מקשי מידי: [ב] דע על תיבת יקצור נרשם למעלה כעין מחק ובצדו כתוב נכר על איזה הגה"ה שהי' כתוב בצידו תמורת תיבת יקצור ומזר ונכר הסג"ס ולא נכרר המחק שעל תיבת יקצור. והנראה כי צ"ע קצרו חייב בפאה: [ג] גם כאן

נראה

*) הביאור של האות (א) נדפס לסוף הפרק.

כתב יד א'

חייב בפאה מפסיק מיותר: ר"ז בעי. פי' לפי הסו"א דר"מ ור"י אמרו דבר אחד ואף ר"מ סבר דדבר שהוא פטור פאה מפסיק מבעי אם כמו שר"י סובר שאם התחיל קודם שהביאה שליש אפי' מה שקצר אחר שהביאה שליש נמי פטור מן הלקט וכו' אם יסבור ר"מ ג"כ לענין הפסקה כן דהי"ט שאם התחיל עד שלא הביאה שליש אפי' מה שקצר אחר שהביאה שליש מפסיק ולא אפשטא: (דף יב ע"א) נ"ל אפי' הביא שליש מפסיק ותיבות פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה מיותר:

(שם) **הלכה ב** הוון בעון מימר ולא פליגין. פי' ת"ק אדרבי יהודה: אשכח תנא ופליג. פי' שמצא ברייתא בת"כ שפליגי ארבי יהודה ואמרי שאמת המים הקבועה ה"ז מפסקת. ולא מזכרי כלל השיעור משמע שא"צ אלא שיהא קבוע אפי' יכולה להקצר נמי מפסיק: ואח"כ אמר הוויין בעיין מימר. פי' שהיו סוברין: מה דאר"י. פי' במתני' שאינה יכולה להקצר כאחד היינו בעומד מצד אחד. דהיינו שהיא רחבה כ"כ שאם עומד מצד אחד אינו יכול לקצור מצד השני מפסיק אף שאם היה עומד באמצע היה קוצר מכאן ומכאן דצריך שיהא קצרה כ"כ עד שהעומד בצד אחד יוכל לקצור: אשכח תני היה עומד באמצע כו'. פי' שעיקר השיעור שאינו יכול לקצור היינו כשהוא עומד באמצע דהיינו שאם היה עומד באמצע ואינו יכול לקצור מכאן ומכאן מפסיק: ואם לאו. פי' אף שאם היה עומד מצד אחד לא היה יכול לקצור מצד השני אפ"ה כיון שאם עומד באמצע היה קוצר אינו מפסיק: וה"ג אשכח תנא ופליג אמת המים כו'. הוון בעון מימר מה דאר"י בעומד מצד אחד ותיבת מן מיותר. אבל אם היה עומד באמצע היה קוצר מכאן ומכאן מפסיק אשכח תני היה עומד באמצע ואינו קוצר מכאן ומכאן מפסיק ואם לאו אינו מפסיק. פי' דעיקר השיעור תלוי כשהוא עומד באמצע: על פני כל שדהו. פי' לרוחב כל שדהו הוא מפסיק באמצע כדה: אם עוקר הוא את המחרישה מצד זה כו'. פי' אם רוצה לחרוש בצד השני צריך לעקור את המחרישה מצד זה וליתן לצד זה ואינו יכול לחרוש בפעם א' כל השדה: מפסיק. פי' וצריך ליתן פאה מכ"א בפ"ע: ואם לאו אינו מפסיק. פי' שיכול לחרוש בפעם א' כל השדה אינו מפסיק ונותן פאה מא' על הכל: ותיבת מצד אחד מיותר: ומקשי והתני מדריגות שהן גבוהות עשרה כו'. פי' אלמא שתלוי דוקא בגבוה עשרה אז מפסיק: משמע הא פחות מיכן נותן מא' על הכל. פי' שאינו מפסיק. וע"ז מקשי דהא הכא משמע שאינו תלוי בגבוה כלל רק שאם צריך לעקור את המחרישה וזה אף בפחות מעשרה כדמסיים ופחות מכאן אינו עוקר את המחרישה. פי' בתמיה וא"כ אי אינו מפסיק: ומשני אפי' פחות מכאן מפסיק כו' כצ"ל ותיבת עוקר היא מיותר: לא אתינן מתני עשרה. פי' כיון דאפי' פחות מעשרה נמי מפסיק אלא לרבותא דסיפא דהיינו הא דתני שאם היו ראשי מדריגות מעורבין שהוא נותן מא' על הכל וזה אפי' כשהן גבוהין עשרה קמ"ל דמהני מעורבות לכך תני עשר ולעולם כשאינן מעורבות אף שאינן גבוהות עשר כיון שצריך לעקור את המחרישה מפסיק הוא: מעורבין שהוא נותן מאחד על הכל כצ"ל:

(שם) **הלכה ג** מה כותש כו'. פי' דמבעיא ליה הא דתני אם היה שער כותש אם הוא כעלה כו' פי' שהעלין סובבין על הגדר: או כותש על הגדר. פי' אף שאינו סוכך על הגדר אלא שהן מעורבין מאוד למעלה מהגדר נגד הגדר: ופשיט מן מה דתני שער כותש. פי' מדלא תלי הכתישה רק בשער ולא הזכיר כלל גדר גבי

כתב יד ב'

יותר ולפיכך כשקוצר אחר שהביא שליש מפסיק וכשאכלה גובאי שהוא פטור פאה אינו מפסיק אא"כ חורש ור"י סבר בהיפך לענין קצירה לפני העומר אלמא דלאו הא בהא תליא ולא אמרו דבר כלל (ג): ר"ז בעי. לפי הס"ד דלעיל דר"מ ור"י אמרו ד"א וסובר ר"מ דבר שהוא פטור פאה מפסיק ומבעי לי' אי נימא כי היכא דרי"א אם התחיל לקצור קודם שהבי"ש שליש אפי' קצר אחר שהביאה שליש נמי פטור מן הלקט כו' ה"נ סובר ר"מ לענין הפסקה אם התחיל לקצור עד שלא הביאה שליש אפי' קצר אחר שהביאה שליש מפסיק ולא אפשטא:

(דף יב ע"א) **הלכה ב** אמת המים הקבוע. הרי דלת"ק א"צ אלא שיהי' קבוע אפי' יכולה להקצר כאחת מפסיק ור"י אומר אם אינה יכולה להקצר כאחת מפסיק הרי דפליגי: הוון בעי למימר מה דאר"י. במתניתין שאינה יכולה להקצר כאחת אפי' עומד מצד א' ואינו יכול לקצור בצד השני מפסיק (ד) מצד א' אינו מפסיק אף אם אינו יכול מצד השני רק שהעומד באמצע יכול לקצור מכאן ומכאן ה"ז אינו מפסיק: ס"ע על פני כל שדהו. היינו על פני כל רוחב שדהו כמלא שהוא מפסיק באמצע כל השדה (ה): אפי' פחות מכאן מפסיק. שגויא הוא לעולם אפי' בפחות מעשרה מפסיק רק בכדי שעוקר את המחרישה ולא קתני עשרה אלא לרבותא דסיפא:

(שם) **הלכה ג** כעלה במכתש. שהעלין סוככים על הגדר והגדר בתוך העלים כעלה במכתש או כותש על גבי הגדר שהאלנות כותשין את העלים א' בחבירו ע"ג הגדר מלמעלה כנגד הגדר ולא עליו ממש (ו): מן מה דתני שער כותש. פשיט מדלא תלי הכתישה אלא על השער היינו העלים ולא הזכיר את הגדר לגבי כתישה ז"ש אין הגדר כותש הדא אמרה כותש ע"ג הגדר שיהיו העלין מעורבין זה בזה כעלה במכתש כנגד הגדר מלמעלה: (ע"ב) זימנין דהוי אמר בה בתוך ד"א. פעמים הי' אומר שער כותש אינו מפסיק אלא כשהוא בתוך ד"א וזמנין דהוי אמר בה בתוך י' טפחים וקשיא אהדדי: בנטועים עשר לבית סאה. ופעמים הי' אומר דבעינן שיהיו האלנות נטועים על מטע עשר לבית סאה והיינו יותר מד"א בין אילן לאילן: מה את ש"מ. מקשי איך ומה תשוה מימרות הללו הסותרים זה את זה: והוא שיהא ד"א לגדר. משני הא דקתני ד"א הוא השיעור מהאילנות עד הגדר יהיו בתוך ד"א: והן שיהי' י' טפחים בין נוף לנוף. והא דקתני י' טפחים הוא המרחק שבין נוף לנוף אז נקרא שער כותש: ממטע עשר לבית סאה. נשנית לענין המרחק שבין אילן לאילן: ולזיתים מי מכוון להם את הרוחות. הא דקתני במתניתין לזיתים שהיו להם בכל הרוח מבעי' להו בתר איזה רוח אזלי אם בתר רוח העולם או רוח העיר ופניה העיר מכוונת להן הרוח כדמייתי מן של בית רבי כו':

(דף יג ע"א) **הלכה ד** רובי תורתי אלו התוכחות. והלא כתבתי לכם רובי תורתי מן התוכחות: אלולי כתבתי לך רובי תורתי. דורש לשון תמיה וכי אכתוב לכם רובי תורתי והלא כמו זר נחשבו כלומר אלו כתבתי לך הייתי נחשב כמו או"ה וכדמפרש מה בינן לבין או"ה כו': אם שמרת מה שבפה. שצריך לשמור שלא ישכח אותם: וקיימת מה שבכתב. דמה שבכתב א"צ לשמור אלא לקיים: היא שני מיני שעורים. קס"ד דר' חלפתא יליף שעורים מחטים ושני מיני חטים גופא הלכה היא אלמא דלמדין מן ההלכה וקשיא לר"ז דאמר אין למדין: כך היתה הלכה בידן שני מינים

כתישה כלומר דהיינו ואם היה שער כותש את הגדר וזהו הפירוש ואין הגדר כותש דהיינו שאינו מזכיר את הגדר לענין כתישה: (ע"ב) ומדייק מיניה הדא אמרה כותש ע"ג גדר. פי' שא"צ שיהא השער כותש את הגדר אלא אף שהן מעורבין מאוד דהיינו שהן כותשין זא"ז נגד הגדר נמי מבטלי: ה"ג ר' מנא זימנין דהוה אמר בה בתוך ד' אמות. פי' פעמים שהיה אומר הא דשער כותש מפסיק היינו כשהוא בתוך ד' אמות: וזימנין דהוה אמר בה בתוך י' טפחים. פי' וא"כ קשיא אהדדי: בנטועין מטע עשר לבית סאה. פי' דפעמים היה אומר שצריך שיהיו נטועין אותן האילנות על מטע עשר לבית סאה וא"כ לפ"ז יהיה בין אילן לאילן יותר מד' אמות וא"כ האי בתוך ד"א ובתוך י"ט לא קאי אבין אילן לאילן: וע"ז מקשי מה את שמעת מיניה. פי' האיך יכול לשמוע מאותן מימרות התנאין שצריך שיהא כשהשער כותש: ומפרש דס"פ דהאי בתוך ד"א היינו לגדר דהיינו שצריך שלא יהא האילן רחוק מן הגדר ד' אמות אז השער כותש: והאי בתוך י"ט היינו בין נוף לנוף. דהיינו שלא יהא בין נוף של אילן זה לנוף של אילן שכנגדו המסככין למעלה מן הגדר י"ט: וממטע עשרה לבית סאה. פי' היינו בין אילן לאילן: ה"ג ולזיתים. פי' הא דקתני במתני' ולזיתים שהיה להם בכל רוח נותן פאה אחת. ע"ז מבעיא ליה מי מבוון להם הרוחות. פי' בתר איזה רוח אזלינן בתר רוח העולם או בתר רוח העיר: ופניה העיר מכוונת להם הרוחות. וכדמייתי מן של בית רבי דאזלינן בתר רוח העיר: ה"ג היו שם ל' אילנות כו'. פי' קאי אהא דקתני במתני' ולחרובין כל הרואין זא"ז ע"ז מפרש דאם היו שם ל' אילנות כו':

(שם) **הלכה ד** אינו מפריש כו' לא בתחלה ולא בסוף. פי' דהעיקר אזלינן בתר מעשה שבסוף אם עשה גורן א' אם לאו: ה"ג מפריש מן האגדו על האגדו ומן השמותית על השמותית בשכילה את שדהו. פי' שאז חזרה פאה לעומרין ולכך מפרש מן האגדו על האגדו כו': אבל אם לא כילה את שדהו אפילו מן האגדו על האגדו ומן השמותית על השמותית אינו מפריש. פי' דהיינו כשנמלך אח"כ לעשות ב' גרנות פעמים שאף מן האגדו על האגדו אינו יכול להפריש וכדמפרש דהיינו קצר חצי אגדו וכל השמותית לעשותן גורן אחד. פי' וא"כ לפי דעתו שרוצה לעשות גורן א' הוי כגורן א' וחובת הפאה בקמה וא"כ נפטר כל מה שנקצר מפאה וא"כ אפי' עשה אח"כ ב' גרנות שאז אינו יכול להפריש פאה מן האגדו על השמותית דהא הוי כב' מינים אפ"ה השמותית בכך נפטרה משום דבשעה שנקצרה נפטרה או אינה מתחייבת אח"כ: וכדמפרש מפריש מן האגדו על האגדו וכל השמותית ששם פטורה קצר חצי שמותית וכל האגדו לעשות גורן אחד ונמלך ועשאן ב' גרנות מפריש מן השמותית על השמותית וכל האגדו ששם פטורה כדפריכית: (דף יג ע"א) ופירש לנו יודעין היינו. פי' שהלכה למשה מסיני: ומקשי וכיני. פי' והלא הדברים הנדרשים מן פסח מרובים: ומשני אלא כיני חביבין כו': אכתוב לכם רובי תורתי אלו התוכחות. פי' והלא כתבתי לכם רובו של תורה מן התוכחות ואפ"ה לא כמו זר נחשבו: אילולי כתבתי לכם רובי תורתי כו'. פי' האי אכתוב לכם רובה של תורה בלשון תמיהה פי' וכי אכתוב לכם רובי תורתי והלא כמו זר נחשבו פי' אילו כתבתי לך וכדמפרש מה בינן לבין האומות וכו': אם שמרת מה שבפה. פי' שמה שבפה צריך לשמור אותן שלא ישכח: וקיימת מה שבכתב. פי' שמה שבכתב א"צ אלא לקיימו: עליהם ועליהם. פי' דהוה מצי למיכתב עליהם וכתיב ועליהם: וכל בכל. פי' דהוה מצי למיכתב כל וכתיב ככל והכל לרבות וכדמפרש: אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש לפני רבו כבר נאמר וכו'. ומייתי ראיה מפסוק יש דבר שיאמר זה חדש הוא: ולא מן התוספתות אלא מן התלמוד כנ"ל: ומקשי והתני ר' חלפתא בן שאול היא שני מיני חיטין היא שני מיני שעורין. פי' דשני מיני חיטין לאו דוקא אלא אף שני מיני שעורין תלוי בגורן וס"ד משום דילפינן שני מיני שעורין משני מיני חיטין אף דשני מיני חיטין גופא הלכה אלמא שלומדין מן הלכה: ומשני דלא גמרינן אלא שכך היתה הלכה בידם שני מינים. פי' דבהלכה גופה לא נתפרש אם שני מיני

חיטין

הגהות הגר"א

(דף יב ע"א) ה"ב הוון בעי מימר מה דא"ר יהודא כצ"ל. ותיבת מן נמחק: בשנות אלי' הגיה ואינו יכול לקצור מצד השני אף אם הי' עומד באמצע כו'. ותיבת אבל נמחק: מכאן ומכאן מפסיק כצ"ל. ותיבת אינו נמחק: אשכח תני הי' עומד באמצע כצ"ל. ותיבה ופליג נמחק: היה עומד באמצע ואינו קוצר מכאן ומכאן כצ"ל [ד]: ונותנו מצד זה מפסיק וא"ל אינו מפסיק כצ"ל. ותיבות מצד אחד נמחק: הא פחות מכאן נותן מא' על הכל כצ"ל: אפי' פחות מכאן מפסיק כצ"ל. ותיבות עוקר הוא נמחק: מעורבים שהוא נותן מא' על הכל. כן מצאתי הגי' בתוך החיבור: (ע"ב) ה"ג ר' מנא זימנין דהוי אמר בה בתוך ד' אמות וזמנין דהוי אמר בה כו' כצ"ל. וזו הגי' ג"כ בתוך החיבור: ולזיתים כו' מי מבוון כו' כצ"ל. ותיבת ולחרובין כו' נמחק: היו שם ל' אילנות כצ"ל ול"ג ג' אילנות. והוא פסקא וקאי על מתניתין ולחרובין כל הרואין זא"ז: מפריש מן האגדו על האגדו ומן השמותית על השמותית כצ"ל: אפי' מן האגדו על האגדו ומן השמותית על השמותית אינו מפריש קצר חצי שמותית וכל האגדו לעשותו גורן אחת ונמלך ועשה שתי גרנות מפריש מן השמותית על השמותית וכל האגדו פטורה ואח"כ צ"ל קצר חצי אגדו כו':

(דף יג ע"א) חביבין הן הדברים כו' נרשם על תיבת חביבין אנ"ה הגהה שבמקרה נפל הרושם כי גם בחבורו לא מחקו כלל: מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כצ"ל. ותיבת להורות נמחק: ולא מן התוספתות צ"ל ולא מן התוספות: כך היתה הלכה בידן שני מינין היא שני מיני חיטין כו' ותיבת שכחוה נמחק. וגם לקמן נמחק תיבת ושכחוה:

שם

בני משה

נראה גרר על אותה הגה"ה שהי' כתוב בצידו: [ד] הנראה להגיה בזה ג"כ בדברי הר"ש וכצ"ל רי"א אם עומד באמצע ואינו קוצר כו' ועפ"ז נפרש כל דברי הר"ש בלי דוחק והתוי"ט הניח בתמי' דבריו שאם אינו עומד באמצע כו' והוכרח לדחוק ולומר הכי פירושו כו' ולכן מפרש דברי הרע"ב כפי הכ"ד דירושלמי וקשה לו על הרע"ב דאין דרך לפרש הלכה לפרש אליבא דס"ד. ולפי הגהת הא"ז הגאון זצוק"ל דברי הרע"ב כמסקנת הירושלמי ולק"מ: (ג) אחרי שלא יכלתי לקלוע במובני תוכן כוונת הדברים העתקתיהו ככתוב בתוך החיבור: (ד) עי' תוי"ט ד"ה שאינה יכולה כו' ועוד יש תימא בדברי הרב מה שפסק הלכה כר' יהודא ולעולם הלכה כת"ק דסתם לן רבי כוותיה עכ"ל קושיית תוי"ט הנ"ל מבואר בגמרא יבמות מ"ב ב' מי א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי והא"ר הלכה כסתם משנה כו' א"ל דמאן לך הא לא תם לקמתי' סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם וע"ש היטב ובתוספות שם: (ה) עוד התוי"ט והא דהרמב"ם פוסק כר"י הוא מטעם שכ' הכ"מ שהוא מפרש דד"ס היא נכתב בשם ר"י כו' עכ"ל. המעיין בכ"מ יראה איך שנדחק ומפרש האי פליג דקאמר הירושלמי לאו לשון מחלוקת היא אלא לשון סילוק, ולדבריו מתפרש יפה שגם הרמב"ם פסק כר"י מפני שהוא סתם ואח"כ מחלוקת אלא דמקשי לן לפי הגהת הא"ז הגאון זצוק"ל בתוספתא אליבא דר"י שאם עומד בצד א' ואינו יכול לקצור בצד השני אינו מפסיק. וכן מפרש הרע"ב אליבי' דר"י ורמב"ם פסק בעומד מצד א' כו' מפסיק. באנו לומר דדעת הרמב"ם הי' בגמ' דידן משמע דלא כהתוספתא לכן דחה דברי התוספתא מהלכה כי בתוספתא מבואר דבצולית ואמת המים תרי מילי נינהו. ומשמע ליה להרמב"ם דהבבלי ב"ק ס"א ב' פליג ע"ז דשם איתא מאי בצולית כו' ומ"ד אמת המים כו' מבואר דבצולית היא היא אמת המים. ומפני זה נדחין אצלו כל דברי התוספתא. וכ"ה מבואר בלשון הר"ש וז"ל שאם עומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן כדמשמע בתוספתא ומיהו בתוספתא משמע דתרי מילי נינהו עכ"ל. מלשון מיהו נראה שאין לפרש במשנתינו שאם עומד באמצע כו' כדמשמע בתוספתא מפני המשמעות דתרי מילי נינהו. וזהו שבינה הרמב"ם דרכו והניח בפי' שעד לדבריו וז"ל וכן אמרו בב"ק דף ס"א בפי' זאת המלה אמה המים המחלקת שלל עכ"ל. היינו שעשה סמך לדבריו להתנגד דברי הירושל'

בסמך

כתב יד א'

חיטין א"כ מסתמא אין חילוק ובכל שני מינים ממין א' איירי: ומקשי והתנינן המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבישים לגורן כו'. פי' שמפרש התם שצריך ליתן ב' פאות והכא הירושלמי דילפינן משני מיני חיטין בעשאן ב' גרנות דלחים ויבישים הוי כמו שני מיני חיטין ושוק וגורן הוי ב' גרנות: אית לך למימר שוק וגורן כך היתה הלכה בידם. פי' דהא הכא ודאי ליכא למימר שמסתימת הלכה שמעינן כמו שני מיני חיטין ושעורין אלא ודאי ילפינן מהלכה: ותיבת ושבחוה מיותר ב"פ: אין למידין מן המעשה. פי' דאמרי' שמא היה שם עוד דברים שמכח זה היה מקיל או מחמיר: ברם ההוא דסבר עביד. פי' דאם היה שם עוד נדרין מסתמא היה יודע: אמר ליה. פי' רבי חנינא בשם שמואל פי' שאין חילוק בין סביר (בין לא סביר) דאפשר שאפי' סביר לא נתן דעתו לעיין יפה ומכח זה אינו יודע הנדרין שמכח זה התיר לכך אין חילוק אלא בין פליגי פי' אם באותה מעשה יש פלוגתא והוא רוצה להכריע מכח המעשה כחד לא סמכינן עליה ואמרי' שמא היה שם נדרין אחרים להתיר או לאסור אבל אי לא ידעינן פלוגתא יכול לסמוך עליו לעשות כמותו כיון דלא חזינן פלוגתא לא אמרינן דשמא היה שם נדרין אחרים להיתר או לאיסור דמהיכא תיתי נימא הכי:

(דף יג ע"ב) **הלכה ה** מתניתא בשקצרוה לעצמן. פי' אקצרוה נכרים קאי דהיינו דוקא כשקצרוה לעצמן דהיינו ליקח להן אבל כשקוצרין לישראל דהיינו שהם פועלים אצל ישראל אף שהם נכרים חייבין וכדמייתי ראיה מברייתא ותנינן כו': מפני שאין בקיאין בלקט. אלמא דעכ"פ חייבין: מתני' בשקצרוה לאבדה. פי' הא דקתני דקצרוה לסטים פטורה היינו דוקא כשקוצרין לאיבוד אבל כשקוצרין שלא לאיבוד חייבין דאפי' התבואה שלהן נמי חייבת דאף הן ישראלים גמורים: א"ר הושיעא אפי' תימר בשקצרוה שלא לאבדה. ואפ"ה פטורה גבי לסטים וכדמפ' טעמא: שהפאה ניתנית במחובר לקרקע. ואין קרקע נגזלת. פי' הלכך במחובר לא נתחייבה שהרי הם לא קנאו ובעת"ב לא קצר ולאחר שקצרו אף שקנו מ"מ אינו חייב שאין פאה בתלוש: מפני שהוא מפריש מן הקמה על הקמה. פי' דקאי אמתני' דקתני דכשקצרו ליסטים חציה א"כ פטורה ומפרש מפני שחובת הקציר בקמה עליה קאי ואמר מפני שהוא מפרים מן הקמה על הקמה כו': ואינו מפריש מן הקציר לא על הקציר. פי' כשיש קמה שראויה ליתן ממנה פאה: ולא על הקמה. ולפיכך היה החיוב פאה באותו חצי שדה שקצרוה ליסטים בסוף ואף דאמרינן כשכלה את שדהו חזרה פאה לעומרין היינו דוקא כשכילה הוא ולא כשכילוה ליסטים והא דקתני ולא על הקמה היינו בדלך לא זו אף זו ולרבותא דסיפא דאף מן הקציר על הקמה מפרים לפעמים: ה"ג פעמים שהוא מפריש מן הקציר על הקציר ומן הקציר על הקמה האיך עבידא כו': נמצאת מפריש מן הקציר על הקציר. פי' דהיינו אותו שבולת שקצר משיעור פאה הוא מפרים אותה היום על מה שקצר תחילה והיינו מן הקציר על הקציר ותיבת על הקמה מיותר: ולא סוף דבר שכילה את שדהו. פי' שכילה את שדהו קודם שנתן את הפאה דהשתא כשקצר הוי מן הקציר על הקציר: אלא אפי' בשקצר. פי' שהתחיל לקצור וקרא שם פאה ותיכף אחר קריאת שם קצר מאותו מקום שקרא שם וא"כ צריך ליתן פאה מה (ממה) שקצר על מה שלא קצר והוי מן הקציר על הקמה: המוכר מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרין. פי' דהיינו כשקצר חציה ומכר חציה פי' וגם השדה דאם לא מכר השדה ודאי המוכר אסור דהא אצל זה אני קורא שדך אלא דאיירי כשמכר חציה וגם את השדה שהלוקח נותן פאה לכל ומיבעיא ליה אם המוכר מותר בפאה שהיא מתרת את העומרין אם לא: ופשיט ליה נשמעינה מן הדא

כתב יד ב'

מינים. ומשני היתה שני מינים שהוא במין א' שהם ור' חלפתא מפרש מסתמא אין חילוק ובכל דבר שהוא שני מינים במין א' מיירי: והתנינן המחליק בצלים כו'. ע"כ הא לחים ויבישים מדמין לשני מיני חטים ושוק וגורן מדמין לשני מיני גרנות לכן הייה (חסר כאן). דצריך ליתן ב' פאות: אית לך למימר שוק וגורן כך היתה הלכה בידן. דהא הכא ודאי ליכא למימר מסתימת הלכה שני מינים ועשאן שתי גרנות משמע אף שוק וגורן אלא ע"כ שהחכמים למדוה מן שני מיני חטים ועשאן ב' גרנות והרי ילפינן מהלכה: אין למידין מן המעשה. דשמא הי' שם עוד איזה נדרים ומכח זה הקל או החמיר: בההוא דסביר עבד. סביר היינו מבין ויודע אם הי' נדרים אחרים להקל או להחמיר: א"ל. היינו ר' חנינא בשם שמואל אמר ליה בין סבר בין לא סבר אין לחלק דאפשר גם הסביר לא נתן דעתו לידע כל הנדרים שהיו שם: בההוא דפליגי. אלא יש לחלק בין אם איכא פלוגתא בדין ההוא והוא רוצה להכריע כמ"ד מתוך המעשה לא סמכינן עליה. ואמרינן שמא הי' שם נדרים אחרים להחמיר או להקל: ברם בההוא דלא פליגי. ואי ליכא בדין ההוא פלוגתא מהיכא תיתי נימא דלא סביר אם יש שם נדרים אחרים לכן סמכינן עליה:

(שם ע"ב) **הלכה ה** מפני שהוא מפריש מן הקמה על הקמה. קאי על הא דתני במתניתין קצרו לסטים חציה פטורה שחובת הקציר בקמה מפרש מפני שהוא מפרים כו' א"כ חיוב פאה לא הי' אלא באותו מחצה שבסוף וקצרוה לסטים לכן פטורה לגמרי ולא חזרה פאה לעומרים: ולא על הקמה. לרבותא דסיפא נקט דלפעמים מפרים מן הקציר אף על הקמה: נמצאת מפריש מן הקציר על הקציר. דאותה שבולת שקצר מן השיעור פאה מפרישה על מה שקצר קודם הפרשת הפאה: שכי"ה את שדהו. קודם שהפרים פאה ואין בידו לתת פאה כ"א מן הקציר על הקציר. אלא אפי' בשקצר כו' בתחלת הקצירה קרא שם לפאה כיון שקצר שבולת ראשונה מאותן שקבע לפאה חזרה הפאה לעומרים היינו לאותה שבולת שקצר מעתה הרי דמפרים מן הקציר על הקמה: המוכר מהו שיזכה בפאה. קאי על מתניתין דקתני קצר חצי' ומכר חציה ומיירי במכר השדה עם התבואה דאל"כ קרינן אצל המוכר שדך ואסור בפאה שלה וכשמכר גם השדה מבעי' ליה אם נאסר בפאה של השדה מחמת שהיא מתרת אותה חצי שקצר המוכר או לאו: לכשתקצר תהא שלך. ולא קנה כלל במחובר ופאה הניתנת במחובר לא הי' ברשותו כלל: ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו. הפאה שנתחייבה במחובר עבור חצי שקצר המוכר אותה הפאה המחוברת הי' ברשות המוכר קודם שמכרה איכא למימר דאסורה למוכר אף אחר שמכרוה: אלו קצר חצי שדה. מזה יכול להוכיח אמי שקצר חצי שדה ומכר מה שקצר כו' שהרי ברשות הלוקח לא נתחייבה ואין לו במחובר והשתא מבעי ליה הלוקח מהו כו' הכא במתניתין דקתני שהלוקח נותן פאה לכל אף על החצי שקצר המוכר אם מותר הלוקח באותה פאה שנתן על חצי של המוכר או לא (ז): בפלוגתא כו'. משני דמדינא וודאי מותר אלא אי אסרינן ליה ליקח מפני הקנס תליא בפלוגתא: קצירת ח"ל. כלומר שקצר בא"י בכדי להוציאו לח"ל ומבעי הא תנן של הקדש ושל נכרי ושל ח"ל פטור אי מה הקדש חייב דהא תנן לעיל הקוצר לצורך הקדש ה"ז חייב וכשקצרו גוים בשביל עצמן ה"ז פטור והכא גבי ח"ל מבעי ליה: ולא קציר ח"ל. היינו לצורך ח"ל: (דף יד ע"א) קצר הגזבר חצי חציה. הא דתני הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל מפרש היינו כשלא התחיל הגזבר לקצור כלום אבל אם התחיל לקצור אין המקדים נותן מן הקמה על מה שקצר תחלה דקציר הקדש הפסיק הענין אלא מפרים מן הקציר על הקציר. ועוד מפרים מן הקמה על הקמה שקוצר עכשיו אחרי שפדה מהקדש ואין לפטור אותו כלל מפאה

אר"י אימתי כו'. פי' הא דאריס אסור בלקט ושכחה ופאה היינו בזמן שקבלה ממנו כו' אבל אם אמר שליש מה שאתה קוצר כו' אסור בלקט וכו': ומקשי מה בינה לקדמייתא. פי' דהא בשניהם קנה במחובר: ומשני אלא לכשתקצור שליש תהא שלך. פי' דהשתא לא קנה אלא בתלוש ופאה לא נתנית אלא במחובר לקרקע לפיכך מותר: א"ר בון בר חייא הדא אמרה כו'. פי' שהרי אף המוכר אין לו אלא הפירות תלושין והקרקע והפאה של לוקח לפיכך ודאי נ"כ מותר ליקח הפאה שהיא מתרת את העומרין: א"ר יונה. פי' לא דמו: תמן לא נתחייבה שדהו ברשותו. פי' שהרי לא זכה אלא לאחר שנתלשו: ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו. פי' שהרי נתחייבה פאה ברשותו של מוכר כשהיתה המחובר שלו קודם שמכרה ולפיכך איכא למימר שאסור למוכר ליקח הפאה דכיון שבשעת חיוב הפאה לא היה יכול ליקח הפאה לעצמו שהרי היה שלו א"כ לפיכך אף היום אסור מאח"כ באחרים: אלא קצר חצי שדה. פי' מזה יכול להוכיח אמי שקצר חצי שדה ומכר מה שקצר שהלוקח מותר ליקח הפאה שהרי ברשות הלוקח לא נתחייבה שאין לו במחובר: והשתא מיבעיא ליה הלוקח מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת כו'. פי' הכא במתניתין דקתני שהלוקח נותן פאה לכל פי' דהיינו אף כנגד החצי של מוכר אם מותר באותה פאה שהוא נותן בעד המוכר שהרי אינו שלו או לא: ומשני בפלוגתא דרבי ורבי יהודה הנשיא. פי' מדינא מותר אלא הי קנסו אי לא קנסו בהא פליגי רבי ור"י הנשיא: קצירת חו"ל. פי' מה שהוא קוצר לצורך חו"ל אם היא חייבת בפאה דהא של נכרי פטור ושל הקדש פטור ושל חו"ל נמי פטור וגבי הקדש כשקוצר לצורך הקדש אמרי' לעיל דחייב וגבי נכרי כשקצרוה לעצמן תנן במתני' דפטור והכא גבי חו"ל מבעי לי': שלא תאמר כו': ופשיט אשכח תני קציר ארצכם. היינו כשהוא לצורך ארצכם ולא של חו"ל: (דף יד ע"א) קצר הגזבר חצי חציה. פי' הא דקתני במתני' שהפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל היינו כשלא קצר הגזבר כלום אבל אם התחיל הגזבר לקצור אין הפודה מיד הגזבר צריך להפרים אלא על מה שיקצור ולא על מה שנקצר ברשות הקדש שהוא פטור מן הפאה ועל מה שנקצר תחלה מפרים מן הקציר על

הגהות הגר"א

(דף יג ע"ב) **הלכה ה** פעמים שהוא מפריש מן הקציר על הקציר ומן הקציר על הקמה כצ"ל:

בנ"י משה

בסמך אתוספתא כנ"ל וכיון שאין לסמוך על הפשיטות שבירושלמי מסתוספתא. לכן יצא הרמב"ם לפסוק כפי הס"ד בירושלמי הוון בעין מימר מה דהר"י בשמד מלד א' ואינו יכול לקצור מצד השני. אבל הרע"ב ס"ל כהרמב"ם נהדא כיון שמבואר בבבלי דשלולית היא אמת המים. נדחית דברי התוספתא דהרי מילי נינהו. ובהא פליג על הרמב"ם דמ"מ לא נדחית כל דברי התוספתא אלא כמסקנת הירושלמי ע"פ גי' הא"ז הגאון זצוק"ל. לכן פי' בדברי ר' יהודה שהיא להבה כ"כ עד שהעומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן. ומ"ש הכ"מ ויש לתמוה למה לא כ' רבינו דשלולית היא אמת המים המחלקת בלל כו' ובפי' המשנה כתבה וכאן חזר בו משום דקפיא לי' כו' עכ"ל ע"ש. דברי הכ"מ לא יתכנו אלא לדברי התוספתא דאמת המים ושלולית תרי מילי נינהו. והיינו אמת המים שאינה מחלקת ושלולית היא המחלקת. אבל הרמב"ם והר"ש דפרשי כי היא היא אמת המים סתם. אלא בא לפרש למה נקרא לפעמים שלולית וכן הראה לשון הרמב"ם וכן אמרו בפירוש זאת המלה אמת המים המחלקת שלל. הרי שלא בא אלא לפרש המלה אבל לדינא אין כ"מ בזה ולכן לא כתב בהלכה: (ה) והוא כמו פסקא. קאי על מתניתין דקתני אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו הוא נותן פאה א' ע"ז מפרש ריש לקיש אבל אם הי' סלע ע"פ כל השדה כו'. ואחרי אלו דברי ריש לקיש ואוקימתא דידי' מסודר בירושלמי לפנינו משנה ג' הכל מפסיקין לזרעים ומ"מ אתי שפיר דברי הר"ש במשנה ג' שכ' אלמלך למתני הכל לאתויי הא דאמר ריש לקיש בירושלמי הי' שם סלע כו' עכ"ל כלומר לאתויי הא דאמר ריש לקיש במשנה דלעיל. אבל הרע"ב כתב וז"ל מפרש בגמרא בירושלמי דהכל לאתוי' סלע כו' משמע דבירושלמי מפורש כאי דברי ריש לקיש אחר משנה ג' אפס בהיות שהרע"ב מוחזק שמשנתו קב ונקי באנו לומר כדבריו כן הוא שגם לפני הרמב"ם הי' הגירסא דברי ר"ל אחרי מ"ג ויתורץ לנו בזה קושית הכ"מ פ"ג ה"ז וז"ל יש לתמוה על רבינו שפסק בסתום לדברי ר"ל וכאן גבי מדרגות כ' שאם היו פחות מיו"ד כו' והכי אלו תרתי דסתרן עכ"ל וע"ש שנדחק מאוד ליבבו ולפי דברינו האי והתני מדרגות כו' וכל האוקימתא לא קאי על דברי ר"ל כנ"ל ואין כאן תרתי דסתרי. ולפי גירסתינו זה יתיישב היטב בעזהי"ת שדרו של הרמב"ם בהלכותיו. בה"ז סדר דברי משנה ב' וכל ההרים אשר במעדר כו' ובהלכה ז' סדר דין מדרגות הסמוך בירושלמי על פסקא ואע"פ שאין הבקר ואח"כ סדר מסקנת הירושלמי באוקימתא דמדרגות לאשמועינן דבפחות מיו"ד אע"פ שאין ראשי השורות כו' ואח"כ סדר דברי ר"ל הי' שם סלע כו' השנויות אח"כ על משנה ג'. ובדברינו אלה דהאי והתני מדרגות כו' לא קאי על דברי ר"ל. מוכרחים אנו לדחוק ולפרשו דהוא פסקא וקאי על דברי המשנה דקתני אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו אלא עוקר המחרישה מצד זה ונותנו בצד זה נותן פאה א' מקשי והתני מדרגות שהן גבוהות עשרה כו' הא פחות מכאן נותן מא' על הכל. כלומר האי גבוהות יו"ד דקתני פשיטא הוא דמפסיק דהא גדר הגבוה יו"ד מפסיק אפי' לאילנות. וע"כ דלא אתי לאשמעינן אלא דיוקא דבפחות מיו"ד אינו מפסיק הא נמי לא אצטריך דהא נשמע מדברי המשנה אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו כו' אלא עוקר את המחרישה מצד זה כו' ז"ש בירושלמי ופחות מכאן אינו עוקר כו' כלומר הרי הוא בכלל אע"פ שאין הבקר כו' ומשני אפי' פחות מכאן עוקר הוא. כלומר שפיר אמרת דזה נשמע בכלל מה שאמר אע"פ שאין הבקר וגו' בזה התוספתא לאשמועינן האי דיוקא אלא האי דיוקא קמ"ל בעשרה היא דבעינן ראשי שורות מעורבות אבל פחות מיו"ד אע"פ שאין ראשי שורות מעורבות. וכוה שמסיק הרמב"ם בהלכותיו הי' פחות מיו"ד אע"פ שאין ראשי השורות כו' כפירושינו דהאי דיוקא קאי על פחות מיו"ד בשאין ראשי השורות מעורבות. והחילוק שכ' הכ"מ בין סלע למדרגות בהן נזרעות יפה כוון ולכן לא הקשו חז"ל ממתניתין דאע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו ודברי ר"ל שאמר אם עוקר הוא את המחרישה כו': (ו) למה לנו לומר בדברי הא"ז הגאון זצוק"ל המתנגדים לדברי הרמב"ם לפירושו שהיו נוגעין בגדר ומפולשין עליו וכן בהלכות כ' הפארות מעורבין למעלה תמשמע שנוגעין בגדר וזה דלא כמסקנת הירושלמי לפי באור הא"ז זצוק"ל. נוח לנו לכוון דבריו עם הרמב"ם ולהגיה בבאורי זה דכן הי' דבריו לפרש כעלי במכתש הוא שהגדר מתוך כולו בתוך הענפים אף לדי דופניו מכוסה בפארות כעלי המסובב כולו בתוך המכתש. ומ"ש בירושלמי או כותש ע"ג הגדר פירושו שאין הענפים מכסין דופני הגדר אלא מפולשין ע"ג הגדר ולמה אמרו כותש אלא מפני שהענפים כותשין זא"ז ומסיק הירושלמי כותש ע"ג הגדר היינו שהיו נוגעין על הגדר מלמעלה ולא על הקירות. וכן הנה דברי הרמב"ם בפירושו ובהלכה. ומ"ש בפירושו ואמרו בגמרא כעלי במכתש ענינו שינטו הפארות על הקיר לא שהכ"מ מפרש במשנה כעלי במכתש אלא בא לפרש דברי הירושלמי כעלי במכתש. אבל הרע"ב כ' וז"ל הענפים מתערבים זא"ז למעלה מהגדר כעלי זה התקוע במכתש עכ"ל ובירושלמי מבואר כשנפרש כותש ע"ג הגדר לא יפול עוד לשנא כעלי במכתש: (ז) גם כאן נראה אשר שומע הבאור לא המתיב לנו כראוי ולענ"ד דהכי פירושו האי אלו קצר כו'. הוא כמו פשיטא בסוגיין דבבלי כלומר הא לא קמבעי לן דאם קצר חצי שדה ומכר מה שקצר וודאי דהלוקח מותר בלשו"פ דהא הלוקח לא זכה כלל בקמה ופאה אינה נתנית אלא בקמה וז"ש הלוקח מותר בלשו"פ יאות ר"ל פשיטא לן אלא מבעי לן אם קצר כל השדה ונמצא חזרה פאה לעומרים ומכר מהו שיהא הלוקח מותר בפאה שהיא מתרת העומרין של מוכר שמכרן לו. ולולא יראתי פיות של המפרשים נלע"ד למחוק תיבת והפאה וה"פ בלקט ושכחה וודאי מותר שאין להם שייכות אל הקציר שלקח הוא אלא מבעי לן הלוקח מהו שיזכה בפאה דהאי פאה שנתמך על הקציר שלקח ז"ש שהיא מתרת את העומרין של מוכר. עיין עוד מזה שכתבתי בתוך המראה מקומות של מסכת הנ"ל:

(השמטה זו שייך להגהות הגר"א לד"ג ע"א ד"ה היו שם)

האי לשנא דרואין זא"ז יש לפרש שני אנשים העומדים אצל שני האילנות רואין האנשים זא"ז ולפי פירוש זה בעינן שלא יהא בין אילן לאילן שום גבהות שיסתיר בין האנשים וכן הם דברי הר"מ בפי' ובהלכות. או נפרש רואין זא"ז היינו האילנות רואין זא"ז ולפ"ז אע"פ שיש כותל מפסיק ביניהן מ"מ כאשי האילנות רואין זא"ז וכביאור הרמב"ם בהשגות וז"ל שהאדם עומד בכאן מכוב זה וכו' והר"ש

כתב יד א'

ג"ל הקציר ולא הפודה מיד הגזבר שמה שנקצר ברשות הקדש הפסיק הענין ואין לפטור אותו מפאה כלל מטעם זה כמו באגדו ושמותית כשנמלך לעשות שני גרנות דהכא משום שהקדיש אינו יכול להפקיע את השדה מפאה ודו"ק : הדרן עלך ואלו מפסיקין

מלבנות התבואה פרק שלישי

(דף יד ע"א) **הלכה א** מלבנות התבואה כו' : אנן תנינן של בין הזיתים. פי' במתני' : ותניי דבי רבי של בין האילנות. פי' דתני במתני' מלבנות התבואה של בין האילנות ומפרש הכא לצריכי תרוייהו : דבר שהוא חיוב פאה. פי' דסבר הירושלמי שדבר שהוא חיוב פאה מפסיק יותר : אבל דבר שהוא פיטור פאה. דהיינו שאר אילנות אינו מפסיק אפי' לב"ה : מה אנן קיימין. פי' הא דקתני במתני' דזיתים מפסקי בין האילנות : אם במרווחין. פירוש שהאילנות מרווחין זה מזה : אף ב"ש מודו. דלא מפסקי דסברי דהא דמפסקי היינו משום מחילה : אם ברצופין כו' : ה"ג ר' ייסא אמר טעמא דב"ש שאין דרך בנ"א להיות מכניסין כו'. פי' וא"כ לפ"ז אפי' במרווחין מפסקי לב"ש : ומקשי אתיא דב"ש כר"י. פי' ב"ש דסבר הכא שמה שאין דרך להיות בין הירקות אם נטע ביניהם מפסיק ה"ה ר"י סבר כן גבי בצלים בין הירק שסובר שמפסיק דאי לב"ה הא סובר שאף שאין דרך כמו אילנות בין הזרעים אפ"ה לא מפסקי ונותן מא' על הכל : ומשני הא כ"ע מודו הדבר שאין דרך מפסיק אפי' לב"ה והא דב"ה סבר הכא שאינו מפסיק היינו משום דסבר שכן דרך בנ"א להיות מכניסין זרעים בין האילנות ולכך לא מפסקי אבל בצלים שבין הירק אף ב"ה מודו שאין דרך בנ"א להיות מכניסין ולכך מפסיק אף לב"ה וא"כ סבר ר"י כב"ה : וזהו פי' מסתברא ב"ש יודו לר"י כו'. פי' דבצלים בין הירק אין דרך להכניסו טפי מזרעים בין האילנות ולכך איכא למימר דר"י סבר הכא כב"ה שכן דרך כו' : ה"ג היה שם אילן כמין דהוא גדר. פי' שאין שם אלא אילן א' אלא שהענפים תכופים זה בזה כמו גדר אם מפסיק או לא ולא איפשטא : עד כדון במעורבין מכאן ומכאן. פי' הא דקתני במתני' ואם היו ראשי שורות מעורבין מיבעיא ליה אם היינו מעורבין מכאן ומכאן או אינו מפסיק או אפי' מצד אחד נמי חשיב עירוב : עוד מיבעיא ליה או כשלשה תלמים של פתיח כו'. פי' דמיבעיא ליה אם צריך שיהא נסך העירוב ג' תלמים או אפי' כ"ש : (ע"ב) המנמר כו' פי' כהדין נימרא. פי' היה שהיה מנימר ומפרש למקום הזבלים דהיינו שהוא מזובל יפה שם עולין תחלה וממילא מתייבש נמי תחלה לכך קרי ליה נימרא : עד כדין בשהיה יבש מכאן ומכאן כו'. פי' דסובר הירושלמי הא דקתני במתני' המנמר היינו שקוצר היבש ומשייר הלח דהיבש בין הלח היה מנומר והוא הסיר הנימור וצריך ליתן פאה לר"ע מכל אחד היינו ממה שקוצר לכל תתיכה ותתיכה בפ"ע דהלח המשוייר מפסיק וע"ז מ"ל דהיינו כשהלח באמצע אז הלח מפסיק לענין שהוא צריך ליתן פאה למה שקוצר לכל תתיכה ותתיכה בפ"ע : היה לח מכאן כו'. פי' שאם קוצר היבש שבאמצע אם הוי הפסק דהיינו כשיקצור אח"כ הלח אם צריך ליתן פאה מכאו"א או לאו : ופשיט ליה מדאמר ר' חייא בר בא כו' דר"מ אתיא כר"ע במה דר"ע אמר כו'. פי' ור"מ סובר ודאי דאם קצר היבש שבאמצע הוי הפסק למה שנשתייר דהא אמר הקוצר לצאת מפסיק והיינו למה שנשתייר והיינו כשנתייבש דהא מוקי ירושלמי לאחר שלים לחיוב פאה מפסיק אלמא דסבר ר"מ שאם קצר היבש שבאמצע הוי הפסק למה שנשתייר ה"ה לר"ע נמי כן דהא שניהם אמרו דבר אחד : ומקשי חברייא קומי ר' יוסי למה לי כר"ע. פי' אמאי מוקי לר"מ כר"ע נוקי כרבנן דהא איכא סתם מתני' כותיה : דתנן המחליק בצלים לחים לשוק. פי' אלמא דלח ויבש ב' מינין הן וכיון שכן לא הוי קצירה שלהן אתחלתא דקצירה דלח ולכך הוי הפסק וא"כ איכא סתם מתני' כותיה : ומשני התם לאו משום לח ויבש אלא משום שוק וגורן דהוי ב' מינים לכך צריך ליתן פאה מכאו"א : ומייתי ראיה דהא חצי לח וחצי יבש. פי' בפעם א' אם היה קוצר חצי לח וחצי יבש : אף ר"ע מודה. שא"צ ליתן אלא פאה א' על הכל פי' משום דלא הוה ב' מינים והכא גבי מחליק קוצר שניהם כאחד אלא ודאי הא דהוי ב' מינים היינו משום שוק וגורן : תיבת והתנינן מיותר אלא דקאי אמתני' דקתני ומודים חכמים לר"ע ומפרש : (דף טו ע"א) כיני מתני' שבת בג' מקומות כו'. פי' דהא משבת אחרלא ודאי אין ליתן פאה אלא שבת בעצמו בג' מקומות ואפ"ה אין נותנין פאה מזה על זה : וכדמפרש מפני שאין ראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן אם מפני שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות. פי' וכיון דהוה הפסק הוי כל חד כערוגה בפ"ע ולכך צריך ליתן פאה מכאו"א דהוה כל ערוגה כשדה בפ"ע. ואין להקשות כיון שאין ראשון שבהן ממתין לאחרון אמאי חייב בפאה הא אין לקיטתן כא'. די"ל דאפ"ה הוי לקיטתן כא' כיון שאף אותן שנתבשלו אם עומדות על האילן אין פסידא אבל תאנים נפסדות : על דעתיה דשמואל מפריש מכל קלח. פי' אם זרע כל קלח בפני עצמו דהוי כל קלח כמו שדה בפ"ע כיון דטעמא שאין ראשון אין חילוק בין ערוגה לקלחין : על דעתיה דר' יוחנן מפריש כו'. פי' דתלי טעמא משום שדרכן ליזרע ערוגות א"כ היינו דוקא כשזורע כל ערוגה בפ"ע אז אמרינן דכל ערוגה נחשבת לשדה אחרת אבל אם זרע קלחין אינו מפריש מכל קלח וקלח דזה אין דרכו :

(שם) **הלכה ב** ואידן מירוג. פי' איזהו מירוג שיש בו תחילה וסוף וחייב בשניהם : ומפרש רבי ירמיה כהדא דתנינן. פי' דהיינו בצלים שחייבין בין לחין בין יבשין : ור' יוסי מפרש שהוא קלח דכד את זריע לה דעביד ליה בציל דקיק. נקרא תחילתן ואפ"ה חייב וכשגדל נה הא"כ נקרא סופו : ומקשי דלא כן מה אנן אמרין. פי' לר' יוסי מאי קמ"ל פשיטא דקלח חייב בפאה ואי משום שעומד לזריעה דהיינו שא"כ כשרואה לעשות בצל גדול שתיל לה : ע"ז מקשי וחיטין לאו לזריעה הן. פי' ואפ"ה חייב בפאה ומהיכי תיתי הכא לפטור גבי קלחא : ומשני חיטין רובן כו' : ומקשי ע"ד דר' ירמיה. פי' דאמר בצלים בתחילתן חייבין בפאה : וכי ירק חייב בפאה. פי' הא אין מכניסו לקיום : ומשני מינו מכניסו לקיום. פי' מין בצלים והיינו אחר שנתייבשו : מה עביד ליה ר' יוסי. פי' כיון דמוקי בקלח ולא מוקי בבצלים אלמא דסבר דבצלים תחילתן פטור מן הפאה דהוי ירק והא תנן מתני' בפי' בצלים לחין חייבין בפאה והיינו מתני' דהמחליק. ומשני האי לחיוב אינו מתחילתן אלא שנגמר הוא ואינו מחוסר אלא ליבש ולפיכך חייב בפאה דזה ודאי מכניסו לקיום : תני לקט קצירך ולא לקט קיטוף מיותר : אפי' כל שדהו פטור כנ"ל. פי' כשקוצר מעט מעט : אפי' במגל. פי' דהוה קבע יותר אפ"ה פטור מן הפאה ; והוא ששייר. פי' שיכול לקיים מצות פאה במה ששייר : ה"ג פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות. פי' ולא תני והוא ששייר אלמא אע"ג דלא שייר : ומשני כאן בגמורות. פי' בגמורות צריך לשייר : כאן כשביקש לאוכלן ענבים. פי' והוה עראי ולכך פטור אפי' לא שייר : ברם הכא כשביקש לעשותו עיסה.

פי'

כתב יד ב'

מפאה כמו באגדו ושמותית בשנמלך לעשות שני גרנות דהכא משום שהקדיש אינו יכול להפקיע את השדה מפאה ומה שיקצר ברשות הקדש פטור מן הפאה :

מלבנות התבואה פרק שלישי

(שם) **הלכה א** מ"ט דב"ש שאין דרך ב"א כו'. ולפ"ז אפי' במרווחין סברי ב"ש דמפסקי (א) : מסתברא ב"ש יודו לר"י. קושיא היא דמסתברא שר' יוסי ס"ל ג"כ כב"ש דאי כב"ה הא סברי כאן דלא מפסקי אף שאין דרך להכנים זרעים לבין אלנות : ר"י לא יודה לב"ש. שגויא היא לעולם ר"י כב"ה ס"ל דב"ה סברי ג"כ בדבר שאין דרך להכנים מפסקי והא דאמרי ב"ה הכא דלא מפסקי משום דב"ה ס"ל שכן דרך ב"א להכנים זרעים בין אלנות : הי' שם אילן כמין דהוא גדר. מבעי להו אם לא הי' שם אלא אילן א' רק שענפי האילן מסובכים ותכופין זה בזה כעין גדר אי חשיב הפסק או לא. ולא אפשטא : (ע"ב) עד כדון כשהי' יבש מכאן ומכאן. מדקתני מתני' ושייר קלחים לחים משמע שקצר את היבש שמכאן ומכאן ובזה סבר ר"ע פאה מכאו"א מכל התיכה ותתיכה שקצר משום דלח המשוייר מפסיק ביניהם : הי' לח מכאן ומכאן ויבש באמצע. וקצר תחלה היבש באמצע מבעי לי' אח"כ כשקוצר הלח שמכאן ומכאן אם חשיב מקום היבש הפסק. ופשיט לי' מהא דא"ר בא ר' חייא כו' : כן רמ"א לח ויבש ב' מינים הם. דהא לר"מ קצירת יבש שבאמצע ודאי הוי הפסק להמשויר דהא אמר הקוצר לצאת מפסיק ומוקי בפרקין לעיל דמיירי לאחר שסביא שלים דהוי חיוב פאה מפסיק והיינו כשנתיבש וכן לר"ע קצירת היבש שבאמצע הוי הפסק דהא אמרת ר"מ בשיטת ר"ע אמרה : ולמה לי כר"ע. אמאי מוקי לר"מ כר"ע הא מצינו סתם מתני' כוותי' דר"מ דתנן המ"ב לחים לשוק כו'. אלמא דלח ויבש ב' מינים הן וקצירת היבש לא חשיב אתחלתא דקצירת הלח אלא חשיב הפסק : שמעינן שוק וגורן ב' מינים הן. משני דמסתם מתני' ע"כ לא מצי לאשמעינן אלא שוק וגורן דחשיב ב' מינים אבל לא משום לח ויבש דאם תאמר לח ויבש ב' מינים הרי אם קצר בפעם א' חצי לח וחצי יבש ודאי גם ר"ע מודה דנותן פאה א' על הכל והכא במחליק בצלים הוא קוצר ג"כ שניהם בפ"א ומ"מ פליג ר"ע אלא ע"כ טעמא דר"ע אינו אלא משום שוק וגורן דהוי ב' מינים : הא תנינן מודים חכמים לר"ע. הא הא תנינן מיותר וקאי אמתני' דקתני ומודים חכמים לר"ע ומפרש דר"ל שבת בג' מקומות : (דף טו ע"א) מפני שאין הראשון ממתין להאחרון שבהם. ואין להקשות דא"כ אמאי חייב בפאה הא לא הוי לקיטתן כא' וי"ל דשפיר לקיטתן כא' משום דאף אותן שנתבשלו אינן נפסדות אם קיימים באילן משא"כ תאנים שנפסדות (ב) :

(שם) **הלכה ב** ואידן מירוג. איזהו מירוג שיש בו תחלה וסוף ובשניהם חייב מפרש ר' ירמיה היינו בצלים שחייבין בין לחים בין יבשין כהא דתנינן כו'. ור' יוסי מפרש היינו קלח היינו שהוא בתחלה עביד בצל דקיק ובסוף עביד בצל רב ושניהם חייבים בפאה : דלא כן מה אנן אמרין. פריך לר' יוסי דמפרש קלח כד עביד בצל דק חייב בפאה מאי קמ"ל פשיטא דלא כן דאי לא קמ"ל מה אנן אמרין כו' : ע"ד דר' ירמיה כו'. דמוקי לבצלים בתחלתן דחייבים בפאה פריך וכי ירק חייב בפאה הא אין מכניסו לקיום : מה עבד לה ר' יוסי. דמוקי בקלח ולא בבצלים ע"כ דס"ל בצלים בתחלתן פטורי פאה והא במתני' תנן המחליק בבצלים חייבים בפאה : גמור הוא. משני האי לחים במתני' אינן בתחלתן אלא מיירי שהוא גמור כו' ושפיר הוי מכניסו לקיום וחייב בפאה : לעיסתו אפי' כל שדהו. רק שקצר אותה מעט מעט לעיסה : אפי' במגל. דהוי יותר קבע : והוא ששייר. דיכול לקיים מצות פאה במה דשייר : כאן בגמורות. כשביקש לעשות עיסה דהוי גמר מלאכה אז אמרינן דוקא והוא ששייר וכאן בשאין גמורות שבקש לאוכלן ענבים

דהוי

הגהות הגר"א

(דף יד ע"א) מן הקציר על הקציר ומן הקמה על הקמה וכל מה שנקצר כצ"ל: **פ"ג** (שם) ה"א ר' ייסא אמר מ"ט דב"ש שאין דרך ב"א כצ"ל: אילן כמין דהוא גדר עד כדין כצ"ל: (דף טו ע"א) **ה"ב** ואידן מירוג צ"ל. ותיבות ואי דינו נמחק: תני לקט קצירך ולא לקט קיטוף כולו מחוק: אפי' כל שדהו צ"ל. ותיבת שהוא נמחק: פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה והייב בעוללות צ"ל.

ועיין

בנ"י משה

וכ"מ שכתב שתם רואין זא"ז ע"כ דעתו שראשי האילנות רואין זא"ז לכן הייס הר"ש אע"פ שיש כותל מפסיק. אבל הרע"ב כתב וז"ל שהעומד אצל אחד מהאילנות והוא כלשון הראב"ד כומד בראש מהוב יכול לראות אילן אחר אע"פ שיש ביניהן גדר אינו מפסיק עכ"ל וזה אינו לא כר"מ ולא כראב"ד ור"ש. ואין מדוקדק בלשון רואין זה את זה :

השמטה (שייך לדף ב' ע"ב)

(א) הידם לנו בהגהתו זאת לומר דהלוב אחד בקצה השדה ואחד בקצה השני מפסיק דאי כגירסת הספר הלובות מפסיקין (בל"ר) תקשה מאי קמ"ל הא תנינן זרע אחר מפסיק. אפס ראוי לעיין הן זה רב אסי ב"ר חנינא הוא האומר בבבלי (ב"ב כ"ו א') הלובא מפסיק בנכסי הגר*) היינו כר' אסי א"ר יוחנן (דאמר שם כ"ה ע"א) דהלוב מפסיק בנכסי הגר אבל לענין פאה וטומאה לא ולמה לנו לומר דהירושלמי ובבלי פליגי יותר נוח לנו לגרוס בירושלמי ג"כ הלוב אינו מפסיק לפאה. ובזה יתפרש לנו יפה מ"ש ע"ז רב חסדא בעי כלומר מקשה הא חזינן שבהן חלק יהושע את הארץ וכיון שאמר חלק ע"כ דהוי כמיצר (ומ"ע אינו מפסיק) ומשני אתא ר"ח בר"ח בשם תיאם וכו' ר"ל אינו כמיצר שניכר הפסק על פני הארץ אלא אם בא לחפש בעומק הארץ נודע הפסקו וכמ"ש הערוך בבילה כ"ה הלובא מקטע כו' דאם יגזול אחד משדה חבירו חופרין ומוצאין שהלובה ומתפרכם זה הגזלן עכ"ל. ואם כדברינו זה צ"ל מ"ש בבבלי שם אר"י אמר רב שבו תיאם יהושע כו' היינו ר"ל שאינו ניכר העשב הזה ע"פ הארץ כי אם בעומקו ואפשר שע"כ קאמר בגמ' בבלי שם ואמר רב יהודה אמר רב לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על הגבולין כלומר מפני שלא הי' נראה ע"פ הארץ לכן הי' בעי יהושע למנות העיירות בעל הגבול וז"ש רשב"ם שם ד"ה על הגבולין כדי להראות התחומין עכ"ל. ומ"ש המפרש חלק משמע בין שבט לשבט ותיאם משמע בין א"י לחו"ל סותר לרשב"ם שם ד"ה שבו תיאם בין שבט לשבט בין א"י לאים :

*) יש לעיין שלא בירושלמי איתא ר' יוסי ב"ר חנינא ובבבלי איתא ר' אסי ב"ר חנינא.

(א) עיין ברמב"ם פ"ג ה"ע וברא"בד שם. והכ"מ תמה גירסת רבינו בירושלמי נראה שהיתה מהופכת עכ"ל קשה עלינו להפך הדברים בארבעה מקומות אם במרווחין צ"ל ברצופין אף ב"ש מודים כו' אם ברצופין צ"ל במרווחין כו' ב"ש עבדי להו כרצופין צ"ל כמרווחין וב"ה עבדי להון כמרווחין צ"ל כרצופין. והנלע"ד מוטב לנו לדחוק ולפרש דברי הרמב"ם ככתוב בירושלמי ונאמר דעת הרמב"ם דמרווחין ורצופים קאי על גוף האילנות היינו אם הענפים שבכל אילן מרווחין ומכילות הרבה ע"פ השדה וניכר היטב שמפני האילן נחלק הזרע ואם ברצופין היינו שענפי האילן מרוצף אל האילן ואינו מכיל מקום רב ע"פ השדה לאורך שמלבן כולו. נראה וניכר שלא מפני האילנות זרע מלבנות מלבנות. וז"ש אם במרווחין אף ב"ש מודו ואם ברצופין אפי' ב"ה מודו ומשני במטע עבר לגית שהם ומיירי בשתם אילנות שאינן מרווחין אלא מפני שנטועין קרובים אלו לאלו בתוך תמבים על תמבים ב"ה עבדי להון כמרווחין שניכר ונודע שמפני מקום האילנות נחלק הזרע. אבל ביותר תבית שהם הרי האילנות מרוחקים הרבה ולא מפני האילנות זרע מלבנות מלבנות ולק"מ. אלא אי קשיא על הרמב"ם הא קשיא דבירושלמי אמרינן אילו תניי לדבית כ' ולא תנינן במתניתין הווינן אמרין לא אמרנו אלא בין האילנות דבר שהוא פיטור פאה כו'. והרמב"ם סתם ותני הזורע שדה שיש בה אילנות ולא הזכיר זיתים ג"כ. ובתוי"ע ת"א ד"ה ראשי שורות כו' ובסופו נחסר שורה וצ"ל ועוד אפרש דכל שדה חוץ משדה אילן נקרא שדה הלבן ע"ש השמטה כו' : (ב) ועיין תוי"ע ד"ה המנמר. והנה דבריו מעורבבים. הזכיר בעצמו ס' זו דלקיטתן כא' היינו לאפוקי תאנה כו' ובתבואה וקטניות כ' הסברא משום דכל קלח וקלח לקיטתן כא' ואין גרעין מתבשל קודם לגרעין עכ"ל. ומה לנו אם גרעין נתבשל קודם לגרעין שלא בתר לקיטה אזלינן וכן הייס התוי"ע להי' מדברי הירושלמי דאמר ע"ד דשמואל מפריש מכל קלח וקלח ע"כ הא קמן דלאו בתר שדה אזלינן אלא בתר קלחין עכ"ל. ובירושלמי

מתבאר

כתב יד א'

פי' דה"ה נמר מלאכה לכך צריך לשייר: הדא ילפא מן הדא כו'. פי' אף בחיטין:
אם בקש לאוכלן מלילות: דהוי נמי לא נגמרה מלאכתו: אפילו לא שייר. נמי
פטור מן הפאה: ואם בקש לעשותו יין. דהוי נמי נגמר מלאכה: והוא ששייר. פי'
צריך לשייר נמי כמו בעיסה: במידל לשוק. פי' שהוא מידל ומוכר בשוק פי' אז אינו
נחשב קצירה שיתחייב עליה פאה: אבל במידל לבית. פי' אז חשיבה והוי קצירה דאי לא
הוו הנך היה צריך לקצור אחרים לבית: (ע"ב) בשעיבה על מנת להידל. פי' בלכתחלה
זרע אותן תכופין כדי להדל דעשה אותן כעציב לכך פטורין מפאה:

(שם) **הלכה ג** ה"ג לא אמרו אלא משום הבקר: שאין מתקיימות לו במרובה.
פי' דכשים לו מרובה אינו רוצה לקיים שא"ל כ"כ מיהו דבר מועט רוצה
לקיימו וא"כ הוי כמו מכניסו לקיום הכי מקשי רבנן לר' יוסי אלמא דטעמא דפליגי אי הוי
לקיום מה שמתקיימין לו במיעוט או לא: הוי לית טעמא אלא כו'. כנ"ל:

(שם) **הלכה ד** ה"ג אינו מפריש משלו על של חבירו לא בתחלה כו'. פי' דב'
בנ"א הוי כב' שדות לכך אין ליתן מזה על זה ואפי' על מה שקצרו
בתחלה דהיינו בעוד שלא חלקו דהוי כמו של אדם א' אפי' כן אין ליתן דלענין פאה אזלינן
בתר סוף וכיון דבסוף חלקו הוי כמו ב' שדות בתחלה אבל אם קצרו תחלה ואח"כ חזרו
ונשתתפו הוי כמו של א' לענין מה שיקצור בסוף ואינו מפריש על מה שנקצר בתחלה דהיינו
שהיה של שניהם דבשעת קצירה כבר נקבע פאה בכל אחד בחלקו ואינו יכול להחליף:
(דף טז ע"א) ה"ג א"ר יוחנן נשתתפו בחצי שדה וקצר חצי חציו. פי' חצי מאותו
החצי שנשתתפו ולא הספיק לקצור את השאר עד שנשתתפו בכולו: מפריש מן הראשים
על האמצעים. פי' משלו על של חבירו מותר להפריש על אותו החצי חציו השני מהחצי
שנשתתפו ראשון בין מהחצי חציו הראשון דבשעה שנקצרה היתה כבר בשותפות ובין מה
שנשתתפו אח"כ דבשעת קצירתה כבר היתה בשותפות גם אותו החצי השני אבל מן הראשין
על הראשין דבשעת קצירת הראש הראשון לא נשתתפו עדיין בחצי השני של השדה [אינו
מפריש]: ה"ג וחציה לא הביאה שליש וקצר החצי חציו שהביאה שליש ולא
הספיק לקצור השאר עד שהביאה כולה שליש כו' כנ"ל:

(שם) **הלכה ה** עד כדון כשהתחיל לקצור. פי' בעל השדה דכיון שנתחייבה ברשותו
אז אם שייר בעל השדה חייב או אפי' לא התחיל לקצור:
ופשיט ליה מדמדמי ליה ללוקח גז לאו וגבי ראשית הגז אין חילוק א"כ אף כאן אין חילוק:
דחובת הקציר בקמה. פי' והקמה אצל המוכר: או משום דמכר לו חוץ מחובתו.
פי' דהוה כמו מוכר לו חוץ מחובתו: ופשיט נמי מדמדמי ליה לראשית הגז ובראשית הגז
ליכא למימר אלא שמכר לו חוץ מחובתו: ואח"כ מפרש הכ"מ אי נימא שמכר לו חוץ מחובת
או חובת הקציר בקמה ומפרש א עבר הלוקח והפריש כו':

כתב יד ב'

דהוי ערלי ופטור אפי' אם לא שייר: הדא ילפא מן ההיא. אף בחטין אם בקש לאוכלן
מלילות נמי לא הוי נמר מלאכתן ואף אם לא שייר פטור מן פאה: אבל במידל לבית.
חשיבא קצירה דאי לאו הנך היה קוצר אחרים לביתו (ג):

(שם ע"ב) **הלכה ג** והתני אע"פ שאין מתקיימות לו במרובה. הרי דמקשה רבנן
לר' יוסי אם כשים לו מרובה אינו רוצה בקיומו דא"כ הרבה כ"כ
מיהו מועט רוצה בקיומו אלמא פלוגתייהו אם חשיב מכניסו לקיום משום. אותו מועט שרוצה
בקיומו הוי לית טעמא אלא משום מכניסו לקיום:

(שם) **הלכה ד** אינו מפריש משלו על של חבירו. כיון דהשדה בא מכח שני בני
אדם הוי כשתי שדות ואין מפרישין מזה על זה: לא בתחלה ולא
בסוף. בתחלה היינו מה שקצרו בעוד שלא חלקו דאז הוי כמו של א' אפ"ה אין מפרישין
מזה ע"ז דלענין פאה אזלינן בתר סופו ובסוף חלקו והוי כמו שהוי' שני שדות בתחלה:
חזרו ונשתתפו. הוי כשדה אחד למה שעתידים לקצור אבל לא על מה שקצרו בתחלה בעת
שהי' שותפות דבשעת קצירה [צ"ל נ"ל דבשעת חלוקה] כבר נקבע הפאה של כ"א בחלקו
ואינו יכול להחליף: (דף טז ע"א) וקצר חצי חציו. מחצה מן החצי שנשתתפו: מפריש
מן הראשים על האמצעים. ולא הוי מפריש משלו על של חבירו דהראשון היינו חצי
חציו שקצר ראשונה הוי ראש א' ומחצה השדה שנשתתפו אח"כ הוי ראש השני והאמצע הוא
חצי חציו הראשון הנשאר שלא נקצרה קודם שנשתתפו במחצה השני ולכן יכול להפריש מן שני
הראשים על האמצע דבשעת קצירת הראשים כבר נשתתפו בחלק האמצע וכן כשנקצר
האמצע כבר נשתתפו בשני הראשים לכן מפרים מן האמצע על הראשים: אבל אינו מפריש
מן הראשין על הראשין. דבשעת קצירת ראש הא' עדיין לא נשתתפו במחצה השני:

(שם) **הלכה ה** עד כדון כשהתחיל לקצור. כשהתחיל בעל השדה לקצור ונתחייב
השדה בפאה ברשותו אז אם שייר בעל השדה לעצמו חייב בעל השדה
או אפ' לא התחיל בעל השדה לקצור קודם שמכר ג"כ בעל השדה חייב (ד): (ע"ב) מה קצירה.
דקמבעי לי' הא דאמר כדי לקצור אם הוא כדרך הקוצרים כו' (ה): (דף יח ע"א) אלו ואלו
נכנסין מיד. וכן לענין ש"מ נמי הוי האי חילוק בין קפץ עליו החולי או לא: אפילו
הבריא. דבלא הבריא אין לחלק בין שייר ללא שייר: והוא שהבריא. ומיירי בשעשו
קנין ואי הוי מתנת בריא נמי מתנתו קיימת אבל הכא כשהבריא אין מתנתו קיימת כדמפרש
משום דעשו דברי ש"מ כבריא שכתב ונתן. ועי' בפי' למשנה שם ביאור כל צרכו:
(ע"ב) וש"מ שכתב מתנה. שכתב בלשון מתנת בריא ובאמת היא מתנת ש"מ דמיירי
שלא כתב בו קנין ולפיכך מוכיח דיכול לחזור בו: ולא עוד הוא ש"מ. אפ"ה חוזר בו
דכשהבריא ודאי יכול לחזור בו ממתנת ש"מ וקמ"ל דאפי' לא הבריא יכול לחזור ממתנת
ש"מ

(שם ע"ב) **הלכה ו** מה קצירה. פי' דקמיבעי ליה הא דקאמר כדי לקצור אם הוא כדרך הקוצרים או אפי' כ"ש: ופשיט דכתיב אשר לא מלא כפו אלמא שתם
קצירה היינו בדרך הקוצרים במילוי הכף ב:

(דף יז ע"א) **הלכה ז** הגע עצמך. פי' שמקשה על הא דאמר קרקע כ"ש חייבת בפאה והיינו אפי' אינו אלא מקום שבולת א' וע"ז מקשי הא עד שלא קצר אין כאן חיוב.
פי' לחיוב פאה תלוי בקצירה ומשקצר אין כאן שיור: ומשני תפתר שהיה שם קלח א' ובו חמש שבולין. דאז אינו המקום אלא כדי שבולת א'
ואפ"ה יכול ליתן פאה: ומקשי וליתן קמה כ"ש. פי' אמאי תלוי בקרקע הא חיוב פאה אינו תלוי בקרקע אלא בקמה: (ע"ב) ומשני בגין דתני בבכורים. ובכורים שייכי לענין
קרקע נקט נמי גבי פאה קרקע: פטור מן הראיון כנ"ל: דכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו כנ"ל: לנכסים שאין להם אחריות. פי' מטלטלין שנקנין אגב קרקע:
עם ערים בצורות ביהודה. פי' דמשמע ליה דהיינו אגב ערים נתן להם הכסף והזהב: ומיבעיא ליה אם דוקא כשמונחים הקרקעות עם המטלטלין במקום א' או לא: ופשיט ליה
מעשה במרוני א' כו' וקיימו חכמים את דבריו. פי' אלמא דלא בעינן שיהא קרקעות עם המטלטלין במקום א' דהא אחליה נפוני ודאי לא היה מונח המאה חביות של יין: ודאי
דאיכא למימר הא דלא בעינן הכא שיהא במקום א' היינו משום דהוה ש"מ אבל בבריא איכא למימר דדוקא שיהא במקום א' דהא חזינן דבש"מ קונה טפי דהא מזכה אפי' בדברים
משא"כ בבריא וא"כ איכא למימר [דה"ה] (דהיינו) נמי לענין במקום א': ומשני ולאו ר' אליעזר היא. פי' הא ר' אליעזר אומר האי מעשה דמרוני א' ואיהו סבר שאין חילוק כלל בין
בריא לש"מ דאפי' ש"מ אינו מזכה אלא בקנין ואפ"ה א"צ שיהא במקום א' וה"ה בבריא לרבנן דבהא ל"פ: ומקשי ממתני' דקתני קרקע כ"ש ותני ולקנות עמה נכסים שיש להן
אחריות ואי בעי שיהא מונח על הקרקעות האיך אפשר בכ"ש: (דף יח ע"א) ומשני תפתר שהיה שם מקום כ"ש ומרגליות טמונה בו: אלו ואלו נכנסין מיד. פי' דכן
לענין ש"מ הוי חילוק בין קפץ ללא קפץ: אפי' הבריא. פי' דבלא הבריא נ"ל שייר: לא שייר כו' והוא שהבריא. פי' דהכא מיירי שעשו קנין ולכך אי הוי מתנת בריא נמי
מתנתו קיימת: ומפרש טעמא דכשהבריא אין מתנתו קיימת משום דעשו דברי ש"מ כבריא שכתב ונתן כו' פי' דצריך דוקא שימות מאותו חולי ג: ה"ג אבנים טובות
ומרגליות אין לו כו': שייר עבדים. פי' דמיבעיא ליה אי הוה שיור או לא: ואמר תני ר' יודן בר פזי דבר דלא ולא ידעין מה תני. פי' אי הוה שיור או לא: כתב בו
קנין. פי' בצוואת ש"מ פי' דמיבעי ליה אי הוי כמו מתנת בריא או לא ד: ופשיט א"ר יוסי יודע הוא האיש הזה כו': (ע"ב) כתב לזה וחזר וכתב לזה. פי' ושניהם היו
צוואות ש"מ ומיבעי ליה אם יכול לחזור בו: ומפרש דפליגי רב ור"י: תיבות האיך עבידא מיותר: וש"מ שכתב מתנה. פי' היינו שכתב בלשון מתנת בריא אבל באמת היא מתנת
ש"מ דאיירי שלא כתב בו קנין ולפיכך מוכיח דיכול לחזור בו: ולא עוד הוא ש"מ. פי' ואפ"ה חוזר בו דכשהבריא ודאי יכול לחזור בו ממתנת ש"מ אלא דקמ"ל דאפי' לא הבריא
יכול

א מה נפיק מביניהון. ב עי' בפירושו למשניות ותראה מה שהוסיף. ג ועי' בפי' למשניות ושם מפורש כל צרכו. ד בירושלמי הגי' רבנו הקדוש בכתב יד קדשו ממש האי כתב בו כו' אתר
ואנכר ר' אמי וחזר עובדא, שם ע"ב. [מנכדו הג"מ יעקב משה זצ"ל משלאנים]:

הגהות הגר"א

(ועי' פני משה): כשבקש לעשות יין עיסה הדא ילפא כנ"ל. ותיבות יין עושה
נמחק: כשבקש לאכלן מלילות כנ"ל. ותיבת לעשותן נמחק: (ע"ב) ה"ג הוי לית
טעמא אלא משום מכניסו לקיום כנ"ל. ותיבת דלא נמחק: ה"ד קצר חצי שדה
וכו' אינו מפריש משלו על של חבירו לא בתחלה כו' כנ"ל:
(דף טז ע"א) א"ר יוחנן נשתתפו בחצי שדה וקצר חצי חציו כנ"ל. ותיבות
קצר חצי נמחק: את השאר עד שקצר כולו. גרס עד שנשתתפו
כולו מפריש מן הראשין כנ"ל. ותיבת שקצר נמחק: וחצי' לא הביאה
שליש וקצר חצי חציה שהביאה שליש ולא הספיק לקצור השאר עד
שהביאה וכו' כנ"ל. ותיבות החצי חצי' נמחק: עבר הלוקח והפריש כנ"ל:
(דף יז ע"א) ה"ז כשהי' שם ובו קלח א' ה' שבלים. הוא טעות דמוכח. והגהתי
אני. כשהי' שם קלח א' ובו חמש שבלים: וליתנן אמר קלח
כל שהוא כנ"ל. ותיבת קמה נמחק: (ע"ב) דכתיב ואת האדמה כנ"ל. ותיבת
מן נמחק: דכתיב ואת האדמה כנ"ל. ותיבת מן נמחק [ו]:
(דף יח ע"א) אמר ר' יוסי ידע הוא האיש הזה שש"מ מזכה אפי' בדברים
לאיזה דברים כתב בהן קנין כדי לעשות מתנת בריא. כ"ז נמחק
מן כאן [עי' למעלה באות ד' בהערה של המפ' בנ"י משה]: (ע"ב) האיך עבידא. בתוך
הביאור

בנ"י משה

מתבאר הא דאמר ע"ד דשמואל מפריש מכל קלח וקלח ר"ל לאפוקי מדברי ר"י דמפריש מכל
ערוגה וערוגה. ולשמואל כי נזרעו בג' מקומות אפי' לא נזרע בכ"א מהמקומות אלא קלח אחד
מפריש מכאו"א: (ג) דברי ירושלמי הנ"ל הובא בר"ש ג"כ. וכן מ"ש לקמן בירושלמי אבל שיבה
בלא לסדל אפי' לשוק נותן מן המבואר על הכל והתימא שלא מצינו כל זה בכל הר"מ ולא
בהלכותיו גם הרע"ב ששמיט גב תוי"ע לא הרגיש אחריו: (ד) ראוי להתבונן דהאי תיבת שייר
דקאמר ר' יהודה יש בו ב' פרושים. שיור מן המכירה או שיור מן הקצירה אם שהוא שיור מן
כל המכירות שמכר האילנות לכמה לוקחים ואילן א' ששייר לעצמו או יפרש בהמכירות היו
אחר שהתחיל בעל השדה לקצור. ואותן ששייר מן הקצירה שלא קצר מכבן להלוקחים. ובחולין
קל"ח ע"ד כפי' הראשון דקמפרש שם הטעם משום דאיכא שיורא גבי מוכר בתר מוכר אזלינן
ואר"ח ר' יהודה היא. ופריך ני' רבא דהא מר הוא דאמר והוא שהתחיל בעל השדה לקצור כו'
אלא אמר רבא האי תנא הוא כו'. וע"כ דהכי פריך ני' רבא והא מר הוא דאמר פירוש דדברי
ר' יהודה והוא ששייר היינו והוא שהתחיל לקצור ואיך תאמר שראשית הגז ר' יהודה היא וז"ש
וכ"ש ה"נ והוא שהתחיל לגוז כו'. ואע"פ דבאמת גבי פאה בעינן דוקא דאיכא שיורא גבי
מוכר דכי לא שייר מידי מסתלק מדין פאה. אבל אין זה השיור לעצמו מחייבים בפאה דכולה
שדה. אלא דביאר לנו ר' יהודה דמעידנא דאתחיל לקצור מחייב. וזהו שהאריך רש"י שם ד"ה
והוא שהתחיל ומיהו כי לא שייר כו'. דהאי שיור לעצמו ממילא משמע ואינו מדברי ר' יהודה.
ובהדיא איתא בפי' הר"מ ז"ל וזהו הענין שביאר ר' יהודה ר"ל שבזמן שהתחיל בעל השדה לקצור
אז נתחייב בפאה כשמכר והשאיר כו' עכ"ל. וכן המה דברי הרע"ב בזמן שלא שייר כלומר אם
לא התחיל בעל השדה לקציר כו' ובהאי תיבת כלומר מסביר הרע"ב פירושא דשייר דמתני' שלא
טעם כש"ד דגמרא דחולין אלא כמסקנא דשם. ועתוי"ע סד"ה בזמן כו' ותיבת כלומר שכתב
הר"ב לא לאסבורי פי' דמתני' כמו בכ"מ אלא בא לכתוב פסק הלכה עכ"ל. ובדברינו זה אין
אנו צריכין לפ' פירושו של התוי"ע בתחלת ד"ה הנ"ל אלא דוקא כלשון הרע"ב שנאמר שלא
נקצר. בעיקר כוונת שיור היינו מן התחלת קצירתו. וכן מ"ש תוי"ע בסד"ה הנ"ל וע"פ דבריו
פולים דברי הר"ב כגמרא דחולין וכפי' רש"י ור"מ ור"ש. ולדברינו הוא להיפך. וגם שמעיין
בלשון הר"ש יראה דאין להכריע אם דעתו כדברי רש"י והר"מ. והרא"ש שציין על דברי הר"ש
מבואר שהוא היפך דברי הר"מ. ומ"ש בר"ש מקשי רבא ורב חסדא כו' צריך תיקון דבחולין
מבואר דרבא מסיק כן אבל רב חסדא האמר דר' יהודה היא. והכ"מ שמעתיק לשון הר"ש מקשי
רבא ולרב חסדא. וכן הא דאיתא בר"ש ומתניתין דראשית הגז נ"ל ומייתי ראי' ממתניתין דראשית
הגז. ומ"ש הכ"מ הא דאר"ח ר' יהודה היא לאו למימרא דפליג עלה עכ"ל. ושי' לו לכביא
ראי' ממסקנא דשם אלא אמר רבא האי תנא הוא ושם ג"כ ליכא דפליג עליה: (ה) והנראה
דל"ל מה קציר. ר"ל דקאי על דברי הכתוב ובקוצרכם את קציר וגו': [ו] הנה רש"י ב"ב כ"ז א'
וכן בקדושין כ"ו א' ד"ה ובוידוי סותרים לדברי ירושלמי הלז דבשני המקומות כתב רש"י והוא
אינו תלוי בקרקע דאף מי שאין לו קרקע מתודה. וכאן בדברי ר' מנא ובדר' יוחנן מי שאין לו
קרקע פטור דכתיב את האדמה אשר נתת לנו וביותר מוקשה היך מלא רש"י ז"ל לחלוק על ר'
מנא ור' יוחנן ולחלק בין לי ולנו. ומפני כ"ז נ"ל לפרש הא דהר"י שמועתא כן הוא בלשון
תמיהא כדרך הירושלמי בלישנא קלילא. והוא משני על קושית ר' מנא ורלה לומר דמשמעותא
דקרא האדמה אשר נתת לנו לא שיהא לו חלק אלא לכל ישראל. ואין מזה משמעות דמי שאין
לו קרקע פטור מוידוי, היינו ממש כפירש"י בקדושין. וברש"י ב"ב שם ראוי לגרום דאין וידוי
כזה אלא במעשר. ור"ל אע"ג דבבכורים פ"ב מ"ב איתא שהמעשר והבכורים טעונים וידוי. אבל
וידוי דהאדמה אשר נתת לנו אינו אלא במעשר כנ"ל. והאנו לומר עוד כשתראה בר"ש בפל
סתום' בפיאה שהעתיק ירושלמי הנ"ל והשמיט דר"י משמועתא כן כו'. ע"כ דל"ג ליה והאר
קושית ר' מנא למה לא תנן בוידוי בלי תירוץ. וכן כ' תוס' [נמי דלא גרסי' אך] לא מטעם דרש"י.
ומתורץ קושית מהרש"א בב"ב שם וז"ל צ"ע בכ"ז דבירושלמי שלפנינו נראה כפירש"י עכ"ל. ובדברינו זה
דהר"ש ל"ג הא דר"י משמועתא כן כו'. ונסתר ר' מנא בדעתו למה לא תנן ובוידוי מי שאין לו קרקע
פטור ור"י ב"ר יוחנן דאמר מי שאין לו קרקע פטור מן הראיון משמע אבל בוידוי חייב וזהו
שכ' הר"ש דאיכא פלוגתא בהא בירושלמי. ומהרש"א כתב ע"ז וצ"ע. ומ"ש דבריהם תמוהים
תמ"ש וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה כו' שיטת כפירש"י וכ"כ התוי"ע ז"ל אך מסייעי וגם משמע
נראה כסותרים לדבריהם וצ"ע עכ"ל. והאמת מבואר דלישנא דתוס' מי שאין לו קרקע מתודה
הוא לשון רש"י שם. אלא שתוס' מפרשים דבריו בכגון פירות לקוחים. והאי גם משמע הוא כמו
וגם פירושו של דבר. וכן מ"ש תוס' בב"ב דתני עלה בירושלמי אף בוידוי כתב מהרש"א פ"ו
דליתא בירושלמי שלפנינו. ותוי"ע בפאה נדחק לומר דקרי לדר' יוחנן תני עכ"ל. ולא ידעתי
כייתי אומר האי תוס' דב"ב ק"ד דמתרגמא היא. הלא מ"ש דלא כתיב במ"ש שום וידוי לא
מלרעך

כתב יד א'

יכול לחזור בו ממתנת ש"מ: איזהו מתנה א. פי' שיהא מתנת בריא אפי' אי כתב ש"מ: ומפרש כגון דלא תלי במיתה דהיינו כשאמר ה"ז מתנה מעכשיו: ומיבעי ליה כתוב בו מחיים ב. פי' דהיינו כשכתב בשטר מתנה שיהא קנוי לו מחיים דהיינו שעה א' קודם מותו אי הוי מתנת בריא או לא. ופשיט מאתתיה דר' גוריון כו'. דאינו יכול לחזור בו: שאם כתב בו מחיים כו'. כצ"ל: ואנהר ר' אמי. פי' שהזכיר ר' אמי ההלכה: וחזר עובדא. פי' שאינו יכול לחזור בו: במזכה על ידיה. פי' הא דקתני במתני' דאם כתב לאשתו קרקע כ"ש אבדה כתובתה היינו במזכה על ידיה פי' דהיינו שהיא מזכה לכאו"א חלקו דמסתמא קבלה עליה והיינו דאמר אם קבלה עליה כו': מקולי כתובה שנו כאן. פי' הכל בכתובה הקילו ובקל היא מפסדת כתובתה: ומפרש דאפי' להאי טעמא דמקולי כתובה אין חילוק בין מנה ומאתים לשאר הכתובה דאפי' היתה הכתובה של אלף דינרין שהכניסה לו אפ"ה אבדה הכל דלא פלוג:

(שם) **הלכה ח** שייר מטלטלין לא עשה ולא כלום. פי' דנמי לא יצא ב"ח: ה"ג אני אומר מגופו שייר. פי' דקאי על ר"ש דסבר דכשאמר חוץ מא' מרבוא שבהן לא הוי ב"ח וע"ז מפרש טעמא דכשאמר מא' מרבוא שבהן קאי אכל הנכסים ואח"כ אף מגופו של עבד שייר והוי כמשחרר חצי עבדו דודאי לא עשה ולא כלום וע"ז אמר וכשבא מעשה כו': הדרן עלך מלבנות

הפאה נתנית פרק רביעי

(דף כ ע"א) **הלכה א** הפאה כו'. מכאן שהפאה נתנית במחובר לקרקע. פי' מלשון לא תכלה דריש דמשמע לו שאסור אפי' לקצור אותו הפאה: תלתן בעמיר. פי' העמיר הוא הקשין של תלתן והם ראויים לאכילת אדם קצת וע"ז אמרו בגמ' שבת עמיר כמלא פי טלה: (ע"ב) מה ראית לרבות אלו. פי' כיון דבלא טעמא קציר אלא ממיעוט דאותו א"כ קשה מה ראית: מחובר או אינו מחובר. פי' הא דבמקום סכנה צריך להוריד להם הפאה אם הוא מחוור מדאורייתא או לא: ומפרש הכ"מ אין תימר מחובר. פי' מדאורייתא אסור ליתן שם פאה במחובר א"כ צריך לקרוא שם פאה למטן: אין תימר אינו מחובר קורא שם פאה למעלן. והשתא מפרש הכ"מ אי מותר לקרוא שם פאה למעלן אי לא ומפרש לענין הוצאה וכדמפרש אין תימר כו' ודאי אפי' תימר. פי' לענין זה אין כ"מ כלל דלענין הוצאה משל בעה"ב: וכדמפרש מפני הסכנה. פי' דהוי סכנה אי הוי הוצאה משל עניים לא יתנו ההוצאה אלא הם יקחו בעצמם ויבואו לידי סכנה: ה"ג תני בשם ר"מ כל האילנות. פי' כל האילנות צריך להניח פאה למעלן ולאו דוקא דלית ודקל נחוד: ומקשי ר"מ לא דריש קציר. פי' אלא מיעוט דאותו ולכך איכא למימר דממעט מהא כל האילנות אבל אי הוה דרשי' קציר אין לנו אלא זה שאינו דומיא דקציר והיינו אם יש בה סכנה אבל אילן שאין בה סכנה מהיכי תיתי: ומשני כ"ע דרשי קציר אלא רמ"א כל האילנות סכנה. ולכך ממעטינן מקציר: מעשה שמתו הן אחין כו'. פי' דמייתי ראיה דחלוקי אגוזים נמי יש בה סכנה: בעה"ב שקרא שם פאה וכילה כו'. פי' אז עובר על לא תכלה פאת שדך אבל כשלא קרא שם פאה וכילה אז לא קרינן כלל פאת שדך אלא לא תכלה שדך: התנו ביניהם. פי' שבעה"ב התנה עם העניים שיקח הוא את שלהם והוא יתן להם אחרים תחתיו: בתלוש אין שומעין לו. פי' שיהא שלו פאה ויהא פטור מן המעשרות אלא שלו חייב ושלהם פטור: אלא בעה"ב. תיבת אלא מיותר: בעה"ב יחלק בידו. פי' דקאי על מתני' דקתני מוריד ומחלק לעניים מפרש דהיינו מחלק בידו ולא ישליך לפניו כדמפרש שמא יראה עני מדעתו וישליך לפניו: את אמרת חזרה פאה לעומרין. פי' מבעיא ליה אם צריך ג"כ בעה"ב לחלק בידו או לא: ומפרש אעפ"ב בעה"ב מחלק כו':

(דף כא ע"א) **הלכה ב** תני בשם ר"מ קונסין אותו. פי' דבמתני' לא קתני אלא אין לו בה כלום פי' דמשמע שלא זכה כלום אבל שלו לא הפסיד עליה קאי. תני בשם ר"מ קונסין אותו ונוטלין אפי' שלו ג: עד כדון מזיד אפי' שוגג. פי' דהיינו שנפל עליה בשוגג: ואפי' בריכו. פי' שודאי לא נתערבו עמו אפ"ה קונסין אותו ונוטלין את שלו: ה"ג אדם זוכה במציאה בד' אמות ד: מ"ט. פי' מהיכן שמעינן: ומייתי קרא ואני בעניי הבינותי כו'. פי' ומדקרי ליה בעניי אלמא שעדיין לא בא לידו ואפ"ה הקדים אלמא שהיא שלו מדיכול להקדים: ור' הושעיא מקשי עליה דמהא לא שמעינן מידי דממ"נ אם בתוך ד' אמות וקנו לו ד' אמות עשיר הוא: אם בחוץ לד' אמות אין נקנית ליה: היאך אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אלא דצריך לתרץ במקדיש ראשו. פי' מה שבא לידו ראשון תיכף היה מקדיש וא"כ ליכא למשמע מינה: או פי' בעניו (ע"ב) שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים. פי' מה שהיה ראוי להיות סעודתו כמו סעודת מלכים היה מקדיש לשמים וע"ז אמר בעניי היינו מכח עניי שהי' מתענה הקדיש כל האוצר הזה: ומקשי והתנינן ראה את המציאה כו' פי' אלמא שאין ד"א קונה ומשני כשלא אמר יזכו לי. פי' דהירושלמי סובר דצריך לומר שיזכו לו ד"א אבל כל זמן שלא אמר אין קונות לו: שנים שהיו מכתשין על העומר: א"ר יוחנן זו בגיטין. פי' שהיו מריבין על העומר. פי' דקאי על מתני' דקתני בגיטין קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת אלמא דד"א קונות לו. עליה אר"י דזה דוקא בגיטין אבל לא במתנות פי' אין ד"א קונות לו: ור"ל אמר אף במתנות ה. פי' דסבר דבמתנה נמי ד"א קונות: ומייתי ראיה רובה דר"י רובה דר"ל. רובה דר"ל פי' דסבר דבמתנה נמי ד"א קונות היינו משום דיליף ק"ו מה אם מציאה שאין זוכה מדעת אחרים. פי' שאין אחר מקנה אותו כמו מתנה דאיכא נמי נותן אבל גבי מציאה ליכא מקנה כלל ואפ"ה ד"א קונות לו כ"ש מתנה: רובה דר"י. דר"י מייתי ראיה לדידיה דסבר שאין ד"א קונות במתנה היינו מהאי ברייתא דיליף ק"ו שיהא המגביה מציאה לחבירו קונה ואמר מה מתנה שאינו זוכה בה מתוך ד"א ה"ה זוכה בה מדעת אחרת. פי' דגבי מתנה ודאי אדם מזכה ע"י חבירו: מציאה שהיא זוכה בה מתוך ד"א כו'. פי' דבמציאה לא פליגי כו' אלמא דס"ל להך ברייתא דבמתנה אין ד"א קונות לו מדמתחיל הק"ו הכי מה מתנה שאינו זוכה בה מתוך ד"א וכו': (דף כב ע"א) שכן אם אמר לו זרקהו כו'. פי' דהוה כאלו אמר לו זרקהו עד שיכנס לרשותי וכ"ז שהוא קרוב לגוה עדיין לא נכנס לרשותו: ה"ג מותיב קומי ר"י ופתר ליה באילין פתרייא. ותיבת מקבל מניה מיותר:

(שם) **הלכה ג** איבעיות א"ר אבין כו'. פי' שר' אבין מפרש לשון גליון כלומר נ"פ צריך האדם לגלות עצמו בתוך שדהו כדי שילכו העניים ללקוט: ומפרש בשחרית כו': ה"ג אם רצה לפחות יפחות. פי' דזה אין היזק לעניים כ"כ דאם לא ילקטו הגמוסות ילקטו שאר עניים אבל כשהוא מוסיף איכא למיחש שמא יראה שעה פנויה שאין מג' זמנים ויאמר לקרובו עני. והאי ליתנא דסבר שהוא מותר להוסיף סבר דשמא יראה קרובו עני לא חיישינן דכיון שהוא אוחז אצל סוף שדהו עניים משמרין אבל הא חיישינן שלא יפחות מאלו הזמנים כדי שילקטו הכל דהיינו המניקות והגמוסות והתינוקות כו': שהיו נותנין פאה א' ממאה. ורבנן תקנו שאין פוחתין לפאה מס': ונותנין פאה מכל אומן ואומן. ובהא הזכירו אותן לשבח דלא היו העניים צריכין להמתין עד שיקצור את כל שדהו: ה"ג ד"א שלא יהא בורר את היפה ומניח את הרע. פי' דאם יהיה בידו ליתן פאה מאיזה מקום שירצה יהיה בורר המקומות הרעים אבל השתא צריך ליתן פאה בסוף שדה בין רע ובין יפה: ומפני שאמרה תורה לא תכלה. פי' הכא לא שייך לאקשויי כמו שמקשינן

כתב יד ב'

ש"מ: איזהו מתנה. שיהא כמתנת בריא אפי' אם כתבו ש"מ ומפרש כגון דלא תלי במיתה אלא שאמר ה"ז מתנה מעכשיו: כתב בה מחיים (ז). שכתב בשטר מתנה שיהא קנוי לו מחיים היינו שעה א' קודם מותו מבעי לי' אי הוי מתנת בריא או לא: (דף יט ע"ב) אני אומר בגופו שייר. כצ"ל (ח) וקאי על דברי ר"ש דמתניתין דאם אמר א' מריבוא שבהן היינו מכל הנכסים ואח"כ אף מגופו של עבד שייר והוי כמשוחרר חצי עבד דלא עשה ולא כלום וע"ז אמר וכשבא מעשה כו':

הפאה נתנית פרק רביעי

(דף כ ע"א) **הלכה א** מכאן שהפאה נתנית במחובר. דריש לא תכלה פאת שאסור לקצור הפאה: תלתן בעמיר. הוא הקשין של תלתן וחזי קצת לאכילת אדם וז"ש בשבת כ"ז מ"ד עמיר כמלא פי טלה. (ע"ב) אין תימר מחובר. שהוא מדאורייתא בתלוש צריך לקרוא שם פאה למטן: הטריח על בעה"ב שתהא הוצאה שלו מפני הסכנה. דאי תימר הוצאה משל עניים לא יתנו ההוצאה אלא יעלו בעצמם ויבואו לידי סכנה: ר"מ לא דרש קציר. אלא דריש מיעוט דאותם ואיכא למימר דממעט כל האילנות. ומשני כ"ע דרשי קציר ומקציר ממעטינן אילנות שיש בהם סכנה ולר"מ כל האילנות סכנה: התנו ביניהם. שבעה"ב התנה עם העניים ליקח את שלהם ולתת להם אחרים תחתיו: בתלוש אין שומעין לו. שיהא שלו פאה ופטור ממעשרות אלא שלו חייב ושלהם פטור: [אמר נכדו הצעיר. הנראה לפי ביאורו זה צ"ג אפילו כן אין שומעין לו. אלא גרס בתלוש אין שומעין לו]: בעה"ב יחלק בידו. קאי על מתניתין דקתני מוריד ומחלק לעניים מפרש היינו שבעה"ב מחלק בידו כו': את אמרת חזרה פאה לעומרין. ומבעי לי' אם צריך בעה"ב לחלק בידו או משליך לפניהם ופשיט אעפ"כ כו': (דף כא ע"א) **הלכה ב** קונסין אותו. קאי אמתני' דאין לו בה כלום. פי' דאפי' הפאה שזרק על השאר אין לו בה כלום משום קנס לר' מאיר:

ואפי' בריכו. שזרק כריכות על הפאה ולא נתערב עם הפאה כ"ל אפ"ה אין לו בה כלום משום קנס: מ"ט. מהיכא שמעינן לה מקרא: ואני בעניי הבינותי. מדאמר בעניי אלמא שעדיין לא בא לידו ואפ"ה הקדיש ומדיכול להקדיש ש"מ דשלו הוא אפי' קודם שבא לידו: רב הושעיא בעי. מקשה עלי' דמהא ליכא למשמע דנוכל לאוקמה במקדיש ראשון ראשון: (ע"ב) תפתר כשלא אמר יזכו לי ד"א שלי. דסובר דאינו קונה אלא כשאומר כו': א"ר יוחנן זו בגיטין. קאי על מתניתין דגיטין דקתני קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת משום דד"א קונות לו וקאמר ר' יוחנן דזה דוקא בגיטין: רובה דר"ל. ראי' דר"ל מק"ו מה מציאה שאין זוכה מדעת אחרים דליכא במציאה מקנה כלל ואפ"ה ד"א קונות לו כ"ש מתנה: רובה דר' יוחנן. ראייתו מברייתא דיליף ק"ו על המגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ממתנה מה מתנה כו' הרי זוכה מדעת אחרת דבמתנה ודאי אדם מזכה ע"י חבירו הרי מבואר בהך ברייתא דבמתנה אינו זוכה בה מתוך ד' אמות: (דף כב ע"א) שכן אם א"ל זורקהו לים. וה"נ הוי כאלו א"ל זרקהו:

(שם) **הלכה ג** שלא יפחות ואם רצה להוסיף מוסיף. (א) האי תנא סבר כיון דאינו נותן פאה אלא לבסוף לא חיישינן שמא יראה א' מדעתו דהא עניים משמרים לבסוף אבל לא יפחות מאלו הג' זמנים כדי שלא ימנע א' מג' המניקות והתינוקות והגמוסות מללקוט הפאה: כדי שלא יוסיפו הא אם רצה לפחות יפחות. והאי תנא סבר דלא חיישינן שמא ימנעו א' מג' כתות העניים מללקוט מ"מ ישאר הפאה ביד שארי עניים אבל אם יוסיף שמא יכוון השעה לכשיראה א' מדעתו בלבד: ומפני שאמרה תורה לא תכלה (ב). והכא ליכא לאקשיין כדמקשינן אמו טולהו לאו משום לא תכלה הוא דהתם קאמרינן

א בגירסתו בירושלמי נמחק איזהו מתנה עד כתב: ב בגירסתו הגיה ככתוב מהיום אלא שהוסיף בצדו תיבת מהו: ג ועי' בפי' המשניות שלו בפי' הארוך במ"ג: ד כ"ה גירסתו וכ"ה בירושלמי ג"מ פ"ד: ה כ"ה גירסתו דר"ל אמר אף במתנות ואח"כ גורס מקודם רובה דר"ל מה אם מציאה כו' ואח"כ גורס רובה דר"י מה מתנה וכו' ודלא כגירסת הירושלמי שלנו: [מנכדו הג"מ יעקב משה זצק"ל]

הגהות הגר"א

הביאור כתוב היאך עבידא מיותר: איזהו מתנה הרי כל נכסי נתונים לפלוני מתנה מעכשיו ושתהא. כולו מחוק: כתב בה מהיום מהו כצ"ל: וחזר עובדא ואח"כ צ"ל כתב בו קנין מהו אר"י יודע הוא האיש הזה שש"מ מזכה אפי' בדברים לאיזה דברים כתב בהן קנין כדי לעשות מתנת בריא:

פ"ד (דף כ ע"ב) ה"א מחובר קורא שם פאה למטן כצ"ל. ותיבת למעלן נמחק. אינו מחובר קורא שם פאה למעלן כצ"ל. ותיבת למטן נמחק: ר' מאיר כל האלנות ר"מ לא דריש קציר כל עמא דרשי קציר כצ"ל. ותיבות סכנה ורבנן דרשי קציר נמחק: לא תכלה שדך בקוצרך כצ"ל. ותיבת פאת נמחק: (ע"ב) אין שומעין להם בע"ה כצ"ל. ותיבת אלא נמחק: (דף כא ע"א) ה"ב אדם זוכה במציאה בד' אמות כצ"ל. ותיבת לחבירו נמחק: (ע"ב) משא"כ במתנה ר"ל אמר אף במתנה רובה דר' יוחנן כצ"ל: רובה דר"ל מה אם מציאה שאין זוכה כצ"ל. ותיבת דר' יוחנן נמחק: מדעת כצ"ל. ותיבת בא נמחק: [אמר נכדו הצעיר הנראה כצ"ל בה ולא למוחקו כלל]: רובה דר' יוחנן מה מתנה שאינו זוכה כצ"ל. ומוחק תיבות דריש לקיש: (דף כב ע"א) ריש לקיש מותיב כצ"ל. ולא וריש לקיש בוא"ו: קומי ר' יוחנן ופתר לי' כצ"ל. ותיבות מקבל מיני' נמחק: ה"ג אם רצה לפחות יפחות כצ"ל. ותיבת לא נמחק: ד"א שלא יהא בורר את היפה כצ"ל:

הלכה

בנ"י משה

מהלך כו' אינו מדוקדק. ועוד מ"ש בשם הקונטרס וליתא בקונטרס ב"ב. וכן מ"ש דתני עלה בירושלמי אף בוידוי הא בקדושין התוס' בעצמו שהביאו פר"י היינו מ"ש בב"ב. ושם העתיק דבירושלמי פריך אמאי לא תני ובוידוי. וע"כ דראוי להגיה כל דברי התוס' שם וכצ"ל פי' הקונטרס והוא אינו תלוי בקרקע הייט כדברי הקונטרס בקדושין דבוידוי מע"ש לא כתיב מהלך כו' ומיהו אף למ"ד אין וידוי בלא קרקע דתני עלה בירושלמי למה לא תנן אף בוידוי כו': (ז) גם כאן הטוב תראה שהביאור על הירושלמי הי' מהדורא קמא. והגהות שבגיבות הירושלמי שהעתקתים כאן הוא מהדורא בתרא: (ח) דע דגם זה איתא בתוך הביאור וכו':

איתא בירושלמי כ"ב ע"א מהו אבעיות א"ר אבין כמה דתימר איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו. והתימא שהר"מ בפי' פ"ב לשנא דירושלמי וכתב אבעיות מלשון אם תבעיון בעיו וכו': (א) האי תנא סבר וכו'. פי' בהא"ש סי' ד' דפלוגתייהו במתניתין לא מתוקמא אלא בלקט. ובלקט ליכא למימר דהא לבסוף עניים משמרים ול"ע: (ב) כתב התוי"ט במשנה דלקמן ד"ס מן הלקט כו' אבל בקראי כתיב לא תכלה פאת שדך ולקט קצירך כו' שכן דרך ללקט אחר הקצירה עכ"ל. אין הדבר מחוור שדרך ללקט אחר הקצירה. אלא נראה טעמא דהקדים הקרא פאה משום דאיתא לעיל פ"א מ"ג נותנין פאה מתחלת השדה. ולמדו זה בירושלמי מהאי קרא דלא תכלה

כתב יד א'

שמקשינן בגמרא אטו כולהו לאו משום לא תכלה הוא כו' פי' דהתם קאמר טעמא על מה שאמרה תורה שינית פאה בסוף שדהו ולכך מקשי שפיר האיך קאמר ומפני שאמרה תורה הא קאמר מפני מה אמרה תורה אבל הכא קאמר סתם שמפני ה' דברים לא יתן אדם פאה פי' וא"כ הוא יהיב טעמא על נתינת האדם פאה בסוף שדהו ולכך קאמר שפיר משום דכתיב בקרא לא תכלה:

(שם) **הלכה ד** מ"ט דרבנן. פי' דפטרי משכחה הא אין שכחה אלא בשעת העמיר ובשעת העמיר כבר נתגייר: ה"ג **ושכחת עומר זו שכחת עומר בשדה זו שכחת קמה**. פי' ומקיש זה לזה דזה שפטור משכחת קמה פטור משכחת עומר ובשעת שכחת קמה עדיין לא נתגייר: **חלקו של ישראל חייב**. פי' דיש ברירה דזה היה שלו: **ר' חזקיה בשם ר' ירמיה במחלוקת**. פי' בהא פליגי רבי ורשב"ג כמו דפליגי גבי מעשר במסכת דמאי פ"ו דסבר רבי כשבל וחולין מעורבין פי' דסבר דאין ברירה ה"ה הכא לענין פאה לרבי אין ברירה ולכך אף חלקו של ישראל מה שנותן פאה צריך לעשר דהוי' פטורה מן הפאה והוי כנותן מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור אלא צריך לזכות להם כמו גבי שבולת שנתערבה בגדים כו':

(שם) **הלכה ה** ולמה תנינן תרין זימנין. פי' הכא וגבי חלה דקתני התם נמי כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא בא לעונת המעשרות כו': **אחד למירוח וא' כו'**. פי' להודיע דהאי וגמרן הנזכר קאי א' למירוח דהיינו שנתמרח ביד הגזבר וא' לשליש דהיינו שהביא שליש ביד הגזבר ופדאן א"כ שפטורים דב' זמנים יש לענין חיוב מעשרות דהיינו השליש לאסור אכילת קבע ומירוח לאסור אכילת עראי ושניהם כשהיו ברשות הקדש פטורין מן המעשר: **ומפרש ר' בא בחלה למירוח**. פי' הא דקתני בחלה היינו למירוח דהוי דומיא דחלה דאיירי בגלגול שאוסר נ"כ לאכול ארעי: **ובפאה**. פי' שאינו אסור לאכול מהן עראי קודם נתינת פאה דפאה אינה טובלת אלא שמשקלר נתחייב בפאה לכך מיירי כיוצא בו דהיינו שהביא שליש ברשות הקדש שפטור אף שלא היה אסור לאכול מהמת החיוב מעשרות: (ע"ב) **ומקשי דר"ע היא**. פי' דאמר אחר שליש הראשון את מהלך פי' וכיון ששליש הראשון נגמר ברשות הקדש אף מה שניתוסף אח"כ פטור: **ומייתי דאיתפלגון כו'**: **ומשני מאי כדון**. פי' מאי מקשי: **תפתר בתוספות** א **כר"ע**. פי' אם אתה מוקי בתוספת דהיינו אף מה שנתוסף אח"כ פטור היינו כר"ע: **וכד"ה בקוצר מיד**. פי' אם אתה רוצה לאוקמה כד"ה פי' דהיינו אף כרבנן צריך אתה לאוקמה בקוצר מיד דהיינו תיכף אחר הבאת שליש כשפדאה מרשות הקדש שלא נתוסף כלום ולפיכך פטור אף לרבנן דהבאת שליש ברשות הקדש פטור:

(שם) **הלכה ו** אבל אם היו טפולין לאביהם. דהיינו שאוכלין על שלחן אביהם אפי' הן גדולים: **מציאתן שלו**. ואף שיש להם יד לעצמן מ"מ שלו דאמרינן מסתמא נטלו מתחלה לזכות את אביהם ולפיכך זכו אלמא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו: **מאחר שהוא ראוי ליטול זכה**. פי' וה"ה במציאה לכל אדם: ה"ג ב **מילתא דר"ש ב"ל אמרה שאין אדם זוכה לחבירו במציאה**. פי' ממילתא דאמר שמעינן כן דהני השוכר את הפועל לעשות עמו בכל מלאכה מציאתו לבעה"ב ומקשי עליה רשב"ל **רצה לחזור חוזר בו כו'** פי' כיון דיכול לחזור בו דהוי ידו כיד בעה"ב וא"כ אמאי מציאתו לבעה"ב וקשה דאמאי לא משני דהוי כמו מגביה מציאה לחבירו דמסתמא הגביה כדי לזכות את הבעה"ב אלא ודאי סבר דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: **מה צריכה לההוא דאמר ר"ל**. פי' מה צורך להשמיענו ממילתא דר"ל האמר ר"ל בפי' שאין אדם זוכה לחבירו במציאה וכדמפרש איתפלגון כו': ה"ג **מ"ד הראוי ליתן כ"ש ליטול**. פי' דהכא לא הוה אלא חד מיגו דהיינו מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה: **מ"ד הראוי ליטול אבל ליתן לא כו'**. פי' כדפרישית: ה"ג **תן גט זה לאשתי**. פי' דמשמע ליה דאיירי באיש ובגמ' מ"ל אי תן כזכי דמי אי לאו ואי תן כזכי אינו יכול לחזור בו דזכי בשבילה אי הוה לה זכות אע"פ שאינו יכול ליטול אלמא שאפי' ראוי ליתן זכה: ומשני דאיירי **באשה**: ומקשי **ושטר שחרור זה לעבדי**. ומשני דאיירי **בעבד** ולכך ראוי לקבל: **שכן ראוי לקבל גט שחרורו**. פי' דהוה ראוי ליטול: (דף כג ע"א) ומקשי **והעבד ראוי הוא להוליך את הגט**. פי' דמשמע ליה הא דאמר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי איירי הכל באדם א': ומשני **פתר לה לצדדין**. פי' רישא בישראל וזה איירי בעבד: ומקשי **והתנינן התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה**. פי' דהכא ודאי משמע דאיירי באדם אחד והאיך יכול להיות באדם א' אי אמרת דדוקא ראוי לטול זכה דאי הוי איש אינו יכול להיות שליח בהתקבל ואם אשה אינה יכולה להיות שליח להולכה: ומשני דאיירי הכל באיש והא דיכול להיות שליח בהתקבל היינו משום דראוי ליטול הוא שהרי ראוי לקבל גט בתו: **ור"ע ראוי ליטול הוא**. פי' בתמיה שהרי היה עשיר: **מילתיה דריב"ל אמרה הראוי ליטול זכה**. פי' לר"ע והיינו אפי' לרבנן אבל לר"א ודאי אפי' הראוי ליתן זכה כיון דסבר דאמרי' ב' מיגו: **ברם כמ"ד אין קנין**. פי' וחייב מדאורייתא: **אפי' הפקיר** דכיון שחייב מדאורייתא אין ההפקר מועיל: **ברם כמ"ד יש קנין**. פי' וכיון שאינו חייב במעשרות אלא מדרבנן א"כ לא היה צריך להפקיר אלא אפי' לא הפקיר היה פטור מן המעשרות דקל הקילו וכו': (ע"ב) **עליה שאל ר"א ואין לו קנין נכסים**. פי' וכי אין לו קנין נכסים כלל אפי' לענין הפקרו שלא יהא הפקר הא כיון שהפקיר הוי יד הכל שוין ולכך פטור מן המעשרות: ה"ג **בשם ר' פנחס אף על התנייתא**. וכלמפרש וכו': **עליה שאל ואין לו קנין נכסים**. פי' וא"כ אמאי אינו יכול להפקיע מיד מעשרות כיון דהוי שלו לכל מילי:

(דף כד ע"א) **הלכה ז** ה"ג **תני לקט קצירך הקוצר בידו**. פי' דמייתי קרא לאפוקי מדר' יוסי דסבר שאין לקט אלא כשקוצר ולא כשתולש עליה אמרו דכתיב לקט קצירך והיינו

כתב יד ב

קאמרינן מפני מה אמרה תורה מקשי שפיר על הא דאמר התם ומפני שאמרה תורה לא תכלה אבל הכא קאמר התנא מפני ה' דברים יתכן שפיר ומפני שאמרה תורה:

(שם) **הלכה ד** חלקו של ישראל חייב. אמרינן ברירה שזה הי' שלו מעיקרא: **במחלוקת**. דבמס' דמאי פ"ו ורבי סבר טבל וחולין מעורבין זה בזה משום דאין ברירה וה"נ לענין שכחה אין ברירה וא"כ האי לקט שכחה ופאה מחלקו של ישראל צריך לעשר מפני חלקו של נכרי דפטור מלקט שכחה ופאה וצריך לזכות להם כמו גבי שבולת שנתערבה בגדים כו':

(שם) **הלכה ה** אחת למירוח ואחת לשליש. דשני זמנים קבעו חכמים לעונת המעשר משהביא שליש נתחייב במעשר ומירוח נ"כ קובע למעשר אלא משהביא שליש נאסר מלאכול אכילת קבע אבל באכילת עראי מותר עד המירוח ומשמירח נאסר אפי' באכילת עראי. והא דתנינן תרי זמנין בפאה ובחלה קמ"ל דבעינן שיהא ביד הבעה"ב משעה שהביא שליש ועד אחר המירוח. אבל אם הי' בשעת הבאת שליש ביד הגזבר או בשעת המירוח פטור מן המעשרות: **ר' בא מפרש בחלה למירוח ובפאה לשליש**. כלומר האי כיוצא בו דתני במס' חלה לאשמעינן דומיא דחלה מה חלה מיירי בשנתגלגל העיסה ונאסר באכילת עראי ה"נ כיוצא בו דתני לענין המעשרות היינו נמי משנאסר באכילת עראי והוא מזמן מירוח. ובפאה דתני כיוצא בו אשמעינן דומיא דפאה דחיובה משהביא שליש ה"נ כיוצא בו דתני לענין מעשרות מיירי שהביאה שליש ביד הגזבר (ג): (ע"ב) **מאי כדון**. משני מאי כדון תקשה לך הלא אם תרצה לאוקמי בתוספת תוקמוה כר"ע ואם תרצה לאוקמוה כד"ה תאמר בקוצר מיד שהביא שליש:

(שם) **הלכה ו** אבל אם היו טפולין לאביהם מציאתן שלו. כשאוכלין על שולחן אביהם אפי' הם גדולים ויש להם יד לעצמן מ"מ מציאתן שלו דאמרינן מסתמא הגביהו תחלה לזכות אביהם אלמא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו: **מאחר שהוא ראוי ליטול זכה**. וה"ה במי שהוא דראוי לכל אדם: **ואת אמרת מציאתו לבעה"ב**. ולא משני ר"ל לעצמו דהכא מסתמא הגביה כדי לזכות את בעה"ב והוי כמו המגביה מציאה לחבירו אלא ע"כ דס"ל דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: **מ"ד הראוי ליתן כ"ש ליטול**. דאינו אלא חד מגו: **תן גט זה לאשתי**. פשטא דלישנא משמע שנתן לאיש והוא אינו ראוי ליטול. ומשני באשה שראויה ליטול: **ושטר שחרור זה לעבדי**. מקשה הא בין איש בין אשה אינם ראוים ליטול ומשני בעבד שכן ראוי לקבל גט שחרורו. ומקשי והעבד ראוי להוליך הוא את הגט? דמשמע לי' דלאדם א' אמר תן גט והשחרור ומשני פתר לה לצדדין. רישא בישראל [אמר נכדו הצעיר נ"ל רישא באשה] וזה איירי בעבד. ומקשה והתנינן התקבל גט זה וכו'. ובזה ודאי משמע דאיירי באדם א' ואם הוא איש איך יכול להיות שליח לקבלה ואם היא אשה איך יכולה להיות שליח להולכה. ומשני באיש שכן ראוי לקבל גט בתו לכן הוי ראוי ליטול ובעצם גם כן שליח לקבלה: (דף כג ע"א) **מילתא דריב"ל הראוי ליטול זכה**. דריב"ל אמר אפי' לרבנן הראוי ליטול אבל לר"א דמתניתין אפי' ראוי ליתן דאמרינן ב' מגו: **ברם כמ"ד אין קנין לגוי**. וחייב במעשרות מדאורייתא אפי' הפקיר חייב דאין הפקירו מועיל מדאורייתא: **ברם כמ"ד יש קנין**. ואינו חייב במעשרות אלא מדרבנן. אפי' לא הפקיר הי' פטור מן המעשרות דקל הקילו חכמים בליקוטים: (ע"ב) **עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסים**. וכי אין לו קנין אפי' לענין הפקר שלא יהא הפקר הא כיון שהפקיר נמצא יד הכל שוין ופטור ממעשרות: **אף על התנייתא**. עלי' שאל ר"א ואין לו קנין נכסים א"כ אמאי אינו יכול להפקיע מיד מעשרות כיון דהוי שלו לכל מילי:

(דף כד ע"א) **הלכה ז** לקט קצירך הקוצר בידו. דרים לאפוקי מדר' יוסי דמייתי בחולין קל"ז דאומר אין לקט אלא הבא מחמת קציר (ד):

הד

א כ"ה גירסתו: ב בהגהותיו נירושלמי אינו כן אלא רשב"ל אומר וכו' דתני כו' ולפי הנראה ממ"ש בירושלמי ב"מ פ"א ה"ג הנכון כהגהותיו: [מנכדו הג"מ יעקב משה זצ"ל מסלאנים]:

הגהות הגר"א

הלכה ד ושכחת עומר זו שכחת עומר בשדה זו שכחת קמה כצ"ל. ומש"כ בספרים בשדה ושכחת קמה הוא ט"ס: (ע"ב) ה"ה כר"ע בתוספות כדברי הכל בקוצר מיד כצ"ל. ומש"כ בספרים כר"ע במירוח הוא ט"ס:

הלכה ו מאחר שהוא ראוי ליטול זכה רשב"ל אומר אין אדם זוכה לחבירו במציאה דהני השוכר את הפועל כו' כצ"ל: [אמר נכדו הצעיר הנראה דצ"ל ר' יוסי מקשה מה צורכה לההוא דאמר ר"ל בעי ולא שמעינן ר' יעקב בר אחא דמר ר' יעקב בר אחא איתפלגון כו']. ותיבות ר' יעקב בר אחא בעי נמחקים: מ"ד הראוי ליתן כ"ש ליטול. ומ"ד הראוי ליטול אבל ליתן לא כצ"ל: תן גט זה לאשתי באשה ותיבות שכן ראוי לקבל גט בתו נמחקים: ושטר שחרור זה לעבדי בעבד שכן ראוי לקבל גט שחרורו כצ"ל: (דף כג ע"א) והעבד ראוי להוליך הוא את הגט פתר לה לצדדין והתנינן התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה לאשתי אם רצה להחזיר יחזיר באיש שכן ראוי לקבל גט בתו הא מתניתא פליגי על מ"ד כו' כצ"ל: (ע"ב) אף על תנייתא על דר' יוסי כצ"ל. ותיבת הקדמייתא נמחק:

(דף כד ע"א) **ה"ז** תני לקט קצירך הקוצר בידו כצ"ל. ותיבת ולא נמחק: פרט כרמך הפורט בידו כצ"ל. ותיבת ולא נמחק:

פ"ב

בני משה

הלכה פאת שדך ולפי זה הפאה תחלה לכל בלשון המקרא מה שאין כן בלשון חז"ל דהם אמרו מפני ה' דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו ושפיר נקטו פאה לבסוף: (ג) דהנה בלשון המשנה ראוי לדקדק פתח בעונת המעשרות והיה הקדימן עד שלא נגמרו. והאוי הי' להיות הקדימן עד שלא באו לעונת המעשרות ובאו לעונת המעשרות ואח"כ פדאן. שלא דעונת המעשרות וזמן גמרן זמנים מחולקים הן כמבואר פ"א דמעשרות מ"ב ובמ"ס וע"ש ר"מ ור"ש ורא"ש ורע"ב. לכן הרמב"ם בהלכותיו הפליג דברי המשנה והפילם לשני פרקים. בספ"ב כתב המקדיש פירותיו כשהן מחוברים עד שלא באו לעונת המעשרות כו' ובספ"ג כתב המקדיש פירות תלושין כו' ואם נגמרו מלאכתן ביד ההקדש כו' ולפי שמתבאר ברמב"ם דאם הי' ביד הגזבר בשעת עונת המעשר היינו הבאת שליש בתבואה פטור מן המעשר ובכדי שלא תקשה פ"ז מתשנה ספ"א דפאה המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר שמשמע אבל הבאת שליש ביד הגזבר אינו פוטר. זה שהשכיל הרמב"ם ידיו דבספ"ב כתב המקדיש פירותיו כשהן מחוברים ובספ"ג כתב המקדיש פירות תלושין רמז לנו טעמא דמתניתין ספ"א דפאה משום דמיירי כולו בתלושין. ואין פוטרין אלא שעת המירוח אבל במחובר פוטרן הבאת שליש ביד הגזבר. ועפ"ז באנו לומר במשנתינו כאן דלעיל מי"ה קתני הקדיש קמה דמיירי במחוברין וקתני כיוצא בו היינו רישא דמתניתין עד שלא באו לעונת המעשרות דמיירי נמי במחוברים. ולפי שמשנה זו אות באות נשנית במס' חלה פ"ג מ"ד ושם כולו מיירי בתלושין. וקתני כיוצא בו היינו הסיפא דהקדישן עד שלא נגמרו היינו המירוח. וכלענ"ד דז"ש בירושלמי ולמה תנינן תרי זמנין. למה תנן במשנה הנ"ל שני זמנים א' עונת המעשרות ב' זמן גמרן ותני א' למירוח וא' לשליש ר"ל דשני בבות הם ובא' קמ"ל דאם הי' הבאת שליש ביד הגזבר פוטרן ובבבא השני קמ"ל דאם הי' המירוח ביד הגזבר פוטרן. ולולא יראתי כו' הייתי מגיה במקצת בדברי הירושלמי בשם בר פדייס א' לשליש וא' למירוח כו' חברייא אמרין א' למירוח וא' לשליש. ר"ל דחברייא אמרי אפכא וכ' בא מפרש למה חברייא מהפכין משום דחברייא אמרו דבריהם בחלה ושם מתפרש כיוצא בו למירוח ואגב תני במתניתין האי רישא דמיירי לענין שליש. ובר פדייס הוא דאמר דבריו במס' פאה ושם מתפרש כיוצא בו לענין הבאת שליש ואגב תני האי סיפא לענין מירוח. והדברים ברורים בלשון הירושלמי ומתקבל יפה בפירוש המשנה ומתורץ כל הקושיות. ואיככה אוכל לדמות כי הר"ש יפרש לעונת המעשרות דקתני במתניתין היינו מירוח דיהי' סותר לדברי הירושלמי ודחוק הרבה בפירוש המשנה. וע"כ נאמר שצריך להיות בר"ש משבאו לעונת המעשרות ופדאן כו'. וכמו כן מוכרחים אנו להגיה גרע"ב עד שלא נגמרו היינו מירוח כו'. ופירוש שלא באו לעונת המעשרות פירשו הרע"ב במסכת חלה ממש כלשון הרמב"ם כאן. כי אין חולק על פירושו ויתורץ מה שהרגיש תוספת יום טוב על הר"ש והרע"ב. קורא המשכיל יבין אשר כל אנה נתבאר לעניות דעתי מהערת דברי הא"ז הגאון זצוק"ל בשנות אלי'. וע"כ תסכים לדעתי כי לשון השנות אלי' אינו אלא דברי תלמיד שטעה פי' המשנה מפי הא"ז הגאון זצוק"ל והתלמיד העלן על הספר והרחיב הדברים מדעתו וזהו קלקלתו. דעו נא וראו כאן בפי' הקצר במשנה הנז. א' מ"ש ר"ש פי' דגמרן היינו מירוח. כולו תמוה מי מהמפרשים נמנע מלפרש גמרן היינו מירוח. ב'. מ"ש ור"מ פי' גמרן היינו שהביאה שליש. מעולם לא נמצא כן בפי' הרמב"ם. אדרבה בהלכות מעשר רפ"ג מבואר וז"ל פירות שהגיעו לעונת המעשרות והתלשו ועדיין לא נגמרו מלאכתן כו'. ג'. מ"ש קשה לר"מ דתנינן לעיל פ"א מ"ו לעולם פטור מן המעשר עד שימרח. שנה דשם איתא לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח ותיבת הפיאה הוא אחר שהגיע לעונת המעשרות (ובמעשרות יש שני זמנים כנ"ל בהביאור) ולק"מ. וזה אינו אלא גתלמיד הנ"ל שטעה הקושיא מסוף משנה הנ"ל דקתני המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר. ד. מ"ש וי"ל שהמשנה כיוצא בו שבחלה מיירי וכו' שנה שזהו דברי הירושלמי. וגם יגיד נא איך מתרץ בזה קושיתו על כר"מ ממשנה דלעולם הוא פטור מן המעשר כו'. שימו נא כבוד לגאון אמתי שבישראל והנו תודה שהתלמיד הרחיב דברים מדעתו: (ד) לא זכיתי להבין דבריו. הלא בחולין שם מסקינן מודי ר' יוסי במידי דאורחי' כו' עוקר מנין ת"ל לקצור כו'. אלא ע"כ כדברינו דטתב הביאור לא יצא

ידי

כתב יד א'

והיינו אפי' הקוצר בידו דהיינו תולש הוי לקט: וכן ופרט כרמך הפורט בידו. פי' ואפ"ה הוי פרט: תוך היד ותוך המגל. פי' דסברי דרישא דוקא אז לעניים וא"כ לפ"ז הא דקתני אחורי היד ואחורי המגל הייתו או או: וחד אמר תוך היד ואפילו אחורי המגל. פי' דהיינו הא דקתני ברישא תוך היד ותוך המגל הייתו או או: עליונים לעניים בלבנים. פי' דקאי על הא דקתני במתני' העליונים לעניים וקשה ליה מהיכן ידעינן עד היכן נקראים עליונים וע"ז נתן סימן בלבנים דהיינו כ"ז שהם לבנים נקראים עליונים: הכל לעניים. וירוקים אין סימן כדמפרש: שא"א לגורן כו'. פי' וא"כ אפי' בגורן איכא ירוקים ולכך איכא למימר דמשל עניים הן: דרבי יהודה בן חגרא היא. פי' הא דקתני במתני' דאפי' אם היה ספק אם הוא של עניים או לא הוי לעניים היינו כר"י בן חגרא דהוא סבר דספק לעניים אבל רבנן סברי דספק לבעה"ב וכדמייתי מספק אם קצרה משנתגייר או קודם שנתגייר שפטור לרבנן מפאה וה"ה לספק דהכא: (ע"ב) ר"ל אמר ד"ה היא. פי' הא דקתני הכא שספק לעניים אתיא אפי' כרבנן דהתם והא דפטרי גבי גר שנתגייר והיה לו קמה דהתם עיקרו פטור פי' דהיינו מתחלה היה גוי והיה פטור ומספק א"א לחייבו אבל הכא ישראל שעיקרו חייב בלקט משום ספק אחר דהיינו אם היה לקט אין לפוטרו: א"ר יוחנן. פי' דסבר דלרבנן אף הכא פטור ואין חילוק בין עיקרו חייב לעיקרו פטור דלר"י בן חגרא לעולם חייב ולרבנן לעולם פטור: שכך היה מלמד ר"מ את ר"י בן חגרא. פי' שהיה תלמידו: ספק לקט לקט. פי' ואין חילוק דלעולם ספק לעניים: אמר רשב"ל. פי' רשב"ל דסבר דהכא כיון דאיירי בישראל שעיקרו חייב אפי' רבנן מודו שחייב גרס הכי שכך היה משיב ר"מ את החכמים. פי' דפליגי עליו גבי גר שנתגייר והיה לו קמה דפטרי התם רבנן עליהם מקשה אין אתם מודים לי שספק לקט לקט. פי' דהיינו כמו הכא דהוי [ספק] אם לעניים אם לבעה"ב הוי לעניים ואמאי פליגו הכא דלר"מ לא ס"ל לחלק בין עיקרו חייב לעיקרו פטור והם השיבו לו שמחלקין בין ישראל שעיקרו חייב לעכו"ם שעיקרו פטור: ה"ג אמר רבי יוחנן כך היה מלמד ר"מ את ר' יהודא בן חגרא ספק לקט לקט. פי' לדבריו דס"ל דלרבנן אין חילוק כלל ולעולם ספק לבעה"ב ולכך ל"ל אלא שר"מ מלמד את ר"י בן חגרא ולפיכך אר"י בן הגרא בשם ר"מ במתני' ספק לקט לקט: אר"ל. פי' דלר"ל דס"ל דהכא גבי לקט אפי' רבנן מודו לפיכך אמר דהכי הקשה ר"מ את חכמים כו': ה"ג וכי זכה הוא מה ששנה לנו רבי כו'. פי' הוא לשון נקיות וכמו כעורה זו ששנה רבי בקדושין ופי' מפני מה לא דרשת כמו רבי: הדרן עלך הפאה נתנית

כתב יד ב'

חד אמר תוך היד ותוך המגל. ס"ל רישא דוקא דשניהם בעינן ואז הוא לעניים אבל אם הי' תוך היד ולא תוך המגל או תוך המגל ולא תוך היד ה"ה של בעה"ב והא דתני סיפא אחר היד ואחר המגל לבעה"ב לאו דוקא אלא או או קתני: וח"א תוך היד ואפי' אחורי המגל. והאי ס"ל סיפא דוקא קתני וברישא או או קתני: עליונים לעניים בלבנים. מפרש הא דקתני במתני' עליונים לעניים היינו כל אותן שהן לבנים נקראים עליונים: שא"א לגורן לצאת בלי ירוקים. וכיון דבגורן נ"כ איכא ירוקים איכא למימר דגם הירוקים משל עניים הן: דר"י בן חגרא היא. הא דקתני במתני' דאפי' אם הוא ספק אם משל עניים או לא הוי לעניים ריב"ח הוא דסבר ספק לעניים. אבל רבנן סברי ספק לבעה"ב וכדמייתי מברייתא גר כו' (ה): (ע"ב) רשב"ל אמר ד"ה היא. הא דקתני במתני' ספק לעניים אתיא אפי' כרבנן דברייתא דגר אלא דהתם בגוי שעיקרו פטור לכן ספקו פטור (ו): מלמד ר"מ את ר"י בן חגרא. שהוא תלמידו: ר"מ משיב את החכמים. היינו חכמים דפליגי עליו גבי גר שהי' לו קמה אמרי אם ספק פטור. אי אתם מודים לי הכא בחורי הנמלים שספק לקט לקט. וחכמים השיבו לו כדלעיל שאני הכא דעיקרו ישראל חייב ספקו נמי חייב. וגוי שעקרו פטור ספקו נמי פטור: וכי זכה הוא מה ששנה לנו רבי. הוא ע"ד שאמרו בקדושין עכורה זו ששנה רבי. כלומר מפני מה לא דרשת כמו רבי:

גדיש פרק חמישי

(דף כד ע"ב) **הלכה א** אפי' שוגג אפי' כריכות אפי' חיטין ע"ג שעורין וכו'. לא זו אף זו קתני: (דף כה ע"א) ברם כב"ה עניים מעשרים ואוכלים. כלומר וכי עניים מעשרים לקט ואוכלין ואיך קנסו ליתן משלו לעניים הלא יאכלו שאינו מעושר: משום קנס דהפקר ב"ד הפקר. דהפקר של ב"ד הוא הפקר גמור בין לעניים בין לעשירים והא דלא יקחו אלא העניים משום שהוא מעורב עם הלקט שלהם (א): ומנין שהוא פטור מן המעשרות. כ"ז שנויה במס' אחרת והתם שפיר מוכיח מהאי משנה דגדיש שלא לוקט תחתיו: שאין השנים כסדרן. ואין אוכלין אחר הפסח מתבואה החדשה: ד' קבין לכור. ר"ל הא דארשב"ג כדי נפילה הוא השיעור ד' קבין לכור ופליג את"ק דאמר אומדין אותה היינו אותה השדה אומדין לפי מיטב השדה ולפי רוב התבואה ולפי הזמן ורשב"ג סבר דשמין לפי רוב התבואות ברוב הזמנים והיינו ד' קבין לכור: תמן תנינן כו'. דהתם איתא נמי ליסנא דכדי נפילה ומפרש לי' בענין אחר (ב):

(דף כה ע"ב) **הלכה ב** שבולת שבקציר. שנמלטה מהמגל ונקצר כל סביבותיה אם אין מגיע ראשה לקמה ה"ה לקט של עניים. וכן פי' הר"מ. והר"ש מפרש שאותה שבולת היא שכחה. אע"פ שממשנה יו"ד דפ"ד ועד מ"ז דפרקין כולו איירי

גדיש פרק חמישי

(שם) **הלכה א** גדיש וכו': הבא את אמר אומדין כו'. פי' גבי רוח שפזר את העומרין: ובא את אומר כל הנוגעת בארץ ה"ה של עניים. פי' דהיינו גבי גדיש שלא לוקט תחתיו כו': ומפרש קנס קנסו כו': ומפרש דהיינו אפי' שוגג. דהיינו שנידש בשוגג: ואפי' כריכות. פי' שא"א לערבן: ואפי' חטין ע"ג שעורין. פי' דהוי מין אחר והכל לא זו אף זו קתני: (דף כה ע"א) ה"ג ברם כב"ה עניים מעשרין ואוכלין. פי' בתמי' ומן הדין ודאי אינו פאה אלא כמו הפקר לעניים שהוא מפקיר אותן ויודע שלא יקחו אותם אלא עניים בתורת פאה ואי היה חייב במעשר הי' לנו לחוש שיאכלו עניים בלא מעשר דסברי שהיא פאה: שמענו שהוא פטור מן המעשרות ד"ה. פי' אפי' לב"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר וא"כ דעת ב"ד הוי שיהא בין לעניים בין לעשירים כדי שיפטור מן המעשרות אף שבודאי לא יקחו אלא עניים היינו משום שמעורב בתבואה שלהן אבל ההפקר היה בין לעניים בין לעשירים: ה"ג מנין שהפקר ב"ד הפקר דכתיב כו': ומנין שהוא פטור מן המעשרות. פי' שההפקר פטור. הירושלמי מביא כאן מפני שעיקר הוכחה היתה מהאי מתני' דגדיש שלא לוקט תחתיו אבל עיקרה היא שנויה במקום אחר דאי עיקרה כאן קשה דהא בתחלה קאמר גבי גדיש שהוא פטור מן המעשרות משום הפקר ב"ד ועליה שאלו מנין שההפקר פטור מן המעשרות אלמא שהוא רוצה להוכיח ממקום אחר וא"כ מוכיח גופא מכאן: ה"ג עד כדון שביעית מוצאי שביעית מאי טעמא: א"ר אבין היא שביעית. פי' דהכא יש מה לאכול בשביעית: תני אין מעברין כו': שאין השנים כסדרן. פי' שאינו ראוי לאכול מתבואה חדשה תיכף אחר הפסח: היא מוצאי שביעית היא שאר שני שבוע כצ"ל: שומרהו שיבוא בחדושו. פי' וא"כ הוי העיבור מדאורייתא ולכך פטור מן המעשרות: ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר כצ"ל: ד' קבין לכור או לבית כור. פי' דמבעיא לי' הא דקתני במתני' כדי נפילה כו' פי' כמו שראויה לפול לקט ממנה והא דפליג את"ק דאמר נמי אומדין אותה היינו דת"ק סבר דשמין לפי אותו זמן ולפי אותה שדה ולפי אותה תבואה והוא סבר שאין שמין אלא לפי רוב תבואות ורוב זמנים והיינו כדי נפילה ועליה מפרש בגמ' דשיעורא ד' קבין לכור ומבעיא ליה אם הוא לכור היינו לאותה שדה שקוצרין ממנה כור או לבית כור והיינו לאותה שדה שזורעין בתוכה בית כור: תמן תנינן כו'. פי' דמייתי לה לומר דהאי כדי נפילה אינו דומה להתם דהתם אמר בנופל לה כדי לזורעה והיינו השיעור שזורעין באותה שדה והכא כדי נפילה כדי לקט הראוי לפול: ומה קצבה. פי' המקבל גבי ארים דעד מתי חייב לטפל בה דקתני אם יש בו כדי להעמיד כרי חייב:

(דף כה ע"ב) **הלכה ב** ה"ג א"ר יוחנן וה"א שיהא ראשה מגיע לקמה א והוא שתהא יכולה להקצר עם הקמה כהדא דתנינן כו'. פי' דמייתי מלקט על שכחה אבל ודאי מתני' איירי בלקט כפי' התם דהא גבי לקט תניא ועוד דמסתמא גם לקט במחובר כמו השאר והא דמייתי הר"ם דלאמר דאיירי בשכחה מדתניא בספרי לא תשוב לקחתו מכאן א"ר ישמעאל כו' והיינו ודאי בשכחה דהא האי קרא איירי בשכחה לאו האי מתני' אלא מהני' דעדיות פ"ב דהתם קתני משום ר' ישמעאל שבולת שבקציר ואיכא למימר דהספרי מייתי הך מתני': היתה יכולה להקצר עם הקמה. פי' דהיינו שיכוף אותה לקמה ויקצור: ה"ג יכולה להקצר עם הקמה והחיצונה יכולה להקצר עם הפנימית וא"י להקצר עם הקמה הפנימית נצולת כו': שבולת שבקציר אינו יכול לפשוט ידך וליטלה הוא. פי' בתמיה הא ודאי יכול

א בגמ' מחק והוא שתהא וגרס ויכולה להקצר כו'. [מנכדו הג"מ יעקב משה זצוק"ל].

הגהות הגר"א

(ע"ב) כך הי' מלמד ר"מ את ר' יהודא בן חגרא שספק לקט לקט כצ"ל. ותיבת משיב ותיבות אין אתה מודה לי נמחקים: (שם) מוחק וכי זכה הוא כן הגי' אחד מן המגיהים והגי' של"ל וכי זרה היא מה ששנה לנו רבי): **פ"ה** (דף כה ע"א) ה"א ברם כבית הלל עניים מעשרים ואוכלים כצ"ל. שהפקר בית דין הפקר ומניין שהפקר בית דין הפקר דכתיב וכל אשר וגו' כצ"ל: במוצאי שביעית מ"ט כצ"ל. ותיבת מניין נמחק: א) היא שאר שני שבוע א"ר מנא הדא דתימר ט' ותיבות תני אין מעברין כו' נמחק: שאין השנים כסדרן היא מוצאי שביעית היא שאר כו' כצ"ל: ד"ה משום קנס שהפקר ב"ד הפקר ר"ז כו' (כן הגיה בתוך הביאור): ה"ב תמן תנינן איזהו קצה כו' כצ"ל: (ע"ב) א"ר יוחנן והוא שיהא ראשה מגיע לקמה ויכולה להקצר עם הקמה כהדא דתנינן שבולת של קציר וראשה מגיע לקמה א"ר יוסי והוא שיהי' הקציר סובבה היתה יכולה כו' כצ"ל: [וכן הוא ברמב"ם בהלכות פ"ד ה"ג]: עם הקמה והחיצונה יכולה להקצר עם הפנימית ואין יכולה להקצר עם הקמה הפנימית ניצולת כו' ומוחק תיבת ואין: דבר שהוא

א) בהגהת כד"ל מגי' היא מוצאי שביעית.

בני משה

ידי תובת ביאור. ובס"א כפי' הארוך מתבאר כאן יפה וז"ל הי' קוצר קצר מלא ידו כצ"ל. אשמועינן לאפוקי מדר' יוסי בחולין שם דס"ל בתבואה דדרכו לקצור אם קטף אינו חייב. אשמועינן כאן כרבנן דאפי' בדבר שהי' קוצר היינו שדרכו לקצור אפ"ה בין אם קצר בין אם תלש חייב בלקט אא"כ הכהו קוץ כו' עכ"ל: (ה) תוי"ט ד"ה של בעה"ב. כלפי עני קורא בעה"ב אע"ג דיותר נכון למתני' בעל השדה עכ"ל. ול"נ דהנה הקונה קמה לקצור חייב ג"כ בלקט שו"פ והלא אין לו שדה ע"כ נמנע לו לכלול בשם בעל השדה: (ו) הכותב בס"א הארוך הרחיב דבריו ליישב בבלי בחולין עיין שם. ולא ביאר כל צרכו דגם על התום' קשה דכתבו מדרבנן נמי פריך א"כ מאי מבני ר' יוחנן דהיכה הותם בלשון יחיד ריב"ח אומר משום ר"מ כו' והלא רבנן נמי ס"ל ספק חייב. אלא ע"כ כדברי אא"ז הגאון זצוק"ל דרשב"ל מקשי לשיטתו דס"ל דרבנן מחייבי בספק ור"י מקשה לשיטתו דרבנן פטרי בספק והא דקאמרי העליונים לעניים הוא מטעם אחר כדבעינן למימר לקמן דלר' יוחנן רבנן דמתניתין ס"ל ספק פטור כרבנן דגר אלא דהתם אמרי' המע"ה משום דפרה בחזקתו קיימי. מעא"כ גבי לקט אפקיה רחמנא השדה מרשות בעליה לגבי לשו"פ והוי חורי הנמלים ממון המוטל בספק וחולקים וכי היכא דבמציאה זה נוטל עד מקום שידו מגעת כו' ה"נ העליונים הסמוכים אל הלקט של עני לעניים. והתחתונים הסמוכים לקרקעו של בעה"ב ה"ה של בעה"ב וזהו שסתם התנא העליונים והתחתונים ולא מנח בהו סימנא מפני שחולקים בשוה. ומ"ש בירושלמי ר"י ב"ר שמואל העליונים בלבנים משמע דהוא מפרש אליבא דרשב"ל דאמר ד"ה ספק לקט חייב בעליונים שהם לבנים יש בהן ספק אם הוא מן הקמה או מן הלקט וספיקו חייב. והתחתונים. בירוקין שאין בהם א' שהוא מן הלבנים לא הוי לעניים וכמ"א דא"א לגורן לצאת בלא ירוקין והוי תחתונים ג"כ בספק לכן כולו לעניים. עוד קשה מ"ש בחולין שם והא טעמא קאמר דאמר רשב"ל מאי דכתיב וכו' ואיך יתכן דרשב"ל מקשה וס"ע קאמר מדברי עצמו דארשב"ל כו'. והנלע"ד להגיה כמ"ש בירושלמי והא ר"ש ב"ר נחמן בשם ר' יונתן עני וכו' ור' יונתן הי' בימי התנאים שפיר פריך מיניה לר' יוחנן. אלא עדיין קשה לפי דגרסינן בירוש' א"ר יוחנן וכי זכה הוא מה ששנה לנו רבי תעזוב וכו'. מבואר דר' יוחנן בעצמו קאמר טעמא משום רבי ול"ע שם. וגם נראה דראוי להגיה בירושלמי שם דמ"א הכל לעניים שספק לקט לקט שא"א לגורן לצאת בלא ירוקים. תניא (בתוספתא) שבולת שראשה בקמה וראשה בקציר נוטלה ומשליכה לאחריו שספק לקט לקט א"ר יוחנן דריב"ח היא דתני גר כו' וגוי שעיקרו פטור ספקו פטור שספק לקט לקט (קאי על הא דמקיים כו' במתני' שספק לקט לקט ונראה אך למותר) א"ר יוחנן כך הי' מלמד ר"מ את ריב"ח כו'. ודע לך דדרש זה הביא הרמב"ם להלכה פ"ד ה"ו:

(א) כתב הרמב"ם פ"ד ה"ו הנוגעות בארץ כו' לעניים מפני שאין אנו יודעים כו' וספק מ"ע לעניים שנא' תעזוב הנח לפניהם מכלך עכ"ל. משמע דמדאורייתא הוא לעניים וא"כ כתב ולמה אין אומדין כו' קנסוהו הרי דאינו אלא משום קנס וכן מבואר בירוש' דקנסוהו ומאריך בה בסוגיא איך קנס פטור ממעשרות ולהרמב"ם הרי הוא מדאורייתא ופטור ממעשרות. ועוד איך יתכן דמפני שאין אנו יודעין כו' הלא מפרש לקמן אפי' חיטין ע"ג שעורין כו'. ולולא יראתי הי' כלפע"ד (דמה שנדפס בהרמב"ם מפני שאין אנו יודעין וכו' בהלכה ו' הוא טעות ול"ל בסוף) ה"ה ד' קבים לכל בית כור מפני שאין אנו יודעין כו'. ולפ"ד אא"ז הגאון זצוק"ל נוכל לדחוק בדברי הרמב"ם. דמשום קנס הוי הפקר ב"ד. וההפקר הוי גמור בין לעניים ובין לעשירים. והא דאין העשירים מלקטין אלא אמרו כולו לעניים. הוא שאמר מפני שאין אנו יודעין איזה מהם שהיתה לקט וספק מ"ע לעניים שנא' תעזוב כו':

(ב) ז"ל הירושלמי בנופל לה כדי לזורעה וכא את אמרת הכין. ולא משני על זה מידי ונלע"ד מדליכא שינויא לאו מתרצתא היא ואדמי לה האי מימרא דכדי נפילה הוא ד' קבין לכור. אלא כדי נפילה הוא כדי לזורעה היינו ד' סאין לכור. לכן נ"ל דבבבלי ב"מ ק"ה ב' ראוי לגרוס וכמה לקט ראוים לעשות כדי נפילה כי אתי ר"ד א"ר"א ואיתימא ר"י ד' קבין לכור ומתורץ בזה הא דלא רמיא לה בבבלי ר' יוחנן אדר' יוחנן וגם מתורץ שיטת הרמב"ם בפירושו ובהלכות. דדברי רשב"ג שאמר כדי נפילה אין לפרש כ"א כדי לזורעה וה"כ כתב הרמב"ם בפירושו בדברי רשב"ג פי' נפילה שיעור מה שזרע בה ושפיר' ר' שם דאין הלכה כרשב"ג וכן בהלכות לא פסק שיעור מה שזרע בה היינו דלא כרשב"ג אלא כת"ק דאומדין כמה לקט כו' וכפי גירסתינו בבבלי כמה לקט כו' מפרש ר' יוחנן ד' קבין והוא הוא הלשון בהלכות אומדין אותם כמה לקט כו' וכמה הוא השיעור זה ד' קבין. וניצל הרמב"ם מפי כאלי התוי"ט שכ' ואף הרמב"ם בחיבורו חזר

כתב יד א'

יכול ליטלה וא"כ צריך שיהא דאשה מגיע לקמה ואי לא הוי שכחה: ומשני באומן השני שנו. פי' דהתם אף רבי הושעיא מודה דמיעבור סימנה הוי שכחה היכא: ה"ג דבר שהוא ראוי להציל ונטלו. פי' אותו דבר: מהו שיעשה שכחה. פי' את מה שהציל תחלה: לא כבר נראית כו'. פי' קודם שנטל ואפ"ה כשנטל הוי שכחה: דבר שהוא ראוי להציל ושכחו. פי' דהיינו שלא נטל אלא שכח את המציל אם הוי שכחה מה ששכח תחלה או לא: (דף כו ע"א) ה"ג ותציל שאינה עקורה את העקורה: בקוצר שורה ומעמר שורה. פי' דהיינו שקוצר תחלה כל השורה ואח"כ מתחיל לעמר מתחלתו: ה"ג א"ר יונה כו' ואם לאו מעשרותיו קבועין באלו ונותן לו את הראשונה א: דר' יוסי היא. פי' ת"ק דמתני' דאמר שתמא מעשר שבולת א' ונותן לו וא"צ לזכות תחלה כל הנדים אתיא כר' יוסי: וכדמפרש כל שחלפיו כו'. וה"כ כיון שנותן חליפיו לעני פטור מליתן אותו שבולת של לקט בכל שהוא: דברי ר' יוסי. פי' אפילו לר' יוסי צריך לזכות לכהן. את הבכור ואח"כ נותן לו חליפין ב: הוי לית היא דרבי יוסי. פי' דכיון דר"א אמר אלא מזכה את העני בכל הנדים פי' משמע דת"ק סבר דא"צ לזכות וא"כ אתיא דלא כר' יוסי: כל גרמה היא אמרה כו'. פי' ממתני' שמעינן דאתיא כר"י מדאמר האי ליסכא מזכה את העני בכל הנדים דת"ק סבר א"צ לזכות את כל הנדים אבל האי שבולת גופא באמת צריך לזכות והיינו כר' יוסי. ה"נ תניא קדמאה סבר כו'. זכייה ותיבת אינה מיותר: ותניא אחריא סבר מימר אינה זכייה היא ר"ז כו' ותיבת והתני מיותר ד:

(דף כו ע"ב) **הלכה ג** אין מגלגלין בטופח. עיין בפי' הרמב"ם: ה"ג תמן לא באו לרשות עניים ה. פי' גבי מדל שהיא קודם קצירה שעדיין לא זכו עניים בה שהא הדי בלו: והא רמ"א אין מגלגלין. פי' משמע אפי' היזק בעה"ב מרובה והכא גבי מרבך תני אם היזקו מרובה מותר: ומשני ישמין וגבי מרבך אפשר דליכא לעמוד על השומא יפה: (דף כז ע"א) ולמי הוא משלם. עד מהני' נ"ל אחר מתני' וקאי על ר"א דאמר להשיגע לביתו משלם עליה קאי ולמי הוא משלם כו' ו:

(שם) **הלכה ד** ה"ג לאביו מעשר עני לא אמרו אלא אם היו שניהם עניים כו': שהן בעזיבה. פי' שצריך לעזוב אותן במחובר ושם אין לו חלק לכך מותר אבל מעשר עני אסור שהוא בתלוש:

(דף כז ע"ב) **הלכה ה** הרי זה גוזל לבעה"ב. פי' שעושה בכיון שיפול כדי שילקוט בנו: א"ר יצחק ועניים מרודים. פי' הוא מפרש נמי הלשון של עולים ומפרש דהיינו מטולטלין כמו ועניים מרודים דמתרגמינן מטולטלים: ואח"כ דרש מ"ש את"ז והיינו תביא בית וכו':

(שם) **הלכה ו** ה"ג ששכחוהו פועלים ושכחוהו בעה"ב אינו שכחה כו': ה"ג היה עומד בשדה כו' אינו שכחה היה עומד בעיר כו' הרי זה שכחה שנאמר כו': אף לענין מציאה כן. פי' דהיינו כשעומד בתוך שדהו קונה לו שדהו מציאה שיש בתוכה שהוא יודע: ה"ג מה אנן קיימין אם באינו יכול להגיע מה לי בתוך העיר כו'. פי' כיון שאינו יכול ליטלן אם ירצה א"כ אפי' בתוך שדהו נמי לא תקנו לו: ומשני והוא שיכול להגיע בהן אפי' בתוך שדהו. פי' אפי' בתוך שדהו צריך שיהא יכול להגיע בהן אם ירצה: בזוכר את הקשין. פי' המחופים עליהן או אינו שכחה דסקפין זכו אותו:

(שם) **הלכה ז** ה"ג לכובעות ר' יונה אמר מן לעיל. פי' שמעמיד אותו על הקרקע כבובע: לבוטסאות מלרע. פי' שמעמיד אותו בחפירה: לעוטרין דרבנין כצ"ל: א"ר

כתב יד ב'

איירי בלקט. הוציאו הר"ש מעל הסדר מפני שסבריהו הספרי דמייתי לא תשוב לקחתו מכאן א"ר ישמעאל שבולת של קציר כו'. מבואר דר' ישמעאל אמרו בשכחה. אבל השתיין ירא"ה דממתניתין לא נאמרה בשם ר' ישמעאל. והספרי לא קאי אלא על מ"ד פ"ב דעדיות ג' דברים א"ר ישמעאל לפני חכמים כו'. ושם שפיר איירי בשכחה. אבל כאן נאמר על הסדר בלקט. ונם לקט איתא במחובר כמו פאה ושכחה. ובמשנתינו אשמעינן לקט במחובר: כהדא דתנינן כו'. מייתי ראי' מן הלקט על השכחה: באומן השני שנו. דהתם אף ר' הושעיא מודה מסיעבור סימנה הוי שכחה היכא: דבר שהוא ראוי להציל ונטלו. אותו דבר המציל: מהו שיעשה שכחה. את הדבר שהציל תחלה: דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו. ששכח ליטול את המציל אם חוזר השכחה שבתחלה להיות שכחה או לא: (דף כו ע"א) בקוצר שורה ומעמר שורה. שמתחלה קוצר כל השורה ואח"כ מתחיל לעמר מתחלתו: בשם ריש לקיש דר' יוסי היא. דאמר כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות ה"כ לת"ק כיון שנותן חליפיו לעני פטור מליתן שבולת של לקט וכן א"צ לזכות תחלה כל הנדים לעני אלא נותן לו שבולת א': דר"י צריך לזכותו לבהן. אבי' לר"י צריך לזכות תחלה הבכור ליד הכהן ואח"כ נקרא כל שחליפיו ביד כהן: הוי לית היא דר"י. מדאמר ר"א אלא מזכה את העני משמע דת"ק סבר שא"צ לזכות וא"כ ת"ק דלא כר"י: כל גרמא היא אמרה דר"י. אדרבה מדאמר ר"א מזכה את העני בכל הנדים משמע דת"ק נמי ס"ל דצריך לזכות בשבולת א' אלא דא"צ לזכות בכל הנדים:

(דף כו ע"ב) **הלכה ג** אין מגלגלין בטופח. עיין בשנות אלי' (ג): תמן לא באו לרשות עניים. גבי מדל שהיא קודם קצירה ועדיין לא זכו העניים. [כן הוא לפי גירסתו בחבורו. אבל שביב סירושלמי גרס בכת"י עצמו תמן לא באו לזמן חיוב. צריכין אנו לפרש לפ"ז שהענפנים עדיין לא באו לזמן חיוב פרט ושלקות. גרס הכא באו ר"ל התבואה באה לזמן חיוב לקט שכחה ופאה. ואפשר דהיא היא]: והא ר"מ אמר אין מגלגלין. משמע אפי' היזק בעה"ב מרובה וגבי מרבך תני אם היזקו מרובה מותר ומשני ושמין וגבי מרבך אי אפשר דליכא לעמוד על השומא יפה: (דף כז ע"א) כאן גרס ולמי הוא משלם. וקאי על מ"ש במתניתין כשיחזיר לביתו משלם:

(שם) **הלכה ד** שהן בעזיבה. שעוזב פאה במחובר לקרקע ושם אין לו חלק אבל מעשר עני שהוא בתלוש דוקא לכן אסור:

(שם ע"ב) **הלכה ה** ה"ז גוזל לבעה"ב. שעושה בכיון שיפול כדי שילקוט בנו(ד): א"ר יצחק ועניים מרודים תביא בית. ר' יצחק נמי בא לפרש ליסנא דשולים ומרודים מתרגמינן מטולטלין משולים מבית לבית(ה): א"ר אבין אם עשית כן כו'. והוא דרש תביא בית שנאמר אח"כ:

(שם) **הלכה ו** אם באינו יכול להגיען. שאינו יכול ליטלן אם ירצה אפי' בתוך שדהו נמי לא תקנה לו ומשני והוא שיכול ליגע בהן כו': בזוכר את הקשים. המחפים את העומר או אינו שכחה דסקפים זכו אותו:

(שם) **הלכה ז** לכובעות רי"א מן לעיל. שמעמיד אותו על הקרקע ככובע: לבוטסאות מלרע

הקשין. פי' המחופים עליהן או אינו שכחה דסקפין זכו אותו:

א"ר

א ומוחק תיבות בזו ונותן לו את אחת מהן: ב ובהגהותיו מוחק מן דתנינן תמן כו' עד אחת ונותן לו. וא"כ נ"ל דאמר ר' בא כו': ג איני מבין הגירסא דלאן וה"ג שם ותניא קדמייא סבר מימר מזכה מימינו לשמאלו זכייה והתניא אחריא סבר מימר מזכה מימינו לשמאלו אינו זכייה היא ר' זירא כו': ד ועוד גרס שם דלא אמר על יהי זכיה היאך העני הזה מחליף כו': ה ובהגהותיו גירושלמי בכי"ק ממש הכי גרים וז"ל תמן לא באו לכלל חיוב כו' ועוד גרס דרבנן כא אינון אמרין אם היזקו מרובה על של עני והמן אינון אמרין הכין [הכא] אי אפשר גרס [תמן] אפשר: ו ולא סיימו קמן גירסא דתיבות (דלא כן מה אנן אמרי) נוחק וכן תיבת ניכה נוחק וג' במקומה אתמר: [מנכדו הג"מ יעקב משה זצ"ל מסלאנים].

הגהות הגר"א

שהוא ראוי להציל ונטלו מהו כצ"ל. ותיבת ושכחו נמחק: הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל הרי זו שכחה כצ"ל. ותיבת ושכחו נמחק: (דף כו ע"א) ותציל שאינה עקורה את עקורה כצ"ל. ותיבת שאינו נמחק: הרי מעשרות קבועים באלו ונותן לו את הראשונה ר' אבהו כו'[ו] ותיבות בזו ונותן לו את אחת מהן נמחקים: פליגי על ריש לקיש א"ר בא כו' כצ"ל. ותיבות דתנינן תמן אלא מזכה את העני בכל הנדיש ומעשר שבולת אחת ונותן לו נמחקים: מימינו לשמאלו זכייה והתניא אחרייא סבר מימר מזכה כצ"ל. ותיבת ואינה ותיבת אינה נמחקים: (ע"ב) לשמאלו אינו זכייה היא ר"ז ר' אבהו כו' כצ"ל. ותיבת והתני נמחק: ע"י זכייה היאך העני כצ"ל. ותיבת חילופין נמחק: הלכה ג תמן לא באו לזמן חיוב כן צריך להיות. ותיבות הן גרמו לעצמן נמחקים: דרבנן כא אינון אמרין אם היזקו כן צריך להיות. ותיבת תמן נמחק: מרובה על של עני ותמן אינון אמרין הכין כצ"ל. ותיבת וכא נמחק: הבא אי אפשר כן צריך להיות. ותיבת תמן נמחק: ברם תמן אפשר כצ"ל. ותיבת הבא נמחק: (דף כז ע"א) כמאמר ולמי הוא משלם א"ר יונה לעניי אותה העיר דלא כן מה אנן אמרין א"ר חייא בר אבא למדת הדין נצרכה. בכל הספרים נדפס בסוף הל' ג' ורבינו ז"ל גריס המאמר הזה תיכף אחר הל' ד' והכי גרים ולמי הוא משלם א"ר יונה לעניי אותה העיר א"ר חייא בר אבא למידת הדין אתמר תני אב ובנו איש וקרובו כו': ה"ד מעשר עני לא אמרו אלא שאם היו שניהם כו' כצ"ל. ותיבת מנין נמחק: (ע"ב) ה"ו ששכחוהו פועלים ושכחוהו בעה"ב כצ"ל. ותיבת ולא נמחק: הי' עומד בשדה ואומר כצ"ל. ותיבת בעיר נמחק: הי' עומד בעיר ואומר כצ"ל. ותיבת בשדה נמחק: מה אנן קיימין אם באינו יכול ליגע כצ"ל: ה"ז לכובעות ר' יונה אמר כצ"ל: לעטרין רברבין א"ר יוחנן כי תקצור כצ"ל:

פ"ו

בנ"י משה

חזל בו ופסק כרשב"ג עכ"ל. לא זה שמצוה עלינו לקיים דברי הרמב"ם שאין בו חזרה. אף אם בכ"מ נאמר שבפירושו כתב לפי ה"א שבגמרא ובהלכות כתב לפי פסק הלכה. אבל כאן לענין פסק הלכה איך נאמר שבפי' כתב אין הלכה כרשב"ג ובחיבורו פסק כרשב"ג. ועוד שאם כתב בחיבורו כרשב"ג למה כתב בחיבורו כדברי הת"ק אומדין אותה כמה לקט כו'. ואף' אם תאמר שהרמב"ם חזר מפי' ומפרש כפי' הר"ש דלא בא רשב"ג לחדש על דברי ת"ק אלא כגומר אין הדבר צריך אומד שכבר קצוב עכ"ל. דלפ"ז מכ"ם דלא ה"ל להביא בהלכות ליפנא דת"ק אומדין אותה כו'. אלא ע"כ כדבריו דפסק כת"ק וכפי גירסתינו בבבלי כנ"ל:

(ג) בשנות אלי' יש לפרש כפי' הר"ש שטופח הוא מין גלוע והר"ש מפרש כשהוא מרבך השדה עד שיהא משקה טופח כתב בתו"ח ד"ה אין מגלגלין בטופח כו' והוא כהר"ש וכ"מ בירושלמי ובאמת הירושלמי מתפרש יפה ע"פ דברי הר"ש וכן מ"ם תו"ח גם הרמב"ם בחבורו לא הביא פירושו רק כהירושלמי אבל הלא הרמב"ם (חסר כאן) המרבך את שדהו כו' זהו מולאו אלא מהתוספתא המרבך את בדהו שהביאו הירושלמי כאן לקושיא אבל דינא דהירושלמי אין מגלגלין בטופח (חסר כאן) מפני שפסק אין הל' כר"ת אלא כחכמים דמתירין והיכן הוא בחבורו שלא הביא רק כהירושלמי ודע בשנות אלי' הגיה ר"ח טופח פי' שעורים בדופות כמו שמפורש בירושל' לקמן פ"ו מ"ז וז"ל אר"י כו' שדופות רואין אותן כאלו הן מלאות כו'. עיניים לי ולא אראה היכן הוא מפורש בירושלמי הנ"ל אלא הר"ש שם כתב עופה מן קטניות והוא דק כו' היינו כהר"ת ובקמה של שעורים איירי שנשתדפו (חסר כאן) ותדע מדקאמר בירושלמי שדופות כאלו הן מלאות כו' עכ"ל. הולכך להביא ראי' מהירושלמי בכדי להוציא הדברים מפשוטן אבל בכאן שאמרו סתם אין מגלגלין בטופח מי הכריח אלינו לסור ממשמעות הירושלמי גדוחק שהם שעורים שדופות ונעשו דקין כטופח הלא הר"ת ביאלו מין גרגר שקורין בערב קורעמן. ובביאורו של את"ז הגאון זצוק"ל וז"ל בטופח כו' עיין בפי' הר"ת עכ"ל. ועיין עוד מה שאכתוב שם במ"ז פ"ו ע"ש:

(ד) כדבריו זה כתוב במפרש לירושלמי ג"כ וכ"ה בר"ש ג"כ. ובמ"א הביא דברי ירושלמי הנ"ל ופירש ע"ז ככל דברי המפרש. אשר היה דרכו להביא ירושלמי בשנות אליהו אם לא בהוזיפ בימה אחרת או בי' תדשה או פירוש אחר וכאן לא חידש כלום. והנלע"ד לומר כאן בירושלמי פי' מרווח. דקאי על הא דקאמר במתני' ומי שאינו מניח את העניים ללקט הא לא יתכן לאוקמי על בעה"ב שאינו מניח ללקט את העניים לקט ולא משום לא תשיג אלא ע"כ דקאי על הפועל שאינו מניח את העניים ללקט אלא הפועל עצמו עני ואחר גמר מלאכתו ילקוט הוא בעצמו. פ"ז קאי הירושלמי ואם עשה כן ה"ז גוזל את העניים. ועל מ"ש במתני' או שהוא מניח את א' כו' או שהוא מסייע את א'. מגיע לייסב על בעה"ב וגם על הפועל פ"ז קאי הירושלמי בעה"ב שעשה כן כו' פועל שעושה כן ה"ז גוזל לבעה"ב שמבטל בזה ממלאכתו וגוזל לעניים כמש"ם. תפרשים ה"ז גוזל לבעה"ב מפני השמט שימציא לבנו יותר מדין לקט מקשה מב"מ דף י"ב

בזוכר את הפועל ילקט בנו אחריו ולא ימציא לבנו יותר. וביותר תקשה מלשון הרמב"ם בפ"ד ה"א ז"ל לא ישכור האדם את הפועל ע"מ שילקט בנו אחריו כו' ויש לפועל להביא אשתו ובניו ללקט אחריו עכ"ל. אלא ע"כ דלא איירינן שימציא לבנו יותר:

(ה) בש"א בשם ר"ת פי' עולים ע"פ פסוק ועניים מרודים תביא בית כתרגומו תביא טיטול עכ"ל. ולא אבל עניים לבד תכנס הביא טיטול. בפסוק ולהביאך. וכן לא הביאו את הקהל. וכן כי אתה תביא. ובהרבה מקומות עוד נמי תרגומו טיטול. מוטב ה"ל לפרש בזה על דרשת חז"ל שתרגומו בכל מקום טיטול. ואפשר כתב דבריו אגב דרשת ר' יצחק ועניים מרודים תביא בית. אלא המעתיק או המדפיס לא הביאו דבריו על מקומם:

[ו] זה אינו מתפרש אלא לפי פי' הר"ש דמפרים ג' שבלים כו'. אבל לפי מ"ש בש"א ז"ל אין כפי' כמ"ש מהירושלמי שמביא ג' שבלים כו' עכ"ל. א"כ הגהון בגי' הירושלמי שהאוי לעיין בדברי ש"א כי יש בו כלטוב דברים. הא' מ"ש אין הפי' כמו שהביאו מהירושלמי כו'. משמע שדעתו לפרש דכך אמר בירושלמי כמו שמפרש אלו אינן מתפרשים כלל בירושלמי. ב' מ"ש א"כ שנותן העניים בתוך גרנו. מידי מיירי שנותן בתוך גרנו. פשטא משמע שנותן לכהן י"ג שבלים כו' לא אכפת לן משום דבר כזה. לא ידעתי מאי מצוה בזה מ"מ קשה איך מערב לכתחלה שני שבלים מעשר בתך גרנו על כרחנו נאמר (חסר כאן) והכי קתני אין הפי' כמו שהביאו הר"ש והרע"ב מהירושלמי שמביא ג' שבלים ומתנה עכ"ז היאך מתקן האי שבולת של לקט הא"כ הא"כ נותן מזה לכהן וכן דלא כר"ש שכתב דכבא לעשות תקנה לגדים כו' דלא ידעינן אם היא בתוך שבלים שלקט או בתוך גרנו אלא הכלל כי לא היו מתפרשים דבר מועט כזה עכ"ל. ר"ל לא אכפת לן לבקש תקנה לכל הגדים משום שבולת של לקט המעורב בו והוי דבר מועט כזה ומעתה מתפרשים שפיר והשתא לא זכיתי ליזע מעמו של כוונו הגדול לא יצא י"ח. ואגב דאתי לידן נבא לגלות תמכיות דברי הרמב"ם ה"ס ז"ל והוזר ומתנה כן על שבולת שניה ונותן א' מהן לעני כו' עד אמר מוהרי"ק כתב אני אומר מתוך הדוחק כו'. וכן הכ"מ נדחק הרבה ע"ם ומבררה אלינו. מפני העיקר שבידינו שמחליף עם העניים בשלו פטור לכן בעינן כאן תקנה לומר האי שבולת לקט שנתערבה ובאנו לומר המחליף בשלו אינו פטור אלא אם מחליף הבעה"ב ברצונו אבל אם נחלף מאליה רואים כאלו הוא כולו חייב. וכ"מ מ"ש פ"ג דחלה זאתי מסיק בגתפרנו עם זיתי ניקוף משום שלא נזהר מלהתערב חיובו לכתחלה לבקש פרנסה ממ"א. ואם לאו רואין הכל כאלו חייב. ולכן גבי רוח שפזרה את העומרים נתערב באונס לא נעינן לבקש פרנסה ממ"א אפי' לכתחלה וא"כ"פ שנחלף עניים בשלו רואין הכל כאלו חייב. אלא גבי שבולת של לקט שנתערבה קאמר בירושלמי ונותן לו את הראשונה. ופריך כיון דהבעה"ב עתן לו את הראשונה הרי הבעה"ב מחליף וכיון דהוא מחליף בשלו פטור וקאי. ולמ נומר כו' לקט היא ומשני ר' יונה דנותן לו א' מהן

דהכעס"ב

כתב יד א'

א"ר יונה כי תקצור קצירך. פי' הוא מפרש טעמא על מתני' מפני מה אין לפניו שכחה. ומפרש דצריך שיהא מעמר דוקא למקום גמר מלאכה: הדרן עלך גריש

בית שמאי פרק ששי

(דף כח ע"א) הלכה א ב"ש כו', ה"ג לאותה העיר אבל לא לעיר אחרת ע"ד דר"י הפקרו הפקר. פי' אליבא דב"ה דהא אינו דומה לפאה שהרי אף עניים מותרין אף שאינו הוה לשמיטה דהא לר' יוחנן מפאה ילפינן ע"ד דר"ל הפקרו הפקר פי' כיון דלדידיה ילפינן משמיטה צריך דוקא שיהא הוה לשמיטה וזה אינו הוה לשמיטה בהרי לא הפקיר לעיר אחרת: הדא אמרה מיוהר: כיון שאדם מפקיר דבר יצא מרשותו כו"ל. פי' כיון שיצא מרשותו א"כ ליכא הוה הגלוי עליה ומותר לזכות אפי' לעם רים כו': (ע"ב) עד כדון בשהפקירה לזמן מרובה. פי' או הוי הפקר: אבל הפקירה לזמן מועט. פי' אי הוי הפקר כלל או לא: שנים ושלשה ימים הוזר בו. פי' שהפקיר נב"ם ובשלשה ימים מותר לחזור בו: ה"ג קומי ר"ז אפי' יותר מג' ימים. פי' שהפקיר בו יותר מג' ימים: א"ל כיון דאת אמר אפי' יותר בג' ימים הא יותר בג' ימים היא יותר מכמה ימים. פי' אפי' הפקיר על כמה ימים נמי יכול לחזור בו: לישן דמתני' מסייע לר' זירא. פי' שאין חילוק בין יותר מג' בין יותר מכמה דקתני: במה דברים אמורים. פי' דהוה הפקר: כשהפקיר סתם. פי' דהיינו לעולם: אבל אם אמר שדי מופקרת יום א' כו' פי' או הוי הדין דעד שלא זכה בה בין הוא או אחר יכול לחזור בו פי' אלמא דכשהפקיר על זמן הוי הפקר והוזר בו לעולם וגם שאין חילוק בין זמן מועט מדקתני יום א' בהדי שנה א' א"מ כר"ז שאין חילוק בין יותר מג' ובין יותר מכמה: הדא אמרה היא זמן מרובה היא זמן מועט מיוהר: לא חשו על הערמה. פי' הכא משמע דהיכא הוי הפקר ליפטר מן המעשרות אפי' יזכה בהן הוא ולא חיישי' שהוא מפקיר בפירוש כדי שיפטור מן המעשרות אלמא דלא חיישינן להערמה: דיו עניים. פי' ב' קבין דכיון דהוי ב"פ כיוצא בו הוי דבר מסוים: ה"ג משום שורה צריך ג'. פי' ג' אגודות והיא א': ולעשותו שורה לב"ש. פי' דלדידיה צריך ד' לשורה: ה"ג כל עומרי השדה חצי קב וא' של ב' קבין כל עומרי השדה של ב' קבין וא' של ח' קבין. פי' דמבעיא ליה אי הוה לב"ש שכחה בכה"ג אי לא:

(דף כט ע"א) הלכה ב ה"ג וקשיא על דב"ה בגפה וגדיש כו' ואינון אמרין שכחה וקשיא על דב"ש בבקר ובבלים כו' וא נון אמרין שאינו שכחה: במקומו היה עומד בצד הגת כו'. פי' דמפרש מתני' [דלקמן פרק ד'] דיש לו שם בגדה וקתני בשמו ובמעשיו ובמקומו. ומפרש במקומו היה עומד נגד פת: ומכרב מתני' דב"ש, פי' דמדמי הכא לגפה וגדיש דסברי הכא ב"ס שכחה: ומשני ד"ה היא. דהכא אפי' ב"ס מודו שאינו שכחה מפני שהוא מחובר והוי דבר מסויים מפי: ה"ג באיזו עומרים פליגי כו' מפני שזוכה בו. פי' והא דקתני ונתנו בגד הגפה הינו משום שדרכו בכך דמסתמא כיון שרוצה לזכות בו הוא נותן בגד הגפה שהוא דבר מסוים כדי שלא ישכח אותו: והניחה והניחה מיותר:

(שם ע"ב) הלכה ג מה שאתה קוצר. פי' אבל לא מה ששכח תחלה קודם הקצירה: ראשי שורות קמה. דהא בקמה כתיב דהיינו כי תקצור: ממקום שבאת. פי' שכבר נאתה דהיינו מה שעבר אחריו קרינן ביה שפיר לא תשוב אבל אם שוכח בסוף שורה עדיין לא בא לשם אינו שכחה וכל הני טעמים והא דמייתי מקראי הכל אינו אלא אסמכתא אבל עיקר טעמא הינו משום דשומר שכנגדו מוכיח וכדמפרש בירושלמי: עימר צד החיצון. פי' מה שחוץ מן כנגד הקטן: בצד הפנימי. פי' מה שהוא הוה לקטן קרוי צד הפנימי: (דף ל' ע"א) משום צף. פי' שאינו על הארץ וגבי עגלה ערופה כתיב בשדה דהיינו שיהא בגלוי ויהא על הארץ: אינו נדון כשורה. פי' אינו מצטרפין להיות שורה דהיינו אם שכח שנים מצד אחד וא' מצד השני הוי שכחה: ה"ג ובא לטחר אינו נדון בשורה. פי' דהוה הפסק: ישב לאכול כו'. בהא מבעיא ליה: והעליון אינו שכחה. פי' מפני שזוכה בו: ר"ז אומר בזוכר את העליון. פי' הא דאר"ם שניטס אינם שכחה היינו כעמים שמניחם אינן שכחה והיינו כששכח את התחתון אחר שכבר זכר

כתב יד ב'

מלרע. שמעמיד אותו בחסירה: לחררה גלגל. הוא כמו עיגול (ו): כי תקצור קצירך מפרש מ"ש במתניתין ממנו ולגורן אין לו שכחה:

בית שמאי פרק ששי

(דף כח ע"א) הלכה א ע"ד דר"י. אליבא דב"ה הפקרו הפקר כיון דהפקיר אף לעשירים הוי דומיא דפאה אף שלא הפקיר לבהמה ולגוים ולעיר אחרת דלא בעינן דומיא לשמיטה (א): ויצא מרשותו הפקרו הפקר. אחרי שיצא מרשותו אין התנאי חל עליה ומותר אפי' לעשירים לזכות: (ע"ב) אבל אם הפקירה לזמן מועט. אי הו הפקר או לא הוי הפקר כלל: שנים ושלשה ימים חוזר בו. המפקיר רק לב' או ג' ימים מותר לחזור בו: קומי ר"ז אפי' יותר מג' ימים. שהפקיר על יותר מג' ימים: א"ל כיון דאת אמר יותר מג' ימים כו'. אפי' הפקיר על כמה ימים נמי יכול לחזור בו: לישן מתני' מסייע לר"ז. דאין חילוק בין יותר מג' או יותר מכמה: בד"א בשהפקיר סתם. הייט לעולם אבל אם אמר כו' אלמא המפקיר על זמן הוי הפקר וחוזר לעולם ואין חילוק בין על זמן מועט ובין מרובה דקתני יום א' בהדי שבוע אחת: לא חשו להערמה. דהיכא הוי הפקר לפטר מן המעשרות אפי' יזכה בהן הוא עצמו ולא חיישינן שמא הוא מפקיר כדי לפטר ממעשר: לעשותו שורה כב"ש. דס"ל דשורה הוא ד':

(דף כט ע"א) הלכה ב מפני שזוכה בו. והא דקתני ונתנו בגד הגפה כו'. אינו אלא משום שדרכו בכך כשרוצה לזכות בו מסתמא הוא נותן בגד דבר המסויים כדי שלא ישכחהו:

(שם ע"ב) הלכה ג מה שאתה קוצר אתה שוכח. אבל לא מה ששכח קודם הקצירה: עד כדון ראשי שורות קמה. דהא כי תקצור בקמה כתיב: ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו. אחרי שבאת וכבר קצר קרינן בי' שפיר לא תשוב אבל השוכח בסוף שורה שעדיין לא בא לשם אינו שכחה וכל הני טעמא דמייתי לקמן מקראי אינם אלא אסמכתא ועיקר טעמא מפורש במתניתין עומר שכנגדו מוכיח: עימר צד החיצון. הוא מה שלחוץ מן כנגד עומר הקטן: בצד הפנימי. היינו מה שהוא שוה לקטן: (דף ל' ע"א) התחתון משום טמון והעליון משום צף. ובעגלה ערופה כתיב בשדה ממעטינן שיהא דוקא בגלוי ועל הארץ ממש: בחיבורו גרם ובא למחר אינו נדון כשורה. דהוי הפסק אבל ישב לאכול וליסן מבעי ליה: והעליון אינו שכחה. שזוכה בו: ר"ז אומר בזוכר את העליון. הא דאמר ר"ש שניטס אינו [שכחה] היינו לפעמים אינו שכחה וכגון ששכח את התחתון אחר שכבר זכר את העליון וכיון דהו"ל זוכה בעליון זכה אף התחתון:

שם

ומשני ד"ה היא. דהכא אפי' ב"ס מודו שאינו שכחה מפני שהוא מחובר והוי דבר מסוים הינו משום שדרכו בכך דמסתמא כיון שרוצה לזכות בו הוא נותן בגד הגפה שהוא דבר תו: והניחה והניחה מיותר:

ראשי שורות קמה. דהא בקמה כתיב דהיינו כי תקצור: ממקום שבאת. פי' שכבר אם שוכח בסוף שורה עדיין לא בא לשם אינו שכחה וכל הני טעמים והא דמייתי מקראי הכל ': עימר צד החיצון. פי' מה שחוץ מן כנגד הקטן: בצד הפנימי. פי' מה שהוא הוה ה כתיב בשדה דהיינו שיהא בגלוי ויהא על הארץ: אינו נדון בשורה. פי' אינו מצטרפין חר אינו נדון בשורה. פי' דהוה הפסק: ישב לאכול כו'. בהא מבעיא ליה: והעליון שניטס אינם שכחה היינו כעמים שמניחם אינן שכחה והיינו כששכח את התחתון אחר שכבר

זכר

הגהות הגר"א

פ"ו (דף כח ע"א) ה"א אבל לא לנוים לאותה העיר אבל לא לעיר אחרת כצ"ל. ומחק תיבת לעניי: הפקר לעניים כצ"ל. ותיבות הדא אמרה נמחק: כיון שאדם מפקיר דבר ויצא מרשותו כצ"ל: (ע"ב) הדא אמרה היא זמן מרובה הוא זמן מועט. כל המאמר הזה נמחק: הדא פשיטא שאילתי' דר"ז ומסייע הוא זמן מרובה כו' כצ"ל. ותיבות דר"ז אמר נמחקים: אי משום שורה צריך ג' כצ"ל. ותיבת דיו נמחק: כל עומרי השדה של חצי קב וא' של ב' קבין כצ"ל [ב]. ומוחק תיבות של קב קב וא' של ד' קבין א:

(דף כט ע"א) ה"ב וקשיא על דב"ה כצ"ל ונמחק תיבות דב"ש: ואינון אמרין שכחה וקשיא על דב"ש כצ"ל. ותיבת אינו ותיבת דב"ה נמחקים: ואינון אמרין שאינו שכחה כצ"ל ותיבת שהוא נמחק [ג]: ברם הבא דבר הלוש בצד דבר כצ"ל. ותיבת מחובר נמחק: באיזו עומרים פליגי כצ"ל. ותיבת באלו נמחק: וחוטר לבעה"ב ותניתה. וחוטר לעניים ותניתה אלו שתי תיבות ותניתה מוחק בתוך החיבור: דתנן א"ר יהודא אמרו לפני ר"ג כצ"ל: (ע"ב) ה"ג ושכח את השלישי ואת הרביעי. ומגיה ואת השלישי ושכח את הרביעי כצ"ל ב:

דף

א ובהגהות הגר"א ז"ל הועתק ע"י הרד"ל ז"ל הגהה בק"ב בנת הרי"ח איתא הכי ר' יונה בעי כל עומרי שדה של ב' קבין כו' והשאר מיותר: ב (לפני רבנו הגר"א ז"ל היי' הגי' ושכח את השלישי ב"ב הגי' ...ל ושכח אלא הרביעי ולא אלו. הבבלי אבן בדפוסים הזה"ס נתקן הגירסא כמו הגירסא של רבינו הגר"א ז"ל):

בנ"י משה

דהבמב"ך היה במיןן לפני השני והשני מחליף ממלאו בבלוקת איזה מהן ביונס. ולא הלקט נמלא הוא ובפיר קמשמר הבעה"ב. ומפרי דאמרינן השני נוטל א' מהן ע"ב דפל כל א' הנה אם יו נקם השני משמר. ור"ש הרמב"ם והר"ל ומהנה כן מן מבולם בנייה ונותן א' מהן לפני. ולא יוכמר לפוס דוחק לא בדברי הרמב"ם ולא בדברי הירושלמי:

(ו) בלשון זה גבי סבבות ובומפתות והרכה הוא ג"כ בפירוש הר"מ. ולא ינא אלא להדם. והבאמ"ך דאפשר לפרש לפרש במעובין בגדה מעוגלה וכפנה מלמטה וקצרה מלמעלה. ולוקחין שומר ושופין אותו במין טבעת מן דאבו של הבגדים לטליתו מחמר השמים זהו לטובעות והגריב [טיפא] שמיכן קם ותנן להכניס מלמטות בגם השמונה בתפירה. זהו לבומפתות כי הקבים הללו במוכים נתפתה נגדים נתפירה וגם מגם שיבואו של הבגדים מתפין בקב. והוא להררה גלגל בלותו:

(א) והרבב"ל גבי דומיא דשמיטה ואם הפקיר אפילו לעשירים ולא הפקיר לבהמה ולגוים ולעיר אחרת אין הפקרו הפקר ובירושלמי קאמר ר' אבין דמתני' מסייע לרבב"ל עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה. והרמב"ם פ"ב הה"ו מה' נדרים כתב כלשון דמתני' אבל לא לעשירים אינו הפקר עד שיפקיר לכל כשמיטה עכ"ל. הרי דפתו כרבב"ל ותימא מדוע לא ביאר דינא דרבב"ל דאם לא הפקיר לבהמה ולגוים ולעיר אחרת לא הוי הפקר. וביותר תוקשה זהרמב"ם בפירושו מסיים ואמנם צריך לבאות בו לב"ם אם לא הפקיר לבהמה ולגברים ולעניי עיר אחרת כ"ו הפקר עכ"ל. הרי דמבואר גר"ל דאלו לר' יוחנן אף לב"ה הוי הפקר. ודוחק מאוד לקיים בירושלמי הפירוש דר"א ור"ל לא פליגי בכלל אלא ר"י מפרש טעמא דב"ם ור"ל מפרש טעמא דב"ה. א"כ אין מסוקם דברי ר' אבין לבמן דמתני מסייע לר"ל ומהא הקיום אחרי דלא פליגי כלל וכן מב"ם ע"ד דר"י פי' ופ"ל דר"ל כו' כיון דלא פליגי כלל והיכן תולקין דמתם. והנה בש"ק נדפס נין שני מבואר מי לבנה מלא לרבב"ל ממתני' דב"ם ב"ה מוגמבתי כו' אבנר כיון בזה לתמוה על פ' הר"מ והאריך הרב"ב ממביאו לב"ם המכוב בפאה וסיוע לר' יוחנן. ולב"ה הביאו הכתוב בשמיטה וסיוע לר"ל. ולא יתמהו מי הוא אשר הסיב ידו ונמה כן על מלי לגבה הנ"ל. וביותר תימה על הרמב"ם שמפרש אף לעשירים בשמיטה דכתיב והבגינית תשמטנה ונטשתה כו' הרי מגולה דלמן מתני' הוא כר"ל ובזמן הכיא לב"ם משמא דר"י ממאי"ב הר"ם מפרך דבין דר' יוחנן כבר דבשמיטה שייכא בגלמא נקמיה: גם בירושלמי לאמר היינו כבמשנה לגין היכון וכנ"ל וב"ה מה מקיימין משמא דב"ם משום תימא היא וב"ם מה מקיימין משמייהו דב"ה שאמנה כו':

[ב] יש להבגים טעמו על שבוה הכי דוקא של א' מה' קבין לב"ם הוי קיטו של בעה"ב וכבגה בשבגה א' גבי הפקר לעניים דהוי קיטו בל עניים ובגיה בשמגה ב' גבי עומר בהוא שחוץ וגבה דהוי מכי קיטו של בעה"ב ומן תקבה בירושלמי לקמן [ה"ט ה"י] א"ל והא תנינן שמודמהו הופיקו דקאמר עומר בהוא שמוך לגבה בני ה"ה קו לבעה"ב עכ"ל. ומדוע לא הקבה הגבגה הקודמות גא' של ד' קבין מפי ה"ה קו לב"ם ותימים. ונגלה בדברי ירושלמי שלא לבתודה כל זבריו תוקפה. מ"ם אי משום דבר מסוים דיו שנים ע"ז לא קמבבך מידי ומסוים ודאי מושיל אליבא דב"ש דהא במיין נפי' שמגד אבל הנה שבוי וכן העבורה בדמבו אפ"ב שאינו ידוע ומפורסם מהני ב"ם מסוים בעלמא בגם נגבהו. וה"ל ודאי דדיו שנים. כיון בהוא בפול ה"ג מסוים מאוד ולא מפרש ע"ז מידי גם לב"ם ולא לב"ה. ב מ"ם אי משום שורה דיו ב' קבה במאות אין ק"ד דהמקשה לב"ם דדיו

ב' כיון שמתורם במשנה בש"א קולו של נפס"ב. ב' מ"ם הדא דר' יוחנן מאי הדא דר"י ומה אידם לנו ר"י. או היכן מוצאו מאמר של ר' יוחנן לענין זה עד דקאמר הכא הדא דר"י. ומה זה אידם הלוא במשנה מפורשת הוא דלב"ם ד' לבעה"ב. ולמה ליה למימר האי אידום משום ר"י. ד' מ"ם ר' יונה בעי כדהק המפרש לב"ם נמי א'. ואם תפרשו לגון איבעי והיכן פירושו ומאי סברא למלק ולאבעי. וביותר תוקשה הומר דברי הרמב"ם של' י"ד דאם יש של ד' אינו שכחה וכן ביאר של במונה ועיין שם במשנה למלך כל הקושיות ונשארו בתימה והגני יוסף להפליאם. דהנה הראב"ד בפירושו לעדיות פ"ד כתב וז"ל מפורש בירושלמי פ"ו מפני שהוא מסוים בין שאר השמרים עכ"ל. ולפי הירושלמי שלפנינו אין מפורש ולא מרומז במסקנא טעמא דמסוים. אלא משום שורה. ומדלא הביא הראב"ד על רמב"ם הנ"ל הגלפ"ד. דע"כ הוי' הגירסא לפניהם הא יתר על ד' אינו שכחה אפילו לב"ה מה אנן קיימין אי משום דבר מסויים דיו שנים. כלומר ודאי מסוים מהני. וכיון שהשותר פי שנים גרמנו של כל העומרים ודאי הוי מסוים. אלא ע"כ טעמא דבעינן שיהא גדלה בכל א' מהרוחות פי שנים גרמנו לכן בעינן ד' כדי שיהא כל לוח גלאה שנים. ה"ז דיו בנים מכן ארבע ולמה בעי לב"ה יתר על הארבעה. אי משום שורה דיו ב'. ואי מטעמא דב"ה משום שורה קבה ביותר נ"ל יתר על כד' אבי' ב' דיו. חד ב"כ אמר קותי ר"ל מתני לעולם עממייתא דב"ה משום מסוים ולא סקשי הא דיו שנים מכן ארבע. ה"ת בגבוע אבל הכא בשומר שהוא עגול ובעינן רביעא דנפיק מנו עגולא בפי עפי משום מוכבא דקרנתא נוסף חלק שבכר גבי תומס לכן קאמר יתר על הארבעה אינו שכחה כלומר במעט יתר נתמלא מדת הרבוע ודין דבעינא רבוע דנפיק מגו עגולא. הוא דינא דר' יוחנן בסוכה ס' א'. ז"ב הדא דר' יוחנן ומקשה הירושלמי שוד מג"ל דמתניתין דקתני ד' לאממשינן דבותא דב"ה ביתר על ד' ומשום מסוים. דלמא קתני ד' משום בורה ולא ממעיטן טעמא דב"ם דלדידהו לא הוי של בעה"ב אלא ד' עומרים ז"ם כל בהוא יכול לחלקן ולעשות בורה כב"ש. כלומר קושיא היא וקתני ד' כב"ש. וע"ז משיב ר' יונה בעלמא אי אמרת כב"ם שפיר קאמשינן דבותא של קב קב. וכמה מוכבא דקרנתא הוא שורה אבל אי אמרת לב"ם ומעמא משום ד' הוא בורה נ"ל למימר של קב קב וא' של ד' קבין וכו"ל של ב' ב' קבין וא' של ח' קבין אלא ע"כ קאמר אליבא דב"ה וממעם דבר מסוים. וזהו שכתב הראב"ד בפירושו לעדיות בירושלמי פ"ו דפאה הטעם משום דבר מסוים ובזה נתיישבו כל התמיהות של משנה למלך הנ"ל:

[ג] פי' גר"ם שכתב בפ"ב מ"ב מתוך הסברא נראה הפכא כו' ושמא ט"ס יש בירושלמי.ובש"א הגיה הר"ה נ"ל ב"ם במקום ב"ה וב"ה במקום ב"ם ושכחה במקום אינו שכחה ואינו שכחה במקום שכחה עכ"ל. והגהגר"ד לקיים הכל כבתוב בספר. אלא נראה האי וקביא על ב"ם כו'. עד ואינון אמרין שהוא שכחה נ"ל אחר שהאמר שנאמרו לשבה בתורה. ובגרם ב"ם מפני שזוכה בו נמה שהחזיקו להוליכו אל העיר ואע"פ שהנים אצל גפה וגדים לא הוי כאלו נפלו ממקום אל מקום דהוי שכחה. ולא במל בזה את הזכיה שזכה בו במה שהחזיקו בו להוליכו לעיר. (ועי' תוי"ע דמסבר מטעמא דהוא דבר הגורם שכחה ועי' רמב"ם בפהמ"ו בגדה ג"כ אינו שכחה וב"ה בפי' הראב"ן של הרע"ב). וב"ה סברי השוכח במה שהחזיק להוליכו אל העיר והניחו בחלקת השדה אינו שכחה. אבל זה שהניחו אצל דבר מסוים נטל בזה הזכיה דמעיקרא והוי כאלו נפלו ממקום למקום

כתב יד א'

זכר את העליון ולכך אינו שכחה משום דכיון שהיה לו זכות בעליון קנה אף התחתון: וכדמפרש אתיא דר"ו כר' יונה כו': עד שיטול כל סביביו. כאן נ"ל מ"ם אחר מתני' ר' בון בר הייא אפי' לא עשאו אלא כמין גם. פי' דהיינו שקלר מב' צדדין ושכחו הוי שכחה:

(סס) הלכה ד בקוצר ומניח תחת הגפן היו עשוין כמו סניפין ט"ס וכל"ל תמן בבוצר גרגרין. פי' ולכך אינו שכחה אלא ב' גרגרין: ברם הכא בעשין סינפין. פי' שחותך אתיכות כמו חצי אשכול ולכך אפי' חצי אשכול הוי שכחה: ומפרש והוא שיהא הותכן בשוה. פי' אבל אם חתך אחד גדול מחבירו הרבה הגדול אינו שכחה: ב"ש אומרים לעניים ובה"א לבעה"ב ט"ס וג"ל בש"א יתום ואלמנה תרי. פי' וא"כ הוי עם לגר ג': ובה"א חד. פי' דהא כתיב ולאלמנה בוי"ו משמע דקאי איתום ולכך ליכא עם לגר אלא תרי:

(סס) הלכה ה עומר שאתה יכול כו'. פי' מלא תשוב לקחתו דייק: (ע"ב) א"ר יונה כתיב כי הקצור כו'. פי' דמפרש טעמא מפני מה קמה שיש בה סאתים אינו שכחה ומפרש דמקשינן לעומר: ובלבד שבלין. פי' שצריך שיהא שבלין אז רואין אותן כדמפרש אם היו דקות אז רואין אותן אכלו הן מלאות אבל אם היה מקום פנוי אין רואין אותן כאלו היו שבלין:

(סס) הלכה ו למה עומר שסביבותיו עוברין. פי' הוי שכחה ולא אמרינן עומר שסביבותיו קציר ולא עומר שסביבותיו עומרין וגבי קמה אמרינן כן עומר שסביבותיו קציר ולא עומר שסביבותיו קמה: ומשני עומר שסביבותיו עומרין מה שתחתיו שדה כו'. פי' ושפיר קרינן ושכחת עומר בשדה: שיפה בה כח העני. פי' שהרי יש בה לקט שכחה ופאה: מצלת. פי' אם שכח עומר או קמה בצדו: עומר שהורע בו כח העני. שהרי אין בו לא לקט ולא פאה: אינו דין שיציל. פי' אם שכח קמה בצדו פי' דהשתא הוי ק"ו מה אם קמה מציל את הקמה כ"ש העומר שיהא מציל את הקמה: א"ל רבי מה אם קמה שיפה בה כח העני ניצולת עומר שהירע בו כח העני א"ד שיציל. פי' דה"ק ליה לדבריך הרי יכול לעשות ק"ו שיהא עומר מציל אפי' את העומר דמה אם מציל את הקמה דבקמה יפה כח העני בה אפ"ה אם שכח בלד העומר העומר מגילה. העומר שהורע בו כח העני א"ד שיהא ניצול אם שכח בלד עומר אחר וזה ודאי א"א אלא ודאי אין למדין בק"ו כה"ג: ה"ג מדברי שניהם למדנו שאין מצילין עומר את עומר. פי' מדלחי ליה בזה דא"כ יציל אפי' את העומר משמע דפשיט ליה שאין מגיל: בח העני ושכחה תיבת ושכחה מיותר: הרי מצלת נ"ל הרי ניצולת. א"ד שיציל. נ"ל א"ד שנצולת: מצילות עומר מעומר. נ"ל שאין מצילין עומר את העומר ותי' אין מצילין קמה מקמה מיותר ד: ה"ג כל שאינו שכחה הא אם שכח פי' א"כ שכחה: הדא אמרת דבר שהוא ראוי להציל ושכחה הרי זו שכחה היפתר וכו': (דף לא ע"א) תציל עקורה את שאינו עקורה. נ"ל להיפך ותציל שאינו עקורה את העקורה: לא על אתר. תי' לא מיותר וה"ג ותבואה וכרם על אתר הוא. פי' בתמיה וכי על אתר בא רשות העני באמצע הרי אפשר להשכיחו ששכח תיכף עד שלא היה לקט כלל בינתים וא"כ מקרי לא בא רשות העני באמצע אלא ודאי דראוי לבוא קאמר אף שעדיין לא בא אין מצטרפין ולכן קאמר שסיר תבואה וכרם שהן ראוין לבוא:

(סס) הלכה ח ולא סוף דבר גסין. פי' אם שכח גסין שאין לו שכחה דמשום שדרכו ליבחן א"כ בקטנים הנשארים יבוא לזכור אותו ולא מקרי שכוח לעולם או דהוי כמו מחמת אונס שמרמת הבהמה שכח והיה כמו מהופה בקש וע"ז אמר דאפי' דקין אין לו שכחה דהייני שאטול א"כ הדקין ושכח שאין לו שכחה כדמפרש מאחר שדרכו לבחן בגסין. פי' דמשום דאף נדקין כשהוא נוטל אם הוא מבחין אם הוא דק או גס ולכן שכח מכח הבהמה והוי כמו מהופה בקש או משום שדרכו ניבחן בגסין דהיינו לראות אם יש עוד שם גסין יזכור אף את הדקין ולא הוי שכוח לעולם: הדרן עלך ב"ש

פ"ז

כתב יד ב'

(סס) הלכה ד כמין גם. שקלר משני צדדין ושכחו הוי שכחה: בבוצר גרגרים. לכך אינו שכחה אלא ב' גרגרים ברם הכא בעשויין סניפין והיינו שחותך אתיכות כמו חצאין אשכולות לכן חצי אשכול נמי הוי שכחה: והוא שיהא חותכן בשוה. אבל כשחותך א' גדול הרבה והשאר קטנים הגדול הרבה אינו שכחה:

(סס) הלכה ה עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו. מלא תשוב לקחתו דייק (ד): (ע"ב) א"ר יונה כי הקצור כו'. מפרש טעמא מ"מ קמה שיש בה סאתים אינו שכחה. ומפרש דמקשינן לעומר (ה): ובלבד שבלין. אבל אם הי' מקום פנוי אין רואין כאלו הוא שבלין (ו):

(סס) הלכה ו ולמה עומר שסביבותיו עומרין ולא עומר שסביבותיו קמה. כלומר מ"ש דדרשת מקציר שסביבותיו קציר ולא שסביבותיו קמה ולמה לא תדרוש ולא שסביבותיו עומרין. ומשני וסביבותיו עומרין מה שתחתיו שדה. ושפיר קרינן בי' ושכחת עומר בשדה: עומר שהורע כח העני אינו דין שיציל. וילפינן בק"ו מה אם קמה מציל את הקמה כ"ש עומר שהוא מציל את הקמה: א"ל רבי מה אם קמה כו'. כלומר לדבריך ניק בק"ו שיהא עומר מציל את העומר אלא ע"כ דלא ילפינן ק"ו בכה"ג: מדברי שניהם נלמד אין מצילין עומר את עומר. מדלחי לי' רבי דא"כ יציל עומר את עומר ש"מ דפשיטא להו לשניהם דאין מציל: (דף לא ע"א) ותבואה על אתר הוא. בתמיה וכי על אתר בא רשות העני באמצע הרי מאינו ששכח מיד עד שלא הי' שם לקט כלל בינתיים ולא בא רשות העני באמצע אלא ודאי אף שעדיין לא בא אלא דראוי לבוא אין מצטרפין ולכן קאמר כגון הבואה וכרם דראוין לבוא המה:

(סס הלכה ח לא סוף דבר גסין. אם שכח גסין דאינו שכחה משום שדרכו לבחון בדקים הנשארים ויזכור אותו ולא מקרי שכוח לעולם או מטעם אונס לא הוי שכחה דהוי כמו מהופה בקש. וה"נ מחמת הבהנה שכח: אלא אפי' דקין. כשנוטל א"כ הדקין אין לו שכחה דכשבא ליטול הדקין מבחין ג"כ אם הוא דק או גס וה"נ בשעת הבחנה יזכור את השכוח ולא הוי שכוח לעולם. או משום אונס דהבחנה הוי כמהופה בקש:

פ"ז

הגהות הגר"א

(דף ל' ע"א) עד שיטול כל סביבותיו א ר' בון ב"ר חייא בשם ר' יוחנן עשאן כמין גם כל"ל: ה"ד רבי בון ב"ר חייא בשם ר' יוחנן עשאן כמין גם. כולו מחוק ב: ר' אמר המן בבוצר גרגרים וכאן בעשוין סניפים מנחם בשם ר' יוחנן כו' כל"ל: והמאמר בקוצר ומניח תחת הגפן היו עשוים כמין סניפין. כולו מחוק: לגר ליתום ולאלמנה יהי' בש"א יתום ואלמנה תרי ובה"א יתום ואלמנה חד כל"ל: והמאמר בש"א לעניים ובה"א לבעה"ב כולו מחוק: (ע"ב) ה"ד כח העני הרי מצלת כל"ל. ומוחק תיבה ושכחה: ושכחה דרי ניצלת כל"ל ג. ומוחק תיבת מצלת: אינו דין שניצל מוחק תיבת שיציל: מדברי שניהם נלמד אין מצילין עומר את עומר כל שאין שכחה דא אם שכח שכחה הדא אמרת דבר שהוא ראוי להציל ושכח ה"ז שכחה תיפתר כו' כל"ל ד: ואין מצילין קמה מקמה הא אם שכח שכחה כולו מחוק:

(דף לא ע"א) ותציל שאינה עקורה את העקורה כל"ל: ותבואה על אתר הוא כל"ל. ומוחק המאמר וכרם לא על אתר הוא:

פ"ז

א בירושלמי שלפנינו המאמר רבי בון וכו' הוא בהלכה ד' והגר"א ז"ל הגי' בהמאמר הזה הוא שייך לסוף הלכה ג' אחר תיבות כל סביבותיו. ב כלומר כאן בכל"ד המאמר הוא מחוק הכן שייך המאמר הזה לעי' סוף הל"ג וכנ"ל בהגה"ס. ג גם בהמאמר רבי גרס הגר"א ז"ל תיבת ושכחה אך גורס במאמר זה הרי ניצולת וגם להלן גורס אינו דין שניצול. ד ובהגהות בנדפס ע"י הבתקה רד ל ז"ל איתא מדברי שניהם נלמד אין מצילין עומר מעומר ומצילין קמה מקמה. ל"א ע"א והכא קצירך בגלוי פרט לטמון כן איתא בהגהות הנ"ל.

בנ"י משה

למקום דהוי שכחה וקשיא על דב"ש בגוב"ג דהוי דבר מסוים ואינון אמרי א"ש כלומר השכחה אלא דבר מסוים ודאי ראוי לבטל הזכיה דמעיקרא.וקשיא על דב"ה בגוב"כ דהוי דבר שאינו מסוים והיינו אמרין שהיא שכחה. כלומר שכיון שאינו מסוים נמה בטל הזכיה דמעיקרא. וזה הדבר שהביא להא"ז הגאון זצוק"ל להאריך בביאור מפני שזכה בו ז"ל והא דקתני ונתנו בלד הגפה הייט משום דדרכו. בכך כיון שהוא רוצה לזכות בו מניחו אלא דבר מסוים שהוא הגפה כדי שלא ישכחהו היינו להמליא תירוץ על האי וקשיא לב"ש. וז"ם בש"א נו"כ רבותא לב"ה שאף שאינם מהוברים. ולכאורה נראה דהוי כאלו הניח בשדה חלקה דלכ"ע לא הוי שכחה אעפ"כ סברי ב"ה דהוי שכחה וכו' ככ"ל. ואין לנו לורך להגיה כלום. ומ"ש בפי' הר"מ בעדיות אבל אם לא לקחו כל עיקר אין מחלוקת שאינה שכחה עכ"ל. ע"כ ר"ל על שאינה שכחה אין מחלוקת אלא כ"ע ס"ל דהוי שכחה. וכן ע"כ נפרש בפירושו לפי' המשניות במס' כאה פ"ו שהם לא נחלקו כנראה מן המשנה הזאת שאינו שכחה.נתי ר"ל על שאינו שכחה לא נחלקו. דאם תפרש אין מחלוקת אלא כ"ע ס"ל שאינה שכחה כמבואר בהלכה אלא נפה וגדיש כו'. תקשה למה השמיט דין זה בחיבורו דאף לב"ש אינו שכחה אלא ע"כ כדברינו זה. ומ"ש ברע"ב פי' השני הוא שבכת הרא"ב"ד בפי' לעדיות. ודאי להגיה ברע"ב שכתב הואיל והניחו אלא דבר מסוים. נ"ל הואיל ומונח אלא דבר המסוים תחת והניחו דהא מיירי שלא החזיק בו וק"ל:

(ד) לקחתו דייק. ולקיחה היינו שהיד אחזו בנקל. ז"ש בירושלמי כל שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו. וכ"ה בתב"ס ב"ב ע"ב ב' ד"ה בני עומרים כו' לקחתו למעוטי האי דאינו ניקח בפעם א' יפה עכ"ל. דרשב"ס בא לפרש לשון הספרי לנחתו כולו כאחת והוא מלשון הירושלמי שהביאו תוס' כוסה כ"ד א' ד"ה גמירי לא דמי שהוא דטעון מן ארעא על ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתפיה להוות דתלי' ליה מן ארעא על כתפיה. ז"ש הרשב"ס בפעם א' יפה. וכן הוא כוונת הר"ש כאן וז"ל פירוש כולו כאחת דבפ"א יכול להגביהו על כתיפו ולשאתו עכ"ל. מהבהר דאין הר"ש ממעט שאינו יכול לשאתו על כתיפו מפני כבדו אלא שאינו יכול להגביהו כאחת על כתיפו לשאתו. אבל משא כתיפו אינו בכרך כובד ההגבהה דהא איתא התם גמירי דמדלי איניש כל כתפיה תלתא דטעונה הוי. אלא שועיו כאן בכדי שיכול להגביהו בפ"א זהו בסוכיף הרע"ב ולשאת אותו על כתפו ילא זה של סאתיים שאי אתה יכול להגביהו כולו כאחת עכ"ל. והתוי"ט מאריך לתמוה משאו וקשה ליה הא משא איש על כתפו מ' סאה ומהלכו משום כפה והתוי"ח מקשה דעדיין לא נתיישב בזה ומתרץ בדרך אחר. ואין אנו צריכין לכל זה. דע לך הכותב דברי הא"ז הגאון זצוק"ל על הספר שנות אלי' העלה בלשונו ג"כ לא יכולת לקחת מחמת כובדו. ואחר העיון בד"ס הכ"ל לא מתרלתא כל קושיות הדברים דשם. מ"ם שבר"ש שהביא הירושלמי והר"מ שביניהם. מפני שלהכותב הכוא הי' נראה כי דבריו הם דברי הר"ש ע"כ קולר ג"כ וכתב שבר"ש. ובאמת לא כתב הא"ז הגאון זצוק"ל דבר א' (עם הר"ם) כ"א שילא לידון בדבר החדש. וכן מ"ב מזה אמרו בב"ב מאי מזה הוא הא בב"ב מבואר הדרש עומר ולא גדיש. והנלפ"ד הלעת הירושלמי הלז על אודות שתי הדרשות דאיתא בספרי חדא ושכחת עומר ולא גדיש ילא עומר שיש בו סאתיים. ועוד איתא שם לא תשוב לקחתו כל שאתה יכול ליטלו כאחת ילא עומר שיש בו סאתים. ובא הירושלמי דכאן לסקשות תרתי ל"ל. וג"ל דה"ג בירושלמי א"ר"א כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו. ועוד הכיי תני ושכחת עומר ולא גדיש היאך עבידא. כלומר הא תו ל"ל. ומשני שכח עומר א' שלידו אין מעגדיני' עומר כו'. ועד"ז מתרץ בבבלי ב"ב ועי' רשב"ס שם. וא"כ ל"ל בשנות אלי' העומר שיש בו סאתיים ושכחו חד דרש משום דכתיב לא תשוב לקחתו כו' אי אתה יכול לקחתו כאחת. ודרש שני משום דכתיב עומר ולא גדיש. מזה אמרו כו' וז"ם כאן א"ל לא א"א בשומר א' שהוא כגדים וסכי דייק ליטנא שהוא כגדיש כו'. ועיין בר"ש שהאריך הרבה:

(ה) ולעכ"ד נראה דר' יונה בא ג"כ להרץ יתורא דשתי דרשות הלנו. וא"כ נ"ל לגרוס ושכחת עומר בשדה קמה שיש בה סאתיים כו' לא תשוב לקחתו עומר שיש בו סאתיים. וכן נראה עוד מלשון הר"מ בפי' וז"ל בהשכחה היא מחויבת בקמה כמו שהיא מחויבת לעומרים לפי שאמר הכתוב ושכחת ולא תשוב עכ"ל. היינו ר"ל שאילו כתיב עומר לא הב"ג לקחתו. והמבאר זה ר"י לא ס"ל מב"ל פ"ד ה"ג ושכחת עומר ע שכחת עומר בשדה ע שכחת קמה. וכן הוא לעיל במשנה קמה שיש בו סאתיים כו'. וכהב בשנות אלי' דיליף שכחת קמה משכחת עומר עיין בר"ש עכ"ל. שגה בזה דהנה גי' הא"ז בירושלמי לעיל ושכחת עומר זו שכחת העומר בשדה זו שכחת הקמה. ולפ"ז אינו יליף כלל מעומר והוא דלא כר"ש. והנראה דהכי נ"ל דיליף שכחת קמה מושכחת עומר בשדה: (ו) איתא בירוש' סוף ה"ה היו דקות רואין אותן כו' כאיתי בביאור האריך שכתב וז"ל פי' שצריך שיהיו שבלים אז רואין אותו כדמפרש אם היו דקות רואין אותן כאלו הן מלאות. נ"ל שם דקות רואין אותן כאילו הן ארוכות ושדופות רואין אותן כאלו הן מלאות. אבל אם הי' מקום פנוי אין רואין אותן כאילו היה שבלין עכ"ל. והר"ש כתב דהכותב ומגיה כאן בש"א ע"ש וכן לעיל פ"ה מ"ג כתב הר"ש פי' שעורים שדופות כמו שמפורש בירושלמי פ"ו מ"ז עכ"ל. הן הנה דברי הר"ש האי עופה שעורים שנשתדפו ונעשו דקין כעופה כו' וכמו שמפורש בירושל' שדופות כאילו הן מלאות. אבל הר"מ פי' גם כאן ממש ככ"ל. שהר"מ פירש דברי הירושלמי הכ"ל דר"י אינו מפרש לשנא דעופה דמתני'. אלא ליטנא דראוי' לעשות סאתיים לא לבד עופה רואין אותו כאילו היא עגום בל שעורים אלא גם שדופות רואין כו'.ועפ"ז יתבאר לשון הרמב"ם בהלכות ז"ל הדקות רואין אותן כאלו הן בריאות והארוכות ואת השדופות כאלו הן מלאות. דהוי להגיה ברמב"ם שם ואם ראוי להיות קמה אחת אומדים נאומד זה לעשות סאתיים כו'.הנה פרש הרמב"ם בריאות היפך עופה. ארוכות היפך דקות.מלאות היפך שדופות. והר"ת כתב זהו פי' מש"ם אפי' היא של עופה וכ"פ בירושל' עכ"ל. והוא במ"ם הרמב"ם בריאות וארוכות.והשמיט דברי הר"מ בפי' למשנה. ולפי דבריו בשיטת הרמב"ם מ"ם ר' יוסי ובלבד שבלין קאי אשלבתן אפי' של עופה ושל דקות ושל בדופות רואין ובלבד שיהיו שבלין. ולפ"ז משעפת ליטנא דכותב הביאור שכתב שצריך שיהא שבלין אז רואין וכדמפרש אם היו דקות כו' אינו מוכרח מלשונו דהאי אם היו דקות הוא פי' לעופה דמהניתין כי האי ובלבד קאי גם אדקות כנ"ל. אבל לשנא דשנות אלי' בפי' האריך נראה כפי' הר"ת שכ' וז"ל תנואה רעה שנדלה בפיזור ממעט כאן וממעט כאן יש לכוון בדבריו שגדלה בפיזור על השיבולת ממעט כאן ברא"ש השיבולת וממעט כאן באמצע השיבולת וכ"ה לשון הר"ת ובקעה גדולה ממנו הוליא זרע ממעט ויצא רובו בתבן וקש. אפס לא זכיתי לידע מדוע השמיט הרמב"ם להלכה דברי ר' יוסי ובלבד שבלין וצ"ע. ועי' שם בשנ"א מ"ש שם עוד ושכחת עומר לא שייך הא דמנ"ת באם יש בה סאתיים תבואה או לא. לא זכיתי להבין דבריו ולא נאוקמי גרסא. עוד שם במ"י וכל המעונים באכך ר"י אומר אין להם שכחה והכ"א יש להם שכחה. איתא בש"א דלר"י דורשים שם ריבוי דכתיב והכל גדיש או הקמה או השדה קמה הוי מיעוט או השדה הוי מיעוט והוי מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות וכאן דלא כתב קמה הוי מיעוט (אחד) ע"כ. לא זכיתי להבין דבריו ולאוקמי גירסא. דהא בירושלמי הכא מבואר דמיתורא דגדיש קדריש לרבות הטמון. ובבבלי ב"ק ס' ע"א ולר' יהודא וכו' קמה ל"ל לרבות כל בעלי קומה עי' בירושלמי שם שהביאו תוס' ד"ה לרבות. ומ"ש כאן בירושלמי דר"י דריש שדך בגלוי וממעט טמון ובקועה ודאי פליגי דהא איתא ר"י דריש מכי תקצור דומיא דקציר בגלוי ובשדה מבעי ליה לרבות שכחת קמה אבל מי יימר דפליגי על בבלי דב"ק. גם לא ידעתי מדוע כתב הרע"ב כאן בדברי ר"י מה שדה בגלוי כהירושלמי ולא כבבלי דסוטה כנ"ל:

פ"ז

כל זית פרק שביעי

(דף לא ע"ב) **הלכה א** כל זית כו': ה"ג היו שניהן יחידין. פי' שזית אחד עומד אצל דקל א': זה מסיים את זה. פי' ששניהם אינן שכחה: שלא היו זיתים מצוין. פי' וא"כ הוי או זיתים סתם כמו הסתא נטופה ואפ"ה סברי רבנן דיש להם שכחה אף סודאי לא פליגי בנטופה והיינו משום דהוה כל שדהו נטופה וסברי רבנן דיש להם שכחה: ה"ג והתנינן נטופה אלא שופכני שהוא עושה הרבה והתנן במעשיו כו': ה"ג דבש"א אינו שכחה. פי' נבי נפה וגדים כו': ה"ג התיבון הרי עומר שכחה לא כתיב אחריך. פי' ואיך יליף אחריך שיהא שכחה לזיתים: ומשני מכיון שכתוב לא תשוב כמו שכתוב כו'. פי' דלא תשוב הוי כמו אחריך: ופריך מעתה אין שכחה לגפנים לר' יוסי. פי' כיון דלא דריש אחריך דהא מאחריך ידעינן אף בגפנים ובגפנים לא פליגי: ר' יונה בעי ההן זית נטופה כו' ע"ד דר"י אפי' התחיל בו כו'. פי' דהא דר"י א דאמר אינו שכחה לזיתים ודאי שאין חילוק בין התחיל ללא התחיל דהא משמע שלעולם אין לו שכחה והוי טעמא משום דהוה כמו נטופה אלמא דסבר דבנטופה אין חילוק בין התחיל ללא התחיל ופליג אמתני' דלקמן דמחלק בין התחיל ללא התחיל:

(דף לב ע"א) **הלכה ב** של שני מלבנים ב. פי' בכל שורה הוי שני מלבנים ודרכם היה בכל שורה הוי שני מלבנים ודרכם היה בכל שורה ליטע בתוכו גפן ג וע"ז אמר שאם שכח אמצע הגפן ג שבאמצע השורה לא הוה שכחה: אי משום דבר מסוים. פי' להכי לא הוי שכחה: אין כאן זיתים. פי' בתמי' והלא יש כאן עוד זיתים ואמאי הוי מסוים יותר מהן: אי משום שורה. פי' שעומד באמצע שורה של מלבנים: הוא עצמו נידון כשורה. פי' ואמאי צריך ג' שורות: ומשני ע"י שורה. פי' של זיתים שהוא עומד באמצע וע"י שורות שלו של מלבנים לכך לא הוה שכחה שהוא עומד בין השורות באמצע זיתים והא דנקט של שני מלבנים משום שדרכן היה ליטע זית א' בין ב' מלבנים והוא ר"ל דהכא איירי שיש ג' זיתים לכך אמר ג' שורות של ב' מלבנים: בזית גודיין. פי' ששכח זית תלום שהיה מונח בין ב' מלבנים אלו: אפי' שאר כל הזיתים. פי' מחוברין: כביון שדרכו ליבחן. פי' מחמת שהוא עומד במקום מסוים לכך אין לו שכחה: ה"ג במד"א בשלא היה מכירו אבל אם היה מכירו. פי' אותו האילן: מרדף אחריו אפי' עד מאה הא אם יש בו סאתים ושכחו ה"ז שכחה. פי' מהכא ילפינן דאם התחיל בו ויש בו סאתים ושכחו ה"ז שכחה דמשמע דהאי בד"א קאי כמי איש בו סאתים: ע"ז אמר לא על הדא אתאמרת ד. פי' האי בד"א א"א על הקדמייתא כל זית כו': הא אם יש בו סאתים: פי' השתא איכא למימר דאם יש סאתים אפי' התחיל בו אינו שכחה: ה"ג תרין פתרין כ"ז שיש לו תחתיו יש לו בראשו אין לו תחתיו אין לו בראשו רמ"א משתלך המחבא קודם לכן כו': (שם ע"ב) פתר כו' יש לו בראשו רמ"א משתלך המחבא הלכה המחבואות אע"פ שיש לו תחתיו אין לו בראשו תני משום ב"ש וכו': וגמרו ה"ז אין לו בראשו כצ"ל:

פחות

א מזה נראה דקאי לר"י דמתני' וכהגהותיו צריך ר' יונה קודם א"ר יוסי לא חייב כו'. ב בהגהותיו גרס הכי כיני מתניתין בין כל שני מלבנים-מה אנן קיימין כו'. ומוחק תיבת של ותיבת ושכחו. ג לא ידעתי האי גפן מאן דכר שמיה וגם בשטת הי' לא נזכר. ד ובס מוחק תיבת איתאמרת: [מנכדו הג"מ יעקב משה זצ"ל מסלאנים].

באורי הגר"א

כל זית פרק שביעי

(דף לא ע"א) **הלכה א** כזית הנטופה בשעתו. בשעה ששכח את הזית אף שאינו נוטף בשאר שנים ואשמעינן אף שאין לו שם רק שהוא כזית הנטופה בשעתו ובנטופה יש חסרון שאינו אוגר שמנו בתוכו ויש בו מעלה שיש בו שמן הרבה. ומעלתו פחית מזיתים שיש להם שם מ"מ אינו שכחה. כ"ה בש"א: (ע"ב) היו שניהם יחידים. הי' זית יחיד עומד אצל דקל יחיד: זה מסיים את זה. נמצא שניהם מסוימים ושניהם אינם שכחה: לא אמר ר"י אלא בראשונה. דאז היו סתם זיתים חשוב כמו נטופה דהשתא ופליגי עליו רבנן דהוי שכחה והא בנטופה לא פליגי רבנן דלא הוו שכחה אלא ע"כ טעמא דרבנן בסתם זיתים הוו כמו כל שדהו נטופה דיש להן שכחה (ד): הדין זית נטופה הואיל והוא מסוים. הא דנטופה אין לו שכחה אינו אלא משום חשיבותו הוא מסוים: ע"ד דר"י אפי' התחיל בו כו'. הא דאר"י אין שכחה לזיתים משמע לעולם אין לו שכחה בין התחיל ובין לא התחיל וחשיבות הזיתים לר"י הוי כמסוים דנטופה אלמא לר"י אין חילוק בין התחיל אפי' בנטופה ופליג אמתני' למחלק בין התחיל:

(דף לב ע"א) **הלכה ב** של שני מלבנים. בכל שורה הוי שני מלבנים ודרכו הי' בכל שורה ליטע בתוכו גפן ואם שכח אמצע הגפן שבאמצע השורה לא הוי שכחה (ה): אין כאן זיתים. בתמיה הלא יש כאן עוד זיתים אמאי זה הוי מסוים יותר מהן: הוא עצמו נידון כשורה. ואמאי צריך ג' שורות. ומשני ע"י שורה של זיתים שהוא עומד באמצע וע"י שורות של שני מלבנים לכך לא הוי שכחה שהוא עומד בין השורה באמצע זיתים: והא דנקט של שני מלבנים משום שדרכן היו ליטע זית א' בין שני מלבנים והוא ר"ל דהכי איירי שיש ג' זיתים לכך אמר ג' שורות של שני מלבנים: בזית גודיין. זית תלוש המונח בין ב' מלבנות ושכחו: אלא אפי' שאר כל הזיתים. המחוברין כיון שדרכן לבחון וכאלו הוא עומד במקום מסוים אין לו שכחה: אבל אם הי' מכירו. אותו האילן מרדף אחריו: הא אם יש בו סאתים. דמשמע האי בד"א קאי נמי על יש בו סאתים דאם התחיל בו ויש בו סאתים ושכחו ה"ז שכחה. ומשני לא על הדא אתאמרת האי בד"א אלא על הקדמייתא אבל ביש בו סאתים השתא איכא למימר אפי' התחיל בו אינו שכחה (ו):

דף

הגהות הגר"א

פ"ז (שם ע"ב) ה"א היו שניהם יחידים זה מסיים את זה כצ"ל. מוחק תיבת נטופה [א]: והתנן נטופה אלא שופכני שהוא עושה הרבה כצ"ל. ומוחק תיבת שמן א [ב]: דבש"א אינו שכחה כצ"ל. ומוחק התיבות הפקר עניים הפקר: יש להם שכחה ר' יונה בעי ההין זית נטופה הואיל והוא מסוים ע"ד דר"י כצ"ל: אפי' התחיל בו כמו שלא התחיל בו א"ר יוסי לא חייב כו' כצ"ל: מעתה אין שכחה לגפנים לר' יוסי דלא דריש אחריך ב כצ"ל [ג] ומוחק תיבת לזיתים: התיבון והא עומר שכחה דלא כתיב כו' כצ"ל. ומוחק תיבת הרי וגריס דלא בדלית:

(דף לב ע"א) ה"ב כיני מתני' בין כל שני מלבנים כצ"ל [ה]. ומוחק תיבת ושכחו: בזית גודיין כצ"ל [בגימ"ל ולא בנו"ן]: בד"א בשלא מכירו אבל אם היה מכירו כצ"ל. ומוחק תיבת בשהי' ותיבת לא: הרי זה שכחה לא על הדא כו' כצ"ל. ומוחק תיבת אינו ומוחק עלי' אתאמרת: יש לו בראשו אין לו תחתיו אין לו בראשו רמ"א משתלך המחבא קודם לכן אע"פ כו' כצ"ל: (ע"ב) יש לו בראשו רמ"א משתלך המחבא הלך המחבא אע"פ שיש לו תחתיו אין לו בראשו כצ"ל [ז] ג: ומאמר הלכה המחבואה אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו כולו מחוק: את הכרכר ותמרו אין לו בראשו כצ"ל. ומוחק תיבות הרי זה יש:

א ובהגהת הרד"ל הגי' אלא שהוא עושה [הרבה] והתנינן נטופה אלא שופכני שה"א עושה הרבה והתנן במעשיו כו'. ב ובהגהות הנ"ל הגי' בזה"ל שהזיתים מ:ויין יש להם שכחה ר' יונה בעי ההין זית כו' כמי שלא התחיל בו א"ר ר' יוסי לא חייב כו' גמיר אחריך את יך מעומר השכחה הרי לא כתיב תמן אחריך מכיון שכתיב לא תשוב לקחתו כמו שכתוב אחריך מעתה אין שכחה לגפנים לר' יוסי דלא דריש אחריך. ג ובהגהות הרד"ל איתא הגי' המחבואה אע"פ שיש לו בראשו אין לו תחתיו [ועי' פי' הרידב"ז ד"ה הלכה וכו'].

בנ"י משה

[א] הרמב"ם בהל' מתנת עניים פ"ה הכ"ד כתב כני' הספר היו שניהם זית נטופה כו'. ולא ידענו איך לפרשה. דא"ל כפירוש המפרש דמיירי אע"פ שהתחיל הרי הרמב"ם כתב אחר זה בד"א בשלא התחיל כו'. אם לא שנדחק לפרש היו שניהם ר"ל שניהם שחשב לעיל היינו המסוים מדעתו הוא נטופה והדקל. זית נטופה זה מסיים את זה הדקל:

[ב] במשנה בשמו בשני' שופכני או ביישני כתב הרע"ב מביים כל שאר האילנות מרוב השמן ויוצא ממנו עכ"ל. הנלע"ד כוונתו לא שעושה זיתים כ"כ עד שיעלה לו שם במעשיו שהוא עושה זיתים הרבה כ"א שעושה זיתים יותר מעט משאר אילנות. וגם לא שעושה שמן כ"כ עד שיהי' לו שם שופכני שהוא עושה שמן הרבה כ"א שעושה שמן מעט יותר משאר זיתים. כשתקבץ המעט שזיתיו מרובים וגם המעט שבכל זית שמן מרובה יוצא ממנו שמן יותר מחביריו. והרע"ב שכתב שמביים שאר אילנות לא מרוב זיתים שהוא עושה אלא מכיון שעושה יותר מחביריו וזה הדבר קיים הר"ש כמו שהוא מסוים. ר"ל הע"פ שאינו מסוים במעלה א' כמו שהוא מסוים. ותוי"ט הקשה על הרע"ב א"כ היינו שופכני. ומה שמתרץ איכא דאתרה דקרי ליה שופכני וכו' עכ"ל. א"כ הי ל"ל שנקרא שופכני או ביישני. וקתני שהיה שופכני משמע שהי' מעלתו שופכני או הי' מעלתו ביישני. ומ"ש תוי"ט עוד ולי נראה כו' שהוא עושה זיתים גדולים משאר אילנות. וכמו כן כתב הכותב בשנות אלי' וז"ל ומ"ש יש בירושלמי במקום רוב זיתים צ"ל גודל זיתים דא"כ היינו במעשיו ע"ש בת"ש. ויש בזה טעות הדפוס וכצ"ל וט"ס יש גר"ס במקום רוב זיתים צ"ל גודל זיתים דא"כ היינו במעשיו עכתוי"ט. ראה אבי גם כאה שהכותב כתב דברים מדעתו. במה שידעת כי אין דכך אא"ז הגאון זצוק"ל להעתיק דברי תוי"ט. ואני לא יכלתי להבין דברי תוי"ט אלו. הלא זה שאמרו שופכני שהוא עושה שמן הרבה. ע"כ תאמר דהיינו שזיתיו גדולים. דא"ת הוא זה שזיתיו מרובים ע"כ עושה שמן הרבה תקשה היינו מעשיו שהוא עושה זיתים הרבה. ואם שופכני אין זיתיו מרובים וגם אין זיתיו גדולים מניין יוציא שמן הרבה אלא ע"כ שופכני הוא שזיתיו גדולים ומה תיקן התוי"ט באמרו ביישני הוא שזיתיו גדולים:

[ג] העתקתי כאן הג"ה שמצאתי סביב הירושלמי. אבל נראה שבמהדורא קמא הגיה בד"א. ואח"כ מחק ולפי המחק נראה דס"ג אלא ר"ע דו דריש אחריך התיבון הרי עומר כו' כמו שכתוב אחריך מעתה אין שכחה לגפנים כר' יוסי דלא דריש אחריך. ובביאורו נראה שכתבו לפי המהדורא קמא. לכן ביאר וז"ל התיבון הרי עומר כו' ואיך [יליף] מאחריך [שיהא] שכחה לזיתים ומשני כיון דכתיב לא תשוב כו' ופריך מעתה אין שכחה לגפנים לר' יוסי, כיון דלא דריש אחריך דהא מג"ש דאחריך ידעינן אף בגפנים ובגפנים לא פליגי כלל. ועיין עוד מזה:

(ד) ועיין בש"א שהביא בשם ר"ש שמביא הירושלמי דלא אמר אלא בראשונה כו'. ובירושלמי מביא עוד מ"ד דר"י לא ס"ל כלל שכחה בזיתים עכ"ל. כוונתו להשיב על ר"מ ור"ש שלא הביאו אלא פי' הראשון. והנראה נתרץ דעתם מדפשיט לי' בירושלמי [דין] דשדהו נטופה מדברי ר"ש בן יקים ודאי דקים להו לחז"ל דפירושו מכרעת. וזה הדבר שקיים הר"ש ומדקדק מתוך כך כו' שבא להתגלגל למה תפס לשון ראשון שבירושלמי. והתוי"ט הוסיף על לשון הרע"ב ובירושלמי מדקדק דהואיל כו' ללא נורך הוסיף. ועי' בר"מ שכתב מפני שאמר ע"ם הוא וצ"ל מה שאמר אותו וכו' שהיו הזיתים מועטים מאד כו' ואח"כ כו' ורבו הזיתים לא הי' מחלוקת משמע מדבריו שבימי המשנה עדיין לא רבו אעפ"כ פליגי רבנן במשנה א' וב' [באמרם] כל זית לאשמעינן אפי' זית שחשוב באותו זמן יש לו שכחה אא"כ הי' ידוע ומפורסם. וז"ש בהל' מ"ע פ"ה הכ"ה ולמה אמרו בזית בלבד כו'. והראב"ד מפרש מ"ש לא אמר ר"י אלא בראשונה ר"ל זמן הקדום לפני זמן המשנה אבל בזמן המשנה כבר רבו הזיתים ואין חילוק בין זית לאילן אחר. אפס לדעת המורה ר"י דקאמר טעמא דתנא ר"י דלא יליף ג"ש בזיתים ואין שכחה לזיתים לעולם שפיר אשמעינן רבותא דאפי' זיתים אחר שרבו בזמן המשנה יש להם שכחה אא"כ היה ידוע ומפורסם ולאשמעינן דלא כר"י התנא. וז"ש הראב"ד ולמה אמרו בזית בלבד ז"א אלא לדעת ר"י המורה:

[ה] העתקתי הדברים כמו שכתוב בביאור אות באות. כי לא הבנתי דבריו ולא מצינא לאוקמי גירסא להבינם. אבל דע לך דזה הביאור הוא מהדורא קמא. כי סביב הירושלמי הוגה בכ"י קדשו ממש כיני מתני' בין כל שני מלבנים. ויתבאר גי' הלזו ע"פ מ"ש בש"א אילן זית א' עומד בין ג' שורות של ב' מלבנים כל שורה ושורה אינו שכחה. וז"ש כל שורה ושורה אינו שכחה הוא פי' בין ב' מלבנים דכיני במתני'. וא"כ אינו עולה יפה הציור שבש"א. ולאוי להיות

— — — הציור כזה* הנקודות הם הזיתים [והקוים שבין המלבנות ובכל שורה ג' זיתים — — — וב' מלבנות ואמר כ"א כיני מתני' ששכח זית בין כל שני מלבנים דאלת"ה אלא כדקס"ד — — — שלא שכח אלא זית א' באמצע א"כ מה אנן קיימין אי משום דבר מסוים אין כאן זיתים ובמה הוא מסוים יותר מן כל הזיתים. ואי משום שורה שהוא עומד בין שני זיתים הוא עצמו נדון כשורה וצ"ל למימר עומד בין ג' שורות וה"ה בשורה א' אלא ע"י שורה וע"י שורות היינו ששכח א' בין ב' מלבנים. אימה ביישי' הוי הוא אמצעי שורה ועומד בין השורות לכן לא הוי שכחה:

(ו) ובש"א בפי' הקצר הטעה הכותב בפשיטות וז"ל ירושלמי בלא קאי אסאתיים דאפי' התחיל גם רק שנשאר סאתיים אינו שכחה. והכי ר"ל דלא מצי קאי אסאתיים דהרי אפי' התחיל רק שנשאר סאתיים א"ש. אבל בפי' הארוך לא ביאר הכותב כראוי וז"ל דאם יש בו סאתים לא הוי שכחה אף אם התחיל וכו'. ולא ביאר אם כוונתו שיש בו סאתיים קודם שהתחיל. או אחרי שהתחיל נשאר בו סאתיים. [חסר] בזה אם כביעת הרמב"ם או הר"ש. והתוי"ט מפרש לדברי הרמב"ם בדוחק והאדיק השגת הראב"ד. והראב"ד השיגו פעמים ושלש. ואני מקוצר דעתי לא יכולתי לידע במה השיג הראב"ד ולא שיטת הר"ש. דלהר"ש ביש בו סאתיים אפי' כי התחיל הוי שכחה. והסברא נותנת להיפך. במה שהוא מסוים ביש בו סאתיים הוא מצד רבויו וכי התחיל נגרע רבויו ואינו מסוים כ"כ ומתורץ בזה קושית הכ"מ ברמב"ם פ"ה מה' מ"ע הכ"ד שכ' וזה דבר תימא שאם כזית נטופה ע"ש אבל בנטופה קיומו מפני שמו ולמה יגרע כי התחיל הלא הוא שמו נטופה. ועוד להר"ש מוכרחים אנו לדחוק ולומר דהאי בד"א לא קאי אלא אנטופה דרישא דמתניתין. דאי קאי על כולן אנטופה ובשמו ובמעשיו ובמקומו. תקשה מ"ש בעושין הרבה אמרינן בד"א בשלא התחיל. וביש בו סאתיים לא אמרינן ה"ז בד"א. ובאמת לאוי להתבונן מה בין השנוי במשנה א' שהוא עושה הרבה ובין השנוי במשנה ב' שיש בו סאתיים. א"ת שני השעורין שוין למה נכפלו וא"ת שהאחד מרובה לתני שיעור הקטן אינו שכחה כ"ש המרובה. ועוד תקשה למה סתמו שהוא עושה זיתים הרבה. ולא ביארו כמה הוא שיעורו שנקרא הרבה [חסר] וכי כי הרמב"ם יצא לו לפרש במהדב נבא נומר לדעת הרמב"ם עושה הרבה אין בו שיעור כ"א כשעושה רב מחבריו הרי יש [חסר] ושיעור סאתיים הוא שיעור מועט לאילן שלם. ורוב האילנות עושין כמה סאין וז"ש הרמב"ם הכ"ב השוכח אילן בין האילנות ר"ל שכח האילן עצמו אפי' הי' בו כמה סאין פירות ה"ז שכחה. ולא מהני כ"א שיהי' לו יתרון על חבריו בשמו או במעשיו או במקומו ומפני שהוא ידוע ומפורסם הרי הוא עתיד בוודאי לזוכרו לאחר זמן ויעלה לו בזכרונו איך לא עסק באילן המסוים לו בדעתו ויאינו שכחה בד"א שלא התחיל לעסוק באילן זה המפורסם והיה יוצא מדעתו ועתיד לזוכרו אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו מתוך שכבר לקט הרוב ממנו יצא מדעתו סיומו ומפני התקצת שנשאר בו אינו עתיד לזוכרו ה"ז שכחה. והוא שיהי' הנשאר מקצת היינו פחות מסאתים. אבל אם הנשאר סאתים הוא שיעור מרובה בין כל הנשארים והוי זה הנשאר מסוים בדעתו וכמ"ש הרמב"ם שם הכ"ד הי' מסוים בדעתו ה"ז כמפורסם וידוע. וכ"ה מפורש בתוספתא אבל אם התחיל בו הוי שכחה עד שיהא בו סאתיים. כלומר אז שב הנשאר להיות מסוים מפני שיעור הנשאר המרובה. והאי נד"א צ"ל במתניתין קודם שיש בו סאתיים וכ"ה בירושלמי לא על הדא אתאמרת כו' ויתורץ מ"ש במ"א ושאר כל הזיתים בניים שכחה משמע אפי' יש בו סאתיים. והכא קתני שיש בו סאתיים א"ש אלא הא דלא התחיל והא דהתחיל. אלא שהראב"ד נטה לו לשיטת הר"ש דהך תוספתא פליג אמתני' כמ"ש שם הכ"ד מן המשנה נראה שאינו כן ר"ל היינו כמ"ש הר"ש במשנה דנטופה מהני אע"פ שאין סאתים וסאתים מהני אע"פ שאינו נטופה. וזה שהשיג [הראב"ד שם] הכ"ו על הרמב"ם במ"ש[ואפי' הי' בו כמה סאין א"א זה אינו מחוור כלל. והוא הדבר שהשיג במ"ש סאתים ה"ש אא"כ שכח כל האילן א"א אין זה מחוור כלל וכלל. ועכ"ת שנדחק מאד לפרש השגת הראב"ד וכן מ"ש במהרי"ק שם. אלא אי קשיא הא קשיא לן תנא דמתני' סידר לן בשמו ובמעשיו ובמקומו. והרמב"ם בהל' היפך [דז"ל שם בה' כ"ג בד"א] באילן וכו' במקום כו' או במעשיו כו' או בשמו כו' אבל בהלכותיו לא קשיא דניכל לומר במתני' לא זו אף זו קתני ולכן כשכתב הרמב"ם באילן שאינו ידוע ומפורסם. [אז] היפוכן הוי לא זו אף זו אלא הא קשה לי דפירושו למשנה הפך ג"כ וקמפרש וז"ל ותהי' ידיעתו מפני הגבלת מקומו או לרוב זיתיו או לרוב שמנו עכ"ל וצ"ע:

[ז] עי' בש"א בפי' הארוך דפי' האי כ"ז שיש לו תחתיו כו' קאי על זיתי ניקוף כו' וט' ותדוש מ"ע בזית וצ"ע כו' כ"א: וז"ל בהשמטות שם ד"ה מה שתמה וכו' אבל באילנות אין בו רק עוללות לבד

וזה

כתב יד א'

(דף לג ע"א) **הלכה ג** פחות א מכאן אשכול. פי' לספר נ"י מדקתני גבי עוללות שנים ושלשה גרגרים משמע דוקא כה"ג אבל פחות מכאן אינו עוללות: בירתא דחרובתא נ"ל כריתא דחרובתא: ר' חונא בשם ר' אבון שני תמידין עד ר' חונא בשם ר' אידי מיותר: ראיה אזל נ"ל רבי אזל:

(שם ע"ב) **הלכה ד** ה"ג מתוך שהוא מעבן. פי' ע"י מה שהוא מידל. הוא עושות יותר. ותיבות לשנה הבאה מיותר:

(שם) **הלכה ה** שקורין עליו את ההלל ב. ויהא חייב בביעור עד ויפדה במחובר נ"ל למעלה קודם ויהא מותר לאונן וכן למטה נ"ל נמי כן:

(דף לד ע"א) אר"א כיני מתני' כו' כל עיקר תיבת כל עיקר מיותר ונ"ל בסוריא: א"ל חמי מה אמר כו' כרם רבעי בסוריא כאן נ"ל כל עיקר: חיפה שאל את ר"י אמרינן נ"ל שאל לר"י דאמר: כמה דתימר אין מע"ש בסוריא דכוותיה אין נטע רבעי בסוריא כן ר' יוסי בר' יהודא אמר כמה דתימר אין מע"ש אלא לאחר י"ד שנה כו' אלו נאמר כב"ש נ"ל אם אומרים לב"ש ג: א"ל ולא ר"י. נ"ל ולא ב"ש כר"י סברין מימר כל דא הלכתא ב"ש כר"י ד: כל הסוגיא במס' מעשר שני פ"ה ה"ג:

(דף לד ע"ב) **הלכה ו** אז אין בציר אין פרט. פי' דהיינו שנפרט ראשונה כיון שלא היה עדיין בציר אינו פרט: עד שיהא בציר בשעת הבציר כנ"ל. פי' דהא דמהני בציר היינו דוקא כשהוא בשעת הבציר אבל אכלתן חיה קודם שבצר אף שהיה בציר לא הוי העוללות לעניים:

(שם) **הלכה ז** מה רבנן סברי מימר קורות ופירות. פי' רבנן דאסרי גמזיות יסברו דשניהם הקדישו: ואח"כ גרסי' אין תימר קורות ופירות הקדישו. פי' דטעמא דרבנן הוי משום דקורות ופירות הקדישו בפי' א"כ איכא למיבעי המקדיש שדה אילן פי' סתם אם שייר לו הגידולין פי' שאינו בכלל הקדש אם לא אבל אי סברי רבנן שלא הקדישו אלא קורות ופירות הוי בכלל לכך אסור גמזיות תו ליכא למיבעי מידי דה"ה בגידולין כן: מפני שהוא כרם הקדש. פי' קודם שהיה העוללות וכרם הקדש פטור מן העוללות: ה"ג פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה וחייב בשביעית ר"ז כו'. פי' בא ליתן טעם מפני מה חייב בשביעית: לאוכלו בלא פדיון. פי' דמקשי האיך עושין בפירות שביעית של הקדש דהפירות גופא א"א לאכלן כמו שאר שביעית הא אין הקדש יוצא בלא פדיון ולפדותו ולאכלו קשה דא"כ הוו המעות דמי שביעית דשביעית תופסת דמיו וא"כ יהא אסור ליקח שום דבר מזה דהוי כלוקח לו קרדום מדמי שביעית: (דף לה ע"א) ומשני מחליפו ביד אחר. פי' שמחליף אותן המעות על מעות אחרים שיש לא' של חולין שהוא רוצה לאוכלן ויוצאין אלו מאיסור שביעית דזה כלל בידינו ראשון ראשון נתפס בשביעית ופרי עצמו אסור אבל האמצעים יוצאין ע"י חולין אלו לחולין: למה לינן אמרין. פי' החילוק אם הקדים קודם שנודעו העוללות לאחר שנודעו העוללות כו': והורו כר' יוסי. פי' שצריך ליתן שכר גידוליו להקדש: ואפי' על ר' הושעיא לית הדא פליגא. פי' סיפא דקתני וברגליות משיעבור הימנה ור' הושעיא סבר כל שאתה יכול ליפסום: ומפני שנייא היא כו': הדרן עלך כל זית

מאימתי פרק שמיני

(שם) **הלכה א** מאימתי כו': ה"ג ופחות מכאן אינו אסור משום גזל. פי' פחות מד' איסרין בתמי' וא"כ אמאי מותר לאחר ללקוט: ומפני מתוך שהוא יודע שאינו מביא פרנסתו. פי' דהיינו ד' אסרין שהן ב' סעודות לו וב' סעודות לאשתו: אף הוא אינו יוצא. ומפקיר ליה לכך מותר לאחר ללקוט:

שם

א היינו שגרס תיבת פחות תחת תיבת יותר. ב בהגהותיו מחק את השלל. ג בהגהותיו איתא אם כב"ש. ד ושם הכי גרסי' כל הדא הלכתא: [מנכדו הג"מ יעקב משה זצ"ל סלאנים].

כתב יד ב'

(דל"ד ע"ב) **הלכה ו** אם אין בציר אין פרט. היינו שנפרט ראשונה כיון שלא הי' עדיין בציר אינו פרט: עד שיהא בציר בשעת הבציר. הא דמהני בציר דוקא כשהוא בשעת הבציר אבל אכלתן חיה קודם הבציר אף שהי' בציר אין העוללות לעניים:

(שם) **הלכה ז** סברין מימר קורות ופירות. רבנן דאסרי גמזיות יסברו דשניהן הקדישו: אין תימר קורות ופירות הקדישו צריכה לרבנן. שאם נאמר טעמא דרבנן הוא משום דהקדישו בפי' קורות ופירות א"כ איכא למבעי המקדיש שדה אילן סתם אם שייר לו הגדולין או לא אבל אם נאמר טעמא דרבנן כשהקדיש הקורות הוי הפירות בכלל ליכא למבעי אלא בגידולין ה"ה כן: שנייא היא שהוא כרם הקדש. קודם שבא לכלל עוללות הוו הכרם של הקדש והקדש פטור מן עוללות: נמצא כלוקח לו קורדם. דהא שביעית תופסת דמיו ואסור ליקח שום דבר מדמיו וכאלו לוקח לו קורדום מדמי שביעית: (דף לה ע"א) מחליפו ביד אחר. מחליף אותן המעות על מעות אחרים שיש ביד אחר מעות של חולין ורוצה לאוכלן ובזה יוצאין אלו המעות מאיסור דמי שביעית והוא לפי הכלל דאחרון אחרון נתפס בשביעית ופרי עצמו אסור אבל האמצעיים יוצאין לחולין: ולמה לית אנן אמרין. דהחילוק הוא אם הקדים קודם שנודעו העוללות לאחר שנודעו העוללות כההיא דאר"י כו': והורו כר' יוסי. דנותן שכר גדולין להקדש: ואפי' על ר' הושעיא לית הדא פליגא. היינו סיפא דמתניתין דקתני וברגליות משיעבור הימנה ור' הושעיא אומר כל שאתה יכול לפסום ידך כו':

מאימתי פרק שמיני

(שם) **הלכה א** ואחר לכן אינו אסיר משום גזל פירוש אמאי מותר ללקוט לאחר מכאן: ומפני מתוך שהוא יודע שאינו מביא פרנסתו היינו ב' סעודות לו וב' סעודות לאשתו שהוא ד' איסרין אף הוא אינו יוצא ומפקיר לי' לכן כל אדם מותרין (א):

שם

הגהות הגר"א

הלכה ג שנתנה לו מעשר כו' כן צריך להיות. ומוחק תיבת שנתמנה [ח] (דף לג ע"א) ושלשה גרגרים פחות מכאן כנ"ל. ומוחק תיבת יותר: וחמריהון [אמר נכדו הצעיר לענ"ד נ"ל אינון ומחמריהון]: מקפא בריתא כנ"ל. ומוחק תיבת בירתא: ר' חונא בר"א שני תמידין שהיו מקריבין בכל יום היו מרכיבין אותן ע"ג גמל ורגליהן נוגעות בארץ. כדפס כפלייסא: רבי אזל לחד אתר כנ"ל. ומוחק תיבת ראי' ב: (ע"ב) מעבן הוא עושה יותר כנ"ל. ומוחק לשנה הבאה [ט]: ה"ה שקורין עליו ויהא חייב בביעור בגין דר"ש פוטר בביעור ויהא מותר לאונן תני קודש מגיד שהוא אסור לאונן ויפדה במחובר כו' כנ"ל ומוחק תיבות את ההלל ג: (דף לד ע"א) עליו את ההלל ויהא חייב בביעור כו' ויהא מותר לאונן כו' ויפדה במחובר כו' כנ"ל: אין לנכרי כרם רבעי בסוריא כנ"ל. ומוחק תיבות כל עיקר: כרם רבעי בסוריא כל עיקר כנ"ל ד: חיפה שאל לר' יהודא דאמר לא למ"ז נטע רבעי כו' ומוחק תיבת את ותיבת אמרינן: אין מ"ש בסוריא ודכוותי' אין נטע רבעי בסוריא כן ר"י ב"ר יהודא אומר כמה דתימר אין מ"ש אלא לאחר י"ד כנ"ל: (ע"ב) א"ר מנא אנו אומרים כב"ש כנ"ל. ומוחק תיבות אלו נאמר: א"ל ולא ב"ש כרבי יהודא וסברינן כנ"ל. ומוחק תיבת מימר: כל הדא הלכתא ב"ש כר"י כנ"ל [י]. ותיבת ר"י כב"ש נמחקים: ה"ו עד שיהא בציר בשעת הבציר כנ"ל: ה"ז תימר קורות ופירות הקדישו צריכה לרבנן כנ"ל. והשאר מיותר: בתוך החיבור כתב ה"ג כהדא דתנא כו' פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפיאה: ולא גרס מן הערלה ומן הרבעי ומן העוללות: וכא מפני שקדם הקדשו כנ"ל. ותיבת הפקרו מוחק: **פ"ח** (דף לה ע"ב) ה"א אחר לכן אינו אסור ומשום גזל. ומוחק תיבת וקודם ה: בשיטתן הושיבן לא אתם שאתם אומרים מפני שהוא

לינה

א כבר נתקן זה בירושלמי הנדפס בזמננו: ב [בירושלמי דפוס ווינציא הגירסא ר' לעזר ברבי שמעון אזיל לחד אתר]: ג [ור"פ מקיים הגי' את השלל]: ד וכרד"ל הגי' על מה דאמר בירושלמי שם כמה דתימר אין מעשר שני בסוריא בזה"ל ל"ב פי' בשל נכרי: ה ובהגהות הרד"ל איתא ואחר כן אינו אסור משום גזל מתוך שהוא יודע והשאר מיותר.

בנ"י משה

וזה הוא הטעם דתקנו דוקא בזיתים מפני ד"ש כיון דתלי באומד משא"כ בכל המתנות לא תקנו עכ"ל. לא ידענא מאי עוללות דקאמר בזית ובשאר אילנות. הלוא תקנה מחולין הנ"ל. [דהלוא מבואר בחולין קל"א ע"א דמתנת עוללות אינן רק בכרם] ומאי תלית באומד דקאמר ומה שייך דרכי שלום לתלי' באומד דוקא. ולענ"ד האי זיתי ניקוף מתנה דפאה היא אלא כל חיובי פאה גרעין או גרגר א' שני מדאורייתא. משא"כ בזית כתיב כי תחבוט לאשמעינן דמלבד מן המובחר החבוטים לבעה"ב והנקופים לעניים משום פאה. ואשמועינן במתניתין דלא נאסרו הנקופים מיד על בעה"ב אלא כ"ז שיש לו תחתיו החבוטים יש לו בראשו הנקופים. ונקוף היינו מותך כמ"ש רש"י גיטין נ"ט ב' והמנקף אינו אלא כמעולה לראשו של זית ומסכן בעצמו לכן תקנו ליה רבנן גזל מפני ד"ש. משא"כ בכל האילנות דלא מסכן א"ע. וז"ש גיטין שם עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני ד"ש. ומדוקדק תיבת המנקף ותיבת בראשו ותיבת הזית. ועפ"ז תתורץ שפיר קושית התוס' שם [בגיטין ס"א א' ד"ה מדי אופיי מדקלי דהאי אילנות חוץ מזית כיון דלא מסכן את עצמו לא תקנו שיהא גזל מפני דרכי שלום] ולא קשה מידי הצריך עיון של הר"א ואין מן הצורך להעתיק דברי בעל השמעות. אלא כותב דברי הגר"א שהליף והמיר סידור הדברים. ורואי לסדר כפי שהגהתי גליון השמות אלי' ימו"ש. ומה שהגיה אדוני אבי זקני הגאון זצוק"ל בירושלמי בד"ה תרי פתרין כו' לא מתוקמא לפי שיטת הרמב"ם בהלכות מת"ע פ"א הי"ב ועכ"מ שם. והנראה דהכי קגרס ליה הרמב"ם תרין פתרין כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו קודם לכן אע"פ שאין לו תחתיו יש לו בראשו. פשר תורן כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו הלכה המתבואה אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו. התרין פתרין הוא דתיבת כל זמן קאי אריפא גם אקיפא הלכה המתבואה (חסר):

(ח) פי' כ"מ ברמב"ם הל' מת"ע פ"ד הי"ח ד"ה אינו היא עוללת וכו' עד דברי רבינו כו' למהוי לבעה"ב אלא אם כן כל העוללים טו' עכ"ל. וקשה ליואש בזה מקרי עוללות לבעה"ב. א"כ מאי פריך הכא בירושל' ועוללות לאו של עני הם. לכן נלע"ד דהרמב"ם ג"כ לענין פיטור קאמר. וקאי על מה שכ' בה' י"ז ואין פרכיו נוטפות זע"ז אלא מפוזרות מפרש הכא ביצור מפוזרות כל שאינן נסמכות אחד על א' אלא נוטין מעל הבדדים ונוגעין על פס ידו הוא עוללות ואם לאו אינו עוללות ופטור ולק"ת קושית הראב"ד. ודעת הרמב"ם דכל מיני עוללות של עני ואין לך מין עוללות של בעה"ב. וקושית ירושלמי הנ"ל ועוללות לאו של עני. ר"ל הא אין עוללות כ"א של עני. ומשני הם הנקראים מן האשכול כלומר שנכרים הם שהן נקראים ואין לך לספק שמא של עני אלא הא קמ"ל התוספתא שמותר להרוס מעוללות על אשכולות. אבל כ"מ שאינו ניכר שפיקו של עני אמרינן ספק לקט לקט. הנה לפניהם משלך. ולהרמב"ם ג"כ הגי' בתוספתא בן לוי שנתנו לו מעשר טבל ומצא בו עוללות ואינו (בוי"ו) חושש שמא של עניים הם ה"ז עושה אותן ת"מ על מקום אחר ועוללות לאו של עני הם. כלומר הא לא מלינו עוללות כ"א של עני ומשני הם הנקראות כו' ומזה יצא לו להרמב"ם דינו בהלכות מת"ע פ"ד הל' כ"ו בן לוי כו' נותן לעני ואם נקראת כו' ועכ"מ שם. ואדרבה לגי' הראב"ד שבתוספתא אינו כתוב כ"א אינו חושש שמא של עניים הן ואמרו בירושלמי שעושה אותו ה"מ על מ"א עכ"ל. תקשה א' למה הוסיף הירושלמי ה"ז עושה אותן ת"מ ומאי קמ"ל כיון דאינו חושש שמא של עני הן פשיטא דעושה אותן ת"מ. ב' מאי שייך סוספות הירושלמי לכאן. הא לא הובאה התוספתא לכאן אלא לסקבות ועוללות לאו של עני הן. ותקשה ג"כ אלשנא דתוספתא שאמר אינו חושש שמא של עני הן. ג' למה אמרו אינו חושש אחרי שיש לספק דלמא של עני הן הא תנן ספק לעניים. ועוד איך עושה ממנו ת"מ דלמא תורם מן הפטור על החיוב ופוגע במחויבי מיתה. וביותר תקשה לגי' דידן דתני אני אומר שהם מן הנקרלות עם האשכול ול"ע:

[ט] הא דמוחק כאן לשנה הבאה. הוא לפי שטתו לעיל פ"ה [ה"ג] דגרס גם בירושל' תמן שלא באו לזמן חיוב בשעה שהוא מידל שהוא קודם בצירה ועדיין לא זכו בהן העניים. ועוד נמצא במהדורא בתרא גי' אחרת תמן לא באו לזמן (חסר) ושתי הגי' כ"א נודקים דגי' קמא אינו מתרץ אלא לענין עוללות. ובגירסתו השני עולה התירוץ אף לענין פאה. והיינו (חסר) דבנפנים ניכר איזה יהי' עוללות משפירית. ובמדל בשל עניים משפירית היא עושה יותר בשנה זו. וכן לפאה. אע"פ שעדיין לא בא לזמן חיוב פאה. מ"מ יש בהם חלק מעשים פאה. אלא כל עוד שלא בא לזמן חיוב הוא לענין פאה ולא זכו בהן עניים לענין פאה. ונתחברה השותפות דשל עני ושל בעה"ב ויש לו דין שותף. משא"כ במרכבן שדהו דבא לזמן החיוב וזכו בהן עניים. והויא כאלו נתחלקה השותפות. וז"ש הרעב"ב אע"פ שיש בה פאה או עוללות. ר"ל קודם שזכו בהן העניים יש בהן פאה או עוללות. אבל לא נקרא עוד עוללות כי לא באו לזמן חיוב ואינו אלא מעורב בהן פאה ועוללות. ומתורץ קושית התוי"ט ז"ל מ"ש אבל קשיא כו' כבר נתבטלו הגפנים כו' עכ"ל. אבל הר"ש לשיטתו דמקיים הגי' בירושלמי דלעיל הן גרמו לעצמן דלא באו והוא כמ"ש הר"ש שלא הי' להם לעניים לאחר מללקט. ע"כ דמפרש דמיירי אחר שנתבשלו הגפנים. ולא מתפרש טעמייהו משום שותף או מוכר. לכן כתב טעמייהו ופלוגתתם לכן סיים הר"ש בירושלמי הכל מודים כו' ר"ל אבל בירושלמי כאן מביא טעמייהו בדרך אחר. והפשר שאא"ז הגאון זצוק"ל אמר לפני המקשיבים לקולו בשעת המנחה לפי גירסתו כדברי הירושלמי כאן בשותף ומוכר כנ"ל. והפשר אח"כ סיים דבריו אבל הר"ש (חסר) לכן סיים הר"ש בירושלמי הכל מודים כו' ע"ש. והכותב בשמו אגי' לא ביאר וכתב פלוגתתם בשותף ומוכר שיין גר"ש שמביא פלוגתתם:

(י) כ' התוי"ט פ"ז מ"ו בד"ה ובכ"א וכו' [הפני] ויראה לי דלפני נקטו ב"ה כולו לגת כלומר ובלא"ה כשהן עוללות דלעניים אין בעה"ב חייב לבצור אותו וכו' ואולי שמזה יצא לו כי לא פירש לגו בכ"מ מאין לו עכ"ל. ואני לא ידעתי מה משמע מהאי לבנה כולו לגת. ומה לנו לדקדק בדבריו הלא מפורש לעיל פ"ד מ"ב בפאה כו' בדלית ובדקל אינו כן (ודלית הוא גם לבדן) בעה"ב מוריד ומחלק. וגבי עוללות לא נשנית*) ש"מ דאינו חייב הבעה"ב לבצור ולתתם לעניים והוא כמ"ש הרמב"ם וכנ"ל:

(א) בירושלמי בפרט ובעוללות כו' ולא תנינן נמושות ע"י פסם מבינן כן באין על אחר. ובתוי"ט ד"ה מפיגין העניים כו' באים על אחר ואית דגרסי לאלתר ע"כ ואין חילוק בין הגירסאות בענין אלא בלשון עכ"ל. בלתי נאמין שמגדולי המפרשים כמו הר"ש ז"ל יכפל ותני שתי גירסאות במה שאין נ"מ בענין ביניהם. ונראה לבאר דהנה הר"מ בפירושו למשניתנו כתב ונמושות הם הזקנים כו' והשאילו בכאן זה השם לנוקטים אחר לוקטים והם המלקטים העניים והמשיל אותם לזקנים לאיחורם כו' עכ"ל. וכ"כ בהלכותיו ה' מת"ע פ"א הי"א משיכנו המלקטים העניים כו'. ולכאורה תמוה הלא בבבלי ב"מ כ"א: ובתענית ו': היא פלוגתא מאי נמושות אר"י סבי דאזלי אתגרא ור"ל אמר לקוטי בתר לקוטי. ומדוע פי' הר"מ כר"ל ולא כר"י דהלכה כוותיה

*) [שבדלית ובדקל בעה"ב מוריד ומחלק לעניים כמו דתני גבי פאה שם].

בכ"מ

כתב יד א'

(שם ע"ג) **הלכה ב** עד איכון. פי' על כמה תבואה הן נאמנין שהיא משל לקט: ומשני דמשערין עד מקום שדרכו לילך כו'. פי' עד אותו יום משערינן מתחלת הקציר אם יכול ללקוט מכל השדות שדרכו לילך ולבוא שם על אותן תבואה נאמן וע"ז מייתי ראיה שאין משערין מה שיכול ללקוט במקום א' אלא בכל מקומות שדרכו לילך כדמביא מעשה והאמין כו': ואפשר כן. פי' ללקוט כ"כ משדה אחד אלא מכא ציבחר ומכא ציבחר אלמא שאין משערין במקום א' כו': מתני' דר"א היא כו'. פי' שאמר שנאמן על מעשר עני ולא חיישי' שמא לא הפרים ממנו ראשון וה"ה לשני: ומשני שנייא היא. פי' דשני כיון שהוא אוכל בעצמו איכא למימר שמא לא תיקן כראוי אבל מעשר שנתן לעני שאין נהנה מהן מסתמא אינו עושה מצוה בדבר עבירה ולהכי אמרינן שהוא נאמן: ובן לוי נאמן לעולם. פי' דמשמע ליה נאמן אפילו על הפרשת תרומת מעשר אפי' בשביעית נאמן לומר שהוא ממעשר שנתנו לו לענין שא"צ לאוכלו בקדושת שביעית וגם שיהא פטור מן המעשר אף שבלא זה פירות שביעית פטורין מן המעשרות היכא למימר דהא כיון שאמר שאינו מפירות שביעית יהא חייב ולא יהא נאמן לומר שהן ממעשר כיון שאין הנאה של מעשר קמ"ל דנאמן: מעשר ברור הוא. פי' שהפרים בפניו: אבל באומר ניתן לי. פי' שאומר שנתן לו ואמר שהן של מעשר או משלי הן דהיינו שאני הפרשתי אינו נאמן: ורצה להביא ראיה ממתני' דקתני אינן נאמנין אלא ע"ד שבנ"א נוהגין כן. פי' דהיינו שאין בנ"א נוהגין אלא להפרים בפני הלוי: ודחי דלא קאי ע"ז אלא על אותו התבואה שדרך בנ"א נוהגין ליתן כך והיינו כדמפרש לקמן במתני' נאמן על החיטין ואין נאמן על הקמח:

(שם) **הלכה ג** אפי' כן אינו נאמן. פי' לומר שנתנו לו דבר שאין דרכו [לתת]: (דף לו ע"א) יהא עני וכו' יהא עני וכו' תיבת יהא מיותר: אלין דבי אסי כו'. פי' דמי תי ראיה שנוהגין לפעמים להוציא מעט מלפניו:

(שם) **הלכה ד** א"ר אחן צררא סמך דא ברתא נ"ל קודם א"ר מנא א: תניא ד' ליטרין ב. פי' אירך קאי דקתני התם ליטרא מייתי הך דקתני ד' ליטרין: הבבלים אוכלין אותו כו'. פי' ולכך מערבין בהן שהוא ראוי לבבליים:

כתב יד ב'

(שם ע"ג) **הלכה ב** עד איכון. פי' עד איזה הך תבואה נאמנין לומר של לקט. ומשני עד מקום שדרכו, לילך ולבא בו ביום. כלומר מתחלת הקציר ועד אותו יום משערינן כמה שיכול ללקוט מכל השדות שדרכו לילך לשם ומייתי ראי' ממעשה שהאמין רבי שאין משערינן בשיעור לקט ממקום א' אלא מכל המקומות שדרכו לילך לשם: מתני' דר"א. מ"ש במתני' שנאמנין על מעשר עני ולא חיישינן שמא לא הפרים מעשר שני או מעשר ראשון: שניא היא שא"א עושה מצוה בדבר עבירה. כלומר היכא שמחזיק התבואה לעצמו חיישינן שמא לא תקנו כראוי אבל מעשר שנתן לעני לשם מצוה חזקה שא"א עושה מצוה בדבר עבירה: כבן לוי נאמן לעולם אפי' בשביעית. הוא נאמן לענין שא"צ לאוכלו בקדושת שביעית ושהוא פטור ממעשרות ואפי' בשביעית שאינו שנת מעשר נאמינהו שאינה של שביעית וגם פטור מן המעשרות: דו מתני' אינן נאמנין. מייתי ראי' ממתני' שאין בני אדם נוהגין להפרים אלא בפני הלוי ודחי דלא קאי אלא על מין תבואה שדרך בני אדם נוהגין ליתן כך. וכמ"ש במתני' דלקמן נאמנין על החיטים כו':

(דף לו ע"א) **הלכה ה** מדה זו אמורה בכהנים כו'. כשחולקין להם בגורן תרומה ומעשרות נותן להם כמדה הזאת: (ע"ב) ובלחוד בהדין שיעורא. אבל אם אופה הרבה אז א"צ להוציא הוצאות כ"כ:

(שם) **הלכה ו** מטעים להון אורייתא. מנסה הי' אותם בתורה אם ראוין למנותן מחמת התורה או לא: מדקדקין בכסות. אם הוא עני הגון ואין מדקדקין בחיי נפשות אלא נותנין לכולם: והתני לפסין ולצדקות י"ב חודש. בשלמא אי הוי קדמייתא ליפול תאגר האי לצדקות היינו ליתן. אבל כשתאמר קדמייתא נמי ליתן מה האי לצדקות הא כל הצדקות פרטינהו:

(דף לז ע"א) **הלכה ז** ואפשר כן. שיהא צריך לליטרא בשר לפורין. ומשני מתוך שהי' איסטניס ולא הי' יכול לאכול עם אחרים נצרך לליטרא בשר לפורין שיהא טעם במרק:

(שם) **הלכה ה** מדה זו אמורה בכהנים. פי' אם חולקין להם תרומה בגורן או מעשר צריך נ"כ ליתן להם כשיעור הזה: ס"נ אבל בכשיעור לא היה ממועט: נתן לפניהם והן מחלקין ביניהם: וכא את אמר אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום. פי' ומפרש בשניהם חד שיעורא וככר בפונדיון היינו נמי חצי קב דהא צריך להוציא ממנה יציאה עד שיהיה פת וכיון שאתה צריך שיהא הפת גופא חצי קב א"כ בתבואה היה צריך יותר: (ע"ב) ומשני צא מהן שליש ליציאה. פי' האי ככר בפונדיון איגו האי קב דמסתמא במוכרין בשוק חצי קב בפונדיון החנוני מוכר שלים פחות דהוא מחזיק שלים על הוצאות שהוא צריך להוציא עד שתאפה ולפיכך הכא כשהוא נותן חיטין צריך ליתן חצי קב שאף שיוציא מהן שלים על הוצאות אפיה יהיה לו מזון ב' סעודות: ובלחוד בהדין שיעורא. פי' שאינו אופה אלא כזה השיעור אבל אם הוא אופה הרבה כא' אז א"צ להוציא כ"כ: מן העיר. נ"ל מן הגורן:

(שם) **הלכה ו** ה"ג הוי מטעים לון אורייתא. פי' שהיה מנסה אותן באורייתא אם הם ראויין להיות פרנסין מחמת אורייתא או לא: ה"ג רב ור' יוחנן ח"א מדקדקין בכסות ג. פי' ליתן לעני הגון ואין מדקדקין בחיי נפשות שצריך ליתן לכולם: ותורנא אמר אף בכסות אין מדקדקין. פי' וצריך ליתן לכולם: מתני' פליגי על מ"ד כו' דתני בד"א בזמן שאין מכירין אותו. פי' אז אינו מצווה להלבים אותן: אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו כו'. פי' אלמא שמדקדקין בכסות: ומשני תפתר לה לפי כבודו. פי' לפי כבודו אז מדקדקין אבל סתם כסות אין מדקדקין כדקתני מפני בריתו של אאע"ה: וה"ג אחר ר' יוחנן מדקדקין בכסות ואין מדקדקין: פתר לה לפי כבודו נ"ל אחר הכל לפי כבודו: ותנינן מיותר וצ"ל דתני: והתני למזונות למזוגות מיותר וצ"ל לתמחוי ל' יום לקופה ג' חדשים לכסות ו' חדשים לקבורה ט' חדשים וכו': מהו לפסין ולצדקות. פי' הא כולהו חשבינן בשלמא אי הוי קדמייתא ליפול א"כ איכא למימר דהאי לצדקות הוי ליתן אבל אי אף קמייתא ליתן קשה מהו לפסין ולצדקות כו':

(דף לז ע"א) **הלכה ז** והתני מעשה נ"ל ותני: ואפשר כן. פי' שיהא צריך לליטרא בשר לפורין: ומשני שלא היה [יכול] לאכול עם אחרים מפני שהוא איסטניס ולכך צריך ליטרא בשר לפורין כדי שיהא טעם בתוכו: א"ר מנא כלי כסף נ"ל כלי נחושת: או לבע"ח מיותר: וירדתי הגורן עד וערטילאי נ"ל קודם מתני' ד:

(שם) **הלכה ח** המסמע נ"ל המסמא: (ע"ב) אית הוות תיבת אית מיותר: דלא רהטי מית לך נ"ל מהן לך: מקבל פיוסך ויגמול יתך חסד תיבות מקבל פיוסך מיותרים: כיני בתני' נ"ל תני מתני': הדרן עלך מאימתי וסליקא לה מסכת פאה

א שם גרס הכי ר"ח כו' עד אלא מבני ואח"כ גרס חזקיה שאל לאבוי כל אילין כו'. ב ושם הגיה בירק הנאכל בשתי סעודות ומוחק תיבת הנאגד. ג בהגהותיו הגיה רב ור"י ח"א מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות פליגי על מ"ד אף בכסות אין מדקדקין ותני בד"א בזמן שאין מכירי' אותו אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו לפי כבודו וכו'. פתר לה לפי כבודו והתני לתמחוי ל' יום לקופה ג' חדשים לכסות י' חדשים לקבורה ט' חדשים כו'. ד הייגו בגורס האי וערטילאי עד מאנא דשובתא תיקף אחר הכתוב שמלותיך עליך ואחר מאנא דשובתא נ"ל וירדת הגורן וכו'. [מנכדו הג"ם יעקב משה מסלאנים]:

הגהות הגר"א

ציגה אין יוצאין אלא בחורין כולו מחוק: שאין אדם עושה מצוה בדבר עבירה כצ"ל. ומוחק בדבר ערוה:
(דף לו ע"א) יהא עני נאמן לומר של יין כצ"ל: יהא עני נאמן לומר שמן זה כצ"ל א: ה"ד תן לו כדי שבעו ר"ח הוה יתיב קומי רבי כו' עד מסתור אלא מבני ואח"כ גרס חזקי' שאל לאבוי על אילין שיעורייא כצ"ל. ומוחק תיבת מנא ב: כדי לטבול בירק הנאכל בשתי סעודות כצ"ל. ומוחק תיבת הנאגד: ה"ה אבל בכשיעור לא הי' מועט הוא נותן לפניהם כצ"ל: (ע"ב) ראו אותו יוצא מן הגורן כצ"ל. ומוחק תיבת העיר ג: ה"ו רב ור' יוחנן חד אמר מדקדקין בכסות ואין מדקדקין כו' כצ"ל ד: אף בכסות אין מדקדקין והתני בד"א בזמן כו' כצ"ל. ומוחק פתר לי' לפי כבודו והיבת כן: והכל לפי יבודו. פתר לה לפי כבודו והתני לתמחוי שלשים יום לקופה ג' חדשים לכסות ו' חדשים לקבורה ט' חדשים כצ"ל. ומוחק תיבת למזונות: פתר לה ליתן והתני לפסין ולצדקות כו' כצ"ל. ומוחק למזונות שלשים יום:

(דף לז ע"א) ה"ז מעשה בהלל כצ"ל. ומוחק תיבת והתני: א"ר מנא כלי נחושת וכלי זכוכית בגופיהן כצ"ל. ומוחק תיבות כלי כסף: לכתובת אשתו ודא איתתא כצ"ל. ומוחק או לב"ח: ושמת שמלותיך עליך וערטילאי הוות אלא א"ל לבוש מאנך דשיבתא כצ"ל: וירדת הגורן. וירדתי כתיב א"ל זכותי תרד עמך כצ"ל*): המסמא את עינו (בירושלמי של הגאון זצוק"ל הי' נדפס בעין ע"י טעות הדפוס): (ע"ב) הוי סבין בימינו כצ"ל ומוחק תיבת אית: רגליי דלא רהטין מיתן לך כצ"ל. ומוחק תיבת מית: ולא מתחמי יגמול יתך כצ"ל. ומוחק יקבל פיוסך: ר"א בשם ר' חנינא תנא מתני' כצ"ל. ומוחק תיבת כיני:

א בהגהות הרד"ל איתא העוללות עני נאמן וכו' זיתי ניקוף עני נאמן וכו'. ב בהגהות הרד"ל גרים אילין שיעורייא ר"ח הוי יתיב כו' מבני יודן נראה סמך דא ברתא אמר ר' מנא כו'. ג ובהגהות הגר"ל גרים לא ראו אותו יוצא ונכנס ד ובהגהות הג"ל גרס (חד אמר מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות).

*) [ואח"כ מתחיל המשנה מי שיש לו וכו'].

בנ"י משה

בכ"מ. יבאתו לומר שהר"מ סמך דבריו על ירושלמי הנ"ל שמתרץ הן באים על אתר. וזה אינו מתפרש אלא לפירוש ר"ל דהלקוטי בתר לקוטי אינם מאחרין לבא מפני שהן חביבים באים לאלתר. אבל בדר"י שפירש זקנים ההולכים על משענתם בנחת אם גם שהן חביבים אינם יכולים לבא במרוצה ומפני זה דחק הרמב"ם לפרש דדברי ר"י ור"ל אחת הם. מפא"כ לפירש"י שהאריך לבאר דאזלי אתגרא הולכים על משענתם ורואין כל שבולת ושבולת כו' יקמפלגי ר"י ור"ל ולכן פי' הר"ש סבי דאזלי אתגרא היינו כר"י דהלכתא כוותיה. ולדידהו נבא לבאר דתירוצו של הירושלמי עולה לר"י גם לר"ל ונאמר לפירש"י בדברי ר"י הבחורים אינם מעיינים כ"כ ואינם מלקטים כ"א דרך הליכתן פ"פ אוכל השדה. לכן הזקנים ההולכין על משענתם בנחת מעייני עפי ומוצאים את אשר עזבו אחריהם הבחורים. וז"ש בירושלמי בכרם ע"י שהן חביבים באים על אתר היינו על אותו מקום ר"ל גם הבחורים אינן מספיקין בלקיטתן דרך הולכה כ"א הם שבים ובאים על אותו מקום שלקטו לעיין עפי. ולר"ל יפרש על אתר היינו לאלתר ר"ל שגם הלקוטי בתר לקוטי אינם מתאחרים לבא ומפני שהן חביבים באים לאלתר. זהו שביאר לנו הר"ש באים על אתר ואית דגרסי לאלתר לפרש הירושלמי אליבי' דר"י וגם לר"ל לקים. ומש"ש רש"י בדר"י לשון נמושות כמו לא ימושו ובדר"ל לשון נמושות כמו לא ימושם. דחק רש"י א"ע לפרש דברי שניהן בלשון נמושות. אבל לפי הירושלמי אית תני נמושות מפני שהן באים בסוף ואית תני משושות שהן ממשמשין ובאים. נוח לנו לפרש דברי ר"י בלשון משושות ודברי ר"ל בלשון נמושות. והמעיין בלשנא דש"א כאן יראה שכל דבריו תמוהים. והנראה שכל"ל בש"א כמש"כ ברש"י ב"מ שהביא מהירושלמי פלוגתא ע"ז מאי נמושות אבל למסקנא בירושלמי מ"ד משושות מלקטין ובאין היינו זקנים שהולכין על משענתם:

(ב) עי' בתוי"ט על מ"ב דפיאה פ"ה ד"ה תוי"ע וכו' וז"ל יקשה הא הרב פי' בתרומה גדולה המעט בהמה א' פוטרת וזה לא שייך בת"מ כו' אבל ל' הירושל' משמע דמסתמא הוחזקו וצ"ע עכ"ל. מה שהקשה על הרב מהירושל' דפה. כמו כן ה"ל להקשות על רים מתני' דנאמנין על הלקט שכחה ופאה ומעשר עני. תקשה נמי מ"ע הא אין המעט א' פוטרתן. ועכ"כ יש טעם למשנתינו. אי משום דבשעתן הפטור מצוי בידן והחיוב אינו מצוי לפיכך לא חיישינן או טעמא אחרינא. אבל האי כשם שלא נחשדו ישראל כו' דקאמר. אינו בא להשוות בזה טעמא מפני מה האמינוהו בת"מ להטעם שהאמינו לישראל בת"ג דא"כ מה השיב לו מתני' אמרה כן ובן לוי נאמן לעולם. היאך משמעו ממתני' שום טעמא. אלא האי בא לאשמעינן להשוותם לענין שעת הנאמנות ואמר כשם שלא נחשדו ישראל על ת"ג בכל שעה כן לא נחשד ב"ל על ת"מ ר"ל בכל שעה נאמן. וע"כ השיב לו שפיר מתני' אמרה כן ובן לוי נאמן לעולם. ולק"מ. ועיין בר"ש שמדבריו נריכין תיקון. ועי' ברמב"ם הל' מעשרות פי"ב הט"ו שסותר לדברינו:

במשנה ג' פ"ח נאמנין על החיטים. כתב תוי"ע לשון הרב לומר של מ"ע הם וכן לשון הר"ש ואולי משום דבסיפא כו' דעיקר מכלתין בהו איירי ולא במ"ע וכ"כ הרב בסוף המשנה לקט שכחה ופאה עכ"ל. הנראה בר"ש יראה מבואר טעמא. דהיכי משכחת לה שמתלקין כו' וגם על ל' הירושלמי דנקט מכנסי לקט דחק לאוקמיה ע"ש. לכן נוח להם לפרש של מ"ע מפא"כ בסוף המשנה דקאמר מלשו"פ שלקטתי כמ"ש הר"ב ולק"מ:

(השמטה שייך לפ"ז ה"ג) **איתא** בס בירושל' הד"א פרט בנשירתו קודם. כתב הרא"ש דאל"כ הי' מותר להניח כלכלה תחתיו עכ"ל. ותימא הא תנינן פ"ה מ"ג אין מגלגלין בטופח דאסור להפקיד לעניים אפילו קודם שזכו בו. וכן מה שכ' המפרש דאם לא הוקדם היאך הוא גוזל את העניים. תקשי הא תנינן דאין זה גזל גמור אלא משום אל תסג וכנ"ל דאסור להפקיד לעניים. ועוד לדבריהם שזכו בו העניים קודם הוי נריך למתני' המניח כלכלה תחת הגפן הפרט לעניים. וביותר תקשה על הרע"ב שהתליע וכתב דפרט בנשירתו זכו בו עניים קודם שיגיע לארץ. ולדברי כולם קשה מאוד ליטנא דירושלמי שניא היא שהוא גרם לו שלא ירד לארץ. ועוד תלאה דהדא בעיא דאילפא מפורש בבבלי תמורה כ"ה ע"א אמר על הלקט עם נשירת רובו יהא הפקר כו' ערש"י דפי' הואיל ובהדי הדדי אתו למיתי כו' עכ"ל. מבואר דלאילפא פשיטא ליה עם נשירת רובו הל קודשת לקט. ומאי האי דקאמר הכא לית הדא פשיטא שאילתא דאילפא. והנלפ"ד דס"ג הד"א פרט בנשירתו אינו קודם לית הדא פשיטא נשאילתא דאילפא שאל לקט בנשירתו אמר שיהא הפקר מהו שיקדם. ר"ל הרי דפשיטא לי' לאילפא דלקט קודמתו אתי עם נשירת רובו. והדא אמרה פרט בנשירתו אינו קודם. ומשני שניא היא שהוא גרם לו להיות פרט כשירד לארץ. וסוא כדברי הא"ז הגאון זצוק"ל בשנ"א פרט הוא כשנופל לארץ ונפרט כפרוטות מחמת שנתפרדו בשעה שנופל לארץ. והפשר כי הא"ז הגאון זצוק"ל אמר לפני השומע ז"ש בירושל' הדא אמרה פרט בנשירתו אינו קודם דאל"כ מאי קאמר משום אל תסג הא הוי גזל גמור. אלא השומע לא השמיע כראוי בסדרו דבריו על שבות אלי'. אבל בוודאי גבי לקט דעם נשירת רובו הוא קודם. לא פליג הירושלמי על הבבלי דתמורה כנ"ל. וכן קבעו הרמב"ם להלכה בה' מת"ע פ"ד הי"ד מאמר שנשל רובו אין לו בו כלום:

הקלין פרק ראשון — באורי הר"א — הקלין פרק ראשון

(דף א' ע"א) **הלכה א** (א) א"ר יוחנן מפרש טעם דמתני' דפטור מן הדמאי משום מן ההפקר באין ורשב"ל אומר לדוקא נקט מתני' דמאי אבל ודאי אף במינים הללו לא הקילו ורבי יוחנן לטעמיה דמשום הפקר ופטור אף בודאי. וקשיא. ומקשה על רבי יוחנן הא במתניתין תנן הקלין שבדמאי משמע בודאי חייבין: ומשני ר' לא לפי שבכל המסכת איירי בדמאי לכן גם כאן תנן דמאי ובאמת לאו דוקא תנן דמאי: וע"ז מביא סייעתא לר"י ממתני' דלקמן מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי דשם דינו כסוריא והלכה כדברי המיקל בסוריא דיש קנין לנכרי להפקיע ממעשרות נמצא אינן אף בודאי פטור ואעפ"כ תני פטור מן הדמאי: ושנייא היא כלומר בתמיה וכי לעולם יש חילוק בין דמאי לודאי הא בנכרי אין שום חילוק ע"כ משום דבכל המסכת מיירי בדמאי וכן מתניתין הכא תנן דמאי אמנם אף בודאי פטורים: אם וכו'. ברייתא בתוספתא וקאי אמתניתין ולר"ל צריך לפרש כך הא דתנן דפטור מדמאי אם היו נשמרים חייבים בדמאי: וקשיא להש"ס עיקרן לאו מן ההפקר בא. והיכא תמצא שנדע אם הן מנשמרים אם לא כשקונה מע"ה בתלוש דאי כשלוקט מאילן הנשמר זהו ודאי גמור ומתני' בדמאי מיירי וכיון שכ"ל שקונה בתלוש אזי עיקרן הפקר ואיך אנו יודעים אם הן מנשמרים אם לאו בשלמא לר"י דסבר דמתני' גם בודאי מיירי שפיר שייך לומר דקאי על פטור דודאי כשלוקט מאילן וע"ז אמר אם הם נשמרים חייבים בוודאי אלא לריש לקיש קשיא: פתר האי אם הם נשמרים לא קאי על אותן הפירות שלוקח תלושים דאיך יודע כו' אך קאי אם רוב העיר משמרים, אזי אף מה שלוקח בסתם גם כן חייבים לעשר: אתי חמי. בא וראה כלומר מקשה מברייתא אחרת דתני אם הרוב נשמרים כו' והשתא קשה לר"ל איך מוקי מתני' דמחלק בין דמאי לודאי אם ברוב משמרים אף דמאי חייב ואי אין הרוב משמרים תני בברייתא אף ודאי פטור ואי מוקמת למתני' מחצה על מחצה ג"כ אי אפשר דתני מע"מ דמאי כלומר מע"מ נידון כרוב משמרים וחייב בדמאי וקשה איך מוקמי מתני' לחלק: (ע"ב) ומשני ר"ז. לעולם מתני' דמחלק בין ודאי לדמאי מיירי במע"מ וא"כ קשיא הא תני בברייתא מע"מ דמאי: **לא סוף דבר הקלין שבדמאי**. כלומר לא קאי אקלין שבדמאי אלא דמאי עצמו שאינן מהקלין דמתני' אז הדין כשהעיר מחצה משמרים ומחצה אין משמרים אעפ"כ אזלינן לחומרא כרוב משמרים וחייב בדמאי אבל מחצה על מחצה בפירות הקלין בדמאי פלוגתא לר"ל מחלק בין ודאי לדמאי ולר' יוחנן אף ודאי פטורין: והשתא מסיים הש"ס כל הדינין לר' יוחנן ולריש לקיש ששוו בדין וגם באיזה מקום יבוא המחלוקת: ומפרש דאם העיר רובה גוים אזי חזקתו דפטור ממעשרות: ואם מצורף לזה יש ספק אפי' באותן [של] ישראל: **ספק רוב משמרים ספק אין רוב משמרים ד"ה** אפי' ודאי פטיר: אבל אם **נכנס לעיר שרוב ישראל**. נמצא חזקתו חייב במעשרות ואף אם ספק רוב משמרים ספק אין הרוב משמרים: ד"ה אפילו לדמאי חייב. אך אם ספק רוב ישראל ספק רוב גוים ספק רוב משמרים ספק אין הרוב משמרים הוי דינו כמו מחצה על מחצה וכמו דפליגי בם במחצה על מחצה כמו כן פליגי כאן דבמחצה בהקלין שבדמאי הוי תרתי לקולא חזקה ומחצה אין משמרין וכן כאן תרתי לקולא אף דאינן מהקלין אך יש כאן תרי ספיקא לקולא: **והא מתני'** כו'. דבמסוייפות דמן הסתם הן הפקר אמרן אם בעה"ב משמרן חייב ובמתניתין דלקמן תנן הסיאה והאיזוב וכל אלו גם כן מן הסתם הפקרן אך בחצר יש חילוק למשמרן ואין משמרן אבל בגינה אין שום חילוק ובמסוייפות מחלק סתם אף בגינה: ומשני דאינו דומה להדדי דכל אלו דמתניתין הפקר הן מחמת שבכל העולם מלא מהן אף ביערות אך פירות המאחרים להתבשל לא בכ"מ גדלים רק הפקרן מחמת שאין בעה"ב מושיב שומר אך במקום שבעה"ב משמרן בודאי אינם הפקר אף בגינה וזהו שאומר **ברם הבא** בפירות מסוייפות: (דף ב ע"א) **כלכלה אחת היא**. שאינה גדילה בכל מקום רק אינו משמרו אך כאן: **ואני משמרה לבעל מלאכתי**: **תני**. דמתניתין תנן נובלות שהפילן הרוח קודם שנגמרו בישולם פטורין דאינן חשובין ואמר כאן אם מוכרן עם התמרים בודאי חשובין וחייבין: ושואל אם **שתי קופות זו בצד זו או זו על גב זו**. ג"כ חייב: ומשיב אינו חייב אלא אם כן מערבן בקופה אחת: **כשהטילו**. דעונת מעשרות בתמרים שאור: והשתא פליגי ר' מנא. סבר אף אם מערב עם התמרים צריכה שיטילו הנובלות בעצמן שאור: **ור' חנינא** סבר כיון דמעורבות אפי' לא הטילו הנובלות חייב מחלקין וסברי אף במעורבות אלו שהטילו שאור חייבות ושלא הטילו שאור פטירות נמצא חכמים פליגי אתרוייהו: **לא כדברי זה**. על ר' חנינא בודאי פליגי דסבר אף שאור חייבין ועל ר' מנא אינם מחולקין בדין אך ר' מנא סבר דכן הוא כוונת ר' יוסי בר' יהודה לחלק בין הטילו ללא הטילו ומלשון חכמים מוכח דבזה הדין הן חולקין דחכמים
סברי

(דף א' ע"א) **הלכה א** פתר לה אחר רוב נשמרים. האי אם הן נשמרים דקתני בתוספתא לא קאי על הפירות תלושות שלוקח דאיך יודע אם הם מהנשמרים [כמ"ש המפרש מהרא"פ באריכות] אלא קאי אם רוב העיר משמרים אזי אף מה שלוקח בסתם חייבין (ב): **אתי חמי**. מקשה מברייתא דקתני אם הרוב נשמרים ד"ה חייבין בין דמאי בין וודאי וקשיא לר"ל דמוקי מתניתין דמחלק בין דמאי לודאי היאך מיירי אם ברוב נשמרים אף דמאי חייב ואי דאין הרוב משמרים תני בברייתא אף ודאי פטור: (ע"ב) **מחצה על מחצה דמאי**. כלומר נידון כרוב משמרים וחייב בדמאי: ומשני ר"ז לר"ל דמחלק במתני' בין דמאי לודאי מיירי במע"מ ולא קשיא מברייתא דקתני מע"מ דמאי: **לא סוף דבר הקלין שבדמאי**. כלומר האי ברייתא לא קאי אקלין שבדמאי אלא בדמאי עצמו ובמע"מ נידון כרוב משמרים אבל הקלין שבדמאי פלוגתא דר"י ור"ל אם מחלקין בין דמאי לודאי: **נכנס לעיר** כו'. מבאר באיזו מודין ר"ל ור"י ובאיזו קמפלגי. ומפרש דאם העיר רובה עכו"ם חזקתו לפטור ומצורף לזה הספק אם רוב הישראל משמרין או אין משמרין ד"ה אפי' וודאי פטורין אבל בעיר רוב ישראל חזקתו לחייב ואינו אלא ספק אם הרוב משמרין אפי' דמאי חייב אבל אם ספק רוב ישראל וגם ספק אם רוב משמרין דינו כמו מחצה על מחצה והקלין שבדמאי דהוי תרתי לקולא חזקה ומחצה אין משמרין ה"נ בדמאי גמור תרי ספיקא לקולא: **והא מתניתא** (דף ב' ע"א) **פליגא**. על מאי דקתני לעיל במסוייפות אף אם סתמן הפקר אבל באם משתמרות (פטורין) [חייבין]. והכא קתני סיאה ואיזוב וכו' דכל אלו סתמן הפקר ואין חילוק במשתמר אלא בחצר אבל בגינה אפי' משתמר פטורין. ומשני שאני אלו דמתניתין הפקרן מחמת שגדלין בכל המקומות ואף ביערות מקום הפקר משא"כ המסוייפות אינן גדלים בכל מקום כ"א שבעה"ב מפקירן ואינו מושיב שומר עליהן. אבל במקום שבעה"ב משמרן ודאי אינם הפקר אף בגינה: **ברם הבא כלכלה אחת היא**. כלומר שאינם גדלים בכל המקומות רק כשבעה"ב אינם משמרן ועשו הפקר אבל אני משמרן לבעל מלאכתי: **ר"י בר"י הנובלות הנמכרות עם התמרים**. היא תוספתא וקאי על מתניתין דקתני נובלות התמרה פטורין וא"ר יוסי דאם מוכרן עם התמרים ה"ה חשובים אלו וחייבים: **לא כדברי זה ולא כדברי זה**. א"ר חנינא וודאי פליגי דסבר אף כשלא הטילו שאור חייבין וא"ר מנא אינם מחולקין בדין אם ר' מנא סבר דכן הוא כוונת ר' יוסי ב"ר יהודא לחלק בין הטילו שאור ללא הטילו שאור ומלשון חכמים מוכח דבזה הדין חולקין דחכמים ס"ל לחלק ובזה פליגי על ר"י בר"י ש"מ דר"י בר"י אינו מחלק נמצא מן דברי חכמים מוכיח הש"ס שלא כדברי זה ולא כדברי זה (ג):
והגופנין

כתב יד א' — הגהות הגר"א — כתב יד ב'

פ"א (דף א' ע"א) **ה"א** הקלין שבדמאי כו' והחומץ שביהודה כו' כנ"ל: גמ' א"ר יוחנן לפי שרוב מינין הללו אין באין אלא מן ההפקר: ר"ש ב"ל אומר ל"ש אלא דמאי אבל ודאי חייבין: ר"י אומר לא שניא בין דמאי בין ודאי פטורין: וקשיא על ר"י: ה"ג לא תנינן אלא דמאי ואת אמרת אפי' ודאי א"ר לאי לפי שבכל מקום לא חשיב אלא דמאי: ה"ג אף הכא לא תנינן אלא דמאי: מתני' מסייעא לר' יוחנן א) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ושנייא כו'. מתניתא פליגא על ר"ש בן לקיש: אם היו נשמרים חייבים עיקרן לאו מן ההפקר הן באין: פתר לה אחר רוב נשמרים: אתי חמי אם הרוב משמרים ד"ה חייבים בין דמאי בין ודאי אין הרוב נשמרים ד"ה פטורין בין דמאי בין ודאי מחצה על מחצה לית יכול (ע"ב) דתנינן מחצה על מחצה דמאי: אר"ז לא סוף דבר ב) הקלין שבדמאי אלא דמאי עצמו: ה"ג נכנס לעיר שרובה גוים ספק רוב משמרים כו' ד"ה פטורים בין דמאי בין ודאי: נכנס לעיר שרובה ישראל וכו' ד"ה חייבין בין דמאי ובין ודאי: ספק רוב גוים כר"י ג) ספק רוב משמרים ספק אין הרוב משמרים מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: אלו הן השיתין כו' והא מתניתא (דף ב' ע"א) פליגא: הסיאה כו' שבחצר אם היו נשמרים חייבים: הא בגינה אף נשמרים פטורים: תמן יכול הוא לומר לו כו' ברם הכא כלכלה אחת היא ואני משמרה לבעל מלאכתי: ה"ג תני ר' יוסי ב"ר יהודא הנובלות הנמכרות עם התמרים הרי אלו חייבות: מה שתי קופות זו בצד זו או ב' קופות זו על גב זו לא שנייא כו' כי אנן קיימין במעורבות: כשהטילו שאור או בלא הטילו שאור ר' מנא אמר כשהטילו שאור אנן קיימין: אם כשהטילו שאור בפני עצמן יהא חייבות: לית יכיל כו' ר' חנינא אמר כשלא כו' אם כשלא הטילו כו' לית יכיל כו' גרגר יחידי כולו חיבור למעשר: ר"י בר בון אמר: ור' זירא ור' הילא חד אמר כהדין וחד אמר כהדין: ה"ג וחכ"א אלו שהטילו שאור חייבים ושא"א ה"ש פטורין לא כדברי זה ולא כד"ז ד):
והגופנין

פ"א (דף א' ע"א) **ה"א** וקשיא על ר' יוחנן לא תנינן אלא דמאי ואת אמרת אפי' ודאי. אמר רבי לא כנ"ל [א]. ומוחק מן לא שנו עד חייבין: אלא דמאי אוף הכא לא תנינן אלא דמאי מתניתין מסייע כנ"ל. ומוחק מן והכא עד ודאי: (ע"ב) מחצה על מחצה דמאי. [בירושלמי של רבינו הגאון זצ"ל הי' כתוב קו על תיבת דמאי דהוא מורה דמוחק תיבת דמאי] [ואמר נכדו הצעיר לא אדע מדוע נטה עליו קו למחקו]: לא הקלין שבדמאי אלא דמאי עצמו נכנס לעיר כנ"ל. ומוחק תיבות לא סוף דבר ותיבת אפי' ותיבת תני: אין הרוב משמרין ד"ה פטורין כנ"ל. ומוחק תיבת חייבין גבי רובה עכו"ם: אין הרוב משמרין ד"ה חייבין כנ"ל. ומוחק תיבת פטורין גבי רובה ישראל:
(דף ב' ע"א) תני ר"י ב"ר יהודא הנובלות וכו' הרי אלו חייבות כנ"ל. ומוחק תיבת פטורות: וחכ"א אלו שהטילו שאור חייבת ואלו שלא הטילו

הגהות נכדו הרה"ג יעקב משה ז"ל מסלאנים

א) ושם מוחק תיבת ר' יוחנן וכן נראה: ב) בהגהותיו מוחק גם תיבות סוף דבר: ג) בהגהותיו כתוב בר"י ר"ל ספק רוב ישראל: ד) בהגהותיו מוחק מן תיבות אלא אפילו שהטילו שאור עד תיבות שאור

בנ"י משה

[**א**] בשנות אלי' הכריע ממש' ברכות מ' ע"ב משמע בפשיטות כר"ל כו' אבל האמת מוכרח לומר דהגמרא דילן ס"ל כרשב"ל עכ"ל. והנה הרמב"ם קבע להלכה ככל דברי ר' יוחנן. ומשמעות פשטות הירושלמי נראה הכל אליבי' דר"י ובהדיא שם ב' ע"א לית יכיל דאמר ר' יוחנן מפני שרוב המינין האלו באין מן ההפקר גם בסוף הלכה א' מקשי על רשב"ל ונשאר בקושיא. ולאוי אלינו לדחוק בבבלי ברכות מ': לפרשו אליבא דהרמב"ם. ועי' תשובת הרשב"א סי' רל"ת שהבבלי שינה התירוץ ממה שתירץ בירושלמי והוי כאיכא דאמרי. ונאמר מ"ש כאן בירושלמי בין דמאי בין ודאי פטורין אינם דברי ר"י כ"א שיטת הש"ס לדברי ר"י דאמר לפי שרוב מינים הללו אינם באים אלא מן ההפקר א"כ וודאי פטורין. וקשיא על ר"י ממתניתין דתני דמאי וכו' ומשני בירושלמי לפי שבכ"מ ומקום כו' אבל לא שניא בין דמאי לודאי. אבל בבבלי שם ס"ל דשניא וס"ל מ"ש במתניתין דמאי דוקא קתני אבל וודאי חייבין. ואי קשיא לר"י הא וודאי חייב השקדה ניכסו ומשני בדלך אחד הכא במ"ע וכו' כלומר להכי פסיקא לי' למתני דמאי בכל ענין פטור. אבל וודאי חייבין בשעשאן גורן אבל דמאי פטור אפי' בשעשאן גורן דבוודאי אם עשאן גורן לא נתחייב אלא מדרבנן דמחזי כבר כו' וכמו שפירש"י שם בברכות לכן דמאי הוי ספיקא דרבנן ולקולא. ולפ"ז סוגיא דבבלי ג"כ כר"י ודברי ש"ס אינן אלא מדרבנן וביותר רוב דבריו מפורשים בר"ש. אלא שאמר לפניהם וכתבוה על שמו:

(ב) עי' בבכ"א דפי' דטעמא דרשב"ל דהיך לא חשיבי ואין ע"ס הם מלעשבן עכ"ל. וכ"ה לשנא דרש"י בברכות שם, וכ"כ הר"ש והרא"ש כאן. ולפ"ז כאן לרשב"ל ברוב העיר משמרים. מה מקשי לרשב"ל דמשמרין הגות אי לא חשיבי אין ע"ס הם מלעשבן ואין בהן ספק של דמאי ואין לומר דכיון דמשמרין הכי מחשבי ליה א"כ ניכלא נ"מ בין טעמא דר"י ובין דרשב"ל ואין לומר דפלוגתייהו רק אי הוי רוב כוודאי או כספיקא א"כ פלוגתייהו חסר מן הספר. אלא ע"כ דעת רשב"ל יש מהן שנשמרים אבל לא חשיבי ולא הם מלעשבן. ולאוי לנו לדחוק בדברי הירושלמי דהא דמקשי אם היו נשמרים חייב עיקרן לאו מן ההפקר הן באין. ר"ל. כיון דתני החיוב באם נשמרים. הרי עיקרן טעמן של הפטורים לא מן ההפקר הן באין. ומשני. פתר לה אחר רוב נשמרים. ונפלט שהוא כעין שתקנו לר' יוחנן מ"מ הקלין שבדמאי הוא לאו דוקא דבכל מסכת זו מיירי בדמאי נקט הכא נמי לשנא דדמאי. כמו כן נאמר לרשב"ל הא דקתני ר"ל נחשבים. ולא נקט לשנא דנשמרים אלא משום רוב המשניות דמיירי בנשמרים ומכיים המתרץ סיוע לדבריו דנשמרים האמור ביה אין פירושו שימור כפשוטו דא"כ פירות תלושים א"א לו לידע אם הם מן הנשמרים וע"כ תאמר האי נשמרים פירושו משמרים. ז"ש אתא חמי דאם הרוב משמרין ד"ה חייבין וכו' אלא ע"כ תפרש נחשבים ויש לו לידע שהן נחשבים אפ' בתלוש. ולא בעינן מע"מ. א"ר זירא מכאן מידי דזה לא קאי אקלין שבדמאי כו'. וכמו כן מוכרחין אנו לדחוק בכוונת דברי הר' דכתבו [טעמייהו] בהנך פירות משום דלא חשיבי לא נחשדו עליה ובסוף המשנה כתב דהני נשמרין ביהודה ומופקרין בגליל. [והרא"ש לא ס"ל והני מופקרים ביהודה ונשמ[רים]... וע"כ כפירשנו דנשמרין הכוונה נחשבין]: עי' בירושלמי א' ע"ב יאות הוא מקשי. ... דיאות הוא מקשי ולא משני כלום והא מתניתא פליגא דסמוך ליה קאי אדלעיל. ... לפרש דיאות הוא מקשי קאמר בלשון תמיהא וכי שפיר הוא מקשה ר' יוחנן והא מתני' על סברת ר' יוחנן דאפי' לוח השומר מ"מ מותר היכא דנתייאשו מדעת הבעלים בגינה אפי' נשמרים פטורים. הרי דאין זה תלוי בשומר אלא ביאוש בעלים:

(ג) העתקתיהו בו בלשון שכתב הכותב. להראותכם אשר אני עושה בשנותי את טע[ות] של הכותב. ומדעתי כן נ"ל וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה. הש"ס דמדברי חכמים דפליגי על ר"י בר"י נשמע לא כדברי זה ולא כדברי זה לא כדברי ... שמפרש דעת ר' יוסי דווקא כשהטילו שאור חייבים. ומדפליגי חכמים על ר"י ז[ה] ...
כשהטילו

כתב יד א'

סברי להלק ובזה פליגי ארבי יוסי ברבי יהודה שמע מינה דרבי יוסי ברבי יהודה אינו מחלק כלל מן דברי חכמים מוכיח הפ"ם שלא כדברי זה ולא כדברי זה: והגופנין. מפרש מאי גופנין זהו שמירה מין תבלין: ומיבעיא להפ"ם מאי דינן של שמירה ביהודה אם דוקא בגליל הן הפקר אם לאו: ומשני מן המשל שאומרים בגליל דוקא ה"מ דוקא בגליל פטור: ומיבעיא להפ"ם דתנן וביהודה הכוסבר אם דוקא ביהודה תנן או אפי' בגליל הן הפקר: ומשני מן המשל שאומרים ביהודה דוקא ה"מ דרק ביהודה הן הפקר ופטורים מדמאי אבל בגליל חשובין הן והייבין [משום] דמאי · התמד. שהיו עושין חומץ מתמד מהרצנים והפקר הן לכן פטור מדמאי דתנן במתניתין ולכאורה משמע לר' יהודה תמד לעולם פטור לכן מקשי אהדדי דתנן המתמד כו' ור"י מחייב: ומשני באמת בתמד גופא קודם החורבן לא היו החרצנים חשובין לכן פטורים מדמאי אבל אחר החורבן אף התמד חשוב לכן חייב: לית הדא כו'. דר' יהודה מפרש מתני' ואמר בראשונה היה חומץ שביהודה פטור ממעשרות משמע דאין עליהם שום חיוב מעשרות אף בודאי ול"ד נקט במתני' שקלין שבדמאי אלא ה"ה לודאי וקשיא על רשב"ל דמוקי מתני' דוקא בדמאי פטור אבל בודאי חייבין. וקאי בקושיא: וירבו כו' על רימי שקמה. ס"ד הא דתנן חוץ מרימי שקמה דחייבין היינו בכ"מ שנמצא רימון משקמה ומקשי ותיבטל רימון שקמה תוך שארי רמונים: ומשני הא דתנן חוץ מרימי שקמה היינו בעיר שקמה לבד דשם הוי רוב מהמרים: ומקשי ר"י ב"ר אף בעיר שקמה יבוטל ברוב רמונים שמביאים לשם מכל העולם וקאי בקושיא:

(שם ע"ב) **הלכה ב** ונכנס לירושלים ויוצא. כוונת מתני' דמעשר שני של דמאי אף שטיהר בירושלים מותר להוציאה ולכאורה קשה אהדדי דתנן במעשר שני פרק ג' ה"ה והדמאי נכנס ויוצא ונפדה ואמר עלה בגמרא א"ר זעירא פירות שהן טבולין לדמאי אבל דמאי עצמו היינו מעשר שני של דמאי תופסתן מחילה ואינו רשאי להוציאן. אך הענין דיש שני חילוקים מעשר שני של ודאי אין יוצא כלל אך מעשר שני של דמאי יוצא חוץ ואין נפדה שם רק מחזירו לירושלים והנה טבל מעשר שני ודאי יוצא לחוץ לכולי עלמא אך אם נפדה שם פליגי בית שמאי ובית הלל דבית שמאי סברי אינו נפדה שם אבל בטבל מעשר שני של דמאי מודים בית שמאי דיוצא ונפדה שם וכן לתנא קמא אליבא לבית הלל בדמאי אף נגמר מלאכתו יוצא ונפדה וזהו דנקט והדמאי יוצא ונפדה לכולי עלמא והיינו בטבל מעשר שני של דמאי אבל מעשר שני הגוין של דמאי תופסתן מחיצות היינו שלא לפדות וזהו מאמר הפ"ם ש לפרש הא דתנן ונפדה דוקא בטבל מעשר שני דמאי אזי לכולי עלמא נפדה אך מתני' דדמאי דתנן נכנס ויוצא ולא תנן ונפדה היינו דוקא במעשר שני דמאי בעינה: תמן תנינן. קאי אמתני' דקתני הדמאי אין לו חומש ורצה הגמ' לפרש דקאי גם אאוכלי זרים תרומת מעשר של דמאי בשוגג דאינו נותן חומש ומקשי אהדדי דתנן במס' ב"מ דף נ"ה חמשה חומשין הן האוכל תרומה ות"מ של דמאי: ומשני ר' זירא הא דתנן הדמאי אין לו חומש לאו אתרומת מעשר קאי אלא אמעשר שני כשפודה א"נ להוסיף חומש: ור' אימי מתרך לעולם דקאי גם אתרומת מעשר שני של דמאי: תמן רבי מאיר. כלומר הא דמתמרינן שם דזר נותן חומש אתי כרבי מאיר דהוא המחמיר תמיד ועשה חיזוק לדבריהם כשל תורה ומתני' דהכא דפוטר מחומש אתי כרבנן דהן מקילין תמיד: רבי זירא אמר מפרש טעם על עצמו הא דמחלק בין תרומת מעשר למעשר שני של דמאי ואמר בתרומת מעשר של דמאי כשאוכל בשוגג הב נקל לפוטרו מחומש אזי יבוא לאכול לכתחלה אך במעשר שני של דמאי אם תחמיר עליו שיוסיף חומש אתי למימנע ולא יפרוש כלל מעשר שני משא"כ בתרומה לא שייך רק שמא לא יפריש כדי שלא יאכל בשוגג וזה דבר זר: לא יוחנן. ס"ד דהעביר גם שלא לבער וקשה אמתניתין דתנן אין לו ביעור משמע דוקא דמאי וזה ליכא למימר דמתניתין קודם תקנות יוחנן כהן גדול נשנית דהא יוחנן כהן גדול בעצמו תיקן דין דמאי ומשני דהעביר רק הוידוי שלא לאמר ובודאי אבל בדמאי א"צ ביעור: א"ר יוסי. מפרש דבדמאי קל יותר מספק טבל כגון אם בעה"ב בספק אם הפריש מעשר שני אם לאו: שמא אינו אסור לאונן. בתמי' אבל במ"ש של דמאי מותר לאונן: (דף ג' ע"א) רבי בון. קאי אמתניתין דתנן בדמאי מאבדין מיעוטו בדרכים כלומר אין צריך להביא ליד כהן רק מניחו במקום שספרים ואפי' יואבד ופריך דמשמע דוקא דמאי ורק מיעוט הא מאבדין אפי' מרובה ובודאי כדתנן אין מביאין תרומה מן הגורן כו' שאין צריך להעמיד ליד כהן רק אם היתה במקום שחיות יגררו היינו מקום בזיון אזי מביאה משום בזיון אבל בלאו הכי מותר לאבדו אפי' בודאי ובמרובה. והשיב הגע עצמך בפירוש הברייתא דתני אין מביאין תרומה כו' ותרי מלוה להשיב אבידה והאיך יניח התרומה שיואבד אלא מפרש רבי יוסי פירושו באמת: מצוה להשיב אבידה בדבר מועט. כלומר בהוצאה מועטת אפילו התרומה ג"כ מועט והא דתנא אין מביאין כו' היינו שאין צריך להוציא הוצאה מרובה על תרומה מועטת וזהו הדין בודאי אבל בדמאי אפילו ההוצאה יהיה דבר מועט אין צריך להוציא על מעט תרומה אך על תרומה מרובה מוציא הוצאה מועטת: ומאבדין. ושואל אם דוקא כשאין לו מעות לפדות או מאבדו: והשיב רבי ניחומי אפי' יש לו מעות בכיס שלו אין צריך לחללו: אתיא. ר' חייא בר רבא דמפרש מאבדין את מיעוטו דמתני' במעשר שני של דמאי סבר כרבי זירא דמתרץ לעיל דמתני' דחמשה חומשין בתרומת מעשר ומתניתין דהכא במעשר שני: (ע"ב) ודרבי (לאי) [אילא]. דמתרץ קושית ר' בון בר חייא דמקשי ולא כן תני אין מביאין תרומה ע"כ מפרש מאבדין קאי אתרומות מעשר שני של דמאי סבירא ליה כר' אמי דמתרץ לעיל דמתני' דחמשה חומשין מיירי בתרומת מעשר: דבי ר' ינאי כו'. פחות מבילה בפרוסה מותר לאבד ובשלם אינו מאבד רק כגרוגרות: ור"י בשם ר"ש. פליג דאפילו כמה מותר לאבד בפרוסה ופליג לקולא: ור' מנא. תני דר' יוחנן פליג לחומרא דר' ינאי סבר בפרוסה כבילה ור"י סבר אף בפרוסה
אינו

כתב יד ב'

והגופנין שומירה. מפרש מאי גופנין מין תבלין הנקרא שומירה: מן מה דמתלין לה מתל בגלילא. ואין אומרים כן המשל ביהודה ה"מ דוקא דגליל הוא דלא חשיבי ופטורין משא"כ ביהודה (ד): א"ר יהודא בראשונה. קאי על מתני' דקתני והחומץ פטור ומשמע מיני' אבל תמד פטור לעולם: לית הדא פליגי. הדא דאר"י בראשונה הי' חומץ שביהודה פטור ממעשרות משמע אף בודאי פטור וא"כ הא דתנינן הקלין שבדמאי ה"ה בוודאי וקשיא לרשב"ל דאמר דמאי אבל ודאי לא. וקאי בקושיא: וירבו כל הרמונים. ס"ד דבכ"מ שנמצא רמון משקמה חייבין ומקשה הבטל רמון שקמה בתוך שארי רמונים: תפתר במקום שרוב משמרין. כלומר בעיר שקמה דשם הוי רוב משמרים: וירבו כל הרמון שבעולם. אף בעיר שקמה תתבטל ברוב הרמונים שמביאים מכל העולם לשם. וקאי בקושיא:

(שם ע"ב) **הלכה ב** תמן תנינן. בב"מ נ"ה תנינן חמשה חומשין הן האוכל תרומה ותרומת מעשר של דמאי הרי זר האוכל תרומת מעשר של דמאי חייב חומש והכא קתני הדמאי אין לו חומש: ברם הכא מ"ש של דמאי. מתני' לא איירי באוכל זר תרומת מעשר אלא בפודה מ"ש של דמאי: תמן ר"מ. ר' אימי מתרץ מתניתין מיירי גם בזר האוכל ת"מ של דמאי אלא מתניתין דתמן אתי כר"מ דמחמיר תמיד ועשה חיזוק לדבריהם כשל תורה ומתניתין אתיא כדרבנן דמקילין תמיד: ר"ז אמר. בא ליתן טעם דמחלק בין תרומת מעשר למ"ש דבתרומת מעשר האסור לזרים ואם נקיל עליו לפוטרו מחומש האוכלו בשוגג אזי יקיל לעצמו לאכול לכתחילה אבל במ"ש דמותר לאכול לזרים יש לחשוש שאם תחמיר עליו בפדיונו להוסיף חומש אתי למימנע ולא יפריש כלל מ"ש משא"כ בתרומה לא שייך ליחוש דילמא אתי למימנע מלהפריש ת"מ כדי שאם יאכל זר בשוגג לא יצטרך להוסיף חומש: לא יוחנן כ"ג העביר הודיית מעשר. קס"ד שהעביר הוידוי והביעור. ואין לומר דמתניתין נשנה קודם תקנת יוחנן הא עיקר דמאי יוחנן כ"ג תיקן: כספק טבל לא עשו אותו. אם בעה"ב מסופק אם הפריש מ"ש או לא הרי הוא ספק טבל למ"ש ואסור לאונן ומ"ש עצמו של דמאי מותר לאונן: (דף ג' ע"א) ואם היתה במקום שחיה גוררתה מביאה. משום בזיון אבל בלא"ה מותר לאבדו אפי' בודאי ובמרובה: א"ל ואינו מצוה להשיב אבידה. בתמיה ואיך תפרש הא דתני אין מביאין תרומה כו': מצוה הוא להשיב אבידה בדבר מועט. כלומר בודאי השבת אבידה מצוה ה"מ כי תהי' דבר מועט היינו ההוצאה מועטת אפי' תרומה מועטת והא דתני אין מביאין היינו בהוצאה מרובה על תרומה מועטת אבל אם הוצאה מועטת ותרומה מועט בודאי מביאין ובדמאי אין מביאין: מאבדין את מיעוטו בדרכים. מבעי לי' האי מאבדין דוקא כשאין לו מעות לפדות או אפי' אם יש לו מעות:
מתקנין

הגהות הגר"א

כתב יד א'

והגופנין שומירה: מה הן ה) ביהודה מן מה דמתלין כו' הדא אמרה בגליל פטור וביהודה חייב: כוסבר כוסברתא מה הן ו) בגליל מן מה דמתלין בדרומא כו' הדא אמרה ביהודה פטור ובגליל חייב: א"ר יהודא בראשונה היה חומץ שביהודה פטור מן המעשרות שהיו כו' והיו עושין מן התמד כו' חייב מחלפא שיטתיה כו' וכאן אמר הכין א"ר לאי בראשונה כו' חרצנים חשובות: רב הונא אמר ר' ירמי' בעי ליתא הדא פליגא על רשב"ל וירבו כל הרימונים על רימי שקמה ויהיו פטורים אר"י תפתר במקום שרוב משמרים ר"י ב"ר בעי ואין כל העולם כולו לפניו וירבו כל הרמונים שבעולם על רימון אותו מקום ויהיו פטורים: (ע"ב) ה"ב ונכנס לירושלים ויוצא ומאבדין את מעוטו בדרכים ונותנו לע"ה ואוכלו כנגדו ומחלל כו' ויאכלו בירושלים: ה"ג תמן תנינן התרומה ותרומת מעשר של דמאי והכא את אמר הכין אר"ז תמן תרומת מעשר של דמאי ברם הכא מעשר שני של דמאי: ר' אימי אמר אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרומת מעשר של דמאי מאי כדון תמן ר"מ ברם הכא רבנן: ר"ז אמר בדין כו' מפני גזירה שאם א"א שלא יפריש אף הוא אינו נוהג בקדושה. בדין היה מעשר שני של דמאי שיפריש כו' שאם אתה אומר שיפריש אף הוא אינו מפריש כל עיקר: ה"ג לא יוחנן כהן גדול העביר הודיות המעשר. העבירן כו' לבער. ובודאי אבל בדמאי א"צ לבער: תני נאכל כו' מצוי. אר"י אפילו כספק טבל לא עשו אותה א"ו ספק טבל ספק ניתקן מעשר שני ספק לא ניתקן שמא אינו אסור לאונן ברם הכא מותר לאונן: (דף ג' ע"א) ר' בון בר חייא בעא קומי ר' לא למה לי דמאי אפי' ודאי למה לי מיעוט אפי' רוב ולא כן תני אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר ולא ממדבר לישוב ז) ואם היתה במקום שחיות גוררות מביאה ונוטל דמים מהשבט א"ל ואינו מצוה להשיב אבידה אלא אר"י מצוה להשיב אבידה בדבר מועט ח) ואין מצוה להשיב אבידה בדבר מרובה ובודאי אבל בדמאי אפילו בדבר מועט אינו מצוה להשיב אבידה: ה"ג ומאבדין ט) את מעוטו בדרכים עד כדון כשאין בידו מעות היו בידו מעות מאי ר' ניחומי כו'. בדסקיא ולא הו' מחללו אתיא דר"ח בר רבא כר"ז ודר' לאי י) כר' אמי: (ע"ב) (א) דבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאברו בפרום אבל בשלם עד כגרוגרת. ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק כו' בפרום אפי' כמה מותר: ה"ג מה פליג
לקולא

כתב יד ב'

הטילו שאור פטורות לא כדברי זה ולא כדברי זה כן צריך להיות: והגופנין שומירה מה בגליל או אף ביהודה מן מה כו' כצ"ל: כוסברתא מה ביהודא או בגליל כצ"ל: (ע"ב) ה"ב רבינו הגאון ז"ל גריס כאן תיכף אחר המשנה המאמר דלקמן המתחיל תמן תנינן התרומה וכו' עד אף הוא אינו מפריש כל עיקר והה"כ גרס לא יוחנן כ"ג כו':
(דף ג' ע"א) ולא מן המדבר לישוב ואם היתה במקום כצ"ל. ומוחק תיבות אלא א"כ: להשיב אבידה בדבר מרובה וא"מ להשיב אבידה בדבר מועט ובודאי אפי' בדבר מועט אבל בדמאי בדבר מועט אינה וכו' כצ"ל: הדא דתנינן ומאבדין את מיעוטו בדרכים כצ"ל: (ע"ב) ודר' בון כר' אמי כצ"ל: מה פליגין לקולא ר' מנא אמר לחומרא כצ"ל. ומוחק תיבות בדא פליגין:
בחיבורו

הגהות הגרי"מ שאור פטורים: ה) ושם גרים מה בגליל או אף ביהודה: ו) ושם גרים מה ביהודה או בגליל: ז) בהגהותיו מוחק תיבת אלא א"כ: ח) ושם מהפך הגירסא מצוה להשיב אבידה בדבר מרובה ואין מצוה להשיב אבידה בדבר מועט ובודאי אפילו בדבר מועט אבל בדמאי בדבר מועט: ט) בהגהותיו מחק וגרס (כדקאי) [כהדא] דתנינן ומאבדין: י) ושם הגיהו ודרבי בון כר' אמי:

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל (א) מה פליגין בפרוס יותר מאוכל. ר' מנא אמר לא פליגין כך אלא דבי ר' ינאי כו':

בני משה

בשהטילו שאור הרי דר' יוסי אינו מחלק בין הטילו ללא הטילו. ולא כדברי ר' חנינא בשלא הטילו שאור אבן קיימין וכו' במעורבות יהו פטורין לית יכיל כו'. והרי תכ"א אבו שלא הטילו שאור פטורין אפי' במעורבין:

(ד) עי' בהמפרש מהלכא"פ בד"ה מן מה דמתלין וכו' והוא מדברי הר"ש מדקתני וביהודא האוג כו' משמע דוקא הני ביהודא קלים אבל איפך דליכא ביהודא חייבים ובגליל פטורים עכ"ל. ולדבריו ה"ל להירושלמי לפרש כמו כן במיתנין וכמון וכו'. וגם הרמב"ם וכל המפרשים לא הזכירו ההפרש בין יהודא וגליל בגופנין. האומנם גם בכוסבר השמיט הרמב"ם ההפרש והרגיש עליו התוי"ע ד"ה והכוסבר וכו' וכתב ולא ידעתי לייסב הירושלמי לדעת הרמב"ם עכ"ל. גם התוי"ע השמיט להקשות כמו כן בגופנין שלא ידענו ליישב הירושלמי לדעת הרמב"ם. ובאמת מהירושלמי לק"מ. דמפרש הטעם דפטורים מן מתלא כו' היינו מן מתלא נשמע דלא נחשבו במקומות הללו. ואין זה הטעם מספיק אלא לרשב"ל. והרמב"ם הא קבע הלכה כר' יוחנן הטעם הפקר. ולית לן לחלק מן המתלא. אלא הא קשיא דבמתניתין קתני וביהודא האוג והחומץ והאוג נשמט בהרמב"ם שלפנינו. והחומץ השמיט לפרש כדמשני ר' לא עכביו שאין ענבים מצויות הרבנים חשובות. וגם השמיט ת"ש בפסחים מ"ב ב' הא בכוותי הא בפנרלגי. והרמב"ם סתם וכ' החומץ העשוי מן התמרים. ועוד בבבלי ברכות מ' ע"ב אית' והגופנין בלהי דגופנא פירש"י ענבים שתוגיות כ"כ הר"ש והרע"ב ובמג"א. ובירושלמי והגופנין שומירה פי' הערוך מין ירק והר"מ בפירושו תפס לבון הירושלמי עיקר וכ' גופנין מין מקיקות:

(ה) תוי"ע ד"ה והחומץ כו' ואע"ג דתנן בפ"ד דשקלים לפנין מספיק יין לנסכים ואם החמיץ החמיץ לו כו' עכ"ל. וע"ש שמאריך בתירוצים. וקושיא לא קשיא דהא אמרינן במנחות פ"ו ב' כל הארצות היו כשירות וקתני בשקלים דאם המספיק יין הביא שלא מארץ יהודא והחמיץ החמיץ לו. [הכי נראה דהא דקתני את החמיץ החמיץ לו מיירי בשהביא שלא מארץ יהודא]:

(ו) ביאורו זה וכן לקמן על תיבת מאבדין מתפרש לפי גרסא שבפנים. אבל לע שמביא הירושלמי

כתב יד א'

איט מאבד אלא כגרוגרת: ר' הושעיא בעא. אם מתני' דוקא דיעבד אם הפרים מאכלן או אפילו לכתחילה מותר להפרים ואף שיודע שיאבד וקאי בתיקו:

(שם) **הלכה ג** מהו. מתניתין דפוטר כשלקח לזרע אם דוקא בדבר שזרעו כלה והשיב דלא שנא: א"ר יוחנן כו'. אם לאכילה נמצא נתחייב במעשר תו לא מהני מחשבה שמחשב אחר כך לזרע לפוטרו: תני אין זורעין טבל ואין כחפין. אפי' חפות אחר שזרע ג"כ אסור ואם זרע בדיעבד בשכחה פטור שנאבד בארץ ומחלק בין שאפשר ללקטם אזי אע"ג שזרע חייב ללקט מהקרקע ודוקא בלא צמח בארץ אבל אם כבר נשרש בארץ וצמח א"צ ללקט: א"ל תלמידיו כו' תבואת זרעך. דס"ל דסבר בשר וביעה הייבים: דחושש. כלומר הא דנתן מעשר דמאי משום היין שמעורב בו: רבי ירמי' שלח כו' (דף ד' ע"א) אמר לון מתקנין אינון אמרין לי' אין. כוונתו היה אם תקנו דמאי והם סברו דשאלתו אם תקנו מאבנים ועפר והשיבו שתקנו: א"ל כו'. כוונתו אם הפרשתם דמאי: רבי בעי כו'. שהיתה שנת רעב ורצה להתיר שמיטה בעבודות: סליק ר' פנחס כו' דרבי רצה שיסכים רבי פנחס בן יאיר עמו להתיר ואמר ליה רבי מה עיבוריה עבידין כלומר מה לעשות בתבואה שיהיה לאכול בזו השנה והשיב לו רבי פנחס בן יאיר עולשין יפות. שעשב הארץ טובים וסבר רבי אולי לא הבין מה בקשתו ואמר עוד הפעם זה עיבורייא עבדין והשיב לו עוד הפעם עולשין יפות: מישגה. אם רצונך: פחת פתורא קומי. שנפחת השלחן וכפל: אמרה לו אשתו והזכיר. שזכרו התנאי שהתנו מערב שבת בדמאי כל מה שאני עתיד להפרים למחר כו' ונמצא כשמתנה כך או מותר בשבת להפרים וא"צ לקרות שם וכן עשו כאן שזכרו התנאי והפרישו מעשר ועלה השלחן: יין למוריים. בריית היא כשקונה יין לעשות מוריים או אלונטית שיתערב היין ולא יהיה בעינה אך היאיל וקונה בעינה אעפ"כ מפרים אפי' דמאי ואין צריך לומר ודאי אך כשקונה מוריים מתוקנים פטורים מן הדמאי: אין כרבי. דבגמרא ירושלמי פ"ח דתרומות פליגא רבי ורבי אלעזר בר"ש רבי סבר נותנין יין של תרומות ודאי לתוך המוריים דאין זה איבוד והוי כמו בעינא ואסורה לזרים ורבי אלעזר בר"ש סבר אין נותנים למוריים דהוי איבוד ונעשית היתר לזרים. והשתא מקשי דתני הכא הן עצמן פטורים מדמאי משמע ודאין צריך לעשר קשה ממ"נ אי סבר כרבי דבמוריים לא הוי איבוד אפי' בדמאי יתחייב דהוי כמו שקונה בעינה אי סבר כראב"ש דבמוריים הוה איבוד ומותר אפי' לזרים א"כ אף כשקונה מוריים ודאים יהון פטורים: (ע"ב) ומשני לעולם כרבי אך שקילו בדמאי דפטור: הכא. קשיא אהדדי דיין לקילור תנן פטור מדמאי ויין ושמן להסמין חייב בדמאי: ומשני דאינו דומה דכשותן יין ושמן ע"ג חסט נמצא כשבא על גופו בא בעינא ואח"ז בטל לכן חייב בדמאי אבל יין לקילור בטל כשנותן בקילור קודם שבא על גופו בטל לכן פטור מדמאי: ופריך א"כ כשנותן בקילור בטל אמאי קילור של ע"ז שנתערב תוכו [יין] נסך אסור בהנאה הא בטל הי"ל בקילו: ומשני דלגבי ע"ז לא מקרי בטל דכתיב מאומה: ומביא ראיה משמרים של ע"ז שמא אינן אסורים בהניה. בתמיה ואע"ג דאינם יין ראוי לנסך אעפ"כ אסירים בהנאה: תנא שמרים שיבשו מותרים: הלוקח. תנא קמא סבר הכלל דרך החמרים להביא תבואה מארץ לצור לכן כשקונה מהחמרים חייב אבל ספת מנורתם מן תבואה של פלותיהם הוא ופטורה ובצידן לספק ור"י בר"י סבר בצור אפילו מן האוצר ג"כ של ארץ ישראל ומכ"ש מהחמרים ואפי' מחמר אחד שהביא תבואה לצור ג"כ אמרינן שמארץ הביא: ר' יהודה אומר. דהקונה מהחמרות בכזיב חייב דחזקתו מגליל ארץ ישראל בא ורבנן סברי בכזיב הוא בחזקת פטורה: ופריך על דברי חכמים בוא וראה איך סלקא דעתך לומר כן דהנה כשהחמר הולך לצור אזי הולך דרך כזיב והשתא אלו עמדה ופרקה בכזיב היה פטור לרבנן וכשנכנסה להלן מארץ לחוץ לארץ שבא לצור חייב בתמיה וקאי בקושיא: אמר רבי יוחנן. אומר הטעם אבל הכי דמתניתין דפטורים מדמאי דלא גזרו על אלו: ור' הושעיא אומר הטעם דאימת קדשים על ע"ה ובודאי האמת אתו: ומפרש הש"ם מה נ"מ בפלוגתייהו וחשיב כסדר ששנויין במשנתינו הלת ע"ה לר' הושעיא אם חבר קנה מע"ה עיסה והפריש חלתה חייב הכהן להפרים דמאי מן החלה דלית כאן אימת קדשים על ע"ס ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן דהא אין עם הארץ נותנה וכשבאו מיד עם הארץ חולין יצאו: אבל לר"י דסבר דהכלל דלא גזרו על דברים הללו בכל מקום שהן פטורים מדמאי והכל שוה: ובן אידך דמתניתין והמדומע לר' הושעיא אם חבר קנה פירות מע"ה ונדמעו אלו כנ"ל: ועוד יש נפקא מינה (דף ה' ע"א) אם סאה תרומה נפלה תוך מאה אבל עם הארץ ומגד הדין מבטלה ונעשה חולין אך לוקחה מפני גזל השבט נמצא לר' יוחנן דהטעם דלא גזרו על אלו שיש בהם קדושה אבל כאן סאה דמעלה חולין גמור היא וחייבת אך לרבי הושעיא דסבר אימת קדשים על ע"ה ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן ואלא עם הארץ הכל חדא דסובר שנותן לכהן תרומה גמורה והוה אלו אימת קדשים ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן פטור: שקרא. כל הני דתנן במתני' דפטורים אבל אם קראו שם לתרומת מעשר ולמעשר שני אזי קודשתן עליהם: ופריך בשלמא לר"י דסבר דכל הני ג"כ בספק אם ע"ה אומר אמת אם לאו אך לא גזרו עליהן לכן אם קרא שם הלה קודשה עליהן אלא לר' הושעיא דסבר מפני אימת קדשים בודאי אומר אמת ומתוקנין הן א"כ אמאי יחול עליהן קדושה כ"ל: ומשני דטעמא דאימת קדשים דאמרינן רוב ע"ה אימת קדשים עליהם ומתקנין ואף דנשאר אחד שאין אימת קדשים עליו ואינו מתקן אזלינן בתר רובא לכן אם קרא שם כאן תפס קדושה דהיישי' לעם הארץ אחד שאין אימת קדשים עליו: עד כדון. הא דקתני וכניקח בכסף מעשר לאו דוקא בכסף מעשר של ודאי [אלא] אפי' אם לקח פירות מע"ס בכסף מעשר של ד מאי ג"כ פטורה: תנא. כמו אמר מר: ובולן שקרא שם כו'. אהא דתנן במתני' פטורים אך אם הפרישו תרומת מעשר ומעשר שני מה שעשו עשוי ובקדושה קיימין: ועוז פליגי ר' אליעזר סבר חוץ מסירי מנחות שהוא ממון גבוה ואין בקריאתו מנום

כתב יד ב'

(דף ד' ע"א) **הלכה ג** מתקנין אינון א"ל הן. ר' פנחס שאל אם תקנו משום דמאי והם סברו ששואל אם תקנו מן עפר ואבנים לכן השיבו הי משו"ס פירש וא"ל ואריסתון דמיין: רבי בעי משרי שמיטתא. להתיר עבודה בשביעית שהיתה שנת רעב: א"ל מה עבורי עבידין. שאל רבי לרפב"י מה לעשות שיהי' התבואה מצוי: בשנת הרעב א"ל עולשין יפות. כלומר גם עשב השדה טובה לאכילה: אמרה ליה. אשתו תבלין שאלתי כו': והזכיר תניין. נזכר התנאי שהתנה מע"ש בדמאי כל שאני עתיד להפריש כו' והמתנה כן מותר להפריש גם בשבת מפני שאין צריך לקרות שם: (ע"ב) הכא את אמר פטור. ביין לקילור תנן פטור מדמאי ויין ושמן לחסמין תנן חייב בדמאי: כאן ע"ג גופו. גבי יין ושמן ע"ג חסט באים על גופו בעינו לכן חייב משא"כ יין לקילור בטל בקילור קודם שבא על גופו: מאומה מן החרם. לכן ע"ז אינה מתבטלת לעולם ומביא ראי' משמרים של ע"ז אע"ג דאינן ראוין לנסך שמא אינן אסורין בהנייה בתמיה: מן המגורות בצור חייב. דהוא סבר אפי' מן האוצר הוא ג"כ מא"י ואפי' מחמר א' אמרינן מא"י הביאו: את חמי. מקשה על חכמים דאמרי כזיב ה"ה בחזקת פטורה בתמי' הא כשהחמר הולך לצור הוא בא דרך כזיב בא וראה אלו עמד בכזיב ופרקה שם פטורה. וכשהולך מכזיב להלך לחו"ל עד צור הייב בתמיה: וחלת ע"ה ע"ד דר' הושעיא. מפרש מאי נ"מ בפלוגתייהו ומפרש בכל א' השנויים במשנתינו: ועוד נפק מביניהון. עוד יש נ"מ בדין מדומע אם נפלה סאה תרומה בתוך מאה בשלה וגעשה חולין והא דצריך להרים ממנו סאה אינה אלא מפני גזל השבט ולר"י דלא גזרו על דבר שיש בו קדושה אבל הך סאה דמעלה חולין הוא וחייבת בדמאי אבל לר"ה דמפרש מפני שאימת קדשים על ע"ה. וע"ה סובר דהאי סאה שנותן לכהן התרומה גמורה היא ואימת קדשים עליו. ואינו נותן לכהן דבר שאינו מעושר: (דף ה' ע"א) ע"ד דר"י ניחא. דסבר גם בכל הני מסופק אם ע"ה אומר אמת שהפרים או לא אלא דהכי לא גזרו עליהן אבל אם קרא שם חלה הקדושה עליהן. אבל לר"ה דמפני אימת קדשים בודאי אומר אמת ומתקנין הם ואיך יחול עליהם קדושה כו'. ומשני הא דאמרינן אימת קדשים היינו רוב ע"ה אימת קדשים עליהם לכן אם קרא שם חוששין מפני ע"ה א' שאין אימת קדשים עליו: נ"ל בכ"מ **של ודאי אפי' בדמאי**. פי' אפי' לקח פירות מע"ש בכ"מ

כל

כתב יד א'

הגהות

לקולא ר' מנא אמר לחומרא פליג ר' ינאי אמר כו' אבל בשלם עד גרוגרות ר' יוחנן כו' בין בפרוס ובין בשלם עד גרוגרות רבי הושעיא בעא מהו להפריש כל שהוא ולאבד: ונותנו כו' בדמאי אבל בודאי אין מוסרין ודאי לע"ה: ה"ג הלוקח לזרע ולבהמה כו' פטור מן הדמאי חלת ע"ה כו': ה"ג מהו בדבר שזרעו כלה או לא מכיון שלקחו לזרע לא שנייא היא דבר כו' אר"י כו' לקחן לאכילה וחישב עליהן לזרוע לא כל הימנו: ה"ג תני אין זורעין טבל ואין מחפין טבל ואין עושין עם הגוי בטבל: ה"ג שכח וזרע טבל פטור שכבר אבד כו' שילקט אותו: ובלא צמח אבל אם צמח נעשה לדבר שאין דרכו להתלקט: רבי יוחנן כד הוי אכיל קופד כ) אפילו ביעה הוי מתקן א"ל תלמידיו כו' בתואת זרעך: דחושש למשקין שיש בה: ר' ירמיה שלח כו' ל) (דף ד' ע"א) א"ל מתקנן אינון א"ל אין א"ל אר מתון דמיין א"ל ולא כן כו' ואכלת: רבי בעי מישרי שמיטתא סליק רפב"י לגביה א"ל מה עיבוריה עבידין א"ל עולשין יפות. וידע ר' דלית הוא מסכמה עמיה א"ל מישנה ר' למיכל עמי: רחב"ד פחת פתורא קומי א"ל מהו כן א"ל [אשתו] תבלין שאלתי משכנתי ולא עישרתיו והזכיר תניין ועלה השלחן מאליו: מ) יין למוריים ויין לאלונטית כו' חייבים בדמאי ואצ"ל בודאי הן עצמן פטורים מן הדמאי סה אנן קיימין אין כרבי אפי' בדמאי יהיו חייבין אין כראב"ש אפי' (ע"ב) בודאי יהיו פטורים אלא כרבי אנן אמרין וקל שהקילו בדמאי: ה"ג יין לקילור קמח לעשותה מלוגמה חייבים בודאי ופטורים מדמאי: הן עצמן פטורין נ) ואצ"ל מדמאי: ה"ג הלוקח יין ושמן לתת ע"ג חטטין חייבין בדמאי הכא את אמר חייבין בדמאי והכא את אמר פטורי' מן הדמאי כאן אגב גופו הוא בטל וכאן כיון שהוא נותנו הוא בטל והתני קילור של ע"ז אסור בהנייה שאני היא דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מה (בינן) [בין יין] לשמרים של ע"ז אלו שמרים של ע"ז שמא אינן אסורים בהנייה תנא שמרים שיבשו אין בהם משום הניית ע"ז: מכזיב ולהלן כו' הדמאי: ה"ג כהוספתא הלוקח מן החמרת בצור ומן המגורות בצידן חייב הא מהמגורות בצור ומן החמרת בצידן פטור ר' יוסי בר' יהודה אומר הלוקח מן המגורה בצור חייב ואצ"ל מן החמרת ואפילו מחמר אחד בצור חייב ר' יהודה אומר החמרת היורדת לכזיב חייב מפני שחזקתו מן הגליל והכ"א ה"ה בחזקת פטורה עד שתדע לך מהיכן הוא ס) אתי חמי אלו עמדה לה בכזיב פטורה עכשיו שנכנסה לצור חייבת: אמר רבי יוחנן בשעה שנגזרו [על] הדמאי לא גזרו על דברים הללו ר' הושעיא אומר אימת קדשים עליו כו' מתוקן: וחלת ע"ה: ע"ד דר' הושעיא כו' לא ע"ד דר"י היא הדא היא הדא: והמדומע ע"ד דר"ה בפירות ע"ה היא כו': ע"ד דר"י היא הדא היא הדא: (דף ה' ע"א) ה"ג ועוד נפק מביניהון סאה עולה מתוך מאה ע"ד דר"י חייבת ע"ד דר"ה פטורה: תני ע) וכולן שקרא שם כו' עשוי ע"ד דר"י ניחא ע"ד דר"ה מתוקנין ואת אמרת הכין מפני אחר שאינו מתקן שאין אימת קדשים עליו פ): ה"ג ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא עד כדון בכסף

מעשר

הגר"א

כתב יד ב'

ה"ג בהגורו נרס מהו בדבר שזרעו כלה או לא מכיון שלקח לזרע ל"ש כו': תני אין זורעין טבל ואין מחפין טבל אבל עושין עם הגוי בטבל שכח וזרע טבל פטור כצ"ל:

(דף ד' ע"א) יהבין לה כלום למיכל כצ"ל. ומוחק תיבת תיכל: פחת פתורא קומוי צ"ל אמר להו: ונפל פיתותא מיני' צ"ל אמר להו כו' הלוקח יין למוריים ויין כו' כצ"ל: (ע"ב) קלין שהקילו בדמאי כצ"ל. והבי"ת [של בקלין] מחוק: ואצ"ל בדמאי הן עצמן פטורים מן הודאי הכא א"א פטורין מן הודאי והכא א"א פטורים מן הדמאי כולו מחוק. וה"ג חייבים בודאי ופטורים מן הדמאי והן עצמן פטורים מן הודאי ואצ"ל מן הדמאי הלוקח יין ושמן לתת ע"ג חטטים חייבים בדמאי הכא את אמר פטור מן הדמאי והכא את אמר חייב כאן על גב גופו כו': שמא אינן אסורין בהניי' תנא שמרים שיבשו כצ"ל. ומוחק תיבת הא: ומן המגורת בצידן חייב מן המגורת בצור כו' כצ"ל ומוחק תיבת הא: בצידן פטור מחמר יחידי די בצור חמרת שנכנס לצור דרך כזיב כולו מחוק. וכ"ג בצידון פטור ר"י ב"ר יהודא אמר הלוקח מן המגורות בצור חייב ואצ"ל מן החמרת ואפי' מן חמר א' בצור חייב ר' יהודא אומר החמרת היורדות לכזיב חייב מפני שחזקתן מן הגליל וחכמים אומרים ה"ה בחזקת פטורה עד שיודע לך מהיכן הוא את חמי אלו עבדה כו': עוד נפק מביניהון כצ"ל. ומוחק תיבת מאי:

(דף ה' ע"א) והא תני בכולן שקרא שם כצ"ל: תני וכולן שקרא שם לת"מ או למ"ש שלהן מה שעשה עשוי כל המאמר הזה מחוק: עד כדון בכסף מעשר של ודאי אפי' בדמאי תני כו' כצ"ל: א"ר מנא ומוחק

הגהות הגרי"מ כ) נ"ב זה בשר: ל) כלום למיכל ומוחק תיבת תיכול: מ) שם גרים הלוקח יין: נ) ושם מוחק מן תיבות ואצ"ל עד כאן ע"ג גופו: ס) ומוחק מן תיבות מחמר יחידי עד דרך כזיב: ע) ושם גרס והא תני' כולן שקרא: פ) ומוחק מן תיבת תני וכולן כו' עד ר' בון בר חייא:

בני משה

הירושלמי הכיא בכ"י קדמו ממה מלשה הוא לספיק אבידה בדבר מרובה ואינו מלוה לספיק אבידה בדבר מועט ובודאי אפי' בדבר מועט אבל בדמאי בדבר מועט אינו מלוה לספיק אבידה הלא דמנינן ומאבדין את מישמו בדרכים פכ"ל. אין זה כ"א עצמות ספסיב הירושלמי ומהורה בכתב סי' נו:

כתב יד א'

ממש אבל כל הני דתנן במתני' מה שעשה כו' ור' ירמיה סבר השאר במחלוקת כוונתו הא דתנן בסמוך לפני שירי מנחות והיינו והלקוח בכסף מעשר שני: וע"ז בעי ר' יוסי גר' ירמיה דסבר בלקוח בכסף מעשר [שני] מחלוקת משמע בשירי מנחות מודה דד"ה אין בקריאתו כלום היכא תמצא מחלוקת: אי כר"ם כו'. דפליג [וס"ל] מ"ם ממון גבוה הוא מעשר היא שירי מנחות לא עשה וכו' וכדמפרש ר' מנא דשמע מר"ח דר"א אמר רישא דמתני' במס' קדושין (דף נ"ב) המקדש בחלקו כו' אינה מקודשת במ"ש רמ"א אמר אינה מקודשת ור"י אומר מקודשת: וע"ז אמר ר"א. דרישא ד"ה דאף ר"י מודה דיש חילוק בין ק"ק וק"ק למ"ש: ור"י אמר דגם רישא מחלוקת: והא ר' מנא לר' חזקיה ממי שמע זאת: והשיב מר' ירמיה: והשתא מפרש ואזיל ר' מנא כוונת ר' ירמי' דלעיל דשמע מר"ה בבק"ק וקלים מודה ר"י דשאני ממעשר שני לכן א"ר ירמיה דבמעשר שני מחלוקת לר"מ דסבר מ"ם ממון גבוה אין בקריאתו ממש ולר' יהודא דסבר ממון בעלים קריאתו ממש אבל בשירי מנחות ד"ה דאף ר' יהודה מודה דאין יכול לקדש אשה וה"ה דאין בידו לקרות שם לתרומת מעשר ולמע"ש אבל ר' יוסי דלא שמע דר"א וסבר דר' יהודא פליג בקידושין גם אק"ק וכו' דיכול לקדש וכן בשירי מנחות אם קרא שם הדין נותן דמה שעשה כו' לכן מקשה ר' יוסי היידא מחלוקת: פלייטין. דלריחא עבידא:

(שם ע"ב) **הלכה ד פירות**. הרמב"ם ז"ל פירש אם היה דבר על מה שרוצה לחלל פירות והיינו פירות מעשר שני על פירות ולכן פסק דחוץ לירושלים מחללין פירות על פירות אבל אין הדין והפירוש כן והעיקר אם היו פירות היינו אם המ"ש פירות ורוצה לחלל על מעות כדינו אזי מברך על פדיון מע"ש ואם היו מעות היינו שכבר חילל הפירות על מעות נחושת ועתה רוצה לחלל נחושת על כסף כדין אזי מברך על חילול מעשר שני: ר' בא פליגא בפירושא דתנן במתניתין ואם הקדים מע"ש כו' ר' בא סבר דאפי' לכתחילה מותר להקדים ור' יעקב סבר דוקא דיעבד: מהו ומבעיא אם מותר לעשות מעשר ראשון מאותה סאה עצמה שעשאה קודם מעשר שני עדיין הוא טבל לראשון וכשפודה חוזרת לטבלה ומותר לעשותה מעשר ראשון: ופשט דמצינו שצוה ר' יוסי לאריסו שיפרים קודם מעשר שני ויפדה ויקבע ממנו ראשון מוכח דבדמאי קובע שני במקום ראשון: עולא כו' ג"כ בא לומר שמותר לעשות משני כשפודה (עשהו) ראשון ומוסיף דאפי' עשה תרומת מעשר וזה אמרו פוטר טבלו בסאה אחת דא"ל לפרוש מעשר ראשון בפ"ע ומעשר שני בפ"ע: כיצד עושה נוטל סאה למעשר שני ופודהו ועושהו מעשר ראשון ואם אין רוצה לתת המעשר ראשון ללוי והוא צריך להפרים על מקום אחר תרומת מעשר עושה כל הסאה חלק אחד על כך מעשר עצמו והמותר תרומת מעשר למקום אחר: וכשירד עולא להתם [לבבל] נאספו עליו להקשות והקשה רב ששת עליו דאמר דמותר לעשות משני ראשון ממתניתא דתנא על מתני' דפרק אחרון היו לפניו ב' כלכלות של טבל ואמר מעשרותיהן של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת דקבע המעשרות בכלכלה שניה. ודרך משל אם היו של ק' סאה נוטל מן השניה לתקן ק' סאה מעשר ראשון וידוע דמעשר הוא חלק עשירית מלבד אך מנגאו הוא חלק תשיעית נמצא על צ' סאה נותן עשרה ונשאר עשרה סאה טבל על ט' סאה נותן אחת נשאר סאה טבל נותן עליה חלק התשיעית מנגיו אך הירושלמי קורא זאת חלק עשירית מן הכל אחד עשר סאה וחלק עשירית סאה וזה למע"ר וכן סך כזה מ"ש לתקן המאה סאה מכלכלה ראשונה נמצא נחסר מהשניה כ"ב סאה ויותר ולכאורה לא היה צריך לתקן כלכלה שניה רק מה שנשאר אחר הנכוי מעשרות שנתן על הראשונה אך כיון שאמר של זו בזו ושל זו בזו נמצא היתה כוונתו שגם כלכלה שניה יתן המעשרות כעל מאה שלמים שהיה קודם הוצאת המעשרות לכן חייב ליתן כל השיעור שנתן על כלכלה ראשונה: וז"ה כוונת

כתב יד ב'

של דמאי ג"כ פטורה: השאר במחלוקת. היינו כדין הלקוח בכסף מעשר השנויה במתניתין לפני שירי מנחות: ר' יוסי בעי. לר' ירמיה דאמר בלקוח בכ"מ מחלוקת ובשירי מנחות מודה דד"ה היא היידא מחלוקת היכא תמצא מחלוקת: שמן של פלייטין. משום דלריחא עבידא:

(שם ע"ב) **הלכה ד אם היו פירות**. הרמב"ם דפסק פ"ד ה"ב מהלכות מע"ש וכ"ר למותר לחלל פירות על פירות. הוא דמפרש כאן אם היו פירות שהילל פירות מ"ש על פירות חולין. אבל אין ההלכה כמותו אלא הפירוש כאן אם היו המ"ש פירות ופודהו במעות פדיונו מברך על פדיון ואם היו מעות אחר שחילל הפירות על מעות ותפס המעות בקדושת מ"ש אלא שחיללו על מעות נחושת ובא לחלל נחושת על כסף פדיונו מברך על חילולי מ"ש: מהו לקבוע שני במקום ראשון. אם מותר לקבוע מעשר ראשון מאותה סאה עצמה שעשאה מקודם מ"ש קודם לר' שון וה"ה בטבלה למ"ר וכשפודאה חוזרת לטיבולה הראשון ועושה אותה ראשון או לא: והזר ואמר לו צא וקבע ראשון (ז). היינו נמי לווהו ר"י לפרוש תחלה מ"ש ולפדותו ולקבוע אותה ראשון תפשוט מזה דבדמאי קובע שני במקום ראשון: (דף ו' ע"א) פוטר אדם את טבלו בסאה א'. אלא ג"כ בא לומר הכ שני קודם לראשון ופודהו מותר לעשותו ראשון אלא דמוסיף ואומר שעושהו ג"כ תרומת מעשר אם אינו רוצה לתת המ"ר ללוי והוא צריך לספרים ת"מ על מקום אחר עושה הכי סאה חלק ממנו ת"מ על עצמו והשאר ת"מ למקום אחר. ז"ש פוטר טבלו בסאה א': בביאורו גרס וגו' מן השניה שתי פעמים שני עישורין ועישורין ועישורו של עישור ויטול שני עישורין ויעשה אותן שני ויפדה ויחזור ויעשה מ"ר. ומפרש שתי פעמים שני עישורין. היינו שני עישורין לכל כלכלה מ"ר ומ"ש והוא שתי פעמים שני עישורין לכלכלה ראשונה ולכלכלה שניה ולפי שהמעשר הוא עשירית מלבר שהוא חלק תשיעית מלגו ועל צ' מבעי לי' למיסב עשר ועל המותר יו"ד לתשלום מאה הנשארים טבל על ט' מהן נותן א' ועוד על א' הנשאר טבל נותן חלק עשירית שהוא תשיעית מלגו וכ"ה למעשר שני. זה שאמר שני עישורין ועישורן של עשר הנשארים ועישורו של עישור מן א' הנשאר היינו י"א וחלק עישור למעשר א' ולשני המעשרות כ"ב וב' עשיריות. ולשני הכלכלות נותן מ"ר וד' עשיריות ולא היה צריך לתת מכלכלה השניה אלא לפי החשבון ממה שנשאר אחר ניכוי המעשרות שהפרים על הראשונה אלא כיון שאמר של זו בזו ושל זו בזו כוונתו גם מכלכלה השניה יתן מעשרותיה בשלימות כמו שהיה קודם הוצאת המעשרות על הכלכלה הראשונה: ויטול שני שעורין. זהו שמשיב רב ששת דאם יוכל לעשות משני ראשון ל"ל שתי פעמים שני עישורין. אלא יטול ב' עישורין היינו מ"ר ומ"ש על כלכלה ראשונה לבד ויפדה המ"ש ויחזור ויעשה מ"ר על כלכלה השניה אלא ע"כ דאין עושין משני ראשון: ואין שני שבראשונה טבול לראשון שבשניה. לא דמיא ההיא למפרים מעשרותיה מכלכלה עצמה דהמפרים מעצמה נוטל ממנו עשרה למאה מ"ר ועוד נוטל התשעה ממנו למ"ש נמצא אותן התשעה מעושרים מן מ"ר משא"כ כאן דאמר מעשרותיה של זו בזו. נוטל מכלכלה שניה אחד עשר וחלק עשירי למ"ר על מאה דכלכלה ראשונה ועוד י"א וחלק עשירי למ"ש על המאה דכלכלה ראשונה הרי הם מ"ש טבול למ"ר דהמ"ר שנתן אינו שלם כ"א על המאה דכלכלה ראשונה ולא על אלו במ"ש. ולא תתקן הך מ"ש אלא במעשרות שמפרים אח"כ על כלכלה השניה וה"כ הדרא קושין לדוכתא ג"ל להפרים מ"ר מכלכלה שניה יפדה הך מ"ש של ראשונה ויעשה ראשון. אלא ע"כ דאין עושין שני ראשון ואף דמתניתין דשני כלכלות מיירי בודאי כדמוכח בירושלמי לקמן. אבל ב ה"ג שנותן כסדרן מ"ר

הס"ם ע"פ חשבון שני המעשרות משני הכלכלות שוה באמרם ותנא עלה נוטל כן השניה ב"פ ב' עישורין פי' ב' מעשרות לכלכלה ראשונה וב"פ לכלכלה שניה ועולה לסך מ' סאה: ועישורן פי' חלק עשירית מן הארבעים ד' סאה ועישורו של עישור פי' מן הד' סאה ד' עשירית וזהו כל הסך שנותן מן הכלכלה מכוון כאשר כתבתי לעיל: והשתא מסיים ומוכיח ע"כ דאין עושין משני ראשון דאל"כ קשה ויטול שני עישורין כלומר יקח רק שני מעשרות היינו ראשון ושני על כלכלה ראשונה כפי השיעור כנ"ל ויעשה אותם שני ויפדם ויחזור ויעשה אותם מעשר ראשון וכו' כלומר ומעשר השני יפדה ויחזור ויעשה מע"ר ממנו על כלכלה שניה ע"כ דאין עושין ומשני ר' חנניא דאינו דומה כשמקדים שני לראשון אזי ראוי שיפדה ויעשה ראשון: תמן ברי שהוא טובל לראשון ולשני כשמפרים קודם שני הוא טבל לראשון ולשני וכשעשה שני קודם נשאר עכ"פ טבל לראשון הך מעשר שני עצמו דכל הקודם את חבירו מתחייב בו ונמצא צריך להפרים מן המע"ש מע"ר לכן כשפודהו הוה ליה טבל ויכול לעשות ממנו מעשר ראשון: ברם הכא שני שנתקן מחמת ראשון כלומר כאן שנתן כסדר תחלה מע"ר ואח"כ מע"ש: את חוזר ועושה אותו מע"ר. כלומר בתמיה דכיון דהך מ"ש אין שום טבל בתוכה איך יעשה ממנה מע"ר: וע"ז בא ר' מנא ודחה הסברא דאי סלקא דעתך דמותר לעשות משני ראשון גם כאן יעשה ואע"ת דכאן כשנתן כסדר נמצא אין השני טבול לראשון זה אינו באמת כשמפרים מאותו מקום עצמו. למשל כשנתן ממאה סאה עשרה למע"ר ונשאר תשעים ואח"ז כשנוטל עוד תשעה ממנו למע"ש אותן התשעה כבר מעושרים הן מ"ר אבל כאן ד פרים מכלכלה זו על אחרת כשנוטל סך אחד עשר סאה וחלק עשירית מ"ש על מאה דכלכלה ראשונה הך מע"ש טבולים למע"ר דמע"ר שנתן אין עולה לת"ש והא דבאמת לא מפרים מן המ"ש זו מע"ר משום דסומך עצמו כאן כשנוטל אח"ז לתקן כלכלה שניה ואמרינן דנותן מע"ר כמו מן מאה סאה שלמים כו' ובאמת אין מהצורך ליתן כשיעור זה רק כפי הנשאר אחר נכוי המעשר כו' לכן אמרי' דזאת המע"ר עולה גם מה שצריך ליתן מע"ר מן המ"ש עכ"פ קודם שמפרים ראשון לכלכלה שניה הוי המעשר שני דכלכלה ראשונה טבולים לראשון והדרא קושיא לדוכתא ויפדה ויחזור ויעשה מע"ר לכלכלה השניה ע"כ דאין עושין. וז"ה מאמר ר' מנא ואין שני שבראשון היינו מע"ש שנותן על כלכלה ראשונה טבול לראשון שבשני. כלומר דמה שצריך להוציא ממנה מע"ר סומך על מע"ר שנותן אחר זה מכלכלה שניה ונמצא הוי ג"כ הך מ"ש טבל ויפדה ויחזור ויעשה ראשון. ואף דלפום ריהטא אין הוכחה ממתני' דיעשר כלכלה של זו בזו כו' משום דמיירי בודאי כדמוכח לקמן בירושלמי אך באמת אין שום נפקותא בין דמאי בין ודאי כשנותן כסדר מע"ר ואח"כ מע"ש והך מ"ש טבולין לראשון כו'

מהיכא

כתב יד א' — הגהות הגר"א — כתב יד ב'

מעשר של ודאי אפילו בשל דמאי תנא וכולן שקרא שם כו' מה שעשה עשוי ר' אלעזר אומר חוץ משירי מנחות ר' ירמיה אמר השאר במחלוקת ר' יוסי בעי היידא כו' אין כר"ם כו' אין כר"י מה שעשה עשוי: ה"ג א"ר מנא אזלית לקסרין ושמעית ר' חזקיה יתיב ומתני המקדש בחלקו בק"ק כו' אינה מקודשת רא"א ד"ה ר' יוחנן אומר במחלוקת ואמרית ליה מכאן שמע ר' הדא מילתא וא"ל מן ר' ירמיה ואמרית יאות ר' ירמיה דהוא שמע הדא

ומוחק תיבת במחלוקת [וכבר נתקן בס"ם החדשים]: דלא שמיע ליה כנ"ל. ומוחק תיבת צריכה ליה: (ע"ב) ה"ד ובין השמשות כהא דתנינן כנ"ל: בשעבר בתחלה לא כנ"ל:

(דף ו' ע"א) ת"מ למקום אחר א"ר חנניא תמן כתיב כו' עד ועושה אותו ראשון א"ר מני ואין שני שבראשונה כו' כנ"ל:

דר"א ד"ה הוא דאמר במחלוקת ר' יוסי דלא שמיע ליה צ) הוא דאמר היידא כו' מה שעשה עשוי: תני א"ר יהודא כו' בשמן של פלייטון בלבד אחרים כו' בשמן וורדינון: (ע"ב) ה"ד מתני' הדמאי מערבין בו כו' פטורים מן הדמאי: גמ' מפרישין איהו ערום כו' ברכה ק) ר' מנא כו' אם היו פירות על פדיון מעשר שני ואם היו מעות על חילול מעשר שני: אם הקדים מעשר שני כו' ר' בא כו' מותר להקדים שני לראשון בדמאי. ר' יעקב כו' ואם עשה מה שעשה עשוי: מהו לקבוע שני במקום ראשון: ר' יוסי בן שאול אייתי ליה אריסיה פירות א"ל צא וקבע שני וחזר ואמר ליה צא וקבע ראשון: ה"ג הדא אמר שמותר לקבוע שני במקום ראשון: (דף ו' ע"א) עולא בר ישמעאל בשם ר' יוחנן פוטר אדם את טבלו בסאה אחת של טבל כיצד עושה מביא סאה אחת ועושה אותה שני ופודה אותה וחוזר ועושה אותה מעשר ראשון ותרומת מעשר למקום אחר. נחת עולא כו' והתיב רב ששת והא מתניתא פליגא היו לפניו ב' כלכלות של טבל ותנא עלה נוטל מן השניה: ה"ג ר) שתי פעמים שני עישורין ועישורין ועישורו של עישור ויטול שני עישורין ויעשה אותם שני ויפדה ויחזור ויעשה מעש"ר. א"ר חנניה תמן כרי שהוא טובל לראשון ושני ברם הכא שני שנתקן מחמת ראשון את חוזר ועושה אותו ראשון. א"ר

מנא

הגהות הגרי"מ צ) ומוחק תיבות לריכה ליה: ק) ושם גרס כהלה דתנינן ספק חשיכה: ר) בהגהותיו מוחק הגירסא [הזאת] ומקיים כפי נוסחת סיענס:

בנ"י משה

(ז) דע בבירושלמי שלו נראה מחק על תיבת והם לומר שמא קבע שניה במקום ראשון ולפי זו שנרסא כולה ביאורו יפה. אבל נראה שגרר מחק הנ"ל. ע"כ שקיים כמ"ש בפנים והאי לפרש בדרך אחר. עוד תשוב תראה שביאורו לקמן (ו' ע"א) היא ג"כ אינו אלא לפי הגרסא המבואר בביאורו הוגה שביב הירושלמי נ"ב ב' פעמים ב' עישורין ועישורן ועישורו של עישור ויטול שני אבל קו נטוי שניבותם וכן בפנים נראה פסי' קו נטוי על מ"ש (מן השני' ב' תאנים וב' עישורין ועישורו של עישור ויטול ב' תאנים) ונגרר קווים הללו הפיב ידו מבלע הגרסא שבפנים וכן בס"א כפי' האמוך במשנה דשני כלכלות מפרש הגרסא שכתוב בפנים כאן. ועיין פירושו ע"ז גם אלא דלפירושו דלפס א"א לפרש קושיא דהכא ויטול ב' תאנים ויעשה אותן שני כו'. דהא פירושו דשם אלו השני תאנים והעישורין הם כולם לת"ת וא"כ איך מקשה כאן ויטול שני התאנים ויעשה אותן שני אחרי ששני תאנים המה לת"ת בעינן עשרה למעשר שני ולא שתים. ועוד דהא נ"ל ויטול ב' תאנים ושני עישורין ועישורו של עישור ויעשה אותן שני ויחזור

ויפדה כו' לכן באנו להתבונן מה זה דמקשה ויטול כו' ויעשה שני מאי אולמ' בהאי דימשה מ"ש ויחזור ויפדה ולכאורה המפרים כסדרן נוח לו דלא בעי נפדות מיד. והנלע"ד דהכי קא קביא ליה לר' יוחנן דעושה שני תחלה והוזר ועושה אותן מ"ר הדעת נותן כמו בשני שמקדים מ"ר לא בעי למיתב מ"ש א"כ כ"א תשעה כמ"ש בפ"ו ת"ו וככה נמי שמקדים מ"ש לא בעי למיתב מ"ר אח"כ כ"א תשעה לתשעים הנותרים. ולפ"ז בכלכלות באומר של זו בזו ונותן מ"ר תחלה עולה המ"מ של כלכלה א' שיש בה מאה תאנים לתאנה ועישור ועישורו של עישור אבל כשמפריש מ"ש תחלה אין צריך למיתב אח"כ מ"ר לתשעים הנותרים כ"א תאנה א' לבד. וזהו שמקשה ויטול ב' תאנים לשתי הכלכלות כלומר נ"ל עוד עישורין ועישורו של עישור יספיק לו ב' תאנים לבד הא הילך ז"ש ויעשה אותן שני כלומר יפרים הסברה אשר למ"ש ויפדה ויחזור וכו' ויכוין בזה הא' ב' עישורין ועישורו של עישור כנ"ל:

כנופו

כתב יד א'

והיכא תיתי לא יחזור משני ראשון ע"כ דאין עושין וה"ה לעיל בדמאי ג"כ כשמקדים השני לראשון אין עושה משני ראשון דהיינו הך: גופו דזה השמן שנותן על גופו הוי כסיכה וחייב אבל מה שנותן ע"ג הצמר הוי כשמן לסוך בהן כלים פטור: סליק

אלו דברים פרק שני

(דף ז' ע"א) **הלכה א אלו דברים** כו' בכל מקום. כלומר כל מקום שהם נמצאים אמרינן שמא"י הן לפי שאין כמותן בחו"ל ואזיל וחשיב הדבילה כו' א: באורז הקילו לפי שיש מעט דוגמתן בחו"ל אעפ"כ לענין אכילת אורז חייב לעשר דמאי אך כל המשתמש ממנו איזו תשמיש שלא לאכילה דבשארי המנויים שהן בודאי מארץ אף תשמיש אדם דמאי אבל באורז פטרו מדמאי בתשמיש אדם בחו"ל: גמ'. תמן תנינן. הא דנקט כל המינים בשם לווי שום בעל בכי כו' משום דמין שם פירות האלו יש כיוצא בארץ במשומר לכן נקט שם לווי לסימן דאלו אין כיוצא בהן [בארץ] ולכן פטורים ממעשרות דמהפקר באים היוצא מזה דבמתני' דמעשרות חשיב כל הפירות דאין כיוצא בא"י ופטורים: ועי"ז אמר ר' אבין. דמתני' דהכא אשמעינן חילופא ממתני' דמעשרות דכאן חשיב כל המינים שאינן רק בא"י ולכן חייבין לעשר דמאי בכ"מ: לא שנו. דוקא כשקונה מישראל לכן הו"ל דמאי דשמא המוכר הפריש מעשרותיו אבל כשקונה מגוי חייב להפריש ודאי וחייב בתרומה גדולה ול"א דילמא גוי הזה קנה בא"י מישראל והו"ל דמאי: ועי"ז מפרש ר' אלעזר הטעם דאמרינן רוב א"י נתון ביד גוי לכן בודאי הגוי הזה קנה בודאי ג"כ מגוים וחייבין ודאי: ור"י פליג וסבר רוב א"י נתון ביד ישראל לכן אפי' קנה כאן מגוי חיישי' שמא גוי הזה קנה בארץ מישראל והו"ל דמאי: ופריך ואפי' יסבור ר"א רוב ארץ ישראל נתונה ביד ישראל והוי גוים המיעוט אעפ"כ שמא ר"א חייש למיעוט והו"ל ספק ודאי: ומביא ראיה מסירקייא יום אחד בשנה יש חגא ליבמעאלים ומוכרים מע"ז שלהם ואומר ר"א כל השנה כו': ודחה הגמרא ומסקנא כסברא ראשונה דר"א סבר הטעם דארץ נתונה רובה ביד גוים: ועוד ראיה וכ"ל נגרוס (ע"ב) דר"ז שלח לר"א שהיה דר במקום שקורין לדוקא שהיו מביאין פירות שקורי' נקליסין למקום ר"ז ושאל ר"ז לר"א מה מעשר מקומו אם רוב גוים אם רוב ישראל והשיב ר"א דאינו יודע לשער עכ"פ יצא מזה דר"א סבר דוקא הטעם משום דרובה ביד גוים: התגר. שהוא קונה ממקומות רחוקים לכן אפי' קונים ממנו בחו"ל ויש כמותן כאן חייב דמאי דמסתמא הביא מא"י: ומפרש אימתי דידועה לנו שרובה קונה מישראלים לכן אינו חייב רק דמאי: אבל אם היה לוקח מן הגוי. כלומר דאינו ידוע לנו אם רוב קנייתו מישראל ואף לא ידוע לנו אם רוב קנייתו מגוים אעפ"כ ודאי דתלינן בודאי שקנה מגוים והטעם ע"כ דרוב ארץ ישראל נתונה ביד גוים והו"ל גוים רובה נמצא סייעתא לר"א: אתת מישראל כו'. סיומא דברייתא וה"פ אם דרכו של זה התגר לקנות מישראל ומגויים הוה פירותיו דמאי: ועי"ז מקשה ר' חייא בר רבא. ונשאל להתגר ממי לקח פירות הללו: ומשני בתגר גוי עסקינן וראינו שגוים וישראלים מטיילים עמו: ר' נחמיה. מבואר בדבריו דאפי' כשקונה מגוי דמאי: אמר ר' יודן לא הוזכרו רימוני בדן כו'. פליג עם התנא קמא דסבר דהוון דבר חשוב ואינן בטלין ור' יודן סבר דלכן נקראים על שם מקומן דניכרים וחייבים ודאי והשתא היכי דמי אם בלוקח מישראל בתמיה וכי ס"ד שחייב ודאי על כרחך כשלוקח מגוי אעפ"כ מתעשרין ודאי בכל מקום אפילו בחוצה לארץ משמע דוקא בשני מקומות הללו רובן גוים לכן פירותיהן ודאי ולא בכל ארץ ישראל ומשני לעולם מיירי שקונה מישראל ואעפ"כ חייבים ודאי כגון שהיה יושב שומר המלך ודוחק שימכרו אלו המינים בזול ומותר למכור טבל: (דף ח' ע"א) ה"ג ר' יונה בעי הביא שלשה משואין זה אחר זה הרי זה תגר כאחת אין זה תגר כנ"ל וצ"ל למטה קודם ר' מנא בעי. למפרע הוא נעשה תגר או מכאן ולהבא. פי' דהתגר פעמים להקל ופעמים להחמיר דהא כשהוא לוקח מן הגוי שאינו תגר אז יש חילוק אם היא מאותן המינין דחשיב במתני' הוי ודאי לר"א ובשאר מינין פטור לגמרי כשלוקח בחוץ לארץ והתגר לעולם דמאי ואף שאפשר אם היה לוקח מן התגר בארץ ישראל נמי הוי דמאי לפי שמביאין לו הרבה בני אדם מהרבה מקומות ולפיכך מבעיא ליה הכי דהיינו כשלוקח ממנו בארץ ישראל או אותן המינין דחשיב במתני' דקודם שנעשה תגר היה מעשר ודאי והשתא כשנעשה תגר היה מעשר דמאי. ועי"ז מבעיא לי' אם למפרע הוא נעשה תגר כו': ה"ג בא לתקן. פי' שעכשיו אחר שנעשה תגר רוצה לתקן אותן שלקח ממנו קודם שנעשה תגר אם נותנים לו החומר שבדמאי או לא אבל ודאי צריך להפריש ממנו ודאי אפילו אי תימר למפרע הוא נעשה תגר היינו לחומרא: לשלש משאות באחת. תיבת כאחת מיותר: הפירות לא הילכו. פי' להבחין בהן אם הן מא"י או מחו"ל לא סמכינן אטעמא: מליהון דרבנן ט) דאמרין כן. פי' דדבילה מותר בקסרין כדמפרש: ולא פרשתינון דבילה. פי' דלא תני דבילה בהדי אותן המינין האסורין: ומשני בגין דתניתא. פי' במתני' ולכך לא צריך למסני

כתב יד ב'

מ"ר ואח"כ מ"ש ליכא נפקותא בין ודאי לדמאי: וזה ע"ג צמר הוא בטל. דהוי כשמן לסוך בהן כלים דפטור (ח):

אלו דברים פרק שני

(דף ז' ע"א) **הלכה א כל המשתמש ממנו פטור**. היינו תשמיש שלא לאכילה דבשארי מינים המנויים במשנתינו שאינן אלא בא"י החמיר לחייבו בדמאי אף תשמיש אדם משא"כ אורז שיש מעט דוגמתן בחו"ל (א) הקילו בתשמיש אדם בחו"ל: צרכו חכמים ליתן להם סימן. היינו השמות לווי לסימן דאלו אין כיוצא בהן בא"י ופטורים ממעשר: הדא מתניתא חלופא. דחשיב מינים שאין כיוצא בהם בחו"ל (ב) וחייבין דמאי בכ"מ: לא שנו, דמתעשרין דמאי. אלא הלוקח מן ישראל אבל הלוקח מן הגוי מתעשר וודאי דהא אין להסתפק שמא עישר הגוי: ר' לעזר חש למיעוטא. פריך דלמא ר"א סובר ג"כ רוב א"י נתונה ביד ישראל אלא בהא פליג דחייש למיעוטא ומביא ראי' מסירקיא דחייש למיעוט: (ע"ב) לרבי אליעזר (לצדוקא) [דצדוקא]. שם מקום: אם היה לוקח מן הגוי ודאי. כיון שהוא ספק אם רוב קנייתו מישראל או רובו מגוים תלינן שודאי קנה מגוים ע"כ דגוים רוב היינו שרוב א"י נתונה ביד גוים. וכר"א: האיש הזה ממי לקח. נשאל להתגר ממי הוא לוקח ואם מן הגוי ה"ה ודאי ולמה אמר התגר בכ"מ דמאי. ומשני שהתגר גוי ולא נעמיד על שאלתו וגוי וישראל מטיילין לפניו: שהוא לוקח אחת מן הגוי א' מישראל דמאי. אפי' כשקונה מן הגוי הוא דמאי וע"כ כר' יוחנן דרוב א"י נתונה ביד ישראל ותלינן שזה הגוי קנהו מרוב ישראל: א"ר יודן לא הוזכרו כו'. פליג את"ק דאמר דלכן הוזכרו משום דהוון חשיב ואינן בטילים. ור' יודן אמר דלכן הוזכרו ע"ש מקומם דניכרין הם לכן מתעשרין ודאי בכ"מ: בלוקח מן הגוי. הא שאר כל הדברים דמאי. והיינו כר' יוחנן דלוקח מן הגוי דמאי: בודאי אנן קיימין ובלוקח מישראל. לעולם דר' יודן מיירי בלוקח מישראל ואעפ"כ מעשרן ודאי תפתר שהיה אגרונימוס כו' ואז ישראל מוכר טבל לכתחלה: (דף ח' ע"א) בעי למפרע הוא נעשה תגר. דבתגר אלו מינים דחשיב במתניתין לר"א הוי ודאי אפי' בחו"ל ושארי מינין פטור לגמרי בחו"ל והקונה מן התגר בא"י הוו דמאי ומבעי לי' בתגר בא"י על כל המינים דהוו דמאי או על אלו דחשיב במתניתין דהוו ודאי אם למפרע הוא נעשה תגר או מכאן ולהבא: בא לתקן אחר שנעשה תגר. בא לתקן התבואה שקנה קודם שנעשה תגר אם נותנין החומר של דמאי או לא אבל ודאי צריך להפריש ודאי דהא דאמרינן למפרע הוא נעשה תגר אינו אלא לחומרא:

הוי

הגהות הגר"א

כתב יד א'

מנא ואין שני שבראשון טבול לראשון שבשניה: שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי כו' מה בין זה לזה זה על גב גופו בטל וזה ע"ג צמר הוא בטל:

פ"ב (דף ז' ע"א) **ה"א** אלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום הדבילה והתמרים והחרובין האורז והכמון האורז שבחו"ל כל המשתמש ממנו פטור: גמ' תמן תנינן שום בעל בכי כו' המינים הללו ע"י שיש כיוצא בהם בארץ ישראל צרכו חכמים ליתן בהם סימן כו' א"ר אבון הדא מתניתא חילופא חיוב א) המינין האלו ע"י שאין כיוצא בהן בחו"ל צרכו חכמים למנותן והא דבילה בבוצרה שחיקה היא והא תמרים באלכסנדריא דקיקין אינון כו' עקום הוא: ה"ג א"ר אלעזר לא שנו אלא הלוקח מישראל אבל הלוקח מגוי ודאי ר"י אמר לא שנייא כו' דמאי. ר"א סבר כו' רוב א"י נתונה ביד גיים ר"י סבר מימר רוב א"י נתונה ביד ישראל ואפי' סבר ר"א כו' ר"א חש למיעוטא בהדא סירקיא כו' אלא כיני הא ר"א סבר רוב א"י נתונה ביד גוים ור"י סבר כו' ביד ישראל: (ע"ב) ועוד מן הדא ב) ה"ג דר' זעירא שלח לרבי אלעזר לצדוקא אלו נקלווסין דהכא מה אתון משערין בהון רובן מן הגוים או רובן בישראל א"ל לית אנן יכולין משערין בהון: מתניתא מסייעא כו' לר"א התגר בכל מקום דמאי אימתי בזמן שרוב מכנסו מישראל אבל אם היה לוקח מן הגוי ודאי ג): אחת מן ישרא- אחת מהגוי דמאי: ה"ג ר' חייא בר אבא בעי קומי רבי מנא ונימר ד) האיש הזה ממי לקח מישראל דמאי מגוי ודאי תיפתר שהיה התגר גוי וגוי וישראל כמטיילין לפניו ה): ה"ג מתניתא מסייעא לר"י דתני רבי נחמי' אומר אחד גוי ואחד כותי ואחד ישראל ע"ה דמאי ו) התיב ר' הושעיא כו' דתני ז) א"ר יודן לא הוזכרו רמוני בדן וחציר גבע כו' אם בלוקח מישראל בהדיא ח) הנינן ודאי אלא כו' בגוי הא כל שאר הדברים דמאי א"ר שבואל כו' בודאי אנן קיימין ובלוקח מישראל אנן קיימין תיפתר שהיה אגרנימין גדול כו':

כתב יד ב'

פ"ב (דף ז' ע"א) **ה"א** חילופא המינין כנ"ל. ומוחק תיבת חיוב: צרכו חכמים למנותן מוחק כל זה: אלא הלוקח מן ישראל אבל הלוקח מן הגוי ודאי כנ"ל: הוכיח לכל הגרים מוחק כל זה: (ע"ב) א) שאל לר' אליעזר (לצדוקא) [רצדוקא] כנ"ל: אם היה לוקח מן הגוי ודאי ר' חייא ב"ר אבא בעי קומי ר' מנא האיש הזה ממי לקח מישראל דמאי מן הגוי ודאי תפתר שהי' התגר גוי וגוי וישראל מטילין לפניו מתניתא מסייע לר' יוחנן תני ר' נחמי' אמר א' גוי וא' כותי וא' ישראל עם הארץ שהיא לוקח א' מן הגוי א' מישראל דמאי כנ"ל:

(דף ח' ע"א) ר"י בעי הביא ג' משואין זה אחר זה ה"ז תגר ב) כאחת אין זה תגר וצ"ל למטה קודם ר' מני בעי [ג]: בא לתקן כ"ה בתוך החיבור ובירושלמי נטה קו על תיבת בא: לג' משואות כנ"ל. ומוחק תיבת כאחת: דרבנן אמרי כן

המינים

הגהות הגרי"מ א) ופה מוחק תיבת חיוב וכן מוחק תיבות צרכו חכמים למנותם: ב) עוד מוחק פה תיבות הוכיח לכל הגרים ולענ"ד הכלוי למחוק מן תיבות ונעשה אותו הגר הוכיח לכל הגרים: ג) ופה גרס כאן ר' חייא בר אבא בעי. ד) תיבת ונימר ליתא בהגהותיו: ה) ומלת דמאי מחוק פה: ו) ופה גרס ואחד ישראל ע"ה שהוא לוקח אחת מן הגוי אחת מישראל דמאי: ז) ופה גרים מהניתין: ח) ופה לא פירש מן הכתוב בסדא: ט) כ"ג פה דרבנן אמרי כן המינים האסורים:

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל א) כ"ו שלח שאל לר' אלעזר דצדוקא כו': ב) ככית ג' כאחת הכי הוא תגר או לא כנ"ל:

בנ"י משה

(ח) גם בירושלמי על גב גופו בטל. כתב הר"ם והרע"ב והתוי"ט דסיכה כשתיה וסוף מ"ג שמן ערב כתב הר"ם ותוי"ט דעיקרו לתשיתה ולא חמיר כמו שתיה עצמה. וזה שהודם לנו הגאון זצוק"ל בבנ"א במן ערב שעשוי לסרית לבד עכ"ל כלומר דלא נעשה לסיכה כלל. ועל הר"ם תליטו לדחוק ולומר ז"ם דעיקרו לשתיה ושתיה אינו בכלל סיכה שהיא כשתיה אלא משיחה לסרית. אבל התוי"ט ד"ה שמן ערב כו' כ' אע"ג דסיכה כשתיה לא ירד לחלק בין משיחה לסיכה ובמ"ד ד"ה חייב בדמאי כתב דסיכה כשתיה. וגם הרמב"ם בהלכותיו שכתב שמן ערב פטור מפני שאין חזקתו לאכילה. ע"כ כוונתו שאין חזקתו לאכילה ולא לסיכה אלא לסרית בלבד:

(א) משא"כ אורז שיש מעט דוגמתן בח"ל עכ"ל. הוא דברי תימה דהא מבואר כאן בירושלמי כמו שיש אורז בח"ל אלא שהוא משובח מן הנמצא בא"י כמו כן כל שארי מינים המנויין במתניתין כולם נמצאו ג"כ בח"ל אלא במשובחים ג"כ ומה זה שכתב משא"כ באורז וכן מ"ש דבשארי מינים המנויים במשנתינו אף תשמיש אדם חייב בדמאי עכ"ל. ג"כ תימה הא מבואר חיובים לזכת קמח לנורות שמן לנר ושמן ערב פטור מן הדמאי. אלא כ"ל כדבריו שבומע שביאור לא השמיטנו כראוי. והעתיק דבריו על הספר נפי' שקצר כאן לא ביאר כל צרכו וז"ל אפי' שהגוף נהנה ייבב בזה תמיהתינו השניה ובמש"ש שהקילו חכמים באורז ביותר בדלין בח"ל משאר מינין כו'. ייבב תמיהתינו הראשונה אלא דפירושו האיך הוא במאודיה בתרא שלו בדברינו זה בכמה מקומות ובטעמו אם פשיו משום דעיקרו לאכילה ולא לשימוש עכ"ל. ר"ל ובשארי מינים הו"ל שימוש גמן רבה כמו האכילה:

(ב) שאין כיוצא בהן בח"ל. וכ"כ לשון הרמב"ם מתעשרין דמאי בכ"מ בין בא"י ובין בח"ל ובפי"ג ה"ד מה"מ כתב מתעשרין דמאי בכל א"י ובסוריא. וכתב הכ"מ היינו פירוש בכ"מ דקתני במתניתין אבל בח"ל לא כתב בכ"ת פ"א הל' כ"ב פירות א"י שיצאו לח"ל פטורים עכ"ל. והתוי"ט בריש פרקין כתב דבריו של הכסף משנה בלשון קושיא ע"ש. ולק"מ דהא הרמב"ם האריך לבאר בכדי לסלק קושיתו זאת דברים ה"מ ה"ו הקדים לבאר דלענין מצות התלויות בארץ קרא א"י שני המקומות מה שהחזיקו עולי בבל וגם מה שהחזיקו עולי מצרים ואף סוריא למצות נוהגות בהן מד"ס ומ"ש הכ"ב פירות א"י שיצאו ח"ל פטורים כו' ואם יצאו לסוריא חייבים מדבריהם מתבאר מדבריו שיצאו מא"י היינו משני חלקי א"י וכנ"ל. משא"כ בפירושו למשניות הקדים דבריו בפ"א מ"ב כזיב הוא המפריש בין ארץ ישראל שהחזיקו עולי בבל ובין שהחזיקו בה עולי מצרים. ואשר החזיקו עולי מצרים הן לענין דמאי כמו חוץ לארץ עכ"ל. ובמשנה א' פרק ב' כתב וז"ל כבר הקדמנו בפרק הקודם וכו' שאלו דברים הנזכרים מתחייבים דיני דמאי בכל מקום אחד בהיותו בא"י או בחוצה לארץ עכ"ל. הנה מבואר דהאי ח"ל דקאמר הוא שהקדים בפרק הקודם. לכן ביאר דבריו למען שלא יהא מקום לטעות וכו' פי"ג ה"ד מה' מעשר אע"פ שהם נמצאות בסוריא וח"ל בארץ שהחזיקו בה עולי מצרים בלבד חייבין בדמאי עכ"ל. וז"ש גם בכל א"י הוא החלק שקראו ח"ל לגבי לפנים מכזיב ולק"מ:

[ג] כ"ה גרסתו בתוך הביאור וקבלתו בירושלמי לא הגיה כלום:

בסוף

כתב יד א'

מתני' הכא: ומקשי והא תנינן אורז וכמון. פי' במתני' ואפ"ה תני הכא בהדי מינין האסורין וא"כ קשה אמאי לא תני דבילה נמי אלא ודאי שהיא מותרת וה"ג הוי שריא היא: ישראל משמטין. פי' ומסתמא עשו בפירותיהן כדין ואין בהן איסור שביעית: בשאר שני שבוע דמאי דישראל דמאי. פי' חייב דמאי ופירות כותים נמי חייבים במעשר וישראל וכותים רבו על גוים דאין פטורין אלא פירות גוים אע"ג דפירות כותים הן ודאי לענין שלא יהא מפריש עצמו ודאי אמרינן להיפך ישראל וגוים רבו על כותים: וה"ג דישראל דמאי וכותים חייבין וגוים פטורים וישראל וכותים רבו על גוים: עד היכן. פי' יהא אותן המינין אסורין: ומפרש פונדקא כו'. כולן שם מקומות הן: וצירין בקסרין כנ"ל ט): אני אומר אותה הגינה היתה מיוחדת לו י). פי' שהיה יודע שעיבר עליה: והתיר את כולה. פי' אפ"ה התיר את כולה ואמאי אלא ודאי אלו לא היה ר"מ מחזיק אותו להיתר לא היה אוכל משום דאסור למיעבד בגבורא דשמא יראה אחד ויסמוך עליו ויאכל סתם: (ע"ב) לא תזבון לי ירק אלא מן גינתא דסיסרא. פי' שהיה מחמיר ע"ע שלא ליקח משאר גוים לפי שבסוריא של ישראל חייב והיה מתיירא שמא גזל הגוי זה הקרקע מישראל ואין קרקע נגזלת ואף שקרקע נקנית נ"כ כשנשתקע שם הבעלים ממנה מחמיר ע"ע היה וגינתא דסיסרא היה ידוע לו שירשה משל אבותיו: חזכור לטוב. פי' זה אליהו: ואי בעית מחמרא על נפשך אשתווי לחברוהי כנ"ל. פי' דבאמת מדינא מותר ליקח מכל הגוים אלא כיון שאתה רוצה להחמיר על עצמך כדפרי' לא תקח גם מזו הגינה ויהי' לך זו הגינה כמו שאר גינות של כותים: ובצלים הכופרים ובני המדינה כו' כנ"ל: והאיסטפניני לעולם פי' אלו המינין לעולם אסורין: ה"ג ולענין כ) ספיחין מן ר"ה עד חנוכה אסור ספיחין. פי' שודאי משביעית הן: מן עצרת עד ר"ה היתר ספיחין פי' שכבר יש נ"כ מאותו השנה: מן החנוכה עד עצרת צריכה. פי' מבעי ליה: והשתא מפרש מיני נטיעות ואף שהקשואין כמי מין ירק מ"מ נקראת נטיעה כאילן ל): ירק מותר ואורז אסור. פי' כיון שידוע ששניהם נטעו כאן ושני מינים חייבין במעשרות: מפני מה אורז מותר וירק אסור אורז מלמעלה וירק מלמטה. פי' שמסתמא הביא שניהם ממקום אחד ואמאי אורז אסור וירק מותר: ה"ג מ) א"ל רוב השדות עושות המינין הללו. פי' ולכך גזרו באותן המינין טפי מבשאר: אפי' תימא כו'. רוב המינין הללו אינן באין אלא מן האיסור. פי' שרוב אותן המינין באין מן הארץ נ): (דף ט' ע"א) אין מקום בא"י עושה משאוי אחד של צמוקין. פי' ומסתמא בחד מקום נקחן לכך תלינן במחו"ל הביאן: ה"ג סתני' לא תני לי שמועה א"ל דא"ר יוסא כו'. פי' דפליגי אם הולכין אחר אותו המקום שהביאן משם ושם היה אותו המין אסור לפי ששם רוב אותו המין הוא מן האיסור או שלא גזרו אלא כשהוא במקום איסור אבל אם הוא עומד במקום היתר לא גזרו דאמרינן שמא לקח אותן הפירות כאן ולא הביאן ממקומן: הדא דתימא באילין אשפלתא. פי' הוא דבר מועט ולכך איכא למימר שלקח כאן: אבל באילין טועניא. פי' הוא משאוי גדול אמרינן מסתמא הביאן ממקומו ולכך הולכין אחר מקומו: היה מקומו ומעמדו היתר ועבר ס) דרך האיסור אותו האיסור כמו שלא עבר. פי' שלא חיישינן שמא לקח במקום האיסור: רבי וחבירו הלכה כרבי. פי' ואמאי הורי ליה כראב"ש: ה"ג קל ע) הקילו בשביעית שהוא מדבריהם נצטרפה דעתו של ר"י פ) עם ראב"ש. דהכא ראב"ש לקולא דהא דפליגי היינו כשמעמדו היתר ומקומו אסור דאי מעמדו אסור הוי אסור לכ"ע דהא אפי' ידוע שנזרע בודאי כאן אסור ולכך פסק כראב"ש:

(סס) **הלכה ב** א"ר יונה חברין חשודין לאבול ולהאביל כנ"ל. פי' הא דא"ר יהודה באפילו הם רגילין לאכול אצל חבריהן אפ"ה נוהגין בפירותיהן מתוקנין לתוך בתיהן היינו אפילו אם אוכלין אפי' אצל אותן שחשודין להאכיל דאיכא למיחש שמא יאכיל אותם דבר איסור ואינן חוששין אפ"ה הם נאמנין על פירותיהם: א"ר יוסי חברין כו'. פי' אבל אם אוכלין אצל החשודין להאכיל אפי' רבי יהודה מודה שאינו נאמן על פירותיו: מתניתא פליגא כו' על עצמו אינו נאמן כו'. אלמא מדקרי ליה אינו נאמן איירי שאוכל אצל החשודין להאכיל דאי אינן חשודין להאכיל לא הוה קרי ליה על עצמו אינו נאמן מדלא חיים במה יאכילו אותו דבר איסור כיון שאינן חשודין: אלא בסוף. פי' אחר שקבל עליו להיות נאמן שלא אבד נאמנותו בכך: אבל בתחלה. פי' בשעה שהוא מקבל אף ר"י מודה שצריך שיקבל עליו שלא יאכל אצל אותן החברין: אין תימר חברין חשודין לאבול ולהאביל כנ"ל. פי' שכשאוכל אצלן ודאי הוא אוכל דבר שאינו מתוקן ואינו נאמן על עצמו אפ"ה הוא נאמן על אחרים: מה בין בתחלה כו'. פי' א"כ אפי' בתחלה לא יהא צריך לקבל עליו כלום כיון במה שאינו אוכל דבר מתוקן אינו מזיק לאחרים כלל דמ"מ הוא נאמן על אחרים אלא ודאי שאם אינו נאמן ע"ע אינו נאמן על אחרים והכא לא אבד נאמנותו מחמת שאותן החברים אינן חשודין להאכיל אבל מ"מ בתחלה צריך לקבל עליו שלא לאכול אצלן דחיישינן שמא יאכילו אותו דבר איסור כיון שהן חשודין לאכול: ומשני דתני המקבל עליו כו'. פי' אפי' תימא חברין חשודין לאכול ולהאכיל ואינו מזיק לנאמנותו מה שאינו נאמן ע"ע אפ"ה יש חילוק בין בתחלה לבסוף דהוי כדבר אחד ותני המקבל עליו להיות נאמן כו': (ע"ב) תניתא ר' ינאי בי רבי ישמעאל הדא דתימר במתארח אצלו כו' כנ"ל. ותי' ואמר טעמא מיותר: ואפי' בניקה של יין. פי' שלא יהיה אפי' מניקה אחת של יין אינו מתוקן:

(סס) **הלכה ג** הא מכלל זו מודו בקדמיתא. פי' מדאמר ר' יהודה במתני' אף לא יגדל בהמה דקה משמע בהא דקתני לעיל מניה דהיינו ואינו מתארח אצל ע"ה: לית הדא פליגי על דר' יונה דא"ר יונה חברין חשודין לאבול צ) ולהאביל לפיכך אפי' כשמתארח אצל אותן חברים החשודין לאכול ולהאכיל שאינו נאמן ע"ע אפ"ה לא אבד נאמנותו אצל אחרים והכא קתני ואינו מתארח אצל ע"ה משמע אבל אם מתארח אינו נאמן: ומשני שלא ילך ויטמא גופו כו'. פי' הכא גבי מעשר איכא למימר שאפי' אינו

כתב יד ב'

הוי שריה היא. מדלא תני דבילה נמי בהדי הניא ש"מ דס"ל לדבילה מותר: בשאר שני שבוע דמאי. מפרש אמאי חייב דמאי משום דישראל מתקנין דמאי כלומר מחויבין לתקן עכ"פ דמאי. וכותים נמי חייבים אפי' בודאי וישראל וכותים רבים של גוים ה"ה דחייבין להפריש ולא בעינן להפריש ודאי משום כותים דהא ישראל וגוים שבניהם לא בעי להפריש ודאי הם רבים על הכותים לכן לא בעינן להפריש אלא דמאי: (ע"ב) מן גנתא דסיסרא. שירשה מאבותיו אבל משארי גינות גוים היה חושש שמא גזל זה משל ישראל אע"פ שנשתקע שם בעלה וגם בסוריא היה ר"מ מחמיר לעצמו: מחמרא על נפשיך אשתווי לחברוהי. אם מפני החומרא גינת סיסרא שוה לחבירוהי להחמיר עליו ג"כ: והאספטני לעולם. אלו המינים אסורין לעולם: מר"ה עד חנוכה אסור ספיחין. שהן ודאי של שביעית: מעצרת עד ר"ה הותר ספיחין. לפי שנמצא ג"כ מאותו השנה אלא מן חנוכה עד עצרת צריכה מבעי ליה: הקשואין כו'. השתא מפרש מיני נטיעות ואף שהקשואין נמי מין ירק מ"מ נקראת נטיעה כאילן: ר"י בעי היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצאה אורז כו'. מקשה אמתניתין דקתני מינן הללו חייבין דמאי בכ"מ ואפי' בחו"ל וחדא מינייהו אורז הרי אם זרע בשדהו בח"ל ירק ואורז תימא שהירק מותר מפני שהוא מחו"ל והאורז אסור: אורז מלמעלן וירק מלמטן. כלומר שלא שניהם באים ממקום אחד ואמאי ירק מותר ואורז אסור: ה"ג א"ל רוב השדות הללו אינן עושות מינים הללו. ולכך גזרו במינין הללו יותר מבשאר מינין: ואפי' תימר כו' אלא מן האיסור. היינו מן ארץ ישראל: (דף ט' ע"א) חד אמר אחר מקומו. המקום ששם גדל רוב אותן המינים. הרנא אמר אחר מעמדו אם הוא עומד כעת במקום היתר לא חיישינן שמא הביאן ממקומן ושם הוא מקום חיוב דמאי: באילין אשפלתא. שהוא דבר מועט איכא למימר כאן לקח אבל באילין טועניא שהוא משא גמלים אמרינן מסתמא ממקומן הביאן והולכין אחר מקומו: אותו מקום האיסור כמי שלא העבירו. ולא חיישינן שמא לקח במקום האיסור: נצטרפה דעתו של ר' יוחנן*) עם ראב"ש. כי היכי דאר"י שהקילו בשביעית שהוא מדבריהם ה"נ קאמר ראב"ש אחר מעמדו להקל כשמעמדו היתר דאי כשמעמדו איסור אפי' בידוע שלא נזרע כאן אסור לכ"ע אלא במעמדו היתר ולקולא (ה):

(סס) **הלכה ב** אמר ר' יונה חברין חשודין לאבול ולהאביל. הבעלי בתים חבירין החשודים לאכול וגם להאכיל והמקבל מתארח אצלו ואינו חושש שמא יאכילוהו חבירין דמאי אעפ"כ נוהגין בפירותיהן מתוקנין לתוך בתיהם: אמר ר' יוסי חשודין לאבול ולא להאביל. אם שאוכלין אצל חבירין החשודין להאכיל ס"ל לר' יוסי דמודה ר' יודה שאינו נאמן אלא שאינן חשודין כ"א לאכול אבל לא להאכיל: פליגא על ר' יוסי אמרו לו על עצמן אינן נאמנין. ע"כ דר' יונה איירי באוכל אצל ע"ה החשודין להאכיל שפיר קאמרי רבנן על עצמו אינו נאמן דאינו חושש שמא יאכילנו האיסור: לא אמר ר' יודה אלא בסוף. שכבר קיבל להיות נאמן ולבסוף התארח אצל ע"ה קאמר ר' יודה דאעפ"כ נאמן: אבל בתחלה. בשעה שמקבל עליו להיות נאמן מודה ר' יודה דמבעי ליה לקבל שלא יתארח אצל אותן חבירין: אין תימר חבירין חשודין לאבול ולהאביל. והאוכל אצלן אינו חושש שמא יאכילנו האיסור הרי דאינו נאמן על עצמו אעפ"כ קאמר ר' יהודה דנאמן א"כ מה בין בתחלה או בסוף דהא מה שאוכל אצל אחרים אינו מפסיד אמונתו למה לו לקבל בתחלה שלא יתארח אצל ע"ה. אלא ודאי מי שאינו נאמן על עצמו גם על אחרים אינו נאמן ור' יודה דקאמר נאמן ע"כ איירי בחבירין שאינן חשודין להאכיל אבל בתחלה מ"מ צריך לקבל שלא לאכול אצלן מפני הספק שמא יאכילוהו דבר האסור כיון שהן חשודין לאכול: המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. משני לעולם מיירי בחבירין חשודין לאכול ולהאכיל והמתארח אצלו אינו נאמן על עצמו אעפ"כ נאמן על אחרים מ"מ דוקא בסוף שנתארח אצל ע"ה אבל בתחלה מחויב לקבל שלא לאכול אצלן דאם לא יקבל הדבר הזה הוי חוץ מדבר אחד:

(דף ט' ע"ב) **הלכה ג** מודי בקמייתא. דקאמר ת"ק ואינו מתארח אצל ע"ה לית הדא פליגי על ר"י דאמר חבירין חשודין לאכול ולהאכיל והמתארח אצלן אינו נאמן על עצמו מ"מ נאמן הוא על אחרים והכא קתני ואינו מתארח משמע אם מתארח אינו נאמן (ו): שלא ילך ויטמא על גופו. משני שאני הכא גבי טהרות אפילו אם

*) כהגהות גורס דעתו של רבי.

הגהות הגרי"מ ט) ושם ירק מן הגינה בשביעית מוחק תיבת בשביעית: י) ושם מוחק תיבות היתה מיוחדת לו (והתיר את כולה): כ) כזה לא שייכה כלום ע"פ גרסתו אלא לקמן מחק תיבות מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחית ואחר תיבת ראש השנה גרס היתר מן חנוכה עד עצרת צריכה: ל) ושם מחק ופת חלה לעולם ואחר תיבות השביעית שביעית גרס במ"ש מותר מיד וכן התליף וגרס אצל ר' יונה הגינה ואצל ר' יוסי הבלנקי: מ) ושם מחק תיבת אבל וגרס רוב השדות הללו אין עושות כו': נ) שם עכשיו יש סוסיתא מוחק תיבות יש: ס) ושם גרס והעבירו דרך מקום איסור אותו מקום האיסור כמו שלא עבר: ע) ושם גרס דרבי יוחנן אמר משום ר"י קל וכו' ומוחק תיבות אית דבעי מימר: פ) ושם מוחק תיבת יוחנן ולענ"ד צ"ל יוסי: צ) היינו כי כן גרים:

הגהות הגר"א

המינים אסורין כצ"ל: הוי שריה היא כצ"ל. ומוחק תיבת שיירה: בשאר שני שבוע דמאי ישראל מתקנין דמאי ג) כצ"ל: ישראל וכותים רבים על גוים כצ"ל [ד] ד): וצירן (בקיסרין) [בקיסרין] כצ"ל. ומוחק תיבת ודאי: ירק מן הגינה והתיר את כולה כצ"ל. ומוחק תיבת בשביעית: מיוחדת לו כצ"ל. ומוחק תיבות והתיר את כולה: (ע"ב) מחמרא על נפשך אשתווי לחברוהי כצ"ל. ומוחק תיבות אשתרי לחברך: ובצלים הכופרים ובני המדינה כצ"ל. ומוחק תיבת הנמכרים: עד חנוכה אסור ה) ספיחין מן העצרת עד ר"ה מותר מן חנוכה עד עצרת צריכה כצ"ל: הרי אלו בשביעית שביעית במ"ש מותר מיד בשאר שני כו' כצ"ל. ומוחק תיבות ופת חלה לעולם: דמאי בלוקח מן הגינה כצ"ל. ותחת תיבת הבלונקי גורס הגינה: ודאי בלוקח מן הבלונקי פה גורס תיבת הבלונקי תחת תיבת הגינה: נ"ל אמר אף אהיניות הבכורות: רוב השדות הללו אין עושות כצ"ל. ומוחק תיבת אבל: אבל עכשיו סוסיתא עיינש כצ"ל. מוחק תיבת יש: (דף ט' ע"א) לא תנא לי שמועה אמר לי כצ"ל. ומוחק תיבת יחמי: הי' מקומו ומעמדו היתר והעבירו דרך מקום איסור אותו מקום האיסור כמו שלא העבירו כצ"ל: דר' יוחנן אמר משום ר"י קל שהקילו בשביעית כצ"ל: אית דבעי מימר נצטרפה דעתו של רבי וכו' גורס רבי תחת יוחנן: ה"ב מתקנין להוך בתיהן אר"י חברין חשודין לאכול ולהאביל כצ"ל: אין תימר חברין חשודין לאבול ולהאביל כצ"ל: (ע"ב) ואמר טעמא בחיבורו כתב דלא גרס ה"ג

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ג) וגוים פטורין: ד) עד היכן עד פונדקא דעמודא כו' וודאי כקיסרין: ה) ספיחין מן החנוכה עד הקשואין ט"ס וצ"ל. וכתב הרד"ל כן מצאתי כתוב וחסר הסיום עכ"ל. וכתב על זה סמו"ל ה"כ ש"ל וזה לשונו ואולי הוא ר"ת וצריך למחקו. וכונתו מתיבות ספיחין מן החנוכה כו' עד הקשואין שבשורה שלאחריה צריך למוחקו:

בנ"י משה

[ד] בתוך הביאור כתב ה"ג דישראל דמאי וכותים חייבין וגוים פטורין וישראל וכותים רבו על גוים:

(ה) מוכרחין אנו לבאורו זה לפי הגרסא שבפנים אבל קשה עלינו לפרש מ"ש ויכנו של רבי. אמנם נטה קו למחוק תיבת ר' יוחנן וטעות הכותב לכתוב בצידו גרסתו המדפס. והנלע"ד לפי מה דגרס לעיל דר' יוחנן אמר משום ר"י קל שהקילו וכו'. כן נמי גרסינן הכא שנצטרפה דעת של ר"י*) ע"ד ראב"ש ויכנו על רבי לכן הורי ליה ר' יוחנן כהדא דראב"ש. גם לקמן דף יו"ד ריש ע"א למה לי אבר מחק תיבת אבל. וטעות הכותב לכתוב בצידו תיבת ת"ח:

(ו) זה כאן כותב הביאור לא ביאר כל צרכו והכי נ"ל דו מודי בקמייתא היינו בפלוגתא קמייתא דפליג ר' יהודה במתניתין דלעיל וס"ל המתארח אצל ע"ה נאמן וכאן לא פליג בזה משמע כאן גבי טהרות מודי דהמתארח אינו נאמן. וחכמים פליגי עליה דר"י וא"ל על עצמו אינו נאמן ופי' הר"מ אחר שאוכל אצל ע"ה ואינו נאמן באומר כי מה שאכלתי עמו הי' מעושר מפני שהוא נוגע בעדותו ומאחר שאינו נאמן על מה שיאכל האיך יהי' נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר ואין הלכה כר"י עכ"ל. ולפ"ז איני יכול ליישב התוספתא שמובא בירושלמי וקבעו הרמב"ם להלכה בפ"י ה"ד הי' הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו עכ"ל. היינו כי המתארח אצלו אוכל מעשי ידי אשתו ומעתה איך לוקח ממנו על עצמו אין נאמן שאוכל תמיד מעשי ידי אשתו ואיך נאמן כשיאמר כי מה שאכלתי עמה מעושר כו' כנ"ל וצ"ע. ודוחק לומר המתארח אצל בעל של האשה אינה נאמנת ויהי' חמור ננבעלה הדר בכפיפה. וקשה עלינו לפרש מ"ש בירושלמי שם הכי כדר עם הנחש בכפיפה כ"ל אבר ידע לזהר מאה"כ המתארח לא ידע להזהר:

*) [הי נו הוא ר"י שר' יוחנן אמר משמו קל הקילו בשביעית ור"י הזה נצטרפה דעתו ע"ד ראב"ש וא"ש ויכנו על רבי כיון דנצטרף עם ראב"ש הוא ג"ב תנא וק"ל]:

פי'

כתב יד א'

אינו .אמן ע"פ אינו מפסיד נאמנותו על אחרים כדמפ' שאפ"ה נוהג בפירותיהן מתוקנין לתוך נתיקן אבל גבי טהרות כיון שאינו נזהר מלטמא גופו חיישינן שמא יטמא טהרות שבניתו: ואפי' על דר' יוסי. פי' דמוקי לעיל דאיירי בחברין שאין הסידין להאכיל וה"כ לא יטמא גופו כלל ולמאי קתני הכא אינו נאמן כשמתארח אצלו: תמן ק) למעשרות ברם הכא לטהרות. פי' דבטהרות חשו טפי כיון שהוא חשוד על עצמו שמא יאכילנו דבר אסור וילך ויטמא גופו ויטמא הטהרות. ומייתי עליה ראיה שבטהרות החמירו טפי דתני הנא ן על הטהרות נאמן על המעשרות הנאמן על המעשרות אינו נאמן על הטהרות כצ"ל: תני הכל צריכים לקבל עליו אפי' חבר ת"ח ר) כצ"ל: (דף י' ע"א) אתייא דלא כריש לקיש ש). פירוש דריש לקיש סבר כן. שאינו צריך לקבל עליו כלל דכיון שישב בישיבה הוי קבלה ולפיכך לא קבל עליו כלל: והויא נשיא הזיין ניה וערקין מן קמוי. פי' שהן סבורין שצריך לקבל עליו משום שישב אלא שמסתמא אמרינן שכבר קיבל אבל אם יודע בודאי שלא קיבל אינו נאמן על הטהרות ולפיכך שלא יטמא הטהרות משם מקריבין אותן לכנפים. פי' שיהא נאמן על הטומאות קלות: ואחר כך מלמדין אותו לטהרות. פי' כילד יהא נזהר בטהרות שלא לטמאן: ומפרש כנפים היינו מדפות. פי' שהן טומאה דרבנן: וטהרות ידים ת). פי' שהן נמי דרבנן: ה"ג דוחין אותו מחבורתו. פי' דוחין משמע שדוחין אותו לגמרי ואפי' חזר אח"כ צריך לקבל עליו כבתחילה: חזרו לומר יצא מגבייתו הרי הוא כחבר. פי' שא"צ לקבל עליו שלא אבד קבלתו שקיבל תחלה אלא כל זמן שהוא גבוי: ה"ג בא קמן א"צ קירוב. פי' מדקתני אין דוחין משמע שלא אבד קבלתו אלא כל זמן שהוא בחו"ל אבל כשחזר לארץ הרי הוא כבתחילה:

(שם) **הלכה ד** כאן בעושה בטהרה כו'. פי' בעושה בטהרה הנחתום מפרים שאינו רשאי למסור טהרות לע"ה דהכא איירי כשהלוקח נאמן על המעשרות ואינו נאמן על הטהרות אבל כשעושה בטומאה רשאי למסור לו והלוקח מפרים: אם בעושה בטהרה. פי' הדין שיפרים המוכר: יפריש הכל א) פי' אפי' מעשר שני: ומכני בדין היה שלא יפריש כלום אלא שאין מוסרין טהרות לע"ה. פי' ולפיכך הקילו במעשר שני: והדר מקשי על דר"א אם במדה דקה יפריש הכל. פי' אפילו מעשר שני ולא חש לתרץ דה"נ אפשר לתרץ בדין הוא שלא יפרים כלום אלא מפני התינוקות או מפני שהוא משתכר לפיכך הקילו במעשר שני ב): הוי איש חורנין. פי' מדנקט כגון משום שים עוד. ועוד הוי מני לנקבות מדנקט מוכרי תבואה נ"כ ולר"מ אינו אלא סיטון בלבד: ה"ג לא על הדא ר"א אמר הדא מילתא אלא כו': ה"ג או בחנות שסמוך לפלטר. פי' דהוא מדה דקה: מפריש הכל ג). פי' אפי' מעשר שני: עליה חבריא בשם ר"א (דר"א) דר"מ הוא היידן ד) ר"מ כו' כצ"ל. ומה שכיניסם מיותר: ומפרש הדא דתנינן בתרה כו' טפילה גסה לדקה כצ"ל. ותני ר' חייא כן כו' טפילה גבה לדקה. פי' דאזלינן בתר המדה שמוכר השתא ולא על מה שדרכו למכור: וכן. פי' דהכא נמי תני כן: פלטר מדה דקה ותנות מדה גסה טפילה היא גסה לדקה. פי' דסתם נחתום דרכו למכור תמיד במדה גסה כמו בחנות ואפ"ה אמר שצריך ביהיה מוכר אף עכשיו בחנות שהיא מדה גסה אבל אם מוכר עכשיו בפלטר שהוא מדה דקה צריך להפרים הכל ולא אזלינן בתר מה שדרכו למכור בגסה: מפני התינוקות כו'. פי' הא דמדה דקה צריך להפרים המוכר היינו מפני התינוקות שכשמוכר במדה דקה רגילין התינוקות ליקח ממנו: ר' לא בשם ר' יוחנן כו': ה) אמר ר"ז חשבון שבר ביניהון. פי' בין הברייתא נר' לאי בשם ר"י: מדד לו סאה לענין ו) רבעים. פי' שאינו מוכר מעט מעט אלא סאה ביחד על המקח כל רבעין שהמוכר משתכר ולפיכך נר' לא צריך המוכר להפרים אבל מפני התינוקות אינו צריך המוכר להפרים שהרי כשמוכר סאה ביחד לא חיישינן לתינוקות וכן להיפך דהיינו כשמוכר רבעין פי' מעט מעט על המקח במוכרין סאה ביחד שאין המוכר משתכר וחיישינן מפני התינוקות כיון שהוא מוכר מעט מעט:

כתב יד ב'

אם הוא נאמן שלא יטמא את של אחרים בכוונה אבל כיון שילך ויטמא גופו ממילא יבוא ויטמא טהרות בלא כוונה משא"כ גבי מעשר אפי' אינו נאמן על עצמו איכא למימר דאינו מפסיד אמונתו על אחרים: ואפי' על דר' יוסי. דאמר בשאינן חשודין להאכיל וה"נ בשאינן חשודין לטמאו: מכל מקום הכא מודי ר' יהודה דאינו נאמן כשמתארח אצלו: תמן למעשרות הכא לטהרות. ובטהרות חשו טפי כיון שמתארח אצל החשיד להאכילו דבר איסור יטמא גופו ויטמא טהרות: הנאמן על המעשרות אינו נאמן על הטהרות. מכאן ראיה דבטהרות חשו טפי: (דף י' ע"א) וערקין מן קמוי. שלא יטמא הטהרות שבידו דידעו שלא קיבל עליו לטהרות: מקריבין לכנפיים. שיהא נאמן על טומאות קלות: ואח"כ מלמדין. לטהרות. האיך צריך ליזהר בטהרות מלטמאן: כנפיים מדפות כו'. מפרש מאי כנפיים היינו מדפות שהן טומאה דרבנן וטהרת ידים נמי דרבנן: דוחין אותו מחבורתו. דוחין משמע לגמרי ואם חזר מגבייתו צריך לקבל עליו כבתחלה: חזרו לומר יצא מגבייתו ה"ה כחבר על כמה שקבלתו מתחלה וא"צ לקבל עליו מעתה שוד: בא קמן א"צ קירוב. כדקתני אין דוחין היינו שלא הפסיד קבלתו מתחלה רק כל עוד היותו בח"ל אבל כשבא לקמן הרי הוא כבתחלה:

(שם) **הלכה ד** בעושה בטהרה. הנחתום מפרים דמיירי בלוקח הנאמן על המעשרות ולא על הטהרות ולכן הנחתום מפרים דאינו רשאי למסור טהרות למי שאינו נאמן על הטהרות (ז). וכאן בעושה בטומאה. רשאי למסור לע"ה והלוקח מפרים: יפריש הכל. אפי' מעשר שני יפרים המוכר: אלא שאין מוסרין טהרות לע"ה. לכן הקילו במ"ש: יפריש הכל. גם לר"א פריך כנ"ל ומתורץ בתירוץ הנ"ל בדין הוא שלא יפרים כלום ואינו מפרים אלא מפני התינוקות או מפני שהוא משתכר לכן הקילו במ"ש: (ע"ב) הוי איש חורנין. מדקתני כגון הסיטונות כו' משמע דיש עוד מדה גסה וגם הא נקט מוכרי תבואה: או בחנות שהוא סמוך לפלטרין. הוי מדה דקה מעשר הכל אפי' מ"ש: טפילה היא גסה לדקה. דאזלינן בתר המדה שהוא מוכר השתא ולא על מה שדרכו למכור וכן ה"נ פלטר מדה דקה וחנות מדה גסה טפילה גסה לדקה דסתם נחתום מוכר במדה גסה כמו בחנות ואפ"ה אמר צריך שיהי' מוכר אף עכשיו בחנות שהיא מדה גסה אבל אם מוכר עכשיו בפלטר שהיא מדה דקה מפרים הכל ולא אזלינן בתר מה שדרכו למכור בגסה: מפני התינוקות. הרגילין ליקח מהמוכר במדה דקה: (דף י"א ע"א) חשבון שבר ביניה:. בין הברייתא בשם ר"י ובין ר' לא בשם ר"י: מדד לו סאה רביעין. שאינו מוכר מעט מעט אלא סאה כאחד על מקח של רביעין והמוכר משתכר נר' לא המוכר מפרים. אבל לחברייא אין המוכר מפרים דליכא למיחש מפני התינוקות שאינן קונין סאה כאחד: מכר לו רביעין סאה. שמוכר רביעין היינו מעט מעט על מקח שמוכרין סאה ביחד נר' לא המוכר מפרים מפני התינוקות שדרכם ליקח רביעין ולחברייא אין המוכר מפרים שאינו משתכר הרבה: את שהוא טפל לדקה. שהוא מוכר תמיד במדה דקה אלא שמכר כעת הנשאר בגסה ובלא שיעור ומדה כמ"ש אעפ"כ דינו כדקה דמפרים הכל הרי באותו המכר אינו משתכר הרבה כיון שמכר באומד אלא ע"כ טעמא מפני התינוקות שדרכו למכור תמיד לתינוקות חיישינן שמא אותו הנשאר ימכור ג"כ לתינוקות: אפי' סאה ורובע. שדרכו למכור רק שאין אלא אחר שמדד לו שאין נשאר אלא רובע ומדד לו ברובע צריך לעשר הרביעית אע"פ שאין התינוקות קונים אלא מפרים הכל ע"כ טעמא דמשום מה מוכר הרביעין כלדך שאחרי מוכרי רביעין ומשתכר

(שם) **הלכה ה** שיעור ליבש. היינו ג' קבין דמי סלח היינו דינר (ח): הין מדה גסה הרי שיעור ללח: ליבוש. הוא מטבע הרי דמים ליבש כמ"ש בסמוך: תפתר

(שם) **הלכה ה** את שהוא טפילה לדקה בדקה. פי' שהוא מוכר תמיד בדקה ומדד לו כמה רבעין בדקה אלא שאותו הנשאר מכר לו הכל ביחעמוז היא מדה גסה שמוכר אותו מעט הנשאר בלא שיעור ומדה וזו היא אכסרה כמו שפירש הרמב"ם אפ"ה היה טפלה לדקה וצריך להפרים אף עליה הכל אלמא דש אלא מפני התינוקות דמסתמא באותו המעט אינו משתכר כמו המוכר במדה גסה כיון שמוכרן באומד אבל מכני התינוקות חיישינן כיון שהוא רגיל למכור תמיד לתינוקות חיישינן שמא אף אותו המעט ימכור לתינוקות: אפי' ז) לא מכר לו אלא סאה ורובע צריך לעשר כו'. פי' שאין דרכו למכור רבעין אלא הוא מוכר הכל ביחד אלא א"ר שמדד לו כמה סאין ונשאר מעט ומדד לו אותו המעט ברבעין צריך לעשר אותן הרבעין אף דהכא ודאי לא חיישינן מפני התינוקות כיון שאינו מוכר מעט אפ"ה צריך לעשר אותו הרובע אלמא דטעמא מפני שהמוכר משתכר דמסתמא מוכר אותו הרובע כדרך שאר מוכרין רבעין ולא לענין הסאה: נתנו שיעור ליבש. פי' דהיינו ג' קבים: נתנו דמים ללח. פי' דהיינו דינר: הין מרה גסה. פי' היא מדת הלח: ליפון ח) מדה דקה מן הלימון ולמעלה מדה גסה כצ"ל ולימון הוא מטבע והיינו נתנו דמים ליבש דקאמר בסמוך: ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק כו'. פי'

הגהות הגרי"מ ק) היינו שכן גרס: ר) ושם חזר לגרוס ככתוב אלא שמוחק תיבת חבר ועוד מוחק תיבת חבר גבי אי מטעם ראבונה למה לי חבר: ש) ועוד גרס שם אתיא דרבי לא כעובדא דריש לקיש. ושם י' ע"א הגה לכון ביתא גרים לנתיכון: ת) ושם מוחק תיבת מעשרות: א) היינו שגרסתו כן ומוחק תיבת על. ומוסיף תיבת אלא ומוחק תיבת דלאי וגורם במקומו תי' טהרות: ב) ושם כ"כ כאן נ"ל ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק (בדף י"א ע"א) עד סוף הפרק: ג) שמוחק תי' על: ד) אך למותר ומוחק שם מן תיבת דר"מ אמר עד היידן: ה) היינו ששם גורס אמר ר"ז עד המשנה קודם מתני' מסייע כו': ו) שם מוחק תיבת לענין וכן מוחק לענין סאה: ז) ושם מוחק תיבות לא מכר לו אלא: ח) ושם גרס לימון מדה גסה מלימון ולמטה מדה דקה עכ"ל. גם מזה תבוא תהלה שהגהותיו דשם היו לו מהדורא בתרא לזה:

הגהות הגר"א

ה"ג חבירין חשידין לאכול ולהאכיל כצ"ל: תמן למעשרות אבל הכא לטהרות כצ"ל: הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות הנאמן על המעשרות אינו נאמן על הטהרות כצ"ל: אפי' ת"ח כצ"ל. ומוחק תיבת חבר:

(דף י' ע"א) למה לי אפי' ע"ה אתיא דר' לא כעובדא דריש לקיש כצ"ל: לכון בייתא. נ"ב לבתיכון: טהרות ידים כצ"ל. ומוחק תיבת מעשרות: דוחין אותו מחבורתו חזרו לומר וכו' יצא מגבייהו) כצ"ל: בא קמן כצ"ל. ומוחק תיבות הא קטן: ה"ד יפריש על הכל בדין הי' שלא להפריש כלום אלא שאין מוסרין טהרות לע"ה כצ"ל. ומוחק תיבת ודאי: יפריש על הכל מן ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק בדף י"א ע"א עד סוף הפרק נ"ל כאן ז): (ע"ב) ר' אלעזר כצ"ל. מוחק תיבת אי"א: מעשר הכל כצ"ל. מוחק תיבת על: ח) דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד כל זה מוחק: טפילה גסה לדקה ותני ר"ח את שדרכו להמדד בגסה ומדדו בדקה טפילה גסה לדקה כצ"ל: הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש (דף י"א ע"א) אר"ז חשבון שבר ביניהן מדד לו כאה רביעים הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש מכר לו רביעין כאה הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש מתניתא מסייע לדין כו' כצ"ל: אפי' כאה ורובע כצ"ל. ומן לא עד אלא מוחק: ה"ה טמן מדה דקה מן הטמן ולמעלה מדה גסה כל זה נמחק ונ"ל לימון מדה גסה מלימון ולמטה מדה דקה: הלוקח

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ו) חזרו לומר כל זמן שהוא גולה דוחין אותו מתבורתו יצא כו': ז) ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק תנאי שייך למעלה כמשכ"ל וקאי על קושיא דלעיל אם בעושה בטהרה יפרים על הכל וכן אם במדה דקה יפרים על הכל וע"ז אר"י בשם ר"ש בן יהוצדק תנאי ב"ד: ח) דר"מ היא היידן ר"מ היא והשאר מיותר:

בנ"י משה

(ז) פי' מ"ד בתוי"ט ד"ה נחתומין לתב הרב וכן הר"ש נחתום חבר כו' אבל אם מוכר לע"ה כו' והא דתנן לעיל דאין חבר רשאי למכור לע"ה לח ויבש כו' ע"ב בדחק ועי' פ"ה מ"ה תוי"ט ד"ה אלא כו' ות"ש הרב ודוקא לחבר כ"ה בירושלמי וכ"ה ברמב"ם ונראה דלאו דווקא אלא ה"ה לנאמן על המעשרות עכ"ל. הם כנמע מה שכתוב בכאן דאין רשאי למכור לע"ה לח ויבש היינו אפי' לנאמן למעשרות אינו נאמן לטהרות. ובפ"ו כתב התוי"ע ד"ה לחבר וסיי מאי לאוקמא באמר למעשר לא קפיד והרבה פעמים כתב הרמב"ם בחבורו חבר ולאו דוקא אלא ה"ה לנאמן עכ"ל. מוחזק בידיע שהרמב"ם לשונו ותבנתו קצר ונקי. ובזה לומר כן זה הנאמן כל המעשר עצמיותו ע"ה דלא גמיר ולא סביר אלא שקבל עליו ד' דברים השנוים במ"ג פ"ב ורגיל בשם ה"ז נאמן ותו לא וע"כ דיתר הדינים השנויים במשנתינו לא כתנו אלא לחבר וכמ"ש הכ"מ במ"ג חבר נקרא ת"ח לכן בכל פרטי חדושי דינים השייכים למוכר או לקונה חוץ מאלו הד' דברים שע"פ צריך לקבל. בכולם קפיד הרמב"ם בחבורו לכתוב חבר אלא פעמים שמך על שם חבר שכתב בליש ענינו. ועפ"ז יתיכן לנו דברי הרמב"ם פ"ט מהלכות מעשר הלכה י"ב הנחתומים כו' כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה הרי דקבע טעמא כר' יוחנן כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה היינו מתניתין דדיש פ"ה מיירי בעושה בטומאה ובפ"ט גם ה"ו סתם יכתב הלוקח ככר מן הנחתום מפרים כדי תרו"מ וחלה ולא הזכיר מי הוא הלוקח אלא כיון דאוקינן ליה דילא ע"כ מיירי בלוקח חבר אמרינן ליה שהוא יפרים כדי תרו"מ וחלה אם קנה מנחתום ע"ה והיינו שיפה בטומאה ופ"ב מ"ד דהלכתא גמירא ליה לנחתום שהוא יפרים תרו"מ והלה ע"כ שהוא חבר ואוקינן ליה מכיון שהיא חבר ומסתמא הוא עושה בטהרה דיפרים תו"מ עם החלה בטהרה. וכמ"ש הכ"מ כאן בפ"ב מ"ד וז"ל ודבר תימה מאי קשיא לי' דמתניתין בנחתום חבר והתם בחבר שלוקח מנחתום ע"ה וזהו טעמת הרמב"ם מבא"כ הרב והכ"מ שכתבו דמתניתין דכאן לא איירי אלא מחבר לחבר א"כ אין תועיל לתרץ כבטוקמוה מ"ד דפ"ב בעושה בטהרה. לכן אוקמוה הרב דיש פ"ה כה"א אפי' אם גם כאן בעושה בטומאה אלא דכאן במדה דקה וכו'. ומעתה אין מקום לקושית התוי"ע מהא דתנן לעיל דאין חבר רשאי למכור לע"ה לח ויבש. דכאן לא יגרום פוד טומאה:

(ח) בחנות אני' הוסיף לנקט וביאר הסיטוניות הם הקונים הגדולים ומוכרי תבואה הם המוכרים ג' קבין ביבש וכו' ימו"ש. סילק בזה קושית תוי"ע פ"ב מ"ד ד"ה הסיטוניות כו' ז"ל ולשון הרב סיטוניות הם הסוחרים הגדולים שקונים תבואה כו' אינו יכול ליישב דהא ומוכרי תבואה תנן ול' הר"ב הסיטוניות דרכן לקנות פירות מרובין כו' וגם זה הפי' דחיק דא"כ תרתי ביבש נ"ל ועוד דלקמן מפרש גסה דלח ולהרב והר"ש לא תנן דבר מזה עכ"ל. והנה קושיתו דהא ומוכרי תבואה תנן וכן תרתי ביבש נ"ל מבואר היטלם בחנות אני' ותו"ש לא תנן דבר שתים

כתב יד א'

פי' היא מילתא באפי נפשה ט) ולא קאי על מתני' ומפרש: מה אנן קיימין כו' הואיל
והלוקח משתכר הלוקח מפריש כנ"ל: תיפתר במכנסו. פי' שמוכר לו פירות ודאי
ואיירי במדה גסה ולפיכך תנאי ב"ד שיהא מפריש תרומת מעשר וא"צ להפריש מע"ש והא
דאינו מזכיר כאן תרומה גדולה כיון שאיירי בודאי היינו לפי שא"א לגורן שתעקר אא"כ
כבר נתרמה תרומה גדולה: אפי' תימר שלא מהכניסו. פי' אלא שלקח י) ואיירי ביודע
שלא נתקן דהוי ודאי ואיירי ג"כ מחבר לחבר ושניהם יודעין שהוא ודאי וצריך לתקן
אלא דתנאי בית דין על מי מוטל לתקן. ומפרש תרומת מעשר משל מוכר ומ"ש
משל לוקח: בגין דיהוון מדכאין טבאות כנ"ל:

מאכילין פרק שלישי

(דף י"א ע"א) **הלכה א** מאכילין כו': (ע"ב) מתני' בעניים חברים. פי' אז מותר
ליתן להם דמאי דבודאי יתקנו הם ואפ"ה אי לא היו עניים היה
אסור דכ"מ שאסור למכור דמאי אסור לשלוח לחבירו דמאי ואפי' חבר לחבר והכא בעניים
התירו: ובאכסניא כר' יהושע. פי' שהוא חבר: ומייתי תני מעשה. פי' שהיה
ר' יהושע פעם אחת אכסניא: מה מקיים ר' יוסי לאכסניא. פי' דהא אכסניא ע"ה
ודאי אסור ליתן דבר שאינו מתוקן: ומשני כהדא דתני. פי' דאיירי באכסניא של גוי:
אפי' הודיעו מה מועיל. פי' כיון שהוא ע"ה: ומשני מפני אחד שהוא מתקן כנ"ל.
פי' דשמא יש בהן אחד שמתקן שצריכו תמיד להודיע: (דף י"ב ע"א) ה"ג תמן תנינן
פועל שאינו מאמין לבעה"ה חושך גרוגרת כו' תמן אמרת הבעה"ב מפריש וכאן
את אמר הפועל כפריש. פי' מדאמר התם שאינו מאמין לבעה"ב משמע שהדין על בעה"ב
להפריש והכא תני ר"ג היה מאכיל את פועליו דמאי אלמא על הפועל להפריש: ומשני
המן במאכילו מן האיבוס. פי' כדרך הפועלין שהוא צריך ליתן להן מזונות לפיכך על
בעה"ב להפריש כדמפרש לקמן דהוי כפורע חוב מדמאי: וכאן איירי במאכילו מן המנויין.
פי' דהיינו שאינו מאכיל אותן כדרך הפועלים אלא כמו שאר בנ"א שנותן להם דרך מתנה
לפיכך הוי הן כשאר עניים ועלייהו להפריש: ועליה אמר ר' מנא הדא אמרת אלין
דעבדין (בביהן) [בביתן] אסור ליתן כו'. פי' כמו שאוסר כאן להאכילן דמאי כשמאכילן מן
האיבוס: (ע"ב) מ"ט דב"ש. פי' דאמרי נותנין את המעושר לשאינו מעשר משמע שאסור ליתן לשאינו מעשר דבר שאינו מתוקן והא תני רישא מאכילין את העניים דמאי ומוקי אפילו
בעני ע"ה: ומשני אפי' תגדרנו כו'. פי' דרישא איירי בעניים העוברים ממקום למקום ולפיכך אין אתה מצווה לראות שלא יאכלו דבר שאינו מתוקן כיון שאינן חוששין בעצמם לכך
כדמפרש דעכשיו יכול אתה לגודרו כו' והכא איירי בגבאי צדקה שמפרנס עניי עירו שאוכלין תמיד מידו צריך לראות שלא יאכלו דבר שאינו מתוקן: אם מדקדק את אחריו.
פי' לראות אם הוא מן המעשרין או לא לא יתן לצדקה כלל: או מעות או ביצים. פי' ולא פירות שביעית עצמן: כהנים המגבלין בטהרה. פי' כדי ליטול מהן חלה
בטהרה לא יהו מדקדקין: בחצירות וכו'. פי' ונוטלין חלה אף מהן: מאן דתני מדקדקין. פי' שלא לגבל אצל אותן החצירות מפני שמסייעין. פי' שמסייע ידי עוברי עבירה: מאן
דתני אין מדקדקין. פי' אלא מגבלין אף באותן חצירות היינו טעמא לפי שמה שאסור לסייע ידי עוברי עברה הוא משום קנס כדי להבריח אותן מן העבירה והכא משו"ה לא
קנסו דחיישינן שמא מכח זה יבא לידי איסור חמור דהיינו טבל בלא חלה כלל והוא בעון מיתה וזהו פי' מבריחו מן הקלה כו': כיצד היא עושה. פי' למאן דתני אין מדקדקין
היאך הוא עושה בחלתן הא ודאי אסור לאוכלו דשמא היא של שביעית: ומשני מביא כהן חשוד. פי' שאוכל פירות שביעית ומאכילה א) לו: ומקשי ולא נמצא בוסר טהרות
לע"ה. פי' דהרי הוא שמא והאיך מאכילין אותו חלה: ומשני מביא כהן חשוד ומטבילו ומשמרו עד הערב כו'. ומקשי ולא נמצא מחזיק ידי עוברי עבירה. פי' דמשמע
שעושה יפה מה שאוכל פירות כיון שאתה נותן לו בידים: ומשני ר"ש וכו':

דר"מ

כתב יד ב'

הפתר במכנסו. ומוכר לו פירות ודאי ומיירי במדה גסה ולפיכך תניי ב"ד דאינו מפריש
אלא תרומת מעשר והא דאינו מזכיר כאן תרומה גדולה הא איירי בודאי והוא לפי הכלל
דאי אפשר לגורן שתעקר אא"כ נתרמה תרומה גדולה: אפי' תימר שלא מהכנסו.
אלא דיודע שלא נתקן ומחבר לחבר ושניהם יודעין שהוא ודאי מ"מ תניי ב"ד ת"מ משל
מוכר ומ"ש משל לוקח:

מאכילין פרק שלישי

(דף י"א ע"ב) **הלכה א** מתני' בעניים חברים. דהם יתקנו בודאי מ"מ אם לא היו
עניים אין ליתן להם דמאי כי היכי דאסור למכור דמאי אפי'
מחבר לחבר כמו כן אסור לשלוח לחבירו דמאי (א): ובאכסניא כר' יהושע. דהוא חבר
ואכלו באכסניא: מה מקיים ר' יוסי באכסניא. דהא אכסניא ע"ה ודאי אסור ליתן
לו דבר שאינו מתוקן: מפני א' שהוא מתקן. שיש בין ע"ה אחד שהוא מתקן לכן חייבו
להודיע לכל: (דף י"ב ע"א) תמן את אמר בעה"ב מפריש. דתני התם הפועל שאינו
מאמין לבעה"ב משמע דהבעה"ב מחויב להפריש והכא קתני מאכיל את הפועלין דמאי משמע
דהפועל הי' צריך להפריש: תמן במאכילו מן האבום. הם המזונות המוטל על בעה"ב
לכן על בעה"ב להפריש שלא לפרוע חובו ממעשר של דמאי ברם הכא מן המנויין כמו מנות
שנותן לשאר ב"א במתנה עלייהו להפריש: הדא אמרה. מדאמר במאכילו מן האיבוס
אסור מפני שהמזונות מוטל על בעה"ב אילין דעבדין בביתין אסור ליתן אדמי שביעית:
(ע"ב) מ"ט דב"ש. דקאמר מעושר לשאינו מעשר משמע דאסור ליתן לשאינו מעושר
דבר שאינו מתוקן ורישא תני מאכילין כו' ומוקי אפי' בעני ע"ה: ומשני אפי' תגדרנו
עכשיו כו'. ר"ל דרישא איירי בעניים העוברים ממקום למקום ואין הבעה"ב מצווה להיות
נשמר שלא יאכלו דבר שאינו מתוקן כיון שאינם חוששין בעצמם ע"ז דהא אינו יכול לגודרו
לאחר זמן כשילך העני למקום אחר משא"כ בסיפא הגבאי לצדקה המפרנס עניי עירו מחויב
להזהר שלא יאכלו דבר שאינו מתוקן: מבריחו מן הקלה. הא דאסור לסייע ידי עוברי
עבירה כדי להבריח מן העבירה והכא אם תבריחו מן עבירה קלה יבוא לעשות עבירה חמורה:

דר"מ

הגהות הגרי"ם ט) [ככר] הודעתיך שנראה שהגהותיו שבירושלמי הוא מהדורא [קמא] ולפי גרסתו דהם מבואר דקאי על מתניתין ואינה באנפי נפשה: י) ושם גרס **ביודע שלא נתקן אעפ"כ תניי ב"ד** וכו' ומחק תיבות באומר בדעתי וכן מוחק תיבות אמרו לי': א) היינו שמוחק תיבת ומטבילה:

הגהות הגר"א

הלוקח מפריש כנ"ל וכבר נתקן בדפוסים החדשים: ביודע שלא נתקן אעפ"כ תניי
ב"ד הוא כנ"ל. ומוחק תיבות באומר בדעתו ותיבות אמרו לו: בגין דיהוון
מדכין טבאות כנ"ל. ומוחק תיבת מרבין:

פ"ג (דף י"א ע"ב) **ה"א** א) מפני אחד שהוא מתקן כנ"ל. ומוחק תיבת שאינו
(דף י"ב ע"א) תמן תנינן פועל שאינו מאמין לבעה"ב
תמן את אמר הבעה"ב מפריש וכא את אמר הפועל מפריש ב) אר"י תמן
במאכילו מן האבום ברם הכא במאכילו מן המנויין א"ר מנא הדא אמרה
אילין דעבדין בביתין כו' כנ"ל: א"ל ר' יהושע אם לנו [ובשנות אליהו נדפס
א"ל ר' יוחנן וצ"ע טפי]: (ע"ב) ג) או ביצים כנ"ל: מאן דתני מדקדקים
מפני שמסייען כנ"ל. ומוחק תיבת חלתן: מביא כהן חשוד ומאכילה לו כנ"ל.
ומוחק תיבת ומטבילה:

לקימון

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל א) לברור היל. שם מקום. [בפי'] אם לנו כאן מהו קבע למעשר שהלינה קובעת אלמא דחייב לעשר א"כ במתני' נמי הכוונה כן: ב) אר"ג מקשה דהוא מאכיל את פועליו ש"מ שהפועל מפריש ולקמן תנינן פועל שאינו מאמין כו' משמע אבל כשהבעה"ב נאמן בעה"ב צריך להפריש. אבל לרבנן לק"מ דכאן מיירי בבעה"ב חבר ע"כ הבעה"ב מפריש ודאמרי פועל מפריש כשהבעה"ב ע"ה כדקתני פועל שאינו מאמין כו' אלא דהקושיא על ר"ג כמ"ש. ותמן הכוונה על משנה שבכאן וכאן על משנה דלקמן. ובגירסאות הכתובים לפנינו כתב מורי להגיה תיבת הפועל שבתמן ולגרוס בעה"ב. ומ"ש וכא את אמר בעה"ב להגיה וכא את אמר פועל מפריש. ובתרוץ כתב ג"כ להגיה תמן כו' באבום גרס הכא כו' המנויין. ואחר התירוץ הכא מן המנויין כלומר ואז מותר ליתן דמאי משא"כ באבום כדרך שמגיע לפועל אסור עד שיעשר **דפורע חובו** ואח"ז צריך לגרוס אמר ר' מני כו' (דלעיל) **כפורע חובו**: ג) מ"ט דב"ש תמן אפי' כו': **כאן את יכול לגודרו כו'**:

בנ"י משה

אם על הרמב"ם לא קשיא לי' משום דכתב הוא המוכר מאכלים רבים ושם מאכלים כולל לח
ויבש כן הוא מ"ש בר"ם פירות מכונין כולל ג"כ לח ויבש כמבואר במקומות הרבה וכולהו סברי
כדברי הר"ן ז"ל:

(**א**) כי ע"פ הדברים האלה יתורץ מ"ש הרע"ב מאכילין את העניים דמאי. אפי' הן חברים. דאילו
לפי' הר"מ אין לחלק בין ע"ה לחברים. ואלו לפי' הר"ש הכוונה אפי' ע"ה. וסיים הרע"ב
וצריך להודיען והרוצה לעשרן יעשרן. והקשה התוי"ע ד"ה והרוצה וכו' **א** א"כ היינו הך דסיפא
והרוצה לתקן יתקן ואין אנו צריכין למה שמחלק הרמב"ם בין הכילה אצל בעה"ב כו' אלא דלעולם
הרוצה לתקן יתקן. **ב** ונאמת בחיבורו חזר בו עכ"ל. וכן בתוי"ה בשם חותנו זקנו הגאון מהורא"ל
וז"ל **ג** יש לפקפק מכל דוכתי דאמר מגו דאי בעי כו' וחזי' ליה כו' הא לא חזי ליה אלא על שלחן
של בעה"ב ואין בידו לסעוד אצל אחרים כו' הלכך נראה כדעת התוי"ע עכ"ל. ושם בשם
מהר"ם שפירא מקשה **ד** הא בשבת גבי מפנין מוכח דאפי' על עובא אמרינן דאי בעי מפקיר כו'
ונראה נ"פ על הר"מ והרע"ב. ובכא קושיתו זאת מתרץ קושית התוס' **ה** דר"ס עממיה דב"ש
אשמעינן. דאי לא הוי ידעינן עממיה דב"ש פליגי. והאיך סברי בסיפא. נותנין מעושר לשאינו
מעשר. אלא ע"כ דאיכא לחלק כהר"מ בין בעה"ב לגבאי. משא"כ כשידעינן דב"ש פליגי אין
אנו צריכין לחלק כדעת הר"מ כו'. מיהו על הרע"ב קשה **ו** שפי' דוקא במאכילין. ולפ"ז לא הוי'
צריך לפרש דב"ש לטעמייהו עכ"ל. והנה קושיא **ז** ו האחרונה לק"מ דהר"מ והרע"ב לא דייקו
דב"ש לטעמייהו מדסברי כיבא לסיפא. אלא דייקו מיתורא דקאמרי ונמצא כל אדם אוכלין
מתוקן. ע"ז אמרו ב"ש לטעמייהו דקאמרי אין מאכילין כו'. לכן שפיר הוי כ"א אוכלין מתוקן.
שלא תראה שהר"מ גם הרע"ב לייטו דבריהם. וכמלאו כל אדם אוכלין מתוקן וב"ש לטעמייהו.
וכן מה שבעלה לתרץ קושית התוס' **ה** לא תירץ מידי. דהא הר"מ והרע"ב לא העלו לחלק בין
אצל בעה"ב כו' מכח הרומיא דב"ש עם הסיפא. אלא מכח דברי חכמים דקאמרי והרוצה לתקן
יתקן. עם הרישא וקושיתם על הרמב"ם. דאוי להתבונן לאות לבונו. וממנו נקח לבא עד
תכונת כוונתו. דהרי הר"מ לא נייבב מ"ש והרוצה לתקן יתקן ומסיק בחלק טוב ובא ברבותו
נתחייב להוציא ממנה. הרי דהייב. ולא כמ"ש במתני' והרוצה לתקן. גם יש לדקדק מ"ש ר"ל
מי שירצה לתקן הדבר שנתנו לו. למה הוסיף תיבות הדבר שנתנו לו. וגם מ"ש חלק טוב ובא
ברבותו. האי ובא ברבותו ל"ל. לכן נראה דעת הר"מ כיון דדמאי חומרא דרבנן בעלמא הוא.
לא העמידו דבריהם גבי עניים ואכסניא. כדי להקל עלינו עול הצדקה ומצות אכסניא. כלומר
דקנסו חכמים לתת לעני סעודה א' הוא כדי ג' ביצים דהכי מתייבא הרעבין. וה"מ דהאסור
ליתן לו כ"א מתוקנים הרי יוציא הנותן שיעור ג' ביצים וג' עשירות. וא"ת ביתקן העני הרי
מחסיר די מזונו. אבל במקום שאין בו הכבדה להנותן לצדקה. וגם לא יחסיר העני די מזונו.
כגון מחלק הקופה נבל לכל א' חלק טוב. נתחייב העני בחיוב גמור לתקן הדמאי. אבל לקמן
מכדי מאוש לא חייבוהו חז"ל אבל אם הוא בעצמו רוצה לקמץ ולתקן הרשות בידו לתקן. ז"ש
וצריך להודיען וכו' בכדי שאם ירצו יתקנו. ואפי' האוכל פרוסה בגילו של בעה"ב. כיון שנתן
לידו אם הנבה יאכל או מעט המותר שלו. הרי נקיטן נוגע לעצמו יעשה כלילנו אם לק

ולתקן תני או לא. וז"ש הר"מ מי שירצה לתקן הדבר שנתנו לו כו'. וז"ש כי מה שהסרנו לעניים
הדמאי והוא כשנותן להם אכילה א'. היינו שאין לו להפריש אלא אם יקמץ. אבל כשנותן להם
חלק טוב הרי הם מחוייבים לתקן. אבל מעולם לא נשמע בלשון הר"מ החילוק בין האוכל בבית
בעה"ב ובין המקבל מיד הגבאי. והחפרש בין הרישא והסיפא אלא דברישא יש בעה"ב דמאכיל
מתוקן. ויש המאכיל דמאי לכן צריך להודיע והרוצה לעשר יעשר. אבל בסיפא הגבאי דמחלק
סתם מ"מ ידוע לעני שיגבס הקופה מחברים ומע"ה ויש בו ודאי ודמאי וגם מבעי להודיע להו
הלא קתני סתם והרוצה לתקן יתקן מתורץ קושית התוי"ע **א**. אבל אם נפל לעני חלק טוב מפורש
בפ"ס מ"ה וכן העני שנתנו לו פרוסות דאז מחויב לעשר קתני מעשר מכל א' וא'. והתוי"ע שם
מוסיף דברים במתנה. ז"ל וכן העני ורוצה לעשרו. ולדבריו מחויב לעשר שלא ברצונו. לכן
העתיקו הרמב"ם בהלכותיו כלשון המשנה בפי"ד ובפ' יו"ד העתיק משנתינו בשניהם אם ירצה יתקן
והוא כדבריו בפירושו ואין בו תורה. כקושית התוי"ע **ב** וכן קושית הגאון מהורא"ל **ג** הא לא חזי'
ליה אלא על שולחן של בעה"ב. מעולם לא נזכר החילוק דשולחן בעה"ב. אלא דאי בעי מפקיר
לנכסיה ולא ישייר לעצמו כ"א אכילה א' בקימוץ שפיר חזי ליה בלי תיקון אם ירצה שלא לתקן.
וכן קושית מהר"ם שפירא ממפנין **ד** אפי' ד' וה' קופות. לק"מ דהא שם מפנין בשביל עיזים
וחיות ועופות. כ"ש בשביל עניים זולתו. וכבר הקשו תוס' שם הוי תלי לתימר כיון
דחזית כו'. שלא תראה דהר"מ נשמר בס. וכ' הדמאי שהוא ראוי לעניים. אלא אי קשיא על
הרע"ב שם שכ' ואי בעי הוי מפקיר כבר הקשה תוי"ע שם. אבל בסוכה פ"ג מ"ס כתב תוי"ע
אלא דהכא ל"ל לכך וגמ' לא מקשה אלא לרווחא דמלתא כו' עכ"ל. נאמר דהר"מ והרע"ב שם
ס"ל כהר"ן שם. בתרומה טהורה אם נטל כבר אפי' לישראל משום דחזיא לכהן בדיעבד הוי
שפיר לכם. אבל לכתחילה לא הוי לכם אלא דחזיא לנפשיה. ולא נקטו הגמרא לרווחא דמלתא.
וזה שהאריך הר"מ בפי' שם וביאר כל נכון. במה דחזי לאחריני אינו יוצא אלא דיעבד. ובמאי
דחזיא לעצמו מותר לכתחילה ומברכין. משא"כ במתני' שם וב"ס מברכין היינו דיעבד שפיר
כתב הרע"ב כדתנן מאכילין. ולא סיים דאי בעי מפקיר כו' דהא בדיעבד אפי' חזיא לאחריני
מ"ד. ומה דכתב בתוי"ת שם דיוקו של הר"מ מהא דלא קתני אוכלים כ"א מאכילין. דהרבותא
הוא לב"ש דאפי' על שולחן בעה"ב אסורין כו' עכ"ל. וז"א דבעלמא דיוקו של הר"מ שפיר.
משום דאוכלין משמע בכל מקום הוא אוכל אפי' הגיע לו חלק טוב. אשמועינן מאכילין דוקא
אצל בעה"ב. משא"כ לב"ש דאוסרין דאי הוי תני אין אוכלין כ"ש דהוה משמע בכל מקום אין
אוכלין והוי רבותא לב"ש. ולדברינו בשיטת הר"מ מתורץ קושית הר"ש וז"ל ודבר תימא לר' יונה
מ"ש עניי ע"ה הא חברים נמי אי בעי לא מעשרי כו' עכ"ל. אבל לשיטת הר"מ פעמים שמגיע
לו חלק טוב וה"ה מחויב לעשר. וקתני במתני' סתם מאכילין לכן קאמר ר' יונה מתני' בעניי
חברים. ומ"ש בר"ש ותימה דבעירובין משמע דאכסניא פטורה אף היכא דלנו דבפ"ק ד' דברים
פטרו במחנה כו' עכ"ל. ולענ"ד דבירושלמי לא קאמר אלא באכסניא כר' יהושע הוא דמחלק בין לנו
ובין לא לנו וכיון דלנו יש להם להביא מתוקנים משא"כ חיל של מלך המוטל על בני המדינה. כל ימיהם
מנכס כאכסניא. אלא דהרע"ב תפס הסבל בשני האפין וכתב חיל של מלך ישראל כדברי הבבלי וכדברי

ירושלמי

כתב יד א'

(דף י"ג ע"א) **הלכה ב** דר"מ היא. פי' דמשמע ליה כיון שהוא משליך כדי להקל ממשאו מסתמא הוא משליך הרבה והוא מדה גסה ואפ"ה קתני שצריך לעשר אלמא דאתיא כר"מ דאמר לא התירו כו' ולא למדה גסה: ומשני אמר ר' יוחנן א) כו' שנייה היא שהזוכה זוכה בדקה. פי' דאף שהוא משליך הרבה מ"מ כיון שמי שזוכה הוא מלקט מעט מעט ומה שנוטל תחלה ביד הוא קונה תחלה הוי כמו מדה דקה וצריך לעשר לכ"ע: ומקשי ולית הדא פליגי על דר"מ. פי' רבנן דהכא פליגי על סברת ר"מ דאמר כיון שאדם מפקיר דבר ויצא מרשותו הפקרו הפקר. פי' אף שעדיין לא זכה בהן שום אדם וא"כ מה איכפת לן שהזוכה זוכה בדקה כיון שבשעת זכיה כבר יצא מרשותו והוא הפקיר בגסה. ותיבת ואין המפקיר מפקיר בגסה מיותר: ומשני שנייא היא כו' ואין המפקיר מפקיר בגסה ב). פי' שאף שהוא משליך הרבה מ"מ אינו משליך הכל ביחד אלא מעט מעט והוה כמו מדה דקה: ומסיק דאתייא אליבא דכ"ע ואפילו על דר' יוסי לית הדא פליגי כו' פי' דר' יוסי סבר דאין ההפקר נגמר אלא כשבא ליד הזוכה ובשעה שהוא זוכה כבר השליך הכל והוי כמו מפקיר בגסה אפ"ה צריך לעשר דהא עיקר ההפקר נגמר כשבא ליד הזוכה והזוכה זוכה בדלקה לפיכך הוי כמו שמפקיר בדקה וצריך לעשר: אין הפקרו הפקר מיותר: ה"ג ואין הזוכה זוכה בגסה כצ"ל. פי' אף שהמפקיר נראה כמפקיר בגסה מ"מ כיון שהזוכה זוכה בדלקה ועיקר תלוי בזוכה: ה"ג **אין מחוסר לבעלים אלא מנין**. פי' אינו נקרא חסרון מה שמחסר מעט מן האגודה כיון שאינו מחסר המנין והוא פירוש מה דקתני במתני' שאינו מעושר אלא מנין דהא דקתני לא ישליך עד שיעשר היינו שנוטל מן העלין ומתקן כדמפרש כילד הוא עושה ועל זה הוא נותן טעם מפני מה אינו אסור משום גזל ומפרש שאינו מחוסר לבעלים כו' וע"ז מייתי הדא דרב כהנא לדבר שאינו מקפיד אינו אסור אלא משום מדת חסידות: ה"ג לא ר"ז צריך כ"ב אלא כו': (ע"ב) כיון שמשך קנה לא הוי חסר אלא ממני ליה. פי' שהוא מפרש דמתני' נותן טעם אמאי לא ישליך עד שיעשר אבל ממה הוא נותן לא מפרש מתני' ומפרש הירושלמי כילד הוא עושה כו': **ולא נמצא עושה תקלה לבאין אחריו**. פירש שמא יקח אחר ויעשר מזה על חבירו ונמצא מפרים מן הפטור על החיוב: ומשני **עושה אותן צבור לפניו**. פירוש שהוא עושה אותן הפירות כרי בפ"ע ויכיר מי שיקח ולא יפרים מזה על חבירו: ומקשי ויקבע אותן לתוך פירותיו. פי' אמאי צריך לעשות צבור לפניו יערב עם פירותיו של ע"ה ולא ניחוש לתקלה כדמייתי ולא כן תני ג) כו' אי נמי אמאי צריך ליקח ממנו אגודה ויעשר עליהן ויקבע אותן המעשרות לתוך פירותיו שבביתו. ולא כן תני קובע אדם מעשרותיו של חבירו לתוך פירותיו פי' אם מכר דמאי לאחד מהן ושכח לתקן רץ אחריו ומגיעו ואם אינו יכול להגיעו קובע המעשרות לתוך פירותיו אלמא שמותר לקבוע המעשרות לתוך פירותיו אף שאינו מן המוקף ולא חיים נמי לתקלה כדפרי': ומשני תקנו בלוקח כו': כיני מתני' היה עומד ובירר. פי' אפי' לקח אלא שהוא בורר איזה אגודה יקח כיון שעדיין לא משך מותר להחזירו: **אפילו מין אחר**. פי' שנמלך ליקח מין אחר דהו"א לגבי מין אחר שלא היה דעתו מתחלה הוי כמו שלקח וצריך לעשר קמ"ל:

(שם) **הלכה ג** ה"ג ולענין נזקין לא שנייא בין הפכה על מנת לזכות בה כו' והבא את אמרת הבין. פי' גבי מעשר שאינו חייב לעשר אלא אם נטלן לאוכלן וגבי נזקין חייב אפי' לא נתכוין לזכות בה דממה שאינו אסור משום גזל לא קשיא ליה מנזקין דודאי אינו יכול לזכות בע"כ והוי הפקר אבל הכא קשיא ליה כיון דחשיב רשותא לענין נזקין נחשב נמי שלו לענין מעשר: ומשני תמן כתיב כו': **בעל הנזק ישלם**. פי' אפי' אינו שלו כיון שהוא גרם היזק אבל גבי מעשר אינו חייב אלא כשהוא שלו ואין אדם זוכה בע"כ: ר' יוסי מתיר בודאי בין דקה כו' ואוסר בדמאי ברקה. פי' דבא לפרש דהא דקתני במתני' ר' יוסי מתיר בודאי היינו דוקא בודאי ולא בדמאי והיינו משום דלא יבוא להקל כ"כ בודאי כמו בדמאי שהוא ספק: (דף י"ד ע"א) מפני גידורו התירו למכור דמאי בגסה. פי' מפני דהוי דבר שאין הגזבר יכול לעמוד בה: ומייתי ראיה מהא דאפי' מדה דקה כשמוכר אכסרה פטור אלמא דלאו דוקא גסה התירו אלא כל שאין הגזבר יכול לעמוד התירו: **שהוא ודאי שפירות קסרין ודאי**. פי' ומדהודיע לו שזה האתרוג מקסרין משמע שלא תקן דאל"כ מאי נ"מ: **ולא מתני' היא כו'**. פי' והיכא מוכח שלא בא בידו אחר דילמא היה בידו אחר ומה שלא תיקן היינו משום שא"ל כשמודיעו:

כתב יד ב'

(דף י"ג ע"א) **הלכה ב** דר"מ היא. דמשמע ליה המשליך כדי להקל משאו מסתמא הוא משליך הרבה והוא מדה גסה ואפ"ה קתני דצריך לעשר אתיא כר"מ: ומשני **א"ר יוחנן שהזוכה זוכה בדקה**. שהזוכה מלקט מעט מעט והמעט שזוכה הוא קונה מיד והוי מדה דקה [וכ"ז אינו לפי גרסתו בירושלמי]: **ולית הדא פליגא על דר"מ כו'**. כיון שיצא מרשותו הפקרו הפקר אף שעדיין לא זכה בהן שום אדם ומה נ"מ אם הזוכה זוכה בדקה. תיבות ואין המפקיר מפקיר בגסה מיותרים: **שניא היא כו'**. אף שמשליך הרבה מ"מ אינו משליך הכל ביחד אלא מעט מעט הני כמו מדה דקה: ואמר דאתיא אליבא דכ"ע: **ואפי' על דר"י לית הדא פליגי**. הא ר"י קאמר דאין ההפקר נגמר אלא בשעה שבא ליד הזוכה ואם השליך את הכל והוי כמדה גסה ואפ"ה צריך לעשר משום דהזוכה זוכה בדקה הוי כמו שמפקיר בדקה: **אין הפקרו הפקר** מיותר וצ"ל ואין הזוכה זוכה בגסה. ר"ל אף שהמפקיר נראה כמפקיר בגסה מ"מ כיון שהזוכה זוכה בדקה העיקר תלוי בזוכה: **אין מחוסר לבעלים אלא מנין**. אין נקרא חסרון מה שמחסר מעט מן האגודה כיון שאינו מחסר המנין. וז"ש כילד הוא עושה נוטל מן העלין כמנא שאינו מחסר למוכר ואין בזה איסור גזל אלא משום מדת חסידות כהדא ר"ש בר כהנא כו': (ע"ב) **כיון שמשך קני לא חסר אלא ממני' ליה**. הוא מפרש טעמא דמתני' דקתני לא יחזיר עד שיעשר משום דקני ליה. וא"כ כילד הוא עושה בהפרשת המעשר ומפרש בגמ' נותן דמי אחד מהן כו': **עושה אותן צבור בפ"ע**. משני כיון שעושה כרי בפני עצמו מכיר הלוקח ולא יפרים ממנו על חבירו: **ויקבע אותן לתוך פירותיו**. מקשה אמאי צריך לעשות צבור לפניו יערב עם פירותיו של המוכר ולא חיישינן לתקלה כדמייתי ולא כן תני כו': א"נ ה"פ אמאי צריך ליתן דמי אחד מהן ומתקן יקבע אותן המעשרות לתוך פירותיו שבביתו ולא חיישינן לתקלה כדמייתי ולא כן תני: **קובע אדם מעשרותיו של חבירו כו'**. היינו אם מכר דמאי ושכח לתקן רץ אחריו ומגיעו ואם אינו יכול להגיעו קובע המעשרות לתוך פירותיו אלמא שמותר לקבוע מעשרות בתוך פירותיו אף שאינו מן המוקף וגם לא חיים לתקלה: **כיני מתני' כו'**. אפי' לקח אלא שהוא בורר איזה יקח ונמלך ליקח מין אחר דהו"א לגבי מין אחר שלא היה דעתו מתחלה הוי כמו שלקח וצריך לעשר קמ"ל:

(שם) **הלכה ג** והבא את אמרת הבין. כיון דחשיב רשותא לענין נזקין נחשב נמי שלו לענין מעשר אבל לא קשיא ליה בלא נתכוין לזכות שאינו אסור משום גזל דודאי אינו יכול לזכות בע"כ והוי הפקר: **בעל הנזק ישלם**. אפי' אינו שלו אלא הוא גרם היזק אבל גבי מעשר אינו חייב אלא משלו ואין אדם זוכה בעל כרחו: **ואוסר בדקה**. מפרש הא דאמר במתניתין דר' יוסי מתיר בודאי היינו דוקא ודאי מתיר אבל לא בדמאי שלא יבוא להקל: (דף י"ד ע"א) **מפני גידורו התירו**. ר"ל דהוי דבר שאין רוב הגזבר יכול לעמוד בו ומייתי ראי' מהא דמוכר אכסרה אפי' מדה דקה פטור הרי דלאו דוקא מדה גסה התירו אלא כל שאין הגזבר יכול לעמוד בה התירו: **שהוא ודאי**. מדהודיע שהוא מקסרין שפירות קסרין ודאי הם ולא תיקן דאל"כ למה הודיעו:

(שם) **הלכה ד** **לא הוחזק ע"ה להיות טוחן שם**. ואפשר שלא טחן שם ע"ה ותיבת באותו יום מיותר. [וסביב הירושלמי לא הגיה בזה כלום (ב)]: (ע"ב) **אם את מאמינו שנטל כו'**. דהוי הפה שאסר הוא הפה שהתיר דנאמן במיגו דאי בעי שתיק: **כאן קופה בקופות**. גבי טוחן איירי שנתחלפה קופתו בתוך קופות אחרות דהא אינו מוליך לטוחן אלא בקופה וניכר הוא אגב קופתו לכן לא חיישינן שמא נתחלף ובמזיד לא חשדינן ליה אלא מתוך שהוא חשוד על הגזל אינו נותן דעתו להבחין בין קופתו של זה לשל אחר וחיישינן שמא נתחלף בקופת ע"ה והוי דמאי אבל גבי מפקיד חיישינן שמא עירב לתוך פירותיו מאחר שלא נתן לו קופה כלל והוא אינו חייש לגזל לכן הוי כפירותיו (ג): **א"ל ולכל דבר**. בתמיה והא לא הוי אלא ספק: (דף ט"ו ע"א) **ולא על יאות הוה ר"ח מתרים כו'**. ר"ל שפיר קבעי ליה: **אלא כדי קופתו**. אם נטל מן הנכרי כפי שהפקיד אצלו אז הוי דמאי אבל אם נטל ממנו יותר ממה שהפקיד לא אמרינן על כל חדא וחדא שמא הוא של ישראל והוי כל אחד דמאי אלא כיון שיש כאן פירות נכרי בודאי הוי כמו שהפקיד

(שם) **הלכה ד** סירקי ד) **אי אפשר לה שלא להסתפק**. פי' לודאי יום א' מסתפקים ממנו וכיון שהוחזק יום א' ולא ידעינן איזה יום: **ברם הבא לא הוחזק ע"ה להיות טוחן שם**. פי' וכיון שאפשר לומר שלא טחן שם ע"ה כלל לכך אין לנו לאסור אלא כשיודע שטחן שם באותו יום ותיבת באותו יום מיותר: (ע"ב) **מהו שיהא נאמן לומר נטלתיו כו'**. פי' אם ע"ה נאמן לומר כך: ומשני **אם את מאמינו שנטל כו'**. פי' דהוא הפה שאסר הפה שהתיר דנאמן במגו דאי בעי שתיק: ומשיק **כותי את מאמינו שנטל ואין את מאמינו שנתן**. פי' דאפילו במגו אינו נאמן: ומקשי מה אנן קיימין כו': ומשני כמ"ד כותי כגוי. פ' ומשו"ה אינו נאמן אפי' אמר פלוני עישר לי: **כאן קופה בקופות**. פי' גבי טוחן איירי שנתחלפה קופה שלו בתוך קופות אחרות דהא ודאי אינו מוליך לטחון אלא בקופה ולפיכך לא חיישינן שמא נתערב בפירותיו של גוי דהא ניכר הוא אגב קופה ואפי' בקופה של גוי ודאי לא חיישינן שמא נתחלף שהרי ניכר הוא ובמזיד ליכא למיחש שמא חילף אלא דחיישי' כיון שהוא חשיד על הגזל אינו נותן דעתו להבחין איזה קופה של זה ואיזו של זה חיישי' שמא נתחלף בקופות עם הארץ לפיכך דמאי אבל כאן גבי מפקיד פירות חיישי' שמא עירב לתוך פירותיו כיון שלא נתן לו קופה כלל והוא אינו חייש לגזל ולכך כפירותיו: ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא. נ"ל ר' אחא בעי קומי ר' חנינא מה כפירותיו ממש. פי' ודאי פוטר כו' או לא הוי אלא ספק ולא הוי טבל אלא לחומרי' אבל אינו פוטר טבלו במקום אחר: **א"ל ולכל דבר** ה). פי' בתמיה וכי לכל דבר הוא כטבל והלא לא הוי אלא ספק: (דף ט"ו ע"א) **ולא על יאות הוי ר' חנינא מתרים כו'**. פי' דספיר קבעי: **לא אמר ר"ש**. פי' דאמר דמאי פי' דמספקא ליה דשמא היא פירות ישראל או של נכרי לא על כל הפירות של נכרי אר"ש שהוא דמאי: **אלא כדי קופתו**. פי' דהיינו אם נטל מן הנכרי כ"כ כמו שהפקיד אילו ישראל או אמרינן דהוי דמאי אבל אם נטל ממנו יותר ממה שהפקיד אילו ישראל לא אמרינן דעל כל חדא וחדא איכא למימר שמא היא של ישראל והוה כל חדא וחדא דמאי אלא כיון שיש כאן יותר ממה שהפקיד ישראל הרי יש כאן פירות נכרי ודאי ולכך הוי כמו שהפקיד ישראל דמאי והשאר ודאי

הגהות הגרי"מ א) בהגהותיו גורס לית הדא פליגי אדר"מ כו' קודם א"ר יוחנן ומוחק מן תיבות שניא היא כו' עד מפקיר בגסה: ב) מעיקרא מוחקו והשתא מפרשו: ג) ובהגהותיו מוחק תיבות ואפילו עושה תקלה לבאים אחריו: ד) היינו שבהגהותיו הוסיף תיבת או: ה) היינו במקום דבה גורם דבר:

הגהות הגר"א

(דף י"ג ע"א) **ה"ב לסיטון בלבד ולית הדא פליגי על דר"מ כו' ויצא מרשותו הפקרו הפקר** כצ"ל: **א"ר יוחנן** ד"ה **הוא שניא הוא שהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה**. **שניא היא שהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה** מחק [ב]. [ועי' בהגהות הגרי"מ]: תיבות **אין הפקרו הפקר** מחק: **אין מחוסר לבעלים אלא מנין** כצ"ל. ומוחק תיבות הפקר בזכי': **לא ר"ז צריך כל כך** כצ"ל. ומוחק תיבת בשר: (ע"ב) **ואפי' עושה תקלה לבאים אחריו** כולו מחוק: **ה"ג ולענין ניזקין שנייא** ומוחק תיבות **לא בדא**. [ולענין נזקין לא שניא בין הפכה וכו'. הגהות הרד"ל]: (דף י"ד ע"א) **שלא בא בידו אחר** כצ"ל. והוסיף הוי"ו [שהי' כתוב ביד]: **שמרביצים עליו מים שלא בא בידו** [כאן ג"כ הוסיף הוי"ו]: **שאלו בא בידו אחר היה מעשר מזה על זה** [מוחק תיבת הייתי שהי' כתוב לפניו וגורס תיבת היה]: **ה"ד סירקי אי אפשר** כצ"ל: (ע"ב) **כותי את מאמינו שנטל ואין את מאמינו שנתן** כצ"ל: **ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא** כל זה מוחק וגורס **ר' אחא בעי קומי ר' חנינא**: **א"ל ולכל דבר** (דט"ו ע"א) כצ"ל **ולא על יאות** ומוחק

בנ"י משה

בירושלמי אהכניא כר' יהושע ואם לאו. והתוי"ט כתב עליו איכא דמוקי הכי בירושלמי ונדחק בערובין לתרץ דהותו מ"ד ס"ל דלגלדים קתני וכו'. ומש"ש הר"ש ואין לתמוה וכי בשביל שמעשר יפסיד דנותן לו יותר מכדי מעשרותיו. התימא שאין דרכו של הר"ש להביא בלשונו דבר המפורש בירושלמי וז"ל דבגין דו יפסיד נותן לו כדי תיקונו. אבל לפ"ז תקשה לחכמים דמתלקין בתם והרוצה לתקן יתקן והמקבל יפסיד. ומש"ש הר"ש וב"ש לטעמייהו. לא יתפרש אליבי' דר' יונה דקאמר כאי מאכילין בעניי חברים. אבל לא בעניי ע"ה. וב"ש נמי ה"ק נותן התשובה לשאינו מעשר כו'. אלא כי מתוקמא כר' יוסי דקאמר אף בעניי ע"ה משום דדמאי הותרה לעניים, וב"ש דקאמר ואת שאינו מעשר מעוכב למעשר ע"כ דפליג איכא דמאכילין. ובזה מתורץ קושית תוס' בברכות מ"ז ע"א ד"ה ואמר דב"ש אתי לאשמועינן. ובדברינו מעשה דב"ה אשמועינן דהאי מאכילין הוא כר' יוסי אף לעניי ע"ה. ומטעמא דדמאי מותר לעניים. לכן בכל מקום שאמרו דחזיא ליה הדמאי מייתי עלה הא דאמר רב הונא תני ב"ש אין מאכילין כו' וב"ה מאכילין. ומ"ש בביאור בעניי חברים והם יתקנו בוודאי הוא לשיטתו בפי' הקבלה יעו"ש. אבל נתבאר שם הרבה והנכתים. ופס לבירושלמי לא פליג ב"ש על הכיבא דמאכילין. לא זכיתי לידע איך יפרש משנה סוכה פ"ג מ"ה של דמאי ב"ש פוסלין. ואי למודו ב"ש דמאכילין את העניים דמאי מ"מ פוסלין:

[ב] מכל מקומות הללו תשוב תלאה שהביאור מתבאר לפי הגהותיו במהדורא קמא. ובינה שהגהות במהדורא בתרא. ולכן לפי ההגהות בכ"י אשר סביב הירושלמי ראוי לעיין ביאור בדרך אחר:

(ג) כתב תוי"ט לקמן מ"ה מעשר את שהוא נותן לו כו' וז"ש אמאי לא תקן הכי לעיל בטוחן עכו"ם כו' וכא נידי פירות של חבר בלתי מתוקנים ואפשר דהואיל ויד עכו"ם באמצע כו' לא הוי בכלל אין החבר מוציא מת"י כו' עכ"ל. ולא זכיתי להבין קושיתו כל עיקר. הא קתני במתני' לטוחן עכו"ם דמאי כלומר אפי' שהן מתוקנים. נעשו ביד הטוחן עכו"ם דמאי. ואין כתני בטוחן עכו"ם מעשר את שהוא נותן לו. משא"כ גבי פונדקית אע"פ שחשודה להחליף מ"מ אפשר אינה חשודה על דמאי לכן מעשר את שהוא נותן לה. ואפשר היא חשודה לכן מעשר אם שהיא נוטל ממנה. ומש"ש והחבר אין מוציא מידו ליד ישראל לא הוי בכלל אין החבר מוציא מתחת ידו וכו' עכ"ל. ומ"ש ממשנה ב' הכולה לחמות כו' לא ישליך עד שיעשר כדי שלא יהא תקלה לע"ס. אע"פ שאין החבר מוציא מידו ליד ע"ה:

ופ"פ

כתב יד א'

דאי: (דט"ו ע"א) ה"ג נטל ממנו ז) שתים אחת דמאי ואחת ודאי כדפרישית: כ"א אחד מתקן. דכל אחד אומר זה שבידי הוא של ישראל: נתנם לאדם אחד. פי' כל זותן שמאס הרי יש אלו פירות של נכרי ודאי ולכך הראשונה דמאי ח) והשאר ודאי :"ל: כבר נראו להיות ודאי. פי' שנתחייבו אצל ישראל ראשון ודאי: ה"ג עשו פירות ישראל זה את פירות כותי זה דמאי. פי' דמשמע ליה כל הפירות של כותי ס: ומשני עוד היא לא א"ר שמעון כו'. פירוש הא דקתני את פירות כותי זה לאו כל הפירות אלא כדי קופתו: (ע"ב) ה"ג והדא ט) שטהור אחד מוזה על כמה טמאים. וירוש גם זה למדתי מאגרת של יבנה: ותנינן אצל הנכרי כפירותיו אמר ר"א חכמים שהן בשיטת ר"ש כצ"ל. פי' הני חכמים דסברי דאפי' ישראל אחד מטיל תוכו דמאי הא דמקילין כולי האי היינו לפי דסברי כר"ש דיש קנין ולכך אין פירות נכרי חייבין אלא מדרבנן ולפיכך מקילין כשפירות ישראל מעורבין בתוכו אבל לרבנן דסברי שאין קנין א"כ פירות הנכרי חייבין מדאורייתא לא הוי מקילין כולי האי: רבי יוחנן אמר חכמים ממש. פי' דמלי סברי אפי' כחכמים שאין קנין: בעון קושיה זה טעם. פי' [מה טעם] הקילו כ"כ כיון שהן חייבין מדאורייתא: א"ל כד תבבאון אימא כון. פי' כשתזקינו והדיה בעלמא היא: מה הוי מימר לון עד שמואל בר אבא מיותר כצ"ל שמעון בר ווא בעי ניחא לטהרות לא אמר להון מפני גדר טהרות. פירוש ס היו שואלין בענין טהרות ולא הוי אמר לון הוה ניחא מפני גדר טהרות: למעשרות י) א אמר לון מפני גדר טהרות. פי' בתמיה אמאי לא אמר להון טעמא דהקילו: דשתא מקשה אילו הוי אמר לון מה הוי מימר לון. פי' באמת מפני מה הקילו דהא שמע שיש לו טעם אלא שלא רצה לומר: ומשני מאליהן קבלו עליהן את המעשרות. פי' והוה מעשר בזה"ז דרבנן: (דט"ז ע"א) מודה ר"ש שהוא מפריש מעשרותיו מהלכה. פי' קס"ד דקאי על האי מתני' דאמר ר"ם דמאי ע"ז אמר דמודה לר"ם שהוא מפריש מהלכה כמו ודאי: וע"ז מקשי כיון דשניהם אמרו מפריש מה ביניהן: ורצה לחלק דפליגי אם נוטל דמים מן השבט: ומקשי דהא אפי' לרבנן דסברי שהוא ודאי אינו אלא מספק ומסתמא לא עדיף מתרומת ח"ל כ) דנוטל כו': ומשני דילמא על עיקר טבלו של גוי ל) כו'. פי' דפליג ר"ם ארבנן במקום אחר וסבר דיש קנין וטבלו של גוי פטור מן המעשר ע"ז אמר דמודה ר"ם שהוא מפרים מהלכה ובהא איכא למימר שפיר דנ"מ אם נוטל דמים מן השבט או לא. או לענין דינא פליגי אי דאורייתא אי דרבנן וכ"מ לענין ספק אבל במתני' ליכא למימר דנ"מ לענין ספק דהא אף רבנן לא מחייבי אלא משום ספק וא"כ כשנולד ספק הוי ספק ספיקא וס"ס בדאורייתא כמו ספק בדרבנן:

כתב יד ב'

שספקיל ישראל אלו דמאי ואלו ודאי: נטלו שמנו שתים א' דמאי וא' ודאי: ה"ג שם כל א' וא' מתקן. שמא בידו הוא של ישראל: כבר נראו להיות דמאי. בידי שמאס בני אדם: את פירות כותי זה דמאי. ומשמע ליה כל הפירות של הכותי: ומשני עוד היא לא אר"ש אלא עד כדי קופתו. ולאו כל הפירות: (ע"ב) ה"ג והדא שטהור כו' [ומוחק תיבת אמרה]: גם זה למדתי מאגרת של יבנה. [וסביב בירושלמי גרר על המתקן]. וקיים כבפנים: ה"ג ותני בן אצל הנכרי כפירותיו אר"א חכמים שהן בשיטת ר"ש. היינו הני חכמים דסברי אפי' ישראל א' מטיל לתוכו דמאי לפי דסברי כר"ש דיש קנין ואין פירות נכרי חייבין אלא מדרבנן לכן מקילין בשנתערב בשל ישראל אבל לרבנן דאין קנין וחייבין דאורייתא לא הוי מקילין כולי האי: רי"א חכמים ממש. היינו חכמים דס"ל אין קנין: וע"ז בעון קומי' מה טעם. דא"כ למה הקילו כ"כ: כד תבבאין. כשתזקינו והדיה בעלמא היא: למעשרות לא א"ל מפני גדר טהרות. בתמיה: ומשני גבי מעשרות כו'. והוי מעשר בזמן הזה דרבנן: (דף ט"ז ע"א) מודה ר"ש כו'. קס"ד דקאי על מתני' דאר"ם דמאי ואמרו דמודה ר"ם שהוא מפריש מהלכה כמו ודאי. ומקשה כיון דשניהם אמרו מפריש מה ביניהן (ד): ואפי' בתרומת חו"ל. מקשה אפי' לרבנן דסברי שהוא ודאי אינה אלא מספק ומסתמא לא עדיף מתרומת חו"ל דנוטל דמים: דלמא על עיקר טבלו כו'. דפליג ר"ם ורבנן כדלקמן דיש קנין לגוי וטבלו פטור ועליה אמר דמודה ר"ם כו' דבהא שפיר איכא למימר דנ"מ אם נוטל דמים מן השבט או לענין דינא פליגי וכ"מ לענין ספק. אבל במתני' ליכא למימר דנ"מ לענין ספק. דהא אף רבנן לא מחייבי אלא משום ספק וכשנולד עוד ספק הוי ספק ספיקא וספק ספיקא בדאורייתא הוי כמו ספק בדרבנן (ה):

הלוקח פרק רביעי

(דף ט"ז ע"ב) **הלכה א** ע"י עילה. היינו' נו במה לתלות: **היאך עבידא.** האי שאילת חבירו אם שאילת אדם חבירו או שאילת כלכלת חבירו ופשיט בין כך ובין כך לא סמכינן עליו: (דף י"ז ע"א) **שאימת שבת עליו למה מעשר מזה על זה.** הא אמרינן דאומר אמת והא דצריך לתקן משתחשיכה הוא חומרא מפני

(שם ע"ב) **הלכה ה** **רבי יוסי ורשב"ג אמרו דבר אחד.** פי' במסכת מעשר שני אמר רשב"ג שא"צ לציין בשאר שנים לתקן את הרואין שלא יאכלו מכרם רבעי דכלא הן אסורין לאכול משום גזל ואתיא כר' יוסי דהכא. בפרק ה' דמע"ש היא וגם שם הוא מביא האי מילתא: ומשני מסתברא כיון דסבר ר' יוסי הכא שא"צ לתקן אף שהוא מוליא מרשות ידו דהיינו שהוא נותן לה כ"ש התם שאינו נותן בידים כלל: אבל רשב"ג לא יודי לר' יוסי. פי' דאפשר דסבר הכא שצריך [לתקן] מפני שהוא נותן לה בידים כלמפרש שאין דרך חבר להיות מוליא מת"י דבר שאינו מתוקן:

(שם) **הלכה ו** אוף קדמיתא על דעתיה דר"י היא. פי' לאו ר"י נותן טעם אלא כולה מתני' כר"י היא דר"י חושש שמא יחליף כדמפרש מפני שהיא רוצה כו' אבל רבנן לא חיישי כלל כמו בנותן לשכנתו כו': ומבעיא ליה מה חמותו מן האירוסין כו'. פי' הא דחיישי' שמא תחליף אם אף בחמותו מן האירוסין או דוקא מן הנשואין: ומפרש נשמעינה מן הדא מודה ר"י כו' שנייא היא תמן בין מן האירוסין כו' פי' דהא ודאי מה שאינה חשודה להאכיל את בתה שביעית היינו אף מן האירוסין ה"ה מה שחשודה להחליף היינו נמי אף מן האירוסין: הדרן עלך מאבילין

הלוקח פרק רביעי

(דף ט"ז ע"ב) **הלכה א** הלוקח כו': מפני כבוד שבת התירו לאכול דמאי: ומקשי למה לי שואלו: ומשני ע"י עילה. פי' שיהיה במה לתלות: **אימת שבת עליו.** פוטל עם הארץ ולכך סמכינן על דיבור כי ירא לשקר בשבת: ומקשי בזה הענין תנינן כו'. פי' כיון דאמרינן שהוא אומר אמת אמאי לא סמכינן גם במוצ"ש על זה: **מפני אחד שאין אימת שבת עליו.** פי' דחיישינן שמא יש אחד שאין אימת שבת עליו הלכך בשבת דא"א לתקן סמכינן אבל בחול דאפשר לתקן לא סמכינן: **מאן דאמר מפני כבוד שבת.** פי' והא דצריך לשאול היינו מפני עילה. קשה אפי' שואלו בחול נמי כו': ומשני לא אמרו אלא שוגג הא מזיד אסור. והאי כיון דשואלו בחול הוי כמזיד הא דלא תיקן: **בשאין עמו תנאי.** פי' אזי סמכינן על שאלתו: **אבל כשיש עמו תנאי** סמכינן על תנאי. פי' אם התנה מאתמול מה שאני עתיד להפרים למחר כו': ומבעיא ליה **מהו שיאכל על שאילת חבירו.** פי' כדמפרש בסמוך שחבירו שאל על פירותיו ואמר שעישר אם סמכינן עליו אף על הפירות שלקח זה א) או לא. או שלקח שני כלכלות פירות ושאל על אחת מהן ואמר שעישר אם סמכינן עליו אף לענין כלכלה השניה או לא: ופשיט **האיך עבידא.** פי' כלומר בין כך ובין כך לא סמכינן עליו כדמפרש דחיישינן שמא אלו עישר ואלו לא עישר: (דף י"ז ע"א) **חשיכה מוצאי שבת מעשר מזה ע"ז.** פי' דהיינו כשלקח מאדם אחד שתי כלכלות ושאל על אחת מהן דלא יאכל מן השנייה אפ"ה קמ"ל דמוצ"ש מעשרין מזה ע"ז: ומקשי מ"ד מפני כבוד שבת. פי' התירו לסמוך על דבורו משום עילה אבל באמת מחזקינן בדמאי לכך מעשרין מזה [על זה] דשניהם שוין: אבל מ"ד מפני

הגהות הגרי"מ ז) היינו שמוחק תיבת הפקיד וגורס נטלו: ח) ובהגהותיו גרס נתנום לאדם אחד כבר נראו להיות דמאי: ט) גם כאן תראה שכ"ל כדברי שהגהותיו אשר לפני כעת בירושלמי הוא מהדורא בתרא שהי' לו ונראה כעין שהמתק שעשה מקודם על תיבות הדא אמרה גרר את המתק ושידר לפנינו כעת הסג"ה בזה הלשון הדא אמרה שטהור אחד מזה על כמה טמאים אמר ר"א חכמים דתנינן אצל הנכרי כפירותיו הן בשיטת ר"ש וכו' עכ"ל. ומתוך הענין נראה בעליל שזו הסג"ה בתראה דהאי גי' הכתובה כאן בפירושו: י) ושם גרס למעשרות למה לא אמר להון מפני גדר טהרות מה הוה מימר כו' ומוחק תיבות לקדשים לא אמר להון ואילו הוי אמר להון: כ) ושם הכי גרס אפי' בתרומת ספק אינה אילו תרומת ספק שמא אייתי כו' ומוחק תיבות חוצה לארץ פעמיים: ל) ושם הכי גרס על עיקר טבלו של גוי אתאמרת דתני ר"י ור"ש כו' ומוחק תיבות אלא כגין: א) הכי גרס שם שאלו אחד מהן השני לא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו כו' וכן לקמן גורס עד שיעשר או עד שישאלנו כו':

הגהות הגר"א

ומוחק תיבת עזול: נטל אצלו שתים כצ"ל ומוחק תיבת הפקיד: מאה סאין בבת אחת כצ"ל [בבי"ת תניגא]: לאדם אחד כבר נראו להיות דמאי כצ"ל. ומוחק תיבת נראה ותיבת ודאי: זה את פירות כותי זה כצ"ל: (ע"ב) דתנינן ד) אצל הנכרי כפירותיו כל זה מוחק וה"ג אר"א חכמים הן בשיטת ר"ש ומוחק תיבת ר"ם: רי"א חכמים ממש דתנינן אצל הנכרי כפירותיו כצ"ל: בעון קומי' מה טעם א"ל כד תסבאון כצ"ל: מה הוי מימר להון כמ"ד מאליהן קבלו עליהן את המעשרות מוחק כל המאמר הזה מן מה וכו' עד המעשרות: ה"ג שמעון ה) בר אבא וכו': למעשרות למה לא אמר להון מפני גדר טהרות כצ"ל: לקדשים לא אמר להון ואלו הוה א"ל מוחק כל המאמר הזה מן לקדשים וכו' עד א"ל (דף ט"ז ע"א) אפי' בתרומת ספק אינה אילו תרומת ספק. דהני רבי יהודא כצ"ל. ומוחק תיבות אלא בגין:

פ"ד (דף ט"ז ע"ב) ה"א שאלו אחד מהן השני לא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו כצ"ל. ומוחק תיבות על אחת והוי"ו של ועד:

(דף י"ז ע"א) לא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו [א] כצ"ל: ה"ג מה מעשר מזה על זה יו"ט שהוא סמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה כו'

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ד) כמה טמאים אצל הנכרי: ה) שמעון בר בא בעי ניחא לטהרות כצ"ל:

בני משה

עי' בתוי"ט פ"ג מ"ב ד"ה שאינו וכו' עד שדרכו כאלו כתב עשר או תמשר ואתי' כת"ד דלא בעינן או לחלק כו' עכ"ל. ונלע"ד לפי שבאותו מאמר דרש עשר שתתעשר. ואנו רואים כמה מעשרים ואינם מתעשרים. לכן קאמר הדורש שלא תתחסר ג"כ עושר יקראו. ז"ש עשר שלא תתחסר. ר"ל מי שבא לו הגמול רק שלא יתחסר. ומי שבא לו הגמול שיתעשר:

עי' בתוי"ע שם מ"ה ד"ה א"א אחראין כו' והכי קאמר ר' יוסי אין אנו אחראין ובזה אתם מודים ואני אומר שזו הפונדקית בכלל הרמאים שכוונתה לגזול. ובזה מתיישב קושית התוס' דפ"ק דחולין ד"ו שהקשו על פירש"י בדברי ת"ק דלטובה מתכוונת והאר"י לת"ק א"א אחראין עכ"ל. באמת אין זה קושיא בתוס' כ"א דקדוקי דברים. ולפי התוי"ט הוא דיש לדקדק הא לדברים עיקר פלוגתייהו אי כוונתה לטובה או כוונתה לגזול והוא עיקר חסר מן הספר מאח"כ לפי' התוס' דגם לת"ק לטובתה מכוונת אלא הת"ק סבר משום דמוליא היתר לא הוי גזילה. ור"י סבר דלא מוליא ולגזילה מכוונת והוא ממש כדברי הרע"ב. ומש"ש להירושלמי דקאמר רשב"ג לא יודי לר' יוסי משמע כדעת התוס' דלת"ק אע"ג דדמאי הוא ס"ל דאחראין אנו לרמאין ורש"י והרע"ב פירשו כגמרין דלעיל עכ"ל. באמת אין פלוגתא בין בבלי לירושלמי. ומ"ש בירושלמי אפשר דרשב"ג סבר אחראין אנו ומה לאי' מזה על הת"ק דמתני' דס"ל ג"כ אחראין אנו:

שם מ"ו תוי"ע ד"ה א"כ יהודה כו' ומזה אני תמה על הרע"ב שפסק כר' יהודה וגמשך אחר הרמב"ם נפי' שכתב וה' כר"י בשני המאמרים שחכמים מודים לו והכי התבאר בש"ס שחכמים חולקין עליו ובוטייהו סתם לן התנא בפ"ד דבכורות ובחיבורו פי"א מה"ת חזר בו ופסק כהני רבנן עכ"ל. זה שכ' הר"מ הל' כר"י בשני המאמרים ראוי לעיין איזה הם שני המאמרים. ובכל הפרק אין לנו אלא מאמר א' משל ר' יהודה. וע"י כן נגוא לעיין מה שהאריך הר"מ בפי' כ"כ במקום שדרכו לקצר. ונאמר כי הר"מ ביאר לפנינו ע"י ארוכות לשון. אשר בג' דברים פליג ר' יהודא ובשנים הודו לו ובאחד לא הודו לו. ז"ש והל' כר"י בשני המאמרים שחכמים מודו לו. וז"ש הר"מ ור' יהודה אינו חולק על מה שקדם. היינו חמותו דמחלפת וכו' ור"י חולק במה שאמר בכאן על דברי ר' יוסי שהקדמנו כו'. ב) היינו דר' יהודה ס"ל אחראין אנו לרמאין. ולפי' אומר של ר' יהודה מודה לר"י בפירות שביעית ג) היינו דשביעית חמירא להו וכו' והל' כר"י בשני המאמרים שחכמים מודו לו עכ"ל. הסתאר היטב דבדין חמותו כפונדקית פליגי עליה חכמים בירושלמי. ואמרו ורבנן אמרי חמותו כשכנתו. בזה אמר דאין הל' כר"י. אבל בשני המאמרים היינו בדין אחראין אנו ובדין דשביעית חמירא להו בשניהם חכמים מודו לו והלכה כר' יהודה. וכדבריו זה בפירושו כמו כן נקט בהלכותיו יעו"ש. ולא חזר בו ממ"ש בפירושו:

(ד) ובשנות אלי' בפי' הארוך מפרש להירושלמי אליבי' דבבלי בכורות וכ' ור"ם סבר דמאי דספק אם מחלפת או לא לכך ס"ל דמפרים ונוטל דמים כן מסיק בבכורות עכ"ל. וגם האוקימתא דוקא כשמרחן ישראל ערש"י שם ד"ה מעשרן והן שלו. וכ"כ בביאורו ליו"ד של"א סקע"ז. וכן מ"ש דלא כפי' הרמב"ם כו' דהא בבכורות מפורש להדיא דלכ"ע צריך להפרים עכ"ל. גם זה אינו דהא בבכורות הנ"ל איירי במרחן ישראל ברשות עכו"ם. וכן מ"ש אלא הקושיא דמת"כ אם ממרח או לאו כו' עכ"ל. הוא דוחק גדול ושלא כדרכו. ועיין בביאורו ליו"ד שביאר כל דברי הרמב"ם על אופנים בכל מאמרי הגמרא:

(ה) וע"פ דברים הללו לא זכיתי להבין דברי הראב"ד בפי"א הי"ג מה"מ וז"ל ואם מן הספק הזה הלא הוא ס"ס אלא שמא החליפן משלו ומרוח עכו"ם חייב בדרבנן עכ"ל. ולא אבין מה הפרש בין ס"ס בדאורייתא לספק א' בדרבנן:

[א] ובירושלמי תני שואלו בחול לא יאכל בשבת מ"ד אימת שבת עליו ניחא מ"ד מפני כבוד שבת אפי' שואלו בחול יאכל בשבת ומשני לא אמר שוגג אבל מזיד אסור. ובגה"ם הי' א' קיים

כתב יד א'

מפני שאימת שבת עליו. פי' אמרינן מסתמא ליתר מזה והא ללו"ד נתקן מבחשיכה דיינו חומרא כו' דילמא מפני אחד שאין אימת שבת עליו. קשה אמאי מעשרין אלא על זה הא הוי מן הפטור על החיוב או להיפך: יו"מ שהוא סמוך לשבת פי' ר' יונה נ"ל שלדס עד כדון: עד שלא נראה לעשר בינתים. פי' ולכך התירו לסמוך על מנהג כמו שבת אחת. ותי' עד מיותר: ותנינן נ"ל ותני כן: ה"נ עד כדון בשאין לו מאותו המין אפי' יש לו מאותו המין היצר תאב. פי' לאותן הפירות ואיכא עונג שבת ולכך התירו לו מפני כבוד שבת ב): תיפתר מיוגר וכנ"ל מתני' בפירות שנסמכה דעתו עליהן מע"ש. ואיכא נער כי לא אכיל להו ולכך התירו משום עונג: אבל בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן מע"ש לא בדא. פי' ואסור לאכול בשבת דאין שום סמך על אלו מסתמא היה לו לצורך שבת פירות אחרים ומילתא באנפי נפשה היא ברי יונה מתני' כן: ה"ג בשבת של פרוטגמיא בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן מערב שבת ולא אמר אלא משום איבה. פי' אלמא דלא התירו בפירות שלא נסמכה דעתו דאי התירו למה לי טעמא דאיבה: כההיא דשאיל חורין עלוי. פי' הא דשאיל בשבת אחר לסמוך עליו בשבת זה הוי כמו דשאיל אחר על פירותיו או הוא על פירות אחרים דאמרינן לעיל דלא סמכינן עליה כלל: (ע"ב) ר' יונה בעי. פי' כמו אמר: מהו שישאלנו. פי' האי שישאלנו דקתני במתני' היך יהיה השאלה: ומפרש דרך עקלתון. פי' שלא ישאל לו הפירות אם הן מעושרין דיהיה ירא לומר שאינן מעושרין דיהיה מוחזק בחשוד על המעשרות אלא דרך עקלתון: כדמפרש ר' יונה כדעתיה. דר' יונה כו' דבר חקולא. פי' בן כפר: מה אנא חשיד ליה ג). פי' מה שאלה יהיה לו דיהוי חשוד על המעשרות בשבילך בחנם והודה שאינן מעושרין אלמא דדרך עקלתון יכול לידע: ה"ג שלא למקומה אינה מדמעת דברי ר"א וחכ"א בין למקומה ובין שלא למקומה מדמעת רש"א בין למקומה כו': ה"ג על ר' חגי ואמר אנא אמר טעמא דאמר משה למקומה מדמעת שהרי היא מתרת את השיריים לאכילה. פי' שהרי קודם שהפרישה היה אוסר משום טבל ועכשיו שהפרים התירה ואיך כשנפלה אח"כ לתוכה יהא מותר שלא הוי כחוכא ואיטלולא מה בין הפרישה ללא הפרישה שהיה אסור מתחלה משום טבל אבל כשחזרה שלא למקומה שלא התיר אותן התבואה מעולם אינה מדמעת כיון שהיא של דמאי: מאן דאמר אינה מדמעת נ"ל שלא למקומה אינה מדמעת כו': והורי בר"ש שזורי. פי' שאף בחול שואלו ואוכל על פיו: ה"נ הפריש תרומת מעשר ונשרפו הפירות. פירוש דחיישינן שמא נשרפו קודם שהפריש דהוי התרומה בטיבולה ומשום הפסד שלו התירו לסיות אוכל על שאלת פיו משום דאימת תרומה על עם הארץ דכיון שקרא שם תרומה עליה ירא לשקר לומר שתקנו והאכל התרומה על ידו לזרים: לא דמיא ההיא שאילתא להיא קדמייתא. פי' אותן השאלות דהכא שהוא צריך לומר לו שהפרים אלא שחזר ונתערב ולעיל שואל אותו לכתחילה אם תיקן או לא ובשניהם צריך לשאול לו דרך עקלתון: ומפרש האיך יהיה השאלות: תמן. פי' השאלה דלעיל היה כן: לא בגין חשוד לך. פי' שאין אני חושד אותך כו': מתקנן הווין. פירוש דשואל אותו בתחלה אם היו מתוקנין אי לא: ברם הכא. פי' שצריך לומר לו כן שכבר תיקן אלא שנתערבו צריך לומר בגין דחשדתיך. פי' מחמת דחמית אוכלסין עלך ותקניהן ואיתערבין מתקנין הווין. פי' השתא אני שואל אותך אם הם מתוקנים מחמת שנתערבו או לא. אי נמי דהכא א"צ כלל לשאול לו כלל דרך עקלהון כיון דסמכינן אהאי שאימת דימוע על עם הארץ אפילו אומר לו משום חושד אותו הוא ירא לשקר מחמת אימת דימוע עליו והשתא לפי זה הא דאמר לעיל לא דמיא ההיא שאילתא כו' היינו לפי שהשאלה קדמיתא צריך לשאול דרך עקלתון כדמפרש יב"ש ה"נ לשאול דרך עקלתון אלא סתם כדמפרש בגין דחשדתיך כו': תני בר קפרא. נ"ל ותני בר קפרא כן פי' כר"ש שזורי ומפרש טעמא משום אימת דימוע דהא משום הפסד קילי:

(שם) **הלכה ב** ה"נ אם מפני דרכי שלום למה לי בשבת של פרוטגמיא ד).
פי' כיון דאין השאלה נחשב לכלום אלא משום איבה התירו והשאלה משום עילה מה לי בשבת של פרוטגמיא אפי' שאר שבתות נמי בשלמא אי הוי סמכינן על שאלתו כמו לעיל בשבת לעשרן איכא למימר מה"ט תני בשבת של פרוטגמיא שלא היה יכול אתמול נתקן הכל בשאר שבתות הוי כמו מזיד כדאמר לעיל דבשבת של פרוטגמיא הוי כמו פירות שלא נסמכה דעתו עליהם מע"ש אבל השתא דאמרת דטעמא דהכא משום איבה התירו ולא סמכינן אשאלתו כדמפרש לעיל דלא התירו לסמוך על שאלה בפירות שלא נסמכה דעתו אלא משום איבה א"כ מה לי שאר שבתות מה לי שבת של פרוטגמיא: (דף י"ח ע"א) א"ר חסדא כאן שנינו שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאין לה שם. פי' שאינה של מצוה פי' ולהכי תני פרוטגמיא שהיא מצוה להודיע לנו אגב גררא שאין החבר אוכל כו' ולא לענין מעשרות:

(שם) **הלכה ג** האוכל פירות טבולין למעשר עני חייב מיתה כנ"ל: מ"ט דר"א. פי' דאמר במתניתין שא"צ לקרות שם למעשר עני של דמאי: ומפני מביון שהוא יודע כו'. פי' דתלינן שמסתמא הפרים הע"ה כמו תרומה גדולה: בלא כן קורא שם כו'. פי' אפילו לא היה האי סברא בודאי יפרים ע"ה לא היה צריך להפרים אלא יקרא שם לבד שהרי מעשר עני מותר לזרים ואינן יכולין העניים להוציא ממנו דהמע"ה וא"כ מה בכך שיקרא שם אף עכשיו. כיון שא"צ להפרים: ה"ג תני ראו אותו מפריש שני הנאמן לשני נאמן לראשון דברי ר"א וחכ"א כו' מה טעם דר"א כו'. פי' דטעמא דרבנן מסתבר הוא מה ראשון שהוא צריך ליתן לכהן הפרים כ"ש שני שהוא מפרים לעצמו אבל טעמא דר"א מיבעיא ליה מ"ט: אי טעמא משום שאינו חשוד להקדים. פי' ומסתמא כיון שמפרים שני כבר הפרים הראשון דאל"כ לא היה מקדים ליתן מ"ש קודם לראשון דאין אדם עושה מצוה בדבר עבירה: או משום שהפריש שני חזקה שהפריש ראשון כדמפרש ה) מה אם שני שאין לו תובעין הפריש. ראשון שיש לו תובעין לא כ"ש. והאי תובעין היינו שהוא ללוי מפא"כ שני שהוא עצמו מסלן ולאו משום שאינו חשוד להקדים אלא מסברא אמרינן כן: ופשיט מהאי מתניתין דתנינן רא"א אין אדם צריך לקרוא שם למעשר עני של דמאי. פי' דאמרינן מסתמא כבר הפרים כיון שהוא בעון מיתה כדפי' לעיל: הא ראשון צריך. פי' צריך להפרים כנ"ל. פי' ואי טעמא דר"א משום שאינו חשוד להקדים אמאי צריך להפרים ראשון הא כיון דאמרינן דמסתמא הפרים שני ע"כ הפרים ג"כ ראשון כיון שאינו חשוד להקדים אלא ודאי טעמא דר"א דחזקה שהפרים ראשון כדפרישית ובני עני ליכא למימר האי חזקה שהרי גם במעשר עני יש לו תובעין ולכך צריך להפרים ראשון: וה"ג חזקה ו) שהפריש ראשון מה אם שני

כתב יד ב'

מפני א' שאין אימת שבת עליו וכשמעשרין הוי מן החיוב על הפטור או מפטור על החיוב: ותנינן. היינו ותני כן: היצר תאב. שתאב לאותן הפירות ואיכא עונג כשאוכל ולכך התירו לו מפני כבוד שבת: בפירות שנסמכה דעתו עליהן. מערב שבת ואיכא נער כי לא אכיל להו ולכך התירו משום עונג: אבל בפירות כו'. כיון שלא סמך על אלו מסתמא היה לו לצורך שבת פירות אחרים. ומילתא באנפי נפשה היא שר' יונה מפרש כן במתני': ולא אמר אלא מפני איבה. אלמא דלא התירו בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן דאי התירו למה לי טעמא דאיבה: כההוא דשאל על נפשיה ברם הבא כההוא דשאל חורין עילוי. הא דשאיל בשבת אחר לסמוך עליו בשבת זה הוי כמו דשאיל אחר על פירותיו או הוא על פירות אחרים דאמרינן לעיל דלא סמכינן עליו כלל: (ע"ב) מהו שישאלנו. האי ישאלנו דקתני במתני' היאך יהי' השאלה (ב): ומפרש דרך עקלתון. שלא ישאל לו ב"פ אם הן מעושרין ויהי' ירא לומר שאינן מעושרין שלא יהי' מוחזק חשוד על המעשרות כדמפרש: דבר חקולא. בן כפר: מה אנא חשיד ליה. מה הנאה יהי' לו שאהיה חשוד על המעשרות בשבילך בחנם והודה שאינן מעושרין אלמא דדרך עקלתון יכול לידע: טעמא דאמר משה למקומה מדמעת. שהרי היא מתרת את השיריים לאכילה. שהרי קודם שהפרשה אוסרת כולו משום טבל ואחר הפרשה התירה ואיך תאמר כשחזרה ונפלה לתוכה יהא מותר ומה בין הפרישה ללא הפרישה אבל כשחזרה שלא למקומה ולא התירה אותן התבואה מעולם שפיר אינה מדמעת משום שהיא של דמאי: מ"ד אינה מדמעת שלא למקומה אינה מדמעת כנ"ל: והורי כר"ש שזורי. שאף בחול שואלו ואוכל על פיו: ה"ז שואלו ואוכל על פיו. כיון שקרא שם תרומה עליה אימת התרומה על ע"ה וירא לשקר ולומר שתקנו וע"י תאכל התרומה לזרים: לא דמיא ההיא שאילתא להיא קדמייתא. דהכא צריך לומר לו שהפרים אלא שחזר ונתערב ולעיל שואלו אם תקן לכתחלה ובשניהם צריך לשאול דרך עקלתון. אלא לעיל הוא אומר אין אני חושד אותך כו' מתקנין הווין אם היו מתוקנין או לא ברם הכא אומר לו שכבר תיקן אלא שנתערב הרי דמוכרח לומר דחשדתיך אלא צריך לומר לו מחמי דחמית אוכלסין כו' מתקנן הווין. השתא אני שואלך אם הם מתוקנין אי נמי דהכא א"צ לשאול לו כלל דרך עקלתון דסמכינן אהאי שאימת דימוע עליו לכן לעיל צריך לשאול דרך עקלתון והכא שואלו סתם בגין דחשדתיך כו': ותני בר קפרא כן. כר"ש שזורי ומפרש טעמא משום אימת דימוע דהא משום הפסד קילו:

(שם) **הלכה ב** ה"נ אם מפני דרכי שלום ל"ל בשבת של פרוטגמייא (ג). כיון דאין השאלה נחשב כלום רק עילה ומשום איבה התירו מה לי בשבת של פרוטגמייא אפי' בשאר שבתות נמי. בשלמא היכי דסמכינן על שאלתו כגון בשבת לעשרן שפיר הוי בשבת של פרוטגמייה שלא הי' יכול לתקן מאתמול משא"כ בשאר שבתות הוי מזיד כדאמרינן לעיל בשבת של פרוטגמייא הוי כמו פירות שלא נסמכה דעתו עליהן מע"ש. אבל הכא דלא סמכינן על שאלתו כדאמרינן דלא התירו לסמוך על שאלה בפירות שלא נסמכה דעתו א"כ טעמא משום איבה למה לי בשבת וכו' בשאר שבתות נמי: (דף י"ח ע"א) ומשני כאן שנינו שאסור לחבר כו'. לא לענין מעשרות תני של פרוטגמייא אלא מילתא אגב אורחי' קמ"ל שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאינה של מצוה ולהכי תני פרוטגמייא שהיא מצוה:

(שם) **הלכה ג** ה"נ בחיבורו. תני ראו אותו מפריש שני הנאמן לשני נאמן לראשון כנ"ל. [ומוחק תיבת הנאמן הראשון וגורס תיבת תני ברישא ומוחק תיבת תני בסיפא]: מ"ט דר"א. דבשלמא טעמא דרבנן מסתבר מה ראשון שהוא נותן לכהן מפריש הני שמפרים לעצמו לא כ"ש שהפרים. אבל טעמא דר"א אסתפקא להו אי משום שאינו חשוד להקדים משום דאין אדם עושה מצוה בדבר עבירה ומסתמא כבר הפריש ראשון: או משום שהפריש שני חזקה שהפריש ראשון. מה אם שני שאין לו תובעים הפריש ראשון שיש לו תובעין לא כ"ש: [ומו כן הי' נכתב שביב הירושלמי ואח"כ סגרו בין הלאי לבנה למחקו]: ופשיט. תנינן רא"א א"צ לקרות שם למעשר עני של דמאי הא ראשון צריך. פי' צריך להפרים ואי אמרת משום שאינו חשוד להקדים אמאי צריך להפרים ראשון הא כיון דאמרינן מסתמא הפרים שני ע"כ הפרים ג"כ ראשון

שני

הגהות הגרי"ם ב) וגורס גם אפילו למ"ד שתי קדושות הן אוכל שלא נראה כו' ומוחק תיבת עד: ג) הוא שאמרתי שהגהותיו שבירושלמי מהדורא [בתרא] וזו היא גרסתו גם נפק לגביה טען מחזיר עלוי א"ל מה אנת חשיד לי א"ל לא דאנא חשיד לך כו': ד) הוא שאמרתי שפירושו דכאן הוא לפי משנה ראשונה שלו ועי' בהגהותיו שמוחק הגירסא בשבת של פרוטגמיא: ה) היינו שמתחלה גרס גם כן אבל בהגהותיו הנ"ל סגור ומחק אח"כ במהדורא בתרא: ו) וגם הסגיר אח"כ הגירסא הנ"ל וחזר וגרס וזו גרסתו דגם חזקה שהפרים ראשון תניין רא"א אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי הא הראשון צריך מה אם ראשון שאין לרבו טובת הנאה שני שיש לרבו טובת הנאה לא כ"ש דצריך להוציא לשם מ"ש מתוך ביתו ואמר לשם פדוי כו':

הגהות הגר"א

כו' עד בשבת אוכל ביו"ט ואח"כ נ"ל המאמר עד כדון כשאין לו אותו המין אפי' יש לו מאותו המין היצר תאוב ר' יונה ב"ר זירא תפתר כו' כנ"ל: אוכל שלא נראה מוחק תיבת עד [ד]: בפירות כנ"ל ומוחק תיבת תיפתר; בשבת של פרוטגמייא בפירות שלא נסמכה כנ"ל: (ע"ב) מן דבר חקולא נפק לגביה טען מחזרה עליה א"ל מה אנת חשיד לי א"ל לא דאנא חשיד לך כו' כנ"ל: מתקנין הווין תני תרומת מעשר כו' כנ"ל: ה"ג שלא למקומה אינה מדמעת דברי ר"א וחכ"א בין במקומה בין שלא במקומה מדמעת ר"ש אומר בין

למקומה כו' א): ה"ג על ר' חגי אמר דאנא טעמא דאמר משה ומוחק תיבות בדין הוא מימר משה: ה"ג מ"ד מדמעת כו' אינה מדמעת ומוחק תיבות דאנא אמר טעמא הנדפס פעם שניה: ונשרפו הפירות ה"ז שואלו כנ"ל: ותקינן מתקנין הווין כנ"ל. ומוחק תיבת ואיתקריין: ותני בר קפרא כנ"ל בוי"ו: (דף י"ח ע"א) ה"ג טבולין למעשר חייב כנ"ל. ומוחק תיבת שני: ראו אותו מפריש שני כנ"ל. ומוחק תיבת הנאמן: תנינן רא"א כנ"ל. ומוחק תיבת והא: הא ראשון צריך מה אם ראשון שאין לו בו טובת הנאה צריך להפריש שני שיש

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל א) מפני שאיבה אמר רב חסדא כאן כו' לה שם א"כ אבין כאן התירו כו' שתעשה ראשונה: מתני'. רא"א כו':

בנ"י משה

סיים ולמ"ד מפני כבוד השבת אפי' שואלו בחול יאכל בשבת עכ"ל. ואין זה כ"א מכוון דברים בהא"ם הנ"ל:

(ב) בשנות אלי' בפי' האלוך הביא מוהר"ם וז"ל בפי' הירושלמי אינו כן וכו' עכ"ל. הוא הדבר שאמרנו שספי' לירושלמי עם ההגהות אחר לשם. שמע שהוא ממנו במהדורא קמא. אבל הגהותיו שבסיב הירושלמי כמה לו במהדורא בתרא. והפי' האלוך הוא נשען על מהדורא בתרא. לכן פי' כאן כדרך אחר. אלא דהכותב על הספר פי' האלוך לא ביאר כל צרכו לפי ההג"ה הנדפס שבסיב הירושלמי כנ"ל: ומש"ש בשנות אלי' מגרייא בשם ר"י כו' והביאו הר"ש פ"ס וה"ש יש גם בר"ש וכנ"ל כו' עכ"ל. מתורץ בזה קושית תוי"ט ד"ה למקומו כו':

(ג) שביב הירושלמי הביא ג"כ כנ"ל. אלא אח"כ מחק את ההג"ה הנ"ל ומקיים כמ"ש בפנים דבאי אם מפני דרכי שלום נ"ל בלבד שיאמר לו מעושרים הן ולא תהין מידי אלא דבפירושו פי' האלוך קמבאר לה וז"ל האי ואע"פ קאי אבלבד כו' אע"פ שאינו מאמינו וא"כ מאי כ"מ באמירתו כו' עכ"ל. ובזה מתורץ קושית תוי"ט ד"ה ואע"פ שאינו ק"ל שהוא כפל עכ"ל:

[ד] אוכל שלא נראה לעשר בינתיים. הייט משום דאמר לעיל לא אמר אלא שוגג הא מזיד אסור. וכיון שיש לו לעשר בינתיים הוי מזיד מה שלא עישר בינתיים ואסור. מתורץ בזה קושית תוי"ט ד"ה לא יאכל כו' וז"ל דלא דמי ללוקח פירות דלעיל דבשכבר לקח וה"ה שלו המיכו לו שיסמוך בשבת על פיו עכ"ל. ובירושלמי מבואר דגם הלוקח אסור לאכול בשבת שניה. אא"כ שני קדושות שלא נראה לעשר בינתיים:

פוי"ם

כתב יד א'

שני שאין לו תובעין הפריש ראשון שיש לו תובעין לא כ"ש: תנינן רא"א כו' הא ראשון צריך להוציא להם מ"ש מתוך ביתו כו' כצ"ל: (ע"ב) מתני' דר"א היא. פי' הא דתני דהא אמר בדוי הוא נאמן דמשמע דא"צ להפרישם אפי' ראשון אתיא כר"א: ומתני' ד"ה היא עשו אותו בתוספות ביכורים. פי' דעל המעשר שני עצמו לא פליגי דודאי פטור מן הדמאי אלא דפליגי אכל התבואה בראו שהפרישים מה, מע"ש אם צריך להפרישם מהן דמאי או לא: כיני מתני' לא יתננו בשבת. פי' לאו דוקא לא ישלם אלא אפילו נטל כבר לא יתנם לכהן בשבת ומייתי מנתני' דבילה דתני שם בהדיא שאין נותנין לכהן ביו"ט: אין מוליכין חלה ומתנות כו' ובה"א מתירין ומייתי שם מתני' מ"ש מתרומה שאסור להוליך משמע דבתרומה כ"ע מודו שאין להוליך: הדא ילפא מן ההיא. פי' דמפרש השתא דשתי המשניות צריכין דמהשתא ילפינן שאפי' ביו"ט אסור להוליך ומן הדא ילפינן שכשלמודין מותרין לאכול אלו: והשתא מסיק למילתא אבל כשאין למודים משום הכי אסור דלא סלק על בר נש מיכול. פי' ומוכח מילתא שהוא אוכל המתנות כזה: והוי כמו נותן המתנות לכהן ביו"ט: מהו בתקרובת מיותר: ידע ו) שהוא רחיץ. נ"ל שאינו רוצה פי' דמפרש טעמא אמאי לא ירבה לו בתקרובת ומפרש ידע שאינו רוצה והוא מטרח עליו פי' והוי גניבת דעת: הוי מפיך פילכא דשמאלא לימינא. פי' פילכא הוא חוט שבו קושרין הבית יד והפכו להיכר שכבר הן מבוקשין לאחד על הסעודה ולא יבקשו אותן אחרים משום גניבת דעת: תני אין מוליכין כו'. תני מיותר וצ"ל ואין מוליכין: מפני שהוא טוענו טענת חנם נ"ל מפני שהוא תובעו טובת הנאה חנם פירוש דיסברו העולם במראה היין כן ובאמת אינו אלא מכח הזכוכית: (דף י"ט ע"ב) היה לנו להתיר ס"ס וצ"ל היינו מתירין ע"ז שלהם: וברוך המקום שהרחיקנו מהם כצ"ל:

(שם) **הלכה ד** עד איתמר לו צ"ל עד שיאמר לו קח ואני נותן מעות: אחר קרוב מצא. פי' ועשה שלא כרצונו ולקח הימנו אבל כשאמר לו אני נותן מעות יודע הדבר: דתנינן תמן צ"ל תמן תנינן השולח כו': אתיא דר"א כר"י. פי' דשניהם סוברין דחיישינן שמא לא עשה השליח שליחותו: שאם אמר לו אל תקבלהו כו'. פי' הכא התם ודאי לא חיישינן דאל"כ לא יהיה גט כלל והכא בדמאי חיישינן אפי' אמר לו בפירוש אל תקח אלא מפלוני שמא אחר קרוב מצא ולקח הימנו מדלא קתני אלא עד שיאמר לו קח ואני נותן מעות משמע דבאופן אחר אינו נאמן: אפי' א"ל מפלוני צ"ל אל תקח אלא מפלוני:

(שם) **הלכה ה** ועד אחד נאמן צ"ל וע"ה נאמן: מפני חיי נפש. פי' שלא ימות ברעב כיון שאינו מכיר אדם שם ויהיה חושש על כ"א שמא הוא עם הארץ:

ה"ג הנכנס לעיר ותרומה בידו ואינו מכיר אדם שם או שהיה כו'. פי' ורוצה ליתן התרומה לכהן חבר: אתיא דר' כר"מ דסבר שאין ע"ה נאמן אפילו על אחרים ורשב"ג סבר דנאמן הוא על של חבירו: מה פליגין לחלק. פי' כשהוא רוצה לחלק תרומתו אז סבר רשב"ג דנאמן על של חבירו כדמפרש לקמן דקול יוצא לחילוק ויהיה ירא לשקר: אבל ליקח אף רשב"ג מודה. פי' שאין עם הארץ נאמן אפילו על של חבירו לומר שהוא מתוקן: ה"ג א"ל אחד אני אינו נאמן. פי' דאינו נאמן על עצמו: א"ל שהוא נאמן. פי' שאחרים אמרו עליו שהוא נאמן ה"ז נאמן: אמר להם נאמן הוא וא"ל שהוא נאמן. פי' שלא אמרו מעצמם עליו שהוא נאמן אלא שהוא שאל אותם אם הוא נאמן והשיבו שהוא נאמן לכך יש חילוק בין בפניו לשלא בפניו פי' שאף שאמרו עליו בפניו שהוא נאמן אינו נאמן דחיישי' שמא לא רצו לביישו לומר עליו שאינו נאמן: (ע"ב) בבן עיר בסיעת חברים. פי' האי ברייתא יכול לאוקמי בין בבן עיר בסיעת חברים דלבן עיר לא התירו להאמין לע"ה כדאמרן לעיל שלא התירו להאמין לע"ה אלא באכסניא מפני חיי נפש ולהכי צריך לאוקמי האי ברייתא אי מוקמת לה בבן עיר בסיעת חברים אבל באכסניא איכא לאוקמי אפי' בסיעת ע"ה: ועליה חברין ואת אמרת בפניו אינו נאמן. פי' אי מוקמת לה בחברין היאך אתה חושש שיאמרו בפניו שקר: מ"ט דר"י. פי' דאמר גבי אמרין נאמנין ולא חיים לגומלין: ומפרש מפני חייהון כו': הדרן עלך פרק הלוקח פירות

אף

כתב יד ב'

ראשון דהא אינו חשוד להקדים אלא ע"כ טעמא דר"א משום חזקה כצ"ל וגבי מעשר עני ליכא למימר האי חזקה שהרי במ"ע נ"כ יש לו תובעין וצריך להפריש ראשון (ה): ה"ג תנינן רא"א כו'. הא ראשון צריך להוציא להם מ"ש מתוך ביתו כצ"ל. ומוחק הוא"ו יפה"ח [כל ההתנינן. הג"ה. לא יכולתי לכוון הדברים]: (ע"ב) מתני' דר"א היא. הא דתני [דהא אמר] בדוי הוא נאמן ומשמע א"צ להפריש אפי' ראשון אתיא כר"א: ומתני' ד"ה היא עשו אותו בתוספת בכורים. ועל המעשר שני עצמו לא פליגי דודאי פטור מן הדמאי אלא דפליגי אכל התבואה בראו שהפרישים מהן מ"ש אם צריך להפריש מהן דמאי או לא (ו): כיני מתני' לא יתננו בשבת. הא דקתני מתני' לא ישלם הוא נ"ד אלא אפילו כבר נטל לא יתנם לכהן בשבת ומייתי ראיה ממשנה דביצה שאין נותנין לכהן ביו"ט: הדא ילפא מן ההיא כו'. דהם מיירי מתני' בתרומה שאסור להוליך ומשמע דבתרומה כ"ע מודי שאין להוליך ושתי המשניות צריכא דמהכא ילפינן שאפי' ביו"ט אסור להוליך ומהדא ילפינן כשלמודים מותרים לאכול אלו אבל כשאין למודים אסור ומפרש כשאין למודים אסור משום דלא סליק על בר נש מיכל כו' לכן מוכח מילתא שהוא אוכל המתנות והוי כמו הנותן ביו"ט המתנות לכהן (ז): מהו בתקרובות ידע שהוא רחיץ מיותר. וצ"ל שאינו רוצה והוא מטרח עלוי. והוא גניבת הדעת וה"ט לא ירבה לו בתקרובות: תיבת תני מיותר. וצ"ל ואין מוליכין כו' מפני שהוא טוענו טובת חנם כצ"ל. היינו טובת הנאה הנס. שאין היין טוב כמראהו אלא בסיבת הזכוכית: מפיך פילכיה. הוא חוט שקושרין בו הבית יד והפכו להכירא שהוא כבר מתבקש לאחד על סעודה שלא יבקשוהו עוד אחרים מפני גניבת דעת:

(דף י"ט ע"א) **הלכה ד** אתיא דר"א כר' יוסי. שניהם סוברין דחיישינן שמא לא עשה שליחותו: שאם א"ל אל תקבלהו אלא במקום פלוני כו'. דהא התם ודאי לא חיישינן דאל"כ לא יהא גט כלל משא"כ בדמאי חיישינן אפי' אמר לו בפירוש אל תקח אלא מפלוני שמא אחר קרוב מצא לו ולקח ממנו מדקתני עד שיאמר לו קח ואני נותן מעות משמע דבאופן אחר אינו נאמן:

(שם) **הלכה ה** מפני חיי נפש. שאינו מכיר שום אדם ואם יחוש על כל אחד שהוא ע"ה ימות ברעב: תני נכנס בעיר ותרומה בידו. שהוא רוצה ליתנה לכהן חבר. אתיא דר' כר"מ דסבר אין ע"ה נאמן אפי' על אחרים ורשב"ג סבר דנאמן הוא על של חבירו: מה פליגין לחלק. כשרוצה לחלק תרומתו אז סבר רשב"ג דנאמן על של חבירו כדמפרש דקול יוצא לחילוק וירא לשקר אבל לוקח מודה רשב"ג שאין ע"ה נאמן אפי' על של חבירו לומר שהוא מתוקן: אמר לו אחד אני איני נאמן. על עצמו אמר שאינו נאמן: אמרו ליה שהוא נאמן. אחרים אמרו לו שהוא נאמן הרי זה נאמן: (ע"ב) אמר להם נאמן הוא ואמרו לו שהוא נאמן. שלא מעצמם אמרו לו שהוא נאמן אלא אחרי ששאל אם הוא נאמן השיבו שהוא נאמן לכן יש חילוק בין בפניו ובין שלא בפניו. בפניו חיישינן שמא לא רצו לביישו: בבן עיר בסיעת חברים. דצריך לפרש דהברייתא מיירי בבן עיר והסיעה דוקא חברים דהא לא התירו להאמין לע"ה אלא באכסניא משום חיי נפש: ובאכסניא בסיעת ע"ה. אם תוקמי דברייתא מיירי באכסניא נוקמי אפי' בסיעת ע"ה: חברין ואת אמרת בפניו אינו נאמן. אי מוקמת לה בחברין היאך אתה חושש שיאמרו בפניו שקר:

אלא

הגהות הגרי"ם ו) הכי איתא התם יודע שהוא רמין ומוחק גירסא הנ"ל ידע שהוא סעיד והוא מטרח עלוי:

הגהות הגר"א

שיש לו בו כו' כצ"ל. מחליף השתי פעמים שני שאמר ברישא לתיבת ראשון ופעם אחת ראשון שאמר בסיפא מחליף לתיבת שני: (ע"ב) מהו בתקרובת ידע שהוא רחיץ כל זה מוחק וגורס סעיד והוא מטרח עלוי: ואין מוליכין כו' שהוא טוענו טובת חנם כצ"ל. ומוחק תיבת תני ותיבת טענת:

(דף י"ט ע"א) היינו מתירין ע"ז כצ"ל. ומוחק תיבות הי' לנו להתיר: שהרחיקנו מהם כצ"ל: ה"ד אינו נאמן עד שיאמר [ח] כצ"ל. ומוחק תיבת אתמר: תמן תנינן כצ"ל. ומוחק תיבות דתנינן תמן: אפי' אמר לו אל תקח לי אלא מפלוני אינו נאמן כצ"ל: ה"ה ועם הארץ נאמן כו' כצ"ל. ומוחק תיבות ועד אחד ב): תני נכנס לעיר והתרומה בידו ואינו מכיר כצ"ל: מה פליגין לחלק אבל ליקח כצ"ל: אמר לו אחד אני איני נאמן כצ"ל: (ע"ב) אמר להם פלוני נאמן הוא ואמרו לו שהוא נאמן בפניו אינו נאמן כצ"ל: ואת אמרת בפניו אינו נאמן מה טעם כצ"ל. ומוחק תיבת שלא:

משום

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ב) (ועד אחד נאמן מצאתי שנרשם קו נראה דמתכוין למוחקו ועי' שנות אליהו שהגיה וע"ה נאמן):

בנ"י משה

(ה) עי' תוי"ט ריש מתני' ג' ד"ה אין אדם צריך כו' אבל אפשר שהרע"ב סובר דירושלמי חולק עם הבבלי כו' וא"כ הא דפי' ריש מכילתין אתיא כבבלי והא דהכא כירושלמי עכ"ל. בא התוי"ע לכלל זה. לפי שאחרי דברי הר"ש הוסיף התוי"ע וכלומר שירושלמי ה"ק דרבנן לדבריו דר"א קאמרי לדבריך דסברת דלא נחשדו והיינו דקאמרי בלא כך כלומר בלא זה שנאמר דנחשדו כסברתינו אלא שנפשוט ונודה לך שמפרישים ולא נחשד הא סגי בקריאת שם כו' עכ"ל. אבל לא זכיתי להבין דבריו כיון שאמר שמפרישים ולא נחשד. מה זה הא סגי בקריאת השם דקאמר. וגם נמ"ש הרע"ב והעני טוי בזה המע"ה. ואם שמפרישים ולא נחשד מאי המע"ה שייך כאן. ואף מה לו להוסיף כלומר ולהפיך דברי הר"ש. והלא דברי הר"ש מתבארים כפשוטו וז"ל הר"ש כלומר בלא כך שיפשוט לך שמפרישים. (ר"ל אפי' כדבריך שנחשדו והוא ספק אם הפרישו או לא). הא סגי בקריאת השם הלכך אין לחוש אם נחמיר עליו בספק מעט. (היינו ואפי' לדבריך דלא נחשדו והספק הוא מעט). וכן התם דברי הרע"ב אלא שהמדפיסים חסרו תיבת א' וכצ"ל והכ"א אע"פ דלא כן קורא לו שם. (היינו נמי כלומר דלא כן. אלא אפי' שנחשדו הא סגי כשקורא לו שם הלכך אפי' לדבריך אין לחוש אם נחמיר עליו) שהרי אינו מפסיד כלום כו'. ומש"ש התוי"ע ואף הרמב"ם כתב בשכרת חכמים שיקרא שם למ"ע כדי שיקבע מ"ש ע"כ ס"ל נמי דלא נחשדו לרבנן כו' אבל נ"ע דלא פירש כש"ס דידן כו' והראב"ד לא השיגו בזה וכ"מ לא העיר בזה עכ"ל. והוא תימא הכי לא ראה התוי"ע דברי הרמב"ם בריש הפרק שכתב דהיו נחשדים על מ"ע כו' וכן הביאו הו"ח. אלא לפי שהעתיק התוי"ע לשון הגמרא בנוסחא שהובא בר"ש אלא דכ"ע עביל כו'. שיש בו לטעות ולומר דספיקו עביל ולכן בעי חכמים לקרוא שם כדי לאפקועי מטבל' והיינו אם סבירא להו דנחשדו על מ"ע. אבל בר"ש נחסר תיבה א' והכי איתא בגמרא. אלא דכ"ע ודאי טובלו אבל ספיקו אינו טובלו. דאי בספיקו טובל לרבנן אדמפלגי בנחשדו או לא ליפלגו בטיבלו או לא. אלא דכ"ע ספיקו אינו טובלו. ואי דבנדרים פ"ד ע"ב אמר אביי אתי דכ"ע ספיקו טובל. לא אמר כן אלא לדחויא פרקי' דרב יוסף. וז"ש הר"ן שם אביי אתי למדחייה פרקי' דרב יוסף עכ"ל ועי' ברא"ש שם. וגם בימויא דרבא טוקמי שפיר אף אם נאמר דספיקו אינו טובלו. דהא רבא מיירי בוודאי. ולא ידעתי מדוע כתב תוי"ע דבימויא דרבא קאי נמי לאביי וכן הרמב"ם פסק בהמ"א דודאי טובלו. ומ"ש בנדרים דספיקו טובלו הבמיע מהלכה. וממ"ש הר"מ בפירושו לריש דמאי וז"ל מ"ר ומ"ע אינו חייב להוציאו מן הדמאי. וכן במתני' כתב שבדמאי אינו חייב להוציא ממנו מ"ע מדקאמר אינו חייב כ"ש דאינו טובלו ותקנת יוחנן כ"ג לא החזיר להיות טבול למ"ע. והא דאמרו חכמים קורא לו שם מנא לו הרמב"ם טעם לשנת כדי שיקבע מ"ש כו'. ואף לטעם הזה ע"כ דרבנן סברי דנחשדו אלא משום רוצא דמשברין לא החזיר תקנת יוחנן למיטבלו כצ"ל. יתכן להחמיר עליו מ"מ לקרוא שם בכדי שיקבע מ"ש. אבל אם נאמר דלא נחשדו כלל וודאי הפרישו איך נחמיר לקרוא שם משבר בדבר הופכה בודאי ויפה פסק הרמב"ם כרבנן וכסברת הבבלי דרבנן קאמרי נחשדו. משא"כ דעת רש"י ותוס' דקסברי ספיקו טובל וקאמרי בדמאי מפרישין אותם. והוא שכתב רש"י (יומא ע' א') ד"ה המפ"ה מכי אפרשיה והפקעיה משום טבל אין בו אלא ספק גזל כו' וכן שם מ' ב' ד"ה הנתמומין כו' וכן כתב בסוטה מ"ח א' ד"ה מפרים ת"מ כו'. וכן בתוס' יומא פ' א' ד"ה מ"כ ומ"ע נמי לא כו'. ובר"ש מטם י"ז א' ד"ה קורא. ועי' תו"ח ריש דמאי. ומשום דס"ל דמחויב להפריש מ"כ ומ"ע של דמאי כמו שמפריש ת"מ. וזהו דקשיא להו והא דלא אמרינן נמי בת"מ מפרישה והן שלו ויתכרנה לכהן כו'. אבל הרמב"ם לשיטתו דבדמאי א"צ להפריש מ"כ ולא מ"ע. והוי ברשות בעלים שפיר אמרינן גבייהו המע"ה. אולם בת"מ חייבוהו להפריש מפני עון מיתה שיש בו. וכיון שמפרישו לשם תרומה. הוא מיד בי גזיא דרחמנא. והתורה אמרה מצמת תרומותי לך נתתים. נמצא מאליו נכנס ברשות השבט. ואדרבה בעל הפירות נעשה המע"ה. והמשנה למלך פ"ע ה"ב מה"מ מקשה על הרמב"ם וא"כ ת"מ נמי כו' כבר תירץ רש"י כו' עכ"ל. אבל באמת הרמב"ם בעצמו מקשה ליה והוא מפרק ליה בפירושו לריש דמאי כתב וז"ל ולא נעשה כן במעשר מן המעשר. ותמצי מפני שהוא תרומה והוא חוק לכהן כו' ומדרך האיסור הוצאתו ממנו חוק לכהן כו' עכ"ל. הרי לא אמר מדרך האיסור חייב להוציא ממנו כו' כי לא בא להורות על חיוב ההוצאה. אלא נותן ובא טעם חיוב הנתינה לכהן. אמר שבסיבת דכן האיסור כבר הוציא ממנו התרומה וא"כ ממילא נעשה חוק לכהן. והטור ביו"ד סי' של"א כתב ומפריש ת"מ ונותנו לכהן. הוא שלא כגרסתינו בסוטה מ"ח א'. והביא רש"י ותוס' וכן משמע מהרמב"ם. ומ"ש הב"י דלמד רבינו בת"מ שמוכרה והדמים שלו מן מ"ר ומ"ע שהוא שלו עכ"ל. ובדברינו די באר לשיטת הרמב"ם אין הנידון דומה כלל. ולרש"י שכתב הטעם דלמא מפסי ואכיל ליה. משא"כ במ"ר ובמ"ע ליכא איסורא אי אכיל ליה. ולכן לתוס' מפני שבת"מ דבר מועט משא"כ במ"ר ובמ"ע. ומ"ש בתו"ח כאן דהרמב"ם בא לתת טעם למה צריך לקרות שם כיון שאינו במיתה כמ"ש תוי"ע לעיל ריש דמאי עכ"ל. התוי"ע שם לא קאמר אלא לא גזרו להפריש. אבל קריאת שם דליכא הפסד ולא שום טרחא אין לחוש אם נחמיר עליו אפי' כדי להפקיע מידי לאו. וכ"ה בר"ש הא סגי בקריאת השם הלכך אין לחוש אם נחמיר עליו לקרות בספק מעט עכ"ל. ומש"ש בתו"ח שהוכיח זה מהירושלמי דכתב וז"ל מ"ע דרבנן בלא כך הוא קורא שם וא"צ להפריש הנאמן לאו אותו מפריש שני עכ"ל. דבריו אלו מחוסרי הבנה:

(ו) ושם במשנה ד' כתב תוי"ע ד"ה מי כו' וכתב הרע"ב יהא מונח בצפונו או בדרומו ומסיים הרמב"ם בפירושו וקיים עליו עכ"ל. ולענ"ד היינו זה שכתב הר"מ וקיים עליו היינו הוא בצפונו או בדרומו אלא שקיצר בלשונו כדרך הר"מ:

(ז) וכתב התוי"ע שם במ"ד ד"ה לא ישלם כו' והא דאמרינן שאסור ליתן כו' בשבת לפום מסקנא דמפרש הרע"ב במ"ו פ"א דביצה אתיא כב"ש. ועלה כתב תו"ח ותמיה לי לפ"ז א"כ יהיו דברי הרמב"ם סותרין זא"ז דבפכ"ג מהל' שבת הע"ז פסק כמתניתין דהכא. ובפ"ד מס' יו"ט ה"ד פסק כב"ה דמותר להוליך ת"מ וצ"ל דבחיבורו חזר בו ואינו מפרש כהירושלמי עכ"ל. חזרה אין כאן ברמב"ם וקושיא אין כאן סתמא מתני' כב"ש ומאי רומיא דידהו מיו"ט על שבת. בשבת סתם מתני' דלא ישלם היינו לא יתנום כו'. ובביצה גבי יו"ט האוקימתא לב"ה דמוליכין תרומה. הלא תראה בירושלמי דמתני' שהביא המשנה דביצה לפי גרסא הראשונה דאין מוליכין תרומה לד"ה. מסיים הירושלמי הדא ילפא מן ההיא היא יו"ט היא שבת כלומר לאשמעינן דאפי' ביו"ט אין מוליכין. אבל לפי המסקנא דבבלי שם דב"ה מתיר ביו"ט לא אמרינן היא יו"ט היא שבת. אבל בשבת מודו דלא יתנום כסתם מתני' דכאן אליבא דב"ה ושפיר פסק הרמב"ם כסתם מתניתין בשבת וכב"ה ביו"ט ולק"מ:

[ח] כתב תוי"ע מ"ש ד"ה מתי שהוא נאמן פי' הרמב"ם כו' ומה בקיים שאינו מאכיל איסור

נאו

הלוקח מן הנחתום פרק חמישי באורי הגר"א הלוקח מן הנחתום פרק חמישי

(דף י"ט ע"ב) **הלכה א אף על ההלה.** פי' מדתני אי ממאה ממה שיש כאן משמע מכל מה שיש כאן אפי' מן החלה הוא מפריש תרומת מעשר: וע"ז מקשי **והלה חיבת בדמאי:** ה"ג **כלום אמרו ב"ש א"א דבר שהוא לאבילה.** פי' דהא אף בית שמאי דמחייבי חלה בדמאי היינו כשהחלה ראויה לאכילה דהיינו שהיא טהורה אבל בטמאה שאינה ראויה לאכילה אף ב"ש מודו שא"צ להפרים ממנה דמאי כדמייתי ראיה מהלוקח לזרע ולבהמה דלא פליגי עליה ב"ש שהיא פטורה מן הדמאי והכא ע"כ מחזקינן החלה בטומאה ואין לאוכלה דהא אמאי לא מפרישין חלה מספק שהוטבל בידו ואי הוה חבר היו מחזיקין ודאי שתיקן אלא ודאי שאנו מחזיקין אותו לע"ה או דאיירי כאן שעושה בטומאה כדמוקי ר"י לעיל וא"כ אף החלה אסור לאכול והוי כלוקח לבהמה שפטור מן הדמאי אפי' לב"ש: ומשני **א"א במגבל עיסתו במי פירות.** פי' שלא הוכשר עדיין ולפיכך אפי' הנחתום הוא ע"ה מותר החלה לאוכלה כיון שאינה מקבלת טומאה ולהכי לב"ש חייב בדמאי. ולר"י דמוקי לעיל כשעושה בטומאה ה"נ כיון שלא הוכשר עדיין הלוקח נמי מפרים דלא חיישינן שמא יוכשר ויטמא דחששא רחוקה היא כיון שע"ה נאמן על הכשרות אף שאינו נאמן על הטהרות והאי שעושה בטומאה היינו שעושה בכלים טמאים דהיינו או שכבר נטמא או שעדיין לא הוכשר: ומקשי **לא כן א"ר יוסי בר חנינא דר"א בן יהודא איש ברתותא היא.** פי' במסכת חלה פ"ב מ"ב על האי מתני' דקתני עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ועליה קאמר ריב"ח דאתיא כר"א בן יהודא דס"ל שמי פירות הוה חיבור לענין טבול יום ולפיכך הוי חיבור לענין חלה אבל לר"ע דס"ל התם שאינו פוסל בט"י אלא מקום מגעו דלא הוי חבור א"כ אף לענין חלה אינה חיבור ולדידיה עיסה שנילושה במי פירות אינו חייב בחלה כלל ולפי זה הכא דקתני שחייבת בחלה ליכא לאוקמה לר"ע במגבל עיסתו במי פירות: וע"ז אמר **הא כרבנן לא.** פי' שלרבנן דהיינו ר"ע א"א לאוקמי במי פירות כדפרישית: ה"ג **לא כר' יוחנן דר' יוחנן אמר כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה.** פי' דר"י מוקי לעיל הכי ולדידיה ודאי א"צ לתקן החלה דהא איגה נאכלת בין כשאיירי בחבר ועושה בטומאה או שאיירי בע"ה: (דף כ' ע"א) **אלא כר"א דאמר.** פי' לעיל כאן וכאן בעושה בטהרה וא"כ החלה נאכלת וצריך לתקן לב"ש: תיבות **אלא במתארח אצלו** מיותר: ומקשי **לא כן תני הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות.** פי' ואמאי צריך לתקן כלל דמאי כיון שאיירי בחבר מסתמא אף המעשרות הפרים אע"ג דלעיל משמע דהכא איירי בחבר והא דצריך הלוקח להפרים היינו משום דהחיוב להפרים עליו אי משום שעושה בטומאה אי משום שמוכר במדה דקה וא"כ לפ"ז לא מקשי הכא כלום דאף דהוא נאמן על המעשרות מ"מ על הלוקח להפרים כיון שהוא מוכר בדקה. נ"ל דסוגיא דהכא סבר אי לאו דתני התם הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפרים דמשמע דאיירי בנחתום חבר ומסתמא איירי שניהם בענין אחד כיון דבשניהם קתני סתמא הנחתום ולכך צריך לחלק ביניהם. אבל מתני' דהכא היכא לאוקמי דאיירי כשהנחתום הוא ע"ה וכן משמע הכא מדלא מקשי הכא אמאי צריך הלוקח להפרים וכן איכא לאוקמי כל הסוגיא דהכא מוקי המתני' כן. וע"ז מקשי שפיר **לא כן תני הנאמן** כו' ותיבת ותניתוה מיותר א): ומשני **רבי ינאי בר' ישמעאל כו'.** פי' דאפי' הוא נאמן על הטהרות אינו נאמן לרבים לענין שיהיו רבים סומכין עליו ליקח ממנו בחזקת שהן מעשרין ולכך צריך הכא לתקן אף שהוא נאמן על הטהרות: **שמע לה מן דבתרה.** פי' אף דקתני הכא א' ממאה הוא לאו דוקא: **אלא חוץ מן הראוי ליקדש לשם תרומה כו'.** פי' דבאמת א"צ להפרים דמאי על החלה והאי דקתני א' ממאה לבד מן החלה קאמר: **תנינן חלה בין ראשון לשני.** פי' והכא בעיסה היה צריך להפרים אף קודם לראשון דהא בחלה כתיב ראשית ואסור לזר האוכלה במיתה ואמאי נפרים ראשון תחלה: **חלה אין בה משום בל תאחר.** פי' אפי' מאחר לה אין בכך כלום ולפיכך מותר להקדים ראשון: **אין משנה אמורה על הסדר.** פי' ובאמת צריך להפרים החלה תחילה: ומקשי **ולא בדמאי אנן קיימין.** פי' דהא הכא איירי בדמאי: **ולא כן א"ר בא בריה דר' חייא בשם ר' יוחנן מותר להקדים שני לראשון בדמאי.** פי' וא"כ היאך מוכח מהכא שאין בחלה משום בל תאחר אף בודאי דילמא דוקא בדמאי דמותר להקדים אף שני לראשון: ה"ג **לא כן א"ר בא בריה דר"ח בר בא בשם ר"י מותר להקדים שני לראשון בדמאי והכא בדמאי אנן קיימין:** ומשני **לא בדא אלא בדא דתני ר' חייא אף בודאי עליה ר' יונה בשם ר' זעירא כו'.** פי' מניה מוכיח רבי זעירא שפיר שאין בחלה משום בל תאחר: **ור' יוסי אמר שאין משנה אמורה על הסדר אלא תקדים חלה לראשון.** פי' באמת הוא מקדים חלה תחלה: כאן נ"ל **ר' מתני' אומר בדין היה כו'.** פי' דבאמת צריך להפרים ראשון קודם החלה אף שבדין היה שמפרים החלה תחילה כדפרישית מש"ה צריך להפרים ראשון תחילה כדמפרש. **ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן.** פי' שהחיוב של מעשר ראשון בא כשהיה בגורן אבל חלה לא נתחייבה עד שנעשה עיסה: **וכתיב בה ראשית.** פי' שבראשון יש תרומת מעשר שנקראת תרומה ובתרומה כתיב ראשית ולכך בדין שיפרישו קודם לחלה: ומקשי **והרי שני קדמה לגורן.** פי' ואמאי אינו מפרים אפי' שני קודם חלה: ומשני **שני אע"פ שקדמה לגורן אין כתיב בו ראשית.** פי' אין בו דבר שיהא נקרא ראשית: ועליה מקשי **מעתה תהא חלה חייבת במעשרות כו'.** פי' דכיון שהדין הוא שיקדים המעשר לחלה א"כ לא יהא המעשרות חייבין בחלה: ומשני **לא שכל הקודם את חבירו כו'.** פי' אע"פ שהוא קודם לחבירו אפ"ה חבירו דהיינו הקודם מתחייב בו פי' אפי' במאוחר ושניהם חייבין זה בזה: ומייתי ראיה (ע"ב) **ותני כן כו' תרומה לא תאכל עד שיפרוש עליה חלה.** פי' אע"ג דאפי' מדומע קתני דפטורה מן החלה וכ"ש תרומה היינו כשקרא עליה שם תרומה עד שלא נגלגל שלא נתחייב בחלה עדיין אבל אחר שנגלגל שכבר נתחייב בחלה אף שקרא עליה אח"כ שם תרומה אין נפקע מידי חיוב חלה: **ולמה קדמה ראשון** עד **א"ר מתני'** מיותר: **א"ר מתניה** נ"ל **ר' כתני' אומר:** מן **ר' מתני'** ועד **כתני'** נ"ל למעלה קודם **מעתה תהא חלה כו':**

ומסתול

הגהות הגר"ם א) ושם גרס הא תניתוה ומוחק סוא"ו של ותניתוה וכו':

באורי הגר"א

(דף י"ט ע"ב) **הלכה א אלא דבר שהוא לאבילה.** דהא דב"ש מחייב דמאי בחלה ע"כ אינו אלא כשהחלה ראויה לאכילה. ודאי בשאינה ראויה לאכילה הא לא פליג ב"ש בהלוקח לזרע ולבהמה כו' שהיא פטורה מדמאי והאי חלה בחה מידי ע"ה שאנו מחזיקין שעושה בטומאה. וחלה טמאה אסורה באכילה והוי כלוקח לזריעה ולבהמה דפטור מדמאי אפי' לב"ש: **אלא במגבל עיסתו במי פירות.** ומשני דמיירי שלא הוכשר נקבל טומאה ואפי' הנחתום הוא ע"ה החלה ראויה לאכילה ולהכי היא לב"ש חייב בדמאי. ולר"י דמוקי לעיל כשעושה בטומאה ה"נ כיון שלא הוכשר עדיין הלוקח נמי מפרים דלא חיישינן שמא יוכשר ויטמא דחששא רחוקה היא כיון שע"ה נאמן על הכשרות אף שאינו נאמן על הטהרות ואף שעושה בטומאה היינו שעושה בכלים טמאים והיינו או שכבר נטמא או שעדיין לא הוכשר: **דר"א בן יהודא איש ברתותא היא.** הא דקתני בחלה פ"ב עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה קאמר דאתיא כר"א בן יהודא דסבר שמי פירות הוי חיבור לענין טבול יום ולכן הוי חיבור נמי לענין חלה אבל לר"ע דסובר שהם שאינו פוסל בטבול יום אלא מקום מגעו בלבד דלא הוי חבור לענין חלה נמי אינו חיבור והנילושה במי פירות אינה חייבת בחלה כלל וה"ם הא כרבנן לא. רבנן היינו ר"ע א"א לאוקמי במי פירות כנ"ל: **אלא לא כר' יוחנן.** היינו ר' יוחנן דמוקי לעיל כאן בעושה טהרה כו'. ולדידיה ודאי פטור מחלה דהא אינה נאכלת בין כשאיירי בחבר עושה בטומאה או שאיירי בע"ה אלא כר"א דאמר לעיל כאן וכאן בעושה בטהרה וצריך לתקן משום חלה לב"ש דהא נאכלת: (דף כ' ע"א) **לא כן תני הנאמן כו'.** וא"כ מיירי בחבר ואמאי צריך כלל לתקן דמאי ואע"ג דלעיל בפ"ב מתרץ לה או משום שעושה בטומאה ואי משום שמוכר במדה דקה אבל סוגיא דהכא מפרש ליה למתני' דאיירי שהנחתום הוא ע"ה ולכן מקשה לא כן תני כו': **ואמר הדא דתימא במתארח אצלו.** מבני דאפי' הנאמן על הטהרות אינו נאמן לענין שיהיו רבים סומכים עליו ליקח ממנו בחזקת שהוא מעשר (א): **זאת אומרת חלה אין בה משום בל תאחר.** דהא בחלה כתיב ראשית עריסותכם והכא בעיסה היה ראוי להקדים חלה לראשון ואשמעינן מתני' אף אם מקדים ראשון אין בכך כלום: **ולא כן א"ר בא בריה דר' חייא בשם ר' יוחנן מותר להקדים שני לראשון בדמאי.** וא"כ איך תידוק ממתני' דאיירי בדמאי שאף בודאי אין בחלה משום בל תאחר: **לא בדא אלא בדא דתני ר"ח אף בודאי כו'.** מיניה מוכיח שפיר שאין בחלה משום בל תאחר: **מעתה תהא חלה חייבת במעשר.** היינו לפי גירסתו דקגרים לה האי מעתה אחרי שמסקינן שבדין הוא שיקדים המעשר לחלה וא"כ לא יהיו המעשרות חייבים בחלה: **לא שבכל הקודם את חבירו.** מש"ה אע"פ שהוא קודם לחבירו. חבירו הקודם מתחייב אפי' במאוחר ושניהם מתחייבין זה בזה: (ע"ב) **ותני כן העושה עיסה כו'.** מייתי ראיה דשניהם חייבין זה בזה: **תרומה לא תאכל עד שיפריש עליה חלה.** ואע"ג דמדומע פטורה מן החלה וכ"ש תרומה זה אינו אלא כשקרא עליה שם תרומה עד שלא נגלגלה ולא נתחייבה בחלה. אבל אחר הגלגול מיד כשנתחייב בחלה וא"כ קרא עליה שם תרומה אינו מוציאו מידי חיוב חלה:

ומאס

הגהות הגר"א

פ"ה (דף י"ט ע"ב) **ה"א שהוא לאבילה** אילו הלוקח לזרע כצ"ל. ומוחק תיבת לזריעה: **אלא לא כר' יוחנן דר' יוחנן אמר א)** כצ"ל: (דף כ' ע"א) **אלא במתארח אצלו** מוחק שלש תיבות אלו: **הא תניתה ר' ינאי בי ר' ישמעאל** כצ"ל: **מתני' בדמאי הא בודאי לא והכא בדמאי אנן קיימין תני** כולו מחוק. וגרס במקומה **מותר להקדים שני לראשון בדמאי לא בדא אלא בדא דתני ר' חייא אף בודאי כו': ב) אלא תקדים חלה לראשון** **א"ר מתני' בדין הי' שתקדים חלה לכל ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן וכתיב בו ראשית והרי שני קדמה לגורן. שני אע"פ שקדמה לגורן אין כתיב בו ראשית.** וא"כ גורס המאמר **מעתה תהא חלה חייבת במעשרות. ומעשרות לא יהו חייבין בחלה לא שכל הקודם [ב] כו'** בסוף המאמר המובא לעיל ג): **ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן והרי שני קדמה לגורן** מוחק כל המאמר הזה:

והשאר

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל א) וכאן בעושה בטהרה לא כן תני וכו' על המעשרות לא אמר אלא במתארח אצלו ותניתה ר' ינאי וכו': ב) [ר' יוסי בשם רז"א אין משנה כו' תקדים חלה לראשון. [מרשימותיו שמצאתי הכנתי קצת ברולה להגיה כאן הא דכתוב סוף ההלכה בדין הי' שתקדים חלה וכו' עד במשנה וא"כ מעתה תהא חלה כו'. וקודם מעתה וכו' נ"ל א"ר מתני' מתני' על הסדר אמורה ולמה קדמה ראשון כו' עד סוף וא"כ נ"ל מעתה מ"ר לא יהא חייב בחלה אף הקודם את כו' עד נמחק]: ג) א"ר מתני' בדין הי' כו'. נמחק א"ר מתני':

בנ"י משה

לאו בכל איסורין קאמר כו' אלא לענין יין בשר וגבינה ופתיתות דג בלבד הוא שאמר כו'. ומיהו קשה דטומאה מאי שייכא הכא עכ"ל. ובאמת הר"מ בפירושו ביאר כל צרכו. וז"ל מ"ש נאמן אינו ר"ל נאמן על המעשר [היינו ר"ל מ"ש לעיל פ"ב מ"ב המקבל עליו להיות נאמן מעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר. ז"ש שאינו מאכיל איסור] לפי שהוא המעשר אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא כמה. היינו ר"ל ממש"ש במ"ב המקבל עליו להיות חבר אינו מוכר לע"ה לח ויבש היינו שאינו מאכיל איסור ממעשר וטומאה מלח ויבש:

(א) אינו נאמן לענין שיהיו רבים סומכין עליו ליקח ממנו בחזקת שהוא מעשר. היינו ר"ל לפי מסקנת הירושלמי לעיל פ"ב (דף י' ע"א). על מה שהקשה הכא את אמר הלוקח מפרים והכא את אמר הנחתום מפרים כו'. ומסיק שם לר' יוחנן בדין היה שלא יפרים כלום אלא שאין מוסרין טהרות לע"ה ר"ל כמו שמפורש ברמב"ם הל' מעשר פ"ט הי"ב הנחתומים לא חייבום חכמים להפרים אלא ת"מ בלבד כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה עכ"ל. וא"כ לא חייבו הנחתומים אלא בעושה בטהרה ז"ש במתני' הנחתומים לא חייבו אותם כו' בלבון שגילה אבל סתם נחתום אין עושה בטהרה. דהא סתם ב"א אינם נאמנין על המעשרות ואפי' הנאמן על המעשרות אינו נאמן על הטהרות ואפי' הנאמן על הטהרות אמרו כאן בד"א במתארח אצלו אבל ברבים אינו נאמן על שיקבל עליו ברבים והא ברבים אנן קיימים. ז"ש אינו נאמן כו' בחזקת שהוא מעשר. כי רובא דרובא מהנחתומים לא חייבום חכמים כלל להפרים. והאי לומר כי כזה הוא דעת הרמב"ם וז"ש בפי' למתני' ז"ל דע הלוקח מן הנחתום הוא דמאי עכ"ל. ר"ל כי רוב נחתומים אינם מעשרין כלל. ולכן הרמב"ם בהלכותיו גבי כיצד מעשרים את הדמאי סמך לו וכן הלוקח ככר מן הנחתום כו' מפא"ב כשהנחתום בא לגאול לא מחייבינן ליה אלא בטומאה בטהרה כדי שיפרים בטהרה עם החלה. וכ"ה מתבאר בלשון הרמב"ם שם סי"ב הנחתומים לא חייבום חכמים להפרים אלא ת"מ בלבד כדי שיפרישנו בטהרה עם החלה הרי דהרמב"ם ביאר כל צרכו שהפרש בין מתניתינו הלוקח סתם מן הנחתום דהלוקח מפרים ובין המשנה דפ"ב הנחתומים לא חייבום חכמים להפרים כו'. אלא שהר"ב נטה לו לפרש קושית שתי המשניות בדרך אחר. והכ"מ ריש פ"ו מהלכות בכורים מעתיק פירוש הר"ש כלשונו. לכן קיים ויש לתמוה על רבינו שכתב שתי המשניות ולא פירש:

[ב] נראה מבואר שנחסר בפי' הר"מ ברפ"ה וכצ"ל אבל אחרו אותם מפני שראשון קדמה לגורן ושקרא הכתוב שם מ"ר ראשית כו'. כי כן הוא מפורש בירושלמי וז"ל ולמה קדמה ראשון מפני שקדמה לגורן וכתיב בו ראשית ושני אע"פ שקדמה לגורן אין כתיב בו ראשית עכ"ל. ותוי"ט כד"ה והשאר חלה כו' מקשה קושית הירושלמי ומתרץ בתירוץ הירושלמי וז"ל וא"ת והכי חלה נקראת נמי ראשית י"ל דתרומה נקראת ראשית דגנך וסדגן קודם לעריסה עכ"ל התוי"ט. וקיים הר"ש מעשר ראשון וכתוב בו ראשית כלומר שיש בו ת"מ ותרומה קרויה ראשית עכ"ל. ועפ"ז יתכן הא שמתחיל במתני' מת"מ וז"ל ונוטל כדי ת"מ וחלה. היינו כי ת"מ הוא הראשית דגנך. ומ"ש במתני' ושאר מעשר סמוך לו כו' ביאור הר"מ ברים מתני' וז"ל ולא יפרים ממנה מ"ר וכבר באתו הטעם ות"מ ה"א לספריבה קודם המעשר שיהא לו תרומה כו' ובשביל זה הוצרכו לזה המעשר הנזכר עכ"ל. ר"ל לזה הוצרכו במתני' שיאמר ושאר מעשר סמוך לו כו'. אבל התוי"ט ד"ה ושאר מעשר סמוך לו כבית דברי הר"מ והר"ש הללו וקיים הלכך קובע מקום. ומקיים לא' מתמה ולא לכל המעשר לפי שאח"כ יצטרך להפרים עוד א' מעשרה ושתי קביעות מקום לשתי שיעורים למה לי כו' עכ"ל:

לאחר

כתב יד א'

(סס) **הלכה ב' ומהחולין ב) שיש כאן**. פי' היינו האחד ממאה חולין שיש כאן: **זה שעשיתי חולין טבל**. פי' דהשתא אין זה מסויים מה נאמר חולין שהרי יש שם עוד אחד ממ"ח חולין ולכך צריך לסיים ולומר זה שעשיתי חולין טבל ג): **עשוי תרומת מעשר עליו והשאר חלה ומ"ש בצפונו כו'** כצ"ל: **חמש גרהוה**. היינו על תרומה גדולה ועל מע"ר ועל תרומת מעשר ועל חלה ועל מ"ש: **עד כדון כהן**. פי' שהכל שלו לכך הוא מברך כל החמש ברכות או אפי' לוי המעשר ראשון הלו יכול לברך כל הברכות שהרי הוא ג"כ מפרים תרומת מעשר: **אבל ישראל אין יאמר תרומת מעשר כו' על שאינו שלו**. פי' אלא יתן המעשר ללוי והוא יפרים לעצמו התרומות והאיך יכול לברך כל הברכות וגם מתני' משמע דהוא עצמו מתקן מעשר וגם תרומת מעשר ובישראל ליכא למימר הכי: ומשני אתיא כר' יוסי דאמר בעה"ב **עושה תרומת מעשר**. פי' אף שלא ברשות לוי: (דף כ"א ע"א) **מעשר ואח"כ התרומה** עד א"ר יוסי ע"ש וכאן צ"ל מ"ש למטה **הרי הוא בצד זה חולין טבל עד מתני'**. וה"פ דמקשי ל"ל למימר שהאחד ממאה יהיה חולין טבל והשאר תרומה ואח"כ יהא צ"ל זה שעשיתי חולין טבל יהא מעשר יאמר בתחלה א' ממאה יהא מעשר כו': וע"ז אמר **ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר**. כלומר אחד ממאה יהא בצד זה מעשר והשאר תרומה: ומשני **נמצא מקדים**. פי' מעשר ד) לתרומה ובאמת צריך [להקדים] תרומה למעשר שהרי היא עצמה נקראת ראשית: ומקשי **ויאמר ה"ה בצד זה התרומה**. פי' יאמר תחילה הרי הוא בצד זה תרומה ויסיים ואח"כ יאמר ה"ה בצד זה מעשר ואמאי צ"ל תחילה שיהא חולין טבל: ומשני **נמצא פוחת על התרומה ה) כו'**. פי' שכשיעשה תרומת מעשר באומד דהיינו שיאמר ה"ה בצד [זה] איכא למיחש שמא יוסיף או יפחות: ומייתי ותני **הפוחת ממעשרותיו מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים המעדיף על מעשרותיו פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים: מתוך שהוא אומר כו'**. פי' אבל השתא כשאומר א' ממאה יהיה חולין טבל והשאר תרומה ואח"כ עושה אותו הא' ממאה תרומת מעשר א"כ התרומת מעשר ודאי מצומצם הוא ומה שפוחת או הוסיף כשסיים הא' מל"ג ושליש הוא בתרומה גדולה שנטלת באומד דוקא ושם אין לחוש אם פיחת או הוסיף: וע"ז **אמר או פוחת על התרומה או מוסיף על התרומה אין בכך כלום א"ר יוסי סומך על תנאי ב"ד**: ומפרש **מהו תנאי ב"ד עד מקום שהדעת טועה**. פי' יהיה מעשרותיו מעשרות אף שפיחתו או הותירו היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר דהיינו כדלעיל שיאמר בתחילה א' ממאה לא סמכינן אתנאי ב"ד: מהו תנאי ב"ד צ"ל עוד תנאי ב"ד: **כדי שיהא קובע מעשר ראשון כו'**. פי' שיהא זה נמי חשוב קביעות מקום עוד תנאי ב"ד: **לכשיפדה מעשר שני שבעודף**. פי' אם פיחת תחלה המע"ש וכשפדה אח"כ אף העודף נפדה אף שלא כיון אליו כלל: **עד כדון ביבש**. פי' יכול לסיים מקום ולומר בצפונו או בדרומו: **בלח**. פי' האיך הוא מסיים שהרי אין כאן צפון ודרום כלל שהרי הוא מעורב: ומשני **כהדא ו) דתנינן מוגו לו את הכום**. פי' דשוי מקום מסוים פיו ושולי הכום: **הרי הוא קבוע בתחלת כל עוקץ ועוקץ ומהלך כו'**. פי' שלא יהיה כולה תרומה אלא יהא כ"כ בה מעשר עד שיהא מגיע לכל עשרה דהיינו לכ"א עשירית מן המעשר ולפי שאין כולה תרומה לפיכך צריך לסיים ולומר שתהא מתחלת מתחילת העוקץ והולך: **תיבת מסב** מיותר או שהוא לשון נסב כלומר כי נסב: **אית בהון חדא תרומת מעשר**. פי' שיש בכ"א כדי תרומת מעשר וכל שהוא חולין ולפיכך יכול ליקח לתרומת מעשר איזה שירצה: (ע"ב) **הרי הוא קבוע מתחילת העוקץ ומסיים**. פי' והוי התחלת העוקץ המסויים והוי התחלת המעשר מן העוקץ והולך עד שמגיע כדי מעשר ונוטל הכהן שיעור תרומה מעשר מן העוקץ בשם ודאי הוא מעשר: **למקום אחד ז)** ב' פעמים מיותר כאן: **הרי הוא בצד זה חולין טבל עד מתני'** מיותר כאן:

כתב יד ב'

(סט) **הלכה ב' ומאה חולין שיש כאן** היינו א' ממאה חולין שיש כאן ג): **זה שעשיתי חולין טבל**. לפי שיש כאן עוד א' נמ"ה חולין לכן צריך לסיים ולומר זה שעשיתי חולין טבל: **מפריש על דבר שאינו שלו כר' יוסי דאמר בעה"ב עושה ת"מ**. אף שלא ברשות לוי: [ובהגהות הביא הירושלמי לא סיימוה עושה ת"מ]: **ה"ה בצד זה חולין טבל ויאמר כו'**. מקשה ל"ל למימר שהא' ממאה יהי' חולין טבל והשאר תרומה ואח"כ אומר זה שעשיתי חולין טבל יהא מעשר מוטב שיאמר בתחלה א' ממאה יהא מעשר כו' ומשני נמצא מקדים מעשר לתרומה וגבי תרומה כתיב ראשית: ויאמר **ה"ה בצד זה תרומה**. מקשי בתחלה יאמר תרומה ואח"כ מעשר ולמה צריך לומר שיהא חולין טבל: ומשני (דף כ"א ע"א) **נמצא פוחת על ת"מ או מוסיף על ת"מ**. היינו אם כשיאמר על ת"מ ה"ה בצד זה הנה הוא באומד איכא למיחש שמא יפחות או יוסיף ומייתי כהדא דתני **הפוחת ממעשרותיו כו': מתוך שהוא אומר ה"ה בצד זה כו'**. אבל השתא כשאומר א' ממאה יהיה חולין טבל והשאר תרומה ואח"כ עושה אותו האחד ממאה תרומת מעשר א"כ התרומת מעשר ודאי מצומצם ומה שפיחת והוסיף כשסיים האחד מן ל"ג ושליש הוא נשאר בתרומה גדולה ושם אין לחוש דהא ניטלת באומד: **מהו תניי ב"ד עד מקום שהדעת טועה**. אף שפיחת והוסיף מעשרותיו מעשר היינו היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר כדלעיל שיאמר בתחלה א' ממאה כו' לא סמכינן אתניי ב"ד: **כדי שיהא קובע מעשר ראשון**. שיהא זה נמי חשוב קביעת מקום: **לכשיפדה מ"ש שבעודף פדוי**. אם בתחלה פיחת המעשר שני ואחר כך כשפודה גם העודף נפדה אף שלא כיון לזה כלל: **עד כדין ביבש**. יכול לסיים בצפונו או בדרומו אבל בלח היאך יכול לסיים ומשני כהדא דתנינן מזגו לו את הכוס ומפרש שם דפי ושולי הכוס הוו מקום מסוים: **בתחלת כל עוקץ ועוקץ**. שלא יהא כולה תרומה אלא כ"כ יהא בהמעשר עד שיהא מגיע לכל עשרה היינו לכ"א עשירית מן המעשר ולפי שאין כולה תרומה לפיכך צריך לסיים ולומר שיהא מתחלת מתחילת העוקץ והולך ותיבת מסב או שהוא מיותר או שהוא לשון נסב כלומר כי נסב: **אית בהון חדא ת"מ**. היינו בכל א' יש בה כדי ת"מ וכל שהוא חולין לכן יכול ליקח לת"מ איזה מהן שירצה: (ע"ב) **בתחלת העוקץ ומסיים ואומר לכהן כו'**. והתחלת העוקץ המסוים הוי התחלת המעשר מן העוקץ והולך עד שמגיע כדי מעשר ונוטל הכהן שיעור תרומת מעשר מן העוקץ כי שם הוא ודאי מעשר:

(שב) **הלכה ג' שני מינים הן**. ואין מעשרין מזה על זה: **לא אצלו היא נגבלת**. הלא הנחתום הוא מגבל העיסה אם הוא מפרים הרי הפרים על הכל ואם אינו מפרים הרי לא הפרים כלל. ומשני אלא בשואל שאור לעשות עיסתו וחיישינן שמא שאל שאור מחבר שהפרים עליה חלה ועשה בה מקצת עיסה: **אפי' כן לא אצלו היא נטבלת**. אף אם הופרש על השאור ה"ה טבל כשנתערב בעיסת טבל שהרי מפרים אחר הגלגול שככר השאור בתוכו: ומשני **אלא בשואל בכר כו'**. וחיישינן שמא שאל ככר: **בשואל בכר טמא** תיבת טמא מיותר. מחמת דאמרינן לקמן לא כר' יוחנן כו'. [אמר יעקב משה המסדר דעו שהסתפקה שלפני כתוב השאיר ריוח בין תיבת מיותר לבין תיבת מחמת להורות כי החסיר איזה תיבות כדרכו בכמה מקומות. ולענ"ד דכצ"ל תיבת טמא מיותר ומי שגרס תיבת טמא הוא מהמת דאמרינן לקמן לא כר"י דאמר כאן בעוסה בטומאה משמע ליה דמאן דמוקי הכי בעוסה בטומאה חיים שמא שאל באור או ככר טמא ובאמת הוא ט"ס והא דאמר לא כר' יוחנן לפי מאן דמוקי בעוסה בטהרה וודאי לא הוי חיישינן לשמא שאל שאור או ככר מע"ה דהא הוי חיים לשמא טמאין הם עכ"ל]: **מעשר מכל בכר ובכר**. פריך הא ר' יסודה אינו אוסר אלא מכל אחם על של היום ואם אתה חושש לשמא שאל ככר א"כ ראוי לעשר מכל ככר וככר (ד): ומשני **אלא לא כר' יוחנן כו'**. לדידיה מתני' דהכא בעוסה

(סס) **הלכה ג' ה"ג ראשון ע"ג שני מין אחד שני ע"ג שלישי מין אחד ראשון ע"ג שלישי שני מינין הן**. פי' ואין מעשרין מזה על זה: **ולא אצלו היא נטבלת**. פי' אבל הנחתום או הפרים על הכל או לא הפרים כלל שהרי הוא גיבל עיסתו: ומשני **אלא בשואל שאור לעשות עיסתו**. פי' דחיישינן שמא שאל שאור מככר הופרש עליה חלה ועשה בה מקצת עיסה: ומקשי **אפי' כן לא אצלו הוא טובלו**. פי' שהרי נילגל העיסה אצלו אחר שנתן בה השאור וממ"כ יכול להפרים מא' על הכל דאם לא הפרים הוא אף שהפרים על השאור הרי הוא טבל כשנתערב בעיסת טבל ואם הפרים הוא מסתמא הפרים אף על השאור שהרי הפרים אחר גלגול שככר השאור בתוכו: ומשני **אלא בשאל בכר למלאות תנורו**. פי' דחיישינן שמא שאל ככר: **ותיבת טמא מיותר כאן** והטועה דגרס טמא מחמת דאמרינן לקמן לא כר' יוחנן דאמר כאן בעוסה בטומאה משמע ליה דמאן דמוקי הכא בעוסה בטומאה חיים שמא שאל שאור או ככר טמא ובאמת הוא ט"ס והא דאמר לקמן לא כר"י דמשמע דמעיקרא הוי מוקי כר' יוחנן היינו לפי דלמאן דמוקי בעוסה בטהרה ודאי לא הוה חיים כלל לשמא שאל שאור או ככר מעם הארץ דהא הוי חיים לשמא הן טמאין: ומקשי **ואם בשואל בכר למלאות הנורו**. פי' ואם אתה חושש לשמא שאל ככר למלאות כו': **העשר מכל בכר**. ור' יהודה אינו אוסר אלא משל היום על של אמש אבל משל היום מותר להפרים מזה על זה: ומשני **לא כר"י דאמר כאן**

הגהות הגרי"מ ב) בירושלמי איתא ומהחולין שיש בו וזה כו' והוא ז"ל גרס ומאה חולין שיש כאן: ג) זה שעשיתי כו' וא"כ הפירוש אך למותר: ד) ושם גרס בהדיא נמצא מקדים מעשר לתרומה: ה) ושם גורס על תרומת מעשר או פוחת תרומת מעשר: ו) היינו זה שהסיף בגרסתו: ז) ר"ל ב"פ כתוב כאן למקום אחד ושניהם מיותר:

הגהות הגר"א

(דף כ' ע"ב) **ה"ב והשאר תרומה על הכל ומאה חולין שיש כאן זה שעשיתי חולין טבל** כצ"ל. ומוחק תיבות דמהחולין שיש בו וזה: **ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר כו'** מוחק הוא"ו של וזה. **תרומת מעשר עליו והשאר חלה ומעשר שני כו'** כצ"ל: **נמצא מפריש על דבר שאינו שלו כר' יוסי דרי"א בעה"ב ד)** כצ"ל: (דף כ"א ע"א) **מעשר ואח"כ תרומה נמצא מקדים תרומה ואח"כ מעשר נמצא ה) או פוחת ממעשרותיו או מוסיף על מעשרותיו** כל המאמר הזה מחוק: וכאן גרס המאמר ד"ה **הרי הוא בצד זה חולין טבל ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר נמצא מקדים מעשר להתרומה. ויאמר ה"ה בצד זה תרומה ואח"כ מעשר נמצא או פוחת על תרומת מעשר או מוסיף על תרומת מעשר**: ואח"כ גורס כהדא **דתני הפוחת ממעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים המעדיף על מעשרותיו מקולקלים ופירותיו מתוקנים** ואח"כ גורס המאמר **מתוך שהוא אומר הרי הוא בצד זה חולין טבל או פוחת מן התרומה או מוסיף על התרומה אין בכך כלום** המאמר הזה הוא בע"ב ואח"כ גורס המאמר **א"ר יוסי סמיך על תניי ב"ד כו': מהו עוד תניי ב"ד א"ר יוחנן כו'** כצ"ל: **עוד תניי ב"ד הוא לכשיפדו** כצ"ל. ומוחק תיבת מהו: **עד כדון ביבש בלח כהא דתנינן מזגו לו את הכום** כצ"ל: **הוה ליה מאה** כצ"ל: (ע"ב) **עושה תרומת מעשר** כצ"ל. ומוחק תיבות למקום אחר: **ואומר לכהן עד כאן סיימתי** ואח"כ מתחיל המשנה **הלוקח מן הנחתום: ה"ג ראשון על גבי שני מין אחד שני על גבי שלישי מין אחד** כצ"ל: **אלא בשואל שאור למלאות תנור ואם בשואל בכר** מוחק תיבות טמא בשני המקומות: צ"ל **אלא דלא כר' יוחנן** העוסה

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ד) בלא כהא דתנן מזגו לו את הכום הוו לי' מאה תאנין כו': ה) או פוחת על המ"ע או מוסיף על המ"ע מתוך שהוא כו'. אלא דלא כר' יוחנן דרי"א כאן כו' וכאן בעושה בטהרה

בנ"י משה

(ג) א' ממאה שיש כאן ר"ל בכל הכרי כי החלק א' מהכרי לא חלק והבדיל מהכרי אלא שקיים והניחו מחובר. ויתכן שפיר לומר א' ממאה שיש כאן ותוי"ט בד"ה הכי זה כו' אבל מ"ם הרע"ב שלא יפרישם הוא כפי מ"ש הרמב"ם בפירושו אבל בחיבורו כו' עכ"ל. וכן בתוך הרמב"ם פ"ע ה"ה הניח וז"ל ולא יפריש וכאן חזר בו רבינו וכתב מפרים עכ"ל. הנראה שאין כאן חזרה כלל דהא הרמב"ם מסיים דבריו ומניחה בצד הפירות והנחת פירות אלו אלא אלו זהו מיבורן אבל בככר ביאר הר"מ וז"ל ולא יפריש מן הככר מה שפירש אלא יניחהו מחובר עכ"ל. מביאר האי מפרים דקאמרי הכא היינו כפרשה בפה. שלא תראה מבואר בהל' ע' בשבת אסור להפריש אלא נותן עיניו בצד זה כו' וכתב שם וצריך לרחוש בשפתיו בשעה שהוא מפרים הרי מבואר דהפרשה הוא בפה. ומ"מ אין זה קריאת שם כי היינו קביעת מקום ע"ד מ"ש בצפונו או בדרומו וכל אורך הצפון או הדרום במשמע. ולא פירש החלק ההוא לבדנה. אבל תיבת מפרים היינו שמפרים מקום החלק הראוי למעשרות הוא בצד זה ולא יותר מזה. ומתורץ בזה מ"ש התוי"ע כד"ה הנ"ל וז"ל וגם ידעתי למה הומר כאן בצד זה ולא בצפונו או בדרומו כדלקמן עכ"ל. אבל באמת כוונת מה שאומר בצד זה מבארו הר"מ בפי' למשנה ב' וז"ל ואח"כ יאמר חלק ממאה מכלל זה הרי הוא בצד זה חולין ותהי' כוונתו בדבר זה לשלש חלקים שפירש עכ"ל. וכוונתו דלויה בה דאמר א' ממאה אין זה משלש החלקים אלא חלק מכלל זה. ומה שאומר הרי זה בצד זה פירושו הרי זה א' משלש החלקים בצד זה בשני חלקים. וז"ש הר"מ ותהי' כוונתו בדבר זה לשלש חלקים שפירש אבל התוי"ע קיצר וכתב א' ממאה פי' הר"מ ותהי' כוונתו בדבר הזה לשלש חלקים וכ"ל בצ"ל לשלש החלקים עכ"ל. ולא לורך הגיה כצ"ל כי דברי הר"מ לא קאי על א' ממאה:

(ד) הנה בפי' הר"מ למ"ד כתב הר"מ אומר שהמתקן הלחם יתקנהו בדפוס א' יהי' קטן או גדול עכ"ל. ולכאורה קשה קטן וגדול מאן דכר שמיה הא שינוי הדפוס היינו שינוי התמונות ומה לנו אם הוא קטן או גדול. וכן בתוס' ע"ש וע"כ מעשר מכל דפוס ודפוס לפי שלכל דפוס מין ממיני הזרע עכ"ל. הקשה במשנה למלך רפי"ד מהל' מעשר ז"ל ולא ידעתי למאי אצטרך רבינו לטעם זה כו' תיפוק ליה דהיינו מפרים מפטור על החיוב כו' והדבר צריך אלני תלמוד. ועוד מקשה ז"ל ולא ידעתי פירושו א"כ לעיל גבי נחתום למה ליה לרבינו טעמא משום חדש חדש וישן כו' מיהו י"ל כו' ובדפוס א' ליכא למיחש לשני מינים משום דלעולם לא יבואו בני מינים בדפוס א' אך חששא דחדש וישן אף בשם בדפוס א' עכ"ל. ופירושו זה דחוק במאוד. ועוד הקשה ומ"מ הדבר הוא תימה בעיני שלא יהא ניכר דהא קיל דכל מיני חטים הם מין א' וא"כ החששא הוא שמא הא' חטין והשני הוא שעורים וא"כ הדבר הוא ניכר לכל כו' והשוב הייתי מין ממיני הזרע הכוונה בזה חדש וזה ישן ומ"מ הוא דחוק הרבה בלשון ונ"ע עכ"ל המשנה למלך. והנלענ"ד בהלעת דברי הר"מ נתיישבו כל הקושיות הללו. ושיטת הרמב"ם דכולהו ס"ל דנחתום מחד גברא זבין לכן נדחק הרמב"ם לפרש מ"ש רי"א מפני שאומר חטים של אמש היו משל אחר היינו משל שנה אחרת. ולא מפרש לי' מאיש אחר. מפני העיקר דנחתום מחד גברא זבין. אבל בקונה מן הפלטר דליכא הפפרש בין חמה לצונן דביד הפלטר הכל צונין לא הזכיר דין דהמה וצונן

כתב יד א'

באן בעושה בטהרה כו'. פי' ולדידיה מתני' דהכא איירי בעושה בטומאה: (דף כ"ב ע"א) אלא כר"א דאמר באן ובאן בעושה בטהרה. וא"כ לא קיימי' כלל נשמא שאל שאור או ככר כדפרישית: ה"ג ר' מתנא אומר בפלטר היא מתני' כצ"ל. פי' הא ר"ש אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה קאי אמתני' דפלטר דהפלטר גופא אינו מגבל עיסתו בעצמו אלא הוא לוקח מן הנחתום דר"מ סבר מעשר מכל טפוס וטפוס אפי' שניהם של היום דחיישינן שמא לקח משני נחתומין כיון שהטפוסין מחולקין ור"י סבר מאחד על הכל פי' דאמרינן מסתמא לקח מנחתום אחד וכיון שכניהם של היום מותר לעשר מזה ע"ז כמו בנחתום גופא ועליה קאי ר"ש דאוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה פי' דבתרומת מעשר הוי שתי חשבית לאיסור דהיינו שמא לקח משני נחתומין וא"כ לקח מנחתום אחד שמא הנחתום גופא לקח מב' בנ"א אבל חלה שנשבל אצל נחתום וא"כ לא חיישי' אלא שם לקח מנחתום אחד או לא לפיכך מותר להפריש מזה על זה דאמרינן מסתמא לקח מנחתום אחד: אמר ר' יודן אבוי דר' מתני' בעושה בטומאה אנן קיימין. פי' לאו דוקא אלא משום דבעי לאוקמי לעיל מתני' בטומאה ועמד וקושיא ע"ז משו"י הכא דאפי' תימא בעושה בטומאה: ואצלו היא טבולה. לא קשיא מידי דאמאי כליג ר' יהודה דבאמת אף ר' יהודה מודה בה: ותני כן כו' אף ר' יהודה צ"ל ואף ר' יהודה: הא ר' יהודה אוסר כו'. פי' ואי קשיא לך הא ר"י אוסר: ור"ש איבר כו'. מה ביניהון. ומפרש דמפרים מן התנור על הכיר ביניהון דלר"ם אינו מפריש ולר"י מפריש:

(שם) **הלכה ד** נחתום עושה טפוס אחד כו'. פי' דר"מ סבר דיותר יש לנו לתלות שינוי הטפוסין מחמת רבוי הנחתומין מלומר שנחתום אחד עושה כמה טפוסין ור"י סבר דמסתמא לקח מנחתום אחד ושני הטפוסין הוא לפי שנחתום אחד עושה כמה טפוסין: וחד מן דתרי. פי' וא"י איזה הוא לכך חיישינן על מי שיש לו שני טפוסין שמא הן של שני נחתומין: ר' יונה בעי. פי' כמו אמר: הוכיח ח) עד שאצלו שהן שנים. פי' דתנינן שאותן השני טפסין הוא של שני נחתומין [ואפי' ט) ל"י] מעשר מאחד על הכל: הושוו כולן להיות טפוס אחד. פי' שאין כ"א שני טפוסין ונ"ל שאני נחתומים עשו דפוס אחד וא"י איזהו לכן מעשר מכל ככר וככר דאלו היו ולכך חיישינן שמא הן של שני נחתומין דאין השתא הטפוסין הוכחה כיון שידאי שני נחתומין עשו טפוס אחד: וחד מן דתרי צ"ל ותרי מן דחד או תשעה כו'. פי' דאמרינן לא אמרינן במסתמא אין פלטר לוקח אלא מנחתום אחד והכא תלינן שב' פלטרין לקחו מנחתום אחד אבל אין בפלטר אחד משני נחתומין ולכך מעשר מאחד על הכל או דתלינן שפלטר הפלטר לקח מכל נחתום מעט מעט ולפי שאינו יודע איזו הוא צריך לעשר מכל ככר וככר ולא איפשטא: מכל ככר וככר צ"ע מכל א' וא'. פי' או מכל טפוס וטפוס דדפריסית א' מכל ככר וככר כשהושוו כולן להיות טפוס אחד:

(שם ע"ב) **הלכה ה** עד בזיתים הגבללין צ"ל עד בזיתים נבללין. פי' אם אינו גדול מזיתים יכול לסבלו: פתר לה עד בזיתים. פי' דאיירי שאינן גדולין מזיתים דהיינו חתיכות גרוגרות ותמרים: ה"ג מתני' פליגא על ר' יוסי. פי' דאמר אין בלילה אלא ליין ושמן והכא תני בגרוגרות ותמרים בולל ונוטל: ומשני ר' יוסי בשם ר' זעירא בדמאי הקילו י). פי' שיהא בלילה אפי' לגרוגרת: התירו בר"י דתנינן מיותר: דבי ר' ינאי אמרי כו'. פי' דודאי הא דאר"י במתני' במד"א בזמן שהמתנה מרובה היינו שיהא מתנת כ"א מרובה כדי שיהא יכול להיות שבא המעשר מכאו"א על שלו דהיינו שיש בכאו"א מאה [תרומת] כ) מעשר שלהן אחד וכשיש עשרה פעמים מאה שהוא מפריש עשר איכא למימר שהפריש מכל מאה אחד אבל למטה ממאה ליכא למימר שבא מכ"א על שלו או לא אמרינן שבולל וניטל אלא יחתוך לחתיכות ואח"כ יבלול: ודבי ר' ינאי מוסיף עוד דצריך שיהא מתנות כ"א שוה כדמפרש שהכל היו נותנין ממאה מאה היו הכל נותנין ממאה ואחד מן חמשים. פי' אז צריך לעשר מכל חמשים דאם יעשר מכולן חיישינן שמא גם כל המעשר היה מן הרוב דהיינו מאותן שהיו של מאה וכשמעשר מהחמשים תלינן שכל חמשים היא מתנת של אחד:

(שם) **הלכה ו** הוי אפי' השביח לו' מקחו. פי' כדמפרש שהוא אומר למוכר: אינון חטייא דזבנית לך אתמול טבין הווין א"ל מאינון אינו ל) כצ"ל. פי' נמי לאמן מ): הא אם אינו מכיר צ"ל ואם אינן מכירין נ) אורחייא מפנין אלין לגו אלין. פי' [אפי'] מכיר לא (מפני) [מפני] ס) דשמא פוגם יין אחר לא כו:

(דף כ"ב ע"ב) **הלכה ז** אלא מפני משקה הפה. פי' קס"ד דטעמא דר"מ היינו משום שדרכו להתיר את האגודות ולערבן ולעשות מהן אגודות קטנות ולכך מקשי לר"מ יעשר מכל קלח וקלח דניחוש דשמא האגודה נופה היא משתי אגודות של שני בנ"א: תיבת כמה דתימר. מיותר: ומשני תמן דרך אגודה ליתור והוא (דף כג ע"א) קשורה בפיו. פי' שאין דרכו לערב את האגודות והא דאין מוכרין היינו מפני שדרכן שמתירין מעצמן והוא קושרן בפיו אבל ודאי אין לחוש כלל שמא הוא מערב את האגודות: ברם הכא מיותר וכצ"ל ולר' יהודה ע) אין דרך אגודה ליתור אלא שהוא נותן מה שבחוץ לפנים ומה שבפנים לחוץ. פי' דר' יהודה סבר שאין דרכה להתיר מעצמה אלא שהוא מסירה

כתב יד ב'

בעושה בטומאה: (דף כ"ב ע"א) אלא כר' אליעזר כו': בפלטר היא מתניתא. הא' ר"ש אוסר בת"מ כו'. קאי אמתני' דפלטר והפלטר אינו מגבל עיסות אלא לוקח מן נחתום ור"מ חייש שמא קנה משני נחתומין כיון שהדפוסים מחולקין ור"י א' כיון דשניהם של היום מסתמא לקח מנחתום א' ועליה קאמר ר"ש אוסר בתרומת מעשר משום שיש בו ב' חששות לאיסור שמא לקח משני נחתומין וגם שמא נחתום אחד לקח משני בני אדם מה שאין כן גבי חלה שהיא של נחתום אין כאן אלא חששא אחד לכן מתיר בחלה להפריש מזה על זה (ה): העושה בטומאה קיימינן. הא דמקשי לעיל לא אצלו היא נסבלת ומסיק ליה כר' יונה דאמר כאן בעושה בטומאה והיא מתרץ לה לעולם נוכל לומר דאיירי בעושה בטומאה ואצלו היא עובלת ולא קשיא אמאי פליג ר' יהודה דבאמת אף ר' יהודה מודי בה ותני כן ר' יהודה ור"ש אוסרין כו': מאי ביניהו. כלומר ואי קשיא אם ר"י אוסר ור"ש אוסר מה ביניהון ומפרש דמפריש מן התנור על התנור ביניהון דלר"ש אינו מפריש ולר' יהודה מפריש:

(שם) **הלכה ד** רמ"א נחתום עושה טפוס א'. סבר דיותר יש לתלות שינוי הטפוסין מחמת ריבוי הנחתומין מלומר שנחתום א' עושה כמה טפוסין: וחד מן דתרי. ואינו ידוע איזה הוא לכן על מי שיש לו טפוסין חיישינן שמא הן של שני נחתומין: ר' יונה בעי. כמו אמר היו לפניו שני טפוסין הוכיחו על עצמו שהם שניים כלומר תלינן שאותן השני טפוסין הוא של שני נחתומין מעשר מאחד על הכל (אמר נכדו הצעיר. גם פה הניח הכותב ריוח [היינו בין תיבת נחתומין ובין תיבת מעשר יש ריוח בהכת"י]. ולענ"ד שלא ידע המעתיק לקרות והחסיר איזה תיבות. וכצ"ל הוא של שני נחתומין ואפי' ר' יודא מודי דמעשר מא' על הכל): הושוו כולן לעשות טפוס א'. ואין בכל א' שני טפוסין וצ"ל שמני נחתומין עשו טפוס א' ואינו ידוע איזה הוא לכן מעשר מכל א' וא' דאכל ככר וככר חיישינן שמא הוא של שני נחתומין והטפוסין אין כאן הוכחה כיון דודאי שני נחתומין נעשו טפוס א': ותרי מן דחד או תשעה מן התשעה. אי אמרינן מסתמא אין פלטר קונה אלא מנחתום א' ותלינן הכא דב' פלטרין לקחו מנחתום א' אבל אין בפלטר א' משני נחתומין ולכן מעשר מא' על הכל או תלינן פלטר הפלטר לקח מכל הנחתומים מעט מעט וצריך לעשר מכל א' וא'. היינו מכל טפוס וטפוס או כשהשוו כולן לעשות טפוס א' מעשר מכל ככר וככר:

(שם ע"ב) **הלכה ה** עד בזיתים נבללין. אם אינו גדול מזיתים יכול לסבלו: פתר לה עד בזיתים. מיירי בחתיכות גרוגרות ותמרים שאינם גדולים מזיתים. מתני' פליגא על ר' יוסי דאמר אין בלילה אלא ליין ושמן והכא תני בגרוגרות ותמרים בולל ונוטל. ומשני בדמאי הקילו שיהא בלילה אפי' לגרוגרות והמרים: רי"א אימתי בזמן שהמתנה מרובה. כלומר שיהא מתנת כ"א מרובה שיהא יכול להיות שבא המעשר מכל אחד וא' על שלו דהיינו שיש מכל אחד ואחד מאה מעשר שלהן אחד. (אמר נכדו הצעיר. גם פה לא ידע המעתיק לקרות והניח ריוח [בין תיבת מאה ובין תיבת מעשר]. והנראה שצ"ל בכל א' וא' מאה נמצא תרומת מעשר שלהן אחד). וכשיש יו"ד פעמים מאה והוא מפריש עשר שפיר איכא למימר שהפריש מכל מאה אחד אבל בפחות ממאה ליכא למימר שמכ"א בא על שלו לא אמרינן שבולל ונוטל אלא יחתוך לחתיכות ואח"כ יבלול ודבי ר' ינאי מוסיף דצריך שיהא מתנת כ"א שווה: היו הכל נותנין ממאה וא' מחמשים. צריך לעשר מכל חמשים דאם יעשר מכולן חיישינן דגם כל המעשר היה מן הרוב היינו אותן שהיו של מאה אבל כשמעשר מכל חמשים תלינן שכל חמשים היא מתנה של אחד:

(שם) **הלכה ו** א"ל מאינון אינון. והשביח בזה מקחו אפ"ה נאמן:

(שם) **הלכה ז** וכר"מ מעשר מכל קלח וקלח. קס"ד טעמא דר"מ משום שדרכו להתיר האגודות ולערבן לעשות אגודות קטנות וניחוש שמא אגודה הקטנה היא משני אגודות של שני ב"א: ומשני לעולם אין דרך לערב האגודות. והא דאמר מפני משקה הפה היינו משום שדרך אגודה להתיר מאליהן והוא קושרה בפיו: (דף כ"ג ע"א) ולרבנן אין דרך האגודה להתיר. מעצמה אלא כשמתייבש האגודה מבחוץ

 ח) ושם גרס השוו כולן קודם וא"כ גורס היו לפניו שני טפוסין: ט) הנראה שכן צ"ל כמו שהגהתי: י) מתיבת התירו הגיה הקילו: כ) הנראה שכצ"ל כמו שהגהתי: ל) ושם איתא מאינון אינון: מ) הנראה שצ"ל כמו שהגהתי: נ) ושם מוחק תיבת כדא: ס) הנראה שצ"ל כמו שהגהתי: ע) בהגהותיו גרס ולרבנן:

הגהות הגר"א

(דף כ"ב ע"א) העושה בטהרה א"ר מתנייא בפלטר היא מתניתא א"ר יודן כצ"ל: ה"ד ותרי מן דחד כצ"ל. ומוחק תיבות וחד מן דתרי: וחד מן כולהון מעשר מכל אחד ואחד כצ"ל. וכאן גרס הא דלעיל המאמר ר' יונה בעי היו לפניו שני טפסין הוכיח ע"ע שהן שניים: (ע"ב) ה"ה עד בזיתים שנבללין מתניתין פליגא על ר' יוסי: ר' יוסי בשם ר' זעירא בדמאי הקילו ר"י אומר כצ"ל. ומוחק תיבת התירו ותיבות כר"י דתנינן: ה"ו אתמול טבין הוין א"ל מאינון אינון כצ"ל: ואם אינו מכיר אותו חבית לא כצ"ל. ומוחק תיבת הא ותיבת בדא ו): הלכה ז תמן דרך אגודה ליתור והיא (דף כ"ג ע"א) קשורה בפיו ולרבנן אין דרך אגודה אלא שהוא נותן מה שבפנים כו' כצ"ל. ומוחק תיבות כמה

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ה"ג ואצלו היא נטבלת כו'. ה"ה עד בזיתים נבללין מתניתין כו'. ה"ו ממנו עליו אם אינו מכיר כו' אותה חבית לא הדא דתימא כו': ו) ה"ז משקה הפה תמן דרך כו' בפיו וכהין אין דרך אגודה ליתור אלא שהוא נותן מה שבפנים כו':

בני משה

ילינן, אלא אם נמלא ביד הפלטר טפוסין הרבה. קאמר ר"מ מעשר מכל טפוס וטפוס ואע"ג דגבי נחתום קאמר ר"מ אפי' מטפוסין הרבה. מפרש ליה הרמב"ם דענין השתנות הדפוסין הוא בסיבת שינוי הבצק כי יש מין זרע חטים שמתפח הבצק ומרבהו ויש מין זרע חטים שאינו מתפח ב"כ ואין הבצק מתרבה ומתגדל. וגוזר הנחתומים לעשות הככרות שוות כדומה קב קמח לכל ככר. ואם הקמח ממין זרע שמתפח הרבה עושה מזה הקב קמח ככר גדול ועושהו בתוך דפוס גדול. ואם אינו מתפח כ"כ עושהו בדפוס קטן. אולם מפני העיקר שבידינו דנחתום מחד גברא זבין ומחד גברא זרע שממין ג"כ אחד לכן יתקן הלחם בדפוס א' יהי' קטן או גדול ואם במקרה נמלא אצל נחתום דפוסין שונים אין מזה הוכחה כלל להתנגד העיקר שבידינו דמחד גברא זבין. אבל פלטר הקונה מנחתומים הרבה וכל נחתום משנה דפוסו לפי ערך מין החטין ממיני הזרע כנ"ל כי אין כל הנחתומים קונין מחד גברא. וז"ש הרמב"ם במתני' וכשנמלא אצל הפלטר דפוסים הרבה משתנים זה מזה נדע שהוא מאנשים רבים וע"כ מעשר מכל דפוס לפי שבכל דפוס מין ממיני הזרע. ודעת ר"י כי אין שינוי הדפוסים בסיבת שינוי הבצק ע"פ הזרע וז"ש הרמב"ם ור"א כי הנחתום בעצמו אפשר ביעשה מעיסה א' בדפוסים משתנים ולק"מ: (ה) לפי גרסתו בפירושו זה מבואר דהאי ר"ש אוסר בת"מ גרסינן במ"ג גבי נחתום אלא ר' תהנית מתכלת לה דקאי אמשנה דלקמן דמיירי בפלטר ובבנ"א בפי' הקצר במ"ג גבי נחתום כתב ול"ג הכא ר"ש שלא פליג על ר"י כצ"ל אלא גרסינן במשנה דלקמן ובמ"ד כתב בכאן גרסינן כו' וב"כ בפי' הארוך. אין זה כ"א שהשומע ביאור המשנה לא העתיק דבריו על הספר כראוי ומציעת הרמב"ם נראה דלא גרס לה האי בפלטר מתני' ופלוגתא דר"ש גבי נחתום כדקאי ומסכך לר"י במשנה כהאי תיובתא דירושלמי אלא כר"מ כאן וכאן בעושה בטהרה היינו כדפרשינן לעיל אות א יעו"ש. ולפ"ז נאמר בדעת הרמב"ם בדברי ר' יהודה. כמו שר"י אוסר במעשר מפני שאני אומר שמא חטים של אמש היו משל אחר כלומר משל שנה אחרת ואין מעשרים מזה על זה. כמו כן דעת ר' יהודה לענין חלה דאוסר משום שמא חטים של אמש לא הוכשרו. והפרים הנחתום מ"מ עם החלה כדי שיפריבנה בטהרה ושל היום הוכשרו ולא הפרים הנחתום לא חלה ולא מ"ע. ושיטת הרמב"ם בדעת ר' שמעון דבהדא פ"ל כר' יהודה דנחתום שעשה מעיסה כמה דפוסים משונים זה מזה ובהדא ס"ל כר"מ דנחתום מחרי גברא זבין לכן אני אומר שמא חטים של אמש היו משל איש אחר כו' ואפי' תימא דמחד גברא זבין את שני החטים שמא של אמש לא הוכשרו והפרים הנחתום וכו' והוי במעשרות תרתי ריעותא לגריעותא. וכן כתבו התום' ב"מ נ"ו ד"ה הלוקח כו' דכיון דאיכא תרתי לגריעותא עכ"ל. לכן ר"ש אוסר במעשר ומתיר בחלה כי בחלה ליכא אלא גריעותא א' מהוכשרו ולא הוכשרו. אבל אפי' מתרי גברא זבין הנחתום לא הוסיף איסור לגבי חלה דהא לא נתחייב בחלה אלא גבי הנחתום. ושפיר פסק הרמב"ם כר"ש גבי נחתום ופסק כר"י גבי פלטר דלא פליגי אהדדי כלל. ועפ"ז יתיישב בידינו לשון הוכחת הרמב"ם לסיליא דברי המשנה מפשטן דבמשנתינו איתא של אמש היו של אחד. והר"מ פירש של שנה אחרת היינו לפי שיטתו אליבא דר' יהודה דנחתום מחד גברא זבין והין כאן חטים משל אחד ומשל אחר. אבל בהלכותיו דפסק כר' שמעון לכן כתב וכתב של אמש הי' של אחד דמשמע של איש אחד. וכן בהל' בכורים פסק כר"ש. והתוי"ט ביים משנה ד' משנה על הרמב"ם דבסוף הל' מעשר פסק כר"י בנחתום ובפלטר ולענין חלה פסק כר"ש בהל' בכורים עכ"ל. אלא אי קשיא אהרע"ב שפיר קמקשה שמפרש בדברי ר' שמעון משני דפוסין אסור ופסק הל' כר"ש ולר' יהודה מפרש דלא חייש לדפוסין הרבה ופסק הל' כר"י. אבל דע דהרע"ב נטה מדעת הרמב"ם ומפרש בשיטת הר"ש דהר"ש מפרש כהידך שינוי שבירושלמי דאף ר' יהודה מודי בה כו' מה ביניהו כו' מפרים מן התנור על התנור איכא ביניהו. וכתב הר"ש משני תנורים כלומר משני דפוסין. ובאמת צ"ע מה ראה הר"ש להוסיף כלומר משני דפוסין. ואם אין זה אלא דפוסין דוקא מדוע כתב בירושלמי בלשון תנורים. והנכון דהירושלמי דוקא תנורים קאמר ולא דפוסין אלא דהר"ש בא לפרש א"ת איכה נדע הככרות אם הם משני תנורים לכן קאמר כלומר משני דפוסין ור"ל שניכר אם הם משני תנורים כעין היכר שבשני דפוסין אבל לא טפוסין ממש. אבל ת"ש מעשר מכל טפוס וטפוס היינו טפוסין ממש. ור"ש ור"י לא פליגי אהדדי כלל. אבל דע דהרע"ב העתיק דברי הר"ש כלשונו ממש. אלא דבדפוס נחסר כמה תיבות בדברי הרע"ב ע"כ יצא לו התוי"ט לקושיות כנ"ל ובאמת צ"ל כלשון הר"ש וז"ל או של אמש כיון דמשני תנורים הוא כלומר משני דפוסין ולק"מ:

כתב יד א'

מתירה כדי ליתן מה שבפנים לחוץ ומה שבחוץ לפנים והיינו כשהיא נראית מבחוץ יבשה או שהפך אותה כדי שתהא נראית לחה אבל לא כשהן לחות עדיין ולכך מחלק בין לחה ליבשה
אבל לכ"ע אין דרכה ליתור מעצמה כו':

(דף כ"ג ע"א) **הלכה ח** אלא לצורך. פי' דהיינו אם נתערב טבלו בחולין שצריך
לתקן ממקום אחר או מוכרין לו אבל לא בענין אחר:

(שם) **הלכה ט** והארץ לא תמכר לצמיתות. פי' דכבר שהפי' שלא תהא מכורה אפי'
אם מכר למי שיהיה לצמיתות דהיינו לנכרי: א"ל כל גרמא אמרה
דאם מכרה חלוטה היא. פי' מדזהירה התורה שלא תמכר משמע שאם מכרה שתהא
חלוטה דאל"כ אמאי הזהירה כיון שאין יכול למוכרה כלל: ר' הונא רובא דצפורין על
ר' זעירא אמר קומי נ"ל למטה קודם ועוד מן הדא דא"ר זעירא: ר' זעירא אמר
קומי עד והא תנינן נ"ל למטה קודם ר' יונה ור' סימון וה"פ דמקשי על ר"מ והתנינן
לוקח ומביא בכורים מפני תקון העולם. פי' היינו כשמכר שדהו לגוי: ויביא בכורים
דבר תורה. פי' אי אמרת אין קנין הרי היא כו' כמו שעדיין לא מכר וא"כ צריך להביא
בכורים ד"ת: ומשני ר' זעירא אמר קומי ר' אבהו אע"ג כו'. מודה הוא דיש לו קנין
נכסים: א"ר בא ואוכל פירות. פי' וא"כ לא הוי כמו שלא מכר עדיין דלענין זה יש לו
קנין שיהא יוצא משל ישראל אלא שאינו יכול לפוטרו מן המעשרות ולפיכך א"צ להביא בכורים
אלא מפני תקון העולם: (ע"ב) ר' יונה ור' סימון כו'. ונותן לשבט ונוטל דמים מן השבט.
פי' דכיון שנגמרו ברשות נכרי אינו נותן לכהן אלא משום מראית עין: והלוקח פירות
מהוברין מן הגוי. פי' אף לר"ש דסבר יש קנין מודה הוא שהוא מפרים מעשרותיו מהלכה
ולכך אינו נוטל דמים מן השבט: מה טעם. פי' על פירות תלושין שנוטל דמים מן השבט:
ומייתי קרא כי תקחו פ) מאת בני ישראל אתה מוציא ואין אתה
מוציא מיד הלוקח מן הגוי: ומבירי כהונה. היינו שנתן לכהן דמים תחלה כדי שיקח
אחר כך התרומות והמעשרות שלו לעצמו עד סך המעות שנתן להם: על הר המלך
לפוטרו מן המעשרות. פי' לפי שהיה בהן רוב כותים והיו סוברים שלמ"ד יש קנין פטור
מן המעשרות לגמרי או שמא על הלוקח שם פירות תלושין רצו להתירו דהיינו שיהא נוטל דמים
מן השבט: אמרו יבוא ר' הושעיא כו': ה"ג ר"מ ור"ש הלכה כר"ש ר"מ ור"י
הלכה כר' יהודא. פי' וכל שכן ר' מאיר אצל שניהם דאין הלכה כר"מ ולמה פסק הלכה
כר"ש: ומשני אלא בגין דתניא כו': צא ולוקחם מן הגוי ועשר עליהן. פי' אלמא
דסבר פירות של גוי הוי טבל מדאורייתא ואין קנין מלמעשרין מיניה על של ישראל: ותני
עלה ר"י ור"ש אומרים יש קנין כו'. ואם כן אסור לעשר מהן על אותן הטבל ואם כן
ר"ש נמי פליג עלייהו בהא והו"א דהוי ר"מ ור"ש תרי לגבי תרי אצל ר"י ור"ש: לפום כן
כו': כאן נ"ל ר' הונא רובה דצפורן על ר' זעירא אמר קומי ר' אבהו: ועוד מן
הדא. פי' מן הדא נמי מוכח דהלכה כר"ש כמו שאפרש: מאן יעבוד דא אלא אבוך.
פי' שמשבח ליה שעשה דבר הגון כזה: ומקשי מחלפא שיטתיה דריב"ל כו'. פי' דהכא
משמע דסבר שאין קנין דהא מצריך ליתן לו מעשרות ולעיל אמר שנוטל דמים מן השבט
והכא משמע בלא נטילת דמים דאם היה מצריך ליתן דמים מאי רבותא: ומשני ר' סימון לא
אמר כן כו' ליתן אלו דאבוך. פי' שהוא פליג וסבר שאין ליתן המעשרות לכהן בלא נתינת
דמים אלמא דריב"ל סבר דהל' כר"ש וזהו הא דאמר לעיל ועוד מן הדא כו': (כ"ד ע"א) ג' שהן
מעשרין שלא ברשות זה שנתערב טבלו בחולין. פי' לפי שזכות הוא לו שהרי
צריך ליקח טבל ולעשר עליו ואין מוכרין טבל לעם הארץ אפילו הוא לצורך לכך ניחא ליה
שיעשר עליו אחר ממקום אחר: וזה שלקח בח"ל וזה שלוקח [מפסקיה] של כותים צ).
פי' דבשניהם הוא נוטל דמים ואם כן לפ"ז אין היזק לבעל הבית במה שעשה זה תרומה
וכן איתא לעיל דתרומות חו"ל נוטל דמים מן השבט: ה"ג זאת אומרת שנוטל דמים מן
השבט דאם אתה אומר שאינו נוטל דמים מן השבט הרי שלא ברשות תרם.

כתב יד ב'

מבחוץ הוא מתירה כדי ליתן מה שבחוץ לפנים ומה שבפנים לחוץ אבל לא כשהן לחות עדיין
ולכן מחלק בין לחה ליבשה (ו):

(שם) **הלכה ט** לא תמכר הא אם נמכרה חלוטה היא. משמע ליה הא לא
תמכר היא אזהרה להמוכר ואם שאינה מכורה למה להזהיר לו.
ור"מ מפרש דאם מכר שיהיה לו לצמיתות דהיינו לנכרי לא תהא מכורה: (ע"ב) ויביא
בכורים דבר תורה. לר"מ פריך דאמר אין קנין לגוי וה"ה כמו שלא מכר ומחויב
להביא דבר תורה: ומשני ר' זעירא אמר קומי ר' אבהו כו': א"ר בא אוכל
פירות. ולפיכך אינו מביא בכורים אלא מתקון העולם: ונותן לשבט ונוטל
דמים מן השבט. כיון שנגמרו ברשות נכרי אין נותן לכהן אלא מפני מראית עין אבל
הלוקח מחוברין מן הגוי אף לר"ש דאמר יש קנין מודה שהוא מפרים מהלכה ולכן אינו
נוטל דמים מן השבט: מיד מכירי כהונה ולויה. היינו הנותן דמים לכהן תחלה כדי
ליקח אחר כך התרומות ומעשרות שלו לעצמו עד כפי סך המעות: ר"מ ור"ש הלכה
כר"ש. ור"מ ור"י הלכה כר"י. וכל שכן ר' מאיר לגבי ר"י ור"ש דאין הלכה כר"מ ול"ל
למימר הלכה כר"ש. ומשני אלא בגין דתני כו': וא"ל צא ולוקחם מן הגוי ועשר
עליה. אלמא דר"ש נמי ס"ל אין קנין: ועוד מן הדא. מוכח נמי דהלכה כר"ש כמו
שמפרש והולך: והבא הוא אמר הכין. דהכא משמע בלא נטילת דמים דאם היה מצריך
ליתן דמים מאי רבותא: ליה אילין דאבוך. שהוא פליג וסובר שאין ליתן המעשרות לכהן
בלא נתינת דמים אלמא דריב"ל סבר הלכה כר"ש וזה שכתב לעיל ועוד מן הדא:
(דף כ"ד ע"א) זה שנתערב טבלו בחולין. וקשה לי ליקח טבל דאין מוכרין טבל לע"ה
לכן ניחא ליה שיעשר עליו אחר ממקום אחר: וזה שלוקח מחוץ לארץ וזה שלוקח
מפסקי' של נכרים. דבשניהם הוא נוטל דמים מן השבט ואין הפסד לבעה"ב במה
שזה הפרים תרומה: את אמרת שאינו נוטל דמים מן השבט. הרי שלא ברשות תרם
ומכאן נמי ראיה דריב"ל סבר כר"ש שהוא נוטל דמים כו': טעמא דר"א. שאוסר של
כותים על של כותים: דמאי אחר רובן. ואף על פי כן אין תורמין מזה על זה משום
חד דלא עישר הכי נמי פירות כותי ודאי דרוב כותים אין מעשרין ואעפ"כ אין תורמין
מזה ע"ז משום חד דמעשר: (ע"ב) ה"ג עציץ שאינו נקוב עשו אותו ספק. אי הוי כגידולי
קרקע ולכן אזלינן לחומרא בכל גווני כמ"ש במתני' מן הנקוב על כו': ויאמר אף מן
הדמאי על הדמאי כנ"ל. פי' כדרך שחוששין שמא הוא מן הפטור על החיוב דקתני תרומה
ויחזור ויתרום הכי נמי ניחוש שמא הוא מן החיוב על הפטור ונימא נ"כ תרומה ולא תאכל
כו': ת"מ של דמאי כספק דימוע ופטור מן הדמאי. דהאי שתרם מן הדמאי על
הדמאי הוי ספק אי הוי תרומת מעשר שנתרמה על החיוב או שאינו אלא כמו שהיה
שנתרמה על הפטור ולכך פטרו מדמאי מספק כמו ספק דימוע שפטרו מן הדמאי:

המקבל פרק ששי

(דף כ"ה ע"א) **הלכה א** שלא לתרום אינו תורם הא אם רצה תורם. ומדתורם
פירותיו של גוי אלמא דישראל יכול להעשות שליח לגוי:
במאמין על ידו. מתני' דמיירי שהנכרי מקיים תרומתו והוי כאלו הנכרי תורם בעצמו:
ה"נ תני ההוכר שדה מן הנפרי מעשר ונותן לו. אם חזר הנכרי ונתגייר או מכר לישראל
מעשר ונותן לו. רש"א תורם ונותן. פי' כיון דנתגייר הוי כישראל ותורם: [אמר נכדו הצעיר
גם כאן תרה"ס כי חיבורו זה הוא לו מהדורא קמא בנוסח אחר]: שכר ממנו שדה.
ואפילו נתגייר מעשר ונותן לו דאפילו מישראל מעשר: החוכר בפירות. שפוסק ליתן
להמהכיר כך וכך פירות והוי הפירות גדילין ברשותו לכן א"צ החוכר לעשר: והשוכר
במעות

פי' דמייתי מכאן נמי ראיה דריב"ל סבר כר"ש שהוא נוטל דמים כו': טעמא דר"א. פי' שאוסר מכל כותים על של כותים היינו בשם [שעשו] פירות א"י דמאי אחר רובן.
פי' לפי שרובן ישראל ופירות ישראל הוי דמאי משום דרוב ישראל אין מפרישין אלא תרומה גדולה ואפילו הכי אין תורמין ומעשרין מזה על זה ולא אזלינן לענין זה בתר רוב אלא
דחיישינן שמא אחד עישר ואחד לא עישר: כן עשו פירות כותי ודאי. פי' אף עשו פירות כותי ודאי משום דאזלינן אחר רובא ורוב כותים אין מעשרין אפ"ה לא אזלינן לענין זה
בתר רובא דלימא דהוי ודאי גמור ומעשרין מזה ע"ז אלא חיישינן שמא אחד עישר ואחד לא עושר: (ע"ב) ה"ג עציץ שאינו נקוב עשו אותו ספק. פי' אי הוי כגדולי קרקע או לא ולהכי
אזלינן לחומרא בכל גווני כדתנן במתני' מן הנקוב על כו' כנ"ל: ה"ג ויאמר אף מן הדמאי על הדמאי כן. פי' כמו שאנו חוששים מן [הודאי] (הדמאי) על הדמאי שמא הוא מן הפטור
על החיוב דקתני תרומה ויחזור ויתרום ה"נ ניחוש שמא הוא מן החיוב על הפטור ונימא תרומה ולא תאכל כו' כמו כן מן [הדמאי] (הודאי) על הדמאי: ספק דימוע עד הפרק ט"ס וכצ"ל ספק
תרומת [מעשר] של דמאי כספק דימוע ופטור מן הדמאי. פי' דהאי תרומת מעשר של דמאי שתרם מן הדמאי על הדמאי הוי ספק אי הוי תרומת מעשר שנתרמה על החיוב או
דהוי כמו שהיה דהיינו שנתרמה על הפטור ולכך פטרו מדמאי מספק כמו ספק דמוע שפטרו מן הדמאי: הדרן עלך פרק הלוקח מן הנתתום

המקבל פרק ששי

(דף כ"ה ע"א) **הלכה א** ה"ג ותני כן המקבל שדה מן הגוי כו': ה"ג שלא לתרום פירותיו אינו רשאי הא אם רצה תורם כו'. פי' אלמא דיכול ישראל להעשות
שליח לגוי מלתורם פירותיו א): א"ר בא במאמין על ידו. פי' דאיירי שהנכרי מקיים תרומתו והוי כמו שהנכרי בעצמו תורם: ה"ג ב) תני החוכר
שדה מן הכותי מעשר ונותן לו אם חזר הכותי ונתגייר או שמכר לישראל מעשר ונותן לו. רש"א תורם ונותן. פי' דכיון שנתגייר הוי כישראל ותורם: שכר ממנו שדה
פי' אפילו נתגייר: מעשר ונותן לו. דאפילו מישראל ממשר: מה בין שוכר לחוכר החוכר בפירות. פי' שפוסק עמו ליתן לו כך וכך פירות לשנה דהוי פירות גדלין ברשותו
ולהכי אין צריך לעשר: והשוכר במעות. פי' שחייב ליתן לו מעות ועכשיו כשנתן לו פירות הוי כמו שנותן לו הפירות בעד החוב שהוא חייב לו ולכך חייב דהוי כפורע חובו
ממעשר

הגהות הגרי"מ פ) בהגהותיו מוחק תיבות ואתיא כדמר ר"א כי תקחו מאת בני ישראל: צ) שם גרס נכרים: א) ושם ומינה אתם עושין שליח ומוחק תיבת אותן: ב) בהגהותיו ליתא תיבת
תני וגם ליתא שם אם חזר הכותי ונתגייר או שמכר לישראל מעשר ונותן לו כל זה ליתא שם:

הגהות הגר"א

כמה דתימר ותיבות ברם הכא ותיבת ליתור הסני': ה"ט נמכרה חלוטה היא
(ע"ב) והתנינן הלוקח מביא בכורים מפני תיקון העולם ויביא בכורים דבר
תורה רז"א קומי ר' אבהו בר"א אע"ג דר"מ אמר אין קנין לגוי בא"י להפקיע
מיד מעשרות מודה הוא הכא דיש לו קנין נכסים א"ר בא אוכל פירות סתם
ר' יונה ר' סימון בשם ריב"ל. כן הוא מחליף הסורוה: ונוטל דמים מן השבט
כנ"ל. ומוחק תיבת ונותן. [בירושלמי של הגר"א ז"ל הי' כתוב ונותן לשבט ונותן דמים מן
השבט ע"כ הוא מוחק תיבת ונותן השני ול"ל ונוטל כמובן וכבר נתקן בדפה"ח]:
ואתיא בדאמר רבי אליעזר כי תקחו מאת בני ישראל כולו מחוק: ואין את
מוציא מיד הלוקח מן הגוי כנ"ל: מה כן אמרינן ר"מ ור"ש הלכה כר"ש
ר"מ ור"י הלכה כר' יהודא אלא בגין דתני וכו' הלכה כר"ש כנ"ל. ומוחק תיבת
אין: כאן גרס מס"ל ע"א ר"ה רובא דציפורן אמר הנהיג ר"ח בציפורן כהדא
כר"ש ועוד מן הדא דאר"ז אבא כנ"ל ז):
(דף כ"ד ע"א) זה שנתערב טבלו בחולין וזה שהוא לוקח מחו"ל וזה שהוא
לוקח מפסקי' של נכרים כנ"ל. ומוחק תיבת כותים: אר"ז ח) זאת אומרת שהוא
נוטל דמים כנ"ל. ומוחק תיבת שאינו: אם אמר את שאינו נוטל דמים מן השבט
הרי שלא ברשות תרם כנ"ל. ומוחק תי' שהוא: (ע"ב) עציץ עשו ח) [אמר נכדו
הצעיר כן הוא נקוד סגול להורות שחסר איזה תיבה או תיבות בין תיבת עציץ ובין
תיבת עשו ולא כ"ב כלל] [ועי' בהביאור שגורס בין עציץ עשו תיבות שאינו נקיב]:
זאת אומרת ספק תרומת מעשר של דמאי כספק דימוע ופטור מן הדמאי כנ"ל י):
ומוחק תיבות דימוע בספק ותיבות פטור כן הודאי:
פ"ו (דף כ"ה ע"א) ה"א ותני כן המקבל שדה כנ"ל. ומוחק תיבת החוכר:
ומינה אתם עושין שליח ולא בישראל כנ"ל. ומוחק
תיבת אותן: הגוי הזה שלא לתרום אינו תורם הא אם רצה תורם א"ר בא
במאמין על ידיו כנ"ל: החוכר שדה מן הגוי מעשר ונותן לו רש"א תורם
ונותן לו שכר ממנו שדה מעשר ונותן לו מה בין שוכר לחוכר החוכר
בפירות השוכר במעות כנ"ל: הנותן שדהו בקבלה לגוי ולכותי אע"פ שלא
הגיע

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ז) ועוד מן הדא פי' עוד ראי' דהלכה כר"ש: ח) א"ר זעירא זאת אומרת שנוטל דמים כו' הרי ברשות תרם כו': ט) פטו אותו כספק והתנינן ס
מקדש ככרם ויקדש מספק בח"ל כד"א מן הודאי כו': י) פי' המפרש ד"ה ז"א עד סוף הפרק מוסגר בשני חצאי לבנה:

בנ"י משה

(ו) שם במשנה הלוקח טבל ממני מקומות כו'. כתב תוי"ט לכן העתיק הרמב"ם כאן
במשנה סתם ולא כתב לשון הכ"ס ותוי"ט בטבל מדונה וכו' משום דבכל ענין הלוקח טבל
פט"ר מדאורייתא וא"כ אפי' הטבל מוטע מותר עכ"ל. ולא ידעתי לסוף דעתו דהא מפרשי האי
נצורך היינו שנתערב לחבירו חולין מוטעין בטבל מרובה. ומי יימר דהאי טבל הוא הלקוח ולא
מתוך שדותיו. ובתוי"ט הנ"ל כתב ומ"ש הכע"ב ולוקח לחבר כן הוא שלשון בירושלמי וכן העתיק
הרמב"ם ונראה דלאו דוקא אלא ה"ה לנאמן על המעשרות עכ"ל. לדבריו איך יפרש פי' הר"מ
כאן שדייק וכתב וז"ל מ"ם אלא לצורך על תנאי שני שלא ימכרנו אלא לתלמיד חכם כו' עכ"ל.
הרי דייק וכתב תנאי שני ודייק ומפרש ואמר תלמיד חכם איך נאמר דהוא לאו דוקא אלא ה"ה
לנאמן על המעשרות:

אבל

כתב יד א'

ממעשר: המקבל למחצה כו'. עד כדון נכרי. כותי. פי' דבמקבל אין חילוק בין ישראל לנכרי וכותי אבל בחוכר יש חילוק דהיינו בישראל תורם ובנכרי מעשר מבעיא ליה בכותי מאי דינא: ה"ג בקבלה לגוי ולכותי אף עד שלא הגיע לעונת המעשרות מעשר על ידו. פי' כשהגיע [עונת] המעשרות היה ברשות הגוי אפילו הכי צריך לעשר על ידו דקנסו כדי שלא יתן לגוי: ולמי ג) שאינו נאמן על המעשרות עד שלא באו לעונת המעשרות כו'. פי' דאז יש חילוק בין בא לעונת המעשרות ברשותו או לא אלמא דגוי וכותי כי הדדי נינהו והוא הדין גבי חוכר נמי אין חילוק בין גוי לכותי: במקום שישראל מצויין. פירש דהוי ליה ליתן לישראל בקבלה במקום שאין ישראל מצוין מיבעיא ליה אי קנסו או לא: שאל לרבי יוחנן כו'. פי' על מקום שאין ישראל מצויין אי קנסו או לא: א"ל כו'. פי' אפילו אין ישראל מצויין אסור להשכיר לגוי: שאל לריב"ל ושרא ליה מינה את שמע להשכיר כר' יוסי כנ"ל. פי' דמדשרי ריב"ל אלמא סבר כאינו אסור להשכיר אלא בתים ולא שדות דאית תנא דאוסר להשכיר לגוי אפילו אינו בית דירה כלל כמו שדות: סבר ריב"ל מקום שאין ישראל מצוין כהדא סוריא צריכין לעשר על ידיהן או לא. פי' דמיבעיא ליה אליבא דריב"ל אם התיר דוקא כשאין ישראל מצויין כלל אבל כשישראל מצויין כמו בסוריא שאינו מצוי הרבה ישראל מקרי מצויין וצריך לעשר על ידיהן או לא דאפי' כמו סוריא מקרי נמי אין מצויין: ופשיט נשמעינה מן הדא ר' חגי כו'. פי' [עשתור] ד) הוי כמו סוריא שאין ישראל הרבה מצויין אבל מצויין ישראל מעט ואפילו הכי התירו שלא לעשר על ידיהן: ה"ג א"צ ליישר על ידיהן ועוד מן הדא כו'. ותיבת מינה את שמע להשכיר כר' יוסי מיותר כאן וצ"ל למעלה קודם סבר ריב"ל: ה"ג והורין ליה להשכיר כר' יוסי לעשר על ידיהן שאינן מעשרין על ידיהן כו'. ותיבת הא מיותר: קבל ממנו שדה לקצור בחיטין. פי' שקיבל ממנו שדה זרועה ליתן לו חטין ויקח לו בשכר קצירה חלק ממנה דהיינו מחצה או שליש או רביע: ענבים לבצור כו'. מעשר ונותן לו. פי' אם קבל כן מן הגוי: ומקשי איתא חמי עד שלא זרע חולק. פי' דאם קבל מן הגוי קודם שזרעה שגדל הכל ברשות ישראל קתני במתני' דחולק: משזרע מעשר. פי' דהשתא שנזרעת ברשות הגוי מעשר ותיבת תורם נ"ל חולק: ומשני ר' חנינא (ע"ב) תקנו במקבל. פי' כמקבל מן הגוי עד שלא זרעה ש"א יסא צריך לעשר על ידו כדי שלא יהא חבור א"י. ברם הכא זרועה היא. פי' ואפילו לא יקבל הוא נמי לא תביר ולפיכך צריך לעשר: ה"ג שדה לקצור בשבלין. פי' ליתן לו חלקו כשהן עדין שבלים קודם גמר מלאכה: ענבים לבצור כו'. לפיכך מניח כמו שהן. פי' שלא בא החיוב תרומה עדיין כשהיה בידו: הא מאותו המין כו'. פי' דדייק מדקתני בזמן שנתן לו מאותו השדה ומאותו המין אלמא דתלי דוקא בשניהם שיהא מאותו השדה ומאותו המין וכן קתני בהדיא במתני' אלא דניחא ליה למידק מרישא אף דקתני בסיפא בהדיא: תני ר' חייא כו'. מעשר ונותן לו. פי' שאינו תלוי אלא באותו שדה דהיינו אם הוא מאותה שדה תורם ואם לאו מעשר בין שהוא מאותו המין או לא: ה"ג מתני' כר' יהודה. פי' מה דדייק ממתני' היינו כר' יהודה דר"י אמר כן במתני': ומה דתני ר"ח בחכמים ופליג כנ"ל. פי' והיה צריך לומר דמה דתני ר"ח היינו כחכמים וע"ז אמר ופליג פי' מי פליגי חכמים אר' יהודה והא כל אימתי לפרש ומשני דבאמת לא פליגי אלא מתני' במקום שנהגו לעשות שעורין כפלים בחטין. פי' לפיכך יש חילוק בין אותו המין למין אחר כיון שחלוקין זה מזה הרבה וכיון שנותן לו בעד ט"ו סאה חטין ל' סאה שעורין נראה כפריעת חוב ומה דתני ר"ח כו': ותיבת ופליגי אתינן מתני' במקום פלוני נהגו מיותר וצ"ל אלא מתניתין במקום שנהגו כו': הבא את אומר תורם כו'. פי' דמקשי מפני מה במקבל אין חילוק בין ישראל לגוי ובחוכר חילק דבישראל תורם ובנכרי מעשר: ה"ג ולא תפשה מדת הדין בחוכר מישראל. פי' דמן הדין אפי' בחוכר מישראל היה צריך לעשר אלא שהקילו בחוכר מישראל: מתני' מסייעא לחברייא נ"ל לר' לא: החוכר שדה מן הגוי נ"ל מן הישראל: תורם ונותן לו כו'. ה"ג הא רבנן אמרין קנסו חכמים בחוכר מן הגוי כו' ורמ"א קנסו חכמים אף בחוכר מישראל ויש קנס בישראל. פי' אי תימא דטעמא דמעשר בחוכר מן הגוי משום קנס אם כן לר"מ נ"ל דאף בישראל קנסו וע"ז מקשי וכי יש קנס בישראל אלא כיני רבנן אמרי תפשה מדת הדין בחוכר מן הגוי ולא תפשה מדת הדין בחוכר מישראל ר' מאיר אומר אף תפשה מדת הדין בחוכר מישראל כנ"ל. פי' דהשתא דמן הדין הוא מעשר אלא דלרבנן הקילו ולר"מ לא הקילו ספיר: מתני' מסייעא ליה לר' לא נ"ל לחברייא החוכר שדה כו': (דף כ"ו ע"א) את בר נש דימר הדא מילתא. פי' דהקילו לו בחוכר מן הגוי יותר מדין תורה: אלא כיני קנסו כו' רש"א אף לא קנסו חכמים בחוכר מן הגוי. פי' והעמידו על דין תורה: לישראל אחר מותר נ"ל תורם. פי' הוא סיום הברייתא דלעיל ואתיא לרבנן דבחוזר הנכרי ונתגייר או מכרן לישראל לכ"ע תורם ומפריש הכא דהך סיפא ניחא בין למ"ד תפסה ובין למ"ד קנסו דלמ"ד תפסה הכא כיון שנתגייר או מכר לישראל הקילו ולמ"ד לא קנסו אלא בידו פי' כשהוא בידו של נכרי ולא כשמכרה לישראל או נתגייר: ה"ג לא קנסו אלא בידו. מן המסיקין שנו. פי' האי המקבל שדה אבותיו היינו שנגזל מאבותיו לפיכך קנסו אותו כדי שיפדה אותו כי לא יניח אותו ביד הכותי מחמת חביבת שדה אבותיו:

(דף כ"ו ע"א) הלכה ב מתיבין כו'. במה קנו. פי' דמקשי על מתני' דקתני שע"מ כן באו על זה מקשי שאפי' באו על מנת כן במאי קנו: ה"ג אמר להם אין אתם מודים לי שאם התנו ביניהם שהמעשרות שלהן אפי' התנו במה קנה שתקנה לך מעשרותיו אוף הכא ה) נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה (שתקח) [שתקנה] לך מעשרותיו. פי' כיון דעל מנת כן באו שניהם ידעו מזה הוי כאלו התנו: חולקין במעשרות למינ צרכה כו'. פי' דרבנן סברי דאפילו מישראל חולקין במעשרות אלא דהכא אשמעינן דאפי' לר"א דאמר גבי ישראל המעשרות שלהן מודה הוא גבי כהן מכהן שחולקין כו': מעשר שלהן נ"ל המעשרות שלהן: או שלי ושלך מותר. פי' דמן הדין הוי המעשרות לבעלים דהיינו הכהן וכשהכהן נותן לישראל בעד טרחתו מותר: ה"ג שלך מותר שלי אסור שלי ושלך אם קבלה ממנו כדרך המקבלין כו'. פי' דמן הדין בכהן שקבל שדה מישראל חולקין במעשרות ולפיכך כשנותן הכל לישראל מותר אבל יש נותן הכל לכהן הוי כמו כהן המסייע בבית הגרנות שהוא נותן לו המעשרות בעד טרחתו לפיכך אסור ואפי' בשלי ושלך אינו מותר אלא כשקיבלה ממנו כדרך המקבלין פי' שאינו נוטל בשביל הטרחא: ומקשי בלא כך אין המעשרות
שלהם

כתב יד ב'

במעות. שפוסק ליתן לו מעות וכשנותן לו פירות הוי כפורע חובו במעשר: כותי נישמעינה מן הדא. דבחוכר מחלק בישראל תורם ובנכרי מעשר מבעי ליה בכותי מאי דינא: ה"ג אע"פ שלא הגיע לעונת המעשרות. דמשהגיע עונת המעשרות היה ברשות הגוי אפילו הכי צריך לעשר משום קנס שלא יתן לגוי. אלמא דגוי וכותי כהדדי נינהו וה"ה בחוכר נמי אין חילוק בין גוי לכותי: במקום שישראל מצוים. קנסוהו כדי שיתן לישראל בקבלה ובמקום שאין ישראל מצוים מבעי ליה אי קנסו או לא: ה"ג מבא את שמע להשכיר כר' יוסי. מדשרי ריב"ל אלמא סבר שאינו אסור אלא שכירות בתים ולא שדות: ה"ג כהדא סוריא צריכין לעשר. מבעי ליה הא דשרי ריב"ל מקום שאין ישראל מצוין היינו שאינו מצוין כלל אבל כמו סוריא שמצויו ישראל מעטים אם נקרא מצוין או לא: נשמעינה מן הדא. [אמר נכדו הצעיר לא ידע המעתיק לקרות והניח ריווח [לאחר תי' הדא] והנראה שצ"ל דבר עשתור הוי כמו סוריא שאינו מצוים ישראל כ"א מעט ואין צריך לעשר על ידיהם]: קבל ממנו שדה לקצור בחיטים. קיבל מן הגוי שדה זרועה לקצור ויטול שכר הקצירה מחצה מהחיטין או שליש ורביע ושאר החיטין יתן להגוי מעשר ישראל החיטים ויתן לו לגוי: עד שלא זרע חולק. דאם קיבל מן הגוי שדה קודם הזריעה וגדל הכל ברשות ישראל אמרינן דחולק והשתא שנזרעה ביד הגוי תאסר במעשר: (ע"ב) שדה לקצור בשבלין. שיתן לו חלקו בשבלין קודם גמר מלאכתן למעשרות לפיכך מניחן כמות שהוא: הא מאותו המין שלא מאותו שדה. וכ"ה בהדיא במתני' אלא דניחא ליה למידק מרישא אף דקתני בסיפא: בין באותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו. ואין הדבר תלוי אלא אם הוא מאותו שדה או משדה אחרת: ה"ג מתני' כר' יהודא מה דתני ר"ח כחכמים ופליג. הא דדייק לעיל ממתני' הא מאותו המין שלא מאותו השדה כו' הוא כר' יהודא דר' יהודא אמר כן במתני' ואם כן הא דתני ר"ח היינו כחכמים וע"ז אמר ופליג כלומר מי פליגי חכמים על ר' יהודא והא כל אימתי הוא לפרש (א): מתני' במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים כחיטים. משני לכן מחלק במתני' בין אותו המין למין אחר כיון שהוא נותן עבור סאה חיטים שני סאים שעורים נראה כפריעת חוב: הבא את אמר תורם. מקשה מפני מה במקבל אינו מחלק בין ישראל לגוי ובחוכר הוא מחלק גבי ישראל תורם ובנכרי מעשר: ולא תפשה מדה"ד בחוכר מישראל. דמן הדין אפי' חוכר מישראל צריך לעשר אלא שהקילו בחוכר מישראל: ה"ג הא רבנן אמרין. קנסו חכמים בחוכר מן הגוי ור"מ אומר קנסו חכמים אף בחוכר מישראל ויש קנס מישראל. כלומר אי תימא טעמא דחוכר מן הגוי מעשר משום קנס א"כ לר' מאיר אף בישראל קנסו וכי יש קנס בישראל: ה"ג ר' מאיר אומר אף תפשה מדת הדין בחוכר מישראל. (מוחק תיבת אין) דהשתא הוא מעשר מן הדין אלא דלרבנן הקילו ולר' מאיר לא הקילו: (דף כ"ו ע"א) איתי בר נש מיימר הדא מילתא. דבחוכר מן הגוי הקילו יותר מדין התורה: ומשני אלא כיני קנסו חכמים. דאין זה אלא משום קנס ורש"א אף לא קנסו והעמידו על דין תורה: מ"ד תפסה ניחא. מפרש דהאי סיומא דברייתא דלעיל ניחא בין למאן דאמר תפסה ובין למאן דאמר קנסו דלמאן דאמר תפסה הכא כיון שנתגייר או מכר לישראל הקילו ולמאן דאמר לא קנסו אלא בידו היינו דבעוד בידו של נכרי ולא כשמכרה לישראל או שנתגייר: מן המסיקין שנו. האי המקבל שדה אבותיו היינו שנגזל מאבותיו וקנסו אותו שיעשר כדי שיפדה אותה ומחמת חביבות שדה אבותיו לא יניח ביד הכותי:

(שם) הלכה ב ה"ג אלא אוף הכא סתמא נעשה כאומר. וז"ש במתני' שע"מ כן באו ושניהם ידעו מזה הוי כאלו התנו: חולקין למעשרות למי נצרכה לר"א. דאילו לרבנן הא אמרי אפילו מישראל חולקין במעשרות אלא לר"א דאמר מישראל המעשרות שלהן מודה בכהן מכהן שחולקין: או שלי ושלך מותר. דמה"ד המעשרות לבעלים וכשהכהן נותן לישראל בעד טרחתו מותר: ה"ג שלי אסור ושלך מותר שלי ושלך אם קיבלה כו'. דמה"ד חולקין במעשרות לפיכך כשהכהן נותן הכל לישראל מותר אבל אם נותן הכל לכהן אסור דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות כו' ואפילו בשלי ושלך אינו מותר א"א כשקבלה כדרך המקבלין שאינו נוטל כלל בשביל הטרחא: בלא כך אין המעשרות שלהן. מקשי הא מן הדין חולקין במעשרות ואמאי מחלק אם
קבלה

הגהות הגרי"מ ג) בהגהותיו גרס לישראל: ד) הנראה שכן צריך להיות כמו שהגהתי: ה) בהגהותיו גורס סתמא נעשה כאומר:

הגהות הגר"א

הגיע לעונת המעשרות מעשר על ידו לישראל שאינו נאמן על המעשרות כנ"ל. ומוחק תיבת ולמי: שאל לריב"ל ושרא לי' מכא את שמע להשכיר כר' יוסי סבר ריב"ל כו' כנ"ל: כהדא סורא צריכין לעשר על ידיהן נשמעינה מן הדא כו' כנ"ל ומוחק דהא סורא: מינה את שמע להשכיר כר' יוסי כולו מחוק. [הגר"א ז"ל גורס המאמר הזה גבי המאמר שאל לריב"ל ושרא לי' כנ"ל]: להשכיר כר' יוסי לעשר על ידיהן שאינן מעשרין על ידיהן כנ"ל. ומוחק תיבת הא ותיבת אינן: עד שלא זרע חולק כנ"ל. ומוחק תיבת תורם: (ע"ב) שדה לקצור בשבלין ענבים לבצור כנ"ל. ומוחק תיבת בשחרי: מתני' כר' יהודה כנ"ל כ). ומוחק תיבת כרשב"ג: כחכמים ופליג אלא מתניתין במקום שנהגו לעשות כנ"ל. ומוחק תיבות ופליגא אתינן ותיבת פלוני: מתניתא מסייעא לר' לא כנ"ל. ומוחק תיבת לחברי': מן ישראל תורם ונותן לו כנ"ל. ומוחק תיבת הגוי: ה"ג ל) ולא קנסו חכמים בחוכר מישראל רמ"א קנסו חכמים בחוכר מישראל ויש קנס בישראל אלא כיני רבנן אמרי תפשה מד"ה בחוכר מן הגוי ולא תפשה מד"ה בחוכר מישראל ור"מ אמר תפשה מד"ה בחוכר מישראל מתניתא מסייעא החוכר שדה מן כנ"ל. [אמר נכדו הצעיר: מחק תיבות לר' לא ולא נ"ב מה שגרס הלופיכן והנראה שצ"ל ורמ"א תפשה מד"ה בחוכר מישראל מתניתא מסייעא לחברייא החוכר שדה כו']:

(דף כ"ו ע"א) אלא כיני קנסו חכמים כנ"ל. ומוחק הה"א של תיבת הכיני: שמכרן לישראל אחר תורם כנ"ל. ומוחק תיבת מותר: מ"ד קנסו לא קנסו אלא בידו אמר ר' יוחנן כנ"ל: ה"ג מתניתא מסייעא לחברייא מוחק תיבות לר' לא: ה"ב ה"ג שאם התנו ביניהן שהמעשרות שלהן אפי' התנו במה קנו שתקנו לך מעשרות אלא אוף הכא סתמא נעשה כאומר שהקנו לך מעשרותיו אמר לי' אופנא לית לון אופנא לית סתמא נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו: או שלי ושלך מותר בהן שקיבל כנ"ל מוחק תיבת אסור: שיהו המעשרות שלי אסור ושלך מותר שלי ושלך אם קבלה ממנו כנ"ל מ):
אלא

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל כ) מתני' כר' יהודה מדתני (נ"ל מה דתני) ר"ח כו': ל) החוכר שדה מן הישראל תורם כו'. לישראל אחר תורם מ"ד תפסה כו' מ"ד קנסו קנסו בידו כו': מ) שלך שלי ושלך אסור שלי שלי ושלך אם קבלה כו':

בני משה

(א) אבל הר"ש מפתיק התוספתא סתמא דחכמים פליגי על ר' יהודה. וכ"כ בפי' הארוך בשטות אלי' ובחוכר מישראל יש ד' פלוגתות. אין זה כי אם יש לו גירסא אחרת או פירוש אחר בדברי ירושלמי הללו. ואם דחכמים פליגי על ר' יהודה אין הלכה כר' יהודה. והנה הכסף"מ שפירש בשיטת הר"ש (ע"כ שאין) לפסוק הלכה כר"י. ומו"ע בא כתמתים וז"ל והרע"ב לא כתב אם הלכה כן אבל הרמב"ם כתב וכו' עכ"ל:

אבל

כתב יד א'

של.הם. פי' הא מן הדין חולקין במעשרות ואמאי מחלק אם קבלה כו' כיון שהדין כן: ומשני אלא כיני כנ"ל: שלך שלי ושלך. פי' בין אם נותן הכל לישראל ובין כשחולקין מותר דהכהן אינו נוטל כ"א מדינו ונ"ל שהוא מסייע בבית הגרנות שלו: אם קבלה ממנו כדרך המקבלין כו'. פי' דהיינו כשהכל לכהן אז יש חילוק בין אם קבלה כי היכי דלא יהא הכהן מסייע בבית הגרנות: ה"ג המעשרות של זה אסור ישראל שקיבל שדה מישראל אמר ע"מ שאטלם אני ואתה ואתנם לזה מותר: ומקשי ולא דא היא קדמיתא. פי' דיון דהניחם איירי בישראל שקיבל מישראל אמאי ברישא אסור וכאן מותר: ומשני א"ר אחא קדמייתא בכהן. פי' ולפיכך אסור דהוי כמו מסייע בבית הגרנות כיון שנוטל הכל ונותנם למי שהוא רוצה: (ע"ב) א"ר יוסי הא דתימר מותר כו'. פי' ושניהם איירי בישראל שקיבל מישראל ואפילו הכי אסיר כשלא קבלה ממנו כדרך המקבלים כו' כדמפרש שאין שישראל רשאי ליהנות מכח מעשרותיו שהוא נותן לכהן והכא הרי נהנה אם לא קבלם ממנו כו': יתנם לכל מי שירצה. פי' להכי הוי שלו שמותר ליתן לאיזה שירצה אבל לא בטובה: יטלו בע"כ פי' אלמא דניטלין אף שלא בטובתו: ומשני באומר אי אפשי כו'. פי' כיון שאינו רוצה כלל ליתן לכהן יתן בע"כ אבל כשרוצה ליתן לכהן יתן למי שירצה והיכא למימר אפי' בטובתן: ומייתי ראיה הדע כו'. הילך סלע זה כו'. פי' אלמא דמותר ליקח הסלע מישראל ליתן לפלוני כהן אלמא דמניא מעשרותיו בטובת הנאה: ומשני פתר לה ברוצה ליתנו כו'. פי' דכיון דבלא זה היה נותן לו אלא דהשתא נותן לו כולו אינו ניכר הדבר ומותר ליקח סלע אבל אם לא היה נותן לו כלל בהא סבר ר' יוחנן דאסור ליתן לו בטובת הנאה: ה"ג כהדא כהן לישראל מה ריב"ח אמר. פי' דהא חזינן דר' יוחנן אוסר אפילו אם ישראל נותן לישראל סלע כדי שיתן לבן בתו כהן והיכא דבלא"ה היה נותן לו אלא שהיה נותן לו חצי והוא נותן לו סלע כדי שיתן לו כולו מותר ה"ה לריב"ח שאסר בכהן ליתן לו סלע כדי שיתן לו המעשרות מותר הכהן ליתן לו סלע כיון שהוא נותן לו בלא זה חצי המעשרות ואינו ניכר מה שנותן לו שהוא בשביל המעות כמו בישראל לישראל לר' יוחנן או לא: ולא אגיבון. פי' שלא השיבו כלום: למה הוא אסור כו' אף ר' יוחנן כו'. פי' וכיון שאוסר מפני מראית עין בישראל לישראל ואפילו הכי כשאינו ניכר מותר הכי נמי לר"י בר"ח בכהן לישראל כשאינו ניכר מותר: א"ר בון חילול קדשים יש כאן כו'. פי' ואם כן אפילו כשאינו ניכר אסור: ועוד מן הדא. פי' מן הדא נמי שמעינן שאפילו אינו ניכר אסור דתני הכהנים כו' ו): הרי זה מקודשת אפילו ישראל. פי' אלמא דמותר הישראל ליתן מעשרותיו למי שירצה בטובת הנאה ולפיכך הו מקודשת דהוי כמו דמים שלו דאם לא כן שאין לישראל בה אפילו טובת הנאה אמאי מקודשת: ומשני פתר לה בתרומה שנפלה לו מבית אבי אמו כהן. פי' דהסיא ודאי שלו שמותר למוכרה וליטול הדמים שלו לעצמו: המעשרות שלו. פי' דהיורי שיירי המעשר לעצמו: ומיבעיא ליה מהו שימכרם לכהן. פי' אם יכול ישראל למכור מעשר שדותיו לכהן או לא: ופשיט נשמעינה מן הדא כו': (דף כ"ז ע"א) והאיך אפשר עד כהן שמכר שדה לישראל מיותר. ואפשר דשייך לעיל (בדף כ"ו ע"א) אחר התנו במה קנו וכו"ל אפילו התנו במה קנו. והאיך אפשר לאדם למכור מעשרות שדהו לחבירו: וע"ז משני והאיך אפשר לאדם למכור אויר חורבתו לחבירו אלא תיפתר באומר תלוש מן החורבה הזו שתקנה לך אוירה והכי נמי באומר תלוש מן הקרקע הזה שתקנה לך מעשרותי אוף הכא שתמא נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתקנה לך מעשרותי: ואפילו ביורשין שאינן מד"ת. פי' נמי המעשרות שלהן כיון דאמר ליורשיו מסתמא אכל יורשין אמר בין שהן מד"ת או לא: ה"ג שיהא המעשרות שלו כל זמן שהוא לפניו. פי' ז) כל זמן שהוא לפניו המעשרות שלו: מכרה לאחר אין לו במעשרות. המגרש את האשה והחזירה כו': ה"ג מ"ד לכתובה ח) ולתנאין יש לו במעשרות. פי' דהוי כמו שלא מכרה כלל: מ"ד לכתובה ולא לתנאין אין לו במעשרות. גופה נעשית ישראלית אפילו הכי

כתב יד ב'

קבלה כיון שהדין כן: ומשני אלא כיני שלך שלי ושלך. בין אם נותן הכל לישראל ובין כשחולקין מותר דהכהן אינו נוטל כ"א מדינו ונ"ל שהוא כמסייע בבית הגרנות: שלי אם קבלה ממנו כדרך המקבלים. וכשהכל לכהן אז יש חילוק בין אם קיבלה וכו' [נ"א קבלה וכו'] שלא יהא ככהן המסייע בבית הגרנות: ולא דא הוא קדמייתא. הא שניהם איירי בישראל קיבל מישראל: ה"ג א"ר אחא קדמייתא בכהן. לפיכך אסור כיון דנוטל הכל ונותן למי שרוצה הווי כמסייע בבית הגרנות: (ע"ב) א"ר יוסי הדא דתימר מותר. משני דשניהם איירי בישראל שקיבל מישראל וכשלא קיבלה כדרך המקבלים אסור דאין הישראל ראוי להנות מכח מעשרותיו שנותן לכהן והרי נהנה: כהדא כהן לישראל מה ריב"ח אמר. כמו לר' יוחנן דאוסר אפילו בישראל נותן לישראל סלע כדי שיתן לבן בתו כהן וברוצה ליתנו לשניים מתיר ה"ה לריב"ח שאוסר הכהן ליתן לו סלע כדי שיתן לו המעשרות מתיר ברוצה ליתנו לשניים או לא: אוף ר' יוחנן אית ליה ישראל לישראל מפני מראית העין. ואפילו הכי ברוצה ליתנו לשניים שאינו ניכר מותר הכי נמי לריב"ח בכהן לישראל כשאינו ניכר מותר: הילול קדשים יש כאן כו'. ואם כן אפילו כשאינו ניכר אסור ועוד מן הדא נמי שמעינן שאפילו אינו ניכר אסור דתני הכהנים: (דף כ"ז ע"א) ואפילו ביורשין שאינן מד"ת. נמי המעשרות שלהן כיון דאמר ליורשיו על כל יורשיו אמר בין מד"ת או אינן מד"ת: בין לתנאים יש לו במעשרות. דהוי כמו שלא מכרה כלל: [אמר נכדו הגאון. הנראה שכנ"ל כשאת לישראל חולקין במעשרות. דגופה נעשית ישראלית אפילו הכי כשנתארמלה וחזרה להיות כהנת הוי כלקחה והמעשרות שלה וקשיא לר' חייא ומשני כאן שמכר כאן שקבל. דהתם איירי שמכר השדה לאחר אלא שהתנה עמו שיהא המעשרות שלו כ"ז שהוא לפניו לפיכך כשמכר לאחר פסק זכותו מן השדה אף כשחזר ולקחה ממנו אין לו עוד במעשרות אבל לא מכרה כהנת השדה אלא שישראל קבלה ממנה וכל שנה הוי קבלה בפ"ע כשהיא כהנת הוי כמו קיבל ישראל מכהן וכשהיא ישראלית היינו שנשאת לישראל הוי כמו קיבל ישראל מישראל: התמן יצאת מרשות שניהם. דאין השדה השתא ברשות לוקח ולא המעשרות ברשות המוכר. אבל בכהנת אף שנשאת לישראל ויצתה השדה מרשות הכהנת אבל עדיין הוא ברשות הלוקח לכן כשנתארמלה חזרה לתחלתה וחייב הלוקח ליתן לה המעשר: לעולם אינו יכול למחות. דהא יוכל ליקח המעשרות בשארי השנים א"נ טעמא דאינו יכול למחות דא"כ לא יהי' יכול לזרוע קנים לעולם אבל כשאמר לו ד' וה' שנים יכול לזרוע אח"כ: ישראל שמכר שדה לכהן כו' מותר. דגבי כהן הוי כשאר דמים שלו ומותר ליתן המעשרות לכל מי שירצה: כאן שזיכהו בדבר שהוא ברשותו. שהמעשרות ברשות הכהן והוא זוכה בהן לכן מותר ליתן אפילו לישראל אבל כשהכהן מכר לישראל המעשר הוא ברשות ישראל ואין [הוא] עצמו זוכה בהן עדיין ואיך יכול לזכות זה להישראל:

(ע"ב) **הלכה ג** בגמ' ה"ג צריך הקרתני לעלות. (מוחק תיבת יכול). שאין מוכרין מ"ש ואפי' אם יפדה אותן צריך להעלות הדמים לירושלים (ב):

(שם) **הלכה ד** ה"נ והמעשרות שלי מותר. דהא הכהן אינו עושה מאומה לישראל בשביל המעשרות שנותן לו ואין בזה משום כהן המסייע כו' וגם אין בזה משום רבית דהא הישראל אינו רשאי ליקח מעות כדי ליתן לאיזה כהן שהרי טובת הנאה אסור לישראל: ישראל שנתן מעות לכהן. הוי כמסייע בבית הגרנות לכך אסור עד שיקבל כדרך המקבלין: כאן במרוית לו. הזמן שאינו נותן לו מיד ונמצא בשכר המתנת מעות נותן לו המעשרות והוי רבית אבל מישראל לכהן והכהן נוטל המעשרות לא הוי רבית דאין זה נחשב דמים לכהן:

(דף כ"ח ע"א) **הלכה ה** גדיש של חיטין. מיותר: [אמר נכדו הגאון. בתוך הירושלמי גרר על המחק ומקים כנפנים]: ה"ג טעמא דב"ש אין

כיון שחזרה להיות כהנת דהיינו שנתארמלה הוי כלקחה והמעשר שלה וקשיא לר' חייא: ומשני כאן שמכרה כו'. פירוש דהתם איירי שמכר השדה לאחר אלא שהתנה עמו שיהא המעשרות שלו כל זמן שהוא לפניו ולפיכך כשמכר לאחר שפסק זכותו מן השדה אף כשלקחה ממנו אחר כך אין לו במעשרות אבל הכא איירי שלא מכרה הכהנת שדה זו אלא שקבל ישראל ממנה ואם כן הוי כל שנה קבלה בפ"ע דהיינו כשהיא כהנת הוי כמו שקיבל ישראל מכהן וכשהיא ישראלית דהיינו שנשאת לישראל הוי כמו ישראל לישראל: ומקשי והתני ר' חייא מכרה. פי' הא דינא גופא תני במכרה דהיינו שמכרה הכהנת את השדה לישראל שיהא המעשרות שלה ואחר כך נשאת לישראל שאינה ראויה למעשרות ואין המעשרות שלה ואחר כך נתארמלה דחזרה לתחילתה ומינה קשיא לר"ח דהא הוי דומיא דמכר לאחד וחזר ולקחה הימנו: ומשני תמן יצאה מרשות שניהן כו'. פי' דהתם איירי שהלוקח התנה עם המוכר שיהא המעשרות שלו כל זמן [שה"א] לפניו ומכר הלוקח דאין השדה השתא לא ברשות לוקח ולא היו המעשרות ברשות מוכר אבל הכא אף שהכהנת מכרה ונשאת לישראל יצתה אותה השדה מרשות הכהנת ולכך אינו מחויב ליתן לה המעשרות כל זמן שהיא נשואה לישראל אבל עדיין היא ברשות הלוקח שלא יצאה ממנו מעולם ולפיכך כשנתארמלה שחזרה (לרשות) [להיות] כהנת חזרה לתחילתה וחייב הלוקח ליתן לה המעשרות: יכול הוא למחות בידו. פי' שהוא מפקיע מן המעשרות אבל כשאמר לו שיהא העשרות שלו לעולם יכול הוא ליקח בשאר השנים אי נמי כשהתנה עמו שיהא המעשרות שלו לעולם היינו טעמא שאינו יכול למחות בידו דא"כ לא יוכל ליזרע קנים לעולם אבל כשאמר לו ד' או ה' שנים יכול ליזרע אחר כך: על מנת שיהא המעשרות שלי כו'. דהיינו שהכהן יתן לישראל המעשרות מותר דהכהן מותר ליתן המעשרות למי שירצה דהוי אלו כשאר דמים שלו: לעולם אסור. ומפרש טעמא שאין כהן עושה כהן. פי' דהוי כמו שהוא עושה אותו כהן כיון שהוא נותן לו המעשרות לעולם והוי גנאי: כאן זיכהו בדבר שהוא ברשותו. פי' שהמעשרות אצל הכהן וזכה בהן לפיכך מותר ליתן אפילו לישראל אבל כשמכר השדה לישראל שהמעשר הוא אצל ישראל ואין הכהן עצמו זוכה בהן לפיכך אינו יכול לזכות בהן לישראל:

(שם ע"ב) **הלכה ג** ה"ג ברם הכא צריך הקרתני לעלות וכו'. פי' לפי שאין מוכרין מעשר שני ואם יפדה אותן צריך להוליך המעות:

(שם) **הלכה ד** מעתה אין יסבור מיותר וכנ"ל ר' יהודא כחכמים דאי כר' אליעזר האמר המעשרות שלהן שעל מנת כן באו. פי' ואפילו בכהן מישראל והאיך אמר הכא ישראל שקבל מכהן ומלוי משמע דוקא בכה"נ ולא בכהן מישראל: וע"ז אמר והכא כהן ולוי כו': ה"ג והשוכר באחריות הנותן: ה"ג אמר לו המעשרות שלי פחתו או הותירו שלך. פי' שהכהן התנה עם ישראל שיתן לו המעשרות ופחת או הותיר לישראל בעד טרחתו לפיכך מותר שאין הכהן עושה לו מאומה בעד המעשר שנותן לו ואין בזה משום מסייע בבית הגרנות וגם משום ריבית אין בו כיון שאין הישראל יכול ליקח מעות ליתן לאיזה כהן שירצה שהרי טובת הנאה אסור לישראל לפיכך אין בזה משום ריבית: ישראל שנתן מעות לכהן כו'. פי' דכיון שהכהן נוטל ונותן במעות ישראל בעד המעשרות הוי כמסייע ולכך אסור עד שיקבל כדרך המקבלין: ה"ג זיתים ששים לוג טבל אמר לו פי' הכהן תנם לי כו': במרוית לו. פי' שאינו נותן לו תיכף אלא בשכר המתנה הוא נותן לו המעשרות לפיכך אסור משום ריבית מה שנותן לישראל חצי מעשרות: ומשום בזיון קדשים פי' מה שנוטל ונותן במעשרות ולא דמי למאי דאמרינן לעיל כשהכהן נוטל המעשרות שאין בזה משום ריבית דהתם שהישראל נותן לכהן דאין זה נחשב דמים כלל לכהן אבל כשהכהן נותן לישראל דהוי אלו כשאר דמים לפיכך הוי ריבית כשמרויח לו:

(שם) **הלכה ה** ה"ג טעמא דבית הלל אני אומר שיאכל עטונין. פי' בלא הכשר: ומקשי וכי דרך בנ"א לאכול עטונין: ומשני ע"י עילה. פי' כדמפרש גבי פרה הורסת שמתיר למכור בשביעית שאני תולה שהוא קונה אותה לשחיטה אף שאין דרכו בכך: ה"ג הורא רדיא אלא ע"י עילה: אף שיודע שאינו עושה אותו בטהרה. פי' דתלינן שיאכל אותו קליות וזה דרכו בכך לפיכך לא כליני כלל: (דף כ"ח ע"א) ה"ג שוק שאין מוכרין עביט של ענבים כו'. והיכות גדיש של חיטין מיותר: ה"ג ועביט של

הגהות הגרי"ם ו) בהגהותיו גרס לפיכך המקום מביא עליהם: ז) הא פי' למותר: ח) בהגהותיו גרס אבל לא לתנאים אין לו כו' ומ"ד בין לכתובה בין לתנאים יש לו כו':

הגהות הגר"א

אלא כיני [מוחק הה"א של תיבת הכיני] מותר שלי שלך שלי ושלך [אמר נכדו הגאון הנראה שכנ"ל אלא כיני שלך שלי ושלך מותר שלי אם קבלה ממנו כדרך המקבלין]: ע"מ שיהו המעשרות של זה אסור ישראל שקבל שדה מישראל ע"מ שאטלם אני כנ"ל: א"ר אחא קדמייתא ביניהון כנ"ל. ומוחק תיבות אם הרצה: (ע"ב) במהיר יורו לפיכך המקום מביא עליהם כנ"ל:

(דף כ"ז ע"א) והיאך אפשר לאדם למכור אויר חורבתו לחבירו זה שייך לעיל (דף כ"ו ע"א) לקושית ר"א לרבנן אי אתם מודים לי שאם התנו במה קנו: תפתר באומר לו תלוש מן החורבה הזו שתקנה לך אוירה וכא קרקע לפניו שהוא אומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנה א' מעשרה שבו.

כולו מחוק: שיהא המעשרות שלו כ"ז שהוא לפניו המעשרות שלו מכרה לאחר אין לו במעשרות. כנ"ל: ר' חנא קומי מוחק תיבת תנא: אבל לא לתנאין אין לו במעשרות ומוחק תיבת יש: ומ"ד בין לכתובה ובין לתנאין יש לו ומוחק תיבת אין: (ע"ב) ה"ג ב"ם הכא צריך הקרתני מוחק תיבת יכול: ה"ד ר"י כחכמים דאי יסבור כר' אליעזר כנ"ל. ומוחק תיבות מעתה אין יסבור: והשוכר באחריות הנותן מוחק תיבת והמוכר ג): והמעשרות שלי מותר מוחק תיבת שלך: זיתים ששים לוג טבלים מוחק הבי"ת של תיבת בששים: ה"ה טעמא דב"ה אני אומר שיאכלו עטונין דרך בני אדם לוכל כנ"ל ס): מיכום תורא (דידיה) [רדיא] אלא ע"י עילה כנ"ל:
ועביט

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ג) שניהן והשוכר באחריות המוכר כו': ס) טעמא דב"ה שיאכל עטונין וכי דרך ב"א כו':

בנ"י משה

(ב) אבל הר"מ מעתיק הירושלמי כפי הכתוב בפנים יכול הוא הקרתני כו'. לכן מוכרת הר"מ לפרש דכ"ל יכול הוא הקרתני לעלות אבל למוכרו אינו יכול למכור דאין מ"ש נמכר. ובירושלים אין דעתו לעלות מקודמא עכ"ל. והמוי"ם העתיק דברי ר"מ הנ"ל וקיים וז"ל אבל למוכרו אינו יכול למכור דאין מ"ש נמכר בירושלים ע"כ. לגוא לירך תיבת ירושלים של לעיל מיניה:
פתוי"ס

כתב יד א'

של ענבים לא תורה היא ודכוותה מעטן של זיתים תורה היא לית הדא פליגי כו'. פי' דהא ודאי הא דאין מוכרין עביט של ענבים היינו מן התורה שהרי משקה של ענבים מכשירין מן התורה. ודכוותיה מעטן של זיתים כו' פי' מדתני בניהם כאחד משמע שדיניהם שוים שמכשירין מן התורה ועל זה אמרו לית הדא פליג על הדא דר"י דר"י אמר בשם שקטן תומרן. פי' קטן שנמצא בגל העיסה שחכמים מטמאים אינו אלא מכח חומרא שאין הדין היה מעמיד עיסה על חזקתו כך מעטן של זיתים וסבר הגמרא דקאי על הא דמשקה היוצא ממעטן של מכשירין אינו אלא מדרבנן: ומשני ר' חזקיה אמר בשם ר' ירמיה מה פלגין בחיבורין. פי' הא דאמר ר"י שאינו מן התורה היינו לענין חבורין דהיינו שאין המשקה היוצא מן הזיתים מחברין דקתני במתני' אם נגמרה מלאכתן נפלו עליהן משקין שמאין טימאן פי' בכולו דהוה חיבור על זה אמר שאינו תורה: הא הכשירן תורה. פי' דמה שיוצא ממעטן של זיתים מכשיר מן התורה: ומפרש טעמא לפי שבכל מקום נשוך חיבור. פי' בעיסה אינו חיבור אלא אם כן הוא נשוך: אבל מעוך כלומר שנדבקין זה אצל זה אבל לא נשוך דהיינו שאם מפריד האחד אינו נפרד מחבירו כלום ואפילו הכי הוי חבור מחמת המשקה שמחברן על זה אמר שאינו מן התורה אבל הכשירן מן התורה: ה"ג אמר ליה אין א"ר מני אפילו הכשרן הן חומרין. פי' אפילו מה שמכשירין המשקה של הזיתים אינו אלא חומרין ולא מן התורה: ומקשי מהאי ברייתא ושוין שאין מוכרין עביט של ענבים ומעטן של זיתים כו'. פי' משמע שדיניהם שוין כמו שעביט מוכשר מן התורה אף מעטן כן וקשיא לר' מנא דאמר גבי מעטן שהכשירן חומרן: ומשני מאי פריך תיפתר כר"מ. פי' האי ברייתא דתני מעטן של זיתים בהדי עביט של ענבים דהוי תורה אתיא כר"מ דאמר המוהל כמשקה ולפיכך הן מוכשרין מן התורה אבל לרבנן דאמרו שאינו כמשקה אינן מוכשרין אלא מדרבנן ור' מני דאמר הכשרן הן חומרין היינו אליבא דרבנן: ה"ג טעמא דב"ש אין דרך חבר להיות [מוכר] אלא במעשר כו'. פי' דקשיא ליה על בית שמאי אמאי אינו מזכיר כלל מעשר דהיינו שלא ימכור אלא לחבר ולמעשר ע"ז אמר דסתם חבר הוא מעשר לפיכך לא הזכיר:

(דף כ"ח ע"ב) הלכה ו' ה"ג וחלקו בבכ"מ שהוא וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי. פי' כיון דאמרינן שאין ברירה לכך אמרינן שמה שבידו הוא החצי משלו והחצי משל חבירו ומה שביד חבירו גם כן החצי של חבירו והחצי שלו ולכך צריך לתקן מה שבידו ודאי והחצי שביד חבירו משלו דמאי ומזה מוכיח ר"א דאתיא כרבי מאיר דקשיא אמאי צריך לתקן דמאי הרי הוא נתן לו במדה גסה שהרי נתן לו כל החלק שלו בבת אחת אלא ודאי דאתיא כרבי מאיר דלא התירו למכור אלא לסימן. וזהו פי' הוא פתר לה דמאי. פי' האיך יכול להיות דמה שמתקן דמאי קאי על החצי שלו שביד חבירו הרי הוא אצלו ודאי שהוא יודע ודאי שלא תיקן וכיון שאינו יכול להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן צריך לתקן עליה ג"כ והאיך הוא מתקן דמאי כיון שהוא יודע שהוא ודאי וע"ז אמר אין לך כו'. פירש דהשתא נמי לאוקמי אפי' כרבנן והא דמתקן מה שביד חבירו משלו אף שמכר במדה גסה היינו לפי שהוא ודאי: וה"פ המעשר מעשר שלו ודאי היינו החצי שבידו והחצי שביד חבירו משלו ותחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי. פי' לפי שאינו יודע אם תיקן חבירו או לא: וה"ג וחלקו בכל מקום שהוא וחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי:

(שם) הלכה ז ה"ג כטבל וכמעשר מעורבין זה בזה. פי' שאין ברירה וחלקו של גוי פטור ושל ישראל חייב ובכל מעט אמרינן דהאיך של גוי והאיך של ישראל היא: דברי רבי רשב"ג [אומר] חלקו של ישראל כו' פי' דיש ברירה כו': ה"ג אבל אם חלקה עומרין. פי' היינו אחר שקצרה אף רשב"ג מודי לרבי שכל קלח וקלח של שותפות הן. פי' דאז אמרינן שמא נתערב חלקו של גוי עם של ישראל: ה"ג ט) א"ר יונה כו' מה פליגין בשחלקו עומרין אבל בשחלקו גריש. דהיינו אחר עומרין אף רשב"ג מודה לרבי: ומקשי ע"ד דר' יונה כה בין גדיש ומה בין עומרין. פי' כיון שמניהם איירי בתלוש מ"מ בגדיש מודים יותר מבעומרים: ומשני בקוצר י) כל שהוא ומניח לפניו. פי' האי עומרין איירי שאינו מזיז ממקומן כלל אלא כ"ש שקצר הניח לפניו במקומו שאינו מתערב כלל לפיכך הוי כמו קמה: ה"ג האחין השותפין מחלוקת רבי ורשב"ג האחין השותפין לא לחלק הן. פי' דודאי מעיקרא לחלוק עומדין ואפ"ה פליגי:

(שם) הלכה ה דמי ע"ז. פי' היינו מה שנפל לו מאביו דמים שהיה יודע שהן דמי ע"ז היה משליך לים המלח: דמי חלקו של ע"ז. פי' אותו החלק שנטל כנגד ע"ז לא רצה להנות ממנו והוליך לים המלח: ע"ז עצמה הוליך לים הבלח, פי' בנתן כנגד הע"ז לאחיו כדי שיפול הע"ז לחלקו והוליך לים המלח: ומפרש טעמא בשביל לעקור ע"ז. פי' שלא היה צריך לכך אלא שרצה לעקור ע"ז מבית אביו כו' ותיבת אלא מיותר:

(דף כ"ט ע"א) הלכה ט ע"ה שאמר לחבר כו'. כל המתני' נ"ל למעט קודם מתני' דר"י היא: תמן תנינן נאמנין כו'. וכא את אומר הכין. פי' שאם ידוע שיש לו שדה בסוריא אינו נאמן: ומשני תמן שתיקתו פטור ברם הכא שתיקתו חייב. פי' דהתם גבי לקט הוי שתיקתו דהיינו אפילו שתק ולא אמר ליה ולא מידי נמי בחזקת פטור הן דאמרינן מסתמא הן של לקט אבל הכא כיון לו שדה בסוריא דאמרינן מסתמא מאותו השדה הוא והייב במעשר והוי שתיקתו חייב ולפיכך אינו נאמן: ה"ג ותני כן את ששתיקתו פטור נאמן אף להקל שתיקתו להחמיר ופירושו להקל אינו נאמן: ה"ג פירות עזיקה הן פירות ערלה הן נטע רבעי הן אינו נאמן. פי' דאמרינן שהוא אומר כן להשביח ב) מקחו דהיינו שהן מאילנות הנטועין מקרוב שפירותיהן משובחין מאוד: מגוי פלוני הביאותים. פי' שאמר שהגוי פלוני [הביא] הפירות הללו ואנו יודעין שהפירות של אותו הגוי הן של ערלה: נאמן להחמיר כו' וחכמים אומרים כו' פ"ם וה"ל רשב"ג אמר דברי הגוי כו': ה"ג ר' יודן בעי היה מסיח לפי תומו. פי' אם נאמן במסל"ת או לא: ה"ג ר' יודן בעי כותי כגוי. פי' אם כותי כגוי או לא: ופשיט איתפלגון כו': שיהא רוב מכנסו שלו. פי' אז אמרינן שמסתמא הן משלו ואם אמר מעושרין הן אינו נאמן דהוי שתיקתו להחמיר אבל אם אין רוב מכנסו משלו לא הוי שתיקתו להחמיר ונאמן: אני אומר מן השוק לקח. פי' ולא חיישינן שמא לקח מן השדה שהוא ארים בה דמסתמא לא יקח שלא מדעת בעה"ב: ה"ג לא סוף דבר בשאין לארים מאותו המין בתוך שדהו. פי' דלא חיישינן שיקח מפירות בעל הבית שלא ברשותו: אלא אפילו יש לארים מאותו המין בתוך שדהו מכיון כו'. פי' דלא חיישינן שיקח הארים אפילו מחלקו בלא רשות בעל הבית ולכך תלינן שמן השוק לקח כיון שאותו המין מצוי בשוק: מתני' פי' דקתני לוקח סתם ופטור כר' יוסי: דתני (ר' יוסי אומר) הלוקח סתם צריך לעשר דברי ר' יהודא ר' יוסי אומר אין צריך לעשר כצ"ל: שלוחו הוא. פי' ופשיטא דפטור. פי' דהשתא מפרש האיך אומר לו עם הארץ: ומסיק דאיירי בסתם פי' שע"ה א"ל סתם והוא לקח ג"כ סתם ופליג אם נתכוין המוכר לזכות ללוקח דהיינו השליח או לבעל המעות דהיינו עם הארץ: וכא את אמרת הכין. פי' של שניהם לא ליהוי אלא של עם הארץ: ומשני כאן ע"י מעותיו של זה כו'. פי' דהכא כשנתן א' יתירה לא מספקא לן דודאי נתן לשליח אלא דמספקא לן אם לא נתן אלא לשליח או שנתן גם כן לבעל המעות ואם כן ע"י מעותיו של זה וע"י רגליו של זה שניהן חולקין: ה"ג אם ההליף את המעות צריך לעשר. פי' דהוי כמו שלקח במעות שלו ונותן להם בוודאי חייב לעשרן: (ע"ב) ואבדו חייב באחריותן. פי' ולפיכך הוי כשלו והוי כמו שלוקח בשבילו ונותן לעם הארץ דודאי צריך לעשר דהוי המעות אצלו כמלוה והוי כפורע חוב מדמאי: שמואל אוסר במחליק בידו. פי' הא דקתני במתני' דאם אמר זה שלי וזה של חברי ונתערבו חייבת היינו כשמחליק בידו דחיישינן שמא נתן בעד שלו לחבירו אבל אם לא נתן לו החבר אלא שעם הארץ לקח מעצמו תלינן שנטל הככר שלוקח בשבילו מתחלה כיון שלא נתן לו בידים: והוא שנטל חלקו בסוף. פי' שנתן תחילה לעם הארץ אז חיישינן שמא נחלף אבל אם נטל חלקו מתחלה אמרינן מה שנשתייר הוא של עם הארץ ולפיכך אין צריך לעשר: נותן לך נותן לך. תי' לך מיותר: פרשני פרשני נ"ל פטרני פטרני. פי' דכשאמר לו פטרני לא איכפת ליה במה יפטור אותו ולגבי דידיה לא הוי כשלוחו ומה ששוקל בשבילו הוא ישוקל אבל אם אמר ישקול הוי כשלוחו ולפיכך אם שקל יין נסך אסור:

כתב יד ב'

אין דרך חבר להיות [מוכר] אלא המעשר. משום דקשיא לי' לב"ש למה לא אמר לחבר ולמעשר ומשני דחבר ודאי הוא מעשר לפיכך לא הזכירו:

(שם) הלכה ו ה"ג אלא לסיטון בלבד הוא פתר לה. ממשמע שפתר לו כן מוכיח דאית כר"מ: המעשר מעשר את שלו ודאי. היינו החצי שבידו והחצי שביד חבירו משלו: (ע"ב) וחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי. לפי שאינו יודע אם תיקן חבירו או לא:

(שם) הלכה ז ה"ג אבל אם חלקו עומרין אף רשב"ג מודה. [אמר נכדו הצעיר שביב הירושלמי סי' ג"ב ונגרר הכתב והנמחק]: ה"ג מה פליגי כשחלקו עומרין אבל כשחלקו גדיש אף רשב"ג כו'. [אמר נכדו הצעיר. ה"ל נגרר ההגהה כנ"ל]: בקוצר כל שהוא ומניח לפניו. שאינו מזיז ממקומן כלל אלא כל שהוא שקצר הניחו לפניו במקומו ולא התערב כלל והוי כמו הקמה: [אמר נכדו הצעיר. גם זה לפי המהדורא קמא כו']:

(שם) הלכה ח דמי עבודה זרה. דמים שהי' יודע שהן דמי ע"ז ביד אביו: דמי חלקו של ע"ז. דמים שנטל כנגד חלקו של ע"ז: ע"ז עצמה. נתן לאחיו דמי חלקו של ע"ז ונטל הע"ז לחלקו כדי להוליכה לים המלח ומפרש לא שהי' צריך לכך אלא שרצה לעקור ע"ז מבית אביו:

(דף כ"ט ע"א) הלכה ט והבא את אמרת הכין. הכא במתני' אמרת אם ידוע שיש לו שדה בסוריא אינו נאמן: ה"ג אינו נאמן שמשביח מקחו. דאילנות הנטועין מקרוב פירותיהן משובחין: מגוי פלוני הביאותים. ואנו יודעין שהפירות של הגוי הן של ערלה: ר' יודן בעי. אם נאמן במסיח לפי תומו אם לא: ר' יודן בעי. אם כותי הוא כגוי אם לא: אני אומר מן השוק לקח. ולא חיישינן שמא לקח מן השדה שהוא ארים בה דמסתמא לא יקח שלא מדעת בעה"ב: מתני' דר' יוסי. הא דקתני לוקח סתם ופטור אתיא כר' יוסי: מה אנן קיימין. בשעה שאמר הע"ה איך אמר לו: (ע"ב) והחליפן ואבדו חייב באחריותן. וא"כ הוי כשלו דלכן צריך לעשר דהוי המעות אצלו כמלוה והוי כפורע חובו מדמאי: פטרני. ולא איכפת ליה במה שיפטור אותו לכן לא הוי כמו לוקח ומה ששוקל בשבילו הוא שוקל: אבל אם אמר נשקול הוי בשלוחו. ואם שקל יין נסך אסור:

הדרן עלך פרק המקבל שדה

המזמין

הגהות הגרי"מ ט) הנראה הגירסא שבכאן כ"ה כתוב סביב הירושלמי ואח"כ גרר ומחק הגירסא ונמצא כגירסא ששנה: י) שבגהותיו גרס כמו שהוא: כ) בהגהותיו גרס אינו נאמן שמשביח מקחו:

הגהות הגר"א

(דף כ"ח ע"א) ועביט של ענבים לא תורה היא ודכוותה מעטן של זיתים תורה היא: ה"ג ר' חזקיה אמר בשם ר' ירמיה ולית גורס ר' יונה: א"ר מני אפי' הכשרן כצ"ל: אין דרך חבר להיות מוכר אלא למעשר ומוחק תיבות זיתים: (ע"ב) ה"ו ע) וחלקו בכל מקום שהוא וחצי חלקו שביד חבירו דמאי וחלקו בכל מקום שהוא כצ"ל: חלקו שבידו משל חבירו דמאי כצ"ל פ): ה"ז בקוצר כמו שהוא ומניח כצ"ל: האחין השותפין מחלוקת ר' ורשב"ג [ג] כצ"ל: ה"ח ה"ג לים המלח בשביל לעקור ע"ז מבית אבא מוחק תיבת אלא:

(דף כ"ט ע"א) תמן תנינן נאמנין על הלקט כו' עד מתני' ר' יוסי היא וקודם מתני' ר' יוסי היא נ"ל משנה ע"ה שאמר לחבר: תמן שתקנו פטור ברם הכא שתקנו חייב ותני כן את שתקנו פטור נאמן להקל ברם הכא פירושו להקל אינו נאמן תני גוי כולו מחוק. וה"ג המן שתיקהו פטור ברם הכא שתיקתו חייב ותני כן את ששתיקתו פטור נאמן אף להקל שתיקתו חייב ופירושו להקל אינו נאמן להקל: ה"ג וטלו לכם ממני פירות עזיקה הן פירות ערלה הן נטע רבעי הן אינו נאמן צ) שמשביח מקחו: דברי ר' רשבג"א דברי הגוי כצ"ל: ר' יודן בעי הי' מסיח לפי תימו כצ"ל: ר' יודן בעי כותי כגוי אתפלגין כצ"ל: בשאין לארים מאותו המין כצ"ל: ה"ג סתם צריך לעשר דברי ר' יהודא רי"א אין צריך לעשר: (ע"ב) ואני נותן מוחק תיבת לך: ואני נותן גם כאן מוחק תיבת לך: אומר הוא לו פטרני מוחק תיבת פרשני: אומר הוא לו פטרני גם כאן מוחק תיבת פרשני:

הנהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ע) בכ"מ שהוא דמאי וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי כו' דהר"י כו'. פ) כטבל וכחולין מעורבים כו' כשחלקו שדה אבל אם חלקו עומרין כו'. אר"י ר"י בשר"י כו' כשחלקו שדה עומרין אבל אם חלקו גדים אף רשב"ג כו' בשם ר' יוחנן האחין השותפים כו': צ) מפני שהוא כמשבית מקחו אם אמר (מגוי פלוני הבאתים מלאתי רושם על מלת הבאתים נראה כמתכוון למחקו):

בנ"י משה

[ג] פי' תוי"ט פ"ו מ"ח ד"ה מול כתב וז"ל ואע"ג דבפי' המשנה מפרש הרמב"ם לענין דיני ממונות כו' הרי בחיבורו חזר בו וכתב בקיפא דאסור משום שמוכרין את הטבל עכ"ל. ונראה דאין כאן הזכרה כלל. אלא בה"ב מתני' יכול הוא לומר קשיא ליה להרמב"ם האי יכול ואין יכול מעשר על של חבירו או אינו מעשר מבעי ליה לכן מלה לו לפרש דהאי יכול לומר אשמעינן דב"ד פוסקין כדבריו מטעם דטפין על מדת קדוש. אבל מ"ם במתני' אבל לא יאמר בלשון אזהרה שלא יאמר שמעכב הרמב"ם דהאזהרה היא דאסור משום שמוכרין את הטבל. ומש"ם בתוי"ט ולפוס קך נפי ג. ב הלע"ב בקיפא ונקט מעשר ושאינו מעשר בהנס נקט הכי עכ"ל. מה זה שאמר לפוס קך נמי מ"ם הלע"ב הא הלע"ב אינו מפרש כשיטת הרמב"ם אלא כשיטת הר"ש דבדמאי קמיירי ומעשר ושאינו מעשר דוקא נקט להו ואי משום דקאמר דמיירי בחלקו שדה בקמותיה אבל כיון דהוו מחליפין לכן אח"כ בשנתמלח הככי וגא לעשר חייב לתקן בתורת דמאי חצי חלק חבירו שבידו כמ"ש הלע"ב במשנה שלפני זה ולא אמרינן התם הטעם דהוי כמוכר טבל אלא משום דמאי וער"ש שם למה קראוהו דמאי. וכן מש"ם בתוי"ט וא"כ מ"ש בב"מ דהוי כמוכר לע"ש אגב ליסטא כתב כן עכ"ל. ונראה דלרבותא קמ"ל דהא לחבר מותר למכור טבל עכ"פ לענין ולע"ש כלל לא וכהי אפי' לע"ש מותר:

המזמין פרק שביעי

(דף כ"ט ע"ב) **הלכה א** המזמין: ה"ג לית יכיל דתנינן היו דמאי. פי' משמע הא ריהא בודאי ואפילו הכי הוא מתנה: ומשני מה דאמר ר' יוחנן בדמאי לא בודאי לא אמר אלא כמתניתא בדמאי. פי' דהא"ת אפילו בודאי נמי מותר להתנות מה שאני עתיד להפריש למחר ונרסינן לפי זה במתני' דהיו לו תאנים של טבל מה שאני עתיד להפריש למחר ואין חילוק בזה כלל בין דמאי לודאי אלא דמתני' לא נקי איירי אלא בדמאי כדמפרש דבודאי אינו יכול להתנות על דבר שאינו ברשותו: ה"ג בירחמית מיקל ותלוי ביה א"ל עתיד אתה להנהיג שררה על ישראל כו'. פי' דסומך עליו אפילו נקילא: א"ל עתיד כו'. פי' משום ברכה: דיתקן ליל"א. נ"ל דיתקן לה: (דף ל' ע"א) הלא הוי זבדי בר לוי צריך מזכי כו'. פי' דלימזי שלו: ה"ג ר' זעירא אמר אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים. פי' דהיינו בשתנאי היה לתקן שלו ושל אחרים לא היה צריך לזכות ואי בשאין לו תנאי אלא עליו ולא על אחרים: צריך לזכותו בירקא. פי' דליסוי בגו: ה"ג מטוט ר' אבוהו אמר. כצ"ל ותי' איתתבת מיותר: ולא זכי זבדי בן לוי כו'. פי' בן היה כמעשה אלמא שהיה התנאי עליו ועל אחרים ולא פליג ר' אבוהו על ר' זעירא אלא שהיה מוגה שאיך היה המעשה: ה"ג וצריך להלחיש בשפתיו. פי' התנאי: ה"ג אדחי תנא. פי' כמו כמי דהיינו דבאמת אין צריך להלחי: מפני אובדין אוכלין. פי' דמשתמא מה שיפריש למחר הוא מאבדו כדי שלא יאכלו אחרים: א"ל מפררו כל שהוא. פי' על פחות מכזית שאינו אסור משום איבוד אוכלין: אלא דלא בעי דיהישדוני. וכיון שהוא רוצה שיהא נכון נחת רוח לא איכפת לן מה שאינו רוצה שיחשדו אותו ולא הוי גזל:

(שם) **הלכה ב** לענין מזיגת הכוס. פי' דהכל מעורב ואיך יסיים המקום ועל זה אמר בפיו ובולי הכים: ה"ג תנא נוטל תרומת מעשר ומניחו במקום המוצנע אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה. ועליה מקשי ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת: עם יציאתו מן הכוס קדיש. פי' וקודם בקדים מותר לטלטל בכדי יכול להיות כשיתקן כיון שיש עליו תנאי מתחמיל: (ע"ב) ה"ג אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע ומקשי והדא מתני' לא כר"י ולא כר"ש היא. פי' דלא היינ הכא לשמא יבקע הנוד: ומשני הכל מודים כו' שהוא על אתר. פי' כיון שעותהו תיכף לא חיישינן לזמן מועט שמא יבקע:

(שם) **הלכה ג** תמן תנינן מי שנתן סאה לבן לוי וסאה לעני מפריש עליה שמונה סאין ואוכלן ר"א בשם ר' הושעיא עשו אותן כפועל שאינו מאמין לבעל הבית. פי' כמו שהתירו גבי פועל לאכול על סמך שהרומת מעשר מפריש כבר ותנריך כל מה שאוכל הוברר הדבר שעליה קאי הא תרומת מעשר. כן הכא נמי כמי שנתן סאה לבן לוי [וסאה לעני יש] לו להפריש שמונה סאין ולומר ביהא אותן הסאין קאי על אותן המונה: ה"ג ונשרפו התרומה הפירות בטיבולן לכשיאכלו הפירות קדישה תרומה למפרע: מהו חשך. פי' דקתני במתני' והסך: ומפרש מן מיבליה הוא מפיק תרומת מעשר. פי' שאוכל אחד פחות: ומקשי והתני לא יפרוש כו'. אלמא דאסור להרציב א"ע והאיך הוא הסך מן מיבליה: ומשני תנאי בית דין הוא שיהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומע"ש משל פועל. והאי חסך היינו שחסך גרוגרות א' מגרוגרת בעל הבית ומפריש ממנה תרומת מעשר: משל פועל משל בעל הבית. נ"ל להיפך משל בעל הבית משל פועל:

(שם) **הלכה ד** ה"ג א) א"ל לר' מאיר אי אתה מודה שמא תבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע לא כטעמא הדין כו'. דמה שאוסרין אינו מפני טעם א' אלא זה אוסר מפני טעם אחד וזה אוסר מפני טעם אחר: ומפרש טעמא דר' יוסי שיהא מסיים. ב) פי' שצריך לסיים וכאן אינו מסיים כלל אלא מה שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה: טעמא דר"ש כו': (דף ל"א ע"א) ה"ג מ"ש שבחביות זה יהא מחולל על הסלע שבכים זה הילל: מ"ט דר"י נ"ל ומודה ר"י שאם אמר על הסלע הישנה כו'. פי' סייה ור"ש אי אתה מודה שמא תבקע הנוד היינו כאמר כן לר"מ אפילו [אם] אי אתה חושש נאלו היה לך לחוש שמא תבקע הנוד: הדא מתני' לא כר"י ולא כר"ש. פי' דהן חוששין שמא יבקע הנוד ובמתני' קתני שמכרים עליהן בחזקת שהן קיימין ולא חיישינן שמא נאבדו: ומשני א"ר זעירא כו' תמן הבא נ"ל להיפך הבא תמן. פי' דכאן גבי הלוקח יין למפרע נתקלקל. פי' אם יתקלקל שתה טבל למפרע ולא יוכל להועיל כלום אחר כך לכך חיישינן אבל הכא דאם יתקלקל דלא חיישינן למפרע אלא שהיה לנו לחוש שמא הפריש אחר שנתקלקל נהא לא חיישינן דאמרינן מסתמא קלא אית ליה ואם היה נאבד היה יודע שאנו מעמידין על חזקתו שעדיין הוא שלם: (ע"ב) ה"ג ותכ"א על כולן לא מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי. פי' שעל הראשונה לא מעל אף בספק: בשהיו לו עשר. פי' שאותה הפרוטה בטל ברוב מדאורייתא ולכך לא מעל אף בספק: אבל אם היו שתים. פי' שלא בטל ברוב דהוי ספק דאורייתא אפילו חכמים מודים שעל הראשונים מעל בספק: מה בין האומר בכים זה ומה בין האומר מן כים זה. פי' דקתני התם בסיפא ומודה ר"ע לחכמים באומר פרוטה מן הכים זה הקדש שלא מעל עד שיוציא את כל הכים וע"ז מקשי מפני מה ר' עקיבא מחמיר טפי באומר בכים מבאומר מן הכים: וקאן נ"ל כאן תלוי בהפרשה וכאן אין תלוי בהפרשה. פי' דכשאומר בכים זה אין תלוי בהפרשה ולפיכך אף על הראשונה מעל בספק אבל כשאומר מן הכים אינו קדוש עד שיפרישנה וכל זמן שלא הפריש אינו קדוש כלל לפיכך לא מעל על הראשונה: ומקשי ר"ל עליה אפילו הוציא את כל הכים לא ימעול. פי' כיון שתלוי בהפרשה כיון שלא הפריש אפילו הוציא את כל הכים לא ימעול שהרי לא קדיש עדיין כלל: ומייתי ראיה מהלוקח יין כמה דתימר הכא למפרע טבל. פי' גבי הלוקח יין שתלוי בהפרשה אמרינן כל זמן שלא הפריש טבל שתה הכי נמי באומר פרוטה מן הכים נימא נמי הכי דכ"ז שלא הפריש אינו קדוש כלל: כאן צריך להיות א"ר יונה כאן וכאן אין תלוי בהפרשה. פי' דאפילו כשאמר מן הכים נמי אין תלוי בהפרשה ומה שמודה הכא ר"ע טפי שעל הראשונה לא מעל בספק היינו שנעשה כאומר אל יצא הכים הזה מידי פרוטות הקדש ולפיכך כל הכים הוי חולין עד האחרונה והאחרונה הוי הקדש אף שלא הפרישה: מחלפא שיטתיה דר"ל תמן הוא אמר מועלין בפרוטה לפי חשבון ג' לוגין. פי' דהיינו גבי ניסוך המים דקתני במס' מעילה המים שבכד אינן מועלין בהם וקאמר עליה ר"ל שאין מועלין בכלן והיינו שאם שתה מאותו המים שבכד לא מעל דשמא לא מאותן הג' לוגין של הקדש שתה אבל לפי חשבון ג' לוגין מועלין. פי' דהיינו אם שתה כ"כ עד שיבוא לכל ג' לוגין פרוטה מועלין דאמרינן: שמאותן הג' לוגין של הקדש גם כן נשנה כדי פרוטה אלמא דסבר שאותן הג' לוגין קדוש אף שעדיין לא הפריש וזהו כלל דקאמר אפילו הוציא את כל הכים לא ימעול: ומשני מן דאצרכת חזר ופשטה. פי' דבתחלה היה סבור שתלוי בהפרשה דוקא וקשה אפילו הוציא את כל הכים לא ימעול וכיון שפשט לו ר' יונה שאין תלוי בהפרשה אלא גבי מעשר והכא גבי פרוטה שאמר אל יצא כו' ה"כ גבי ניסוך המים תיכף קדוש ולפיכך מועלין בפרוטה לפי החשבון כו': (דף ל"ב ע"א) ה"ג ואין אדם עומד בחול ואומר הרי זו כו': ה"ג אף אין אדם עומד בע"ש כו': ה"ג אם אמר הרי זו תרומת מעשר משתחשך ה"ז תרומה. פי' דכשחל שם תרומה עליו כבר הערי שמשו על הנגין: ואם אמר ה"ז עירוב לא אמר כלום. פי' דקניית עירוב הוא מבעוד יום אלמא שעכ"פ יכול להתנות שיהיה תרומה אחר כך ולר' יוסי בר בון דאמר שאף בע"ש אין אדם מתנה קשיא: לשעבר. פי' בדיעבד אם אמר אבל לכתחלה לא יאמר: ומקשי והתני ר' חייא אומר. פי' דמשמע אפילו לכתחילה: וחזר בה. פי' ר' יוסי בר בון וסבר דמותר להתנות מערב שבת:

(שם) **הלכה ה** ה"ג תני מטלטלה אחד תרומה טהורה וא' תרומה טמאה מאי כדון. פי' האיך מתנה: ומפרש היתה תרומה טהורה מכבר לכשאובלנה. פי' דנ"ל לכשאוכלנה כדי שלא יהא מדוגע אבל מותר לטלטלה דתרומה טהורה ראויה לאכילה: היתה תרומה טמאה מכבר לכשאניחנה בקרן זויות. פ' דתרומה טמאה אסור לטלטלה אלא דאיירי שאמר מכבר לכשאניחנה בקרן זוית דכשמטלטל עדיין לא היה עליה שם התרומה ולכיכך מותר לטלטל: ומדייק מיניה ר' זעירא דטבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלה. דאל"כ קשה האיך הוא מותר לטלטל תרומה טמאה דאפילו אמר לכשאניחנה הרי הוא טבל אלא ודאי כדפרישית: מכבר לכשאפרישנה ג) הגע עצמך מיותר שהיתה שהיתה נ"ל היתה היתה: הג"ג ג) עצמך מיותר:

(שם ע"ב) **הלכה ו** נוטל מן השניה שני תאנים כו'. אי גרסי' הכי נ"ל דלא קאי אלא אתרומת מעשר דתרומה גדולה א"א לגורן שתעקר א"כ נתרמה ממנו תרומה גדולה ואיירי הכי שכבר נתרמה ומעשר ראשון יעכב לעצמו כי אף הזר יכול לאכול אלא שצריך ליתן המעות ללוי ומע"ש יכול לפדות ואם כן אין צריך להפריש דווקא אלא תרומת מעשר וכאן כשאמר מעשרות של זו בזו הרי הוא רוצה לתקן כלכלה אחד בחברתה ולהפריש המעשר עליהן מלבד ואם היה בכל כלכלה מאה תאנים הרי הוא רוצה לתקן מאה ממקום אחר ואם כן הרי הוא צריך להפריש על תשעים עשרה ועל תשעה א' ועל א' הנשאר עדיין צריך להפריש עליה ג"כ על תשעה חלקים ממנה חלק עשירית ועדיין נשאר חלק עשירית מתאנה שלא עישר עליה כלום כמו שמפרש לקמן דהיה צריך להפריש עליה חלק תשיעית וא"כ הרי המעשר של כלכלה א' י"א ועשירית וכן לכלכלה השניה אף בכלכלה השניה כבר חסר מה שצריך ליטול המעשרות על כלכלה ראשונה מכל מקום כיון שעירב כ"א ואמר אחר כך ושל זו בזו משמע שרוצה להפריש מעל שניהם שוה דהוי כמו המרבה במעשרות דבכדי שהדעת טועה נתכם עליהן שם מעשר ולפיכך צריך לעשר על שניהם שוה דהיינו כ"ב ושני עישורין של תאנה ולפיכך הוא נוטל מן שניה כדי שני עישורים כדפרי' והאי קרא שם דקתני במתני' היינו שלא יעשה פעולה אלא שקרא עליה שם לענין שלא יהא מפרים לא מעליהן על אחרים ולא מאחרים עליהן אבל על אותן הכלכלות יכול להפריש מאיזה כלכ"ה שירצה דהיינו המעשרות של שני הכלכלות דהיינו כ"ב תאנים ושני עישורין ואם כן הוי התרומת מעשר מהן שני תאנים ושני עישורין ועישורן של עישור דהיינו על כל עישור יהיה עישור של עישור תרומת מעשר וזהו פי' ותני עלה ונוטל מן השניה שני תאנים כו'. פי' דקאי על הא דקתני של זו בזו דהראשונה מעושרת ולפיכך מה שאמר אחר כך ושל זו בזו לאו כלום היא ולפיכך נוטל מן השניה כדי שני מעשרות כדפרישית: ואם קאי נמי אמעשר ראשון ומעשר שני צריך לגרוס הכי שני פעמים שני עישורין ועישורין. וכן משמע לעיל סופ"ק וכבר פי' שם עיי"ש: שמואל ד) אמר לא מצי תניתיה. פי' דקאי על הסוף של הברייתא דקתני ועישורין ועישורו של עישור ע"ז אמר דבעשורי לא מצי לאפוקי ידי מעשר דכבר פי' שלתשעה חלקים צריך חלק עשירית וא"כ נשאר חלק עשירי אחר שעדיין אינו מעושר וצריך לחלוק אותו החלק עשירית לעשרה חלקים דהיינו לחלקי מאות וצריך להפריש על תשעה חלקי מאה חלק א' ממנאה והיינו אין יסב חדא לעשר צריך מיסב חדא למאה. ועדיין נשאר חלק מאה א' שלא נתעשר עליה וצריך לחלק אותו החלק גם כן לעשרה דהיינו לחלקי אלפים ומפריש על תשעה חלקי אלפים חלק אלף אחד והיינו אין יסב חדא למאה צריך מיסב חדא לאלף. ועדיין נשאר חלק אלף א' שלא עישר עליה ואם תחלק אותו לעשרה צריך להפריש עליה א' לעשרת אלפים וכן לעולם אלא היה צריך לומר שני תאנים ושני תישועין ותו לא כו': למאתים למאתים נ"ל למאה למאה: ה"ג אין את תופס אלא ראשון בלבד דתנינן תמן כו': אבל בתוך כדי דבור לא. פי' אפילו ר' מאיר מודה שניהם חלים: מן מה דאמר ר"א דר' מאיר היא הדא אמרת כו'. פי' מדמי ליה תמורה לענין מעשרות וגבי מעשרות אפילו בתוך כ"ד אינו תופס אלא ראשון כדמפרש: דתני מעשרותיהן כו'. פי' מדלא הוציא אלא כשאמר מעשרותיהן שקבע שניהם כא' משמע בזה אחר זה אפילו בתוך כדי דבור אינו תפוס אלא ראשון: ה"ג ה) אמר רבינא יודה ר' מאיר לחכמים באומר בהמה זו תמורה תחת שני זבחים אלו שחלו שניהם מפני שקבע שני שמות באחד. פי' דמדמי תמורה למעשרות: והשאר עד לא ו) כן מיותר: ומקשי לא כן א"ר שמואל בר יצחק כו' הוזר בו בתוך כדי דבור. פי' ואם כן כיון שיכול לחזור בו אמאי כשאמר אחר כך תמורת שלמים לאו כלום הוא ליהוי כמו שחוזר בו: ומשני כאן במתכוין לחזור ז) וכאן במתכוין להוסיף. פי' דהיינו כשמתכוין לחזור יכול לחזור אבל הכא איירי שאינו רוצה לחזור ממה שאמר תחלה תמורת עולה אלא שרוצה להוסיף אחר כך ואמר תמורת שלמים לפיכך לא אמר כלום שאינו יכול להוסיף: ה"ג מה בין הקדש לתרומה, פי' מ"ש דמהקדש יכול לחזור בו ובתרומה אינו יכול לחזור בו אפילו בתוך כדי דבור: ומשני אדם נשאל על הקדשו ואין אדם נשאל על תרומתו. פי' אין דרך לשאל על תרומתו דכשנשאל על הקדש יהיה שלו אבל כשנשאל על התרומה יהיה טבל ויהיה צריך להפריש עליה תרומה אחרת ולאו מרויח בכך וכיון שאין דרכו לישאל עליה משהתנה אם עשה תרומה גמר בדעתו שיהיה זו תרומה ולפיכך אינו יכול לחזור בו אפילו בתוך כ"ד אבל אם הוא רוצה לישאל נשאלין אף על התרומה כדתני מערבין לישראל בתרומה ואמר עליה דמנו דאי בעי מיתשל עליה וכו': (דף ל"ג ע"א) כיצד הוא עושה. פי' דקאי האם אמר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה שעירב שניהם ביחד והוי כמו שמפריש מלגאו ולפיכך מפריש דא"צ ניטול אלא עשרים תאנים: ה"ג וכל עשרים דנסב אית בהן תרומת מעשר. פי' דיכול ניטול שתים לתרומה מעשר

הגהות הגרי"מ א) שם במהדורא [בתרא] גרר ומחק תיבות שמא תבקע הנוד וכו' למפרע וא"ל להוסיף א"ל לר"מ וכו': ב) ומותק שמא יסייע וגורס שהוא מסוים: ג) בהגהותיו מקיים תיבות הגע עצמך: ד) בהגהותיו גרס הא עדיין טייר שמואל אמר כו': ה) בהגהותיו גרס והאמר רבינא: ו) בהגהותיו גרס גם כן הא זה אחר וזה אין את תופס אלא ראשון בלבד לא כן כו': ז) היינו שכ"ה מגי' להסתיר במקום תיבת לפתות:

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ז"ל

פ"ז (דף כ"ט ע"ב) **ה"א** בשבה מרחמית מיקל ותלוי בי' א"ל עתיד כו'. דיתקן לה ר' בא בר ממל בעי כו': (דף ל' ע"א) ר"י אמר אי בשיש לו כו'. תנאי אלא עליו ולא כו'. בשם רבי אבוהו אמר לא זכי כו'. וצריך להלחיש בשפתיו ר"י כו': (ע"ב) **ה"ב** ור"ש אוסרין א"ל א"א מודה שמא תבקע כו': **ה"ג** תחלת נמ' אמתני' דפועל שאינו מאמין נ"ל תמן תנינן המפריש מקצת כו' ר"א בר הושעיא עשו אותו כפועל שאינו מאמין כו'. נשרפה התרומה פירות בטבלן כשיפריש הפירות קדשה תרומה כו': **ה"ד** ור"ש אוסרין א"ל אי אתה מודה שמא תבקע הנוד כו'. טעמא דר"י שיהא מסוים טעמא דר"ש כו': (דף ל"א ע"א) רי"א לא חילל מודה ר"י שאם אמר כו': (דף ל"ב ע"א) עומד בחול ואומר כו'. ה"ז ה"מ משתחשך ה"ז תרומת מעשר אם אמר כו'. והתני ר"ח אומר אית לך כו': **ה"ה** מכבר לכשאפרשנה הגע כו'. א' טהורה וא' טמאה אר"ז כו': (ע"ב) **ה"ו** ושני עישורין וב' עישורי של עישור כו'. מיסב חדא למאה אין יסב חדא למאה כו': (דף ל"ג ע"א) קודם עד בדין נ"ל ואם ניטל מהאחד על השני לבד נוטל אחד עשר עד בדין כו'. ובזו מאתים נוטל שלשים אם כו' אם לשם

מעשר מאיזה מהם שירצה: ה"ג אם לשם מאתים הוא נוטל עשרים ושתים דהיינו י"א לכל מאה: היה בזו מאה ובזו אלף אם לשם מאה הוא נוטל אחת עשרה. פי' לא מן האלף נוטל על המאה נוטל י"א: ואם לשם אלף הוא נוטל. פי' שהוא נוטל מן מאה על אלף: אפי' הוא נוטל את כולה לא השלים שהרי צריך לטול על האלף מאה ועשר דהיינו י"א לכל מאה: שני תישועין ותישוע של תישוע. פי' היינו כשמתקן מלבד שצריך להפריש על כל תאנה כן ויהיה התישוע והתישוע של תישוע מעשר והיינו עשרה והתישוע השני מעשר שני: ה"ג עשרים ושלש תאנים וארבע תישועין ותישוע של תישוע:

(דף נ"ג ע"א) **הלכה ז** [מתני'] מאה טבל ומאה חולין נוטל מאה ואחד. פי' דהאי מתני' קאי על מתני' דלעיל שאמר מעשרות כלכלה בחברתה שאינו יכול להפריש עליהן ממקום אחר אלא מניה וביה והשתא חיישינן על כל א' שמא היא של חולין לכך צריך לטול מאה ואחד כדי שיהא כדי תרומת מעשר ודאי משל טבל דעל המעשר לא איכפת לן דהרי אף הזר יכול לאוכלן ואם הוא קורא שם בכ"מ שהם ומעלם אותו ללוי ואותן המאה ואחד נותן לכהן ונוטל דמים ממנו חוץ מדמי שלה אחד שנכן: מאה טבל (ומאה טבל) ומאה מעשר כבר פי': (ע"ב) לא הפסיד כלום. מפרש הירושלמי היינו שהמעשר לא הפסיד כלום וכבר פי': [גמ'] ה"ג דאיתפלגין תרומת שני כריים באחד מהן ר' יוחנן אמר קידשו מדומעין. אף שאינו יודע איזו היא התרומה אפ"ה קידשו ונעשה מדומע: ור"ל אמר לא קידשו. פי' כיון שאינו ניכר המעשר ולפיכך הכי נמי לר"ל נ"ל דהיינו שיהא המעשר מפורש יותר ולפיכך צריך לכפול ולעשות המעשר מטבל לעצמו ותרומת מעשר ממעשר לעצמו ור' יוחנן לא מצריך כלל לפרש: ח) הולקין על ר"א בן ערך כו' ויעלה באחד ומאה. פי' ואם כן הכא נבי מאה טבל ומאה חולין אמאי נוטל אחד ומאה יקרא שם ויעלה באחד ומאה: ומשני תיפתר בדברים שאין להם עליה. פי' דהיינו שאיירי שהטבל הוא מדברים החשובין שאינן בטלים כלל: ומקשי ויפצע. פי' משום שלא יהיה דבר חשוב ותיבטל: ומשני וכי מותר ליפצע לא כן תני נתפצעו. פי' דמשמע דיעבד ולא לכתחילה: ה"ג ט) כל זמן שהטבל מרובה על המעשר לא הפסיד כלום. פי' דמתני' קתני דכשמאה טבל ומאה מעשר מעורבין דנוטל מאה ואחד מפני שמטבל יוכל להפריש תרומת מעשר על המעשר אלא שממעשר לא יוכל להפריש תרומת מעשר על הטבל משום דהכא איירי שאמר תחילה על שני הכלכלות דהיינו של תרומת מעשר ושל טבל מעשרות כלכלה בחברתה וכלול כל המעשר כאחד לכך אמרינן שלא היה דעתו שיפריש ממעשר על הטבל שהרי לא יכול להפריש מן המעשר על הטבל מעשר אלא אמרינן שמסתמא היה דעתו שיפריש או מן הטבל אף על המעשר או מן הטבל על הטבל ומן המעשר על המעשר לכך צריך להפריש כדי תרומת מעשר של טבל יתירה על כ׳ עשר דהיינו מאה ואחד שודאי יש כאן אחד מן הטבל ולפיכך כשהיה טבל מרובה מן המעשר הרי לא הפסיד המעשר כלום שהרי נשאר בידו יותר ממה שהיה תהלה מעשר בעצמו ואפילו לא היתה טבל יתירה רק אחד הרי אין צריך להפריש רק כדי המעשר ואחד יתירה ואם כן נשאר בידו כדי המעשר: אתפלגון כו' עושה אותה שני למקום אחר. פי' דקא סלקא דעתך דקאי על מתני' דקתני נוטל מאה ואחד. ומפרש מה עושין במותר שהרי אין צריך ליתן לכהן נבי מאה טבל ומאה מעשר אלא י"א ומפרש דעושה את המעשר שני למקום אחר: והורנא אמר עושה כולו שני. פי' כל המאה ואחת: למקום אחר ומפריש עליו ראשון ממקום י) אחר: ומקשי בה אנן קיימין. פי' האיך יכול להיות דקאי על מתני' האיך יכול לעשות משני ראשון ייעד דאם יכול להפריש עליהן ראשון ממקום אחר למה ליה כלל לטול מאה ואחת יפריש עליהן ממקום אחר: ומשני דקאי על הברייתא וה"ג מאה טבל תשעים טבל נוטל מאה ואחד חסר עישור אחד כדי שיהיה גם כדי שיעור תרומת מעשר מן טבל השניה יותר מן טבל האחת: תשעים טבל ושמונים טבל נוטל מתשעים ואחד חסר שני עשרונים דהיינו כדי תרומת מעשר על השמונים: שמונים טבל ושבעים טבל נוטל שמונים ואחד חסר שלשה עשרונים:

(שם) **הלכה ח** [מתני'] אמר שורה החיצונה אחת מעשר. פי' מעשר כלכלה בחברתה דקאי נמי על מתני' דלעיל ולפיכך אינו יכול להפריש ממקום אחר על אותו השורה אלא צריך להפריש עליה מניה וביה: וא"י איזו היא נוטל שתי חבית לוכסן. פי' דודאי כדי מעשר של אותו השורה יש כאן מאותה השורה גופה ושאר השמונה נוטל מכל מקום שירצה ונותן לכהן: חצי שורה החיצונה כו'. צריך ליטול מארבע הזויות כדי שיהיה מכל חצי שורה החיצונה כדי מעשר ממנה גופה ושאר השמונה נ"ט על מאיזה שירצה ונותן לכהן: שורה אחת מעשר. פי' מעשר כלכלה בחברתה: נוטל שורה אחת לוכסן. כדי שיהא מעשר לכל שורה מאותה השורה גופה: חצי שורה אחת מעשר כו' נוטל שתי שורות לוכסן. דהיינו כדי שיהא לכל הני שורה מעשר ממנה גופה ונותן לכהן ונוטל דמים כדי עשר חביות: חבית אחת מעשר. פי' שאמר מעשרותיה בתוכה צריך לטול מכל חבית וחבית כדי מעשרות שלה בפ"ע ונותן לכהן: [גמ'] ויטול שתים עד תני היו לפניו. נ"ל קודם מתני' [בה"ח] דמקשי עליה [על ה"ז] כיון דאיירי בשניהם טבל א"כ למה לי דקתני יטול מאה וא' יטול שתים כדי תרומת מעשר על שניהם ותו לא: ומשני ר' כהן כו' כשהפריש חציין ממקום אחר. פירוש דאותו הטבל היה מכרי שהפריש עליו חציה והיינו ממקום אחר כלומר מכרי שבמקום אחר שהפריש עליו גם חציה דאינו רשאי להפריש מאותו הטבל על מקום אחר כדקתני המפריש מקצת תרומות ומעשרות מוציא ממנו עליו אבל לא למקום אחר דהוי כמו מן הפטור על החיוב ואיירי הכא ששני הטבלים היו באותו ענין המאה והתשעים ולכך צריך ליטול כ"כ כדי שיהא מכ"א תרומה עליו. והא דאינו מפריש עליהן ממקום אחר איכא למימר דאיירי הכא שאמר תחלה קודם שנתערב השני כלכלות אמר על שניהם מעשרות כלכלה בחברתה דכבר קרא שם המעשרות בתוכו ואין להפריש ממקום אחר עליהן. והא דמוקי כשהפריש חציין היינו כדי שלא יקשה אמאי אינו מפריש מא' על חבירו ועליה קאי הני אתפלגון דפליגי בהאי אי מותר להפריש ממקום אחר עליהן כשאמר מעשרות של זו בזו ולפיכך ר' דוסתאי בר' ינאי סבר כהיא ברייתא שאין מפרים עליהן ממקום אחר ולפיכך צריך לטול מאה וא' ומפרים דעושה את השאר שני למקום אחר דהכא יכול לעשות שני מהם דהא הכא איירי בטבל וכדמפרש לעיל בטבול לראשון ולשני ולפיכך יכול לעשותן שני. והורנא פליג עליו וסבר דאף כשאמר מעשר כלכלה בחברתה יכול להפריש ממקום אחר עליהן ולפיכך א"צ לעשות את השאר שני אלא עושה את כולה שני ומפרים עליו ראשון ממקום אחר. וה"ה דהוה מצי למימר שא"צ לעשות אותו שני אלא אוכלן דכיון שהוא מפרים עליו ראשון ממקום אחר יכול להפריש עליהן שני נמי ממקום אחר ואוכלן אלא משום דרבי דוסתאי אומר שעושה אותו שני אמר נמי. בהאי לישנא אבל דוחק הוא דליהוי הורנא פליג על מתני' דכל מתני' דהכא סברי שאין מעשרין עליהן ממקום אחר כשאומר מעשרות כלכלה בחברתה דכיון שקבע המעשרות בתוכה שוב אין יכול להפריש ממקום אחר דהוי כאלו הפריש מן החיוב על הפטור שהרי כבר קבע המעשרות בתוכו ולפיכך צריך לטול מאה וא' ואינו מפריש עליהן ממקום אחר. ואין לומר דמתני' איירי שאין לו טבל אחר א"כ גבי מאה טבל ומאה מעשר אמאי מפריש מאה ואחד היה לו להפריש י"א ותו לא שהרי גם מן המעשר יכול להפריש תרומת מעשר על הטבל. א"נ איכא למימר דאיירי הכא שלא אמר מעשרות כלכלה בחברתה ופליגי במפריש מקצת תרומות ומעשרות אם מותר להפריש ממקום אחר עליהן או לא. דר' דוסתאי סבר כיון שהתחיל להפריש ממנה מקצת הוי כמו שקבע נמי שאר המעשר בתוכו ולפיכך אינו יכול להפריש ממקום אחר עליו. והורנא פליג עליו. ודוחק דבמתני' לא קתני אלא שאינו מפריש ממנו למקום אחר משמע דממקום אחר מותר להפריש עליו: (דף ל"ד ע"א) וחוזר ומגביה. פי' וחוזר מיוהר: ה"ג אם זהו טהור הרי הוא עשוי תרומת מעשר על שתיהן ואם לאו לא עשה כלום וחוזר ועושה כן בשני. פי' דא"כ הוי כאן חולין טמאים ומעשר טהור באותו הלגין ולפיכך שותה וטובל ושותה: ה"ג ושותה וטובל ושותה דברי רבי: ה"ג אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד לבסוף: ה"ג אלא כי אנן קיימין כהדא מתני' מ"ט דרבי. פי' שכששותה כספק משקין טמאין מותר לשתות אפי' תרומה ודאי א"כ אמאי מצריך רבי טבילה דהא הכא לא הוי אלא ספק משקין טמאין: ומאחר שעל ידי זה וע"י זה נתברר הטומאה טעון טבילה. פי' מפני שסופו להיות טמא ודאי לפיכך טעון טבילה וכי אמרינן שמותר לאכול אפילו תרומה ודאי היינו כשאינו מתברר לעולם: מ"ט דראב"ש בשותה פחות מרביעית. פירוש שפסול גויה אינו פוסל אלא ברביעית: מ"ט דר' שלא יבוא לידי רביעית. פי' לפיכך טעון טבילה משום גזירה שמא יבוא לידי רביעית: ה"ג וראב"ש אומר אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד לבסוף:

הגהות הגרי"מ ח) בהגהותיו גרס א"ר ינאי סדא אמרת חולקין על ר"א בן ערך דתני (מעשר) טבל שנתערב כו' ומותק תיכת מעשר: ט) לא חדש כלום בזה כגירסא: י) תמור תי' למקום גורם ממקום:

הדרן עלך פרק המזמין וסליקא לה מסכת דמאי

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל ז"ל

מאתים הוא נוטל עשרים ושתים תאנים בזו כו' אם לשם מאה הוא נוטל אחד עשר אם לשם אלף כו'. כ"ג האנים וארבעה תישועין ותישועי של תישועי. מתני' כו': (ע"ב) ה"ז דתני תרומות טבל שנתערב בחולין כו': מה נן קיימין מאה טבל ותשעים טבל נוטל כו' ושמנים טבל נוטל שמנים ושנים חסר שני כו':

(דף ל"ד ע"א) ה"ח כשהפריש חציין במקום אחר. ועושה כן בשני ושותה וטובל כו'. אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד סוף כו'. מ"ט דר' מאחר שע"י כו' טעון טבילה ומ"ט דראב"ש כו'. פחות מרביעית מ"ט דר' שלא יבא לידי רביעית ול"ל לר"א כו'. וראב"ש אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד בסוף:

סליק פרק שביעי וסליקא לה מסכת דמאי

הגהות ובאורי רבינו אליהו ז"ל הגאון מווילנא

על ירושלמי מסכת כלאים

שנמצאו בכ"י עם הערות נכדו הג"מ יעקב משה ז"ל מסלאנים :

החיטים פרק ראשון

(דף א ע"א) **הלכה א** החיטים והזונין עד פעם שניה החיטין והזונין נ"ל לגירסא קודם אמר ר' בא בר זבדי וה"פ החטים והזונין אינן כלאים פי' דמקשי למה לי למתני : וכי דבר שאינו אוכל הווינן מטעי לומר כלאים פי' כלא הזונין אינן אוכל והאיך איכא למטעי לומר כלאים : ועוד מקשי החטין והזונין אינ כלאים משמע הא עם השעורים כלאים פי' דקשה ספי וכי דבר שאינו אוכל הוי כלאים. ומתני נ"ל לומר : א"ר בא בר זבדי כר"א מיותר : דתנינן תמן נ"ל תמן תנינן : מה דרבנן נ"ל מה טעמא דרבנן : בערביא השני מיותר : ויבדקו אלא רבנן אמרין כנ"ל : ולא ר' בא בר זבדי נ"ל ורבי בא בר זבדי כר"א פי' בתמיה ולא כרבנן : מעתה יהו כלאים עם החטים פי' זונין דסברי הואיל ומקומות מקיימין אותו ליונים הוי כמו אוכל והוי כלאים א"כ יהו כלאים אפי' עם החטין : ומשני אלא כו' : (ע"ב) ולא מעשרין מזה על זה עבר ותרם אין תרומתו תרומה. והוי ר' ירמיה מסתכל ביה פי' על מה שאמר דמתני' לא אתיא אלא כרבי ישמעאל כו' : א"ל מה את מסתכל בי פי' הא ודאי כרבי לא אתיא דלרבי אפי' עם החטין יהו כלאים דהא הטין וזונין גריס מיין וחומץ : א"ל תמן למעשרות כאן לכלאים פי' דאפי' לרבי לא הוה שני מינין אלא לענין מעשרות ולא לכלאים : א"ר יונה וכן כד הוה רבנן כו' א) : כיני מתניתא וכו' א"ר יונה וכו' ב) :

(דף ב' ע"א) **הלכה ב** דברי חכמים. פי' דס"ל אינן כלאים משום דסבירא להו אדם נוטל מעה אחת מפיטמה של קישות ומעה אחת מפיטמה של אבטיח ונוטעה והיא נעשית מלפפון פי' וא"כ הוי מלפפון מין קישות ולפיכך אינו כלאים עם קישות : ונוטעה עד מעה אחת מיותר : ר' יהודה אומר עקרו כלאים פי' רבי יהודה דסבר דקישות ומלפפון כלאים היינו משום דסבר שעיקרו יצא מכלאים פי' מדבר שהוא כלאים עם קישות דהיינו מאבטיח ומתפוח : הקישות והאבטיח מה אמר בה ר' יהודה פי' אי הוה כלאים לר' יהודה או גם ר"י מודה דלא הוי כלאים : ומשני נשמעינה מן הדא כו' : הקישות והאבטיח צריכה פי' להכי תני בחד בבא כולהו לומר דר' יהודה פליג ואמר אפי' קישות ואבטיח הוי כלאים : הסדיגרון נ"ל חסא דגורון. והוא פי' על חזרת גלים : שמעון ברי' דרב אבי נ"ל שמעון בר בא : יסיה לי מיותר : כדתנן כרתי כרשי שדה קפלוטות : מתני' דלא כר' נחמיה דתני בשם ר' נחמיה דלעת כו' ג) :

שם **הלכה ג** הלפס והנפוס מיותר : ואין כלאים זה בזה מיותר :

שם **הלכה ד** מתני' פליגא על רב נ"ל מתני' מסייע לרב דתני אף הבכים התיב כו' פי' ואי אמרת זונות א"כ אין לה זוג : ומקשי (ע"ב) והתני אף הרוגיינא פי' וא"כ הוי הבכים והרוגיינא זוג : התיר ר' יוסי נ"ל התיב ר' יוסי : מה נפק וכו' ד) : פטר מיותר ה) :

(שם) **הלכה ה** יש מהן שהילכו בו אחר הפרי פי' נסקל דהיכי דהפירות שוין לא הוי כלאים ויש מהן שהילכו אחר העלין פי' דהיכא דהעלין שוין אזלינן בתר העלין ולא הוי כלאים : ומקשי הרי צנון ונפוץ הרי הפרי דומה והעלים דומין כו' : ומשני בזה הילכו אחר טעם הפרי פי' כיון דטעמם רחוק זה מזה מאוד לא הילכו בו כ"א אחר טעם הפרי והוי כלאים :

(שם) **הלכה ו** הא כלב עם כלב כופרי אינו כלאים פי' מדלא קתני במתני' הכלב וכלב כופרי כדקתני בסיפא הסוס והפרד הפרד והחמור אלא ודאי דכלב עם כלב כופרי אינו כלאים : מתני' דלא כר"מ דר"מ אומר כלאים : והשתא מפרש היכא משמע דלר"מ הוי כלאים אע"ג דר"מ אמר כלב מין בהמה כו'. פי' דרבנן סברי כלב מין חיה ור"מ סבר כלב מין בהמה ואע"ג דר"מ סבר כלב מין בהמה מודי בכלב כופרי דהוי מין חיה וא"כ הא כלב עם כלב כופרי על דעתיה [דר"מ].פי' דהוי כמו שאר בהמה וחיה דהוי כלאים : (דף ג' ע"א) משנה שלימה שנה לנו רבי. פי' ולא צריכה לר' יוחנן : א"ר יוסי צריכה להדא דבר הליה. פי' אע"ג דתנן במתני' דגבי עוף נוהג כלאים הוצרך בר דליה לפרש באיזה עוף הוי כלאים זה עם זה דהא גם בהמה תני תמן ופרשתינה הכא. כדי לידע איזו בהמה הוי כלאים זו עם זו וכן חיה תני התם ופרשתינה הכא כדי לידע איזה חיה הוי כלאים זו עם זו : ועוף תניתה התם. ולא פירש הכא במתני' לידע איזו הוי כלאים זו עם זו להכי בא בר דליה לפרש תרנגול עם הפסיון כו' : הכא תמן. הכא תמן. נ"ל להיפך תמן הבא תמן הבא : א"ר יוסי ויאות. תי' ויאות מיותר וכנ"ל א"ר יוסי בא להודיעך כו'. פי' אע"ג דתני תמן דגבי עוף נהג כלאים בא ר' יוחנן להודיעך שעוף אסור בהרבעה ותיבת בכלאים מ"ס וכנ"ל בהרבעה : א"ל עוד הן נ"ל אוף הן כתיב בהן למיניהן. פי' ואסור אף בחית הים להרביע : הרי חית הים נ"ל הרי דגים שבים הרי כתיב בהן למיניהן מעתה יהו כלאים נוהג בהן. וזה פשיטא ליה דודאי אינו נוהג איסור הרבעה בדגים : ומשני הכי למיניהו משום נהוג : שייפין נ"ל שייטין : ומזרעין מיותר :

(ע"ב) **הלכה ז** מנין ת"ל, תי' מנין מיותר : חקים שחקקתי לאדם הראשון. פי' דר"א לטעמיה דסבר שאסור להרכיב אילני כלאים אפי' לבני נח שגם הם נאסרו מדכתיב בהו למיניהן משמע לי' שאדם הזהיר כן : ר' יוסי כו' חוקים שחקקתי בעולמי. פי' שלא ישנו את טבע העולם להוציא מין משאינו מינו : ותי' משום משום ותי' בעולמי מיתה אסור מיותר : וא"ב למה תי' א"ב מיותר : אילני סרק מיותר ו) : אית תנא תני מבהמתך לא תרביע כלאים. פי' מדלא כתיב לא תרביע בהמתך כלאים אלא כתיב בהמתך תחילה למידרש לא תרביע כלאים אף בלא בהמתך והיינו אפי' עוף : הרכיב אילן והרביע עוף. נ"ל הרביע בהמה והרביע עוף : מ"ד מחוקותי תשמרו חייב שתים. פי' שתי מלקיות דהא איכא שני לאוין דהא הרבעת בהמה מבהמתך : מ"ר מבהמתך אינו חייב אלא אחת. פי' דהא ליכא אלא לאו אחד על הרבעת בהמה ועל הרבעת עוף וכן כשהרכיב אילן והרביע עוף להיפך כדמפרש : בשהרביע בהמה נ"ל בשהרכיב אילן ז) :

(דף ד' ע"א) **הלכה ח** ר' זבדי' חתניה דר' לוי בעי בלא כך. פי' בלא אילן בירק נמי יהא אסור לתחוב זמורה של גפן לתוך האבטיח משום עבודת הגפן : ומשני תפתר בזורע חוץ לששה. שאינו אסור משום עבודת הגפן ח) אפ"ה אסור משום אילן בירק : ומקשי ואינו אסור משום זרעים תחת הגפן ומשני אלא א"ר יוסי במעמיק כו'. והשתא איכא לאוקמי אפי' בתוך ששה שמותר וכך היא הגי' ר' זבדי בר לוי בעי בלא כך אינו אסיר משום עבודת הגפן תיפתר בזורע חוץ לששה ואינו אסיר משום זרעים תחת הגפן אלא אר"י תיפתר במעמיק ט) כו' :

(ע"ב) **הלכה ט** מה אנן קיימין עד תני ר' חייא. ט"ס וכנ"ל מה אנן קיימין אי משום כלאי זרעים. פי' להכי תני לפת ולנונות משום דהוי כלאים זה בזה ובא להשמיענו דאפ"ה מותר משום דלא חשיב זריעה והא לא קשיא אפי' שאר כל הדברים נמי דתני חדא וה"ה לאידך למה לי גפן כיון דבלא גפן נמי במעי' דלא הוי זריעה מדלא הוי כלאים : אי משום כלאי הכרם. פי' לעולם לפת ולנונות לא הוי כלאים כדפי' לעיל הלפת והלנונות הילכו בו אחר העלין פי' לקולא ולהכי תני גפן לאשמועינן דאע"ג דהוי כלאים בכרם מותר משום דלא חשיב זריעה : למה לי לפת וצנונית. פי' הא בחדא נמי שמעינן מאי דלא [מדלא] הוי כלאים בכרם מותר אלמא דלא חשוב זריעה : אי תימא או לפת או צנונית. פי' דנאמת בחדא סגי אלא דתני או הא או הא : אפי' שאר כל הדברים נמי איכא למיתני אי או מאי דהוי כלאים בכרם כיון דנחית למנות אותן הדברים שכלאים בכרם : ומשני לא תני לפת וצנונות אלא שאינו רוצה בהשרשתן (אבל שאר דברים אע"ג דהוי כלאים בכרם לא תני להו) כהדא דתני ר' חייא כו'. פי' דלא נחית למנות אלא אותן הדברים דהוי כלאים בכרם ואינו רוצה בהשרשתן אבל שאר דברים אע"ג דהוי כלאים בכרם לא תני להו משום שרוצה בהשרשתן ומייתי ראיה מדתני ר' חייא אגודות דודאי אינו רוצה בהשרשתן אלמא דאינו אסור משום שביעית דוקא אותן הדברים שאינו רוצה בהשרשתן להכי קתני במתני' נמי דוקא לפת ולנונות : לית טעמא דלא. נ"ל לית טעמא אלא : פגה שטמנה בטבל. נ"ל בתבן : מפני הוא עושה נ"ל מפני שהוא עושה : אתיא דר"א בן תדאי כר"ש. פי' הא דר"א מתיר אפי' באינן מגולין אתיא כר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר משמע הא מקצתן מגולין אפי' רבנן מודו דמותר דלא הוי הטמנה : שרגליו משוקעות בטיט שמותר לטלטלו. פירש משום דהוה טלטול מן הצד : א"ר יוסי אף אנן נמי תנינא. פי' הא אף דרבנן מודו ברגליו משוקעות משום דהיה טלטול מן הצד כו' מדקתני במתני' ניטלין בשבת משמע דאתיא כר"ע : אמר ר' יוסי בר בון דר"ש היא כו'. פי' לעולם רבנן אסרין אפי' מקצתן מגולין ומתני' דר"ש היא : ומקשי והא תנינן שביעית. פי' האיך יכול לאוקמי מתני' כר"ש הא קתני במתני' שביעית : אית לך למימר שביעית דר"ש כו'. פי' בתמיה : והתנינן ר"ש אומר כל הספיחין מותרין . וא"כ אפי' הוי זריעה ליכא למיחש לשביעית : והכא את אמרת הכין. פי' ובמתני' קתני אינו חושש משום שביעית משמע דאיכא למיחש לשביעית אלא משום דלא הוי זריעה אינו חושש וא"כ ודאי לא אתיא כר"ש : ומשני אע"ג דר"ש מתיר משום ספיחי שביעית אסור משום קדושת שביעית. פי' שאסור לעשות סחורה בהן וחייב לבער וא"כ לפ"ז איכא לאוקמי מתני' כר"ש והא דקתני במתני' דאינו חושש משום שביעית היינו לקדושת שביעית : (דף ה' ע"א) שני מינין נ"ל זרע שני מינין בבקעה שני מינין בתורבה ונפל אחד רחוק מחבירו ר' יוחנן אמר פטור. דלא הוי כלאים א"כ הגדר חבשו : ור"ל אמר חייב. פי' אע"ג דנפל א' רחוק מחבירו או שהלקן גדר אפ"כ חייב כיון שהיה בידו בכ"א לזרוע כא' כבר נתחייב בעודן בידו : מודה ר"ל בזורע על גבי הים כו'. פי' אע"ג דסבר ר"ל דבעודן בידו נתחייבו היינו דוקא כשדעתו לזרוע במקום הראוי לזריעה ובמקום שיכול לפול כאחת סבר דחייב אפי' לא נפל כאחת אבל בזורע ע"ג הים דאינו ראוי לזרוע או על מנת לחלקן גדר דבודאי לא יהיה בבת אחת שפטור : לענין שבת עד שתנוח. פי' אע"ג דסבר ר"ל דבעודן בידו נתחייבו מודה הוא לענין שבת דאינו חייב עד שתנוח ונפקא מינה אם קלטה אחר או קלטה כלב שפטור : ה"ג בנתונים בתוך ששה מוקרחים בתוך שדה תבואה או מקפת גדר דאמר ר' יוחנן כו' י) : (ע"ב) לא אפי' נחה ר' יהודה מתיר. פי' דאי הוה אוסר בנחה לא היה מתיר לכתחילה דהו"ל ליחוש דילמא תנוח ור"י מתיר משמע אפי' לכתחילה : ומשני פתר ליה בשני גרעינין ר' יהודה מדמי לה לראש תור. פי' הא דקתני במתני' ר"י מתיר לא בזורע שני מינין אלא בשני גרעינין והכי מתיר ר"י משום דכשנחה הוי כמו ראש תור : א"ר הילא רשב"ל בדעתיה כו'. פי' דקשה ליה אפי' הוי ראש תור יהא אסור דהא לרשב"ל מתחיל החיוב משהוציא מידו וראש תור לא הוי אלא משינוח וע"ז משני רשב"ל כדעתיה דאמר ראש תור הבא בחורבה מותר. פי' אפי' לא היה מתחילה אלא שאח"כ נעשה ראש תור מותר ולהכי מותר אף הכא דכשתנוח הוי ראש תור : ה"ג פתר לה בשני גרעינין ר"י מדמי לה לראש תור א"ר הילא רשב"ל כו'. מעתה אפי' שני חיטין ושעורה. פי' יהא מותר משום דהוה ראש תור : והתנינן עד שיהא כו'. משמע דשני חיטין ושעורה אסור וכן היא מיותר : ומשני חטה מכאן כו'. פי' הא דאסיר בשני חטין היינו בזו האופן : א"ר מתנה הדא דתימר בשאין שם חורבה כו'. פי' מקום

הערות נכדו הג"מ יעקב משה ז"ל מסלאנים

א) ותיבת הא ותיבות הוה לריך מסתכל ביה מותק : ב) ועיין מ"ש בפירוש הארוך שמפרש להא מ"ש בירושלמי כיני מתניתין פול הלבן והשעועות וכאן לא פירש כלום גם מזה ראיה לדברינו כי הפירוש הארוך חיבר כאבר עסה מהדולא לפרש הירושלמי וז"ל שם פירוש דהוי גרס והשעועין משמע שזה הוי מין אחר ולזה אומר דקך לריך לגרוס במתני' והשעועות בתי"ו דגם הוא מין פול אלא דהוא פול שמשעת את הלב ומלת פול קא, אתרווייהו אלבן והשעועות. עכ"ל השנו"א : ג) ושם אר"י כמין פול מלרי פרסי תיבת פרסי נמחקה : ד) מה נפק מביניהון קדריס והוא גורס קרדה. ושם פלסקים הרכיב תריד על גבי דרכין מותק תריד על גבי דרכין וגורס חסדין ורבוז אע"פ כו': שם כורכי תיבת לבנון מותק וגורס לבגים: ה) ושם מותק פיטרת סילינן וגורס אסטפלונין שומר וכרפס מה נפיק מנה, פעלי סיליונון ולוזין כו' : שם זיתים ורימון מותק תיבת זיתים וגורס שיתין ורמון : ו) ושם מותק עד כדון לית כתיב אלא בהמתך לא תרכיע כלאים : ז) ושם מותק הא מכלל שיש כהן פסולת : שם שהוא עתיד לגוזקה נ"ל שהוא עושה למתקה : ח) ושם משום זרעים תחת הגפן : ט) במעמיק למטה מג' טפחים ותי' חוץ לששה נמחק : י) וקשיא מ"ט דרשב"ל מותק שם תיבת וקשיא :

הגהות הגר"א עם הערות הרד"ל ז"ל

פ"א (דף ב ע"א) **ה"ב** אדם נוטל מפטמא של קישות מעה אחת ופטמא של אבטיח כו' : (ע"ב) **ה"ה** א"ר יונהן יש מהם שהלכו כו'. פי' לקולא ודלא כפי' הר"ם ז"ל ואע"ג דבסמוך מקשה המשנה דהטומן :

(דף ג' ע"א) **ה"ו** שהעוף אסור בהרבעה ר"י אמר כהנא כו' : הרי דגים שבים הרי כתיב כו' : ואינן צייפין. דין עם דין : כצ"ל. ותיבת ומזרעין נמחק :

(דף ד' ע"א) **ה"ח** בלא כך אינו אסור משום עבודת הגפן תפתר בחוץ לששה ואינו אסור משום זרעים כו' : למטה מג' טפחים כהדא דתני כו'. ומוחק תיבות חוץ לששה : (ע"ב) **ה"ט** מה אנן קיימין כו', פי' הכוונה במשנה שאמרה הטומן לפת כו' אי משום כלאים של לפת עם לנונות א"כ למה תופס גפן הול"ל לפת ולנונות לבד . ואם הכוונה שהלפת עם הגפן כלאים למה דווקא לפת ולנונות אפי' שאר כל הדברים נמי. בל"ז אם נאמר דהכוונה לפת עם לנונות לק"מ למה תפס לפת עם לנונות ולא הפס. ס"ד די"ל חדא נקט וה"ה ס"ד. לאפוקי אם הכוונה על הגפן קשה אם הכוונה חדא ליתני לפת לבד או לנונות לבד אלא ע"כ דווקא או לפת או לנונה א"כ קשה למה כן וע"ז משני דה"ה וכו' : זרעים באילן למה לי גפן אי משום שאינו רוצה כו'. כצ"ל :

(דף ה' ע"ב) ראש תור הבא מחורבה כו' :

מקום פטור בין גדר לחיפה הוא דאסור אבל אם היה כו': הדרן עלך החטים והזונין:

כל סאה פרק שני

(דף ו' ע"א) הלכה א מ"ד שיש בה אחד מעשרים וארבעה. פי' שאם אותה הרובע היא סאה והיינו א' מכ"ד: מ"ד שנפל לתוכה משמע שהי' סאה בלא"ה ונפל לתוכה רובע ממין אחר והיינו א' מכ"ה: בין כמ"ד שנפל לתוכה א' מעשרים וארבעה. וה"פ שנפל לתוכה רובע ובין כולם היא סאה): ר' יעקב בר אחי. נ"ל דא"ר יעקב בר אחא כו' א): אילו יהבתינן ליה. פי' קודם שלקטת אותה הרבע: אלא בשנתערב דרך מכנסו נ"ל למעלה קודם מכר לו חטים יפות: (ע"ב) האיך עבידא. הראשון מיותר: עד היכן. פי' הא דקתני לר"ש דאין שני מינין מצטרפין לאסור היינו ברובע אבל ביתר מרובע פי' לכשיצטרפו יהיו יותר מרובע אסר וע"ז בעי עד היכן פי' כמה אסר: ומפרש עד רובה של סאה. פי' אם כשיצטרפו יהיו רובה של סאה אז אוסר: כן הוא אומר הכא. תי' הכא מיותר: אפי' כן אין שני מינין. תי' אפי' כן מיותר: ותני עלה ותני עלה. נ"ל תני תני: כגון שלשה קבין כו'. פי' הא דקתני במתני' דתבואה בתבואה משערין ברובע היינו כגון שלשה קבין וארבעה קבין פי' אפי' תבואה דקה שאינו נזרע מהם לבית סאה אלא שלשה קבין דהוי הרובע א' מי"ב אינו אוסר עד רובע: הא קביים אחד מעשרים וארבע. פי' אבל היה תבואה דקה כל כך שאינו נזרע בתוך בית סאה אלא קביים אז אין משערין ברובע אלא א' מכ"ד. ותני כגון קב ותצי כו'. פי' הא דקתני במתני' דבזרעוני גינה אין משערין ברובע אלא א' מכ"ד בנופל ומפרש בברייתא דהיינו דוקא באותן דקים שאינו נופל מהם לתוך בית סאה אלא קב וחצי: הא קביים. פי' אם היו גסים שנופל מהן לתוך בית סאה שני קבין אז משערין ברובע: הכא את אמרת כו'. פי' אינה קושיא אלא הוא מסיק למילתיה הכא את אמרת פי' גבי תבואה אם היו דקים כ"כ שנופל מהם לתוך בית סאה שני קבין משערין בנופל וגבי זרעוני גינה אם נופל מהם שני קבין לתוך בית סאה משערין ברובע: (דף ז' ע"א) עד תשעה קבין. פי' אם היו גסים כ"כ שנופל לתוך בית סאה תשעה קבין משערין ברובע יתר מכאן משערין בא' מכ"ד: וחורנה אמר עד שמונה. פי' דאף בתשעה משערין בא' מכ"ד: תשעה ועשרה מהו שיצטרפו. פי' אם נפל מין שנופל ממנו תשעה לתוך בית סאה לתוך מין שנופל ממנו עשרה לתוך בית סאה דבתשעה משערין ברובע ובעשרה משערין בא' מעשרים וארבע והשתא מיבעיא לן אם אזלינן בתר המין הנופל או בתר מין הנזרע ולשון מצטרפין היינו כמו אוסרין משום שנצטרפו ונעשו עירוב. ובעיא מהא תשעה ושלשה מצטרפין פי' אם נפל מין מאותו שנופל שלשה לתוך בית סאה למין שנופל תשעה לתוך ב"ס בודאי מצטרפין לאסור ברובע דהא בשניהם השיעור כן ולענין מדידת הרובע לא מספקא ליה דודאי משערין באותו המין שנפל אם יש ממנו בית רובע אוסר תשעה ועשרה מיבעי דמצטרפין לרובע דהא קרובין זה מזה יותר מתשעה ושלשה וכיון ששם נעשה עירוב באם נפל רובע מין תשעה לתוך מין שלשה כ"ש הכא שנעשה עירוב אם נפל רובע מין תשעה לתוך עשרה: סאה חולקת ביניהון כו'. פי' דפליג על מאי דפשיטא ליה דתשעה ועשרה מצטרפין לאסור ברובע מפני ששיעורן שוה ברובע ע"ז פליג ואמר דזה לא מיבעיא לי דתשעה ושלשה ודאי אין מצטרפין לאסור ברובע דאפי' אם נפל מין חמשה לתוך מין שבעה נמי אין מצטרפין דסאה חולקת ביניהן כדמפרש אח"ז: (ע"ב) רובע סאה אסור בתשעה קבין. פי' רובע ממין הנופל סאה אם נפל לתוך תשעה קבין אוסר וכן להיפך אבל אם נפל מין חמשה לתוך שבעה שהסאה באמצע אינו אוסר ברובע אלא באחד מכ"ד והשתא הא דאמרינן בגמ' לעיל כגון שלשה קבין וארבעה קבין פי' למשערין ברובע היינו אם נפל לתוכו ממין הנופל סאה לתוך בית סאה או להיפך וכן הא דאמר עד תשעה קבין היינו אם נפל לתוכן ממין הנופל סאה לתוך בית סאה או להיפך: שלשה רבעי פשתן כו'. פי' קאי על מתני' דקתני הפשתן אחד מעשרים וארבע לבית סאה ומפרש הגמ' דהיינו שלשה רבעין פשתן כו' ומפרש הטעם: דאתר דזרע רובע חיטין כו'. פי' וא"כ בתוך בית סאה נופל מפשתן שלשה סאין ולהכי אחד מכ"ד ג' רביעין: האיך עבידא מיותר ונ"ל קודם שלשה רבעי פשתן:

(שם) הלכה ב עד כמה מזרעת. נ"ל מתלעת: אבל לא במקום הגריד. תי' לא מיותר: ותני כן מקצת היום ככולו במקום הטינא ע"ס ב) וכנ"ל תני מקצת היום ככולו. פי' דאינו צריך להתלעה ג' ימים שלמים: אבא שאול אומר. הראשון מיותר דהכא ברייתא אתיא כרבנן דאמרי כתנאי הרביעה ג): כיון שהתחיל ברובע דיו. פי' כיון שהתחיל למעט את הרובע אינו צריך לגמור את כולה: מה אבא שאול כרבנן דרבי יוסי כו'. דרבנן דר"י אמרי לעיל דא"צ אלא למעט את הרובע והכא שאול נמי אמר מכיון שהתחיל ברובע דיו ומוחק תיבות כר' יוסי: ולר' יוסי. פי' דאמר לעיל יגור את כולה ולא שני מה שממעט מרובע א"כ גם הכא צריך להשלים את כל הרובע: הוא דרבנן עד אבא שאול. מיותר ד):

(דף ח' ע"א) הלכה ג בצד גפנים יבשות. ע"ס וכנ"ל בצידו זרעים ה). אפי' גפן הצמר. נ"ל אפי' צמר גפן: ואם צמחו. פי' הגפנים: מן דזרע צמחון. פי' הגפנים: א"ל פוק חצור. דס"ל אסורות לעתיד לבא: מן דחצד ארטבון. פי' בתר שקצר התחילו לרקוד מחמת הגשמים: א"ל פוק סמך. פי' תחת הגפנים שסומכין עומרין בצד גפנים: ע"הוא אמר לדעת גמורה. פי' הא דהתירו לזרוע בצד גפנים יבשות אפשר דהיינו דוקא ר"ש בן יהודה שבודאי כשאמר לזרוע כבר נגמרה בדעתו שאם יתחיל להצמיח יקצור אותם אבל שאר בנ"א אפשר שאסור לזרוע דאיכא למיחש שמא תצמיח דהא אסורות הן לע"ל: ופשיט דאפי' ר"ש בן יהודה עצמו שאסר לקצור אינו אוסר אלא משום מראית עין. שיתירו כלאים בכרם אבל באמת אפי' התחילו להצמיח אינן אסירין ולכך ודאי לא נזרינן שמא לא יקצור: חוץ משדה תלתן. פי' דשם עשבים חשובות ובודאי לא מפקרי: בשזרעה לעמיר. בשביל קשין דגם הקשין אוכל הם ולהן עשבים יפים אבל אם זרע לזרע של תלתן אז אין העשבים יפין לה ובודאי מפקיר ליה: ומקשי והתנינן וכן תלתן כו'. אין מחייבין אותו לנכש. משום דידעי אינשי דודאי לא זרע הוא שהרי הם רעים לתלתן אלמא שאינן חשובות ואמאי אין מלקטין ממש עשבים: (ע"ב) ומשני בשהעלן לזרען ולזרע אינן חשובות ולכך לא הוי כלאים: ומקשי ר' יוסי וכי לא בא כו'. פי' כיון דלא אמר בשהעלן לעמיר הן חשובות וא"כ הוי כלאים עם התלתן ואמאי אין מלקטין ממנו עשבים: וכי האיך אפשר לומר דעבר עבירה אסור משום גזל לא עבר עבירה מותר משום גזל. פי' הא ודאי לא קשיא ליה אמאי מותר משום גזל כיון שלא עבר עבירה דאיכא למימר דמשו"ה מותר משום גזל כיון דרעים הם אבל הלתן מסתמא מפקיר לי' לכך מותרין משום גזל. והא נמי בפשיטות לא קשיא ליה אמאי כשהעלן לעמיר אסור משום גזל הלא עבר עבירה דכיון דאינו מפקיר אפשר אפי' עבר עבירה אסור משום גזל דאל"כ אלא דפשיטא ליה כיון דעבר עבירה ודאי מותר משום גזל א"כ אף לר' יוסי דאמר אף בזרען לזרע שהן רעים אבל תלתן דמשו"ה אין מחייבין אותו לנכש רוצה הוא בהן ולכך אסור משום גזל תקשי בסמוך דמקשי מעתה כלאי הכרם יהא אסורין משום גזל פי' הלא רוצה בהן ואמאי הלא עבר עבירה אלא ודאי אם היה דבר האסור משום גזל בכ"מ אף כשעבר עבירה לא קנסו שיתירו משום גזל אבל הכא מקשי שפיר כיון דבכל עשבים היה הנאי יהושע שמותר משום גזל ואף בתלתן כשזרען לזרע שאין מחייבין אותו לנכש נמי מותר משום גזל ולא אסרו משום גזל אלא באותו גד שעבר עבירה דהיינו תלתן שזרען לעמיר: וע"ז משני ר' יוסי הוי לא שנייא כו'. פי' דאף בשזרען לזרע שאין מחייבין אותו לנכש משום שמוכחא מילתא שבודאי לא זרע שם שהרי רעים הם אבל תלתן אפ"ה אסור משום גזל: שהוא רוצה בהן כאלו כו'. פי' שבפני עצמן הם חשובין וא"כ אפי' אינו רוצה שיגדלו שם מ"מ אינו מפקיר להו שסובר שיתלוש אותם שהרי הם חשובות בעיניו כשאר עשבי תלתן העקורין ומונחים לפניו: וע"ז מקשי מעתה כלאי הכרם יהא אסורין משום גזל *) פי' אפי' לא ניחא ליה שיגדלו כאן שבשבילם *) נ"ב בבי"ק של יתקדש הכרם מ"מ אותן המינים בפ"ע הן חשובין והוא הגר"א ז"ל בעצמו. רוצה בהן כשאר אותן המינים העקורין ומונחים לפניו: ומשני פי' לעוקרן אפילו ר"י לא אמר כך אלא שבסוף רוצה בהן כאלו עקורין להניח לבע"ה. ע"כ ומונחים לפניו. פי' הא ודאי אלו היו העשבים לתלתן רעים הגהות בי"ק: כ"כ שידעו בודאי שאינו רוצה ו) שיגדלו כאן כלל. אע"פ שהמין בפ"ע הטוב הוא אלו אמרינן מסתמא ניחא ליה שיתלוש אחר ויטול אותן ובלבד שלא יהיה כאן אבל גבי תלתן לא אמרינן הכי אלא אמרינן מחמת שהם רעים מיגו אבל תלתן אמרינן שבודאי ניכר שהוא לא זרע כאן שאילו היה רוצה לזרוע לא היה זורע אלו תלתן שהרי הם רעים מעט אבל בסוף שגדלו מעצמן הוא רוצה בהן שיגדלו כאן אף שהם רעים מעט אבל תלתן מ"מ לא הפסדן בשכלן שהרי העשבים חשובים מאוד *) ולכן אסור *) נ"ב בבי"ק של משום גזל אבל בכלאי הכרם שבודאי לא ניחא ליה שיגדלו כאן הגר"א ז"ל בעצמו אף לאחר שעלו מעצמן שהרי לכשיתוספו מאתים יתקדש הכרם ועוד שכבר הפסידו א"כ אמרינן דודאי ניחא לי' שיתלוש אחר אף שיטול לעצמו ועתה לא יפסידו יותר. ובלבד שלא יהיו כאן ולכך מותרין משום גזל גבי כלאי הכרם: ע"כ הגהות בי"ק: וא"כ מקשי מעתה כלאי זרעים יהא אסור משום גזל שהרי ניחא לי' שיגדלו כאן לאחר שעלו מעצמן כיון שאותו המין חשוב בעיניו דאף לכשיתוסף מאתים לא יהא אסור באכילה: ומשני כאן יש לו עם מי להכנס כו'. פי' לעולם בין שזרען לזרע בין שזרען לעמיר אינו אסור משום כלאים שהרי ניכר שלא זרע הוא שם שהרי רעים הם אבל תלתן ומה שאסיר משום גזל היינו משום שבסוף הוא רוצה בהן פי' לאחר שעלו מעצמן הוא רוצה בהן שגדלו מחמת שיש לו עם מי להכנס שהרי בתלתן אף הקשין ראוי לאכילת אדם וא"כ מכניס גם הקשין לבית ויכניס אף העשבים עם הקשים אבל גבי שאר מינין אין לו במה להכנס ולכך מותר משום גזל וכן גבי כלאי הכרם או כלאי זרעים מותרים שהרי אין לו במה להכנס: ר' יוסי לא אמר כן. נ"ל ר' יונה לא אמר כן: כלאי כרם השני. נ"ל כלאי זרעים: ה"ג מילתין דרבנן פליגין על ר' יוסי דאמר כו'. פי' על ר' יוסי דאמר לעיל לא שנייא בין שזרעה לזרע בין שזרעה לעמיר פי' דבשניהם אין מחייבין אותו לנכש מפני שניכר שבודאי הוא לא זרע שהרי אינו יפה הוא אבל תלתן: מהא דאמר ר' זריקן כו' כל הספיחין מותרין (נ"ל אסורין). דחייבינן לשמא נזרעו בשביעית: חוץ משדה בור כו': ואמר חוץ משדה תלתן (נ"ל ויאמר). פי' שניכרין שודאי לא נזרעו אלא עלו מאליהן שהרי רעים הם אבל תלתן בגלמא לר' יעקב בר אחא פי' דמחלק בין שזרען לזרע בין שזרע לעמיר פי' דאם זרעו לזרע ודאי לא זרע הוא שהרי הם רעים אבל תלתן אבל בשזרען לעמיר יפין הן ולכך אסורין משום גזל ליכא לאקשויי ויאמר חוץ משדה תלתן שזרען לזרע דאיכא למימר כיון דכשזרען לעמיר אז שדה תלתן אסור הספיחין לא פסיקא ליה למיתני חוץ משדה תלתן כיון דאיכא תלתן שאסיר בהן הספיחין אבל לר' יוסי דאמר בין שזרע לזרע בין שזרע לעמיר אין מחייבין אותו לנכש משום דמיכר מילתא דודאי לא זרע הוא א"כ קשה ליתני חוץ משדה תלתן סתם: א"ר יוסי מילתא דר' יוחנן מסייעא לי. פי' דאף דאין מחייבין אותו לנכש משום דאמרי' מסתמא לא זרע אסור משום גזל: מעשה בא' שלקח ירקה של גינה מן הגוי. פי' שהגינה יהיה של גוי והירק יהיה שלו וירקות בגינה הוי כלאים בכרם: אתא ושאל לר' יוחנן. פי' אם מותר להשהות שם עד שיגדלו עוד: א"ל צא ולקוט ולפי השוק מכור. פי' שאסור להמתין עד שיגדלו אלא שצריך ללקוט בפעם אחת: ומקשי והא תנינן וכן מקום הגרנות שעלו בו מינין הרבה. פי' שאין מחייבין אותו לנכש משום כלאים משום דמיכר מילתא שודאי לא זרע וה"נ מיכר מילתא שודאי שישראל לא זרע שהרי אין הגינה שלו: ומשני א"ל מקומו מוכיח עליה שאינו רוצה בקיומו. פי' התם המקום גופא מוכיח על עצמו שאינו רוצה שיהיו העשבים כאן אבל התם מי שא"י שהגינה של גוי ורואה שהישראל לוקט קצת ומניח קצת יסבור שהגינה של ישראל והישראל מקיים כלאים בגינתו ולכך אמר לו שילקוט תיכף: ויתיביניה כאן אסור משום גזל כו'. פי' לר' יעקב בר אחא דסבר בשזרען לעמיר שהתלתן יפין עם העשבים מחייבין אותו לנכש ואסור משום גזל ובשזרען לזרע דאין מחייבין אותו לנכש מותר משום גזל א"כ לפי זה תליא הא בהא כל שאסור משום גזל מחייבין אותו לנכש וכל שאין אסיר משום גזל אין מחייבין אותו לנכש וא"כ מאי מקשי מירק מן הגינה שלוה ר' יוחנן ללקט הרי שם נ"כ אסיר משום גזל ולכך מחייבין אותו לנכש אבל לר' יוסי דאמר דאף בתלתן שהעלה מיני עשבין אסור משום גזל ואפ"ה אין מחייבין אותו לנכש משום דמוכח מילתא שבודאי לא זרע שם וא"כ מקשי שפיר: ומשני דבאמת מאי נתרץ הכי כאן אסור משום משום גזל כו' והא דלא תירץ: (דף ט' ע"א) ייבא כהדא דא"ר אמי א"ר נסא עשיר היה בתשובות כאינש דאית ליה וכו': כהדא דא"ר אמי עד כאינש ע"ס וכנ"ל ייבא כהדא דא"ר אמי א"ר נסא עשיר הי' בתשובות כאינש דאית ליה כו':

אמר

הערות הגרי"מ א) ושם מחק תיבת דמי. וכן מוחק שנית תיבת דמי. וכן גורס מהו שיכנס לו אותו חלי הרובע. וכן גורס הויא מכר לו בסורקי: ב) ושם גרס שמחוק הגי' שלפנינו והנראה לפרש דברי הירושלמי ותני כן מקצת היום ככולו במקום הטינא ר"ל דקאי על דברי התוספתא דאיתא התם עד שיעשה ג' ימים במקום הטינא אבל לא במקום הגריד במקצת היום ככולו ולכאורה היה נראה לפרש דבגריד בעי פחות רק מקצת היום אבל מדקאמר הכא במקום הגריד בעיא היא יתר התם ע"כ הא דקתני מקצת היום ככולו קאי אמקום הטינא ז"ש ותני כן [פי' מעתה תפרש כן התוספתא מקצת היום ככולו במקום הטינא ואפשר שלזה נוון (כאן נמחק שורה שלימה): ג) [וגורס תני אין מחייבין להיות חורש וכו']. ד) ושם גרס את המחוק וגרס הכי אבא שאול ודלא כר' יוסי ודלא כרבנן דרבנן אמרי מכיון שנותן דעתו לחרוש אפילו לא רלף ור' יוסי אומר צריך להשלים את כל הרובע ואבא שאול אומר מכיון שהתחיל ברובע דיו: ה) שם גפן יבש מחק תיבת יבש: ו) שם נמחק כמה תיבות וה"ג הא שזרעה לעמיר ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן עקורים ומונחים לפניו והא דתנינן וכן תלתן שהעלה מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אם את בדעתו עליהם יתייבו אז אותו לנכש ר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף יאא רוצה בהן עקורין ומונחין לפניו מעתה מלא כלאים בכרם וכו' ולפי גירסא ע יתנהג הפירוש:

הגהות הגר"א עם הערות הרד"ל ז"ל

פ"ב (דף ו' ע"א) ה"א ונמצאו צרורות מהו שינכה כו': המאמר הזה אלא כשנתערבו לו. דרך מכנסו. זה שייך לעיל: [בתר הקושיא מה אנן קיימין אם במתכוין לזרע וכו'. ועי' ברידב"ז]: (דף ז' ע"ב) ה"ב הגי' עד כמה עד כדי שתהא בארץ ג' ימים כו'. ומוחק תיבות היא מזרעת. אבל במקום הגריד כו': ומוחק תיבת לא: ותני מקצת היום ככולו ואם צמחה כו'. ומוחק תיבת כן ותיבת במקום הטינא: רצף תני אין מחייבין ומוחק אבא שאול אומר: מה אבא שאול כרבנן כו': לרבי יוסי צריך להשלים כו': (דף ח' ע"א) ה"ג ארטבון. פי' נתלתלו:

(שם) **הלכה ד** א"ר יונה עד ואתיא כי דא"ר ינאי מיותר כאן וג"ל תיכף אחר המשנה וכצ"ל א"ר יונה הדא דתימר בעשויין משריין. פי' אז מותר לב"ש כגי' תלמים של פתיח ולב"ה כו': אבל בעשוי מרובע לא בדא. פי' צריך שיעור אחר דהיינו תבואה בתבואה בית רובע: אף בשתי שדות. צ"ל שורות: אף בינו לבין חבירו מותר. צ"ל כן והכל מיבעי ליה אם מותר א):

(ע"ב) **הלכה ה** א"ר יוחנן צ"ל ר"י אמר*) : ב) היו לו שדות צ"ל שתי שדות: ולזרע אחת חטה ואחת שעורה מפני שהחטה כו'. פי' דקס"ד דודאי ראש תור בתוך ראש תור לא הוי אמרינן והא דמותר לזרע הכא היינו משום דלאחד אמרינן דהוי ראש תור והוי כסוף שדה וא"כ אפי' השניה אינה נחשבת לסוף שדה מותר לזרוע כדאמר ר"ל הכא דאותו כ"ש כו' ולכך מקשי לר"י: ומשני אליבא דר"י דשני ראש תור אמרינן כר"א בן יעקב: (דף י' ע"א) שעורה אחר שעורה הנכנסת לתוך של שעורין צ"ל לתוך של חטין שעורה ג). אבל אם היתה כו'. אם במתכוין לבדוק אפי' באמצע שדהו מותר. פי' דהוי כמו זורע לקנים: אבל באינו מתכוין לבדוק. פי' אלא לזרוע: למה לי זרע פשתן אפי' שאר כל המינים. ט"ס וכצ"ל אפי' לסוף אסור ד) ומשני במתכוין לבדוק. והא דאסור באמצע מפני מראית עין: דר"ש היא עד רב אמר הראשון ט"ס וכצ"ל: ר"ש כדעתיה דרב אמר אין כו'. פי' הא דקתני במתני' אליבא דר"ש בשלו המין ושל חבירו מין אחר שמותר לסמוך בין פשתן בין שאר כל המינין ע"ז אמר דר"ש כדעתיה פי' דסבר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו: אמר ר' יונה צ"ל ואמר ר' יונה:

(ע"ב) **הלכה ו** להחיות. צ"ל לחסיות: דר"י אמר ראש תור הבא בחורבה אסור. ט"ס וכצ"ל אינו זורע לתוכו אלא מין אחד פי': (כ"ה בכ"י ולא נכתב יותר): גריד מותר לזרע כו'. פי' הוא קרקע קשה והוי הפסק: ובלבד שיעשה ג'. פי' שיזרע מהן ג"ט אז מותר ליזרע כל מין שירצה אע"ג דכבר נזרע סמוך לגריד מין אחר ה): בתוך ששה שהן סמוכין לגדר. פי' אז הוי הגריד מקום בפ"ע להפסיק: וששה שהן. תי' ושלשה מיותר: כגריד. מיותר: היו ג' בתוך ששה כו'. פי' אם היו נזרעים ג' טפחים בתוך ששה הסמוכין לגדר: ואחד חוץ לששה מאחר שהצילו אלו כו'. פי' אף דאין הגריד חשוב להפסיק אלא בתוך ששה הסמוכין לגדר הכא כיון שניצלו אותן השלשה שבתוך ששה אף אותו שחוץ לששה ניצול: משורה גדר ושורה חוץ לגדר חובשין את השורה של גדר כו'. תי' גבי ותי' בשדות מיותר ו): (דף י"א ע"א) תורבבינה. צ"ל שירצה: וגדר צ"ל גדר יש בו: גדר מהו שיציל. צ"ל גדר זרוע מהו שיציל ז): האלח אסור הדא אמרה שגדר זרוע אינו מציל את הזרעים: ר"י שמע לה מן הדא כו' ולגדר שהוא גבוה מעשרה טפחים ולאילן שהוא מיסך על הארץ. פי' דהוי כמו גדר זרוע: הדא אמרה שגדר זרוע כו': אפי' תימא עד ר' יודן ט"ס וכצ"ל אפי' תימא אין גדר זרוע מציל את הזרעים שניא היא תמן אילן. פי' ולכך הוי כמו גדר: ברם הכא גדר זרוע הוא ואין זרעים מציל את הזרעים. פי' ולכך איכא למימר דאינו מציל: אינו צריך גריד עד מותר לסמוך. מיותר ח): גריד ומשך מהו שיצטרפו כו'. על רוחב ששה מותר לסמוך משתי רוחותיו עשה גריד מכאן. פי' והבלינוה שיהיה הרוחב ג"כ עשר מותר לסמוך מארבע רוחותיו: ר' יונתן בן יוסי. צ"ל בן יוסף:

(ע"ב) **הלכה ז** על ראשה. פי' דס"ד הא דאמרו חכמים תשע קרחות מותרות היינו נ"כין חרדל דאמר ר"מ דשלש אסור קאמרי חכמים דאף תשע מותר קמ"ל ר' ייסא דעל ראשה קאי והיינו דסברי חכמים דמבית סאה אין לו לעשות רק תשעה קרחות אבל עשרה אסור. פי' דתשעה מותר אפי' יהי' א' מהם רק בית רובע ועשר אסורות אפי' יהיה כל א' יותר מבית רובע וזה אליבא דר"מ דאמר אפי' חבושות ואפי' סמוכות וא"כ לפ"ז אין לנו לחוש אלא רק שלא יהא יותר מתשע: ובלבד שלא יהיו חבושות ולא סמוכות. פי' הא דאמרי חכמים תשע מותרות היינו שאין לו לזרוע מבית סאה רק תשעה קרחות של בית רובע דצריך שלא יהיו חבושות מד' צדדין אפי' בהרחקה ולא סמוכות אפי' מצד אחד:

(שם) **הלכה ח** אוכלת הגפן. צ"ל אכילת הגפן: והרי קבר עד עבודת הגפן מיותר. וכצ"ל והרי עבודת הגפן ט) כו': (דף י"ב ע"א) כי אנן אמרין כו'. היינו כמו לפי זה כלומר כמו שאנו אומרים פי' דצריך שלא יהא חבושה: הדא בקעת סימוניא כו'. פי' דהיא חבושה י): מתיב ר"א עד כהדא דתני ט"ס יא) וכצ"ל: ר"א רובה מדרבנן. פי' כמו אדרבה כלומר מה שזה מקיל זה מחמיר ומה שזה מקיל זה מחמיר: והדר מפרש לר"א קל במרובע. פי' שהוא מקיל במרובע לומר דאינו צריך ירק בתבואה רק ששה טפחים: וחומר בשורה. פי' שהוא מחמיר בשורה כדמפרש לקמן: לרבנן קל בשורה וחומר במרובע כהדא דתני הרוצה כו': שורה אורך מיותר. פי' דהשתא מפרש מה דקתני לעיל קל בשורה כו' דהכא תנא בברייתא צריך שיהא השורה אורך עשר אמות ומחצה על רוחב ששה וליכא מאן דפליג עליה וא"כ ר"א דמקיל במרובע גבי ירק בתבואה ששה טפחים מחמיר הוא בשורה יותר מבמרובע דבשורה מצריך עשר אמות כו' ולרבנן דמחמרי במרובע שיהי' דוקא בית רובע דהיינו שיהי' ע"ר אמות ומחצה על רוחב עשר אמות א"כ (הוא מקיל) [הם מקילין] בשורה יותר דבשורה די על רוחב ששה: ה"נ ומחצה על רוחב ששה חזקי' אמר מי שיש לו ערוגה של ששה טפחים וכל שהוא אותו בל שהוא זורע לתוכו כל מין שירצה: ר' יוחנן אמר אינו זורע כו' יב): מן מה דמר ר' זעירא עד נטע ט"ס וכצ"ל תמן מתיבין על מה דא"ר זעירא על דר' יוחנן נטע חצי שורה כו' אומרים לו עקור את השורה או מלא את השורה. פי' דצריך למלאות את כולו: ר' יודן אמר איתפלגון כו' חד אמר אפי' ג' לתוך ששה. פי' דאינו צריך למלאות את כולה אלא אפי' לא זרע אלא ג' לתוך ששה מותר להתחיל שורה אחרת: והורנה אמר אפי' אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע. פי' דאינו צריך שיהיו אותן השלשה סמוכין אלה לזה: ולא ידעין כו' מן הא דא"ר יוסי ור' חייא בר בא בשם ר' יוחנן ובלבד שלא יהא שם חורבה הוי כו'. אלמא דקסבר ר"י דצריך שלא יהא שם חורבה אלא צריך שיהא הג' סמוכין. והכא א"ר זעירא דא"ל נזרוע כ"א טפח באותו הערוגה ותמשה יהיו פנויים: אם היו הצדדין רבה על החורבה מותר. פי' קאי על ר' יוחנן דאמר צריך שיהיו הג' סמוכין זה לזה ע"ז אמר אבל אם היו הצדדין רבה על החורבה מותר דהיינו טפח ומחצה ועוד מכאן וטפח ומחצה ועוד מכאן מותר: (ע"ב) מהו רואה אני את דבריהם מדברי. פי' מ"ש קאמר רבי דהסברא נוטה כדבריהם: ומשני אם דלעת מצרי אמרת מותר קישות כו'. פי' דהא בהא לא פליג רבי על רבנן דרבנן אינו אלא דלעת יונית ורבי א' אף קישות ופול המצרי אבל על דלעת מצרי לא פליג ומסתמא גם הוא סובר דאין הסיכוך אוסר בדלעת מצרי ולהכי קאמר רואה אני את דבריהם פי' דאף לפי סברתו דסבר דדלעת מצרי מותר לסכך ע"ג זרעים מוכח כדבריהם דכ"ש קישות ופול המצרי שמותר לסכך: אמר ר' אבא לא כך הוי ר' מנא אומר כו'. פי' מנא לך דרבי מודה בדלעת מצרי דמותר לסכך דילמא ר' סבר דאף בדלעת מצרי אין לסכך והא דלא אמר אלא אף קישות ופול המצרי ולא אמר דלעת מצרי משום דלא צריך דכיון דאמר קישות ופול המצרי אף דלעת בכלל כדאמר ר' אבא:

הדרן עלך פרק כל סאה

ערוגה פרק שלישי *)

(דף יג ע"א) **הלכה א** זרועיה מיעוט זרעים שנים מיותר: משנים אתה למד ארבעה. פי' ממה דאמרינן לעיל שמותר לזרוע שני מינין בבית רובע דהיינו לעשות כמו משרין אתה למד ארבעה דמתני' שמותר ג"כ לעשות כן: והדר מפרש מה שנים אתה נותן בתחלה. פי' כשאתה רוצה לזרוע משרין דצריך שיהי' בכל אחד שתי אמות אין אתה צריך ליתן זה השיעור אלא בתחלה אבל לבסוף הוא מיצר והולך אפי' כ"ש אף ארבע דמתניתין ג"כ מותר לעשות שא"צ ליתן אלא בתחילה ששה אבל לבסוף הוא מיצר והולך וא"כ אתה יכול לעשות כן בארבע צדדין ובאמצע מין א' והיינו חמשה דמתני': ומשני עבודה פוגע בעבודה כו'. פי' דמשנים ליכא למילף דהתם שורה והכא מרובע וקל הוא בשורה מבמרובע והא דקתני במתני' ארבע בארבע רוחות הערוגה היינו היכא דאינו אלא עבודה פוגע בעבודה דמה שנזרע באמצע לא איכפת לן דהרי יש שם ששה על ששה כדין ערוגה ואותן משהויין שבצדדין אינן אלא עבודה שפוגע בעבודה דאפי' למשהו ירק צריך ליתן עבודה ששה טפחים כמו שצריך ליתן לתבואה בית רובע וא"כ אותן (שנים) [ששה] שצריך ליתן לזו פוגע באותן ששה שצריך ליתן לצד השני אבל אם אתה זורע כמו שאמרת הרי מין פוגע בחבירו לחובשו: רבי יהושע בן (ע"ב) לוי זריעה זרועיה ט"ס וכצ"ל זרעה זרועיה חמשה. פי' דג' כתובין בקרא דהיינו תוציא חד נמחה חד תצמיח חד הרי תלתא וזרועים תרי דמלי למכתב זרעה וכתיב זרועים הרי חמשה: וכר' יהודה דאמר ששה. מפיק ליה מקרא הכי זרעה זרעיה. פי' דהו"ל למכתב זרעה בלא יו"ד וכתב זרעיה ביו"ד הרי תרי וכתב זרועים אף בוא"ו הרי תלתא ותלתא כתיבי בקרא דהיינו תוציא נמחה תצמיח הרי תלתא הרי ששה: רבי חגי אמר זרעיה חמשה. דאין לדרוש מקרא אלא חמשה דזרעי' כתיב בלא ו' וכל היכא דכתיב וא"ו ט"ס ואגא מחיק ליה כך הי' מקובל בידו: אשתאלית כו': כולהון בתוך ששה. פי' דגם הגבולין מקלתן בתוך ששה והא דקתני ד' בד' רוחות הערוגה היינו בצד הגבולין: כהנא בשם ר"ל כולהון חוץ לששה. פי' דהגבולין הם חוץ לששה: ומקשי אם כולהון חוץ לששה (דף יד ע"א) נתני תשעה. דהא פשיטא ליה דאינו צריך הערוגה להיות ששה על ששה דוקא אלא אפי' פחות מעט וא"כ נזרע ג"כ משהו למטה והא נמי פשיטא ליה דמה שבצדדין עם המשהו שנזרע למטה כ"ש ליכא עירוב אע"ג דאין הגבול גבוה טפח דא"צ להיות הגבול גבוה טפח אלא כשרוצה ליזרע בצד השני או למעלה אבל מן הצד מותר להזריע אפי' אין הגבול גבוה טפח: ומשני כיני בערוגה שבערוגות היא מתניתא. פי' ולכך אסור לזרוע תשעה דהמשהו של מטה עם אותו שכ' רע בצד השני חובש את הנזרע על הגבול אבל כי אינו זורע אלא על הגבול תו ליכא למימר דהערוגה שבצד זו והערוגה השני' חובש את האמצעי כיון דהערוגה רחבה ששה אינן חובשין: נתני ששה באמצע צ"ל נתני חמשה באמצע דקס"ד דאיירי שהגבולין חוץ לששה ולא שמיע ליה מאי דשקלינן וטרינן לעיל ולפיכך מקשי נתני חמשה באמצע דהיינו משהו מכל צדדין למטה: ומשני בשהגבולין ממעטין ששה. פי' דהיינו ששה בתוך ששה: ומקשי בדה תנינן רי"א ששה באמצע. דהא ודאי טעמא דר' יהודה דאמר בשדה ירק א"צ אלא אורך ששה טפחים ורוחב טפח ואם הגבולין ממעטין ששה א"כ לא יהיה לכל אחד רוחב טפח. וע"ז לא הוה אמר ר' יהודה ששה באמצע: ומשני

*) (בשנות אליהו יש ביאור ארוך של הגר"א על המשנה של הערוגה ע"ש).

הערות הגר"א

א) ומותק שם תיבות מעתה אפי' בינו לבין חבירו: שם גרס ולית לסו לרבנן תבואה בתבואה ועוד גרס שם ולית ליה לרבי מיכור ועוד גרס שם תחלת מיכור לרבנן תני צריך שיהא התלמים מפולשין מראשן עד סופן ר"א שאל היתה שדה קטנה מהו נשמעינה מן הדא ראב"ש אומר כשם אבא יוסי כו' בגדולה חמשים. ועוד גרס שם ובקטנה על פי כולה ומותק תיבת רובה (עי' תוספתא פ"ב ושם איתא ראב"ש ואבא יוסי בן חנן איש יוני אומר כו'. כן הגי' אא"ז הגאון זצוק"ל. כגי' התוספתא): ב) ושם איתא תלי רובע נידון לכאן ולכאן ומותק תי' רוב: ג) ושם גרס לתוך של שעורים שעורה: ד) ושם גרס מה לי זרע פשתן מה לי שאר כל המינים: ה) ושם גרס הכי גריד מותר לזרע בו כל מין שירצה ושלשה שהן סמוכים לגריד כגריד. אמר ר' יוחנן ובלבד שיעשה ג' כתיך ששה היו ג' כתוך ששה כו': ו) ושם גרר על המחק וה"ג היה שם גריד שורה ושורה גדר ושורה חובשין את השורה. ב' גדרים ושורה ביניהן שתי שדות זו ע"ג זו כו' דבי ר' ינאי אמרי גדר מותר לזרוע בו כל מין תיך ובין הגדר יש בו כו': ז) ושם מחק תי' גריד זרוע מהו שיציל את הירק: ח) ושם גרר על המחק וה"ג על רוחב ששה אינו צריך גריד עשה גריד מכאן מהו לסמוך משתי רוחותיו תני ר' יונתן בן יוסף אומר כו': ט) ושם גרים ועבודת הגפן אין איסורה בהנייה כר' ישמעאל: י) ושם מותק תי' ר' מאיר אומר אפי' תבואות כו' וכ"ז צ"ל לעיל [בגמ' אחר הלכה ז' המתחלת לעשות שדהו קרחת וכבר נתקן זה בדפוסים שלפנינו]: יא) ושם גרר את המחוק וקיים ככתוב: יב) ושם מחק גי' הזאת וקיים ככתוב:

*) [וכן לעיל אמר ר"י לא שט וכו' צ"ל ר"י אמר].

הגהות הגר"א עם הגהות הרד"ל ז"ל

(דף ט' ע"ב) **ה"ה** (במשנה) לבדוק בתלם של פשתן. הטעם לזה משום דפשתן יש שזורעה משום קנים ויש שזורעה משום זרעים ואם עושה בדיקה אז אינו ממתין עד שיגדלו הזרעים ממנה אלא כיון כשגדל העץ קוצר תיכף לכן מותר ולכן שפיר תופס פשתן ולא זרע אחר. ופשתן דוקא ג"כ ע"י בדיקה:

(דף י' ע"א) חובש דבר שאינו שלו ואמר ר' יונה כו'. כצ"ל: (ע"ב) **ה"ו** והריע אלא לחסיות בלבד כו' כצ"ל: ובלבד שיעשה אורך השורה כו'. פי' דזהו שיעור בית רובע: עשר אמות ומחצה. פי' המחלה היינו מאמה בת חמשה טפחים: פליגא על דר"י דרי"א בית רובע וכל שהוא אינו זורע לתוכו אלא מין אחר תמן לזורעים כו'. כצ"ל: פי' וכאן מתיר על רוחב מלואו אע"פ שאינו לרוחב בית רובע וזה ע"כ משום שיש בשדה עצמה בית רובע לארכה ולרחבה ע"כ מותר לזרוע בה חרדל הגם שאין במקום זריעת החרדל בית רובע בתוכה. והיינו דס"ל בית רובע וכ"ש אותו כל שהוא מותר לזרוע לתוכו כל מה שירצה והא דבעינן לאורך של מקום החרדל בית רובע איפשר משום דהוי תוך השדה באמצע ע"כ מהמרינן שיהא באורך עכ"פ בית רובע ורוחב אין בה בית רובע ואעפ"כ מותר ש"מ דמותר לזרוע בכ"ש אצל בית רובע ודלא כר' יוחנן דס"ל דווקא בית רובע אצל בית רובע. ומשני דכאן מיירי בשדה ירקות ובזה אף ר"י מודה:

(דף י"א ע"ב) **ה"ח** שהיא אסורה בהנייה ועבודת הגפן אין איסור בהנייה כר' ישמעאל כו'. כצ"ל:

(דף י"ב ע"א) דתני הרוצה כו' על רוחב ששה אמר ר' יוחנן כו'. חסר כאן וצ"ל כאן פלוגתא דחזקי' עם ר"י דחזקי' אמר אם יש מקום ששה טפחים במקום אחד דמותר לר"א דמתני' לזרוע בכ"ש שאצל ששה טפחים כמו שס"ל לעיל בבית רובע. ור"י פליג כמו בבית רובע לעיל. וע"ז קאי הא דאר"ז אין זורע לתוכה כו':

פ"ג (דף י"ד ע"א) **ה"א** ר"י ור"א הוון כו' וא' באמצע ניתני חמשה באמצע תפתר ט' כצ"ל: (ע"ב) [התלם ואמת כו' (דף ט"ו ע"ב) לתוכן שלשה מיני ט' כצ"ל]:

(ע"ב) ומשני על ראשה. פי' הא דאר"י ששה באמצע לא קאי על היה לה גבול גבוה טפח דהתם הגבולין ממעטין ששה אלא קאי על ראשה דאין לה גבול כלל דהתם הערוגה רחבה ששה. ע"ז א"ר יהודה ששה באמצע. והא ליכא לאקשויי על ת"ק כיון דאין הגבולין ממעטין ששה אמאי נקט זורעין בתוכה חמשה זרעונים נתני תשעה דהיינו ד' על הגבולין וד' בד' רוחות הערוגה וא' באמצע דאיכא למימר דס"ל להאי תנא כיון דאין הגבול גבוה טפח אותו מקום שעל הגבול ואותו שלמטה נעשה עירוב או כדמתרץ הגמ' בערוגות שבערוגות כדפי' לעיל כו' אבל אם הגבול גבוה טפח אינו חושב המקום שבצד זה והמקום שבצד השני את שעל הגבול: ומקשי אין על ראשה בדה תנינן רי"א שמונה עשר. פי' אי ר"י לא קאי אלא על ראשה דאין הגבול גבוה טפח האיך תנינן שמונה עשר אלא ודאי על סיפא קאי ואין הגבולין ממעטין ששה וא"כ קשה נתני המשה באמצע: מה אם ששה שלוקין עליו דבר תורה. פי' בשום מקום דהיינו גבי תבואה כדאמרי' לעיל באיסור בית רובע ללקות ו' על ו' וא"כ הוי ודאי יותר עירוב: ואת אמרת מותר. פי' לזרוע בתוכו חמשה מינין: כאן כו': מהו להקרית בתחלה ששה להיות מיצר והולך. פי' ולזרוע אחד מכאן וא' מכאן דממיסר ליכא למילף דהתם שורה והכא מרובע וקל הוא בשורה מבמרובע: ופשיט ליה ממתני' מה בשעה שעבודה פוגעת בעבודה. דהיינו כי מתני' שזורע בד' רוחות משהויין ולכל מהם צריך עבודה ששה טפחים וכאן אינו רחוק אחד מחבירו רק ששה טפחים וא"כ הרי עבודה של זו פוגע בעבודה של זה ואפ"ה אמרת מותר כ"ש הכא כשאתה נותן בתחלה ששה הרי כל העבודה ומה שמיצר והולך אינו. אלא כמו סוף שדה וא"כ אין עבודה פוגעת בעבודה שמותר: זרע בגו מוסין משכו בכמה. פי' הא דקתני במתני' וא' באמצע מבעיא ליה משך של האחד בכמה אם צריך שיזרע כל ששה או לא: ופשיט מן מה כו': הדא אמרת אפי' (פרה) פרח מכאן. פי' פחות מכאן דהיינו שאינו צריך לזרוע כל הששה: ואה"כ מיבעי עד היכן. פי' כמה השיעור שלא יפחות מהן: ופשיט מהא דקתני גוממיות שהן עמוקין טפח ורחבן טפח זורעין כו' הדה אמרה שעד טפח. מותר לפחות דהוי דבר חשוב אבל טפי לא: בנוטים לחורבה שנו. פי' הא דקתני במתני' דאם היה גבול גבוה טפח שזורעין לתוכה י"ג זרעונין היינו דוקא בנוטים לחורבה אבל בין הערוגות הערוגות חושבן אפי' הגבול גבוה טפח ופליג אמאי דאמר לעיל דאין הערוגות חושבין: וכן הוא נ"ל וכיני הוא: התיב ר' בון בר חייא (חסר כאן בכ"י):

(דף טו ע"א) מהו שיציל בראש גובל נ"ל מהו שיהא ניצל בראש גובל: בי"ב אמות ומחצה נ"ל עשר אמות ומחצה:

(שם) הלכה ב הא עבר וזרע הא מיותר. פי' בעודן בו הזרעים שבתחילה: (ע"ב) מאחר כו': ניתא נעקרו משנים תיבת ניתא מיותר: הא גדר הא גדר תיבת הא מיותר: ששה מיני זרעונין נ"ל שלשה מיני זרעונין: למטה למטה נ"ל למעלה: אם את אומר שסומכין לגבול יזרע למעלן כמה שורות. פי' דהא ודאי אין חילוק בין אם היה גבול גבוה טפח או עמוק טפח ולא ס"ל להגמ' הא דאמר לעיל דהאי א' מכאן וא' מכאן אלמעלה קאי אבל בתוכו אי אפשר לזרוע דלד שבכאן ולד שבכאן חושב את האמצעי אלא דס"ל שאין זורעין אלא א' מכאן בתוכו וא' מכאן ולפיכך מוכיח שפיר אם את אומר סומכין לגבול יזרע למעלה כו':

(דף טז ע"א) הלכה ג אינו זורע לתוכו אלא מין א' כו'. פי' לתוך אותו התלם הנכנסת: מה אמר ר' ישמעאל ברוחב. פי' דבאורך שמעינן לר' ישמעאל דבעינן שיהא התלם מפולש אבל ברוחב לא שמעינן ליה שיעור: ופשיט ליה מדר"ע מה אין ר"ע חובש בשלש שורות. פי' דהא אינו צריך מפולש וא"כ מקיפו משלש צדדין: אית ליה רוחב מלואו. פי' כמו שהיא אפי' כ"ש: ר' ישמעאל שהוא חובש בשתי שורות. פי' לר"י אינו חובש אלא בשתי שורות דבעינן מפולש: לא כ"ש. דאפי' כל שהוא מותר: מה א"ר ישמעאל בשורה של ירק בשדה תבואה. פי' אם בעינן מפולש או לא: ופשיט מדר"ע דמה ר"ע דמקיל הבא. פי' דאינו צריך אלא אורך ששה: מחמיר תמן. ומצריך אורך עשר אמות והתם איירי כר"ע משום דסתם מתני' כר"ע: ר' ישמעאל דהוא מחמיר הבא. פי' דמצריך מפולש: לא כ"ש דיחמיר תמן. פי' שמצריך שיהא מפולש: מה דאמר ר' ישמעאל נ"ל מה אמר ר"י תמן ברוחב. פי' דר"ע אמר תמן רוחב ששה טפחים ומיבעיא ליה אם ר' ישמעאל נמי סובר כן ברוחב או לא: ומשני כמה דאמרי הבא היא ר"י היא ר"ע ברוחב. פי' דברוחב לא פליגי: אוף תמן לא שניא היא ר' ישמעאל היא ר"ע ברוחב. פי' גם התם לא פליגי כלל ברוחב: לא שנו אלא שורה אחת. פי' הא דקתני במתני' דמותר ליטע בתוכו שורה של ירק אחר היינו דוקא א' אבל שתים אסור דהוי ערבוב: ר"ל אמר כו'. פי' דאפי' שתים מותר: רשב"ל אמר מותר להבקיע ד' שורות בבקעה. פי' בבקעה שיש בה שאר מינין מותר לזרוע ד' שורות של מין אחר פי' באופן שמפרש ר' יוחנן דהיינו שיהא שתי שורות החיצונות שסמוכות לבקעה הראויה לחבוש נידונית כערוגה פי' שיהא רחבה ששה טפחים אז לא נחבשה אף האמצעית שאינה רחבה ששה: וא"ר זעירא ובלבד ג' בתוך ששה. פי' דצריך שיהא זרוע ג' בתוך אותן הששה החיצוניות אז נחשבת כערוגה ואינה נחבשת: טעמא דר' יהודה. פי' דמצריך מלא רוחב פרסה היינו משום דכתיב והשקית ברגליך כגן הירק אלמא דפחות מכאן שא"א להשקותה ברגל לא מקרי שדה ירק: והשתא מפרש כמה הוא רוחב פרסה ומפרש טפח: והשתא מקשה למה תנינן תרין זימנין פי' תנינן הכא דר' יהודה. מצריך אורך ששה ורוחב טפח ותנינן תמן גבי ערוגה שהיא ששה על ששה דאר"י ששה באמצע והיינו נמי מהאי טעמא דסגי באורך ששה על רוחב טפח: ומשני צריכה תרוייהו דאי תנא הכא דר"י ולא תניתה תמן הוינא אומר מה אם הבא דמקילין רבנן. פי' ואמרו דסגי ברוחב מלואו והיינו אפי' פחות מטפח מחמרי תמן. ומצריכי שמה שבאמצע יהיה ששה על ששה: ר"י דהוא מחמיר הבא. ומצריך שיהא דוקא טפח: כ"ש דמחמיר תמן. דיהא צריך ששה על ששה: הוי צורכה מיתני תמן. פי' לאשמעינן דאף התם ר"י מקיל ואמר דסגי באורך ששה על רוחב טפח: או אילו תניתה תמן. פי' הא דא"ר יהודה ששה באמצע דהיינו דסגי באורך ששה על רוחב טפח: ולא תניתה הבא. פי' הא דאר"י כמלא רוחב פרסה: הייתי אומר מה אין רבנן דמחמרי תמן. פי' שמצריכין ששה על ששה התם סברי הכא דסגי ברוחב מלואו: ר"י דמקיל תמן ואמר דאינו צריך אלא אורך ששה על רוחב טפח: כ"ש דיקיל הבא. לומר שא"צ אלא רוחב מלואו: הוי צורכה מיתני הבא. פי' לאשמעינן דר"י מחמיר ומצריך הכא רוחב פרסה:

(דף טז ע"ב) הלכה ד הזקיה אמר במחלוקת. פי' בירושלמי מפרש למתני' הכי דאם נוטע שתי שורות של קישואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי אינם יכולים להצטרף אותן שתי שורות החיצונות לחבוש את האמצעית מפני שהן רחוקים זה מזה ח' אמות אבל אם נטע שורה א' של קישואין שורה אחת כו' ודאי אסור דשני מינין החיצוניות מצטרפין לאסור את האמצעי אבל אם זרע שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי ושורה קשואין אז פליגי ר"א וחכמים דר"א אמר מותר פי' דהא ודאי שני שורות החיצוניות אינן חובשין את האמצעיות שהרי רחוקין זה מזה שמונה אמות אלא שאתה רוצה לאסור מטעם שורה של קשואין מצטרף עם שורה של פול המצרי לחבוש שורה של דלועין וכן מצד השני מצטרף שורה של קשואין עם שורה של דלועין לחבוש שורה של פול המצרי בהא קאמר ר"א דמותר דאפשר לפרש ב' טעמים אי משום דסבר כיון שאתה רוצה לאסור שניהם אמרינן שני מינים מצטרפין להציל וא"כ לעיל בשורה אחת של קשואין דאינו רוצה לאסור אלא מין אחד אז אפי' ר"א מודה שאסור או משום דסבר ר"א שאין שני מינין מצטרפין לאיסור מעו"ה מותר וא"כ אפי' בשורה אחת של קשואין פליג ר"א ואמר שמותר כיון שאין שני מינין מצטרפין לאיסור. אבל רבנן דס"ל הכא שאסור ע"כ דס"ל אין שני מינין מצטרפין להציל ושני מינין מצטרפין לאיסור ואפי' בקמייתא נמי סבירא להו שאסור ובהא פליגי רב ור' ינאי דר' ינאי סבר טעמא דר"א דמתיר הכא גבי שורה של קשואין כו' ושורה של קשואין היינו משום דסבר שאין שני מינין מצטרפין לאסור והקשואין ודאי אין יכולין לחבוש שהרי רחוקים שמונה ולכך אמר אף קמייתא במחלוקת פי' שר"א מתיר אף בשורה של קשואין שאף שאינן רחוקין אלא ד' משום שאין שני מינין מצטרפין לאסור. ורב סבר טעמא דר"א משום דאמרינן ששני מינין מצטרפין להציל אבל באמת שני מינין מצטרפין לאסור וא"כ בקמייתא דליכא לצרופי שני מינין להציל מודה ר"א שאסור והשתא קאי על מתני' הזקי' אמר במחלוקת פי' הא דקתני הכא דאם יש שמונה אמות בין החיצונות תו אין חובשין היינו לאו אליבא דכ"ע אלא כר"ע דאמר גבי מוקשה בין הבצלים דבשמונה אמות תו אין חובשין אבל לרבנן דמצריכי התם שתים עשרה א"כ הכא אפי' שתי שורות של קשואין שתי שורות של כו' נמי אסור דשני מינין מצטרפין לאסור עד שיהא כאן שתים עשרה: ורבי יוחנן אמר ד"ה היא. פי' דאפי' רבנן דהתם ס"ל הכא שאין חובשין בשמונה דיפה כח כו': והדר מבעי ארכו בכמה חובש. פי' כמה יהיה אורך השורות החיצונות שיהיו נחשבין שדה לחבוש את האמצעי ולאסור: ומשני נלמדנה מכרם. פי' כמו שגבי כרם צריך להיות אורך שמונה אמות דצריך עכ"פ שיהיה כנגד א' שלשה גפנים ובין גפן לגפן צריך להיות לא פחות מארבע אמות והפלינו נמי שמונה פי' שלא יצטרפו השורות להיות כרם היינו נמי בשמונה דהיינו שאם היה שמונה אמות ביניהן אז מותר להביא זרע לשם והכא נמי שמעינן ההפלגה דהיינו שאם יש ביניהם שמונה אמות תו אין חובשין: על דעתיה דחזקיה ניחא. פי' לא מבעיא לי פי' למ"ד הפלינו בשמונה אף ארכו בשמונה למ"ד הפלינו בשתים עשרה אף ארכו בשתים עשרה אבל לר' יוחנן דאמר אף למ"ד בשתים עשרה מודה הוא הכא בשמונה משום דהקילו הכא שאף אם רחוקים שמונה לא יחבוש ע"ז מבעיא ליה שפיר באורך מהו אי נלך בתר הכא ונימא דאורך חובש בשמונה אף דהכא הקילו שלא יחבוש בשמונה א"כ כ"ש התם שחובש אם יש אורך השורה שמונה אמות וא"כ לא הוי התם האורך כהפלגה ואי נלך בתר התם ונימא דאינו חובש אא"כ יהיה אורך השורה שתים עשרה אמה א"כ כ"ש הכא שלא יחבוש עד שיהיה אורך השורה שתים עשרה אמה דהא הכא הקילו מלחבוש וא"כ לא הוי הכא האורך כהפלגה: (דף יז ע"א) מתני' מסייע לר' ינאי נ"ל מתני' פליגא על כו' פי' מדנקט ר"א מתיר משמע דוקא בהא מתיר הא בקמייתא לא פי' מדקתני בסיפא ולא קתני ברישא כן:

(שם ע"ב) הלכה ה קוצב על דברי שתיהן. פי' שניהן נתנו קצבה בדבר כמו לר"ע לעולם שמונה כן לר' ישמעאל לעולם שתים עשרה דצריך שיזרע אותו השורה באמצע: על דעתיה דר' ישמעאל אסור לסמוך. פ' דלר' ישמעאל צריך ליטע השורה של דלועין באמצע שתי השורות שעקר כדי שיהיה אויר שתי אמות בין שורה של דלועין בין קמת בצלים אבל לרבנן לא איכפת לן אלא שיהיה שתים עשרה אמה בין שורה לשורה של דלועין וא"כ מותר לסמוך לקמת בצלים ולהניח אויר של כל ד' אמות לצד השני או שלא להניח אויר כלל ולזרוע בתוכו ג' שורות של בצלים נמי מותר לרבנן:

(דף יח ע"א) הלכה ו א"ר יוחנן כו' נותנין לה עבודה. פי' אפי' שורה יחידית של דלעת צריך ליתן עבודה לרבנן ששה טפחים ולר' יוסי ד' אמות א) ר"ע אומר עד שיהא שתי שורות פי' או צריך ליתן עבודה: מהו ליתן עבודה לראשון ט"ס וכנ"ל לראשין. פי' אם רוצה לזרוע כנגד ראשי של שורות מהו אם צריך ליתן עבודה או אינו צריך ליתן עבודה אלא אם רוצה לזרוע כנגד השורה: כמה דתימר גבי כרם כו': לראשון נ"ל לראשים: בין הגומות נ"ל בין השורות: בבל הדלועין משערין. פי' אם אף בדלעת מצרי או לא משערין ליתן עבודה אלא בדלעת יונית: ופשיט כל מקום כו': ויתיביניה. פי' רבנן דר' יוסי לר' יוסי דאמר מלינו שזו חמורה מן הגפן שלגפן יחידי נותנין ששה טפחים ולדלעת יחידי בית רובע פי' אלמא שדלעת חמורה מן הגפן: ועל זה מקשי אמאי לא מותיב ליה מהא והרי קלחים יחידים לזרע (ע"ב) צריך להפנות להם בית רובע או כו' דא"ר יונה ר' יוסי כו' עד אפי' מין במינו ותיבת אפי' מין במינו מיותר ואה"נ קל הוא בשורה. וה"פ הרי אף אם זרע קלח יחידי צריך ג"כ להפנות להם מקום בית רובע כדאמר ר' יונה בפי' ואפ"ה בשורה קל הוא דהיינו שא"צ אפי' להפנות בית רובע ולא ליתן עבודה ד' אמות וצריך לומר דקל הוא בשורה מבמרובע ואם כן האיך אתה משיב ממה שדלעת יחידי חמור מגפן במרובע לשורה הרי בשורה קל הוא ובגפן אין חילוק בין מרובע לשורה: מן מה דלא מותיב ליה כן נ"ל מן מה דמותיב ליה כן. פי' מדמותיב ליה ר' יוסי כן הוי ר' יוסי סבר מימר היא מרובע היא שורה פי' דאין חילוק בין מרובע לשורה ולכך מוכיח שפיר ממה שחמור מגפן במרובע ה"ה לשורה: ירקו פטור זרע לירק מתעשר זרע וירק פי' דמקשי אמאי קאמר המקיים קלחים יחידים לזרע למה לי לזרע הלא אפי' אם זרע לירק נמי נחשבת זרע כמו בכוסבר וא"כ צריך להפנות להם בית רובע: ומשני שניא כוסבר שהיא וזרעה נאכלין. ולכך נחשבת זרע אפי' זרע לירק אבל שאר זרעים אינן נחשבין זרע אא"כ זרע לזרע אבל אם זרע לירק נחשבת ירק: שתחילתו בבית כור וסופו בבית סאה נ"ל להיפך שתחילתו בבית סאה וסופו בבית כור: הדרן עלך ערוגה

קרחת הכרם פרק רביעי

(דף יט ע"א) הלכה א נסב חד כרמין בי אית ט"ס ונ"ל נסיב חד שורה. פי' מן השבע א"כ נשתיירו שלשה שורות לכל צד: א"ב אית ארבעה כרמין. פי' דלשלשה שורות קורא תרין כרמין דהא אמצעית נחשב לכאן ולכאן: ותלתא ביניין ט"ס ונ"ל ותרין ביניין פי' אויר שביניהן: נסב חד הורין אית תמן תלתא כרמין דמצד א' נשתיירו שני שורות דהיינו כרם ומצד א' נשתיירו ג' שורות דהיינו שני כרמים ותלתא ביניין כצ"ל: נסב חד חורין אית המן תרין כרמין. פי' שהרי לא נשתיירו אלא כדי כרם אחד מכאן דהיינו שני שורות וכן מצד השני: ותרין ביניין ט"ס ונ"ל וארבעה ביניין: כהנא אמר כתחילת מטעהו עושין אותו. פי' לב"ש דצריך גבי קרחת עשרים וארבע פליגי ג"כ על תחילת מטעו וסברי דגם בתחילה אם על פחות מכ"ד אמות לא יביא זרע לשם וא"כ לפ"ז מתני' דלקמן דקתני הנוטע את כרמו שש עשרה אמות מותר להביא זרע לשם לא אתיא כב"ש: א"ר יוחנן מחמיר ב"ש בחורבנו יותר מבמטעתו. פי' דב"ש נמי מודו דתחילת מטעתו שש עשרה מותר להביא זרע לשם והא דמצריך הכא עשרים וארבע היינו בחורבנו: ובכל הדברים ב"ש מוסיפין שליש. פי' אכהנא קאי דאמר לעיל כתחילת מטעתו עושין אותו ע"ז קאמר דלכל הדברים הוא מוסיף שלים: ומפ' בתר הכי דהיינו מחול הכרם כו': כחול הכרם על דעתיה דב"ש שמונה עשרה. פי' יהי' לב"ש שמונה עשרה דוקא דהא ע"ד דב"ה שתים עשרה וב"ש מוסיף שליש א"כ ליהוי שמונה עשרה: והא תנינן כו' פי' דלב"ש נמי די בשש עשרה: אית דבעי מימר מיותר וכנ"ל צא מהן ארבע אמות לגדר. פי' דעל הא לא מוסיפין ב"ש שליש דאין ב"ש מוסיף שליש אלא על עבודת הגפן דלב"ה ד' ולב"ש ששה וכן אם נשתייר פחות מד' לב"ה בטל לגבי כרם ולב"ש אפי' פחות מששה בטל: והשתא מקשי ועבודת הגפן אדעתיה דב"ש ששה אמות בתמיה: והא תנינן

הערות הגרי"מ א) ושם מתק זה הגירסא:

(דף יז ע"א) ה"ד מתני' מסייע לר' ינאי פליגא על רב כו' כצ"ל:

הגהות הגר"א

פ"ד (דף יט ע"א) ה"א האיך עבידא שורין מן ז' ז' נסב חד כי אית ארבעה כרמין ביניין נסב חד כו':

תנינן כו'. פי' אלמא דאף לב"ש לא קידש אא"כ זרע בתוך ארבע אמות: ומשני בגין ב"ה תניתא. פי' לעולם לב"ש מקדש ששה אמות והא דנקט כאן ארבע אמות בגין דבעי למיתני התם פלוגתא דב"ה שסבר קידש שתי שורות ואי הוה תני ששה אמות לא הוי לב"ה מקדש כלום: ומקשי והתנינן איזהו ערים. פי' דהתם קתני בהדיא בש"א מודדין ארבע אמות מעיקר גפנים כו' אלמא דלב"ש אינו צריך למדוד אלא ד"א: (ע"ב) על דעתיה דרבי יהודה. פי' דאמר אינו מחול הכרם בין שני כרמים א"כ יעשה כבתוך הכרם. פי' כמו קרחת הכרם ויאסר אף לב"ה בששה עשר: ומשני בשאין הכרמים מכוונין. פי' שלזה נטוע שתי ולזה נטוע ערב או הכריתין של זה כנגד הבנין של זה ולכן אינו חשוב כרם אחד: עד שיהא מוקף גדר מד' רוחותיו. פי' אם אינו נחשב מחול אא"כ הוקף הגדר מד' הרוחות: (דף כ ע"א) ופשיט מן מה דתני כו'. פי' מר' יהודה נשמע לרבנן פי' מדאמר ר' יהודה בין שני כרמים דהיינו כרם כנגד כרם ממילא נשמע לרבנן דאמרי בין כרם לגדר היינו נמי כרם כנגד גדר: עד שיהא מוקף לגדר כל אותו הרוח. פי' אם אינו נחשב מחול אא"כ הגדר כנגד כל אותו הרוח או לא: הא כנגד שליש יש לו מחול ט"ס וכצ"ל הא שליש כנגד שליש יש לו מחול הדא אמרת. פי' מדאינו מקפיד אלא שיהי' כנגד כרם גדול אלמא דא"צ שיהי' כנגד כל הרוח מדלא הזכיר כאן: (ע"ב) ואמר צ"ל והזר ואמר אם יש שלשה טפחים. פי' בין גדר לגדר נחשב מקום בפ"ע ומותר לזרוע שם אף שאין מן הגדר החיצונה להגפנים שתים עשרה אמה ואם לא כו': היה שם מקום שתים עשרה אמה על שתים עשרה אמה. פי' בין גדר לגדר: ניטל המחול ומותר לזרוע בין גדר הפנימית לגפנים וא"צ להרחיק רק ד"א מהגפנים כאילו אין שם גדר כלל: ובלבד שתים עשרה על שתים עשרה. פי' שיהיה כל האורך שתים עשרה אמה רוחב שתים עשרה אפי' מיצר והולך אח"כ:

(שם) **הלכה ב** והעומד רבה על הפרוץ צ"ל ופרוץ רבה על העומד: אין בעומד ארבעה צ"ל ויש בעומד ארבעה: א"ר יונה כמחיצת שבת כן מחיצת כלאים צ"ל להיפך כמחיצת כלאים כן מחיצת שבת פי' שאף בשבת מותר בצורת הפתח ביותר מעשר: א"ר יוחנן מעשה עד א"ר זעירא צ"ל למעלה קודם הר"ל בשם ר' יהודה: בן קרחה מיותר: עד שמיעטן עד כזה ט"ס וצ"ל עד שהעמידן על עשר א"ל כזה כו': לענין שבת שהפאה מצלת צ"ל שאין הפאה מצלת: א"ר יונה אמר אמר הראשון מיותר: (דף כא ע"א) מה אמרת על רבנן דקסרין ט"ס וכצ"ל מהו מלמעלן או מן הצד. פי' אם צריך גבי צוה"פ שיהיה דוקא מלמעלן או אף מן הצד שפיר דמי: ומפרש אין תימר מן הצד כ"ש מלמעלן. דמן הצד אינו חשוב פתח כ"כ כמו מלמעלן: אין תימר מלמעלן. פי' או דוקא מלמעלן אבל מן הצד לא: ופשיט ליה מהא דאמר ר' חגי. דפשיטא ליה דחבלים א"א לעשות אלא מן הצד. וע"ז קאמר ספיר אין תימר מן הצד. פי' אף מן הצד שפיר דמי: יאות א"ר חגי. פי' יאות מוכיח ר' חגי שאין פאה מצלת ביותר מעשר דאל"כ למה לי שלשה חבלים כו': אין תימר מלמעלן. פי' אבל מן הצד לא: לא אמר ר' חגי כלום. פי' דאיכא למימר לעולם הפאה מצלת יותר מעשר והא דעשה שלשה חבלים היינו משום דחבלים אי אפשר לעשות אלא מן הצד: ומשני רבנן דקסרין אמרין כו' כמין דוקרין. פי' אז יכול להניח החבל מלמעלה וא"כ אפי' תימא אין צוה"פ מציל אלא מלמעלה מוכיח ר' חגי שפיר שאין צוה"פ מציל ביותר מעשר דא"כ למה לי שלשה חבלים יעשה כמין דוקרין ויניח עליו חבל אחד: פאה אינה מצלת מרוח אחת עד שתהא מנופפת מד' רוחותי'. פי' דהפאה מלמעלה ושני קנים בצדדין וסבר הירושלמי דצריך שיהיו הקנים מגעין בקרקע וא"כ הם ד' רוחות מעלה ומטה ושני צדדין משא"כ בקורה שא"צ קנים כלל ואפי' מונחת על המבוי מותר: א"ל פאה מצלת צ"ל אין מצלת: סוף סכך עד מה בין צ"ל למעלה קודם פאה מהו שתציל בסוכה: מה בין זה לזה עד א"ר אבהו צ"ל למעלה קודם א"ר פנחס: כל אילין מילייא. פי' דאמרת לעיל שהפאה מצלת אפי' בד' רוחות כמעשה דרשב"ל בכלאים: לענין משא ומתן. פי' לענין פלפול אבל להורות להתיר פאה בשבת לא מק"ו מסוכה: לא ריב"ן מיותר: פרוץ מרובה על העומד אסור צ"ל אף כנגד העומד אסור. פי' דכיון דליכא ארבעה מקום חשוב בטיל ליה לגבי פרוץ כיון שהפרוץ מרובה: (ע"ב) לית כאן כג' ועד ד'. פי' דאפי' עומד מרובה על הפרוץ אסור: דייש כאן פרצה ג'. פי' להחשב פרצה ואין כאן מקום ד' להגן על הפרצה וא"כ בטל לגבי הפרצה: ר' יוסי בר בון כו' פליג על ר' יודן וסובר דבעומד מרובה על הפרוץ אף בפחות מד' מותר:

(שם) **הלכה ג** והוא שזרע כנגד האמצעי צ"ל והוא שזרע כנגד כולן. פי' דלא תקשי אמאי דחשיב הא בעדיות גבי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה הא פעמים הוי להיפך דהיינו כשזרע כנגד הקרן זוית דלב"ש קידש שתי שורות דהיינו עשר גפנים ולב"ה לא קידש אלא שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב מכאן ואחת יוצא זנב מכאן דלא הוי אלא ששה גפנים וכן אם זרע כנגד האמצעית ואינו יודע לאיזה [צד] קרובה בין לב"ש בין לב"ה ששה: וע"ז משני בשזרע נגד כולן. פי' כל הצד אז הוי ודאי ב"ש לקולא דלא קידש אלא שורה אחת ולב"ה קידש שתי שורות ולכך חשיב התם בעדיות: אוסר את כל השורה צ"ל אוסר שורה. פי' היינו חמשה גפנים האמצעים ושתים מכאן ושתים מכאן: הרי אלו אסורות ואם לאו הרי אלו מותרות ט"ס וכצ"ל הרי זו אסורה ואם לאו הרי שתיהן אסורות: (דף כב ע"א) איזהו שורה אסור ט"ס וכצ"ל אוסר שורה זו וזו: על דעתיה דב"ש אוסר כל השורה ט"ס וצ"ל אוסר שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן: זנב מכאן ושתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב מכאן ששית כו' ששית עד מתני' ט"ס וכצ"ל שלישית איזו היא ומפרש שלישית שבראשונה פי' שבשורה ראשונה: ראשונה שבשלישית. פי' שבשורה שלישית:

(שם) **הלכה ד** מן ר' יונה עד מתני' ט"ס וכצ"ל ר' יונה בעי נטע שלש כנגד שלש ואחת מכוונת כנגד האמצעי אם רואה אותה כאלו אחרת נטוע כאן וכאלו אחרת נטוע כאן לעשותה כרם גדול. פי' הא פשיטא לי שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב אתה רואה אותה כאלו אחרת נטוע כאן. פי' הא נמי פשיטא לי: אלא הא מבעיא לי היה שלש כנגד שלש ואחת מכוונת כנגד האמצעי ואחת יוצא זנב מכאן רואין אותו כאלו אחרת נטוע כאן לית יכיל שאין זנב לכרם גדול: ומשני תמן בשעה שהוא גדול. פי' דהיינו שאם היה שלש כנגד שלש (כנגד שלש): ברם הכא ליתן זנב לכרם קטן ולעשותו גדול. פי' הרי התם אינו כרם גדול אלא מחמת רואין לזה רואין אמרינן:

(שם ע"ב) **הלכה ו** תוכו שמונה חוצה לו ששה עשר ט"ס וכצ"ל תוכו ששה עשר. פי' בכרם גדול חוצה לו פי' עבודת הכרם: ארבעה פי' וא"כ ליכא למילף מתוכו שיהיה חוץ ממקום כרתין דאפשר לחוץ לו הקילו: (דף כג ע"א) אתיא דראב"י כב"ש. פי' הא דאמר ראב"י במתניתין אפי' הרבה האמצעית כו' לא יביא זרע לשם אתיא כב"ש: כמה דב"ש אמרי שורה אחת כרם כן כו' וא"כ הוי קרחת הכרם ובקרחת גופא ס"ל כב"ה דדי בשש עשרה אמות: וא"כ מקשי מה נפשך פי' כיון דסבר שורה אחת כרם א"כ מאי קאמר שאילו מתחילה נטען היה מותר בשמונה דמשמע שאם היה שמונה אמות מותר להביא זרע לשם ואמאי מותר אפי' תימא אין מצטרפין בשמונה להיות נקרא כרם אחד מ"מ הם שני כרמים וצריך ליתן כדי עבודה לזו דהיינו ד"א וכדי עבודה לזו: ומשני ר' יודן לא אמר כן. פי' דאמר דלא אמר ראב"י היה מותר בשמונה אלא בשמונה היה אסור ובשמונה וכ"ש היה מותר: ועוד משני אית דבעי כו' שאילו מתחילה. פי' דה"פ דמתני' דאילו מתחילה נטען פי' כמו שהוא היום אם הי' מטע מתחילה כן דהיינו ט"ז על ט"ז היה מותר ובשמונה היה מותר בשמונה אמות ולהביא שם זרע שהיה נותן עבודה לזו ד"א ולזו ד"א וזורע את המותר: ר' יודא בן פזי בשם ר' יוחנן כו'. פי' שהוא מתרץ הכי הא דאמר ראב"י שאם חרבה האמצעי אסור בששה עשר לאו משום דסבר דשורה אחת כרם אלא משום דסבר שהחמירו בחורבנו יותר מבנטיעתו שבתחילת נטיעתו מותר בשמונה כדין כרם קטן שאין מצטרפין בשמונה אמות אבל בחורבנו אוסר בששה עשר והשתא לא קשה כלום: אלא כר' ישמעאל תי' אלא מיותר: הלכה כדברי המיקל. והיינו כר"מ דאף בשמונה אמות מותר: הדרן עלך קרחת הכרם

כרם שחרב פרק חמישי

(דף כג ע"ב) **הלכה א** מחוי לחברייא. פי' הא דקתני במתני' עשר גפנים לבית סאה ומפרש תשעה שורין מן שבע שבע. פי' שבכל שורה יש שבעה אילנות וכל שורה רחוקה מחברתה שמונה אמות: נסב שורה פרח שורה. פי' בכל הכרם היה שורה אחת נשארת קיים ואחת נחרבת לגמרי וכן לערב א"כ מאותן של שבעה נשתיירו ד' ומאותן התשעה נשתיירו ה' ד' פעמים ה' הוא כ': ע"ז קאמר נשתיירו שם עשרים גפנים נסב תרתי מבא ותרתי מבא. פי' מאותו צד שהיו שם חמשה היה (בטל) [נוטל] שתים מכאן ושתים מכאן ומניח את האמצעי וכן מצד השני א"כ נשתיירו שם שני שורות שבכל אחד חמשה ושני זנבין מב' צדדין. וא"כ נוטל אחת מכאן ומצד השני משורה השני' נוטל עוד אחת והשתא נשארו שלש כנגד שלש וד' זנבין: והשתא מפרש את רואה כו' וא"כ ממילא מכח אותן העשרה נאסר כל בית סאה אבל בזוית מותר לזרוע. וע"ז קאמר שאין לאסור הזנב ג"כ מחמת שאני רואה את הזנב כאילו נטוע לרוחב נגד אותו הזנב: על זה קאמר שאין זנב לזנב. פי' שאין מתחין הזנב שיהי' שורה עם אותו הזנב שנמתח אלא עם הגפנים העומדין כנגדן נמתח הזנב: הדא אמרת שאין זנב לכרם גדול עד (דף כד ע"א) נמצאו ששים וארבעה ט"ס וכצ"ל הדא אמרת שנותנין זנב לכרם קטן לעשותו גדול. פי' אפי' אחר שנעשה גדול מחמת הזנב נותנין לו עוד זנב כיון שאינו אלא מכח רואין: הדא פשיטא שאילתא דר' יונה. פי' דר' יונה בעי לעיל הדא מילתא אם נותנין זנב לכרם קטן לעשותו גדול או לא: והשתא מפרש האיך אסור מכח זה כל הבית סאה נמצאו ששים וארבע. פי' באותו צד של תשעה יש שמונה אוירים וכל שורה רחוקה מחברתה שמונה אמות א"כ הוי שמונה פעמים שמונה דהוי ס"ד ובאותו צד של שבעה יש ששה אוירים וששה פעמים שמונה הוי ארבעים ושמונה ובית סאה הוי חמשים על חמשים וכאן אינו אלא ארבעים ושמונה: נסב לון תרתי מבא. פי' מאותן האורך העודף שתי אמות על רוחב ויהב לון הכא נמצאו ארבעים ושמונה אורך על רוחב חמשים: הד ביני מיותר: ועקר הד ביני ויהב כא. פי' עוקר עוד שתי אמות ויהב התם נמצאו חמשים על חמשים וי"ב אמות על אורך ארבעים ושמונה עודפין על בית סאה פחות שתי אמות: קרחת שש עשרה על שש עשרה. פי' שהרי בתחילה נטעו שמונה על שמונה ולבסוף כשנחרב דביניים הוי שש עשרה וכשאתה מותח הזנבין שיהיו שוים להגפנים העומדים נשאר קרחת בזוית שש עשרה על שש עשרה שאם אי אתה יכול למתוח שהרי אין זנב לזנב: עבודתו בשמונה אמות. פי' מפני שכבר נחרב ואתיא כמאן דמחמיר בחורבנו יותר מבנטיעתו: והשתא מקשי דמשמע במתני' דאינו אסור אלא בית סאה (ע"ב) מה את עביד ליה הוא ועבודתו לתוך בית סאה. פי' אם אתה חושב הכל מה שאסור לזרוע בתוך בית סאה או רק מה שנמתח עם הזנב אבל השאר אף שאסור ליזרע לא: והשתא מסיק למילתיה אין תעבדיניה הוא ועבודתו לתוך בית סאה. פי' א"כ לא נשתייר מקום פנוי שמותר ליזרע שם אלא בכל זוית שמונה על שמונה וד"פ שמונה על שמונה הם רנ"ו וכשתחשוב היתר שיש כאן על בית סאה דהיינו י"ב פעמים ארבעים ושמונה פחות ד"א דהיינו שתי אמות על שתי אמות והוא תקע"ב וכשתטול רנ"ו מתקע"ב נשתיירו יתר מבית סאה תלת מאון וששה עשר: אין תעבדיניה חוץ לעבודתו. פי' שלא תחשוב לשיעור בית סאה אלא עד מקום שהגפנים וכלה (יכלו) שם כשתמתח הזנבין כנגד הגפנים א"כ לפ"ז אין אתה חושב כל הזויות ובכל זוית שהוא ט"ז על ט"ז הוא רנ"ו ד"פ רנ"ו הוא אלף וכ"ד וכשתטול מהן התקע"ב אזי נשאר החסר מבית סאה תנ"ב: וכשיפלגו. פי' כשתעשה אוירים יותר רחוקים זה מזה א"כ נחשבין כיחידין ולא הוי כרם כלל: אין תימר ברוצף. פי' כשתעשה יותר קרובים זה מזה: הא תנינן (דף כה ע"א) עשר גפנים לבית סאה. וכשתעשה מקורבין אז הוי יותר מעשר גפנים לבית סאה: מ"ד בפנים בתוך טפח. פי' הכי קים ליה: זורעין צ"ל זרעים: ואיזו כרם דל תי' ואיזו מיותר: כרם דל א"ר יונה כו'. פי' הוא מפרש הלשון אמאי נקרא כרם דל: ומפרש דל בגפנים ועשיר בעבודות. פי' שאתה נותן לו עבודות הרבה:

(שם) **הלכה ב** כשהיו שש כנגד שש. פי' שאינו יודע איזה מהן מהחיצונות נחשב כאילו אינו החיצונה שמכאן או שמכאן ע"ז קאמר ר"ש מה שאת רואה כאילו אינן הרי הן עיקרו של כרם: אבל אם היו חמש כל עמא מודו. פי' אפי' ר"ש מודה שאת רואה השנייה והרביעית כאילו אינן: ור' מנא. פליג ואמר להיפך דלא פליגי ר"ש ורבנן אלא בחמשה אבל בששה אף רבנן מודו דאין את רואה את האמצעי כאילו אינן שאין אתה יודע איזו היא אלו או אלו: באילו אינן אילו אילו ט"ס וכצ"ל כאילו אינן אלו אלו או אלו אלו: שמותר לדלותן ע"ג גפנים ט"ס וכצ"ל שמותר ליזרע בתוך ארבע אמות שלהן א"ר מנא כו': (ע"ב) כך הם הלוקין בשכונת קברות. הדין כן אם יודע שנטמן שם אסור לפנות ואם לאו מותר לפנות והאיך אני יודע אם נטמן שם לדעת או לא ואמרו התם אם יש בין קבר לקבר ד"א אמרי' לדעת הונח שם ואם רצופין אמרי' גל נפל עליהן ופליגי התם ר"ש ורבנן באם בא ומצא רצופין דרבנן אמרי אסור להפנות ור"ש מתיר ורצה בתחילה לומר דאזלין לטעמם לרבנן דסברי הכא רואין את האמצעים כאילו אינם גם שם אינו בטל מתורת קברות מחמת ששם מונחים רצופים ור"ש דסבר הכא שאינו כרם אף התם מחמת ששם רצופים נבטלו מתורת קברות: ודחי ר' יונה לא דמיא. פי' שאין דומין להדדי: תמן מרווחין ורצפן כו'. פי' אם היה יודע שבתחילה היו מרווחין וא"כ רצפן בודאי אסור משום קברות אפי' לרבנן דלא מבטלי להו הרציפה מתורת קברות: רצופין ומרווחין אין כו'. פי' אם היה יודע שבתחילה היו רצופין וא"כ רווחן אף רבנן מודו שאין להם שכונת קברות ומותר להפנות משם כיון דבתחילה לא נקברו שם לדעת: ברם הכא מרווחין ורצפן במחלוקת. פי' אף במרווחן ורצפן כשיודע בודאי ג"כ מחלוקת דר"ש ורבנן: ברצופין ורווחן דברי הכל. פי' הכל מודים אפי' ר"ש דהוי כרם דלא איכפת ליה מה שהיו בתחילה אלא אזלינן בתר השתא ולא פליגי הכא אלא ברואין פי' אי אמרינן רואין את האמצעים כאילו אינן: ברם הכא צ"ל ברם תמן מה פליגין. פי' כיון דביודע כ"ע מודו כדפרישית א"כ במה פליגין התם גבי שכונת קברות: ואמר כשבא ומצאן רצופין. פי' שאינו יודע מה היה בתחילה ועכשיו מצא אותן רצופין: ר"ש אומר כו':

(דף כו ע"א) **הלכה ג** מה פליגין. פי' ראב"י ורבנן וסברי דאם אינו מבריך אסור (לכ"ע) היינו בשיש שתי שורות מכאן כשיעור כרם: אבל אם אינו אלא שורה אחת מכאן. פי' דאז אינו כרם אלא ע"י צירוף אז הבריך מחלק ביניהם ואפי' לרבנן: מכיון שהוא מגיע נגד שלש. פי' שלא ישתייר שלש גפנים לבד מהבריך אז לכ"ע בטל הכרם ומותר ליזרע: תני פחות מכאן אסור. פי' דקאי על מתני' דקתני ואם לאו הרי הוא כנת תני עלה דאם פחות מכאן אסור: ועל זה מקשי דלא כן

מס

הגהות הגר"א

(דף כב ע"ב) ה"ה כמה דר"ש אמר אין אדם מקדיש כו' תמן אין אדם חובש דבר ש':

פ"ה (דף כג ע"ב) ה"א [כאן ליטע כאן את יכול כו' לזנב ליטע כאן את יכול כו' ליטע כאן את יכול. וכל אין דכתיב כאן יתירים:

מה אנן אמרין. פי' דקס"ד דקאי על עמוק שאם אינו עמוק עשרה טפחים אסור ולכן מקשה למה לי למהוי כא אפי' עשרה אסור כדקתני במתני' ואם לאו הרי הוא כנת וא"כ כ"ש תשעה שאינו חולק רשות בפני עצמו: ומשני מהו פחות מכאן לרוחב. פי' שאינו רוחב ד' אי לא הוה תני הייתי סובר דהוי פסתוס: ומקשי ואמאי לא הוי כסתום לא כן תני כו': ומשני שאויר הכרם מקיפו. פי' לכך אם אינו מבדיק אסור אפי' פחות מכאן דהרי אויר הכרם מקיף מכל צדדיו: אמר ראב"י אי אתם מודים כו'. פי' היא מילתא באנפי נפשה ומייתי ראיה לסברתו דמכח שאויר הכרם מקיפו הוא אוסר יותר: אלא שאויר הכרם ט"ס וצ"ל א"ל שאויר הכרם. פי' ומשו"ה החמירו כאן יותר מבגבוה: צריך שיהא שם חלל ארבעה כו' וצריך שיהא עפר על גבה ג"ט. פי' קאי על הא דקתני במתני' שומירה שבכרם כו' ואשמעינן דדוקא שיהא החלל ארבעה בלא הדפנות וגם צריך שיהא עפר על גבה ג"ט ודוקא בעגולה אבל במרובעת אינו צריך: משלשה ועד ארבעה היא מתני' מיותר וצ"ל בארבעה היא מתניתא. וקאי על הא דקתני הבית שבכרם זורעין אותו פי' דמשמע מיד היינו דוקא בארבעה הא פחות מארבעה כסתום פי' ואינו בית כלל ולכך אסור לזרוע שם: מג' ועד ד' משלים ד'. פי' אינו רשאי לזרוע מיד אלא משלים עד ד' מהגפן ואח"כ זורע: ארבעה זורע מיד. וא"כ מתני' דקתני זורעין בתוכה דמשמע מיד היינו נמי בארבעה: ומשלים ארבעה וזורע מיד ט"ס וצ"ל משלים ארבעה זורע מיד:

(שם ע"ב) **הלכה ד** והוא שזרע כנגד האמצעית צ"ל אצל האמצעית: האיך עבידא שבע שורין מן שבע שבע. פי' הירושלמי חושב אותן השורות שהוא מקדש אבל הכרם היה יותר גדול דהיינו אם היה הכרם תשע על תשע שורין וצ"ל בין שורה לשורה ד' אמות ובתשע שורין יש ח' אוירין וח' פעמים ד' הוא ל"ב וכשזורע סביב האמצעית הוא מקדש ט"ז אמה לכל רוח והיינו ל"ב אמה על ל"ב אמה והיינו כל הח' אוירים וא"כ נשאר שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן כדמפרש בתר הכי שאנו חושבין ד"א אויר חוץ ממקום כרתין וא"כ הוי ל"ב אמה חוץ משתי שורות החיצונות ומכח זה מוכיח נמי לקמן הלא דר"ז דאמר שמונה חוץ ממקום כרתין פי' דלא מסערין האילנות בשיעור ריווח כלל מדלא מסערין הכא: צא מהן ארבע גפנים לארבע זויות. פי' שלא נתקדשו משום דאותן ט"ז אמות שמקדש היינו עגולות ובאלכסונן הוא מוסיף שתי חומשין על כל אמה דהיינו ששה אמות ושני חומשין א"כ לא נתקדש באלכסון אלא ששה שורות ושתי אמות פחות שני חומשין: הדא מסייע לדר"א דר"א אמר מד' כו'. פי' מדאינו מזכיר כאן היו נטועות שמונה על שמונה אלא משום דאינו מקדש כלל:

(דף כז ע"א) **הלכה ה** בעלה קטן צ"ל בשליקטן אחר כו': אבל אם ליקט הוא כו'. פי' דאז הוי כמו שלו: בהדין ירבוזה. פי' שעליו ניכר התוספת ובזה מעערין כל הפירות: ומניח אחד ת' אחד מיותר:

(שם) **הלכה ו** אין תימר בעומד בלבן צ"ל בשדה לבן. פי' הא בשדה כרם לא פי' אפי' סיערתו הרוח לאחוריו נמי אסור דלא הוה ליה ליכנס לכרם עם זרעים: אין תימר אפי' עומד. פי' וקמ"ל דאפי' בשדה לבן אם סיערתו הרוח לפניו אסור אבל לשונא אפי' בשדה כרם לאחריו מותר: עבר עבירה ואת אמרת מותר. פי' דמשמע ליה שהיה עובר עבירה שהיה עומד בכרם וזורע ואת אמרת מה שלאחריו מותר: (ע"ב) אם עשבים יופך הכל מותר. פי' דמפרש הלשון אמאי קתני גבי עשבים יופך וגבי אביב ינפץ ולכך מפרש יופך הכל מותר: אם אביב ינפץ הקשין מותרין כו': ר"י אמר לעולם הכל אסור. פי' בין עשבים בין אביב והא דקתני גבי עשבים יופך וגבי אביב ינפץ היינו כהדא דתני כו' את שדרכו כו'. פי' וזה דרכו בכך וזה דרכו בכך: אם סביב ינפץ צ"ל אם אביב ינפץ: הכל מותר אסור צ"ל לעולם הכל אסור: גדולו אסור צ"ל גידולי איסור:

(שם) **הלכה ז** והאגין צ"ל והיגין: והשיפץ והחטין ט"ס וצ"ל והחשיפה והאי מין*) מין דשאים: ואינו כלאים בכרם צ"ל וכלאים בכרם: והתני ר' הושעיא אלו הן מיני דשאים כו' והאטד. פי' אלמא דהאטד מין דשאים והיכי תני לעיל הוא מין אילן: ומשני תמן לברכה. פי' הא דקתני התם גבי אילן היינו לענין ברכה הא לכלאים הוי מין דשאים ומייתי ראיה על אתרוג משום דיש באילן מיני דשאים:

הדרן עלך כרם שחרב

איזהו ערים פרק ששי

(דף כח ע"א) **הלכה א** אם בערים המעוקם שנו מיותר: ר' יונה בעי עד רבי יוחנן אמר צ"ל למטה בע"ב קודם אמר ר' יוחנן ר' יוסי ור' ישמעאל: מכוונות הן ואת אמרת אסור צ"ל ערים הן ואת אמרת מותר: בין הגומות צ"ל בין השורות: א"ר חנינא מסתברא מודה ר"ל לר"י כו' בגין ב"ה. פי' דלא תימא מתני' לא איירי לר"ל אלא בערים המעוקם אלא מסתברא דכ"ש בערים המכוון דהוי ערים והא דמוקי מתני' בערים המעוקם היינו משום דרצה לאוקמי מתני' היכא אף אליבא דב"ש ערים: ומודה ר"י לר"ל בערים המעוקם שנו. פי' דלא תימא לר"י לא הוי ערים המעוקם ערים כלל בא להשמיענו דלדיכא סבר ר' יוחנן דאף ערים המעוקם הוי ערים אלא שאמר שאינו מוכרח לאוקמי מתני' בהכי ומתני' איכא לאוקמי בערים המכוון ובגין ב"ה: בגין ר' יוחנן בן נורי. פי' דמריב"נ מוכח דאף ר' יוחנן מודה דמתני' איירי אף בערים המעוקם וכדפרי' מדאמר טועין כל האומרין כן משמע דליכא ערים כלל בין בערים המעוקם בין בערים המכוון דאם לא כן מה אית בה כל פי' הוי לה למתני טועין האומרין כן מדאמר כל האומרין משמע דמתני' איירי בין בערים המעוקם בין בערים המכוון ומשו"ה קאמר כל אפי' אותן שאומרים בערים המכוון נמי טועין אלמא דמתני' איירי אף בערים המעוקם: (ע"ב) מה אית בה טועין צ"ל מה אית בה כל: בין כמ"ד מעיקר הגפנים מושחין בין כמ"ד מעיקר הגדר מה ביניהן ט"ס וצ"ל בין לר' יוחנן בין לר"ל מה ביניהן. פי' כיון דתרווייהו סברי דמתני' איירי בין בערים המכוון בין בערים המעוקם א"כ מאי נפקא לן דר"ל מוקי מתני' בערים המעוקם ומודה דמתני' איירי אף בערים המכוון ור"י מוקי מתני' בערים המכוון ובגין ב"ה ומודה דמתני' איירי אף בערים המעוקם: ומשני תיפתר שהיו הכרתין נתונין מקצתן בתוך ד"א ומקצתן חוץ לד"א. פי' ויש חמשה גפנים חוץ מאותן שחוץ לד"א: מ"ד בערים המעוקם שנו. פי' משמע דסבר דמעוקם ומכוון כי הדדי ניגהו מדלא דחיק לאוקמי מתני' במכוון ובגין ב"ה וא"כ הכא הוי כמו חד ערים ומושחין מאותו שחוץ לד': ומ"ד בערים המכוון שנו ובגין ב"ה. פי' דלא רצה לאוקמי למתני' בערים המעוקם אלא בגין ר' יוחנן בן נורי אבל בתחילה דחיק לאוקמי יותר בערים המכוון ובגין ב"ה אלמא דסבר דערים המעוקם לא הוי ערים כל כך כמו ערים המכוון ולכך כי מקצתן בתוך ד' כו' נמי לא הוי כחד ערים ובפני עצמן לא הוי ערים שהרי הם חוץ לד' לכך לא משחינן אלא מאותן שבתוך ד': מקום שהחוט כלה אסור והשאר מותר. פי' ואותן שחוץ לד' הוי כגפנים יחידים: ועוד יש ל"מ היה שם שתי אמות. פי' שהיו מקצתן סמוך לגדר ממש ומקצתן בתוך שתי אמות לגדר וכלין בתוך ד': מ"ד בערים המכוון שנו. מניחין מאותן הסמוכים לגדר: ואינו אסור אלא שתי אמות. פי' שתי אמות רחוק מכל הגפנים: מ"ד בערים המעוקם שנו. מניחין מאותן שבתי אמות לגדר: ואסור עוד שתי אמות: מ"ד מעיקר הגפנים מושחין ניחא מ"ד מעיקר הגדר מושחין ט"ס וכצ"ל מ"ד בערים המעוקם שנו מושחין מאותו שחוץ לד' מ"ד בערים המכוון שנו מושחין מאותו שבתוך ד' ומקום שהחוט כלה אסור כו': מ"ד מעיקר הגפנים מושחין ט"ס וצ"ל מ"ד בערים המכוון שנו: מ"ד מעיקר הגדר מושחין ט"ס וצ"ל מ"ד בערים המעוקם שנו: עד שתי אמות צ"ל עוד שתי אמות: ר' יוסי ור' ישמעאל ור"י בן נורי שלשתן אמרו דבר אחד. פי' דכולהו סברי דאף שלא היה אסיר כלל כי ליכא ד' אמות הוצם ואסור להביא זרע לשם: ר' ישמעאל כו' על גינה קטנה שהיא מוקפת ערים. פי' מבחוץ שמן הדין היה מותר להביא זרע בתוך המחיצות שהרי לא אסור בערים אלא אותו לד שבגדר שהגפנים עומדים שם אבל מלד השני בל הגדר מותר והכא טעם שמקיפו מכל צדדיו קאמר ר' ישמעאל דאם אין ד"א בטל לגבי גפנים ואסור להביא זרע לשם: מ"ד מעיקר הגפנים מושחין אותו ניחא. פי' גבי ערים דמתני' דצריך למדוד ד"א פליגי בית שמאי וב"ה אי מודדין מעיקר הגפנים או מן הגדר והכא אי תימא שמודדין מעיקר גפנים ומסתמא ר' ישמעאל נמי סבר כן והכא דאמר אם אין מלא בוצר וסלו מכאן היינו נמי ד"א מעיקר הגפנים וסבר דאם אין ד"א בטל: ניחא. פי' שפיר אתיא הא דמדמי הא לדר' יוחנן בן נורי דריב"נ נמי סבר דאין ערים כלל ואפ"ה אם אין בין ערים לגדר ד"א לא יביא זרע לשם וא"כ הוי שניהם דומין דבשניהם תלוי הדבר במקום ד"א: מ"ד מעיקר הגדר מושחין. פי' דבמתני' מושחין מן הגדר וא"כ מסתמא נמי ר' ישמעאל סבר כן דבהא ודאי לא פליג אלא ר"י בן נורי והא דא"ר ישמעאל הכא אמה בוצר ואמה סלו היינו ודאי מעיקר הגפנים מדתלי בבוצר וסלו וא"כ אין אותו הגדר ממעט פי' אפי' כשיש אמה בוצר ואמה סלו מן הגפן מ"מ מן הגדר אינו ד"א דהגדר ממעט ושמעינן לר' ישמעאל דצריך למשוח מן הגדר וא"כ אין ראיה דר' ישמעאל סבר דאם אין מקום ד"א בטל כר' יוחנן בן נורי דהא חזינן לר' ישמעאל דסבר אם יש מלא בוצר וסלו מן הגפן אע"פ שאין ד"א מן הגדר מותר להביא זרע וא"כ אפשר דלא תלוי כלל בד' אמות לר' ישמעאל לפי זה לא אסרו דבר אחד עם ר' יוחנן בן נורי: ומשני תיפתר בשהיו חבוקין לכותל. פי' דאז אף בין הגדר יש ד' אמות דאין הגדר ממעט אז הוי דבר אחד עם ריב"נ דגם לר' יוחנן ב"נ אם יש ד"א בין הגדר ולגפנים מותר להביא זרע לשם: ר' יוסי דתנינן ר' יוסי אומר אם אין שם ד"א כו'. פי' דקאי על מתני' דקתני ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך קרן וכלה פי' שהיה כותל כמין גאם ולצד אחד היה ארבעה גפנים לצד חוץ וגפן אחד יוצא לצד השני וגם שם יש כותל ארוך סברי רבנן דאין צריך אלא ליתן עבודתו דהיינו ששה טפחים ולזרוע את המותר וקאמר ר' יוסי דאם אין שם ד"א פי' באותו הגדר לא יביא זרע לשם: (דף כט ע"א) ומקשי מאן דאמר מעיקר הגפנים מושחין ניחא. פי' דהכא נמי דקתני אם אין שם ארבע אמות היינו נמי מאותו הגפן שעומד בהותו לד: מ"ד מעיקר הגדר מושחין אין אותו הבורת ממעט. פי' למ"ד דבמתני' מושחין מעיקר הגדר א"כ הכא נמי דקתני אם אין שם ארבע אמות היינו נמי אם אין בכל הכותל ד' אמות דמושחין מאותו הכותל שבלדו וע"ז מקשי ואין אותו הבורת ממעט מד' ואפ"ה מותר להביא זרע לשם אלמא שאינו מקפיד שיהיה בו דוקא ד': ומשני תיפתר שיהיה חבוק לכותל. פי' ואינו ממעט מד"א לכך קתני סתמא אם אין שם ד"א אבל באמת אם לא היה חבוק לכותל היה צריך למשוח ד"א מהגפן: והכין ר' יוחנן בן נורי דהכא. פי' במתני' דסבר שאין ערים כלל ואפ"ה אם אין שם ד"א בין ערים לגדר אסור להביא זרע לשם: כדברי מי שהוא מיקל בחו"ל. פי' דלא בעינן אלא ג"ט כר"ע:

(שם) **הלכה ב** משום כראית עין וחב"א עד שיגום טעם הארץ: משום ב"ש מיותר: (ע"ב) דלא אנן צ"ל דלא כן: והתני שתי שורות במדריגה. פי' דקתני בתוספתא וכן שתי שורות במדרגה אם אין בין שורה לחברתה עשרה טפחים אסור א"כ משמע דהיינו אותן שתי שורות במדרגה אחת א"כ הא דקתני התם אם אין בין שורה לחברתה היינו ודאי שלא יהיה גבוה מדריגה דהא שתיהן במדריגה אחת היא אלא גבוה שורה וא"כ נפשוט הא דקתני במתני' גבוה היינו נמי גבוה שורה דשיפוע המדריגה כלמטן: ומשני א"ר מנא כל אותן עשרה טפחים שבמדרגה יעשו אותן מקום בפני עצמן. פי' לעולם שפוע המדרגה כלמטן ואפי' אין השורה גבוה מחברתה אלא טפח כיון שהמדרגה גבוה עשרה אינה מצטרפת והא דקתני גבי וכן שתי שורות אם אין בין שורה לחברתה לאו דצריך לגיות השורה גבוה מחברתה עשרה אלא דכל עשרה טפחים חשוב מקום בפ"ע דהיינו אפי' אם שורה א' בטפח תשיעי ושורה א' בטפח י"א הוי כמו שיש בינים עשרה טפחים וא"כ הא דקתני הכא אם אין בין שורה לחברתה היינו נמי בכה"ג שלא יהיה סיום עשרה טפחים בין שורה לשורה: אית לך מימר עד א"ר מנא ט"ס וכצ"ל אית לך מימר גבוה מדרגה אלא גבוה עשרה:

(דף ל ע"א) **הלכה ג** חזקיה אמר משלשה ועד ד' עד עד היכן מיותר כאן: עד היכן. פי' בכמה אסור לזרוע תחת המותר: ומפרש עד ד"א אבל יותר מד"א מותר לזרוע אותו המותר מד"א ור' אחא מפרש עד שש אמות: אם היו שתי אפיפירות מותר. פי' והגפן על פיפיור אחד אותו פיפיור השני מותר ומשמע בכל [ענין] אפי' דרכו ללכת הגפן ג"כ על אותו פיפיור מותר כל זמן שלא הלך: א"ר חנינא תנא ופליג ט"ס וצ"ל ר' חנינא פליג ואמר אם היה דרכו לפסע אסור. פי' דאם היה דרכו של גפן לילך ג"כ על אותו פיפיור אסור כמו פיפיור אחד: כאן צריך להיות הא דלעיל חזקיה אמר משלשה ועד ד' היא מתניתא. פי' הא דקתני אם היו שתי פיפירות מותר היינו מגלשה ועד ד' דהיינו שאין בין פיפיור ד' ויש יותר מגלשה: ומפרש פחות משלשה כסתום. פי' דאם אין ביניהם ג' אז הוי כסתום וא"כ הוי כמו אפיפיור אחד ואפי' אין דרכו לפסע יהא אסור: ארבעה נחת לה. פי' אם יש ארבעה ביניהם א"כ לא הוה פליג ר' חנינא ואמר אם היה דרכו לפסע אסור דהא בודאי אין דרכו לפסע כשיש ארבעה אלא נחת לה. פי' בינתים: ר' יעקב בר אחא כו' במתני' צ"ל כבמתני': סימנא דכלים כלאים. פי' כמו דגבי כלאים דבר שהוא מבטל חשוב כמו תחת הגפן עצמו ודבר שאינו מבטל אינו חשוב כמו גפן עצמו כן גבי כלים אם מבטל הקשירה חשוב חיבור ואם לאו אינו חשוב חיבור: דלכן מיותר:

(שם ע"ב) **הלכה ד** לית הדא פליגא עד וכל שהוא ט"ס וכצ"ל לית הדא פליגא על דר"י דר' יהודה אמר שמונה אמות וכל שהוא. פי' דאמר לעיל על הא דראב"י דאמר שאילו מתחילה נטען היה מותר בשמונה עליה קאמר דר' יודן לא אמר כן אלא שמונה אמות אסור שמונה אמות וכל שהוא מותר: ולמה לא תגיתה. פי' דהכא קתני במתני' כל מידות אין בכן ועוד חוץ כו' וא"כ יש בכן עוד ועוד כל שהוא: ומשני כהדא דא"ר יוחנן כו': ולא תסבור מיותר: למה לי נן צ"ל למה אנן אמרין כו' והתנינן כו' מכאן מוכח דלא היה להם הגירסא במתני' שאמרו חכמים בכרם דאל"כ לא הוי מקשי מידי דהא בכרם דוקא אמרו שאין בו ועוד: נטע אחת עשרה גפנים ואח"כ נפסקה האמצעית בין שנטע כו': (דף לא ע"א) קשיתיה קומי ר' יעקב בר אחא ניחא פסקי ערים שרף דברי חכמים חלוקים עליו כו'. פי' ניחא הא מה דמביא מעשה מה ששרף משום שדברי חכמים חלוקים עליו דהכי קים להו שיש חכמים חלוקים פניו

*) נסגבת הגר"א ז"ל לתוספתא פ"ג מגיס וסאוסין.

הגהות הגר"א עם הערות הרד"ל ז"ל

(דף כו ע"א) ה"ג א"ל ר' אלעזר אי אתם מודים לי שעומק כגובה א"ל שאויר הכרם מקיף כו':

פ"ו (דף כח ע"א) ה"א המעוקם שנו בגין דר"י דרי"א ע"י שהוא מעוקם תרתי מתבלעין בין לר"י בין לר"ל מה ביניהון א"ר יונה סו'

חוץ לד' אמות מ"ד בערים המעוקם שנו מושחין ואותן שחוץ לד' אמות מקום שהחוט כו':

(דף ל ע"ב) ה"ד ר' יונה בעי למה לי נן אמרין כל מדות שאמרו חכמים כו'. מכאן נראה דלא גרסי' במתני' שאמרו חכמים בכרם, דא"כ לא מקשי מידי דהא בכרם דוקא אמרי' דאין בו ועוד:

עליו כדקתני במתני' מותר פסקי עזרים אסור ואינו מקדש וכדמפ' בגמ' דמותר פסקי עזרים ו' ספחים: אבל אין תימר אין עזרים לגדר שרין דברי חכמים חליקים עליו. פי' בתמיה הא ודאי אין חולקין עליו שסופין על עזרים לגדר וא"כ למה לו להביא: ומשני ולא שמיע דא"ר יעקב בר אחא איתפלגון כו' עזרים עצמו מהו ט"ס וצ"ל בין עזרים לגדר מהו: והוא שיהא בקרן זוית ארבעה טפחים כדי נקום. פי' הא דקתני במתני' דעזרים שהוא יוצא מן הכותל וכלה בכותל לו עבודתו דהיינו ששה טפחים מן הגפן מפרש בגמ' דהיינו דוקא כשיש בכותל היוצא ד"ט כדי מקום אז אין נותנין עבודה אלא לגפן אבל אם אין ד"ט אז בטל כל הגדר לגבי גפן ומודדין ששה טפחים מסוף גדר: באילו שפוד של מתכות תחוב בו. פי' הא דקתני במתני' הפרח היוצא מן העזרים כו' כנגדו אסור מפרש דהיינו שרואין כאילו שפוד של מתכת וכו' ומתוח כו כך ואז כל מה שכנגדו אסור אפי' עכשיו כשהוא נכפף אינו כנגדו אסור: עד מקום שהוא נקמז. פי' דאינו אסור אלא עד אותו מקום שהוא עומד נכפף והראש תלוי למטה מקום שהוא (כתחב) [נכפף] אסיר והשאר מותר: את אחר מיתר צ"ל אתה אומר מותר: הדרן עלך איזהו ערים

המבריך פרק שביעי

(דף ל"א ע"ב) **הלכה א** אי משום זרעים באילן. פי' דאסור במבריך לזרוע על גבה כשאין שם ג"ט משום זרעים באילן: למה לי גפן. פי' למה לי למתני במתני' גפן הא אפי' בשאר אילנות אסור: אי משום עבודה. פי' דבמבריך את הגפן אפילו אינו עפר על גבה ג"ט אין אסור משום זרעים באילן אלא משום עבודה ולהכי תני גפן דעבודה לא שייכא אלא גבי גפן והא דבעיא ג"ט עפר היינו כמו הרחקה: וע"ז מקשי לתני ששה דהא עבודת גפן ששה טפחים: ומשני כר' עקיבא. פי' דלא בעי הרחקה אלא שלשה: ומקשי אין כר"ע אפי' מן הצד נמי. פי' אין תימר דמתני' איירי משום עבודת הגפן והעפר שע"ג הוי הרחקה כמו שהוא מרחיק מן הגפן יא"כ אמאי קתני במתני' דאם אין עפר על גבה לא יביא זרע עליה משמע הא מן הצד שפיר דמי ואמאי כיון דמשום עבודת הגפן אפי' מן הצד יהא אסור: ומשני במבריך ליכא איסור אלא משום זרעים שע"ג דגפן אבל משום עבודת הגפן כיון שהוא טמון בארץ אינו אסור אפי' אין עפר על גבה שלשה טפחים וכן משום זרעים באילן: אפי' מן הצד ניתני ג' ט"ס וצ"ל אפי' מן הצד נמי: תמן. הכא. צ"ל להיפך הכא תמן: אין השרשים מהלכין מן הצד. פי' מדאינו אוסר לזרוע מן הצד משום זרעים על גבי הגפן: כי רגלים ומי רגלים עד את המחרישה מיותר: (דף ל"ב ע"א) והוא שאין הראשון נראית. פי' הא דקתני במתני' בארכובה שאין מודדין אלא מעיקר השני היינו שאין הראשין נראה שכולו מכוסה בעפר: אבל אם הראשון נראה נותן ששה טפחים לכאן כו'. שמודדין מן שניהם:

הלכה ב (ע"ב) בינתים. חסר כאן וצ"ל תמן תנינן הנוטע שתי שורות אם אין בינתים שמונה אמות לא יביא זרע לשם זרע בינתים מהו ר' יוחנן אמר כו':

מה נפשך עד א"ר יוסי ט"ס וכצ"ל מה נפשך כרם גדול שנטע מטע ט"ז על ט"ז. פי' אי איירי בכרם גדול א"כ מסתמא נטע ט"ז על ט"ז כלרך כרם גדול א"כ למה לי חורבנו אפי' בטעהו. פי' למה לי דקתני במתני' מותר חורבן הכרם שאינו מקדש אפי' לא נחרב כלל נמי אינו מקדש המותר שמד' אמות לכאן וד' אמות לכאן: (דף לג ע"א) אי בכרם קטן שנטע שמונה על שמונה אין לו מחול. פי' וא"כ אמאי קתני במתני' מותר מחול הכרם דמסתמא בכרם ה' איירי הא בכרם קטן אין לו מחול: בתוכו אסור ואינו מקדיש. פי' צר"ל דסבר גבי פחות משמונה בכרם קטן שאינו מקדש: חוצה לו לא כ"ש. פי' שאינו מקדש וא"כ אמאי קתני הכא מותר מחול הכרם שאינו מקדש דהיינו המותר מד"א ואי בכרם קטן הא אפי' אם נטע פחות משמונה על שמונה לא מקדש כלל צר"ל: ודע דכל מה דקתני הכא שמונה ושם עשרה היינו פחות מהו דאל"כ בכרם גדול שנטע מטע שם עשרה היה מותר אפי' לכתחילה להביא זרע לשם וכן בכרם קטן בשמונה אמות כדקתני במתני'. ואין להקשות דהכא משמע דהא דאין לכרם קטן מחול היינו לענין שלא יקדש אבל להביא זרע אסור להביא זרע במחול ולעיל משמע דאין לו מחול כלל. דאיכא למימר דהא דקתני לעיל נמי שאין לו מחול היינו כשתים עשרה כשאר מחול הכרם אבל בשמונה אסור להביא זרע אבל אינו מקדש כמו תוכו: ומשני אלא כי אנן קיימין כרם גדול. פי' דהיינו שיש לו כמה שורות אלא שנטע על מטע כרם קטן דהיינו שמונה על שמונה לכך בתחילת מטעתו מקדש ר"א מכאן וד' אמות מכאן וצריך לומר מותר חורבן הכרם וגם יש לו מחול: א"ר יוסי כו':

(שם) **הלכה ג** אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ט"ס וצ"ל כרם אחרים מנין. פי' דהיינו שיהא חייב אפי' זרע כרמו של עכו"ם כלאים: כרם ולא כלאים ט"ס וצ"ל ולא כרמך. פי' דכתיב ותבואת הכרם והתם לא כתיב כרמך אלא כרם לרבות של עכו"ם וחייב: דר"מ היא. פי' הא דמרבה הכא דאף בשל גוי אסור לזרוע כלאים אתיא כר"מ דאמר אין קנין לנכרי בא"י דא"כ הוי כמו של ישראל אחר ולכך אתי שפיר הא דקתני בברייתא של אחריב דמשמע של עכו"ם נמי בכלל דאי לרבנן דסברי יש קנין וכו' מנלן דבשל עכו"ם חייב דילמא האי כרם אתי לרבות של ישראל אחר: (ע"ב) אמר ר' יוחנן ד"ה היא. פי' דהא האי ברייתא אפי' כרבנן דסברי יש קנין וכו' וא"כ כרמו של עכו"ס מותר ליזרע כלאים והא דקתני הכא כרם אחרים דמשמע דשל עכו"ס לחיוב: הפתר בעכו"ם שזרע כרמו כלאים ולקח ממנו ישראל. וקמ"ל מקרא דכרם שאינו צריך שיהיה דוקא בשעת זריעה כרמו אלא אפי' לקח א"כ חייב והשתא אתי שפיר אפי' לרבנן דזה אסור טפי מבשל ישראל אחר וכיון דלא כתיב כרמך א"כ אפי' של ישראל אחר חייב כ"ש הכא: רש"ל עד המסכך צ"ל למטה קודם חד בר נש: מן הדא מיוהר: המחזיק בו כנושא עיבר. פי' במי הסומכין עליו אף שאינו נוטל שכר חייב כאילו נוטל שכר: (דף לד ע"א) בענבים שהן אסורות. קאי על מתניתין דפליג אי אסור התבואה אי לאו מפני שהן אינן שלו וקאמר דהכל מודים בענבים שהן שלו שהן אסורות: האוסר אינו נאסר. פי' התבואה נקרא אוסר מדכתיב נקרא פן תוקדש המלאה הזרע וגו' משמע דהתבואה אוסר את הכרם לכך קרא לתבואה האוסר ולענבים נאסר: המסכך גפנו של חבירו על גבי תבואתו של חבירו. פי' דמבעיא ליה למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו אם סובר אף בשניהם אינו שלו אוסר או לא: ופשיט נשמעינה מן הדא א"ר יוסי מעשה וכו'. פי' דר' יוסי מייתי ראיה לדבריו דאדם אוסר דבר שאינו שלו: ומקשי על ר"מ מהמסכך גפנו של חבירו על גבי תבואתו של חבירו והא התם הרי שניהם אינם שלו וא"כ האיך אתה מותיב לר"מ דילמא אף ר"מ מודה בהא אלא שמע מינה דלא שנא אם האחד אינו שלו או שניהם אינן שלו למאן דאוסר אסור למאן דאינו אוסר מותר [ועי' בשבות אלי']:

(שם) **הלכה ד** בינו מתני' מותר לקצרו אפי' במועד כו'. פי' דלא תימא דחייב לקוצרו אפי' במועד קמ"ל והא דקתני במתני' קוצרו אפי' במועד היינו שאין חייב לקוצרו אלא עד אחר המועד אלא שמותר לקצור אפי' במועד: (ע"ב) מאימתי קרא אנס. פי' דליהוי אוסר אפי' למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו: ומפ' משישתקע. פי' אז אוסר מדאורייתא לדברי הכל: אמר ר' אחא. פי' דרבי אחא מוסיף דאם נתייאשו הבעלים אף שלא נשתקעו עדיין אוסרין מדרבנן: ומקשי ויש קרקע נגזלת. פי' והאיך אוסר את שאינו שלו: ומשני אע"פ שאין קרקע נגזלת. פי' לקנות בחזקה מ"מ יש יאוש לקרקע פי' דהיינו אם נתיאשו הבעלים או אף שלא נתיאשו אלא נשתקעו קנה ומשו"ה אוסר.

(שם) **הלכה ה** וכבן עזאי יספר אשכח תני. ט"ס וכצ"ל מתני' דלא כבן עזאי יספר. פי' מתני' דקתני וכן בירק מחזיר אתיא דלא כבן עזאי דלבן עזאי צריך לספר אותן שהתיכות הנוטות תחת הגפן: וכן תני ר"ע אומר וכו': מסייע לר' יוחנן מסייע לר' הושעיא צ"ל להיפך מסייע לר' הושעיא מסייע לר' יוחנן: מ"ד משתשליש מסייע לר' הושעיא. פי' מאן דאמר שאינו נאסר אלא עד שתשליש מסייע לר' הושעיא דאמר לעיל אם עשבים יוסף והכל מותר: ומאן דאמר משתשריש. פי' דתיכף משתשרים נאסר: מסייע לר' יוחנן דאמר לעיל לעולם הכל אסור פי' ואפי' עשבים: דכתיב ותבואת הכרם. פי' מייתי ראיה דאינו מקדש עד שתגמר קצת שיהא נקרא תבואה: כיני מתני' אינה מתקדשת. פי' הא דקתני במתני' תבואה שבשלה כל צרכה וענבים שבשלו כל צרכן אינה מתקדשת היינו דהיא אינה מתקדשת אבל אחרים מקדשת:

הלכה ו בטהרה זרעים צ"ל בטהרת זרעים: (דף ל"ה ע"א) דלעת כתלוש הוא ט"ס וצ"ל דלעת שבו. פי' שבטלין נקוב כתלוש הוא לסכך בו כו'. פי' סיכה דבעי תלוש מן הקרקע אי נחשב כתלוש או לא: הפכו ויש כרם מטלטל. ט"ס וכצ"ל הפכו אינו כרם ויש כרם מטלטל: (ע"ב) הפלוגתא דר"א ור' יוחנן לר"י אסור לר"א האוסר אינו נאסר: הדרן עלך המבריך את הגפן:

כלאי הכרם פרק שמיני

(שם) **הלכה א** מה כר"ע עד כשלא קייב צ"ל למעלה אחר כלאי הכרם אסורין. וה"פ הא דקתני במתני' כלאי הכרם אסורין פי' מלקיים אתיא כר"ע דר"ע אמר המקיים עובר בלא תעשה: ומשני הכל מודים באיסור שהוא אסור. פי' דלא פליגי רבנן אלא במלקיות אבל לענין איסור אף רבנן מודו ובמתני' לא קתני אלא אסורין: והדר מייתי ברייתא: כתיב שדך לא תזרע כלאים אין לי אלא הזורע מקיים מנין תלמוד לומר כרם ולא כלאים ט"ס וצ"ל כלאים שדך לא. פי' דכתיב ברישא דקרא לא תזרע כרמך כלאים ואח"כ כתיב שדך לא תזרע כלאים ודרשינן מדלא כתיב גבי שדך ג"כ לא תזרע שדך כלאים כמו גבי כרמך אלא למידרש כלאים דכתיב גבי כרמך על שדך כלאים שדך לא והיינו אפי' המקיים דלא כתיב בה זריעה כלל *): והשתא מקשי מה כר"ע. פי' דהא הכא לענין מלקות קיימינן: ומשני בשלא קיים ע"י מעשה. פי' אז פליגי רבנן וסברי שאין לוקין עליו אבל בשקיים ע"י מעשה אף רבנן מודו שלוקין: כהדא דתני כו'. ומשמע ליה דאתיא ככ"ע: ונאמר להלן פן תוקדש וצ"ל פן תנקש: (דף ל"ו ע"א) אף כאן אסיר בהנייה ומקשי וקודש אסור בהנייה ומשני ביאתו כו': הבריא אמרין. הראשון מיותר: להתרייה. פי' שאם התרו בו משום כרם שיהא לוקה: מן ששה טפחים וכן ד' אמות ט"ס וצ"ל תמן ששה טפחים. פי' דהא ללקות אינו לוקה אלא עד שיהא בתוך ששה: וכאן ד' אמות. פי' אפי' אם הם בתוך ד"א לוקה דהיינו אם הם בתוך ד"א לכרם אז לוקה אפי' השני מינין רחוקין זה מזה כמה אמות: ועל זה מקשי מה אנן קיימין. פי' מדלא מחלק ביניהם אלא דשם ששה טפחים וכאן צ"ל בתוך ד"א לכרם משמע הא בגדר שוין הן פי' דאף בכרם אין חייבין מלקות לר' יוחנן אלא עד שיהא השני מינין מוקפין בגדר ולכך מקשי מה אנן קיימין אם בשעשה הגדר בפנים. פי' שעשה הגדר באמצע הכרם וזרע בתוכו שני מינין א"כ בטל הכרם דהגדר מחלקין ואינו לוקה: ואם כשעשה גדר מבחוץ זהו מחול. וא"כ אמאי קאמר כאן דצריך שיהא בתוך ד"א לכרם הא אפי' הוה חוץ לד"א נמי לוקה מכאן מוכח דס"ל להגמרא דגבי מחול אף שאינו מקדש אלא ד"א מ"מ לוקה על כל הי"ב אמות דחמירא ליה לקדש מלמלקות כמו גבי כלאי זרעים שלוקה ואינו מקדש: ומשני אלא כי אנן קיימינן כשהיה שם שדה תבואה והקריח לתוכה ד"א כו'. אז לוקה אם יש עוד מין תבואה וזרעה באמצע דהתבואה מצטרפת ונעשה שני מינין וגם נעשה מחיצה לאסור פי' ללקות אף שאינו נעשה מחיצה להציל והיינו דוקא כשהיא בתוך ד"א לכרם אז נעשה מחיצה לאסור גם אותו המין וללקות עליו אבל אם הם חוץ לד' לא נעשה מחול דאין התבואה בטל לגבי הכרם להעשות מחול מחוץ להכרם וא"כ לפ"ז אין התבואה נאסרת וגם אותו המין שנזרע בתוך ד"א אינו לוקה עליו: (דף ל"ו ע"ב) על דעתיה דר' יונתן כתיב כו' לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים. פי' דהו"ל למיכתב לא תזרע כרמך סתם בשלמא לר' יאשיה צריך למכתב כלאים למימר דבלא כרמך צריך להיות כלאים אבל לר' יונתן דאמר אפי' מין אחד אסור קשיא למה ליה למיכתב כלאים: ומשני כי הא דא"ר הילא הן דאת אמר עד או כהא ט"ס וצ"ל הן דאתה אמר צריך (כריך) למה אמרה כלאים לא אמרה אלא כרם בלבד. פי' דאי לא הוה כתיב אלא לא תזרע כרמך סתם הייתי אומר דוקא כשהוא כרם אסור לזרוע כלאים היינו גבי כרם לבד אבל במפולת יד אפי' שאר אילנות אסור לכך כתיב כלאים דהיינו שבשעת זריעה יהיה כלאים והיינו מפולת יד ואפ"ה כתיב כרמך דוקא כלאים אבל לא שאר אילנות: או כי הא כו': עיקר כרמך לא תזרע כלאים. פי' להכי כתב כלאים למימר שאינו חייב מלקות אא"כ זרע עיקר כרמו כלאים דהיינו חטה ושעורה והרצן במפולת יד: תמן. הכא: צ"ל להיפך. הכא. תמן: הכא את אמר אין זרעי אילן קרויים זרעים פי' מלמתיר לזרוע בשדה אילן ולא הוו כלאים כמו שאר כלאי זרעים: ותמן את אמר זרעי אילן קרויים זרעים. פי' דמרבי התם שאר אילנות לענין פאה: ומשני הכא מיעט. פי' מדכתיב כרמך משמע דוקא כרם ולא שאר אילנות: ברם תמן ריבה. פי' מדכתיב שדך נדמפרש התם שדך לרבות אילנות: על כל זרע זרוע אשר יזרע מיותר: ולאו מתני' היא כלאים בכרם. פי' דקתני במתני' יש חורש תלם א' וחייבין עליה שמונה לאוין וקא חשיב נמי לאו דכלאים בכרם. והאיך אפשר כו': יכיל אנא פתר לה כר"ע. פי' ומשום מקיים ובלא חרישה לא הוי חייב דהוי לאו שאין בו מעשה אבל השתא דמהפה הרי הוא מקיים על ידי מעשה ולכך לוקין ולעולם לרבנן דס"ל דמקיים אינו עובר בלא תעשה אף מחפה אינו לוקה דאינו זורע: (דף ל"ז ע"א) כלום אמר ר"ע כו' צ"ל א"ל כלום אמר ר"ע אלא כו' לעבור [לעבורכם] וא"כ הכא ליכא לאוקמי כר"ע ומשום מקיים

*) בלי ספק דיש כאן טעות המעתיק דהגר"א ז"ל גריס כאן בירושלמי כמו בגמ' דמו"ק ב' ע"ב דילפינן לאסור קיום כלאים מדכתיב בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ודרשינן כלאים שדך לא [דתיבת כלאים של בהמתך וגו' מסמיכים לשדך לא דמלינו כמה פעמים בש"ס דרש כזה כמו בפסחים כ"ח ב' דמסמיך שם ר"י הגלילי תיבת חמץ לתיבת היום ועי' יומא מ"ח. ב"ב קי"א: זבחים כ"ה. בכורות מ"ד:] והמעתיק דהסביר לפרש מדכתיב ברישא דקרא לא תזרע כרמך כלאים ואח"כ כתיב שדך לא תזרע כלאים הוא טעות דמוכח דהפסוק לא תזרע כרמך כלאים הוא בפ' תצא כ"ב ב' והפסוק שדך לא תזרע כלאים הוא בפ' קדושים י"ט י"ט. ועי' בהגהות חשק שלמה במס' מו"ק דף ב' ע"ב ובס' תורה תמימה בפ' קדושים אות ק"מ. [אב"ן ישר"ס]

הגהות הגר"א עם הערות הרד"ל ז"ל

פ"ז (דף ל"ה ע"א) **ה"ו** הפכו ויש כרם מטלטל. נמחק מלת מטלטל:

פ"ח (דף ל"ה ע"ב) **ה"א** ד"ה הוא כשלא קיים ע"י מעשה ט':

(דף ל"ו ע"א) ברמך כלאים להחמיר עליו אפי' מין אחד כו': (ע"ב) לא אמרה או כהדא דאמר ר' זעירא כו': תמן מיעט הכתוב ברם הכא ריבה. מלאתי רשום על מלת תמן והכא כנראה ברולה להגיה בחלוף הכא מיעט כו' ברם תמן ריבה כו'. על כל זרע זרוע אשר יזרע. נמחק:

מקיים דהא הכא ללקות אכן קיימינן אלא ודאי משום זורע ואפי' כרבנן אתיא: אית לך למימר שביעית דר"ע. פי' דהא משום מקיים לא מחייב בשביעית אלא ודאי דהוה זורע: ומפני אנא פתר לה שביעית כר"א. פי' ומשום חרישה אבל לעולם זורע לא הוי: אף כל שהוא עבודה בארץ ובאילן. פי' וא"כ חרישה שהיא ג"כ בארץ ובאילן חייב: על דעתיה דר"י על דעתיה דר"א נ"ל להיפך על דעתיה דר"א על דעתיה דר"י. וה"פ על דעתיה דר"א דסבר שאין בכלל אלא מה שבפרט וא"כ לפ"ז לחפור בורות שיחין ומערות שאין עבודה בארץ ובאילן מותר אפי' לכתחילה ואפי' עשה אין בו. על דעתיה דר' יוחנן פי' דסבר כל כלל בעשה ופרט בלא תעשה אין למדין ולהכי ס"ל לענין איסור שאין לוקין על החרישה שאינו אלא בעשה אף שהיא עבודה בארץ א"כ ה"ה חפירת בורות אפשר שאסור אף שאינה עבודה בארץ ובאילן כיון שאין למדין כלל מפרט הוי הכל באיסור עשה או לענין היתר למדין שאינו אסור בעשה אלא דבר שהיא עבודה בארץ ובאילן אבל לא כל דבר שהיא עבודה בארץ ובאילן אסור ג"כ בלאו אלא זריעה וזמירה לחוד דאין למדין לאיסור אם הכלל בעשה ופרט בלא תעשה: א"ר בא עד ר' ירמיה נ"ל להלן קודם יכול יהו לוקין: (דף ל"ז ע"ב) לריבה מלה כתיב ושבתה הארץ כו' לענין [לא] תעשה שבו. פי' אף העשה לא קאי אלא על אותן הדברים שדומין ללא תעשה דהיינו מה שהוא עבודה בארץ ובאילן דומיא דזריעה וזמירה: כאן נ"ל א"ר בא קרתיגניא טעמא דר' יוחנן ט"ס ונ"ל טעמא דר' יוסי. פי' בשלמא טעמא דר' ירמיה דאמר עובר בעשה מפורש דהיינו כשם שלענין איסור אין למדין אם הכלל בעשה ופרט בלא תעשה גם לענין היתר אין למדין כו' אבל ר' יוסי דאמר שאינו עובר בעשה קשה מ"ש ומפרש ר' בא דיש ג"כ פרט דזריעה וזמירה בעשה דהיינו שש שנים וכו' וא"כ ילפינן שפיר בכלל ופרט דהעשה דושבתה הארץ לא קאי אלא על מה שדומה לזריעה וזמירה דהיינו שהיא עבודה בארץ ובאילן: יכול יהיו לוקין על התוספות שבו כו'. ברייתא היא: ר' יוחנן פתר לה על תוספת איסור דהיינו חרישה יכול שיהיו לוקין אף עליה ת"ל כו': ור"א דסבר דעל החרישה באמת לוקין משום הכי פתר לה האי תוספות על תוספת זמן דהיינו איסור שני פרקים הראשונים שאסור ג"כ בעבודה יכול שיהיו לוקין עליהם ת"ל כו': אית תנא תני שש שנים כו'. פירוש סיום הברייתא דלעיל על הא דקתני יכול שיהא לוקין על התוספת ת"ל שש שנים: אית תנא תני שדך לא תזרע כו'. פי' שמסיים הברייתא דלעיל ת"ל שדך לא תזרע כו': מ"ד שש שנים מסייע לר"א. פי' דמפרש התוספות היינו איסור שני פרקים ולכך מסיים שפיר ת"ל שש שנים דמשמע דמדאורייתא מותר לזרוע כל הששה שנים ואינו חייב מלקות אלא על השביעית: מ"ד שדך לא תזרע מסייע לר' יוחנן. פי' דמפרש התוספת היינו תוספת איסור ולכך מסיים שפיר ת"ל שדך לא תזרע פי' דאין לאו אלא על זריעה וזמירה אבל לא על החרישה: מסייע לר' יוחנן מסייע לר"א. נ"ל להיפך מסייע לר"א מסייע לר' יוחנן: מתניתא פליגא על ר"א. פי' על הא דאמר ר' אליעזר לעיל דאף שהכלל בעשה ופרט בלא תעשה למדין: מהא דקתני השמר לא תעשה כו', פי' דכתיב השמר לך פן תעלה עולותיך ומינה ילפינן על המעלה בחוץ שהוא עובר בלא תעשה ועל שאר עבירות כתיב עשה דכתיב שם תעשה משמע ולא בחוץ והוא עשה וכל העשיות בכלל: ומנין לרבות שאר עבודות שיהא בלא תעשה ילפינן גז"ש שם שם מה מעלה וא"כ לר"א למה לי ג"ש נילף בכלל ופרט אלא ודאי דכלל בעשה ופרט בלא תעשה אין למדין: ומשני שלא תאמר כו'. פי' דבאמת הוי ידעינן שהיא לא תעשה אפי' בלא גז"ש אלא דסוה אמינא דאינו חייב אלא אחת כמו גבי שבת דהא לאו א' כתיב ביה אבל השתא דילפינן ג"ש הוי כמו שנכתב בכל אחד לאו בפני עצמו: נטע וזמר בשבת נ"ל בשביעית: כלום א"ר זעירא נ"ל א"ל כלום א"ר זעירא:

(דף לח ע"א) **הלכה ב** בהמה עם בהמה ט"ס ונ"ל בהמתך כלאים לא. פי' אילו לא הוה כתיב אלא בהמתך כלאים לא: יכול כו'. וכי מה עשה מעשה כו'. פי' וא"כ למה ליה למכתב הרבעה הלא בהעמדה ליכא מעשה כלל: כאן נ"ל וכשמרביע מה עשה מעשה. פי' הלא אף במרביע לא עשה מעשה ואפ"ה חייב משום דכשהוא מטיל לפי דעתו כו' ואם כן הייתי אומר אף בהעמדה כן לכך צריך למיכתב לא תרביע למימר דאינו אסור אלא הרבעה: תמן לדעתה היא מהלכת. פי' שהרי הוא אינו יכול לילך הגלה שהיא עומדת חוץ לתחום שלו ואם לא היה הולכת אליו מה היה עושה: ברם הכא שהוא הולך אחריה וצועק על כרחה היא מהלכת ומשו"ה הוי הקריאת קול מעשה: לשלם כשואל צריך להיות השואל: ושלישים על כולו. כאן צריך להיות עמד שלמה ועשה ארבעה עמדה מלכות הרשעה ועשה אותן ה' ה':

(שם) **הלכה ג** ר"מ פוטר נ"ל מתיר: (ע"ב) אם בשקשר החבל בשערו ט"ס ונ"ל אלא בשקשר החבל בשערו. פי' ולכך מיבעיא ליה אם נאסר מפני שנושא החבל שבינתים או לא אבל מפני שזה נושא עגלותו של זה בודאי לא היה אומר שאין האחד מנהיג את חבירו כשאינו קשור אלא בשערו: ופליט דאיתפלגון כו' מה נפיק מביניהון קשר החבל בשערן. פי' למ"ד מפני שזה נושא עגלותו של זה פטור ולמ"ד מפני שנושא החבל שבינתים חייב אבל אם קשרן בשערן בין על דעתי' כו' כנ"ל: פטור נ"ל מותר: שם לובי על שם לובי ט"ס ונ"ל על שבא מלוב על שם ולובים וכושים כו': הדא אמרת השני נ"ל קודם הדא אמרת הראשון: ר' יצחק בר נחמן עד ואלו הן הסימנין [שייך לקמן אחר והלשתן שותפין בה]: נ"ל אלו הן הסימנין וקאי על כ' יהודה למתני': אנן בעיתון ט"ס ונ"ל אין אתון בעיתון: (דף לט ע"א) שלשתן שותפין בו. כאן נ"ל דברי חכמים כל מין פרידות אחד. ונותרין זה עם זה ואף שלזה אביו חמור וזה אביו סוס ג"כ מותרין: ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיא הלכה כר' יהודה: ר' בא ר' יהודא בשם רב מודים חכמים לר' יהודה בסוס כו' פי' שאסור: בני עזים. פי' שאביהן רחל: עם בני רחלים. פי' שאביהן עז: אסורין כו'.

פי' כר' יהודה: ולא כן אנן אמרין. פי' רבנן מודים בעז בן עז כו' כן צריך להיות:

(שם) **הלכה ד** אסורות והרמך מותר מיותר: רמכה דלא כלונס נ"ל דאכלינם רמך כמה דתימר: יוסי ערקי אמר בר נש דטור כו' כנ"ל: כלי חרס בכלי נתר ט"ס ונ"ל כלי נתר בכלים כב"ש: (ע"ב) הוא ההיכל לפנים נ"ל לפני: ויעש את בית קודש הקדשים נ"ל לפני הדביר עשרים אמה כו': עשר אמה נ"ל עשרים אמה: הא שור ט"ס ונ"ל תני שור עם שור הבר כו': ותורב וראמנין. פי' על תאו וזמר: כר' יוסי. דהא חשיב בהדי חיה: הדרן עלך כלאי הכרם

אינו אסור פרק תשיעי

(שם) **הלכה א** לאיזה דבר נאמר לא יעלה עליך נ"ל אמר ר' ניתה כו' בשם ר' זעירא לאיזה כו'. פי' שהוא דורש האי לאיזה דבר לענין אחר: פשתן הייתי אומר אפי' פשתן של ים כו' כנ"ל. פי' אילו לא היה כתיב אלא פשתן הייתי כו': (דף מ ע"א) מה צמר שאין לו שם לוויי אף פשתן שאין לו שם לוויי וצמר מנין שאין לו שם לוויי כו' כנ"ל: או בבגד פשתן והבגד יכול. פי' דהשתא דריש ליה לקרא הכי אילו לא הוה כתיב אלא והבגד הייתי אומר בין צבועים בין לבנים אבל זה ודאי הייתי יודע שאינו אלא צמר ופשתן דילפינן משעטנז שכל מקום דכתיב בגד שאינו אלא צמר ופשתים ת"ל בבגד צמר או בבגד פשתן לפקישא: מה פשתן כברייתה כו' אוציא את הצבוע בידי אדם כו'. פי' ועדיין אני אומר שלא אוציא אלא את הצבוע בידי אדם כו': ת"ל בגד הצמר או הפשתים מה פשתים לבנה כו': תמן אמר בין צבועים בין לבנים. פי' גבי כלאים: והכא את אמר. פי' גבי נגעים: ובלבד לבנים: ומשני שנייא היא ששנה עליו הכתוב צמר צמר שתי פעמים. פי' שמשניס מיותריס למוהכנד לחודיה הוי ידעינן דאינו נוהג אלא בצמר ופשתים כדפי' לעיל דכל מקום דכתיב בגד ילפינן מכלאים שאינו אלא צמר ופשתן לכך כתוב שתי פעמים למעט אפי' צבוע בידי שמים: מה פשתן כברייתה אף צמר כברייתו ט"ס ונ"ל מה פשתן לבן אף צמר לבן: א"ר זעירא כתיב כתונת בד קודש כו'. קאי על מתני' דקתני אין הכהנים לובשין לשמש בביהמ"ק אלא כו' ומייתי מקרא דכתונת בד קודש כו': והרי צמר עולה יחידי נ"ל אין עולה יחידי: הא מבחוץ מותר להעלות עליהם ט"ס ונ"ל הא מבחוץ עולה עליהם: שהן כותרים בכלאים תיבת מותרים מיותר: מה שני תולעת עד ר' יונה עולא בר ישמעאל מיותר: (ע"ב) והוי עלוי ט"ס ונ"ל וקאים עליה עד דהוא מברך. פי' שצריך לעמוד שם עד שיכרך בפניו המת דצריך לחוש שמא יקח אחר: ומיתב עלוי עשרה חוטין ומשפשפין ליה ט"ס ונ"ל פשפש ביה ומצא עשרה חוטין: צנורות מקלחין ביה אסור נ"ל מותר: בברים ובבסתות מותר מיותר: את המצוה בלא העשה שעה אחת תיבת בלא תעשה מיותר: (דף מ"א ע"א) מותר להציע תחתיך נ"ל אבל מותר להציע כו':

(שם) **הלכה ב** רב אמר אסור והלכה כדברי האוסר. ט"ס ונ"ל רב אמר הלכה כדברי האוסר ואסור: עד שלא יתכוונו נ"ל דתנינן ובלבד שלא יתכוונו: בלא כך אינו אסור נ"ל ולמה אינו אסור משום כלאים. פי' לדידך דאמרת מפני שמחמם בו ידיו א"כ יהא אסור נמי משום כלאים: א"ל ולאו רב הוא כו'. פי' הא באמת רב סבר שאסור משום כלאים: רב אמר אסור והלכה כדברי האוסר ט"ס ונ"ל דרב אמר הלכה כדברי האוסר ואסור: (דף מ"א ע"ב) מלא מסלקתה ט"ס ונ"ל משום מסלקתיה וה"פ דמקשי ולמה לא אמר ליה משום מסלקתיה. פי' דהא דאמר שמחמם בו ידיו היינו לאחר שמסלק הס"ת משם אז מחמם בו ידיו ולכך איכא למימר שאינו אסור משום כלאים כיון שאינו מוכרח לחמם בו ידיו בשעה שהוא נושא הס"ת א"כ אם יהיה בכלאים לא יחמם בו ידיו כלל אבל כשאין בו כלאים לכך הוא טמא מת דמסתמא יחד ג"כ לחמם בו ידיו כשמסלק הס"ת ממנו: ומשני משו"ה לא אמר לו כן דאלו אמר ליה בלא כך אינה אסורה בהנייה מה הוה ליה למימר ליה. פי' דהיה משיב הלא כשמסלק הס"ת היא אסורה בהנייה והאיך אפשר לחמם בו ידיו אלא ודאי בשעה שהוא נושא הוא מחמם בו ידיו וא"כ לפ"ז לא אפשר בלא חוטות וא"כ שפיר מקשי ולמה אינו אסור משום כלאים: מטפחות הספיג הדא דתימר. ט"ס ונ"ל מטפחות הספרין הדא דתימר כו':

(שם) **הלכה ג** ביתא דנשיותיה ההוא תיבת ההוא מיותר: א"ר אליעזר בר יוסי. פי' הוא מתרץ תירוץ פי' דהיינו שלוה ליתן לה כמי שהוא כאן ולא במדינת הים: (דף מ"ב ע"א) אנטולינוס נ"ל אנטונינוס: (ע"ב) וילעו עלוי נ"ל וייתי עלוי: שבע שנים עשה אי' נשרפת הדא הוא דכתיב גפרית ומלח שרפה כל ארצה ואמר על אשר עזבו את ברית וכתיב והגביר ברית לרבים שבוע אחד וגמר ברית ברית כו' פי' מה התם שבוע אף כאן שבוע: (דף מ"ג ע"א) מייתבינן נ"ל מייתי להון: ונסתון נ"ל ונסבין: ימא דשליית נ"ל ימא דחסלח: להר ישימון ומצא נ"ל רואה:

(דף מ"ג ע"ב) **הלכה ד** אמר לון בגין דר"ז ט"ס ונ"ל אמר לון ולמה לא א"ל בגין דר' זעירא כו':

(דף מד ע"א) **הלכה ה** תווי ואריג נ"ל טווי ואריג: הא לנוז נ"ל הא נוז מותר כו':

הלכה ו מעתה. הראשון מיותר וה"פ והתנינן עשה שני ראשיה וא"כ היכי מפרש שני ראשים: ומשני עד יחות ויסיק כו': חוט שהשחילו עד ר' יונה נ"ל למפה קודם א"ר סימון: ומכאן אינו חיבור תפרו לבגד: (ע"ב) החוט חיבור לבגד כו': אמר ר' עולא עד ב"ם הכא ונ"ל א"ר עולא תמן ע"י שנים מלאכתן מתקיימת ברם הכא ט':

הדרן עלך אינו אסור וסליקא לה מסכת כלאים

הגהות הגר"א עם הערות הרד"ל ז"ל

(דף ל"ח ע"א) **ה"ג** תניא ר"מ מתיר אם הי' מסייע כו': (ע"ב) ע"ג חברתה אלא בשקשרו כו': נפק מביניהון קשרן בחבל אבל קשרן בשערו כו':

פ"ט (דף מ' ע"ב) **ה"א** זבני' למית והוי עלוי עד דהוא מכרך כנ"ל. פי' דאין מוכר אלא למת והוי עלוי פי' שתעמוד על הלוקחו למת עד שתראהו שהוא מכרך המת בו כדי שלא יטלהו בשביל חי (ומפני יוקר הבגד חשש שיחזור ויטלהו. כ"ל דוד): ולית להון קיום הדא דתימר בריקן כו': מ"ד מותר מדברי סופרים כההיא דאר"ז כו': שהוא דוחה את המצוה בל"ת שעה אחת כו'. (כמדומה שכוונתו בהגהתו בל"ת במקום בלא תעשה דר"ת בל"ת הוא בלא הסור ור"ל כדאי' בברכות י"ט ב'):

(דף מ"א ע"ב) **ה"ב** אנטיטה מטפחות הדא דתימר כו'. פי' אליבא דרבנן:

(דף מ"ג ע"ב) **ה"ד** מסאנא בביתן א"ל מתני' היא א"ל בגין דר"ז דאר"ז אסור כו':

הדרן עלך אינו אסור וסליקא לה מסכת כלאים

(דף א ע"א) **הלכה א** כתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר כו' כנ"ל: א"כ למה חורשין כנ"ל: ר' זירא בעי א כן תנינן כנ"ל: ויעקרו אותו מן התורה אלא כדי להודיעך כנ"ל: ובשעה שהתירו לו קרא סמכו ושבתה הארץ שבת לה' מה ערב שבת כנ"ל: שהוא מתיש את כחו מתוך שהוא יודע כו' כנ"ל: פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הליחה מצוייה והוא אסור לחרוש קודם לעצרת כדברי ב"ש. פי' וא"כ גם ב"ה פעמים מחמירים ודו"ק:

(סס ע"ב) **הלכה ב** תמן אתאמרת כא לא אתאמרת. פי' דרב נמי לא פליג אלא התם גבי הקונה אבל הכא אפי' רב מודה דגם בעשויין שורה חורשין כל בית סאה דתנן גבי עשר נטיעות מפוזרות היתה עשויה שורה אין חורשין משמע בזקנות אין חילוק: א"ר יונה אפי' כאן אתאמרת בקרובים. פי' דרב סבר אפי' בזקנות בעינן שורה והא דמשמע ממתני' דנטיעות דבזקנות לא בעינן שורה היינו במפוזרות כמו בנטיעות והכא בקרובים: והדר פריך א"ל ר' מנא ואם בקרובים בשעה שעשוין צובר השרשין מהלכין מן הצד ובשעה שעשוין שורה אין השרשין מהלכין מן הצד. פי' אף בקרובים אין סברא לחלק בין צובר ובין שורה כיון שהטעם דאין חורשין מכח שהשרשים מהלכין מן הצד מה לי צובר מה לי שורה בשלמא גבי נטיעות הלכתא ואין משיבין על הלכה ודו"ק: היו נתונים בצד הגדר חורשין כל בית סאה בשבילן. פי' כיון דבמתני' לא כתב חילוק בין שעומדים באמצע בין בצד הגדר משמע דאף בצד הגדר חורשין כו': וע"ז בעי ר' יוסי א"כ ניתן להם ארבע סאין סאה לכאן כו': היתה גפן אחת מודלית ע"ג שתי סאין. פי' אחת גבוה מחבירו: את חורש קרקע שתחתיה כו'. פי' הדין כן גבי גפן אחת וה"ה ג' גפנים שחורשין בשבילן כל בית סאה: אלו שלמעלן חורשין עד למטן ואלו שלמטן חורשין עד למעלן: וע"ז פריך ניחא אלו שלמטן חורשין בו עד למעלן אלו שלמעלן חורשין בו עד למטן בתמיה. פי' וכי דרך השרשים לילך למעלה: ומשני נשמיענה מן הדא כו' (דף ב' ע"א) בין מלמעלן בין מלמטן.
פי' משמע אף שהאילן למטה והבור למעלה: ואח"כ מקשי נימר כו' ודו"ק:

(סס) **הלכה ג** מתני'. אם ראויין לעשות ככר דבילה. פי' בין כולם: גמ'. ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים. פי' מאותן התשעה יהי' שלשה שיעשה כל אחד שלים מככר דבילה: ר' זעירא כו' ובלבד שלא יפחות מחשבון מתושעין. פי' שיעשה כ"א תשיעית מככר: ה"נ היו ארבעה ואין הבקר עובר בכליו אין חורשין כל בית סאה בשבילן. פי' מכיון שאתה צריך ליטול שנים לא נשתיירו ג' אילנות: היו חמשה כו': לא אתיא אלא על רישא. [פי' על הא דתנן לעיל בהלכה א'] וב"ה אומרים עד עצרת [עליה קאי] שנאמר בחריש כו': ה"נ יצא קציר העומר שהוא מצוה (ע"ב) ר' ישמעאל כדעתיה כו'. פי' אבל לרבנן דסברי העומר בא מסוריא א"כ א"צ לקצור בזמנו ובודאי אינו דוחה שבת:

(סס) **הלכה ד** ה"נ דתני ר' חייא רובה שלשה אילנות כו':

(דף א ע"ב) **הלכה א** ובא לא איתאמרת. הכא במתניתין מודה רב אפילו בעשוין שורה מדתנן בנטיעות היתה עשויה שורה אין חורשין משמע בזקינות אפי' בעשוין שורה: כא איתאמרת קרובים. ור' יונה אמר דכאן נמי סובר רב צובר דוקא והא דתנן בנטיעות היתה עשוין שורה כו' ומשמע בזקינות אפי' עשוין שורה היינו דהם איתא במפוזרות וכאן איירי בקרובים לכן בעינן בזקינות דוקא צובר: בשעה שעשוין צובר השרשים מהלכין כו'. גם בקרובין אין לחלק בין צובר לשורה הרי טעם דחורשין מפני השרשים מה לי צובר מה לי שורה אבל גבי נטיעות הלכתא הוא ואין משיבין על הלכה: היו נתונים בצד הגדר. כלומר מדלא פי' במתניתין שהם עומדות באמצע של בית סאה משמע אפי' עומדין בצד הגדר. וע"ז בעי ר' יוסי א"כ ניתן להם ארבעה סאין. היינו בית סאה מכל צד: (ג) ע"ג שני סאין. ואחד גבוה מחבירו: וקרקע שחוצה לו מלא האורה וסלו (ד). זה הדין בגפן יחידי וה"ה בג' אילנות שחורשין בשבילן כל הבית סאה:

(דף ב ע"א) **הלכה ג** ראוין לעשות ככר. היינו בין כולם יהי' ככר: שלא יפחות מחשבון משולשים. פי' שלשה מהתשעה יהיו עושין ככר (ה): שלא יפחות מחשבון מתושעים. אף שיהי' ככר מכל התשעה הני רק שכל אחד לא יפחות חלק תשיעית מככר: רואין אותו כאלו אינן. ואם תאמר שנים שבינתיים כאילו אינן הרי אין כאן שלשה אילנות אבל בחמשה אפי' כשאתה רואה שתים שבינתיים כאלו אינן כאלו שלשה: אלא על רישא. היינו בה"א עד העצרת שנאמר בחריש ובקציר (ו): (ע"ב) ר' ישמעאל כדעתיה. אבל לרבנן עומר בא מסוריא ואינו צריך לקצור בזמנו וא"כ אינו דוחה שבת:

(סס) **הלכה ה** ודלא כר"ע. פי' נטיעות דלא כאבא שאול. והני תרתי דלא כר"ע (ז): אף הדא מקותא. מלשון מגזתא מה שאומרין בבבל הלל בדילוג כדאמרינן בגמרא רב עלה לבבל כו' (ח): נותן לה כזקינה. דבשביל ג' אילנות חורשין כל בית סאה: נותן לה כנטיעה. דאין חורשין כל בית סאה עד שיהיו עשר: איתא חמי נטיעות מעין עשר כו'. דמשמע דא"ל נטיעות שהן נראות כזקינות מעין עשר וזקינות שהן נראות כנטיעה מעין שלש (ט): ומשני מהו מעין עשר כו'. נטיעות הנראות כעין זקינות מעין עשר לחרוש עד ר"ה והזקינות הנראות כנטיעות מעין שלש שאין חורשין אלא עד עצרת: (דף ג' ע"א) לית הדא פליג על רב. ר"ל לר' יונה דאמר לעיל כאן נמי אתאמרת דגם בזקינות ס"ל לרב בעשויין צובר ולא שורה. והתני כאן בנטיעות שעשוין שורה

(סס) **הלכה ה** ה"נ ערבה ונטיעות וניסוך המים הלכה כו': ודלא כר"ע. פי' נטיעות דלא כאבא שאול והני תרתי דלא כר"ע כו': ועכשיו למה הן חורשין. פי' כיון דהלכה היא ודאי אין ב"ד יכול לבטל ולמה חורשין כו': אף הדא מקוזה. פי' מלשון מגזתה מה שאומרין בבבל הלל בדילוג כדאמרינן בגמ' רב עלה לבבל כו': ה"נ תני נטיעות שהן נראות כזקנה את נותן לה כזקנה זקנה שהיא נראית כנטיעה את נותן לה כנטיעה. פי' כזקנה אם יש ג' חורשין כל בית סאה ופי' כנטיעה בלא יהא חורשין עד שיהא עשר בבית סאה: ואח"כ מקשי איתא חמי נטיעות מעין עשר וזקנה מעין שליש. פי' דמשמע דא"ל נטיעות שהן נראות כזקנות מעין עשר וזקנה שהן נראות כנטיעה מעין שלש: ומשני אמר ר"ה מהו מעין עשר שאין נטיעה מעין שליש שלא תאמר שליש נטיעות שהן עשר כזקנות שהן עושות ודכוותי' עשר זקנות שאינן עושות כנטיעות שאינן עושות לפום כן צריך לומר נטיעות מעין עשר. פי' שיהיו הנטיעות הנראות כזקנות מעין עשר שיהיו חורשין עד ר"ה והזקנות הנראות כנטיעות מעין שלש שיהיו חורשין עד עצרת כו': ה"נ שדה קנים נדונית כנטיעות כו' ר' אבהו כו' במפוזרים שנו: (דף ג' ע"א) לית הדא פליג על דרב דרב אמר בעשויין צובר. פי' לר' יונה דאמר לעיל כאן נמי איתאמרת פי' דרב סבר דאף בזקנות בעינן צובר ולא שורה א"כ האי מתני' פליגא על רב דהכא משמע דוקא גבי נטיעות כשהיתה שורה אין חורשין אבל בזקנות אף בשורה חורשין: ומשני כאן ע"י שהן מפוזרות רואין אותן כאלו הן מלאות כו'. פי' הכא איירי במפוזרות ולכך דוקא גבי נטיעות מחלקין בין צובר ובין שורה אבל בזקנות אין חילוק ורב דמחלק איירי שכולם נתונים במקום אחד:

סס

הגהות הגר"א

פ"א (דף א' ע"א) **ה"א** כתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר [א] כנ"ל ומוחק תיבות תעשה מעשיך ומוחק תיבת וכתיב: למה חורשים עד ראש השנה כנ"ל ומוחק תיבת נאמר: ר' זעירא בעי כנ"ל ומוחק תיבת ר' יוחנן: מעתה יעקרו אותו מן התורה כנ"ל ומוחק תיבת המשנה: למקרא [ב] סמכו ושבתה הארץ שבת לד' כנ"ל ומוחק תיבות ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך: א) מתיש את כחו מתוך שהוא כנ"ל. ומוחק תיבת ויחרוש: אינו מתכוון אלא לעבודת הארץ כנ"ל: ב) והוא אסור לחרוש כנ"ל. ומוחק תיבת עתיד: (ע"ב) **ה"ב** אמר ר' יונה כא אתאמרת כנ"ל. ומוחק תיבת אפילו וה"א של תיבת הבא: **א"ל** ר' מנא ואם בקרובים בשעה שעשוים צובר השרשים מהלכין מן הצד ובשעה שעשוין שורה אין השרשים מהלכין מן הצד כנ"ל. ומוחק תיבות והא תנינן כדי שיהא הבקר עובר בכליו: מלא האורה וסלו כנ"ל. ומוחק תיבות חוצה לו: וסס אלו שלמעלן הורשין בו עד למטן ואלו שלמטן חורשין בו עד למעלן ניחא אלו שלמטן הורשין בו עד למעלן אלו שלמעלן חורשים בו עד למטן כנ"ל ומוחק תיבות מלמעלן חורשים בו מלמטן ואלו מלמטן חורשים בו מלמעלן: (דף ב' ע"א) **ה"ג** אנו עושה הרבה כו' אין פירותיהן גסין כנ"ל ומוחק הוא"ו של ואינו עושה וגם הוא"ו של ואין פירותיהן: היו ארבעה ואין הבקר עובר בכליו כנ"ל ומוחק תיבות והבקר עובר בכליו שנים: את רואה אותן כאלו אינן ומוחק תיבת חמשה: יצא קציר העומר שהיא מצוה (ע"ב) ר' ישמעאל כדעתיה דר"י אומר אין העומר כו' כנ"ל: **ה"ד** דתני ר' חייא רבה ג' אילנות כנ"ל ומוחק תיבת דר"ח: **ה"ה** ערבה ונטיעה וניסוך המים הלכה למשה מסיני כנ"ל: תני נטיעה שהיא נראית כזקינה את נותן לה כזקינה זקינה שהיא נראית כנטיעה את נותן לה כנטיעה אית חמי נטיעה מעין עשר זקינה מעין שלש אר"ח מהו מעין עשר שאין נטיעה מעין שלש שלא תאמר שלש נטיעות שהן עושות כזקינות שהן עושות ודכוותי' עשר זקינות שאינן עושות כנטיעות שאינן עושות לפום כן צריך מימר נטיעות מעין עשר שדה קנים נידונית כנטיעות ר' אבהו בשם ר"י בר"ח במפוזרות שנו:

(דף ג' ע"א) לית הדא פליגי על רב דרב אמר בעשוין צובר הכא ע"י שהן מפוזרות כנ"ל סס כל הסוגיא: ומוחק נטיעה מעין עשר וזקינה מעין שליש איתא חמי: ומוחק ואת אמרת נטיעה מעין עשר: ומוחק בעשר שאינן עושות ודכוותי' שליש: ומוחק שהן עושות בעשר: ומוחק בשדה הבואה. ובסאתים. ומוחק שמואל דשמואל אמר בעשוין שורה תמן. ומוחק תיבת הכא:

נטיעות

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל א) מעכה את הקורות מכאן והולך כנ"ל: ב) הליחה מצויה ואין עתיד לחרוש כו' כנ"ל:

בנ"י משה

[א] כזה כתוב כהדלן שמות ל"ד כ"א. ובל"מ ובר"ש איתא כני' הספר. היינו שמות כ"ג י"ב כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות. אבל ליתא בחריש ובקציר תשבות. ולדידהו צ"ל דיליף ע"ד דילפינן מליתה ממליתה ז"ם כתיב בחריש ובקציר. וע"פ טעות נשמט בר"מ תיבת וכתיב וגם בטעות לייתו שמות ל"ד:

[ב] פי' תו"ח ד"ה הכב. ולקמן ילפינן לה מקראי אין להקשות דמשמע דס"ל תוספות שביעית מן התורה ולא כן פי' הרמב"ם וכו' וגם הרב כו' עכ"ל. הנה במו"ק ד' ע"א מבואר דאין להקשות. דאיתא שם אלא הלכתא לר' ישמעאל וקראי לר"ע. ובכדי שלא תקשה תנא היכי קאי דקתני עד אימתי חורשין. נתייבב להרע"ב דתנא אקרא קאי וזה שהכריח להרע"ב לומר ולקמן ילפינן לה מקראי היינו כר"ע. ומסקינן במ"ק דר"ג וב"ד ס"ל כר' ישמעאל. וכדפסקינן הלכתא כר"ג הביאו דברי ר' ישמעאל. ומ"ש תו"ה דאל"כ דאינו אלא הלכה אין איסור רק ל' יום לפני ר"ה עכ"ל. בהדיא איתא במ"ק שם הלכתא ל' יום לפני ר"ה ואתי הני תיקון מפסח ועצרת וכ"ה ברמב"ם פ"ג ה"א:

(ג) ולענ"ד לפרש האי ר' לעזר שאל הייטו שמקשה לר' מנא דאמר טעמא דחורשין מפני השרשים המהלכין מן הצד. הלא במתניתין דג' אילנות בעשוין שורה מזו לזו ע"ז אמה ולצד כ"ה אמה. ר"ל בתוך השורה לא ניתן לחרוש יותר מחמשים אמה. ע"כ שאין השרשים מתפשטים מכל אילן כ"א שמונה אמות לכל צד ואתה יכול להרחיק זו מזו רק ע"ז אמה. ולשני צדדי השורה את חורש בשבילן כ"ה אמה מכל צד. ור' שמואל ב"ר יצחק הוסיף להקשות היו נתונים בצד הגדר חורשין כל בית סאה בשבילן. הייטו נמי מזו לזו ע"ז ומן הצד חמשים אמה. א"כ יוסי אין בעי. ר"ל ר' יוסי אומר לר' שמואל ב"ר יצחק אם הקשית כזה מן העומדים בצד הגדר. הי' לך להקשות יותר. כי לפ"ז נותן להם ארבעה סאה. סאה מכל צד:

(ד) פי' ב"ב פ"ב ב' רשב"י ד"ה כמלוא אורה. אורה הייך למימר בתאנים ובולר בענבים עכ"ל והר"מ בפי' כאן. אורה הוא הלוקט בתאנים ברוב וכבר נאמר על הגפן וכו' ע"כ. משמע ע"ל הזרות כמלא גגפן. והנה מצינו גם בבשמים אריתי מורי. וכן בקציר נשים באות מאירות [ישעי' כ"ז י"א]. ועתוי"ט שקיצר בלשונו:

(ה) ועפ"ז מתפרש יפה דעת הרמב"ם נגד הראב"ד פ"ג ה"ד ועל"מ. ונרשם כראב"ד בהל' ה' וכ"ה בכ"מ ול"ל בהלכה ד'. ולא זכיתי להבין דברי הל"מ וז"ל וכן ד' וה' עד ט' כו' ואם לאו שיש א' מהן שאין עושה ככר אין חורשין כו' ואח"כ כתב ואמרינן עלה בירושלמי כו' היינו שלים ככר לכל א' כו' דהיינו תשיעית ככר לכל א':

(ו) לא זכיתי להבין הלא בירושלמי מתבאר [דלא קאי] אלא על רישא אין חורשין לכן אלא לוכן בנאמר בחריש ובקציר תשבות: שם בירושלמי ה"ד וחורשין כל בית סאה עד ראש השנה. עתוי"ע מ"ה ד"ה וחורשין כו' היינו לאחר תקנת ר"ג עכ"ל. והוא תימא. אם לאחר התקנה הותרה עבודת הארץ הייטו בין בשדה אילן בין בשדה לבן ולמה לן ה"א מצטרפים:

(ז) אין אלו אלא דברי תימא *): שם בירושלמי ה"ה שאם בקשו לחרוש יחרושו. לולא יראתי פיות הגדולים הייתי מגיה שאם בהמ"ק יחרוב יחרושו. ולא זכיתי להבין מ"ש בר"ש ותימא דלא קאמר מבוס דנמנו על ב' פרקים הללו והתירום עכ"ל:

(ח) אפשר ר"ל כמ"ש שועף במלחמה תרגומו כמוסיא דגזיא בקרבא. וכוונתו מ"ש בתענית כ"ח ב' רב אקלע לבבל חזינהו דקא מדלגי דלוגי כו':

(ט) קשה הדברים מהבין. ונראה שר"ל שמקשה במ"ש את נותן לה כזקינה וחורשין בשביל שלש אילנות והתני ר"ל בתוספתא מקיים בה נטיעות מעין עשר כו':

פי

*) [פי' דיש להבין הלוא בירושלמי מבואר דר"ע אמר רק על ניסוך המים דבר תורה ולא על ערבה ולמה כתב הגר"א ז"ל והני תרתי דלא כר"ע וצ"ע]:

כתב יד א'

(שם) **הלכה ו** ה"ג והן שיהו הג' נטיעות רבות על דילועין התיב ר' מנא והתני ג' קשואין כו'. פי' דמשמע דאיט צריך שיהיה הרוב מן הנטיעות: ואח"כ נ"ל ר' חנניה כו' לא מסתברא אלא בדלעת יונית לא אתיא על סיפא. פי' דברישא אפי' דלועין מצטרפין ותנינן במס' כלאים כל הן דאת אמר קשואין אף דלעת מצרי בכלל: ה"ג מהו שאמרו בנות חמש בנות שש כו': אתיא בפוריא. פי' קודם בנות חמש: ומשני כד טריפון לעוביה. פי' אינו עב כל כך כמו בנות חמש:

הדרן עלך עד אימתי קמא

עד אימתי פרק שני

(דף ג' ע"ב) **הלכה א** ר"מ שנייא מחלוקת ור"ש שנייא כב"ה. פי' ר"מ מפרש דעת שניהם משתכלה הליחה הוא דעת ב"ש שאמר לעיל כל זמן שהוא יפה לפרי ולכל זמן שבני אדם כו' הוא לב"ה ור"ש אינו מפרש אלא דברי ב"ה וניתן ג"כ זמן קבוע דלר"מ אף לב"ה אינו זמן קבוע כ"כ אלא פעמים שהוא מוקדם ופעמים שהוא מאוחר ודו"ק: מן הוי מאן תנא עד לא סוף דבר מיוהר:

(דף ד' ע"א) **הלכה ב** ה"ג ויטע וישרש ואילן עושה שרשים משלשה ימים אלא ר' אומר עד לפני ר"ה שלשה ימים כדי שיזרע אירז וישרש ויטע דלועין וישרש כו': ה"ג רש"א אבל לא מבסחין וכאן הוא אמר הבין. פי' נוטל את העלה מן האשכול: ומשני שניא הוא כו'. פי' שאם לא יטול יהיה הפסד גדול לכך מתיר ר"ש: ומניח את הנוג:ות בארץ. פי' אף בשביעית: וכאן הוא אמר הבין. פי' עד ר"ה: דר"ש כרבנן בקירסום דאינון תרין תנאין. פי' מה שאמר ר"ש כל זמן שאני רשאי כו' היינו עד ר"ה: הוי תלתא תנאין כו':

(דף ד' ע"ב) **הלכה ג** אנן תנינן סכין את הפגין. פי' ופני ערב שביעית שנכנסו כו' כמו של שביעית שיצאו כו': ותנא דבי רבי ואלו הן פני ערב שביעית כו'. פי' הא דקאמר במתני' דפני ערב שביעית סכין ומנקבין עד ר"ה פי' לתנא דבי רבי אפי' פני ערב שביעית שיכנסו לשביעית סכין ולליסנא קמא דוקא אותן שלא יכנסו לשביעית אבל אותן שיכנסו בשביעית כו' פי' ערב שביעית אין סכין כו':

(שם) **הלכה ד** ה"ג דבר בריא שנשתרש מותר. פחות משלשה ימים קודם: ואתיא כמ"ד מפני החשד. פי' דתנן הנוטע בשביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקר המבשל בשבת בשוגג יאכל ומקשינן מ"ש ומשני נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ומכח זה קנסו בשביעית יותר מבשבת ולפי זה נטעו ומת בנו מותר דלבנו לא קנסו ועוד יש טעם אחר משום דצריך למנות לו שני ערלה מר"ה של שביעית א"כ מחזי כמי שנטעו בשביעית וא"כ אין חילוק הוא מונה בנו מונה: (דף ה' ע"א) נראין הדברים בשנטעו לפני ר"ה ל' יום. פי' כיון דמכח שלשים יום בשנה עלתה לו לשנה לא צריך להמתין עד ט"ו בשבט: הא אם לא נטעו כו'. פי' לא צריך למנות לו שנים שלימים מיום ליום או מר"ה או א"צ להמתין עד ט"ו בשבט: וע"ז אמרו איתא חמי כו' א"ל אין ביני אפי' נטעו פחות משלשים יום כו' יהא אסור עד ט"ו בשבט מאי כדון מכיון שהוא כו'. פי' כיון שט"ו בשבט ר"ה לאילנות והוא עומד בתוך שנתו כלומר שאינו מתחיל ממנו השנה לשלש צריך להשלים עד ט"ו בשבט ודו"ק:

(שם) **הלכה ה** ה"ג בפירות הילכו אחר השליש ובאורז אחר השרשה כו': שא"א לעמוד עליו. פי' שאינו מביא את השלים בשבט א' אלא מעט ביום ומעט למחר: וע"ז פריך ויצבור את גרנו לתוכו כו': ומשני מעשר אחד את מעשר כו' ולכן כשאתה גוזרו פעמים שהוא צריך להפריש עליו שני מעשרות דהיינו מעשר שני ומעשר עני: (ע"ב) כתיב שש שנים תזרע שדך ואספת כו'. פי' משמע ליה האי ואספת אשש שנים קאי דליהוי שש שנים אוספות ואם הלכו בו אחר השלים כיון דדרך להביא השלים אחר ר"ה א"כ יהיה נקרא האסיפה על שנה שביעית ויהיה שבעה אוספות: ע"ז מקשי בשיתא לית אנן קיימין אלא בשבעה. כלומר אם הלכו בו אחר השלים אפי' שש אסיפות ליכא דמה שמביא השלים בשביעית נאמר משום שביעית וא"כ ליכא אלא חמשה אסיפות ואת אמרת שבע: אלא ביני כלומר אלא איתא ששה זורעין וששה אוספין ולא ששה כו': התיבון הרי פול המצרי. פי' דבפול המצרי ודאי הלכו בו אחר השלים נרבנן וגם דרכו להביא השלים אחר ר"ה ועמד בקושיא: דתני צ:ר גרנו ביותר: וקסמיה בידיה נ"ל וקיימוה בידי': את מהלך בהן לשעבר אף אלו הואיל והן חיין כו': קנקולין. לשון כיסין: ה"ג או שזרע לזרע והשב עליו לירק. פי' דמאריך בסמוך דבאין מחשבה: מעשר מורעו כו' בשליקט לפני ר"ה אבל אם ליקט לאחר ר"ה זרעו מתעשר כו' עד בשעת לקיטתו עישורו ובשהביא שליש לפני ר"ה אבל אם הביא שליש אחר ר"ה בין זרעו כו' עד אלא א"כ מנע ממנו שלש מורביות פי' השקאות: ואח"כ נ"ל מה שכתוב למטה בסמוך א"ר יוסי והוא שהביא שלים

כתב יד ב'

שורש אין חורשין משמע בזקימות אפי' שורש חורשין. ומשני כאן ע"י שהן מפוזרות לכן בנטיעות מתלקין בין נוגר לשורש ובזקינות אין חילוק כלל. ורב דמחלק בזקינות מיירי שכולם נתונים במקום אחד:

(שם) **הלכה ו** ג' קשואין וג' דלועין. ובמס' כלאים תנינן כל הן דאמר קשואין אף דלעת מצרי בכלל: לא אתיא אלא על סיפא רשבג"א וכו'. פי' הא דמוקי ר' חנינא בדלעת יוונית לא קאי אלא על סיפא דדברי רשב"ג. אבל לת"ק גם דלעת מצרי מצטרף מדתני קשואין מצטרפין מכ"ש דלעת מצרי (י): עד שיפרו או עד שיעשו תולין מאליהן. (בש"א) פי' עד שיפרו היינו שנה ד'. ותולין מאליהן היינו שנה ה'. והמפרשים שכי' שאם שלא פדאן ברביעי אין חורשין עד שיעשו תולין מאליהן בשנה ה'. קשה איך יתכן אם נפדה בשנה ד' אין מועיל לו החרישה עוד ואם לא נפדה החרישה מועיל. ופשיט לה דהאמר רשב"ג עד ה' הוי נפיפה. ש"מ עד שיעשו תולין מאליהן*): אתיא בפוריא. (יא) פי' קודם בנות חמש: ומשני כד טריפין לעובי'. פי' אינו עב כ"כ כמו בנות חמש (יב):

עד אימתי פרק שני

(דף ג' ע"ב) **הלכה א** ר"מ שניא מחלוקת. ר"ל ר"מ מפרש דעת ב"ש ודעת ב"ה מ"ש משתכלה הליחה הוא לב"ש דאמר כ"ז שהוא יפה לפרי. ומ"ש כ"ז שב"א חורשים הוא לב"ה (א): ור"ש שניא כב"ה. אינו מפרש אלא לב"ה (כ"א) שקובע להם זמן [כמו ב"ה במ"א בפרקין דלעיל]. אבל לר"מ אף לב"ה אין זמנו קבוע. פעמים שהוא מוקדם פעמים שהוא מאוחר:

(דף ד' ע"א) **הלכה ב** שהוא כמציל מן הדליקה. ר"ל אם לא יטול יהי' הפסד גדול לכן מתיר ר"ש כאן: דר"ש כרבנן בקרסום. מ"ש ר"ש כל זמן שאני רשאי כו' היינו עד ר"ה:

(שם ע"ב) **הלכה ג** אנן תנינן סכין את הפגים. היינו פני ע"ש שלא יכנסו לשביעית דאלו שיכנסו לשביעית הא תני במתני' דהד דינא להו עם של שביעית שיצא לת"ש: ותניי דבי רבי מפרש ואלו הן כו'. ר"ל האי סכין את הפגים מפרש פני ע"ש שיכנסו לשביעית:

(דף ה' ע"ב) **הלכה ה** לא ששה זורעין וששה אוספים. מפני שדרך להביא השליש אחר ר"ה ואם הלכו בו אחר שליש תהי' האסיפה נקרא בשנת השביעית ויהי שבעה אוספות: בשיתא לינן יבלין קיימין. ואם הלכו בו אחר שליש אפי' ששה אסיפות ליכא דהשליש שמביא בשביעית נחשבו לשביעית. וא"כ ליכא אלא חמשה אסיפות ואת אמרת שבעה: הרי פול המצרי. ובפול המצרי ודאי הלכו בו אחר השליש לרבנן ודרכו להביא השליש אחרי ר"ה. ונשאר בקושיא:

*) פי"ם בשנ"א שיש שם שינוי לשון מכפי שכתוב כאן. ד"ש

הגהות הגר"א

(דף ג' ע"א) ה"ו נטיעות רבות על הדילועין התיב ר' מנא והתני ג' קשואין וג' דלועין וד' נטיעות מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן ר"ח ברי' דר"ה בעי לא מסתברא אלא בדלעת יוונית לא אתיא אלא אסיפא כצ"ל: ואתיא דראב"ע כרעתי' דתני רי"א בנות ה' בנות ו' בנות ז' ראבע"א מפני מה אמרו בנות ה' בנות ו' בנות ז' אלא בגפנים כו' כצ"ל (א). ומוחק תיבות אתיא כר' יהושע. ומוחק תיבות אף שאמרו:

פ"ב (דף ג' ע"ב) ה"א ור"ש שניא כב"ה כצ"ל. ומוחק כד"ה הוי מאן תנא עד אימתי חורשין שדה הלבן ע"ש ר"מ ואח"כ נ"ל ברם כר"ש ד"ה עד עצרת:

(דף ד' ע"א) ה"ב עושה שרשים לג' ימים אלא רבי אומר עד לפני ר"ה ג' ימים כצ"ל. ומוחק ג' חדשים: כדי שיזרע אורז וישריש ויטע דלועין [ב] וישריש כצ"ל. ומוחק תיבת אורז השני': ר"ש אומר כצ"ל. ומוחק דברי ר"ש: וכא אמר הבין כצ"ל. ומוחק תיבת את: סברין מימר דר"ש כרבנן כצ"ל. ומוחק כר' יהושע: הוי תלתא תנאין כצ"ל: ה"ג מתני' דר' מאיר ברם כרבנן כצ"ל: (ע"ב) ה"ד הא דבר ברי שנשתרש כצ"ל. ומוחק תיבת שתרש: אבל מפני מוחק תיבות הבנין אב בנו בונה [ג]:

(דף ה' ע"א) אפי' נטעו פחות משלשים יום לפני ר"ה יהא אסור עד [ד] פחות משלשים יום כצ"ל: ה"ה בפירות הלכו אחר השליש ובאורז כו' כצ"ל: ויצבור את גרנו לתוכו כצ"ל. ומוחק תיבות והתני צובר: (ע"ב) ומוחק כל המאמר דתני צובר גורנו לתוכו ונמצא מעשר מורעו על ירקו ומירקו על זרעו: אף אלו הואיל והן חיין כצ"ל: וקיימוה בידיה כצ"ל. ומוחק תיבת וקסמיה: ה"ג [ה] זרעו לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר לבא. זרעו לזרע ולירק או שזרע לזרע וחישב עליו לירק. פי' מדאמריק בסמוך דבאין מחשבה: מתעשר מירקו על זרעו ומזרעו על ירקו בשלקט לפני ר"ה אבל אם לקט לאחר ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו. ובשהביא שליש לפני ר"ה אבל אם הביא שליש אחרי ר"ה בין זרעו בין ירקו מתעשר לבא.

א) וכהגהת הרד"ל איתא ואתיא כר' כדתני רבי אומר מה שאמרו בנות חמש בנות שש כו'.

בנ"י משה

(י) מי יתן מותב לי דהאי פירושא טולה לפי גי' הספר לא מסתברא אלא בדלעת יוונית ר"ל ת"ש שיהא הנטיעות רבות לא מסתבר בדלעת מצרי דהוא לא דמיא לנטיעות אלא בדלעת יוונית שדומה לנטיעות שפיר מצטרף. ותקשה ר' מנא מדתני ג' קשואין וג' דלועין וד' נטיעות מצטרפין א"כ דמתניתין מיירי במצרי היינו דבעינן רוב נטיעות ובריית' מיירי בדלעת יוונית כוי הדלעת עם הנטיעות רובא לגבי קשואין. אבל לר"ח דאמר על מתניתין לא מסתברא אלא בדלעת יוונית וקאמרינן שיהו הנטיעות רוב ד' קשיא על הברייתא דקתני ד' נטיעות מצטרף. ותשני לא אתיא האי אוקימתא בדלעת יוונית אלא על סיפא היינו דרשב"ג. ובדברינו זה סירך הגמרא קושית ר' מנא. וגם מוכלת הא דאוקמוה אסיפא ולא ארישא. והר"ש דכתב ת"ש ג' דלועין כו' כרשב"ג דאמר כולן דלועין מורשין ובדלעת יוונית היא מתני' פכ"ל. תקשה ד' נטיעות למה ופי' ברא"ש ס"ו. וגם מבואר כדברינו במ"ש פי' ר"ח בעי לא המסתברא אלא בדלעת יוונית וכ"ה לדברי הרמב"ם בפי' דברי רשב"ג הם במנין דלעת יוונית בלבד והלכה כרשב"ג פכ"ל. ובהלכות כתב הנטיעות והדלועין מצטרפים. כמאן אתיא אי כרשב"ג למה לי נמצרופי. ואי כת"ק הא אוקמי וכן שיהא הנטיעות רבות על הדלועין. ואי נימא כפי' הר"ש דג' קשואין וג' דלועין כו' אתיא על דרשב"ג. האמר לא מסתבר אלא בדלעת יוונית וה"ל לפרש ביוונית ואי נימא ביוונית אפי' כולן דלועין. וכהיא ד' נטיעות מצטרפין אפי' עם מצרית וקשואים. ה"ל ג"כ להשמיענו דבדלועין יוונית לבד חורשין:

(יא) בפוריא פרץ פוריא פי' מלשון יוונית בתופעת בהיות דבר מה מלובש:

(יב) וטריפון לעוביה. בערוך ערך טרף כתמיהי פי' לחבה ותמוה פניה ואין מגולות ומשופשות:

(א) בפנים אליהו תפרש אימתי משתכלה הליחה כ"ז שבני אדם כו': שם בירושלמי ה"א שדה הלבן פ"י שהוא שדה לזורעה בתחלה כו'. ובמג"א העתיק לשון הירושלמי פ"י שהוא זורעה מתחלה וכן תפרש לה בריש התמנה שדה שהיא זורעה כבר חורשין בה השמועה סו' פכ"ל. נתקיימו דבריו כי היה לו מהדורא אחריתא ולגי' הספר שהוא עתיד לזורעה ולמה קורין אותה שדה הלבן. השביל הר"ת לזרע שדה לבנה שבינו ידוע לזריעת תבואה. חה הדבר שגם הר"ש

עצמו וגימוקו שהוא לפרש כאן קרי לי' שדה לבן לפי שאין בה צל כשדה אילן. ולמה זה דקדק השוי"ע אחריו וה"ל וברפ"ג דשאה כ' עוד שהם לפי הסתנוגם כשמתבולם התבואה פכ"ל:

[ב] כאי תיבת דלועין לא נמצא בהנהות שבגיה ירושלמי אלא נתוך השיטה:

[ג] אלו התיבות מחוקים. ובדברים שבחלופין הפנים כוסבג. גם בש"א גם במוכ"ר לא מצא מזה. וכתב בחיבור ז"ל ואתיא כמ"ד מפני החשד פי' דתנן הנוטע בשביעית בין בשוגג כו'. ותכת זה קנסו בשביעית יותר מבשבת ולפ"ז נטעו ומת בנו מותר הלבנו לא קנסו ועוד יש טעם משום דצריך למנות לו שני ערלה כו' וא"כ אין חילוק הוא מונה בנו מונה פכ"ל והתפרש לירושלמי שגורס בנו מותר לקיים. המנגד לסרמב"ם דפסק פ"ג ה"א מחייבן את סיורש לעקור. והגלפ"ד לגרוס בנו אסור לקיימו ואתיא כמ"ד מפני שמונין. וכ"ה בשות אלי' כאן ובתרומות השם פשוט משום מונין. והוא כהלכה כרמב"ם הגהו הסוי"ע והנר זה אסור למלס אפי' בזמן הזה מפני מ"ש שלא יאמר הותר בשביעית נטעו. ותו"ם כתב דהב"ת לא כרמב"ם תקותו פכ"ל. והנה טעם דמונין הלא הכ"ם מקומו. והיין דמשום מונין מה לי בזמן שמקדש או בזמן הזה. והמעיין בירושלמי מלומות שם וה"ל נטעו פחות ל' יום לפני שביעית תבד אין כאן תוניס יש כאן נטעו פחות ל' יום לפני שמיטה כו' וכאן קאי על תמניעין בשבעת ערב שביעית הרי כמ"ד מונים. תוכחת כגירסתינו בנו אסור לקיימו ואתיא כמ"ד מפני שמונין:

[ד] והחיבור איתא אפי' נטעו פחות משלשים יום כו' יהא אסור עד ט"ו בשבט מאי כדון מכיון שהוא כו' פי' כיון שט"ו בשבט ר"ה לאילנות והוא עומד בתוך שנתו כלומר שאינו מתחיל ממנו השנה לשלש צריך להשלים עד ט"ו בשבט ודו"ק. והם כי הגיה הירושלמי וכתב הב"ה א פחות משלשים יום כל הגיר. נראה כי קודם הי' גורס עד ט"ו בשבט ואח"כ נרק וכתב על מקום הגיר כצ"ל. והוא כדפירש בהוא מהדורא אחריתא:

[ה] הגיה הירושלמי לא נמצא בג"ה א. וגם בחיבור שינה את כל השמועה שהוא הפלוגים נתמה והמבוארים נתעלם ויגביד על הקורא ב"כ קורתי כאן כל ההלכה כמות לפי גירסתו ומי נתכונו כל השורות ניך לי נתני הפירושים נתעלם כי לא אוכל נגמעיד לוויס:

בטעל

כתב יד א'

שליש למחשבת זרע אבל אם הביא שליש למחשבת ירק לא. פי' אינו מועיל מה שחישב עליו לזרע: ה"ג לא מנע ממנו ג' מורביות. פי' אילני אחר קללין דהיינו עשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו כשעת לקיטתו עישורו לא עשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה בין זרעו בין ירקו מתעשר לבא מקצתן עשה קצצין גמורין ומקצתן לא עשה הדא איתמר צובר גרנו לתוכו: מן ונמצא מעשר כו' עד כשעת לקיטתו עישורו מיותר: א"ר יוסי כו' עד למחשבת ירק סייך לעיל: ואח"כ נ"ל אפשר לומר זרעו מתעשר לשעבר. פי' דמקשי על ת"ק דאמר גבי מקצתן עשה כו' ומקצתן כו' צובר גרנו כיון דמדינא אותן שעשו צריך לעשר מזרעו לשעבר ומירקו לבא והאיך אמרת צובר: (דף ו' ע"א) עד פשיטא זרעו מותר וירקו אסור כנ"ל. ואח"כ נ"ל כאן מה שכתוב למטה זרע לפני ר"ה השמינית כו' עד זרעו אסור וירקו מהו כנ"ל: ואח"כ תני ר' חייא אסור כו' עד מפני מראית עין: ואח"כ ואפי' למ"ד אסור היה לוקט ונמצא בתוכו ירק מותר ואפי' למ"ד מותר לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו ולא יאביל את בהמתו ולא יהא לוקט על האומן. פי' דבר מרובה: כאן נ"ל כהדא בר נש עאל בשנן לעשר מיסרין דלובי לר' ירמיה א"ל לא תעביד כן לא הלקיט אלא צורכה דלפסה. פי' דבר מועט: א"ר יוסי בר בון אם נעקרו הנימית מותר דניכר שהוא לזרע ודו"ק:

(שם) **הלכה ז** ה"ג מה לי הוקשו מכיון שהוקשו כו': קרמולין פטורין. פי' (כשכנס) [אולי נ"ל כשכנס] עלין: ה"ג הורי ר' יוסי באילין קולקמיא. פי' מין עשב: שאסור לגבות בהן מים מפני שהם באים אוכלים. פי' וכתיב לאכלה ולא להפסד: (ע"ב) ה"ג דתנינן תמן ראב"י אומר מושכין כו' וחכמים מתירין ר' מנא אמר בסתם. פי' בין מרוחקין בין מקורבין: ר' אבון בשם שמואל אמר מה אנן כו': ואותן שבעת ימים אחרות כו'. פי' בא לתרץ דלא תקשי מאותן שבעת ימים אחרונים של שביעית מפני מה התירו יותר מבמועד כיון שגם הם זמן קציר ועל זה אמר דלא מסתברא לחלק כיון שגם הם אינו אסור אלא משום איסור שביעית לא פליג:

הרנן עלך עד אימתי תנינא

מאימתי פרק שלישי

(שם ע"ג) **הלכה א** ה"ג לר"ח בר בא ואסר ליה ר' אמי שרא ליה כו': ה"ג באיסור שני פרקים מהו שיהא צריך לעשות כסדר הזה:

(דף ז' ע"א) הדא אמרת שהוא מותר. פי' אפי' שלא כסדר הזה דאי אמרת שהוא אסור יהא אסור מלהוציא דסברי שהן שלו: פקיעה. שם עשב: משיעשה קשרין. פי' אותו העשב קודם שמתייבש הוא נעשה קשרין: קשר העליון. ג"כ באותו עשב: בפוחת מן המשפלות. אתנא קמא קאי דאמר אין מוסיפין על האשפתות היינו דוקא בפוחת מן המשפלות דהיינו שעושה מן ל' משפלות ד' אשפתות אבל אם מוסיף ג"כ על המשפלות דהיינו שעושה מי מ' משפלות ד' אשפתות מותר: וע"ז מקשי דמשמע הא שלש מותר באותו ענין: ואם בפוחת מן המשפלות אפי' שלש אסור. דהיינו אם עשה מכ' משפלות ג' אשפתות הוי אסור דבמתני' קתני של עשר משפלות: ומתרץ בעושה מן כשיעור. דהיינו אפי' אם עשה כל אשפה מן עשר משפלות אסור לת"ק: ומביא ראיה ע"ז ממתני' בהדא דהני כו' ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור. דהיינו שהי' של עשר ושם הוסיף: כן אין מוסיפין על האשפתות אפי' בבשיעור. דהיינו אם היו ג' אשפתות של עשר משפלות והוא הוסיף ודו"ק:

(שם) **הלכה ב** מתני' יותר מכאן מחצב. פי' צריך לעשות עמוקה קצת: גמ' ולמה תניתה תרין זימנין. פי' דמקשי הא אסר ר"ש במתני' לאו דמוסיפין על האשפתות. ומתרץ דהכא אתא לאשמעינן דאפי' בפוחת מן המשפלות מותר: ותני בן כו' והחכמים אוסרין מ"ס וצ"ל ר"מ אוסר: (ע"ב) בעושה יותר מכשיעור. היינו דוקא בעושה יותר מן ל' משפלות: אבל בבשיעור כו': פתר לה תרין פתרין. אמתני' קאי הי' לו דבר מועט כו': ה"ג בשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ערב שביעית כו' עד ונמצא מזבל את אותו מקום ואח"כ פתר לה פתר תורין בשהיה לו דבר מועט בתוך שדהו ערב שביעית כו' עד ונמצא מזבל את אותו מקום ואח"כ ולא כבר הוא מזובל. פי' מערב שביעית: ה"ג אילין שמועתא דהבא באילין שמועתא דהתם דתנינן כו': הוון בעון מימר הסני מיותר:

ד"ס

כתב יד ב'

(דף ו' ע"א) **הלכה ז** קרמולין. פי' (כשסנס) [כשסנס] עלין: (ע"ב) ר' מנא אמר לה סתם. פי' בין במרוחקין בין במקורבין: והן עפר לא כמרווחין הוא. פי' בשנות אני' לא שפיר למימר הכי דמרווחין כ"ע מודים דאסור הרי עפר לבן היינו מתני' דכאן דודאי הוי כמרווחין ואפ"כ סברי דשרי. אלא כאן בשביעית כאן במועד: ואותן ז' ימים אחרונים. פי' א"ת ז' ימים האחרונים של שביעית שזמנו קציר יאסר ג"כ כמו במועד: ומשני לא מסתברא. ר"ל כיון שאיסורן אינו אלא משום שביעית אינו מסתבר לחלק ימים האחרונים מן ימי כל השנה:

מאימתי פרק שלישי

(דף ז' ע"א) **הלכה א** הדא אמרת שהוא מותר. פי' אפי' שלא כסדר הזה דאי אמרת שהוא אסור. יהא אסור להוציא ביאגרו שהוא שלו: פקועה דבקעתא. היינו עשב הנקרא פקיעת השדה. והעשב כשמתייבש נעשה קשרין קשרין: בפוחת מן האשפלות. את"ק קאי דאמר אין מוסיפין על האשפתות היינו דוקא בפוחת מן המשפלות כגון שעושה משלשים משפלות ד' אשפתות אבל אם מוסיף גם על המשפלות כגון מן ארבעים משפלות עושה ד' אשפתות מותר: ומקשי ע"ז הא ג' מותר. פי' אם בפוחת מן המשפלות אפי' כי לא עשה כ"א ג' אשפתות נמי אסור דהא קתני במתני' של עשר משפלות דוקא: ומתרץ בעושה בשיעור. כלומר אפי' עשה כל אשפה של יו"ד משפלות אסור ג"כ לתנא קמא כהדא דתניא אין מוסיפין כו': ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור. היינו כל אשפה הי' של יו"ד משפלות ובא להוסיף: ודכוותיה אין מוסיפין על האשפתות אפילו בבשיעור. שהי' שם ג' אשפתות כשיעור ובא להוסיף:

(שם) **הלכה ב** יתר מכאן מחצב. פי' חוצב מן הקרקע שיהא עמוק במקצת (א): ולמה תניתיה תרין זימנין. הא במתני' דלעיל אמר ר"ש אף על האשפתות ואין לומר דקתני שנית משום דינא דמחצב. ה"ל למימר במתני' דלעיל רש"א אף על האשפתות ובלבד שיחציב: ומשני כאן בפוחת מן המשפלות. ר"ל שעושה מן המשפלות ה' או ו' אשפתות ש"ד ואפי' לא נשאר לכל אשפה יו"ד משפלות: ותני כן כו'. דבעינן שיהא לכל אשפה ג' משפלות [אמר יכדי והעיר לעכ"ד דר"ל בתוספתא תני כן בכליא. ז"ל התוספתא רש"א אף על האשפות ובלבד שלא יפחות מג' אשפות]: פתר לה. פי' למתניתין דקתני הי' לו דבר מועט. פירש בו ב' פירושים:

ד"ח

הגהות הגר"א

זרע לזרע וחישב עליו לירק באין מחשבה. זרעו לירק וחישב עליו לזרע. לעולם אין מחשבת זרע חלה עליו אא"ב מנע ממנו שלשה מורביות. פי' שורה השקאות: א"ר יוסי והוא שהביא שליש למחשבת זרע אבל אם הביא שליש למחשבת ירק לא. פי' אינו מועיל המחשבה לזרע: לא מנע ממנו שלש מורביות, פי' אז הולכין בתר קללין: עישה קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר ירקו מתעשר בשעת לקיטתו עשורו. ואם כולן לא עשו קצצין גמורים לפני ר"ה בין זרעו בין ירקו מתעשר לבא. מקצתן עשו קצצין גמורים ומקצתן לא עשו הדא אמרת צובר גרנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו. ומוחק תיבת תני: ר' אבדימי דמין חפה אפילו לא עשה קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עשורו. אפשר לומר זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עשורו:

(דף ו' ע"א) ואת אמרת צובר גרנו לתוכו ונמצא מתעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו. פי' דמקשי על הת"ק: זרעו לזרע לפני ר"ה שביעית ונכנסה שביעית בין זרעו בין ירקו מותר. זרעו לירק לפני ר"ה שביעית ונכנסה שביעית בין זרעו בין ירקו אסור. זרע לזרע ולירק לפני ר"ה שביעית ונכנסה שביעית פשיטא זרעו מותר וירקו אסור. זרעו לזרע לפני ר"ה שמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו אסור. זרעו לירק לפני ר"ה שמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו מותר. זרעו לזרע ולירק לפני ר"ה שמינית ונכנסה שמינית זרעו אסור ירקו מהו. תני ר"ח אסור תני רב תהליפתא בן שאול מותר. מ"ד מותר דבר תורה מ"ד אסור מפני מ"ע ואפילו כמ"ד אסור הי' לוקט ונמצא בתוכו ירק מותר. ואפילו למ"ד מותר לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו ולא יאביל את בהמתו ולא יהא לוקט על האומן. פי' דבר מרובה:

כהדא בר נש עאל טען עשר [ו] מיסרין דלובין [מעשר] לר' ירמיה א"ל לא תעביד בן לא תלקט אלא צורכה דלפסה. פי' דבר מועט: א"ר יוסי בר בון אם נעקרו הנימא מותר [ז] [פי'] דניכר שהוא לזרע: ה"ז מה לי הוקשו מה לי לא הוקשו כנ"ל. ומוחק הלמ"ד של למה לי ומוחק תיבת אפילו: מאן [ח] הורי ר"י באילין [עלי] קולקמיא (במ"ס ולא בסמ"ך) שאסור לגמות כנ"ל. ומוחק תיבות כן קולקסייא: (ע"ב) דתנינן תמן ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה כולה והכמים מתירים [ט] כנ"ל: ר' אבין בשם שמואל אמר כה אנן קיימין כנ"ל. ומוחק התיבות בסתם חולקין: ואותן שבעת ימים אחרונים כנ"ל. ולא אחרות:

פ"ג (דף ו' ע"ב) ה"א ר' אמי שרי כנ"ל. ומוחק תיבת אמר: מהו שיהא צריך לעשות כנ"ל. ומוחק תיבת מותר:

(דף ז' ע"א) הא שלש מותר כנ"ל. ומוחק תיבת שתים: אם בפוחת מן האשפלות אפי' שלש אסור כנ"ל. ומוחק תיבות והא שתים: בעושה כשיעור כנ"ל. ומוחק תיבות יותר מן: ה"ב ברם תמן בעושה כשיעור כנ"ל. ומוחק תיבת הכא: ר"מ איסר כנ"ל. ומוחק תיבות וחכמים אוסרין: (ע"ב) כשהי' לו דבר מועט בתוך ביתו (ומוחק תיבת שדהו): בשביעית והוא מבקש להוציאן בתוך שדהו ה"ז מוציא ומוסיף עליו והולך כנ"ל: כשהי' לו דבר מועט בתוך שדהו (ומוחק תיבה בתוך ביתו). ערב שביעית ה"ז מוסיף עליו כנ"ל. ומוחק ג"כ תיבות והוא מבקש להוציאו בתוך שדהו שביעית: אילין שמועתא דהכא כאילין שמועתא דהתם כנ"ל: שם מוחק תיבות הוון בעון מימר. וכן לקמן מוחק ג"כ תיבות הוון בעון מימר:

ד"ס

א) בהגהות הגר"א מהרד"ל [דף ז' ע"א] איתא הגי' בפוחת מן המשפלות ר' יוסי בעי הא שתים מותר אם כו' המשפלות אפי' שתים אסור ט' (וזה דלא כהג"ה שנתכור).

כנ"י

(ו) במיבור כתוב עאל בשמון לעבר מיסרין דלובי אמרתי משגה הוא וסדרתי כבעמוד (כדאיתא פה בהגהות הגר"א):

(ז) הגאה שהכותב החסיל תיבות פירוש כי אלו תיבות דניכר שהוא לזרע הוא פי' על דברי הירושלמי: [ח] ובחבור נשמט תיבת עלי:

[ט] פ' בתוי"ט פ ב מ"י ד"ה ומרבילין כו' אבל להרמב"ם כו' כלומר השקאה מועטת דומיא דמושכין מאילן לאילן עכ"ל. ואם הוא דומיא דמושכין תקשה איך מפרש בירושלמי ר"ש כרבנן דתנינן תמן ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה כולה וחכמים מתירין. ואי הרבצה דומיא דמושכין הלא בהמשכה גם ראב"י מתיר. וכן מה דמקשי בירושלמי והן עפר לבן לא כמרווחין הוא. ומאי קושיא במרווחין אסרו השקאה אבל הרבצה דומיא דהמשכה הרי. וכלפע"ד דהמשכה מאילן לאילן הוי השקאה מרובה. ואפ"ה מותר משום פסידא יתירא כמו בגים הבלאין דמתקין השקאה גמורה משום פסידא. אבל כל השדה אסר ראב"י אפי' בהרבצה דהיינו השקאה פורתא. ומ"ש במתני' אבל לא ישקה את כל השדה. והשם משקה בין מרובה בין מועטת משמע ואפי' הרבצה. וחכמים דמתירים היינו נמי משקה סתם אפי' מרובה משמע. ועי' תוס' מ"ק ו' ב' ד"ה מרבילים. וכתב הכ"מ בדין הי' לפסוק כראב"י אלא מפני שאמרו שם בירושלמי אתיא דר"ש כרבנן כו' עכ"ל. וכן הכ"כ כתב דכן הלכה. וכתב עליו התוי"ע משום דאיתא בירושלמי דר"ש בשיטתייהו דרבנן דראב"י כו' עכ"ל. ותימא הלא ג"כ מבואר

משה

בתלמודא דידן מו"ק שם ס"ל מרבילין בעפר לבן בשביעית ט' והסניא אין מרבילין כו' לא קאיה הא ראב"י והא רבנן. הרי בתלמודא דידן רבנן דפליגי עליה דראב"י. ונאמר במדוקדק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב ואין הלכה כראב"י והלכה כר"ש שאוסר ניכוש האורז עכ"ל. ולכאורה ה"ל לקצר ולומר הלכה כר"ש בהרבצה ובניכוש. אלא דבהרבצה לא יוכל לומר הלכה כר"ש לגבי ראב"י דמשנתו קב ונקי אלא קאמר דאין הלכה כראב"י. והוא מפני דרבנן פליגי עליה כנ"ל. אח"ל עם כל זה איך נבין דברי התוס' שם ד"ה שרי לתרבוצא וקשה הא קיי"ל משנת ראב"י קב ונקי עכ"ל. וביותר קשה על התוי"ע הלא ברע"ב מפורש פסקיה בו בגמון דתניא איך דמו"ק דתלמודא דידן. וברמב"ם יעשינן כדפה הלכה ט' קודם מוליכין את המים וצ"ל קודם ועושין עוגיות לגפנים וכ"מ מהכ"מ:

(א) עי' בפ"ג מ"ג ד"ה וחכ"א עד שימתיק ג' או עד שיגביה ג'. כתב הרמב"ם פ"ב ה"ב הי' מניח הזבל על הסלע או שהעמיק ג' כו'. וכתב הכ"מ ז"ל ידוע דהלכה כחכמים ומשמע לרבינו דה"ה לניתן על הסלע מדקתני בבבא אחריתא דנחב"ע מפוה נותן על הסלע למעמיק ג' משמע לת"ק כו' עכ"ל. ולפע"ד נראה שהרמב"ם הוציא דינו מן ירושלמי מפורש כאן. הכל מודים שאם הי' לו קיד או גרורות או אבנים גפסים מותר. וכן מבואר בר"ם או עד שיתן על הסלע אמרינן בירושלמי הכל מודים שאם הי' לו שם אבנים כו'. הרי דעל הסלע הכל מודים. ולכן הקדימו הרמב"ם לאיך. ובכ"מ כאוי להגיה גם בנותן על הסלע לא בעי שיגביה ג':

מכאן

כתב יד א'

(דף ח' ע"א) **הלכה ג** ה"ג ולא בחוה"מ אפי' בטובה ואם באו מאליהן אין מסייעין אותן ואינו רשאי להושיב שומר ולא לנער את הצאן ואם היו עושין עמו שבת אחר חודש אחד או שבוע אחר מסייעין אותן והוא רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן: ה"נ רשב"ג אומר בשבת מדיירן בטובה כו' ואח"כ צ"ל מהו לנערה מוליכה ממקום לכקום ואח"כ צ"ל תני השוכר את הצאן אסור לנערה בר"א בששכרה לזמן מועט כו': אוהו היום האחרון אסור. פי' דהוה כזמן מועט ואם לא יוציא היום אינו יכול להוציא למחר ונהנה מאיסור שבת: הדרן עלך מאימתי

כתב יד ב'

(דף ח' ע"א) **הלכה ג** תני רשב"א אומר אם רצה תוקע את היתר כו': ובמשנות אליהו מפרש דהאי קאי על רשב"ג ומפרש את דבריו: אותו יום האחרון אסור. דהוי כזמן מועט דאם לא יוציא היום אינו יכול להוציא למחר ונמצא נהנה מאיסור שבת:

בראשונה פרק רביעי

[על פרק ד' לא נמצא פירוש בכ"י והעתקנו הפי' משנות אליהו]

(דף פ' ע"ב) **הלכה א** אמר רבי יונה הכן צורכה מתני'. פי' כן אנו צריכין לומר דתני מתני': בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו הגם הגם כדרך שהוא מלקט משל חבירו בין דקים בין גסים: והתקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי. ולא בשל חבירו כלל רק מן ההפקר: (דף י' ע"א) **הלכה ב** תמן אמרינן בשנטלו קוציה ורבנן דהכא אמרין בשחרש ע"ר דרבנן דהכא איזהו טייב כל העם תורשין פ"א והוא חורש ב"פ. וזהו פי' של נתקולה פעם א' שלא נחרש רק להמית הקוצים ושנטייבה הוא שנחרש ב"פ בכדי שיהיה השדה טובה: (דף יא ע"א) **הלכה ג** מהו שואלין בשלומן איישר מ"ד איישר מהו שואלין בשלומן בשלום ישראל שלום עליכם. דאי לנכרי הא כל שכן דפרי דאפי' איישר שרי מכ"ש שלמא. ומסוגיא דהניזקין ס"ב ע"ב כמ"ד איישר ומהו שואלין בשלומן מפני דרכי שלום חנם קאי דמותר ליתן לו בשוק שלום בשפה רפה: ד"י"ב

הגהות הגר"א

(דף ח' ע"א) **ה"ג** *) ולא בחוה"מ אפי' בטובה ואם באו מאיליהן אין מסייעין אותן ואינו רשאי להושיב שומר ולא לנער את הצאן. ואם היו עושין עמו שבת אחד או חודש א' או שבוע אחת מסייעין אותם והוא רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן תני[ב] רשב"ג אומר כו' כצ"ל: ובחוה"מ אפי' בשכר מהו לנערה מוליכה ממקום למקום תני השוכר את הצאן אסור לנערה הדא אמרה בששכרה לזמן מועט כו' [ג] כצ"ל: ה"ד ואם היתה ריקה אסור ר"ח בר בא אמר זה שהוא מקבל נרבך מחבירו צריך לעשות לו ד' טפחים כדי מקום אר"י מתני' אמרה כן דתנינן תמן הזיז מביא את הטומאה בכ"ש הגזרה והגובלית בפותח טפח ובמה אמרו הזיז מביא כו' כצ"ל. ומוחק היבות תמן הנינן ומוחק תיבות הדא אמרה. [וגורס דתנינן תמן אחר אר"י מתניתין אמרה כן]: (ע"ב) פחות מכאן מחצב [ד] כצ"ל. ומוחק תיבות אינו לא גדר ולא: בזמן שמכוון ליקתון כצ"ל. ומוחק תיבות שלא [הגה זו קאי על ר"י]: אם לא נהכוון לתיקון כצ"ל [קאי ג"כ על ר"י]: ה"ה [ה] ר"י ב"ב בשם רשב"ל אסור ללקט צרורות כצ"ל. ומוחק תיבות זאת אמרה [ו]: ה"ו בשם ר' יותנן משום חנני כצ"ל: מתניתא אמרה כן דתני ר' יהודא ור' נחמיה כצ"ל. ומוחק תיבת תני (דף ט' ע"א) אלא בהיתר שני פרקים א"ר מנא יאות כו' עד מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית אם בהיתר שני פרקים בהדא תנינן אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית לא יסבוך בעפר כו' כצ"ל ה"ז ושם דרך אראנו בישע אלקים דאמר רשב"ל שאול לא זכה למלוכה כו' כצ"ל (ע"ב) מדליק נר לרבים נקרא שמו נר שניא היא הבא שהוא תיקון וסופו קלקול ר' אבין בעי כו' כצ"ל

פ"ד (דף ט' ע"ב) **ה"א** צ"ל הדא אמרה אסור ומוחק תיבת שרי: ואח"כ צ"ל [אחת או שתים] הדא אמרה שרי ומוחק תיבת אסור: (דף י' ע"א) צ"ל עבד בשמיטתא ומוחק כשיטתיה צ"ל א"ל הלב יודע: ה"ב והוא חורש שני פעמים [א] תמן תנינן משרבו האנסין היו קורין אותן סותרי שביעית וכא כן כו' [ב] כצ"ל: שיהו חורשין חרישה ראשונה. תור משמר הוה עבר חמיתון כצ"ל. ומוחק תיבות חד ותיבת אני: צ"ל אמר לון האיסור שרא לכון ומוחק תיבת האיסטו: על כל התורה אם יאמר כצ"ל: ומוחק תיבת מנין. וגם לקמן [ע"ב] מוחק תיבת מנין: (ע"ב) צ"ל תמן לא עמד ב"ד וביטל ודכוותיה כאן לא עמד ב"ד וביטל מאימתי אדם כו'. ומוחק תיבת ודכוותיה [הכתוב בירושלמי קודם תיבת מאימתי רק גורס תיבת ודכוותי' קודם כאן לא עמד וכצ"ל]: לאכול קציעות שלא בטובה כצ"ל. ומוחק תיבות מתוך שלו: (דף י"א ע"א) ה"ד במידל בתחלה כצ"ל. ומוחק תיבת בה: צ"ל אבא שאול אומר גודרין בחרשין ומוחק תיבת מבדין: (ע"ב) יחור מתאנה

*) בהגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל איתא תני רשב"ג אומר אם רצה תוקע וכו' ולא גרס ר"ש בן לעזר.

בנ"י משה

[ב] נראה למחוק תיבת תני. דהא כולה חדא תוספתא הוא:

[ג] כתב הרמב"ם בפירושו ז"ל. ואמר כשירצה לזבל שדהו בשנה השביעית כו' עכ"ל. ותימא שלא בירושלמי איתא כיני מתני' הרוצה להעמיד צאן. וכל המפרשים פירשו כיון דלא מכוון רק להעמיד הצאן ולא לזבל לכן שרי במתני'. ואיך יפרש הרמב"ם דמתני' מיירי כשירצה לזבל. וכן במש"ס ות"ק אומר כו' ויספיק לו להוציא להדומן מן הסהר כו' עכ"ל. דבריו אלו אין להם מובן. ובמ"ש בהלכות כבר כתב עליו הראב"ד ובלבל לשון משנתינו ונתן את הראשון אחרון. ומ"ש הכ"מ דלא נימא בהכ"ג דוקא שעקר ג' רוחות הוא מוליא מהסהר. אבל בגוונא אחרינא אינו מוליא מהסהר ולהזהר מזה הקדים רבינו מוליא מן הסהר ואין בדבר עיקום עכ"ל. הסימא מה לא תיפי למעות דבגוונא אחרינא אינו מוליא. וגם בנקל ה"ל להרמב"ם לתקן בלשונו לשומו בכדי שלא למעות ולא לעקם ולבלבל. ומ"ש התוי"ע. שהרמב"ם מפרש לנדיירה דלקמן הייתו מזבלה ממש בלא העמדת צאן אלא דנקט ליפנא דדיר הצאן עכ"ל. תימא איך קולטתן ליפנא דדיר הצאן לענין שנזדבלה. וגם מי שניא לן ליפנא או שנזדבלה. וגם כי כוונת התוי"ע בזה לתרץ על הרמב"ם קושית הירושלמי תמן תנינן שנדיירה לא תזרע כו'. הלא בירושלמי מבואר תירוץ כיני מתניתין הרולה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתים (ואם נאמר שהרמב"ם מפרש שנדיירה שנזדבלה) הו"ל כיני מתני' דהתמן שנזדבל בלא העמדת צאן. [ותמשמעות לשון הירושלמי דאמר כיני מתניתין וכו' דקאי אמתני' דהכא] ולכל המפרשים תקשה מה מקום לחלק בין לשון המדייר דמתניתין דכאן ובין לשון שנדיירה דהתמן. גם תקשה למה מסיים הירושלמי עושה סהר בית סאתים. והנ"ל כיני מתני' הרולה להעמיד צאן בתוך שדהו ותו לא מידי. והכלפ"ד דלשון מדייר ושנדיירה א' הוא. שנותן דיר בשדהו עד שתזדבל. וכדמפרש בתוספתא שמושיב שומר ומנערה ממקום למקום. ר"ל שבדרך העולם גללים תזדבל השדה כולה ובדרך נערותן ממקום למקום תזדבל השדה כשיעור הראוי כדרך המזבלים לפזר הזבל ע"פ השדה. וזהו לשון הרמב"ם פיתן בה דיר עד שתזדבל שדהו והוי עבודת הארץ ממש. ז"ש שנדיירה לא תזרע. ובשביעית כשאין לו דיר בביתו להעמיד בו לאנו ורולה להעמיד הצאן בתוך שדהו כילד הוא עושה. אמרו חז"ל עושה גדר להקיף חלק קטן מן השדה הייתו בית סאתים. ויתקבץ הזבל במקום אחד ולא יהי' כמזדבל אלא כעין עושה אשפות. והוא מבואר בלשון אמרו כיני מתני' הרולה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר לבית סאתים. ואפשר לומר ההר מלשון בית הסוהר. שמתפס הצאן במקום אחד שלא ילכו אנה ואנה. וכ"ה בלשון הרמב"ם כשירלה לזבל שדהו בשנה השביעית יעשו הגדרה כבית סאתים עכ"ל. ואמרו עוד אם התרבה הזבל בסהר יותר מדאי התירו לעשות עוד סהר סמוך לו כדי שיהא נראה קיבוץ הזבל למקום א'. ואם תמלא גם סהר השני סתיר רשב"ג לעשות בית שמונת סאין. ות"ק אוסר לעשות יותר משני סהרים. וכילד יעשה אמרו חז"ל ומוליא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כו"ג דה"א מתיך אליכו הוא דסתימו להוליא זבל לשדה דאמרינן לנקות אליכו הוא צריך. אבל להוליא בתוך השדה מן הסהר לשדה ס"א דאסיר קמ"ל דמותר. לכן הכא בשעושה דיר בשביעית יספיק לו בית סאתים דאם נתמלאה עושה עוד סהר א' ואם לא יספיק לו גם סהר השני יש לו עוד תקנה שיוליא הזבל מן הסהר ויספיק לו הדיר לכל השנה כולה. וז"ש הרמב"ם ויספיק לו להוליא הדומן מן הסהר. וכ"ה מפורש בתוספתא עושה סהר נתמלאת עוקר מתוך הסהר ועושה אשפות ומוזר ועושה סהר. ומעתה האי ומוליא מן הסהר כו' דקתני במתני'. בא להשמיענו היתרא להוליא מן הסהר ואעפ"כ נמשך לפיל שהוא תקנה להמדייר בתוך שדהו בשביעית. והשמיען דנקום הסהר הותר להוליא הדומן מן הסהר לבדה. א"כ גם סהר שנזדבל קודם שביעית מותר ג"ב להוליא הזבל בשביעית. וזהו שהקדים הרמב"ם מותר לאדם להוליא זבל מן הסהר כו'. הייתו אפי' תסהר שנזדבל קודם שביעית. ואח"כ כתב והרוצה דיר בתוך שדהו בשביעית כו'. ומעתה לא עיקם עלינו את הדרך ולא נתן את הראשון אחרון:

[ד] נגררתו זאת האיר עינינו. פזה ליון על דברי המשנה גבי גדר פחות מכאן מחצב. ומפרש ע"ז תני אר"י בד"א כו'. ומזה יתורץ אלינו תמיהות בעל הרמב"ם. הא'. בפירושו כתב וכ"ז אם לא נהכוון כו' והוא כרשב"ג. ובהלכות כתב בד"א בשמתכוון כו' והיינו כר' יהודא: ב'. בפירושו כתב וכ"ז כו' גבי מחצב. ובהלכות כתב דין דגדר ואח"כ בד"א כו'. ובאנו לומר מפני שבתוספתא רים פ"ג מבואר שהי בד"א המחצב ובתוספתא סוף פ"ג מבואר וא' גדר של אבנים בד"א בזמן שמתכוון כו'. ובירושלמי לייתו אמ"ש בגדר פחות מכאן מחצב. תני אר"י בד"א כו'. ובזה מדוקדק לשון הירושלמי הורי ר' יוסי כהדא תניא לקולא. והי' צ"ל כר' יהודא לקולא אלא ר"ל כהדא שניא דגבי גדר אר"י ולקולא. ולא כאידך תניא דגבי מחצב פליג ר' יהודא. לכן שפיר במשנתינו פירש הרמב"ם גבי מחצב כרשב"ג כמבואר פ"ז בתוספתא. ובהלכות כתב כמו שהורי ר' יוסי להלכה:

[ה] שם בירושלמי ח' ע"ב א"ל יוסי מתניתא אמרה כן כו'. נולא ירלאתי אמרתי להגיה א"ר יוסי תני כן. ר"ל בתוספתא תני כן. דהכי איתא בתוספתא אבנים שמשום שהחרישה מזעזעתן אם יש בהם שתים כו'. הרי דלא קתני מזיזעתן אלא מזעזעתן:

[ו] שם בירושלמי בשם רשב"ל אסור ללקט צרורות מתוך שדה חבירו דו מנכש ויהיב עשביה פליהון. הנראה לפרש דו לשון זה כלומר זה הדין כמוכח שדה חבירו אע"ג שבעל השדה נותן העשבים להמנכש על עבודתו [בכ"ז אסור]. ה"כ המלקט צרורות מתוך שדה חבירו הרי מנכש השדה מן הצרורות אע"פ שהמלקט לוקח הצרורות לעצמו [בכ"ז אסור]. אפס לא זכיתי להבין פשוטי הדברים איך נאמר אסור ללקט מתוך שדה של חבירו. והרים פרק רביעי מבואר במשנה ובגמ' בלי שום חולק דמותר ללקט מתוך שדה של חבירו עלים ואבנים בין דקין בין גסין. ושם במשנה והמסקל נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. ולעיל [דף ד' ע"א] מסקלין עד ר"ה תמן תנינן המסקל נוטל את העליונות כו'. ופי' המפרש תמן מיירי בשביעית וכאן הוא אומר עד ר"ה שביעית. ומשני כאן בתלוש וכאן במחובר פי' הא דמסקל בשביעית לא הותר אלא התלוש הייתו העליונות כדקתני ולא הנוגעות בארץ הייתו המחוברים. וכאן דלא הותר אלא עד ר"ה שביעית משום דקתני סתם ומסקלין משמע אפי' נוטלין המחוברים והייתו הנוגעות בארץ. והתימא על תוי"ע בכתב ומן התימא בעיני בהרמב"ם לא פירש דזו בתלוש וזו במחובר עכ"ל:

[א] הכי איתא בירושלמי ורבנן דהכא אמרין במתרש על דעתייהו דרבנן דהכא איזהו הטייב כל העם חורשין פ"א והוא חורש ב"פ. פי' בשנ"א. רבנן דהכא אמרי האי שנתקולה הייתו שחרש להמית הקוצים והייתו שהורש פ"א. וטייב הוא שנחרש ב"פ שיהי' השדה טובה:

[ב] הנראה לפרש דהכי קא קשיא להו תמן תנינן כו' חזרו לקרותן סותרי שביעית אבל אוספי שביעית הותר להם מפני האונס. אבל לא לחרוש. וכא כן. ר"ל כאן הותר להם אפי' החרישה, ומשני תמן אין המלכות אונסת. פי' אין המלכות אונסת לחרוש דוקא. ומ"ש משרבו האנסין הייתו ארנונא. לכן לא הותר להם אלא אוספי שביעית. שע"י האסיפה יספיק לשלם הארנונא. ברם הכא המלכות אונסת בראשונה. פי' בגזירת המלכות לחרוש בשביעית חרישה ראשונה כשהיה המלכות אונסת הורי ר' ינאי שיהיו חורשין חרישה ראשונה הייתו כנ"ל. וז"ש איזהו הטייב כל העם חורשין פעם א' כו'. פי' חורשין פ"א מפני האונס: שם בירושלמי חזר משמד. פי' כשעבר הגזירה. עבר ר' ינאי חמתין דמיין קובעתה. פי' ראה שמדמין לקביעות היתר החרישה בשביעית. א"ל האיסור שרא לכון מרדא שרא לכון. פי' לשון תמיה וכי האיסור הותר לכם אלא מרדא ר"ל יסורין התיר לכם וכשבטל השמד ועברו היסורין האיסור במקומו. ואם כדבלינו שהגזירה היתה דוקא לחרוש פ"א בשביעית. יתכן מה שהקשו ע"ז אבל ברבים אפי' מלוה קלה לא ישמע לו. ושפיר משני לא מכוון משמדתכון אלא מגבי ארנונין. אבל אם נפרש שהמלכות אונסת הייתו ארנונא לבד. מאי קושיהם ומאי תירוצם:

שם בירושלמי ד"י ע"ב טייבה בזמן הזה מהו. הנראה לפרש דאיבעי לי' בשביעית הזה [כלומר איסור שביעית כזה שטייב את השדה בזה"ז אם הוא איסור מדרבנן] דרבנן. אם קנסו שלא תזרע למוצאי שביעית או לא. ר' ירמיה סבר מימר שרי. פי' דאמרינן בבבלי בכורות נ"ד ב' בעי מיניה ר' ירמי' מר"ז לורם אוזן בכור כו' א"ל פניתיה נטייבה נקטין כו' לבריה לא קנסו רבנן. ומדקבלה מיניה ר' ירמיה ולא השיב שאני נטייבה דהוא בזמן הזה שאינו אלא מדרבנן לכן לא קנסו בנו. משא"כ בבכור שהוא דאורייתא אלא פ"ב ר' ירמי' סבר מימר טייבה בזמן הזה שרי [אפילו מדרבנן]. ובמתני' דאמר נטייבה לא תזרע הייתו בזמן המקדש שהאסור מדאורייתא. ופריך ולא שמיע לי' שהוא נוקה שהוא פסול לעדות. פי' דלמא לעולם סבר ר' ירמי' טייבה בזמן הזה לא תזרע [מדרבנן ומתניתין איירי בזה"ז] ולא תקשי למה קבלה ר' ירמי' מיניה האי פשיטותא לבכור שהוא דאורייתא. מן נטייבה שהוא דרבנן. היכא למימר אע"פ שהוא דרבנן הרי שאמירו בו שהוא נוקה שהוא פסול לעדות. ועתוי"ט ד"ה הטייבה. ומשני כאינש דשמע מילה ואקשי עלה פי' אע"פ ששמע האי חומרא דלוקה ושהוא פסול לעדות. מ"מ הי' יכול להקשות שאני טייבה שהיא דרבנן. אלא ע"ב דר"י סבר מימר טייבה בזמן הזה שרי לזרוע. ומתני' דלא תזרע הוא בזמן המקדש שהוא מדאורייתא: שם בירושלמי וכי אין זה ב"ד עמד ובטלה ר"ל דגרסינן וכי איזה ב"ד עמד ובטלה. פי' דאם תאמר בזמן שהשביעית דאורייתא קנסו בנו אחריו. אין הותר בזה"ז איזה ב"ד עמד ובטלה. [ע"ז משני] כמה דתימר לא עמד ב"ד ובטל. פי' משני כיון שבטל הטעם ממילא בטל הגזירה ולא צ"ל לבטל. ודכוותיה כאן לא עמד ב"ד ובטל. אלא כשבטל הטעם ממילא בטל הגזירה:

שם בירושלמי י"א ע"א מהו שואלין בשלומן בשלום ישראל שלום עליכם. פי' בשנ"א. דאי לעכו"ם כ"ש דשרי דאפי' איישר שרי מכ"ש שלמא:

שם בירושלמי וכן הי' רשב"א נוטעין אילן סרק ואין מלמדין את הפרס כו'. כ"ז הוא בתוספתא. אלא דשם בפ"ג הגי' מותר אדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג. ועטמה הוא ליטע בשביעית לעשות סייג. אבל הרמב"ם בהלכותיו לא הזכיר כדי לעשות סייג. גם אמ"ז הגאון זצוק"ל לא הגיה בירושלמי פה. האומנם כי נראה שפ"ב נשמטו מכאן הגהות. ותדע מ"ש תני אנא באול כו'. ומסכנון להגיה ולמחוק האי תני דכל זה הוא בתוספתא כסדר. ובלבד שלא יסמוך לה מענה כו' אלא נראה לגרוס תני אין בודקין את הזרעים כו'. כי האי תוספתא במקום אחר סוף פ"ח

כתב יד א'

(דף י"ב ע"א) **הלכה ז** מהו שליש. ומייתי תוספתא דתני בה שליש לוג. פי' דשליש הוא לוג ומפרש בירושלמי התוספתא הנ"ל וז"ל מתני' שהן עושין ג' לוגין לסאה ולכך הוי השליש לוג ודלא כיש מפרשין דטעו בפי' הירושלמי וז"ל הירושלמי מהו שליש לוג מתניתא שהן עושין שלשת לוגין לסאה ורצונה לומר דשליש הוי מלוג. ומשאה הוי תשיעית ולא כן היא דהא תנן גבי מעשרות התבואה והזיתים משיכניסו שליש ולא קתני התם לוג ומאי שייך לוג גבי תבואה ע"כ מוכח כמ"ש:

(שם) **הלכה ח** מה רובע נץ או רובע זיתים. פי' אי בעינן שיהיה רובע הקב נץ או רובע זיתים מהנץ יהיה יכול לגדל רובע הקב זיתים: אמר ר' יונה לאיזו נץ שהוא עושה רובע זיתים. פ' לאיזו נץ אלא שעושה רובע זיתים:

[עד כאן משנות אליהו]

בנות שוח פרק חמישי

(דף י"ג ע"א) **הלכה א** ה"ג ר' חייא בר בא אמר זה שהוא בכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין פירותיהן כו': ר' יונה אמר משיקשור עליו. פי' דזהו סימן לידע אותן שהן משלש שנים: תוחב בהן קסמין. פי' בשביעית לסימן לאותן שגדלו בשביעית: קודם ט"ו בשבט מתעשר לשעבר. דט"ו בשבט ר"ה לאילנות לב"ה: תני א"ר נחמי'. תני מיותר: שעושה שתי גרנות בשנה. פי' שדרכן לעשות גורן א' קודם ר"ה וגורן א' אחר ר"ה לכך תקנו שיהא לו ט"ו בשבט ר"ה אבל אם עושה גורן א' ודאי א' בתשרי ר"ה: יהו שביעית. פי' דסבר טעמא דר' נחמי' שהוא כירק הילכך ר"ה שלו א' בתשרי אלא דבעושה ב' גרנות תקנו שיהא ט"ו בשבט ר"ה לכך מקשי ליזל בתר לקיטה כמו ירק: הרי חרובין כו' והן מתעשרין לבא. פי' אלמא דט"ו בשבט ר"ה: ומשני לא שמיע כו': (ע"ב) שלשולין הוא חנטן. פי' ושלשולן אחר ר"ה ולכך חושבין לעשר להבא: מטילות שאור. היא הבאת שליש בתמרים: ה"נ מן הדא ר"י ור"ל וא"כ גרסינן מעתה שליש הראשון לשעבר כו'. פי' דאפי' תימא א' בתשרי ר"ה והביא שליש לפני ר"ה אפי' כן לא יתעשר לשעבר אלא שליש הראשון: עד והוא יודע אימתי חנטה וא"כ גרסינן ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא חנט קודם ט"ו בשבט כנ"ל. פי' דסבר דט"ו בשבט ר"ה ואזלינן בתר חנטה ולא בתר הבאת שליש: יע"ז א"ר זעירא ויאות. פי' אמת מאי דאמר דט"ו בשבט ר"ה דילפינן ק"ו מאתרוג: הרי אתרוג ועקרתה חנטו. פי' דאזלינן בתר לקיטה כירק: לא עקרתה שנתו. דהוי ר"ה שלו ט"ו בשבט כשאר אילנות: כאן שלא עקרתה חנטו לא עקרתה שנתו: ה"ג אמר להם והרי עמכם כו' עד לשתי שנים וא"כ אמרו לו כו' עד לשנה אחת:

(דף י"ד ע"א) **הלכה ב** מתני' עד שלא גזרו כו'. פי' מתני' דקתני יעשה חשבון כו' או אין לעניים כו' ע"כ צריך לאוקמי קודם שגזרו על הספיחין דלאחר שגזרו אסור הספיחין: א"ל וכי בעלייה היית. כלומר וכי גזרו על הלוף שתאמר דקודם גזירה הוי הרי לא גזרו על הלוף כלל: ה"ג סבר ר' אמי אין איסור ספיחין תורה. מדאמר מתני' עד שלא גזרו: א"ר ירמיה בעלי לוף שוטה היא מתניתא. דעלין שלהן אין מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר ע"כ יש לו ביעור דבעלי לוף פקח אין ביעור כמו בעיקר: אייתי רב הושעיא מתניתא כו' עלי לוף ועלי בצלים. בהאי דינא דמתני' אם יעשה חשבון עם העניים אם לאו: אית לך למימר בצלים השוטים: וא"כ גרסי' מה עביד ליה ר' ירמיה פתר לה בששיקף בעלין. פי' הא דמשמע בברייתא דעלי בצלים יש להם ביעור היינו היכא דדרך לשקוף העלין פי' לתלוש דאז אינו מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר: מילתיה דר' ירמיה. פי' מדמוקי ר' ירמיה בעלי לוף שוטה משמע אפי' לא שקפן דאי שקפן אף עלי בצלים ועלי לוף

כתב יד ב'
בנות שוח פרק חמישי

(דף י"ג ע"א) **הלכה א** שהיא עושה שתי גרנות. היינו גורן א' קודם ר"ה וגורן א' אחר ר"ה תקנו חז"ל שיהי' לו ר"ה ט"ו בשבט. אבל באילן שהוא עושה גורן א' ודאי ר"ה שלו א' בתשרי: מה יעשו בשביעית יהו שביעית. דס"ל טעמא דר' נחמי' מפני שהוא כירק לכן ר"ה שלו א' בתשרי אלא בעושה שתי גרנות תקנו ט"ו בשבט. ומקשי ליזל ג"כ בתר לקיטה כירק: והרי הן מתעשרין להבא אלמא דר"ה הוא ט"ו בשבט: (ע"ב) ומשני שלשולן הוא חנטן. ושלשולן אחר ר"ה לכך הן מתעשרים להבא: חנט שליש קודם ט"ו בשבט. דסבר ט"ו בשבט הוא ר"ה ובתר חנטה אזלינן: א"ר זירא ויאות. ר"ל שפיר אמר ט"ו בשבט ר"ה דילפינן ט"ו ט"ו מאתרוג:

(דף י"ד ע"א) **הלכה ב** מתני' עד שלא גזרו. דקתני במתני' יעשה חשבון כו' היינו קודם שגזרו איסור ספיחין: סבר ר"א מימר אין איסור ספיחין תורה. מדקאמר מתני' עד שלא גזרו (ג): בעלי לוף שוטה היא מתניתא דעלין שלהן אין מתקיים בארץ. ואינן הולכים אחר העקרים לכן יש לו ביעור אבל עלי לוף פקח אין להן ביעור כמו בהעיקר: פתר לה בששיקף בעלין. ר"ל הא דדייקינן עלי בצלים י"ל ביעור היינו לדרך לתלוש העלין ואינו מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר: מילתא דר"י. מדאוקי בעלי לוף שוטה משמע דס"ל אפי' לא שקפן דאי שקפן אף עלי בצלים ועלי לוף פקח י"ל ביעור ואי בדלא שקפן הוי העלין עם העיקר והעיקר א"ל ביעור ולעלין יש ביעור שמעינן דבר שיש לו ביעור שנמצא בלד דבר שא"ל ביעור כו': נטעו לפני ר"ה שביעית. ר"ל כמה שנים לפני ר"ה שביעית. ודקן את העלין שלא יגדלו: דיכון אין בעוקר. וגדולי איסור אוסרין את ההיתר לכן כולו לעניים: אין תימר דיכון כעוקר. הוי כאלו נעקרו לפני ר"ה שביעית ולא נאסרו מהגדולין של שביעית. אלא יעשה חשבון עם העניים ומה שגדל קודם שביעית הוא של בעה"ב. ומה שגדל בשביעית הוא של עניים ור' אליעזר סבר דיכון כעוקר. ור' יהושע סבר אין דיכון כעוקר: ועקרו אחר שביעית. ר"ל כמה שנים אחר שביעית ואם אין דיכון כעוקר כולו לבעה"ב משום דגידולי היתר מעלין את האיסור. ואם דיכון כעוקר הרי נעקרו בסוף שביעית ואין גדולין של היתר מעלה אותן ויעשה חשבון עם העניים ומפרש איך יעשה החשבון עשה בארץ שלש שנים

הגהות הגר"א

מתאנה וכותב שטר כצ"ל: ואת לית עבדית ומבהתין ליה דיעבוד כצ"ל: ומטעינין אותו אבנים אמר תמן כצ"ל. ומוחק תיבות ומבהתין ליה דיעבד [הכתוב בירושלמי אחר ומטעינן אותו אבנים]: תמן דלא יתיר פירותיו כצ"ל. ומוחק תיבת יתן: ה"ה לא יהא מחליק ומדריג. נ"ל מדריג ומחליק: ה"ו ר' חייא בר בא אמר גסה כצ"ל. ומוחק תיבת חייתה [ג]:

(דף י"ב ע"א) ר' חייא בר בא השני נ"ל לפני ר' יוסי בן חנינא [ד]: או מאחר שאין מכניסן כצ"ל. ומוחק תיבת שהוא: ומוחק תיבות חברייא שאינן מטמאין טומאת אוכלין [ה] [הכתוב בירושלמי אחר הכל מודים רק גורס תיבות אלו אחר ונפטרין מן המעשרות]: ונפטרין מן המעשרות חברייא אמרין שאינן מטמאין טומאת אוכלין כצ"ל: ר' יוסי מקפיד כצ"ל. ומוחק תיבת מפקדין: קור וכפניות אסור וכן אנו אומרין ה"ה כעץ ועץ אסור לשולקו אלא בגין כו' כצ"ל. ומוחק הגירסא הרי הן כעץ וכן אנו אומרים ועץ אסור לשולקו:

(דף י"ב ע"ב) ה"ז מה תבואתה קודש אף היא קודש כצ"ל. ומוחק הגירסא מה היא קודש אף תבואתה: ה"ח רובע נץ או רובע זיתים כצ"ל:

פ"ה (דף י"ג ע"א) ה"א בכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין כצ"ל [א]: מתעשר להבא אמר רבי נחמיה כן צריך להיות. ומוחק תיבת תני: (ע"ב) אלא מן הדא ר"י ורשב"ל ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זירא מעתה כו' עד לפני א"ל והרי עמך בטבריא כצ"ל. וא"כ גרס ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא חנט שליש כו' (ומוחק תיבת הביא) עד מתעשר להבא. וא"כ גרסינן א"ל והרי עמכם בציפורין כו' [ב]. וא"כ גרס אמרו לו והרי עמך בטבריא ט' א):

(דף י"ד ע"א) ה"ב סבר ר' ירמי' מימר אין איסור ספיחין תורה כצ"ל: אית לך מימר עלי בצלים השוטים מה עבד לה ר' ירמי' פתר לה בששיקף בעלין דר' ירמי' אמר דבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור ר' יוסה פתר לה כו' כצ"ל: עשה ביצים לפני שביעית ודיכנו לפני ר"ה שביעית עקרו במ"ש אין תימר דיכון אין כעוקר כולו לעניים אין תימר דיכון כעוקר אין וכו' כצ"ל: מספק יעשה חשבון עם העניים כל זה מוחק: ער"ה שביעית ועשה ביצים בשביעית כצ"ל. ומוחק תיבת בתחלת: ודכנו בסוף שביעית ועקרו אחר שביעית כצ"ל: אין תימר אין דיכון

א) כהגהות הגר"א מהרד"ל [דף י"ג ע"ב] ועד השיתין הבותלות ג' יום מן שיתין הבותלות עד התאנים וכו'.

בנ"י

[ג] בכ"מ תרומות מוחק ג"כ תיבת חייתה. ותילופה גלם גדלה:

[ד] כן כ"ב שביב הירושלמי. אבל נראה שכוונתו להגיה כמ"ש הר"ש ובדע"ב וכמפרש דהאי כתיב כשני נ"ל לפני ר' חייא והכי נ"ל כתיב ולבהמתך גו' תבואתה לאכול וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה ר"ח בר בא אמר בשתי תבואות כו':

[ה] כתב המפרש הכל מודים בשביעית שאינן מטמאין טומאת אוכלין הואיל ואינו ראוי לאכול בבית לא הוי אוכל גמור עכ"ל. תימא דבעוקצין פ"א ב' אמרו ולענין טומאת אוכלין שאני הואיל וראוי למתקן ע"י אור. ועתוס' שם ד"ה הואיל ובנדה פ"ח ב' ד"ה אם נקח כו'. ונראה לפרש ע"פ הגירסא הכל מודים בשביעית ר"ל אע"ג דבשאר שנים פליגי בפגים מביזיתו אי מטמאין טומאת אוכלין אבל בשביעית גודו דמטמאין. והדר מפרש הכל מודים הקור עץ לכל דבר היינו כמ"ש בבבלי עירובין שם איכא בינייהו בככם. ומסיים הגמרא כאן ועץ אסור לשולקו אלא בגין קדושת שביעית דהלכה עליו פי' אלמא דקדושת שביעית משוי אפי' עץ לאוכל וכ"ש פגים בשביעית דהכל מודים:

שם בירושלמי (י"ב ב') בהדא אליסום דעברית. פי' אליסום הוא יער בלשון יון עי' ערוך: מתקל כיפי. מתקל גוביא. בבבלי כתובות קי"ב א' גרסינן מתקן מתקלם. ופירש"י משוה ומתקן מכשולי העיר. וגם לגירסת מתקל יש לפרש כמו כן. וכפי' הערוך ערך תקל פי' חופר הקרקע ומשוה פניה ועפ"ז עולה יפה לפרש מתקל כיפי ומתקל גוביא היינו משוה ומתקן מכשולי העיר. אבל המפרש פי' כאן כפי' תוס' דשם. ואיך יפורש כזה על מתקל גוביא: שם ה"ח. זיתים משיכניסו א"ר יונה משיכניסו. נראה לפרש דמשנת משיכניסו הוא מפרש לשיניגו והיינו כמ"ש במשנה הקודם שהכניסו רביעית לסאה וכו' הכניסו שליש כו'. וא"כ מפרש למ"ש במתני' וכמה יהא בזית ולא יקצצנו רובע. מיבעי ליה אם רובע מן נץ או רובע מן זיתים א"ר יונה לאי זו נץ שהוא עושה רובע זיתים. ותיבת לאי מפורש בערוך לא בני. כלומר לא בני זה נץ שהוא עושה רובע זיתים. ומ"ש בשנות אלי' לאיזו נץ אלא שעושה רובע זיתים עכ"ל. לא בי הוא לכוון הדברים ככתבן. דאכיל פרוטגמיא. פי' הערוך מאן דאכיל נבואי הראשונים כו':

[א] לפי גרסא זו לא נדע מה נעשה לדברי הרמב"ם בפירושו למ"א פ"ה דדמאי. ז"ל ובנות שוח מין תאני התאנים הלבנים ונותנים פרי משלש שנים לשלש שנים וכ"ה לשון הרע"ב בדמאי ובשביעית ול"ע. אבל הרמב"ם במסכתא שביעית כ' והן עושין פרי שלשה שנים:

[ב] אם נאמר שגמרא ירושלמי מסייע לה במתניתין והרי עמך בטבריא והרי עמכם בצפורין. יתכן שפיר לגרוס אחרי שסיים המשנה אמרו לו לא אמרו אלא בבנות שוח אמר להן והרי עמכם בצפורי אמרו לו וה"ה עמך בטבריא כו'. אבל אם נאמר בירושלמי קאי אתוספתא שהכין כגירסת הספר. דבתוספתא איתא רי"א הפרסאות שביעית שלהן ט' אמרו לו וה"ה אצלך בטבריא כו' ומסיים הירושלמי אמר להן והרי עמכם כו': כתב הרא"ש ותמי' לי במאי פליגי בדבר שיש לעמוד עליו עכ"ל ולדברי ירושלמי זה איך נעמוד עליו אחרי שבאמת בצפורי עושות לשתי שנים ובטבריא לשנה: ותוי"ט כ' לא נתפרש הטעם למה לא אמרו כן בפרסאות כיון שהנטו בשביעית. וכ' ע"ז תו"ח דבירושלמי מפרש הטעם דרק במקצת מקומות עושות לשתי שנים עכ"ל ובאמת אין הכרע בירושלמי אי המקומות שעושות לשנה א' הוי מקצת. אי מקומות

משה

שעושות לשתי שנים הוי מקצת. והנלפ"ד בת"ש תמן תנינן אילן שחנט קודם ר"ה כו'. חרובין שלשולן היא חנטן. מייתי הגמרא הכא למרך בזה הא דמותיב ר"ש קומי ר' יוחנן. ומשני לשולש האי נהגו בחרובין. קסברי דאזלינן בתר חנטה. אלא חרובין שאני דשלשולן הוא חנטן ושלשולן אחרי ר"ה לכן קסברי דמתעשרין להבא. ולא תקשי מבנות שוח דאזלינן בתר חנטה. וגם הא דאמר ר' יסא הביא שליש לפני ר"ה כו'. נראה שהוא ג"כ בא למרך האי דמותיב ר"ש הנ"ל. כלומר שפיר נהגו כר' נחמיה דלא אזלינן בתר חנטה. ולא דאזלינן בתר לקיטה. אלא בתר הבאת שליש. ולא קשיא מבנות שוח. דהן עושות לשלש שנים וקי"ל לחז"ל דאותן שנגמרים בשניה. הביאו שליש בשביעית. לכן שביעית שלהן שניה. ומ"ש אלא מן הדא דר"י ורשב"ל. כלומר מוכיח סברתו דאזלינן בתר שליש מפלוגתא דרשב"ל על ר' יוחנן. ועפ"ז יפרש הא דבעי ר' בין מעתה שליש הראשון לשעבר שליש השני להבא. פי' מדוע בבנות שוח שהן עושות לשלש שנים. הרי שלא גדל בשביעית ר"ל שליש הראשון. תאמר לשעבר ר"ל שביעית שלהן שניה. שליש השני ר"ל בפרסאות שהן עושות לשתי שנים. הרי ע"כ גדל גם שליש השני בשביעית ואת אמרת להבא. ר"ל אין שביעית שלהן במוצאי שביעית. ומשני א"ל שליש הראשון קשה לבא מכיון שהוא בא מיד הוא גדל. ר"ל הפרסאות אע"פ שהן עושות לשתי שנים. אינו אלא שליש הראשון קשה לבא ושוהא כל כך אבל מכוון שבא שליש הראשון מיד הוא גדל. וכשתראהו גדל במוצאי שביעית תדע שהביא שליש ג"כ במוצאי שביעית. אלא בבנות שוח הוא דקי"ל דגם שליש השני שוהא שנה וכן השלישי שוהא שנה. ומ"ש במתני' לא אמרו אלא בבנות שוח. והפסר שלזה כיון הרא"ש שכ' וחכמים סברי עיקר גדולתן בשנה האחרונה כו'. ויתכן לפ"ז גי' הא"ז הגאון זצוק"ל להקדים האי מעתה שליש הראשון סמוך לבא דאמר אלא מן הדא ר"י ורשב"ל. ובמה שהגיה לכאן חנט שליש קודם ט"ו בשבט. נראה לפרש דגם ר' יעקב בר אחא מתרץ לבא דמותיב רשב"ל לר"י. והכי קאמר לעולם בתר חנטה אזלינן ולעולם שנתו ט"ו בשבט. אלא כמו דאמרינן לעיל בחרובין שלשולן הוא חנטן ולא החנטה הנראה לעין. כן בכל האילנות לא חשבינן מן החנטה הנראה. אלא חשבינן חנטה האמיתית הוא שליש זמן גידולו. ור"ל מזמן נאת העלין ועד זמן גמר הפרי. לא מהן שליש הזמן ואז הוא גמר חנטה האמיתית. וזהו שאמר חנט שליש. כלומר חנט אינו אלא כשהוא שליש גידולו. ואתיא שפיר הא דאמר ר' נחמי' בד"א באילן שהוא עושה שתי גרנות בשנה. כלומר וגורן הראשון שמקדים לקיטתו ע"כ הקדים ג"כ חניטתו קודם ט"ו בשבט. אבל באילן שהוא עושה גורן א' בשנה. הרי איחר זמן לקיטתו ע"כ איחר חנטתו האמיתית. וזהו שאמר אע"פ שחנטו קודם לזמן הזה ה"ה כלעתיד לבא. ר"ל ע"כ אינו חנטה האמיתית. לכן לא תקשי מבנות שוח. כיון שעושות לשלש שנים. הוי חנטה האמיתית שנה האחרונה שהוא שליש הזמן. ולענין קדושת שביעית אין חילוק בין חנט קודם ט"ו בשבט או אחר ט"ו בשבט אלא כל שחנט שליש בשביעית אפי' ער"ה שמינית ה"ה למעבר וכן כתב הרמב"ם פ"ד הש"ז אם באו לעונת המעשרות קודם ר"ה שמינית. אלא בפירושו כ' כשיזדמן להם שיתחילו להנץ בשנת שביעית:

(ג) כתב תוי"ט ד"ה לוף כו' ולפמ"ש כו' דכל הספיחים אסורים באכילה יש לפרש כו' עכ"ל וכאן מבואר דמתני' עד לא גזרו על הספיחים. ע"כ שלא פירשו כפירושו:

כתב יד א'

נוף פקח יש ביעור וא"כ הוי העלין עם העיקר ועיקר אין לו ביעור ואעפ"כ יש לעלין ביעור שמעינן דבר שיש לו ביעור כו': ר' יוסי פתר לה מתניתא. פי' דמוקי פלוגתייהו דר"א ור' יהושע דמתני' בהכי דהיינו שנטע לפני ר"ה השביעית דהיינו כמה שנים לפני ר"ה השביעית: ועשה ביצים לפני ר"ה השביעית ודכם לפני ר"ה השביעית. פי' שדכן את העלין שלא יגדלו לפני ר"ה: אין תימר דיכון אין כעוקר כולו לעניים. דגידולו איסור אוסרין אף את ההיתר: ואין תימר דיכון כעוקר כו'. והוו כאלו שנעקרו לפני ר"ה השביעית וא"כ אינן נאסרין מחמת הגידולין שגדלו בשביעית ולא הוי כולו לעניים: אלא יעשה חשבון עם העניים. מה שגדלו לפני שביעית לבעה"ב ומה שגדלו בשביעית לעניים והשתא ר"א סבר דיכון כעוקר לפיכך יעשה חשבון ור' יהושע סבר אין דיכון כעוקר והוי כולו לעניים לפיכך אין לעניים עמו חשבון אלא יטלו את כולו: וה"ג אין תימר דיכון אין כעוקר הוי כולו לעניים ואין תימר דיכון כעוקר אין כולו לעניים אלא יעשה חשבון עם העניים ומספק מיותר: ר' חזקיה פתר. פי' לפלוגתייהו דר"א ור"י דמתני': בשנטעו ערב ר"ה שביעית ועשה ביצים בשביעית ודיכון בסוף שביעית ועקרו אחר שביעית. פי' אחר כמה שנים: אין תימר דיכון אין כעוקר כולו לבעה"ב. פי' דגידולו היתר מעלין את האיסור: ואין תימר דיכון כעוקר. א"כ הוי כאילו נעקרו בסוף שביעית ואין הגידולין של היתר מעלין אותם: א"כ אין כולו לבעה"ב ויעשה עם העניים חשבון. וה"פ ר"א סבר דיכון כעוקר וא"כ מה שגדלו בשביעית אסור ומה שגדלו אחר שביעית מותר לפיכך יעשה חשבון כו' ור' יהושע סבר אין דיכון כעוקר וא"כ הגידולין שגדלו אחר שביעית העלו את האיסור לפיכך אין לעניים עמו חשבון אלא כולו לבעה"ב: וה"ג אין תימר אין דיכון כעוקר כולו לבעה"ב לפיכך אין לעניים עמו חשבון ואין תימר דיכון כעוקר אין כולו לבעה"ב לפיכך יעשה חשבון כו': והשתא מפרש איך יהיה החשבון. עשה בארץ כו': ר' יוסי פתר מתני' לפני ר"ה שביעית. פי' כגון שזרע לפני ר"ה השביעית וא"כ אותן השלש שנים היו ג"כ לפני ר"ה: ר' חזקיה פתר מתני' ער"ה שביעית. פי' שנטע ערב ר"ה כו' וא"כ אותן השנים היו אחר ר"ה שביעית: אף בשאר (ע"ב) שני שבוע כן. פי' אם ג"כ נחלקו ר"א ור' יהושע אם דיכון כעוקר בשאר שני שבוע כו': אינו מדכנו. פי' שאם הוא מדכנו לא יעלו הגידולין שגדלו בשנה שלישית את הגידולין של שנה שנייה להיותן מתעשרין מעשר עני: ואינו מונע מהן מים. פי' באותן שאם ימנע יהיו מתעשרין לשעבר כמו בצלים הסריסין ונמצא מפסיד את העניים: בשביל שיהא מעשר. פי' מעשר שני: היתה שלישית כו'. אלמא דלא סברי דדיכון כעוקר: ומשני שעקרן. פי' אינו מדכנן בלבד אלא שעקרן ג"כ עד שלא צמחו פי' בשנה השלישית וא"כ שתלן דודאי לכ"ע אין הגידולין מעלין כו': קטינאי. פי' של קיץ: ה"ג לחרוש יחפור לנבש יעקר: ה"נ גזרו על הירק ולא גזרו על הלוף: בטמון אנן קיימין. פי' דאינו מתיר ר' יהודה לאכול ירק במוצאי שביעית אלא בטמון וא"כ בשביעית גזרינן שלא יבוא מן המשומר אבל במוצאי שביעית כולי האי לא גזרינן:

כתב יד ב'

שנים כו': ר' יוסי פתר לה מתני' לפני ר"ה שביעית. פי' שזרע ג' שנים לפני ר"ה שביעית: ור' חזקיה פתר מתני' ער"ה שביעית. כלומר ואותן השנים היו אחר שביעית: אף בשאר שני שבוע כן. מבעי ליה. אם בשאר שני שבוע נחלקו ג"כ ר"א ור"י בדין דיכון כעיקור או לא (ח): (ע"ב) אינו מדכנו. שאם ידכנן לא יעלו הגידולין של שלישית לשניה. ונמצא מפסיד מעשר עני: ואינו מונע מהן מים. היינו באותן הדברים שאם מונע מהן מים מתעשרין לשעבר כמו בצלים הסריסים וכו': בשביל שיהא מעשר. ר"ל מעשר שני ונמצא שהוא מפסיד מעשר עני: תפתר שעקרן עד שלא צמחו. כלומר האי מדכנו ר"ל שעקרו לגמרי עד שלא צמחו בשנה השלישית ואה"כ שתלן דאז לכ"ע אין הגדולין מעלין: בטמון אנן קיימינן. דר' יהודה לא התיר לאכול ירק במוצאי שביעית אלא מן הטמון אלא דבשביעית גזרינן שמא יביא מן המשומר אבל במוצאי שביעית לא גזרינן כולי האי:

(דף מ"ו ע"א) **הלכה ג** אדרא דאילן חכימא. ניכר העורות של יין. אבל ר' ינאי סבר הכדים בעצמם ניכרים בלתי העורות: אפי' הקונה מן הא"י. היינו שהמוכר הוא מא"י אין לחוש אם קונה בחו"ל: ואפי' יסבור כב"ה. ר"ל אפי' רב מודה גבי שביעית דיכול לומר לשחיטה מכרתי אבל גבי נגחן אינו ראוי לשחיטה. דאינו יכול להשהותו ליום שדרך להשהות לפני שחיטה לכן הוי מקח טעות: לית אורחא דבר נש מיכום תורא רדיא. דכל שהוא ראוי לחרישה אינו שוחטו אלא הוא קונה לחרישה לכ בשביעית אסיר. אבל נגחן שאינו ראוי לחרישה שפיר יכול למימר לשחיטה מכרתיו: כ"ש במשבירה. לפי שילא מרשותו:

(שם ע"ב) **הלכה ד** כן מה דלא תנינן בגיטין. דהתם קחשיב כל אלו שתקנו מפני דרכי שלום: כאן להולין כאן לתרומה. מתני' דקתני בוררת מיירי בחולין דאינו אלא חשש משום מעשר ורוב ע"ה מעשרין. והא דתנינן בנחתום מיירי בתרומה דאסיר לגרום טומאה: כאן בלותת. הא דתמן תנינן איירי בלותת: וכאן בשאינו לותת. מתני' איירי בשאינו לותת ולא הוכשר. ואין כאן אלא חשש מעשר דרוב ע"ה כו': מתניתא מסייעא. דעל השתא מיירי בשלא הוכשר: ר' חייא ור' אימי כו'. קאי אמחזיקים ידי גוים:

שלש ארצות פרק ששי

(דף מ"ו ע"ב) **הלכה א** משגלו יהו חייבין. בשמות אליהו פירש. יהו חייבים במצות התלויות בארץ כמו אותן המצות שאינן נוהג (נ"ל דצ"ל תלויות) בארץ. נוהג אף משגלו אף מצות התלויות בארץ יהא נוהג משגלו. ואנן אמרינן לא קדשה לע"ל: ומשני כתיב ויעשו כו': הקיש ביאתן בימי עזרא. וילפינן מהקישא מה ביאתן בימי יהושע פטורין היו כן ביאתן בימי עזרא פטורין היו. אבל מה שאח"כ נתחייבו בימי עזרא

(דף מ"ו ע"א) **הלכה ג** וחש לומר שמא החליף. פי' במה יקח גם אותן של שמן וימלא בהן יין: ומשני אדרא דאילין חכימא. פי' עורות של יין ניכרים דר' יונה אמר דהכדים גופא ניכרים והוא מפרש דהכדים אינם ניכרים רק העורות: ה"ג אפי' הקונה מן הא"י. פי' אפי' אותו שקונה אותם הוא מן הארץ אם הוא קונה בחו"ל אין לחוש לסרסור שהוא קונה למכור לאחרים: ואפי' יסבור כב"ה לית אורחיה משתחיט מיד אלא מעתהא תלתין יומין ואותן תלתין יומין לאו מקח טעות. פי' דרב מודה דיכול לומר לשחיטה מכרתי כמו גבי שביעית אבל כאן אפי' לשחיטה אינו ראוי כיון דאינו יכול להשהות אותו שלשים יום לפני השחיטה משו"ה הוי מקח טעות נרב: לית אורחיה דבר נש מיכום תורא דרדיא. היכא שיכול לחרוש עמו בודאי הוא קונה אותו לחרישה ומשו"ה אסור בשביעית אבל כאן שאינו יכול לחרוש עמו מפני שהוא נגחן סבר דיכול לומר לשחיטה מכרתי לך כו': כ"ש במשבירה לו. פי' שילא מרשותו:

(שם) **הלכה ד** וסתמו לאו כפירושו הוא. פי' כיון שאינו מיוחד אלא לאיסור: ה"ג א"ל אני אומר. פי' דיכול לעשות בו דבר של היתר: ה"ג במקום שזורעין ואוכלין או במקום שאוכלין ואין זורעין. פי' מה שאינו יכול לסייע לו: (ע"ב) אין תימר כו' לוקח מן הסירקי מותר אין תימר שאוכלין ואין זורעין. פי' ואפ"ה קנסו: ראו אותו לוקח מן הסירקי אסור: על כל פרקא איתאמרת. פי' האי מפני דרכי שלום: מן מה דלא תנינן בגיטין. פי' דקא חשיב התם מה שתקנו מפני דרכי שלום: כאן לחולין. פי' מתני' דקתני בוררת בחולין דאינו אלא חשש מעשר ורוב ע"ה מעשרין הן ונחתום איירי בתרומה דאסור לטמאות אותה כו': ואח"כ מתרץ כאן בלותת [כאן באינו לותת]. פי' מתני' איירי באינו לותת שעדיין לא הוכשר דאינו אלא חשש מעשר ורוב ע"ה כו' וכאן איירי בלותת ויש חשש מה שגורם טומאה לחלה: ומייתי ראיה מן אבל משתטיל מים כו' משמע דעד השתא איירי בלא הוכשר ודו"ק: וכולן לא אמרו כו' מיותר: ר"ח ור' אמי כו' אמחזיקין ידי גוים קאי: הדרן עלך פרק בנות שוח

שלש ארצות פרק ששי

(דף מ"ו ע"ב) **הלכה א** ועדיין עד יכול מיותר: וחרה אף ה' בכם כו'. פי' וכתיב בתריה ואבדתם מהרה דהיינו שילכו לחו"ל ואעפ"כ ושמתם את דברי אלה כו': מעתה משגלו יהו פטורין. פי' מעתה הוא מסיק למילתי' כיון דילפת מבארץ שאיתן המצוות התלויות בארץ אינן נוהגות אלא בארץ א"כ משגלו יהיו פטורין אף אותן היושבים בארץ דכבר בטלה קדושת הארץ: ומייתי ראיה על זה מדכתיב ויעשו כו': הקיש ביאתן בימי עזרא כו'. פי' דמהקישא ילפינן דמה ביאתן בימי יהושע

הגהות הגר"א

דיכון כעוקר כולו לבעה"ב לפיכך אין לעניים עמו חשבון אין תימר דיכון כעוקר אין כולו לבעה"ב לפיכך יעשה חשבון עם העניים כצ"ל. ומוחק תיבות אין לעניים עמו חשבון: (ע"ב) לחרוש יחפור לנבש יעקור [ה]: ושם גורס מ"ט דרבנן גזרו על הירק ולא גזרו על הלוף. ומוחק תיבות גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק [ו]:

(דף מ"ו ע"א) ה"ג אפי' הקונה מן הארץ כצ"ל. ולא גרים מן הקונה בארץ [ז]: רב כב"ש ושמואל כב"ה. כהפ פעמים מוחק א' מהן: לית אורחא דבר נש משתהיט מיד אלא משתהי תלתין יומין ואותן תלתין יומין לא מקח טעות כן צריך להיות: הלכה ד א"ל אני אומר נפה לספור כן צריך להיות: או במקום שאוכלין ואין זורעין כן צריך להיות. ולא גרים שזורעין ולא אוכלין: (ע"ב) ראו אותו לוקח מן הסרקי מותר אין תימר במקום שאוכלין ואין זורעין ראו אותו לוקח מן הסרקי אסור [ט] כצ"ל. ולא גורס כגירסא זו ראו אותו לוקח מן הסרקי אסור אין תימר במקום שזורעין ואין אוכלין ראו אותו לוקח מן הסרקי מותר: מוחק תיבות וכולן שאמרו מפני דרכי שלום:

פ"ו (דף מ"ו ע"ב) ה"א עדיין אנו אומרים מצות שהן תלויות בארץ אינו נוהגות אלא בארץ כולו מחק: מעתה משגלו יהו חייבין כצ"ל. ומוחק תיבת פטורין: מה ירושת אבותיך פטורים היו ונתחייבו אף אתם פטורים הייתם ונתחייבתם והטיבך והרבך מאבותיך אבותיכם לא הי' עליהם עול מלכות כצ"ל:

נ"ל

בנ"י

שם בירושלמי (י"ד ע"ב) וכן בצלים הקילוסים. קטינאי. נוסא פיות מפרשים הקלוסים. הגלע"ד קילוסים מלבון קלס. וזה שמפרש הירושלמי קטינאי. והוא כמ"ש [בתוספתא מעשרות סוף פ"ג] רי"א אף הקוטנין של מטה מהן ופרושו קטני זנב. ועיין בערוך ערך קטון:

[ה] כזה מצאתי בתוך הביאור. ולא פירש אם כזה הגיה. או שהוא פירוש. והגיה הירושלמי לא נמצא הג"ה זו:

[ו] כזה הוא מוגה הגיה הירושלמי. ודע לך על הא דר"ב הירק ולא על לוף. קו נטוי עליה למחקו. ובתוך החיבור איתא ז"ל ה"ג גזרו על הירק ולא גזרו על הלוף. והם ליתא גירסא מ"ט דרבנן. ובשמות אליהו איתא ז"ל ירושלמי מ"ט דרבנן גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק מ"ט דר"י בטמון אנן אמרין. (והגכלאה בצ"ל מטמון אנן אמרין). מעתה אפי' בשביעית יהא מותר. שלא ילך ויבא מן האיסור ויאמר מן הטמון הבאתי כצ"ל פי' דמקשה דרבנן ס"ל בכאן דבעינן שירבה החדש ובמשנה ד' פ"ו ס"ל דאם עשה הבכיר הותר האפיל ולא בעינן שירבה דוקא ומתרץ דשאני לוף דבר שדרכו להתקיים לכך גזרינן דילניע בשביעית ולאחר שביעית ובירק שאין דרכו להתקיים לא גזרינן ואח"כ הקשה מ"ט דר"י ומשני דתלינן דמטמין מערב שביעית הם ואח"כ הקשה דלפ"ז אפי' בשביעית יהא מותר עכ"ל בשמות אלי': מזה נראה שהלה לסגיה מ"ט דר"י גזרו על הירק ולא גזרו על הלוף. ובמהדורא בתרא הגיה מ"ט דרבנן גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק ואח"כ מ"ט דר"י וכו' אלא שהמעתיק השמיט כב"ה מ"ט דר"י:

[ז] עתוי"ט בכתב ואני תמה על הרמב"ם שהשמיט לבבא זו בפ"ח מה' שמיטה עכ"ל. המעיין כואה דבפ"ח מיירי הרמב"ם מדין המוכר ואפס מקום לו כאן לדין זה. שפירשו הר"ש הרע"ב ואם הביא יותר קאי על הקונה. אבל בפ"ד הלכה כ"ד שם מיירי מדין הקונה [שם באמת הביא בבא זו] אח"כ ראיתי קושיא זו במשנה למלך. ישאתי לתמוה התמלאות על הגאון בעל תוי"ט. דמייתי דברי המפרש שפירש על המוכר והיינו דלא כר"ש ור"ע. ועי"כ שהוא מפרש כן על דעת הרמב"ם. אם לפ"ז תימה על הרמב"ם שהשמיט לבבא זו בפ"ח מהל' שמיטה, וזה שמפרש והתר בפ"ח

משה

ולא אמר סתם שהשמיט לבבא זו. ועוד בתוי"ט שם ומוכר לעכו"ם לשון הרמב"ם תיקן דברי זאת המשנה מוכר לעכו"ם בארץ יתר מכן ולישראל בח"ל מפי הי"ל להתוי"ט להביא הדברים ככתבן כאן בירושלמי מוכר לגוי בארץ ואפי' יותר מכאן ולישראל בח"ל כו'. אבל על הרמב"ם לא קשה שאין דרכו להביא מהיכן העתיק את דבריו. ובמשנה ח' וכולן בפירוש אסורין כתב תוי"ט קשה מאי קמ"ל ואפשר דקמ"ל אף בדבר שאין סתמו עומד לכך ולא נימא הא ודאי קמבקר עכ"ל. הנה תלה תניא בדלא תניא במתניתין דבר שאין סתמו עומד לכך ועוד אם כדבריו ה"ל להרמב"ם בהלכותיו לפרש כדרכו. וכולן בפירוש אסור אף לדבר שאין סתמו עומד לכך. אפס נסתר הרמב"ם מקושיא זאת ופירש שהאיסור למכור הוא משום ולפני עור ר"ל מי שסגרה עיניו התאוה כו' [והובא בתוי"ט מ"ו]. אבל למי שאינו חשוד ולא סגרה עיניו התאוה מותר למכור אפי' דבר שמלאכתו מיוחדת לדבר האסור. וה"א דמותר למכור לו כולן בפירוש. בפיר קמ"ל דכולן בפירוש אסור. וכדברינו מפורש בירושלמי ז"ל כיני מתני' שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית למי שחשוד. סתמן מהו כו'. וכתב שמפרש דמ"ש כלים המיוחדין לאיסור. לפתמן ב"א. או כלים העומדים לאיסור ולהיתר ולחשוד. ומפורש בהלכות מדין היולך מוכר ואינך היינו למכור סתם למי שאינו חשוד אפי' דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה. ותוי"ט כתב בשם ע"ח דקמ"ל דלא נימא הואיל וא"ח מכים עצמו רשע דכך היתול א"נ כן עכ"ל ובאמת האי כללא דא"ח משים עצמו רשע. לא אמרו אלא שלא להאמין לו בכדי לפסול או לאסור או להפסיד לאחרים. אבל אנפשיה אדרבה אמרינן משוי אנפשי' חד"א. וכאן הוא על עצמו משוי חד"א למכור לו כלים.

(ח) לפי פירושו זה הכרחה כי גם הוא מוחק כאן. לוף של ערב שביעית כו':

[ט] לדעת כי הביא הירושלמי אינו מגיה כ"א כזה לוקח מן הסרקי מותר אין תימר במקום שאוכלין ואין זורעין ראו אותו לוקח מן הסרקי מותר. ומדעתי כתבתי אסור:

בבבלי

כתב יד א'

יהושע פטורין היו ואח"כ נתחייבו כן בימי עזרא פטורין היו אבל מה שאח"כ נתחייבו לא ילפינן מהקישא. והא דקאמר אף בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו משמע דנתחייבו היינו שרואין עכשיו שנוהגין אותם בחיוב: ולהכי בעי אח"כ ממה נתחייבו ואמר ר' יוסי בר חנינא מדברי תורה נתחייבו. ומייתי ראיה מהקישא דאשר ירשו אבותיך ירשתם דכמו דירושת אבותיך אח"כ נתחייבו אף ירושתך אח"כ נתחייבו: ה"ג והיטבך והרבך מאבותיך א והיכם לא היה עליהם עול מלכות כו': (דף ט"ז ע"א) ה"ג ר"א אומר מאליהן קבלו עליהן כו' וה"ג מה מקיים ר"א אשר ירשו אבותיך וירשתה. פי' הא מהקישא היכא למילף כמו דאח"כ נתחייבו כמו ירושת אבותיך: ומשני פתר לה לע"ל. פי' דלע"ל יתחייבו דבר תורה: ומייתי ראיה דאיירי בלע"ל דא"ר חלבו כו' והיטבך והרבך מאביתיך אבותיך ירשו ארץ של שבעה עממין ואתם עתידים לירש ארץ כו'. אלמא דא ירי בלעתיד לבא: א"ל מה אתון לתין כו'. פי' הרי אתם מכשירין ונוח לקבל טומאה אלמא שהיו נוהגין לאכול שם חולין בטהרה אלמא דיש בה מא"י נמי: ה"ג שאין מכשירין ואנן שלקין ביעין ולתין כו': ה"ג בריה דפלן לא הוה אבוך כהן: נמנו על אויר אשקלון וטיהרוה. פי' משום ארץ העמים דסברי שהיא מא"י: (ע"ב) וטובלין ואוכלין בתרומתינו. אלמא משום דרגילין כהנים לילך לשם שהיא מארץ ישראל והא דצריך לטבול לערב לאכול בתרומה היינו משום ליגורי כותים שהיו כתזין עליכן: למחר נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות. פי' משום דסברי שהיא מכבוש ראשון שפטר מטום ארץ העמים ופטור מן המעשרות: מסתמך על בן הקפר. פי' שהיה סומך עליו: אתמול אני הוא שטהרתי. פי' אלמא דסברי שהיא מא"י: ועכשיו אני פוטרה. אלמא שהיא מחו"ל. ואיני רוצה לפטור מספק שמא היא מכבוש ראשון דשמא נתכבשה מד"ת והאיך אני פוטרה מד"ת. אימתי היא טמאה משום מדור הגוים. פי' דבחו"ל לא גזרו על מדור הכותים שיהא טמא משום אוהל אלא משום ארץ העמים וכפקא מינה לענין שמותר לילך הכהן לדון שם ולישא אשה ובא"י טמאו מדורת הכותים והשתא כשטהרו אויר אשקלון חזרה להיות כשאר א"י לענין שיהא מדורות הכותים טמא בהן ואמרי' בגמ' דמדורת הכותי אינו טמא אלא לאחר שיכנס הכותי ארבעים יום; והשתא מפרש אימתי היא טמאה א"ר מנא כו': מן מה דתני גניא דאשקלון הדא אמרת אשקלון בלחוץ. פי' מדחשיב גבי תחומי ארץ ישראל גניא דאשקלון ולא חשיב אשקלון עצמה אלמא דאשקלון כלחוץ ולענין מאי הא תנינן דטהרוה לילך לשם אלא ודאי לענין לפוטרה מן המעשרות: א"ל ובי צור אינו אסור לילך שם כו'. פי' דהוה ילפינן מצור דהא צור אסור לילך שם ואפ"ה הקונה שם חייב: דלא תסבור כימר אף הבא כן. פי' דהכא הכא אפי' לילך מותר וא"כ כ"ש שהקונה שם חייב: לפום כן כו': את עזה ואת גבולה את אשקלון ואת גבולה כו'. ובכבוש שני כתיב וישב בארץ יהודה משמע דבכל ארץ יהודה ישבו אלמא דאשקלון הוי אף בכבוש שני וא"כ קשה למה פטרו מן המעשרות: ומשני לית עזה כו'. פי' אין אותן עזה ואשקלון הכתובים דתרי עזה הוו: מפני מה לא גזרו על אותו הרוח שבגרדיקי. פי' טומאת ארץ העמים: ומשני שנויה רע. ובלא"ה לא ינאו לדור שם: והרי עזה נויה יפה. פי' ואפ"ה לא גזרו: ומשני א"ל פשפשה. פי' שאפשר שנויה רע: שנהגו בהן היתר מימי יהושע כו'. פי' שהיו מתירין לכהנים לילך לשם דסברי שהיא מא"י: ומקשי מעתה לא יחושו כהנים על הלתן. פי' מפני מה אין אוכלין שם הלתן הלא היא א"י: ומשני לא בגין מילתא דאת אמרת. פי' לא משום הכי אסור לכהנים לאכול החלה משום שהיא ח"ל: אלא משום דלא הלטתין מלכותא בידא. דלא כבשו יפה ולא שמים כבוש לענין שיהא מותר לאכול שם החלה: (דף י"ז ע"א) ה"ג איני יודע אטרח עלי' דר' יוחנן כו' עד תבוא בשלום וה"כ גרסינן א"ר שמואל על לר' יוחנן וא"כ גרסינן שמע ר"א כו': ה"נ שאיל ליה הדא ומגיב ליה הדא: אשכח תני סמוך לעמון ומואב שתי ארצות כו'. ופשיטא דמעמון ומואב נופא חייב במעשרות: חמי חד בבלייא. פי' עני א' שהיה מבבל אבל היום הוא מא"י: א"ל מבבל לבבל. פי' ולא מא"י לבבל: הדא הקונה שם אינו מתחייב. פי' בבוצרה דהוי כחו"ל מדאסר לילך לשם מא"י: ודאי ובי צור אינו אסור לילך שם. פי' מארץ ישראל הלא ודאי אסיר: והקונה שם אינו מתחייב בתמיה: סבר ר"י עד ר' יצחק פ"ם וכנ"ל סבר ר"ל את בצר במדבר. פי' דסבר הא דכתיב את בצר במדבר שהיא מא"י היינו בוצרה ולכך הותר לילך שם מא"י: שאל לר' יוחנן וא"ל בצר לאו בוצרה. פי' דבוצרה מחוץ לארץ: א"ר מנא עד א"ר יוסי נ"ל נמשה אהר ארצו חולין לפניך כו'. וה"פ דר"ל שאל לר' חנינא הקונה מעמון ומואב מהו. פי' אם חייב במעשרות או לא: ומקשי ר' מנא לית עמון ומואב דמשה. פי' מאי תבעי לך הא ודאי היא מא"י שטהרו משה כבשן: ושני היינו אם טהרה מיד סיחון או לא: וע"ז מקשי לית עמון ומואב דר"א בן עזריה כו'. פי' הא ודאי לא טהרה מיד סיחון ולא הוי כארץ ישראל מפיס שכבשם משה דהא א"ר אליעזר עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וא"כ לפי זה ודאי אינו חייב אלא מדרבנן ועמד בקושיא: ר' חונה בעי משרי ההן יבלונה. פי' שהיה רוצה להתיר בסוריא אותן השדות שהיו של עכו"ם וישראלים אריסין לעבוד בשביעית דסבר אף של ישראל כיון שהגוף של גוי והישראל אינו אלא לפי שעה א"כ הוי כמו שדות גוים ובסור א קיימינן דיש קנין: תרין אלפין דשנין ע"ם וכנ"ל (שהן) [שנין ולא דשנין] באריסות פי' לעולם וא"כ הוי הישראל אריס עולם ולכך אסור לעבוד בסוריא אפי' בשדות ישראל שהיו בסוריא: ופטור מן המעשרות אעפ"כ [מפני] שהשדה היא של גוי: מקלפריא ועד ים אוקיינוס כו' ע"ם וכנ"ל מקלפריא ועד ים אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס מהו ולפנים כו':

(שם) הלכה ב אפי' בתלוש יהא אסור תיבת יהא מיותר פי' דסבר שאין חילוק

בין פס הגוי בין עס הישראל ולכך פשיט לאיסור

כתב יד ב'

עזרא לא ילפינן מהקישא. אלא שאנחנו רואין נוהגין בחיוב. וזה דבעי ממה נתחייבו: ואריב"ח מד"ת נתחייבו. ומייתי ע"ז הקישא מאשר ירשו אבותיך וירשתה מה ירושת אבותיך נתחייבו אף ירושתך נתחייבו: (דף ט"ז ע"א) רא"א מאיליהן קבלו עליהם. משום דיהושע נצטוה לקדש כל גבולי א"י. אבל בימי עזרא לא נצטוו לקדש כל הגבולים. ולא קדשו אלא מה שרצו כמ"ש הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. ז"ש ר' אליעזר דמאיליהן קבלו. אבל ודאי קדושת עזרא מדאורייתא קדש. ור"י ס"ל מדאורייתא נצטוו בימי עזרא כדרך שנצטוה יהושע. וכ"מ אם קדשו במצות השם נוהגת אף בזה"ז. אבל לר"א בטלה בזה"ז. דמסתמא לא הי' בלבם לקדש אלא בזמן המקדש קיים הואיל והדבר תלוי בדעתם. ומ"ש (א) בכמה מקומות קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל היינו לענין בהמ"ק אבל קדושת הארץ בטלה: מה מקיים ר"א אשר ירשו אבותיך וירשתה. הא הקישא הוא להתחייב כמו ירושת אבותיך. ומשני פתר לה לע"ל. ר"ל דלע"ל יתחייבו דבר תורה. ומייתי ראי' דמיירי בלע"ל א"ר חלבו כו': המהלך מעכו לכזיב כו'. בשנ"א האריך לפרש גבולותיה. וז"ל שם על המשנה: מא"י עד כזיב לא נאכל ולא נעבד כו'. פירוש מכזיב ועד הנהר ועד אמנה והלכתן על הים המערבי של א"י הם וקצה גבול מערבית דרומית הוא נחל מצרים וקצה גבול צפונית מערבית הוא אמנה והוא הר ההר וכזיב היה ג"כ לרוח מערבית אלא שסמוך למעלה בייחס לצד צפון ולכן אמר כאן מכזיב ועד הנהר ר"ל לצד מערבית דרומית וכן מכזיב לצד צפונית מערבית עד אמנה נאכל ולא נעבד ר"ל דאין מחויב לאכול בקדושת שביעית אבל לא נעבד היא עבודת קרקע. וז"ל הירושלמי כיני מתני' מכזיב עד הנהר מכזיב עד אמנה תני איזה הוא ארץ איזהו הוא ח"ל כל שהוא משופע מטורי אמנה ולפנים א"י ומטורי אמנה ולחוץ ח"ל. ודלא כהר"ש וש"מ שפרשו דכזיב ועכו היה לרוח מזרחית של א"י. וכן רמ"י ז"ל מפרש כן בגיטין ודחקו כולם משום דאיתא בגיטין דף ז' ב' ורמינהו כו' היה מהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים ע"ש. אבל באמת דע"ש הוא וכנ"ל מימינו למזרח הדרך טהורה משום כו' וכן איתא בירושלמי ובתוספתא והביאו הר"ש ג"כ התוספתא במסכת אהלות בסופו ע"ש אלא כמ"ש דהוא ברוח מערבית דרומית (וכמ"ש תוספות א' ל"א) אשר כו' עכו ואת אכזיב ותלקו של אשר היה במערב והכלל בזה דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא ומ"מ לענין עבודה החמירו דלא נעבד ודוקא במחובר אבל בתלוש עושין. [עד כאן לשון השנות אליהו]: מה אתון לתין. הרי מכשירין אתם לקבל טומאה. אלמא שנהגו לאכול חולין בטהרה: וטהרוהו. היינו מטומאת ארץ העמים דסבר שהוא מא"י: יורדין היינו כו'. ומדהותר לכהנים לילך שם אלמא שהיא א"י והא דטובלים הוא מפני ליגורי עכו"ם: (ע"ב) נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות. דסברי שהוא כבוש ראשון ושהוא משום ארץ העמים וגם פטור מן מעשרות: אימתי היא טמאה משום מדור הגוים. היינו בחו"ל גזרו טומאה על הארץ. ועל האהלים לא גזרו טומאת מדור הגוים. וכ"מ שיהא כהן מותר לילך לשם לדון ולשא אשה. ובא"י גזרו טומאה על מדור הגוים. ומעתה כשטהרו אשקלון מטומאת ארץ העמים חזרה לטומאת מדור הגוים. ומדור הגוים אינו אלא כשישהא הכותי במדור ארבעים יום. וכשחזרה הגזירה על אשקלון לטומאת מדור הגוים אימתי היא טמאה כו' ואמר משתשהא הגזירה מ' יום: הדא אמרת אשקלון בלחוץ. כלומר ולא לענין טומאת הארץ הא תנינן לעיל שטהרוהו. אלא ע"כ שפטורה מן המעשרות ואמאי צריכו למנות עליה לפוטרה מן המעשרות. ומשני א"ל ובי צור כו' ולהכי צריכי למימני ולפוטרה דלא תימא נילף מצור. מה צור דאסור לילך לשם ואפ"ה מתחייב במעשר כ"ש אשקלון דמותר לילך לשם פשיטא שחייבת: את אשקלון ואת גבולה. אלמא דאשקלון מכיבוש יהודא ובכיבוש השני כתיב וישב בארץ יהודה משמע דישבו בכל ארץ יהודה. ומשני ליתי עזה וליתי אשקלון. ר"ל אינו אותה עזה ואותה אשקלון דכתיב בקרא. אלא תרי [עזה הוי ותרי] אשקלון הוי: והרי עזה נויה יפה א"ל פשפשה. ר"ל אפשר שנויה רע (ב): שנהגו בהן היתר. ר"ל היתר לכהנים לילך לשם דסברי שהיא מא"י: לא יחושו הכהנים על חלתן. אם היא מא"י למה אין הכהנים אוכלין שם חלתן. ומשני לא בגין דא. כלומר לא משום שהיא חו"ל השמו הכהנים על חלתן. אלא משום דלא הלטתין מלכותא בידיה. ר"ל דלא כיבש יפה ולא שמי' כיבוש לענין היתר אכילת חלה: (דף י"ז ע"א) חמי חד בבליא. בבלי א' שהוא בא"י: א"ל מבבל לבבל. ר"ל אבל לא מא"י לבבל: הדא אמרה הקונה שם אינו מתחייב. מדאסר לילך מא"י לבוצרה: סבר רשב"ל כימר את בצר במדבר: כלומר הא דהותר לצאת מא"י לבוצרה משום דסבר בצר הכתוב בגבולי א"י היא בוצרה: לית עמון ומואב דמשה. כלומר מאי תבעי לך הא משה כבשן ודאי מא"י היא. ומשני א"ר יוסי ב"ר בון כתיב כי חשבון כו' היא צריכה לר"ב טהרה מיד סיחון ועוג או לא טהרה. ומקשי א"ר מנא כו'. לית עמון ומואב דראב"ע. ר"ל הא ודאי לא טהרה מיד סיחון ועוג דהא ראב"ע אומר עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית אלמא דמעשרות שלהם אינו אלא דרבנן. ונשאר בקושיא: בעי משרי ההן יבלונה. היינו שדות של גוים וישראלים אריסים בתוכן והי' רוצה להתיר להם עבודת השדה בשביעית מפני שגוף השדה של גוי והישראל אינו אלא לפי שעה בתוכו ובסוריא קיימינן דיש קנין לגוי: תרי אלפין שנין באריסות. ר"ל שיהיו בהן אריסין לעולם: אבל לא נעבד בסוריא. כלומר כשדות ישראל שבסוריא מפני שהוא אריס עולם ואעפ"כ פטורים ממעשר. מפני גוף השדה שהיא של גוי:

(שם) הלכה ב אפי' בתלוש אסור. וס"ל בין עם גוי או עם ישראל:

שביעית

פס

הגהות הגר"א

(דף ט"ז ע"א) נ"ל ר' אלעזר אומר מאליהן קבלו. ולא א"ר ר' אלעזר: מה מקיים ר"י אשר ירשו אבותיך וירשתה פתר לה לע"ל כנ"ל.

ומוחק תיבת מאבותיך: בשם ר' יוחנן והטיבך והרבך מאבותיך [אבותיך] ירשו ארץ של ז' עממין כנ"ל: על כי ביצים שאינן מכשירין ואנן שלקין ביצים כנ"ל. ומוחק תיבות סברין מימר: ברי' דפלן לא הוי אביך כהן כנ"ל. ומוחק תיבת כהנא: (ע"ב) אתמול אני הוא שטהרתי ועכשיו אני פוטרה כנ"ל. ומוחק תיבת שטמאתי ותיבת אימר: אימתי היא טמאה משום מדור הגוים כנ"ל. ומוחק תיבות ארץ העמים: גם כהן נ"ל סיד היא טמאה משום מדור הגוים. ומוחק תיבות ארץ העמים: א"ל ובי צור כנ"ל: הא כתיב וילכוד יהודא את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה לית עזה לית אשקלון כנ"ל: ובי השלימו יושבי גבעון את ישראל כנ"ל. ומוחק תיבת ארץ: והרי עזה נויה יפה א"ל פשפשה כנ"ל:

(דף י"ז ע"א) אי משום כבוד אמך איני יודע אטרח עלוי ואמר אם גמרת לצאת תבא בשלום א"ר שמואל עוד היא צריכה לר' יוחנן שמע ר' ליעזר ואמר כו' כנ"ל: אשכה תני סמוך לעמון ומואב כנ"ל. ומוחק תיבת וסימן: סבר רשב"ל מימר את בצר במדבר כנ"ל. ומוחק תיבות סבר ר' יוחנן מימר: שאל לר' יוחנן וא"ל בצר לאו בצרה כנ"ל: קושיתה קומי ר' חגי לית עמון ומואב דראב"ע כנ"ל. ומוחק תיבות לית עמון ומואב דמשה. ומהפך את כל הסיטה וה"ג: בגין כן שאיל לי' הדא ומגיב לי' הדא אשכח תני סמוך לעמון ומואב שתי ארצות א' נאכלת ונעבדת וא' נאכלת ולא נעבדת רשב"ל אזל לבצרה כו' והקונה שם אינו מתחייב סבר רשב"ל מימר את בצר במדבר שאל לר' יוחנן ואמר לי' בצר לאו בצרה ר"י ב"ר נחמן שאל לר' חנינא הקונה מעמון ומואב מהו. א"ל קושיתה קומי ר' יסא לית עמון ומואב דמשה א"ר יוסי ב"ר בון כתיב כי חשבון כו' עשיתי את ארצו חולין לפניך. א"ר מנא קושיתה קומי ר' חגי לית עמון ומואב דראב"ע ר' חונא בעי משרא כו': מקלפריא ועד ים אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס כנ"ל. [וכס במשנה דסיס וזורין ומעמרין כתב התוי"ע שלא כסדר מלאכתן הן שנויים כו' ולא ידענא טעמא מאי עכ"ל. והוא לא ראה דברי הרא"ש דהרא"ש מקשי לה

ומתכן

בנ"י משה

(א) בבבלי מגילה י"ד א' מבואר דתרי תנאי אליבא דר' ישמעאל ב"ר יוסי וחד סבר דבטלה לענין קדושת הארץ. ובהרבה מקומות מהש"ס כזה אלא ע"כ תקרון דבריס כאן. והכי נ"ל ומ"ש בכמה מקומות דגם ר' אליעזר סבר קדשה לע"ל היינו לענין קדושת בהמ"ק אבל כו' ואם כדבריו יש יותרן בפשיטות קושית תוס' שם ד"ה דכ"ע קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל הקשה ר"ת אמאי לא מייתי ראיה דר"א אית ליה דלא קדשה לע"ל כו' ותירץ ר"ת דהתם גמרא קאמר לה ולאו מלתא דר"א היא עכ"ל.

(ב) הנראה שמפרש פשפשה מלשון חיפוש ר"ל לא והפשט אפשר שנויה רע:

נכון

כתב יד א'

(שם ע"ב) **הלכה ג** וירוקין מותרין. פי' שלא היו שחורין והוריקו אח"כ אלא פי' המתני' שהיו ירוקין מתחלה ולכך מותרין דניכרין שלא צריך עוד לארץ: מכיון שהשחיר ט"ס ונ"ל שהשריש מתעשר כו': מתעשר לפי כולו השני ט"ס ונ"ל אסור: שתלו במוצאי שביעית בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית. פי' בין שעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית וכגל נשרש בשביעית קודם שעקר אסור בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית והשרים אסור דסבר שאינו בטל ברוב האיסור שביעית: רבי זירא פליג ואמר מכיון שרבה עליו החדש מותר. פי' כיון שיש ברוב מהיתר מותר ופליג אתרווייהו בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית דסבר שאינו אסיר תיכף כשנשרש אלא אחר שלא יהא רוב בהיתר בין אם עקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית ורבה עליו החדש שמותר ורבי לא ור' אמי סברי שאסור: מתניתא פליגא על ר' לא ועל ר' אימי כו': לא אמרתם בשביעית עד אלא בביעור ט"ס ונ"ל לא אמרו שאוסרת כל שהוא בשביעית אלא בביעור. פי' דהיינו אפי' רבה עליו החדש חייב בביעור אבל לאכילה בנותן טעם וא"כ קשה על ר' לא דמשמע דסבר אפי' רבה כמה אסור: ומשני מה עבדין לה ר' הילא ט"ס ונ"ל ר' לא: פתר לה בעירובין. פי' הא דאינו אסור אלא בנ"ט היינו כשנתערב מעט פירות שביעית בפירות היתר: אבל בגידולין. פי' שלא נתערב האיסור אלא שנתגדלו: חומר הוא בגידולין. פי' ואפי' הוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור: מתניתא פליגא על ר' זעירא. פי' היינו ר' זעירא שאמר לעיל מכיון שרבה עליו החדש מותר דתנינן כו'. אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין. פי' דהיינו אפי' הוסיף כמה ולעיל אמר מכיון שרבה עליו החדש משמע שהוא אינו כלה אלא שניתוסף עליו ואפילו הכי מותר: ומשני פתר לה כו' בקדושת שביעית בביעור נ"ל ולביעור: במירכבין נ"ל במדובנין פי' שנפלן והוי כמו נטיעה אחרת:

(דף י"ח ע"א) **הלכה ד** אתא לגביה אבוה תני ליה עובדא כ' כנ"ל: כוותין נ"ל כוותיה: תמן תנינן הנודר מן הירק כו' כנ"ל: ואמר טעמא תיבת טעמא מיותר: הוון בעי מימר ולא פליגין. פי' הא דקתני במתני' שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחו"ל עליה קאי והאמר שסבר דלא פליגין כלל: אשכח תני ר' יהודא אומר עד כזיב. פי' מותר להוציא כו': ויביא תרומה. פי' אמאי אינו מביא תרומה מחוץ לארץ: אמר ר' הושעיא כו': הדרן עלך שלש ארצות

כלל גדול פרק שביעי

(דף י"ח ע"ב) **הלכה א** מהו שיהא עליהן כו' נ"ל מנין שיהא עליהן קדושת שביעית. פי' מדאורייתא ומייתי מקרא דלכם אפי' לצובעין כדקתני בברייתא בהדיא: שאינן אלא לתפילן. פי' שעושין מהן רפואה לאותן האנשים שאינם טועמין טעם אכילה: ה"נ ר' יונה בעי יצא מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית. פי' משום שאינן אלא לחולין: והתני ורדין ונצר וזרע איסטים הנזרעין בשביעית קדושת שביעית חלה עליהן. פי' שכובשין אותן בשמן לריח ואין עושין אלא העשירים ואפ"ה קדושת שביעית חלה עליהן. ומשני מאי כרון לכם הראוי לכולכם. פי' דמלכם דרשינן הראוי לכלכם וורדין ונצר אף שאין עושין מהן אלא העשירים מ"מ ראוי הוא לעניים אבל מלוגמא אינו ראוי אלא לחולין: רבי יוסי בשם ר' לא שמע לה מן הדא. פי' דלצובעין לאדם קדושת שביעית חלה עליהן: מדכתיב תהיה לרבות אף להדלקה ולצביעה פי' שמותר לצבוע מפירות שביעית: ומקשי ולא נמצא מאבד את

כתב יד ב'

(שם ע"ב) **הלכה ג** ביני מתניתא שחורין אסורין וירוקין מותרין. היינו מ"ש במתני' שוריקו לא שהיו שחורין והוריקו. אלא שהם ירוקין מתחלה מותרים דניכר שאין צריך לארץ עוד: בין שעקרו בשביעית. ור"ל שנדל מה שהן בשביעית: בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית. כיון שנשרש יסור דסבר איסור שביעית אינו בטל ברוב: ר' זירא אמר כיון שרבה עליו החדש מותר. דהוא סבר איסור שביעית בטל ברוב ופליג בין אעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית והחדש רבה עליו. ובין אעקרו ערב שביעית ושתלו בשביעית אינו אוסר מיד כשנשרש אלא אחר שלא יהא בהיתר רובא: אבל באכילה בנותן טעם. ומקשי לר' לא דאסר כתם אפי' החדש רבה עליו יותר מבנות טעם: מתניתא פליג על ר' זירא. דאמר לעיל כיון שרבה עליו החדש מותר: אבל בדבר שאין זרעו כלה כו'. ור"ז דאמר מכיון שרבה עליו החדש משמע שהוא אינו כלה אלא שניתוסף עליו מותר: אלא במדובנין. ובטלן והוי כעין נטיעה אחרת:

(דף י"ח ע"א) **הלכה ד** מימר לא פליגין. הא דקתני במתני' שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחו"ל הוי סבר לומר שאין פלוגתא בזה אשכח תני ר"י עד כזיב מותר להוציא:

כלל גדול פרק שביעי

(דף י"ח ע"ב) **הלכה א** שאינה אלא לתפילן. רפואה לחולין שאינם טועמים טעם אכילה: בעי יצא מלוגמא כו'. מפני שאינה אלא לחולין תקנה: והתני וורדין כו' היינו שכובשין הוורד בשמן לריח טוב. שאינן אלא לעשירים ואפ"ה קדושת שביעית חלה עליהן. ומשני הראוי לכולכם. כלומר וורדין שאינן כובשים בשמן אלא העשירים מ"מ ראוי הוא לעניים. אבל מלוגמא אינו ראוי לבריאים: שמע מן הדא תהי' כו' ולצבוע בה צבע. מוכח מזה דלצובעין לאדם חל עליהן קדושת שביעית דאיצטריך קרא לרבויא. ומפרש דאין לומר דאי קרא אתיא להתיר אוכלי אדם לצבוע תקשי ולא נמצא מאבד אוכלי אדם אלא בצבועין לאדם בא הכתוב להתירן לצבוע. וש"מ שקדושת שביעית חלה עליהן. ומשני תפתר באוכלי בהמה לאדם. ואוכלי בהמה ודאי קדושת שביעית חל. ואתיא קרא דתהי' לרבות שהתירו לצבוע צבע לאדם: בהדא נסורתא. היינו מה שמנסרים מן העץ אינו פרי לדברי הכל ובהא קתני הפרח הלבן והאורז כו': להטן בהן חיטין. היינו לרכך החיטין בהן אי חיישינן לאיבוד או לא: ומשני הדין קורקסייא שרי. להטן בהן: וא"ר יאשי' אין לך מיוחד לבהמה אלא חציר בלבד. ואפ"ה מותר להטן הקורקסייא שהוא מין חציר: א"ר אמי תפתר שלקחו להטן בהן. לכן שרי אבל אם מתחלה חשב על קורקסייא למאכל בהמה אסור להטן בהן דאסור להטן חיטין במאכל בהמה: ואסור לסוחטן מהן למה. ר"ל למה אסור לסוחטן. ומשני שיש עליהן קדושת שביעית. ופריך ואוכלי בהמה אין עליהם קדושת שביעית כו' ומשני א"ר יוסי שמעינן שעושין מהן מלוגמא לאדם כו'. כלומר שמעינן היתר דעשיית מלוגמא אבל מי שמעינן שמותר לסוחטן לעשות סממנים. וסממנים גרוע ממלוגמא: דלא שמעינן שאין חייבין במעשרות עד שימתיקו כו' ומבעי לי' לא כן תנינן כו' פי' אלמא דגם בשביעית תלוי אם הוא חשוב אוכל או לא כדמ'. (הנראה נ"ל כדמשמע גבי עולשין). והשתא מבעי לי' לענין תורמסין אם אין שביעית חל עליהן עד שימתיקו. פי' הא לאחר שימתיקו חל עליהן או לא (ב): בתחלה אין קדושת שביעית

אוכלי אדם כנ"ל. פי' והאיך מותר לצבוע. אלמא בצבועין לאדם ומדכתיב תהיה שמותר לצבוע אלמא שקדושת שביעית חלה עליהן: אמר ר' מני תפתר כו'. פי' לעולם לצבועין לאדם אין קדושת שביעית חלה עליהן והא דמרבי מתהיה שמותר לצבוע היינו מאוכלי בהמה שבודאי קדושת שביעית חלה עליהן ואפ"ה מותר לצבוע לצורך אדם: היירעינן נ"ל הלעונין: ד"ה היא בהדא נסורתא. פי' הא דקתני והאורז והכרח לבן אין עליהן קדושת שביעית היינו מה שמנסרין מן העץ שבודאי אינו פרי לדברי הכל: פקיעה וההן ורד ט"ס ונ"ל פיקה דוורד: וכי יש לו מלאכה אחרת. פי' ומותר: תני ר' חייא אוכלי אדם הוא ואסור כנ"ל: מהו להטן בהן חיטין. פי' היינו לרכך החיטין בהן אי חייסינן לאיבוד אי לא: א"ל אתון אמרין בשם ר' תנינא הדין קורקוסייה שרי. פי' להטין בהן: וא"ר ר' יאשיה אין לך מיוחד למאכל בהמה אלא חציר בלבד. פי' ואפ"ה מותר להטן בהן דקורקסייה נמי מין חציר הוא: ודחי א"ר אימי לא בדא. פי' מניה לא שמעינן כלום דאיכא למימר לעולם אסור להטן במאכל בהמה הטין והא דמתיר הכא להטן בקורקסייה: תפתר בשלקחו להטן ולכך מותר להטן פי' אבל אם חישב מתחילה למאכל בהמה אפ"ה שאסור להטן: ותני כן חציר כו': חישב עליהן לאוכל אדם נ"ל לאוכל בהמה: ואסור בהן ללוות נ"ל ואסור לסוחטן: ומפרש למה פי' מפני מה אסור לסוחטן שיש עליהן קדושת שביעית. וא"כ אסור לאבדן: ומקשי ואוכלי בהמה כו'. פי' אמאי מותר לעשות מאוכלי בהמה מלוגמא הרי הוא מאבדו ואוכלי בהמה נמי קדושת שביעית חלה עליהן: ומשני שמעינן שעושין מהן מלוגמא לאדם. פי' דמהתם לא שמעינן אלא שמותר לעשות מאוכלי בהמה מלוגמא לאדם אבל לסוחטן ולעשותן סממנין לאדם לא שמעינן שמותר וא"כ איכא למימר שאסור לסוחטן דסממנין גרוע ממלוגמא: ועלי לוף שוקה נ"ל ועלי לוף שוטה: שמעינן שאין קדושת שביעית חלה עליהן ט"ס ונ"ל שמעינן שאין חייבין במעשרות עד שימתוקו כו': ומבעי ליה לא כן תנינן כו'. פי' אלמא דגם בשביעית תלוי אם הוא חשוב אוכל או לא כדמפרש*): והשתא מבעי ליה לענין תורמוסין אם אין שביעית חל עליהן עד שימתוקו. פי' הא לאחר שימתוקו חל עליהן שביעית או לא: ואיתמר טעמא מיותר: וכאן לא יהו השובות עד שיחשב עליהן ט"ס ונ"ל וכאן לא יהו שביעית חל עליהן עד שימתוקו או לא: ופשיט ומצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חל עליהן ובסוף קדושת שביעית חל עליהן. פי' בתמיה אלא ודאי אף בסוף כשימתוקו אין קדושת שביעית חל עליהן: (דף י"ט ע"א) מכרו ולקח בהן שמן. פי' שמכר דברים אחרים שאינן ראויין להדלקה ולקח בהן שמן: אין מדליקין כו'. כדמפרש טעמא שנותנין עליו חומרי שניהם והא דקאמר מחמיר אני בדמין מן העיקר היינו שאם היה העיקר שמן היה מותר להדליק ואם לקח מדמי שביעית שמן אסור להדליק אבל באמת אם מכר שמן ולקח בדמיו שמן שמותר להדליק דבודאי לא גרע מאם היה שמן בתחילה: במה דתימר יין אין סכין בו ואין מדליקין אותו. פי' שסרי אינו ראוי להדלקה ולסיכה

*) ובכת"י איתא כד"מ בכ"ת.

הגהות הגר"א

מתרן]: ה"ב רווחא ציבחר לא נפיק כנ"ל. ומוחק תיבת קריב: הא בארץ אפי' בתלוש אסור כנ"ל. ומוחק תיבת י"א: (ע"ב) ה"ג מכיון שהשריש מתעשר כנ"ל. ומוחק תיבת שהשחיר: מכיון שהשריש אסור ולא שניא כנ"ל. ומוחק תיבות מתעשר לפי כולו: בין שעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית כנ"ל: אמר להן לא אמרו בשביעית שאוסרת כל שהוא כנ"ל. ומוחק תיבת אמרתם ותיבת שאינה: מה עבדון לה ר' לא כנ"ל. ומוחק תיבת הילא: שאין גדולי היתר מעלין את האיסור כנ"ל. ולא גרים תיבת איסור: נ"ל שאין זרעו כלה אפילו גדולי גדולין: פתר לה בביעור כנ"ל. ומוחק תיבות בקדושת שביעית: אבל לאכילת ספיחין כיון שרבה עליו החדש מותר כנ"ל [ג]: אלא במדובנין כנ"ל. ומוחק תיבת במורכבין:

(דף י"ח ע"א) ה"ד כד אתא לגבי אבהו*) תני לי' עובדא א"ל צריך הויתה עביד כוותיה כנ"ל. ומוחק תיבת כוותין: נ"ל תמן תנינן הנודר מן הירק: ותני עלה הנודר מן הירק בשביעית אסור בירקות שדה כנ"ל. ומוחק תיבת אף: ואמר הדא דתימר כנ"ל. ומוחק תיבת טעמא:

פ"ז (דף י"ח ע"ב) ה"א צבועין לאדם מניין שיהא עליהן כנ"ל. ומוחק תיבת מהו: נ"ל ר' יונה בעי יצאת מלוגמא. ומוחק תיבת ולמה: והתני וורדין ונצר וזרע איסטים שנזרעין במוצאי שביעית כנ"ל. ומוחק תיבות דן וצר. ומוחק תיבות שזורעין אותן: ולא נמצא מאבד את אוכלי אדם כנ"ל. ומוחק תיבת בהמה: אלא בצבועין לאדם כנ"ל. ומוחק תיבת תפתר: נ"ל הלעונין והבורית. ומוחק תיבת היידעינן: מה אית לך כגון פיקה דוורד כנ"ל. ומוחק תיבות חהן פקיעין וההן וורד: תני ר"ח אוכל אדם הוא ואסור הורי ר' מנא כו' כנ"ל: מהו להטן בהן חיטין כנ"ל: בשם ר' חנינא הדין קורקסייא שרי וא"ר יאשי' אין לך מיוחד כו' כנ"ל. ומוחק תיבת עלי. ומוחק תיבות א"ר יאשי' לעובדה: אין לך מיוחד לבהמה אלא חציר בלבד. א"ר אמי תפתר שלקחו להטן בהם לכך מותר להטן בו ותני בן חציר וכל שאר ירקות מותר כנ"ל. ומוחק תיבות שלקחן להטן: נ"ל חישב עליהן לאכל בהמה. ומוחק תיבת אדם: מותר להטן ואסור לסוחטן מהן כנ"ל. ומוחק תיבות בהן ללוות: נ"ל ועלי לוף שוטה. ומוחק תיבת שוקה: דלא שמעינן שאין חייבים במעשרות עד שימתיקו כנ"ל. ומוחק תיבות קדושת שביעית חלה עליהן [א]: לטמא טומאת אוכלין בשביעית הדא אמרה כנ"ל. ומוחק תיבות ואתמר טעמא: וכא לא יהא שביעית חל עליהן עד שימתקו או לא כנ"ל. ומוחק תיבות הא השיבות עד שחישב עליהן [ג]: מצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חל עליהן ובסוף קדושת כו' כנ"ל. ומוחק תיבת אין שלאחר ובסוף שסממן

*) כד אתי לאבוה תני לי' עובדא. כן איתא בהעתקת הכד"ל ז"ל:

בנ"י משה

[ג] בתוך החיבור לא הגיה בזה כלום. והגיה הירושלמי כ"ב ספיחין וקו נטוי עליה. ובבנ"א איתא וז"ל פתר ליה בביעור אבל לאכילה כיון שרבה עליו החדש מותר כנ"ל עכ"ל.

[א] בתוך החיבור איתא ז"ל שמעינן שאין קדושת שביעית חלה עליהן ע"כ ונ"ל שמעינן שאין חייבין במעשרות עד שימתקו. והגיה הירושלמי כ"ב נטה קו על הג"ה א וקו שמקיף הגיה תיבות קדושת שביעית חלה עליהן. נגלל קו שמקיף.

[ב] פירושו זאת בחיבור עולה יפה לפי הגרסא שבחיבור כנ"ל. אבל לפי מסודרת במתק הסג"ה וקיים כבפנים וכן העתיק בשנות אלי' וז"ל שם ועלי לוף השוטה אין מטמאין טומאת אוכלין עד שימתקו שמעינן שאין קדושת שביעית חלה עליהן עד שימתיקו (אי בעינן גם הכא עד שימתקו) ואמר לא כן אמר ריב"ח כו' ע"ש עד סוף המשנה. ולפירושו זה נראה בכוונת השתים בשנות אלי' מן למה שהן מרים עד לא טרכה דלא.

[ג] גם כאן כ"ב עד שימתוקו (או לא) וקו מקיף על תיבת או לא. והמתק הוא מסודרת כ"ב והוא כמו שנרשם בשנ"א.

כתב יד א'

לסיכה וא"כ הוי כמאכל: ודכוותיה שמן אין מדליקין אותו ואין סכין בו. פי' שנותנין עליו חומרי שניהם: כיצד הוא עושה. פי' אם רוצה להדליק השמן מה תקנה יש לו שיהא מותר להדליק עליו השמן או לזלף היין: ומפרש מחליף שניהם בשל חולין. פי' וזה הכלל בשביעית אחרון אחרון נתפס בשביעית והפרי עצמו אסור דהיינו הפרי שהיה בעצמו איסור שביעית אבל מה שלא היה בעצמו אסור משום שביעית אלא שבא האיסור ע"י שהחליף עליו איסור שביעית אחר אם הוא מחליף אותו על דבר אחר האחרון נתפס והראשון יוצא לחולין וא"כ הכא כשמחליף היין של שביעית בשמן של שביעית א"כ מה שהשמן אסור להדליק היינו משום שהחליף עליו היין של שביעית וא"כ השתא כשמחליף בחולין יצא ממנו אותו האיסור שבא לו מחמת היין שהחליף עליו וחזר לקדמותו כמו שלא החליף כלל. וא"כ מפרש מאי דקאמר החליף יין בשמן שניהן אסורין ומפרש כמה דתימר כו' כמו שפרשתי לעיל: ומקשי והתנינן מוכרין אוכלי אדם כו' אבל לא אוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי בהמה כו'. פי' וא"כ האיך אמרת החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה: ומשני תפתר בהדא קניבתא דירקא כו'. פי' כיון שהוא היה מתחלה אוכל אדם החליף עליה אוכלי אדם בשביעית וא"כ יבשה ונעשה אוכל בהמה אעפ"כ אסור לעשות ממנה מלוגמא לאדם אף שאם היה בעצמו שביעית הי' מותר: ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק כו' ביין עד הפסח כו'. פי' הוא זמן ביעור של יין וכן חשיב כלם: אמרי יש להן ביעור או אין להן ביעור. פי' דבמתני' חשיב תחלה אותן הדברים שיש להן ביעור ולדמיו ביעור וא"כ אותן הדברים שאין להן ולדמיו ביעור וגבי קליפי רימון והנץ שלו לא קתני במתני' אלא יש להן שביעית ולדמיו שביעית ובביעור לא קאמר מידי אי יש להן אי אין להן. ומשני משום הכי לא קתני הכא בביעור מידי משום דזה הכלל לענין ביעור: כל שדרכו לישור. פי' העלין נושרין יש להן ביעור: ושאין דרכו לישור. פירוש שמתקיימין בארץ אין לו ביעור: ואלו פי' קליפי נץ והרימון מהן שדרכו לישור. פי' יש מהן שדרכו ליסור ויש מהן שאין דרכו ליסור: ושרע תנא מניה. פי' לכך לא פירש הכא כלום ואזלינן בתר כללא: מהו לצבוע בטובת הנאה. פי' הא דקתני במתני' לא יצבע בשכר מבעיא ליה אם מותר לצבוע בטובת הנאה או לא: השלשושית וחלבצין התגר עושה כו' ט"ס ונ"ל הלשושית והחלבצין הצובע עושה לעצמו הדא אמרת כו'. פי' מדלא התיר אלא לעצמו משמע הא לאחר אפי' בטובת הנאה אסור: ואחד איסור הנייה נ"ל ואחד איסור סחורה: (ע"ב) שלא יהא מזבין בה בההוא אתר בכל שנה. פי' דמחזי טפי כעושה סחורה כשהוא מזבין במקום אחר בכל שנה; אגריבון על משחא אלא על חטייא נ"ל להיפך על חטייא אלא על משחא: תמן תנינן א"ר יהודה. פי' דחשיב התם גבי פסולי עדות סוחרי שביעית וקאמר התם ר' יהודה אימתי פי' [אימתי] הן פסולין לעדות: בזמן שאין לו אומנות אלא הוא כו': ומפרש האיך עובדא. פי' הכי שאין לו אומנות אלא הוא אם דוקא שיהי' לו אומנות אחרת בלא הוא אף בשביעית או מותר לר"י אבל כשאין לו אומנות אחרת בשביעית אף שקודם שביעית היה לו מלאכה אחרת כיון שבשביעית אין לו מלאכה אחרת חשוב ג"כ לר"י אין לו מלאכה אחרת או אינו אסור לר"י אלא אם אף בשאר שני שבוע אין לו מלאכה אחרת אבל אם בשאר שני שבוע יש לו מלאכה אחרת אף אם בשביעית אין לו מלאכה אחרת חשוב ג"כ לר"י יש לו מלאכה אחרת כיון שבשאר שני שבוע היה לו מלאכה אחרת והא דא"ר יהודה אם אין עמו מלאכה אחרת דמשמע שצריך שיהיה עמו מלאכה אחרת איכא למימר דהיינו כשהיה יושב ובטל כל שאר שני שבוע: ר' בא בר זבדי על תנא ר' יהודא מיותר כאן: תני ר' יהודא לחומרא האיך עבידא כו'. פי' דלר' יהודה אינו מותר אא"כ היה לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע ואף בשביעית אבל אם לא היה לו מלאכה אחרת בשביעית אף שהיה לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע או אף שהיה לו מלאכה אחרת בשביעית אלא שהיה יושב ובטל כל שאר שני שבוע אסור לר' יהודה פי' דכיון שאין עוסק מלאכה אלא בשביעית ויושב ובטל כל שאר שני שבוע א"כ הוי עיקר המלאכה שלו מה שהוא עושה סחורה מפירות שביעית ומה שהוא עושה עמה מלאכה אחרת הוי כטפל לגבה ולכך אסור: אבל אם היה עוסק נ"ל אבל אם לא היה עוסק: אע"פ שאין עמה מלאכה נ"ל אע"פ שיש עמו מלאכה: לא בדא מיותר: הלכה כרבי יהודה מתני' נ"ל דמתני' פי' כר' יהודה ולא כרבנן והא דקאמר דמתני' היינו לא כמו שהברייתא מפרש לחומרא אלא כמתני' דמשמע דר"י אינו אוסר אלא אם אין לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע וגם היום אין לו מלאכה אחרת אבל אם היה לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע אף שבשביעית לא היה לו מלאכה אחרת מותר: (איקלע) [אקלם] ר' בא בר זבדא. פי' לר' אבהו: ומבעיא ליה להגמ' אף הבא כן. פי' אם גבי ליידין נמי פסקינן כר' יהודה או כרבנן: ומפרש ר' יוסי בר בון תמן המלכות אונסת. פי' גבי סוחרי שביעית לפיכך הקילו דאם יש לו מלאכה אחרת מותר משום שהמלכות מטיל מס על הסוחרים: ברם הכא. פי' גבי ליידין: אין המלכות אונסת ואם כן אפשר דפסקינן כרבנן:

(סס) **הלכה ב** בראשה דפירקא תני. תיבת דפירקא מיותר וה"ג ברישא את אמרת אין אוכלין על העיקר. פי' דאמרת גבי לולבי זרדין דיש להן ביעור אף שהעיקר מתקיים בארץ: וכאן את אמרת אוכלין על העיקר. פי' גבי עלבי האלה והבוטנים דאמרת אין להם ביעור אף שאין מתקיים בארץ משום שהעיקר מתקיים בארץ:

ומשני

כתב יד ב'

שביעית כו'. כלומר בתמי' אלא תפסוס דאף בסוף כשימתקו אין קדושת שביעית חל עליהן (ו): (דף י"ט ע"א) שהשמן של שביעית מדליקין בו. ר"ל אבל אם לקח בדמי שביעית שמן אסור להדליקו אבל מכר שמן ולקח בדמיו שמן השיטה שמותר. דמה גרע מהשמן הראשון (ז): מכרו ולקח בהן שמן אין מדליקין בו. היינו שמכר דבר שאין ראוי להדלקה ולקח בהן שמן אין מדליקין בו. משום שנותנין עליו חומרי שניהם: מחליף שניהם בשל חולין. זה כלל בשביעית אחרון אחרון נתפס. וגם הפרי עצמו של שביעית אסור. אבל דבר שהוא חילוף של איסור. יחזור ויחליפו בדבר אחר הראשון יוצא לחולין כדאיתא לקמן [דף כ"ד א']. וה"ה מחליף שניהם. ר"ל שניהם הנחלפים חוזר ומחליפן בשל חולין. ומפרש כמה דאת אמר כו' אין סכין בו. מפני שאינו ראוי לסיכה הוי כמאכל ודכוותי' שמן שנחלף ביין כו'. שנותנין עליו חומרי שניהם אלא כיצד עושה יחזיר ויחליף בשל חולין: וב"ש אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה. וקשיא למ"ש החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה. ומשני בהדא קניבתא דירקא. וכשהחליף עליה היה ראוי לאוכלי אדם ואח"כ נתיבשה ונעשית אוכלי בהמה אסור לעשות ממנה מלוגמא אף שאם היתה בעצמה של שביעית הי' מותר. אבל כיון שבאה מחילופי אוכלי אדם ה"ז אסור: ואלו מהם שדרכן לישור. ר"ל אילו קליפי נץ ורמון יש מהן שדרכן ליסור ומהן שאין דרכן ליסור. לכן לא פירש תנא כלום ואזלינן בתר כללא (ח): (ע"ב) האיך עבידא. ר"ל האי אין לו אומנות אלא הוא. אם דמצריך ר' יהודא גם בשביעית יהי' לו דוקא אומנות אחרות בלא הוא. או דס"ל בשביעית אף אם אין לו מלאכה אחרת ש"ד. אלא אם גם בשאר שני שבוע אין לו מלאכה אחרת או אוסר ר' יהודה: הלכה כר' יהודא דמתני'. ודלא כרבנן והא דקאמר דמתני'. היינו דלא כמו הברייתא שמפרש לחומרא אלא כמתני' דמשמע אלא אם אין לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע וגם בשביעית אין לו מלאכה אחרת. אבל אם הי' לו מלאכה בשאר שני שבוע אף בשביעית אין לו מלאכה אחרת מותר: אוף הבא כן. מבעי לי' אם גבי ליידין נמי פסקינן כר' יהודה: תמן המלכות אונסת. גבי שביעית הקילו משום שהמלכות מטיל מס על הסוחרים ברם הכא גבי ליידין אין המלכות אונסת והאפשר דפסקינן כרבנן (ט):

(סס) **הלכה ב** בראשה את אמרת. בריסא גבי לולבי זרדין את אמרת יש לו ביעור אע"פ שהעיקר מתקיים בארץ אין אוכלין על העיקר: תני וכולן כו'.

הכי

הגהות הגר"א

(דף י"ט ע"א) שהשמן של שביעית מדליקין בו לקח בהן יין אין מדליקין [ד] כצ"ל. ומוחק תיבת מכרו ותיבת שמן: החליף שמן ביין ויין בשמן כצ"ל: מחליף שניהם בשל חולין החליף יין בשמן כד"א יין אין סכין בו ואין מדליקין אותו כצ"ל: ודכוותיה שמן אין מדליקין אותו ואין סכין בו כצ"ל: אבל לא אוכלי בהמה ליקח בהן כצ"ל. ומוחק תיבות אוכלי בהמה שנדפסו שנית: הפתר בהדא קניבתא דירקא דמסקין לי' כצ"ל: אין לו ביעור כצ"ל. ומוחק תיבת ביאור: ושרע תני מיני' כצ"ל. ומוחק תיבת ושרי [ה]: מן מן דתני הלשושית והלבצין הצבע עושה לעצמו כצ"ל. ומוחק תיבת השלשושית ותיבת התגר: ואחד איסור סחורה כצ"ל. ומוחק תיבת הנייה:

(ע"ב) שלא יהא מזבן בההוא אתר בכל שנה כצ"ל: לא תהוון מחשבין אגריכון על חיטיא אלא על משחא כצ"ל: אבל יש לו אומנות שלא הוא כצ"ל. ומוחק תיבת ושלו בוא"ו: ר' בא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' לעזר הלכה כר' יהודא דמתני' אקלם ר' בא בר זברא דמר שמועה בשם זעיר מיני'. המאמר הזה כולו מהוק: תני ר' חייא לחומרא כצ"ל. ומוחק תיבת יהודא: אבל אם לא הי' עוסק כצ"ל: הלכה כר' יהודה דמתניתין. הוסיף אות ד' לתיבת מתניתין: אע"פ שיש עמו מלאכה אחרת אסור ר' בא בר זבדא כצ"ל. ומוחק תיבת שאין ותיבות לא בדא: תמן המלכות אונסת ברם הכא אין המלכות אונסת כצ"ל: ה"ב בראשה את אמרת כצ"ל. ומוחק תיבת בפרקא:

והאיגו

כנ"י משה

[ד] כ"ה שביב הירושלמי. ובתוך החיבור ובש"א גרס כגי' הספר.

[ה] כ"ה בתוך החיבור ובגיב הירושלמי מחק את הכתב ושרע. וגרר על שמחק בסקיף תיבת ושרי.

(ו) זה הפירוש לפי גרסת הישנה עיין אות (ג).

(ז) גם זה הוא לפי גירסא הישנה.

(ח) דבריהם אלו קשה מהבין. שהם פרי הרימון והאגוז דרכן ליסור. והיך נאמר על קליפיהן והנץ והגרעין שבהם. יש מהן שדרכן ליסור ויש מהן שאין דרכן ליסור ועוד עי' בתוי"ט ד"ה קליפי הרימון דהרמב"ם כתב דא"ל ביעור. והר"ש והרע"ב כתבו דתנא נקט שביעית וה"ה ביעור. מאי מחלוקתם הלא מבואר כאן בירושלמי דיש מהן שיש להם ביעור ויש מהן שא"ל ביעור. גם תקשה למה סתמו חז"ל ולא פירשו איזה מהן דרכן ליסור ואיזה מהן שאין דרכן ליסור ואולא פיות הקדושים נלע"ד לפרש לדעת הרמב"ם דבקליפי רימון וכו' מבואר מתוך סדר המשנה דא"ל ביעור. ובהא לא נסתפקו חז"ל ולא פליגי הרמב"ם והר"ש. אלא במשנה ו' הורד והכופר כו' שאין להם משמעות במשנה אם י"ל ביעור. ע"ז אמרו הווי יתבין מקשיין י"ל ביעור או א"ל ביעור ומשני ואלו מהן שדרכן ליסור כו' היינו כמבואר לעיל (י"ח ע"ב) והכן וורד תני בהו תלת מילין עלין שלו י"ל בשביעית וביעור. פיקס שלו י"ל בשביעית וא"ל ביעור. עקר שלו א"ל בשביעית ולא ביעור וכ"ה בתוספתא פ"ה. ויתכן לומר דיש מהן שדרכן ליסור. ר"ל חלוקי דינים מהן ובהן. ובכל א' ג' חלוקי דינים לכן שרע הכי מיניה. וזה הדבר שהרמב"ם ביאר בכל דבר אם י"ל ביעור או א"ל. אבל בורד וכו' גם הרמב"ם שרע מיניה. ואולא דברינו זה תקשה למה השמיט הרמב"ם גבי ורד די"ל ביעור. הלא כן מבואר בהדיא בבבלי נדה ח'. ומייתי לה הר"ש במשנה דוורד. ובמ"ש הר"ש וכאן אין כתוב בספרים ומ"מ אמת היא דמדלא קתני א"ל ביעור ש"מ דיש להן עכ"ל. מבואר מלשונו כי מולא הדין די"ל ביעור הוא מדגרסינן בנדה. ושלא לשבש הגרסא דנדה מדלא קתני כן במתניתין ז"ש ומ"מ אמת היא מדלא קתני א"ל ש"מ די"ל. ולא שיש לסמוך על הדיוק מדלא קתני כו'. וכ"ה ברע"ב מבואר ז"ל וה"ה די"ל ביעור ואע"פ שלא נזכר במשנה עכ"ל ותוי"ט במשנה ו' כתב וז"ל כתב הרב וה"ה לביעור וכ"כ הר"ש מדלא תנן דא"ל ש"מ די"ל וא"כ ה"ה לעיל מ"ג עכ"ל. ולדברינו אין ראיה למשנה ג'. והדרכה נוח לנו לומר גם לעיל גבי קליפי רמון דעת הר"ש כדעת הרמב"ם דא"ל ביעור. מדהאריך הר"ש בפירושו וז"ל וגרעיני זיתים ותמרים חזו להסקה וחזו נמי לבהמה עכ"ל וכאורה ה"ל לקצר ולומר גרעיני זיתים ותמרים חזו לבהמה. אלא שדעת הר"ש כי המשנה קליפי רימון כו' שב אל הכלל שבמשנה שלפניה כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה א"ל ביעור ומבואר המשנה כלשון הרמב"ם פ"ז הי"ד כל שאינו מיוחד למאכל אדם ולא למאכל בהמה. והאריך הר"ש לומר דהנהו אינם מיוחדים למאכל בהמה. כ"א שמיוחדין להסקה וחזו נמי לבהמה והוי בכלל דאין להם ביעור. וה"ש נמי לבהמה. זה הדבר שיצא לו להרמב"ם לחדש גבי קליפי רימון וכו' דין דא"ל ביעור. והתימה על הכ"מ שנדחק לפרש גרעינין י"ל שביעית כיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם ואין לו ביעור כיון שאינם עיקר הפרי עכ"ל. ולא פי' כפי' הר"ש משום דחזו להסקה וחזו נמי לבהמה לכן י"ל שביעית וא"ל ביעור. ועפ"פ פי' זה דקליפי רימון הוא שב אל הכלל כל שאינו מיוחד למאכל בהמה, יתיישב לנו סדר המשנה כמו שבמשנה הראשונה כל שהוא מאכל אדם כו' י"ל ביעור. ואח"כ מפרש חז"ל על כל פרט. במאכל אדם כגון עלי הלוף כו' ובמאכל בהמה החוחים כו'. ובמין הצובעים איסטיס כו'. כן ראוי לסדר במשנה ב' כללא דכל שאינו מאכל אדם כו'. ג"כ כסדר הזה שאינו מיוחד למאכל אדם כגון הלוף כו' עד בוכריה. כי בוכריה הוא ג"כ למאכל אדם כמ"ש בערוך שהוא מין עשב נודף כקינמון ובו היו עושין שמן ערב והעשב מנגד המכשפים עכ"ל. ובמין הצובעים שאלו הפואה והרכפה כו'. ושאינם מיוחדים למאכל בהמה שאלו קליפי רימון כו'. וראוי הוא לפי סדר הכלל שיסדר התנא הפואה והרכפה ממין הצובעים. אחר הפרט של אוכלי בהמה כגון קליפי רימון כו'. ומקומו ניכר כי שפי היא מקיים המשנה הצובע צובע לעצמו כו' אלא שהקדים התנא משל דמין הצובעים בשטותו את עצמו דאין לו ביעור מפני שהוא מתקיים בארץ ועי' בפי' הר"מ ז"ל ושאמרו ממין הצובעים אינו מפרש כו'. וכן בהלכות ואם הי' מתקיים בארץ כגון הפואה כו'. זה הדבר שהרמב"ם שינה מעל סדר המשנה והקדים דין דפואה ורכפה קודם הכלל דכל שאינו מיוחד כו'. כי אינו נכלל בכלל ההוא דכל שאינו מיוחד כו'. ועם כל זה לא זכיתי להבין דעת הר"ש במ"ו גבי ורד דילא להוכיח מ"מ אמת היא דמדלא תני א"ל ביעור ש"מ די"ל. וכן דעת התוי"ט שרצה לכוון בדברי הרמב"ם דורד אין לו ביעור. תימא הלא מבואר במשנה שאח"ז ורד חדש כו' ילקט את הורד ויבן בחדש חייב בביעור וצ"ע.

(ט) דברי פירוש זה קשה עלי מהבינם. מ"ש גבי שביעית הקילו משום שהמלכות מטיל מס על הסוחרים. תימא הכי אמר ר' יהודא בסוחרי שביעית לבד. הלא גם במשחקי בקוביא ומלוי בריבית ומפריחי יונים אר"י אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא. ועל כולם אמרו הלכה כר"י ועי' תוס' סנהדרין כ"ו ב' ד"ה הלכה כר"י. וכן במ"ש גבי ליידין אין המלכות אונסת. הלא הר"ש והרע"ב פירשו דלייד נותן מס. וכן כל הפוסקים לא הזכירו להיתר אלא לייד דוקא. ואי שאינו נותן מס מ"ש לייד. והנלע"ד לגרוס ככתוב בספר תמן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת. והכי פירושו דר' יוסי בעי למפשט ומה תמן גבי כל אלו דחשיב בפסולי עדות דאין המלכות אונסת פסק לקולא כר' יהודא. ברם הכא גבי ליידין שהמלכות אונסת לא כ"ש דפסקינן לקולא כר' יהודא. וזה הדבר שכתב הרמב"ם במשנתו והלכה כר' יהודא. ומ"ש התוי"ט ד"ה והכא כו' והלכה כר"י ול"ע דבחיבורו פ"ח מהמ"א פסק כחכמים וכן בטור עכ"ל. המעיין בחיבורו יראה שהרמב"ם כפל דבריו וז"ל הלייד שנזדמנו לו או שניצודו לו עופות ועטורים. ומפרש הב"י דזו ואצ"ל זו קתני. ואפשר מפני זה השמיט בפ"ע האי או שניצודו לו כו'. אבל באמת אין דרך הרמב"ם להוסיף מדעתו דברים בהם זו ואצ"ל זו. לכן נאמר שדעת הרמב"ם דר' יהודא לא פליג כלל עם החכמים. כ"א עם הת"ק לבד וכי הת"ק לא התיר אלא בנזדמנה לו ור"י מתיר אף מי שנתמנה לו. וזה שהאריך הר"ש

בפירושו

כתב יד א'

ומשני תמן כו': תני וכולן. פי' נוצבי זרדין והחרובין ושאר השנויים במתני': שנכנסו משישית לשביעית ששית. פי' משום דאזלינן בתר השרשה כשאר זרעים: (דף כ' ע"א) חוץ מן הערל. פי' דאזלינן בתר לקיטה כדמפרש בתר הכי: מפני שהוא כירק: ר' אבהו כו'. פי' שפליג וסבר דכולן אזלינן בתר לקיטה: ומקשי והתני כו' הסיאה כו' והקורנס שבחצר אם היה שנייה כו' משישית לשביעית ששית כצ"ל. אלמא דאזלינן בתר השרשה ועמד בקושיא: ומקשי מניה וביה הבא את מני לחודיה. פי' גבי שביעית דאזלינן בתר השרשה: והבא את מני לקומיה. פי' גבי שניה הנכנסת לשלישית דאמרת שלישית אלמא דאזלינן בתר לקיטה: ומשני ר' יוסי שלישית. פי' משו"ה שניה נכנסת לשלישית אזלינן בתר שלישית דשלישית אע"פ שאין בהן מעשר שני יש בהן מעשרות: אבל שביעית אין בהן מעשרות כלל: ומפרש הטעם תמן ברשות בעלים. פי' גבי ששית הנכנסת לשביעית דאזלינן בתר שביעית היינו משום שאין בהן מעשרות והן ברשות בעלים לכך החמירו אבל שניה הנכנסת לשלישית דיש בהן מעשרות אף שאין בהן מעשר שני והן ברשות עני הלכך אזלינן בתר שלישית ליתן מעשר עני ואינו יכול לפוטרו ממעשר עני מספק ואז יתן גם מעשר שני: וע"ז קאמר מוטב שיתן מעשר אחד בוודאי מליתן שניהם בספק. פי' דאם אתה מצריך עליו ליתן שני מעשרות הוא יודע שיש ספק וא"כ אפשר שאפי' אחד לא יתן מחמת פשיעה: ה"ג מ"ד יש להן ביעור. פי' בין לעלין בין ללולבין יש להן ביעור: ר"א. פי' דאמר לעיל גבי הכובש שלשה כבשין הולכין אחר הראשון: מ"ד אין להן כו': (ע"ב) ודמיא היא כל רבה נ"ל ודמיא היא לכל דבר. פי' וכי אמרינן שהן דומין לכל דבר והא י' חילוק ביניהם: קטף בטל ע"ג שרפו. וא"כ איכא למימר שהיא עיקר הפרי כיון שאין בקטף אלא השרף אבל האילן אינו בטל ע"ג השרף וא"כ משו"ה לא הוי פרי אלא הפגין: אובלי בהמה כו'. פי' והאיך אתה מדמי שביעית לערלה וא"כ אף בערלה מותר מיהו בשביעית אסור: (דף כ"א ע"א) אית לך חורי. פי' עוד י"ל דבר שיש לפסוק הלכה שפי כר' יהושע מכ"ש כיון שאינן דומין הדינין זה לזה: ומבעיא ליה להגמ' הא דקאמר שמעמיד בשרף הפגין אסור אי משום שהשרף עצמו פרי או משום שהפגין פרי וג"מ לענין תרומה כדמפרש: אין תימר שהשרף פרי אף בתרומה אם העמיד בשרף הפגין אסור לזרים: ואין תימר שהפגין פרי. להכי אסור משום ערלה שהוא יוצא מן הפגין אבל השרף עצמו אינו פרי א"כ בתרומה מותר שהנאת תרומה מותרת: הבא את אמרת ילקוט את הורד. פי' גבי ורד חדש שכבשו בשמן ישן משמע יהא השמן מותר: וכאן את אמרת חייב בביעור. וישן בחדש משמע ששניהם אסורים: א"ר זעירא כו' אנא פתר לה להדין ורד בתרין פתרין. פי' בשני אופנים: ורד חדש שכבשו בשמן ישן. פי' דזה הכלל בורד עם שמן דכשהשמן חדש אז בולע מן הורד אבל כשהוא ישן אינו בולע ולכך כשכבש וורד חדש היינו וורד של שביעית בשמן של ששית שאז השמן אינו בולע מן הורד אלא הורד מן השמן ולכך אמר ילקוט את הורד: וישן בחדש היינו ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית שאז גם השמן בולע מן הורד ולכך אמר שניהם חייבים בביעור: כאן חסר פתר חורין ורד חדש שכבשו בשמן ישן היינו ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית. פי' ולעולם הורד בולע מן השמן והשמן אינו בולע מן הורד ולכך ילקוט את הורד: ישן בחדש היינו ורד ששית שכבשו בשמן של שביעית. פי' שהורד בולע מן השמן ולכך חייבים שניהם בביעור: הדרן עלך כלל גדול קמא

כתב יד ב'

הני כולם השנויים במשנתינו אזלינן בתר השרשה כשאר זרעים חוץ מן הערל דאזלינן בי' בתר לקיטה כירק: (דף כ' ע"א) לית כאן משישית לשביעית. דר' אבהו פליג וס"ל בכולן אזלינן בתר לקיטה. ומקשי והתני הסיאה כו'. אלמא דאזלינן בתר השרשה ועמד בקושיא: הבא את מני לחודיה. מקשה על הברייתא מיניה וביה. דגבי שלישית אזלת בתר לקיטה. וגבי שביעית אזלת בתר השרשה. ומשני שלישית אע"פ שאין בהם מעשר שני יש בהן מעשרות כו'. ומפרש תמן ברשות בעלים. ר"ל כשנכנסת לשביעית כיון שאין בה מעשר כלל הרי הוא ברשות בעלים והחמירו על הבעלים. אבל שניה שנכנסת לשלישית שהיא ג"כ שנה שיש בה מעשר אלא שתולה מן מעשר עני למעשר שני. ה"ה ברשות עני ואי אתה יכול להוציא מרשותו. וא"ת יתן שני מעשרות מספק. ז"ש מוטב שיתן א' בודאי ולא שנים מספק. כי אם ידע שהוא ספק יפשע ולא יתן כלל: (ע"ב) קטף בטל ע"ג שרפו. והוא הפרי של קטף שאין בקטף אלא השרף אבל שאר אילן אינו בטל ע"ג השרף ולא הוי השרף פרי אלא שרף הפגין הוא דאסור: (דף כ"א ע"א) אית לך חורי. כלומר עוד טעם לפסוק כר' יהושע שפי מלפסוק כר' שמעון: ורד חדש שכבשו בשמן ישן. דס"ל כשהשמן חדש הוא בולע מן הורד וכשהוא ישן אינו בולע מן הורד אבל הורד בולע מן השמן בין חדש בין ישן. לכן ורד חדש של שביעית שכבשו בשמן ישן של ששית השמן לא בלע כלום ז"ש ילקט את הורד. וישן בחדש היינו ורד ישן משל שביעית שכבשו בשמן חדש של שמינית גם השמן בולע ז"ש שניהם חייבים בביעור: פתר חורין. וס"ל הורד בולע מן השמן והשמן אינו בולע מן הורד. לכן ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית ילקט את הורד. אבל ורד ישן של ששית שכבשו בשמן חדש של שביעית שניהם חייבים בביעור

כלל גדול פרק שמיני

(דף כ"א ע"ב) **הלכה א** ולא מיעט אוכלי בהמה. כיון דליכא אלא מיעוט אחד מסתברא למעט אוכלי אדם: מיעוט אחר מיעוט לרבות. לא שהמיעוט יתהפך לרבות. אלא מיעוט כשהוא אחד הוא בא למעט את הכל. וכשיש השני ממעט כח מיעוט הראשון שאינו ממעט את הכל ונמצא שבא לרבות: שכן צבע אדם יש להן קדושה. היינו פירות שאינן אלא לצבע אדם אפ"ה קדושת שביעית חלה עליהן אלמא לצבעי אדם חשובות פרי. והטעם לצובעין מאוכלי אדם לא נקרא איבוד. משא"כ פירות שאינן אלא לצבעי בהמה ודאי אין קדושת שביעית חלה עליהן. ואוכלי בהמה חל עליהן קדושת שביעית וכשיעשה לצובעין מאוכלי בהמה הוי איבוד: (דף כ"ב ע"א) שאסור לשולקן. משום דאין דרך לשלוק אוכלי בהמה. לכן הוי איבוד: מה אנן קיימין. האי אח"כ חישב עלי' מה מועיל הלא מחשבה אינה מועלת כ"א בשעת קנין דוקא. ואי איירי שמשך ואח"כ נתן מעות ובשעה שמשך חישב לאוכלין. ובשעה שנתן מעות חישב לעצים. תקשה ג"כ מה מהני מחשבה אחר המשיכה ומשני בשנתן לו מעות ואח"כ משך וכו': הי' זה מעמיד וזה מעמיד. בתחלת המקח המוכר חישב לעצים והלוקח חישב לאוכלין. ולא נשוו בסכום המקח. המוכר אומר בשלשה והלוקח אומר בשנים. זה מעמיד במקחו וזה מעמיד במקחו. אלא שאח"כ נתרצו במקח בסתם שלא חישבו לא לאוכלין ולא לעצים אי אזלינן בתר תחלת מחשבה של לוקח. או כיון דקנה סתם נימא שנתרצה לדעת המוכר: ופשיט ייבא כהדא אם המוכר תובע ללוקח כו'. כמו באם שלא הזכירו סכום המקח בשעת קנין. והמוכר אומר על דעת סכום מקח שלו. והלוקח אומר על דעת סכום שלו. ואזלינן בתר התובע אם בשעת הקנין תבע המוכר את הלוקח בסתם שיקח את החפץ יעשו כדברי הלוקח וכו': ובא בן. גם כאן כן לענין מחשבה אזלינן בתר התובע ויעשו כמחשבה שכנגדו:

כלל גדול פרק שמיני

(דף כ"א ע"ב) **הלכה א** והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מיעט. פי' דמשמע לאכילה ולא למלוגמא וכיון דליכא אלא מיעט אחד אמרי' מה מיעט אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם: ולא מיעט אוכלי בהמה: ר' יוסי לא אמר כן. פי' שהיה לו דרש אחר לרבות אוכלי בהמה לעשות מלוגמא ולמעט אוכלי אדם: לכם לאכלה מיעט. פי' דמשמע לאכילה ולא למלוגמא: לך ולעבדך ולאמתך וגו' תהיה כל תבואתה לאכול. דמשמע נמי לאכול ולא למלוגמא: א"כ הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות אוכלי בהמה שעושין מהן מלוגמא: ונרבה נמי אוכלי אדם. פי' לעשות מלוגמא: ומשני א"ר מתני' כיי דר' בון בר חייא כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש. פי' והכא נמי אם אתה מרבה אף אוכלי אדם לעשות מלוגמא א"כ לא מיעטה ממיעוט הראשון כלום הרי אתה שובר מדרש הראשון לגמרי אבל השתא אמרינן בשמיעטתה אוכלי אדם מיעטתה: ומבעיא ליה אוכלי בהמה אם מותר לעשות מהן צבועין לאדם. ופשיט מק"ו מאוכלי אדם שמותר לעשות מהן צבועין לאדם וק"ו אוכלי בהמה: אוכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לבהמה כו': ודכוותיה מיותר*): ולמי ר' יוסי דמה לאוכלי אדם שעושין מהן צבועין לאדם שכן צבעי אדם יש עליהן קדושת שביעית. פי' שפירות שאינן ראויין אלא לצבועין אפ"ה קדושת שביעית חל עליהן אלמא שגם לצבעי אדם חשובות הן פרי ולכך כי עושה מאוכלי אדם צבועין לאדם לא נקרא איבוד כלל אבל בצבועין לבהמה שהפרי שאינה מיוחדת אלא לצבועין לבהמה ודאי אין קדושת שביעית חלה עליהן ובאוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן וא"כ נקרא איבוד שפי: (דף כ"ב ע"א) שאסור לשולקן. פי' כיון שאין דרך אוכלי בהמה לשלוק השליקה נקראת איבוד: לא הכל ממנו. לא הכל ממנו נ"ל לא כל הימנו: ה"ג המוכר מוכר לעצים והלוקח לוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים כו'. פי' שאחר המכירה חישב עליהן לעצים לא כל הימנו: והלוקח לוקח לאוכלין ואח"כ לעצים. פי' בתחילת המכירה חישב עליהן לאוכלין ואח"כ היינו בסוף המכירה לקח לעצים: ע"ז מבעיא ליה אם אסור משום שביעית או לא: מה אנן קיימין. פי' בהא דקתני שלקח לאוכלין ואח"כ חישב עליהן לעצים פי' דהא מבהמא לא מבעיא ליה אם בתחילת לקיחה חישב עליהן לאוכלין ואח"כ חישב לעצים דמה מהני מה שמחשב אח"כ כיון שתיכף כשלקח חישב לאוכלין נעשה אוכל ומה שמחשב קודם שלקיחה נמי לא מהני כלום אלא ודאי הא מבעיא ליה אם בשעה שנתן מעות חישב לאוכלין ובשעה שמשך חישב לעצים ומיבעיא ליה אם מעות קונות או לא: וע"ז קאמר הגמ' אם בשמשך תחילה ובשעת משיכה חישב לאוכלין א"כ דמי אוכלין נתן לו ואף שחשב אח"כ בשעת מתן מעות לעצים לא מהני כלום: אלא כי אנן קיימין כו'. ופשיט בפלוגתא דר"י ור"ל אם המעות קונות דבר תורה: דו אמר מעות קונות כו' דו אמר אין המעות קונות כצ"ל: דמי עצים נתן לו. פי' ומה שחשב תחלה לאוכלין לא מהני כלום כיון שלא היה שלו בשעת המחשבה: המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לעצים היה זה מעמיד וזה מעמיד. פי' דבתחלה כשרצה ליקח מהם היה המוכר מוכר לעצים והלוקח לוקח לאוכלין אלא שלא הושוו במקח שזה הי' רוצה ליקח חמשה זהובים וזה אינו רוצה ליתן רק ג' זהובים: היה זה מעמיד פי' שזה המוכר מעמיד במקחו עד שיתן לו הס' הנ"ל וגם הלוקח אינו רוצה ליתן רק הסך הנ"ל ואח"כ נתרצו ולקח סתם מבעיא ליה אם אזלינן בתר תחילת המחשבה של לוקח שהיה לאוכלין או בתר סוף המחשבה שלקח סתם אמרינן דנתרצה למחשבת המוכר: ומשני ייבא כהדא אם המוכר תובע ללוקח. פי' אם בענין המקח נתרצה המוכר ללוקח אזלינן בתר הלוקח ואם להיפך אזלינן בתר מחשבת המוכר: ובא בן. פי' דהאי דינא לענין שזה מעמיד במקחו וזה מעמיד במקחו ואח"כ נתרצו זה לזה זה אומר על מקח שלי נתרצית וזה אומר על מקח שלי נתרצית בזה נמי אמרינן כן אם המוכר תובע ללוקח דהיינו שאח"כ אמר המוכר ללוקח קח לך החפץ סתם ולקח הלוקח מסתמא על דעת הלוקח נתרצו וכן להיפך ולכך אמר הכא וכאן נמי כן:

*) פי' בהגהות הגר"א.

אבל

הגהות הגר"א

(דף כ' ע"א) והאיזוב והקורנס שבחצר אם היתה שני' כצ"ל. ומוחק תיבת שהובילו: שלישית אע"פ שאין בהן כו' כן צריך להיות. ומוחק תיבת וששית: לא כן אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן לית כאן משישית לשביעית אלא שביעית תמן כו' מוחק כל המאמר הזה: לולבין אין להם ביעור מ"ד יש להם ביעור ר"א אין להם ביעור ר' יהושע כצ"ל:

(ע"ב) צ"ל ודמיא היא לכל דבר ומוחק תיבות כל רבה:

(דף כ"א ע"א) שרף פרי או פגין פרי כצ"ל: להחין וורדי בתרין פתרין כצ"ל. ומוחק תיבת תניין: ורד שביעית שכבשו בשמן של שמינית פתר חורן ורד חדש שכבשו בשמן ישן ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית וישן בחדש ורד ששית שכבשו בשמן של שביעית כצ"ל:

פ"ח (דף כ"א ע"ב) ה"א מה מיעט אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא ולא מיעט אוכלי בהמה כצ"ל: א"ר בון ב"ר חייא כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש המאמר הזה כולו מחוק: לך ולעבדך ולאמתך וגו' תהי כל תבואתה לאכול מיעוט אחר מיעוט לרבות אוכלי בהמה שעושין מלוגמא כצ"ל. ומוחק תיבות אדם ותיבת שאין: ורבה אוכלי אדם כצ"ל. ומוחק תיבת בהמה: א"ר מתנייא כיי דר' בון ב"ר חייא כו'. אין זה מדרש כשמיעטתה אוכלי אדם כצ"ל. ומוחק תיבות א"ר מתנייא: לא צורכה דלא איכלי בהמה כצ"ל. ומוחק תיבת אדם: ודכוותי' אוכלי בהמה שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין בהם צבועין לאדם המאמר הזה כולו מחוק. (דף כ"ב ע"א) אם כשנתן לו מעות ואח"כ משך דמי עצים נתן לו המאמר

הזה

בנ"י משה

בפירוש לתת הפרש בין נתמנה לנזדמנה. היינו להפריש בין דברי הת"ק לדברי ר"י ושניהם מיירי בצייד דוקא. אלא לת"ק בנזדמנה דוקא בלא כוונה ר"ל שלא כיון לצוד כלל אלא שעבר עלה כו' ור"י מתיר אף מי שנתמנה לו היינו בכוונה שהוא מכוון לצוד כל אבר שעלה מצודתו בין טמאים בין טהורים ונתמנה לו טמאים בכוונה זו שמכוון לצוד. וז"ל הרמב"ם בחיבורו הצייד שנזדמנה לו טמאים או שניצודו לו טמאים וטהורים. וכ"ה בטור אלא שתיקן על לשונו וכתב או שצד טמאים וטהורים ר"ל שמכוון לצוד בין טמאים בין טהורים. אבל מ"ש במתני' לוקח ומוכר כו פליגי דלבנא משמע דאינו קאי על הצייד. אלא כל אדם לוקח ומוכר. ואין זה דברי ר' יהודה. אלא שב על דברי הת"ק. שהוא מתיר לכל אדם ליקח ולמכור. וחכמים פליגי עליה ואסור לכ"א. ולא השינו אלא לצייד כשתעלה מצודתו. ובה קאמרי שפוסקים הלכה כחכמים.

וכ"ה לשון הרמב"ם לפיכך אין צדין מחולה כו'. הצייד שנזדמנה לו כו'. ומדוקדק לשון הר"מ וקי"ל כחכמים ובכל גווני אסור ליקח לכשתעלה עכ"ל. וכ"ה בב"י יו"ד סי' קי"ז ס"ק ו' בשם תשובת מ"ע דאפי' צייד שאינו קבוע וכ"ש מותר. אבל בדרך מו"מ אפילו בהזדמן אסיר עכ"ל. ועי' לח"מ שם ברמב"ם פ"ח מהל' מאכ"א הל' ע"ז ד"ה וכל דבר וכו'. ומבסה מתוך קושית תוי"ע חכמים היינו ת"ק. אלא שהר"ש פירש בדרך אחר עיין שם. והרע"ב פי' בדרך הר"ש וכתב הל' כר"י בשיטת הרמב"ם. והב"י הקשה למה לא חילקו הפוסקים בין מקום שלוקחין מן הציידין למקום שאין לוקחין ומשני דלא פלוג רבנן במילתייהו עכ"ל והוא תימה דלא מצית למימר לא פלוג להקל. ובאמת אמרו כל הפוסקים בשיטת הרמב"ם דאין היתר גבי צייד משום מו ולק"מ:

מניפים

כתב יד א'

(שם) הלכה ב אבל לוקח הוא שמן ערב בשביעית מכל מקום כנ"ל וכדמפרש לקמן מאי מכל מקום: (ע"ב) הדא אמרת שהוא מותר. פי' דמשמע ליה דלכל מילי קל שביעית מתרומה וגבי תרומה אמרינן שמותר לפטם דאל"כ לימא נמי קל תרומה משביעית שמותר לפטם: ומקשי והתני אסור. פי' דתני גבי שביעית שאסור לפטם וא"כ קשיא על מתני' דממתני' משמע שמותר לפטם כדפרישית: ומשני דהכא ר' יהודה היא דסבר גבי תרומה שמותר לבשל מפני שמשביחו וה"ה לפטם שמותר וא"כ גבי שביעית נמי מותר מדלא אמר קל מהן מעשר שני שבמעש"ש לכ"ע מותר לפטם ובריייתא דתני אסור גבי שביעית אתיא כרבנן ובאמת קל מהן שמותר לפטם ובשביעית אסור לפטם כמו בתרומה: אפי' טהורה נתנה להדלקת הנר. ומע"ש דטהורה נתנה להדלקת הנר מ"מ טמאה לא נתנה להדלקת הנר שנאמר לא בערתי ממנו בטמא: ולא שמן שריפה נ"ל ולא שמן תרומה. פי' לסוך הידים בבתי כנסיות אסור:

(שם) הלכה ג וימכרו בזול נ"ל וימכרו ביוקר: אילין קורדקיא. פי' הם ניכרין וא"כ מותר למכור במדה: מימר עבור אצבעך פ"ס וג"ל אסור מימד באצבעו. פי' שאסיר אפילו למוד באצבע כמה הוא ארוך: טבח כהן כו'. פי' דמבעיא ליה אם הוא מותר אפי' בשוק למכור דהא אגלו אף בבית כבשוק ותקן את שדרכו ליאגד בבית כו': ופשט דאסור. פי' שאף בבית אסור שאגלו גם בבית כבשוק ובשוק ודאי אסור שהוא כעושה סחורה בגופו:

(שם) הלכה ד שנאכלם ונשתם בירושלים מה בין/האמור לחלק ומה בין האמור שנאכלם ונשתם בירושלים ר' זעירא כו' כנ"ל:

(דף כ"ג ע"א) א"ר יוסי קשיתיה קומי ר' יעקב נ"ל א"ר יוסי בשם ר' יעקב וייש עימעום לאיסור. פי' וכי שייך לשון עימעום על איסור: ועוד מקשי ופת לא כתבשילי גוים הן כו'. פי' ואיך (אי) [את] אמרת דבמקום שאין פת ישראל מצוי בדין הוא שיהא מותר א"כ בתבשיל נמי נימא הכי: ומשני אדרבה דאף במקום שאין פת ישראל מצוי פת הבא מן הנוי אסור אלא שעימעמו ע"יה והתירו משום חיי נפש וא"כ גבי תבשיל דליכא למימר הכי באמת אסור אף במקום שאין תבשיל ישראל מצוי: אלא כן היה פ"ס וג"ל אלא כיני במקום כו': כדברי מי שהוא מתיר. פי' אפת כותי קאי: רשב"ל אמר במראה לו את הלוקט פ"ס וג"ל הקלחין. פי' אמתני' קאי דמחלק בין האומר לקוט לי ירק היום ובין האומר לקוט לי בו ירק היום פי' דבלקוט לי מותר ובלקוט לי בו אסור מפרש רשב"ל דלקוט לי איירי במראה לו את הקלחין ומשו"ה מותר דאינו נותן לו אלא שכר רגלו. פי' דהיינו שכר הלקיטה אבל כשא"ל לקוט לי בו דהיינו שאינו מראה לו מקום הקלחין מהוי כמוכר לו מפירות שביעית שאסור לעשות סחורה מהן: ר' יוחנן אמר אע"פ שלא הראה לו כמו שהראה לו. פי' אלא החילוק שביניהם כשאמר לו לקוט לי אף שלא הראה לו כמו שאומר לקוט בשבילי וא"כ אינו נותן לו אלא שכר הלקיטה ולכך מותר אבל כשאומר לקוט לי בו הוי כמו שאומר לקוט לך ומכור לי בו ולכך אסור: מתני' פליגי על ריש לקיש פ"ס וג"ל מתני' פליגי על ר' יוחנן דתניא כו'. פי' והא הכא אף שלא אמר לו אלא להביא יין לחולה ולא אמר לו ביין שתביא לי אינו חייב ליתן לו שכר רגליו עד שיביא לו או עד שמראה לו ממקום פלוני ולא אמרינן אף שלא מראה לו כמי שמראה לו: ומשני מה עביד ליה ר' יוחנן קל הקילו בשביעית. פי' ולהכי גבי שביעית אף שלא הראה לו כמי שמראה לו: מה עביד ליה רשב"ל פתר לה במראה לו מותר: מתני' פליגא על ר"י פ"ס וג"ל על ר"ל לא יאמר אדם לפלוני הילך דינר זה והביא לי לקט היום כו'. פי' משום דנעשה כמו שלוקט העני בשבילו והוא אסור ליקח לקט אבל כשא"ל בלקט שתביא לי מותר דהוי כמו שלוקט לעצמו ומוכר לו אלמא דכשא"ל הבא לי לקט היום אף שלא הראה לו מקום הלקט נעשה כמו שלוקט בשבילו כמו שהראה לו: ומשני מה עביד לה ריש לקיש פתר לה במראה לו. פי' הא דקתני אם א"ל הבא לי לקט היום אסור היינו כשמראה לו: מה עביד לה ר"י קל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן מיותר: מה אנן קיימין אם באומר הב לי ואנא יהיב לך. פי' ודאי א"כ לא יהוה כ"א חליפין ומותר לכ"ע: ואם באומר הב לי ואפשר שאנא יהיב לך בודאי אסור לכ"ע דהוי כמו פורע חוב דודאי לא סמיך עליו שיתן לו אלא שאם לא יתן לא ישלם לו והשתא כשנותן לו הוי כפורע חוב: אלא כי אנן קיימין באומר הב לי ובדי לי ואנא יהיב לך ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין. דסברי דאין ירקות השדה מצויין וא"כ לא סמיך עליה והוי כפורע חובו: ורבנן סברי ירקות השדה מצויין וא"כ הוי כמחליף דסמיך עליה:

(שם) הלכה ה תני אין נותנין לא לבלן ולא לספר ולא לספן ר' יוסי אומר אף לא למבייר. פי' נמי שעושה בורות: ומקשי מחלפא שיטתיה דר' יוסי תמן הוא אומר אין לוקחין נ"ל לוקחין מים ומלח. פי' מלמי שביעית: וכאן הוא אומר הכין. פי' שאין נותנין למבייר דהא הוי כמו שהוא לוקח מים: ומשני מה פליגי בתשמיש כנ"ל. פי' הא דפליג ר' יוסי ואמר שאין נותנין למבייר היינו כשאינו אלא לתשמיש אבל כשהמים לשתות אף ר"י מודה שמותר והא דקתני לוקחין מים היינו לשתות: הוי מאן תנא אבל נותן למבייר לשתות. פי' דמשמע דוקא לשתות אבל לשאר תשמיש לא: אתיא כר' יוסי. אבל לרבנן אף לשאר תשמיש מותר: ומשני א"ר יוסי פ"ס וג"ל א"ר ייסא דברי הכל היא. פי' דמתני' אתיא כד"ה דאף רבנן מודו דדוקא לשתות אבל לשאר תשמיש אסור אלא דרבנן סברי דלשתות אפי' אינו ראוי אלא לבהמה נמי מותר ור' יוסי סבר דוקא לאדם מותר אבל לא לבהמה וא"כ הא דקתני לא למבייר היינו כשאינו ראוי אלא לבהמה והא דקתני לוקחין מים היינו בראויין לאדם דוקא ומתני' דקתני סתם נותן למבייר לשתות איכא לאוקמה בין לבהמה ובין דוקא לאדם ואתיא כד"ה: (ע"ב) אבירודימם נ"ל אבידורום: פלתה נ"ל פלפלתה:

(שם) הלכה ו מן את ספיח על את ספיח השני נ"ל למפה אחר ורבותינו התירו לעשות בקוטבי: כנגד הקוצרים נ"ל שלא כדין הקוצרים. וה"פ את ענבי נזירך לא תבצור דמשמע לא תבצור כדרך הבוצרים הא שלא כדרך הבוצרים מותר. ומפרש הפסוק דהיינו מן השמור בארץ אין אתה בוצר. כלל שהרי הם אסורין: אבל אתה בוצר מן המופקר. והיינו דוקא שלא כדרך הקוצרים אבל כדרך הקוצרים אסור: ומדייק האי דקאמר בלשון לא תקצור אם בשמור איירי ולאסור כולו קאתי הו"ל למכתב לא יאכל ומדקאמר בלשון לא תקצור משמע דאיירי אף (בין) [מן] המופקר ואסור הקצירה שכדרך הקוצרים. ומקשי א"כ לפי זה הא דנקט נמי גבי ספיחין את ספיח קצירך לא תקצור אמרת נמי הכא דדוקא כדרך הקוצרים אבל שלא כדרך הקוצרים לא. פירוש מותר והא ודאי ליכא למימר כן דהא ספיחין אסור הכין ומשני ר' לא דגם גבי ספיחין איירי בספיחי היתר ואסור הקצירה שכדרך הקוצרים. ומפרש ר' מנא היכי דמי הספיחין שיהי' מותרין: והיינו כשעלו מאליהן. פי' ובמקום שאין זורעין כלל שבודאי

לא

כתב יד ב'

(שם ע"ג) הלכה ב דר' יהודה היא. מתמתין דקתני קל מהן שביעית ודייקין מיניה שמותר לפטם אתיא כר' יהודה. דר' יהודה מתיר בתרומה לבשל מפני שהוא משביחו והוא הדין דמתיר לפטם מפני שמשביחו ובריייתא דתני אסור לפטם בשביעית כרבנן דאמרי אין מבשלין יין של תרומה. ולדידהו אין ה"נ דמצי למיתני קל מהן מעשר שני דמותר לפטם לכ"ע: תרומה טמאה נתנה להדלקת הנר. וכן גבי מעשר שני טהורה נתנה להדלקת הנר: ולא טמאה נתנה להדלקת הנר דכתיב בה לא בערתי ממנו בטמא (ג): ולא בשמן תרומה לא בבתי כנסיות. היינו לסוך הידים בבתי כנסיות אסור (ד):

(שם) הלכה ג אסור מימד באצבעו. למוד באצבע כמה הוא האורך אסור: טבח כהן כו'. גבי שבח הבית שלו הוי כמו בשוק. ומיבעי אם הותר לו למכור אף בשוק: כל גרמה היא אמרה דהוא אסור. ואפי' בבית אסור לו למכור:

(דף כ"ג ע"א) הלכה ד ויש עמעום לאיסור. בתמי' וכי שייך לשון עמעום לאיסורא. ועוד תקשה ופת לא כתבשילי גוים הן. וא"כ בתבשיל נמי נימא במקום שאין תבשיל ישראל כו': ומשני אלא כיני במקום שאין פת ישראל כו': רשב"ל אמר. הא דקתני במתני' לקוט לי ירק היום מותר מיירי במראה לו את הקלחין דאינו נותן לו אלא שכר רגלו היינו שכר הליקוט לכן מותר (ה): רי"א אפי' לא הראה לו כמי שהראה לו ומותר. אלא לקוט לי בו משמע לקוט לך ומכור לי בו להכי אסור: אם לאו אינו חייב ליתן לו. הא הכא לא אמר ביין שתביא לי אעפ"כ אינו חייב ליתן לו שכר רגליו עד שיביא לו או עד שהראה לו מקום ולא אמרינן אפי' לא הראה לו כמי שהראה לו הרי דמתני' פליגא על ר' יוחנן: קל הקילו בשביעית. דאף שלא הראה לו כמי שהראה לו: והביא לי לקט היום. משום דהוי כמו שלוקט העני בשבילו והא הכא לא הראה לו ונעשה כמי שהראה לו. הרי דמתני' פליגא על רשב"ל: אם באומר הב לי ואנא יהיב לך. ולא הוי כ"א חליפין ומותר לכ"ע ואם באומר הב לי ואפשר שאנא יהיב לך ד"ה אסור דהא לא סמך עליו שיתן לו ובאם שלא יתן לו ישלם כמלא כשנותן לו הוי כפורע חוב (ו): שאין ירקות שדה מצוים. ולא סמיך עליו הוי כפורע חוב וחכמים מתירין מפני שירקות שדה מצוין הוי כמחליף:

(שם) הלכה ה מה פליגי בשתשמישו. אבל בשתיה אף ר' יוסי מודה:

(שם ע"ג) הלכה ו מן השמור בארץ ט' לא תבצור כדרך הבוצרים. ע"כ האי לא תבצור לא אתיא לאסור את השמור דשמור אסור אף באכילה ולמה אפקי' קרא בלשון לא תבצור אלא קרא אתיא למן המופקר דמותר באכילה אבל לא תבצור כדרך הקוצרים (ז). ופריך כתיב ואת ספיח כו'. דלא תוכל לדרוש הא קצירה שלא כדרך הקוצרים מותר דהא ספיח אף באכילה אסור. ומשני דמיירי בספיחי היתר ור' מנא מפרש ספיחי היתר היכי דמי כשעלו מאליהן ר"ל במקום שאין זורעין כלל:

מן

הגהות הגר"א

הזה כולו מחוק: נ"ל ע"ד דר' יוחנן דו אמר המעות קונות ומוחק תיבת אין: ע"ד דרשב"ל דו אמר אין המעות קונות כנ"ל: ה"ב ולא יין שמרים ומוחק וי"ו של ושמנים [א]: אבל לוקח הוא שמן ערב בשביעית מ"מ ואינו חושש כנ"ל. וגורס בשביעית בבי"ת: (ע"ב) ולא שמן תרומה לא בבתי כנסיות כנ"ל. ומוחק תיבת שרפה: ה"ג שימכרו בזול וישקל בליטרא וימכרו ביוקר כנ"ל. ומוחק תיבת בזול [ב] השני': אסור מימד באצבעו כנ"ל. ומוחק תיבות עבור אצבעך: ה"ד שנאכלם ונשתם בירושלים מה בין האומר לחלק לבין האומר שנאכלם ונשתם בירושלים ר' זעירא בשם ר' יונתן וכו' כנ"ל:

(דף כ"ג ע"א) א"ר יוסי בשם ר' יעקב בר אחא כנ"ל. ומוחק תיבות קושיתה קומי ר' יעקב: אלא כיני במקום שאין פת ישראל מצוין כנ"ל. ומוחק תיבות מן היה: במראה לו את הקלחין כנ"ל: ומוחק תיבת הלוקט:

מתניתא פליגא על ר' יוחנן כנ"ל. ומוחק תיבות על ריש לקיש: מה עביד לה ר' יוחנן קל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן מתני' פליגא על רשב"ל דתני לא יאמר א"ם מה עביד לה ריש לקיש פתר לה במראה לו כנ"ל: מה אנן קיימין אם בההיא דאמר ליה הא לך הב לי ד"ה אסור הב לי ואנא יהיב לך ד"ה מותר אלא כי אנן קיימין בההיא דאמר הב לי וברי לי כו' כנ"ל: ה"ה תני אין נותנין לא לבלן ולא לספן ולא לספר ר' יוסי אומר אף לא למבייר כנ"ל: תמן הוא אומר לוקחין הימנו כנ"ל. ומוחק תיבת אין: מה פליגי בשתשמישו כנ"ל. ומוחק תיבת בשתמשו: מאן תנא אבל נותן לבייר לשתות אמר ר' יוסי ד"ה היא כנ"ל. ומוחק תיבות ר' יוסי הכתוב קודם אמר ר' יוסי: (ע"ב) קרא לרבי אבידומום כנ"ל. ולא גרסינן אבירודימום: נ"ל דלא פלפלתה עם חבירך ומוחק תיבת פלתה: ה"ו [תיכף אחר המשנה תחילים של שביעית וכו'] גורס בזה הלשון את ספיח קצירך כו' מן השמור בארץ כו' ורבותינו התירו לעשות

בקוטבי

בנ"י משה

[א] עם בירושלמי כ"ב א' ס"ב איתא שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה. כתב הרע"ב בענבים וזיתים מיירי בין בהם אכילה ושתיה וסיכה עכ"ל. לא ידעתי מי הכריחו לזה ולאיזה תועלת הוא זה הפירוש. ומדברי הירושלמי זה כילד לאכול כו' כילד לשתות כו' משמע דמילי מילי קתני: שם בירושלמי ולא איקסגורין. ע' ערוך ע' אכסגרון וז"ל אכסגרון ובירושלמי גרים איקסגרין בלשון יוני ליר מעורב בחומץ ופי' אניגרון ליר מעורב ביין עכ"ל:

[ב] והרע"ב כתב כדי שימכרו בזול א"כ כדי שיהא נוהג בהן בקדושה עכ"ל גרס כגירסא היפוס ומפרש כדברי הרא"ש:

(ג) זו היא דעת הר"מ והרע"ב. אבל בחנות אליהו כתב ז"ל ומע"ש אסור בין טמאה בין טהורה כן משמע מגמרא דילן וכן מוכח מהירושלמי דלא פריך אלא אתרומה ולא פריך אמעשר ודלא כר"מ ורע"ב שכתבו והס"ד למע"ש כו' והפסוק שמביאין. כבר דכשו נגמרא לא בערתי ממנו בטמא אבל לא בתרומה דתרומה טמאה מותרת:

(ד) בזה הפי' מתורץ קושית הר"מ ז"ל ולא נתברר לנו מאי נאמר דבמס' מכוונות שנן מדליקין בשמן שריפה בבתי כנסיות עכ"ל:

(ה) תוי"ט מ"ד ד"ה שכרו מותר. וא"ת ומ"ש מלוקט בשכר דמסכת ג' פ"ז עכ"ל. ולא זכיתי להבין קושיתו תמיהני דהם בלוקט מבואר במשנה דמיירי שלוקט שכר הלקט ולא שכר

הסכמת כמש"ש שאין עושין סחורה בפירות שביעית וכאן מבואר בירושלמי דמיירי במראה לו את הקלחין ואינו נותן לו אלא שכר רגלו. ובד"ה שכרו אסור כו' קיים וכ"כ הרמב"ם עכ"ל ובר"ש מבואר יותר בדבריו:

(ו) פירושו זה שבתוך החיבור עולה יפה לפי הגרסא שבתוך החיבור ז"ל במה אנן קיימין אם באומר הב לי ואנא יהיב לך ואם באומר הב לי ואפשר שאנא יהיב לך:

עי' תוי"ט מ"ה ד"ה לא לבייר כו'. קיים הר"ם אלא דוקא לשתות כדקתני סיפא עכ"ל. דברים המבוארים כאן בירושלמי הביאן בשם הר"ם:

(ז) איתא בחנות אלי' ז"ל אף כאן שמרו ואסרו אף בתלוש בלי שינוי ולכך חשיב הכא כי ממלאכת תלוש אבל במחובר אסור אף במופקר ואפי' ע"י שינוי רק בתלוש. וכ"מ לשון אסור לקוץ אותן במוקצה בשעה שעושה קציעות ליבשם אז אין לחתוך אותם בדנר שדרכו בכך כל השנה (כשיטת רבינו הגאון זצוק"ל תמוה דלפי שיטתו דאף במופקר אסור לקצור אף בשינוי כו' ואיך מתורץ האי מתניתין. דפ"ס מ"ו במוכר להן מגל יד ומגל קציר והטעם דבזה לא שייך ולפני עור דהא אף להיתר יצטרך להם לקצור המופקר מ"מ דקצירה מותר במופקר עכ"ל). והנכלה דמשום הא לא קשיא דיצטרך להם כדתנן פ"ד מ"ו קוצץ כדרכו בקרדום או במגל. אלא מפירושו דכאן משמע דע"י שינוי מותר לקצור מן המופקר:

פסו"ם

כתב יד א'

לא מרע: שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהו מותרין. פי' לקציר כדרכו: ולפום כן צריך טימר אסור: ולעשות בקוטבי כרבנן מ"כ וצ"ל כרבותינו: שלא יהו נוטלין שכר בדיהן שמן. אותן שעושין בבית הבד לא יהו נוטלין שכרן משמן שביעית: אלא מעות כר' יהודה ור' נחמיה הורי לון מיותר: תני החמרין והכתפין וכל העושין בשביעית שכרן שביעית כצ"ל: א"ר זעירא בפירות היתר היא מתניתא. פי' דהיינו שהוא עוסק בפירות היתר: ומהו שכרן שביעית היינו שיהא נוטלין ממה שיהיו עושין שביעית. פי' שיהו נוטלין שכרן מדמי שביעית: ויהא הא דהורי פ"ס אלא כצ"ל והא הורי ר' יוחנן לאלין דבי ר' ינאי כו'. אלמא שאסור ליקח שכרן משביעית: ומשני כרבי יהודה וכר' נחמיה הורי לון. פי' מדינא מותר אלא דסבר כר' יהודה כו' ולכך החמיר שלא יטלו אלא מעות ולא פירות שביעית: ר' הילא אמר במכתפי פירות עבירה היא מתניתא. פי' הא דקתני כל העושין בשביעית היינו בפירות שביעית. ומה שכרן שביעית. פי' דהשתא א"צ לפרושי שיהא נוטלין שכרן שביעית אלא שקנס קנסו שאף אם יש לו פירות היתר הן נעשין שביעית משום קנס כמו ביי"נ דקתני שכרו אסור:

(דף כ"ד ע"א) **הלכה ז** דברי ר"ש מיותר: אתיא דיחידאי דהכא. פי' ר"ש דמתיר במתני': כסתמא דתמן. דהתם הוא סתם שמותר ליתן לתוכה תבלי חולין ותבלי תרומה: ויחידאי דתמן כסתמא דהכא כצ"ל. וה"פ ויחידאי דתמן דהיינו ר"מ בסתמא דהכא. דהכא היא סתם שחיישינן לשמא יביאון לידי פסול: מאי כדון הלכה כר"ם דתמן. פי' דחיישינן לשמא יביאנו לידי פסול ולהכי אינו מותר לבשל אלא מעט מעט וסברי דאפי' למאן דאסר לבשלו מ"מ מעט מעט מותר לבשל: מתניתא מסייע לר' יוחנן. פי' דאמר שביעית יוצא אף דרך חילול: דתני כל מי שיש לו מעות כו'. אלמא שמותר לחלל: מתניתא מסייע לר"א מי שיש לו סלע כו' והוא רוצה ליקח לו חלוק כו'. פי' ומדמצריך כולי האי ולא נקט סתמא שהולך אצל חנוני ואומר הרי סלע שלי מחולל על הפירות שלך אלא ודאי שאינו יוצא דרך חילול אלא ע"י מכירה: ר' יוחנן שתי חמרא ויהב פריטין. פי' ולא הוי כפורע חוב אלא כמו שלוקח יין מדמי שביעית: עד כדון ר' יוחנן דהוא מתהימן. פי' ולכך הוי כמו שנתן דמים בתחלה: הא שאר כל אדם שאינן מתהימנין. וא"כ הוי כמו פורע חוב מדמי שביעית דכיון שלא נתן לו תחילה הוי חוב: ר' יעקב בר אחא כו' מחוי ליה בהדא. פי' בחד ידא הוה מראה לו המעות ובחד ידא הוא נוטל היין כדי שלא יהא כפורע חוב: ר' חזקיה הוה אמר ליה הב לי מן קומי. פי' בשביל אותן המעות שיש לי: והדר מפרש מכיון דו אמר כו' כמאן דלא יהב ליה מדמי שביעית. אלא כמו שנתן כבר קודם ששתה היין וכל מה שהוא שותה יוצא המעות לחולין וא"כ לפי זה כשנותן לו אינו נותן לו אלא חולין:

(שם ע"ב) **הלכה ח** בתו של ע"ה ס"ס וצ"ל פיתו של ע"ה. פי' שמחמיר אפי' בע"ס: ר' חזקיה אמר מתיר היה כו': הדא דתימא באלין דימוסייא. פי' הא דקתני במתני' מותר לרחוץ בו היינו באלין דימוסייא דהיינו שרוחצין שם שאינו נהנה מן האיסור עצמו אלא מהמים חמים: אבל באילין פריבטה אסור. [פי'] דהיינו (בין) במרחצאות שלנו שעושין לזיעה אסור שהרי נהנה מאיסור עצמו: ה"ג הרי זה לא ירחוץ ואם היה אדם של צורה אסור כהדא ריב"ל. פי' דהוא מפרש מאי דקתני במתני' ואם מתחשב הוא ה"ז לא ירחוץ ומפרש דהיינו אם הוא אדם חשוב שהמרחץ ניסוק בשבילו דהיינו שבעה"ב נהנה מה שהוא רוחץ אצלו אסור דהרי הוי כמו שמשלם לו ומייתי ראיה מריב"ל שלא רצה לרחוץ בלוד משום שהיו מכירין אותו שם והיה אדם חשוב ומשו"ה הוה אזיל לבית גברין כו': חמתון דהוה מולפין להדא אפורדיטי. פי' צורה של ע"ז היתה

וכיו

כתב יד ב'

שיהיו נוטלין ממה שיהיו עושין. ר"ל שיהיו נוטלין שכרן מדמי שביעית: כר' יודא וכר' נחמי' הורי לון. כלומר מדינא מותר אלא דסבר כר"י וכר' נחמי' לכן החמיר שלא יטלו אלא מעות ולא פירות שביעית:

דף כ"ד ע"א) **הלכה ז** אתיא דיחידאי דהכא כסתמא דתמן. היינו ר"ש דמתיר במשנה דהכא הוא כסתמא דתמן דתנן מותר ליתן לתוכה תבלי חולין ותבלי תרומה. ויחידאי דתמן. היינו ר' מאיר כסתמא דהכא דתנן אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה כו': מאי כדון הלכה כר"מ דתמן. דאסור לבשל שמא יביאנו לידי פסול. לכן נהגו לבשל על יד על יד ואוכלין (ח): על עיסתו מחללן. משמע שמותר לחלל כר' יוחנן דאמר שביעית יוצא דרך חילול: וחוזר ולוקח לו חלוק. מדמצריך כולי האי ולא נקט סתמא דאומר הרי סלע שלי מחולל על הפירות שלך ע"כ דאינו יוצא דרך חילול אלא דרך מכירה: הב לי מן קומי. תן לי בשביל מעות המונח לפני:

(שם ע"ב) **הלכה ח** א"ר יוסי שאסור ליקח פיתו של עם הארץ. ס"ל דר"א מחמיר אפי' בפת של ע"ה: באלין דימוס'א. היינו מרחצאות של מים חמין מותר. דאינו נהנה מהאיסור עצמו אלא מחמת המים. ברם באילין פרוביטה. היינו מרחצאות של זיעה שלנו אסור שהרי נהנה מהאיסור עצמו (ט): ואם הי' אדם של צורה אסור כהדא דריב"ל. בא לפרש הא דקתני במתני' ואם מתחשב הוא. היינו שהוא אדם חשוב שניסוק המרחץ בשבילו אסור. דבעל המרחץ נהנה ממה שהוא רוחץ בו והוי כאלו משלם לו. ולכן לא רחץ ריב"ל בלוד שמכירין אותו שם לאדם חשוב: ובשנות אלי' פירש. ז"ל וי"ס מתחשב פי' שחושב עמו ואינו רוחץ בחנם אסור. ירושלמי ואם הי' אדם של צורה אסור (זה דין בפ"ע ואינו פי' על המשנה דלא כר"ש) כהדא דריב"ל דהי' אדם חשוב מאוד ואף שאינו משלם לבלן מ"מ טובה היא אצלו לכך לא הי' רוחץ בעירו דשם היסקו בקש ותבן ולגביה אף בחנם אסור ואזל למקום אחר שמסיקין בעצים (יא): חמתון מולפין להדא אפורדיטא. ראה שהי' מולפין מן הנהר מים

הגהות הגר"א

בקוטבי. ואח"כ גרס כתיב ואת ספיח קצירך לא תקצור הא קצירה שלא כדרך הקוצרים מותר כצ"ל: ולעשות בקוטבי כרבותינו כצ"ל. ומוחק תיבת כרבנן: שכר בדיהן שמן אלא מעות תני החמרין והכתפין וכל העושין בשביעית שכרן שביעית כצ"ל. ומוחק תיבות כר' יודא וכר' נחמי' הורו לן. ומוחק גם תיבות כל העושות שביעית: צ"ל ממה שיהו עושין שביעית. ומוחק תיבת שכרן: צ"ל והא הורי ר' יוחנן. ומוחק תיבות ויהא הא דהורי:

(דף כ"ד ע"א) ה"ז ר' מאיר אומר לא יתן להוכן תבלי תרומה כצ"ל. ובתוך הסיבור מוחק תיבות דברי ר"ש: דיחידאי דהכא כסתמא דתמן ודיחידאי דתמן כסתמא דהכא כן צריך להיות: אלא סתמא דהכא ר"מ דתמן ר"ש. ור"מ ור"ש הלכה כר"ש כן צריך להיות: ר' יוחנן דהוא מתהימן כצ"ל: הא שאר כל אדם דלא מתהימין כצ"ל:

(ע"ב) **הלכה ח** א"ר יוסי שאסור ליקח פתו של עם הארץ כצ"ל. ומוחק תיבות זאת אומרת: הרי זה לא ירחוץ ואם הי' אדם של צורה אסור כהדא ריב"ל אזל מן לוד כו' כצ"ל:

סלקין

בנ"י משה

(ח) מתו"ח ד"ה סרב כו' זהו פי' הרמב"ם אבל בדר' שמשון ט' לק הר"ש ל' בת"ק כו' ובזה מייך שפיר טעם דר' שמשון דכתב סרב וכן מוכח בגמ' דזבחים דף ע"ו א' ע"ש ודברי הרב צ"ע עכ"ל. קושיתו צ"ל להקשות ארמב"ם עצמו דבזבחים שם מבואר טעמו של ר' שמשון דכאן אינו אלא משום דס"ל מביאין קדשים לידי פסול והכי איתא שם דאי כר"ש האמר מביאין קדשים לידי פסול כו' אמאי לא אותביה מהא דאין מבשלין ירק כו' ור"ש מתיר וכן מבואר בירושלמי כאן דסתמא דהכא ר"מ דתמן ר"ש ובדברי ר' מאיר מבואר שלא יביא התרומה לידי פסול. אפס בקושית התו"ח הקשה תוס' דזבחים שם ד"ה אין לוקחין דרש"י מפרש משום פסול דתרומה. וכתבו התוס' ומתוך המשנה משמע שאין הקפידה משום תרומה אלא משום מעשר עכ"ל. ולכאורה תמיהה שלא כתבו התוס' בלשון תימה או צ"ע על רש"י דהלא במשנה דשם מבואר בהוא משום מעשר ואיך יפרש רש"י היפך דברי המשנה. לכן נ"ל אם עניים הם כאן עשירים הם בירושלמי מעשר שני פ"ג ה"ב וז"ל מהו ממעט באכילתו תרומה אסורה לזרים ולטבול יום כו' וכשם שהוא ממעט באכילתו כ"ה ממעט באכילתה תרומה נשמרת לאונן ואינה מעוגה מתילה כו' אכלת שני מפני שהוא ממעט באכילתו ובאכילתה עכ"ל. הכי דחששו משום פסול דמייהם של תרומה ושל מעשר. ובאמת יש כאן פסול לענין מעשר וגם פסול לענין תרומה. אלא דקאי במעשר שני מפרש הפסול שלפנין מע"ש. ולכן איתא במ"ש באכילתו אבל בזבחים דמיירי לענין תרומה וגלסינן באכילתה שפיר פירש"י פסול דתרומה זה הדבר שלא הקשו תוס' על רש"י. ומעתה נק"מ ג"כ על הרמב"ם והרע"ב ממ"ש בזבחים לענין תרומה דשם מיירי לענין תרומה מפרש הגמרא לענין פסול דתרומה אבל כאן בשביעית ראוי לפרש לענין פסול דשביעית. ואי משום דלשון של' סרב שלא יביא קדשים לגבי הפסול קדושת מעשר שני וקדושת שביעית נמי קדשים קרי להו. וכן הגה דברי הא"ז שכאן זצוק"ל בשנות אלי' בשביעית וז"ל שלא יביאנו לידי פסול קאי אשביעית וכו' ומה דאיתא בזבחים כו' משמע דקאי אתרומה באמת שלא יביאנו קאי גם אתרומה אבל משמעות המשנה דאיירי כאן במסכת שביעית קאי אשביעית עכ"ל. ומ"ש תו"ח בשם ר"ש תקיד דמהירושלמי מוכח דקאי אתרומה דאיתא בירושלמי מבשלין על יד על יד ואוכלין א"כ ע"כ הטעם משום תרומה כו' אבל אם הטעם משום שביעית גם מעט אסור וק"ל עכ"ל. ולדבריו תקשה על הרמב"ם דמפרש הטעם משום שביעית ובהלכה פסק ואם בשל מעט ואכלו מותר. אפס לכאורה פסקא צ"ע דהרמב"ם כולו מוקשה. הא' למה לא סותר אלא בדיעבד ובירושלמי מבואר דהכי לכתחלה. ומ"ש הכ"מ ומ"ש ואם בישל הכי קאמר ואם רצה לבשל עכ"ל. דאוי הי' לו לתקן גם לבנה ואכלו מיד הכי קאמר ולאכלו מיד. אלא היום לשון הרמב"ם בהכי לא הניחן כדי לבא לידי פסול מוכיח דעל העבר קאמר. וא"כ מאי מותר דכתב הרמב"ם על מה שעבר ובשל ואכל. ועוד במה שאוכלו מיד אינו מניחו לבא לידי פסול דיעבור זמן הביעור. ומה מועיל למ"ש הרמב"ם במה יטמא התרומה ויפסול את השביעית. והנלענ"ד לפי שיש לדקדק בירושלמי שנשאל אם הלכה כר"מ דאין מבשלין ירק כו' או הלכה כר"ם דמתיר לבשל. והשיבו נהיגין הויין מבשלין על יד על יד ואוכלין. אם שהסיתר הוא משום שבשל מעט לל"מ ואוכלין. ואי הסיתר משום דאוכלין לל"מ על יד על יד. לכן יצא לו להרמב"ם לפרש שהסיתר ע"ד שאמרו אוכלי תרומה זריזין הן וכן אוכלי פסחים בשמתן זריזין הן. כן אם רואים אנחנו שהוא זריז ורוצה לבשל מעט ולאוכלו מיד כדי שלא נניחן לבא לידי פסול. אז הותר לו לבשל כי בודאי יהא נזהר לשמור את התרומה מן הטומאה ואת השביעית מליעבור זמן ביעור. ז"ש הרמב"ם ואם בשל מעט ואכלו מיד מותר ר"ל הותר לו לבשל עוד מפני זריזותו שהרי לא הניחן לבא לידי פסול כלומר לא הניחן בפעם הראשון שבשל. ועם כל זה תקשה לנו על הר"ם דס"ל דכשיגיע זמן הביעור וכו' ואף הוא עצמו כמאי לזכות מן ההפקר ואוכל והולך עד שיכלו וכאן כ' הר"ם שלא יביא שמן של תרומה לידי פסול דשביעית עד הביעור ותו לא עכ"ל. ומאי פסול דשביעית דקאמר הכא וצ"ע:

(ט) במרחצאות שלנו שעושין לזיעה. אסור שהרי נהנה מאיסור עצמו. פירש מים חמין שיוצאין מן הקרקע כגון חמי טבריא. ובערך פרבטאות פירש בניינים עשוים לצורך אדם כו' ובערך פרביטא פירש שמש הבלן זורק מים על הגחלים. והיה ראוי לומר דע"כ הרמב"ם לא גרס כצ"ל. מדלא הביא בהלכות החילוק של החילה דמותר ולהזיע דאסור. דאיכא למימר דין דלהזיע כללו הרמב"ם בדין דתנור יוצן. כי המרחץ שלהזיע הוא כעין תנור:

(י) נום לנו פירושו מבשנות אלי' דבלשון המשנה ואם מתחשב הפשיטנו דבשכר אסור ובדברי ואם הי' אדם של צורה הפשיטנו דחנם שלו הוי כשכר. אבל לפי' הראשון שבתוך הסיבור דואם מתחשב הפשיטנו דהוי כמשלם לו. תקשה עדיין לא פשטנו דין דשכר. ובא להפשיטנו בואם מתחשב הוי כשכר. והר"ש והר"מ נשמרו לפרש המשנה דהאיסור הוא משום שכר. גם הכאב"ד מקשה ארמב"ם דשכר הוי כסחורה. אבל אינו מפרש המשנה דהאיסור הוא משום שכר. כדבעינן למימר. דהנה הרמב"ם יצא לפרש כמשנה אשר לא כדת חיבורו להוסיף דברים על דברי המשנה דמותר לרחוץ בה בשכר. וכבר הקשה עליו הכאב"ד שתי קושיות עצומות. גם הכ"מ כתב וה"ת מאחר שכתב בתמוך שאין שורפין קש ותבן של שביעית האיך התירו להסיק בהן מרחץ. התומכים לא ידעתי למה הקשה בזה על הרמב"ם. [סלוק] שני הדינים אלו שני סתמי משניות הן ולרמינן אהדדי. ומה שתירץ הכ"מ וי"ל דפוסק בדיעבד קאמר כו' ועי"ל דלכתחלה נמי שרי דצורך אדם הוא כמו מלוגמא עכ"ל. כבר הקשה לנו המשנה למלך דא"כ למה פסק הרמב"ם לקמן תנור יוצן הא אין לך צורך אדם כגון זה כו'. ומפני קושיא זו הולך להביא דברי הרי"ף ודחק טובא לחלק בין זה לזה וצ"ע עכ"ל. הרואה יראה שאין בדברי הרי"ף קורקום לתקן על קושיא. אף זו שתי' הכ"מ דלכתחלה שרי הוא מתנגד לסברת הרי"ף דאוסר בתנור משום דשבח ההיסק ניכר בפת. ומה בכך אם ההיסק הוא של היתר ואדרבה כשניכר שבחו לצורך אדם כ"ם שראוי להתיר. ועם מ"ש הכאב"ד אבל בשכר לא דהוי כסחורה כ' הכ"מ וי"ל דלא נאסרה סחורה אלא בדבר שראוי לאכילה עכ"ל. והוא תימא דהא לקמן פ"ו ה"ב פסק ולא ילבש מקליפי שביעית בשכר. וקליפות אינם ראוים לאכילה עכ"מ שם. והנלפע"ד דהרמב"ם והר"ש אזלי לשיטתם בפי' המשנה דלקמן פ"ע מ"ז. ומשם יפרדו והוכרחו לפלוגי בפי' מתני' דכאן. דשם איתא מאימתי נהנין ושורפין בקש ובתבן וכו' הר"ם דאסור לשרפו ולהנות בו שהוא של איסור עכ"ל. מבואר מלשונו דאמר סתם הנאה דאפי' אם יש באיסורו ושריפתו הנאה לצורך אדם אעפ"כ אסור לשורפו לכתחלה. א"כ לדידיה שפיר קתני במתני' מרחץ שהוסקה בדיעבד מותר לרחוץ בה ואעפ"ג דאין נהנין ושורפין לכתחלה. וכן שפיר מתפרש לדידי' אם אדם חשוב הוא צריך להחמיר על עצמו. היינו בדבר שיש בו איסור לכתחלה ראוי לחשוב להחמיר אפי' בדיעבד ועיה"ש שם. אבל הרמב"ם דבמשנה שם לא פי' כלום. אלא בהלכות סי"ם כ' אין שורפין כו' ולא הזכיר נהנין. ע"כ דס"ל דבתחילה וכיבוש שיש בהן חיי אדם כמו במלוגמא בודאי מותר לכתחלה לשורפן ולהנות בהן. וכ"ה בהדיא בירושלמי שם כ"ו פ"ב ולא נמצא תאכד אוכלי בהמה שמתר באוכלי בהמה לאדם. ולא נאסר אלא ההנאות שאין בהן חיי אדם. והכי ביהכן לקמן הכ"ב אין מתנין קש ותבן של שביעית לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט. זה הדבר שלא הזכיר בה' י"ם נהנין. ולפ"ז דלצורך מרחץ הותר להסיק לכתחלה א"כ מאי קמ"ל במתני' דמותר לרחוץ בהן. [מזה] יצא לו להרמב"ם לפרש ע"כ דאשמעינן דמותר אפי' בשכר. וקמ"ל לאפוקי מדעת הכאב"ד דבשכר אסור דהוי כסחורה שאני הכא דדמי למ"ש לעיל כ"ג א' נקום לי בו היום שכרו מותר דאינו אלא כנותן לו שכר רגלו כ"ם הכא דהקש והתבן אינו ניכר במרחץ דלא הוי אלא כנותן לו שכר בית של המרחץ ושכר מרחצו. וגם לא תקשה קושית מהרי"ף קורקס דבמרחץ מותר ובתנור יוצן. די"ל שאני תנור דהנאתו אחר ביעורו ועיתו"ם ב"ק ק"א ב' ד"ה שהנאתן אחרי בעורן כו' כגון להסיק תנור לאפות. ושם ק"ב א' אין מוסקין פירות בשביעית לא למשרה שהנאתן אחרי בעורן. אבל במרחץ הנאתו ובעורו שוה לכן מותר לכתחלה להסיק בהן המרחץ. ולפ"ז הי' קשה לו להרמב"ם לפרש טעם האיסור באדם חשוב דצ"ל כטעם הר"ם שיחמיר על עצמו מאי חומרא איכא בדבר המותר לכתחלה. וא"ל הטעם דחנם דידי' הוי כשכר הא ק"ל דבשכר מותר. והוכרח הרמב"ם להוסיף בה דברים שמא יסיקו לכבודו דברים הנאכלים. ומתורץ לו הא דקתני מרחץ שהוסקה לכבודו דסיפא באדם חשוב אסור אפי' אם כבר הוסקה בקש ותבן. ומה שהקשה הכאב"ד ואם כדבריו אדם חשוב לא ירחץ בשום מרחץ בשביעית ומאי איריא בשהוסק בקש ותבן עכ"ל. [אדרבה] מינה ראי' לדברי הרמב"ם דבריתא תנא מותר לרחוץ בה ובמתחשב קתני ה"ז לא ירחץ סתם ולא קתני בה. והוא כדברי הרמב"ם דבמקום שמכירין חשיבותו אסור [באמת] לרחוץ בשום מרחץ [ואזלא קושית הכאב"ד]. וכ"ה להדיא בירושלמי שלא דהביא כהדא דריב"ל אזל מן לוד לבית גוברין בגין מקמי. וצ' בגין תמהי מבואר שא"א לו לרחוץ כלל בלוד מפני שמתחשב שם. ואזל לבית גוברין שאין מכירין אותו והוסר לו אפי' בשל קש ותבן. ולא נצרך לדחוק ולומר דבלוד הי' סגל

מסיק

כתב יד א'

והיו מזלפין [מים] מהנהר [על הצורה של ע"ז] ורצו לאסור משום שנעבד בה : ואמרו אין דבר של רבים נאסר. והוא הדין לענין שביעית כן : הדרן עלך כלל גדול תנינא

הפיגם והריבוזין פרק תשיעי

(דף כ"ד ע"ב) **הלכה א** סלקון מישאל אמרין ייעול פלן קדמא. פי' דהיינו שהיו מכבדין זה את זה : ויצאת שפחה של בית רבי ואמרה להן הכניסו לשנים שורין עללין כו' כצ"ל : ומ"פ ולמה לא תנינן הסיאה והאיזוב והקורנס עמהן. פי' בהדי כוסבר שבהרים ואיך כולהו דליהוי פטורין מן המעשר ונלקחין מכל אדם בשביעית : שלא תאמר אלו נשמרים. פי' מש"ה לא קתני משום שאלו נשמרים בחצר חייבין ואלו נשמרים בחצר פטורין דהיינו כוסבר אפי' נשמרים בחצר פטורין ובסיאה אם היו נשמרין בחצר חייבין : אלא אלו ואלו. פי' דאפי' כוסבר אם היה נשמרין בחצר חייבין : אלו נשמרים בגינה חייבין. פי' דליכא נמי למימר מש"ה לא קתני סיאה בהדי כולהו משום דכולהו אף אם היה נשמרין בגינה חייבין והכא איירי במן הסתם אבל גבי סיאה ואיזוב אף אם היו נשמרין בגינה פטורין : אלא אלו ואלו. פי' אף כוסבר אם היה נשמרים בגינה פטורין : ומשני להכי קתני לאלו שפי מאחר דבהרים היינו לרבותא שלא תאמר הואיל ורוב המינין הללו נזרעין. פי' שרוב מין כוסבר שאינו של הרים נזרעין דהיינו שצריכין לזרוע אותן ואינן גדלין מאליהן : ובאין מן האיסור. דהיינו שמשמרין אותן יהו אסורין. פי' אף כוסבר שבהרים משום גזירה : לפום כן צריך מימר מותרין. דהיינו דלא גזרינן וכ"ש בסיאה ואיזוב שכל המין הוא הפקר : (דף כ"ה ע"א) ומיבעיא ליה מהו שיהו אסורין משום ספיחין. פי' דיש בשביעית ג' חלקים דליזרע אסור מדאורייתא : ספיח הקציר. דהיינו מה שגדל ממה שנפל בשעת קצירה : במשומר אסור. ובמופקר צריך לאכול בקדושת שביעית. ואותן הגדלין מחמת שנפל בשעת קציר נמי אסורין משום גזירה ואותן שעלו מאליהן כמו אילנות או שאר ירקות הגדלין מאליהן. מן המשומר אסור ומן המופקר מותר אלא שצריך לאכלו בקדושת שביעית ואסור לקצור כדרך הקוצרים וכן אמרי' בגמ' לעיל דאת ספיח קצירך לא תקצור דמשמע מיניה דדוקא כדרך הקוצרים הא שלא כדרך הקוצרים לא אתיא לעלו מאליהן אבל סתם ספיחין אסור אפי' שלא כדרך הקוצרים ומתני' נמי הכי קאמר כוסבר שבהרים דהיינו שעלו מאליהן בהרים פטורין מן המעשרות דסתמן הן הפקר ונלקחים מכל אדם בשביעית דסתמן אינן מן המשומר וע"ז מבעיא ליה אם אותן כוסבר אסור משום ספיחין דהיינו שאם גדלו מחמת נפילת הזרע בשעת קצירה ואינו משובח כמו כוסבר שבהרים אם מותר בשביעית או דספיחין אסור לעולם : ופשיט ליה מן הדא ר' יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה. פי' היכא מן המשומר אלמא דהיכא שבא מן ההפקר אף משום ספיחין מותר וכ"ש בעלו מאליהן והשתא אתי שפיר הא דאמרינן בגמ' לעיל (כ"ג ע"ב) דאת ספיח קצירך דמשמע מיניה דקצירה שלא כדרך הקוצרים מותר אתיא לספיחי היתר דהיינו שבאין מן ההפקר ולפיכך מותרין הספיחין שלהן ור' מנא אמר דהא פשיטא

כתב יד ב'

מים על הצורה של ע"ז ובקשו לאסור הנהר מפני שנעבד בה. וא"ל ר"י אין דבר של רבים נאסר וה"ה לענין שביעית כן (יב) :

הפיגם והריבוזין פרק תשיעי

(דף כ"ה ע"א) **הלכה א** מהו שיהו אסורין משום ספיחין. ג' חלוק' דינים בשביעית. הנזרעים ביד בשביעית אסורים באכילה מדאורייתא. ספיח הקציר היינו הגדל מן הזרע שנתכבש בעת הקציר אם הוא משומר אסור ואם הוא מופקר מותרים לאוכלם בקדושת שביעית ואסור לקוצרם כדרך הקוצרים אבל רבנן אסרו אותן ספיחין מחמת גזירה (ב). אבל ספיחין העולין מאליהן כגון אילנות וירקות הגדלין מאליהן. אם היא מן המשומר אסור. ואם הוא מן ההפקר מותר לאוכלן בקדושת שביעית אפי' מדרבנן אלא שגם הם אסור לקצור כדרך הקוצרים. וכן אמרינן (בירושלמי לעיל כ"ג ע"ב) את ספיח קצירך לא תקצור כדרך הקוצרים הא שלא כדרך הקוצרים מותר לא אתיא אלא לעלו מאליהן. אבל ספיח הקציר אפי' שלא כדרך הקוצרים אסור. ומתניתין נמי ה"ק כוסבר שבהרים היינו שעולין מאליהן בהרים פטור מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית דסתמן מן ההפקר ולא מן המשומר. ומבעי לי' כאן בכוסבר שגדל מן הזרע שנתכבש בעת הקציר ואינו משובח כמו כוסבר שבהרים אם נאסר משום ספיחין או לא. ופשיט לי' מן מה דתנן ספיחי חרדל דמותרים שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה ללקט אותן מן השמור אלמא דספיחין מותרין וכ"ש בעלו מאליהן (ג). והשתא אתי שפיר הא דאמרינן לעיל את ספיח קצירך לא תקצור הא שלא כדרך הקוצרים מותר. אתיא לספיחי היתר שבאים מן ההפקר לפיכך מותרין הספיחין שלהן : ור' מנא אמר. דהא פשיטא לי' דספיחי היתר כדרך הקוצרים אסור. ומאת ספיח שמעינן ספיחין שעלו מאליהן דה"א שמותר לקצור כדרך הקוצרים קמ"ל דלא :

(שם ע"ב) **הלכה ב** אית למדת הדין איתמר. כלומר יש מהן סימנין לידע למדת הדין דתני במתני' איזה היא הר ואיזה עמק ואיזו שפלה : ואית לעגלה ערופה איתמר. הא דקתני סימן לנחל הוא לענין עגלה ערופה איתמר : איזו עמק בגליל. דבמתני' תני סתמא תחום טבריא והעמק : ומפרש כגון בקעת גינוסר כו' : איזו הר שביהודא. דקתני במתני' ג"כ סתמא וביהודא ההר והשפלה והעמק : איזו הר שבעבר הירדן. דבמתני' לא נתפרש כלל שלש הארצות שבעבר הירדן : שנאמר ובעמק בית הרם כו'. מייתי ראי' מקרא על העמק : בית הרים בית רמתה. מפרש איזו בית הרים היינו בית רמתה. וכן איזו היא בית נמרה היינו בית נמרון. ואיזו היא סוכות היינו תרעלה ואיזו היא צפון היינו עמתו : שפלה שבהר כו'. מיבעי ליה אם שפלה שבהר כהר וכו' : ופשיט לי' מן מה דתני הר והרו כו'. היינו הר שע"ג הר יש להן דין אחד ואע"פ שההר התחתון הוא שפלה להר שע"ג הרי דשפלה שבהר כהר : אר"י מתני' אמרה כן מבית חורון עד ים מדינה א'. כלומר ממתני' נמי דיקא דשפלה שבהר

ליה לספיחין אף שהוא בהיתר מ"מ אסור לקצור כדרך הקוצרים ומאת ספיח שמעינן דאפי' עלו מאליהן דהו"א שמותר לקצור קמ"ל : יהו מותרין תיבת יהו מיותר : ה"ג עד כדון זרעו ירקו אפשר זרעו מותר ירקו לא כ"ש. פי' דמבעי' ליה לר' יהודה אספיחי חרדל שמותרין אם גם ירקו מותר או לא : ה"ג עאל ר"י ודרש כרבנן דהכא. דכל הספיחין אסורין דהיינו אף ספיחי חרדל : וכרבנן דתמן דסברי גבי ביצה נולדה בזה מותרת בזה ואין מוקצה : א"ר בא ב"ר זבדי הורי ר' חוניא דמן חוורין בבית חוורן כהדא דר' יהודא דהכא. פי' דהיינו שספיחי חרדל מותרין : וכר' יהודא דתמן. דהיינו שנולדה בזה אסורה בזה משום מוקצה : א"ר אבא בר זמינא בשם ר' יצחק כו' כצ"ל : ה"ג הדין סבא דאנא אסר והוא שרי אנא שרי והוא אסר ובעי מיעבד כר' יוחנן. פי' כרבנן דתמן דסברי שנולדה בזה מותרת בזה : כד שמע דרב ור' חנינא מתפלגין. פי' על ר' יוחנן ואסרין משום מוקצה : שמע מיניה. פי' לא רצה להתיר : דאיתפלגון שירי פתילה כו' רב ור' חנינא אמרין אסור. פי' משום מוקצה : ור' יוחנן אמר מותר, דאין מוקצה : ומקשי מאי איכפת לה פתילה גבי ביצה. פי' דהיינו משום דרב ור"ח פליגין על ר"י גבי פתילה מסתמא פליגי בביצה ומדמי לה ש"מ שאין לחלק ביניהן : תמן הא עביד ליה שתי קדושות. דהיינו גבי עירוב : והכא עביד ליה קדושה אחת. פי' גבי פתילה מדאסר ליה שירי פתילה של שבת ליו"ט : ומקשי נמי מאי איכפת ליה. כלומר פתילה גבי עירוב האיך את מדמי לה ומדלא חילק כן ש"מ שאין לחלק ביניהן ומאן דאסר בפתילה אוסר ג"כ בעירוב : כל הירק את יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא. פי' ולכך התירו כי יהיה ירא להביא מן המשומר שמא יחקרו אחריו ויתבררו לו שהוא מן המשומר : ברם הבא. פי' גבי ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וכיון שאינו יכול להכיר אם הוא מן החדש או מן הישן גזרינן שפיר שלא ילך ויביא מן האיסור. פי' מן המשומר בשביעית ויאמר משל ערב שביעית הן דזה לא יתברר להן לעולם : (ע"ב) תלת עשר שנין במערת חרובין שהעלה גופו חלודה כצ"ל : כו' מה קלא בעלמא כצ"ל : על פומא דמערתא כצ"ל : שמע ברת קלא אמרה איתפרקולין ואיתציד דימוס ואשתזיב צפורא אמר ציפרא מבלעדי שמיא לא יצדא ב"ש בר נשא כו' כצ"ל : הוי טייף וסליק ליה לעיל כצ"ל : ואנא מפיק לך מיתא מן תמן כו' כצ"ל : גוזר אני על העליונים שירדו כו' כצ"ל :

(שם) **הלכה ב** ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כו'. פי' מניה נפקין ביעור לאחר שכלה לחיה מן השדה שאסור לאכול בבית : והשתא מפרש אמאי קאמר במתני' שלש ארצות בכל אחת והיינו משום שאין חיה שבהר גדילה בעומק ואין חיה שבעמק גדילה על ההר וא"כ כיון שכלה מן ההר הוה כלה לחיה שבהר אף אם יש עדיין בעומק וצריך לבער אותן שבהר וכן להיפך : ומייתי ראיה שאין חיה יכולה להיות במקום שלא נדלה וכן בבקעה ובהר אבל הר והר הוי כמו אותו מקום גופא כיון שהוא במדינה אחת : תני רשב"ג אומר סימן להרים מילין כו' אית למדת הדין ואית לעגלה ערופה כו' כצ"ל. פי' דיש ביניהם למדת הדין כלומר לידע איזו היא הר ואיזו עומק ואיזו שפילה. ואית לעגלה ערופה היינו הא דקתני סימן לנחלים קיים היינו לעגלה ערופה שצריך להוליכה אל נחל איתן אבל כאן ליכא נ"מ כלל : והשתא מפרש איזו עומק בגליל. דבמתני' תני סתם ותחום טבריה העמק : ומפרש כגון בקעת גנוסר וחברותיה. והשתא מפרש השלש ארצות ביהודה היכן הם דבמתני' לא אמר אלא סתם ההר והשפלה והעמק : ומפרש ההר זה הר המלך ושפלה זו שפלת דרום ועמק מעין גדי : והשתא מפרש השלש ארצות שבעבר הירדן דבמתני' אינו מזכיר כלל ומפרש הר כגון הרי מכוור ושפלה כגון חשבון וכל עריה ועומק בית הרים כו' : ומייתי ראיה על עמק מקרא שנאמר ובעמק בית הרם בית נמרה כו' יתר ממלכת סיחון מלך האמורי מלך חשבון והשתא מפרש איזו בית הרים. בית רמתה. בית נמרה בית נמרון : סוכות מפרש תרעלה צפון עמתו : והשתא מבעיא ליה אם שפלה שבהר כהר והר שבשפלה כשפלה : ופשיט מן מה דתנן הר והרו. פי' נחשב להר : ושפל ושפלתו. נחשב לשפלה אע"ג דאיכא למימר כיון שיש הר בתוכו הכי משמע שאין כל ההר גבוה בשוה אלא שיש מקום גבוה ומקום נמוך ואפי' הכי נחשב כולו להר וכן בשפלה : הדה אמרה כו' א"ר יוסי מתני' אמרה כן. שאין אנו מחלקין בין הר ושפלה שבאותו הר שכולו נחשב בהר כהר ובשפלה כשפלה. מדקתני מבית חורון ועד הים מדינה אחת. אלמא שאין מחלקין בה בין הר ושפלה ועמק וה"ה לשאר מקומות

הגהות הגר"א

פ"ט (דף כ"ד ע"ב) ה"א סלקין משאל אמרין ייעול פלן קדמא ויצאת שפחה של בית רבי ואמרה להן הכניסו לשנים שורין עללין קטעין כצ"ל :

(דף כ"ה ע"א) הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה מותרין כצ"ל. ומוחק תיבת יהו : עד כדון זרעו ירקו מאי אפשר מימר זרעו מותר ירקו לא כ"ש [א] כצ"ל. ולא גורס עד כדון ירקו זרעו אפשר מימר ירקו מותר : א"ר בא בר זבדי הורי ר' יוחנן כרבנן דהכא וכרבנן דתמן הורי ר' חוניא דמן חוורן בבית חוורן כהדא דר' יודא דהכא וכר' יודא דתמן כצ"ל. ואינו גורס כהדא דר' יודא עאל ר' יוחנן ודרש כרבנן דהכא וכרבנן דתמן אמר ר' אבא בר זמינא : מה אתיתין לי הדין סבא כצ"ל. ומוחק תיבת דיינא : מה איכפת לה גבי ביצה כצ"ל. ומוחק תיבת מפכא : מה איכפת לה פתילה גבי עירוב כצ"ל. ומוחק תיבת אכפן ותיבת ביצה : (ע"ב) במערת חרובין עד שהעלה כצ"ל : ומוחק תיבת דתרומה : מה קלא בעלמא נפק ויתיב על פומא דמערתא כצ"ל. ומוחק תיבת דעמרתא. (כבר נתקן בדפוסים החדשים) : אמרה איספרקולין ואיתצד דימוס ואישתזיב כצ"ל : לא יצדא כל שכן בר נש כצ"ל. ומוחק תיבת יבדא. הוה טייף וסליק לי' לעיל כצ"ל. ומוחק תיבת מן : ואנא מפיק לך מיתא מן תמן כצ"ל : גוזר אני על העליונים כצ"ל. ומוחק תיבת עליך : ה"ב דיקליטיאנוס אעיק לבני פניים כצ"ל. ומוחק תיבת לפני [ד] : ובסוף תלתא שנין כצ"ל. ומוחק תיבת תלתין : אית למדת הדין אתמר ואית לעגלה ערופה אתמר כצ"ל. ומוחק תיבות דבעי מימר קמאי ותיבות דבעי מימר בתראי : וכן כיוצא בזה שנאמר ובעמק בית הרים כצ"ל : סיחון מלך האמורי מלך חשבון כצ"ל. ומוחק תיבת אשר וב"ית של תיבת בחשבון : מתני' אמרה כן כצ"ל. ומוחק תיבות וההר שלה כהר המלך : ומוחק תיבות פרא כורין וגירסתו ז"ל כך היא מבית חורון ועד ים מדינה אחת ע"כ

בני משה

מסיקין בקש ותבן ע"ש ובנים גורפין בעלים. והא דהקשה התוי"ט לאמתינן הא דואם מתחשב במלוגמא לא אדע לדברי מאן קא קשיא ליה. אם לפי' הר"ש דמתחשב יתמיר על פגמו בדבר המאכל לכתחלה. אבל במלוגמא הא שרי לכתחלה. ואם לדברי הרמב"ם דלכבודו יסיקו דברים המאכלים. אבל במלוגמא מאי לכבודו איכא ואם דברים האלו כאוים לרפואתו לא יקח דברים אחרים לכבודו :

(יב) וה"ה לענין שביעית כן. לא ידעתי לאיזה ענין של שביעית. אם לא שכאמר באם שמוסק מרחץ של רבים בקש ותבן של שביעית ה"ה דאין אוסר דבר של רבים. אבל יש לדחות וק"ל :

[א] שגיב הירושלמי הוא כזה עד כדון ירקו זרעו אפשר מימר ירקו מותר זרעו לא כ"ש. ונ"ב ירקו. זרעו. ותו לא מידי ומדעתי הדבקתי כצ"ל :

(ב) אסרו אותן ספיחין מחמת גזירה. עתוי"ט פסחים נ"א ב' ד"ה כל הספיחים. ובכ"ס פ' א' תוס' ד"ה וקציר של שביעית כו' :

(ג) וכ"ש בעלו מאליהן. ערובי דברים עשה המעתיק כאן. והאי כ"ש למאי אתיא. ולמאי מייתי האי דברי ר' מנא עם פירושו לכאן. וגם כי דבריו מגומגמים מעל דבריו שבשגות אלי' פ"ט הליכות דהמבעי דהכא אם נלקחים הספיחים מע"ה או לא. ועי' תוי"ט פ"ט מ"א ד"ה ונלקחים כו' ולא ידעתי טעם דנקט בכתבי איסור והרי פרוטה היא פחותה כו' עכ"ל. הלא התוי"ט בעצמו העתיק דברי הרמב"ם בפ"ח מ"ד ד"ה ככר בפונדיון כו' ואמר פונדיון והוסף על המנהג הידוע אצלם והירקות פחות ממה שלוקחין באיסר עכ"ל :

[ד] וגם איתא אמר ליה פופיסתא. בערוך ערך פופיסתא פירש אף נכרי כלוי פיפיסתוס לו :

קיצר

כתב יד א'

מקומות: ותיבות והחר שלה כהר המלך מיותר ותיבות פרא בורין מיותר: א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק. פי' נבית חורון נופא יש אלו הג' מדינות: וכדמפרש מבית חורון ועד אמאום הר כו'. ואי הקשי לך נתני ארבע. פי' ארבע מדינות שיש בכל אחת מהן שלש: ומשני מעורבות הן. דהיינו שמעורב הר שלה בעמק וכן שפלה לכך לא חשיב: תני אין בסוריא שלש ארצות. פי' דכלה ארץ אחת בין הר שלה ובין שפלה שלה: (דף כ"ו ע"א) ומקשי איתא תמי כו'. פי' דמקשי על מתני' דקתני לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה דהיינו שביהודה אין אוכלין משפלה על הר ומהר על שפלה וכל ארצות כהר המלך פי' דמשמע להו דכל הארצות אפי' עמק שלהן אוכלין עד שיכלה בהר המלך: והשתא מקשי שפיר אלין עמק שביהודה אינן אוכלין על הר יהודה ואלין עמק שבגליל אוכלין על הר יהודה: עד שיכלו מיריחו. פי' שהם הוא מקום מאוחר בתמרים יותר מכולן וכן בזיתים במרון:

(שם) **הלכה ג** מתני' דר"ש דתני רש"א כתיב מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאת אוכל מן השדה כו'. והיינו מקום הפקר: מ"ט דר"ש. פי' דסבר ולא מן השמור: ומפרש את שהוא גרמה לו שלא תאכל. פי' אף שהוא גרם לה שלא תאכל אסור כמו שאין לה לאכול: מתני' דר' יוסי. פי' הא דקתני אוכלין על [הספחין]: מה פליגין ר' יהודה ורבנן בסתווניות. פי' דרבנן סברי דאין אוכלין על הסתווניות כלל ור"י מתיר כיון שבכרו כל זמן עד שלא יכלה הקיץ: אבל בדיפרון. דאפי' רבנן מתירין אף שלא בכרו עד שלא יכלה הקיץ: לא פליג ר"י וסבר דבדיפרון א"צ שביכרו קודם שיכלה קיץ: אשכח תני ור' יהודא מתיר כו'. פי' שמחמיר ר"י גבי דיפרין וסבר שאין אוכלין עליהן אלא א"כ ביכרו קודם שיכלה הקיץ:

כתב יד ב'

שבהר דינו כהר דקתני במתני' מבית חורון עד ים מדינה א' אע"פ שיש בה נ"כ הר ועמק שפלה: א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק. כלומר גבית חורון נופא יש אלו שלשה הארצות: כדמפרש מבית החורון עד אמאום הר כו': ואי תקשי נתני ארבע פי' נתני במתני' ארבע ארצות שיש בכל אחד ואחד שלש ארצות: ומשני מעורבות הן. שמעורב הר שלה בעמק. וכן השפלה. לכך לא חשב (ה): אין בסוריא שלש ארצות. דבין הר ובין עמק ושפלה כולן ארץ אחת (ו):

(דף כ"ו ע"א) **הלכה ג** את הוא שגרמת לה שלא תאכל. אף שהוא גרם שלא תאכל הוי כמי שאין לה לאכול. ובשנות אלי' מפרש דמה שנאמר בשמור הוא גרם ואם לא הי' שמור הי' החיה אוכלת (ז):

(שם) **הלכה ד** מפקין לשוקא ומבקרין ליה. וכשמוציא לשוק הוא מעשה דהפקר והוי הפקר גמור אף שלא בפני שלשה. אלא כשמפקיר בפני ג' א"צ להוציאו לשוק: אילין פריטייא גבך ואמור לי הרי מקומן מושכר לי. שאמר לו ר' ירמי' לר' חזקי' שיקח המעות מידו ויאמר לר' ירמי' באותן המעות הרי מקומן של הפירות מושכר לי וכשאפקיר הפירות תזכה בהן מיד מפני שהמקום יקנה לך: א"ל לא כן. ר' חזקי' השיב לו אינך צריך לכל זה אלא כיון שמפקיר תחלה מותר לך לחזור ולקחתן מיד מידי הפקר:

(שם ע"ב) **הלכה ה** אפי' לאחר ג' שנים אסור עד שיסריח. בשנות אלי' פירש דפליג על ר' חנינא וס"ל דבעינן שתסרח ולא מהני מה דעבר רביעה שניה. [אמר נכדו הצעיר. פי' לפירושו. דר' חנינא ס"ל ברביעה שניה הוא שיעור שתסרח בשדה. לכן הותר מה שבבית דאלו הוציא כבר היה נסרח והוי לי' מעתה כאלו נסרח

(שם) **הלכה ד** מ"ט דר"א הראשון נותן טעם באחרון. פי' ולפיכך אין אוכלין אלא על הראשון דהיינו שכל המינין עדיין אינן כלים אבל כשכלה מין אחד אזי אותו המין נאסר ונותן טעם באחרון ואוסר אותו בנ"ט: מ"ט דר' יהושע. פי' דסבר אוכלין על האחרון דהיינו כל זמן שמין אחד עדיין אינו כלה אוכלין אפי' אותו המין שכלה: ומפרש משום דאחרון שהוא היתר שאינו כלה עדיין נותן טעם בראשון ולפיכך מותר: וע"ז מקשי על דר' יהושע ואין הראשון נותן טעם באחרון. פי' דאף האחרון נופא היה בדין שיאסר ולא מיבעיא הראשון בודאי אסור דהוא אסור מחמת עצמו ומחמת שיש בה נתינת טעם מהיתר ודאי אינו מותר אלא אף האחרון נופא היה בדין שיאסר מחמת שיש בה נתינת ט"ס מאיסור והיינו מראשון: כל שכלה מינו כו'. פי' דלא חיישי' לנתינת טעם כלל: תני מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא. פי' דהוא מפרש דרך הביעור ומפרש דכיון דהתחיל באוצר הפי הוא כמבוער ואינו צריך לבער את כל האוצר: הוי ליה עובדא. פי' שהיה להם פירות לבער: אתא שאל לר' ירמיה. פי' היכא נעביד: א"ל חמי לך תלתא רחמין. פי' כי היכא שלא יזכו תיכף כשיפקיר: ואפקרה קומיהון. פי' דלהפקר צריך שלשה בנ"א: כד תחמין ריגלא צלילא. פי' שלא יהיו בנ"א בשוק וילכו כל אחד לבתיהם: תהוון מפקין לשוקא. פי' למה שמוציא לשוק ועושה מעט: שהיא הפקר הוי הפקר אף שלא בפני שלשה אלא שבפני שלשה א"צ להוציא לשוק כלל: ר' חזקיה סליק גבי ר' ירמיה. פי' שר' חזקיה הלך אצל ר' ירמיה: א"ל. פי' ר' ירמיה לר' חזקיה: זכה (בדין) [בהן] אוצרה. ופי' אוצרה לזכות: וא"ל. פי' ר' ירמיה לר' חזקיה: צור לי אלין פריטייא גבך. פי' שהיה נותן לו מעות וא"ל קח לך המעות ואמור לו באותן המעות שנתתי לך תן לי: ואמור לי הרי מקומך. פי' שהפירות מונחין שם: מושכר לי. ואח"כ כשאפקיר תזכה בהן מחמת המקום: וא"ל. פי' ר' חזקיה: לא כן. פי' אינו צריך כן: אפקרתון. כיון שהפקרת: חזור וזכיתי' בהון. מותר לך לחזור ולזכות בהן:

(שם ע"ב) **הלכה ה** אלא עלי גפנים עלי קנים אין להם ביעור. פי' ולעולם מותר אפי' אחר שנשרו מאביהן: ר' זעירא בעי עד הגשם. פי' אם הדיר הנזה עד הגשם ולא עד הגשמים: עד שירד גשם אחד: שזה קרבן בפני עצמו. פי' ולכך אם אמר עד אחד אינו מביא אלא נזיר אחד: פ"ג יש בהן כדי רביעה ראשונה ושניה: א"ר מנא עד מתני' נ"ל קודם ולא נמצא:

ס"ג

הגהות הגר"א

אמר רבי יוחנן וכו' מלוד ועד הירדן עמק כן צריך להיות. ומוחק תיבת הים:

(דף כ"ו ע"א) אוכל על הר יהודא כצ"ל: ה"ג מתני' דר"ש דתני ר"ש אומר מן השדה כצ"ל. ומוחק תיבת כתיב: מה פליגין ר' יהודא ורבנן כצ"ל. ומוחק תבות ר' יוסי: ה"ד מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא כצ"ל. ומוחק תיבת כמבואר: א"ל זכה בהן אוצרה כצ"ל. ומוחק תיבת זכיתי: אילין פרוטייא גבך ואמור לי כצ"ל: (ע"ב) ה"ה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה ראשונה ושניה כצ"ל: ואנא לא סמכית עלי כצ"ל. ומוחק תיבת דלא: אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם א"ר מנא תפתר בקדושת שביעיה ולית את ש"מ כלום לא נמצא מאבד אוכלי בהמה תפתר באוכלי בהמה לאדם [ח] כצ"ל:

נכי

בנ"י משה

(ה) קילר המעתיק כאן עיקר הדברים. ולא עוד אלא שדבריו סותרים זה את זה. דמפרש שר' יוחנן נותן הגבלה לכל חלק מבית חורון ועד אמאום הר וכו' וכאן מפרש שמעורב הר שלה בעמק. אבל עיקרים הם דבריו בשנות אלי' שמבאר שם באריכות ג' ארצות שחשב במתני' היינו גליל ויהודא ובנימין. אבל החלוקות של עבר הירדן אך מתני' אמרה שמפורש במקרא ואח"כ מעתיק הירושלמי כפי גרסתו בכאן. ובמ"ש נתני ארבע פי' לפ"ז נתני ד' בעבר הירדן ב' ובארץ ב' ומשני מעורבות הן נמצא דהני ג' דחשב במתני' הם בבנימין כצ"ל בכלל יהודא עכ"ל. גם כאן המעתיק ערבב הדברים וצ"ל דצ"ל נתני ארבע. בעבר הירדן א' ובארץ ג' והיינו גבול יהודא וגבול בנימין וגבול הגליל. ומשני מעורבות הן פי' גבול בנימין מעורב בין גבולי יהודא וכשאמר יהודא הרי בנימין בכלל. נמצא דהני ג' דחשב במתני' הם ב' כי בנימין בכלל יהודא. ועוד איתא שם בשנות אלי' וז"ל ולמה אמרו שלש קאי אג' ארצות בכל אחת ואחת עכ"ל. גם כאן קילר המעתיק וכרתיב פה ונתלאה. הרמב"ם כתב ולמה אמרו כו' שאלת השואל מה תועלתו לזה שחלקם לשלש אחרי שהם ט' ארצות והשיב התועלת כגון שיהי' לו פירות גליל העליון יאכל מהן כ"ז שהמין ההוא נמצא בגליל התחתון או בעמק וכן בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. ושאמר לענין של שלש שלש אינו לענין תוספות דין אבל הוא מכלל ההגבלות שנתן. להם עכ"ל. וכן דעת רש"י בפסחים נ"ב ב' אלא במה שאמר לענין של שלש שלש כ' רש"י ושלש ארצות בכל אחת ואחת שחלוקות במנהג קיום פירותיהן שפירותיהן כלות של זו קודם לזו ואעפ"כ עשאו כולן כאחת לביעור עכ"ל. אבל [דעת] הר"ש כאן וכן תוס' בפסחים שם דאין אוכלין פירות שבה אלא עד שיכלה אחרון שבה ופירות שבעמק עד שיכלה אחרון שבעמק וכן בשפלה לכך יש ג' בכל אחת עכ"ל. ולדידהו האי למה אמרו שלש ארצות שאלת השואל קאי אמ"ש שלש ארצות לכל אחת ואחת. וכן היא דבריו בשנות אלי' ולמה אמרו שלש ארצות קאי אג' ארצות בכל אחת. וכתב התו"ח לסר"ש מקשה למה נקט התנא ג' ארצות ולא אמר ט' ארצות ואולי משום ר"ם כו' עכ"ל. מוטב ה"ל לתרץ כדברי הרמב"ם שאמר לענין של שלש שלש אינו לענין תוספות דין אבל הוא מכלל הגבלות וכ"ב לדעת הר"ש תנא שלש ארצות הכוללות מכלל ההגבלות. ועוד כמו כן ה"ל לסקשות אמ"ש שלש תקיעות של שלש שלש. אלא בשמנין הראשון הוא כוללים והשני הוא להפרטים. ותדע דהכא הכוללים נתחלקו בחלוקת טבע פירותיהן כמ"ש אין היו שביהודא גדילה על פירות שבגליל כו'. אבל הר ועמק ושפלה נתחלקו בחלוקת האוירין. וכמ"ש בירושלמי אין היו שבהר גדילה בעמק ולא אמרו בפירות שבעמק כי הפירות לא נשתנו. ובזה נתרץ על הרמב"ם ורש"י שלא תקשה מהירושלמי שהביאו תוס' והר"ש דאי' לשיטתם מהא דאמרו בירושלמי שיפרו לומר אין היו שבעמק גדילה בהר וכו'. וגאמר שדעת הרמב"ם ורש"י במ"ש כלה לחיה מן השדה. אין נלונס בזה על כל שדה שכלה חייב בעל השדה לבער מן הבית. מפני שהיה הולכת משדה לשדה למצוא טרף בכל מקום אשר תוכלו למצוא לאין שיעור. ולא נקרא כלה לחיה מן השדה. אלא באינה הולכת מיהודא לגליל. ולא מפני ריחוק המקום. כי תמצא חלק ביהודא הקרובה לגבול גליל קרובה יותר מן הר המלך עד שפלת דרום. אעפ"כ האמר כי היה הולכת משפלת דרום להר המלך ואינה הולכת ממקום הקרובה מיהודא לגליל. אלא למקום פירות הראוים לה. [כי] תאות אכילת הפירות טובות הרחוקות קרובות ומתמקום לינך מעמק להר לאכילת פירות הראוים לשבעה. אע"פ שאויר ההר קשה לחיה הגדילה בעמק. אהרי אכלה תשובה לעמק. אבל למקום פירות שאין ראוי לה מי מוליכה להתרחק ז"ש רש"י בד"ה אין היו שביהודה גדילה על פירות שבגליל. ואינה מתרחקת כ"כ לצאת מיהודא לגליל אבל יוצאת היא מגליל לגליל. ומתו"ח ד"ה וכל הארצות ט' שהעתיק דברים על התוי"ט. ועתו"ח בד"ה הרב כו' וז"ל במה שהקשה תוס' על רש"י דהא אינם חלוקות למה מונה ג' הארצות בכל אחת. כבר תירצו המפרשים דלרבותא קאמר אף דאמר בכ"מ אוירא דהר קשה או אפכא אפ"ה לענין ביעור שקילו עכ"ל. והוא דברי תימא דהנה רש"י בעצמו תירץ בד"ה ושלש ארצות בכל אחת ואחת שחלוקות במנהג קיום פירותיהן כו' ואעפ"כ עשאו כולן אחת לביעור עכ"ל. וקשה עלי להבין דברי הר"ם כאן שכ' וז"ל ובפי' מקום שנהגו מביא ברייתא והם פי' בקונטרס כל שאינו מגדל שקמים אינו הר עכ"ל. הדא דליתא שם ברש"י כן. ועוד הלא זה משנה מפורשת כאן אין זה כ"א יש בר"ש חסרון דברים. ומ"ש בשנות אלי' ובא יהודה ובנימין בכלל יש חילוק בין הר ושפלה כו'. נ"ל ובאמרו יהודא הרי בנימין בכלל ובבנימין יש חילוק בין הר ושפלה כו' גם נ"ל לגרוס כאן בירושלמי וא"כ יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק כו' כי בכאן מתקיים הנאיה דמתני' אמרה כן דהר שבשפלה כשפלה מדקתני מתני' מבית חורון עד ים מדינה א'

היינו חלק הסמוך של בנימין. ור"י מפרש לה דיש בה הר ושפלה ועמק אלמא אפי' ושפלה שבעמק קרוי כולו עמק:

(ו) שם בירושלמי ד"ה אוכלין על התמרים עד שיכלו מיריחו ועל הזיתים עד שיכלו ממרון ומגוש חלב. ובפסחים שם איתא בזיתים בתקוע ר"א אומר של גוש חלב כו' בתמרים שבצוער. והנה תמרים אתמרים לא קשיא. דיריחו וצוער תמה אני לידי בקעת יריחו כת"ש בקעת יריחו היא עיר התמרים עד צוער. אלא מרון אתקוע קשיא. עוד שם בירושלמי במשנה אוכלין על המופקר אבל לא על השמור. היינו הנמצא מחוברים לאילן במופקר או בשמור. וכמבואר להדיא בפי' הרמב"ם לעיל משנה ב' אלא כ"ז שנמצאים תאנים מחוברות לאילן ובכלו תאנים מן האילנות חייב לבער עכ"ל. ומה דאיתא בפי' הר"מ והרע"ב דכאן אבל לא על השמורה שנמצא במקום השמור בבתים או בגנות. ע"כ נדחק לומר בבתים היינו בחצרות שבבתים. וכן מבואר לשון הרמב"ם בהלכות ה"ד פ"ז וז"ל אע"פ שיש ענבים בגפנים שבתוך החצרות אינו אוכל מן המוקים מפני ענבים אלו שבחצר עכ"ל. ואיככה נוכל לכוון דבריהם על התלוש שבבית. הלא זה מדרש הראשון כלה לחיה מן השדה כלה מן הבית. והנאין תוי"ט חשב בדבריהם בבתים היינו בבתים ממש. והקשה לפ"ז לדברי ר' יוסי זמן הביעור איתמי ונדחק מאד בזה שאר"י אף על השמור ס"ק לא כדברי ת"ק כו' וממילא הפסות שבבתור דמפסת תוכם הפסת עכ"ל. ומפני זה הבב התוי"ט ג"כ מ"ש אוכלין על המופקר היינו נמי תלוש שבמופקר לכן הקשה לעיל משנה ב' על הרב שכתב כשכלו התאנים מן האילנות תמיהני דלקמן משנה ד' תנן אוכלין על המופקר. ותגב התוי"ט ג"כ במ"ש הרמב"ם שימצא באילנות או בארץ. בארץ היינו בתלוש וכן במ"ש באיבורו שמצוי בשדה היינו בין במחובר בין בתלוש. אבל האמת שדעת הרמב"ם אינו אלא שנמצא במחוברים דוקא. אלא שמפרש דבריו בין בפירות ובין בצמחים והפירות מיבורן באילנות והצמחים מיבורן בארץ. ובמיבורו כלומר שמצוי בשדה היינו בין המחוברים באילנות או המחוברים בארץ. אבל מי יתן שומע לי דמלילת הרמב"ם בבתים או בגנים. הוא מלשון הכתוב בחצר גינת ביתן וגינה הוא מקום זרעוני ירקות ובית נטוע אילנות ושניהם בחצר כמ"ש במגילה הושיבן בחצר ופתח להם פתח א' לגינה וא' לביתן: **עוד** שם במשנה אוכלין על הספיחין. פי' הר"מ והם גרגרים הקטין ממיני התבואה כו' ובהלכות פ"ז ה"ד כתב אבל אם יש ענבים קשים ביותר כו' כ' הכ"מ נראה שזהו פי' מש"ם אוכלין על הספיחין כו' ועפ"פ דבך זה לקח פה הדמיון בענבים עכ"ל. ולמגד"ל למצוא בפשיטות דברי הרמב"ם בפסחים נ"ג א' אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל ואם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן ובתוספתא פ"ז ואם יש אפיל מהן כו' ואפיל משל אוכל אינו אלא בענבים קשים ביותר. והר"ם העתיק הברייתא במשנה ג' וז"ל ואוכלין בענבים עד שיכלו דליות בבבל. נראה שהוא ט"ס:

(ז) עוד שם בירושלמי מתני' דר"ש דתני ר"ש מן השדה תאכלו כו' קשה לי בזה טובא. חדא דהאי איתא בספרא. והתם ספרא ר' יהודה ולא ר"ש. שנית הכי ר"ש דרש מן השדה הוא מן המופקר. אלא מן השדה ממילא משמע ולמה אתר מתני' דר"ש. ועוד אחרי שדברי ר"ש מן הכתוב מן השדה. ולמה אמרו עוד מ"ט דר"ש כו' ומה זה אשר בבקו קלא שמתנו דרשו בכ"מ ולבהמתך ולחיה אשר בארצך. והרי הרמב"ם בפירושו כאן בבק הכתוב שבפנים הירושלמי במקומו וכו' והטעם הוא מ"ש הכתוב ולחיה אשר בארצך כו'. ולולא פיות הגדולים הי' נלע"ד דבדף כ"ו א' גרסינן מ"ט דר' יוסי היינו ר' יוסי דמתיר אף על השמור אבל טעמא דת"ק מבואר כיון שהוא שמור ואין לחיה לאכול קרינן ביה כלה לחיה וטעמא דר' יוסי את היא שגרמת לה שלא תאכל אבל מ"מ לא כלה מן השדה. והאי מ"ש כתיב מן השדה תאכלו כו' נ"ל לקמן במת"ם וקשיא על דר' יהושע ואין הראשון נותן טעם באחרון ונאמר בקושיא. והשתא מתרצי כתיב מן השדה כו' כמ"ש הרב משנה ה' ועיי"ש ובתוס' פסחים נ"ג א: עוד שם בירושלמי רב"א כל שכלה מינו כו' כתב התוי"ט אבל תימא דאי הלכה כר"ג א"כ הא דפי' הרב בספ"ז שהשביעית אוסרת בכ"ע קודם הביעור דלא כהלכתא עכ"ל. ובאמת מבואר בדברי הרב שם קודם הביעור אינו אלא לענין קדושת שביעית שלא להפסיד ולשבות שמורה. אבל לענין האיסור שאחר הביעור איט בכ"ע קודם הביעור משום דהוי כ"ע (הסר). גם התו"ח מתרץ כזה על קושית התוי"ט ספ"ז בד"ה והנני מוסיף לספלא כו'. ולא תירץ כזה על קושיא א:

[ח] שם במשנה א' והגיע שעת הביעור מחלק מזון שלש סעודות לכל א' וא'. ואע"פ שדרך ב"א לאכול שני סעודות בכל יום אבל שמתענג דרכו לאכול ג' סעודות ולאי' לזה משנה שמשמרו בו להתענג ולאכול. ולא ליתו יותר מג' סעודות, ומבואר דעתו בלשון הר"מ במשנה [illegible]

כתב יד א'

(דף כ"ז ע"א) **הלכה ו** ה"ג ואכלו אביוני ועמך ויתרם כו': ה"ג ר"א שמותי דתנינן אוכלין פירות שביעית שלא בטובה בדברי ב"ש כו': הדרן עלך הפיגם והריבוזין

השביעית משמטת פרק עשירי

(דף כ"ז ע"ג) **הלכה א** וכר"ם. פי' דסבר אין אחריות ט"ס: ה"ג אתא עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שיש בו אחריות כו' בשאין לו קרקע. פי' הא דאמרינן דאף שיש בו אחריות נשמט היינו דוקא דאין ללוה קרקע דליהוי כמשכון: הא יש לו כו'. ור' יוסי פליג ואמר אפי' יש לו משמט כו': ה"ג יחד לו אינו משמט לא אמר אלא יחד לו הא לא יחד לו משמט. פי' אפי' יש לו: ה"ג אם רצתה לגבות ממנה ומשאר נכסים גובה. פי' או ממנה או משאר נכסים בני חורין שלפניה: ואת אמרת תגבה משועבדין. פי' כיון דלא אמר להו לא יהא לך פרעון אלא מזה הלא בסתם אפותיקי האיך אפשר לומר דבים בני חורין לא תגבה הלא ממנה היכא שהיא משועבדת להכי מהני אפותיקי שאם רוצה גובה ממנה או שאם היו הכל בני חורין או הכל משועבדין שאינו גובה אלא ממנה: אינו גובה אלא ממנה. פי' אף שיש בני חורין והיא משועבדת: מבורה לשעה. פי' עד שיבוא מי שנשתעבד לו ויטרוף ממנו: ה"ג חיליה דר"י מן הדא דתני העושה עבדו אפותיקי ומכרו אינו מכור. וע"ז משני עבדו מצוי להבריח. פי' משו"ה אינו מכור אפי' לטעם דא"א מכור הוא ימכור אותו למרחקים ומבריחו ממנו: שדה אינו מצוי כו': ומקשי הגע עצמך. פי' הא אף בזה מצוי להבריח דהיינו שימכור אותה לבעלי זרוע שאינו יכול לטרוף מהם: ומשני מצויין הן כו': (דף כ"ח ע"א) ה"ג כתובה. פי' כתובה אימת משמטת: רב אמר עד שתפגום ותזקוף ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה כו' תני ר' חייא כותיה דרב: נעשית ראשונה מלוה. פי' הא דקתני במתני' ראשון ראשון נשמט ומקשי הירושלמי מכיון שמקיף פעם שניה כו' כלומר מ"ט: וע"ז משני ר"א וה"ג א"ר אלעזר כי הדא דתנינן השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמט. וראוי לתובעו בר"ה. פי' דסבר דהיכא דאין ראוי לתובעו אינו משמט: ומשני במי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו ראוי ליתן לו מעות. פי' במי שהוא ראוי להאמינו אינו צריך שיהיה ראוי לתובעו שאין דרך לתובעו אלא מכיון שאם לא היה יו"ט היה דרך ליתן מעות תיכף משמט: וכאן הואיל וראוי ליתן לו מעות. פי' בשעת הקפה השניה דרך ליתן מעות בעד הראשונה ולא נתן נעשית הראשונה מלוה ומשמט: כגון חרישה. פי' הא דקתני מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמט היינו דוקא חרישה שאינו יכול לחרוש עוד אלא לאחר שביעית משו"ה נעשית מלוה אבל מלאכה שהוא יכול לעשות בשביעית אינה נעשית מלוה אף אם פוסק דאפשר שיתן לו עוד מלאכה: מלאכה שהיא פוסקת בשביעית. פי' מחמת שביעית: ר' יוסי כר' יהודה. פי' ר' יוסי דסבר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמט סבר כר' יהודה דאמר ראשון ראשון משמט דהכא בשניה שפוסק כמו הפסק בשעת הקפה השני': (ע"ב) ולא ר' יהודה סבר כר' יוסי. פי' אע"ג דסבר גבי מלוה דראשון ראשון משמט סבר גבי פועל דא"צ שיהא המלאכה פוסקת דס"ד כמו דסבר גבי שולחני אין דרך השולחני ליתן איסר עד שיתן דינר כן גבי פועל דרך ליתן מעות קודם שיתחיל במלאכה וכיון דדרך ליתן מעות משמט: ומשני א"ג דסבר ר' יהודה כו': ה"ג אם בא חודש שלא בזמנו: ומשני אם בא כלומר אם היה בא היה הדין כן אבל באמת לא בא: ה"ג כן היינו נוהגין ביבנה. פי' אלמא הוי' מעוברת: ומשני ר' בא בשם רב שנה ראשונה כו'. פי' שנה ראשונה עמד ר' ישמעאל כו': ומקשי והתני יום ראשון היום שנה. פי' משמע דהוי בשנה אחת: ומשני ר' זעירא בשם רב אותה שנה נתקלקלה: ה"ג ב"ד שקדשו את החודש בין אנוסין בין מוטעין בין מזידין מנין שהוא מקודש ת"ל אשר תקראו אתם חסר כמו אתם [כפת"ח תחת האל"ף]. פי' אימתי שאתם תקראו יהי' מקודש: קדשוהו קודם לזמנו או אחר עבורו יכול יהא מקודש ת"ל אלה הם מועדי כו': על הגליות שיצאו. פי' בשביל בני גולה שיצאו לעלות לרגל: ולא הגיעו כו': ה"ג בעדי החדש ר' בא בר ממל רב מתנה בשם רב עמרם המלוה את חבירו כו' וחילקה בר"ה וראוי לתובעו בר"ה כיי דא"ר בא בשם ר' זעירא במי שהוא ראוי להאמינו כו': ה"ג שלשים יום לא איתבעי. פי' אינו רשאי לתובעו אחר שהלואה שלשים יום: שלא

שאמר

כתב יד ב'

נס־ח. ור' אושעי' ס"ל דבעינן שתסרח ממש וכשהוא בבית ולא נסרח לא הותר אפי' לאחר ג' שנים שעבר עליהם כמה רביעות]:

השביעית משמטת פרק עשירי

(דף כ"ח ע"א) **הלכה א** כתובה רב אמר כו'. ר"ל כתובה אימתי משמטת: במי שראוי להאמינו. לכן א"צ שיהי' ראוי לתובעו שאין דרך לתובעו ואם לא הי' יו"ט היה ראוי ליתן מעות ותיכף משמט: מלאכה שהיא פוסקת בשביעית. שהפיסוק הוא מחמת שהמלאכה נאסרת בשביעית והוי פסיקה לגמרי. אבל מלאכה המותרת בשביעית אף אם פסק אותה מלאכה אפשר יתן לו עוד מלאכה ואינו נעשה השכר מלוה (ג): (ע"ב) ולא ר' יהודה כר' יוסי. אע"ג דא"ר יהודא הראשון ראשון משמט. אבל גבי פועל א"צ שיהי' המלאכה פוסקת משום דס"ל גבי פועל דרך ליתן המעות קודם שיתחיל במלאכה: ומשני אע"ג דאמר ר' יודא אין דרך השולחני כו':

מלוה

הגהות הגר"א

(דף כ"ז ע"א) **ה"ו** נבי מה טעמא דר' יוסי גרים ואכלו אביוני ועמך. [כלומר כאילו כתיב ועמך בוא"ו ועי' בפירוש של הר"ר אליהו מפולדא ז"ל]: ר"א ושמותי כל"ל. ומוחק תיבת דהיא: אוכלין פירות שביעית שלא בטובה כל"ל. ומוחק תיבת בטובה והוא"ו של ושלא בטובה: (ע"ב) אשתווי לחבריה כל"ל. ומוחק תיבת לחברך:

פ"י (דף כ"ז ע"ב) **ה"א** בשטר שיש בו אחריות כל"ל. ומוחק תיבת שאין [א]: ייחד לו קרקע אינו משמט כל"ל: הא לא ייחד לו משמט כל"ל. ומוחק תיבת אינו: אם רצתה לגבות ממנה ומשאר נכסים גובה כל"ל: מתני' בשאמר לה כל"ל. ומוחק תיבת בשלא: יהא לך פרעון מזה כל"ל. ומוחק תיבת לא ותיבת אלא: חילי' דר' יוסי מן הדא דתני העושה עבדו אפותיקי ומכרו אינו מכור עבדו מצוי הוא להבריח כל"ל. ומוחק תיבת שורו. [ועי' בפ"ז דיבמות הרד"ל]: (דף כ"ח ע"א) פרעון א"א מזו כתובה רב אמר עד שתפגום ותזקוף ושמואל אמר פגמה אע"פ כו' כל"ל: תני ר' חייא כוותי' דרב עד שתפגום כו' כל"ל: ראשונה מלוה אמר ר"א כהדא דתנינן השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם הי' החודש מעובר משמט וראוי לתובעו בר"ה כל"ל. ומוחק תיבות דר' יודא היא [ב]: במי שהוא ראוי להאמינו א) כל"ל. ומוחק תיבת בממון: להאמינו ראוי ליתן לו מעות משמט כל"ל. ומוחק תיבת לתובעו: ראשונה מלוה ומשמט כל"ל ב): (ע"ב) ולא ר' יודא כר' יוסי כל"ל. ומוחק תיבות ולא ר' יוסי כר' יודא: נ"ל והא תנינן אם בא חדש שלא בזמנו: והתני קדשוהו בראשון ובשני ר' בא בשם רב שנה ראשונה שנה שניה והתני יום הראשון יום השני ר' זעירא בשם רב כו' כל"ל: אותה שנה נתקלקלה ב"ד שקדשו את החודש בין אנוסין בין מוטעין בין מזידין מנין שהוא מקודש ת"ל אשר תקראו אותם קרי בי' אתם. קדשוהו קודם לזמנו כו' כל"ל. ומוחק מן תיבת מה בין הראשון ומה בין השני ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה התני יום הראשון עד ויום השני ועד בכלל: אותם אלה הם מועדי אין אלה מועדי לפני זמנו כל"ל. ומוחק תיבת אתם ומוחק תיבות לפני זמנו הראשון: א"ר לעזר דר' יהודה היא וראוי לתובעו בר"ה. כל זה לא גרסינן: וחלקה בר"ה וראוי לתובעו בר"ה כל"ל. ומוחק תיבות וא"ר לעזר דר' יודא היא: דא"ר בא בשם ר' זעירא במי שהוא ראוי להאמינו [ד] כו' כל"ל. ומוחק תיבות מכיון שהוא ראוי לתובעו:

תני

א) שהוא ראוי כאלו ראוי ליתן. כ"ה בהעתקת הרד"ל ז"ל. ב) אינה משמטת כר"י דאמר הראשון כו' ולא כר"י כר"י דאמר אין דרך כו' אע"ג דר"י אמר כו'. כ"ה בהעתקת הרד"ל.

בני משה

לאשונה דפילקין ז"ל וג' סעודות הם מזון יום אחד דהכי שבת בעי ג' סעודות עכ"ל. וכן הנכון לפרש בדברי רש"י סוכה ל"ט ד"ה יותר כו' דאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך וכיון שמותר בע"ש הותר לכל ימות השבת עכ"ל. אין בידינו לפרש דברי רש"י לסעודת שבת הוא צריך היינו סעודת שבת ממש וכשנותן לו דמי שביעית ביום א' או ב' כו' ישמור את הממון עד השבת שהרי לא נתינו לו אלא כדי חייו דיומו ולא ליומא אחרינא אלא ע"כ ר"ל דאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך שלש סעודות וכיון שהותר בע"ש ג' סעודות משום שהוא דרך ע"כ הותר בשביעית לכל ימות השבת ואין זה אכילה יתירה ואכילה גסה. ועתו"ח ריש פירקין ד"ה בהרב כו': **עוד** שם במשנה האוכל מעיסת שביעית כו' ובתוי"ע ד"ה חייב מיתה כו' והמיישב למה ידחה המשמעות את הדיוק דלאכלה ולא לשריפה עכ"ל. ולא אוכל להבין קושיתו מעיקרו. הלא כזה ה"ל להקשות על כל עשה שדוחה ל"ת. והלא כאן נמי הוא משמעות דעשה דוחה דיוק דל"ת. ואדרבה הא' עשה עדיף עפי. כיון דדרשינן ממשמעות דלדורותיכם דקרא מיירי אפי' בשביעית. א"כ עיקר העשה דראשית עריסותיכם קאי על שביעית ג"כ. אבל הל"ת דהכא אינו אלא מן הדיוק דלאכלה ולא לשריפה. ובדברינו זה מתפרש יפה דברי רש"י בכורות י"ב ב' ד"ה לדורותיכם כתיב בחלה משמע אפי' בשביעית וכתיב מראשית עריסותיכם וכו' עכ"ל. והתוי"ע בד"ה הנ"ל מקשי על רש"י הכ"ל האי קרא למה לי ועתו"ח ד"ה שם בא"ד ובדברינו זה יתורץ ג"כ קושית התו"ח שם ד"ה סוי"ע וז"ל ותימה על הרמב"ם בפירושו דמתוך דבריו נראה דלקוחין הם מספרי ולבסוף כ' קרא דראשית כו' מה שלא נאמר שם גם לא בגמ' דבכורות עכ"ל. ובדברינו מתפרש יפה. דלפי מ"ש במתני' חייב מיתה הוכרח הרמב"ם להביא ג"כ עיקר העשה מראשית כו'. ומ"ש התוי"ע לתרץ קושיתו וז"ל וכ"ל דכיון דחלה לא ודאי לשריפה קיימא לפיכך מרבינן מן המשמעות עכ"ל. ואיך יספיק תירוצו לגבי עומר דעיקר לשריפה. וילפינן ג"כ ממשמעות דלדורותיכם לדחות הדיוק דלאכלה ולא לשריפה:

[א] תוי"ע ד"ה בשטר כו' דתנא ושלא בשטר לגלויי אבשטר דמיירי במפורש בו אחריות והרמב"ם בפירושו פירש שלא בשטר קודם בשטר משמע שכך היתה גרסתו עכ"ל. ולענ"ד נראה אחרי שהוא בעצמו ביאר דשלא בשטר לגלויי אתי למה לי' למימר דהרמב"ם ה"ל גרסא אחרת. אדרבה דרך הנכון למפרש להקדים דבר דאתי לגלויי בכדי שיתפרש אח"ז היטב דבשטר מיירי ע"כ שיש בו אחריות:

[ב] נרשמו זאת כמלא להעלות ארוכה לקושית הראב"ד על הרמב"ם פ"ט ה"ה:

(ג) בשנות אלי' גרס ע"ד דר"י כל מלאכה שפוסקת מאיליה ע"ד דרשב"ל כל מלאכה שפוסקת בשביעית כל"ל עכ"ל:

[ד] שם בירושלמי ויש יו"ד שנים שלא שמיטה ה"א במלוה על המשכון וה"א בכותב ובבבלי מכות (דף ג' ע"ב) נמי איתא להא ושם מסקי אמר רבא במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד. מזה שעד נשיאת רש"י שם ד"ה המוסר שטרותיו הוא פרוזבול שתקן הלל עכ"ל. ותוס' שם דחו דברי רש"י מהא דתני המוסר שטרותיו לב"ד והדר תני פרוזבול אלמא דתרי מילי נינהו. ולפי המבואר בידינו שיטת רש"י מתורץ קושית התוס'. והוא דרש"י ס"ל בגיטין ל"ו א' דפלוגתא דאביי ורבא הוא דאביי ס"ל בזמן שבית שני לא נהגו שמיטין דאורייתא ולרבא נהגו מדאורייתא. ולכן מוקי אביי דהלל ס"ל כרבי דבזה"ז אינו משמט מדאורייתא אלא תקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית ובשלאה הלל שנמנעו להלוות אוקמוה אדאורייתא שלא תשמט. והתקין פרוזבול שיהי' בו זכר לשביעית. וכן מבואר בב"ס בשם הריטב"א ז"ל ועוד שמבטלת תורת שביעית אבל בפרוזבול יהא זכור לשביעית דאוקי מלתא כו' עכ"ל. וכ"כ מהר"ם שי"ף ד"ה ברש"י וזה עצמו אוקמה שהולרך לכ"ע פרוזבל. ולפ"ז לא בעינן פרוזבול בב"ד רבה דאלימי לאפקועי ממונא ואפי' שלא בפני ב"ד והתלמידים שיודעים דהשמטת כספים דרבנן מסרי מילייהו להדדי. ומעתה הא דתנן בשביעית המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין זה תקנת פרוזבול אלא מדרשת הספרי ואשר יהי' לך את אחיך פרט למוסר שטרותיו לב"ד. וא"כ מוסר שטרותיו ופרוזבול תרי מילי נינהו. ולרבא הלל אפי' כרבנן ס"ל דבזה"ז השמטת כספים דאורייתא ומפני שייג וגדר תקן הלל לכתוב פרוזבול שלא תשמט ועיקר דאורייתא דיש כח ביד ב"ד ליקח ממונו של זה ולתת לזה כו'. ולפ"ז בעינן ב"ד חשוב דאלימי לאפקועי ממונא ושימסור שטרותיו לב"ד ושיכתוב מוסרני לכם את שטרותי וערש"י ד"ה מוסרני. ומעתה הא דתנן בשביעית המוסר שטרותיו לב"ד היינו תקנת הלל. דהם תאמר מוסר שטרותיו הוא מדאורייתא הלל מה תקן. וכי תימא למי שנמנע להלוות יפה הגל לעשות כר"ת ולא תשמט. למה אמרו שהתקין הלל. וכי תימא שהתקין ולמד לכל אדם לעשות כן ע"ז הקשו תוס' שביטל בכך השמטת כספים שלותה תורה. אלא ע"כ הלל לא למד לעשות כן אלא תיקן כשיכתוב מוסרני לכם את שטרותי שלא תשמט מטעם הפקר ב"ד. ומעתה שייג וגדר למי שעובר ע"מ שכתוב בתורה ונמנע להלוות שלא תשמט יכתוב פרוזבול ולא יעבור ע"מ שכתוב בתורה וז"ש תוס' ובקונטרס פי' דרבא קאי נמי לשנויא פרכא דהכא דמשום שייג וגדר תקן הלל שיועיל כשיכתוב מוסרני לכם את שטרותי ומדאורייתא אינו מועיל ודרבא דספרי עיקרה כו'. ועמהרש"א שכ' הולרכו לזה כו' דלפירש"י נ"ל דל"ל למיתא להכי. ועמהר"ס שי"ף שכ' דקשיא לתוס' דס"ל לרבא לשנויא דאורייתא היא וא"ל דמ"ת פריך דלא ס"ל לנהוג כו' וע"ז לא יפול התירוץ דהפקר ב"ד כו'. ומ"ש מהר"ם עוד דמוסר שטרותיו היינו נשלם להם או להמלוה כו' עכ"ל. וברש"י איתא ד"ה מוסרני לכם את שטרותי שאתם תהיו נוגשים בו ואני לא אגוש עכ"ל. הפס ביאור הענין דמוסר ופרוזבול תרי מילי נינהו מבואר היטב בר"ן. ומהר"ס שי"ף לא ראה דברי הר"ן בזה כדבעינן למימר לקמן. ומזה עולה בידינו לומר כי שיטת רש"י מוכרחת מהא דאמר שמואל (מכות ג':) ע"מ שלא תשמיטנו שביעית הוי מתנה ע"מ שכתוב בתורה. ולא פירש שמואל בין זמן שהי' השמטת כספים דאורייתא הוי מתנה ע"מ שכתוב בתורה ובין בזה"ז שמשמט רק מדרבנן. ולא נקרא מתנה ע"מ שכתוב בתורה. אלא ע"כ דשמואל ס"ל כרבנן דרבי דגם בזה"ז הוא דאורייתא. תדע הרמב"ם שפסק דבזה"ז הוא דרבנן נזהר בהלכות מלהעתיק לשון חז"ל שמתנה ע"מ שכתוב בתורה. אלא שינה וכ' שאין יכול לבטל דין השביעית ולפ"ז כשאמר שמואל שם המלוה את חבירו לעשר שנים כו'. ומשני עלה רבא במוסר שטרותיו לב"ד. יפה פי' רש"י הוא פרוזבול שתקן הלל וכדברינו לעיל. ומתורץ קושית התוס' שם הא תני בשביעית המוסר שטרותיו והדר תני פרוזבול אלמא דתרי מילי נינהו. דלשיטת רש"י הא דתני בשביעית הוא אליבא דרבי דבזה"ז הוא מדרבנן לכן ע"כ תרי מילי נינהו כנ"ל. וכאן אליבא דשמואל שבזה"ז הוא דאורייתא והוי שניהם דבר א'. וכן לפ"ז מוכרח רש"י בפי' בגיטין ד"ה רבא אמר בין לרבנן דפליגי עליה דרבי כו' וכנ"ל. ולפ"ז מ"ש ת"ס דאמר שמואל כו' ואי ס"ד לדבי עלמא נמי תקן כו' היינו דשמואל ס"ל דבזה"ז הוא דאורייתא. וזה הדבר שכ' הטור לית הלכתא כשמואל

דקולי

כתב יד א'

תאמר. פי' אם יבוא ללות ממך שלשים יום לפני ר"ה השמינית: (דף כ"ט ע"א) קרבה שנת השבע. דשלשים יום נשנה חשוב שנה וא"א לתובעו ואחר שלשים יום משתמט כספים: ה"ג וכן א"ר בא בר ממל כו' אם למידת הדין כן. פי' לדיני ממונות נמי יש חילוק: ה"ג לא צורכה אלא מלוה שהיא נעשית כפרנית מן העדיות. פי' אם כפר וגבה ממנו בעדים הוי כגזלן וגזלן משלם בעדיות: כפרנית שהיא נעשית מלוה בבינונית. פי' אם בתחילה כפר ואח"כ הודה הוי כשאר ב"ח: ואשר יהיה לך את אחיך השני מיותר:

(שם ע"ב) **הלכה ב** מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה. הוא סיום הברייתא דלעיל סוף הלכה א': וכי משעה שגלו ישראל לבבל כו'. פי' אף למ"ד מעברות מדרבנן השמטת כספים דבר תורה דהא לא נפטרו מעולם: כותבין לשמעון על נכסי לוי. ולמדנו מזה הא דר' נתן הנושה בחבירו מנה אלמא דלמדנו דין מפרוזבול:

(דף ל' ע"א) **הלכה ג** ה"ג שט"ח המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר כו': גמ' ה"ג מ"ד פסול משום מוקדם ומ"ד כשר משום מאוחר. פי' אלמא דמוקדם פסול אפי' משעת הכתב: ה"ג א"ר מנא מה את שמע מינה כו': ואתיא כו'. פי' הא דקתני לעיל במחובר לקרקע כ"ע מודו כו': הדא אמרת. מרווח שמעינן:

(שם ע"ב) **הלכה ד** ה"ג יחזור לבנותיו. פי' אף במקום בניו: ה"ג מוסרים אותו למי שפרע: ר' יעקב בר זבדי אמר הין צדק יהיה לך שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק בשעה שאומר הן של צדק יהיה. פי' שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב: (דף ל"א ע"א) ה"ג עד שימשוך אותה מרשות בעלים ה"ג ברשות שהיו מופקדים כו': ה"ג כאן בשהעמידו עמו. פי' במעמד שניהן: וכאן בשלא העמידו עמו: תדע לך כו' עד וכא הוא אמר הכין. פי' אלא ודאי מפליג בין שהעמידו עמו [ובין שלא העמידו עמו]: ומשני תמן למידת הדין. כלומר מן הדין אינו מחויב ליתן אלא כדי ערבונו או לקבל מי שפרע: ומה דנהג רב כו':

כתב יד ב'

(דף כ"ט ע"א) מלוה שהיא נעשית כפרנית. כפר וגבה ממנו בעדים הוי כגזלן ומשלם עדית: כפרנית שהיא נעשית מלוה. שכפר ואח"כ הודה הוי כשאר ב"ח (שם ע"ב) **הלכה ב** מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה. הוא סיום ברייתא דלעיל שקודם המשנה: כותבין לשמעון כל נכסיו של לוי. ומזה למדנו הא דר' נתן הנושה בחבירו מנה כו' אלמא דלמדנו דין מן פרוזבול:

(דף ל' ע"א) **הלכה ג** הוון בעון מימר מ"ד פסול משום מוקדם. אלמא דמוקדם פסול הוא כלומר פסול לגמרי אפי' משעת הכתב: ואתיא כההיא דא"ר זעירא. הא דקאמר לעיל במחובר לקרקע כ"ע מוד. אתיא כההיא כו':

(שם ע"ב) **הלכה ד** הואיל ואין קדושת גר ד"ת יחזיר לבנותיו. ר"ל אפי' במקום בניו: בשעה שאמר הן של צדק יהי'. היינו שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב: (דף ל"א ע"א) וכא היא אמר הכין. אלא ע"כ שיש לחלק בין העמידו עמו או לא: ומשני תמן למידת הדין. כלומר אין לחלק בין העמידו עמו או לא אלא מן הדין אינו מחויב ליתן לו אלא כנגד ערבונו או לקבל מי שפרע: ומה דנהג רב. אינו אלא למדת חסידות:

הדרן עלך פרק עשירי וסליקא לה מסכת שביעית

הגהות הגר"א

(דף כ"ט ע"א) הני שלשים [יוב] לא איתבעי מהו שלשים יום לא איתבעי שמואל אמר כצ"ל. ומוחק תיבות אייתי בפעם ראשון ושני: נ"ל לאחר שלשים יום משמטמט כספים. ותיבת בהשמט ט"ס: נ"ל וכן אמר ר' בא בר ממל. ותיבות לא כן ט"ס א): לא צורכה ב) דלא מלוה שהיא נעשית כפרנית גובה מן העידית כפרנית שהיא נעשית מלוה גובה בבינונית כצ"ל: פרט למה שיש לאחיך תחת ידיך תשמט ידיך ולא המוסר כו' כצ"ל. ומוחק תיבות ואשר יהי' לך את אחיך [הנדפס פעם שניה] ג):

(דף ל' ע"א) ה"ג והתני שט"ח המוקדם פסול והמאוחר כשר פרוזבל ד) בין מוקדם כו' כצ"ל: מ"ד פסול משום מוקדם ומ"ד כשר משום מאוחר כצ"ל. והגירסא מ"ד פסול משום מאוחר ומ"ד כשר משום מוקדם הוא ט"ס: א"ר מנא מה את ש"מ חורשא מפיק דבש כצ"ל. וגורס תיבות מה את ש"מ אחר א"ר מנא והגי' את ש"מ קודם א"ר מנא הוא ט"ס:

(דף ל' ע"ב) ה"ד שלא תאמר הואיל ואין ירושת הגר ד"ת כצ"ל. ותיבת קדושת ט"ס: דבר תורה יחזיר לבנותיו כצ"ל. ותיבת לבניו ט"ס: וזימנין דאת אמר מוסרין אותו למי שפרע כצ"ל. והגירסא אין מוסרין אותו אלא למי שפרע הוא ט"ס: אמר הן צדק יהי' לך שיהא הן שלך צדק ולאו של'ך צדק בשעה שאמר הן כצ"ל. והגירסא אמר ההן לאו צדק והן צדק אמר כו' היא ט"ס:

(דף ל"א ע"א) עד שימשוך אותה מרשות הבעלים ברשות שהיו מופקדים אצלו כן צריך להיות. ומוחק תיבות את הכל ותיבות זה ה) רב פליג דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חוזר בי. כל המאמר הזה מחוק: ו) או יתן לו כנגד ערבונו כצ"ל ומוחק תיבת כל: ומה דנהג רב כן צריך להיות. והגירסא ומה דרב נהג הוא ט"ס:

הגהות הגר"א ע"פ העתקת הרד"ל א) שלא תאמר שנת שבע שדהו לפניו כרמו לפניו ולאחר שבע כהשמט. ב) צורכה דלא כפרנית שהיא נעשית כו'. ג) (כ"ט ע"ב) אימתי פסקו היובלות דתניא יושביה בזמן ט'. ד) והתני פרוזבל מוקדם כשר. ה) כשלא העמידו עמו תדע לך חד בר נש כו'. ו) או יתן לו כדי ערבונו.

בנ"י משה

דטולי פוסקים פסקו דבזה"ז הוא דרבנן ועב"י מדברי הרמב"ן והר"ן. ואפשר מפני זה הטעם השמיט הרי"ף כל זה ולא הביא אלא מ"ם שמואל אי אייפכר מילי' אבטלינה כדי לסמוך אליו דברי רב נחמן [דאמר] אקיימינה שהוא להלכה דבזה"ז הוא דרבנן. ולכן שלא כתב ככתוב דמי. ולכן סמך אליו הרי"ף דין דמסרין מילייהו. ולשמואל שהוא מדאורייתא מתוקמא הא דתקן הלל כרבא מטעם הפקר. וא"כ טכל למצוא עוד כ"מ להאיבעי אי כותבין בשאר ב"ד או לא. אבל תחלת האיבעי הוא בין לאביי ובין לרבא. ולאביי ליכא למימר הכ"מ בין שאר ב"ד ובין ב"ד חשוב. ונקט תלמודא הכ"מ לאבטולי שהוא אליבא דכ"ע. ומהר"ס פי"ף תקשה לפ"ז כ"מ לענין אי כתבינן בשאר ב"ד ותלמודא נקט לאבטולי פ"ש. ומ"ש עוד בא"ד אבטלינה והא תנן אין ב"ד כו' נ"ל הך סימא כו' ע"ש עכ"ל. והנה בר"ן מפורש לאבטולי כלומר הרולה לבטל צריך לסוביב ב"ד כו' ואי לדרים תקן כו' ב"ד יכול לבטל. ואי לדרי עלמא תקן אין יכול לבטל אא"כ גדול ממנו כו'. וכן פי' הר"ן כאן אי אייפכר מילי' אבטלינה ואי ס"ד לדרי עלמא תקן הא תנן אין ב"ד כו': **והנה** הרמב"ם פסק דבזה"ז הוא דרבנן. ולכן בה' ע"ו הביא המקרא דמרבינן מניח המוסר שטרותיו לב"ד. מה שאין דכך הרמב"ם להביא המקראות אלא לבאר כדברינו דאם בזה"ז דרבנן הוי תרי מילי מוסר שטרותיו אינו משמט מדאורייתא. ופרוזבול אינו מועיל אלא לשמיטה דרבנן. ולכן בהל' כ"ז שפיר פסק דבדברים בלבד היא נדחית. אלא דבריס ה"א נלע"ד דחסר וי"ו וצ"ל ואין כותבין. ר"ל אבל שמיטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה. היינו שתם פרוזבול דמסרין מילייהו או שכותב בשאר ב"ד אבל כי כותב בב"ד רבה דיש כח בידם לאפקועי ממונא. אליבא דכ"ע מועיל אפי' לשמטת כספים דאורייתא. וז"ש הרמב"ם אבל להשמטת כספים שהיא מדאורייתא אין הפרוזבול מועיל בה ואין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים כו' והוא ממש כדברי רבא וכנ"ל. ומוכל בזה הרמב"ם מקושית הראב"ד הי"ז. וכן מתורץ קושית הראב"ד הכ"ז. והכ"מ כתב ליישב דברי הרמב"ם דלא אמרינן הפקר ב"ד אלא להחזיק ממון אבל לא להוציא מידו ע"י הפקר ב"ד עכ"ל. וא"כ מה בין אביי לרבא שלא מפורש אמר שב ואל תעשה הוא ולא עקר ליה בידים. ועוד הא יליף מן יחרם כל רכושו וסיינו אפי' להוציא רכושו ובהדיא איתא ברמב"ם פכ"ד מהל' סנהדרין ה"י להפקיר ממון שיש לו בעלים ולאבד וליתן כפי מה שירלה. וכמ"ש הרמב"ם המלוה את חבירו והתנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה ואפי' בשביעית תנאו קיים ונמלא זה מחייב א"ע בממון שלא חייבתו תורה שהוא חייב לשלם. וכתב ב"י סימן ב' ומשמע מדבריו שמותר להתנות כן ודלא כדברי רש"י שכ' שעבר ע"מ שכתוב בתורה וגם דברי רב"י אפשר לפרשם דלשנא דעבר לאו דוקא עכ"ל. והנה ברש"י איתא ז"ל א"ל נוה הלוני ע"מ שלא תשמיטני אפס בשביעית תנאי הוא זה ואע"פ בשהנה ע"מ שכתוב בתורה עכ"ל. ור"ל כשראה הלוה שהמלוה נמנע להלוות לו מפני שביעית שמשמט. מבטיחו להחזיר לו אפי' אחר שביעית ודין דהמחזיר חוב בשביעית לריך המלוה שיאמר לו משמט אני שנא' וזה דבר השמיטה. מתנה הלוה שלא יאמר המלוה משמט אני. וכשלא יאמר משמט אני עובר ע"מ שכתוב וזה דבר השמיטה אעפ"כ תנאי היא זה. וז"ש רש"י וע"מ שכתוב בתורה כשיעביר ולא יאמר משמט אני. אבל מהרב"א גרס ברש"י אמר המלוה ע"מ כו' ונגרסתו איך נפרש דברי רש"י ע"מ שכתוב בתורה. מי הוא העובר. והיכן כתוב החיוב על הלוה שלא להחזיר אדרבה אמרו חז"ל המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו וגם המלוה אינו עובר כשמתנה קודם שביעית שיחזירנו לו בשביעית. אלא ע"כ כדגרסינן א"ל לוה הלוני ואע"פ שהמלוה עובר ע"מ שכתוב בתורה. והולך רש"י לזה שיתורץ בזה קושית הריטב"א כיון שתנאי זה קיים למה הולרך הלל לתקן פרוזבל ועיין בנדק הבית. אבל הרמב"ם ושאר פוסקים לא הזכירו מדברי הלוה. אחרי שיתקן פרוזבל ואין המלוה נמנע להלוות מפני השמטת בשביעית לא יתכן לומר שהלוה מתנה. אלא המלוה את חבירו והתנה עמו כו'. היינו שהמלוה מתנה ע"מ שלא תשמיטנו אלא שתחזיר לי אע"פ שהתורה השמיטתו נמלא זה מחייב א"ע בממון שלא חייבתו תורה. אבל אין כאן עובר ע"מ שכתוב. כ"א גם יאמר המלוה משמט אני שהחייב א"ע להחזיר לו ובודאי מותר להתנות כן. ופ"ז יתכן קושית הריטב"א כנ"ל. ועוד הביא ב"י בממודם י"ז במ"ש הרמב"ם שאם תובע מלוה ע"פ וטען הלוה פרוזבול היה קודם הלואה משנה וכו' התובע נאמן במיגו דפרוזבל ה"ל ואבד וכו' בפה"ת קשה דלא אמרינן מגו לאפוקי ממונא. ולא זכיתי להבין קושיתו שלא פרוזבול הוא מטעם מעשה ב"ד וכל מעשה ב"ד כגבוי דמי ועלה דיינינן אם הוא כדברי התובע והוא המוחזק. וכ"מ במיבלים ובזה"ז אין אדם נאמן לומר פרוזבל ה"ל ונאמן הנתבע והממש"כ עכ"ל. אבל אם נאמן לומר פרוזבל ה"ל הרי אין מוליא מחבירו אלא אי קשיא אהא דכ' הר"ן בשם הרמב"ן דאם אמר פ"מ שלא תשמיטני בשביעית הלויתי נאמן במיגו דפרוזבל ה"ל ואבד עכ"ל. ובטענתו פ"מ שלא תשמיטני לא הוי מוחזק תקשה דהוי מגו להוליא. אבל דעת תוס' טעם דהפקר ב"ד אינו אלא כי אמרינן מדאורייתא ליכא מלוה לשמט ונמלא הלוה מחויב לשלם ואתו אינהו והפקירו מעות של המלוה וחייבוהו לשמט בממון שלא חייבתו תורה לשמט ואין בזה כ"א דבר שבממון ולא עקירת מלוה כלל ויש כח ביד ב"ד כו'. אבל אם מלוה של המנוה לשמט מן התורה. אף אם ביד ב"ד להפקיר ממון של הלוה אבל אין ביד ב"ד לעקור המלוה וז"ש תוס' ד"ה מי איכא כו' דלא ה"ל לעקור שביעית שהיא מדאורייתא:

מראה מקומות הדרושים הנמצאים בבאור בנ"י מעה

מסכת פאה

פרק א

א תימא על דברי תוי"ט במשנה ג׳:
ג פירוש על הירושלמי וגי׳ חדשה. וביאור בבבלי ב"ב כ"ו א׳:
ד פירוש בדברי ירושלמי. על ד׳ מאמרים:
ה רומיא בדברי הירושלמי:
ו פירוש על ירושלמי ובזה ישוב לקושית תוי"ט משנה ה׳ ויישוב לקושית תוי"ט משנה ב׳ והג"ה בש"א ופי׳ עוד מאמר ירושלמי:
ז ישוב לקושית תוי"ט משנה ד׳ ד"ה ומכניסו לקיום ולקושייתו ד"ה בכלל הזה:
ח ישוב לקושית תוי"ט משנה ח׳ ולהצדיק דברי הר"מ בפי׳ עמ"ש בחיבורו:
י ישוב לקושית הראב"ד ופי׳ על הראב"ד וישוב על קושיית הכ"מ:

פרק ב

ב פי׳ מכוון בהג"ה לאא"ז הגאון זצוק"ל והנה משלי בירושלמי ופרשו יפה וע"פ זה תתפרש ב׳ מאמרים שסמכו חז"ל והשגה על המפרש:
ג תימא למה נטה הרמב"ם מדברי הירושלמי:
ה הגה בדברי הר"ש ובזה יתורץ קושית תוי"ט על הרע"ב:
ט השגה על תוי"ט במה שמתמיה על הרע"ב ופי׳ שיטת הרמב"ם שלא נדחוק כדברי הכ"מ. גם ישוב על תמיהת הכ"מ למה חזר הרמב"ם בהלכות ממה שכ׳ בפירושו ובאמת לא חזר כ"ל:
י הג"ה בירושלמי נשמע מדברי הרע"ב וישוב על קושית הכ"מ בטוב טעם ע"פ סדורי ההלכות והמשניות שבירושלמי:
יא תקון בדברי הביאור וצ"ע על לישנא דרע"ב:
יב מה שיש לדקדק בלשון הרע"ב:
יג פי׳ נוסף על דברי הביאור. והנלע"ד לפרש עוד בהאי מבעי המוכר מהו שיזכה בפיאה המתרת את העומרים. האי מהרת את העומרים לכאורה נראה מיותר. לכן נראה דהאי איבעי קאי על הסמוך לה בכילה את שדהו חזרה פיאה לעומרים. נמצא החיוב על התלוש שאין למוכר זכיה בה אפשר ביביש היתר למוכר ליקח הפיאה דהא בתלוש לא קרינן שדך. ופשיט מדקתני לכשתקצר תהא שלך מותר. שהחיוב בקצירה והלוקה א"ל בקציר כלל. ה"נ שחזר החיוב לתלוש והמוכר א"ל בתלוש כלל. אר"י תמן כ׳ ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו כלומר שחובת פיאה באה על התבואה עדיין כשהיתה מחובר וברשות המוכר דקרינן שדך:

פרק ג

ב השגה על תוי"ט וחיזוק לדברי אא"ז הגאון זצוק"ל:
י לקיים גי׳ הירושלמי שלפנינו ולא להפוך כדעת הכ"מ וישוב בדברי הרמב"ם. וחסרון הדפוס בתוי"ט:
ד צ"ע מדוע הר"מ והרע"ב והתוי"ט השמיטו דינים מחודשים שבירושלמי:
ה לכוון לישנא דרע"ב כפי המדוקדק כל דבר על אופניו שהאריך ר"ש והר"מ גם כן לבאר כלישנא דרע"ב ובלי להפוך דבריו כדעת התוי"ט ובדברי הר"ש צריך תיקון והכ"מ העתיק לשונו ממש:
ו ישוב על רש"י קדושין כ"ו א׳ מפני קושית התוס׳ ותוס׳ הוא בשיטת הר"ש די"ל גרסא אחרת ובזה מיושב קושית מהרש"א וקושית תוי"ט:

פרק ד

י צ"ע על דברי שנות אליהו:
יא תימא על פי׳ הר"מ:
יב לפי דברי הרא"ש צ"ע על דברי הביאור:
יג תיקון בדברי הר"ש והרע"ב ומתורץ קושית התוי"ט ותיקון דברי שנות אליהו וישוב על דברי הרמב"ם בהלכותיו וסידורן:
טו ישוב על קושית התוי"ט:
טז ישוב בדברי תוס׳ בחולין קל"ד א׳ ותיקון בלשון הגמרא שם. והג"ה בירושלמי:

פרק ה

א הג"ה ברמב"ם דברי המפרש בשה"ג צ"ע שם. ומתורץ בזה על הרמב"ם כמה קושית. ועל התוי"ט צ"ע:
ב הג"ה בבבלי ב"מ קי"ב ב׳. ומיושב בזה שיטת הרמב"ם בפי׳ ובהלכות:
ג תקון בדברי ש"א וישוב על מה שהגיהו ולא זכינו לידע טעמו של רבינו הגדול. וישוב על חומר מאמר הרמב"ם פ"ד ה"י מה׳ מ"ע אשר מהרי"ק והכ"מ מתמיהין עליו הרבה:
ד השגה על תו"ח בפ"ה מ"ג: ועל הגהות ר"ח בש"א:
ה פ׳ בדברי הירושלמי: ותימא בדברי מפרשים הקדמונים:
ו תיקון על ההג"ה בשם ר"ח:
ז פי׳ בדברי הירושלמי:

פרק ו

א צ"ע שהשמיט הרמב"ם דינא דר"ל להלכה פ"ב דנדרים הט"ו: ומכוון בדברי ש"א הנדפס בין שני הלי עגולין לקיים מזה תימא על הרמב"ם בפ"ב מהל׳ נדרים הט"ו. ותימא על הרע"ב ותיקון בתוי"ט:
ב צ"ע על סדר המשנה. ותימא על שהשמיט הירושלמי להקשות ממשנה הנ"ל: ביאור על דברי ירושלמי וישוב על קושית משנה למלך:
ג לקיים ככתוב בירושלמי ולא בעינן לשניה כמ"ש הר"ש. ולא הההג"ה שבש"א בשם אא"ז הגאון זצוק"ל וכ"ב בירושלמי: ולקיים כמ"ש בש"א ולא בעינן להגהת הר"ח שם: וקושיא לשמטא דתוי"ט והג"ה ברע"ב:
ד ביאור בירושלמי מתוקם אליבי׳ דרש"י ב"ב ומתבאר בדברי הר"ש והרע"ב יפה יפה. ולא תקשה קושית תוי"ט ותו"ח: עוד ביאור על דברי ירושלמי סמוך לזה. והג"ה בשנו"א:
ה ביאור בדברי ירושלמי מתוקם כפי׳ הר"מ והגה"ה בשנות אליהו:
ו הגה"ה בשנות אליהו: ישוב על גי׳ הר"ח בשני מקומות. הצלת פי׳ הר"מ ממל"מ שנדחה מהירושלמי. סתירה לדברי הכ"מ וצ"ע על הרמב"ם:
ז אשר לא זכיתי לאוקמי דברי הש"א אליביה דירושלמי ולא אליביה דבבלי גם תימא על הרע"ב שפי׳ כהירושל׳ ולא כבבלי סוטה:

פרק ז

א כוונה בדברי הרע"ב וגי׳ בדברי הר"ש הנלתס מקושית התוי"ט ופרוקא על תירוץ התוי"ט. ותיקון טעות הדפוס בש"א. ובו מתבאר שכותב הש"א כ׳ דברים לפי דעתו:
ב לפרש דברי הביאור היא לפי׳ גרסא שהיה לו במהדורא קמא. וישוב על קושית הש"א על הר"מ והר"ש. וישוב לדברי הראב"ד:
ג ישוב בדברי הביאור. ותיקון הציור:
ד ישוב על הרמב"ם מהשגות הראב"ד פ"ה הל׳ כ"ב וכ"ג וכ"ד ופירש הראב"ד הנ"ל. ותמיהות לשיטת הר"ש וקשיא קיימת על הר"מ בסדר המשנה:

(המשך פאה)

ה תקון בדברי שנות אליהו בו מתורץ צ"ע שכ׳ הר"ח. וסתירה בעל השמטות וגירסא חדשה לשיטת הרמב"ם:
ו תימא בדברי הרא"ש והרע"ב. ואם גרסינן כדברי. יתורץ ויתפרש לנכון שיטת אא"ז הגאון זצוק"ל:
ישוב לקושית הראב"ד פ"ד הי"ח וסתירה לתירוצו של הכ"מ ועפ"ז ר"וי לגרוס בירושלמי גי׳ אחרת ויתיישב בזה קושית הראב"ד שם הכ"ו ותמיהתו לפי שיטת הראב"ד:
ח ג רסתו בירושלמי הוא לפי שיטתו דלעיל ובזה יתורץ קושית תוי"ט אבל מ"ש הר"ש כאן הוא לפי שיטת גרסתו דלעיל זה מה שרצה לבאר בשנות אליהו והכותב לא סיימו על נכון:
ט מקור לדברי הרמב"ם פ"ד ממשנה מפורשת בפאה ועתוי"ט שנדחק הרבה בזה:

פרק ח

א לכוון דברי הר"ש שדחוהו התוי"ט שאינו אלא חילוק בלישנא ועפ"ז הגה"ה נכונה בדברי שנות אליהו:
ב ישוב קושית תו"ח:
ג ישוב לדברי הר"ש והרע"ב ממה שנתבאר בר"ש ולא כמה שנדחק התוי"ט:

מסכת דמאי

פרק א

א להציל פסק הרמב"ם נגד הר"ש וש"א שהכריעו מבבלי היפך דינו:
ב ביאור חדש בדברי ירושלמי:
ג לבאר הפרש לשון הכותב הביאור אל לשון שסדרתי:
ד לבנות קושית תוי"ט על הרמב"ם ושהשמיט התוי"ט להקשות כמו כן על אידך דינא דהרמב"ם שמתורץ ג"כ בשניא הנ"ל אלא דבאר עוד ד׳ עיונים על דינא דהרמב"ם. ולסלק קושית תוס׳ יו"ט ד"ה והחומץ:
ה ביאור בדברי ירושלמי:
ו יתבאר שהגהותיו שהביא הירושלמי כתבום במהדורא בתרא:
ז ביאור ירושלמי לפי גרסתו במהדורא בתרא:
ח מה שנראה סתירה בדברי הר"ש ז"ל ממ"ש במ"ג על מ"ש במ"ד יש ליישבו ע"פ מה שביאר בש"א אלא דהתוי"ט לא ירד לחלק בזה וסותר א"ע ככ"ל:

פרק ב

א ביאור. לביאורו:
ד מה שנדחק הכ"מ בדברי הרמב"ם בתבן התוי"ט בלשון קושיא אבל הרמב"ם ביאר דבריו כל צרכו להנצל מקושיא זאת:
ו צ"ע בדברי הרמב"ם פ"י ה"ד מהלכות מעשר:
ישוב לקושית תוי"ט על הר"ש והרע"ב כאן מ"ד ובקושיתו זאת נתישב קושיתו מ"ש בפ"ה. וישוב לקושיתו בפ"ו. וגם ליישב כי הרמב"ם דייק וכתב. וליישב דברי הרמב"ם פ"ט מה"מ ה"ו עם הי"ב וממנו יתבאר דאין מקום לקושית התוי"ט פה על הרע"ב:
ח ע"פ תיבה שהוסיף לקה בשנות אליהו נתיישב קושית התוי"ט על הרע"ב והר"ש:

מסכת שביעית

פרק א

א טעיות שבפי׳ הרמב"ם משנה א׳:
ב השגה על תו"ח שבמשנה א׳ ד"ה ערב.
ד פי׳ בדברי הירושלמי:
ה תמיה בלשון הרמב"ם משנה ב׳:
ו אם גי׳ הר"מ הוא כגי׳ החדשה ניצל מקושית הראב"ד. ותימא בדברי הר"ש
ז תימא על תוי"ט משנה ה׳ ד"ה וחורשין:
ח הג"ה חדשה בירושלמי:
יא פי׳ בירושלמי ותמיה בדברי הרמב"ם פ"ג ה"ו:
יב פי׳ על פי׳ הארוך:

פרק ב

א ישוב על מה שדקדק התוי"ט אחרי הר"ש משנה א׳ ד"ה בשדה:
ד הג"ה חדשה בירושלמי וישוב לקושית תו"ח על הכ"מ במשנה ו׳:
י תימא בדברי תוי"ט. וגם בדברי הכ"מ. וגם צ"ע על תוס׳ מ"ק ו׳ ב׳ ד"ה שרי:

פרק ג

א תמיה על כ"מ פ"ב ה"ג מהלכות שמיטה:
ד ישוב על פי׳ הרמב"ם משנה ו׳ ועל מ"ש בהלכות נגד קושית הראב"ד וצ"ע בר"ש ובתוי"ט:
ה ישוב על הרמב"ם בפירושו ובהלכות:
ו הגה"ה חדשה בירושלמי:
ז פי׳ על הירושלמי וגם צ"ע על המאמר: (שם) תימא על התוי"ט י׳ פ"ג:

פרק ה

א צ"ע בלשון הרמב"ם בדמאי פ"א מ"א:
ב פי׳ על ירושלמי עד סוף השיטה כולה:
ג השגה על תוי"ט מן הירושלמי:
ד פי׳ על דברי הירושלמי:
ז השגה על תוי"ט. והתגלות על השגה זו עוד השגה על תוי"ט מן הירושלמי: השגה על תו"ח: עוד השגה על מ"ש תו"ח בשם ע"ח:

פרק ו

ב הג"ה בדברי הביאור של אא"ז הגאון זצוק"ל. ומזה ישוב על קושית תוס׳ מגילה יו"ד א׳ ד"ה דכ"ע:

פרק ז

ח פי׳ בדברי הירושלמי. ומזה ישוב על הרמב"ם. ודלא כסברת התוי"ט. ומקום מוצא לדברי הרמב"ם. ותימא על הכ"מ: וישוב לסדר המשנה ולסדר ההלכות שברמב"ם וצ"ע בדברי הר"ש ובתוי"ט:
ט פי׳ בדברי הירושלמי. ומזה ישוב על הצ"ע שהניח התוי"ט על הרמב"ם. וגם ישוב לקושית תוי"ט חכמים היינו ת"ק וגם תימא בדברי הב"י יור"ד קי"ז:

פרק ח

ה תמיה על תוי"ט משנה ד׳:
ז ישוב על קושית המגיה בשנות אליהו:
ט ישוב על צ"ע שבתו"ח משנה ז׳ וישוב על דברי הרמב"ם בהלכות פ"ה ה"ד: וצ"ע
י בדברי הר"ש במשנה הנ"ל:

(דף י"ח ע"א) **פ"ג ה"ז** ש"מ שכתב כל נכסיו ר' בא ר' חייא בשם רב עשו דברי ש"מ כבריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו החולי אבל אם הבריא לא ובמשייר ואומר תנו שדה פלונית לפלוני אמר תנו חצי שדה פלונית לפלוני והצי שדה פלונית לפלוני כמו ששייר או עד שיאמר חציו בצפון וחציו בדרום כן הוא הגירסא כאן ובמס' כתובות פרק אלמנה ה"א בענין זה הגירסא הכתובה לפנינו א"א להולמה והפ"מ שם הגיהה אמר תנו חצי שדה לפלוני עיי"ש. ונראה מכאן ראיה ברורה לדעת האלפס והר"י אבן מיגש ז"ל ורש"י גיטין דף ס' ע"א והרמב"ם בפ"ג מה' זכיה ומתנה ובעל עיטור מאמר הגב דהנותן לחבירו קרקע ולא שייר לו איזה קרקע אינו קונה כלל ובנותן לו חצי שדה מסוימת אך החצי אינה מסוימת סוברים הפוסקים הנ"ל שקונה עכ"פ החלק הפחות שבאותו שדה והדין הזה לפי הגירסא שהגיהה הפ"מ בכתובות הוא ספק בירושלמי ולא נפשט ופוסקים דקנה שסוברים דבבבלי נפשטה האיבעיין בהך דמייתא ב"ב דף ס"ז האומר תנו חלק לפלוני בנכסי שקונה רביעי אף שלא שייר איזה רביע והיותר נכון לקיים הגירסא הכתובה בירושלמי כאן חצי שדה פלונית לפלוני והצי בדה פלונית לפלוני ונראה דבאלת הירושלמי כיון דהם אינם מסוימים בין עצמם לא קנו כלל ונתכוון להשטות בהם וגרע מנותן חצי שדה פלונית ובירר החצי השנייה לעצמו דשם יפול לעצמו שהצי היפה והגרוע לחבירו מסא"כ בנותן להניהם ואם נאמר כן מוכרח דגם הירושלמי סובר דבנותן לו חצי שדה פלונית אף שלא בירר לו החצי הוה כאילו שייר ואפשר לאמר דהירושלמי שאל לרבותא דאף באופן דכל השדה יוצאת מתחת ידו והיא מסוימת עכ"ז כיון שאינה מסוימת בין שניהם מסוימת שמה נקרא זה אינה מסוימת ונראה דזה הדין דוקא במתנה אבל במכר חייב לתן לו עכ"פ הגרוע שבנכסיו ולכן קאמר הירושלמי דמתנת ש"מ לא עדיפא לענין זה ממתנת בריא ודו"ק בזה ובזה יוסרו כמעט כל הקושיות שהקשו תוס' והרמב"ן והרשב"א והר"ן על שיטה זו זולת מהך דדיקלא נברת כתובות דף ק"ו ויכולים לאמר שלא היה לו אלא דקל אחד או שסיימו איזהו דקל וכן היא גירסת הטור בחו"מ סימן רפ"ט דקל פלוני אך רש"י בעצמו בכתובות הנ"ל מוכח לפירושו שהיה לו הרבה דקלים וגם לא פירש איזהו נתן וצריך לפירושו לחלק בין נתן לאחר לנותן לבתו שדעתו של אב קרובה אצל בניו ואף בלא שייר נ"כ אין כוונתו לשחוק ועיין במ"מ בפ"ג מה' זכיה שדעתו ג"כ לחלק בין מכר למתנה אך מחלק דין מתנת בריא למתנת ש"מ וסובר דבש"מ קונה אף באינו משייר ודבריו צ"ע מהסוגיא ירושלמית שלנו:

ועוד נראה לי דבר חדש דלשעבד יכולים אף דבר שאינו מסוים ויהיה דינו כך דמי שמקנה לחבירו דבר שאינו מסוים מחויב ליתן לו אבל לא נקנה הדבר הזה לו בתורת קנין וראיה מב"ח למאי דקי"ל שעיבודא דאורייתא ומוטל שעיבוד על כל נכסיו לענין שצריך לתן לו אחת מהם איזה שירצה וכאמרם מה דרכו של איש להוציא פחות שבכלים והטעם דהוא משתעבד גופו ועבור גופו נשתעבדו כל הנכסים בתורת ערב וכולם ערבים בעדו ולא שייך ענין זה לברירה דכולם יכולים לערוב בעדו בב"א והוא יש לו רשות להטיל על איזה מהערבים שישלם דכולם נשתעבדו לסלק וכעין שכתבו הריטב"א והר"ן בגיטין על הא דאמרינן שם דנעשה כאילו כתב ליה משתעבדנא לדידך ולכל מאן דאתא מחמתך דלא שייכה לברירה דהוא משועבד לכולן לכל מי שירצה זה ודו"ק בדבריהם והנכר עוד לחזק הסברא שחילקתי בין מכר למתנה דבמכר מאחר שמקבל מעות משתעבד הנהו לו לקיים דבריו משא"כ במתנה ואף דגם בלא נתינת מעות קי"ל דיכול אדם לשעבד עצמו זה דוקא כשכותב שהוא חייב לו לא בהבטחה שיתן ודו"ק בזה. ואפשר עוד לאמר דקנין שייך לברירה דהא הקנין אינו חל אלא על שדה אחר על אותה שיברר והוה כאומר לו שתקנה איזה שדה שתרצה וא"כ שייך זה לברירה ועיין מה שאכתוב בזה לפ.ינו בפ"ז בדמאי בענין הקדיש שור אחד משוריו ופילגש שאין דעתו על הגדול רק שיהיה להקדש שור אחד או שהיו שתי השוורים שווים עיין שם שכתבתי דלא שייך לברירה אך יש לחלק בין הקדש דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא והוה כאילו הוברר תיכף ואחר כך נתערב וכמו שכתבתי שם או דיש לחלק בין מטלטלין שדרכן לערבן ולמוכרן בעירוב ולהכי קיימא לשדות שאין דרכן בכך וצע"ג בזה — ואחר כך מצאתי שהרשב"א בתשובה חלק ב' סימן פ"ב שאומר דאף במכר דבר שאינו מבורר גם כן לא שייך לברירה:

(שם) **ע"ב** כתב לזה וחזר וכתב לזה רב אמר אינו יכול לחזור בו ראב"ח ור' יוחנן [אמרו] יכול לחזור בו האיך עבידא היה רבו ראשון והשני כהן והשליפי ישראל ע"ד דרב יכול לאכול בתרומה ע"ד דר' אבא בר חונה ור' יוחנן אינו יכול לאכול בתרומה הכל מודים שאם היה רבו הראשון ישראל שאינו אוכל בתרומה שמא יבריא [מבואר דנחלקו רב ור"י אם יכול לחזור בו כשמת אח"כ דרב סובר דדוקא כשעמד חוזר אבל אם מת אינו חוזר ונתקיימה המתנה להראשון וכסברת רב ששת בבבלי ב"ב דף קנ"א ע"א ור"י סובר כשמואל שם דכל שאילו עמד חוזר בו אף כשלא עמד חוזר בין לעצמו בין לאחר] ר"י בר בון בשם רב חונה מתניתין מסייע לר' אבא בר חונה ור"י בריא שכ' דייתיקא וש"מ שכתב מתנה חוזר בו [פירוש שכתב דייתיקא באופן שיוכל לחזור בו כל זמן שלא ימות ולא תתקיים רק אם לא יחזור בו עד שימות ומכאן ראיה לפירוש ר"ת ב"ב דף קל"ה ע"ב ד"ה כל שכתב בה וכו'] וש"מ שכתב מתנה [ר"ל שכתב סתם כלשון מתנת בריא יכול לחזור בו] בריא שכתב דייתיקא חוזר בו כו' איזהו דייתיקא כו' איזהו מתנה הרי כל נכסיו נתונים לפלוני במתנה [התיבות מעכשיו ושתהי כתוב בה מהיום ט"ס וצריך למוחקו שהרי מסיק דכל היכא דכתיב מהיום אף ר"י מודה שאינו יכול לחזור בו בעודו ש"מ] אתתיה דר' גוריון כתבת נכסי לאחוה סליק אחוה רבה כו' [כענין מעשה זו יש בבבלי בב"ב דף קנ"א בר טובא בר מהנה ובר אחדוה בר מהנה ור"נ בשם שמואל פסק שם כר"א דהכא] אמר ר"ז לא מודה ר"י שאם כתוב בה מהיום שאינו יכול לחזור בו וכו' [פירוש דהיכא דכתבה בספר המתנה מהיום מודה ר"י לרב דאף דהיכא דעמד חוזר אף בכה"ג היכא דמת אינו יכול לחזור בו ומזה הירושלמי ראי' מכרעת לשיטת הרמב"ן ב"ב דף קנ"ג וכפי שביארו הנ"י שם בדף רכ"ט דמתנת ש"מ שכתב בה מהיום דינה כדין מתנת בריא שצריכה קנין ובעמד יכול לחזור בו אבל לא במת ומדוקדק בזה לשון הירושלמי דמודה ר"י לרב ר"ל שסובר כמו רב דבעמד חוזר ובמת אינו יכול לחזור בו א"ה ולסברא זו הסכימו גם התוס' במס' גיטין דף ס' ע"א ד"ה ואינו חוזר העבד כו' וא"ת ואמאי יצא לחירות הא מתנת ש"מ לא קנה אלא לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה וי"ל בדכתב ליה מהיום וכו' ומיהו אם כתב בהדיא מהיום אם אמות וכו' ש.ין להלום דבריהם רק ע"פ סברא זו דבמתנת ש"מ שכתב בה מהיום דינה כמתנת בריא שכתב בה מהיום אם מתי דאם מת קנה למפרע משעת נתינה ולכן אם מת אינו יכול לחזור בו אבל אם עמד חוזר בו דאמדינן לדעתו שאילו היה יודע שיעמוד לא היה נותן מתנה ולסברא זו רמז גם הריטב"א דהא דקאמר הגמ' ב"ב דף קנ"א כל שאילו עמד חוזר חוזר במתנתו אינו כלל גמור עיין בנ"י ב"ב דף רכ"ח ע"א וכן הריטב"א בגיטין הנ"ל [א"ה הריטב"א שם דף ס"ו א' הוסיף עוד בשם י"מ דמתנת ש"מ בקנין עם יפוי כח ג"כ אם עמד חוזר ואם מת אינו יכול לחזור בו- ולזו הסברא הסכימו התוס' ב"ב דף קנ"ב בד"ה מתנת ש"מ וכו' אע"פ שקנו מידו אם עמד חוזר אבל אם מת אינו חוזר דלית ליה פתרא אלא ע"פ סברא זו] וצ"ע על השו"ע ונושאי כליו שלא שניאו סברא זו אשר הוסכמה מהתוס' והרמב"ן והריטב"א ומוכרעה מן הירושלמי:

(דף כ"ז ע"א) **פין ה"ב** מכרה לאחר אין [לו] במעשרות חזר ולקח ממנו תני ר"ח אין לו במעשרות תני ר' הושעיא יש לו במעשרות אתין אילן פלגותא כאילן פלגותא דתנינן תמן שהמגרש את אשתו והחזירה ע"מ כתובתה הראשונה החזירה תני ר"ח קומיה ר' לא תרין אמוראין חד אמר לכתובה אבל לא לתנאים והרנא אמר בין לכתובה ובין לתנאים מ"ד לכתובה אבל לא לתנאין אין לו במעשרות ומ"ד בין לכתובה ובין לתנאין יש לו במעשרות נ"ל ונראה לי דפירוש הירושלמי הזה כך הוא דאם אמר לו שהמעשרות יהיו שלו הם שלו לעולם אף אם מכרן לאחר שאין לו יכולת למכור מה שאין לו לעצמו דהא מקום המעשרות מצויירים הם להמוכר ורק בהתנה בלשון זה שיהיו המעשרות לו כ"ז שהוא לפניך דמוכח מלשונו שאם השדה לא יהיו לפניו ר"ל שימכרנו לא יהיו לו המעשרות לכן יכול למוכרה ואם מכרה אין לו אז בעת שהוא ביד אחר בהמעשרות כלל שאינה לפניו ואם חזר ולקחה הימנו תני ר"ח אין לו במעשרות ור' הושעיא תני יש לו במעשרות [ר"ל שנחלקו אם הכוונה כ"ז שהיא לפניך מקנייה זו אבל אם תצא שעה אחת ונפסק כחו בהמעשרות שוב לא נשתעבד לתת לו המעשרות אף לאחר שיבוא לידו או אפשר דהכוונה שכל זמן שהשדה תהיה בידיך שייך לו המעשרות אף בביני וביני יצא עת שתצא מרשותו עכ"ז כשתחזור לרשותו יחזרו המעשרות אליו ויכול להתנות תנאי זה ולא הוי דשלב"ל דהא קי"ל כר"א כתובות דף כ"ט א' דהאומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך כשאקחנו תקדש דקדשה ולא הוי דשלב"ל דהשבינן לה לשיור השייר עתה ברשותו כח זה שיקדים השדה כשיקחנו לחזרה א) וכח זה אינו מוכר לו כלל וכמ"ש בפ"ה שני בפ"ז אות קל"ה קל"ו ונחלקו ר"ח ור"ה בזה דר"ח סובר דהכוונה דוקא על קניה זו לא מה שיבוא לידו לאחר זמן אף דסובר אדם מקנה דשלב"ל [יבמות דף צ"ג א'] אבל אין כוונתו ע"ז ור"ה סובר דכוונתו היתה באיזה זמן שתהא השדה בידו יהיו לו המעשרות וכמש"ל דלא הוי באופן זה דשלב"ל שמשייר לו זכות זה בהשדה שמרשהו למכור באופן שישייר לו זכות זה דלכשיחזור ויקחנה יהיה המקום מעשר בידו למען הכהן והוכר ע"ז בירושלמי ואתיא אילן פלגותא כאילן פלגוותא דתנינן תמן שהמגרש את אשתו והחזירה כו' והכוונה דגם שם נחלקו אם הכוונה בהחיובין שחייב עצמו לאשתו שהוא על זמן בלתי מוגבל רק במה שמגרשה נפסק זה החיוב אם אמרינן כיון שמיעבד עצמו לזמן משך שתהיה אשתו חל השיעבוד אף אם יופסק בינתים או כיון שנפסק בינתים נפטר משיעבודו אף אם אח"כ תחזור להיות אשתו ונתבאר מזה דהמחלוקת אם חוזרות לכתיבתה ולא לתנאים או אף לתנאים קאי רק על בבא דהמגרש את אשתו והחזירה [דלא כהרשב"א והר"נ בפרק הנושא שהם הביאו מחלוקת הזו שהובא בכתובות בפ"ט ובפ' הנושא דקאי על קטן שנשא אשה והגדיל ועכו"ם שנשא אשה ונתגייר] והנה לפסק הלכה נראה כמ"ד דדוקא לכתובה הראשונה חוזרת ולא לתנאים שהרי הירושלמי מדמה פלוגתא זו לפלוגתא דחזר ולקחה ובהבבלי ב"ב דף ס"ג א' לא מייתא שם רק דברי ר"ח דקתני שם בזה הלשון ואם אמר לו כ"ז שהשדה בידיך מכרה וחזר ולקחה אין לו עליו כלום וזה כהברייתא דר"ח ב) ולפי הירושלמי אתיא כמ"ד לכתובה אבל לא לתנאים ודו"ק בזה — והארכתי בזה יען הרשב"א והר"נ בפ' הנושא הביאו הירושלמי ודפי' הכותב דפ' הנושא הנ"ל והבינו ממנו דהפלוגתא אם לכתובה אבל לא לתנאים או אף לתנאים קאי על בבא דקטן שהשיאו אביו ורומז לפלוגתא דר"ה ור"י דהבבלי כתובות דף נ' ולפי שביארתי אין זה נכלל בהלשון דלתנאים וכן הדמיון שמדמה הירושלמי הך דהנושא דהמגרש אשתו והחזירה להך וכן הך דדמאי במכר השדה לאחר וחזר ולקחה אין דמיונו עולה יפה עם הך דר"ה ור"י דהבבלי כתובות דף נ' הנ"ל דשם לא נוכל לדון על שטר הראשון מלד עצמו שכבר נתבטל לגמרי בעת שנתגייר והגדיל ופ"ה באו לכאן שאם לא היה רוצה לקיימם היה נפטר מהכתובה זו שנכתבה בהיותו גוי שלא ע"ד כך נכתבה [וכמ"ש בפ"ה שלי פ' י"א אות י"ט] והוה כאילו נפרעת הכתובה לירושלמי דפ"ט דכתובות בדין המגרש את אשתו והחזירה שהבאתי בפ"ה שלי הי"א אות י"א דלא אמרינן ע"ד כתובתה הראשונה מחזירה או בקטן שהשיאו אביו שכתובתו היתה הספא מעיקרא נ"כ לכן נהלקו ר"ה ור"י בבבלי אם יש לה התוס' כתובה או לא אבל במגרש את אשתו והחזירה דכתובתה כ"ז שלא נפרעת עומדת בתקפה והראיה דאם כתב לה כתובה אחרת גובה את שתיהן כדין הוציאה שתי גיטין ושתי כתובות וא"כ במה דלא כתב לה כתובה אחרת במה מפסדת מכתובתה זו במה דלא כתב לה כתובה חדשה דאף דאמרינן דלא נשתעבד לה בכתובה חדשה אבל לפחות לה התוס' שנתחייב לה בכתובתה הראשונה מה שמחויב לה אף בעודה גרושה מזה לא נפטרה אותו ודו"ק בזה שאין שום ספק שאין דין המגרש את אשתו והחזירה שום דמיון עם הך דקטן שהשיאו אביו אותה וגר שנתגייר לענין התוספות וכאן מחלוקת אחרת בהתנאים שהתנה עמה ונפסקו מאליהם בהיותה גרושה אם חוזרים בהנשואים השניים ור"ה ור"י נחלקו בתוס' כתובה והראיה דאיתותב ר"י ואם היו הדינים האלו שוים עם הך דמגרש את אשתו והחזירה לא הוה איתותב ר"י בבבלי כתובות דף נ' ה"א בירוש' דפרקן נחלקו בזה תנאים ברייתא דר"ח וברייתא דר"ה אלא מוכרח שאין הענינים דומים זה לזה כ"ל וכמו שכתבתי בזה:

הגה"ה

א) ובעבצ"ל דבזה נחלקו שאין לאמר שנחלקו אם אמרינן כשיחזור ויקחנה חזר המקח דזה פשוט דבמה שלקח המקח לחזרה לא נתבטלה המכירה בשום פנים רק הוה פנים חדשות וכמו לענין האחים השותפים שהם חייבים במעשר בהמה ופטורים מהקלבון והיכא שחלקו אף שחזרו ונשתתפו פטורים ממעשר בהמה הרי דל"מ מה שחוזרין ומשתתפין להחזיר הדבר כמו שהיה בתחלה וכן ביארתי בב"ק בדף ח' בשמעתתא דמכר עדיות וזיבורית ובכתובות בפלוגתא דאדמון ורבנן בחד דאתא מכח ד' דלא אמרינן דבמה שימכור לחזרה יתבטל המקח כאילו לא היו רק לרשב"ג דסובר דבחזרת שטר המכירה מתבטל המקח לגמרי שסובר דאותיות נקנים במסירה אבל לדידן לא אמרינן זה ודו"ק;

הגה"ה

ב) א"ה בהבבלי הגירסא מכרה ולא קמדבר ממלת אחר ובהירושלמי דדמאי הגירסא מכרה לאחר ונ"ל דהבבלי כיון דקתני הך דינא דחזר ולקחה קתני בלשון מכרה סתם להורות לנו שאפילו לקחה הבן לוי ממנו לחזרה עכ"ז כיון שנפסקה מכירה הראשונה ועתה כשקונה מחדש לא הזכיר תנאי זה לא אמרינן דלנה מסתמא לקנות על דעת תנאו הראשון כיון דהוה קניה חדשה והראשונה כבר נתבטלה בלקיחתו לחזרה וכמו במגרש את אשתו והחזירה סתם דלא אמרינן דלתנאים הראשונים נ"כ החזירה ובהירושלמי דלא קתני רק דינא דמכרה ר"ל דנמה באמר כ"ז בהשדה לפניך מפשר מיניה היכא דמכרה ולא קתני כלל דינא דחזר ולקחה לכן לא מלי להשמיענו דין זה אלא במכרה לאחר דאי במכרה לו לחזרה לא שייך לאמר אין לו במעשרות ודו"ק בזה אך לע"ג שהרשב"א בתשובה ס' תקמ"ב העתיק הגמ' דב"ב הנ"ל מכרה לאחר וחזר ולקחה הימנו וכן הרב ז"ל בפ"ו מה"מ ה' י"ט כותב ג"כ דין זה במכרה לאחר ולע"ג שהדין הזה לדעתי ברור אף במכרה לו למוכר וחזר ולקחה הימנו ג"כ אין לו במעשרות שהרי הירושלמי מדמה לה למגרש את אשתו והחזירה דזה לכאורה דומה למכרה להמוכר הזה בעצמו וחזר ולקחה הימנו ואולי יש להלק בדוחק דנמגרש את אשתו נפטר מן התנאי בינו ובינו משא"כ בחזר המוכר ולקחה מהלוקח לא הוסהליק המוכר ממעשר הזה לעולם ולכן אף כשחזר ומכרה לזה הלוקח בעצמו בסתם יכול להיות דאמרינן מסתמא מכרה לו ע"ד תנאי הראשון וכעין שחלקו בנדרים דף ל' בין פלאן הוא ובין פלאן אחר דפלאן הוא הוזרות וקודשות ופלאן אחר אין חוזרות וקודשות ועי' שם בדף כ"ט ב' הביא הר"נ בשם הרשב"א בדין מי שהקנה בדהו בכסף לחבירו עד שיעלה לירושלים שאם הוא חזר וקנאה ממנו חוזרות להליקה ואם הפסקה אחר אינה חוזרות אליו והא דהירושלמי מדמה מגרש את אשתו והחזירה לדין מכרה לאחר י"ל דהירושלמי סובר דגירושין הוה כהפסקה אחר שאינו יכול לשייר לעצמו כלום בה ול"ד להקדש וקניינים שחלים בשייר ג"כ ונראה לי דבזה שקל וטרי הגמ' בנדרים ל"ל אם אבה הוה כפלאן הוא או כפלאן אחר מטעם הנ"ל באיתא גירושין וקידושין להוי בשייר ואנ"ל כהר"ן שם ולע"ג בזה לטעם ד' יאיר עיני בזה ע"כ:

ובזה יתבאר לך ממה שכתב הרשב"א בתשובה ס' תקמ"ב דהמגרש את אשתו והחזירה דע"ד כתובה הראשונה החזירה דאמר ר"ה עלה בגמ' ל"ש אלא מנה ומאתים אבל תוס' אין לה שזה אינו שר"ה לא אמר דבריו אלא על קטן שהשיאו אביו ועל גר שנתגייר שכתובתו הראשונה אין לה עתה שום קיום מלד עצמה והתוספת בעלמא הוא [כן הוא לשון רשב"א שם ד"ה אלא מנה ומאתים שהם תנאי ב"ד דאילו בשטר נ"ג דהתוספת בעלמא היא] משא"כ מגרש את אשתו ומחזירה וכמש"ל מן הירושלמי וכן מוכרח מהגמרא דפלוגתא דר"ה ור"י לא קאי אלא על בבא לקטן שהשיאו אביו וגר שנתגייר דקאמר שם ור"י מתניתין אשמעינן קא סבר כתובתה קיימת אכולה מילתא קאי ולא היא אעיקר כתובה קאי הרי דקאי רק על בבא זו דקטן שהשיאו אביו וגר ואף שמצאתי בתוס' בפ"ט דכתובות דקתני שם שהמגרש את אשתו והחזירה ע"מ כתובתה הראשונה החזירה אם חידש נוטלת מה שחידש ומשמע לכאורה דוקא אם חידש נוטלת מה שחידש אבל אם לא חידש אין לה אלא עיקר כתובה וכעין שהקשה הגמ' בכתובות דף נ' על ר"י שם דאומר דיש לה אף תוס' דקתני חידשו נוטלות מה שחידשו חידשו אין לא חידשו לא ומשמע לכאורה כסברת הרשב"א דמגרש את אשתו ומחזירה שע"ד כתובה הראשונה הוא מחזירה לא אמר אלא בעיקר כתובתה אבל לא בהתוס' מכ"ז אנכי עומד בדעתי אשר אין שום ספק שהמגרש את אשתו והחזירה כיון שעוד לא פרע לה כתובתה יש לה אף התוס' וכמש"ל דל"נ מאילו כתב לה כתובה אחרת דגובה שתי הכתובות ואין שום דרך שתפסיד מכתובה הראשונה והתוס' או שמשובשת היא או שאפשר ליישב דהכוונה שחידש שכתב לה עוד כתובה דבזה נוטלת מה שחידש ר"ל שתי הכתובות וכדין הוציאה שני כתובות ושני גיטין או שתי כתובות וגט ומיתה דגובה שתיהן וכמו שתירץ ר"י שם ע"ז אימא אף מה שחידשו ושם ג"כ הכוונה דקטן וגר שכתבו לנשותיהם לאחר זמן מה שקיימו אותם עוד כתובה חדשה יש להם שתיהם ר"ל כדין הוציאה שתי כתובות דאם השניה נכתבה באיזה תוספות דהרשות בידה לבחור או בראשונה מזמן שקיימה לאחר שהגדיל ונתגייר או בהשניה מהזמן שכתבה עם התוס' ויהיה איך שיהיה בהתוספתא אבל זה ברור לדעתי שהמגרש את אשתו והחזירה ולא פרע לה עוד כתובתה שע"ד כתובתה הראשונה מחזירה דיש לה אף התוספות כמו שמחויב לה לשלם בעת הגירושין ואף כי מתויבין אנחנו לכוף ראשינו תחת כפות רגלי הראשונים עכ"ז תלמיד שאמר דבר אין מזיחין אותו ואין מזניחין אותו ומקום הניחו לו מן השמים להתגדר בזה ונושאי כלי השו"ע לא ביארו הדין זה על בוריו ודין דפוסק לזון את בתה חמש שנים כ"ז שאת עמי וגירשה והחזירה פטור מלזונה כמבואר בשו"ע א"ה סי' קי"ד אמת היא אף לפי פירושי בהירושלמי וכמו שכתבתי בפסקי הלכות שלי ס' י"א אות כ"א ודו"ק בזה:

בענין זה בתשובות הרשב"א שם בדין מי שנשא אשה וכתב לה שיור לאשתו שלא ירשנה כאשר תמות בלא ולד וגירשה והחזירה ולא חידש עמה שום תנאים שדעתו דאמרינן מסתמא ע"ד הראשונה החזירה ואומר ע"ז ועוד דהמגרש את אשתו והחזירה כו' על דעת כתובה הראשונה החזירה אע"ג דאמר ר"ה כו' היינו דוקא במה שהוסיף לה כו' והנה בדין התוספות כבר הכרעתי דלא כהרשב"א אך דברי הרשב"א נכונים בזה מלד דקי"ל דלכתובה חוזרת ולא לתנאים וכמ"ש בפ"ה שלי פרק י"א אות כ"א אך מה שהרשב"א מחלק בין מה שכותב לה ובין דין השיור שמשייר שלא יזכה בנכסיה דלזכות לה לא אמרינן דע"ד הראשונה מחזירה משא"כ בכל הסילוקים שנסתלק מנכסיה אם מחזירה סתם אמרינן דמסתמא לא רצה עתה להוסיף לו זכות יותר מאשר היה לו בנישואין הראשונים כיון שבלשון בני אדם שם תורה ע"ז וכותב ע"ז בזה הלשון ועוד שלא ע"ד קידושין הראשונים בלבד קבל אלא כ"ז שתמות תחתיו בלא ולד של קיימא דומה למה שאמרו ב"ב דף ס"ג א' בן לוי שמכר שדה לישראל ואמר ע"מ שמעשר ראשון שלי מעשר ראשון שלו ואם אמר כ"ז שהשדה זו בידך מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום משום כיון דאמר לו כ"ז שהיא בידיך גרוע גרעה והרי יצאה מת"י אבל אם לא אמר לו כן אפילו מכרה לאחר וחזר ולקחה עדיין תנאו הראשון קיים והכי נמי ל"ש עכ"ד הרשב"א ואנכי שותא דמרן לא ידענא דמה ראיה מביא מזה מהא דקתני הך דינא דוקא באמר לו כ"ז שהשדה בידיך הא לא אמר לו בהאי ליפנא אפילו מכרו לאחר וחזר ולקחה נמי המעשר שלו ומזה מדייק דכל דלא אמר בהאי ליפנא אפילו ביני וביני נפסק הקנין עכ"ז כשחוזר חוזר הנהו ע"ד תנאו הראשון והכי לא אבין זה דשם אם לא היה אומר לו כ"ז שהוא בידיך אפילו מכרו ולא חזר ולקחו נמי היה המעשר שלו שאין בכחו למכור מה שמשייר המוכר לו ודוקא כי אמר לו כ"ז שבידיך נתן לו מקום למכור שבשעה שתצא השדה מרשותו יפסק כחו מהמעשר והראיה דבירושלמי דדמאי שהבאתי לעיל דלא קתני דינא דחזר ולקחו רק דינא דמכרו לאחר אינו במעשרות קתני דוקא באופן שאמר לו כ"ז שהשדה לפניך דאם לא אמר לו כן הא שייך לבן לוי המעשרות אף כשמכרה לאחר שאין לו יכולת למכור מה שאין לו לעצמו וא"כ מניין לו להרשב"א ז"ל דאם לא פירש בלשון שיורה דוקא בזמן שהיא ת"י אלא בלשון סתמא שעשה קנין זה או חיוב זה או סילוק זה מהקנין הזה שאם ביני וביני יוסר הקנין הזה ממנו וא"כ יושב לו שיוחזר מסתמא ע"ד תנאי הראשון ואדרבא מפלוגתא שבירושלמי על דין דהמגרש את אשתו והחזירה אם חוזרות לתנאים או לא כמו שפירשתי דברי הירושלמי מוכח לדידן דקי"ל דאינה חוזרות לתנאין דלכל התנאים אינה חוזרות כיון שקנין הראשון כבר נסתלק בהגט ועתה פנים חדשות קנין חדש בא מאן יאמר לנו שהיתה כוונתו ע"ד התנאים שהיו בהקנין הראשון כלנו של דבר אין אנכי רואה שום ראיה לדינו של הרשב"א ז"ל אלא אם נהלים דהך דינא דבן לוי שאמר כ"ז שהשדה בידיך המעשרות שלי דדוקא במכרו לאחר וחזר ולקחו נחלקו אם יש לו במעשרות או לא אבל אם הבן לוי בעצמו חזר ולקחו ומכרו אח"כ להקונה יש לו במעשרות וכמ"ש בפ"ה שלי פ' י"א אות כ"א בהגה"ה 4 אז מוכרח גם דינו של הרשב"א כיון דהיא לא נסתלקה מזכותה אמרינן דמסתמא הזכיה השניה שמזכת לו בסתם כיון שהוא אותו האיש בעצמו ועדיין שם הזרת הזכות ע"ז אמרינן דמסתמא כוונתה ע"ד הראשונה ואינה מזכת לו יותר ממה שזיכתה לו בהנשואין הראשונים ואפשר לאמר כן כיון דנחלקו בירושלמי בזה אם חוזר זכותו למקומו אף בהפסקה אחר למה לנו להרבות במחלוקת ויותר יש לנו לאמר דבכה"ג דלא הפסקה אחר ולא נסתלק מזכותו כלל שכשחוזר ומקנה לו בסתם אינו מקנה לו אלא ע"ד התנאי שהיו בקנינו הראשון ואפשר עוד לאמר דהעיקר כהגירסא בהך דב"ב דף ס"ג מכרה לאחר וא"כ אפשר דמחלוקת הירושלמי במכרה וחזר ולקחה בעצמו ומכרה לו עוד הפעם לא נפסקה גם בהבבלי וכן המגרש את אשתו והחזירה הוה כמו לא הפסקה אחר וכסברת הירושלמי בפ"ג דקידושין ה"ו שהבאתי בפ"ז מפ"ה שלי אות קל"ו וכן י"ל דלגבי חיובים שמחייב עצמו לה אין זה קנין אישות וישנה בשיור ג"כ והירושלמי דמדמה הך דהנושא אשתו וגירשה להך דבן לוי סובר כסברתו בפ"ג דקידושין ה"א דאין חילוק בין הפסקה אחר או לא אבל הבבלי שמחלק ביניהם וכמ"ש בפ"ה שלי בפ"ז אות קל"ז ואפשר לאמר דלא תלוי כלל מחלוקת דהמגרש את אשתו והחזירה אם החזיר לתנאים או לא לדינא דבן לוי דב"ב הנ"ל וא"כ כל הדינים האלו כן דין דהנושא את האשה ופסק לזון את בתה כ"ז שהיא תחתיו וגירשה והחזירה הוה ספק אם חוזרים לתנאים או לא אזלינן בזה מספק קולא לנתבע ואף בדין הירושה ג"כ לא נחשב הבעל מוחזק נגד יורשי האשה כמ"ש בפ"ה שלי בפ"ז אות קנ"ו בהגה"ה ועכ"ז למעשה הושש אנכי מאוד בדינו של הרשב"א דאפשר לאמר שהרשב"א עיקר סמך בזה רק שראה שעשה ערמה כדי להפקיע זכותה וקנסו בזה לזאת למעשה בענין כזה נריך מאד להתיישב ולראות כפי ראות עיני הדיין לאחר ישוב הדעת ודעת תורה ודעת נוטה ובשו"ע א"ה סי' נ"ב סתמו הדברים ד' יאיר עיני בזה:

ר"ל

(דף נ' ע"ב) פ"ז ה"ד ר"ל אומר אפילו הוציא את כל הכים לא יועיל כמה דתימא למפרע שכל שתה והומר אף הכא למפרע חולין סוגיא דר"ל דר"ל מקשה למאן דסובר אין ברירה דאמרינן בגנין דהוה טיבלין למפרע וזה קושיית הגמ' בבבלי גם אשר ייחס שם ר"פ לר"ל דמקשה לר"י לגין אכיסין. א"ה מזה נראה דמאן דסובר אין ברירה הוה טבל ולא חל שם תרומה כלל לא דהא רק דלא ידעינן על איזה מהן ועיין במעילה שם במפרש שלא פירש כן וכן נראה קצת מדברי התוס' בעירובין דף ל"ז ב' ד"ה אלא מעתה וכו' ומהר"י מפרש וכו' ואע"ג דאין ברירה דחד מינייהו ודאי תרומה משמע דתרומה הוה אלא דלא ידעינן איזה היא התרומה אבל בכאן מבואר דלא כדבריהם ואפשר לאמר דכוונת התוס' דכהן שאינו מקפיד איזה תהיה תרומה על ש"ה ואינו מקפיד שיתברר לעולם הלה התרומה כמו שבארתי בקונטרס הברירה אות י"ב דהיכא דאיני חושש אם לא יתברר ולא איכפת ליה שישאר מעורב לעולם לא צריכין לבוא לברירה ודו"ק בזה והכא משמע דקפרך למאן דסובר אין ברירה עיי"ש בתוס' ד"ה דתנו וכו' ומתרץ הירושלמי אמר ליה כאן תלוי בהפרשה [כצ"ל ולפנינו כתיב אלא כאן תלוי בהפרשה ואין לו הבנה וברור דהיו נכתב בר"ת אל"א והכוונה אמר ליה אימא ור"ל דאמר ליה דכאן לא שייך ברירה דדוקא בשתי לוגין שאני עתיד להפריש דההפרשה צריכה לבאר הקריאת שם דמעיקרא שיחול למפרע הקריאת שם שהרי ענינו בא להתיר את הנשאר ואם לא יפרים ולא יבוא לידי בירור לא יחול הקריאת שם כלל למפרע ומצא שתה טבלים צריכין לבוא לברירה משא"כ כאן בכים סובר דכיון דאינו צריך להפרים להתיר הנשאר דאף דלא יחול ההקדש עד ההפרשה יהיה ג"כ הנשאר מותר וכיון שאין צריך לברר דבר מתוך דבר שיחול למפרע ברירת הדבר דוקא וכל ענינו רק על עצמו ולא איכפת ליה מגדו אם לא יתברר למפרע כיון שאין לו קפידא בזה והנשארים לעולם מותרים ופרוטה זו כל זמן ועת שתתברר תקדש אז ולכן כיון שחלות הדבר עצמה אינו תלוי בברירה דוקא לכן יכול לחול אף למפרע כמו שיכול לחול לאחר הברירה ומתחילה אל קנינו באופן זה ר"ל שקנה בעת שקנה וקניתו הוא באופן שיכול לברור לעצמו כל עת שיבוא שעת הבירור ויקנה אז דזה ג"כ יכולים שהרי יכולים להקנות ולהקדים שיקנה ויחול קנינו לעת ידועה ור"ל שעתה קונה קנין בנכסיו באחד מבדותיו או ממטלטלין קנוין לו והרשות ביד זה בכל עת להחליף לו על איזה שירצה ואין אנו צריכין לאמר דוקא הוברר מתחילתו שכן היו ראוי להיות גם בתחילה אלא עתה הוברר וקניתו היתה באופן זה שיקנה לעת שיוברר ומתחילה קונה באופן זה שיכולים להחליף עמו על איזה שירצה וכל עניני ברירות תנאים באופן זה ר"ל שקנינם בשלימות צריכים להתברר דוקא למפרע כמו הך דשתי לוגין שאני עתיד להפרים דאם אין חלים בשלימותם מתחילה בעת אמירתו מה שיתברר לאח"כ אינו יכול לשתות מזה וכן במתנה תנאי בכתיבת הגט לכתוב לשם מי שירצה שאם לא יחול הברירה בשלימותה על למפרע בעת כתיבת הגט א"כ לא נכתב לשמה. וכן באומר כל המתלקט מזה יהיה הפקר דאם אין הדבר הוברר לבסוף לחול למפרע בעת אמירתו בשלימות א"א לו לחול לכשיגיע זמן הבירור דהא סברינן דגזל ולא נתייאשו הבעלים כמו שאין יכול להקדים כמו כן אין יכול להפקיר ג"כ ולא הוה ענין הפקר לפוטרו מן המעשר והוה כלוקח ולכן צריך לבוא בזה לדין הברירה וכן באומר כל המתלקט יהיה מחולל ג"כ אם אין חל בשלימותו מה שיוברר לבסוף למפרע בשעת אמירתו א"א לו לחול כלל דגזל ולא נתייאשו הבעלים אין ברשות הבעלים לחלל כלל. וכן דין דמתנה בעירוב אם יבוא חכם למזרח או למערב דג"כ צריך לחול למפרע בשלימות בעת קניית העירוב כאשר נברר לבסוף וכן בתנאי גיטין מעכשיו אם מתי דצריך לחול למפרע בשלימות דאם אין חל שלימות הגט אלא בעת שנברר א"כ הוה לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה וכן במתנה שריבי בועליך ע"מ שירצה אבא ג"כ אין באפשרות לחול אלא דוקא אם נימא שהוברר למפרע שנתרצה שאב לא לאחר זמן שאין באפשרות לקנות בביאה באופן זה. ועוד דהא עניני קדושין אין באפשרם שיחולו בקניתם על מקצת [עיין מש"ל בדעת הרב ז"ל בעניני ברירה שתלוי בקיום תנאי ודו"ק בזה] [וכן עיין בהרשב"א בתשובתו חלק ב' סימן פ"ב שהלך ג"כ בדרך זה]: אמר ר"י כיני כאן תלוי בהפרשה וכאן נעשה כאומר אל יצא כים זה מידי פרוטה הקדש [כצ"ל ולפנינו כתוב כאן וכאן תלוי בהפרשה נעשה כאומר כו' ואין לו הבנה דאיך תלוי בהפרשה כיון דנעשה כאומר לא יפטר כים זה מן פרוטה של הקדש הוה כאילו אומר שאותה שתשאר בסוף דוקא תהיה הקדש יהיה באיזה אופן שיהיה וא"כ למה חשב מטעם זה כאלו תלוי בהפרשה אלא העיקר כמ"ש בזה א) והכוונה דר"י מחזק תירוצו של ר"ל דלהכי אינו תלוי בהפרשה משום דהוה כאילו אמר שלא יפטר כיסי זה מן פרוטה של הקדש]:

הגה"ה

ואפשר לקיים הגירסא כמו שלפנינו דר"י סובר דבמה דנעשה כאומר שיהיה הפרוטה כאחרונה הקדש מועיל דוקא מטעם ברירה ומהני למאן דסובר יש ברירה אבל למאן דסובר אין ברירה אינו מועיל ונראה דחולקים בזה אם אמרינן דכוונתו שיחול ההקדש בשלימות עתה ולכן צריך לבוא בזה לידי ברירה ועיין בתוס' ובהמפרש במעילה דף כ"ב מ"ש ופכ"ז נכ"ל העיקר כמ"ש בפנים ע"כ הגה"ה:

עוד שם בירושלמי מחלפי שיטתא דר"ל תמן הוא אומר מועלין בפרוטה לפי חשבון שלשה לוגין והכא הוא אומר הכין מן דאגרכות ליה חזר ופשט ליה [ר"ל דבמעילה דף י"ג ב' סובר ר"ל דאם מילא צלוחית של זהב מים לנסכים אין מועלין אלא בשלשה לוגין וסובר ר"ל דיש שיעור למים וסובר דאינו מועיל אלא דוקא באופן שהגיע כ"כ עדי יגיע לחלק שלשה לוגין ש"פ בד"מ שהצלוחית מחזקת שלשים לוג ובוה מאה וחמשים פרוטות במצא חלק ההקדש המשה עשר פרוטות והוא חלק עשירית מכל הצלוחית והיינו מועיל אלא דוקא בגונה כשיעור עשרה פרוטות ש"ל בשתי לוגין דאז יש מההקדש ש"פ דשתי לוגין הוה עשרה פרוטות ויהיה של הקדש ש"פ הרי דסובר ר"ל דלא שייך לברירה ויכולים להתקדש השלשה לוגין אף שיתבררו שלימות הקדשים בשעת הניסוך וע"כ צ"ל כסברת ר"י דכאן אינו תלוי בהפרשה ומתרץ הירושלמי מן דאגרכיה חזר ופשט ליה ר"ל לאחר ששמע מר"י דלא שייכה לברירה בדבר שיכול לחול עתה שלא בשלימותו ושלימותו יתברר לאח"כ ודו"ק בזה — והפירוש הזה מוכרח בירושלמי דאין לומר דהכוונה בירושלמי כמה דתימר תמן למפרע טבל שתה על אופן שלא בא לידי הפרשה ר"ל שנשבר הנוד כמו כן הכא בגוונא כימא דלא נתברר כלל והיו חולין למפרע דהא התם ברור הדבר דאף דלא הפרים אם נשאר רק התרומה או המעשר לבד וקבעו כן כיון שאין אין עוד מה להפרים יותר וכמו כן הכא הפרוטה האחרונה בע"כ תתברר והוה כמו הפרשה ואם באמת יאבדו מחליתן ולא יתברר אולי באמת היה חולין לפי הסברא דתלי בברירה וא"כ צריך להתברר אלא מוכרח דפירוש הירושלמי הוא כמ"ש ומוכרח מכאן ג"כ דהיכא דצריך לבוא לידי ברירה וסברינן דאין ברירה דלא חל הדבר כלל לא שחל בספק לעולם אלא דאינו חל כלל והארכתי בזה מהמת שהמפרש במעילה סובר דחל התרומה אלא דלא ידעינן איזה הוא וכן שמעתי אשר הרב הגאון אב"ד דסלאנימא בעהמ"ח עמק יהושע ונחלת יהושע העיר מדברי רש"י דחולין דף מ"ד א' ד"ה אוסרין אלמא לר"י לית ליה ברירה וחיים שמא תרומה שתה הרי שרש"י ג"כ סובר כן. אבל אנכי ת"ל ראיתי את עיקרן ואמיתן של הדברים מכל הראיות שהבאתי למעלה בפ"ה בלי דבדבר שא"א לחול בלא ברירה למאן דסובר דאין ברירה אינו חל כלל לא דהוה ספק וכן במתנה בעירובו אם יבוא חכם למזרח יהא עירובו למזרח ואם יבוא למערב יהא עירובו למערב ג"כ למאן דסובר אין ברירה אין העירוב חל כלל ונשאר הנהו כבן עירו לא דאמרינן דהוה חמר גמל. ויתר הדברים בזה הארכתי בקונטרס הברירה בפ"ה שלי:

ה"ו היו לפניו שתי כלכלות כו'. הרמב"ם הביא הדינים האלו בפ"ז מהל' מ"מ הי"א והל' י"ב והנה דינים האלו לכאורה שייכים לברירה דהרי זה שקבע מעשר של כלכלה זו בחברתה הא בחברתה נשאר הרבה יותר מהמעשר של זו וצריך לבוא בזה לידי ברירה דאח"כ מה שיברור מהכלכלה השניה לשם מעשר על הראשונה תחול למפרע דאין לומר דבאמת לא נתקנה הכלכלה הראשונה למפרע רק משעת ההפרשה נתקנה דא"כ היו לו לשמות רק קבע הגם כמו בדינא דסיפא היכא דאמר מעשר שתיהם זו בזו שיבוא לפניו פרושו והנה רש"י ז"ל פירש בתמורה דף ד' דהמעשר חל למפרע כשיפרוש ע"ד הך דשתי לוגין שאני עתיד להפרים אבל לא כן דרך הרב ז"ל שהרי בהך דשתי לוגין פוסק דאין ברירה כמבואר בדבריו שבפ"ז מה"מ ה"א שהבאתי בקונטרס הברירה וכן הביא כאן הלשון מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנפלו תרומתן ואמר מעשר של זו בזו הראשונה משוערת משמע שנעשית תיכף מעושרת אין צריך להמתין עדי יפרים ר"ל דאף כשלא הופרשה לבסוף עכ"ז הכלכלה הזו משוערת וכן משמע לשון המשנה וא"כ אף אם נימא דיש ברירה באופן זה שלא נברר כלל לכ"ע לא חל המעשר וכן בכ"מ שסומכים על ברירה צריך לאמר עכ"פ לכשיברור שהדבר יחול עתה למפרע כמו בהך דשתי לוגין שאמר מה שאני עתיד להפרים יהיה מעשר מעכשיו לא כשאינו אומר כלל וכן אלינו משנה בגיטין המניח פירות להיות מפרים עליהן תרומות ומעשרות מעות להיות מפרים עליהם מעשר שני מפרים עליהן בחזקת שהם קיימים ומהנראה שהפירוש הוא כך שהוא אוכל והולך מעט מעט על סמך מה שהניח שיהיו לתרומה ולמעשר הרי אינו אוכל בפ"א כל כך טבל לנגד כל הפירות שהניח ובע"כ תופסים התרומה והמעשר מעט מעט בעת שהם מעורבים כמה שמגיע לפי חשבון והרמב"ם הביא דין זה בפ"ז מה"מ ה"ד וכן בפ"ה מה"ת הל' כ"ו ושם בהל' כ"ד בעניין היו בודק את החביות להפרים ממנה תרומה ומעשר ג"כ מבואר בדברי הרב ז"ל שהוא אוכל והולך ומחשב בחביות זו שהניח וכל מה שאוכל נתפס כפי החשבון בזו החביות אף שהיא מעורבת. ולכאורה צריך לבוא בזה לברירה להרמב"ם הא פוסק דבשל תורה אין ברירה וכן הרי אף באופן שלא נתברר כלל שהתחילה החביות או שנאבדו הפירות ולא בא לעולם לידי הפרשה עכ"ז מה שהיו קיים בעת שאכל עליהם נתקנו ובאומר שני לוגין שאני עתיד להפרים הא קי"ל דאם נתבקע הנוד ולא בא לידי הפרשה אף למאן דאית ליה ברירה שתה טבלים למפרע כמבואר בהסוגיא דגיטין דף כ"ה ושאר מקומות וכן מבואר בירושלמי כאן ודגיטין פ' כל הגט דבדין דמניח להיות מפרים עליהם לא איכפת לנו מה שנתקלקל ונאבד לאחר שמיכתו עליהם משא"כ בהך דשתי לוגין שאם נבקע הנוד ולא בא לידי הפרשה נתקלקל למפרע וזה לשון הירושלמי שם תמן תנינן המניח פירות להיות מפרים עליהן כו' והדא מתניתן דלא כר"י וכר"ש [ר"ל דמקשה על המשנה דשתי לוגין שאני עתיד להפרים דר"י ור"ש אוסרים דחוששים לשמא יבקע הנוד ונמצא דשתה טבלים למפרע ולמה לא חששו במניח פירות להיות מפרים עליהן ג"כ שמא יאבדו] אמר ר' זעירא תמן למפרע נתקלקלו ברם הכא מאיבודן ואילך נתקלקלו ר"ל דלא דמי דבשתי לוגין כאן שצריך להפרשה ואם יאבדו יתקלקלו למפרע לכן חיישינן כמו שמא ימות דחיישינן משא"כ בהך דמניח דאם היו קיים בשת שאוכל עליהם אזי שפיר קאכל ולא נתקלקלו אלא מה שיסמוך עליהם לאחר אבידתם והוה כמו שמא מת דלא חיישינן כמבואר חילוק זה בבבלי גיטין דף כ"ח א' הרי מבואר דגבי הך דמניח פירות להיות מפרים עליהם חל תיכף כשאוכל עליהם ואינם צריכים להתפרש כלל הרי דלא שייך ענין זה כלל לברירה. והטעם נראה לי דדוקא במקפיד הנהו שיחול על דבר זה שיוברר דוקא ורצונו שעתה קודם שיוברר יחול בשלימותו על דבר שיוברר לאח"כ וכן הוא אומר באופן זה לכן צריך לבוא לידי ברירה בזה כמו הך דשתי לוגין שאני עתיד להפרים שהוא רוצה עתה לשתות מזו החביות בעצמה שמפרים ממנה המעשרות ואם לא יאמר שהמעשרות יחולו דוקא על מה שיוברר ר"ל מה שיופרש לאח"כ יחולו מעכשיו נמצא דישתה תו"מ וכיון שהוכרח לקבוע המעשרות דוקא על אותה שיוברר אח"כ וצריכה לחול למפרע לכן שייך זה לברירה. ר"ל דצריכין אנו לאמר אשר מה שהוברר לבסוף זה שהוברר גם מתחילה כן. אבל כשאינו רוצה לברר לעולם ולא איכפת ליה בהמעשר אם יהיו מעורב בטבל דלבסוף יאכל כל כך עד שיעשר כל מה שהניח מעשר וכן בהבודק את החביות להיות מפרים עליה והולך ג"כ לא איכפת ליה אם לא יתברר כלל רק יחול במעורב כמו שהוא בכ"מ שהוא שהרי שותה הוא מאחרת על חשבון זה ולבסוף תעשה כל החביות מעשר ותרומה ולו לא איכפת ליה כלל זה לכן חלה תיכף בכ"מ שהוא ואף אם נאבד תיכף לאחר ההפרשה ולא דמי להך דשתי לוגין כמו שפירשתי וכן לטעמא דמפרש בעירובין דלהכי אוסרים משום דקסברי דבעינן ראשית ששיריה ניכרים ולענין זה לא אמרינן ברירה דיחשב עי"ז שיריו ניכרין ג"כ לא דמי להך דמניח דבמניח הא השיריים ניכרים בזה שאוכל שהם מסוימים מהמעשר בפ"ע ומה דהמעשר מעורב עם טבל אחר לא איכפת לנו בזה ולכן אין צריך לבוא בזה לברירה מה שאם כן היכא דהכל מעורב דצריך לבוא לידי ברירה לברר לנו למפרע מה שיא התרומה ומה הם השירים שגם ע"י ברירה נחשב שיריים ניכרים למאן דאית ליה ברירה אבל במקום שניכרים איזה שיריים אף שהתרומה נשארה מדומעת לא איכפת לנו בזה וגדולה מזה קי"ל בירושלמי דתרומות פ"ג הביא הרמב"ם בפ' י"ג מה"ת ה"א דאם היו לפניו שתי סאים וכרי אחד ואמר אחד מהסאים יעשה תרומה על הכרי בזה דהכרי מתוקן והסאין מדומעין וכן להיפך כשהיו לפניו שתי כריים וסאה אחת ואמר תהא סאה זו תרומה על אחד מהכריים הללו הרי היא תרומה ונתקן אחד מהכריים ואינו ידוע איזה הוא והטעם כיון דניכר או השיריים או התרומה לא איכפת לנו במה דמעורב התרומה או השיריים כיון שאחד מהם ניכר וגם לא שייך כלל לברירה כיון דלא איכפת לנו במה שמעורב ורוצה שיחול כן במעורב למשל בדינא דאחד מן הסאים יהיו תרומה על הכרי הזה לא איכפת לנו איזה מן הסאים יהיו תרומה אף שלא יתברר כן לעולם כיון דהטבל יתוקן אללו ואי משום התרומה שמדומעת בהטבל יפרישה תרומה על טבל אחר. וכן בדינא דסיפא הרי זו תרומה על אחת מהכריים ג"כ לא איכפת לנו אלא לעשות הסאה תרומה והכריים יהיו אחד מהם מתוקן בכ"מ שהוא ויהיו מעורב וכשירצה לתקן יפרים עוד על הכרי הטבל בכל מקום שהוא אבל לע"ע לא איכפת ליה אם הוא מעורב וחל כשהוא מעורב ואינו מתברר לעולם ואין צריך לבוא בזה לברירה ודאי שאם היה אומר איזה מהסאים שיבחור אח"כ יהיה תרומה מעכשיו או איזה מהכרים שיברור יתוקן מעכשיו היינו צריכים לבוא לידי ברירה שהרי רוצה שיחול דוקא מעכשיו על מה שיבורר לאח"כ וצריכים אנו לאמר שמה שהוברר אח"כ הוה כמבורר וזה לא אמרינן אבל במקום שאינו מקפיד על ברירת הדברים ולא איכפת לנו אם יהיו כך במעורב בכ"מ שהוא קיים המעשה בכ"מ שהוא כמו במעורב:

עוד שם ברמב"ם היו לפניו שני כריים ואמר תרומת שני הכריים באחת מהם הרי שניהם מדומעין וזה מבואר בירושלמי דתרומות הנ"ל שנחלקו בזה ר"י ור"ל והרב ז"ל פוסק כר"י דקדשי מדומע וצ"ל דר"י סבר דדוקא היכא שאין החולין מפורשין כלל מהתרומה ולא נתפרש מעולם והוא אמר שהתרומה יהיו בתוכה דכה"ג לא קעבד מאומה דהרי קודם שאמירה היו התרומה בתוכה ועכ"ז הוא טבל וא"כ במה תוכם מידי טבל כיון שאינו מחדש בה מאומה משא"כ באומר שני הכריין יהיו תרומתן באחת מהם דנעשה דבר חדש דהכרי האחד יהיה מתוקן לגמרי ר"ל שיהיו חולין מתוקנים שלא יוכל להפרים ממנו על טבל אחר ובע"כ נקבעו מעשרותיה בכרי השני וא"כ אין כולו לטבל ולכן אף הטבל הנשאר אם אומר שתרומתן יהיו בתוכו ג"כ חלה התרומה כיון שתרומת כרי השני נתקיים בה ותרומתה נעשה ביחד עם התרומה שעל חברתה לכן קדשה כה"ג זו היא סברת ר"י בזה דאמר דקדשו מדומעין ולברירה לא שייכה כיון שרוצה שישאר כן לעולם אינו חושש לברר כלל וכמש"ל. ועוד שם סאה תרומה שנפלה לתוך הכרי ואמר תרומת הכרי הזה בתוכה במקום שנפלה אותה סאה שם נתקיימה תרומת הכרי ונדמע הכל בתרומה שנפלה ובתרומת הכרי הירושלמי חושב זה לסיים מקום אף שאינו מבורר כיון שבע"כ יש שם תרומה והוא מסיים שבכ"מ שעתה מונחת התרומה שנפלה במה תתקיים התרומה מהכרי הזה ג"כ סיום מקום שאין ענינו בא לידע איזה היא רק ענינו שיהיו מופרש מה שלא יהיו באופן שהיו קודם ההפרשה; וע"פ מה שביארתי נ"ל דסיפא דמתניתין באומר מעשרותיהם מעשר כלכלה בחברתה קרא שם ולכאורה בזה היה צריך לברר על איזה שיחול המעשר דמי לא הא אין השיריים מובדלים כאשר היה בתחילה ול"מ לר"ל דירושלמי פ"ג דתרומות שהבאתי לעיל באומר תרומת שני כריים באחד מהם דלא קדשו מדומעים דודאי אין המעשר יכול לחול באופן זה שלא נתברר כלל ולא נתקיימה המעשר ולא נשתנה ממה שהיתה בתחילה וגם לא אמר מה שאני עתיד להפרים דאז עכ"פ למאן דאית ליה ברירה היה נחשב לסיום מקום משא"כ כשלא אמר כגון דודאי חשיב לא סיים אלא אפילו לר"י דאומר דתרומת שני הכריים באחד חשוב סיום וקדשו מדומעין עכ"ז בהך דינא יודה דשם הא עכ"פ נדע דכרי אחד נעשה חולין בודאי אך הכריים

הכרים מעורבין בין עצמם אבל נעשה שינוי ממה שהיו בתחילה שבתחילה נתחייב כל כרי להפריש ממנו ועתה כרי אחד מתוקן לגמרי מסא"כ כשאומר שתרומת שתי הכלכלות יהיו כל אחת בחברתה א"כ שתיהן כאשר היו שמעורבין עם מעשרותיהן ומה נ"מ במה שמעורבין עם מעשרותיהם או עם מעשר חברתה ובפרט אם הם שוות אשר לפי המתבאר שם בהתוס' נראה שמותר להפריש מכל אחת עליה בעצמה א"כ לא שנה מידי ממה שהיתה בתחילה ואין זה ראשית ששיריה ניכרין. ודוחק לאמר דאתא כמאן דס"ל דלא איכפת לנו בראשית שיהיו שיריה ניכרין. ונראה לי דבר חדש דכוונת המשנה דבאופן זה שאומר מעשרותיהן מעשר כלכלה בחברתה קרא שם ר"ל שנקבע באופן זה שמחויב עתה להפריש המעשרות מזה המקום ולא ממקום אחר וכן הוא הדין דמי שאומר שקובע המעשרות ממקום זה אף שאומר באותו הכרי בעצמו שלא נפקע מטבלו כלל ואסר אף לכהן לאוכלו עכ"ז קבע בזה שאינו רשאי עתה להפריש על הטבל הזה ממקום אחר ומחויב להפריש דוקא מזה המקום וזה כוונת המשנה כאן קראו שם ר"ל שנקבע השם הזה ומחויב להפריש דוקא ממקום זה אבל עכ"ז הטבל עדיין בטבלו כאשר היה וכן הוא לשון הרמב"ם בפ"ז מה"מ הי"א וי"ב וי"ל וז"ל שם בהלכה י"א מי שהיו לפניו שתי כלכלות כו' ואמר מעשרות זו בזו הראשונה מעושרת הרי דנקט לשון מעושרת ר"ל שהיא מעושרת תיכף. ובהי"ב כתב בזה"ל אמר מעשר שתי כלכלות אלו מעשר כל אחת מהם קבוע בחברתה קרא שם וכבר קבע מעשרותיהם בהם ומוציא המעשרות שלהם ואינו יכול להוציא עליהן ממקום אחר ובהל' י"ג כתב הרמב"ם בזה"ל וכיצד מעשרן מוציא מעשר שתיהן מאחת מהן או מעשר כל אחת מהן ממנה אם הם שוות ואם היתה אחת גדולה מחברתה מפרים מן הקטנה מעשר הגדולה ומן הגדולה מעשר הקטנה. מפירוש דברי הרב ז"ל מבואר שאין דין הזה דומה כלל לרישא דברישא הכלכלה הראשונה מעושרת תיכף ומיתרת לאוכלה והכלכלה השניה בע"כ היא מדומעת לע"ע ואינו יכול להפריש ולאמר שזה יהא מעשר ואין לו תקנה אלא א"כ יעשה הכל מעשרות על פירות אחרות משא"כ בדינא דסיפא אין שתי הכלכלות לע"ע מעושרות וצריך להפריש מהם המעשרות והמעשרות קובעים בעת שמפרים מהם ולא מהני כל קביעה השם רק לענין שאינו יכול להפריש עליהם ממקום אחר אבל א) זולת זה עדיין טבל הם לכל דבר והאוכלם אף כהן שאוכלם במיתה וכן מהני מה שמעשר אח"כ נקבע למעשר. וע"כ הטעם משום שאין נעשה עתה מעשר אף במעורב משום שאין ניכר מה הוא המעשר ומה הם שנשארים והוה הכל כמו שהיו בתחילה לכן לא נתקנו כלל רק הוקבעו להפרים מאותם שקבע ודו"ק בזה כי זה חדש ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר בזה

הגה"ה

א) ומסתפק אנכי אם מפרים מהם על מקום אחר אם מועיל כיון שלע"ע הם טבולים או כיון שכבר נקבע להפריש עליו בכלכלה חברתה שוב אין רשאי לעשות ממנה מעשר על פירות אחרים וצע"ג בזה ב):

הגה"ה

ב) ומסתפק אנכי בדיעבד אם עבר והפריש עליהם ממקום אחר אם חלה התרומה או לא וכמו כן מסתפק אנכי אם נתרפה כלכלה אחת באופן שאמר בפירוש שרוצה דוקא שמעשרותיהם של כלכלה אחת וב' יהיו דוקא אחד בתבירו או שהיתה אחת גדולה ואחת קטנה דכוונתו להפריש דוקא מקטנה על הגדולה ומהגדולה על הקטנה אם נשרפה כלכלה אחת אם יכול להפריש. אח"כ ממנה ובעצמה ולפ"נ לדינא בזה וצע"ג לא מצאתי לאחד מן הראשונים שיעורר בזה ג):

הגה"ה

ג) כן מבואר בדברי הרב ז"ל בהל' י"ג וז"ל שהרב למד זה מלשון התוס' שהביא הר"ש שם דמפורש בה דקיימא דאמר שתי הכלכלות מעשר כלכלה בחברתה דמעשר ומסיימה שם התוספתא דנוטל משתי הכלכלות ב' תאנים [והכוונה על מעשר מן המעשר] מאיזה שירצה כן היא הגירסא לפנינו ולפי גירסא זו נראה לי דהפירוש הוא כך דנוטל תרומת מעשר מאיזה כלכלה שירצה דבשתיהם יש מעשר ויכול להפרים מהם תרומת מעשר אבל הרמב"ם לא ניחא ליה בגירסא זו דהא מתחילה צריך להפריש המעשר כי היכי דלידע מאיזה להפריש תרומת מעשר וא"כ פשיטא דיכול לעשות כן לזאת גורם נוטל כו' מאיזה שירצה והכוונה דנוטל המעשר מאיזה שירצה ובע"כ צ"ל דכיון דאומר בזה הלשון שויתהו לתרווייהו כחדא ומדייקא התוס' זה הדין דוקא באופן שבזה מאה ובזה מאה מבואר דהיכא דאין הכלכלות שוות אזי אמרינן דכוונתו היתה בדוקא שמעשר הקטנה יהיו בהגדולה ומעשר הגדולה בהקטנה ודו"ק:

ואף שמצאתי לשון הרב ז"ל בהל' תרומות פרק ג' מה"ת באומר תרומת הכרי הזה בתוכו אם אמר לצפונו או לדרומו קרא השם וחייב להפריש ממנו תרומתו ואם לא ציין המקום לא אמר כלום ומשמע לכאורה דהיכא דסיים מקום מהני רק לחייבו להפריש לא שנעשה תיכף תרומה בכל מקום שהוא וכן משמע דאם לא סיים המקום אין עליה חיוב כלל אף להפריש מזה וזה לכאורה היפך ממה שהחלטתי אבל המעיין בצדק יראה שהרמב"ם כתב כאן שלא בדקדוק וסמך עצמו על דבריו שבפרק י"ג הט"ו ששם כתב מפורש דאם אמר תרומת הכרי בצפונו חולקין הכרי לשנים והחציו שבצפון לשנים ונמצא רביע שהוא לצפון צפוני ה"ז מדומע והוא לשון הירושלמי ובפ"ג דתרומות הרי מבואר דהיכא דסיים מקום אף שלא בירר בפרט מקום התרומה מכ"ז כיון שניכר השיריים וקבעו התרומות במקומן והם מדומעין וממילא בע"כ הנשאר הוא מתוקן גמור והתרומה חלה בכ"ג שהוא וכמש"כ דלא שייכה לברירה והוה תרומה במעורב וממילא נוכל לאמר דמה שכתב הרמב"ם דאם אמר בצפונו או בדרומו קרא השם וחייב להפריש ממנו תרומתו ר"ל שמחויב להפריש תיכף קודם שיתערבו הצפון והדרום ביחד אבל התרומה חלה תיכף אף קודם שמפריש ומותר לו לאכול מהצד השני אף שהתרומה עודה מעורבת. ומה שכתב דאם לא סיים מקום לא אמר כלום הכוונה שאינה מעושרת והוה טבל אבל על כל זה נתחייב להפריש ממנה כמו בהך דמעשר שתי הכלכלות אחת בחברתה בזמן שהם שוות דמותר להפריש מכל אחת ממנה בעצמה והרי לא נסתיים כלל התרומה והמעשר בפני עצמה ועל כל זה קבע השם שאינו יכול להפריש עליהם ממקום אחר כמבואר בדברי הרב בפ"ז מהלכות מעשר הל' י"ב. ודו"ק בכל מה שכתבתי כי רבים טעו בזה על כן האריכתי בזה:

הגהות הג"מ יחיאל מיכל גאלדשלאק ז"ל אבד"ק שעפס

מסכת פאה

פרק ב הלכה ד סוף אין למדין לא מן ההלכות ולא מן האגדות וכו' אלא מן התלמוד נ"ב פי' שאין למדין מכל אלו שהושב אלא מאותן שהובאו בתלמוד ולא מאותן שלא הובאו בו

פרק ד הלכה ד ישראל ועכו"ם שהיו שותפים וכו' ר"ח כש"ר ירמיה במהלוקת נ"ב יתכן לפרש תיבת במהלוקת היינו כשחלקו העכו"ם והישראל את הקמה, אז חלק ישראל חייב אבל כל זמן שלא הלקו אלא קצרו בשותפות גם חלק ישראל פטור כי רחוק לפרש במחלוקת של תנאים שנו, שלא פירש מי ומי החולקים אם ר"י ור"א או ר' ישמעאל כמ"ש במים חיים ויהי' הוראת במחלוקת כמ"ש בב"מ מחלוקת בתרף ע"ש

פרק ו הלכה א הפקר לאדם וכו' לישראל וכו' פלוגתא דר"י ורשב"ל וכו' נ"ב, לא תקשי ע"ז מהא דאיתא בת"כ [פ' בהר] (פ"א ה"ט) לכם ולא לאחרים, די"ל דאין מאכילין לנכרי פירות שביעית שבאו לידי ישראל, אבל הפקר הוא גם לנכרים אליבא דר"ל כשלוקח בעצמו מן השדה כמו בהמה, ומש"נ ואכלו אביוני עמך לומר דהם אוכלים ופטורים מן המעשרות מהיקשא דויתרם תאכל חית השדה. מה חיה אוכלת וכו'.

פרק ח הלכה ו ר"ע בעון ממניתי' פרנס וכו' בפני משה פירש ושמעו קול שאמרו לו וכו' נ"ב לפי הנראה הוא אמר לבני ביתו כך, ולזה הוצרך לימלך בגו ביתי' אם הם יקפידו וכ"מ הלשון שמעון קלי' דימור, ולא קלא דימרון.

שם וחורנא אמר אף בכסות אין מדקדקין מפני בריתו של אאע"ה נ"ב כמש"נ ועשה להם מכנסי בד לכסות וגו'

מסכת דמאי

פרק ג הלכה ב רבי חגי הוה מיסמך לרבי זעירא הוה טעון חד מיכל דקיסין וכו' חזר אמר לי' וכו' נ"ב הש"ס קא מסיק דלא מצד דהוה אדם גדול היה נזהר כל כך. אלא מילין דיוצרן ר"ל דברי תורה של מקום ב"ה שמע לן למד אותנו למעשה דהכי נעבדינן וא"כ דינא הכי לכל אדם ופי' הפ"מ רחוק.

פרק ד הלכה א בשבת של פרוטגמייא, במראה הפנים הר"ש ז"ל פי' לסעודת בחור שנשא בתולה וכו' נ"ב כן הוא בל' אשכנז התן „ברויטיגאם".

פרק ז הלכה א דיתקן לילא. בפני משה, לילא הוא תערובות בלשון הגמ' ודוגמתו בפר"א דמילה וכו' נ"ב שורש המלה „ליכא" או „לך" והכ' היא מהשורש א"כ ליכא למימר דלילא פי' תערובות ע' ערוך ערך לך ב'.

הלכה ב אלא כי נן קיימין באומר וכו' נ"ב בס' שו"מ (מה"ת ח"א) ראיתי מי שהקשה לדעת רמב"ן מובא בר"ן (פ' לולב הגזול) דמאכילין תרומה טמאה של דמאי לעניים א"כ מאי מקשה הכא דהא חזי לעניים ומותר לטלטל, אמנם לק"מ לדעת הירושלמי לשיטתי' לעיל (ריש פ"ג ה"א) דהא דמאכילין לר' יונה היינו לעניים חברים, ולר' יוסא נ"כ צריך להודיעו וכ"פ הרמב"ם (פ"ט מה' מעשר הי"א) א"כ הו"ל תרומת מעשר של דמאי תרומה גמורה דלא הזי נ"כ לעניים בפשיטות, וגם אפ"ל דאליבא דב"ש פריך אך א"צ לדחוק עצמו. אלא כנ"ל וע' בשנות אלי' להגר"א זצ"ל (רפ"ג דדמאי) דמפרש בהדיא מהלוקת הירושלמי והבבלי בזה.

סדר חדושי הרמ"ש זרעים

מהרב הגאון וכו' מו"ה מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

מסכת ברכות

(דף י' ע"ב) **פ"א סה"ה** בפי' ההרדים סוי"ד אמר ר' ירמיה ובלחוד דלא יעביד כהדין תרדונה. נ"ב לפלא שלא הביא מתוס' דף י"ב רע"ב:

(דף י"ג ע"ב) **פ"ב סה"א** ואפילו באמצע הפסוק וכו' נכתב בגלו הביאו התוספת דף י"ג ע"א ד"ה ובאמצע:

מסכת דמאי

(דף כ"ג ע"ב) **פ"ה ה"ה** רבי יוסי בשם רבי יונה בשם חזקיה וכו'. נ"ב בפי' הר"ש הגירסא ר' יוסי בשם. בר פדיה ר' יונתן בשם חזקים. וכ"ה הגירסא לקמן במעשר שני פ"ב ס"ג ובתרומות פ"ד ה"ז איתא והע"ג דבר פדיה אמר אין בלילה אלא ביין ושמן בלבד וכו': [שם] רבי יוסי בשם רבי זעירא וכו'. מתניתין פליגא על רבי יונה (דמשמע מתניתין דגם ביבש יש בלילה כדקתני ובתמרים וכו' דהן דבר יבש) ר"י בשם ר"ז בדמאי סקילו (פי' דבודאי אין בלילה אלא בדבר לח ובדמאי סקילו דאף בדבר יבש יש בלילה) (בשנות אליהו):

מסכת שביעית

(דף ו' ע"ב) **פ"ג ה"א** סילני שאל לר' חייא בר בא (ואמר ליה רבי אמר שרא ליה) תיבות אלו מוקפין. נ"ל [יאסר ליה. ר' חנינא אמר שרא ליה] והוון אמרין דו נסב [מעשר] והורי על גרמיה לאתת לחו"ל וכן הוא בדפוס ווינציא:

(דף כ"ז ע"ב) **פ"י ה"א** אתא עובדא קומי ר"י בשטר שאין בו אחריות. נכתב בגלו הרא"פ הגיה שצ"ל שיש בו אחריות. ונראה שהגיה כן מחמת שבבבלי גיטין (ל"ז א') הך עובדא בשטר דהוה כתיב ביה אחריות נכסים. אבל בפירוש הר"ש איתא כגירסתינו. וכ"ה הגר"א בשנות אליהו:

מסכת תרומות

(דף נ"ג ע"ב) **פ"י ה"ב** ד"ה כמאן דאמר טבלים נפשו של אדם חתה מהן נ"ל דלא כרשב"א בבכורות (ל"ז א'): [שם] בגליון הפ"מ ד"ה נפשו של אדם וכו' ועיין במחנה אפרים בדיני אונאה [סי' כ"ו נ"ב במחנה אפרים הלכות נזקי ממון סי' פ' ועי' בתורע"ק כאן אות מ"ב:

מסכת מעשר שני

(דף כ"ט ע"א) **פ"ה ה"א** ויש אדם מבקר במחובר לקרקע. הגר"א גורס ויש פדיון במחובר לקרקע? וכמ"ש הפ"מ:

מסכת בכורים

(דף ו' ע"א) **פ"ב ה"א** במראה הפנים. ד"ה התרומה והבכורים וכו' להצי שיעור מן התורה. עי' בש"מ ב"מ נ"ג א' בשם הרמב"ן ותימה מה חידוש בא להשמיענו כאן מ"ש מכל איסורים שבתורה דח"ש אסור לר' יוחנן כדאית ליה ולר"ל וכו' וי"ל דאיצטריך משום דמרבינן ח"ש מכל חלב וס"ד דומיא דחלב דאיסורו שוה בכל. ולר"ל נמי ס"ד הכא לא החמירו כיון דשרי לכהנים קמ"ל הך מתניתין דלא חילוק עכ"ל: [שם] במראה הפנים. ד"ה מתניתין מסייע לר' יוחנן וכו' נראה דטעות הוא. נ"ב כן הגיה הרא"פ וגם השדה יהושע רצה להגיה כן. ותידוש שלא הזכירו אשר כבר הגיה כן התוי"ט בפ"א דחלה מ"ט. וגם הגר"א בש"א הגיה כן. גם יש להעיר על הפ"מ שלא הביא כלל פי' הר"ש בחלה שמ"ש כאן „מסייע ליה לר' יוחנן" ר"ל לר' יוחנן דס"ל ח"ש אסור מה"ת ונמשכו אחריו הרדב"ז ומהר"י קורקוס. ועיין בקול הרמ"ז ובגיא חזו ובשושנים לדוד:

נשלמו סדר זרעים

הגהות וחדושים מהג"מ מהרש"ם הכהן ז"ל מברעזאן. (בעהמ"ס משפט שלום וכו')

מסכת דמאי

פרק א הלכה א). רי"א לא שניא בין דמאי בין ודאי פטורין. בגה"ש הביא מפיהמ"ש להר"מ שהי' כדעת ר"ל. דטעמא משום דאיכא ס"ס וסיהר למ"ש בחיבורו וגם כיון שכתב בעצמו דהוקתן מן ההפקר נמ"ל טעמא דס"ס ונ"ל דכיון דסתם מתני' ר"מ וגם ת"ק דר"י הוא ר"מ כמ"ש התוס' ביומא י"ב א' ד"ה הא דכרכין וכו' ולר"מ דחיים למיעוטא ל"מ הא דרוב מינין אלו מן ההפקר והא דדמאי מדרבנן גם לר"מ מבואר בתוס' יבמות קי"ט א' סוד"ה מהוורתא וכו' משום דר"מ לא חייש למיעוטא רק מדרבנן או משום דאם מיעוטן הוחזקו כל ישראל לא הוחזקו ואיכא חזקת כשרות לאיפוך ע"ש וד"ז נעלם מבעל תוס"ח על המשניות והמגיה שם ולפמ"ש התוס' במנחות ס"ז ריש ע"א דר"מ חייש למעוטא מה"ת צ"ל כתי' ב' אבל במיעוט אלו אף הרובן מהפקר לר"מ אסורים לכן פי' הרמב"ם כדעת ר"ל דמתני' בדמאי דאיכא ס"ס דגם ר"מ מודה כמ"ש בהפלאה כתובות ס"ו ע"א להוכיח משם כן וסכ"ה בתוס' בילה ד' ע"ד ד"ה ואחרות וכו' ובאמת שד"ז מחלוקת ר"י ור"ל בנדה ל"ט ע"ב אבל הכא גם לדעת ר"ל דגם בכ"ם מחמיר ר"מ מודה הכא כיון דאיכא ב' רובי והוי מיעוטא דמיעוטא דגם ר"מ מודה כמ"ש התוס' במנחות שם ועוד בכמ"ק אבל לדידן דגם בתר רובא סגי לכן פסק הרמב"ם בחיבורו דגם בודאי פטורין — ומ"ש בגה"ש מדברי הכ"מ פי"א ממעשר הי"ג דגם ס"ס ל"מ בדמאי כבר קדמו בטעה"מ פ"א מיו"ט ה"כ בקושיא זו בשם מהר"י אשכנזי ומשפט לדק ותי' דהכא איכא תרי רובא ולכ"ע מהני ועוד תי' דדוקא אם כבר נתחייבו במעשר ואיכא ס"ס אם עישרום ל"מ ס"ס משא"כ בדאיכא ספק אם חל החיוב כלל וע"ם בפ"ת ממ"א ס"ו באמלע דבריו מ"ש עוד בזה ובגוף דברי הכ"מ הנ"ל ע' שו"ת ח"ס ח"ו סי' י"א מ"ש בזה [א"י ע' בחס"ד על התוספתא ריש דמאי מ"ש בזה ובחיבורי שם בשירי מנחה ד"ה הקלין וכו'] והנה בתור"ע הקשה לר"מ דס"ל סמוך מיעוטא לחזקה יהי' דמאי מה"ת דכמל"ת של טבל ובהגהת רש"ש תי' דליכא חזקת טבל ודאי כדאי' בפסחים ט' ע"א מעיקרא אומר לא טביל והתוס' ביבמות קי"ע א' סוד"ה מהוורתא כתבו דאיכא חזקת טבל ולהד תי' בב"מ פ"ח ב' חטים ובעורים לא בעי ראיית פני הבית ופ' פלתי דיני ס"ס שכתב בפשי' דבדמאי ליכא חזקת טבל דשמא הכנים דרך גגין ולא הביא מתוס' יבמות הנ"ל ובכורות כ' ובתשו' מהרי"ק שרש קע"א כתב דמלוי יותר שיהי' טבל והוא רק ספק שאינו מלוי לתלות שהביא דרך גגין ובפסחים שם מגרף ד"ז רק לספק שני הרגיל להיתר וע' בס' יברי"ע ליבמות קי"ע שם וע' תשו' פ"י ח"א הו"ד סי' י"ד באמלע התשו' דכל טבל לא מיקרי אתחזק איסורא דכל מי שאיט ע"ה מעשר פירותיו ובתשו' בו"מ תליתאה ח"ג סי' ח"י באורך להשיג עליו בזה וע' בס"ג לגיטין ס"א בהא דדמאי רק מדרבנן והא בביתו של ע"ה הוי קבוע ונימא כל קבוע כמע"מ דמי ומזה ראי' דקבוע שאינו ניכר במקומו ל"ה קבוע מה"ת ולפמ"ש הפלתי סי' ק"י ס"ק ס' דבניכר לאחד הוי ניכר א"כ ה"נ הע"ה יודע האמת ועמש"ל פ"ג ה"א [א"י בעיקר קו' התור"ע דנימא סמל"ח י"ל עפמ"ש הרשב"א במה"ב ב"ר ש"א דלכך מועיל רוב מלוין א"ש מומחין הן אע"ג דיכולין לומר סמוך מיעוטא דאינם מומחין לחזקה דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת דהיכא דהרוב נגרע החזקה כמו הכא ברוב מלויין א"ש מומחין הן החזקה דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת מסתלק ע"י הרוב המתעסקים לשחוט ל"א סמל"ח ע"ש והבאתיו באריכות בספרי על התוספתא פ"ד דדמאי ה"ז בשירי מנחה ד"ה אבל וכו' א"כ ה"נ רוב ע"ה מעשרין הם ומתעסקים לסלק חזקת טבל שוב ל"א סמ"ה].

והנה בתוי"ט כ' דהא דלא גזרו להפרים גם מע"ר ונ"ע משום דליכא בהו מיתה אלא לאו ועמ"ש בחיבורי ני"ד בפתיחה אות ז' והא דבעגל תוך ז' אסור משום דהוי מיעוט דשכיח אף דהוי רק איסור לאו י"ל משום דהתם סמל"ח ועמ"ש בדע"ת סי' ט"ו סקי"א וגבי בדיקת הריאה הוה רק משום דאיכא לברורי וכיון שכבר תקנו אם עבר יש אוסרים גם בדיעבד וע' בישרי"ע ליבמות פ"ו ע"א מ"ש ע"ד התוי"ט מהא דסוטה מ"ח ב' ע"ש מ"ש בזה.

והנה במרה"פ הביא מהרמב"ם דא"מ של דמאי נותן לכהן בלא דמים וכ"ה ברש"י סוטה מ"ח הנ"ל אבל דעת הטור סי' של"א דמוכרה לכהן וע' במל"מ ובעמ"מ פ"ט ממעשר באורך מכמ"ק בזה והנה מ"ש רש"י דהיינו לתקלה כ"ה גם בתוס' יבמות ל"ע ב' ד"ה ואין חולקין וע"ם בס' עלי"ל שהוכיח מזה דס"ל דגם לזמן מועט חיישי' לתקלה אבל י"ל דהכא אין לזה זמן קצוב ושמא לא יזדמן קונה עד זמן מרובה אך דיש לעיין איך יפרים הישראל ת"מ מן המע"ר של דמאי הרי אינו שלו ועי' בס' יוס"ד סי' של"א ס"כ מכמ"ק בזה והביא מהים"ש גיטין דגם לדידן דלא קיי"ל כאבא אליעזר יכול להפרים ומלאתי בברכ"י שם אות י"ב שהאריך בזה והביא מכמ"ק וע"ל מ"ש מד' הרדב"ז ומ"ש עליו ועי' בירושלמי לקמן פ"ז ה"א ותוס' סוכה כ"ג ב' ד"ה שני לוגין ורמב"ם פ"ט ממעשר ה"ז ובכ"מ שם דבדמאי אדם מתנה על דמאב"ר וע"ש בירושלמי סוף הל"א דהיכי דא"א בע"א גם בטבל גמור אדם מפרים על דמא"ש גם העירני ח"א דהמע"ה והוא תפים ועומד הוי כשלו ואני הבאתי ראי' דהכ"ג כ' באה"ז ב"ק נ"ג והו"מ סי' ת"ז ס"א דגם בדבר שאין לו זכות אלא כשיתפסנו מהני מכירתו קודם תפיסה לכשיתפוס ובירוש' פ"ח דכתובות ה"י דהואיל ואי קדים נזבר ותפס מהני חל ההקדש (וברשב"ם ב"ב ק"מ ע"א ד"ה יתומים דכיון דדיעבד מכרן קיים הוי ברשותו) ואף שבד"מ יו"ד סי' ר"ח אות ד' הביא בשם מרדכי ב"ב דהיכי דכל דאלים גבר והקדישו קודם שיבא לידו אינו הקדש היינו משום שאין לו זכות אלא ע"י אלמות וגם ז"ע מירושלמי הנ"ל ובנ"ד שהוא תפוס ועומד י"ל דלכ"ע מהני ההפרשה.

שם וירבו כל הרימון. שבעולם. וכו' צ"ע די"ל דמיירי כשאין רוב עוברין ושבין שם כדאי' כה"ג בב"ב כ"ג ע"ב והרי אפי' בשכונה מיוחדת בתוך העיר לפי' הרשב"א לא אזלי' בתר רוב העיר ועי' בפר"ח יו"ד סי' א' וסי' ס"ג ובתב"ש דעי' בשמ"ש באיזה.

הלכה ב במשנה ומחלל אותו כסף על כסף וכו' ע' פי' הר"מ במ"ש ואסור לפדות מע"ש של נחשת ועי' קידושין י"א ובב"מ מ"ה ישם ל"ג ובר"ש פ"א דמע"ש מ"ב וכ"ב מ"ח ותשו' בו"מ תליתאה ח"א סי' קמ"ט.

שם בגמ' מאי כדון תמן ר"מ וכו' ע' ב"מ ג"ה ב' ותוס' ד"ה וכי וכו' וע"ש נ"ו ע"א פלוגתא דבמוהל ורבא וע' בגו"ר מ"ש בזה ועמ"ש לקמן רפ"ב דערלה בזה בס"ד.

הלכה ג דו חשם לעשקין שיש בהן. ע' מהר"פ שהקשה מהא דל"ג על תערובות דמאי ולפמ"ש לקמן בשם מהרים"א פ"ד דבכורות לק"מ.

שם רפב"י אזל לחד אתר וכו' עכבריא הכל עיבורן וכו' א"ל שורכן וערבון ולא איכון. ע' במד"ר פ' עקב פ"ג שם היתה מבקשים אתם שנערוב אתכם שאתם אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי אין עכברים אוכלים עוד א"ל אין ערב אותם והלכו העכברים ולא נראו עוד עכ"ל וז"ש הכא ה"ל שורבן כלומר שתסי' ערב לנו שאם נעשור כראוי לא יעשו לנו הפסד וערב להם ולא אירע להם יותר שום ניכוי והפסד ודלא כמ"ש הפ"מ.

שם בקלין שהקילו בדמאי וכו' זהו כהאי דהולין ו' ע"א שלא גזרו על תערובות דמאי וע' בר"ש משנה ג' בסופה ומעתי בשם ח"א שהקשה מהא דפ"ב דמכשירין מ"י והכ"א אפי' רובם גוים וישראל א' מטיל לתוכו דמאי וכו' והא לא גזרו בתערובות דמאי ונראה דדוקא במכשא"מ לא גזרו כיון דליכא משום דשיל"מ אבל במב"מ הרי דשיל"מ לא בטל ואף בהפמ"ג בפתיחה לאו"ה ח"א אות כ"ב ליד דבדמאי ליכא משום דשיל"מ כבר הפינו פליו האחרונים וע"ל פ"ה דמעשרות ה"א וסופ"ג דחלה ומש"ם כדין טבל דרבנן וע' במרה"פ לקמן פ"ג ה"ד בד"ה אר"י בן קפסיי והי' נ"ל עוד ראיה לזה מרש"י מנחות ל"א ע"א נתערב לו טבל דמאי בחולין אבל העירני ח"א דלפמ"ש מהרים"א פ"ד דבכורות אות מ"ו דהא דלא גזרו בתערובות דמאי בנתערב ביד הע"ה ואה"נ לקוו א"כ אין ראי' מרש"י וכן י"ל נהא דלקמן פ"ו מי"ב ע"ש ודו"ק והא דפריך בחולין שם מהא דתנית הנותן לשכנתו עיסה לאפות אינו חושש לגזול וכו' והא אמר עבי לי מעלבי וכו' חושש וע"ש בתוס' והא שאור ועיסה שם מב"מ כמ"ש הפר"ח יו"ד ל"ח להוכיח ממשנה ערוכה דלא כמרדכי ואו"ה ובתשו' יד אליהו סי' נ"ו כ"ח שעלה דשאור של איסור לעיסת היתר הוו מב"מ משום דעיסה ראוי' לשתין ותי' ג"כ שאור מש"כ עיסה איסור לשאור היתר הוי מבב"מ ע"ש וי"ל דלהם"ד דהוי ס"ל דגם בעבידא לטעמא וביטול בידים שרי ה"נ דשיל"מ אבל למסקנא י"ל כמ"ש ופ' באה"ז ב"ב ל"ד ע"א דבדבר שאינו ראוי אלא ע"י תערובות גם בעירב בידים שרי וע' בשו"ת נטע שעשועים סי' י"ח ושו"ת יוס"ד בכסו"ם נד"ז בשם הרי"מ מוואלרשא בענין זה.

שם שלוקח מן החמרת בציר וכו' בגה"ש הביא מהמל"מ דכל שנגמרו בארץ חייבים גם בחו"ל ועמ"ש במרה"פ לקמן רפ"ב ומש"ם בזה.

שם הוא מעשר שהוא שירי מנחות, בגה"ש תמה ע"ד הכ"מ וכבר קדמו במרה"פ לעיל בד"ה כולן שקרא שם וכו' ועי' בהגהת רש"ש לפסחים ז' מ"ש ע"ד ירושלמי דהכא.

שם לא פטרו ב"ה אלא שמן של פלייטון וכו' בר"ם כתב דהא דלא דייק מהכא דל"ג על תערובות דמאי משום דעיקרו למשיחה ובתוי"ט ביאר דאע"ג דסיכה כשתי' מ"מ לא המיר באכילה ובמרה"פ תמה מהא דשמן שהגרדי סך באצבעותיו דחייב בדמאי ולק"מ דהר"ש לא כ"כ אלא לענין תערובות דמאי די"ל דל"ג בסיכה ולכן לא יליף מינה בחולין ו' לענין אכילה אבל בשמן דמאי בלא תערובות ודאי דגם בסיכה אסור דסיכה כשתי' ועי' בזין הרקח מ"ש בזה.

(הלכה ד) שאינן טעון ברכה, במרה"פ הביא ד' רמב"ם פ"ט ממעשר ורשב"א שבת ופ' בירושלמי ברכות פ"ו ה"א בסופה אבל דמאי הד"א אבל פירות ספק נתקנו וכו' רוב ע"ה הי' מכניסין וכו' וצ"ע.

שם שמן שהגרדי סך וכו' זה ע"ג נופה וכו' וצ"ע לפמ"ש התוי"ט ר"פ זה דבלאו לא גזרו א"כ אף דסיכה כשתי' אפי' נימא כהסוברים דהוא מה"ת מ"מ ליכא בי' אלא איסור עשה כדאיתא לקמן פ"ב דמעשר ה"א א"כ אמאי גזרו וצ"ל דכיון שחז"ל גזרו לענין ת"מ לאכילה גזרו גם לסיכה אבל מה שלעולם אין בו אלא איסור לאו ועשה כגון מע"ר לא גזרו בו על דמאי

פרק ב הלכה א) במשנה אלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום בתוי"ט העיר דהא פירות שילאו מא"י לח"ל פטורין ובמה"פ נדחק בזה ולק"מ דבנגמרו בא"י גם בח"ל חייבים כמ"ש המל"מ פ"א הכ"ב ועי' בתנ"ח מ"ות רפ"ד מ"ש בזה ועי' לעיל פ"א ה"ג.

שם בגמ' אר"א ל"ש אלא הלוקח מן הנוי וכו' עתשו' ר"ב אשכנזי סי' א' ובשמשם שבכו"ם י"ד הסייך לסי' א' מ"ש בזה

שם כהדא סורקיא שהיא מסתפקת וכו' ע' לקמן פ"ג ה"ד.

שם גר שבא להתגייר וכו' מממון ומוהב הוא וכו' ע' בשו"ת יד אליהו סי' נ"א שהעיר לר"מ דחיים למיעוטא אמאי לא פריך בחולין י"א היאך מקבלים גרים ולמ"ש תי' הפ"ם דהתם בהא דר"מ איך אכיל בישרא ועוד דר"מ עלמו הי' בן גרים ע"ש ועי' במשנ"ח מנות מ"א יבקו"מ שבמנ"ח מנוה תקס"ב ושו"ת שו"מ תנינא ח"א סי' י"ח וח"ד סי' ק"ל בענין זה. הרדב"ז.

שם רבי וחביריו סלכה כרבי וכו' ואפילו רבי' אבל ר"א בר"ש וכו' ר"ל אף שר"א הי' גדול מרבי בתורה כדאי' בב"מ פ"ד ב' מ"מ הלכה כרבי ועי' בכ"מ פ"ג מביכב"ת הי"ב ורפ"ח מכסמ"ק ורפ"ה מבימ"ק שכ"כ מדעתו ולא הזכיר מדברי הירושלמי וכבר העיר בזה בי"מ אות ה' סי' קע"ה.

(הלכה ב') מימיקן של בע"ב לא נמנעו להיות מתארחין וכו' א"ר יוסה חברין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל אר"י חברין חשודין לאכול וכו' ע' בשו"ת שו"מ תליתאה ח"ג סוס"י י"ח שביאר ד' הירושלמי עפמ"ש בע"ז ל"ט ב' ומנן אם נתארחו אבל בפס"ב מותרין וכו' וע"ש ברש"י ובתוס"א בית ד' שער ב' שפי' דחשודין למכור אבל אינן חשודין לאכול ולא להאכיל להתארחת אצלם ובה"ש חולק דפי' חשודים לאכול ולא להאכיל וע' תבנ"ל ח"ג סי' פ"ג ובזה נחלקו הכא הך אמוראי עש"ה וע"ש לקמן ה"ג לית הדא פליגא עלה דר"י וכו' ודו"ק וע' לקמן פ"ג ה"א הדא דתימר במקום שנורעין וכו' לאכול אינו חשודין כ"ש להאכיל וכו' ובפ"מ גרס אימן חשודין וזה תלוי ג"כ בפלוגתא הנ"ל ועמ"ש בחיבורי דע"ת סי' ב' סקכ"ה בזה.

הלכה ד (מפני התינוקות) דלא יכלון טבל בטעותי על האו"ח ס' שמ"ג הנדפס בסי' ארחות חיים תמהתי מזה ע"ד הסוברים דבדרבנן מותר לספות לקטן אפי' בידים וברשב"א יבמות מבואר דבדמאי ג"כ מותר וכעת הראוני בשו"מ מ"ת ח"ב סי' ב' שהעיר בזה ותי' דדמאי הוי ספק תורה וליתא כמ"ש.

(הלכה ה) תני ב"ד הוא שתהא ת"מ וכו' ע' בזין הרקח מ"ש ע"ד הכ"מ והביא דברי הירושלמי בזה.

פרק ג הלכה א במשנה מאכילין את העניים וכו' ע' פי' הר"מ ותוי"ט דהא דנקט מאכילין משום אם העני אורח בבית המאכיל מותר להאכילו אבל אם יש דמאי ביד העני אסור לאכלו ועי' בכפ"ת לסוכה ל"ה ע"ב שהקשה ע"ז מהא דאתרוג של דמאי דב"ה מכשירין משום הואיל וא"ב מפקיר נכסי' והוי עני הרי גם בשיהי' עני אסור לאכלו וי"ל דהא דנקט מאכילין דלוקח מבית הע"ה י"ל דהוי קבוע כמש"ל רפ"א בשם הס"ג ואסיר מה"ת ולא הותר לעני אלא היכי דאסיר מדרבנן רק כשפירש כבר ממקומו אז מותר לעני לאכלו וצ"ע אך מסתימת לשון הר"מ ורמב"ם נראה דגם בבית ע"ה הוי רק מדרבנן היינו משום דהא דגם בידוע לאחד הוי ניכר י"ל דדוקא בידוע התערובות והספק לאחד אבל הכא הע"ה יודע בבירור אם כבר תרם או לא ואין אצלו ספק אלא שהוא משקר ובכה"ג מיקרי קבוע שאינו ניכר וע' שפ"ד סי' ק"י סקי"ד ובחוו"ד סק"ו ובבני אהובה פ"ט מאישות ה"ז וע' באה"ז ב"מ פ"ח בשם רשב"א בהא דגזרו בדמאי והא הוי לקוח דפטור ותי' דלפעמים אוכל בבית הע"ה כאורח וזהו איכו לקוח וזהו דלא כהפ"י קידושין כו' ע"ב בתוס' ד"ה מפני בר"ג וכו' ע"ש ותבין ושכ"פ מוכח דעיקר הגזירה של דמאי באוכל בבית ע"ה.

הגהות רב עמרם הסידא ז"ל

אבד"ק מאדע חד מגאוני אונגארן שקיל וטרי עם בעל חתם סופר מנוחתו כבוד בעיה"ק צפת בין קבר האר"י ז"ל ובין קבר האלשיך הקדוש ז"ל.

בירושלמי דמאי פ"ב ר"א חיים למיעוטא וכו' ר' יוסי בעי מעתה גר שבא להתגייר אין מקבלין אותו אימר מממון ומוהב הוא וכו' נ"ב עיין תשו"ד אלי' סי' נ"א שהקשה מכאן דהמאי לא מקשה הגמ' בבלי חולין י"א ולר"מ דחיים למיעוטא האיך מקבלין גרים וע"ז נ"ש לשנויי היכי דלא אפשר שאני כדמשני התם דמה לא אפשר שייך בגרים אם לא נקבלינהו ולפי פשוטו י"ל דאפשר ולא אפשר הכונה שבדבר אפשרית הפעולה גם אם ניחוש למיעוט שאפשר להמתין עד שיגדלו לקיים מצות ייבום א"כ הפעולה נעשית אף בחששת המיעוט ע"י ברורו משא"כ כאן ומדרע"ק ור"ש במסכת מכות [דף ב'] אפשר לומר דדוקא בד"נ ס"ל הכי ועיין במס' סנהדרין אבל יותר נ"ל דר"מ ס"ל כרבן גמליאל במס' ידים פ"ד דעמון ומואב במקומן הם פיי"ם וס"ה דהומ"ל הב"ם ירושלמי הכא גם אפ"ל דהא דאמרינן חיים למיעוטא ברובא דליתא קמן הכונה שאין אנו באים לדון על הרוב ולא שייך ביטול כמו נסריסים ואיילונות דלא בעלי ברובא אבל היכי שאנו באים לדון על הרוב והמיעוט כאחד דשייך בהו ביטול ברוב לר"מ נמי מבטל בטיל ברובא. אמנם בתו' חולין נראה בהדיא דלא ס"ל הכי פיי"ש

תלמוד ירושלמי

מסכת פאה

עם פירוש רבינו **שלמה בכר יוסף סיריליאו** ז"ל

ממגורשי ספרד

נמצא בכ"י בעה"ק ירושלים תוב"ב

ויצא ראשונה לאור עם הערות בשם **מאיר נתיב**

מהג"מ **מאיר** (ד"ר) **לעהמאן** ז"ל

שומר משמרת הקודש לעדת ישראל בעיר **מגנצא**

בשנת **תרל"ה** לפ"ק

ועתה יצא שנית לאור בדפוסנו בעז"ה

נלוה על הירושלמי.

ווילנא

בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם

בשנת שוכן **ירושלים הללויה** לפ"ק

תלמוד ירושלמי

מסכת פאה פרק ראשון אלו דברים

על פי הנוסחאות המדויקות שבירךן וזיקקן ע"פ כתבי יד שונים רבינו שלמה בכר יוסף סיריליאו ז"ל.

אלו דברים שאין להן שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה: גמ' ר' בנימין בר לוי אמר. ר' יצחק ור' אמי הוון יתבין מקשיין למה לא תנינן תרומה עמהון. א"ר אמי מפני המחלוקת. א"ר יוסי אדם (אדם) עושה כל שדהו בכורים ואין אדם עושה כל שדהו תרומה. התיבון והרי פאה דאין אדם עושה כל שדהו פאה ותניתה. א"ר יוסי קצירת שבולת הראשונה דומה למירוח ועד שלא קצר שבולת הראשונה לא נתחייבה שדהו בפאה משקצר שבולת הראשונה נתחייבה שדהו בפאה ביקש לעשות כל שדהו פאה עושה. ברם הכא עד שלא נתמרח הכרי לא נתחייב כיריו בתרומה. משנתמרח הכרי נתחייב כיריו בתרומה בקש לעשות כל כיריו תרומה אינו עושה דתנינן תמן האומר כל גרני תרומה וכל עסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת. שבולת הראשונה מהו שתהא חייבת בפאה. איפשר לומר היא חייבה כל שדהו בפאה והיא חייבת בפאה. קצר שבולת הראשונה ונשרפה מהו שיהא צריך לקצור פעם שנייה. נשמיענה מן הדא דתניא קצר חצייה ומכר מה שקצר קצר חצייה והקדיש מה שקצר נותן מן המשוייר על הכל והקדיש לא כשרוף הוא. () הדא אמרה קצר שבולת הראשונה ונשרפה אינו צריך לקצור פעם שנייה. כילה את שדהו את אמרת חורה פאה לעומרים. מהו שתחזור פאה לקצירת שבולת ראשונה א"ר יוסי ניליף פאת עומרין מפאת קמה מה פאת קמה לא חורה פאה לקצירת שבולת הראשונה אף פאת עומרים לא תחזור פאה לקצירת שבולת הראשונה: הפאה והבכורים. אית תניי תני הפאה יש לה שיעור למטה ואין לה שיעור למעלה. בכורים וראיון אין להן שיעור לא למטה ולא למעלה ואית תניי תני פאה ובכורים וראיון אין להן שיעור לא למטה ולא למעלה. מה נפיק מן ביניהון והן חד מן ששים. מ"ד הפאה יש לה שיעור למטה ואין לה שיעור למעלה מה שנתן נתן וחזר והוסיף חייב במעשרות עד שישלים. ומ"ד הפאה ובכורים וראיון אין להן שיעור לא למעלה

פירוש מהר"ש סיריליאו

אלו דברים שאין להן שיעור. בגמ' פליגי הנך ברייתות איכא מ"ד גבי פאה שאין לה שיעור לא למעלה ולא למטה ואיכא מ"ד אין לה שיעור למעלה דוקא אבל למטה יש לה שיעור. ונראה בעיני דמתני' דקתני דאין להן שיעור כ"ע מודו בה דאין להן שיעור לא למעלה ולא למטה קאמר. דהא ראיון דמתני' מוקי ליה ר' יוחנן דוקא בראיית פנים כלומר במצות עשה דיראה כל זכורך ברגלים דאילו לא נתראה אלא פעם אחת ולא אייתי קרבן קיים מצות עשה. ואילו נתראה נמי הרבה פעמים יש בידו מצוה דאין לה שיעור. אבל לא מיקרי א) לה בראיית קרבן ברגלים דמחייב לאיתויי קרבן מדמי חולין ואי מתחזי ולא מייתי קרבן עבר על לא תעשה דכתיב ולא יראו פני ריקם ואע"ג דקיים מצות עשה דההיא שיעור יש לה. שאם בא לקנות בהמה או עוף מחולין שבידו וממעות מעשר יש שיעור לדמי חולין דטופל דמי חייב להוציא מעה כסף עליה דבפחות מכן אין כאן מעה דתנן בפ"ק דחגיגה ב"ה או' הראיה [מעה] כסף דעולת ראיה בעיא מעה כסף של חולין דיש לה שיעור למטה והילכתא גמירי לה ב"ה הכי. ומשום הכי לא מצי ר' יוחנן לאוקמה אלא בראיית פנים זו היא סוגית הגמ' משמע דקים ליה לר' יוחנן דאין להן שיעור דתנן במתני' לא למעלה ולא למטה הוא דתנן דבתרווייהו הוה מצי לאוקמה ולימא דאין להן שיעור דמתני' למעלה הוא דתנן ועוד דר' אושעיה בפ"ק דחגיגה בגמ' דילן פליג אדר' יוחנן וסבר דראיית קרבן נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה ובדרבנן הוא דפליגי ב"ש וב"ה ולהכי מוקי מתני' בין בראיית פנים בין בראיית קרבן. ועוד דגמילות חסדים נמי מוקי לה הכא דהיינו בגופו אבל בממונו יש לו שיעור למעלה כדתנן בערכין מכל אשר לו ולא כל אשר לו. מכל הני משמע דס"ל לבעלי הגמ' דמתני' דקתני דאין להן שיעור לא למעלה ולא למטה הוא דתנן. וכי פליגי דתנויי בגמ' גבי פאה לאו בפי' דמתני' פליגי דכלהו מודו בה דאין להן שיעור דקתני לא למעלה ולא למטה הוא אלא דמתני' מדאורייתא קתני והנה תנוי בתקנתא דרבנן הוא דפליגי וכן פי' רבינו שמשון ז"ל דליכא דאין להן שיעור משמע דאין להן שיעור כלל: הפאה. התורה הזהירה כשיקצור אדם שדה של תבואה או קטנית שלא יקצור כל השדה אלא יניח לעניים מקצת קמה מחובר כדאיתא לקמן בפרק הפאה ניתנת ולקמן פליגי תנאי בפירקין היכן מניחה אי בסוף השדה דוקא או אפילו בתחלתה ובאמצעה ואשמועי' מתני' הכא שאם קצר שבולת לעצמו והניח כל השדה כמות שהיא לשם פאה לעניים הויא פאה דאין לה שיעור למעלה וחל עליה שם [פאה] ופטורה מן המעשרות דכלהו מתנות עניים דקרקע פטירי מן המעשרות כדתנן בריש חלה. וכן אם קצר כל השדה לעצמו והניח באחרונה שבולת אחת לעניים היא בלחוד קדשא משום פאה דאין לה שיעור למטה ופטורה מן המעשרות וכל הקצור כלו קמא מתחייב במעשרות: והבכורים. דאם קרא שם לכל שדהו דיהוי בכורים הוו בכורים וקדשי וחייבין עליהן מיתה וחומש לכל דיניהן ותנן נמי התם עושה אדם כל שדהו בכורים וכן אם לא הפריש אלא אשכול אחד או שבולת א' לבכורים נמי מפטר מדאורייתא: והראיון. כבר פי' לעיל דפליגי ביה אי מתני' מיירי דוקא בראיית פנים. דהיינו במצות עשה דיראה כל זכורך אי נמי במצות לא יראו פני ריקם דהיינו בראיית קרבן: וגמילות חסדים. מפרש בגמ' דהיינו בגופו כגון לקבור מתים לשמח חתן וכלה אין לו שיעור בין למטה בין למעלה: ותלמוד תורה. אין לו שיעור למעלה כדכתיב דדיה ירווך בכל עת וכתיב והגית בו יומם ולילה. ולא למטה דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית קיים מצות ת"ת והכי איתא לעיל פ"ק דברכות ובפ"ק דנדרים ובמנחות פ' שתי הלחם: גמ' למה לא תני תרומה עמהון. בהדי הנך דמני במתני' דאין להן שיעור דהא לתרומה נמי אין לה שיעור לא למעלה ולא למטה דקיי"ל חטה אחת פוטרת כל הכרי למעלה נמי דתנן בפ"ק דחלה האומר כל גרני תרומה לא אמר כלום עד שישייר מקצת הא אם שייר מקצת שם תרומה עליה וקדושה ואסורה לזרים: מפני המחלוקת. פי' רבינו שמשון ז"ל כלומר שיש תרומות חלוקות זו מזו דהא איכא תרומת מעשר שיש לה שיעור ואי הוה תני תרומה סתם דאין לה שיעור הוה משמע דאפילו תרומת מעשר ואע"ג דהוה מצי למיתני תרומה גדולה בפי' כיון דלא מיתני ליה תרומה סתם לא תני לה ואין מחלוקת זה לשון פלוגתא דתנאי ודכוותיה בפ' שנים אוחזין מחלוקת כששניהם אדוקים בתורף דלאו לשון פלוגתא היא דאחלוקיה קאי כדפי' שם בקונטרס ע"כ. ואינו מספיק למה שכתב למה לא תני תרומה גדולה וכ"ל לפרש דתרומה גדולה הוא חלוקה מן השאר דפאה ובכורים אין להן שיעור מן התורה למטה ותרומה מן התורה לכתחילה יש לה שיעור בבינונית ובעין רעה כדתניא בתוס' דתרומות א"ר יוסי מנין לתרומה שהיא אחד מחמשים שנאמר תקח אחד אחוז מן החמשים ונתת לאלעזר הכהן תרומת ה' פי' דאחוז מיותר הוא אלא ה"ק אחד מחמשים שאתה לוקח כאן הוא האחוז במקום אחר והיינו תרומת ה'. ומניין שאם תרם ועלה בידו א' מששים שאין צריך לתרום שנאמר וזאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחומר החטים וגו' ע"כ פי' חומר הוא שלשים סאה והאיפה שלש סאין ושתות של האיפה חצי סאה הוי וכשתוציא חצי סאה תרומה משלשים סאין הרי אחד מס' הרי לך דהנביא פי' א' מששים והתורה [אמרה] אחד מנ' ומסרו לנו חכמים פירושו שלדבר זו בבינונית וזו בעין רעה ואפילו תדחוק ותאמר דהוא דאורייתא אסמכתא היא דדברי הנביא מפורשין הן וע"כ צ"ל שגמרא היתה כן ביד הנביאים והזקנים אותן שקדמו ליחזקאל עליהם השלום אלא דאתא יחזקאל ואסמכה אקרא דומיא דשאר מצות הכתובות ביחזקאל ופירשו בהן ואמרו דבר זה מתורת משה רבינו וכו' כדאיתא בזבחים ובמועד קטן דהא קיי"ל אלה המצות מלמד שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ובההיא פרשתא נמי כתיב ממשקה ישראל ואסמכן בזבחים דסברי דמאורייתא היא דמכריז הנביא עליהן כה אמר השם והיינו כדאמרן וא"כ נקטינן דיש לה שיעור למטה מן התורה והרי היא חלוקה מן השאר וההיא דאמר שמואל בפרק ראשית הגז חטה א' פוטרת כל הכרי מוכרחין אנו לפרש דההיא כשנתכוון לפטור שדהו דנפסדו [כריו] מעונש מיתה מדין טבל דהיינו דיעבד אבל לכתחלה שיעור יש לה דלא מצי פליג אההיא דיחזקאל ובפ' המפריש בס"ד יתבארו דברים הללו. ועוד נראה לפרש דמפני המחלוקת הוא כדמפרש ואזיל ר' יוסי דלא דמי תרומה לבכורים ולפאה שהיא חלוקה מחברותיה: אדם עושה כל שדהו בכורים. משנה היא בפ' התרומה והביכורים וילפינן לה מקרא התם מדכתיב ביחזקאל וראשית כל ביכורי כל אבל גבי תרומה אין אדם עושה כל שדהו תרומה דבעינן ראשית שיהו שיריה ניכרין ולא אשכחן גבה רבוייא כדכתיב קרא גבי בכורים ומשום דלא דמי למעלה דביכורים לא תני לה: הרי פאה דאין אדם עושה כל שדהו פאה. דהכי תניא בתוספתא העושה כל שדהו פאה אינה פאה דבקצירה תלא רחמנא: ותניתה. והנה אותה במשנתנו: קצירת שבולת ראשונה דומה למירוחו. דלא חלה מצות פאה עד שיתחיל לקצור ואפילו בשבולת ראשונה אבל משקצר אם בא לעשות כל שדהו פאה עושה והא דתניא פ"ק דנדרים מניין שאם רוצה לעשות כל שדהו פאה עושה ת"ל פאת שדך פי' דהוי כאלו כתיב לא תכלה פאה ולא תכלה שדך התם אחר קצירת שבולת ראשונה מיירי. אבל גבי תרומה אפילו משנתמרח דחל ביה שם תרומה בההוא שעתא דטבל הוא אם בא לעשר כל כיריו תרומה לא מצי עביד ולא חייל כדמפרש ואזיל: שבולת הראשונה מהו שתהא חייבת בפאה. כגון אם נשרף שאר הקמה או הגדיש ולא נשתייר אלא אותה שבולת ראשונה שקצר: היא חייבה כל שדהו וכו'. כדפרישית דהיא גורמת כל החיוב על השדה והלך החיוב הוא שנשרף ופשיטא דהיא פטורה: מהו שיהא צריך לקצור פעם שנייה. כשבקש לקרות שם פאה על כל הקמה מי אמרינן כיון דראשונה גורמת על השדה חיובא כיון דנשרפה אזלה לה וכאלו לא קצר או דילמא הא קצר ונחית חיובא: קצר חצייה וכו'. תוספתא היא בפ"ק דמכילתין: והקדיש לאו כשרוף הוא. דאין לו בו כלום ופטור מן המעשרות שחלין לאחר שהוקדש כדאיתא במכילתין בפירקין ואפילו הכי נותן מן המשוייר על הכל ולא אמרינן צריך לקצור מעט ולהניח פאה כנגד השאר אלמא דאין צריך לקצור פעם שנייה וטעמא דאילו הקדיש הקמה קודם שהתחיל לקצור פטור מן הפאה כדאיתא במכילתין דקצירך ולא של הקדש והשתא כיון דקצר שבולת ראשונה ואח"כ הקדיש בשעתא דקצר חלה מצות פאה בכל הקמה מיד ואע"ג דהדר אקדשה תו לא פקע והכא נמי כיון דקצר שבולת הראשונה חלה ואף על גב דנשרפה תו לא פקע: () את אמרת ב) חורה פאה לעומרים. כדתניא בתוספתא ומייתי לה בפרק הגוזל קמא מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי עד שלא מירחו משמירחו מעשר ונותן לו ע"כ. ופי' רש"י ז"ל מירחו מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר. הילכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואח"כ נותן לו פאה כדי שלא יפסיד העני שאלו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שהעני מגרף לקט שכחה ופאה הרבה ועשה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הם הפקר אבל משנתמרח ביד בעל הבית נחתי עלייהו מעשרות וצריך לעשר ע"כ: מהו שתחזור פאה לקצירת שבולת הראשונה. כיון דחוזרת הפאה למה שקצר ולא אמרו דחלה אסך שבולת אחרונה דקצר לבסוף א"כ אכולהו שבלים קיימא ומעשרים שהם אפי' בהדי שבולת ראשונה: לא חורה פאה לקצירת שבולת הראשונה. כדלעיל דאם נשרף הגדיש לא חיילא אשבולת ראשונה דהיא גורמת החיוב על השדה ומקום החיוב הוא דנשרף אף פאת עומרים שחלה עליהן מטעם קצירת הראשונה אינה חוזרת לראשונה: אית תנאי תני וכו'. חכם ששונה שמועות או ברייתות ששמע מרבו וסודרן לפניו כדי שלא ישכחם קרוי תנא וכן תני תנא קמי דפלוני: הפאה יש לה שיעור למטה. דאין פוחתין לה מששים כדתנן לקמן: ואין לה שיעור למעלה. כדלעיל דכיון דקצר שבולת הראשונה אי בעי מצי עושה כל שדהו פאה ויפטר השדה מן המעשרות: מה נפיק מן ביניהון והן חד מן ששים. כיון דשנינו דאין פוחתין לפאה מששים א"כ אפילו למ"ד דאין לה שיעור למטה מודי אמתני' ואם כן במאי פליגי: מה שנתן נתן. כיון שנתן פחות מכשיעור ויש לה שיעור למטה מה שנתן הוא נתון למנין דאין יכול לחזור בו ולזכות בו אע"ג דחייב במעשר ואם נמי חזר והוסיף חייב במעשרות דאע"ג דפאה ולקט ושכחה פטורין מן המעשרות כדתנן במסכת חלה והכא בין מה שנתן ראשונה ובין מה שהוסיף חייב במעשרות דאין עליו תורת פאה לעולם עד שישלים לששים ומכי השלים מיהו פטור דהא קיים השתא תקנתא דרבנן ולמ"ד (ותפסה) ג) אין לה שיעור למטה מה שנתן מיד פטור ומה שהוסיף עד ששים וכ"ש מששים ואילך חייב דהא בקמא קא חייל שמא דפאה וכן פי' רבינו שמשון ז"ל. והקשה הרא"ש ז"ל כיון דמן התורה אין לה שיעור כדפרישית לעיל ופטור מן המעשרות מה שנתן היכי מחייבי ליה רבנן במעשר דאתי לאפרושי ממנו על מקום אחר דמחייב מדאורייתא ומפריש מן הפטור על החיוב ותירץ הרב ז"ל. דדילמא לעשות סייג לתקנת עניים ביטלו השם זו ואמרו דאין עליו תורת פאה כלל אף לפטור המעשרות עד שישלים השיעור כדי שיהא נראה בעיניו כאילו לא נתן כלל ויחזור

א) תיבה זו בין השיטין ובלתי ברורה ואולי צ"ל מיירי ב) בגמרא בכ"י את אמר. ג) ותפסה בר"ש ליתא ואי' לה מובן (המעתיק).

*) בראש כל עמוד יצויין גם העמוד של ירושלמי שלנו שבו נמצא אותו הענין. ובמקום התחלת העמוד מירושלמי שלנו יוצג סימן כזה. ()

למעלה ולא למטה מה שנתן כבר נפטר חזר והוסיף חייב במעשרות: רבי ברכיה בעי ולמה לא תנינן עפר סוטה. ולמה לא תנינן אפר פרה. ולמה לא תנינן רוק יבמה. ולמה לא תנינן דם צפור של מצורע. אמר לון ר׳ יוסי לא אתינן מתני׳ אלא דברים שהוא מוסיף עליהן ויש בעשייתן מצוה אלו אע״פ שהוא מוסיף עליהם()אין בעשייתן מצוה: והראיון: מתני׳ בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור ואתיא כיי דא״ר יוחנן מעה כסף שתי כסף דבר תורה. תני ר׳ יוסי קוטי ר׳ יוחנן ראייה כל שהיא חכמים הן שאמרו מעה כסף שתי כסף. א״ל ויש כן א. א״ר יונה וכל השעורין לא חכמים שנתנו כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ לא אתייא מישאול אלא בהדא דתני ר׳ אושעיא לא יראו פני ריקם אפי׳ כל שהוא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף. וקשיא מן דו סמך לה לדבר תורה הוא אמר חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף. א״ר יוסי בר בון ר׳ יוחנן כדעתיה ור׳ הושעיא כדעתיה. ר׳ יוחנן כדעתיה דר׳ יוחנן דו אמר כל השיעורין הלכה למשה מסיני הן הוא דו אמר מעה כסף שתי כסף דבר תורה. ר׳ אושעיא כדעתיה דר׳ אושעיא דו אמר האוכל איסור בזמן הזה צריך שירשום עליו את השיעורין שמא יעמוד ב״ד אחר וישנה עליו את השיעורין. ויהא יודע מאי זו שיעור אכל. הוא דו אמר ראייה כל שהיא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף. אמרין הדר ביה ר׳ יוחנן מן הדא. ר׳ יונה ור׳ יוסי תרוייהו אמרי לא הדר ביה. ועוד מן הדא דא״ר לא בשם ר׳ אמי איתפלגון חזקיה ור׳ יוחנן חזקיה אמר אדם חולק חובתו לשתי בהמות ור׳ יוחנן אמר אין אדם חולק חובתו לשתי בהמות אלא צריך שיהא בידו שתי כסף לכל אחת ואחת אמר ר״ש בן לקיש בשם חזקיה אדם טופל בהמות לבהמה ואין אדם טופל מעות למעות. ור׳ יוחנן אמר אדם טופל מעות למעות () ואין אדם טופל בהמות לבהמה היך עבידא היו לפניו עשר בהמות והקריב חמש ביו״ט הראשון השאר מהו שידחו ליו״ט האחרון. ר׳ קריצפא אמר איתפלגון ר׳ יוחנן וריש לקיש חד אמר דוחה. וחרינא אמר אינו

דוחה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. וא״ר זעירא נפרש מיליו דרבנין מן מיליהון דר׳ יוחנן דאמר אדם טופל מעות למעות ואין אדם טופל בהמה לבהמה הוא דו אמר דוחה. וריש לקיש דאמר אדם טופל בהמה לבהמה ואין אדם טופל מעות למעות הוא דו אמר אינו דוחה א״ר שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן ואמר לעולם הוא מוסיף והולך ודוחה עד שיאמר אין בדעתי להוסיף: וגמילות חסדים: הדא דתימר בגופו אבל בממונו יש לו שיעור ואתיא כיי דא״ר שמעון בן לקיש בשם ר׳ יוסי בר חנינא באושא נמנו שיהא אדם מפריש עד חומש מנכסיו למצות. עד היכן. ר׳ גמליאל בר איניא ורבי אבא בר כהנא חד אמר עד כדי תרומה ותרומת מעשר וחרינא אמר כבד את ה׳ מהונך ומראשית כל תבואתך כמראשית כל תבואתך. ר׳ גמליאל בר איניא בעא קומי ר׳ מונא כה חומש בכל שנה ושנה. לחמש שנים הוא מפסיד כולא. א״ל בתחילה לקרן. מכאן ואילך לשכר. רב הונא אמר למצות עד שליש. מה לכל המצות עד שליש. או למצוה אחת. הוו סברי מימר לכל המצות עד שליש. ר׳ אבון אמר ואפילו למצוה אחת. רב חביבא אמר בשם רבנין דתמן מהו שליש לדמים. היך עבידא לקח אדם מצוה וראה אחרת נאה הימנה עד כמה מטריחין עליו עד שליש. תנא דבי ר׳ ישמעאל זה אלי ואנוהו וכי אפשר לו לאדם לנוות את בוראו אלא אתנאה לפניו במצות בלולב נאה סוכה נאה שופר נאה ציצית נאה תפילין נאים. ()אבא שאול אומר אתדמה לו מה הוא רחום וחנון אף אתה תהא רחום וחנון. הני מעשה בר׳ ישבב שעמד וחלק כל נכסיו לעניים שלח לו ר״ג והלא אמרו חומש מנכסיו למצוה. ור״ג לאו קודם לאושא הוה. ר׳ יוסי בר בון בשם ר׳ לוי כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים ללמדך שכל דבר שב״ד נותנין נפשם עליו סוף הוא מתקיים כמו שנאמר למשה בסיני ואתיא כיי דא״ר מנא כי לא דבר רק הוא מכם ואם רק הוא מכם למה שאין אתם יגעין בו. ר׳ תנחומא בשם רב הונא ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה

עשה

פירוש מהר״ש סיריליאו

ויחזור ויטליס ע״כ: עפר סוטה. שנותן עפר מקרקע המקדש במים שמשקה אותה כדתנן התם שמוסל אותה טבלה שהשבעת קבועה בה וכו׳. ואין להן שיעור דאע״ג דאמרינן פרק שני דסוטה דצריכין שיראו כיון דנראה כל דהו סגי: אפר פרה. במי חטאת לא בעי אלא דיראה כל דהו: ויש בעשייתן מצוה. דהא בפאה ובביכורים איכא מצוה דמרבה בגמילות חסדים הוא לעני ולכהן: וראיון. נמי כבוד המקום איכא דמקביל פני יוצרו מה שאין כן גבי הנך: מתני׳ בראיית פנים וכו׳. מתני׳ דקתני דראיון אין לו שיעור ומשמע לא למעלה ולא למטה קיינו ראיית פנים דאמר קרא יראה כל זכורך דבההוא הוא דאמרינן אם לא נתראה בעזרה ברגל אלא פעם אחת קיים מצות עשה וכן אם נתראה נמי הרבה פעמים יש בידו מצוה: אבל בראיית קרבן. דמיחייב להביא בשעת ראייתו קרבן דאמר קרא לא יראו פני ריקם וי״ל דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ויש לו שיעור למטה והיינו כדתנן בפ״ק דחגיגה וב״ה אומרים בראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף דעולת ראייה נמעה כסף של חולין סגיא אבל שלמי חגיגה דאכילתן להדיוט שתי מעות כסף דחולין בעינן: ואתיא כיי דא״ר יוחנן וכו׳. ואתיא הך סוגיא כי הא דא״ר יוחנן בפ״ק דחגיגה ירוש׳ מעה כסף ושתי כסף שנחלקו בהן ב״ש וב״ה מדאורייתא הוא דפליגי מר סבר הכי גמירי ומר סבר הכי גמירי דאלו כר׳ אושעיא מצי לאוקמי מתני׳ נמי אף בראיית קרבן דאין לו שיעור לא למעלה ולא למטה ורבנן הוא דתקון מעה כסף ושתי כסף ור׳ אושעיא גופיה הכי נמי מוקים לה התם בפ״ק דחגיגה: דבר תורה ור׳ יוחנן לטעמיה. דאמר פ״ק דעירובין ופ״ק דסוכה שיעורין הל״מ: ראייה כל שהוא. קרבן ראיה: א״ל ויש כן. זו א״ל ר׳ יוחנן לר׳ יוסי ויש כן בעלמא כעין זו שאמרת דהא אין לך שיעורים על מצוה דאורייתא אלא מהלכה למשה מסיני: לא חכמים הם שנתנו כזית מן המת וכזית מן הנבלה. ר׳ יונה מקשי אדר׳ יוחנן דמאי קא מתמה ר׳ יוחנן על הך ברייתא דתני ר׳ יוסי: חכמים הם שאמרו. השיעורין והלא ר׳ הושעיא מסדר ברייתות הוא ור׳ אושעיא אית [ליה] (לקמן) דכל השיעורין חכמי ישראל ונביאיהם [אמרו] במתני׳ דכלים תנן כזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא ביניני כעדשה שאמרו וכו׳ ומשמע דאיכהו שיעורים דלהוי כזית בינוני וה״נ תנן גבי כגרוגרת וכולי אפשר לפרשה דמפי השמועה אמרו ובברייתא דתני ר׳ יוסי איכא נמי לפרושי חכמים מפי השמועה שיערו: לא אתיא מישאל אלא בהדא וכו׳. לא שייכא שאלתיה דר׳ יוחנן מפי השמועה אלא בהדא דתני ר׳ אושעיא לא יראו פני ריקם אפילו כל שהוא ואפילו פרוטה דבריקם תלה רחמנא ועלה מקשי ר׳ יוחנן מן דו סמך וכו׳ כלומר אטו משום דר׳ אושעיא יסמוך עצמו על המקרא דמשמע מיניה דראיית קרבן אין לו שיעור למטה יש לו כח לומר דהכמים נתנו בו שיעור שכל תקנות של דבריהם אם אין לו קבלה על זה אלא מן הסברא אין שומעין לו: ר׳ יוחנן כדעתיה. ר׳ יוחנן דס״ל בעלמא דשום שיעור על מצוה לא שיעור אותו שום ב״ד אלא כולן דבר תורה כדעתיה וכו׳ דר׳ יוחנן אמר כל השיעורין הלכה למשה מסיני בפ״ק דעירובין ובפ״ק דסוכה אית ליה הכי: צריך שירשום עליו את השיעורין שאכל. ר׳ אלעזר ס״ל הכי פ׳ יום הכיפורים ואמר האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב שיעור שאכל שמא יבא ב״ד וירבה בשיעורין וכדמפרש התם דדילמא יבא ב״ד ויאמר דלא מיחייב בקרבן עד דאיכא כזית גדול. הלכך אל יכתוב מחוייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא ב״ד אחר ויפטרנו מקרבן: אמרין חזר בו ר׳ יוחנן מן הדא. משום דר׳ אושעיא רביה הוא וקבל דברי רבו והכי משמע נמי בגמרא דילן בפ״ק דחגיגה דא״ר יוחנן כסבורים אנו לאמר דראיון יש לו שיעור למטה עד שבא ר׳ אושעיא ברבי ולימד וכו׳ משמע דמשבא ר׳ אושעיא אין אנו אומרין כלום: לא הדר ביה, וכי אמר כסבורין מפני ענותנותו אמר כן כנגד ר׳ אושעיא רבו והכי אשכחן ליה בפרק ב׳ דגיטין דאמר וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה: אדם חולק חובתו לשתי בהמות. שתי כסף דמיחייב מן החולין משלו להוציא על חגיגתו מצי זבין שתי בהמות לשלמי חגיגה וכל חדא מפיק בה מעה כסף חולין וסגי והשאר ממעות מעשר שני דס״ל כר׳ אושעיא דאין לו שיעור ובבהמה ראשונה נפיק דמפני הכבוד הוא דתקון ור׳ יוחנן פליג עליה דאזיל לטעמיה דלעיל ופחות משיעורא בטיל ליה לגבי מעות מעשר וכלהו חשיבי מעות מעשר ולא נפיק וכיון דאשכחן דפליג ר׳ יוחנן על חזקיה שהוא בנו של ר׳ חייא ור׳ חייא הוא חבריה דרבי אושעיא. ואפילו בהדי ר״ל נמי אשכחן ליה דפליג עליה אלמא לא הדר ביה: שתי כסף לכל אחד ואחד. שתי כסף של חולין לכל אחד ואחד והשאר ממעות מעשר: אדם טופל בהמות לבהמה. בפ״ק דחגיגה בירושלמי נפקא לן מקראי דטופלין מעות חולין בהדי מעות מעשר בשלמי חגיגה ונפיק והכי איתא התם ומניין שהוא טופל למעשר א״ר יוסי בר חנינא נאמר כאן מסת ונאמר להלן כי לא תוכל שאתו מה שאתו האמור להלן מעשר אף כאן מעשר. א״ר אלעזר נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה שמחה האמורה להלן מעשר אף כאן מעשר. טופל לשון חבור כלומר דאע״ג דקיי״ל דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין הכא מצי למטפל מעות מעשר שני בהדי מעות חולין ונפיק השתא פליגי ר׳ חזקיה ור׳ יוחנן כדמפרש לקמן היכא דאפריש התם עשר בהמות לשלמי חגיגה ולא פירש דכלהו בעי לאקרובינהו ביום טוב ראשון והוה ליה שהות לאקרובינהו בראשון והוו ליה אוכלין ולא אקריבינהו וקאמר ר״ש לקיש משמיה דחזקיה אדם טופל בהמה לבהמה דס״ל דשפיר שפי יצאת ידי חובתו מן החולין כשמביא בהמה שלימה מן החולין ובהמות אחרות ממעות מ״ש

וכיון דדרך לטפול בהמה לבהמה ובהדי בהמות דראשון שייכא אי מקריב להו בראשון אין ואי לא לא דדמו לנדרים ונדבות ולא דחו יו״ט האחרון ור׳ יוחנן סבר דאדרבה דדרך הוא לטפול מעות למעות שחולין יהו מעורבין עם כל אכילותיו הלכך כשים מעות חולין עם מעות מ״ש בכל בהמה ובהמה אע״ג דלא אקריב להו בראשון מצי לאקרובינהו באחרון דהא כי אקריב להו בראשון נמי לא שייכא בהדי קמייתא דאין טופלין בהמה לבהמה וכל חדא וחדא באנפי נפשה קיימא דמעות למעות הוא דטופלין וחיבי עבידא. כלומר מאי ביניהו דכיון דכלהו מודו דטופלין מה לי הכי ומה לי הכי וכמאי פליגי. ומפרש דבהכי פליגי: היו לפניו עשר בהמות לשלמי חגיגה. לחזקיה קאי אחת או שתים מהן בשתי מעות כסף חולין והשאר כולן ממעות מ״ש ולר׳ יוחנן נמי בדמי כל אחד ואחד שתי מעות כסף חולין והשאר טפלה דמ״ש והותיר שלא הקריב אלא חמש ביו״ט ראשון והיו לו שהות להקריבן מהו שידחו ליו״ט האחרון. מי אמרו שואיל ושלנו תחלת הפרשתו לחגיגה היתה מותר להקריבן ביום טוב האחרון ולא מיחזי כנדרים ונדבות או דילמא מיחזי ואסור בהא הוא דפליגי ר׳ יוחנן וחזקיה דלחזקיה לא ידחו ולר׳ יוחנן ידחו: ר׳ קריצפא אמר וכו׳. בא לומר דבהדיא קבל מרבו דפליגי בהכי אלא דלא מתפרש כל חד בסברא דיליה אלא כך קבל חד אמר דוחה אותם ליו״ט האחרון ור׳ זעירא קא מסיים מילתייהו כדמפרש ואזיל: ר׳ יוחנן דוא אמר אדם טופל מעות למצוה. קאמר דוחה כדפרישנא לעיל דהא אי קרבי בראשון נמי לאו משום דשייכא אהדדי בהדי קמייתי הוא דהרי דאין טופלין בהמה עם בהמה אלא דוקא טופלין מעות למעות ושמם עליהן וכיון דמעות חולין איכא בכולהו ואי בעי מצי לדחויינהו ושלמי חגיגה מיקרו: וריש לקיש דו אמר אדם טופל בהמה לבהמה דוקא. הילכך אי קרבי בראשון שפיר דמחזי טפלה אבל אי עבר יו״ט ראשון בטיל לה טפלה ומחזו כנדרים ונדבות ולא ידחו ליו״ט האחרון: ר״ש בר ווא בש״ר יוחנן וכו׳, כלומר איתמר נמי כר׳ זעירא דר׳ יוחנן הוא דס״ל דדחי ליום טוב האחרון דא״ר שמעון וכו׳ משום ר׳ יוחנן לעולם מוסיף והולך ודוחה אותם ליו״ט האחרון דטפלות לחגיגת שלפני יו״ט הראשון ניניהו עד שיאמר אין בדעתי להוסיף עוד. כן נ״ל פי׳ שמועה זו. ותא דפרישית לה בשתם דהא אמרינן לה בסיפא דשמעתין עד שיאמר אין בדעתי להוסיף משמע דמיירי דלא פי׳ כמה בהמות רוצה לחגיגת יו״ט הראשון אלא בדעתו הדבר תלוי. וה״א דפרישית לה בדאיכא שהות פליגי משום דאשכחן בגמ׳ דילן דריש לקיש ור׳ יוחנן אסר ולא דחו יו״ט ומתמהים עלה היכי דמי אי נימא דליכא שהות לומר האי דלא אקריבינהו דליכא שהות ביום ומדמתמהינן הכי ש״מ דליכא מאן דאסר והכי נמי מתמהי׳ גבי אי לית ליה אוכלין כדאיתא התם אלא שקשה לי דהתם מסקינן דר׳ יוחנן מודו דאסר אי אית ליה שהות ואית ליה אוכלים ובשתם שלו פי׳ והכא שרי לה ר׳ יוחנן ואפשר שמא חזר בו ר׳ יוחנן וסבר דאפילו אית מעות חולין בכל חדא וחדא כיון שלא גמר היום ולא רצה להפריש יותר שיורי שיירינהו ולא דחי יו״ט:

ולענין הלכה גבי מעה כסף ושתי כסף פסק הרמב״ם כרבי אושעיא דהא רבו דרבי יוחנן הוא וגבי פלוגתא דחזקיה ור׳ יוחנן נקטינן כחזקיה דרבים לדר׳ יוחנן הוא ובדאיכא שהות ולא אקרביה אין דוחה כתלמודא דידן וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפרק שני דהלכות חגיגה וחולק חובתו לשתי בהמות. והא דפרישית דשריא לטפול דוקא גבי שלמי חגיגה דנאכלין דאילו גבי עולת ראייה לא שריא אלא מן החולין לחוד דמעות מ״ש אין נתנין אלא לאכילה. ובספרי ממעטינן עולה בפ׳ מ״ש בנ״ש כדאיתא התם: בגופו. כגון ניחום אבלים ולוות את המת או לחופת חתנים: בממונו. כגון לדקה ופדיון שבויים: באושא נמנו. כשגלתה סנהדרין ובאו לאושא דהיינו אחר מות ר״ג דיבנה כדאמר בפרק בתרא דר״ה שם תקנו תקנות: שיהא אדם מפריש עד חומש. כלומר עד חומש יכול לבזבז נכסיו אבל לא יפריש יותר ויבזבז יותר והכי איתא בפ׳ נערה דכתובות: עד היכן. כלומר האי שיעורא דחומש דאמרן הוא שלא יותר אלא עד כאן ולא יותר אבל השיעור הנאה שיעור לו שאדם עד היכן: כמראשית כל תבואתך. קסבר דבכל הפרשות התבואה משרינן אותן שקרויות ראשית דהיינו בכורים ותרומה ותרומת מעשר דהני מקרי ראשית והוו להו ד׳ ממאה ועוד. ואידך סבר דבבכורים לא משערינן דאין נוהגין אלא בז׳ המינין וקרא קאמר מראשית כל תבואתך ראשית שנוהג בכל התבואה. ותבואה קרויה כל ה׳ מיני דגן כדתנן בפ׳ הנודר מן הירק: לכל המצות עד שליש. סבר ממונו או דילמא שליש לדמים הוא דקאמר ואפילו למצוה אחת: עד כמה מטריחין עליו עד שליש. דמים יותר לנאות המצוה כגון מצא אדם אתרוג בן ד׳ דינרין ומצא אחר נאה הימנו יפזר עד שם וכדלקמן ובפ״ק דבבא קמא איבעיא לן אי שליש מלבר או מלגאו ונקטינן לחומרא: אתדמה לו. שיהו נאין מדותיו בעיני ה׳ לאותו כהן: מה הוא חנון וכו׳. ורש״י ז״ל פי׳ ולשון ואנוהו אני והוא אעשה עצמי כמותו וידבק בדרכיו: ור״ג דיבנה לאו קודם לאושא הוה. ור״ג מלך ביבנה בפ״ב דר״ה ורשב״ג בנו מלך באושא כדמשמע בפרק בתרא דר״ה ובסדר הקבלה כתוב דרבי א) מלך אחר מות ר״ג תקנתא דאל יבזבז אלא עד חומש באושא הוות והיכי אמר ר״ג והלא אמרו והא לא אמרו עדיין. ובגמ׳ דילן איתא בפרק נערה ולא קאמר אלא שלא הניח לו חבריו ומנו ר׳ עקיבא: ומשני כך היתה הלכה בידם וכו׳: ר׳ תנחומא אמר ובצלאל. אגב דאייתי לעיל עמדו שנים והסכימו על דעת ראשונים

פיסי

א) תיבה זו אינה ברורה בכ״י. (המעתיק)

משה את כל אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא את כל אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמו שנאמר למשה בסיני ר' יוחנן בשם ר' בנייה כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמו שנאמר לו למשה מסיני. ר' יוחנן בשם ר' בנייה ור' חונה בשם ר' תורת אמת היתה בפיהו דברים ששמע מפי רבו ועולה לא נמצא בשפתיו אפילו דברים שלא שמע מפי רבו. ורבנין אמרין כי ה' יהיה בכסלך אפילו דברים שאתה כסיל בהם. ושמר רגלך מלכד ר' דוסא אמר מן ההורייה. רבנין אמרי מן העברה ר' לוי אמר מן המזיקין. א"ר אבא אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה משמרך מן הפיסין ומן הזימיות ומן הגולגליות ומן הארנוניות. תני מונבז המלך עמד ובזבז את כל נכסיו לעניים שלחו לו קרוביו ואמרו לו אבותיך הוסיפו על שלהן ועל של אבותיהן ואתה בזבזת את שלך ואת של אבותיך אמר להן אבותי גנזו בארץ ואני גנזתי בשמים שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים וגו'. אבותי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גנזתי אוצרות שעושין פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם וגו' אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו. ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך. אבותי גנזו ממון ואני גנזתי נפשות שנאמר ולוקח נפשות חכם. אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר ולך תהיה צדקה. אבותי גנזו לעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא שנאמר וצדקה תציל ממות. ולא מית. אלא שלא ימות מיתה שלעתיד לבוא. צדקה וגמילות חסדים שקולות כנגד כל מצותיה של תורה אלא שהצדקה נוהגת בחיים וגמילות חסדים נוהגת בחיים ובמתים. הצדקה נוהגת בעניים וגמילות חסדים נוהגת בעניים ובעשירים. צדקה נוהגת בממונו של אדם וגמילות חסדים נוהגת בין בממונו בין בגופו. ר' יוחנן בר מריא בשם ר' יוחנן אין אנו יודעין אי זה מהן רביב או צדקה או גמילות חסדים כשהוא אומר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הדא אמרה שגמילות חסדים חביבה יותר מן הצדקה: ותלמוד תורה: תני שאלו את ר' יהושע מהו שילמד אדם את בנו יונית אמר להן ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה משום דכתיב והגית בו יומם ולילה והתני ר' ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות. רבא א) בריה דר' חייא בר אבא ור' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן מפני המסורות. ר' אבהו בשם רבי יוחנן מותר לו לאדם ללמד את בתו יונית מפני שהוא תכשיט לה. שמע שמעון בר ווא ואמר בגין דו בעא מלפא בנתיה הוא תלי לה בדר' יוחנן יבא עלי אם שמעתיה מר' יוחנן:

מתני' אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו ותלמוד תורה כנגד כולן: **גמ'** כיבוד אב ואם. רבי אבהו בשם ר' יוחנן שאלו את ר' אליעזר עד היכן הוא כיבוד אב ואם. אמר להן ולי אתם שואלין לכו ושאלו את דמה בן נתינה. דמה בן נתינה ראש פטר בולי היה פעם אחת היתה אמו מסטרתו לפני כל בולי שלו ונפל קורדיקון מידה והושיטו לה שלא תצטער. א"ר חזקיה גוי אשקלוני היה וראש פטר בולי היה ואבן שישב עליה אביו לא ישב עליה מימיו וכיון שמת אביו עשה איתה יראה שלו. תני פעם אחת אבדה ישפה של בנימין אמרו מאן אית ליה טבא דכוותה אמרו אית לדמה בן נתינה אזלו לגביה ופסקו עמיה במאה דינר סליק בעי מייתי להו ואשכח אבוה דמיך. ואית דאמרין מפתחא דתיבותא הוה יהיב גוי אצבעתיה דאבוי, ואית דאמרין רגליה דאבוי הוות פשיטא על תיבותא נחת לגבון ואמר לון לא יכלית מייתותא לכון. אמרין דילמא דו בעי פריטין טובן. אסקוניה למאתן אסקוניה לאלף כיון דאיתער אבוי מן שינתיה סליק ואייתיתה לון. בעון מיתן ליה כדפסיקי ליה אחרייא ולא קביל עילוי אמר מה אנא מזבין לכון איקרא דאבא בפריטין איני נהנה מכבוד אבא כלום. מה פרע לו הקב"ה שכר אמר רבי יוסי בר בון אותו הלילה ילדה לו פרתו פרה אדומה ושקלו לו כל ישראל משקלה זהב ונטלוה. אמר ר' שבתי () כתיב ומשפט ורוב צדקה לא יענה אין הקב"ה משהא מתן שכרן של עושי מצות בגויים. אמו של ר' טרפון ירדה לטייל בתוך חצרה בשבת הלך ר' טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למטתה. פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו אמרה להן התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד יותר מדאי אמרו לה מה עביד ליך ותניית להון עובדא אמרו לה אפילו עושה כן וכן אלף פעמים עדיין לחצי כבוד לא הגיע. אמו של ר' ישמעאל באת וקבלה עליו לרבותינו אמרה להן גערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי כבוד באותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו אמרו אפשר לית ר' ישמעאל מייקר אימיה. אמרו לה מה עביד ליך. אמרה כדו נפק מבי וועדא אנא בעיא משזגא ריגלוי ומישתי מיהון ולא שביק לי. אמרו ליה הואיל והוא רצונה הוא כבודה. א"ר מנא יאות אילין טחונייא אמרין כל בר נש ובר נש זכותיה גו קופתיה. אימיה דר' טרפון אמר לון הכין ואגיבוניה הכין. אמיה דר' ישמעאל אמרה לון הכין ואגיבוניה הכין. ר' זעירא הוה מצטער ואמר הלואי היה לי אבא ואימא דאגא מוקרינון ואירת גן עדן כד שמע אילין הדדי אולפנייא אמר בריך רחמנא דלית לי אבא ואימא לא כר' טרפון הוה יכילנא עביד ולא כרבי ישמעאל הוינא מקבלא עלי: א"ר אבין פטור אני מכיבוד אב ואם אמרו כד עוברת מיניה אימיה מית אבוי כד ילידתיה מיתת ב). תני יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם ויש שהוא כודנו ברחיים ויורש גן עדן. כיצד מאכיל את אביו פטומות ויורש גהינם חד בר נש הוה מייכיל לאבוי תרנגולין פטומין. חד זמן א"ל אבוי ברי אילין מנן לך א"ל סבא סבא אכול ואדיש דכלבייא אכלין ומדשין נמצא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם. כיצד כודנו בריחיים ויורש גן עדן חד בר נש הוה טחין בריחייא אתת צמות לטחונייא א"ל אבא עול טחון תחותי אין מטת מבזיא טב לי אנא ולא את. נמצא כודנו בריחיים ויורש גן עדן. נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא הקיש מורא אב ואם למורא שמים נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך הקיש כיבוד אב ואם לכבוד המקום. נאמר ומקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר איש איש כי יקלל אלהיו הקיש קללת אב ואם לקללת המקום אבל אי אפשר לומר מכה כלפי מעלן וכן בדין מפני ששלשתן שותפין בו. תני אי זהו מורא לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו. אי זהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכנים ומוציא. מן דמאן. הונא בר חייא אמר משל זקן ואית דבעי מימר משלו. לא כן אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא מניין שאפילו א"ל אביו השלך את הארנקי זו לים שישמע לו. בההוא דאית ליה חורן ובעושה הנחת רוחו של אביו. הני אחד האיש ואחד האשה אלא שהאיש ספק בידו לעשות והאשה אין ספק בידה לעשות מפני שיש רשות אחרים עליה נתארמלה או נתגרשה כמו שהוא ספק בידה היא. מילתיה דר' חייא בר ווא אמר תני ר' יודן בן דודהי דר' שמעון בן יוחי הוא דתני ר' שמעון בן יוחי אומר גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר כבד את ה' מהונך ממה אתה מכבדו ממה שחננך מפריש לקט שכחה ופאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין וציצית ומאכיל את העניים ג) ומשקה את הרעבים ומשקה את הצמאים אם יש לך אתה חייב בכל אלו ואם אין לך אין אתה חייב באחת מהן אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם בין שיש לך הון ובין שאין לך הון כבד את אביך ואת אמך ואפילו את מחזר על הפתחים. ר' אחא בשם ר' אבא בר כהנא כתיב אורח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע טילטל הקב"ה מתן שכרן

פירוש מהר"ש סיריליאו

ייתי לה: דברים שלא שמע מפי רבו. במשכן עשה צפוי בראשי העמודים והשוקים של זהב ואין כתוב כן בפרשת תרומה ובעמודי החצר עשה צפוי ראשיהם כסף ואין כתוב כן בפרשת תרומה: אפילו דברים שאתה כסיל בהן. שאינך יודע תקנת הראשונים הוא יהא עמך להשית להלכה: מן ההורייה. שלא תורה הוראה שלא כהלכה: מן העבירה. שלא יכשילך יצר הרע: מן המזיקין. כמשמעו: אם נתת מכיסך צדקה. כשלך תרי מילי דריש ליה כיש לך כיש שלך אם חלק ה' היה בו: פיסין. לשון יון אספינגא: זימיות. לשון יון מק והולאה: גלגליות. כראגו. ארנוניות. מעשר הבהמות. ובערוך ד) פי' ארוחת דורון לשלטון העובר ממדינה למדינה נותנין לו כל עיר שעובר בה ארוחה ע"כ: מונבז המלך. בנה של הילני המלכה מזרע החשמונאים: וצדק משמים נשקף. אלמא שהצדקה היא בשמים והיא נשקפת מן הצדיקים שנשענים עליה ומביטים אליה ומשום דכתיב צדק שהוא לשון זכר כתיב נשקף שמן השמים יבוא אליהן ורש"י ז"ל פי' פ"ק דבבא בתרא כשהאמת מארץ תצמח אף משמים נשקף הצדק לשלם גמול: נשקף. מביט כמו נשקפה ותיבב כלומר זכות הצדקה מביט ומסתכל למטה: אוצרות. שעושין פירות כדלקמן דגמילות חסדים הקרן קיימת לעולם הבא והפירות אוכל בחייו כדאמר כי פרי מעלליהם יאכלו גבי אמרו צדיק כי טוב כתיב ומהכא נפקא לן לקמן: מכון כסאך. גניזתה תחת מקום הכסא: שנאמר ולוקח נפשות חכם. רישא דקרא פרי צדיק עץ חיים וצדיק היינו עושה צדקה וה"ק פרי עושה צדקה היא עץ חיים כמו אילן החיים שעושה פירות והקרן קיים לעולם ועוד שקונה נפשות וכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא: ולא מית בתמיה: גמילות חסדים נוהגת בחיים ובמתים. ללוות מתים וכבוד חתנים: נוהגת בעשירים ובעניים. דהלואה גמילות חסדים היא ושייכא נמי בעשירים: נוהגת בין בגופו בין בממונו. בגופו כגון מספיד למת נושאו וקוברו משמח חתן וכלה מלוה חברו בדרך ובממונו מלוה לו מעות משאילו כלים ובהמה: וחסד ה'. חסד של ה' חסד שעשה אדם לאהבת הקב"ה: וצדקתו שעשה בשבילו וגבי צדקה כתיב לבני בנים ואילו בחסד כתיב מעולם ועד עולם: את בנו יונית. לשון יוני בפ' שתי הלחם משמע דאסור אפילו למי שלמד כל התורה כולה גבי בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל וקס"ד דאסר ליה משום דכתיב והגית בו יומם ולילה דאין להתבטל מת"ת אפילו שעה א' ופריך ובחרת בחיים וכו' זו אומנות. ובפ' אלו מציאות דרשינן לה מדכתיב והודעת להם זו בית חייהם. ובפ"ק דקידושין דרשינן ראה חיים עם האשה זו אומנות שתחיה בה עם האשה. משני דטעמא דאסרוהו מפני המסורות שלא ילמדו הלשון למצוא חן בעיני גדולי האומות וימסרו ממון של ישראל כי כן דרכן של אומות העולם: יבא עליו. קללה כך וכך וקילל הלשון: **מתני'** כיבוד אב ואם. כדאיתא לקמן מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס הכלים הצריכין לו ומוציאין כלים הצריכין להוציאן לכך זהו וגדולה מכולן הסבלנות לא יענהו שום דבר אפילו יזיק ממונו או יצערנו וכדלקמן: ואוכל פירות בעה"ז. דכתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך: וגמילות חסדים. לעיל ילפינן לה: והבאת שלום ות"ת. בגמ' יליף להו ובספ"ק דקידושין פריך וליחשוב נמי שילוח הקן דכתיב ביה נמי למען ייטב לך וגו' ומשני אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים וטוב לבריות צדיק טוב ועליו נאמר פרי מעלליהם וגו': **גמ'** עד היכן כיבוד אב ואם. דמצוה לכבדו אפי' יצטער הרבה כדמפרש ואזיל: ולי אתם שואלין. שר' אליעזר היה קפדן ולא היה לו סבלנות כדאיתא בס"פ הזהב: ראש פטר בולי. פטר אדון ורבון. בולי בית העצה כמו בולוטים: מסטרתו. הכתה אותו באחורי ידיה על פניו: קורדיקון שלה. נאפין בלע"ז. ורצתה לזרקו בפניו: הוות פשיטא על תיבותא. ולכך לא שיבר התיבה שלא יצטער כשהיה ישן: לא יכילת מייתותה לכון. לא יכולתי להביאה לכם: דילמא דו בעי פריטין טובא. שמא הוא רוצה שכום מעות יותר. דו דהוא: כי פסיקא ליה אחרייא. כמו שפסקו לו באחרונה: לא יענה. לשון עינוי הדין שאינו מפסא מלדון: באה וקבלה. וצעקה עליו תרגום וצעקתו וקבילתיה: כד דו נפק מבית ועדה. כד הוא כשהוא יוצא מבית הוועד מבית המדרש: משזגא רגלוי. מרחצת רגליו תרגום ירושלמי ורחצת קרבו ותשזג בני גויה: ומישתי מיהון. לשתות מימי רחיצת הרגלים: ואגיבונה הכין. והשיבוה כן. כלומר ר' טרפון הניח שתי ידיו תחת פרסיות רגליה ולא החשיבוהו לכלום ואמו של ר' ישמעאל היתה טורחת בשבילו ורוחצת רגליו ובשביל כבודה לא היה מניחה ואמרו לה שכבודה הוא שיניחנה לרצונה: כודנו ברחיים. לשון שפחות מכודנות דמפרש במגילת איכה אמהן משעבדן: אכול ואדיש. אכול ושתוק כך פי' בערוך תר' ירושלמי והחרים יעקב ואדים יעקב והתוס' פירשו לעוס ואכול: אתת צמות לטחונייא. שהיו מתכנסין לאיזה מס מאת השלטון כמו עד דו מצמית לון מסתכן והתוס' גורסין אתת צווי לטחונייא ופי' מצות המלך. בשביל אביו לבוא לעבודת השלטון: אין מטת מבזיא. אם מגיע העניין לבזיון שיבזו אותנו טוב לך שלא תמצא לשם ואני בחור ואסבול: אלהיך תירא. ולא כתיב תכבד או תרעד אלא אותו לשון: מן דמאן. משל מי מאכילו ומשקהו ומכבדו: משלו. משל בן: השלך את הארנקי לים. וקשיא למ"ד משל אב דמאי חסרון כיס איכא לגביה: בההוא דאית ליה חורן. ומשמע לאו משום חסרון כיס קאמר לה ר' יוסי ב"ח אלא משום הנחת רוחו קאמר ובדאית ליה חורן שיש לו ארנקי אחר לפרנסתו אלא שעושה הנחת רוח לאביו אע"פ שמפסיד ירושתו והכי איתא בגמ' דילן וכמצוה להשליכה כדי להטיל אימה בתוך [ביתו דאי לאו הכי רשע הוא ועובר על בל תשחית וכן כתבו התוספת ופסק הרי"ף ז"ל כמ"ד משל אב ואי לית ליה לאב כופין לבן שיפרנסנו משלו דלא גרע מצדקה: אחד האיש ואחד האשה. חייבין בכיבוד אב ואם. בפ"ק דקידושין נפקא לן מדכתיב תיראו הרי כאן שנים: ספק בידו. יכולת דאין מוחה בידו: רשות אחרים עליה. בעלה דר"ש היא הך ברייתא דקתני אבל אשה רשות אחרים עליה ר"ש היא דס"ל דאפילו אין לו לבן חייב לחזר על הפתחים כדי לכבד אביו דהא הכא מעשה ידיה לבעלה ואמאי איצטריך למימר טעמא דרשות אחרים עליה שיש מוחה בידה תיפוק ליה דאין לה ממון אלא ר"ש היא והתוס' הרגישו זה בפ"ק דקידושין: פן תפלס. לדעת רבותינו חוזר לתבונתו

א) סוטה כ' נא. ב) נ"ל מית אימיה. ג) נ"ל ואת הרעבים ותיבת ומשקה מיותר. ד) בערך אכון ב'.

וחכמתו

שברן של עושי מצות כדי שיהו עושין אותן באמונה. ר' אחא בשם ר'
יצחק כתיב מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים. מכל מה
שאמרה לך התורה נצור שאין אתה יודע מאי זה [מהן] יוצא לך חיים.
אמר רבי אבא בר כהנא השוה הכתוב מצוה קלה [שבקלות למצוה חמורה
שבחמורות מצוה קלה] שבקלות זו שלוח הקן ומצוה חמורה שבחמורות זו
כיבוד אב ואם ובשתיהן כתיב אריכות ימים. א"ר אבון ומה אם דבר שהוא
פריעת החוב כתיב בו למען יאריכון ימיך וגו' דבר שיש בו חסרון כיס וסיכון
נפשות לא כ"ש. (ר.) א"ר לוי והוא דר' מונא דא"ר מונא גדול היא דבר שהוא
פריעת החוב מדבר שאינו פריעת החוב. תניא ר' שמעון ב"י אומר כשם
שמתן שכרן שוה כך פורענותן שוה דכתיב עין תלעג לאב ותבוז לקהת אם
יקרוה עורבי נחל וגו' עין שהלעיגה על כיבוד אב ואם ובזית על לא תקח
האם על הבנים יקרוה עורבי נחל וגו' יבא עורב שהוא אכזרי ויקרנה ואל
יהנה ממנה ויאכלוה בני נשר יבא נשר שהוא רחמן ויאכלנה ויהנה ממנה.
ר' יונתן ור' ינאי הוו יתבון אתא חד בר נש ונשק רגליו דר' יונתן א"ל ר'
ינאי מה טיבו הוית עביד ליה. א"ל חד זמן אתא וקבל לי על בריה דיזוניניה
ואמרית ליה זיל צור בכנישתא עלוי ובז יתיה א"ל ולמה לא כפתיניה א"ל
וכופין לזו. א"ל ועדיין אי את לזו. וחזר ביה ר' יונתן וקבעה שמועה מן
שמיה אתא רבי יעקב בר אחא ר' שמואל בר נחמן בש"ר יונתן הלכה
שכופין את הבן לזון את האב אמר ר' יוסי בר בון הלואי הוין כל שמועתא
ברירין לי כהדא שכופין את הבן לזון את האב: וגמילות חסדים. דכתיב
רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. כבוד בעולם הזה וחיים בעולם
הבא. ר' שמואל בר רב יצחק הוה נסיב שיבשתיה והוה מקלס קימי כלייא
והוה ר' זעירא חמי ליה ומטמר מן קומוי אמר חמון להדין סבא איך הוא מבהית
לן. וכיון דדמך הוון תלת שעין קלין וברקין בעלמא נפקת ברת קלא ואמרה
דדמך ר' שמואל בר רב יצחק גמול חסדין נפקון למגמל ליה חסד. נחתת
אשתא מן שמיא ואיתעבידת כמין שבשא דנור בין ערסא לציבורא והוון
ברייתא אמרין חזי להדין סבא דקמת ליה שבישתיה: והבאת שלום. כתיב סור
מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר. א"ר
טביומי נאמר [כאן] רדיפה [ונא' להלן] רדיפה מה רדיפה שנא' להלן כבוד בעה"ז
וחיים בעולם הבא אף רדיפה האמור כאן כבוד בעה"ז וחיים בעולם הבא:
ותלמוד תורה כנגד כולם. ר' ברכיה ור' חייא דכפר תחומין חד אמר אפילו
כל העולם כולו אינו שוה אפילו לדבר אחד מן התורה וחד אמר אפילו כל
מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. ר' תנחומא ור' יוסי בן
זימרא חד אמר כהדא וחד אמר כהדא. ר' אבא אבוי דר' אבא מרי בשם ר'
אחא כתוב אחד אומר וכל חפציך לא ישוו בה וכתיב אחד אומר וכל חפצים
לא ישוו בה חפצים אלו אבנים טובות ומרגליות חפציך אלו דברי תורה
דכתיב כי באלה חפצתי: ארטבון שלח לרבינו הקדוש חד מרגליות טבא
אטימיטון. א"ל שלח לי מלה דטבא דכוותה שלח ליה חדא מזוזה. א"ל מה
אנא שלחית לך מלה דלית לה טימי ואת שלחת לי מלה דטבא חד פולר.
א"ל חפציך וחפצי לא ישוו בה ולא עוד אלא דאנא שלחית לך מלה דאת דמיך
לך והיא מינטרא לך ואת שלחית לי מלה דאנא מנטר לה דכתיב בהתהלכך
תנחה אותך. ר' מונא שמע כולהון מן הדין קריא כי לא דבר רק הוא
מכם זהו תלמוד תורה. כי הוא חייכם זה כיבוד אב ואם ובדבר הזה תאריכו
ימים זה גמילות חסדים. על האדמה זה הבאת שלום בין אדם לחברו ובין
איש לאשתו. תני וכנגדן ארבע דברים שהן נפרעין מן האדם בעוה"ז והקרן
קיימת לו לעולם הבא ואלו הן עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון
הרע כנגד כולן. עבודה זרה מניין דכתיב הכרת תכרת הנפש ההיא עונה

בה מה תלמוד לומר עונה בה מלמד שהנפש נכרתת ועונה עמה. וכתיב
בעבודה זרה אנא חטא העם חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב.
גלוי עריות מנין דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וגו' שפיכת
דמים מניין דכתיב גדול עוני מנשוא. ובשהוא בא אצל לשון הרע מהו
אומר לא גדול ולא גדולה אלא גדולות דכתיב יכרת ה' כל שפתי חלקות
[לשון מדברת גדולות]: כתיב ויבא יוסף את דבתם רעה וגו' מה אמר,
רבי מאיר ורבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אומר חשודין על אבר
מן החי, ר' יהודה אומר מזלזלין הן בבני השפחות וקורין להם עבדים. ר"ש
אומר נותנין עיניהם בבנות הארץ. א"ר יהודה בן פזי פלס ומאזני משפט
לה' וגו' (ה:) מה אמר חשודין הן על אבר מן החי. אמר הקב"ה כך א) אני מוכיח
עליו אפילו בשעת הקלקלה שהן שוחטין ואוכלין [דכתיב] וישחטו שעיר
עזים ויטבלו וגו'. מה אמר מזלזלין בבני השפחות ונוהגין בהן כעבדים לעבד
נמכר יוסף. מה אמר נותנין עיניהם בבנות הארץ הא דובא מתגריא לך ותשא
אשת אדניו את עיניה אל יוסף. ר' יוסא בשם ר' יוחנן זה שאומר לשון הרע
אינו אומרו עד שהוא כופר בעיקר מאי טעמא אשר אמרו ללשוננו נגביר
שפתינו אתנו מי אדון לנו. תני כל העבירות אדם חוטא בארץ ואלו חוטאין
בשמים ובארץ מאי טעמא שתו בשמים [פיהם] ולשונם תהלך בארץ. רבי
יצחק אמר בינו נא זאת שוכחי אלוה פן אטרוף ואין מציל. ריב"ל אמר תשב
באחיך תדבר וגו' מה כתיב תמן ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו':
אזהרה ללשון הרע מנין שנאמר ונשמרת מכל דבר רע. א"ר לא. לא תלך
רכיל. תני ר' ישמעאל זו רכילות ולשון הרע א"ר נחמיה שלא תהא כרוכל
הזה מטעים דבריו של זה לזה ושל זה לזה: א"ר חנינא בא וראה כמה קשה
אבק לשון הרע שדברו הכתובים דברי בדאי בשביל להטיל שלום בין אברהם
לשרה. כתיב ואדני זקן ולאברהם אינו אומר כן אלא ואני זקנתי. א"שב"ג
בא וראה כמה קשה אבק לשון הרע שדברו הכתובים דברי בדאי כדי להטיל
שלום בין יוסף לאחיו הה"ד ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר
כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע וגו' ולא אשכחן דפקד כלום. ר' שמואל
בר נחמן בשם ר' יונתן מותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת ומה טעם [דכתיב]
ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך. ר' זעירא בעא קומי ר' ייסא מפני מה
נהרג אדוניה בן חגית מפני שתבע את אבישג השונמית. א"ל עילא היו מבקשין
להתיר את דמן של בעלי מחלוקת. בעון קומי ר' יוחנן אי זהו לשון הרע
האומרו והיודעו. חנותא דכיתנאי הוה לון צומת והוה תמן חד מתקרי
בר חובץ ולא סלק אמרי מה אנן אכלין יומא דין אמר חד חובצין אמרי ייתי
בר חובץ. א"ר יוחנן זה אמר לשון הרע בהצנע. בולוטייא דצפורין הוה
לון צומת והוה תמן חד ומתקרי יוחנן ולא סלק אמר חד לחד לית אנן סלקין
מבקרא לר' יוחנן יומא דין אמרין ייתי יוחנן. א"ר שמעון בן לקיש זה אמר
לשון הרע בצדק. א"ר אבא בר כהנא דורו של דוד כולן היו צדיקים וע"י
שהיו בהן דילטורין היו יוצאין למלחמה והיו נופלין הוא שדוד אמר נפשי
בתוך לבאים אשכבה לוהטים. נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו
לבאים בתורה. אשכבה לוהטים זה דואג ואחיתופל שהיו להוטין אחר לה"ר
בני אדם שיניהם חנית וחצים אלו בעלי קעילה דכתיב היסגירוני בעלי קעילה
[בידו] הירד שאול. לשונם חרב חדה אלו הזיפים דכתיב בבא הזיפים ויאמרו
לשאול. באותה שעה אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים מה שכינתך עושה
בארץ סלק שכינתך מביניהון הה"ד רומה על שמים אלהים על כל הארץ
כבודך. אבל דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"י שלא היו בהם דילטוריא הי'
יורדין למלחמה ונוצחין. היא שעובדיה אמר לאליהו הלא הוגד לאדוני אשר
עשיתי בהרג איזבל את נביאי ה' וגו' ואכלכלם לחם ומים. אם לחם למה

א) בפ"מ שגירסא כך.

מים

פירוש מהר"ש סיריליאו

והכמתי שאמר למעלה לא תוכל לשקול ולהכריע זו גדולה שכרה מזו וכדלקמן דבשלוח הקן כתיב
אריכות ימים [וככיבוד אב ואם כתיב אריכות ימים: שאין אתה יודע. מאי זה מהן
יוצא לך וכו' ולשון כי ממנו שמא ממנו מאותו שהוא קל אצלך כי לשון דילמא הוא: מצוה
קלה. שאין בה חסרון כיס: דבר שהיא פריעת החוב. כמו כיבוד אב ואם דהא מעיקרא
עשה האב עם הבן כמה כפלים של טובות: והוא דר' מונא. האי דר' אבון היינו דרבי
מונא דתרוייהו סברי דכיבוד אב ואם קלה ואיפכא הוא מדר' אבא בר כהנא דכיבוד לאו
בר קבולי שכר הוא דפריעת ח"ב הוא ואדרבה גדול הוא השילוח שהשמיענו בכבוד שהוא
דבר שהוא פריעת הח"ב משילוח הקן דאינו פריעת החוב: לקהת אם. דרשי לה כמו
לקחת אם כדדרשינן הלוקח תלולים ובס"פ פ' כל זית נמי אמרינן לא מתמנעי רבנן
למדרש ה' במקום חי"ת: עורב. הוא אכזרי שבניו נולדים לבנים ומניחן והקב"ה מפרנסן
כדאי' בספ"ק דב"ב: נשר הוא רחמן. כדאי' במכילתא פ' יתרו שהוא נוטל בניו על כנפיו
ואומר מוטב יכנס בי החץ ולא בבני וזהו שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים: קבל ליה
על בריה. צעק אליו על בנו שיפרנסו: איזיל צור בנישתא. עלוי לך ואסוף עליו
אסיפת עם בני הכנסת ויבוש ויפרנסך ובשביל שהוריתי לו רמאות שיפרנסנו בנו מכבדני:
למה לא כפתיניה. ולמה לא כפית אותו בשוטים עד שיזון אותו: ועדיין אי את לזו.
עדיין אי אתה בקי לזו השמועה שאינך יודע זה הדין ואסיקנא דכופין לבן לזון את האב
כשאין לו לאב: שיבשתיה. תרגום שריגים שיבשין והיינו ענף של הדס ארוך והיה מקלס
לפני הכלות ובכתובות פ"ב גרסה שהיה מרקד אתלת: ואיך הוא מבהית לן. איך הוא
מביים אותנו שמזלזל בכבוד ת"ח דנוהג קלות ראש בעצמו: בקשהו במקומך, אל תדקדק
בדברים שאינן כדאי לדקדק בהם וזהו במקומך אבל במקום אחר כוף עצמך ואפילו תהא
נעלב ואפילו יהא חוץ מן השורה רדוף אותו והקדימהו ואגב דבעי לאוכוחי מהך קרא
דהבאת שלום דאוכל פירות בעה"ז קא מפרש לקרא כי איידיה: רדיפה רדיפה. שנא'
להלן גבי גמילות חסדים כתוב רודף צדקה וחסד: כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד.
כל טובות שבעה"ז הוא דקא קסבר מעשה עדיף ולא בעי לפרושי דת"ת שקול כנגד כל
המצות וכנגד כולן דקתני ה"ק ות"ת כנגד כל היות הבריות היא כ"ש גמילות חסדים
וכ"ש כיבוד אב ואם וכ"ש הבאת שלום דתמירי ועדיפי: אפילו כל מצותיה. של תורה
כנגד כולן דתנן כנגד כל המצות קאמר ות"ת עדיפא וחפצים היינו כל חמדת העולם
ואינן ברשות כל אדם: חפציך. היינו המצות שהן בידי ישראל לקיימן ולכן קרי להו חפציך
שלך הן וברצונך: חפציך אלו דברי תורה. מצותיה של תורה ואתיא כמ"ד אפילו כל
המצות אינן שוות לדבר אחד מן התורה. ומפרש בפ"ק דמ"ק דהיינו כשאפשר לעשות
המצוה ע"י אחר: ארטבון. שם איש: טבא אטימיטון. בעלת שווי הרבה כמו ובטימו
אחד דב"ר: חד פולר. שתי פרוטות או שלשה קורין בלשון פרס פול: שמע כולהון.
מן הדין קריא דהוקשו אהדדי. ואוכל פירות וכו': זה ת"ת. כדלעיל ואם ריק הוא
מכם: כי היא חייכם. זה כיבוד אב ואם שהאב מחיה הבן ומוציאו לאויר העולם ומצילו
מכמה מיני נזקין: חסד. אשכחן דאקרי דבר דכתיב ולמען הקים את הדבר אשר נשבע
ה' לאבותיך וכתיב ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד וגו': על האדמה זו
הבאת שלום וכו'. עם כל בני האדם עושה חסד: וכנגדן ארבע דברים. פי' רבינו

מאיר ז' שה:לה ז"ל מה"ש דכתיב גם את זה לעומת זה עשה האלהים וגרסינן בפ"ק דקידושין
כתוב אוי לרשע רע וכו' וכי יש רשע רע ויש רשע שאינו רע אלא רע לשמים ולבריות זהו
רשע רע: בעון ע"ז השמים נעצרים. ונמצא רע לבריות דכתיב ועבדתם אלהים אחרים
וחרה אף ה' בכם ועצר וגו' וכן בעון גלוי עריות דכתיב וימנעו רביבים ומלקוש לא היה
ומצח אשה זונה היה לך ובעון שפיכות דמים גלות בא דכתיב ולא תחניפו את הארץ ולארץ
לא יכופר וגו' ולשון הרע הוא שקול כנגד כולן דכתיב לשון מדברת גדולות, ומדתני כנגדן
משמע שהן כנגדן ממש דכיבוד אב ואם כנגדן והפכו גלוי עריות שאינו מכבד לאביו ומכבד
למי שאינו אביו. וגמילות חסדים הפכו ע"ז שמאבד נפשו ונפש השומעים ממנו: ושפיכות
דמים. הפך הבאת שלום ולשון הרע הפך מת"ת ע"כ. וכ"ל דכיבוד אב ואם הפכו ע"ז
דאינו מכיר אביו שבראו. וגמילות חסדים הפכו גילוי עריות שצריך לגזול ולחמוס ולפרנס
הזונה כדכתיב פן ישבעו זרים כחך: הנפש נכרתת במיתת כרת. והיינו נפרעין ממנו
בעוה"ז ועונה עמה לעוה"ב וגבי ע"ז כתיב בפ' שלח לך: מה אמר. חשודין הן על אבר
מן החי הייתי סבור לומר ליוסף הצדיק אמר אמת דכתיב ויבא ולא כתיב ויוצא וכן כתבו
רש"י ז"ל כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו ע"כ. אבל מצאתי לרב
ז"ל שכתב בס' משלי על פסוק כל אחי רש שנאוהו לשון זה והמדרש פותרו ביוסף שהיה
מוציא על אחיו דבה ואומר לאביו שהן חשודין על אבר מן החי ולכך שנאוהו ונקרא רש
לפי שהיה מוציא בת שקר עליהם ומחזר אחר אמרים שאינן של אמת לא המה. לו קרינן
כי עליו חורה דבתו עכ"ל. וכ"ל כמו שפי' מהר"ר אליה מזרחי ז"ל בפירושו לרש"י ז"ל
עיין שם: שהן שוחטין ואוכלין. עונותיו גרמו שלא שכל ה' עלתם שהרי אפילו בשעת
הקלקלה שחטו השעיר ואם היו רשעים בזו לא היו זהירים עתה לשחוט והטבילו הכתונת
בדמו ולכך נתייאש יעקב ממנו ולא עשה שום השתדלות כי אמר טרוף טורף יוסף בודאי.
בינו נא. זאת שוכחי אלוה וכתיב לעיל מיניה פיך שלחת ברעה תשב באחיך תדבר:
אזהרה ללשון הרע. לאו הוא דבעי למילף דאלו עשה בהדיא זכור את אשר עשה ה'
אלהיך למרים וגו': ונשמרת מכל דבר רע. וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא
בלא תעשה: זו רכילות. ולשון הרע רכילות כדמפרש ר' נחמיה שמטעים דבריו של זה
לזה שהוא שליש בין אדם לחבירו לגלות סודו ואומר כך שמעתי מפלוני עליך: ולשון הרע.
הוא תנין שמספר בגנות חבירו ואינו הורג אלא את עצמו שאומר כך וכך עשה פלוני כך
וכך היו אבותיו ונראה דלשון הרע נפקא ליה מדכתיב ואהבת לרעך כמוך לקמיה א"נ כי
כתיב לא תלך רכיל אתרוייהו מוזהר: ואני זקנתי. פי' רש"י ז"ל בפ' הבע"י שרה אמרה
לשון בזוי וכשגלה הקב"ה הדבר לאברהם אמר ואני זקנתי שינה הדבר מפני השלום ע"כ
משמע דוקן לשון בזוי מלשון אל תבוז כי זקנה אמך ואמרה הבזיון של אברהם והקב"ה אמר
שאמרה על עצמה: מפני שתבע אבישג. בתמיה כלומר והלא מותרת היא לו דלא היו
לדוד בה קידושין: האומרו והיודעו. דבין האומרו ראשון דאומר מה תכבדו לפלוני כך
וכך מעשיו לא יאמר השומע שרי לי לאודועי לזה דהא פלוני פרסמו וקמ"ל דאחד זה ואחד
זה מוזהרים בו. א"נ יודעו ואומרו ברמז כדי שעל ידו יזכירו כדמפרש ואזיל: חנותא
דכיתנאי. חנות שמוכרין בה פשתן אותן העוסקין בו: צומת בגופיא. על אי זה אם:
חובצין. הוא גבנה בלשון ירושלמי ובכך זכרו שמו: בולוטיא דציפורין. עשירים בעלי
ממון

מים ואם מים למה לחם אלא מלמד שהיו המים קשין לו להביא [יות' מן הלחם] (כלחם) ואליהו מכריז בראש הר הכרמל אני נותרתי נביא לה' וכל עמא ידעין ולא מפרסמין למלכא. ולמה קורין אותו תליתאי שהורג ג' האומרו והמקבלו וזה שנא' עליו. וביומי שאול נהרגו ארבעה דואג שאמרו שאול שקבלו אחימלך שנא' עליו ואבנר. אבנר למה נהרג ריב"ל ור"ש בן לקיש ורבנין. ריב"ל אמר על שעשה דמן של נערים שחוק שנאמר יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. וריש לקיש אמר על שהקדים שמו לשמו של דוד. הה"ד וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ. כתב ליה מן אבנר לדוד. ורבנין אמרין על שלא הניח לשאול להתפיים מן דוד. הדא הוא דכתיב ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי אמר [ליה] מה את בעי מן גולגלוי דהדין בסירה הוערת וכיון שבאו למעגל אמר ליה הלא תענה אבנר גבי כנף אמרת בסירה הוערת וזנית וצפחת בסירה הערו. ויש אומרים על ידי שהיתה ספקה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה. חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה מרחוק. כל הגחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים ואלו אע"פ שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים. מעשה באחד שהניח גחלים בוערות בחג ובא ומצאן בוערות בפסח: א"ר שמואל בר נחמן לעתיד לבא אומרים לנחש מפני מה אתה מהלך ולשונך שותת אמר לון דו גרם לי. מה הנייה יש לך שאת נושך וממית. ארי דורס ואוכל. זאב טורף ואוכל אתה מה הנייה יש לך אמר להן אם ישוך הנחש בלא לחש אילו לא איתאמר לי מן שמיא נבית לא הוינא נבית. מפני מה אתה נושך אבר אחד וכל האברים מרגישין אמר להם ולי אתם שואלין אמרו לבעל הלשון שהוא אומר כאן והורג ברומי אומר ברומי והורג בסוריא. ומפני מה אתה מצוי בין הגדרות אמר להן אני פרצתי גדרו של עולם: תני הזכות יש לה קרן ויש לה פירות עבירה יש לה קרן ואין לה פירות הזכות יש לה קרן ויש לה פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ומה אני מקיים ויאכלו מפרי דרכם אלא כל עבירה שעשתה פרי יש לה פרי ושלא עשתה פרי אין לה פרי. מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה. מחשבה רעה אין המקום מצרפה למעשה. מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה דכתיב אז נדברו יראי ה' וגו' מחשבה רעה אין המקום מצרפה למעשה דכתיב און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' הדא דתימא בישראל אבל בגוים חליפין מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה. מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב ועד מעלי שמשא הוה משתדר להצלותיה ולא כתיב לשיזביה. מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב מחמס אחיך יעקב וגו' וכי הרגו אלא מלמד בשביל שחשב עליו להרגו העלה עליו הכתוב כאלו הרגו. תניא ר"ש אומר הרי שהיה אדם צדיק גמור כל ימיו ובאחרונה מרד הרי זה איבד כל מה שעשה כל ימיו מה טעם ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול וגו' ולא יהא אלא מחצה על מחצה. ר"ש בן לקיש אומר ובתוהה על הראשונות, הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף עשה תשובה הקב"ה מקבלו מה טעם ובשוב רשע מרשעתו וגו'. א"ר יוחנן ולא עוד אלא כל העבירות שעשה הן נחשבין לו כזכיות מה טעם מור ואהלות קציעות כל בגדותיך כל בגידות שבגדת בי הרי הן כמור ואהלות וקציעות. תני רובו זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו מיעוט עבירות קלות שעשה בעוה"ז בשביל ליתן לו שכרו משלם לעתיד לבא אבל רובו עבירות ומיעוטו זכיות נותנין לו שכר מצות קלות שעשה בעולם הזה בשביל ליפרע ממנו משלם לעוה"ב. אבל הפורק עול והמפר ברית בשר והמגלה פנים לתורה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים א) אין לו חלק לעולם הבא. ע"ז וגילוי עריות. ר' יונה ור' יוסי חד אמר כקלות וחד אמר כחמורות. במה אנן קיימין אם באותו שעשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני כל בעל תשובה אלא כן אנן קיימין באותו שלא עשה תשובה ומת ביסורין: תמן תנינן אלו שאין להן חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס. ר' עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים. והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי וגו'. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו. תני הוסיפו עליהן הפורק עול והמפר ברית בשר. והמגלה פנים לתורה אין להם חלק לעוה"ב. הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואיני סובלה. המפר ברית זה שהוא מושך לו ערלה. המגלה פנים לתורה זהו שאומר לא ניתנה תורה מן השמים ולא כבר תניתא האומר אין תורה מן השמים. תנא ר' חנינא ענתותיא קומי ר' מנא זה שהוא עובר על דברי תורה בפרהסיא כגון יהויקים מלך יהודה וחביריו. תני רובו זכיות יורש גן עדן רובו עבירות יורש גיהנם. היה מעויין א"ר יוסי בר חנינא נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון הקב"ה חוטף שטר אחד מן העונות והזכיות מכריעות. א"ר אלעזר ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ואי לית ליה את יהיב ליה מן דילך. היא דעתיה דר' אלעזר דא"ר אלעזר ורב חסד מטה כלפי חסד. (ה:) ר' ירמיה א"ר שמואל בר רב יצחק בעי צדקה תצור תם דרך ורשעה תסלף חטאת חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב. אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. רגלי חסידיו ישמר ורשעים בחשך ידמו. כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון. וסייגין סייגא והרעין תרעא. אלא כיני ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק אם שומר אדם עצמו פעם ראשונה שנייה ושלישית מכאן ואילך הקב"ה משמרו מה טעם הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. א"ר זעירא ובלחוד דלא יתיב ליה מה טעם והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק אין מטרחת עלוי מפסק הוא. ר' חונה בשם ר' אבהו הקב"ה אין לפניו שכחה ובשביל ישראל נעשה שכחן מה טעם נושא עון [נשא] כתיב וכן בדוד הוא אומר נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה:

מתני' אין פוחתין לפאה מששים ואעפ"י שאמרו אין לפאה שיעור הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי הענוה: **גמ'** תני אין אומרים לו הבא גמלים וטעון. מתניתא ביתר מכשיעור אבל בכשיעור אומרים לו הבא גמלים וטעון: לפי גודל השדה וכו'. תני שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי שדהו. שדהו מעוטה ועניים מרובין. לפי העניים. רבי שמעון אומר שני הדברים לקולו של בעל הבית שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי העניים שדהו מעוטה ועניים מרובין נותן לפי שדהו. מתני' לא אמרה כן. אלא הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי הענוה:

מתני' נותנין פאה מתחלת השדה ומאמצעיתו ר"ש אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור ר' יהודה אומר אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה (ו.) ואם לאו אין נותנין לו אלא משום הפקר: **גמ'** ר' יוסי בשם ר' שמעון בן לקיש ובקצרכם מה ת"ל לקצור אפילו יש לו כמה לקצור ר' יונה בשם ריש לקיש ובקצרכם מה ת"ל לקצור אלא אחת בתחלה ואחת בסוף: ר' יוסי בשם

פירוש מהר"ש סירילאו

ממון כמו ראשי בולאות שביהודה פ' הסוגה: לשון הרע. בולק בדרך עשיית מצוה: וכל עמא ידעין. דקא מתמה עובדיה ואמר הלא הוגד לאדני אשר עשיתי וגו' משמע דידע עובדיה דהוו אינשי דידעי להא מילתא: האומרו. הרכילות עצמו שמתוך מריבה הנופלת בין השנים והורגין זה את זה הורגין גואלי הדם את הרכיל שהרג בא על ידו: אבנר למה נהרג. דהא אמרינן בירושלמי דפ' חלק ולא אבו עבדי המלך לשלוח וגו' מי היו אבנר ועמשא אמרי ליה כלום אית לך עלנא אלא הדין זונרא והדין כלינרין פי' כלי זיין והם הסוס בלשון יון כך שמם אמרו ליה הא טריפין לך פי' הנה הם מושלכים אליך כמו זול טרוף אקן כלומר אין אנו חפצים לא בעבודתך ולא במתנותיך ודבר שכשמם ונתרחק ממנו יכשל בו: מן אבנר לדוד. ממני אבנר שר צבא ישראל לדוד מלך ישראל שלום ומורד במלכות חייב מיתה: מן גולגלוי דהדין. מטעם כנף מעיל שמביא זה אתה רוצה למחול לו תרגום ירושלמי על כנפי בגדיהם על גדפי גוליהון: בסירה הוערת. בקוציה נסתבכה וניתכה הכנף ולא הרגשת ומנאה זה ולא מפני שהוא לדיק: הוערתה. מלשון מעורות בגידין דפ"ק דביצה: הוערת. לשון נקבה כנף לשון נקבה כדכתיב בשתים יכסה פניו וגו': על ידי שהיה ספקה בידו. היה יכולת בידו ולא היה די לו להשמיט עצמו אלא שהרים כי גבור ממנו היה: דו גרם. לי דהוא גרם לי שפתיתי בלשוני את האשה: בלא לחש. שילחישו לו מן השמים שישוך: ולי אתם שואלין. אמרו לבעל הלשון והיינו סיפא דקרא ואין יתרון לבעל הלשון בתמיה. ותשובת הנחש היא ואין יתרון לבעל הלשון יותר ממני: ואין לה פירות. בפ"ק דקידושין מייתי לה ופירש רש"י ז"ל אין נפרעין ממנו יותר מכדי רשעו: עבירה שעשתה פרי. כגון חילול ה' שאדם חשוב עבר עבירה ואחרים למדין ממנו לעשות כן: נדברו יראי ה'. מולחושבי שמו קא יליף ומפרש בגמרא דילן אמר רב אשי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: ולא כתיב לשיזביה. כדכתיב היכול לשיזבותך מן אריותא שמלשך לגמרי שאפילו נשיכה קטנה לא עשו בו ובדידיה כתיב להצלותיה דהיינו להצילו מן המות אבל יכהו במקלות לשכך חמת השרים: מחמס אחיך יעקב. דריש ליה כמו מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי: ובתוהא על הראשונות. מתחרט על כל הטובות שעשה: משלם לעתיד לבא. וכי פרע יש לו חלק לעוה"ב: פורק עול ומפר ברית. לקמיה מפרש להו: עבודה זרה וגלוי עריות. כלומר ודכוותייהו דהיינו שפיכות דמים ולשון הרע מי יש להן חלק לעוה"ב: בקלות. ויש לו חלק דהקרן קיימת לו קתני בהו לעיל אבל לאחר שפרע יש לו חלק: בחמורות ואין לו. והרמב"ם ז"ל בה' תשובה פ"ג פסק כמ"ד האומר אין תחיית המתים רש"י ז"ל גרים בפ' חלק אין תחיית המתים מן התורה שאפילו יאמין בתחיית המתים צריך שיאמין שהיא כתיבה בתורה כדדרשי גבי מתניתי ואני ארפא: אפיקורוס. התם מפרש כגון מבזה ת"ח או מבזה אחרים בפני ת"ח: בספרים החיצונים. כגון ספרי מינין כגון ספרי אריסטו וחבריו שאומרים טענות שאין השגחה ומטעה את האדם להודות בהן כדאמרי' שאני מינות דמשכא: והלוחש על המכה. מפרש התם וברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה ופי' רש"י ברוקק ואח"כ לוחש והכי קאמר כי אני ה' רופאך: ההוגה את ה' באותיותיו. כגון שם בן מ"ב הידוע לבעלי הקבלה והתוס' בסוכה ובע"ז פי' דאפילו שם בן ארבע או שם י"ה באותיותיו נמי אסיר: כגון יהויקים מלך יהודה. והמגלה פנים דקתני היינו שהחציף פניו כנגד התורה ובפרק חלק מפרש כגון מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש באגדות של דופי וכו' כדאיתא התם: יהיב ליה מן דידך. והכי קאמר ואתה תשלם לאיש מן חסד שלך כאלו הוא עושה מצוה כדי שתכריע הכף: רבי שמואל בר יצחק בעא. כלומר מתמיה על מקראות הללו כדמסיק ואזיל: וסייגין סייגא והרעין תרעא. כמו תרעו שור שגאה כלומר וכי מן השמים עושין סייג למי שרוצה לפרוץ בעבירה או שמא פורצים פרץ לנודר עצמו דקאמר קרא חטאים תרדף רעה משמע שהרעה רודפם להחטיאם אף אם הם בורחים ממנה וכן משמע נמי דמדריכין לישרים לעשות מצוה אע"פ שכוונתן יהא לעשות עבירה דקאמר קרא צדקה תצור תם דרך משמע ששומרתו אפילו שרוצה להרוס וכן קרא דואת צדיקים ישלם טוב והא קיי"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: הקב"ה משמרו. כדמסיק ואזיל ובלחוד דלא יתיב ליה דהיינו שלא יתבטל מן המצות בכונה: נושא עון. כתיב בשי"ן [שמאלית] תרגום פן תשכח דילמא תינשי: מתני' אין פוחתין לפאה מששים. היינו מדרבנן כדאמרינן בפרק ראשית הגז והיינו דתנן אע"פ שאמרו אין לפאה שיעור: הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי הענוה. בגמרא מפרש דלפי הענוה דקתני אתא לפרושי דלפי השדה ולפי העניים דלחומרא קאמר כלומר השער זה לפי מדת הענוה והחסידות: גמ' הבא גמלים וטעון. כדמפרש דבנותנין לו יותר מששים איירי דאז אין אומרין לעני שיביא גמלים ויטעון פאה דהא מפקיע התבואה מן המעשר ואין מצוה לעשרו כדאיתא בפרק מציאת האשה ואע"ג דאין לפאה שיעור למעלה ומפרש בגמרא דבמתני' תני מילי שכוסל שכר בתוספתן היינו בשדה קטנה שעיניה מועטין ועניים מרובין דאינן מתעשרין וכן פי' רבינו שמשון ז"ל: אבל בכשיעור. אומרים לו הבא גמלים וטעון דששים מתנת עניים היא ודמי למי שאין לו מאתים זוז דאפילו נותנין לו אלף דינר בבת אחת ועוד דששים תקנתא דרבנן היא ודמי לשבולת אחת ואע"ג דעניים מועטים: שדהו מרובה ועניים מועטין. מפרש דמתני' לחומרא קתני לה כדתנן לפי גודל השדה ולפי הענוה ולא כר' שמעון דמפרש הני שיעורין לקולא: ניתן לפי העניים. ואינו מחוייב לתת להם ששים דאי אתה מצווה לעשרן: נותן לפי שדהו. עד ששים ולכך הוזכר שיעור ששים לר"ש: מתניתא לא אמרה כן. דקתני לפי הענוה דכי היכא עניים מרובין יתן להם יותר מששים לפי ענוה של עניים דאי עמי הארץ הן דאינן צנועין והן רבים ושיעור ששים אין להן כדי שתי סעודות לכל אחד יהיב להו ספי פורתא ואי צנועין הן יהיב להו טובא: מתני' נותנין פאה. מתחילת השדה מתחלת קצירת השדה: ומאמצעיתו. ואף אם בא להוסיף מיירי ואע"ג דכתיב לא תכלה פאת שדך לקצור דמשמע דבסוף קצירה תלה רחמנא בגמ' מרבינן לה מקראי: ובלבד שיתן בסוף כשיעור. בגמ' מפרש לה: ר' יהודה אומר וכו'. ר' יהודה פליג אדר"ש וס"ל דכי יהיב פאה באמצע במחובר ובקש להוסיף אין לה שם פאה אלא כשיניח בסוף במחובר קלח אחד לפחות ושייר קלח אחד דקאמר הסוף דרבי שמעון קא סמיך וסומך פאה שהניח באמצע או בתחלה אל קלה שבסוף ואפילו הניח באמצע או בתחלה כשיעור ששים ויותר מניח בסוף קלח אחד וטופל הראשון אליו כדאיתא בגמ' ואם לא הניח קלח במחובר בסוף אין לפאה של אמצע או של תחלה שם פאה דאין פאה במחובר אלא בסוף: אלא נותן משום הפקר. ויפקיר לעניים ולעשירים וה"מ משום דהניח הפאה שלא במקומה במחובר אבל כי כלה שדהו ולא הניח פאה כלל במחובר מודי ר' יהודה דחזרה פאה לעומרים וכיון דחזרה יהיב בין מן עומרין דתחלה או דאמצע או דסוף דכיון דחזרה אכולן הוא דחזרה: והכי איתא בתוספתא רבי יהודה אומר אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה ואם לאו אינו נותן אלא משום הפקר א"ר יהודה במה דברים אמורים בזמן שנתן את הפאה ומבקש להוסיף לא נתן מן הקמה נותן מן העומרים וכו'. פי' במה דברים אמורים דאינו נותן אלא משום הפקר בשככר נתן בתחלה או באמצע שיעור במחובר ובקש להוסיף ליתן להן בתלוש וכן פי' רשב"א ז"ל: **גמ'** מה ת"ל לקצור. דמיותר הוא ויש לו כמה לקצור. דהייט שהניח בתחלה דעדיין צריך לקצור כל השדה וכן באמצע: ה"ג גבי ר' יוסי בשם ריב"ל ובקצרכם מה ת"ל והסוא

דנר

א) [בירושלמי הנדפס הנוסחא] „נפרעין ממנו בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא".

בשם ריב"ל ובקצרכם (ובקצרכם) מה ת"ל [לקצור] אלא אחת לגבוה ואחת להדיוט. ר' יודן בעי כלום מעות הקדש מתחללין אלא בתלוש שמא במחובר. א"ר חנינא שלא תאמר יעשה קציר הקדש כקציר הדיוט: ר"ש אומר וכו'. ראשונה מהו מן מה דתני הרי זו פאה וצריך ליתן בסוף כשיעור הדא אמרה קדשה משום פאה. מהו כשיעור. כשיעור כל שדהו או כשיעור המשתייר. אפשר לומר קדשה משום פאה ותימא כשיעור כל שדהו. אלא כשיעור המשתייר: [רי"א אם שייר וכו']. ר' חייא בר אבא בש"ר יוחנן במחובר. ר' ייסא בש"ר יוחנן בתלוש. (ז.) מה במתכוין לפטור את שדהו או לא. נשמיענה מן הדא דא"ר ייסא בשם ר' יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך במה אנן קיימין אם במתכוין לפטור את שדהו כבר נפטר אלא כן נן קיימין כשאינו מתכוין לפטור את שדהו: **מתני'** (ז:) כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה והתבואה והקטנית בכלל הזה. ובאילן האוג והחרובין והאגוזים והשקדים והגפנים והרמונים והזיתים והתמרים חייבין בפאה: **גמ'** תני ובקוצרכם אין לי אלא קוצר תולש מנין ת"ל לקצור. עוקר מנין ת"ל בקוצרך. אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל ארצכם. אילנות מניין ת"ל שדך: תניא זורעין זרעים וזרעי אילן כאחת והזורע (מן) [עם] החרצנים סופג את הארבעים. א"ר זעירא כתיב לא תזרע כרמך כלאים. עיקר כרמך לא תזרע כלאים. ר' יודן קפוטקיא בעא קומי ר' יוסי תמן אנן אמרין זרעי אילן אין קרויין זרעים וכה את אמר קרויין זרעים א"ל תמן מיעט הכתוב את שאין דרך בני אדם להיות קורין אותן זרעים (ת.) ברם הכא ריבה הכתוב על כל זרע זרוע. ואית דבעו נשמיענה מן הדא דכתיב כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך. מה את שמע מינה. א"ר יונה לא תדקדק כמה דתימא ועולל למו. וכתיב כי תחבט זיתך לא תפאר אחריך. מה את ש"מ א"ר יונה כמה דתימא לא תקיפו פאת ראשכם. מה זית וכרם מיוחדין שלקיטתן כאחד ומכניסן לקיום חייבין בפאה אף כל דבר שלקיטתו כאחד ומכניסו לקיום חייב בפאה אי מה זית וכרם מיוחדין שהן חייבין בבכורים וחייבין בפאה אף כל דבר שהוא חייב בביכורים חייב בפאה תלמוד לומר קצירך ושכחת אפילו קציר אורז ואפילו קציר דוחן: יאמר זית ולא יאמר כרם. שאילו נאמר זית ולא נאמר כרם. הייתי אומר זית שהוא פטור מן הפרט חייב בפאה. כרם שהוא חייב בפרט לא יהא חייב בפאה הוי צורך הוא שיאמר כרם. ואלו נאמר כרם ולא נא' זית הייתי אומר כרם שהוא חייב בפרט יהא חייב בפאה זית שהוא פטור [מן הפרט] יהא פטור מן הפאה הוי צורך הוא שיאמר זית

פירוש מהר"ש סיריליאו

דבר האמור לגבי קצירת העומר הוא דדרים דכולים קרא יתירה הוא דהא כתיב בפרשת קדושים אלא אתא לרבויי דאפילו קצירה דעומר דהויא קדשי מזבח מיחייבא נמי במתנות עניים: ר' יודן בעי כלום מעות וכו'. מקשה א"יב"ל דמאי קמ"ל קרא דהא תנן בשקלים בפרק התרומה שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ותני עלה בגמרא כיצד הוא עושה מביא מעות מן השלחני ונותן לקוצרים ולשומרים עד שלא יקרב העומר משקרב העומר מביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליהן ע"כ וה"פ כיצד הוא עושה דהא לא מצי מהנו השומרים בשביעית והקוצרים בכל שנה ושנה מן שקלי הלשכה דהא קדושים הן ומעילה איכא בהו כדאיתא התם ואין מתחללת קדושתן על הספיחים כשהן מחוברין דקי"ל בפרק יש בכור ובת"כ דאין מתחלל הקדש על הקרקע ומחובר לקרקע כקרקע דמי אלא לוקח מעות מן השלחני שנזכר דהן חולין ופורע לשומרין שכרן של כל יום ויום וכן קצירותיו וקצוויו וכל מלאכות הצריכות לו עד שיאיר היום: מסקרב העימר. כלומר מסקרב זמנו ליקרב דהיינו משיאיר היום מקדישין אותו והיינו דמחללין קדושת השקלים לשכום שכר השומרים והקוצרים וכל מה שפרע השלחני להוצאת העומר מחללין קדושת המעות על העומרים שנקצרו ונותנין לו השקלים מחוללין וא"כ עד שיאיר היום מיהא לא נתקדש וחולין הוי ופשיטא דחייב בכל מתנות עניים דמאי שנא משאר קצירות חולין דעלמא: ומשני ר' חנינא דטובא אשמועינן. דלא תימא דכל העומד להתקדש כמוקדש דמי ובעודו קציר הדיוט ליחשב כקציר הקדש ולפטר מפאה ומכל מתנות עניים דתנן לקמן דהקדש פטור מן הפאה קמ"ל קרא דאפ"ה חייבת: ראשונה. מהו לר"ש קא בעי הפאה הראשונה שנתן בתחלה או באמצע מי הויא פאה ופטורה מן המעשרות או לא הויא פאה ומחייבא. והא דתנן ובלבד שיתן בסוף וכו' היינו לענין שאינו יכול לחזור בו והויא לעניים אבל אה"נ דבעי עשורי כדאמר לעיל דלמ"ד יש לה שיעור למטה מאן דיהיב פחות מששים בעי עשורי והויא לעניים דאינו יכול לחזור בו וזוכות בה: מן מה דתני הרי זו פאה. וצריך ליתן בסוף כשיעור ר"ש תני לה בתוספתא והכי תנינן לה ר"ש אומר אם נתן בין בתחלה בין באמצע הרי זו פאה וצריך שיתן בסוף כשיעור וכיון דתני הרי זה פאה סתם פאה הויא לכל דבר וקדשה ולא בעי עשורי: מהו כשיעור דקאמר ר"ש. כשיעור המשתייר מלקצור אחר שהניח הפאה ומסיק דודאי כשיעור המשתייר קאמר דהך דאמצע סוף נה שקצר על שם היא ומה שקוצר משם ואילך מניח בסוף כשיעור זה דהשתא בלבד: במחובר. הא דמשייר לבסוף במחובר דוקא הוא דבעי לאנוחי והא דפליג עליה ר' יהודה דר"ש בעי דוקא כשיעור המשתייר דמוכח דהוא פאה ואז כופל לו פאה דאמצע ור' יהודה סבר דבשבלת אחת סגי: בתלוש. ואפי' בתלוש סגי ור' יהודה בעי דוקא במחובר וכדפרישית במתני': במתכוין. לפטור שדהו הא דקאמר ר"ש ובלבד וכו' דלמר אפי' בתלוש ולמר דוקא במחובר היינו דוקא בשנתכוון לפטור שדהו שנתכוין לפטול כל קצירותיו עם מה שהניח עתה בסוף בהכי מודה ר"ש דמהני או דילמא כיון דהניח בסף כשיעור אהני ואפי' לא נתכוין לפטול כל קצירותיו: לעולם הוא. מוסיף והולך ובלבד שיתן בסוף כשיעור ורבי יוחנן אתא לפרושי מילתא דר"ש: ואם במתכוין. לפטור שדהו דוקא הוא דקאמר ר"ש: כבר נפטרה. כבר שמעינן דנפטרה ומאי לעולם דאשמעינן ר' יוחנן אלא ודאי אשמעינן אף כשאינו מתכוין לפטור שדהו. ורבינו מאיר פי' דאליבא דר' אסי דאמר בתלוש היא דמיבעי ליה ופשיט ליה מר' ייסא גופיה: **מתני' כל שהוא אוכל.** בפרק כלל גדול דמסכת שבת מפרש אוכל למעוטי ספיחי סטים א) וקוצה וכתבו התוספות דהא דנקט הני ולא קאמר כל דבר שאינו אוכל משום דהני הוו קצת לאכילה וקמ"ל דלא חשיבא אכילה דידהו ולהכי נקט ספיחי ולא נקט סטים וקוצה עצמן דהנהו פשיטא דלא הוו כלל. ויותר נכון לומר דמשום דתני בשביעית כלל גדול אמרו בשביעית וכו' וקתני התם ספיחי סטים וקוצה דהן ממינין הנצבעין אשמועינן דכלל דתנא גבי פאה הוא למעוטי גללא דקתני בשביעית וכן כתב רש"י ז"ל שם בפרק כלל גדול וז"ל והאי דנקט הני ולא נקט שאר מינין שאינן ראויין לאכילה משום דאיידי דגבי שביעית תני להו דיש להן שביעית נקט הכא דגבי פאה ומעבר לי נסו ע"כ. והא דבמתני' דשביעית תני ספיחין ולא תני גרעינין אספים וקוצה עצמן. דמשמע בריש פרק כלל גדול זומא דהגרעינין מאכל אדם הן ועוד דבגרעינין לא שייך גילוי דהא כל זרע (ירק) [ואפילו] דירק מתקיים כדאמרינן לקמן בפ' מלבנות אלא בגידולים שייך גילוי [דתנא בהדי אין מתקיים בארץ תני להו לאו מאכל אדם] ב) הלכך תני ספיחי ורש"י ז"ל כתב בפרק הגוזל קמא דמשום דבשביעית אסור לזרוע תני ספיחין: ונשמר. מפרש התם למעוטי הפקר כגון הזוכה בשדה מופקרת. וצ"ל דהאי כללא אהני נמי ללקט ושכחה דהא בכלהו כתיב קציר. והאי כשמר דפאה לאו דהוא גופיה נשמר אלא שיהיה מין הנשמר ואעפ"י שאין הוא עצמו נשמר דהא הפקיר כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בלקט ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר מאי טעמא תעזוב יתירא כתיב בהו כדאיתא בפרק הזרוע והא קא בעינן נשמר אלא ש"מ מין נשמר קא אמרינן וכן כתב הראב"ד ז"ל בפירוש ת"כ ועוד הקשה הוא ז"ל דאמאי לא תני באילן אלא הני שמנה ותו לא והרי הפוחים ועוזרדין וערמונים ולוזים ואפרסקין ואגסין ושזיפין ורימון ופריסין ותותין ותירץ ז"ל שאפשר שיש באילו מינין שאין מכניסין אותן לקיום כגון תותים ואפרסקין ותפוחים ועוזרדין ופריסין והשאר אפשר כי לא היו אצלן מן המשומר שהיו רוב אותן המינין מצויין בהפקר ע"כ. ונראה דמתותים אין כאן קושיא דאין לקיטתן כאחת לא הוו כתאנים: וגידוליו מן הארץ. שיש להם שרשים שיונקים מן הארץ למעוטי כמהין ופטריות דמאורא קא רבו: ולקיטתו כאחת. למעוטי תאנה שאין פירותיה מתבשלין כאחת והמבושלין אינן ממתינים באילן [עד] שיגיעו חבריהן לבישול אלא נופלין ולוקטין המתבשלין יום יום וה"ה כל אילנות דדמו לתאנה: ומכניסו לקיום. לאוצר כדי לאכול ממנו נשאר ימות השנה למעוטי רוב ירקות דאע"ג דחייבין כלהו במעשר פטורין מן הפאה ויש ירקות שמכניסן לקיום וחייבין בפאה כגון שומין ובצלים ולוף וקולקס: והתבואה וקטנות בכלל הזה. בת"כ משמע דה"פ כל התבואה וכל הקטנית נכנס תוך הכלל הזה וליכא למעוטי בהו מידי דכי ממעטינן באילן וירק הוא דממעטינן דאית בהו מינין דלית בהו הני תנאים דפרשינן והכי איתא התם יכול הירק והקישואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות הכל בכלל ת"ל קציר מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום יצאו ירקות שאף על פי שלקיטתן כאחת אבל אין מכניסן לקיום יצאו תאנים שאע"פ שמכניסן לקיום אבל אין לקיטתן כאחת והתבואה והקטנית בכלל הזה וכו': האוג. פי' בערוך אילן שעולה מאליו ביער ופריו דומה לשני תולעת ומבשלין אותו וחמוץ הוא ומאדים התבשיל והוא כמו זרע קנבוס אל סומק בלע"ז: **גמ'** ה"ג תני ובקוצרכם אין לי אלא קוצר תולש מניין ת"ל לקצור עוקר מנין ת"ל בקצרך והכי איתא נמי בת"כ ובחולין פרק ראשית הגז איתא אלא דהתם דריש עוקר מקמי תולש ופירש רש"י ז"ל תולש ביד ולא עם השרשים כגון פולי'. עוקר עם השרשים כגון עדשים ע"כ. ואית דגרס עולר מניין דהיינו עוקר במעדר וחדא היא. וצ"ל דלמוד מסוגיא דפרק ראשית הגז דקטנית וירק כגון שומים ובצלים חייבין מן התורה בפאה דכיון דפליגי רבנן ור' יוסי בפ' ראשית הגז בשוסף את הרחלים וגוזז את העזים דלרבנן חייב ולר' יוסי פטור דדייק לישנא דקרא ורבנן לא דייקי א"כ לרבנן אפילו בחטים ושעורים אם הלבן או עקרן מן השרשים חייבין בפאה מייתורא דקראי דשמעתין ובריית' דהכא רבנן היא דקא דרשינן עוקר ותולש בתבואה ורבי יוסי מודי בהך דרשא אלא דלא מפרש ליה אלא במידי דאורחיה כגון תולש בפולין ועוקר בעדשים דאורחיה הוא כדברי רש"י ז"ל וכן בבצלים ובשומים אבל בחטים דוקא קוצר ומהכא ילפינן דדרשא גמורה היא לר' יוסי דדרשינן רבויי דעוקר ותולש במידי דאורחיה ולא אשכחן עוקר ותולש דאורחיה אלא בהני דאמרן והיינו גבי ירק וקטנית ולרבנן למידי דאורחיה לא בעי קרא דפשיטא דהיינו קציר דידהו אלא כי איצטריך קרא לגלאו אורחיה איצטריך זו היא סוגיית הגמ' ונקטינן דאיכא חיוב פאה מדאורייתא בין בקטנית בין בשומים ובצלים בין לרבנן בין לר' יוסי ותנן כל החייב בפאה חייב במעשרות שלא כדברי רבינו שמשון ז"ל שכתב דלא הוי דאורייתא אלא דגן תירוש ויצהר וכבר הארכתי בזה בריש מעשרות בס"ד: ת"ל בקצרך. בפ' אמור ומייתורא קא דריש ומייתי קרא לעוקר אע"ג דהא יליף תולש משום דתולש דמי טפי לקוצר מעוקר שעוקר עם השרשים: אין לי אלא תבואה. דבה שייך קציר סתם: קטנית. וה"ה ירק שמתקיים כגון שומים ובצלים אלא דרובא דירק אין מכניסו לקיום לא נקיט ליה: ת"ל ארצכם כל שבארצכם. ואע"ג דאיצטריך למילף דלא מיחייב בפאה כשקצרוה לסוס וכדלקמן פ"ב תרי ארצכם כתיבי חד בקדושים וחד באמור דאילו למדרש דלא מיחייב פאה אלא בארץ תיפוק לי דחובת קרקע היא ואינה נוהגת אלא בארץ כדאיתא בספ"ק דקידושין ובפ' ג' אילנות דשביעית: אילן מנין. דנימא נילף במה מצינו מה קציר שאין בו ערלה אף כל שאין בו ערלה יצאו פירות האילן: ת"ל שדך. ואשכחן בשביעית דכתיב שדך לא תזרע וכולן בכלל אחד שדה אילן ושדה תבואה וירק וכי תימא כיון דסופנו לרבות כל דבר מה ת"ל קציר להקיש אליו ולומר לך מה קציר לקיטתו כאחד ומכניסו לקיום ונשמר וכו' אף כל כעין הפרט: זורעין זרעים וזרעי אילן באחת. תרתי קמ"ל חדא דשני מיני אילן זורעין כאחת ועוד דזורעין זרעוני דירק או תבואה בהדי זרע אילן דאין כלאים אלא זרעים דתבואה וירק בהדי הדדי או גרעין מאילן בהדי חרצנים ואע"ג דכתיב שדך לא תזרע כלאים ולא יליף שדך כלאים משדך דכתיב גבי פאה או גבי שביעית כדמפרש טעמא ואזיל ולהכי נקט לה הכא: והזורע מן החרצנים. בהדי זרעים דתבואה וירק סופג וכו': עיקר כרמך לא תזרע כלאים. דלא תימא דוקא מכי הוי כרם הוא דאסור לזרוע בו מין אחר אבל בהדי חרצן לא דהא חרצן לא איקרי זרע דאם כן לכתוב רחמנא לא תזרע כרמך כלאים דהא כרמך לא משמע אלא לעשוי שורות ומדכתיב כרמך אפילו הכי דרשינן אפילו עוקר כרמך דהיינו חרצן. אי נמי דלכתוב לא תזרע כלאים כרמך ומדסמך כרמך לתזרע משמע אף על גב דכרמך דמי לזרע דהיינו חרצנים נמי אסור: תמן אמרינן זרעי אילן אין קרויין זרעים גבי כלאי אילנות דקאמרת דמותר לזרוע שני מיני זרעין אילן כאחת וכן מין קטנית וירק עם מין אילן דלא חשוב זרע אילן. וגבי כלאי הכרם טעמא הוא דאיכא ייתורא וכדפרישית אבל בעלמא לא חשיב זרע זרע אילן: וכה את אמר קרויין זרעים. גבי הכשר עוקצי הוא קאי ר' יודן כדאמר בסמוך ומתמיה דכולהו מתני' דעוקצין מוכחי דכולהו מינין מקבלין הכשר וטומאה דכולהו מיני ירק וקטנית ואילן מיקרי זרע בכלהו דינין דהתם: מיעט הכתוב את שאין דרך בני אדם וכו'. גבי כלאים כתב הזורע אשר תזרע ומשמע אשר אתה רגיל לזרוע ואין בני אדם רגילין לזרוע גרעינין אלא תבואה וקטנית וירק מה שאין כן גבי אילנות דדרך לנטוע זמורות וייחורין וגרופיות: ברם הכא ריבה הכתוב וכו'. גבי הכשר ריבה הכתוב על כל זרע זרוע. ואי קשיא גבי הכשר נמי כתיב אשר יזרע איצטריך לכדדרשינן בת"כ מנין לזרעים שמאין שזרען שטהרו ת"ל אשר יזרע טהור והשתא נקטינן דשדך דכתיב גבי כלאים אין אילנות בכלל ואית דבעי נשמעינה מן הדא גבי פאה לרבוי אילן הוו דרשי מברייתא דכרם וזית דקשיא להו בדרשא דלעיל דשדך דכתיב גבי פאה היכי דרשינן מיניה אילנות והא אסיקנא השתא דשדך דכלאים אין אילנות בכלל ולהכי בעי למילף אילנות מן הצד השוה שבהן וכדמפרש ואזיל: לא תעולל. דכתיב בפ' כי תצא דלענין עוללות לא איצטריך דהא כתיב בפרשה קדושים וכרמך לא תעולל לאזהרת פאה לכרם הוא דקא אתי: ובעי תלמודא מה את ש"מ. היכי שמעת אזהרת פאה באילן מהכא: לא תדקדק לקצור הכל. אלא תניח בה קצת דהיינו פאה ופירש תעולל מלשון עוללה שכל מעולל הוא מדקדק במה שאין האדם נזהר ממנו: לא תפאר. והא נמי לאזהרת פאה באילן: לא תקיפו פאת ראשכם. שהסר מלת תטול כמו ליטול פאת ראשכם והכי איתא בפ"ק הזרוע לא תטול תפארתו ממנו. והשתא ילפינן כלהו פירות האילן במה הצד דזית וכרם: לקיטתן באחת ומכניסן לקיום. הא דלא נקט אלא הני תרי משום דהני תרי הוא דשייכן גבי פאה היתירים על תנא ס דמעשרות שהרי דהנך במתני' דאוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ במעשר נמי שייכי כל דבר שחייב בביכורים ואתי במה הצד רמונים והתמרים: ת"ל קצירך ושכחת. דכתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר וגו'. ומשמע אפילו קציר אורז ואפילו קציר דחן. דכלהו קוצרין להן ובהני קראי דכרם וזית כתיב שכחה דכתיב בהו אחריך ודרשינן בפרק הזורע אחריך זו שכחה והשתא קרא הכי קאמר כל מאי דמחייב במצות אחריך לא תעולל לא תפאר דמאי דמחייב בשכחה מיחייב בפאה: יאמר זית ואל יאמר כרם. דהא בעיא לאגרופינהו כיון דילפת מינייהו דלא להוו שני כתובים הבאים כאחד וקיי"ל דאין מלמדין: שהוא פטור מן הפרט. והוי דומיה דקציר שהוא חייב בפרט שני גרגרים הנושרים מן
באשכול

א) בערוך הש"ם בערך אספים מוכח שצ"ל אספים וכן העתיק בעל מלאכת שלמה. ב) כן העתיק בעל מלאכת שלמה

זית וגורך הוא שיאמר כרם. יצא זית ולימד על כל האילנות פאה. ויצא כרם ולימד על עצמו. ובשם שיצא זית ולימד על כל האילנות פאה. יצא כרם וילמד על כל האילנות פרט. א"ר אבין דבר שהוא שוה בשניהן מלמד דבר שאינו שוה בשניהן אינו מלמד: על דעתיה דר' ישמעאל ניחא דר' ישמעאל דריש דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש נעקר מן הכלל (ח:) והרי הוא בחדושו צורך שהוא יאמר פאה בכרם. אלא על דעתון דרבנין דאינון אמרין הרי הוא בכללו והרי הוא בחדושו לאי זה דבר נאמר פאה בכרם: א"ר אבין אילו לא יצא אלא כרם יאות הוית מקשי עכשיו שיצא כרם מזית אלו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר זית שהוא פטור מן הפרט חייב בפאה יצא כרם שהוא חייב בפרט שהוא פטור מן הפאה כמה דתימא גבי פאה דבר שלקיטתו כאחת מכניסו לקיום [וחייב בפאה] נא' אף בפועל כן. א"ר יונה שנייא היא דכתיב וקטפת ומלילות בירך אפילו מן דבר שאינו לקיום: והתמרים. תניא ר' יוסי בר יהודה אומר רוטבי תמרים פטורין מן הפאה לפי שאין הראשון שבהן מתין לאחרון. יאות א"ר יוסי בר יהודה מאי טעמא דרבנין. א"ר זעירא [מפני] שכולן משילין שאור בבת אחת. ר' יצחק [בן] חקולא וריב"ל תרויהון אמרין קולקס כירק לפאה ולמעשרות ולשביעית ולכלאים ולנדרים צריכא: מתני' לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח, ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח. ומאכיל לבהמה לחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח. (ט.) ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח דברי ר' עקיבא. כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהן עד שימרח. המקדיש ופדה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר: גמ' ר' יוסי ור' יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו א"ר נחמיה בר עוקבן ומטו בה בשם ר' יוחנן הפריש בכורים מכרי ממורח פטורין מתרומה גדולה אמר ר' חגי קומי ר' יוסי מתני' אמרה כן לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח אבל אם מירח חייב מה שאין כן בבכורים. ולימא אבל בבכורים יהא חייב אע"פ שלא מירח. ווידא אמרה הדא למה נקראו שמם בכורים (ט:) שהם בכורים לכל. וכל הקודם את חברו חברו מתחייב בו. (ונוטל) [וניתן] משום הפקר. מתני' דבית שמאי היא דב"ש אמרי הפקר לעניים הפקר: ונוטל מן הגורן וזורע. אתיא דרבי עקיבא כחנויות בני חנון דתניא למה חרבו הנויות בני חנון שלש שנים עד שלא חרב בית המקדש שהיו מוציאין את הפירות מכלל המעשרות דהוו דרשי תבאת זרעך פרט ללוקח ואכלת פרט למוכר: כהן ולוי שלקחו וכו'. א"ר יוחנן קנס קנסו להן שלא יהו קופצין לגתות ולגרנות. טבח כהן חברייא בשם ריב"ל פטר לו שבת אחת א"ר יוסי אזלית לדרומא ושמעית ר' חנין אבוי דר' שמעון בשם ריב"ל פטר לו שבת אחת. ר' יודן מדמי לה להא דרבי יוחנן קנס קנסו להן וכו'. א"ל ר' יוסי אי משום קנס אפילו שבת אחת לא יפטור לו. חנווני בהן ר' יודן אמר פוטרין לו שבת א'. ר' יוסי אמר אין פוטרין לו שבת

פירוש מהר"ש סיריליאו

האשכול] בשעת בצירה כדלקמן וכיון דיצא לידון בדבר חדש פטור: יצא זית ללמד על כל האלנות פאה. דמה זית דהוא פטור מן הפרט וחייב אף כל האילנות כן: על כל האילנות פרט. כגון הנושר מן האילנות בשעת לקיטת פירותיהן ובעיא היא: שאינו שוה בשניהן. פאה שוה בשניהן בכרם וזית דאיכא מה הלכך ילפינן אבל פרט אינו שוה בשניהם דגבי כרם שייך פרט שנופל פרט אחד מן הכלל דהאשכול מקובצין שם ענבים הרבה ונופל מהן אחד או שנים ולא שייך כן בזית דכל זית וזית נתלה בעוקצו וכל אחד ואחד הוא יחידי: על דעתיה דר' ישמעאל ניחא: הא צריכותא דלעיל דאמרן אילו לא נאמר כרם לא הייתי לומד מזית דכיון דכרם יצא לידון בדבר החדש שחייב בפרט לפיכך לא יהא חייב בפאה דאי אתה יכול להחזירו וכו' לר' ישמעאל דסבר דאמריה רחמנא למעט במדה דיצא לידון בדבר החדש דכיון דיצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש דנעקר הוא מכללו דלא מצי למילף מזית ניחא אלא לרבנן דאמרי דכי אמריה רחמנא למעט הכי אמרים הרי הוא בכללו והרי הוא בחדושו דאינו נעקר א"כ אמאי איצטריך קרא לאהדוריה לכרם למצות פאה: ופלוגתיה דר' ישמעאל ורבנן תנינן לה בת"כ בפרשה ויקרא גבי קרא דואת החלב המכסה את הקרב דכתיב גבי שלמים בפ' כשב והכי תניא התם ואת החלב המכסה את הקרב מה ת"ל שיכול יתרבה בחלב הדפנות ודין הוא ומה אם בן בקר שנתרבה בכשבים נתמעט בחלב הדפנות כבש שנתמעט בכשבים אינו דין שיתמעט מחלב הדפנות. לא אם אמרת בבן הבקר שנתמעט באליה תאמר בכבש שנתרבה באליה הואיל ונתרבה באליה יתרבה בחלב הדפנות ת"ל ואת החלב המכסה וגו' אין לך מה שאמור בענין: משם ר' ישמעאל אמרו. מפני שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש החזירו הכתוב לכללו ע"כ. ופי' החלב המכסה את הקרב למה לי קרא בכשב כיון דכתביניהו בבן בקר. שיכול יתרבה בחלב דפנות להקרבה וכתב בעל ספר המצות שלכך הוצרך למעט חלב של הדפנות לפי שדומה לחלב גמור שהוא כשלה פרוסה וקרום דק יש עליו ונקלף מעל הבשר בקל שאלו הן סימני חלב אבל חלב האליה והיותרת לא דמו לשאר חלב וכשקרבין אין קרבין בתורת חלב כי אם בתורת יותרת ואליה לכך אין צריך מיעוט ע"כ. יצא לידון בדבר חדש. אליה: החזירו הכתוב לכללו. דאי לא אהדריה הוה אמינא אליה הוא דקריבה אבל חלבים לא. ורבנן דס"ל הרי הוא בכללו והרי הוא בחדושו דרשי ליה למעט חלב דפנות. וקשה בשלמא לר' ישמעאל איצטריך כי כחטאת האשם הוא לכהן משום דנעקר מכללו כיון דיצא לדבר חדש דהיינו מתן בהונות כדאי' בריש ת"כ ובריש יבמות אלא לרבנן דס"ל הרי הוא בחדושו ואינו נעקר מכללו למאי מיבעי להו וי"ל דברייתא דפרשת מצורע דדרשינן כי כחטאת האשם מה חטאת מן החולין וביום ובידו הימנית וכו' כדאיתא התם אתיא כרבנן ולהכי מיבעי להו: אילו לא יצא. אלא כרם יאות הוית מקשי כלומר אילו הוה לן קרא לרבויי אילן ואפי' הכי הוה כתב כרם הוה משמע דלא כתב כרם אלא משום דיצא לדבר חדש והוה משמע כרבי ישמעאל. אבל השתא דיצא זית נמי והיינו ללמד אכולהו אילנות פאה דלא תימא לימא שדך מכלאים מה התם אין זרע אילן בכלל אף כאן וכו' וכיון דיצא זית לרבויי אילן משום דלא משתמע בכלל שדך וליכא לן קרא לרבויי אילן על כרחין הוצרך לכתוב נמי כרם דהא ליתיה בכללא דשדך וכמה מליכו דזית נמי לא אתי שהייתי אומר ומה כל דדמי לזית שהוא פטור מפרט ועוללות הוא דחייב בפאה ולא אתי כרם מש"ה כתב רחמנא לכרם ולהכי לא נקט הכא ואילו נאמר כרם כדלעיל דכיון דלית לן קרא ומשמע לן דאי כתב כרם היינו משום דהאי דחייב בפרט ועוללות וכל שכן דבציר שפי כיון דלית לן קרא לאתויי אילן. אבל גבי חלבים איכא כללא דכתיב כל חלב לה' וחלב דפנות תותב קרום ונקלף הוי ומשום הכי מצית אמרת הרי הוא בכללו והרי הוא בחדושו משא"כ הכא דזית לא הוי כללא: נאמר אף בפועל. כן דדוקא שכרו לדבר שמכניסו לקיום ולקיטתו כאחד הוא דאוכל ואינו שכרו ללקט ירק לא דהא קמה וכרם הוא דכתיבי אלמא תנן בפרק השוכר את הפועלים העושים במחובר לקרקע אוכל: וקטפת מלילות. ולא כתב שבלים לאורויי לן דאפילו דבר שנכרת ואומלל ואינו מתקיים פועל אוכל בו: רוטבי תמרים. היינו מין תמרים שאין מתבשלין כמו שילשי גופנין: פטורין מן הפאה. דאין לקיטתן כאחת: משילין שאור בבת אחת. בריש מעשרות תנן דעונת המעשרות דתמרים הוא משישילו שאור ופי' בערוך כשמתבשלין התמרים מתנפחין ונבדקין כמו השאור. והכא לא דמו לאתרוג דתלת בישולן לא הוי כאחת: קולקס. מין ירק הוא והשורש שלו השמין בארץ הוא שראוי לאכילה ובערבי שמו קולקס ופשיטא לן דהוי ירק גבי פאה ומפסיק ביה כל הני דתנן לקמן אילו מפסיקין גבי תבואה והמנית ולא דהוי אילן דתנן לקמן דאין מפסיק אלא גדר: למעשרות. דהוי ירק והוי ר"ה שלו תשרי ולאו אילן דר"ה שלו ט"ו בשבט: ולשביעית. דלאו אילן הוא משמע אין בו משום איסור ספיחים דודאי ירק הוא ואסור באכילה בשביעית כדאיתא במסכת שביעית דלא שריא בירקות שלה אלא ירקות שמנו חכמים שם: ולכלאים. דלא תימא הוי אילן ולא הוי כלאים בכרם וכדלעיל זורעין זרע אילן כאחת וודאי הוי ירק ואוסר הכרם: ולנדרים. כגון הנודר מן הירק מספקא לן אי הוי ירק ואסיר בו ואי הוי אילן שרי או איפכא דאי נדר מפירות האילן דאי אמרת אילן הוא אסור בו ואי ירק שרי. משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובני אדם יש קורין לו אילן ויש קורין לו ירק והכי משמע בפרק הנודר מן הירק דלא מספקא להו אלא גבי נדרים. ואלו בשאר איסורין כלל גדול יש בידינו כל שמוציא עלין מגזעו מין אילן כדאיתא בס"פ כרם שנטע: צריכא. לגבי מאדם צריך עיון בה ומספקא להו ושלקא בתיקו ולחומרא: מתני' לעולם הוא נותן משום פאה ופטור וכו'. מי שלא הפריש פאה מן הקמה מפריש מן העומרים אי מן התבואה אחר שנדושה כדתניא בתוספתא ומייתי לה בפ' הגוזל קמא וקאמר דנותן פאה לעניים ופטורה מן המעשרות כמו אם נתנה במחובר דפאה ולקט ושכחה והפקר פטורין מן המעשרות כדתנן בפ"ק דחלה: עד שימרח. מפרש בפ"ק דמעשרות מן די ספר אפוי דבריא והיינו לאחר שמנקין התבואה מן ה[illegible] שלה וצוברין אותה במקום אחד ומחליקין הכרי ברחת ומייפין אותו והוא מלשון ממרח רטייה ומכי מירח חייב במעשרות שהוא גמר מלאכה כדתנן בפ"ק דמסכת מעשרות דמשם ואילך אסור אפי' אכילת עראי והוא דנכנס התבואה לחצר דבהכי הוא דהוי טבל ולוקה בכזית ובההיא שעתא כי יהיב להו לעניים פאה יהיב להו מעושר שלא יפסידו עניים. וטעמא דמירוח קא מחייב במעשר משום דכתיב דגנך ודרשינן דיגונך דבדיגון תלה רחמנא: וניתן משום הבקר. בבי"ת כמו בפ"א. בוז עמים כמו פוז. והפקר פטור מן המעשרות כדלעיל ומשמע ממתני' דאם הפקיר אחר מירוח דהזוכה מיחייב במעשר ומפרש בגמרא משום דבהפקר דב"ש עסקינן דלא אמרי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דס"ל לב"ש דמהני האי הפקר להפקיע מידי מעשר. ואשמעינן הכא דהיינו דוקא דאפקיר מקמי מירוח וטעמא דדיו לבא מן הדין להיות כנדון דלקט שכחה ופאה דהוו מתנות עניים למינייהו גמרי ב"ש וכדלקמן בפ' ב"ש. קמי מירוח הוא דאיתנהו. והכי נמי גבי הפקר. אבל אפקור בתר מירוח דהאי הפקר דחלים לא: ומאכיל לבהמה. דאכילת בהמה עראי חשיבה: ונוטל מן הגורן וזורע עד שימרח. דלאחר מירוח אסור לזרוע טבל כדאיתא בפ"ק דמס' דמאי: דברי ר' עקיבא. ורבנן פליגי עליה ולא מני זרע אפילו קמי מירוח דלא דמי להפקר דהפקר לא שכיח ומילתא דלא שכיחי לא גזרו [רבנן] ופאה נמי שאני דקא עביד מצוה ועוד דמיחייב בה ולא פקעה: המעשרות שלהן עד שימרח: בזמן שלקחו הגורן קודם שמירח בעל הבית אבל אם מירח בעל הבית ואח"כ לקחו חייבין ליתן תרומות ומעשרות לאחרים וטעמא מפרש בגמ' ועני שלקח גורן כשנתמעשר פליגי תנאי בגמ': המקדיש. קודם מירוח עד שימרח הגזבר דאם מירח הגזבר קודם אע"פ שפדאו אח"כ פטור מן המעשרות דבגנך כתיב למעוטי הקדש אבל פדאו קודם מירוח כיון דנגמרה מלאכתו ביד הדיוט חייב: גמ' הפריש בכורים. מכרי ממורח דבכורים צריך לקרות להם שם במחובר כדתנן בפרק בתרא דבכורים וקאמר דכשהפרישן אחר שנתמרח הכרי אין צריך להפריש קנת לתרומה כדאמרינן במעשר ראשון שהקדימו לתרומה אחר שנתמרח הכרי דצריך להפריש ממנו תרומה גדולה כדאיתא בפרק שלשה שאכלו ובפ"ק דביצה: הא אם מירח. כל מתנה שיתן חייב בתרומה ומעשר: מה שאין כן בבכורים. ומשמע דאין צריך להפריש מהן תרומה ולא מעשר כי הפרישן אחר מירוח: ולימא אבל בבכורים יהא חייב וכו'. כלומר האי מה שאין וכו' דקתני בברייתא ה"ק קודם מירוח אין כאן חיוב במעשרות עד אחר מירוח מה שאין כן בביכורים דבין קודם מירוח ובין אחר מירוח מיחייב בהו כדתנן בפ' התרומה והבכורים שהבכורים נקנין במחובר לקרקע מה שאין כן בתרומה: ווידא אמרה. והי דא אמרה לסיועיה לר' יוחנן: למה נקרא ביכורים. מתניתא היא במסכת תרומות פ' התורם קישות: וכל הקודם את חברו חברו וכו'. כלומר אם הקדים את חברו שהוא אחרון חברו האחרון מתחייב במצות הראשון דבכורים קדמי לתרומה ומשמירח דהשתא מתחייב בתרומה התרומה מתחייבת בהן ונכנסה בגבולן ואינהו לא נכנסו בגבולה דקשיא לי אי הכי פאה נמי קדמה לתרומה וכי זכה זה אחר מירוח נמי תפטר מתרומה וניחא לי דפאה לית בה חיוב מיתה ואי בעי זכין לה מן העני ואכיל לה מה שאין כן גבי ביכורים דקדישי ועוד דבכורים קונין שם במחובר לקרקע ואינם תלויים בקצירה מה שאין כן גבי פאה דבקצירת בעלים תליא מילתא כדלקמן הילכך קדימה דבכורים הוית קדימה: מתני' דב"ש. כלומר מתני' בהפקר דב"ש שהפקירו לעניים ולא לעשירים ומשום הכי לא מהני בהו שמא דהפקר אלא קודם מירוח דב"ש ילפי מפאה ופאה בקמה הוא ולעניים הוא אבל אי הפקירן לכולי עלמא אפילו הפקירן אחר מירוח מהני ומתני' סברא כב"ש וקיי"ל כב"ה דבהפקר לכולי עלמא הוא דמהני קודם מירוח ולאחר מירוח כדאיתא בפ' לא יאמר וכך כוונין דברי הרמב"ם ז"ל וכן דעת הראב"ד ז"ל והיינו מדאורייתא ואין כן דעת רבינו שמשון ז"ל: אתיא דר' עקיבא כחנויות בני חנון. בפ' הפועלים איתא והתם תני שהעמידו דבריהם על דין תורה שלא עשו סייג כלל אבל הדרשה היא אמת: עשר תעשר פרט ללוקח. דכתיב עשר תעשר תבואת זרעך שזרעת אותה יצא הלוקח שלא זרעה: ואכלת פרט למוכר. עשר כשתאכל יצא המוכר שאינו אוכל וסבר ר' עקיבא דה"נ דרשינן ואכלת ולא זורע שאינו אוכל. וכתב ר' שמשון ז"ל דלא ר"ה לומר דר' עקיבא סבר כוותייהו לפוסקן ואפי' מדרבנן דה"ו שהרי מזכיר אותו לגנאי אלא ה"ק אתיא דר' עקיבא כי ההיא ברייתא דמגלת סופר דחנויות בני חנון דמשמירח אסיר לזרוע עד שיעשר מדרבנן אע"ג דלית ביה ואכלת דממעטינן מיניה מוכר ואיכא למעוטי נמי זורע אפ"ה כיון דחרבו מגנייה מילתא ואסיר וכ"ל דסבר ר' עקיבא דדרשת בני חנון קושטא היא ומפני שהעמידו דבריהם על דין תורה חרבו וקסבר ר' עקיבא דתקנת חכמים היינו אחר מירוח דאין זורעין את הטבל אבל קמי מירוח שרי ורבנן פליגי עליה דר' עקיבא ואמרי דדרשה דבני חנון דאפילו כימא דמילתא היא דוקא מכירה והפקר דקמי מירוח שרי משום דלא שכיח ומאכיל לבהמה נמי קמי מירוח שרי דאכילת בהמה עראי חשיב ולא אתו למיטעי הכי נמי בתר מירוח אבל זורע דשכיח ועוד דזורעים הרבה ואיכא הפקעת מעשר אפי' קמי מירוח נמי אסור לזרוע דהיינו טעותא דבני חנון: קנס קנסו להן וכו'. מן הדין אפילו לקחו אחר מירוח המעשרות שלהן אלא משום קנסא שלא יהו קופצין לגתות ולגרנות שנגמרה מלאכתן למעשרות ומפקיעין תרומה ומעשרות מן האחרים וכן כ' רמב"ם פ"ו הט"ו מהל' מעשר וז"ל כהן ולוי שלקחו פירות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן מוציאין את התרומה והמעשרות מידיהן ונותנין אותן לכהנים וללויים אחרים קנס הוא להם כדי שלא יקפצו לגרנות ולגתות ויקנו טבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים ואם קנו קודם שתגמר מלאכתן אין מוציאין מידן ע"כ. והשיג עליו הראב"ד ז"ל בהשגות א"א אני אומר שאינו קנס אבל מפני שאמר להן מתנה דכהן לא זבנית לך ודברי הרמב"ם ז"ל תלמוד ערוך: טבח כהן. בפ' הזרוע תנן דכהן אם שחט בהמה שלו אפילו למכור פטור מן המתנות והכא אמר דשבת א' פטרוהו ואוקמוה אדין תורה ובפ' הזרוע גרסינן עד שלשה שבתות: אפי' שבת אחת (אחת) לא יפטור כו' הכא דמיד קנסינן ליה אלא טעמא הוי משום דאין יכול להערים כדאיתא בסמוך ושבת שנייה ואילך טעמא שלא ירגילו טבחי ישראל לשתף כהנים עמהם ליפטר מן המתנות אי נמי משום דפסקו חיותא דשאר כהנים: חנווני כהן. שמוכר תבואה של שדהו לאחר מי מחייבינן להפריש מעשרות תבואה של שדהו לאחרים או לא:

חנווני

שבת אחת: על דעתיה דרבי יוסי מה בין חנווני מה בין טבח. חנווני יכול להערים טבח אין יכול להערים. תניא לא נחלקו רבי א) ור' יהודה הנשיא על הלוקח פירות מחוברין מן הגוי שהן חייבין במעשרות. ועל של ישראל שנכנס השני תחתיו. ועל הלוקח פירות תלושין מן הגוי שהן פטורין מן המעשרות. על מה נחלקו על עני הלוקח פירות תלושין מחברו בשנת מעשר עני ר' יהודה הנשיא אומר אחד עני ואחד עשיר מוציאין מידו וברבי אומר עשיר מוציאין [מידו] עני אין מוציאין מידו. מ"ט דר' יהודה הנשיא כשם שאין אדם זוכה בלקטי שכחה ופאה שלו כך לא יזכה אדם במעשר עני שלו. מאי טעמא דרבנן לקט שכחה ופאה אינן טובלין ומעשר עני הוא טובל וכבר נטבל עד שהוא ברשותו של ראשון, מאי טעמא דרבי יהודה הנשיא משום קנס מאי טעמא דרבי עשיר יש בידו ליקח עני אין בידו ליקח. שרבי יהודה הנשיא אומר מצוי הוא ללוות וברבי אומר אינו מצוי ללוות: **הדרן עלך אלו דברים**

פרק שני

(י:) **אלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית ודרך היחיד ודרך הרבי' ושביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים. והבור והניר וזרע אחר. הקוצר לשחת מפסיק דברי ר"מ וחכ"א אינו מפסיק אלא אם כן חרש:** **גמ'** תני שדך לחייב על כל שדה ושדה שלא יוציא משדה לחברתה. ואינו מחוור דאין תומר מתוור הוא. אפי' שדה האילן מפסיק. דתנינן הכל מפסיק לזרעים ואין מפסיק לאילן אלא גדר. הא גדר דמפסיק מחוור אף הוא אינו מחוור דאין תימא מחוור הוא אפילו שער כותש מפסיק דתנינן אם היה שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה אחת לכל הדא אמרה שאינו מחוור. ואין תימר אינו מחוור הא אפילו מצד אחד מפסיק דתניא אם היה שער כותש מכאן ומכאן אינו מפסיק הא מצד אחד מפסיק: תני רבי הושעיא הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה. (י"א.) ר' יוסי בשם ר' יוסי בר חנינא הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה. ר' זעירא בעא קומי ר' ייסא נתכוון לזכותו מן המצר מהו. ושרע מיניה. מיחלפא שיטתיה דר' ייסא דתנינן תמן מודים חכמים לר' עקיבא בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד. שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון. ר' ייסא בשם ר' יוחנן מפני שדרכן לזרוע ערוגות ערוגות וכה הוא אומר הבין. פשיטא ליה שהוא מפסיק לא צורכא דא אלא ב) אי קדשה משום פאה או לא קדשה: תני ר' הושעיא הפריש פאה משדה לחברתה לא קדשה. ושמעית מימר אפילו מצר. ר' יוסי בר חנינא אמר חצובות מפסיקין לפאה. רב חסדא בעי בהן חילק יהושע את הארץ. אתא ר' חנינא בשם רב חסדא בהן תיחם יהושע את הארץ: **הנחל** אע"פ שאינו מושך: **שלולית** כל זמן שהיא מושכת: מכיון דתנינן דרך היחיד. דרך הרבים מה צורכא. אתא מימר לך אפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילן אלא גדר. מכיון דתנינן שביל היחיד שביל הרבים מה צורכא. אתא מימר לך להוציא את הקבוע בימות החמה ואינו קבוע בימות הגשמים: **הבור והניר והזרע וכו'**: רב אמר בור וניר בית רובע וזרע אחר אפילו כל שהוא. ור' יוחנן אמר בור וניר וזרע אחר כשלשה תלמים של פתיח. מהו פליגין מה דאמר רב בחיוב פאה. ומה

א) כתב הספר סדורות (מ"ב) ענך ר' יהודה הנשיא בירושלמי סוף פרק א' דפאה נחלקו רבי עם ר' יהודה הנשיא מי שדעתו למנה יתקן זה כי אי אפשר לומר ר"י הנשיא ר"ל ר' יהודה נשיאה כנדו, ואח"ז מלאתי בשדה יהושע וז"ל נראה שחתר עם כל פלוגתיה דר"י הנשיא ואין לומר דרבי הוא רבינו הקדוש ור' יהודה הנשיא הוא ר' יהודה נשיאה בן בנו דלא היה בר פלוגתיה דרבינו הקדוש או יש לגרום ברבי במקום רבי היינו עם הכם שנקרא רבי עכ"ל הש"י והמ"ד [ולפלא שלא זכר בעם ז"ל מ"ש בתכות ס' ע"ב ב"ב' פירש"י כך שמו ובחולין דף י"א ע"ב]: ב) בכ"י מתוקן מאיזה אחרון בדיו שחורה ונראה שהיה תחלה כתיב הלא הס"א והלמ"ד בקמ"ץ והלמ"ד דגושה אי דלא הלי"ת והלמ"ד בקמ"ץ והלמ"ד דגושה אולם מהפיכות נראה שצ"ל דא אלא וכן העתקתי. אמנם בדפוס קראטשין הטעתא ולא קדשה משום פאה אלא קדשה ונדפס על הגליון אולי צ"ל או קדשה או לא קדשה ובדפוס ירושלים הגיהו כזה (ולא) קידשה משום פאה (אלא) או לא קדשה והמוחר יבחר.

פירוש מהר"ש סיריליאו

חנווני. יכול להערים ולומר נתתי ולא יהיב ושכת ראשונה קנסינן ליה אבל מתנות הבהמה לפנינו הן ומינכרי וליכא הערמה ואם יאמר פלוני כהן עמי מילתא דעבידא לאיגלויי היא: **לא נחלקו ברבי וכו'** ברבי גרסי' הכי אשכחן בפ"ק דחולין והתניא ברבי אומר ופי' רש"י ז"ל ברבי לא ידענא מנו אלא חכם אחד גדול בדורו: **לוקח פירות וכו'.** ישראל שלקח פירות מחוברין מן הגוי הכן חייבין במעשר דכיון דלקחו במחובר נכנס ישראל תחת הגוי משעה ראשונה וכאלו ישראל זרען וחייב מן התורה בכל המצות דקרקע ואפילו הוי עני וכן היה הראשון ישראל ולקחן ישראל שני כשהן מחוברין השני נכנס במקומו: **לוקח פירות תלושין.** ממורחין מן הגוי: **שהן פטורין מן המעשרות.** וכל שכן משאר מצות דדרשינן דגנך ולא של גוי: **אחד עני ואחד עשיר מוציאין מידו.** כדמפרש משום קנסא שלא יפקיע מ"ע מאתיו: **עני אין מוציאין מידו.** דהוא קדים: **שאין אדם זוכה בלקט שכחה וכו'.** דדרשינן בת"כ ואיתא נמי בפ"ק דגיטין לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו דהוה ליה למימר תעזוב אותם לעני ולגר אלא להסמוכי עני לאזהרת לא תלקט שעני בעל השדה מוזהר להניח פאה ולקט לעניים ואסירים לו ושכחה איתקשא לפאה דכתיב לא תעולל אחריך ודרשינן לעיל לא תדקדק אחריך זו שכחה: **כך לא יזכה.** במ"ע שלא משום הייג ולאו משום דינא כדלקמיה: **אינן טובלין.** ואיכא למימר דלא מפרש להו היינו טעמא דגזר רחמנא לא תלקט אלא תניחם אבל מ"ע דטביל וכמו שמפורש במסכת דמאי וכבר נטבל עד שהוא ברשותו של ראשון ואיכא למימר דיהביה לדידיה המוכר ובדינא זכי ליה: **מ"ט דר' יהודה הנשיא.** דשפיר קאמר ליה ברבי: **דשאני.** מ"ע דטביל ומשני משום קנס וכדפרישית: **עני.** אין בידו ליקח וכדלקמן דאינו מצוי ללוות הילכך ליכא למיקנס. דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן ואינו מצוי לקנות שזות ופסק הרמב"ם ז"ל בפירושו כר' יהודה הנשיא: **הדרן עלך אלו דברים** בס"ד

פ"ב אלו מפסיקין לפאה של תבואה וקטנית דאילו פאה דאילן הא תני בסיפא דאינן מפסיקין אלו: מפסיקין השדה לדונו בשנים ונותן פאה מכל שדה ושדה ואי יהיב מחד עליו ועל חבירו מפרש בגמרא דלא קדשה: **הנחל.** מפרש בגמרא ואע"פ שאינו מושך מים עכשו אלא כיון שאינו מקום זריעה שמלא חול ורגבים מפסיק: **והשלולית.** מפרש בגמרא כל שהיא מושכת לעולם ובפרק הכונס מפרש אמאי קרו לה שלולית וקאמר אמת המים שמחלקת של לאגפיה דבעלי השדות דהשיא בקעה משקין שדותיהם משם ולא בעינן שיעור לרחבה דהגי בהדא והיינו דלעולם היא מושכת כדאיתא בגמרא: **ורחבה.** ואינה קבועה לקמן פליגי בה ר' יהודה ורבנן: **דרך היחיד.** מפרש בפרק המוכר פירות דרחבו ארבע אמות: **דרך הרבים.** מפרש התם רחבו ט"ז אמה: **שביל היחיד.** קטין טובא כגון כי שקיל כרעא ומנח כרעא: **שביל הרבים.** לכרמיהם או לשדותיהם אבל אינה דרך לעוברי דרכים: **הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים.** אשביל יחיד ושביל רבים קאי: **והבור.** שדה בור שדה שלא נחרש ולא נזרע תרגום והאדמה לא תשם וארעא לא תבור: **והניר.** שדה חרושה ולא זרועה: **וזרע אחר.** כגון חטים מכאן וחטים מכאן ועדשים באמצע נותן פאה לחטים אלו לעצמן ולחטים אלו לעצמן: וכתב הרא"ש ז"ל וצ"ל שצריך שיהא אורך ההפסק מקצה השדה אל קצהו דלא ישאר בו מחובר כדי שיעביר הבקר בכליו דהיינו ארבע אמות בלי הפסק דאי נשאר בו ארבע אמות בלי הפסק חשיב כשדה אחת ע"כ: דר' יוחנן סבר לקמן כר' אלעזר בר' שמעון דבגדולה בחמשים אורך הפסקתה שיתא ובפרק כל שעה אמרינן בהדיא דכ"ע סברי דבקמנים על פי רובה. ואין לנו אלא לדברי חכמי הגמ'. וג"ל דנכון הוא לפסוק כרבנן דאמרי התם בפרק כל שעה מפולגים מראש השדה לסופו כלדברי הרב ז"ל דר' יוחנן הקוצר לשחת בגמ' מפרש דבשחת דחייב בפאה תני לה ר"ג דגלל שלים וקוצר לקליות ולא מפליג בין קוצר לבהמה או לאדם דכיון דמחייב בהך קצירה שלא לקצור לפני העומר ה"נ מחייב בפאה בהך קצירה ומאי דמשייר מכאן ומכאן לאוגר הנשאר נלדדין זה מתחייב בפני עצמו וזה מתחייב לעצמו כר' עקיבא דלקמן דפרק מלבנות: **אינו מפסיק.** אלא א"כ חרש דמשום דמפסיק בקצירה לא חשיבי שתי קצירות להפסיק פאה אלא אתחלתא דקצירה היא וכולה חדא היא: **אלא א"כ.** חרש ואז הוי שדה ניר: **גמ' שדך לחייב על כל שדה ושדה.** בת"כ איתא ואע"ג דלעיל דרשינן מקרא דשדך לרבות פאה לאילנות תרי שדך כתיבי חד בפרשת קדושים וחד בפרשת אמור ועוד דהא אסיקנא דעיקר דרשא הוא מבנין אב דזית וכרם ומפרש תלמודא דה"ק שלא יוציא וכו' כלומר דאע"ג דקורא שם בפירות באחת על שתיהן ע"כ לזו וע"כ לזו אפילו הכי לא מהני שאינו יכול להוציא משדה על חברתה: **על חברתה.** ובמתני' מפרש מהו ההפסק שגורם להיות שתים: ה"ג **אינו מחוור** ויש גורסין אותו בבי"ת והיא היא וכן תרווד תרבד וכן אויר אביר וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בפרשת ויגא וסתמא דתלמודא מפרש אלו ההפסקות דתנן במתני' אינן מחוורין בידן דחכמים דלהוו הלכה למשה מסיני דאין תימא מחוור היא אפילו לגבי אילן נמי כהוו הפסקות ואנן תנינן דאין מפסיק גבי אילן אלא גדר ולמ"ד דפאת אילן ילפינן משדך לילף מינה ומינה: **וחבריה** מקשה הא גדר מחוור הוא כיון דמפסיק לאילן והא אשכחן ביה נמי דינא דמשמע דאין מחוור בידן דאין תימא מחוור בידן אפילו שער כותש נמי להוי מפסיק ותנינן בפירקין דאין מפסיק גדר לאילן אם היה שער כותש. שער כותש ענפי האילנות. ובדיקן מעורבין מלמעלה ונוגעין זו בזו ולקמן מפרש אם צריך שיגעו ענפים בגדר ויאלידוהו או אפילו יש אויר בין ראש הגדר ולענפים: ומתרץ ליה חבריה ואין תימא אין מחוור הגדר אפילו מצד אחד חזיין דמפסיק דכשאין נכנסין הענפים אלא מאילן של צד אחד ואין ענפי אילן של שדה האחר נכנסין כאן ואם לא היה בידן קבלה הא ריעותא איכא היכא דמצד אחד כותש והוה להו למימר דאינו מפסיק ובברייתא משמע דמצד אחד מפסיק אלא ודאי הכי גמירי ליה ולא דנו ביה כפי הסברה: **לא קדשה.** ומה שמוסיף על שיעורה של זו בשביל פאה של שדה האחרת חייבת במעשרות: **תכוון לזכותו.** מן המצר נתכוון לזכותו לעני כדי שלא יתבטל ממלאכתו להמתין עד שיקצרו האחר זוכה לו על זו שקוצר משום פאה בשדה אחרת שלא היה מפסיק ביניהן אלא שמצר מי אמרינן דכיון דלחזקת נכסי הגר הוי הפסק דהחזיק בזו לא קנה האחרת כדאיתא בפ' חזקת הבתים הכי נמי הפסק הוי ולא קדשה או דילמא כיון דלא תנייה במתני' לא הוי הפסק: **שרע.** לשון השמטה כמו גולתיה שריעא מיניה דפרק אין עומדין: **מיחלפא שיטתיה.** כלומר אמאי מספקא ליה לר' ייסא ותפשוט ליה מדידיה: **דתנינן תמן.** בפ' מלבנות התבואה: **מודים חכמים לר' עקיבא.** אע"ג דפליגי במנמר שדהו ושייר קלחים לחים מנמר כמו מנומר שמלקט כאן שמבושלים כל צרכן ומניח את הלחים שלא בשלו וחוזר ומלקט במקום אחר דהוה ליה מנומר וקאמר ר' עקיבא כשהוא חוזר ולוקט נותן פאה מכל אחד ואחד שהקציר שבינתיים מפסיק וחכמים אומרים פאה מאחד על הכל ומודים חכמים לר' עקיבא בזורע שבת או חרדל כדמפרש טעמא ואזיל: **ביני מתני' וכו'.** בפ' מלבנות התבואה יתבאר ולא גרסינן לה הכא: **שמואל אמר וכו'.** כלומר ואיתמר עלה מ"ט מודו ואמר שמואל מפני שאין ראשון שבהן דהיינו של חרדל ושל שבת. שזה מתבשל קודם האחר, ודרך הוא שלא לקצרן כאחת ור' ייסא מפרש טעמא משום שדרכן וכו' והתם מפרש מאי בינייהו. והשתא מקשי הא לדברי ר' ייסא דאמר דטעמא משום שדרכן לזרוע וכו' ותלם של ערוגה זו מפסיק לערוגה אחרת אלמא דתלם אהני לאפסוקי. ה"נ גבי שתי שדות של תבואה דרכן להפסיק מצר ביניהן ומאי מספקא ליה: **וכה הוא אומר הבין.** אע"ג דהכא פרע מיניה ולא אמר ליה כלום משום דאורחא דתלמודא למימר הכי כי מקשי מדידיה לדידיה קאמר הכא הכי כלומר ותפשוט ליה מדידיה ואמאי שתק. ומשני לא צורכא דא אלא אי קדשה או לא כלומר הני למתני' פשיטא ליה דמפסקי ואפי' בדיעבד אם נתן לא קדשי אבל האי מצר פשיטא ליה דלכתחילה מפסיק ולכתחילה מודו ואין ליתן משל זו בזו ובדיעבד הוא דמיבעיא ליה אי קדשה ופטורה מן המעשרות או לא קדשה דלגמרי מפסיק כי הכי דמתני': **שמעית מימר.** אפילו מצר דכיון דתני לה סתמא משדה לחברתה ש"מ דבכל שדה שהיא הלוקה לעצמה קאמרה ואפי' מצר ואיפשיט בעיין: **חצובות.** עשב ששרשיו הולכין ויורדין כנגדו עד התהום כדאמר הגובה מקמע רגליהון דרשיעייא. ובפרק חזקת הבתים פליגא אמוראי אי מצר וחצב מפסיק לענין פאה: **רב חסדא בעי.** ברים לידע טעם לר' יוסי בר חנינא אפשר דטעמא משום דבהן חילק יהושע לישראל את הארץ מפסק או לא: **חילק וכו'.** גבול שבין שבט לשבט ובין בית לבית לפי שאינו יונק לא מכאן ולא מכאן אתא ר' חנינא ואמר הדר פשטא רב חסדא משום דבהן וכו': **מכיון דתנינן.** דרך היחיד דשיעורו ארבע אמות דמפסיק כ"ש דרך הרבים דהוי ט"ז אמות: **אפי' דרך הרבים וכו'.** דכי תני סיפא הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן למאי דתני ברישא קאי ואי לא תני דרך הרבים ברישא הוה אמינא דמפסיק לאילן משום דרחב טפי ואע"ג דתנן אלא גדר דמשמע גדר ולא דבר אחר הוה אמינא משום דבעי למתני סיפא ואם היה שער כותש דגבי גדר שייך תני הכי ולהכי תני דרך הרבים ברישא לאשמועינן דאף זה באילן אינו מפסיק: **שביל הרבים מה צורכה.** דאי לענין אילן השתא דרך הרבים דרחב ט"ז אינו מפסיק שביל שאינו רחב ט"ז מיבעיא. ואי לענין שדה תבואה כיון דתנא שביל יחיד דמפסיק דאינו רחב אלא כי שקיל כרעא וכו' וכ"ש שביל רבים דרויח טפי ומשמע מדברי התוס' בפ"ה (חסר מכ"י) דרך יחיד רויח משביל רבים: **להוציא את הקבוע בימות החמה.** דים שביל דבקטי ביה רבים בזמן דליכא זריעה ובזמן זריעה זרעו בעל השדה ואשמעינן דאין מפסיק שביל הרבים אי אינו קבוע לעולם: **בור וניר בית רובע וכו'.** שמועה זו קשה בין המפרשים ואני אפרשנה כפי מה שיורוני מן השמים בס"ד. בור וניר בית רובע בור וניר דתני במתני' דמפסקי בעינן שיעור רחבו לאפסוקי גבי פאה רחבו דבית רובע דהיינו עשרה אמות ומחצה כדתניא במסכת כלאים פ' שני ולרוחב הניר ובור הוא דבעי בית רובע דאילו לגבי אורך הא פרישנא במתני' דפלוגתא אי בעי' מראש השדה לסופו גרבנן: **וזרע אחר.** כל שהוא סגי לאפסוקי לשתי שדות ומיחייבת כל חדא והדא באנפי נפשה וכ"ל טעמא דרב דמיקל גבי זרע דכיון דבעינן שיעור לזה הזרע שהוא באמצע לעניין כלאים כי היכי דלא להוי חבוש והיינו דמפסיק להו במשר לב"ש שיעור רחבו שלשה תלמים של פתיח ולב"ה כמלא הסרוני וקרובים דבריהם להיות שוין כדתנן בפ' כל שאם וע"כ לא שמעינו אלא ברוחב המשר אבל ברוחב הזריעה לא הילכך לית רב שיעור דאי בעי זרע ביה כל שהוא ואי בעי זרע ביה כל שטח המשר וכיון דאית ביה שיעור מקום ולה"ק רב כל שהוא דאפילו לאותו כל שהוא דזריעה בעינן שיעורא דמשר לרחב קרקע דודאי לאו ברשיעי עסקינן דכבר אית ביה שיעור בשטח הקרקע ומה שזרע אינו מעלה ואינו מוריד: **ור' יוחנן אמר.** דבשלשתן שיעור רחב קרקע שלשה שלשה תלמים של פתיח דהיינו תלמים רחבין שעושין כשבאין לפתוח הקרקע בראשונה למעוטי תלמי הרביעה דקתני התם דהני דפתיח ומרחיקין אותן זו מזו שבג' הן ואויכן שתי אמות יש כמו שמפורש בפרק כל שאה. וכן כתב ר"מ בפ' שני דכלאים גת"פ משמע שהן שתי אמות ע"כ. אבל תלמי הרביעה שהוא אחר רדת המטר של רביעה ראשונה שחוזרין וחורשין לכסות הזרע דאז התלמים תכופין ומקורבין וכן אמרו במדרש יפתח וישדד אדמתו בתחלה הוא עושה תלמים רחבים ולסוף הוא עושה תלמים קטנים ע"כ. וקסבר ר' יוחנן דכיון דגת"פ חשיב קרקע באנפי נפשיה גבי כלאים הכי נמי חשיב גבי פאה להפסיק. ואע"ג דהאי ליגנם דגת"פ יב"ש הוא דקא תני ליה הא קתני קרובים דבריהם ועוד דהתם נקטינן כשיעורא דב"ש: **מהו פליגין** בתמיה. כלומר מי נימא דודאי פליגי רב ור' יוחנן או דילמא לא פליגי. וכ"ל דמתמהינן הכי משום דגבי זרע אחר בהדיא פשיטא דלא פליגי אלא דמר לא איירי בשיעור הזריעה אלא בשיעור הקרקע ומר איירי בשיעור הזריעה ולא בשיעור הקרקע וכדפרישית. ומש"ה באורא מתמיה ומי דחקין אנפשין לפרושי נמי בבור וניר לא דפליגי ומתרץ מה דאמר רב [בחיוב פאה כלומר ודאי כי היכי

מה דא"ר יוחנן (י"א:) בפיטור פאה. והתני בור וניר חייבין בפאה. אלא מה דאמר רב בשדה בינונית ומה דאמר ר' יוחנן בחמשים על שתים: הקוצר לשחת וכו': ר' זעירא בשם ר' אלעזר ר' מאיר ור' יהודה שניהם אמרו דבר אחד כמא דר"מ אמר הקוצר לשחת מפסיק כן ר' יהודה אומר הקוצר לשחת מפסיק. כמא דר' מאיר אמר חיוב בפאה מפסיק כן ר' יהודה אמר חיוב בפאה מפסיק והן אשכחן דר"מ אמר חיוב בפאה מפסיק דתניא אכלה גובאי קרסמוה נמלים שברתה הרוח או בהמה הכל מודים אם חרש מפסיק אם לא חרש אינו מפסיק. מאן הכל מודים לאו ר' מאיר דר"מ אמר תמן מפני שהוא פיטור פאה אבל אם היה חיוב אפילו לא חרש מפסיק. והן אשכחן דר' יהודה אמר חיוב בפאה מפסיק דתנינן תמן אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש. אבל אם הביאה שליש אסור לקצור דקציר חייב בפאה הוא ודבר שהוא חייב בפאה מפסיק. ר' זעירא בעי כמא דר' יהודה אמר (י"ב.) התחיל עד שלא הביאה שליש ואפי' הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה כן ר"מ אמר התחיל עד שלא הביאה שליש ואפי' הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה: **מתני'** אמת המים שאינה יכולה לקצור כאחת ר' יהודה אומר מפסקת. וכל ההרים אשר במעדר יעדרון אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו הוא נותן פאה אחת לכל: **גמ'** הוון בעיי מימר לא פליגין אשכחת תני אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת.

הוון בעיי מימר מה דאמר ר' יהודה בעומד מצד אחד ואינו יכול לקצור מצד השני אבל אם היה עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק. אשכח תני ופליגי דתניא היה עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק מצד אחד אינו מפסיק: וכל ההרים וכו': ר' חייא בר ארא בשם ריש לקיש היה שם סלע על פני כל שדה אם עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה בצד זה כן מצד זה ונותנה בצד זה מפסיק מצד אחד אינו מפסיק. והתני מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים נותן פאה מכל אחד ואחד פחות מכאן נותן מאחד על הכל. ופחות מכאן אינו עוקר את המחרישה מצד זה ונותנה בצד אחר. אפילו

פירוש מהר"ש סיריליאו

היכי דלא פליגי בזרע אחר הכי נמי לא פליגי בבור וניר וכלהו ס"ל נת"פ הוי דאית בה שיעורא גבי הפסקה לכלאים והכי נמי גבי הפסקת פאה. ובית רובע דאמר רב בבור וניר לא איירי אלא אם עלה בבור וניר מין תבואה המין שחייב בפאה כלומר אותו מין שזורע בשדות דהאי גיסא ודהאי גיסא בההוא קאמר רב דלא מפסיק אלא בבית רובע אע"ג דמה שעלה בו הוי כתוש ובשדות הוי דגן אפילו הכי כיון דשדה של כאן וכאן חייב בפאה ובור וניר נמי המפסיקין ביניהם מה שעלה בהן חייב בפאה כלומר דמינו הוי מצטרפין השדות אלא א"כ הוו בור וניר רחבים בית רובע דרויחי ומסיבי. וליכא למימר דחיוב פאה היינו אפילו זרע אחר שחייב בפאה דא"כ היינו זרע אחר אלא אותו מין שזורע בשדות שחייב בפאה קאמר ואיידי דגבי רבי יוחנן אמר פיטור פאה אמר גבי רב חיוב פאה. ומאי דאמר ר' יוחנן בפיטור פאה למה שעלה בו הוי ירק או מאכל בהמה קוצים ודרדרים. דכיון דלאו מינו ופטור מן הפאה בשיעור קטן דנת"פ רחב חשיב לאפסוקי וסגי ליה. ופריך והא תני בור וניר חייבין בפאה. כלומר בבור וניר דתנן במתני' דמפסקי עלה קתני בברייתא דהעולה בהן חייב בפאה. וקשיא לר' יוחנן דמפרש בור וניר דמתני' דהיינו שהעולה בהן פטור מן הפאה. ומסיק דבודאי בבור וניר דהעולה בהן חייב בפאה איתמר שמעתין דרב ור' יוחנן אלא מאי דאמר רב בשדה בינונית דכל חד מן השדות הוי שדה בינונית כלומר בסתם שדה שזורעים בה חטים או שעורים שהיא שדה בינונית שהיא בת תשעה קבין של זריעה דסתמא זורעין אותה בני אדם כל שטחה כמות שהיא הלכך בעינן להפסיקה בור או ניר גדול רחבו כרחב בית רובע דכך שיעור שדה בתוך שדה לתבואה לענין כלאים כדתנן תבואה בתבואה בית רובע ובניר מהכי לא מפסיק ומאי דא"ר יוחנן בשדה עשויה משרים משרים שיעור ארכן חמשים אמה ורחבן שתים והיינו כהך דר' יוחנן דתניא בתוספתא ומייתי לה בפ' כל פאה דכי השדה כולה עשויה כן דהיינו כל משר אורך חמשים על רחב השנוי במשנתנו נת"פ שהוא שתי אמות כמו שמפרש כגון שדה שזורעין בו שומין ובצלים וקולקס וקטנית דחייבין בפאה שדרך בני אדם לזורען משרים משרים מין בכל משר כדתנן בתוספתא התם עושה כל משר שלשה תלמים של פתיח ותני בסיפא כמה רחבו כמלא העול השרוני ומוכח התם דהאי תנא ר' חייא הוא ור' חייא אמר התם דשיעורא דההיא מתני' היינו שתי אמות אלמא דנת"פ ועול השרוני ושתי אמות חדא מילתא הוא. והיינו לענין רחב המשר ולענין אורך פליגי תנאי התם מר בעי להו מפולשין מראש השדה לסופו ומר סבר דסגי באורך חמשים והואיל וכן במשר אחד שהניחו ביניהם בור או ניר או זרע בו זרע אחר סגי בארכו חמשים על שתים דקסבר ר' יוחנן כר' אלעזר בר' שמעון ואבא יוסי בן חנן דאמר בפ' כל פאה בגדולה חמשים אמות סגי באורך ופליג את"ק דאמר התם דבעינן מפולש מראש השדה ועד סופו. ומשום דמר איירי בחד גוונא ומר איירי בחד גוונא קאמרי הכי אבל דכ"ע [ס"ל] דכל שאינה עשויה משרים משרים אלא שהשדה זרועה כל שטחה בעינן בית רובע. ובפרק כל פאה אמרי אי זו היא שדה גדולה כל שיש בין בד לבד בית רובע פחות מכאן שדה קטנה. בד פי' שורה המקפת לערוגה דערוגות בלשון משנה קרויין בדידין והא דנקט רב שדה שדה בינונית דאין דרך לעשותה משרים אלא לזרוע כל שטחה דגדול שיעורה ובדידין שלה רחבים כבית רובע: ומנא אמינא לה. דשדה בינונית בת תשעה קבין הויא דתנן בפ"ק דב"ב אין חולקין את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה ותשעה קבין של זרע הויא לה ע"ה אמות באורך וברוחב חמשים דבית סאה הוי שטחו חמשים על חמשים וקתני התם כל שיחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו אין חולקין ואמאי הא אשכחן שדה בית סאה ושדה בית רובע אלא מאי אית לך למימר שדה בית סאה או בית רובע איקרו. שדה בינונית לא איקרי אלא של תשעה קבין ש"מ. ושדה בינונית אין דרך לחלקה ולזרעה מינין אלא זורעין כל שטחה לחטים או לשעורים ושדה בית סאה אשכחן דדרך לחלקו לטבלאות מרובעות כדתנן בפ"ב דכלאים עושה כ"ד קרחות לבית סאה כנ"ל פי' סוגיא זו:

והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' מ"ע כתב בלשון הזה היה מפסיק בה ארץ בורה שאינה זרועה ולא חרושה או ארץ נירה והוא שנחרשה ולא נזרעה או שהפסיק בה זרע אחר כגון שהיה בה חטים מכאן וחטים מכאן ושעורים באמצע או שקצר באמצע אפילו קודם שתביא שליש וחרש מקום שקצר הרי זו נפסקת לשתי שדות והוא שיהא רוחב כל אחד מאלו כשלשה תלמים של כתיח והוא פחות מבית רובע. בד"א בשדה קטנה שהיא חמשים אמה על שתי אמות או פחות אבל אם היתה יתירה על זו אין הבור או הניר מפסיקה לשנים אלא א"כ היתה בהם רוחב בית רובע אבל זרע אחר כל שהוא מפסיק בה ע"כ. ומה שכתב שקצר באמצע קודם שתביא שליש זהו פי' קוצר לשחת דפליגי ביה ר"מ ורבנן ואינו נכון פי' דלא פליגי אלא בהביא שליש כדפרישנא והכי מוכח לקמן. ומה שכתב דנת"פ הוא פחות מבית רובע כבר פי' דאין שיעורו אלא שתי אמות והרב ז"ל שכח סוגיא דפ' כל פאה שבה מתברר דכך שיעורו. עוד קשה שכתב דבשדה שאינה קטנה לזרע אחר כל שהוא מפסיק בה ולא מפסיק גבי שדה קטנה ואמאי והא גבי כלאים מפסיק ומאי שנא גדולה מקטנה. ועוד היכי מפרש שדה בינונית יתרה מחמשים על שתים והא תנן דשדה בינונית בת תשעה קבין היא והרב עצמו פסק כן. ועוד תברה מגדה בשדה גדולה גבי בור וניר בעי רב בית רובע וממעט בזרע אחר ור' יוחנן בשדה קטנה ממעט בבור וניר ומוסיף בזרע אחר אלו דברים שאין הדעת סובלתן. ואפשר שמה שכתב והוא פחות מבית רובע היינו כשתחשוב שדה קטנה מכאן ושדה קטנה מכאן והבור בינתים וגבולין שיש הרי קרוב לשמונה אמות וכשכתב אבל זרע אחר כל שהוא כוונתו כשיעור הראשון לשדה קטנה שהרי זרע אחר צריך לו קרקע של משר נת"פ. והראב"ד ז"ל בהשגות סובר דנת"פ הוי שיעורא דבית רובע ומר אמר לה בהאי לישנא ומר אמר לה בהאי לישנא. ולדעתו כי בעו מהו פליגין אזרע אחר קאי דאלו אבור וניר תרווייהו אמרי בית רובע אלא אזרע אחר בלחוד הוא דבעי ואסיקנא דבשדה קטנה בעינן הפסקה טפי משום דלא עבדי אינשי שדות קטנות כי הני ולעולם הן נדונין כשדה אחת אלא א"כ יש ביניהן הפסק גדול ומשום הכי קאמר רב בשדה בינונית זרע אחר כל שהוא ור' יוחנן איירי בשדה קטנה שכולה אינה אלא בית רובע דהיינו חמשים על שתי אמות ובקירוב חמש אמות יותר הוי בית רובע ולא דק ומפני שהיא שדה קטנה בעינן הפסקה טפי אף לזרע אחר ונת"פ קרובים להיות בית רובע ואפשר דהוו שתי אמות ברוחב ולא איירי באורך אלא כמו שהיא השדה וכבר נתפרש שאינו אלא חמשים אמות באורך ויותר מעט ומר אמר לה בהאי לישנא ומר אמר לה בהאי לישנא וכו'

ע"כ דבריו. ותימה דאי ר' יוחנן מודי בבור וניר כשיעור בית רובע אמאי לא קאמר בית רובע ועוד תיקשה ליה בזרע אחר דלגבי כלאים מהני או לא מהני אי מהני אמאי לא מהני גבי פאה ואי לא מהני מ"ט דרב דמפסיק וכי משום דחטא בכלאים אהני ליה ומה שכתב גבי נת"פ אפשר דהוו שתי אמות מוכרח הוא שם לפרש כן אבל עיקרן של דברים כמו שפירשתי: ר"מ ור' יהודה. ר"מ דהקוצר לשחת ור' יהודה דפרק ר' ישמעאל דמנחות ומייתי לה לקמן דאמר דקוצר לשחת דכי הביא שליש אסיר לקוצרו לפני העומר ועבר אעשה דראשית קצירכם דהביא שליש קרוי קציר ובציר משליש לא מקרי קציר דהא לאו אוכלא הוא כדמוכח במסכת שביעית ובמסכת חלה: אומר בשיטה אחת כן ר' יהודה אומר דקוצר לשחת מפסיק כלומר כן ר' יהודה יסביר כר"מ לענין פאה דלא בעינן חרש מכי הביא שליש דחזי לקליות ואע"ג דקוצרו לשחת דקציר מיקרי הכא והכא: כמא דר' מאיר. אמר חיוב בפאה מפסיק טעמא קא יהיב למילתיה כלומר כי היכי דאשכחן דשניהם שוין דחיוב פאה מפסיק לר"מ בענין פאה ולר' יהודה גבי עומר הכי נמי נאמר שניהם יהו שוין גבי קוצר לשחת לענין פאה דלא בעינן חרש: אכלה גובאי. מלמעלה נגד השבלים: קרסמוה נמלים. מלמטה ותנן לקמן דכל הני דפטורה מחיוב פאה דקצירך אמר רחמנא ואע"ג דלעיל רבינן אפילו עוקר ותולש היינו משום דאי בעי קצר ליה ודמי לראוי לבילה דאין בילה מעכבת אבל אכלה גובאי וכו' דהא נפלה כולה תו לא שייך בה קציר ואין ראוי לבילה ומעכבת: הכל מודים. סיפא דברייתא היא כלומר היכא דאכלה חגב באמצע או נמלים וכו' ונשאר תבואה מכאן ותבואה מכאן מודה ר"מ לרבנן כדמפרש תלמודא מפני שהוא פיטור פאה דכיון דלא מחייב בפאה אותו המקום הנאכל מחגב לא מפסיק דהכא שאני דלא התחיל לקצור ולא דמי אפילו לבור וניר דהא אפילו בור וניר גופייהו מיחייב העולה בהן כדלעיל ומש"ה דוקא אי חרש מפסיק דדמי לניר והה"נ אי קצר לשחת ולא הביאה שליש דלא מפסיק דכאילו לא קצר כלל חשיב: אבל אם היה חיוב. כגון במתני' דהויא קצירה והביא שליש וכדפרישית: אפילו לא חרש. היה מפסיק אלמא בחיוב פאה הוא דמפסיק לר"מ דתנינן תמן בפרק ר' ישמעאל דמנחות. אימתי בזמן וכו' התם פליג ארבנן דשרו דקתני רישא וקוצר לשחת ומאכיל לבהמה ופי' רש"י ז"ל מותר לקצור שחת קודם לעומר להאכיל אותה לבהמתו. ועלה פליג ר' יהודה דלא שרי אלא כי קוצר קמי שהביאה שליש דלא חשיבה קצירה מכי היכי א) דלגבי התחלת חרמש לא שריא קצירה אלא בגזיר משליש משום דהכיא לא מיקריא קצירה ובקצירה תלה רחמנא ומונע ב) כי חייב בפאה מפסיק אותו שלא יקצור דעבר אעשה דראשית קצירכם: ודבר שהוא חייב וכו'. כלומר וגבי הפסק פאה היכא דאיכא קצירה דמיחייב בפאה דהיינו הביא שליש הגדדין שקצר לבסוף בעינן פאה אחריתי: כמא דר' יהודה. אמר התחיל עד שלא הביאה שליש ואפילו הביאה שליש לבסוף דתניא בתוספתא דמנחות ספ"י עד שלא הביאה שליש יתחיל משהביאה שליש לא יתחיל ואם התחיל יגמור: עד שלא הביא ש"ש פטור מלקט שכחה ופאה. ר' יהודה ור"מ או' אף משהביא פטור מלקט שכחה וכו' וה"פ דרבנן סברי דתמיד. פאה מאיסור עומר דהכי דלגבי עומר אם היתה בהיתר דהיינו קמי שליש אע"ג דעד שלא גמר הביאה שרי לה שליש ג) והיינו לגבי עומר אבל לגבי פאה חל עליו חיוב פאה במאי דהביאה דלא תליא הא בהא ור' יהודה פליג עלייהו ואם עד שלא גמר לקצור הביאה יגמור ופטור ונראה דטעמא דר' יהודה היינו דבתר פרשת עומר כתיבא מצות פאה למדרש דוקא היכא דאיתסרא בה קצירה דעומר הוא דשרייה היא דמחייבת בפאה ואי עומר לא אסרה פטירת. ודמיא לירק דלא תפסה ביה קצירה וה"ה גבי שכחה אע"ג דלא כתיבה הכא בפרשת עומר וטעמא כדלעיל איתקשה שכחה לפאה ומיבעיא ליה לר' זעירא דמי נימא בהאי סברה נמי ר"מ ור' יהודה כי הדדי ניהו. כנ"ל לפרש סוגיא זו ובפרק ר' ישמעאל דמסקינן דר"מ כר' עקיבא לקליות היינו בהביא שליש ובשיטה זו אזלא דהא בלא הביאה שליש לקליות לא חזי דתגיר בעלמא הוא כדאיתא בפ"ק דחלה. וברייתא דאכלה חגב איכא לפרושי למסקנא כדפרישית הכא דטעמא הוא משום דליכא קצירה מעולם ובחיוב פאה הוא דמפסיק לר"מ וכדפרישנא שלא כדברי רש"י ז"ל והתוספות שם ושני התלמודים עולין לסגנון אחד: **מתני'** אמת המים וכו' מפרש בגמ' דאתא ר' יהודה לאוסופי אפי' שאינה קבועה מהלכת המים בה בימות החמה ובימות הגשמים כיון דאינה יכולה להקצר כאחת מפסקת ובגמרא מפרש מאי אינה יכולה ליקצר כאחת אי מיירי בשעומד מצד אחד ואין יכול ליקצור מצד השני ועלה הוא דפליגי רבנן דבעי קבועה דוקא אבל אי רחבה הרבה אלא שיש מקום גבוה בנהר בעצמו בענין שמתחלק לשנים ועומד שם ומתהפך וקוצר לצד זו ומתהפך וקוצר לצד זו מודו ליה שאע"פ דאינה קבועה מפסקת או דילמא אדרבה בהך דרחבה כ"כ היא דמיירי ר' יהודה ומש"ה פליג אבל בקמייתא מודי לרבנן דבעינן קבועה: וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. לישנא דקרא נקט והיינו הר ובקעה דמצטרפין אע"פ שהן סרסין סרסין שאין אדם יכול לחרוש בה בבקרים אלא עודר בה במעדר ביד כאן מעט וכאן מעט אע"פ כן אינן כשתים ושלש שדות אלא כולן שדה אחת ונותן פאה אחת לכל: שאין הבקר. הקו"ף דגושה החורש בבקר אינו יכול לעבור בכלי המחרישה שלו: **גמ'** הוון בעי. מימר דלא פליגי רבנן עליה דר' יהודה אלא איהו מריה דמתניתין ואתא לאוסופי אפילו דאינה מחלקת שלא לאגפיה כיון דרחבה כל כך מפסקת: אמת המים הקבועה. כדפרישנא במתני' הרי זו מפסקת דוקא משמע דלא בעי ר' יהודה אלא שאינה יכולה ליקצר כאחת ותו לא אע"ג דאינה קבועה ופסק הרמב"ם ז"ל כרבנן דבעינן קבועה ומושכת ולהכי תנא תני לעיל שלולית דוקא דהיינו שהיא מושכת דבהא הוא דתליא מילתא: ואינו יכול ליקצור. מהצד השני וכיון דלא רויחא פליגי רבנן עליה ובעי קבועה לאפסוקיה: מפסיק. לכ"ע: אשכח תני. ופליגי אשכחן בברייתא דתני בדברי ר' יהודה היה עומד באמצע וכו' דמשמע דדוקא בהיא דרחבה כ"כ מיירי ר' יהודה ועלה הוא דפליגי רבנן דבאינה רחבה למצד אחד הוא דאינו קוצר מודי ר' יהודה לרבנן דאינו מפסיק אלא אם כן היא קבועה והכי תניא בתוספתא בהדיא אמת המים שאינה יכולה ליקצור כאחת אמר ר' יהודה אם עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק. אם עוקר את המחרישה שמגביהה ומדלג הסלע בין מצד זה כשחורש ממזרח למערב בין כשחורש ממערב למזרח כגון שהסלע גבוה מהני נמי לדין: מצד אחד אינו מפסיק. אבל אם אינו מגביה אלא מצד אחד כגון דשדה אחת גבוה מחברתה וקרקע של זו כמוך משל זו אינו מפסיק ונותן פאה אחת: מדרגות. תלוליות גבוהין וסתמא קתני אפילו במפסקין כל השדה דלא תלי תנא אלא בגבוהין עשרה ודייקא הא פחות מעשרה נותן מן אחת על הכל.

ופחות

א) על ב' תיבות אלו קוים נפיל אולי מיותרות וצ"ע ואולי צ"ל וכי היכי. ב) ומונע שנכתבה מעוטעת וצ"ע. ג) ואולי צ"ל להביא.

אפילו פחות מכאן עוקר הוא לא אתינן מיתני עשרה אלא משום סיפא שאם היו ראשי מדרגות מעורבין שהוא נותן מאחר על הכל: **מתני'** הכל מפסיק לזרעים ואין מפסיק לאילן אלא גדר ואם היה שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה אחר לכל. ולחרובין כל הרואין זה את זה אמר רבן גמליאל נוהגין היו בבית אבא שנותנין פאה אחת לזיתים שהיו להם בכל הרוח ולחרובין כל הרואין זה את זה ר' אליעזר בר' צדוק אומר משמו אף לחרובין שהיו להן בכל העיר: **גמ'** מהו כותש. כעלי במכתשת או כותש על גבי הגדר. מן מה דתני שער כותש ואין הגדר (יב:) כותש. הדא אמרה כותש על גבי הגדר: ר' מנא אמר זימנין דהוי בה בתוך ארבע אמות וזימנין דהוי בה בתוך עשרה טפחים ובנטועין מטע עשרה לבית סאה. מה את ש"מ. והוא שיהו בתוך ארבע אמות לגדר. והן שיהו בתוך עשרה טפחים בין נוף לנוף. ובנטועין מטע עשרה לבית סאה: לזיתים שהיו להן בכל הרוח: מי מכוין להן את הרוחות. העיר מכוונת להן את הרוחות א"ר יוסי בר בון של בית רבי היו להן ארבעה בדין לארבע רוחות העיר והיו נותנין לכל בד ובד לפי רוחו: ולחרובין כל הרואין וכו': היו שם שלשה אילנות הראשים רואין את האמצעיים והאמצעיים רואין את הראשים ואין הראשים רואין זה את זה מפריש מן הראשים על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשים ואינו מפריש מן הראשים על הראשים: **מתני'** הזורע את שדהו מין אחד אע"פ שהוא עושה שתי גרנות נותן פאה אחת. זרעה שני מינין אע"פ שהוא עושה גורן אחת נותן שתי פאות. הזורע את שדהו שני מיני חטים עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות: מעשה שזרע שמעון איש המצפה ובא לפני רבן גמליאל הזקן ועלו ללשכת הגזית ושאלו אמר נחום הלבלר מקובל אני מר' מיאשא שקבל מאביו שקבל מ' הזוגות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני הזורע את שדהו שני מיני חטים אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות: **גמ'** קצר חצי אגורית וחצי שמותית לעשותן גורן אחת ונמלך ועשאן שתי גרנות אין מפריש מן האגורית על השמותית ולא מן השמותית על האגורית לא בתחלה ולא בסוף: קצר חצי אגורית וחצי שמותית לעשותן שתי גרנות ונמלך ועשאן גורן אחד מפריש מן האגורית שבסוף על השמותית שבסוף ומן האגורית שבתחלה על השמותית שבתחלה: מפריש מן האגורית על האגורית כשכלה את שדהו אבל אם לא כילה את שדהו אפי' מן האגורית על האגורית אינו מפריש כלום. קצר חצי אגורית וכל השמותית לעשותן גורן אחד ונמלך ועשאן שתי גרנות מפריש מן האגורית על האגורית וכל השמותית ששם נפטרה: מעשה שזרע שמעון איש וכו': א"ר זעירא בש"ר יוחנן אם באת הלכה תחת ידך ואין אתה יודע מה טיבה (י"ג.) אל תפליגנה לדבר אחר שהרי כמה הלכות נאמרו למשה מסיני וכולם משוקעות במשנה. אמר ר' אבין ויאות הוא. שני מיני חטים אלולי שבא נחום הלבלר ופירש לנו כלום יודעים היינו: ר' זעירא בשם ר' אלעזר אכתב לו רובי תורתי. וכי רובה של תורה נכתבה אלא מרובין הן הדברים הנדרשין מן הכתב מן הנדרשים בפה. וביני אלא חביבין הן הנדרשים מן הפה מן הדברים הנדרשים מן הכתב. אמר ר' יהודה בן פזי אכתוב לו רובי תורתי אלו התוכחות. ואפילו

פירוש מהר"ש סיריליאו

ופחות מכאן אינו עוקר בתמיהה. ומשמע דלא מפסיק. ראשי מדרגות מעורבין שהן משופעין שיפוע נוח בענין ששורות של כאן ושל כאן נמשכין ומתערבין עם השדה וקאמר דנותן מאחת על הכל דמשום הכי תני ר' משום סיפא כשהן מעורבין אף גבוהין אחר כך באמצע שיעור מחיצה דהוו גדר לא מפסקי כיון דאין גבהן מושך במצד זה של הגדרים אלא כאן גבוהין וכאן נמוכין ומעורבין בהדי שטח השדה הוי ונותן מאחת על הכל אבל לעולם אם אינן מעורבין כגון שהסלע גבוה ושיפועו קשה על פני כל השדה כדקאמר ר"ל ועוקר המחרישה בלחוד מפסיק כנ"ל. והרמב"ם ז"ל כתב להך מילתא דריש לקיש פרק ג' דמתנות עניים וכתב ברייתא דמדרגות כפשטה ודבריו סותרים זה את זה אלא א"כ מפרש דברייתא לאו על פני כל השדה עסקינן: **מתני'** הכל מפסיק לזרעים. כל הני דתנן לעיל דמפסקי היינו לזרעים דהוו להו תבואה וקטניות וכתב הר"ש ז"ל דאתא לאתויי האי דריש לקיש א) דאם עוקר את המחרישה וכו' ולהכי אמורא מרבה מגר וחגב: ואין מפסיק לאילן אלא גדר. לת"ק היינו כולהו אילנות דתנינן פ"ק דמיחייבי בפאה מפסיק להו גדר בר מחרובין כדמפרש מתני' ובגמרא מפרש סדר מטען וכו' זה קירוב נוטען אצל הנחל או לשלולית דאפ"ה לא מפסקי דכי חורש אילן נכנסו כלי המחרישה בנחל או בשלולית דבהכי מיחזי דלא הוו הפסקה ועוד מפרשי שיעור נופן כדאיתא בגמרא: אלא גדר. וסתם גדר גבוה עשרה טפחים והכי איתא נמי בת"כ: אם היה שער כותש. בגמרא מפרש: כל הרואין זה את זה. אחרובין קאי דאפילו גדר אין מפסיקן. ואע"ג דלא שייך ראייה באילן משער תנא הכי דאילו היה להן ראייה היו רואין זה את זה באין שום דבר מפסיקן ולמעוטי אם היו בתים גבוהים באמצע דמפסיקין והכי אמרינן בפ' הספינה כל שרואה פני חמה זהו הנוצע וכל שאינו רואה פני חמה זהו מן השרשים שלא כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג דמתנות עניים שכתב דקאי אאנשים שעל גבן ופי' כן משום דלא שייכא ראייה בחרובין ואין פי' זה נכון ושמא בין הרב ז"ל שלא להרחיק יותר מדאי שאם היה לו חרוב א' כאן ולסוף פרסה חרוב אחר (אפי') [אלא] שלא יהא שום דבר מפסיק שאין סברא שיתן מזה על זה והנכון כדפרישנא. ולמעוטי נמי הראשונים רואין את האמצעיים ואין הראשונים רואין זה את זה כדאיתא בגמ': שהיו להם בכל הרוח. ואפילו אינם רואין זה את זה ובגמ' מפרש מי מכוון להם את הרוחות: משמו. של ר"ג: שהיו להם. בכל העיר מד' רוחות נותנין פאה אחת וטעמא מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכין כדתנן בבבא בתרא בחרוב ובשקמה חמשים אמה: **גמ'** מהו כותש כעלי במכתשת וכו'. נראה מדברי רבינו שמשון ז"ל במסכת כלאים פרק כרם שחרב דמספקא ליה לתלמודא השתא אי האי שער כותש מלשון כותש במכתשת דמנחות והיינו שהגדר הוא מלבנים או מעפר ומחמת הענפים שכובדים בו נכתש ומתמעט מגבהו שכתב שם כלשון הזה משמע דאיבעיא ליה בפירושא דהאי כותש או בגדר קאמר שהעפר תיחוח למעלה כמין אבק כעלי הכותש במכתשת שמה שבתוכו תיחוח ודק וחשיב אותו העפר כמאן דליתיה לפי שסוף הרוח לפזר העפר ולמעט הכותל מעשרה או דילמא כותש על גבי הגדר שענפי האילנות שמכאן ומכאן מסתבכין זה בזה למעלה מן הגדר ופשיט ליה מדקתני מתני' שער כותש משמע אבל אין הגדר כותש עכ"ד. ואין במשמע לשון כעלי במכתשת מה שפירש ז"ל דמתני' דמנחות הוא להו לאיתויי ועוד להך פירושא היאך מתיישבת ברייתא דתניא לעיל ברים פירקין אם היה שער כותש שמכאן ומכאן אינו מפסיק מצד א' מפסיק. ועוד דסתם גדר של אבנים והיאך אפשר שהרוח ימעט הכותל מעשרה כדברי הרב ז"ל לכך נ"ל לפרש דהכי מיבעיא לן האי כותש הוא מלשון כעלי במכתשת שמכה העלי במכתשת שתחתיו והכא נמי כי נותן פאה א' הוא כשהענפים דשני הצדדין מסתבכין ומכין על גבי הכותל ממש כענין שהכותל נכסה בענפיהן גם הגדר עצמו כותש בהן מחמת דחיקתן בו ומשבר הענפים ומרקיבן מתוך לחלוחיתו אבל אם ענפיהם גבוהין מן הגדר ולמעלה שאינם נוגעים בגדר אף אם הם כותשין זו בזו נותן שתי פאות דהא הגדר במקומו עומד: או כותש. זה עם זה ע"ג גדר קאמר ואע"פ שאינן נוגעין בגדר וכ"ש כותש הגדר ממש לשון כותש שנאחז זה בזה כמו שמריב עם חברו בכעס ואפילו אינו נוגע בו כי ההיא דב"ר פרשת וירא אליו איתיה דר' יוסי הגלילי הוה מכתש עם אתתיה פירוש מריבה עם אשתו אף כאן דומה כמי שנוטש זה עם זה ואפילו שאינן נוגעים בגדר קתני שנותן פאה אחת וכ"ש בקמייתא: ומסיק מן מה דתני שער כותש וכו'. כלומר אי ס"ד דמתני' מיירי דוקא בשהענפים מכין בכותל אמאי לא משתמיט בשום דוכתי דליתני הגדר כותש דאי בעינן כעלי במכתשת הא גדר נמי כותש הוא שגם הוא משבר ומרקיב הענפים ומדלא תני הכי ש"מ כותש על גבי הגדר הוא דתנן ש"מ: ולא תני הגדר כותש. לא כאן ולא במסכת כלאים: ובהאי פירושא מתיישבת ברייתא דלעיל מצד א' ומשני לדדין בין אם הגדר כותש בין אם שער כותש שנכנס באויר השדה האחר אבל אינו כותש לענפי האילן שרחוקים ענפיו ממנו: ודברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג אינן מתוקנין כל צרכן: זימנין דהוי בה בתוך ארבע אמות. כי תנן במתניתין דאין מפסיק לאילן לא נחל ולא שלולית ולא גדר אם אינו גבוה עשרה טפחים. זימנין כגון והוא שיהו נוטעי האילנות סמוכין אליהן תוך ארבע אמות. וזימנין כגון והוא שיהו סמוכין ותכופין הן בעצמן דהיינו תוך עשרה טפחים ולעולם בעיא שיהו נטועין מטע עשרה לבית סאה כגון אם הן נטיעות כדאיתא בפ"ק דשביעית דמטי לכל חד מאתן וחמשים אמה וטעמא דכיון דחורשין כל בית סאה בשבילן כדתנן בשביעית סדנא דארעא חד הוא והקרקע מקשרן אבל אי מפוזרין יותר מבית סאה מאי דמפסיק לזרעים מפסיק להו נמי: מה את ש"מ כלומר היכי דמי ומסיק דבעינן שיהו נוטעם בתוך ארבע אמות לגדר דהיינו שיעור עבודת הכרם כדאיתא בכלאים וכיון דליכא שיעור עבודה בתוך השדה וכשבא להפוך המחרישה לחרוש אצל נוטעו על כרחו נכנס תוך הנחל או לתוך הגדר נמוך או לתוך השביל בהכי הוא דקתני שאינו הפסק ונותן פאה אחת. ותוך ארבע אמות לגדר דנקט אסיגרת לישן הוא דתנן הכי בכלאים לשיעור עבודה ורמז במעט של ארבע אמות אבל תוך ארבע אמות להפסקות דמתני' קאמר: והן שיהו תוך עשרה טפחים בין נוף לנוף ופעמים נמי מחברן לפאה אף אם נוטעם רחוקים זה מזה הרבה והוא שיהיו הנופות של אילן שמצד זה ונוף של אילן שמצד זה תכופים נופות עצמן תוך עשרה טפחים ואף אם נוטען רחוק יותר מארבע אמות לגדר או לנחל ואז נותן פאה אחת אבל אי איכא עשרה טפחים בין נוף לנוף לא הוו תכופים כיון שנוטעם רחוק ונחל או שביל סגי להפסיקן ונותן שתי פאות ולעולם בעינן שיהו נטעתן עשרה לבית סאה והרמב"ם ז"ל בפ"ג לא כתב להך מימרא דר' מנא בהלכותיו אלא משנה כפשטה ולא ידעתי למה: העיר מכוונת להן. את הרוחות בצד מזרח העיר היה נותן פאה אחת אע"פ שאין רואין זה את זה וגם היו בתים בין זית לזית אפילו הכי היו נותנין מאחד על הכל וכן לזיתים של צד צפון וכן לכל הרוחות. ד' בדין לכל ארבע רוחות בית הבד שעושין בו שמן שלזיתים והבדים היו מכוונים: היו שלשה אילנות. כלומר היו שלשה סדרי אילנות ושמעתא באנפי נפשה היא לפרושי כשאין רואין זה את זה והני אילנות חרובין נינהו דתנינן בהו כל הרואין זה את זה. הראשים הם החיצונים. ואין הראשים רואין זה את זה כגון שהן בשיפוע ההר והאדם רואה האילן הסמוך לו דהיינו באמצע שיפועו ואינו רואה האחר שבשפולי ההר ופסק הרמב"ם ז"ל בפרק המוכר בזיתים כר"ג למעשה רב ועובדא דבי ר' כוותיה שייכא ובחרובין פסק כת"ק דר"ג מודו ליה: **מתני'** מין אחד כגון חטים: שתי גרנות והן מתבואת שדה אחד. שני מינין חטים ושעורים. שני מיני חטים כגון שחמתית ולבנה דבפרק הספינה או אגורי ושמתית דאמרינן בגמרא ואזלינן בתר דעתיה בגורן דכי בעי עבדינהו שתי גרנות אחשבינהו לשני מינין ונותן שתי פאות: עשאן גורן א'. כלומר רצה לעשותן גורן א' ולבסוף עשאן [שתי גרנות] דמצות פאה בקמה. נותן פאה אחד ממין אחד לשני מינין: ר"ג הזקן בן בנו של הלל הזקן כדתניא הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה. מן הזוגות הן הנזכרים שנים שנים בפ"ק דמסכת אבות שקבלו משמעון הצדיק: **גמ'** קצר חצי אגורית חצי השדה של אגורית וחצי שמותית היינו שחמתית דפ' הספינה אדומה קצת תרגום וכל חום וכל שחום והתית בלוע. אגורית חטים גמין תר' ויעשו גל ועבדו אגר: ונמלך ועשאן וכו'. וכא לקצור חצי זה וזה אח"כ: אינו מפריש מן אגורית וכו'. דלא אזלינן בתר מחשבה דמעיקרא אלא בתר מחשבה דלבסוף: לא בתחלה ולא בסוף. לא ממה שקצר תחלה קודם המלכה וכגון שבא להפריש פאה מן הקציר כגוונא דלקמן ואין מפריש מאגורית שבתחלה על שמותית של תחלה וכ"ש על מה שקצר בסוף אחר המלכה מ"ש דחובת פאה במחובר ובתר קצירה דלסוף אזלינן וכשני מינין דיינינן להו ומפריש מן האגורית של סוף על האגורית שבתחלה ומן השחמתית של סוף על השחמתית שבתחלה: מן האגורית שבסוף על השמותית שבסוף וכ"ש מן האגורית של סוף על השמותית והאגורית של תחלה א"נ מן השמותית של סוף על השמותית והאגורית של תחלה דבתר קצירה של סוף אזלינן דקא מגמרפי אלא דקמ"ל דתחלה דקצירה מה שקצר אע"ג דהויא אדעתא דשתי גרנות לא תימא הא חיילא על כל מין מצוה דיליה ותו לא פקעה קמ"ל דקצירה דלסוף מפקעה ליה ואם רצה להוסיף בפאה דאמר לקמן דפעמים דמפריש מן הקציר לקמה מפריש מן אגורית של תחלה על שמותית של תחלה. אלא משום דמצות פאה בקמה ואינו מפריש מן הקציר על המחובר ולא תני למיתני מן השחמתית של תחלה על שחמתית של סוף או מן האגורית של תחלה על אגורית של סוף משום הכי לא הכי נמי מן האגורית של סוף על שחמתית של תחלה כללו של דבר מן הקציר של הקציר נותן וכ"ש מן המחובר על הקציר דעדיף טפי אבל לא מן הקציר על המחובר: מפריש מן האגורית על האגורית בין בנמלך לעשותן שתי גרנות בין בנמלך לעשותן גורן א' מיירי דפעמים דכלהו גווני מאגורית על אגורית שרי ואפילו מן האגורית של תחלה על אגורית של סוף כגון דכילה שדהו דכיון דכילה שדהו ולא קרא שם פאה חזרה פאה לעומרים: אפילו מן האגורית וכו'. כלומר אפילו מן האגורית על האגורית איכא גוונא דאינו מפריש אפילו נמלך לעשותן גורן אחד וכגון מן אגורית של תחלה על אגורית של סוף וכ"ש על שחמתית של סוף דמן הקציר על המחובר הוי. אבל מן האגורית של סוף אפילו על שחמתית של תחלה מפריש: מפריש מן האגורית על האגורית מן המחובר על הקציר וכדאמרן ואפילו על כל השחמתית דכיון דקצירה כולה לשחמתית בתחלה במחשבת גורן אחד תו לא חיילא מחשבת של סוף על האגורית של סוף לנתיקה מן השחמתית דליכא שחמתית בסוף לאפקועה וכיון היכי דלא מפקעא מן אגורית קצורה דמינים הוא והכי נמי לא מפקעא מן שחמתית כיון דניקצרה הילכך אפילו נמלך ועשאן שתי גרנות אפ"ה פטורה השחמתית לגמרי וכדאמרן וכי אמרינן דכי כלה שדהו חזרה פאה לעומרים היינו היכא דליכא מידי דמיחיל אבל הכא חיובא רמיא אאגורית דלסוף שנשארה מחוברת: מפריש מן האגורית על האגורית וכל השמותית וכו'. וה"ה דכי קצר חצי שחמתית וכל האגורית אדעתא דגורן אחד ואח"כ נמלך לעשותן שתי גרנות מפריש מן השחמתית מחבור על הקציר ועל כל האגורית וכדאמרן וחדא מינייהו נקט: אם באת הלכה. איזו דין לידך ונסתפקת שאל ולא תדון מעצמך ותדמה מילתא למילתא שאפשר שאותו ענין עצמו יש בו קבלה ביד איזה חכם כדמוכח לה ואזיל מנחום הלבלר: מרובין הן הנדרשין מן הכתב רוב התורה תלויים במדרש הכתוב כגון כלל ופרט וייתור וג"ש ושאר מדות התורה שנדרשת בהן: מן הדברים הנדרשים בפה דברים שאין להם רמז בתורה אלא שבע"פ נאמרו למשה כגון דלועית שחורות וכיוצא בהן מועטים הן וה"ק קרא כתבתי להן רוב התורה והן כמו זר נחשבו שנכחוש: וביני. בתמיהה וכי כן הוא והלא רוב פרטי המצות הן קבלה: חביבין הן הנדרשים מן הפה והכי קאמר אם כתבתי לו רבו תורתי כמו זר היו נחשבין ישראל דמה שכתבתי הרי העתיקוהו האומות וכן פירשו התוספות בפרק המנרה: רובו גדלי. כלומר גדולים כתובות: אלו התוכחות. ורובי לשון רוב א' מלשון

א) בעל מלאכת שלמה העתיק היה שם סלע על פני כל שדהו אם עוקר.

ואפילו כן לא כמו זר נחשבו. א״ר אבון אלולי כתבתי לך רובי תורתי לא כמו זר [נחשבו] מה בינן לבין האומות אלו מוציאין ספריהן ואלו מוציאין דפתיריהן. ר׳ חגי בשם ר׳ שמואל בר נחמן נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב ואין אנו יודעין איזה מהן חביב אלא מן מה דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. הדא אמרה אותן שבפה חביבין: ר׳ יוחנן ור׳ יודן בר שמעון חד אמר אם שמרת מה שבפה ושמרת מה שבכתב אני כורת אתך ברית ואם לאו איני כורת אתך ברית. וחרינא אמר אם שמרת מה שבפה וקיימת מה שבכתב אתה מקבל שכר ואם לאו אין אתה מקבל שכר. ר׳ יהושע בן לוי אמר עליהם ועליהם כל ככל הדברים מקרא משנה תלמוד אגדה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני מה טעם דכתיב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא. משיבו חבירו ואומר לו כבר היה לעולמים. ר׳ זעירא בשם שמואל אין למידין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד: תני ר׳ חלפתא בן שאול היא שני מיני חטים היא שני מיני שעורים. והתנן המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן אית לך מימר שוק וגורן אלא כך היתה הלכה בידן ושכחוה. ר׳ חנניה בשם שמואל אין למדין מן ההורייה. הכל מודים שאין למדין מן המעשה. א״ל ר׳ מנא הדא דתימא בההוא דלא סבר ברם בההוא דסבר עביד. א״ל בין סבר בין לא סבר בההוא דפליגא ברם בההוא דלא פליגא בין סבר בין לא סבר עביד: **מתני׳** שדה שקצרוה גוים שקצרוה ליסטים אכלה חגב קרסמוה נמלים שברתה הרוח או בהמה פטורה. קצר חצייה וקצרו לסטים חצייה פטורה שחובת הקציר בקמה. קצרו לסטים חצייה וקצר חצייה נותן פאה ממה שקצר. (י״ג.) קצר חצייה ומכר חצייה הלוקח נותן פאה לכל. קצר חצייה והקדיש חצייה הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל: **גמ׳** מתני׳ בשקצריה לעצמן אבל אם קצרוה לישראל חייבת ותני כן אין שוכרים פועלים גוים מפני שאינן בקיאין בלקט בשכחה ובפאה. מתני׳ בשקצרוה לאבדה אבל אם קצרוה שלא לאבדה חייבת. א״ר הושעיא בר שמאי ואפילו תימא בשקצרוה שלא לאבדה פטורה שהפאה ניתנת במחובר לקרקע. ואין הקרקע נגזלת: תני מפני שפעמים שהוא מפריש מן הקציר על הקמה. ומן הקמה על הקציר. ואינו מפריש מן הקציר לא על הקציר ולא על הקמה: פעמים שהוא מפריש מן הקציר על הקמה. היך עבידא כילה את שדהו ושייר בה כדי פאה כיון שקצר שבולת הראשונה חזרה פאה לעומרים ומפריש מן הקציר על הקמה. ולא סוף דבר שכילה שדהו. אלא אפילו כשקצר ואמר מכאן ואילך אני מפריש לפאה כיון שקצר שבולת הראשונה חזרה פאה לעומרים ומפריש מן הקציר על הקמה: קצר חצייה ומכר חצייה וכו׳: המוכר מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרים. נשמיענה מן הדא דתנינן אמר ר׳ יהודה אימתי בזמן שקבלה ממנו למחצה לשליש ולרביע אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט שכחה ופאה ואסור במעשר עני. ומה בינה לקדמיתא אלא לכשתקצור שליש יהא שלך. ואמר ר׳ בון בר חייא הדא אמרה שהמוכר זכה בפאה שהיא מתרת את העומרין. אמר ר׳ יוסי תמן לא נתחייבה שדהו ברשותו ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו. אילו קצר חצי שדהו ומכר מה שקצר הלוקח מותר בלקט שכחה ופאה יאות: הלוקח מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרים של מוכר בפלוגתא דברבי ור׳ יהודה הנשיא: קצר חצייה והקדיש וכו׳: ר׳ פינחס בעי קצירת ח״ל מהו שתהא חייבת בפאה שמא תאמר הקדש פטור וחוצה לארץ פטור אי מה הקדש חייב אף ח״ל חייב: אשכח תני קציר ארצכם ולא קציר ח״ל. (י״ד.) קצר הגזבר חצי חצייה ולא הספיק לקצור את השאר עד שפדה את כולה מפריש מן הקציר על הקציר וכל מה שנקצר ברשות ההקדש כבר נפטר: הדרן עלך אלו מפסיקין

פרק שלישי מלבנות התבואה

מלבנות התבואה של בין הזיתים ב״ש אומרים פאה מכל אחד ואחד. וב״ה אומרים מאחד על הכל. ומודים שאם היו ראשי השורות מעורבין שהוא

פירוש מהר״ש סיריליאו

מ׳ שון יריעות חלים וברקים רב רובה קשת. אלו תוכחות שבת״כ ומשנה תורה. ואפילו כן לא כמו זר שלא לקחו מוסר: **אלולי** כתבתי לך. רובי תורתי ושבר לה כר׳ אלעזר: דפתריהן. לשון יון קורין לספר דפתירא: **אותן** שבפה. חביבין שעליהן נכרת הברית: **אם** שמרת מה שבפה. דהיינו על פי הדברים: **ושמרת** מה שבכתב. דבההוא קרא נמי כתיב כתוב לך את הדברים: **ותרינא** אמר. לשון קצר הוא ואחרינא אמר: **שמרת** מה שבפה. שלא תשכחהו: **וקיימת** מה שבכתב לעשותו: **עליהן** ועליהן וגו׳. מקרא הוא בפרשה עקב דכתיב ויתן ה׳ אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה׳ עמכם בהר והוה ליה למכתב עליהם כל דברים ואיכא שלשה יתורין ודרים להו: **מקרא**. תורה נביאים כתובים דאמר פ״ק דברכות דקלוע הם א): **משנה**. המשניות כמו שהן בלי טעם: **תלמוד**. טעם המשניות ישובן ודיוקים שדקדקו מהם ומהיכן למדו לומר כן כדאשכחן זאת אומרת אף אנן נמי תנינא: **אגדה**. בראשית רבה ויקרא רבה תנחומא פסיקתא ילמדנו: **ותיק** עמו. על שם דבענוה שורה רוח הקודש. ותיק הוא כמו אתאו ויתוק דפרק הנזקין ב): מאנש״ו בלע״ז: **לא מן ההלכות**. משניות שכתוב בהן והלכה כדבריו כגון הא דתנן במסכת נדה רבי אליעזר אומר ארבע נשים דיין שעתן וקבע שמואל הלכה כמותו לאשמועינן דאין למדין הלכה מפי תלמוד כדאיתא התם ופירש רש״י ז״ל הטעם שהאמוראים אחרונים דקדקו בטעם התנאים והעמדו הלכה על בוריה אבל הראשונים לא דקדקו איש בדברי חברו אלא כל אחד מה ששמע מרבו מלמדה לתלמידו שמועה כמות שהיא והיה נותן לבו לתת טעם לשמועתו זה נותן טעם לדבריו וזה נותן בה טעם אחר ומשנה ששנויה בהפסק הלכה מוסברת תלמוד שלהן נשנית ואין למדין הימנה ע״כ: **ולא מן האגדות**. כגון דיני שכתובין בב״ר ויש מהן הפך בתלמודנו: **ולא מן התוספתא**. כגון תוספתא דר׳ חייא והיא בהפך אי זו אמורא שנפסקו דבריו בגמרא משבשתא היא ואין למדין ממנה: **אלא מן התלמוד**. מדברי האמוראין וכן פירש רשב״ם ז״ל בפרק יש נוחלין: **הוא שני מיני שעורים**. דגבי מיני שעורים נמי דינא הכי שאין גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות: **והתנינן**. סייעתא היא: **המחליק בצלים לשוק**. שמסיר מעליהן הקליפות המטונפות כדי למכרן לשוק ואוכלין אותן לחין בעלין שלהן: **ומקיים יבשים**. כלומר מבשלין וגדלין כל צרכן: **לגורן**. לקיום וליבשן: **אית לך מימר**. שוק וגורן בתמיה דהא אילו החליקן לאוכלן היא גופיה ולא למכרן ואילו קיימן ליבשן ולא עשאן גורן אלא שהכניסן לבית לקיום אחד אחד הכי נמי דלאו דינא הכי אלא מאי אית לך למימר דברו בהווה הכי נמי דברו בהווה ושכחוה: **ואין למדין מן ההוריה**. נראה לפרש כדאמרינן בפרק יש נוחלין הורה רבי כר׳ יוחנן בן ברוקה וסבר ר׳ זריקא התם דאין ללמוד משם דטעה הרואה דשמא אותו הדין לא נפסק כר׳ יוחנן בן ברוקה אלא על ידי טענות אחרות זיכה הנכסים· ועוד אשכחן בפרק ג׳ דחולין הורה רבי כרבי יעקב לחומרא בחוט השדרה ואין הלכה כרבי יעקב: **שאין למדין מן המעשה**. דיחיד שעשה מעשה לחומרא כיון דלא הורה כן לרבים פשיטא דאין למדין כדתנן בסוכה בעובדא דרבן יוחנן ב׳ זכאי ותני עלה לא מפני שהלכה כן אלא שרצו להחמיר על עצמן: **ברם**. דההוא דסבר עביד היכא דמסתבר טעמיה: **בההוא דפליגא** שחולקין עליו אע״ג דמסתבר טעמיה אבל היכא שלא נחלקו עליו עבדינן כוותיה בין מסתבר בין לא מסתבר: ואנן יש לנו לסמוך על ההלכות הכתובות בתלמוד ואין לנו לחדש דבר מדעתנו והיכא דאיכא מחלוקת כבר כתבו הגאונים ז״ל מסורת לדעת הלכה כדברי מי: **מתני׳** שדה שקצרוה גוים לעצמן כדמפרש בגמרא והיינו גוי שקצר שדה שלו והניח פאה לא הויא פאה וחייבת במעשר אלא אם כן הבקיר ואפילו נתגייר כשהניח מקצת קמה דקרא כתיב ובקוצרכם והכי איתא בת״כ ובקוצרכם פרט לשקצרוה גוים מכאן אמרו נכרי שקצר שדהו ואח״כ נתגייר פטור: **שקצרוה ליסטים**. שדה של ישראל שקצרוה לסטים ישראל ולא הספיקו לגזול העומרים עד שבאו עליהם והניחום פטור דכ״ל בת״כ פ״א דפ׳ קדושים מדכתיב ובקוצרכם את קציר ארצכם אתה תקצרו שדה שלכם ולא לסטים דתרי ובקצרכם כתיבי ובגמרא מפרש אי בעינן שיחפרו בשדה שיחין ומערות דקנו השדה בשינוי: **קירסמוה נמלים**. מלשון יכרסמנה חזיר מיער בחילוף קו״ף בכ״ף כמו אכלי מן שמיא ג) מלשון קול קובע כובע ודרך הנמלים לקרסם קנה השבולת מלמטה והיינו טעמא דשברתה הרוח או בהמה וטעמא כדכתבינן לעיל דכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו: **קצר חצייה** וקצרו לסטים חצייה פטורה לגמרי אף מה שהוא קצר דלא חזרה פאה לעומרים ופטור בין ממה שקצר בין מן הקמה שהניח וקצרוה לסטים וטעמא כדמפרש שחובת דפאה בקמה והא אזלה לה: **קצרו לסטים חצייה פטור**. איתו החצי כדנפקא לן מקרא לעיל וכשקצר חצייה אח״כ אותו החצי הוא דמחייב ותו לא הילכך נותן פאה ממה שקצר: **קצר חצייה**. ומכר חצייה בקמה כיון דבמה שקצר שייך חובת פאה דהא ובקצרכם קרינן ביה הילכך מי שלקח הקמה חייב ליתן אחד מששים על כל השדה: **הפודה מיד הגזבר** הוא נותן פאה לכל והוא שפדאו קודם קצירה דהקדש כדאי׳ בגמ׳ ונותן פאה לכל דהא בקצירת חצייה הראשונה נמי ובקצרכם קרינן ביה: **גמ׳** שקצרוה הגוים לעצמן שהיתה השדה שלהן כדפרישית במתני׳ ולאו בפועלי גוים: **שאינן בקיאין בלקט שכחה ופאה**. שאין מחלקים בין שלשה לשניים והכל מניחין בעומרים ושכחה נמי אין מחלקים בין לפניהם ולאחריהם והכל עושין גדים ומדקאמר טעמא שאין בקיאים משמע דמחייבא השדה במנות אע״ג דאינהו קצרי לה ופאה לקמיה מפרש לה: **שקצרוה לאבדה**. אלסטים קאי וקצרו השדה לאבדה שהתחילו לחפור בה בורות שיחין ומערות דקנו השדה כדאי׳ בעבודה זרה פרק רבי ישמעאל חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה אע״ג דקרקע אינה נגזלת: **מאחר שהפאה ניתנת במחובר לקרקע**. אע״ג דלא קצרוה לאבדה דהשתא אין קרקע נגזלת אפ״ה פטורה דבעינן קצירת בעל השדה מייתורא דובקצרכם או ברשותו ואע״ג דכי קצרוה פועלים גוים לא קצרי לה בעלים ומחייבא התם ברשותו קצרי לה וקצירך ושדך איכא אבל כי קצרוה לגזלה אע״ג דלא היה לאבד השדה איכא שדך וליכא קצירך וכי זכה בה שהניחוה מאליהם בעלמא הויא: **ואין קרקע נגזלת**. משום הכי פטורה דבחזקת בעלים ה״א והינהו לא קצרי לה וקצירך ליכא דאילו קרקע נגזלת הויא לסטים הוו זכו לה וכיון דרוב לסטים ישראל נינהו כדאיתא בפ״ק דבילה חייבת הויא מטעם לסטים דזכו בה הילכך לא מצית לאוקימה אלא בלא קצרוה לאבדה: **מפני שפעמים** הוא מפריש מן הקציר על הקמה ומן הקמה על הקציר. הא דקתני בברייתא מפני שאין בקיאין בפאה דמשמע דיש קלקול גדול בזה ומפרש דלפעמים יש חיוב פאה ויש פיטור פאה ואיכא קלקול כדאמר בפ״ק דאם יש חיוב הפאה פטורה מן המעשרות ואם יש פיטור נותן שבל לעניים ומפרש ואזיל פעמים מפריש מן הקציר על הקמה וכדמפרש ואזיל. ופעמים מן הקמה על הקציר כי אורחיה. ופעמים אינו מפריש לא מן הקציר שהוא גופיה קצר מיניה וביה. ולא מן הקמה שהניח כשלסטים קצרוה דהיינו מתני׳ וטעמא כדילפינן מקרא ובסיפא שהניחו חצייה מפריש מן הקמה על הקמה גופה: וקא בעי מפריש מן הקציר על הקמה היכי דמי דהא תנן שחובת הקציר בקמה ומפרש כילה שדהו כלומר קצר וכילה כל מה שהיה לו לקציר והניח א׳ מששים לפאה: **כיון שקצר שבולת הראשונה**. כיון שהניחה לפאה וחזר וקצר שבולת ממנה ונתערבה בקציר ונפלה דליקה בקמה חזרה פאה לעומרים הקצורים ומפריש מהן כל הס׳ מכל הקציר וטעמא דכיון דנקית שם פאה בעומרים נחתא אכלהו: **אפילו כשקצר** ולא היה בו שיעור ורצה להוסיף בפאה ואחד מכאן ואילך וכו׳: **המוכר**. מהו שיזכה בפאה דהא מכר חצייה שהניח בקמה ושם הניח חיובא דשדה ואילו הלוקח קצר ממנה שבולת ונפלה בקמה אונס דאמרת דחזרה פאה לעומרים מהו שיזכה בפאה זה המוכר שבידו העומרים הקצורים אם הוא עני שאין לו מאתים זוז דלא שייך הכא להזהיר עני על שלו דחובתא על הלוקח הוא דהוה רמיא: **אמר ר׳ יהודה אימתי וכו׳**. בפרק נדים תנן המקבל שדה לקצור אסור בלקט ובשכחה ובפאה וקאמר ר׳ יהודה אימתי: **בזמן שקבלה ממנו למחצה וכו׳**. אבל א״ל שליש מה שאתה קוצר שלך מותר: **ומה בינה לקדמיתא**. כלומר והוינן בה מ״ש רישא ומ״ש סיפא ומפרקינן הכי קאמר לכשתקצור כולה השליש יהא שלך דהשתא לא זכי ליה במחובר ולא מידי דאין לו אלא בתלוש וחיוב לקט שכחה ופאה על בעל השדה רמיא: **הדא אמרה שהמוכר זכה וכו׳** דאין לו אלא הקצור והלוקח הקמה הוא דמחייב דהא המקבל זה משום דלא זכה אלא בתלוש זכה בפאה: **ודאי תמן לא נתחייבה** שדהו ברשותו דכיון דקאמר לכשתקצור שליש יהא שלך לא הוי דידיה אלא אחר קצירה ולא חייל עליה חיוב מעולם אבל הכא קודם שמכר הקמה כבר נתחייב שדהו ברשותו וכיון דרמי אכתפיה שעה אחת וחזר הוי כמו בתחלה: **אילו קצר חצי שדהו**. ומכר מה שקצר והיינו שואלין בו דכי אירע אונס לקמה וחזרה פאה על הקציר מהו דהלוקח מותר בלקט וכו׳ דהא לא חל עליה חיובא מעולם יאות שפיר פשטת דדמי למתני׳ דמקבל: **הלוקח** שלקח חצייה השני שמכר מהו שיזכה בפאה שהיא מתרת את העומרים מי חיישינן כיון דלקחה אתי לאפקועי חלק עניים. ומשני דשייכא בפלוגתא דרבי ורבי יהודה הנשיא דפ״ק דלמ״ד מוציאין מידו הכי נמי מוציאין מידו. ולמ״ד אין מוציאין הכי נמי אין מוציאין: **קצירת ח״ל מהו**. דבשעה שקצר חצייה והניח חצייה היה השדה מהארץ וקרעו הירדן נן הגד ונשאר כולה בח״ל אח״כ חזר הירדן למקומו ונשאר השדה בארץ וקצר אח״כ מי מיחייב להניח פאה אף לשיעור קצירה קמייתא דומיא דהקדש דהפודה נותן פאה לכל דקיימא לן בפרק אלו מציאות דירדן מה שנטל נטל ומה שנתן נתן והכי קמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דקצירה דלבסוף ברשות ארץ קודשה הויא הילכך מיחייבא וגמרינן מהקדש או דילמא הכא שאני דשנוי קרקע הוא דהוי ולא גמרינן שינוי קרקע מהקדש דשנוי בעלים הוא כדמפרש ואזיל: **אי מה הקדש חייב**. כדתנן במתני׳ קצר חצייה והקדיש חצייה הפודה מיד הגזבר נותן פאה לכל אלמא אע״ג דמעיקרא אזיל חיובא מיניה ומיפטר הוזר ומתחייב כיון דהוי לחיובא מעיקרא והכי נמי הכא: **ולא קציר ח״ל**. וע״כ מאי אתא לאשמועינן תיפוק ליה דחובת קרקע היא ואינו נוהג אלא בארץ כדנפקא לן מקראי במסכת שביעית פרק שלש ארצות ובפ״ק דקידושין: **אלא למעוטי כה״ג הוא דאתי**. אע״ג דהכניסה הירדן בארץ. אשמועינן דפטור: **מפריש מן הקציר על הקציר**. הקציר שקצר אחר קצירת הקדש מפריש פאה מיניה וביה ואינו מפריש על הקציר הראשון דדמי לקצר חצייה וקצרו לסטים חצייה: הדרן עלך אלו מפסיקין בס״ד

פ״ג מלבנות התבואה. הייני ערוגות מרובעות כעין דפוס שעושין בו לבנים שקרוי מלבן וכן נקרא ריבוע של עץ שקובעין בו הדלתות מלבן כדאמרי׳ בעלמא מלבן של פתחים וכן פי׳ בערוך והולך ועומדות הערוגות פיסקי פיסקי ואילן זית בינהבינים דאין מתערבות זו עם זו קסברי ב״ש דמפסיקין ונותן פאה מכל אחת ואחת ובגמרא מפרש לה אי ברצופין אי במרווחין: **ראשי שורות מעורבין**. כגון שהערוגות ארכן מצפון לדרום ורחבן ממזרח למערב ואין קוי השורות של הערוגות ממזרח למערב ישרים אלא אחת נכנסת ואחת יוצאה

כענין

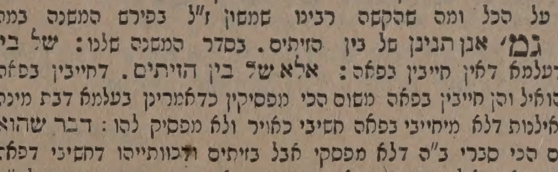
א) ב׳ תיבות האחרונות אין לברר ועי׳ ברכות בבלי דף ה׳ ע״א הדרש על המקרא ואתנה לך. ב) ליתא שם ואיתא בפרק מי שאחזו ע׳ ע״א.
ג) וירעם בשמים (תהלים י״ח) תרגום יונתן ואכלי מן שמיא:

שהוא נותן פאה מאחד על הכל: גמ' אנן תנינן של בין הזיתים ותני דבי ר' של בין האילנות. מתני' צריכה לרבי ודרבי צריכה למתני'. אילו תנינן אנן ו"א תני דבי רבי הוינן אמרין לא אמרן אלא שבין הזיתים דבר שהוא חייב בפאה אבל דבר שהוא פטור מן הפאה אף ב"ש מודו שהוא נותן פאה מאחד על הכל הוי צורכא למתניתא דרבי. ואילו תני דבי רבי ולא תנינן אנן. הוינן אמרין לא אמהו ב"ה אלא של בין האילנות דבר שהוא פטור מן הפאה אבל דבר שהוא חייב בפאה אף ב"ה מודו שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד. הוי צורכא למתני' וצורכא למתניתא דבי רבי: במה אנן קיימין אי במרווחין אף ב"ש מודו שהוא נותן פאה מאחד על הכל. ואי ברצופין אף ב"ה מודו שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד. אלא כן אנן קיימין בנטועין מטע עשרה לבית סאה. ב"ש עבדין לון כרצופין. וב"ה עבדין לון כמרווחין: מ"ט דב"ש אין דרך בני אדם להיות מכניסין זרעים בין האילנות: אתיא דב"ש כר' יוסי כמא דר' יוסי אמר אין דרך בני אדם להיות מכניסין בצלים בין הירק כן ב"ש אומרים אין דרך בני אדם להיות מכניסין זרעים בין האילנות. מסתברא דיודון ב"ש לר' יוסי ור' יוסי לא יודי לב"ש. ב"ש יודון לר' יוסי שכן אין דרך בני אדם להיות מכניסין בצלים בין הירק. ור' יוסי לא יודי לב"ש שכן דרך בני אדם להיות מכניסין זרעים בין האילנות: היה שם גדר כמאן דהוא. היו שנים צריכא: ומודים שאם היו ראשי שורות וכו'. עד כדון במעורבין מכאן ומכאן. היו מעורבין מצד אחד כשלשה תלמים של פתיח. או אפילו כל שהוא:

מתני' (י"ד:) המנמר שדהו ושייר קלחים לחים ר' עקיבא אומר נותן פאה מכל אחד ואחד. וחכמים אומרים מאחד על הכל. ומודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד: גמ' המנמר שדהו כהדין ניס"א מקום הזבלים עולין תחלה נמרה קרי לה. עד כדון כשהיה יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע. היה לח מכא, ומכאן ויבש באמצע. ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן אתיא דר"מ בשיטת ר' עקיבא רבו כמא דרבי עקיבא אמר לח ויבש שני מינין. כן רבי מאיר אומר לח ויבש שני מינין. אמרין חברייא קומי ר' ייסא ולמה לי כר' עקיבא אפילו כרבנין דתנינן המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן. אמר ר' ייסא שמעינן שוק וגורן שני מינין. לח ויבש שני מינין. חציו לח וחציו יבש אף ר' עקיבא מודה. והא תנינן מודים חכמים לר' עקיבא בזורע שבת או (ט"ו.) חרדל בשלשה מקומות וכו'. כני מתני' שבת בשלשה מקומות חרדל בשלשה מקומות. שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן. ר' ייסא בשם ר' יוחנן מפני שדרכן ליזרע ערוגות. על דעתיה דשמואל מפריש מכל קלח וקלח. על דעתיה דר' יוחנן מפריש מכל ערוגה וערוגה: מתני' המחליק בצלים לחין לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן. וכן באפונין. וכן בכרם. המדל נותן מן המשוייר על מה ששייר והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל: גמ' תני המירוג חייב בתחלתו וחייב בסופו. ואי האי.

פירוש מהר"ש סיריליאו

בעמן שאין האוירים ישרים וראשי קוים של נגד רחבם קרי שורות מודו לבית הלל דנותן פאה מאחד על הכל ומה שהקשה רבינו שמשון ז"ל בפירוש המשנה במה שפירשתי אתי שפיר: גמ' אנן תנינן של בין הזיתים. בסדר המשנה שלנו: של בין האילנות. אילנות דעלמא דאין חייבין בפאה: אלא של בין הזיתים. דחייבין בפאה ואילנות דכיוצא בהן והואיל והן חייבין בפאה משום הכי מפסיקין כדאמרינן בעלמא דבת מינה מחייב בה אבל שאר אילנות דלא מיחייבי בפאה חשיבי כאויר ולא מפסיק להו: דבר שהוא פטור מן הפאה ומשום הכי סברי ב"ה דלא מפסקי אבל בזיתים ודכוותייהו דחשיבי דפאה אית בהו מיפסקא להו דפאת אילן משונה מפאת שדה דתבואה זוכין בקשיה ומודו לב"ש קמ"ל: במה אנן קיימין. כמו במאי עסקינן: אי במרווחין. שמפוזרין האילנות בשדה שנטועין פחות מעשרה לבית סאה דאין נראה שעושין מחיצה אף ב"ש מודו ואי ברצופין שסמוכין ותכופין האילנות יותר מעשרה לסאה הא מחיצה הוו ומפסקי ומאי טעמא דב"ה דאמרי דלא מפסקי: בנטועין מטע עשרה לבית סאה. דזהו סדרן של נטיעות וחורשין כל בית סאה בשבילן בערב שביעית ואע"ג דהני אילנות דהכא זקנים הן ס"ל לב"ש דלעולם סמוכין חשיבי ומפסקי משום מחיצה ונותן פאה מכל אחת ואחת וב"ה סברי לאו סמוכין חשיבי כיון דיש ביניהון יותר ממלא אורג וסלו. והרמב"ם ז"ל בפ"ב גרים איפכא אבל הגירסא שלנו היא גירסת הראב"ד ז"ל ורבינו שמשון ז"ל והרא"ש ז"ל: אין דרך בני אדם להיות מכניסין זרעים בין האילנות שהכל קשה להן כדאיתא בפרק כל הצלמים אלא להפסקן נתכוון הילכך מפסקי: כמא דר' יוסי אמר. אין דרך בני אדם להיות מכניסין בצלים בין הירק דתנן לקמן מלבנות הבצלים שבין הירק ר' יוסי אומר פאה מכל אחת ואחת וטעמא דר' יוסי משום דבצלים מכחשי לירק ואין דרך לזרען כן הילכך ירק שבינתים כהפסקא דשביל יחיד חשיבא ליה: מסתברא דב"ש יודון לר' יוסי. דהאיכא דזרעי תבואה בין האילנות ולא קפדי משום כל וליכא מאן דזרע בצלים בין הירק דבצלים מכחשי לירק: היה שם גדר. כמאן דהוא אילן היה שם גדר של קנים בין הערוגות פשיטא לי דדינו כמו אילן וכי היכי דאילן לא מפסיק ה"נ לא מפסיק ואע"ג דתנן דגדר מפסיק לאילן וכ"ש לתבואה ה"מ כשהשדה מוקף בארבע רוחותיו בגדר אבל הכא דאינו אלא מצד אחת בין שורה לשורה לא חשיב ואתי אוירא מהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה: היו שנים גדרים. כלומר מהו מי אמרינן הא גלי אדעתיה דבעי לאפסוקי כולה או דילמא כיון דעדיין מעורבין לא חשיב הפסק כלל ונותן פאה אחת: ומסיק צריכא לפנים והוא כמו תיקו דגמרא דילן: עד כדון במעורבין וכו'. מיבעיא ליה דדילמא כי אמרי ב"ש מאחד על הכל היינו במעורבין מכאן ומכאן כגון שיש בשדה עשרה קוין של ערוגות ארכן מצפון לדרום ונכנסין הערוגות של צפון בדרום ושל דרום בצפון כגון זו קצרה ושל מטה ממנה ארוכה ועוד שיש א' שרחבה כנגד השנים כזו א) אבל היכא שהערוגות של צפון נכנסות בדרום קצת מצד אחד אבל לעולם שתי רחבן שוין כזו ב) דילמא לאו מעורבים חשיבי: כשלשה תלמים של פתיח.

ב) א)

בעיא אחריתי היא האי עירוב דתנן במתניתין כמה הוי מי בעינן שתכנס מלבן של זו באויר חברתה כג' תלמים של פתיח דהיינו שתי אמות כדאיתא לעיל דהיינו שיעור להפסיק מסר ממסר כדתנן בכלאים והיינו נמי שיעורא דקרקע לערב ולקצר דבציר מהכי לא הוי עירוב דקרקע ולא איפשיטא בעיין:

מתני' המנמר שדהו. לשון אחרון מנומר נוקאה בלע"ז. שמלקט כאן ומניח כאן מלקט כאן ומניח כאן מלקט את המבושלים כל צרכן ומניח את הלחין שלא בשלו וחוזר ומלקט במקום אחר המבושלים דהוה ליה מנומר וקאמר ר' עקיבא דנותן פאה מכל אחת ואחת מכל מבושל ומבושל ומכל לח ולח שהמבושל שקצור הלח שבינתיים מפסיקו והלח המחובר שקצור שבינתיים מפסיקו דס"ל לר' עקיבא דמבושל בהדי שאינו מבושל שני מינין חשיבי ודמו לזרע אחר. והראב"ד ז"ל סובר בהשגות דפלוגתת דר' עקיבא ורבנן אינו אלא על הלח שמשוייר לבדו: מאחד על הכל. מן הלח המשוייר על הלח והמבושל דכולו מין אחד ומפרש בגמרא אי חשיב חד מינא לרבנן כי הוי הלח המשוייר רובא דדילמא כי הוי רובא מצטרף לח של כאן עם לח של כאן ומן המבושל נותן פאה לעצמו ומן הלח בפני עצמו: שבת. אניטו בלע"ז: בשלשה מקומות. דוקא נקט לאשמועינן דטעמא דרישא דפליג ר"ע דיהיב פאה על כל מבושל ומבושל היינו משום דהוי המבושל מופסק כגון יבש כאן ולח באמצע ויבש כאן דהוו שלש מקומות דאילו חציו לח וחציו יבש אפילו ר' עקיבא מודי וטעמא דמודו רבנן בשבת או בחרדל בגמרא מפרש לה: גמ' כהדין נימרא כדפרישית במתניתין שהוא מנומר כמו הנמר כדכתיב ונמר חברבורותיו. ומפרש ומאי כהדין נימרא מקום הזבלים עולין תחלה נמרה קרי לה המקומות המזובלים יותר שם התבואה ממהרת לעלות ולהכי תני מנמר ולא תני הנומר: א) עד כדון שהיה יבש מכאן ומכאן ולח באמצע הכא סברא תלמודא כר' יוחנן דפרק ר' ישמעאל דמנחות דבמנמר לאוצר עסקינן שהוא מבושל כל צרכו ומבעיא ליה אליבא דרבנן דאמרי מאחד על הכל ונותן מן הלח על היבש ע"כ אין לנו לפרש אלא דמאי דמשייר היינו שהוא מועט כגון שלוקט מכאן ומכאן המבושל ונשתייר הלח באמצע ולר' עקיבא כיון דדמי לערוגה בפני עצמה לא מצטרף ולרבנן סוף קצירה היא והכי דייק לישנא דמתני' דקתני ושייר קלחים לחים משמע דהלח הוי שיורים: היה לח מכאן ומכאן ויבש באמצע מהו. כלומר כשהיה לח מרובה כגון [שהיה] המבושל באמצע וקצר היבש

והניח הלח מי מצטרף הלח עם היבש מי אמרינן נמי הכא דשופנין הלח עם היבש: אתיא דר"מ בשיטת ר"ע רבו. נראה בעיני דאייתי תלמודא מימרא דר' בא לפשוט בעיין והכי קאמר דרבי יוחנן אמר עלה דהכיא דר"מ דקוצר לשחת דאתיא כר' עקיבא דהכא דכי היכי דלר' עקיבא דמתני' לח ויבש שני מינין וחשיב ליה כמו זרע אחר ולהכי יהיב פאה מן המבושל לחוד ומן הלח לחוד ומבושל כיון דאפסקיה לח יהיב על כל מבושל ומבושל וכי הדר קצר הלח נמי יהיב פאה על כל לח ולח דאפסקיה מבושל הכי נמי לר"מ דס"ל דכי קצר באמצע לשחת דהיינו שהביא שליש וכדאמר לעיל ושייר האחר כדי שיתבשל כל צרכו כי הדר קצר להו כי הוי יבש הוי הנימור של אמצע (דלה) שקצרו בפעם ראשונה לאשביה דמי ללח מכאן ולח מכאן ב) וזה דמי ליבש באמצע כיון שהביא שליש תחלה וכיון דר"מ בשיטת ר' עקיבא אמרה וכך הוא נימור דשחת כיון דהביא שליש כמו נימור דיבש דטעמא הוא משום דחשיב ליה מין אחר איפשיטא בעיין דלעולם פליג רבי עקיבא ונותן פאה מכל אחד ואחד ולרבנן מאחד על הכל דהתם המשוייר הוי רובא דקוצר לשחת דקתני דומיא דדרך היחיד וכו': ולמה לי כרבי עקיבא. למה לן לאדחוקי אנפשין ולמפסק מדאוקימנא ר"מ כר' עקיבא ותילף מרבנן דהתם בעייא דילן מאחד על הכל תיפוק ליה מרבנן גופייהו איפכא דכי קצר לח לבסוף כשהיה יבש חייב על זה בפני עצמו וכו' דתנן לקמן המחליק בצלים לחים לשוק דהיינו שעוקרן ומסיר הקליפות שאינן אוכל ומוציא אותן לשוק כדי שיאכלום כשהן לחים בעלין שלהם: ומקיים יבשים לגורן. מעמיד בקרקע אותם הראויים להתקיים דהיינו להיות יבשים ומשהה אותן שם כדי שיגדלו כל צרכן ויהיו מבושלין דהיינו דומיא דמניח הלח שיתבשל דנדון דילן ותנן דנותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן ומסתמא מקיים יבשים לגורן דהוי רובא. ומשמע דלרבנן כי נקיט הלח ומשייר האחר עד שיתיבש כל צרכו דהוי רובא שני מינין חשיבי לגבי דיהיב תחלה לח בפני עצמו ולסוף ליבש בפני עצמו אבל לגבי יבש עצמו אפילו יהא מופסק יהיב לכוליה יבש כאחת דהא לא אשכחן לרבנן שני אלא לר"מ לחודיה הוא דאית ליה הכי וכי תנן מאחת על הכל ה"ק מן לח אחת על כל הלח ומן יבש אחד על כל היבש: ודחי ר' ייסא לתלמידיו דמהך מתני' שמעינן דשוק וגורן שני מינין אבל לח ויבש היינו שני מינין לרבנן לא שמעינן: לח ויבש שני מינין. בתמיה כלומר מי שמעינן: ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דמתנות עניים כדברי חברייא שכתב אבל לח מכאן ומכאן ויבש באמצע מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו דס"ל דמאי דאמר ר' ייסא דשוק וגורן דוקא דליתא אלא משל בעלמא הוא והכי אמרינן לעיל בפרק אלו מפסיקין. ודברי הראב"ד ז"ל בזה אינן נוחין אלי כלל ודברי הרמב"ם ז"ל נכונים בעיני ג): חציו לח וחציו יבש. אף ר' עקיבא מודי כשהיה חצי השדה חציו מבושל כאחת וחציו לח דהיינו שאינו מבושל לצד אחד כולן לא תימא דשני מינין הן וס"ל לר' עקיבא כי טעמא דנותן פאה מכל אחד ואחד דמנמר דוקא. אבל בחצי חצי מודי לרבנן דנותן מאחד על הכל: והא תנינן סייעתא היא דתנן דמודו רבנן לרבי עקיבא בשבת בשלשה מקומות ואי טעמא דמודו משום דמופסק לשלשה מקומות ותו לא אמאי נקט שבת לשמעינן הכי גבי תבואה אלא אשמועינן דבשלשה מקומות מופסקים גבי תבואה הוא דפליגי ומשום טעמא דהוי שבת או חרדל מודו כדמפרש לקמיה. ושמעינן לגבי תבואה חציו לח וחציו יבש מודי ר' עקיבא: כיני מתני' וכו' כלומר דוקא נקט מתני' שלשה מקומות לאורויי דבהוא גוונא גופא הוא דפליגי רבנן אדר' עקיבא ולא תימא דמשל בעלמא נקיט וה"ה לשנים: מפני שאין הראשון שבהן ממתין השתא מפרש טעמא דמתני' אמאי מודו רבנן לרבי עקיבא ומפרש מפני שאין הראשון שבהן ממתין דזה מתבשל קודם זה וכיון דאורחייהו הכי משעה ראשונה מופרשים הן ומפריש מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו: דדרכן ליזרע ערוגות. וכיון דאין דרכן ליזרע שדה אחד היו להו ערוגות שדות טובא: על דעתיה דשמואל. כלומר מאי בינייהו ומסיק הא איכא בינייהו דעל דעתיה דשמואל מפריש מכל קלח וקלח דבתר בישול אזלינן ולר' יוחנן בתר ערוגה הוא דאזלינן: וכתב רבינו שמשון ז"ל והאי דמחייב שבת וחרדל בפאה אע"ג דאין מתנין פאה לירק הני מיחייבי דלזרע עבידי וקטנית ניניהו דתנן בכלאים פרק ערוגה חרדל מין זרעים ותנן נמי במסכת מעשרות פרק הכוסס השבת מתעשרת זרע וירק ע"כ כלומר וזרען מתאכיל ודמו להסים דזרען מתאכיל: מתני' המחליק בצלים לחים וכו'. לאו היינו כמחליק דסיפא דהתם הוא שמחליק הקרקע שעוקר שלשה ביחד והכא עוקר כל הרכין והלחים למכרן ואפילו איתרמי דדמי למדל קתני דנותן פאה לאלו לעצמן ולאלו וכו' אלא מחליק דהכא שמחליק גוף הבצלים שמסיר מהן אותן עלין המעופשות דלא חזו לאכילה כדי למכרן ודייקא מתניתין דבסיפא תני מחליק מאחת יד: ומקיים יבשים לגורן מקיים הכא דחזו לייבש ולהתקיים מעמידן בארץ כדי שיהו מבושלין כל צרכן: לגורן להכניסן לקיום: לאלו לעצמן וכו'. לעיל פליגי בה אמוראי איכא מאן דאמר לטעמא דשוק וגורן חשיבי ולהכי הוו שתי קצירות ואיכא מאן דאמר לטעמא דלח ויבש שני מינין הן: וכן באפונים שמחליק לחין ומקיים יבשים ויש לפרש דלאו באותן שהן מין ירק מיירי דהיינו אפונין הגמלונים ששנינו בהן מין ירק אלא באותן שהן מין זרעים כדתנן פרק ערוגה אפונין השופין מין זרעים: אי נמי דהכא סתמא קתני וזרען מתקיים אפילו אותן שהן מין ירק דהתם לענין ערוגה הוא דתני לה מפני העלין דאית בהו שרכא כדאיתא התם: וכן בכרם אי מוכר בוסר לאכול השתא ומקיים אשכולות האחרים לעשותם יין או לצמוקים נותן פאה לאלו וכו' והרמב"ם ז"ל גורס וכן בכרם המדל נותן וכו' עיין פ"ב ואין נראין דבריו: המדל נותן מן המשוייר. מפרש במסכת שביעית פרק בראשונה אי זהו המדל אחד או שנים אי זהו המחליק שלשה זה בצד זה ומפרש התם בגמרא המדל שנוטל אחד ומניח שנים או נוטל שנים ומניח אחד והכי מפרש נמי בפ' דמ"ק שלופי שהן נזרעים תכופים ולכך הן כחושין ושולף אחד או שנים מבינתיים כדי שישביחו. ומחליק שנוטל שלש מאחת יד ממקום אחד יד מקום כמו איש על ידו וקאמר דכי הוא מדל בבצלים או באפונים או בכרם לא חשיב קצירה ולא בצירה: ופטור מפאה דקצירת ערא' בעלמא הוא אבל כשהוא מחליק שמה קצירה ומיחייב כדפרישית: גמ' ה"ג תני המירוג

א) מכן הכ"מ בהלכות מתנות עניים פ"ג הל' י"א מביא לשון זה של רבינו: ב) הכ"מ העתיק כל זה בזה הלשון וזה שקצר באמצע דמי ליבש באמצע הלכך לא מצטרף יבש של כאן ליבש של כאן אלא בנותן פאה מכל אחת ואחת וכיון דר"מ בשיטת ר"ע אמרה כו': ג) עד כאן העתיק הכ"מ:

האי דְינוֹ מירוג. אמר ר' ירמיה כהדא דתנינן המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן וכו': אמר ר' יוסי הדין קיצחא כד את זרע ליה הוא עביד בצל דקיק. כד את שתל ליה הוא עביד בצל רב. דאי לא כן מה אנן אמרין הואיל והוא ראוי לזריעה יהא פטור מן הפאה. וחטין לאו לזריעה הן. חטין רובן לאכילה ומיעוטן לזריעה וזה רובו לזריעה. על דעתיה דר' ירמיה אם כן ירק חייב בפאה דמינו מכניסו לקיום. מה עבד לה ר' יוסי גמור הוא ואינו מחוסר אלא ליבש. תני לקט קצירך ולא לקט קיטוף: ר' זעירא ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן המלקט שבלים לעסתו ואפילו כל שדהו פטור מן הפאה. ר' אלעזר אמר ואפילו במגל. אמר ר' יוסי והוא ששייר. והתניא היו לו חמש גפנים ובצרן והכניסן לתוך ביתו פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה ומן הרבעי וחייב בעוללות. אמר ר' יודן כאן בגמורות כאן בשאינן גמורות. רבי יוסי אמר אפילו תימא כאן וכאן בגמורות כאן וכאן בשאינן גמורות. תמן כשבקש לאכלן ענבים ברם הכא כשבקש לעשותן יין. הדא ילפא מן ההיא וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא שאם בקש לאכלן מלילות ואפילו לא שייר. וההיא ילפא מן הדא שאם ביקש לעשותן יין והוא ששייר: המדל נותן מן וכו': תניא אמר ר' יהודה במה דברים אמורים במדל לשוק אבל במדל לבית נותן מן המשוייר (ט"ו:) על הכל. א"ר זעירא הדא דתימא בשעיבה על מנת להדל אבל אם עיבה על מנת שלא להדל לא סוף דבר לביתו אלא אף לשוק נותן מן המשואר על הכל: מתני' האימהות של בצלים חייבות בפאה ור' יוסי פוטר. מלבנות הבצלים של בין הירק ר' יוסי אומר נותן פאה מכל אחד ואחד. וחכמים אומרים מאחד על הכל. האחים שחלקו נותנין שתי פאות חזרו ונשתתפו נותנין פאה אחת. שנים שלקחו את האילן נותנין פאה אחת. לקח זה צפונו וזה דרומו זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו: גמ' אימהות רב אמר פודגרא. ס"א פודגייא. ושמואל אמר צומחתא. ור' יוסי פוטר: ר' יעקב בר בון בשם ר' חנינא לא אמר ר' יוסי אלא משום הבקר. ר' בון בר חייא בעי קומי רבי מנא והבקר חייב בפאה. אמר ליה בזוכה בהן אחת אחת. והתניא אע"פ שאין מתקיימות לו במרובה מתקיימות לו בממועט. הוי אומר לית טעמא דלא משום מכניסו לקיום: האחין שחלקו נותנין וכו': תניא קצרו חצי השדה בשותפות וחלקו אינו מפריש משלו לא בתחלה ולא בסוף: חזרו ונשתתפו וקצרו חצי השדה בשותפות מפריש מחלקו שבסוף על חברו שבסוף אבל לא משלו שבתחלה על חברו שבתחלה. (ט"ז.) א"ר יוחנן קצר חצי שדה וקצר חצי חציה ולא הספיק לקצור את השאר עד שקצר את כולה מפריש מן הראשון על האמצעי ומן האמצעי על הראשון ואינו מפריש מן הראשון על הראשון. אמר ריב"ל היתה לו שדה אחת חצייה הביאה שליש וחצייה לא הביאה שליש ולא הספיק לקצור חצי חצייה עד שהביאה כולה שליש מפריש מן הראשון על האמצעי ומן האמצעי על הראשון ואינו מפריש מן הראשון על הראשון:

מתני' המוכר קולחי אילן בתוך שדהו נותן פאה מכל אחד ואחד אמר רבי יהודה אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל: גמ' עד כדון כשהתחיל לקצור: לא התחיל לקצור: נישמיענה מן הדא לקח גז צאנו של חברו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב. וא"ר ירמיה בש"ר יוחנן דר' יהודה היא כמא דתימא תמן בין שהתחיל לגזוז בין שלא התחיל לגזוז וכא לא שנייא בין שהתחיל לקצור ובין שלא התחיל לקצור מאי טעמא דרבי יהודה משום דחובת קציר

פירוש מהר"ש סיריליאו

חייב בתחלתו וחייב בסופו והכי איתא בתוספתא והשתא מפרש לה אמוראי: ואי האי דינו מירוג ואי האי דאיהו מירוג ומפרש רבי ירמיה דהיינו הא דתנן המחליק בצלים לחים לשוק וכו' ובתולין כדרכן עסקינן אלא שעוקר מהן למכור בשוק ונותן בתחלתו דקאמר היינו השתא בלקיטת הלחין ובסופו היינו המשובלין של סוף כדתנן במתני' וקרי ליה מירוג לשון השמטה שמשמטן ממקומן קודם זמנן לאכלן לחים תרגום כי שמטו הבקר ארגון מרגוסי תוריא ונדחה ידו בגרזן ותתמריג ידיה: הדין קיצחא וכו' זרע בצל קרוי כן בלשון ארמי פליג אר' ירמיה דהכוא פשיטא דחייב ומאי קמ"ל מתני' היא אלא ה"פ דכשזורעים זרע הבצלים תחלה זורעים בריציף ועולין כאחת כמו עשבים דקים ואח"כ שותלין את בריות בין אחד לחבירו ובסדר ומיקרי מירוג שמשמטן ממקומן לחזור ולשותלן במקום אחר ומחליק דמתני' היינו עקירה דלא הדר אבל האי עקירה להדרא ואשמועינן דהא כל מהן כשהן רטופין חייב בפאה יכ"ש אחר שמתלן דהיינו סיפו: דאי לא כן מה אנן אמרין. קא בעי תלמודא מאיזה טעם חולק ר' ירמיה על זה דר' יוסי אי משום דהואיל וראוי לזריעה דסופו לחזור ולשתלן והשתא לאו אוכלא חשיבי ותנן כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל והא חטים נמי לזריעה הן ואפילו הכי מחייבי בפאה ומשני חטין שאני דרובן לאכילה ומיעוטן וכו'. וזה הבצל רובו לזריעה לחזור ולשתלן הילכך לאו אוכלא חשיבי: על דעתיה דר' ירמיה ירק חייב בפאה כלומר על דעתיה דר' ירמיה דפליג אגוונא דמפרש ר' יוסי משום דסבר דירק הוא ואי מחייבינן ליה בפאה משום דכשהן מבושלים וגדולין מתקיימין א"כ כל ירק נמי ליחייב בפאה דהא מינו מכניסו לקיום דהא מקיימים הזרע לעולם: מה עבד ליה ר' יוסי מה יתרץ ר' יוסי לנפשיה אהך קושיא ומשני אוכל גמור הוא ואינו מחוסר אלא ליבש כלומר שיתעבה ויגדל כל צרכו ולא דמי לזרע דירק דירקו אין מכניסו לקיום כלל אלא זרעו: ולא לקט קיטוף מייתי לה הכא דאע"ג דאמר ר' יוסי (דאע"ג) דאיהו גמור חשיב גמור דוקא דכן אורחא דאינשי אבל הי לאו אורחא דאינשי גמור אין ושאינו גמור לא: ולא לקט קיטוף שהתך השיבלים בידים כדכתיב וקטפת מלילות בידך הילכך פטורות דאין לקט אלא הנקצר במגל כדכתיב ולקט קצירך דדוקא גבי פאה הוא דרבי רחמנא כדאיתא לעיל בפ"ק אבל גבי לקט לא אשכחינן דרבי: המלקט שבלים בידיו בקיטוף מעט מעט כדי עיסה ואפילו קטף כל שדהו כך בכל פעם שיעור עיסה פטור ולא דמי לקציר כלל ומשום הכי פטור אפילו מן הפאה: אפילו במגל דבחדא סגיא דמלקט מעט מעט וכדמפרש ר' יוסי: והוא ששייר בעינן שיור שלא ילקטם כאחת. למר בקיטוף ביד ולמר אפילו במגל: חמשה גפנים בצורת כרם: ובצרם כי אורחייהו במגל: והכניסן לתוך ביתו לאכלם ענבים מש"ה פטור דתבצור כרמך לא תעולל כתיב ומפרש לעיל בפ"ק לא תדקדק דהיינו אזהרת הנחת פאה וכדרך הבוצרים הוא דאמר רחמנא והיינו ליין: וגבי שכחה נמי כתיב בההיא קרא אחריך ומיניה דרשינן בפרק ראשית הגז שכחה ובצירה קאי וכדרך הבוצרין וגבי פרט נמי כתיב ופרט כרמך לא תלקט וגמר כרמך כרמך. ומן הרבעי קסבר כר' אליעזר בן יעקב דפרק משוח מלחמה דכי כתיב חלול גבי כרם הוא דכתיב מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו ולגבי כרם כתיב בצירה: וחייב בעוללות דעוללות שמים אקדשינהו והא דכתיב כי תבצור כרמך לא תעולל הא דרשינן דלאו בעוללות מיירי בפ"ק אלא בפאה והא דכתיב וכרמך לא תעולל הא דרשינן ליה לקמן בפרק כל זית לכרם שכלו עוללות: וקשיא לר' חייא בר אבא דבעי תרתי קיטוף ביד ושיעור עיסה דהא הכא בצירה בכלי הוא וקתני פטור: כאן בגמורות. ר' חייא בר אבא מיירי בגמורות דאי בכי לקימן מתקיימות הן ומשום הכי בעי תרתי ובריית' בשאינן גמורות: ואפילו תימא וכו'. כלומר ברי תא לעולם מיתוקמא בין בגמורות בין בשאינן גמורות ולר' חייא לא תקשי דברייתא מיירי דבעי לאכלן ענבים דקתני והכניסן לתוך ביתו דאמו לכלבו שדי להו אלא הכניסן לענבים נופייהו והיינו לאכלן כמות שהן ורובא דענבים לאו לאכילה הן כמות שהן אלא לעשותן יין ולאו כדרך הבוצרים מיקרי ור' חייא בר אבא דאמר דבעינן תרתי גבי כרם היינו לעשותן יין והיינו דאמר לעסתו דאילו לאכלן בעינייהו דהיינו מלילות לא בעי תרתי אלא אפילו לא שייר אלא שלקטן כולן כאחת כדתניא בברייתא דלאכלן ענבים אפילו בצרן כולן כאחת פטור: והוא ששייר. מקצתן כי היכי דלא להוי כדרך הבוצרין וילפא מן הדא דר' חייא בר אבא דאמר דדוקא בשיעור עיסה ולא כולן כאחת וכן כתב הרמב"ם ז"ל בספ"ד וז"ל מי שהיו לו חמש גפנים ובצרן לתוך ביתו אם לאכלן ענבים פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה ומן הרבעי וחייב בעוללות ואם בצרן לעשותן יין חייב בכל אלא אם כן שייר מקצתן ולא הבנתי מה שהשיג הראב"ד ז"ל ומימרא דר' חייא בר אבא פסק הרב ז"ל בפרק שני: במדל לשוק. דמוכרן מיד וכיון דלא חשיבי פטורין: במדל לבית. כלומר מדל כדי להרויחן ומכניסן לבית לקיום בצירה חשיבי ונותן מן המשוייר על הכל: בשעיבה ע"מ להדל שזרען רצופים בעובי כדי להרויחן דלא אחשבינהו אוכלא: עיבה על מנת שלא להדל אלא לקיימן כן. אחשבינהו אוכלא וגמלך אחר כך להרויחן ואפילו שמוכרן מיד נותן מן המשוייר על הכל: מתני' האימהות מפרש בגמרא: ור' יוסי פוטר מפרש טעמא בגמרא: מלבנות. ערוגות מרובעות של בין הירק: נותן פאה מכל אחד ואחד. מפרש טעמא ברוש פירקי משום דאין דרך בני אדם להכניס בין הירק בצלים ומש"ה מפסיקי ורבנן סברי כיון דבצלים מכניסן לקיום הן. וירק אין מכניסו לקיום בשום ערוגת ירק אגבייהו וכאויר חשיבא: נותנין שתי פאות דלכל חד וחד קרינן ביה שדך: נותנין פאה אחת. דנפקא לן בפרק ראשית הגז דשותפים חייבים בפאה דאע"ג דכתיב שדך דמשמע דידך אין דשותפות לא כתב רחמנא קציר ארצכם דמשמע על שנים הוא מדבר. שנים דעלמא: שלקחו את האילן מהנך אילנות דחשיב בפרק קמא דחייבין: זה נותן פאה לעצמו וכו'. ואע"ג דאילן אחד הוא כיון דמתחלה לקח זה צפונו וזה דרומו ולא היו שותפים וצריך כל אחד ליתן פאה וכתב הרא"ם ז"ל וכ"ל דאחין שחלקו את האילן נותנים פאה אחת מדלא תנא דין אילן באחין שחלקו ע"כ ואין דבריו מוכרחים א) דכיון שחלקו שותפים הוו ואין

כאן תפיסת הבית: גמ' פודגרא. יש גורסין כן וכן גרים ר"י מסיפונטי ז"ל ב) ופירש יש דרך [רוב] בני אדם כשתולשין הבצלים מניחין שרשיהם בארץ והן החוטין הדקין כמו שערות ועמהן מעט מן הבצל וחוזר וצומח גידולים כשחוזר ותלשן חייבות בפאה לת"ק דמקיימן הוי וכן כתוב ג"כ בפ"ק דמעשרות דתנן התם הבצלים משיפקלו ומפרש בגמרא מן די ירים פודגרא ופירש הרב ז"ל שם יש דרך תולשי בצלים שתולשין אותן עם השרשים ואח"כ מסיר מעל הבצלים הקליפות הרעות והשרשים שלהם והשרשים נקראין אימהות בלשון משנה ובלשון ירושלמי אימהות פודגרא ע"כ: פירשו הרב מלשון חולי הרגלים שקרוי פודגרא: ויש גורסין פודגייא ג) מלשון אב (בגיר"י) תרגום ירושל' האומן פדגוגא וכן נראה גירסת הערוך והרמב"ם ז"ל שפירשו שהן בצלים גדולים שמניחן בארץ לעשות מהן זרע והכי לא חזו לאכילה אלא ע"י הדחק ולר' יוסי לא שמה אכילה ופטורין ולרבנן שמה אכילה וחייבין ואימהות הוא כי הכוא דאמרי' אין קורין אימהות אלא לארבע: צומחתא. הן העלין שהן יד הבצלים ויש כשעוקרין הבצלים נחתכין העלין שלהן בשית עקירתן ונשארו הראשים בקרקע והעלין חזו לאכילה ובהנהו מחייבי רבנן דבמאי דקאמר רב אפילו רבנן מודו: אלא משום הבקר. לשמואל איצטריך הך טעמא וקאמר דטעמא דר' יוסי דלא חשיב להו ומפקירן ואליבא דשמואל לשון אימהות דמתני' לשון ספחה תרגום לספחה לאמהו שהעלין הן מסמסין לעקרן בשן ולקשרן אגודות אגודות: והפקר חייב בפאה. בתמיה כלומר ומ"ט דת"ק: בזוכה בהן אחת אחת. דחוזר וזוכה בהן אחר התלישה רבנן סברי לא הפקירן מעולם וחייבות ור' יוסי סבר נמלך הוא וכבר נפטרו: אע"פ שאין מתקיימות לו במרובה. דמי שיש לו הרבה בצלים אינו חושש לקיים האימהות לו אבל במועטין מקיימן לו וטעמא דרבנן מפרש: הוי לית טעמא דא. אלא משום מכניסו לקיום הוא דפליגי דר' יוסי אזיל בתר רובא ומפקירם ורבנן אזלי בתר מיעוטא וקפי לפירות אימהות הוא: וחלקו. וזה נפל לו קציר וזה נפל לו קמה: אינו מפריש משלו. זה שנפל לו הקציר: לא בתחלה ולא בסוף. לא על מה שקצר מיניה וביה ולא על הקמה של חברו שיקצור אח"כ כגון שחזר ולקחה אינו מפריש מן הקציר שנפל לו עליהן וטעמא דכיון שחובת הקציר בקמה כדתנן בפרק אלו מפסיקין על הקמה הוא דרמיא וכי נפלה הקמה לאחר היא הויא שדהו ועליה בעיא הילכך לא יהיב בעל הקמה אחד משנים אלא כפי חלקו המגיע לו ואע"ג דתנן התם קצר חצייה ומכר חצייה הלוקח נותן פאה לכל התם מעיקרא איהו הוי בעל כל השדה וכיון שהתחיל לקצור אכל שדהו רמיא חיוביה וכי זבין בר מחיוביה זבין אבל הכא מעיקרא דשותפין הויא וחיובא דשותפין בעודן שותפין מדרשא קא אתי הילכך זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום: וקצרו חצי השדה. האחר בשותפות וזה שנפל לו הקמה התחיל כבר לקצור קצת: מפריש. מחלקו שבסוף על חברו שבסוף דהוי חובת פאה בקמה: משלו. שבתחלה דהוי קציר דהא לא מיחייב וכדלעיל וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג דמ"ע וז"ל השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום וזה שלקח הקמה מפריש על החצי שלקח בלבד. חזרו ונשתתפו וקצרו החצי האחר בשותפות כל אחד מהם מפריש חלקו שבקמה על חלק חברו שבקמה אבל לא על החצי שנקצר ע"כ: קצר חצי שדה. דחל חיוב פאה אקמה ושהה כדי קצירת כל השדה או מיוס לחברו או הנהו גווני דמפרש לקמן בפרק ב"ש וקצר חצי חצייה ובלא מתכוון נמלא שקצר כולה דאמרינן בפירקין דלעיל דכי כילה שדהו קודם שקרא שם פאה חזרה פאה לעומרים וקאמר הכא דאמצעי חשיב. כילוי בהדי ראשון הילכך מפרים מן האמצעי על הראשון ומן הראשון על האמצעי וכ"ש דמצטרף אמצעי בהדי אחרון ומיקרי כילוי האחרון לגבי אמצעי וחזרה פאה לאמצעי ומפרים מן האחרון על האמצעי ומן האמצעי על האחרון: ואינו מפריש מן הראשון על הראשון. דחובת פאה בקמה והראשון נפטר: חצייה הביאה שליש ומיחייבא בפאה דהויא אוכל וחצייה לא הביאה שליש והיא פטורה דעשבים היא: ולא הספיק לקצור. חצי חצייה של אותו שהביאה שליש: מפריש מן הראשון על האמצעי. דחשיב כילוי האמצעי לגבי ראשון דרמי חיובא דראשון עליה ומפרים מן הראשון על האמצעי כטעמא דלעיל: ומן האמצעי על הראשון. וכ"ש מן האחרון על האמצעי דהא הוי אמצעי בקמה בשעה דנתחייב האחרון דכולה חדא שדה ומצטרפא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מפרים מן הראשון על האמצעי ומן האמצעי על הראשון ועל האחרון ע"כ. ואינו מפרים מן הראשון על הראשון דחובת פאה בקמה ואינו מפרים מן הקציר על הקציר אלא היכא דכלה: מתני' קולחי אילן לקחם עם פירותיהן. קולחי בלשון משנה כמו יונקות בלשון מקרא ויונקתו לא תחדל ויעל כיונק והוא אילן בחור היוצא אצל גזע אילן הזקן או קרוב לו והלוקח בא לעקרן ולנטען בתוך שדהו וכל זמן שלא תלשן הלוקח הוא נותן פאה מכל אילן ואילן כדכתיב שדך ומרבינן אילנות מיניה בפ"ק ואין נותן מאחד על חברו הואיל ואין השדה שלו שאם היתה השדה שלו היה נותן מאחת על כולן דאין שום דבר מפסיק לאילן אלא גדר כדאי' בפ' אלו מפסיקין ובזמן שנטועין בסדר שמפורש שם [בירושלמי]: אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה שום אילן מאותו מין לעצמו בשדה אבל אם שייר אחד מאותו המין לעצמו כולא חובא רמיא עליה ופוטר את כל האילנות: גמ' כשהתחיל לקצור. כלומר מתני' דקאמר ר' יהודה דרמי חיובא על בעל השדה נפרש דדוקא כשהתחיל בעל השדה ללקט קצת פירות האילנות קודם מכירתו דמן הסיא טעמא מיחייב בפאה ומשום הכי כי שייר לא נפק מחיובא קמא והוה ליה כלמעיקרא: לא התחיל לקצור. לקצור לאו דוקא אלא ללקט וליסגא דקרא נקט: המוכר חייב בראשית הגז ואם לאו הלוקח חייב דלא זבין ליה חיובא: בין שהתחיל לגזוז וכו'. דבראשית הגז פשיטא לן דלא בעינן אתחלתא דגבי פאה כתיב ובקוצרכם משמע מתחילת קצירה וגבי ראשית הגז לא כתיב בגוזזכם גז לאנכם: וכיון דר' יוחנן קאמר עלה דר' יהודה היא משמע דכלהו שוו ובפרק ראשית הגז לא קיימא הך מסקנא אלא דוקא דאתחיל לקצור וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מ"ט דר' יהודה. דמכי שייר על בעל השדה לאפרים: דחובת קציר בקמה. וכיון דנפלו

א) במלאכת שלמה העתיק דתנא רישא לגלויי סיפא דכיון כו'. ב) נפי' מהר"י סימפונטי שבש"ס בבלי שלנו גרס פרגדא וכן גרס הר"ש. ג) אולי צ"ל פדגוגא

קציר בקמה או משום דהוי כמוכר לו חוץ מחובתו. נשמעינה מן הדא לקח גז צאנו של חברו אם שייר המוכר חייב ואם לאו וכו'. ואמר ר' ירמיה בשם ר' יוחנן דר' יהודה היא. אית לך מימר תמן שחובת הקציר בקמה אלא משום דמכרו לו חוץ מחובתו וכאן נמי דמכר לו חוץ מחובתו. מה נפק מביניהון עבר הלוקח והפריש אין תימר משום דחובת קציר בקמה הפריש (ט"ז:) הפריש ואין תימר משום דמוכר לו חוץ מחובתו הפריש ונוטל ממנו דמים: נשרף חלקו של מוכר אין תימר משום דחובת קציר בקמה נשרף נשרף. ואין תימר משום דמוכר לו חוץ מחובתו נשרף נוטל ממנו דמים: **מתני'** ר' אליעזר אומר קרקע בית רובע חייב בפאה. ר' יהושע אומר בעושה סאתים. ר' טרפון אומר ששה על ששה טפחים. ר' יהושע בן בתירא אומר כדי לקצור ולשנות והלכה כדבריו. (י"ז.) ר' עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה: הכותב נכסיו שכיב מרע ושייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת. לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת. הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה. ר' יוסי אומר אם קבלה עליה אע"פ שלא כתב לה אבדה כתובתה. הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר הרי כל נכסי נתונים לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שבהן: **גמ'** (ט"ז:) מ"ט דר' אליעזר נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך שנאמר להלן בית רובע אף כאן בית רובע. מאי טעמא דר' יהושע נאמר כאן שדך ונאמר להלן ושכחת עומר בשדה מה שדה שנאמר להלן סאתים אף כאן סאתים. מ"ט דר' טרפון ששה על ששה כערוגה: ר' יהושע בן בתירה אומר וכו'. מה קצירה כדרך הקוצרים או אפילו כל שהוא. מן מה דכתיב שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר הדא אמרה קצירה כדרך הקוצרים: ר"ע אומר קרקע כל שהוא וכו': (י"ז.) ר' אימי בשם ר' שמעון ב"ל בעי הגע עצמך שהיה שם שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור. ר' חנניה בש"ר פינחס תפתר שהיה שם קלח [אחד] ובו חמשה שבלים.

ר' מנא בעי ולית אנן אמרין קמה כל שהיא חייבת בפאה. אלא בנין (י"ז:) דתנא בכורים תנא קרקע: תני ובראיון: ר' יוסי בש"ר יוחנן מי שאין לו קרקע פטור מן הראיון. ר' מנא בעי ולמה לית אנן אמרין מי שאין לו קרקע פטור מן הודוי דכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו *). ר' יוסי בשם ריב"ל מי שאין לו קרקע פטור מן הראיה שנאמר ולא יחמוד איש את ארצך וגו': תני מעשה באחד שהניח את כיריו ובא ומצא אריות סובבין אותו; ומעשה באחד שהניח בית של תרנגולין ובא ומצא חתולות מקורעין לפניהן. חד בר נש שביק ביתיה פתיח ואתא ואשכח חבינא כריכא על קרקסוי. ר' פינחס משתעי הדין עובדא תרין אחין הוון באשקלון הוו להו מגירין נוכראין אמרין כדון אילין יהודאין סלקין לירושלם ואנן נסבון כל מה דאית לון כד סלקון זימן לון קב"ה מלאכין נכנסין ויוצאין בדמותן. מן דנחתון שלחון לון למיקמן. אמרין לון אן הויתון אמרין לון בירושלם אמרין לון מאן שבקתון בגו ביתא. אמרין ולא בר נש. אמרין בריך הוא אלההון דיהודאי דלא שבקון ליה ולא שביק להון: ולקנות עמו נכסים: מניין לנכסים שאין להן אחריות שהן נקנין עם נכסים שיש להן אחריות בכסף ובשטר ובחזקה. ר' יוסי בשם חזקיה. ר' יונה ר' חנינא תירתאה בשם חזקיה כתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערים בצורות אשר ביהודה. עד כדון המטלטלים עם הקרקעות במקום אחד. היו הקרקעות במקום אחד והמטלטלין במקום אחר. אמר ר' בון בר חייא נשמיענה מן הדא דתניא אמר להן ר' אליעזר לחכמים מעשה במרוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה ובקש לחלקם וליתנם במתנה ואמרו לו אי אתה יכול א"א א"כ קנית קרקע מה עשה הלך וקנה סלע אחד בצד ירושלם ואמר חצייה צפוני אני נותן לפלוני עם מאה חביות של יין וחצייה דרומי אני נותן לפלוני עם מאה חביות של שמן ובא מעשה לפני חכמים וקיימו את דבריו. אמר ר' חנניה קומי ר' מנא ולאו שכיב מרע הוא לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים. לפי שבכל מקום אין אדם מזכה עד שיהו קרקעות ומטלטלין במקום אחד. וכאן אפילו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. א"ל ולאו ר' אליעזר היא

*) בירושלמי שלנו הגירסא רבי יוסי בי ר' בון בשם ר' יוחנן אמר שמועה: כן מי שאין לו קרקע פטור מן הודוי דכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו רבי יוסי בשם רבי יהושע בן לוי [אמר] מי שאין לו קרקע כו' וכפי הנראה החסיר המעתיק מן אשר נתת לנו הראשון עד אשר נתת לנו השני:

פירוש מהר"ש סיריליאו

דנשאר לו אינן עליה דידיה רמיא כולה חיובא: או משום דלא זבין ליה חיובא דרמיא עליה. ולקמן מפרש מאי נפקא מינה: אית לך מימר שחובת קציר בקמה. כלומר שחובת ראשית הגז להכיתו במחובר הא ודאי לא דבשלמא לגבי פאה נפקא לן לקמן בפרק הפאה ניתנת מדכתיב תעזוב והכא אדרבא תתן לו כתיב שאין מחובר אלא נתינה אלא ודאי משום דמכר הגיזין חוץ מחובתו הוא וכיון דר' יוחנן מדמי להו טעמא דהך כטעמא דהך: אין תימר. משום שחובת קציר בקמה ולאו משום דרבא דממונא אם הפריש הלוקח הויא הפרשה ולא יהיב ליה המוכר דמים ואי טעמא משום דזבין ליה בר מחוביה יהיב ליה דמים שיעור פאה שנתן דפטר בעצמו: נשרף נשרף. כלומר ואזיל ליה חיובא ומפסידי עניים חוץ מחובתו דאכתפיה רמיא: נשרף. נוטל ממנו דמים ויהיב לוקח פאה לעניים ונוטל דמים מן המוכר ומסקינן דטעמא משום דמוכר לו חוץ מחובתו: **מתני'** בית רובע חייב בפאה. מקורם שיעורו במסכת כלאים פ"ב עשר אמות ומחצה על עשר אמות ומחצה ושם פירשתי טעם התוספתא: בעושה סאתים. ר' יהושע לא אזיל בתר זריעה אלא [בתר] קרקע המוציאה סאתים מתבואה ובגמרא מפרש טעמייהו דהני תנאי: כדי לקצור ולשנות. דרך הקוצר אוחז מלא כפו מן הקמה וקוצר בידו השנייה ואם יש בקמה כדי למלאת כפו שתי פעמים חייב בפאה: והלכה כדבריו. אין למדין הלכה מפי תלמוד כדלעיל וקיימא לן כר' עקיבא: כל שהוא חייב בפאה. דס"ל דמקרי שדך ובגמרא מפרש לה: ובבכורים. בפרק לא יחפור מוקי לה בחטה דאילו באילן ט"ז אמה בעי ובציר מהכי גזלן הוי ואינו מביא ממנו בכורים ואע"ג דבחטה נמי יניקתה שלשה טפחים כדמוכח בפרק לא יחפור מכל מקום עיקר יניקתה אינו אלא כנגדה דהכי נמי באילן מתפשטין שרשיו כ"ה אמה כדתנן בבבא בתרא ולענין ביכורים סגי בט"ז אמה והכי נמי בחטה כן כתבו התוספות בפ"ק דקידושין: ולכתוב עליו פרוזבול. דאמרינן בפרק בתרא דשביעית אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם יש קרקע כל שהוא ללוה כותבין עליו פרוזבול אף מחוב גדול וטוב לא תשמטנו שביעית דכי תקן הלל פרוזבול אשעבוד קרקע תקן דמלוה המלויה ומי שאין לו קרקע אין מלוין לו ומילתא דלא שכיחא לא תקון. אי נמי כיון שיש לו קרקע הוי החוב כגבוי ואפילו קרקע כל שהוא יכול לגבות ולחזור ולגבות כעובדא דקטינא דאביי בפרק מי שהיה נשוי: ולקנות עמו נכסים שאין להן אחריות. דתנן בפ"ק דקידושין נכסים שאין להם אחריות דהיינו מטלטלין נקנין עם נכסים שיש להם אחריות דהיינו קרקע דכיון דזכי בקרקע זכי במטלטלין והא דקרי למטלטלין אין להם אחריות נ"ל הטעם דהמטלטלין מזומנין לכל נזקין ומאורעות ואינם בני חורין מן המזקין וקרקע קרוי יש לו אחריות לשון חירות שהקרקעות הן בני חורין מכל נזק דאין נרקבין ואין נשרפין ואינן נגנבין ונאבדין ובגמרא מפרש אי בעינן ציבורין בהן או לא: בכסף בשטר ובחזקה. כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד משלשה קניים אלו נקנין מטלטלין ובפ"ק דקידושין ילפינן מקראי דקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה ולא גרס במתני' ובודוי כדמוכח בגמרא: שכיב מרע. תרגם חולה שכיב מרע שוכב במטה מחמת חוליו: שייר קרקע כל שהוא. עליו סמוך לפרנסתו הילכך אפילו הבריא אינו חוזר וכגון שלא צוה מחמת מיתה וכגון דאיכא קנין סודר או אחד מדרכי ההקנאה ואם לא שייר קרקע ועמד חוזר דודאי נתיאש מן החיים דאין לך אדם נותן כל ממונו בחייו והוא ימות ברעב ואזלינן בתר אומדנא אבל אם מת מיהא מתנתו מתנה בין שייר בין לא שייר כדמוכח בפרק מי שמת: הכותב כל נכסיו לבניו. במתנת בריא ונטל קנין והיה שכיב מרע ועמד: וכתב לאשתו קרקע כל שהוא. ולא פירש אם לפירעון כתובתה אם לשם מתנה: אבדה כתובתה. מהני ניכסי שאם לא יקנה הבעל נכסים אחרים הרי הפסידה דמאלו שנתן לבניו לא תגבה עוד דנתרצית לכן במתנה זו הואיל ונתן לה ג"כ ובגמרא מפרש טעמא אמאי הפסידה בכל שהוא ודוקא שחילק כל נכסיו אבל שייר אפילו חד דקלא אמרינן בפרק יש נוחלין דמגו דנחתא אדקלא נחתא נמי אכולהו: ר' יוסי אומר וכו'. בפרק יש נוחלין מפרש דס"ל לת"ק דבעינן שהיתה שם בשעת כתיבה וקבלה כלומר שמחלה בפירוש השעבוד לכן דתניא א"ר יהודה במה דברים אמורים שהיתה שם וקבלה עליה אבל היתה שם ולא קבלה עליה. קבלה עליה ולא היתה שם לא אבדה כתובתה. וה"פ ר' יהודה אתא לפרושי דברי ת"ק כדאמרינן בסנהדרין אימתי ובמה דר' יהודה לפרש דברי חכמים. והכי קאמר האי כתב לה קרקע כל שהוא דקאמר ת"ק דאבדה כתובתה היכי דמי כגון שהיתה שם בשעה שחלק נכסיו לבניו ומחל; בפיה דחזקה אין אדם רואה שנותנין ממונו בפניו ומחזיק את המתנה לקיימה בפיו אלא א"כ עושה בלב שלם. אבל היתה שם ולא קבלה עליה אלא שהיתה שותקת או קבלה עליה ולא היתה שם בשעת כתיבה אפילו כתב לה קרקע בכתובתה לא איבדה כתובתה דמצית למימר נחת רוח עשיתי לבעלי. ומשום דשמעיה ר' יוסי לת"ק דס"ל הכי משום הכי תני דבחדא סגי דאם מחלה בפירוש בפיה אע"פ שלא כתב לה אבדה כתובתה וכל שכן לא היתה

שם וכתב לה: הכותב כל נכסיו לעבדו. שכתב לו כל נכסי נתונין לך: יצא בן חורין. שאף הוא בכלל הנכסים וכל שאר נכסים נמי קנה: שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. מפרש בגמרא דלאו דוקא קרקע אלא אפילו מטלטלין דעבדא נמי אית ליה דינא דמטלטלין והכי איתא בפרק מי שמת: לא יצא בן חורין. דבשלמא רישא דלא גלי אדעתיה ולא נחית לשיורא אנן לא אמרינן דשייר אבל היכא דנחית לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולחנוכי ליה קא אתי ולאו לשחרוריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי: לעולם הוא בן חורין. בא להוסיף ואפילו אין לו אלא אותה העיר או אותה שדה ואמר חוץ מאותה שדה וכו' והוה אמינא כיון דאין לו נכסים אלא אותה העיר ואין מתקיים דיבור כל נכסיו אלא בעבד לבדו וכשאמר חוץ מכשל דבור מה שאמר כל נכסי אפילו הכי יצא לחירות דפלגינן דיבורא אלא כשיאמר חוץ מאחד מריבוא שבהן שלא יפרש מה שייר ואז נאמר דשייר העבד: **גמ'** מה שדך שנאמר בכלאים בית רובע. דתנן בפרק כל שהוא ותבואה כתבואה בית רובע אלמא דבציר משיעור בית רובע לא חשיב שדה באנפי נפשיה ומקרי זריעת כלאים כשדך: שנאמר להלן סאתים. כדתנן לקמן עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה דבעינן שתשכח עומר בשדה ולא שתשכח השדה עצמו דכיון שיש בו סאתים שכחת שדה הוא: מערוגה. דתנן במסכת כלאים בפרק ג' ערוגה שהיא ששה על ששה זורעין לתוכה חמשה זרעונין וחשיבה שדה ירק לחלקה לזרעונים שקבלו: שלא מלא כפו קוצר. אלמא שדרך הקוצרים למלאות כפו: עד שלא קצר. אין כאן חיוב כדאמרינן בפ"ק דבקצירה תלה רחמנא: ולית אנן אמרין. קמה כל שהיא דכיון דאוקימנא מתני' שהיה שם קלח אחד ובו חמשה שבלים א"כ לא תליא חיובא דפאה בקרקע כל שהוא אלא בקמה כל שהיא דהא מודית דאילו לא נפיק אלא שבולת אחת פטור ואנן לא תנן קמה כל שהיא ולדידך קמה כל שהיא הוה ליה למיתני: ומשני משום דבעי למתני בכורים. תנא קרקע דגבי בכורים אפילו לא נפקא אלא שבולת אחת ועשה אותה בכורים עושה כדתנן התם עושה אדם כל שדהו בכורים: תני והראיון. בתוספתא תני בהני דמני ר' עקיבא במתני' ותני בהדייהו ראיון דהיינו ראיית פנים דראיון נמי בעי קרקע כדיליף לקמיה מקרא: פטור מן הוידוי של מעשר דכתיב בפרשת וידוי ואת האדמה אשר נתת לנו ואמאי לא תני ליה בברייתא ובשלמא למתני' לא קשי דתנא ושייר ראיון וידוי: וכתב רש"י ז"ל בפ"ק דקידושין ובוידוי ל"ג דאף מי שאין לו קרקע מתודה על המעשר ויכול לומר וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו ולא דמי לבכורים דבעי למימר אשר נתת לי וגו' ע"כ. ואינו כן דהא הכא תלמודא בהדיא מקשי עלה דברייתא דאמאי לא תני לוה ולא משני. ואם לחשך אדם לומר דמאי הכא דכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו שינויא הוא לקושיין דכיון דכתיב לנו ולא כתיב לי אכולהו ישראל משמע ולעולם בין אין לו בין יש לו מתודה הא ליתא דהא תנן במסכת מעשר שני בפרק בתרא ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ ר"מ אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ ר' יוסי אומר יש להם ערי מקלט ומפרש תלמודא עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר למחלוקת ניתנו ומר סבר לבית דירה ניתנו אבל לכ"ע אין מתוודין אלא א"כ יש להן קרקע משמע דכי כתיב ואת האדמה אשר נתת לנו אמתוודין גופייהו קאי אלא ודאי כדפרשינן: בעליתך לראות. אלמא דהמתראה פנים יש לו קרקע: ומצא אריות. סובבים אותו ושמר הקב"ה הבטחתו ולא יחמוד איש את ארצך: חבינא כריכא על קרקסוי. נחש כרוך בברזלים של הפתח כמו א) מהרקם ליה בזוזי דכשהפתח סגור מקרקסין בהן: מגורין נוכראין. שכנים גוים: כדון אילין יהודאין עכשיו אלה היהודים: שלחון לון למקמן שלחן ישראל את הגוים למלאכתן שהיו הגוים מושכרין להן לעדור או לחרוש מלאכת רעהו תרגום ירושלמי מקמתא דחבריה: ויתן להם אביהם. בבני יהושפט כתיב בד"ה: שהיו הקרקעות עם המטלטלין. במקום אחד כדמשמע קרא עם ערי בצורות: היו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. כלומר מהו: מעשה במירוני. ממקום ששמו מירון ובפ"ק דקידושין אמרינן דהאי מירוני היה חולה אליבא דר' אליעזר: אין לו תקנה. התם פריך ולקניינהו במשיכה או בחליפין ומשני לה: וקנה סלע אחד. וקסבר דהאי סלע מלא רחב סלע שהוא מטבע המוזכר בכל מקום ונקטינן דלא בעינן צבורין: וכאן. אפילו בדברים דרבנן תקינו כדי שלא תטרף דעתו דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי כלומר כי היכי שאתה מודה דטעמא דקיימו את דבריו לפי שבכל מקום לא סגי אלא בכתב וכאן אפילו בדברים סגי משום דדברי שכיב מרע הן הכי נמי לדידי דאמינא דבעינן צבורין קיימו את דבריו אע"ג דבכל מקום לא סגי בלא צבורין כאן אפילו קרקעות וכו' אהני: א"ל ר' מנא. לעולם דלא בעינן צבורין ואיפשיטא בעיין ואע"ג דשכיב מרע הוא דמדרבי אליעזר נשמע לרבנן דהא ש"מ לר' אליעזר כבריא לרבנן דמי דר' אליעזר ס"ל בפרק מי שמת

א) מן מקרקס עד מקרקסין בהן כתיב בצד הגליון להכניס בפנים כאן. ונקרא בקושי כי מטושטש ובמקום זה בפנים כמו עיוא דקורקסא דפרק אין מעמידין ומפרש בערוך ערך ס' פ' ברזל: וכל זה נמחק בקוים. אבל נראה לקרוא וע"כ צ"ע:

שכיב מרע דר' אליעזר כבריא דרבנן: (י"ח.) תנינן ר"ע אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות. קרקע כל שהוא מהו טב. אמר ר' מתניה תפתר שהיה שם מקום שבולת אחת ומרגלית טמונה בו: הכותב נכסיו ש"מ. תני אי זהו שכיב מרע כל שלא קפץ עליו החולי. דרך הארץ הקרובים נכנסים אצלו מיד והרחוקים נכנסים אצלו לאחר שלשה ימים. ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסים אצלו מיד: דילמא ר' חונא ור' פינחס ור' חזקיה סלקון מבקרא לר' אסי בתר תלתא יומין אמר לון בי בעיתון מקיימא מתני': שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת ואפילו הבריא. לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת והוא שהבריא: רבא ורב הונא בשם רב עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן. והוא שמת מאותו הולי. הא אם הבריא לא. ובמסיים ואמר תנו שדה פלוני לפלוני. אמר תנו חצי שדה פלוני לפלוני וחצי שדה פלוני לפלוני כמי שסיים או עד שיאמר חצייה בדרום וחצייה בצפון. ר' אבינא בשם ר' ירמיה שייר מטלטלין לא עשה ולא כלום. איתא חמי שייר קרקע כל שהיא יש לו מחיה. שייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחיה. אמר ר' יוסי יודע הוא האיש הזה ששכיב מרע מזכה אפילו בדברים. לאי זה דבר כתב בהן קנין כדי לעשות מתנת בריא. שייר עבדים. תני ר' יודן בר פזי בריה דבר דליהולא ידעין מה תנא. (י"ח:) כתב לזה וחזר וכתב לזה. רב אמר אינו יכול לחזור בו. רב אבא בר חונא ור' יוחנן אמרין יכול לחזור בו. היך עבידא. היה רבו הראשון והשני כהן והשלישי ישראל. על דעתיה דרב אין יכול לאכול בתרומה. על דעתיה דרב אבא ור' יוחנן יכול הוא לאכול בתרומה. הכל מודים שאם היה רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא. רבי יוסי בר בון בשם רב הונא מתני' מסעייא לרב אבא ור' יוחנן דתניא בריא שכתב דייתיקי ושכיב מרע שכתב מתנה חוזר בו. בריא שכתב דייתיקי חוזר בו ולא עוד הוא בריא. ודכוותה שכיב מרע שכתב מתנה חוזר בו ולא עודהו שכיב מרע. תני אי זו הוא דייתיקי דא תהי לי למיקם ולהיות ואם מתי ינתנו נכסי לפלוני. אי זו היא מתנה הרי כל נכסי נתונים לפלוני מתנה מעכשיו ושתהא כתוב בה מהיום. אחתיה דר' גוריין כתבת ניכסי לאחוה וסלק אחוי רבא ופייסה וכתבת ליה. אתא עובדא קומי ר' אמי אמר כן א"ר יוחנן חוזר בו. א"ר זעירא ולא מודי ר' יוחנן שאם היה כתוב בה מהיום שאינו יכול לחזור בו. אתא ר' אבהו ואמר בשם ר' יוחנן אינו יכול לחזור בו. אתא ר' אילא בשם ר' יוחנן ואמר אינו יכול לחזור בו. ואנהר ר' אמי ואהדר עובדא: הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו וכו': רב אמר במזכה על ידה ושמואל אמר במחלק לפניה. ר' יוסי בר חנינא אמר מקולי כתובה שנו כאן וכן תני בר קפרא מקולי כתובה שנו כאן: אמר ר' אבא טעמא דר' יוסי בר חנינא לא סוף דבר בכתובת מנה מאתים אלא אפי' כתובה של אלף דינר מקולי כתובה שנו: (י"ט:) הכותב נכסיו לעבדו: ר' ייסא בשם ר' אליעזר שייר מטלטלין לא עשה ולא כלום. אני אומר גופו שייר: ר"ש אומר וכו': תני כשבא מעשה לפני ר' יוסי אמר שפתים ישק משיב דברים נכוחים: הדרן עלך מלבונות

פרק רביעי הפאה ניתנת

הפאה (כ.) ניתנת במחובר לקרקע. ובדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק לעניים. ר"ש אומר אף בחליקי אגוזים. אפילו תשעים ותשעה עניים אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה. בדלית ובדקל אינו כן אפילו צ"ט אומרים לבוז ואחד אומר לחלק לזה שומעין שאמר כהלכה:

גמ' תניא לא תכלה פאת שדך בקוצרך מכאן שהפאה ניתנת במחובר לקרקע תבואה בקשה תלתן בעמיר תמרים במחבדות יכול אפילו בדלית ובדקל ת"ל קציר מה קציר מיוחד שהקטון מושל בו כגדול יצאו הדלית והדקל שאין הקטון מושל בו כגדול. ואית דבעי נשמיענה מן הדא דתניא תעזוב אותם הנח לפניהם במחובר. תעזוב הנח לפניהן ויבוזו. (כ:) יכול בדלית ובדקל כן ת"ל אותם. ומה ראית להוציא את אלו ולרבות את אלו אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו שאינן של סכנה ומוציא אני את אלו שהן של סכנה: ואינו מחובר. אין תימא מחובר הוא קורא שם פאה למעלן ואין תימא שאינו מחובר קורא שם פאה למטן. ואין תימא קורא שם פאה למעלן הוצאה משל עניים. ואין תימא קורא שם מלמטן היצאה משל בעל הבית. אפילו תימא קורא שם פאה מלמעלן הטריחו על בעל הבית שתהא הוצאה משלו מפני הסכנה: ובדלית ובדקל וכו': תני בשם ר' מאיר כל האילנות סכנה. ר"מ לא דריש קציר א). כל עמא דרשי קציר אלא ר' מאיר אמר כל האילנות סכנה ורבנן אמרי אין סכנה אלא דלית ודקל בלבד: ר"ש אומר וכו': ר' חנניה בשם ריש לקיש מעשה שמתו חמשה אחין בחמשה חליקי אגוזים. תני קרא בעל הבית שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקוצרך. לא קרא שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך וגו'. תני התנו ביניהן אפילו כן אין שומעין לו. בעל הבית יחלק בידו שלא יראה לעני מודעתו וישליך לפניו. ר' שמואל בר אבדומא בעי כילה את שדהו

את

א) בירושלמי שלנו הגירסא וכבן דרשי קציר ונראה שחסר כאן מן קציר עד קציר ועי' בפי' מהר"ש סיריליאו.

פירוש מהר"ש סיריליאו

דאחד בריא ואחד מסוכן אין דבריו קיימים בדבור אלא בקנין דלית ליה דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו: וה"ג תמן תנינן ר' עקיבא אומר קרקע כל שהוא ואע"ג דמתני' דהכא היא קאמר הכי לזה הלשון הוא שנוי עלה דמתני' דפ"ק דקידושין דתנן נכסים שאין לכן אחריות ניקנין וכו' ועליה קאי והעתיקו כאן אותו הלשון בעצמו ומוכח ממתניתין דלא בעינן לגורין בו דלמאי חזי כמה מטלטלין יגביר בה. ומשני שהיה שם מקום שבולת ומרגלית טמונה בו דשוית אלפא זוזי והכי נמי דחי לה בגמרא דילן: ובפ"ק דקידושין מסקינן דלא בעינן לגורין ואגב וקני בעינן: אי זהו שכיב מרע לענין ביקור חולים מיתניא דכל שלא קפץ עליו החולי פתאום אז אלוקים רחוקים מקרובים דרחוקים אחר שלשה ימים הוא דחייבין לבקרו: נכנסין מיד. דפרנקא דמלאכא למותא הוא: דילמא. לשון קצר הוא דא לימא זה המעשה לומר לאנשים: בי בעיתו. מקיימי' מתני' דלא אתיתו אלא לאחר שלשה ימים ומשום דתלמידיו היו כעס עליהן דתלמידים לא השיבי רחוקים: ואפילו הבריא. והוא לא נתנו בתורת שכיב מרע אלא בתורת בריא ואפילו הכי קני כדפרישית במתני': והוא שהבריא שעמד דאילו מת מתנתו קיימת ואפילו לא שייר והכי אמרינן בפרק מי שמת: והוא שמת באותו החולי. כדמפרש הא אם הבריא לא. וכן אילו ניתק מחולי לחולי אין מתנתו מתנה ובפרק מי שאחזו מתמהינן שמעת מינה שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה בתמיהה ומסקינן דאין מתנתו מתנה: ובמסיים דבריו שנתן סימן ואמר שדה פלוני: שייר מטלטלין. לא עשה כלום ולא אבדה כתובתה דדוקא קרקע אם שייר בו עמד אינו חוזר: כדי לעשות מתנת בריא. ודוקא קרקע הוי שיור דיש בו אחריות מה שאין כן במטלטלים. והכי נמי אמרינן בפרק מי שמת לא עשו מטלטלין שיור אלא כתובה: שייר עבדים לאשה לכתובה. או לעצמו: ולא ידעין. מה תנא אי עבדא כמקרקעי דמי והוי כמו ששייר קרקע או כמטלטלי דמי ולא שייר ובפרק מי שמת מפורש כל זה: כתב עבדו לזה. והיה כהן וכתב לזה והיה ישראל אינו יכול לחזור בו מהשני דהיינו רבו שלישי כדמפרש לקמן: אינו יכול לאכול בתרומה. דכיון דנתנו ליה לישראל קנאו ועבד זר הוא ואע"ג דהשתא נמלך וחזר ונתנו לראשון דהוי רבו שני דהוא כהן לא יאכל בתרומה דלא קניא מתנת שכיב מרע עד לאחר מיתה ושמא יתננו לישראל וימות והוא קונה משעה ראשונה ינמלא שאכל תרומה והוא קנין ישראל: דייתיקי. מתנת שכיב מרע: מתנה. מתנת בריא. ודכוותה ש"מ שכתב מתנה חוזר בו: ולא עודהו שכיב מרע. כלומר כל זמן שהוא ש"מ יכול לחזור בו בכל עת ואפילו שכתב מהיום חוזר בו שהשב באותו היום הוא מת והיינו כר' יוחנן: איזו היא דייתיקי דא תהא למיקם. זה יהא לקום ולהיות ככל הכתוב בו דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו: אי זו היא מתנה. הרי כל נכסי נתונים לפלוני מתנה מעכשיו ושתהא כתוב בה מהיום בפ"ק דמציעא מייתי לה ואקשינן עלה ואי כתיב בה מהיום ולאחר מיתה הוא דקני ואי לא לא קני ומפרש אביי הכי קאמר אי זו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה וה"פ אי זו היא מתנה מתנת בריא. שתהא כתוב בה מהיום ולאחר מיתה גוף הקרקע קנוי לו מהיום ואין לו עוד בה זכות ליתנה ולהורישה לאחר והפירות אינו אוכל כל ימי חייו אלא לאחר מיתת השכיב מרע. ואי לא לא קני וכ"ש דאי יהיב ליה גוף ופירות מעכשיו דקני טפי ואסיקנא דהכי קאמר מתנה שאין יכול לחזור בו כגון דקנו מיניה ולא יהא לו בה זכות עד לאחר מיתה כילד כגון שכתוב בה מהיום אינו יכול לחזור בו ופירש לאחר מיתה שאז יזכה בו: כתבת נכסי לאחוה הקטן. וכתוב בה מהיום ולאחר מיתה: כן א"ר יוחנן חוזר בו. לעיל בענין עבד כהן והכי נמי הכא: אנהר ר' אמי ונזכר וחזר בו: במזכה על ידה. במזכה להם בקנין סודר שהיא נתנה לבעל סודר שלה להקנות להן ומשום הכי אבדה כתובתה דמוכחא מילתא כיון דאיכא תרתי חדא שאינה מערערת כלום כשנתן לה כל שהוא ועוד שסייעה בזכות שלהן שנתנה הסודר: במחלק לפניה. בפרק יש נוחלין מפרש והיא שותקת כלומר אפילו אין מזכה להן אלא שהיתה לשם בשעה שכתב נכסיו לבניו והיא שותקת שתיקה כהודאה דמיא: מקולי כתובה שנו כאן. אפילו לא היתה שם ולא חילק בפניה אלא כשאמר לשון זה כשכתב לה קרקע כל שהוא שלי בכתובתך ולא ערערה כלום ודאי מחלה שעבודה ובפרק יש נוחלין פרכינן אכלהו מסיפא דקתני ר' יוסי אומר וכו' דמשמע דלת"ק בעי תרתי כתיבה וקבלה ואסקינן להו בתיובתא כדאיתא התם: אלא אפילו כתובה של אלף מנה. וכיון דאקילו נמי לענין זיבורית משום טעמא דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להינשא הכי נמי הקילו הכא דאפילו לא מחלה בפירוש אפילו לא חילק בפניה הויא מחילה ואבדה כתובתה: אני אומר גופו שייר. דעבדא נמי כמטלטלי דמי. שהרי אינו מחובר לקרקע ובני אדם קרו ליה מטלטלי והכי איתא בפרק מי שמת דעשו מטלטלין שיור אלא עבד: שפתים ישק. ראוי הוא לינשק וקילס לר"ש ובפ"ק דגיטין אסקינן אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אע"פ שקילס ר' יוסי את ר"ש הלכה כר"מ דשייר קרקע כל שהוא הוי שיור וה"ה מטלטלי: הדרן עלך פרק מלבנות בס"ד

פרק ד הפאה ניתנת. הפאה של תבואה וקטנית ואילן ניתנת במחובר חוץ מדלית ודקל ניתנת לעניים כלומר זכו ורשות עניים בה ניתנת לעניים במחובר לקרקע ויבוזו אותה וכל דאלים גבר ותרתי קמ"ל הדא שיניחנו במחובר ויזכו בעצים ובקשין וחדא שיניחנה לפניהם ויבוזו אותה כרצונם כדתני לה ואזיל ובגמרא נפקא לן מקראי: בדלית. גפן גדולה המודלית ע"ג קונסין או ע"ג אילן ודקל הוא גבוה מאד ואין לו ענפים לגדליו שיסתייע האדם עצמו אלא קורה גבוה ויסרה וכיון דיש סכנה בעלייתן מצות פאה שלהן בחלוק כדנפקא לן בגמרא: אף בחליקי אגוזים. דינן כמו דלית ודקל ובגמרא מפרש טעמא דר"ש: חליקי אגוזים. פירש בערוך דאילן של אגוזים קרי הכי לפי שהוא חלק ואין לו קשרים ולא ענפים ואין אדם יכול לעלות בהן כשאר אילנות: אפילו צ"ט אומרים לחלק. אריפא קאי. לבוז שילקטו מן האילן כאשר תמצא ידו בלא חלוקה: **גמ'** לא תכלה פאת שדך בקוצרך. משמע כשהוא קוצר ינוח פאת השדה בלא קצירה מכאן למדנו דניתנת במחובר ובברייתא מתעזוב אותם ר"ל כרצונם נפקא לן תרתי במחובר ושיבוזו ולא שיחלקו: תבואה בקשה. הנח לפניהן התבואה עם הקש שלה שלא תסיר הפרי מן הקש שלו ותתן לו הפרי ותטול לעצמך הקש: עמיר. קש של תלתן וכן פי' בערוך: מכבדות. כמו מכבדין את הבית דכובדא דתמרי חזי לטאטא בו את הבית: הדלית והדקל. שאין הקטן מושל בו כגדול הדקל מפני גבהו והדלית אין אדם יכול לעלות בה מפני חלישותה ואם יעלו בה ב' או ג' תשבר ויבואו לידי סכנה הילכך בעל הבית מלקט ומוריד למטה ומחלק בתלוש ביניהם: תעזוב. הנח לפניהם כמות שהיא ויבוזו כרצונם. דלא כתיב לעני ולגר תעזבם אלא תעזוב אותם משמע דתעזוב קאי נמי לעני ולגר דיעשו מה שירצו וכל דאלים גבר והכי דרים להו בת"כ הני תרי דרשות במחובר וכל דאלים גבר מקרא דתעזוב. ת"ל אותם ומיעוטא הוא. וכי תימא והא אותם אפיקתיה. תרי תעזוב אותם כתיבי. ואינו מחובר בעיא הוא דכיון דפשט כיף אילן גבוה מן הארץ יותר מג' טפחים ואם אני אומר וקורא פאה באילן והא כי מלקטים פועלים משירין פירותיו למטה והפאה מניחין אותה באילן והינה מחוברת הפאה למה שקצרו דהפאה ברשות אחד והפירות שלקטו ברשות אחד כדמפרש ואזיל אין תימא מחובר כלומר אם תוכיח מכח ברייתות דלמעלה נמי מחובר הוי הוא מני קורא שם פאה למעלן דאפילו הכי חשיב מחובר ורשות אחד. ואין תימא וכו': וכ"ל דקפיד הכי דכיון דדרשינן שדך שלא ניתן פאה משדה לחברתה משמע דבעינן דמתחזי דפאה תהא ממה שקצר וכיון שזה למעלה מג' טפחים וזה למטה מג' טפחים דילמא דאין שם פאה מועיל אלא לאחר שהורידו עניים למטה ואם קרא שם עודם למעלה אין מועיל: ואין תימא קורא שם פאה למעלן. כלומר ומאי נפקא מינה אי קורא למעלן או דוקא למטה דאי קורא שם למעלה הוצאה משל עניים אם צריכין סולם לעלות בשאר אילנות או חבל לקשור עצמן והוצאת שכירות שלם וחבל משל עניים דהא בעל הבית עבד מצוה דידיה: מפני הסכנה. מפני פחזותן של עניים אולי יפלו וההוצאה וההכנה לעלות יהא משל בעל הבית וכל זה בשאר אילנות דאילו בדלית ובדקל ודאי דאין קורא אלא למטה וההוצאה משל בעל הבית דהא קתני בעל הבית מוריד ומחלק: ור"ם לא דריש קציר בתמיה: דמיניה דרשינן לעיל מה קציר מיוחד וכו' יצאו דלית ודקל (שפי) דלא: ר"מ אמר כל האי נות סכנה לאו מפני גבהן וסכנת עלייתן אלא מפני פחזות של עניים: שקרא שם פאה וכילה שלא כדין עשה שהיה לו להניח לעניים ולבוזו במחובר ואע"פ שעבר בלאו לא נשתנה דינו וקורא אני עליו לא תכלה פאת שדך דמשמע לא תכלה הפאה שקצרת לא תמנעם ויבוזו במו לא יכלה ממך: לא קרא שם פאה וכילה כו'. כלומר לא מיבעיא כשקרא שם פאה וכילה אלא אפי' לא קרא שם פאה נמי וכילה כך דינו דבין כך ובין כך קורא אני עליו לא תכלה ותעזוב והניחם לבוז דלא כתיב לא תגמור לקצור אלא לשון מניעה נמי משמע והכי קאמר לא תכלה פאתך בקוצרך לא פאת שדך מגזל שדך ולא מגזך שקצרת כילוי: והתנו ביניהם לחלק ושוו כולם באותה עצה ובעל הבית הניח במחובר אפילו כן אין שומעין לו לעני שנתן העצה ללקט ושוא יחלק לכלן אלא בעל הבית מחלק בידו שאם העני מחלק דילמא העני מיקרבא דעתיה לגבי עני אחר מודעתו וישליך לפניו ככ"ל ור"ש ז"ל לא פירש כן: מודעתו קרובו ויודעו שנשא

פלא

את אמר חזרת פאה לעומרים אפילו כן בעל הבית מחלק בידו ש"א יראה לעני מודעתו וישליךלפניו: **מתני'** (כ"א.) נטל מקצת פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה וכן בלקט וכן בעומר השכחה: **גמ'** תני בשם ר' מאיר קונסין אותו ומוציאין ממנו את התלוש ואת המחובר. עד כדון מזיד. ואפילו שוגג. ואפילו כריכות. אמר ר' שמעון בן לקיש בשם אבא כהן בר דליה אדם זוכה לחברו במציאה בתוך ארבע אמות. מאי טעמא דכתיב ואני בעניי הכינותי לבית אלהי זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ולנחושת ולברזל אין משקל כי לרוב היה א) ועליהם תוסיף. רב אושעיה אמר בנתונים בתוך ד' אמות עשיר הוא. ואם מחוץ לארבע אמות ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקיימנוה במקדיש ראשון. א"ר אבון מהו בעניי שאין עשירות לפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר בעניי שהיה (כ"א.) מתענה ומקדיש סעודתו לשמים. התיב ר' יעקב בר אידי קומי ר"ש בן לקיש והתנן ראה את המציאה ונפל לו עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה. א"ל תיפתר בשלא אמר יזכו לי ארבע אמות שלי. והתנינן נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה. א"ל עוד היא בשלא אמר יזכו לי ארבע אמות שלי. והתני ר' חייא שנים שהיו מתכתשין על העומר ובא עני אחר וחטפו מלפניהן זכה בו. א"ל עוד היא בשלא אמרו יזכו לנו ארבע אמות: אמר ר' ייסא א"ר יוחנן זו בגיטין מה שאין כן במתנה. רובא דר' יוחנן ורובא דריש לקיש רובא דר' יוחנן ומה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי הוא זוכה בה בתוך ארבע אמות מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר לא כ"ש. רובא דריש לקיש ומה אם מתנה שאינו זוכה בה בתוך ארבע אמות הרי הוא זוכה בה מדעת אחר. מציאה שהוא זוכה בה בתוך ד' אמות לא (כ"ב.) כ"ש. התיב רבי זעירא קומי ר' ייסא והתנינן וכן לענין הקדושין. א"ל היא גיטין היא קידושין. והתנינן וכן לענין החוב. א"ל שכן אם א"ל זרקהו לים ויהא מחול לך. מעתה אפילו קרוב ללוה זכה הלוה והתנינן קרוב ללוה הלוה חייב. שכן אם אמר לו זרקהו עד שיכנס לרשותי ועדיין לא נכנס לרשותו.

א"ר אבהו כל אלין תתובתא דהוה ר' זעירא מותיב קומי ר' ייסא. ר"ל מותיב קומי ר"י ומקבל מיניה ופתר ליה כאילין פיתרייא: **מתני'** פאה אין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו. שלש אובעיות ביום בשחר ובחצות ובמנחה ר"ג אומר לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו רבי עקיבא אומר לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו. של בית נמר היו מלקטין על החבל ונותנין פאה מכל אומן ואומן: **גמ'** מהו אובעיות א"ר בון כמא דתימא איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו: בשחר ובחצות ובמנחה וכו': בשחר מפני המניקות. ובחצות מפני התינוקות ובמנחה מפני הנימושות: לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו ואם רצה להוסיף מוסיף: אלא כדי שלא יוסיפו. הא אם רצה לפחות פוחת: ונותנין פאה מכל אומן ואומן: תניא אבא שאול אומר מזכירין אותן לגנאי ומזכירין אותן לשבח. מזכירין אותן לגנאי שהיו נותנין פאה אחת ממאה. ומזכירין אותן לשבח שהיו מלקטין עם החבל ונותנים פאה מכל אומן ואומן. תני בשם ר' שמעון מפני חמשה דברים אמרו לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים. ומפני ביטול עניים. ומפני הרמאין. ומפני מראית העין. ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך. מפני גזל עניים כיצד שלא יראה אדם את השעה פנויה ויאמר לקרובו עני בוא וטול לך את הפאה. מפני ביטול עניים כיצד שלא יהו יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה עכשיו הוא נותן פאה אלא ילכו וילקטו בשדה אחר ויבאו בשעת הכילוי. מפני הרמאין כיצד שלא יאמר כבר נתתי ויהא בורר את היפה ומוצא את הרע. מפני מראית העין כיצד שלא יהו העוברים והשבים אומרים ראו היאך קצר איש פלוני שדהו ולא הניח פאה לעניים. ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך: **מתני'** נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה. ר' יהודה מחייב בשכחה שאין השכחה אלא בשעת העימור. הקדיש קמה ופדה קמה חייב. עומרים ופדה עומרים חייב. קמה ופדה עומרים פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה. כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. ומשבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ

א) במקרא לרוב היה ועליו ואבנים הכינותי ועליהם תוסיף.

פירוש מהר"ש סיריליאו

הלא בעו מודעתו: **את אמר חזרה פאה לעומרים** כדאמר לעיל בפרק אלו מפסיקין דאף בזה דמן העומרים נותנים הפאה לעניים ועבר בעל הבית והתנו ביניהם דעני יחלק: **אפילו כן.** כלומר הדר פשטא ואמר דאף כאן דבעל הבית יחלק דהוה אמינא שפי עדיף דעני ילקוט ויחלק כיון דעבר בעל הבית וכולה כיון דחזרה פאה לעומרים ועבר בעל הבית אם חלק אותה בעל הבית למתוי כחשוד וקמ"ל דאפ"ה בעל הבית מחלק בידו א): **מתני' נטל מקצת פאה.** עני שנטל מקצת פאה שלקט וזרקה על השאר כדי לזכות בשאר: **אין לו בה כלום** בגמרא מפרש אמאי לא תני לא זכה: **נפל לו עליה.** הפיל גופו עליה: **מעבירין אותו ממנה** עניים אחרים מעבירין את גופו ממנה: **גמ' מוציאין** ממנו את התלוש ואת המחובר ומשום הכי תנן אין לו בה כלום לומר שמפסיד אפילו מה שלקט כבר והפקר ב"ד הפקר וטעמא שעשה שלא כהוגן שיש לו צרות עין לבעל זכות האחרים: **עד כדון מזיד.** בעיא היא דעד כאן לא שמענו דקנסינן אלא נעשה במזיד אבל בשוגג שנפל מידו מה שלקט על הקמה לא שמענו. ומסיק דבשוגג נמי קנסוהו דדילמא מזיד הוי ואמר שוגג אני: **ואפי' כריכות.** ואפילו עשה אלומות מה שלקט שגיבלין הן וליכא עירוב בפאה האחרת ולא בלקט אפילו הכי קנסוהו. והרמב"ם ז"ל בפ"ב לא כתב זה ואין נראין דבריו: ה"ג אדם זוכה לחברו במציאה בתוך ארבע אמות ובב"מ בפ"ק בירושלמי ל"ג התם לחברו וגירסא דהכא עיקר כדמוכח שמעתין ותרתי אית ליה לאבא כהן חדא דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו ואידך ארבע אמות של אדם קונים לו והוה לו לאילו מגביהה והתם נמי גרס ר' יוחנן אמר והוא שתפול לתוך ידו וטעות הוא כדמוכח בשמעתין: אלא ה"ג ור"ש לקיש אמר והוא וכו' דלקמן פליג עליה דר' יוחנן ואמר אין אדם זוכה לחברו במציאה: **מה טעם** ואני בעניי הכינותי וגו' התם בב"מ בפ"ק מסיק להו ריש לקיש אליבא דאבא כהן הכי היך עבידא אם בנתונים לתוך ידו עשיר הוא ואם בשאינן נתונים לתוך ידו יש לך אדם מקדיש דבר שאינו שלו הוי אומר בנתונים לתוך ארבע אמות שלו ובתוך ארבע אמותיו של דוד במלחמה כשזוכין בשלל הקדישן דוד המלך ושלו מיקרי וקאמר בעניי רמז דלא הקדישן אחר שהגביהן או אחר שמשכן או אחר שקנאן באחד מדרכי הקנאה אלא כעני הזוכה בתוך ארבע אמות שלו או כדין זוכה במציאה דזוכה בתוך ארבע אמות שלו ומציאה הכל עניים אצלה ונ"ל דעשה דוד כן כדי שלא יהו פורצים פרץ עבדי המלך לשלוח יד בשלל וכשראוהו שהמלך היה מקדישו לבדק הבית רפתה רוחם בהן: **רב הושעיה** בעי שאל במקרא זה שאלה דאפי' כאבא כהן לא מיתרצא. דס"ל דארבע אמות של אדם קונים לו. וקיימנוה במקדיש ראשון והעמדנוה אנו בני הישיבה לעולם תוך ארבע ולא הקדישן אחר שבאו לידו כל אלף אלפים ככרים אלא ראשון המגיע לידו היה מקדישן ולעולם היה עני: **ראה את המציאה.** משנה היא בפ"ק דב"מ: זה שהחזיק בה זכה בה ואי אמרת ארבע אמות קונות לו ליזכו לו בשכבל: **בשלא אמר יזכו לי** כלומר משום דלא בעי שיזכו לו אלא בנפילה והכי אמר בגמרא דילן דגלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני: **שהיו** מתכתשין על העומר מריבין ומתקוטטין ומכין זה את זה בשביל העומר: **זו בגטין** מה שאין כן במתנה הך מימרא דר"י עיקרה בגיטין ירושלמי פ' הזורק עלה דההיא דתנן היתה עומדת ברה"ר וזרקו קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת ועלה קאמר ר"י דקרוב לה שנינו ואפילו מאה אמה וקרוב לו שנינו אפי' מאה אמה וקאמר ר' יוחנן זו בגיטין זה הדין דוקא בגיטין משום דבשמירה תליא מילתא מה שאין כן במתנה דאפילו קרוב לו מאי הנותן למהדר ביה אי הוי חוץ לארבע אמות דמקבל וכדרך שסדורה שם כתובה כאן: **רובא דר' יוחנן** כמו רבא כלומר המלמד שלימדו לר' יוחנן והמלמד שלימדו לריש לקיש הן אלו כדמפרש ואזיל: **שאינו זוכה** בה מדעת אחר שאין דעת אחרת מקנה אותה הרי הוא זוכה בתוך ארבע אמות דוקא ולא חוץ לארבע אמות: **מתנה** שהוא זוכה בה מדעת אחרת ולא תליא ברצונו בלהוד אלא גם בדעת הנותן לא כל שכן דבעינן תוך ארבע אמות: ורובא דריש לקיש דאמר במציאה יכול לזכות לחברו תוך ארבע אמות: **מתנה.** שאינו זוכה בה בתוך ארבע אמות אלא מטעם דעת אחרת הרי הוא זוכה בה כשחברו רוצה: **מציאה** שהוא זוכה בתוך ארבע אמות בלי דעת אחרת לא כ"ש כשיש דעת אחרת לזכותו בתוך ארבע אמות דזכי: **והתנינן** וכן לענין הקדושין התם בפרק הזורק הכי תנן וכן לענין הקדושין קרוב לו אינה מקודשת קרוב לה מקודשת וקרוב לה היינו אפילו מאה אמה כדרישא דעלה קאי וקדושין מתנה הן לאשה: **היא** גטין היא קידושין דאיתקוש להדדי בקרא ויצאה והיתה לכלהו מילי כפ"ק דקידושין ואימא כן לענין מתנה דעלמא: **והתנינן** וכן לענין החוב סיפא דההיא דלעיל היא בפרק הזורק דתנן התם וכן לענין החוב א"ל בעל חובו זרוק לי חובי וזרקו לו ואבד קרוב למלוה זכה לוה קרוב ללוה הלוה חייב: וקרוב לו היינו מאה אמה דכלהו בבי דמתני' דמיין להדדי: **זרקהו לים** ויהא מחול לך דכיון דאמרו המלוה קביל עליה אחריות. עד שיכנס לרשותי שאמרתו אני ולא יהא בגבולך: **כל אלין תתובתא** שהקשה ר' זעירא קומי ר' ייסא דהוא מרי דשמעתא דר' יוחנן השיב אותה ריש לקיש לר' יוחנן וקבלן לומר יפה אתה מקשה עלי ופתר ליה כאילין פתרייא שתירץ ר' ייסא: **מתני' אין קוצרין אותה.** העניים: **במגלות** שקוצרין בהן חטים ושעורים: **בקרדומות.** כגון פאת בצלים ושומין וכיוצא בהן שדרך לעקור אותן בקרדומות: **שלא יכו איש את רעהו.** מכה שדינן לגוז: **שלש אובעיות ביום.** מפרש בגמרא מלשון נבעו מצפוניו דמתרגמינן אתגליין מטמרוהי: **שבעל הבית נגלה ונראה בתוך שדהו.** כדי שיבאו העניים ויקחו

פאה: **בשחר ובחצות ובמנחה.** בגמרא מפרש מאי שנא הני זימנא: פלוגתא דר"ג ור' עקיבא בגמרא מפרש לה: **של בית נמר.** כתב הרא"ש ז"ל שם מקום כדכתיב ואת בית נמרה ואינו כן דההוא מארץ סיחון ועוג הוא ולא נתקדש בקדושת הארץ ועוד דהוה ליה למיתני בני בית נמר או אנשי בית נמר כדתנן אנשי הר צבועים אלא שם משפחה בארץ ישראל הוא כדתנן בית אבטינס בית גרמו במסכת יומא ובמסכת שקלים: **היו מלקטין על החבל.** קוצרין חבל מקצה השדה ועד קצהו ומפרש בגמרא דכל חבל היה ארכו מאה אמה וקוצרין והולכין על החבל כהלוכו ונותנין פאה בסוף החבל שיעור אורך אמה דהיינו אחד ממאה וחוזרין וקוצרין החבל ומניחין פאה בסופו והיינו דקאמר ומניחין פאה מכל אומן אומן לשון שורה כדתנן בהפועלים בחזרתן מאומן לאומן: **גמ' בשחר מפני המניקות.** שאז בניהן ישנים ויוצאות השדה ללקוט: **מפני התינוקות.** שהיו ישנים באחרית בחצי היום יוצאין ללקוט: **מפני הנמושות.** כרים אלו מציאות מפרש הכי דאזלי אתיגדא הן הזקנים שכן תשי כח והולכים לאט שנשענין על משענתן תרגם שבטך ומשענתך חטרך תיגדך ב). ומגיעין לשדות לעת המנחה: **לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו.** שימצאו שלשה עתות אלו את בעל הבית עת בואה לשדה אבל אם רצה להגלות עוד יכול הוא: ור' עקיבא סבר יכול לפחות אבל אין לו להוסיף כדי שלא יקבע זמן לעניים מודעיו כיון שהוא בשדה שאינה שעה קבועה לכל העניים ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב כר' עקיבא. וכתב הרא"ש ז"ל וקשה לי לפרש בכל השלשה זמנים משום דבפעם אחת מניח אדם פאה בסוף שדהו ומיד העניים נוטלין הכל וקשה לפרש פלוגתא דר' גמליאל ור' עקיבא ופירש הרב ז"ל דבלקט מיירי מתניתין ואיני רואה כאן קושיא שיש לאדם הרבה שדות במקומות חלוקות ואינו קוצר אותן כאחד וצריך לעמוד על פועליו וקאמר מתני' שיניח הפאה בעת כוללת לכל העניים ויקצרם וילך על מלאכתו בעתים מיוחדים שאמרו חכמים וטעמא ד תני' שאין לעניים רשות ללקוט הפאה אלא אם כן הבעל הבית שם או שלוחו וצריך להו שעה קבועה כדי שלא יתבטלו ממלאכתם ולכך תקנו שיגלה בשחר וכן בחצות וכן במנחה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב ובתוספתא פ"ב. ולר' עקיבא הני זמני דווקא ואם רצה כולן באחרית ולא יזכו אלא המניקות הרשות בידו. ולר"ג לפחות צריך שיקצרם באלו השלשה זמנים כדי מניקות ותינוקות וזקנים ואם רצה לחלק הקצירה בזמן אחר עוד כדי שיבואו מודעיו יבואו כנ"ל: **שהיו נותנין פאה.** אחד ממאה דהא תנן לא יפחות מששים: **מזכירין אותן לשבח.** שעושין מצוה בכל אומן ואומן: ה"ג מפני חמשה דברים אמרו ול"ג אמרה תורה ובפרק במה מדליקין דגרס אמרה תורה מש"ה גרסינן התם מפני ארבע דברים: **לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו.** ואע"ג דר"ש ס"ל לעיל בפ"ק דפאה קדשה באמצע אפילו הכי גזרו רבנן דלא יתן אלא בסוף: **בא וטול לך הפאה.** דכיון דמניחה בתחלה או באמצע זה שבא שם נוטלה והעניים האחרים מתייאשין וסוברים זמן יש עד שיגיע לסוף שדהו ששדהו גדולה היא ולא נתבטל ממלאכתנו וכשבאו מפסידין: **שלא יאמר כבר נתתי** והן מגיעין עד שלא קצר הסוף ואומר להם באמצע הנחתיה ונטלוה: **ויהא בורר היפה.** טעמא אחריתא היא לרמאין דכיון דאין מקום קבוע לפאה יברור החטים יפים ויקצרם ויניח מה שירצה אבל כשהיא בסוף זכו עניים בחלקם: **ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך.** ופשטא דקרא בסוף השדה מיירי דמרבינן אמצע מייתורא דלקצור כדאיתא בפ"ק מכל מקום פשטא דקרא לסוף הוא כמו על ארבע הפאות פאת זקנך: ואשכחן נמי בפרק השולח דאמרינן נראין דברי ר' טרפון בשן ועין הואיל והתורה זיכתה לו ודברי ר' עקיבא בשאר איברים הואיל ומדרש חכמים הוא: **מתני' נכרי שקצר שדהו** וכולה ולא שייר אלא אחר שנתגייר פטור מן הלקט ומן הפאה כדתניא בת"כ ובקצרכם פרט לשקצרוה גוים מכאן אמרו נכרי שקצר שדהו ואח"כ נתגייר פטור שחובת פאה בקמה ובהאי קרא נמי כתיב לקט וטעמא דשכחה בגמרא מפרש: **אלא בשעת העימור.** והשתא שעתא כבר נתגייר: **הקדיש קמה** כשהיא קמה: **ופדה קמה.** ופדאה כשהיא קמה חייב ואינו פטור מטעם הקדש דכי בא לקצרה כבר פדאה וחייב בשלשתן: **עמרים ופדה עמרים חייב בשכחה.** דכשהקדישן כבר היו עומרים וחל עליהם חיוב שכחה וכיון דחל בהו תו לא פקע מינייהו חיובייהו: **קמה ופדה עומרים.** כשהקדישה היתה קמה וקצרו ועומר בעודה קדושה ופדאה אחר כך הילכך לא פאה ולא שכחה חלו וכבר נקצרה ונעשית עמרים לא חל עליה שום מצוה דכי קציר דהוי זמן חיובא הקדש הוה וכתיב קצירך למעט הקדש: **עד שלא באו לעונת המעשרות.** בפ"ק דמעשרות מפורשת עונת הפירות והירקות: **ופדאן חייבין.** ופדאן נ"כ עד שלא באו כיון שפדאן קודם זמן חיובן כי אתי זמן חיובן בתר הכי לא מיקרי תבואת הקדש. ומשבאו לעונת המעשרות שהקדישן אחר שבאו ופדאן נמי חייבין כדפרשינן דכי הקדישן כבר חל עלייהו חיובא ותו לא פקע: **וגמרן הגזבר פטור.** דתבואת הקדש פטורה: **עד שלא נגמרו.** בגמרא מפרש שלא הביאו שליש: וכללא דהך מתני' דאין הקדש פוטר אלא כי נגמרה המלאכה שבו תלויה המצוה ברשות ההקדש כגון פאה בקצירה כדכתיב קצירך ולא של הקדש. ותרומות ומעשרות בגורן כדכתיב דגנך ודרשינן דיגונך ופירש"י ז"ל לשון קיבוץ כרי ולא דיגון הקדש או בגידול שליש גבי שאר פירות כדכתיב תבואת זרעך ולא של הקדש אבל אי מקמי דאקדיש הויא להו שבל דנגמרה מלאכתן לא מצי הקדש תו להפקיע תרומות ומעשרות מיניה ואפילו לא פדאן ועיקר דבר זה מתבאר בריש פ"ק דתרומות בגמרא:

א) כלשון צריך תקון מפני שבכ"י המחבר נמחקו הרבה תיבות ועיין בפ"מ והבין כוונת המחבר. ב) כן הוא הגי' בערוך ערך גדג' וערך נתג ועיין מ"ש שם בעל ערוך השלם.

אחר כך פראן פטורין שבשעת חובתן היו פטורין: **גמ'** יאות אמר ר' יהודה מ"ט דרבנין ר' יוסי בשם ר' חזקיה ורב יהודה כתיב ושכחת עומר בשדה (ושכחת עומר) ושכחת קמה את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומר. את שאין לו שכחת קמה אין לו שכחת עומר. תני גוי וישראל שהיו שותפין בקמה חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור. ר' חזקיה בשם רבי ירמיה במחלוקת: **הקדיש קמה ופדה קמה וכו'**: תמן תנינן הקדישה עיסתה עד שלא גלגלתה ופדאתה חייבת. הקדישתה משגלגלתה ופדאתה חייבת. הקדישתה עד שלא גלגלתה וגלגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופראן חייבין ומשבאו לעונת המעשרות ופראן חייבין הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פראן פטורין שבשעת חובתן היו פטורין. ולמה תניתה תרין זמנין ר' יונה רבי חייא ריב"ל בשם בר פְּדָיָה אחת למירוח ואחת לשליש. ר' יוסי אמר ר' בא וחברייא, חברייא אמרי אחת למירוח ואחת לשליש. ור' בא מפרש בחלה למירוח ובפאה לשליש: (כ"ב:) מתני' דר' עקיבא דר' עקיבא אמר אחר שליש הראשון את מהלך דאתפלגון שדה שהביאה שליש לפני גוי ולקחה ממנו ישראל ר' עקיבא אומר התוספת פטור וחכמים אומרים התוספת חייב. מאי כדון תיפתר כר' עקיבא במירוח או כדברי הכל בקוצר מיד: **מתני'** מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון. הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייבין במעשרות אלא א"כ הפקיר: **גמ'** אמר ריב"ל מחלוקת בבעל הבית עשיר אבל בבעל הבית עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. אמר ר' זעירא ר' אלעזר ור' יוחנן וריב"ל שלשתן אמרו דבר אחד. ר' אלעזר דאמר ר' זעירא בשם ר' אלעזר אדם זוכה לחברו במציאה. רבי יוחנן דתנינן תמן מציאת בנו ובתו הקטנים עבדו ושפחתו הכנעניים ומציאת אשתו הרי אלו שלו. מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים ומציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן לה כתובה הרי אלו שלהן. וא"ר יוחנן ובשאינן טפולין לאביהן אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו. ר' יהושע בן לוי. דר' יהושע בן לוי אמר בבעל הבית עשיר נחלקו אבל בבעל הבית עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה: תני השוכר את הפועל לעשות עמו בכל מלאכה מציאתו של בעל הבית. ריש לקיש בעי רצה לחזור חוזר בו ואת אמרת מציאתו של בעל הבית. ר' יעקב בר אחא אמר ר' ייסא מה צורכא להיא דאמר ר' שמעון בן לקיש ולא כן שמיע לן דאמר ר' יעקב בר אחא אתפלגון ר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר אדם זוכה לחבירו במציאה וריש לקיש אמר אין אדם זוכה לחברו במציאה: ר' רדיפה אמר איתפלגון ר' יונה ור' יוסי. חד אמר הראוי ליתן זכה. וחרינא אמר הראוי ליטול זכה. מ"ד הראוי ליטול כ"ש ליתן. ומ"ד הראוי ליתן הא ליטול לא צריך. מתניתא פליגא על מ"ד הראוי ליטול זכה דתנינן תמן א) תן גט זה לאשתי. שכן ראוי הוא לקבל גט של בתו. ושטר שחרור זה לעבדי. שכן ראוי הוא לקבל שטר שחרורו. ותנינן. התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה לאשתי אם רצה להחזיר יחזיר. האשה שאמרה התקבל לי גטי אם רצה להחזיר לא יחזיר. (כ"ג.) והעבד ראוי הוא להוליך את הגט. פתר לה לצדדין. הא מתני' פליגא על מ"ד הראוי ליטול זכה דתנינן תמן עישור אחד שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו. ור' עקיבא ראוי ליטול הוה. פתר לה עד שלא העשיר ואפילו תימא משהעשיר כשהיה פרנס ויד הפרנס כיד העני הוא. מילתיה דריב"ל אמרה הראוי ליטול הוא דזכה דריב"ל אמר בבעל הבית עשיר נחלקו אבל בבעל הבית עני מתוך שראוי ליטול זכה: **הלקט והשכחה וכו'**: ר' ירמיה ר' חזקיה בשם ר' יוחנן כמ"ד יש קנין לגוי בארץ ישראל לפטרו מן המעשרות ברם כמ"ד אין קנין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות אפילו הפקירן נמי חייב. ור' יוסי בשם ר' יוחנן כמ"ד אין קנין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות ברם כמ"ד יש קנין לגוי בארץ ישראל לפטרו מן (כ"ג:) המעשרות קל הקלו חכמים בליקוטין: ר' אלעזר שאל ואין לו קנין נכסים. לא על הדא אית אמרת אלא על הדא. דאמר ר' חזקיה בשם ר' יוחנן

א) במעשר שני פ"ה ס"ד הגירסא דתנינן תמן האומר.

פירוש מהר"ש סיריליאו

והא דנקט במתני' משבאו לעונת המעשרות ופדאן ה"ה אפילו לא פדאן דפדיה מיד הגזבר מחייב במעשרות והא דהכי פדאן היינו לאשמועינן לאותן מעשרות היתר אכילה ובלאו פדיון לא מצית אמרת דהא מעילה אית בהו. אי נמי תני סיפא אגב רישא וסיפא דמתני' דקתני שבשעת חובתן היו פטורין דוקא היא: **גמ'** ושכחת עומר ושכחת קמה. בסיפרי דרשינן בשדה לרבות שכחת קמה דמיותר הוא דכיון דכתיב קצירך בשדך ושכחת עומר שני בשדה למה לי אלא לומר לך גם ושכחת בשדה ואתקש שכחת עומר לשכחת קמה ושכחת קמה לשכחת עומר וכו' והתם בספרי מפרש טעמא דרבנן מקרא אחרינא דכתיב כי תקצור קצירך ושכחת פרט לשקצרוה גוים דדוקא כי קצר ישראל הוא דאיכא שכחה ולא כי קצר גוי אע"ג דשכחה בשעת עימור וכבר נתגייר: חלקו של ישראל חייב בלקט שכחה ופאה אף אם קצרוהו פועלי גוים וחלקו של גוי פטור אף אם קצרוהו פועלי ישראל: במחלוקת [במחלוקת] פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל בפרק השולח דהך ברייתא כרשב"ג דס"ל יש ברירה: תמן תנינן. במסכת חלה בפרק אוכלים עראי: ופדאתה חייבת. ופדאתה נ"כ קודם גלגול חייבת דאחר פדיון גלגלתה: הקדישתה. משגלגלתה חייבת דכיון דגלגלה קמי דאקדשה תו לא אתי הקדש ומפקע לחיובא דטבל: וגלגלה הגזבר. דגלגול הקדש פטור דדרשינן עריסותכם ולא עריסת הקדש: ולמה תניתה תרין זמנין. האי כיוצא בו במסכת חלה ובמכילתין: בחלה למירוח גמרן. דקתני במסכת חלה היינו מירוח וגמרן דמכילתין היינו שהביאו שליש הראשון ביד הגזבר ומשום דתני לה במסכת חלה ובהסיא שפיר תני גמרן דבמעשה אדם שייך תני הכי נמי גמרן וצריכי דיש הבדל בין מדת שליש למדת מירוח דאילו מדת שליש פיטור וחיוב בבעלים דחיובא ותורה שנים נמי גריס ואילו מירוח איסור ובבעלים דחיובא הוא דגריס אבל תורת שנים לא גריס. וטעמא דבקרא דכתיב עשר תעשר תבואת זרעך דמיניה דרשינן תבואה שזורעים אותה וצומחת דהיינו הביאה שליש הוא דמחייבא כדאיתא בפרק לולב הגזול ובפ"ק דמעשרות ודרשינן נמי שלך ולא של הקדש ולא של גוי והתם כתיב נמי שנה שנה דמיניה דרשינן דאין תורמין ומעשרין משנה זו על חברתה ואילו גבי מילוה דכתיב מעשר דגנך דדרשינן דיגונך לא כתיב שנה שנה ונקטינן דתבואה שהביאה שליש בשנה שנייה של שמיטה דדינה מעשר ראשון ומעשר שני ונתמרחה על ידי ישראל בשלישית אינה טופלת לחיוב מעשר עני אלא כדקיימא קיימא דכי עשה גורן לא שלקי אלא דאיכא איסור אכילת ערא' וכי אקדים קמי שליש, והביאה שליש בידי הקדש ופדאו הדיוט ונתמרח ביד הדיוט פטורה דקיימא לן כרבן גמליאל וכדלקמן: ומידת שליש פיטור וחיוב לגמרי גרמא דכי קצר אחר שהביאה שליש איכא חיוב פאה ולקט ושכחה כדלעיל וכו' עשה גורן איכא איסור אכילת ערא' ואלו קצר קמי הכי ליכא חיוב פאה ואפילו עשה גורן ליכא איסור טבל דלאו אוכל הוא ותנן כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל וכו'. ונראה בעיני דטעמא דמתניתין דחלה פרישו לה במירוח דבר הלמד מענייננו הוא דומיא דחלה דבתר גלגול אזלינן בה ולא בתר גידול דאילו קמח שלקחו ישראל מגוי ועשאו עיסה פשיטא דחייב בחלה ואילו בפאה דמגותם במחובר בתר שליש אזלינן כדאמרינן לעיל גבי הקוצר לסחת: מתניתין דר' עקיבא. מתני' דתנן משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין דמשמע דכיון דשליש הראשון ביד הדיוט והקדישן אחר זה אע"ג דגדלו שני שלישים ביד הקדש אין לחוש להם דאחר שליש הראשון את מהלך וחייבין כל הגדולין כר' עקיבא היא: התוספת פטור לר' עקיבא דהדי תוספת בתר עיקר וכיון דס"ל דקולא כ"ש לחומרא: התוספת חייב. התוספת דוקא הוא דחייב והוי טבל וחולין מעורבין רש"י ז"ל האריך לבאר תי ונן בפרק ראשית הגז עיין עליו: מאי כדון. כדון לשון עכשיו כלומר עכשיו לענין הדין מהו הא דאמרינן מתניתין כר' עקיבא מסכימים בזה בני הישיבה דמתניתין מחייבא אפילו שמירח ברשות הקדש דיהידאה היא. תיפתר כר' עקיבא היא ובמירוח אם באת להעמידה כר' עקיבא וכדפרישית תפרש דחייבים דקתני היינו שפדאם קודם מירוח ובמירוח שמרחן ההדיוט בתר הכי חייבין דאילו מרחן גזבר ואח"כ פדאן אפילו הן כלהו גידולין ביד הדיוט מודי ר' עקיבא דמירוח הקדש פוטר וכדאיתא בפרק ר' ישמעאל דמנחות אבל פדאן קודם מירוח כשמרחן הדיוט אח"כ חייבין כלהו גידולין לר' עקיבא ואפילו שגדלו ביד הקדש שני שלישים אלא שהמעשרות אין ניתנין לבעליהן כדאיתא במסכת דמאי וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א דהלכות תרומות: ולרבנן שני שלישים. דהקדש איכא ולא שדינן תוספת בתר עיקר ואפילו מירח ההדיוט נמי פטור ואם באת להעמידה ככ"ע תפרש דמיירי שקצר מיד דאחר שהקדים פדה מיד וקצר מיד בענין דלא גדל כלל ברשות הקדש ומודו בהכי כולי עלמא ובפרק ראשית הגז הגירסא בהפך דר' עקיבא מחייב ורבנן פטרי ותלמוד דילן עיקר או שמא משום דקיימא לן כר' עקיבא שנאוהו בלשון חכמים כדאשכחן בפרק כל שעה ובפ"ק דב"מ: **מתני'** מי שלקט את הפאה וכו'. בגמרא מפרש שהוא אינו יכול לזכות בה לעצמו: רבי אליעזר אומר וכו'. בגמרא מפרש פלוגתייהו: יתננה לעני הנמצא ראשון. אם ירצה לימלך מלתתה לראשון: הלקט והשכחה שתמן פטורים מן המעשרות כדמפורש בפ"ק דחלה משום דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצאו אלו שיש לו בהן חלק ונחלה עמך שהרי אף לו מופקרין ואשמועינן השתא מתני' דלקט ושכחה של נכרי חייבין כדמפרש בגמרא: של נכרי. בגמרא פליגי אמוראי מר סבר בשדה של ישראל אלא שלקטן הגוי ומר סבר שהשדה של נכרי ולקטן ישראל: **גמ'** בבעל הבית עשיר הוא. דנחלקו לא מיבעיא אם הוא עשיר דעלמא אלא אפילו הוא בעל השדה דלא מצי לזכות לעצמו ס"ל לר' אליעזר דיכול לזכות לאותו עני מיודעו והשתא משמע דסבר ר' אליעזר דלא בעינן כדי לזכות לאחר שהמזכה יהא ראוי לזכות בו לעצמו ולקמן פרכינן עלה: **אבל בבעל** הבית עני. מזה הלשון משמע דבעל הבית עני יכול לזכות לכולי עלמא והקשה רש"י ז"ל בפ"ק דב"מ דהא קיימא לן לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו כדאיתא בת"כ ובפ"ק דגיטין ואיתא נמי לעיל לכך פירש הרב רבינו ז"ל דבעני דעלמא איירי ומשום הכי פירש הרב ז"ל ברישא נמי דבעשיר דעלמא נמי איירי כי היכי דלהוי רישא דומיא דסיפא ולא משמע הכא כן ונראה לתרץ קושייתו ז"ל דכיון שהוא עני מצי לזכות בפאה דעלמא אע"ג דבדידיה לא מצי לזכות אריה הוא דרביע עלויה וכיון דחזי ליה פאה בעולם הא הוי ראוי ליטול וכדאיתא לקמן הילכך זכה נמי לחבריה ואפילו רבנן מודו: אדם זוכה לחברו במציאה. ואע"ג דמגביה תחלה לחברו מנו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה דתנינן תמן בפ"ק דב"מ: בשאינן טפולין. שאינן מיטפלין וסומכין על שלחן אביהם אלא אוכלין משל עצמן מש"ה מציאתן לעצמן אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן של אביהן ואמאי לא נימא דיכולין אחרים לחטפה דהא איכהו לא זכו לנפשייהו ולידא דאבוהון לא מטא והפקר היא ויכולין אחרים לזכות בה אלא דאיכהו כיון דמגבהי לה לצורך אביהן זכה ולא הוי כתופס לב"ח במקום שחב לאחרים: לעשות עמו בכל מלאכה. כגון שא"ל עשה עמי מלאכה היום דאפילו בשעה שהוא מגביה המציאה היא מושכר לבעל הבית וזכה בעל הבית בה רצה לחזור חוזר בו כדאיתא בפ"ק דב"מ פועל יכול לחזור בו ואפילו בחצי היום: מה צורכא להיא דריש לקיש דמשמע דאתא לאשמועינן דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ומשום הכי אע"ג דכשהיגביה שהם הויא של בעל הבית אם רוצה לחזור בו ולעזוב לו שכרו מכאן ואילך יכול לחזור בו וזוכה בה לעצמו תיפוק לי דבהדיא איפלינו בה ר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר זוכה וכו' וריש לקיש אמר אין אדם זוכה לחברו וכו' והא דאמר לעיל אדם זוכה לחברו במציאה בתוך ארבע אמות הסיא דרביה אבא כהן והא דהכא דידיה. ור"ל דסבר דאין אדם זוכה לחברו במציאה מפרש מתני' דדוקא מעני לעני מחלוקת וטעמא דרבנן כדמפרש בפ"ק דגיטין לא תלקט לעני לא תלקט אזה לצורך העני דלהכי שמכינהו רחמנא משום דדינן לבוז ואפילו נ"מ אומרים לחלק כדאיתא בריש פירקין והוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים וטעמא דר' אליעזר מש"ם דלא דריש ביה אלא להזהיר עני על שלו והא דאמרי רבנן יתננה לעני הנמצא ראשון היינו בתורת מתנה: הראוי ליתן זכה. כגון גבי גט לעבד דאין עבד מקבל גט לחברו עבד דבעינן ראוי ליתן: ראוי ליטול. אף ראוי ליטול נמי בעינן כגון גבי מתני' דבעינן דלהוי עני דמגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה דראוי לשכיחן ליתן פאה ולגופיה אבל אם הוא עשיר לא זכי דאע"ג דחזי ליתן לא חזי ליטול: מ"ד הראוי ליטול זכה כל שכן ראוי ליתן כלומר כ"ש דבעי נמי ראוי ליתן: ומ"ד הראוי ליתן אבל ליטול לא צריך ואפילו עשיר לעני מצי לזכות: דתנינן תמן בפ"ק דגיטין: תן גט לאשתי. ומוקמינן לה התם דתן כזכי דמי ומה זכות שייך ביה כלום האדם ראוי ליטול גט והא הכא דבראוי ליתן לחודיה סגי וקשיא למ"ד דבעי נמי ראוי ליטול גט ומשני שכן ראוי הוא לקבל גט בתו כשקיבל עליה קדושין: ושטר שחרור זה לעבדו גבה דהסיא תנינן לה והא הוא אינו ראוי ליטול גט משום עבד דלאו עבד הוא ומשני שכן הוא ראוי לקבל שטר שחרורו דאילו הוי עבד עברי ראוי הוא לקבל גט לעצמו וראוי ליטול הוא: ותנינן בפרק התקבל התקבל גט זה לאשתי האיש שאמר לשלוחו היה שליח קבלה לאשתי או הולך דקסבר הולך כזכי דמי: אם רצה להחזיר יחזיר. דחוב הוא לאשה ואין חבין לאדם אלא בפניו: האשה שאמרה התקבל וכו'. מכי הגיע גט ביד השליח מגורשת דהאשה עשתה שליח כדאיתא התם הילכך לא יחזיר ומשמע לטעמא דאין חבין לאדם אלא בפניו הא לאו הכי ראוי לקבלו ואמאי והא איש לאו בר קבלי גיטא הוי הלא משום דהוי לקבל גט שחרורו וכדאמרן ולעולם ראוי ליטול הוא. ופריך והעבד ראוי הוא להוליך את הגט דקא סלקא דעתך השתא דכי תנן בפ"ב דגיטין הכל כשרין להביא את הגט אפילו עבד נמי בכלל ור' אמי סבר התם הכי והא בעינן לכ"ע ראוי ליתן והכא ראוי ליתן ליכא וכלהו מודו דראוי ליתן מיהת בעינן וקשיא לתרוייהו. ומשני פתר לה לצדדין. דפשיטא דעבד לא מרבה מתני' דודאי פסול והתם מסקינן דאפילו ריח הגט אין בו: ה"ג והא מתני' פליגא. על מ"ד ראוי ליטול זכה דתנינן וכו' ור' עקיבא ראוי ליטול הוה בתמיהה והא הוה עשיר כדאמרינן דעבד לה לדביתהו עיר של זהב. אלמא דלא קפדינן אלא אראוי ליתן ותו לא: עד שלא העשיר. קודם שהתיר נדרו כלבא שבוע חמיו כדאיתא בכתובות. דתנינן תמן בפרק בתרא דמעשר שני ר"ג שהיה הולך בספינה ונזכר שלא עישר פירותיו ושכח הביעור היתה כדמוכח התם ומיסר לעשרן כאשר הוא שם וקתני עישור אחד שאני עתיד למוד דהיינו מעשר עני נתון לעקיבא בן יוסף: יד הפרנס כיד העני הוא. דשלוחו הוי ור' עקיבא שלוחן של עניים הוה: בבעל הבית עשיר נחלקו. דכי פליגי רבנן ואמרי דלא זכה אותו עני אלא יתננה לנמצא ראשון היינו משום דהמלקט הוי עשיר

וכיון

יוחנן כמ"ד יש קנין לגוי בארץ ישראל לפטרו מן המעשרות ברם כמ"ד אין קנין לגוי בארץ ישראל לפטרו מן המעשרות אפילו הבקירו חייב. עליה ר' אלעזר שאל ואין לו קנין נכסים. ר' חנינא בשם ר' פינחס אף על דר' יוסי כקשי דר' יוסי בשם ר' יוחנן כמ"ד אין קנין לגוי בא"י לפטרו מן המעשרות ברם כמ"ד יש קנין לגוי בארץ ישראל לפטרו מן המעשרות וכו' עליה רבי אלעזר שאל ואין לו קנין נכסים: **מתני'** (כ"ד.) אי זהו לקט הנושר בשעת הקצירה היה קוצר וקצר מלא ידו. תלש מלא קומצו. הכהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי זה של בעל הבית. תוך היד ותוך המגל לעניים. אחר היד ואחר המגל לבעל הבית. ראש היד וראש המגל ר' ישמעאל אומר לעניים ר' עקיבא אומר לבעל הבית. חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי זה של בעל הבית ושל אחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים לבעל הבית. ר' מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט: **גמ'** תני לקט קצירך ולא התולש בידו ודכוותיה ופרט כרמך ולא הפורט בידו: תוך היד ותוך המגל וכו': רב כהנא ורב תחליפא. חד אמר תוך היד ובלבד תוך המגל וחרינא אמר תוך היד ואפילו לאחר המגל: חורי הנמלים. רב יהודה בשם שמואל העליונים לעניים בלבנים. והתחתונים לבעל הבית בירוקים: ר' מאיר אומר הכל לעניים: שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקין: אמר ר' יוחנן דר' יהודה בן אגרא היא דתניא גר שנתגייר והיתה לו קמה נקצרת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ואם ספק פטור (כד:) ור' יהודה בן אגרא מחייב. ור' שמעון בן לקיש אמר דברי הכל היא ישראל שעיקרו חייב ספקו חייב. גוי שעיקרו פטור ספקו פטור. אמר ר' יוחנן כך היה משיב ר' מאיר את ר' יהודה בן אגרא אי אתה מודה לי שספק לקט לקט. ריש לקיש אמר כך היה ר' מאיר משיב את חכמים אי אתם מודים לי שספק לקט לקט. ומניין שספק לקט לקט ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן עני ורש הצדיקו הצדיקהו במתנותיו. ר' שמעון בן לקיש בשם בר קפרא לא תטה משפט אביונך בריבו. בריבו אי אתה מטהו. אבל אתה מטהו במתנותיו. אמר ר' יוחנן ומה זכה היא מה ששנה לנו רבי. תעזוב הנח לפניהם משלך. א"ר לא כתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיה בין מן דילך בין מן דיליה הב ליה: הדרן עלך הפאה ניתנת

פרק חמישי גדיש

גדיש שלא לוקט תחתיו כל הנוגע בארץ הרי הוא של עניים. הרוח שפזרה את העומרים אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים. רשב"ג אומר נותן לעניים כדי נפילה: **גמ'** הכא את אמר אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים וכא את אמר כל הנוגע בארץ הרי היא של עניים. ר' אבהו בשם ר' יוחנן קנס קנסוהו מפני שגדיש על גבי לקטן של עניים: עד כדון מזיד. ואפילו שוגג. ואפילו כריכות. ואפילו חטים על גב שעורים. ואפילו גדשו אחרים חוץ מדעתו. ואפילו קרא לעניים ולא באו: (כה.) ר' אמי בשם ריש לקיש דב"ש היא דב"ש אומרים הבקר

פירוש מהר"ש סיריליאו

קני דלא זכי לנפשיה לא זכי לחבריה אבל מעני לעני כ"ע מודו דזכי דמגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה אלמא דלא שני בראוי ליתן אלא אף ראוי ליטול נמי בעינן: **יש קנין לגוי לפטרו מן המעשרות.** פלוגתא דתנאי היא בתוס' [במס'] דמאי בפ' הלוקח מן הנחתום ור"ש ס"ל התם יש קנין לגוי וכו' ובפרק השולח מייתי לה להך מתני' ומפרש התם לר' אליעזר דסבר דהוא דמתני' כמאן דאמר יש קנין וכו' ומתני' בשדה דישראל ולקטינהו גוי שהניחן ישראל בשדהו ולקטינהו ותנן דחייבין במעשר היכא דחזר ומכרן לישראל דיש לו קנין וכו' ואע"ג דהפקר הן מסתמא לא מפקרי אלא אדעתא דישראל ולאו אדעתיה דגוי ומשום הכי הכן אלא אם כן הבקיר כלומר צריך שישראל ראשון להפקירן לכל דאע"ג דר' יוחנן ס"ל לקמן בפרק ב"ש דהבקיר לישראל ולא לגוים הוי הבקר הני מילי כי שקיל להו ישראל אבל כי שקיל להו גוי הפקר בטעות הוא ולא הוי הפקר וכן כתבו גם התוספות [והשתא נ"ל דר' חזקיה סבר כפירושא דרבה דהתם ולא כטעמיה דרבה דרבה ס"ל התם דמתני' סברה כמ"ד אין קנין לגוי וכו' ובעלים גוי ולקטינהו ישראל וחייב במעשר אבל כשהבקיר הגוי שהוא הבעל הבית מהני הבקרו וכ"ל דר' חזקיה אליבא דר' יוחנן מוקי לה כמ"ד יש קנין וכרבה דבבעלים גוי ולקטינהו ישראל איירי ומדאורייתא בלא הבקר נמי פטיר מן המעשרות כיון דיש קנין אלא דאשכחן לר' יוחנן דאמר בפרק מאכילין דר"ש אע"ג דסבר יש קנין וכו' אפ"ה מודי ר"ש דמפרישים מעשרות מדרבנן ונוטל דמים מן השבט ומשום הכי דוקא הבקיר הוא דפטור אבל לא הבקיר חייב]. **ברם כמ"ד אין קנין לגוי בארץ ישראל** כלומר ותימא דמתניתין מיתרצא לעולם דהוו משדה דגוי ולקטינהו עניי ישראל ומשום הכי חייבין במעשר דהא גוי לא מיפקיד אפאה ולא חייל עלה שמא דפאה אי הכי אפילו אפקרינהו גוי נמי חייב ישראל לעשרן דהא הפקיר דבר שאינו שלו הילכך מיחייבי: **ור' יוסי פליג.** דאדרבא מתני' כמ"ד אין קנין לגוי בא"י ומתני' בדגוי ולקטינהו ישראל עסקינן ומשום הכי בעי הפקר והפקר אהני דקנין נכסים אית ליה. דאי כמ"ד יש קנין אפילו הפקר לא בעי דכיון דאניחיה לשם פאה או לשם לקט שני ואע"ג דלקטינהו ישראל ולאו אדעתיה דבעל הבית קא הקנו חכמים כלומר הרבה קנות אשכחן גבי לקט שהקנו חכמים לעניים כגון כאי דתנן גדיש שלא לוקט וכו' ותנן נמי ספק לקט לקט והכי נמי הכא הוה לן לאקולי דאפילו הבקר דבעל הבית לא ליבעי: **ואין לו קנין נכסים.** השתא מפרש לה ואזיל. ומפרש סתמא דתלמודא דלא קאי ר' אלעזר אדר' יוסי דהא קאמר מאי גוי לאפקורינהו ומהני הפקרא דיליה כדמפרש ואזיל. אלא אמאי דאמר ר' ירמיה בשם חזקיה קאי דאמר דלמאן דאמר אין קנין לגוי בארץ ישראל אפילו הבקירו חייב דמבקיר דבר שאינו שלו. וכי אין לו קנין נכסים דמספקא ליה השתא לרבי אלעזר אי אמרינן כר' מאיר כר' זעירא בפרק הלוקח מן הנחתום דאמר התם אע"ג דר"מ אמר אין קנין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות מודה הוא דיש לו קנין נכסים מפרש התם ומהו קנין נכסים א"ר בא אכילת פירות וה"פ דכי קאמר ר"מ דאין קנין היינו דאם זרעה ישראל בקבלנות או בחכירות דבקדושתה קיימא או אם חזר ולקח ישראל הפירות מן הגוי קודם מירוח וכ"ש אי בתר שלים קמא (לאחר הקרקע) דלא תימא דהויא כסוריא והויא כיבוש יחיד. אבל אם הגוי זרעה ואוכל פירות או שעשה הגוי מירוח לכ"ע יש קנין דהי דקרקע לא קני פירות מיהא קני כדאיתא בפרק הלוקח מן הנחתום. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק א' דהלכות תרומה גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיע מן המצות אלא הרי היא בקדושתה לפיכך אם חזר הישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפרישים תרומות ומעשרות ומביא ביכורים והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לגוי מעולם. פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי ומירחן הגוי פטורים מכלום שנאמר דגנך ולא דגן גוי ע"כ ומאי גוי להבקיר ופטורים אפילו על דר' יוסי נמי לאי מקשי והרישא מקשי להיכי מאי נומר דמשום דלית ליה קנין וקרקע דגוי ולקטינהו ישראל חייב במעשר וכי לית לגוי קנין נכסים והא גידולין דגוי נינהו וגוי קונה בכסף והבקרו אמאי צריך וכי אמר הבוא תנא אין קנין לאו להא מילתא קאמר אלא אם חזר ישראל ולקחה וכו' כדאיתא לעיל. והיינו טעמא דתלמודא דילן בפרק השולח אליבא דר' אלעזר דמפרש מתני' בשדה ישראל ולקטינהו גוי וכמ"ד יש קנין ולא הכריח הענין כמו שאמר כאן ברם כמ"ד אין קנין לגוי וכו' אפילו הבקרו נמי חייב בזאת אינה טענה דהא יש לו קנין נכסים אבל הכריחו ממקום אחר דאי שדה דנכרי אפילו לקטינהו ישראל נמי פטורים דיש לו קנין והיכי תנן דחייבין במעשר: **מתני' אי זהו לקט.** דלעניים דפטור מן המעשר: **הנושר בשעת קצירה.** שבלים הנופלים בשעת הקצירה למעוטי אחר היד דתנן לקמן וה"ה דדרשינן מחמת קצירה והכי איתא בת"כ אין לקט אלא הבא מחמת קציר ומשום הכי ממעטינן לעיל בפרק מלבנות ולקמן לקט קיטוף והיינו דוקא גבי דבר דדרכו ליקצר דדוקא גבי פאה היא דמרבי תולש ועוקר בפ"ק מייתורא דקראי אבל גבי לקט קצירך כתיב וכי תבצור כתיב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד היה קוצר ביד בלא מגל הנופל מתוך ידו אינו לקט אבל התולש דברים שתולשין אותן הנופל מתוך ידו לקט הוא ע"כ: **היה קוצר מלא ידו.** דברים הנקצרים: **תלש מלא קמצו.** דברים דדרכן ליתלש: **הכהו קוץ וכו'.** שאין זה בשעת קצירה דמחמתו הוא ואפילו שיבולת אחת אינה לקט: **תוך היד ותוך המגל לעניים.** שנכנסו השבלים לאויר היד שמלא כפו הקוצר ותוכן המגל מתוכו של מגל כלומר מצד חידודו ולא בגבו ונפלו בארץ לקט הן ותרתי מילי בעינן כי היכי דלהוי לקט. תוך היד ותוכן המגל בחידודו והיינו תוך המגל וסיפא דקתני אחר היד ואחר המגל או או קתני כמו הלך ועשה מאמר הכי מפרש לה בגמרא למר. ומר מפרש דרישא דמתני' הויא כמו הלך ועשה מאמר ותרי בבי נינהו וה"ק כיון שהיו תוך ידו אע"פ שתוכן המגל מגבו כיון שקבלן תוך ידו קציר מיקרי ונפלו מידו מפני שהיד היתה מלאה ואינו יכול לקבלן: **ואחר היד** שנפלו. מגב היד וכגון שתוכן גב המגל: **לבעל הבית.** דתרתי בעינן כי היכי דלא מיקרי קציר ולהך פירושא בסיפא תרתי בעינן כי היכי דלהוי לבעל הבית: **ראש היד וראש המגל.** שהיו השבולין נוגעין בראשי האצבעות ותכן: **ר' ישמעאל אומר לעניים.** דס"ל דקציר קרי ביה ודמי לתוך היד וכו' זהו לפי' קמא ולפירוש בתרא או או קתני והיינו שידו מלאה ויש שבלים בין ראשי אצבעותיו לשם ידו הנושר משם או הנושר מראש המגל בחדא מינייהו ר' ישמעאל סבר לעניים ור"ע סבר לבעל הבית: **שבתוך הקמה.** לפני הקוצרים שעדיין לא הגיעו הקוצרים לשם הרי כל הנמצא בהם לבעל הבית דאין לקט אלא הנושר בשעת קצירה: **העליונים לעניים.** חטים העליונים איכא למימר לקט הן שנשרו מן השבלים בשעת קצירה ובגמרא יהיב סימנא להכיר עליונים ותחתונים דהיינו ירוקים ולבנים שלא נתבשלו ולבנים הן מבושלין כל צרכן ואין קוצרים השדה אלא כשהתבואה יבשה ומתלבנת ומשום הכי תחתונים דהן ירוקין שאין מבושלין של בעל הבית דקודם קצירה נכנסו נמלים שם: **הכל לעניים.** בגמרא מפרש טעמא: **שספק לקט לקט.** בגמרא פליגי אמוראי אם הוא דין מוסכם אם לאו: **גמ' ולא הקוצר בידו.** מדברים הנקצרין דקצירך כתיב גבי לקט והיינו דרשא דלעיל ולא לקט קיטוף: **ולא הפורט בידו.** גמר לא תלקט דפרט ולא תלקט דלקט מה שתם קצירך אף הכא קצירך: **תוך היד.** ובלבד תוך המגל דרישא דמתני' חדא קתני כדפרישית וסיפא תרי בבי נינהו: **תוך היד.** ואפילו לאחר המגל וה"ה תוך המגל ואפילו אחר היד וחדא מינייהו נקט דרישא תרי בבי קתני וסיפא בבא חדא: וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד דמתנות עניים אי זהו לקט זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה או הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים וקוצר והוא שיהא הנופלת שבולת אחת או שתים אבל אם נפלו שלש כאחת הרי שלשתן לבעל הבית והנופל מאחר היד או מאחר המגל אפילו שבולת אחת אינה לקט ע"כ: ונראה דקשיא רישא לסיפא דאי הוי לקט מתוך המגל אפילו שנשר מאחר היד היכא פסק בסיפא דמאחר היד בלחוד אפילו מתוך המגל אינו לקט וכן קשה תוך היד בלחוד אפילו שתכו גב המגל וכו' וכ"ל לפרש דדעתו לפסוק כפירוש קמא והכי קאמר תוך המגל אפילו אם נשר מראש היד הוי לקט או מתוך היד אפילו אם חתכו מראש המגל הוי לקט ופסק כר' ישמעאל וסיפא הכי קאמר הנופל מאחר המגל ואפילו אם נשר מתוך ידו או מאחר היד ואפילו אם חתכן תוך המגל לבעל הבית דתרתי בעינן כדי שיהא לעניים כלומר שיהא פטור מן המעשר תוך היד וראש המגל דדמי לתוך המגל או ראש היד ותוך המגל דדמי לתוך היד ותוך המגל וכ"ש תוך היד ותוך המגל גופייהו: **בלבנים.** שהן מבושלין כל צרכן: **בירוקין.** לשון עלה ירק שהן לחין שלא נתבשלו: **שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקין.** דהא אין כל השיבלין שוין דאפשר שימצאו ירוקין הרבה בשדה אע"פ שקוצרין התבואה כשהיא מבושלת: **דר' יהודה בן אגרא היא.** משום דקשיא ליה לר' יוחנן בפרק הזרוע מתני' דתנן גר שנתגייר והיתה לו פרה ונשחטה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק פטיר אלמא דספק מתנות לקולא: **והא תנן שספק לקט לקט.** ומשמע דדינא דספק לקט לקט כולי עלמא מודו ומשום הכי מקשי ר"מ לרבנן דרבנן גופייהו לא פליגי ביה אלא משום דס"ל דירוקין הרבה ימים קודם קצירה הוו אבל אי הוה מספקא להו מודו לר"מ וקאמר ר' יוחנן דדינא דספק לקט לקט ר' יהודה בן אגרא הוא דתני לה כדמפרש ואזיל: **דברי הכל היא.** וכלהו מודו שספק לקט לקט כדמוכחי לקמן מקראי ומתני' לא קשי אהדדי דישראל גבי קמה עיקרו חייב דהא קמה כשנולד לך בה ספק ואתה מעמידה על חזקתה בחזקת חיוב היא דמעולם היא עומדת לך דשל ישראל היתה ומשום הכי ספק לקט לקט ולחומרא: **ספיקו פטור.** דאוקמיה אחזקיה: **אי אתה מודה לי שספק לקט לקט.** דרבי יהודה קאמר להאי טעמיה וא"כ לא תיפלוג בירוקין והכל לעניים ולר' יוחנן רבנן סברי דספק הוא והוי לבעל הבית: **משיב את חכמים.** דרבנן מודו דספק לקט לקט וכו' אלא דרבנן סבירא להו דודאי ירוקים לבעל הבית ור"מ מספקא ליה ופסק הרמב"ם ז"ל כר"מ בפרק הנזכר ולא ידעתי למה: **הצדיקהו במתנותיו.** דאילו לראות לו זכות בדין הא כתיב ודל לא תהדר בריבו אלא לענין מתנותיו מיירי ועשה לו צדקה: **מה ששנה לנו.** ר' תעזוב דתני בת"כ מנין שספק לקט לקט ספק שכחה שכחה ספק פאה פאה ת"ל תעזוב אותם ומתעזוב יתירה קא דריש דתרי כתיבי חד בפרשת קדושים וחד בפרשת אמור ומפרש ר' יוחנן הנח לפניהם משלך והך דרשא מהניא גבי פאה ולקט דכתיבי ביה אבל לא לענין שכחה ומשום הכי קאמר רבי אי לא קרא דלגר ליתום וכו' דכתיב בשכחה ומפרש דיהיה קרא יתירה הוא ולדרוש יהיה בין מן דיליה בין מן דילך הב ליה:

הדרן עלך הפאה ניתנת בס"ד:

פרק ה גדיש שלא לוקט. כשמקבצין האלומות והעומרים למקום אחד בתוך השדה קרוי אותו ציבור גדיש כדאמרינן האי גודשא תילתא: **שלא לוקט תחתיו.** שקבצם במקום שלא לקטו שם העניים את הלקט והמקום ידוע שיש בו לקט: **כל הנוגע וכו'.** כל השבלים הנוגעות על פני הארץ בשטח הקרקע הרי הן של עניים ופטורין כל אותן שיבלים מלעשר ובגמרא מפרש אמאי אין אומדין אותה כדתני סיפא הרוח שפזרה את העומרים בשדה וכיסו את הלקט של עניים המפוזר בשדה ואין ידוע כמה לקט היה שם שנפלו העומרים עליו אומדין אותה ב"ד הולכין עליה ושמין אותה כמה לקט ראויה לעשות שדה זו: **רשב"ג אומר וכו'.** אין הדבר צריך אומד כבר קצוב הוא ולא פליג את"ק אלא לומר קצוב ועומד הוא: **כדי נפילה.** בגמרא מפרש לה: **גמ' ואפילו כריכות.** אלומות תרגום ירושלמי כריכן: **אפילו חטים עלגב שעורים.** ואפילו שהגדיש חטים על גבי לקט של שעורים קנסוהו ופטור מן המעשרות כדמפרש ואזיל: **דב"ש היא.** דלקמן בפרק ב"ש ס"ל דהפקר לעניים פטור מן המעשרות והיינו אע"ג דלא הבקירו אלא לעניים מוטיל דאיכהו גמרי משכחה ופאה כדאיתא התם והכא נמי יש הרבה שבלין שאין לקט ויהבינהו להו לעניים בתורת לקט דהפקר דאפקרינהו תנא דמתני' הפקר לעניים הוא דהוי ולב"ה עשר בעי

הבקר לעניים הבקר דאי כב"ה עניים מעשרין ואוכלין א"ל ר' ייסא שמענו שהוא פטור מן המעשרות כדברי הכל ומשום קנסא; תניא מניין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. ומניין שהוא פטור מן המעשרות. ר' יונתן בריה דר' יצחק בר אחא שמע לה מן הדא דתניא אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עברוה הרי זו מעוברת. ובחדש אחד שהוא מוסיף לא פטור מן המעשרות. עד כדון שביעית. מוצאי שביעית מניין אמר ר' אבון שלא לרבות באיסור חדש. ר' זעירא בשם ר' אבהו הדא דתימא עד שלא התיר ר' להביא ירק מחוץ לארץ לארץ אבל משהתיר ר' להביא ירק מח"ל לארץ היא שביעית היא שאר שני שבוע; תניא אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית אלא בשאר שני שבוע ואם עיברוה הרי זו מעוברת. אמר ר' מנא הדא דתימר עכשיו שאין השנים כתקנן אבל בראשונה שהיו השנים כתקנן היא שביעית היא שאר שני שבוע. תניא של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד. אמר ר' אבין אי מן הדא לית את שמע מינה כלום דכתיב שמור את חודש האביב שמרהו שיהא בחדושו. ויי דא אמרה. הדא דתנינן גדיש שלא לוקט תחתיו כל הנוגע בארץ הרי הוא של עניים ואמר ר' אמי בשם ר' שמעון ב"ל דב"ש היא דאי כב"ה עניים מעשרין ואוכלין. וא"ל ר' ייסא שמענו שהוא פטור מן המעשרות כדברי הכל ומשום קנסא: כדי נפילה; ר' זעירא ור' אבהו בשם ר' יוחנן ארבעת קבין לכור. ר' זעירא בעא קומי ר' אבהו ארבעת קבין לכור או לבית כור. א"ר לבית כור. תמן תנינן אמר ר' יהודה מה קיצבה יש בכרי אלא אם יש בה כדי נפילה ואמר ר' אבהו כדי הזרע הנופל בה וכא הוא אומר הכין:

מתני' שבולת שבקציר. וראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי היא של עניים:

גמ' תמן תנינן קמה מצלת את העומר ואת הקמה אי זו היא (כה.) קמה שהיא מצלת קמה. אמר ר' יוחנן כהדא דתנינן שבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית. אמר ר' יוסי והיא שיהא הקציר סובבה: והיא שיהא ראשה מגיע לקמה והוא שתהא יכולה ליקצר עמה. היתה יכולה ליקצר עם הקמה ואין הקמה יכולה ליקצר עמה ניצולת. היו שתים. הפנימית יכולה ליקצר עם הקמה והחיצונה יכולה ליקצר עם הפנימית ואין החיצונה יכולה ליקצר עם הקמה הפנימית ניצולת ומצלת: אמר ר' אושעיא רומס הייתי זיתים עם ר' חייא הגדול ואמר לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שכחה: אמר ר' יוחנן סביון שעבר עליו ושכחו הרי זו שכחה: מתניתא פליגא על ר' אושעיא שבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה וכו': ושבולת שבקציר אינו יכול לפשוט ידו וליטלה ר' לא בשם ר' אושעיא באומן השני שנו: דבר שהוא ראוי להציל ושכחו מהו להעשות שכחה. נשמעינה מן הדא דתני חדא עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי אם נטל את החמישי הרי זה שכחה. ואית תאני אם שהה ליטול החמישי הרי זה שכחה. וא"ר בון בר חייא מאן דאמר אם נטל את החמישי, כשישנם ששי. ומאן דאמר אם שהה ליטול החמישי בשאין שם ששי. ועד שלא נטל

פירוש מהר"ש סיריליאו

בפי: שמענו שהוא פטור מן המעשרות כו'. כלומר לדברי הכל הוא וטעמא דהפקר ב"ד הפקר ואפקירו חכמים לנכסי דהאי גברא ומ"מ הן פטורין מן המעשרות וחזרו ב"ד וזיכו בהן לעניים: ומשום קנסא. דלא תהני מחשבתו: וכל אשר לא יבא לשלשת וגו'. אלמא דיש כח לב"ד להפקיר ולקנוס לאיש בנכסיו ובאנשי כנסת הגדולה משתעי קרא בספר עזרא: ומנין שהוא פטור מן המעשרות. דבשלמא הבקר דיליה דאיהו אפקריה מדעתיה נפקא לן בפ"ק דחלה מדכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך וכו' אלא הבקר דב"ד היכן מצינו שיש כח ביד ב"ד להפקיעו מן המעשר דכיון דבעל הבית עומד וצווח נראין כשוקרין דבר מן התורה: לא בשביעית. השתא משמע ליה משום שמאריכין להן באיסור עבודת הקרקע ומשום פיטור מעשרות כדמפרש לקמיה: ולא במוצאי שביעית. בשמינית שבאה למוצאי שביעית ולקמיה מפרש טעמא: ולא בחדש אחד. שהוא מוסיף שמאריך בשביעית: לא פטור מן המעשרות. דשביעית פטורה מן המעשרות דכתיב השמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם כדאיתא לקמן בפרק ב"ש ואי מוסיף חדש אחד יותר אתה פוטרו מן המעשרות אלמא דאם עברוה ב"ד בשביעית אע"ג דמפקיעין מידי מעשר אותו החדש אפילו הכי הויא מעוברת ולקמן פריך לה והשתא מפרש לכולה ברייתא והדר מסיק למילתיה: עד כדון שביעית. אשכחן טעמא דבשביעית אין מעברין לכתחלה אלא מוצאי שביעית מאי טעמא לא: שלא לרבות באיסור חדש. משום דבשביעית כלה הישן והם מצפין לחדש ואם מעברין אותה אתה מאריך להן איסור החדש: עד שלא התיר ר' להביא ירק. הא דקתני לכתחילה אין מעברין לא בשביעית ולא במוצאי שביעית היינו קודם שהתיר רבי להביא ירק מח"ל משום גושי ח"ל הבאין בשרשי הירק דמטמא במגע ובמשא גוש הבא מארץ העמים כדתנן במסכת אהילות: הוא שביעית וכו כך הוא שביעית ומוצאי שביעית כשאר שני שבוע ומעברין אותן נמי לכתחלה דיש להן תבואה הרבה מח"ל שבח"ל יכולין לזרוע בשביעית וכן במוצאי שביעית אע"פ שהאריכו להן בא שור החדש יש להן תבואה הרבה לאכול אותה של ח"ל שהתירה עומר של שביעית: תני אין מעברין את השנה. ברייתא אחריתי היא דמיתנייא במדרשא אחריכא ומפרש לה ר' מנא דכי היכי דלא מיתנייא בזמן שהיותה דגוכא א) הכי נמי לא מיתנייא בזמן שהשנים כתקנן וה"ה נמי לאידך: זמן שלא היו השנים כתקנן. דישראל לא זהירו במצות ולא מיקיימא ברכת התורה וצויתי את ברכתי ומשום הכי מזיק להן עיבור של שביעית ושל מוצאי שביעית אבל בראשונה שהיו השנים כתקנן שהיתה הברכה מצויה דועשת את התבואה לשלש השנים היא שביעית וכו': למוצאי שביעית מיד. בפ"ק דסנהדרין ובפרק הנודר מן הירק מפרש דטעמא משום דס"ל מותר להביא ירק מח"ל לארץ כר' זעירא דלעיל: א"ר בון וכו'. השתא דפריש לברייתא אתי לאסוקי מילתיה ואמר דמהכא לא מצי למידק דהפקר ב"ל פטור מן המעשרות דעיבור שנה שאני דמקיימינן קרא דשמור את חדש האביב דמהכא ילפינן לעיבור שנה: שמרהו שיהא בחדושו. המתן לו ולא תעשהו ניסן כי היכי דלהוי פסח בזמן אביב וכיון דדין תורה מיקיים לא חיישינן למעשרות דמדין תורה הוא לפטור: ויי דא אמרה. הדא כמו והי דא אבל אי זו היא המשנה שמשמעת אותנו דהפקר ב"ד פטור ממעשר ממתני' דגדיש שמעינן לה דהא הכא לא מיקיימא דינא דאורייתא ונותנים לעניים כמה שיבולים דלא הוי לקט ומפקיעין אותן מן המעשרות וכדמפרש ר' ייסא: עניים מעשרין ואוכלין. ומתני' קתני הרי הוא של עניים ומשמע דפטורין מן המעשר: ומשום קנסא. ואפילו רבה אתיא והפקר לכולי עלמא הוא דהוי אלא משום קנסא דלא תהני מחשבתו שרצה לגזול העניים אמרו שיהא לעניים ורבנן זכו בה ואקנינהו להו לעניים: ארבעת קבין לכור כדי נפילה. דמתני' ארבעת קבין לקט לכור כדמפרש ואזיל דהיינו בית כור שדה שזורעו בה כור והכי מסקינן בפרק המקבל דב"מ: ארבעת קבין לכור של תבואה שלקטו עכשיו ומסיק לבית כור: והתם איבעי לן במפולת יד או במפולת שוורים: תמן תנינן. בפרק המקבל דב"מ: א"ר יהודה וכו'. פליג אהא דתנן התם המקבל שדה מחבירו אם יש בה כדי להעמיד בה כרי חייב ליטפל בה כלומר שלא עשתה אלא מעט ובא לו האריס למנוע עצמו מלהתעסק בה עוד שאין בה כדי טרחו אם יש בתבואתה כדי להעמיד הימנה כרי חייב ליטפל בה והתם מפרש לה: וקאמר ר' יהודה מה קיצבה. מה היא השיעור שקצבתם לו להעמיד כרי וכי שדה קטנה לשיעור כרי ושדה גדולה לשיעור כרי אלא אם יש בה כדי נפילה ומפרש ר' אבהו דהיינו כדי נפילה היינו כדי הזרע שנפל בה בשעת הזריעה: וכא הוא אומר הכין. דאמאי לא שיערו הלקט כפי הזרע שנפל בשעת הזריעה ולא משני לה והכי איתא בפרק המקבל: מתני' שבולת שבקציר. דרך קצירתו נשארה שבולת אחת מלקצרה ובגמרא מפרש אם נשארה באותה שורה שהוא קוצר עכשיו או בשורה שאצלה שכבר נקצרה וקאמר דאם יכול לכוף ראשה ולחברה ולקצרה בהדי שורה זו שקוצר הרי היא של בעל הבית ואם אינה מגעת הרי היא של עניים והטעם מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד דמתנות עניים משמע דחשיבא לקט שבאותו פרק כתב כל דיני לקט ובפ"ה כתב כל דיני שכחה ולדעתו אפילו הניחה ברצון נמי ועוד שהוא ז"ל כתב כן היו שתי שבולת זו בצד זו הפנימית יכולה ליקצר עם הקמה והחיצונה יכולה ליקצר עם הפנימית ואינה יכולה ליקצר עם הקמה הפנימית נצלת ומצלת את החיצונה שהרי היא כנופלת מתוך המגל ואע"פ שעדיין לא נקצרה ע"כ: והיינו מימרא דר' יוסי דגמ' ופי' דברי הרב ז"ל כן צריך שתהא החיצונה סמוכה אל הפנימית כדי שתהא נקצרת עמה שהרי היא וכו' וכתב הרב דחשיבא כנופלת מתוך המגל דהיינו לקט. ונראה לי שהביאו לרב לפרש כן משום דהני מתני' מאי זהו לקט ואילך בלקט מיירי ומתני' דשבולת שנתערבה בגדיש דבתרה בשבולת של לקט מיירי ודינין דשכחה לא מפרש להו מתני' אלא מבבא דהעומר ששכחוהו פועלים ואילך ותימא על פירושו ז"ל דהא גבי לקט דייקינן דוקא קציר בדברים הנקצרים דדרשינן הכא ובת"כ ולא לקט קיסוף. ועוד נראה זו מאותה שהיא מאחר היד דהויא של בעל הבית משום דלאו דרך קציר הוא השתא דרך קציר בעינן קציר גופיה מיבעיא. ועוד דבפרק האוכל שונג אמרינן בהדיא דאין לקט אלא בתלוש. ועוד דדוקא גבי שכחה מרבינן מחובר משום דכתיב בשדה ושכחת כדאיתא בפירקין דלעיל ובפרק עגלה ערופה ובפרק ב"ש לקמן אבל גבי לקט מ"ל. ועוד דהך מתני' קתני לה בספרי ובעדויות משמיה דר' ישמעאל ומשמע התם דבראשונה היו אומרים דכולן הוו דעניים בין שאינה מגעת לקמה בין המגעת והא מנא להו גבי לקט ועוד דבגמרא מפרש בהדיא דהך מתני' הויא פירושא למתני' דפרק ב"ש דתנן התם קמה מצלת קמה. ומתני' דקמה מצלת קמה בהדי שכחה הוא דמיתניא התם. ועוד דמוקי לה בגמרא והוא שיהא הקציר סובבה ומשמע דטעמא כדלקמן בפרק ב"ש דאמרינן התם שדה שעומריה מעורבבין ובכה אינו שכחה עד שיקצור כל סביבותיו כי היכי דלא יהא נדון ראש שורה והכי נמי הכא כי היכי דתהוי שכחה בעינן שיהא קצור כל סביבה דאי לא נצולת היא: ועוד דאמרינן בתר הכי כשהיו שתים וכו' ניצולת ומצלת והאי לישנא דניצולת ומצלת לא הכי לה לקמן אלא לגבי שכחה כי הא דתנן קמה מצלת קמה. העומר אינו מציל. ועוד מוקמינן לה בגמרא משום קושיית שכחת דזיתים באומן שני שנו משמע דגבי שכחה מיתנייא. ועוד תניא בספרי בהדיא דטעמא דמתני' היינו משום בל תשוב והכי תניא התם לא תשוב לקחתו מכאן א"ר ישמעאל שבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא וכו' כלומר דטעמא דשכחה הוא משום בל תשוב כדתנן והך אגודה בהדי קמה שלא שכחה דהא נקצרת עם הקמה הילכך קמה מצילתה. הילכך נראה ודאי דגבי שכחה מיתנייא ששכח מלקצרה ותני לה הכא משום דבתוספתא שנינו א"ר עקיבא בעלי בתים נהגו בה עין טובה ולעניים ובעדיות שנינו דר' ישמעאל אמרה להך מתני' בכרם ביבנה ולמדנו דעיקר מימריה דר' ישמעאל היינו דאם נקצרת עם הקמה דהויא של בעל הבית ולא של עניים ופליג אדר' עקיבא דאע"ג דאשכחן שכחה במחובר הך ניצלת כדר' יוחנן דקמה חשיבה וקמה מצלת אותה ור' עקיבא מטעם שכחה והפקר הוא דפליג ומדמי לה לרישא דתנן כל הנוגע בארץ וכו' מטעם הפקר. וקסבר דהקילו עליה כיון דשכחה דאיכא בה שתי מדות דהויין זכות לעניים אפילו הכי שבלא כיון דאינם שלמות. ועוד שנהגו בה עין יפה בעלי בתים פטורה מן המעשר ור' עקיבא לטעמיה דסבר לעיל דהפקר דב"ש דמהני: ואשמעינן ר' ישמעאל דאינה פטורה מן המעשרות ולא מייפינן כחן דעניים הכא ושבלא כי הויא נקצרת עם הקמה ולא דייני בה דינא דרישא וטעמא דרישא בבעל כרחיה אפילו הכי משום קנסא דבית דין פטרי וכדאמרן. אבל היכא דליכא קנסא דב"ד שבל היא. ואע"ג דשכחה ונתנה להן בעין יפה ומש"ה תני לה, וכן מפרש לה רבינו שמשון ז"ל והרא"ש ז"ל בשכחה כדפרישית: וראשה מגיע לקמה. כשכופפין אותה ראשה מגיע לקמה שאצלה: אם נקצרת עם הקמה. כגון ששבולת ארוכה ויכולין לקצרה עם השבלים של הקמה אפילו בלא יטו השבלים אצלה והכי מוכח בגמרא: הרי היא של בעל הבית. ואם עניים קצרוה ונתערבה עם לקט שלהן בעיא תיקון וכדתנן לקמן: ואם לאו הרי היא של עניים. כיון דשכחה ואע"פ שהיא מחוברת דאית דין שכחה נמי במחוברת וכדכתיבנא: **גמ'** תמן תנינן. לקמן בפרק ב"ש דקתני התם קמה מצלת את הקמה ומפרש ר' יוחנן לא תימא דוקא לקמה שכוחה דחשיבה הוא דמצלת אבל שבולת אחת שכוחה אינה מצלת ואשמעינן דאפילו לשבולת נמי מצלת ותו אשמעינן מתני' דקמה עצמה דנצלת בעינן דיהא יכולה ליקצר עמה כדתנן הכא: והוא שיהא הקציר סובבה. כי היכי דלא יהא נדון ראש שורה או סוף שורה כדתנן לקמן דכיון דקציר כל סביבותיה אין מקום לדונה לא בראש שורה ולא סוף שורה ובל תשוב איכא: והוא שיהא ראשה מגיע לקמה והוא שתהא וכו'. הנטה לבעייתי היא כלומר מה ששנינו במשנתנו הוא דיכולים לכופפה ולהגיע ראשה לקמה ולקצרה עם השבלים אבל לעולם שבלי הקמה שאינה שכוחה הוא דיכולים ליקצר עמה אף אם יניחוה בקומתה ומש"ה מצטרפין כי קא מיבעיא לן כשהשיבלין של הקמה נמוכין והשבולת השכוחה מקומה גבוה בענין דאין הקמה יכולה ליקצר עמה והשבולת יכולה ליקצר עמה מאי: ומסיק דמ"מ הקמה מצלת אותה. הפנימית ניצולת ומצלת השבולת הפנימית שאצל הקמה נצולת מחמת הקמה וחשיבה קמה ומצלת את החיצונה: א"ר אושעיה. משום דבעינן לאקשויי עלה ממתני' מייתי לה: כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו. אע"פ שירדת ממנו ועברת ממנו ותניא בתוספתא משיפנה ממנו הוי שכחה אפילו הכי קאמר ר' חייא אם ממקום שאתה עומד שם אתה יכול ליטלו לא מיקרי בל תשוב: ור' יוחנן פליג עליה. דר' חייא דכיון דעבר מיניה והניחו לאחוריו בבל תשוב קאי: אינו יכול לפשוט ידו וליטלה. בתמיהה ואמאי בעינן שתהא נקצרת עם הקמה וקסבר דמתני' אפילו באותו אומן עצמו מיירי: ומתרץ אי לא באומן השני. שנו אבל באותו שורה עצמה לא בעינן יכולה ליקצר עם הקמה אלא כל זמן שיכול לפשוט ידו וליטלה לא הויא שכחה ור' אושעיה נמי משום דעדיין עומד תחת אותו זית קאמר הכי: דבר שהוא ראוי להציל מהו להעשות שכחה. דבר שהוא ראוי להציל את אחרים ששכחן כששכחו מהו שהוא עצמו יעשה שכחה וכגון ששכח את הקמה הסמוכה לשבולת פנימית וחצונה: אם נטל את החמישי הרי זה שכחה הרביעי. וכדמפרש ר' בון בר חייא: מ"ד אם נטל את החמישי. בשיש שם ששי דכשנטל את החמישי מיד שלא שהה בין נטילת שלישי לחמישי דאז לא הלך שם שורה על השלישי שנשארו הוא דהוי שכחה: אבל שהה ליטול והחמישי. לא הוי ארבע שכחה כגון שהיו ששה עומרים ונטל שלשה והניח שלשה דהשלשה שהניח נחשבין שורה וקיימא לן כב"ה לקמן דשלשה עומרים לא הוו שכחה משום דהן עצמן הוו שורה: והתם מפרש כמה שיעור שהייה המפסקת בין קצירה לקצירה כי היכי דליחשב קצירה בתרא תחלת קצירה ולא הוי שכחה וה"ה בין עימור לעימור: ומ"ד אם שהה ליטול החמישי וכו'. כלומר אף אם שהה ליטול החמישי הוי רביעי שכחה כשאין שם ששי דכשעימר שלישי לא נתיירו כי אם שנים דאע"ג ששהה קודם שעימר החמישי לעולם הוי כמסיים עימורו הראשון: עד שלא נטל החמיש וכו'

א) אולי צ"ל שהיותם נשומה.

נטל את החמישי לא כבר נראה [לו] הרביעי לידון בשורה. הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי הוא שכחה. ואית דבעי (כו.) נשמעינה מן הדא דתנינן כאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה אינה מצטרפת: ותיצול עקורה משום שאינה עקורה. הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי הוא שכחה. אמר ר' יונה תפתר בקוצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא ישכח את העומרים:

מתני' שבולת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר שבולת אחת ונותן לו: אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שבולת אחת ונותן לו: **גמ'** כיצד הוא עושה מביא שתי שבלים ואומר אם של לקט היא הרי זה יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן לו את הראשונה. ותיש לומר שמא אותה שקבע בה מעשרות לקט היא. אמר ר' יונה מביא שתי שבלים ואומר אם לקט היא הרי זה יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן לו את מהן: ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש דר' יוסי היא דתנינן תמן שר' יוסי אומר כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות ור' מאיר מחייב: אמר ר' בא לדברי ר' יוסי צריך לזכותו לכהן: אמר ר' יוסי הדא דר' בא פליגא על דריש לקיש דתנינן אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שבולת אחת ונותן לו ואמר ר' בא לדברי ר' יוסי צריך לזכותו לכהן הוי לית היא דר' יוסי: אמר ר' מנא כל גרמה אמרה דהיא דר' יוסי ותנא קמא סבר מימר אינו מזכה את העני בכל הגדיש אלא שבולת אחת ותנא בתרא סבר מימר מזכה את העני בכל הגדיש כולו: תנא קמא סבר מימר הרי הוא כמזכה מימינו לשמאלו ואינה זכייה. ותנא בתרא סבר מימר אינו כמזכה מימינו (כ"ו:) לשמאלו וזכייה הויא: ר' אבהו בשם ר' יוחנן מיחלפא שיטתיה דר' אליעזר תמן הוא אומר זכה לו וכה הוא אומר הכין: בשיטתן השיבן בשיטתן דאמר על ידי החליפין והאיך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שבולת אחת ונותן לו: **מתני'** אין מגלגלין בטופח דברי ר' מאיר וחכמים מתירין מפני שאפשר: בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום והוא צריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני נוטל. וכשיחזור לביתו ישלם דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים עני היה באותה שעה: גמ' תניא המרביץ שדהו עד שלא ירד העני לתוכה אם הזקו מרובה על של עני מותר. ואם היזק העני מרובה על שלו אסור. ר' יהודה אומר בין כך ובין כך מניחן על הגדר והעני בא ונוטל את שלו. מיחלפא שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אומר כשם שהוא מדל בשלו כך הוא מדל בשל עניים וכה הוא אומר הכין. תמן הן גרמו לעצמן ולא באו. ברם הכא הרי באו: מיחלפא שיטתהון דרבנין. תמן אינון אמרין אם היזקו מרובה על של עני מותר וכו'. וכה אינון אמרין הכין. תמן אי אפשר ברם הכא אפשר. והא ר"מ אמר אין מגלגלין ושמין לבע"ה הפסדו. והא רבנין אמרין (כ"ז.) מגלגלין ושמין לעניים הפסדן: וכשיחזור לביתו ישלם: למי הוא משלם. אמר ר' יונה לענייי אותה העיר

פירוש מהר"ש סיריליאו

וכו'. כלומר והא הכא כשיש שם שתי אע"ג דלא שהה ונטל החמישי אמאי הוי שכחה הא הוה נחית במאי דשורה עלייהו ותו לא הוי שכחה דהרביעי עצמו השכוח היה מאמץ לשורה ואפילו הכי קתני דהוי שכחה הדא אמרה דאע"ג דהיה מציל את אחרים כשמחזיקו לעצמו הוא גופיה הוי שכחה: ה"ג ואית דבעי נשמעינה מן הדא וכו'. הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו וכו' והכי איתא לקמן בס"פ ב"ש: סאה תבואה עקורה. דקיי"ל לקמן דקמה שיש בה סאתים אינה שכחה וכן עומר שיש בו סאתים ותנן שכח סאה עקורה וסאה שאינה עקורה לא מצטרפי והוו שכחה וסתמא קתני ואפילו ששכח עקורה תחלה דקמה מצילה כדתנן לקמן ומפרש ר' יונה לעולם לא תפסוק דמתני' מיירי בקוצר שורה ומעמר שורה שכן היה דרכו קוצר ומעמר ובעוד שטרוד לעמר התלוש שכח המחובר וכבר שכח את הקמה עד שלא שכח את העומרים ומכי התחילה השכחה כבר אבדה הקמה כחה ומעולם לא נצטרפה אבל אם שכח העקורה תחלה דהקמה מצילתה הא נצטרף העקור עם שאינו עקור ובטיל אגביה וחשיב כאילו הקמה עצמה יש בה סאתים ואפי' שכחה תו לא הוי שכחה וכן נראה [מדברי] רבינו שמשון ז"ל שכתב שם בפרק ב"ש כן ומסיק ר' יונה תפתר בקוצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא ישכח את העומרים אבל אם שכח את העומרים תחלה ניצולת העקורה ומשום שאינה עקורה ולא אמרינן דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי הוא שכחה ויש ליתן טעם כאן דכיון דסאה של קמה מציל על סאה של עקורה הרי היא כקמה שיש בה סאתים ואם זכחה אינה שכחה ע"כ:

מתני' שנתערבה בגדיש. שנתערבה בתוך שבולי הגדיש קודם שזכה בה העני: מעשר שבולת אחת ונותן לו. כלומר תורם ומעשר ונותן לעני לפי שחייב לתת לו דבר מתוקן כמו שהיתה השבולת של לקט דפטורה מן המעשר ואע"פ שעדיין לא נתמרח הכרי מכל מקום לא דמי לשבולת של לקט דמתוקנת לעולם היא ושאר שבלים של גדיש כי נמרחינהו הא טבילי ומה שאין מזכיר שם תרומה. בכלל הוא כדתנן עונת המעשרות ובגמרא מפרש לה: העני הזה. המקבל השבולת המתוקנת: מחליף דבר שלא בא לרשותו. דהא השבולת של לקט לא בא ליד העני עדיין כדי שיהא לו לבעל הבית זכות ממנו להחליף שבולת בשבולת כדאיתא בגמרא דהא חלופי גזל הוי כדאיתא בפ"ק דחולין אלא מזכה את העני בכל הגדים וטעמא דת"ק בגמרא מפרש לה: **גמ'** כיצד הוא עושה. כיצד מתקן השבולת: מביא שתי שבלים. מהגדיש שנתערבה בו השבולת של לקט: ואומר אם של לקט היא. מפריש אחת לעני ואומר אם זו של לקט הרי טוב ואם לאו הרי מעשרותיה ותרומתה קבועין בזו: ותיש לומר שמא אותה שקבע בה וכו'. פירכא היא דדילמא הך דקבע בה מעשרות היא הויא דלקט ומפריש מן הפיטור על החיוב ואין חלין המעשרות כלל ונשארת בטבלה הראשונה והאיך נותנה לעני: ומשני א"ר יונה מביא שתי שבלים. בזה נתקשה רבינו שמשון ז"ל ופירש דהא דמשני ר' יונה מביא שתי שבלים היינו שתי שבלים חוץ מאותה שנותן לעני וה"ל ומשני א"ר יונה מביא שתי שבלים מלבד אותה שנותן לעני וקובע המעשרות על אחת מהן ואומר על הראשונה אם לקט היא הרי יפה ואם לאו מעשרותיה קבועין על השנייה ואח"כ אומר על השנייה דאם היא של לקט הרי מעשרות הראשונה קבועין על השלישית והשתא יש כאן שתי שבלים דלא ידעינן אהי מינייהו המעשרות קבועין ואין יכולין ליתן לעני אלא הראשונה והא דלקט ונותן לו אחת מהן לא הם לומר ונותן לו הראשונה הואיל וכבר פירש מעיקרא ועוד האריך בתיקון הגדים לנ"ד אין בילה עיין בפירושיו ז"ל: ונ"ל דאין הלשון משמע כן אלא הכי קאמר שתי שבלים שאמרנו כך הוא מביא שתי שבלים אחד מהגדים המעורב ואחד מגדים שהוא ודאי ונותן לעני אחד מהן ויזכה לו בה ויאמר כן אם זו של לקט הרי טוב ואם לאו מעשרותיה קבועין בזו של ודאי ונותן לו הראשונה וכדברי הרב ז"ל ואף הרב ז"ל הודה דאפשר שזו סברת ר' יונה: עוד נ"ל פירוש אחר שלא על דרך פי' הרב ז"ל דלעולם נוטל השתים מן הגדים המעורב אלא שחוזר ואומר אותן דברים ממש בשבולת שנייה ושניהם נותן לעני אחד במתנה ואחד במכירה ותרתי מילי אמר ר' יונה ואומר פעם שנית על השבולת השנית ונותן ואומר וכו' כלומר דמתנה הויא אחד מהן דוקא אבל לא האחרת וכיון דמתנה כן על השנייה דהשתא לא קשה דדילמא זו שקבע בה המעשרות לקט היא דהא חזר והתנה כן על השנייה דאם היא לקט מעשרותיה דראשונה קבועין בה עצמה ואפשר נמי דשניהן ודאי ומעשרות השנייה עם מעשרות הראשונה קבועין בזו דהיינו באותה שאינה מתנה ולהכי הדר ר' יונה ואמר ואומר אם לקט היא כלומר ואומר פעם אחרת בשנייה אותן דברים ממש דהא אינו יודע אי זו מהם ודאי ואפשר גם דשניהן ודאי הילכך נותן לעני במתנה אחת מהן שהרי אחת מהן חייב לו שלימה והאחרת יש בה שיעור לחשב מעשרות של השתים וכ"ש של האחת דהאחת מהם טבל ודאי והעני בזה אין לו תרעומת הלכך אינו צריך לתת לו במתנה השנית אלא יכול למכרה לו חוץ ממעשרותיה והעני יבקש פרנסה ממקום אחר לתקנם ויסלק הספק וכן מצאתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד שבולת של לקט שנתערבה בגדים הרי זה מפריש שתי שבלין ואומר על אחת מהן אם לקט היא זו הרי היא לעניים ואם אינה לקט הרי המעשרות שחייבת בהן שבולת זו קבועין בשבולת שנייה וחוזר ומתנה כן על שבולת שנייה ונותן לו אחת מהן והאחרת תהיה מעשר ע"כ. כוונת הרב מה שאמרתי והאחרת תהיינה בה המעשרות ומוכרה לו לבד ממעשרות שבה: דר' יוסי היא. טעמא דרבנן אתא לפרושי דאמרי דיכול בעל הבית להחליף שבולת בשבולת ולתת לעני שבולת מתוקנת וטעמא דסברי כר' יוסי דפ"ב דבכורות דתנן התם רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים רבנן סברי אי אפשר לצמצם ובודאי חד מינייהו חולין ושקיל כהן חד מינייהו ויאכל במומו והנשאר ביד ישראל נמי ירעה עד שיסתאב ויאכל במומו לישראל וקאמר ר' יוסי דהך דישראל דחליפין ביד כהן פטור מן המתנות דעשו שאינו זוכה כזוכה ואע"ג דלא מטא לידיה כמאן דמטא לידיה וזבניה לישראל במומיה דמי כלומר ואע"ג דלא זכה כהן בהאי דלא מטא לידיה מעולם הואיל ומעיקרא הוא שייכא ביה יד כהן דשמא דידיה היי שויוהו רבנן כמאן דמטא לידיה שם בכורה וזבין ליה לישראל במומיה ושקליה לאידך חילופיה לדמיו ובכור שמכרו כהן לישראל פטור מן המתנות דאיתקש לגבי ואיל כדאי' התם והכא נמי שויוה רבנן כמאן דמטא לידיה דעני ויכול בעל הבית להחליפה כדי לתקן לו שבולת. ור"מ מחייב במתנות התם מפרש טעמא משום דכהן בא עליו משני צדדין אי בכור הוא כוליה דידי הוי והאי דשקילנא הוי חולין ומהדרנא ליה ניהלך ושקילנא מתנות דיליה ואי לאו בכור הוא הב לי מתנות דיליה מיהא: לדברי ר' יוסי צריך לזכותה לכהן כדמפרש ר' יוסי בר זבידא לקמיה דר' בא אדר' אליעזר קאי דר' אליעזר ס"ל מזכה לעני כל שדהו ור' יוסי פליג עליה דר' יוסי בעי התם חילופיו ביד כהן כדתנן התם הכי נמי הכא צריך שיזכה לעני כהן השבולת שנוטל התרומה ותרומת מעשר ממנה דבכל מתנותיה אית בהו זכייה לכהן בין השבולת שנותן לו במתנה בין אחרת דמכירה ובהכי הוי חליפיו ביד כהן ומצי למכור לו בההיא חוץ ממעשרות שלה ושל חברתה דאילו עני שאינו כהן לית ליה זכייה בכל מתנותיה ואפילו הוא לוי ולא מהני: אמר ר' יוסי. הוא ר' יוסי בר זבידא אמורא: וא"ר בא לדברי ר' יוסי וכו'. דר' יוסי פליג אדר' אליעזר דמתני' דלר' אליעזר כל עני דעלמא סגי וכ"ש דפליג ארבנן ודלא כרש לקיש דאמר דרבנן סברי כר' יוסי: כל גרמה אמרה. דהיא דר' יוסי וצריך לזכותה לעני כהן כדמפרש ואזיל לדעת כולי עלמא דס"ל כר' מנא דבהא פליגי דתנא קמא סבר מזכה את העני בשבולת דאי לאו הכי מאי טעמא דרבנן אלא דרבנן נמי מודו דצריך לזכות לעני כהן ובהא פליגי ר' אליעזר ורבנן דרבנן סברי בשבולת אחת דמזכי ליה סגי ואותה לוקח ומתקנה באחרת ור' אליעזר סבר בעינן לזכויי ליה בכוליה גדיש כי היכי דליזכי נמי באותה שבולת המעורב תנא קמא סבר מימר נראה כמזכה מימינו לשמאלו כלומר וטעמא דרבנן דפליגי ולא אמרי מזכה לו בכל הגדיש משום דכיון דהגדיש לא נפק מרשותיה דבעל הבית מחזי האי זכות כי חוכא ואטלולא כמו שמעביר זכותו מימינו לשמאלו דלא נפיק לרשות אחר ומשום הכי אינו מזכה אלא שבולת אחת מן הגדיש וכדאוקימנא מתני' ור' אליעזר סבר דאינו נראה כמזכה מימינו לשמאלו הלכך מצי לזכויי ליה כוליה גדיש כי היכי דליזכי עני בההיא שבולת דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה וכיון דתרוייהו קפדי דלהוי זכות שלם ממילא שמעינן דבעינן שיזכה ואע"ג דלא אתא לידיה דעני: מחלפא שיטתיה דר' אליעזר. דתנן לעיל בפרק הפאה ניתנת אליבא דר' אליעזר דבעל הבית מזכי ליה לעני הפאה והעני זכה במאי דמזכי ליה בעל הבית בהן: ומשני בשיטתן השיבן. כלומר לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידי בעל הבית גופיה יכול לזכות לעני כדלעיל אלא לדידכו דאמריתו דעני גופיה בעינן דזכי כל זמן שלא זכה העני בשבולת היכי מצי יהיב רשות דמחליף בעל הבית ולדידכו צריך לזכות לעני בכל הגדים וטעמא דרבנן כדלעיל דכל הגדים לא מזכי דחוכא הוא: **מתני'** אין מגלגלין בטופח. פירש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה האי טופח מין קטנית כההוא דתנן ברים כלאים השעועית והטופח ופירוש הרב ז"ל דקאמר ר' מאיר שיש להשמר מזה המין שלא יקצרוהו בכלל הזרע מפני שמזיק לעניים שמא יהא הלקט הנופל מן המין ההוא וחכמים מתירין מפני שאפשר שיהא הלקט מן הזרע הטוב ולא מזה המין ע"כ: ואינו נכון דמאי שייכא ברייתא דהמרביץ שדהו דמייתי' בגמרא לזה הענין ועוד דפריך בגמרא ארבנן דמתני' מרבנן דברייתא משמע דכולהו חדא נינהו: ועוד אטו איכפל תנא לאשמועינן בזרוע כלאים שלא יקצור מין עם מין אחר וכי מכל מין תבואה אינו מחויב להניח פאה ולקט ואם כל מין זרוע בגבולו מה יוסיף ומה יגרע שי' גרנו בשעת קצירת החטים אם לאו לכך נראה פירוש הערוך עיקר שגורס הפ"ז בגרי מלשון משקה ע פה ומגלגלין דקאמר מלשון מגלגל עמו (עד י"ב חודש דפרק נערה והכי קאמר) א) [עד י"ב שנה בפ' נערה שנתפתתה דהיינו בדברים רכים ובלשון נחת וכגון דבעל הבית זה אחר שקצר שדהו והניח פאתו רוצה מיד להרביצה כדי שתהא לחה ומש נכת כדי לחופרה ולחזור לזרעה מה שירצה ואם העניים הולכין עליה כשהיא לחה נעשית טיט וגומות ומתקלקלת וקאמר ר"מ דאין] בעלי בתים רשאין לגלגל עם העניים לומר תבואו מחר דעכשיו היא לחה ומטונפת ומשום דכשהיא לחה ומטונפת העניים כשהולכין עליה נעשית טיט וגומות ומתקלקלת וקאמר ר"מ דאין מגלגלין לדחות העניים בזאת הטענה דהפסד ביטול מלאכתן עדיפא ובגמרא מפרש דשמין לבה"ב הפסדו: וחכמים מתירין. לגלגל עמהן מפני שתקנתן אפשרית בקל הוא שיבואו מחר ובגמרא מפרש דלרבנן שמין לעניים הפסד מלאכתן: בעל הבית עובר. שיש לו מאתים זוז שהיה עובר ממקום למקום וצריך לפרנסה ואין לו מעות שהוציאן בפרקמטיא יטול עם העניים כשבוזזין פאה ולקט: וכשיחזור לביתו ישלם. כשימכור הפרקמטיא שמביא מעות כשיחזור לביתו ישלם ובגמרא מפרש למי ישלם דממון שאין לו תובעין הוא: **גמ'** המרביץ שדהו. הרוצה להרביץ שדהו ודרכו לעשות כן אחר קצירה ובא העני אחר קצירה עליו וליטול פאתו: אם הזיקו מרובה על של עני. כגון שהיא בית השלחין ועכשיו היא עונת המים ואם ימתין למחר אין לו מים מותר להרביצה דחייו קודמין: ואם היזק עניים מרובה. על שלו כגון שיכול להמתין למחר להשקותה אסור להרביצה דשתמן דעניים בעליהן נקובין ומזיק להן: מניחן על הגדר. כלומר השדה שרוצה להרביץ ירביץ ומניח הלקט והפאה על גבי הגדר כדי שיקחו העניים שלהן והוא ירביץ ולא יזיק להן ולא יזיקו לו: תמן הוא אומר כשם שהוא מדל בשלו. לקמן בפרק כל זית תנן המדל בגפנים כשם שהוא מדל בשלו כך הוא מדל בשל עניים דברי ר' יהודה פירוש מדל שלופי שכורת שריגים מהן עם אשכולות להקל מעל הגפן שתהא יותר עבה לא תוציא כלל לאותם האשכולות וקאמר ר' יהודה דיכול לכרות העוללות שהן של עניים נמי אע"ג דמפסדי עניים כדרך שכורת האשכולות הראויין לו ולא קאמר דיניח העוללות על גבי הגדר: הן גרמו לעצמן. שלא באו בשעה שהוא מדל והוא יכרות העוללות ויניחם להם ואינו מחוייב יותר: אבל הבא כבר באו. ומה היה להם לעשות ולכך אין להפסידן ולקמן בפרק כל זית משנינן לה שינויא אחרינא: וכא אינון אמרין הכין. דהא מתני' סתמא קתני וחכמים מתירין ולא חשו להזקו של עני: ומשני תמן אי אפשר. ברייתא מיירי בעניים מעיר אחרת ואין יכולין להמתין ואי אפשר להו: ברם הבא אפשר להו. אפשר תקנתם שיחזרו לערב או מחר: אין מגלגלין. אלא יכנסו ולא ירביץ ולא חייש להיזקא דבעל הבית והתם חייש מיהת להיזקא דבעל הבית דמדל בשלו ומשני דשמין לו הפסדו: אמרין מגלגלין ולא חיישי להיזקא דעניים. והכא חיישי ומשני דשמין וכו': למי הוא משלם. דהא ממון שאין לו תובעין הוא: ומשני לעניי אותה העיר. דלגבי דידהו ממון שיש לו תובעין חשיב:

דלא

א) כן הוא במלאכת שלמה.

העיר: עני היה באותה וכו'. דלא כן מה אנן אמרין. אמר ר' חייא בר א"א למדת הדין נצרכה: **מתני'** המחליף עם העניים שלו פטור ושל עניים חייב. שנים שקבלו שדה באריסות זה נותן לזה חלקו ומעשר עני וזה נותן לזה חלקו ומעשר עני. המקבל שדה לקצור אסור בלקט שכחה ובפאה ובמעשר עני. אמר ר' יהודה אימתי בזמן שקבלה הימנו למחצה ולשליש ולרביע אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט שכחה ופאה ואסור במעשר עני: **גמ'** תניא אב ובנו איש וקרובו שני אחין שני שותפין פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה מעשר עני. אמר ר' יהודה תבא מארה למי שהוא נותן לאביו מעשר עני אמרו לו ומניין שאם היו שניהם עניים: אמר ר' יהודה וכו': ומה בינה לקדמיתא. אלא לכשתקצור שליש הרי הוא שלך. אמר רבי חייא בר בון א) הדא אמרה שהמוכר זכאי בפאה שהיא מתרת את העומרים: אמר ר' יוסי. המן נתחייבה שדהו ברשותו. ברם הכא לא נתחייבה שדהו ברשותו: אמר ר' אבהו בר נגרי שנייא היא בלקט שכחה ופאה שהן בעזיבה: **מתני'** המוכר שדהו המוכר מותר והלוקח אסור. לא ישכור אדם את הפועל על מנת שילקט בנו אחריו: מי שאינו מניח את העניים ללקט. או שהוא מניח את אחד ולא את אחד או שהוא מסייע את אחד מהן הרי זה גוזל את העניים ועל זה נאמר אל תסג גבול עולים ב): **גמ'** מתני' בשמכר לו שדהו בקמה אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה אצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך: הרי זה גוזל את העניים: תניא בעל הבית שעושה כן (כ"ז:) גוזל את העניים פועל שעשה כן הרי זה גוזל את העניים ובעל הבית: אל תסג גבול עולים: רב ירמיה ורב יוסף חד אמר אלו עולי מצרים וחרינא אמר אלו שירדו מניכנסיהן לסמייא צווהין סגי נהורא. אמר ר' יצחק ועניים מרודים תביא בית אם עשית כן מעלה אני עליך כאילו הבאת בכורים לבית המקדש נאמר כאן תביא ונאמר להלן ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך: **מתני'** העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים. עמדו העניים בפניו או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכחה. המעמר לכובעות ולכומסות לחררה ולעמרים אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה. ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה: **גמ'** העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית אינו שכחה דכתיב קצירך ושכחת. שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים אינו שכחה דכתיב כי תקצור ושכחת. והוא שעומד בצד שדהו: תניא ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון אפילו חמרין שהן עוברין בדרך וראו עומר אחד ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם: היה עומד בעיר ואמר יודע אני שהפועלים שוכחין עומר שבמקום פלוני ושכחוהו אינו ג) שכחה. היה עומד בשדה ואמר יודע אני שהפועלין שוכחין עומר שבמקום פלוני ד) הרי זו שכחה שנאמר בשדה ושכחת ולא בעיר ושכחת. ר' זעירא בשם שמואל אף לענין מציאה כן. במה אנן קיימין אם ביכול ליגע בהן מה לי בתוך העיר מה לי בתוך שדהו. ר' אבא בר כהנא ר' ייסא בשם ר' יוחנן והוא שיכול ליגע בהן ואפילו הכי בתוך שדהו: או שחפוהו בקש וכו': היה כלו מחופה בקש. נשמעינה מן הדא וכן הסומא ששכח יש לו שכחה. וסומא לאו כמי שכולו מחופה בקש הוא. ר' יונה אמר ובזוכר את הקשין. אתיא דר' יונה כר' זעירא. כמא דר' זעירא אמר ובזוכר את העליון כן ר' יונה אמר ובזוכר את הקשין: המעמר לכובעות וכו': לכובעות ר' יונה אמר מן לעיל כמא דתימר וכובע נחושת על ראשו: ולכומסות: ר' אבינא אמר מן לרע כמא דתימר הלא הוא כמוס עמדי: לחררה גלגל: לעומרים: אמר ר' יוחנן כתיב תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר: הדרן עלך גדיש

א) לעיל בפ"ב ה"ז הגירסא א"ר בון בר חייא עיין שם הרבה שנויים: ב) במקרא כתוב עולם וקרינן עולים. ג) בתוספתא (פ"ג) הגירסא הרי זה שכחה: ד) בתוספתא שם הגירסא ושכחוהו אינו שכחה:

פירוש מהר"ש סיריליאו

דלא כן מה אנן אמרין. דמשמע שטעמא דעני היה באותה שעה הא לאו הכי משלם למאן משלם וקסבר דלרבנן אפילו לעניי אותה העיר השיב ממון שאין לו תובעין: ומשני **למדת הדין נצרכא.** לא מפני שחייבוהו ב"ד לשלם אלא מסורת הדין ראוי הוא לשלם א"ס לא משום דעני היה באותה שעה והכי מוקי לה בריש פרק הזרוע מדת חסידות שנו כאן כדאיתא התם: **מתני' שלו פטור.** מה שלוקח בכך דהיינו מה שנותן לו העני שהוא לקט שכחה ופאה פטור מן המעשר כדתנן בריש מסכת חלה: **ושל עניים חייב.** מה שנותן לעניים מתבואתו חייבין לעשר וקא משמע לן דלא תימא כיון דנותן להם חלופי פאתם דפטור מן המעשר: **שנים שקבלו.** והן עניים ונעשין כבעל הבית השתא ואמרינן בפ"ק דגיטין לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו ודוקא על חלקו נעשה כבעל הבית ולא על חלק חברו לפיכך מותרין ליתן זה לזה: **המקבל שדה לקצור.** כדמפרש ר' יהודה למחצה ולשליש ולרביע ואסור במתנות עניים ונעשה בעל הקרקע וקרינן ביה להזהיר עני על שלו: **אבל אמר לו שליש מה שאתה קוצר.** בגמ' מפרש מ"ש רישא ומ"ש סיפא: **ואסור במעשר עני.** שאין חייב מעשר עני אלא אחר שקצר והרי זכה בחלקו שקצר: **גמ' פודין זה לזה מעשר שני.** בפ"ק דקידושין [דף כ"ג] מייתי לה ופירש"י ז"ל פודין זה לזה מ"ש אם יש לאביו מ"ש פודהו הבן משלו לצורך אביו בלא חומש דכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו על מעשר שלו מוסיף חומש ולא על מ"ש של חברו והכא קא משמע לן דלא אמרינן הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו (מקבל) עליו ולא אחר ניהו לגביה (אם אביו עני) והרי הוא כמי שפודהו הוא לעצמו: **ונותנין זה לזה מעשר עני.** אם יש להן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני אע"פ שחוב עליו כגופו ומהכא דייק התם דמשל אב: הכי גרס בתוספתא דמעשר שני פ"ד אמרו לו מה אילו היו שניהן עניים והכי פירושא דאם הבן עני מה תשיב למי מניין יתן לאב אם לא מעשר עני דהא אין לו לעצמו וכל שכן לאחרים וכי היכי דתודי לן אתה דמותן לאביו מעשר עני הכי נמי אפילו יש לו נותן לאב מעשר עני: **מה בינה לקדמיתא.** דהא ברישא נמי לא יהיב ליה אלא שליש קציר השולה: **לכשתקצור שליש יהא שלך.** לכשתקצור כולה השליש יהא שלך דלא זכי במחובר מידי דאין לו אלא בתלוש ומשום הכי חייב לקט שכחה ופאה על בעל השדה. וכתב רבינו שמשון ז"ל ואע"ג ששכחת עומר בתלוש בשעת עימור ומשמע ליה לר' יהודה בפירקין דלעיל גבי גר דאע"פ שאין לו שכחה בקמה יש לו שכחת עומרים מכל מקום הכא שרי כיון דלא קרינן ביה קצירך הואיל ולא זכה אלא בתלוש וגר שאני דאיכא קרקע שלו הוי וקרינן ביה קצירך מידי דהוי אמכר קמה ושייר שדה דאסור בלקט שכחה ופאה כדלקמן ומ"מ לא מיחייב גר בלקט ופאה מאחר דעיקרו במחובר ע"כ: **הדא אמרה.** שהמוכר זכאי בפאה שהיא מתרת העומרים כדפרישית בפרק אלו מפסיקין כגון דמכר חנייה שהניח בקמה ושם הניח החיוב של כל השדה ובא הלוקח וקצר ממנה שבולת ונפל בה אונס דאמר התם דחוזרת פאה לעומרים ומיבעיא לן התם אם יזכה המוכר בה בידו העומרים הקצורים כשהוא עני דלא שייך ביה להזהיר עני על שלו דחיובא רמיא על הלוקח שקנה הקמה ופשטינן לה מהכא שהמוכר זכה דאין לו אלא הקצור ומשום הכי שרי ליקח פאה: **ודחי תמן נתחייבה שדהו ברשותו.** דקודם שמכר הקמה כבר נתחייבה שדהו ברשותו וכיון דרמיא עליה שעה אחת תו לא פקע איסורא דלהזהיר עני על שלו: **הכא לא נתחייבה שדהו ברשותו.** דהא שכיר בעלמא הוא: **שהן בעזיבה.** דמייה אחריתי היא דתעזוב כתיב מן דידך יש לך לעזוב ואיהו כי שקיל נהו מאי העזוב איכא דבתר קצירה זכי: **מתני' המוכר מותר.** בגמרא מפרש כגון שמוכר הקמה והשדה: **והלוקח אסור.** דשדך וקצירך איכא גביה וקמ"ל דהמוכר שרי ולא תימא דלאפקועי מתנות עניים קא זבין לה ולגזור בה רבנן קא משמע לן דלא גזור: והרמב"ם ז"ל פירש דבלוקח נמי אשמועינן דאע"פ שלא נתן דמים ואפילו לוה הדמים ולקחה הרי זה אסור: **על מנת שילקט בנו אחריו.** הלקט הנושר והא דתניא בפ"ק דב"מ ילקט בנו אחריו התם בשוכר אבל הכא במתנה שיפחות לו משכרו בשביל בנו שמלקט אחריו: **או שהוא מסייע את אחד מהן.** בת"כ נפקא לן מדכתיבי תרי זימני לא תלקט לעני חד לא תלקט לעני לא תסייע את העני וחד לא תלקט להזהיר עני על שלו: ה"ג ועל זה נאמר אל תסג גבול עולים ביו"ד ואע"ג דקרא לא כתיב הכי וכן גרים הרמב"ם ז"ל ורבינו שמשון ז"ל ובגמרא מפרש לה: **גמ' אצל זה אני קורא קצירך.** וכגון שנתן לו רשות בקרקע במחובר דאי לא מכר לו אלא בתלוש המוכר הוא דאסור ותו לא כדאמר לעיל: **בעל הבית שעשה כן.** שהתנה אם הפועל שילקט בנו אחריו מוכר חלקן של עניים וגוזלן: **גוזל לבעל הבית ולעניים.** דהפועל ממציא לבנו יותר מדין לקט וגוזל לבעל הבית ולעניים: **אלו עולי מצרים.** והוי כאילו כתיב גבול ישראל דבשביל מתנות עניים בברכה הווה ואם זה גוזל העניים גוזל טובתן של ישראל הוא כדתנן [באבות פ"ה] בארבע פרקים הדבר מרובה וכו' ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים ועולם דקרא מ"ס הרבים בשקל הודם עושם עולם שלהם משה מלך הקב"ה מעלם מים ומארץ מצרים: **אלו שירדו מנכסיהן.** כדמפרש לסמייא צווחין סגי נהורא ודרשו נ"כ עולם בלשון עליים לשון יחיד ומ"ס הרבים ושב לעני היורד מנכסיו עולים בלשון כבד כמו שמכנים לסומא סגי נהור בלשון כבוד: **מתני' ולא שכחו בעל הבית.** בגמרא מוקי לה והוא שעומד וכו' ובפ"ק דב"מ מפרש דבשדה שאינה משתמרת הוא דבעינן דבעל הבית קאי בשדה דליזכי בה במציאותיה ובהוא אמרינן דלא זכו בו עניים עד שישכחוהו פועלים ובעל הבית אבל אי הוי בעל הבית בעיר הוי שכחה אע"ג דלא שכחו בעל הבית דמדמי ליה למציאה ומציאה אע"ג דאמר זכתה לי שדי לא זכי אי אינו עומד שם ואפילו ברץ אחריהן ומגיען והכי משמע הכא בגמרא ומקרא יליף לה: **עמדו העניים.** בפניו של עומר ושכחוהו פועלים ובעל השדה מחמת אונס שהעניים גרמו: **שחפוהו בקש.** העניים ובגמ' מפרש לה: **לכובעות ולכומסות.** לחררה ולעומרים בגמרא מפרש להו: **לגדיש יש לו שכחה.** דמעימר הכל רוצה לעשות מהן גדיש דהאי עימור אין אחריו עימור וכי הדר שיכח מהגדיש ולגורן שהוא במקום דישה אין לו שכחה דכבר נתקיימה המצוה גדיש היינו שמוברין כל העומרין במקום אחד עד זמן הדישה: **גורן.** הוא המקום שדשין בו התבואה כדמוכח בפרק כל שעה וגם הכרי שמעורב בתבן והמוץ עם התבואה קרוי גורן כדכתיב הנה הוא זורה את גורן השעורים וכו'. אבל ברישא דלא הוי עימור לגדיש כשחוזר ומעמר קצות השבלים הנותרים ממלאכתו להוליכן לגורן יש לו שכחה דהשתא חיילא: **זה הכלל.** סימנא בעלמא הוא: **גמ' דכתיב קצירך ושכחת.** משמע דבעל הקציר ישכח דהיינו בעל הבית: **דכתיב כי תקצור ושכחת.** דמיותר קרא דלכתוב כי תקצור ושכחת למה לי למכתב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת אלא הכי מידרים כי תקצור ושכחת קצירך ושכחת דצריך שגם הקוצר שהוא הפועל דמתני' ישכחהו: אבל חד לחודיה דישכח לא זכי ביה העני: ה"ג בכל הספרים אפילו חמרין שהן עוברין בדרך וראו עומר אחד ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם ומשום דלא שכחו בעל הבית משום הכי בעינן כי היכי דתיחול עליה שמא דשכחה שישכחוהו כל אדם ואז הוי שכחה אפילו לא שכחו בעל הבית ובאינו עומד באותה שדה אלא בשדה אחר עסקינן ול"ג ושכחו בעל הבית אי בעומד בעל הבית בעיר הא אמר ר' שמעון בסיפא דלא הוי שכחה ואפילו שכחו בעל הבית וכ"ע אלא בעומד בשדה אחר אפילו לא שכחו בעל הבית חשיב ליה שכחה בסיפא. אי נמי דהפיר גרסינן ושכחו בעל הבית בעומד באותה שדה גופה עסקינן ואע"ג דשכחוהו פועלים ובעל הבית לא הוי עד שישכחוהו כל אדם: ובתוספתא לא גרסינן ולא שכחו בעל הבית: **יודע אני שפועלים שכחו עומר שבמקום פלוני.** כלומר זכור אני עומר שבמקום פלוני שהנחתי שם מדעת וסמכתי על הפועלים שיביאוהו ושמא פועלים שכחוהו: **אינו שכחה.** אפילו חזר ושכחו בעל הבית דס"ל כר"ש דדוקא עומד בשדה הוא דהוי שכחה אבל משכא בעל הבית לעיר אין שכחתו ושכחת פועלים כלום כדלקמן: **היה עומד בשדה וכו'.** הרי זו שכחה אפילו לא שכחו בעל הבית ובעיר גרסינן ושכחוהו לומר ששכחוהו כולן ובסיפא ל"ג ליה וכגון דלא קאי באותה שדה דלזכי ביה דאילו קאי באותה שדה שכחת פועלים ושכחת בעל הבית ושכחת כל אדם בעינן ותנא דמתני' דריש קרא הכי שכוח מעיקרו הוי שכחה ששכחו הוא תחלה לפועל אבל זכור ולבסוף שכוח כגון שהניחו שם מדעתו ולבסוף שכחו ע"י פועלין לא הוי שכחה אבל בעיר אפילו זכור ולבסוף שכוח כיון דליתיה גביה דליזכי ביה הוי שכחה והכי קאמר בשדה ושכחת בשדה בעינן דשכחתיה אתה ולא בעיר דבעיר אפילו לא שכחתו הוי שכחה והכי איתא בפ"ק דב"מ: **אפילו לענין מציאה כן.** אליבא דרבנן דמתני' קאי דהא דתנן ראה אותן רצין אחר המציאה כדמוקי לה ברץ אחריהם ומגיען ואמר זכתה לי שדה בעינן שיהא עומד בצד שדהו: **אם ביכול ליגע בהן.** כגון ברץ אחריהן ומגיען שלפי מהלך והגוזלות מדדין ומגיען קודם שיצאו משדהו אפילו אינו עומד בשדה כמי דס"ל חצרו של אדם קונה לו בהכי: **ר' ייסא בשם ר' יוחנן והוא שיכול ליגע בהן ואפילו בתוך שדהו.** אפילו הכי בעינן שעומד בתוך שדהו בעינן רץ אחריהן ומגיען והכי איתא נמי בפרק שנים אוחזין: **היה כולו מחופה בקש.** בעיא היא במתני' תנן חפוהו עניים בקש אין לו שכחה דהן גרמו השכחה אבל העומר מחופה מאליו בין הקשים שנתכסה כולו מן העין ושכחו מהו ופשיט לה מהא דתנן לקמן בס"פ ב"ש דסומא יש לו שכחה ומה לי כיסוי בעין ומה לי כיסוי בעומר: **ובזוכר את הקשין.** שזוכר אותו מקום שהיה שם קש גבוה ויחפש לשם ומשום הכי תמן חפוהו וכו' אין לו שכחה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה: **בזוכר את העליון.** לקמן בפרק ב"ש דתניא התם דלרבנן העליון אינו שכחה ומפרש ר' זעירא דבעינן זוכר את העליון קודם שיפגע בו דה"ל כשני מינין ומשום הכי אפילו תחתון לא הוי שכחה והכא נמי משום דזוכר הקש שהוא על גביו זכה בעומר שהוא תחתיו דהקש חשוב מין אחר: **מן לעיל.** לשים על ראשי הפועלים להגן עליהן מפני החמה שלא ישתרבו: **מן לרע.** לרגלי הפועלים שהארץ חמה מאד בעת הקציר וכוון רגליו או להגין מן הקוצים ואבנים דקות בשעה שקוצרים. ויש מפרשים מלעיל, שקוצר שבלים להניחן על גבי התבואה דלהוי כיסוי משום עפר טינופת. מן לרע למפה בקרקע משום לחות הקרקע שלא תתלחלח התבואה וכל זה גמר מלאכה: **גלגל.** פירש רבינו שמשון מלשון גלגול עיסה והטעם דהוי דבר מועט ואינו נכון דאין זה טעם מספיק אלא משום דאינו גמר מלאכה ועוד ליפתוק בעל הגמרא מלפרש חררה ואחר שבאתי לארץ ישראל ת"ל הבנתי הענין הזה והוא שעושים משבולים כלי שמות עגול כמין חררה גדולה להוליך בו חררות לתנור גדול כמו גלגל וקורין לו טבאקי והשתא לא הוי גמר מלאכה ולעומרין שקצר שבלים לעשות מהן קשרים לעומרים של כל השדה: **שאין אחריו** עימור אחר כדרך כל עומרים דעלמא יצאו כל הני דמתני' שחוזר ומעמר פעם אחרת אחר שעשה מלאכתו: **שאין אחריו קציר וכו'** דסוקמו אהדדי שכחה וקציר: **הדרן עלך פרק גדיש**

סנקר

פרק ששי בית שמאי

ב"ש (כ"ח.) אומרים הבקר לעניים הבקר ובית הלל אומרים אינו הבקר עד שיבקיר אף לעשירים כשמטה: כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכחו בית שמאי אומרים אינו שכחה וב"ה אומרים שכחה:

גמ' ר' חייא בשם ר' יוחנן טעמייהו דב"ש לעני ולגר מה תלמוד לומר תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים. וריש לקיש אמר טעמייהו דב"ה תשמטנה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו מה זו בין לעניים בין לעשירים אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים. מה מקיימין ב"ה טעמון דב"ש. העזוב אותם. מיעוט. אלו לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים: מה מקיימין ב"ש טעמון דב"ה. ונטשתה מיעוט. זו בין לעניים בין לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים אבל לא לעשירים: אמר ר' אבון לישן מתני' מסייע לריש לקיש דתנינן עד שיבקיר אף לעשירים כשמטה. הבקיר לבהמה אבל לא לאדם. לגוים אבל לא לישראל לעשירים אבל לא לעניים דברי הכל אין הבקרו הבקר: לאדם אבל לא לבהמה לישראל אבל לא לגוים לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש. על דעתיה דר' יוחנן הבקרו הבקר. על דעתיה דריש לקיש אין הבקרו הבקר. אמר ר' אילא בפירוש פליגין ר' יוחנן אמר הבקרו הבקר וריש לקיש אמר אין הבקרו הבקר. אמר ר' אבון בר חייא הדא אמרה הבקר לעניים וזכו עשירים להם פלוגתא דר' מאיר ור' יוסי על דעתיה דר"מ דו אמר כיון שאדם מבקיר דבר יצא דבר מרשותו הבקרו הבקר. על דעתיה דר' יוסי דו אמר אין הבקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה אין הבקרו הבקר. (כ"ח:) עד כדון כשהבקירה לזמן מרובה. הבקירה לזמן מועט. נשמיענה מן הדא דתניא הבקיר את שדהו שנים ושלשה ימים חוזר בו. ואמר ר' זעירא לא אמרו אלא שלשה הא לאחר שלשה אינו חוזר בו: תני ר' שמעון דיינא קומי ר' זעירא אפילו לאחר שלשה חוזר בו. א"ל מכיון דאת אמר אפילו לאחר שלשה חוזר היא לאחר שלשה היא לאחר כמה ימים לישן מתניתא מסייעא לר' זעירא דתניא במה דברים אמורים כשהבקיר סתם אבל אם אמר שדי מובקרת יום אחד שבת אחת חדש אחד שנה אחת שבוע אחד [אם] עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו אבל משזכה בה בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו. הדא אמרה היא לזמן מרובה הוא לזמן מועט. הדא אמרה לא חשו להערמה. הדא אמרה שאדם מבקיר וחוזר וזוכה. הדא פשטה שאילתיה דר' זעירא דר' זעירא אמר הוא זמן מועט הוא זמן מרובה: כל עומרי השדה של קב קב וכו': במה אנן קיימין אי משום דבר מסויים דיו שנים. ואי משום שורה דיו ג' חד בי רב אמר הדא דר' יוחנן קומי ריש לקיש כל שהוא יכול לחלקו ולעשותו שורה כב"ש: אמר ר' יונה והוא שיעירא כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבע קבין ושכחו הוא כל עומרי השדה של שני קבין ואחד של שמונה קבין: **מתני'** (כ"ט.) העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו ב"ש אומרים אינו שכחה וב"ה אומרים שכחה: ראשי השורות העומר שכנגדו מוכיח העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודים שאינו שכחה.

ואלו

פירוש מהר"ש סיריליאו

פרק ו הבקר גרסינן בבי"ת והוי כמו הפקר וכן בלשון המקרא בקורת תהיה כדעת הרמב"ן ז"ל וריקים ופוחזים ת"י סריקין ובקרין: **הבקר לעניים הבקר.** משום דתנן בפרק הפאה כיוצא בה דהפקר פטור מן המעשר מפרש ליה תנא [דמתניתין] השתא גווניה כי היכי דלהוי פטור מן המעשר ותני לן הכא משום דתני לעיל דיש שכחה שיש בה זכות לבעל הבית וחייבת במעשרות ולא הוה השכחה אע"ג שהיא מדה שזוכין בה עניים תני אגבה נמי מדה שזוכין בה עניים דלא הוה וכב"ה וסברי ב"ש דכיון דהפקירו לעניים סגי ולעניים מיהא הוי הבקר כמתנות עניים דמכילתין וב"ה סברי דאפילו לעניים לא הוי הבקר וגזל הוי לדידהו ולהחמיר לעניים קא אתו ב"ש כדלקמן וחייב במעשר עד שיבקיר לכל והכי משמע בפרק אלו מציאות בעובדא דר' ישמעאל בר' יוסי דאפקריה ר' ישמעאל לכולי עלמא בר מההוא גברא ואקשינן עלה ומי הוי הבקר כה"ג והא תנן וב"ה אומרים עד שיבקר לעשירים כלומר וכיון דר' ישמעאל לא אבקיר בכלל לכ"ע נמצא גורם תקלה לבני אדם שמא ימצאהו ישראל אחר ויזכה בו ויהיה גזל בידו אלמא נמי שהבקיר נמי לא הוי הבקר ובגמרא מפרש טעמייהו: **של קב קב ואחד של ארבעה קבין.** בגמרא מפרש פלוגתייהו: **גמ' מה ת"ל תעזוב אותם.** דלכתוב לעני ולגר הם ותו לא ומשמע שלהם הוא ותעזוב אותם ייתורא הוא. אי נמי הרי תעזוב אותם כתיבי ומשמע להו ומה שתעזוב להם גרידי ברבוך כה"ג הוי: **מה זו לעניים ולא לעשירים.** פאה ולקט ופטורין מן המעשרות: **מה שנאמר במקום אחר.** הפקר נפקא לן דפטור מן המעשרות מקרא דכתיב ונתת ללוי ולגר וליתום ולאלמנה ודרשי יצא הבקר שידך וידו שוין בו כדאיתא בפ"ק דחלה ולב"ש חייב אתה במעשרות הכי דרשינן כשהעיקר שלך שברשותך לתת לעניים שתרצה יצא הבקר גראה. דמתניתין דמובקר לכולהו עניים ואין לה שולטנות בו. וקסבר ר' יוחנן דב"ש ילפי מפאה וטעמא דב"ה דסברי אותם מועטים ולקט ופאה קאי ולא צריכי למילף משמטה כדלקמן: **מה ת"ל ונטשתה** מה זו בין לעניים בין לעשירים דשמטה הזייא בין לעניים בין לעשירים דדרשינן ואכלו אביוני עמך ויתרם כדאיתא בפרק הפינם וכטורה מן המעשרות כדלקמן פרק כל זית דאמרינן שביעית אין בה מעשרות כל עיקר. וקסבר ריש לקיש דב"ה משמטה ילפי וטעמא דב"ש דסברי דקרא דתשמטנה מיעוטא הוא ולא משום דילפי מפאה כדמפרש ואזיל: **מה מקיימין ב"ה טעמון דב"ש.** לר' יוחנן דסבר דב"ה לא ילפי משמטה פריך וכן כי פריך מה מקיימין ב"ש טעמון דב"ה לריש לקיש פריך דסבר דלא ילפי ב"ש מפאה ולקמן מפרש מאי ביניהו: **אלא לעניים** פאה ולקט. מה שנאמר במקום אחר הבקר: **זו בין לעניים בין לעשירים.** ונטשתה מפיק בה"י נטישה לה: **לישן מתני' מסייע לריש לקיש.** דקתני כשמטה משמע דב"ה משמטה הוא דילפי ור' יוחנן סבר דכשמטה דתנינן לסימנא בעלמא נקטיה שיהא לעניים ולעשירים: **הבקיר לבהמה אבל לא לאדם,** השתא מפרש מאי ביניהו: **דברי הכל אין הבקרו הבקר.** דלא דמי לא לפאה ולא לשמטה: **לאדם** עניים ועשירים אבל לא לבהמה ודמי לפאה ולא דמי לשמטה: **לישראל אבל לא לגוים.** ודמי לפאה דתניא בת"כ לעני יכול לעני מאחרים ת"ל וכו' ולא לשמטה דדרשינן ולשכירך וגו' אף הגוים: **לעניי אותה העיר.** לאו דוקא אלא כלומר לבני אותה העיר לכל יושבי אותה העיר וכקט לעניי דסתמא לפי שראה אותם עניים עשה כן וכן פירש רבינו שמשון ז"ל: **על דעתיה דר' יוחנן.** הבקרו הבקר אליבא דב"ה דהא הבקיר לעניים ולעשירים. ולריש לקיש אין הבקרו הבקר וחייב במעשרות דבשמטה שאינו דוקא ושמטה הויא הבקר ואפילו לבהמה ואפילו לגוים כדכתיב ולבהמתך ולחיה וגו' ולשכירך ולתושבך ודרשינן אף הגוים אפילו לעניים ולעשירים דעיר אחרת כדכתיב אביוני עמך ויתרם כולם במשמע כדאיתא התם ואמרינן דכל חיות יהודה כיהודה וכל חיות דגליל כגליל וכ"ש אדם מה שאין כן גבי פאה דהיינו למודעים לב"ה דכתיב **לעני ולגר**: וכתב רבינו שמשון ז"ל דסוגיא דתלמודא דפרק אילו מציאות כריש לקיש אזלא וכיה נראה לומר דמשום דר' ישמעאל ברבי יוסי תנא הוא וקא לריש לקיש אתי לתרוצה אפילו כריש לקיש אבל מכל מקום דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהילכות נדרים לפסוק כריש לקיש: **הדא אמרה הבקר לעניים וזכו להן עשירים.** כלומר כיון דבגוונא דאמרינן דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש לא אמרינן דפליגי נמי בהא הבקיר לזמן ולעניים דהיינו לאחרים חוץ ממנו וקרי להו עניים דמציאה הכל עניים אצלה כדאיתא בפ"ק דב"מ ורצה לחזור בו וזכו עשירים להן דהיינו דהבעלים זכו לעצמן דהוה סלקא דעתך דלמאן דאמר דיליף מלקט ופאה לא הוי הפקר דלית להו זמן שמפקיעה מן העניים ומאן דיליף משמטה הוי הפקר דשמטה נמי כה"ג הויא דאית בה זמן היתירא וזמן איסורא ועוד דבעלים מני אכלו כאחרים ואמאי לא אמרינן הכי אלא דשמעינן מינה דהיינו פי' דברייתא דפליגי בהא מילתא (ר"א) [ר"מ] ור' יוסי ולר"מ הבקרו הבקר וכו': **הדא אמרה** ומשום דפליגי ביה ר' יוסי ור"מ ומחלוקת ישנה היא. לא איצטריכו לאשמועינן פלוגתא בהכי פלוגתא דר"מ ור' יוסי בפ' אין בין המודר [ה"י] קתני פלוגתייהו דגרסינן התם תניא ר"מ אומר כיון שאדם הבקיר יצא מרשותו ר' יוסי אומר אין הבקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה: **הבקרו הבקר.** אפילו כשקדם וזכה בו הבעל ופטור מן המעשר דמן ההבקר זכה והיינו הוא היינו אתי: **אין הבקרו הבקר.** וחייב דקסבר ר' יוסי דהבקר כמתנה מה מתנה לא זכי בה מקבל עד דאתיא לרשותו אף הבקר לא נפיק מרשות נותן עד דאתי לרשות זוכה וכיון דלא זכי ביה אחר אלא הוא לא שמיה הבקר וחייב במעשרות: ובעי תלמודא **עד כדון כשהבקירה לזמן מרובה וכו'.** עד כאן לא שמענו שנחלקו אלא כשהבקיר לזמן מרובה וחזר וזכה בה פטור מן המעשרות לר"מ: **הבקירה לזמן מועט.** לא שמענו כגון שהבקירה ליום אחד ובא לחזור בו מי נימא דאף בזו סבר ר"מ דיש לה דין הבקר: **הבקיר שדהו שנים ושלשה ימים חוזר בו.** כשהבקיר בסתם איירי ולא שהבקיר לזמן מוגבל אלא לעולם כדאיתא לקמן בסיפא וקאמר דתוך שלשה ימים בין זכה בו הוא ואמר אין רצוני שיהא הבקר בין זכה בו אחר בתוך שלשה ימים נמי חוזר בו ולא הוי הבקר וחייב במעשרות והר"ן ז"ל הוסיף לומר דכי זכה בו אחר נמי לא קנה והשתא מפרש לכולה ברייתא והדר אסיק למילתיה: **וא"ר זעירא** כלומר אפשר דלא אמרו אלא תוך שלשה הא **לאחר שלשה אינו חוזר בו.** מהך לישנא משמע דלא גרס בברייתא בגמרא דילן בפרק אין בין המודר המפקיר את שדהו כל שלשה ימים יכול לחזור בו מכאן ואילך אינו יכול לחזור בו ואולי על פי המסקנא דהכא הוסיפו שם וקאמר ר' זעירא דלאחר שלשה אינו יכול לחזור בו ופטור מן המעשר ואפילו איהו גופיה דזכי ביה: **אפילו לאחר שלשה חוזר בו.** דטעמא הוא משום שלא יערימו בעלי השדות להבקיר כדי לפטור עצמם מן המעשרות משום הכי תקון רבנן דכי חזרו בהם הבעלים דלא להוי הבקר וחייב במעשרות: **היא לאחר שלשה וכו'.** ואין שיעור ולעולם יכול לחזור בו ולא הוי הפקר ואמאי תניא בברייתא שלשה ימים חוזר בו: **בד"א כשהבקיר סתם.** סיפא דההיא דלעיל היא בד"א שלא הבקיר לזמן מוגבל ומשום הכי יכול לחזור בו תוך שלשה ימים אבל אמר ליום אחד וכו' עד שלא זכה בה לא הוא ולא אחר בתורת הבקר יכול לחזור בו ולומר איני רוצה שיהא הבקר וחייב במעשרות אבל משזכה בה בתורת הבקר בין הוא בין אחר תו לא מצי הדר ופטור מן המעשרות וטעמא משום דלא שכיחא דאין דרכו של בני אדם להבקיר לזמן ומשום הכי כי הדר וזכי בה בעל הבית פטור מן המעשרות ואפילו בו ביום והא הכא בסיפא כשהבקיר לזמן שמעינן דלא שנא זמן מועט ולא שנא זמן מרובה: **הדא אמרה הוא לזמן מרובה הוא לזמן מועט.** דאפילו הבקירה לזמן מועט אם זכה בה בעל השדה לשם הבקר הוי הבקר ופטור מן המעשרות ואינו חוזר עוד דכך ליום אחד כמו לשבוע אחת ואיפשיטא בעיין: **לא חשו להערמה.** דרמאין דמפקרי והדרי בהו לפטור עצמן מן המעשרות דכיון דהוא לזמן מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזרו בה רבנן: **וחוזר וזוכה.** ואכתי הוי הבקר לבעלים גופייהו ופטור מן המעשרות וב"מ היא שנייה: **הדא פשטה שאילתיה דר' זעירא.** דר' זעירא רפיא בידיה דילמא אי יכול לחזור בו דוקא עד ג' ימים או אפי' מכאן ואילך דאקשי ליה לרבי שמעון דיינא מכיון (דהרשמי) [דאפקרא] אפי' לאחר שלשה אם כן אפילו לזמן מרובה שמעינן מהך ברייתא דבפיר קאמר ליה. דסיפא קתני אבל אמר שדי מובקרת יום אחת וכו' ושמעינן מרישא דקתני שלשה ימים חוזר בו ולא פירש יותר שמעינן דדוקא עד תוך שלשה ימים קאמר והכי איתא התם: **אי משום דבר מסוים דיו שנים.** דהא כלהו עומרין מקב לחוד הן וחד דאית ביה שני קבין מסויים הוי ומאי טעמא דב"ש דבעו ארבעה ודבר מסויים בדעתו של אדם תנן לקמן בפרק כל זית דלא הוי שכחה כגון זית נטופה בשעתו: **ואם משום שורה.** דראין אם תחלק העומר לקב קב איכא שורת עומרין דיו בשתים דבעומר בין שלשה קבין איכא שורת שלשה עומרין של קב קב: ומשני **כל שהוא יכול לעשותו שורה.** כב"ש כלומר ב"ש אזלי לטעמייהו דתנן לקמן שלשה עומרין לעניים וארבע לבעל הבית ואם כן כי נימא רואין היינו בארבע לעתן וב"ה לית להו רואין: **כל עומרי השדה של שני קבין ואחד של שמונה קבין.** לדב"ש אמרינן רואין ופשיטא דאף בזו ב"ה פליגי דהא לב"ה לית להו רואין ואפילו אית ביה שמונה קבין ועוד הוי שכחה כל זמן דלית ביה סאתים דהיינו י"ב קבים וסברי דלא אמרינן רואין להודיעך כחן דב"ש תני תנא ארבעה שלא כדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ה ואם היו של שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין אינו שכחה: **מתני' שהוא סמוך וכו'.** ר' יהושע היא וכשלא נטלו להחזיק בו להוליכו לעיר או למקום שיש לו הגורן מיירי אלא במקום שמצאו שם נפל בעת הקצירה אבל אם החזיק בו להוליכו בעיר ושכחו אצל הגפה וכו' וכשמצאו זכר שכך אירע לו העיון קתני סיפא דמודי שאינו שכחה: **גפה.** גדר של אבנים סדורות זו ע"ג זו בלא טיט: **בקר** (בבני סגלין כמו אבן) בית שעומדות בו הבקר החורשות בקר גרסינן והוא בית בקרות: **ולכלים.** לבית הכלים שצריכין לעבודת השדה ב"ש סברי דמקום מסויים הוי כל חד מהני ועתיד לזוכרו ולא הוי שכחה ודמי לגד הגת דתנן לקמן בפרק כל זית כל זית שיש לו שם כגון במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה לא הוי שכחה ובגמרא מייתי לה: **ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח וכו'.** זאת המשנה נתקשה בה הראב"ד ז"ל כמו שכתוב בהשגותיו ולא ראיתי לאחד מן המפרשים שהגיעו כהוגן והנני בא להגיעה ולפרשה יפה גם"ד למען ירוץ קורא בה. ראיתי להרמב"ם ז"ל שסובר דטעמא דמתניתין דקתני העומר שכנגדו מוכיח הוא טעם אל הרישא דראשי שורות ומפרש לה בין במחובר בין בתלוש דהיינו בין כששכח קלח קמה מלקצור במחובר בין כששכח עומר תלוש כשהן מפנים אותן להוליכן לגדיש ולשניכן בעינן הוכחה דשני עומרין אלו כדי שלא לעשותו שכחה וז"ל בפ"ה שנים שהתחילו לקצור באמצע שורה זה פנה לצפון וזה פנה לדרום ושכחו לפניהם ולאחריהן שלפניהן שכחה מפני שכל אחד מהן זה שלפניו הוא לאחוריו של חברו והעומר ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו ממנו אינו שכחה מפני שהוא מעורב עם השורות שמן המזרח למערב והן מוכיחין עליו שאינו שכוח וכן השורות של עומרים שפינו אותן לגורן והתחילו שנים באמצע שורה ושכחו עומר באמצע בין אחוריהן אינו שכחה מפני שהוא באמצע שורה שמן מערב למזרח שעדיין לא התחילו בה והיא מוכחת עליו שאינו שכוח ע"כ: ויפה כתב הרב ז"ל לפרש דמתני' דראשי שורות בין בקמה בין בעומרין תלושין איירי דהכי איתא בהדיא בגמ' דראש שורה וסוף שורה שוין [בה] בין בקמה בין בעומרין תלושין. אבל נראה מלשונו ז"ל דס"ל דהעומר שכנגדו מוכיח דקתני הוא טעם לראשי שורות דלא הוו שכחה וכן דעת הרא"ש ז"ל. והיינו כן דלראש שורה ולסוף שורה מה צריך עומרים אחרים להוכיחו עמהם תיפוק לו דראש שורה לא הוי שכחה דרחמנא אמר כי תקצור ושכחת ממקום שקצרת ושכחת להכן הוי שכחה ולא במקום שלא קצרת וסוף שורה נמי נפקא לן מדכתיב לא תשוב דמשמע דכבר עברי

משם

ואלו הן ראשי שורות שנים שהתחילו באמצע השורה זה פנה לצפון וזה פנה לדרום ושכחו לפניהם ולאחריהם שלפניהם שכחה ושל אחריהם אינו שכחה. היחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו שלפניו אינו שכחה ושלאחריו שכחה שהוא בבל תשוב. זה הכלל כל שהוא בבל תשוב שכחה וכל שאינו בבל תשוב אינו שכחה: גמ' וקשיא על דב"ש בגפה ובגדיש דבר שהוא מסויים ואינון אמרין אינו שכחה. וקשיא על דב"ה בבקר ובכלים הוא דבר שאינו מסויים ואינון אמרין הוא שכחה. תמן תנינן במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה. מתניתא דב"ש דב"ש אמרי הכא אינו שכחה. אמר ר' יוסי דברי הכל היא תמן דבר מחובר בצד דבר מחובר ברם הכא דבר תלוש בצד דבר מחובר מודים שאינו שכחה: תניא א"ר אילעאי שאלתי את ר' יהושע באילו עומרין חלוקין ב"ש וב"ה אמר לי בתורה הזאת עומר הסמוך לגדיש ולגפה ולבקר ולכלים ושכחו שב"ש אומרים אינו שכחה וב"ה אומרים שכחה. וכשבאתי אצל ר' אליעזר אמר לי לא נחלקו ב"ש וב"ה על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש לבקר ולכלים ושכחו שהוא שכחה על מה נחלקו על העומר שנטלו ונתנו בצד הגפה ובצד הגדיש ובצד הבקר ובצד הכלים ושכחו שב"ש אומרים אינו שכחה מפני שזכה בו וב"ה אומרים שכחה. וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר' אלעזר בן עזריה אמר לי הברית הן הן הדברים שנאמרה לו למשה בחורב: תמן תנינן האשה שנפלו לה נכסים עד שלא התארס מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים. נפלו לה משנתארסה. ב"ש אומרים תמכור וב"ה אומרים לא תמכור: ר' פנחס בעא קומי ר' יוסי ולמה לא תנינתה מקולי ב"ש ותומרי ב"ה א"ל לא אתינן מתני אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וקל משני צדדין ברם הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחר. והתנינן ב"ש אומרים הבקר לעניים הבקר והרי הוא קל לעניים וחומר לבעל הבית ותניתה. [אמר לו] קל הוא לעניים ואינו חומר לבעל הבית שמדעתו הבקירו. אמר ליה והתנינן עומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש וכו' ושכחו הרי הוא קל לבעל הבית וחומר [הוא] לעניים ותניתה. א"ל קל הוא לבעל הבית ואינו חומר לעניים שעדיין לא זכו בו. ואמור אוף הכא קל הווא לאשה ואינו חומר לבעל שעדיין לא זכה בהן. א"ל מכיון שקדשה לזכות ולזכותה

פירוש מהר"ש סיריליאו

משם ולהלן והנחת כדמפרש ר' יונה בגמרא וכמ"שכתבו הרב ז"ל בהלכותיו וז"ל יחיד שקצר ושכח לפניו ולאחריו שלאחריו שכחה ושלפניו אינו שכחה שנאמר לא תשוב לקחתו אינו שכחה עד שיעבור ממנו ויניחנו לאחוריו ע"כ: ועוד אני חוכך בטעם שכתב הרב ז"ל מפני שכל אחד מהם זה שלפניו וכו' דמאן לימא לן דניזיל בתר זה של אחריו ניזיל בתר זה שלפניו וכיון דספיקא הוי המוציא מחבירו עליו הראיה. ועוד דמתני' גופה יהיב טעמא דליכא בל תשוב למה צריך טעם אחר דעומר שכנגדו מוכיח. ועוד כיון דטעמא דעומר שכנגדו מוכיח קאי אראשי שורות שכנגדן לשון רבים מיבעי ליה. ועוד יש לשאול אמאי תנא ראשי שורות לשון רבים ולא תני ראש שורה כדאמרינן בגמ'. ועוד היכן שנוי במשנתינו שבא [דינא] דסוף שורה דמיבעי לן בגמרא סוף שורה מנא לן. ועוד ברייתא דאתיא לפרושי מפני שהוא נידון מזרח ומערב מאי קאמר וכי פליגא אדר' יונה. ועוד מסוגייא דלקמן דהיה עוקר את המחרישה וכו' משמע דטעמא דאי לא אגידא כולה קצירה כאחת אלא באנפי נפשיה היא סגי ואפילו עבר משם ולהלן בדרך שורת קצירתו ואפילו אין שם אלא אחד או שנים וקצר השני ולא הראשון סגי והיינו טעמא דאי ליכא עקירת מחרישה א"כ ההפסקה כגון דאמת המים קטנה דנפסקת אין הפסקה ותימא דאגידה לקצירה דלעיל ולא חשיבא הפסקה וא"כ קצירה של הלן לא חשיב ראש שורה והוי שכחה. ואי איכא עקירת מחרישה אמרינן ראש שורה הוא ולא הוי שכחה ואע"ג דעבר משם ולהלן דרך שורת קצירתו וכדפרישית וכ"ש אם לא עבר דרך שם לקצור דפשיטא דלא הוי שכחה ולא בעי מזרח ומערב לצפון ודרום דלא הוזכר שם כלל. ועוד ראוי לדקדק במשנתינו כיון דמתני' ר' יהושע קתני לה דס"ל דבעומר שלא זכה בו והוא סמוך לגפה נחלקו. ובעומר שנטלו להוליכו לעיר מודו אמאי אפסיק ביני בדין ראשי שורות. ועוד היכי בשנים קתני לפניהן שכחה וביחיד תנן שלפניו אינו שכחה. וי"ל לפרש דמתני' מילי מילי קתני ושלשה דינין הן דדמיין להדדי נינהו. ומשום הכי תני להו בהדי הדדי וכולה מתני' אריסא סמיך דקתני עומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש וכו' והכי קאמר ראשי שורות שסמוכין לגפה וכו' או עומר שכנגדו מוכיח שהיה סמוך לגפה וכו' או עומר שנטלו להוליכו וכו' שסמוך לגפה מודים וכו' ודמיא להא דתנן האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו שפירושה או או קתני ומודים אכולה קאי וה"פ ראשי שורות בקמה אע"ג דסמוכין לצד מקום שהוא שכחה לב"ה אפילו הכי מודים ב"ה לב"ש דלא הפסיד זכותו והכא לא בעינן הוכחה ואפילו יהא גפה מצד ימין או מצד שמאל אינו מפסיד זכותו ובמתני' מפרש [דהאי] (דהוא) ראש שורה דמודים בה אפילו דאמצע וכ"ש ראש שורה וסוף שורה גרידא. ולהכי תני ראשי שורות דתלתא גווני ראשי שורות איכא וכן בעומרין תלושין איכא נמי תלתא גווני ראש שורה וסוף שורה גרידא. וראש שורה דשנים שמוליכין לגורן ושכחו באמצע ואפילו בלא הוכחה. ובעומר התלוש השכוח דיחיד המעמר ומוליך לגורן ושכח באמצע דגלי דעתיה שהשורות הולכין מצפון לדרום שקצר או עימר קודם ואח"כ שכח בדרך שורת קצירתו או בדרך שורת עימורו. וכיון דאיהו אפסדיה בידים בעינן דמן שמיא מרחמי עליה והיינו אם יש כנגדו מוכיח דהשתא דוקא מודו כשיש עומרין כנגד עומר השכוח בצדו לצד מזרח או לצד מערב בשורה כגון שיש שתי שורות אצלו דיכולין להוכיח שבשורה הוא ג"כ מודים דנדונו למזרח ומערב אע"ג דתוך שורת צפון ודרום [הוא] ומצד מזרח או מערב סמוך לגפה וכן בעומר שנטלו להוליכו לעיר אע"פ שהניחו אצל הגפה מודים דלא הוי שכחה (דאפילו גבי יחיד מהני מרחק דאי) דכיון שנטלו זכה בו ותו לא הוי שכחה. והשתא מפרש ראשי שורות שהודו דגבי שנים יפה כחן דלא מיבעיא ראשי שורות דפשיטא להו לעלמא דהיינו ראש שורה וסוף שורה גרידא [דאפי' גבי יחיד מהני מכח קרא] אלא אפי' דאמצע נמי והיינו דקתני שנים שהתחילו לקציר או לעמר מאמצע שורה ושכחו שלפניהן שכחה מה שהיה לפניהן אסבר דהוי שכחה וכגון שעברו משם ולהלן ולאו בלפניהן דסוף שורה קאמר אלא משום דבעי למתני של אחריהן אינו שכחה שלא היה לפניהן מעולם דהיינו מה שהניחו שניהן באמצע דזה שהולך לדרום שיירו לראש שורה לחבירו וזה של צפון שיירו לראש שורה לחבירו לא הוי שכחה להכי תני לפניהן שכחה ובאמצע שורה הוא דתני דומיא דלאחריהן. אבל גבי יחיד שקצר מראש מאי למיתני לאחריו שכחה דודאי לפניו היה מעיקרא דהא ראש שורה גופה התחיל לקצור ובל תשוב איכא. ושלפניו היכא דלא שייך ביה לומר שהניחו אחריו כגון שהוא סוף שורה דאין משם ולהלן כלום אינו שכחה ולהכי תני זה הכלל לפרש דבריו: ודיכא דראש שורה גרידא וסוף שורה גרידא וכן ראש שורה דאמצע דגבי שנים דמתני' אפילו הוי' שורה יחידית מתוקמא דטעמא משום בל תשוב ודיכא דעומר שכנגדו מוכיח לא מפרש במתני' גווניה ובברייתא מפרש ליה כדתניא העומר שכנגדו מוכיח כיצד היו לו עשר שורות של עשר עשר עומרים ועימר אחד מהן מן הצפון לדרום ושכח עומר אחד פירוש שורה אחת לאחריו אינו שכחה מפני שהוא נידון מזרח ומערב והך ברייתא מתניא ביחיד שהתחיל לקצור מצפון לדרום והורה בדעתו שכך היא השורה ושכח באמצע שורה ועבר משם ולהלן ואשמועינן דאיכא גווני דלא הוי שכחה כגון דאיכא עומרים אצל השכוח שלא נטלן עדיין וכיון דיש כנגדו מוכיח להוכיחו דלהוי שורה אע"ג דהוי בסדר אחר והוא ממזרח למערב אפילו הכי מצילין אותו ולא הוי שכחה ונדונו מזרח ומערב לשורה:

נמצא עכשיו לענין ראש שורה (ראש בורה) גרידא אחד יחיד ואחד שנים ניכולות בין בקמה בין בעומרים תלושים דליכא קציר ולא (ניכולת) [עמור] קודם לו ולאו שכחה הוי וסוף שורה נמי אחד יחיד ואחד שנים ניכולות דלא עברו משם ולהלן לקצור ואפילו שבולת אחת משובא קמה וניכולת ואפילו סמוכה לגפה לא הוי שכחה דליכא בל תשוב אבל אמצע שורה דליחשיב ראש שורה היכא דליכא שקיף לסונפה זה לא שנינו אלא בשנים אבל לא ביחיד וגבי שנים דשניהן הניחוהו לאחריהם הוא דחשיב ראש שורה אבל לא ביחיד דגבי יחיד כיון דגלי דעתיה הוא גופיה שקצר קודם ואחר לא מהני אמצע אלא אם כן יש שקיף לסונפה ולהוכיחו לשורה למזרח ומערב והיינו ברייתא וכיון דגבי יחיד אי איכא הוכחה מציל כ"ש לגבי שנים דהא יפה כח שנים מכח יחיד כנ"ל: ואחר ימים מצאתי דברי ר"י מסיפונטי ז"ל דמפרש מתני' מילי מילי קתני אלא שלא האריך והרויח השמועה כמוני וזה לשונו ראשי השורות פירוש אם שכחן אינו שכחה וראשי השורות מפרש לקמן שנים שהתחילו מאמצע שורה זה פנה לרוח צפון וזה פנה לרוח דרום ושכחו לפניהם ולאחריהן שלפניהם שכחה ושלאחריהן אינו שכחה פירוש דיש לומר כל אחד ואחד סמך על חברו ואמר חברי יקצור משם כמצא שלא (קצר) [קצרוהו] לא זה ולא זה ולא הוי שכחה מנין לראשי שורות אמר ר' יונה דכתיב כי תקצור ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח כלומר ממקום שהתחלת לקצור ושכחת הוי שכחה יצאו ראשי שורות שלא התחלת בהן כלל [ומשום] הכי לא הוי שכחה: העומר שכנגדו מוכיח פירוש אם שכחו לא הוי שכחה. תניא כיצד היו לו עשר שורות של עשר עשר עומרים והתחיל לעמר שורה אחת מן הצפון לדרום ושכח עומר אחד לצד סוף השורות אותו העומר אינו שכחה מפני שיש לו מוכיח ולעשותו שורה כשתחשוב ממזרח למעריב אכתי לא נגע כלל [בזה העומר] כמצא העומר הזה סוף שורת צפון ודרום וראש שורת מזרח ומערב והעומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר והניחו ושכחו אינו שכחה [פי'] מפני שזכה בו מעת שהחזיק בו להוליכו אל העיר וכבר אוקימנא לה כר' יהושע אליבא דר' אלעאי ברם כר' אליעזר כשהחזיק בו ושכחו הוא מחלוקת ב"ש וב"ה עכ"ל ז"ל א) ב): גמ' ה"ג וקשיא על דב"ש בגפה ובגדיש דבר שהוא מסויים ואינון אמרין אינו שכחה. וקשיא על דב"ה בבקר ובכלים דבר שאינו מסויים ואינון אמרין שכחה וכך הוא הגירסא בכל הספרים וה"פ דאקשינן לב"ש דבשלמא בית בקר ובית כלים חשיב להו דבר מסויים דהא דבר המתקיים הוא ולעולם צריך אל השדה ודמו לגת או לפרצה דלקמן אלא גפה וגדיש דבר שאין מתקיים הוא דאינו אלא לפי שעה והיכי חשיבי ליה ב"ש דבר מסויים ואמרי דלא הוי שכחה ולב"ה קשיא איפכא ורבינו שמשון ז"ל נדמה לו לטעות סופר הוא וכ"ל שפירשתיו כהוגן וטעמא דב"ה כדלקמיה דלא חשיב מסויים אלא מחובר בצד מחובר: תמן תנינן. לקמן בפרק כל זית: שהוא עומד לצד הגת. אילו זית שעבר ממנו ולא לקטו והוא עומד בצד הגת: נימא ההיא מתני' כב"ש. דב"ש אמרי אינו שכחה לצד דבר מסויים: דבר מחובר בצד דבר מחובר. כגון האילן שאין דעתו לתלשו גבי דבר מחובר כלומר דבר קבוע שמתקיים כן כגון גת או פרצה דאיכא תרתי אבל שבלין אע"ג דמחוברין כיון דעומדין ליקצר או עומר לא חשיבי ועוד דתלוש הוא: לצד דבר מחובר. אפילו לצד דבר מחובר שמתקיים כגון בית בקר ודכלים דליכא אלא חדא לא: א"ר אילעאי. דתלמידו של ר' אליעזר היה כדתנן בפרק שוחין פסין והוא אביו של ר' יהודה סתם דכולה תלמודא: באילו עומרין. בירו"ד גרסינן ליה פירושו כאי אלו: עומר הסמוך לגדיש. אבל לא בנטלו לזכות ביה והניחו בצד הגדיש ושכחו: על העומר שנטלו. שהחזיק בו להוליכו לעיר והכי איתא בתוספתא: הברית. היא התורה דכתיב בה ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם. יש מי שפירש דהכי קאמר ברית שמה שאמר ר' יהושע הן הדברים שנאמרו וכו': תמן תנינן. בכתובות ראש פ' [ח'] הוא: עד שלא תתארס ונתארסה. שמוכרת ונותנת בעודה ארוסה דבזכותה גרידא נפלו: ב"ש אומרים תמכור. כל זמן שלא נשאת דכיון דלא נשאת עדיין לא זכה בה לירשה וליטמא לה ולהפר נדריה: לא תמכור. דהא בזכותו נפלו: ולמה לא תניתה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. במסכת עדויות שכל קולי ב"ש וחומרי ב"ה נשנו לשם דבכל מקום ב"ש לחומרא וב"ה לקולא חוץ מאותן מקומות השנויין שם וכדי שלא להוסיף עליהן ושלא לגרוע מהן סדרן שם לסדר שנשנו ביום שישבו של ר' אלעזר בן עזריה כדאיתא בפרק תפלת השחר: חומר משני צדדין. אין לפרש שאין קולא נמשכת מן החומרא אבל הכא קולא נמשכת מן החומרא וחומרא מהקולא דהא גבי פרוטה נמשכת קולא מחומרא דאי קדשה ראשון בפרוטה ושני בדינר ב"ש מחמרי לראשון דאם בא עליה הורגין אותו וב"ה מקלי לראשון ואפילו הכי שנוייה שם אלא הענין הוא שהיא חומר לאיש ולאשה כגון שהאשה אסורה ליכנס לב"ש כיון שקבלה פרוטה וגם הבעל אחר י"ב חדש חייב במזונותיה ואילו ב"ש מקלי לשניהן והכא שאני דלב"ש דסברי מוכרת קולא לאשה וזכייה ללוקח הוי וחומרא לבעל דמפסיד ולב"ה דאמרי לא תמכור חומרא לאשה והפסד ללוקח וקולא לבעל דזוכה ומכירתו קיימת: הבקר לעניים הבקר. הרי הוא קל לעניים דזכו בו וחומרא לבעל הבית דמפסיד ואפילו הכי שנוייה שם ואינו חומרא לבעל הבית שמדעתו הבקירו ולא חשיב ליה הפסד: מכיון שקדשה לזכותו ולזכותה נפלה. ואפילו הכי מקלי ב"ש ואמרי דמוכרת ומפסדי לבעל וב"ה מקלי לבעל ומחמרי לאשה דכבר זכה בה דהא אגידא ביה והקשו התוס' שם דהא קתני התם המדיר את אשתו ב"ש אומרים שתי שבתות וב"ה אומרים לא יקיים אלא שבת אחת יותר מכאן יוציא ויתן כתובה והא שתי שבתות קל לאיש וחומרא לאשה שהיא עגונה שאינה נוטלת כתובה עד שבת שניה ואפילו הכי קתני לה בעדויות: ותירצו דלעולם ב"ה מחמרי דממהר לגרשה בהדרת שבת אחת ואע"פ שרצונה עכשיו לאחר מכאן שמא

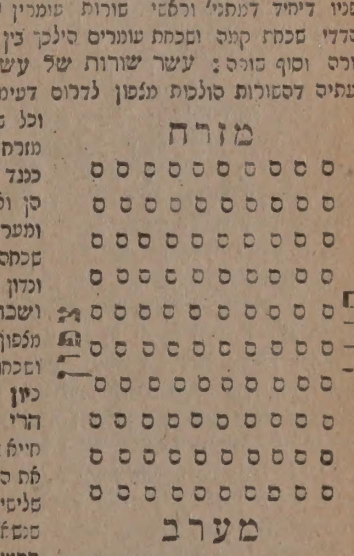
א) בעל מלאכת שלמה אחרי שהעתיק את דברי רבינו כתב עד כאן מה שמצאתי מפירוש הר"ש סיריליו ז"ל אבל במהדורא אחרת מפירושיו ז"ל מצאתי שכתב וז"ל ראשי שורות עומר שכנגדו מוכיח אמודים דסיפא קאי וה"ק דהאי שורות דעומר שכנגדו מוכיח מודים ב"ש וב"ה בזה שאינו שכחה דאע"פ שהיו סמוכים הראשים לגפה ולגדיש העומר שכנגדו הוא מוכיח לשלו כדמפרש ואזיל במתניתין העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו בצד הגפה או בצד הגדיש מודים שאינו שכחה שכבר זכה בו על מה נחלקו על שלא החזיק בו אלא שכחו שם מטעה ראשונה או שנטלו ממקום למקום שלא להוליכו לעיר וסתמא כר' יהושע דהלכתא כוותיה לגבי דר' אליעזר ע"כ פי' מלאכת שלמה הנדפס במשניות שלנו ובפי' ר"י סימפונטי הנדפס בש"ס בבלי שלנו ישנם ליורים לזה גם איזה שנוים בלשון עיי"ש. ב) גם זה מביא בעל מלאכת שלמה בשם מהרש"ם וז"ל. **שנים שהתחילו** כו' ז"ל הר"ש סיריליאו ז"ל שנים שהתחילו מאמצע השורה שהיה השדה שורות של עמרים חלוקים כגון עשר שורות של עשר עשר עמרים ובאו שני פועלים והתחילו לעמר מאמצע שורה או שהתחילו לקצור כסדר שורות הזריעה דמתניתין בין בתלוש בין במחובר איירי כדמוכח בירושלמי: **שלפניהם שכחה.** אם דלגו במה שהיה לפניהם דהיינו עומר שכנגדו ושכחו באמצע הוי שכחה שכבר הוכיחו שהשורה הולכת מצפון לדרום היא שזה פנה לצפון וחבירו לדרום ואין בשם ראש שורה ושל אחריהם אינו שכחה אבל אם הניחו בין שני גביהם עומר אחד או שנים כגון שלא התחילו זה בצד זה אלא שהרחיקו זה מזה זה עומר וזה עומר אותם שני עומרים אינם שכחה שמא הניחו אותם לראשי שורות ממזרח למערב מאחר שהתחילו מאמצע יש מקצת מוכיח שבאמצע יש תחילה. אבל יחיד שהתחיל מראש השורה והניח אחריו עומר ודלג עליו ושכחו הוי שכחה שאין כאן מוכיח שיהא באמצע ראש שורה ולפניו לא הוי שכחה כשלא דלג אלא בהניח אותם בסוף השורה והתחיל באחרת שמאחר שלא עשה ממנה להלן כלום אינו בבל תשוב ונמנות אותם שתים או אחת שהניח לסוף השורה ממזרח למערב: **זה הכלל.** סימנא קא יהיב למילתיה מאי שנא יחיד משנים וכדפרישית עכ"ל מהרש"ם ז"ל לפי הכ"י שהיה לבעל מלאכת שלמה וכל המלות שלא נמצא בכ"י של סיריליאו שהיה בידו אותם קפנו בחצאי עגולים והמלות שנוספו בכ"י הניח על זה שבידנו הקפנום בחצאי רבוע:

ולזכותה נפלו. תניא אמר ר' יהודה אמרו לפני ר"ג הואיל והארוסה אשתו והנשואה אשתו מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל: אמר להם בחדשים אנו בושין אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים. אלו הן החדשים משניסת ואלו הן הישנים עד שלא ניסת וניסת: ראשי השורות: (כ"ט:) מניין לראשי שורות אמר ר' יונה כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח עד כדון ראשי שורות קמה. סוף שורות עומרים. אמר ר' יונה לא תשוב לקחתו ממקומך שבאת לא תשוב לקחתו עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרים. סוף שורות קמה וראשי שורות עומרים. אמר ר' יונה נילף ראשי שורות עומרים מראשי שורות קמה וסוף שורות קמה מסוף שורות עומרים: העומר שכנגדו מוכיח: תניא העומר שכנגדו מוכיח כיצד היה לו עשר שורות של עשרה עשרה עומרים עימר אחת מהן מן הצפון לדרום ושכח אחד מהן לאחוריו אינו שכחה מפני שהוא נידון מזרח ומערב: עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה. נשמיענה מן הדא דתני הדא. עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי אית תנאי תאני אם נטל את החמישי הרי הוא שכחה. ואית תנאי תני אם שהה ליטול את החמישי הרי הוא שכחה. ואמר ר' בון בר חייא ולא פליגי מאן דאמר אם נטל את החמישי בשיש שם ששי. ומאן דאמר אם שהה ליטול את החמישי בשאין שם ששי: ועד שלא נטל את החמישי לא כבר נראה הרביעי לידון א) בשורה ואת אמר שכחה. והכא נמי שכחה: היה עומר אחד גדול ועימר צד ההיצון לצד הפנימי. נדון בשורה. עימר צד הפנימי לצד החיצון מהו שידון בשורה. עימר צד העליון לצד התחתון נדון בשורה. עימר צד (ל'.) התחתון לצד העליון מהו שידון בשורה: ב) רב כד נחית לתמן אמר אנא הוא בן עזאי דהכא אתא חד סב ושאיל ליה שני הרוגין זה ע"ג זה סבר רב שהן עורפין. א"ל אין עורפין. א"ל למה. א"ל התחתון משום טמון והעליון משום צף: כד סליק להכא אתא לגבי רבי א"ל יאות אמר לך כי ימצא ולא כי ימצאו. תניא ר' יהודה ברבי אומר היה שם אמת המים על פני כל השדה אם עוקר את המחרישה מצד זה ונותנה בצד זה נדון בשורה. ואם לאו אינו נדון בשורה. קצר חצי שורה ובא למחר נדון בשורה. ישב לאכול. ישב ליישן. קרא לו חברו. חשכה לו: תניא עומר שנטלו להוליכו לעיר ונתנו על גבי חברו ושכח את שניהן התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון שניהן אינן שכחה תחתון מפני שהוא מכוסה והעליון מפני שזכה בו: ר' זעירא אמר ובזוכר את העליון. אתיא דר' זעירא כר' יונה. כמא דרבי יונה אמר בזוכר את הקשין כך ר' זעירא אמר בזוכר את העליון: תני שדה שעומריה מעורבבין ושכח אחד מהן אינו שכחה עד שיטול את כל סביבותיו: **מתני'** שני עומרין שכחה ושלש אינן שכחה. שני צבורי זיתים וחרובין שכחה ושלשה אינן שכחה. שני הוצני פשתן שכחה ושלשה אינן שכחה. שני גרגרים פרט ושלשה אינן פרט. שני שבלין לקט ושלשה אינן לקט. [אלו] כדברי ב"ה ועל כולן ב"ש אומרים שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית: **גמ'** ר' בון בר חייא בשם ר' יוחנן והוא שעשויין כמין גם ג): שני צבורי זיתים וכו': לא אמרו אלא ציבורין הא זיתים לא. מה בין ציבורין ומה בין זיתים. ציבורין גמר מלאכה זיתים אינן גמר מלאכה. אמר ר' הושעיא רומס זיתים הייתי עם ר' חייא הגדול ואמר לי כל זית שאתה יכול לפשוט את ידך וליטלו אינו שכחה. אמר ר' יוחנן מכיון שעבר עליו ושכחו הרי הוא שכחה: שני גרגרים פרט: ר' אליעזר בשם ר' חייא רבא חצי

א) בירושלמי שלנו בכל המאמר הנוסחא בשורה: ב) בעל אהבת ציון כתב שהמאמר הזה מקומו לקמן קודם ר' זעירא אמר ובזוכר את העליון ועיין בבלי סוטה דף מ"ה ע"א וירושלמי סוטה פ"ט ה"ג: ג) מהר"א פולדא כתב שראה בכתב יד של הגאון מהר"מ ז"ל שכתב שהמאמר הזה אין כאן מקומו וקאי על המשנה דראשי שורות דלעיל:

פירוש מהר"ש סיריליאו

שמא תחזור בה דהא למיתב מן דו וכו': מה זו מכרה בטל. אם נשאת נפלו לה משנישאת מכרה בטל כדקתני התם נפלו לה משניסת הבעל מוציא מיד הלקוחות אף זו שנפל לה כשהיא ארוסה אם מכרה אחר שניסת יהא מכרה בטל: על החדשים כשנפלו לה משניסת. אנו בושין על מה שאמרנו מכרה בטל כדתנן התם שאין אנו יודעין טעם מה ראו חכמים לומר אם מכרה וכתבה הבעל מוציא מיד הלקוחות אלא שאתם אומרים שמוסיף עליהן הישנים דהיינו כשנפלו עד שלא ניסת וניסת: מנין לראשי שורות. ראשי שורות גרידי קא בעי: מה שאתה קוצר אתה שוכח. ממקום שהתחלת לקצור משם ולהלן יש בו דין שכחה למעוטי תחלת שורה שהתחיל אחריה: עד כדון ראשי שורות קמה. שהגיחוס במחובר דהכי משמע מה שאתה קוצר אתה שוכח ולא במקום שאינך קוצר. וכשהניח התחילו מאמצע שורה והניחו לאחריהם ואח"כ התחילו לראש שורה הניחו ואע"ג דקצר למעלה ולמטה ראש שורה הוי ולבעל הבית: סוף שורות עומרים. כלומר מנא לן דקתני סיפא גבי יחיד לפניו אינו שכחה ובין בתלוש בין במחובר מיתוקמא וכדפרישית ועוד דבל תשוב קאמר ועיקר בל תשוב בתלוש כתיב וכדלקמיה: ממקומך שבאת. כלומר ועברת משם ולהלן ועודך עסוק במלאכתך לא תשוב לקחתו ובתלוש משמע מדלא כתיב לא תשוב עליו ומדכתיב לקחתו משמע דאין מחוסר אלא לקיחה יצא מחובר שמחוסר קצירה ולקיחה: עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרין. עד השתא לא שמעינן אלא ראשי שורות קמה מקרא דקצירך ושכחת וסוף שורות עומרין מלא תשוב לקחתו: סוף שורות קמה. דהיינו לפניו דיחיד דמתני' וראשי שורות עומרין מנין: ומסיק דגמרי מהדדי. כיון דאתקוש להדדי שכחת קמה ושכחת עומרים הילכך בין במחובר בין בתלוש יש ראש שורה ואמצע שורה וסוף שורה: עשר שורות של עשר עומרין הלושין. ביחיד מיירי דגלי דעתיה דהשורות הולכות מצפון לדרום דעימר שורה מצפון לדרום והשורות מסודרין כך

וכל שורה ושורה אפשר שהיא ראשי שורות או מן מזרח למערב או מן צפון לדרום וכשהלך מצפון לדרום כנגד פניו כבר גלה דעתו שהשורות מצפון לדרום הן ואין אחד מאמצעיים באותה שורה נדונת למזרח ומערב אפילו הכי אם שכח אחריו באותה שורה אינה שכחה שיש לעומר הזה מוכיח לדונו דלא הוי שכחה ונדון אותו למזרח ומערב: עימר מזרח ומערב ושכחו. גם בפעם הזו לאותו עומר שהניח כשהלך מצפון לדרום גם כשהלך עכשיו מן מזרח למערב חזר ושכחו וגמלא נטול כל סביביו מהו שתחול בו שכחה כיון דכבר פקעא מיניה: אם נטל את החמישי הרי זו שכחה הרביעי. וכדמפרש ר' בון בר חייא: מ"ד אם נטל וכו'. כשיש שם ששי דכשנטל את השלישי נטל את החמישי מיד שלא שהה בין נטילת שלישי לחמישי דבהכי לא חל שם שורה על השלשה שנשארו הוי רביעי שכחה אבל אם שהה ליטול החמישי כבר חל על השלשה שם שורה ולא הוי שכחה: ומ"ד אם שהה ליטול החמישי. בשאין שם ששי כלומר אפילו אם שהה הוי רביעי שכחה כיון דאין שם ששי דכשעימר השלישי לא נשתיירו כי אם שנים דאע"ג דשהה קודם שעימר החמישי לא אהנייא ליה שהייה ולא מידי דליכא שורה דאין שורה פחותה מג' כדאיתא בפ"ח דיומא והא הכא דכי איכא ששי כל זמן שלא נטל החמישי איכא ג' ונראה הרביעי רגע אחד ראוי לידון כשורה ולא אמר דכשלא שהה וחזר ונטלו לחמישי הוי שכחה אלמא אע"ג דניטול הדר הוי שכחה והכי נמי אע"ג דניטול שעה אחת הדר הוי שכחה: היה עומר אחד גדול. בשהם מיירי כשנטל את הגדול דהיינו החמישי שנטל היה בו כדי שנים ברביעי ששכח וכשעימר צד החיצון של החמישי שלא היה שם ששי עימר אותו לצד הפנימי דהיינו לצד הרביעי ששכח א"כ גלי דעתיה שמצרפו אל הרביעי ויש בו בחמישי כדי שנים והרי יש כאן שורה ושכחת הרביעי אינה שכחה אבל עימר צד הפנימי לצד החיצון דהשתא אינו מצרפו בהדי רביעי נהו שידון בשורה כיון שיש בו כדי שנים ולא איפשיטא: עימר צד העליון לצד התחתון. כשהיו שני עומרין זה על גב זה מבעי למ"ד לקמן דתחתון אין בו שכחה משום טמון וכיון דעימר העליון צד העליון שלו לצד התחתון שלו שהיה כפוי הקשר והדקו אגיד עליון בהדי תחתון וכיון דתחתון אין לו שכחה משום טמון גם לעליון אין לו שכחה אבל כי עימר צד התחתון לצד העליון הא בטליה מלאגדו ולחברו עם התחתון ויש לו שכחה ומשום הכי מייתי עובדא דרב דמפרש ביה דתחתון אית ביה משום טמון: ואי קשיא לך הא ב"ה לית להו רואין בריש פירקין והיכי אמרינן דכיון שיש בו כדי שנים שידון בשורה. תשובתך הני מילי בעומר שכוח אבל בעומר זכור לכולי עלמא אפשר דמודו דאית לן רואין אותו כאילו הוא חלוק: בר נחית לתמן לבבל: אנא הוא בן עזאי דהכא. ראה עצמו שהיה בו צלות דעת ואמר הריני מוכן להשיב לכל מי שישאלני כמו בן עזאי בטבריא: שני הרוגים זה ע"ג זה. והאחד משוך להלן מחברו מעט ואם תמדוד מזה יקרב לעיר אחת ואם תמדוד מחברו יקרב לעיר אחרת. ומפרש בפרק עגלה ערופה פי' אמרינן מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי צף ומעליון מודד או דלמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון ומתחתון מודד או מין במינו הוי טמון ומין במינו הוי צף: התחתון משום טמון. והתם נפקא לן דטמון לא מייתי לכ"ע מדכתיב באדמה פרט לטמון וס"ל דמין במינו הוי טמון ואע"ג דס"ל לקמן לרבנן גבי שכחה דמרבינן טמון בגמרא משני לה לקמן והתם נמי משני להו: והעליון משום צף. דבעינן בשדה נופל ממש והאי הוא כצף על המים והתם ילפינן לה מקרא דצף לא מייתו וס"ל דמין במינו הוי צף: יאות אמר לך. כי ימצא חלל כתיב ולא כי ימצאו ולאו משום צף וטמון: אמת המים וכו'. ושכח עומר אחד או שנים בסוף שדה זו של מעלה או אחד או שנים בשדה האחר: אם עוקר וכו'. דכיון דאין נחרשין כאחת לא מצטרפי ולא הוי שכחה: נדון בשורה. כלומר דחשיב ראש שורה או סוף שורה ואפילו לא שהה דשדה באנפי נפשה היא ולא מצטרפי: ואם נחרש כאחת מצטרפי. ואינו נדון בשורה ונראה דמצטרפי כי נחרשין כאחת ואפילו שמושך מים לעולם בקיץ ובחורף: קצר חצי שורה. ובא למחר והניח עומר אחד או שני עומרים אחריו ודלגן הוו כשנים שהתחילו מאמצע שורה והניחו לאחריהן דלא הוי שכחה כדתנן במתני' והך שהייה רבתי טפי דחשובה שהייה כדאמר לעיל דאם יש שם ששי אם שהה אינו שכחה כי תבעי לן אם ישב לאכול או ישב לישן או קרא לו חברו או חשכה לו והדליק נר וחזר וקצר ותנן לקמן דאפילו הקוצר בלילה יש לו שכחה וכשחזר הניח שני עומרין אחריו ודילגן בכלהו מבעי ולא איפשיטא: ונתנו על גבי חברו. על גב עומר אחר: התחתון שכחה. רבנן לטעמייהו דמרבו טמון גבי שכחה לקמן: והעליון אינו שכחה. השתא משמע או משום דזכה בו מעיקרא דלא הוי שכוח מעיקרו כדתנן במתני' דבזכה בו להוליכו לעיר אע"פ ששכחו בצד הגדיש לא הוי שכחה וכר' יהושע או משום צף ולקמיה מפרש לה: התחתון משום מכוסה. דס"ל לר"ש כר' יהודה דממעט טמון גבי שכחה לקמן: והעליון מפני שזכה בו. בפרק עגלה ערופה תני משום שהוא צף ואיכא מאן דמפרש לה הכי מפני שהוא כצף בידו כלומר דזכה בו ומקשינן אי הכי מ"ש על גב חברו דנקט: ומשני משום תחתון. לאשמעינן דמין במינו חשיב טמון והיינו גירסא דהכא: בזוכר את העליון. מפירוש הרמב"ם ז"ל נראה דר' זעירא קשה ליה במילתיה דתנא קמא דליתני התחתון שכחה ותו לא אמאי תני והעליון וכו' ומשום הכי ר' זעירא מפרש למילתיה דת"ק הכי אם זוכר את העליון קודם שיפגע בו אפילו שכחו לבסוף אף התחתון אין כאן שכחה ורישא היינו דאם אינו זוכר את העליון התחתון שכחה משום דמרבינן טמון: וברייתא הכי קתני אם שכח את שניהם התחתון דוקא שכחה דמרבי טמון והעליון אינו שכחה היינו דאם זוכר את העליון אין בום אחד מהם שכחה דלא גרע מחיפוהו עניים בקש וזוכר הקש וז"ל בפ"ה נטל עומר להוליכו לעיר והניחו על גב חברו אם זכר העליון קודם שיפגע בו אין התחתון שכחה ואם לאו התחתון שכחה והשיג עליו הראב"ד ז"ל ואמר א"א הסוגייא שאמרה בזוכר לעליון לא נאמרה אלא לר"ש דאמר התחתון אינו שכחה משום דהוי מכוסה וקא"ר זעירא דוקא בזוכר לעליון דכיון דזה זוכר וזה אינו זוכר הוי כמכוסה בבגדים או באבנים דאין עליו תורת שכחה והוי טמון אבל אם אינו זוכרו אע"פ שהוא עצמו אינו שכחה שכבר החזיק בו להוליכו לעיר וזכה בו אפ"ה כן הוי התחתון שכחה מפני שהוא מין במינו דשניהם שכוחים ולא הוי טמון ע"כ. ותימה על פירושו דא"כ לר"ש לא חשיב טמון מין במינו אלא בזוכר את העליון וברייתא קתני שניהן אינן שכחה התחתון וכו' דאפילו דשכח העליון התחתון חשיב טמון ועוד קשה מ"ש דכי זכרו חשיב אבן או בגד וכי זכה בו מעיקרא נמי דאינו שכחה חשיב מין במינו סוף סוף לא הוי שכחה ומכל מקום דברי הרמב"ם ז"ל נוחין אלא דמדמי לה לשמעתיה דר' יונה וכי היכי דזוכר את הקש הלכה הכי נמי זוכר את העליון אליבא דהלכתא: בזוכר את הקשין. בפרק גדיש מפרש למתני' דחיפוהו בקש דאמרינן לא הוי שכחה דטעמא בזוכר את הקשין כדפרישנא התם: בזוכר את העליון. ומשום הכי אין התחתון שכחה שעומרים מעורבבין שאין לומר בהן כיון דהלך לצפון ולדרום גלה בדעתו שהשורה הולכת מצפון לדרום דאין להן סדר אלא עד שיטול כל סביבותיו דהשתא אין לנו לצרפו אל האחרים או הוי שכחה: **מתני'** שני עומרים. בתוספתא קתני המובדלין זה מזה וכן פסק הרמב"ם ז"ל ובגמרא אפרשנה בס"ד: שלשה אינן שכחה. בגמרא יליף לה מקרא: שני ציבורי זיתים. בגמרא מפרש אמאי תני ציבורי: שני הוצני פשתן. כשעוקרין הפשתן מן הקרקע הוא כהוצני דקל ולכך קרי להו הוצני פשתן וכתב הרא"ש ז"ל וכ"ל דאיירי כשהזריעו דאז הן מאכל אדם כדאיתא בריש המוכר פירות אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה דשכחה כתיבה גבי קציר וקציר אוכל הוא כדאיתא בריש מכילתין: שתי שבלין לקט. בתוספתא קתני המופלין כדרכן: **גמ'** שעשויין כמין גם. כזה ס או כזה ס ס ונראה בעיני דקאי אשלשה שאינן שכחה דהיינו מובדלין ס ס ס זה מזה דקתני בתוספתא ומשום שלשה קתני לה דאם הן מעורבין הוו להו כתרי וחד והוו להו שכחה: לא אמרו אלא צבורין. הא זיתים לא הוי שכחה ולא ס"ל האי תנא כתנא דפרק כל זית דתנן שני זיתים שכחה דאינו זית גופיה הוי שכחה. וטעמא כדמפרש ואזיל דאילני זיתים לא הוי גמר מלאכה דאכתי בעי עלייה והבישה והולכה למעטן וכיון דלא הוי גמר מלאכה לא הוי שכחה כדתנן בפרק גדיש למקום שאינו גמר מלאכה לא הוי שכחה וקמה שאני רחמנא רבייה כדלקמן: כל זית שאתה יכול לפשוט את ידך וליטלו. בתוספתא קתני בפרק בתרא דמכילתין ושאר כל האילנות משיפנה ויש לו הוי שכחה וקאמר ר' הושעיא כשיכול האדם לפשוט ידו וליטלו אינו

קבוי

אשכול פרט. תני ר' חייא חצי אשכול או אשכול שלם פרט: והא תני שני גרגרים פרט. ר' אמי בשם ר' חייא א) בקוצר ומנית תחת הגפן: היו עשויין כמין סינפון. מנחם בשם ר' יונתן והוא שיהא חתוכן שוה: ועל כולן ב"ש אומרים: אמר ר' אבין טעמיהו דב"ש לגר ליתום ולאלמנה יהיה טעמיהו דב"ה לעני ולגר תעזוב אותם. אמר ר' מנא שניהם מקרא אחד דרשו לגר ליתום ולאלמנה יהיה ב"ש אומרים לעניים וב"ה אומרים לבעל הבית: **מתני'** (ל'.) העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עומרים ובהם סאתים רבן גמליאל אומר לבעל הבית וחכמים אומרים לעניים. אמר רבן גמליאל וכי מרוב העומרים יופי כח של בעל הבית או הורע כח של בעל הבית. אמרו לו יופי כח של בעל הבית. אמר להן ומה אם בזמן שהוא עומר אחד ובו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עומרין ובהן סאתים אינו דין שלא יהו שכחה. אמרו לו אם אמרו בעומר אחד שהוא כגדיש האמר בשני עומרים שהן כבריכות: קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה. אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים אפילו היא של טופח רואין אותה כאילו היא ענבה של שעורים: **גמ'** אמר ר' אלעזר כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה וגו' עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו יצא זה שאין אתה יכול לפשוט ידך וליטלו. אית תנאי תני ושכחת עומר ולא גדיש: היך עבידא שכח עומר אחד בצדו אין תעבדיניה עומר דברי הכל שכחה (ל':) ואין תעבדיניה גדיש מחלקת ב"ש וב"ה: שכח שני עומרים בצדו אין תעבדיניה עומר מחלוקת ב"ש וב"ה ואין תעבדיניה גדיש אינו נדון בשורה: **קמה שיש בו סאתים וכו'**: אמר ר' יונה כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה: **ואפילו היא של טופח**: אמר ר' יוסי ובלבד שבלין היו דקות רואין אותן כאילו הן ארוכות. שדופות רואין אותן כאילו הן מלאות: **מתני'** קמה מצלת את העומר ואת הקמה והעומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה. אי זו היא קמה שהיא מצלת את העומר כל שאינה שכוחה ואפילו קלח אחד: **גמ'** אמר ר' אילא כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה עומר שסביבותיו קציר ולא עומר שסביבותיו קמה. ולמה עומר שסביבותיו עומרין. ולא עומר שסביבותיו קמה. עומר שסביבותיו עומרין מה שתחתיו שדה. עומר שסביבותיו קמה מה שתחתיו קשין: תניא קמת חברו מצלת את שלו. ושל גוי מצלת את של ישראל. ושל חטים מצלת את של שעורים דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אינה מצלת אלא שלו ואינה מצלת אלא מינה: תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר כשם שקמה מצלת את העומר כך העומר מציל את הקמה ודין הוא ומה אם הקמה שייפה כח העני בה הרי היא מצלת. עומר שהורע כח העני בו אינו דין שיציל: אמר לו ר' מה לקמה שייפה כח העני בה והיא מצלת לעומר שכן הורע כח העני בו. יציל עומר שהורע כח העני בו לקמה שייפה כח העני בה. מדברי שניהם נלמוד מצילין עומר מעומר ואין מצילין קמה מקמה: **מתני'** סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה וכן באילן. והשום והבצלים אינן מצטרפין. ר' יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע אין מצטרפין. ואם לאו הרי אלו מצטרפין. תבואה שניתנה לשחת או לאלומה וכן באגודי השום. ואגודות השום והבצלים אין להן שכחה: **גמ'** הא אם שכחה הוי שכחה תפתר בששכח את הקמה תחלה. הא אם היו שתיהן עקורות לבעל הבית מתני' כרבן גמליאל: (ל"א.) ותיצול עקורה משום שאינה עקורה הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי הוא שכחה. א"ר יונה תיפתר בקוצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא שכח את העומרים: **אם באת רשות העני באמצע**. מה עד שבאת ממש או אפילו נראית לבא נשמיענה מן הדא דתניא כגון תבואה וכרם. וכרם לא על אתר הוא הדא אמרה אפילו נראית לבוא: **תבואה שניתנה לשחת**. אמר ר' יונה לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו ניטלה על מנת ליתנה:

א) בדפוס ירושלים כתב כי בכתב יד מהר"ש סיריליאו הגירסא יוחנן:

פירוש מהר"ש סיריליאו

קרוי הסיפנס ילך לו אע"פ שנכר ממנו כבר ור' יוחנן פליג עליה ואמר דכיון שעבר עבר והו לית ביה זכותא נביה: **בשקוצר ומנית תחת הגפן**. כשמפנה האשכולות לפעמים קוצר עלין והאשכולות קטנים ומשליכן לארץ ומפקירן ולא חשיבי ליה: **ואפילו אשכול שלם** הוי לעניים. וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפ"ד: **אבל שלשה גרגרין**. דתנן היינו הנפרטין מן האשכול שהורת לעצמו: **היו עשויים כמין סינפון**. נראה לפרש לשון חבור שהיו מחוברים שלשה גרגרים ואינו חושב אם שלשה נפלו כאחד או שנים בכאן ואחד בכאן: סינפון לשון סניף. והוא שיהא חיתוכן שוה דבהכי שוקליה אולי אם חתוכן בשוה כאחת נפלו והוו דבעל הבית ואם לאו תרי וחד הוו ודעניים הן: **לגר ליתום ולאלמנה**. דשלשה כתיבו וכלהו מתנות עניים מהתם ילפינן: **לעני ולגר תעזוב אותם**. ותרי גברי הוו וכר"א ור' אבין הא דלא דרשי ב"ה קרא דלגר ליתום ולאלמנה דמשמע להו דיתום בנה של אלמנה הוי ושבולת אחת שלוקטת לה ולבנה הוי: **ב"ש אומרים לעניים**. כמשמעו: **לבעל הבית**. דיהיה כתיב בהוייתו יהא וחייב במעשרות הוא כדמעיקרא: **מתני' העומר שיש בו סאתים**. משקל סאתים ושיעור משקלו משמע במסכת תרומות בפרק כל שהוא תשעים ושש שמינין וכל ליטרא מאה זוז והזוז ששה מעין דהוא דרהם ואתי ממלכות תורקייא: **סאתים**. גמרא יליף לה מקראי: **אמרו לו יופי כח**. כדאמרי' כן שנים שכחה שלשה אין שכחה: **שהוא כגדיש**. ולא שייך שכחה בגדיש: **שהן כבריכות**. אלומות קטנים. תרגום ירושלמי אלומים אלומים מכרכין כריכן א): **קמה שיש בו סאתים וכו'**. בגמרא יליף לה מקרא טעמא דיש בה סאתים הא לאו הכי הויא שכחה כדאמרינן בפרק הפאה ניתנת דיש שכחה בקמה אע"פ שהיא מחוברת היא ראויה לעשות סאתים אינו היתה שלה כתקנה: **אפילו היא של טופח**. פי' רבינו שמשון ז"ל דבקמה של שעורים מיירי שהן גסין וקאמר דאפילו נשתדפו עד שנעשו דקין כשל טופח רואין אותן כאילו הן של שעורים וכאלו לא לקו והיה בהן סאתים לא הוי שכחה וכן פי' הרא"ש ז"ל: **ענבה של שעורים**. כגרגרין של שעורים: **גמ' עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו**. מלקחתו קא דריש דמשמע כלו כאחת בפעם אחת יכול אתה להגביהו וליקחנו יצא זה שכבד כל כך שאי אתה יכול לפשוט ידך וליטלו מפני כובדו וכך דרשא איתא נמי בספרי והכי איתא התם לא תשוב לקחתו כולו אחת וכמה יהיה בו ולא יהא שכחה ושיערו חכמים בטופס סאתים מכאן אמרו עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה: **עומר ולא גדיש**. והאי גדיש מיקרי ובמשנתנו נמי קרוי כן: **היך עבידא**. היכי דמי: כלומר מאי ביניהו: **אין תעבדיניה עומר**. דברי הכל שכחה דעומר בכל עומר כולי עלמא מודו דהוי שכחה: **ואין תעבדיניה גדיש**. מחלוקת ב"ש וב"ה כדתנן בריש פירקין העומר שהוא סמוך לגדיש ב"ש אומרים אינו שכחה וב"ה אומרים שכחה וכיון דשכח עומר קטן בהדי עומר גדול שיש בו סאתים דקרוי גדיש לב"ש לא הוי שכחה ולב"ה הוי שכחה: **שכח שני עומרים בצדו**. כלומר עוד איכא בינייהו למאן דאמר גדיש לב"ש ולב"ש אינו נידון בשורה אלא דלב"ה שני עומרים נגדו שכחה והעומר הגדול שיש בו סאתים אינו מציל השורה לומר שלשה הן דאין קרויין שלשה עומרים לב"ש לא הוי שכחה דגדיש הויין אבל מטעם שורה הוי שכחה ואי מיקרי עומר לא הוי שכחה לב"ה דהא שלשה הם ולבית שמאי הוי שכחה עד שיהיו ארבע כדתנן לעיל ופסק הרמב"ם בפ"ה כמ"ד דגדיש מיקרי ושמא משום דלישנא דמתני' דייקא הכי דתנן אם אמרו בעומר אחד שהוא כגדיש ותמהני עליו דבפרק המוכר את הבית סבר רב הונא דאית ביה תורת עומר מצטרף בהדי שנים ולא הוי שכחה דגרסינן התם אמר רב הונא עומר שיש בו סאתים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו תורת עומר עליו דשני עומרים שכחה שנים והוא אינן שכחה תורת גדיש עליו דתנן עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה וכיון דגמרא דילן נקט הכי לא פליג עליה דרב הונא שום אמורא שמעינן דהכי היא הלכתא: **כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה**. כלומר דמבשדה נפקא לן שיש שכחה בקמה וכיון דאיתקש בהאי קרא שכחת עומר ושכחת קמה להדדי כדאמרינן בפרק הפאה ניתנת עומר ושכחת בשדה ושכחת כי היכי דעומר שיש בו סאתים לא הוי שכחה כדילפינן מולקחתו הכי נמי קמה: **ובלבד שבלים**. דלא תימא אפילו הוא של טופח דקתני במתני' כפשטה היא דהא ראוי לעשות סאתים מיהא בעינן אלא בשל שבלין של תבואה מיתנייא כגון הפין ושעורין וכו' והשתא אם נשתדפו רואין אותן כאילו הן שעורין שגרגריו גסין והיינו דקאמר היו דקות רואין אותן כאילו הן ארוכות בריאות ושלימות וטעמא דכיון דמחוברת היא ראויה היא להתברך וכמבורכת דמיא: **מתני' קמה מצלת את העומר ואת הקמה**. אע"ג דאיתקש שכחת מחובר לשכחת תלוש יש חילוק ביניהם כי היכי דאיכא חילוק גבי סאתים דגבי קמה אפילו אינה ראויה לסאתים חשיבה כסאתים מה שאין כן בתלוש הכי נמי גבי הצלת אחרים אם שכח עומר אצל קמה זכורה ואפילו קלח אחד שלא שכח מציל את העומר שבצדו והיינו בזמן שנקצרת עמו וכן אם שכח קמה אצל אותו העומר השכוח והעומר אצל הקלח שלא שכח וכל שכן קמה אצל קמה שלא שכח מצלת שניהן והוו לבעל הבית וחייבין במעשרות וטעמא מפרש בגמרא אבל עומר שאינו שכוח כיון דהוא תלוש אינו מציל לאחר שבצדו ולא אפילו קמה שכוחה בצדו ואפילו הוא גדול שיש בו סאתים ובתוספתא קתני אימתי אמרו קמה מצלת את העומר כשלא נטלה מביניתים פירוש שלא נטל הימנה בין שכחת העומר לזכירתו דאם נטלה קודם שזכר העומר הרי זו אינה מצלת: **גמ' ולא עומר שסביבותיה קמה**. דקמה מצילתו: **ולמה עומר שסביבותיו עומרים**. דהיינו קציר נקרא. ולא עומר שסביבותיו קמה דהא כל שכן הוא כדפליג רשב"ג לקמן דאם קמה שיפה כחו של עני בה וכו' ומפרש דטעמא דעומר שסביבותיו קציר מה שתחתיו שדה שמפנין אותן אל מקום שנוי ומגדישין אותן שם ועומר שסביבותיו קמה מה שתחתיו קשין וקרא כתיב עומר בשדה. קשין קא קרוי מה שנשאר מהשבלין מחובר בארץ לשון מוקש כן הסכימו התוספות בפרק כירה והכי מוכח הכא: **קמת חברו מצלת את שלו**. כיון דטעמא משום דתחתיו קשין דלא מיקרי שדה מה לי שלו מה לי של חברו מה לי של חטים מה לי של שעורים ורבנן סברי דקרא בשדך מיירי ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה כרבנן: **אם הקמה שייפה כח העני בה**. שיש לו בה לקט שכחה ופאה אפילו הכי מצלת לעומר: **עומר שהורע כח העני בו**. שאין לו בו פאה ולא לקט אלא שכחה בלבד וזה דבר שאינו מצוי אינו דין שיציל קמה: ה"ג אמר לו ר' בנו אם קמה שייפה כח העני בה מצלת לעומר שהורע כח העני בו יציל עומר שהורע כח העני בו לקמה שייפה כח העני בה וה"פ דקאי ליה ר' בנו של רשב"ג לאביו פירכא אסיף דינא וקא עביד הכנסת פירכא לטעמא דמצלת הקמה את העומר משום ייפוי כח דעומר הוא דהורע כח העני בו כדפרישית אע"ג דקמה גרועה היא אבל אין עומר מציל קמה מיד עני השתא ייפה שכתוב כח העני אצל קמה ורשב"ג אזיל בתר מציל ור' אזיל בתר ניצול ומשום הכי קאמר תלמודא מדברי שניהם נלמוד דמצילין עומר מעומר דבין מציל בין ניצול יש בהן ייפוי כח לבעל הבית והורע כחו של עני בהן ופליגי אמתני' דתנן דאין העומר מציל עומר: **ואין מצילין קמה מקמה**. דבין מציל בין ניצול יפה כח העני בה וכל זה אינו כהלכה אלא כדתנן במתני' וטעמא כדאיתא לעיל דעומר בשדה בעינן ולא עומר בקשין: **מתני' עקורה**. תלושה ושכוחה: **ושאינה עקורה**. אבל מחוברת ושכוחה: **אינן מצטרפות לסאתים**. דלא להוי שכחה ובגמרא מפרש דמיירי בששכח את הקמה תחלה: **וכן באילן**. למעוטי דר' יוסי קאמר הכי דבאילן כאלו פירות תלושין אצל מחוברין אין מצטרפין והוי שכחה: **והשום והבצלים אינן מצטרפין**. שאם קמה של שום ושאר קמה של בצלים אינן מצטרפין והוו שכחה דאע"ג דכלהו תבלין לקדירה וחשיבי מין אחד כדתנן במסכת ערלה אפילו הכי לא מצטרפי לסאתים והוו שכחה: **אם באה רשות עני לאמצע**. כגון שיש שם לקט ופרט שיש זכות לעני בו. באמצע בין שתי סאין נראה הוא דמודינא נכו דאין מצטרפין אבל אי ליכא פרט ולקט מצטרפין ולא הוי שכחה וכל שכן דבאילן דלית ביה פרט ובשומין ובצלים דלית בהו לקט דמצטרפין אבל תניא בתוספתא כל שבאה רשות עני לאמצע כגון תבואה וכרם וכל שלא באת רשות עני לאמצע כגון פירות האילן הרי אלו מצטרפין ובגמרא מייתי לה ע"כ: **לשחת**. להאכיל לבהמתו ואפילו הביאה שלים אין בה שכחה דאינה באה לידי עימור ועומר כתיב: **או לאלומה**. לאסור בבצלים העומרים אין בה שכחה דכיון דאינה חשובה לאוכל כי אם לשימוש אין כאן גמר מלאכה כדתנן לעיל לעימרים: **וכן באגודי השום**. שדה של שומין ובצלים שהניחן כדי לאגוד בהן שומין ובצלים ושכח בהן נמי לא הוי שכחה וקא משמע לן משום דסלקא דעתך דתבלין לקדרה הוו ולא בעי גורן קמ"ל: **וכן באגודת השום והבצלים**. לפעמים זורעי השומין בשעת עקירתן עושין מהן אגודות גדולות להקל מעליהן הקיבוץ להוליכן למקום הגורן וליבשן ואח"כ חוזרין ומחלקין אותן לכריכות קטנות כדי שמשקל הידוע להן ומוליכין לשוק למכור או לבית להתקיים ואם שכח אגודה גדולה מהם שסופו לחזור לחלקה ולאגוד ממנה כריכות קטנות אין להן שכחה כדאמרינן לעיל מה קציר שאין אחריו עימור אף עימור שאין אחריו עימור והכי משמע בתוספתא: **גמ' הא אם שכחה לעקורה הוי שכחה**. ואפילו אם לא שכח עדיין שאינה עקורה הא קמה מצילתה: **ומשני בששכח את הקמה תחלה**. ומתני' כרבן גמליאל דאמר לעיל דשני עומרין ובהן סאתים מצטרפין דבודאי הוא הדין נמי דפליגי רבנן בשתי קמות ובהן סאתים דאין מצטרפין והשתא דייקא מתני' טעמא דסאה עקורה בסאה שאינה עקורה הא בשניהן תלושין או שניהן מחוברין מצטרפין: **ותיצול עקורה משום שאינה עקורה**. בפרק גדיש פירשתי: **מה עד שבאת ממש** לשון בעיא היא. כלומר הא דקאמר ר' יוסי אם באת רשות העני לאמצע באה ממש קאמר שיש בין סאה לסאה לקט וכו' ואם אין שם לקט או פרט אע"ג דמין תבואה או כרם הוי באמצע לא הוי שכחה או דילמא במין הוא דקפיד ר' יוסי. דראוי לבוא אע"ג דלא בא ופשיט לה מדתני בתוספתא היכי דמי רשות העני לאמצע כגון תבואה וכרם וכרם אין דרך פרט לבוא לאלתר ש"מ במין הוא דקפיד ש"מ ופי' הרא"ש ז"ל וכגון דתבואה באמצע שבין הסאין היא רחוקה ואינה יכולה להציל כדתנן לעיל שאינה מגעת לקמה: **לא סוף דבר שנתנה**. דהוי לשם בהמות שיאכלוה קודם שיקצור את השדה אלא אפילו נוטלה עכשיו בשעת קצירה על מנת ליתנה לבהמתו נמי לא הוי שכחה: ושמעינן ממתניתין דאם יש סאתיים במפוזר באילן במחובר אע"ג דהתחיל לתלוש ממנו פירות ואפילו תלש רובו אם במפוזר יש סאתיים לא הוי שכחה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה בהדיא ואפילו דלא הוי נטופה ולא שופכני דלכתי לא נקטא מתני' להכי ועוד דומיא דתבואה קתני לה ועוד מפלגותא דר' יוסי ורבנן שמעינן הכי ודו"ק ולקמן בפרק כל זית אכתוב מחלוקת מפרשים בזה·

מתני'

א) בתרגום יונתן וירושלמי שלנו הנוסחא מפרכין פירוכין ועיין מ"ש בערוך ערך כרך א':

מתני' (ל"א.) כל הטמונין בארץ כגון הלוף והשום והבצלים ר' יהודה אומר אין להן שכחה וחכמים אומרים יש להן שכחה: **גמ'** תניא ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי רבי יהודה וחכ"א בשדה לרבית את הטמון. תמן תנינן המדליק את הגדיש והיו בו כלים ר' יהודה אומר משלם כל מה שבתוכו. וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש חטים או גדיש שעורים. מיחלפא שיטתיה דר' יהודה המן הוא אומר השדה לרבית את הטמון וכא הוא אומר שדה פרט לטמון. תמן כתיב ונאכל א) הגדיש או הקמה ממשמע שנא' הקמה אין אנו יודעין שהגדיש בכלל ומה ת"ל גדיש לרבות את הטמון והכא כתיב בשדה בגלוי פרט לטמון. מיחלפא שיטתהון דרבנן תמן אינון אמרין השדה פרט לטמון וכא אינון אמרין בשדה לרבות את הטמון. תמן כתיב או הקמה או השדה מה שדה בגלוי אף כל דבר שהוא בגלוי ברם הכא כתיב קצירך בגלוי פרט לטמון בשדה בגלוי פרט לטמון הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות [את הטמון]: ב) בבלי בפ' עגלה ערופה [דף מ"ה ע"א]: תנן התם נמצא טמון בגל או תלוי באילן לא היו עורפין לימא מתני' ר' יהודה [היא] ולא רבנן דתנן כל הטמונין בארץ כגון הלוף והשום וכו' ר' יהודה אומר אין להן שכחה וחכמים אומרים יש להן שכחה. ותניא ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי ר' יהודה וחכמים אומרים בשדה לרבות את הטמון אמר רבא אפילו תימא רבנן הכא מעניניה דקרא והתם מעניניה דקרא. הכא מעניניה דקרא דכתיב כי ימצא חלל היכא דמשתכח. באדמה פרט לטמון. והתם מעניניה דקרא דכתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה שכחה דומיא דקציר מה קציר בגלוי אף שכחה בגלוי. כתב רחמנא בשדה לרבות את הטמון. ולר' יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר. אין הכי נמי ואלא בשדה למה לי מיבעי ליה לרבות שכחת קמה. ורבנן שכחת קמה מניין להו נפקא להו מכי תקצור קצירך בשדך. ור' יהודה מיבעי ליה לכדר' אבהו [אמר ר' אלעזר] דאמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר בשדך פרט לשצפו עומרים לתוך שדה חברו. ורבנן מבשדה בשדך. ור' יהודה. בשדה בשדך לא משמע ליה:

מתני' הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש לו שכחה ואם היה מתכוין ליטול את הגס הגס אין לו שכחה. ואם אמר הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח [אני נוטל] יש לו שכחה: **גמ'** כיני מתני' הקוצר בלילה והמעמר בלילה סומא בין ביום בין בלילה: ואם היה מתכוין וכו': אמר ר' יונה לא סוף דבר גסין אלא אפילו דקין כי מאחר שדרכו לבחון בגסין אפילו דקין אין להן שכחה: **על מנת מה שאני שוכח:** מ"ט שהתנה עמ"ש בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל: **הדרן עלך בית שמאי**

פרק שביעי כל זית

כל זית שיש לו שם בשדה כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה במה דברים אמורים בשמו ובמעשיו ובמקומו. בשמו שהיה שפכני או בישני. במעשיו שהוא עושה הרבה. במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה. ושאר כל הזיתים (ל"א:) שנים שכחה שלשה אינן שכחה. ר' יוסי אומר אין שכחה לזיתים: **גמ'** אמר ר' אילא כתיב ושכחת עומר בשדה עומר שאתה שוכחו לעולם יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן. ר' ירמיה בעי היה מסוים בדעתו כמי שהוא מסוים. היה עומד בצד הדקל הדקל מסיימו. היו שניהן נטופה. זה מסיים את זה וזה מסיים את זה. היתה כל שדהו נטופה. נשמיענה מן הדא ר' יוסי אומר אין שכחה לזיתים. ואמר ר' שמעון בן יקים לא אמר ר' יוסי אלא בראשונה שלא היו הזיתים מצויין שבא אדריינוס הרשע והחריב את כל ארץ ישראל. אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש להן שכחה: מאי שפכני שהוא נוטף שמן. והתנינן נטופה. אלא שהוא עושה הרבה. והתנינן במעשיו שהוא עושה הרבה. אלא שפכוני שהוא עושה שמן הרבה. נטופה נוטף שמן. במעשיו שהוא עושה הרבה שהוא עושה זיתים הרבה: בישני אית דבעי מימר בישני ממש. ואית דבעי מימר דהוא מבעית לחבריה. מאי מבעית לחבריה עד דו עביד ארבעה כופלסין כי ההיא דתנינן תמן כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכחו וכו'. מכיון שהוא עושה יותר מחבריו כמו שהוא מסיים: עד דו עביד כל שנה ושנה. מכיון שהוא עושה רובן של שנים כמו שהוא מסוים: במקומו שהוא עומד בצד הגת: מתני' כב"ש דתנינן תמן ב"ש אומרים עומר שהיא סמוך לגפה ולגדיש אינו שכחה וכו': אמר ר' יוסי דברי הכל היא תמן דבר תלוש בצד דבר מחובר ברם הכא דבר מחובר בצד דבר מחובר: **ר' יוסי אומר אין שכחה לזיתים:** אמר ר' שמעון בן יקים לא אמר ר' יוסי אלא בראשונה שלא היו הזיתים מצויין לפי שבא אדריינוס הרשע והחריב את כל הארץ אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש להם שכחה. אמר ר' יוסי לא חייב אדם שכחה לזיתים אלא ר' עקיבא דו דריש אחריך אחריך. מעתה אין שכחה לזיתים כר' יוסי דלא דריש אחריך. התיבון הרי עומר דשכחה דלא כתיב אחריך. מכיון דכתיב לא תשיב לקחתו כמו שכתוב אחריך דמי: ר' יונה בעי ההן זית נטופה הואיל והוא מסויים על דעתיה דר' יוסי אפי' התחיל בו כמי שלא התחיל בו: **מתני'** (ל"ב.) זית שנמצא עומד בין שלש שורות של שני מלבנים ושכחו אינו שכחה. זית שיש בו סאתים ושכחו אינו

א) במקרא גדיש: ב) מכאן ואילך עד המשנה אין בנדפס ועל הגליון רשום בבלי בפרק עגלה ערופה:

פירוש מהר"ש סיריליאו

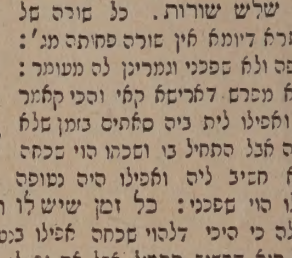
מתני' כל הטמונים בארץ. שדרכן להיות אוכל שלהן טמון בארץ כגון שום ובצלים שראשיהן האוכלין טמונין בארץ ולוף נמי טמון האוכל שלו בארץ ויש בו מינין פקח ושוטה של גנה ושל יער של יער עליו רחבין יותר ונקרא שוטה שאין לו סדר שנראה רענן ודשן והוא מר כלענה כדמשמע בשביעית והפקר הוא ואין בו לא שכחה ולא פאה והכא בפקח הוא דמיירי שהוא מתוק: **לוף.** הוא קולקס בערבי ויש לו עלים סביב השרש כמו עלי זכר: **אין להן שכחה.** כסבר ר' יהודה דלית בטמון שכחה דדרים בברייתא לקמן בשדה פרט לטמון ורבנן סברי דאית ליה שכחה ופלוגתייהו מפרש בגמרא: **גמ' תמן תנינן** בפרק הכונס: **והיו בו כלים טמונין.** תוך הגדיש דלאו אורחייהו למהוי תוך הגדיש דדמי לאונס: **אינו משלם אלא גדיש חטים או שעורים** כנגדן: **בשדה פרט לטמון.** וקצירך לא מייתר ליה כי היכי דנימא דקצירך נמי משמע בגלוי ואין מיעוט אחר מיעוט וכו' דאצטריך לדרשא דלעיל עומר שבצינותיו קציר א"נ לכא דדרים לעיל בפרק גדיש עומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית אינו שכחה דכתיב קצירך ושכחת וכו': **תמן כתיב וכו'.** בפרק הכונס גרסינן ליה ר' יהודה דרים הכא אלא גדיש דחייב בתשלומין ממשמע שנאמר קמה אע"ג דהיא כמוכה ולפעמים לחה ואינה מוכנה ללהטם האש וכל שכן דגדיש בכלל דגבוה הוא ומוכן להזיקו האש: **קצירך.** כלל מלשון קציר הא דדרים: **נמצא ההרוג: טמון בגל.** גל של אבנים ונפקא לן מבאדמה ולא טמון: **נימא מתני'.** דיליף פרט לטמון ר' יהודה היא: **ושכחת עומר בשדה.** לר' יהודה משמע בשדה על פני השדה ולרבנן משמע בשדה בתוך השדה: **התם מעניניה דקרא.** צריכין למידרש והכא מענייניה דקרא הדרוש ליה. גבי חלל כתיב כי ימצא חלל כל היכא דמשתכח ואפילו טמון דהכי דרשי לא ימצא דהמן הילכך על כרחין כי אתא באדמה למעוטי טמון אתא ותדרוש ביה על פני האדמה דאי לרבויי לא איצטריך: **אף שכחה בגלוי.** דהוה מיעוט טמון ממשמעותא אי לאו דהדר רבייה: **לשכחת קמה.** שאם שכח זוית אחת לקצור קאי עלה בלא תשוב לקחתו והכי משמע ושכחת עומר או שכחת שדה: **נפקא ליה מבשדך.** ושכחת קרי ביה ששכח קצת שדהו: **שצפו עומרים לתוך שדה חברו.** שנשבה הרוח והרימה את העומרים מן הארץ והציפתן לתוך שדה חברו ושכחן כסבור שאינן שלו ונפקא לן מבשדך ולא בשדה חבירך דלא הוו שכחה: **ורבנן.** מעוטא דשדה חברו נפקא להו מדהוה ליה למיכתב כי תקצור קצירך בשדה ושכחת וכתב בשדך ש"מ שדה דידך בעינן: **מתני' הקוצר בלילה.** ושכח קמה מלקצור: **והמעמר בלילה** ושכח עומר. והכי מפרש בגמרא: **והסומא.** בין ביום בין בלילה: **הגס הגס אין לו שכחה.** דכתיב קצירך בשדך כדרך שבני אדם קוצרין: **מה שאני שוכח אטול.** מפרש טעמא בגמרא: **גמ' כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.** חוץ מדבר שבממון וטעמא משום דמצי מחיל ליה כדאיתא במסכת גיטין בפרק בתרא ובב"מ בפרק הפועלים והכא אע"ג דממונא הוא מאן מצי מחיל ליה: **הדרן עלך פרק בית שמאי דהפקר** בס"ד:

פרק ז מתני' בשעתו. מפרש בגמרא בשעה שהיה חשוב והיינו כשבא אדריינוס הרשע והחריב ארץ ישראל והשחית כל עץ טוב וכל עץ מאכל באותו זמן היה חשוב זית נטופה ואע"ג דלית ביה סאתים אבל לא בימי רבי שסידר המשנה: **אלא שפכני או בישני.** השיבי דוקא: שופכני בישני בגמרא מפרש להו ולקמן מפרש דמיירי בלא התחיל בו: **שנים שכחה.** משיפנה וילך לו הוי שכחה כדאיתא בתוספתא: **שלשה אינן שכחה.** שאם לן תנא כב"ש ובסיפא מפרש דשאר זיתים אימת הוו שכחה כשאין בהן סאתים בפירותיהן וה"ה בשאר כל האילנות כשעבר מהן כשאין בהן סאתים הוו שכחה אלא משום ר' יוסי הוא דנקט זיתים: **ר' יוסי אומר אין שכחה לזיתים.** בגמרא מפרש טעמא דר' יוסי: **גמ' עומר שאתה שוכחו לעולם.** דכיון דאינו חוזר לקחת העומר אלא א"כ זוכרו והזכירה נמי לא שייכא אלא בתר זכירה לכתוב רחמנא כי תקצור קצירך בשדך וזכרת עומר בשוח לא תשוב לקחתו ומדלא כתב הכי אשמועינן דבעינן דלישכח מילתא גריעא דאין ראוי לזכרו ומשום הכי זכירה לא כתיבא והוא כיון דשכחו אף על גב דהדר זכרו הוי שכחה: **יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן.** נטופה בשעתו ולשפכני בכל זמן: והרמב"ם ז"ל פירש עומר שאתה שוכחו לעולם ואי אתה יודע בו אלא א"כ תשוב ותראהו יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן אע"פ שלא תפגע בו מפני שהוא ידוע ומסויים לך והך ילפותא איצטריך לזית נטופה בשעתו ולשפכני בכל זמן מפני שאין בו סאתים דאי יש בו סאתים תיפוק ליה דכיון דאיתקשא שכחת אילן לשכחת עומרים או לשכחת קמה כי היכי דגבי עומר לא הוי שכחה כי יש בו סאתים דנפקא לן מעומר ולא גדיש או מלקחתו ולא בעינן התם לא שם ולא מעשים ולא מקום והדרבה דאפי' לקמה דדמיא (לעומר הוי) [לעומר ה"ז] דבע"ה: ה"נ גבי אילנות כיון דבפירות גופייהו יש בהן סאתיים פשיטא דאין לו שכחה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל: **היה מסויים בדעתו.** אע"ג דאינו חשוב בעיני האחרים אלא שהוא נתן עיניו בו ומלאו (מבורך) [משובח] מחבריו והך סוגיא דאמרינן דהוי מסויים ולא הוי שכחה אתיא כר' יוחנן דלקמן דהוא מריה דתלמודא ולקמן תניא כוותיה: **הדקל מסיימו.** דהוי כמו גת או פרצה והכי נמי אמרינן לעיל דמחובר בצד דבר מחובר דלא הוי שכחה: **הא שניהן נטופה.** ושכח אחד מהן חברו מסיימו והך בבא איצטריך לרבנן דאע"ג דלא חשיב להו זית נטופה אלא בשעתו אבל שלא בשעתו לא אפילו הכי כי הוו שנים אפילו שלא בשעתו חשיב השם לזית הנטופה הסמוך לו אבל לא חשיב כולי האי לזית שאינו נטופה שהוא סמוך לו דלא חשוב תקומו כמו גת או פרצה: **היתה כל שדהו נטופה.** ושכח אחד מהן: **אבל עכשיו שהזיתים מצויין יש להן שכחה.** ורבנן פליגי עליה דר' יוסי דאפילו בזמן אדריינוס דוקא נטופה הוא דחשיב שאר זיתים לא ומדר' יוסי נשמע לרבנן דכך חשיבי שאר זיתים לר' יוסי בזמן אדריינוס כמו נטופה בשעתו לרבנן וכיון דר' יוסי מודו היכא דזיתים מצויין דהוו שכחה הכי נמי לרבנן נטופה בשעתו כיון דנטופין מצויין לו אף בשעתו הוי שכחה וכן פסק רבינו שמשון ז"ל והרמב"ם ז"ל: **נוטף שמן.** שהזיתים שמנים ונוטפין שמן באילן: **אלא שהוא עושה הרבה.** וקס"ד דפי' שפכוני שעושה הרבה שדותיו מרובין: **והתנן במעשיו.** שהוא עושה הרבה ופשיטא דפירושו עושה הרבה היינו עושה זיתים הרבה ומסיק אלא שופכני שהוא עושה שמן הרבה אע"ג שזיתים שלו אינן כ"כ: **נטופה.** נוטף שמן באילן: **במעשיו.** שהוא עושה הרבה היינו שהוא עושה זיתים הרבה אבל שמן כזיתים הוא כדרך שאר זיתים: **בישני ממש.** פירוש רבינו שמשון ז"ל יבשין שאין עושין שמן ואינו נכון דשם רע הוא זה ולא דמי לשופכני ויותר נראה לפרש מתרגם רע בישא שעושה אותן רעים לנגדו שאינן מבורכין כמוהו וכן פירש הרא"ש ז"ל: **דהוא מבעית לחבריה.** שהוא מביים לחבריו והוא מלשון בושת: **עד דו עביד ארבע כופלסין.** בעיא היא הא דתנן שהוא עושה זיתים הרבה כמה צריך שיעשה יותר מחבריו שמא צריך שיהו ארבע כפלות כגון שחבריו עושין קב זיתים והוא עושה ארבע קבין כי ההיא דתנינן וכו' דלב"ש אמרינן רואין וחשיב ארבע עומרין וה"נ חשיב לב"ש ארבע אילנות ולב"ה דלית להן רואין הוי שכחה עד שיהא בו סאתים ומסיק דטעמא משום דהוי מסויים וביותר מחבריו כל דהו: שני וטעמא כדלעיל דזכור ועומד הוא בלבו: **עד דו עביד כל שנה ושנה.** בעיא היא אם צריך שיעשה כל שנה ושנה כן ובהכי הוא דלא הוי שכחה ומסיק דבתר רוב שנים אזלינן ומן התימא על הרמב"ם ז"ל שלא כתב זה ורבינו שמשון ז"ל כתבו: **מתני' דב"ש** דחשיב בפרקין דלעיל בית בקר וכלים מקום מסויים: **דבר תלוש.** כגון עומר: **בצד דבר קבוע.** כגון גפה: **ברם הכא דבר.** קבוע בצד דבר קבוע ומודו בה ב"ה: **דהוא דריש אחריך אחריך.** אחריך דזית מאחריך דכרם דגבי כרם כולי עלמא דרשי ליה דכתיב לא תעולל אחריך ולעוללות לא איצטריך דהא כתיבי עוללות בפרשה קדושים אלא לשכחה הוא דאתי ולא תעולל לא תדקדק הוא דקאמר אבל אחריך דזית לגופיה איצטריך לענין פאה דהיא בסוף: **וס"ל לר' יוסי בר זבידא.** דלר' יוסי דמתני' דלעולם לית להו שכחה לזיתים ואפילו עכשיו שהזיתים מצויין ודלא כר' שמעון בן יקים: **התיבון הרי עומר.** אדר' עקיבא פריך היכי משמע מדכתיב אחריך שכחה דהא גבי עומר לא תשוב הוא דכתיב ואחריך לא כתיב והיכא כתיב אחריך גבי שכחה דלגמר זית מיניה: **ומשני דכיון דכתיב לא תשוב.** כמאן דכתיב אחריך דמי דלא תשוב משמע שכבר היית לשם ועברת להלן והיינו אחריך שעבר ממנו והניחו לאחריו: **אפילו התחיל בו** ללקט ועבר ממנו דשייך בו לא תשוב דכבר היה שם אפילו הכי כמי שלא התחיל בו דמי אע"ג דרבנן ס"ל דבזית נטופה בשעתו ושפכני או בישני הכא אם התחיל בו ושכחו הוי שכחה כדתנן לקמן אע"ג דמודו דאי לא אתחיל ביה בשעתו דלא הוי שכחה ר' יוסי סבר דשאר זיתים נמי באותו זמן בלא התחיל בהן ושכחן לא הוו שכחה א"כ בנטופה סלקינן דרגא דאפילו התחיל בו נמי ושכחו לא הוו שכחה דהרי את זוכרו לאחר זמן. ופסק הרמב"ם ז"ל דלא כר' יוסי: **מתני' של שני מלבנים.** בגמ' פליגי בה ר' יוחנן ור' אלעזר או שני מלבנים קאי אזית שבוח דוקא או השלשה שורות נמי דכל שתשעה אילנות של שלש שורות כל אילן זית וזית מהן היה של שני מלבנים: **מלבנים** כבר פירשתי בר"פ מלבנות דנקראין הערוגות כן לפי שהן מרובעים ופיסקי פיסקי ודרך אילני הזיתים בקצת מקומות שחלק נוטע לשני מלבנים דמחזי כשני אילנות כגון אותן האילנ

אינו שכחה. במה דברים אמורים בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה. כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו ר' מאיר אומר משתיהלך המחבוא: גמ' אמר ר' אלעזר כיני מתני' של שני מלבנין ושכחו. במה אנן קיימין: אי משום דבר מסויים. אין כאן זיתים. ואי משום שורה. הוא עצמו נידון בשורה: אלא על ידי שורה ועל ידי שורות. אמר ר' יוסי אמר ר' יוחנן בזית נודיין היא מתני'. ואמר ר' יוסי לא סוף דבר נודיין אלא אפילו שאר כל הזיתים מכיון שדרכן להבחן כנודיין אין להן שכחה. אית תנאי תני שנמצא. ואית תנאי תני שנמצא עומד. מאן דתני שנמצא מסייע לר' יוחנן ומאן דתני שנמצא עומד מסייע לרבי אלעזר. מתניתא מסייע לר' יוחנן דתניא במה דברים אמורים בשלא היה מכירו. אבל אם היה מכירו מרדף אחריו אפילו עד מאה: אבל אם התחיל בו וכו': הא אם יש בו כאתים אינו שכחה. לא על הדא איתמרת אלא על הדא קמייתא דתנינן כל זית שיש לו שם בשדה כזית הנטופה בשעתו ושכחו (וכו') [אינו שכחה] עליה [איתאמרת] הא אם יש בו סאתים ושכחו אינו שכחה: כל זמן שיש לו תחתיו: פתרין לה תרי פתרין כל (זה) זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו הא קודם לכן אע"פ שאין לו תחתיו יש לו בראשו: (ל"ב:) פתר אחרן קודם לכן כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו: הולכה המחבוא אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו. תני משום ב"ש אמרו עד שיניח את הכרכר וגמרו הרי זה יש לו בראשו ר' אבהו בשם ריש לקיש כרכרא: משתיהלך המחבוא: אמר ר' אבהו שהוא משיר את המחבואים. ודעו וראו מכל המחבואים אשר יתחבא שם: מתני' אי זהו פרט הנושר בשעת הבצירה. היה בוצר ועקץ את האשכול הוסבך בעלין ונפל לארץ ונפרט הרי זה של בעל הבית. המניח כלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר אל תסג גבול עולים. ואי זה הוא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף. ואם יש לה כתף ונטף של בעל הבית ואם ספק לעניים. עוללת שבארכובה אם נקרצת עם האשכול הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי היא של עניים. גרגיר יחידי ר' יהודה אומר אשכול וחכמים אומרים עוללת: גמ' הדא אמרה פרט בנשירתו קדש. לית הדא פשטא שאילתיה

פירוש מהר"ש סיריליאו

וזה האילן במקום אחד ששמו נודיאן היו מצויין הזיתים להיות חלוקין נופן כן וקרוי זית של שני מלבנים והכא בגרסתנו שאנו שונים שנמצא עומד ה"פ שכח זית אחד של שני מלבנים שנמצא עומד בין שלש שורות דהיינו ט' אילנות ג' אילנות בכל שורה שהיו עשויין של שני מלבנים וזית השכוח אחד מהם שהיה חלוק נופו לשנים כזה

אינו שכחה בגמרא מפרש טעמא: שלש שורות. כל שורה של שלש אילנות כדאמרינן לעיל ובפ"ק בתרא דיומא אין שורה פחותה מג': שיש בו סאתים. ואפילו אינו נטופה ולא בשכני וגמרינן לה מעומר: במה דברים אמורים וכו'. בגמרא מפרש דארישא קאי והכי קאמר בד"א דנטופה חשיב או בשכני חשיב ואפילו לית ביה סאתים בזמן שלא התחיל בו ושכחו הוא דלא הוי שכחה אבל התחיל בו ושכחו הוי שכחה דכיון דהיה עוסק בו וזז מדעתו לא חשיב ליה ואפילו היה נטופה בשעתו וה"ה בזמנו הוי שכחה ואפילו הוי בשכני: כל זמן שיש לו תחתיו וכו'. אתא לפרושי כמה הוא שנוקט דהויא התחלה כי היכי דלהוי שכחה אפילו בנטופה וקאמר דהיינו כשליקט כל הענפים שתחתיו ההוא הוא דחשיב התחיל אבל אם יש לו לאילן זיתים בענפים שתחתונים שלו. הן עיקר האילן שהם רוחב הענפים ולא אסח דעתיה ויש לו אבות בראשו וכלא התחיל בו דמי וכי תנן דהתחיל בו הוי שכחה היינו כשאין לו עוד תחתיו שכבר ליקט הענפים שתחתיו ובגמרא מפרש אי מיירי ת"ק אחר שנהלכה המחבוא אי קודם: משתיהלך המחבוא. גרסינן כמו והולך אל ארצה ולשונם תהלך בארץ: מחבוא. לשון נקבה היא כדגרס בפ"ב דכתובות היתה שם מחבוא אחת מגלת. משתהלך המחבוא משנבדקה המחבוא מבדיקת המנקף דהיינו המנקף הזית בעץ שהוא משיר את המחבואין דאמרינן בגמרא מפרש ר' אבהו שהוא משיר את המחבואין פירוש מבדק המלקט את מחבואי הזיתים דהיינו הענפים שהזיתים מתחבאים בהם ולקט המלקט אותם שכבר כל אחת ואחת נהלכה מחמתו ואפילו שהכרכר בידו עדיין אז קרוי התחיל בו ושכחו ואפילו יש לו זיתים תחתיו יש לו שכחה ולהחזיר לבעל הבית קא אתי ר"מ דס"ל דמחבואין עיקר ות"ק סבר תחתיו עיקר כנ"ל פירוש משנתינו מתוך הגמרא: גמ' כיני מתני' של שני מלבנים. ושכחו דלא גרסינן של שלשה מלבנים אע"ג דהוה ניחא טפי כדמפרש ואזיל: במה אנן קיימין. מאי קסבר ר' אלעזר אי ס"ל דטעמא דזה האילן אינו שכחה משום דבר מסויים שהאילן עצמו שנשכח הוי מסויים והא אין כאן זיתים. הזיתים של השורות אינן מסויימין דאינן מאילנות המסויים למעלה שאינן לא בשכני ולא בישני ולא נטופה דשני מלבנין לא חשיב מסויים דגבי מסויים דלעיל הכי קתני מסויים בשמו כילד בשכני או בישני אבל בשני מלבנים לא ותנן נמי ושאר כל הזיתים יש להן שכחה: ואי משום שורה. כלומר ואין תימא לעולם דאינו מסויים אלא מטעם דחלוקין נופן חשיבי שורה: וכי הוא עצמו נדון בשורה. בתמיהה. וכי הוא לחודיה יהא נידון בשורה דהא לא שכח אלא זית אחד לבדו ואי הוה גרסינן של שלשה מלבנים הוה ניחא דהוא גופיה יש לו שורה: ומשני ע"י שורה. וע"י שורות כיון דנמצא עומד בין שלש שורות שכולן של שני מלבנים ע"י שהוא מכלל השורה ועוד דהאילנות של השלש שורות נמי הן מסויימין לבעלים שכולן של שני מלבנין ע"י אלו שני סבות נזכר ומסויים הוא אצל בעל הבית: נודיין. שם מקום הוא שכל אילני זיתים של אותו מקום הן של שני מלבנים ומפרש הלמודא דסבר ר' יוחנן שהזית ששכח בלחוד הוא שהיה של שני מלבנים וס"ל לר' יוחנן דשני מלבנים לא חשיב מסויים אלא משום שנמצא כן בין שלש שורות שלא היו של שני מלבנים וטעמא דכיון דהוא מסויים בדעתו לא הוי שכחה. מכיון שדרכן ליבחן כנודיין שיש מהן שנופן ליחלק כנודיין ואפילו לא נחלק עדיין לא הוי שכחה דהא יהיב דעתיה עלויה והוי מסויים אצלו: אית תנאי תני שנמצא לחוד. ולא גרים עומד והוי כאילו שנינו זית שנמצא של שני מלבנים בין שלש שורות דהך לישנא משמע כר' יוחנן דנמצא דקאמר הוא שנמצא בו דבר הלם והיינו שהיה חלוק מהאחרים שנמצא כנודיין של שני מלבנים. שנמצא עומד דקידום דנמצא שב אל עומד בין השורות דהשורות היו של שני מלבנים והוא היה עומד בתוכן והייני כר' אלעזר והיינו דאמר לעיל ע"י שורה וע"י שורות: בד"א שלא היה מכירו. קאי אהא דתנן ושאר כל הזיתים שנים שכחה. בד"א בזמן שלא היה מכירו בדעתו: מרדף אחריו אפילו עד מאה. אפילו ששכחו לאחריו ויש ממקום הבעל עד אותו אין מאה אילנות כיון דמסויים בדעתו אינו שכחה והיינו כר' יוחנן כן נ"ל פי' שמועה זו ויש פירשים אחרים ואינם על דרך הגמרא ואני לא באתי אלא לפרש דרך הגמרא: הא אם יש בו סאתים אינו שכחה. התלמודא מקשה דמתני' דתנן בד"א על רישא דקתני זית שיש בו סאתים וכו' משמע בד"א דכי יש בו סאתים אינו שכחה כשלא התחיל בו אבל התחיל בו אפי' הוי זית נטופה ואע"ג דיש בו סאתים הוי שכחה. ומשום הכי מקשה והא דינא דיש בו סאתים לא תלי בליכא התחלה דכיון דהשיעור הוי גדול כי התחיל בו מאי הוי ועוד דהא מכילא היא לן באילן דאם יש בו סאתים לא הוי שכחה מעומר וא"כ דיו לבא מן הדין וכו' דכי היכי דגבי עומר דרשינן עומר ולא שדה ולא מפלגינן בין התחיל ללא התחיל גבי אילן נמי דרשינן הכי: ומסיק דהכי תני בד"א ארישא קאי והכי קתני כל זית שיש לו שם בשדה כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה במה דברים אמורים בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה ועלה קא מפרש מאי דקאמרינן דהתחיל בו הוי שכחה היינו בזית שאין בו סאתים הא יש בו סאתים אע"ג דהתחיל בו אינו שכחה דכיון דקתני הכי שמעינן דבנטופה בשעתו דוקא בהתחיל דכיון דהיה עומד בו ושכחו הוכחה הוי דאין לפירותיו חשיבות ואסח דעתיה מיניה דבטילא חשיבותו כי היכי דלא הוי שכחה הוא דבעינן סאתים ובשאר אילנות בין בהתחיל בין בלא התחיל כי הדדי נינהו דבסאתים תליא מילתא והכי תניא בתוספתא כל זית שיש לו שם בשדה כזית נטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו ושכחו הרי זה שכחה עד שיהא בו סאתים ע"כ. וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה: כל זמן וכו'. בלישנא קמא סבר לו דפירושא דמתני' הכי דת"ק דמתני' בתר דנהלכה המחבוא מיירי ואתי שפיר מילתיה דר"מ דאמר משתהלך וכו' כלומר הפסידו ויש לו שכחה מכלל דשמעיה לת"ק דאפילו נהלכה המחבוא לא הוי שכחה והכי קאמר כל זמן שיש לו תחתיו סתמא ואפילו דנהלכה המחבוא כלומר שנבדקה לא חשיבא התחלה ויש לו זכות בראשו אם נשארו לו זיתים וא"ל ר' מאיר דמשתהלך המחבוא פקע זכותיה מיניה: הא קודם לכן. הא קודם שנהלכה אע"ג דאין תחתיו כלום דאין שם מה שישכח אפילו הכי לכולי עלמא יש לו בראשו זכות כיון דלא נהלכה: פתר אחרן קודם לכן וכו'. דבקודם לכן מפרשי לה ומפרשי מתני' בלא נהלכה דוקא אלא שפנה ממנו והלך לו והיינו דתנן כי יש לו תחתיו יש לו בראשו דאחד מן המחבואים ראשו הוי ושאר מקומות דאם הולכה המחבוא שכבר בדק המלקט המחבואים לא ואבד מה שנשאר בראשו דאסח דעתיה מיניה' ואפילו יש לו תחתיו. דראשו בחדא מתרתי פקע זכותיה מיניה. או דנהלכה ואף אם יש לו תחתיו או באין לו תחתיו ואפילו לא נהלכה כיון דעבר ממנו הוי שכחה והכי הוה לן למגרס הולכה המחבוא אע"פ שיש לו תחתיו אין לו בראשו כלומר אע"פ שיש לו בראשו ותחתיו אין לו בראשו אבל כיון דבקודם לכן מוקי לה לא חייש ולשון הירושלמי לישנא קטועא הוי: הולכה המחבוא. אע"פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו משום דקשיא ליה להך לישנא דאמרת דאי נהלכה המחבוא אבד זכותו א"כ היינו ר"מ ומתרץ דהא מילתא איכא בינייהו אע"פ שאין לו בראשו וכו' כלומר בההוא דאתיא פלוגתא דמתני' דלרבנן דמתני' כיון דזיתים שתחתיו לא ליקט אין מועיל ליקוט המחבוא ואפילו נהלכה וכו' ולא מיקרי' התחלה לגבי תחתיו דלא פקע זכותיה מיניה דהליכת מחבוא לא אהני לרבנן אלא גבי ראשו הוא דמפקיע. ותחתיו לא דכיון דיש לו תחתיו תחתיו עיקר דלא אסח דעתיה מיניה אף בנהלכה המחבוא ור"מ ס"ל תחתיו נמי מפקיע דנהלכה המחבוא עיקר וכיון דבדק מחבואין ועבר ממנו אף אם יש לו תחתיו הוי שכחה ורבינו שמשון ז"ל פירש כן אבל לא פירש תחתיו בענפים התחתונים ואני רואה לפרש תחתיו דומיא דראשו: עד שיניח וכו'. דלעולם יש לו זכות ואפילו בהליכת מחבוא ואפילו אין לו תחתיו עד שיניח בעל הבית הכרכר במקום המשתמר דהיינו השבט שמכרכרין בו הזיתים להפילן לארץ ומשיגיח אותו השבט במקום וכו' דמוכחא מילתא דסבר דגמר מלאכתו אז יש לו שכחה אבל עד שהיא שעתא הרי זה יש לו בראשו לבעל הבית: וגמרו. שחשב בעל הבית דגמר מלאכתו של אילן ולמשומי אם חשבה לו והוליכו לבית ומתוך כך עבר הימנו ושכחו כשחזר לא הוי שכחה אלא דוקא כששכיחו במירה בחשבו שכבר נגמרה מלאכת האילן אזי הוי שכחה: כרכרא. לשון ריקוד והרעשה כדכתיב ודוד מכרכר בכל עוז ובכרכרות שהן מין גמלים קלים לרוץ ומרעישין האדם בארוצתן ודייקא נמי מילתא דאמרינן במסכת גיטין ירושלמי עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום ומפרש עלה בגמרא הדא דתימא בהן כרכר זיה א) אבל ליקט בידו זכתה לו ידו כלומר דגזל גמור הוא ויש להוציאו בדיינין. וכל זה שאנו מדקדקין לזכותו של בעל הבית דוקא בנטופה דחשיב משום דבעינן נמי התחיל בו כי היכי דלהוי שכחה אבל זיתים דעלמא למר מכי עבר עליו ושכחו הוי שכחה ולמר כי אינו משיג ידו לו כדאמרינן לעיל בפרק גדיש ול"ש יש תחתיו או אין תחתיו זאת נ"ל תורת אמת ויש להרמב"ם ז"ל בפ"א ממתנות עניים דרך אחר ושם תמצא סברת הראב"ד ז"ל: ודעו וראו וגו'. פסוק הוא בשאול גבי דוד שיבקשוהו במחבואים: ונמצאו כללי השמועה עכשיו לפי שיטה זו דזית נטופה לרבנן בשעתו ולר' יוסי שאר כל אילני זיתים באותה שעה דהיינו קרוב לזמן אדריינים שחיק שמיא ובזמן הזה בשכני ובישני אפילו אין בו סאתים לא הוי שכחה והיינו בלא התחיל בהן אבל התחיל בהן הוי שכחה כל זמן שאין בהן סאתים ובהתחלה זו פליגי ר"מ ורבנן ואיכא תרי לישני כדאמרן ובלישנא קמא וכפשטא דמתני' קיימא לן דאם לא נהלכה המחבוא אע"ג דאין לו תחתיו יש לו בראשו וכל הני באין בהן סאתים אבל יש בהן סאתים לא הוי שכחה כדפרשינן לעיל דדיו לבא מן הדין וכו' ושאר כל האילנות אין חילוק בהן בין התחיל ללא התחיל אלא יש בו סאתים אין בו שכחה אין בו סאתים הוי שכחה ורבינו שמשון ז"ל פירוש דבהתחיל ואיכא סאתים חלוקים שאר אילנות מנטופה דגבי נטופה לא הוי שכחה וגבי שאר אילנות הוי שכחה ואע"ג דאיכא סאתים. ומתני' דסאה עקורה לא משמע כן דקתני עלה וכן באילן ועוד מדפליג עלה ר' יוסי ואמר לא באת רשות וכו' מצטרפין והוי סאתים דלא הוי שכחה ועד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' יוסי אלא משום דחלוקין השאין הם לא הוו חלוקין דאיתנהו באילן כ"ע סברי דלא הוו שכחה והיא אפילו בהתחיל בו מיירי והרמב"ם ז"ל סובר דרך אחרת וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל ואני כבר כתבתי הנראה לעניות דעתי: מתני' איזהו פרט. אקרא קאי דכתיב ופרט כרמך לא תלקט א"כ אפירקין דלעיל קאי דתנן שני גרגרים פרט: הנושר בשעת הבצירה. הענבים הנושרים בשעת הבצירה מכח הבצירה ונראה דיליף לה מדכתיב בקדושים וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט איתקוש להדדי ובפרשת כי תצא כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך מה עוללות בשעת בציר אף פרט בשעת בציר למעוטי אם מחמת דבר אחר כגון הוסבך האשכול בעלין של הגפן ועל ידו נפרט כדמפרש ואזיל: עיקץ את האשכול. שיבר את האשכול מעוקצו כמו עקוץ תאינה מתאינתו דמרובה: ונפל לארץ. או נפל מידו לארץ ונפרט: המניח כלכלה תחת הגפן. כדי שלא יפול הפרט לארץ: כלכלה. סל: אל תסיג גבול עולים. פירשתיו בפרק גדיש בס"ד: אי זו הוא עוללות. אקרא קאי דכתיב וכרמך לא תעולל וקרי ליה עוללות לפי שהיא לפני האשכולות כעולל לפני האיש: לא כתף ולא נטף. בגמרא מפרש להו: ואם יש לה כתף ונטף לבעל הבית. בגמרא מפרש דלאו אי קתני דבחד מינייהו סגי או בכתף או בנטף: הרי היא של בעל הבית אם ספק לעניים. בגמרא אפרשנו: עוללת שבארכובה אם נקרצת וכו'. פירש הראב"ד ז"ל בפי' ת"כ ארכובה היא הפרק והקשר שהאשכול יוצא ממנו והאשכול תלוי בעוקץ ארוך והעולל הזו היא יוצאה בפרק ואין ידוע אם מעוקץ האשכול הוא עוקרו או מן הזמורה הוא שאם היה מן האשכול הרי הוא כאשכול אע"פ שהוא רחוק משאר פרטי האשכול הילכך בודקין אותו כך אם כשתולש את האשכול היא נתלשת עמו בידוע שהיא מן הסדרה שבאשכול ולבעל הבית ואם לאו הרי היא עוללת לעצמה והרי היא לעניים ע"כ: גרגר יחידי. בגמ' אפרשנו: גמ' פרט בנשירתו קדש. ופטור מן המעשר כהקדש מדקתני דמניח כלכלה דגוזל את העניים משמע דהוי פרט קודם שיגיע לארץ:

דהילפאי

א) בירושלמי שלפנינו הגירסא שלא דאת אמר בדארעא אבל הלוקח ביד זכתה לו ידו. ותיבת כרכרתיה ליתא:

שאלתיה דחילפאי דחילפאי שאל לקט בנשירתו מהו שיקדש א"ר שמואל בר אבדומא שנייא היא שהוא גרם לו שלא ירד לארץ: כל שאין לה לא כתף וכו': תניא יש לה כתף אבל לא נטף נטף אבל לא כתף לבעל הבית. ואם ספק לעניים. אי זו היא כתף פסיגין זו על גב זו. אי זו היא נטף תלויות בשדרה ויורדות. ר' בא בשם רב יהודה והוא שיהו כולן נוגעות בפס ידו. לא כן אמר ר' חייא מעשה ששקלו עוללות שבע ליטרין בציפרי. אמר ר' חנינא שאם נתנה על גבי טבלא שיהו כולן נוגעות בטבלא. תניא אמר רבי בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות הרי זה עושה אותן תרומת (ל"ג.) מעשר במקום אחר. ועוללות לאו של עניים הן. ר' אבין בשם רבנין דתמן אני אומר מן הנקרצות עם האשכולות הן: גרגיר יחידי וכו': אמר ר' סימון מתניתא דר' יהודה ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר יתר מכאן אשכול: דילמא ר' אבהו ור' יוסי בר חנינא ור' שמעון בן לקיש עברו על כרם דורון ואפיק לון אריסא פרסקא חדא ואכלון אינון וחמריהון ואייתרון ושערוניה כהדין לפסא דכפר חנניה דמחזיק סאה של שעורים בתר יומין עברין תמן אפיק לון תרי תלת לגו ידיה אמרין ליה מן ההוא אילנא אנן בעיין אמר לון מיניה אינון וקרון עלוי ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה: אמר ר' חנינא כד סלקית להכא נסיבית אזורי ואזוריה דברי ואזוריה דחמרי מקפא כירתא דחרובתא דארעא דישראל ולא מטין קצות חד חרוב ונגד מלא ידיו דבש. א"ר יוחנן יפה סיפסוף שאכלנו בילדותנו מפרסקין שאכלנו בזקנותנו דביומי אשתני עלמא: אמר ר' חייא בר אבא סאה ארבלית היתה מוציאה סאה סלת סאה קמח סאה קיבר סאה סובין סאה מורסן סאה גנינין וכדון אפילו חדא בחדא לא קיימא: ר' הונא בשם רבי אבין א) שני תמידין שהיו מקריבין בכל יום היו מרכיבין אותן על גבי גמל ורגליהן נוגעות בארץ: ר' הונא בשם רב אידי מעשה באחד שקשר עז לתאנה ובא ומצא דבש וחלב מעורבין: רבי אמר לרבי פרת לית את מחמי לי ההיא סגולה דגו כרמך א"ל אין. נפק בעי מחמיא ליה עד דהוא רחיק צפה ביה כמין תור. אמר ליה לית הדין תורא מחבל [כרמא] א"ל הדין תורא דאת סבר היא סגולה וקרא עלוי עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו. בית מקדשא חרב ואת קאים בקשיותך מיד איתבעון ולא אשכחון. אייתון קומי תרין פוגלין מבין ריש שתא לצומא רבא והוה אפוקי שביעיתא והוה בהון טעוניה דגמלא אמר לון ולית אסיר ולאו כפחין אינון אמרין ליה באפוקי ריש שתא איזדרעון באותה שעה התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד. בעון קומוי מהו הדין דכתיב עבשו פרודות תחת מגרפותיהם אמר לון תחת שהיינו גורפין דבש הרי אנו גורפין רקבובית. מעשה באחד שהיה לו שורה של תאנים ובא ומצא גדר של דבש מקיפן. חד בר נש הוה זרע חקלא [לפת] והוה מקטע ומזבין. מעשה בשועל שבא וקינן בראשה של לפת. מעשה בשיחין בקלח אחד של חרדל שהיו בו שלשה בדין ונפשח אחד מהן וסככו [בו] סוכת היוצרין ומצאו בו שלשה קבין של חרדל. א"ר שמעון בן חלפתא קלח אחד של חרדל היה לי בתוך שלי והייתי עולה בו כעולה בראש התאנה. מעשה באחד שזרע סאה של אפונים ועשתה שלש מאות סאין. אמרו לו התחיל הקב"ה לברכך. אמר לון אזלין לכון די נחת טלא בישא עליה די לא כן בכפלא הוה מעביד. אמר ר' שמעון בן חלפתא מעשה היה שאמר ר' יהודה לבנו בסיכנין עליה והבא לנו גרוגרות מן החבית עלה והושיט ידו ומצאה של דבש. אמר ליה אבא של דבש היא. אמר ליה השקע ידך לתוכה ואת מעלה גרוגרות. מעשה שאמר ר' יוסי לבנו בצפורי עליה והבא לנו גרוגרות מן העלייה עלה ומצא את העלייה צף עליה דבש. ר' חנניה הוה מזבן דבש דדבורין והוה ליה דבש דצליין ב) בתר יומין עברין חמרייא תמן. אמר לון בנין דלית אנא מטעייא לכון הוו ידעין דההוא דובשא דיהבית לכון דצליין אינון. אמרין ליה מניה אנן בעיין דו טב לעיבידתין ואפריש טימיתיה ובנא ביה בי מדרשא דצפרין. ר' אלעזר בר' שמעון אזל לחד אתר אייתון קומוי כרוב מצמק אמר לון סגי דבש יהבתון ביה. אמרין ליה לא יהבינן ביה כלום מיניה וביה הוא: **מתני'** המדל בגפנים כשם שהוא מדל בתוך שלו כך הוא מדל בשל עניים דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים: **גמ'** אמר ר' יוחנן הכל מודים במוכר לחבירו עשרה אשכולות שהוא אסור ליגע בהן. (ל"ג:) הכל מודים בשותף כשם שהוא מדל בשלו כך הוא מדל בשל חבירו. ר' יהודה עבד לה כשותף ור' מאיר עבד לה כמוכר. א"ל ר' אמי הנע עצמך שאכלתן חיה אין תעבדיניה כשותף יהא חייב לשלם לו. אמר ר' יוחנן נראית מוחלפת שיטתו של ר' יהודה תמן הוא אומר בין כך ובין כך נוטלן ומניחן על הגדר והעני בא ונוטל את שלו. וכא הוא אומר הכין. שנייא היא הכא מתוך שהוא מעבן הן עושות יותר לשנה הבאה. א"ל ר' אמי ואגיר אף התם מתוך שהוא מרביצה היא עושה יותר לשנה הבאה. א"ל מצוי הוא לזרעה ירק ולהבריחה מן העניים: **מתני'** כרם רבעי בש"א אין לו חומש

א) בירושלמי שלנו הגירסא קימון מאכל עזים היה והיו ישראל מגדלין אותו. רבי חונא בשם רבי אבון שני תמידין שהיו כו' והמעתיק דלג מן רבי אבין הראשון עד רבי אבין השני:
ב) „חד זמן אתון נגביס חמריה ולא ידע [פירוש, ומפני שלא ידע כלומר בטעות] זבון לון דבש דגלין בתר יומין כו'". כן הוא בכ"י רומי ובשרידי הירושלמי וחסר אצלנו בירושלמי מן דבש דגליין הראשון עד דבש דגלין השני:

פירוש מהר"ש סיריליאו

דחילפאי שאל לקט בנשירתו מהו שיקדש. אם הקדישו בגמרא דילן בתמורה בפרק כיצד מערימין איתא להך בעיא דאילפאי והיינו חילפאי דהכא וה"נ התם בעי אילפא אמר ע"י הלקט עם נשירת רובו להוי הקדש או להוי הפקר לעניים ולעשירים לקט הוי או הפקר הוי והי מינייהו חייל עליה ודוקא דאפקריה עם נשירת רובו מתוך המגל הוא דמיבעי ליה דאילו אפקריה מקמי הכי או דאפקיר לכל התבואה פשיטא דלית בה דין לקט דלא מיחייב בלקט אלא כל שהוא נשמר דקיי"ל למעוטי הפקר וכן פי' רש"י ז"ל וקאמר הכא דתיפשוט בעיא דאילפא ממתני' דודאי לא חייל עליה שמא דהפקר דמכי התחיל רובו ליגזר מיד זכו בו העניים דקתני דגוזל את העניים: ודחי שנייא היא. שהוא גרם לו שלא נפל לארץ ומיבעיא ליה כי ליכא הערמה כלל דהא לא ליהוות עלמו קעביד דהא הקדישו או הפקירו ולא איפשיטא לן הכא והתם פשטה אביי דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים ופירש"י ז"ל דכיון דבהדי הדדי קא אתיין דברי הרב ודברי התלמיד ודאי דדברי הרב קודמין דהבעל הבית עבדיה לקט ע"כ: כתף פסיגין זו ע"ג זו. פירש הראב"ד ז"ל פסיגים נתחים תרגום ירושלמי ונתח אותו לנתחיו ויפסיג יתיה לפסיגוהי. פסיגין זו ע"ג זו עץ האמצעי שבאשכול הוא קרוי שדרה שהוא דומה לשדרה שהצלעות מחוברות בה כך מן השדרה אמצעי מתפצלין אשכולות קטנים הנה והנה וכתף הוא עליונו של אשכול נגד העוקץ וכל ארכו עד שוליו עמוי כן ונקרא כתף שהוא רחב ככתפים של אדם והרוחב שלו מפני הפסיגין שלו שדחוקות ודבוקות זו בזו ואינן מניחין זו את זו להיות יורדין למטה אלא עומדות זקופות: נטף. תלויות בשדרה ויורדות האשכול שאין פסיגין שלו דחוקין ודבוקין זו בזו פסיגותיו יורדות ומביטות למטה אבל מכל מקום נוגעות פסיגה זו לזו ונוטפין זו לזו והוא מלשון טיפי או שהן מביטין זה לזה וכשהן מפורדות זה מזה כל כך שאינן מגעות אין כאן נטף ואי זו היא עוללת פסיגה אחת לבדה שאין לה שדרה שיהו בה פסיגין אלא פסיגה שנבראת כך השתא הא דתנן אם ספק לעניים היינו כשהן מפוזרים ורחוקים זה מזה ונראין כנוגעין זה ע"ז קצת אבל אינן נוגעין יפה הרי הוא לעניים כדנפקא לן בפ' ספאה כיתנת מקרא דעני ורש הצדיקו אי מקרא דתעזוב הנח לפניהם משלך וכו' אבל אין לפרש כגון שנמצא עוללות בגת ואין ידוע שמא מן האשכול נשברה ונפלה אם לאו דספק כזה לבעל הבית הוא כדמוכח לקמן: כולן נוגעין בפס ידו. אף בפסיגה אחת לבדה נותן בה שיעור שאם היתה אותה הפסיגה ענביה דוחקות זו בזו הרי היא עושה כתף לעצמה אלא בזמן שענביה מפורדות עד שיהא אדם מהנה על גבי פס היד ויגעו כולן בפס שאז אינן דוחקין זו לזו ומחמת זה מגעין כולן: שבע ליטרין בצפרי. והיאך תוכל לומר דעוללות של שבע ליטרין שיגעו ענביה כולן בפס ידו ומשני שאם נתנה ע"ג טבלא שכולן נופלות ונוגעות בטבלא: טבלא כמו טבלא ופינקס ורבינו שמשון ז"ל סובר שזה הלשון היה פירוש למה שאמרו אם נקרצת עם האשכול ולכך דחק עצמו ואמר שידוע היה להן שיעור הטבלא ואני לעניות דעתי כתבתי וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד: מעשר טבל שצריך להפריש ממנו תרומת מעשר. הרי זה עושה אותן תרומת מעשר מפרים העוללת לתרומת מעשר: ועוללות לאו של עני הוא ומפרים מן הפטור על החיוב ומשנין האשכולות בשבלייהו: מן הנקרצות מן האשכולות. דתנן בהו במתני' דשל בעל הבית הן וחייבין במעשרות ומינייהו הוא ודברי הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ד מן המתמיהין וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל: גרגיר יחידי. פי' הראב"ד ז"ל אשכול שכלו גרגרים שאינו עשוי פסיגין פסיגין אלא הגרגרין תלויין בשדרה ויורדין מעוקציהן ומכל מקום מחולק הוא מענין הפסיגה שהפסיגה אין לה שדרה והגרגירין שבה בראשה הן עומד; וזה האשכול יש לו שדרה ארוכה ונפשה כשאר אשכולות אלא שאין לו פסיגין פסיגין אלא שהגרגרין יוצאין מן השדרה רבי יהודה סבר כיון דיש לו שדרה כעין אשכולות דעלמא אשכול הוא וזה שאע"פ שהוא גרגרים גרגרים לא נקראו גרגירים עוללות אלא שנים או שלשה לחוד כדכתיב נקרא שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ומפרש לעוללות דרישא דקרא הא יתר מכאן אשכול הוא: ורבנן סברי כיון דאין לו פסיגין בעין האשכול כולו נידון כפסיגה אחת: דילמא דא לימא. דבר זה הוא ראוי לספרו שיתנו אל לבם כמה היתה גדולה ברכת הארץ: כרם דורון. שם איש שמו דורון: כהדין לפסא דכפר חנניה. כאילפס של כפר חנניה שמחזיק סאה ובפרק בתרא דכתובות אמרינן אייתו קמייהו אפרסקא דהוה כאילפס כפר היני ואילפס כפר היני כמה הוי חמש סאין אכלו שלים והפקירו [שלים] ונתנו לפני בהמתן שלים: מקפא בירתא דחרובתא. עיני הגזע הסמוך מן הארץ עד האמירים הגדולים קרוי כורת בכך תלמודא כדאיתא בפ"ק דברכות לא סוף דבר נופו אלא אפילו כורתו והוא לשון קורה בחלוף כ"ף בקו"ף וגזע החרוב הזה היה עב כל כך שלא היה מספיק להקיפו השלשה אזורות של שלשה בני אדם: קצות חד חרוב. עקלתי הפרי וחתכתי ממנו חתיכה והיה מוסף דבש: סיפסוף שאכלנו בילדותנו. אילנות היער הם בהן קוצים עושין כמו זיתים קטנים אדומים וקרויין אותן פירות בלשון ערבי דומים: סאה קיבר. שאינו יפה שעושין ממנו פת קיבר שקורין אותו בלע"ז: סאה סובין. שהמכתשת מוציאה כשלותתין החטין לעשות סלת ותשיב מן המורסן: מורסן. הן סובין גסין היוצאין ע"ג הנפה בטעם שמנפין להוציא הסלת דקן גרועין מאד: סאה גנינין. פי' בערוך המורסני עבה היוצא מן הקמח ובדון. ועכשיו: ההיא סגולה הני כרמך. שמשמע שהיו בכרמו אשכולות גדולים מאד: אשכול. תרגום ירושלמי סגולא: צפה בו כמין תור. הביט בו מרחוק ונדמה לו כשור מחמת גדלו. והכי אמרינן בפרק בתרא דכתובות חזינהו להנהו קטופי דהוו קיימי כי עגלי אמר עגלים בין הגפנים: עד שהמלך במסיבו. בעוד שהקב"ה במסיבה שלו דהיינו בקיטון שלו בשמים אפילו הכי נרדי נתן ריחו כלמפרש ואזיל בית מקדשא חריב ואת קאי בקשיותך בתוספת שלך שפירותיך מסוגלין נגד פירות שאר הארצות: מבין ריש שתא לצומא רבא. שזרעום בין ראש השנה ליום הכפורים של מוצאי שביעית וגדלום כל כך באלו הימים שחשב שהיו ספיחים של שביעית שאסורין מדרבנן באכילה כדאיתא בפרק מקום שנהגו ובפרק הפיגס במסכת שביעית ורבי עקיבא אית ליה דמדאורייתא הוא דאסירי כדאיתא בת"כ ובכמה מקומות: התיר רבי. ליקח ירק במוצאי שביעית מיד שמברכת הארץ גדל ולא בשביעית ומעובדא דהכא הוא דאמרינן בעלמא התיר ר' ליקח ירק במוצאי שביעית: תחת שהיינו גורפין דבש. חילוף שהיינו גורפין דבש וכדלקמיה: מקטע. דבש הקפוי שהיה מוצא ומוכרו: שבא וקינן בראשה של לפת. ובפרק בתרא דכתובות אמרינן הכי שהרי שועל קינן בלפת ושקלוהו ומצאו בו ששים ליטרין במשקל של ציפרי ופירוש רש"י ז"ל קינן בלפת נקב בו עד שעשה לידתו בתוכו אעפ"כ שקלו את המותר ששים ליטרין: ונפשח אחד מהן. נבדל אחד מן הקלחים: סוכת יוצרים. יוצרי כלי חרס שדרכן היה לעשות מלאכתן שם כדאיתא במסכת סוכה סוכת היוצרים הפנימית חייבת: והייתי עולה בו כעולה בראש התאנה. ללקט עליו העליונים: היה מזבן דבש דדיבורין והוה ליה דבש דצליין. שהוא גרוע ללויין מין סרך שעושה ג"כ דבש והוא גרוע: כרוב מצמק. כמו מלמתק ויפה לו דפרק כירה: **מתני'** המדל בגפנים. מפרש בב"ק פ"ק מדל שלופי שכורת מסן ענפים עם האשכולות לסקל מעל הגפן והלחות העולה לה מן הארץ תתפזר בגזע ותתעבה יותר ולא תוציא כל כחה באשכולות: כך הוא מדל בשל עניים. יכול לכרות עוללות של עניים ג"כ כדרך שכורת האשכולות: אינו רשאי בשל עניים. בגמרא מפרש פלוגתייהו: **גמ'** אסור ליגע בהן. באשכולות שהמוכר רוצה לכרתן לשיתעבו אשכולותיו ואסור שהרי גוזל לוקח שלא יעלו: הכל מודים בשותף. דטיבותא למדל לגבי דחבריה כמו לגבי דידיה היא. עבד ליה כשותף דהא עניים רחמנא זכי להו בכרם חלקן. ושותפים נינהו עם בעל הבית וטיבותא דגפן לגבי כולהו הוי: חייב לשלם. כשאכלן בפשיעה וכמ"ד פשיעה בבעלים חייב: תמן הוא אומר בין כך ובין כך וכו'. בפ' גדיש במתני' דאין מגלגלין בעופת: בין כך ובין כך. בין הזיקו של עני מרובה בין של בעל הבית מרובה מניח הלקט והפאה על גדר של השדה כדי שיקחו העניים והוא ירביץ שדהו ולא יזיק להן ולא יזיקו לו. משמע דחיים להפסדן של עניים והכא לא חיים: מעבן. לגזעי הגפנים: הן עושות יותר לשנה הבאה. וטיבותא היא לעניים שגדל חלקו בעוללות יותר: מכיון שהוא מרביצה וכו'. ואמאי חיים התם: לזורעה ירק ולהבריחה וכו'. דירק פטור מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה דהן מתנות עניים: **מתני'** כרם רבעי. בריש פרק כיצד מברכין פליגי תנאי מר סבר בכולהו מתני' גרס כרם רבעי כדכתיב קרא בהדיא אשר נטע כרם ולא חללו וגמר לה בג"ש לתבואה תבואה כדאיתא התם ומר סבר בכלהו גרס נטע רבעי דס"ל דכל היכא דנהגה ערלה נהוג רבעי: רבעי. בשנה הרביעית של נטיעתו אית ליה דינא דמעשר שני במילי טובא כלמפרש במתניתין: אין לו חומש. המתחלל פירות רבעי לטעינות הדמים לירושלים אין צריך
להוסיף

ואין לו ביעור . וב"ה אומרים יש לו . ב"ש אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות . וב"ה אומרים כלו לגת : גמ' תניא רבי אומר לא אמרו ב"ש אלא בשביעית אבל בשאר שני שבוע ב"ש אומרים יש לו חומש ויש לו ביעור על דעתיה דהדין תנא לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימא אין מעשר שני בשביעית ודכוותה אין נטע רבעי בשביעית . מעתה אל יהי לו קדושה . קדשתו מאליו למדו . קדש הלולים הרי הוא כקדש שקורין עליו את ההלל . ויהא מותר לאונן . תני [קודש] מגיד שהוא אסור לאונן . ויהא חייב בביעור . בגין דרבי שמעון פוטר מן הביעור . ויפדה במחובר לקרקע : תני רשב"ג אומר אחד שביעית ואחד (ל"ג) שאר שני שבוע ב"ש אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור . על דעתיה דהדין תנא לא למדו ב"ש נטע רבעי ממעשר שני כל עיקר . מעתה לא יהי לו קרושה . קרושתו מאליו למדו . קדש הלולים הרי הוא כקדש שקורין עליו את ההלל . ויהא מותר לאונן .

תני [קודש] מגיד שהוא אסור לאונן . ויהא חייב בביעור . בגין דרבי שמעון פוטר מן הביעור . ויפדה במחובר לקרקע . ר' זעירא בעי קומי ר' אבהו מניין שהוא טעון פדיון· קדש הלולים קודש חלולים לא מתמנעי רבנן דרשין בין ה"י לחי"ת . תני רבי אייבו בר נגרי קומי ר' אילא תני דבי ר' ישמעאל אם גאול יגא' איש ממעשרו חמישיתו וגו' פרט לנטע רבעי שאין חייבין עליו חומש . והדר ותנא קומוי שתי גאולות הן אחת למעשר שני ואחת לנטע רבעי . תמן תנינן ר' יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי וחכמים אומרים יש לו אמר ר' אלעזר כיני מתניתא אין כרם רבעי בסוריא כל עיקר ר' ביבי אמר קומי ר' זעירא בשם ר' אלעזר אתיא דר' יהודה כב"ש על דעתיה דר' כמא דאמרו ב"ש לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימרא אין מ"ש בשביעית דכוותה אין נטע רבעי בשביעית כן ר' יהודה אומר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימרא אין מעשר שני בסוריא דכוותה
נמי

פירוש מהר"ש סיריליאו

לאוסיף בפדיון חומש ואפילו בעליו הוא הפודה דאין לו כ"כ קדושה כמ"ש : ואין לו ביעור . אין צריך ביעור בשנה רביעית ושביעית שהמעשרות מתבערין מן הבית ואסור להשהותן יותר כדאיתא בפרק בתרא דמ"ש וטעמא דב"ש גבי חומש וביעור פליגי ר' ורשב"ג אביו בגמרא רבי סבר דוקא בשביעית הוא דפליגי וכ"ל הטעם של רבי דכיון דכתיבין בהדיא הני תרתי גבי מ"ש דכתיב אם גאל יגאל איש ממעשרו וכו' וכתיב מקצה שלש שנים תוציא וכו' וס"ל נמי דגמרי ב"ש קדש קדש משום הכי הוכרח לפרש דדוקא אי איתרמי רביעית בשביעית הוא דפליגי דלא נהיג שום מעשר בה ורשב"ג סבר אף בכלהו שני נמי פליגי דב"ש לא גמרי קדש קדש ממעשר : וב"ה אומרים יש לו . למ"ד דפליגי בשביעית דוקא טעמא דב"ה דקא סברי דלחומרא הוא דילפינן קדש קדש ממעשר אבל לקולא דהיינו לפוטרו מקדושותיו דחומש וביעור משום דלא נהיג בה מעשר בזה לא ילפינן . ולמ"ד בכולהו שני נמי פליגי טעמייהו כדמפרש בפרק האיש מקדש דב"ה גמרי ג"ש דקדש קדש נאמר בכרם רבעי קדש הלולים ונאמר במעשר שני וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ קדש לה' מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור דבהדיא כתיבי ביה אף כרם רבעי נמי : יש לו פרט ויש לו עוללות . דממון הדיוט הוי וכן בבא בין לר' בין לרשב"ג בכולהו שני שבוע איתא ואפילו במעשר שני נמי פליגי ולהודיעך כחן דב"ה שנוייה גבי כרם רבעי : תדע דלר' דגמרי . ב"ש נמי בשאר שני נטע רבעי ממעשר שני הא אית ליה לר' יהודה כב"ש כדלקמן ואפילו הכי קאמר דמעשר שני גופיה אע"ג דכתיב ביה קדש נכסיו הוי ומשום הכי חייבו בחלה ואית ביה קידושין ואם כן הכי נמי גבי מעשר שני גופיה דהוה ליה למיתני הכי דלב"ש יש לו פרט דממונו הוי וכו' אלא משום דבבא דרישא שנוייה גבי רבעי תני סיפא נמי כרם רבעי אבל ע"כ לא פליגי הכא אלא בקדש קדש דכתיבי בהדיא במעשר שני ובכרם רבעי דלא משמע להו לב"ש דמשמעות קדש משמע ממון גבוה דעולם נכסיו ניגהו ומשום הכי לרבי דסבר דגמרי ב"ש גזירה שוה ופירש דדוקא לית להו בשנה שביעית אבל בשאר שני שבוע אית להו לא פירש אלא דוקא בהני תרתי דכתיבי אבל בפרט ועוללות דלא כתיבי בשום אחד מהן דכולי עלמא לא פליגי דבשניהן פליגי ובכלהו שני פליגי דב"ש סברי דאפילו מעשר שני גופיה וכל שכן כרם רבעי דנכסיו גמורים ניגהו ואע"ג דהא בתרווייהו כתיב קדש במשמעות קדש הוא דפליגי דסברי דלא אתי לאוריי דממון גבוה הוי אלא לענין דבעי פדיון בגבולים והפדיון צריך להעלותו לירושלים אבל לדבר אחר לא . וב"ה דפליגי היינו משום דס"ל דמעשר שני ונטע רבעי ממון גבוה הוא דמשמעות קדש לה' הכי משמע כר"מ דהאיש מקדש : והעניים פודין לעצמן . אית ספרים דגרסי ליה ואית דלא גרסי ליה ובפרק האיש מקדש איתו בשום ספר והרשב"א ז"ל לא גריס ליה . ובגמרא אפרש זה בס"ד : כולו לגת . ואין לעניים בו כלום דקסברי כלו ממון גבוה הוא כקדשים וב"ה כר"מ : גמ' לא אמרו ב"ש אלא בשביעית . דקסבר רבי דב"ש נמי גמרי קדש ממעשר שני וכי לית להו בנטע רבעי קדושה היינו דוקא בשנת השמיטה דלא נהגו בה מעשר שני דשביעית פטורה ממעשרות כדאיתא לקמן בשמעתין : יש לו חומש . כיון דאית בהו מעשר שני וכתיב גבי מעשר שני ולקמן פריך דאין ה"נ שנה שלישית וששית נמי דלא נהוג מעשר שני בהו הוי ליה לימר דפליגי בהו ב"ש וב"ה ואמאי לא פליג רבי ורשב"ג אלא בשביעית ומשני לה לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני בקדש . כמא דתימא אין מעשר שני בשביעית דהא הוי הפקר והפקר פטור מן המעשרות : אין נטע רבעי בשביעית . דס"ל לב"ש אליבא דרבי דהרי הוא כמעשר שני נגמרי בין לקולא בין לחומרא לבזמן שזה נוהג זה נוהג . וב"ה סברי לחומרא הוא דגמרינן כגון לגבי מחילה ופדיון וביעור וחומש ואסור לאונן הוא דגמרינן דחומרא הוי ולקולא לא גמרינן : מעתה אל יהי לו קדושה בשנה שביעית . לא יהי צריך לא פדיון ולא מחילה כלל לבית שמאי וכי תימא הכי נמי והא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בחומש וביעור אבל בפדיון ומחילה מודו : קדושתו מאליו למדו לגבי האי קדושה דבעי מחילה הוא ותפיסתו לא צריך למילף בגזירה שוה ממעשר שני דמקרא מלא כתיב בגופיה קדש הלולים הרי הוא כקדש שקורין עליו הלל דהיינו בכורים שקורין עליהם הלל בתנופתה דטעונין מחילה וכן הדבר הנתפס תחתיו הרי הוא כמדרגת הקדש דטעון מחילה ואע"ג דבכורים לית להו פדיון כיון דרחמנא אפיק הלול וחילול בדבור אחד כדאמר לקמן דריש ביה נמי דהנתפס תחתיו הרי הוא כקדש כדדרשינן בפרק מי שמתו גבי זכור ושמור דנשים חייבות בקידוש היום וכו' : ויהא מותר לאונן . באותה שנה של שביעית דלית בה מעשר שני ויהא נטע רבעי ק"ל דיהא מותר לאונן : תני מגיד שהוא אסור לאונן . לא ידענא מהי קרא ממעט ליה ושמא מהלולים גופיה דאין הלולים אלא לשון שמחה וכן כתיב באבימלך בספר שופטים ויעשו הלולים ותרגום יונתן ועבדו הנגין ובלשון ארמי דקרו ליה מחמת הילולא : ויהא חייב בביעור . כיון דמודו ב"ש דבשנה שביעית יש בו קדושה מטעם דכתיב ביה קדש הלולים ודרשינן כקדש שקורין וכו' א"כ יהא חייב כבכורים בביעור דבכורים טעונין ביעור : ומשני בגין דר"ש פוטר מן הביעור . גבי בכורים כדתנן פ"ב דבכורים ואע"ג דקדושי הן לענין מחילה ואיסור הכי נמי נטע רבעי לב"ש אע"ג דבעי מחילה ואסור לאונן לא בעי ביעור : ויפדה במחובר לקרקע . כגון דב"ש סברי בשביעית דקדושת מחילה ואיסור אונן דרמי עליה היינו מטעם קדש הלולים ולא מטעם גזירה שוה דמעשר שני אם כן אע"ג דבכורים לית להו פדיון במחובר בהא לא ילפינן מבכורים דבכורים לית בהו פדיון נמי בתלוש ונטע רבעי יש לו וכיון דאין להם לב"ש (חסר כאן תיבה אחת) מלמד בשנת ז' לענין לפסול פדיון שלו במחובר לא מבכורים ולא ממעשר שני אם כן נטע רבעי נימא דמאי עביד ביה חילול בשביעית כשהוא במחובר ותפיסתו נמי להתפיס קדושתו במחובר אחר . וכי תימא הכא נמי אלמא תניא בתוספתא דמעשר שני כרם רבעי ב"ש וכו' הכל מודים שאין פודין אותו במחובר ובהדיא מוכח התם דאפילו בשביעית נמי אסור ובשלמא לב"ה אתי שפיר דכיון דילפינן ממעשר שני לחומרא מה פדיון מעשר שני אינו במחובר דאין מעשר במחובר כדאמר בפרק האומר בקידושין אף פדיון רבעי אינו במחובר אלא לב"ש דבשביעית לא גמרי מאי טעמייהו והקשה הרשב"א ז"ל דבמרובה אסיקנא אימא כל המתלקט ופי' רש"י ז"ל כל שעתידים ללקוט והיינו דפריך ליה בעודו מחובר כיון דעתידים ללקוט כדאיתא התם וכ"ל דאין כאן קושיא דשעת הדחק שאני ותנאי שאני ובידו שאני דלאצולי עניים מעבירה שגוזלים ואוכלים בלא פדיון הוא דעבדיה דכשבא ליד הגזלן לא מצי פריך דהא אינו ברשותו ולהכי כיון דידע שמתקיים התנאי דלקטי ודאי מתנה שיחול הפדיון במחובר שעה אחת קודם שילקטו וכיון דבידו הוא לתלשו ולהכניסו

על הגדר לאו מחוסר מעשה חשיב ואפילו גבי מעשר נמי משני כהאי גוונא דגרסינן בפרק האומר דקידושין יתר על כן אמר ר' אליעזר בן יעקב אפילו אמר פירות ערוגה זו תלושין יהו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת פירות ערוגה זו מחוברת יהו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימים ומפרש התם טעמא דכל שבידו לאו מחוסר מעשה דמי ופי' רש"י ז"ל הואיל ובידו לתלוש ולהפריש וכדפרישית . והדחק גורם לו להתנות דרגע אחת קודם תלישה פריך ליה ואין שעת הדחק ראיה והכא שעתא כתלוש דמי דבידו לתלשו וכדפרישית ולא משני והוה מצי לשנויי לב"ש דטעמא דבזמן זה אין פודין אותו במחובר דכיון דבשאר שני שבוע לא מצי פריך דהא גמרינן גזירה שוה דקדשי קדשים לא פלגינן שביעית משאר שנים : רשב"ג אומר כולה שני אין לו חומש וכו' . דסבירא ליה לרשב"ג דכלל כלל לא גמרי ב"ש קדש קדש ממעשר שני כדמפרש ואזיל והכין פירשו בגמרא דילן פרק האיש מקדש כפי' רשב"ג : לא מתמנעי רבנן מלמדרש בין ה"י לחי"ת . וחשיב כאילו כתיבה חלולים והיינו דרשה דריש כילד מברכין דאמרינן אחליה והדר אכליה ואף על גב דכתיב בהדיא ואיש אחר יחללנו מכל מקום צריכי תרווייהו דהלולים אצטריך למדרש פרי אתה מחלל ואי אתה מחלל שמדר כדאיתא פ"ק דערלה וקרא דיחללנו אצטריך לאשמועינן דאיש אחר יחללנו ואע"ג דאינו בעליו : פרט לנטע רבעי שאין חייבין בעליו חומש . (כלומר היינו טעמא דב"ש דהא ממעשרו כתיב) חומש הוא דקא ממעט אבל פדיון בעו : שתי גאולות הן . דכתיב ואם גאל יגאל לרבות נטע רבעי וכי איתקש לפדיון איתקש ולא לענין חומש וב"ה סברי אף לענין חומש ומשמעות דורשין איכא בינייהו מר דריש ליה מהלולים ומר דריש ליה ממעשרו דמשמע דממעט ברבעי חומש ופדיון בעי ומר דריש ליה מגאל יגאל : תמן תנינן . בפ' התורם קישות אין לנכרי כרם רבעי בתוספתא מפרש דבסוריא מיירי דתניא התם פ"ב ר' יהודה אומר אין לנכרי כ"ר בסוריא וחכמים אומרים יש לו ובסמוך מייתי לה ולכאורה משמע לפי גירסת הספרים דר' אלעזר אשמועינן דשני דברים חסרו במשנה חדא סוריא ועוד דנכרי לאו דוקא אלא אפי' בישראל נמי דלכל עיקר אין בה כרם רבעי ואין בה קדושה כלל אותה שנה ואפי' לפדיון ואונן ומחילה ולאו לענין חומש וביעור מיתניא בלחוד ואע"ג דנהיגי בה מעשרות הייט מדרבנן אבל רבעי אפילו מדרבנן לא ואע"ג דנהגא בה ערלה מדאורייתא דהא ע"כ הכי סבירא להו להנך אמוראי דאמרינן בסמוך ר' יהודה סבר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני . וכמא דתימא אין מעשר שני בסוריא דכותיה נמי אין נטע רבעי בסוריא משמע משום דגמר קדש קדש הוא דהיכא דנהוג מעשר שני נהוג רבעי הא לאו הכי הוה מחייב מן התורה אלמא דאית ערלה בסוריא מן התורה דאי אין בה ערלה מהיכן רבעי וסברי הנך אמוראי דכי תנן בקידושין והערלה הלכה היינו הלכה למשה מסיני כדסבירא להו התם לר' יוחנן ור' יוחנן מרא דהאי תלמודא הוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בראש ספר מדע וכן כתב הרשב"א ז"ל בתשובה דהך סוגיא סבר כר' יוחנן דערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני ואפילו הכי אין בה קדושה כלל לגבי רבעי : ר' יהודה כב"ש . אתא לפרושי דר' יהודה דאמר דאין בסוריא נטע רבעי מטעמא דגמר קדש קדש הוי ואפילו לישראל נמי אין בה רבעי והאי דקתני נכרי להודיעך כחן דרבנן דאפי' בנכרי נמי אסרי : כב"ש על דעתיה דרבי . דכי היכי דרבי אשמעינן דמקלי ב"ש בזמן משום דגמרי נמי ק"ק לקולא הכי נמי מקלינן נמי לדידהו במקום משום דגמרי נמי ק"ק לקולא דאלו לרשב"ג אין להתיר בסוריא רבעי דלא אשכחן דב"ש גמרי קולא מק"ק וכיון דנהגא בה ערלה נהיג בה נמי רבעי וזו היא דעת הרמב"ם ז"ל שסובר כדפרישית שהן דברים כפשטן שאין מעשר שני בסוריא כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן ואפי' בישראל שכן כתב בספ"א דהלכות מ"ש . מ"ש הואיל וטעון הבאת מקום ואין מביאין אותו מחוץ לארץ לפיכך לא חייב מעשר שני בסוריא עד כאן ואי אפשר לקיים פירוש זה מכמה קושיות חדא דפליגי תנאי בספ"ק דע"ז גבי סוריא אין כיבוש יחיד שמיה כיבוש או לא . ע"כ לא פליגי אלא אי מעשרות דילה דאורייתא או דרבנן אבל שיהא בה שום פיטור מעשר ליכא למ"ד ועוד דתניא בפ"ק דגיטין בשלשה דברים שותה סוריא לא"י למעשרות ולשביעית וכו' ומוקי לה מטעם שותה כמ"ד שמיה כיבוש ולדידיה הא לא שותה שהרי פטורה ממעשר שני . ועוד דאמרינן בפ' השוכר בהדיא דפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן הויא בין בסוריא בין בהקדש בין בהפקר וסברי רבנן דאע"ג דישראל הלוקח מן הגוי בה בתר שליש פטור אפ"ה מדרבנן מחייבי התוספות לפי חשבון ומודים חכמים לרבי עקיבא דמכל מקום המעשרות כפי סדר השנים שנה של בני שני ושנה של עני עני ע"כ לכן נראה דמן התורה הוא דאמר הכא דאין מעשר שני בה ואע"ג דמה שבאנו ללמוד דאין נטע רבעי בסוריא היינו אפילו מדרבנן ואפי' נטע ישראל דהכי משמע ליסנא דכל עיקר לא קאית דלא מציגו תקנות מדרבנן בנטע רבעי דערלה בסוריא מן התורה הוא כדלעיל וכן דעת הראב"ד ז"ל שכתב וכ"ל מה שאמרו שאין מעשר שני בסוריא מן התורה הוא דאמרי ואם גזרו עליה מעשרות לא גזרו עליה נטע רבעי ע"כ ופי' זה דחוק לכך כ"ל נכון דמעיקרא ר' אלעזר לא מחדש אלא סוריא אבל נכרי כיון דקתני לה במתניתין לא אצטריך ליה למימר אבל פשיטא והכי מוכח סוף שמעתין דבנכרי ובסוריא מוקמי לה דבנכרי הוא דמיירי ור' יהודה הכי קאמר אע"ג דרבעי נמשך מערלה לא תימא כיון דערלה בשל גוי כדתנן פ"ק דערלה הכא נמי רבעי נהיג בשל גוי נימא דרבעי יליף ממעשר שני וכי היכי דמ"ש בגוי אין בסוריא דהא אין מעשר אלא דמשי לשליש וקיי"מ לן דשליש ביד גוי אע"ג דשוב ישראל לוקחו פטור ואפילו התוספות נמי פטור דהתם לן תנא כר' עקיבא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהדיא פ"א דתרומות וכיון דאין מעשר שני ביד גוי בסוריא הכי נמי אין נטע רבעי ביד גוי בסוריא דסבר כרבי דאמר בין לקולא בין לחומרא גמרי ב"ש ק"ק והנהו ברייתות דאמרי דשוה לארץ ישראל ומעשר שני יש בה היינו כי הביאה שליש הראשון ביד ישראל כב"ה דלחומרא גמרינן ולא לקולא ור' עקיבא דפ' השוכר מאי קאי כרבנן דהכא דסברי דאע"ג דמעשר אין לו יש לו נטע רבעי תדע דבארץ גופה ס"ל לרבנן דיש ערלה ורבעי בשל גוים כדאיתא בפ"ק דערלה דרבויא דכל עץ אכולה פרשת' קאי אע"ג דמעשרות אם נגמרה מלאכתן ביד גוי אין בה וטעמא דלא גמרי ממעשר שני קדש קדש אלא לחומרא ולא לקולא וליסנא דנקטינן בשביעית אין מעשר שני בשביעית נקטי נמי בסוריא אין מעשר שני בסוריא אבל כולהו מעשרות אמרו . והא דקאמר כל עיקר בשום שנה מן השנים . הוא דקאמר לא בארץ ישראל דאין פיטור רבעי אלא בשביעית אבל בסוריא ביד הגוי בשום שנה מן השנים . ושוב מצאתי בדברי הרשב"א ז"ל דגריס בר' אלעזר נמי אין לנכרי בסוריא כ"ר
כל

נמי אין נטע רבעי בסוריא. א"ל חמי מה אמ׳ה לא אמרה אלא אין לו חומש ואין לו ביעור. הא שאר כל הדברים יש לו. תניא ר׳ יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי בסוריא. ר׳ שמואל בר אבא בעי דא ב"ש אמרי לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימר אין מעשר שני בשביעית ודכוותה אין נטע רבעי בשביעית ודכוותה נמי שלישית וששית הואיל ואין בהן מעשר שני לא יהא בהן נטע רבעי אמר ר׳ יוסי שלישית וששית אע"ג דאין בהן מעשר שני יש בהן שאר מעשרות שביעית אין בהן מעשרות כל עיקר: חיפא שאל הא ר׳ יהודה אמר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימא אין מעשר שני בסוריא ודכוותה אין נטע רבעי בסוריא דכוותה נמי לא למדו תרומת תודה אלא מתרומת מעשר כמא דתימר אין תרומת מעשר במדבר ודכוותה נמי לא ההא תרומת תודה נוהגת במדבר אמר ר׳ יוסי לא למדו ממנה אלא לשיעורין: תניא ר׳ יוסי בר יהודה ור׳ אלעזר בר שמעון אומרים לא נתחייבו ישראל בנטע רבעי אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכבשו ושבע שחלקו. אמר רב חסדא אתיא דר׳ יוסי בר יהודה בשיטת ר׳ יהודה אבוי כמא דר׳ יהודה אמר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני וכמא דתימר אין מעשר שני בסוריא ודכוותה אין נטע רבעי בסוריא כן ר׳ יוסי בר יהודה אמר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימר אין מעשר שני אלא לאחר ארבע עשרה שנה ודכוותה נמי אין נטע רבעי אלא לאחר ארבע עשרה שנה. אמר ר׳ יוסי והיא בשיטת בנו סוריא למודה מארבע עשרה שנה ואין ארבע עשרה שנה למודין מסוריא: תניא ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם את תבואתו ר׳ יוסי הגלילי אומר הרי את כמוסיף פירות חמישית על פירות רביעית מה פירות חמישית לבעלים אף פירות רביעית לבעלים. ר׳ עקיבא אומר לא דברה תורה אלא כנגד היצר שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם לכך נאמר להוסיף לכם תבואתו. ר׳ זעירא ר׳ ייסא בשם ר׳ יוחנן אתייא דר׳ יוסי הגלילי כר׳ יהודה כמא דר׳ יהודה עושה אותו כנכסיו כן ר׳ יוסי הגלילי עושה אותו כנכסיו: ר׳ ירמיה בעא קומי (ל"ג) ר׳ זעירא למ"ד שהוא כנכסיו מהו שיהא חייב במעשרות אמר ליה כיי דאמר ר׳ יהושע בן לוי דאמר ר׳ אבון בשם ריב"ל לא סוף דבר הלכה זו אלא כל הלכה שהיא רופפת בב"ד ואי אתה יודע מה טיבה צא וראה מה הצבור נוהג ונהוג ואנן חמיין צבורא דלא מפרשי: אמר ר׳ מנא אילו נאמר כבית שמאי ויש צבור כב"ש: אמר ר׳ אבין כלום ילמדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמא דתימר אין מעשר שני חייב במעשרות ודכוותה אין נטע רבעי חייב במעשרות: ב"ש אומרים יש לו פרט וכו׳: ר׳ בא ור׳ חייא בר ווא בשם ר׳ יוחנן עיסת מעשר שני לר׳ מאיר פטורה מן החלה לר׳ יהודה חייבת בחלה. אמר ר׳ יונה לא אמרו אלא בירושלם אבל בגבולים לא. ר׳ אבהו כהן בעא קומי ר׳ יוסי למאן דאמר שהוא חייב בפרט מהו שיהא חייבת בחלה. א"ל ולאו ר׳ יהודה היא וסברינן מימר כל הדא הלכתא ר׳ יהודה כב"ש: **מתני׳** כרם שכלו עוללות רבי אליעזר אומר לבעל הבית ור׳ עקיבא אומר לעניים. אמר ר׳ אליעזר כי תבצר כרמך לא תעולל אם אין בציר מניין עוללות. א"ל ר׳ עקיבא וכרמך לא תעולל אפילו כולו עוללות אם כן למה נאמר כי תבצור לא תעולל אין לעניים בעוללות קודם הבציר. המקדיש את כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים ומשנודעו העוללות העוללות לעניים ר׳ יוסי אומר יתנו שכר גידולין להקדש. אי זו היא שכחה בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלה ובורגליות משיעבור הימנה: **גמ׳** ורכוותה אם אין בציר אין פרט עד שיהא בציר בצד הבציר. אכלתן חיה לא. וכמה הוא בציר. דבי ר׳ שילא אמרי שלשה אשכולות שהן עושין רביעית והא ר׳ עקיבא מקיים תרי קראי מה מקיים ר׳ אליעזר וכרמך לא תעולל. שלא תאמר הואיל ואין לעניים [בעוללות] קודם לבציר יזכה בהם בעל הבית לפום כן צריך מימר וכרמך לא תעולל: המקדיש את כרמו וכו׳: תמן תנינן ומתירין בגמזיות של הקדש. תניא אמרו להם חכמים אי אתם מודים

פירוש מהר"ש סיריליאו

כל עיקר כנ"ל: **א"ל חמי מה אמרה וכו׳.** מהדר ליה ר׳ זירא לרב ביבי דוקא היכי תנן מתני׳ מי לא תנן אין לו חומש ואין לו ביעור ומשמע למודו ב"ש דבשביעית גופה קדושה יש לו כגון מחילות והסור לאונן ותפיסתו דבעי מחילות ובעי פדיין ואין פודין במחובר כדלעיל הכי נמי סוריא אע"ג דמעשרות לא נהיגי בה ביד נוי הרבעי יהי נוהג בו קדושה דבשביעית גופה אית ביה קדושה ומעשר אין בה: **ר׳ אלעזר קאמר ולדידך.** אי ר׳ יהודה סבר כב"ש דמתני׳ היכי קאמר כל עיקר אין לו ומדאקשי ליה ר׳ זירא לר׳ ביבי מדיוקא למתני׳ ולא מקשי ליה בפשיטות דקתני ועניים פודין לעצמן משמע דלא גרסינן ליה במתני׳: ה"ג בכל הספרים **תניא ר׳ יהודה אומר אין לנכרי.** כרם רבעי בסוריא ולסיועי לר׳ אלעזר מייתי לה: **הא ב"ש אמרי וכו׳.** הדרבי פריך דאמר לעיל דב"ש ממעשר שני למדו קדש קדש בין לקולא בין לחומרא ובזמן דנהיג מעשר שני נהיג נטע רבעי אם כן נימא נמי דמה מעשר שני אינו נוהג בשנה שלישית וששית דאז דינם מעשר עני כדתנן במסכת הבית אף קדושת כ"ר אל ינהוג בהן: **ומשני דלא דמי.** דאע"ג דאין נוהג בהן מ"ש יש בהן מ"ע חילופו ואית בהו קדושת מעשרות אבל שביעית אין בה מעשרות כל עיקר: **דכוותיה לא למדו תרומת תודה אלא מתרומת מעשר.** בפ׳ התודה נפקא לן דתרומת תודה אחד מעשרה הוא והוא לכהן מגזירה שוה דממנו תרומת ה׳ דכתיב בלחמי תודה והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה׳ ונאמר בתרומת מעשר והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר וכו׳ כדאיתא התם: **כמא דתימר אין תרומת מעשר במדבר.** דאמרינן בכתובות בפ׳ שני דשבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו עדיין במעשרות והכי איתא נמי בסוף פ"ק דקידושין: **ודכוותיה לא תהא תרומת תודה במדבר.** ונמרינן ממנו תרומת ה׳ ממנו תרומת ה׳ לכל מילי והא ליכא למימר דלא אקריבו תרומת תודה במדבר דליכא קרבן דכשר במקדש שלא היה כשר בימי משה כדאיתא בזבחים פרק בתרא: והא דפריך לר׳ יהודה ולא פריך לרבי משום דרבי לא יליף נטע רבעי ממעשר שני אלא לענין הזמן ותו לא אלא לר׳ יהודה דיליף פיטור סוריא דהוא מקום ממקום תיקשי דנימא הך ילפותא דמקום דכי היכי דבמדבר פטירי ממעשר וכדאוכחינן הכי נמי תודה לא תכשר במדבר: **אלא לשיעורין.** דהיינו אחד מעשרה ולא למדו עיקר חיובה מה שאין כן לענין שביעית וסוריא דכל עיקר פיטורין גמרינן מקדש קדש: **לא נתחייבו ישראל ברבעי אלא לאחר י"ד.** דאע"ג דערלה מיחייבי מיד כדתנן בריש ערלה עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטורין נטעו אע"פ שלא כבשו חייבין ונפקא לן מדכתיב כל עץ וקאמר ר׳ יוסי בר יהודה דברבעי לא היו חייבין עד י"ד של כיבוש וחילוק כמו דאין מעשר שני אלא לאחר י"ד: **אמר ר׳ יוסי והוא בשיטת בנו סוריא למודה מי"ד.** יותר נכון לומר דר׳ יהודה אביו קס בשטת בנו דהא פיטור י"ד קדם לפיטור סוריא דסוריא אחר שכבשה דוד חייבי בה מעשרות וא"כ כך למד ר׳ יהודה כיון די"ד פטורין מנטע רבעי כיון דליכא מעשר בהו הכי נמי סוריא פטורה בעי מרבעי כיון דלית בה מעשר: נ"ג **תניא ובשנה החמישית כו׳.** ברייתא היא בת"כ: **פירות רבעי לבעלים.** דנכסיו הוו כדמפרש והוי"ל דקסבר ר׳ יוסי הגלילי כר׳ יהודה: **להוסיף לכם תבואתו.** ומשמע ליה תוספת על העיקר דהיינו של שנה חמישית כדמפרש לקמיה: **אלא כנגד היצר.** ר׳ עקיבה סבירא ליה כר"מ דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא דכתיב ביה לה׳ הוא ובנטע רבעי נמי כתיב קדש לה׳ לכך נאמר להוסיף שיוסיף פירותיו בחמישית וישלם לכם כל אותן פירות של שנים שאבדו מכם לשמים: **כמא דר׳ יהודה עשה אותם כנכסיו למעשר שני כדתנן.** בהאיש מקדש ר׳ יהודה אומר המקדש במ"ש מקודשת והכי נמי אית ליה לר׳ יוסי הגלילי וקא דריש להוסיף לכם תבואתו לאורויי דנטע רבעי ממון בעלים הוא ומקודשת והדר יליף מעשר שני מיניה בקדש קדש: **מהו שיהא חייב במעשרות.** לר׳ יהודה כיון דנטע רבעי חולין הוא בארץ אצל בעלים דלית ביה קדושה אלא לענין מחילה ואונן ופדיון: **דאמר ר׳ אבין בשם ריב"ל.** בעלמא לא ידענא עיקר מילתיה היכא: **ואנן חמיין ציבורא דלא מפרשי מנטע רבעי מעשרות.** אילו נאמר כב"ש יש לבור כב"ש דהא לר׳ יהודה הוא דאיבעי לן דסבירא ליה כבית שמאי כדאמרינן לעיל ואם כן מה הפשוט לענין המנהג והרי גבי ר׳ יהודה הוא דמספקא לן דפשיטא דאין שום צבור כב"ש ומסיק ר׳ אבין ממקום אחר גלמוד לר׳ יהודה דלית בנטע רבעי מעשרות וגמרינן ממעשר שני לגמרי מה מ"ש אין בו מעשרות אלא אוכלין אותו בירושלים כמות שהוא כן נטע רבעי נמי: **לר׳ מאיר פטורה מן החלה.** הכי אית ליה בפ׳ חלק וטעמא דס"ל בפרק האיש מקדש המקדש במעשר שני אינה מקודשת דממון גבוה הוא ובחלה עריסותיכם כתיב ולא של גבוה: **כר׳ יהודה חייבת בחלה.** לטעמיה דס"ל דממון בעלים הוא ור׳ בא ור׳ חייא סברי דמחייבא לר׳ יהודה בחלה בין בגבולים בין בירושלים ול"ג הכא בירושלם אלא בדר׳ יונה והיא תנא דפליג עליה דר"מ דמחייב בחלה ר׳ יהודה בר פלוגתיה הוא בפרק חלק: **לא אמרו אלא בירושלם.** והיא ברייתא דחלק דפליגי רבנן עליה דר"מ דמחייבי בחלה לאו ר׳ יהודה הוא אלא רבנן ולעולם דסברי כר"מ דממון גבוה הוא ובירושלם הוא דפליגי משום שאכילתו של מעשר שני שם כחולין דמי לכל מילי כדכתיב ונתת הכסף לכל אשר תאוה נפשך והכי מפרש לה התם: **אבל בגבולין לא.** דכיון דאין בה היתר אכילה בשעת חיוב חלה דהיינו בשעת גלגול עיסה לא קרינן בה ראשית עריסותיכם ואפילו פדה לאחר מכאן פטורה וכן פי׳ רש"י ז"ל שם: **כדברי מי שמחייבו בפרט.** מי אמרינן טעמיה דהך בבא לאו משום דלא גמר כי טעמא דרישא אלא אפילו במעשר שני גופא דסייך ביה עיסה נימא נמי הכי דמשום טעמא דנכסיו הוא דמחייבו ומחייבו בחלה נמי הוא דס"ל לב"ש דמחייבי נ"ר בפרט ועוללות משום דנכסיו הוי וכן במעשר שני נמי דאין בו קדושה אלא מאי דמפרש קרא בהדיא ואע"ג דפלוגתא מיתניא גבי כ"ר הם רבעי אפי׳ גבי מעשר שני גופיה נמי שייכא וכדפרי׳ במתניתין: **ומשני ולאו ר׳ יהודה כב"ש.** כלומר מאי קא מיבעי לך מי לא ידעת דכל פלוגתיה דר"מ היינו דר׳ יהודה דמחייב וכבר אמרינן דבכל הך שמעתא לר׳ יהודה כב"ש ופסיקא דר׳ יהודה וסיעתו מחייבי בחלה בגבולין: **כל הדא הילכתא ר׳ יהודה כב"ש.** ולהכי פטר סוריא מנטע רבעי וי"ד שנה נמי פטר לעיל:

ולענין הלכה נקטינן כרשב"ג בפלוגתא דב"ש וב"ה ברישא דאין הלכה כר׳ נגבי אביו וב"ש לא גמרי קדש קדש ממעשר שני כל עיקר וטעמא דב"ה דדרשינן קדש קדש ממעשר שני ומקשינן לחומרא ולא לקולא ונהיג בשלישית וששית כל דיני מעשר שני ובשביעית וכן בשאר שני שבוע ומעשר שני ממון גבוה הוא ולא ממון בעלים ובתלמודא דהכא פירשו דר׳ יהודה וסיעתו סבירא להו כב"ש ברישא וכב"ש בסיפא ברישא כי היכי דפטרי ליה ב"ש בשביעית מחומש וביעור הכי נמי סוריא (בכ"י כאן מחוק מקום ג׳ או ד׳ תיבות) מעשרות פטור מרבעי ובסיפא כי היכי דמחייבי ב"ש רבעי ומעשר שני ופרט ועוללות משום דה"ל דאע"ג דכתיב ביה קדש נכסיו הוי והכא נמי סבירא ליה לר׳ יהודה גבי מעשר שני ומחייבו בחלה והמקדש בו מקודשת כב"ש ובגמרא דילן פירשו פרק האיש מקדש דסבירא להו לר׳ יהודה כב"ש דלא דרשי קדש קדש ופסקינן כר"מ משום דס"ל כב"ה דדרשי ליה ובמעשר שני פסקו כר׳ מאיר דכתיב ביה קדש הוא לה׳ ומשמע דממון גבוה היא (בכ"י תיבה אחת אינה ברורה) אע"ג דלא כתיב הוא אלא קדש לה׳ גמר קדש קדש וכדפרישנא: ונוהג בסוריא רבעי. דקיימא לן כרבנן דפליגי עליה דר"י ור׳ אלעזר נמי לא פסק כר"י אלא פירושא דר"י הוא דקאמר דר"י ס"ל כרבי בפי׳ דב"ש ופשיטא דלית הלכתא כב"ש ובדברים אלו יתברר לך שמה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"י דמאכלות אסורות ופ"ט דנטע רבעי דאין רבעי נוהג בסוריא כל עיקר כדר נאים ושכיב אמרה דאפילו בחוץ לארץ נמי נהגא בכרם ובנוי (בכ"י אין תיבה זו ברורה) נמי נוהג וכבר חלקו עליו הגאונים ז"ל והתוספות והרשב"א ז"ל ולענין ח"ל קיימא לן כר׳ יוחנן דהלכה למשה מסיני היא דנהגא ערלה בחוץ לארץ ורבעי אינו נוהג בה אלא בכרם והיינו לפחות שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב דקיימא לן כל המקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכן דעת הרמב"ן ז"ל ורב אחא משבחא גאון ז"ל: **מתני׳ כרם שכולו עוללות.** שאין בכרם אשכול שיהא בו כתף או נטף: **אפי׳ כולו עוללות כולו לעניים.** דכתיב וכרמך דלכתוב כי תבצור לא תעולל: **אין לעניים בעוללות** רשות ליגע בהן עד שיבצור בעל הבית ובגמרא מפרש טעמא דר׳ אליעזר: **עד שלא נודעו העוללות.** שהיו הגפנים שמלר או פתות מכן: **אין העוללות לעניים.** דהקדש קדש ופטור הכרם מעוללות דכרמך כתיב ולא כרם הקדש: **עוללות לעניים.** ואין נותנין שכר גידולין להקדש והשתא משמע דס"ל לתנא קמא כר׳ יהודה דתנן פ"ג דמעילה המקדיש את השדה ונתמלא עשבים אילן ונתמלא גידולין אין מעילה בגידולין ובגמרא מפרש לה: **יתנו שכר גידולין להקדש.** ר׳ יוסי לטעמיה דסבר התם יש מעילה בגידולין: **איזו היא שכחה בגפנים בערים.** עושין מקנים כמו ערש וגפנים הרבה מודלות ע"ג כלונסות מלמעלה עליו ומתפשטין לשם שריגי הגפנים. ערים מפרש בתוספתא דבערים גדול מיירי והיינו דיש בו חמשה גפנים כדאיתא פרק ערים והיינו טעמא דתנא ליה הכא ובדין הוא דבהדי מתני׳ דשכחה הוה ליה למתני׳ אלא דתני מילי דלאו אורחיה בהדי הדדי כולו עוללות ומקדיש כרמו לאו אורחיה ושכחה בהרבה גפנים בבת אחת לאו אורחיה. ותניא בתוספתא במה דברים אמורים בזמן שהתחיל בו אבל לא התחיל בו תיפוק לי משום שורה ולא הוי שכחה עד שיבצור כל סביביו בענין שלא ישארו שלשה גפנים מלבצור דאין כאן שורה והרמב"ם ז"ל מדמנה לו נוסחא משובשת: **כל שאינו יכול לפשוט ידו וליטלה.** אבל יכול לפשוט ידו וליטלה לא הוי שכחה אע"פ שעבר הימנה: **וברוגלית.** היא גפן נמוכה כדרך גפני הכרם וקרי לה הכי שהיא סמוכה לרגלי של אדם ומשיעבור הימנה הויא שכחה ואפי׳ יכול לפשוט ידו וליטלה ובגמרא מפרש טעמא: וגפן המודלית ע"ג אילן או ע"ג גדר קרויה דלית על שם דלו עיני וקתני בתוספתא כדלית וכדקל מגידל מסן: **גמ׳ אם אין בציר אין פרט.** איתקש לעוללות דכתיב וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט וכי היכי דגבי עוללות אין להם רשות לעניים עד שבציר הכי נמי גבי פרט כדמפרש והוי"ל דהא פרט היינו הנושר בשעת בצירה כדתנן בפרקין ועוד דרים דבעינן בציר בצד הבציר: **הא אכלתן חיה לא.** דאם בציר אפשר וכפרט ממנו שני גרגרים צריך שיהא קיים הבציר שבצרו שאם אכלתן חיה לאשכולות הבציר לא הוי פרט וחייבות במעשר: **רביעית יין כדי רביעית הלוג.** דחשיב לכוס של ברכה ולשיעור הוצאת שבת ויין נזיר: **תמן תנינן.** בפ׳ מקום שנהגו מתירין בגמזיות של הקדש אנשי יריחו קאי ומפרש התם הגיה אבא שאול אומר קורות של שקמה ושל חרוב היו בירתו והיו בעלי זרוע נוטלין אותן בזרוע עמדו בעליהן והקדישום ופירש רש"י ז"ל דהקדישום

מתחלם

מודים לנו בגידולי הקדש שהן אסורין. אמרו להם אבותינו כשהקדישו לא הקדישו אלא קורות מפני בעלי אגרוף שהיו באין ונוטלין אותן בזרוע. מה רבנין סברין מימר. קורות ופירות לא הקדישו. אפילו תימא הקדישו. קורות הקדישו פירות לא הקדישו. צריכא לרבנין המקדיש שדה אילן מהו ששייר לו בגידולין. נשמעינה מן הדא משנודעו העוללות לעניים. שנייא היא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. מעתה אפילו לא נודעו העוללות יהו העוללות לעניים. שנייא היא שהוא כרם של הקדש ותניא הנוטע כרם של הקדש פטור מן הערלה ומן הרבעי ומן העוללות וחייב בשביעית. מ"ט ר' זעירא בשם ר' יוחנן ושבתה הא"ץ שבת לה'. [אפילו] דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עליו. ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' מנא לאכלו בלא פדיון אי אפשר שאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון. לפדותו ולאכלו נמצא כלוקח לו קורדום מפירות שביעית. א"ל (ל"ה.) הגזבר מחליפו ביד אחר. אמר ר' מתניה ולמה לית אנן אמרין כיי דאמר ר' יוחנן טעמא דר' יוסי מפני שקדם נדרו להבקרו וכא מפני שקדם הבקר נדרו להקדשו. אמר ר' יוחנן מעשה היה והורו כר' יוסי: אי זו היא שכחה בערים וכו': לית הדא פליגא על דר' יוחנן דר' יוחנן אמר מכיון שעבר עליו ושכחו הרי היא שכחה. שנייא היא בערים שדרכו לבחון. ואפילו על ר' אושעיא לית היא פליגא. דר' אושעיא אמר רומס הייתי זיתים עם ר' חייא הגדול ואמר לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שכחה. שנייא היא שכל רוגלית ורוגלית אימן בפני עצמו היא. הדרן עלך כל זית

פרק שמיני מאימתי

מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות ובפרט ובעוללות משילכו העניים בכרם ויבואו. ובזיתים משירד רביעה שנייה. אמר ר' יהודה והלא יש שאין מוסקין את זיתיהן אלא לאחר רביעה שנייה. אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא כארבעה איסרות: **גמ'** אמר רבי יוחנן למה נקראו שמן נימושות שהן באין בסוף תניא אבא שאול היה קורא אותן משושות. אית תנאי תני נימושות. ואית תנאי תני משושות. מאן דתני נימושות שהן באין בסוף. ומאן דתני משושות שהן ממשמשין ובאין. רבי חיננה בשם ר' מנחם ר' יוחנן בן נורי היה יוצא (מן) [אחרי] הנמושות ומביא פרנסתו של כל השנה. תני מתנות עניים שבשדה שאין עניים מקפידין עליהם הרי הן של בעל הבית: ר' בון בר חייא בעי ויש אדם קורא שם פאה לעצמו. תני ר' שמעון בן יוחי לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים: משילכו העניים בכרם ויבואו: ולא תנינן נימושות. על ידי שהן חביבין עליהן הן באין על אתר: ובזיתים משתרד רביעה שנייה: ולא תנינן נמושות. מפני שהוא צנה אינן יוצאין אלא בחורים: א"ר יהודה וכו': וקודם לכן אינו אסור משום גזל. בשטתן השיבן ולא אתם שאתם אומרים מפני שהוא צנה אין יוצאין אלא בחורים. אף היא מתוך שהוא יודע שאין מביא פרנסתו אף הוא אינו יוצא: **מתני'** (ל"ה:) נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן ועל מעשר עני בכל שנתו ובן לוי נאמן לעולם. ואין נאמנים אלא על דבר שכן דרך בני אדם להיות נוהגין כן: **גמ'** עד היכן אמר ר' חנינא עד מקום שדרכו לילך ולהביא בו ביום. תניא מעשה והאמין רבי לחמשה אחין בחמשה כורין של חטים. ואיפשר כן. אלא מיכא ציבחר ומכא ציבחר. כורא סלקא: ר' אלעזר דרומיא בעא קומי ר' יוסי נימא מתני' דר' אליעזר דר' אליעזר אמר הנאמן על השני נאמן על הראשון א"ל ר' יוסי דברי הכל היא. שנייא היא שאין אדם עושה בדבור ערוה. ר' אלעזר בשם ר' אושעיא כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כן לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר. אמר ר' אושעיא ומתני' אמרה כן ובן לוי נאמן לעולם. ר' מנא בעי ובן לוי נאמן לעולם ואפילו בשביעית. אמר ר' בון בר חייא נאמן בן לוי לומר מעשר בהור הוא לפטרו מן השני. אבל באומר ניתן לי או באומר משלו הן אינו נאמן דו מתני' אין נאמנים אלא על דבר שכן דרך בני אדם להיות נוהגין כן. כיני מתני' אין נאמנים אלא על דבר שדרך בני אדם

פירוש מהר"ש סיריליאו

מתחלה כשהן מקולצין ונתוספו גידולין לאחר מכן וקרי להו גומזיות. אמרו להם חכמים לאנשי יריחו שגידולי הקדש שהן אסורין דס"ל כר' יוסי: לא הקדישו אלא קורות מפני בעלי אגרוף. שהיו נוטלין אותן שהיו חס בין לבנין: מה רבנין סברין מימר וכו'. אאנשי יריחו פריך חכמי יריחו מה כוונתן בתשובה הזו ומפרש דהכי קאמר דלא הקדישו לא קורות ולא פירות אלא לפנים עשו כדי לגזם ולהפריש הגזלנים מהם: פירות. היינו גומזיות דתנן והן גדולים והיינו דקאמרי דקורות הקדישו מפני בעלי אגרוף: ואפילו תימא הקדישו. כלומר ואפילו תימא דהקדישום בכוונה פירות לא הקדישו גומזיות לא הקדישו דס"ל כר' יהודה במסכת מעילה דאמר אין מעילה בגידולין והכי מפרש בגמרא דילן דרבנן דמיחו בידן סברי כמ"ד אין מעילה וכו': צריכא לרבנין. מיבעי לן לבני הישיבה אליבא דרבנין דמתני' דמשמע לכאורה דסברי כאנשי יריחו: המקדיש וכו'. מהו שישייר לו בגידולין: העוללות לעניים. והא ינקי מהקדש ואפילו הכי תנן לעניים הן ולא יהבי שכר גידולין להקדש כדי לחלל קדושת גידולין. ודחי דלעולם לתנא קמא דמתני' לא שייר ובעי למיתב שכר גידולין ושאני הכא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו שהן וזיכתן רחמנא אפקע זכותא דבעל הבית ויהיב לעניים: שהוא כרם של הקדש. יצא קול כל הקדש ביה ולית כאן הפקעה וכרמך כתיב: פטור מן הערלה. דכתיב יהיה לכם ערלים משלכם פרט להקדש: ומן הרבעי דכיון דלית ביה ערלה לית ביה רבעי: ומן העוללות. דכרמך כתיב: לאכלו בלא פדיון. אי אפשר קושיא היא למאי דאמרינן דחייב בשביעית דהיכי אכלי עניים פירותיו בשמיטה כיון דהוא קדוש דבלא פדיון אי אפשר דלא מצינו הקדש יוצא לחולין בלא פדיון: כלוקח קורדום מפירות שביעית. דכיון דפודין אותו סברי דקדושת שביעית הוא דקא פרקי ויבוא הגזבר ויטעה לקנות מדמיו קורדום או אבנים כמו הקדשות בדק הבית ואסורין והתורה אמרה לאכלה ולא לדבר אחר כדאיתא במסכת שביעית ובת"כ: ומשני הגזבר מחליפו ביד אחר. נאמר לגזבר שיוציא הקדש זה מתחת ידו כי היכי דלא ליטעי ויחליפנו ביד אחר והאחר יהא שליחא דרבנן וישמע למצות חכמים: ויקבר או ישרף. שקדם נדרו להפקרו התם קאי בפרק אין בין המודר דתנן היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחרים לשם מתנה והלה נוטל ואוכל והוא מותר ואם אין עמהם אחר מניח על גבי הגדר או ע"ג הסלע ואומר הרי הן מופקרין וכו' ור' יוסי אוסר ומפרש התם. טעמא דר' יוסי מפני שקדם נדרו להפקרו ולא מהני הפקרו לזה הא קדם הפקרו לנדרו ברי והכי נמי כי נודעו העוללות הוו עוללות דעניים משום שקדם הפקר נדרו שהפקירן הבעל הבית העוללות לעניים קדם להקדישו של זה הילכך לא חל הקדש בהם אבל אקדים קמי דנודעו העוללות הקדשו קדם ולא צריכי לטעמא דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ולעולם מצי סבר תנא קמא דיש מעילה בגידולין: והורו כר' יוסי. דיהבו שכר להקדש דלא אתי למימר וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ד דמתנות עניים: ור' יוחנן אמר מכיון שעבר עליו. גבי זית לעיל פרק גדיש ואפי' יכול לפשוט ידו וליטלו דפליג אדר' אושעיא: שדרכו לבחון. כשבוצרים גברים בוצרין מלמטה שהאשכלות הם כבדים ותלויין למטה ולפעמים כשהגפן שנים ושלשה אשכולות למעלה שמתחזק איזה ענף ונדבק באילן אחר ונשאר האשכול למעלה ודרכו של בעל הבית לעלות על גבה אם יש ואפילו שלא שכחה ועבר ממנה ומשום הכי בעינן שיפשוט ידו ולא ימלכו לדרכו של בוצר שרים לבחון אם ישתעף ויתאחז באילן אחר דלעולם נופה בסוף השריג שרביטין דקין וקורין להן בלע"ז פיזירא"ש: ילא דמי לזית. שעולין על גבו לתכמו ונשעבר הימנו הוי שכחה: ואפילו על ר' אושעיא לית היא פליגא. דאפילו לדידיה קשיא נמי מתני' הא דרוגלית דלא שייך בה דרכו לבחון כמו שכתבתי במשנתנו ואפ"ה הוי שכחה בעבר הימנה דשאני רוגלית דאי אפשר ליגע זו בזו דצריך ארבע אמות בין זו לזו כדי אורך המהריסה כדאיתא במסכת כלאים הילכך לא מסייע גפן זו לזו וכל חדא וחדא הויא אילן יחידי הילכך משיעבור הימנה הוי שכחה: ור' אושעיא לא קאמר אלא שבזית דאמרינן לעיל גבי פאה דכל הדות חביבו כאחר הילכך גבי שכחה נקל בהן קלא ופסק הר"מ ז"ל כר' יוחנן לא שנא רוגלית ולא שנא זית משעבר הימנו הוי שכחה ובריייתא נמי מסייעא לזה ;שאר כל האילנות משיפנה יילך לו: אומן. שורה כמו ומתנין פאה מכל. אומן ואומן הלכו כם אמבעה אומנין לשון שורה: הדרן עלך פרק כל זית בס"ד

פ"ח מותרין בלקט. אפילו עשירים ופסולין מן המעשר: משילכו בו הנמושות. בגמרא מפרש להו: (משהלכו) [משילכו] עניים בכרם ויבואו. בגמרא מפרש אמאי לא מאחר להו וימנא עד הנמושות: ובזיתים. באילני זיתים: משתרד רביעה שנייה. פ"ק דתענית פליגי בה תנאי ולר' יוסי שנייה הויא כ"ג במרחשון וקרי לה רביעה ותרגום ותרבן תחת רבעת בלעם לשי שמרגלת שעפר או נמי כדמפרש פ"ק דתענית מיסרא בעלא דארעא שנאמר והולידה והצמיחה: מוסקין. לשון מסיקה שייך בזיתים כמו בצירה בענבים: ולא יהא מביא בארבע איסרות זיתים. דמיכן שוין ארבע איסרות דהיינו שני פונדיונין שהן דמי ארבע סעודות לחם שתי סעודות לו ושתי סעודות לאשתו כדתנן לקמן בכר לפונדיון וככר פונדיון שתי סעודות הוא כדאיתא בעירובין פרק כילד משתתפין ובכתובות סוף אע"פ: והא דכתיבנא דשני איסרין הוי פונדיון כן מפרש נפ"ק דקידושין: **גמ'** שהן באין בסוף. נ"ל דהיינו פירושא דריש לקיש דפרק אלו

מציאות דאמר התם לקוטי בתר לקוטי ופי' רש"י ז"ל ולשון נימושות כמו לא ימושו שנוטלין משין הכל מלפניהן שבאין אחר הבריכה והכי נמי שהן באין לבסוף: שהן ממשמשין ובאין. נראה דהיינו סבי דאזלי אתיגדא זקנים תשושי כח שהולכין במשענתם בידם נראין כממשמשין לפי שאין בהן כח לילך הרבה בשדה שנכנסו בה ללקט לא יניחו אחריהם כלום וטעמא משום יאוש נגעו בה דעניי העיר מיאשי שראו שהלכו בה הנמושות ועניים דעיר אחרת נמי מעיקרא אסחון דעתיהו מיניה דאמרי עניי דהתם מלקטי לה הכי מפרש בפרק אלו מציאות. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"א דמתנות עניים מאימתי כל אדם מותרין בלקט משיכנסו המלקטים שניים וילקטו אחר המלקטים הראשונים ויצאו וקשה דריש לקיש הוא דאמר לה הכי בפרק אלו מציאות דאלו ר' יוחנן סבי דאזלי אתיגדא קאמר ותלמוד בבלי עיקר בין יבנוסחת האמוראים בין בפסק הלכה כמו שכתבתי בפתיחה: הרי הן של בעה"ב. אע"פ שהוא עשיר ואפילו קודם הזמן וטעמא כדמפיק תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים וכן מפרש בפרק הזרוע: ויש אדם קורא שם פאה לעצמו. והא איכא משום לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו: ולא תנינן נימושות. משילכו הנימושות ואמאי תני הכא שיעורא אחרינא משילכו עניים בכרם ויבואו: ומשני ע"י שהן חביבין הן באין וכו'. שפרט ועוללות חביבין הן על בני אדם והן באין לאלתר ואין ממתינין לנימושות: אינן יוצאין אלא בחורים. וכאלא שאול דאמר לנימושות הן הזקנים שממשמשין ובאין: וקודם לבן אינו אסור משום גזל. ור' יהודה פריך דאמר כדי שיהא העני ולא יהא וכו' דממילתיה דר' יהודה משמע דמאריך הזמן טפי מתנא קמא כדקתני והלא יש שאין וכו' ואילו שיעורא דאוסרות קודם רביעה שנייה הוא דהא מסיקת הזיתים קודם רביעה שנייה הוא דהוי ועניים הולכין ומלקטין ולא מציירין לשיגיע עד לאחר רביעה שנייה ואם כן מקמי הכי אינו אסור משום גזל כל שכן אחר רביעה ומאי קאמר דר' יהודה ומשני דלדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דמשעריתו זימנא דרביעה שנייה שיוצאין הבחורים כדי לכלול מסיקת כל הזיתים והלא יש שאין מוסקין וכו' ואיכא חוששין לזה משום דאיכא יאוש הכא נמי קודם רביעה נמי יש לנו לקצר דאיכא יאוש מתוך שהוא יודע שהעני הבחור יודע שאינו מביא פרנסתו מפרש רבינו שמשון ז"ל דהיינו שתי סעודות לו ושתי סעודות לאשתו: אף הוא אינו יוצא ומיאש. והפקר הוי ואפילו לעשירים ואפילו קודם הרביעה: **מתני'** נאמנין על הלקט וכו'. בשעתן נאמנין העניים לומר המין הללו של לקט שכחה ופאה ופטורין ממעשר ומתרומה כדתנן בריש חלה ואפילו הן עמי הארץ יכול החבר ליקח מהם ולסמוך עליהן. ובעמי הארץ שאינן לא חשודין ולא נאמנין מיירי וכן כ' הרמב"ם ז"ל פי"ב דהלכות מעשר: בשעתן. בעת הקציר: בכל שנתו. נאמן עליו דהיינו שנה שלישית ושישית שמעשר עני נוהג בה כדתנן במסכת אבות פרק בתרא: נאמן לעולם לומר מעשר ראשון זה ונתתי לכהן תרומת מעשר ולעולם מעשר ראשון נוהג דקרוי נחלה כדאיתא פ"ק דר"ה ולית ביה משום טבל והלוקחים ממנו אין צריך לעשר מהן דמאי: להיות נוהגין כן. כדתני סיפא דלקמיה נאמנין על החטים ואין נאמנין על הקמח וכו': **גמ'** עד היכן. עד אי זה מקום יהא הגורן שיהא נאמן לומר שממנה הביא לקט שכחה ופאה מי נימא דאפי' הוי רחוק יהא נאמן לומר אחר מכרו לי: ומסיק עד מקום שדרכו וכו'. שהיה הגורן קרוב שילא ויבא בו ביום יותר מכאן הלוקח ממנו מעשרן דמאי: מיבא ציבחר וכו'. שקיבץ מכאן מעט ומכאן מעט עד שהיה לו כור מעט מזעיר תרגום יונתן זעיר ליבחר: דר' אליעזר אמר נאמן על השני נאמן על הראשון. בפרק הלוקח פירות מיתנייא פלוגתייהו דרבנן סברי דנאמן על השני אינו נאמן על הראשון דאע"ג דראינוהו שהפריש מעשר שני אין נאמן לומר שהפריש מעשר ראשון דמעשר שני מפרישו לעצמו מה שאין כן במעשר ראשון. ור' אליעזר סבר דנאמן דאין חשוד להקדים כדאיתא התם והכי נמי משמע דבן לוי אע"ג לתרומת מעשר ראשון לא הוי שלו נאמן לומר ללוקחו ממנו מעשר ראשון הוא ואין צריך לעשרו. ומסיק ר' יוסי דלכולי עלמא היא מתני' דשאני הכא דאין אדם עושה בדבורו ערמה דלוי לא הוה ליה לשקר ולומר מעשר עני הוא דמובלו הוא בדבר חמור שיש בו תרומה דבמיתה לזרים בדבורו וצריך לו לתקן הדיבור ולומר שתרמו ואם בא לשקר נימא חולין אבל התם אינו מובלו בפיו והוא מוכרו ומחזיקו בחזקת מתוקן להשבית מקחו: כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר. והלוקחו ממנו אין צריך לתרום הימנו דמאי: מתני' אמרה כן בן לוי נאמן לעולם. ולמעמיה דר' אלעזר אתי שפיר. דלטעמא דר' יוסי אי הכי אפילו ישראל נמי. אפילו בשביעית כגון עמון ומואב דהלכה למשה מסיני הוא דמעשרין מעשר עני בשביעית כדאיתא בפרק קמא דיבמות ובמסכת ידים. ובודאי למפרישים שם מעשר ראשון דהא לנחלה איתקש ומיבעיא ליה דאע"ג דאינו נוהג בארץ וכל השדות הוו הפקר לא תימא דוילא בעיניה הילכתא ולא מהימן קא משמע לן דהא לעולם קתני אי נמי בארץ בשנת השמיטה מוכר פירות שגדלו בששית ואומר מעשר ראשון הוא של שנה ששית ליאוש פירות שביעית הן ומשום דעושה סחורה בדמי שביעית קאמר היכי דמי אמר דבהא נמי נאמן לעולם. מעשר נרור הוא לפוטרו מן השני שאומר ראיתי שהפרישו אותו מן הכרי אבל אמר ניתן לי בחזקת מעשר ראשון אינו נאמן משום דמשקר ומתירא שלא ימצא שקרן ואיני ריצה לפתויך דבריו וכן אם אומר שלו הן מי מכחיש לו: ואינו נאמן לפוטרו ממעשר שני. דו מתני' שכן דרך נמי כו' כלומר

ארם נותנין כן: מתני' נאמנים על החטים ואין נאמנים לא על הקמח ולא על הפת. נאמנים על שעורה של אורז. ואין נאמנים עליו בין חי בין מבושל. נאמנין על הפול ואין נאמנים על הגריסין בין חיין בין מבושלין. נאמנין על השמן לומר של מעשר עני הוא ואין נאמנין עליו לומר של זיתי ניקוף הוא. נאמנין על ירק חי ואין נאמנין על המבושל אלא אם כן היה דבר מועט שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מלפסו: גמ' מהו שיהא נאמן לומר חטים ניתן לי ועשיתי אותו קמח. חטים ניתן לי ועשיתי אותן פת פשיטא לי שהוא נאמן. היו הכל יודעין שרוב [בני אדם] מכנסי לקט אפילו כן אינו נאמן. (ל"ו.) תניא ר' יהודה אומר מקום שנהגו להיות דורכין את העוללות יהא עני נאמן לומר יין זה של עוללות הוא. ודהוותה מקום שנהגו להיות מוסקין זיתי ניקוף יהא העני נאמן לומר שמן זה של זיתי ניקוף הוא: נאמנין על ירק וכו': אילין דבי איסי בשלון ירק אינשון מתקנתיה סלק גמליאל זוגא ותקניה מן גו לפסא: מתני' אין פותחין לעני בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים. ר' מאיר אומר חצי קב. קב ותצי כוסמין. וקב גרוגרות ומנה דבלה. ר' עקיבא אומר פרס. חצי לוג יין ר' עקיבא אומר רביעית, ורביעית שמן. ר' עקיבא אומר שמינית. ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות: גמ' תניא רובע אורז. עובלא תבלין. ליטרא ירק. שלשה קבין חרובין. חצי לוג יין. רביעית שמן. עשרה אגוזים. חמשה אפרסקין. שני רימונים ואתרוג אחד. מאי טעמא ואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו. חזקיה שאל לאבוי מנא אילין שיעוריא. א"ל אהן צררא סמך הדא בירתא: ר' חנניה הוה יתיב קומי ר' אילא והוא אמר טעמא והוא סתר. א"ל לאו כולי מיסתור אלא מיבנו. אמר ר' מנא תינייא ארבע ליטרון: חצי לוג יין וכו'. אמר ר' אלעזר וכן לעירוב. אמר ר' חיננא הדא דתימא ביין אבל בשמן מערבין בו מזון שתי סעודות. ותני כן מערבין בשמן מזון שתי סעודות. תני מערבין בהומץ מזון שתי סעודות. ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק כדי לטבול בו. ירק הנאגד שתי סעודות. ר' יצחק עטושיא אמ' קומי ר' זעירא בשם דבי ר' ינאי אפונין חיין מערבין בהן מזון שתי סעודות למי נצרכה לר' מאיר שלא תאמר הואיל והן מסריחין את הפה אין מערבין בהן. דג מלוח מערבין בו. בשר מליח מערבין בו. בשר חי מערבין בו. דתנינן תמן הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה. רבי ידן בעי הדא בלקירא הוא'ל ואילין כותאי אכלין מינה מערבין בה. שמואל בר רב שילת בשם רב פעפועין גודגדניות וחלוגלוגות מערבין בהן. בעון קומיה הי דין אינון אמר לון קקולי ופרפחיני: מתני' מדה זו אמורה בכהנים ובלויים וישראלים היה מציל נותן מחצה ונוטל מחצה. היה לו מעט נותן לפניהן והן מחלקין ביניהן: גמ' ר' יונה פתר מתני' ביתר מכשיעור היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה אבל בכשיעור הוא נותן לפניהן והן מחלקין ביניהם. ר' חזקיה פתר מתניתא בכשיעור ביקש להציל נוטל מחצה ונותן מחצה דמתוך שנוטל מחצה ונותן מחצה נעשה דבר מועט והוא נותן לפניהן והן מחלקין ביניהן: מתני' אין פותחין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע. לן. נותנין לו פרנסת לינה. שבת נותנין לו מזון שלש סעודות. מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי. מזון ארבע עשרה לא יטול מן הקופה. והקופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה: גמ' תניא המסבבין על הפתחים אין נזקקין להם לכל דבר. אמר ר' יונה ובלבד דלא יפחתון מן ארגלון דיליה: הכא את אמר אין פותחין לעני בגורן מחצי קב חטים, והכא את אמר אין פותחין לעני העובר ממקום (ל"ו:) למקום מככר בפונדיון, רב הינא אמר צא מהן שליש ליציאה. ר' יוסי בר בון מפיק לאילין נחתומין כהדא דרב הונא ובלחוד כהדין שיעורא. ר' אבא בר ממל בעא קומי ר' לא ראו אותו יוצא מן העיר ונכנס לה א"ל הנותן נותן והלוקח יחוש לעצמו: שתי סעודות לא יטול: תניא התמחוי בכל יום. קופה מערב שבת לערב שבת. תמחוי לכל אדם. קופה אינה אלא לאנשי אותה העיר בלבד: ומתחלקת בשלשה: ר' חונא אמר תמחוי בשלשה שהוא על אתר. ר' חלבו בשם ר' א"א בר זבדא אין מעמידין פרנסין פחות משלשה.

איתא

פירוש מהר"ש סיריליאו

כלומר שכן שכינו דאין נאמנין אלא על מה שדרך בני אדם נותנין להם משמע דבעינן אומדנא דדרך בני אדם שיהו נוהגים כן באותו דבר שרגילים ליתן להם ולא על פיהם אנו סומכין שילך בעינן שלא יטמינו עצמן כדי לנדר ולעמוד על דבריהם: ה"ג כיני מתני' אין נאמנין אלא על דבר שדרך בני אדם נותנין כן והיינו כדתני בגמ' בהדך בבא דלקמיה ובני אדם נוהגין דקתני אעשירים הנותנים לכן קאי: מתני' אין נאמנין על הקמח ועל הפת. לומר קמח ופת של מעשר עני שניתן לי או של לקט הן ובעי עישורינהו דמאי. על שעורה של אורז קרי ליה שעורה כשהנרגיר לבוש בקליפתו קודם כתישה וכן פול בעודו בקליפתו דרך להלקו לעניים: גריסין. אחר שיטחנו ברחיים של גרוסות: ואין נאמנין עליהן בין חיין בין מבושלין. משנכתשו והוו לבן מופשטים מקליפתן דבעודן בקליפתן דרך לחלקן לעניים: זיתי ניקוף. מלשון כנוקף זית ושן זיתים שמשיירין באילן ואינן ראויין להוו הפקר והיינו דתנן במסכת חלה זיתי ניקוף שנתערבו עם זיתי מיסוק ואין דרך לעשות מהן שמן: נאמנין על ירק חי. דמעשרין ממנו מעשר ירק מדרבנן נאמן לומר מעשר עני הוא כשהוא חי אבל מבושל לא דאין דרך לתת מעשר אחר שהוא מבושל: אלא א"כ היה דבר מועט. כן דרך בעלי בתים כשהוא מלעשר מעשר מתוך לפסו דבר מועט כדאיתא בגמרא וכתב הרמב"ם ז"ל ומתוך שיכול לומר בעל הבית נתנו לי יכול לומר נמי אני נשלתיו ממתנותי: גמ' פשיטא לי שהוא נאמן. דהא קאמר חטין ניתן לי. שרוב מכנסי לקט שלקט הרבה פאה וכיוצא בזה כגון שהיו ידיו יפות ושאר העניים נותנים לו ממה שלקטו הן ממתנותיהן שרוצים להחליף או לקנות ממנו ואמר שבשלו ממכנסו אינו נאמן לומר פת נתנו לי ואם תאמר וכיון דאי אמר ניתן לי חטים ועשיתי פת נאמן ליהמן נמי כשאומר נתנו לי פת במגו דאי בעי אמר חטים נתנו לי ועשיתיו פת ויש לומר דהוי מגו במקום עדים ומגו במקום עדים לא אמרינן וכן כתב רבינו שמשון ז"ל: להיות מוסקים. זית נקוף. ולעשות מהן שמן ואין הלכה כר' יהודה: דבי אסי. עמי הארץ היו וקראו לגמליאל זוגא שהיה תלמיד חכם של אותו מקום: אנשון מתקנתיה. שכחו מלעשרו שהיה דבר מועט ועלה גמליאל זוגא שהיה ספר ותקנו מתוך הלפס: מתני' אין פותחין. נראה לדקה אין פותחים לעני בגורן בשנת מעשר עני אם יש לו לבעל הבית מעשר עני בגורן הרבה להלק ובאו עניים הרבה לגורן והוא מחלקן אל יפחות לכל אחד משיעורא דקתני הכא כדיליף הכא מואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו ובכל השנויין כאן איכא מזון שתי סעודות או כדי ללפת בו פת שתי סעודות. בגורן דוקא קתני דבגורן בעינן דנותן לכל עני כדי שבעו אבל בבית נותן לו כל שהוא ואינו חושש וכן מפורש בתוספתא: מחצי קב חטים. ואם גורן שעורים הן נותן לו קב וכפל לו בשעורים מבחטים נראה בעיני דהאי תנא מיירי באדום כדמפרש בכתובות ס"פ אע"פ לא כפל לה בשעורים אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום והיו השעורים רעות ובעו כפלים. ור' מאיר דפליג עליה ואמר חצי קב כשיעורא דחטים היינו בשעורים דשאר ארצות ולא פליגי. ואם גורן כוסמין קב ומחצה: גרוגרות. תאנים יבשים ובגמרא מפרש שיעורא לתאנים לחים: ומנה דבלה. לאחר שנדרסין בעיגול קרי להו דבלה ושוב אינו מוכרן במדה אלא במשקל ושיעורה מנה דהיינו ליטרא ותני: פרס. חצי מנה: גמ' אורז רובע, רובע הקב: עובלא. תבלין שמינית שבליטרא: ליטרא ירק. בפ' בגל בתרומות מפרש לליטרא מאה זוז והזוז דרהם ומחצה: עשרה אגוזים חמשה אפרסקין ב' רמונים ואתרוג א'. מפרש בפ' בכל מערבין דטעמא דהני משום דחשיבי והן דברים ראויין לבא בקינוח סעודה ובכדי שאדם רגיל להביא קינוח לשתי סעודות מספיק וכן פי' רש"י ז"ל שם: ואכלו בשעריך ושבעו. גבי מעשר עני כתיב גמ' תנא: אהן צררא סמך הדין בירתא. צרור אחד קטן סומך בירה גדולה שלא תפול כלומר אע"פ שאין בחמשה אפרסקין מזון שתי סעודות ולא דמי שתי סעודות מכל מקום פותחין ומרחיבין לב האדם לאכול בהן או לקנות בהן הסעודה ומתיישב דעתו: לאו כוליה מיסתור אלא מיבנו. הטעם שאמרו האגוזים אין זו גבורה לסותרו אלא לבנות ולתלם טעם אחר מדעתך: תינייא ארבע ליטרין. תאנים לחים ארבע ליטרין: וכן לעירוב. השעורים השוויים במשנה ובברייתא גבי מעשר עני מהני נמי לעירובי תחומין דתקון רבנן דלהוו נמי שתי סעודות: הדא דתימא ביין. דשני בחצי לוג כדתנן: אבל בשמן לא סגי לעירוב. אלא צריך שיהא בו דמי מזון שתי סעודות: לטבול בו מזון שתי סעודות. שתי סעודות היינו דנוי שוין שתי סעודות מן הירק הנאגד וכי אמרינן לעיל ליטרא ירק היינו בירק שאין דרכו ליאגד: לר' מאיר. לא ידענא היכא איתיה: דג מליח מערבין. דחזי לאכלו כן וכן בשר מליח נמי חזי לאכלו כן: בשר חי נמי חזי. דתנינן בפרק שתי הלחם במנחות הבבליים אוכלין אותו חי גבי יה"כ שחל להיות בע"ש קאי דתנן שעיר של יוה"כ נאכל לערב דהיינו שעיר של מוסף והיינו שעיר הנעשה בחוץ דחטאת הנאכל לזכרי כהונה הוא ליום ולילה כדתנן באי זהו מקומן וקאמר דנאכל לערב בליל שבת אע"פ שאין יכולין לבשלו בשבת כהנים בבליים אוכלים אותו חי כדי שלא יעשה נותר מפני שדעתן יפה שאינם אסטניסין אלא הוקו הלומכא אלמא דאכילה דכתיב גבי חטאת בחי מוקימי' ושמה אכילה: ולא מפרש הכא כמה חיובו ושיעורו ובגמרא דילן אמרינן ששיעורו כדי לאכול הימנו שיהו כל השתי סעודות ממנו: בלקירא. מין עשב הוא וקאמר דכיון דאוכלין אותה הכותיים חייה מערבין בה דומיא דבשר חי דגמרינן מבבליים: פעפועין. מפרש לקמן קקולי ופי' רש"י ז"ל יוטלי"ש בלעז: גודגדניות. בלעז כוליאנדרו והתם מסיק(בהלדקוקי מדאי שהן יפות: חלוגלוגות. וירדולאגאש בלעז: מתני' בכהנים. לעניי כהנים בתרומתן: לוים במעשר ראשון. דגבייהו בעינן נמי כדי שובעו ובישראל מעשר עני כדאמרן: היה מציל. לעניים קרוביו שלא באו לגורן: מציל. מפריש תרגום ויצל אלהים ואפרים: נוטל מחצה ונותן מחצה. פליג אאבא יוסי בן דוסאי דתוספתא דקאמר אם רצה נותן לפניהן שתי ידות לקרוביו והכא דמתניתין סבר דמיבעי ליה לאשווינהו ככלהו עניים ולא שפי משום דנעשה בנפשות הרבה ובגמרא מפרש אם יכול להציל בכשיעור או פחות מכשיעור: גמ' מתני' ביתר מכשיעור. מתני' דשריא להציל היינו ביותר מכשיעור שיש מותר עודף על שיעור המגיע לכל העניים שבאו לגורן וכיון דאיכא מותר ונותן להציל מציל מחצה לקרוביו שלא באו: אבל סיפא דהתם היה לו ממועט וכו'. היינו בכשיעור שאין לו מעשר עני אלא כשיעור סעודות לעניים שעומדין בגורן אז אינו יכול להציל וחשיב דבר מועט ונותנן לפניהן והן מחלקין ואע"ג דאיכא שיעור לכל חד וחד קאמר הכי כדי לצאת ידי קרוביו ואינו יכול להציל להן ור' חזקיה סבר דבכשיעור נמי יכול להציל מחצה דסבירא להו דעניך קודמין דקתני לעולם הוא כדאמר בפרק אי זהו נשך. ודקתני היה לו דבר מועט כרוך ותני. והכי קאמר דכשאין לו אלא כשיעור מתוך שמציל מחצה נעשה דבר מועט ולא נשאר לו כדי הלוקח ונותן לפניהן והן מחלקין ביניהן אבל הוא לא יתן להן דלית בה כדי שבעו לכל חד וחד:

מתני' אין פותחין. נראה לדקה המפרנסין את העניים אין פותחין לעני העובר ממקום [למקום] שאינו לן בלילה אלא: מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע. כשהשער ארבע סאין בסלע דהיינו כ"ד קבין שהן מ"ח חצאי קבין הככר המגיע לפונדיון דהיינו חצי קב דהא פונדיון חצי מעה דסלע כ"ד מעין שהן מ"ח פונדיונין דשש מעה כסף דינר מארבע סאין לסלע ובגמרא פריך רישא לסיפא דרישא קתני דחטין כמות שהן יהבינן ליה חצי קב ומלחם אפי' יהבינן ליה חצי קב ומשני לה: לן. בלילה אלא: נותנין לו פרנסת לינה. בפרק כל כתבי ובפ"ק דב"ב מפרש דהיינו פוריא ובי סדיא דליכא למימר סעודה דלילה דהא בככר שתי סעודות הוו וחד מינייהו סעודת לילה: שבת. אם שבת אצלם בשבת: תמחוי. קערה גדולה הוא ששופכין בה כל תבשיל הקדרה וממנה מחלקין לבני הסעודה חלקן והולכין הגבאין והאדם אחד לפניהן המשגיח בראשו שקורין שבאקי וכו שלש או ארבע וגובין בהן הגבאין מאכל מבעלי בתים ומחלקין לעניים: שתי סעודות מיום ליום: לא יטול. דכיון דיש לו נמצא גוזל את העניים: לא יטול מן הקופה. קופה היא מעות שגובין לפרנס עניים בני טובים דזילא להו מילתא דתמחוי ועוקרין פרנסתן במעות ותניא בפ"ק דב"ב ומייתי לה בגמרא דהכא דקופה מתחלקת מערב שבת לערב שבת וכיון דיש לו שתי סעודות לכל יום דהוו להו י"ד לשבוע לא יטול אבל מי שיש לו מזון י"ב יטול שהרי לא תתחלק עוד עד ערב שבת אחר והרי לשבעת ימי שבת צריכין י"ד סעודות ובפרק כל כתבי פריך דט"ו סעודות צריכין לו שלש סעודות ליום שבת ומסיק דאמרינן ליה מאי דבעית למיכל באפיקי שבתא ואכליה בשבתא פי' שהרי תאכלנה סמוך לערב ולא תצטרך לאכול בלילה ואע"ג דאמרינן התם לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת ה"מ למאן דאפשר לו: נגבית בשנים. מפרש טעמא בפ"ק דב"ב משום דאין עושין שררה על הצבור בפחות משנים: ומתחלקת בשלשה. מפני שהיא כדיני ממונות לעיין ולתת לכל אחד ואחד כפי ספלים התלויין עליו: גמ' אין נזקקין להן. לתת להן מעות מן הקופה דכיון דלמודין לחזר על הפתחים דיין בכך וכן פי' רש"י ז"ל בפ"ק דב"ב: מן ארגלון דליה. לשון רגילות מה שרגילין לתת לו דהיינו מתנה מועטת דאי אין מתנין לו דבר מועט דלמא יחשבו משום שנמצא רמאי ונמצא מת שנעלו לו הדלת והכי איתיה בפ"ק דב"ב: ובא את אמר וכו' מככר לפונדיון. דהיינו חצי קב ומסיק לא מכן שליש ליציאה דכי מפרש מתני' הככר היינו כי לוקח החנוני ארבע סאין חטים בסלע דשקיל מינייהו שכר טרחו ועמלו דהיינו טחינה והרקדה ואפייה ולישה ומים ומלח ועצים להסיק התנור והיינו שליש ואחר שנטל שליש מה שנשאר שיעור ככר לפונדיון הוי לעני אבל כי יהביה ליה חטים יהביה ליה חצי קב דכי מלאם מינייהו שכר טחינה וכו' שליש בציר מינייהו וכדאמרן: מפיק לאילין נחתומיא. כדתניא בפ"ק דב"ב רשאין בני העיר להסיע על קיצותן שישימו להן שער שלא ירויחו אלא שליש לפונאתם כדמסיקנא במתני': יוצא מן העיר ונכנס לה. דכיון דיוצא ונכנס לא חשיב עובר ממקום למקום: הנותן נותן. דלעולם נותנין לו אם בא ליטול אבל יש ללוקח לעכב לעצמו שלא יכריח להן כל כך דהוצאה היא: תמחוי בכל יום. בכל יום ויום נגבה: קופה מערב שבת לערב שבת. כדפרישנא במתניתין: תמחוי לכל אדם. לעניי עולם אם ירבו עליהם: קופה. דהיינו מעות של כבוד לאנשי אותה העיר דמכירין אותן שהן בני טובים כדפירש רש"י ז"ל במסכת שבת: תמחוי בשלשה. גיבויו נמי בשלשה: שהוא על אתר. מיד סמוך לגוביו וחלוקו דכיון דבכל יום מחלקין אותו כשיבואו נחלקו לא יצטרכו לטרוח ולבקש את השלישי: פרנסים. גיגיבי עניים:

ויסו

איתא חמי דיני ממונות כן דיני נפשות לא כ"ש. ויהיו עשרים ושלשה עד דו מצמית לון הוא מסתכן. ר' יוסי בשם ר' יוחנן אין מעמידין שני אחים פרנסין. ר' יוסי עבד חד מן תרין אחין עאל ואמר קומיהון לא שנמצא לאיש פלוני דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחין פרנסין. ר' יוסי עאל לכפרי בעא מוקם אלון פרנסין ולא קבלין עליהון עאל ואמר קומיהון בן ביבאי על הפקיע ומה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה לימנות עם גדולי הדור אתם שנתמניתם על חיי נפשות לא כל שכן. רבי חגי כד הוה מוקים פרנסין הוה מטעין לון אורייתא לומר שכל שררה שניתנה מתורה ניתנה. דכתיב בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו. ר' חייא בר אבא מוקים ארכונין, ר' אליעזר הוה פרנס חד זמן נחית לביתיה אמר לון מאי עבידתון אמרי ליה אתת חדא סיעה ואכלון ושתון וצלין עלך אמר לון ליכא אגר טב. נחת זמן תניין אמר לון מאי עבידתון [אמרי ליה] אתת חדא סיעה חורי ואכלון ושתון ואקלונך אמר לון כדון איכא אגר טב. ר' עקיבא בעון ממניתיה פרנס אמר לון נמליך גו בייתי הלכון בתריה שמעון קליה דיימר על מנת מיהקל על מנת מיבזיא. ר' בא בר זבדא אמר איתפלגון רב ור' יוחנן חד אמר מדקדקין בכסות ואין מדקדקין במזונות וחרינא אמר אף בכסות אין מדקדקין מפני בריתו של אברהם אבינו מתניתא פליגא על מאן דאמר אף בכסות אין מדקדקין דתני אמר כסוני בודקין אחריו פתר לה לפי כבודו. ותני כן במה דברים אמורים בזמן שאין מכירין אותו אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו והכל לפי כבודו. והתני למזונות שלשים יום לכסות ששה חדשים פתר לה ליתן. והתני למזונות שלשים יום לפסין ולצדקות שנים עשר חודש הא קדמיתא ליטול. עוד היא ליתן. מהו לפסין ולצדקות שנים עשר חודש לשכר סופרים ומשנים: **מתני'** מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול. היו ממושכנין לכתובת אשתו או לבעל חובו הרי זה יטול. אין מחייבין אותו(ל"ז.) למכור את ביתו ואת כלי תשמישיו: **גמ'** חד תלמיד מן דרבי היו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף זכי עמיה חד לתלת שני מעשר מסכינין יהבין ביה תלמידוי עינא בישא ומלין ליה א"א רבי בעא מיזכי עימיה. וא"ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו בו. רמז לתלמידוי ואעליניה לקפילין והסרוניה חד קרט וזכה עימיה היך מה דהוה יליף: משפחת אנטבילא היתה בירושלם והיתה מתיחסת של ארנן היבוסי פעם אחת פסקו להן חכמים שש מאות דינרי זהב שלא להוציאן חוץ לירושלם. דהוון דרשי בשעריך לרבות ירושלים. והתניא מעשה בהלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס [אחד] להתעמל בו ועבד לשמשו. שוב מעשה באנשי גליל שהיו מעלין לזקן אחד ליטרא בשר צפרים בכל יום. ואפשר כן אלא דלא הוה אכיל עם חורנין: **אין מחייבין אותו למכור:** תניא היה משתמש בכלי זהב נותנין לו כלי כסף. כלי כסף נותנין לו כלי נחושת. כלי נחושת נותנין לו כלי זכוכית. אמר ר' מנא כלי כסף וכלי זהב בגופיהן. והתניא היה משתמש בכלי מילת נותנין לו כלי מילת אלא כאן בגופו וכאן בשאינו גופו. חד מן אילין דנשיאותא איתנחת מן נכסוי והוון זכין ליה במאני חסף והוה אכיל ומותיב. א"ל אסיא עיקר תבשיליה לא מן גו לפסא היא. והוה אכיל מן לפסא: **היו ממושכנין לבעל חובו:** עד כדון בבעל חוב שהוא דוחק. אפילו בבעל חוב שאינו דוחק. נשמעינה מן הדא היו ממושכנין לכתובת אשתו או לבעל חובו והא אשה לאו כבעל חוב שאינו דוחק היא: **אין מחייבין אותו למכור** וכו': אמר ר' חנינא כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור. ואמר ר' חנינא צריך אדם שיהו לו שני עטופין אחד לחול ואחד לשבת מאי טעמא ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וכי ערומה היתה אלא אלו בגדי שבת. כד דרשה ר' שמלאי בצבורא בכון חברייא לקבליה אמרי ליה רבי כעטיפתנו בחול כך עטיפתנו בשבת. אמר לון אעפ"כ צריכין אתם לשנות מן הדא ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וערטילת הות אלא אמרה לה לבוש מאניך דשובתא. וירדת הגורן וירדתי כתיב אמרה לה זכותי הרד עמך: **מתני'** מי שיש לו חמישים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול. וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועל זה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו: **גמ'** הדא אמרה טבין חמשין דעבדין מן מאתן דלא עבדין. תני המסמא את עינו והמקפח את שוקו והמצבה את כריסו אינו נפטר מן העולם עד שיהיה לו כן. וכל דיין שדן דין אמת לאמתו מאריך ימים שנאמר צדק צדק תרדוף למען תחיה וגו'. וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין אינו מת מן הזקנה עד שיהו עיניו כהות שנאמר ושוחד לא תקח כי השוחד יעור עיני חכמים. שמואל ערק מן אבוי אזל וקם ליה בין הרין צריפין דמסכינין. שמע קלהון אמרין בהי דין ארגנטין א) אנן אכלין יומא דין. באגרנטין דדהבא או באגרנטין דכספא עאל ואמר קומי אבוי א"ל צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהן: דילמא. ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש עאלין למסחי בהדין דיומסין דטבריא פגע בון חד מסכן אמר לון זכון בי אמרין ליה מיהזרון. (ל"ז:) כד חזרון אשכחוניה מית אמרון הואיל ולא זכינן ביה בחייו ניטפל ביה במיתותיה כי איטפלון ביה אשכחון כיס דינרייא תלי ביה אמרין הוא הדא דאמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהן שאלולי הרמאין שבהן היה אחד מהן תובע צדקה מן האדם ולא היה נותן לו מיד היה נענש: אבא בר אבא יהב לשמואל בריה פרוטין דיפלג למסכניא נפק ואשכח חד מסכן אכל קופר ב) ושתי חמר עאל ואמר קומי אבוי א"ל הב [ליה] יתיר דנפשיה מרתיה. ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסין והוון יהבין לר' חמא אבוי דר' אושעיא חד דינר והוא יהב ליה לחורנין. [רבי] זכריה חתניה דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרון דלא צריך והוה נסב. כד דמך בדקון ואשכחון דהוה מפליג מן דיליה לחורנין. ר' חיננא בר פפא הוה מפליג מצוון בלליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא א"ל לא כן אילפן רבי לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב מתן בסתר יכפה אף והוה מתכפי מיניה וערק מן קומוי: אמר ר' יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא אשרי משכיל אל דל [זה] שהוא שמסתכל במצוה היאך לעשותה. כיצד היה ר' יונה עושה כשהוא רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי עליך שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואתה פורע לי. מן דהוה נסב ליה הוה אמר ליה מתנה: אמר ר' חייא בר אדא הוו סבין ביומינן דהוו יהבין להון בין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין דשתין גבן: נחמיה איש שיחין פגע ביה ירושלמי

חד

א) ע' ערוך השלם ע' ארגנטין : ב) לפי דעת בעל ערוך השלם נ"ל קופד בדלית וכן לקמן קופד :

פירוש מהר"ש סיריליאו

ויהיו עשרים ושלשה · דדיני נפשות בעו עשרים ושלשה מומחין כדתנן בפ"ק דסנהדרין יליף לה מדכתיב ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת ואין בית דין שקול הוי הכי כאן עשרים ושלשה: **עד דהוא מצמית לון**. שעד שהוא מאסף ומקבצן לשון צומת הגידים: **ואין מעמידין שני אחים פרנסים**. מפני העין ועוד דכיון דחשבינן להו דיני ממונות צריך שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה כדאיתא בסנהדרין: **בן ביבאי על הפקיע**. משנה היא בשקלים פרק הממונין: **על הפקיע**. מפרש התם שהיה מזויג את הפתילות שלא ישאר שמן בלילי תמוז אלא כמו בלילי טבת דלעולם נותנין חצי לוג בכל נר בכל לילה: **ארכונין**. לשון יון שרים מנהיגים: **אתת חדא סיעה**. סיעה של בני אדם עניים: **ואקלונך**. לשון קלון: **כדון איכא אגר טב**. עכשיו יש לנו שכר טוב: **מדקדקין לכסות**. בא עני ואמר כסוני בודקין אותו שלא יהא רמאי: **ואין מדקדקין במזונות**. בא עני ואמר פרנסוני נותנים לו מיד ובפ"ק דב"ב מפרש טעמא דבמזונות איכא קיום נפש וגבי כסות ליכא קיום נפש ועוד דכתיב הלא פרוס לרעב לחמך פרס לאלתר וגבי ערום כתיב כי תראה ערום וכסיתו כי יראה לך שאינו רמאי: **מתניתא פליגא על מאן דאמר אף בכסות אין מדקדקין**. ואין מביא הספר כאן הברייתא וטעות סופרים הוא והיא איתה בשינוי בפ"ק דב"ב דתניא התם אמר כסוני בודקין אחריו ומשני דכי אמר בודקין אחריו היינו לפי כבודו שמכירין אותו שהוא בעל גדרים ונותנין לו לבוש הגון לו אע"ג דלא ידעינן אם הוא רמאי אם לאו: **למזונות שלשים יום וכו'**. קס"ד דליטול קאמר שצריך שישהה בעיר שלשים יום קודם שיתנו לו מזונות כדי שיבדקוהו וידעו מה טיבו ואם הוא רמאי וכן לתת לו לכסות צריך שישהה ששה חדשים כדי שיבדקוהו ג"כ: **ומשני דליתן קא מיירי**. והכי קאמר כיון ששהה אדם בעיר שלשים יום גובה ממנו לעניי העיר מזונות וכששהה ששה חדשים מטילין עליו מס שיפרע לכסות עניי העיר: **לפסין ולצדקות י"ב חודש**. לפסין היינו לפסי העיר דמפרש בפ"ק דב"ב כגון פרשא ופורא וכל צרכי משא המלך ושרי העיר: וכיון דתני לצדקות י"ב חודש כל מיני צדקות משמע וקשיין אהדדי אלא ודאי קמייתא ליטול והכא ליתן: ומשני דהא והא ליתן ובתרייתא לאו לכסות ומזונות וקבורה אלא בשכר סופרים ומשנים הוא דמיירי: **סופרים**. מלמדי מקרא: **ומשנים**. מלמדי משנה:

מתני' מי שיש לו מאתים זוז. אע"פ שאינו נושא ונותן עמהם: **היו ממושכנין**. היו לו מאתים זוז משכירם אלא שהיו ממושכנין לבעל חוב וכו' ובגמרא מפרש אי דוקא בעל חוב דוחק: **אין מחייבין אותו למכור את ביתו**. כדי שיהו לו מאתים זוז: **גמ' הוה רבי יליף זכי עימיה חד לתלת שנין מעשר מסכינין**. היה רבי למוד לתת לו מעשר עני בשני השלישית כדינו: **אית לי שיעורא**. נתון לי דינר ויש לי מאתים זוז: **מכת פרושין**. בעלי תורה שנראין פרושים כדי שיכבדום ואין מעשיהן לשם שמים קרויין כן בלשון משנה דתנן נמי במסכת סוטה בפ' היה נוטל הרי אלו מבלי העולם: **ואעלוניה לקפילין**. לבית המבשלים בלשון יון קפילין והכניסוהו שם ונתנו לו תבשיל באיסר: **חד קרט**. איסר: **וזכה עמיה היך מה דהוה יליף**. נתן לו מה שהיה למוד: **בשעריך לרבות ירושלים**. דירושלים קשה שהיו באין אליה מכל קצות הארץ ומזונותיהם ביוקר ואע"פ שהיו רוצים לצאת לסחור הרבות דמזונותיהן בזול לא הניחום דכתיב בשעריך ושבעו ודרשינן לרבות ירושלים: **מעלין לזקן אחד ליטרא בשר צפרים בכל יום**. בפרק מציאת האשה לא תני לה הכי וה"נ התם מעשה בציפורי שנותנין לו ליטרא בשר בכל יום ופריך עלה מאי ריבותייהו ומשני לה בבשר של עופות ונראה דהנוסחא של הברייתא היא כמו שכתובה כאן בשר צפרים והיינו רבותא: **ואפשר כן**. מי שני ליה ליטרא בשר אם היה לו עבדים ובני בית והתורה אמרה ושבעו: **משתמש בכלי זהב נותנים לו כלי כסף**. השתא מפרש לה ואזיל: **כלי כסף וכלי זהב בגופיהן**. כלומר במשתמש בגופן ממש כגון כוסות וקערות היינו מתני' דאין מחייבין אותו למכור כלי שיהנותו בדמיהם אלא בגופיהם ממש משתמש ואפי' הם כלי זהב וכסף וברייתא דקתני דמורידין אותו ומוכרין תשמישיו ופוחתין לו היינו כגון דלאו גופיהן כגון מטה ושלחן: **והתניא**. סייעתא היא: **נותנין לו כלי מילת**. ואין מורידין אותו ממנהגו וקשיין אהדדי אלא ש"מ כאן במשתמש בגופו שלובשין ממש וברייתא דמורידין ממנהגו היינו לנאות הבית דלאו גופו ובפ' מציאת האשה פריך מהך ברייתא אמתני' דקתני אין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו והתם משני כאן קודם גיבוי כאן לאחר גיבוי ומפרש הרי"ף ז"ל ורבינו שמשון ז"ל והרמב"ם ז"ל דקודם שיגיע ליטול מיד הגבאי אלא שמפרנסין אותו בצינעא לא ימכור אלא נוטל לקט שכחה ופאה אע"ג דאם היה מוכר יהיו לו מאתים זוז. אבל אחר שבא לידי גיבוי שמתפרנס מקופה של צדקה שבא לידי גבאי אז מחייבין אותו למכור ואפילו כדי ליטול לקט וכל שכן כדי ליטול תמחוי או קופה. ורש"י ז"ל לא פי' כן ונראין דברי הרי"ף ז"ל: **והוו זכין ליה במני דחסף**. כשהיו מושיבין לפניו התבשיל היה בכלי חרס והוא היה רגיל בכלי כסף וירד מנכסיו מאד: **והוה אכיל ומותיב**. והיה אוכל ומקיא תרגום קיאו תוביה מפני שהיה נמאס לו: **לא מן גו לפסא הוא**. לא תהיה כ"כ אסטניס שהרי כשמבשלין על האור באילפס הוא שהוא כלי חרס: **עד כדון בבעל חוב**. דוחק שאלה היא אבי לא אפרש המשנה דכשהן ממושכנין אלא בבעל חוב דוחק ומוכרח הוא למכור וזילי נכסי משום הכי יטול אבל מי נימא זה הדין ואפילו בבעל חוב שאינו דוחק שהרי ממתין לו: **הדא אשה**. לא כבעל חוב שאינו דוחק הוא דסתמא קתני ואפילו שם אשה כבר נשואה לאחר דלא צריך לה דכבר נשאת וכן פי' רבינו שמשון ז"ל: **כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור**. דהא חובת הגוף הן עליה כדלקמן ואמרינן נמי בערכין דאין מחייבין אותו למכור תפיליו: **זכותי**. היה לך שעשית עמי: **מתני' לא יטול**. לכיון דעושין פירות והקרן קיים מתפרנס: **ברוך הגבר**. שיהא מבורך בנכסיו: **והיה ה' מבטחו**. כלומר והיה ה' במבטחו לבסוף יהיו בוטחין בו בני אדם. שהוא בעל הבטחה כמו על ה': **גמ' טבין חמשין דעבדין ממאתן דלא עבדין**. דהתם כליא קרנא ומידי דשמפזר לאכול יש לו ליטול והכא לא מיכליא קרנא ורבינו שמשון ז"ל פי' כלומר ממאתים חסר דינר דהתם יטול והכא לא יטול: **והמקפח את שוקו**. כאלו שוקו נכוולת וקטועה: **המסמא את עינו**. ומראה עצמו כאלו עינו סמויה: **מקפח את שוקו**. פרונג'יר בלע"ז תרגום יפוגן שלא תכפע כופא כ"ף במקום קו"ף פי"ן במקום חי"ת: **באגרנטין דדהבא או בארגנטין דכספא**. פי' בערוך כלי חשוב שמשתמשת בו בת המלך: **דיומסין**. מרחצאות שבטבריא שמימיהן חמין מאליהן קרויין דיומסית ונראה בעיני שתי מלות הן דיו א) מסית מאלוה מרחץ מסית בלשון ארמי מרחץ ויש שפירש רפואה שנית רפואת ה' תחלה וזו שנית: **קופר**. אוכל בשר ושותה יין: **דנפשיה מדתיה**. אסטומכתו מלתו: **מתן בסתר**. ולכך אני נותנו בלילה שלא יתבייש: **מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין**. לזכות את העם באותן הימים שהן ימי תשובה: **דשתין**

א) דיו (ליום) בלשון רומי "אל"

גבן

חד. א"ל זכי עמי הדא תרנגלתא. א"ל הילך מיטיתה ויזל זבין קופר ואכל ומית ואמר בואו זספדו להרוגו של נחמיה. נחום איש גם זו הוה מוליך דורון לבית חמוי פגע ביה מוכה שחין אחד. א"ל זכה עמי ממה דאית גבך. א"ל מיחזור חזר ואשכחיה דמית והוה אמר לקיבליה עיניא דחמין לך ולא יהבין לך יסתמיין. ידייא דלא פשטן מיתן לך יתקטעון. ריגלייא דלא רהטין מיתן לך יתברן. ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא א"ל אי לי שאני רואה אותך כן א"ל אי לי שאיני רואה אותך כן. א"ל מה את מקללני. א"ל ומה את מבעט ביסורין. ר' הושעיא רבה הוה רב"ה דבריה חד כני נהורא והוה יליף אכיל עימיה חד זמן הוון ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעום מרי עלי בגין דהוון לי אורחין ולא בעית מיבזייא איקריה דמרי בגין כן הוא דלא אכליה עמך יומא דין. א"ל את פייסת למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך. א"ל הדא מנא לך א"ל מר' אליעזר בן יעקב דר' אליעזר [בן יעקב] עאל חד סני נהורא לקרתיה יתיב ליה ר' אליעזר בן יעקב לרע מיניה א) עבדון ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו כן. אמרו ליה ר' אליעזר בן יעקב יתיב לרע מינך וצלי עלוי הדא צלותא את גמלת חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך ויגמול יתך חסד. דילמא ר' חמא בר חנינא ור' אושעיא הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ל ר' חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שקעו אבותי כאן. א"ל כמה נפשות שקעו אבותיך כאן. לא הוון בני נש דלעיין באורייתא: כל מי שצריך וכו': ר' אחא בשם ר' חיננא כיני מתניתא כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו על נפשיה לא חיים על חורנין לא כ"ש: וכל ב) מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועל זה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו:

א) בירושלמי שלנו הגירסא לרע מיניה די ימרון דאילולא דהוא בר נשא רבא לא יתיב ליה רבי אליעזר בן יעקב לרע מיניה וחסר מן המעתיק מן לרע מיניה הראשון עד לרע מיניה השני:
ב) בירושלמי שלנו הנוסחא כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות וכל מי כו' וחסר כאן מן המעתיק מן כל מי עד וכל מי:

הדרן עלך מאימתי כל אדם וסליקא לה מסכת פאה ברחמי שמיא בגל"ד ואע"י

וסימניהון דפירקי. דברים. מפסיקין. לםלבנות. הפאה. גדיש. והבקר. חזית. ואדם:

פירוש מהר"ש סיריליאו

גבן. שנתמו אלנו כלומר השנה ארוכה ונוכל לעשות מלאכה ולהתפרנס בדוחק: הילך שמיתה. הילך דמים: הוה רביה דבריה חד סני נהורא. היה מלמד לבנו איש אחד שהיה סני נהורא והיה למוד ר' הושעיא לאכול עם המלמד: בעית מיבזייה איקריה דמרי. לא רציתי לבזות כבוד קוני כדאמרינן פ' מפנין גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה: דין דחמי כו'. שרואה ואינו נראה יקבל פיוסך דהיינו הקב"ה: כמה נפשות כו'. כלמפרש ואזיל אי הוו בני נשין דלעיין באורייתא והיו המצות מקיימין נפשות לה"ת ולא כאן שאין עושין פירות: כל מי כו'. הרי זה שופך דמים ואי קשיא הא תנן במתניתין אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו תירץ רבינו שמשון ז"ל דברייתא כשאין יכול להספיק במעשה ידיו ומסגף את עצמו בחיים רעים ומתניתא כשמסתפק ע"י בדוחק עצמו במלאכה קודם שיתפרנס מאחרים ועל זה נאמר והיה ה' מבטחו:

סליקא מסכת בס"ד

הדרן עלך מסכת פאה והדרך עלן. דעתן עלך מסכת פאה ודעתך עלן אנן לא ניתנשי מינך מסכת פאה ואת לא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי: כן יאמר נ"פ: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא. חיננא א) בר פפא. רמי בר פפא. נחמן בר פפא. אחאי בר פפא. אבא מרי בר פפא. רפרם בר פפא. רכיש בר פפא. סורחב בר פפא. אדא בר פפא. דרו בר פפא: הערב נא ה' אלהינו ואלהי אבותינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל יראי שמך ולומדי תורתך לשמה. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. ברוך אתה ה' למדני חוקיך. אמן נצח סלה ועד:

א) חיננא בר פפא ירושלמי סוף פאה וכתובות דף ע"ו ע"ב וירושלמי מ"ק פ"ג ה"ס. רמי בר פפא יומא ע"ז ב'. נחמן בר פפא ב"מ פ' סע"ב חולין ס' ב': אחאי בר פפא לא נזכר בסה"ד. אבא מרי בר פפא בברכות מ"ס נזכר בכתובות פ"ס א' אר"פ כגון אבא מר ברי וכן בקדושין ל"ב ב' נזכר ר"פ בהילולא דאבא מר בריה בכולם נזכר מר ולא מרי. רפרם בר פפא עיין ערכו בסה"ד. רכיש בר פפא וכתב היוחסין והוא בר פפא הקדמון. סורחב בר פפא כתובות י"ז ב'. אדא בר פפא ב"ק פ' ב'. דרו בר פפא ע"ז דף כ"ז ובמנחות מ"ב ועליו כתב היוחסין במאמר ב' סוף אות ד' ומסס [נ"ל וסוא] אחד (מ"א) [מעשרה] בני רב פפא סנא ססים מזמן אביי ורבא ואלו הם דארו סורחב רכיש רפרם (אבא) [אדא] (אסא) [אחאי] רמי חיננא אבא מר נחמן בר פפא וסמעתי מאבא מרי ז"ל שקיבל מהחכמים והזקנים וזכרם לגרגא שיועילים לשכחה [ר"ל שמועיל להזכיר שם בני רב פפא לזכרון] ושיאמרו אותם שבעה פעמים ושזה הסגולה יש לה [סגולה] כמו הזכירת שם אליהו עה"ל היוחסין: